Digitized by Google

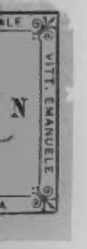

Digitized by Google

Digitized by

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SCOLASTICA COMMENTARIA SVBTILISSIMA, SIMVL AC LVCIDISSIMA

Cunctisque Theologicæ facultatis ſecundùm quamcunque opinionem ſtudioſis, maximè neceſſaria,

IN PRIMAM SECVNDAE

Angelici Doctoris S. THOMAE AQVINATIS,

PER REVERENDVM MAGISTRVM CONRADVM KOELLIN ORD. F. PRAEDIC.

Olim in Colonia Regentem eruditiſſimum, dictiq; S. Doctoris acerrimum in cunctis propugnatorem, dum ſe Florentiſſimi Almæ Vniuerſitatis Heydelbergenſis ſtudij regentem gereret, elucubrata;

Cum eiuſdem Primæ Secundæ textu particulatim incluſo, ac mira tandem arte diſtincto, caſtigationisq; lima priſtinæ integritati mille amplius locis per huiuſce operis auctorem, reſtituto.

Tabula etiam ſingularum Materierum, ac Quæſt. earundem ſignaturam adamuſſim complectente.

Et diligentia admodum Reuerend. P. Magiſtri F. STEPHANI GVARALDI de Cento, eiuſdem Ord. & in toto Sereniſſ. Venetorum Dominio Inquiſitoris Generalis, in meliorem formam redacta, copioſiorique, certiori, ac fidiſſimo Indice locupletata.

Cum Priuilegijs, & Licentia Superiorum.

Carmel. Diſcal.

Romæ.

BIBLIOTH. CARMELIT. DISC. MAD. DE VICTORIA

VENETIIS, Apud Robertum Meiettum. 1602.

Digitized by Google

8 . 12 . N. 24

Digitized by Google

PRO HVIVS ELENCHI NOTITIA, Ad Lectorem.

VEtuſtiores codices ſic erant diſpoſiti, vt per tabulam abecedariam Articulorum principijs affixam, materiæ in libro tractatæ ſolùm indicarentur, nulla de paginarum numero mentione penitus facta; cum tamen ſub ipſis Alfaberi ſignatis litteris ſigillatim paginæ plures ſæpius contineantur. Nunc verò, vt & fides authori debita, & facilior nihilominus via, ſingula reperiendi lectoribus aſſeruetur, Abecedarium (vt diſpoſitum erat) reliquimus, & numeros pro faciebus cartarum accommodatos prædictis litteris paſſim addidimus. Leuatus igitur onere diutius ab indice citata quærendi auidus lector accedat, legat, vltrò citroq; ſtudio litterario volet, & valeat.

Abraham eſt gloriam conſequutus ex operibus legis exponitur. Quæſtione. 100. litte ra. S. facie. 815.

Abraham exemplar fidei primus accepit circumciſionem, cuius ſunt rationes litterales, & figurales. q. 102. lit. E. ad primum. fac. 837

Abrahæ fides, & noſtra eſt eadem, ſed non eadem proteſtatio. q. 103. I. ad quartum. 854. *& K.* 856. *& q.* 107. *A. ad primum.* 882

Abrahæ dictum eſt, Nunc cognoui, quòd timeas dominum. exponitur q. 112. L. ad quintum. 947

Abrenunciare ſæculo, & tendere ad perfectionem, quomodo religioſi teneantur; & conſilia contemnentes quomodo peccent mortaliter. q. 108. H. 895

Abſorbere quid ſit. q. 37. O. ad tertium. 284

Abſtinere a cibis aliquibus præcipiebatur Iudæis, & gentilibus ab Apoſtolis, non propter peccatum, ſed propter diſſidium. q. 103. K. ad tertium. 857

Abſtinere poſſe a peccato, & perſeuerare in abſtinentia a peccato vſque in finem vitæ, differunt. q. 109. T. 919

Acceptor perſonarum non eſt Deus. Et acceptio perſonarũ quid ſit. q. 105. R. ad primũ. 871. *& q.* 106. *X. ad primũ* 878. *& q.* 73. *I. ad tertiũ.* 583. *& q.* 79. *V. ad tertiũ.* 628

Accidens non poſſe eſſe in diuerſis ſubiectis exponitur q. 20. Q. ad primum. 177

Accidens reſpectiuum poteſt augeri per additionem. Et quomodo augmentum formarum fiat. q. 52. Q. 355

Accidens in ſuum ſubiectum agere exponitur, quia non effectiuè, ſed formaliter q. 85. S. ad quartum. 669

Accidens poteſt eſſe nobilius ſubſtantia ſecundum quid. q. 110. X. ad tertium. 925

Accidentis eſſe, & eſſentia an differant quæſt. 110. X. ad tertium. 925

Accidentis non eſt accidens. Exponitur q. 50. F. ad ſecundum. 339. *& q.* 56. *F. ad tertium.* 377

Accidentis prædicabilis, prædicamentalis, & moralis differentiæ. q. 7. D. 77

Accidentia reſpectiua poſſunt augeri per additionem q. 52. Q. 355

Accidentia omnia vocari poſſunt qualitates, ſed nomen appropriatum eſt vni generi, ſecundum Albertum q. 49. B. 332

Actio cuiuslibet entis creati, a Deo dependet, nec agere poteſt niſi ex motione Dei q. 109. K. 889

Actio in naturalibus opponitur paſſioni; ſed in vi animæ, actiua non opponitur ſibi q. 22. C. ad ſecundum. 189

Actio, & paſſio ſecundum communes rationes opponuntur, tamen ſi applicentur ad ſpecialia, ſe conſequuntur, ibidem ſequenter. 189

Actiones immanentes, & tranſeuntes, quàm differenter aliquid conſtituunt q. 90. A. ad tertium. facie 722

Actio omnis cuiuslibet agentis procedit ex aliquo amore qnæſt. 28. H. 228

Actio quantum habet de eſſe, tantum habet de bonitate q. 18. A. 138

Actiones ſunt bonæ per aliquas commenſurationes, res autem, per aliqua entia poſitiua abſoluta. q. 18. A 139

Actio tranſiens eſt in patiente, ſed immanens idem habet pro principio effectiuo, & ſubiecto q. 74. L. 556

Actiones eſſe ſingularium. Exponitur q. 76. A. 587

Actio, & paſſio cum diuidunt motum, qualis ſit diuiſio q. prima. D. 8

Actionem ſortiri ſpeciem ab actu, qui eſt principium, & paſſionem ab actu, qui eſt terminus, ſic intelligitur. q. prima. D. 8

Actio elicita, & imperata, quæ ſit, q. 1. B. ad ſecundum. 5. & D. 9

Actiones humanæ omnes ſunt propter finem q. 1. B. 3

Actiones humanæ, quæ fiunt ſine attentioae, an ſint humanæ q. 1. B. ad tertium. 5

Actio humana ſiue conſideretur per modum actionis ſiue paſſionis, ſpeciem a fine ſortitur q. 1. D. 8

Actionum humanarum quadruplex eſt bonitas, & quæ eſt completè bona non habet vnam bonitatem vnitate indiuiſibilitatis, ſed vnitate ordinis, & aggregationis q. 18. D. 144

Actionum humanarum Deus eſt principium, qui per legem inſtruit, & per gratiam adiuuat q. 90. A. 721

Actio aliqua duo reſpicit in obiecto, ſcilicet terminum, & rationem terminandi q. 29. P. 233

Actioni an finis ſit omnino extrinſecus q. 18. D. ad ſecundum. 144

Actio hominis, quæ eſt vltimus finis, non eſt elicita a voluntate, ſed imperata; & cum hoc, quòd eſt actus, eſt etiam obiectũ q. 1. B. ad ſecundũ. 4. & q. 19. *D. ad ſecundũ.* 158

Actio carens debitis circunſtantijs eſt mala q. 18. C. 142

Actionis moralis bonitas prima, & ſimiliter primum malum, attenditur ex obiecto q. 18. B. 140

Actionis malæ moralitas eſt effectus per accidens moralis, aliter quàm naturalis q. 18. A. ad tertium. 140

Actionis tranſeuntis, & immanentis differentia. Et quomodo actio Diuina ſit tranſiens q. 3. R. ad tertium. 32

Actio tranſiens eſt in patiente, & reprobatur diſtinctio actionis antecedenter, & concomitanter. q. 3. R. 32

Actio inferioris, quæ ſibi ex propria natura conuenit, attribuitur ei abſolutè; ſecus ſi competat ſibi ex impreſſione ſpeciali ſuperioris q. 13. G 109

Actiones voluntariæ ſortiuntur rationem generis ab vltimo fine

INDEX.

mo fine. Quæſtione. 1. littera E. facie 11
Actionis terminus triplex, ſcilicet in vniuerſali vniuerſaliter, & in particulari; & actiones eſſe ſingularium, quomodo intelligitur q. 1. G. 15; q. 14. T. 117; & q. 76. A. 587
Accipere modicum de bonis alterius, nec eſt cõtra legem, nec contra amicitiam q. 105. Q. ad primum. 866
Actiua vita an principaliter conſiſtat in operibus ad alterum. q. 69. L. 491
Actiuum quatò eſt potentius, tãtò paſſio eſt fortior. q. 22. D. ad ſecundum. 195
Actuum naturaliũ, & ſupernaturaliũ differentia. q. 5. I. 55
Actus, & motus appetitus magis dicitur paſſio, quàm alicuius apprehenſiuæ cuiuſcunque. q. 22. C. 189
Actus appetitus ſenſitiui requirit tranſmutationem ſecundùm qualitatem naturalem. q. 22. C. ad tertium. 190
Actus animæ ad diuerſas potentias pertinentes, ſunt non ſolum ſpecie, ſed etiam genere diuerſi; ſed actus, & paſſiones reſpicientes diuerſa obiecta ſpecialia, nor. q. 23. E. facie 192
Actuale auxilium Dei, quo indigent res etiam habẽtes ſufficiens principium operandi, quid ſit. q. 109. S. 918
Actus aliquis poteſt eſſe melior alio, vel intenſiuè vel extenſiuè. q 24. L. 201
Actus aliquis auget habitum, aliquis non. q 52. R. 356
Actus an ſit cauſa vniuoca vel æquiuoca habitus. q. 51. M. ad tertium. 348
Actus intellectus an ſit praxis q. 57. L. ad primum. 385
Actus vnus egreditur a diuerſis pœnitentijs in diuerſo ordine. q. 56. F. 376
Actus ſecundus elicitus eſt amor in cognoſcentibus, ſed in rebus purè naturalibus, non eſt elicitus, ſed eſt actus primus. q. 29. I. 229
Actus purus non eſt omne id, quod eſt forma tantùm. q. 50. H. ad ſecundum. 341
Actus humanus quis dicatur, & quomodo motus rationis ſequentes imaginationem, & ſubiti, non ſunt humani. q. prima. B. 3
Actus quidam ſunt humani, quidam hominis, & quomodo dicatur homo dominus ſuorum actuum. ibidem, & ad tertium. 5
Actus humani, & morales ſpeciem propriè ex fine ſortiũtur. q. prima. D. et argumento in contrarium. 9
Actus humanus, et moralis ſunt idem formaliter, ibidem.
Actus vt actus, et vt moralis, aliter, et aliter ſpecificatur. q. 1. D. ad tertium. 10
Actus idem in eſſe naturæ, poteſt eſſe multiplex in eſſe moris ibidem.
Actus conſideratur, et ſecundùm ſpeciem, et ſecundùm individuum, et ſecundùm hoc vel deficit de plenitudine, vel habet eam, et quomodo ſit indifferens q. 18. A. 139
Actum eſſe indifferentem ſecundùm ſpeciem, et non in individuo, poſſunt ſtare ſimul. ibidem.
Actus a ratione deliberata procedens in individuo conſideratus, eſt neceſſariò bonus vel malus ibidem.
Actus procedens ex imaginatione, & non ex deliberatione eſt indifferens ibidem.
Actus præcedentes habitum virtutis poſſunt eſſe moraliter boni ibidem.
Actus aliqui dicuntur boni vel mali ex ſpecie naturæ, vel ex ſpecie moris q. 79. S. ad tertium. 624
Actus imperatus, & exterior, quis dicatur q. 6. X. 70
Actus exteriores poſſunt habere duplicem bonitatem, ſcilicet ſecundùm genus, vel ex fine intento. q. 20. O. 174
Actus exterioris duplex bonitas eſt, vna vocatur ſpecifica, & habetur ab obiecto; alia generica, quam habet ex voluntate q. 24. L. 201
Actus exterior nullus eſt bonus moraliter niſi à voluntate imperetur Quæſt. 20. littera, O. facie 174
Actus exterior bonitatem ſuam habet formaliter ab obiecto, ſed effectiuè à voluntate. q. 20. O. ad tertium. 174
Actus exterioris bonitas, vel malitia quam habet ex ordine ad finem, prius inuenitur in actu voluntatis. q. 20. O. facie 174
Actus exterioris bonitas ſecundum quòd eſt in apprehenſione rationis, prior eſt bonitate voluntatis; ſed vt eſt in executione, ſic ſequitur. ibidem, & ad primum.
Actus exterior quomodo totam bonitatem quandoq; habeat ex voluntate, & econtra. q. 20. P, 175
Actus exterior quomodo addat in bonitate, & malitia ſuper interiorem. q. 20. R. 178
Actus exterioris bonitas quam habet ex materia, & circunſtantijs, addit hoc modo ad bonitatem vel malitiam voluntatis, ibidem. 178
Actus exterior quomodo tribus modis facit ad meritum eſſentiale, & accidentale, ibidem. 178
Actus exterioris et interioris quandoq; eſt vna bonitas, quãdoque plures. q. 20. Q. 176
Actus voluntatis habet tantam bonitatem ſicut intentio finis per participationem; & redundantiam. q. 19. L. 168
Actus bonitas an poſſit inferri ex bonitate voluntatis quæſt. 20. P. 175
Actum eſſe ſubiectum bonitatis vel malitiæ, exponitur. q. 20. Q ad primum. 176
Actus vel motus quomodo dicatur augere bonum humanũ, vel addere extenſiuè q. 24. L. 201
Actus vel habens modum actus, reſpiciens obiectum alicuius potentiæ, pertinet ad ipſam potentiam, regula eſt. q. 26. R. 210
Actus hominis quantò eſt ſimilior Deo, tantò eſt melior, gloſatur. q. 24. L. ad ſecundum. 202
Actus habitum præcedentes, & ſequentes ipſum, quomodo ſint ſimiles, & diſſimiles. q. 78. O. ad ſecundum. 615
Actus malus præcedit habitum, ſed apud Theologum habitus infuſus præcedit actum Theologicè bonum, & quæ ſit differentia inter actus, & habitus bonos, & malos. q. 82. F. ad tertium. 646
Actus humani, & ſunt morales, & cerimoniales q. 99. C. ad primum. 788
Actuum ſuorum hominẽ eſſe dominum, quis ſit intellectus. q. 109. L. ad primum. 902; & O. ad ſecundum 908
Actus potior eſt in bonitate, & malitia, quàm habitus, & quomodo aliquis excedit in duratione omnem habitum. q. 71. G. 506
Actus quo ad modum entis, non tamen quo ad modum inheſſendi (loquendo quo ad ſubſtantiam de eis) ſemper habitu maior eſt, ibidem.
Actus humanus duplicem regulam habet, ſcilicet rationẽ, & legem æternam q. 71. K. 511
Actus diſtinguit potentiam, & diſtinguitur per obiecta, non tamen tanquam a poſteriori, & ex diuerſis motiuis habent diuerſas ſpecies q. 72. N. 516; & q. 12. E. 108
Actus diuerſimodè trahitur ab obiecto ad ſpeciem naturalem, & moralem. q. 72. N. ad ſecundum. 518; & quæſt. 73. G. 545
Actus exterior diſtinguitur ab obiecto dupliciter. q. 72. L. ad primum. 514
Actus quando ex euentu ſequenti habeat bonitatem vel malitiam. q. 73. H. ad primum. 550
Actum ſequens effectus in pluribus vel ſi per ſe vel ſi præcogitatus addit ad bonitatem vel malitiam actus. quæſt. 20. S. 179
Actus quandoque eſt vnus ſecundùm genus naturæ, non autem in genere moris. q. 20. T. 180
Actus vnus vnitate morali non poteſt eſſe bonus, & malus, ſecus ſi ſit vnus vnitate naturæ. ibidem.

Digitized by Google

INDEX.

Actus voluntatis idem ſecundùm naturam non poteſt eſſe bonus, & malus. Quæſt. 20. litt. T. 180

Actus voluntatis idem ſecundùm naturam non poteſt eſſe bonus, & malus. ibidem

Actus interioris bonitas, an dependeat ex circunſtantijs. q. 19. E. ad ſecundum. 159

Actus voluntatis bonus de per ſe requirit bonitatem obiecti, quod ſub ſe debitas circunſtantias tenet. q. 19. E. 159

Actus uoluntatis ſimplicior eſt, quàm alij actus, ibidē. 159

Actus quo Deus, & creatura uidetur, licet ſit unus eſt tamen perfectior reſpectu Dei, quàm creaturæ. quæſt. 5. K. ad tertium. 57

Actus aliquis poteſt habere principium intrinſecum dupliciter. q. 6. S. 67

Actuum ſupernaturalium licet homo ſit immediatè capax, non tamen eſt in potentia receptiua naturali ad huiuſmodi actus. q. 5. I. 55

Actus idē poteſt eſſe animalis, & naturalis. quæſtio. 30. S. ad primum. 237

Actus unitati, & ſimplicitati in eſſendo, non repugnat dualitas obiectorum ſubordinatorum. q. 8. K. 84. & 85. 159

Actus unus exiſtens medij, & finis, poteſt eſſe intenſior reſpectu finis, quàm medij, licet ſit una intenſio, & unus modus ipſius actus ex parte ſubiecti. ibidem

Actus imperati ab appetitu poſſunt quandoque præuenire appetitum, ſed non eliciti. q. 9. M. ad tertium. 88

Actus humani reducuntur in Deum, ſicut cauſam uniformem, non in motum cæli, niſi ſicut in cauſam proximam diſpoſitiuam. q. 9. Q. 93. P. 91. &. 92

Actus diuerſificāt potentias, de quibus actibus intelligitur. quæſt. 10. R. 96

Actus rationis in infinitum multiplicari poſſunt, quomodo ſit uera. q. 1. D. 10

Actus hominis ut ſic non eſt beatitudo, nec obiectalis, nec formalis, declaratur. q. 2. O. 27

Actus humanus propter ſuam bonitatem uel malitiam habet rationem meriti uel demeriti. q. 21. A. 184

Actus humani habent rationem meriti uel demeriti per cōparationem ad Deum. q. 21. B. 185

Actus ad hoc, quòd ſit bonus, non oportet, quòd actualiter in Deum referatur. ibidem

Actum faciens, quem non poteſt referre in bonum finem, an mortaliter peccet q. 38. I. ad ſecundum. 699; &. q. 100. O. & in contrarium. 808

Actus humanus tripliciter conſideratur, & ſecundùm hoc tria ipſum conſequuntur. q. 21. V. 181

Actus procedens a uirtute naturali ſecūdùm inclinationem naturalem dicitur rectus; ſi recedit a rectitudine, dicitur peccatum, tam in naturalibus, quàm artificial. ibidem

Actus humanus ex hoc, quòd eſt bonus uel malus, habet rationem rectitudinis uel peccati. ibidem

Actus culpabilis uel laudabilis dicitur, quando eſt in poteſtate agentis. q. 21. X. 183

Actus humanus ſecundum aliud eſt formaliter bonus, & rectus; & ſecundùm aliud imputabilis. ibidem.

Actus exteriorum membrorum ut ſic, non ſunt morales, nec in membris eſt peccatum. quamuis illi actus ſint peccata. q. 74. L. 556; & M. ad tertium. 558

Actus peccati quo ad ſpeciem cognoſcitur ex obiecto, non tamen quo ad genus. q. 74. O. ad primum. 563

Actus peccati quomodo ſit res realis, non tamen ſicut ſubſtantia, & quomodo ſit a Deo. q. 79. S. ad primū. 624

Actus peccati, quòd non denominetur ab eo quod eſt per accidens, & præter intentionem, & uoluntatem exponitur. q. 78. N. ad ſecundum. 613

Actus, & terminus eius, quamuis inſeparabiliter ſe conſequuntur, tamen realiter diſtinguuntur; & quomodo lex ſit terminus actus. q. 94. T. ad tertium. 748

Actus uitioſus, ſcilicet peccatum, peius eſt, quàm uitium. Quæſtio 71. littera G. facie 506

Actus uiriū inferiorum appetituarū, & actus membrorū, aliter, & aliter ſe habent ad uoluntatem, & peccatum. q. 74. M. ad tertium. 558

Actus uirtualiter in Deum referre, quid ſit; & quando quis actualiter hoc teneatur, & omittendo, quando peccet. q. 88. I. ad ſecundum. 699; &. q. 100. Q. 810; & in contrarium. 811

Actus uirtutum de quibus dantur præcepta legis, dicuntur difficilia, uel ex operante uel ex opere. q. 107. D. 887

Actus uirtutum diuerſimodè præcipiuntur per legem Diuinam, & humanam. q. 100. H. 795

Actus uoluntarij, & naturales quo ad principia diuerſimodè diſtinguuntur. q. 72. N. 515

Actus humani interiores, & exteriores diuerſificantur ſpecie ſecundùm bonum, & malum, quod eſt ex fine. quæſt. 18. F. 148

Actui morali an accidat fieri propter finem. q. 18. F. ad ſecundum &. 3. 148

Actus exterioris obiectum dupliciter ſe habet ad finem uoluntatis. q. 18. G. 149

Actum moralem bonum, an agere poſſit homo abſque ſpeciali Dei auxilio. q. 68. B. 447

Actus moralis bonitas generica ut eſt quædam eſſentia, eſt per comparationem ad uirtutem agentis, & eſt ſimpliciter prima; ſed bonitas ſpecifica illa eſt prima ex obiecto. q. 18. B. 154

Actus qua bonitate dicatur bonus ex genere, & quod ſit eius obiectum. ibidem.

Actus humanus duplicem habet indifferentiā. q. 18. H. 163

Actuum humanorum aliqui ſunt indifferentes ſecundùm ſpeciem ſuam, exponitur. ibidem.

Actus aliunde habet ſpeciem eſſentialem, & bonitatem, & malitiam aliunde. q. 18. C. 156

Actum moralem poteſt diuerſificare circunſtantia in eſſe moris, & tamen ei, accidere ſecundùm ſubſtantiam ſuam. ibidem.

Actus aliquis habet duplicem finem, & quomodo bonitas actus humani dependet neceſſariò ex fine, & quæ ſit abſoluta bonitas actionis, & quomodo intelligatur. quæſt. 18. D. 158

Actus morales diuerſificantur ſpecie ſecundùm bonum, & malum. q. 18. E. 159

Actuum moralium differentia per ſe, quæ ſit, quia non eſt omnino ſimilis differentiæ logicali. ibidem.

Actus interior moralis poteſt comparari dupliciter ad obiectum. ibidem.

Actus uariatur ſpecie per circumſtantiam, non quidem per comparationem ad obiectum, ſed per comparationem ad rationem, ita quòd circumſtantia facit aliam ſpeciē moris, non autem aliam ſpeciem actus. ibidem.

Actus aliter uariatur ſpecie per circumſtantiam, aliter per finem, & per circunſtantiam ſit dupliciter. ibidem.

Adam ſi abſque gratia creatus fuiſſet, ex naturalibus integris non potuit Deum diligere ſuper omnia, nec tenebatur niſi remotè. q. 109. N. 906

Adam aliter indigebat Diuino auxilio ad benè uolendum, & operandum in ſtatu naturæ integræ; aliter in ſtatu naturæ corruptæ. q. 109. L. 901

Adam in ſtatu innocentiæ facilius perſeueraret in bono, quā nunc perſeueremus; non tamen potuit ſine ſpeciali Dei auxilio. q. 109. T. ad tertium. 921

Adam extra paradiſum in iuſtitia originali generaſſet filios incorruptos, corruptos uerò in paradiſo ſine iuſtitia originali conſiſtens. q. 81. D. ad primum. 643

Adam non peccante, licet Eua peccaſſet, filij originale non contraxiſſent, & conuerſo. q. 81. E. 644

Digitized by

INDEX.

Adam an habuerit peccatum originale originans tantùm vel etiam originatum; & an fuerit in eo actuale tantùm Quæſtione.83.littera.K.ad ſecundum. facie 654

Adam in ſtatu innocentiæ non potuit peccare venialiter. q.89.K. 714

Adam ante peccatum non indigebat gratia habituali ad benè moraliter agendum, vel omnia peccata in moribus vitanda, ſecundùm quòd gratia diſtinguitur a iuſtitia originali.q.109.L. 901

Adeptio beatitudinis non quietat ſecundùm ſubſtantiam ſuam, ſed vt eſt habitio talis rei.q.2.P. 29

Addit aliquid alteri dupliciter.q.26.T. 213

Adipe animalium an Iudæis vti licuerit.q.102.C.ad octauum.828; & F.ad primum. 845

Admiratio quid ſit.q.32.M. 257

Admiratio eſt cauſa delectationis, & admirabilia ſunt delectabilia, ſicut & omnes repreſentationes rerum, ibidē.

Adoratio Iudæorum quare fuerit verſus occidentem, & noſtra eſt ad orientem.q.102.D.ad quintum. 832

Adoratio in ſpiritu eſt interius, & eſt in veritate vitæ, ſed tamen figura patriæ; ſed oratio veteris legis exterior habet duplicem figurā adiunctā.q.101.V.ad quartū. 820

Aduentus Chriſti in carnem ceſſauit ſacramenta veteris legis quo ad vim obligandi.q.103.I. 853

Aduerſa & proſpera, bonis & malis adueniunt, ſed alio, & alio fine.q.99.F.ad tertium. 792

Aduerſitates potius patiuntur aliqui, quàm proſperitates conſequantur.q.107.D.ad ſecundum. 888

Adulationes quibuſdam ſunt delectabiles. q.32.I. 254

Adulti non ſaluantur niſi fecerint opera formata ſeruando præcepta.q.5.P. 63

Adulterium eſt grauius peccatum, quàm furtum, non ratione delectationis, ſed ratione iniuſtitiæ. q.73.H.ad tertium. 551

Affectus quando ſit benè diſpoſitus & q.2. I. 20

Affectiones rectas facit amor rectus, exponitur.q.24.K. 199

Affirmatio, & negatio non ſunt vitius ſpeciei naturalis, ſed moralis, quamuis non ex æquo.q.72.Q.ad tertium. 524

Agens ex hoc ipſo, quòd agit, non patitur.q.85. S.ad tertiū. facie 668

Agens infinitæ virtutis requirit diſpoſitionem in materia, gloſatur.q.92.H.ad tertium. 942

Agens omne agit ex amore ſemper, ſicut ex principio radicali, & originali, tamen agit quandoque etiam ex alijs paſſionibus, ſicut ex principijs proximis.q.28. H.ad ſecundum. 228

Agens rationale, & irrationale, quā differuntur determinētur ad aliquid certum.q.1.C. 6

Agens liberum aliter communicat ſuam bonitatem, quàm naturale.q.112.I.ad tertium. 943

Agens prius introducit formam, quàm abijciat diſpoſitionē contrariam.q.113.T.ad primum. 961

Agens, & patiens, mouens, & motum, an oporteat realiter diſtingui.q.51.M.ad ſecundum. 343

Agens naturale diſtinguitur contra voluntarium, exponitur.q.10.R. 95

Agens ſuperius, id quod in effectu cauſat habet ſe vt formale reſpectu eius, quod eſt ab inferiori, licet non ſint realiter diſtincta.q.13.G. 110

Agentis æquinoci effectus diuerſificatur ſpecie ſecundùm diuerſam proportionem materiæ ad recipiendum influxum agentis.q.60.E. 407

Agens intellectus dicitur ſua actio ad ſanum intellectum. q. 50.H.ad ſecundum. 341

Agere benè perfectè homo non poteſt ex conſilio alterius quo ad ſubſtantiam, & modum.q.57.T.ad ſecundū. 392

Agere vel velle quale bonum homo poſſit in ſtatu naturæ integræ, & corruptæ.q.109.L. 901

Agere dicebat ſe Apoſtolus non quod vellet bonū, ſed quod odiret malum. Exponitur. Quæſt.74.lit.N. facie 559

Agere propter finem non eſt proprium rationali creaturæ, ſed omnia agentia agunt propter finem.q.1.C. 5

Agere per eſſentiam quomodo intelligatur, & tangitur ibi opinio Scoti.q.50.F. 339

Agere non poteſt aliquid inquantum eſt malum, exponitur. q.18.A.ad ſecundum. 140

Agendorum principia ſunt duplicia.q.56.G. 378

Agnus paſchalis quare comedebatur cum feſtinatione. q. 102.E.ad ſecundum. 837

Aggrauatio auriū, Excecatio, & Obduratio qualiter differunt.q.79.T.argumen.in contra. 626

Aggrauatio eſt effectus doloris, & triſtitiæ.q.37.O. 283

Altare quare de lignis ſethin, & opertum ære, &c. fiebat. q.102.D.ad ſeptimum. 834

Altare thymiamatis quare in templo fuerit.q.102.D.ad ſextum. 833

Altaria, & aliæ cerimoniæ etiam ante legem fuerunt.quæſt. 103.G.ad ſecundum. 850

Alteratio an ſit in prima ſpecie qualitatis. quæſt. 50. E.ad tertium. 338

Amicitia magis conſiſtit in concordia voluntatum quo ad finem, quàm quo ad volita.q.19.N.ad 3.in contra. 173

Amicitia Dilectio Charitas Amor ad idē pertinēt, & tamē differunt.q.26.T. 213

Amicitia quid ſit, de qua ſpecialis difficultas eſt, & quomodo tripliciter accipiatur.q.26.T. ibidem.

Amicabilia, quæ ſunt ad alterum, ſunt ex amicabilibus, quæ ſunt ad ſeipſum exponitur.q.99.A. ad tertium. 786

Amabile omnibus eſt non ſolùm bonum, ſed etiā pulcrum, exponitur.q.27.X ad tertium. 216

Amamus beneficos in proſperitate, & ſalute, exponitur.q. 27.A.ad quartum. 219

Amamus eos, qui mala ſua dicunt, & exponitur. quæſt. 27.X.ad ſecundum. 216

Amantis ad amatum eſt duplex vnio.q.28.C. 221

Amare Deum poſſumus propter aliud, ſi aliud dicat cauſam materialem.q.99.F. 792

Amare Deum ſuper omnia, an amore amicitiæ vel concupiſcentiæ debeamus.q.109.M. 904

Amans alium propter delectabile, dicitur habere amicitiam per accidens, exponitur.q.25.O.ad tertium. 206

A matum eſſe in amante, & è contra.quomodo.q. 22.C. 189; & q.28.D. 222

Amatur Deus aliter, quàm timeatur.q.68.D.ad quartum. facie. 482

Amari vel appeti rem, quid ſit.q. 26.S.212; & q. 28. C. facie. 221

Amari, & in admiratione haberi, delectabile eſt.q.32.I facie. 254

Amatur eutrapelus dupliciter. quæſt. 27.A. ad ſecundum. facie. 219

Amaui, & exquiſiui ſapientiam a iuuentute meā, &c. exponitur.q.26.R.ad primum. 211

Amentiam ſeu inſaniam ſine culpa incurrens, quicquid ex hoc operatur non eſt ei peccatum.quæſtio.80.Z. 632

Amor, & dilectio Dei in via, nobilior eſt cognitione viatica, ſicut & habitus voluntatis habitu intellectus, ſed non in patria.q.3.T. 36

Amor aliquam vnionem facit effectiuè, aliquam formaliter.q.28.C. 221

Amor abſtrahit a præſenti, & abſenti, nec dicit motum ad diſtans vt ſic.q.28.C.ad primum. ibidem.

Amor cauſat mutuam inhæſionem amantis ad amatum.q. 28.D. 222

Amor quomodo faciat amatum eſſe in amante, & notatur defectus Aureoli. ibidem.

Amor amicitiæ, & concupiſcentiæ non ſunt duo actus, ſed vnus, cui tamen conuenit facere diuerſam inhæſionem, vt eſt amicitiæ, & concupiſcentiæ. Quæſt. 28. lit. D. f. 222

Amor Diuinus facit extaſim ſecundùm Dionyſium, Exponitur. q. 28. & argumento in contra. 221

Amor intenſus cauſat zelum. aliter quidem amor amicitiæ, aliter amor concupiſcentiæ. q. 28. F. 225

Amor eſt cauſa zeli effectiua ſuo modo ſicut ratio agendi, Quæſt. 28. ibidem.

Amor eſt prima cauſa zeli, deinde odium, poſtea ſequuntur alij motus, & actus interiores, & exteriores, conſtituentes zelum. ibidem.

Amor aliquis eſt Leſiuus, aliquis melioratiuus. quæſt. 28. G. facie 227

Amor eſt fortior odio, licet odium ſit magis ſenſibile. q. 29. M facie 231

Amor in quo genere cauſæ ſit cauſa actionis. quæſtio. 28. H. facie 228

Amor cuiuslibet actionis eſt principium radicale, & originale, tamen etiam aliæ paſſiones ſunt quandoque principia proxima ibidem ad ſecundum.

Amor naturalis in rebus purè naturalibus non eſt actus elicitus, ſed eſt actus primus; in cognoſcentibus eſt actus ſecundus, & elicitus. q. 29. I. 229

Amor eſt cauſa odij dupliciter, & ipſum ſimpliciter excellit. q. 29. K 230

Amor, & gaudium quid ſignificent, vt ponuntur in voluntate. q. 22. D. ad tertium. 192

Amor, & gaudium quomodo in Angelis, & appetitu hominis intellectiuo ponantur. ibidem.

Amor rectus omnes iſtas affectiones rectas habet ſecundū Auguſt. exponitur. q. 24. K. 200

Amor præcedit deſiderium ſecundùm ordinem exequutionis, & deſiderium delectationem; ſed ſecundùm ordinem inuentionis eſt è conuerſo; & circa hoc notatur defectus Aureoli. q. 25. N. 204

Amor an ſit principaliter paſſio vel delectatio. ibidem.

Amor triplex eſt vnus appetitus naturalis, alius ſequēs apprehenſionem, & ille duplex, vnus ex neceſſitate ſequēs, alius liberè. q. 26. K. 210

Amor duplex reperitur in cognoſcentibus. ibidem.

Amor ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo, & concupiſcibili. Quæſt. 26. ibidem.

Amor, eſt in concupiſcibili, vt dicit Philoſophus, exponitur. q. 26. R. argu. in contra. 211

Amor, inhians habere quod amatur, cupiditas eſt; id autem habens eoque fruens, Leticia, & fugiens quod ei aduerſatur, timor eſt, idque ſi acciderit ſentiens, triſtitia eſt, exponitur. q. 26. R. ad ſecundum. ibidem.

Amor qualem cauſalitatem habeat ſuper alias paſſiones, Quæſt. 16. ibidem.

Amor etiam voluntatis eſt paſſio. q. 26. S. & argumento in contrarium. 212

Amor eſt eſſentialis vnio affectiua realis cauſaliter, relatiua fundmentaliter, & vnio relatio amorem conſequitur ibidem ad ſecundum.

Amor differt a dilectione, & charitate ſecundùm quòd importat actum, ſicut magis commune a minus commune. q. 26. T 213

Amor Dilectio Charitas, & Amicitia hæc quattuor nomina ad idem pertinent, & tamen etiam differunt. ibidem.

Amor diuiditur in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ. q. 26. V 214

Amor amicitiæ non eſt in beſtijs actiuè ibidem, *& argu. in contrarium.* 214

Amor quare diuiditur per amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ, & non per amicitiam, et concupiſcentiam ibidem ad primum. 214

Amor non poteſt eſſe ſine cognitione coniuncta; & maior amor poteſt eſſe cum minore cognitione; & non ſequitur plus cognoſcitur, ergo plus diligitur. Quæſt. 26. littera V. ad ſecundum. facie 214

Amor non eſt vbi non eſt cognitio, vel coniuncta, vel in alio exiſtens, ibidem ad tertium.

Amor maximus eſt hominis ad ſeipſum. q. 27. A 219

Amor ſui non habet neceſſariò connexionem vitiorum in ſe. q. 73. A. ad tertium. 532

Amor ſui eſt initiū oīs peccati, differenter tamen a ſuperbia, & auaritia. q. 84. P. ad ſecundum. 662; *& q. 77. H* 604

Amor ſui qui eſt amor amicitiæ, & perfectionis, eſt cauſa alterius amoris, ſ. concupiſcentiæ. q. 77. H 603

Amor ſui quomodo ſit cauſa appetitus boni temporalis, & omnis peccati, & in quo genere cauſæ, an ſit paſſio, vel ſimplex motus voluntatis, & cuius inordinationis, ibid.

Amor ſui aliquis dicitur naturalis obiectiuè, & ſpecificatiuè, ibidem ad primum.

Amor quidam eſt intellectualis, quidam rationalis, quidam animalis, quidam naturalis, & quolibet amore omnia diligunt Deum, plus, quàm ſe. q. 109. M 904

Amor naturalis, quo Deus ſuper omnia diligitur, non eſt meritorius, ibidem ad primum. 905

Amor ſummus tàm naturalis, quàm gratuitus debetur ſummo Deo, ibidem ad tertium.

Amore langueo, exponitur q. 28. G. ad primum. 227

Amore ex aliquo omne agens quodcunque ſit, agit quamcunque actionem. q. 28. H 228

Amore poteſt quis alicui inhærere, qui nec fruitur, nec vtitur, ſed abutitur. q. 88. I. ad tertium. 700

Amore naturali in ſtatu naturæ integræ, aliter Deus ſuper omnia diligebatur, & aliter ex charitate. quæſt. 109. M. ad primum. 904

Amori humano, vel rationali dūtaxat, competit diuiſio amoris in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ (& qualis ſit) quantum ad rationem nominis. q. 26. V 214

Amori Seraphin attribuit Dionyſius, calidum, acutum, & ſuperferuens, exponitur q. 28. G 227

Amoris omnis, vniuerſaliter nulla alia paſſio ab amore cauſa eſt, contingit tamen aliquam aliam paſſionem eſſe cauſam alicuius amoris. q. 27. B 220

Amoris naturalis, & animalis, ſenſitiui, & rationalis multiplex eſt differentia. q. 26. R 210

Amoris in communi, & dilectionis non eſt idem adæquatum obiectum. q. 26. T. ad ſecundum. 214

Amoris cauſa in concupiſcibili eſt bonum, ſicut & deſiderij & delectationis; ſed malum cauſat odiū, fugam, & triſtitiā, primi tres differūt, ſed non cōtrariant. q. 23. H. 197

Amoris nomen quibuſdā ſanctorū viſum eſt diuinius, quàm nomen dilectionis, exponitur. q. 26. T. ad arg. in cont. 214

Amoris diuiſio in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ non eſt diuiſio per diuerſas res, ſed per diuerſas rationes, vel habitudines eiuſdē actus ad diuerſa obiecta. q. 26. V. 215

Amoris diuiſio prędicta eſt ſecundùm prius, & poſterius, & quomodo hoc intelligendum ſit, declaratur. ibidem

Amoris propria cauſa eſt bonum. q. 27. X. & ad 1. 216

Amoris obiectum eſt connaturale ſecundùm rem, & apprehenſionem ſimul, vel ſecundùm apprehenſionem tantùm. q. 27. X 216

Amoris cauſa eſt cognitio ea rōne, qua & bonū. q. 27. Y. 217

Amoris cauſa eſt bonum, ſicut ratio cauſandi amorem, ſed eſſe cognitum, vel cognitio, eſt conditio ſub qua bonum cauſat. q. 27. X 216

Amoris cauſa eſt ſimilitudo per ſe, ſecùs per accidens, & eſt eius cauſa ſuo modo effectiua, ſicut conſtitutiuum rationis cauſandi amorem. q. 27. A. 218. & ad 2 219

Amoris naturalis quo Deus ſuper omnia diligitur, quæ ſit cauſa. q. 109. M. & ad primum. 905

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
12 N
24

Digitized by Google

SCOLASTICA COMMENTARIA SVBTILISSIMA, SIMVL AC LVCIDISSIMA

Cunctisque Theologicæ facultatis secundùm quamcunque opinionem studiosis, maximè necessaria,

IN PRIMAM SECVNDAE

Angelici Doctoris S. THOMAE AQVINATIS,

PER REVERENDVM MAGISTRVM CONRADVM KOELLIN ORD. F. PRAEDIC.

Olim in Colonia Regentem eruditissimum, dictiq; S. Doctoris acerrimum in cunctis propugnatorem, dum se Florentissimi Almæ Vniuersitatis Heydelbergensis studij regentem gereret, elucubrata;

Cum eiusdem Primæ Secundæ textu particulatim incluso, ac mira tandem arte distincto, castigationisq; lima pristinæ integritati mille amplius locis per huiusce operis auctorem, restituto.

Tabula etiam singularum Materierum, ac Quæst. earundem signaturam adamussim complectente.

Et diligentia admodum Reuerend. P. Magistri F. STEPHANI GVARALDI de Cento, eiusdem Ord. & in toto Sereniss. Venetorum Dominio Inquisitoris Generalis, in meliorem formam redacta, copiosiorique, certiori, ac fidissimo Indice locupletata.

Cum Priuilegijs, & Licentia Superiorum.

VENETIIS, Apud Robertum Meiettum. 1602.

Carmel. Discal.
Romæ.
BIBLIOTH. CARMEL. S.S.MAE DE VICTORIA
Digitized by Google

PRO HVIVS ELENCHI NOTITIA, Ad Lectorem.

VEtuſtiores codices ſic erant diſpoſiti, vt per tabulam abecedariam Articulorum principijs affixam, materiæ in libro tractatæ ſolùm indicarentur, nulla de paginarum numero mentione penitus facta; cum tamen ſub ipſis Alfaberi ſignatis litteris ſigillatim paginæ plures ſæpius contineantur. Nunc verò, vt & fides authori debita, & facilior nihilominus via, ſingula reperiendi lectoribus aſſeruetur, Abecedarium (vt diſpoſitum erat) reliquimus, & numeros pro faciebus cartarum accommodatos prædictis litteris paſſim addidimus. Leuatus igitur onere diutius ab indice citata quærendi auidus lector accedat, legat, vltrò citroq; ſtudio litterario volet, & valeat.

Abraham eſt gloriam conſequutus ex operibus legis exponitur. Quæſtione. 100. litera. S. facie. 815

Abraham exemplar fidei primus accepit circumciſionem, cuius ſunt rationes literales, & figurales. q. 102. lit. E. ad primum. fac. 837

Abrahæ fides, & noſtra eſt eadem, ſed non eadem proteſtatio. q. 103. I. ad quartum. 854. & K. 856. & q. 107. A ad primum. 882

Abrahæ dictum eſt, Nunc cognoui, quòd timeas dominum. exponitur q. 112. L. ad quintum. 947

Abrenunciare ſæculo, & tendere ad perfectionem, quomodo religioſi teneantur; & conſilia contemnentes quomodo peccent mortaliter. q. 108. H. 895

Abſorbere quid ſit. q. 37. O. ad tertium. 284

Abſtinere a cibis aliquibus præcipiebatur Iudæis, & gentilibus ab Apoſtolis, non propter peccatum, ſed propter diſſidium. q. 103. K. ad tertium. 857

Abſtinere poſſe a peccato, & perſeuerare in abſtinentia a peccato vſque in finem vitæ, differunt. q. 109. T. 919

Acceptor perſonarum non eſt Deus. Et acceptio perſonarū quid ſit. q. 105. R. ad primū. 871. *& q. 106. X. ad primū* 878. *& q. 73. I. ad tertiū.* 583. *& q. 79. V. ad tertiū.* 628

Accidens non poſſe eſſe in diuerſis ſubiectis exponitur q. 20. Q. ad primum. 177

Accidens reſpectiuum poteſt augeri per additionem. Et quomodo augmentum formarum fiat. q. 52. Q. 355

Accidens in ſuum ſubiectum agere exponitur, quia non effectiuè, ſed formaliter q. 85. S. ad quartum. 669

Accidens poteſt eſſe nobilius ſubſtantia ſecundum quid. q. 110. X. ad tertium. 925

Accidentis eſſe, & eſſentia an differant quæſt. 110. X. ad tertium. 925

Accidentis non eſt accidens. Exponitur q. 50. F. ad ſecundum. 339. *& q. 56. F. ad tertium.* 377

Accidentis prædicabilis, prædicamentalis, & moralis differentiæ. q. 7. D. 77

Accidentia reſpectiua poſſunt augeri per additionem q. 52. Q. 355

Accidentia omnia vocari poſſunt qualitates, ſed nomen appropriatum eſt vni generi, ſecundum Albertum q. 49. B. 332

Actio cuiuslibet entis creati, a Deo dependet, nec agere poteſt niſi ex motione Dei q. 109. K. 889

Actio in naturalibus opponitur paſſioni; ſed in vi animæ, actiua non opponitur ſibi q. 22. C. ad ſecundum. 189

Actio, & paſſio ſecundum communes rationes opponuntur, tamen ſi applicentur ad ſpecialia, ſe conſequuntur, ibidem ſequenter. 189

Actiones immanentes, & tranſeuntes, quàm differenter aliquid conſtituunt q. 90. Ad tertium. facie 722

Actio omnis cuiuslibet agentis procedit ex aliquo amore q. 28. H. 228

Actio quantum habet de eſſe, tantum habet de bonitate q. 18. A. 138

Actiones ſunt bonæ per aliquas commenſurationes, res autem, per aliqua entia poſitiua abſoluta. q. 18. A 139

Actio tranſiens eſt in patiente, ſed immanens idem habet pro principio effectiuo, & ſubiecto q. 74. L. 556

Actiones eſſe ſingularium. Exponitur q. 76. A. 587

Actio, & paſſio cum diuidunt motum, qualis ſit diuiſio q. prima. D. 8

Actionem ſortiri ſpeciem ab actu, qui eſt principium, & paſſionem ab actu, qui eſt terminus, ſic intelligitur. q. prima. D. 8

Actio elicita, & imperata, quæ ſit, q. 1. B. ad ſecundum. 5. & D. 9

Actiones humanæ omnes ſunt propter finem q. 1. B. 3

Actiones humanæ, quæ ſiunt ſine attentione, an ſint humanæ q. 1. B. ad tertium. 5

Actio humana ſine conſideretur per modum actionis ſiue paſſionis, ſpeciem a fine ſortitur q. 1. D. 8

Actionum humanarum quadruplex eſt bonitas, & quæ eſt completè bona non habet vnam bonitatem vnitate indiuiſibilitatis, ſed vnitate ordinis, & aggregationis q. 18. D. 144

Actionum humanarum Deus eſt principium, qui per legem inſtruit, & per gratiam adiuuat q. 90. A. 721

Actio aliqua duo reſpicit in obiecto, ſcilicet terminum, & rationem terminandi q. 29. P. 253

Actionum an finis ſit omnino extrinſecus q. 18. D. ad ſecundum. 144

Actio hominis, quæ eſt vltimus finis, non eſt elicita a voluntate, ſed imperata; & cum hoc, quòd eſt actus, eſt etiam obiecti q. 1. B. ad ſecundū. 4. & q. 19. D. ad ſecundū. 158

Actio carens debitis circumſtantijs eſt mala q. 18. C. 142

Actionis moralis bonitas prima, & ſimiliter primum malum, attenditur ex obiecto q. 18. B. 140

Actionis malè moralis vt eſt effectus per accidens moralis, aliter quàm naturalis q. 18. A. ad tertium. 140

Actionis tranſeuntis, & immanentis differentia. Et quomodo actio Diuina ſit tranſiens q. 3. R. ad tertium. 32

Actio tranſiens eſt in patiente, & reperiebatur diſtinctio actionis antecedenter, & concomitanter. q. 3. R. 32

Actio inferioris, quæ ſibi ex propria natura conuenit, attribuitur ei abſolutè; ſecus ſi competat ſibi ex impreſſione ſpeciali ſuperioris q. 13. G 109

Actiones voluntariæ ſortiuntur rationem generis ab vltimo

a *fine*

INDEX.

mo fine. Quæſtione. 1 littera E. facie 11
Actionis terminus triplex, ſcilicet in vniuerſali vniuerſaliter, & in particulari; & actiones eſſe ſingularium, quomodo intelligitur q. 1. G. 15; q. 14. T. 117; & q. 76. A. 587
Accipere modicum de bonis alterius, nec eſt cõtra legem, nec contra amicitiam q. 105. Q. ad primum. 866
Actiua vita an principaliter conſiſtat in operibus ad alterum. q. 69. L. 491
Actiuum quatò eſt potentius, tãtò paſſio eſt fortior. q. 22. D. ad ſecundum. 193
Actuum naturaliũ, & ſupernaturaliũ differentia. q. 5. I. 55
Actus, & motus appetitus magis dicitur paſſio, quàm alicuius apprehenſiuæ cuiuſcunque. q. 22. C. 189
Actus appetitus ſenſitiui requirit tranſmutationem ſecundùm qualitatem naturalem. q. 22. C. ad tertium. 190
Actus animæ ad diuerſas potentias pertinentes, ſunt non ſolum ſpecie, ſed etiam genere diuerſi; ſed actus, & paſſiones reſpicientes diuerſa obiecta ſpecialia, vt. q. 23. E. facie 192
Actuale auxilium Dei, quo indigent res etiam habẽtes ſufficiens principium operandi, quid ſit. q. 109. S. 918
Actus aliquis poteſt eſſe melior alio, vel intenſiuè vel extenſiuè. q. 24. L. 201
Actus aliquis auget habitum, aliquis non. q. 52. R. 356
Actus an ſit cauſa vniuoca vel æquiuoca habitus. q. 51. M. ad tertium. 348
Actus intellectus an ſit praxis q. 57. L. ad primum. 385
Actus vnus egreditur a diuerſis pœnitentijs in diuerſo ordine. q. 56. F. 376
Actus ſecundus elicitus eſt amor in cognoſcentibus, ſed in rebus purè naturalibus, non eſt elicitus, ſed eſt actus primus. q. 29. I. 229
Actus purus non eſt omne id, quod eſt forma tantùm. q. 50. H. ad ſecundum. 341
Actus humanus quis dicatur, & quomodo motus rationis ſequentes imaginationem, & ſubiti, non ſunt humani. q. prima B. 3
Actus quidam ſunt humani, quidam hominis, & quomodo dicatur homo dominus ſuorum actuum. ibidem, & ad tertium. 5
Actus humani, & morales ſpeciem propriè ex fine ſortiuntur. q. prima. D. et argumento in contrarium. 9
Actus humanus, et moralis ſunt idem formaliter, ibidem.
Actus vt actus, et vt moralis, aliter, et aliter ſpecificatur. q. 1. D. ad tertium. 10
Actus idem in eſſe naturæ, poteſt eſſe multiplex in eſſe moris ibidem.
Actus conſideratur, et ſecundùm ſpeciem, et ſecundùm individuum, et ſecundùm hoc vel deficit de plenitudine, vel habet eam, et quomodo ſit indifferens q. 18. A. 139
Actum eſſe indifferentem ſecundum ſpeciem, et non in individuo, poſſunt ſtare ſimul. ibidem.
Actus a ratione deliberata procedens in individuo conſideratus, eſt neceſſario bonus vel malus ibidem.
Actus procedens ex imaginatione, & non ex deliberatione eſt indifferens ibidem.
Actus præcedentes habitum virtutis poſſunt eſſe moraliter boni ibidem.
Actus aliqui dicuntur boni vel mali ex ſpecie naturæ, vel ex ſpecie moris q. 79. S. ad tertium. 624
Actus imperatus, & exterior, quis dicatur q. 6. X. 70
Actus exteriores poſſunt habere duplicem bonitatem, ſcilicet ſecundùm genus, vel ex fine intento. q. 20. O. 174
Actus exterioris duplex bonitas eſt, vna vocatur ſpecifica, & habetur ab obiecto; alia generica, quam habet ex voluntate q. 24. L. 201
Actus exterior nullus eſt bonus moraliter niſi à voluntate imperetur Quæſt. 20. littera, O. facie 174
Actus exterior bonitatem ſuam habet formaliter ab obiecto, ſed effectiuè à voluntate. q. 20. O. ad tertium. 174
Actus exterioris bonitas, vel malitia quam habet ex ordine ad finem, prius inuenitur in actu voluntatis. q. 20. O. facie 174
Actus exterioris bonitas ſecundum quòd eſt in apprehenſione rationis, prior eſt bonitate voluntatis; ſed vt eſt in executione, ſic ſequitur. ibidem, & ad primum.
Actus exterior quomodo totam bonitatem quandoq; habeat ex voluntate, & econtra. q. 20. P, 175
Actus exterior quomodo addat in bonitate, & malitia ſuper interiorem. q. 20. R. 178
Actus exterioris bonitas quam habet ex materia, & circunſtantijs, addit hoc modo ad bonitatem vel malitiam voluntatis, ibidem. 178
Actus exterior quomodo tribus modis facit ad meritum eſſentiale, & accidentale, ibidem. 178
Actus exterioris et interioris quandoq; eſt vna bonitas, quã doque plures. q. 20. Q. 176
Actus voluntatis habet tantam bonitatem ſicut intentio finis per participationem; & redundantiam. q. 19. L. 168
Actus bonitas an poſſit inferri ex bonitate voluntatis quæſt. 20 P. 175
Actum eſſe ſubiectum bonitatis vel malitiæ, exponitur. q. 20. Q. ad primum. 176
Actus vel motus quomodo dicatur augere bonum humanũ, vel addere extenſiuè q. 24. L. 201
Actus vel habens modum actus, reſpiciens obiectum alicuius potentiæ, pertinet ad ipſam potentiam, regula; eſt. q. 26. R. 210
Actus hominis quantò eſt ſimilior Deo, tantò eſt melior, gloſatur. q. 24. L. ad ſecundum. 202
Actus habitum præcedentes, & ſequentes ipſum, quomodo ſint ſimiles, & diſſimiles. q. 78. O. ad ſecundum. 615
Actus malus præcedit habitum, ſed apud Theologum habitus infuſus præcedit actum Theologicè bonum, & quæ ſit differentia inter actus, & habitus bonos, & malos. q. 82. I. ad tertium. 646
Actus humani, & ſunt morales, & cerimoniales q. 99. C. ad primum. 788
Actuum ſuorum hominẽ eſſe dominum, quis ſit intellectus. q. 109. I. ad primum. 902; & O. ad ſecundum 908
Actus potior eſt in bonitate, & malitia, quam habitus, & quomodo aliquis excedit in duratione omnem habitum. q. 71. G. 506
Actus quo ad modum entis, non tamen quo ad modum ineſſendi loquendo quo ad ſubſtantiam de eis ſemper habitus [illegible] eſt, ibidem.
Actus humanus duplicem regulam habet, ſcilicet rationẽ, & legem æternam q. 71. K. 511
Actus diſtinguit potentiam, & diſtinguitur per obiecta, non tamen tanquam a poſteriori, & ex diuerſis motiuis habens diuerſas ſpecies q. 72. N. 516; & q. 12. F. 108
Actus diuerſimodè trahitur ab obiecto ad ſpecies naturales, & morales. q. 72. N. ad ſecundum. 518; & quæſt. 72. G. 545
Actus exterior diſtinguitur ab obiecto dupliciter. q. 72. L. ad primum. 514
Actus quando ex euentu ſequenti habeat bonitatem vel malitiam. q. 73. H. ad primum. 550
Actum ſequens effectus in pluribus vel ſi per ſe vel ſi præcognitus addit ad bonitatem vel malitiam actus. quæſt. 20. S. 179
Actus quandoque eſt vnus ſecundum genus naturæ, non autem in genere moris. q. 20. T. 180
Actus vnus vnitate morali non poteſt eſſe bonus, & malus, ſecus ſi ſit vnus vnitate naturæ. ibidem.

INDEX.

Actus voluntatis idem ſecundùm naturam non poteſt eſſe bonus, & malus. Quæſt. 20. litt. T. 180

Actus voluntatis idem ſecundùm naturam non poteſt eſſe bonus, & malus. ibidem

Actus interioris bonitas, an dependeat ex circunſtantijs. q. 19. E. ad ſecundum. 159

Actus voluntatis bonus de per ſe requirit bonitatem obiecti, quod ſub ſe debitas circunſtantias tenet. q. 19. E. 159

Actus uoluntatis ſimplicior eſt, quàm alij actus, ibidē. 159

Actus quo Deus, & creatura uidetur, licet ſit unus eſt tamen perfectior reſpectu Dei, quàm creaturæ. quæſt. 5. K. ad tertium. 57

Actus aliquis poteſt habere principium intrinſecum dupliciter. q. 6. S. 67

Actuum ſupernaturalium licet homo ſit immediatè capax, non tamen eſt in potentia receptiua naturali ad huiuſmodi actus. q. 5. I. 55

Actus idē poteſt eſſe animalis, & naturalis. quæſtio. 30. S. ad primum. 237

Actus unitati, & ſimplicitati in eſſendo, non repugnat dualitas obiectorum ſubordinatorum. q. 8. K. 84. & 85. 27

Actus unius exiſtens medij, & finis, poteſt eſſe intenſior reſpectu finis, quàm medij, licet ſit una intenſio, & unus modus ipſius actus ex parte ſubiecti. ibidem

Actus imperati ab appetitu poſſunt quandoque præuenire appetitum, ſed non eliciti. q. 9. M. ad tertium. 88

Actus humani reducuntur in Deum, ſicut cauſam uniformem, non in motum cæli, niſi ſicut in cauſam proximam diſpoſitiuam. q. 9. Q. 93. P. 91. &. 92

Actus diuerſificāt potentias, de quibus actibus intelligitur. quæſt. 10. R. 96

Actus rationis in infinitum multiplicari poſſunt, quomodo ſit uera. q. 1. D. 10

Actus hominis ut ſic non eſt beatitudo, nec obiectalis, nec formalis, declaratur. q. 2. O. 27

Actus humanus propter ſuam bonitatem uel malitiam habet rationem meriti uel demeriti. q. 21. A. 184

Actus humani habent rationem meriti uel demeriti per cōparationem ad Deum. q. 21. B. 185

Actus ad hoc, quòd ſit bonus, non oportet, quòd actualiter in Deum referatur. ibidem

Actum faciens, quem non poteſt referre in bonum finem, an mortaliter peccet q. 38. I. ad ſecundum. 699; & q. 100. O. & in contrarium. 808

Actus humanus tripliciter conſideratur, & ſecundùm hoc tria ipſum conſequuntur. q. 21. V. 181

Actus procedens a uirtute naturali ſecūdùm inclinationem naturalem dicitur rectus; ſi recedit a rectitudine, dicitur peccatum, tam in naturalibus, quàm artificial. ibidem

Actus humanus ex hoc, quòd eſt bonus uel malus, habet rationem rectitudinis uel peccati. ibidem

Actus culpabilis uel laudabilis dicitur, quando eſt in poteſtate agentis. q. 21. X. 183

Actus humanus ſecundum aliud eſt formaliter bonus, & rectus; & ſecundùm aliud imputabilis. ibidem.

Actus exteriorum membrorum ut ſic, non ſunt morales, nec in membris eſt peccatum. quamuis illi actus ſint peccata. q. 74. L. 556; & M. ad tertium. 558

Actus peccati quo ad ſpeciem cognoſcitur ex obiecto, non tamen quo ad genus. q. 74. O. ad primum. 563

Actus peccati quomodo ſit res realis, non tamen ſicut ſubſtantia, & quomodo ſit a Deo. q. 79. S. ad primū. 624

Actus peccati, quod non denominetur ab eo quod eſt per accidens, & præter intentionem, & uoluntatem exponitur. q. 78. N. ad ſecundum. 613

Actus, & terminus eius, quamuis inſeparabiliter ſe conſequuntur, tamen realiter diſtinguuntur; & quomodo lex ſit terminus actus. q. 94. T. ad tertium. 748

Actus uitioſus, ſcilicet peccatum, peius eſt, quàm uitium. Quæſtio 71. littera G. facie 506

Actus uiriū inferiorum appetitiuarū, & actus membrorū, aliter, & aliter ſe habent ad uoluntatem, & peccatum. q. 74. M. ad tertium. 558

Actus uirtualiter in Deum referre, quid ſit; & quando quis actualiter hoc teneatur, & omittendo, quando peccet. q. 88. I. ad ſecundum. 699; & q. 100. Q. 810; & in contrarium. 811

Actus uirtutum de quibus dantur præcepta legis, dicuntur difficilia, uel ex operante uel ex opere. q. 107. D. 887

Actus uirtutum diuerſimodè præcipiuntur per legem Diuinam, & humanam. q. 100. H. 795

Actus uoluntarij, & naturales quo ad principia diuerſimodè diſtinguuntur. q. 72. N. 515

Actus humani interiores, & exteriores diuerſificantur ſpecie ſecundùm bonum, & malum, quod eſt ex fine. quæſt. 18. F. 148

Actui morali an accidat fieri propter finem. q. 18. F. ad ſecundum & 3. 148

Actus exterioris obiectum dupliciter ſe habet ad finem uoluntatis. q. 18. G. 149

Actuu moralem bonum, an agere poſſit homo abſque ſpeciali Dei auxilio. q. 68. B. 447

Actus moralis bonitas generica ut eſt quædam eſſentia, eſt per comparationem ad uirtutem agentis, & eſt ſimpliciter prima; ſed bonitas ſpecifica illa eſt prima ex obiecto. q. 18. B. 154

Actus qua bonitate dicatur bonus ex genere, & quod ſit eius obiectum. ibidem.

Actus humanus duplicem habet indifferentiā. q. 18. H. 163

Actuum humanorum aliqui ſunt indifferentes ſecundùm ſpeciem ſuam, exponitur. ibidem.

Actus aliunde habet ſpeciem eſſentialem, & bonitatem, & malitiam aliunde. q. 18. C. 156

Actum moralem poteſt diuerſificare circunſtantia in eſſe moris, & tamen ei, accidere ſecundùm ſubſtantiam ſuam. ibidem.

Actus aliquis habet duplicem finem, & quomodo bonitas actus humani dependet neceſſariò ex fine, & quæ ſit abſoluta bonitas actionis, & quomodo intelligatur. quæſt. 18. D. 158

Actus morales diuerſificantur ſpecie ſecundùm bonum, & malum. q. 18. E. 159

Actuum moralium differentia per ſe, quæ ſit, quia non eſt omnino ſimilis differentiæ logicali. ibidem.

Actus interior moralis poteſt comparari dupliciter ad obiectum. ibidem.

Actus uariatur ſpecie per circumſtantiam, non quidem per comparationem ad obiectum, ſed per comparationem ad rationem, ita quòd circumſtantia facit aliam ſpeciē moris, non autem aliam ſpeciem actus. ibidem.

Actus aliter uariatur ſpecie per circumſtantiam, aliter per finem, & per circumſtantiam fit dupliciter. ibidem.

Adam ſi abſque gratia creatus fuiſſet, ex naturalibus integris non potuit Deum diligere ſuper omnia, nec tenebatur niſi remotè. q. 109. N. 906

Adam aliter indigebat Diuino auxilio ad benè uolendum, & operandum in ſtatu naturæ integræ; aliter in ſtatu naturæ corruptæ. q. 109. L. 901

Adam in ſtatu innocentiæ facilius perſeueraret in bono, quā nunc perſeueremus; non tamen potuit ſine ſpeciali Dei auxilio. q. 109. T. ad tertium. 921

Adam extra paradiſum in iuſtitia originali generaſſet filios incorruptos, corruptos uerò in paradiſo ſine iuſtitia originali conſiſtens. q. 81. D. ad primum. 643

Adam non peccante, licet Eua peccaſſet, filij originale non contraxiſſent, & econuerſo. q. 81. E. 644

INDEX.

Adam an habuerit peccatum originale originans tantùm vel etiam originatum; & an fuerit in eo actuale tantùm Quæstione.83.littera.K.ad secundum. facie 654

Adam in statu innocentiæ non potuit peccare venialiter. q.89.K. 714

Adam ante peccatum non indigebat gratia habituali ad benè moraliter agendum, vel omnia peccata in moribus vitanda, secundùm quòd gratia distinguitur a iustitia originali.q.109.L. 901

Adeptio beatitudinis non quietat secundùm substantiam suam, sed vt est habitio talis rei.q.2.P. 29

Addit aliquid alteri dupliciter.q.26.T. 213

Adipe animalium an Iudæis vti licuerit.q.102.C.ad octauum.828; & F.ad primum. 845

Admiratio quid sit.q.32.M. 257

Admiratio est causa delectationis, & admirabilia sunt delectabilia, sicut & omnes representationes rerum, ibidē.

Adoratio Iudæorum quare fuerit versus occidentem, & nostra est ad orientem.q.102.D.ad quintum. 832

Adoratio in spiritu est interius, & est in veritate viæ, sed tamen figura patriæ; sed oratio veteris legis exterior habet duplicem figurā adiunctā.q.101.V.ad quartū. 820

Aduentus Christi in carnem cassauit sacramenta veteris legis quo ad vim obligandi.q.103.I. 853

Aduersa & prospera, bonis & malis adueniunt, sed alio, & alio fine.q.99.F.ad tertium. 792

Aduersitates potius patiuntur aliqui, quàm prosperitates consequantur.q.107.D.ad secundum. 888

Adulationes quibusdam sunt delectabiles. q.32.I. 254

Adulti non saluantur nisi fecerint opera formata seruando præcepta.q.5.P. 63

Adulterium est grauius peccatum, quàm furtum, non ratione delectationis, sed ratione iniustitiæ. q.73.H.ad tertium. 551

Affectus quando sit benè dispositus & q.2.I. 20

*Affectiones rectas facit amor rectus, exponitur.q.24.K.*199

Affirmatio, & negatio non sunt vitius speciei naturalis, sed moralis, quamuis non ex æquo.q.72.Q.ad tertium. 524

Agens ex hoc ipso, quòd agit, non patitur.q.85.S.ad tertiū. facie 668

Agens infinitæ virtutis requirit dispositionem in materia, glosatur.q.92.H.ad tertium. 942

Agens omne agit ex amore semper, sicut ex principio radicali, & originali, tamen agit quandoque etiam ex alijs passionibus, sicut ex principijs proximis.q.28.H.ad secundum. 228

Agens rationale, & irrationale, quia differuntur determinētur ad aliquid certum.q.1.C. 6

Agens liberum aliter communicat suam bonitatem, quàm naturale.q.112.I.ad tertium. 943

Agens prius introducit formam, quàm abijciat dispositionē contrariam.q.113.T.ad primum. 961

Agens, & patiens, mouens, & motum, an oporteat realiter distingui.q.51.M.ad secundum. 343

Agens naturale distinguitur contra voluntarium, exponitur.q.10.R. 95

Agens superius, id quod in effectu causat habet se vt formale respectu eius, quod est ab inferiori, licet non sint realiter distincta.q.13.G. 110

Agentis æquiuoci effectus diuersificatur specie secundùm diuersam proportionem materiæ ad recipiendum influxum agentis.q.60.E. 407

Agens intellectus dicitur sua actio ad sanum intellectum. q.50.H.ad secundum. 341

Agere benè perfectè homo non potest ex consilio alterius quo ad substantiam, & modum.q.57.T.ad secundū. 392

Agere vel velle quale bonum homo possit in statu naturæ integræ, & corruptæ.q.109.L. 901

Agere dicebat se Apostolus non quod vellet bonū, sed quod odiret malum. Exponitur. Quæst.74.lit.N. facie 559

Agere propter finem non est proprium rationali creaturæ, sed omnia agentia agunt propter finem.q.1.C. 5

Agere per essentiam quomodo intelligatur, & tangitur ibi opinio Scoti.q.50.F. 339

Agere non potest aliquid inquantum est malum, exponitur. q.18.A.ad secundum. 140

Agendorum principia sunt duplicia.q.56.G. 378

Agnus paschalis quare comedebatur cum festinatione. q.102.E.ad secundum. 837

Aggranatio auriū, Excecatio, & Obduratio qualiter differunt.q.79.T.argumen.in contra. 626

Aggranatio est effectus doloris, & tristitiæ.q.37.O. 283

Altare quare de lignis sethin, & opertum ære, &c. fiebat. q.102.D.ad septimum. 834

Altare thymiamatis quare in templo fuerit.q.102.D.ad sextum. 833

Altaria, & aliæ cerimoniæ etiam ante legem fuerunt.quæst. 103.G.ad secundum. 850

Alteratio an sit in prima specie qualitatis. quæst. 50.E.ad tertium. 338

Amicitia magis consistit in concordia voluntatum quo ad finem, quàm quo ad volita.q.19.N.ad 3.in contra. 173

Amicitia Dilectio Charitas Amor ad idē pertinēt, & tamē differunt.q.26.T. 213

Amicitia quid sit, de qua specialis difficultas est, & quomodo tripliciter accipiatur.q.26.T. ibidem.

Amicabilia, quæ sunt ad alterum, sunt ex amicabilibus, quæ sunt ad seipsum exponitur.q.99.A. ad tertium. 786

Amabile omnibus est non solùm bonum, sed etiā pulcrum, exponitur.q.27.X ad tertium. 216

Amamus beneficos in prosperitate, & salute, exponitur.q.27.A.ad quartum. 219

Amamus eos, qui mala sua dicunt, & exponitur. quæst. 27.X.ad secundum. 216

Amantis ad amatum est duplex vnio.q.28.C. 221

Amare Deum possumus propter aliud, si aliud dicat causam materialem.q.99.F. 792

Amare Deum super omnia, an amore amicitiæ vel concupiscentiæ debeamus.q.109.M. 904

Amans alium propter delectabile, dicitur habere amicitiam per accidens, exponitur.q.25.O.ad tertium. 206

Amatum esse in amante, & è contra.quomodo.q.22.C. 189; & q.28.D. 222

Amatur Deus aliter, quàm timeatur.q.68.D.ad quartum. facie. 482

Amari vel appeti rem, quid sit.q.26.S.212; & q.28.C. facie. 221

Amari, & in admiratione haberi, delectabile est.q.32.I facie. 254

Amatur cutrapelus dupliciter. quæst.27.A.ad secundum. facie. 219

Amaui, & exquisiui sapientiam a iuuentute mea, &c. exponitur.q.26.R.ad primum. 211

Amentiam seu insaniam sine culpa incurrens, quicquid ex hoc operatur non est ei peccatum.quæstio.80.Z. 632

Amor, & dilectio Dei in via, nobilior est cognitione viatica, sicut & habitus voluntatis habitu intellectus, sed non in patria.q.3.T. 36

Amor aliquam vnionem facit effectiuè, aliquam formaliter.q.28.C. 221

Amor abstrahit a præsenti, & absenti, nec dicit motum ad distans vt sic.q.28.C.ad primum. ibidem.

Amor causat mutuam inhæsionem amantis ad amatum.q. 28.D. 222

Amor quomodo faciat amatum esse in amante, & notatur defectus Aureoli. ibidem.

Amor amicitiæ,& concupiſcentiæ non ſunt duo actus, ſed vnus,cui tamen conuenit facere diuerſam inhæſionem, vt eſt amicitia,& concupiſcentia.Quæſt.28.lit.D.f.222
Amor Diuinus facit extaſim ſecundùm Dionyſiũ,Exponitur.q.28.& argumento in contra. 221
Amor intenſus cauſat zelum.aliter quidem amor amicitiæ, aliter amor concupiſcentiæ.q.28.F. 225
Amor eſt cauſa zeli effectiua ſuo modo ſicut ratio agendi, Quæſt.28. *ibidem.*
Amor eſt prima cauſa zeli, deinde odium,poſtea ſequuntur alij motus, & actus interiores, & exteriores,conſtituentes zelum. *ibidem.*
Amor aliquis eſt læſiuus,aliquis melioratiuus. quæſt. 28.G. facie 227
Amor eſt fortior odio,licet odium ſit magis ſenſibile. q. 29. M facie 231
Amor in quo genere cauſæ ſit cauſa actionis.quæſtio.28.H. facie 228
Amor cuiuslibet actionis eſt principium radicale,& originale,tamen etiam aliæ paſſiones ſunt quandoque principia proxima *ibidem ad ſecundum.*
Amor naturalis in rebus purè naturalibus non eſt actus elicitus,ſed eſt actus primus;in cognoſcentibus eſt actus ſecundus, & elicitus.q.29.I. 229
Amor eſt cauſa odij dupliciter,& ipſum ſimpliciter excellit.q.29.K 230
Amor,& gaudium quid ſignificent, vt ponuntur in voluntate.q.22.D.ad tertium. 192
Amor,& gaudium quomodo in Angelis, & appetitu hominis intellectiuo ponantur. *ibidem.*
Amor rectus omnes iſtas affectiones rectas habet ſecundũ Auguſt.exponitur.q.24.K. 200
Amor præcedit deſiderium ſecundùm ordinem exequutionis,& deſiderium delectationem;ſed ſecundum ordinem intentionis eſt èconuerſo; & circa hoc notatur defectus Aureoli.q.25.N. 204
Amor an ſit principaliter paſſio vel delectatio. *ibidem.*
Amor triplex eſt vnus appetitus naturalis,alius ſequẽs apprehenſionem,& ille duplex,vnus ex neceſſitate ſequẽs, alius liberè.q.26.K. 210
Amor duplex reperitur in cognoſcentibus. *ibidem.*
Amor ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo, & concupiſcibili. Quæſt.26. *ibidem.*
Amor,eſt in concupiſcibili,vt dicit Philoſophus,exponitur. q.26.R.argu.in contra. 211
Amor,inhians habere quod amatur,cupiditas eſt; id autem habens eoque fruens,lætitia,& fugiens quod ei aduerſatur,timor eſt,idque ſi acciderit ſentiens,triſtitia eſt,exponitur.q.26.R.ad ſecundum. *ibidem.*
Amor qualem cauſalitatem habeat ſuper alias paſſiones, Quæſt.16. *ibidem.*
Amor etiam voluntatis eſt paſſio.q.26.S. & argumento in contrarium. 212
Amor eſt eſſentialis vnio affectiua realis cauſaliter,relatiua fundmentaliter,& vnio relatiua amorem conſequatur ibidem *ad ſecundum.*
Amor differt a dilectione,& charitate ſecundum quod importat actum,ſicut magis commune a minus commune. q.26.T 213
Amor Dilectio Charitas,& Amicitia hæc quattuor nomina ad idem pertinent,& tamen etiam differunt. *ibidem.*
Amor diuiditur in amorem amicitiæ,& concupiſcentiæ. q.26.V 214
Amor amicitiæ non eſt in beſtijs actiuè ibidem, & argu. in contrarium. 214
Amor quare diuiditur per amorem amicitiæ,& concupiſcentiæ,& non per amicitiam, et concupiſcentiam ibidem ad primum. 214
Amor non poteſt eſſe ſine cognitione coniuncta; & maior amor poteſt eſſe cum minore cognitione;& non ſequitur plus cognoſcitur,ergo plus diligitur.Quæſt.26.littera V. ad ſecundum. *facie* 214
Amor non eſt vbi non eſt cognitio, vel coniuncta, vel in alio exiſtens, *ibidem ad tertium.*
Amor maximus eſt hominis ad ſeipſum.q.27.A 219
Amor ſui non habet neceſſariò connexionem vitiorum in ſe.q.73.A.ad tertium. 532
Amor ſui eſt initiũ oĩs peccati,differenter tamen a ſuperbia, & auaritia.q.84.T.ad ſecundum.662;& q.77.H 604
Amor ſui qui eſt amor amicitiæ, & perfectionis,eſt cauſa alterius amoris,ſ.concupiſcentiæ.q.77.H 603
Amor ſui quomodo ſit cauſa appetitus boni temporalis, & omnis peccati, & in quo genere cauſæ, an ſit paſſio, vel ſimplex motus voluntatis,& cuius inordinationis, ibid.
Amor ſui aliquis dicitur naturalis obiectiuè, & ſpecificatiuè, *ibidem ad primum.*
Amor quidam eſt intellectualis, quidam rationalis, quidam animalis, quidam naturalis, & quolibet amore omnia diligunt Deum, plus, quàm ſe.q.109.M 904
Amor naturalis, quo Deus ſuper omnia diligitur, non eſt meritorius, ibidem ad primum. 905
Amor ſummus tàm naturalis, quàm gratuitus debetur ſummo Deo, *ibidem ad tertium.*
Amore langueo, exponitur q.28.G.ad primum. 227
Amore ex aliquo omne agens quodcunque ſit, agit quamcunque actionem.q.28.H 228
Amore poteſt quis alicui inhærere, qui nec fruitur,nec vtitur, ſed abutitur.q.88.I. ad tertium. 700
Amore naturali in ſtatu naturæ integræ, aliter Deus ſuper omnia diligebatur,& aliter ex charitate.quæſt.109.M. ad primum. 904
Amori humano,vel rationali dũtaxat,competit diuiſio amoris in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ (& qualis ſit) quantum ad rationem nominis.q.26.V 214
Amori Seraphin attribuit Dionyſius, calidum, acutum, & ſuperferuens,exponitur q.28.G 227
Amoris omnis, vnuerſaliter nulla alia paſſio ab amore cauſa eſt,contingit tamen aliquam aliam paſſionem eſſe cauſam alicuius amoris,q.27.B 220
Amoris naturalis, & animalis,ſenſitiui, & rationalis multiplex eſt differentia.q.26.R 210
Amoris et communis, & dilectionis non eſt idem adæquatum obiectum.q.26.T.ad ſecundum. 214
Amoris cauſa in concupiſcibili eſt bonum,ſicut & deſiderij & delectationis; ſed malum cauſat odiũ, fugam,& triſtitia,primi tres affectus, ſed non cõtrariani.q.23.H. 197
Amoris nomen quibuſdã ſanctorũ viſum eſt diuinius,quàm nomen dilectionis,exponitur.q.26.T.ad arg.in cont. 214
Amoris diuiſio in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ non eſt diuiſio per diuerſas res, ſed per diuerſas rationes,vel habitudines eiuſdẽ actus ad diuerſa obiecta.q.26.V. 215
Amoris diuiſio quæ facta eſt ſecundùm prius,& poſterius,& quomodo hoc intelligendum ſit,declaratur. *ibidem*
Amoris propria cauſa eſt bonum.q.27.X.& ad 1. 216
Amoris obiectum eſt connaturale ſecundùm rem, & apprehenſionem ſimul, vel ſecundùm apprehenſionem tantum.q.27.X 216
Amoris cauſa eſt cognitio ea rõne,qua & bonũ.q.27.Y. 217
Amoris cauſa eſt bonum, ſicut ratio cauſandi amorem, ſed eſſe cognitum, vel cognitio,eſt condditio ſub qua bonum cauſat.q.27.X 216
Amoris cauſa eſt ſimilitudo per ſe, ſecus per accidens, & eſt eius cauſa ſuo modo effectiua, ſicut conſtitutiuum rationis cauſandi amorem.q.27.A.218.& ad 2 219
Amoris naturalis quo Deus ſuper omnia diligitur, quæ ſit cauſa.q.109.M.& ad primum. 905

INDEX.

Amoris ſicut & appetitus obiectum eſt res, non apprehenſio, vel ſecundùm eſſe apprehenſum, ſed vt in ſe eſt. Quæſt.67.littera X.ad ſecundum. facie 473

Analogata ſunt duplicia etiam in analogia attributionis, & quomodo ratio peccati analogicè dicatur de mortali, & veniali.q.88.I.ad primum. 699

Angelus non habet habitus,qui ſint diſpoſitio ad eſſe naturale, ſed benè habet habitus, qui ſunt diſpoſitio ad operationem.q. 50.K 343

Angelus intelligit alia ſecundùm modum ſuæ ſubſtantiæ, exponitur. ibidem

Angelus aliqua per eſſentiã intelligit,exponit ibi.ad 2. 344

Angelus & corpora cęleſtia ſunt neceſſaria ſimpliciter, ita ꝙ non habent potentiam in ſe ad non eſſe.q.93.Q. 742

Angelus non eſt diſcurſiuus. q.89.S 716

Angelus bonus cooperatur ad beatitudinem perfectam, & imperfectã,differenter tñ,& de quib.illuminẽt.q.5.O.62

Angelus non poteſt immediatè mouere materiam ad formam.q.9.Q 94

Angelus poteſt mouere hominem, ſed non voluntatem hominis; & poteſt reducere intellectum ad actum,non quo ad exercitium, ſed quo ad ſpecificationem, ſimiliter dicendum eſt de voluntate. q.9. Q ibid.

Angeli habent ex natura ſua,ꝙ non poſſit ineſſe eis deordinatio circa ea quæ ſunt ad finem, niſi etiã ſit deordinatio circa finem, quod eſt per mortale.q.89.S 717

Angeli non poſſunt peccare venialiter, ſed ſemper mortaliter, ibidem ad tertium. 718

Angelorum feſtis intereſſe quid ſit, & Angelos illuminare homines,quid ſit.q.3.T 41

Angelorum nomen quantum ad id,cui & a quo imponitur, quid importet. Et qui in veteri teſta.apparuerunt in perſona Domini loquentes,erant Angeli.q.98.S.ad 1. 780

Angelorum cuſtodia, ſicut & temporalia ſubsidia ſunt beneficia naturalia,non gratuita.q.98.T.ad 3. 782

Angelorum loquutio ad Moyſen qualis fuerit in legis traditione.q.98.S.ad ſecundum. 781

Angelorũ miniſterio fiebãt apparitiones in veteri teſtamento prophetis, ibidem ad primum. 780

Angelorum mens non fertur in ea quæ ſunt ad finem,niſi ſecundùm quòd ſtant ſub ordine finis.q.89.S 717

Angelorum mens quomodo ab intellectu differat. ibid.

Angelorum actus ſunt boni, & charitatis, non tamen meritorij. ibidem

Angelis quomodo gaudium, & amor conueniant.q.22.D. ad tertium. 191

Angelis mediantibus data eſt lex; ſed nona, quæ perfectior eſt,data eſt per Deum incarnatum.q.98.S 780

Angelis in patria homines fore ſimiles, exponitur q.67.Q. ad primum. 462

Angelis non conueniunt virtutes, quæ ſunt circa paſſiones, & notatur ibi Scotus. ibidem

Angelicus intellectus aliter ſe habet circa habitum intellectualem,aliter humanus.q.50.K 343

Angelica natura media eſt inter Deum, & hominem quo ad gradum naturæ, non quo ad viſionem.q.5.I 55

Angelici peccati cauſa vnde ſit.q.80.T.Z.ad tertium 634

Anguſtia, & tribulatio quid ſint.q.87.A.ad argumentum in contrarium. 683

Anima rationalis,& ſi non ſit compoſita ex materia,& forma, conuenit tamen analogicè cum materia prima.quæſtio.22.B.ad primum. 187

Anima dupliciter patitur in corpore, & quomodo aliter ei competat intelligere, aliter ſentire.q.22.B 186

Anima quamuis moueatur per accidens,nõ tamen iraſcitur per accidens,ibidem ad ſecundum. 186

Anima rationalis mouetur motu propriè dicto,per accidens ſecundùm eſſentiam,& potentias organicas. ibid.

Anima primò intelligit.Quæſt.50.littera E facie 338

Anima quomodo ſit in potentia ad eſſe Diuinũ.q.50.f.338

*Aĩa eſt in potentia,nõ tamen hẽt materiã.q.50.H.ad 2.*341

Anima viuificat corpus, ſicut Deus viuificat animam, declaratur q.110.V.ad ſecundum. 923

Anima ſi per impoſſibile eſſet ſine potentijs, & intelligeretur in ſecunda operatione intellectus ſine eis eſſet capax gratiæ.q.110.A.ad quartum. 930

Anima certiſſimam cognitionem habet eorum, quæ ſunt in ipſa ſecundùm ſui eſſentiam, vt dicit Auguſtinus,exponitur q.112.L.ad primum. 946

Anima in infuſione inquinatur per cõcomitantiam.q.83.K. ad quartum. 654

Anima ſi nõ infunderet in carne vbi maculatur, ꝓiudicaret perfectioni vniuerſi, & ordini naturæ. ibid.ad 5, 655

Anima ſecundùm eſſentiam eſt primum ſubiectum peccati originalis, quamuis ſecundariò etiam ſit in potentijs. q.83.L.656.& M 657

Anima intellectiua dicitur materiam excedere, exponitur, & an vt intellectiua eſt, ſit actus corporis. ibid.

Anima in ſtatu innocentiæ habuit vim continendi potẽtias ſub Deo.q.83.L. in arg.in contrarium, & ad 2. 656

Anima eſt capax perfectionum, non ſolùm naturalium, ſed etiam gratuitarum.q.85.S.667;& T 670

Anima rationalis quomodo conueniat, & differat ab alijs formis, & quomodo ſola ſit perpetua, quamuis omnis forma intendat eſſe perpetuum. q.85.Z 677

Anima & corpus hominis in quibus debeant proportionari; quia in his, quæ ſunt intenta a natura, & quomodo anima proportionata ſit ſuo fini,ibid.ad 3.in contr. 678

Anima habet in ſe tria, quæ ſunt principia actus moralis, & quædam alia, puta actum,& c.q.94.T.ad 1. 748

Anima eſt immortalis ex proprietate naturali. ibid.

Anima an ſit naturaliter capax gratiæ. q.113.X 964

Anima aliter per habitus intellectuales perficitur quãdo eſt coniuncta,aliter cum eſt ſeparata.q.67.R.ad 2. 465

Anima an per carnem inficiatur.q.81.A.ad ſecundũ.637. & D.ad ſecundum. 643

Anima non eſt vltimus finis hominis, & quæ ſint bona anim.e.q.2.O 27

Animæ eſt vita charitas aliter, q̃ Deus vita aĩæ. q.2.P. 29

Anima ſeparata a corpore ſtatim eſt capax Diuinę viſionis, ad quam in corpore peruenire non potuit.q.4.E 49

Anima quantò fuit perfectior in natura,tanto perfectius habebit ſuam operationem, in qua fœlicitas conſiſtit, non tamen habebit perfectiorem operationem. ibid.

Ani.ſeparata eſt imperfectior,q̃ coniuncta, cõtra Scotũ.ibi.

Anima ſeparata licet appetat totam naturam beatificari, nõ tamen perturbatur,aut anxiatur ex tali appetitu,ibi.

Ani.ſeparata ęquatur Angelis in beatitudine,exponitur.ib.

Anima fruens Deo eſſet beata, etiam ſi nullus proximus eſſet.q.4.H 53

Ani.ſeparatæ naturale eſt vniri corpori,declaratã q.4.F. 51

Animæ ſeparatę quomodo ſit connaturale intelligere per conuerſionem ad ſuperiora, exponitur q.5.I 55

Animę non competit habitus eſſendi in ordine ad naturam humanam, conuenit tamen in ordine ad naturam Diuinam q.50.F 338

Animę rationales quomodo vna ſit perfectior alia. q.52. littera P. facie 351

Animæ infirmitas quę ſit, & quomodo peccatum ex paſſione dicatur ex infirmitate.q.77.G 602

Animę macula quid ſit, ſecundùm Scotum, & Doctorem Sanctum,& tangitur ibi Scotus.q.86.A 681

Animæ partes diuerſæ ſunt diuerſa ſubiecta peccati actualis,non autem originalis.q.82.G.ad tertium. 648

Animę eſt duplex macula ſpiritualis, ſicut & nitor.q.86. A.680;& q.89.P 714

Animæ habilitas ad gratiam qualis, & quid ſit, & quomodo diminuatur, & quid ſit illa diminutio, & non diſtinguitur realiter ab anima. Quæſtione 85. S. 667. et littera T. facie 670

Animæ vires ſunt per primum peccatum primi hominis deſtitutæ ordine, quo ordinabãtur ad virtutes, & illa deſtitutio vocatur vulneratio. q. 85. V. 672

Animæ potentiæ quatuor vulneribus vulnerantur ex peccatis actualibus perſonalibus. ibidem.

Animam an Deus inhabitet abſque omni medio q. 110. V. ad ſecundum. 923

Animati partes actuales an ſint humores. q. 54. X. 362

Animus inordinatus dicitur ſibi pœna, exponitur. q. 86. A. ad argumentum in contrarium. 683

Animal occidebatur non propter recompenſationem homicidij in veteri lege, ſed propter alias rationes. q. 105. Q. ad duodecimum. 870

Animalia quare offerebantur Deo in lege veteri. q. 102. C. ad argumentum. 826

Animali ſilueſtrium adipe an Iudæis licuit vti. q. 102. C. ad octauum. 828

Animalium quorundam æſus, quare erat illicitus. q. 102. F. ad ſecundum. 826

Animalia quomodo moueantur in ſuos fines. q. 1. C. 6

Annihilatio non debetur peccato. q. 87. D. ad primum. 688

Anxietas, & accidia quomodo diſtinguuntur ab inuidia, & miſericordia. q. 35. H. ad tertium. 278

Appetibile dat appetitui quandam adaptationem, & c. quid ſit illa adaptatio q. 26. S. 212

Appetibile an ſit ratio propriè quidditatiua boni. q. 29. O. facie 233

Appetibile voluntarium a Scoto datiè reprobatur. q. 1. F. 14

Appetibile neutrum non eſt neceſſarium ponere, vt Scotus opinatur. q. 6. Z. 73

Appetibile quomodo moueat voluntatem. q. 9. L 86

Appetibile vt in plurimum eſt extrinſecum, & volenti, & voluntati. q. 9. O. 90

Appetitui ſenſitiuo poteſt ineſſe peccatum, & ei non inconuenièter in homine attribuitur electio. q. 26. R. 210. & T. facie 213

Appetitus, & obiectum appetibile aliter concurrũt ad amorem vel actum appetitiuum, quàm intellectus, & intelligibile ad verbum. q. 27. X. 216

Appetitus ſenſitiuus ſecundùm eſt virtus in organo corporali data & vis apprehenſiua ſenſitiua. Gloſatur. q. 22. C. ad 3. 190

Appetitus ſuperior intellectiuus nõ requirit transmutationem ſcilicet alterationem, nec antecedenter, nec conſequenter immediatè. q. 22. D. 191

Appetitus ſenſitiuus eſt ſubiectiuè in corde. q. 22. C. 189. & D. facie 191

Appetitus ſenſitiuus poteſt dolere de malo corporis, & tamen in homine non dolere, inquantum mouetur a ratione. q. 35. G ad primum. 276

Appetitus ſenſitiui actus quomodo requirit transmutationem ſecundùm qualitatem naturalem. q. 22. C. ad 3. 190

Appetitus eiuſdem hominis non accedit, & recedat ab eodẽ ſecundùm naturam ſimul, & eodem modo apprehenſam, tamen reſpectu diuerſorum accedit, & recedat. q. 23. F. ad ſecundum. 175

Appetitus intellectiuus qũo ſit boni ſimpliciter vel boni vniuerſalis, contra Scotum. q. 22. D. ad ſecundum. 191

Appetitus prius mouetur ab aliquo ſub ratione boni, quàm ſub ratione ardui. q. 25. N. ad primum. 204

Appetitus motus ſeu actus magis dicitur paſſio, quàm alicuius apprehenſiuæ cuiuſcumque. q. 22. C. 189

Appetitus naturalis an ſit actus elicitus. q. 26. R. 210

Appetitus vel amor vnitatis, eſt cauſa doloris, & triſtitiæ. q. 36. L 281

Appetitus naturalis in cognoſcentibus eſt actus elicitus. Quæſt. 41. littera P facie 301

Appetitus ſenſitiuus habet triplicem difficultatem ad virtutem. q. 51. N 350

Appetitus inferior an neceſſariò impediat ſuperiorem, & ſuperior vt in plurimũ mouet mediante inferiori. q. 56. I. ad ſecundum. 381

Appetitus dicitur rectus dupliciter, & per hanc diſtinctionem ſoluitur apparens contradictio, in D. S. queſt. 57. P. ad tertium. 392

Appetitui non inhæret formaliter ſua ratio agendi. q. 51. littera M. 347

Appetitus hominis plus, quàm intellectus, per peccata corrumpitur. q. 109. L. ad tertium. 903

Appetitus ſenſitiuus non eſt alicuius vniuerſalis, eſt tamen alicuius vniuerſaliter. q. 77. F. ad quartum. 601

Appetitus ſenſitiuus habet ſe ad liberum arbitrium, ſeu rationem, & voluntatem dupliciter; antecedenter ſcilicet & conſequenter; & conſequenter dupliciter, & c. q. 77. K 607

Appetitiuum obiectum eſt bonum apprehenſum, exponitur q. 67. X. ad ſecundum. 473

Appetitus ſenſitiui inclinatio in propria obiecta eſt aliud a virtute, & non manet in patria. q. 67. Q. 462

Appetitus ſenſitiui obiectum eſt bonum, vel ſub ratione abſoluta, vel ſub ratione ardui. q. 77. I 605

Appetitiua vis dicitur magis actiua, non tamen eſt dicenda potentia propriè actiua, ſed paſſiua. q. 22. C. ad 2. 189

Appetitiua pars animæ eſt magis actiua, q apprehenſiua, ib.

Appetitus intellectiuus eſt cuiuſcumque apprehenſi ſub rõne boni, ſed ſenſitiuus eſt boni ſenſibilis. q. 19. F 160

Appetitus intellectiuus licet ſit liber a coactione, tamen ex ſuppoſitione præſentis conuenientis, & actionis circa ipſum neceſſitate naturalis inclinationis delectabilis. q. 2. N. 23

Appetibile & appetibile diuerſa ſpecie motus mouent. q. 6. S. 66

Appetitus omnis eſt in bonum, & conueniens. q. 8. H 81

Appetitus intellectiuus natus eſt moueri ab appetitu ſenſitiuo, non tamen quo ad exercitium actus. q. 9. P 91

Appetitum intellectiuum dividi contra naturalem, exponitur. q. 10. R 96

Appetitiuarum virium interiorum actus, & actus membrorum aliter, & aliter ſe habent ad voluntatem, & peccatum. q. 74. L. ad tertium. 557

Appetitus naturalis non ſequitur cognitionem, verum, de præcisè naturali. q. 11. V 101

Appetitus naturalis non eſt actus elicitus, ſed proportio rei ad finẽ, vel ad conueniens ſibi naturaliter. q. 16. H. 127

Appetitus ſenſitiui motus differt a motu naturali, & quomodo ſe habent ad voluntarium; & quomodo motus ſenſitiui potentiæ appetitiuæ ſequens apprehenſionem imaginationis, eſt præter inferium. q. 17. P 136

Appetitiuarum, & apprehenſiuarum differentiam a Doctore Sancto poſitam, Scotus impugnat. q. 22. C 188

Appetitus motus [illegible] eſt per alium nactum appetibile, ſed per liberum iudicium rationis. q. 15. B. facie 121

Appetitus motus applicatio in finem apprehenſam non habet rationem conſenſus, ſed ſimplicis voluntatis. q. 15. C 122

Appetitus vel amoris rem, quid ſit. q. 22. C. 188. & q. 26. S. 212. & q. 28. C 221

Apprehenſiua vis an moueat corpus immediatè, vel ſolum mouente appetitiua. q. 22. D 191

Apprehẽſio eſt ratio agendi appetitiue virtuti. q. 51. M. 347

Apprehenſionem intellectiuam poteſt conſequi paſſio in appetitu ſenſitiuo dupliciter. q. 22. D 191

Aquæ expiationis confectio, & cauſa, & effectus. q. 102. F. ad quintum. 830

Acqui-

INDEX.

Acquiſitum, & infuſum quando diſtinguuntur ſpecie, & quando non. Quæſt. 51. littera O facie 350
Arbor bona non poteſt facere fructus malos, exponitur, q. 75. A. ad tertium. 580; & q. 20. P. ad primum. 175
Arbor ſcientiæ boni, & mali quare ſic ſit vocata. q. 102. A. ad ſecundum. 823
Archa quare erat in templo. q. 102. D. ad ſextum. 832
Ariſtotelem qui dicũt cognouiſſe corruptionem naturæ per peccatum, & ideo eam reparatore indiguiſſe, non ſatis bene aduertunt. q. 74. N. ad ſecundum. 561
Ars eſt ratio, an ſit prædicatio formalis. q. 57. N 388
Ars eſt virtus eo modo quo habitus ſpeculatiui. ibid.
Ars propriè loquendo eſt habitus operatiuus, & in hoc differt ab habitibus ſpeculatiuis, tamen etiam in aliquo cum illis conuenit. ibidem.
Ars, & idea, in Deo non ſunt idem formaliter. q. 94. T. 747
Ars, & idea dicitur & ratio Diuinæ ſapientiæ, ſed aliter, & aliter. q. 93. N 739
Ars non debet poni donum Spiritus ſancti. quæſtio. 68. D. ad primum. 478
Artes mutantur, quando meliores rationes occurrunt, ſed non ſic eſt de legibus. q. 97. N. ad primum. 773
Artes ſpeculatiuæ quare dicuntur artes, & quare liberales. q. 57. N. ad tertium. 389
Aſſentire, & conſentire differunt. q. 15. A 221
Aſſimilatur homo magis Deo per intellectum practicũ aſſimilatione proportionabilitatis, quo ad ſecundarium cognitum; non autem quo ad principale cognitum, nec inquantum eſt beatificum obiectiuè. q. 3. V 37
Aſtra licet aliquo modo redundent in voluntatem, tamen eis ratio dominari poteſt. Et de quibus aſtrologorum iudicium fieri poſſit, & quomodo. q. 9. P 92
Aſſuetudo operum poteſt eſſe cauſa aliquarum virtutum hominis. ſed non omnium, q. 63. V 431
Auaritia facit homines odioſos, ſecundùm Boetium, exponitur q. 29. N. ad tertium. 232
Auaritia, & ſuperbia, quàm differenter ſint initium omnis peccati. q. 84. P. ad ſecundum. 662; & q. 77. H 604
Auaritia, vel cupiditas, dicitur omnium peccatorum radix. quæſt. 84. O 660
Audaciam per ſe cauſat excellentia, nõ autem defectus, niſi per accidens, vt habet adiunctã excellẽtiam. q. 45. I. 315
Audacia ſequitur ſpem, & deſperatio timorẽ. q. 45. H 314
Audacia contrariatur timori. q. 45. G 313
Audacia conſideratur dupliciter, ibidem ad primum.
Audacia nõ poteſt eſſe principalis paſſio. q. 45. H. ad 3. 315
Audaces ſunt promptiores in principio, & tempore periculorum deficiunt. q. 45. K 316
Auerſio in mortali peccato quomodo ſit infinita, & ei debeatur reatus pœnæ infinitæ. q. 87. D 687
Auerſio ab vltimo fine eſt duplex. ſ. formalis, & virtualis, & quæ ſit communis omni peccato. q. 79. R 620
Augeri formam per eſſentiam, an Thomiſta concedere debeat. q. 53. T. ad ſecundum. 359
Augmentum formarum eſt duplex, & quomodo aliqua forma poteſt augeri ſecundùm ſe, aliqua non. q. 52. P 351
Augumentum formarum, & habituum non fit per additionem formæ ad formam, ſed quia ſubiectum perfectius participat eandem formam. q. 52. Q 354
Augmentum per additionem poteſt fieri in accidentibus reſpectiuis. ibid.
Augmentum charitatis reducitur ad alterationem. q. 52. P. ad tertium. 353
Augmentum charitatis, & gratiæ poteſt aliquis ſibi mereri. q. 114. H 978
Augmentata cauſa per ſe augmentatur effectus. q. 77. K. ad primum. 608
Auguſtinus hanc regulam dedit, vt ſententia retractata alicubi, etiam in ſuo ſimili vbique in ſuis operibus reprobata cenſeatur Quæſt. 114. litt. E. ad primum. f. 975
Aurum, & argentum, ex quibus idola fuerunt fabricata, quare Iudæis prohibebantur. q. 102. F. ad decimum. 843
Aurum, & argentum Apoſtoli, & Prædicatores prohibebantur portare, quod exponitur. q. 108. F. ad tertiũ. 891
Aurium aggrauatio, excecatio, & obduratio quomodo differunt. q. 79. T & argum. in contrarium. 625. & 626.
Auxilium Dei, quod prærequiritur ad receptionem gratiæ habitualis eſt motio, non generalis, ſed ſpecialis, & dicitur auxilium gratuitum. q. 109. R 914
Auxilium Dei, quod requiritur ad hoc, vt intellectus moueatur ad actum ſecundum, quid ſit; quia non eſt gratia, ſed proprietas naturalis, quę naturæ datur. q. 109. K. ad ſecundum. 900
Auxilia, per quæ facilius legem nouam implere valemus, enumerantur. q. 107. D 887
Auxilium Dei actuale, quo indigent res etiã habentes ſufficiens principium operandi, quid ſit. q. 109. S 918

B

Balnea mitigant triſtitiam. q. 28. G 218
Baptizatus retinet materiale peccati originalis. quæſtio. 81. C. ad ſecundum. 642; & q. 82. H. ad tertiũ. 664. & q. 83. K. ad primum. 702; & q. 89. G. ad primũ. 694. & q. 89. C. ad tertium. 719
Baptizandi non ſunt paruuli infidelium inuitis parentibus. q. 106. X. ad tertium. 878; & q. 108. G. ad quintum. 894
Baptiſmus tollit originale quo ad formale, & reſtituit radicem iuſtitiæ originalis, ſcilicet gratiam gratumfacientem. q. 81. A 635
Baptiſmus quare aperit ianuam. q. 106. X 878
Beatitudo plus requirit, quàm habere aliquo modo vltimũ finem; & quomodo bonitas Dei ſit finis omnium rerũ, & diuerſimodè ad eam ſe res habent. q. 1. H 18
Beatitudinis nomine quid importetur, & cui conueniat, nec poteſt conſiſtere in diuitijs. q. 1. H. 18; & q. 2. I 19
Beatitudo eſt duplex, ſcilicet formalis, & obiectalis. q. 2. I. facie. 19; & O f. 27
Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, exponitur. q. 2. I. 20; & q. 3. R. 33; & S. 34
Beatitudo formalis, accipitur quandoque prout includit omne quod ad perfectionem hominis pertinet, quandoque pro optimo inter bona omnia. q. 2. I 20
Beatitudinẽ in honore conſiſtere eſt impoſſibile, nec in gloria hominũ; ſed depẽdet ex gloria, q̃ eſt apud Deũ. q. 2. K. 21
Beatitudinem conſiſtere in poteſtate eſt impoſſibile, ſed inchoatiuè poteſt cõſiſtere in bono vſu poteſtatis. q. 2. L. 23
Beatitudo non poteſt conſiſtere in bonis corporis. q. 2. M. 24
Beatitudo non conſiſtit principaliter in delectationibus ſpiritualibus. q 2. N 25
Beatitudinem hõ cõſequitur per animã, exponitur q. 2. O. 27
Beatitudo formalis formaliter inhæret, & perficit hominem; ſed obiectalis perficit obiectiuè, & extrinſecè; & beatitudo noſtra vt ſic, non eſt ſummè dilecta, ſed eſt vltimum a nobis concupitum. q. 2. O 27
Beatitudo hominis non poteſt conſiſtere in aliquo creato, ſed in ſolo Deo. q. 2. P 29
Beatitudo formalis, licet ſit quid creatum, & finitum, non poteſt tamẽ conſiſtere in adeptione aliqua rei creatæ, quę etiam nata eſt facere adeptionem finitam. q. 2. P 29
Beatitudo formalis non eſt Deus, & eſt infinita ſecundùm quid ſolùm, quia 1. eſt infiniti; ſed eſt cõiunctio ad Deum, non capta pro relatione, ſed fundamentaliter. q. 3. Q. 30
Beatitudo quantum ad cauſam, vel obiectum, eſt aliquid increatum, non autem quantum ad eſſentiam beatitudinis. q. 3. Q ibidem

Beatitudinem formalè eſſe Deum, eſt impoſſibile, probatur. Quæſt. 3. littera Q facie 36

Beati, formalis eſt ſummū bonum non ſimpliciter, ſed in gēe bono, participabilīū a creatura. q. 3. Q. 30; & q. 4. T 35

Beatitudo eſt vltimus finis, ſecundum quod vltimus finis capitur pro vltima perfectione hominis inhærente, ſed non ſicut res quam cupimus adipiſci. q. 3. Q 30

Beatitudo vt quid creatum, eſt operatio, probatur q. 3. R. 32

Beati. potentiæ nō conueniret, ſi eſſet ſeparata ab anima. ibi.

Beatitudo, vt eſt operatio, reducitur in potentiam, ſicut in cauſam propriam; vt autem beatifica, in lumine gloriæ, & Diuina eſſentia ſſentē per modū obiectī beatifici, ibid.

Beati. magis eſt dicenda operatio, quàm actio, probatur. ibi.

Beatitudo perfecta eſt operatio ſempiterna patriæ, nec multiplicatur. ibidem.

Beatitudo perfectiſſima operatio menſuratur æternitate participata, vbi & Scotus reprobatur Doctorem Sanct. malè intelligens. ibidem.

Beatitudo phyſica non eſt perpetua, ſed Theologica, ibid.

Beatitudo eſſentialiter non conſiſtit in operatione ſenſus, poſſunt tamen operationes ſenſus ad beatitudinem antecedenter, & conſequenter pertinere. q. 3. S 34

Beatus poteſt vti ſenſibus, & intelligere conuertendo ſe ad fantaſmata, & non conuertendo. ibidem.

Beati. ſi nō perficerentur omnes partes hominis, eſſet adhuc formaliter perfectū bonū, ſed nō realiter & cauſaliter, ib.

Beatitudo eſſentialiter non conſiſtit in actu voluntatis, ſed actus voluntatis eſt per ſe accidens illius q. 3. T 35

Beati. eſſentialiter eſt conſecutio, quomodo intelligitur. ibid.

Beatitudo eo ipſo, q̄ ad voluntatem pertinet vt obiectum, non poteſt eſſe actus eius, probatur. ibid.

Beatitudo in illius potentiæ actu conſiſtit, quæ optimo modo, & primo comingit obiecto beatifico, cuiuſmodi eſt intellectus, non voluntas. ibid.

Beatitudo formalis dupliciter cōſideratur. ſ. in ratione ſummi boni inter bona creata, & ſic eſt obiectū voluntatis; alio nō in rōne actus elicīti, & ſic pertinet ad intellectū, & per hāc diſtinctionē caſſatur obiectio Scoti. q. 3. T. 36.

Beatus videt Deū viſione contēplatiua, & viſione practica; in prima aūt conſiſtit beatitudo, non in ſecunda. q. 3. V. 37

Beatus eſt qui habet omnia quæ vult, pulchrè, & multipliciter exponitur, ibid. & q. 5. Q. ad tertium. 65

Beatitudo magis conſiſtit in operatione ſpeculatiui intellectus, quàm practici, probatur q. 3. V. 37

Beatitudo appetitur propter ſe. ibidem

Beatitudo reſpicit bonum, non ſub ratione boni, ſed ſub ratione optima, quæ eſt veri. ibidem.

Beatitudo duplex eſt. ſ. perfecta, & imperfecta. q. 3. X 38

Beatitudo perfecta in conſideratione ſpeculatiuarum ſcientiarum conſiſtere non poteſt. ibidem.

Beatitudo vltima naturaliter appetitur, ſed non ſolum, ſed etiam qualiſcunque ſimilitudo, & participatio eius, ibi.

Beatitudo vltima, & perfecta non conſiſtit in contemplatione ſubſtantiarum ſeparatarum. q. 3. T 39

Beati. requirit aliquo modo oē bonum ēt diſtinctē. q. 4. A. 43

Beatitudo ſecundùm communem rationem, ſequitur ad viſionem Dei, quæ eſt beatitudo eſſentialiter. ibid.

Beatitudinis in ſtatu tria ſunt correſpondentia ad ſtatum viæ. ſ. viſio, delectatio, & comprehenſio. ibid.

Beatitudo, vt eſt adeptio ſummi boni, non poteſt eſſe ſine delectatione; & ſi eſſet, an aliquis eſſet ea beatus, ibidem.

Beatitudo eſt gaudium de veritate, exponatur. ibid.

Beati. nō oportet, q̄ exiſtat eſſentialiter in omnibus, quæ ſuccedunt virtutibus theologicis, ſed in maximo inter ea, q̄d eſt prima, & nobiliſſima cōiunctio ad Deū. q. 4. C. 45

Beatitudo creſcit extenſiuè, non intenſiuè. q. 4. E 49

Beat. corporis, vt diſtinguitur cōtra beatitudinē aīæ, nō dicit actum ſecundum, ſed in actu primo conſiſtit. q. 4. F 51

Beatitudo patriæ non requirit ſocietatem amicorum de neceſſitate, ſed ad bene eſſe, ſed beatitudo præſentis vitæ eam requirit, probatur. Quæſt. 4. littera H facie 53

Beatitudinem perfectam, & ſupernaturalem homo conſequi poteſt. q. 5. I 54

Beatitudinem duo integrant quaſi materialiter. q. 5. K 56

Beatior vnus alio eſſe poteſt, non ratione obiecti beatitudinis, ſed ratione adeptionis huiuſmodi boni. ibid.

Beatitudo quare, & ex qua radice habeat maioritatem, oſtenditur. ibid.

Beatus minus an desideret gradū magis beati, declaratur, ibi.

Beatus quilibet cognoſcit omnia genera, & ſpecies, & ordinem verum. ibid.

Beatitudini repugnat mortalitas, & quare. q. 5. L 57

Beatitudo ſi detur homini mortali, eſt miraculum. ibid.

Beatitudinis aliqualis homo particeps eſſe pōt in hac vita; perfecta aūt beatitudo in hac vita haberi non poteſt, ibi.

Beati. viæ a beatitudine patriæ genericè diſtinguitur, ibid.

Beatitudo perfecta, quę expectatur poſt hanc vitam, eſt inamiſſibilis, non autem beatitudo viæ. q. 5. M 59

Beatificè Deū videns, de nulla potentia, & in nullo caſu pōt non velle videre, probatur pulchrè contra Scotum, ibid.

Beatitudinem a beato Deus tollere poteſt de potentia abſoluta. ibidem.

Beatificus actus a voluntate elicitur liberè, non coactè; ſed non vt liberè diſtinguitur contra neceſſitatem naturalis inclinationis. ibidem.

Beatitudo hominis perfecta non poteſt ab homine, nec ab aliqua creatura per naturalia acquiri. q. 5. N 61

Beatificare nulla creatura poteſt. q. 5. O 62

Beatitudinem ſolus Deus habet ſine operatione præcedente, nec illam dat puris creaturis, niſi eam meruerint, vel meriti participes effectæ ſint ſecundùm potentiam ordinatam. q. 5. P 63

Beatitudo in communi eſt ab omnibus volita, ſed non ſecundùm ſpecialem rationem. q. 5. Q 64

Beatitudinis appetitus non dicit ſolam inclinationem potentialem, ſed actū elicitum, qui ēt pōt dici naturalis. ibid.

Beatitudo formaliter non præeligitur miſeriæ. q. 13. I 112

Beati an ſeinuicem doceant, aut illuminent. q. 68. F. ad ſecundum. 484

Beati an ſeparari a Deo timeant, cum ſit timoris filialis actus ſecundus. q. 67. T. ad ſecundum. 469

Beati vident in eſſentia Diuina omnia per ſe credita, duplicia enim ſunt credibilia. q. 101. V 819

Beatitudo ſupernaturalis excedit naturam, & in gradu naturæ, & in efficacia. q. 62. P 424

Beatitudinem poſſe ex condigno mereri, & tamen eſſe ex gratia, quomodo ſtent ſimul. q. 109. O. arg. incontr. 908

Beatitudo prima contenta per modum meriti dicitur diſpoſitio, & præparatio ad futuram vitam, ſecundùm D. S. quod exponitur. q. 69. K 490

Beatitudinem viæ, & patriæ homo ſperare poteſt. q. 69. K. ad primum. ibidem.

Beatitudines diſtinguuntur a virtutibus, & donis, ſicut actus ab habitibus; & ibi notatur defectus Scoti, quæſtio 69. I 488

Beatitudines aliter aſſignat beatus Auguſtinus, aliter beatus Ambroſius, ibidem ad primum. 489

Beatitudines conuenientiſſimè enumerantur. q. 69. L 491

Beatitudines in Euangelio Lucæ excludunt quattuor, in quibus imperfecti, & rudes beatitudines eſſe falsò opinabantur, ibidem ad ſextum. 493

Beatitudines poſitæ in Luca virtutibus Cardinalibus adaptantur. ibid.

Beatitudinū præmia cōueniētiſſimè aſſignātur. q. 69. M. 494

Beatitudinum præmia aliter, & aliter ſe habent ad beatitudines tres, ſcilicet voluptuoſam, actiuam, & contemplatiuam,

INDEX.

Acquiſitum, & infuſum quando diſtinguuntur ſpecie, & quando non. Quæſt. 51. littera O facie 350

Arbor bona non poteſt facere fructus malos, exponitur, q. 75. A. ad tertium. 580; & q. 20. P. ad primum. 175

Arbor ſcientiæ boni, & mali quare ſic ſit vocata, q. 102. A. ad ſecundum. 813

Archa quare erat in templo q. 102. D. ad ſextum. 832

Ariſtotelem qui dicũt cognouiſſe corruptionem naturæ per peccatum, & ideo eam reparatore indiguiſſe, non ſatis bene aduertunt. q. 74. N. ad ſecundum. 561

Ars eſt ratio, an ſit prædicatio formalis. q. 57. N 388

Ars eſt virtus eo modo quo habitus ſpeculatiui. ibid.

Ars propriè loquendo eſt habitus operatiuus, & in hoc differt ab habitibus ſpeculatiuis, tamen etiam in aliquo cum illis conuenit. ibidem.

Ars, & idea, in Deo non ſunt idem formaliter. q. 94. T. 747

Ars, & idea dicitur & ratio Diuinæ ſapientiæ, ſed aliter, & aliter. q. 93. N 739

Ars non debet poni donum Spiritus ſancti. quæſtio. 68. D. ad primum. 478

Artes mutantur, quando meliores rationes occurrunt, ſed non ſic eſt de legibus. q. 97. N. ad primum. 773

Artes ſpeculatiuæ quare dicuntur artes, & quare liberales. q. 57. N. ad tertium. 389

Aſſentire, & conſentire differunt. q. 15. A 221

Aſſimilatur homo magis Deo per intellectum practicũ aſſimilatione proportionabilitatis, quo ad ſecundarium cognitum; non autem quo ad principale cognitum, nec inquantum eſt beatificum obiectiuè. q 3. V 37

Aſtra licet aliquo modo redundent in voluntatem, tamen eis ratio dominari poteſt. Et de quibus aſtrologorum iudicium fieri poſſit, & quomodo. q. 9. P 92

Aſſuetudo operum poteſt eſſe cauſa aliquarum virtutum hominis. ſed non omnium, q. 63. V 431

Auaritia facit homines odioſos, ſecundùm Boetium, exponitur q. 29. N. ad tertium. 232

Auaritia, & ſuperbia, quàm differenter ſint initium omnis peccati. q. 84. P. ad ſecundum. 662; & q 77. H 604

Auaritia, vel cupiditas, dicitur omnium peccatorum radix. quæſt. 84. O 660

Audaciam per ſe cauſat excellentia, nõ autem defectus, niſi per accidens, vt habet adiunctã excellẽtiam. q. 45. I. 315

Audacia ſequitur ſpem, & deſperatio timorẽ. q. 45. H 314

Audacia contrariatur timori. q. 45. G 313

Audacia conſideratur dupliciter, ibidem ad primum.

Audacia no poteſt eſſe principalis paſſio. q. 45. H. ad 3. 315

Audaces ſunt promptiores in principio, & tempore periculorum deficiunt. q. 45. K 316

Auerſio in mortali peccato quomodo ſit infinita, & ei debeatur reatus pœnæ infinitæ. q. 87. D 687

Auerſio ab vltimo fine eſt duplex. ſ. formalis, & virtualis, & quæ ſit communis omni peccato. q. 79. R 620

Augeri formam per eſſentiam, an Thomiſta concedere debeat. q. 53. T. ad ſecundum. 359

Augmentum formarum eſt duplex, & quomodo aliqua forma poteſt augeri ſecundùm ſe, aliqua non. q. 52. P 351

Augumentum formarum, & habituum non fit per additionem formæ ad formam, ſed quia ſubiectum perfectius participat eandem formam. q. 52. Q 354

Augmentum per additionem poteſt fieri in accidentibus reſpectiuis. ibid.

Augmentum charitatis reducitur ad alterationem. q. 52. P. ad tertium. 353

Augmentum charitatis, & gratiæ poteſt aliquis ſibi mereri. q. 114. H 978

Augmentata cauſa per ſe augmentatur effectus. q. 77. K. ad primum. 608

Auguſtinus hanc regulam dedit, vt ſententia retractata alicubi, etiam in ſuo ſimili vbique in ſuis operibus reprobata cenſeatur Quæſt. 114. litt. E. ad primum. fa. 975

Aurum, & argentum, ex quibus idola fuerunt fabricata, quare Iudæis prohibebantur. q. 102. F. ad decimum. 843

Aurum, & argentum Apoſtoli, & Prædicatores prohibebantur portare, quod exponitur. q. 108. F. ad tertiũ. 891

Aurium aggrauatio, excæcatio, & obduratio quomodo differunt. q. 79. T. & argum. in contrarium. 625. & 626.

Auxilium Dei, quod prærequiritur ad receptionem gratiæ habitualis eſt motio, non generalis, ſed ſpecialis, & dicitur auxilium gratuitum. q. 109. R 914

Auxilium Dei, quod requiritur ad hoc, vt intellectus moueatur ad actum ſecundum, quid ſit; quia non eſt gratia, ſed proprietas naturalis, quę naturæ datur. q. 109. K. ad ſecundum. 900

Auxilia, per quæ facilius legem nouam implere valemus, enumerantur. q. 107. D 887

Auxilium Dei actuale, quo indigent res etiã habentes ſufficiens principium operandi, quid ſit. q. 109. S 918

B

Balnea mitigant triſtitiam. q. 28. G 218

Baptizatus retinet materiale peccati originalis. quæſtio. 81. C. ad ſecundum. 642; & q. 82. H. ad tertiũ. 664. & q. 83. K. ad primum. 702; & q. 89. G. ad primũ. 694. & q. 89. C. ad tertium. 719

Baptizandi non ſunt paruuli infidelium inuitis parentibus. q. 106. X. ad tertium. 878; & q. 108. G. ad quintum. 894

Baptiſmus tollit originale quo ad formale, & reſtituit radicem iuſtitiæ originalis, ſcilicet gratiam gratum facientem. q. 81. A 635

Baptiſmus quare aperit ianuam. q. 106. X 878

Beatitudo plus requirit, quàm habere aliquo modo vltimũ finem; & quomodo bonitas Dei ſit finis omnium rerũ, & diuerſimodè ad eam ſe res habent. q. 1. H 18

Beatitudinis nomine quid importetur, & cui conueniat, nec poteſt conſiſtere in diuitijs. q. 1. H. 18; & q. 2. I 19

Beatitudo eſt duplex, ſcilicet formalis, & obiectalis. q. 2. I. facie. 19; & O f. 27

Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, exponitur. q. 2. I. 20; & q. 3. R. 33; & S. 34

Beatitudo formalis, accipitur quandoque pro nouo includit omne quod ad perfectionem hominis pertinet, quandoque pro optimo inter bona omnia. q. 2. I 20

Beatitudinẽ in honore conſiſtere eſt impoſſibile, nec in gloria hominũ; ſed depẽdet ex gloria, q̃ eſt apud Deũ. q. 2. K. 21

Beatitudinem conſiſtere in poteſtate eſt impoſſibile, ſed incboatiuè poteſt cõſiſtere in bono vſu poteſtatis. q. 2. L. 23

Beatitudo non poteſt conſiſtere in bonis corporis. q. 2. M. 24

Beatitudo non conſiſtit principaliter in delectationibus ſpiritualibus. q 2. N 25

Beatitudinem hõ conſequitur per animã, exponitur q. 2. O. 27

Beatitudo formalis formaliter inhæret, & perficit hominem; ſed obiectalis perficit obiectiuè, & extrinſecè; & beatitudo noſtra vt ſic, non eſt ſummè dilecta, ſed eſt vltimum a nobis concupitum. q. 2. O 27

Beatitudo hominis non poteſt conſiſtere in aliquo creato, ſed in ſolo Deo. q. 2. P 29

Beatitudo formalis, licet ſit quid creatum, & finitum, non poteſt tamẽ conſiſtere in adeptione aliqua rei creatæ, quę etiam nata eſt facere adeptionem finitam. q. 2. P 29

Beatitudo formalis non eſt Deus, & eſt infinita ſecundùm quid ſolùm, quia ſ. eſt infiniti; ſed eſt cõiunctio ad Deum, non capta pro relatione, ſed fundamentaliter. q. 3. Q. 30

Beatitudo quantum ad cauſam, vel obiectum, eſt aliquid increatum, non autem quantum ad eſſentiam beatitudinis. q. 3. Q ibidem

Beatitudinem formalè eſſe Deum, eſt impoſſibile, probatur. Qu.eſt.3.littera Q facit 36

Beat. formalis eſt ſummũ bonum, non ſimpliciter ſed in gẽe bono, participabile a creatura. q.3.Q.30; & q.4.T 35

Beatitudo eſt vltimus finis, ſecundum quòd vltimus finis capitur pro vltima perfectione hominis inhærente, ſed non ſicut res quam cupimus adipiſci. q.3.Q 30

Beatitudo vt quid creatum, eſt operatio, probatur q.3.R. 32

Beati. potentia nõ conueniret, ſi eſſet ſeparata ab anima. ibi.

Beatitudo, vt eſt operatio, reducitur in potentiam, ſicut in cauſam propriam; vt autem beatifica, in lumine gloriæ, & Diuina eſſentia preſentè per modũ obiecti beatifici, ibid.

Beati. magis eſt dicenda operatio, quàm actio, probatur. ibi.

Beatitudo perfecta eſt operatio ſempiterna patriæ, nec multiplicatur. ibidem.

Beatitudo perfectiſſima operatio menſuratur æternitate participata, vbi & Scotus reprobatur Doctorem Sanct. male intelligens. ibidem.

Beatitudo phyſica non eſt perpetua, ſed Theologica, ibid.

Beatitudo eſſentialiter non conſiſtit in operatione ſenſus, poſſunt tamen operationes ſenſus ad beatitudinem antecedenter, & conſequenter pertinere. q.3.S 34

Beatus poteſt vti ſenſibus, & intelligere conuertendo ſe ad fantaſmata, & non conuertendo. ibidem.

Beatitudo nõ perficeret omnes partes hominis, eſſet adhuc formaliter perfectũ bonũ, ſed nõ reddidãter & cauſaliter, ib.

Beatitudo eſſentialiter non conſiſtit in actu voluntatis, ſed actus voluntatis eſt per ſe accidens illius q.3.T 35

Beati. eſſentialiter eſt conſecutio, quomodo intelligitur. ibid.

Beatitudo ex ipſo, & ad voluntatem pertinet vt obiectum, non poteſt eſſe actus eius, probatur. ibid.

Beatitudo in illius potentiæ actu conſiſtit, quæ optimo modo, & primò coniungit obiecto beatifico, cuiuſmodi eſt intellectus, non voluntas. ibid.

Beatitudo formalis dupliciter cõſideratur. ſan ratione ſummi boni uter bona creata, & ſic eſt obiectũ voluntatis; alio mõ in vone actus elicuti, & ſic pertinet ad intellectũ, & per hãc diſtinctionẽ caſſatur obiectio Scoti. q.3.T.26.

Beatus videt Deũ viſione contẽplatiua, & viſione practica; in prima actu conſiſtit beatitudo, non in ſecunda. q.3.V. 37

Beatus eſt qui habet omnia quæ vult, pulchrè, & multipliciter exponũtur, ibid. & q.5.Q. ad tertium. 65

Beatitudo magis conſiſtit in operatione ſpeculatiua intellectus, quàm practici, probatur q.3.V. 37

Beatitudo appetitur propter ſe. ibidem

Beatitudo reſpicit bonum, non ſub ratione boni, ſed ſub ratione optima, quæ eſt veri. ibidem.

Beatitudo duplex eſt. ſ. perfecta, & imperfecta. q.3.X 38

Beatitudo perfecta in conſideratione ſpeculatiuarum ſcientiarum conſiſtere non poteſt. ibidem.

Beatitudo vltima naturaliter appetitur, ſed non ſolùm, ſed etiam qualiſcunque ſimilitudo, & participatio eius, ibi.

Beatitudo vltima, & perfecta non conſiſtit in contemplatione ſubſtantiarum ſeparatarum. q.3.T 39

Beati. requirit aliquo modo oẽ bonum ẽt diſtinctè. q.4.A. 43

Beatitudo ſecundùm communem rationem, ſequitur ad viſionem Dei, quæ eſt beatitudo eſſentialiter. ibid.

Beatitudinis in ſtatu tria ſunt correſpondentia ad ſtatum vitæ. viſio, delectatio, & comprehenſio. ibid.

Beatitudo, vt eſt adeptio ſummi boni, non poteſt eſſe ſine delectatione; & ſi eſſet, an aliquis eſſet ea beatus, ibidem.

Beatitudo eſt gaudium de veritate, exponitur. ibid.

Beati. nõ oportet, q. exiſtat eſſentialiter in omnibus, quæ ſuccedunt virtutibus theologicis, ſed in maximo inter ea, qd eſt prima, & nobiliſſima cõiunctio ad Deũ. q.4.C. 45

Beatitudo creſcit extenſiuè, non intenſiuè. q.4.E 49

Beat. corporis, vt diſtinguitur cõtra beatitudinẽ aĩæ, nõ dicit actum ſecundum, ſed in actu primo conſiſtit. q.4.F 51

Beatitudo patriæ non requirit ſocietatem amicorum de neceſſitate, ſed ad bene eſſe, ſed beatitudo præſentis vitæ eam requirit, probatur. Qu.eſt.4 littera H facit 53

Beatitudinem perfectam, & ſupernaturalem homo conſequi poteſt. q.5.I 54

Beatitudinem duo integrant quaſi materialiter. q.5.K 56

Beatior vnus alio eſſe poteſt, non ratione obiecti beatitudinis, ſed ratione adeptionis huiuſmodi boni. ibid.

Beatitudo quare, & ex qua radice habeat maioritatem, oſtenditur. ibid.

Beatus minus an deſideret gradũ magis beati. declarat, ibi.

Beatus quilibet cognoſcit omnia genera, & ſpecies, & ordinem rerum. ibid.

Beatitudini repugnat mortalitas, & quare. q.5.L 57

Beatitudo ſi detur homini mortali, eſt miraculum. ibid.

Beatitudinis aliqualis homo particeps eſſe põt in hac vita; perfecta aũt beatitudo in hac vita haberi non poteſt, ibi.

Beati. vitæ a beatitudine patriæ genericè diſtinguitur, ibid.

Beatitudo perfecta, quæ expectatur poſt hanc vitam, eſt inamiſſibilis, non autem beatitudo vitæ. q.5.M 59

Beatificè Deũ videns, de nulla potentia, & in nullo caſu põt non velle videre, probatur pulchrè contra Scotum, ibid.

Beatitudinem a beato Deus tollere poteſt de potentia abſoluta. ibidem.

Beatificus actus a voluntate elicitur liberè, non coactè; ſed non vt liberè diſtinguitur contra neceſſitatem naturalis inclinationis. ibidem.

Beatitudo hominis perfecta non poteſt ab homine, nec ab aliqua creatura per naturalia acquiri. q.5.N 61

Beatificare nulla creatura poteſt. q.5.O 62

Beatitudinem ſolus Deus habet ſine operatione præcedente, nec illam dat puris creaturis, niſi eam meruerint, vel meriti participes effectæ ſint ſecundùm potentiam ordinatam. q.5.P 63

Beatitudo in communi eſt ab omnibus volita, ſed non ſecundùm ſpecialem rationem. q.5.Q 64

Beatitudinis appetitus non dicit ſolam inclinationem potentialem, ſed actũ elicitum, qui ẽt põt dici naturalis. ibid.

Beatitudo formaliter non præeligitur miſeriæ. q.13.I 112

Beati an ſeinuicem doceant, aut illuminent. q.68.F. ad ſecundum. 484

Beati an ſeparari a Deo timeant, cum ſit timoris filialis actus ſecundus. q.67.T. ad ſecundum. 469

Beati vident in eſſentia Diuina omnia per ſe credita, duplicia enim ſunt credibilia. q.101.V 819

Beatitudo ſupernaturalis excedit naturam, & in gradu naturæ, & in efficacia. q.62.P 424

Beatitudinem poſſe ex condigno mereri, & tamen eſſe ex gratia, quomodo ſtent ſimul. q.109.O. arg. incontr. 908

Beatitudo prima contenta per modum meriti dicitur diſpoſitio, & præparatio ad futuram vitam, ſecundùm D.S. quod exponitur. q.69.K 490

Beatitudinem vitæ, & patriæ homo ſperare poteſt. q.69.K. ad primum. ibidem.

Beatitudines diſtinguuntur a virtutibus, & donis, ſicut actus ab habitibus; & ibi notatur defectus Scoti, quæſtio 69.I 488

Beatitudines aliter aſſignat beatus Auguſtinus, aliter beatus Ambroſius, ibidem ad primum. 489

Beatitudines conuenientiſſimè enumerantur. q.69.L 491

Beatitudines in Euangelio Lucæ excludunt quattuor, in quibus imperfecti, & rudes beatitudines eſſe falsò opinabantur, ibidem ad ſextum. 493

Beatitudines poſitæ in Luca virtutibus Cardinalibus adaptantur. ibid.

Beatitudinũ præmia cõuenientiſſimè aſſignãtur. q.69.M. 494

Beatitudinum præmia aliter, & aliter ſe habent ad beatitudines tres, ſcilicet voluptuoſam, actiuam, & contemplatiuam,

INDEX.

platinam, ibidem. Quæſt. 69. littera M. facie 494

Beatitudinum præmia enumerando ſit proceſſus aſcendendo, non deſcendendo, ibidem ad tertium. 495

Bellum quomodo debebant Iudæi exercere, & in eo ſe habere, q. 105. R. 871

Bellum non debebat intrare qui domum nouam conſtruerat, nec formidoloſus, nec pauidus, ibidem ad quintum. & ſextum. 872

Bene agere non poteſt homo perfectè ex conſilio alterius. q. 57. P. ad ſecundum. 392

Benedictio ep ſ copalis dimittit venialia, non quia conferat gratiam. q. 108. F. ad ſecundum. 891

Beneficos in proſperitate, & ſalute amamus, exponitur. q. 27. A. ad quartum. 219

Benefacere alteri eſt cauſa delectationis. q. 32. K. 255

Beniuolentia accipitur generaliter, & ſpecialiter. q. 27. A. 218

Beſtiæ, & animalia quomodo moueantur in ſuos fines. q. 1. C. 6

Beſtijs nullus ineſt habitus, contra Scotum. q. 50. G. ad ſecundum. 540

Beſtijs non conuenit amor amicitiæ actiuè. q. 26. V. & arg. in contrarium. 215

Bona temporalia cadunt ſub merito ſecundùm quòd ſunt vtilia ad opera virtutum. q. 114 K. 981

Bona, propter quæ homines ſolent benè operari, ſunt tria, quæ Chriſtus vitare docuit. q 108. G. ad quartum. 894

Boni ratio quidditatiua an ſit appetibile. q. 29. O. 233

Boni ratio eſt ſuper quam fundatur primum principium in ratione practica. q 94. V. 750

Boni principis, & boni viri, an ſit eadem virtus per identitatem. q. 92. L. ad tertium. 737

Boni, & mali ſubduntur legi æternæ; bona tamen perfectius eam participant, quàm mali, & quo ad affectum, & quo ad intellectum. q 93. S. 747

Boni virtuoſi, & tafi aliter ſubduntur legi humanæ, quàm mali. q 96. K. 769

Bonis, & malis accidũt proſpera, & aduerſa, ſed diuerſo fine. q. 99. F. ad tertium. 793

Bonus, & malus cuibuſcunque eueniunt mala, & aduerſa, malis autem bona ſed differenter. q. 87 G. ad ſecundum. 695

Bon dicimur ſecundum intellectum practicum non quemlibet, ſed vt eſt prudentialis, declaratur. q. 3 V. 37

Bonum eſt diffuſiuum ſui, exponitur. q. 1. D. 9

Bonum habet rationem finis declaratur. ibidem. 9

Bonum perfectum quod vocamus vltimum finem, eſt virtualiter totum in omni volente. q. 1. F. 14

Bonum incommutabile eſſe vltimum finem, diſtinguitur. q. 1. G. 15

Bonum incommutabile in hac vita non eſt per ſe formale obiectum voluntatis, & quare. ibidem.

Bonum vniuerſale dicitur dupliciter, vno modo, quia omnia bona continet permiſſiuè, alio modo quod eſt omne bonũ actiuè, & diffuſiuè. q 1. H. 16. & q. 2. V. 29

Bonum omnia appetunt, exponitur. q 2. N. 26

Bona animæ, quæ ſint. q. 2. O. 27

Bonum omne inhærens homini formaliter eſt finitum, ſiue ſit participatio naturalis, ſiue gratuita, licet beatitudo formalis ſi quando dicatur bonum infinitum non ſolùm entitatiuè, ſed extrinſecè. q. 2. T. 29

Bonum Diuinum dupliciter conſideratur, ſcilicet vt beatificatiuum, & vt regula affectionum, & actionum; primo modo eſt obiectum intellectus ſpecu. ſecundo modo practici. q. 3 V. 24

Bonum corporis duplex ſcilicet ſubſtantiale, & accidentale. Quæſtione 2. littera M.

Bonum triplex eſt, ſcilicet animæ, & corporis, & exterius. q. 4. A. 43

Bonum perfectum quod eſt beatitudo, non excedit intellectus noſtri obiectum extẽſiuè. Quæſt. 5. littera I. facie. 54

Bonum aliquod creatum poteſt eſſe ſummum in aliquo genere ſecundùm ſpeciem, & tamen poſſunt eſſe diuerſi gradus in eadem ſpecie huiuſmodi ſummi boni declaratur quæſtio. 5 K. 56

Bonum omnia appetunt, ſed non verum, ratio huius habetur q. 8. H. 81. & exponitur. q. 34. S. ad tertium. 264

Boni nullius ſine conſortio, iucunda eſt poſſeſſio, exponitur. q. 4. H. 54

Bonũ humanum quomodo per actus, & motus dicitur augeri extenſiuè. q. 24. L. 201

Bonum eſt cauſa amoris, quia concurrit effectiuè, & finaliter, & terminatiuè ad amorem. q. 27. X. & ad 1. 216

Bonum non ſolùm, ſed & pulcrum, omnibus eſt amabile, exponitur. q. 27. X. ad tertium. 216

Bonum qua ratione eſt cauſa amoris, eadem ratione & cognitio, & quàm differenter. q. 27. Y. 217

Bonum quale homo agere vel velle potuerit in ſtatu naturæ integræ, & corruptæ. q. 109. L. 901

Bonum eſt obiectum appetitus ſenſitiui, vel ſub ratione abſoluta, vel ſub ratione ardui. q. 77. I. 605

Bonum poteſt eſſe a quo receditur per accidens, & malum ad quod accedatur per accidens. q. 23. F. ad tertium. 195

Bonum cauſat in cõcupiſcibili primo amorem, deinde deſiderium, tertio delectationem vel gaudium; & malũ odiũ fugam, & triſtitiam; ſed tres primi differunt, ſed non cõtrariantur. q. 23. H. 197

Bonum poteſt eſſe melius dupliciter, vno modo intenſiuè, alio modo extenſiuè. q. 24. L. 201

Bonum vel malum non conuenit actui exteriori, niſi vt imperatur à voluntate; ſed actui ſenſualitatis, ideſt paſſioni, poteſt competere etiam ſi non imperetur, ſed ſufficit, ſi non prohibeatur. q. 24. M. 205

Bonum in communi, & aliquid ſub ratione boni prius mouet appetitũ, quàm ſub ratione ardui. q. 25. N. ad 1. 204

Bonum, & malum diuerſimodè ſe habent ad proſecutionem, & fugam. q. 25. P. 207

Bonum quidam ſui in bono ſemper, exponitur. q. 28. C. ad primum. 221

Bonum, & malum in actibus voluntatis interioribus electis, præcipiũ attendatur ſecundùm obiecta. q. 19. D. 159

Bonum diligendo, an poſſit per hoc quis impedire a voluntate alterius boni, præſertim volendo hoc bonum, quod eſt Deus. q 19. F. ad ſecundum. 160

Bonum ſub ratione boni, prius pertinet ad voluntatem, quã ad rationem. q 19. F. 160

Bonum tantum an quis faciat, quantum facere intendit. q. 19. I. ad primum. 169

Bonũ in plus eſt, q. ens; & malũ, q. non ens. q. 21. F. 182

Bonum rationis in moralibus quid importet. q. 61. L. 417

Bonũ virtutis quo ſit in recto. q. 61. P. ad primum. 427

Bonũ, & verum, vel ordine vnius ad alterum ſit. q. 19. F. ad 1. 161

Bonũ, & prius commune ſit, exponitur. q. 21. ad ſecundũ. 174

Bonũ, & malum in voluntatibus, conſequuntur laus, & vituperium, non autem naturalibus. q. 21. X. 185

Bonũ eſſe obiectũ voluntatis, ratio intelligitur, & accipitur dupliciter; & bonũ per eſſentiam, & vniuerſale differunt. q. 1. C. ad tertium. 7

Bonum aliquale per quod vitatur peccatum, poteſt homo naturaliter ſine gratia perficere. q. 109. K. ad tertiũ. 900

Bonum intellectus non facit hominem bonum, immo poteſt eſſe cã perſeuerſitate appetitus. q. 109. L. ad tertiũ. 903

Bonum naturæ, ſcilicet inclinatio ad virtutes, non totaliter tollitur per peccatum, quamuis non ſufficiat ad vitandũ omnia peccata mortalia. q. 109. R. 914

Bonum apprehenſum eſſe obiectum appetitus, vel amoris, expontur. q. 67. X. ad ſecundum. 473

Boni, & mali respicit tã voluntas, quàm aliæ potẽtiæ, sed aliter, & aliter. Quæst. 74. lit. M. ad secundũ. facie 558

Bonum quod volo non ago, sed quod odi malum, exponitur. Q. 74. N. 559

Bonum quomodo possit causare malum, tam in naturalibus, quàm moralibus q. 75. A. ad tertium. 578

Bonum hominis directè mouens est, triplex q. 84. R. 665

Bonum, & malum quomodo opponantur, & sint in scinuicem. q. 88. O. ad tertium. 710; & q. 79. R. ad quartũ. 623; & q. 18 H. ad primum. 151

Bonum naturæ humanæ possint dici principia naturæ, & inclinatio eius ad virtutes, & donum iustitiæ originalis, q. 85. S. 667; & T. 670

Bonum hominis quomodo quoddam per peccatum tollitur, quoddam diminuitur, quoddam nec tollitur, nec diminuitur. ibidem. 670

Bonum potest ex quolibet malo elici. q. 79. V. ad primum. facie 627

Bonum commune quod lex respicit, est commune communitate finis. q. 90. B. ad secundum. 724

Bonum commune, id quod ordinatur actus virtutum, est duplex q. 94. X. ad primum. 752

Bonum quidam operantur ex monitione, quidã ex coactione. q. 95. B. ad primum. 758

Bonus vel malus dicitur aliquis actus hominis vel ex specie naturæ, vel ex specie moris q. 79. S. ad tertium. 624

Bonum est id cuius finis bonus est, exponitur. q. 18. D. in arg. in contra. 144

Bonum, & malum diuersificant speciem in actibus moralibus, & sunt differentiæ subalternæ non specificæ actuũ humanorum. q. 18. E 145

Bonum, & malum quod est ex fine, diuersificat speciem actuum humanorum interiorum, & exteriorum, sed diuersimodè. q. 18. F. 148

Bonum, & ens conuertuntur, exponitur quæst. 29. O. ad primum. 233

Bonum non est contrarium bono, sed bonum malo cõtrariatur secũdũ Philosophũ, exponitur q. 31. D. ad prim. 249

Bonum gentis est melius, quàm bonum vnius, exponitur q. 111. F. ad primum. 938

Bonitas Dei est finis rerum, & ad illam se res diuersimodè habent. q. 1. H 16

Bonitas Dei an sit finis ipsius Dei declaratur. q. 11. Z. 103

Bonitas voluntatis ex solius bonitate obiecti dependet, sed bonitas obiecti ex materia, & circunstantijs. q. 19. E. ad secundum. 159

Bonitas voluntatis etiam dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto q. 19. F. 160

Bonitas actus intentionis, & voluntatis est eadẽ, & quo sciat ad bonitatem actus voluntatis. q. 19. L. 167

Bonitas actus plus requirit, quàm malus actus, ibidem ad tertium. 169

Bonitas actus exterioris est duplex. scilicet intrinseca, & p redundantiam. q. 20. P. 175

Bonitas actus exterioris, & interioris quandoque est eadem, quandoque alia, & alia q. 20. Q. 176

Bonitatem vel malitiam eandem omnino habere non est idem, quod esse eundem actum bonum vel malum moraliter. q. 20. Q. arg. in contra. 176

Bonitas consistit in intentione recta, & finis vltimi; & malitia in obliqua, exponitur q. 21. V. ad secundum. 182

Bonitas rerum est per aliqua entia posita absoluta; actionum vero per aliquas commensurationes q. 18. A 152

Bonitas generica actus moralis. vt est essentia quadam, est per comparationem ad virtutem agentis, & est simpliciter prima; sed bonitas specifica est prima ex obiecto q. 18. B. 154

Bonitatem ex genere aliũde nominat, D. S. in summa, quàm in scripto, ibidem. Quæst. 18 littera. B. facie 154

Bonitate morali res non est bona in se formaliter, sed suo mõ cusaliter, & originaliter, ibidem ad primũ. facie 155

Bonitas causæ aliquo modo dependet ab effectu, ibidem ad tertium. 155

Bonitas actionum humanarum est dependens ex fine, q. 18. D. 157

Bonitas ex fine non est in Diuinis personis. ibidem.

Bonitas actionis absoluta, quæ sit & quomodo intelligitur, & quomodo quadruplex bonitas inueniatur in actione humana, & completa bonitas quomodo sit vna vnitate aggregationis, non indiuisibilitatis. ibidem.

Bonitas actus, quæ est ex fine in quem obiectum per se ordinatur, non continetur sub specie bonitatis, quæ est ex obiecto; sed è contra species bonitatis, quæ est ex obiecto continetur sub bonitate, quæ est ex fine, sicut species sub genere q. 18. G. 161

Bonitas actus, quæ est ex obiecto, & quæ est ex fine quandoque continentur sub se inuicem, quandoque non, ibidẽ.

Bouis triturantis os quare non erat alligandum. q. 102. F. ad octauum. 848

Bruta animalia cognoscunt aliquid quod futurum est sine hoc, q cognoscant rationem futuri. q. 40. G. ad 1. 296

Bruta animalia habent aliquid æquiualens apprehensioni futuri. q. 41. N. ad tertium. 300

Brutis animalibus ineſt spes. q. 40. B. 296

Brutæ magis aguntur, quàm agant exponitur. q. 6. T. 68

C

Caliditas vel frigiditas dicuntur dispositiones vel habitus a Philosopho, sed exponitur. q. 49. B. ad 2. 333

Capacitas, & habilitas animæ quid sit, & quomodo per peccatum diminuatur quo ad habitus essendi, & operãdi, & non distinguitur realiter ab anima, &c. q. 85. S. 667. & T. 670

Capitalia vitia, & peccata, quæ & quot sint. q. 84. R. 664

Capitalia peccata sunt in duplici differentia, sicut & caput q. 84. Q. 663

Cardinales virtutes sunt quattuor. q. 61. L. 416

Cardinales virtutes principaliores alijs dicuntur. q. 61. M. 418.

Cardinales virtutes quomodo ab inuicem distinguantur. q. 61 N. 419

Cardinales virtutes diuiduntur in exemplares, purgati animi, purgatorias, & politicas. q. 61. O 421

Cardinalium virtutum diuisio in exemplares, &c. qualis sit ibidem.

Charitas in beatitudine perficitur necessariò intensiuè respectu, sed non oportet extensiuè q. 4. H. ad tertium. 54

Charitas acquisita non est virtus Theologica. quæst. 62. P. facie 424

Charitas operit vniuersa delicta exponitur. quæst. 113. Q. ad primum. 955

Charitas an faciat voluntatem naturaliter tendere in Deũ. q. 62. R. 426

Charitas habet tres gradus. q. 61. O. ad tertium. 423

Charitas, Dilectio, Amor, Amicitia, quamuis ad idẽ pertineant, differunt tamen. q. 26. T. 213

Charitatẽ magnam habens, & tamen remisè operans minus meretur respectu præmij accidentalis, sed magis respectu præmij essentialis. q. 114. D. ad secundum. 973

Charitas quomodo sit forma aliarũ virtutum. q. 62. S. 428. *& q. 100. Q.* 810

Charitas quomodo sit radix omnium virtutum. q. 62. S. ad primum. 428; *& q. 65. I. ad secundum.* 450

Charitas non est sine virtutibus moralibus infusis. q. 65. G. facie 446

Charitas,

Copia litterarum facul. Theol. Heydelberge. ad auctorem operis, vt ipsum imprimendum tradat. 6 F.

NOS PALLAS SPANGEL SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSOR, ac Theologicæ facultatis Heydelbergen. Decanus, cęteriq́; eiusdem facultatis Doctores, Salutem plurimam dicunt R. M. C. K.

SAEPENVMERO (eximie Magister Conrade) mirari nobiscum soliti sumus, vbi Bibliopolarum ędes (visendorum aliquando librorum gratia) subiuimus, nullum hactenus a te opus in lucē Editum à nobis offendi potuisse. Longeq́; maior habito nos stupor detinuisset suspensos, si non Horatiani præcepti memores, opus fortasse tuum non nisi longos differendum in annos augurati fuissemus; Quo ducti, hortari te indies desiuimus, sed (proh dolor) spe plus iusto dilata afflicti, veremur ne nos nostra aliquando de te fallat opinio; succedere equidem dici dies, & non paucis emensis temporibus tacitis fermè senuimus annis, nec aliquod adhuc in lucem ex te partum perlensimus opus; quare vt ori tuo frena remittas, & doctam manum tuam nescimus qua aduersa fortasis valitudine, hucusq; torpentem chartis applices optamus omnes: Si enim ipse tu digito labellum compescueris, & lapidosæ chiragræ manum credideris, qui insigne aliquod opus in via Diui Thomæ Aquinatis cudat, aut ipsius opera elucidaturus sit, scimus prorsus neminem, quippe quem à teneris (vt ferunt) vnguiculis præfati Doctoris vestigijs inhęrentem, vbi superioribus iam annis Heydelbergæ cathedram magistralem ascēdisti, noctesq́; diesq́; interim eius in doctrina liquet operam nauauisse; Quod nisi dicta tua egregia sat superq́; prodidissent in Scholis nostris sæpenumero, vltro citroq́; habita, testaretur nimirum silentium tuum in multos iam annos iusto longius protractum: Quis enim tam silentem te efficere potuisset coniectura minimé consequi possumus (cum Pythagoreus non sis) nisi Diuum Aquinatem, quem ob taciturnitatis donum & Pythagoreum vtrem & bouem mutum legimus nuncupatum: Eructet ergo post longa silentia, rogamus, cor tuum verbum bonum, dicas opera tua Deo optimo maximo Regi; Sit quæsumus lingua tua calamus scribæ velociter scribentis: Cedat voci silentium, ociumq́; exarantis velocitate dexterę compensetur: Primum tamē omnium obsecramus, opus illud insigne quod tu ipse tuopte ingenio circa Primam Secundæ Doctoris Sancti perbellè doctèq́; Edidisti lucem videat, vt & in lumine ingenij tui videatur clarius lumen, Primam Secundæ loquimur à plerisq; hactenus veluti tenebræ habitam. Exploratum enim habemus, vbi manus calcographorum effugerit opus, à doctissimis quibusq; super aurum & topazion ęstimatum iri; nec obstet si quis id cœcutientibus oculis lustrans genuino dente mordicus lacerare moliatur; sci mus enim suam Nephelem Socrati, & ipsi Agamemnoni suum Thersitem, imò & egregio poetarum Homero suum Zoilum non defuturos. Saturus igitur ne ventum obserues velimus, nec lumen laterna contegat caliginem eliminaturum: Lumen planè non ab re dixerimus opus cœptum tuis (vt speramus omnes) cuestigio manibus absoluendum, adeo enim clarè mentem Angelici Doctoris Thomæ Lectoribus ipsis enucleat, vt magis quod enodare eiusmodi queat non facilè accedere posse videatur. Cæterùm quantum Diuini verbi concionatoribus, imò & ipsis conscientiarum arbitris conducturum sit, nemo est qui nesciat, terniorum ad nos datorum cępti operis euolutor. Nonnulli siquidem ad manus nostras operis tui præfati obuiam lati sunt terniones, qui nos qua laude meritò ferendum erit ad astra (vbi perfectum fuerit) opus reddidere certiores. Nobis ergo & in primis Magistro tui Ordinis Reuerendissimo ne repugnare videare orantes obsecramus, cuius & his omnibus ante latis nobis (qui opus hoc tuum oculis lynceis perspicientes examinauimus) sollicitantibus in lucem prodeundi accesit auctoritas. Vale ex Heydelberga Kalend. Octobribus Anno à natali Christiano vndecimo supra millesimum quingentesimum.

erat tamen originale. Quæſt. 8. litt. G. ad 1. facit, 694
Cerimonialia præcepta præter moralia, ſe extendebant, & quare ſic nominabantur. q. 99. C 788
Cerimoniales, & morales dicuntur actus humani, ſed differenter. ibidem ad primum.
Cerimonialia præcepta quomodo diſtinguuntur a moralibus, ibidem ad ſecundum. 788
Cerimonialia præcepta non dicuntur a cereis, quibus in ſolennitatibus vtebantur. q. 101. T. ad ſecundum. 817
Cerimonialia præcepta determinant modum colendi Deum q. 101. T ibid.
Cerimonialia præcepta ſunt figuratiua ratione cultus de quo ſunt, & figurabant, quæ ſunt nouæ legis, & quæ agimus ſunt figura futurorum, quæ erunt in triumphante eccleſia. q. 101. V 818
Cerimonialia præter cauſam efficientem habent etiam finalem. q. 102. A 823
Cerimonialia ſunt euidentia, quamuis Iudæis non erant omnia nota. ibid. ad arg. in contrarium.
Cerimonialia veteris legis habuerunt cauſam litteralem, & figuralem. q. 102. B. 824. & F 845
Cerimoniarum veteris legis, quæ ad ſacrificia pertinebãt, poteſt conueniens ratio aſſignari, tàm in communi, quàm in particulari. q. 102. C 826
Cerimoniarum veteris legis, quæ ad ſacra pertinebant, aſſignatur ratio litteralis, & figuralis. q. 102. D 830
Cerimonias, & legalia, quas antiqui piè obſeruabãt, iam ſeruans, peccaret mortaliter. q. 103. K 855
Cerimoniæ veteris legis conuenienter diuiduntur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias. q. 101. T 821
Cerimoniæ quædam fuerunt ante legem ſcriptam, non tamen cerimoniæ legis, ſed ſecundùm voluntatem, & deuotionem hominum. q. 103. G. ad ſecundum. 850
Cerimoniæ veteris legis immunditiam corporalem mundabant, non autem immunditiam mentis, vel culpam. q. 103. H 851
Cerimoniæ quantum ad opus operatum non faciebant placere Deo, ſecus quo ad opus operans, ibidem ad tertium. 852
Cerimoniæ an ceſſauerunt Chriſto aduenìente. q. 103. I. 854; & K. ad argumentum in contrarium. 856
Cerimonialia præcepta Chriſtus non explicauit, ſicut moralia, & iudicialia quædam. q. 108. G. ad tertium. 893
Certus poteſt homo eſſe ex fide de bonis futuris, & incertus de gratia a ſe habita. q. 112. L. ad quartum. 946
Cherubin ſimilitudines in templo rationabiliter ponebantur. q. 102. D. ad ſextum. 833
Cibi aliqui interdicebantur ab Apoſtolis Gentilibus, & in dais, non propter peccatum, ſed propter diſcidium. q. 103. K. ad tertium. 857
Ciborum eſus, licet ſecundùm ſe eſſet mundus, per accidens tamen potuit immunditiam cauſare, & ideo prohibebatur. q. 102. F. ad primum. 845; & q. 107. B. ad ſecundum. 884
Canes vacce vellere tangentes, quare reddebantur immundi. q. 102. E. ad quintum. 827
Circuncidi, & alias cerimonias obſeruare poſt Chriſti paſſionem, quo tempore fuerit mortale, & quo non. q. 103. K. ad argumentum in contrarium. 856
Circumciſio fuit ante Chriſti paſſionem in præceptis, & baptiſmus in conſilio. q. 103. I. ad ſecundum. 854
Circumciſionis rationes ſunt litterales, & figurales. q. 102. littera E. ad primum. 837
Circumciſio fuit ante legem, ſicut & Sacerdotium, & aliæ cerimoniæ. q. 103. G. ad tertium. 850
Circumciſis dabatur gratia, ſed non per circumciſionem, q. 103. H. ad ſecundum. 853
Circumciſio quamuis in præceptis fuerit ante Chriſti paſſionem, ſicut & alia legalia, in poſſe tamen, & poſſe, nec vtilis, nec neceſſaria, vt Scotus contra quæſt. 103. littera I. ad ſecundum. facit. 854
Circunſtantiæ nomen ab his, quæ in loco ſunt, derivatur ad actus humanos. q. 7. D 77
Circunſtantia moralis actus deſcribitur. ibid.
Circunſtantia actus humani eſt accidens illius, capiendo accidens generaliter, & extensè, declaratur. ibidem
Circunſtantia eſt accidens actus voluntarij, non ſunt ſubiecti quod, ſed quia eum ipſo actu accidat vni tertio. ibid.
Circunſtantiæ pertinent ad conſiderationem Theologi, probatur q. 7. E 78
Circunſtantiæ ſunt accidentia, non per accidens, ſed quaſi propria, & per ſe. q. 7. D. 77. & E 78
Circunſtantiæ ſunt octo, & illarum differentia, & ſuffficientia. q. 7. F 79
Circunſtantia facit actum bonum accidentaliter. queſt. 7. littera G 80
Circunſtantiarum principalitas, & ordo notatur. ibid.
Circunſtantia, vt per ſe habet conuenientiam, vel repugnantiam ad rationem, facit malitiam, vel bonitatem ſpecificam actus. q. 18. B 141
Circunſtantia actus poteſt reſpicere ſpecialem ordinem rationis dupliciter, & vt conditio obiecti, non vt determinans bonitatem priorem, dat ſpeciem actui morali, ibid.
Circunſtantia, vel eius defectus, quando faciat ſpeciem moralem. ibidem
Circunſtantia quamuis poſſit dare ſpeciem moralẽ actui, non tamen omnis circunſtantia addens in bonitate, vel malitia, variat ſpeciem moris. q. 18. C 142
Circunſtantiæ quæ faciant ad bonitatem, vel malitiam actus, quales ſint; & quomodo defectus multarum circunſtantiarum dicant plures malitias eiuſdem actus in ſpecie. ibid.
Circunſtantiæ ſecundùm quòd ſe tenent, vel ex parte actus vel obiecti, ſecundum hoc per ſe, vel per accidens habent ſe ad bonitatem, vel malitiam. q. 19. E. ad ſecundũ. 159
Circunſtantia poteſt diuerſificare actum moralem in eſſe moris, & tamen ei accidere ſecundum ſui ſubſtantiam. q. 18. C 142
Circunſtantia quandoque eſt differentia eſſentialis alicuius actus, non per comparationem ab obiecto, ſed per comparationem ad rationem, & facit aliam ſpeciem moris, non autem aliam ſpeciem actus. q. 18. E. ad 4. 146
Circunſtantia, aliter variat ſpeciem actus, aliter finis; & quomodo dupliciter variet ſpeciem actus. ibidem.
Circunſtantia, vt ſic, licet non conſtituat actum in ſpecie naturæ, nec in ſpecie moris, quæ eſt ex obiecto actus; tamen conſtituit actum formaliter in ſpecie mali, & facit actum habere rationem alicuius obiecti in comparatione ad rationem. ibidem
Circunſtantia quando dicatur aggrauare in infinitum, & conſtituere nouam ſpeciem, & facere de veniali mortale. q. 88. N 706
Circunſtantia non transferet in alia ſpecie, et ſit quodãmodo ſpecifica dãa actus moralis, illa facit de veniali mortale, ibid.
Circunſtantiarum corruptiones aliquæ diuerſificant ſpeciẽ peccati, aliquæ non. q. 72. I 528
Circunſtantia non diuerſuas non variat ſpeciem, vt ſic, ſed ſecundùm eſſe quitur, diuerſificans per ſe. motiuum, & vt trahit in conditionem obiecti. ibid.
Circunſtantiarũ multarum corruptiones non inducunt multas ſpecies peccatorum, ſed in vno actu poſſunt inueniri plures malitiæ accidentales. q. 72. T. ad primum. 529
Circunſtantia poteſt peccatum trahere in aliam ſpeciem dupliciter. q. 73. G. 546; & q. 88. N 706
Circunſtantia temporis facit non variat ſpeciem peccati, q. 73. G 545

INDEX.

Circunſtantia per ſe aggrauans actum peccati, v: ſic, poteſt aggrauare, nec oportet, quòd habeat conditionem obiecti. Quæſt.73.littera G facie 545

Circunſtantia ex ſe habet dare bonitatem, vel malitiam accidentalem peccato, ſed non eſſentialem, & per ſe connentem.q.73.G 545

Circunſtantia poteſt de veniali per accidens facere mortale completum.q.88.N 706

Circunſtantiæ natæ ſunt aggrauare peccata tribus modis, q.73.G 545

Ciues boni qui dicantur.q.92.I. & ad tertium. 946

Ciuile aliter accipitur apud Philoſophum, aliter apud Iuriſtas.q.95.C 760

Ciuitatis conſeruatio multum aduertitur circa regulationem poſſeſſionum, emptionum, & venditionum.q.105.Q ad vltimum. 869

Coacti, aliqui bene agunt, aliqui verò ſolùm moniti.q.95.B. ad primum. 758

Cogi non poteſt quodlibet inferius a potentiori ſe, nec ſemper paſſiuum ab actiuo.q 6.X 70

Cogitatio de bono morali eſt duplex, in vnam poſſumus poteſtate naturali, in alia non.q.109.L ad argumentum in contrarium. 902

Cognatio de ſe, ſicut & delectatio conſequens ipſam, non eſt mortalis.q 74.S. ad tertium. 574

Cognoſcere ab aliquo cum non poſſumus ſufficienter.q.109.K. ad tertium, & L. ad argumenta in contrarium. 902

Cognitio Dei eſt nobilior dilectione cuiuscunque generis, & in patria ſingulariter in intellectione; ſed dilectio in via, & in mouendo.q.3.T 35

Cognitio Dei circa & in ſe, & cognitio beatifica differunt genere (per.q.5.L 57

Cognitio vnius, qui non eſt Deus immediatè per eſſentiam non eſt beatitudo; ſed alterius ſpeciei, vel generis a vera beatitudine. ibid.

Cognoſcitur Deus ab homine naturaliter, vt eſt prima causa omnis ſalus; ſed bonus conſideratur, vt obiectum ad beatitudinem ſupernaturalem, ſic aſpectu naturali ea gaudere Deum, vt in ſe eſt.q. 21

Cognoſcere creaturam in ratione [illegible] ſed alius modus connaturalis.q.1.I 13

Cognoſcunt naturaliter ad quæ [illegible] ſed ſic [illegible] & cognoſcibilia, & cognoſcunt [illegible] ſacere primum [illegible] 869

Cognitio [illegible] ad quam [illegible] Deum, vt ab alio cognoſcitur, vel alius ab eo, vt [illegible] 858

Cognitio ſingularium, & reflexa, quatenus diſtinguuntur, quia [illegible] media.q.97.S. & ad tertium. 968

Cognitio [illegible] q.67.S. ad tertium. [illegible] 433

Cognitio, & charitas [illegible] differt ab vtraque. [illegible]

Cognitio vnde dicatur certa.q.66.[illegible] 768

Cognitio [illegible] ſecundum [illegible] ſecundum, & ſapientiæ q. 112.L ad primum. 936

Cognitio, & res ipſa cognoſcibilis, an ſit causa alterius [illegible] q.22.C. ad ſecundum. 189

Cognitio omnibus ſingulis poſſibilibus Dei, vt ſit [illegible] eſſentia vel [illegible] ſecundum.q.93.O ad 2. 740

Cognoſcitur quandoque aliquid vel in ſe, vel in ſuo eſſentia.q.93.O 740

Cognoſcitur plus, ergo plus diligitur, non ſequitur, quamuis amor non ſit ſine cognitione; quia poteſt eſſe maior amor cũ minori cognitione. Quæſt.27.lit.Y.ad 2. fa.217

Cognoſcendi modus ſequitur modum eſſendi, declaratur, quæſt. 5.N 61

Cognoſcentia poſſunt habere duplicem amorẽ.q.26.R. 210

Communicatio hominum ad inuicem quædam eſt auctoritate Principis, alia voluntate priuatarum perſonarum. q.105.Q 865

Commune dicitur aliquid, vel per prædicationem, vel per modum cauſæ; & quale commune ſit, quod lex reſpicit. q.90.B. ad ſecundum. 724

Coire cum alterius generis animantibus, quare animalia, & iumenta prohibebantur.q. 102.F ad octauum. 848

Confirmationis ſacramentum a quo, & quando fuerit inſtitutum.q.108.F 891

Conformitas voluntatis noſtræ ad Diuinam, attenditur ex duobus.q.19.M 169

Conformitas formalis, quæ eſt ſecundum charitatem, quid ſit, & quando teneatur viator ad eam.q.19.N 171

Conformari poteſt humana voluntas Diuinæ & in quo, & quomodo teneatur.q.19.M.170; & ad 1. & N 171

Coniunctio non quilibet ad obiectum beatificum eſt eſſentialiter beatitudo, nec quælibet perfectiſſima coniunctio extenſiuè eſt de eſſentia beatitudinis.q.5.T 36

Coniunctio ad Deum immediata, vel eſt, vt eſt vltimus finis, & hoc ſit per amorem; vel vt eſt optimum, & hoc ſit per intellectum, & in illa coniunctione beatitudo conſiſtit, illam diſtinctionem Scotus non vidit.q.3.T 36

Coniungitur Deo nobiliori modo per intellectum, quàm per voluntatem. ibidem

Coniungitur homo Deo per ſupremum intellectus, ſicut obiectum [illegible].q.3.Z 41

Conclusio [illegible] practici dicitur iudicium, electio, & operatio, ſed differenter, & eſt multiplex.q.76.A 587

Conceptus communis practicus ſubſtantiæ, & accidentis, an detur in via Doctoris Sancti.q.61.K.ad primum. 416

Concupiſcibilis [illegible] magis a cognoſcente, quàm ab amante.q.25.O.ad primum. 206

Concupiſcibilis, & irascibilis obiectum quid ſit.q.23.L. 192

Concupiſcibilis, & irascibilis poſſunt eſſe ſubiectum virtutis.q.56.H 379

Concupiſcibilis in diuinis nullus motus, & quomodo vnita ſit cauſæ actus voluntatis, & [illegible] ea [illegible] Voluntas, & ipſius actus cauſa, & [illegible] ter.q.26.A 74

Concupiſcentia non cauſat inordinationem, ſed magis facit aliquid voluntarium, & quomodo cum ea cognitio.q.6.A ibid.

Concupiſcentia, pœna, & lapſus eſt in appetitu ſenſitiuo, & [illegible] q.10.Q 235

Concupiſcentia [illegible] ad regnum gratiæ, ibidem ad primum. 235

Concupiſcentia, ſi [illegible] ab amore, & delectatione.q.30.B 236

Concupiſcentia [illegible] quædam paſſio immoderata.quæſt.30.B ad tertium 237

Concupiſcentia, & [illegible] ſunt communes hominibus, & aliis animalibus, & in his omnes homines conueniunt, ſi [illegible] in hominum.q.30.S 237

Concupiſcentia [illegible] naturalis, quædam non [illegible] ibidem

Concupiſcentia [illegible] & non naturalis obiecta, quo [illegible] ſecundum. 238

Concupiſcentia [illegible] & ſi ſit inſiti, non tamen [illegible] modo, qui non peccat infans.quæſt.30.T. ad primum. 239

Concupiſcentia naturalis non eſt in ſubiecto [illegible] ſed in [illegible] ſecundum [illegible] & non naturalis in anima eſt infinita. Quæſt. [illegible] T facie 238

Concupiſcentia eſt cauſa doloris, & triſtitiæ. q. 36. K. 279.
Concupiſcentia vel cupidit.as quandoque eſt genus omnis peccati, quandoque eſt ſpeciale in eſſendo. Radix tamen generalis omnium. q. 73. F. ad ſecundum. 544
Concupiſcentia ſe habet ad peccatum vel antecedenter vel conſequẽnter vel concomitanter, & ſecundùm hoc peccatum eſt maius vel minus. ibidem.
Concupiſcentia habitualis dicitur peccatum originale. q. 82. F. arg. in contra. 646; & H. 649
Concupiſcentia, & eſt culpa, & eſt pœna. q. 82. H. argu. in contrarium. 650
Concupiſcentia quædam eſt naturalis homini, quædam contra naturam eius vt ſic. ibidem ad primum.
Concupiſcentia ſecundùm quòd conſequitur naturalem cõplexionem vel conſuetudinem eſt maior in vno, quàm in alio, ſed vt materiale originalis ſic in omnibus eſt æqualis. q. 82. I. ad primum. 651
Cõcupiſcẽtia, Infirmit.as, Ignorantia, & Malitia ſunt vulnera quattuor inflicta toti naturæ humanæ ex peccato primi hominis. q. 85. V 672
Concupiſcentia quædam eſt naturalis, quædam effectus peccati. q. 85. V. ad tertium. 673
Concupiſcentia eſt quidẽ cã peccati, ſed non prima. q. 77. H. ad ſecundum. 604
Concupiſcentia carnis, & oculorum, & ſuperbia vitæ ſunt cauſæ omnium peccatorum. q. 77. I. 605
Concupiſcentia vt eſt etiam voluntatis, accipitur quandoque largè, quandoque propriè; & concupiſcentia oculorũ dupliciter exponitur. ibidem, ad ſecundum, & tertiũ. 606
Concupiſcentia ſicut eſt duplex circa bonum vtduum, ſic etiam reſpectu boni abſolutè, ſcilicet naturalis, & animalis. ibidem.
Concupiſcentia, & cupiditas in quo genere ſit cauſa peccati, quia non perfectè effectiua, ſed eſt ratio efficiendi. q. 77. I 605
Concupiſcentia carnis aduerſus Spiritũ quandoque eſt malum, quandoque venale, quandoque mortale peccatum. q. 80. Z. ad tertium. 633
Concupiſcentiam lex prohibuit, & illa non eſt communis commmitate prædicationis ad omnia peccata. q. 98. Q. 776. & q. 107. B 883
Concupiſcentia rei alienæ, & alienæ vxoris, diuerſis præceptis prohibetur. q. 100. K. ad tertium. 799; & q. 100 L. ad quintum. 801
Concupiſcentia homicidii, & falſi teſtimonii, non ita prohibetur præcepto decalogi, ſicut concupiſcentia vxoris, & rei alienæ. q. 100. L. ad quintum. 801
Compaſſio amicorum mitigat triſtitiam. q. 38. T. 288
Comprehenſio accipitur quandoque pro viſione ſimplici tantum, & totaliter, quandoque pro tenitione, & ſic eſt poſſibilis beatis. q. 4. C. 46
Conſcientia erronea an & quando: & quàm differenter vitiat, & erronea ligat. q. 19. H. 162
Conſcientiæ dubia vel perplexa ſe conformans in his, quæ ſunt mortalia, an peccet. ibidem.
Conſcientia erronea an excuſet. q. 19. I 164
Conſcientiam habens erroneam ſic perplexus. ibidem.
Conſcientia, & lex naturalis quomodo differant ſeu diſtinguuntur. q. 94. T. ad ſecundum. 748
Conſcientiam non ligat ſententia, vel ſtatutum, vel lex inuita, niſi in caſu. q. 96. I. 767
Conſenſus quidam eſt interpretatiuus, quidam expreſſus, quidam in opus. q. 74. Q. 566. & R. 568
Conſenſus quid ſignificet, & quomodo conſentire in actum pertinet ad rationem ſuperiorem, ſed conſentire in delectationem ad ſuperiorem vel inferiorem. Quæſtione. 74. littera. R. facie 568
Conſenſus eſt elicitiuè, & immediatè virtutis appetitiuæ, attribuitur tamen rationi ſicut ſuo principio directiuo, ad cuius actum conſequitur, & eſt in eius poteſtate, ibidem ad primum. 569
Conſenſus in delectationem, quæ habet pro obiecto ipſum peccatum, eſt vel mortale vel veniale. q. 74. S. 572
Conſenſus in delectationem ſecundùm quod eſt de cogitatione ipſa vt obiecto, non eſt peccatum mortale ſecundum ſe, ſed quandoque veniale quandoque nullum. queſt. 74. S. 572
Conſenſus in delectationem ſecundum quòd eſt de cogitatione ipſa vt obiecto, non eſt peccatum mortale ſecundum ſe, ſed quandoque veniale, quandoque nullum. q. 74. S. 572
Conſenſus in veniale ex genere poteſt eſſe mortale. q. 74. S. ad ſecundum. 573
Conſenſus eſt motus appetitiuus rationalis naturæ. q. 15. A. 120; & B. 121
Conſenſus propriè loquendo non eſt niſi de his, quæ ſunt ad finem, & quo modo conſenſus, & electio differunt. q. 15. C. facie 122
Conſenſus eſt voluntatis non abſolutè, ſicut nec electio, ſed conſequens actum rationis deliberantis, & iudicantis. q. 15. D. 123
Conſenſus in actum pertinet ad rationem ſuperiorem, ſecũdum tamen quod voluntas in ratione includitur, exponitur. ibidem.
Conſenſus in delectationem quandoque eſt ſine conſenſu in opus, quandoque autem impoſſibile eſt conſenſum in delectationem eſſe abſque conſenſu in opus. ibidem.
Conſentire, & non obedire differunt. q. 17. M. 134
Conſilium, & inquiſitio, & reſolutio. q. 14. conſilio dupliciter poſſumus pro eſſe bono. q. ad primum. q. 14. N. 116
Conſilium eſt inquiſitio rationis de rebus dubijs agendis, ibidem. 116
Conſilium non eſt de fine vt finis, ſed ſolum de his, quæ ſunt ad finem. q. 14. O 116
Conſilio inquirimus proprie pertinet ad contingentia ſingularia, probatur. q. 14. P. 117
Conſilium proprie eſt circa ea, quæ aguntur a nobis directe vel indirecte. ibidem.
Conſilium pro conſcientia inuenitur etiam in ſpeculatiuis, probatur. 117
Conſilium non eſt de paruis, nec de determinatis qualiter ſit adimplendum. q. 14. Q. 118
Conſilium in actu exercito. q. 14. R. 119
Conſilium in actu eſt quia in actu poteſt tamen conſilium ſecundum potentiam. q. 14. S. 119
Conſilia habet duplex principium proprium ad quod eſt finis intentus, & ex alio genere cauſæ agentis, & hoc eſt multiplex ibi.
Conſilium non eſt de his, quæ a natura ſunt exponitur. q. 42. S. ad primum. 305
Conſilium in quo omnes homines reliquit præſupponit legem humanam, ex qua ſicut ex principio procedat. q. 91. H. ad ſecundum. 732
Conſilium ad aliud, & etiam aliter inducit, quam lex, & præceptum. q. 92. M. ad ſecundum. 738
Conſilio aliquis, qui operatur ea pòt bene, & efficaciter agere quo ad finem rectum, & modum. q. 57. P. ad ſecundũ. 392
Conſilia conuenienter ſunt in noua lege præcepta ſuperaddita. q. 108. H. 895
Conſiliorũ, & præceptorũ differentia, & quot, & de quibus ſint tã conſilia, quã præcepta. q. 108. H. 895. & ad 4. 897
Conſilia profecta ſunt deriuata, non autem conſilia ſecundum quid; & contemptus vtrorumque eſt periculoſus, & damnabilis. ibidem.
Conſilia quamuis quibuſdam non expediant propter eorum indiſpoſitionem, non tamen ſimpliciter ſunt propterea dimittenda. q. 108. H. ad primum 896

INDEX.

Conſilia eſſe de meliori bono, exponitur. Queſtio. 108. littera. H. ad ſecundum. facie 896
Conſuetudo, & lex humana quomodo habeant ſe ad inuicē. q. 95. D. & ad tertium. 761
Conſuetudo derogans legi duo requirit, ſcilicet quòd ſit rationabilis, & præſcripta. q. 97. O. 773
Conſuetudo nulla poteſt obtinere vim legis contra legem Diuinam vel naturalem, ſed ſolùm poteſt mutari auctoritate Diuina. ibidem.
Conſuetudini conuenit legem interpretari, & declarare, & an ſit ab abrogatoria legis. ibidem.
Conſuetudini non opponitur omnis innouatio. q. 32. F. ad tertium. 252
Conſummatum eſt, quomodo intelligatur. q. 103. I. ad ſecundum. 854
Contemplatio veritatis mitigat triſtitiam. q. 38. V. 288
Contemplatio Diuinorum eſt operatio maximè propria homini. q. 3. V 37
Contemplatio dicitur perfectio gaudiorum, cauſaliter, ibidē.
Contemplatiua operatio dignior eſt omni practica, ibidem.
Contingentia rerum ſaluaretur etiam ſi Deus ageret ex neceſſitate naturę, contra Scotum. q. 10. V 99
Contingentia naturalia ſubſunt legi ęternę, & quę ſint illa. q. 93. R. 744
Contingentiæ radix in rebus, quę ſit tam ſecundum Doctorem ſanctum quàm Scotum, ibidem, ad tertium. 745
Continetur aliquid in altero vel actu vel virtute, & continentia virtualis habet multos modos. q. 107. C. 885
Continuam non oportet eſſe orationem actualiter, ſed in ſua radice. q. 102. D. ad decimum. 835
Contradictionem implicatiua non habent rationem appetibilis, nec volibilis. q. 13. L 113
Contrariorum non eſt eadem cauſa, exponitur. q. 32. G. ad ſecundum. 253
Contrarij alterius conceptum poteſt facere ſpecies vnius cōtrarij. q. 35. E 272
Contrarietas eſt differentia ſecundùm formam, exponitur. q. 31. D. ad tertium. 249
Contrariorum contrarij ſunt effectus, exponitur. q. 35. E. ad ſecundum. 273
Contrarij actio facit ad voluntatem, & intenſionem motus declaratur. q. 35. F. ad ſecundum. 275
Contrarium vnum poteſt eſſe materia alterius in motibus rationis, & voluntatis. q. 35. C. ad tertium, 270; & q. 38. R. ad ſecundum. 286
Contraria aliqua poſſunt eſſe mediata reſpectu alicuius ſubiecti ſimpliciter accepti, quæ poſſunt eſſe immediata quantum ad tempus determinatum. q. 113. N. ad 1. 950
Contrarium inuentum in natura vel ſubiecto, dupliciter reſiſtit actioni. q. 113. S. 958
Contraria an ſe compatiantur ſecundùm gradus remiſſos. q. 113. S. ad tertium. 959
Contrarietas duplex requiritur in mutationibus. q. 40. H. 296
Contraria non poſſe eſſe ſimul, exponitur. q. 71. G. 506
Contraria vitia ſecundùm ſpeciem non poſſunt eſſe ſimul, licet ratione generis ſecus ſit. q. 75. A. arg. in contra. 530
Contraria naturę an poſſint aſſuefieri, & an in paucioribus inueniantur. q. 71. F 505
Contrariæ qualitates in mixto ſecundùm quale eſſe ſint in ipſo. q. 85. Z. ad ſecundum. 678
Contraria ſi referantur ad actum animę, utrumque aliquid ponit, & contrarietas aliqua eſt in intellectu. q. 64. C. ad tertium. 439
Contrarietas duplex reperitur in paſſionibus animę. q. 23. F. facie 194
Contrarietas paſſionum animę requirit, quòd contrarię paſſiones ſint in eadem potentia. q. 23. G. 196
Contrarietas accipitur dupliciter propriè, & communiter. Quæſtione. 23 littera. H. ad ſecundum. facie 198
Conuenire aliquid poteſt alicui vel formaliter vel finaliter. q. 2. K. 22
Conuenire per accidens aliquid alicui, contingit dupliciter. q. 3. R. 32
Conuenit aliquid alicui ex duplici cauſa. q. 10. R. 95
Converſioni in peccato non debetur pœna æterna, ſed temporalis, niſi ſit cum auerſione. q. 87. D. 687
Converſio ad Deum quid ſit, & quomodo Deus mouet, & conuertit hominem ad ſe. q. 109. P. 910; & ad ſecundum. facie. 911
Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, exponitur, ibidem ad primum. 911
Coqui quare non licuerit aliquod animalium in lacte matris. q. 102. F. ad quartum. 847
Cordis motus eſt motus non purè naturalis, ſed animalis, & ſequitur animam ſenſitiuam ſine omni potentia organica media. q. 17. R. 138
Cordis ex abundantia loquitur os, exponitur. q. 48. D. ad tertium. 329
Cordis obdurati Deus eſt vltor quo ad peccatum, non autem quo ad gratiæ ſubtractionem. q. 79. T. ad ſecundum. facie 626
Corona iuſtitiæ repoſita eſt mihi dicit Apoſtolus, exponitur. q. 114. C. arg. in contra. 971
Corpus requiritur de neceſſitate ad beatitudinem viæ non autem patriæ, ſed ſolum quo ad benè eſſe. q. 4. E 49
Corpus, & corporis bona diſpoſitio requiritur ad beatitudinem omnibus modis perfectam. q. 4. F 51
Corporum reſurgentium gloria excedit naturalem perfectionem corporum cæleſtium in quattuor. ibidem.
Corpus, ſi in patria eſſet neceſſitatibus præſentis vitæ aſtrictum, impediret animam, ne videret beatificè. ibidem.
Corpus an impediat animæ cognitionem. ibidem.
Corpus Spirituale quomodo dicatur. q. 4. G. 52
Corpora cæleſtia habent impreſſionem ſuper corpus dupliciter. q. 9. P. 92
Corpus cæleſte impoſſibile eſt, quòd imprimat directè in intellectum, vel voluntatem. ibidem.
Corpus agere poteſt in ſpiritum non naturaliter, ſed virtute primi agentis. q. 9. P. 92
Corpus cæleſte non poteſt influere aliquid cauſaliter in potentiam immaterialem, nec directè, nec indirectè, ibidem: facie 92
Corpus cęleſte in aliquid influere intelligitur multipliciter. ibidem. facie 92
Corporum cæleſtium motus indirectè redundare poteſt in voluntatem, ſed non influere. ibidem.
Corpora cæleſtia agunt in voluntatem indirectè, ideſt occaſionaliter, ſed non indirectè cauſaliter. ibidem.
Corpora cæleſtia mouent voluntatem non quo ad exercitium actus, ſed quo ad ſpecificationem. ibidem.
Corpora cęleſtia, & Angeli ſunt ſimpliciter neceſſaria, ita quòd non habent potentiam ad non eſſe. quæſtio. 93. Q. facie 742
Corpus an diſponatur diſpoſitione de prima ſpecie qualitatis. q. 50. E. 337
Corpus an poſſit eſſe ſubiectum virtutis, contra Scotum. q. 56. H. 379
Corporalis defectus quare à ſacerdotio impediebat in lege veteri. q. 102. E. ad nonum. 843
Corporales defectus, & etiam mors, ſunt pœnę peccati originalis. q. 85. T. 675
Corrumpi poſſunt habitus corporales per ſe, & per accidēs quomodo etiam habitus ſcientiæ corrumpatur, & opinio, & c. q. 53. S 357
Corrumpi poteſt aliquis habitus per ceſſationem ab actu, ſed non quilibet. q. 53. V. 360

Corruptio

Corruptio conuenit toti homini ſub ratione corruptionis; ſed animæ, & corpori ſub ratione ſeparationis. Quæſtio. 22. littera B. ad tertium. facie 188

Corruptio, & defectus ſunt contra naturam particularem, non autem vniuerſalem. q. 85. Z 677

Corruptio, & defectus eſt naturalis aliquibus ſecundùm inclinationem materiæ, non ſecundùm inclinationem formæ; & quomodo homo ſit corruptibilis. q. 85. Z 677

Corruptibile, & incorruptibile differunt genere, exponitur ibidem ad primum. 678

Creatura omnis eſt bona, exponitur quæſt. 102. F. ad primum. 845

Creatura non poteſt concurrere ad' effectum creationis, quæſt. 112. G 939

Creatio aliquo modo eſt maximum opus Dei. quæſt. 113. littera V facie 962

Creationis beneficium, quod ſabbato commemoratur, ſemper erat, & eſt ſecundùm rem. q. 103. I. ad 2. 801

Creaturæ ſunt in muſcipulam, & tentationem hominum, non cauſatiuè, ſed conſecutiuè. quæſtio. 79. littera R. ad ſecundum. 622

Creaturæ rationales, & irrationales quomodo ſubdãtur legi æternæ. q. 93. S 958

Credibilia quæ in principio mundi, vel legis non fuerunt explicitè tradita, q. 108. F ad primum. 891

Cultus Dei exterior tripliciter diuerſificatur ſecundùm triplicem ſtatum. q. 103. I 853

Cultus Dei eſt duplex, exterior, & interior; & vnus ad alĩ ordinatur, & interior ad Deum. q. 101. V 819

Cultus exterior veteris legis dupliciter fuit figuratiuus; cultus verò in ſtatu gloriæ, nullius eſt figuratiuus, ibid.

Cultus Dei differenter eſt de lege naturæ, & de lege Diuina. q 99. C. ad ſecundum. 788

Culpabilis, vel laudabilis dicitur actus, qui eſt in poteſtate agentis. q. 21. X 182

Culpa, peccatum, malum, bonum, & rectum quomodo ſe habeant ad inuicem. q. 21. V 181

Culpa an & quomodo poſſit delere legem naturæ a cordibus hominum. q. 94. A. ad primum. 757

Culpæ eadem a pluribus commiſſæ, an eadem pœna ſit puniendæ. q. 105. Q. ad nonum. 869

Culpam quandoque non habens, nihilominus pœnam patitur, & punitur. quæſt. 105. Q. ad vndecimum. 870. & R. ad ſecundum. 872

Culpa venialis in purgatorio poſt hanc vitam etiam dimittitur, & de modo remiſſionis. q. 87. E. ad argumentum in contrarium. 689

Culpa, & pœna correſpondent, exponitur q. 87. C. 686. ad primum. & D. ad ſecundum. 688

Culpa in diuerſis exiſtente æquali, pœnæ quandoque ſunt inæquales. q 87. G. ad primum. 694

Culpæ Deus non poteſt eſſe cauſa, quamuis pœnarum cauſa ſit, diuerſimodè tamen. q. 79. R. ad tertium. 622. & ad quartum. 623

Cupiditas eſt amor rerum tranſeuntium, ſecundùm Auguſtinum, gloſatur. q. 30. R. ad ſecundum. 236

Cupiditas eſt radix, & genus omnium peccatorum. q. 77. I. ad primum. 606

Cupiditas quandoque a Deo abducit, quandoque ad Deum adducit. q. 99. F. ad primum. 792

Cupiditas & auaritia dicitur omnium peccatorum radix, & tripliciter accipitur. q. 84. O. 659; & Q. ad 1. 663

Curam Deo non eſſe de bobus, exponitur quæſt. 102. F. ad octauum. 848

Currentis non eſſe, neque volentis, ſed Dei miſerentis, exponitur q. 109. L. ad arg. in contrarium. 902

Cuſtodia angelorum, ſicut & temporalia ſubſidia, ſunt, beneficia naturalia, non gratuita. q. 98. T. ad tertium. 782

D

Damnatio ſi reuelaretur alicui, an teneatur voluntatem conformare. Quæſtio. 19. littera N. ad ſecundum. facie 172

Damnati ſemper peccant, non tamen demerentur. q. 93. S. ad tertium. 747

Damnati retinent habilitatem ad virtutem, ſaltem in radice, quamuis reparari non poſſint. q. 85. T. ad 3. 671

Damnum, ſeu nocumentum quandoque eſt præiſum, & intentum, quandoque non; & ſecundùm hoc diuerſimodè aggrauat peccatum. q. 73. H 549

Damnationis nihil eſt his, qui ſunt in Chriſto, qui non ſecundùm carnem ambulant, exponitur q. 89. T. ad 1. 719

Dare quomodo aliquis poſſit, id quod nõ habet. quæſt. 81. C. ad ſecundum. 642

Debitum faciens an mereatur. q. 21. B 185

Debitum quoddam eſt morale, quoddam ciuile, ideſt ſecundùm regulam rationis, & ſecundùm regulam legis determinantis. q. 99. E 790

Debiti ratio quo ad ſe, & quo ad alterum pertinet ad diuerſas iuſtitias, ſcilicet propriam, & metaphoricam. q. 100. H. ad ſecundum. 796

Debitum conditionatum triplex in creatura inuenitur, & in operatione Diuina dupliciter poteſt debitum attendi. q. 111. B. ad ſecundum. 931

Debitor non dicitur Deus creaturæ, ſed ſuæ diſpoſitioni implendo. q. 111. B. ad ſecundum. 931

Defectus eſt duplex ſ. priuatiuus qui facit malum, & negatiuus qui facit non bonum. q. 10. S 97

Defectus negatiuus & malum quomodo differunt, & quid ſunt. q. 75. A 578

Defectus originalis in ſolitis eſt culpabilis, nullus autem alius qui ex originem contrahitur. q. 81. A. ad quintum. 639

Defectus hominis, puta mortalitas, paſſibilitas, an ſint naturales, vel pœnales q. 85. Z 677

Defectus, & corruptio ſunt contra naturam particularem, non autem vniuerſalem. ibidem

Deformitas actus peccati non conſequitur ipſum actum ſecundùm ſpeciem naturæ, ſed ſecundùm ſpeciem meritj. q. 79. S. ad tertium. 623

Delectatio in actionibus ludicris dupliciter quæritur. q. 1. littera F 15

Delectatio a toto genere præſuppoſit bonum, vel perfectum, vel eius partem. q. 2. N 25

Delectatio eſt paſſio, ſeu proprium accidens beatitudinis ipſam conſequens, exponitur. ibidem

Delectatio non quæritur propter aliud, licet ſit propter aliud, declaratur. ibidem

Delectatio quattuor modis poteſt intelligi ad beatitudinem requiri. q. 4. A 43

Delectatio requiritur ad beatitudinem, ſicut aliquid concomitans. ibidem

Delectatio conſequitur viſionem, non ſecundùm ſe, vt viſio eſt, ſed vt viſio Dei. ibidem

Delectatio impedit intellectum ſpeculatiuum, & practicũ per viam diſtractionis, & impedimenti; ſed delectatio inordinata per viam contrarietatis eſt contra intellectum practicum tantùm. ibidem

Delectatio impedit actionem intellectus, exponitur ibid. 44

Delectatio quid ſit. q. 4. B 44

Delectatio corporalis non eſt de neceſſitate beatitudinis vig. quæſt. 4. H 53

Delectatio dupliciter accipitur; vno modo largè pro omni comatmalitate ad aliquid; alio modo propriè, vt eſt actus potentiæ appetitiuæ animalis, vel intellectualis. quæſt. 11. X 100

Delectatio an ſit principalior paſſio, quàm amor, & quomodo ſe habeant ad inuicem. q. 25. N 204

INDEX.

Delectatio est duplex intelligibilis, & secundùm sensum. Quæstione 30. littera Q. facie. 235

Delectatio est passio animæ, nec est in rebus purè naturalibus. q. 31. V. 240

Delectatio an possit dici operatio. q. 31. V. 240; & q. 32. E. facie 250

Delectatio vel est motus, & mutatio sequens in affectu cõuenientiam operationis, vel accidens inhærens operationi habens se per modum actus primi, quæstio. 32. E. ad tertium. 251

Delectatio secundùm se non est in tẽpore, sed aliqua p accidens in tempore. q. 31. X. 241

Delectatio quomodo sit motus quidam, ibidem ad primum. facie 242

Delectatio magis habet rationem, quòd non sit in tempore, quàm aliæ passiones. ibidem ad tertium.

Delectatio, & gaudium non sunt omnino idem. q. 31. Y. 243

Delectatio, quædam vocatur corporalis, & naturalis, quædam animalis, & tripliciter accipitur. ibidem.

Delectatio, & gaudium non habent idem obiectum, esto habeant eandem rem pro obiecto. ibidem ad primum.

Delectatio comparatur ad gaudium, quandoque vt genus eius, quandoque vt species ei condistincta. ibidem ad secundum. 244

Delectatio quomodo distinguitur à lętitia, exultatione, & iocunditate, & quid hęc tria importent, ibidem, ad tertium.

Delectatio, quæ est gaudium, est in appetitu intellectiuo, non autem delectatio corporalis. q. 31. Z. 244

Delectatio est motus quidam sensibilis exponitur ibidem ad primum. 244

Delectatio spiritualis, & corporalis possunt dupliciter comparari. q. 31. A. 245

Delectationes intelligibiles sunt maiores, quàm sensibiles secundùm quòd delectantur de ipsis actionibus intellectus, & sensus; & etiam si comparentur secundùm obiecta secundùm se, & in veritate; sed quo ad nos sensibiles sunt maiores, & perceptibiliores. ibidem.

Delectationem aliquam omnes sequimur secundùm Philosophum, exponitur, ibidem ad primum. 246

Delectari in operatione sensus contingit dupliciter, & stando infra limites sensibilis delectationis, delectatio tactus est maior. q. 31. B. 246

Delectationes naturales in homine sunt duplices, & quædã sunt innaturales simpliciter, sed tamen connaturales secundùm quid. q. 31. C. 248

Delectatio nulla est innaturalis quo ad eum, qui delectatur ibidem. 24

Delectationes sensibiles, & corporales contingit ad inuicem esse contrarias. q. 31. D. 249

Delectationum contrarietas vnde sumatur. ibidem.

Delectationis propria, & prima ex qua est operatio, præsertim connaturalis habitus non impeditus. q. 32. E. 250

Delectatio est operatio connaturalis, & non impedita secundùm Philosophum exponitur. q. 32. E. ad argumentũ in contrarium. ibidem.

Delectationis causa per accidens potest esse quies ibidem ad tertium. 251

Delectationis sensibilis, & corporalis in nobis quomodo motus, seu tranſmutatio sit causa. q. 32. F 251

Delectatio non comparatur generationi, sed operationi secundùm Philosophum, exponitur ibidem ad primum. 252

Delectationis causa sunt memoria, & spes; & quæ sit per sensum est maxima; secundum gradum tenet delectatio spei; tertium delectatio memoriæ; & delectatio de sensibili præsente est passio. q. 32. G 252

Delectationis causa per accidens est tristitia. q. 32. H. 253

Delectationis causa tripliciter potest esse operatio aliorum, & quare magis homines delectantur in laudibus bonorum, & sapientium. Quæst. 32. littera I facie 254

Delectabiles sunt quibusdam adulationes, & delectabile est amari, & in admiratione haberi. ibidem.

Delectationis causa est benefacere alteri. q. 32. K 255

Delectationis causa est similitudo. q. 32. L. 256

Delectationes corporales magis appetuntur, & naturaliter animalia delectationem appetunt, similiter melancolici, & iuuenes. ibidem ad secundum.

Delectationis causa est admiratio, & omnia rara, & repræsentationes, & admirabilia sunt delectabilia. q. 32. M. facie. 257

Delectabile est liberari a magnis periculis. ibidem.

Delectationis effectus est dilatatio. q. 33. N 258

Delectatio, & desiderium non semper opponuntur. q. 33. O. ad secundum. 260

Delectationes corporales impediunt vsum rationis, non autem Spirituales. q. 33. P. 260

Delectatio perficit operationem, exponitur. q. 33. Q 261

Delectationes aliquæ sunt bonæ, aliquæ malæ etiam corporales. q. 34. R. 262

Delectatio non quælibet est simpliciter, & secundùm se bona. q. 34. S 263

Delectatio quæritur propter operationem, non quidem verbaliter, sed intentionaliter, & affectionaliter, ibidem ad secundum. 264

Delectatio aliqua hominis est optimum inter bona humana. q. 34. T. 265

Delectatio voluntatis est mensura boni, & mali moralis, non autem delectatio appetitus sensitiui. q. 34. V 266

Delectationi omni contrariatur omnis tristitia secundùm genus, sed non omnis tristitia contrariatur cuilibet delectationi in particulari, & secundùm speciem. q. 35. D. 270

Delectatio quælibet est medicina contra quamlibet tristitiam, exponitur ibidem ad secundum. 271

Delectationi, quæ est de ipsa contemplatione, nulla tristitia contrariatur, nec aliqua tristitia ei adiungitur nisi per accidens. q. 35. E 272

Delectationis appetitus per se loquendo fortior est, quàm fuga tristitiæ, sed per accidens contingit aliquem magis fugere tristitiam, quàm appetat delectationem. q. 35. F 274

Delectationis causam ponens repletionem, & tristitiæ incisionem, videtur esse facta ex delectationibus, & tristitijs quæ sunt circa cibum, exponitur. q. 36. L. ad primum. 281

Delectatio quælibet remedium affert ad mitigandum quælibet tristitiam q. 38. R. 286

Delectatio expellit tristitã, exponitur. q. 38. R. ad argumentum in contrarium. ibidem.

Delectatio optima dari potest, declaratur. q. 31. V 240

Delectatio morosa, quæ sit, & quando sit peccatum mortale. q. 74. Q. 565. & q. 88. X. ad hoc idem. 728

Delectatio quomodo sit in ratione, & in vi appetitiua differenter q. 74. Q. ad primum. 567

Delectatio quandoque est in cogitatione, quandoque in re cogitata q. 74. S 571

Delectationem consummari in apprehensione, sic intelligitur. q. 72. M. 515

Delectabiliter operari, & Deo in lætitia seruire, quando sit sub præcepto charitatis quis obligatus. q. 100. P. ad tertium. 809

Delectatio an sit eadem circa diuersa obiecta specie. q. 60. I. 413. & ad tertium. 414

Demon non potest esse directa causa peccati, quamuis possit per modum persuadentis, & proponentis appetibile, sed sola voluntas hominis. q. 80. X. 628. & Y. 630

Demon aliter mouet ad malum, & aliter Deus ad bonum, q. 80. X. ad tertium. 629.

Demon mouẽs fantasiam an cognoscat quid homo imaginet per sensus interiores, quia non semper. q. 80. T. ad 2. 631

Dæmon

Dæmon non imprimit in intellectum, potest tamen ipsum illuminare, quamuis non faciat. Quæstione 80. littera T. ad tertium. facie 632
Dæmon nisi a Deo refrenetur, propria virtute potest aliquem inducere ex necessitate ad faciendum aliquem actum, qui de suo genere est peccatum, non autem potest inducere necessitatem peccandi. q. 80. Z 632
Dæmon non operatur præter ordinem naturæ, sed mouet localiter principia intrinseca in operando. quæst. 80. T. ad secundum. 631
Dæmon voluntatem humanam necessitare non potest. quæstio. 80. Z. ad primum. 632
Dæmon non apparet in aliqua figura, qui incorporalis est, sed facit immutationes circa figuras. q. 80. Z. ad secundum. 633
Dæmon concupiscentiam carnis causare potest, quæ quandoque peccatum est, quandoque verò non, ibidem ad tertium. 633
Dæmon est indirectè, & occasionaliter causa omnium peccatorum nostrorum. q. 80. T. Z 634
Dæmon maximè gaudet de peccatis idolatriæ, & luxuriæ. q. 73. E. ad secundum. 542
Dæmones naturalia integra retinuisse, exponitur q. 85. S. ad primum. 668
Dæmonis voluntas, cum sit in malo obstinata, semper peccat mortaliter, nec tamen venialiter peccare, nec demereri potest. q. 89. S 716
Dæmonis est duplex actus. s. voluntarius, & ille est semper malus, & naturalis, & ille potest esse bonus, sed eo abutitur, ibidem. 717
Dæmonis influxus inuisibilis, quare non dicatur illuminatio; & quomodo illuminatio hominis dicit duo. quæstio. 80 T 630
Dæmonis operatio interior tota videtur esse circa fantasiã, & appetitum sensitiuum. ibidem
Demonstrationes propriè dictæ, an sint in Metaphysica. q. 57. M. ad primum. 387
Demonstratiua & vt docens & vt vtens est indicatiua, seu resolutoria; Dyalectica verò & Sophistica vt docens, nõ autem vt vtens. ibid.
Denominans & denominatum non oportet distingui realiter. q. 28. C 221
Denominans non semper est in denominato. q. 30. Q 235
Dependentia est duplex, quædam in esse reali, quædam in illatione. q. 20. P 175
Desiderium posit amorem in concupiscibili causatur a bono, deinde delectatio, vel gaudium; & quomodo illa se ad inuicem habeant. q. 23. H 197
Desiderium an præcedat amorem, vel econtra. q. 25. N. 204
Desiderium quo homines naturaliter scire desiderant, est actus elicitus. q. 41. P 301
Desiderium accipitur dupliciter. q. 2. I 20
Desperatio an debeat dici ratio, & causa timoris, secundum Doctorem Sanctum. q. 25. P 207
Deus pro hac vita non habet rationem vltimi finis euidenter. q. 1. G 15
Deus clarè visus magis appetitur, quàm hic bonum secundùm communem rationem beatitudinis, vel vltimi finis. ibidem
Deus est vltimus finis omnium rerum, declaratur quæstio. 1. H 16
Deus a nobis dupliciter amatur. s. amore concupiscentiæ, & amore amicitiæ q. 2. O 28
Deus vt nos beatificans, vel maximum bonum, quod ex Deo nobis prouenit maximè concupiscitur, sed vt sic, non maximè diligitur. ibidem
Deus est vita animæ aliter, quàm anima vita corporis. quæst. 2. P 29
Deus dicitur finis creaturæ, exponitur Quæst. 3. littera Q. facie 30
Deus nulli creaturæ formaliter vniri potest. ibidem
Deus per essentiam est beatus identicè, non formaliter, ibi.
Deum esse ens per essentiã, declaratur dupliciter. q. 3. T. 41
Deus in patria videtur etiam quid sit, licet citra comprehensionem, vnde nec rationem diffinitiuam beati formant, nec verbum; sed Diuina essentia est quo & quod omni modo. q. 3. Z 42
Deus si conseruaret visionem secundùm entitatem suam, non sequeretur delectatio, & fruitio beatifica. q. 4. A. 43
Deus nulli est debitor, declaratur q. 114. A. ad 3. 968
Deo an conueniat ira, & alia passionum nomina solùm metaphoricè. q. 22. D. ad tertium. 191
Deus dans inclinationem nouam voluntati, non cogit, nec violentat eam. q. 36. M 282
Deus non potest esse subiectum habitus. q. 49. D 335
Deus potest producere effectus secundarum causarũ absq; ipsis causis secundis. q. 51. O 350
Deus æqualiter se habet ad omnes, exponitur ibi. ad primũ.
Deus operatur in omnibus secundùm modum, qui conuenit naturæ ipsorum, exponitur. ibidem ad secundum.
Deus esse in anima intimè, & per illapsum etiam in via, nõ tollit quin inter ipsum, & amantem sit medium informatiuum gratuitum in via. q. 110. V. ad secundum. 923
Deus per gratiam operantem se habet ad voluntatem, vt mouens, & voluntas vt mota, tamen velle est a voluntate effectiuè. q. 111. C 932
Deus non eodem modo timetur, sicut amatur. q. 68. D. ad quartum. 482
Deus erit omnia in omnibus, exponitur q. 68. F 484
Deus an in præceptis dispensauerit, quando præcepit occidere innocentem, furtum, & adulterium. quæst. 94. Z. ad secundum. 755
Deus dicitur debitor, vel debitum de Deo dicit, vel quia condecet, vel quia iustum. q. 98. T. 782; & q. 111. B. ad secundum. 931
Deus non est acceptor personarum, dando vni populo legem, alteri non. q. 98. T. ad secundum, 782; & q. 73. I. ad tertium. 553
Deus quare Abraham elegit, & vocauit, vt Christus ex eo nasceretur, & populo, qui ab eo descendit, dedit legem. q. 98. T 781
Deus nullum creatum necessariò vult quo ad exercitium actus, sed quo ad specificationem actus, quædam necessariò vult ex suppositione. q. 100. O 805
Deus operatur in omni operante, & etiam in operibus naturalibus. q. 109. K 818
Deus omnia mouet, & conuertit in se, sed differenter iustos ab alijs. q. 109. P 910
Deus nullo modo est causa peccati, nec directè, nec indirectè, nec potest peccare, nec alium facere peccare. quæst. 79. R 620
Deus permittit aliquos peccare, nec tenetur eos seruare, ne peccent, & est causa actus peccati, non autem deformitatis. q. 79. R. ad primum. 621; & S 623
Deus quosdam tradit in reprobum sensum, exponitur quæstio. 79. R. ad primum. 621
Deus est causa pœnarum, & diuersarum diuersimodè, non autem culpæ. q. 79. R. ad primum, 622; & ad 4. 623
Deus est causa subtractionis gratiæ non agendo, sed subtrahendo; & quomodo sit causa executionis, & obdurationis, & quomodo non. q. 79. T 625
Deus non delectatur in perditione impiorum, exponitur, q. 79. V. ad secundum. 627
Deus an amore amicitiæ, vel cõcupiscentiæ sit super omnia diligendus, & qũo amore intellectuali, rationali, & naturali Deus, super ota ab omnibus diligitur. q. 109. M. 904

Dei

INDEX.

Dei dilectio naturalis non est meritoria, & quæ sit causa illius amoris. Quæst. 109. littera M. facie 904

Deus potest propter aliud amari, si aliud dicat causam materialem. q. 99. F 792

Dei bonitas quàtò plus cognoscitur, tantò amplius amatur, exponitur. q. 67. X. ad tertium. 473

Deo summo summa dilectio, & summus motus dilectionis tam naturalis, quàm gratuitæ debetur. quæst. 109. M. ad tertium. 905

Deum super omnia diligere quid sit, & quomodo intensivè, & extensivè super omnia diligatur, etiam amore amicitiæ. q. 109. M. 904

Deum super omnia diligendum non potest dictare ex se intellectus, nec voluntas ex se potest sc illi conformare. q. 109. L. ad tertium. 903

Deum per essentiam vidit Moyses, sed quo tempore nescitur. q. 98. S. ad secundum. 781

Dei opera quomodo, & quæ perseverent in æternum. q. 118. R. ad secundum. 779

Deo effectualiter nemo nocere potest sicut proximo, quamuis secundùm affectum. q. 73. H. ad secundum. 550

Dependere quid sit propriè. q. 3. S 34

Depositum, & mutuum quomodo differunt, & restituantur. q. 105. Q. ad octauum. 869

Determinatio præceptorum communium est duplex, quædã pertinet ad præcepta iudicialia, & cerimonialia, & quædam non. q. 100. R. ad secundum. 814

Difficile quandoque est aliquid in se, & tamen facile habituato; & difficultas quandoque est ex operante, quandoque ex opere. q. 107. D. 887

Difficultas operis non nisi per accidens facit ad meritum, sed bonitas adiuncta arduitati. quæst. 73. D. ad secundum, facie 539

Difficile, & facile mobile non sunt differentiæ specificæ distinguentes habitum, & dispositionem inter se, vt sunt modi essendi earum accipiuntur aquiuocè. q. 49. B. ad tertium. 333

Definitionem eandem habentia sunt eadem, glosatur. q. 68. A. ad tertium. 477

Differentia per se in moralibus, quæ sit, quia non est similis omnino differentiæ logicali. q. 18. E 145

Differentia vltima in moralibus, quæ sit. q. 18. G. ad secundum. 150

Dies festiuos plures, quare Iudæi habuerunt. q. 102. D. ad decimum. 835; & q. 103. I. ad quartum. 854

Dilectio proximi est prior dilectione Dei via generationis. q. 68. H. ad secundum. 487; & q. 100. M. ad primũ. 802

Dilectio summa, & summus modus illius tam naturalis, quàm gratuita Deo debetur. q. 109. M. ad tertium. 905

Dilectio naturalis, qua Deus super omnia diligitur, non est meritoria, & quomodo differt a gratuita. ibidē ad primũ:

Dilectionem Dei, & proximi inflamare omnia præcepta, exponitur. q. 99. I. ad primum. 797

Dilectionis, & amoris in communi non est idem obiectum adæquatum. q. 26. T. ad secundum. 214

Dilectionis nomen nõ tãtũ est Diuinum apud quosdam, sicut nomen amoris, exponitur. q. 26. T. ad argu. in contra. facie 214

Dilectio, Amor, & Charitas differunt. q. 26. T. 213

Dilectionis præcepta quare non ponantur inter præcepta decalogi. q. 100. I. ad primum. 797

Dilectio non præfertur cognitioni, & auctoritates in contrarium soluuntur. q. 3. T. 35

Diligitur aliquid propter se dupliciter. q. 2. O 27

Diligere alium plus seipso non debet homo, nec hic, nec in patria quo ad intentionem actus; sed in patria diliget plus meliorem quo ad bonum volitum. quæstio. 28. E. ad tertium. 225

Diligere Deum quantũ diligi potest, non valet homo, declaratur. Quæst. 64. littera D. facie 440

Diligere Deum super omnia pro tempore, quo obligatur, & quomodo quis omnia referre in ipsum teneatur virtualiter, licet nõ actualiter; & quid sit illa relatio. q. 88. I. ad secundum. 699

Diligere Deum super omnia an homo semper teneatur, & quomodo, & quando hoc præceptum seruetur. q. 19. S. ad secundum. 159

Diligens iniquitatem odit animam suam, exponitur. q. 29. N. ad primum. 232

Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, & an etiam peccata. q. 79. V. 627

Diligi potest Deus propter aliud, si aliud dicat causam materialem. q. 99. F 792

Diligens Deum ex toto corde, &c. quid ibi præcipiatur. q. 100. Q. ad secundum. 812

Diligere Deum super omnia quid sit, & quomodo tam intensivè, quàm extensivè sic diligatur ab omnibus omni amore tam naturali, quàm rationali, animali, & intellectuali. q. 109. M 904

Diligebat homo in statu naturæ integræ Deum plus, quã seipsum, & super omnia, non tamen absque generali; secus iam in isto statu. ibidem.

Diligit naturaliter pars plus totum, quàm se, vbi Scotus fundamentum verum reliquit, & quæ sit causa dilectionis naturalis, qua Deus diligitur. ibidem.

Diligitur Deus super omnia, aliter ex charitate aliter ex natura; & quomodo dilectio naturalis non est meritoria, & quomodo differunt, ibidem ad primum. 905

Diligere inimicum, maxillã præbere, ablata non repetere, & huiusmodi, quando sint in præcepto, & quando non. q. 108. H. ad quartum. 897

Diligere Deum super omnia potest homo ex naturalibus sine gratia, vt Deus est principium totius creaturæ, non autem vt est principium, & fons beatitudinis, ibidem ad tertium. 896

Diliges Dominum Deum tuum ex toto, &c. est maximũ præceptum legis, sed non decalogi, nec potest sine gratia impleri. q. 109. N. ad tertium. 907

Diminutio boni animæ, scilicet habilitatis ad gratiam, quid sit, & qualis, & quomodo intelligitur. q. 85. S. 667

Disciplina dupliciter accipitur, scilicet pro notitia, & pro morum compositione. q. 4. A. 43

Disciplina qua virtus acquiritur, quid sit, & quomodo fortiatur quis ab alio disciplinam, per quam acquirat virtutem. q. 95. E. 758

Discursus intellectus quis dicatur. q. 89. S 716

Dispensatio quid sit propriè, & quod Deus non dispensat in præceptis negatiuis. q. 94. Z. ad secundum. 755

Dispensatio quid sit, quia quædam est iuris relaxatio, quædam iuris declaratio. q. 97. P. 775. & q. 100. O 805

Dispensatio in lege naturali, & diuina quomodo, & quomodo non fieri possit. q. 97. P. ad secundum. 775

Dispensatio præceptorum quando, & quando non fieri possit, & quid sit propriè dispensatio. q. 100. O 805

Dispensatio in præceptis decalogi, etiam secundæ tabulæ, omnino fieri non potest. ibidem & ad tertium.

Dispensare in lege, & præter verba legis agere potest subditus propter subitum periculum. q. 96. L. 770. & q. 100. O. facie 805

Dispensatur facilius cum potentibus, quàm aliis etiam sine acceptione personarum. q. 97. P. ad secundum. 775

Dispensandi in lege humana habet potestatem rector multitudinis ordinariè, & quando non liceat dispensare. q. 97. P. 775

Dispẽsare in homicidio, furto Aegyptiorũ, & cũ Osee propriè loquendo, Deus non potest. q. 100. O. ad tertium 806

Diſpoſitio ad gratiam habitualem quid ſit, & quòd non ſit gratiæ meritoria propriè; & cum homo non poſſit ex ſe eã eam ſe diſponere, nec mereri, an ſit excuſatus tempore quo deberet habere. Quæſt. 109. littera P. 908

Diſpoſitio, & habitus quomodo benè vel malè rem diſponant aliter, quàm aliæ qualitatis ſpecies. quæſt. 49. B. ad primum. 332

Diſpoſitio, & habitus non ſunt ſemper in eodem, nec ſunt idem. q. 74. O. ad tertium. 564

Diſpoſitio quædam eſt naturalis, quædam contingens. q. 89. V. ad primum. 720

Diſpoſitio etiam inuenitur in genere qualitatis. q. 49. A. ad tertium. 331

Diſpoſitio aliqua poteſt requiri ad fieri, quæ non requiritur ad eſſe, & conſeruari. q. 113. O. ad tertium. 952

Diſpoſitio primæ ſpeciei qualitatis an ſit in corpore. q. 50. E. facie 33

Diſpoſitio aliqua antecedenter ſe habet ad ſcientiam, aliqua concomitanter, & conſequenter. q. 50. H. ad tertium. 341

Diſpoſitio eſt ordo habentis partes, exponitur. q. 49. A. ad tertium. 331

Diſpoſitiones, quæ ſimul inducuntur cum forma intelliguntur eam præcedere, & ſequi in diuerſo genere cauſarum. q. 4. F. 51

Diſtinguendi eſt duplex modus. q. 72. O. ad ſecundum. 519

Diſtinctiua non ſunt ſemper eſſentialia, quamuis principia eſſentialia diſtinguant. q. 72. N. 516

Diſtingui contingit aliqua ſpecie, aliqua ſicut perfectum, & & imperfectum in eadem ſpecie. q. 91. I. 732

Diſtingui an aliquid poſſit ab eo, quod in eius definitione ponitur. q. 58. S. ad quartum. 396

Diſtinctionis modus eſt multiplex. quæſt. 99. B. ad primum. facie 789

Diſtrahere voluntatem an paſſio poſſit, & quid ſit illa diſtractio. q. 77. E. 596

Diuerſitas materialis non cauſat diſtinctionem ſpecificam, gloſatur. q. 30. S. ad ſecundum. 258

Diuinæ perſonæ non habent aliquam bonitatem ex ſine. q. 18. D. 144

Diuinas perfectiones, & quæ Dei ſunt, quamuis nemo cognoſcat in ſeipſis, & naturaliter, & comprehenſiuè; tamen cognoſcuntur per effectus. q. 93. O. ad primum. 740

Diuinarum rerum cognitio in definitione Philoſophiæ quomodo accipiatur, quia non formaliter, ſed effectiuè. q. 91. H. 731

Diuidentia ex oppoſito aliquid vnum, ſunt ſimul, gloſatur. q. 29. K. ad primum. 166; & q. 49. A. 330; & q. 61. R. ad primum. 415

Diuitiæ duplices, artificiales, & naturales. q. 2. I. 19

Diuitiarum naturalium concupiſcentia finita eſt, ſed artificialium infinita, declaratur. ibidem.

Diuitem iniurians an grauius peccet, quàm ſi pauperem. q. 73. I. ad tertium. 555

Diuturnum dicitur aliquid non ſemper a tempore, ſed etiam a duratione, quæ poteſt eſſe ſine tempore proprio, & ſucceſſiuè. q. 31. X. ad ſecundum. 242

Diuturnitas, & duratio facit ad grauitatem peccati, ſi cætera ſunt paria. q. 78. Q. 618

Docere, & illuminare an beatis, quo ad ſe inuicem conueniat. q. 68. I. ad ſecundum. 484

Doctrina tua in tribulatione murmuris. Eſa. 26. exponitur. q. 37. N. ad primum. 283

Dolor ſenſitiuus eſt paſſio animæ. q. 35. A. 267

Dolor ſenſitiuus non ſolum eſt in ſenſu, ſed etiam in appetitu ſenſitiuo. q. 35. A. ad primum. 267

Doloris ſpecies quædam eſt triſtitia, & delectatio, & dolor ſunt contraria. q. 35. B. 268

Dolorem magis fugiunt homines, quàm appetant voluptatem ſecundùm Auguſtinũ exponitur. Quæſt. 35. littera. F. ad primum. facie 275

Dolor interior ſimpliciter, & per ſe loquendo eſt potior, quia exterior, & quando eſt cum interiore, auget ipſum. q. 35. G. 276

Dolor interior, & exterior non ſunt ſemper de diuerſis, ibidem. ad primum.

Dolore exiſtente in apprehenſione exteriori, de malo corporis poteſt homo non dolere. ibidem.

Doloris cauſa eſt malum coniunctum. q. 36. I. 279

Doloris cauſa eſt concupiſcentia. q. 36. K. 280

Doloris cauſa eſt amor, vel appetitus vnitatis. quæſt. 36. I. facie 281

Dolorem præcedit cõcupiſcentia, ſicut errorem ignorantia, exponitur. q. 36. K. arg. in contra. 280

Doloris cauſa eſt poteſtas maior. q. 36. M. 282

Dolor aufert facultatem addiſcendi. q. 37. N. 283

Doloris effectus eſt aggrauatio. q. 37. O. 284

Dolor mitigatur ex compaſſione amicorum. q. 38. T. 288

Dolor mitigatur per contemplationem veritatis. q. 38. V. facie 288

Dolor mitigatur per ſomnum, & balnea. q. 38. X. 289

Domus, quæ vendi potuerit, & quæ non, & quæ perpetuo. q. 105. Q. ad tertium. 867

Domum nouam, qui conſtruxerat, non debebat bellum ingredi. q. 105. R. ad quintum. 872

Domeſticis perſonis in veteri lege conuenienter ſunt præcepta tradita. q. 105. S. 873

Dona Spiritus ſancti diſtinguuntur a virtutibus. quæſt. 68. A facie 474

Dona ponuntur vt animæ potentiæ perfectè ſequantur mediantibus virtutibus Theologicis inſtinctum Spiritus ſancti, ibidem. & C 479

Dona identificat Scotus cum virtutibus ex fundamentis ruinoſis, & malè intellexit D. S. ibidem. 476

Dona diſtinguuntur nõ ſolum a virtutibus intellectualibus, & moralibus, ſed etiam Theologicis. ibidem.

Dona beatus Gregorius nominat virtutes, non tamen ſunt idem. q. 68. A ad primum. 476

Donis alia ratione contrariantur vitia, quàm virtutibus, ibidem. ad ſecundum.

Dona, & virtutes aliquando conueniunt in nomine, tamen ratio ſignificata, & res ſunt diuerſa, ibidem ad quartum. facie 477

Dona ſunt homini neceſſaria ad ſalutem. q. 68. B. 477

Dona ordinantur ad quandam perfectionem vltra communem perfectionem virtutis, exponitur ibidem ad primũ. facie 478

Donũ rationem charitas non habet. q. 68. A. 476

Dona vel Spiritum ſanctum per dona ſemper manere in electis, vt Grego. dicit, quomodo intelligatur. q. 68. C. ad primum. 480

Donorum Spiritus ſancti ad donum prophetiæ, qualis ſit ſimilitudo, ibidem ad tertium. 480

Dona Spiritus ſancti conuenienter enumerantur. q. 68. D. facie 480

Donorum, quæ ſunt in intellectu D. S. ſufficientiam enumerando in prima ſecundæ ponit aliqua, quæ retractat in ſecunda ſecundæ, ibidem. 481

Donum Spiritus ſancti non debet poni vas, ibidẽ ad primũ.

Donum operatiuum boni ad alium magis nominatur pietas, quàm iuſtitia. ibidem ad ſecundum.

Donorũ radix ſunt virtutes Theologicæ, ibidem, ad tertium.

Dona Spiritus ſancti connectuntur ſibi in charitate. quæſt. 68. E. 482

Donorum acquiſitio per acquiſitionem charitatis comparatur acquiſitioni virtutum moralium per acquiſitionẽ prudentiæ. ibidem.

INDEX.

Donorum diſtributio, quam Apoſtolus explicat, primæ Corinth. 12. quomodo ſit intelligenda ibidem ad primum. Quæſt. 68. littera E facie 483

Dona Spiritus ſancti perfectiſſimè erunt in patria quantum ad eſſentiam, non autem quantum ad materiam præſentis vitæ. q. 68. F. 484

Donorum dignitas attenditur dupliciter, & quomodo correſpondet ordini enumerationis partim ſimpliciter, partim ſecundùm ordinem materiæ. q. 68. G. 485

Donum pietatis præfertur dono fortitudinis, & donum fortitudinis dono timoris. ibidem.

Donum pietatis ad omnia valet, &c. exponitur ibidem, ad ſecundum. 486

Donorum dignitas ſecundùm actum procedentem ab altiori principio eſt maior ea, quæ eſt ſecundùm materiam, ibidem ad quartum.

Dona poſſunt dupliciter conſiderari. ibidem, ad tertium.

Donis præferuntur virtutes Theologicæ, & regulant ea; virtutibus verò intellectualibus, & moralibus, præferuntur dona. 1. q. 68. H. 487

Dona quomodo diſtinguantur a virtutibus, & beatitudinibus, & notatur defectus Scoti. q. 69. I. 488

Dotis nomẽ nõ congruit Chriſto, quãuis in ipſo fuerit res dotis, puta lumen gloriæ. q. 81. A 635

Duratio maior non ſemper arguit maiorem perfectionem. q. 71. G 506

Durandi dictum temerarium notatur. q. 3. R. 32

E

Ebrietas quando ſit mortale cum eſt aſſidua. q. 88. N. ad primum. 708

Ebrietas quomodo mereatur duplicem maledictionem, q. 76. D. ad quartum. 505

Eccleſia Iudæorum quid ſit, & quomodo aliqui eſſentialiter ab ea excludebantur. q. 105. R. ad primum. 871

Eccleſia nouæ legis quomodo conueniebat cum templo veteris legis. q. 102. D. ad tertium. 831

Edificare ſuper fidei formatæ fundamentum aurum, lignũ ſtipulam, quid ſit q. 89. Q. ad ſecundum. 713

Effectus formalis an ſit idem cum forma. q. 28. C. 221

Effectus non eſt nobilior ſua cauſa, exponitur. q. 51. M. ad tertium. 348

Effectus ſecundarum cauſarum Deus producere poteſt abſque ipſis cauſis ſecundis, exponitur. q. 51. O. 350

Effectus agentis æquinoci diuerſificatur ſpecie ſecundùm diuerſam proportionem materiæ ad recipiendum influxum agentis. q. 60. E. 407

Effectus proportionatur ſuis cauſis, & principijs. q. 6. X. facie 432

Effectus an poſſit connumerari ſuę cauſę. q. 113. R. ad tertium. 957

Effectus poteſt eſſe cauſa in genere cauſę finalis. q. 71. G. facie 506

Effectibus omnibus Deo poſsibilibus vtis in Diuina eſſentia, an ipſa comprehendatur. q. 93. Q. ad ſecundum. 741

Efficientis, & formę cauſalitas differunt. q. 85. S. ad tertium. facie 668

Egeſtiones quare operiebantur. q. 102. F. ad decimum. 849

Egere quid ſit. q. 4. A. ad ſecundum. 43

Egritudo, vitium, morbus, quomodo in moralibus, & corporalibus differunt. q. 71. C 503

Elatio fuit primum peccatum primi hominis, ad quod ſequuta eſt deiectio. q. 89. R. ad ſecundum. 715

Electio duo habet, ſcili cet materiale, & formale. q. 13. G facie 110

Electionis formale non eſt relatio, ſed ordo fundamentaliter. ibidem

Electio ſubſtantialiter non eſt rationis, ſed voluntatis, Queſt. 13. littera. G. facie 110

Electio eſt appetitus intellectiuus. ibidem.

Electio non habet locum in his, quæ ſunt penitus ad vnum determinata. q. 13. H. 111

Electio non conuenit brutis animalibus. ibidem.

Electionem rectam facit virtus moralis ratione intentionis finis, ſed ratione præacceptationis eorũ, quæ ſunt ad finẽ, rectam electionem facit prudẽtia cum alijs. q. 13. I. 112

Electio eſt ſemper humanorum actuum. q. 13. K. 112

Electio nominat actum efficacem, & perfectum voluntatis, præſupponens cognitionem alicuius, & apprehenſionem ſub ratione boni. q. 13. L. 113

Electio non eſt impoſsibilium. ibidem.

Eligit homo liberè, & non ex neceſſitate. q. 13. M. 114

Electione aliquem in principem aſſumere, an melius ſit, quã per ſucceſſionem. q. 105. P. 863

Electione peccare, quid ſit, & an eligens malum peccet ſemper ex electione. q. 78. Q. ad tertium. 619

Electio attribuitur in homine appetitui ſenſitiuo, cui poteſt ineſſe peccatum. q. 26. R. 210; & T. 213

Emptiones, & venditiones ſunt benè regulandæ pro ciuitatis conſeruatione. q. 105. Q. ad tertium. 867

Empedoclea verba dicunt Ebrij, & furioſi. quæſt. 77. F. ad quintum. 601

Ens habet conceptum diſtinctum a conceptu aliorum quorumcumque. q. 94. V. 749

Ens, & verum dicuntur prima principia formalia declaratur. q. 9. L. 85

Entia rationis quamuis non habeant cauſam productiuam, requirunt tamen cauſam, vt circa ſubiectum concipi poſſint. q. 82. G. 647

Entitatem diſtinctam, & gradum determinatum in entibus vnumquodque habet ex aliquo dante actualitatem, & nõ ſecundùm potentiam. q. 1. D 8

Æquinoci agentis effectus diuerſificatur ſpecie ſecundùm diuerſam proportionem materiæ ad recipiendum influxũ agentis. q. 60. E. 407

Error Hæreſis, Ignorantia, & Neſcientia differunt. q. 76. B. facie 588

Error non eſt ſemper peccatum, quia non ſemper voluntarius. q. 74. L. ad ſecundum. 557

Erronea, & recta conſcientia differenter ligant, & conformans ſe conſcientiæ dubiæ ſeu ſcrupulo, an peccet. q. 19. H. facie 151

Eſſe ſubſtantiale, & eſſe viuens, & eſſe intelligens, in vno, & eodem identificantur. q. 2. M. 24

Eſſe hominis conſiſtit in anima, & corpore, ideſt in vnione vtriuſque declaratur. ibidem.

Eſſe corporis dependet ab anima, notabiliter declaratur, ibidem. facie 24

Eſſe proprium quodlibet ens habet vt proprium diſtinguitur contra alienum, non autem vt diſtinguitur contra commune. ibidem.

Eſſe ſeparatum, & per ſe ſubſiſtens eſt melius, quàm viuere; & viuere, quàm intelligere, ſecundùm quòd ratione diſtinguuntur, non autem eſſe contractum. ibidem.

Eſſe ab omnibus appetitur. ibidem.

Eſſe hominis vt eſt eſſe animæ rationalis, menſuratur æuo. q. 31. X. 241

Eſſe, & non eſſe diſtãt in infinitum. q. 87. D. ad primũ. 690

Eſſe, & eſſentia accidentium, an diſtinguantur. q. 110. X. ad tertium. 925

Eſſentiale non eſt quod extendit ſe ad id, quod eſt extra rẽ, exponitur. q. 56. F. 376

Eſſentialiter, vel aliquid agere per eſſentiem, quomodo intelligatur. q. 50. F. 338

Eſſentialiter exiſtens ens, vel ad rem per eſſentiam talem,

tua

tria requiruntur. Quæſt.90.littera B facie 724
Aeternum dicitur aliquid dupliciter. q.3.R 32
Ep. peccante ſtetit inſtitia originalis aliquandiu; & ſi ſola peccaſſet, filij fuiſſent immortales, nec contraxiſſent originale.q.81.E 644
Eua volendo experiri quod prohibitum erat, peccauit mortaliter.q.89.R.ad ſecundum. 716
Eubulia, ſyneſis, & gnomin ſunt virtutes adiunctæ prudentiæ q.57.Q 393
Eubulia conciliantur per communia. ibidem ad tertium.
Eutrapelum aliquis amat dupliciter. q.27. A. ad ſecundum. facie 219
Euentus ſequens actum quando det bonitatem, vel malitiam.q.73.H.ad primum.550;& q.20.S 179
Euchariſtia eſt ſacramentum, & eſt ſacrificium.q.101.T. ad ſecundum. 821
Euchariſtiæ ſacramentum fuit in veteri lege præfiguratum, non autem omnia ſacramenta. q.102.E.ad 3.838
Euangelium, & lex naturæ quomodo habeant ſe adinuicem.q.94.T.ad primum. 754
Euangelium & lex quando ſimul cucurrerunt. q.103.I. ad ſecundum. 854
Euangelij publicatio eſt duplex, & poſt perfectam publicationem legalia erant mortifera.q.103.K.ad 1. 856
Euangelium non eſt principale in noua lege, ſed continet diſpoſitiua ad gratiam, & eius vſum. quæſtio.106.T. ad primum. 876
Euangelium quomodo habeat quandam virtutem ſalutiferam, tamen ſolùm principale in noua lege inſtificat, ibidem argum.in contrarium. 875
Euangelium Regni, cum prædicatum fuerit, veniet conſumatio, exponitur q.106.T.ad quartum. 880
Euangelij, & legis differentia eſt amor, & timor,gloſatur q.107.A.ad ſecundum. 882
Euangelij mandata maiora eſſe, quàm mandata legis, exponitur q.107.C.ad ſecundum. 886
Euangelica conſilia ſunt tria, & de quibus ſint, & quomodo omnis religio in eis conſiſtat.q.108.H 895
Excæcatio, & obduratio accipiuntur actiuè, & neutraliter.q.79.T 625
Excæcatio quomodo faciat, quòd homo ſit deterior, ibidem ad primum. 626
Excæcationis cauſa, quàm differenter ſit culpa, Deus, & diabolus, ibidem ad tertium. 626
Excæcatio ex ſui natura ordinatur ad damnationem excæcati, quamuis quandoque ad medicinam, & ſalutem quorundam ex Diuina miſericordia.q.79.V 627
Exceſſus generalis in modo eſſendi ipſius cognoſcibilis ſuper cognoſcentem, facit ne ſuperius naturaliter videatur, licet videre poſſit adiutus auxilio ſupernaturali, quæſt.5.I 54
Excuſatur nõ ſemper quis propter impotentiam.q.109.N. ad ſecundum.907.& P 908
Exemplaris ratio quid ſit, & quomodo differenter in Deo habent rationem exemplarem, quæ ſunt perfectionis ſimpliciter, & ſecundùm quid. q.61.O 421
Exercitari an poſſit homo in actibus alicuius virtutis abſq; hoc, q̃ exerceatur in actibus alterius virtutis. q.65.E. ad primum. 443
Experientia eſt cauſa ſpei, & defectus ſpei, ſed diuerſimodè.q.40.I 297
Extaſis eſt duplex, & quomodo a rapta differt. q. 28 E. facie 224
Extaſim facit amor Diuinus ſecundùm Dionyſium, exponitur ibidem ad argum.in contrarium. 225
Extaſis communior eſt, quàm raptus præcipuè propriè dictus. ibidem ad primum.
Exultatio quid importet.q.31.T.ad tertium. 243

F

FAcere quod in ſe eſt, an ſit diſpoſitio ad gratiam, & an neceſſariò detur gratia ita facienti. Quæſt.109.littera P. ad ſecundum. facie 909;& Quæſt.112.litt.I. facie 943
Facite vobis amicos de Mammona, &c. exponitur q.114. littera F.ad tertium. 977
Fantaſia & imaginatio & pars ſenſitiua, poteſt per damonem moueri ad peccandum. q.80. T 630
Fantaſiam dæmon mouens, an cognoſcat quid homo per ſenſus interiores imaginetur.q.80.T. ad ſecundum. 631
Fantaſiæ de nouo dæmon non imprimit aliquam formam, ſed prius acceptam mouere poteſt, ibidem ad 3. 632
Fantaſmata non manent poſt hanc vitam, reſumptis tamen corporibus beati intelligere poſſent conuertendo ſe ad fantaſmata.q.67 R.464.& ad tertium. 465
Famam plus per peccata carnalia ledi, quæ tamen ſunt minoris, quam per ſpiritualia, exponitur q.73.E.ad arg. in contrarium. 542
Feruorem charitatis impedit veniale peccatum. quæſt.89. littera P facie 711
Fetor duplex, materialis, & affectiuus.quæſtio.28.C. ad tertium. 227
Fetor quidam eſt charitas, quædam redundantia, exponitur.q.6.A 462
Fides gloriæ habebunt Iudæi, & quare.q.1.2.D. ad decimum.5[illegible] q.103.I. ad quartum. 854
Fides acquiſita [illegible] Theologica, contra Scotum, q.62.T 424
Fides apud Plat. Cupidum [illegible] virtutes, quæſtio.62.T. ad ſecundum. 427
Fides & [illegible] de [illegible] littera H 438
Fides [illegible] exponitur q.65.H. ad [illegible] 440
Fides fundamentum [illegible] aliquatus, lignum, fœnum, ſtipula.q.89.Q.ad primum. 715
Fides Theologica an ſit ſub lege naturæ, & quomodo, q. 100.G.ad tertium. 795
Fide, ſpe, & charitate Deus interius colitur, ſed cultus exterior præcipitur præceptis cerimonialibus.q.101.V. ad tertium. 820
Fides veterum, & modernorum de paſſione Chriſti, quomodo erat medium ſalutis.q.103.H 851
Fidem eandem cum Abraham habemus, ſed non eandem proteſtationem, q.103.I. ad quartum. 854; & K.855; & q.107.A.ad primum. 882
Fidem & gratiam quamuis omnes ſancti habuerunt, non tamen eo modo quo Sancti in nouo Teſtamẽto.q.106.T. ad tertium. 876
Fides veterum & noſtra eadem eſt ex parte obiecti, ſed eſt alia habitudo, quæſt.107.A.ad primum.882; & C. ad primum. 886
Fidei confeſſio in caſu eſt de neceſſitate ſalutis.q.108.E.889
Fides quomodo accipiatur, vt eſt gratia gratis data.q.111. littera E.926;& ad ſecundum. 937
Fides quæ eſt in perfecta [illegible] eadem numero non poteſt eſſe perfecta, & clara in patria.q.67.S 465
Fides, & viſio non differunt, ſicut magis & minus in genere euidentiæ, ſed ſicut priuatio & habitus; nec poſſunt in eodem ſubiecto ſecundum actum fides cum beatitudine manere, ibid. 466
Fides,opinio, & ſcientia, quamuis eiuſdem obiecti, & medij ſint, non tamen poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto. q.67.S.466; & ad tertium. 468
Fides eſt nobilior, quàm ſcientia ex parte obiecti, ſed non quo ad modum cognoſcendi.q.67.S.ad primum. 467

INDEX.

Fides Ieſu Chriſti dicitur fundamentum non ratione ineuidentiæ,ſed ratione certę,& rectæ cognitionis, ibidem ad ſecundum.Quæſt.67.littera S. facie 467

Fidei cognitio,& cognitio gloriæ quomodo differunt, & opponuntur in eodem ſubiecto,ibidem ad tertium. 468

Fidei aliquid manebit in patria,quod conuenit cum fide genere proximo,de ſpe verò nil manet.q.67.V. 470

Fidei bonum non remanet cum lumine gloriæ in eodem ſubiecto,ibidem ad ſecundum. 471

Fiducia quid ſit.q.40.F.ad ſecundum. 295

Figuli corrixantur ad inuicem.8. Ethico.exponitur.q.27. A.facie 219

Filius non portabit iniquitatem patris,exponitur. q.81. A. ad primum.637;& q.81.B.ad primum.640; & q. 87. H.arg.in contra. 696

Filij puniuntur pro peccatis parentum, & punitio illa quãdoque habet rationem pœnæ,quandoque medicinæ. q. 87. H.696;& ad primum,& tertium. 697

Filij quidam, & iuuenes proni ſunt ad virtutes,quidã proterui.q.95.B.& ad primum. 758

Filij ſecundùm aliam rationem diligunt parentes, & è contra.q.100.L.ad quartum. 801

Filius in Diuinis eſt ſubiectus patri ſecundùm naturam humanam,non ſolùm in ſe,ſed etiam in membris;& ſecundum illam eſt ſub lege factus ex mulicre.q. 93.Q.ad ſecundum. 743

Filia ſuccedit in hæreditate priuata paterna,licet non in regno,& lex ſtatuens contraria eſt iniqua.q.105. Q.ad ſecundum. 867

Figurale eſt aliquid primò,& per ſe,ſicut cerimonialia; & ex conſequenti,ſicut iudicialia.q.104.M. 859

Figuratiua,& repreſentatiua fuerunt,quæ agebantur in veteri lege,aliter,quàm poetica, & quæ in theatris agebãtur.q.101.V.ad ſecundum. 819

Figuratiuus erat totius ſtatus populi veteris teſtamenti. q. 104.M. 859

Finis an ſit omnino extrinſecus actioni humanæ. q. 18.D. ad ſecundum. 144

Finis ſpeciem actus variat aliter,quàm circumſtantia.q.18. E.ad quartum. 146

Finis quomodo habeat rationem primi in intentione rationis.q.18.G.ad ſecundum. 150

Finis vnius poteſt reſpectu alterius habere rationem medij.q.30.T 238

Finis quare actus humanos ſpecificet,ita quòd per comparationem ad ipſum,dicuntur boni vel mali.q.72.L.513; & q.1.D.& arg.in contra. 9

Finis vltimus quomodo voluntatẽ moueat,& quo ad exercitium,& quo ad ſpecificationem actus.q.80.X. 629

Finis temporalis eſt triplex;propter quos communiter homines benè operantur,quos Chriſtus vitare docuit.queſt. 108.G.ad quartum. 894

Finis omnium eſt Deus tam rationalium, quàm irrationalium, & quomodo aliter, & aliter ab eo mouentur. q. 109.P. 910

Finem vltimum ſuper naturalem licet homo non poſſit per ſua naturalia conſequi,non tamen propterea eſt imperfectior alijs creaturis.q.5.N. 61

Finẽ proportionatum eſſe his,quæ ſunt ad finem,exponitur. q.101.X.ad primum. 820

Finitus diminuitur quandoque in infinitum. q.85. T.670. & ad primum. 671

Fines eſſentialiter ſubordinati proceſſum in infinitum non patiuntur,nec ex parte intentionis, nec executionis.q.1. D.facie 9

Finibus,& his, quæ ſunt ad finem per accidens, contingit ineſſe infinitatem. ibidem.

Fines vltimi nõ poſſunt eſſe plures vnius hominis.q.1.E.11

Finis vltimus totaliter implet hominis appetitum. Quæſtione.1.littera.E. facie 11

Finis duplex hominis conſumptionis, & conſumationis ibi.

Finis vltimus vnus,poſſunt plura entia exiſtimari ab vno, ibidem. facie 11

Finis vltimus eſt primum principium in appetibilibus. ibi.

Finis vltimus eſt duplex,ſcilicet ſecundùm rem, & quo ad nos.q.1.F. 13

Finalis, & effectiua cauſalitas ſemper ſe concomitantur, & quæ ſit prior; & quomodo finis duplicem diſtinctam cauſalitatem habet ſuper actus appetitus, & quomodo quidam eſt operis,quidam operantis.q.1.B. 2

Finis eſt prior,& poſterior,& quidam poſt actionem agẽtis, quidam per actionem, in eſſe producitur, ibidem ad primum. 4

Finis,an ſecundùm eſſe quod habet in apprehenſione agentis,cauſet,vel vt realiter eſt extra. ibidem.

Finis vltimus eſt duplex, ſcilicet obiectalis,& formalis;primus non ordinatur in alium finem, & ſecundus non eſt propter finem creatum,ibidem ad ſecundum. 4

Finis rationem apprehendere quid ſit.q.1.C. 6

Finis propter quem quis operatur, quamuis ſit quandoque ignotus operanti, eſt tamen cognitus alteri, ibidem ad primum. 6

Finis quamuis ſit cauſa extrinſeca,tamẽ eſt de ratione actus & in eius definitione cadit.q.1.D.ad primum. 9

Finis eſt poſterior in eſſe,quàm actus humanus, quem ſpecificat,exponitur ibidem,ad ſecundum. 9

Finis vltimus dupliciter accipitur,vel ſecundùm rei veritatem,vel quo ad nos.q.1.E 10

Finis vltimus dupliciter accipitur, ſcilicet formaliter ſecũdùm rationem vltimi finis, & ſecundùm id in quo ratio finis vltimi inuenitur; & quantum ad primum, omnes conueniunt in appetitu finis vltimi,ſed non quantum ad ſecundum.q.1.G. 15

Finis vltimi ratio in eo verè inuenitur,quod tanquam finem vltimum appetit,habens affectum benè diſpoſitum,ibidẽ.

Finem propter vltimum appetit homo quæcumque appetit. quæſt.1.F 13

Finis vltimus duplex, ſcilicet ſecundùm rem, & deſideratus ab omnibus,vt vltimus finis,q.1.H 16

Finis duplex,ſcilicet qui,vel gratia cuius,& quo. ibidem.

Fine in vltimo homines quantum ad ipſam rem, quæ eſt finis omnia conueniunt,ſed non in conſequutione illius vel in fine quo, ibidem.

Finis rerum eſt bonitas Dei, ad quam res diuerſimodè ſe habent. ibidem.

Finis correſpondet principio,exponitur ibidem. 17

Finis vltimus ſecundùm communem rationem eſt obiectũ primum voluntatis quo ad nos,finis autem vltimus ſecundùm rem,& ſpecialem rationem, ſcilicet Deus, non eſt obiectum voluntatis pro hoc ſtatu.q.1.G.15.H. 16

Finis vltimi rationem habet quod maximè mouet ex natura ſua,quia maximè bonum.q.2.N. 25

Fines primorum principijs ſecundorum Diuina ſapientiæ coniungit,exponitur.q.2.P. 29

Finis vltimus hominis accipiendo finem vltimum pro re appetitum quietante, eſt bonum increatum.q.3.Q. 30

Finis vltimus hominis pro adeptione finis vltimi acceptus, eſt aliquid creatum. ibidem.

Finis vltimus reſpondet primo mouenti,exponitur. quæſt.3. T.facie 35.

Fine iam adepto, non eſt neceſſarium id quod ordinatur ad aliquid,tanquam in finem,exponitur.q.4.D. 47

Finem apprehendunt aliqua dupliciter.q.6. S 66

Finem,& id,quod eſt ad finem,contingit eſſe volita vno vel alio,& alio voluntatis actu.q.8.K 84

Finis, & id quod eſt ad finem vt ſic, non conſiderantur vt

diuerſa

diuersa obiecta, sed vt vnum. Quæst. 8. littera K. facie 84
Finis est medium, per quod deuenitur in volitionem mediorum, id via intentionis, sed in via executionis, est vt terminus. ibidem
Finis cognitio duplex est, s. perfecta, & imperfecta; prima inuenitur in sola natura rationali; secunda verò etiam in brutis. q. 11. Y 102
Finis rationem cognoscere, quid sit. ibidem
Fine vltimo aliquid propriè fruitur. q. 11. Z 103
Finis vltimus duplex, scilicet ex natura rei, & ex præstitutione. ibidem.
Finem aliquid attingit dupliciter. s. sicut motum, & sicut seipsum mouens. q. 12. F 109
Finis inquantum huiusmodi non cadit sub electione. quæstione 13. I 112
Finis vltimi appetitus non est consensus, sed simplex velle. q. 15. C 122
Finis dupliciter accipitur; & an actus hominis possit esse vltimus finis, & quomodo voluntas sit finis; & talis finis qualiter ab alio dependet. q. 19. D. ad 2. 158
Fini prius conuenit ratio boni, quàm actui voluntario, &c. tripliciter exponitur. q. 20. O. ad secundum. 174
Fletus mitigat tristitiam. q. 38. S 287
Fomes qui est in membris, quando sit lex, & quando non, q. 90. A. ad primum. 722; & q. 91. K. 734; & argumen. in contrarium, & ad primum. 735
Fomitis nomen non habet locum nisi in inclinatione sensualitatis hominis, non tamen quamcunque. quæstio. 91. K; & ad tertium. 735
Forma intentionalis specificè distinguitur ab eo cuius est forma; & quare sic dicuntur. q. 22. C. ad tertium. 190; & q. 37. Q. ad primum. 285
Forma & subiectum immediatè ad inuicem se habent, ita quòd inter ea nihil mediat. q. 49. A 330
Forma tantùm non est semper actus purus. q. 50. H. ad 2. 341
Formarum augmentum est duplex. q. 52. P 351
Formale dicitur aliquid dupliciter, quia vel est actu, vel ex se incontractum; ratione vnius genus, & magis commune est formalius, ratione alterius species est formalior. q. 18. G. ad tertium. 150
Formam acquirens quandoque in instanti acquisitionis incipit secundùm eam operari. q. 113. S. ad quartum. 959
Formæ abiciendæ vltimum instans non datur, sed vltimum tempus. ibidem
Formæ intentionales quare sic dicantur, & an sint eiusdem speciei cum realibus. q. 37. Q. ad primum. 285
Forma aliqua potest secundum seipsam augeri, aliqua non; & quomodo recipit magis, & minus secundùm participationem subiecti quæ dam, & quædam non. q. 52. P. 351
Formarum & habituum augmentum sit secundum participationem subiecti eiusdem formæ, non per additionem formæ ad formam. q. 52. O 354
Forma intensa an varietur quo ad essentiam, vel quo ad esse solum. ibidem
Formæ per essentiam augeri, an concedere debeat Thomista. q. 53. T. ad secundum. 359
Formæ, & proprietates naturales penes quid distinguantur. q. 54. Y 364
Forma supernaturali an naturaliter videri possit Deus propter Scotum. q. 62. R 426
Forma virtutum quomodo sit charitas. q. 62. S 428
Forma quodammodo finitur per materiam; exponitur, & notatur defectus Scoti. q. 2. N 26
Formam intensam subiectum magis participare, exponitur, q. 52. P 351
Formalis effectus an sit idem cum forma. q. 28. C 221
Formæ causalitas, & efficientis differunt. q. 85. S. ad 3. 668
Forma hominis anima rationalis conuenit, & differt ab omnibus alijs formis. Quæst. 85. littera Z facie 677
Forma cuius contrarium, vel priuatio in subiecto præcessit, an sit reparabilis. q. 109. Q. ad secundum. 913
Fornicatio est grauius peccatum, quàm furtum. q. 73: E. ad primum. 542
Fornicatio quamuis auferat vitam gratiæ, non tamen est grauius peccatum homicidio, per quod vita naturæ aufertur. q. 73. H. ad tertium. 551
Fornicatio sicut & ciborum quorundam vsus, quare gentibus interdicebatur. q. 103. K. ad tertium. 857
Fornicator in corpus suum peccat, exponitur, q. 72. M 515
Fortitudinem & temperantiam esse partium irrationabilium, exponitur; & quid de eis post hanc vitã maneat. q. 67. Q & ad tertium. 461
Fortuna, & fœlicitas possunt esse eiusdem sicut subiectorũ, non autem sicut obiectorum. q. 2. L 25
Forum pœnitentiæ, seu conscientiæ, & contentiosum quid sit, & iustæ leges obligant in foro conscientiæ, non autem iniuste. q. 96. I 767
Frenetici & alij mente capti patiuntur extasim, sed non rapiuntur. q. 28. F 224
Frigiditas & caliditas dicuntur dispositiones, vel habitus, exponitur, q. 49. B. ad secundum. 333
Fruens Deo nõ potest non velle frui eo, nec Deus velle potest, q. talis velit carere fruitione beatifica. q. 5. M 59
Fruitionis nomen a sensibilibus fructibus deriuatum est, quæst. 11. X 100
Fruitio est actus appetitiuæ potentiæ. ibidem
Fruitio non est amor, sed consequitur ipsum. q. 11. Z 103
Fruitio est de vltimo expectato, non tamen est id quo attingitur illud expectatum. q. 11. X 100
Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, exponitur. ibid.
Frui non est potentiæ recipientis fructum subiectiuè, sed respicientis fructum obiectiuè. ibid.
Fruitio non inuenitur nisi in habentibus cognitionem. quæstio. 11. Y 102
Fruitio conuenit brutis imperfectè, sed rationali naturæ perfectè. ibidem
Fruitio propriè est finis vltimi. q. 11. Z 103
Frui potest quis essentia sine personis in via. ibidem
Frui potest quis in via Patre, & Filio, non fruendo Spiritu sancto; sed non potest frui Patre sine Filio, vel econtra. ibidem
Frui non potest quis in patria essentia sine personis, vel vna persona sine alia. ibid.
Fruitio est visionis, non secundum se, sed vt habitio Dei, ibidem. 103
Fruitio est seipsius, non quidem principaliter, sed secundariò. ibid.
Fruitio perfecta est finis habiti realiter, sed imperfecta est etiam finis, non habiti realiter, sed in intentione tantùm. q. 11. A 104
Fruitio vna & patriæ dicet sit eiusdem rei, non tamen eiusdẽ obiecti vt obiectiuè, nec est eiusdem rationis. ibidem
Frustrabili magis congruit intentio eius, quàm desideratũ. ibid.
Fruitio an ad amorem, vel delectationem pertineat. quæstio. 25. O 205
Fructus spirituales hominis quid sit, & quòd fructus Spiritus sancti sint actus, contra Scotum. q. 70. N 496
Fruuntur cognitis, in quibus voluntas delectata conquieuit, secundum Augustinum; exponitur ibidem, ad secundum.
Fructus differunt a beatitudinibus, sicut magis commune a minus commuui. q. 70. O 497
Fructus aliquis datur, qui etiam est beatitudo; & aliquis, qui non est beatitudo. ibid.
Fructus quomodo sit quid vltimum. q. 70. O. ad tertium. 497; & P. ad tertium. 500

INDEX.

Fructuum diſtinctio a beatitudinibus ſummariè explicatur. Queſt.70.O.ad 3.facie 497;& P.ad 3. facie 500

Fructuum numerus conuenienter ponitur ab Apoſtolo.quæſtio.70.P 498

Fructum terræ bene triplicem ponit Dominus, exponitur. ibidem,ad ſecundum. 499

Fructus Spiritus ſancti non omnes enumerantur ab Apoſtolo, nec tamen eius enumeratio eſt diminuta, ibidem, ad quartum. 500

Fructus ſpiritus contrariantur operibus carnis, quæ tamen oppoſitio non eſt propria, ſed quædam adaptatio, quæſtio.70.Q 500

Funeribus amicorum, quare Sacerdotes intereſſe non debuerunt.q.102.F.ad vndecimum. 849

Fures ſimplices, & diurni, an iuſtè interficiantur. q.73.E. ad primum. 542

Furtum non eſt tantum peccatum, ſicut adulterium, ratione iniuſtitiæ,non autem ratione carnalitatis. ibidem

Furtum bonum quare quintupliciter reſtituebatur,Ouium verò quadrupliciter.q.105.Q ad nonum. 869

G

Gaudium de Deo eſt duplex, ſcilicet vt in ſe; & hoc eſt laudabilius;& de Deo habito; & hoc eſt honorabilius.q.4.A 43

Gaudium an ſit paſſio; & gaudium, & amor quid ſignificent, vt ponuntur in voluntate; & quomodo in Angelis, & appetitu intellectiuo ponantur. quæſtio.22.D. ad tertium. 191

Gaudium,& delectatio non ſunt omnino idem.q.31.Y 243

Gaudium duplex poteſt poni, intellectuale, & rationale. q.31.Z 244

Gaudium etiam poteſt eſſe in appetitu ſenſitiuo.q.35.B.268; & q.31.Z 244

Gaudium, & triſtitia, ſpes, & timor communiter dicuntur eſſe paſſiones principales, & quæ ſint principaliſſimæ. quæſt.25.Q 289

Gaudium,& triſtitia non poſſunt ſimul conuenire eidē actui, etiam reſpectu diuerſorum.q.25.Q 289

Gentiles quomodo naturaliter fecerint ea quæ legis erant. q.103.X ad primum. 907

Generatio, & corruptio quomodo diſtinguantur,cum generatio vnius ſit corruptio alterius; & terminus corruptionis ſit non eſſe.q.23.F 194

Generationis ordo eſt ſimpliciter poſterior ordine perfectionis.3.62.S 427

Generatione prius non ſemper eſt hoc ſecundum,quæſt.106. littera T 815

Generis logici ratio non infert rationem generis phyſici, niſi intelligatur de genere proximo; & quomodo corruptibile, & incorruptibile diuidunt genus.quæſtio.85.Z. ad primum. 678

Genus quomodo ſumatur a materia.q.54.Y 362

Genus, & ſpecies quomodo in rebus creatis accipiuntur, quia quandoque pro eodem. quæſt.88.A.101;& L.ad ſecundum. 703

Generatiuum potentiam cauſare peccatum originale,exponitur,q.81.M.ad primum. 657

Gloria quid ſit, & in quibus conſiſtat.q.2.K 22

Gloria accipitur differenter apud ſanctum Thomam; & gloria, quæ eſt notitia, & viſio patriæ, non eſt idem conuertibiliter cum beatitudine patriæ. ibid.

Gloria variè accipitur, & quomodo differt a gratia. quæſtio.67.X 472

Gloriam fuit Abraham conſequutus ex operibus legis, exponitur,q.100.S 815

Glorificatio iuſtorum aliquo modo eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij, aliquo verò modo è contra. Queſt.113. littera V facie 962

Gnomin aliter iudicat, quàm ſyneſis. quæſtio.57.Q.ad tertium. 328

Gratia data eſt vnicuique veſtrum ſecundùm menſuram donationis Chriſti,exponitur,q.66.K 451

Gratia,& charitate priuatus an ſemper peccet.quæſt.76.B. ad ſecundum. 590

Gratia recuperata,an omne vulnus voluntatis tollatur.quæſtio.87.F.ad tertium. 693

Gratia ſubtracta ſine demerito, quamuis eſſet defectus,non tamen malum culpabile,q.79.T.ad primum. 626

Gratia priuatus, an omnia præcepta implere poſſit, etiam quo ad ſubſtantiam actus.q.100.Q.ad 3. 812

Gratia copioſior datur poſt Chriſti incarnationem,nec tãtam copiã potuit genus humanũ antea conſequi.q.106.X.878

Gratia maior non eſt expectanda, quàm Apoſtoli, & beatiſſima Virgo habuit, quæ plenitudinem gratiæ obtinuit, q.106.Y 879

Gratia quæ eſt principale in noua lege, cõuenienter per opera manifeſtatur; & hanc homo per ſenſibilia exteriora conſequitur.q.108.E 889

Gratia accipitur quandoque pro gratum faciente, quandoque pro omni dono gratis dato,quod naturalem virtutem excedit.q.109.K 898

Gratia accepta pro auxilio ſpeciali ſuperaddito, non eſt neceſſaria ad veri cognitionem, ibidem, ad argumentum in contrarium. 898

Gratia priuatus poteſt operari bonum phyſicè,moraliter,& ciuiliter, & ſi non Theologicè, ibidem,ad 3. 900

Gratia quali indigeret,qui bonum, aut operari, aut velle debebat in ſtatu naturæ integræ, vel corruptæ, quæſt.109. littera L 901

Gratia gratum faciente ſeclusa,in quale bonum homo potuerit in ſtatu naturæ integræ. ibid.

Gratia priuatus homo in ſtatu naturæ integræ, potuiſſet Deum naturaliter ſuper omnia diligere abſque aliquo gratuito ſuperaddito.q.109.M.904;& ad primum; & ad tertium. 905

Gratia ſanans in ſtatu naturæ corruptæ requiritur ad præcepta legis etiam quo ad ſubſtantiam actus implenda, nõ autem in ſtatu innocentiæ.q.109.N 6

Gratia gratum faciens requiritur ad implendum præcepta quo ad modum charitatis. ibidem

Gratia requiritur ad merendum vitam æternam, quamuis ab abſque gratia poſſit homo in aliquod bonum ſibi connaturale.q.109.O 908

Gratia requiritur ad opera,quæ dicuntur eſſe meritoria,vel ſalutis æternitatis. ibid.

Gratia habitualis requiritur ad præparationem voluntatis, vt operetur meritorie.& Deo placeat.q.109.P 910

Gratia meretur non ſecundum eſſentiam,vel numero a gratia fruendi, ſed ſolùm modaliter. ibid.

Gratia habitualis, vt in anima recipiatur, non præſupponit aliud donum habituale, ſed Dei auxiliũ intcrius animam mouentis. ibidem

Gratia non recipitur per quãcunque præparationem voluntatis; ſed requirit determinatum motum, qui tamen eſt ignotus, ſicut & gratia ipſa. ibidem

Gratia,vt recipiatur, præſupponit diſpoſitionem quæ tamen non eſt meritoria gratiæ proprie loquendo; & quid dicat illa diſpoſitio. ibid.

Gratia duplex eſt neceſſaria ad hoc,quòd quis a peccato refugiat.q.109.Q & ad primum. 912

Gratia habitualis non erat neceſſaria in ſtatu innocentiæ ad vitandum peccatum, quod eſt contra naturalem rationẽ; ſed peccata, quæ erant contra virtutes Theologicas, & præcepta.q.109.R 914

Gratia Chriſti, & noſtra quomodo dicantur incomparabiles. Q. 4. art. 67. littera. X ad tertium. facie 473

Gratia dabatur circumciſis, ſed non per circumciſionem. q. 103. H. ad ſecundum. 852

Gratiæ gratis datæ quare dicantur in Chriſto requieſcere. q. 68. C. ad primum. 479

Gratia, & charitati quomodo peccatum opponatur, ſcilicet demeritorie. q. 71. H. 507

Gratiæ obſtaculum quomodo ſit peccatum, quod etiam diminuit habilitatem animæ ad ipſam gratiam. q. 85. S. facie 667

Gratiæ ſubtractio an ſit peccatum, & an Deus ſit cauſa ſubtractionis, & qualiter. q. 79. T. 625

Gratiæ ſubtractio ſequitur ex diuerſis cauſis, ſcilicet Deo, diabolo, & culpa, ibidem ad tertium. 626

Gratiæ neceſſariò conuenientia vel contrarietatem ad eam habentia debuit noua lex præcipere, vel prohibere. q. 108. E. 889

Gratiæ rectum vſum, & quæ ad ipſum requiruntur præcipit. & ordinauit ſufficienter lex noua. q. 108. F. 890

Gratiam potuit Deus humano generi denegare ſalua iuſtitia. q. 106. X. ad primum. 878

Gratiam quædam opera inducunt, quædam verò ex ea procedunt. q. 108. E. 889

Gratiam, charitatẽ habens, neceſſariò neceſſitate ſuppoſitionis, & formaliter, eſt Deo gratus, & acceptus, & dignus ſpeciali amore Dei, & vita æterna. q. 109. O. 908

Gratiã non habens, an & quomodo poſſet eſſe gratus, & acceptus ad vitam æternam. ibidem.

Gratiam, & fidem quamuis omnes ſancti habuerunt, non tamen eodem modo, ſicut qui in nouo teſtamento. q. 106. T. ad tertium. 876

Gratia habituali indiget homo in ſtatu naturæ corruptæ vt a peccato abſtineat, & ea habita poteſt abſtinere ab omni peccato mortali, non autem ab omni veniali. q. 109. R. facie 915

Gratia viatica in natura corrupta venit mentem Deo primò, ſed poſt reſurrectionem redũdabit in corpus. ibidem.

Gratiam habens homo in ſtatu naturæ corruptæ poteſt vitare omnia peccata venialia ex genere deliberata. ibidẽ.

Gratia carens in ſtatu naturæ corruptæ poteſt vitare ſingula peccata mortalia, & ſecundùm aliquod tempus, ſed diu abſque peccato mortali manere non poteſt, hoc declaratur notabiliter, & tanguntur ibi. Durandus, & Scotus. ibidem. 915

Gratia carens an poſſit vincere tentationem. ibidem arg. in contrarium. 916

Gratia carens, & peccata vitare non valens, non propter hoc excuſatur, ibidem ad primum. 917

Gratiam habens non indiget ad rectè viuendum alio auxilio gratiæ, quaſi aliquo alio habitu infuſo; indiget tamen auxilio gratiæ ſecundum alium modum. q. 109. S. 918

Gratia abſolutè accepta, & gratia conſummata, & gratia gratumfaciens viatica, quomodo differant ibidem ad primum. 919

Gratiam habens ad perſeuerantiam, tertio modo dictam, nõ indiget alia habituali gratia, ſed Diuino auxilio ipſum dirigente, & protegente, contra tentationum impulſus. q. 109. T. 919

Gratiam habens neceſſe habet petere a Deo prædictum perſeuerantiæ donum. ibidem.

Gratia dicitur tripliciter. q. 110. V. 922

Gratia ponit aliquid in anima. ibidem.

Gratiæ nomine quandoque intelligitur gratia gratumfaciens, quandoque Dei dilectio, & electio, quæ includuntur in prædeſtinatione. ibidem.

Gratia an merito luci comparetur, ibidem argumentum in contrarium. 923

Gratia Dei, & eſſe in gratia Dei, ſiue habere gratiam. D. 1, non idem ſignificant. Eadem ad primum. 923

Gratia eſt remiſſio peccatorum ſecundum glo. ſuper. Apoſtolum ad Rom. 1. ex ponitur. ibidem ad tertium.

Gratia accepta pro effectu gratiæ in homine, non eſt qualitas quo ad modum, ſed donum gratiæ eſt qualitas quædã in homine, etiam quo ad modum qualitatis. q. 110. X. facie 924

Gratia dicitur noua creatura ad Gal. vlt. exponitur, ibidem ad tertium.

Gratia vtrum annihiletur. ibidem.

Gratia differt a virtutibus infuſis, & ſoluuntur inſtantiæ. Scoti contra rationem D. S. pro illa concluſione. q. 110. Y. facie 926

Gratia, & charitas non æqualiter diuidunt inter filios regni, nec eodem modo ſunt forma virtutũ, nec eodem modo coniungũt fini ultimo, nec vna poſita altera ſuperfluit; & hæc omnia dicuntur propter. Scotum ibidem. 927

Gratia operans eſt fides, quæ per delectationem operatur ſecundùm Auguſtinum de ſpiritu & littera, exponitur ibidem ad primum.

Gratia aliter facit bonum habentem, quàm virtus, ibidem ad ſecundum.

Gratia eſt in prima ſpecie qualitatis reductiuè; cum quo tamen ſtat, quòd eſt ſicut quædam diſpoſitio, ibidem ad tertium. 928

Gratia eſt principium, & radix virtutum. ibidem.

Gratia eſt ſubiectiuè in eſſentia animæ, & non in potentia, & ſoluuntur circa hanc concluſionem inſtantiæ. Scoti. q. 110. Z. 928

Gratia eſt principium merendi radicale, non propinquum, ſed charitas per modum imperij, ibidem ad ſecundũ. 929

Gratia eſt duplex, vna quæ vocatur gratumfaciens, alia gratis data. q. 111. B. 930

Gratiæ diuiſio in gratumfacientem, & gratis datam, eſt diuiſio vocis in diuerſa ſignificata, ibidem. 931

Gratia an detur ex debito. q. 111. B. ad ſecundum. 931

Gratia gratis data accipitur dupliciter, ibidem ad 3. 932

Gratia Dei poteſt intelligi dupliciter. q. 111. C. 932

Gratia conuenienter diuiditur in operantem, & cooperantem. ibidem.

Gratia operans, & cooperans realiter differunt, ſi gratia accipiatur pro gratuita Dei motione. ibidem.

Gratia operans, & cooperans non differunt realiter, ſi gratia accipiatur pro habituali dono. ibidem.

Gratia ſola operatur iuſtificationem, quamuis dicat Aug. Qui creauit te ſine, &c. ibidem ad ſecundum. 933

Gratia cooperans concurrit, non ſolùm per generalem influentiam, ſed etiam ſpecialem, ibidem ad tertium. 934

Gratia diuiditur in præuenientem, & ſubſequentem. q. 111. D. facie 934

Gratia præueniens, & ſubſequens non ſolùm attenditur ſecundùm diuerſos effectus, ſed etiam ſecundùm eundem, reſpectu diuerſorum. ibidem.

Gratia gratumfaciens eſt vna tantùm in vno homine, ibidem ad ſecundum. 935

Gratia præueniens, & ſubſequens accipiuntur dupliciter, ibidem.

Gratia præueniens vno modo eſt idem qd gloria, alio modo non, ibidem.

Gratia gratis data conuenienter ab Apoſtolo diſtinguitur. q. 111. E. 936

Gratia gratum faciens eſt excellentior gratia gratis data. q. 111. F. 938

Gratia eſt perfectior charitate, ibidem arg. in contrarium.

Gratia gratis data non cauſat diſpoſitionem interiorem propinquam ad fidem, nec per conſequens ad gratiam, ibidẽ ad ſecundum. 939

INDEX.

Gratiam nulla creatura causare potest. Quæstio. 112. litte-
ra G. facie 939
Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est. Ioan. 1.
exponitur, ibidem ad primum. 940
Gratiam quomodo meruerit Christus. ibid.
Gratia habitualis præexigit aliquando dispositionem in re-
cipiente. q. 112. H 941
Gratiam an præcedat aliqua dispositio in pueris, & in vtero
sanctificatis. ibidem
Gratia accepta pro auxilio Dei mouentis, &c. non præ-
requirit aliquam præparationem ex parte hominis. ibid.
Gratiam præcedens præparatio an sit meritoria, ibidem ad
primum. 942
Gratiam primam nullus meretur. ibidem
Gratiam præcedens præparatio potest considerari duplici-
ter. q. 112. I 943
Gratiam præcedens præparatio, vt est a libero arbitrio, non
est dispositio necessitans ad gratiam, sed vt est a Deo mo-
uente, habet necessitatem infallibilitatis. ibid.
Gratiæ obiectum proprie non dicitur Deus. q. 112. K 944
Gratia ex parte obiecti non potest esse maior, & minor, sed
ex parte subiecti. ibidem
Gratiam se habere, non scit homo scire per seipsum, &
certitudinaliter, potest tamen hoc per reuelationem, &
per signa, & coniecturas. q. 112. L 945
Gratiam se habere, non scit homo certitudinaliter ex hoc, q
experitur se delectari in Deo. ibid.
Gratiam se habere, non scit homo certitudinaliter ex certitu-
dine spei, vel fidei, ibidem, ad quartum. 946
Gratiæ infusio, & culpæ remissio, an distinguantur. q. 113.
N. ad tertium. 949
Gratiam concomitans motus liberi arbitrii in instanti in-
stificationis, est contritio. q. 113. Q. ad tertium. 955
Gratiæ infusio, & remissio culpæ possunt dupliciter consi-
derari. q. 113. R 956
Gratiæ an anima sit naturaliter capax. q. 113. X 964
Gratiam quomodo sit seminarium gloriæ. q. 114. C. ad ter-
tium. 972
Gratia prima quid dicatur. q. 114. E 974
Gratiam primam nullus sibi mereri potest. ibid.
Gratiam primam alteri mereri, nullus potest, nisi solus Chri-
stus. q. 114. F 976
Gratiam primam Christum meruisse membris suis, potest be-
nè & malè intelligi. ibidem
Gratiam primam potest aliquis alteri mereri, merito con-
grui. ibid.
Gratiæ augmentum potest homo sibi mereri. q. 114. H 978
Gratiæ gradum maiorem potest homo mereri, & tamen ip-
sum non assequi. ibid.
Gratiæ consumatio quomodo dicatur vita æterna, ibidem ad
tertium. 979
Gratiam habens, non omne quod petendo obtinet, meretur,
q. 114. I. ad primum. 980
Gradus tres sunt in charitate. q. 61. O. ad tertium. 423
Gratuita maiora sunt naturalibus quoad inamissibilitatem,
q. 108. X. ad tertium. 878
Gratuitum auxilium Dei quid sit, & ad quid requiratur. q.
109. K 898
Grauc mouetur a sua forma, scilicet grauitate, etiam ef-
fectiue; & de hoc est difficultas, quæstione 6. littera S.
facie 66
Grauitas, & difficultas circa opera virtutum, est quando-
que ex operante, quandoque ex opere, quæstio. 107 litte-
ra D. facie 887
Gubernationis actiones, quæ sunt in inferioribus guber nan-
tibus, derivantur a lege æterna. q. 93. P 953
Gula circumstantiæ quomodo variant speciem peccati. quæ-
stio. 72. T 528

H

Habilitas animæ qualis, & quid sit; & quomodo per
peccatū diminuatur, & quid sit illa remissio. Quæ-
stio. 85. littera S 667
Habitualis dispositio qua subiectum, & corpus disponitur
ad formam, potest esse in corpore. q. 50. E 337
Habitualiter omnia in Deum referre, est aliud, quàm virtua-
liter referri. q. 88. I. ad secundum. 699
Habitudines Dei ad res possunt dupliciter considerari, quæ-
stio. 51. O, ad primum. 350
Habitus vno modo est postprædicamentum; secundo modo
est prædicamentum; tertio modo est qualitas, & dici-
tur significare per modum passionis, & actionis, q. 49. A.
facie 330
Habitus aliqui dicuntur essendi, quidam operandi, exponi-
tur illa distinctio, ibidem. 330; & q. 50. F 338
Habitus est determinata, & prima species qualitatis. quæ-
stio. 49. B 332
Habitus, & dispositio disponunt rem benè, vel malè, aliæ au-
tem qualitatis species non nisi in ordine ad habitum, &
dispositionem, ibidem ad primum. 332
Habitus, vel dispositiones sunt caliditas, & frigiditas, se-
cundùm Philosophum, exponitur ibidem ad secundum.
facie 333
Habitus, & dispositio quomodo distinguuntur per facile, &
difficile mobile. ibidem ad tertium.
Habitus potest habere ordinem ad actum, & secundùm ra-
tionem habitus, & secundùm rationem subiecti, in quo
est habitus, exponitur, q. 49. C 334
Habitus qui est potentiæ, vt subiecti, importat ordinem ad
actum, sed qui est in re ipsa, importat ordinem ad natu-
ram. ibidem
Habitus quare potentiam præcedat, ibid. ad secundum. 334;
& q. 50. F. ad tertium. 339
Habitus essendi important ordinem ad operationem minus
principaliter remotè; habitus autem operativi propinquè.
q. 49. C. ad tertium. 335
Habitus aliquos esse est necesse, nullus tamen est in Deo, &
ad quid sint necessarij, an faciant ad substantiam actus,
vel ad modum tantùm. q. 49. D 335
Habitus quomodo determinent potentiam, & quomodo dif-
ferunt in potentijs habentibus habitum, ibidem ad secun-
dum. 336
Habitus operativus est principaliter in anima, sicut in su-
biecto; tamen quo ad materiale potest esse in corpore,
quasi. 50. E 337
Habitus vocatur infirmitas insanabilis, quia habet modum
habitus. q. 49. B. ad tertium. 333; & q. 50. E 337
Habitus omnis est in anima, aut totaliter, aut principaliter.
q. 50. E 337
Habitus qui habet ordinem ad naturam non potest esse in
anima humana. Ista verba de natura humana; secun-
dum locum de natura aliqua superiori. q. 50. F 339
Habitus operativus inuenitur in anima secundùm suas po-
tentias. ibid.
Habitus non est in potentijs sensitiuis, secundum quod operan-
tur ex instinctu naturæ; sed secundùm quod operantur ex
imperio rationis, potest in eis esse habitus. q. 50. G 339
Habitus in illis est in beatis, contra Scotum, ibid. ad 2. 340
Habitus aliquis an sit in sensibus exterioribus, & interio-
ribus. ibidem ad tertium.
Habitus aliquis est in intellectu possibili. q. 50. H 341
Habitus aliquis ponitur in voluntate, & semper habet ordi-
nem ad voluntatem. q. 50. I 342
Habitus inclinativi sunt in voluntate. q. 50. I. ad 1. 342
Habitus qui sunt dispositio ad esse naturale, non sunt in An-
gelis, sed bene habitus ordinati ad operationem, quæstio-
ne 50. K 343

Digitized by Google

Habitus aliqui ſunt a natura, nõ tamẽ totaliter ; tamẽ aliter in apprehenſiuis, aliter in appetitiuis potẽtijs. Quæſt. 51. littera L. facie 344
Habitus principiorum quomodo ſit innatus, & eſt duplex, ibidem. 344
Habitus eſt quo quis vtitur cum voluerit, exponitur, ibidẽ, & ad primum. 346
Habitus eſt nobilior, quàm actus procedens, gloſatur. q. 51. M. ad tertium. 348
Habitus non poteſt cauſari ex actu agentis, in quo ſolùm eſt principium actiuum ſuæ actionis ; in agentibus verò in quibus eſt principium actiuum, & paſſiuum, poſſunt ex actibus habitus cauſari. q. 51. M. 347
Habitus virtutis in potentia appetitiua non poteſt cauſari per vnum actum, ſed per multos. q. 51. N. 348
Habitus aliquis in intellectu poſſibili cauſari poteſt per vnũ actum, aliquis verò non. ibidem.
Habitus corporales poſſunt cauſari per vnum actum. ibidẽ.
Habitus aliquis infunditur a Deo. q. 51. O 350
Habitus intellectuales, & diſpoſitiones corporales augentur, & ſecundùm ſe, & ſecundùm participationem ſubiecti. q. 52. P 351
Habitus corporales augentur ſecundùm intenſionem, quæ ſit ſecundùm participationem ſubiecti. q. 52. Q. 354
Habituum, & aliarum formarum augmentum non ſit per additionem formæ ad formam, ſed quia ſubiectum magis participat eandem formam. ibidem.
Habitum aliquis actus auget, ſed non omnis. q. 52. R 356
Habituum augmentum per actus quomodo aſſimilatur cauationi lapidis per guttas. ibidem ad primum.
Habitu intellectuali aliter indiget intellectus Angelicus, aliter humanus. q. 50. K 343
Habitus corporales corrumpi poſſunt per ſe, & per accidẽs. q. 53. S. 356
Habitus ſcientiæ non poteſt corrumpi per accidens quo ad id, quod habet in intellectu, ſed ex parte inferiorum virium, ibidem. 357
Habitus ſcientiæ habet aliquid ſecundarium in viribus apprehenſiuis ſenſitiuis. ibidem.
Habitus principiorum primorum, & ſpecies intelligibiles non poſſunt corrumpi per ſe. ibidem.
Habitum principiorum dicit D. S. cauſatum ab intellectu agente, non obſtante, quòd dicat alibi ipſum innatum, ibidem. 357
Habitus principiorum non poſſunt corrumpi per obliuionẽ, declaratur. ibidem.
Habitus ſcientiæ, & opinionis, virtutis, & vitij per ſe poſſunt corrumpi. ibidem.
Habitus dupliciter diminuitur. q. 53. T. 358
Habitus an ſit forma ſimplex, ibidem ad primum. 359
Habitus aliquis corrumpi poteſt per cõparationem ab actu, ſed non omnis. q. 53. V. 360
Habitus plures poſſunt eſſe in vno ſubiecto. q. 54. X. 362
Habitus plures operatiui poſſunt eſſe in vna potentia, ibidẽ.
Habitu aliquid fit, quod per potentiam ſolam fieri non poteſt. q. 51. L. ad ſecundum. 346
Habitus aliter perficiunt animam cum eſt coniuncta, quam cum eſt ſeparata. q. 67. R. ad ſecundum. 405
Habitus operatiuus eſt ars propriè loquendo, & i nhoc differt ab habitibus ſpeculatiuis ; tamen etiam in aliquo cõuenit cum eis. q. 57. N. 388
Habitum præcedunt, & ſequuntur actus, qui ſun ſimiles, & diſſimiles. q. 78. O. ad ſecundum. 612
Habitus in bonitate, & malitia exceditur ab actu. q. 71. G. facie 506
Habitus vitioſus diuturnior eſt actus vitioſo, ſed actus eſt maior quo ad modum entis, non autem quo ad modum eſſendi. ibidem.
Habitus, & diſpoſitio, nec ſunt ſemper idem, nec in eodem ſemper. Quæſt. 74. littera O. ad ſecundum. facie 563
Habitus quandoque importat ordinem ad actum, quandoq; accipitur vt eſt diſpoſitio alicuius naturæ ex multis cõpoſitæ. q. 82. F. 645
Habitus cauſatus ex peccato actuali non eſt peccatũ actuale. q. 82. F. ad ſecundum. 646
Habitus infuſus apud Theologum præcedit actum Theologicè bonum, ſecus in malis. ibidem ad tertium.
Habitus peccati originalis an ſit infuſus acquiſitus, aut innatus. ibidem.
Habitus, & priuatio ſunt quodam ordine circa idem, exponitur. q. 85. T. ad tertium. 671
Habitum habens peccati non ſemper peccat ex habitu, & habens habitum vitioſum poteſt prorumpere in actum virtutis. q. 78. O. 614
Habitum vitioſum habens quicumque vtitur eo, neceſſe eſt, quòd ex certa malitia peccet, & quomodo habitus, & malitia ſibi inuicem aſſimilentur. ibidem.
Habitus ex quo quis ex malitia peccat, ſufficit quòd ſit in volente. & non oportet, q; ſit in voluntate ſubiectiuè, ibi.
Habitu vtens an delectetur vel triſtetur de factis ex ipſo. q. 78. O. ad tertium. 615
Habitus virtutis nouus an generetur ex actibus virtuoſis, vel an virtus per hos augeatur, & an ſint eiuſdem rationis cum habitu, ex quo actus eliciuntur. quæſt. 92. L. ad primum. 736
Habitus eſt quo aliquid agitur cum opus eſt, exponitur. q. 94. T. arg. in contra. 748
Habitus dicitur aliquid vel eſſentialiter vel obiectiuè ; ſecũdo modo dicitur habitus quod habitu tenetur, ſicut lex naturalis hoc modo habitus dicitur. q. 94. T. 747
Habitus non eſt poſſibilis cuius actus eſt impoſſibilis, vt Scotus proponit, exponitur. q. 67. Q. 461
Habitus intellectuales manent poſt hanc vitã quo ad formale, non autem quo ad materiale. q. 67. R. 464
Habitus intellectuales aliter perficiunt intellectum coniunctum, aliter ſeparatum, ibidem ad tertium. 465
Habitus an tollatur quo ad ſubſtantiam cum materia ſubtrahitur. q. 67. V. ad tertium. 471
Habitus, & potentia diſtinguuntur per obiecta, exponitur. quæſt. 1. D. 8
Habitus etſi ſit diuturnior actu, non tamen eſt nobilior. q. 3. R ſ. facie 31
Habitus, & potentiæ aliter, & aliter diſtinguuntur. q. 54. X. facie 362
Habitus diſtinguuntur vt habitus, & vt proprietates, & formæ naturales, & in hoc Scotus Doctorẽ ſanctum non intellexit. q. 54. Y. 365
Habitus, potentiæ, & actus, ſunt media inter purè abſoluta & purè reſpectiua. ibidem.
Habitus quàm differenter diſtinguantur, vt formæ, & vt diſpoſito ad naturam & operationem. ibidem.
Habitus, obiecta & actus cõmuniter diſtinguũtur per obiecta, contra Scotum, ibidem, ad primum. 365
Habitus diuinguuntur per bonum, & malum. q. 54. A 366
Habitus aliquis ſpecifici diſtingui poteſt per aliquid qđ eſt commune omni enti, ibidem, ad ſecundum. 367
Habitus eſt ſimplex per qualitas non conſtituta ex pluribus habitibus. q. 54. B. 368
Habitus ſunt virtutes humanæ intellectuales, tamen non dicuntur ſimpliciter virtutes. q. 55. C. 369
Habitibus non meremur ſicut merito propriè dicto, ſecus ſi meritum largè accipiatur, ibidem, ad tertium. 370
Habitus operatiuus eſt virtus humana. q. 55. D. 371
Habitus eſſendi etiam ordinatur ad operationem, & ſi indirectè, quamuis non perficiat potentiam operatiuam, ibidem, ad primum.

legis naturæ continentur in Euangelio. Quæſt.94.littc.Y. ad primum. facie 754

Leges naturali an ſeruitus, & proprietas poſſeſſionum, ſint contraria,q.94.Z.ad tertium. 756

Lex ſuos ſimplis gentiles participando, non ponendo ; & quomodo faciant quæ legis ſunt naturaliter , q.90.C. ad primum.725;& q.91.F.ad argum.in contr. 729

Lex naturalis quomodo promulgetur;& an obligentur,quibus non eſt promulgata. q.90.D. ad primum, & ſecundum. 726

Lex aliqua eſt in nobis a natiuitate; & naturaliter cognita, & dicitur naturalis.q.91.F 728

Lex naturæ quando diſtinguatur a iure poſitiuo, & quando non,q.95.C.ad ſecundum. 760

Lex naturæ non addiſcitur quo ad præcepta communia, ſed quantum ad ea, quę requirunt conſiderationem prudentium,q.100.G.ad primum. 794

Lex naturæ, & diſciplina quomodo contra ſeinuicem diuidantur . ibid.

Lex naturę an ſub ſe contineat fidem Catholicam, & omnia moralia, & quomodo.q.100.G.ad 3. 795

Lex naturalis non eſt habitus eſſentialiter , quia non ſyndereſis; ſed obiectiuè,quia habitu tenetur, q.94.T 747

Lex naturalis quamdiu actualiter maneat in intellectu ; & quid ſit, & quomodo ſit in anima, ſicut terminus actus, q.94.T.& ad primum,& tertium. 748

Lex naturalis poteſt dici ſyndereſis, non identicè & formaliter, ſed virtualiter;& quomodo diſtinguatur a conſcientia.q.94.T.ad ſecundum. 748

Lex naturæ ſemper manet habitu in ſyndereſi etiam in damnatis, ibid.ad argumentum in contrarium.

Lex naturalis eſt in Angelis,& hominibus, ſed differenter. q.94.X 751

Lex naturę habet communia, & particularia præcepta; & quomodo aliter,& aliter ſe habeat ad ea ratio ſpeculatiua,& practica;nec eſt eadem apud omnes,& deficere poteſt propter malã habitudinem in aliquibus.q.94.Y. 753

Lex naturę quomodo , & quomodo non poſſit mutari . quæſtio.94.Z 754

Lex naturalis tenet primatum inter leges creatas , non autem quo ad legem Diuinam, & æternam,ibidem,ad argumentum in contrarium. 755

Lex naturæ quomodo corrigitur, & exponitur per legẽ ſcriptam ; & tamen non mutatur ad principia communia; explicantur, ibidem, ad primum. 755

Lex naturę habet duplicia præcepta , quædam cõmuniſſima & prima,quædam ſecundaria; & quomodo,& quomodo non à cordibus hominum deleri poſſit.q.94.A 757

Lex fomitis quæ & qualis ſit,& quare & quomodo habeat rationem legis.q.91.K.734; & ad argumentum in contrarium.735;& q.93.P.ad primum. 741

Lex fomitis non eſt obligatoria , nec lex eſſentialiter dicta , & ſi participatiuè,q.91.K.ad ſecundum. 735

Legem humanam deriuari a lege naturali,quid ſit; & quomodo quædam deriuata dicuntur ius gentium,& ius poſitiuum,q.95.C 759

Leges aliquę dicũtur & ſunt humanæ, & deriuantur a lege naturali,quarũ quædã ſcriptę ſunt,quędã nõ.q.91.G.729

Leges humanas ponere erat neceſſarium ad pacem,& virtutem hominum.q.95.B 758

Leges humanæ quantum ad concluſiones deriuatas ex lege naturę ſunt eędem apud omnes,et dicuntur ius gentium, non autem quo ad determinationes.q.95.C. ad 3. 760

Lege humana non prohibentur omnia vitia, ſed grauiora,et quæ ſunt in nocumentum aliorum.q.96.G 764

Legem oportet multa reſpicere , ſcilicet perſonas, negocia, tempora ; & ita legem humanam oportet in communi ponere. ibidem

Leges humanæ quæ ſunt iuſtę , ligant in foro conſcientiæ. Quæſt.96.littera I facie 767

Legi humanæ omnes homines debent eſſe ſubiecti, ſed differenter.q.96.K 768

Legis humanę ponuntur tres conditiones.quæſt.95.D. & ad tertium. 761

Lex humana multa permittit (quamuis non approbet) quæ Deus vindicat.q.93.P.ad 3. 742

Lex humana poteſt aliquid ſtatuere contrarium legi naturæ quo ad particulares concluſiones; ſecus quo ad principia communia legis naturę.q.94.A.ad 3. 757

Lex quælibet humanitus poſita tantùm habet de ratione legis,quantum a lege naturali deriuatur; ſi verò diſcordet, erit corruptio legis,q.95.C 759

Lex humana , & conſuetudo quomodo ſe habeant ad inuicem; & quid ſit lex humana.q.95.D. & ad 3. 761

Lex humana multipliciter , & ſecundùm multa diuidi poteſt per ſe, & in diuerſas ſpecies.q.95.E 762

Lex humana accipitur quandoque generaliter, quaſi genus legum; quandoque ſtrictè , & ſic eſt ſpecies legis. ibid.

Lex humana poteſt præcipere actus omnium virtutum,non autem omnes actus virtutum,q.96.H 765

Lex humana iuſtè mutari poteſt, & ex conditione rationis, & ex parte hominum , quorum actus lege regulantur,q.97.M.771;& q.104.N.ad ſecundum. 861

Lex humana poteſt mutari, quamuis deriuetur a lege naturæ immutabili,ibid.ad primum.861; & O. ad primum, 862;& P.ad tertium. 864

Lex humana non debet mutari, niſi ſaluti communi tantum recompenſetur , quantum ex parte derogatur , quæſtione 97.N 772

Lex humana non ponit præcepta niſi de actibus iuſtitiæ , licet præcipiat actus aliarum virtutum , inquantum aſſumunt rationem iuſtitiæ , ſecus de lege Diuina. q.100.H. facie 798

Lex humana quomodo, & quid ſuperaddit legi naturę; & determinationes, ac concluſiones , quàm differenter ſint de lege naturę.q.100.C.ad ſecundum. 794

Lex humana non habet ſe ad hominem , ſicut Diuina ad Deum;& quomodo ſit diſpenſanda,& quomodo nõ,quæſtio.100.O.ad ſecundum. 806

Lex humana & Diuina reſpiciunt modum virtutis quandoque,& quandoque non.q.100.P 809

Lex humana quomodo dicatur iuſtificare,non autem Diuina data in lege veteri.q.100.S.ad 3. 816

Lex humana debet tradi manifeſtè , ſed non Diuina , cuius populus rudis non erat capax, quæſt.101.V.ad primum. facie 819

Legis veteris inſtitutio, an fuerit ab æterno, vel temporalis, quæſt.98.S.ad 3. 781

Legis veteris ſpecialis datio populo ſpeciali, eſt beneficium gratuitum; non autem cuſtodia Angelorum,& ſubſidia temporalia.q.98.T.ad 3. 782

Legis veteris eſt vnum præceptum, finaliter, & extrinſecè; plura verò materialiter & intrinſecè,q.99.A 785

Legis veteris oportet ponere tria præcepta, Moralia, Cerimonialia,& Iudicialia.q.99.D 789

Lex vetus prohibebat,ſed non cohibebat manum,non autem animum: ſed nouа vtrumque.q.91.I 732

Lex vetus multa habet, quę non ſunt legis naturę. q.94.Z. in argumento in contrarium. 755

Lex vetus accipitur quandoque pro tota ſcriptura veteris teſtamenti , quandoque pro quinque libris Moyſi , quandoque pro decem præceptis decalogi , quæſtione 98.Q. facie 776

Lex vetus fuit bona , ſed imperfecta , quamuis modo quo ad aliqua præcepta, ſit mortifera.quæſt.98.Q.777;& R. ad primum. 779

INDEX.

Lex vetus non dedit occaſionem peccandi; ſex homo occaſionem ex lege accepit. Quæſt.98.littera Q.ad ſecundum. facie 777; & littera R.ad tertium. facie 779

Lex vetus eſt a bono Deo, qui eſt pater Chriſti, ſecundùm humanitatem, & c.q.98.R 778

Lex vetus quomodo diſponebat, & ordinabat ad Chriſtum, q.98.R.& ad quartum. 779

Lex vetus data eſt mediantibus Angelis, ſed noua per Deũ incarnatum,q.98.S 780

Lex vetus dicitur a Deo,& Angelis tradita, ſed diuerſimodè, ibidem, ad primum, 781

Lex vetus debuit dari ſoli populo Iudæorum, non propter merita, ſed propter repromiſſionem,ibid.T 781

Lex vetus data fuit conuenientiſſimo tempore ad conuincendam ſuperbiam hominum,ibid.X 784

Lex vetus quantum ad ea,quæ ſunt legis naturæ,omnes obligabat, Iudæos verò quantum ad ea, quæ ſuperaddebat, ibidem.V 783

Lex vetus continebat præcepta moralia.q.99.B 786

Lex vetus, & naturæ quomodo diſtinguantur, ibidem, ad primum. 787

Lex vetus præter moralia præcepta, continebat, etiam cerimonialia,q.99.C 787

Lex vetus præter præcepta,continebat teſtimonia,& iuſtificationes, q.99.E 790

Lex vetus debuit inducere ad obſeruantiam præceptorum per promiſſiones temporales,& per comminationes,quæſtio.99. F 791

Lex vetus etiam prohibebat animum, & non ſolùm manũ, q.107.A.ad ſecundum.882;& B.883;& q.108.E, ad tertium. 890

Lex vetus eſt grauior,quàm noua,quantum ad opera exteriora; ſed non habenti virtutem præcepta nouæ legis graviora ſunt quantum ad difficultatem, quę eſt in interioribus actibus. q.107.D 887

Lex vetus,et noua eſt figuratiua vitæ futuræ, ſed diuerſimodè; & vetus habet vmbram futurorum,non autem imaginem, ſicut noua.q.101.V 818

Lex vetus nihil ad perfectum ducit, q.101.X.ad 1. 820

Lex vetus optimam ordinationem circa electionem principis inſtituit,q.105.P 863

Lex vetus quare nõ ordinauit, quomodo ſupremus princeps inſtitui deberet, ſed ſolùm de inferioribus, ibidem, ad primum. 863

Lex vetus a principio etiam de Rege inſtituendo mentionem fecit,ibidem ad ſecundum. 863

Lex vetus ſufficienter ordinauit illius populi conuictum per præcepta iudicialia.q.105.Q 865

Lex vetus conuenienter præcepta iudicialia tradidit quo ad extraneos.q.105.R 870

Lex vetus quo ad perſonas domeſticas conuenienter præcepta tradidit,ibid.S 872

Lex vetus, quamuis ſecundùm ſe non ſit ſcriptura, continetur tamen in ſcriptura.q.106.T 875

Lege veteri nondum data, nihilominus quidam cultus Dei fuit,& quædam cerimonia,q.103.G 849

Legis veteris ſacramenta, & ceremoniæ non continebant gratiam, nec mundabant a culpa,nec iuſtificabant, quæſtio.103.H 851

Legis veteris ſacramenta, nec vtilia, nec appetibilia poterant dici,ibidem ad ſecundum. 852

Legis veteris ſacramenta quãdo ceſſauerint poſt Chriſti aduentum,q.103.I.853;& K.ad arg.in contrarium. 855

Lege data, prœuaricatio creuit, & iram maiorem tranſgredientes merentur; ſecus de noua, in qua gratia adminiſtratur,q.106.V.ad ſecundum, 877

Lex vetus dicitur lex factorum, noua verò lex fidei, ibid. T.875;& q.107.A.ad tertium. 883

Lex & Euangelium quando ſimul currebant. Quæſt.103. littera I.ad ſecundum. facie 854

Legem veterem fuiſſe pedagogum;& feciſſe,quòd delictum abundaret, declaratur, q.106.X.878;& q.98.Q.ad ſecundum.777.& R.ad tertium. 779

Legem veterem fuiſſe ſanctam, & mandatum ſanctum,iuſtum, & bonum, exponitur, q.98.Q.ad argumentum in contrarium, 777

Legis veteris tranſlatio neceſſariò ſequuta eſt translationẽ ſacerdotij, q.91.I. ad argumentum in contrarium.733; & q.104.ad argumentum in contrarium. 861

Legis veteris mandata eſſe minora,Euangelij verò maiora, exponitur,q.107.C.ad ſecundum, 886

Legis veteris,& Euangelij differentiam eſſe,amorem,timorem, quomodo intelligatur,quæſt.107.A.ad ſecundum. facie 881

Lex noua perfectior eſt, quàm vetus; & vnus ambarum eſt finis, quamuis vna propinquior ſit fini, quæſtio.91. littera I 732

Lex gratiæ eſt efficacior, quàm lex naturæ; & prima per culpam omnino tollitur,non autem ſecunda,queſt.94.A. ad ſecundum. 757

Lex noua eſt indita, & ſecundariò ſcripta; & dicitur lex, ſpiritus, & vitæ, quæſt.106.T.875; & queſtio.107.A. ad tertium. 883

Lex noua & naturę, quàm differenter dicuntur inditę, quæſtio.106.T.875;& ad ſecundum. 876

Lex Euangelij quãtum ad ſecundarium pertinet ad ſtatum noui teſtamenti; ſed non quantum ad id,quod eſt principale,q.106.T. ad tertium, 876

Lex noua quantum ad principale eius iuſtificat, non autem quantum ad ſecundarium,q.106.V 876

Lex noua habet ſufficiens auxilium ad non peccandum, ſi gratiam, eſto non confirmationem in gratia, ibidem, ad ſecundum. 876

Lex noua non debuit dari a principio mundi,quæ habuit maiorem gratiam propter Chriſti paſſionem factam, quàm præmiſſam,& exhibendam.q.106.X 877

Lex noua quamuis non ſemper fuerit, ſemper tamen fuerunt aliqua ad eam pertinentia, ibid.ad ſecundum. 878

Lex noua durabit vſque ad finem mundi, quamuis homines ſub ea diuerſificentur ſecundùm diuerſa loca, tempora, & perſonas.q.106.Y 879

Lex noua non enacuabitur quantum ad principale,quamuis quantum ad modum ſe habendi, ibidem ad primum. facie 879

Lex noua & vetus quomodo diuerſimodè attribuantur Diuinis perſonis, ibidem ad tertium. 880

Lex noua, & vetus diſtinguuntur,non ſpecie; ſed gradualiter in eadem ſpecie.q.107.A 881

Lex noua quare ſpiritualia, vetus verò carnalia promiſit, ibidem ad ſecundum. 882

Lex imperfecta debuit prius eſſe, quàm perfecta, quæſtione 106.X 877

Lex noua veterem adimplet, tàm ratione finis, quàm præceptorum.q.107.B 883

Lex noua in veteri virtualiter continebatur ſecundùm eſſe ſignificatiuum, non autem cauſatiuum, ibid.C 885

Lex noua multò plura auxilia habet, quibus Leuius impletur,quàm vetus.q.107.D 886

Lex noua conuenienter inſtituit, & præcipit aliqua opera exteriora, quæ ſunt ſacramenta nouæ legis, q.108. E. facie 888

Lex noua debuit præcipere, vel prohibere opera neceſſariò conuenientia gratiæ, vel contrarietatem habentia ad gratiam. ibidem.

Lex noua dicitur lex libertatis, & eſt duplex libertas, ibidem, ad ſecundum. 889

Lex

Lex noua ſufficienter actus exteriores ordinauit. ſ. per quos gratia acquiritur, operatur, & conſeruatur. Quæſt. 108. littera F facie 890
Lex noua non ordinauit de Dei cultu in particulari ſeruando. ibidem.
Lex noua inſtituit ſacramenta, quæ habent virtutem conferendi gratiam, non autem ſacra, ibidem, ad ſecundum. facie 891
Lex noua non inſtituit obſeruantiam & cerimonias, ſicut lex vetus, ibidem, ad tertium. 891
Lex noua non debuit inſtituere iudicialia præcepta, ſicut vetus; quamuis Chriſtus aliqua explicauerit propter peruerſum intellectum Phariſæorum, ibidem, ad quartum. 892
Lex noua per Chriſtum perfectè ordinauit totam vitam hominis quo ad motus interiores. q. 108. G 892
Lex noua conuenienter præceptis conſilia ſuperaddit, non autem vetus. q. 108. H 895
Legis noue decreta ſunt ex ratione, etiam quo ad ſubſtantiam actus; ſecus de obſeruantijs veteris, quæ ſunt euacuata, q. 102. A. ad ſecundum. 823
Legis factores, non auditores iuſtificantur, exponitur, q. 100. S. ad primum. 816
Legis præcepta moralia non poterant iuſtificare, accipiendo iuſtitiam pro infuſa, ibidem. 815
Legis præcepta an quis implere poſsit abſque gratia, & charitate, quo ad ſubſtantiam actus, queſtione 100. Q. ad tertium. 809
Legis præcepta ſeruans, ſed non ex charitate, an ſatisfaciat, vt excuſetur a mortali, q. 100. Q. 809; & ad argum. in contrarium. 811
Legis præcepta etiam Diuinæ ſolùm præcipiunt ſubſtantiam actus virtutis, non autem modum, quæſtio. 100. P. *facie* 807
Legis ſub præcepto hoc cadit, pro quo pœna legis tranſgredientibus infligitur, q. 100. P 807
Leges faciens viuat in eis vita præſenti, non autem ſpirituali. q. 100. S. ad ſecundum. 816
Lex tyrannica non eſt ſimpliciter lex, ſed magis peruerſitas legis. q. 92. I. ad quartum. 737
Lex vt ſic non poteſt dici iniqua, ſed magis violentia; poteſt tamen habere ſimilitudinem ad veram legem. q. 93. P. ad ſecundum. 742
Lex quę dicatur iniuſta; & quare non ſit propriè lex, nec in foro conſcientiæ liget, niſi fortè propter ſcandalum, vel turbationem. q. 96. I 766
Lex quę ſit legalis, & quæ tyrannica, & quæ ad iuſtam legem requirantur. ibid.
Lex priuata quomodo ſit ſingularium, & quomodo ſententialia non ſint lex. q. 96. F. ad primum. 764
Lex communis dicitur, non quia ſe non extendat ad ſingularia, ſed quia non ad vnum tantùm. ibid. *ad ſecundum.*
Lex per conſuetudinem poteſt exponi, quæ per actus maximè multiplicatos cauſatur. q. 97. O 773
Legi etiam princeps eſt ſubiectus quo ad vim directiuam, quamuis non quo ad vim coactiuam, q. 94. T. 747; *& q. 96. K. ad tertium.* 769
Legis verba quandoque non ſeruans, non agit contra intentionem legiſlatoris. q. 96. L 770
Legis verba deſerere, & præter legem agere, licet ſubdito, propter ſubitum periculum, ibidem; & q. 97. T. 5 *ad primum.* 775
Legislatoris intentio eſt omnes facere virtuoſos, quæſt. 96. G. ad ſecundum. 765
Legis diſpenſatio quid ſit; & quomodo quędam diſpenſatio eſt iuris renouatio, quędam declaratio iuris, quæſt. 97. T. facie 775
Legem condere pertinet ad totam multitudinem, vel ad publicam perſonam, quę curam totius multitudinis gerit, Quæſt. 90. littera C facie 725
Legem non poteſt facere gubernator domus, & familiæ, quamuis præcepta & ſtatuta. ibidem, *ad tertium.*
Leges habent diuerſos inſtitutores ſecundùm diuerſitatem regiminum, ibidem, ad argumentum in contrarium.
Legem non poteſt homo imponere rebus irrationabilibus, quantumcunque ei ſubijciantur, ſed rationabilibus ſibi ſubditis, q. 93. R 744
Leges ſtatuentes non poſſunt rationem reddere omnium particularium; ſicut nec eorum, quæ deriuantur a lege naturæ, vt determinationes. q. 95. C. ad quartum. 760
Legem interpretari ſimpliciter, & extra ſubitum periculũ, poteſt qui condidit eam, q. 96. L. ad ſecundum. 771
Legis rationem non habet quodcunque præceptum particulare de opere particulari, niſi in ordine ad bonum commune; & quomodo triplex eſt differentia legis. q. 90. B. & ad ſecundum. 722
Legis eſt præcipere, & prohibere, quæ ſunt pro communi bono; et efficitur iniuſta, quando ſpreto bono communi quæritur priuatum, ſiue regentis, ſiue alterius, ibi ad primũ.
Lex pertinet ad rationem, & quid ſit, & quam differenter etiam ratio dicatur regula, & vbi ſit ſubiectiuè, quæſtio. 90. A 721
Lex quandoque eſt præceptum, quandoque actus rationis, ibidem, ad argumentum in contrarium. 722
Lex quandoque dicitur eſſentialiter, quandoque participatiuè; & quomodo ſomes habet rationem legis, q. 90. A. ad primum. 722; *& q. 91. K* 734
Legis rationem habet inclinatio finalitatis in animalibus alijs ab homine; ſed in homine eſt deuiatio a lege. quæſtio. 91. K 734
Lex, licet non ſit potentia, nec habitus rationis formaliter; eſt tamen aliquid productum per actum rationis practicæ, et eius terminus, q. 90. A. ad ſecundum. 722
Lex maximè reſpicit ordinem, qui eſt ad beatitudinem communem, hoc eſt ad conuictum pacificam ciuium, & ſtatum virtuoſum communitatis, q. 90. B 723
Lex vt habeat virtutem, neceſſarium eſt, vt ſit promulgata; & quid ſit lex, q. 90. D 726
Lex aliquo modo dicitur etiam participatio legis æternæ in creaturis irrationabilibus, quæ propriè legis rationem nõ habet in creatura irrationali. q. 91. I. ad 3. 729
Lex, idea, ratio hominis, quàm differenter ſint menſura rerũ, & operationum. q. 91. G. ad ſecundum. 730
Lex vna in vno regno, & etiam plures poſſunt eſſe graduatiter diſtinctè. q. 91. I. ad primum. 733
Lex quandoque eſt alicui, quod alteri eſt contra legem. quæſtio. 91. K 734
Leges duæ diſtinguuntur, vel quia ordinantur ad diuerſos fines, vel quia, &c. & leges diſparatę quomodo diſtinguuntur. q. 107. A 881
Leges partes non ſunt ſpecies legis in communi, q. 91. G. facie 730
Legis proprius effectus quis ſit. q. 92. L 736
Legi obedire non ſemper eſt ex bonitate, ſed quandoque ex metu pœnæ, vel dictamine naturalis rationis, ibidem, ad ſecundum. 736
Legis actus qui ſint, & quàm differenter ſint legis, & legiſlatoris, q. 92. M 738
Legem ſeruare aliud eſt, quàm eſſe ſub lege. quæſtio. 93. S. ad primum. 744
Legem ſi qui in iudicãdo, quàm ſequi videre vniuſcuiuſque. q. 95. B. ad ſecundum. 758
Legem obſeruantes quare patiãtur aduerſitates, quas tamen lex non ingerit. q. 107. D. ad ſecundum. 888
Legis præcepta, quomodo homo in ſtatu naturæ integræ potuiſſet impleuiſſe. q. 109. N 906

INDEX.

Legem gentes naturaliter facere, & implere dicuntur, exponitur. Quæſt. 109. littera N. ad primum. facie 907

Lex omnis quicquid præcipit, præcipit ſub ratione iuſti. q. 99. E. ad primum. 791

Lex ſiue littera occidit; & moralia viuificant, exponitur. q. 99. B. ad tertium. 787

Lex dicitur virtus peccati, exponitur, q. 55. E. ad primum. facie 371

Lex non eſt poſita iuſto; & qui ſpiritu Dei aguntur, non ſunt ſub lege, exponitur, q. 93. S. ad primum. 746; *& q. 96. K. ad primum, & ſecundum.* 769

Legem eſſe de poſſibilibus; & quare antiqui onera legis portare non potuerint, declaratur, q. 98. Q. ad tertium. 777

Legem repugnãtem in mẽbris ſuis Apoſtolus inueniſſe, &c. exponitur, q. 90. A. ad primum. 722

Legem ſeruans, & in vno offendens, factus eſt omniũ reus, exponitur, q. 73. A. ad primum. 530

Legale iuſtum, & quę ex naturali ratione deriuantur, an poſſint ſic vel aliter fieri. q. 99. E. ad primum. 791

Legalis, ſiue iuſti legalis ſunt tres ſpecies. queſtione 96. F. ad primum. 764

Legalis iuſtitia accipitur dupliciter. queſt. 60. G. ad ſecundum. 409

Legalis iuſtitia eſt circa paſſiones; particularis verò iuſtitia eſt circa operationes. q. 60. I 412

Legalia ante Chriſti paſſionem fuerunt in præcepto, & baptiſmus in conſilio. q. 103. I. ad ſecundum. 854

Legalia poſt Chriſti paſſionem ſunt mortua, & mortifera. q. 103. K 855

Legalia quo tempore Iudæis mortua, & mortifera, ibidem, ad argumentum in contrarium. 856

Leproſa dicebatur domus, vel metaphoricè, vel effectiuè. q. 102. E. ad quartum. 838

Leproſorum mundatio quare ſic fiebat. q. 102. E. ad 7. 842; *& q. 103. H. ad tertium.* 852

Leproſorum mundatorum oblatio, præcipiebatur in lege, & Euangelio. q. 103. I. ad ſecundum. 854

Letitia, Exultatio, iocunditas, quid importent. quæſt. 31. T. ad tertium. 243

Letitia non eſt paſſio, ita propriè vt triſtitia. q. 22. B 186

Liber vitæ an ſit cauſa reſpectu omnium illorum, quorum eſt lex æterna, q. 91. F. ad ſecundum. 727

Liber dicitur homo reſpectu ſuæ actionis, & quo ad ſpecificationem, & quo ad exercitiũ; & quomodo dicatur agere liberè; & quid ſit voluntas deliberata, q. 1. B 3

Libertas multiplex reperitur in voluntate. q. 1. E 11

Libertas omnis in appetitu, eſt ex indifferentia apprehenſionis. q. 6. T 68

Libertas voluntatis non tollitur per Diuinam motionem, quia voluntatem mouet. q. 109. K 898

Libertas vbi ſpiritus Domini, exponitur; & quis dicatur liber. quæſt. 93. S. ad primum. 746; *& q. 108. E. ad ſecundum.* 889

Libertatis prima radix exiſtentis formaliter in voluntate, eſt ipſa indifferentia rationis, contra Scotum, q. 10. T. 98; & q. 17. I 129

Liberalitas an ſit in concupiſcibili, vel in voluntate, quæſtio. 60. I 412

Liberalitas quomodo ſit ordinare affectionem pecuniæ. quæſtio. 66. N. ad primum. 456

Liberum arbitrium quare dicatur iudicium; & vnde ſit radix libertatis arbitrij. q. 1. C 6

Libellus repudij admittebatur, quamuis ſit contra matrimonium, vt eſt in officium naturæ. q. 102. F. ad tertium. 827; *& q. 105. S. ad ſextum.* 874; *& q. 107. B. ad ſecundum.* 884; *& q. 108. G. ad ſecundum.* 893

Libellus repudij, & Chriſti præceptum de non dimittendo vxorem, non contrariantur, ibidem. 893

Ligamen conſcientiæ quid ſit. Quæſt. 19. litt. H. facie 162

Liquefactio eſt duplex, materialis, & affectiua. quæſt. 28. G. ad ſecundum. 227

Lyra frequenter Thomizauit, & ſanctus Thomas nõ Lyranizauit, q. 105. P. ad ſecundum. 863

Lotio manuum & pedum ingredientibus templum erat neceſſaria, ſicut leuitis pilorum raſura; & quare fiebant talia, q. 102. E. ad octauum. 842

Locans opera ſua, vel domum, aut res aliquas; quare, & quando debuit mercedem recipere, queſtio. 105. Q. ad ſextum. 868

Locorum & temporum inter homines eſt magna diuerſitas, & inter diuerſitates eſt differentia, quæſt. 106. X. ad ſecundum. 878

Ludicra, vel iocoſa quæ dicantur; & in actionibus ludicris delectatio dupliciter quæritur, q. 1. F 13

Lumen & lux differunt, & imperfectum lumen non manet, ſuperueniente perfecto, q. 67. V. ad ſecundum. 471

Lumen gloriæ nullo intellectui poteſt eſſe connaturale, & licet non tollat diſtantiam infinitatis in eſſendo, coniungit tamen Deo ſicut obiecto; & facit, ne exceſſus obiecti excedentis impediat apprehenſionem ipſius obiecti, quæſt. 5. N 61

Lumen naturale intellectus agentis facit, vt homo bene ſe habeat ad principia ſpeculabilium, q. 56. G 377

Lumina gratiæ dicuntur, quæ lumen intellectus perficiunt, non quòd gratum faciant; ſed quorum naturam excedunt, q. 109. K 898

Luxuria quędam eſt mortalis, quædam venialis, queſt. 75. E. ad primum. 542

M

Macula reatus, & offenſa quomodo differunt; quid ſit reatus, & vnde cauſetur, quæſt. 87. A. 684; *& F. ad primum.* 692; *& queſt. 109. Q.* 912; *& q. 113. R. ad ſecundum.* 956

Macula peccati damnatorum ſemper manet, ideo debetur ei pœna æterna, q. 87. D. ad tertium. 688

Macula peccati ab homine tolli non poteſt, niſi voluntas eius ordinem Diuinæ iuſtitiæ acceptet, q. 87. F 691

Macula peccati remota, qualis reatus maneat, ibidem, ad primum. 692; *& q. 109. Q* 912

Macula animæ ſpiritualis, ſicut & nitor eſt duplex; & quomodo veniale non propriè, ſed ſolùm ſecundùm quid cauſet maculam, q. 86. A. 679; *& q. 89. P* 711

Macula animę quid ſit, & quòd mortale propriè ipſam cauſet, & vbi ſubiectetur, & quid cauſet; & quomodo corporalium maculę aſſimiletur, q. 86. A. 679; *& ad tertium.* 681; *& q. 113. R. ad ſecundum.* 956

Macula peccati manet in anima, etiam tranſeunte actu peccati, q. 86. B 681

Maculam dediſti in gloriam tuam, exponitur, q. 86. A. ad argumentum in contrarium. 680

Maculas diuerſas diuerſa peccata cauſant, queſtio. 86. A. ad tertium. 681

Magis & minus an recipiat ſubſtantia, queſtione 52. littera P 351

Magis actiuum videtur eſſe minus paſſiuum, queſtio. 22. C. ad ſecundum. 189

Magis & minus in eadem forma, an ſecundùm ſpeciem formam diuerſificent, q. 60. I. ad tertium. 414

Magis commune, & minus commune quomodo differunt, quæſt. 70. O 497

Magis & minus non diuerſificare ſpeciem, exponitur, q. 72. littera S. ad primum. 527

Magis & minus in his, quæ imperfectionem important, eſt duplex, q. 73. B 532

Digitized by Google

Magnificentiam an pauper habere poſſit. Quæſt. 65. litte. E. ad ſecundum. facie 443
Magnanimitas quare non ſit virtus Cardinalis. q. 61. M. ad primum. 418
Magnum in formis vnde accipiatur. q. 52. P 351
Maioritas eſt duplex in his, quę imperfectionem importãt. q. 22. C. ad primum. 189
Maioritas virtutis, non autem ſtatus, diminuit peccata ex ſurreptione. q. 89. T. ad argumentum in contrarium. 719
Mala non ſunt facienda, vt bona eueniant. q. 79. V. ad arg. in contrarium. 628
Mala plura magis fugienda eſſe, quàm vnum, exponitur, q. 71. G 506
Mala ſunt aliqua, quia prohibita; & aliqua prohibita, quia mala, ibidem. K 513
Mala ſunt duplicia, quædam nunquam poſſunt bene fieri; & bonum, & malum quomodo opponuntur. quæſt. 88. O. ad tertium. 710
Malè ſe habens in paſſionibus concupiſcibilis, malè habebit ſe in paſſionibus iraſcibilis. quæſt. 65. E. ad tertium. facie 444
Mali & boni ſubduntur diuerſimodè legi æternę. quæſt. 93. S. ad ſecundum. 746
Mali ſubduntur legi humanæ, & ſi coacti. q. 96. K 768
Malitia non quilibet peccatum inducit, ſed quæ deuiat ab vltimo fine. q. 21. V. ad 3. 182
Malitia, Ignorantia, Infirmitas, & Concupiſcentia ſunt vulnera naturæ, & quandoque peccatorum cauſæ. quæſtio. 85. V 672
Malitia eſt peccatum, & effectus peccati, ibidem, ad primum, & ſecundum. 673
Malitia voluntatis quid ſit; & quis dicatur peccare ex malitia. q. 78. N 611
Malitia quandoque eſt peccatum, quandoque habitus vitioſus, ibidem, ad tertium. 613
Malitia, peccatum, & vitium opponuntur virtuti, q. 71. B. 502; & D. 504
Malitia non requirit malum finem, ſicut voluntatis bonitas bonum finem. q. 19. K. ad 3. 167
Malitiosè, & ex certa malitia contingit fieri peccata. quæſtio. 78. N 611
Malitiosè peccare non eſt intendere malum, ſed malum ſcire, & ipſum velle ſuſtinere, vt bono concupito potiatur, ibidem ad ſecundum. 612
Malis dantur hic bona; & bonis mala, & aduerſa, ſed differenter. quæſt. 87. G. ad ſecundum. 694; & quæſt. 99. F. ad tertium. 792
Malum accipitur quandoque ſtrictè, quandoque communiter. q. 18. A. ad ſecundum. 140
Malum & bonum quo ad ſpeciem ſunt differentiæ ſpecificę actuum; ſed diminutio, & augmentatio boni, & mali, poſſunt eſſe in eadem ſpecie, quæſtio. 18. C. ad primum. 143
Malum in plus eſt, quàm peccatum; & bonum, quàm rectum. q. 21. V 181
Malum potiſſimè entis dicitur infirmum, quæſtione 21. V. ad tertium. 183
Malum non agit niſi in virtute boni, gloſatur, quæſt. 18. A. ad primum. 153
Malum, vt malum non poteſt agere, exponitur, ibidem, ad ſecundum. 153
Malum morale non eſt pura priuatio; ſed res virtualiter habens annexam priuationem, quæſtio. 19. E. ad ſecundum. 159
Malum hominis eſt contra rationem eſſe, exponitur, quæſtio. 71. K 511
Malum morale, maximum, & peſſimum poteſt poni; & quale ſit illud. q. 73. D 537
Malum deſtrueret ſeipſum, ſi eſſet integrum, & ſummum. Quæſt. 73. littera B: facie 533
Malum culpę quomodo opponatur ſummo bono, ibidem, D. ad argumentum in contrarium. 539
Malum quomodo ſit præter, aut ſecundùm voluntatem. q. 74. L. ad primum. 556
Malum & bonum differenter ſe habent ad voluntatem, & ad alias potentias. q. 74, M. ad ſecundum. 558
Malum quod odi, non quod volo bonum, ago, exponitur, q. 74. N. 559; & q. 77. L. ad primum. 609
Malum in rebus, & actionibus voluntarijs quomodo modo ſimili ſe habeant quo ad cauſam. q. 55. A 366
Malum an ſit cauſa boni, & cuius. quæſtio. 78. N. ad ſecundum. 612
Malum eſt quandoque intentum, & volitum ſecundùm ſe, non propter ſe, ſed aliud. q. 78. N 611
Malum duplex incurrit ex malitia peccans; & quomodo nullus operans intendat malum. ibidem, ad ſecundum.
Malum alicuius quomodo ordinetur in bonum; & quòd ex quolibet malo aliquod bonum elici poſſit. quæſt. 79. V. ad primum. 627
Malum accipitur quandoque pro denominato, quandoque pro ſignificato. q. 27. X. ad primum. 216
Malum eſt obiectum odij. q. 29. I 239
Mandata ſeruans mala intentione, habet malam voluntatem. q. 19. K. ad ſecundum. 230
Mandata ſerua ſi vis vitam ingredi, exponitur, q. 100 Q. ad primum. 812
Mandata, ne a memoria excidèrent, iuſſa ſunt ligari manibus. q. 102. F. ad ſeptimum. 848
Mandata legis moralia potuiſſe hominem integrè implenſſe ſine gratia, quo ad ſubſtantiam actus. quæſtio. 109. N. facie 906
Mandata legis quo ad modum charitatis, in nullo ſtatu ſine gratia gratum faciente homo implere poteſt. ibid.
Mandata Moyſi quomodo dicantur leuia, vel grauia; & quæ mandata nouæ legis ſint grauiora. quæſtione 107. D. ad primum. 887
Mandatum & præceptum quomodo diſtinguantur. q. 99. E; & ad ſecundum. 792
Maria ſemper Virginis duplex fuit Purificatio. q. 81. I. ad tertium. 644
Materia prima eo modo eſt bona, quo & ens. q. 8. M 81
Materia diſtinguit genera, & ſpecies. q. 72. N 517
Materia quomodo dicatur prima forma. q. 62. S 428
Materiale non agit in immaterialem naturaliter; ſed vt inſtrumentum agentis ſe perfectè. quæſtio. 77. F. ad tertium, facie 597
Matrimonium quomodo ſecundùm diuerſos ſtatus ſit inſtitutum & frequentatum. q. 102. F. ad 3. 838
Matrimonium non fuit primitùs paratum ad peccandum. quæſtione 103. S. ad octauum. 854
Matrimonium ſacramentum ante Chriſtum fuit diuiſibile, vt erat in officium naturæ, non autem inquantum ſignificatiuum. q. 108. F 891
Maximum in vnoquoque genere eſt principalius, exponitur, q. 61. M. ad primum. 418
Medium aliquid dam ſit inter ſubſtantiam, & accidens, materiam, & formam. q. 49. A 331
Medium eſt eiuſdem generis cum extremis, gloſatur, quæſtione 49. D. ad primum. 402
Medium rei, & medium rationis, quid ſit, quæſtione 64. B, facie 456
Medium virtutis quale ſit. q. 65. H 448
Medium quo propoſitio redditur per ſe nota, eſt duplex, quæſtio. 94. V 749
Medium reſpectu vnius, poteſt eſſe finis reſpectu alterius, quæſt. 30. T 239

INDEX.

Melancolici, & iuuenes appetunt delectationes. Quæſt.32. littera L.ad ſecundum. facie 256
Melior eſt aliquis altero dupliciter, quæſt.111.F.ad tertium. facie 939
Memoria & ſpes ſunt cauſa delectationis; & delectatio memoriæ tenet tertium gradum, poſt delectationem ſpei, & ſenſus.q.32.G 252
Memoria eſt pars prudentiæ.q.56.I.ad tertium. 381
Mens quid ſignificet propriè.q.55.E.ad tertium. 375
Mens & intellectus in Angelis, & hominibus differunt, ſicut pars & totum.q.89.S 716
Mens impeditur a tribus, ne ſemper & totaliter in Deum feratur.q.19.E.ad ſecundum. 159
Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati, exponitur, q.109.R 913
Menſura propria, & naturalis eſt homogenea; non autem excedens, & ſupernaturalis. quæſt.19.G.ad ſecundum. facie 162
Menſura debet eſſe certiſſima, intelligitur de neceſſariis. q. 91.G.ad 3.730; & q.96.F.ad 3. 764
Menſura debet eſſe proportionata menſurato, exponitur, q. 16.G.126; & q.97.M.ad ſecundum. 772
Mentiri plures ſimul in ferendo teſtimonium, non eſt de facili credendum.q.105.Q.ad octauum. 869
Merces veſtra multa eſt in cœlis, exponitur, q.4.G 52
Merces æqualis omnibus datur obiectiuè, & cauſaliter, non formalis.q.5.K 56
Merces maior debetur maiori labori ad ſanum ſenſum. queſtio.114.D.ad ſecundum. 973
Merces mercenarij apud te non maneat vſque mane. quæſtio.105.Q.ad ſextum. 868
Mercedem operis recompenſare, eſt actus iuſtitiæ, q.114. littera A 966
Mercedem propriam vnuſquiſque accipiet, &c. exponitur, q.114.D.ad primum. 968
Mercium proiectio quomodo ſit voluntaria.q.6.Z 71
Meretur aliquis etiam per actum debitum.q.21.B 185
Meritum, vel demeritum quomodo conſequatur actum humanum.q.21.A 184
Mereri nullus poteſt poſt hanc vitam, quamuis in Purgatorio culpa remittatur, quæſtio.87.E.ad argumentum in contrarium. 639
Mereri tantum quis non poteſt, quantum intenditur. quæſtio.19.L 167
Mereri vitam æternam ſine gratia nullus poteſt, quamuis poſſit facere opera perducentia ad aliquod bonum hominis connaturale ſine gratia. quæſt.109.O.907; & quæſtio.114.B 969
Mereri vitam æternam ex condigno, & eam eſſe ex gratia, quomodo ſtent ſimul. q.109.O. ad argumentum in contrarium. 908
Mereri non poteſt homo aliqui la Deo abſolutè ſecundum perfectam iuſtitiam, & rationem meriti; ſed ſolum ſecundùm præſuppoſitionem Diuinæ ordinationis, queſtio.114.A 966
Mereri non poteſt homo vitam æternam ſecundùm perfectam iuſtitiam commutatiuam, quæſt.114.C. ad ſecundum. 972
Mereri nullus poteſt id, quod iam habet, per opera ſequentia.q.114.E 974
Mereri non poteſt aliquis ſibi primam gratiam, nec opera præcedentia primam gratiam, ſunt meritoria, quamuis non careant præmio. ibidem.
Mereri primam gratiam alteri merito condigni nullus poteſt, niſi ſolus Chriſtus.q.114.F 976
Mereri ſibi primam gratiam etiam de congruo, non dicitur homo. ibid.
Mereri ſibi quis poteſt augmentum præmij eſſentialis per actum exteriorem. Quæſt.20.littera R. facie 178
Mereri ſibi reparationem poſt lapſum futurum nullus poteſt, nec meritò congrui, nec condigni, quæſtio.114.B. facie 977
Mereri ſibi homo poteſt augmentum charitatis & gratiæ, & maiorem gratiæ gradum; & tamen illum non conſequi, niſi gratia ſit augmentabilis.q.114.H 978
Mereri poteſt homo ſibi perſeuerantiam gloriæ, non autem perſeuerantiam viæ.q.114.I 980
Mereri poteſt aliquis bona temporalia, vt ſunt ad opera virtutum vtilia.q.114.K 981
Merentur quandoq; homines temporalia ſine gratia merito ſecundùm quid, qui habent peruerſam intentionem. ibid.
Merito congrui poteſt aliquis alteri gratiam primam mereri.q.114.F 976
Merito, duplex præmium reſpondet.q.114.H 978
Meritoria operatio prærequirit voluntatem præparatam per gratiam habitualem.q.109.P 909
Meritorium nihil eſt niſi voluntarium.q.7.E 78
Meritorium actum non omnis poteſt facere, qui poteſt demereri.q.109.L.ad ſecundum. 902
Meritorium opus dupliciter conſideratur, vt ex lib.arbit. & vt ex gratia procedit.q.114.C 970
Meritorium opus conſideratum, vt ex gratia procedit, Deus præmiando obſeruat modum iuſtitiæ commutatiuæ. ibid.
Meritorius an ſit actus iuſtitiæ, quo quis reddit quod debet. q.114.A.ad primum. 968
Meritum augetur per actum qui procedit ex paſſione conſequente, non autem præcedente liberum arbitrium. quæſtio.77.K.ad ſecundum. 608
Meritum & merces quid ſit.q.114.A 966
Meritum tria requirit.q.114.A ibid.
Meritum, & ſatisfactio differunt, ibidem ad primum. 968
Meritum condigni quid ſit.q.114.C 970
Meritum ipſum ex Diuina miſericordia eſt, ibidem ad ſecundum. 972
Meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem, ad alias autem virtutes ſecundariò.q.114.D 973
Meritum hominis ad Deum ſemper eſt ex Diuina motione. q.114.K 981
Meruiſſe Chriſtum primam gratiam membris ſuis, poteſt benè & malè intelligi.q.114.F 976
Meruerunt merito ſecundùm quid domos obſtetrices Ægyptiorum.q.114.K.ad ſecundum. 982
Meretricem non debuit accipere ſacerdos in vxorem.q.102. F.ad vndecimum. 848
Metaphyſica & ſapientia eſt circa vltimum terminum ſimpliciter, & vna tantùm.q.57.M 386
Metaphyſica an demonſtret demonſtratione propriè dicta. q.57.M.ad primum. 387
Metus quæ fiunt, licet ſint mixta ex voluntario, & inuoluntario, ſunt tamen magis voluntaria; & quomodo metus cauſet inuoluntarium ſecundùm quid, nò ſimpliciter; & quis ſit metus, qui cadit in conſtantem virum.q.6.Z 72
Minui vel corrumpi capacitatem, & habilitatem animæ ad gratiam, quid ſit.q.85.S 667
Miracula poteſt quis operari, & non eſſe in ſtatu ſalutis. q.108.G 893
Miracula habent diuerſos gradus.q.113.X 964
Miraculosè aliqui inſtruuntur de his, quæ alij naturaliter cognoſcere poſſunt. q.109.K 898
Miſericordia quãdoque eſt paſſio, quandoque ſimplex motus voluntatis.q.77.K.ad ſecundum. 608
Miſericordia an ſit virtus.q.59.T.ad 3. 402
Miſericordia quomodo diſtinguatur ab inuidia. quæſt.35.H. ad tertium. 278
Mitis eſt qui non patitur, patiens qui patitur & non deducitur, exponitur, q.59.A.ad primum. 403

Digitized by Google

Militia, iuſtitia, & miſericordia, quomodo accipiantur in enumeratione beatitudinum. Quæſtione. 69. littera I. ad tertium. facie 489

Motio Diuina, & inſpiratio præſupponitur ad recipiendum gratiam habitualem in anima, non autem aliud donum habituale, q. 109. P. 908. & ad tertium. 909

Motio Diuina qua res indigent, quantumcumque habeant in ſe ſufficiens principium operandi, quid ſit, quæſt. 109. S. facie 917

Motio generalis quomodo omnibus actibus hominis præſupponitur. q. 109. L. 901. & in ſolutionibus. 902

Mobile poteſt naturaliter habere motum, qui eſt in ipſo, & non ab ipſo. q. 6. S 66

Mobile motum a primo mouente non poteſt ipſum mouere, licet appetitus ſenſitiuus a voluntate motus, ipſum mouere poſſit. q. 9. M. 88

Modus charitatis cadit ſub præcepto charitatis, non ſub alijs præceptis, q. 100. P. ad tertium. 809. & Q. 810. & ad ſecundum. 812

Modus, ſpecies, & ordo conſequitur quodlibet bonum creatum; & quomodo diminuuntur vel tolluntur per peccata, q. 85. X. 637

Modus virtutis quomodo reſpiciatur in lege Diuina, & humana; & quod modus obſeruandi virtutem non cadat ſub præcepto, q. 100. P. 807

Monſtra dicuntur peccata, ſicut peccator dicitur ab effectu peccati. q. 21. V ad primum. 182

Mora temporis, & diuturnitas non facit de veniali mortale per ſe, q. 88. N. ad primum. 707

Moraliter mala actio aliter habet effectum per accidens moralem, & aliter naturalem, q. 18. A. ad tertium. 140

Moralem bonitatem non habet res in ſe formaliter, ſed ſuo modo cauſaliter, & originaliter, quæſt. 18. B. ad primum. facie 141

Morales actus diuerſificantur ſpecie ſecundùm bonum, & malum; & quæ ſit per ſe differentia moralium, & quòd non ſit omnino ſimilis differentiæ logicali, quæſtio. 18. F. facie 145

Moralis ſpecies actus non ſolùm attenditur ſecundùm obiecta, ſed etiam ſecundùm alia, ibidem ad quartum. 146

Moralium, quæ ſit vltima differentia. q. 18. C. ad ſecundum. facie 140

Moralis virtus non cauſatur per vnum actum. q. 51. N. arg. in contrarium. 349

Morales virtutes circa paſſiones ſunt principaliter in habitabili, & concupiſcibili, contra Scotum. q. 56. K. arg. in contrarium. 383

Moralis virtus eſt habitus electiuus. q. 58. R. ad ſecundum. facie 395

Moralis virtus diſtinguitur ab intellectuali. q. 58. S. 395

Moralem virtutem oportet eſſe cum recta ratione, & non ſolùm de eo, quod eſt ſecundum rationem rectam. q. 58. V. ad tertium. 399

Moralis virtus quomodo generetur, q. 68. X. ad primū. 400

Moralis virtus non poteſt eſſe paſſio. q. 59. Y. 401

Moralis virtus eſt circa voluptates, & triſtitias, exponitur. q. 59. C ad primum. 405

Morales virtutes non poſſunt (ſaltem omnes) eſſe ſine paſſionibus, q. 59. D. 406

Moralia recipiunt ſpeciem a fine, exponitur. q. 60. E. ad tertium. 407

Morales virtutes, quæ ſunt circa operationes, diſtinguuntur ab his, quæ ſunt circa paſſiones, q. 62. F. 408

Morales virtutes circa operationes conueniunt in quadam generali ratione iuſtitiæ, ſed diſtinguuntur ſecundùm rationes ſpeciales, q. 60. G 409

Moralis virtus non eſt vna tantùm circa omnes paſſiones. q. 60. H 410

Morales virtutes diſtinguuntur ſecundùm aliquam diuerſitatem obiectorum ipſarum paſſionum, ſed non ſecundùm omnem. Quæſtione. 60. littera I. facie 412

Morales virtutes ſunt vndecim numero, & quare prudentia non connumeretur moralibus exiſtentibus circa paſſiones, & operationes. ibidem.

Morales virtutes dicuntur principales, ſeu cardinales. q. 61. K. facie 415

Morales virtutes potius dicuntur principales, quàm aliæ. q. 61. M. 417

Morales ſiue cardinales virtutes, quomodo diſtinguuntur ab inuicem. q. 61. N. 419

Morales ſiue cardinales virtutes diuiduntur in exemplares, purgati animi, &c. q. 61. O 421

Morales virtutes infuſæ diſtinguuntur ſpecie ab acquiſitis, & ratione obiectorum, & ſecundùm ea ad quæ ordinantur, q. 63. Y. 433

Morales virtutes conſiſtunt in medio, & aliquæ tendunt in maximum rei, ſed tamen in medium ſecundum alias circumſtantias, q. 64. A. 435. & ad ſecundum. 436

Morales virtutes ſunt connexæ, & quomodo circa hoc defecerit Burleus, & Scotus. q. 65. E. 442

Moralium virtutum materia tota ſub vna ratione prudentiæ cadit ſecundùm D. S. exponitur, ibidem ad tertium. facie 444

Morales virtutes infuſæ ſunt connexæ in charitate, non autem acquiſitæ. q. 65. F. 445. & G. 446

Morales virtutes ſunt ſecundum quid nobiliores intellectualibus, q. 66. M 454

Moralibus virtutibus quomodo prudentia præſlituat ſinē, & quomodo ratio naturalis, &c. ſit ad tertium. 455

Morales virtutes omnes ſimpliciter præcellit iuſtitia. q. 66. N. facie 456

Morales virtutes infuſæ, & acquiſitæ ſuo modo manent in patria. q. 67. Q. 461

Morales virtutes infuſas an Philoſophi cognouerint. quæſt. 68. B. 477

Morales, & cerimoniales ſunt actus humani ſeu hominis, q. 99. C. ad primum. 788

Moralia præcepta ſunt de his, quæ pertinent ad bonos mores. q. 100. G 793

Moralia præcepta diuerſa diuerſimodè ſunt de lege naturæ Ibidem. 793

Moralia præcepta omnia reducuntur ad decem præcepta decalogi. q. 100. I 797

Moralia præcepta, præter præcepta decalogi, conueniunter diſtinguuntur, quorum eſt triplex gradus, quædam ponuntur ab ipſo Deo, &c. q. 100. P. 813

Moralia præcepta quomodo ſuperadduntur ſingulis præceptis decalogi, &c. dominus noſter docuit. ibidem.

Moralia præcepta veteris legis non iuſtificabant, propriè loquendo de iuſtitia. q. 100. S. 815. & ad primum. 816

Moralia non debuerunt ſuperaddi veteri legi à lege nouæ, ſicut quædam credibilia explicantur in noua, quæ in veteri nō erant. q. 108. F. ad primum. 891

Morbus, ægrotatio, vitium, differunt in corporalibus, & qualiter differunt in moralibus. q. 71. C 503

Mores dicuntur boni, qui rationi conueniunt. q. 100. G 793

Mores qui dicantur, & quare dicantur præcepta moralia. q. 99. B. 786

Morosum dicitur aliquid nō ſemper à mora temporis menſurantis, ſed coexiſtentis, & a durationē. q. 31. X. ad ſecundum. 242

Morioſum dicitur peccatum non propter diuturnitatem temporis, ſed rationis immorationem. q. 74. Q. ad tertiū. 567. & q. 88. N. ad ſecundum. 708

Moroſa delectatio, & peccatum delectationis moroſa quid dicatur. q. 74. Q. 565

INDEX.

Mors,& alij defectus conſequuntur primi parentis peccatum per accidens,Quæſt.85.littera Y facie 674
Mors quomodo dicatur intrare per feneſtras.q.27.Y. 217. & q.85.Y. 675
Mors per peccatum mundum intrauit, exponitur.q.85.Y. arg.in contra. 675
Mortem Deus non fecit,gloſatur.q.85.Z.ad primum in contrarium. 678
Mors eſt pœna conſequens peccatum originale, & probabilius eſt,quòd omnes moriantur ante aduentum Chriſti, q.81.C.ad primum. 643
Mortale peccatum quomodo tollat virtutes infuſas,non autem acquiſitas;ſed veniale non tollit eas,q.71.H. 507
Mortale,cui cauſæ virtutis opponatur, & quare tollat charitatem. ibidem.
Mortale, & veniale accipiuntur quandoque materialiter, quandoque formaliter.q.72.P. 520
Mortale quare dicatur ex ſpecie vel ex genere. ibidem.
Mortale,& veniale non ſemper differunt genere, quamuis dicatur quoddam veniale ex genere, & quoddam mortale ex genere,q.88.K. 700
Mortale ex genere poteſt fieri ex parte agentis veniale.q.88.K.701; & O. 709
Mortale quare dicatur irreparabile,& veniale reparabile. q.88.K.ad ſecundum. 702
Mortale non minuitur ex veniali propter quod fit,& in qd ordinatur.q.88.O 709
Mortale poteſt fieri veniale,ſi ſoluatur ſpecies mortalis ibi.
Mortalitas,& venialitas peccatorum quid ſignificent; & an diuerſificent actus ſpecie.q.72.P. 520
Mortificari metaphoricè quid ſit,quæſt.114.C.ad.3. 978
Motus vnus non terminatur ad duos terminos,gloſatur.q.31.Y.ad ſecundum. 243
Motus inducit laſſitudinem in delectatione.q.32.F.ad ſecundum.facie 252
Motus eſt actus entis in potentia, exponitur.q.9.N. 89
Motus aliquis dicitur dupliciter.q.41.P 301
Motus cum in actionem, & paſſionem diuiditur,qualis ſit diuiſio.q.1.D 8
Motus augmenti charitatis reducitur ad alterationem. q.52.P.d tertium. 353
Motus quo conſentimus iuſtificationi, eſt effectus gratiæ.q.111.C,ad ſecundum. 933
Motus li.arb.qui eſt pro momento iuſtificationis, eſt contritio.q.113.Q.ad tertium 955
Motus,& operationes diſtinguuntur diuerſimodè ſecundum agentem,& finalem ſpecie quo ad actus naturales, & voluntarios.q.72.N 516
Motus ſenſualitatis quidam conſequuntur diſpoſitionem corporalem,& non ſunt peccata; quidam apprehenſionem. & ſunt peccata.q.74.N.ad ſecundum.560; & q.80.Z. ad tertium. 633
Motus exiſtens in ſenſualitate habet ſe ad rationem tripliciter,quia vel ratio reſiſtit,vel imperat,vel negligit, ibidem;& q.77.M 610
Motus ſenſualitatis ipſa imaginatio quandoque potius cõcomitatur,quàm cauſet,& illi ſunt extra genus moris. q.77.M.610;& q.74.N.ad ſecundum. 560
Motus ſenſualitatis inordinatos,& ſi non omnes,tamen ſingulos poteſt homo vitare. ibidem.
Motus ſenſualitatis poſt conſenſum rationis quomodo intelligitur,quia non eſt vnus motus ſolitariè acceptus,& cũ conſenſu,q.88.M.ad ſecundum. 705
Motus ſubitus rationis ſuperioris,quis dicatur,& quis deliberatus,q.74.V.576;& 89.R. 714
Motus ſubiti ſenſualitatis,& rationis ſunt venialia,non tamen ex genere,ſed per accidens ratione imperfectionis, q.88.K.ad tertium.702;& q.77.M. 610
Motus ſubitus circa res æternas, non potuiſſet fuiſſe in ſtatu innocentiæ.Quæſt.89.littera R, facie 714
Motus primi in infidelibus ipſius ſenſualitatis, ſi eis non conſentiatur,non ſunt mortalia peccata.q.89.T 718
Motus interiores oriuntur ſecundùm ordinem naturæ a ſenſibilibus exterioribus, non tamen ſemper immediatè,q. 80.Y.ad ſecundum. 631
Motus interiores hominis perfectè per Chriſtum in lege noua ordinantur quo ad totam vitam hominis. quæſt.108. G.facie 893
Motus interiores hominis an ſint peccata.q.75.B.ad ſecundum. 590
Motus interiores animi,puta adulterij, vel homicidij,etiam lex vetus prohibuit,ſed non cohibuit,q.107.B. 883; & A:ad ſecundũ.882;& C.ad ſecundũ,886;& D.ad tertium. 888
Mouens, & motum,agens, & patiens an oporteat realiter diſtingui.q.51.M.ad ſecundum. 347
Mouens duplex eſt,ſcilicet trahens ad ſe,patiens, & repellens,q.23.H. 197
Mouens ſecundum,non mouet niſi inquantum mouetur, gloſatur,q.93.P. 955
Mouens non mouetur ab eo,quod mouet,exponitur,q.9.M. facie 87
Mouentur aliter a Deo naturalia, aliter vtentia ratione, q. 93.R.744;& q.1.C. 6
Mouere per modum imperij eſt rationis,non voluntatis, & ita lex mouet eos,qui ſubduntur legi.q.90.A.ad tertiũ. facie 723
Moueri naturaliter,quid ſit.q,10.R 94
Moueri a principio intrinſeco,quid ſit; & quæ ſint illa quæ ſic mouentur.q.6.S. 66
Moueri,quæ dicuntur a principio intrinſeco, ſunt duplicia, ibidem. 66
Moueri dicitur animal duplici motu,ſcilicet eo, qui conſequitur naturam corporis,& eo, qui ſequitur apprehenſionem,& appetitum,& differentia illorum ponitur.quæſt. 6.Y.facie 71
Moueri a ſe violenter animal nunquam poteſt q.6.S 66
Moueri poteſt animal motu naturali, & violento reſpectu diuerſorum in animali;& ſimiliter diſtinguitur de quiete.q.6.X. 70
Mouere ſeipſum per ſe primò idem ſecundum rem, non eſt poſſibile,contra Scotum.q.9.L 85
Mouere, & agere eſt præſtantius, quàm pati,exponitur. q.9.M 87
Mouere non poteſt aliquid naturaliter,niſi id quod dat principium intrinſecum motus, q.9.Q 93
Mouere ad ſpecificationem actus neceſſariò quid ſit, q.10. S.facie 97
Mouet Deus omnia ad ſe,ſpecialiter tamẽ iuſtos mouet,ſcilicet gratuitè,& motu ſpeciali,q.109.P 909
Mouet Deus aliter creaturas rationales,quàm primum cœlum creaturas corporales.q.109.K 898
Moyſes quamuis Deum per eſſentiam viderit, non tamen tempore traditionis legis, ſed quo tempore,non legitur, q.98.S.ad ſecundum. 781
Mulieres poſſunt ſuccedere, & eſſe hæredes,nec hoc eſt in præiudicium communitatis,q.105.Q. ad quartum. 867
Multa poſſunt eſſe,quæ ſecundùm quid poſſunt eſſe vnum. q.17.M 131
Multiplicato ſuperiori,multiplicatur inferius, gloſatur, q. 56.F. 376
Mundi ſtatus variatur vel ſecundùm diuerſitatem legis, vel quia homines ſub eadem lege ad eum diuerſimodè ſe habent,q.106.Y. 879
Munditia cordis quid ſit q.69.L 491
Mutatio, quæ denominat hominem corrumpi, denominat

partes

partes ſeparari. Quæſt. 22. litte. B. ad tertium. facie 188
Mutatio quomodo dicatur eſſe in inſtanti, q. 113. S. 958
Mutuatum vel accomodatum quando reddere quis non teneatur, & quomodo lex circa illa ſe habuerit, q. 105. Q. ad quartum. 867
Mutuum vel depoſitum quomodo differant, & quando quis reſtituere teneatur depoſitum. q. 105. Q. ad 5. 868

N

NAtura quælibet perfecta eſt, quando coniungitur ſuperiori natura. q. 3. Y. 40
Naturæ altioris eſt altior perfectio, & finis inhærens, & formalis; ſed non obiectiua, & finis vt res, q. 3. Z. 41
Natura rationalis aliter eſt ſupra ſenſibilem, quàm intellectualis ſupra rationalem. q. 5. I. 54
Natura non deficit in neceſſarijs, exponitur. q. 5. N. 61
Naturam eſſe determinatam ad vnum, quomodo intelligatur. q. 10. R 95
Natura non poteſt facere per potentiam quod fit per habitum. q. 51. L. ad ſecundum. 346
Natura cuiuslibet dicitur forma, intelligitur radicaliter, & cauſaliter. q. 71. E 504
Natura eramus filij iræ, exponitur, q. 81. A 631
Natura eſt duplex, ſcilicet vniuerſalis, & particularis; quæ dam intendit defectum, & corruptionem, alia non. q. 85. Z. facie 677
Natura, & habitus aſſimilantur in aliquibus in aliquibus non, q. 94. T 747
Natura humana in ſtatu naturæ integræ, & modo, qualiter ſe habeat ad opus bonum, q. 109. L 901
Natura ſe ſola non poteſt cauſare diſpoſitionem ad gratiã, q. 109. Q. ad ſecundum. 913
Natura integra reparare ſe poteſt quo ad id, quod eſt cõnaturale; nõ autẽ quod excedit, q. 109. Q. ad tertium. 913
Natura corrupta, & integra hominis, quid ſit, q. 109. R 914
Naturæ cuiuslibet rei contrariatur victum, q. 71. E 504
Naturæ contraria an poſſint aſſuefieri, q. 71. F 505
Naturæ contrarium inuenitur in omnibus naturis, & vt in paucioribus dempto homine. ibidem.
Naturam nullam poſſe ſupra ſeipſam agere, exponitur, q. 109. M. ad ſecundum. 905
Naturale differt a voluntario, q. 6. S 66
Naturale poteſt habere in ſe motum, qui non eſt ab ipſo; ſed voluntas non, q. 6. X 70
Naturale poteſt aliquid eſſe dupliciter. q. 51. I. 344
Naturale lumen intellectus agentis facit, vt homo bene ſe habeat ad principia ſpeculabilium, q. 56. G 377
Naturale alicui eſſe, & eſſe naturæ alicuius differunt. q. 63. T. arg. in contra. 430
Naturales defectus quomodo dicantur mortalitas, & paſſibilitas. q. 85. Z. 677
Naturalia contingentia, quæ dicantur, & quomodo ſubſint legi æternæ q. 93. R 744
Naturalia ſunt maiora quo ad inamiſſibilitatem, quàm gratuita. q. 106. X. ad tertium. 878
Naturalia in dæmonibus manſerunt integra, exponitur, q. 85. S. ad primum. 668
Naturalis potentia, & naturaliter alicui conuenies differunt. q. 51. L. ad primum. 346
Naturalis ratio non eſt ſolùm principiorum communiſſimorum, ſed concluſionum deductarum ex principijs, q. 58. X. ad primum. 400
Naturalis dicitur virtus, non quia perfectè ſit a natura; ſed quia eſt ſecundum naturam. q. 71. E 504
Naturalis virtutis corruptio cauſat peccatum in naturalibus. q. 71. H 507
Naturalis potentia quomodo ſit cauſa, & principium peccati, & quomodo peccatum ſit contra naturam, Quæſt. 75. littera B. ad tertium. facie 582
Naturaliter dicitur poſſe homo quod virtute naturalis formæ poteſt, quamuis illam formam, & naturam a Deo habeat. q. 109. K 858
Naturaliter facere, & implere legem gentes, exponitur. q. 109. N. ad primum. 907
Neceſſarium accipitur tripliciter. q. 10. V. 99
Neceſſaria incomplexa, & in eſſendo ſunt plura, ita quod non habent potentiam in ſe ad non eſſe, ſicut Angeli, & corpora cæleſtia. q. 93. Q. 742
Neceſſaria incomplexa creata impoſſibile eſt aliter ſe habere, exponitur. q. 93. Q. arg. in contra. 743
Neceſſarium quoddam eſt metaphyſicum, quoddam phyſicum, quoddam ſub conditione, & hoc eſt duplex, q. 91. H. facie 731
Neceſſitas duplex, ſcilicet coactionis, & naturalis inclinationis; prima præiudicat voluntarie, ſecunda non, q. 6. X. facie 70
Neceſſitas non habet legem, nec legi ſubditur quantum ad verba; tamen quantum ad finem, & intentionem legislatoris. q. 96. I. 770
Negationis poteſt duplex cauſa eſſe, q. 75. A 579
Neſcientia, ignorantia, error, hæreſis differunt. q. 76. B. 588
Nidum inueniens, & in eo matrem cum filijs, quare prohibebatur auferre. q. 102. I. ad octauum. 848
Nitorem duplicem habet anima hominis, qui per peccatum tolluntur. q. 86. A. 679. & q. 89. P. 711
Nobilius ſimpliciter, poteſt eſſe ignobilius ſecundùm quid, q. 61. K. ad tertium. 416
Nocumentum, & damnum eſt duplex, ſcilicet reale, & penale, quæ diuerſimodo ſe habent ad peccatum. q. 75. H facie 548
Nolo, & non volo quomodo differunt. q. 6. I'. 69
Nomina de Chriſto dicta differunt. q. 112. G. ad primum. facie 940
Non ens purum non poteſt dare differentiam, & ſpeciem, q. 18. E 142
Nota dicitur propoſitio per ſe, & immediata; & quomodo eſt duplex medium, ſcilicet ſimpliciter, & ex natura rei, & quo ad nos. q. 94. I'. 749

O

OBduratio & excecatio quid importent, & an Deus ſit cauſa obdurationis, & excecationis. q. 79. T 625
Obedire in quibus teneatur ſubditus prælato. q. 13. L. ad tertium. 114
Obedire nullus debet in his, quæ ſunt contra ſalutem. q. 96. I. facie 767
Obedire non facit Euangelium, quia eſt ſecundarium nouæ legis, ſed principale nouæ legis eſt quo homo iuſtificatur, & ſalutem acquirit. q. 106. I'. ad primum. 877
Obedientia quædam eſt neceſſitatis, quædam conſilij; & quo modo magis pertineat ad perfectionem, quam paupertas; & in quo Chriſtus eam complerit. q. 108. H. ad tertium. 806
Obedientiales potentiæ ſecundi ſunt modi. q. 113. X 964
Obiectum cognationis oportet eſſe proportionatum cognoſcẽti, exponitur contra, Scotum. q. 5. N 61
Obiectum ſpectat ad actus, & rationis dat ſpeciem moralem, q. 18. B. 140
Obiectum dupliciter cadit ſub ratione, & ſecundùm hoc differenter dat bonitatem actui voluntatis, q. 19. D. ad tertium. 158
Obiectum voluntatis, & circumſtantiæ obiecti habent rationem vnius obiecti reſpectu actus interioris voluntatis. q. 19. E. ad ſecundum, 159

INDEX.

Obiectum voluntatis proponitur per rationem per ſe, nunquàm a ſenſu, niſi mediante ratione. Quæſtione 19. littera. F facie 160

Obiectum determinat, & ſpecificat ad modum principij formalis, non quia ſit principium informans, ſed quia eſt ratio agendi ſpecificationem actus. q. 9. L 86

Obiectum nullum mouet neceſſariò ad ſpecificationẽ actus, niſi vltimus finis, & beatitudo, q. 80. X. 628

Obiectum conueniens actus moralis, quid ſit, q. 18. B 154

Obiectum actus exterioris dupliciter ſe habet ad finem voluntatis. q. 18. G 161

Obiectum intelligibile, & intellectus, aliter concurrit ad verum; aliter appetitus, & appetibile ad amorem, q. 27. X. facie 216

Obiectum odij eſt malum, q. 29. I 229

Obiecta vt fines, & vt obiecta, an diſtinguant actus, & motus, q. 72. N. ad ſecundum. 517

Oblatio quare de animalibus fiebat in lege veteri, & de terræ naſcentibus ac paribus; & mel ac frumentum non apponebantur, ſed ſal & thus. q. 102. C. ad arg. in contrarium. 826

Obſeruantiarum cerimonialium legis veteris fuerunt rationabiles cauſæ tam litterales, quàm figurales. quæſt. 102. F. facie 836

Obſtetrices Pharaonis meruerunt domos merito ſecundum quid, q. 114. K. ad ſecundum. 982

Occaſio accepta non data fuit datio legis. q. 98. R. ad tertiũ. 779; & Q. ad ſecundum. 777; & q. 101. X. ad ſecundum. facie 821

Occidens vel ſe ſuſpendens dupliciter conſideratur, & ſecũdùm hoc diuerſimodè puniebatur, q. 21. A. ad primum. facie 184

Occidens ſeipſum non formaliter odit ſeipſum. q. 29. N. ad ſecundum. 232

Occidebant Iudæi hoſtes in ciuitate capta, ſed non ſuccidebant arbores. q. 105. R. ad quartum. 872

Occiſio innocentis quando ſit contra legem naturæ, & decalogi, & quando non. q. 94. Z. ad ſecũdũ & tertium. 755. & q. 100. O. ad ſecundum. 808

Odire ſeipſum nullus poteſt per ſe loquendo quæſtio. 29. N. facie 232

Odire veritatem contingit tripliciter. q. 29. O. 233

Odire aliquid in vniuerſali contingit dupliciter, & quomodo ad vnum ſenſum, etiam odio ſenſitiuo, & quomodo odium, & ira differunt. q. 29. R. 236

Odit animam ſuam, qui diligit iniquitatem, exponitur. q. 29. N. ad primum. 232

Odit Deus peccatum quo ad formale, nõ autem quo ad ſubſtantiam actus. q. 79. R. arg. in contra. 621

Odium non eſt fortius amore ſimpliciter, licet ſit magis ſenſibile. q. 29. M. & L 230

Odium vt eſt in parte intellectiua poteſt vtroque modo eſſe reſpectu vniuerſalis. q. 29. P 233

Odium cauſatur ex aliqua diſſonantia, quæ communicati repugnat, exponitur. q. 29. P. ad ſecundum. 234

Odium omne ex amore oritur, q. 29. K 229

Odium videtur aliquando fortius amore, & de hoc exemplum ſenſibile. q. 29. L 230

Odium hominis eſt minus peccatum, quàm infidelitas, & deſperatio. ſecus de odio Dei. q. 73. ad A. tertium. 532

Odium inimicorum quomodo Chriſtus prohibuerit. q. 107. B. ad ſecundum. 884; & C. ad ſecundum. 886

Odij obiectum eſt malum. q. 29. I 229

Odio haberi nõ pòt bonũ ſecundũ rõnẽ boni, necin vniuerſali nec in particulari; ens antẽ, & verũ in vniuerſali odio haberi non poſſunt, ſed benè in particulari. q. 30. Q. 235

Odioſos facit homines auaritia, exponitur. q. 29. N. ad tertium. 232

Offenſa, reatus, & macula differunt; & quid ſit reatus, & vnde cauſetur. Quæſtione 87. littera A facie 682

Offenſa Dei an ſine gratia a Deo remitti poſſit, quæſt. 109. Q facie 912

Offenſa dupliciter accipitur. q. 113. N. 950

Offerebantur domino primitiua animalium, & hominum, nõ autem terrenaſcentium. q. 102. F. ad quintum. 847

Omiſſionis peccatum per ſe, & abſolutè loquendo, poteſt eſſe ſine actu. q. 71. I 509

Omiſſio per accidens, & indirectè volita an ſit peccatum; & voluntas omiſſionis, & ipſa omiſsio ſunt vnum peccatum. q. 71. I 509

Omiſſio non eſt peccatum ſine voluntate expreſſa interpretatiua vel indirecta, & quando peccetur omiſſione, ibi.

Omiſſionis, & commiſſionis peccatum differunt ſpecie naturali, & materiali; non autem formali. quæſtio. 72. Q. facie 523

Onera legis quomodo antiqui non potuerunt portare, q. 98. Q. ad tertium, 778

Opera bona præcedentia gratiam, & ſi non ſint meritoria gratiæ, non tamen omnino carent præmio. quæſt. 114. E. facie 974

Opera vitæ quandoque cauſantur ab intrinſeco, quandoque ab extrinſeco. q. 80. T. ad primum. 631

Opera Dei quomodo ſint perfecta perfectione eſſentiali, non autem accidentali, & poſſibili habere. q. 98. R. ad primũ, facie 779

Opera, quæ Deus fecit, quomodo perſeuerent in æternum, & de quibus intelligatur. q. 98. R. ad ſecundum. 779

Opera lucis, & tenebrarum, quæ ſint. q. 108. E. arg. in contrarium. 889

Opera ſupererogationis quando ſint in præcepto, & quando non, q. 108. H. ad quartum. 897

Opera ſine gratia facta, nec ſunt meritoria, nec facliua vitæ æternæ. q. 109. L 901

Opera carnis dicuntur omnia genera peccatorum radicaliter, & originaliter. q. 72. M 515

Operatio humana poteſt eſſe a triplici potentia hominis, q. 3. S 34

Operatio, in qua beatitudo conſiſtit, non eſt impedita, exponitur. q. 4. E 48

Operatio quidem quæ eſt ſecundùm naturam motus eſt, paſſio verò quæ præter naturam, exponitur, q. 24. K. ad ſecundum. 200

Operationes, & motus diſtinguuntur ſecundùm cauſam agentem, & finem ſpecie, diuerſimodè tamen actus, naturales, & voluntarij quo ad principia, q. 72. N 516

Operari, & velle quale bonum homo poſſit in ſtatu naturæ integræ, & corruptæ. q. 109. L 901

Operans aliqua de genere bonorum pro alijs an mereatur eis, cum ipſe ſit extra charitatem, qui operatur. q. 20. T. ad tertium. 180

Opus ad quod teneor ex præcepto, ſi id non facio ex charitate pecco, ſecus ſi ad illud non obligor, q. 100. Q 810

Opus dicitur difficile, quandoque ex parte operis, quandoque ex parte operantis, q. 107. D 887

Opus aliquod poteſt dici magnum dupliciter, quæſt. 113. V. facie 962

Opus miraculoſum tres requirit conditiones. quæſt. 113. X. facie 964

Opus meritorium hominis poteſt conſiderari dupliciter, & ſecundùm hoc diuerſimodè meretur vitam æternam. q. 114. C 970

Opus meritorium vt procedit ex gratia, Deus præmiando ſeruat modum iuſtitiæ commutatiuæ, non ſimpliciter iuſtitiam commutatiuam, ibidem.

Operis difficultas, non autem operantis facit ad bonitatem, & meritum accidentale. q. 73. D. ad ſecundum. 539

Operum ſuorum hominem eſſe dominum, gloſatur. q.109. O.ad ſecundum.908.& L.ad primum. 902

Opinio, fides,& ſcientia, non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto.q.67.S.466.& ad tertium. 468

Opinio vna vel oratio ſine ſui mutatione,quomodo ſucceſſiuè ſit vera vel falſa ſecundùm mutationem obiecti, q. 19.D 157

Opinio,& ſcientia poſſunt corrumpi per ſe.q.53.S 757

Opinio vniuerſalis nunquam mouet ſine apprehenſione particulari.q.56.I.ad ſecundum. 331

Opinionem multorum non eſt neceſſe veram eſſe ſimpliciter ſed ſecundùm partem.q.50.L 345

Opinatiua vel ratiocinatiua pars animæ quid ſit, & an diſtinguatur a ſcientifica,q.57.O.ad ſecundum. 390

Opponuntur quandoque aliqua,& ſunt incompoſsibilia ſecundùm rationem communem,non autem ſecundùm ſpeciales rationes eorum; & quandoque in eſſe naturę, aliqua non repugnant,& tamen ſecundùm aliquod prædicatum ſunt incompoſſibilia.q.1.E 11

Oppoſitio terminorum eſt duplex.q.113. R.ad ſecundum. facie 956

Oppoſitum vnum diſponit ad aliud, & quandoque non diſponit,q.88.L.ad primum. 703

Optimi eſt optima adducere,exponitur.q.105.P. ad ſecundum. 863

Optimo non poteſt fieri additio,declaratur.q.34. T. ad ſecundum. 265

Optimo opponitur peſſimum,declaratur pulchrè. q.39. D. ad primum.293; & q.73.D.argumento poſt oppoſitum. facie 539

Oratio dominica dicitur etiam pro remiſſione mortalium, quamuis pro venialibus dicenda ſit, pro quibus etiam ſufficit,q.74.S.ad ſextum. 574

Oratio dicitur vera vel falſa ab eo,quòd res eſt vel non eſt q.93.N.ad tertium. 739

Oraverunt Iudæi ad occidentem, nos verò ad orientem.q. 102.D.ad tertium. 831

Ordo generationis eſt ſimpliciter poſterior ordine perfectionis q.62.S 428

Ordo eſt triplex contra quos accipitur triplex peccatum, q72.O 518

Ordo,modus,& ſpecies quodlibet vnum ſequuntur;& quomodo per peccatum tollantur vel diminuantur,q.85.X. facie 674

Ordo intellectualium creaturarum non eſt minor,quàm corporalium,q.109.K 898

Ordinis,& continuationis huius libri ad primam partem ratio.q 1.A 1

Ordini ſacro, quomodo votum continentiæ ſit annexum.q. 73.K 554

Ordinem naturæ in operando non ſeruare, vel ſupra vel præter naturam agere,quomodo Deo conueniat, vel malis Angelis,q.80.T.ad ſecundum. 631

Ordinationi principis reſiſtens, Deo reſiſtit, declaratur,q. 96.I 767

Ordinare omnia in Deum, an quis teneatur, & omittendo quomodo peccet,& an virtualiter ſufficiat.q.88.I.ad ſecundum. 699

Organum appetitus ſenſitiui eſt Cor. q.22.C. 189

Origenis error de felicitate animarum,q.5.M 59

Os loquitur ex habundantia cordis, exponitur. q.48. D.ad tertium. 329

P

Patientia quare non eſt virtus cardinalis. q.61. M. ad tertium. 419

Pacificè habebant Iudæi conuerſari cum extraneis,& huius erat triplex occaſio.Quæſtio.105.littera R facie 871

Panis ſimilagineus quare Deo offerebatur.& quare quædã animalia in veteri lege,q.102.C.ad ſecundum. 827

Pars animæ opinatiua ſiue ratiocinatiua,quid ſit,& an diſtinguatur a ſcientifica,q.57.O.ad ſecundum. 390

Partes poteſtatiuas,& potentionales habere,& etiam partium ordinem conuenit etiam qualitati,q.49.A.ad tertium. 331

Partes integrales duplices ponit Herueus,q.54.B.ad ſecundum. 369

Partes naturaliter plus diligunt totum,quàm ſeipſas,& in hoc malè carpitur Doctor Sanctus. q. 109.M 904

Partes appetitiuæ ſunt magis actiuæ, quàm apprehenſiuæ, exponitur.q.22.C.ad ſecundum.189.& q.27.X. 216

Parentes ſecundùm aliam rationem diligunt filios,& econtra.q.100.L. ad quartum. 801

Parentum peccata dicũtur puniri in filijs,exponitur, q.87. H.ad primum. 696

Participatio qua ſubiectum dicitur magis participare formam in ipſius intenſione,quid ſit,q.52.T 351

Participatiuè exiſtens ens, eſt tale per id, quod eſt per eſſentiam,exponitur.q.90.B 724

Paſſio,& actio quomodo diuidunt motum, & qualis ſit diuiſio,q.1.D 8

Paſſio propriè dicta non poteſt competere animæ, niſi per accidens, & quomodo dupliciter patitur in corpore, q. 22.B 186

Paſſio quomodo moueat voluntatem,q 9.M 88

Paſſio quandoque abſorbet totaliter rationis iudicium,quãdoque non;& cum ratio totaliter ligatur neceſſariò mouetur a paſſione quo ad ſpecificationem actus,q.10.T. facie 98

Paſsio diuerſa eſt qua trãſmutatur homo in deterius,& qua in melius,& quæ ſit paſsio animalis, & quare dicatur primò conuenire compoſito,q.22.B 186

Paſſio quælibet conſideratur,& ſecundùm propriam rationem,& inquantum paſſio.q.22.B 186

Paſſio eſt motus,declaratur ibidem ad ſecundum. 188

Paſsio eſt via in corruptionem, exponitur,q. 22. E. ad tertium. 188

Paſsio dicitur eſſe in anima non quaſi ipſa tranſmutetur, ſed quia per ipſam tranſmutatur corpus.q.22.C 188

Paſsio multum analogicè conuenit,& æquinocè,apprehenſiuæ,& appetitiuæ,ibidem ad primum. 189

Paſsio ibi propriè inuenitur,vbi eſt tranſmutatio corporalis, declaratur.q.22.D 190

Paſsio eſt irrationalis partis per eſſentiam, rationalis autẽ per participationem,ibidem. 191

Paſsio appetitus ſenſitiui poteſt ſequi ad apprehenſionem intellectiuam dupliciter. ibidem.

Paſsio ratione generis non habet, quòd ſit bona ſaltem poſitiuè,habet tamen permiſſiuè per non repugnantiam.q. 24.I. ad primum. 199

Paſsio non quæcunque diminuit de bonitate actus moralis, q.24.L.& ad primum. 201

Paſsio ſecundùm ſpeciem naturæ non eſt bona vel mala moraliter,ſed ſecundùm quòd pertinet ad genus moris, q 24.M 202

Paſsio principalior an ſit amor vel delectatio, quæſt.25.O. facie 205

Paſsio vel motus appetitus tendens in malum neceſſariò præſupponit paſsionem vel motum tẽdentem in bonum, ſimiliter paſsio recedens a bono præſupponit recedentẽ a malo,q.25.P 207

Paſsio aliqua irascibilis cauſatur ex paſsione concupiſcibilis,qua eſt de malo præſenti ortus; aliæ autem paſsiones irascibilis cauſantur, & præſupponunt paſsiones concupiſcibilis, quæ dicunt proportionem ad bonum vel malum.

INDEX.

Obiectum voluntatis proponitur per rationem per se, nunquàm a sensu, nisi mediante ratione. Quæstione 19. littera. F. facie 160

Obiectum determinat, & specificat ad modum principij formalis, non quia sit principium informans, sed quia est ratio agendi specificationem actus. q. 9. L 86

Obiectum nullum mouet necessariò ad specificationẽ actus, nisi vltimus finis, & beatitudo, q. 80. X. 628

Obiectum conueniens actus moralis, quid sit, q. 18. B 154

Obiectum actus exterioris dupliciter se habet ad finem voluntatis. q. 18. G 161

Obiectum intelligibile, & intellectus, aliter concurrit ad verum; aliter appetitus, & appetibile ad amorem, q. 27. X. facie 216

Obiectum odij est malum, q. 29. I 229

Obiecta vt fines, & vt obiecta, an distinguant actus, & motus, q. 72. N. ad secundum. 517

Oblatio quare de animalibus fiebat in lege veteri, & de terræ nascentibus ac panibus; & mel ac frumentum non apponebantur, sed sal & thus. q. 102. C. ad arg. in contrarium. 826

Obseruantiarum cerimonialium legis veteris fuerunt rationabiles causæ tam litterales, quàm figurales. quæst. 102. F. facie 836

Obstetrices Pharaonis meruerunt domos merito secundum quid, q. 114. K. ad secundum. 982

Occasio accepta non data fuit datio legis. q. 98. R. ad tertiũ. 779; *& Q. ad secundum.* 777; *& q. 101. X. ad secundum. facie* 821

Occidens vel se suspendens dupliciter consideratur, & secũdum hoc diuersimodè puniebatur, q. 21. A. ad primum. facie 184

Occidens seipsum non formaliter odit seipsum. q. 29. N. ad secundum. 232

Occidebant Iudæi hostes in ciuitate capta, sed non succidebant arbores. q. 105. R. ad quartum. 872

Occisio innocentis quando sit contra legem naturæ, & decalogi, & quando non. q. 94. Z. ad secũdũ & tertium. 755. *& q. 100. O. ad secundum.* 808

Odire seipsum nullus potest per se loquendo quæstio. 29. N. facie 232

Odire veritatem contingit tripliciter. q. 29. O. 233

Odire aliquid in vniuersali contingit dupliciter, & quomodo ad vnum sensum, etiam odio sensitiuo, & quomodo odium, & ira differunt. q. 29. R 236

Odit animam suam, qui diligit iniquitatem, exponitur. q. 29. N. ad primum. 232

Odit Deum peccatum quo ad formale, nõ autem quo ad substantiam actus. q. 79. R. arg. in contra. 621

Odium non est fortius amore simpliciter, licet sit magis sensibile. q. 20. M. & L 219

Odium vt est in parte intellectiua potest vtroque modo esse respectu vniuersalis. q. 29. P 233

Odium causatum ex aliqua affectione, quæ communiter repugnat, exponitur. q. 29. P. ad secundum. 234

Odium omne ex amore oritur. q. 29. K 229

Odium videtur aliquando fortius amore, & de hoc est complum sensibile. q. 29. L 230

Odium hominis est minus peccatum, quàm infidelitas, & desperatio. secus de odio Dei. q. 72. ad. ad tertium. 532

Odium inimicorum quomodo Christus prohibuerit. q. 107. B. ad secundum. 884; *& C. ad secundum.* 886

Odij obiectum est malum. q. 29. I 229

Odio haberi no pot bona secundũ rõnẽ boni, nec in vniuersali nec in particulari eius antẽ, & verũ in vniuersali odio haberi non possunt, sed benè in particulari. q. 30. Q. 235

Odiosos facit homines auaritia, exponitur. q. 29. N. ad tertium. 232

Offensa, reatus, & macula differunt; & quid sit reatus, & vnde causetur. Quæstione 87. littera A facie 682

Offensa Dei an sine gratia a Deo remitti possit, quæst. 109. Q. facie 912

Offensa dupliciter accipitur. q. 113. N. 950

Offerebantur domino primitiua animalium, & hominum, nõ autem terræ nascentium. q. 102. F. ad quintum. 847

Omissionis peccatum per se, & absolutè loquendo, potest esse sine actu. q. 71. I 509

Omissio per accidens, & indirectè volita an sit peccatum; & voluntas omissionis, & ipsa omissio sunt vnum peccatum. q. 71. I 509

Omissio non est peccatum sine voluntate expressa interpretatiua vel indirecta, & quando peccetur omissione, ibi.

Omissionis, & commissionis peccatum differunt specie naturali, & materiali; non autem formali. quæstio. 72. Q. facie 523

Onera legis quomodo antiqui non potuerunt portare, q. 98. Q. ad tertium, 778

Opera bona præcedentia gratiam, & si non sint meritoria gratiæ, non tamen omnino carent præmio. quæst. 114. E. facie 974

Opera vitæ quandoque causantur ab intrinseco, quandoque ab extrinseco. q. 80. T. ad primum. 631

Opera Dei quomodo sint perfecta perfectione essentiali, non autem accidentali, & possibili habere. q. 98. R. ad primũ. facie 779

Opera, quæ Deus fecit, quomodo perseuerent in æternum, & de quibus intelligatur. q. 98. R. ad secundum. 779

Opera lucis, & tenebrarum, quæ sint. q. 108. E. arg. in contrarium. 889

Opera supererogationis quando sint in præcepto, & quando non, q. 108. H. ad quartum. 897

Opera sine gratia facta, nec sunt meritoria, nec facilina vitæ æternæ. q. 109. L 901

Opera carnis dicuntur omnia genera peccatorum radicaliter, & originaliter. q. 72. M 515

Operatio humana potest esse a triplici potentia hominis, q. 3. S 34

Operatio, in qua beatitudo consistit, non est impedita, exponitur. q. 4. E 48

Operatio quidem quæ est secundum naturam motus est. passio verò quæ præter naturam, exponitur, q. 24. K. ad secundum. 200

Operationes, & motus distinguuntur secundùm causam agentem, & finem speciei. diuersimodè tamen actus, naturales, & voluntarij quo ad principia. q. 72. N 516

Operari, & velle quale bonum homo possit in statu naturæ integræ, & corruptæ. q. 109. L 901

Operans aliqua de genere bonorum pro aliis an mereatur eis, cum ipse sit extra charitatem, qui operatur. q. 20. T. ad tertium. 180

Opus ad quod tenetur ex præcepto, si id non facio ex charitate peccat, secus si ad illud non obligor. q. 100. Q 810

Opus dicitur dupliciter. quandoque ex parte operis, quandoque ex parte operantis. q. 107. D 887

Opus aliquod potest dici magnum dupliciter, quæst. 113. V. facie 962

Opus miraculosum tres requirit conditiones. quæst. 113. X. facie 964

Opus meritorium hominis potest considerari dupliciter, & secundùm hoc diuersimodè meretur vitam æternam. q. 114. C 970

Opus meritorium vt procedit ex gratia, Deus præmiando seruat ordinem iustitiæ commutatiuæ, non simpliciter iustitiam commutatiuam, ibidem.

Operis diuersitas non autem operantis facit ad bonitatem, & meritum accidentale. q. 73. D. ad secundum. 539

Digitized by Google

Operum ſuorum hominem eſſe dominum, gloſatur. q.109. O.ad ſecundum.908.& L.ad primum. 902

Opinio, fides,& ſcientia, non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto.q.67.S.466.& ad tertium. 468

Opinio vna vel oratio ſine ſui mutatione,quomodo ſucceſſiuè ſit vera vel falſa ſecundùm mutationem obiecti, q. 19.D 157

Opinio,& ſcientia poſſunt corrumpi per ſe.q.53.S 757

Opinio vniuerſalis nunquam mouet ſine apprehenſione particulari.q.56.I.ad ſecundum. 331

Opinionem multorum non eſt neceſſe veram eſſe ſimpliciter ſed ſecundùm partem.q.50.L 345

Opinatiua vel ratiocinatiua pars animæ quid ſit,& an diſtinguatur a ſcientifica.q.57.O.ad ſecundum. 390

Opponuntur quandoque aliqua,& ſunt incompoſſibilia ſecundùm rationem communem,non autem ſecundùm ſpeciales rationes eorum; & quandoque in eſſe naturę, aliqua non repugnant,& tamen ſecundùm aliquod prædicatum ſunt incompoſſibilia.q.1.E 11

Oppoſitio terminorum eſt duplex.q.113. R. ad ſecundum. facie 956

Oppoſitum vnum diſponit ad aliud, & quandoque non diſponit,q.88.L.ad primum. 703

Optimi eſt optima adducere,exponitur.q.105.P. ad ſecundum. 863

Optimo non poteſt fieri additio,declaratur.q.34. T. ad ſecundum. 265

Optimo opponitur peſſimum,declaratur pulchrè. q.39. D. ad primum.293; & q.73.D.argumento poſt oppoſitum. facie 539

Oratio dominica dicitur etiam pro remiſſione mortalium, quamuis pro venialibus dicenda ſit, pro quibus etiam ſufficit,q.74.S.ad ſextum. 574

Oratio dicitur vera vel falſa ab eo,quòd res eſt vel non eſt q.93.N.ad tertium. 739

Orauerunt Iudæi ad occidentem, nos verò ad orientem.q. 102.D.ad tertium. 831

Ordo generationis eſt ſimpliciter poſterior ordine perfectionis q.62.S 428

Ordo eſt triplex contra quos accipitur triplex peccatum, q.72.O 518

Ordo,modus,& ſpecies quodlibet vnum ſequuntur;& quomodo per peccatum tollantur vel diminuantur,q.85.X. facie 674

Ordo intellectualium creaturarum non eſt minor,quàm corporalium,q.109.K 898

Ordinis,& continuationis huius libri ad primam partem ratio.q.1.A 1

Ordini ſacro, quomodo votum continentiæ ſit annexum.q. 75.K 554

Ordinem naturæ in operando non ſeruare, vel ſupra vel præter naturam agere,quomodo Deo conueniat, vel malis Angelis,q.80.Y.ad ſecundum. 631

Ordinationi principis reſiſtens, Deo reſiſtit, declaratur,q. 96.I 767

Ordinare omnia in Deum, an quis teneatur, & omittendo quomodo peccet,& an virtualiter ſufficiat.q.88.I.ad ſecundum. 699

Organum appetitus ſenſitiui eſt Cor. q.22.C. 189

Origenis error de felicitate animarum,q.5.M 59

Orloquitur ex habundantia cordis, exponitur. q.48. D.ad tertium. 329

P

Patientia quare non eſt virtus cardinalis, q.61. M. ad tertium. 419

Pacificè habebant Iudæi conuerſari cum extraneis,& huius erat triplex occaſio.Quæſtio.105.littera R facie 871

Panis ſimilagineus quare Deo offerebatur.& quare quædã animalia in veteri lege,q.102.C.ad ſecundum. 827

Pars animæ opinatiua ſiue ratiocinatiua,quid ſit,& an diſtinguatur a ſcientifica,q.57.O.ad ſecundum. 390

Partes poteſtatiuas,& potentionales habere,& etiam partium ordinem conuenit etiam qualitati,q.49. A. ad tertium. 331

Partes integrales duplices ponit Herueus,q.54.B.ad ſecundum. 369

Partes naturaliter plus diligunt totum,quàm ſeipſas,& in hoc malè carpitur Doctor Sanctus. q. 109.M 904

Partes appetitiuæ ſunt magis actiuæ, quàm apprehenſiuæ, exponitur,q.22.C.ad ſecundum.189.& q.27.X. 216

Parentes ſecundùm aliam rationem diligunt filios,& è contra.q.100.L.ad quartum. 801

Parentum peccata dicũtur puniri in filijs,exponitur, q.87. H.ad primum. 696

Participatio qua ſubiectum dicitur magis participare formam in ipſius intenſione,quid ſit,q.52.T 351

Participatiuè exiſtens ens, eſt tale per id, quod eſt per eſſentiam,exponitur.q.50.B 724

Paſſio,& actio quomodo diuidunt motum, & qualis ſit diuiſio,q.1.D 8

Paſſio propriè dicta non poteſt competere animæ, niſi per accidens, & quomodo dupliciter patitur in corpore, q. 22.B 186

Paſſio quomodo moueat voluntatem,q 9.M 88

Paſſio quandoque abſorbet totaliter rationis iudicium,quãdoque non;& cum ratio totaliter ligatur neceſſariò mouetur a paſſione quo ad ſpecificationem actus,q.10.T. facie 98

Paſſio diuerſa eſt qua trãſmutatur homo in deterius,& qua in melius;& quæ ſit paſſio animalis, & quare dicatur primò conuenire compoſito,q.22.B 186

Paſſio quælibet conſideratur,& ſecundùm propriam rationem,& inquantum paſſio.q.22.B 186

Paſſio eſt motus,declaratur ibidem ad ſecundum. 188

Paſſio eſt via in corruptionem, exponitur.q. 22. E. ad tertium. 188

Paſſio dicitur eſſe in anima non quaſi ipſa tranſmutetur, ſed quia per ipſam tranſmutatur corpus.q.22.C 188

Paſſio multum analogicè conuenit,& æquiuocè,apprehenſiuæ,& appetitiuæ,ibidem ad primum. 189

Paſſio ibi propriè inuenitur,vbi eſt tranſmutatio corporalis, declaratur.q.22.D 190

Paſſio eſt irrationalis partis per eſſentiam, rationalis autẽ per participationem,ibidem. 191

Paſſio appetitus ſenſitiui poteſt ſequi ad apprehenſionem intellectiuam dupliciter. ibidem.

Paſſio ratione generis non habet, quòd ſit bona ſaltem poſitiuè,habet tamen permiſſiuè per non repugnantiam.q. 24.I. ad primum. 199

Paſſio non quæcumque diminuit de bonitate actus moralis, q.24.L.& ad primum. 201

Paſſio ſecundùm ſpeciem naturæ non eſt bona vel mala moraliter,ſed ſecundùm quòd pertinet ad genus moris, q.24.M 202

Paſſio principalior an ſit amor vel delectatio. quæſt.25.O. facie 205

Paſſio vel motus appetitus tendens in malum neceſſariò præſupponit paſſionem vel motum tẽdentem in bonum, ſimiliter paſſio recedens a bono præſupponit recedentẽ a malo,q.25.P 207

Paſſio aliqua iraſcibilis cauſatur ex paſſione concupiſcibilis,quæ eſt de malo præſenti vel in; aliæ autem paſſiones iraſcibiles cauſantur,& præſupponunt paſſiones concupiſcibiles, quæ dicunt proportionem ad bonum vel malum.

Homicidium nunquam potest iuste fieri. Quæst.100.litt.O. ad tertium. 806
Homicidium non recompensabatur per occisionem animalis bruti.q.105.Q.ad duodecimum. 870
Homicidij præceptum prohibuit manum,& animum. quæstio.107.B.ad secundum.885;& C.ad secundum. 886
Honor non est beatitudo, sed eam præsupponit,vel aliquam eius partem;& nomine honoris quid importetur.quæst.2. littera K 21
Honor, & reuerentia differunt, & honor est in honorante, exponitur. ibidem
Honor est præmium virtutis, exponitur; & honor, & gloria quomodo differunt,& vnum est causa alterius, ibid.
Honestum quid sit.q.39.B 291
Honestas quandoque distinguitur a iustitia, quandoque iustitia est pars honestatis subiectiua, & diuiditur tunc in quattuor virtutes Cardinales.q.95.D.ad 2. 771
Humanarum actionũ bonitas dependet ex fine,& ipsarum est quadruplex bonitas.q.19.D 157
Humanæ actioni an finis sit penitus extrinsecus, ibidem ad secundum. 158
Humanus actus duplicem habet indifferentiam.q.18.H. 163
Humanorum actuum aliqui sunt indifferentes secundùm speciem,exponitur. ibidem
Humana virtus est habitus operatiuus.q.55.D 372
Humana virtus est habitus bonus, & boni operatiuus. quæstio.55.E 374
Humanorum actuum ordinatio non fit per naturam, sicut in creaturis irrationabilibus; sed per rationem,& voluntatem, exponitur q 91.F.ad secundum. 729
Humanitas Christi aliter disponitur ad gratiam, quàm sacramenta.q.112.G.ad secundum. 940
Humilitas quare non sit virtus Cardinalis. quæstio.61.M. ad secundum. 419
Humores an sint actu partes animati.q.54.X 362

I

Iacob accedendo ad Lyam,non demeruit. q.7.E 78
Iacob fuit cum Lya ex ignorantia antecedente.q.6.B. 76
Iactator quandoque præter intentionem recedit a veritate; sicut & Iron & iactantia dupliciter accipitur. q. 72. S. ad secundum. 527
Idea quid sit, & quàm differenter ideam habeant in Deo, quæ sunt perfectionis simpliciter,& quæ secundùm quid. quæst.61.O 421
Idea & ars quàm differenter dicantur ratio Diuinæ sapientia.q.93.N.729;& q.94.T 747
Idea vna est totius vniuersi, & omnium partium, vt concurrunt ad ordinem vniuersi; partium vero secundum se sunt diuersæ q.93.N.ad primum. 729
Idem non est causa contrariorum,exponitur,quæst.27.A.ad primum.219;& q.32.G.ad secundum. 253
Idem non potest esse nisi in vna specie, glosatur,quæst.1.D. ad tertium. 12
Ignis flamma, & ignis carbo, quomodo differant. q.35.H. facie 277
Ignorantia semper causat non volitum, non tamen semper inuoluntarium, & aliqua causat inuoluntarium, aliqua non.q.6.B 76
Ignorantia concomitans non facit inuoluntarium, sed facit non volitum, nec facit immunem a peccato, nec aliqualiter excusat. ibid.
Ignorantia habet se ad voluntatem multis modis,& ignorantia consequens non potest causare simpliciter in voluntarium, sed secundùm quid. ibid.
Ignorantia antecedens quid sit, quæ etiam dicitur ignorantia inuincibilis, & facti, vel circumstantia; & quid sit ignorantia consequenter se habens ad voluntatem, & quòd multis modis se habet ad voluntatem. Quæst.6.littera B. facie 76
Ignorantia concomitans quid sit, & ignorantia antecedens quòd causet in voluntarium simpliciter, & quòd ignorãtia cognitionis debitę ipsius iuris est ignorantia consequens. ibidem
Ignorantia non omnis, quę est causa facti, ipsum excusat, nisi sit antecedens,& inuincibilis. ibid.
Ignorantia multiplex causatur ex passione partis sensitiuę. q.77.L.ad secundum. 609
Ignorantia opponitur industriæ, vel certę malitię, & quomodo peccatur ex ignorantia in filium, ex infirmitate in patrem, ex malitia in Spiritum sanctum. quæst.78.N. ad primum. 612
Ignorantia quędam est causans, quędam cõcomitans actum peccati. ibidem
Ignorãtia quomodo quędam maior,quędam minor;& quanto maior, tanto quandoque plus grauat peccatum.q.78. Q.ad primum. 619
Ignorantia quę facit inuoluntarium,& quę excusat.q.73. G.ad argumentum in contrarium.547;& q.88.O.ad secundum. 710
Ignorantia nõ semper excusat a peccato.q.74.P.ad 3.565; & q.19.I.164;& E. ad 3. 160
Ignorantia non potest esse causa actus peccati, non per se mouens, sed per accidens remouens scientiam,vel particulare,vel vniuersale.q.76.A. 587
Ignorantia est triplex, scilicet inuincibilis, particularis, & circumstantię; & ignorantia peccatis non semper est causa peccati. ibid.
Ignorantia non est ens reale, sed priuatiuè, & ens rationis, ibidem ad primum. 588
Ignorantia excludit voluntarium,& tollit rationem peccati dupliciter. ibidem ad tertium.
Ignorantia,Nescientia,Error,Hæresis differunt,& quomodo vincibilis sit peccatum, si sit communiq; quis scire tenetur,non autem inuincibilis.q.76.B. 588
Ignorantia peccatum causans dicitur voluntas, vel positiuè, vel interpretatiuè.ibidem ad tertium. 590
Ignorantia,& est peccatum,& est priuatio scientiæ, quæ etiam manet post peccati remissionem, ibid.ad quartum.
Ignorantia cur a peccato excusat,& semper tollat voluntarium, non autem semper causat inuoluntarium, vide.76. littera C. 591
Ignorantia, quæ est causa actus, non excusat; & eadem ratio est de quacunque non causante, sed consequente, vel concomitante actum peccati; & talis nonna tota, nec aliquo modo excusat, sed peccati causa actus peccati, habet quod excusat.q.76.C.591;& q.78.N.ad 1.612;& Q.ad primum. 619
Ignorantia,quæ est causa actus,non excusat,& hoc est,vel ex parte rei ignoratæ, vel ex parte ignorantiæ; si verò sit vincibilis, vel inuincibilis, tamen eius quod non tenetur scire, omnino a peccato excusat. q.75.C.591; & q. 77.L.ad secundum. 609
Ignorantia inuincibilis, & quæ totaliter excusat, non minuit peccatum, sed omnino tollit, & quę non est causa actus peccati, sed concomitans, nec auget, nec minuit, q.76.D 593
Ignorantia, quæ est causa peccati,est alia ab ignorantia,quę est antecedens.q.76.D.593;& q.78.N.ad primũ.612; & Q.ad primum. 619
Ignorantia,quæ est causa peccati,& non totaliter excusans, & per se & directè voluntaria, non diminuit, sed auget peccatum. q.76.D 593
Ignorantia tollit vsum rationis, vel sine,vel cum culpa; & secundùm hoc excusat,vel non.q.76.D.ad quartum. 595

INDEX.

Ignorantia non auſert ſpeciem mortalis peccati, niſi inuincibilis. Quæſt. 88. littera O. ad ſecundum. facie 710

Ignorantia eſt duplex, quandoque eſt cauſa propinqua vel remota peccati, quandoque effectus. q. 85. V. ad primum. 672. & q. 77. M. 610

Ignoranter agere, & per ignorantiam, eſt aliud, & aliud. q. 76. D. arg. in contra. 594

Ignorans feci, ideo miſericordiam ſum conſequutus, exponitur. q 76. D. arg. in contra. 594

Ignorans eſt omnis peccans, & malus, exponitur. q. 76. D. ad primum. 594; & 78. N. ad primum. 612

Ignorans dicitur ſecundum Ambroſiũ grauiſſimè peccare, exponitur. q. 76. D. ad tertium. 594

Iberotheus eſt doctus, &c. non ſolum dicens, ſed patiens Diuina, exponitur. q. 22. D. ad primum. 191

Ieſum eſſe Deum omnium, nemo dicit niſi in Spiritu ſancto, exponitur. q. 109. K. ad primum. 899

Illiberalitas connaturalior eſt homini, quàm prodigalitas, exponitur. q. 32. X. ad ſecundum. 255

Illuminatio dicit duo, & quare mali Angeli non illuminãt, ſed duntaxat boni. q. 80. Y. 630

Illuminare, & illuſtrare dicitur Deus, ſicut ſol; ſed non eodẽ modo. q. 109. K. ad ſecundum. 900

Imaginaria, & fantaſtica apparitio fit tripliciter. q. 80. Y. facie 631

Imperfecti in Dei amorem inducuntur ex receptis beneficijs, præmijs ſperatis, & pœnis vitandis. quæſtio. 99. F. facie 792

Imperfectio quando eſt de ratione ſpecifica alicuius, tunc euacuatur per aduentum perfectionis, ſicut patet de fide. q. 67. X. ad primum. 472

Imperfectum lumen non remanet ſuperueniẽte lumine perfecto in eodẽ ſubiecto; ſicut nec lumen fidei cũ lumine gloriæ. q. 67. V. ad ſecundum. 471

Imperfectum non poteſt ſemper peruenire ad æqualitatem perfecti per augmentum, licet cum eo ſit eiuſdem rationis. q. 67. X. ad tertium. 473

Impij iuſtificatio, quid requirat vltra iuſtificationem. quæſt. 106. V. 876

Impotentia non ſemper excuſat hominem a peccato, q. 109. N. ad ſecundum. 907; & P. 910; & 21. X. ad tertiũ. 183

Impoſſibile nullum Deus præcepit homini, quamuis multa ei præcepta ſint, quæ per ſeipſum implere non poteſt. q. 109. N. ad ſecundum. 907; & P. ad primum. 911

Impoſſibile duplex, ſcilicet per ſe, & per accidens; & primum implicat. q. 13. L. 113

Imperare eſt actus rationis eſſentialiter præſuppoſito actu voluntatis, & quid ſit imperare, quid requirat, & quam multipliciter fiat. q. 17 I. 129

Imperatus poteſt eſſe actus voluntatis, & rationis quo ad exercitium ſemper, ſed non quo ad ſpecificationem. q. 17. N. 133; & O. 134

Imperatus eſt aliquis actus dupliciter, directè, & indirectè; & actus appetitus ſenſitiui ſequentes apprehenſionẽ ſunt imperabiles, non autem ſequentes diſpoſitionem corporis. q. 17. P. facie 135

Imperabiles ſunt omnes motus membrorum, quę ſequuntur membra vt mouentur motu locali mediante potentia executiua, & potentijs ſenſitiuis; ſed nõ qui ſunt in membris a virtutibus vegetatiuis. q. 17. R. 137

Imperio non ſubduntur actus animæ vegetabilis. q. 17. Q. facie 136

Imperium non conuenit brutis animalibus, niſi ſecundùm quandam interpretationem. q. 17. K. 137

Imperiũ quomodo ſe habeat ad actum ratiõis antecedẽtem, vel conſequentem. q. 17. L. 131

Imperium, & actus imperatus an ſint vnus actus humanus. q. 17. M. 132

Imputabilitas quid importet. Quæſt. 21. littera X. facie 183

Incipere rem, & perficere, non ſemper eſt eiuſdem, declaratur. q. 5. N. 6

Inchoatio virtutum in anima plus requirit, quàm potentiã obedientialem ad eas. q. 63. T 429

Inclinatio hominis ad virtutem, quid ſit. q. 85. S 667

Inclinatio naturalis duplex eſt, quædam eſt actus elicitus, quædam non. q. 41. P. 302

Inclinatio naturæ, & virtutis differunt. q. 60. H. ad ſecundũ. facie 411

Inclinatio naturalis ad benè operandum abſque ratione recta, non eſt virtus, immo poteſt eſſe periculoſa. q. 58. V. ad tertium. 399

Inclinatio appetitus ſenſitiui in propria obiecta eſt materiale, & aliud a virtute, & non manet in patria. q. 67. Q. facie 461

Incomplexa vt ſic non ſunt appetibilia. q. 13. L. 113

Inconſideratio, & praua electio ſequens, habent rationem vnius totalis peccati. q. 75. A. ad tertium. 580

Incontinens quomodo dicatur vinci a paſſionibus. q. 9. M. facie 87

Incontinens concupiſcentiæ eſt turpior, quàm incontinens iræ. q. 73. E. ad tertium. 542

Indifferens quando dicatur actus humanus, & quando nõ. q. 18. A 152

Ineſſe competit alicui dupliciter, vt in cauſa principali vel inſtrumentali, & vt in ſubiecto. q. 83. K. 652

Ineſſe poteſt aliquid vel per inhærentiam vel per contingentiam. q. 7. D. 77

Infectio voluntatis per peccatum originale, quid ſit. q. 83. M. 657. N. 658

Infidelium primi motus ſenſualitatis non ſunt peccata mortalia. q. 89. T 719

Infidelium vita omnis ſecundum Auguſtinum, eſt peccatũ, exponitur. q. 63. V. ad primũ. 431; & quæſt. 65. F. 445

Infidelium paruuli inuitis parentibus non ſunt baptizandi. q. 108. G. ad quintum. 894; & q. 106. X. ad tertium. facie 878

Infideles quando de peccato infidelitatis excuſationem habeant, & quando non. q. 106. T. ad quartum. 880

Inferius natum eſt moueri a ſuperiori, exponitur. q. 9. O 93

Infinitum ponens auſert finem, & bonum ſecundùm Philoſophum, exponitur. q. 30. T. ad primum. 239

Infinitum non cognoſcitur, nec apprehenditur modo infinito pro hoc ſtatu. ibidem.

Infinita, etiam ſpecie diſtincta, poteſt Deus producere in ſenſu diuiſo. q. 1. D. 8

In infinitum diſtantia non tranſmutãtur in ſeinuicem, exponitur. q. 88. M. arg. in contra. 705

Infirmitas inſanabilis vocatur habitus a modo eſſendi. q. 49. B. ad tertium. 333; & q. 50. E. 337

Infirmitas non ſemper diminuit aut tollit peccatum. q. 21. X. ad tertium. 183

Infirmitas animæ, quæ ſit, & quare peccatum ex paſſione dicatur ex infirmitate. q. 77. G. 602

Infirmitas animæ, & moralis plus attenditur ex parte animæ, quàm corporis. q. 77. G. ad ſecundum. 602

Infirmitas, ignorantia, malitia, concupiſcentia, ſunt vulnera naturæ humanæ inflicta ex primo peccato. quæſt. 85. V. facie 672

Infirmitate peccare non eſt idem quod peccare ex paſſione. q. 85. V. ad quartum. 673; & q. 77. G. 602

Infirmitates, quæ dicantur eiuſdem ſpecici, vel diuerſarum. q. 82. G. 647. I. ad ſecundum. 652

Informatio accipitur quandoque pro intima potentia. q. 3. V. facie 37

Infuſæ virtutes morales ſunt aliquæ in nobis præter Theologicas, & morales acquiſitas, cõtra Scotũ. q. 63. X. 432

Infuſio

Digitized by Google

Infusio gratiæ, & remissio culpæ non necessariò se communicantur, & quomodo distinguantur. Quæst.113. litt.R. ad secundum. facie 956
Infusum & acquisitum quando, & quando non distinguantur, specie.q.51.O 550
Inhærentia accidentalis an sit de essentia accidentis.q.110. X.ad tertium. 925
Iniquitatem nullus diligit formaliter, & si quandoque aliquis eam velit.q.27.X.ad primum. 216
In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis, &c. exponitur,q.82.G.ad primum. 648
Iniquitas viri est melior, quàm mulier bene faciens, exponitur,q.79.V 627
Inimicos diligere, ablata non repetere, & maxillam præbere, quando sit in præcepto, vel in consilio.q.108.H.ad quartum 897; & q.107.B.ad secundum.884; & C.ad secundum. 886
In intellectu est multiplex vicissitudo, & quomodo intellectus sit supra tempus,q.53.V.ad tertium. 361
Immortalis est homo naturaliter ratione formæ, quæ ei convenit,& ab aliis differt.q.85.Z 677
Immortalitas est naturalis proprietas animæ, ad quam non passiuè, sed actiuè se habet.q.94.T 747
Immunditiæ veteris legis quomodo purificabãtur.q.102.E. ad quartum.839; & q.103.H 851
Immunditia non mentis, sed corporis lex mundabat.ibidem
Immunditia quæ fuit per actum expiationis deleta, qualis extiterit; & immundus quomodo mundare possit, & quomodo non q.102.E. ad quintum. 840
Innocentia & reatus mortis possunt stare simul.q.94.Z.ad secundum. 755
Innocentis occisio quando iustè fieri possit,q.94.Z.ad secundum.755; & q.100.O.ad tertium. 806
Inordinatio quæ complet rationem peccati,est duplex,quæstio.72.P 520
Instrumentum quandoque accipitur pro omni agente moto. quæst.6.S 66
Intellectus practicus magis ordinatur ad bonum extrinsecum, quàm speculativus.q.3.V 57
Intellectus speculativi est triplex obiectum.q.3.X 59
Intellectus humanus non satiatur nisi Deum cognoscat, vt est causa effectuum naturalium, & supernaturalium, quæst.3.Z 42
Intellectus quomodo cogi possit.q.6.X 70
Intellectus licet moueat voluntatem quo ad specificationẽ, non tamen necessariò vniuersaliter.q 9.L 86
Intellectus mouetur ad exercitium a voluntate nostra, præterquam ad actum primum, qui est merè naturalis eliciti.q.9.Q 93
Intellectus & voluntas aliter,& aliter mouentur a viribus sensitiuis.q.77.E 596
Intellectus & voluntas diuersimodè se habent ad sua obiecta.q.86.A.ad secundum. 680
Intellectus & voluntas præcedunt seinuicem in alio,& alio ordine,q.83.M.ad tertium. 658
Intellectus & voluntas quomodo per obiecta distinguantur. q.54.V.ad primum. 365
Intellectus vno actu vincitur, voluntas verò non. q.51.N. & ad primum. 349
Intellectus, & intelligibile aliter concurrunt ad verbum in intellectu; aliter appetitus, & obiectum appetibile ad amorem, vel actum appetitiuum.q.27.X 216
Intellectus passibilis est potentia in genere intelligibilium, non autem in genere entium.q.50.H 341
Intellectus passivus quid sit.q.51.N 348
In intellectu possibili potest aliquis habitus per vnã actum causari, aliquis verò non. ibidem
Intellectus est subiectum nobilissimi habitus, sed non nobilissimæ virtutis pro hoc statu. Quæst.56.littera G.ad argumentum in contrarium. facie 578
Intellectus est locus specierum intelligibilium,& conseruat eas immobiliter.q.67.R 464
Intellectus humanus est lumen sufficiens ad intelligendum naturalia, non autem supernaturalia. q.109.K 898
Intellectus non potest cognoscere verum quodcunque in vniuersali sine Dei motione.q.109.I 901
Intellectus speculativus mensuratur a rebus, sed practicus est mensura, & causa agendorum. quæstio.91.G.ad secundum. 730
Intellectus noster quomodo seipsum intelligat, & aliter se habeat ad habitum intellectualem, quàm angelicus. quæst.50.K 343
Intellectus tàm speculativus, quàm practicus obscuritatem quandam ex peccato consequitur, & impedimentum quoddam.q.109.L.ad 3. 901
Intellectui diabolus directè nihil imprimit, mediate tamen potest ipsum obtenebrare,& illuminare si vellet.q.80.T. ad tertium. 632
Intellectui quomodo possit inesse contrarietas. quæst.64.C. ad tertium. 439
Intellectus agens est sua actio, exponitur,quæstio.50.H. ad secundum. 341
Intellectionem esse coniuncti,exponitur,ibidem ad primum.
Intelligere est quoddam pati,exponitur, q.22.B 186
Intelligere non potest plura simul intellectus. quæstio. 12. littera D 107
Intelligere aliter est principiorum secundùm se, aliter principiorum, secundùm quòd sunt deducta in conclusiones, & quomodo sit actus simplex,q 8.I 83
Intelligere complexa sine discursu non possumus, sed simplicia.q.109.K.ad 3. 900
Intellectus noster pro hoc statu non apprehendit infinitum modo infimo,q.30. T.ad primum.& ad secundum. 239
Intellectus & mens in hominibus & Angelis differunt. sicut pars & totum.q.89.S.& ad primum. 717
Intellectus ex consideratione rerum immundarum non maculatur.q.86.A.ad secundum. 679
Intellectũ præcedit & sequitur tardus,aut nullus affectus, exponitur.q.58.S 396
Intellectus operatio est prior, quàm voluntatis.q.4.D 47
Intellectiua operatio nõ dependet propriè a cognitione sensitiua, quamuis præexigat eam in via, non autem in patria, maximè quo ad cognitionem Dei in se.q.3.S 34
Intellectus aliter perficitur per virtutes intellectuales,cum est coniunctus, aliter separatus.q.67.R.ad 3. 465
Intellectuales virtutes sunt tres.q.57.M 386
Intellectuales virtutes tàm speculativæ, quàm practicæ consistunt in medio.q.64.C 438
Intellectuales virtutes speculativæ non sunt necessariò connexæ.q.65.E 442
Intellectuales virtutes sunt simpliciter moralibus nobiliores.q.66.M 454
Intellectualium virtutum maxima est sapientia.quæst.66. littera O 457
Intellectuales virtutes manent etiam post hanc vitam quantum ad formale.q.67.R 464
Intellectuales creaturæ non habent minorem ordinem,quàm corporales.q.109.K 898
Intellectiones primæ sunt duplices.s.simpliciter, & in tali ordine.q.9.O 90
Intelligens practicè dignior est, scientе. q.15.C 122
Intelligatur aliquid vel in se, vel in suo effectu; & quomodo lex æterna intelligatur.q.93.O 740
Intentio quis actus dicatur.q 8.I 83
Intentio dupliciter accipitur, & est proprius actus voluntatis, & dicitur quandoque oculus, quandoque lumen, &

INDEX.

quàm differenter intentio, & electio sint mediorum. Quæstio. 12. littera B. facie 105
Intentio & si semper sit finis, non tamen semper vltimi. q. 12. C 106
Intendere quid sit, & quomodo multa simul etiam non ordinata, quis intendere possit. q. 12. D 107
Intentio non est finis absolutè, sed acquisibilis per media, q. 12. E 108
Intentio propriè non est in brutis. q. 12. F 109
Intentio Doct. Sanct. in hac parte quæ fuerit. q. 12. A 1
Intentio dupliciter se habet ad voluntatem, & quàm differenter faciat ad bonitatem actus. q. 19. K 166
Intentio potest esse bona, & tamen voluntas mala, ibidem ad secundum. 167
Intentio finis, & voluntatis habet se vt forma actuum, tàm exteriorum, quàm interiorum. q. 100. Q 810
Intentio quamuis a Deo principaliter respiciatur, præmium tamen ei non commensuratur. q. 19. L ad primum. 169
Intentionem esse causam bonæ voluntatis, exponitur, ibidem ad secundum.
Intentionis bonitas, actui voluntatis tàm elicito, quàm imperato conuenit, quantitas tamen intentionis non facit ad quantitatem bonitatis actus. q. 19. L 168
Intendens tantum facere, an tantum faciat. ibid.
Intentionalis forma specificè distinguitur ab eo, cuius est, & quare sic dicatur. q. 22. C. ad 3. 190
Intemperatus, & continens differunt. q. 6. A 74
Intensio potest esse in alteratione sine alteratione, & in quo formaliter consistat. q. 52. P. ad 3. 353
Intentum aliud est, quàm præsumptum, quæstio. 73. A. 529; & II. 548
Intentum quod non est, & per accidens, an denominet actũ. q. 78. N. ad secundum. 612
Interior actus quomodo cadat sub lege, & præcepto; & quomodo ecclesia de illo iudicet. q. 100. P 807
Interior actus, & motus etiã fuit in lege prohibitus. q. 107. B ad secundum. 884
Interior actus est duplex, scilicet voluntas, & intentio, & bonitas vtriusque requiritur ad opus bonum. quæst. 108. littera G 892
Interiores motus hominis Christus perfectè ordinauit per sermonem propositum in monte. ibid.
Inuidia non habet locum in charitate Diuina, sed in amore temporalium. q. 28. F. ad secundum. 226
Inuidia, & misericordia quomodo distinguantur. q. 35. H. ad tertium. 238
Inumbratarium. vide infra de voluntate.
Inutilitas quid importet. q. 21. P. ad 4. 243
Ira, & quilibet passio potest dupliciter considerari. quæstio. 22. B 187
Ira & alia passiones an solùm metaphoricè de Deo dicantur. q. 22. D. ad 2. 191
Ira habet duplex obiectum partialiter. s. bonum, & malum, nec habet passionem contrariam. q. 25. G 196
Ira inter omnes passiones irascibilis est vltima ordine generationis. q. 25. P 208
Ira quare non possit esse principalis passio. ibidem. Q. ad secundum. 209
Ira & odium differunt. q. 29. P 234
Ira non est passio generalis per prædicationem, nec per cantinentiam, sed per virtualem contentiam, & præsuppositionem. q. 46. L 317
Ira obiectum est aliquod per modum complexi ex bono, & malo, ibid. M 318
Ira non est in concupiscibili, sed in irascibili, ibid. N 319
Ira est cum ratione aliter in homine, aliter in bestijs. ibidem. O 319
Ira aliquo modo est naturaliter concupiscentia, aliquo modo econtra. Quæst. 46. littera P. facie 320
Ira non quælibet opponitur mansuetudini secundùm rem, ibidem, ad primum
Ira non est grauior, quàm odium. q. 46. Q 321
Ira ad eosdem est, ad quos est iustitia, & iniustitia, ibidem, littera R 322
Ira est duplex. ibidem ad primum.
Iræ species sunt tres. ibidem. S 322
Iræ motiuum semper est aliquid factum contra ipsum, qui irascitur. q. 47. T 323
Iræ motiuum est sola paruipensio, vel despectio, ibidem. V. facie 324
Iræ causa vno modo est excellentia, alio modo defectus, ibidem. X. & Y 325
Iræ effectus est delectatio. q. 48. A 326
Ira causat feruorem in corpore. ibidem. B 327
Ira impedit vsum rationis. ibidem. C 328
Ira causat taciturnitatem. ibidem. D 329
Iræ filij eramus natura, & quomodo iustitia originalis in baptismo non restituitur. q. 81. A 636
Iracundia quando per diuturnitatem sit mortale, similiter ebrietas. q. 88. N. ad primum. 707
Irascibilis, & concupiscibilis obiectum quid sit. quæst. 23. littera E 192
Irascibilis non solùm impedit, & impugnat extrinsecum distinctum ab obiecto irascibilis; sed etiam tendit, & habet actum eleuatum in bonum, vel malum arduum, contra Scotum. q. 23. E. ad secundum. 193
Irascibilis, & concupiscibilis possunt esse subiectum virtutis. q. 56. H 379
Irascibilis est propinquior rationi, quàm cõcupiscibilis. quæstio. 66. K 451
Irascibilis, & ira accipitur quandoque pro parte appetitus sensitiui, quandoque vt pertinet ad partem intellectiuam. q. 77. I 605
Irascibilis obiectum non est solùm aliquod offendens, vt Scotus vult, q. 23. E. ad tertium. 193; & q. 40. H. ad secundum. 297
Irregularitas contrahitur ex occisione iusta. quæstio. 20. S. ad quartum. 179
Iudæi quare soli receperint legem. q. 98. T 781
Iudæi quomodo debeant se habere ad extraneos. quæst. 105. littera R 871
Iudæi an teneantur ad præcepta, sicut nunc sunt explicita, vel sicut ipsi interpretantur. q. 107, C. ad secundum. 886; & D. ad tertium. 888
Iudæorum, & Gentilium ritus differebant, ideo differenter cessare debebãt. q. 103. K. ad primum. 856; & q. 104. M. ad secundum. 859
Iudicium, vt sit virtuosum in particulari, quid requirat; & quomodo iudicium in particularibus sequatur affectum. q. 58. X. & ad 3. 400
Iudicium quodlibet rationis humanæ a naturali ratione deriuatur aliqualiter. q. 100. G 794
Iudicium Diuinum, & humanum conueniunt, & differunt. q. 87. H. ad argumentum in contrarium. 696
Iudicium esse indeterminatum, intelligitur dupliciter. quæstio. 1. C 6
Iudicium præsumptuosum, & temerarium Christus prohibuit, non autem iudicium iustitiæ. q. 108. G. ad sextum. facie 894
Iudices faciliter posse haberi, & ad eos accessus patere. q. 105. Q. ad septimum. 868
Iudicem esse iustitiam animatam, exponitur, quæst. 95. B. ad secundum. 758
Iudicare secundùm legem melius est, quàm secundùm videre vniuscuiusque. ibid.
Indices habent particulares circunstantias determinare, vnius-

Digitized by Google

vniuerſalia autem determinantur per legem. Quæſt.95. littera B.ad tertium. facie 759

Iudicat vnuſquiſque bene de his,quæ cognoſcit.quæſt.93.O. ad tertium. 741

Iudicialia præcepta ponere oportet præter cerimonialia, & moralia.q.99.D 789

Iudicialia præcepta cum moralibus conueniunt in aliquo, habent tamen vim obligandi aliunde. ibid.ad ſecundum.

Iudicialia potius dicũtur a iudice,quàm a iudicio.q.104.L. ad primum. 858

Iudicialium præceptorum ratio in quo conſiſtat, & vnde vim obligandi habeant.q.104.L 858

Iudicialia præcepta non habuerunt perpetuam obligationem, ſed ſunt mortua, non tamen mortifera, ibidem.N. facie 860

Iudicialia præcepta quo ad extraneos ſunt cõuenienter tradita.q.105.R 871

Iudicialia veteris legis, circa quæ Iudæi deficiebant, ſciliset de repudio vxoris, de metu cupiditatis, & de pœna talionis, Chriſtus declarauit,q.108.G. ad 2. 893

Iudicialia quædam potuerunt remanere in noua lege, ſed non vt ex veteri lege. ibidem ad tertium.

Iuramentum eſſe confirmationem,& finem omnis controuerſiæ,exponitur,q.100.L. ad 3. 801

Iuramentum, & periurium potius per præceptum decalogi prohibentur, quàm blaſphemia, vel falſa doctrina. ibidem.

Iuramentum homini non prohibetur; ſed incautum, & extra neceſſitatem, & non quocunque modo.quæſt.107.B. ad ſecundum. 884

Ius militare & publicum quid ſint.q.95.E 762

Ius gentium quomodo conueniat & diſtinguatur a naturali.q.95.E.ad primum. 763

Ius gentium & ciuile, aliter Iuriſta, aliter Philoſophus accipit q.95.C.759;& D 761

Ius naturale in communi eſt immutabile, ſecus de iure, quod proficiſcitur a communi iure.q.100.O.ad primum. facie 806

Ius Diuinum ad ſanum ſenſum diuiditur in poſitiuum, & naturale.q.97.O.ad primum. 774

Ius poſitiuum quando diſtinguatur a lege naturæ,& quando non.q.95.C.ad ſecundum. 760

Ius poſitiuum diuiditur in ius gentium,& ciuile publicum, & militare,in conſtitutiones,& ius prætorium,& c.quæſtio.95.E 762

Iuſti aliter a Deo in Deum mouentur, quàm alij,q.109.P. facie 908

Iuſtè iuſtum exequi debere,exponitur,& quomodo iniuſtus poteſt iuſtum facere,non tamen ex habitu iuſtitiæ.q.100. P.ad primum. 808

Iuſtitia originalis,& eius carentia, quid in homine fecerint. q.109.L 901

Iuſtitia originalis in baptiſmo non reſtituitur, quamuis ipſius radix. & quod in ipſa includebatur,q.81.A 635

Iuſtitia originalis fuit primò in voluntate ſecundùm inclinationem in actum bonum, non ſecundùm inhærentiam; quæ ſic primò eſt in eſſentia.q.83.M.ad argumentum in contrarium. 657

Iuſtitia legalis accipitur dupliciter.q.60.G.ad 2. 409

Iuſtitia legalis eſt circa paſſiones, iuſtitia autem particularis circa operationes.q.60.I 412

Iuſtum legale quid ſit; & quomodo diuerſitas iuſti diuerſificat Diuinæ legis præcepta.q.99.E.ad primum. 791

Iuſtum quale inueniatur in verum productione, & earum gubernatione.q.93.O.ad ſecundum. 741

Iuſtitia ſimpliciter eſt inter eos, quorum eſt æqualitas ſimpliciter; in alijs autem poteſt eſſe quidam iuſtitiæ modus.q.114.A 966

Iuſtitiæ actus an ſit meritorius. Quæſtio.114.littera.A. ad primum. facie 968

Iuſtitia commutatiua non eſt propriè in Deo, ibidem ad ſecundum. 969

Iuſtitia diſtributiua,an obſeruetur in præmiatione actus boni meritorij, vt eſt hominis,q.114.C. 970

Iuſtitiæ commutatiuæ modum Deus obſeruat præmiando opus meritorium,vt procedit ex gratia,& non iuſtitiam commutatiuam ſimpliciter. ibidem.

Iuſtitia ſola inter virtutes reſpicit bonum commune.q.100. H.ad tertium. 796

Iuſtitia accipitur quandoque pro actu,quandoq;pro habitu, ſicut & iuſtificatio;& quædam eſt infuſa,quædam acquiſita.q.100.S. 815

Iuſtitia gratuita non cauſatur ex noſtris actibus quamuis acquiſita;& animata an ſit melior, & quomodo iuſtitia ſit inanimata,ibidem. 816

Iuſtitia quandoque eſt pars ſubiectiua honeſtatis,quæ diuiditur in quattuor virtutes cardinales, quandoque diſtinguitur contra eam.q.95.D.ad ſecundum. 761

Iuſtitia quædam perpetua eſt, ſed modus iuſtitiæ variatur ſecundùm diuerſitatem conditionis hominum,& ſtatuũ, q.104.N.ad primum. 861

Iuſtitia qualis in patria ſit mãſura;quia cum virtutibus adiunctis.q.67.Q. 461

Iuſtis non eſt lex poſita coactiua, ſicut malis, quamuis directiua,q.96.K.ad primum.769;& q.93.S.ad primum. facie 746

Iuſtificabit te Deus non ſine te, exponitur, q.55. E.ad ſextum. 374

Iuſtificatio vt eſt remiſſio peccatorum, & iuſtificatio communiter,a qua iuſtitia dicatur,q.113.M. 947

Iuſtificatio an poſſet competere ei,qui non eſſet in peccato;& quare potius denominatur a iuſtitia, quàm a peccato, ibidem. 947

Iuſtificatio impij non denominatur a gratia, nec a charitate,nec dicitur gratificatio,q.113.M.ad ſecundum 949

Iuſtificatio impij non dicitur vocatio, ibidem ad tertium.

Iuſtificatio impij non poteſt intelligi abſque gratiæ infuſione, quæ facit perfectam reconciliationem peccatoris cũ Deo,& adducitur circa hoc Scotus.q.113.N. 950

Iuſtificatio impij in eo qui habet vſum liberi arbitrij requirit motũ ipſius lib.arb.q.113.O. 951

Iuſtificatio impij requirit motum fidei prout etiam includit motum affectus.ibidem.P. 953

Iuſtificatio impij attribuitur fidei,ſicut primo motui requiſito ad eam, licet etiam alij motus requirantur, ibidem arg.in contra. 953

Iuſtificatio impij non requirit vt in ipſo inſtanti iuſtificationis cogitentur actu omnes articuli fidei, ibidem ad tertium. 954

Iuſtificatio impij requirit motum lib.arbi. in peccatum. q. 113.Q. 954

Iuſtificatio impij requirit, & ad eam ſufficit, vt in inſtanti ipſius cogitetur de omnibus peccatis in communi;ſed ante oportet cogitare de omnibus in ſpeciali, quæ ſunt in memoria,ibidem ad tertium. 955

Iuſtificatio impij requirit quattuor inter quæ connumeratur remiſſio peccatorum,q.113.R. 956

Iuſtificatio,& remiſſio peccatorum,quomodo diſtinguantur ibidem ad primum.

Iuſtificatio in pij ſit a Deo in inſtanti.q.113.S. 957

Iuſtificationem an poſſit concomitari electio, ibiddm ad primum 958

Iuſtificatio prius ordine naturæ requirit infuſionem gratiæ, quàm alia ad eam requiſita,q.113.I. 960

Iuſtificatio impij vno modo eſt maius opus, quàm creatio cæli,& terræ,aliquo modo maius glorificatione iuſtũ.

INDEX.

Pater quomodo potuerit vendere filium, vel filiam in veteri lege. Quæſt. 105. littera S. ad quartum. facie 874

Pati accipitur multipliciter; & quomodo intelligere ſit pati, q. 22. B 186

Patitur anima dupliciter in corpore. ibidem

Pati propriè eſt materiæ ad ſenſum ſanum, & communiter acceptum, etiam eſt conuenientis analogè cum materia propriè dicta, & ſubiecta priuationi, ibidem, ad primum.

Paulus antequam iuſtificatus eſſet gratiam fidei impugnabat, ſed in ipſo actu iuſtificationis gratiæ conſenſit, quæſtio. 112. H. ad ſecundum. 942

Paulus in raptu vidit Deum per miraculum. q. 5. L 57

Pauper an poſſit eſſe magnificus, quæſtio 65. E. ad ſecundum.

Pax quid importet, & quomodo ſe habeat ad beatitudinem. quæſt. 3. T 422

Peccator etiam peccando tendit aliquo modo in Deum, declaratur, q. 1. H 35

Peccator faciens pro alijs ſuffragia, an eis mereatur. q. 20. T. ad tertium. 16

Peccatum quandoque dicitur aliquod, quod tamen non eſt imputabile, vel culpa. q. 21. X. ad primum. 180

Peccata dicuntur monſtra, & tamen ſunt effectus peccati, q. 21. V. ad primum. 183

Peccatum & malum, rectum & bonum, quomodo habeant ſe ad inuicem. q. 21. V. & X 182

Peccatum vnum eſt actus exterior, & interior. q. 20. Q 182

Peccatur ſola voluntate, exponitur, quæſt. 20. P. ad ſecundum. 176

Peccatum eſt omne quod non eſt ex fide; & omnis infidelium vita peccatum eſt, exponitur, quæſtione 63. V. ad primum. 174

Peccatum aliquo modo compatitur ſecum virtutem, & omnia peccata diu vitare homo abſque gratia non poteſt, q. 63. V. ad ſecundum. 431

Peccatum poteſt eſſe in appetitu ſenſitiuo, & ei in homine non inconuenienter attribuitur electio, quæſt. 26. R. facie 431

Peccati & vitij conſideratio ſequitur conſiderationem de virtute, q. 71. A 210

Peccatum, malitia, & vitium opponuntur virtuti. quæſt. 71. B. 502; & quæſt. 73. D. 539; & q. 74. L. ad primum. 502; & M. ad ſecundum. 556

Peccatum & actus vitioſus prior eſt, quàm vitium, quæſtio. 71. G 558

Peccatum, cum comparatur ad virtutem, vt actus malus ad habitum bonum, poteſt ſimul eſſe cum virtute, & vt eſt actus contrarius virtuti, poteſt ſtare cum ea, vt eſt habitus. q. 71. H 506

Peccatum mortale non poteſt eſſe cum virtutibus infuſis, licet cum acquiſitis; ſed venale cum vtriſque, quæſtione 71. H 507; & q. 73. A. ad ſecundum. 531; & q. 85. T. ad argum. in contrarium. 507

Peccatum vnum mortale, quare tollat charitatem, & cui cauſæ virtutis opponatur. 671

Peccatum in naturalibus, & voluntarijs quomodo contingat, q. 71. H. ad 3. 508; & q. 79. R 620

Peccatum omiſſionis an conſiſtat in actu per ſe, & abſolutè loquendo poteſt eſſe ſine actu, q. 71. I ibidem

Peccatum vitare poteſt fieri meritoriè, & non meritoriè; & quo modo quodlibet peccatum dicatur voluntarium; & quando peccatum omiſſionis committatur, quæſtione 71. I 509

Peccatum bene definitur, quod eſt dictum, vel factum, &c. & mortalis peccati poteſt eſſe triplex materia; & quomodo voluntas dicatur peccatum. q. 71. X 509

Peccati definitio an conueniat originali, & veniali. 511

Peccatum habet aliquid vt materiale, & aliquid vt formale, & actus peccati; non autem inordinatio actus per ſe comparatur ad peccantem. Quæſt. 72. littera L. 513; & Quæſt. 79. littera R 513

Peccatum apud moralem diſtinguitur iuxta intentum, non ſecundùm ſignificatum; & diſtinguitur ſpecie ſecundùm obiecta; nec idem ſpecie poteſt eſſe circa diuerſa obiecta formalia, q. 72. L facie 620

Peccans non intendit in ordinationem, quamuis eam non recuſet. q. 72. L 513

Peccatum carnale dicitur, vel propter radicem, vel quia conſumatur in carne; & diſtinguitur ſpecie a ſpiritualibus, & originatur a ratione, & dicitur multis modis, quæſt. 72. M 513

Peccata non diſtinguuntur ſpecie ſecundùm cauſam materialem & formalem, nec ſecundùm diuerſas cauſas actiuas, vel motiuas, ſed ſecundùm diuerſitatem cauſæ finalis, q. 72. N 515

Peccatum diuiditur in peccatum contra Deum, proximum, & ſeipſum; & qualis ſit diuiſio. q. 72. Q 516

Peccatum quodlibet non ſemper eſt contra Deum immediatè, ibidem, ad primum. 518

Peccatorum mortalitas & venialitas quid ſignificent; & quomodo dicatur mortale ex genere, vel ſpecie; & quãdo venialis, & mortalis peccati dña conſequitur diuerſitatẽ inordinationis, quę rationem peccati cõplet. q. 72. P. 519

Peccati venialis & mortalis differentia, vel quęcunque alia, quę ſumitur penes reatum, non conſtituit diuerſitatẽ ſpeciei peccati, vt eſt actus voluntarius, ſed ſequitur eam, q. 72. P. 520; & q. 88. I. ad arg. in contrarium. 520

Peccatum mortale, & veniale habet tria, quæ variè accipiuntur. 699

Peccatum mortale, & veniale quantum ad actum non differunt in infinitum, ſed vt accipiuntur pro reatibus. ibid.

Peccatorum differẽtia eſt duplex; & peccatum commiſſionis, & omiſſionis diuerſi ſpecie materiali, non autem morali & formali. q. 72. Q ibidem

Peccatum diuiditur in peccatum cordis oris, & operis, non ſicut in ſpecies diuerſas completas, ſed penes diuerſos gradus eiuſdem peccati, & pertinent ad eandem perfectionem peccati ſecundùm ſpeciem motis, & qualis ſit illa diuiſio. 523

Peccatum cordis, & cogitationis habet tres gradus, ibid. ad primum. ibidem

Peccata ſecundùm abundantiam & defectum diuiſa ſunt ſibi contraria, & ſpecie diuerſa. q. 72. S 524

Peccati obiectum in actu eſt illum quod mouet ad proſequendum, ſed etiam quod mouet ad fugam. 526

Peccati ſpecies diuerſificant aliquæ corruptiones in ſubſtantiarum, aliquæ non, q. 72. T ibid.

Peccata nullam habent connexionem quantum ad id, quod perficit ſpeciem peccati; quamuis in eo, quod non eſt de intentione peccatorum. q. 73. A 528

Peccata contrariantur ex parte conuerſionis, nõ auerſionis; habent tamen conuenientiam quantum ad ea, quę conſequuntur auerſionem. q. 73. A. ad primum. 530

Peccans in vno facilus eſt omnium reus, &c. exponitur, ibidem. 530

Peccata omnia non ſunt paria, ſicut nec pœnę, vt Stoici volebant. q. 73. B 533

Peccatum non eſt pura priuatio, nec tollit ſemper totam commenſurationem rationis, ſed de ea poteſt tollere plus, vel minus, quæſt. 73. B 533

Peccatum quanto plures ordines partiales tollit, tantò maius eſt; peccata etiam commiſſionis non ſunt æqualia, ſicut nec omiſſionis; venialia quoque ſunt inæqualia, tàm ratione generis, quàm ſpeciei, quæſt. 73. G. ad tertium. 547

INDEX.

Peccatum qđ cõmittitur, quia trãſgreditur aliquid prohibitum, aliter ſe habet, quàm peccatum, quod eſt contra aliquid per ſe bonũ. Quæſt. 73. littera G. ad ſecundum. 547
Peccare non eſt ſimile ei, quod eſt lineas tranſilire. ibi.
Peccatorum grauitas variatur ſecundùm diuerſa obiecta, & genus peccatorum dupliciter accipitur, & grauitates moralium & venialiũ ſunt incomparabiles. q. 73. C. 536. *& ad tertium.* 537
Peccatum grauius opponitur virtuti maiori, & maximè virtuti maximæ; & ab alio dicitur principale, & ab alio capitale; & quomodo dupliciter opponatur virtuti, quæſtio. 73. D 538
Peccata carnalia ſunt duo, & an ſint grauiora, quàm ſpiritualia. q. 73. E 540
Peccatum tanto grauius, quantò voluntas fuerit maior; & an grauitas maior ſit ex obiecto, vel cauſa effectiua. quæſtio. 73. F 543
Peccatorum poſſunt eſſe cauſæ per ſe propriæ, & extrinſecæ, & remotæ, quædam minuunt, quædam grauant. ibid.
Peccatum habet grauitatem ex obiecto, ex voluntate, & ex ſuæ, ibidem; & ad primum. 544
Peccatum natum eſt aggrauare ex circumſtantia, & hoc tribus modis; & actus peccati vnius poteſt eſſe ſub diuerſis ſpeciebus. q. 73. G 545
Peccatum aggrauatur ex nocumento intento, & præciſo; & ex maiori nocumento ſequitur maior grauitas; & hoc directè, vel indirectè. q. 73. H. 548; *& ad ſecundum.* 550
Peccatum non aggrauatur quandoque ex nocumento non intento, & præciſo, & quod per accidens ſe habet ad peccatum; quamuis quandoque propter negligentiam, quæſtio. 73. H 548
Peccatum aggrauatur per conditionem perſonæ, in quam peccatur, ſ. per habitudinem ad Deum, ad peccantem, & proximum. q. 73. I 551
Peccat plus & grauius occidens patrem, quàm ſacerdotem, niſi ex præcepto ibi notabiliter luderetur. ibidem
Peccatum ex parte obiecti non æſtimatur ei qui eſt maioris virtutis, & perfectionis, ſecus de peccatis etiam ex deliberatione [illegible] 553
Peccatum magnitudo & perfectio quandoque aggrauat peccatum; & principis iniuſtitia eſt altercans ſpecies, quam aliorum. ibidem
Peccatum eſt in voluntate ſubiectiuè, vel ad minus imputatiuè. q. 74. L 556
Peccatum non eſt ſolum in voluntate ſubiectiuè, ſed etiam in [illegible] *vel voluntate imperata. q. 74. M* 557
Peccatum [illegible] *ſolum in voluntate, & eſt duplex actus in ſpecie. q. 74. N* 559
Peccatum non eſt formaliter omissio in ſenſualitate, ſed ſolum in ratione, ſicut in primo motu, & fabricato, quæſtione 74. O 562
Peccatum contingit eſſe in ratione quatuor modis. quæſtione 74. P 564
Peccatum mortale delectationis quod & quale ſit; & quomodum vitetur. q. 74. Q. 566
Peccat qui exercet nunquam ſit, niſi ratio ſuperior ſupperet, aut negligit. q. 74. R. ad ſecundum. 570
Peccatum ex parte actus poteſt habere per ſe cauſam, vel ex parte inordinationis, alio modo habet cauſam, quæſtio. 75. A 578
Peccatum inordinatio conſequitur per ſe cauſam ipſius actus, quæ eſt voluntas carens directione regulatorum, & legis Diuinæ. ibid.
Peccatum inconſiderationis an ſit aliud ab electione. q. 75. A. ad tertium. 580
Peccati cauſa eſt duplex, ſcilicet proxima, & remota; & concurrunt ad peccatum, ſecundùm diuerſa, quæ ad ipſum requiruntur. Quæſt. 75. littera B. **facie 581**
Peccatum eſt contra naturam hominis, poteſt tamen eſſe ab aliquo, quod eſt naturale hominis, quæſtione 75. B. ad tertium. 582
Peccati cauſa poteſt eſſe aliquod extrinſecum tripliciter, nihil tamen ita eſt cauſa, quòd mouet voluntatem immediatè ad exercitium, & ad actum ſecundum. q. 75. C. 583
Peccati cauſa ſufficiens eſt ſola voluntas, aliquod tamen extrinſecum poteſt eſſe inducens. ibid.
Peccatum poteſt eſſe cauſa peccati ſecundùm quattuor genera cauſarum. q. 75. D 584
Peccatum quod nõ per pœnitentiam deletur, trahit ad aliud, exponitur. q. 75. D. ad arg. in contrarium. 585
Peccati cauſa quo ad actum poteſt eſſe ignorantia, non quidẽ per ſe mouens, ſed per accidens. q. 76. A 586
Peccatum gratiæ opponitur demeritoriè, & ratione cauſæ, q. 76. B. ad ſecundum. 590
Peccatum additum peccato non ſemper facit ipſum maius, ſed quandoque plura, & quandoque diminuit, quandoque non. q. 76. D. ad ſecundum. 594
Peccatum ab eodem cauſatur, & diminuitur; & ſi ignoras, peccas graviſſimè, exponitur, quæſtione 76. D. ad tertium. 594
Peccatum non eſt ignorantia, vt dixit Socrates, ſed eſt cum ignorantia. q. 77. F 598
Peccatum quod eſt ex paſſione, dicitur eſſe ex infirmitate, quæſt. 77. G 602
Peccatum vel eſt inordinatus appetitus, vel procedit ab inordinato appetitu. q. 77. H 603
Peccatum omne eſt ex amore malè inflammante, vel ex amore malè humiliante, exponitur, quæſt. 77. H. ad [illegible] 604; *& I. ad quartum.* 606
Peccatorum omnium cauſæ ſunt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quæſtione 77. I 606
Peccatum diminuitur per paſſionem præcedentem, ex qua cauſatur; augetur per ſequentem, quæſtio. 77. K. facie 607
Peccatum agens, & magnitudinem eius ſignificans eſt paſſio ſequens actum peccatum; & tanto grauius quis peccat, quanto maior libido, & concupiſcentia peccat. ibidem.
Peccati actus totaliter excuſatur, quando cauſatur a paſſione, quæ totaliter tollit voluntarium, quæſtione 77. L. facie 608
Peccare ignorantes, quàm peccare ex ignorantia, ſunt ex paſſione aliud eſt, quam peccare paſſionatum, quæſtione 77. M 609
Peccatum ex paſſione poteſt eſſe mortale. ibidem; & ad ſecundum. 610
Peccatum motuum & quæ ſunt ſubiti motus, ſunt actus aliquo modo voluntarij. q. 6. F 70
Peccatum [illegible] *voluntatem, exponitur. q. 6. X* 71
Peccatum [illegible] *voluntatem. q. 19. Q.* 93
Peccatum [illegible] *eligere malum non tradit* [illegible] *ſolum propria inordinatione, quæſtione 77. X* 611
Peccatum [illegible] *vitandum malum inquantum malum, vel bonum bonum, ſicut & quomodo contingit ex malitia, & ignorantia peccare.* ibidem
Peccatum in actibus humanis, ſicut contingit quandoque ex defectu deliberationis, & ex debita appetitus ſenſitiui, ita ex defectu, & inordinatione voluntatis. ibidem
Peccatum malitiæ non eſt interdere [illegible] *malum. & illud vitæ ſufficere, & accidentaliter nocere; & q. 78. P* 616
Peccatum habere, & habentem habitum, non eſt idem, quæſt. 78. O 614

Peccat

Peccat ex certa quandocunque habens habitum vitioſum, Quæſt.88.littera O facie 614
Peccans ex habitu, peccat ex electione mali,ibidem;& N. ad primum. 612
Peccatum ex malitia quando ſit grauiſſimum, & quando non,ibid.ad primum. 612
Peccatum in Spiritum ſanctum quod ſit; & an ſit idem cũ peccato ex malitia,ibid.P 616
Peccare poteſt quis primò in Spiritum ſanctum,& ex malitia, quæſt.78.O.ad ſecundum.615;& P.ad ſecundum. facie 617
Peccans ex malitia non eſt neceſſarium,quòd peccet ex habitu,quamuis ſemper præſupponit aliquam inordinationem.q.78.P 616
Peccatum ex malitia quomodo dicatur eſſe ex defectu rationis,& quaſi ignorantia. ibid.
Peccans ex electione non ſemper peccat ex habitu,ibidem, ad primum. 616
Peccare ex malitia ſtatim, perfectis non conuenit; ſed imperfectis poteſt competere,ibid.ad ſecundum. 617
Peccat quandoque quis grauius ex paſſione ,quàm alius ex habitu, eum eſt magna inæqualitas.q.78.Q 618
Peccatum quod eſt ex certa malitia,grauius eſt peccato ex paſſione. ibid.
Peccare grauius vel minus grauiter qui habet maius impellens,quomodo intelligatur,ibidem, ad ſecundum. 619
Peccans ex paſſione, non peccat ex electione, quamuis eligat malum; & quid ſit ex electione peccare, ibidem, ad tertium.
Peccati cauſa exterior poteſt eſſe duplex, ſcilicet directa,& indirecta.q.79.R 620
Peccati cauſa nullo modo nec directè,nec indirectè eſt Deus qui nec poteſt peccare, nec poteſt alium facere peccare; & quomodo in quolibet mortali peccato eſt communis auerſio, & virtualis receſſus a Deo. ibidem
Peccare aliquos quare Deus permittit, nec conſeruat, vt nõ peccent. ibid.
Peccatum includit deformitatem, cuius Deus non eſt cauſa, & actum, cuius Deus eſt cauſa, ibidem; & quæſtio.79.S 623
Peccare dicitur homo,non ideo, quia eſt cauſa actus peccati; ſed quia eſt cauſa malitiæ, & deformitatis illius. q. 79.S.ad ſecundum. 624
Peccatum in Spiritum ſanctum quandoque eſt obduratio, quandoque non, quæſt.79.T. ad argumentum in contrarium. 626
Peccata an cooperentur in bonum diligentibus Deum,quæſtio.79.V 627
Peccati directa cauſa non poteſt eſſe, niſi quod poteſt mouere voluntatem ad agendum.q.80.X 628
Peccati cauſa directa nõ poteſt eſſe nec Deus,nec diabolus, ſed ſola voluntas hominis, nec etiam res exterius oblata, nec ille qui eam proponit, nec ille qui ſuadet. ibid.
Peccare facit diabolus perſuadendo,diſponendo,vel afficiendo,non autem perficiendo,q.80.Y 630
Peccandi neceſſitatem diabolus non poteſt inducere, quamuis ex neceſſitate poſſit inducere ad aliquem actum, qui ex genere eſt peccatum, niſi a Deo refrenetur, quæſtione 80.Y.Z 634
Peccatorum omnium cauſa eſt diabolus indirectè, & occaſionaliter,non autem directè. ibid.
Peccatum Angelorum quare ſit irremediabile, non autem peccatum hominis, ibidem, ad 3.
Peccatum primi hominis originaliter tranſit in poſteros, quomodo hoc intelligatur; & defectus peccati originalis non eſt voluntas voluntate prolis, ſed ipſius Adæ, & proli imputatur,quia membrum Adæ.q.81.A 633
Peccatum originale, quomodo per baptiſmum tollatur, qui reſtituit radicem originalis iuſtitiæ, ſcilicet gratiam gratumfaciente,ibidem;& Quæſt.80.littera T.ad primum. facie 626
Peccatum dicitur originale,quod a primo parente in poſteros deriuatur; non autem dicitur huius perſonæ, niſi inquantum recipit naturam a primo parẽte, & dicitur peccatum naturæ, & habet minimum de ratione culpę, nec eſt vnuocè peccatum cum actuali,q.81.A 635
Peccatum per vnum hominem in mundum intrauit, & per peccatum mors, exponitur, ibidem, ad argumentum in contrarium. 637
Peccati originalis non oportet ponere virtutem productiuam diſtinctam a virtute productiua naturę humanæ,ibidem, ad ſecundum. 637
Peccatum originale quomodo dicatur inſtrumentaliter cauſari per ſemen paternum, quamuis ſemen non cauſat eſſe animę, tamen dicitur eam inficere; & peccatum non eſt accidens poſitiuum quo ad formale. ibidem.
Peccare,& habere peccatum differunt,ibidem,ad 3. 638
Peccatum traduci per originem quid ſit; & quare ſolùm primum peccatum primi hominis traducitur,& non alia aliorum.q.81.B 639
Peccatum originale omnes homines ex Adam deriuati contrahunt, præter Chriſtum.q.81.C 641
Peccatum originale pertinet ad naturam ab Adam originaliter deriuatam, non ad naturam abſolutè, quæſtione 81.D 642
Peccatum originale non deriuaretur ad illos, qui miraculosè ab aliqua parte humani corporis formarentur, aut ad illos, qui in Adam ſolùm fuerunt ſecundùm corpulentam ſubſtantiam. ibidem
Peccatum originale filij non contraherent, ſi Adã non peccaſſet, etiam ſi Eua peccaſſet,q.81.E 644
Peccante Eua ſtetit iuſtitia originalis aliquandiu, ibidem, ad argum.in contrarium.
Peccatum originale eſt habitus, accipiendo habitum largè, ſaltem partialiter, ideſt aliquid eius poteſt dici habitus formaliter, & aliquid cauſaliter.q.82.F 645
Peccatum originale variè nominatur ſecundùm diuerſa.ibi.
Peccatum originale poteſt dici habitus priuatiuus, quia facit habilem, ſed non potentem, ibidem; & ad argum. in contrarium. 646
Peccatum originale eſt priuatio iuſtitiæ originalis, ſed non tantùm, ibidem, ad primum.
Peccatum originale an ſit grauius veniali, ibidem, ad ſecundum.
Peccata actualia, ex quibus cauſatur habitus; talis habitus non eſt peccatum actuale. ibid.
Peccatum originale eſt habitus innatus, non tamen propriè naturalis, ibidem, ad 3.
Peccatum originale in vno homine eſt vnum numero, ſed in omnibus hominibus vnum ſpecie, & eundem defectum in omnibus cauſat.q.82.G 647
Peccatum originale habet aliquam cauſam, quamuis formaliter dicat priuationem.ſ.primum peccatum Adę,& priuationem iuſtitiæ originalis. ibidem
Peccatum originale habet eſſentiam,largè eſſentiam capiendo, ſicut etiam entia rationis. ibid.
Peccati originalis formale ſumitur ex parte cauſæ originalis.q.82.H 649
Peccatum originale materialiter eſt concupiſcentia, formaliter eſt defectus originalis iuſtitiæ; & tàm actuale,quàm originale habet auerſionem, & conuerſionem; & quid ſit materiale, & formale. ibidem
Peccatum originale, nec quantum ad defectum iuſtitiæ originalis, nec quantum ad relationem huius defectus ad primum parentem ſuſcipit magis, & minus, quæſtione 82.I 651

INDEX.

Peccatum originale non poteſt eſſe maius in vno, quàm in alio, ibidem; & Quæſt. 85. litt. T. ad primum. facie 672

Peccatum originale omnium hominum fuit in Adam, ſicut in prima cauſa principali; ſed in ſemine corporali, ſicut in cauſa inſtrumentali; ſolùm autem in anima, non in corpore, ſicut in ſubiecto, q. 83. K 652

Peccatum originale eſt in carne ſecundùm rationem pœnæ, ibidem, ad primum. 653

Peccatum Adæ an fuerit originale originans tantùm, vel etiam originatum, & actuale, ibidem, ad ſecundum. facie 654

Peccatum originale eſt prius in eſſentia animæ, quàm potentijs. q. 83. L. ad tertium. 656

Peccatum originale eſt, ſicut in primo ſubiecto, in eſſentia animæ. q. 83. L 655

Peccatum originale, vt dicit pronitatem ad actum inordinatum, prius eſt in voluntate, quàm in alijs potentijs, quæſtio. 83. M 657

Peccatum pertinere ad potentiam, per cuius actum cauſatur, exponitur, ibidem, ad primum.

Peccatum originale præcipuè inficit tres potentias, ſcilicet generatiuam, concupiſcibilem, & ſenſum tactus, quæſtio. 83. N 658

Peccata quædam dicuntur capitalia, præter ſuperbiam, & auaritiam. q. 84. O 663

Peccatum ordinari in finem alterius contingit, vel ex parte peccantis, vel habitudine finium, ibidem; & R, facie 664

Peccata capitalia ſunt ſeptem, & quare dicãtur capitalia, & qualis ſit diuiſio; & quid importet capitalitas, quæſtio 84. R 664

Peccatorum effectus principaliter ſunt tres, ſcilicet corruptio boni naturæ, macula animæ, & reatus pœnæ, quæſtio. 85. S 667

Peccatum tollit quoddam bonum naturale hominis totaliter, quoddam diminuitur per ipſum; & quoddam, nec diminuitur, nec tollitur; & qua ratione excludat gratiam, & virtutes infuſas. ibid.

Peccatum hominis non eſt grauius peccato dæmonis ex parte conditionis peccantis: tamen illud ſint grauius ex genere, q. 85. S. ad primum. 668

Peccatum quomodo dicatur corrumpere, & agere; quia formaliter corrumpit actum, ſed effectiuè agentem, ibid. ad tertium.

Peccatum eſt in actu peccati, & in potentia eliciente actum, ſed elatè, & alatè. ibidem

Peccatum primi peccatis fecit omnes vires animæ deſtitutas gratia, inordinatas ad virtutes, & ita debitum vocatur vulneratio. q. 85. V 671

Peccatum actuale primum habet tam cauſam quattuor vulnera, & manent duplicem habitudinem, quæſtione 85. V. facie 671

Peccatum venialiter ex paſſione non tollit habitum, ibid. ad quartum. 672

Peccatum non priuat, vel diminuit modum, ſpeciem, & ordinem boni naturalis; ſed ea ordinabilia limitationis diminuit, ſed non totaliter tollit, ſed modum gratiæ, & virtutis totaliter tollit, & eſt eliminatiue primatio modi, ſpeciei, & ordinis rectitudinis. q. 85. X 673

Peccatum primum habet ex parte motus, & alij defectus cooperantes per accidens. q. 85. T 675

Peccati originalis effectus magis abundat in vno, quàm in alio, exponitur; & quomodo ſit pœna & culpa, ibidem, ad primum. 676

Peccatum actuale poteſt inducere defectum perſonalem etiam corporalem, ſed originale aliam, ibidem, ad tertium.

Peccatum mortale cauſat maculam in anima, & actu peccati ceſſante, quare & propter quid dicatur aliquis peccator. Quæſtio. 86. littera A. facie 678; *& littera B, facie* 681

Peccata diuerſa diuerſas maculas inducunt. quæſtio. 86. A, ad tertium. 681

Peccati macula manet, etiam actu peccati tranſeunte, quæſtio. 86. B 681

Peccando quis reatum triplicis pœnæ incurrit, & quid ſit reatus, & vnde cauſetur; & quomodo differat a macula, & offenſa q. 87. A 682

Peccatum dupliciter conſideratur, ſcilicet per ſe, vt culpa eſt, & per accidens vt cauſa vel effectus eſt, ibidem. B. facie 684

Peccatum formaliter & per ſe non poteſt eſſe pœna peccati; ſed per accidens tripliciter poteſt; & ipſum peccatum habet pœnam concomitantem dupliciter; & quare dicatur pœna. ibidem

Peccato quis quandoque reducitur in bonum virtutis, ibid. ad primum. 685

Peccatum formaliter & ſi non ſit a Deo; ſubtractio tamen gratiæ, ad quam ſequitur peccatum, eſt a Deo, ibidem, ad ſecundum.

Peccata quæ tollunt charitatem, quantum eſt de ſe, inducũt reatum pœnæ æternæ, tam ſenſus, quàm dãni, q. 87. C. 686; & E 689

Peccato ex parte auerſionis debetur pœna damni, quæ eſt infinita; ſed ex parte conuerſionis debetur ei pœna ſenſus, quæ eſt finita. q. 87. D 687

Peccati mortalis auerſio quomodo ſit infinita, & pœnæ ſenſus quomodo ſint æquales & inæquales. ibidem

Peccato non debetur pro pœna annihilatio. ibid. ad 1. 688

Peccatum, quod contra Deum committitur, eſt infinitum, exponitur, ibidem, ad ſecundum.

Peccato veniali non debetur pœna æterna per ſe, quamuis per accidens. q. 87. E 689

Peccatum veniale, an poſt hanc vitam remittatur; & de modo remiſſionis, ibid. ad arg. in contrarium. 689

Peccata quomodo in infinitum differunt ex parte auerſionis, non autem conuerſionis, ibidem, ad primum. 690

Peccato originali, quamuis ſit minimum, debetur tamẽ pœna infinita ratione indelibilitatis, ibid. ad ſecundum.

Peccato originali exiſtente æquali in pueris, defectus tamen inde ſequentes ſunt inæquales, quæſt. 87. G. ad primum. facie 694

Peccato quod eſt cum alio, debetur maior pœna, non ratione propriæ grauitatis, ſed ratione indelibilitatis. q. 87. E. ad tertium. 692

Peccato remiſſo quo ad offenſam, & maculã, poteſt aliquis reatus manere, non pœna ſimpliciter, ſed ſatisfactionis, q. 87. F 691

Peccati nomine quid importetur, & actu eius tranſeunte manente macula, remanet reatus in omnibus peccatis actualibus, ſecus de originali. ibid. & q. 109. Q 912

Peccati macula ab homine tolli non poteſt, niſi voluntas homini ordinem Dei ac iuſtitiæ recompenſet pro culpa, peruersum accentando. q. 87. F 691

Peccato dimiſſo quo ad maculam alicui, quãuis ſit curatus quo ad voluntatem, non tamen quo ad alias vires, & potentias, ibidem, ad 2. 693

Peccatorum reliquiæ non tolluntur a voluntate, aut alijs potentijs etiam recuperata gratia. ibid.

Peccatum duplex pœna conſequitur; & vna illarum punitur quandoque filius pro peccato patris. q. 87. H. ad arg. in contrarium. 696

Peccatum mortale, & veniale quomodo opponantur, quæſtio. 88. I 697

Peccatum ſumo analogicè dicitur de mortali, & veniali, ibid. ad primum. 699

Peccans

Peccans venialiter non vtitur, ſed abutitur, citra tamen fruitionem; Queſt 88. littera I. ad tertium. facie 700

Peccans non ſemper facit contra præceptum, præſertim venialiter; & tale non tollit habitualem ordinationem in Deum, nec virtualem aliorum actuum poſt ſe, ibidem, ad ſecundum. 699

Peccatum veniale & mortale quando differunt genere; & quid ſit genus in moralibus. q. 88. K 701

Peccatum veniale ex genere poteſt fieri mortale ex agente; & hoc dupliciter, & quod ex genere eſt mortale, ex parte agentis contingit quòd ſit veniale. ibidem

Peccatur circa quædam obiecta, quantum eſt ex natura obiecti, ſemper mortaliter; quamuis ex diſpoſitione peccantis, aliter circa illa peccari poſſit, ſcilicet venialiter, ibid. ad primum.

Peccatum veniale ex genere non diſponit ad mortale ex genere, niſi per quandam conſequentiam, & ex parte agentis, nec neceſſitat; ſed indirectè, & per accidens poteſt diſponere. q. 88. L 702

Peccati venialis actus idem numero non poteſt fieri mortale peccatum, intellige de identitate in eſſe morali, ſit tamen veniale ex genere mortale. q. 88. M 704

Peccata venialia plura non conſtituunt, nec equipollent vni mortali in reatu, nec quo ad durationem, vel pœnam damni, nec ſenſus. ibidem

Peccata venialia ſi negligantur, occidunt. quæſtio. 88. O. ad primum. 710

Peccatum veniale per hoc, quòd additur ei deformitas pertinens ad genus peccati mortalis, efficitur mortale; ſed mortale non fit veniale per additionem deformitatis pertinentis ad genus venialis peccati. q. 88. O 709

Peccata venialia conuenienter ſignificantur per lignum, fœnum, & ſtipulam. q. 89. Q. 711

Peccans mortaliter propter veniale, an ſit veniale, quæſtione 88. O 709

Peccata venialia non propriè cauſant maculam, ſed impediunt feruorem charitatis, quę Deo diſplicent, quamuis non faciant diſplicentem. q. 89. P 711

Peccare venialiter homo in ſtatu innocentiæ nō potuit, quæſtio. 89. R 714

Peccatum veniale non poteſt eſſe in aliquo cum originali abſque actuali mortali. q. 89. V 720

Peccatum ſemper ſeducitur ignorantia electionis in particulari eligibili, ibidem, ad primum.

Peccata quædam ſunt contra propriam naturam hominis; quædam contra naturam communem homini, & aliis animalibus, q. 94. X. ad ſecundum. 752

Peccatum an & quomodo deleat aliqualiter legem naturæ in particulari eligibili, q. 94. A. ad primum. 757

Peccatum mortuum fuit ſine lege, & quomodo per legem reuixit. q. 98. Q. ad ſecundum. 777

Peccatorum portatio per hircum in deſertum erat ſignificatiua ſacramenti, & quare ſic fiebat, quæſtio. 102. E. ad ſextum. 841

Peccato primo commiſſo nullus potuit deinceps ſaluari, niſi per paſſionem Chriſti, quæ hominibus dupliciter communicatur. q. 103 H 851

Peccatorum expiatio, & ſatisfactio quandoque generaliter accipitur, quandoque propriè; primo modo lex ſanctificabat, ibidem, ad primum. 852

Peccatum idem ſecundùm ſpeciem poteſt habere diuerſas pœnas ſecundùm quattuor gradus, quæſt. 105. Q. ad nonum. 869

Peccat grauius tranſgrediens nouam legem, quàm veterem; & noua lex habet auxilium gratiæ ad non peccandum, q. 106. V. ad ſecundum. 877

Peccatum tollit ſalutem ſpiritualem, non autem corporalē. q. 106. X. ad tertium. 878

Peccatum infidelitatis quando, & quando non habeat excuſationem. Queſt. 106. littera Y. ad quartum. 879

Peccatum quodlibet fundatur in appetitu naturali, ſed corrupto, & peruerſo. q. 108. G. ad quintum. 894

Peccare poteſt homo per ſeipſum; ſed per ſe non poteſt eſſe, & operari. q. 109. L. ad ſecundum. 902

Peccato homo magis corrumpitur ſecundùm appetitum, quàm ſecundùm intellectum in vniuerſali, ibidem, ad ſecundum.

Peccator formaliter non eſt dignus vita æterna, nec gratus Deo; ſed materialiter poteſt. q. 109. O 906

Peccator non poteſt ſine gratia a peccato reſurgere; & quid ſit a peccato reſurgere, & remiſſio peccati. q. 109. Q. & ad primum. 912

Peccati reatus & offenſa, an de potentia Dei abſoluta ſine gratia remitti poſſit; & quomodo peccando quis triplex damnum incurrit, quæ non niſi per Deum reparari poſſunt. q. 109. Q. 912

Peccatum potuit homo in ſtatu naturæ integræ vitare, etiã ſine gratia habituali, non tamen ſine Dei auxilio in bono conſeruantis, præſertim quæ erant contra rationem naturalem; ſecus de peccatis, quæ ſunt contra præcepta. q. 109. R 914

Peccare venialiter an debeat homo, ne alius peccet mortaliter, q. 111. F. ad primum. 938

Peccatum quomodo ſit tenebræ. q. 112. I. ad tertium. 946

Peccata non ſunt connexa quo ad reatum, & auerſionem, quantum ad fieri; ſunt tamen connexa quo ad auerſionem delendam. q. 113. Q. ad 3. 955

Pelagianus error excluditur, quæſt. 109. T. ad argumentum in contrarium. 910

Pœna augetur propter grauit item culpæ via executionis, & inflictionis; ecõtra via intentionis, & commiſſionis. q. 78. Q. ad argumentum in contrarium. 713

Pœna pro peccato eſt duplex, ſcilicet taxata, & concomitans. q. 85. Y 675

Pœna peccati quomodo dicatur ipſum peccatum, quæſt. 87. littera B 684

Pœna reſpondet culpæ, exponitur, q. 87. C. ad primum. 686; & D. ad ſecundum 688; & q. 78. Q. ad argumentum in contrarium. 619; & q. 105. Q. ad nonum. 869

Pœna non ſemper eſt medicinalis; puncto, ſed aliis, q. 87. C. ad ſecundum. 687

Pœna temporalis, & non æterna debetur peccatis, quæ non ſunt contra vltimum finem, intellige per ſe, quæſt. 87. E. facie 689

Pœna mortalis, & venialis an ſit comparabilis, ibidem, ad primum. 690

Pœna ſenſus an peridem afflictionum vnus plus alio punitur. ibidem

Pœna ſatisfactoria eſt ſimpliciter voluntaria, ſed ſecundùm quid inuoluntaria. q. 87. F 691

Pœna temporalis debetur alicui etiam remiſſa offenſa, & recuperata gratia propter tria, ibidem, ad argumentum in contrarium. 692

Pœna accipitur quandoque ſub ratione pœnæ, quandoque vt ſatisfactoria, quandoque vt medicina, q. 87. G 693

Pœna ſatisfactoria eſt ſemper propter culpam propriam ipſius qui fert, eſto non ſit niſi propter culpam alterius; ſed ſub ratione pœnæ ſemper reſpicit culpam propriam actualem, vel originalem; ſed ſub ratione medicinę non reducitur in culpam ſicut in cauſam, niſi remotè in originalem, ibidem. & H. 695; & q. 105. Q. ad 11. 870

Pœna duplex, ſcilicet deſtitutio naturæ, & penalitates, quę ſequuntur originalem culpam, quæſtio. 87. G. 694; & H. facie 695

Pœna ſpiritualis non habet rationem medicinę, ibidem. H. facie 696

INDEX.

Pœna corporali ſenſus, vel damni diuerſimodè quis puniatur, hic & in alia vita, ſecundùm quòd pœna diuerſimodè accipitur. Quæſt.81.littera B.ad primum. facie 640; & Quæſt.87.littera C facie 686

Pœna infligitur quandoq; abſque culpa, ſed non abſque cauſa; & quomodo vnus pro peccato alterius punitur, quæſtio.81.B 640

Pœna per accidens ſe habet ad peccantem, non autem ad peccatum, ſicut nec reatus. quæſtione 87.A.ad primum, facie 683

Pœna eſt bona, non autem fieri reum pœnæ, ibidem, ad ſecundum.

Pœna & culpa non poteſt eſſe idem ſecundùm idem, quamuis ſecundùm diuerſa; & quæ ſit differentia inter culpam & pœnam, q.87.B 684

Pœna damni an ſit maior in vno, quàm in alio. quæſt.73.A. ad primum. 5 30; & quæſt.87.C.ad primum. 686; & D. ad argumentum in contrarium. 688

Pœna ſenſus, vel ſpirituali nullus punitur ſine culpa; ſed quandoque patitur pœnam damni, quæſtio.105.R.ad ſecundum. 872

Pœna talionis ordinata per legem, perficitur per Euangelium. q.107.B.ad ſecundum. 884

Pœnam taxari ſecundùm quantitatem culpæ, exponitur; & quomodo ſuper eodem peccato lex diuerſas pœnas inſtituit. q.105.Q.ad nonum. 869

Pœnale nocumentum aliud eſt, quàm reale, & damni, quæſtio.73.H 549

Pœnalia non ſemper habent rationem pœnæ, ſed medicinæ, q.87.G 693

Pœnarum genera ſunt octo, de quibus aliqua in lege infligebantur. q.105.Q.ad decimum. 870

Pœnarum grauitas attenditur dupliciter; & quomodo nulla pœna comparari poteſt priuationi Diuinæ viſionis; cum tamen pœna pro originali ſit mitiſſima; & pœna ſenſus in damnatis implicat duas pœnas. q.88.M 705

Pœnam ſatisfactoriam vnus portat pro alio, ſed ſub ratione pœnæ punitur quis pro peccato proprio, non autem vt eſt medicinalis. q.87.H 695

Pœnæ ſenſus ſunt inæquales intenſiuè; ſed extenſiuè, & durationè ſunt æquales. q.87.D 687

Pœnæ duratio cadit ſub demerito, ibidem, ad tertium.

Pœnæ quædam ſiunt a Deo efficiente, quædam deſerente, q. 79.V.ad primum. 627

Pœnæ diuerſimodè in hac vita, & futura infligitur. q.76.D. ad quartum. 595

Pœnitentiam an competat vni pro altero facere, quæſtione 87.G 693

Pœnitens recidiuans in mortale ante completionem pœnitentiæ, & decedens punietur pro reliquis in æternum, quæſtio.87.E.ad tertium. 690

Per accidens & præter intentionem & voluntatem non denominat actum, exponitur, quæſt.78.N. ad ſecundum. facie 612

Perfectio eſt duplex, ſcilicet formalis, & obiectiua, & illarum differentia. q.2.O 27

Perfectio eſſentialis, & illa quæ ſuperuenit rei conſtituæ in ſpecie differunt. q.4.G 44

Perfectio maior requiritur in mouente, quàm moto. q.56.K. ad argumentum in contrarium. 583

Perfectionem maiorem non arguit ſemper maior duratio, quæſt.71.G 506

Perfectis non competit ſtatim a principio peccare ex malitia, ſecus de imperfectis. q.78.P.ad ſecundum. 617

Perfecta ſunt opera Dei, exponitur, q.98.R.ad primum. 779

Perfectio in quo eſſentialiter conſiſtat; & in quo conſequenter; & quomodo religioſi tenentur tendere ad perfectionem. q.108.H 895

Perfectum quando imperfectum euacuet. Quæſt.106.littera Y.ad primum. facie 879

Perfectum & imperfectum in eodem, & reſpectu eiuſdem, non compatiuntur, queſtione 67.S. 465; & ad tertium. facie 468

Perficiens eſt duplex, ſcilicet eſſentialiter, & accidentaliter. queſt.4.A 43

Perficiens non oportet ſemper nobilius eſſe ſimpliciter, eo quod perficit. q.62.S 428

Permanentius exiſtens & magis neceſſarium eſt etiam nobilius, gloſatur, q.66.M.ad primum. 454

Permiſſionis multiplex acceptio, quæſt.92.M. ad argumentum in contrarium. 738

Perplexus an neceſſariò peccet, queſtio. 19.I.ad tertium. facie 165

Perſeuerantia tripliciter accipitur, & an ſimul cum gratia infundatur; & perſeuerare in abſtinentia a peccato, & poſſe abſtinere a peccato, differunt q.109.T 919

Perſeuerantia poteſt dupliciter homini prouenire, & perſeuerantia gloriæ cadit ſub merito; perſeuerantia autem viæ non cadit ſub merito. q.114.I 980

Perſeuerantia accipitur quandoque pro habitu confirmante rationem & voluntatem, vt perſiſtit in bono rationis, q. 58.T.ad ſecundum. 397

Per ſe & propter ſe eſt aliud, & aliud apud moralem, queſtio.71.I 509

Perſona conſideratur dupliciter, vt eſt pars communitatis, & ſecundùm ſe; & ſecundùm hoc diuerſimodè punitur, cum ſe occidit. q.21.A. ad primum. 184

Perſonæ conditio non transfert in aliam ſpeciem, quæ aggrauet in infinitum, quæſt.89.R.714; & T.ad argumentum in contrarium. 719

Perſonarum acceptor quomodo, & quomodo non ſit Deus. q.73.I.ad 3.553; & q.79.V.ad 3. 627

Perſonarum acceptio in quibus habeat locum, & quòd non ſit apud Deum. q.106.X.ad primum. 878

Perſonarum acceptio habet locum in debitis, non autem in his, quæ ex gratia conferuntur, quæſt.98.T.ad ſecundum. 782

Perſonæ Diuinæ non habent aliquam bonitatem ex fine. queſtio.18.D 144

Peſſimum optimo contrariari & opponi, quomodo intelligitur. q.73.D.ad argumentum in contrarium. 539

Pertinere differt a requiri. q.3.S 34

Petrus an verè reprehenſibilis extiterit per Paulum, vel an ſimulatoriè; & an peccauerit ſeruans ceremoniale. queſtio.103.K.ad ſecundum. 857

Perſuadere contingit viſibiliter, & inuiſibiliter, queſt.80.Y. facie 630

Philoſophus alium ordinem ſeruat in tractando, quàm Theologus. q.1.A 1

Philoſophus nil certi nouit de beatitudine, ſed de imperfecta ſolùm, & viæ. q.3.X 39

Philoſophia dicitur cognitio Diuinarum rerum, non accipiendo res Diuinas formaliter, ſed effectiuè, queſtio.91. littera H 731

Pietas ad omnia valet, exponitur, quæſtio.68.H.ad ſecundum. 487

Piſces omnes quare non comedebantur in veteri lege, q.102. F.ad primum. 845

Plantarum non erat diſcretio inter mundas, & immundas; ſed circa culturam plantarum erat diſcretio habenda, ibi. ad nonum. 848

Platonis error de animarum felicitate. q.5.M 59

Placitus quis dicatur, quis blanditor, vel adulator; amicus, vel affabilis. q.18.A 153

Politiarum ſpecies ſunt ſex; tres bonæ, & tres malæ, quæſtione 95.E 762

Politi-

Digitized by Google

Politicæ purgatoriæ, & purgati animi an ſpecie diſtinguã-
tur. Quæſtione 61. littera Q. 421
Politica virtus an ſit eadem cum prudentia, q. 66. O. ad pri
mum. 457
Populus, & plebs, quid ſit, & quomodo habeant ſe ad inui-
cem. q. 105. Q 865
Poſſibilis intellectus eſt potentia in genere intelligibilium,
non autem in genere entium, q. 50. H 341
Poſſibile duplex eſt, ſcilicet Phyſicum, & logicum. q. 40.
G. ad ſecundum. 296
Poſſe in actum meritorium eſt verè poſſe, non autem poſſe
in actum demeritorium. q. 109. L. ad ſecundum. 902
Poſſeſſiones per legem benè diuidebantur, & diſtinguebantur; & debent eſſe propriæ quo ad ius poſſidendi, ſed vſus
debet eſſe communis. q. 105. Q 860
Poſteriori mutato tranſmutatur prius, exponitur. q. 85. S. ad
ſecundum. 668
Poſtprædicamenta tria, ſcilicet oppoſitio, prius, & ſimul,
inueniuntur in omnibus generibus, q. 49. A 330
Potentia ad actum ſecundum, & operationem, eſt propter
actum ſicut complementum, exponitur. q. 2. O 27
Potentia vna, & eadem poteſt habere diuerſos modos ope-
randi q. 5. M 59
Potentia tripliciter accipitur. q. 49. D. ad ſecundum. 336
Potentia neutralis, & naturaliter alicui conueniens diffe-
runt, q. 51. L. ad primum. 346
Potentia nuda non poteſt fieri id, quod ſit per habitum, ibi-
dem ad ſecundum.
Potentia rationalis aliquo modo eſt multiplex virtute. q.
54. X. ad ſecundum. 363
Potentia, & virtus quomodo differunt. q. 55. C 369
Potentia animæ eſt ſubiectum virtutis humanæ. queſt. 56.
F. facie 375
Potentia obedientialis animæ ad virtutum in ea inchoatio-
nem non ſufficit. q. 63. T 429
Potentiam eſſe naturalem, & eam eſſe naturæ differunt, ibi
dem arg. in contra. 430
Potentia ſuperior imperatiua, & ſi perfecta ſit, niſi tamè et
executiua perfecta fuerit, non erit perfectum opus, q. 63.
X. ad ſecundum. 433
Potentia operatiua, & potentia eſſendi in hoc differunt. q.
71. C 503
Potentia eſt duplex, ſcilicet remota, & propinqua. q. 100.
Q. facie 810
Potentia paſſiua ſicut eſt voluntas mouetur, & ab obiecto
& a mouente potentiam ad exercitium actus, q. 77. E.
ad primum. 597
Potentia agens actum humanum non ſemper eſt actiua. q.
18. B. ad tertium. 140
Potentia, quæ non reducitur ad actum eſt fruſtra, gloſatur
q. 109. S. ad primum. 918
Potentia diſtinguitur per actus, & obiecta, non tanquam a
poſteriori. q. 72. N 516
Potentia animæ indiget moueri quo ad duo, ſcilicet quantũ
ad exercitium, & quantum ad determinationem actus,
q. 9. L 85
Potentiæ animæ tres, ſcilicet generatiua cõcupiſcibilis, præ-
cipuè dicuntur infectæ. q. 83. N 658
Potentia concupiſcibilis quare magis a concupiſcentia,
quàm ab amore denominetur. q. 25. O. ad primum. 206
Potentiam ſenſitiuam poteſt aliquid terminare vniuerſali-
ter. q. 29. P 234
Potentiarum animæ nulla eſt tota paſſiua, quin facta in actu
ſit aliqualiter actiua. q. 22. C. ad ſecundum. 189
Potentiarum diſtinctio ex actibus, & habitibus non eſt a
poſteriori vel circumloquutiua, ſed a priori. q. 95. D. 761
Potentiæ aliter diſtinguuntur, quam habitus, quæſtio. 54. X.
facie 362
Potentiæ poteſt ſuperaddi aliquid naturaliter, quod per po-
tentiam fieri nequit dupliciter Quæſtione. 51. littera L.
ad ſecundum. facie 346
Potentiæ, & habitus, & actus conuenienter dicuntur diſtin
gui per obiecta, contra Scotum, q. 54. Y 364
Potentiæ inorganicæ ſunt duplices; & potentiæ immateria-
les, ſcilicet intellectus, & voluntas quomodo diſtinguũtur
per obiecta. ibidem.
Potentiæ rationales ſe habent ad oppoſita, exponitur, q. 8,
H. facie 81
Potentiæ animæ ſenſitiuæ, & vegetatiuæ poſt reſurrectio-
nem non redeunt eædem numero, q. 67. Q. ad tertium.
facie 463
Potentos inferioribus apprehenſiuis, vt aliquid firmiter im
primatur. neceſſe eſt eoſdem actus pluries reiterari, q.
51. N 348
Potens plus, poteſt etiam minus intelligitur in actiuis potẽ-
tijs. non in paſſiuis, & in his, quæ ſunt eiuſdem ordinis, q.
89. S. ad ſecundum. 718
Poteſtas maior eſt cauſa doloris, & triſtitiæ. q. 36. M 282
Poteſtas regnantis conſideratur tripliciter. q. 93. P. ad ſecũ
dum. 742. & q. 96. I 767
Poteſtas inferior poteſt legem imponere in iudicio poteſta-
tis ſuperioris, q. 96. I. ad primum. 768
Poteſtati ſubiectus eſt etiam legi ſubiectus, vt regulatum
regulæ, vel vt coactus, q. 96. K 769
Poteſtas accipitur quandoque pro virtute intrinſeca operati-
ua, quandoque pro mundana poteſtate, quorum. differe-
ntia ponitur, q. 2. L 23
Practica cognitio includit ſcire, & operari primum eſt ip-
ſius intellectus ſecundum alterius potentiæ ab intellectu
declaratur q. 3. V 37
Practicæ inquiſitionis eſt duplex concluſio, vna in ratione,
ſcilicet ſententia, & iudicium de conſiliatis; alia in voli-
tate, quæ eſt electio, q. 13. G 110
Præceptum inferioris quando, & quando non obliget con-
tra præceptum ſuperioris, q. 19. H. ad ſecundum. 164
Præcepta charitatis non ſatisfacit habitualis ordinatio om
nium in Deum tempore quo obligat, nec ſufficit ad meri-
tum. q. 88. I. ad ſecundum. 699
Præcepta affirmatiua, & negatiua nõ cõtrariantur duo pec-
cata formaliter. q. 72. Q 523
Præceptum de particulari opere non habet rationem legis
niſi in ordine ad bonum commune. q. 90. B 723
Præceptum quandoque proprie accipitur, & ſic non omnis
lex eſt præceptum. ſed vt large accipitur, & præcipere,
& imperare proprie ſunt idem, ſed non præcipere extra
ſecè acceptum. q. 92. M. ad primum. 738
Præcepta legis naturæ ordinantur ſecundum ordinem in cli-
nationum naturalium. q. 94. V 749
Præcepta legis naturalis poſt primum ſunt triplicia, & li-
cet ſint multa, conueniunt tamen in vna radice. ibidem.
Præcepta legis naturæ quomodo ſint ſcripta in cordibus ho
minum, poſt modum in tabulis lapideis, non autem cere-
monialia, & iudicialia. q. 94. A. argumentum in contra-
rium. 757
Præcepta veteris legis, quare dicantur non bona, ſcilicet bo
nitate perfectæ. q. 98 Q. ad primum. 777
Præcepta ſunt de mediis ad finem, tamen cum diuerſitate
præceptorum de diuerſis mediis, ſtat vnitas legis propter
vnitatem finis. q. 99. A 785
Præcepta veteris legis omnia ſunt vnum ratione finis, &
ordinis, & ſi plura materialiter. ibidem.
Præcepta duo dantur de electione Dei, & proximi, non pro
pter dualitatem charitatis, ſed actus, ibidem ad ſecun-
dum. 786
Præcepta moralia lex vetus continebat, quæ quamuis occi-
deret moralia tamen viuificat. q. 99. B. 786; & ad 3. 787

INDEX.

Præcepta ceremonialia lex vetus præter moralia continebat, quæ differenter sunt de actibus virtutum, Quæstione 99. littera C. & ad secundum. facie 788

Præcepta iudicialia præter moralia, & ceremonialia oportuit in veteri lege ponere. q. 99. D 789

Præceptum, & mandatum quomodo distinguantur, & quo modo lex continebat quædam alia, quàm præcepta. q. 99. E. 790; *& ad secundum.* 791

Præcepta de fortitudine, & temperantia non sunt alia a iudicialibus, & ceremonialibus, q. 99. E. ad primum. 791

Præceptorum obseruatio debuit induci in lege veteri per temporales promissiones, & comminationes, quæst. 99. F. facie 792

Præcepta moralia sunt de his, quæ pertinent ad bonos mores; & boni mores sunt, qui conueniunt rationi, q. 100. G. facie 793

Præcepta moralia diuersa diuersimodè sunt de lege naturæ; & quomodo præcepta primæ, & secundæ tabulæ sunt de lege naturæ. ibidem.

Præcepta quædam pertinent ad decalogum, & omnia præcepta moralia reducuntur ad præcepta decalogi. q. 100. I. facie 796

Præcepta charitatis, quare non enumerentur inter præcepta decalogi, ibidem ad primum. 797

Præcepta decalogi diuersimodè a diuersis distinguuntur. q. 100. K 798

Præcepta affirmatiua, & negatiua quomodo, & quando in lege distinguantur, ibidem ad secundum. 799

Præceptum primum decalogi an sit de actu fidei, vel latriæ, ibidem, & ad primum.

Præceptis diuersis prohibetur concupiscentia rei, & vxoris alienæ. q. 100. K. ad tertium. 799. *& L. ad quintum.* 801

Præcepta ordinantia hominem ad Deum primò feruntur in lege Diuina, deinde ordinantia ad proximum. q. 100. L. facie 800

Præcepta decalogi conuenienter numero denario enumerantur. ibidem.

Præceptum nullum dabatur quod respiceret ordinem ad seipsum, ibidem ad primum. 800

Præceptum nullum dabatur de solemnitatibus aliis, sicut de obseruatione sabbati, ibidem ad secundum. 801

Præceptum decalogi quare periurium prohibebat, non autem blasphemiam, vel falsam doctrinam, ibidem ad tertium.

Præceptum decalogi dabatur pertinens ad filios respectu parentum, non autem parentum ad filios, ibidem ad quartum.

Præcepta decalogi prohibentia concupiscentiam dabantur in decalogo, non autem conuenientia irascibilem, ibidem ad sextum. 802

Præceptorum decalogi ordo est conueniens. quæst. 100. M. facie 802

Præceptum affirmatiuum præponitur negatiuo inter præcepta conuenientia proximum, ibidem ad secundum. 803

Præcepta, quæ pertinent ad cor conuenienter vltima ponuntur, quamuis peccatum prius sit in corde, quàm in ore vel opere. ibidem ad tertium.

Præcepta decalogi conuenienter traduntur, ita quod quædam sunt affirmatiua; quædam negatiua, quibusdam adduntur præmia, quibusdam vero non. q. 100. N 803

Præcepta aliqua ponuntur affirmatiua, aliqua negatiua, & non tot affirmatiua quot negatiua, ibidem ad primum.

Præcepta negatiua seruare, potest fieri meritorie, & non meritorie q. 71. I 510

Præceptis primo, & tertio decalogi adiungitur ratio, nō autem aliis. q. 100. N. ad secundum. 804

Præceptis primo, & secundo decalogi adiuncta est comminatio pœnæ, non autem aliis. ibidem ad quartum.

Præceptis primo, & quarto decalogi additur promissio, non autem aliis. Quæstio. 100. littera N. ad tertiū. facie 804

Præceptum de sanctificatione sabbati præcipitur solùm in memoria retinendum. ibidem ad quintum.

Præcepta decalogi etiam secundæ tabulæ sunt omnino indispensabilia propriè loquendo. q. 100. O. 805; *& ad tertium.* 806

Præcepta primæ tabulæ dispensari nullo modo possunt, ibi.

Præcepta legis etiam Diuinæ præcipiunt substantiam actus virtutis, non autem modum, qui requirit habitum virtutis. q. 100. P 807

Præcepta legis Diuinæ sunt duplicia, scilicet præcipientia actum ex genere bonum, & finalia totius legis. q. 100. Q. facie 809

Præcepta facta in prima legislatione toti populo non obligant ad modum charitatis simpliciter, sed sub conditione; & aliis præceptis præcipitur actus charitatis, qui procedit ex virtute Theologica vel charitate infusa, non ex dilectione ciuili, vel naturali, aut humana, ibidem. 810

Præceptum charitatis, scilicet diliges Deum ex toto, &c. quid interdat. ibidem.

Præceptum perficiens, sed non ex charitate, an satisfaciat, ita quòd excusetur a mortali, ibidem, *& ad argumentum in contrarium.* 811

Præcepta etiam quo ad substantiam actus an quis implere possit absque gratia, & charitate. q. 100. Q. ad tertium. facie 812

Præcepta moralia legis, præter præcepta decalogi distinguũtur, & est idem præcepta decalogi posse peruerti, & iudicium circa ea posse peruerti. q. 100. R 813

Præceptorum moralium est triplex gradus, quorum quędã ponuntur in lege quędam non, & superaddunt præceptis decalogi, demptis decimo, & nono. ibidem.

Præceptorum communium determinatio, quando pertineat ad legem naturalem, vel iudicialia, & ceremonialia, ibidem ad secundum. 814

Præcepta data de actibus virtutum, quę sunt ad se, & quę sunt ad alterum non debuerunt dari simili modo, ibidem ad tertium. 815

Præcepta legis quandoque dicuntur iustificare, quandoque non, secũdum quòd iustitia diuersimodè accipitur. q. 100. S. facie 815

Præcepta moralia non iustificant, nec gratiam conferunt, nec præcepta veteris legis iustificabant aut gratiam conferebant, sicut nec sacramenta. ibidem.

Præcepta moralia precedunt ceremonialia, & illa iudicialia, & præceptiuè ex obiecto suo habet differentiam, & propriam rationem, & ratio ceremonialium in quo consistat. q. 101. T 817

Præcepta ceremonialia debuerunt esse multa. quæst. 101. X. facie 820

Præcepta ceremonialia præter causam effectiuam, habent etiam finalem. q. 102. A 823

Præceptum prohibens esum ligni scientię boni, & mali fuit disciplinę, & habuit rationem in ordine ad aliud, ibidem ad secundum.

Præcepta ceremonialia differunt a moralibus, ibidem ad tertium.

Præcepta cerimonialia habent causam litteralem, & figuralem. q. 102. 824

Præcepta Dei ne excederent a memoria, iussa sunt ligari in manibus, &c. q. 102. F. ad septimum. 848

Præcepta ceremonialia, & moralia, quàm diu durent, quæst. 103. I. ad tertium. 854

Præceptorum iudicialium ratio in quo consistat, & quomodo per huiusmodi distinguuntur a ceremonialibus, & moralibus, q. 104. L 858

Præcepta iudicialia quare non tot sint, quot ceremonialia.

Digitized by

Quæſtione.104.littera L.ad tertium. facie 858

Præcepta iudicialia ſunt figuralia,non primò, & per ſe,ſicut ceremonialia;ſed ex conſequenti.q.104.N 860

Præcepta iudicialia non habuerunt perpetuam obligationem,ſed ſunt mortua,& ſi non mortifera.quæſt.104.N. facie 860

Præcepta iudicialia habent diuiſionem ſecundum quattuor ordines hominum ad inuicem.q.104.O 861

Præcepta iudicialia conuenienter ordinauerunt conuictum populi in veteri lege.q.105.Q 865

Præcepta iudicialia in veteri lege quo ad extraneos conuenienter ſunt data.q.105.R 871

Præcepta data in veteri lege quo ad domeſticas perſonas fuerunt conuenientia.q.105.S 873

Præcepta moralia an ſint grauiora ceremonialibus quo ad actus interiores, q.107.D 887

Præcepta quædam phariſei dicebant ſolùm exteriorem motum prohibere,ſcilicet in adulterio, & homicidio; ſed in iuramento deficiebant.q.107;B. 883

Præceptum,oratio,& deprecatio,differunt.q.17.I 129

Præcepta dũtaxat tria,quare Chriſtus adimpleuerit.q.107.B.facie 884

Præcepta iudicialia libellum repudij concernentia, & vſuram,& repetitionem rei ablatæ, & motum cupiditatis, & pœnam talionis,quare Chriſtus declarauerit, ibidem ad ſecundum.

Præcepta moralia,& quædam iudicialia, non autem ceremonialia Chriſtus explicauit,ibidem ad tertium. 885

Præcepta,conſtitutiones ciuiles,& ſtatuta, quæ ſunt contra inclinationem naturalem,& contra ius naturale, nil valent.q.95.C 759

Præceptis ſuperaddit lex noua conuenienter conſilia, & præceptorum,& conſiliorum differentia.q.108.H,895. & ad quartum. 897

Præcepta noua legis, & conſilia de quibus ſint conſilia. q. 108.H 896

Præcepta legis moralia quo ad ſubſtantiam actus potuit homo ſine gratia in ſtatu naturæ integræ implere, non autẽ in ſtatu naturæ corruptæ.q.109.N 906

Præcepta legis quo ad modum charitatis, homo in nullo ſtatu abſque gratia gratum faciente implere poteſt, ibidem.

Præcepta multa homini ſunt,quæ ex ſe non poteſt; nullum tamen impoſſibile eſt ſibi præceptum, ibidem ad ſecundum.907;& P.ad primum. 908

Prædicatio Apoſtolorum an in omnem terram tempore eorum exierit.q.106.V.ad quartum. 880

Præmium reſpondet merito quo ad quantitatem,non quo ad ſubiectum.q.3.T 55

Præmium eſſentiale,& accidentale quibus correſpondeant. q.19.L 167

Præmium duplex reſpondet merito.q.114.H 978

Præmium,& punitio,lex,& conſilium aliter, & aliter inducunt ad bonum.q. 92. M. ad ſecundum, & tertium. facie 738

Præmia beatitudinum conuenientiſſimè aſſignantur,& aliter ſe habent ad beatitudinem voluptuoſam,actiuam,& contemplatiuam & enumerando; ea fit proceſſus aſcẽdendo,non deſcendendo.quæſtio.69. M. 494. & ad tertium. 495

Præmia beatitudinum poſſunt pertinere ad præſentem,vel futuram vitam.q.69.K 489

Præparatio ad gratiam an ſit meritoria.q. 112. H.ad primum. 942

Præparatio ad gratiam vt eſt a libe. arbi.non eſt diſpoſitio neceſſitans ad gratiam; ſed vt eſt a Deo mouente habet neceſſitatem infallibilitatis ad id,ad quod ordinatur a Deo. ibidem.

Præparatio ad gratiam poteſt dupliciter conſiderari. Quæſtione 112.littera H. facie 942

Præparatio ad gratiam habitualem non prærequirit in voluntate aliud donum habituale gratuitum in anima, ſed aliquod gratuitum auxilium Dei interius animam mouentis.q.109.P.909.& ad tertium. 911

Præter naturale non eſt idem quod contra naturam. q.51. O.ad ſecundum. 350

Prima beatitudo contenta per modum meriti dicitur diſpoſitio,& præparatio ad futuram vitam, quæſtio. 69. K. facie 489

Primam gratiam nullus meretur.quæſt.112.H.ad primum. facie 942

Prima gratia quid dicatur,quam nullus ſibi mereri poteſt. q.114.E 974

Primam gratiam alteri mereri nullus poteſt,niſi ſolus Chriſtus,quam ſuis membris etiam meruit,quod poteſt benè, & malè intelligi,q.114.F 976

Primum in vnoquoque genere videtur eſſe maximum illorum,quæ ſunt in illo genere,exponitur, q.22. C. ad primum. 189

Primum in aliquo genere quali cauſalitate ſit cauſa aliorũ. q.1.B.arg.in contrarium. 3

Primum principium in ratione practica fundatur ſuper rationem boni,ſcilicet; Bonum eſt quod omnia appetunt.q. 94.V 749

Primitiua in hominibus, & animalibus Deo offerebantur, non autem herbarum,& terrenaſcentium, q. 102.F. ad quintum. 847

Principiorum habitus quomodo eſt innatus,& eſt duplex. q.51.L 344

Principia agendorum ſunt duplicia.q.56.G 377

Principantes alijs,quid habere debeant, & quid requiratur ad bonum ciuem.q.92.L.ad tertium. 736

Principum ordinatio quam lex inſtituit,fuit optima. quæſt. 105.P 863

Principem aſſumere an ſit melius per electionem, aut per ſucceſſionem. ibidem.

Principale in virtute poteſt dupliciter accipi. q. 65. E. ad ſecundum. 443

Prior eſt eadem res ſeipſa ſub diuerſis conceptibus. q. 71. A.facie 502

Prius in vno genere,eſt poſterius in alio,q.19.F 160

Priora via generationis non ſunt ſemper imperfectiora ſimpliciter.q.83.L.ad tertium.656;& q.4. B 44

Prioritatem ſigni originis eſſe in Diuinis oſtenditur eſſe falſum,& periculoſum.q.11.Z 103

Priuatio,& habitus ſunt circa idem,exponitur.q.85. T.ad tertium. 671

Priuatio quædam ſuſcipit magis, & minus; quædam verò non,q 73.B 533

Proceſſus compoſitiuus, & reſolutorius quomodo inueniãtur in operabilibus a nobis,q 4.R 119

Propter,illa præpoſitio,quid importet.q.4.D 47

Propter vnumquodque,& illud magis,exponitur, q.15.C. facie 122

Propoſitio,quæ ſit per ſe nota,& quæ quo ad nos. q.94. V. facie 749

Propoſitiones aliquæ ſunt perpetuæ veritatis, & quis ſit intellectus cum dicitur Ab eo,quod res eſt vel non eſt,oratio eſt vera vel falſa.q.93.N.ad 3. 739

Propiciatorium quare in templo fuerit. q. 102.D,ad lextum. 832

Proprietas poſſeſſionum,& ſeruitus quomodo ſint de lege naturæ.q.94.Z.ad 3. 756

Proprio remoto,manet id, quod eſt commune, exponitur. q.67.V.ad primum. 471

Proſperitatem mundanam aliqui plus fugerunt, quàm aduerſitates

INDEX.

uersitates,& tribulationes. Quæstione 107. littera D.ad secundum. facie 888

Proximi dilectio est prior dilectione Dei via generationis. q.67.H.ad secundum. 487

Proximi dilectio non est præuia dilectioni Dei in ratione diligendi,& debiti euidentia.quæst.100.M.ad secundum. facie 803

Prudentia carnis sequitur ad fomitem, & non est legi subiecta,licet qui habet talem prudentiam possit esse subiectus.q.93.P.ad primum.742.& S.ad secundum. 746

Prudentia an habeat locum in arte,q.57.N.ad secundum. facie 388

Prudentia est virtus distincta ab arte.q.57.O 389

Prudentia præsupponit fines particulares etiam virtutum, & est aliis virtutibus connexa,ibidem & quæst.58.S.ad quartum. 396

Prudentiæ est benè consulere, & iudicare de omnibus actibus humanis quibus ad beatitudinem peruenitur, & cũ hoc principalius pertinet ad eam præcipere, quod Scotus non aduertit.q.57.O.ad tertium.392.& Q. 393

Prudentia est maximè necessaria ad vitam humanam.q. 57.P. 391

Prudentia non est semper veri ex parte obiecti, ibidem ad tertium. 392

Prudentiæ adiungitur Eubulia Synesis, & Gnomyn. q.57. Q facie 393

Prudentia non potest stare cum prauo affectu, contra Scotum,q.58.X 400

Prudentiæ non est solùm consiliari, sed etiam ad effectum perducere consilium in bonis,ibidem ad tertium. 401

Prudentia quare non connumeratur virtutibus moralibus existentibus circa passiones,& operationes.quæstio.60. I.facie 412

Prudentia est principalior inter virtutes cardinales,& defectus Scoti recitatur.q.61.L.ad primum. 417

Prudentia quomodo præstituat finem virtutibus moralibus q.66.M.ad tertium. 419

Prudentia an imperet vel præcipiat sapientiæ.q. 66. O. ad primum. 423

Pueri baptizati sunt rectæ voluntatis, declaratur. q. 4. D. facie 47

Pueri esto sint baptizati, manent tamen in eis corporales defectus;& non in diuersis, qui sunt eiusdem culpæ, pœnæ sunt inæquales.q 87.G.ad primum. 694

Puer,& vir non differunt in esse hominis secundùm magis & minus,sed secundùm aliquod annexum homini. q.91. I.facie 732

Puer incipiens habere vsum rationis, si non ordinat se in debitum finem,peccat mortaliter.q.89.V. & ad tertiũ. facie 720

Punit,& pro pluribus,& pro aliis lex Diuina,quàm humana.q.100.R. 813

Punitur quis pro peccato alterius pœna corporali, non autẽ spirituali; sed nullius pro peccato alterius punitur pœna vt pœna est.q.87.H 695

Punitur in bonis aliq; aliquis solũ pp propriam culpam. ibi.

Purgatio est duplex iustificatiua,& doctrinalis. q. 102.F. ad quartum. 878

Purgatio sicut & immunditia est duplex,scilicet spiritualis,& corporalis.q.102.E.ad quartum. 878

Purificationes quare in veteri lege tot fiebant,& qualis esset immunditia. ibidem.

Q

Qualis vnusquisque est,talis finis videtur ei, q. 10.T. facie 98

Qualificatur nihil,formaliter loquendo,ab eo,quod est extra ipsum,exponitur,Quæstione 7.littera.E facie 78

Qualitas specificatur secundùm formas absolutas, & quomodo hoc verum sit de habitu,dispositione, & scientia, q.35.D. 270

Qualitas est duplex, quædam secundùm rem tantùm, alia secundùm rem,& modum simul.q.110.X 924

Qualitas vna in duabus speciebus qualitatis esse possit. q. 49.B.ad secundum. 333

Qualitas vel forma aliqua potest augeri secũdùm seipsam, & aliqua non.q.52.P 351

Qualitatem esse modum substantiæ quomodo intelligitur.q. 49.B 332

Qualitates vocantur omnia accidentia, sed nomen appropriatum est vni generi,secundùm Albertum. ibidem.

Qualitates, quæ secundùm suam naturam sunt facile mobiles,& ex aliquo accidenti de difficili mobiles reddũtur,dicuntur habitus quo ad modum,non quo ad rem,ibidem ad tertium. 333

Qualitate vel forma considerata secundùm participationẽ subiecti,sic aliqua recipit magis & minus, aliqua non.q. 52.P 351

Qualitatis nulla species alia ab habitu & dispositione, disponit rem benè vel malè nisi inordine ad habitum,& dispositionem.q.49.B.ad primum. 332

Qualitatis non est qualitatis.q.50.F.ad secundum. 339.& q.56.F.ad tertium. 377

Quantò actiuum est fortius,tantò passio est fortior, exponitur.q.22.D.ad secundum. 191

Quantitas an suscipiat magis,& minus.q.52.Q. ad primũ. facie 355

Quantum intendis,tantum facis,exponitur.q.19.L. ad primum. 169

Quæstio omnis est quæstio medij, exponitur. quæst.18.A. facie 152

Quies est duplex,scilicet quæ est finis motus, & quies desiderij ad motum.q.3.T.35;& q.11.A 104

R

Ratio secundum se considerata mouet voluntatem quo ad specificationem actus quandoque necessariò,quandoque liberè:sed ratio virtute voluntatis imperando mouet seipsam voluntatem,& alias vires quo ad exercitium.q.17.I 129

Ratio habet duplicem beatitudinem ad obiectum voluntatis,& secundùm hoc dat actui voluntatis bonitatem vel naturalem vel moralem.q.19.D. ad tertium. 138

Ratio speculatiua apprehendit obiectum voluntatis, sed solùm ratio practica proponit,quæ est regulatiua voluntatis.q.19.F 160

Ratio & voluntas se inuicem mouent, vel quo ad exercitiũ vel specificationem actus,ibidem ad tertium. 161

Ratio humana quando deficit, currendum est ad rationem naturalem,& legem æternam.q.19.G 161

Ratio motiua virtualis potest multiplicari stante vnitate rei,non autem actualis in eadem re, q.23.H.ad secundum. 198

Ratio potest mouere appetitum sensitiuum. quæstio. 31.Z. facie 244

Ratio in vniuersali potest esse recta, & tamen potest sequi tardus vel nullus affectus,q.58.S 395

Ratio naturalis non est solùm principiorum communissimorum,sed etiam conclusionum deductarum ex principijs. q.58.X.ad primum. 400

Ratio in particulari sequitur affectum, ibidem & ad tertium. 401

Ratio quandoque præcedit voluntatem, & ècontra. q.74. P. ad secundum. 565

Digitized by Google

Ratio debiti non eſt eadem in omnibus iuſtitiæ partibus. Quæſtio.60.litteraG.ad tertium. facie 410

Ratio exẽplaris quid ſit;& aliter quæ ſunt perfectionis ſimpliciter,& quæ ſunt perfectionis ſecundùm quid,habent in Deo rationem exemplarem,q.61.O 421

Ratio naturalis quomodo præſtituat finem virtutibus moralibus,q.66.M.ad tertium. 455

Ratio ſeminalis,quid ſit,& qd ſit in Adã fuiſſe ſecundũ rationem ſeminalem vel corpulentã ſubſtatiã.q.81.D. 643

Ratio deficit in directione paſſionum dupliciter.ſcilicet poſitiuè,& omiſſiuè.q.74.Q. 566

Ratio ſuperior,& inferior,quid ſint;inferioris eſt conſentire in delectationem,ſuperioris in actum, & delectationem. q.74.R 568

Ratio inferior non conſentit in actum abſque ſuperiori conſentiente, directè vel interpretatiuè ,ibidem ad 4. 570

Ratio ſuperior dupliciter inhæret rationibus æternis.ſ.conſpicuis,& conſulendis,q.74.T 575

Ratio ſuperior ſecundùm quod conſentit in actum peccati, eſt & directius aliarum virium,ſic in ea poteſt eſſe venia le peccatum,& non ſemper mortale. ibidem.

Ratio ſuperior ſemper mortaliter peccat,ſi actus virium inferiorum in quos conſentit,ſunt mortalia,ibidem.V 576

Ratio ſuperior circa proprium obiectum poteſt peccare venialiter,& mortaliter.q.74.V 576

Ratio non ſolùm eſt deliberatiua , ſed etiam ſimpliciter apprehendit,ibidem ad ſecundum. 577

Ratio ex paſſione abducitur ad indicandum in particulari, vt quis agat contra ſcientiam , quam habet in vniuerſali,& etiam quam habet in habitu , nec actu conſiderat, q.77.F 597

Ratio triplici modo a paſſione ſuperatur , qui modi diſtinguuntur,& quid ſit vincere rationem. ibidem.

Ratio errans quid ſit ; & an erronea conſcientia obliget.q. 19.H.facie 162

Ratio eſt principium primum humanorum actuum , & ad ipſum pertinet lex tanquam regula dirigendi ad dirigentem.q.90.A 721

Ratio practica quare dicatur regula , & quàm differenter lex etiam regula dicatur. ibidem.

Ratio non ſolùm habet in ſe potentiam,habitum, & actum, ſed etiam quædam alia,ibidem ad ſecundum. 722

Ratio in Diuinis communiter eſt verbo , & dicitur eſſentialiter,& poteſt concipi vt ars & idea,licet aliter,& aliter.q.93.N 739

Ratio ſpeculatiua,& practica quomodo conueniat , & differant,q.94.T 753

Ratio humana,& deficere, & impediri potuit circa principia moralia,& concluſiones.q.99.B.ad ſecundum. 787

Ratio ex principijs naturaliter cognitis,quæ ſunt lex naturæ de diuerſis diuerſimodè iudicat,quædam mediante inuentione vel inſtructione,quædam non.q.100.G 793

Rationis inquiſitio neceſſaria eſt ante iudicium de eligendis. q.14.N 116

Rationis vſum impediunt delectationes corporales, non autem ſpirituales.q 33.P 260

Rationis defectus non eſt cauſa peccati,ſed diminuit peccatum,q.73.F ad tertium. 544

Rationis defectus non imputatur peccatum niſi præexiſtat peccatum ſaltem omiſſionis in voluntate,quæſt.74.L.ad ſecundum. 557

Rationis defectus non ſemper excuſat a peccato. q.74.P. ad primum.564.& q.77.L 608

Rationis poteſt eſſe quadruplex peccatum,ſcilicet ignorando,errando,imperando non coercendo , & ita peccatum contingit eſſe in ratione.q.74.P 564

Rationis iudicium an indigeat mora,& tempore , q.74.R. ad quartum. 570

Rationis vſum incipiens habere puer , & ſe tunc non ordinans in debitum finem,peccat mortaliter,Quæſtione.89. littera.V.627;& ad tertium. facie 628

Rationis vſus,qui per paſſionem tollitur,cuius cauſa eſt voluntaria,non excuſat;ſi autem eſt naturalis excuſat , ſi autem non totaliter intercipiat , non totaliter excuſat,q. 77.L 608

Rationis vſum omittens ſine peccato , quicquid operatur nõ imputabitur ei in peccatum.q.80.Z 632

Rationis Diuinæ,& humanæ differentia , & quomodo ratio humana in communi non ſit veritas,quamuis aliqua dici poſſit lex.q.93.N.ad tertium. 739

Rationes rerum ſecundum ſe,& proprias naturas conſideratarum ſunt plures , non autem vt in mente Diuina. q. 93.N.ad primum. 739

Rationem humanam non participant naturalia,ſed Diuinã; non modo intelligibili, ſed naturaliter , & obedientialiter.q.93.R.ad ſecundum. 739

Rationale accipitur quandoque extensè vt ad intellectuale ſe extendit.q.6.T 68

Rationalis natura mouet ſe in finem , ſicut quæ cognoſcit finem;ſed naturalia mouentur,& aguntur in finẽ.q.1.C.6

Rationale per participationem,quid ſit.q.56.B 377

Rationalium animarum an vna ſit perfectior alia , quæſtio. 52.P facie 351

Radix omnium virtutum quomodo ſit charitas .q. 62.S.ad primum.428;& q.65.I.ad ſecundum. 450

Raptus,& extaſis quomodo differunt,& rapi dicitur homo multipliciter.q.28.E 224

Rapi aliter dicitur a Doctore Sancto in prima ſecundæ , & in de Veritate,quàm in ſecunda ſecundæ,ibidem ad 1.225

Raſura pilorum,& lotio manuum, & pedum, quare fiebãt prius quàm tabernaculum ingrediebantur.q. 102. E. ad octauum. 812

Reatus,& macula peccati an ſit aliquid reale.q. 113.R.ad ſecundum. 956

Reatus peccati quãnis ſignificet relationem rationis,attenditur propter ipſum peccator, q.72.P.520; & q.87. A facie 680

Reatus non poteſt eſſe differentia conſtituens diuerſitatem ſpeciei peccati,prout eſt actus voluntarius ; ſed ſequitur dare ſuperius & dare ſpecies.ſic non poteſt aperiri eodem ſecundum ſpecies.q.72.P 520

Reatus venialis & mortalis differunt in infinitum, ibidem.

Reatus eſt duplex ſcilicet & pœnæ,& culpæ,& ſecundus, in vna eſt reperibile magis,& minus, non autem in alia. q.73.A 540

Reatus multiplex pœnæ quicunque peccat incurrit , & reatus pœnæ vnius peccati.q.87. A 682

Reatus pœnæ vitandæ tam humani , quam diuini inducunt, quatenus eſt de ſe omnis mortalis peccati.q.87.C 686

Reatus aliquis venialis temporalis poteſt remanere , ſcilicet ad ſatisfactionem,etiam eſſentiæ, & macula transeũte.q.87.F 691

Reatus non eſt macula animæ,nec offenſa.q.86.A 679

Reatus meritis , & innocentia poſſunt ſtare ſimul.q.94.Z.ad ſecundum. 755

Reatus a ſolo Deo remittitur;& an ſine gratia remitti poſſit, vt Scotus putat,q.109.Q. 912

Reditus quædam pertinet ad rectitudinem , quædã ad omnem virtutem.q.55.C.ad quartum. 374

Rectitudo voluntatis includit Synderesim , & rectitudinem etiam appetitus ſenſitiui.q.56. G 377

Rectus dicitur appetitus dupliciter.q.57.P. ad tertium. 392

Rectum hominis,malum,& peccatum quomodo ſe habeant adinuicem.q.21.V 181

Rectum ſemel in quantitatiuis, & corporalibus ſemper eſt rectum,non autem in legibus humanis , & moralibus,

Quæſtione

Quæſtione.97.littera M.ad tertium. facie 772
Redemptor vniuerſalis quare Chriſtus dicatur, & ponere redemptionem præſeruatiuam eſt cõtra intentionem ſcripturæ,q.81.C 641
Reducens,& reductum in actu ſemper diſtinguuntur realiter, ita quòd nihil per ſe primò ſe reducit in actum.q.9. L. facie 86
Referre in finem eſt ipſius rationis, ſed habere actum relatum in finem,eſt voluntatis non abſolutè,ſed vt eſt mota a ratione,q.12.B 105
Referre omnia in Deum virtualiter, quid ſit, & quomodo, & quando quis teneatur.q.100.Q.810; & q.88.I.ad ſecundum. 699
Regentis poteſtas quandoque eſt a Deo, quandoque non,q.93.P.ad ſecundum. 742
Regimen democraticum,obligarchicum,& tyrannicum,eſt malum;ſed politicum, ariſtocraticum regimen eſt bonũ, & quid ſint illa.q.95.E 762
Regiminis optima pars,quæ ſit,& an per electionem melius ſit aſſumere regimen vel per ſucceſſionem.quæſt.105.P. facie 863
Regni diuiſio in duos reges apud Iudæos, quare permiſſa fuerit.q.105.P.ad tertium. 864
Regnum Dei non eſſe eſcam,& potum, exponitur; & quomodo requirat opera exteriora, quæ neceſſariò ſunt pro gratia,q.108.E.ad primum. 889
Regi Dominus,nec commiſit,nec conſtituit ius Tyrannicũ, ſed prædixit de rege in tyrannum verſo.quæſt.105.P.ad quintum. 864
Regibus quare non fuerint aliqua pro ſuſtentatione ordinata,ſicut ſacerdotibus. ibidem ad quartum.
Regula vnius eſt vna in vno ordine,poſſunt tamen eſſe plures etiam vnius,q.19.G 161
Regula actus humani eſt duplex,ſcilicet ratio & lex æterna.q.71.K 511
Reguntur membra regimine deſpotico,& obediunt, quamuis non ſint rationabilia.q.93.R.ad ſecundum. 744
Relationis actualis,& virtualis differentia.q.1.F.13.& q.88.I.ad ſecundum. 699
Relationum multiplex differentia.q.9.N 89
Religio omnis fundatur in tribus conſilijs Euangelicis, quæ declarantur.q.108.H 895
Religioſi,& ſi non teneantur habere perfectam charitatẽ, tenetur tamen ad eam tendere,& conſilia contemnentes peccant mortaliter. ibidem.
Remiſsio culpæ,& infuſio gratiæ quomodo diſtinguantur; & an remiſsio culpæ ſit realis mutatio, & an ſe neceſſariò concomitentur,q.113.R.ad ſecundum. 956
Reprobus ſenſus qualis ſit,in quem quoſdam Deus tradidit. q.79.R.ad primum. 621
Repudium vxoriam licitum fuerit per ſe,vel an ſolùm permiſſum.q.108.G.ad ſecundum. 893
Repugnantia voluntatum quando ſit, & quando non ſit,q.19.N.ad tertium in contrarium. 173
Requiri,& pertinere differunt.q.3.S 34
Requiritur aliquid ad aliud quadrupliciter.q.4.A 43
Res ſunt bonæ per aliqua entia poſitiua abſoluta, actiones autem per aliquas commenſurationes.q.18.A. 139
Res non eſt in ſe formaliter bona bonitate morali, ſed ſuo modo cauſaliter,& originaliter,q.18 B.ad primũ, 141
Res nuda agit vltra ſuã ſpeciem declaratur.q.112.G. 939
Res eſt ſupra ſpeciem,& naturam alterius dupliciter,ibidẽ.
Reſurgere nullus pòt a peccato ſine gratia,& quid ſit a peccato reſurgere,& remiſſio peccati.q.109.Q.& ad 1. 912
Reſurgentis vnitatem non impedit diuerſitas potentiarum ſecundùm numerum animæ ſenſitiuæ,& vegetatiuæ.q. 67.Q.ad tertium.
Retributio iuſta pro quo & a quibus fiat.q.21.A 463 184
Reuelata alicui ſua damnatione, an conformare teneatur ſuam voluntatem.Quæſtio.19.litte.N.ad 2. facie 172
Reus omnium eſt qui offendit in vno,etiam ſi aliàs totã legem ſeruat;& an idem ſit habere omnia peccata,& reũ eſſe omnium mandatorum legis,q.73.A 530
Rex quare non ſtatim populo Iudaico fuerit datus. q.105. P.ad ſecundum. 863
Rex,& princeps quando a ſubditis accipere poſſit, ibidem ad quintum. 864

S

Sabbati ſanctificatio, & obſeruantia præcipiebatur in preceptis decalogi,non autem aliæ ſolennitates.queſt. 100.L.ad ſecundum. 801
Sabbati ſanctificatio non fuit diſpenſata per mathathiam. q.100.O.ad quartum. 807
Sabbatum ſanctificare an ſit morale vel ceremoniale,queſt. 100.I.ad ſecundum. 797
Sacerdotes templum intraturi,lauabãt prius pedes,& manus,& leuitæ pilos radebant.q.102.E.ad octauum. 842
Sacerdos quare funeribus amicorum intereſſe non debuit, nec in vxorem meretricem accipere, nec barbam radere.q.102.F.ad 11. 849
Sacerdotium,& circumciſio, & aliæ ceremoniæ etiam ante legem fuerunt.q.103.G.ad tertium. 850
Sacerdotes veteris legis non placabant per cerimonias ſecundùm ſe conſideratas,q.103.H.ad ſecundum. 852
Sacerdotibus fuerint pro ſuſtentatione ordinatæ decimæ, & alia, non autem regibus.q.105.Q. 865
Sacerdotij translatio neceſſariò ſequuta eſt translationem legis,q.91.I.arg.in contra.732.& q.104.N.argumentum in contrarium. 861
Sacra,ſacrificia,& ſacramenta, ac obſeruantiæ quomodo diſtinguuntur.q.101.Y.ad 3.& 4. 822
Sacra non ſunt inſtituta in noua lege ſicut in veteri,q.108. F.ad ſecundum. 891
Sacrorum veteris legis aſſignatur ratio litteralis, & figuralis.q.102.D 830
Sacramenta noſtra aliud figurant, quàm ſacrificia veteris legis,& aliter.q.101.Y.ad primum.& ſecundum. 821
Sacramenta veteris legis non conferebant gratiam, nec iuſtificabant,q.103.H.852;& q.100.S. 816
Sacramenta veteris legis circa commnnem populum fuerunt triplicia,& triplicia circa ſacerdotes,q.102.E 837
Sacramenta veteris legis non habuerunt virtutem mundandi a peccatis, ſed ſolùm ab immundicijs corporalibus, quamuis pro peccatis offerebantur.q.103.H. 852
Sacramenta veteris legis,nec vtilia,nec appetibilia propriè dici poterant,niſi ratione vſus,& remotè ibidem ad 2.
Sacramentorum veteris legis fuerunt cauſæ litterales, & figurales.q.102.E 837
Sacramenta,quæ ſunt opera exteriora,conuenienter præcipiuntur,& inſtituuntur in noua lege.q.108.F 890
Sacramenta nouæ legis,quàm differenter ſint neceſſaria,& quomodo in lege noua ſint inſtituta, & quare non alia ſint ordinata vel ordinanda,q.108.F 890
Sacramenta nouæ legis quomodo cauſant gratiam.q. 112. G.ad ſecundum. 940
Sacramentorum nouæ legis gratia eſt maioris efficaciæ, quàm ſacramenta veteris legis.q.106.X 878
Sacramenta nouæ legis quare omnia Chriſtus per ſe inſtituit exhibendo,vel promittendo.q.108.F 890
Sacramentum Euchariſtiæ quamuis non ſit opus, ad eius tamen ſanctificationem actiuam requiritur humanum opus,ſcilicet ſumptio.q.108.E 888
Sacrificia,& ſacramenta in veteri lege non erant idem. q. 101.Y.ad ſecundum. 821
Sacrificia,& oblationes fiebant etiam ante legem, q. 103. G.ad primum. 850

Sacrificiorum veteris legis conueniens assignatur ratio, & in cõmuni, & in speciali, Quæstio. 102. lit. C facie 815
Sacrificiorum genus est triplex, & quare animalia in veteri lege sacrificabantur, ibidem ad octauum. 827
Salomon dormiendo somnio assequutus est donum sapiẽtiæ, exponitur. q. 113. O. ad secundum. 952
Salus corporalis, & spiritualis differunt; vna tollitur per peccatum, alia non, q. 106. X. ad tertium. 878
Sancti magis humiliantur de virtutibus quas non habent, quàm de virtutibus habitis glorientur, exponitur, q. 65. G. ad tertium. 447
Sanctorum aliqui laudantur in una virtute, & non in alijs, declaratur. q. 66. L. ad secundum. 453
Sanguis an sit de veritate humanæ naturæ. q. 54. X. 362
Sanguinis esus quare fuerit prohibitus, non autem quod generatur ex sanguine, q. 102. F. ad tertium. 847
Sanitas, quid sit q. 49. D 335
Sanitas aliter secundũ se augetur, quã scientia. q. 52. P 351
Sanitas etiam augetur per se. q. 52. Q 354
Sanum est analogum attributionis, sicut & iustificatiuo, q. 100. S 816
Sapientia minor est si intellectu careat, exponitur. q. 68. E. ad tertium. 483
Sapientia est maxima inter virtutes intellectuales. q. 66. D. facie 457
Sapientia est eorum per quæ fit homo fælix ibid. ad 2. 458
Sapientia Philosophorum, & Theologorum, quomodo distinguitur. q. 62. Q. ad secundum. 425
Sapientia, & metaphysica est circa vltimum terminum simpliciter. Scientia circa vltimum alicuius determinati generis, q. 57. M 386
Sapientia carnis, quia legi Dei non subijcitur, inimica est Deo. q. 93. P. ad tertium. 742
Sapientiæ conuictus non habet amaritudinem, exponitur. q. 59. B. ad primum. 404
Sapientiam amaui, & exquisiui a iuuentute, exponitur. q. 26. R. ad primum. 211
Satisfactio differt a merito. q. 114. A ad primum. 968
Satisfacere an pro alio liceat. q. 87. G 693
Scandalum quando sit peccatum speciale, & quando circũstantia. q. 73. K 554
Scientia huius libri est vna, & an sit speculatiua vel practica, & quod sit subiectum attributionis. q. 1. A 1
Scientia nostra Diuinæ scientiæ conformatur proportionaliter, q. 19. M. ad secundum. 170
Scientia speculatiua quæritur propter se, exponitur. q. 1. I 13
Scientiarum speculatiuarũ quale obiectum sit. q. 3. X. 39
Scientiarum speculatiuarum consideratio est quædam participatio veræ, & perfectæ beatitudinis; & quomodo omnes homines naturaliter scire desiderẽt. q. 3. X. 395 & q. 29. O. ad secundum. 233
Scientia quanto altior, tanto plures veritates, & magis proprias de rebus cognoscit, & quæ dicuntur scientiæ physicæ. q. 3. X 39
Scientia in genere suo est bona, sed circumstantia potest peri mala. q. 35. E. ad tertium. 273
Scientia quomodo sit in sensibus, q. 50. H. ad tertium. 341
Scientia augetur non solum per additionem, sed etiam per participationem subiecti secundum intensionem; & quid sit scientiam augeri per additionem. q. 52. Q 354
Scientia non potest corrumpi per accidens quo ad id, quod habet i intellectu, sed ex parte vnius inferiorũ. q. 53. S 357
Scientia, & opinio possunt per se corrumpi, ibidem.
Scientia infusa Christi quæ quid distinguitur a nostra acquisita. q. 54. T 364
Scientia, & alij habitus intellectuales nõ sunt virtutes simpliciter. q. 55. C 370
Scientia an sit genus sapientiæ vel pars, q. 57. M. ad 1. 370
Scientia quomodo possit esse principiorum. Quæstione 57. littera M. ad secundum. facie 370
Scientia stãte in vniuersali, põt quis peccare, & facere cõtra scientiam illam; & quomodo scitur aliquid quandoque in particulari, quandoq; actu, quãdoq; habitu, q. 77. F 598
Scientia recta stante etiam in particulari, tamen in habitu potest quis oppositum agere. ibidem.
Scientia non decipit, nec aliquis circa id cuius habet scientiam, deciptur sed propter falsam æstimationem particularẽ quã suggerit passio, ibidem ad primum. 600
Scies in vniuersali, & iudicãs oppositũ in particulari, an habeat contrarias opiniones. ibidem ad tertium.
Scientia, spes intelligibiles, virtutes intellectuales, quantũ ad formale manent post hanc vitam. q. 67. R. 465
Scientia de Deo viatica illa destruetur, non autem scientia naturalium, nec alij habitus intellectuales, nisi quantum ad materiale, ibidem ad primum. 467
Scientia cũ sit habitus, nõ de facili amittitur, nisi p fortẽ trãsmutationem, exponitur. q. 67. R. ad 2. 467
Scientia, fides, & opinio, non possunt simul esse in eodem subiecto, quãuis sint eiusdem subiecti, & medij, q. 67. S. & ad tertium. 469
Scientiã esse qualitatem vel habitum simplicem, non potest sufficiẽter ex Doctore Sãcto haberi, q. 54. B. ad 3. 368
Scientiam addens, addit & Laborem, exponitur, q. 58. V. ad primum. 289
Scientiæ sunt diuersæ, sed sapientia est tantùm vna, q. 57. M. facie 386
Scienti desiderium solum quietatur per verum, quod est per essentiam, q. 3. Y 40
Scoti dictum ab Alfonso examinatur, circa signa originis in sanctissima trinitate q. 11. A 103
Seductio est duplex, & quicunque peccat seducitur, q. 89. R. ad primum. 715
Semen patris non causat esse animæ rationalis, dicitur tamẽ eam inficere, & esse causa instrumentalis peccati originalis, q. 81. A. ad secundum. 637
Semiuum commixtiones inter plantandum prohibebantur. q. 102. F. ad tertium. 847
Seminarium virtutum quid sit. q. 51. L 345
Sensibilia non percipiunt intellectum, nisi inquãtum aliquod intelligibile superius participant, declaratur. q. 3. X 39
Sensibilia, & insensibilia differunt. q. 31. V 240
Sensus metaphorice qd proprie significet. q. 4. G. ad 1. 53
Sensus in actu sit sensibile in actu, exponitur. quæst. 28. C. ad tertium. 222
Sensus communis dicitur principium sensitiuum, & quomodo in illo fiant apparitiones imaginatæ, & fantasticæ. q. 80. Y 630
Sensus, & si non apprehendat vniuersale vt sic, apprehendit tamen vniuersalitatem cui accidit vniuersalitas. q. 29. P. ad primum. 234
Sensibus interioribus, & exterioribus an aliquis insit habitus, q. 50. G. ad 3. 340
Sensus reprobus in quem Deus aliquos tradit, quis sit, q. 79. R. ad primum. 621
Sensitiuus motus differt a carnali, & quandoq; habet rationem perfectæ voluntatis, quandoque non. q. 17. P 135
Sensitiuus appetitus, sicut est in organo corporali, ita & vis apprehensiua sensitiua, glosatur, q. 22. C. ad 3. 190
Sensitiuus appetitus non est alicuius vniuersalis, est tamen alicuius vniuersaliter, q. 77. F. ad 4. 601
Sensitiuis potentijs secundùm quod ex inclinatu naturæ operantur, non insunt aliqui habitus, sed cum operantur ex imperio rationis q. 50. G 339
Sensitiuæ vires operantur dupliciter. ibidem.
Sensitiuæ vires sunt rationales per participationem, & etiã voluntas, q. 50. H 341

INDEX.

Senſualitas, eſt communis nobis, & beſtijs ſecundùm rationem generis, & quo ad obiecta, non autem quo ad ſpeciem. Quæſtio. 74. littera N. ad primum. facie 559

Senſualitas non poteſt eſſe ſubiectum peccati mortalis formaliter, ſed ſolùm ratio. q. 74. O 562

Senſualitatis actus ſunt quadruplices, & quã differenter ſubſint imperio rationis, & quis illorum venialis, & quis mortalis. q 17. P 135

Senſualitatis actus quidam ſequitur, quidam præuenit iudicium rationis. q. 74. N. 559; & ad ſecundum. 560; & q. 89. R. 714. & q. 80. Z. ad tertium. 633

Senſualitatis motum quandoque imaginatio concomitatur potius, quàm cauſet; & ratio dinerſimodè ſe habet ad ipſum; & ſi non omnes, tamen ſingulos vitare poſſumus. q. 74. N. ad ſecundum. 560

Senſualitatis non eſt virtus, nec actus virtutis, niſi ex ratione, & voluntate. q. 74. O ad ſecundum. 563

Senſualitatis motus poſt rationis conſenſum eſt mortalis, quomodo intelligatur. q. 88. M. ad ſecundum. 705

Senſualitatis primi motus in infidelibus ſi eis non conſentiatur, non ſunt mortalia. q 89. T 718

Senſualitatis appetitus poteſt ſe ad libe. arb habere vel antecedenter vel conſequenter; & ſecundùm hoc auget vel minuit peccatum. q. 77. K 607

Senſualitatis inclinatio quomodo in actus ab homine habet rationem legis participatiuæ dictæ, & directè, ſed in hominem ſecundariò & indirectè. q. 91. K 734

Senſualitati attribuuntur aliqua actus peccati vt ſubiecto, non autem vt principali principio; & veniale, non autè mortale. q. 74. M. ad tertium. 558

Sentire propriè pertinet ad apprehenſionem, ſed ſimilitudine ad appetitum. q. 15. A 120

Sermo Chriſti in monte factus totam vitã hominis quo ad motus interiores perfectè ordinat. q. 108. G 892

Sequella eſt duplex, & ſequitur dupliciter vnum ex alio, vel per modum illationis. & c. q. 21. V 181

Seruitus a voluntate, & libertate diſtinguuntur, exponitur, quæſt. 1. F. facie 13

Seruus, cui ad aliquem confugit, quare non debuit dominum reddere. q. 105. S. ad ſecundum. 873

Seruum vel amicum, peccantem ſi vera dei ſupernia, non ſub ratione pœnæ, exponitur ibidem ad tertium.

Seruum, qui ſeptimo anno libertã debebant abijcere, ibidẽ ad primum.

Seruitus ſegnat ab hominibus, non quia opponitur poteſtati, ſed vitæ. poteſt. q. 2. I 23

Seruitus & proprietas poſſeſſionum quomodo ſint de lege naturæ, & quomodo non. q. 94. Z. ad tertium. 756

Signa exigitiua quomodo poterant dari a Deo. Quæſt. 111. Z 103

Significatio quidam eſt verborum quædam factorum, & illa ſignificatio mouet. q. 99. C. ad tertium. 788

Similitudo eſt quidem vnitas, & eſt cauſa delectationis, delectatum. q. 32. I 256

Similitudo inter aliqua poteſt eſſe duplicater, & eſt cauſa amoris per ſe, & per accidens. q. 27. A 218

Similitudo etiam proportionabilitatis eſt cauſa amoris ſubditum ad ſecundum. 219

Simplex in natura, tamen virtuoſum, & actuale poteſt cauſare plura. q. 32. V. ad ſecundum. 263

Simpliciter ſi ad ſimpliciter, & magis ad magis, erit gloſatura. q. 38. V 278

Syntereſis quomodo dicatur lex naturalis, virtualiter non formaliter. q. 94. T. ad ſecundum. 748

Syndereſis nunquam extinguitur etiam in damnatis. q. 94. T. 749. in contrarium. 748

Synteresis & Conſcientia differenter inducant q. 57. Q. ad 3. 393

Singularium eſſe actiones exponitur q. 96. A 587

Subtilitatem, et rationem decet Diuina ſapientia exponitur. Quæſtio. 63. littera X. arg in contra. facie 433

Solennitates plures quare Iudæi habuerint. q. 102. D. ad decimum. 835. et q. 103. I. ad quartum. 854

Sollicitudo ordinata, et naturalis non eſt per Chriſtum prohibita, quamuis ſuperflua, et inordinata, quæſt. 108. G. ad quintum. 894

Somnus, et balnea mitigant triſtitiam. q. 38. X 289

Species rerum quomodo dicantur eſſentialiter ordinatæ. q. 1. D. facie 8

Species vniuſcuiuſque eſt ab aliquo intrinſeco, exponitur ibidem ad primum. 9

Speciei conueniens, etiam conuenit indiuiduo, exponitur. q. 18. A 139

Species ipſius actus eſt ex obiecto, exponitur. q. 18. B. ad primum. 141

Species dicitur multipliciter. q. 35. H 277

Species plures concurrentes ad aliqua ſubordinata vel ad cognoſcendum differentiam aliquorum ad inuicem, habentur quaſi partes vnius ſpeciei. q. 113. S. ad 2. 959

Species rerum ſunt ſic numeri, exponitur. q. 52. P 351

Specie differentia ſunt duplicia. q. 72. P 520

Specie differunt aliqua completè, aliqua incompletè. q. 72. R. facie 524

Speciem non diuerſificari per magis, et minus, exponitur. q. 72. S. ad primum. 527

Species duæ non conſtituunt aliam ſpeciem, quamuis indiuidua diuerſarum ſpecierum conſtituant indiuiduum tertiæ ſpeciei. ibidem ad tertium.

Species, et genus quomodo in moralibus accipiuntur, quia quandoque pro eodem. q. 88. K 701

Species peccati quando ſoluatur. q. 88. O 709

Species, modus, et ordo, quomodo per peccatum in bonis creatis tollantur, vel minuantur. q. 85. X. 673

Species ſenſibiles transferuntur cum ſpiritibus, quibus mediantibus apparent fantaſmata in ſenſibus interioribus. q. 80. Y 630

Species intelligibiles, et habitus principiorum primorum non poſſunt corrumpi per ſe. q. 53. S 357

Species intelligibiles non ſunt ſcientia, ibidem et q. 67. R. facie 464

Species intelligibiles, et ſcientia manent in intellectu poſſibili, etiam ſi actu tecundum eas non conſideret, ibidem.

Species intelligibiles plures nõ poſſunt ſimul actu perficere intellectum modo intelligibili. q. 54. X. ad 3. 363

Species non poteſt condamnã generi exponitur. q. 57. M. ad primum. 386

Species ſenſitiua non eſt realis. q. 17. M 131

Species, et practicum ſunt differentiæ accidentales habituum. q. 3. V 17

Spes acquiſita poteſt homo beatitudinem vitæ, et patriæ. q. 69. K. ad primum. 490

Spes virtus Theologica eſt in irraſcibili, ideſt in voluntate inquantum hoc eminenter habet quod eſt irraſcibilis, tota Scotum. q. 23. I. ad ſecundum. 193

Spes obiectum duo habet, bonum, et arduum. q. 23. I 194

Spes eſt prima diſpoſitionis, et prima inter omnes paſſiones irraſcibilis. q. 25. P 207

Spes auget charitatem propinquior amori, qui in actu poſſunt inueniri, ibidem ad argumentum in contrarium. 268

Spes acquiſita non eſt virtus Theologica. q. 62. P. 424

Spes quomodo ſit media inter præſumptionem, et deſperationem. q. 63. D. ad 3. 441

Spes, & fides dupliciter poſſunt conſiderari, et quomodo alio quo modo ſine charitate eſſe poſſunt, aliquo modo non. q. 65. H 448

Spes præcipit amorem. exponitur. q. 66. P. ad 2. 460

Spes, et metus ex vna parte, et charitas ex alia quomodo habent inter ſe ordinem, generationis, ibidem ad tertium.

Spes

Spes non manet post mortem in statu gloriæ, & quid per spem importetur, & qualiter dicat motum aliter, quàm charitas, & gaudium. Quæstio. 67. littera T facie 468

Spes, quæ videtur, non est spes, exponitur ibi. a. g. in con. 469

Spes non perficit modo nobiliori appetitum, quàm virtutes morales ex parte subiecti, & status. q. 67. T. ad 1. 469.

Spes, & timor quomodo opponantur oppositione boni et mali, non tamen timor filialis, ibidem ad secundum.

Spei nihil manet in patria, sed aliquid fidei manet, non quidem idem numero vel specie, sed genere proximo, quæst. 67. V 470

Spes est causa delectationis, delectatio tamen illa minor est, quàm delectatio sensus, sed maior delectatione memoriæ. q. 32. G 252

Spes differt a timore, & gaudio, desiderio, vel cupiditate, & a desperatione, præsupponit desiderium. q. 40. E 294

Spes pertinet ad vim appetitiuã, & nõcognitiuã. q. 40. F. 295

Spes non semper est expectatio. ibidem ad primum.

Spei non attribuitur certitudo. ibidem ad tertium.

Spes est in brutis animalibus. q. 40. G 295

Spei contrariatur desperatio. q. 40. H 296

Spes causa est experientia. q. 40. I 297

Spes abundat in iuuenibus, ebriosis, stultis, & omnibus non ytentibus deliberatione, q. 40. K 298

Spes causatur amorẽ nõ boni sperati; immo ex ipso causatur, sed illius per quem consequimur bonum. q. 40. L 298

Spes præcedit charitatem Dei, sed non omnem amorem, ibidem ad argumentum in contrarium. 299

Spes causatur ex amore cõcupiscẽtiæ, & inducit in amorẽ amicitiæ, quo inducto spes augetur. q. 40. I. ad 1. 299

Spes per se habet, quòd adiuuet operationem intendendo ipsam. q. 40. M 299

Spes, & securitas non sunt idem. ibidem ad primum.

Spiritualium repromissio non fiebat populo sub veteri lege, sed temporalium. q. 99. F 792

Spiritus sanctus semper manet in electis omnibus, in illis donis sine quibus ad vitam æternam peruenire non potest exponitur q. 68. C. ad primum. 479

Spũs an inhabitet aĩam absque omni medio. q. 110 O 922

Spiritus sanctus nondum erat datus, quia Iesus nondũ erat glorificatus, exponitur. q. 106. X 877

Spiritus sancti gratia ante incarnationem fuit data, non tamen ita copiosè sicut post. ibidem.

Spiritus sanctus inhabitare dicitur hominem multipliciter, & quomodo omne verum sit a Spiritu sancto, & nemo põt dicere dominus Iesus nisi in Spiritu sancto. q. 109 8. ad primum. 899

Spiritus sanctus fecit Apostolos cognoscere omnem veritatem, exponitur. q. 106 Y. ad secundum. 880

Spiritu sancto recepto Apostoli no peccauerũt mortaliter, tamen ex fragilitate venialiter, q. 103. K. ad primũ. 856

Spiritus Domini vbi libertas, exponitur q. 93. S. ad 1. 746

Spiritus Domini libertas non excludit opera exteriora præcepta in lege. q. 108. E. ad secundum. 889

Status, quid importet. q. 3. R 51

Statu innocentiæ stãte, homo nõ potuit peccare venialiter, q. 89. R. 714; & S. arg. in contrarium. 717

Statutum vel sententia iniqua non ligat in foro conscientiæ. q. 96. I 767

Subditus nõ debet iudicare, nec stare iudicio suo, nec habet iudicare de præcepto prælati. q. 13. I. 113

Subditus quomodo, & quando præter verba legis agere. q. 96. L & ad secundum. 770

Subditi virtus vt sic est benè subdi principati. q. 92. L 736

Subiectum attributionis huius libri, & vnitas, & qualitas huius scientiæ. q. 1. A 1

Subiectum, & potentia naturaliter ipsum consequens, habent eandem causam. q. 9. Q 93

Subiectũ, et causa efficiens eiusdẽ, potest esse idem Quæstione. 22. littera B. facie 186

Subiectum, & accidens, materia, & forma, an habeant aliquod inter se medium. q. 49. A 330

Subiectum est prius eo, quod est in subiecto, exponitur. q. 50. F. ad tertium. 339

Subiectiuè alicubi esse propriè est entis realis, large tamen potest competere enti rationis, q. 83. K 653

Subiectum non patitur ab accidente in se existẽte effectiuè, quamuis formaliter, q. 85. S. ad tertium. 668

Substantia põt dici accidens accidẽtis declaratur. q. 7. D 78

Substãtia est prior tpre accidẽtibus, exponitur. q. 49. A 330

Substãtia an recipiat magis, & minus. q. 52. P. 352

Substãtia separata nõ potest cognosci p sensibilia. q. 3. X. 39

Succedere bonis paternis etiam mulieribus competit, nec hoc est in præiudicium boni communis. q. 105. Q. ad secundum. 867

Suffragia pro alijs faciens in mortali, an eis mereatur. q. 20. T. ad tertium. 180

Summum positiuè, & negatiuè, & lex æterna dicitur summa vtroque modo. q. 91. E. arg. in contrarium. 727

Superbia includit aliquid vt materiale, & aliquid vt formale, & illud ad sanum sensum potest reperiri in omni peccato. q. 84. P. 661; & R. ad quartum. 666

Superbia quædam est specialis, quædam generalis, quædam secundùm affectum, quædam secũdùm effectum, ibi. 661

Superbia, & cupiditas seu auaritia, quàm differenter sint initium, & radix omnis peccati. ibidem.

Superbiæ initium est apostatare a Deo exponitur ibidem ad secundum. 662

Superbia vitæ cõcupiscẽtia carnis, & cõcupiscẽtia oculorũ sunt causæ omnium peccatorum. q. 77. I 605

Superrogationes, quæ sunt in consilio, in casu possunt esse in præcepto. q. 96. I. arg. in con. 768. & q. 108. H. ad 4. 897

Superior non mouetur ab inferiori directè in genere causæ efficientis, tamen persuasiuè, & inclinatiuè. q. 77. E. ad secundum. 597

Superius non inquinatur ab inferiori. exponitur. q. 86. A. ad primum. 680; & q. 77. F. ad primum. 600

Supernaturale aliquid potest dici nobis aliquo modo naturale. q. 63. T. ad tertium. 430

Supra suam naturam quando creatura agere possit, q. 109. M. ad secundum. 905

Suscipere magis, & minus accipitur dupliciter. q. 52. P 351

T

Tabernaculum veteris testamenti quare sit factum. q. 102. D. ad primum. 830

Tabernaculum quomodo fit mutatum per templi successionem; & quare fuerit vnũ, & in quo et quomodo sit simile ecclesiæ nouæ legis, ibidem ad 3. 831

Tabernaculum seu templum quare sic per vella quædã distinguebatur, ibidem ad quartum. 832

Tabernaculum plura continebat, de quibus omnibus datur ratio, ibidem ad sextum. 832

Tabernaculum quare tot cooperimenta habuerit, ibidem ad octauum. 835

Tabernaculum quare consecratum fuerit, ibidem ad nonũ. facie 835

Tale quod est, cuicumque comparatur est tale, intelligitur in absolutis. q. 6. Z 72

Tale per participationem est ab eo, quod est tale per essentiam, glosatur. q. 112. G 939

Talionis pœnam ordinauit lex, & illa lex perficitur per Euangelium. q. 107. B. ad secundum. 884

Theologus, & Philosophus alium, & alium ordinem seruant in tractando; & Thologia tradita in illa parte est vna, cum ea, quæ in prima parte traditur. quæstione 1. A. facie 1

INDEX.

Theologia noſtra principaliter, & ſimpliciter eſt ſpeculati ua. Quæſtione 3. littera V. facie 37
Theologiæ ratio obiecti eſt alia ſecundùm quòd obiectum eſt, & ſecundùm quòd res eſt. q.3.X 39
Theologia acquiſita non eſt virtus Theologica. q.62.P 424
Theologicas virtutes oportet ponere, & fides acquiſita non eſt virtus Theologica, ſicut nec ſpes, nec charitas, contra Scotum, ibidem. 424
Theologicæ virtutes diſtinguuntur ſpecie a moralibus, & intellectualibus. q.62.Q 425
Theologicarum virtutum vna eſt prior alia diuerſimodè. q.62.S 427
Theologicæ viriutis bonum non conſiſtit in medio, poteſt tamen per accidens in virtute Theologica conſiderari medium, q.64, D. 440
Theologica virtus an poſſit nimis parum tendere in obiectũ proprium formale. ibidem.
Theologicarum virtutum maior eſt charitas, q.66.P 459
Theologicæ virtutes ſunt radix donorum q.68. D. ad tertiũ. facie 481
Theologicæ virtutes præferuntur donis, & regulant ea, ſecus de virtutibus intellectualibus, & moralibus, quibus dona præferuntur, q.68.H 487
Temperantia an ſit principaliter circa operationes. q.60.F. facie 408
Temperantia ſi ſit in Deo ponenda, non tamen eſt eiuſdem rationis cum noſtra, contra Scotum. q.61.O 421
Temperantia, & fortitudo ſunt partes irrationalium, exponuntur, & quid de eis poſt hanc vitam maneat, q.67.Q. ad tertium. 463
Temporalium repromiſſio, & comminatio debuit populum in veteri lege inducere ad obſeruantiam præceptorum. q.99.F 791
Temporalium cupiditas quandoque a Deo abducit, quandoque ad Deum adducit, ibidem ad primum. 792
Temporalia bona cadunt ſub merito, non ſecundùm ſe, ſed vt ſunt vtilia ad opera virtutum. q.114.K 981
Temporis ſacri circumſtantia non variat ſpeciem peccati. q.73.G 545
Tentatio non ſemper eſt prouocatio ad peccatum. q.79.R. ad ſecundum. 622
Tentationibus demonis homo reſiſtere poteſt, nec eius volũtas per demonem neceſſitari poteſt. q.83.K 653
Tentationem an homo vincere poſſit abſque gratia. q.109. R. arg. in contrarium. 916
Tendens in anteriora non debet reſpicere retro, exponitur. q.113.Q. ad ſecundum. 955
Termini plures non poſſunt eſſe vnius motus, exponitur. q.12.D 107
Terræ bonæ triplicem fructum ponit Chriſtus exponitur. q.70.T. ad ſecundum. 499
Teſtimonium ſtat in ore duorũ vel triũ. q.105.Q. ad 8. 869
Teſtimonia, & iuſtificationes ponebantur in veteri lege præter præcepta. q.99.E 790
Timor, & concupiſcentia contrariè ſe habent ad voluntatem. q.6...A 74
Timor eſt prior, quàm audacia; & an deſperatio ſit prior timore, q.25.P 207
Timetur Deus aliter, quàm amatur. q.68. D. ad 4. 482
Timor filialis manet in beatis, & ille non opponitur ſpei quo ad vnum actum. q.67.T. ad ſecundum. 469
Timor quis maneat in damnatis, & an beati timeant ſeparari a Deo. ibidem.
Timoris obiectum eſt malum naturæ. q.42.S 304
Timor proprie non eſt de malo culpæ. q.42.T 305
Timore caſto timet homo ſeparationem a Deo, exponitur ibidem ad primum.
Timor aliquo modo poteſt timeri aliquo modo non. Quæſtione 42. littera V facie 306
Timentur magis inſolita, & repentina. q.42.X 307
Timentur magis ea, contra quæ non eſt remedium. quæſt. 42.T 307
Timoris cauſa eſt amor. q.43.A 308
Timor poteſt per accidens eſſe cauſa alicuius amoris, ibidẽ ad primum.
Timoris cauſa eſt defectus. q.43.B 309
Timor cauſat contractionem. q.44.C 310
Timor facit conſiliatiuos vno modo, alio modo non, q.44. D. facie 311
Timor impedit operationem, & quomodo ex parte inſtrumentorum corporalium, & quomodo ex parte animæ. q.44.F 312
Tyrannum faciunt quinque, & a principe ipſum diſtinguũt, q.92.L. ad quartum. 737
Totum compoſitum eſt vnum ſimpliciter, & plura ſecundum quid. q.17.M 131
Toti poteſt aliquid per ſe conuenire, quod tamen partibus ſub eadem ratione non conuenit, q.22.B. ad 3. 188
Totum poteſtatiuum variè accipitur. q.57.M. ad 1. 386
Tractio qua Chriſtus dicit, Nemo venit niſi pater ipſum traxerit, exponitur. q.109.P. arg. in contra. 911
Tranſmutatio corporalis requiritur per ſe, & ſemper ad actum appetitiuæ, & ſenſitiuæ, ſed non apprehenſiuæ. q.22.C. ad 3. 190
Tranſmutatio ſecundùm qualitatem naturalem, quomodo requiratur ad actum appetitus ſenſitiui. ibidem.
Tranſmutatio alteratiua, & corporalis, magis conſequitur actũ appetitus ſenſitiui, quàm intellectiui. q.22.D 190
Tranſmutationem alteratiuam, & formalem, nec antecedẽter, nec conſequenter immediatè requirit appetitus ſuperior intellectiuus. ibidem.
Tribulatio, & anguſtia, quid ſint & quomodo differunt. q.87.A. argumentum in contrarium. 683
Tribulationes, & aduerſitates quare patiuntur illi qui legem ſeruant plus, quàm qui non ſeruant. q.107.D. ad ſecundum. 888
Triſtitia magis propriè eſt paſſio, quàm lætitia. q.22.B 186
Triſtitia mitigatur per balnea, & quæda alia. q.28.G 227
Triſtitia qualis poſſit ſtare cum virtute. q.59.B 403

V

Varium & mutabile ſemper ab vniformi, & immobili procedit. q.10.R 94
Vendere potuit pater filium vel filiam, ſeruum, &c. q.105. S. ad quartum. 874
Veneficium quid ſit. q.70.Q 500
Veniale peccatum, nec infuſas, nec acquiſitas virtutes excludit, q.85.T. ad argumentum in contrarium. 671
Veniale, & mortale accipitur quandoque formaliter, & quandoque materialiter; & quid ſignificent venialitas, & mortalitas, & an ſpecie diſtinguant actus peccatorum, q.72.P 520; & q.88.K 700
Venialis, & mortalis peccati differentia, quæ ſumitur penes reatum non facit diuerſitatem ſpecificam peccatorum, ſed ſequitur eam, ibidem. 520
Veniale, & mortale variè accipitur, & venialitas, & mortalitas poſſunt ſequi actus eiuſdem ſpeciei. quæſt. 72.P. facie 520
Venialia peccata ſunt inæqualia tam ratione generis, quàm ſpeciei. q.73.B 533
Veniale eſt duplex, ſcilicet ex cauſa &c. q.73. G. 545; & arg. in contra. 547; & q.88.K 700
Veniale peccatum quandoque eſt diſpoſitio ad mortale, quãdoque non, q.74.O. ad tertium 564; & q.89.V. ad primum. 720

Digitized by Google

Veniale peccatũ poteſt eſſe in ratione ſuperiori. Quæſtione. 74.littera T facie 575

Veniale non eſt contra rationes æternas, ſed præter, ibidem. 575. & q.88.I. 697

Veniale committens ex deliberatione, & ſcienter, non committit propterea mortale, nec ex certa malitia peccat. q. 74.T.arg.in contra.575. & ad tertium. 576. & q. 78. O.ad primum. 614

Veniale ex genere diuiditur contra mortale, non autem ex cauſa vel euentu.q.77.M.ad primum. 710

Veniali per ſe non debetur pœna æterna, quamuis per accidens.q.87.E 689

Veniale an poſt hanc vitam remittatur, & de modo remiſſionis, ibidem argumentum in contra. 689

Veniale dicitur peccatum quandoque ex ſe, quandoque ex agente.q.88.I 698

Veniale etſi non ſit in Deum ordinabile, non tamen ſemper mortaliter peccat, qui committit veniale, ibidem ad ſecundum. 699

Veniale, & mortale non ſemper differunt genere, licet aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & aliqd mortale ex genere.q.88.K 700

Veniale ex genere, & ratione ſuâ poteſt fieri mortale ex parte agentis, ibidem.L 702

Veniale dicitur reparabile, & mortale irreparabile, quomodo intelligitur, & quomodo veniale, & mortale opponatur.q.88.K.ad ſecundum. 703

Veniale ex genere non diſponit ad mortale ex genere, niſi per quandam conſequentiam, & ex parte agentis, ſed per accidens, & indirectè diſponit.q.88.L 703

Venialle ex genere non fit mortale abſque conſenſu in ipſum vt in finem, & ſignum illius conſenſus quale ſit, ibidem. facie 703

Venialia per accidens diſponunt ad mortale, ſed non ſufficienter cauſant, nec neceſſitant. ibidem.

Veniale poſſe fieri mortale, intelligitur tripliciter. q.88.M. facie 704

Veniale idem numero nunquàm fit mortale niſi mortuo ſaltem per acceſſum alterius actus voluntatis, ſaltem ad quartum. 706

Veniale per accidens propter circumſtantiam poteſt fieri mortale completum. & quando.q.88.N 706

Veniale propriè non cauſat mortale ex eo quòd eſt ſecundum quid, & quomodo impediat ſecundum quid, & veniali Deus eſt offenſus, quamuis non peccent venialiter.q.88.P 711

Venialia communiter ſignificantur per ligna, fœnum, & ſtipulã, ita q̃ inter ea eſt gradualis.ad 2. 712

Venialia admiſta mortali non ſunt ignominioſa vt non premiantur æternaliter, ibidem ad ſecund. 713

Venialiter non potuit homo peccare in ſtatu innocentiæ. q. 89.R 714

Venialiter Angeli tam boni, quàm mali peccare non poſſunt.q.89.S 716

Veniale relatum in mortale eſt mortale, ibidem. 716. & ad tertium. 718

Venialia fidelium vel infidelium, quæ ſint maiora. q.89.T. arg.in contrarium. 719

Veniale, & originale non poſſunt eſſe in aliquo ſine actuali mortali.q.89.V 720

Verbum diſtinguitur ab actu intelligendi, & a re intellecta, nec eſt actualis intellectio.q.90.A.ad ſecundum. 722

Verbum mentale in nobis non eſt res habens tantùm eſſe obiectivum in intellectu, &c.q.93.N.ad ſecundum.729

Verbum in Diuinis dicitur notionaliter, non autem intellectus, & conceptus.q.91.E 727

Verbũ in Diuinis cõmunius eſt, quã ipſa ratio, & dicitur eſſentialiter importãs principiũ factionis, &c.q.93.N.739

Veritatis perpetuæ quare ſint aliquæ propoſitiones. Quæſtione 93.littera N. facie 739

Veritas Diuini intellectus dicitur lex æterna. ibidem.

Veritas eſt eadem apud omnes quantum ad communia principia rationis ſpeculatiuæ, & practicæ, non tamen æqualiter nota, ſecus quo ad proprias concluſiones. quæſt. 94.T 753

Veritatem omnẽ fuiſſe cognitam in aduentu Spiritus ſancti, exponitur.q.107.Y.ad ſecundum. 880

Veritas naturaliter cognoſcibilis, quæ ſit, & ad quid cognitio naturalis ſe extendat.q.109.K 898

Veritatem complexam ſine diſcurſu, & cogitatione, intelligere non poſſumus, ibidem ad tertium. 900

Verum, & falſum contrariantur ex parte fundamentorum & quomodo eidem non poſſunt in eſſe.q. 19. D 157

Verum omne etiam naturaliter cognoſcibile eſt a Spiritu ſancto, exponitur.q.109.K.ad primum. 899

Veſtimenta, & ornamenta veteris legis, quid figurabant. q. 102.L.ad nonum. 842

Veſtimenta quædam Iudæis interdicebantur. q. 102.V.ad ſextum. 847

Victus auctus ſonitus Deo.q.11.A 104

Vitæ, & peccati conſideratio ſequitur conſiderationem virtutis; & quo vicium malitia, & peccatum opponantur. q.71.A.502. & B.502. & q.73.D 538

Vitium vt ſic non habet eſſe poſitiuum in potentia operatiua, & quomodo vitium, ægritudo, morbus differant in nocibus.q.73.F 541

Vitium poteſt duci actus vel paſſio.q.71.D 524

Vitium [illegible] 504

Vitium hominis, & mortale eſt contra naturam hominis inquantum homo eſt. [illegible] peius, quàm actus vitioſus, ideſt peccatum. ibidem & A. G. 525

Vitium [illegible] 603

Vita [illegible] M ad hoc patet. 603

Vo[illegible] 761

Vo[illegible] 916

[illegible] 71

[illegible] 72

[illegible] 930

[illegible] 627

Voluntas apprehenſis inferioribus vt aliquid firmiter imprimatur, neceſſarium eſt eoſdem actus pluries iterari, q.51.N. 348

Virtualiter omnia in Deum referre, quid eſt, & quãdo teneatur, & omittendo quomodo peccet.q.88. I.ad 2.

Virtutum opera quare ſint laudabilia, & quid laudabile importet.q.21.X.arg.in contrarium. 183

Virtutum ſeminarium, quid ſit.q.51.I. 345

Virtutes intellectuales, ſicut & vicium per ſe corrũpi poſſunt.q.53.S 356

Virtus potentiæ quandoque eſt ipſamet potentia, quandoque eſt ipſa potentia ſecundum q̃ actu patitur a ſuo actuo, vel etiã ipſa paſſio, vel aliquid ſuperinductum in potentiam.q.26.S.ad primum. 212

Virtus, & ars ſunt circa difficile, & bonum, exponitur. q. 73.D.ad ſecundum. 539

Virtus moralis non cauſatur per vnum actum.quæſt.51.N. argumentum in contrarium. 349

INDEX.

Virtus heroica ſine Diuina quomodo diſtinguitur a virtutibus communiter dictis.q.54.A.366. & 68. A.ad ſecundum. 477

Virtus an habeat partes integrales.q.54.B.ad ſecũdũ.358. & q.56.1.ad tertium. 381

Virtutes humanæ ſunt habitus, non autem virtus Diuina, nec intellectus agens, nec virtutes actiuæ naturales; & quomodo virtus, & potentia differunt.q. 55.C 369

Virtus eſt vltimum potentiæ, exponitur ibidem ad primum. 370. *& q.56.F* 376

Virtus tripliciter accipitur, ibidem. 370

Virtus eſt bonus vſus libe, arb. exponitur ibidem ad 2. 370

Virtus eſt ordo amoris ſecundùm Aug. exponitur ibidem ad quartum. 370; *& q. 56.ar. 3. C.* 377; *& q. 62.Q.ad tertium.* 425

Virtus humana eſt habitus operatiuus, & propria animæ, & non corporis, q.55.D 371

Virtus vniuſcuiuſque rei eſt, quæ opus eius bonum reddit, exponitur ibidem arg.in contrarium. 371

Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, exponitur.q. 55. D.ad tertium. 372

Virtus humana eſt habitus bonus, & bonum operationis. q.55.E 372

Virtus peccati lex exponitur, & quomodo virtus metaphoricè quandoque accipiatur. ibidem ad primum.

Virtus correſpondet potentiæ, exponitur ibidem ad ſecũdũ.

Virtus ſe ſemper habet ad bonum, eſto materia actus ſui ſit quandoque mala, ibidem ad tertium. 373

Virtus benè definitur, quòd eſt bona qualitas mentis, &c. q.55.E 373

Virtus etſi ſit alia in ratione imperante, & in potentia imperata, non tamen earum eſt alia, & alia bonitas, q.20. Q.ad ſecundum. 177

Virtus humana eſt in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.q. 56.F 375

Virtus vna non poteſt eſſe in pluribus potentijs ex æquo, ſed ordine quodam. ibidem.

Virtus in vna potentia exiſtens eſſentialiter poteſt aliquid præter eſſentiam ſuam habere in alia potentia, & quid illud ſit, declaratur. ibidem.

Virtus tria requirit, ſcilicet ſcire, velle, & immobiliter operari, exponitur. ibidem ad ſecundum.

Virtus eſt duplex vna ſimpliciter, alia ſecundum quid, q. 56. G 376

Virtutis ſecundum quid ſubiectum eſt intellectus, non autẽ virtutis ſimpliciter, niſi vt habet ordinem ad voluntatem, cuius ſubiectum eſt voluntas, vel potentia mota à voluntate. ibidem.

Virtus omnis eſt amor, ſecundum Auguſt. exponitur, ibidẽ ad primum. 376

Virtus aliqua eſt in irascibili, & concupiſcibili, & quid ſit talis virtus, & an posſit eſſe in parte corporis, vbi Scotus addicitur, q.56.H 380

Virtus non eſt in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis, quæſtio. 56.I 381

Virtutes morales circa paſiones ſunt principaliter in irascibili, & concupiſcibili contra Scotum ponentem eas principaliter in voluntate. q.56.K. argum contrarium. ſexto 383

Virtutes duæ non ordinantur ad eundem actum immediatè, & in eodem ordine.queſt. 56.K.ad tertium. 383

Virtus perficiens voluntatem vt charitas, facit etiam benè vti habitibus ſpeculatiuis quæſt.57.L 384

Virtus eſt eorum per quæ homo fit beatus, exponitur ibidem, ad ſecundum. 385. *& q.66.O.ad ſecundum.* 418

Virtus moralis, & intellectualis differenter ſunt eorum per quæ homo fit beatus, ibidem. 385

Virtutes intellectuales ſunt tres, q.57. M 386

Virtutes intellectuales quomodo diſtinguuntur, quia non vt diſperata, nec vt ſpecies ex oppoſito diuidentes vnũ genus, ſed alio modo, Quæſtione 57.littera M. ad ſecundum. facie 387

Virtutis non eſt virtus, exponitur.q.57.N.ad ſecundũ. 388

Virtus non quælibet eſt moralis, & moralis virtus eſt tantum potentiæ appetitiuæ, q.58. R 394

Virtus non omnis ex conſuetudine generatur, ibidem ad primum. 395

Virtus moralis eſt habitus electiuus, ibidem ad ſecundum.

Virtus eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus, ſecundum Tullium, exponitur ibidem ad tertium.

Virtus moralis quomodo diſtinguatur ab intellectuali.q. 58.S 395

Virtus humana diuiditur per intellectualem, & moralem; q 58.T 397

Virtus moralis poteſt eſſe ſine quibuſdam intellectualibus, non autem ſine intellectu, & prudentia, q.58.V 398

Virtutem moralem oportet eſſe cum ratione rectâ, & non ſolum de eo, quod eſt ſecundùm rationem rectam, ibidem ad tertium. 399

Virtutes intellectuales omnes poſſunt eſſe ſine morali præter prudentiam.q. 58. X 399

Virtus moralis quomodo generetur, ibidem ad primũ. 400

Virtus moralis non poteſt eſſe paſſio.q.59.T 401

Virtus moralis quomodo ſit medium inter paſſiones, ibidem ad primum. 402

Virtus moralis an compatiatur paſſiones, q.59.A 402

Virtus purgati animi an compatiatur paſſiones, ibidem.

Virtus non compatitur triſtitiam de his, quæ conueniunt virtuti, ſed de his, quæ ei repugnant moderatè triſtatur. q.59.B 403

Virtus moralis non quælibet eſt circa paſſiones, ſicut circa propriam materiam; ſed quædam circa operationes, q. 59.C 405

Virtus moralis non eſt circa voluptates, & triſtitias, exponitur. ibidem ad primum.

Virtus moralis perfecta poteſt eſſe ſine omnibus paſſionibus ordinatis; ſed virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, ſicut circa propriam materiam, non poſſunt eſſe ſine paſſionibus, q.59.D 405

Virtutes morales, quæ ſunt circa operationes poſſunt eſſe ſine paſsionibus. ibidem.

Virtus quomodo conformet nos Deo. ibidem ad tertiũ. 406

Virtutum moralium diſtinctio vnde ſumenda ſit. quæſtio. 60.E 406

Virtutes morales ſunt diuerſæ ſecundùm ſpeciem, & nõ vna tantùm. ibidem.

Virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, diſtinguuntur ab his, quæ ſunt circa paſſiones. q 60.F 408

Virtutes morales circa operationes conueniunt in quadam generali ratione iuſtitiæ; ſed diſtinguuntur ſecundùm ſpeciales rationes. q 60.G 408

Virtutem eſſe circa operationẽ vel paſſionem, quid ſit, ibi.

Virtus moralis non eſt tantùm vna circa paſsiones, & an plures ſint in concupiſcibili reſpectu paſſionum. q.60.H. ſexto 410

Virtutes inclinatio eſſet ad inclinationem naturæ. q. 60. H. ad ſecundum. 411

Virtutes morales diſtinguuntur ſecundùm aliquam diuerſitatem obiectorum ipſarum paſſionum, ſed non ſecundùm omnem, q.60.I 412

Virtutes morales ſunt vndecim numero; & ipſis exiſtentibus circa paſsiones, & operationes, quare prudentia non communicatur. ibidem.

Virtutes exiſtentes circa paſsiones, quæ ſunt circa malum, non ſunt niſi circa malum excedens, ibidem ad quartum. 414

Digitized by Google

Virtutes morales dicuntur principales, ſeu Cardinales, quæſtio.61.littera K facie 415
Virtus perfecta, & per conſequens principalis requirit duo, ſcilicet facultatem bonam, & vſum bonum, ibidem; & q.56.G.ad 3. 377
Virtus non diuiditur diuiſione generis in omnes virtutes, immo analogicè, q.61.K.ad primum. 415
Virtutis nobilitas aliunde eſt, quàm nobilitas habitus, quæſtio.61.K.ad 3. 416
Virtutes Cardinales ſunt quattuor; & virtus, quę in appetitu eſt, quomodo continet duo. q.61.L 416
Virtutes morales potius dicuntur principales, quàm aliæ, quæſt.61.M 418
Virtutes Cardinales quomodo ab inuicem diſtinguuntur, ibi.
Virtutes Cardinales diuiduntur in exemplares, purgati animi, purgatorias & politicas, q.61.O 421
Virtutes Cardinales quali diuiſione diuidantur in exemplares, &c. ibidem
Virtutes politicæ, purgatoriè, & purgati animi, an diſtinguantur ſpecificè. ibidem
Virtutes quomodo habẽt rationem exemplarem, ſiue ideam in Deo; & an ita Deo ſint propriè, & vniuocè cum noſtris. ibid.
Virtutes Theologicas ponere eſt neceſſe, & nec fides, nec charitas, nec ſpes acquiſita, ſunt virtutes Theologicæ, contra Scotum, q.62.P 424
Virtutes Theologicæ diſtinguuntur ſpecie a moralibus, & intellectualibus. q.62.Q 425
Virtutes Theologicæ ſunt tres. q.62.R 426
Virtutum Theologicarum diuerſimodè vna eſt prior alia, quæſt.62.S 427
Virtus eſt homini naturalis ſecundùm inchoationem, non ſecundùm conſumationem, q.63.T 429
Virtutes non dicuntur inchoatæ in anima propter potentiam obedientialem ad eas. ibidem
Virtus hominis regulatur & ſecundùm rationem humanam & ſecundùm legem Diuinam, q.63.V 431
Virtus hominis aliqua poteſt cauſari ex actibus humanis, aliqua non. ibidem
Virtutes aliquæ ſunt in nobis per infuſionem a Deo præter Theologicas, & morales acquiſitas, vbi opinio Scoti notatur, q.63.X 432
Virtutes morales infuſæ diſtinguuntur ſpecie ab acquiſitis, quæſt.63.Y 433
Virtus, cuius actus imperatur a charitate, nõ habet ſpeciem propriam, & naturalem, ibidem, ad primum. 434
Virtutes morales conſiſtunt in medio. q 64.A 435
Virtus ſecundùm ſubſtantiam medietas eſt, & quale mediũ ſit virtus, exponitur, ibidem, ad primum. 436
Virtutes aliquæ morales tendunt in maximum rei; ſed tamen in medium ſecundùm alias circunſtantias, ibidem, ad ſecundum.
Virtutis moralis medium vno modo eſt mediũ rationis, alio modo non, q.64.B 437
Virtutes intellectuales, tàm ſpeculatiuę, quàm practicę conſiſtunt in medio. q.64.C 438
Virtutis Theologicæ bonum non conſiſtit in medio, poteſt tamen per accidens in virtute Theologica conſiderari medium, q.64.D 440
Virtus quæ conſiſtat in medio per ſe, & quæ non, declaratur. ibidem
Virtutes intellectuales ſpeculatiuæ non ſunt neceſſariò connexæ, quæſt.65.E 441
Virtutes morales ſunt connexæ; & quomodo circa hæc quo ad prudentiam deficiunt Burleus & Scotus, ibid. 442
Virtus habet duplex principale, ibid.ad ſecundum. 443
Virtutum moralium tota materia ſub vna ratione prudentię cadit, exponitur, ibidem, ad 3. 444
Virtutes morales infuſæ ſunt connexę in charitate, non autẽ acquiſitæ. Quæſt.65.littera F. 445; & lit.G facie 446
Virtutes infuſæ ſolæ ſunt ſimpliciter, & perfectæ virtutes, ibidem. 445
Virtus ſecundùm perfectam rationem eſt, quæ bonum facit hominem, declaratur, q.65.F.ad arg.in contr. 445
Virtus infuſa quandoque reperit impedimentum ſecundùm malam diſpoſitionem ex peccatis præteritis relictam, quæſtio.65.G.ad ſecundum. 447
Virtutis medium non eſt ſicut centrum. q.65.H 448
Virtutem eſſe maiorem & minorem poteſt intelligi tripliciter; & quomodo vna maior ſit alia. q.66.K 451
Virtutes ſunt maxima bona, & tamen ſecundùm aliquid vna eſt maior alia, ibidem, ad ſecundum. 452
Virtutes omnes vnius hominis ſunt æquales quadam æqualitate proportionis ſecundùm formãle virtutis, nõ autem materiale. q.66.L.453; & q.73.B.ad 3. 535
Virtutis habitus maior poteſt ſtare cum minori promptitudine ad actum virtutis, queſt.65.E.ad ſecundum. 443; & quæſt.66.L.ad 3. 453
Virtutes intellectuales ſunt ſimpliciter nobiliores moralibus; morales autem ſecundùm quid. q.66.M 454
Virtutibus moralibus quomodo prudentia præſtituat finem; & quomodo ratio naturalis, ibidem, ad 3. 455
Virtutum moralium præcipua eſt iuſtitia, deinde fortitudo, deinde temperantia. q.66.N 456
Virtutum intellectualium maxima eſt ſapientia. quæſt.66.O. facie 457
Virtutum Theologicarum maior eſt charitas. q.66.P 459
Virtutes morales infuſæ, & acquiſitæ ſuo modo manent in patria, q.67.Q 461
Virtutum materiale & formale quid ſit, ibid. & R. 461
Virtutes quæ ſunt circa paſſiones, nec Deo, nec Angelis conueniunt, q.67.Q.ad primum. 462
Virtutes morales poſſunt hominem in vita actiua perficere; & quid de illa vita maneat poſt mortem, ibidem, ad ſecundum. 463
Virtutes an in reſurrectione eędem numero redeant, ibidem, ad tertium.
Virtutes intellectuales manent poſt hanc vitam quantum ad formale, non autem materiale. q.67.R 464
Virtutum moralium materia, licet in patria non maneat, nec poſſibilitas vtendi ea, nihilominus virtutes manent, quæſtione 67.V.ad 3. 471
Virtutes tàm intellectuales, quàm morales diſtinguuntur a donis. q.67.A 474
Virtutibus Theologicis mediantibus per dona Spiritus ſancti potentiæ perfectæ ſequuntur inſtinctum Spiritus ſancti. ibidem
Virtutes quare dicantur dona a beato Gregorio, ibidem, ad primum. 476
Virtutibus contrariantur vitia, aliter tamen quàm donis, ibidem, ad ſecundum.
Virtutes & dona aliquando conueniunt in nomine, tamen ratio ſignificata, & res ſunt diuerſa, ibidem, ad quartum. 477
Virtus heroica an ſit diuerſa realiter ab acquiſita, quæſtione 68. B 477
Virtutes infuſas morales an cognouerint Philoſophi. ibid.
Virtutes Theologicæ ſunt radix donorum Spiritus ſancti, queſt.68.D.ad 3. 481
Virtutes Theologicæ præferuntur donis, & regulant ea; ſed intellectualibus, & moralibus pferunt dona. q.68.H. 487
Virtutes infuſæ nõ diſponunt ad habitum operatiuum ad eſſe in natura. q.110.Y 926
Virtutis conſideratio præcedit determinationem de peccatis, & vitijs; & quomodo bonitas ſit de ratione virtutis, & eam conſequatur. q.71.A 502

INDEX.

Virtuti opponitur peccatum, malitia, & vitium, & virtus, ſicut & vitium largè quandoque accipitur. Queſt. 71. littera B. facie 502; & littera C. 503; & D facie 504

Virtus primo ſignificat conuenientem diſpoſitionem, & non principaliter habitum operatiuum, q. 71. B 502

Virtus nominat perfectionem potentiæ, exponitur, & dicitur ſanitas animæ; & quandoque plus eſt, quàm ſanitas; & virtus operatiua prius ordine naturæ eſt diſpoſitio, quàm ordinetur ad opus. q. 71. C 503

Virtutis ratio conſiſtit in hoc, quod eſt eſſe completiuum potentiæ ad agendum, & quod eſt eſſe conuenientem diſpoſitionem eius cuius eſt. q. 71. D 504

Virtus quomodo dicatur naturalis. q. 71. E. 504; & F 505

Virtus & peccatum poſſunt eſſe ſimul, cum comparantur ad inuicem, vt actus malus, & habitus bonus, queſtione 71. H 507

Virtus, vt eſt habitus, poteſt ſtare cum peccato, vt eſt actus ei contrarius. ibidem

Virtutes infuſæ non poſſunt ſtare cum mortali, ſed veniale poteſt. ibidem; & queſt. 85. T. ad argumentum in contrarium, 671

Virtutes omnes, licet in idem tendant, diuerſificantur nihilominus ſpecie. q. 73. A 529

Virtutem aliquam non habens, non ſequitur, quòd habeat vitium oppoſitum, ibidem, ad ſecundum. 531

Virtuti maiori opponitur maius peccatum, & maximæ maximum, q. 73. D. 537; & q. 84. O. ad primum. 659

Virtus eſt circa difficile & bonum, exponitur, queſt. 73. D. ad ſecundum. 539

Virtus non eſt in ſenſualitate, ſicut completo principio; & quomodo ſit habitus electiuus. queſt. 74. O. ad ſecundum. facie 565

Virtutis bonum & inclinatio ad virtutem, quomodo per peccatum diminuatur. q. 85. S. 667; & T 670

Virtus quædam perfecta, quædam imperfecta; in vna poteſt homo ſine gratia, in aliam verò non. q. 109. O 907

Virtus infuſa eſt a Deo effectiuè, ab homine diſpoſitiuè; virtus autem acquiſita ex frequentatione actuum. q. 92. L. ad primum. 736

Virtus infuſa an per aſſuetudinem operum augeatur; & an opera virtuoſa cauſent aliam habitum ab eo, ex quo actus eliciuntur, ibidem, ad primum.

Virtus boni principis, & boni viri an ſit eadem per identitatem, ibidem, ad 3. 737

Virtus nulla eſt, de cuius actibus lex præcipere non poſſit, ſed tamen præcipit de omnibus actibus omnium virtutum, ſed quę ordinabiles ſunt in bonum commune, qu. ſt. 96. H. facie 763

Virtutis actus procedit à virtute, ſed non ſemper, ibidem, ad ſecundum. 766

Virtus quædam infuſa, quædam acquiſita. q. 100. S 815

Virtutum actus ſunt difficiles ex parte operis, vel operantis. q. 107. D 887

Virtutem acquirit quis per diſciplinam, quæ eſt ab alio; & quid ſit illa diſciplina, q. 95. B 758

Virtutum omnium actus præcipere, & præcipere omnes actus virtutum non eſt idem; & quomodo lex præcipiat actus omnium virtutum, q. 96. H 766

Virtutum actus, vt iuſti cadunt ſub præceptis, vel iudicialibus, vel ceremonialibus, q. 99. E. ad primum. 791

Virtutum actus diuersimodè cadunt ſub lege Diuina, & humana. q. 100. H 795

Virtutes morales ordinant actum rationis circa paſſiones, & operationes ad ſanum ſenſum. ibid.

Virtutis modus, an cadat ſub præcepto, ideſt an implere præceptum teneatur quis ex charitate. q. 100. P 807

Virtuoſus non fugit omnes delectationes, quæſtio. 34. Q. ad ſecundum. 261

Virtuoſi naturaliter viget vſus rationis quo ad agibilia humana, non quo ad ſubtilitatem mundanam, q. 58. lit. V. ad ſecundum. facie 399

Virtuoſi actus dupliciter conſideratur, ſcilicet formaliter, & ſecundùm propriam ſpecies, queſt. 94. X. 751. ibidem, ad primum. 752

Virtuoſi actus quomodo ſubſunt legi naturæ, & quomodo non. ibidem

Virtuoſi actus ordinantur ad bonum commune morale, non particulare, nec naturale, ibidem, ad primum.

Virtuoſum exiſtens vni, poteſt alteri eſſe vitioſum, ibidem, ad tertium.

Virtuoſi aliter ſubduntur legibus humanis, aliter mali, quæſtio. 96. K 769

Virtuoſos actus aliter exercere potuiſſet homo integer tàm quo ad ſubſtantiam actus, quàm quo ad modum charitatis, & virtutis, quàm corruptus, quæſtione 109. N. facie 906

Vis appetitiua dicitur magis actiua, quàm apprehenſiua, quamuis non ſit potentia actiua propriè, quæſtio. 22. C. ad ſecundum. 189

Viſio Dei eſt vita æterna, & beatitudo, & radix omnium bonorum, quæ homo appetere poteſt. q. 3. T 35

Viſuri ſumus Deum cum apparuerit ſicut eſt, & ſimiles ei erimus, exponitur, q. 3. Z 41

Visio eſt tota merces, exponitur, q. 4. A 43

Visio potior eſt delectatione, & Dei, ſicut principalis obiecti, ſed ſuimet ſecundariò; & eſt cauſa effectiua, & finalis delectationis. q. 4. B 44

Visio reſpondet fidei, & fruitio charitati, exponitur, ibidem.

Visio, fruitio, & comprehenſio, accipiuntur habitualiter & actualiter; & differentia illarum, & quomodo pertineant ad beatitudinem. q. 4. C 45

Videns plura in Deo non eſt beatior ex pluralitate viſorum, quæſt. 5. K 55

Visio beatifica, vt visio, reducitur in potentiam intellectiuam; ſed vt beatifica, in lumen gloriæ, quæſtione 13. G. facie 110

Visio corporalis exterior non eſt immediata cauſa amoris, ſed mediante interiori apprehenſione, quæſtione 27. T. facie 217

Viſus fortiorem imaginationem excitat, quàm alij ſenſus, quæſt. 31. B. ad 3. 247

Vita hominis regulatur ſecundùm vltimum finem, exponitur, q. 1, G 15

Vita eſt eſſe viuentium, exponitur, q. 3. R 31

Vita omnis infidelium eſt peccatum, ſecundùm Auguſtinum, exponitur, quæſt. 63. V. ad primum. 431; & quæſtio. 65. I 445

Vita contemplatiua maioris meriti eſt, quàm actiua, quæſtione 57. L 384

Vita actiua præcipuè conſiſtit in exhibitione debiti, & ſpontaneæ beneficij, q. 69. I. 491

Vita contemplatiua non ponitur in locum meriti, ſed præmij; & an actiua principaliter conſiſtat in operationibus ad alterum. ibid.

Vita æterna poteſt aliquis eſſe indignus formaliter, & ſecundum præſentem iuſtitiam, dignus tamen materialiter, quæſt. 109. O 908

Vitam æternam eſſe ex gratia, & tamen poſſe de condigno mereri, quomodo ſimul ſtent, ibidem, ad primum.

Vita æterna homini debetur ſecundùm opera eius, non tamen vt eius tantùm ſint, ibidem, ad ſecundum.

Vita actiua quantum ad opera exteriora transibit cum corpore, ſicut & virtutes morales quo ad materiale, q. 67. Q. ad ſecundum. 463

Vitam ingredi ſi vis, ſerua mandata, queſtione 100. Q. ad primum. 812

Vitalis operatio quandoque eſt ab intrinſeco, quandoque ab extrinſeco. Quæſt.80.littera T.ad primum. facie 631

Vitare eſt duplex, ſcilicet affirmatiuum & negatiuum, primum eſt meritorium,q.71.I 509

Vitare peccata omnia, & diu,non poteſt homo abſque gratia,q.63.V.ad ſecundum. 431

Vituperium & laus conſequuntur bonum,& malum voluntarium,q.21.X 182

Viuere ſignificat eſſe eſſentiæ,& eſſe exiſtentiæ,quæſt.56.F. ad primum. 375

Vnio effectiua eſt amor.q.26.S.ad ſecundum. 212

Vnio amantis ad amatum eſt duplex.q.28.C 221

Vnionem aliquam facit amor effectiuè,aliquam formaliter. ibidem.

Vnio accipitur quandoque pro relatione æquiparantiæ, quandoque pro fundamento illius relationis, q 49.A. facie 330

Vnio vnius per gratiam ad Deum eſt melius bonum, quàm bonum eccleſiæ, & ordo eccleſiaſticus, quæſtio.111.F. ad primum. 938

Vnionem ſui ad Deum, an quis plus debeat appetere,quàm totius eccleſiæ; & an quis debeat velle ſolus Deum offendere,ne tota communitas offendat. ibidem

Vnum ſimpliciter, & vnum ſecundùm quid quomodo differunt; & quid ſit vnum eſſe moraliter, quæſtio.17.M. facie 132

Vnum eſt prius ſeipſo, ſub alio & alio conceptu, queſtione 21.V 181

Vnum eſt propter aliud ibi vnum tantùm, exponitur,queſtione 8.K 84

Vnum vni eſt contrarium,exponitur,queſt.31.D.ad ſecundum.249;& q.40.H.ad argumentum in contrarium.296; & q.45.G.Ad ſecundum.313;& q.70.Q. ad ſecundum. 501;& q.71.B 503

Vniuerſale an poſſit odiri odio ſenſitiuo,q.29.T 243

Vniuerſale ſciens ſcit etiam particulare, quod nouit contineri ſub vniuerſali.q.77.F.ad quartum. 601

Volentis non eſſe, neque currentis, ſed Dei miſerentis,exponitur,q.109.L.ad arg.in contrarium. 902

Volitiones primæ ſunt duplices, ſcilicet ſimpliciter, & in tali ordine.q.9.O 90

Volitum eſt aliquid propter aliud dupliciter, actu vel virtute; & nihil eſt volitum ſine dependentia ad vltimum finem,q.1.F 13

Volitum actu non poteſt eſſe, quod eſt ignoratum.q.6.B. 75

Volitum aliquid eſſe directè propter ſe, aliter & aliter poteſt intelligi,q.71.I 509

Volitum non eſt idem quod intentum.q.72.L 513

Voluntas deliberata quid ſit, quia quædam expreſsè, quædam interpretatiuè,q.1.B 2

Voluntas determinatur ad aliquid,vel ex naturali neceſſitate, vel ex propria diſpoſitione.q.1.G 15

Voluntas eſt boni vniuerſalis,exponitur,q.1.C.ad tertiũ, & queſt.2.O 27

Voluntas hominis quietari non poteſt, niſi per bonum vniuerſale; & quod eſt per eſſentiam, q.1.C.ad tertium.7, & q.2.P 27

Voluntatis proprius actus non eſt primum obiectum voluntatis, vnde in eo beatitudo conſiſtere non poteſt, quæſtione 3.T 35

Voluntatis actus plures requiruntur ad beatitudinem, ſed nullus eorum eſt beatitudo. q.4.A 43

Voluntas vt deliberata,magis vult actum intellectus, quàm proprium, licet voluntas vt natura,magis velit econtra, quæſt.4.B 44

Voluntas non perfectè perficitur per fruitionem ſine apprehenſione.q.4.C 45

Voluntatis rectitudo quid ſit; & an ad beatitudinem requiratur, & quæ ſit differentia inter voluntatis rectitudinem, & opera meritoria. Quæſt.4.littera D. facie 47

Voluntatis beatorum eſt maior cum Deo colligatio, quàm voluntatis in via cum bono in communi. ibidem

Voluntas poteſt amittere libertatem contradictionis quo ad ſpecificationem, vel exercitium quo ad aliquod obiectum pro aliquo ſtatu.q.5.M 58

Voluntas vt libera ſe habet ad oppoſita, vt eſt circa ea, quæ ſunt ad finem; ſed vt natura, & circa vltimum finem non. ibid.

Voluntatem eſſe in ratione,exponitur, q.6.T 68

Voluntas poteſt pati violentiam quo ad actus imperatos, ſed non elicitos; nec poteſt habere motum niſi ſit ab ipſa, queſt.6.X 70

Voluntati nulli fieret violentia, ſi Deus faceret, vt nullum actum efficere poſſet. ibidem

Voluntas licet ſit boni, tamen poteſt ferri in ignorantiam; & quomodo voluntarium præexigit ſcientiam, quæſtione 6.B 75

Voluntatis actus dicitur inclinatio.q.6.X 70

Voluntas accipitur multipliciter, quandoque pro potentia, quandoque pro actu, quandoque tendit ſolùm in id quod habet rationem boni, quandoque eſt boni & mali, quæſtione 8.H 81

Voluntas vt nominat actum ſic propriè eſt finis tantùm, ſed vt nominat potentiam ſic eſt finis, & eorum, quæ ſunt ad finem.q.8.I 82

Velle licet propriè ſit finis, tamen poteſt etiam eſſe mediorum, licet minus principaliter. ibid.

Voluntas fertur in finem dupliciter; & quàm differenter velle, & intentio ſint actus voluntatis; & quomodo vnus actus voluntatis ſit cauſa alterius.q.8.K 84

Voluntas mouet alias potentias, quo ad exercitium & intellectum; quo ad ſpecificationem, & obiectum habet duplicem comparationem ad ipſam,q.9.L 85

Voluntas mouet ſeipſam quo ad exercitium actus, & quæ ſit cauſa motionis,q.9.N.89.O 90.Q 93

Voluntas vt mouens diſtinguitur à ſe vt mota, & vt potentia ſemper eſt ſibi præſens, ſed non vt actus, nec mouet ſe mediante notitia obiecti.q.9.N 89

Voluntatis primus actus,& ſi reducatur in Deum mediante motu intellectus, eſt tamen ipſa principium ſufficiens ſui motus, q.9.O 90

Voluntas mouetur quo ad ſpecificationem actus ab aliquo exteriori, & quo ad exercitium. ibidem

Voluntas quo ad ſpecificationem actus poteſt moueri, non tamen directè,a corporibus cæleſtibus, & quomodo voluntas ſit in ratione.q.9.P 91

Voluntatem ſolus Deus mouere poteſt quo ad ſpecificationem, & exercitium actus immutando, & inclinando, quæſt.9.Q 93

Voluntate peccatur, non vt a Deo mouetur, ſed ex propria libertate,ibidem; & quæſtione 20.P.ad ſecundum, facie 175

Voluntas mouetur ad aliquid naturaliter dupliciter, quæſtione 10.R 94

Voluntas in ſtatu beatifico mouetur naturaliter, & neceſſariò ad exercitium actus, ibidem. 95

Voluntatem moueri ad aliquid quid ſit; & quomodo voluntas ibi accipiatur. ibid.

Voluntas quid requirat, vt aliquid neceſſariò moueat, quo ad ſpecificationem actus,q.10.S 97

Voluntas abſolutè accepta non neceſſariò mouetur a quocunque obiecto quo ad exercitium, licet quo ad ſpecificationem. ibidem

Voluntas non mouetur neceſſariò a paſſione appetitus ſenſitiui.q.10.T 98

Voluntatem hominis dupliciter moueri contingit, & quandoque

INDEX.

doque neceſſariò, ſed non reſpectu quorumlibet. Quæſtione 10. littera V. facie 99

Voluntas fertur in finem, & medium dupliciter; & quandoque vnico actu, q. 12. E 108

Voluntatis motus, in quo expreſsè apparet directio rationis, non attribuitur voluntati. q. 13. G 110

Voluntas aliter mouet, quàm agentia naturalia, quæſtione 16. E 124

Voluntas mouet omnes res ad operationem, licet differenter exteriores, & principia interiora. ibid.

Voluntas vtitur potentia executiua, ſed electio præcedit vſum potentiarum exequentium. q. 16. H 127

Voluntas a nullo mouetur quo ad exercitium actus extrinſecè, niſi a ſolo Deo, q. 17. I 129

Voluntas dicitur imperare, vel interpretatiuè, vel quia eſt principium imperij. ibid.

Voluntatis actus idē non poteſt eſſe bonus, & malus ex parte obiecti. q. 19. D 157

Voluntatem bonam eſſe ſecundùm virtutem, exponitur ibidem, ad arg. in contrarium. 158

Voluntas ſemper eſt boni veri, vel apparentis, & malum eſt præter voluntatem proſequutionem, quæſtione 19. D. ad primum. 158

Voluntatis bonitas & malitia ſecundùm quid attendatur, quæſt. 19. E 159

Voluntatis bonitas ſecundùm actum interiorem dependet ex ſolo obiecto, ibidem. 159; *& littera K. ad primum. facie* 166

Voluntatis idem eſt obiectum, & finis, quæſt. 19. E. ad primum. 159

Voluntatis obiectum, & circumſtantiæ obiecti habent rationem vnius obiecti reſpectu actuum interiorum voluntatis. q. 19. E. ad ſecundum. 159

Voluntatis bonitas dependet a ratione eodem modo, ſicut ab obiecto. q. 19. F 160

Voluntatis humanæ bonitas magis dependet a lege æterna, quàm a ratione humana. q. 19. G 161

Voluntas diſcordans a ratione an ſit mala, etiam in indifferentibus. q. 19. H 162

Voluntas cum ratione concordans in eo quod eſt peccatum ſecundùm ſe eſt mala. q. 19. I 164

Voluntas humanis habentis rationem errantem, an ſit peccatum, & malæ. Ibidem, ad tertium. 165

Voluntas in eodem actu ſe refertur in finem, & in ea, quæ ſunt ad finem. q. 19. K 166

Voluntatis bonitas dependet ex bonitate intentionis antecedente, & conſequente. Ibi dicitur, quòd voluntas autem ex ratione recta. ibidem

Voluntas peccat ex bona intentione exiſtente mala, ibidem, ad ſecundum. 167

Voluntas quæ [illegible] quamuis [illegible] quidam dicti quòd [illegible] non ſequatur quantitatem intentionis, quæſtione 19. I. 167

Voluntas humana vt ſit bona, requiritur, quòd vniatur ad humanum bonum, & Diuinæ voluntati conformetur, quæſtione 19. M 169

Voluntas alicuius ſi velit aliquid eſſe, ſecundùm quid habet rationem boni eſt bona; & alicuius voluntas, ſi velit illud idem non eſſe, vt habet rationem mali, eſt etiam bona. q. 19. N 170

Voluntas boni, poteſt eſſe dejecta a voluntate Diuina in volito, & nihilominus eſſe bona, ſi ratio volendi ſit bona, ibidem. 171

Voluntas humana vt poteſt eſſe bona, etiam ſi velit quod Deus non velit; & quomodo voluntas humana tenetur ſe conformare Diuinæ voluntati in volito formali. ibid.

Voluntas conſiderantur in natura, & moralis; & ſecundum hoc habet ſe conformare, vel non conformare Diuinæ voluntati. Quæſt. 19. littera N facie 171

Velle non poſſumus quod ignoramus, exponitur; & quomodo ſcire poſſumus in via, quæ Deus velit, ibidem, ad primum. 172

Voluntas Prælati non eſt regula noſtræ voluntatis, & ideo poſſumus ab ea quandoq; diſcordare, ibidem, ad tertium in contrarium. 173

Voluntas eſt cauſa bonitatis actus exterioris in eſſe exercito. q. 20. O 174

Voluntas quandoque habet totam bonitatem ex actu exteriori, quandoque econtra, q. 20. P. 175; *& R. ad tertium. facie* 178

Voluntas ſi ſit bona, vel mala, an actus ſit bonus, vel malus. ibidem

Voluntas non eſt perfecta, niſi ſit talis, quæ data oportunitate operetur; & ſi voluntas ſit perfecta, etiam ſi actus exterior deſit, nihil minuitur de præmio, vel pœna, q. 20. R 177

Voluntas bona ſufficit ad meritum, & remuneratur, exponitur, ibidem, ad primum. 178

Voluntatis actus habet duplicem bonitatem partialem, ibidem, ad tertium.

Voluntatis actus idem numero in eſſe naturæ, an poſſit ſimul eſſe bonus, & malus. q. 20. T 180

Voluntas dicitur eſſe in ratione, ideſt in parte inorganica, & an ſine appetitu ſenſitiuo poſſit corpus mouere, quæſtio. 22. D 191

Velle poteſt dici paſſio cauſaliter, quæſt. 26. S. ad argum. in contrarium. 212

Voluntas, & quælibet vis appetitiua eſt vis paſſiua, quæſtione 22. C. ad ſecundum. facie 189; *& quæſtio. 27. X. facie* 216

Voluntas habet habitus, inclinationem, quæſt. 50. I. ad primum. 342

Voluntas non vincitur vno actu, ſicut intellectus, q. 51. N. 348; *& ad primum.* 349

Voluntas & intellectus quomodo diſtinguuntur per obiecta. q. 54. Y. ad primum. 365

Voluntas comprehenditur ſub rationali per participationem; & quomodo rectitudo voluntatis includit ſyndereſim, & etiam rectitudinem appetitus ſenſitiui, quæſtio. 56. G 377

Voluntas eſt ſubiectum alicuius virtutis; & quomodo quo ad bonum rationis proportionatum ei ea attribuitur aliqua virtus, vel habitus, ſed ad vitandum malum, quæſtione 58. K 382

Voluntas ex charitatem naturaliter tendat in Deum, propter ſe [illegible], q. 62. R 426

Voluntas non eſt ita indeterminata ad bonum rationis proportionatum, ſicut intellectus, quæſtio. 65. R. ad primum. 427

Voluntatis actus quomodo requiratur ad fidem; & examinatur ibi opinio Scoti, quæſtio. 65. H. ad ſecundum. facie 449

Voluntas ſola non eſt principium actuum diſtinctuum actus peccati. q. 72. N 516

Voluntas [illegible] ſubſtina quandoque res, quandoque non, & ſibi damnum faciens diuersimodo peccat, q. 73. I. ad ſecundum. 553

Voluntas eſt ſubiectum peccatorum, & principium, quandoque directum, quandoque non. q. 74. I. 556

Voluntate peccatum, & recte vtitur, exponitur, ibidem, in argumento in contrarium. 556; *& quæſt. 9. Q. 93; & quæſt. 20. P. ad ſecundum.* 175; *& quæſt. 74. M. ad primum.* 557

Voluntas poteſt eſſe mali actus ſubiectiuè, & principiatiuè, & ſubiectiuè boni apparentis, non autem obiectiuè & formaliter, q. 74. L. ad primum. 556

Voluntas

Digitized by Google

Voluntas eſt cauſa peccati elicitiuè, & imperatiuè. Quæſtione 74.littera L.ad 3. facie 557
Voluntas & omnes potentiæ,quæ ad actus ſuos moueri poſſunt, vel reprimi per voluntatem ſunt ſubiectum peccatorum.q.74.M.& ad primum. 557
Voluntas aliter ſe habet ad bonum, & malum,aliter alię potentiæ,ibidem, ad ſecundum. 558
Voluntas poteſt reprimere ſingulos motus ſenſualitatis, ſi præſentiat, & ſi non omnes.q.74.N.ad ſecundum. 560
Voluntatem interius non poteſt mouere niſi Deus, quæ ſola eſt cauſa ſufficiens peccati, quamuis extrinſecum poſſet inducere ad peccatum.q.75.C 583
Voluntatem directè mouere quid ſit, & quòd nulla creatura hoc poſſit, ſed indirectè per viam diſtractionis poteſt, ſicut & paſſio appetitus ſenſitiui,q.77.E 596
Voluntas quomodo mouetur a paſſione, & aliter a viribus ſenſitiuis mouetur, quàm intellectus. ibidem
Voluntas eſt potentia partim paſſiua, partim actiua, ibid. ad primum. 597
Voluntas non tendit in malum ſine ignorantia, poteſt tamen peccatum eſſe ſine ignorantia, & errore, quæſtione 77.F 598
Voluntas non eſt defectuoſa, niſi in ratione defectus præceſſerit,& ratione exiſtente perfecta in vniuerſali,& particulari,& in apice,voluntas non poteſt eſſe obliqua in cõtrarium dictamine rationis. ibidem
Voluntas non contrariatur vltimo dictamini, & iudicio intellectus,exponitur. ibidem
Voluntate intensiori peccans, an grauius peccet, q.77.K. ad tertium. 608
Voluntatis triplex eſt inordinatio,ex qua procedit peccatum ex malitia,q.78.N.ad 3. 613
Voluntas fertur in peccatum dupliciter; vno modo peccat in Spiritum ſanctum,&c.q.78.P 618
Voluntas aliter ſe habet ad bonum, aliter ad malum; & quomodo per aliqua diuersimodè poſſit fieri in actu primo. ibidem
Voluntas ex natura potentiali non inclinatur in malum, poteſt tamen per actum ſuum, & inquantum eſt libera, poteſt ferri in bonum, cui malum eſt annexum, ibidem, ad tertium. 619
Voluntas humana,& non Diuina eſt prima cauſa deficiendi culpabiliter,q.79.R 620
Voluntatem directè & indirectè mouere quid ſit; & quod directè mouet voluntatem, poteſt eſſe cauſa peccati; & quomodo dupliciter voluntas mouetur,quæſt.77.E.596; & q.80.X 628
Voluntas hominis ſola eſt directa cauſa peccati, nec ab aliquo obiecto neceſſariò mouetur, niſi ab vltimo fine, quæſtio.80.X 628
Voluntas, quia ſpiritualis eſt, ideo poteſtas dæmonis non eſt maior libertate voluntatis.quæſtio.80.Z.ad primum. facie 632
Voluntas & intellectus diuerſimodè ſe habent ad ſua obiecta.q.86..A.ad primum. 680
Voluntatis vulnera an tollantur recuperata gratia. q.87.F. ad tertium. 693
Voluntas Dei quomodo dicatur rationalis, quæſtio.93.Q. ad primum. 745
Voluntas Dei neceſſariò vult quædam etiam creata quo ad ſpecificationem actus,non autem quo ad exercitium,queſtio.100.O 805
Voluntatis libertas non tollitur, per hoc, quòd Deus mouet voluntatem,q.109.K 898
Voluntatis in melius mutatio poteſt fieri, vel quo ad bonitatem ciuilem, vel gratuitam; primum ex nobis poſſumus, non autem ſecundum, ibidem, ad 3. 900
Voluntas ſibi derelicta, & corrupta non poteſt in actum dilectionis Dei ſuper omnia. Quæſtio.109. littera I.ad 3, & M facie 903
Voluntate propria an homo ingredi poſſit vitam æternam, q.109.O.ad primum. 908
Voluntas non poteſt præparari ad operandum meritoriè, & Deo fruendum,abſque gratia habituali,quæſt.109.P. facie 909
Voluntatis præparatio ad gratiam habitualem non præſupponit aliud donum habituale, ſed Dei gratuitum auxiliũ animam interius mouentis. ibid.
Voluntas mouetur a Deo vt velit; & tamen ſe habet actiuè ad ſuum velle.q.111.C 932
Voluntarium accipitur dupliciter. ſ. pro facto a voluntate, & pro conditione actus; & quomodo maximè reperitur in actibus humanis.q.6.S 66
Voluntarium eſt, cuius principium eſt intra, exponitur; nec tamen eſt contra rationem voluntarij, quòd ſit a principio exteriori. ibidem
Voluntarium perfectum inuenitur in ſola natura rationali, ſed imperfectum in brutis, & quomodo voluntas ſit in ratione, q.6.T 68
Voluntarium duplex, ſcilicet directum, & indirectum; & quandoque eſt conditio, vel proprietas, non quidem realis alicuius actus, ſed imputatiua voluntatis,quæſt.6.V. facie 69
Voluntarium poteſt eſſe abſque omni actu exercito. ibid.
Voluntarium requirit cognitionem eius quod agitur,licet non cognitionem prudentialem.q.6.A 74
Voluntarium eſt omne quod ex voluntario cauſatur,nec omne volitum eſt voluntarium, licet non poſſit eſſe volitum actu, quod eſt ignoratum.q.6.B 75
Voluntarium nihil cauſat ſimpliciter inuoluntarium,& præexigit ſcientiam. ibidem
Voluntarium dicitur aliquid dupliciter, & quomodo peccatum originale dicatur voluntarium reſpectu primi hominis, non autem reſpectu contrahentis, quæſtione 81. A. facie 635
Voluntarium totaliter tollens excuſat a peccato, quæſtione 77.L 608
Voluntarium eſſe omne peccatum, exponitur; & quomodo aliquid poteſt eſſe voluntarium abſque omni actu voluntatis elicito,vel imperato,q.71.I 509
Voluntarium requiritur ad actum, vt ſit culpabilis, & dat genus ipſi culpæ.q.72.P 520
Voluntarium quandoque minuitur, ſic & peccatum, q.73.F. ad primum. 544
Voluntarium dicitur aliquid, vel ſecundùm ſe, vel ſecundùm ſuam cauſam, directè, vel indirectè, quæſt.77. per totum. 595
Voluntarium mixtum habent mali ſubdendo ſe legibus humanis.q.96.K 769
Voluntarium & inuoluntarium habent medium, ſicut velle & nolle; & non voluntarium, & inuoluntarium differunt.q.6.B 75
Inuoluntarium procedens ex ignorantia,illa non fuit voluntaria.q.6.B 75
Inuoluntarium cauſat non velle,exponitur q.6.V 69
Inuoluntarium vnde contingat, & in quibus conſiſtat; & quoddam eſt per violentiam, quoddam per ignorantiam, quæſt.6.X 70
Inuoluntarium quomodo ex violentia cauſatur; & quandoque ducitur inuoluntarium negatiuè, quandoque contrariè,quæſt.6.Y 71
Voluptatis nomine quid importetur, & eſt duplex, ſcilicet ſpiritualis,& corporalis, nec eſt beatitudo, nec per ſe accidens eius,quæſt.2.N 25
Votum continentię quomodo ſit annexum ſuſceptioni ordinum ſacrorum.q.73.K 554

DIVI THOMAE AQVINATIS
ORDINIS PRAEDICATORVM.

Prima Pars Secundæ Partis Summæ Theologiæ.

QVIA ſicut Damaſcenus dicit.* Homo factus ad imaginẽ Dei dicitur, ſecundùm quòd per imaginem ſignificatur intelle ctuale, & arbitrio liberum,& per ſe poteſtatiuum. Poſtquã prædictum eſt de exemplari, ſcilicet de Deo,& de his,quæ proceſſerunt ex Diuina poteſtate ſecundùm eius voluntatem, reſtat vt conſideremus de eius imagine,ideſt de homine,ſecũdùm quòd & ipſe eſt ſuorum operum principium, quaſi liberum arbitriũ habens, & ſuorum operum poteſtatem.

*Damaſcenus lib. 2. Ortho. fidei cap. 12.

REVERENDI PATRIS
SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS
Eximij Magiſtri CONRADI KOELLIN, Ordinis Prædicatorum.

IN EANDEM PRIMAM SECVNDAE expoſitio fœliciter incipit.

SCRIPTVRVS ſecundam partem totius Summæ ſuæ Angelicus Doctor S. Thomas de Aquino, præmittit primò procœmium, ſecundò proſequitur ſuum tractatum. ibi, Vbi primò conſiderandum, &c. In procœmio quidem ſuccinctè tria facit: Continuat enim dicenda in hac ſecunda parte, dictis in prima parte Summæ ſuæ; rationem quoq; ordinis reddit, & ſic materiam huius ſecundæ partis ſubnectit.

¶Pro quorum intellectu,atque explicatione aduertendum, primò ex Doctore ſancto. ſecundo contra Gentiles.cap.3.& 4. quòd Theologus, & alium ordinem, quàm Philoſophus in tractando obſeruat, & ea de quibus tractat, alia conſiderat ratione. Ordo enim philoſophicus a creaturis incipit, & ex ipſis in Dei cognitionem perducit. Theologica autem doctrina, quia Dei cognitioni ſimilior, primò conſiderat Deum, deinde ipſas creaturas; Philoſophus quoq; creaturam ſecundùm ſe conſiderat, Theologus autem ſolùm in ordine ad Deum. Ex quo conſequens eſt, quòd philoſophia ſecundùm diuerſa rerum genera in diuerſas ſcindatur partes. Theologia verò, cum omnia vna ratione conſideret, vna Theologia formaliter,& ſpecificè exiſtit,ſcilicet Deum, & quaſcunq; creaturas conſideret. Ex his claret primò; quòd ordinem congruum S. D. obſeruat cum hanc partem ſecundã, in qua de exemplato tractat, ſcilicet homine, qui creatura eſt; alteri parti ſummæ, in qua de Deo, & quo ad eſſentialia, & quo ad notionalia, rite poſtponit, cum dicit: Poſtquam prædictum eſt de exemplari, & de his, quæ ex Diuina poteſtate proceſſerunt. Sequitur ſecundò ex his, quòd cum Theologia ſit Dei cognitionis, quæ & Dei, & creaturarum eſt, expreſſa participatio, ideo non tantum in Deo ſtat, ſed & creaturam, præſertim rationalem, & beatificabilem, finisq; vltimi capacem, conſiderat,vt in ipſum tamen Deum ordinatur: error enim circa creaturas in falſam circa Deum æſtimationem redundat. Quare D. S. hunc librum ad primam partem ſuam congruè continuando, dicit. Reſtat, vt de eius imagine, ſcilicet homine conſideremus. Et quia in homine conſideratur imago Dei imperfecta, quam in ſui creatione accepit: conſideratur quoq; imago perfectior, atq; perfectiſſima,videlicet recreationis, & glorificationis; & de prima quidem imagine in prima parte ſatis tractatum eſt; ideo vt D. S. innueret, de qua imagine hominis conſequenter tractaturus eſſet, ſubiunxit, Secundùm quòd & ipſe ſuorum operum eſt principium; & quod ſit illud, exprimit ſubdens; quaſi liberum arbitrium habens, &c. Nec enim de quibuſcunque operibus hic agitur, ſed de operibus virtutum infuſarum, quæ imaginem recreationis efficiunt, atque ad imaginem glorificationis perducunt: Eſto enim in hac parte Summæ de virtutibus acquiſitis quãdoq; mentionem habeat, non tamen ibi ſiſtit, ſed in famulatum Diuinarum virtutum adducit. Quia autem conſideratio imaginis in homine includat liberum arbitrium, ſecundùm q̃ homo habet ſuorum operum poteſtatem, & dominium, patet ex auctoritate Damaſceni in huius libri capite inducta, dicentis. Homo factus eſt ad imaginem, &c.

Ordo tractandi philoſophi a, quàm theologi de Deo, & creaturis.

Ratio ordinis ad primam partẽ ſummæ.

¶Ex iſto ergo procœmio ſic expoſito patet ratio ordinis,ac continuationis, materia quoque conſiderationis præſentis. Ex qua quidem explanatione ſequitur primò, quòd ſcientia huius partis non eſt alia in genere, vel ſpecie, quàm ſcientia primæ partis cõſtat enim quoniam ſcientiæ non ſecantur ſecundùm ſpecies rerũ, vt res ſunt: ſed ſecundùm ſpecies ſcibilium, quod quandoque circa primam partem huius ſummæ Deo duce prolixius explanabimus; quare cum actus humani,vel homo, vt operatiuus actionum ad Deum adducentium, vel retrahentium, eſto plurimum in ratione entis differant, vel magis ſint diuerſa; tamen conſiderantur hic ſub vna ratione conſiderandi formali,ſicut in prima parte omnia tractata, & conſiderata ſunt.

Scientia huius libri eadem eſt cũ ſcientia primæ partis.

¶Patet quoque ex iſto,quòd Theologia non diuiditur in diuerſas ſcientias ſpeciales diuiſas, cum tractat de Deo, & de moribus hominum, de Chriſto etiam ſecundùm quòd D.S.ſummam ſuam partiuit: Mathematica autem per Geometriam,& Arithmeticam ſpecificè diuiditur propter diuerſas rationes ſpeciales conſiderandi: vnde cum Theologia totaliter non habeatur in prima parte ſummæ, iuſtè D.S. alias partes addidit, quæ tamen non diuerſas, ſed vnam continẽt Theologiam, &c. Secundò ſequitur, quòd ſiue Theologia ratione generis, ſcilicet ſcientiæ, dicat qualitatem ſimplicem, ſiue ſpecies ordinatas, quod magis infra apparebit, cum tamen vna exiſtens ſit practica, & ſpeculatiua, ipſa vt conſiderat hic tractanda, ſcilicet hominem, ſcilicet propter beatitudinem agentem, eſt practica ex parte materiæ conſideratæ, licet modus conſiderandi, & practicus, & ſpeculatiuus ſit: definiuntur enim virtutes, docetur quoq; principaliter, vt homo bene agat, non enim minus morali philoſophia intendit homines efficere bonos: Conſtat autem ex hoc, quòd non eſt dicendum, quòd ſcientia huius libri ſit practica tantum, quia eadem eſt ſcientia huius libri, & omnium librorum Theologicalium, quam apud principia D. S. patet eſſe ſpeculatiuam principaliter; ſed dicendum erit, quòd hic liber continet materiam Theologiæ, vt eſt aliqualiter practica, ſiue,vt dictum eſt, Theologia ſit vna vnitate ſimplicitatis, ſiue vnitate ordinis. Tertiò ſequitur ex dictis omnibus, quòd hæc pars Theologiæ non habet aliud ſubiectum attributionis, quàm quod aſſignatum eſt in prima parte D. S. ſcilicet Deum ipſum,cum ſit eadem ſcientia cum ea, quæ in prima parte. Subiectum.n.eius attributionis, & formale eſt Deus, qui & hic eſt ratio conſiderandi:omnia enim hic conſiderantur propter Deum, vt finem omnium virtutum, & operum. Cum qua tamen poteſt dici, vt videtur, quòd materia huius partis, immo Theologiæ, vt practica eſt, ſint actus humani, vel homo, vt agit propter beatitudinem, quæ Deus eſt; & hoc videtur D. S. innuiſſe, cum dicit. Reſtat, vt conſideremus de eius imagine, non videlicet, ſicut de ſubiecto formali huius ſcientiæ, ſed ſicut de materia partiali Theologię, vt practica eſt:ſicut.n.charitas Theologica virtus vna exiſtẽs rõne obiecti formalis, multa tñ diligit pp eandẽ cauſam formalẽ, vt pulchrè D.S.declarat in de Virtutibus de Charitate Materia 2ª. artic. 4. ſic theologia vna exiſtens, ratione obiecti formalis plura conſiderat materialiter. Et quia ob ſui fœcunditatem, tanquam participatio Diuinæ ſcientiæ, ſpeculatiua eſt ſimul & practica,ideo & actus humanos,& hominem, vt operatur in ordine ad Deum, tanquam materiam partialem conſiderare poteſt: patet itaque ex iſtis, huius ſcientiæ vnitas,qualitas,& eius ſubiectum,atq; materia.

Theologia vt de materia huius libri,practica eſt aliqualiter:

Subiectum huius partis eſt Deꝰ, ſed materia ſunt actus,vel homo agens ꝓpter beatitudinem.

Quæſtio Prima.
De vltimo fine in communi.

VBi primò conſiderandum occurrit de vltimo fine huius vitæ,& deinde de his per quæ homo ad hũc finem peruenire poteſt, vel ab eo deuiare; ex fine enim oportet accipere rationes eorum, quæ ordinantur in finem:& quia vltimus finis humanæ vitæ ponitur eſſe beatitudo, oportet primùm conſiderare de vltimo fine in communi,deinde de beatitudine. Circa primum,quæruntur octo. Primò,vtrum hominis ſit agere propter finem. Secundò,vtrum hoc ſit proprium rationalis naturæ.Tertiò,vtrum actus hominis recipiant ſpeciem à fine. Quartò, vtrum ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

Quintò, vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines. Sextò, vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem. Septimò, vtrum idem sit vltimus finis omnium hominum. Octauò, vtrum in illo vltimo fine omnium, aliæ creaturæ conueniant.

¶ Hic D.S. incipit suum tractatum Theologicum partialem: in quo, vt præmissum est, tractat de actibus humanis, siue de homine, vt operatur in ordine ad Deum: quem tractatum in duobus libris specialibus perficit. In primo autem, quem.s. præ manibus habemus, agit de his quæ respiciunt motum hominis ad finem in generali, tam secundum considerationem huiusmodi motuum in se, quàm secundum comparationem eorum ad sua principia, tàm intrinseca, quàm extrinseca, vt patebit magis in principio quæstio. 6. Et vocatur ille liber communiter, Prima secundæ. Prima. s. pars secundæ partis. In secundo autem libro, agit de huiusmodi in speciali secundùm speciales proprietates, & conditiones, & differentias singulorum, & vocatur trito vocabulo, Secunda secundæ. Secunda. s. pars secundæ partis principalis huius summæ.

Diuisio. ¶ Tractaturus ergo de actibus humanis, D.S. præmittit intentionis suæ, & materiæ tractandæ ordinem, & limitationem per quæstiones & articulos, vt facit per totam summam suam. Diuidit ergo suam considerationem in duo. Primò dicit agendum esse de vltimo fine humanæ vitæ, tanquam de quodam præuio in hac materia humanorum actuum: secundò de his per quæ ad hunc finem peruenire potest homo, vel ab eo deuiare, Secũda pars incipit q. 6. Rationem autem ordinis subiungit, quia ex fine sumuntur rationes eorum, quæ sunt ad finem in moralibus; itaque consideratio a fine incipit, eo ꝙ finis in agibilibus se habet, vt principiũ in speculabilibus. Circa primum autem duo sunt agenda. Primò agendum est de fine vltimo in communi. Secundò de beatitudine. q. 2. Patet autem ordo, eo ꝙ vltimus finis secundùm communem rationem, communior est, quàm secundùm specialem rationem beatitudinis: Deus enim omnium est vltimus finis, sed non omniũ beatitudo, vt patebit. In hac autem quæstione prima tria facit. Primò ostendit, ꝙ homo agendo quamcunq; actionem humanam, agit propter aliquem finem. Secundò ottendit esse aliquem vltimum finem, artic. 4. Tertiò esse vnum finem, artic. 5. Quo ad primum, Primò facit quod dictum est, Secundò incidentaliter introducit quoddam dubium in artic. 3. Circa primum. Primò ostendit, quòd hominis est agere propter finem. Secundò quomodo hoc sibi differenter conueniat ab alijs. ar. 2. Quo ad primum quæritur.

Vtrum hominis sit agere propter finem.

Infra ar. 2. cor. & q. 6. art. 1. cor. & q. 18. arti 6. cor. & q. 94. art 2. cor. & q. 109. ar. 6. cor. & 3. cont. c. 2. & Opuscu. 3. c 100.

B AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ homini non conueniat agere propter finem. Causa enim naturaliter prior est; sed finis habet rationem vltimi, vt ipsum nomen sonat, ergo finis non habet rationem causæ; sed propter illud agit homo, quod est causa actionis, cũ hæc prępositio, propter, designat habitudinẽ causæ, ergo homini non conuenit agere propter finem.

Arist. ci. 1. ¶ 2 Præt. Illud quod est vltimus finis non est propter finẽ; sed in quibusdam actiones sunt vltimus finis, vt patet per philosophum, in 1. Ethic. ergo non omnia homo agit propter finem.

¶ 3 Præt. Tunc videtur homo agere propter finem, quando deliberat; sed multa homo agit absque deliberatione, de quibus etiam quandoq; nihil cogitat, sicut cum aliquis mouet pedem, vel manum alijs intentus, vel fricat barbã, nõ ergo homo omnia agit propter finem.

¶ Sed cõtra, omnia quę sunt in aliquo genere deriuantur a principio illius generis; sed finis est principium in operabilibus ab homine, vt patet per philosophum, in 2. Phys.* ergo homini cõuenit omnia agere ꝓpter finem.

*Text. 81.

¶ Hic D.S. inquirit primò, an homini conueniat agere propter finem, sic ꝙ non agat, nisi prius motus a fine. Circa hoc quæritum, secundùm ordinem & modum procedendi scolasticum. D.S. Tria sunt peragenda. Primò titulus quæsiti per argumenta pro & contra factus ambiguus exponetur. Secundò responsio D.S. in corpore quæstionis ad aliqua certa puncta redigetur, & declarabitur. Tertiò propositiones argumentorum circa titulum quæsiti præmissorum, si quæ militent aduersus corporis responsionem, examinabũtur, & exponentur. Et hunc ordinem cum D.S. seruabimus fere per totam hanc lecturam, nisi propter tituli claritatem, vel cum eius expositio in corpore habetur, primum quandoque omittamus.

Ordo quẽ seruare intendit expositor.

¶ Pro explanatione igitur terminorum quæsiti præsentis, & ꝓ fundamento dicendorum, oportet aliqua prænotare, voti namque mei est rem quo ad possum clarius aperire, meq; adaptare auditorum capacitati. Primò ergo notandum, ꝙ causalitas finalis, aeq; effectiua, sicut ratio efficiendi effectiua causa dicitur, semper se concomitantur, nunquam enim finis habet causalitatem suam, nisi sit apprehensus; vt autem apprehensus est, sic est ratio efficiendi actum voluntatis: suppono enim nunc esse de mente D. S. sicut & clarè est de mente Scoti, in 2. dist. 3. q. penul. ꝙ ratio agendi effectiuè ipsi appetitui, non est inhærens appetitui, sed apprehensiuæ coniunctæ ipsi appetitui in eodem suppposito, causalitas tamen finalis secundùm ordinem naturæ prior est, & radix causalitati, quæ est rationis efficiendi, & reducitur ad genus causæ efficientis: nunquam enim apprehensum obiectum esset ratio efficiendi actus voluntatis, nisi quia finalizat, quia enim finis est & bonum, & vt sic apprehensum, ideo est ratio efficiendi & causandi actum appetitus; ita ꝙ finis habet duplicem causalitatem distinctam super actu appetitus, vnam finalem, aliam suo modo effectiuam respectu appetitus, & tamen vt patebit, arti. 3. secundùm vtramque causalitatẽ specificat actum appetitus, esto in alio genere. In proposito igitur quæsito, non quæritur de causalitate quam finis habet, vt ratio efficiendi appetitus, secundùm ꝙ dicit Commentator. 12. Metaph. commento. 36. & 76. ꝙ forma balnei, vt est in intellectu est agens desiderium, sed quæritur de causalitate finis formaliter, vt est finis: est autem ratio finis, iuxta philosophum. 2. Phys. esse gratia cuius fit aliquid, aut est, esse rationem qua appetitur res. Quærere ergo an homini conueniat agere propter finem, est quærere an homo agendo, semper tendat in aliquod bonum, qd sit ratio quare agat, & an agendo semper tendat in aliquod bonum, siue sit actio ipsa, quam vult agere, siue aliquod per actionem factum. Et ad hunc sensum prosequitur D.S. hoc quæsitum 3. contra Gentiles. cap. 2. & 3. An autem causalitas finalis conueniat ipsi, prout est in executione, vel prout est in intentione, videbitur in solutione ad primum argumentum ante oppositum.

Scotus.

Auerroes. Finis habet duplicẽ causalitatem super actu voluntatis.

Arist. Exponitur titulus.

¶ Nota secundò post D.S. in 2. dist. 1. q. 2. arti. 1. & dist. 28. in expositione litteræ, ꝙ finis capitur dupliciter, vnus enim est finis operis alicuius, alius finis operantis. Finis operis est, ad quod opus ordinatur, & infra q. 18. & alibi, dicitur finis actus: Finis autem operantis, est quem principaliter operans intendit, in quẽ & finis operis ordinatur. Primo modo finis potest dici finis voluntatis, & sic omne bonum volitum, quod est obiectum voluntatis dicitur finis. Sed secundo modo, dicitur finis magis propriè: quia est illud in qd voluntas, tanquam in vltimum tendit, & est primò volitum; & potest contingere, ꝙ alius sit finis voluntatis & operis ex vna parte, & alius intentionis volentis. In proposito igitur quæsito, intelligitur quæstio indistinctè, & responsio erit, ꝙ oportet semper agere agendo actionem humanam propter finem agentis, siue sit alius a fine actionis siue non, vnde agendo actionem, quæ est vltimus finis, idem est finis voluntatis, & volentis.

Finis operantis.

¶ Nota tertiò, ꝙ homo respectu actionis suæ potest esse liber dupliciter: vno modo quo ad specificationẽ actus, alio modo quo ad exercitium actus, quo ad specificationem quidem, vel quo ad obiectum, quod idem est, quando potest ipsum velle vel nolle, ita quòd potest eam velle, & oppositum eius: sed quo ad exercitium est libertas, quia potest eam exercere, vel dimittere: Et possunt hę libertates separari, potest namq; esse libertas, quandoq; quo ad exercitium, & tamen non est libertas quo ad obiectum, põt enim voluntas esse determinata ad obiectum, ita quòd non potest oppositum velle, & tamen est indeterminata absolutè quo ad exercitium. Tunc ergo homo agit actionem humanam liberam, quãdo ad eam habet absolutè indifferentiam, sic quòd potest eam agere, & non agere, & potest velle & agere hoc vel aliud. Liberum ergo arbitrium dicitur respectu vtriusque libertatis, quamuis quantum ad originem nominis, videatur magis pertinere ad libertatẽ obiectiuam; habet si quidem D.S. prima parte, q. 83. art. 3. ad 2m. quòd liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudiciũ, quod est electio, ipsa autem electio est respectu eius, quod est ad finem, vnde & si liberum arbitrium dicatur liberum respectu exercitij actus, hoc erit inquantum illud exercitium apprehenditur, vt medium ad finem liberè eligibile.

Libertas quo ad specificationẽ, & quo ad exercitium.

¶ Ex his patet, quæ sit voluntas deliberata, quia non dicitur deliberata quasi ipsa deliberet, sed quia sequitur, non quidem formaliter libertatem rationis, sed indifferentiam rationis, quæ nata est se habere ad indicandum illud, vel oppositum eius, ita quòd idem sit voluntas deliberata, quod liberum arbitrium, quod est voluntas, vt sequitur deliberationem, & indifferentiam rationis: supponimus enim nunc, quia libertas formalis in voluntate est, ex indifferentia rationis, quare & dicitur facultas voluntatis, & rationis, non quòd sit voluntas, & ratio, sed quia est voluntas in habitudine ad rationem. vt videri potest in prima parte. vbi statim, & in de Veritate, Materia 24. Attende tamen, quòd voluntas dicitur deliberata dupliciter, vno modo expressè, alio modo interpretatiuè; expressè quidem, quando posituè inquisitio præcedit de aliquo, quando videlicet attenditur, quia est conforme, vel difforme regulæ suæ, & tunc approbatur, vel respuitur: interpretatiuè autem dicitur voluntas deliberata, quæ in aliquod consentit, non præcedente deliberatione, & inquisitione exercita, quæ tamen potuit exerceri, & vtroque modo actus procedens a voluntate habe-

Voluntas deliberata.

tus

tur tanquam perfectè voluntarius, & humanus, nec tamen arbitrandum est omnem motum, qui est cum apprehensione esse deliberatum: oportet enim primò, quòd præcesserit apprehensio, non quicunq; , sed intellectus; nec sufficit quælibet apprehensio intellectus, sed deliberatiua, qua potuerit aduerti, an talis actus esset conformis regulæ suæ, vel non; & potuerit regula ad opus applicari. Ex his sequitur, quòd motus sensualitatis sequentes solam imaginationem, non sunt humani; secundò sequitur, ꝙ motus subitus rationis, & complacentia voluntatis ipsam sequens, nõ est actus humanus; & inde est, ꝙ huiusmodi motus, præcipuè peccati rationem non habent, vt infra patebit. Actus igitur humanus est, qui procedit a voluntate deliberata directè, vel interpretatiuè. His præmissis, procedamus facilius ad secundum principale, videlicet corporis articuli responsionem, circa quam dicit D.S.

¶Respondeo dicendum, quòd actionum, quæ ab homine aguntur, illæ solæ propriè dicuntur humanæ, quæ sunt propriè hominis inquantum est homo; differt autem homo ab aliis irrationabilibus creaturis in hoc, ꝙ est suorum actuum dominus; vnde illæ solæ actiones vocantur propriè humanæ, quarum homo est dominus: Est autem homo dominus suorum actuum per rationem & voluntatem, vnde & liberũ arbitrium esse dicitur facultas volũtatis & rationis; ille ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quę ex voluntate deliberata procedunt.

¶D.S. respõdendo ad quæsitum duo facit. Primò deducit quandam cõclusionem præambularem necessariò præmittendã pro intellectu cuiusdam termini conclusionis responsiuæ subinferendæ. Secundò subiungit ipsam responsiuam conclusionem cum eius probatione. ibi, Manifestum est, &c. Statuimus autem litteram. D. S. tam in corpore articuli, quàm in quibusdam solutionibus prolixioribus sic partire, atq; interponere expositionem, quam dominus ex alto dederit, quantum possibile erit claram, vt euidentius appareat, quorsum intentio D. S. pergat, particularizata enim ab ingenijs paruis facilius capiuntur. Nec est propositi mei aliquid alienum D. S. tribuere, sed quæ ipse posuit pro posse fideliter exponere, & maximè ex ipsius D. S. alibi dictis, atq; sui fidelissimi defensoris Ioannis Capreoli; ex his quoq;, quæ ex D.S. ipse didici. Si autem quandoq; dicta aliorum præsertim Scoti induxero; ideo factum nemo dubitet, vt vel D.S. defendatur, vel exponatur, non autem pro cuiuscunq; contẽptu, aut vilipensione.

Propositũ tractatus.

Conclusio præambulans.

¶Quo igitur ad primum huius corporis D. S. præmittit hanc conclusionem præambularem. Illæ actiones dicuntur propriè humanæ, quæ ex voluntate deliberata procedunt; aliæ autem actiones homini conuenientes possunt dici hominis actiones, sed non propriè humanæ. Quia autem hæc conclusio est bimembris. D. S. probat, & infert: primò primam eius partem; secundò secundam ibi, Si qua autem, &c. probatur prima pars sic. Illæ solæ actiones vocantur propriè humanæ, quarum homo est dominus; sed homo est dominus suorum actuum per rationem, & voluntatem: ergo illæ actiones, quæ ex voluntate deliberata procedunt, intellige directè deliberata, vel interpretatiuè, dicuntur solum humanæ propriè: maior huius rationis probatur a principio litteræ sic; illæ solæ actiones dicuntur propriè humanæ, quæ sunt hominis, inquantum homo, ideſt secundum id, quod est sibi proprium, & secundùm vltimam eius differentiam; sed homo differt ab aliis irrationalibus creaturis in hoc, quod est suorum actuum dominus: ergo maior vera; ista maior iam assumpta pro principali maiore relinquitur nota, quia humanæ actiones dicuntur denominatiuè ab humanitate: ergo illæ sunt humanæ, quæ sunt hominis, inquantum homo ab humanitate, quæ constituitur per rationalem, minor proxima relinquitur nota, & patebit articulo sequenti.

¶Nota hic, quòd homo est dominus suorum actuum, nõ quod possideat eos sicut dominus, sed quia domini est imperare liberè seruo, qui eius potestati subditur; sic homo est dñs actuũ suorum, quia liberè potest agere, & non agere, & agere hoc, vel illud. Et hoc est, quia potest iudicare de iudicio suo, vt patebit: Minor autem principalis probatur, quia homo est dominus per liberum arbitrium; igitur per voluntatem, & rationem: antecedens notum, tenet consequentia: quia liberum arbitrium est facultas voluntatis, & rationis, ad sensum dictum in tertio notabili supra. Dixi autem circa istam primam partem conclusionis (intellige directè, &c.) propter infra dicenda, quæst. 74. arti. 5. ad secundum. & alibi; nam & actus, qui procedit a voluntate cum absentia deliberationis exercitæ, possibilis tamen, & debitæ, habetur tanquam deliberatus. Consequenter cum dicit D.S.

¶Si quę autem alię actiones homini conueniant, possunt dici quidem hominis actiones; sed non propriè humanæ, cum non sint hominis, inquantum est homo. —

¶Subiungit secundam partem conclusionis præambularis præmissæ, quam probat sic; Humana actio dicitur, quia ab homine inquantum homo, ideſt a voluntate deliberata: igitur quæ est ab homine non vt homo, non est humana: Antecedens patuit, & tenet consequentia, ex illa maxima posteriorisuica: Sicut affirmatio est causa affirmationis, &c. Vnde humana actio requirit, vt sit ab homine, sed agente modo humano, ideſt deliberatè, ideſt propter aliquod bonum a ratione deliberata præstitutum; sed ad actionem hominis sufficit, quòd sit ab homine quocunq; modo etiam secundùm naturam, vel imaginationem tantum; quare esto non deliberatæ actiones non dicantur humanę propter defectum modi agendi, & quia non a principio rationali vt sic; tamen possunt dici hominis.

¶Manifestum est autem, quòd omnes actiones, quæ procedunt ab aliqua potentia, causantur ab ea secundùm rationem sui obiecti: obiectum autem voluntatis est finis, & bonum. Vnde oportet, quòd omnes actiones humanæ propter finem sint. ——————

¶Hic consequenter D. S. deducit conclusionem responsiuam ad quæsitum istam. Omnes actiones humanæ propter finem sunt, hæc conclusio quo ad suum subiectum patet ex præambulari, scilicet quæ actiones dicantur humanæ. Et intelligitur sic conclusio ista, quòd dum homo agit vt homo, ac per hoc actionem humanam, semper agit propter finem, scilicet deliberatũ, & a ratione præstitutum; & non intelligitur, quòd omnis actio humana sit propter finem, vt patebit ad secundum; vnde conclusio accipienda est vniuersaliter loquendo in sensu pro quo fit, & non quem verba faciunt, quia vult D.S. respõdendo ad quęsitum, quòd homo semper agit propter finem. Probatur autem conclusio, supponendo ex conclusione præambulari, quòd actio humana dicitur, quia est a voluntate deliberata, sic arguendo. Obiectum voluntatis est finis, & bonum, sed omnes actiones humanæ, quia procedunt a voluntate, causantur ab ea secundùm rationem sui obiecti: ergo omnes actiones humanæ causantur ex ratione finis, vel sunt propter finem. Maior patet de se, quia quilibet appetitus est boni: ergo & voluntas. Minor patet per illam propositionem litteræ, quia omnes actiones, quæ procedunt ex aliqua potentia, causantur ab ea secundùm rationem sui obiecti, scilicet formalis; ergo & actiones voluntatis: consequentia clara: antecedens patet exemplariter extra litteram de visione, quæ procedit a potentia visiua secundùm rationem colorati, vel lucidi; non enim procedit visio a visu, nisi respectu lucidi, vel colorati; & si aliquid per se est color, uel lumen, per se uidetur; si autem participat colorem, uel luciditatem, uidetur per accidens; & sic de omnibus potentiis, & causantur actiones secundùm rationes obiecti præsertim formalis terminatiuè, quod est adæquatum potentiæ, non autem obiectum motiuum est adequatum, nec omnia feruntur ad potentiam sub ratione motiui, sed terminatiui. vide D.S. in de Virtutibus. Materia 2. q. 4 in corp.

¶Nota autem circa cõclusionem responsiuam, & probationem eius, ꝙ hic capitur finis extensè pro omni bono terminatiuo voluntatis, siue secundùm actum, qui dicitur uoluntas, siue secundùm actum, qui dicitur intẽtio, & est bonum, & finis isto modo obiectũ formale, tam motiuum, quàm terminatiuum per se; ut enim infra patebit, nec malum est nolitum, nisi ratione boni; patet ergo conclusio, & maior eius: ꝙ homo agendo actionem ex deliberatione semper agit pp finem, quia ad minus uult ipsam actionẽ ut est bona, & sicut finalizat, quia bonũ habet rationem finis in actu exercito, ideſt exercet causalitatem finis, vt bonum est; quia sic est ratio appetendi, uel operandi, quod est habere causalitatem finis; quia homo ut sic nihil agit nisi uelit ex deliberatione, sed omne uolitũ est uolitum ut bonum, sed bonũ vt uolitum est gratia cuius uult: ergo est finis; & uult ista conclusio, & eius probatio, ꝙ homo ut sic semper agit propter finem præstitutum per rationem: an autem agendo actionem, quę est hominis tantum, agat pp finem, uidebitur ad secundum; Et tantùm de secundo principali huius articuli.

Declaratur probatio.

¶Restat nunc tertium principale, ut examinemus argumenta circa quæsitum præmissa; & primò argumentum in contrarium, eo quòd concordet cum determinatione habita in corpore, & eam confirmet, quemadmodum in hoc libro ferè semper solet; & deinde dicemus ad alia secundùm ordinem ante oppositum præmissa, interserendo solutiones D.S.

ARGVMENTVM igitur in contrarium conceditur, quia cõfirmat directè cõclusionem responsiuam corporis: nam operabilia humana sunt actiones morales humanæ, & ergo si tales agendo homo agit pp finem. ſa ratione præstitutum: igitur cõclusio uera.

¶Nota tamen circa maiorẽ huius rationis, quòd solet esse quæstio, & difficultas, quę sit causalitas, & derivatio eorum, quę sunt in aliquo genere a primo ipsius generis; non enim uidetur, quòd sit realis effectiua: nam albedo est primum in genere coloris, & tamen non causat realiter effectiuè alios colores. Similiter primum æuiternum est primum in genere æuiternorum, nec tamen alia realiter causat.

Quę sit causalitas primi alicuius generis.

¶Ex opposito autem uidetur, quia Deus est primum in genere entium, & est prima uera, & causa omnium uiuentium etiam realiter effectiuè, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est dicere tale per essentiam; & primum in aliquo genere; Et secundò aliquid esse primum in aliquo genere, est etiam vario modo; per essentiam enim tale est, quod est ipsa natura non contracta per se naturaliter subsistens; & tale per essentiam ex secũdo metaphysicæ.tex.commen.secundi, est causa omnium, quæ sunt per participationem in genere causæ efficientis. Sed primum in aliquo genere distinguitur; aut enim est primum in ratione mensuræ, & sic non requiritur causalitas effectiua eius super alia, nec per consequens deriuatio aliorùm in genere causæ efficientis, sed sufficit dependere in genere causæ formalis, eo modo quo exemplar vt sic, est causa exemplati, & quo formalius, & simplicius ex natura, est mensura, & ratio cognoscendi minus simplex. Et hoc habetur ex Doctore sancto, prima parte, quæstio. 10. artic. 6. ad quartum. Aut est principium per se primum in aliquo genere causæ, puta finalis, vel efficientis, &c. Tunc omnia, quæ sunt post, dependent a primo in tali genere causæ. Sicut a primo efficiente omne efficiens effectiuè, & a primo fine omnis finis finaliter, vt statim patebit. Sic ergo patet, quòd a primo alicuius ordinis dependẽt omnia, quæ sunt post ea dependentia, quæ correspondent tali ordini: Vnde albedo est primum in ratione mensuræ respectu aliorum colorum, & ergo alij dependent ab ea formaliter, tanquam a perfectiori, & actualiori in genere coloris. Deus autem est primum in genere entium tanquam ens per essentiam, & vita per essentiam, & ideo ab ipso omne ens, & omnis vita dependet in genere causæ efficientis, vt autem est primus finis secundùm rem, & secundùm se, sic omnis finis ab ipso dependet, & nihil est bonum, vel finis siue dependentia ab ipso. Quia autem quo ad nos beatitudo, & vltimus finis in communi habet euidentem rationem summi boni; ideo quo ad nos nihil appetitur, nisi in ordine ad vltimum finem, vel beatitudinem in communi, vt patebit postea. Sic omnis causalitas materialis reducitur ad primam materiam. Sequitur solutio ad primum ante contrarium.

Arist. | Primum in aliquo genere.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd finis, & si sit postremus in executione, est tamen primus in intentione agentis, & hoc modo habet rationem causæ.

¶ Secundum ergo hanc solutionem D. S. dico ad maiorem illius primi argumenti, quòd in sensu diuiso, vel naturaliter loquendo de causa, ipsa est vera. Et notanter naturaliter, quia non semper causa est prior tempore, sed semper prior est natura, &c. Ad minorem dico, quòd vera est, finis habet rationem vltimi in executione, est tamen primum in intentione agentis, & sic præuenit omnem aliam causalitatem, & est ratio, propter quam agens agit.

¶ Nota circa hanc solutionem primò, quòd est duplex finis; vnus, qui præest actioni agentis: alius autem, qui per actionem agentis in esse producitur; de secundo non est quæstio, quin sit posterior in executione; sed primus, licet in se sit ante actionem agentis, non tamen vt est finis agentis; nam est finis eius, vt possideatur, vel habeatur, & sic est posterior in executione. Sic Deus ipse, qui est finis supernaturalis beatitudinis, in se quidem est ante operationes, quæ propter ipsum fiunt, sed tamen per operationes illas fit, vt hoc bonum homo consequatur, & Deus fiat finis huius hominis, vt patebit infra.

Nota dubium.

¶ Nota secundò circa eandem solutionem, & responsionem ad minorem, quia est dubium; Nam cum causalitas finis sit realis, oportet finem dum causat, realiter esse; ergo finis causat, secundùm quòd est extra, & non secundùm quòd habet esse in apprehensione agentis. Ad hoc est duplex modus dicẽdi in schola D.S. primus est, quòd finis causat realiter in suo genere, secundùm ꝙ habet esse reale, non quidem in se, sed per suam speciẽ in anima, secundùm quod esse causat finaliter: ita quòd illud esse in anima per speciem, fundet relationem realem causalitatis, non pro se, sed pro fine, qui producitur; secundus modus est, qui habetur ex D. S. prima par. quæst. 4. vbi habetur, quòd bonum habet rationem causæ finalis, idest bonum, vt sic, trahit appetitum, quod est finalizare, quare sequitur, quòd secundùm illud conuenit fini causalitas finalis, secundùm quod habet rationem boni; sed vnumquodq; est bonum, inquantum habet esse, quare secundùm esse conuenit fini sua causalitas; appetitur enim scientia vt insit, & pecunia vt habeatur; esse ergo rei absolutè est id, quod causat finaliter inquantum abstrahitur ab executione, & ab intentione, sic quòd esse intentum, vel apprehensum, non est ratio appetendi rem, sed esse absolutè secundùm se; sed tamen esse in intentione est conditio esse causantis finaliter, quia nunquam esse rei traheret ad se appetitum, nisi esset apprehensa; vnde causalitas conuenit rei reali ratione esse sui, vt est extra; nec tamen vt in executione, nec secundùm esse in intentione, sed vt abstrahitur ab omnibus istis modis essendi. Esse tamen in intentione est conditio, & ratio fundandi relationem causalitatis, non quòd esse intentum fundet, sed est id, sine quo res non fundaret relationem. Et quia res habens esse reale est realis, vt sic habet etiam esse realiter apprehensum in appetente; Et ergo ipsa res fundat istam relationem causalitatis finis pro se.

Non bene.

¶ Ex his patet, quòd iuxta primum modum dicendi D.S. in hac solutione, intelligendus esset, quòd finis est primum in intentione agentis, & illud esse, quod habet in intentione, fundat causalitatem non pro se, sed pro re, quandoq; extra existente. Iuxta autem secundum modum est intelligẽdus, quòd finis est primum in intentione, & hoc modo habet rationem causæ, non quòd esse intentum sit ratio causandi finaliter, sed est conditio rationis causandi finaliter, scilicet ipsius esse rei naturalis in se, inquantum accipitur abstractè a modo essendi in intentione, & executione; Esse enim in executione est effectus, & agentis, & finis. Et iste modus satis apparet attendenti, quòd cum quis cupit rem tanquam bonam, & finem, non cupit eam vt habet esse in intentione, vel executione, sed capit rem secundùm esse reale suum absolutè; & postea cogitat, quomodo velit consequi per executionem mediorum in ipsam ordinatorum, &c. semper attento, quòd causare finaliter, est solum mouere appetitum ad specificationem actus, quod conuenit rei gratia sui, vt ei quod est, apprehensioni, sicut rationi, sine qua non.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si qua actio humana sit vltimus finis, oportet eam esse voluntariam, alias non esset humana, vt dictum est. * Actio autem aliqua dupliciter dicitur voluntaria; vno modo, quia imperatur a voluntate, sicut ambulare, vel loqui: alio modo, quia elicitur a voluntate, sicut ipsum velle. Impossibile autem est, quòd ipse actus a voluntate elicitus sit vltimus finis: nam obiectum voluntatis est finis, sicut obiectum visus est color. Vnde sicut impossibile est, quòd primum visibile sit ipsum videre, quia omne videre est alicuius obiecti visibilis; ita est impossibile, quòd primum appetibile, quod est finis, sit ipsum velle. Vnde relinquitur, quòd si qua actio humana sit vltimus finis, quòd ipsa sit imperata a voluntate, & ita ibi aliqua actio hominis, ad minus ipsum velle, est propter finem: Quicquid ergo homo faciat, verum est dicere, quòd homo agat propter finem, etiam agendo actionem, quæ est vltimus finis.

* In eop. artic. | D. 313.

¶ Ad bene examinandum propositiones, & consequentiam huius argumenti secundi: suppono nunc, quòd vltimus finis accipitur dupliciter: vno modo pro vltimo fine obiectali, qui est summum bonum quietans appetitum: alio modo pro vltimo fine formali, qui est consecutio vltimi finis primo modo; quæ quidem consecutio est actio melior inter omnia creata formaliter inhærentia beato. Et tamen ista duo, scilicet bonum vltimum obiectale, & formale, non sunt propriè duo fines, sed vnus, vt patebit infra quæst. 11. & quodlibet illorum bonorum est primò volitum, vnum simpliciter, aliud inter bona creata. Et quia voluntas non potest primò velle suum actum, igitur actus voluntatis elicitus non est beatitudo formalis; sed homo volendo beatitudinem formalem, habet ipsam pro ratione appetendi; & sic actus voluntatis habet actum, qui est beatitudo pro fine immediato, quia omne bonum volitum habet se vt finis,

Vltimus finis est duplex.

¶ His notatis, dico primò ad consequentiam argumenti: dato, quòd præmissæ essent veræ, non sequitur conclusio, sed deberet inferri, ergo aliqua actio non est propter finem. s. inhærentem, qui sit etiam actio; sed non debet inferri, ergo homo etiam agendo actionem, quæ est vltimus finis, non agit propter finem, scilicet etiam qui est actio, & obiectum voluntatis. Et hoc D.S. ostendit in solutione, quia actio, quæ est vltimus finis, oportet ꝙ sit voluntaria: sed non est elicita a voluntate, quia actio, quæ est vltimus finis, est primò volita: actus autem voluntatis non est primò volitus: ergo vltimus finis formalis est actio imperata: ipsum ergo agẽdo vult cum agere: sed bonum volitum est obiectum voluntatis, & finis. Quare sequitur, quòd etiam agendo potissimam actionem, agat propter finem sic, ꝙ actus voluntatis est actus tantum; actus autem imperatus, quæ est beatitudo formalis, est obiectum, & actus: beatitudo autem obiectalis est obiectum tantum.

¶ Potest secundò dici ad maiorem. Id quod est vltimus finis simpliciter obiectalis, non est aliquo modo propter finem intus, nec extra: sed vltimus finis formalis non est propter finem eiusdẽ ordinis, scilicet creatum inhærentem, potest tamen esse propter finem extra. Vnde D.S. in quarto, dist. 49. quæst. 1. art. 1. quæstiun. secunda. dicit, quando res habet extra se finẽ, tunc oportet, quòd finis interior ad exteriorem ordinetur, vt sic exterior sit quasi finis vltimus: & finis interior, quæ est operatio, sit ad illum ordinatus. Hæc ille. Quare concessa minore, quæ est vera permissiuè, quia aliqua operatio est vltimus finis formalis, igitur talis non est propter finem interiorem, sed tamen potest esse propter exteriorem. Visio enim beatifica ordinatur ad Deum, &c. Vide Capreolum in primo, dist. 1. q. 1. ad argumenta contra quintam conclusionem, vbi habet, quomodo actus voluntatis, etiam qui est fruitio, ordinatur in visionem, sicut in finem intra.

Capreolo

¶ Tertiò

Digitized by Google

¶Tertiò dico ad minorem, quòd est falsa: nec habetur in primo Ethic. quòd actiones aliquæ sunt vltimus finis simpliciter; sed habetur, quòd in quibusdam actiones sunt fines, in quibusdam operata. Sed tamen, & operationes, quæ dicuntur fines, scilicet propinqui, quia non constituunt aliquod operatum permanens, ordinantur in finem vlteriorem, scilicet bonum operantis, vel aliorũ sicut patet in citharizatione, & alijs ludicris, & iocosis actionibus. D. S. prima par. q. 103. artic. 2. ad secundum dicit, quòd philosophus loquitur de finibus artium, quarum quidam habent pro finibus operationes ipsas; sicut citharistæ, finis est citharizare: quædam verò habent pro fine operatum; sicut & ædificatoris finis, non est domificare, sed domus. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd posset dici, quòd quædam actiones sunt fines vltimi, quia non habent alium finem in tali arte, & tamen homo agendo istas actiones, operatur propter finem; tum quia vult illas actiones agere, ergo velle suum habet causam finalem; tum quia illæ actiones ordinantur in bonum hominis, &c.

Arist.

¶Circa primam solutionem, nota intellectum terminorum: (nam valde frequenter occurrunt in hoc opere) quid videlicet importetur nomine elicitæ, & imperatæ actionis. Nam actio elicita voluntatis est, quæ immediatè ab ipsa voluntate producitur sic, quòd nulla potentia mediat inter voluntatem, & talem actionem; sed voluntas ipsa est & principium immediatum, & subiectum. Actio verò voluntaria imperata est, quam voluntas non immediatè producit, nec est eius subiectum, sed est alterius potentiæ, quæ mouetur a voluntate ad eliciendum istam operationem sic, quòd talis operatio est alterius potentiæ elicitiuè, & inhæsiuè; sed est voluntatis remotè (mediante videlicet potentia ab ea mota) quæ nata est sibi obedire & agere cum voluntas vult: Et sic actus intellectus, similiter appetitus concupiscibilis, & irascibilis, motus quoque membrorum possunt esse voluntariæ actiones imperatæ. Vide ad propositum loquentem Scotum in quoliber. quæst. 18. in secundo principali, vbi ponit duplex imputabile. Vnum quod est immediatè in potestate voluntatis; Aliud, quod non est immediatè in potestate voluntatis; & dicit, quòd ad imputabile primo modo, non requiritur nisi ipsa potentia voluntatis; ad actum autem imputabilem secundo modo, requiritur potentia alia a voluntate, exequens illum actum; & per actum immediatè imputabilem, intelligit idem, quod D. S. hic per elicitum, & per imputabilem mediatè, intelligit actum voluntarium imperatum: & tamen in alijs locis vtitur eadem distinctione, sub eisdem terminis hic à D. S. positis.

Quid actio elicita, & imperata.

Scotus contra.

¶Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi actiones non sunt propriè humanæ, quia non procedunt ex deliberatione rationis, quæ est proprium principium humanorum actuum, & ideo habent quasi finem imaginatum, non autem per rationem præstitutum. ——

¶Circa hanc solutionem oportet præsupponere, quòd propriũ motiuum voluntatis est ratio practica, & nunquam cognitio sensitiua tantùm, quæ est proprium motiuum appetitus sensitiui. Vnde quando ratio aliquid non apprehendit, tunc non est actus voluntatis, licet posset esse actus appetitus sensitiui, vel naturalis, qui sequitur dispositionem qualitatum naturalium in homine.

¶Hoc supposito, dico ad maiorem; tunc videtur homo agere propter finem, &c. Verum præstitutum per rationem, & finem voluntatis, quando deliberat, & tunc actio procedens ad talem finem ex præconceptione, est actio humana. Dico secundò, quòd etiam quando non deliberat, agit propter finem, vel imaginatum, vel a natura intentum; sed tunc agit actionem hominis non humanam.

¶Ad minorem. Concedo cã, sed tamen tales actiones non sunt humanæ. Et dico ad probationem, ꝙ mouere pedem absq; deliberatione potest esse propter finem imaginatũ, & confricatio barbæ, est propter finem naturaliter desideratum, quia scilicet natura intendit se alleuiare a pruritu, & sic est finis naturalis, & ergo nõ omnia homo agit, &c. Verum non omnia agit propter finem voluntatis, qui est bonum apprehensum per rationem; cum hoc tamen stat, quòd agendo actiones humanas, semper agit propter finem deliberatum; & cum agit actiones hominis, agit propter finem imaginatum, vel naturaliter desideratum.

¶De hac solutione D. S. tertio contra Genti. c. 2. circa finẽ dicit. Actiones, quæ fiunt sine attentione, non sunt ab intellectu, sed ab aliqua subita imaginatione, vel naturali principio, sicut inordinatio humoris pruritũ excitãtis, est causa confricationis barbæ, q̃ fit sine attentione intellectus. Et tñ hæc ad aliquos fines tendũt, licet præter ordinem intellectus. Hæc ille. Ex quibus patent dicta.

Vtrum agere propter finem sit proprium rationalis naturæ.

C q. 1. a. 2. c. 2. & contra. c. 4. lib. 3. c. 16.

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ agere propter finem, sit proprium rationalis naturæ: Homo enim cuius est agere propter finem, nunquam agit propter finem ignotum, sed multa sunt, quæ non cognoscunt finem, vel quia omnino carent cognitione, sicut creaturæ insensibiles, vel non apprehendunt rationem finis, sicut bruta animalia: videtur ergo proprium esse rationalis creaturæ agere propter finem. 24. tot. 2. 10. fin. & 3 & vlt. artic 5. corp. & 2. phys. lec. 4. cap 2 prin. & lect. 10. princ.

¶2 Præterea. Agere propter finem est ordinare suam actionem ad finem, sed hoc est rationis opus: ergo non conuenit his, quæ ratione carent.

¶3 Præterea. Bonum & finis est obiectum voluntatis; sed volũtas in ratione est, vt dicitur in tertio de anima: * ergo agere propter finem non est nisi rationalis naturæ. * Arist. tex. 42.

¶Sed contra est, quod philosophus probat in secundo physicorum, * quòd nõ solum intellectus, sed etiam natura agit propter finem. * Arist. tex. 49.

¶Hic D. S. ostendit, quomodo agere propter finem conueniat homini, an conueniat sibi adæquatè, & q̃ differẽter ab aliis rebus.

¶Pro intellectu argumentorum, & dicendorum in corpore, præmitto primò ex D. S. in de Veritate. Materia 24. artic. 2. quòd tota radix libertatis in appetitu, & operatione, dependet ex indifferentia iudicij. Nunquam enim appetitus, & operatio discordat a particulari iudicio, scilicet completo, nisi sit aliquid prohibens; si ergo iudicium erit liberum, sequitur libertas in operatione, & appetitu; si autem non sit libertas in iudicio, non est libertas in appetitu, & actione nisi conditionata, quia scilicet potest esse talis actio, vel opposita si fuerit aliud iudicium. Dicitur autem liberum iudicium, quia indeterminatum ad vnum oppositorum; naturale autem, quia determinatum ad vnum. Intelligitur autem iudicium esse indeterminatum ad vnum dupliciter; vno modo, quia dum agitur, & exercetur sit indeterminatum, scilicet absolutè, quia in virtute potentiæ rationalis est habere tale, vel oppositum iudicium. Secundò intelligitur, quia potentia rationalis potest se super suum iudicium etiam positum, licet non omnino plenum, reflectere, & ipsum mutare. Quare sequitur, ꝙ solum in habẽtibus liberum arbitrium est libera determinatio appetitus, & actionis propter finem apprehensum; sed in non habentibus liberum arbitrium, vt in bestijs, statim ad apprehensionẽ finis, sequitur operatio per æstimationem naturalem. Et ex hoc habetur fundamẽtum dicẽdorum, cum dicetur, quia Homo seipsum determinat ad finem; Bestiæ autem sunt determinatæ per naturalem instinctum: Similiter purè naturalia per principia naturalia. Radix libertatis.

¶Secundò præmitto, ꝙ quia finis est gratia cuius aliquid fit; ideo cognoscere rationem finis, est cognoscere quomodo talis finis sit ratio mediorum, & quia talia media fiant, vt quis talem finem habeat; quod non est nisi habentis cognitionem collatiuam: cognoscere autem finem materialiter, est apprehendere illam rem, propter quã aliquid fit, sed nõ apprehenditur, vt propter eam aliquid fiat; nec cognoscitur ordo medij ad finem, licet medium propter finem exerceatur. Sic Canis apprehendit murem, & moram trahit expectando murem, sed non cognoscit, quia mus sit ratio suæ expectationis, nec ꝙ expectatio ordinetur in murem capiendum; similiter est de aue nidificante: illa ergo quæ cognoscunt rationem finis, ista mouent se per imperium liber arbitr. ad actiones, quæ iudicantur pro fine accommodæ: sed quæ cognoscunt finem solum, naturaliter mouentur in ipsum per naturalem instinctum. His præmissis accedendum est ad corpus articuli.

¶Respondeo dicendũ, ꝙ oia agentia necesse est agere propter finem. Causarum enim adinuicem ordinatarũ, si prima subtrahatur, necesse est alias subtrahi. Prima autem inter omnes causas est causa finalis, cuius ratio est; quia materia non consequitur formam, nisi secundùm ꝙ mouetur ab agente; nihil enim reducit se de potentia in actum: agens autem non mouet nisi ex intentione finis, si enim agens non esset determinatum ad aliquem effectum non magis ageret hoc, quàm illud: Ad hoc ergo, ꝙ determinatũ effectum producat, necesse est, quòd determinetur ad aliquod certum, quod habet rationem finis. Hæc autẽ determinatio, sicut in rationali natura p rationalem fit appetitũ, qui dicitur voluntas; ita in alijs fit per inclinationẽ naturalem, quæ dr̃ appetitus naturalis. ——

¶D. S. primò respondet conclusione generali: secundò magis in speciali, determinando illam generalem conclusionem. Quo igitur ad primum ponit talem conclusionem responsiuam generaliter: Omnia agentia necesse est agere propter finem (habetur ex hac conclusione, quòd agere propter finem in communi, & quocunq; modo, non est proprium rationalis naturæ) probatur conclusio. Causarum subordinatarum, si prima subtrahatur, necesse est alias subtrahi: sed prima inter omnes causas est causa finalis: igitur conclusio vera. Maior relinquitur nota, & patet se- Conclusio generalis responsiua.

cundo metaph. tex. commen. 5. & 8. & in D.S. lect. 3. & 4. & 7. phyſicorum. Minor probatur in littera ſic, Materia non conſequitur formam niſi ſecundùm quòd mouetur ab agente, nec agens mouet niſi ex intentione finis: igitur minor vera: Tenet conſequentia, quia ex hoc, quòd præcedit actionem agentis, præcedit cauſalitatem effectiuam; & ex hoc, quòd præcedit conſecutionem formæ in materia, præcedit cauſalitatem formalem, & materialem, & ſic omnes alias, vt dicit minor. Prima pars antecedentis probatur, quia nihil reducit ſe de potentia in actum, ergo materia, quę eſt potentia, non conſequitur formam, quæ eſt actus, niſi per agens in actu. Secunda pars antecedentis probatur, ſi agens non eſſet determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc vel illud: ergo ad hoc, quòd producat aliquem certum effectum, neceſſe eſt, quòd determinetur ad aliquod certum; ſed hoc producendum intentum, & determinatum eſt finis (ſecũdùm quòd eſt gratia cuius fit operatio:) igitur ſecunda pars antecedentis vera. Annectit autem D.S. quoddam notabile differentiale circa prædictam probationem, quàm differenter agẽs rationale determinetur ad aliquod certum, & agens ratione carens; quia in rationali, per voluntatem rationalem; in aliis, per appetitum naturalem: intellige ſicut per proximum determinatiuum ad actionem, licet primum determinatiuum ſit apprehenſio, vt patuit in notabili ex de Veritate: & patet hoc quoque ex tertio contra Gentiles, cap. 2. in quinta ratione, & magis cap. 34 ad longum, vbi vide, per quod purè naturalia determinantur, quia per ſimilitudinem effectus, ex qua actio ad hunc effectum determinatur: nam ignis generat ignem, & oliua oliuam: naturale enim agens agit effectum ſibi ſimilem in natura, & aſſimilat ſibi in principio agendi, &c. beſtia autem, ſicut apprehendit, &c.

¶Nota circa probationem huius concluſionis, præſertim circa minorem, quòd iſta minor eſt vniuerſaliter vera, etiam in prima cauſa: Deus eſt enim prima cauſa effectiua, & tamen bonitas ſua prius habet cauſalitatem finalem reſpectu Dei, antequam Deus habeat cauſalitatem effectiuam reſpectu creaturarum, ita quòd prius bonitas mouet eius voluntatem finaliter, quàm ipſe creaturam eſſectiuè. Quomodo tamen Deus agat propter ſuam bonitatem vt finem, quia non acquirendam, ſed communicandam: vide D.S. in prima par. quæſt. 45. artic. 4. & in ſecundo, diſt. 1 quæſt. 2. artic. 1. ad longum: patet itaque, quòd cauſalitas finalis omnem aliam cauſalitatem in aliis generibus cauſandi vniuerſaliter præcedit, & hoc de per ſe: quare niſi omne agens ageret propter finem, nulla alia cauſalitas eſſet: vide contra Gentiles vbi ſupra.

¶Tamen conſiderandum eſt, quòd aliquid ſua actione, vel motu tendit ad finem dupliciter: vno modo ſicut ſeipſum ad finem mouens, vt homo: alio modo ſicut ab alio motum ad finem, ſicut ſagitta tendit ad determinatum finem, ex hoc quòd mouetur a ſagittante, qui ſuam actionem dirigit in finem.

¶Hic conſequenter D.S. determinat prædictam concluſionem generaliter reſponſiuam, & primò præmittit quandam diſtinctionem bimembrem, ſecundò conformiter ad illam, ſubiungit concluſionem determinatiuam prioris, & ſpecialiter reſpõſiuam cum probatione, ibi: Illa ergo quæ, &c. dicit ergo: Aliquid agit propter finem dupliciter, vno modo ſicut ſeipſum mouens, ſcilicet liberè, vt homo; alio modo ſicut motum, vt ſagitta: & ſub iſto ſecundo membro continetur omne tendens ad finem, etiam ſi agat tendendo in finem, dummodo non eſt actio in tendentis poteſtate, ſed neceſſariò mouetur in finem, neceſſitate etiam naturalis inclinationis: vide infra quæſt. 12. artic. 1. Vnde exemplum de ſagitta valet ad propoſitum, inquantum neceſſariò tendit mota ab alio, & in hoc erit membrum illud ad propoſitum de beſtijs, ſed non eſt ad propoſitum, inquantum mouetur violenter: beſtia enim eſto mouetur neceſſariò, non tamen violenter, ſed animaliter: ſimiliter res naturales cognitione carentes mouentur ſine violentia in fines ſuos, ita tamen vt infra patebit, quòd idem motus beſtiæ poteſt dici animalis, & naturalis diuerſis conſiderationibus; eſt enim animalis, quia ſequitur apprehenſionem, & naturalis, quia determinatus ad vnum, ſed non eſt præcisè naturalis: de hoc infra q. 10. artic. 1. ad primum. Deinde cum dicit.

¶Illa ergo quæ rationem habent, ſeipſa mouent ad finem, quia habent dominium ſuorum actuum per liberum arbitrium, quod eſt facultas voluntatis, & rationis: illa verò, quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem, quaſi ab alio mota, non autem a ſeipſis, cum non cognoſcant rationem finis, & ideo nihil in finem ordinare poſſunt, ſed ſolum in finem ab alio ordinantur: nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum, ſicut inſtrumentum ad agens principale, vt ſupra habitum eſt: * & ideo proprium eſt naturæ rationalis, vt tendat in finem quaſi ſe agens, vel ducens ad finem: naturæ verò irrationalis, quaſi ab alio acta, vel ducta, ſiue in finem apprehenſum, ſicut bruta animalia; ſiue in finem non apprehenſum, ſicut ea, quæ omnino cognitione carent.

* q. 22 art. 2. quæſt. 45. & prima par. q. 103 & 104. & 105

¶Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam, & determinatiuam primæ: ita, Proprium eſt naturæ rationalis, &c. vt in fine litteræ per totum: probatur concluſio ſecundùm præmiſſam diſtinctionem: illa quæ ratione habent ſeipſa mouent ad finem, ideſt agunt propter finem tanquam ſe mouentia in finem, illa autem quæ ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem quaſi mota ab alijs, non autem a ſeipſis; ſed rationalis natura habet rationem, non autem irrationalis: ergo, &c. maior quo ad primam partem patet ex hoc, quia habentia rationem habent dominium ſuorum actuum, ergo ſeipſa mouent in finem: tenet cõſequentia, quia habere dominium actus eſt actum liberè producere, & imperare; antecedens probatur, quia habentia rationem habent liberum arbitrium, igitur habẽt dominium, conſequentia nota; antecedens iterum patet, quia liberum arbitrium eſt facultas voluntatis, & rationis: igitur vbi eſt ratio, & voluntas, ibi eſt liberum arbitrium: & patet iſta probatio ex primo notabili ante corpus præmiſſo. Secunda pars maioris probatur dupliciter, primò ſic, non habentia rationem tendunt in finem propter naturalem inclinationem, ſcilicet habentem ad vnum impreſſam ab auctore naturæ: igitur tendunt in finem mota; ſecundò ſic: Carentia ratione nihil in finem ordinare poſſunt, ſed ſolum in finem ab alio ordinantur, igitur non mouent ſe, ſed tendunt mota; tenet conſequentia, quia mouere ſe in finem eſt ſe ordinare per actionem ſuam; antecedens probatur, quia talia nõ cognoſcunt rationem finis, igitur non poſſunt ſe ordinare in finem; tenet conſequentia, quia ordinatio in finem eſt imperare actiones conuenientes fini apprehenſo formaliter. A quo autem ordinetur creatura carens ratione in finem, oſtendit D.S. quia ſcilicet a Deo, ad quem comparatur, ſicut inſtrumentum inanimatum, prout omne agens motum, & præſertim ex neceſſitate naturæ ad vnum, dicitur inſtrumentum: frequenter enim D.S. inſtrumentum alicuius dicit, quod eſto agat ad effectum principaliter, in ſuo ordine, tamen non agit niſi motum, & præſertim ſi a mouente determinetur ad vnum, ſicut eſt de tota natura irrationali in comparatione ad Deum, vnde concluſio iſta clara. Notat autem D.S. in ſecunda parte concluſionis vnam differentiam inter beſtias, & purè naturalia; quia beſtiæ mouentur mediante apprehenſione, ſcilicet determinata ad vnum, & non libera, ſed purè naturalia ſine apprehenſione coniuncta, eſto per apprehenſionem ſeparatam, vt patebit infra quæſt. 26.

¶Nota autem, quòd concluſio dicit in prima par. rationalis natura, & non creatura, quia & Deus liberè agit creata, & vult ea liberè propter ſuam bonitatem, licet bonitatem ſuam neceſſariò velit, vt patet prima par. quæſt. 19. artic. 3.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam concluſionem generalem, & ſecundam partem ſecundæ concluſionis in corpore articuli præmiſſas; ideo conceditur, quia etiam natura agit propter finem mota, ſed non mouens. Cum hoc autem ſtat prima pars ſecundæ concluſionis, quòd proprium eſt rationalis creaturæ, vt rationalis eſt propter finem agere tanquam ſe mouens, an autem voluntarie vt natura eſt, ex neceſſitate ad aliquid mouetur, videbitur infra quæſt. 10. artic. 1. & in de Veritate Materia 22 quæſt. 5. &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quando homo per ſeipſum agit propter finem, cognoſcit finem: ſed quando ab alio agitur vel ducitur, puta cum agit ad imperiũ alterius, vel cum altero impellente mouetur, non eſt neceſſarium quòd cognoſcat finem; & ita eſt in creaturis irrationabilibus.

¶Ad maiorem: homo enim quando agit propter finem, ſeipſum mouens, tunc non agit propter finem ignotum, ſi autem agit ad imperium, vel impulſum alterius, poteſt agere propter finem ignotum, & tamen agit propter finem, ſed non ſibi, ſed alteri cognitum: Minor conceditur, vnde concludit hoc argumentum, quòd proprium eſt naturæ rationalis agere propter finem ſeipſam mouendo, quia in eius poteſtate eſt iudicium de agendo, & proſecutio actionis, vnde eſſe in poteſtate ſua actionem, eſt dicere, quòd ipſa poteſt agere, vel actionem ſuam dimittere, & poteſt iudicare de iudicio ſuo, & poteſt abſolutè ſic, vel aliter iudicare, vnde habet liberum iudicium; non ſic beſtiæ, quia cum canis concitatur ad iram, neceſſariò latrat; & ouis videns lupum, neceſſariò fugit: non ſic homo inſurgente paſſione, neceſſariò eam ſequitur, ſed poteſt eam refutare.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ordinare in finem eſt eius, quod ſeipſum agit in finem, eius verò, quod ab alio agitur in finem, eſt ordinari in finem, quod poteſt eſſe irrationalis naturæ, ſed ab aliquo rationem habente.

¶Ad

Digitized by Google

¶Ad maiorem, agere propter finem ſeipſum in finem mouendo, eſt ordinare actionem ſuam in finem, ideſt apprehendere finem & media; & actiones determinare in finem illum, eſt ordinare, &c. ſed agere in finem ex alio, non eſt ordinare, ſed ordinari ab alio, minor vera ad primum ſenſum maioris, ergo non conuenit his, quæ ratione carent, &c. verum agere propter finem ſe mouendo, & liberè.

¶Ad tertium dicendum, quòd obiectum voluntatis eſt finis, & bonum in vniuerſali: vnde non poteſt eſſe voluntas in his, quæ carent ratione, & intellectu, cum non poſſint apprehendere vniuerſale; ſed eſt in eis appetitus naturalis, vel ſenſitiuus determinatus ad aliquod bonum particulare. Manifeſtum eſt autem, quòd particulares cauſæ mouentur a cauſa vniuerſali, ſicut cum rector ciuitatis, qui intendit bonum commune, mouet ſuo imperio omnia ſua particularia officia ciuitatis; & ideo neceſſe eſt, quòd omnia, quæ carent ratione, moueantur in fines particulares ab aliqua voluntate rationali, quæ ſe extendit in bonum vniuerſale, ſcilicet a voluntate Diuina.

¶Ad maiorem. Bonum & finis vniuerſalia ſunt obiectum voluntatis, ſicut voluntas vult quodcunq; bonum, & non ſenſibile, &c. De minore, vide ſecunda ſecundæ quæſt. 24. artic. primo, ad ſecundum. Voluntas in ratione eſt, ideſt in parte ſuperiori inorganica, & eſt ſolum in habentibus rationem, non quòd ſit in ipſa ratione, ſi capitur pro potentia diſtincta, ſed capitur ratio pro mente: vt habes in de Veritate. Materia 15. articu. 1. ad duodecimum, &c. Ergo agere propter finem vniuerſalem, & ſe in finem mouere eſt ſolum rationalis, ſed agere propter finem particulare, & dirigi in finem illum ab aliquo intelligente ſuperiori, poteſt etiam eſſe naturæ irrationalis, & hoc intendit D.S. in ſolutione.

Voluntas in ratione.

¶Pro intellectu ſolutionis huius tertij. Nota quòd quidam malè intellexerunt terminos eius; Nota ergo primò, quòd bonum capitur dupliciter; vno modo vt diſtinguitur contra malum, & ſic bonum non ſolum eſt obiectum voluntatis, ſed omnis appetitus naturalis, & ſenſitiuus: omnis enim appetitus per ſe formaliter eſt boni, vt diſtinguitur contra malum; ſecundo modo accipitur bonum, & finis non vt diſtinguitur contra malum, ſed vt diſtinguitur contra bonum hoc, vel illud; & iſto modo eſt proprium obiectum appetitus intellectiui, vel voluntatis: quia ex quo intellectus, qui eſt proprium eius motiuum, apprehendit rationem boni in communi, ſub quo omnia bona comprehenduntur, ideo talis appetitus poteſt ferri in bonum vt ſic, ideſt quodcunq; bonum; & ſic bonum eſt adæquatum obiectum voluntatis, quod continet ſub ſe omnia bona, & eſt vniuerſale quaſi per prædicationem; & D. S. ſolet illud bonum vocare bonum in vniuerſali, & illud bonum in vniuerſali continet ſub ſe bonum per eſſentiam, & bonum vniuerſale, quod eſt beatitudo in communi; quæ duo bona diſtinguuntur, quia bonum per eſſentiam eſt prima beatitudo ſecundùm rē, & ſecundùm ſe; ſed bonum vniuerſale, quod eſt beatitudo in communi, habet primò rationem beatitudinis, & vltimi finis quo ad nos, ſicut & Deus eſt primum intelligibile ſecundùm rem, & tamen primum intelligibile quo ad nos eſt ens in communi, cui ſecundùm rem conuenit intelligibilitas per Deum. Voluntas igitur Diuina tendit primò in vniuerſale bonum, quod eſt bonum per eſſentiam, ſcilicet in bonitatem Diuinam, quæ eſt ſibi ratio volendi omne bonum creatum, & inde mouet omnia carentia ratione in ſuos fines particulares: vt Diuina bonitas per diuerſos fines particulares repreſentetur, & participetur: voluntas autem creata habet pro obiecto bonum, & finem in vniuerſali, vt diſtinguitur contra hoc, vel illud bonum determinatè, ſub quo continetur ipſa beatitudo ſecundùm communem rationem, quæ eſt primum volitum a nobis, nec eſt inconueniens vt aliqua ſpecies boni plus moueat voluntatem, quàm bonum in communi, ſicut non eſt inconueniens, quòd aliquod verum ſit magis intelligibile ſecundum ſe, quàm verum in communi. Vnde nulla eſt implicatio in hac ſolutione, quia D.S. cum primò loquitur de voluntate in communi, loquitur etiam de bono in vniuerſali in communi, vt ſub ſe comprehendit omne bonum: ſed cum in fine loquitur de voluntate Diuina, tunc intelligit per vniuerſale bonum, quod eſt obiectum Diuinæ voluntatis, ſcilicet bonum per eſſentiam, quod eſt ſolum Diuina bonitas, quam Deus intendendo repreſentare, & communicare, multipliciter mouet particularia agentia ad particulares fines. Eſt autem differētia inter bonum per eſſentiam, & bonum in vniuerſali, quia bonum per eſſentiam eſt infinitum bonum poſitiuè; & cauſa omnis boni; ſed bonum in vniuerſali eſt omne bonum, & infinitum permiſſiuè, quia videlicet non repugnat ſub ſe habere bonum infinitum, quod eſt Deus, vel beatitudò; ſicut animal, eſt rationale permiſſiuè, ſed homo poſitiuè. Sic Deus bonum per eſſentiam actu includit omne bonum, & infinitum, ſed bonum in vniuerſali continet ſub ſe omne bonum, ſicut genus continet ſpeciem non actu, ſed permiſſiuè. Et nota, quòd quia voluntas etiam creata nata eſt agere propter bonum vt ſic, ideſt vniuerſale, ideo non ſatiatur niſi habeat id, in quo omne bonum inuenitur, & hoc nō eſt niſi bonum per eſſentiam: vnde non quietatur niſi habeat bonum per eſſentiam infinitum poſitiuè.

Iouis obiectum voluitatis.

Differunt bonum per eſſentiam, & vniuerſale.

¶Nota etiam, quòd aliqui non attendentes, quia obiectum potentiæ eſt id quod per ſe fertur ad potentiam, & non aliquod commune ad omne, quod attingitur a potentia quocunq; modo, opinati ſunt, quia bonum non eſſet obiectum adæquatum voluntatis, ſed aliquod commune ad bonum, & malum, puta volibile, quia & malum eſt obiectum voluntatis ſecundùm actum nolitionis, ſed patebit infra quæſt. 26. artic. 2. & in multis aliis locis, quia nec malum fugitur niſi ratione boni. Vnde ſemper per ſe formale obiectum eſt bonum, ſicut & obiectum intellectus non aſſignatur commune ad quodcunq; intelligibile, ſed ad intelligibile per ſe, ſcilicet ens reale, eſto & ens rationis intelligatur, non tamen niſi per reale. Similiter & obiectum viſus eſt coloratum extensè vt complectitur luminoſum, vt patet ſecundo de anima. tex. commen. 66. & tamen & tenebras viſu ſentimus, licet non videamus: ſentire enim viſu in plus eſt, quàm videre, ſic & auditus eſt ſilentij. Percipit enim potentia obiectum proprium, & oppoſitum eius.

Opinio de obiecto voluntatis.

Ariſt.

Vtrum actus humani recipiant ſpeciem à fine.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd actus humani non recipiant ſpeciem a fine. Finis enim eſt cauſa extrinſeca. ſed vnumquodq; habet ſpeciem ab aliquo principio intrinſeco, ergo actus humani non recipiunt ſpeciem a fine.

D

Infra art 4. & q. 18 arti. 2. & 3 & q. 72. ar. 1 & 3. & 2. diſt. 40. ar. 2. & mal. q. 2. artic. 4. ad nonum.

¶ 2 Præterea. Illud quod dat ſpeciem oportet eſſe prius, ſed finis eſt poſterior in eſſe, ergo actus humanus non habet ſpeciem a fine.

¶ 3 Præterea. Idem non poteſt eſſe niſi in vna ſpecie, ſed eundem numero actum conuenit ordinari ad diuerſos fines, ergo finis non dat ſpeciem actibus humanis.

¶Sed contra eſt, quod dicit Aug. in libro de moribus eccleſiæ, & Manichæorum, * ſecundùm quòd finis eſt culpabilis, vel laudabilis, ſecundùm hoc ſunt opera noſtra culpabilia, vel laudabilia.

* Li. 2. c. 15.

¶Hic D.S. introducit dubium incidens circa prædicta, quia enim actio humana eſt propter finem, ideo eſt dubium, an a fine accipiant actiones ſpeciem, & diſtinctionem abinuicem.

¶Nota hic primò, quòd (vt infra magis patebit, quæſt. 18. art. 6.) duplex eſt actio humana. Vnà primò, & principaliter, quæ eſt actus voluntatis elicitus; alia quæ eſt actus imperatus. Et licet, (vt ibidem patebit artic. 5.) actiones humanæ elicitæ a voluntate diſtinguantur a fine in eſſe naturæ, & moris tamen etiam imperatæ, vt ſic moraliter diſtinguuntur ſecundùm diſtinctionem obiecti formalis voluntatis, quod eſt finis. Vnde hæc quæſtio intelligi poteſt de vtroq; actu humano; ita tamen, quòd exterior imperatus habet a fine vnam ſpeciem tantum, ſcilicet moralem; interior autem & ſpeciem naturæ tanquam a per ſe immediatè obiecto, vt patet apud D.S. in ſecundo, diſt. 40. artic. 1.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ vnumquodq; ſortitur ſpeciem ſecundùm actum, & non ſecundùm potentiam. Vnde ea, quæ ſunt compoſita ex materia, & forma, conſtituuntur in ſuis ſpeciebus per proprias formas.

D.S. reſpondendo ad quæſitum duo facit. Primò præmittit quādam concluſionem fundamentalem. Secundò ſubiungit reſponſiuam concluſionem, & eam deducit ibi: Et vtroque modo, &c. Concluſio fundamentalis eſt: Vnumquodq; ſortitur ſpeciem ſecundùm actum, & non ſecundùm potentiam. habet ſuam entitatem diſtinctam, & gradum determinatū in entibus ex aliquo dante ſibi actualitatem ſuam; hanc concluſionem declarat inductiuè, primò in rebus naturalibus abſolutis ſubſtantialibus, ſecundò in entibus naturalibus incompletis, ibi. Et hoc etiam, &c. quo ad primum, quia compoſita ex materia, & forma habent ſpeciem non a materia, ſed a forma, vt patet de ſe. Conſequenter cum dicit

¶ Et hoc etiam conſiderandum eſt in motibus propriis. Cum enim motus quodammodo diſtinguatur per actionem, & paſſionem, vtrumq; horum ab actu ſpeciem ſortitur, actio quidem ab actu, qui eſt principium agendi, paſſio ab actu qui eſt terminus motus noſtri; vnde calefactio actio nihil aliud eſt, quàm motio quædam a calore procedens, calefactio verò paſſio nihil aliud eſt, quàm motus ad calorem. Definitio autem manifeſtat rationem ſpeciei.

Digitized by Google

¶Ostendit prædictam conclusionem fundamẽtalem in entibus naturalibus incompletis, & non per se subsistentibus, scilicet in motibus propriis, ideſt propriè dictis; quia motus propriè dictus quodammodo distinguitur per actionem & passionem; sed vtrunque horum speciem sortitur ab actu; igitur conclusio vera. Maior ista relinquitur nota ex tertio physicorum. Minor ostenditur, quia actio specificatur ab actu, qui est principium actionis, passio ab actu, qui est terminus passionis; igitur minor vera. Hoc assumptũ ostenditur ex diffinitione actionis, puta calefactionis: quia diffinitur per calorem, qui est eius principium. Et calefactio passio diffinitur per calorem ad quem vadit; sed diffinitio manifestat rationem specici, & id quod ponitur in definitione vt complementum dat speciem. Arist.

¶Circa istam deductionem multa sunt per ordinem notanda, vt mens. D.S. clarè aperiatur; & præsertim circa probationem secundam per inductionem de actione, & passione.

¶Nota igitur primò, quòd illud dictum D.S. scilicet actionem sortiri speciem ab actu, qui est principium, & passionẽ ab actu, qui est terminus, habet varias expositiones. Sicut & illud dictum D.S. cum alibi dicit. Potentiam, & habitum distingui per actum, & actum per obiecta, quę omnia dicit speciem sortiri ab obiectis, varios potest habere intellectus, vnus est quasi præpositio Ab, vel Per, de notaret, q̃ ipsum cui additur, sit ipsa dña distinctiua, sic q̃ principium actionis, vel terminus passionis, aut actus respectu potentiæ, sit ipsa differentia actionis vel passionis, & hic sensus penitus lõgè est a D.S. Differẽtia enim identica, est & intrinseca eius cuius est, a qua habet formaliter esse in se, & diuisum esse ab aliis formaliter; actus autem respectu potentiæ, vel principium actiuũ respectu actionis, non est huiusmodi, vt constat. Vnde Aureolus apud Capreolum in primo, dist. 13. contra primam conclusionem, arguendo, & impugnando hunc sensum, nihil contra. D.S. facit. Actionem distingui g principiũ, vt obiectũ, multi malè intelligunt. Aureolus.

¶Secundus autem intellectus est quorundam, qui dicunt, quòd actus distinguuntur per obiecta, & actiones per principia, &c. circumlocutiuè, & manifestatiuè a posteriori, ideſt differentiam distinctiuam circũloquimur per huiusmodi obiecta, & principia, ita quòd distinctio per talia declaretur. Et quamuis aliqui de scola D.S. hunc modum dicendi habeant, tamen mentem D.S. nullo modo attigerunt, immo nec veritatem peripateticam; cum D.S. sæpe dicat, quòd entia dependentia ab aliis per se, & ex natura per huiusmodi, a quibus dependent, specificentur; vt patebit infra de habitibus; & frequentissimè habet, quòd potentia hoc ipsum, quod est, dicitur in ordine ad actum, & obiectum, & quòd actus est prior, vt distinguit potentiam, vt patet prima parte. q. 77. artic. 3. ad primum: constat etiam ex secundo phys. quòd causa finalis est prima causarum, & ratio quæ sumitur ex fine est prima. Quare non stat cum veritate, necrum doctrina D.S. q̃ huiusmodi distinguant tantum circumlocutiuè, & declaratiuè. Arist.

¶Tertius autem intellectus est, quòd per huiusmodi distinguantur iam dicta, sicut per causas, sed omnino extrinsecas, puta per efficientem, vel finalem, quæ sunt causæ extrinsecæ, sicut & quælibet res distinguitur extrinsecè per huiusmodi causas: Sed nec iste intellectus D.S. mentem plenè attingit, qui specialiter dicit de huiusmodi entibus imperfectis, quòd specificentur per obiecta, vel principia, non autem dicit de aliis rebus.

¶Vnde quarus modus a D.S. intentus est, quòd dicta entia distinguuntur per principia, vel fines, vel obiectum vnumquodq; secundùm genus suum, non solum, sicut per purè extrinseca, sed aliquo modo intrinseca, non quidem rei, sed definitionis eius: ita videlicet, quòd licet obiectum non sit genus, nec differentia actus, est tamen non omnino extrinsecum actui, quia ponitur in eius definitione additamentali, quia sine habitudine ad tale obiectum actus in specie sua non intelligitur, immo nec habet differẽtiam, nisi per habitudinem ad tale obiectum. Oportet enim scire, quòd huiusmodi entia, quia sunt specialis genetis, ideo habent & specialem modum distinguendi: sunt namq; media inter purè absoluta, & purè respectiua de genere relationis, quia non sunt relatiua ad terminum, sunt tamen relatiua relatione transcendente ad sua specificatiua: ita quòd sicut aptitudo animæ rationalis etiam separatæ ad corpus est relatio transcendens, & dicit essentiã animæ tali corpori coaptatã, sic habitudo actus ad obiectũ, vel actionis ad principium, est ipse actus, vel ipsa actio a tali obiecto, vel principio essentialiter, & naturaliter per se dependens. Vnde quia ab huiusmodi obiectis, vel principijs naturaliter dependent; ideo ex eis habent suas differentias, & essentias, quæ nec prima, nec secunda operatione sine huiusmodi obiectis, vel finibus intelligi possunt. Quare patet, quod D.S. dicit ista sortiri speciem ab huiusmodi, de quibus dictum est, non quòd sint differentiæ, sed quia differentiæ intrinsecæ huiusmodi entium dependentium ab illis dependent, & sumuntur sic, q̃ nec intrinseca differentia abstrahi potest ab ordine transcendente ad huiusmodi specificantia. Et hæc D.S. in præsenti tex. dat intelligere, cum dicit, actionem & passionem a principio, vel termino definiri. Et loquitur de definitione exprimente speciem rei, & definitione de per se additamentali tamen, qualem solam habent huiusmodi entia incompleta, & dependentia. Ab actino igitur principio determinato habet speciem, & distinctionem actio, a termino verò in quem ex natura sua passio, vel motus ordinatur, habet speciem. Vnde non possumus intelligere distinctionem huius, & illius actionis sub ratione actionis, nisi quia ista ab illo, ista verò ab alio principio actiuo. Et hanc esse mentem D.S. patebit ad primum, & de istis vide Capreol. vbi supra. Et aliquid infra q. 72. art. 3. vbi habetur, q̃ a principio actiuo determinato ad vnum, actio habet speciem. Quarus' intellectus Doct. S. Capreolus.

¶Nota secundò, quòd D.S. volẽdo probare motum propriè dictum recipere speciem ab actu, ostendit hoc de actione & passione, in qua dicit motum quodammodo diuidi. Circa quæ quidem verba difficultas est, qualis diuisio sit motus in actionem, & passionem. Dicunt enim aliqui, etiam de scola D.S. vt saluent distinctionem realẽ etiam quo ad absoluta actionis, & passionis; quòd D.S. loquitur de actione non prædicamentali, & logica; sed de actione physica, & concomitanter. Sed quia ista distinctio non videtur esse fundata in doctrina D.S. qui nũquam meminit actionis logicæ, vel physicæ, immo actionem, & passionem quo ad absoluta identificat, vt patet ex proposito in commento suo tertij physicorum. Ideo dicendum, quòd motus diuiditur per actionem, & passionem quodammodo; non videlicet per diuersas res absolutas, sed per distinctas rationes, & habitudines eiusdem rei quo ad absolutum. Vide ad longum Capreolum in secundo, distin. 1. quæst. 2. ad Aureolum contra secundam conclusionem. Et Herueum quolib 4. q. 4. Ponimus enim actionem, & passionem, & motum dicere vnam rem, sed hæc res, vt egreditur ab agente dicitur actio, vt autem est in mobili, & rendit ad perfectionem, sic est passio & motus, & specificatur a termino. Nec est inconueniens, quòd vna res diuersimodè concepta habeat specificationem a diuersis, puta ut actio a principio, quia quale vnumquodq; est, talem actionem agit, & vt passio vel motus, a termino, quia vt sic naturaliter in ipsum vt finem ordinatur. Et huius quidem simile est in alijs videre. Potentia enim visiua, vt potentia est, ab obiecto specificatur, vt autem naturalis proprietas, sic speciem sumit a subiecto, inquantum est eius per se naturale principium. Vnde & infra quæst. 54. habitus secundùm principia actiua, & secundùm obiecta distinguuntur, nimirum ergo si & actio, & passio, esto dicant idem in absoluto, diuersimodè distinguantur, vnum a principio, alterum a termino. Lectione quarta. tex. comm 12. Capreolus. Herueus.

¶Et aduerte, quòd motus propriè dictus diuiditur suo modo per actionem, & passionem, videlicet prædicamentalem. Nam actio immanens non est motus, nec cum motu propriè dicto, nec per cõ sequens est de genere actionis prædicamentalis, sed magis est qualitas. Veruntamen D.S. per actionem, quæ est cum motu & prædicamentalis, notificat actionem humanam etiam immanentẽ, sicut per magis notũ minus notum. Dicitur autẽ actio humana interior actio, vel passio, quia habent nomen cõmune, & aliquam proportionabilitatem; inõ autem eandem rationẽ generica, & vniuocam.

¶Et vtroq; modo actus humani, siue considerentur per modum actionum, siue per modum passionum, speciem a fine sortiuntur. Vtroque enim modo possunt considerari actus humani, eo quòd homo mouet seipsum, & mouetur a seipso.

¶Hic consequenter D.S. ponit, & deducit conclusionem respõsiuam istam. Vtroque modo actus humani, siue scilicet considerẽtur per modum actionum, siue per modum passionum, speciem a fine sortiuntur: hanc cõclusionem primò probat, secundò ex eius probatione elicit quoddam corrolarium ibi. Et quia, &c. Ista autem conclusio vnum supponit, & aliud dicit; ideo primò verificat suppositum, secundò probat dictum, ibi. Dictum est, &c. Supponit verò conclusio hæc, quòd actus humani possunt considerari per modum actionum, & passionum: & est ratio, quia homo mouet seipsum, & mouetur a seipso.

¶Nota circa hoc, q̃ vt habetur ex 3. phys. Actio est motus ab hoc, & passio motus in hoc. Ideo quia in homine sunt distinctæ potentiæ, quarum vna aliam mouet, vt infra magis patebit; ideo actus, vt est potentiæ aliam mouentis, consideratur vt est actio; vt autem est potentiæ motæ quasi recipientis actum, sic consideratur vt passio. Vnde dicit D.S. q̃ homo mouet se, & mouetur a seipso, s. secundùm potentias diuersas, vel secundùm eandem, tamen sub diuersis rationibus. Quia ergo homo agit actus humanos, ideo actionis; & quia agit motus, ideo secundum quod sunt in potentia mota, habent rationem passionis. Deinde cum dicit. Arist.

¶Dictum est autem supra, * quòd actus dicuntur humani, inquantum procedunt a voluntate deliberata. Obiectum autem voluntatis est bonum, & finis; & ideo manifestum, quòd principium humanorum actuum, inquantum sunt humani, est finis, & similiter est terminus eorundem. Nam id ad quod terminatur actus humanus est id, ad quod voluntas intendit tanquam finem, sicut & in agentibus naturalibus forma generati est conformis formæ generantis. * Art. 1. huius quæst.

¶Probat

¶ Probat prædictam concluſionem reſponſuam quo ad hoc, ꝙ principaliter dicit ſic arguendo. Actiones & paſſiones ſortiuntur & recipiunt ſpeciem à principio, & termino, actio quidem à principio, paſſio à termino, ſed finis eſt principium humanorum actuum vt humani ſunt, & ſimiliter eſt terminus eorundem, ergo concluſio vera. Maior patet ex concluſione fundamentali. Minor quo ad primam partem probatur ſic, quia actus dicuntur humani inquantum procedunt à voluntate deliberata, ſed obiectum voluntatis ſcilicet deliberatæ eſt bonum, & finis, ergo finis eſt principium humanorum actuum vt ſic.

¶ Nota autem pro intellectu iſtius probationis, quòd ſi loquamur de actu humano, qui eſt elicitus à voluntate, conſtat ex dictis in art. 1. quòd talis actus non eſt voluntatis, niſi concurrente apprehenſione obiecti, & obiecto, vt apprehenſum eſt. Et ſupponimus, quòd tale obiectum vt ſic, eſt principium actus voluntatis ſaltem vt ratio efficiendi, & voluntas habens præſens obiectum ſecundùm eſſe apprehenſum, producit actum ſic ſpecificatum. Quare ſequitur, quòd finis, & obiectum ſecùdùm eſſe apprehẽſum, eſt principium actus voluntatis eliciti. Et hoc D. S. intendit cum dicit, quòd actus dicuntur humani vt procedunt à voluntate deliberata, ideſt ex voluntate prævio obiecto ſecùdùm eſſe apprehenſum; dicitur enim deliberata, quia vult ex præſtitutione obiecti per rationem. Dicit autem minor, quòd finis eſt principium humanorũ actuum vt ſic, quia actus exteriores imperati ſecundum ſpeciem naturæ non principiantur à fine vt ſic, ſed ſecundùm eſſe moris vt humani, & voluntarij ſunt. Vnde etiam exterior actio vt moralis eſt, habet principium finem mouentem voluntatem, vel ſaltem ipſa vt apprehenſa, & præſtituta voluntati per rationem, eſt principium ſui ipſius ſecundùm eſſe exercitum. Ita quòd omnis actio humana exercita habet principium aliquo modo actiuum finem vt apprehenſus eſt, ſic tamen, quòd eſt immediatum principium ſicut ratio efficiendi actus voluntatis eliciti, remotum autẽ actus imperati, quia ſcilicet voluntas affecta fini mouet ad actum exteriorem. Secunda pars minoris principalis, ſcilicet quòd finis ſit terminus actuum humanorum; probatur, quia actus humanus terminatur ad id, quod volũtas intendit, ſed hoc eſt finis, ergo &c. probatur maior à ſimili in naturalibus, vbi forma geniti eſt conformis formæ generantis, ergo & in moralibus, terminus eſt conformis principio. Ita quòd idem eſt principium, & terminus.

¶ Nota circa hoc, quòd ſi loquamur de actu elicito voluntatis, ſic finis eſt principium eius ſecundum eſſe apprehenſum, vt dictũ eſt; eſt autem terminus eius vt eſt finis ſecundum eſſe ſuum extra, & vt dictum fuit arti. primo, vtroq; modo ſpecificat actum voluntatis, primo modo effectiuè, ſecundo modo finaliter vt terminus, & obiectum. Si autem loquamur de actu imperato, tunc conſtat, quòd finis eſt terminus eius. Voluntas enim affecta ſpecificata per finem, ſiue ſit ipſe actus exterior, ſiue quid aliud, eſt principium effectiuum actus exterioris, & imperat ipſum ordinando in finem intentum. Et ſic finis eſt terminus actus imperati, vel actus ipſe vt exercitus, eſt terminus ipſius voluntatis vt tendentis in actum ſecundùm realem conſecutionem. Vnde aduerte, quòd forma generãs quæ eſt principium, & forma generati ſemper ſunt duæ formæ realiter diſtinctę, ſed principium actus, & terminus non oportet quòd ſint diuerſæ res, ſed quandoq; eadem, ſecundùm diuerſa eſſe, ita videlicet, quòd ſi quis vult actionem imperatam propter ſeipſam, & non propter alium finem intentum, tunc ipſa vt apprehenſa eſt principium actus voluntatis, ſed vt exercita eſt terminus eius & finis. Sed quando aliud eſt actus imperatus, aliud finis, tunc finis eſt principium vt apprehenſus, & volitus; terminus verò vt conſecutus per actionem exteriorem in ipſum ordinatam mediante interiori; patet ex hoc, quòd actio vt eſt potentiæ motæ ad finem vt terminum, ſic conſideratur vt paſſio, & ſpecificatur à termino. Deinde ibi.

* In præfatione circa ſecundum. ¶ Et quia vt Ambroſius dicit ſuper Lucam. * mores propriè dicũtur humani actus, ideo actus morales propriè ſpeciem ſortiuntur ex fine. Nam idem ſunt actus morales & actus humani.

¶ Infert ex dicta probatione corollarium. Actus etiam morales propriè ſortiuntur ſpeciem ex fine. Probatur, quia mores ſiue morales actus dicuntur actus humani, ergo ſi humani habent ſpeciem à fine, ideo & morales actus. Antecedens eſt beati Ambroſij, conſequentia de ſe nota. Et non ſolum ſunt idem identicè actus humanus, & moralis, immo formaliter, quia eo ipſo, quòd humanus eſt voluntatis deliberatæ, & per conſequens etiam moralis, quia morale dicitur idem, quòd voluntarium, & rationale. Vnde videtur, quòd moralis actus, & humanus actus diſtinguantur ſolo nomine, & non ratione, & ſic erunt ſynonima ſicut tunica, & indumentum, quia ſignificãt eandem rem ſub eodem conceptu, quia actum voluntarium deliberatum, &c.

Ambroſius.

ARGVMENTVM in contrarium conceditur, & confirmat concluſionẽ reſponſuam. Probat enim, quòd actiones noſtræ habeant ſpeciem moralem à fine, vt eſt terminus actuũ volũtatis. Nam vt patebit infra quæſtio. 21. Laudabile, & vituperabile conſequuntur actus inquãtum boni, vel mali voluntarij, vt etiam declarat Scotus in quolib. quæſt. 18. Quare ſequitur, quòd ſi à fine habet actus laudabilitatem, quòd habeat ab ipſo & bonitatem, quia non laudabilis eſt niſi quia bonus, & voluntarius; quia autem finis vt dat bonitatem moralem accipitur vt terminus in quẽ actus ordinatur, vel ſecundùm naturam vel ſecundùm intentionem agẽtis moralis, ideo hæc ratio probat, quòd finis dat ſpeciem præſertim moralem vt eſt terminus, & procedit hæc ratio etiam de actu imperato, & exteriori, quia & talis ordinatur in finẽ vt terminũ. Scotus.

¶ Nota tamen, quòd actus exterior natus eſt habere duplicem finem, ſcilicet proprium, & immediatum, qui dicitur finis actus, quem ex natura reſpicit, & ab illo fine qui eſt, & obiectum, habet ſpeciem naturæ, & moris; tamẽ ſm aliam cõſiderationẽ, vt infra patebit. q. 18. Sed alium habet finem qui eſt obiectum intentionis agentis, in quem ex agente voluntario ordinatur, & à tali habet ſpeciem moris tantum. Actus autem interior elicitus habet vtramq; ſpeciem ab obiecto, quod per ſe eſt finis, per accidens autem eſt, quòd obiectum voluntatis, ſcilicet finis, & bonum ordinetur in alium finem qui eſt obiectum intentionis. Et de hoc infra. q. 19. arti. 2. ad primum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ finis nõ eſt omnino aliquid extrinſecum ab actu, quia comparatur ad actum vt principium, vel terminus; & hoc idem ipſum eſt de ratione actus vt ſcilicet ſit ab aliquo, quantum ad actionem, & vt ſit ad aliquid, quantum ad paſſionem.

¶ Ad maiorem. Finis eſt cauſa extrinſeca rei cauſatæ, ſed negatur, quòd ſit omnino aliquid extrinſecum ab actione per ſe in finem talem ordinata. Dico enim, quòd finis eſt principium actionis humanæ per ſe & ſimiliter terminus per ſe. Et ſecundò finis eſt de ratione actus, & cadit in eius definitione, nec poteſt per intellectum abſtrahi ab habitudine ad talem finem. Vnde eſt pro tanto non omnino extrinſecus finis, quia licet nec ſit genus nec differentia nec pars actus, eſt tamen vnde ſumitur intrinſeca differẽtia, quæ non poteſt eſſe nec intelligi ſine ordine ad obiectum, vt dictum fuit circa primam concluſionem. Vnde ſicut differentia hominis ſumitur ab anima rationali, quæ eſt pars intrinſeca; ſic differentia alterius imperfecti, aliqualiter per naturam relatiui, ſumitur ab eo à quo ex natura dependet. Ad minorem dico tripliciter. Primò vnumquodq; habet ſpeciem ab intrinſeco aliqualiter, vel quia eſt intrinſecum rei, vel rationi eius: tunc dico, quòd licet finis vel obiectum non ſit intrinſecum actui, ingreditur tamẽ eius rationem, quæ neceſſariò eſt additamentalis. Secundò dico, quòd vnumquodq; habet ſpeciem ab intrinſeco conſtitutiuo, ſcilicet ꝓpria differentia, ſed aliquãdo, ſcilicet in actione, paſſione, relatione, potentia, habitu, talis differentia neceſſariò & per ſe ſumitur ex ordine ad extrinſecum. Et ſic tale extrinſecum dicitur dare ſpeciem, & actio ipſa habere ſpeciem ab extrinſeco, non quia extrinſecum ſit intraneum conſtitutiuum, & diſtinctiuum; ſed quia huiuſmodi intrinſecum per ſe dependet ab extrinſeco: Et hunc ſenſum intelligimus poſt D. S. ſpeciem, & differentiam huiuſmodi entium ſummi ex extrinſeco, ſcilicet principio, vel termino, vel obiecto, &c. Vnde dicimus formalem diſtinctionem eſſe ex illis, non quia ſint formæ intrinſecæ diſtinguentes, ſed ſunt vnde per ſe dependent intrinſeca diſtinctiua. Tertiò poſſet dici ad minorẽ, negando eam de omnibus dependentibus ex natura ſua. Sicut enim dependens à principio formali intrinſeco, neceſſariò ab ipſo habet ſpeciem; ita dependens ab extrinſeco, neceſſariò ab ipſo habet ſpeciem: & tũ ad ſenſum dictum, non quia extrinſecum ſit differentia, quam oportet eſſe intrinſecam, & identicam; ſed quia ab ipſo & ab ordine ad ipſum, differentia intrinſeca abſolui non poteſt. Quare negatur conſequentia, primò loquendo de ſpecie etiam naturæ loquendo de fine in quem actus interior vel exterior ex natura ordinatur. Secundò loquendo de ſpecie moris ex fine in quem actus imperatus ex volũtate agentis ordinatur, quia & vterq; dat ſpeciem inquantum terminus & finis.

¶ Nota verba D. S. in ſolutione, vbi non admittit, quòd finis ſit omnino quid extrinſecum actui, quare tertius modus dicendi relatus in prima concluſione non attigit mentẽ D. S. dicens per finẽ, & obiecta actus diſtingui ſicut per cauſas omnino extrinſecas.

¶ Ad ſecundum dicendum quòd finis, ſecundum ꝙ eſt prior intentione vt dictum eſt * ſecũdùm hoc pertinet ad voluntatem, & hoc modo dat ſpeciem actui humano, ſiue morali. * Art. huius quæſt.

¶ Maior vera, oportet eſſe prius abſolutè ſecundùm ordinẽ naturæ, dico autem, quòd poſterius in executione poteſt conſiderari abſolutè abſtrahendo ab eſſe, & non eſſe: & poteſt conſiderari vt id in quod aliud ab inſtitutore naturæ, vel à producente ordinatur. Sicut enim requirit natura actus, ſic oportet potentiam eſſe cõmenſuratam. Vnde intendens talem actum, habet producere talẽ potentiam. Et ſic ratio, & natura potentiæ dependet ab actu intento. Similiter ſi quis debeat conſequi talem finẽ oportet agere talem actum. Patet ergo, ꝙ ratio potentiæ ſumitur ex actu, vt eſt prior abſolutè. Similiter ratio actionis ſumitur ex obiecto, & fine abſolutè,

Digitized by Google

lotè priore, & vt abſtrahit ab exiſtere, & nõ exiſtere. Oportet enim
Cauè aduertas. cautè aduertere, quòd aliud eſt dicere res vt non exiſtens, & res vt abſtracta ab eſſe vel non eſſe dat ſpeciẽ. Res enim vt non exiſtens, eſt nihil, non ſic res abſtracta ab eſſe &c. Ad minorem vera, eſt poſterior in eſſe, tamen eſt prior abſolutè, quia prioritas finalis eſt ſimpliciter prima.

¶ Et ſecundò dico, quòd finis vt non exiſtens non ſpecificat, ſed vt eſt prior ſecundùm definitionem, & per hoc ſimpliciter
Ariſt. prior, vt habetur ex. 9. metaph. tex. com. 13. Vbi dicitur, ꝙ potentia definitur per actum, & nõ econtra. Ex quo habetur, quòd definiẽs eſt ſimpliciter prius, ſicut & actus ſimpliciter prior eſt potentia. Bene enim volo, quòd actus eſt poſterior potẽtia vt ſunt in executione, ſimiliter actus poſterior fine; tamen ſi abſtrahantur ab eſſe & non eſſe, & conſiderentur ſecundùm rationes ſuas, tunc finis definit actum vt eſt motus in ipſum, & non econtra. Quare negatur cõſequentia, &c. quia actus humanus habet ſpeciem à fine vt eſt principium, vel vt terminus, non quidem vt exiſtens vel non exiſtens, ſed inquantum ex natura ad ipſum ordinatur, & ratio eius ab ipſo dependet.

Exponitur Capreolus ¶ Nota ex his, quòd Capreolus vbi ſupra reſpondendo ad ſimilem maiorem tertij argumenti Aureoli ſecundo loco inducti, intelligendus eſt ſanè cum dicit motum ſpecificari per terminum qui poſterior eſt, nõ enim ſpecificat vt poſterior in eſſe, ſed vt abſolutè prior, inquantum motus in terminum ex natura ordinatur, & ab ipſo dependet, ſicut à quo ſumitur ratio eius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem actus numero, ſecundùm quòd ſemel egreditur ab agente, non ordinatur niſi ad vnum finem proximum, à quo habet ſpeciẽ; ſed poteſt ordinari ad plures fines remotos, quorũ vnus eſt finis alterius.

¶ D. S. duplici ſolutione reſpondet ad hoc tertium argumentũ, ſecundam ponit ibi, Poſſibile tamen, &c. Pro quarum ſolutionum pleno intellectu, requiruntur infra habenda q. 18. ar. 6. & 7. & q. 19. art. 9. Oportet enim notare breuiter, quod & D. S. hic tangit in
Aliũde ſpecies naturæ, aliunde moris. fine ſolutionis, quòd aliunde ſpecificatur actus vt actus eſt, aliunde vt moralis eſt. Et ſi quandoq; eſt idem, eſt tamen aliter conſideratum; ſic ergo actus vt actus eſt ſecundùm eſſe naturæ, ſpecificatur à ſuo per ſe obiecto, à quo naturaliter dependet. Sed vt moralis eſt, habet ſpeciem propriã moralem ab obiecto relato ad rationem rectam, ſecundùm quòd ab ea concordat vel diſcordat. Vnde actus habet talem bonitatem moralem, quia eſt circa tale obiectum conforme rationi; habet etiam actus exterior aliam ſpeciem moralem principalem ex fine, qui eſt obiectum intentionis agentis. Vnde ſtat, quòd idem actus in eſſe naturæ, & circa idem obiectum referatur ad diuerſos, & multos fines intentos ab agente ſucceſſiuè, & ſic erit multiplex in ſpecie morali. Contingit etiã vt ſi diuerſi actus ineſſe naturæ, & ſecundùm diuerſitatem obiectorum propriorum referantur in vnum finem, & tunc erũt multi in eſſe naturæ, & ſpecie propria, erunt tamen vnus in ſpecie moris communi, & principali. Et iſta ſunt dicta de actu exteriori, & imperato. An autem, & idem actus voluntatis in eſſe naturæ poſſit eſſe circa diuerſos fines, videbitur infra vbi iam. Supponitur ergo, quòd aliunde in actu præſertim imperato, eſt ſpecies naturæ, & aliunde aliqua ſpecies moris, ſcilicet quæ eſt ex fine intento; licet & ex obiecto proprio ſit ſpecies moris minus principalis; iſta omnia infra ex intentione videbuntur, hoc etiam addito, quòd quando ſunt fines plures per ſe ſubordinati, vbi vnus non habet aliam rationem bonitatis niſi in ordine ad alium, tunc actus in huiuſmodi fines ordinatus, non eſt in pluribus ſpeciebus moris principalibus, quæ ſunt ex fine intento, poteſt tamen vnus, & idem eſſe etiã
Scotus. in ſpeciebus diſperatis. Valet ad propoſitum, quod Scotus ponit in quodlibetis q. 18. in primo principali circa finem. Tunc dicitur ad argumentum formaliter primò.

¶ Ad maiorem, idem vnitate naturæ non poteſt eſſe niſi in vna ſpecie naturæ, conceditur, quia vnitas in aliquo genere non ſtat cum diuerſitate ſpecifica eiuſdem generis. Secundò dico ad maiorem, idem etiam numero ſecundùm eſſe naturæ non poteſt eſſe niſi in vna ſpecie moris, quæ eſt ex obiecto propinquo, conceditur.

¶ Ad minorem dico primò, quòd ſi intelligitur, quòd idem numero actus in eſſe moris ordinetur ad plures fines diſperatos & non ſubordinatos, negatur; quia ſecundùm quòd ſemel egreditur ab agente, ideſt ſecundùm, quòd eſt volitus vna voluntate, non poteſt ordinari ad fines diſperatos, ſed ſolum ad vnum finem proximum, & virtualiter ad vnum finem cõmunem, ſed ex hoc nõ habet plures ſpecies; ſicut ex hoc, quòd volo aliquid virtualiter propter beatitudinem ſecundùm communem rationem, non eſt in pluribus ſpeciebus. Sicut nec, quia aliquis deuiat à regula proxima, & à regula prima; vt patet in de Veritate Materia 23. q. 7. ad 2. Deinde cum dicit.

¶ Poſſibile tamen eſt, quòd vnus actus ſecundùm ſpeciem naturæ, ordinetur ad diuerſos fines voluntatis; ſicut hoc ipſum, quod eſt occidere hominem, quod eſt idem ſecundùm ſpeciem naturæ, poteſt ordinari ſicut in finẽ ad conſeruationem iuſtitiæ, & ad ſatisfaciendum iræ; & ex hoc erunt diuerſi actus ſecundùm ſpeciem moris, quia vno modo erit actus virtutis, alio modo erit actus vitij. Non enim motus recipit ſpeciem ab eo, quod eſt terminus per accidens, ſed ſolum ab eo, quod eſt terminus per ſe. Fines autem morales accidunt rei naturali, & èconuerſo, ratio naturalis finis accidit morali, & ideo nihil prohibet actus qui ſunt idem ſecundùm ſpeciem naturæ, eſſe diuerſos ſecundùm ſpeciem moris, & èconuerſo.

¶ Subiungit ſecundam ſolutionem, ſecundùm quam dicitur ſecundo ad maiorem. Idem in eſſe naturæ non poteſt eſſe niſi in vna ſpecie morali, quæ eſt ex fine intento, negatur, & huius falſitatem oſtendit D. S. in littera.

¶ Ad minorem. Si intelligitur, quòd eundẽ actum numero in eſſe naturæ non contingat ordinari in diuerſos fines intentos ab eodem agente ſucceſſiuè, vel diuerſos numero tantum à diuerſis agentibus ſimul in diuerſos fines ſpecie differentes, negatur. Sicut patet exemplum de occiſione hominis in littera &c. Vltra ergo, &c. Verum finis intentus non dat ſpeciem naturalem actui exteriori qui in diuerſos fines eſt ordinabilis. Conceditur, Poteſt tamen dare ſpeciem moris, & diuerſi diuerſas ſpecies etiam eidem actui in eſſe naturæ. Et hoc tangit D. S. in ſolutione, non enim motus, &c. Volens, quòd finis intentus non dat ſpeciem naturæ, ſed moris; & quòd ſecundùm diuerſitatem ſpeciei moris non inducatur diuerſitas ſpeciei naturalis, nec econtra ex diuerſitate naturalis ſpeciei inducitur diuerſitas ſpeciei moralis.

Vtrum ſit aliquis vltimus finis humanæ vitæ.

E 3. d. 3. q. 1. ar. 2. col.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit aliquis vltimus finis humanę vitæ, ſed procedatur in infinitum. Bonum enim ſecundùm ſuam rationem eſt diffuſiuum ſui, vt patet per Dionyſium 4. capitulo de Diuinis. ſi ergo, quod procedit ex bono ipſum etiam eſt bonum, oportet quòd illud bonum diffundat aliquid bonum, & ſic proceſſus boni eſt in infinitum; ſed bonũ habet rationem finis, ergo in finibus eſt proceſſus in infinitum.
Dionyſius.

¶ 2 Præterea, ea quæ ſunt rationis in infinitum multiplicari poſſunt, vnde & mathematicæ quantitates in infinitum augẽtur, ſpecies etiam numerorum propter hoc ſunt infinitæ, quia dato quolibet numero alium maiorẽ excogitare poteſt, ſed deſiderium finis ſequitur apprehẽſionem rationis, ergo videtur, quòd in finibus procedatur in infinitum.

¶ 3 Præterea, bonum & finis eſt obiectum voluntatis; ſed voluntas infinities poteſt reflecti ſupra ſeipſam; poſſum enim velle aliquid, & velle me velle illud, & ſic in infinitum; ergo in finibus humanæ voluntatis proceditur in infinitum, & non eſt aliquis vltimus finis humanæ voluntatis.

¶ Sed contra eſt, quòd philoſophus dicit ſecundo metaph. * quòd qui infinitum faciunt, auferunt naturam boni; ſed bonum eſt, quod habet rationem finis; ergo contra rationem finis eſt, quòd procedatur in infinitum: neceſſe eſt ergo ponere vnum vltimum finem.
* Textus Ariſt.

¶ Poſtquàm D. S. oſtendit hominem agere propter finem. Hic conſequenter oſtendit aliquem eſſe vltimum finem, propter hunc enim articulum alij præcedentes præmiſſi ſunt.

¶ Nota autem, quòd vltimus finis capitur dupliciter. Vno modo ſecundùm rem, vel ſecũdùm rei veritatem, pro eo ſcilicet quod eſt finis omnium, & gratia cuius omnia fiunt, & ipſe finis propter nullum alium, qualis eſt Deus, vt D. S. oſtendit tertio contra Gent. cap. 17. Alio modo capitur vltimus finis quo ad nos, ſcilicet beatitudo in communi, propter quam omnia appetuntur, & ipſa propter nullum aliud. Quæſtio igitur & reſponſio magis videntur tendere ad vnum vltimum finem, vt eſt ratio appetendi quo ad nos.

¶ Nota etiam ex D. S. 2. metaphy. tex. commen. 8. lectione 4 ꝙ tunc

Digitized by Google

iunc procederetur in infinitum in finibus, quando videlicet datur finis propter quem alia sunt, & ipse iterũ est propter alium finẽ, & sic consequenter: si autem est finis propter quem alia fiunt, sed ipse non est propter alium finem, tũc non proceditur in infinitũ. Fines essentialiter ordinati. Dicuntur autem fines essentialiter subordinati quando vnus non mouet appetitum, nec est gratia cuius aliquid fit, nisi inquantum est alteri subordinatus, Et huius exemplum ponit D. S. vbi supra contra Gẽtiles, sicut potio conficitur vt detur egroto, datur autem vt purgetur, purgatur autem vt extenuetur, extenuatur autem vt sanetur, hic tantum omnes præcedentes fines appetuntur in virtute vltimi finis, scilicet sanitatis, nec appetuntur nisi propter sanitatem. Per accidens autem se habent, quando appetibilitas vnius non est ex alio, nec appetitur in virtute alterius.

¶ Quæritur ergo an in finibus sit dare vnum primum propter quem omnia appetuntur, & quem omnia appetant, ipse autem propter nihil aliud appetitur.

¶ Respondeo dicendũ, quòd per se loquendo impossibile est in finibus procedere in infinitum ex quacunq; parte, in omnibus enim quæ per se habent ordinẽ adinuicem, oportet quòd remoto primo remoueãtur ea quæ sunt ad primum: Vnde philosophus probat in octauo physicorum * quòd non est possibile in causis mouentibus procedere in infinitum, quia non esset primum mouens, quo subtracto alia mouere non possunt, cum non moueant nisi per hoc, quòd mouentur à primo mouente. Arist. * text. 14.

¶ D.S. respondet distinctè duplici conclusione responsiua iuxta vnam distinctionem subintellectam bimembrem. Secundam conclusionem ponit ibi. Ea verò quæ &c. Distinctio ergo subintellecta, hic est, ꝙ fines pñt esse essentialiter, & per se ordinati, & possint esse per accidens ordinati. Quo ad primum membrum respõdet tali conclusione. Per se loquendo, idest in finibus essentialiter subordinatis impossibile est in finibus procedere in infinitum, ex quacunque parte; hæc conclusio prima habet in substantia duas partes, scilicet quòd non sit possibile procedere in infinitum in finibus per se ordinatis. Secunda quòd nec ex parte intentionis nec executionis, quam partem probat ibi. In finibus, &c. Prima pars probatur sic. In omnibus qui per se habent ordinem ad inuicem, oportet, quòd remoto primo remoueantur ea, quæ sunt ad primũ; sed si esset processus in infinitum in finibus, remoueretur primus finis, ergo omnes alij tollerentur, & sic nulla esset actio. Immo nihil omino, quod est à parte falsum. Maior probatur ex. 8. physi. de causis efficientibus vbi vult, quòd ablata prima omnes aliæ tollerentur, quia non mouent vel efficiunt nisi in virtute primæ efficientis causæ. Minor suppleta patet ex eadem auctoritate philosophi, quia si in causis efficientibus esset processus in infinitum non daretur prima. Et idem habet philosophus in substantia. 2. metaphy. tex. commen. 5. in D.S. lectio 2. Conclusio. prima. Probatur conclusio. Arist. Caietan.

¶ Nota autem circa probationem maioris, vt habetur etiam in Caietano in 2. distin. 20. quòd Thomista facit differentiam inter causas efficientes per se ordinatas, & inter causas efficientes essentialiter ordinatas. Ponit namq; quòd idem homo vel effectus numero non potest esse à pluribus causis eiusdem ordinis. Vnde iste effectus scilicet Sortes, est à patre Platone per se, quia idem numero ab alio homine esse non posset, non tamen est sibi in agendo, & efficiendo essentialiter subordinatus: Requiritur enim ad essentialem subordinationem, primò distinctio specifica inter subordinata, Requiritur secundò vt secunda causa non causet, nisi mota ab alia actu, & agat in virtute alterius. Et tertiò, quòd sit simultas causandi actu, sic quòd inferior non causat, nisi superior concauset in suo ordine. Et ergo D.S. intelligendus est de causis essentialiter subordinatis, Et hoc patet ex verbis suis, cum dicit Cum non moueat nisi per hoc, quòd mouentur, à primo mouente. Sic & loquitur de finibus essentialiter subordinatis, quorum secundus non mouet, nisi in virtute primi. Vnde oportet, quòd ab agente homine, aliquid sit appetibile primum in nullum aliud ordinabile, & propter, quod omnia appetantur quodcunq; sit illud. Consequenter cum dicit. Differunt causæ p se ordinatæ & essentialiter ordinatæ.

¶ In finibus autem inuenitur duplex ordo, scilicet ordo intentionis, & ordo executionis, & in vtroq; ordine oportet esse aliquid primum; id enim, quod est primum in ordine intentionis est quasi principium mouens appetitum, vnde subtracto principio appetitus à nullo moueretur; id autem, quod est principium in executione, est vnde incipit operatio, vnde isto principio subtracto nullus inciperet aliquid operari; principium autem intentionis est vltimus finis, principium autem executionis est primum eorum quæ sunt ad finem.

¶ Ostendit secundam partem prædictæ conclusionis, & primò probat eam, secundò ipsam resumit, & eam iterum confirmat, ibi. Sic ergo, &c. Primò ergo exponit, quæ sint istæ partes de quibus loquitur ista secunda pars conclusionis, quia in finibus inuenitur duplex ordo, scilicet intentionis, & executionis, hoc est dicere, ꝙ in causalitate finis, dupliciter aliquid est primum, vnum in intentione, & vnum in executione. Est enim finis intentus ratio, quare fiat operatio propter finem consequendum, & non intelligitur, quòd ipsi fines vt sic, sint dupliciter ordinati, sed quia ex fine est duplex causalitas, prima immediatè scilicet intentionis, secunda mediate scilicet executionis: hoc supposito probatur secunda pars conclusionis, scilicet quòd in vtroq; ordine oporteat esse aliquid primum scilicet intentum, & exequẽdum, & hoc est ex nulla parte procedere in infinitum in finibus, ita quòd peruenitur ad vnum primum intentum, & ad primum propter ipsum agendi. Arguitur ergo sic. Id quod est primum in ordine, &c. scilicet principium intentionis, est vltimus finis, &c. vt in littera per ordinem, ergo &c. Ita scilicet, quòd non daretur primum intentum, nec daretur primum, quod esset agendum propter finem, immo aliquis primò præstituit sibi aliquid vt vltimum finem, quod in affectu suo dominatur, & deinde inquirit, & inuenit aliquid eorum, quod ad illum finem sit accommodum, &c. Consequenter ibi. Probatur secunda pars.

¶ Sic ergo ex neutra parte possibile est in infinitum procedere, quia si non esset vltimus finis nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaretur, nec etiam quiesceret intentio agentis. Si autem non esset primum in his quæ sunt ad finem, nullus inciperet aliquid operari, neq; terminaretur consilium, sed in infinitum procederet.

¶ Resumit secundam partem iam probatam, & confirmat eam specialiter, quo ad vtramq; clausulam, vel magis explicat prædictã probationem ducendo ad triplex inconueniens, quo ad primam clausulam, quorum primum tactum est in maiori præcedentis rationis, quia si non esset vltimus finis, nihil appeteretur, neq; aliqua actio terminaretur, neq; quiesceret intentio agentis, primum patet ex dictis, quia ablato primo auferuntur omnia alia in illo genere, & ablato primo appetibili, nullum aliorum erit. Secundum inconueniens sequitur clarè, quia actio non terminatur nisi perueniatur ad vltimum finem. Tertium similiter clarè sequitur, quia intentio est finis, si ergo iste finis non est vltimus appetitur propter alium, & iste similiter, & sic in infinitum, &c. Ista autem inconuenientia tangit philosophus. 2. metaphy. tex. com. 8. vbi habet, quòd qui ponunt infinitum in causis finalibus auferunt totaliter naturam boni, licet ipsi hoc non percipiant Vide prima parte. q. 7. artic. 4. quæ ad propositum valent. Secunda autem clausula confirmatur explicando rationem præcedentem, quia si non esset primum, &c. Humana ergo vita habet aliquem vltimum finem, in quem omnia ordinantur, & propter quem homo omnia agit, &c. Arist.

¶ Ea verò quæ non habent ordinem per se, sed per accidens sibijnuicem coniunguntur, nihil prohibet infinitatem habere; causæ enim per accidens indeterminatæ sunt, & hoc etiam modo conuenit esse infinitatem per accidens in finibus, & his quæ sunt ad fines.

¶ Hic respondet secunda conclusione iuxta secundùm membrum distinctionis virtualis, scilicet de finibus, & medijs per accidens ordinatis, & est ista conclusio. Hoc modo conuenit esse infinitatem per accidens in finibus, & his quæ sunt ad finem, probatur. Ea quæ non habent &c. vt in littera ergo, &c. Antecedens probatur, quia causæ per accidens indeterminatæ sunt, scilicet in omni genere causæ. Secund conclusion

¶ Nota, quòd sicut in genere causæ efficientis in per se essentialiter ordinatis, est status, &c. sicut patet, quòd Sortes, Cęlum, Intelligentia, Deus, sunt subordinata essentialiter, & est status Supra, & infra: in per accidens autem contingit esse infinitatem saltem syncathegorematicã, vt Sortes à Platone, & Plato à Catone, & sic in infinitum, sic in genere causæ finalis in per se ordinatis finibus est status, quia Sortes appetit ambulationem propter sanitatem, & sanitatem propter fœlicitatem, & ibi est status; sed in finibus per accidens ibi nõ sunt tot quin plures, quia videlicet quodlibet bonum habet rationem finis, potest autem successiuè infinita bona appetere, sed vnum illorum bonorum non dependet ex alio essentialiter, ita quòd non est appetibile propter aliud. Et non intelligitur ordinatio accidentalis in comparatione ad summum bonum in communi, sed per comparationem vnius particulans boni ad aliud à quo non habet rationem appetibilitatis, licet omnia per accidens subordinata quo ad inuicem subordinentur bono summo in communi, sicut & agentia effectiua per accidens ad inuicem ordinantur, per se tamen sub cœlo, & intelligentia continentur. Nota

Argu-

Digitized by Google

ARGVMENTVM in contrariam est pro prima conclusione responsiua, quo ad primam clausulam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd de ratione boni est, quòd aliquid ab ipso effluat, non tamen quòd ipsum ab alio procedat: & ideo cum bonum habeat rationem finis, & primum bonum sit vltimus finis, ratio ista non probat, quòd non sit vltimus finis, sed quòd à fine primo supposito, procedatur in infinitum inferius versus ea quæ sunt ad finem: & hoc quidem competeret si consideraretur sola virtus primi boni quę est infinita: sed quia primum bonum habet diffusionem secundùm intellectum, cuius est secundùm aliquam causam certam profluere in causata, aliquis certus modus adhibetur bonorum effluxui à primo bono, à quo omnia bona participant virtutem diffusiuam: & ideo diffusio bonorum non procedit in infinitum, sed sicut dicitur Sapien. vndecimo. Deus omnia disposuit in numero, pondere, & mensura. Sap. 11.

¶ Maior exponitur a. D. S. prima parte. q. 5. arti. 4. ad secundum. Similiter in primo sen. distin. 34. q. 2. ad quartum, quia bonum secundùm suam propriam causalitatem diffundit se metapho. mouendo causam effectiuam. Et vt habet. D. S. 3. contra Gentes cap. 24. circa finem, quòd bonum inquantum huiusmodi est diffusiuum, quia quanto aliquid inuenitur melius, tanto ad remotiora bonitatem suam diffundit, vide D. S. in de Veritate Materia. 21. quæst. prima ar. 4. &c. Bonum diffusiuũ exponitur.

¶ Dico secundò ad maiorem, quòd esto bonum vt sic, sit sui diffusiuum, non tamen ex propria ratione habet ponitur, quòd sit ab alio processiuum; Vnde non oportet, quòd omne bonum ab alio procedat, sed primum bonum erit vltimus finis, & quia datur primum bonum, ideo datur vltimus finis. Vltra, si ergo, &c. Dico, quòd procedens ex bono est bonum, Et dico, quòd oportet, quòd illud bonum iterum se diffundat, sed secundùm ordinem Diuinæ sapientiæ a qua omnia bona participant virtutem diffusiuam, & modum diffundendi se. Vltra, Et sic processus, &c. Dico dupliciter, primò, quòd verum est processus in infinitum versus inferius, scilicet versus ea quæ sunt ad vltimum finem, & ab ipso. Et hoc verũ si consideretur virtus primi boni agentis infinita, sic enim posset producere infinita bona, & infinitas species nouas creare; sed non sequitur infinitas, nec versus inferius, attenta sapientia Diuini intellectus, qui non producit quot potest, sed quot præordinauit. Dico secundò. Esto, quòd ita esset, quòd à Deo procederent infinita bona, adhuc nihil haberetur contra intentum articuli: quia cum processu in infinitum versus media, datur vltimus finis à quo omnia ista proceduut: sed verum esset, quòd tunc in his quæ sunt ad finem, esset infinitas: sed talia in appetendo à creatura rationali non essent essentialiter subordinata. Si enim essent infinitæ species rerum actu vel successiuè, posset tamen aliquam determinatam appetere propter vltimum finem sine dependentia ad alias species. Vltra. Bonum quidem habet rationem finis, prout finis capitur extensè pro quocunq; aliqualiter determinante actum voluntatis, sed non omne bonum habet rationem vltimi finis, qui est obiectum primum intentionis volentis; sed solum summum bonum, & primum habet rationem vltimi finis. Quare negatur consequentia, quòd in per se ordinatis procederetur in infinitum, ita quòd non detur vltimus finis.

¶ Et nota, quòd hæc soluto videtur procedere de vltimo fine secundùm rem, quia talis est primum bonum per essentiam Deus ipse, & sicut ipse est primus secundùm rem, ita datur & vltimus quo ad nos, scilicet fœlicitas, vel summum bonum.

¶ Nota etiam, quòd hæc soluto continet, quòd Deus virtute sua infinita posset producere infinita bona non solum numero, sed & specie distincta: hoc autem intelligẽdum est syncathegoreumaticè, & in sensu diuiso, non composito, sic quòd actu essent infinitæ. Sed quia data quacunque potest aliam speciem producere. Vide de hoc ex intentione defendentem Capreolum in primo, distinctione quadragesimaquarta, quæstione secunda, conclusione. 6. & prima parte. q. 7. arti. 4. Capreolus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his quæ sunt per se, ratio incipit à principijs naturaliter notis, & ad aliquem terminum progreditur: vnde philosophus probat in primo posteriorum * quòd in demonstrationibus non est processus in infinitum, quia in demonstrationibus attenditur ordo aliquorum per se ad inuicem connexorum, & non per accidens: in his autem quæ per accidens connectuntur, nihil prohibet rationem in infinitum procedere: accidit autem quantitati aut numero præexistenti inquantum huiusmodi, quòd ei addatur quantitas aut vnitas, vnde in huiusmodi nihil prohibet rationem procedere in infinitum. * Aristi. 2. 6.

¶ Maior negatur vniuersaliter intellecta, quia in his quæ sunt rationis, & tamen essentialiter ordinata, non est processus in infinitum; quia deueniendum est in demostrationibus ad aliqua prima principia, quæ ex alijs non dependent, quibus essentialiter omnia demonstrabilia subordinantur. Sed in per accidens ordinatis potest esse processus in infinitum, vt patet in argumento sequenti. Ad probationem dico, quòd additio quantitatis ad quãtitatem, & numeri ad numerum est per accidens, Accidit enim præexistenti, vt alius addatur.

¶ Ad minorem dico, quòd malè subsumitur, & si debitè subsumatur est falsa, scilicet sed possunt apprehendi infiniti fines actu, vel potentia per se subordinati. Bene volo, quòd apprehensiones, & desideria multiplicentur in infinitum; sed non sunt per se subordinatæ, quia prima transeunte, alia potest esse, &c. Quare negatur consequentia.

¶ Nota circa solutionem D. S. quòd species rerum esto sint essentialiter ordinatæ ad sanum sensum, in additio speciei ad speciẽ per actum intellectus est per accidens: Dicuntur autem species esse essentialiter ordinatæ, quia non dantur duæ eiusdem gradus, & perfectionis essentialis: & tamen non sunt essentialiter subordinatæ in ratione causandi, nec per se vna requirit alterius additionem, &c. Species ordinatæ essentialiter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa multiplicatio actuum voluntatis reflexæ supra seipsam, per accidens se habet ad ordinem finium: quòd patet ex hoc, quòd circa vnum & eundem actum indifferenter semel vel pluries supra seipsam voluntas reflectitur.

¶ Maior vera, sed non omne bonum est alteri bono vel fini essentialiter subordinatum in ratione finis. Ad minorem concedo eam, sed illa reflexio per accidens se habet ad ordinem finiũ, quia non oportet, quòd si actus reflectantur, & multiplicentur, quòd ergo fines multiplicentur. Nam super vno fine potest voluntas sæpius se reflectere, & ergo non oportet, quòd si actus multiplicantur in infinitum tanquam per accidens ordinati, quòd ergo fines multiplicentur.

Vtrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd possibile sit voluntatem vnius hominis in plura ferri simul, sicut in vltimos fines. Dicit enim Augu. 19. de ciuitate Dei. * quòd quidam vltimum hominis finem posuerunt in quattuor, scilicet voluptate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute, hæc autem manifestè sunt plura, ergo vnus homo potest constituere vltimum finem suæ voluntatis in multis. F Infra. q. 11. ar. 3. ad 2. & q. 13. arti. 4. ad 3. & 2. d. 24. artic. 3. cor. & 3. d. 33. q. 1. ar. 1. corpo. & mal. q. 14. artic. 2. cor. fin. * Augustinus. cap. 1.

¶ 2 Præterea, quæ non opponuntur adinuicem se inuicem non excludunt; sed multa inueniuntur in rebus, quæ sibi inuicem non opponuntur, ergo si vnum ponatur vltimus finis voluntatis, non propter hoc alia excluduntur.

¶ 3 Præterea voluntas per hoc, quòd constituit vltimum finem in aliquo, suam liberam potentiam non amittit; sed antequàm constitueret vltimum finem suum in illo puta in voluntate, poterat constituere finem suum vltimum in alio, puta in diuitijs: ergo etiam postquam constituit aliquis vltimum finem suæ voluntatis in voluptate, potest simul constituere vltimum finem in diuitijs, ergo possibile est vnius hominis voluntatem simul ferri in diuersa sicut in vltimos fines.

¶ Sed contra, illud in quo quiescit aliquis sicut in vltimo fine, hominis affectui dominatur, quia ex eo totius vitæ suæ regulas accipit, vnde de gulosis dicitur Philipp. tertio. Quorum Deus venter est, quia scilicet constituunt finem in delitijs ventris, sed sicuti dicitur Matth. sexto: Nemo potest duobus dominis seruire, adinuicem scilicet non ordinatis; ergo impossibile est esse plures vltimos fines vnius hominis adinuicem non ordinatos, D. Pau.

¶ Post-

Digitized by Google

¶Poſtquam oſtenſum eſt eſſe finem, & vltimum finem. Hic conſequenter oſtenditur eſſe vnum vltimũ finem. Et primò hoc oſtenditur ſpecialiter per reſpectum ad hominem, ſecundò generaliter per reſpectum ad omnia, in artic. 8. Circa primum, primò oſtendit propoſitum per reſpectum ad vnum hominem, ſecũdò per reſpectum ad omnes homines ſimul, in art. 7. Circa primũ, primò facit, quod dictum eſt per reſpectum ad ipſum hominẽ agẽtem propter finem, ſecundò per reſpectum ad ea, quæ ſunt propter finem, ar. 6.

Appetitus naturalis ſecundum Scotum.

¶Nota autem, quòd in vltimum finem aliquis tendit dupliciter. Vno modo appetitu naturali conſequente totam ſpeciem, ſiue ſit ſola inclinatio in obiectum, vt Scotus putat in quarto, diſt. 49. q. 9. Siue cum hoc ſit actus elicitus determinatus quo ad ſpecificationem, vt habet D. S. vt patebit infra quæſt. 10. art. 2. & iſte appetitus eſt in reſpectu vltimi finis in communi. Alio modo quis tendit in vltimum finem ſub particulari ratione, vel in rem, in qua putat communem rationem vltimi finis inueniri. Et ſic tendit ex propria præfixione, & liberè.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ impoſſibile eſt, ꝙ voluntas vnius hominis ſimul ſe habeat ad diuerſa, ſicut ad vltimos fines, cuius ratio poteſt triplex aſſignari. Prima eſt, quia cum vnumquodq; appetat ſuam perfectionem, illud appetit aliquis vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectum, & completiuum ſuiipſius.

* Aug. 21. Vnde Auguſ. dicit. 19. de Ciuit. Dei. * Finem hominum nũc dicimus, non quod cõſumitur, vt non ſit, ſed quod perficitur, vt plenè ſit: oportet igitur, quòd vltimus finis ita impleat totum hominis appetitum, quòd nihil extra ipſum appetendum relinqnatur, quod eſſe non poteſt, ſi aliquid extraneum ad ipſius perfectionem requiratur; vnde non poteſt eſſe, quòd in duo ſic tendat appetitus, ac ſi vtrunq; ſit bonum perfectum ipſius. ——

Concluſio reſpõſiua.

¶D. S. reſponder tali concluſione. Impoſſibile eſt, quòd voluntas vnius hominis ſimul ſe habeat ad diuerſa, ſicut ad vltimos fines, hanc concluſionem probat primò de vltimo fine ſecũdùm communem rationem, ſecundò ſecundùm ſpecialem rationem, inquantum huius hominis finis. ibi, ſicut autem, &c. Quo igitur ad primum, probat triplici ratione ſecundùm ordinem, vt in littera, quæ rationes procedunt de vltimo fine ſecundùm communem rationem, & in quem quis tendit ratione naturæ communis; ita quòd vniuſcuiuſq; voluntas fertur in vnum finem, qui eſt communis ſibi, & alijs. Ex prima ratione arguitur ſic. Oportet, ꝙ vltimus finis ita impleat, &c. vt in littera, ſed hoc eſſe non poteſt, ſi aliquid extraneum ad ipſius perfectionem requiratur: ergo non poteſt eſſe, &c. Maior probatur a principio ex ratione vltimi finis, quæ eſt eſſe bonum perfectum completiuum appetentis: ergo maior vera, quòd vltimus finis implet totum appetitum. Iſtud aſſumptum pro maiore, patet ratione, & auctoritate: ratione ſic, quia vnũquodq; appetens finem, appetit vt perfectionẽ ſui, igitur ſi appetitus appetat aliquid vt vltimum finem, appetit vt totalem ſui perfectionem. Et ſecundò patet auctoritate Auguſt. clarè in littera. Minor principalis de ſe nota. Vnde vult breuiter iſta ratio, quòd vltimus finis habet rationem perfectè quietatiui, & totalis boni, igitur non poteſt appetitus tendere in duo, ſicut vltimos fines. Tenet conſequentia, quia ſi tenderet in ſecundum, vt ſatiatiuum, tunc primum non erat totaliter ſatiatiuum appetitus.

¶Nota ex his, quòd ſi etiam plura habeantur ab aliquo vt vltimus finis, non tamen habentur vt plures vltimi fines, ſed per modum vnius ſatiatiui completè. Vnde qui afficitur multis peccatis mortalibus, afficitur quidem diuerſis bonis ſecundùm quid, ſed tamen habet ipſa vt vnum vltimum finem. Quare D. S. notanter dicit, non poteſt ferri voluntas vnius in diuerſa, vt duos, vel plures vltimos fines. Sicut enim in vno regno, in quo non poteſt eſſe niſi vnus Rex, contrariatur Regi qui ſe Regem facit, licet vt homo non contrarietur ſibi. Sic quia in vno affectu dominatur vnus finis vltimus, ideo aliud, vt acceptum ſub ratione vltimi finis, primo contrariatur, quia eo ipſo, quòd aliud habetur vt vltimus finis, non poteſt primum vt vltimus finis haberi, quia ſi ſecundum accipitur vt totaliter impletiuum appetitus, eoipſo primum non eſt neceſſarium ad implendum, nec totaliter implet, quia aliud accipitur vt implens. Simile vide prima par. q. 11. ar. 3. in ſecunda ratione corp.

In multis mortalibus exiſtens nõ habet plures vltimos fines.

¶Secũda ratio eſt, quia ſicut in proceſſu rationis principium eſt id, quod naturaliter cognoſcitur, ita in proceſſu rationalis appetitus, qui eſt voluntas, oportet eſſe principium id, quod naturaliter deſideratur; hoc autem oportet eſſe vnum, quia natura non tendit niſi ad vnum; principiũ autem in proceſſu rationalis appetitus eſt vltimus finis: vnde oportet id, in quo tendit voluntas ſub ratione vltimi finis, eſſe vnum. ——

¶Hæc ſecunda ratio ſumitur ex conditione appetentis voluntatis, inquantum eſt quædam natura, & arguitur ſic poſt litteram, Sicut primum in proceſſu rationis principium eſt id, quod naturaliter cognoſcitur, ita in proceſſu rationalis appetitus, &c. ſed hoc, quod naturaliter deſideratur eſt vnum, igitur principium in proceſſu rationalis appetitus eſt vnum; ſubſumitur, ſed vltimus finis eſt principium in proceſſu rationalis appetitus, vnde oportet, &c. vt in littera. Maiorem illam D. S. relinquit notam ex proportione intellectus, & intellectiui, vel rationalis appetitus; quia ſicut ſe habet principiũ in ſpeculabilibus, ſic ſe habet finis in agibilibus, ſecundum philoſophum, ſecundo phyſicorum, & 6. ethic. Ariſt.

¶Sed aduerte, quòd Scotus in quarto, diſtin. 49. quæſt. 9. ad tertium in oppoſitum dicit, quòd iſta propoſitio non valet ad propoſitum D. S. Dicit enim ſic Scotus, quòd eſt ſimile quo ad hoc, quòd ſicut veritas concluſionis ordinatur ad veritatem principij & præmiſſarum, ſic bonitas eorum, quæ ſunt ad finem, ordinatur ad finem. Et ideo comparando principia ad obiecta, & fines, vera eſt propoſitio; ſed comparando ad potentiam, vera non eſt, hæc ille. Et vult, quòd voluntas non neceſſariò aſſentit fini vltimo, ſicut intellectus principijs, & hoc exprimit in primo, diſtinc. 1. q. 4. ad primum. vbi vult, quòd ſimilitudo tenet in hoc, quòd ſicut eſt ordo inter vera ſic inter bona. Et ſicut illa vera ſunt ordinatè cognita, ſic & illa bona ſunt ſic ordinatè volita; ſed non eſt ſimile quantum ad ordinem neceſſitatis, hæc ibidem. Sed deficit Scotus, non attendendo radicem dicti D. S. quod infra ſtatim habebitur. quæſt. 10. artic. 1. & prima par. quæſt. 82. artic. 1. & quæſt. 60. artic. 1. Quia oportet ſemper conditionem prioris reperiri in poſteriori. Vnde oportet, quòd natura intellectualis habeat in ſe conditionem naturæ, quæ eſt naturalitas, & neceſſitas ad vnum. Ex eo ergo, quòd intellectualis appetitus eſt, habet libertatem, & non neceſſitatem, vel naturalitatem. Sed ex eo, quòd natura eſt, habet determinationem ad vnum, ſecundum tamen capacitatem, & conditionem propriam. Hoc ergo attento, quia prius ſaluatur in poſteriori. Ideo D. S. benè dicit, quòd ſicut intellectus naturaliter cognoſcit principium, ita voluntas naturaliter (ad ſenſum infra dicendum, ſcilicet quo ad ſpecificationem actus) inclinatur in vltimum finem. Inclinatio autem naturalis eſt ad vnum ſaltem genere, & ſecundùm communem rationem, vt ſtatim tangetur; igitur vltimus finis communis omnibus, in quem natura inclinat, eſt vnus. Illud autem fundamentum D. S. Scotus non aduertit, nec impugnauit, nec per conſequens expugnauit. Vide de hac materia Capreolum in primo, diſt. 1. q. 3. circa primam concluſionem ad primam inſtantiam Aureoli. Sicut principium in ſpeculabilibus, ſic finis in agibilibus. Scotus. Fundamẽtum D. S. Capreolus.

¶Nota circa minorem, quæ infra habentur quæſtio. 10. artic. 1. ad tertium; quia vt iam tactum eſt, prius participatur in poſteriori ſecundùm conditionem poſterioris. Vnde voluntas, quæ eſt natura intellectualis, participat naturam, ideſt eſſe determinatum ad vnum ſecundum modum ſuum, qui eſt naturæ intellectualis. Vnde ſicut intellectus determinatur ad vnum primum intelligibile, & ad primum principium, non autem ad alia, quæ non habent cum ipſo neceſſariam connexionem; ſic voluntas determinatur ad vnum in genere, & quo ad ſpecificationem actus, ſcilicet quo ad bonum ſecundùm communem rationem, & ad vltimum finem in communi. Cum hoc tamen ſtat libertas, & indeterminatio quo ad id, vel aliud bonum particulare, & ſecundùm particularem rationem. Natura ergo voluntatis eſt determinata ad vnum commune, & ſecundùm communem rationem, quæ continet de per ſe totam rationem ſui obiecti.

¶Tertia ratio eſt, quia cum actiones voluntariæ ex fine ſpeciem ſortiantur, ſicut ſupra habitum eſt, * oportet, quòd a fine vltimo, qui eſt communis, ſortiantur rationem generis, ſicut & naturalia ponuntur in genere ſecundùm formalem rationem communem, cum igitur omnia appetibilia voluntatis, inquantum huiuſmodi ſint vnius generis, oportet vltimum finem eſſe vnum, & præcipuè, quia in quolibet genere eſt vnum primum principiũ, vltimus autem finis habet rationem primi principij, vt dictum eſt. * —— * Artic 3. * Art. præcedenti.

¶In iſta tertia ratione ſupponitur, quòd actiones voluntariæ ſortiuntur rationem generis ab vltimo fine. Illud ſuppoſitum probatur, quia ex fine, qui eſt citra vltimum finem, habent ſpeciem: ergo oportet, quòd ab vltimo habeant genus. Et ſecundò oportet, quòd habeant genus ab eo, qui eſt omnibus communis; ſed vltimus finis, & ſolus ipſe eſt omnibus communis: ergo ab ipſo habent genus. Maior iſta patet a ſimili in naturalibus, vbi accipitur genus ab aliquo communi; tunc arguitur ſic ex iſta tertia ratione pro concluſione reſponſionis. Omnia appetibilia voluntatis, inquantum huiuſmodi, ſunt vnius generis: ergo vltimus finis eſt vnus. Tenet conſequentia, quia quod dat vnitatem genericam, oportet ipſum eſſe vnum genere. Antecedens patet ex ſuppoſito, & eius probatione, quia appetibilia non habent

Digitized by Google

bent rationem generis, niſi ab vltimo fine, ergo ſi ſunt vnius generis, & vltimus finis eſt vnus genere.

¶Nota autem, quòd per appetibilia intelligit D.S. omnia obiecta actionum humanarum, vt ſic, a quibus actiones ipſæ habent ſpeciem, quæ tamen continentur ſub vno vltimo fine, qui dat genus primum, & quaſi generaliſſimum omnibus actionibus. Dicit autem D. S. appetibilia voluntatis eſſe vnius generis, inquantum appetibilia ſunt, quia non oportet ea contineri in vno genere naturæ, vel etiam prædicamentali: Continentur tamen omnia ſub vno communi appetibili, quod eſt eis omnibus communis ratio appetendi, vt patebit in ſequenti articulo, quare dicit appetibilia voluntatis, vt ſic.

¶Et confirmat D. S. illam rationem, quia in quolibet genere eſt vnum principium primum: vltimus autẽ finis habet rationem primi principij, vt patuit in ſecunda ratione, igitur eſt vnus. Et procedunt hæ probationes, vt dictum eſt, quod eſt vnus finis ſecundùm communem rationem non ſolum vnius, ſed omnium hominum, vt patet intuenti: nam probatum eſt, quòd finis ſit vnus tanquam a quo omnes actiones, & omnia appetibilia habẽt rationem generis, & in quo conueniunt. Et hoc non eſt niſi vltimus finis ſecundùm communem rationem. Tunc ibi.

¶ Sicut autem ſe habet vltimus finis ſimpliciter ad totum humanum genus, ita ſe habet vltimus finis huius hominis ad hunc hominem: vnde oportet, quòd ſicut omnium hominum eſt naturaliter vnus finis vltimus, ita huius hominis voluntas in vno vltimo fine ſtatuatur.

¶ Probat ſpecialiter concluſionem prædictam, quòd vnius hominis eſt vnus vltimus finis ſpecialis, ita quòd non ſolum impoſſibile eſt, quòd voluntas vnius hominis feratur in plura, ſicut in vltimos fines, ſecundùm communem rationem; ſed quòd etiam ſtatuat voluntatem ſuam in aliquo ſpeciali, cui inhæreat tanquam vltimo fine. Et arguitur ſic. Sicut ſe habet vltimus finis ſimpliciter communis ad totum genus humanum, ita ſe habet vltimus finis huius ad hunc hominem: ſed omnium hominum eſt naturaliter vnus finis: igitur oportet, quòd huius hominis voluntas in vno vltimo fine ſtatuatur, ita ſcilicet, ꝙ ſicut omnes volunt eſſe ſatiati in appetitu ſuo naturaliter, ita quando ille ſtatuit ſibi aliquid determinatum, in quo conſtituat vltimum finem. Patet ergo, quòd vnius hominis non poſſunt eſſe multi vltimi fines naturaliter, & quòd oporteat etiam aliquod certum accipi, vel aliqua certa per modum vnius vltimi finis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſuam, ideo conceditur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnia illa plura accipiebantur in ratione vnius boni perfecti ex his conſtituti ab his, qui in eis vltimum finem ponebant.

¶Maior fert ſecum ſolutionem, ſi verba attendantur, quia poſuerunt vltimum finem in his quatuor. Vnum videlicet vltimum finem, non plures; dictum eſt autem circa corpus, quòd concluſio D. S. intelligitur, quòd voluntas cuiuſcunque hominis non poteſt ferri in duo vel plura, ſicut in duos vel plures vltimos fines, ſed benè in plures res vt in vnum vltimum finem. Minor vera, hæc ſunt plura in ratione entis, ſed non neceſſariò accipiuntur vt plura ſumma bona, quare negatur conſequentia. Sicut enim dictum eſt artic. 3. ad tertium, quandoque aliqua ſunt plura ſpecie in eſſe naturæ, & tamen vnum ſpecie moris. Sic & poſſunt aliqua eſſe plura in eſſe, & ſpecie naturali, & tamen haberi, vt vnum completè ſatiatiuum voluntatis. Et ſic voluntas hominis ſiſtit in eis, vt in vltimo fine vno.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd etſi plura aliqua accipi poſſunt, quæ adinuicem oppoſitionem non habeant; tamen bono perfecto opponitur, quòd ſit aliquid de perfectione rei extra ipſum.

¶ Ad maiorem præmitto duo. Primò, quòd aliqua opponuntur dupliciter, vno modo ſecundùm ſpeciales rationes proprias, alio modo ſecundùm aliquam rationem communem: Forma enim vegetatiua, & ſenſitiua ſecundùm proprias rationes ſpecificas non opponuntur, nec habent, vt ſic incompoſſibilitatem in eadem materia; ſed tamen ſecundùm communem rationem, vt videlicet, quælibet eſt actus ſubſtantialis dans materiæ & comẽdem ſubiecto ſimul, ſcilicet diſtinctè realiter,

Aliqua multipliciter opponuntur, & ſunt incompoſſibilia.

¶Dico ſecundò, quòd aliqua in eſſe rei non opponuntur, hoc eſt ſecundùm eſſe naturæ, & tamen ſecundùm aliquod prædictum ſunt incompoſſibilia. Sic Deus & creatura ſecundum eſſe naturæ eſto ſint plurimum diuerſa, non tamen repugnant, nec habent oppoſitionem, vt bene habet Scotus in tertio, diſtinctione prima, quæſtione prima, in ſolutione argumenti tertij: Quando arguitur, quòd magis diſtant Deus, & humana natura, quàm duo contraria, dicit ipſe, & bene, quòd Deus, & natura humana plus diſtant ſecundùm eſſe naturæ, ſed non magis repugnant. Sed tamen in hoc, quòd eſt eſſe vltimum finem, Deus & creatura opponuntur, & eſt impoſſibile, quòd ſi creatura habeatur pro vltimo fine, quòd Deus pro vltimo fine habeatur, vt habet Doctor Sanctus in de Virtutibus de Charitate, quæſtione duodecima. ad duodecimum. Dico ex his ad maiorem, quòd illa, quæ non opponuntur, nec ſecundùm rationem ſpecialem, nec communem, nec ſecundùm eſſe naturæ, nec ſecundùm aliquod prædictum utriq; ſimul incompoſſibile, illa ſe non excludunt. Minor uera. Inueniuntur multa, quæ non opponuntur, nec ſecundùm generalem, nec ſecundùm ſpecialem rationem, nec ſecundùm eſſe naturæ, licet ſint diuerſa, uel diſperata, tamen neceſſariò opponuntur in hoc, quòd quodlibet eorum ſit ultimus finis diſtinctus ab alio ultimo fine. Si enim unum eſt ultimus finis alicuius ipſum totaliter ſatiat, & ſi ipſum totaliter ſatiat, non poteſt aliud ab eo haberi ut ultimus finis; quia eoipſo quo aliud accipitur ut ultimus finis, primum non haberetur ut completum bonum. Quare negatur conſequentia.

¶ Nota autem, quòd principium ſolutionis intelligitur, ut dictum eſt, quòd plura poſſunt accipi, quæ adinuicem in natura non opponuntur, tamen opponuntur in hoc, quòd quodlibet ſit diſtinctus ultimus finis unius, & eiuſdem.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd poteſtas voluntatis non habet, vt faciat oppoſita eſſe ſimul, quod contingeret, ſi tenderet in plura diſperata, ſicut in vltimos fines, vt ex dictis patet. *

* In corporeame.

¶ Pro maioris pleno intellectu, oportet notare breuiter, quòd in uoluntate abſolutè eſt multiplex libertas; una a coactione, alia quæ eſt indeterminatio ad oppoſita, tertia, quæ eſt indeterminatio ad bonum, & malum. Prima libertas conuenit uoluntati ex ſe poſitiuè, ita quòd ex natura ſua habet, ut ſit iſto modo libera: & hæc libertas nunquam ſeparatur a uoluntate in quocunque ſtatu. Secunda autem libertas, quæ eſt indeterminatio ad oppoſita, conuenit uoluntati, ut uoluntas eſt per ſe poſitiuè, ſed non reſpectu cuiuſcunque obiecti, ſed aliquorum; non enim poteſt ſe habere in hoc ſtatu ad oppoſitum beatitudinis, uel ultimi finis ſecundùm communem rationem, ſed tamen pro omni ſtatu habet ſe ad aliqua oppoſita contenta ſub fine, in quo ſiſtit uoluntas, ut ultimo fine; & hæc libertas ad oppoſita poteſt intelligi abſolutè, antequam ſe ad unum finem determinauit, & poteſt intelligi poſt determinationem finis. Tertia libertas, ſcilicet reſpectu boni, & mali conuenit uoluntati creatæ, & humanæ, ex ſe, ſed negatiuè; quia uidelicet ſi nudè, & ſecundùm ſe conſideretur (tertio modo per ſe) tunc eſt indifferens ad bonum, & malum.

Liberus multipler. & aliqua auferri poteſt à uolũtate.

¶ Sed hic aduerte propter Scotum in ſecundo, diſtinctio. 7. in confirmatione tertiæ rationis contra opiniones de obſtinatione Angelorum, quòd illud, quod conuenit ex ſe iſto modo, ſcilicet negatiuè poteſt remoueri ab eo cui conuenit, ſic homini ex ſe negatiuè conuenit indifferentia ad album, & nigrum, quæ tamen poteſt ab homine remoueri. Et ſic talis libertas remouetur a uoluntare obſtinata damnati, & a uoluntate confirmata in bono beati. Scotus autem illam diſtinctionem non aduertit. Poſſet addi quarta libertas, quæ eſt a peccato, & nec iſta conuenit uoluntati ex ſe poſitiuè. His ſuppoſitis, dicitur ad maiorem, per hoc, quòd uoluntas ultimum finem in aliquo conſtituit, ſuam liberam potentiam non amittit, uerum, liberam potentiam a coactione; Similiter liberam potentiam ad aliqua oppoſita contenta ſub ultimo fine præſtituto; ſed negatur, quòd non perdiderit libertatem aliquam, uidelicet reſpectu alterius ultimi finis, poſtquam ſe ad hunc determinauit: licet enim abſolutè fuerit libera ad hunc, uel alium ultimum finem, ſed poſtquam ſe ad illum determinauit, non poteſt ſimul habere alium ultimum finem, quia non poteſt facere impoſſibilia, faciendo oppoſita eſſe ſimul, quod tamen fieret, ſi ſimul haberet duos ultimos fines, ut patuit. Nec eſt inconueniens aliquam libertatem a uoluntate auferri, quę cõuenit uoluntati ex ſe negatiuè, ſicut libertas ad illum, uel alium ultimum finem conuenit uoluntati ſecundùm ſe negatiuè, quæ poſt determinationem ad unum auferrur, ſicut & libertas ad bonum, & malum in beatis, uel damnatis. Minor conceditur; ſed dico, quòd potuit conſtituere finem in illo, uel alio, & fuit libera negatiuè, ſed non poſitiuè; ſed talis libertas, ut dictum eſt, auferrur per determinationem ad unum. Libertas enim, ut dictum eſt artic. 2. eſt quędam indeterminatio, quæ per determinationem auferrur. Quare negatur conſequentia, quòd ſimul. Volo quidem, ꝙ poteſt reſilire ab uno ultimo fine, & adhærere alteri, ſicut patet, qui charitatem amittit, peccando mortaliter, uel per contritionem de peccato redit in gratiam Dei; ſed non eſt poſſibile ſimul inhærere duobus ultimis finibus, &c. Licet enim ſtante determinatione ad ultimum finem maneat libertas quo ad media in ipſum, non tamen manet libertas ad alium ultimum finem ſimul habendum.

Non propter Scoti.

Nota.

Scotus.

Verum

Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem.

Infra q. 60. art. 1. cor. & 4. dist. 49. q. 1. artic. 3. q. 4. & 1. contra. cap. 100.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd non omnia quæcunque vult homo, propter vltimum finem velit: ea enim, quæ ad finem vltimum ordinantur, seriosa dicuntur, quasi vtilia; sed iocosa a seriosis distinguuntur, ergo ea, quæ homo iocosè agit, non ordinat in vltimum finem.

* Arist. c. 2.

¶Præterea philosophus dicit in principio metaph. * quòd scientiæ speculatiuæ propter seipsas quæruntur; nec tamen potest dici, quòd quælibet earum sit vltimus finis, ergo non omnia quæ homo appetit, appetit propter vltimum finem.

¶Præterea. Quicquid ordinat aliquid in finem, cogitat de illo fine; sed non semper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quòd appetit, aut facit, non ergo omnia homo appetit, aut facit propter vltimum finem.

* Aug. c. 1.

¶Sed contra est, quod dicit August. 19. de Ciuit. Dei. * Illud est finis boni nostri, propter quod amantur cætera, illud autem propter seipsum.

¶Hic D. S. agit de vnitate vltimi finis per respectum ad media ordinata in finem. An videlicet, sicut vnus hominis, immo omnium hominum, est vnus finis vltimus, sic etiam omnium actionum humanarum sit vnus vltimus finis, propter quem homo velit omnia quæcunque vult, & agit.

Distinctio soluens arg. Scoti.

¶Nota hic vnam distinctionem, per quam & aliqua argumenta Scoti soluuntur, & ex qua habetur fundamentum huius articuli, quòd dupliciter aliquid est volitum, vel actum propter aliud. Vno modo, quia actu in ipsum refertur. Alio modo, quia refertur virtualiter. Relatio actualis non est sine actuali apprehensione finis, in quem apprehensum aliud actu refertur, & talis relatio in aliud facit propriè vsum, vt Scotus probat in quarto, di. 49. q. 10. Sed ad relationem virtualem sufficit, quòd aliquid fiat propter id, quod quandoque in finem relatum fuit, nec requiritur actualis attentio, vt quis consideret se hoc propter illud agere, sicut pulchrè declarat D. S. in de Virtutibus. Materia 2. q. 11. ad secundum, & tertium. Et secundò sufficit ad relationem virtualem in aliud, sicut in finem, quia hoc est appetitū, quia alteri consonat Et quia ex natura rei illud non appetit, nisi quia est aliqua participatio alterius, etiam si forte de hoc non cogitet, quia illud sit propter aliud. Cōstat autem, quòd in quocunque appetito homo vult aliqualiter satiari appetitum suum, & non appetit, nisi quia aliqualiter perficit, ideo in omni volitione est virtualiter volitum bonum perfectum, quod vocamus vltimum finem, &c.

Finis vltimus duplex.

¶Nota etiam, quòd sicut supra tactum est, duplex est vltimus finis, vnus secundum rem, qui est Deus, propter quem & in dependentia ad ipsum omnia habent appetibilitatem, vt patet 3. contra Gent. cap. 18. & in de Verita. Materia 22. q. 2. Alius est vltimus quo ad nos, qui euidenter continet perfectam rationē obiecti voluntatis, & etiam per dependentiam ad illum vltimum finem omnia sunt volita. Et de isto vltimo fine præsertim loquimur in hoc articulo.

¶Respondet D. S. quòd omnia, quæ homo appetit, appetit propter finem, & hoc apparet duplici ratione. Primò quidem, quia quicquid homo appetit, appetit sub ratione boni, quod quidem si non appetitur, vt bonum perfectū, quod est vltimus finis, necesse est, vt appetatur, vt tendens in bonum perfectum, quia semper inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem ipsius, sicut patet, tàm in his quæ fiunt a natura, quàm in his, quæ fiunt ab arte, & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem cōsummatam, quæ est per vltimum finem.

Prima ratio propriè.

¶D. S. respondet tali conclusione. Omnia quæ homo appetit propter vltimum finem appetit, probatur ex duplici ratione, secundam ponit ibi. Secundò quia, &c. Prima ratio sumitur ex propriis, & arguitur sic. Quicquid appetitur, vel appetitur, vt finis vltimus, vel vt ordinatum ad ipsum, ergo quilibet motus appetitus, vel est immediatè circa vltimum finem, vel circa aliquid in ipsum relatum; consequentia clara. Antecedens probatur. Quicquid appetitur, sub ratione boni appetitur, quod est, vel perfectum bonum, & sic vltimus finis; vel imperfectum, & sic ordinatur naturaliter in bonum perfectum, quod est vltimus finis; igitur antecedens verum: prima pars huius assumpti nota: sed secunda probatur, scilicet quòd imperfectum ordinatur in perfectum, quia imperfectum est quædam inchoatio perfecti, sed inchoatio semper ordinatur ad consummationem alicuius, igitur secunda pars vera. Minor proxima probat in artificialibus, & naturalibus, &c.

Scotus contradicit.

¶Nota, quòd Scotus in primo, dist. 1. q. 3. ad secundum pro opinione, & in quarto supra circa finem contradicit iam dictis, & vult, quòd aliquid citra vltimum finem sit propter se appetibile sine omni relatione ad vltimum finem negatiuè, sed non cōtrariè; quia scilicet vult ipsum non vt referibile, sed non potest velle, vt non referibile. Et ita secundùm ipsum datur appetibile aliquod, quod nec est ad finem vltimum, nec vltimus finis, & est appetibile neutrum.

Appetibile neutrum.

Soluitur.

¶Sed hoc dictum refellitur, quia esto aliqua res sit bona, non tamen sine dependentia a primo bono, sicut nec aliquod complexum est cognoscibile sine dependentia ad prima principia. Quare nec aliquod est volitum sine expressa, vel implicita, actuali, vel virtuali dependentia ad vltimum finem etiam secundum communem rationem: vide D. S. in quarto, dist. 49. q. 1. art. 3. q. 4. Vbi & videbis argumenta aliqua Scoti soluta de fornicatore scienter, quia esto talis non velit talem actum peccati per dependentiam ad Deū, & ad vltimum finem secundùm rem; vult tamen per dependentia ad vltimū finem secundùm communem rationem, quia & aliquid saltem satietatis quærit in fornicatione. D. S. igitur attēdit ordinem essentialem omnium, quæ sunt in aliquo ordine ad primum illius ordinis. Et quia imperfectum naturaliter ordinatur, & dependet a perfecto, quæ Scotus non attendit. Deinde cum dicit.

¶Secundò, quia vltimus finis hoc modo se habet in mouendo appetitum, sicut se habet in aliis motionibus primum mouens. Manifestum est autem, q̄ causæ secundæ mouentes non mouent, nisi secundùm quòd mouentur a primo mouente, vnde secunda appetibilia non mouent appetitum, nisi in ordine ad primum appetibile, quod est vltimus finis.

Secunda ratio pro conclusione.

¶Subiungit secundam rationem pro conclusione a simili de primo aliorum ordinum, & ex fundamento communi aliis cautis. Et est ratio formalis in littera, & fundatur in ordine essentiali omnium alicuius ordinis ad primum in per se subordinatis, non est autem minus per se ordo in genere causæ finalis, quàm in alijs generibus causarum. Vnde nec æstimatum bonum est volitum, nisi vt est quædam participatio beatitudinis secūdùm communem rationem, & aliquis putat se per huius consecutionem beatitudini propinquiorem, saltem implicitè, & virtualiter. Nec obstat instantia Scoti in primo supra, vbi dicit, falsum esse, quòd participatione vltimi finis velit homo quicquid velit, quia non potest intelligi, quòd virtute eius, sicut primi efficientis nec sicut primi voliti, quia non virtute Dei voliti, volo quodcunque volitum, quia tunc omnis actus voluntatis esset vsus, referendo illud ad primum obiectum volitum: hæc ille. Sed deficit, quia non intelligit D. S. quòd omnia sint volita propter vltimum finem in quem actu omnia referantur, nec vult, quòd omnia sint virtualiter etiam relata in Deum, vt est vltimus finis supernaturalis. Sed vult, quòd omnia sint volita, vt dependent a primo voliro saltem quo ad nos, quod est perfectum bonum secundùm communem rationem. Quare non sequitur, quòd omnis actus voluntatis sit vsus quo aliquid actu, vel virtute refertur in Deum, vt est vltimus finis supernaturalis. Cum & peccatorem mortalem dicamus, actus suos referre in vltimum finem necessariò. De materia huius articuli in Capreol. in primo, dist. 1. q. 3. circa primam conclusionem.

Instantia Scoti soluitur.

Capreolus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam, quia cætera amantur propter finem vltimum. s. virtualiter, & implicitè, vt quædam participationes eius.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd actiones ludicræ, aliàs luditiuæ, non ordinantur ad aliquem finem extrinsecum, sed tamen ordinantur ad bonum ipsius ludentis, prout sunt delectantes, vel requiem præstantes, bonum autem consummatum hominis est vltimus finis eius.

Ludicra.

¶Nota hic primò D. S. 2. 2. q. 168. art. 2. in corp. quòd ludicra, vel iocosa sunt dicta, vel facta, in quibus non quæritur, nisi delectatio animalis.

¶Secundò nota, quòd secundùm D. S. tertio contra Gentiles. c. 2. in fi. quòd delectatio in huiusmodi actionibus quæritur dupliciter. Vno modo, quia quis ludit propter ipsam delectationem, quæ in ludo est, sicut propter finem. Alio modo ludit, vt delectatus postea fortius agat, & tunc expressè est propter finem etiam particularem.

¶Tunc dicitur ad argumentum. Ad maiorem negatur ipsa, ad sensum quem prætendit, scilicet quòd seriosa distinguantur a iocosis, vel ludicris, penes ordinari in vltimū finem, sed penes hoc, quòd seriosa ordinantur ad aliquem particularem finem extrinsecū ex intentione agentis. Ludicræ verò quandoq; non ordinantur in finem particularem extrinsecū, sicut cum quærūtur propter delectationem. Cum hoc tamen stat, quòd ordinatur in bonum ipsius ludentis, vt imperfectum bonum, & participatio perfecti boni, & sic per consequens, vt participant vltimum finem secūdùm communem rationem, sicut in simili habet D. S. in quarto supra

ad se-

ad ſecundum de delectatione, quæ eſt in peccato mortali, quam quis quærit, vt habet quandam ſimilitudinem veræ beatitudinis. Minor vera: diſtinguuntur, ſed non penes ordinari, & dependere ab vltimo fine, ſed aliunde, vt dictum eſt: quia ſeriosæ actiones dependent a fine particulari intento, ſed ludicræ actiones quæruntur propter delectationem, quæ in ipſis eſt, quæ tamen dependet ab vltimo fine: & ſecundò quæruntur propter bonum delectati, cuius perfectum bonum eſt vltimus finis, in cuius virtute quæruntur, &c.

¶Et ſimiliter dicendum ad ſecũdum de ſcientia ſpeculatiua, quæ appetitur vt bonum quoddam ſpeculantis, quod comprehenditur ſub bono completo, & perfecto, quod eſt vltimus finis.

¶Ad Maiorem quęruntur ſcientiæ ſpeculatiuæ propter ſeipſas, quia non propter finem particularem extrinſecum: tamen quærũtur, vt ſunt quædam participatio, & aliqualis inchoatio vltimi finis, quia quærentur, vt quoddam bonum ſpeculantis, ſed non, vt conſummatum, & perfectum: ergo vt participatio perfecti boni, & per conſequens virtualiter, & implicitè ex natura rei propter vltimum finem. Ad inſtantiã. Nec tamen, &c. Verum, nõ quælibet eſt vltimus finis, tamen quælibet eſt quoddam bonum habentis, in qua habetur nonnihil vltimi finis. Quare negatur cõſequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd non oportet, ꝙ ſemper aliquis cogitet de vltimo fine, quandocunq; aliquod appetit, vel operatur: ſed virtus primæ intentionis, quæ eſt reſpectu vltimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuſcunq; rei, etiam ſi de vltimo fine actu non cogitatur, ſicut non oportet, quòd qui vadit per viam, in quolibet paſſu cogitet de fine.

¶Maior ſi intelligitur, quòd quicunque ordinat ad finem, etiam virtualiter, & implicitè cogitet de fine actu; falſa eſt, & falſitatem eius oſtendit D. S. in ſolutione, & in de Virtutibus vbi ſupra. Si autem intelligitur, quòd quicunque agit propter finem, quòd ille finis proponatur a ratione ipſi voluntati implicitè, ſic quòd proponat aliquid per virtualem dependentiam ad ipſum, conceditur. Ad minorem, verum, non actu ſemper cogitat, tamen quodcunq; cogitet volendum, ipſum proponitur virtualiter, vt dependens ab vltimo fine: quia nihil eſt volitum, niſi habens aliquam appetibilitatem, & ſi non plenum, tunc eſt volitum, vt habẽs aliquid perfecti appetibilis, quod eſt vltimus finis. Quare negatur conſequentia, quia ſufficit, quòd vltimus finis ſit virtualiter volitus in quolibet volito, & deſiderium vltimi finis ſit virtute in omnibus aliis deſiderii, ſicut cauſa in effectu.

Vtrum idem ſit finis vltimus omnium hominum.

Supra ar. 5. cor. Et 1. Ethic. lec. 9. col fin.

HAD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd non omnium hominum ſit vnus finis vltimus, maximè enim videtur vltimus finis eſſe hominis incommutabile bonum; ſed quidam auertuntur ab incommutabili bono peccando: non ergo omnium hominum vnus eſt vltimus finis.

¶ 2 Præterea ſecundùm vltimũ finem tota vita hominis regulatur: ſi igitur eſſet vnus vltimus finis omnium hominum; ſequeretur, quòd in hominibus non eſſent diuerſa ſtudia viuendi, quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea finis eſt actionis terminus; actiones autẽ ſunt ſingulatium; homines autem etſi conueniant in natura ſpeciei, tamen differunt ſm ea, quæ ad individua pertinent: non ergo oĩum hoĩum eſt vnus vltimus finis.

* Aug. c 3. & 4.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit. 13. de Trin.* quòd omnes homines conueniunt in appetendo vltimum finem, quæ eſt beatitudo.

¶Hic D.S. inquirit de vnitate vltimi finis per reſpectum ad omnes homines. Et quamuis ex articulo quinto ſatis habeatur, quòd eſt vnus vltimus finis ſecũdum communem rationem vltimi finis, quia tamen vltimus finis accipitur etiam alio modo pro vltimo fine præſtituto, ideo articulus ille non ſuperfluit. Vnde D.S. de Veri. Materia 27.q.7. Homini inditus eſt appetitus vltimi finis ſui in communi, vt ſcilicet naturaliter appetat ſe eſſe completum in bonitate. Sed in quo illa completio conſiſtat, vtrum in virtutibus, vel ſcientiis, vel delectationibus, vel huiuſmodi aliis, non eſt ei determinatum a natura: hæc ille, & quæſt. 5. præcedente dicit. Et ideo quod voluntas de neceſſitate vult, quaſi naturali inclinatione in ipſum determinata, eſt vltimus finis, vt beatitudo, & ea quæ in ipſa includuntur, vt eſt cognitio Veritatis, & alia huiuſmodi: ad alia verò non determinatur de neceſſitate, naturali inclinatione, ſed propria diſpoſitione abſq; omni neceſſitate, hæc ille: & Materia 24.q.7. ad ſextum, Fœlicitatẽ indeterminatè. & in vniuerſali omnis mens rationalis naturaliter appetat, & circa hoc deficere non poteſt; ſed in particulari non eſt determinatus motus voluntatis creaturæ ad quærendam fœlicitatem in hoc, vel in illo, hæc ille. Ex quibus patet, quòd non eſt ſuperfluitas, quamuis prius implicitè habitum ſit omnes habere eundem vltimum finem: cum hoc ſpecialius quæritur, & explicatur, an etiam ſit vnus finis præſtitutus liberè.

¶Reſpondeo dicendum, quòd de vltimo fine poſſumus loqui dupliciter, vno modo ſecundùm rationem vltimi finis, alio modo ſecundùm id, in quo finis vltimi ratio inuenitur.

¶D.S. primò præmittit diſtinctionem quendam bimembrem, ex qua poteſt trahi duplex intellectus quæſiti. Secundò conformiter dupliciter reſpondet. primò ibi, Quantum igitur, &c. ſecũdò ibi, Sed quantum, &c. & tertiò eaſdem reſponſiones declarat ſpecialiter ibi, Illud tamen, &c. Diſtinguit ergo quo ad primum, de vltimo fine, quòd dupliciter loqui poſſumus de eo. Vno modo formaliter ſecundùm rationem vltimi finis. Alio modo ſecundùm id, &c. Sicut & de quolibet nomine concreto, puta albo, poſſumus loqui de ſignificato, vel copulato.

¶Et nota, ꝙ valde differẽter ſe hñt ad appetitũ vltimus finis ſm rõnẽ vltimi finis, & illud, vel aliud, in quo vltimus finis cõſtituitur; primo nãque modo continet de per ſe obiectũ completũ voluntatis, & euidenter; ſecundo autem modo eſto, qñq; ſit maius bonũ, & perfectior vltimus finis, quàm vltimus finis ſecundùm communem rationem; quia tamen non euidenter continet rationem perfectæ obiecti voluntatis: ideo vltimus finis; primo modo neceſſariò mouet quo ad ſpecificationem actus, ſecundo autem modo non, vt etiam infra patebit q.5. art 8. Et per hoc patet, ꝙ non erit repugnantia in concluſionibus ſequentibus. Et hæc Scotus non videtur aduertiſſe in quarto, diſtinctio. 49. quæſtio. 9. ibi ſe remittit ad primum in diſtinctio. 1. quæſtio. 4. non enim, vt habet Capreolus in quarto, eadem diſt. q. 8. ad primum Scoti. Voluntas neceſſariò appetit vltimum finem, vel beatitudinem in communi, quia in ea eſt ſecundùm rem ratio omnis boni, & non in aliquo particulari, puta in Deo; ſed quia vltimus finis, vt ſic, importat propriam rationem, ex qua habet, quòd ſit per ſe obiectum voluntatis. Nullum autem particulare bonum hoc in propria ratione importat. Conſequenter cum dicit.

Scotus. Capreolus.

¶Quantum igitur ad rationẽ vltimi finis, omnes conueniunt in appetitu finis vltimi, quia omnes appetunt ſuam perfectionem adimpleri, quæ eſt ratio vltimi finis, vt dictum eſt.*

* Art 5. huius quæſt.

¶ Reſpondet iuxta primum membrum, & intellectum quæſiti, tali concluſione. Quantum ad rationem vltimi finis omnes conueniunt in appetitu vltimi finis, probatur. Omnes appetunt ſuam perfectionem adimpleri: ergo concluſio vera. Antecedens patet, quia naturaliter vnumquodq; appetit ſuam perfectionem, & maximè ſummam. Tenet conſequentia, quia hæc eſt ratio vltimi finis, ſcilicet eſſe perfectum bonum, & completum, vt patet articu. 5. Vbi, & patet hæc prima concluſio per tres rationes. Conſequenter ibi.

¶Sed quantum ad id, in quo iſta ratio inuenitur, non omnes homines cõueniunt in vltimo fine; nam quidam appetunt diuitias tanquam cõſummatum bonum, quidam verò voluptatem, quidam verò quodcunq; aliud; ſicut & omni guſtui delectabile eſt dulce, ſed quibuſdã maximè delectabilis eſt dulcedo vini, quibuſdam dulcedo mellis, aut alicuius talium.

¶Subiungit ſecundam reſponſionem, quo ad ſecundum membrum diſtinctionis, per talem concluſionem. Quantum ad id, in quo iſta ratio inuenitur, non omnes homines conueniunt; probatur experimentaliter, nam quidam appetunt diuitias, tanquam conſummatum bonum, quidam voluptatem, &c. ergo concluſio vera. Antecedens relinquitur notum: conſequentia clara. Et adiungit D.S. declarationem, & compoſſibilitatem illarum duarum concluſionum a ſimili in guſtu, quia omni guſtui delectabile eſt dulce, & in hoc conuenit guſtus omnium; ſed quibuſdam maximè delectabilis eſt dulcedo vini, aliis dulcedo inuenta in aliis, puta mellis, &c. Et huius ſimile ponit D. S. in quarto, diſtin. 49. quæſt. 1. artic. 3. quæſt. 1. ad primum, de viſibili duplici ſcilicet per ſe, & per accidens; & neceſſariò ab omnibus videtur per ſe obiectum, puta color, ſed non per accidens viſibile. Sic beatitudo, vel vltimus finis, eſt per ſe obiectum voluntatis, & in eius appetitu omnes conueniunt; ſed hoc perfectum bonum eſſe voluptatem, vel diuitias, vel virtutem, vel aliquid huiuſmodi, eſt per accidens, & ideo non eſt inconueniens eſſe circa hoc multos errores. Tunc ibi.

¶Illud

¶Illud tamẽ dulce oportet ſimpliciter eſſe melius delectabile, in quo maximè delectatur, qui habet optimum guſtum, & ſimiliter illud bonum oportet eſſe completiſſimum, quod tanquam vltimum finem appetit habens affectum benè diſpoſitum.

Concluſio tertia.

¶Declarat in quo ſpeciali ſecundùm veritatem ratio vltimi finis inueniatur, & poteſt eſſe tertia concluſio declaratoria probationis ſecundæ concluſionis: iſta. Illud bonũ oportet eſſe completiſſimum (ideſt in eo verè inuenitur ratio vltimi finis) quod tanquam finem vltimum appetit habens affectum benè diſpoſitum; probatur per ſimile de guſtu, quia illud dulce oportet ſimpliciter eſſe melius delectabile, in quo maximè delectatur, qui habet optimum guſtum: ergo ſimiliter illud bonum, &c. Tenet conſequentia a ſimili. Affectus autem benè diſpoſitus eſt, qui ſequitur rectam rationem rectè iudicantem; rectè autem iudicat ratio, quæ dicit illam rationem eſſe in eo, in quo ſecundùm veritatem eſt: eſt autem ſecundùm veritatem in Deo tantùm; ergo affectus tendens in Deum ſicut in vltimum finem eſt benè diſpoſitus, & tendit in id, in quo ratio vltimi finis verè reperitur.

Probatur concluſio.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam concluſionem reſponſiuam, quia conueniunt omnes homines in appetitu vltimi finis ſecundùm communem rationem, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd illi, qui peccant, auertuntur ab eo, in quo verè inuenitur ratio vltimi finis, non autem a b ipſa vltimi finis intentione, quã quærunt falsò in aliis rebus.

¶Ad maiorem diſtinguo. Bonum incommutabile eſt vltimus finis hominis materialiter ſecundùm rem. Conceditur, ſed negatur, quòd bonum incommutabile ſit vltimus finis formaliter, vel quòd dicat rationem vltimi finis euidenter in hac vita, quando bonum incommutabile non videtur clarè. Minor conceditur; ſed dico, quòd non auertuntur a ratione communi vltimi finis, quia & peccatores quærũt implere appetitum ſuum in rebus, in quibus non inuenitur ſecundum veritatem ratio vltimi finis. Vltra, non ergo, &c. Verũ, non omniũ eſt vnus vltimus finis materialiter ſecundùm præſtitutionem voluntatis; cũ hoc tamen ſtat, q̃ eſt vnus vltimus finis formaliter. ſ. ſecundùm rationem formalem vltimi finis.

¶Nota autem, quòd ratio tacta eſt circa corpus, quare incommutabile bonum non eſt per ſe formale obiectum voluntatis, quia ad per ſe obiectum formale, & neceſſariò mouens omnes, requiritur euidens cõtinentia totius boni, etiam quo ad nos; hanc autem habet vltimus finis, & non Deus pro hac vita. Dico autem in hac vita, quia Deus clarè viſus magis neceſſariò ab omnibus videntibus appeteretur, quàm hoc bonum ſecũdùm communem rationẽ beatitudinis, vel vltimi finis: vnde D.S. ſupra in quarto ad ſecundum dicit, quámuis Diuina viſio ſit ipſa beatitudo, non tamen ſequitur, quòd quicunque appetit beatitudinem, appetat Diuinam viſionem; quia beatitudo inquantum huiuſmodi importat per ſe obiectum voluntatis, non autem ipſa Diuina viſio. Sicut aliquis appetit dulce, qui tamen non appetit mel. Et ad tertium dicit, quãuis aliqui appetunt ea, quæ ſunt contraria beatitudini ſecundùm rei veritatem, tamen ſecundùm ſuam ęſtimationem non ſunt contraria, ſed perducentia ad eam: hæc ille. Et præſertim appetuntur contraria veræ beatitudini, ſub ratione beatitudinis in communi. Ex quibus patet ſolutio. Vnde hoc argumentum eſt pro ſecunda concluſione.

¶Ad ſecũdum dicendum, quòd diuerſa ſtudia viuendi contingunt in hominibus propter diuerſas res, in quibus quæritur ratio ſummi boni.

¶Ad aſſumptum dico, quòd ſecundùm vltimum finem formaliter, & materialiter ſimul, vita hominis regulatur, quia videlicet ex hoc, quòd quis intendit ad finem vltimum, & in tali re, ſecundùm hoc habet inſtumere actus ſuos. Vltra. Si igitur, &c. Verum ſi eſſet vnus vltimus finis formaliter ſecundum communẽ rationem, & materialiter ſimul, tunc non eſſent diuerſa ſtudia; ſed quia eſt vnus tantùm ſecundùm rationem formalem communem, & tamen non eſt vnus ſecundùm rem, in qua conſtituitur per opinionem, & ęſtimationem hominis; ideo ſtat, quòd ſunt diuerſa ſtudia. Vnde & hæc ratio probat ſecundam concluſionem, quòd non eſt vnus finis quantum ad id, in quo ratio vltimi finis inuenitur ſecundùm ęſtimationem hominum. Quare autem dico ſecundùm ęſtimationem hominum, patebit articulo ſequenti, quia & quantum ad rem ſecundùm veritatem eſt vnus vltimus finis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ etſi actiones ſint ſingulares, tamen primum principium agendi in eis eſt natura, quæ tendit ad vnum, vt dictum eſt. *

* Artic. 5. huius q.

¶Maior vera, finis eſt terminus actionis, ſed actionis quandoq; immaterialis ſequentis apprehenſionem intellectuam, quę poteſt eſſe alicuius termini vniuerſalis, & vniuerſaliter; & etiam poteſt eſſe rationis terminandi vniuerſalis, & vniuerſaliter, licet appetitus ſenſitiuus terminetur tantùm, vel ad particulare, vel ad aliquid vniuerſaliter. Immo & appetitus naturalis poteſt eſſe alicuius vniuerſaliter. Sicut materia appetit formam vniuerſaliter, & viſus videre, vel viſibile vniuerſaliter. Et dico, q̃ terminus vniuerſaliter eſt medium inter vniuerſalitatẽ & in particulari. Vnde voluntas vult naturaliter beatitudinem in communi; non quia feratur in vniuerſalitatem, nec quia in hoc particulare adæquatè, ſed in vltimum finem vniuerſaliter. Hæc nota propter Scotum in quarto, vbi ſupra in corp. Et de his infra q. 29. art. 6. Ad minorem dico, q̃ ſi intelligitur, q̃ actiones omnes, etiam immateriales ſint ſemper, & de neceſſitate ſingularium, ſicut terminorum, negatur, vt infra etiam tãgetur. Si autem intelligitur, q̃ actiones ſint ſingularium ſubſiſtentium, ſicut agentium quæ agunt, conceditur; ſed tamen natura cõmunis omnibus ſuppoſitis ſubſiſtentibus poteſt eſſe ratio agendi, & tendendi in aliquod communiter in omnibus. Et quia talis natura communis ſuppoſitis rationalibus, etiam includit id, quod eſt naturæ in communi; ideo etiam tendit in aliquod vnum, ſcilicet in per ſe obiectum voluntatis, ad quod ſe habet per modum naturæ, hoc eſt determinatè quo ad ſpecificationem. Vltra, ad ſubſumptam. Verum conueniunt in ſpecie, & differunt in individuo. Et ex hoc ipſo, ſicut ſpecies eſt communis, ita & illud quod ſequitur ſpeciem rationalem, ſcilicet eſſe determinatum ad per ſe obiectum voluntatis. Quare negatur conſequentia. Et pendet intellectus huius ſolutionis ex articulo quinto, &c.

Scotus.

Vtrum in illo vltimo fine hominis aliæ creaturæ conueniant.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, q̃ in vltimo fine hominis etiam omnia alia conueniant: finis enim reſpondet principio; ſed illud, quod eſt principium hominum. ſ. Deus, eſt etiam principium omniũ aliorũ: ergo in vltimo fine hominis omnia alia communicant. I

Infr q. 103. artic. 1. & 2. dist. 32. ar. 1. & 2. co. & 1. cõtra ca. 75. & li. 3 c. 17. 25. & 27 fin. & 97. & veri. q. 5. art 6. ad quartũ.

¶2 Præterea Dionyſ. dicit in lib. de diu. no. * q̃ Deus conuertit omnia ad ſeipſum tanquam ad vltimũ finem, ſed ipſe eſt vltimus finis hominis, quia ſolo ipſo fruẽdum eſt: ergo in fine vltimo hominis etiam alia conueniunt.

* Dionyſ. cap. 4. & 10.

¶3 Præterea. Finis vltimus hominis eſt obiectum voluntatis; ſed obiectum voluntatis eſt bonum vniuerſale, quod eſt finis omnium: ergo neceſſe eſt, quòd in vltimo fine hominis omnia conueniant.

¶Sed cõtra eſt, q̃ vltimus finis hominum eſt beatitudo quam omnes appetunt, vt Aug. dicit: * ſed non cadit in animalia expertia rationis vt beata ſint, ſicut Auguſtinus dicit in lib. 83. Quæſtionum. * non ergo in vltimo fine hominis alia conueniunt.

* Aug. 19. de Ciu. Dei. cap. 1. & 13. De Trinit. cap 3. & 4. * Q 5.

¶Hic agit de vnitate vltimi finis per reſpectum ad omnia creata. An non ſolùm omnium hominum, ſed etiam omnium creaturarum ſit vnus finis vltimus.

¶Et nota, q̃ non quæritur, an conueniant omnia in beatitudine hominis, ſed in vltimo fine, quia beatitudo ex parte habentis plus requirit, q̃ vltimus finis. Beatitudo enim requirit cognitionem intellectualem, non autem habere aliquo modo vltimum finem.

¶Nota ẽt, q̃ vltimus finis eſt duplex: vnus ſm rem, quæ eſt cauſa mouens agentẽ ad cauſandũ res; alius eſt vltimus finis, qa ab oĩbus deſideratus vt vltimus finis; & hoc explicitè, vel implicitè, vel ſcilicet in aliqua ſui participatione, vel ſimilitudine, & effectu, vel in ſeipſo. Et vtroq; modo poteſt intelligi quæſitum præſens.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut philoſophus dicit in quinto metaph. * finis dupliciter dicitur, ſcilicet cuius & quo, ideſt ipſa res, in qua ratio boni inuenitur, & vſus ſiue adeptio illius rei, ſicut ſi dicamus, q̃ motus corporis grauis finis eſt locus inferior vt res, vel hoc, quod eſt eſſe in loco inferiori vt vſus, & finis auari eſt, vel pecunia vt res, vel poſſeſſio pecuniæ vt vſus.

* Ariſtot. tex. 22.

¶D.S. quia reſpõſurus diſtinctè primò præmittit quoddam notabile diſtinctiuum bimembre; ſecundò reſpondet: iuxta primum membrum ibi. Si ergo, &c. Tertiò quo ad ſecundum. ibi, Si autem, &c. Notabile ergo diſtinctiuum fundatum in philoſopho. 5. metaphyſ. q̃ finis dicitur dupliciter. ſ. cuius, & quo. Finis cuius eſt idem, q̃ finis qui, ideſt ipſa res, in qua inuenitur ratio boni, & eſt id quod habetur. Finis autem quo, eſt vſus, vel adeptio finis qui, vel cuius. Et exponit D.S. membra diſtinctionis per exemplum naturale, & per exemplum morale humanum.

¶Et aduerte tamen, q̃ finis, quo dicitur eſſe vſus extenſo vocabulo etiam ad fruitionem, vel conſecutionem rei, quæ infra dicetur beatitudo formalis; & tamen iſti fines cuius, & quo, non ſunt propriè diſtincti fines ex æquo ſe habentes, ſed ex eis conſtituitur vnus finis totalis ipſius habentis; non enim res ipſa eſt finis, niſi mediante habitione, vel conſecutione.

¶Et nota, quòd hæc distinctio est alia distincta contra distinctionem præcedentis articuli, quia finis vltimus secundùm communem rationem, & finis quo, non sunt idem; nam irrationalia ẽsto consequantur, & habeant finem quo vltimum suum, non tamen extendunt se apprehendendo communem rationem vltimi finis, nec sunt idem, in quo ratio vltimi finis inuenitur secundùm æstimationem hominum, & finis qui omnium rerum, vt patebit statim, &c. Deinde cum dicit.

¶Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam rem, quæ est finis, sic in vltimo fine hominis omnia alia conueniunt, quia Deus est vltimus finis hominis, & omnium aliarum rerum.

Conclusio prima.

¶Respondet iuxta primum membrum tali conclusione. Si loquamur de vltimo fine hominis, quantum ad ipsam rem, quæ est finis, sic in vltimo fine hominis omnia conueniunt; probatur, quia Deus est vltimus finis hominis, & omnium aliarum rerum: igitur conclusio vera, consequentia clara. Antecedens reliquitur notum ex prima parte, quæstio. 44. artic. 4. vbi probatur, quòd Deus faciendo creaturas fecit propter suam bonitatem, sicut propter finem. Et vnaqueq; creatura intendit consequi suam perfectionem, quæ est similitudo perfectionis, & bonitatis diuinæ; & ita est finis vltimus ipsius fieri creaturæ, & ipsius agere. Et de hoc tertio contra Gentiles, capit 17. vbi probat, quòd Deus est finis, tanquam propter quem omnia facta sunt. In capitulis autem 18. & 19. ostendit, quòd est finis vltimus, propter quem omnia agunt. Omnia enim per motus, & actiones suas tendunt in Diuinam similitudinem, sicut in vltimum finem, & secundùm D.S. in de Veritate. Materia 22. quæst. 2. quia nihil est appetibile, nisi vt similitudo Dei; ideo est vltimus finis, & appetitur in omni fine saltem implicitè, vt ibidem declaratur.

Probatur conclusio.

Soluitur apparens repugnantia.

¶Nota, quòd circa istam conclusionem pòsset apparere repugnantia ad dicta in articulo præcedenti, vbi dictum est, quòd quãtum ad id, in quo ratio vltimi finis inuenitur, non omnes homines conueniant; nunc autem dicitur, quòd vltimus finis qui, vel cuius, est vnus omnium rerum, & omnium hominum, quæ videntur contrariari. Sed dicitur, quòd dictum præcedentis articuli intelligitur, quòd non omnes homines conueniunt, scilicet per præstitutionem liberam, & per æstimationem in eo, in quo opinantur inueniri rationem vltimi finis. Præsens autem dictum intelligitur de vltimo fine secundùm veritatem, & secundùm esse. Vnde prius dicebatur non conueniunt, hic dicitur esse vnus vltimus finis. Et quidem quòd Deus sit finis factionis omnium hominum non est difficultas. Et tamen in veritate est vltimus finis etiam appetitus hominis, etiam cum peccat; non quidem secundùm rationem specialem, vt est obiectum beatificum, & finis vltimus supernaturalis, vt in eum tendit charitas, immo sic peccantes ab ipso auertuntur. Sed est vltimus finis naturali modo in sui participatione, etiam peccantis: nam nec conuertitur ad creaturam fruendam, nisi vt habet aliquam participationem Diuinæ bonitatis. Et secundò peccator, licet non tendat peccando in beatitudinem præsertim supernaturalem, tendit tamen in bonitatem aliquam sub ratione vltimi finis secundùm communem rationem, vt dictum fuit, & cum hoc in Deum, vt est finis omnis boni, etiam naturalis, vel sensibilis. Stant ergo simul, quòd homines præstituendo sibi id, in quo putant rationem vltimi finis inueniri non conueniant, & tamen eorum sit vnus finis secũdùm veritatem, in quo secundùm rem conueniunt; sicut aliquis ponit rationem vltimi finis in voluptatibus, alius in virtutibus, & tamen vtrumq; quod appetit, & habet vt vltimum finem est deficiens, & participatio vltimi finis qui Deus est. Deinde ibi.

¶Si autem loquamur de vltimo fine hominis quantum ad consecutionem finis, sic in hoc fine hominis non communicant creaturæ irrationales: nam homo, & aliæ rationales creaturæ cõsequuntur vltimum finem cognoscendo, & amando Deum, quod non competit alijs creaturis, quæ adipiscuntur vltimum finem, inquantum participant aliquam similitudinem Dei, secundùm quòd sunt, vel viuunt, vel etiam cognoscunt. Et per hoc patet responsio ad obiecta: nam beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

Conclusio secunda. Probatur conclusio.

¶Subiungit secundam responsiuam partialiter conclusionem. Si loquimur de vltimo, &c. vt in principio huius litteræ, probatur, quia homo, & creaturæ aliæ rationales, ideſt intellectuales, amando, & cognoscendo, &c. sed hoc non conuenit aliis irrationabilibus: igitur, &c. Maior nota, quia intellectuales creaturæ beatificantur, quæ beatitudo consistit in cognitione, & amore Dei, & in vita etiam consequuntur, cognoscendo, & amando, &c. Minor patet, quia irrationales creaturæ solum adipiscuntur vltimum finem, participando similitudinem Dei, secundùm quòd sunt, vel viuunt, vel cognoscunt solùm sensibiliter, & ita tendunt in Deum solùm implicitè, sed rationalis explicitè, reducendo secundarios fines in ipsum Deum per viam resolutionis, appetendo Deum in se.

¶Nota pro intellectu claro huius conclusionis D. S. in secundo, distinct prima, quæst. 2. artic. 2. ad secundum. quòd cum bonitas Dei sit finis rerum, ad ipsam res diuersimodè se habent, ipse enim Deus habet eam perfectè secundùm suum esse; vnde summè bonus est, & etiam secundùm suam operationem, qua perfectè eam cognoscit, & amat; vnde beatus est, quia beatitudo est operatio perfecta, secundùm philosophum. Creatura autem intellectualis non attingit ad eam secundùm esse suum, vt ipsa sit summum bonum, sed secundùm operationem intelligendo, & amando eam; vnde particeps est beatitudinis, & non tantum bonitatis Diuinæ; sed creatura irrationalis accedit ad eam secũdum aliquam assimilationem, quamuis non pertingat neque secundùm operationem, neque secundùm esse, vnde est particeps bonitatis, sed non beatitudinis, hæc ille: Ex quibus patet intellectus dictorum, quia creatura rationalis habet finem vltimum quo cõsecutionem Dei, quæ est beatitudo viæ, vel patriæ; sed irrationalis consequitur in aliqua perfectione, quæ est quædam bonitas, sed non beatitudo: & per consequens homo cum alijs rationalibus habet alium finem quo, quàm creaturæ irrationales; licet id quod consequuntur sit idem, scilicet ipse Deus, quem tamẽ consequuntur alio modo, vt dictum est. In fine autem D.S. notat per determinationem corporis articuli satisfactum esse argumentis ante oppositum præmissis.

Aliqua participant bonitatem, sed nõ beatitudinem Diuinam.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione responsiua; & iam explicatum est per dictum D.S. in secundo, quia vltimus finis quo hominis, est beatitudo formalis, vt infra dicetur. Aliæ autem irrationales non habent vltimum finẽ quo, qui dicatur beatitudo, sed aliqua bonitas, quę est esse, vel operatio aliqua, sed imperfecta, quæ non meretur nomen, nec habet rem beatitudinis: ergo non conueniunt in vltimo fine quo. Et hãc glosam. D.S. notat, cum in fine dicit. Et per hoc, &c. quia beatitudo nominat adeptionem vltimi finis; & vult, quòd ratio in cõtrarium probet, quòd homo, & omnia alia non conueniunt in vltimo fine, qui est adeptio, & sic est pro secunda conclusione. Alia autem argumenta probant clarè cõclusionem primam, vt magis patebit.

¶Ad primũ ergo dico, ꝙ maior est sanè intelligenda in sensu, quo vtitur ea. D.S. prima par. q. 103. art. 2 in corp. & in de Malo, Materia 1. q. 1. in corp. & tertio contra Gentil. c. 24. non videlicet de principio, & fine durationis, vt sicut aliquid incœpit sic definat esse, nam sic falsa esset, vt patet de omnibus perpetuis secundùm veritatem fidei: Similiter beatitudo supernaturalis creaturæ incipit, nec tamen finem habet, vt infra patebit. Sed intelligitur de principio effectiuo agente, & fine principaliter intento, quia quanto agens est altius, tanto altior & communior finis sibi correspondet, vt patet de Rege, qui intendit altiorem finem, scilicet bonum totius regni, quàm rector vnius ciuitatis. Minor conceditur: ergo, &c. Verum est finis vltimus qui omnium, quem omnia appetunt, & quærunt vt vltimum finem suum, vel secundùm operationem perfectam, quæ est beatitudo, vt rationalis, vel secundùm aliquam participationẽ bonitatis. ¶Ad secũdum maior vera Deus conuertit omnia ad se vt finem qui, quia omnia capiunt assimilationem ad ipsum, vt finem vltimum quo, & ipse Deus est ratio appetibilitatis omnis boni, & perfectionis. Minor vera, est finis vltimus hominis qui, sed fruitio eius est finis quo, in qua fruitione nõ omnia cõueniunt cum homine; ergo &c. Verum finis qui appetitur ab omnibus explicitè vel implicitè est Deus. ¶Ad tertiũ, maior vera, finis vltimus secundùm communem rationem est obiectum primum voluntatis quo ad nos, vt patuit supra, finis autẽ vltimus secundùm rem, & specialem rationem. f. Deus non est obiectum, pro hoc ſtatu primum & per se, & patuit ratio articu. præcedenti. Ad minorem dico, ꝙ bonũ vniuersale dicitur dupliciter; vno modo, quia continet omnia bona permissiuè, & dicitur vniuersale, vt distingnitur contra hoc, vel illud, & sic continet sub se implicitè omnia bona etiam Deum ipsum, & sic est finis omnium, quia continet omnia bona appetibilia; sed alio modo est bonum vniuersale, quod est omne bonum actu, & distinctè, & tunc est idem quod bonum per essentiã, & sic est finis omniũ secũdùm rem; ergo, &c. Verũ in fine hominis vltimo quo ad nos, qui cõtinet bonũ vniuersale. i. commune ad omne bonum conueniunt omnia Et hoc argumẽtum magis probat, ꝙ in vltimo fine quo ad nos, qui est vniuersale bonum per inclusionẽ permissiuã omnis boni, conueniũt omnia alia, quæ ẽt appetunt vniuersale bonum, non quidẽ secundùm se totũ, sed secũdũ aliquã sui partẽ, homo aũt appetere põt vniuersale bonũ secũdùm se totũ, nec qeſcit, donec veniat ad vniuersale bonũ, qđ est per essentiã bonũ, & qđ includit actu omne bonum.

Finis conſpõdet principio, exponitur.

Vniuersale bonum dupliciter accipitur.

Quæstio Secunda.

De beatitudine hominis in quibus consistat.

DEinde considerandum est de beatitudine. Primò quidem in quibus sit. Secundò quid sit. Tertiò qualiter eam consequi possumus. I

¶Circa

Digitized by Google

¶ Circa primum quæruntur octo. Primò, vtrum beatitudo consistat in diuitijs. Secundò, vtrum in honoribus. Tertiò, vtrum in fama, siue in gloria. Quartò, vtrum in potestate. Quintò, vtrum in aliquo corporis bono. Sextò, vtrum in voluptate. Septimò, vtrum in aliquo bono animæ. Octauò, vtrum in aliquo bono creaturæ.

¶ Postquam ostensum est de vltimo fine ipsius hominis in communi. Hic consequenter agitur de illo in speciali, scilicet de beatitudine, quia vt patuit circa articulum vltimum præcedentis quæstionis, omnibus communis est vltimus finis, sed beatitudo est solum rationalis naturæ, & ita beatitudo est specialis finis rationalis creaturæ, & hominis. Vnde D. S. prima par. quæst. 26. artic. 1. nihil aliud sub nomine beatitudinis intelligitur nisi bonum perfectum intellectualis naturæ, cuius est suam sufficientiam cognoscere in bono quod habet, & cui competit, vt ei contingat aliquid bene, vel male, & sit suarum operationum domina, hæc ille: ex quibus patet, quòd beatitudo conuenit solum naturæ intellectuali, vltimus autem finis omnibus. Patet itaque ratio ordinis inter præcedentem, & hanc quæstionem. D. S. autem tractando de beatitudine tria facit; primò inquirit obiectum beatitudinis; secundò inquirit actum, ostendendo quid sit formaliter; tertiò inquirit modum consecutionis; secunda pars habetur quæst. 3. tertio & quinto. Ratio ordinis inter istas quæstiones est, quia obiectum est prius actu, & actus potentia, vt patet ex secundo de anima. quare prius de beatitudine obiectali, vel obiecto beatitudinis; secundò de actu, vel de beatitudine formali; tertiò de consecutione, quæ attribuitur potentiæ exequenti. Circa primum ergo tria facit; nam cum beatitudo habeat rationem boni, & cum bonum communiter diuidatur in bonum exterius possessum, in bonum corporis, & animæ; ideo per ordinem D. S. ostendit in nullo horum obiectiuè cõsistere beatitudinem. Primò itaque ostendit, quòd non in bono exteriori. Secundò, quòd non in bono corporis. Tertiò, quòd nec in bonis animæ, secunda pars, artic. 5. tertia in septimo. Bona autem exteriora ponuntur quattuor in genere, scilicet diuitiæ, honor, & gloria, atque potentia. Et secundum hoc in quattuor articulis sigillatim excluduntur ista ab obiecto beatitudinis.

Quid beatitudinis nomine.

Arist.

Vtrum beatitudo hominis consistat in diuitijs.

1. cõtra 10. & opusc 3. cap. 62. 264. Et opusc. 10. li. 1. c. 1. Et Matth. c. 5. c. 3. 4 & 5. Et 7th lect. 5. fin

* Prou. c. 3. & prou. 3. circa princ. Eccles. 10.

* Boetius.

* Arist. c. 5. primo pol. cap. 4. & 7.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis in diuitijs consistat, cum enim beatitudo sit vltimus finis hominis, in eo consistit, quod maximè in hominis affectu dominatur; huiusmodi autem sunt propriè diuitiæ, dicitur enim Eccles. 10. Pecuniæ obediunt omnia: ergo in diuitijs beatitudo hominis consistit.

¶ 3 Præterea. Secundùm Boetium in tertio de consolatio. * Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed in pecunijs omnia possideri videntur, quia vt philosophus dicit in quinto Ethicorum. * Ad hoc nummus est inuentus, vt sit quasi fideiussor habendi pro eo quodcunque homo voluerit: ergo in diuitijs beatitudo consistit.

¶ 3 Præterea. Desiderium summi boni, cum nunquam deficiat, videtur esse infinitum; sed hoc maximè in diuitijs inuenitur, quia auarus non implebitur pecunia, vt dicitur Eccl. 10. ergo in diuitijs beatitudo cõsistit.

Eccles. 10.

¶ Sed contra, bonum hominis in retinendo beatitudinem magis consistit, quàm in amittendo ipsam, sed sicut Boetius 3. de consolat. dicit. * Diuitiæ effundendo magis, quàm coacernando melius nitent, siquidem auaritia semper odiosos, claros facit largitas: ergo in diuitijs beatitudo non consistit.

* Libro 2. prosa 5.

¶ Hic D. S. primò inquirit, an beatitudo hominis, & vltimus finis, atque perfecti boni ratio, in diuitijs inueniatur.

¶ Nota, quòd beatitudo est vltimus finis hominis ab ipso secundùm communem rationem naturaliter desiderata, finis autem est, vel ipsa operatio, vel aliquid per operationem cõsequutum, & ita est duplex beatitudo, vt postea magis patebit. In isto ergo quæsito, & responsione non accipitur beatitudo pro fine formali vltimo, sed pro obiectali, & est tantum quærere, an diuitiæ sint tale bonũ, quod in affectu omnibus alijs præferẽdum sit, in quod omnia alia ordinentur sicut in finem, & ipsum in nullum aliud alterius, & an diuitiæ perfectè satient appetitum hominis: de istis Scot. in quarto, dist. 49. quæst. 1. in prima quęst. in secundo articulo dicit. Supponitur notum apud philosophos loquentes de ea, quòd beatitudo est bonum sufficiens, excludens scilicet defectum, vel indigentiã; est bonum perfectum, vel completum excludẽs imperfectionem, seu diminutionem, est bonum vltimatum excludens tendentiam, & ordinabilitatem ad completum bonum, est bonum quo habito completè benè est habenti, hæc ille: Ex quibus patet quid nominis beatitudinis. Quid autem secundum rem sit beatitudo, ponit ante ista, quia supremum appetibile, quod cuilibet naturæ intellectuali est propter se volendum, cui scilicet ex natura sua repugnat, quòd sit propter aliud volendum. His suppositis pro intellectu quæsiti, & terminorum videndum est de corpore.

Scotus.

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in diuitijs consistere. Sunt enim duplices diuitiæ, vt philosophus dicit in primo politicorum, * scilicet naturales, & artificiales. Naturales quidem diuitiæ sunt, quibus homini subuenitur ad defectus naturales tollendos, sicut cibus, & potus, vestimenta, vehicula, & habitacula, & alia huiusmodi. Diuitiæ artificiales sunt, quibus secundùm se non iuuatur, vt denarij; sed ars humana eos adinuenit propter facultatem commutationis, vt sint quasi mensura quædam rerum venalium.

* Arist. c. 6.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Impossibile est beatitudinem hominis in diuitijs consistere, probatur. Duplices sunt diuitiæ, scilicet naturales, & artificiales; sed in diuitijs naturalibus non potest consistere beatitudo; & multo minus in artificialibus; igitur conclusio vera. Huius rationis D. S. primò probat, & ponit maiorem cum conclusione; secundò primam partem minoris: ibi: Manifestum est, &c. tertiò secundam cum repetitione conclusionis: ibi. Diuitiæ autem, &c. Maior ergo patet, & est philosophi primo politicæ: & exponuntur partes eius clarè in littera. Consequenter cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd in diuitijs naturalibus beatitudo hominis esse non potest; quæruntur enim huiusmodi diuitiæ ad sustentandum naturam hominis; & ideo non possunt esse vltimus finis; sed magis ordinantur ad bonitatem, sicut ad finem; vnde ordine naturæ omnia huiusmodi sunt infra hominem, & propter hominem facta, secundùm illud Psalm. Omnia subiecisti sub pedibus eius.

Psalmus.

¶ Subiungit minorem quo ad primam partem, quam probat sic. Naturales diuitiæ quæruntur ad sustentandum naturam hominis, igitur nõ possunt esse eius vltimus finis, nec per consequẽs beatitudo; sed ordinantur in hominem, sicut ad finem saltem propinquum, & propter ipsum factæ, vt in Psalmo.

¶ Nota tamen D. S. in secundo, distinct. 0. prima, quæst. secunda, artic. tertio, quòd homo est finis non agentis, & causantis Dei; sed operis eius, cui omnis creatura vtilitatem affert, vt etiam ostendit D. S. tertio contra Gentiles, capit. 22. circa finem. Consequenter ibi.

¶ Diuitiæ autem artificiales non quæruntur, nisi propter naturales, non enim quærerentur, nisi quia per eas emuntur res ad vsum vitæ necessariæ; vnde multo minus habent rationem vltimi finis; impossibile est igitur beatitudinem, quæ est vltimus finis in diuitijs hominis esse.

¶ Annectit secundam partem minoris principalis, quam probat sic, quia diuitiæ artificiales non quæruntur, nisi propter naturales; ergo benè sequitur, si naturales non sunt fines, quòd nec artificiales. Assumptum illud patet, quia per artificiales oriuntur res ad vsum vitæ necessariæ, ideſt ad hoc sunt institutæ, & inuentæ, vt patuit circa maiorem, quare prima pars minoris vera; & per consequens conclusio quam D. S. in fine infert.

ARGVMENTVM in contrarium probat conclusionem respõsiuam. Et est secunda ratio, quam habet D. S. in ista materia, tertio contra Gentiles c. 30. Vide eundem in quarto, dist. 49. q. 1. artic. 1. q. 1. vbi ostendit in generali, quia in nullo bono corporali consistit beatitudo.

¶ Ad primum dicendum, quòd omnia corporalia obediunt pecuniæ quantum ad multitudinem stultorum, qui sola corporalia bona cognoscunt, quæ pecunia acquiri possunt: iudicium autem de bonis humanis non debet sumi a stultis, sed a sapientibus, sicut & iudicium de saporibus ab his, qui habent gustum benè moderatum.

¶ Ad maiorem patet ex dictis artic 7. quæſt. præceden. quia in eo conſiſtit beatitudo, quod dominatur in affectu ſapientis, & bene diſpoſito, ſicut illud dulce eſt delectabilius, in quo delectatur guſtus bene diſpoſitus. Ad minorem negatur ipſa ad ſenſum maioris; quia affectus bene diſpoſitus eſt, qui ſequitur non paſſionem, ſed rectum iudicium rationis: rectum autem iudicium rationis iudicat diuitias eſſe ad finem, & non finem. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd pecunia poſſunt haberi omnia venalia, non autem ſpiritualia, quæ vendi
Prouer. 17. non poſſunt: vnde dicitur Prouerbiorum 17. Quid prodeſt ſtulto diuitias habere, cum ſapientiam emere non poteſt?

¶ Quia maior iſta ſæpius verſatur in ore loquentium in hac materia, ideo oportet videre verum eius intellectum. Eam ergo D. S. intelligit in quarto, diſt. 49. quæſt. 1. artic. 2. quæſt. 2 ad primum.
Beatitudo eſt ſtatus, aggregatione omnium bonorum perfectus; quia omnia bona coadiuuant ad operationem perfectiſſimã, quæ eſt eſſentialiter ipſa beatitudo: quia omne bonum hominis in hac vita cooperatur ad perfectam operationem ipſius: ſicut habitus, & omnia bona naturalia, quæ etiam ordinantur ad beatitudinem patriæ, ſecundùm quòd per vſum eorum meremur. Et quamuis non omnia in beatitudine illa maneant per ſeipſa, manent tamen in ſibi ſuccedentibus, ſicut fidei ſuccedit viſio, & bonis temporalibus ſuccedit ſufficientia bonorum æternorum, hæc ille ibidem, licet non eodem ordine. Aliam ſolutionem habet
Boetius. D. S. infra quæſt. 3. artic. 2. ad ſecundum. quòd Boetius diffinit beatitudinem ſecundùm rationem communem, & ſecundùm ſtatum,
Durandus. quia beatus eſt in ſtatu boni perfecti; ſed nõ definit beatitudinem quantum ad eſſentiam, &c. Et hæc dicta explanat Durandus, vt habetur apud Capreolum in quarto, diſtinctio. 49. quæſtione 2 ad quintum, contra primam concluſionem, vbi habet, quòd beatitudo formalis poteſt accipi dupliciter: vno modo, prout includit
Auguſt. omne aliud, quod pertinet ad perfectionem hominis, ſiue ſecundùm corpus, ſiue ſecundùm animam, & ſic ſumitur ab Auguſt. 2. de Trinitate, quòd beatus eſt qui habet quicquid vult, & nihil malè vult. Conſtat enim, quòd quilibet rectè vult non tantum perfectionem vnam, vel vnum bonum; ſed omne illud quo indiget, & pertinet ad perfectionem eius. Et ſic etiam loquitur Boetius tertio de conſolatione dicens, quòd beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, & ſic ad beatitudinem hominis pertinet, quicquid pertinet ad perfectionem hominis, ſiue ſecundùm corpus, ſiue ſecundùm animam: & ſic non intendimus quærere, an beatitudo conſiſtat principaliter in viſione Diuinæ eſſentiæ, quia iam ſoluta eſſet quæſtio: immo nulla eſſet quæſtio, quia beatitudo hoc modo complectitur omnem perfectionem intellectus, & voluntatis, & corporis, nec tota conſiſtit in aliqua dictarum perfectionũm, & per cõſequens nec tota principaliter in aliquo actu eorum; alio modo dicitur beatitudo illud, quod eſt optimũ inter omnia bona, & omnes perfectiones humanas, & de iſta
Scotus concordat. proceſſit quæſtio, in quo actu, vel in qua perfectione cõſiſtat principalius: hæc ille, & bene, Scotus quoque in quarto, diſtin. 49. q. 1. in ſolutione primi argumenti ſic dicit. Auctoritatem Boetij oportet exponere, vel quòd hoc nomen beatitudo eſt æquiuocum, vel ad perfectionalem, ſeu completiuam extẽſiuè, ſiue intenſiuè acceptam; & iſta eſt deſcriptio beatitudinis acceptæ ſecundùm totalitatem extenſiuam; vel oportet dicere, ſi accipiatur pro totalitate intenſiua, quòd eſt ſtatus perfectus aggregatione omnium bonorum in vno bono eminenter, & vnitiuè continente, vel ſi in illo non eſt aggregatio propter ſimplicitatem, tunc tertio modo aggregatiuè debet intelligi tanquam præcedens, vel concomitans illum ſtatum perfectum, non autem de eius eſſentia: hæc ille. Ex quibus patet, quomodo intelligitur auctoritas inducta in maiore, quia non intelligitur de beatitudine eſſentialiter dicta, quaſi ipſa conſiſtat in multis bonis; ſed intelligitur de beatitudine ſecundùm communem rationem, quia ſcilicet in ſtatu beatitudinis habentur omnia bona, & quia ad beatitudinem omnia bona requiruntur antecedenter, vel conſequenter. Patet etiam, quia nihil apparentiæ habent, qui iſtam auctoritatem Boetij applicant ad probandam beatitudinem eſſe in actu voluntatis principaliter, quia ita probarem, quòd in actu intellectus; non enim loquitur, ſicut diſputantes loquuntur, cum veniunt in quæſtione; An beatitudo ſit actus intellectus, vel voluntatis. Iſti enim accipiunt beatitudinem ſecundo modo quem ponit Durandus. Ad minorem negatur ipſa: immo non omnia habentur in pecuniis, nec formaliter, nec ſupereminenter, nec virtualiter; ſed ſolùm habentur bona aliqua venalia virtualiter in pecuniis: ſed iſta ſunt minima bona, nec in ipſis eſt beatitudo. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus naturalium diuitiarum non eſt infinitus, quia ſecundùm certã menſuram ſufficiunt naturæ; ſed appetitus diuitiarum artificialium eſt infinitus; quia deſeruit concupiſcentiæ inordinatæ, quæ non modificatur, vt patet per philoſophũ primo politicorum: * aliter tamen eſt infinitum deſiderium diuitiarum, & deſiderium ſummi boni: nam ſummum bonum quanto perfectius poſſidetur, tanto ipſum magis amatur, & alia contemnuntur, quia quanto magis habetur, magis cognoſcitur; & ideo dicitur Eccle- Eccleſi. 24.
ſiaſt. 24. Qui edunt me, adhuc eſurient; ſed in appetitu diuitiarum: & quorumcunq; temporalium bonorum, eſt èconuerſo: nam quando iam habentur ipſa contemnũtur, & alia appetũtur, ſecundùm quod ſignificatur Ioã. 4; cum Dominus dicit: Qui bibit ex hac aqua, per quam D. Ioãnes.
temporalia ſignificantur, ſitiet iterum: & hoc ideo, quia eorum inſufficientia magis cognoſcitur cum habentur; & ideo hoc ipſum oſtendit eorum imperfectionem, & quòd in eis ſummum bonum non conſiſtit.

* Ariſt. c. 4.

¶ Maioris intellectus requirit infra habenda. quæſt. 33. artic. 2. quia deſiderium capitur dupliciter; vno modo pro excluſione faſtidij, & continuatione complacentiæ, & delectationis in re habita; alio modo capitur pro appetitu abſentis non habiti. Tunc dicitur ad maiorem, quòd deſiderium ſummi boni eſt infinitum, quaſi duratiuè; quia ſemper eſt deſiderium beatitudinis etiam habitæ, quia nunquam habetur eius faſtidium, ſed non eſt eius habitæ deſiderium propriè dictum, quaſi quis velit habere eam maiorem, vel meliorem, aut aliam beatitudinem.

¶ Ad minorem negatur, quòd tale deſiderium quale eſt, cum beatitudine habita ſit de pecuniis, quia habitæ contemnuntur, & aliæ appetuntur; vnde cum habitis ſemper eſt deſiderium propriè dictum de aliis pecuniis non habitis; ſed deſiderium, quod eſt cum beatitudine, eſt deſiderium improprium, ideſt excluſio faſtidij de ipſa beatitudine habita. Secundò, minor etiam non eſt vera, quia nec diuitiarum quarumlibet eſt infinitum deſiderium, vel concupiſcentia; vt patebit infra quæſt. 30. artic. 3. & 4. quia naturales deſiderantur finitè, ſecus de artificialibus, quarum concupiſcentia innaturalis eſt infinita, non quidem entitatiuè, ſed obiectiuè, & hoc ſyncathegoreumaticè. Quare negatur conſequentia.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in honoribus.

K

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis in honoribus conſiſtat: beatitudo enim, ſiue fœlicitas eſt præmium virtutis: vt philoſophus dicit in primo Ethicorum. * ſed honor maximè videtur eſſe id, quod eſt virtutis præmium, vt philoſophus dicit in quarto Ethicorum: ergo in honore maximè conſiſtit beatitudo.

¶ 2 Præterea illud, quod conuenit Deo, & excellentiſſimis, maximè videtur eſſe beatitudo, quæ eſt bonum perfectum: ſed huiuſmodi eſt honor, vt philoſophus dicit in quarto Ethicorum: * & prima ad Timoth. 1. dicit Apoſtolus: Soli Deo honor, & gloria: ergo in honore conſiſtit beatitudo.

¶ 3 Præterea. Illud, quod eſt magis deſideratum ab hominibus eſt beatitudo: ſed nihil videtur eſſe magis deſiderabile ab hominibus, quàm honor, quia omnes patiuntur iacturam in omnibus aliis rebus, ne patiantur aliquod detrimentum ſui honoris: ergo in honore beatitudo conſiſtit.

¶ Sed contra. Beatitudo eſt in beato, honor autem non eſt in eo, qui honoratur; ſed magis in honorante, qui reuerentiam exhibet honorato, vt philoſophus dicit in primo Ethicorum: * ergo in honore beatitudo non conſiſtit.

¶ Hic quæritur de quodam alio bono corporali, ſcilicet honore: an ipſe honor ſit beatitudo perfectè faciens, & habeat rationem vltimi finis. Supponit autem hæc quæſtio, quod D. S. ſecunda ſecundæ, quæſt. 103. ex intentione determinat: videlicet, quòd honor importat aliquod corporale. Intelligitur enim, & verum eſt de honore coram hominibus, qui adinuicem teſtimonium excellentiæ facere non poſſunt, niſi per aliqua ſigna exteriora, vel verborum, vel factorum, ſecus de honore coram Deo, qui in ſolo interiori motu conſiſtere poteſt. Quærit autem D. S. de honore mundano, & ab hominibus ad homines.

¶ Reſpon-

Digitized by Google

¶Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem consistere in honore: honor enim exhibetur alicui propter aliquam eius excellentiam; & ita est signũ & testimonium quoddam illius excellentiæ, quæ est in honorato: excellentia autem hominis maximè attenditur circa beatitudinem, quæ est hominis bonum perfectum, & secundùm partes eius, ideſt secũdùm illa bona, quibus aliquis modus beatitudinis participatur, & ideo honor potest quidem consequi beatitudinem, sed principaliter in eo beatitudo consistere non potest.

¶D.S. respondet tali conclusione: honor quidem potest consequi beatitudinem; sed in eo principaliter consistere non potest: immo impossibile est, quòd in eo cõsistat, probatur, honor exhibetur alicui propter excellentiam, & est signum, & testimonium quoddam istius excellentiæ, quæ est in honorato, scilicet præexistens: sed excellentia maximè attenditur circa beatitudinem, & secundum partes eius: igitur sequitur conclusio. Maior patet ex ratione honoris. Minor patet, quia beatitudo est bonum perfectum, & excellens, per consequens maximè honorabile, & etiam partibus eius debetur honor, ideſt illis, quæ propriquè participãt aliquid beatitudinis, scilicet virtutibus, & bonis virtutis operationibus. vide de hoc secunda secundæ, quæstio. 145. artic. 1. ad secundum. quia aliquibus debetur honor, quæ sunt supra virtutem, quæ sunt virtute excellentiora, scilicet Deo, & beatitudini: aliquibus etiam, quæ sunt ipsa virtutes, inquantum coadiuuant ad opera virtutis, vide & ad primum ibidem.

¶Nota, quòd hæc probatio fundatur in opposita conditione honoris ad rationem beatitudinis; nam beatitudinis ratio consistit in hoc, quod est bonum excellens propter se appetitum, & facit maximam excellentiam, per consequens nec eam præsupponit: honor verò ex propria ratione præsupponit excellentiam, quare non est beatitudo; sed eam præsupponit, vel aliquam eius partem, ideſt perfectionem aliquam, præsertim quæ est secundùm virtutẽ: quia honor in veritate non debetur nisi virtuti; licet aliqui volucrint, vt habetur quarto ethicorum, quòd etiam debeatur nobilitati, potentiæ, & diuitiis, &c. vide pro ista conclusione plures alias rationes in tertio contra Gentes cap. 28.

Arist.

ARGVMENTVM in cõtrarium cõfirmat cõclusionẽ respõsiua.

¶Nota tamen, quòd honoratus dicitur exhibere reuerentiam, non quia idem sit honor, & reuerentia, cùm honor sit quoddam extrinsecum, reuerentia verò sit actus spiritualis interior; sed quia honor est protestatio reuerentiæ, quæ est eius motiuum, & finis, vt patet secunda secundæ. q. 103. artic. 1. ad primum: honor etiam dicitur esse in honorante non tam subiectiuè, quàm principiatiuè, & impurativè: quia cum sit quoddã exterius non nominat aliquid inhærens: & tamen dicitur esse in honorante modo morali, vbi omne quod est ab aliquo voluntariè dicitur esse in eo, &c.

Dub 3m.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd honor non est præmium virtutis, propter quod virtuosi operantur; sed accipiunt honorem ab hominibus loco præmij, quasi a non habentibus ad dandum maius: verum autem præmium virtutis est ipsa beatitudo, propter quam virtuosi operantur, si autem propter honorem operarentur, iam non esset virtus, sed magis ambitio.

Arist.

¶Ad maiorem, beatitudo est præmium virtutis intentũ, & quæsitum a virtuoso tanquam finis virtutis. Minor exponitur a D.S. secunda secundæ vbi iam ad secundum, & q. 131. art. 1. ad secũdum. quia si intelligitur, q honor sit præmium virtutis quæsitum a virtuoso, negatur, immo secundùm philosophum. 3. ethi. aqui propter solum honorem bona faciunt, vel mala vitant, non sunt virtuosi; sed pro præmio virtuosus expetit beatitudinem, quæ est finis virtutis. Si autem intelligitur minor, q honor sit præmium virtutis ex parte aliorum, qui non habent aliquod maius, quod virtuoso retribuant, quam honorem, concedatur: sed hoc ipso, q honor isto modo sit præmium magnum, est, quia est testimonium excellentiæ præexistentis, & sic non est finis virtutis, sed magis econtra. Beatitudo autem est finis virtutis. Quare negatur consequentia.

¶Ad secũdum dicendum, quòd honor debetur Deo, & excellentissimis in signum, vel testimonium excellentiæ præexistentis; non quòd ipse honor faciat eos excellentes.

¶Ad maiorem id quod conuenit excellentissimis formaliter, ideſt quod facit formaliter excellentes simpliciter, hoc est beatitudo: si autem conuenit excellentissimis finaliter, ideſt exhibetur propter excellentiam, tunc non oportet, q sit beatitudo, sed quòd beatitudo est causa eius motiua, & finalis. Ad minorem, verum conuenit excellentissimis honor, sed secundo modo, non primo, quia honor noster non facit Deum excellentem, sed debetur sibi propter excellentiam præexistentem: ergo &c. negatur consequentia: sed sequitur, quòd honor sit effectus debitus beatitudinis.

¶Ad tertium dicendum, q ex naturali desiderio beatitudinis quam consequitur honor, vt dictum * est, contingit, q homines maximè honorẽ desiderãt: vnde quærunt homines maximè honorari à sapientibus, quorum iudicio credunt se esse excellentes, vel fœlices. * In cor q.

¶Ad maiorem, quod est magis desideratum propter se, tanquam finis ab hominibus rationalibus est beatitudo, sed non oportet, q si sit appetitum ab irrationalibus, vel etiam si appetatur multum ab vtẽtibus ratione recta, sed propter aliud per se maximè appetibile. Minor negatur ad sensum maioris: tum primò, quia non appetitur propter se, sed propter excellentiam, tum quia virtuosus, vt dictum est, qui vtitur recta ratione non quærit honorem vt finem. Quare negatur consequentia.

Vtrum beatitudo hominis consistat in fama, vel gloria.

K

AD tertium sic proceditur. Videtur, q beatitudo hominis cõsistat in gloria: in eo enim videtur beatitudo cõsistere, quod redditur sanctis pro tribulationibus, quas in mundo patiuntur, huiusmodi aũt est gloria: dicit enim Apostolus Rom. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: ergo beatitudo consistit in gloria. 3 cõt c 29. Et opusc 3. cap. 108. & 264 Et opu. 20 lib. 2 c 7. & 8. D. Paulus.

¶2 Præterea. Bonum est diffusiuum sui, vt patet per Dionys. 4. c. de di. no. * sed per gloriam bonum hominis maximè diffunditur in notitiam aliorum, quia gloria, vt Ambrosius dicit. * nihil aliud est, quàm clara cum laude notitia; ergo beatitudo hominis consistit in gloria. *Dionysi*. Id habet Augustin in lib. 13 q. 31. *Ambros*.

¶3 Præterea. Beatitudo est stabilissimum bonorum; hoc autẽ esse videtur fama, vel gloria; quia per hanc quodammodo homines æternitatẽ sortiuntur: vnde Boetius dicit in lib. de cõsolatione. * Vos immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis: ergo beatitudo consistit in fama, seu gloria. * Boetius li. 2. prosa 7.

¶Sed contra. Beatitudo est verum hominis bonum; sed famam, seu gloriam contingit esse falsam, vt enim dicit Boetius in lib. 4. de consolatione. * Plures magnum sæpe nomẽ falsis vulgi opinionibus attulerunt, quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falsò prædicantur; suis ipsi necesse est laudibus erubescant: non ergo beatitudo hominis consistit in fama, seu gloria. * Boetius prosa 6.

¶Hic D.S. quærit de alio humano exteriori bono, scilicet de gloria, quæ & ipsa includit aliquod sensibile, ad minus laudem vocalem: & ideo inter corporalia bona exteriora computatur. Secundùm enim Tullium, gloria consistit in celebritate famæ, quæ vtiq; non est sine vocali locutione hominum, vel scriptura sensibili. Est autẽ secundum D.S. secunda secundæ vbi supra, & q. 103. art. 1. ad tertium. gloria est effectus honoris. Ex hoc namq; quòd aliquis honoratur, redditur clarus in oculis aliorum, & ex hoc, q testificamur de bonitate, & excellentia alicuius, clarescit bonitas eius in notitia plurimorum: hoc enim importat nomen gloriæ. Et secundùm D.S. tertio contra Gentil. cap. 29., honor est finis gloriæ: nam ad hoc volunt homines innotescere cum laude, & claritate quadam, vt ab eis, quibus innotescunt, honorentur; & ita gloria est propter honorem quæsita: non est enim inconueniens, vt honor sit causa quodammodo efficiens gloriæ in honorantibus aliquibus, & finalis in honorato. Patet ex his ordo congruus huius articuli ad præcedentem.

¶Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis in fama, seu gloria humana consistere: nam gloria nihil aliud est, quàm clara notitia cum laude, vt Ambrosius dicit: * res autem cognita aliter comparatur ad cognitionem Diuinam, & aliter ad cognitionem humanam: humana enim cognitio a rebus cognitis causatur; sed Diuina cognitio est causa rerum cognitarum: vnde perfectio humani boni, quæ beatitudo dicitur, non potest causari a notitia humana: sed magis notitia humana de beatitudine alicuius procedit, & quodammodo causatur ab ipsa humana beatitudine, vel inchoata, vel perfecta; & ideo in fama, vel in gloria non potest consistere hominis beatitudo. * Ambrosius loco supra citato. Idem habet Aug. in lib. 83 quæstio. q. 31.

¶D.S. respondet tali conclusione; in fama, vel gloria hominum non potest cõsistere hominis beatitudo; sed ex gloria, quę est apud Deum dependet hominis beatitudo: hanc conclusionem probat dupliciter; secundo modo ibi. Est etiam aliud, &c. Circa primum, ponit & probat primò primam partem, secundò secundam, ibi, Sed bonum, &c. Intelligitur autem prima pars, quòd in gloria hominum, vel humana non consistit hominis beatitudo, nec formaliter, nec causaliter, sicut in gloria Dei consistit causaliter, & probatur sic. Gloria nihil aliud est, quàm clara notitia cum laude, sed perfectio humani boni, quæ beatitudo dicitur, non potest causari a notitia humana, sed magis econtra: igitur prima pars vera. Maior relinquitur nota ex ratione, & auctoritate Ambrosij. Minor probatur ex differẽti habitudine rei cognitæ ad cognitionem humanam, & Diuinam; quia humana notitia a re dependet, præsertim speculativa. Deinde cum dicit.

¶Sed bonum hominis dependet sicut ex causa ex cognitione Dei, & ideo ex gloria, quæ est apud Deum dependet beatitudo hominis, sicut ex causa sua, secundùm illud Psalm. Eripiam eum, & glorificabo eum, longitudine dierum adimplebo eum, & ostendam illi salutare meum. Psalmus.

¶Subiungit secundam partem conclusionis respon. quam probat sic. Gloria est clara notitia cum laude, sed bonum hominis sicut ex causa dependet ex cognitione Diuina, ergo hominis beatitudo potest dependere ex gloria, quæ est apud Deum. Maior habita est est prius. Minor etiam patuit, quia Diuina notitia est causa rerum cognitarum. Et confirmatur hæc secunda pars auctoritate Psal. in littera.

¶ Circa hanc secundam partem aduerte, quòd D.S. videtur hic aliter loqui de gloria apud Deũ, quàm in de Malo Materia 9. q. 1. ad quintum. Vbi accipit gloriam pro notitia quam homo habet de Deo cum laude ipsius Dei: & sic gloria est formaliter hominis beatitudo, si sit notitia, & visio patriæ: sic non loquitur hæc secunda pars conclusionis. vide tertio contra Gentil. cap. 62. Si autem gloria Dei, vel gloria hominis apud Deum, dicatur notitia quam Deus habet de sancto vel beato, qui & facit eum laudabilem; sic in tali notitia Dei consistit beatitudo hominis causaliter: & sic loquitur D. S. hic. An autem gloria primo modo accepta sit idem conuertibiliter cum beatitudine patriæ, quæ est actus secundus. vide Capreolum in secundo, dist. 26. ad primum contra secundam conclusionem, vbi habet, quòd non, & in quarto, dist. 49. quæst. 1. ad quartum Scoti contra primam conclusionẽ. vide & infra q. 110. artic. 4. vbi multa de hoc dicuntur. Deinde ibi.

Gloria apũ Deum varię dicitur.

Capreolus.

¶ Est etiam aliud considerandum, quòd humana notitia sæpe fallitur, & præcipuè in singularibus contingentibus, cuiusmodi sunt actus humani; & ideo frequenter humana gloria fallax est: sed quia Deus falli non potest, eius gloria vera est, propter quod dicitur 2. ad Corin. 10. Ille probatus est quem Deus commendat. D. Paulus.

¶ Probat prædictam conclusionem aliter quo ad ambas partes sic. Gloria humana est fallax, Dei autem vera; ergo in prima nulla consistit beatitudo, & nullo modo: in secunda autem consistit saltem causaliter. Assumptum probatur quo ad primam partem ratione, quia gloria humana est notitia humana; sed notitia humana sæpe fallitur præcipuè in singularibus contingentibus, cuiusmodi sunt actus humani: ergo gloria habet plurimum incertitudinis, & erroris: vnde sæpe laudatur & famatur vt bonus, qui nihil valet: secunda pars assumpti patet auctoritate, &c. plures rationes. vide in D.S. vbi supra, contra Genti. &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis. Nec valet arguere, quòd saltem consistat in vera laude, quia si est vera, præsupponit bonitatem laudati, & per consequens non facit ipsum per se bonum, vt patet ad secundum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus non loquitur ibi de gloria, q̃ est ab hominibus; sed de gloria, quæ est a Deo coram angelis eius: vnde dicitur Marc. 8. Filius hominis confitebitur eum in gloria patris sui, coram angelis eius. D. Marcus.

¶Maior conceditur. Ad minorem dico, quòd loquitur de gloria, quæ est a Deo, & quam quis habet de Deo; talis enim est beatitudo: vnde videtur D. S. loqui de gloria in hac solutione, vt loquitur in de Malo, scilicet pro gloria, ideſt notitia hominis quam habet in patria de Deo; nec hoc est equiuocare, quia vna gloria ad aliam consequitur, sicut effectus ad causam. Gloria enim hominis formaliter, ideſt notitia sua clara quam habet de Deo est effectus gloriæ, ideſt notitiæ, quæ est in Deo practica, & hæc ratio probat secundam partem conclusionis.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum alicuius hominis, quod per famam, vel gloriam est in cognitione multorum, si cognitio quidem vera sit, oportet quòd deriuetur a bono existente in ipso: & sic præsupponit perfectam beatitudinem, vel inchoatam.

¶Si autem cognitio falsa sit, non concordat rei, & sic bonum non inuenitur in eo, cuius fama celebris habetur: vnde patet, quòd fama nullo modo potest facere hominem bonum.

¶Maior vera ad sensum habitum. quæst. 1. artic. 4. ad primum: quia bonum diffundit se finaliter, & est ratio diffundendi se secũdum veritatem, & communicationem sui ad alia. Ad minorem, primò, diffundit se quidem bonum hominis per gloriam non propriè se communicando alijs, sed solùm veniẽdo in notitiam ablq; sui reali participatione. Sciunt enim multi de excellentia alicuius, qui nihil excellentiæ participant. Secundò dicitur, quòd esto aliqualiter diffundatur bonum in notitiam per gloriã, non tamen gloria facit bonum, sed si est vera gloria, tunc præsupponit bonũ. Si autem falsa, sic nec ipsa est bona, nec bonum præsupponit, & per consequens nec facit hominem beatum, nec procedit a beatitudine: ergo negatur consequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd fama non habet stabilitatem, immo falso rumore de facili perditur; & si stabilis aliquando perseueret, hoc est per accidens: sed beatitudo habet per se stabilitatem, & semper.

¶Maior vera, quia habet stabilitatem ex propria ratione, vt patebit infra quæst. 5 artic. 4. & de hoc Scotus in quarto, dist. 49. q. 5. ad longum disputat, vnde beatitudo habeat perpetuitatem. Minor negatur, quòd fama sit per se stabilis, quia valde facilè contrario rumore deperditur; quare ex propria ratione non habet, q̃ semper maneat fama hominum, nam ex conditione subiecti, scilicet hominis, fama habet vt facilè ammittatur, qui magis pronus est ad credendum mala, quàm bona: si autem perpetuetur, hoc est per accidens, vel ex dispositione Diuina, vel quia egregia facta inscribuntur. Fama autem consistit in opinione, & laude humana per se, quæ facilè mutantur. Quare negatur consequentia. Scotus.

Vtrum beatitudo hominis consistat in potestate.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo consistat in potestate: omnia enim appetũt assimilari Deo tanquam vltimo fini, & primo principio; sed homines, qui in potestatibus sunt, propter similitudinem potestatis, maximè videntur esse Deo cõformes: vnde in scriptura Dij vocantur, vt patet Exo. 23. Dijs nõ detrahes: ergo in potestate beatitudo consistit. L 3 cont. c. 31. Et opusc. 3. c. 108. & 124. Exo. 23.

¶ 2 Præterea. Beatitudo est bonum perfectum, sed perfectissimum est, quòd homo etiam aliquos congruè possit regere, quod cõuenit his, qui in potestatibus sunt constituti: ergo beatitudo consistit in potestate.

¶ 3 Præterea. Beatitudo, cum sit maximè appetibilis, opponitur ei, quod maximè est fugiendum: sed homines maximè fugiunt seruitutem, cui contraponitur potestas: ergo in potestate beatitudo consistit.

¶ Sed contra. Beatitudo est perfectum bonum, sed potestas est maximè imperfecta; vt enim dicit Boetius 3. de consolat. * Potestas humana sollicitudinum morsus expellere, formidinum aculeos vitare nequit: & postea, potentem censes, cui satellites latus ambiunt, qui quos terret ipse plus metuit: non igitur beatitudo consistit in potestate. * Boetius prosa 5.

¶ Hic inquirit de quarto temporali bono exteriori: non enim intelligitur quæsitum de potestate, ideſt virtute operatiua hominum intrinseca, & propria; sed de potestate mundana, quæ est bonum exterius, inquantum secundùm D. S. tertio contra Gentiles cap 31. dependet ab opinionibus, & fauoribus, & obedientia hominum subditorum exteriorum: reputatur enim potestas mundana, quicquid præsidens cum auxilio suorum subditorum facere potest.

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem in potestate consistere propter duo. Primò quidem, quia potestas habet rationem principij, vt patet in quinto metaphysicorum. * Beatitudo autem habet rationem vltimi finis. * Arist. text. 17.

¶D.S.

Digitized by Google

¶D. Sahle duo facit principaliter; primò reſpondet ad præſens quæſitum; ſecundò reſpondet iterum ad quattuor quæſita in his articulis præmiſſa, quod deducit quattuor rationibus generalibus. ibi: Poſſunt, &c. Primùm peragit tali concluſione reſponſiua. Impoſſibile eſt beatitudinem in poteſtate conſiſtere; probatur dupliciter. ſecundo ibi: Secundò quia, &c. Primò ſic. Beatitudo habet rationem vltimi finis, ſed poteſtas non habet rationem vltimi finis: igitur, &c. Maior nota; minor probatur, quia poteſtas habet rationem principij, ſcilicet actionis ordinatæ in finem: nam poteſtas, quinto metaphyſicorum. tex. commen. 17. in D. S. lect. 12. eſt principium motus, aut mutationis in diuerſo, inquantum diuerſum: & intelligitur de poteſtate, ideſt potentia actiua, vt ibidem exponitur. Patet igitur minor, quòd poteſtas non eſt vltimum, ſed ex natura ordinatur ad actionem, vel operatum, ſicut ad finem. Conſequenter cum dicit.

¶ Secundò, quia poteſtas ſe habet ad bonum, & ad malum: beatitudo autem eſt proprium, & perfectum hominis bonum; vnde magis poſſet conſiſtere beatitudo aliqua in bono vſu poteſtatis, qui eſt per virtutem, quàm in ipſa poteſtate.

¶ Probat aliter eandem concluſionem ſic. Beatitudo eſt proprium, & perfectum bonum hominis; ſed poteſtas non eſt huiuſmodi; igitur &c. probatur minor, quia poteſtas ſe habet ad bonum, & malum hominis, ſcilicet inquantum homo eſt: nam tale huiuſmodi bonum eſt ſecundùm rationem eſſe: vtuntur autem pleriq; poteſtate mundana malè, & ad malum: ergo non eſt bonum perfectum, quia tale non eſt niſi bonum; poteſtas autem, qua quis malè vtitur eſt mala, vt ſic. Ex iſta probatione D. S. infert per modum corollarij, quòd magis poſſit conſiſtere beatitudo in bono vſu poteſtatis, qui eſt per virtutem: patet ex dictis, quia in eo magis conſiſtit beatitudo, quod eſt bonum tantùm, & nunquam malum, ſed vſus bonus poteſtatis eſt tantùm bonus, & ſemper ſe habet ad bonum, non poteſtas ipſa. Dicit autem corollarium aliqua beatitudo: quia non perfecta & conſummata; ſed inchoatio veræ beatitudinis, & aliqualis beatitudo viæ imperfecta; quia videlicet vſus virtuoſus eſt meritum veræ beatitudinis; vnde D. S. primo libro de regimine principum, oſtendit bonos principes, & rectores plurimum mereri.

¶ Poſſunt autem quattuor generales cauſæ induci ad oſtendendum, quòd in nullo præmiſſorum exteriorum bonorum beatitudo conſiſtit: quarum prima eſt, quòd cum beatitudo ſit ſummum hominis bonum non compatitur ſecum aliquod malum; omnia autem prædicta poſſunt inueniri & in bonis, & in malis. Secunda ratio eſt, quia cum de ratione beatitudinis ſit, quòd ſit per ſe ſufficiens, vt patet in primo Ethicorum. * neceſſe eſt, quòd beatitudine adepta nullum bonum neceſſarium homini deſit, adeptis autem ſingulis præmiſſorum, poſſunt, adhuc multa bona homini neceſſaria deeſſe, puta ſapientia, ſanitas corporis, & huiuſmodi. Tertia, quia cum beatitudo ſit bonum perfectum, ex beatitudine non poteſt aliquod malum alicui prouenire, quod non conuenit præmiſſis; dicitur enim Eccleſiaſt. 5. quòd diuitiæ interdum conſeruantur in malum domini ſui, & ſimile patet in aliis tribus. Quarta ratio eſt, quia ad beatitudinem homo ordinatur per principia interiora, cum ad ipſam naturaliter ordinetur; præmiſſa autem quattuor bona magis ſunt a cauſis exterioribus, & vt plurimum a fortuna; vnde & bona fortunæ dicuntur; vnde patet, quòd in præmiſſis nullo modo beatitudo conſiſtit.

* Ariſtot. cap. 47.

Eccleſ. 5.

¶ Hic conſequenter infert reſponſionem dictorum quattuor articulorum, quòd in nullo dictorum bonorum beatitudo hominis poteſt conſiſtere, & ex ſuperabundanti pro complemento adducit quattuor rationes generales, quia videlicet quælibet valet ad probandum intentum ſingulorum quattuor articulorum huius quæſtionis, & ſunt de ſe clarè in littera.

¶ Nota ſolum, quòd poſſet contra quartam rationem inferri inſtantia ex dicto philoſophi, ſecundo phyſicor. vbi habet, quòd fœlicitas, & fortuna circa idem eſſe videntur: quare poſſet videri, quòd per hoc, quòd iſta temporalia, de quibus in quattuor articulis actum eſt, fortunæ ſubiacent; non arguatur, quòd in eis fœlicitas conſiſtere non poſſit. Sed hanc inſtantiam ſoluit D. S. in quarto, diſtin. 49. quæſt. 1. artic. 1. quæſt. 1. ad quintum. quia fœlicitas, & fortuna dicuntur eſſe aliquorum dupliciter. Vno modo ſicut ſubiectorum; & hoc modo fœlicitas, & fortuna ſunt eiuſdem, quia vtrumq; non niſi in rationalibus poteſt eſſe. Alio modo ſicut obiectorum, vel materiæ; ſic eſt impoſſibile, quòd fœlicitas, & fortuna ſint eorundem, quia fortuna eſt eorum, quæ propter aliud aguntur, quando aliquid præter intentionem accidit; fœlicitas autem, vel beatitudo eſt, quæ ab omnibus intenditur, nec ad alterum ordinatur; & ideo licet corporalia bona dicantur fortunæ materialiter, non tamen ſequitur, quòd in corporalibus bonis fœlicitas conſiſtat: hæc ille. Ex quibus patet, quòd probatio D. S. ſolida eſt, quia eoipſo, quòd huiuſmodi bona ſubliunt fortunæ, ideo in eis non conſiſtit beatitudo ſicut in obiecto, quod hic intenditur: vide alias rationes contra Gentiles vbi ſupra.

Exponuntur fœlicitas, & fortuna eiusdem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam præſentis quæſtij.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Diuina poteſtas eſt ſua bonitas; vnde vti ſua poteſtate non poteſt niſi benè: ſed hoc in hominibus non inuenitur: vnde non ſufficit ad beatitudinem, quòd homo aſſimiletur Deo quantum ad poteſtatem, niſi aſſimiletur ei quantum ad bonitatem.

¶ Maior vera: ſed dico poſt D. S. tertio contra Gentiles. cap. 20. quòd omnes res tendunt, vt aſſimilentur Deo inquantum eſt bonus, licet bonitatem non aſſequantur, vt eſt in Deo; ſed vnaquæque ſecundum modum ſuum. Minor negatur, quòd in poteſtate abſolutè ſint maximè ſimiles ſecundùm conformitatem, quia poteſtas Dei eſt ſua bonitas, quare maximè aſſimilatio eſt in bono vſu poteſtatis; vnde ex hoc, quòd eſt bona, magis aſſimilatur, quàm ex hoc, quòd habet poteſtatem, vt ſic. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut optimum eſt, quòd aliquis vtatur bene poteſtate in regimine multorum; ita peſſimum eſt ſi malè vtatur; & ita poteſtas ſe habet & ad bonum, & ad malum.

¶ Maior vera cum iſta gloſa. Eſt bonum perfectum, quo nullus malè vti poteſt ſicut principio; tunc negatur minor debitè ſubſumenda; bene volo, quòd eſt perfectiſſimum benè regere; ſed hoc non eſt ex poteſtate, ſed bonitate adiuncta: ergo deberet inferri; ergo conſiſtit magis in bono vſu, & in poteſtate, qua nullus malè vteretur, &c. ſic non eſt humana poteſtas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſeruitus eſt impedimentum boni vſus poteſtatis, & ideo naturaliter homines eam fugiunt: & non quaſi in poteſtate hominis ſit ſummum bonum.

¶ Ad minorem negatur illud, quòd fugiãt homines ſeruitutem, quia opponitur poteſtati; ſed quia opponitur vſui poteſtatis: quia ſeruitus eſt impedimentum boni vſus poteſtatis: vnde parum eſſet non habere poteſtatem, dummodo aliquis poſſet agere quod vellet: ſed quia ſeruitus impedit, ne quis agat quod ipſe vult; ideo odit ſeruitutem; & non quia ſeruitus opponitur poteſtati, quare bonus vſus eſt melius quid poteſtate, & in eo conſiſtit beatitudo inchoatiuè, &c.

Vtrum beatitudo conſiſtat in aliquo corporis bono.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo conſiſtat in bonis corporis: dicitur enim Eccle. 30. Non eſt cenſus ſupra cenſum ſalutis corporis, ſed in eo quod eſt optimum, conſiſtit beatitudo: ergo conſiſtit in corporis ſalute.

M Intra q. 3. artı. 3 corp. & 4. diſt. 49. q. 1 ar. 1 q. 1. & 3. contra ca. 32. & 37. princ. & opuſ 3 c. 266 & Pſ. 32. c. 8. & 1. Ethic. le. 10 col. 2. Eccleſ. 30. Dionyſius.

¶ 2 Præterea. Dionyſ. dicit 5. c. de di. no. q̃ eſſe eſt melius, quàm viuere, & viuere, quàm alia quæ cõſequũtur; ſed ad eſſe, vel viuere hominis, requiritur ſalus corporis; cum ergo beatitudo ſit ſummum bonũ hominis, videtur q̃ ſalus corporis maximè pertineat ad beatitudinem.

¶ 3 Præterea. Quanto aliquid eſt communius, tãto ab altiori principio dependet, quia quanto eſt ſuperius, tãto eius virtus ad plura ſe extendit; ſed ſicut cauſalitas cauſę efficientis conſideratur ſm influentiam; ita cauſalitas finis attenditur ſm appetitum: ergo ſicut prima cauſa efficiẽs eſt, quæ in omnia influit; ita vltimus finis eſt, quod ab omnibus deſiderat: ſed ipſum eſſe eſt, q̃ maximè deſideratur ab omnibus; ergo in his, quæ pertinẽt ad eſſe hominis, ſicut eſt ſalus corporis, maximè cõſiſtit beatitudo.

¶ Sed contra eſt, quòd ſecundùm beatitudinem homo excellit omnia alia; ſed ſecundùm bona corporis à multis animalibus ſuperatur, ſicut ab Elephante in diuturnitate, a Leone in fortitudine, a Ceruo in cutſa: ergo beatitudo non conſiſtit in bonis corporis.

¶ Poſtquam oſtenſum eſt beatitudinem non conſiſtere in bonis exterioribus obiectiuè, hic oſtendit eam non conſiſtere in bonis corporis Et primò hoc oſtenditur vniuerſaliter de quolibet bono corporali, ſecundò ſpecialiter de voluptate corporali, in ſequenti articulo.

¶ Nota autem, quòd bonum corporis duplex eſt, videlicet ſubſtantiale, & accidentale, vt pulchritudo, ſanitas, robur corporis. Subſtantiale eſt ipſum eſſe hominis, quod eſt corporis, & animæ, corporis quidem vt participatum, animæ autem vt proprium. Ideo D. S. in corpore ſequenti oſtendit, quòd beatitudo non conſiſtat in bono corporis ſubſtantiali: in argumento autem in contrarium oſtendit, quòd non in bonis accidentalibus corporis. Circa primum autem duo facit. Primò probat, quòd non in eſſe corporis, vel eius conſeruatione. Secundò dato, quòd eſſet beatitudo hominis in eſſe, ſcilicet in hoc, quòd eſt, & viuit, adhuc non eſſet dicendum, quòd beatitudo conſiſteret in bono corporis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd impoſſibile eſt beatitudinem hominis in bonis corporis conſtare propter duo. Primò quidem, quia impoſſibile eſt, quòd illius rei, quæ ordinatur ad aliud ſicut ad finem, vltimus finis ſit eiuſdem conſeruatio in eſſe: vnde gubernator non intendit ſicut vltimum finem conſeruationem nauis ſibi commiſſæ, eo quòd nauis ad aliud ordinatur ſicut in finem, ſcilicet ad nauigandum; ſicut autem nauis committitur gubernatori ad dirigendum, ita homo eſt ſuæ voluntati & rationi commiſſus, ſm illud, quod dicitur Eccleſ. 15. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. Manifeſtum eſt autem, quòd homo ordinatur ad aliquid, ſicut ad finem; non enim eſt ſummum bonum: vnde impoſſibile eſt, quòd vltimus finis rationis, & voluntatis humanæ ſit conſeruatio ſui eſſe. Eccleſ. 15.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Impoſſibile eſt beatitudinem hominis in bonis corporis conſiſtere: hanc concluſionem probat Doct. iterum dupliciter, primò quo ad rem, ſecundò quo ad modũ loquendi. ibi, Secundo quia, &c. primò ſic. Impoſſibile eſt, quòd illius, &c. vt in littera. ſed homo ordinatur ad aliquid, ſicut ad finẽ: igitur, &c. Maior probatur exemplariter de naui, quę ordinatur ad aliud, & eius conſeruatio non eſt finis gubernatoris. Et notat D. S. circa probationem maioris ad propoſitum, ꝙ homo eſt commiſſus voluntati ſuæ, & rationi, ſicut nauis gubernatori: vnde poſſet haberi ratio a ſimili pro concluſione: quia videlicet ſicut ſe habet gubernator ad nauem conſeruandam, ſic voluntas, & ratio hominis ad conſeruationem hominis: ſed nauis conſeruatio non eſt finis gubernatoris: igitur nec conſeruatio, & permanentia hominis in eſſe, & vita ſua eſt finis voluntatis humanæ. Minor principalis probatur, quia homo non eſt ſummum bonum, igitur ordinatur ad aliquid, ſicut ad finem: omnia enim præter ſummum bonum ex natura ſunt ordinabilia ad ipſum.

¶ Nota ꝙ in vno, & eodem identificantur eſſe ſubſtantiale, & eſſe viuens, & eſſe intelligens; quare idem eſt dicere, quòd in conſeruatione eſſe humani, non conſiſtit beatitudo: ac ſi dicatur, quòd in hoc homo non habet beatitudinem, quia eſt & viuit, vel habet eſſe intellectiuum, & quia in his permanet, & conſeruatur. Et ratio, quia eſſe ſuum ordinatur in alium finem formalem, & obiectiuum. Deinde ibi.

¶ Secundò, quia dato, ꝙ finis rationis, & voluntatis humanæ eſſet conſeruatio humani eſſe, non tamen poſſet dici, ꝙ finis hominis eſſet aliquod corporis bonum. Eſſe enim hominis conſiſtit in anima, & in corpore, & quamuis eſſe corporis dependeat ab anima, eſſe tamen humanæ animæ non dependet a corpore, vt ſupra oſtenſum eſt: * ipſumq; corpus eſt propter animam, ſicut materia propter formam, & inſtrumenta propter motorem, vt per ea ſuas actiones exerceat. * Prima par. q. 75. & q. 90. Dub 641.

¶ Ponit ſecundam rationem, quæ attendit proprietatem locutionis, & vult D. S. probare, quòd dato, quia in eſſe hominis conſiſteret beatitudo obiectalis, & homo eſſet per hoc beatus, quia ſemper eſt, & viuit: adhuc non eſt dicendum, quòd in bono corporis conſiſtat beatitudo. Et innuit D. S. duplicem probationem; prima directè probat, quod iam dictum eſt: ſecunda probat concluſionem reſponſuam; quo ad primum, ibi: Vnde omnia, &c. Quo ad primam rationem arguitur ſic. Eſſe hominis principalius eſt animæ, quàm corporis, ergo etiam ſi in ipſo ſit beatitudo, magis dicendum eſt, quòd in bono animæ ſit beatitudo, quàm in bono corporis; conſequentia nota: antecedens probatur, quia eſſe hominis conſiſtit in anima, & corpore, ideſt in vnione vtriuſq; Et quamuis eſſe corporis dependeat ab anima, eſſe tamen animæ non dependet a corpore, vt patet prima par. quæſt. 76. & quæſt. 90. Quare antecedens verum, &c.

¶ Nota autem propter iſta, quæ D. S. infra dicit q. 4. art. 5 ad ſecundum. nam poſſent iſta dicta malè intelligi, quaſi eſſe hominis, ideſt totius compoſiti, dependeat a partibus vnitis. ſ. ab anima, & corpore, & ꝙ illud eſſe. ſ. ſubſiſtentiq, eſſet aliud, quàm eſſe partiũ. Similiter poſſet malè intelligi, ꝙ eſſe corporis dependeat ab eſſe animæ, quaſi ſint duo eſſe. Iſti enim ſenſus falſi ſunt, vt patebit prima par. q. 76. artic. 1. ad quintum. quia idem eſſe ſecundùm rem. ſ. exiſtentiæ, & ſubſiſtentiæ eſt animæ vt proprium, ſed totius compoſiti, & corporis, vt quibus communicatur; & tam homo, quàm corpus habet illud eſſe ab anima, quæ & in eſſe abſolutè, nec a toto, nec a corpore dependet: vnde & in ipſa ſeparata manet. Et ideo intelligendum eſt, ꝙ eſſe corporis dependet ab anima, ſimiliter totius compoſiti, vt ſic ab anima, & corpore; ſed non intelligitur, quia aliud eſſe ſit iſtius, aliud iſtius: ſed quia idem eſſe primò conuenit animæ rationali vt quo, & quod, & per ipſam corpori, & toti compoſito. Obiectiones autem Scoti contra hoc dictum D. S. quas obiicit in quarto, diſtin. 44. q. 1. & in quolib. q. 9. nihil faciunt contra D. S. vt videbitur magis. prima par. quia quodlibet quidem ens habet eſſe proprium, vt diſtinguitur contra alienum, & extraneum, non autem proprium vt diſtinguitur contra cõmune: immo cuilibet parti eſſentiali, & toti commune eſt idem eſſe, nec etiã remanet eſſe cõpoſiti poſt mortẽ hominis, vt eſt hominis, ſed vt animæ cui eſt propriũ, homini autem tm̃ fuit cõmunicatum. Tũc ibi. Idem eſſe hominis, & partium. Scotus obiicit.

¶ Vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ ſicut ad finem: vnde impoſſibile eſt, ꝙ in bonis corporis beatitudo conſiſtat, quæ eſt vltimus finis.

¶ Probat quadam alia ratione concluſionem reſponſuam directè ſic: ipſum corpus eſt propter animam, & omnia bona corporis ordinantur ad bona animæ, ſicut ad finem; igitur impoſſibile, &c. vt in littera; conſequentia clara: antecedens patet, quia materia eſt propter formam, & inſtrumenta ſunt propter motorem, corpus autem eſt materia, & inſtrumentum animæ; igitur, &c. Patet igitur, quòd in bonis corporis ſubſtantialibus non conſiſtit vltimus finis.

ARGVMENTVM in contrarium probat, quòd non conſiſtat in bonis corporis accidentalibus, & ſic minor huius rationis intelligitur, quia ſecundùm bona accidentalia corporis humani homo a multis animalibus ſuperatur, vide de hoc alias rationes D. S. 3. contra Gentil. cap. 32.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut corpus ordinatur ad animam, ſicut ad finem; ita bona exteriora ad ipſum corpus: & ideo rationabiliter bonum corporis præfertur bonis exterioribus, quæ per cenſum ſignificantur, ſicut & bonum animæ præfertur omnibus bonis corporis.

¶ Ad maiorem non eſt cenſus, ideſt externus bonum ſupra bonum corporis: verum, quia exteriora bona ordinantur ad corpus ſicut ad finem, ſicut corpus ad animam, & totum hominem: ſed non eſt mens ſapientis, quòd nullum bonum, nec ſpirituale ſit ſupra cenſum ſalutis corporis. Quare conceſſa minore: negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd eſſe ſimpliciter acceptum, ſecundùm quòd includit in ſe omnem perfectionem eſſendi, præeminet vitæ, & omnibus ſubſequentibus, ſic enim ipſum eſſe præhabet in ſe omnia bona ſubſequentia, & hoc modo Dionyſius loquitur: ſed ſi conſideretur, prout participatur in hac re, vel in illa, quæ non capiunt totam perfectionem eſſendi; ſed habent eſſe imperfectum, ſicut eſt eſſe cuiuſlibet creaturæ: manifeſtum eſt, quòd ipſum eſſe cum perfectione ſuperaddita eſt eminentius: vnde & Dionyſius ibidem dicit, quòd viuentia ſunt meliora exiſtentibus, & intelligentia viuentibus. Dub. 559.

¶ Maior, eſſe ſeparatum, & per ſe ſubſiſtens eſt melius, quàm viuere; & viuere, quàm intelligere, ſecundùm quòd ratione diſtinguuntur, vera eſt; & ratio eſt, quia tale eſſe includit quicquid includunt inferiora, & cum hoc plus, quia eſſe includit, quicquid pertinet quocunque modo ad rationem eſſendi, viuere autem tantum ea, quæ ad vitæ rationem pertinent; ſed non eſt vera de eſſe contracto, & participato, quale eſt eſſe, ad quod requiritur corpus, quia viuere includit eſſe, & aliquid perfectionis addit. Ad minorem, ſed ad eſſe, vel viuere hominis requiritur, &c. verum: ſed tale eſt eſſe contractum, & non per ſe ſubſiſtens, quale eſt ſolum Diuinum; negatur conſequentia, quia corpus non requiritur ad eſſe, quod eſt ſummum bonum: vnde eſſe eſt melius, quàm viuere; ſed ens, ſcilicet habẽs eſſe participatum, non eſt melius, quàm viuens: de ſimili ſolutione prima par. quæſt. 4. artic. 2. ad tertium.

¶ Ad

Digitized by Google

¶ Ad tertium dicendum, quòd finis reſpondet principio, ex illa ratione probatur, quòd vltimus finis eſt primum principium eſſendi, in quo eſt omnis eſſendi perfectio, cuius ſimilitudinem appetunt ſecundùm ſuam proportionem, quædam quidem ſecundùm eſſe tantum, quædam ſecundùm eſſe viuens, quædam ſecundùm eſſe viuens, & intelligens, & beatum, & hoc paucorum eſt.

¶ Maior conceditur, & patet ex eo vt dictum fuit, q. præce. art. 3. ad primum, quòd primum efficiens, & vltimus finis correſpondent, immo ſunt idem. Minor conceditur. Ad illam: ergo, &c. Dico quòd vltimus finis ab omnibus naturaliter deſideratur non in ſe, & ſub ratione beatitudinis, ſed vltimi finis in ſui participatione ab omnibus deſideratur; quia videlicet vnumquodq; appetendo ſuam perfectionem appetit vltimum finem, vt patuit queſt. præceden. ſed negatur, quòd vnumquodq; naturaliter appetat beatitudinem, quia hoc ſolum eſt cognoſcentis intellectualiter. Vltra, ad ſubſumptam dico, quòd eſſe deſideratur ab omnibus non ſicut vltimus finis, nec ſicut beatitudo; ſed ſicut aliqua participatio vltimi finis connaturalis omnibus. Dico etiam, quòd ſi intelligitur iſta propoſitio, quòd eſſe maximè appetatur, ideſt tanquam maximum bonum, negatur; ſed appetitur maximè ab omnibus, ideſt non eſt, quod ita communiter ab omnibus appetatur ſicut eſſe, tunc conceditur, ſed non ſequitur conſequentia, quòd ergo in ipſo conſiſtat beatitudo, quia beatitudo appetitur tanquam maximũ bonum, & non ab omnibus ſed paucis ſcilicet rationabilibus tantum. D. S. reſpondet ad illam: ergo ſicut prima cauſa, & ad maiorem, & vult, quòd benè probet, quòd finis correſpondet principio, quare ſequitur, quòd primum principium eſt vltimus finis ab omnibus deſideratus, ſed non ſub ratione beatitudinis, ſed in ſui ſimilitudine, quarum vna eſt eſſe, quod appetitur ab omnibus quidem naturaliter, ſed vt participatio vltimi finis, non vt beatitudo; ſed vltimus finis ſub ratione beatitudinis à paucis appetitur.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in voluptate.

4 dist. 44. q. 3. ar. 3. q. 4. ad 2. & 4. & 3. contr. c. 27. & 33. Et lib. 4 ca. 35. Et Topic. 3. cap. 100. Et Matth. 5. ca. 24. & 5. Et 1. Ethic. lectio 5. & lect. 10.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis in voluptate conſiſtat, beatitudo cũ ſit vltimus finis non appetitur propter aliud, ſed propter ipſam, ſed hoc maximè conuenit delectationi. Ridiculum eſt enim ab aliquo quærere propter quid velit delectari, vt dicitur in decimo Ethic.* ergo beatitudo maximè in voluptate, & delectatione conſiſtit.

* Ariſt. c. 2.

¶ 2 Præterea cauſa prima vehementius imprimit quàm ſecunda, vt dicitur in libro de cauſis; influentia autem finis attenditur ſm eius appetitum, illud ergo videtur habere rationem finis vltimi, quod maximè mouet appetitum; hoc autem eſt voluptas, cuius ſignum eſt, quòd delectatio in tantum abſorbet hominis voluntatem, & rationem, quòd alia bona contemnere facit; ergo videtur, quòd vltimus finis hominis qui eſt beatitudo maximè in voluptate conſiſtat.

¶ 3 Præterea cum appetitus ſit boni, illud quod omnia appetunt, videtur eſſe bonum optimum, ſed delectationem omnia appetunt, & ſapientes, & inſipientes, & etiam ratione carentia; ergo delectatio eſt optimum, conſiſtit ergo in voluptate beatitudo quæ eſt ſummum bonum.

* Boetius lib. 3.

¶ Contra eſt, quod Boetius dicit in tertio de conſolatione.* Triſtes exitus eſſe voluptatum, quiſquis reminiſci libidinum ſuarum volet, intelliget, quæ ſi beatos efficere poſſent nihil cauſæ eſt, quin pecudes quoq; eſſe beatæ dicantur.

¶ Hic D. S. oſtendit de quodam bono corporali ſpecialiter, quòd in ipſo non conſiſtat beatitudo, quod ſolet à plerisq; magnipendi, ſcilicet de voluptate corporali, vt ſecundùm. D. S. tertio contra Genti. cap. 27. ſunt Epycurei qui in voluptatibus corporalibus fœlicitatem ponebant. Similiter Cherinthani qui in vltima fœlicitate poſt reſurrectionem mille annos in regno Chriſti ſecundum carnales ventris voluptates fabulantur futuros. Similiter Iudæi, &c. Iudæi, & Saraceni fabulantur retributiones iuſtorum in voluptatibus conſiſtere.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd quia delectationes corporales pluribus notæ ſunt, aſſumpſerunt ſibi nomen voluptatum, vt dicitur Ethi. 7.* cum tamen ſint aliæ delectationes potiores, in quibus tamen beatitudo principaliter non conſiſtit, quia in vnaquaque re aliud eſt, quod pertinet ad eſſentiam eius, aliud eſt proprium accidens ipſius, ſicut in homine, aliud eſt quod eſt animal rationale mortale, aliud quod eſt riſibile. Eſt igitur conſiderandum, quòd omnis delectatio eſt quoddam proprium accidens, quod conſequitur beatitudinem, vel aliquam beatitudinis partem, ex hoc enim aliquis delectatur, quia habet bonum aliquod ſibi conueniens, vel in re, vel in ſpe, vel ſaltem in memoria; bonum autem conueniens, ſi quidem ſit perfectum, eſt ipſa hominis beatitudo, ſi autem ſit imperfectum, beatitudo eſt quædem participata, vel propinqua, vel remota, vel ſaltem apparens: vnde manifeſtum eſt, quòd nec ipſa delectatio quæ ſequitur bonum perfectum eſt ipſa eſſentia beatitudinis, ſed quoddam conſequens ad ipſam ſicut per ſe accidens.

*Arist.

Dub. 417.

¶ D. S. primò notat, quòd nomen voluptatis primò impoſitum eſt delectationibus corporalibus, & ratio eſt, quia ſicut cognoſcimus ſic nominamus, huiuſmodi autem delectationes ſenſuales, & corporales ſunt magis notæ, ergo, &c. Sunt tamen aliæ delectationes in veritate potiores iſtis, ſcilicet ſpirituales: quia tamen non ſunt ita cognitæ, nec ita vſurpant per conſequens nomen voluptatis, & ſic patet quomodo accipitur quæſitum. Et de veriſq; D. S. reſpondet primò de ſpiritualibus, ſecundò de corporalibus voluptatibus, ibi. Voluptas autem. Reſpondet ergo primò de delectatione potiori, quàm ſit voluptas, ſcilicet de ſpirituali, tali concluſione. In delectationibus potioribus ſcilicet ſpiritualibus beatitudo principaliter non conſiſtit, & in fine repetit ſub alijs verbis, nec ipſa delectatio quę ſequitur bonum perfectum, eſt ipſa eſſentia beatitudinis, ſed quoddam conſequens ad ipſam ſicut per ſe accidens, probatur, In vna quaq; re, aliud eſt, quod pertinet ad eſſentiam eius, aliud eſt proprium accidens eius, ſed omnis delectatio eſt quoddam proprium accidens, quod conſequitur beatitudinem vel aliquam beatitudinis partem, ergo concluſio vera. Maior declaratur exemplariter de rationali, & riſibili, & eſt vera apud omnem ſcolam, quia ſaltem formaliter eſt aliud eſſentia, aliud per ſe accidens. Minor probatur, quia ex hoc delectatur aliquis, quia habet aliquod bonum conueniens, vel in re, vel in ſpe, vel in memoria; ſed bonum conueniens, ſi eſt perfectum, eſt beatitudo, ſi autem imperfectum eſt aliqua pars beatitudinis, &c. igitur minor vera, quòd omnis delectatio ſequitur habitionem beatitudinis vel partis eius. Maior iſta proxima patebit infra quæſtio. 23. artic. tertio. Minor iſta de ſe nota, igitur ſequitur concluſio.

¶ Nota hic primò, quòd cum D. S. probauit, quòd delectatio à toto genere præſupponit bonum vel perfectum vel eius partem, ſatis probatum eſt, quòd non eſt ipſa beatitudo obiectalis, de qua hic inquirit, quia talem præſupponit, & cum hoc eius aſſecutionem, & aliquo modo præſentiam, vnde & ſequitur, quòd nec eſt beatitudo formalis. Secundum enim principia D. S. in quodlibetis quodlibeto. 8. ar. 19. quotieſcunq; aliquod bonum exterius eſt deſideratum quaſi finis, ille actus noſter eſt nobis quaſi finis interior, quo primò perfectè attingimus ad ipſum, hæc ille. Quare ſequitur quòd iſta probatio D. S ſufficienter probat intentum, & plus, quia in delectatione, nec eſt obiectalis, nec formalis beatitudo cum vtramq; præſupponat.

¶ Nota ſecundò circa minorem cum dicitur, quòd delectatio ſit per ſe accidens, quod ſequitur beatitudinem vel aliquam eius partem, poſſet enim eſſe quæſtio, quia ſi eſt paſſio ergo non actus ſecundus, & per conſequens nec actus appetitiuus, & per conſequens infra dicenda eſſent vana, cum dicetur, quòd delectari ſit actus voluntatis. Sed de iſta materia infra ex intentione vbi tractabitur de delectatione; pro nunc ſufficiat hoc ſupponere ex principijs D. S. quòd non eſt inconueniens, quòd appetitus habens præſens obiectum conueniens, & actionem circa ipſum conuenientem, neceſſariò delectetur; & hoc non ſolum dicitur de appetitu ſenſitiuo, immo & intellectiuo qui licet in actibus ſuis abſolutè ſit liber, & ſemper ſit liber à coactione, tamen ex ſuppoſitione præſentis conuenientis, & actionis circa ipſum neceſſitate naturalis inclinationis delectatur. Quare non obſtante, quòd delectatio ſit actus ſecundus, eo modo quo actiones immanentes vitales actiones dicuntur, poteſt ſtare, quòd eſt proprium accidens conſequens beatitudinem præſentem, & habitam &c. De materia huius rationis vide ad longum D. S. tertio contra Gent. c. 26. præſertim de hoc, quòd nec in delectatione ſpirituali, conſiſtat eſſentialiter beatitudo. Et de hoc tamen infra ex intentione. Conſequenter ibi.

Delectatio eſt actus ſecundus.

¶ Voluptas

¶ Voluptas autem corporalis non potest etiam modo prædicto sequi bonum perfectum, nam sequitur bonũ qđ apprehendit sensus, qui est virtus animæ corpore vtens; bonum autem, quod pertinet ad corpus quod apprehenditur secundùm sensum non potest esse perfectum hominis bonum; cũ enim anima rationalis excedat proportionem materiæ corporalis, pars animæ quæ est ab organo corporeo absoluta, quandam habet infinitatem respectu ipsius corporis, & partium animæ corpori concretarum, sicut immaterialia sunt quodammodo infinita respectu materialium, eo quòd forma per materiam quodammodo contrahitur, & finitur; vnde forma à materia absoluta, est quodammodo infinita, & ideo sensus qui est vis corporalis, cognoscit singulare, quod est determinatum per materiam; intellectus verò qui est vis à materia absoluta, cognoscit vniuersale, quod est abstractum à materia, & continet sub se infinita singularia, vnde patet, quòd bonum conueniens corpori, quod per apprehensionem sensus delectationem corporalem causat, non est perfectum bonum hominis, sed est minimum quid in comparatione ad bonum animæ, vnde Sapientia quinto dicitur. Sapient. 5. Quod omne aurum in comparatione sapientiæ arena est exigua, sic igitur neq; voluptas corporalis est ipsa beatitudo, nec est per se accidens beatitudinis.

¶ Quia D.S. in præcedenti conclusione dixerat, quòd aliqua delectatio cõsequat bonũ pfectũ, & ideo licet nõ sit beatitudo, est tñ accidens beatitudinis; ne ergo idem intelligatur de voluptate quæ accipitur pro delectatione corporali, ponit istam conclusionem, quæ ostendit, quòd corporalis delectatio nec consequitur beatitudinem: Voluptas corporalis, nec potest etiam prædicto modo sequi bonum perfectum, ita quòd nec est beatitudo, nec per se accidens eius, probatur supponendo ex dictis, quòd per se accidens beatitudinis sequitur bonum perfectum habitum; supponit etiã D.S. q9 spiritualis delectatio sit potior corporali, sed hoc probat infra q. 31. ar. 5. ex intentione. Tunc arguitur sic, delectatio corporalis sequitur bonum, quod apprehendit sensus, qui est virtus animæ vtens corpore, ideſt virtus organica; sed bonum, quod pertinet ad corpus, quod apprehenditur per sensum, non potest esse hominis perfectum bonum, igitur conclusio vera. Maior nota, quia vocatur propterea corporalis, quia sequitur bonum corporale apprehensum per sensum præsertim tactus, &c. Minor probatur ex differentia virtutis, & potentia animæ inorganicæ, & immaterialis ex vna parte, & virtutis organicæ, & materialis ex altera parte, quia pars absoluta ab organo est quodammodo infinita respectu partium concretarum corpori, ergo sensus cognoscit solum determinatum singulare, intellectus verò cognoscit vniuersale, quod continet sub se infinita singularia, vnde minor vera. Et iterum confirmatur auctoritate sapientis. Et deinde D.S. per viam corollarij infert conclusionem responsiuam, quæ patet ex dictis.

¶ Nota circa probationem minoris, vbi D.S. dicit, eo quòd forma per materia quodammodo contrahitur, & finitur, forma autem à materia absoluta, est quodammodo infinita. Nota inquam verbum quodammodo, vbi patet defectus Scoti in primo. dist. 2. q. 2. vbi secundum Scotistas imponitur D.S. quòd ex hoc, quòd forma est irrecepta in materia. D.S. velit arguere omnimodam infinitatem. Quod quia non intendat, patet hic ex verbis suis, quia dicit quodammodo, vnde in dictis verbis D.S. non aliud intenditur, nisi quòd omnis forma, & res secundùm ordinem, & genus suum receptibilis in alio, ex hoc quòd est irrecepta habet infinitatem oppositam finitati, quam res sui generis habet, quia recepta, non autem quòd sit infinita simpliciter quacunq; infinitate, sed solum vt dictum est ista infinitate, quæ tollitur ex receptione, vnde albedo si esset irrecepta in subiecto, non esset infinita simpliciter, vel infinitum ens extra genus, & perfectum quid simpliciter, sed non esset finita ea finitate quam habet albedo ex hoc, quod recipitur in subiecto. Similiter forma substantialis recepta in materia amittit illam amplitudinem, & indeterminationem ad istud vel illud particulare, separata autem ad nullam materiæ capacitatem est coarctata; sic in proposito, quia intellectus est virtus congnoscitiua non restricta per aliquod organum, ideo est congnoscitiua vniuersalis, & immaterialis, & per consequens perfecti boni, sensus autem quia recepta virtus est in organo, ideo limitatur, & coarctatur secundùm exigentiam organi ad particulare sensibile cognoscẽdũ, quod non potest esse perfectum bonum. Intellectus autem non quiescit donec apprehendat vniuersale verum, & pertineat ad illud in quo est omnis veritas per essentiam, & hoc est summum bonum: de hac tamen materia ex intentione Doctoris videbitur prima parte q. 7.

Scotistæ nõ attigũt quomodo D.S. intelligit formam separatam in finitam.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua secunda præsertim vt ponitur in fine. Et vide plures rationes ad hoc, tertio contra Genti. ca. 27.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd eiusdem rationis est, quòd appetatur bonum, & quòd appetatur delectatio, quæ nihil est aliud quàm quietatio appetitus in bono, sicut ex eadem virtute est, quòd graue feratur deorsum, & quòd ibi quiescat: vnde sicut bonum per seipsum appetitur, ita & delectatio propter se, & non propter aliud appetitur, si ly propter, dicat causam finalem; si verò dicat causam formalem, vel potius causam motiuã, sic delectatio est appetibilis propter aliud, ideſt propter bonum quod est delectationis obiectum, & per consequens est principium eius, & dat ei formam: ex hoc enim delectatio habet, quòd appetatur, quia est quies in bono desiderato.

¶ Ad maiorem, beatitudo non quæritur propter aliud nec est propter aliud, secundò dicitur, quòd aliquid etiam, quod non est beatitudo, & est propter aliud, non quæritur tamen propter aliud propter euidentem connexionem cum fine, quia videlicet de per se ad finem, & bonum consequitur, & præsertim non quæritur huiusmodi propter aliud quæstione vocali. Sicut non quæritur quare vis delectari, sicut nec quæritur, quare vis habere bonum. Et tamen vt patebit infra q. 4 ar. 2. ad secundum, & habet D.S. ratio contra Genti. cap. 16. in septima ratione, quietatio est naturaliter propter operationem; sed quia apertè contingitur ipsi obiecto finali, ideo non quæritur aliqua causa eius finalis, scilicet propter quid vis delectari, vel quietari.

¶ Ad minorem dico, quòd delectatio non quæritur propter aliud, non quia sit vltimus finis, sed non quæritur quæstione verbali quærente de causa finali, quare quis velit delectari; sicut non quæritur quare velit quis habere bonum, & finem, sed tamen delectatio consequitur bonum perfectum habitum, & ordinatur ex natura rei in operationem perfectam circa bonum ipsum, quare negatur consequentia. Vide infra quæstione 34. articu. 2. ad secundum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd vehemens appetitus delectationis sensibilis contingit ex hoc, quòd operationes sensuum, quia sunt principia nostræ cognitionis, sunt magis perceptibiles, unde etiam à pluribus delectationes sensibiles appetuntur.

¶ Ad minorem primam dico, quòd influentia finis attenditur secundùm eius appetitum ex natura rei, & secundùm eius appetitum ab appetitu, qui potest se extendere ad bonum vniuersale, & perfectum; huiusmodi autem est appetitus sequens apprehensionem intellectiuam, non qui sequitur apprehensionem sensitiuam, quia talis non potest se extendere ad bonum perfectum & vniuersale, sed solum particulare vt patet ex cor.

¶ Vltra. Illud ergo &c. dico, quòd illud habet rationem vltimi finis, & beatitudinis, quod maximè mouet ex natura sua, quia maximè bonum, & quia mouet appetitum se extendentem ad perfectum bonum.

¶ Vltra. Hoc autem, &c. negatur, quòd voluptas moueat maximè ex natura sua rationem maximæ bonitatis, & maximè moueat appetitum rationalem; sed ratione, quæ habetur in solutione, & magis infra quæst. 31. ar. 5. quia voluptas est magis nota, & magis possibilis atq; magis sensibilis; sed eo ipso quòd sensibilis, ideo minus bona, quia magis nocet corpori, & magis impedit rationẽ, quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eo modo omnes appetunt delectationes sicut, & appetunt bonum: & tamen delectationem appetunt ratione boni, & non è cõuerso, vt dictum est. * vnde non sequitur, quòd delectatio sit maximum, & per se bonum, sed quòd vnaqueq; delectatio consequatur aliquod bonum; & aliqua delectatio consequatur id quod est per se, & maximum bonum. * In eo. 44

¶ Ad maiorem. Illud, quod omnia appetunt tanquàm per se perfectum bonum, hoc est beatitudo; sed non oportet, quòd illud, quod omnia appetunt, tanquàm consequens perfectum bonum.

¶ Ad minorẽ primò, omnes appetunt delectationem; sed non voluptatem, quia Sapientes appetunt delectationem, secundò Sapientes quorum iudicio standum est, & appetitus approbandus, appetunt delectationem spiritualem non tanquam perfectum bonum, sed propter concomitantiam ad perfectum bonum, quia

ab

ab eadem virtute eſt appetitus vtiuſque, ſed tamen delectatio appetitur ratione boni ex quo habet, quòd ſit delectatio talis bona & perfecta, & nõ è contra bonum habet eſſe bonum à delectatione. Quare negatur conſequentia.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in aliquo bono animæ.

O

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo conſiſtat in aliquo bono animæ: beatitudo enim eſt quoddam hominis bonum, hoc autem per tria diuiditur quæ ſunt bona exteriora, bona corporis, & bona animæ; ſed beatitudo non conſiſtit in bonis exte-
* Ar. 5. & 6. huius 9. rioribus, neq; in bonis corporis, ſicut ſupra oſtẽſum eſt.* ergo conſiſtit in bonis animæ.

¶ 2 Præterea illud cui appetimus aliquod bonum, magis amamus, quàm bonum, quod ei appetimus, ſicut magis amamus, amicum cui appetimus pecuniam, q̃ pecuniam; ſed vnusquiſq; quodcunq; bonum ſibi appetit amat, ergo ſeipſum amat magis quàm omnia alia bona: ſed beatitudo eſt, quod maximè amatur, quod patet ex hoc, quòd propter ipſam omnia amantur, & deſiderantur; ergo beatitudo conſiſtit in aliquo bono ipſius hominis, ſed non in bonis corporis, ergo in bonis animæ.

¶ 3 Præterea perfectio eſt aliquid eius, quod perficitur; ſed beatitudo eſt quædam perfectio hominis, ergo beatitudo eſt aliquid hominis, ſed non eſt aliquid cor-
* artic 5. poris vt oſtenſum eſt. *ergo beatitudo eſt aliquid animæ, & ita conſiſtit in bonis animæ.

* Lib. 1. ca. 3. & 22. Auguſt. ¶ Sed contra eſt ſicut dicit Auguſtinus in libro de doctri. Chriſtiana. * Id in quo conſtituitur beata vita, propter ſe diligendum eſt; ſed homo non eſt propter ſeipſum diligendus, ſed quicquid eſt in homine eſt diligendum propter Deum, ergo in nullo bono animæ beatitudo conſiſtit.

¶ Poſtquàm oſtenſum eſt beatitudinem non conſiſtere in bonis exterioribus, aut in bonis corporis. Hic conſequenter oſtendit quòd nec etiam in bonis animæ obiectiuè, deinde corollariè concludit in quo conſiſtat in ar. ſequenti. Quo ad primum nota, quòd per bona animæ intelliguntur eſſe animæ, potentiæ, habitus, & actus. Quæritur igitur an in aliquo horum ſit beatitudo obiectalis, & ſummum bonum perfectum, quo non poſſit maius appeti, vel haberi, & quòd ipſo habito anima ſit beata vel homo.

* 9. præced. ¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* finis dupliciter dicitur, ſcilicet ipſa res quam adipiſci deſideramus, & vſus ſeu adeptio vel poſſeſſio illius rei.

¶ D. S. primò præmittit quandam diſtinctionem, ſecundò diſtinctè reſpondet, primò iuxta primum membrum, ibi. Si ergo loquamur &c. ſecundò quo ad ſecundum, ibi. Sed ſi &c. Tertio per modum corollarij infert concluſionem formaliter ad quæſtionem reſponſuam, ibi. Res ergo, &c. Reſumit ergo. D. S. diſtinctionem poſitam. q. prima ar. 8. quia finis dupliciter accipitur, vltimus enim finis primò dicitur id in quo beatitudo conſiſtit, ſed ſecundo modo dicitur beatitudo ipſa eſſentialiter; ideo cum. D. S. de vltimo fine hominis diſtinxit, per conſequens diſtinxit de beatitudine, ſcilicet quòd accipitur vel pro eo in quo beatitudo conſiſtit, quod ſolet dici beatitudo obiectalis; vel accipitur pro beatitudine formali quæ dicit perfectionem rei inhærentem coniungentem primò cum bono exteriori perfectiſſimo, & ſecundùm Scotum in quarto diſtinctio. 49. q. 1. Talis perfectio formalis magis eſt perfectio ſecunda, ideſt actus ſecundus, quàm perfectio prima, ideſt actus primus, vt forma vel eſſe.

¶ Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipſam rem quam appetimus ſicut vltimum finem, impoſſibile eſt, quòd vltimus finis hominis ſit ipſa anima vel aliquid eius; ipſa enim anima in ſe conſiderata eſt vt in potentia exiſtens, fit enim de potentia ſciente actu ſciens, & de potentia virtuoſa actu virtuoſa, cum autem potentia ſit propter actum ſicut propter complementum, impoſſibile eſt, quòd id quod eſt ſecundũ ſe in potentia exiſtens, habeat rationem vltimi finis; vnde impoſſibile eſt, quòd ipſa anima ſit vltimus finis ſuiipſius.

¶ Hic D. S. ſecundùm prædictam diſtinctionem reſpondet, & iuxta primum membrum tali concluſione. Si loquamur de vltimo fine, &c. vt in principio litteræ. Iſta concluſio continet duas partes, prima eſt, quòd anima non eſt vltimus finis, ita quòd homo in hoc, quòd habet animam non eſt beatus; ſecunda eſt quòd aliquid animæ non eſt beatitudo, quã probat ibi. Similiter etiã, &c. prima probatur ſic. Impoſſibile eſt, quòd id, quod eſt ſecundùm ſe in potentia exiſtens, ideſt quod eſt ſecundùm ſe potentiale ad perfectionem vlteriorem, habeat rationem vltimi finis; ſed anima ſecundùm ſe conſiderata, ideſt ſecundùm naturam ſuam abſolutè, eſt vt in potentia exiſtens, ergo impoſſibile eſt, quòd anima ſit vltimus finis ſuiipſius vel hominis: Maior probatur, quia potentia eſt propter actum, ſicut propter complementum. Minor patet ex tertio de anima text. commen. 14. Fit enim de potentia ſciente actu ſciens, & de potentia virtuoſa actu virtuoſa.

Concluſio prima.

Concluſionis probatur prima pars.

Ariſt.

¶ Nota autem circa probationem maioris, quòd neceſſarius eſt ſanus intellectus huius dicti, quòd potentia ad actum ſecundum & operationem, ſit propter actum ſicut complementum, fundatur enim in propoſitione philoſophi in ſecundo cœli. tex. com. 17. intelligitur autem non de fine extrinſeco, ſed intrinſeco, hoc eſt dicere, quòd intelligere non eſt finis animæ intellectiuæ, ſicut ponimus Deum eſſe finem extrinſecum; ſed anima eſt propter hoc, vt ſit actu intelligens. Vnde animam eſſe intelligentem actu eſt finis naturalis, ſed intelligere Deum clarè viſum eſt finis ſupernaturalis, & Deus ipſe viſus obiectalis, tertio contra Gentiles. cap. 25. Conſequenter cum dicit.

Ariſt. Operatio eſt finis rei exponitur.

¶ Similiter etiam neque eius aliquid, ſiue ſit potentia, ſiue actus, ſiue habitus; bonum enim, quod eſt vltimus finis, eſt bonum perfectum complens appetitum; appetitus autem humanus qui eſt voluntas, eſt boni vniuerſalis, quodlibet bonum autem inhærens ipſi animæ eſt bonum participatum, & per conſequens particulatũ: vnde impoſſibile eſt, quòd aliquod eorum ſit vltimus finis hominis.

¶ Probat ſecundam partem concluſionis. Et exponit prius quid intelligatur per aliquid eius, ſcilicet potentia, ſiue actus, ſiue habitus. Et arguitur ſic pro iſta parte. Bonum, quod eſt vltimus finis, eſt bonum perfectum complens appetitum, ſed nihil animæ complet appetitum hominis, igitur nihil animæ eſt vltimus finis hominis, & beatitudo. Maior nota ex ratione vltimi finis. Minor ſubintellecta probatur. Appetitus humanus qui eſt voluntas eſt boni vniuerſalis, & ſupple non completur niſi habeatur bonum vniuerſale, ideſt in quo omne bonum inuenitur; ſed nihil animæ inhærens eſt bonum vniuerſale immo particulare, & bonum per participationem, ergo minor vera.

Concluſionis ſecũda pars probatur.

¶ Nota hic, quòd voluntas eſt boni vniuerſalis, ideſt boni vt bonum eſt, & quia bonum vt bonum comprehendit omne bonum, ideo voluntas humana non quieſcit, donec habeat id bonum in quo eſt omne bonum actualiter, & hoc eſt bonum per eſſentiam. Et hoc D. S. vult in probatione minoris, quia ergo omne bonum animæ eſt bonum non vniuerſale, ideo nullum eorum quietat appetitum.

Voluntas eſt boni vniuerſalis.

¶ Nota etiam quòd nullus actus hominis vt ſic, vt eſt actus eius eſt beatitudo, nec quietat appetitum, ſed ſolùm vt eſt coniunctio ad aliquod infinitum bonum, quare in actu hominis vt ſic non conſiſtit beatitudo obiectalis, quia non quierat. Quod autem aliquis actus ſit beatitudo formalis hoc non habet vt eſt hominis actus; ſed alia ratione, &c. Conſequenter ibi.

¶ Sed ſi loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipſam adeptionem vel poſſeſſionem ſeu quemcumq; vſum ipſius rei quæ appetitur vt finis; ſic ad vltimum finem pertinet aliquid hominis ex parte animæ, quia homo per animam beatitudinem conſequitur.

¶ Determinat quæſitum quo ad ſecundum membrum dictæ diſtinctionis per iſtam concluſionem. Si loquamur, &c. vt in principio litteræ. Hanc concluſionem. D. S. probat paucis verbis, quia homo per animam conſequitur beatitudinem, igitur vltimus finis iſto modo eſt aliquid animæ, conſequentia nota. Antecedens patet, quia coniunctio ad perfectum bonum non fit per corpus, vt patuit, ergo mediante actu aliquo animæ, non tamen intelligitur quòd homo conſequatur beatitudinem per eſſentiam animæ; ſed per actum mediante potentia, vt infra patebit. Vide ſi placet Capreolum in quarto, diſtinctio. quadrageſimanona, quæſtione prima in ſolutionibus quarti, & quinti Scoti contra primam concluſionem, & in ſolutionibus argumentorum Henrici contra eandem. Quæ argumenta Henrici, & Scotus ſoluit vbi iam q. prima licet interſerat contra. D. S. quæ poſtea tangentur. Deinde cum dicit.

Concluſio 2.

Capreolus.

¶ Res ergo ipſa quæ appetitur vt finis, eſt id in quo beatitudo conſiſtit, & quod beatum facit, ſed huiuſmodi ade-

di adeptio vocatur beatitudo, vnde dicendum est, quòd beatitudo est aliquid animæ, sed id in quo consistit beatitudo est aliquid extra animam.

¶ Ex dictis per modum corollarij infert conclusionem formaliter ad quæsitum responsiuam istam. Beatitudo est aliquid animæ; sed id in quo beatitudo consistit est aliquid extra animam: probatur conclusio. Res ipsa quæ appetitur vt finis, est id in quo beatitudo consistit, sed adeptio huiusmodi rei vocatur beatitudo; sed primum non est aliquid animæ, sed secundum, igitur conclusio vera. Maior relinquitur nota, sed minoris subintellecta prima pars patet ex prima conclusione, secunda ex secunda cõclusione. Quare patet & conclusio.

ARGVMENTVM In contrarium est pro ista secunda parte conclusionis tertiæ, & etiam pro prima conclusione.

¶ Nota tamen sanum intellectum huius rationis ex. D. S. in de Virtutibus Mater. 2. q. 8. ad 16. quia dupliciter intelligitur aliquid. propter se diligi: vno modo, quia aliquid diligitur sicut vltimus finis, & sic solus Deus propter se diligitur, & non homo, & isto modo procedit hæc ratio. Alio modo aliquid dicitur diligi propter se, quia diligimus illud tanquam cui volumus bonum, & illud bonum non retorquemus in proprium commodum, & sic possumus etiam hominem, & debemus propter se diligere, vide etiam. D. S. in primo, di. 1. q. 3. ar. 1. ad tertium.

Diligibile propter se dupliciter.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd secundùm quòd sub illa diuisione comprehenduntur omnia bona quæ sunt homini appetibilia, sic bonum animæ dicitur non solum potentia, aut habitus, aut actus; sed & obiectum, quod est extrinsecum; & hoc modo nihil prohibet dicere, id in quo beatitudo consistit esse quoddam bonum animæ.

¶ Ad maiorem dico, quòd accipiendo beatitudinem formaliter, & essentialiter pro adeptione, tunc est bonum hominis formaliter inhærens, & perficiens; dico etiam, quòd id in quo consistit beatitudo potest dici bonum hominis, sicut obiectum obiectiuè perficiens, & extrinsecè.

¶ Ad minorem dico, quòd bonum hominis dupliciter potest dici. Vno modo, quia ipsa operatio hominis est bonum hominis, quia est actus & perfectio eius, & sic beatitudo est bonum hominis, quia est operatio hominis. Alio modo dicitur bonum hominis id quod est obiectum operationis hominis, & sic beatitudo non est bonum hominis, quia non est obiectum operationis hominis, sed Dei. Et sic patet ad obiectum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd beatitudo dupliciter potest dici. Vno modo, ipsa operatio hominis, & sic beatitudo est bonum hominis, quia est actus & perfectio eius, & sic beatitudo est bonum hominis, quia est operatio hominis. Alio modo dicitur bonum hominis id quod est obiectum operationis hominis, & sic beatitudo non est bonum hominis, quia non est obiectum operationis hominis, sed Dei. Et sic patet ad obiectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo ipsa cum sit perfectio animæ est quoddam animæ bonum inhærens; sed id in quo beatitudo consistit, quod scilicet beatum facit, est aliquid extra animam, vt dictum est. * In corpore artic.

¶ Ad maiorem, perfectio formalis est aliquid eius cuius est perfectio, & est eius inhæsiuè, sed perficiens obiectiuè non oportet, quòd sit aliquid eius inhæsiuè sed extrinsecè. Minor vera, beatitudo formalis est perfectio formaliter; sed beatitudo, idest res, &c. est perfectio id est causat perfectum bonum puta actum beatificum, ergo est aliquid hominis, verum beatitudo adepto, sed non beatitudo res in cuius adeptione beatitudo cõsistit.

Vtrum beatitudo hominis consistat in aliquo bono creaturæ.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis consistat in aliquo bono creato: dicit enim Dionysius in quarto capitulo de diuino, quòd diuina sapientia coniungit fines primorum principijs secundorum: ex quo posset accipi, quòd summum inferioris naturę sit attingere infimum naturæ superioris; sed summum hominis bonum est beatitudo: cum ergo Angelus naturę ordine sit supra hominem, vt in primo habitum est. * videtur quòd beatitudo hominis consistat in hoc, quod aliquo modo attingit ad Angelum. 1. q. 12. ar. 4. & q. 62. ar. 2 co. & 22 q. 175 ar. 2 co. Et 4 cont. c. 54 col. 1. & 2. Et opusc. 3. ca. 103. & 264. Et opusc. 20. ca. 8. & 9. Et psal. 32. col. 8.

¶ 2 Præterea, vltimus finis cuiuslibet rei est in suo perfecto, vnde pars est propter totum sicut propter finem; sed tota vniuersitas creaturarum quę dicitur maior mundus comparatur ad hominem, quę in octauo physicorum * dicitur minor mundus, sicut perfectum ad imperfectum, ergo beatitudo hominis consistit in tota vniuersitate creaturarum. * Dionysius * q. 75. ar. 7. & q. 108. ar. 2. & q. 111. * text. 17. Aust.

¶ 3 Præterea, per hoc homo efficitur beatus, quòd eius naturale desiderium quietatur; sed desiderium hominis non extenditur ad maius bonum quàm ipse capere potest: cum ergo homo non sit capax boni, quod excedit limites totius creaturæ, videtur quòd per aliquod bonum creatum homo beatus fieri possit, & ita beatitudo hominis in aliquo bono creato consistit.

¶ Sed contra est, quod Augu. dicit 19. de ciui. Dei. * Vt vita carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est, de quo dicitur. Beatus populus cuius Dominus Deus eius. * cap. 26. August.

¶ Hic. D. S. vltimò ex prædictis articulis huius quęstionis concludit corollariè in quo beatitudo consistat, & quę sit res ex cuius adeptione homo efficitur formaliter beatus. Vnde postquam quęsitum est de quibusdam creatis specialiter, hic quęrit in generali, ita quòd creatum habeat suppositionem communem, & quęrit de eo in quo beatitudo consistat, & iuxta modum loquendi D. S. in quarto supra, quęritur hic de beatitudine quę est extra homines, quam hic dicit esse id, in quo beatitudo consistit.

¶ Respondeo dicendum, quòd impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato, beatitudo enim est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum, alioquin non esset vltimus finis si adhuc restaret aliquid appetendum: obiectum autem voluntatis quę est appetitus humanus, est vniuersale bonum, sicut obiectum intellectus est vniuersale verum; ex quo patet quòd nihil potest quietare voluntatem hominis nisi bonum vniuersale, quod non inuenitur in aliquo creato, sed solum in Deo, quia omnis creatura habet bonitatem participatam. Dub. 25. Dub. 212. 253.

¶ D. S. primò respondet negatiuè, secundò ex omnibus dictis in hoc & in præcedentibus articulis per modum corollarij concludit affirmatiuè in quo beatitudo consistat ibi. Vnde solus, &c. Primum facit tali conclusione. Impossibile est beatitudinem hominis esse in aliquo bono creato, probatur, beatitudo est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum, sed nullum bonum creatum potest totaliter quietare appetitum, igitur conclusio vera. Maior probatur, quia si non perfectè quietaret, non esset vltimus finis, & adhuc restaret aliquid appetendum. Conclusio prima.

¶ Nota circa hanc maiorem, quòd cum hic probandum sit, q̃ in nullo creato consistat beatitudo, oportet maiorem intelligere, quòd beatitudo tam pro re in qua consistit, quàm pro adeptione eius perfectè quietat. Vnde D. S. in quarto vbi statim, idem est Deum

* 2. 2. q. 26. ar. 3.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd non est bona comparatio, quia illum cui appetimus bonum amamus amore amicitiæ, & bonum, quod ei petimus amore concupiscentiæ. Et si debet esse bona comparatio oportet duo vnius ordinis comparare, sic illum plus diligimus cui volumus maius bonum in amore amicitiæ, & illud plus diligimus amore concupiscentiæ, quod plus desideramus.

¶ Ad minorem, quodcunq; bonum appetat, amat amore concupiscentiæ, ergo seipsum plus amat, non sequitur primò si comparetur ad amata amore concupiscentiæ qualis est beatitudo; quia se, & beatitudinem amat amore alterius rationis. Secundò non sequitur, quia aliquid plus se amat amore amicitiæ gratuitæ, & naturalis in integra natura, in quo est tota ratio boni, & à quo dependet bonum hominis. Vltra, beatitudo est quæ maximè amatur, verum amore concupiscentiæ, & propter istam amantur quæ amãtur amore concupiscentiæ, ergo beatitudo consistit, &c. Negatur consequentia de beatitudine obiectali, quia ipse non est maximè amatus amore concupiscentiæ sicut beatitudo vel Deus sub ratione beatitudinis. Vnde Deus dupliciter amatur à nobis. Vno modo amore concupiscentiæ inquantum beatitudo nostra, alio modo amore amicitiæ, inquantum fons totius boni & principium nostrum, & auctor, & isto modo plus diligimus Deum quàm nos ipsos, tam per charitatem gratuitam, quàm per naturalia integra, vt patebit inf. q. 109. ar. 3. & secunda secundæ. q. 26. ar. 3. ad tertiũ. ad quem locum. D. S. hic se remittit: vide de materia huius solutionis. D. S. in quarto distin. 49. q. prima, art. 2 quæst. prima, ad tertium, beatitudo nostra vt sic non est summè dilecta, sed est vltimum concupitum à nobis, vnde Deus vt nos beatificans, vel maximum bonum, quod ex Deo nobis prouenit, maximè concupiscitur, sed vt sic non maximè diligitur, &c. vide. Deus dupliciter amatur.

Digitized by Google

Deum concupiſcere,& maximum bonorum,quod ex eo prouenit ſicut idem eſt concupiſcere vinum,& effectum ex eo prouenientem,ita in propoſito, idem eſt, quòd res in qua conſiſtit beatitudo,& ipſa beatitudo quietent totaliter appetitum,quare beatitudo formalis eſt quæ perfectè quietat, & ſimiliter id in quo conſiſtit beatitudo, & ſic valet maior ad propoſitum probandum, quia nulla creatura eſt quæ quietat,nec eius adeptio. Minor probatur, nihil poteſt quietare voluntatem hominis niſi bonum vniuerſale, ſed hic non inuenitur in aliquo creato, ſed in ſolo Deo, igitur nulla creatura volũtatem totaliter implere poteſt ſed ſolus Deus. Maior iſta probatur, quia obiectum voluntatis quæ eſt appetitus humanus eſt vniuerſale bonum, igitur maior vera. Antecedens patet proportionabiliter de obiecto intellectus, cuius obiectum eſt verum vniuerſale. Tenet conſequentia, quia nulla potentia quietatur niſi in ſuo completo obiecto.

¶ Nota circa hoc vt dictum eſt ar. præce. quia obiectum appetitus rationalis eſt bonum in vniuerſali, quod comprehendit ſub ſe omnia bona,ſicut obiectum intellectus eſt ens,& verum in vniuerſali, vnde ſicut intellectus non quieſcit niſi perueniat ad illud verum in quo eſt omnis veritas, & verum per eſſentiam, ſic voluntas non quietatur niſi habeat rem, in qua eſt omne bonum, & hoc eſt bonum per eſſentiam, quod eſt Deus: vnde ſupra dictum fuit, quòd bonum vniuerſale capitur vnomodo pro bono communiter vt comprehendit indiſtinctè omne bonum, aliomodo pro bono,quod eſt omne bonum ſupereminenter,& actu; & eo ipſo, quòd voluntas habet vniuerſaliter bonum primo modo pro obiecto,non quietatur donec pertingat ad bonum vniuerſale ſecundo modo, quod eminentius eſt vniuerſale bonum quàm bonum in vniuerſali indiſtinctè,ſicut,& verum per eſſentiam eſt eminentius & prius verum ſecundùm rem quàm ens, & verum in communi. Minor proxima patet,quia omnis creatura eſt bonum per participationem,& non vniuerſale bonum ſed ſolus Deus. Quare ſequitur,minor principalis pro ſecunda parte, quòd ſolus Deus poteſt totaliter implere ſcilicet voluntatem, &c.

¶ Vnde ſolus Deus voluntatem hominis implere poteſt ſecundùm, quòd dicitur in pſalmus. Qui replet in bonis deſiderium,&c. in ſolo igitur Deo beatitudo hominis conſiſtit. Pſalmus.

¶ Hic in calce corporis infert per modum corollarij ex omnibus dictis iſtam concluſionem affirmatiuam. In ſolo Deo beatitudo hominis conſiſtit, patet quia ſolus Deus perfectè voluntatem hominis implere poteſt,& quietare ergo, &c. Tenet conſequentia ex dictis. Aſſumptum patet,quia ſolus Deus eſt bonum vniuerſale,& per eſſentiam, ergo in ipſo ſolo conſiſtit beatitudo,& patet auctoritate pſal. Concluſio ſecunda.

¶ Nota circa iſta, quòd quamuis Deus vniuerſale bonum cauſet in homine beato ſolum beatitudinem, & perfectionem formalem finitam, nõ tñ poteſt beatitudo formalis conſiſtere in adeptione alicuius rei creatæ, quæ etiam nata eſt facere adeptionem finitam, & ratio patet ex dictis, quia adeptio non quietat ſecundùm ſubſtantiam ſuam abſolutè, ſed vt eſt habitio talis rei,& eiuſdem rationis eſt quietare beatitudinem formalem, & rem in qua conſiſtit,ideo nulla creatura nata eſt cauſare adeptionem eiuſdem rationis ſicut eſt adeptio Dei, quia per nullam adeptionem habetur bonum vniuerſale ſicut habetur per adeptionem Dei, quare ſolus Deus eſt beatitudo extrinſeca cauſatiua ſummæ perfectionis formaliter inhærentis,non autem quæcunq; creatura.

ARGVMENTVM In contrarium confirmat vtramq; concluſionem, quia probat, & quòd non ſit in creato bono,& ſic in ſolo Deo.

¶ Nota tamen ſanum intellectum auctoritatis quem ad ſimilem auctoritatem ponit. D.S. ſecunda ſecundæ.q 23.ar.2.ad ſecundum, quia modus non eſt æqualis quo anima eſt vita carnis, & Deus vita beata hominis,quia anima formaliter,Deus autem obiectiuè cauſaliter. Deus enim eſto per eſſentiam ſit ſibi beatitudo ſecundùm rem, vt declarat D.S. prima parte.quæſtio.26.artic.1. ad ſecundum,tamen ſolum cauſaliter, & participatiuè eſt beatitudo hominis,vide, & D.S. in.4.diſtinctio.49. quæſtio prima artic.2. quæſt.prima.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſuperius hominis attingit quidem infimum Angelicæ naturæ per quãdam ſimilitudinem, non tamen ibi ſiſtit ſicut in vltimo fine, ſed procedit vſque ad ipſum vniuerſalem fontem boni,qui eſt vniuerſale obiectum beatitudinis omnium bonorum, tanquam infinitum, & perfectum bonum exiſtens.

¶ Ad maiorem quæ eſt Dionyſij dicitur, quòd ille eſt ſenſus, quòd diuina ſapientia coniungit fines primorum principijs ſecundorum conſtituendo ordinem in perfectionibus eſſentialibus & etiam per conſequens in operationibus, ita quòd ſupremum inferioris ordinis appropinquat infimo ſuperioris ordinis, ſicut homo Angelo,& ſuperior,& perfectior beſtia homini, ita quòd eſt ordo eſſentialis in ſpeciebus vniuerſi. Sed non eſt mens Dionyſij, quòd ſupremum inferioris ordinis intellectuale ſit beatum ſi attingat cognoſcendo infimum ſuperioris ordinis, vnde dicitur ad illam,ex quo poteſt accipi, &c. verum ſummi eſt attingere ad ſenſum primum in eſſendo, & ſimili modo operandi, ſed non,q; ibi ſit ſua beatitudo obiectalis. Vnde negatur conſequentia, eſt quidem beatitudo hominis formalis ſi attingit conſimilẽ modum Angelorum beatorum operandi, & videndi Deum; ſed ipſi Angeli non ſunt obiectum in quo conſiſtit beatitudo, de hoc infra.q.3.artic.7.ad tertium. vide de hoc Sco.in quarto,diſt49.q.7.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſi totum aliquod non ſit vltimus finis,ſed ordinetur ad finem vlteriorem, vltimus finis partis non eſt ipſum totum, ſed aliquid aliud, vniuerſitas autem creaturarum ad quam comparatur homo vt pars ad totum, non eſt vltimus finis, ſed ordinatur in Deum ſicut in vltimum finem, vnde bonum vniuerſi non eſt vltimus finis,ſed ipſe Deus.

¶ Ad maiorem:vltimus finis eſt in ſuo perfecto ſummo,& dico quòd pars eſt propter totum quando non eſt ſummè bonum ſicut propter finem intrinſecum,& finem ſub fine. Minor vera. Comparatur ad hominem ſicut perfectum, ſed non ſummè, & comparatur ad hominẽ ſicut finis intrinſecus, ſed ordinatur vlterius ad maius bonum ſcilicet bonum extrinſecum totius vniuerſi, quod eſt Deus. Quare negatur conſequentia, quia ſecundùm philoſophum.12.metaph. tex.com.52.in D.S.lectio. 9. bonum ſeparatum eſt melius bonum,quàm bonum intrinſecum, & ordo vniuerſi, ad quod vniuerſum ipſum cum omnibus partibus ſuis ſicut in finem ordinatur. Ariſt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum creatum non eſt minus quàm bonum cuius eſt homo capax vt rei intrinſecæ, & inhærentis, eſt tamen minus quam bonum cuius eſt capax vt obiecti,quod eſt infinitum;bonum autem, quod participatur ab Angelo,& à toto vniuerſo eſt bonum finitum, & contractum.

¶ Maior conceditur,ad minorem, deſiderium non extenditur ad bonum maius quàm homo capere poſſit inhærenter & obiectiuè,ad iſtam. Cum ergo, &c. homo non eſt capax boni, quod excedit limites naturæ,verum inhæſiuè,& formaliter, poteſt tamẽ capere obiectiuè. Et dico,quòd omne captum inhærenter eſt finitum,& per conſequens non eſt id in quo beatitudo conſiſtit,quare negatur conſequentia, quia id in quo conſiſtit beatitudo eſt infinitum bonum entitatiuè.

¶ Et nota quòd D.S. in ſolutione vult, quòd omne bonum inhærens homini formaliter eſt finitum, ſiuè ſit participatio naturalis ſiuè gratuita,ex quo ſequitur, quòd etiam beatitudo formalis eſt finita entitatiuè. Et cum dicitur, quòd beatitudo formalis eſt infinitum bonum, intelligitur formaliter extrinſecè, quia eſt habitio infiniti,ipſa tamen finita. Sed id in quo conſiſtit beatitudo eſt infinitum entitatiuè intrinſecè. Vide ſi placet Alphonſum Hiſpalenſem in primo, diſtinct. prima. q.5.artic. 2. concluſione prima. vbi oſtendit contra Ocham, quòd eſt demonſtrabile,quòd beatitudo in nulla creatura conſiſtit, ſed in ſolum Deo.

Quæſtio tertia.

De quidditate beatitudinis.

DEinde conſiderandum eſt quid ſit beatitudo; & quæ requirantur ad ipſam. Circa primum quæruntur octo. Primò vtrum beatitudo ſit aliquid increatum. Secundò ſi eſt aliquid creatum,vtrum ſit operatio. Tertiò vtrum ſit operatio ſenſitiuę partis an intellectiuæ tantùm. Quartò ſi eſt operatio intellectiuæ partis, vtrum ſit operatio intellectus an voluntatis. Quintò ſi eſt operatio ſpeculatiui intellectus aut practici. Sextò ſi eſt opetio intellectus ſpeculatiui, vtrum conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum. Septimò, vtrum conſiſtat in ſpeculatione ſubſtantiarum ſeparatarum ſcilicet Angelorum. Octauò vtrum in ſola ſpeculatione Dei qua per eſſentiam videtur.

¶ Poſtquam oſtenſum eſt in quo conſiſtat beatitudo, hic iam oſtenditur quid ſit beatitudo eſſentialiter,& quia cognitis genere, & differentia res ipſa cognoſcitur, ideo. D. Sanuestigando quid ſit beatitudo,duo facit. Primò inueſtigat genus. Secundò differentias in tertio articulo. Prima in duas, quia primò inquirit de prædicato, & genere remotiſſimo, ſecundò de minus remoto.

¶ *Verum*

Vtrùm beatitudo ſit aliquid increatum.

Infra q.26. ar.3. Et 4.d. 49 q.1.ſ.2. q.1.cor.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo ſit aliquid increatum: dicit enim Boetius in tertio de conſola.* Deum ipſam beatitudinem neceſſe eſt conſiteri.

* Boetius. Proſ. 10.

¶ 2 Præterea beatitudo eſt ſummum bonum, ſed eſſe ſummum bonum conuenit Deo, cum ergo non ſint plura ſumma bona, videtur, quòd beatitudo ſit idem quod Deus.

¶ 3 Præterea, beatitudo eſt vltimus finis in quem naturaliter humana voluntas tanquàm in finem tendit, ſed in nullum aliud voluntas tanquam in finem tendere debet niſi in Deum, quo ſolo fruendum eſt, vt Auguſt. dicit. * ergo beatitudo eſt idem, quod Deus.

Auguſt. * Lib.1. de Doctrina chriſt. c. 4. & 5.& 22.

¶ Sed contra, nullum factum eſt increatum aliquid; ſed beatitudo hominis eſt aliquid factum, quia ſecundùm Auguſt.primo de doctrina Chriſtiana, * illis rebus fruendum eſt quæ nos beatos faciunt, ergo beatitudo non eſt aliquid increatum.

* cap.3.

¶ Hic primò.D.S.inquirit de genere remoto, & quaſi de ſignificatione nominis, quod eſt beatitudo, an videlicet ſignificet aliquid increatum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * finis dicitur dupliciter. Vno modo ipſa res quam cupimus adipiſci, ſicut auaro eſt finis pecunia. Alio modo ipſa adeptio vel poſſeſſio ſeu vſus aut fruitio eius rei quæ deſideratur; ſicut ſi dicatur, quòd poſſeſſio pecuniæ eſt finis auari, & frui re voluptuoſa eſt finis intemperati.

* q.1. ar.8. in cor. Et q.prz. ar.7.

¶D.S. primò reſumit quandam diſtinctionem bimembrem inuens duplicem intellectum quæſiti, ſecundò reſpondet iuxta primum intellectum, ibi. Primo ergo, &c. Tertiò, quo ad ſecundum, ibi. Secundo autem, &c. Quarto ex dictis infert concluſionem directè reſponſiuam quæſiti, ibi. Vltimus autem, &c. Quo ad primum vt D.S. veritatem circa hanc quæſtionẽ determinet reſumit diſtinctionem de vltimo fine iam aliquotiens habitam, & ſic etiam diſtinguitur de beatitudine in titulo quæſiti poſita, quia idem hic intelligitur per ea, & ſic ex illo duplici intellectu finis habetur etiam reſponſio per diſtinctionem. Et vult, quòd finis dupliciter accipitur, &c. & ſi finis accipitur dupliciter, etiam vltimus finis dupliciter accipitur, ſcilicet pro re quæ quietat appetitum, & pro ipſa adeptione.

¶ Primo ergo modo vltimus hominis finis eſt bonum increatum, ſcilicet Deus qui ſolus ſua infinita bonitate poteſt voluntatẽ hominis perfectè implere.

Concluſio prima.

¶ Reſpondet iuxta primum membrum tali concluſione, primo modo loquendo de vltimo fine, ſic eſt bonum increatum ſcilicet Deus: probatur, ipſe ſolus poteſt ſua infinita bonitate voluntatem hominis perfectè implere, igitur ipſe ſolus eſt vltimus finis ſicut res quæ quietat. Antecedens patet ex arti. 8. præcedentis quæſtionis. Tenet conſequentia ex dictis ibidem, quia illud eſt vltimus finis vt res, quod appetitum perfectè quietat. Scotus tamẽ in quarto, diſtin. 49. q.7. ad quartum difficultat quomodo Deus dicitur finis creaturæ, & vult, quòd ſolum eſt cauſa finalis omnium, quia propter ipſum amatæ ſunt res, & propter ſeipſum produxit omnia, ſed non eſt beatitudo quæ nominat perfectionem vltimam ad quã res ordinat. In fine tñ dicit. Põe tñ dici, q̃ Deus eſt finis inquãtum terminat operationes creaturæ beatificabilis, hæc ille. Sed patuit ſupra ex D. S. tertio contra Gent. ca. 24 quòd Deus dicitur vltimus finis omnium, nõ ſolum, quia Deus propter bonitatem ſuam omnia fecit, ſed etiam, quia Diuina bonitas eſt appetita ab omnibus ſicut vltimus finis in ſui tamen participatione. Ad propoſitum autem bene valet vltimum quod dicit, ſcilicet, quòd Deus eſt finis inquantum terminat operationes creaturæ beatificabilis, & ſic loquitur D. S. in propoſita concluſione, quòd Deus eſt vltimus finis hominis beatificabilis. Vtrum autem etiã dicatur beatitudo, tangetur ſtatim. Deinde cum dicit.

Deus finis vltimus.

Scotus.

¶ Secundo autem modo finis vltimus hominis eſt creatum aliquid in ipſo exiſtẽs, quod nihil eſt aliud quã adeptio vel fruitio finis vltimi.

¶ Reſpondet quo ad ſecundum membrum tali concluſione ſecunda. Secundo modo loquendo de vltimo fine, tunc eſt aliquid creatum in ipſo homine exiſtens, probatur quia vltimus finis iſto modo nihil aliud eſt quàm adeptio vel fruitio vltimi finis, ſcilicet primo modo dicti, ergo eſt quid creatum. Antecedens patet ex declaratione ſecundi membri diſtinctionis. Tenet conſequentia, quia adeptio vel fruitio hominis neceſſariò eſt quid ſibi inhærẽs, & vt nunc ſupponitur, aliquis actus ſecundus, & operatio quam impoſſibile eſt eſſe Deum.

¶ Nota tamen circa illa, quòd aliqui arguunt, quòd Deus poſſit eſſe, & ſit de facto viſio beati, & vltimus finis, vel beatitudo etiam formalis. Vt patet apud Capreolum in ſecundo, diſt. 3. q. 2. ad 10. contra primam concluſionem. Sed hoc eſt impoſſibile, quia oportet, quòd viſio, & beatitudo formalis ſit operatio vitalis, & per conſequens à beato procedit, & ſibi inhæret, quod omnino repugnat perfectioni Diuinæ. Nec argumenta eorum aliquid probant, quia beatitudo formalis eſt ſolum infinita ſecundùm quid extrinſecè, quia infiniti, vt patuit in.q. præce. Similiter, quòd eſt æterna non arguit infinitam perfectionem ſimpliciter, quia ſolum æterna per participationem. Auctoritates quoq; quę ibidem allegantur, intelligendę ſunt obiectiuè, videlicet, quòd Deus eſt beatitudo, ideſt obiectum beatitudinis formalis, & id in quo beatitudo conſiſtit. Vide ſi placet Capreo. in tertio, diſt. 5. q. 2. circa primam concluſionem, vbi oſtendit, quòd Deus nulli creaturę formaliter vniri poteſt. Deinde ibi.

Deus non poteſt eſſe beatitudo formalis creaturæ.

Capreol.

¶ Vltimus autem finis vocatur beatitudo, ſi ergo beatitudo hominis conſideretur quantum ad cauſam vel obiectum, ſic eſt aliquid increatum: ſi autem conſideretur quantum ad ipſam eſſentiam beatitudinis, ſic eſt aliquid creatum.

¶ Applicat prędictas concluſiones magis ad propoſitum, & reſpondet directè, & magis explicitè ad quęſitum tali concluſione tertia. Si beatitudo hominis conſideretur quantum ad cauſam vel obiectum, ſic eſt aliquid increatum. Si autem conſideretur quantum ad eſſentiam beatitudinis, ſic eſt aliquid creatum. Patet prima pars ex prima concluſione, quia cauſa beatitudinis vel obiectum idem eſt, quòd vltimus finis vt res; ſed iſte eſt quid increatum, ergo prima pars vera. Secunda pars probatur, quia beatitudo quantum ad eſſentiam, & formalis, eſt idem quod vltimus finis, ſecundùm quòd accipitur pro adeptione, quam conſtat eſſe quid creatũ ex ſecunda concluſione, ergo ſecunda pars vera. Et ſecundam probationem ſecundę partis tangit. D. S cum dicit. Vltimus autem finis, ſcilicet hoc ſecundo modo eſt beatitudo ſcilicet eſſentialiter, & formaliter capta. Patet ex his, quòd beatitudo hominis eſſentialis non eſt Deus, ſed quid creatum quo homo Deo coniungitur, vel magis ipſa coniunctio, non quidem capta pro relatione, ſed fundamentaliter.

Concluſio tertia.

ARGVMENTVM In contrarium confirmat ſecundam partem tertiæ concluſionis reſponſiuæ. Vt enim poſtea patebit, beatitudo formalis eſt viſio quæ eſt effectus Diuinæ eſſentiæ præſentis intellectui per ſpecialem illapſum habentis ſe per modum ſpeciei intelligibilis, cuius conſtat intellectionem eſſe effectum. Non tamẽ per hoc excluditur omnis cauſalitas intellectus ſuper huiuſmodi viſione in ordine ſuo. Vide prima parte. q. 10. ar. 2. ad primum, quia illa beatitudo facta, eſt æternitas participata cuius Deus dicitur auctor. Et ergo ſicut Deus eſt cauſa viſionis, ſic beatitudinis, ſcilicet formalis, & eſſentialiter dictæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus eſt beatitudo per eſſentiam ſuam; non enim per adeptionem aut participationem alicuius alterius beatus eſt, ſed per eſſentiam ſuam. Homines autem ſunt beati, ſicut ibidem dicit Boetius * per participationem, ſicut & dij per participationem dicuntur; ipſa autem participatio beatitudinis, ſecundùm quam homo dicitur beatus, aliquid creatum eſt.

* Eadem proſ.

¶ Ad maiorem, Deus eſt ipſa beatitudo ſua, verum, quia per eſſentiam eſt ipſe beatus, & non per participationem. Vnde, & eſt ipſa ſua formalis beatitudo, quia realiter eſt ipſa ſui viſio, & fruitio; & non ſolum eſt res in qua conſiſtit ſua beatitudo. Sed dico, quòd non eſt ipſa beatitudo hominis eſſentialis, & formalis, ſed beatitudo hominis eſt adeptio Dei, & quædam participatio Diuinæ beatitudinis, quæ quidem participatio eſt quid creatum. Vnde auctoritas nihil contra dicta.

¶ Aduerte tamen, vt dictum fuit, quòd Deus eſt per eſſentiam beatus beatitudine etiam formali, non quidem vt eſſentia eſt, ſed vt intellectio ſuipſius. aliàs ſi Deus non intelligeretur habere intellectum, nihilominus intelligeretur vt beatus, quod eſt falſum quia beatitudo eſt propria intellectualis naturæ. Vnde per eſſentiam eſſet beatus ideircè, ſed non formaliter. Vnde Scotus in quarto ſupra. q. prima. Deus non eſt beatus præciſè per hoc, quod eſt idem ſibiipſi, ſed per hoc, quòd eſt intelligens, & volens ſe tanquam obiectum. Alioquin ex hoc quòd eſt beatus non poſſet inferri, quòd eſt intelligens, quia ſi non haberet intellectum adhuc eſſet idem ſibiipſi. Idem habet. D. S prima parte. quæſtio. 26. artic. 2. ad primum.

Scotus.

¶ Ad ſecundùm dicendum, quòd beatitudo dicitur eſſe

Digitized by Google

esse summum hominis bonum, quia est adeptio vel fruitio summi boni. —

¶ Ad maiorem respondet. D. S. hic, & in prima parte. q. 26. ar. 3. ad primum, quia beatitudo essentialiter & formalis ipsius creaturæ est summum bonum non simpliciter, sed in genere bonorum participabilium à creatura, & summum bonum inter omnia bona formaliter inhærentia: sed id in quo cõsistit beatitudo tanquam in obiecto, hoc est summum bonum simpliciter. Primo autem modo est summa perfectio ad quam homo ordinatur. Ad minorem. Esse summum bonum simpliciter conuenit Deo, sed esse summum bonum in genere participationum non conuenit Deo, nec esse summam perfectionem formaliter inhærentem creaturæ conuenit Deo, ergo, &c. Negetur consequentia, sed est obiectum beatitudinis hominis essentialiter dictæ, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatitudo dicitur vltimus finis per modũ quo adeptio finis dicitur finis. —

¶ Ad maiorem, beatitudo essentialiter dicta est vltimus finis, secundum quòd vltimus finis capitur pro vltima perfectione hominis inhærente, & pro adeptione summi boni simpliciter, sed non est vltimus finis sicut res quam cupimus adipisci. Ad minorem. In nullum debet tendere voluntas sicut in finem vltimum sicut in rẽ quam cupiat adipisci ergo, &c. Negetur cõsequẽtia, &c.

Vtrum beatitudo sit operatio.

RAD secundum sic poceditur. Videtur, quòd beatitudo non sit operatio, dicit enim Apost. Rom. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem verò vitam æternam, sed vita non est operatio, sed est ipsum esse viuentium, ergo vltimus finis, qui est beatitudo non est operatio.

R 3 d. 1. q. 1. ar. 1. Et 3 d. 14. q. 1. ar. 1. 3. coc. Et 4 di. 49. q. 1. ar 2. q. 2. & q. 4. ar. 2. Et quol. 8. ar. 19 & 2. Eth. Lec. 1. Et 9. Met. le 9. fi.

¶ 2 Præterea. Boetius dicit in tertio de consola. * quòd beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed status non nominat operationem, ergo beatitudo non est operatio.

* Prosa.

¶ 3 Præterea, beatitudo significat aliquid in beato existens, cum sit vltima perfectio hominis; sed operatio non significat vt aliquid existens in operante, sed magis vt ab ipso procedẽs, ergo beatitudo nõ est operatio.

¶ 4 Præterea, beatitudo permanet in beato, operatio autem non permanet, sed transit, ergo beatitudo non est operatio.

¶ 5 Præterea, vnius hominis est vna beatitudo, operationes autem sunt multæ, ergo beatitudo non est operatio.

¶ 6 Præterea, beatitudo ineſt beato absq; interruptione: sed operatio humana frequenter interrumpitur, puta somno vel aliqua alia occupatione vel quiete, ergo beatitudo non est operatio.

¶ Sed contra est, quod philosophus dicit in primo Ethicorum. * quòd fœlicitas est operatio secundùm virtutem perfectam.

* cap. 7.

¶ Habito, quia nomen beatitudinis significat quid creatum, hic D. S. quærit de genere ipsius beatitudinis, an videlicet sit operatio. Nota hic pro fundamento dicendorum, quòd operatio siue actus secundus, & actus primus substantialis possunt dupliciter considerari. Vno modo materialiter, scilicet pro rebus quæ sunt actus primus, & secundus, & sic non est inconueniens rem quæ est actus primus esse nobiliorem re quæ est actus secundus, sicut anima est nobilior operatione in quantum ipsa est substantia, operatio verò accidens. Alio modo possunt considerari formaliter, vt actus primus & secundus, & sic actus primus includit in ratione actus quandam potentialitatem ad actum secundum, & importat actum per modum dormientis, actus verò secundus non claudit potẽtialitatem admixtam, & importat actum per modum vigiliæ, & sic actus secundus nobilior est actu primo, scilicet in ratione actus. Et inde est, quòd philosophus dicit. 12. metaphy. tex. com. 51. quòd si Deus non esset in actu secundo, sed primo tantum, non haberet aliquam nobilitatem. Secundo actus secundus habet prærogatiuam, vt tangit. Scotus in quarto. dist. 49. q. prima, quia perfectio secunda, & si non in se formaliter, scilicet per modum assimilationis, tamen vt immediatius coniungit perfectiori est quodammodo appetibilior perfectione prima, &c. Et hos duos modos supereminentiæ actus secundi super primo, tangit. D. S. in quarto, eadem distin. q. prima ar. 2. q. 2. in cor. Vbi dicit hominem Deo per actum secundum maximè coniungi, & per modum assimilationis, & per modũ attingentiæ, & coniunctionis, licet secunda consideratio propinquius inducat in considerationem beatitudinis, quàm prima, quia beatitudo non est nisi rationalis creaturæ, quæ scilicet est beata per hoc, quòd coniungitur summo bono. D. S. autem in hoc corpore arti. magis procedit ex consideratione actus secundi, vel operationis inquantum est nobilior, & actualior & magis Deo coniungit per modum assimilationis: & loquitur de beatitudine secundùm communem rationem, inquantum est summa perfectio. In sequentibus autem articulis probabit, quòd in actu intellectus, & non aliarum potentiarum operationibus consistit beatitudo, quia immediatè coniungit, & sic considerabit beatitudinem vt est coniunctio ad summum bonum extrinsecum.

Arist. Scotus. Scotus.

¶ Respondeo dicendum, quòd secundùm, quòd beatitudo hominis est aliquid creatum in ipso existens, necesse est dicere, quòd beatitudo hominis sit operatio, est enim beatitudo vltima hominis perfectio, vnumquodque enim intantum perfectum est inquantum est actu: nam potentia sine actu imperfecta est, oportet ergo beatitudinem in vltimo actu hominis cõsistere. —

¶ D. S. respondet tali conclusione. Necesse est dicere, quòd beatitudo hominis inquantum est aliquid creatum in ipso existens sit operatio. Et est sensus conclusionis, quòd loquendo de beatitudine formali, & essentialiter dicta, prout est summa formalis perfectio hominis, sic necesse est dicere, quòd sit operatio. Dicit autem operatio, & non actio, propter dicenda ad tertium, quia secundũ communem modum loquendi, & magis propriè actio significat solùm transeuntem, operatio autem etiam immanentem. Probatur conclusio. Oportet beatitudinem in vltimo actu hominis cõsistere; sed operatio est vltimus actus operantis, ergo conclusio vera. Huius rationis. D. S. primo ponit, & probat maiorem cum conclusione. Secundo minorem resumendo conclusionem ibi. Manifestum est autem, &c. Maior ergo probatur, beatitudo scilicet formaliter inhærens est vltima hominis perfectio; sed vnumquodq; intantum est perfectum inquantum est actu, & supple si est summè perfectum est summè in actu, ergo maior vera. Ista maior secunda relinquitur nota ex dictis. Minor probatur, quia potentia sine actu imperfecta est. Et sic patet maior principalis. Deinde cum dicit.

¶ Manifestũ est autẽ, quòd operatio est vltimus actus operantis, vnde, & actus secundus à philosopho nominatur in. 2. de Anima. * nam habens formam potest esse in potentia operans, sicut sciens est in potentia considerans, inde est quòd in alijs rebus res vnaqueq; dicitur esse propter suã operationem, vt dicitur in. 2. de Cęlo. * necesse est ergo beatitudinẽ hois [d] operationẽ esse. —

* tex. 2. adiuncto 3. & 6.

* tex. 17.

Dub. 270.

¶ Subiungit minorem, & eam probat dupliciter. Primò ex modo loquendi philosophi in. 2. de Anima, qui nominat operationẽ actum secundum, & sic per consequens operatio est vlterior, & perfectior actus, quàm actus primus, & ponit rationem huius dicti philosophi, quia habens formam potest esse in potentia ad operationem, operans autem non est in potentia ad aliud, sed habet vltimum actum. Secundò probatur ex hoc, quòd in alijs rebus vnaqueque dicitur esse propter suam operationem, tanquàm scilicet propter vltimam perfectionem, & actum rei. Operatio ergo est vltimus actus, vt dicit minor.

¶ Nota autem; quòd aliqui assumunt primam propositionem. D. S. & arguunt contra eius intentum, quia videlicet beatitudo est perfectio nobilissima, ergo consistit in habitu qui est perfectior actu, quia diuturnior.

¶ Sed hoc vide infra. q. 71. art. 3. solutum, quia falsum est, quòd habitus sit nobilior, quia actus secundus est maior actualitas, & magis summo bono coniungit. Et præterea actus beatificus est æquè diuturnus cum habitu, & magis. Et dato, quòd actus secundus non beatificus non sit æquè diuturnus per accidens ex parte subiecti, non tamen sequitur, quòd habitus sit nobilior, quia quando magis diuturnum, & minus diuturnum solum in hoc distinguuntur, tunc diuturnus est melius; sed si in aliis etiam distinguuntur, puta in ratione actus, non oportet, sed solùm quando cetera essent paria. Nec etiam habitus est causa principalis actus, nec totalis, ideo non oportet esse nobiliorem.

¶ Nota autem quòd Scotus in conclusione. D. S. concordat vbi supra in quarto. Sed deficit in duobus. Primò, quòd si potentiæ animæ distinguerentur ab anima realiter, tunc esset beata per accidens, quia elicere operationem mediante virtute operatiua, quæ se habet vt principium quo, non facit ipsam operationem agenti conuenire per accidens. Et secundò aliud est dicere aliquid alicui conuenire per accidens, ideſt per rem quæ est accidens, & aliud cõuenire per accidens, ideſt non per se. Potest enim aliquid conuenire subiecto per rem quæ est accidens, & tamen per se, &c. Posset autem argui contra Scotum etiam ex Scotica ista propositione. Talis est ordo inter aliqua formaliter distincta, qualis esset si realiter distinguerẽtur: ergo quia beatitudo talem habet ordinem ad animam

Digitized by Google

mam, & potentias formaliter distincta, sicut cum distinguntur realiter, sed sic per accidens conuenit animæ; ergo & primo modo. Vtrum autem beatitudo conueniret potentiæ si esset separata ab anima, patet quòd non, quia est perfectio rationalis naturæ viuentis, qualis non est potentia separata per possibile vel impossibile. Vnde casus implicat, & est conditionalis impossibilis: scilicet si potentia esset separata conueniret sibi beatitudo. Et præterea operatio beatifica non habet rationem beatitudinis actu, vt est qualitas, sed cũ hoc requiritur, quòd inhæreat naturæ intellectuali naturaliter subsistenti, & coniungat obiecto beatifico vt obiectũ est, constituendo ipsum præsens, non quomodocunq; sed vt obiectum visionis, & fruitionis; quod non conuenit visioni si esset in potentia separata. Secundò deficit in hoc, quòd non aduertit modum loquendi. D.S. qui vnum effectum secundùm diuersas sui rationes in diuersas causas reducit, licet totum, quod est in effectu sit ab vtraq; causa, tamen non quælibet est propria causa effectus secundùm quamlibet sui considerationem. Sicut Capreo. ad longum declarat, & in primo dist. 17. q. prima in solutionibus argumentorum contra primam conclusionem, & in tertio distin. 23. in solutionibus contra primam conclusionem. Quare non intelligit. D. S. quòd in actu beatifico sint duo realiter distincta absoluta, quorum vnum producat intellectus, aliud Diuina essentia vt species intelligibilis præuio lumine gloriæ: sed quòd illa beatitudo vel operatio, & est operatio, & est talis operatio beatifica. Ipsa autem vt est operatio reducitur in potentiam sicut in causam propriam. Vt autem beatifica reducitur in lumen gloriæ, & Diuinam essentiam præsentem per modum obiecti beatifici. Licet quantum ad vtrumque sit ab vtroq; sicut à completo principio. Quare minus benè Scotus impugnat. D.S. supra in quarto, in solutione secundi, qui dicit potentiam esse principium operationis beatificæ secundùm substantiam, sed habitum esse principium secundùm formam operationis, & per consequens homo non beatificat seipsum, quia ab ipso non habet, quòd sit beatifica, sed à Deo vult enim solùm in illis verbis, quòd actus beatificus secundùm duo secundùm rationé distincta reducatur in illa dicta principia, non quòd vnum efficiat substantiam alterum formam, & perfectionem, sed quia ambo simul vt vnum principium completum vtrũque efficiunt, sed substantia reducitur in potentiam, quæ potest operari sine habitu, sed non talem operationem beatificam, ergo vt beatifica reducitur in habitum gloriæ. Vide in Capreo. in quarto dist. eadem. q. prima in solutionibus.

Beatitudo non conuenit potentiæ separatæ.

Capreolus.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, quia beatitudo est operatio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd vita dicitur dupliciter, Vno modo ipsum esse viuentis, & sic beatitudo non est vita. Ostensum est enim * quòd esse vnius hominis qualecunque sit, nõ est hominis beatitudo, solius enim Dei beatitudo est suum esse. Alio modo dicitur vita ipsa operatio viuentis, secundùm quàm principium vitæ in actum reducitur, & sic nominamus vitam actiuam vel contemplatiuam vel voluptuosam; & hoc modo vita æterna dicitur vltimus finis, quod patet per hoc quod dicitur Ioan. 17. Hæc est vita æterna vt cognoscant te solum Deum verum.

* q. 2. art. 5.

D. Ioan.

¶ Maior conceditur, sed dico, quòd finis hominis vltimus est vita æterna, non solum quantum ad defectum finis, quia scilicet nunquam terminabitur eo modo quo, & damnatio posset dici æterna; sed etiam quantum ad remotionem omnis mutabilitatis actu, & potentia. Vnde temerarium est dictum quorundam cum dicunt Christum quidem dicere, hæc est vita æterna, vt cognoscant, &c. sed non hæc beatitudo æterna, quia loquitur de vita æterna secundo modo, quæ est beatitudo æterna.

Temerariũ dictum.

¶ Ad minorem distinguitur, vita prima non est operatio, sed vita secunda; secundò vita vt capitur pro radice sic est esse vitale, vt autem pro significato sic est operatio. Si autem minor intelligitur quòd nunquam accipiatur pro operatione, & semper pro esse negatur ipsa: Quare negetur consequentia. Vide. D. S. in quarto supra quæstiuncula 3. per totum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Boetius definiendo beatitudinem considerauit ipsam communem beatitudinis rationem. Est enim communis beatitudinis ratio, quòd sit bonum commune perfectum, & hoc significauit cum dixit, quòd est status omnium bonorum aggregatione perfectus, per quod nihil aliud significatur, nisi quòd beatus est in statu boni perfecti. Sed Aristo. * expressit ipsam essentiam beatitudinis, ostendens per quid homo sit in huiusmodi statu, quia per operationem quãdam, & ideo in primo Ethicorum * ipse etiam ostendit, quòd beatitudo est bonum perfectum.

Loco 1 arg. sed contra citato.

* cap. 7.

¶ Ad maiorem. Boetius loquitur non de essentia beatitudinis, sed de omnibus requisitis ad beatitudinem, & tunc verum est, q̃ beatitudo affert secum omnia bona, sed principale ad quod omnia ordinantur est operatio perfectissima. Et Boetius loquitur de communi ratione beatitudinis, ideſt quæ sit ratio, & quid significetur per nomen beatitudinis, sed non definit rem in qua beatitudo formalis existit, & quæ secum affert omnia bona. Vide de ista auctoritate supra q. 2. ar. primo ad secundum, vbi de hac auctoritate dictum fuit. Loquimur enim hic de beatitudine non vt accipitur pro statu vel secundùm communem rationem, sed modo Aristo. quæ videlicet sit summa perfectio hominis per quam est in statu beatitudinis, & dicimus illam esse operationem optimã æternam. Quid autem importat status, vide secunda secundæ q. 183. ar. primo, quia dicit in humanis statum habere secundùm ordinem propriæ dispositionis cum quadam immobilitate seu quiete, vbi aliquis est sui iuris vel alieni, & beatitudo facit immobilitatem in libertate.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in 9. metaphy. * duplex est actio. Vna quæ procedit ab operante in exteriorem materiam, sicut vrere, & secare, & talis operatio non potest esse beatitudo: nam talis operatio non est actio, & perfectio agentis, sed magis patientis, vt ibidem dicitur. * Alia est actio manens in ipso agente, vt sentire, intelligere, & velle, & huiusmodi actio est perfectio, & actus agentis, & talis operatio potest esse beatitudo.

* text. 16.

* Eodé text.

¶ Maior conceditur de beatitudine formali, & essentialiter dicta. Ad minorem distinguitur, dico enim quòd actio transiens procedit ab agente, & non est in agente, sed actio immanens ista procedit ab agente, sed non in aliud subiectum, sed idem habet pro principio effectiuo, & causa materiali in qua, secundùm diuersa tamen, ergo &c. Verũ beatitudo non est operatio, vel magis actio transiens. Oportet enim attendere diuersitatem inter significationem operationis, & actionis. Actio. n. propriè significat rem de prædicamento actionis in quo reponitur tantum actio transiens, quę est cum motu, vel motus ipse vt est ab agente; sed operatio est, & propriè etiam significat actionem immanentem. Vide Scotus supra dicit ad quartum. Concedo, quòd beatitudo non consistit in actione de genere actionis, quia ista non est simpliciter perfectio agentis, operatio autem non est actio talis, sed actio æquiuocè accepta, hæc ille. Ex quibus patet, quòd actio secundùm eum propriè significat actionem prædicamentalem transeuntem, operatio autem etiam immanentem. Nec in hoc à D.S. discordat; sed in alio videlicet an agens actionem transeuntẽ ex hoc nullo modo perficiatur, videtur enim D. S. tenere, quòd sic, sed de hoc alibi.

Scotus.

¶ Nota verba D.S. in solutione, vbi actionem transeuntem expressè ponit in patiente, nec vnquam disunxit de actione transeũte essentialiter, vel antecedenter, vel concomitanter. Quod vtiq; si talis distinctio esset in rerum natura, D.S. non latuisset, nec illis terminis vnquam de actione vsus est, sed in alio proposito vt patebit in articulo sequenti. Nec obstat, quòd gubernatio, & creatio sunt actiones transeuntes, & tamen sunt in Deo non solùm quo ad relationem, sed etiam quo ad absolutum; quia actio Dei dicitur transiens solum causaliter, & æquiuocè dicitur transiens cum actione prædicamentali. Nam ipsum Diuinum velle efficax, ad quod sequitur effectus, dicitur actio transiens, vt habet. D. S. in de Potentia. q. 7. arti. 1. ad septimum, vel ipse effectus prout progreditur à Diuino velle dicitur transiens actio realiter. Vide in Capreo. in. 2. dist. prima q. 2. ad sextum contra primam conclusionem quia actio transiens propriè dicta est motus vel cum motu, & transit formaliter in passum, sed Diuina actio est transiens solum causaliter, & quo ad respectum ad passum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum beatitudo dicat quandam vltimam perfectionem; secundùm quòd diuersæ res beatitudinis capaces ad diuersos gradus perfectionis pertingere possunt, secundùm hoc necesse est, quòd diuersimode beatitudo dicatur: nam in Deo est beatitudo per essentiam, quia ipsum esse eius est operatio eius, quia non fruitur alio, sed seipso: in Angelis autẽ beatitudo est vltima perfectio secundùm aliquam operationem qua coniunguntur bono increato, & hæc operatio est in eis vnica, & sempiterna: in Hominibus autẽ secundùm statum præsentis vitæ est vltima perfectio secundùm operationem qua homo coniungitur Deo; sed hæc operatio nec continua potest esse, & per consequẽs nec vnica est, quia operatio intersciſſione multiplicatur, & propter hoc in statu præsentis vitæ perfecta beatitudo ab homine haberi non potest vnde philosophus in primo Ethicorum, * ponens beatitudinem hominis in hac

* cap. 10 Arist.

Digitized by Google

hac vita: dicit eam imperfectam poſt multa concludẽs. Beatos autem dicimus vt homines; ſed promittitur nobis à Deo beatitudo perfecta, quando erimus ſicut Angeli in cœlo, ſicut dicitur Matth. 22. Quantùm ergo ad illam beatitudinem perfectam ceſſat obiectio; quia vna, & continua, & ſempiterna operatione in illo beatitudinis ſtatu mens hominis Deo coniungetur; ſed in preſenti vita quantùm deficimus ab vnitate, & continuitate talis operationis; tantùm deficimus a beatitudinis perfectione; eſt tamen aliqua participatio beatitudinis; & quantò operatio poteſt eſſe magis continua, & vna, tantò plus habet rationem beatitudinis; & ideo in actiua vita, quæ circa multa occupatur, eſt minus de ratione beatitudinis, quàm in vita contemplatiua, quæ verſatur circa vnum, ideſt circa veritatis contemplationẽ; & ſi aliquando homo actu non operetur huiuſmodi operationem, tamen quia in promptu habet eam, ſemper poteſt operari; & quia etiam ipſam ceſſationem, puta ſomni, vel occupationis alicuius naturalis, ad operationem prædictam ordinat, quaſi videtur operatio continua eſſe. Et per hoc patet ſolutio ad quintum, & ad ſextum.

D. Matth.

¶ Ex hac ſolutione D. S. ſoluit tria vltima argumenta; & dicitur primò ex ea, ad maiorem illius quarti. Beatitudo perfecta, quæ promittitur hominibus cum Angelis Dei in cœlo, illa permanet in beato; quia ſempiterna eſt, & vna; & menſuratur æternitate participata, quia nec poteſt ceſſare ex parte ſubiecti, vel obiecti, nec ex parte coniunctionis vtriuſque. Minor de operatione hominis in via, quæ non poteſt permanere propter ſtatum præſentis vitæ, nec eſt perfectio vltima hominis. Sed minor negatur de operatione patriæ, qua mens æternaliter, & continuè Deo coniungitur; ergo, &c. Verum, beatitudo perfecta non eſt operatio præſentis vitæ; cum quo ſtat, quòd perfecta beatitudo ſit operatio ſempiterna patriæ. Ad quintum dico ad maiorem; vnius hominis eſt beatitudo perfecta, & in patria, vbi mens per corruptibilem vitam non impeditur a perpetua, & æterna Dei cõtemplatione; ſed beatitudo imperfecta, quæ eſt operatio circa Deũ in via; illa non poteſt eſſe vna, quia per interpolationem multiplicatur. Ad minorem, operationes viatiæ, & etiam in quibus conſiſtit imperfecta beatitudo vię, ſunt multę ratione dicta; ſed negatur, quòd ſumma operatio hominis in patria multiplicetur; ergo, &c. beatitudo perfecta non eſt operatio viæ, nec contingit hominem in via eſſe ſimpliciter beatum, ſed vt hominem, vt habet philoſophus. Ad ſextum ad maiorem, vera eſt de beatitudine perfecta patriæ, qua homo ſimpliciter eſt beatus. Minor vera de operatione viatica præſertim vitæ actiuæ; ſed negatur, quòd operatio patriæ ſumma interrumpatur. Ad probationem, quòd procedit de operatione viatoris: ab oculis enim beatorum fugiet ſomnus, & immunes ſunt ab oibus occupationibus, & imperfectionibus, quæ poſſent interrũpere actionis ſempiternitatem: ergo, &c. Verum, beatitudo perfecta non eſt operatio viatica. Et D.S. omnia iſta tria argumenta vltima ex vna radice ſoluit, & vna ſolutione; quia videlicet omnia proceduut de operatione viæ; quia talis non permanet nec eſt vna, nec ſine interruptione; ſecus de operatione perfectiſſima patriæ, quia talis manet tanquam æterna; & per conſequens vna eſt quoq; ſine interruptione. Dico autem, quòd perfectiſſima operatio eſt æterna, quia aliæ operationes poſſunt interrumpi, & tempore diſcreto menſurari. Sunt enim in Angelis etiam volubiles cogitationes; ſed in cognitione veſpertina, matutina autem eſt æterna.

¶ Nota autem, quòd Scotus in quarto, diſtin. 49. q. 6. partim cum hac ſolutione concordat, immo cum tota quantùm ad verba, quãtùm autem ad intentionem verborum D.S. diſcordat. Concordat enim in hoc, quòd operatio beatifica eſt perpetua, & ſempiterna; ſed in modo perpetuitatis diſcordat. Intendit enim D.S. poſt dicta in prima parte, quæſt. 10. quòd beatitudo operatio eſt perpetua tanquam menſurata æternitate participata, quę eſt menſura altioris ordinis, quàm tempus, vel æuum. Scotus autem dicit, quòd illa perpetuitas non eſt æternitatis, nec neceſſarij eſſe; ſed eſt qui poſſibilis eſſe, & non eſſe, tamen perpetuò conſeruatus: hæc ille. Sed D.S. attendẽs, quia æternitas eſt menſura Diuini eſſe, & quia operatio beatifica eſt Diuini ordinis, vtpote, quæ non poteſt eſſe naturalis creaturæ cuicunq; factæ, aut factibili; ideo ei aſſignat menſuram altioris ordinis, quàm ſit menſura cuiuſcunq; rei de naturali ordine. Conſtat autem, q̃ æuum eſt menſura eſſe, imitabilis quidem, ſed naturalis ordinis; quare non poteſt eſſe propria menſura beatitudinis, ſed æternitas participata, quæ eſt menſura rei Diuini ordinis per participationem. Nec argumenta Scoti ibidem aliquid contra D.S. faciunt. Intelligit enim primò malè dictum D.S. quaſi D.S. ſubſtantiæ operationis beatificæ aſſignet pro menſura æuum, & eius perfectioni æternitatem participatam. Quod vt Capreolus dicit D.S. nunquam ſomniauit. ſed vult, quòd operatio beatifica, vt eſt à potentia hominis, non habet q̃ menſuretur æternitate participata, ſed magis nunc temporis diſcreti; ſed quia eſt ab ea ſimul cum habitu beatifico, & quia beatifica; ideo habet, q̃ menſuretur æternitate participata: tũ quia actus ſecũdus, tum quia immutabilioris ordinis. Eſt quoq; beatitudo neceſſaria non quidem ſimpliciter, quaſi nec ſecundùm potentiam logicam poſſit non eſſe; ſed quia de potentia intrinſeca beati non poteſt non eſſe; quia talis actus continet ſupereminenter omnes alios actus, & ſic non eſt quare velit eo carere; nec oportet, quòd menſuratum participata æternitate non poſſit non eſſe ſimpliciter; ſicut requiritur ad æternum per eſſentiam; ſed quia operatio non poteſt incipere, vel deſinere per potentiam creaturæ, & eſt Diuini ordinis. Falſum quoq; eſt, quòd beatitudo ſit ſolùm æternæ, ſicut damnatio, in qua eſt viciſſitudo, & alternatio; ſed quia expers omnis mutabilitatis, quia Diuini ordinis. Et hæc notat D.S. pauciſ verbis in quarto vbi ſupra, cum dicit. Non poteſt etiam menſurari æuo; quia æuum, ſecundùm quòd ab æternitate diſtinguitur, pertinet ad creaturas immutabiles; hæc autem viſio excedit naturalem potentiam creaturæ. Patet igitur, quòd operatio beatifica eſt perpetua, & æterna, tanquam æternitate participata menſurata; licet forte eſſe naturale, ſit immutabilius aliquo modo, non tamen eſt Diuini ordinis, ſicut actus ſecundus; eſt enim immutabilius quo ad hoc, quia ſi æuum ceſſaret, oportet annihilari creaturam, ſed non ſi ceſſat eius beatitudo; ſed in alia conſideratione beatitudo eſt immutabilior, quia actus ſecundus non habens annexam mutationem, ſicut res æuiterna, vel æuum. Vide tertio contra Gentil cap. 61. Capreolus.

¶ Nota circa dictum philoſophi adductum ex primo ethicorum. D.S. tertio contra Gentiles, cap. 48. circa finem. vbi dicit, quia verò Ariſtoteles vidit, quòd non eſt alia cognitio hominis in hac vita, quàm per ſcientias ſpeculatiuas, poſuit hominem non conſequi fœlicitatem perfectam, ſed ſuo modo. In quo ſatis apparet quantam anguſtiam patiebãtur hinc inde eorum præclara ingenia; a quibus anguſtijs liberabimur, ſi ponamus ſecundùm probationes præmiſſas homines ad veram fœlicitatem poſt hanc vitam peruenire poſſe, anima hominis immortali exiſtente, &c. hæc ille. Ad idem eſt Scotus ſupra dicens de philoſopho, quòd tanquam dubius nunc videbatur ſentire, quòd non eſſet vera fœlicitas cui poſſet ſuccedere miſeria; nunc quòd non poſſet eſſe alia fœlicitas hominis; quia neſciuit de fœlicitate alterius vitæ ab illa, & illa non eſt fœlicitas inamiſſibilis; ideo non oportet in hoc eius auctoritati inniti: hæc ille. Ex quibus patet, quomodo philoſophica quidem beatitudo non eſt perpetua, ſed Theologica, &c. Ariſt. Scotus.

Vtrum beatitudo ſit operatio ſenſitiuæ partis, an intellectiuæ tantùm.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo conſiſtat etiam in operatione ſenſus; nulla enim operatio inuenitur in homine nobilior operatione ſenſitiua niſi intellectiua; ſed operatio intellectiua dependet in nobis ab operatione ſenſitiua: quia non poſſumus intelligere ſine phantaſmate, vt dicitur in tertio de Anima; * ergo beatitudo conſiſtit etiam in operatione ſenſitiua. S 1 contra c. 33. & 37. princ. Et 1. poſt. 3 c 264. Et 1. Ethic. lec. 10. * Ariſtot. tex. 30.

¶ 2 Præterea. Boetius dicit in tertio de conſolatio. * quòd beatitudo eſt ſtatus omnium bonorũ aggregatione perfectus; ſed quædam bona ſunt ſenſitiua, quæ attingimus per ſenſus operationem; ergo videtur, quòd operatio ſenſus requiratur ad beatitudinem. * Boetius proſa 2.

¶ 3 Præterea. Beatitudo eſt bonum perfectum, vt probatur in primo Etichorum, * quòd non eſſet niſi homo perficeretur per ipſam ſecũdùm omnes partes ſuas; ſed per operationes ſenſitiuas quædam partes animæ perficiuntur: ergo operatio ſenſitiua requiritur ad beatitudinem. * Ariſt. c 7.

¶ Sed contra. In operatione ſenſitiua communicant nobis bruta animalia, non autem in beatitudine: ergo beatitudo non conſiſtit in operatione ſenſitiua.

¶ Poſtquam D. S. inueſtigauit genus beatitudinis, hic inueſtigat eius differẽtias; & quia beatitudo, vt dictum eſt, eſt operatio hominis, quę dependet ab aliqua potentia circa aliquod obiectum; ideo duplex differentia conſideranda eſt circa beatitudinem; vna quæ ſe tenet ex parte potentiæ; alia quæ ſe tenet ex parte obiecti. Secundum hoc ergo D. S. duo facit. Primò oſtendit cuius potentiæ ſit operatio. Secundò reſpectu cuius obiecti. Secunda pars incipit artic. 6. Circa primam autem partem tria facit ſm triplicẽ potentiam,

tiam, a qua procedere potest operatio humana qualis est beatitudo, quæ sunt sensus, voluntas, & intellectus. Participat enim sensus aliqualiter rationem, vt patet 1. Ethic. De parte autem vegetatiua nō est ad propositum, eo q̄ nō est principium humanę actionis, rāquā omnino expers rationis, vt patebit infra q. 17. Primò igitur ostendit, q̄ beatitudo non sit essentialiter in operatione sensus. Secūdò, q̄ nec in operatione voluntatis. Tertiò autem, quòd in operatione intellectus speculatiui. Primum determinat dicens.

¶Respondeo dicēdum, q̄ ad beatitudinem potest aliquid pertinere tripliciter; vno modo essentialiter; alio modo antecedēter; tertio modo cōsequēter. Essentialiter quidem non potest pertinere sensus ad beatitudinem; nā beatitudo hominis consistit essentialiter in cōiunctione ipsius ad bonū increatū, q̄ est vltimus finis, vt supra ostēsum est, * cui homo cōiungi nō potest per sensus operationem. Similiter etiā, quia sicut ostensum est * in corporalibus bonis beatitudo hominis non consistit, quæ tamen sola per sensus operationem attingimus.

* Art 1. huius quæst.
* q 3. art. 5.

¶D. S. respondet distinctè duabus cōclusionibus, & m q̄ notat in principio sensum posse intelligi habere triplicem ordinē ad beatitudinem, & sic tripliciter intelligi posse quæsitum; potest enim ad beatitudinem tripliciter aliquid pertinere, &c. vt in littera, & sic ēt sensus. Dicit autem pertinere magis, quàm requiri, quia requiri videtur dicere aliquo modo dependentiam, vel saltem præexigentiā vnius respectu alterius; quod autem cōsequitur, nō propriè requiritur, sed tamen pertinet. Vnde pertinere generalioris significationis est, quàm exigi, vel requiri. Prima ergo cōclusio respondet iuxta primū intellectum; secunda iuxta alios duos sensus, quā ponit ibi; Possunt autem, &c. prima est. Essentialiter nō potest pertinere sensus ad beatitudinē, ideſt in operatione sensus non consistit beatitudo essentialiter, p̄batur: primò ex ratione beatitudinis formalis sic. Beatitudo hominis consistit essentialiter in cōiunctione ad bonum increatū, quod est vltimus finis; sed per operationem sensus homo bono increato coniungi nō potest; igitur, &c. Maior patuit artic. 1. Minor relinquitur nota, quia operatio sensus attingit solū bonū sensibile particulare. Quare nō est bonum increatū. Secūdò probatur cōclusio ratione obiecti, in quo beatitudo consistit: sic. In bonis corporalibus beatitudo hominis nō consistit; sed per operationem sensus solū attingimus bona corporalia; igitur conclusio vera; maior patet ex q. præced. minor patet ex eadem q. art. 6. quia sensus est virtus organica, & per cōsequens solùm attingit corporalia, &c. Patet itaq; prima conclusio. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima.

¶Possunt autem operationes sensus pertinere ad beatitudinem antecedenter, & consequenter: antecedenter quidem secundùm beatitudinem imperfectam, qualis in præsenti vita haberi potest: nam operatio intellectus præexigit operationem sensus.

¶ Subiungit secundam conclusionem iuxta alios duos intellectus istam; operationes sensus pertinere possunt ad beatitudinem antecedenter, & consequenter; probat, & exponit primò primam partem; secundò secundam, ibi. Consequenter autem, &c. Exponit primam, quia antecedenter intelligitur de beatitudine viæ imperfecta, probat eam sic. Operatio intellectus præexigit. s. in hac vita, operationem sensus: ergo beatitudo imperfecta viæ requirit operationem sensus; antecedens patet prima par. q. 84. art. 6 & aliis. Et dicit notanter præexigit, quia vt D. S. ibidē innuit, operatio intellectus non dependet a sensitiua cognitione; sed ipsa ministrat solùm materiam causæ. s. intellectui agenti, & consequenter possibili; sed tamen intellectus noster præexigit sensum, ideſt sensitiuā cognitionem præsertim interiorem. Consequenter ibi.

Conclusio secunda.

¶Cōsequenter autem in illa perfecta beatitudine, quę expectatur in cœlo; quia post resurrectionē ex ipsa beatitudine animæ, vt Aug. dicit in epistola ad Dioscorum, * fiet quędā refluentia in corpus, & in sensus corporeos, vt in suis operationibus perficiantur; vt infra * magis patebit, cū de resurrectione agetur: non autem tūc operatio, qua mēs humana Deo cōiungitur a sensu dependebit.

* Aug. epist. 56. circa medium
* In tertia par. sed nō compleuit.

¶Exponit secundam partem conclusionis secundæ; quia consequenter sensum pertinere ad beatitudinē, intelligitur de illa perfecta beatitudine, quæ expectatur in cœlo; sed ad istam non pertinet antecedenter; probatur. Post resurrectionem ex ipsa beatitudine animæ fiet quædam refluentia in corpus, & in sensus corporeos, vt in suis operationibus perficiantur; igitur, &c. Secunda pars cōclusionis vera; antecedens est beati Aug. & D. S, remittit se ad tertiam partem, vbi proposuerat de hac materia loqui; sed morte præuentus non compleuit. Sed vide in quarto, di. 49. q. 4. ar. 5. q. 2. & di. 44. q. 2. ar. 1. q. 4. vbi ostendit, quod hic ponit, q̄ omnes sensus habebūt operationes suas. In quarto etiam contra Gentil. c 86. ostendit hoc antecedens; quia corpus aliquid cōsequetur vnitum animæ beatæ, vt sit sibi plenè subiectum, non solùm quantùm ad esse, sed etiam quantùm ad actiones, & passiones, & motus, & corporeas qualitates, & corpus participabit quàtum possibile est, proprietates animę beatæ in perspicuitate sensuum, &c. probatur eadem secunda pars quo ad secundam eius expositionem. s. q̄ ad beatitudinem in cœlo non pertineat sensitiua cognitio antecedenter; quia tunc operatio, qua mens humana Deo coniungitur, a sensu non dependebit, ideſt nec aliquo modo ipsum præexigit; tum quia ista operatio, ideſt visio beatifica non est per conuersionem ad phantasmata; tum quia obiectum beatificæ operationis in se attingibile, non est sensibile, nec per sensibilia attingitur.

¶ Nota autem q̄ quamuis beatus vtatur sensibus, & possit in cognitione vespertina intelligere per conuersionem ad phantasmata, præsertim dum vtitur scientia hic acquisita; sed in visione ista beatifica nullo modo vtitur sensibus, esto, & in alia cognitione non sit corpori obligata, vt patet 3. par. q. 11. art. 2. Comprehensor enim potest intelligere, conuertendo se ad phantasmata, & non conuertendo in cognitione etiam vespertina.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem primam directè.

¶Ad primum ergo dicēdum, q̄ obiectio illa probat, q̄ operatio sensus requiritur antecedēter ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita haberi potest.

¶Maior cōceditur; ad minorem primò negatur, q̄ operatio intellectiua quæcunq; dependeat a cognitione sensitiua propriè loquendo de dependentia, quia dependere est in esse ab alio pendere; intellectiua autem cognitio non producitur in esse a sensitiua; sed cum sit actio immanēs, idem habet pro principio, & subiecto, s. intellectum ipsum. Secundò dico, q̄ si dependere accipiatur pro præexigere; tunc dico, q̄ cognitio intellectiua imperfecta in via præexigit sensitiuam tanquamq; ministrat materiam causæ intellectionis; & sic procedit probatio ex 3. de Ani. Sed negatur, q̄ intellectiua in patria præexigat sensitiuam, maximè quo ad cognitionem Dei in se; vnde & in anima separata ponimus illam cognitionem; ergo, &c. Verum, beatitudo viæ prærequirit operationem sensus, sed nō essentialiter in ea cōsistit; & ita probat primā partē secundæ cōclusionis; sed beatitudo perfecta nec in ea existit, nec eā antecedenter prærequirit; sed sensitiua cognitio ad eā cōsequitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd beatitudo perfecta qualem Angeli habent, habet congregationem omnium bonorum per coniunctionem ad vniuersalem fontem totius boni; non quòd indigeat singulis particularibus bonis; sed in hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio bonorum sufficiētium ad perfectissimam operationem huius vitæ.

¶Ad maiorem dico, quòd Boetius diffinit beatitudinem secundùm totalitatem extensiuam non intensiuam ad modum dicendi Scoti, ideſt diffinit eam non pro vno singulari maximo bono inter alia; sed definit eam, prout includit omnem perfectionem hominis. Nos autem loquimur hic primo modo; an videlicet operatio sensus sit maxima perfectio formaliter inhærens, & possibilis homini, quæ totaliter quietet sicut summa vna perfectio. Dico secundò, quòd loquēdo de beatitudine, vt includit omne bonum, & secundùm totalitatem extensiuam: tunc ad maiorem, beatitudo perfecta, & patriæ est status perfectus aggregatione omnium bonorum in suo fonte, in quo omnia supereminenter continentur, & vnitè; & si aggregatio nō debeat admitti propter simplicitatem istius boni; tunc intelligitur, quòd ibi sunt omnia bona distinctè, sed antecedenter, & consequenter, vel secundùm D. S. hic in solutione, aggregatio bonorum, vt aggregatio sonat pluralitatem bonorum, illa requiritur ad beatitudinem viæ, ad quam requiritur cōgregatio bonorum ad operationem perfectam, vt ipse declarat in quarto, dist. 49. q. 1. art. 2. q. 2. ad primum. Et præterea etiam ad beatitudinem patriæ omnia requiruntur, vel antecedenter, vt per ea metteamur ipsam; vel concomitanter, quia esto non omnia permaneant in se, manent tamen in sibi succedentibus. Ad minorem conceditur; sed dico, quòd bona quædam sensibilia non habent locum in beatitudine perfecta; vnde & Angeli habent beatitudinem perfectam, & nullum bonū sensibile, habent tamen omnia in fonte. Dico tamen, q̄ etiā homo habebit bona sensibilia, & perfectionem corporis, & sensuum post resurrectionem; ergo, &c. Negatur primò, si intelligitur essentialiter. Negatur secundò, si intelligitur vniuersaliter, quòd ad beatitudinem cuiuscunq; beati requiruntur quocunq; modo; quia potest haberi omne bonum sine sensibilibus. Tertiò conceditur, quòd beatitudo hominis etiam perfecta habet bona sensibilia consequenter.

Scotus.

¶Ad tertium dicendū, q̄ in perfecta beatitudine perficitur totus homo; sed in inferiori parte per redundantiam a superiori; in beatitudine autem imperfecta præsentis vitæ econuerso à perfectione inferioris partis proceditur ad perfectionem superioris.

¶Ad maiorem. Beatitudo capta pro maxima perfectione formali

mali est bonum perfectum, ideſt ſumma operatio, quæ eſt radix, & cauſa perfectionis totius hominis; quia ex beatitudine animæ, qua habetur vniuerſale bonum ſicut obiectum, habentur etiã omnes perfectiones hominis, ſicut in radice. Vltra quod nõ eſſet, &c. Dico, ꝙ non eſſet perfectum bonum hominis redũdanter, & cauſaliter, eſſet tamen formaliter bonum perfectum, ſi nõ perficeretur homo ſecundùm omnes partes, ſicut anima ſeparata ante reſurrectionem habet bonum perfectum intenſiuè, ſed non extenſiuè: ergo, &c. Verũ requritur conſequenter ad perfectum bonum extenſiuum, licet nõ intenſiuum. Et ita dico, ꝙ in beatitudine perfecta totus homo perficitur; ſed non in qualibet perfectione cõſiſtit beatitudo, ſed ſolũ in perfectiſſima, q̃ eſt radix aliarũ. vide Capreo. in 4. di. 49. q. 2. in ſolutionibus contra primam concluſionẽ ad quintũ Scoti, quia beatitudo accepta pro maximo bono hominis nõ includit omnem perfectionem beati intrinſecè, nec formaliter, ſed virtualiter, & cauſaliter; & ergo nõ quælibet perfectio hominis ſm quãlibet partem eſt beatitudo eſſentialiter dicta, ſed eius effectus.

Nota.

Vtrum beatitudo ſit operatio voluntatis, aut intellectus.

Infra q. 16. art. 2. & art. 3. corp. Et 2. cont. ca. 25. & 26. & 27. Et mal. q. 16. art. 2. ad 6. Et Veri. q. 1. art. 5. ad 8. Et quodl. 8. art. 19. Et opuſc. 3. ca. pit. 107.

TAD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo conſiſtat in actu voluntatis. Dicit enim Aug. 19. de Ciu. Dei, * ꝙ beatitudo hominis in pace cõſiſtit, vnde in Pſal. Qui poſuit fines tuos pacẽ, ſed pax ad volũtatem pertinet; ergo beatitudo hominis in voluntate conſiſtit.

¶ 2 Præterea. Beatitudo eſt ſummum bonum, ſed bonum eſt obiectum voluntatis; ergo beatitudo in voluntatis operatione conſiſtit.

¶ 3 Præterea. Primo mouenti reſpõdet vltimus finis, ſicut vltimus finis totius exercitus eſt victoria, quę eſt finis ducis, qui omnes mouet; ſed primum mouẽs ad operandum eſt voluntas, quia mouet alias vires, vt infra dicetur: * ergo beatitudo ad voluntatem pertinet.

* Auguſt. c. 10. & 11. Vltimus.

* q. 19. ar. 10.

¶ 4 Præterea. Si beatitudo eſt aliqua operatio, oportet, ꝙ ſit nobiliſſima operatio hominis, ſed nobilior eſt Dei dilectio, quæ eſt actus volũtatis, quàm cognitio, quæ eſt operatio intellectus, vt patet per Apoſt. 1. ad Cor. 13. ergo videtur, ꝙ beatitudo conſiſtat in actu voluntatis.

D. Paulus.

* Aug. c. 5.

¶ 5 Præterea. Aug. dicit in 13. de Trin. * ꝙ beatus eſt qui habet omnia quæ vult, & nihil vult malè: & poſt pauca ſubdit, * & appropinquat beato, qui bene vult quodcunq; vult: bona enim beatũ faciunt, quorum bonorum iam habet aliquid, ipſam ſcilicet bonam voluntatem: ergo beatitudo in actu voluntatis conſiſtit.

* Rod. lib. cap. 6.

D. Ioãnes.

¶ Sed contra eſt, ꝙ Dñs dicit Io. 17. Hæc eſt vita ęterna, vt cognoſcant te Deum verum: vita autem ęterna eſt vltimus finis, vt dictum eſt: ergo beatitudo hominis in cognitione Dei conſiſtit, quæ eſt actus intellectus.

¶ Hic D. S. inquirit de differentia beatitudinis ex parte alterius potentiæ, ſcilicet voluntatis, an ſcilicet ſit eius actus.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ad beatitudinem, ſicut ſupra dictum eſt, * duo requiruntur; vnum quod eſt eſſentia beatitudinis, aliud quod eſt quaſi per ſe accidẽs eius, ſcilicet delectatio ei adiuncta.

* Art. 8. q. 2.

¶ D. S. primò reſumit diſtinctionem bimembrem de duplici requiſito ad beatitudinem; ſecundò conformiter reſpondet duplici concluſione; primam ponit ibi. Dico ergo, ſecundam ibi. Sed ad voluntatem, &c. Dico ergo, ꝙ ad beatitudinem requiritur primò, quod eſt eſſentiale beatitudinis, & identicè cum ea, quia videlicet eſt ipſa beatitudo. Aliud ſicut per ſe accidens eius, & habita fuit ſupra q. 2. art. 6. Patet ex illa diſtinctione, ꝙ non quælibet coniunctio ad obiectũ beatificum eſt eſſentialiter beatitudo; quia non illa quæ eſt ſm per ſe accidens. S. ſm fruitionem, & delectationem, nec etiã perfectiſſima coniunctio extẽſiuè eſt de eſſentia beatitudinis. Et hoc habetur ex verbis D. S. quia delectatio facit aliquã coniunctionem, & tamen ponitur a D. S. accidens beatitudinis: ſolũ ergo prima coniunctio ſimpliciter, & nobiliſſima eſt eſſentialiter beatitudo; & per hoc patet ſoluto quorundam argumẽtorum aduerſariorum, q̃ habentur in Capreo. in primo, di. 1. q. 1. ad argumẽta cõtra ſextã cõcluſionẽ. Et in quarto, d. 49. q. 2. cõtra primã cõcluſionẽ.

¶ Dico ergo, ꝙ quãtum ad id, quod eſt eſſentialiter ipſa beatitudo; d impoſſibile eſt, ꝙ cõſiſtat in actu voluntatis. Manifeſtum eſt enim ex præmiſſis, * ꝙ beatitudo eſt conſecutio d finis vltimi; conſecutio autem finis non cõſiſtit in ipſo actu voluntatis.

Deb. 271.

* Art. 1. huius quæſt. cap. 2.

Diu. 631.

¶ Reſpondet hic iuxta primum membrum præmiſſum tali cõcluſione. Quantum ad id, quod eſt eſſentialiter ipſa beatitudo, impoſſibile eſt, ꝙ conſiſtat in actu voluntatis, probatur. Conſecutio finis non conſiſtit in ipſo actu voluntatis; ſed beatitudo. S. eſſentialiter eſt conſecutio finis vltimi: ergo concluſio vera. D. S. primò præmittit hunc diſcurſum. Secundò probat diffusè maiorem, ibi. Voluntas enim, &c. Minor autem patet ex q. præced. & art. 1. huius quæſt. Et intelligitur, ꝙ beatitudo eſſentialiter dicta eſt conſecutio prima, & nobiliſſima ſimpliciter, & coniunctio ad vltimum finem immediata, qua homo coniungitur vltimo fini, vt optimo ſimpliciter, & non vt cõiũgitur tali modo, pura vt vltimo fini. Hoc autem noto pp Scotum in quarto, diſt. 49. q. 4. vbi ex huius conſideratione arguit contra D. S. ſecundum non cauſam vt cauſam: volens probare, ꝙ in coniunctione ſecundùm amorẽ conſiſtat beatitudo eſſentialis, quia ſecundùm amorẽ coniungitur Deo immediatè vt vltimo fini. Et hoc quidem eſto ſit verum, non tamen coniungitur ſecundùm amorem Deo vt optimo ſimpliciter, quia nobiliori modo obijcitur, & prius intellectui, quàm volũtati; quia modo abſtractiori, & ſimpliciori, vt eſt quidditas quædam in ſe. Voluntas autem tendit, vt eſt extra, & vt eſt in actu exercito exiſtentiæ, vt patebit prima par. q. 82. ar. 2. Nec valet aliquid ratio ſua, vbi vult, ꝙ eoipſo, ꝙ coniunctio intellectus, eſt prior generatione, ꝙ ſit poſterior perfectione coniunctione voluntatis per amorẽ, quia priora generatione tantùm ſunt quidem imperfectiora: ſecus ſi & in genere cauſæ finalis, vel efficientis aliquid, & abſolutè etiam ſit prius: ſic autem eſt de viſione reſpectu actus voluntatis. Et aduerte iſta, quia ex eorum intellectu ruit totum fundamentum Scoti ibidem, quia videlicet non diſtinxit inter immediatam coniunctionem ad Deum vt eſt vltimus finis, & immediatam coniunctionem optimo modo, in qua conſiſtit beatitudo, & non in coniunctione primo modo. Conſequenter cum dicit.

Nota propter Scotũ.

Ruit fundamentum Scoti.

¶ Voluntas enim fertur in finem, & abſentem, cum ipſum deſiderat; & præſentem, cum in ipſo requieſcens delectatur; manifeſtum eſt autem, quòd ipſum deſiderũ finis non eſt conſecutio finis, ſed eſt motus ad finem: delectatio autem aduenit voluntati ex hoc, quòd finis eſt præſens; non autem econuerſo, ex hoc aliquid ſit præſens, quia voluntas delectatur in ipſo: oportet igitur aliquid aliud eſſe, quàm actum d voluntatis, per quod ſit finis ipſe præſens voluntati.

D. Ioã. 6. 61.

¶ Deducit maiorem prædictæ rationis; & primò ratione, ſecũdò ſimilitudine, ibi. Et hoc manifeſtè, &c. ratione ſic. Voluntas fertur in finem abſentem per deſiderium, & præſentem per delectationẽ: ſed nec deſiderium, nec delectatio eſt finis: igitur conſecutio finis non conſiſtit in actu voluntatis. Minor probatur, quia manifeſtum eſt, quòd deſiderium non eſt conſecutio, delectatio etiam conſequitur finem præſentem, & habitum: igitur, &c.

¶ Nota autem circa maiorem, ꝙ videtur inſufficiẽs, quia Scotus vbi ſupra etiã fatetur, ꝙ beatitudo non eſt deſiderium nec delectatio, ſicut D. S. probat beneſed dat alius actus voluntatis, qui eſt immediata coniunctio ad finem præſentẽ. S. amor præſentis boni, de quo D. S. nõ facit mentionem. Sed dicendum, ꝙ D. S. ſufficiens eſt, quia eadem ratio eſt de amore, & deſiderio, atq; delectatione. Nã vt habet D. S. 3. contra Gent. c. 26. in quinta ratione. amor ſm propriam rationem eſt abſentis, & præſentis, vt ergo abſentis eſt, ſic non eſt conſecutio, ea ratione, qua nec deſiderium eſt cõſecutio; ſi autem eſt præſentis eadem ratione non eſt cõſecutio, qua nec delectatio; nam ꝙ amor ſit perfectus, & præſentis, hoc eſt, quia bonũ eſt habitum, & habitio præſupponitur; aliud ergo eſt habere bonũ, & amare; vnde amor præſentiã præſupponit, & ex propria ratione nõ facit, nec requirit; vnde habitio propria, & nobiliſſimo modo eſt per actum intellectus: quare D. S. ſufficiens eſt. vide D. S. ibidem in tertia ratione, vbi videbis, & alium defectum Scoti, qui arguens contra D. S. in quarto dicit, ꝙ quidẽ velle, & actus volũtatis, neceſſariò eſt primò alterius obiecti, ſed nõ alterius actus: habes autem in D. S. ꝙ voluntas vult primò fœlicitatem, & beatitudinem etiam eſſentialiter; & per conſequens talis beatitudo nõ eſt actus voluntatis, qui non poteſt eſſe primò volitus. Conſequenter ibi.

Scotus.

Scotus.

¶ Et hoc manifeſtè apparet circa fines ſenſibiles: ſi enim conſequi pecuniam eſſet per actum voluntatis, ſtatim a principio cupidus conſecutus eſſet pecuniam, quando vult eam hãbere; ſed a principio quidem eſt abſens ei, conſequitur autem ipſam per hoc, ꝙ manu ipſam apprehendit, vel aliquo huiuſmodi: & tunc iam delectatur in pecunia habita; ſic igitur & circa intelligibilem finẽ contingit. Nã à principio volumus cõſequi finem intelligibilem, cõſequimur autem ipſum per hoc, ꝙ ſit præſens nobis per actum intellectus; & tunc voluntas delectata cõquieſcit in fine iam adepto; ſic igitur eſſentia beatitudinis in actu intellectus conſiſtit.

¶Probat eandem maiorem a simili, & arguitur sic. Consecutio finium sensibilium non fit per actum voluntatis: igitur nec cōsecutio intelligibilis finis fit per actum voluntatis; antecedens declaratur in littera. Tenet consequentia a simili, & a proportionabilitate finis sensibilis, & intelligibilis, & consecutionis vtriusq; quia sicut auarus consequitur pecuniam desideratam per manum, & post delectatur: sic beatus primò consequitur per actū intellectus Deum primò desideratum, & ad illam consecutionem consequitur delectatio. Vnde ex istis D. S. infert corollariè conclusionem affirmatiuè responsiuam quo ad secundam partem quęsiti. Sic igitur, &c. vt in fine litteræ. Vide pro ista conclusione plures alias rationes in D. S. supra contra Gentiles. Est autem hæc adducta ratio vna de potissimis, quia beatitudo rei beatificabilis per aliquod extrinsecum consistit essentialiter in coniunctione ad illud, scilicet in coniunctione nobilissima, & prima, & quia coniunctio intellectus est huiusmodi, tum quia nobilissima potentia, tum quia nobilissimo modo se habet ad suum obiectum, & quia perficitur nobilissimo habitu in patria; ideo eius coniunctio est beatitudo. Deinde cum dicit.

¶Sed ad volūtatem pertinet delectatio beatitudinem consequens, secundùm quòd August. dicit 10. confess. * ꝙ beatitudo est gaudium de veritate, quia scilicet ipsum gaudium est consummatio beatitudinis.

* Aug. c. 23.

¶Respondet quæsito iuxta secundum membrum prædictæ distinctionis tali conclusione secunda, ad voluntatem pertinet delectatio beatitudinē consequens; & vult conclusio, quòd actus voluntatis non est essentialiter beatitudo; sed per se accidens beatitudinis essentialiter dictæ, probatur hic auctoritate beati August. quia gaudium de veritate est beatitudo, id est perfectio, & consummatio accidentalis beatitudinis essentialiter dictæ: nam gaudium de veritate præsupponit cognitionem veritatis, quæ est beatitudo essentialiter dicta, &c.

¶Nota circa ista propter aduersariorum argumenta, quæ habentur in Capreo. ipsa tam in primo, quàm in quarto, quia amor, & Dei dilectio quidem in via nobilior est cognitione viatica, vt patet secunda secundæ q. 26. Nam dilectio Dei est Dei immediatè, & secundùm se, non autem cognitio. amor quoq; nobilior est in ratione mouentis, vt tangetur ad tertium; similiter habitus voluntatis nobilior est in via, quàm habitus intellectus. Cum his autem stat, ꝙ cognitio absolutè, & ratione generis nobilior est dilectione, similiter in patria. Similiter habitus intellectus in patria dignior est. s. lumen gloriæ, & quia libertas conuenit agenti; ideo libertas formaliter conuenit voluntati, vt mouens est, & ita radicatur in nobilitate secūdum quid, nec valet quod Scotus vbi supra arguit, quòd voluntas magis appetat propriam perfectionem, quam perfectionem intellectus, quia dicam ego, quòd intellectus magis appetat propriam perfectionem, quàm voluntas; & ideo remanet eadem difficultas, in qua perfectione magis appetita sit beatitudo. Vnde distinguendum est de voluntate, quia accipitur vno modo vt natura: & sic verum est, quòd magis appetit propriam perfectionem, sicut & intellectus magis propriam. alio modo accipitur, vt est voluntas libera, & appetitus hominis, & sic non appetit solùm pro se, immo magis pro toto homine & per consequens melius bonum hominis magis appetit, huiusmodi autem melius bonum est operatio intellectus in patria. Omnes autem auctoritates, quæ præferunt dilectionem cognitioni, loquuntur de ipsis in via. Ex quibus patet solutio multarum instantiarum, quas extensius videre potes apud defensorem Capreolum, &c.

Cōtra Scotum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem, quia benè sequitur beatitudo essentialiter est actus intellectus: ergo nō voluntatis, nec audienda est glosa, quæ dicit, quòd visio est quidem vita æterna, sed non beatitudo æterna. destruit enim hæc glosa peruersa textum; nam visio promittitur iustis in præmium Ioan. 17. vbi dicitur. Dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam; & statim subsumuntur verba hic allegata. Hæc autem Et præterea. Si visio sanctis promissa diceretur solùm vita æterna, quia est operatio vitalis semper manens, posset dici, quod damnati haberent vitam æternam, quia habent visionem æternam, quæ & ipsa est operatio vitalis, quod est contra illud. Matth. 25. Ibunt hii, scilicet mali, in supplicium æternum, iusti verò in vitam æternam, vbi solis iustis promittitur vita æterna. Vide tertio contra Gentiles cap. 61. Visio igitur Dei est vita æterna, & beatitudo, & per consequens beatitudo non consistit in actu voluntatis.

Contra glosam Scoti.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd pax pertinet ad vltimum hominis finem, non quasi essentialiter sit ipsa beatitudo; sed quia antecedenter, & consequenter habet se ad ipsam: antecedenter quidem inquantum iam sunt remota omnia perturbantia, & impedientia ab vltimo fine: consequenter verò inquantum iam homo adepto vltimo fine, remanet pacatus desiderio quietato.

Pax quid est.

¶Ad maiorem respondet D. S. ꝙ beatitudo consistit in pace antecedenter, & cōsequenter. Quid sit pax, vide in 2. 2. q. 29. ar. 1. & 2. quia importat vnionem diuersorum appetētium, inquātum includit concordiam, & importat etiam vnionem, & quietationem appetituum vnius appetentis; vnde importat remotionem impedimentorum, quæ obstant consecutioni boni intenti; & ita antequā quis beatitudinem consequatur, oportet impedimenta ablata esse, & habita beatitudine perfectè, omnia impedimēta cessant, vt sunt tentationes, & plurima, quæ in peccata trahunt, & per consequens a beatitudine impediunt: in via ergo non est perfecta vnio appetituū, quia sensualitas nunquā perfectè tendit in vnum cū ratione, nec hic voluntas ipsa quietatur, quia nō est quies, quæ sit finis motus, licet sit quies desiderij ad modum. D. S. in primo, dist. 1. q. 5. artic. 1. ad quintum. vnde hic non est pax, quæ importat quietationem appetitus. vide D. S. in quarto, q. 1. artic. 2. q. 4.

¶Ad secundum dicendum, quòd primum obiectum volūtatis non est actus eius, sicut nec primum obiectum visus est visio, sed visibile; vnde ex hoc ipso, quòd beatitudo pertinet ad voluntatem tanquam primum obiectum eius; sequitur, quòd non pertineat ad ipsam tanquam actus ipsius.

¶Ad maiorem, beatitudo essentialis est summum bonum inter creata formaliter inhærentia; & est prima, & nobilissima coniunctio ad summū bonum simpliciter. Ad minorem, bonum est quidem obiectum voluntatis, vt sic; sed beatitudo est bonum primò volitum inter omnia bona creata, & prima coniunctio; ergo, &c. Negatur, ꝙ consistat in voluntatis operatione; sed bene deberet inferri, ꝙ beatitudo etiam formalis est obiectum voluntatis; sed nōn eius operatio: & eoipso, ꝙ beatitudo pertinet ad voluntatem, vt obiectum, non est actus eius; quia voluntas non primò fertur in actum suum, sed in aliud obiectum; & quia primò fertur in beatitudinem etiā formalem, & non solùm in id, in quo beatitudo cōsistit, igitur sequitur, ꝙ beatitudo non est actus ipsius. Et si argumētum esset formale, vna præmissarum esset falsa: sic arguendo. In illius potentiæ actu consistit beatitudo, ad quem pertinet beatitudo vt obiectum; sed ad voluntatem pertinet beatitudo vt obiectum, igitur, &c. Maior enim ista est falsa; sed in illius potentię actu cōsistit, qui optimo modo, & primo coniungit obiecto beatifico, voluntas autem non est huiusmodi, sed intellectus ergo, &c.

¶Nota, quòd D. S in hac solutione videtur sic intelligēdus, quia videlicet beatitudo formalis inhærens potest dupliciter considerari, vno modo in ratione summi boni inter omnia bona creata, & sic est obiectum voluntatis; alio modo cōsideratur, & est actus, & in ordine ad potentiam elicientem, sicut ad principium, & sic pertinet ad intellectum. Quare eoipso, quòd illa beatitudo est primum obiectum voluntatis, ideo nō est eius actus, quia eius proprius actus non est primum obiectum, beatitudo autem formalis est primum volitum, & desideratum, ergo non voluntatis actus. Et hoc videtur D. S. intendere: & vide an ne & Capreolus ita intellexerit in quarto, dist. 49. q. 2. ad primum contra primam conclusionem. Quare exponentes hic D. S. de beatitudine obiectali, non videntur loqui ad propositum; quia ista non habet rationem actus. D. S. autem vult, quòd beatitudo potest considerari, & sub ratione summi boni, & sub ratione actus, quod vtrumque conuenit beatitudini formali. Vide Capreolum, & D. S. ibidem ex quodlibeto adiectum, cui hæc dicta declarat: nam per istum intellectum cassatur obiectio Scoti vbi supra, &c.

Capreolus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ finem primò apprehendit intellectus, quàm voluntas: tamen motus ad finē incipit in voluntate: & ideo volūtati debetur id, quod vltimò cōsequitur consecutionem finis. s. delectatio, vel fruitio.

¶Ad maiorem, primo mouenti respondet vltimus finis, non sicut primo apprehendenti, sed sicut requiescenti in fine adepto, vt patet in exemplo ex parte. Primum enim mouens ad pecunias est voluntas auari: sed illa non primò apprehendit, sed manus; sed voluntas in habitis pecunijs delectatur. Secundo dicitur, quòd primo mouenti, &c. verum, sicut inclinanti, & impellenti in finem ipsum; & sic est in proposito; ergo beatitudo pertinet ad voluntatem, sicut mouenti in ipsam; & se delectanti in ea habita; sed non sicut primo comprehendenti. Vnde & si mouenti, & merito respondeat præmium quo ad quantitatem, non tamen quo ad subiectum: quia meritum consistit in agendo, præmium in recipiendo. actio autem pertinet primo ad voluntatem, receptio ad intellectum: potentia etiam, in qua est meritum, ad aliud ordinatur.

Præmium respondet merito.

¶Ad quartum dicendum, quòd dilectio præeminet cognitioni in mouendo; sed cognitio præuia est dilectioni in attingendo: non enim diligitur nisi cognitum, vt dicit August. in decimo de Trinit. * & ideo intelligibilem finem primò attingimus per actionem intellectus, sicut & finem sensibilem primò attingimus per actionem sensus.

* Aug. c. 1. & 2.

¶ Maior

Digitized by Google

¶Maior cõceditur, ꝙ ſit in nobiliſſima ſimpliciter, quæ eſt operatio nobiliſſimę potẽtiæ, & nobiliſſimi obiecti, nobiliſſimo modo. Ad minorem dupliciter; primò dilectio Dei in via eſt nobilior cognitione Dei, quia immediatè fertur in Deum, nõ cognitio; ſed negatur de cognitione Dei in patria, quæ & ipſa eſt Dei ſecundùm ſe, vbi & conſequitur nobilitatem ſui generis, qua præfertur ſimpliciter dilectioni. Secundò nobilior eſt dilectio ſecundùm quid, i. in mouendo, ſed cognitio ratione generis, & in patria eſt ſimpliciter nobilior in attingendo; quia primo, & optimo modo attingit Deum. Ad probationem dico, ꝙ Apoſtolus loquitur in via, vt patet manifeſtè; quia comparat eam fidei, quæ non eſt niſi in via. Quare negatur conſequentia; nam quando perfectio rei conſiſtit in re extrinſeca; tunc coniunctio cum ea eſt ſumma perfectio; ſic actio ſenſus, qua attingitur bonum delectabile, melius eſt ipſa delectatione conſequente, vt oſtẽdit D. S. in quolibetis, 8. quolib. ar. 19. & ſupra contra Gentiles in ſeptima ratione.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ ille qui habet omnia quę vult, ex hoc eſt beatus, ꝙ habet ea quæ vult, quod quidem eſt per aliud, quàm per actum voluntatis; ſed nihil malè velle requiritur ad beatitudinem, ſicut quędam debita diſpoſitio ad ipſam: volũtas autem bona ponitur in numero bonorum, quæ beatum faciunt, prout eſt inclinatio quædam in ipſa, ſicut motus reducitur ad genus ſui termini, vt alteratio ad qualitatem.

¶D. S. reſpondet ad tria, quæ tangit auctoritas beati Auguſtini; quia beatus eſt qui habet omnia quæ vult; ſed non habet per voluntatem, ſed per intellectum, & nihil malè velle requiritur antecedenter; bona etiam voluntas continetur ſub beatitudine, & eſt de numero eorum, quæ beatum faciunt, ſicut quoddam inclinans in ea, quæ beata faciunt, non quòd in ipſa conſiſtat beatitudo. Secundò poteſt dici ad argumentum. Maior quidem vera, ſed non omne quod vult, eſt beatitudo eſſentialiter, vt hic loquimur, ideſt ſumma perfectio hominis: alàs ſequeretur, quòd bonum corporis eſſet beatitudo, quia & beatus illud licitè vult. Tertiò dicitur, vt ſupra dictum fuit, quòd Auguſtinus loquitur de beatitudine, ſecundùm quòd includit omne bonum quocunq; modo pertineat ad beatitudinem, vel eſſentialiter, vel accidentaliter, antecedenter, vel conſequenter. Quartò dicitur, quòd ſecundùm viſionem beatificam habetur omne bonum; primò in fonte; ſecundò habetur etiam omne bonum diſtinctè in ſua cauſa, & virtualiter; & hoc ad longum oſtendit D. S. in tertio contra Gentiles, cap. 63. quomodo viſio Dei eſt radix omnium bonorum, quæ homo appetere poteſt, vt ibidem oſtendit, diſcurrendo per ſingula. Scotus. Vide de iſta auctoritate beati Auguſtini Scotum ſupra q. 1. qui dicit, quòd non eſt definitio, ſed deſcriptio verior cæteris improbatis. Secundò dicit, quòd quicquid vult, non accipitur ibi diuiſiuè pro volitis formaliter; ſed pro aliquo vno, in quo ſunt vnitiuè omnia rectè volita, &c.

Vtrum beatitudo ſit operatio ſpeculatiui intellectus, aut practici.

V 1. q. 20 artic. 3 & 4. dist. 49. q. 1. art. 1. q. 3. Et opuſ. cap. 24. & 1. Ethic. lect. 10.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo conſiſtat in operatione intellectus practici; finis enim vltimus cuiuslibet creaturæ conſiſtit in aſſimilatione ad Deum; ſed homo magis aſſimilatur Deo per intellectum practicum, qui eſt cauſa rerum intellectarum, quàm per intellectum ſpeculatiuum, cuius ſcientia accipitur à rebus: ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in operatione intellectus practici, quàm ſpeculatiui.

¶ 2 Præterea. Beatitudo eſt perfectum bonum hominis; ſed intellectus practicus magis ordinatur ad bonum, quàm ſpeculatiuus, qui ordinatur ad verum: vnde & ſecundùm perfectionem practici intellectus dicimur boni, non autem ſecundùm perfectionem ſpeculatiui intellectus; ſed ſecundùm eam dicimur ſcientes, vel intelligentes; ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in actu intellectus practici, quàm ſpeculatiui.

¶ 3 Præterea. Beatitudo eſt quoddam bonum ipſius hominis, ſed ſpeculatiuus intellectus occupatur magis circa ea, quæ ſunt extra hominem; practicus autem intellectus occupatur circa ea, quæ ſunt ipſius hominis, ſcilicet circa operationes, & paſſiones eius: ergo beatitudo hominis magis conſiſtit in operatione intellectus practici, quàm intellectus ſpeculatiui.

¶Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in primo de Trinit. * quòd contemplatio promittitur nobis actionum omnium finis, atq; ęterna perfectio gaudiorum. * Aug. c. 8 & 10.

¶ Quia habitum eſt, quòd beatitudo non eſt actus voluntatis. Hic oſtendit D. S. quòd eſt actus intellectus; quia autẽm duplex eſt intellectus, ſcilicet ſecundùm rationem, & propter denominationem a duplici fine; ideo D. S. oſtendit, in quo intellectũ conſiſtat, ideſt an conſiſtat in intellectu vt habet cognitionem, quæ ordinatur ad rem operabilem, aut agibilem; vel vt eſt circa rem ſpeculabilem per cognitionem, quæ eſt cognitio non ordinata principaliter in opus.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ beatitudo magis conſiſtit in operatione ſpeculatiui intellectus, quàm practici, quod patet ex tribus. Primò quidem ex hoc, quòd ſi beatitudo hominis eſt operatio; oportet, quòd ſit optima operatio hominis, optima autem operatio hominis eſt, quæ eſt optimæ potentiæ reſpectu optimi obiecti: optima autem potentia eſt intellectus, cuius obiectum optimum eſt bonum Diuinum, quod quidem non eſt obiectum practici intellectus, ſed ſpeculatiui; vnde in tali operatione, ſcilicet in contemplatione Diuinorum, maximè conſiſtit beatitudo.

¶D. S. reſpondet tali concluſione. Beatitudo magis conſiſtit in operatione ſpeculatiui intellectus, quàm practici. Dicit autem, beatitudo magis, &c. quia aliqualis beatitudo imperfecta & viæ, aliqualiter conſiſtit in practico, vt patebit circa finem. Hanc concluſionem D. S. probat tripliciter ex tribus cõditionibus beatitudinis, ſ. ex excellentia eius: & ex hoc, ꝙ eſt ſui gratia, ibi. Secundò apparet; & ex hoc, ꝙ conuenit cum ſuperioribus creaturis, ibi. Tertiò idem, &c. Circa primam concluſionem primò formatur rationẽ pro concluſione. ſecundò elicit quoddam corollarium. ibi, Et quia, &c. Arguitur ergo ſic ex prima cõditione. Beatitudo hominis eſt optima operatio, ſed talis optima operatio hominis non eſt intellectus practici, ſed ſpeculatiui: igitur concluſio vera. Maior probatur; quia ſi (pro quia) beatitudo eſt operatio, oportet, ꝙ ſit optima operatio hominis; patet enim, ꝙ nomine beatitudinis intelligimus ſummam perfectionem deſiderabilem. Minor probatur. Optima operatio eſt optimæ potẽtiæ reſpectu optimi obiecti; optima potentia eſt intellectus, cuius obiectum optimum eſt bonum Diuinum; ſed bonum Diuinum non eſt obiectum practici intellectus, ſed ſpeculatiui; ergo, &c. Maior eſt philoſophi. Minor ſupponitur ex prima par q. 82. art. 3. Circa ſubſumptam aduerte, ꝙ bonum Diuinum ſecundùm ſe, vt eſt beatificatiuum, non eſt obiectum practici intellectus, tamen vt eſt regula omnium affectionũ, & actionum beati, ſic eſt obiectum practici intellectus; & quia intellectus beati apprehendit Diuinam eſſentiã principaliter ſecundùm ſe, & ratione eius viſio habet, ꝙ ſit beatitudo; ideo in viſione vt contemplatiua eſt, ſic conſiſtit beatitudo principaliter; & ſic loquitur D. S. hic. Sed tamen per eandem viſionem videtur Deus, etiam vt regula operationum; ideo etiam eſt ſecundariò practica, ſed vt dictum eſt, a principali obiecto, & ſecundùm ſe contemplato, habet cognitio, ꝙ ſit beatifica: vnde ſicut Aug. habet 5. confeſſ. Qui videt Deum & alia, non propter illa eſt beatus, ſed propter Deum tantùm; ſic cognitio & viſio Dei habet, ꝙ ſit beatifica; ſed quia eſt Dei, vt eſt regula actionũ, ex hoc non habet, ꝙ actionum dirigendarum eſt, quòd ſit beata, ſed tantùm quia Dei. Beatitudo eſt etiam practica.

¶Nota etiam circa minorem principalem, ꝙ operatio vt contemplatiua eſt, ſic dignior eſt omni practica, ſaltem ſecũdùm quid: ratione ſcilicet nobilioris finis; ſed ſi cum hoc eſt nobilioris obiecti, tunc ſimpliciter eſt dignior. Scientia enim moralis vtiq; practica eſt, & tamen eſt dignior Logica, quæ eſt ſpeculatiua; ſpeculatiuum enim, & practicum ſunt proprietates accidentales ſcientiarum; nõ autem inconuenit rei ſimpliciter ignobilioris, eſſe meliorem proprietatem accidentalem. Conſequenter cum dicit.

¶ Et quia vnuſquiſq; videtur eſſe id, quod eſt optimum in eo, vt dicitur in 9. * & 10. Ethicorum; * ideo talis operatio eſt maximè propria homini, & maximè delectabilis. * Ariſt. c. 4. Cap. 7.

¶Infert ex prædicta probatione corollarium. Contemplatio Diuinorum eſt operatio maximè propria homini, &c. patet clarè in littera. Conſequenter ibi.

¶ Secundò apparet idem ex hoc, quòd contemplatio maximè quæritur propter ſeipſam: actus autem intellectus practici non quæritur propter ſeipſum, ſed propter actionem; ipſæ autem actiones ordinantur ad aliquem finem. Vnde manifeſtum eſt, quòd vltimus finis non poteſt conſiſtere in vita actiua, quæ pertinet ad intellectum practicum.

¶Manifeſtat concluſionem ex ſecunda conditione ſic. Contemplatio maximè quæritur propter ſeipſam; actus autem intellectus practici non quæritur propter ſe, ſed propter actionem, quæ vlterius ordinatur in finem; ergo manifeſtum eſt, &c. Antecedens relinquitur notum ex ſecundo metaph. & ex ſecundo ethicorum.

¶Aduerte tñ circa ſecundã partem, ꝙ practica includit duo, ſ. ſcire ſicut actũ elicitũ & operari, ſicut actum directum, quod operari eſt finis immediatus ipſius ſcire, & quia operatio iſta eſt alterius potentiæ, quam intellectus; ideo ordinatur in alium finem, quare ſequitur, ꝙ cognitio practica non quæritur propter ſeipſam, immo ordinatur ad aliud, quod etiam non quæritur propter ſeipſum, ſed ordinatur etiam in vlteriorem finem. Et hoc tangit D. S. circa ſecundam partem antecedentis. Cum dicit, ipſæ autem actiones ordinantur in alium finem, &c.

¶Et aduerte, ex D.S in primo, diſt.1.q.2.art.1.ad tertium, quòd beatitudo appetitur propter ſe, tum quia non per accidens, tũ quia non propter aliud, & propter ſe formaliter, & finaliter. Conſtat autem, quòd cognitio practica vt ſic, ſolùm propter aliud appetitur, vnde nec vt ſic honorabilis dicitur, ſed laudabilis, vt ſolet dici
Ariſt. primo de Ani. tex. commen. 1. Deinde cum dicit.

¶Tertiò idem apparet ex hoc, ꝙ in vita contemplatiua homo communicat cum ſuperioribus. ſ. cum Deo, & Angelis, quibus per ſimilitudinẽ aſſimilatur; ſed in his, quæ pertinẽt ad vitam actiuam, etiam alia animalia cum homine aliqualiter communicant, licet imperfectè. ——

¶Probat eandem concluſionem ex tertia conditione; & primò deducit rationem; ſecundò ex ea cõcludit quoddam corollariũ ibi. Et ideo, &c. Arguitur ergo ſic, in vita contemplatiua homo cõmunicat cũ ſuperioribus; ſed in his, &c. vt in littera; ergo, &c. Deinde ibi.

¶Et ideo vltima, & perfecta beatitudo, quę expectatur in futura vita tota conſiſtit in contemplatione: beatitudo autem imperfecta qualis hic haberi poteſt; primò quidẽ, & principaliter conſiſtit in cõtemplatione; ſecundariò in operatione practici intellectus ordinãtis actiones, & paſſiones humanas, vt dicitur in 10. Ethicorum. *
* Ariſt. c 7. & 8.

¶Concludit ex prædicta ratione tale corollariũ. Vltima, & perfecta, &c. vt in littera per totum. Patet prima pars ex dictis, quia in beatitudine futuræ vitæ totaliter cõmunicabit cum Deo, & Angelis, quibus maximè propria eſt ſpeculatio: igitur & beatitudo erit principaliter ſpeculatiua. Secunda autem pars patet auctoritate philoſophi decimo ethicorum.

¶Nota tamen circa primam partem corollarij, quòd beatitudo patriæ tota conſiſtit in ſpeculatione, ideſt ſimpliciter, & abſolutè. Sicut D.S. dicit alibi Theologiam noſtrã eſſe principaliter, & ſimpliciter ſpeculatiuam, quia magis cõuenit cum ſpeculatiuis, quàm practicis. Non tamen eſt intentio D. S. quòd ſit ſpeculatiua præciſè; ſed quia principaliter, & quia a principali fit denominatio;
Capreolus. ideo D.S. dicit. Tota conſiſtit in ſpeculatione. Vide Capreolum in quarto, diſt. 49. quæſt. 1. in reſponſione ad argumenta contra tertiam concluſionem in fine quæſtionis.

¶Nota etiam ex ſecunda parte corollarij rationem, quare dixit concluſio reſponſiua, magis conſiſtit beatitudo in operatione ſpeculatiui, quam practici intellectus; quia beatitudo perfecta. ſ. patriæ conſiſtit in ſpeculatione præſertim reſpectu obiecti beatifici in ſe; & ſecundò etiã beatitudo imperfecta magis in ſpeculatione conſiſtit. Vide D. S. tertio contra Gentil, cap. 37.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam, dicitur autem contemplatio perfectio gaudiorum cauſaliter.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ſimilitudo prædicta intellectus practici ad Deum eſt ſecũdùm proportionabilitatem, quia ſcilicet habet ſe ad ſuum cognitum, ſicut Deus ad ſuum: ſed aſſimilatio intellectus ſpeculatiui ad Deum eſt ſecũdùm vnionem, vel informationem, quæ eſt multo maior aſſimilatio: Et tamen dici poteſt, ꝙ reſpectu principalis cogniti, quod eſt ſua eſſentia, nõ habet Deus practicã cognitionem, ſed ſpeculatiuam tm. —

¶Ad maiorem, vltimus finis, qui eſt eſſentialiter beatitudo, conſiſtit in aſſimilatione non proportionabilitatis, ſed ſecũdùm vnionem, & informationem per ipſum, vt eſt obiectum beatificum. Eſt autem obiectum beatificum ſecundùm ſe contemplabile. Secundò, vltimus finis inhærens conſiſtit in aſſimilatione proportionabilitatis ad Deum, quando homo ſe habet cognoſcẽdo, ſicut Deus cognoſcit ſuum principale cognitum. Ad minorem. Primò vera, quòd aſſimilatur magis Deo per intellectum practicum aſſimilatione proportionabilitatis, quo ad ſecundarium cognitum, quia & hoc Deus operatur, ſicut homo operatur cognitum per intellectũ practicum vt ſic. Secundò negatur minor, quòd homo maximè aſſimiletur Deo ſecundùm conjunctionem ad ipſum inquantum beatificum obiectum. Et tertiò negatur, ꝙ maximè aſſimiletur ſibi per intellectum practicum quo ad principale cognitum; ex quo & Deus habet, quòd ſit beatus. Quare negetur conſequentia.

¶Nota verbum D.S. in ſolutione, cum dicit, ꝙ aſſimilatio intellectus ſpeculatiui ad Deum eſt ſecũdùm vnionem, vel informationem, quia eſt diſiunctiua, cuius ſufficit alteram partem eſſe veram. Secundò poteſt dici, ꝙ capitur informatio extensè pro præſentia intima, ſecundùm quòd vnitur vt intelligibile intellectui per modum ſpeciei intelligibilis citra inhæſionem, vt patuit arti. 1.

¶Ad ſecũdum dicendum, ꝙ intellectus practicus habet bonum, quod eſt extra ipſum, ſed intellectus ſpeculatiuus habet bonum in ſeipſo, ſcilicet cõtemplationem veritatis; & ſi illud bonum ſit perfectum, ex eo totus homo perficitur & fit bonus, quod quidem intellectus practicus non habet, ſed illud ordinat. ——

¶Maior vera, beatimdo eſt perfectum bonũ hominis, ſed ſibi formaliter inhærens. Nec tamen oportet, ꝙ actus, qui eſt beatitudo, reſpiciat bonum ſub ratione boni, ſed ſub ratione optima, quæ eſt ratio veri, quæ dignior eſt ratione boni ſimpliciter, vt patet 1.par. q.82.art.2. ſed verum eſt, ꝙ beatitudo eſt bonum. i. optimus actus. Ad primam partẽ minoris; primò, intellectus practicus magis ordinatur ad bonum extrinſecum, ſed non magis ad bonum intrinſecum, quia videlicet non ſiſtit in actu ſuo; ſed actus ordinatur ad operationem extrinſecam intellectui. Secundò dicitur, ꝙ nõ ſequitur, ordinatur magis ad bonũ formaliter; igitur actus eius eſt melior ſimpliciter, vel ergo actus eius eſt beatitudo, vt patuit ar.4.ad 2. Ad probationem dico, ꝙ in via ſm perfectionem practici intellectus dicimur boni, inquantum eſt intellectus practicus prudẽtialis, præſupponens appetitum rectum, cuius eſt omnia mouere ad finẽ ſuum: vide de Virtutibus in communi art.7.ad ſecũdum, & quartũ. Dico ſecundò, ꝙ in patria etiam ſm ſpeculatiuum intellectũ beati ſunt maximè boni, & impeccabiles. Vltra ad iſtam, non autem negatur iſta, immo quãdo eſt ſpeculatio perfecta, tunc facit hominem bonum formaliter, quod non facit practicus, ſed ordinat ad bonum extrinſecum. Quare negatur conſequentia.

¶Nota, ꝙ ſm intellectum practicum quemcunq; non dicimur boni; ſed vt dictum eſt ſm practicum, qui eſt prudentiæ præſupponens bonam voluntatem; & hæc volũtas hominem bonum facit, quia præeminet omnibus potentijs in mouendo, & agendo. Dictũ eſt autem ar. præced. ꝙ iſte exceſſus voluntatis facit eam nobiliorẽ ſm quid tantùm. Quare ex hoc, ꝙ ſm voluntatem ſumus boni, non arguitur eam eſſe digniorem, niſi ſm quid. ſ. in mouendo.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procederet, ſi ipſemet homo eſſet vltimus finis; tunc enim conſideratio, & ordinatio actuum, & paſſionum eius eſſet beatitudo; ſed quia vltimus hominis finis eſt aliud bonum extrinſecũ, ſcilicet Deus; ad quem per operationem intellectus ſpeculatiui attingimus; ideo magis beatitudo hominis in perfectione intellectus ſpeculatiui conſiſtit, quàm in operatione intellectus practici. ——

¶Ad maiorem, beatitudo eſt quoddam bonũ hominis, ſed coniunctiuum cum bono exteriori, & optimo ſimpliciter, & ipſum primò attingens. Minor conceditur; ſed occupatur circa aliquod extra, quod eſt ſummum bonum quietatiuũ appetitus totaliter. Practicus autem occupatur circa ea, quæ ſunt hominis, in quibus non conſiſtit beatitudo, nec actus eius eſt cõmenſio ad ſummũ bonum. Negatur autẽ conſequentia, quia ſi homo & ea, quæ ſunt intra ipſum, eſſent ſummum bonum, argumentum haberet proceſſum.

Vtrum beatitudo hominis conſiſtat in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, ꝙ beatitudo hominis conſiſtat in cõſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum: philoſophus enim dicit in lib. Ethic. * ꝙ felicitas eſt operatio ſecundùm perfectam virtutem, & diſtinguens virtutes, non ponit ſpeculatiuas virtutes, niſi tres; ſcientiam, ſapientiam, & intellectum, quæ omnes pertinent ad conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum: ergo vltima hominis beatitudo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit.

X
2.2.q.167. arti.1 ad 1. Et opuſc 3. ca.104.262. & 266.
* Ariſt. lib. 10.cap.7.

¶ 2 Præterea. Illud videtur eſſe vltima hominis beatitudo, quod naturaliter deſideratur ab omnibus propter ſeipſum; ſed huiuſmodi eſt conſideratio ſpeculatiuarum ſcientiarum, quia vt dicitur in primo metaph. * Omnes homines natura ſcire deſiderant; & poſt pauca ſubdit, * quòd ſpeculatiuæ ſcientiæ propter ſeipſas quæruntur; ergo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtit beatitudo,

* Ariſt. in prin. 1. lib.
* Eodem lib. 1. c. 2.

¶ 3 Præte-

Digitized by Google

¶ 3 Præterea. Beatitudo eſt vltima hominis perfectio, vnumquodq; autem perficitur, ſecũdùm q reducitur de potentia in actum, intellectus autem humanus reducitur in actum per conſiderationem ſcientiarum ſpeculatiuarum; ergo videtur, quòd in huiuſmodi conſideratione vltima hominis beatitudo conſiſtat.

Hier. 9. ¶ Sed contra eſt, quod dicitur Hiere. 9. Non glorietur Sapiens in ſapientia ſua, & loquitur de ſcientia ſpeculatiuarum ſcientiarum; non ergo conſiſtit in harum conſideratione vltima hominis beatitudo.

¶ Inueſtigata differentia beatitudinis ex parte potentiæ cuius eſt actus, nunc inueſtigatur alia ex parte obiecti. Poteſt autem triplex obiectum conſiderari circa intellectum ſpeculatiuum. Quorum vnum eſt corporale compoſitum ex materia, & forma. Aliud immateriale & incorporale, compoſitum ex eſſe, & eſſentia. Tertium eſt omnino ſimplex, quod eſt ipſum eſſe per ſe ſubſiſtens. Secundum hoc ergo D. S. tria facit. Primò oſtendit, an beatitudo conſiſtat circa primum obiectum; ſecundò an circa ſecundum; tertiò an circa tertium.

¶ Nota pro fundamento dicẽdorum, quòd eſto eadem res in diuerſis ſcientiis conſideretur; tamen iſta quæ conſiderat ſub altiori lumine plures veritates, & magis proprias de eodem obiecto vt res eſt, deprehendit. Sic ergo omnis ſcientia phyſica, ideſt virtute naturalis luminis intellectus acquiſita, non conſiderat niſi veritates de rebus, in quas peruenire poteſt miniſterio ſenſuum, & primorum principiorum naturaliter cognitorum; vnde vt habet D. S. in ſecundo, diſt. 28. Prima principia naturaliter nota dicuntur inſtrumenta intellectus humani. Sed Theologia, quæ habetur ſub lumine altiori. ſ. Diuino, iſta altiora de Deo, & ſubſtantijs ſeparatis cognoſcit, & maximè Theologia beata, quæ habetur ſub lumine gloriæ. Quare patet, q omnes ſcientiæ ſpeculatiuæ, quæ habentur ſub lumine naturali intellectus noſtri, & in virtute primorum principiorum non cognoſcunt, niſi abſtrahibilia a ſenſibilibus, & ea ratione dicuntur ſolùm eſſe de ſenſibilibus, eſto aliqua ſit de Deo, & ſubſtantiis ſeparatis. Quia tamen ſolùm attingunt de eis, quæ ex ſenſibilibus deprehendi poſſunt; ideo omnes ſcientiæ ſpeculatiuæ, vt dictum eſt, dicuntur eſſe de ſenſibilibus formaliter: quia ſcilicet ratio cognoſcendi eſt ſenſibilitas, licet ratio vt res ſit alia, ſicut in Theologia noſtra dicitur ratio obiecti, vt obiectum eſt lumen diuinæ reuelationis, licet ratio obiecti formalis quod, vt res, ſit Deitas, vt videbitur prima par. quæſt. 1.

Sciẽtiæ ſpeculatiuæ ſunt ſolum de ſenſibilibus.

* Arts. huius q. ad 4. argum. ¶ Reſpondeo dicendum, q ſicut ſupra dictum eſt, * duplex eſt hominis beatitudo, vna perfecta, & alia imperfecta. Oportet autem intelligere perfectam beatitudinem, quæ attingit ad verã beatitudinis rationem: beatitudinẽ autem imperfectã, quę non attingit, ſed participat quandam particularẽ beatitudinis ſimilitudinẽ; ſicut eſt perfecta prudentia in homine, apud quem eſt ratio rerum agibilium; imperfecta autem prudentia d eſt in quibuſdã animalibus brutis, in quibus ſunt quidã particulares inſtinctus ad quædam opera ſimilia operibus prudẽtiæ.—

Dub. 1077.

¶ D. S. primò præmittit quandam diſtinctionem bimembrem; ſecundò reſpondet conformiter duabus concluſionibus. Primam ponit ibi. Perfecta igitur, &c. Secundam ibi; Sed ſicut, &c. Reſumit ergo diſtinctionem ſupra habitam artic. 2. ad quartum. quòd eſt duplex hominis beatitudo. Deinde membrum explanat, quia iſta eſt perfecta, quæ pertingit ad veram rationem beatitudinis, quia videlicet eſt coniunctio ad optimum bonum, & operatio optimæ potentiæ circa optimum obiectum; ſed imperfecta, quæ non eſt optima operatio, &c. ſed participat aliquam ſimilitudinem optimæ, quia & ipſa bona eſt circa bonum obiectum. Et iſtam explanationem manifeſtat per ſimile de perfecta prudentia hominis & imperfecta vulpis, vel alterius beſtiæ, quia homo habet prudentiam, & rectam rationem agibilium vniuerſaliter quo ad omnes actus prudenter agendos: beſtia autem habet quandam ſimilitudinem prudentiæ in certis paucis actibus, vt etiam habet D. S. prima par. quæſt. 55. art. 3. ad tertium. Conſequenter cum dicit.

¶ Perfecta igitur beatitudo in cõſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum eſſentialiter conſiſtere non poteſt. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, q conſideratio ſpeculatiuæ ſcientiæ non ſe extendit vltra virtutem principiorum illius ſcientiæ, quia in principijs ſciẽtiæ virtualiter tota ſcientia cõtinetur. Prima aũt principia ſciẽtiarũ * Arist. ſpeculatiuarũ ſunt per ſenſum accepta, vt patet per philoſophũ in principio metaph. & in fine poſter. * Vnde tota conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarũ non poteſt vltra extendi, quàm ſenſibiliũ cognitio ducere poteſt. ———

¶ Reſpondet iuxta primũ mẽbrũ prædictũ tali cõcluſione. Perfecta beatitudo in conſideratione ſpeculatiuarum ſcientiarum eſſentialiter conſiſtere non poteſt; & intelligitur eſſentialiter, ideſt ſecundùm perfectam rationem completam beatitudinis. Probat autem concluſionem duabus rationibus. Secundam ponit ibi; Omne autem, &c. Primò arguitur ſic. Tota conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum non poteſt vltra extendi, quàm cognitio ſenſibiliũ ducere poteſt; ſed in cognitione ſenſibilium non poteſt conſiſtere vltima hominis beatitudo; igitur, &c. Huius rationis primò ponit & probat maiorem; ſecundò minorem: ibi, In cognitione, &c. Maior autem probatur clarè in littera. Conſequenter ibi.

¶ In cognitione autem ſenſibilium non poteſt conſiſtere vltima hominis beatitudo, quæ eſt vltima eius perfectio; nõ enim aliquid perficitur ab aliquo inferiori, niſi ſecundùm quòd in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris. Manifeſtum eſt autem, quòd forma lapidis, vel cuiuſlibet rei ſenſibilis, eſt inferior homine: vnde per formam lapidis non perficitur intellectus, inquantum eſt talis forma; ſed inquantum in ea participatur aliquid ſimile alicui, quod eſt ſupra intellectum humanum. ſ. lumen intelligibile, vel aliquid huiuſmodi. ———

¶ Subiungit minorem principalem, quam probat ſic; nihil perficitur aliquo inferiori, niſi ſm q in inferiori eſt aliqua participatio ſuperioris: ſed forma lapidis, vel cuiuslibet rei ſenſibilis eſt inferior homine; ergo per formam lapidis, &c. vt in fine litteræ; & per conſequens vltima hominis perfectio, & eius beatitudo non conſiſtit in cognitione ſenſibilium. Et intelligitur de ſenſibilibus vt ſic, formaliter, ideſt de cognoſcibilibus ex ratione, quæ accipitur a ſenſu originaliter. Stat autem intentum illius rationis pro minore in hoc breuiter, quia ſenſibilia non perficiunt intellectum, niſi inquantum participant aliquod intelligibile ſuperius, ſcilicet intelligibilitatem ſubſtantiarum ſeparatarum, mediante lumine intellectus agentis; ſed per aliud, & per participationem reducitur ad per ſe, ideſt perfectio non habetur completè, niſi habeatur id quod per ſe natum eſt eam cauſare, ergo perfecta cognitio eſt per intelligibile per ſe ſuperius homine. Nec valet dicere, quòd per cognitionem imperfectam ſcientiarum ſpeculatiuarum poſſet quis conſequi tandem cognitionem perfectam ſubſtantiarum per ſe exiſtentium ſupra intellectum humanum, quia hoc oſtenſum eſt prima par. q. 88. artic. 2. eſſe impoſſibile. Quare ſcientiæ ſpeculatiuæ habent ſolùm cognitionem imperfectam. Quare ſi, poſito, quòd beatitudo ſit perfectio vltima: habetur, q in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum non eſt beatitudo, quia participatio ſuperioris non eſt perfecta, niſi ſuperius ipſum per ſe habeatur. Per ſcientias autem ſpeculatiuas habetur quidem participatio rei ſuperioris intellectu humano; ſed tamen ad illud ſuperius cognoſcendũ peruenire non poteſt. Deinde cũ dicit.

¶ Omne autem, quod eſt per aliud, reducitur ad id, qd eſt p ſe; vnde oportet, q vltima perfectio hominis ſit per cognitionem alicuius rei, quæ ſit ſupra intellectum humanum. Oſtenſum eſt * autem, quòd per ſenſibilia non poteſt deueniri in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ ſunt ſupra intellectum humanum; vnde relinquitur, quòd hominis vltima beatitudo non poſſit eſſe in conſideratione ſpeculatiuarũ ſcientiarum. ———

* In prima parte. q. 88. artic. 2.

¶ Oſtendit eandem primam concluſionem reſponſiuam alio diſcurſu, ex quo eam infert ſecundò in fine, & arguitur ſic. Per ſenſibilia non poteſt deuenire in cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum, quæ ſunt ſupra intellectum humanum; ſed vltima perfectio hominis eſt per cognitionem alicuius rei, quæ ſic eſt ſupra intellectum humanum; ergo vltima perfectio hominis, quæ eſt eius beatitudo, non poteſt ſtare in cognitione ſenſibilium; nec per conſequens in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum. Minor probatur. Omne quod eſt per aliud reducitur ad id, quod eſt per ſe; ſed vltima perfectio hominis non eſt per ſenſibiles formas, puta per formam lapidis, inquantum eſt talis forma; ſed inquantum in ea participatur aliquid ſimile alicui, quod eſt ſupra intellectum humanum, quod eſt per ſe intelligibile; ergo vltima perfectio, &c. vt dixit minor.

¶ Nota autem, quòd in iſto allegato, ſcilicet quòd per ſenſibilia non poſſumus cognoſcere ſubſtantias ſeparatas, intelligitur quidditatiuè ad modum dicendi D. S. quæ eſt cognitio ſecundùm vltimam differentiam, & ſecundùm eis propria. Scotus autem vtitur cognitione quidditatiua extenſius pro apprehenſione cuiuſcũque prædicati quidditatiui, etiam communis; vnde non eſt diſcordia in re ipſa. Vide ad longum de iſta materia D. S. ſi placet tertio contra Gent. cap. 41. Deinde ibi. Scotus.

¶ Sed ſicut in formis ſenſibilibus participatur aliqua ſimilitudo ſubſtantiarum ſuperiorum; ita conſideratio ſcientiarum ſpeculatiuarum eſt quędam participatio veræ, & perfectæ beatitudinis. ———

Digitized by Google

¶Respondet quęsito iuxta secundum membrum ista conclusione secunda. Consideratio scientiarum speculatiuarum, est quædam participatio veræ, & perfectæ beatitudinis. Probatur ex proportionabilitate rerum sensibilium ad substantias superiores, & cognitionis earum ad cognitionem illarum; quia in formis sensibilibus participatur aliqua similitudo substantiarum superiorum: igitur & in consideratione illarum participatur aliquid de cognitione illarum.

¶Et nota, quod D.S. hic loquitur adhuc in generali de substantiis separatis, quòd in cognitione sensibilium participetur vera beatitudo, quæ scilicet est in cognitione separatarum. Quia in sequentibus articulis determinandum est, cuius separatæ substantiæ cognitio sit vera beatitudo, scilicet Dei tantùm.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem, quid in beatitudine vera essentialiter licet gloriari, non autem in cognitione scientiarum speculatiuarum, quia nec in scientia speculatiua, quæ est sapientia, & suprema inter eas.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ philosophus loquitur in libro Ethicorum de fœlicitate imperfecta, qualiter in hac vita haberi potest, vt supra dictum est. * ——

* Quæst. 3. articu. 2. ad quartum.

¶Ad maiorem patuit supra artic. 2. circa finem solutionis sexti, quomodo philosophus nil certi nouit de perfecta beatitudine, sed solùm de beatitudine imperfecta, qua est beatus, vt homo. Et concedo, ꝙ ipse posuit beatitudinem vitæ in consideratione sapientiæ; vt etiam ostendit D.S. 3. contra Gen. c. 44. circa finem: ergo, &c. Vltima negetur, ꝙ vltima simpliciter, sed vltima in hac vita, quæ tamē est solùm participatio, & inchoatio perfectæ beatitudinis, quæ est cognitio existentis supra intellectum humanum per se.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ naturaliter desideratur non solùm perfecta beatitudo, sed etiam qualiscunque similitudo, vel participatio ipsius. ——

¶Maior negatur; primò, quia non solùm vltima beatitudo naturaliter appetitur, sed etiam qualiscunque similitudo, & participatio eius, præsertim qui habet euidentem eius participationem, & connexionem cum ea, vt infra patebit. Secundò, quia non quodlibet propter se appetitum est beatitudo, nisi propter se formaliter, & finaliter appetatur. Et cum hoc sit, propter quod omnia appetuntur. Ad minorem conceditur probatio, quòd scire naturaliter appetitur, scilicet actu etiam elicito, & quo ad specificationem actus, quia nullus potest per se loquendo, appetere oppositum ipsius scire. Conceditur etiam, quòd propter se appetitur formaliter, sed non finaliter, quasi non appetatur propter beatitudinem cuius est inchoatio, quia omnis inchoatio naturaliter appetitur propter completionem, vt patuit quæst. 1. Quare negetur consequentia.

Scotus.

¶Nota, ꝙ in ista solutione tetigi, in quo aduersatur Scotus in quarto, dist. 49. q. 9. saltem verbaliter, quia ipse nō dicit appetitum naturalem, nisi determinatum, & necessarium quo ad specificationem, & exercitium. Vnde appetitum naturalem vocat ipse non actum elicitum, sed inclinationem appetitiuæ potentiæ in suum obiectum. Doctor verò Sanctus actum etiam elicitum determinatum quo ad specificationem, licet liberum quo ad exercitium, vocat naturalem. Et habet fundamentum in philosopho in auctoritate hic allegata ex primo metaph. Vnde & secundùm Scotum tale desiderium inuenitur in pluribus, immo secundùm ipsum si est actus inuenitur in omnibus, & per consequens potest dici naturalis, &c. quia etiam vt in pluribus esse arguit naturalitatem.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ per cōsiderationem scientiarum speculatiuarum reducitur intellectus noster aliquo modo in actu, nō autem in vltimū, & completum. —

¶Minor si assumatur vt debet, sub maiore falsa est, scilicet quòd per considerationem speculatiuarum scientiarum perficiatur vltimatè. Et quòd reducatur in actum completum. Nam cognitio, quæ abstrahitur a sensu de rebus etiam excellentibus, non potest esse vltimata cognito, sed quæ est rerum intelligibilium secundùm se, ista est vltimata, quare negetur, consequentia.

Vtrum beatitudo hominis consistat in speculatione substantiarum separatarum, scilicet Angelorum.

Y

1 q 64. ar. 1. ad 1. & q. 89. ar. 2. ad 3. Et 3. contra c. 44. Et Veri. q 20. art. 3. ad 5. Et opuſ. 10. c. 3. Et opuſ. 13. cap. 101. & 164.

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis consistat in cognitione substātiarum separatarum, i. dest Angelorum. Dicit enim Greg. in quadam Homil. * Nihil prodest interesse festis hominū si non contingat interesse festis Angelorum, per quod finalem beatitudinem designat: sed festis Angelorum interesse possumus per eorum contemplationem: ergo videtur, quòd in contemplatione Angelorum vltima hominis beatitudo consistat.

* Greg. Homil. 26. in Euang.

¶ 2 Præterea. Vltima perfectio vniuscuiusq; rei est, vt coniungatur suo principio: vnde & circulus dicitur esse figura perfecta, quia habet idem principium, & finem: sed principium cognitionis humanæ est ab ipsis angelis, per quos homines illuminātur, vt dicit Dionys. quarto cap. de cœlesti Hierar. ergo perfectio humani intellectus est in contemplatione Angelorum. Dionysius.

¶ 3 Præterea. Vnaqueq; natura perfecta est, quando coniungitur superiori naturæ, sicut vltima perfectio corporis est, vt coniungatur naturæ spirituali; sed supra intellectum humanum ordine naturæ sunt Angeli: ergo vltima perfectio humani intellectus est, vt coniungatur per contemplationem ipsis Angelis.

¶ Sed contra est hoc, quod dicitur Hierem. 9. In hoc glorietur, qui gloriatur scire & nosse me: ergo vltima hominis gloria, vel beatitudo non consistit nisi in cognitione Dei. Hiere.

¶In hoc articulo D. S. inquirit, an beatitudo sit respectu obiecti immaterialis separati, creati tamen. Et, vt supponitur finitæ perfectionis, scilicet Angelici, etiam scilicet si in seipsis viderentur. Sicut tamen non potest fieri per scientias speculatiuas, nec per modos, quos confinxerunt Auerrois, & Alexander. Et tamen si isti modi cognoscendi substantias separatas essent possibiles: adhuc in illa cognitione non consisteret beatitudo vltima hominis, vt D.S. ostendit 3. contra Gentiles. cap. 44.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut dictum est, * perfecta hominis beatitudo nō consistit in eo, ꝙ est perfectio intellectus secūdùm alicuius participationem; sed in eo, ꝙ est per essentiam tale. Manifestum est autem, quòd vnumquodq; in tantum est perfectio alicuius potentiæ, inquantum ad ipsum pertinet ratio proprij obiecti illius potentiæ: proprium autem obiectum intellectus est verum: quicquid ergo habet veritatem participatam cōtem platū nō facit intellectū perfectū vltima perfectione. —

* Art. precedens.

¶D.S. secūdùm prædictam distinctionem in præcedenti articulo habitā de beatitudine perfecta, & imperfecta respondet duabus conclusionibus. secundam ponit ibi. Aliquale autem, &c. Prima est. Beatitudo. s. vltima, & perfecta non consistit in contemplatione substantiarum separatarum, i. dest angelorum. s. vbicunq;, vel vndecunq; habeatur. Habetur autem conclusio ex isto verbo D.S. Et ꝙ eius contemplatio, &c. Probatur conclusio. Quicquid habet veritatem participatam, contemplatum non facit intellectum beatum vltima perfectione, sed angeli habēt veritatem participatam: igitur contemplati non faciunt hominem beatum, ergo eorū contemplatio non est beatitudo. Huius rationis D.S. ponit, & probat primò maiorem; secundò minorem cum cōclusione, ibi. Cum autem, &c. Maiorem ergo D.S. declarat patenter a principio. Et patet ista probatio exemplariter extra litteram de obiecto visus, quia quantum aliquid habet de ratione sui obiecti. s. luminosi, tātum natum est perficere visum. Sicut quantum aliquid habet de veritate tantum perficit intellectum: ergo si non habet totam veritatem, ita ꝙ est verum per essentiā, non totaliter perficit; sed solū id quod includit omnē veritatem actu & positiuè, quod est Deus.

¶Nota autem, quòd quamuis creatus intellectus etiam beatificatus non cognoscat infinitas veritates in Deo, nō cognoscens Deū quantum cognoscibilis est: cognoscit tamen fontem, & principiū totius esse, & veritatis. Ita quòd si ipse solus videretur, naturale desiderium contentaretur: non autem si videatur quæcunq; creatura, quæ non est fons esse, & veritatis. Cum hoc tamen videt quilibet intellectus in Diuina essentia omnia genera, & species rerum, & omnia ad se pertinentia. Quare solùm verum per essentiam, quietat desiderium sciendi. Vide prima par. q. 12. ar. 10. ad quartum. Consequenter cum dicit.

¶Cum autem eadem sit dispositio rerum in esse, sicut in veritate, vt dicitur in 2. metaph. * quæcunq; sunt entia per participationem, sunt vera per participationem. Angeli autem habēt esse participatum, quia solius [d] Dei suū esse est sua essentia, vt in primo ostensum est: * vnde relinquitur, quòd solus Deus sit veritas per essentiam, & ꝙ eius contemplatio faciat [d] perfectè beatum. ——

* Aristot. text. 4. Dub. 461.

* Prima par. q 3. ar. 4. & q. 61. artic. 1. Dub. 174.

¶Probat minorem subintellectam sic. Quæcunq; sunt entia per participationem, sunt vera per participationem: sed Angeli habēt esse participatum; igitur Angeli habent veritatem participatam. Maior probatur ex secundo metaph. ex comm. 4. In D.S. lectio. 2. Minor probatur, quia solius Dei essentia est suum esse; ergo, &c. Assumptum hoc patet prima par. q 3. artic. 4. Et q. 61. arti. 1. Vnde & est solus per essentiam verus.

¶Nota

Digitized by Google

Ens per essentiam.

¶ Nota circa hanc probationem minoris proximæ, quòd D. S. fundamentum est, quòd Deus solus sit ens per essentiam, quia sua essentia identica est suo esse. Alia autem non sunt entia per essentiam, quia essentia non est esse, sed participant esse à se realiter distinctum, & per essentiam limitatum. Et sequitur D. S. modum loquendi Boetij. Auicennę, &c. Scotus autem in primo dist. 2. q. 3. ad tertium principale, & in dist. 8. eiusdem intelligit Deum ideo esse ens per essentiam, quia est ens infinitum, & perfectissimum, sicut & eius esse, sed creatura per participationem dicitur ens, quia habet partem entitatis, & esse minus perfectum, quàm natum sit haberi ab aliquo ente saltem infinito. Ipse enim esse, & essentiam non realiter distinxit sicut D. S. Quomodocunque autem intelligatur habetur intentum. D. S. in proposito. Consequenter ibi.

Boetius Auicenna.

¶ Aliquale autem beatitudinem imperfectam nihil prohibet attendi in contemplationem Angelorum, & etiam altiorem quàmin consideratione scientiarum speculatiuarum.

¶ Respondet secunda conclusione tali, nihil prohibet aliqualẽ beatitudinem imperfectam attendi, &c. vt in littera per totum. Et relinquitur nota ex dictis. ar. præce. Nam si in cognitione sensibilium, id est rerum, vt cognoscuntur in scientijs speculatiuis quæ se non extendunt vltra quàm per sensus peruenire potest, participatur aliqualis beatitudo secundùm philosophum, & veritatem; ergo magis in cognitione Angelorum quando secundùm se cognoscuntur, eo quòd magis accedunt ad veritatem per essentiã.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione. Quia gloriari eorum Deo est hominem esse beatum, sed hoc non potest homo, nisi de cognitione Dei, & per consequens non Angelorum, &c.

¶ Ad primum dicendum, quòd festis Angelorum intererimus non solùm contemplantes Angelos, sed simul cum ipsis Deum.

¶ Maior vera, sed benè intelligenda, quia designat finalem beatitudinem per interesse festis Angelorum cum eis videlicet videre Deum, & gaudere de Deo. Non autem quasi beatitudo consistat in hoc, quòd eis homo coniungitur eos cognoscendo, sed vt dictum est. Ad minorem dico, quòd non solum eos contemplãdo, sed magis, quia cum eis contẽplabimur Deum, & de ipso gaudemus. Quare negetur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundùm illos qui ponunt animas humanas esse ab Angelis creatas, satis conueniens videtur, quòd beatitudo hominis sit in contemplatione Angelorum quasi in coniunctione ad suũ principium; sed hoc est erroneum, vt in primo dictum est. * Vnde vltima perfectio intellectus humani est per coniunctionem ad Deum qui est principium, & creationis animæ, & illuminationis eius. Angelus autem illuminat tanquam minister, vt in primo habitum est. * Vnde suo ministerio adiuuat hominem vt ad beatitudinem perueniat, non autem est humanæ beatitudinis obiectum.

* 1 par. q. 90. art. 3.

* 1. parte. q. 111. ar. 1.

¶ Maior vera, vt coniungatur suo principio primo à quo processit in esse. Et creatura rationalis est beata per hoc, quòd coniungitur suo principio per intellectum, à quo habet esse, & intelligere. Ad minorem, negatur, & eius falsitas patet. 1. parte. quæst. 90. artic. secundo, quia animæ non sunt creatæ ab Angelis, qui nihil creare possunt.

¶ Ad probationem dicitur, quòd illuminãt hominem non prębendo lumen intellectuale, sed ministerialiter modis qui habentur prima parte. q. 3. ar. primo. confortando intellectum humanũ. Et proponendo veritatem modo connaturali homini, vnde adiuuãt hominem per huiusmodi illuminationem vt ad beatitudinem perueniat. Non autem, quòd ipse Angelus sit obiectum beatificũ. Quare negetur consequentia. Aduerte, quòd D. S. hic in principio solutionis notat opinionem Auicennæ satis probabilem non examinans nunc ex intentione. Sed Scotus in primo dist. 1. q. prima Auicennam reprehendit, vide Alphonsum in primo, distinc. prima. quæstio. 5. articu. 3. vbi habet motiua Auicennæ, & eorum solutiones.

Auicen. locus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd attingi superiorem naturam ab inferiori contingit dupliciter. Vno modo secundùm gradum potentiæ principantis, & sic vltima perfectio hominis erit in hoc, quòd homo attinget ad contemplandum sicut Angeli contemplantur. Alio modo sicut obiectum attingitur à potentia, & hoc modo vltima perfectio cuiuslibet potentiæ est, vt attingat ad id in quo plenè inuenitur ratio sui obiecti.

¶ Vide pro huius solutione supradicta. q. 2. arti. 8. ad primum.

Maior vera, est perfecta, quando coniungitur superiori in assimilatione in modo operandi, & in gradu participationis. Sed negatur, quòd creatura rationalis sit perfecta simpliciter, quando iungitur naturæ superiori, sicut obiecto operationis suæ, nisi sit tale superius summa veritas per essentiam. Sed verum est, quòd homo est perfectus quando operatur per intellectum suum sicut creatura superior beata, non quidem, quòd creatura beatificet, sed Deus.

¶ Minor conceditur, ergo verum. Vltima perfectio hominis est si coniungatur eis, id est participet sicut ipsi contemplationem, non quidem Angelorum, sed Dei.

Vtrum beatitudo hominis consistat in sola speculatione Dei, qua per essentiam videtur.

Z Supra ar. 4. Et in q. 11. arti. 4. & q. 26. ar. 2. & 30. Et 1 di. 1. q. 1. ar. 1. Et 2. dist. 4. art. 1. Et 4. di. 49. q 2. art. 2. q. 2. Et q. 4 ar. 5. q. 2. Et 3. cont. ca. 25. & 37. Et opusc 3. cap. 104. 106. 107. 108. 153. 166. 167. 168. 175. & 262. 264. Dionysius. D. Ioãnes.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo hominis non sit in visione ipsius Diuinæ essentiæ. Dicit enim Dionysius in primo capitulo mysticæ theologiæ, quòd per id, quod est supremum intellectus homo Deo coniungitur sicut omnino ignoto; sed id, quod videtur per essentiã non est omnino ignotum, ergo vltima intellectus perfectio, seu beatitudo non consistit in hoc, quòd Deus per essentiam videtur.

¶ 2 Præterea, altioris naturæ perfectio altior est; sed hæc est perfectio Diuini intellectus propria vt suam essentiam videat, ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit, sed infra subsistit.

¶ Sed contra est, quod dicitur primæ Ioan. tertio. Cum apparuerit similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est ipse.

¶ Hic D. S. vltimò inquirit, an consistat in actu intellectus circa obiectum immateriale, & increatum, qui actus est visio Dei per essentiam, vbi ipsa se cõstituit præsentem per modum speciei intelligibilis, & illapsum specialem, sicut obiectum beatificum, quo videtur quid sit, licet citra comprehensionem. Vnde nec formatur ratio definitiua. Beati enim non formant verbum, sed Diuina essentia est quo, & quod omni modo.

¶ Nota pro fundamento dicendorum, quòd homo dupliciter consideratur. Vno modo præcisè naturaliter, & sic naturaliter appetit beatitudinem secundùm communem rationem, & sic etiam cognoscit effectus Dei naturales, qui dependent à Deo vt est prima causa modo naturali: & sic desiderat cognoscere Deum, vt est causa prima vniuersalis, quæ cognitio habetur per scientias physicas. Sed alio modo consideratur homo non præcisè naturaliter, & secundùm se, sed vt est ordinatus ad beatitudinem supernaturalem, inquantum ex reuelatione Diuina intelligit aliquid de beatitudine supernaturali. Et vt ex reuelatione Diuina cognoscit effectus Dei, qui sunt gratia, & huiusmodi, vt est prædestinator ad beatitudinem supernaturalem. Et hoc secundo modo, scilicet ex suppositione cognitionis talium effectuum, homo naturaliter appetit cognitionem Dei, vt est causa talium effectuum. Est autem causa talium effectuum, vt est Deus in se, & non vt est causa vniuersalis naturali modo. Vnde desiderium intellectus humani, non satiatur nisi cognoscat Deum, vt est causa effectuum naturalium, & supernaturalium. Et desiderat Deum in se videre, & hoc naturaliter ex suppositione, quia naturale est, quòd cognito effectu, etiam supernaturali, desideretur cognitio causæ eius. Et quia Deus vt Deus est causa effectuum gratuitorum, eis cognitis, homo naturaliter appetit cognitionem Dei, quæ est visio Diuinæ essentiæ. Et in præsenti articulo D. S. loquitur de effectu, non solum primo, sed etiam de secundo. Nam loquitur vt Theologus. Et post determinata, quòd beatitudo consistat in Dei, determinatum est etiam, quòd in actu intellectus speculatiui. Est ergo probandum, an in cognitione speculatiua Deo, supposito, quòd homo ordinatur ad beatitudinem supernaturalem ex dictis, tam in prima parte quàm in ista.

Quomodo homo naturaliter appetat beatitudinem supernaturalem.

¶ Respondeo dicendum, quòd vltima, & perfecta beatitudo non potest esse nisi in visione Diuinæ essentiæ. Ad cuius euidentiam duo consideranda sunt. Primò quidem, quòd homo non est perfectè beatus quandiu restat sibi aliquid desiderandum, & quærendum. Secundum est, quòd vniuscuiusq; perfectio attenditur secundùm rationem sui obiecti.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Vltima, & perfecta beatitudo non potest esse nisi in visione Dei. Hanc conclusionem primò probat ratione. Secundò confirmat ex supradictis, ibi. Et sic perfectionem. Ratione sic, homo non est beatus nisi dum nihil restat desiderandum, & intellectus humanus habeat completam perfectionem ex completo obiecto intellectus, sed si intellectus humanus cognoscens essentiam alicuius effectus creati, non cognoscat de

Deo

Deo nisi an est, nondum perfectio eius attingit simpliciter ad causam primam, sed remanet ei adhuc naturale desiderium inquirendi, & sic nondum est perfectè beatus, igitur, & cætera. Huius rationis D.S. primò innuit maiorem, secundò probat, & ponit minorem, ibi. Obiectum autem, &c. Maior patet ex duobus quæ D.S. supponit ex prædictis articulis. Deinde cum dicit.

¶ Obiectum autem intellectus est, quod quid est, id
* text. 26. est essentia rei, vt dicitur in tertio de anima. * vnde intantum procedit perfectio intellectus inquantum cognoscit essentiam alicuius rei. Si ergo intellectus aliquis cognoscat essentiam alicuius effectus per quam non possit cognosci essentia causæ, vt scilicet sciatur de causa quid est; non dicitur intellectus attingere ad causam simpliciter, quamuis per effectum cognoscere possit de causa an sit, & ideo remanet naturaliter homini desiderium cum cognoscit effectum, & scit eum habere causam, vt etiam sciat de causa quid est, & illud desiderium est admirationis, & causat inquisitionem, vt dicitur in prin-
* cap. 2. cipio metaphy. * Puta si aliquis cognoscens eclypsim solis, considerat quòd ex aliqua causa procedit, de qua quia nescit quid sit, admiratur, & admirando inquirit, nec ista inquisitio quiescit quousq; perueniat ad cognoscendum essentiam causæ. Si igitur intellectus humanus cognoscens essentiam alicuius effectus creati non cognoscat de Deo nisi an est, nondum perfectio eius attingit simpliciter ad causam primam, sed remanet ei adhuc naturale desiderium inquirendi causam, vnde nondum est perfectè beatus. Ad perfectam igitur beatitudinem requiritur, quòd intellectus pertingat ad ipsam essentiam primæ causæ.

¶ Deducit minorem clarè in littera. Supponendo, quòd intellectus humanus non quiescit, donec cognoscat primam causam omnium effectuum etiam gratuitorum, quos homo nouit ex reuelatione Diuina, & hoc videtur D.S. innuere in his verbis cum dicit. Nondum perfectio attingit ad simpliciter primam causam, quia Deus, secundùm q̃ causat effectus gratuitos, est altior causa, quàm secundùm quòd est causa vniuersalis prima. Et quia Deus vt Deus, est causa effectuum gratuitorum, ideo non quiescit intellectus, donec cognoscat Diuinam essentiam. Et infert D.S. post minorem iterum conclusionem in substantia. Deinde ibi.

¶ Et sic perfectionem suam habebit per vnionem ad Deum sicut ad obiectum, in quo solo beatitudo homi-
* ar. 1. huius q. nis consistit, vt supra dictum est. *

¶ Confirmat conclusionem responsiuam proximè illatam, scilicet, quòd ad beatitudinem requiritur, quòd intellectus pertingat ad ipsam essentiam primæ causæ, quia supra dictum est. arti. primo, quod beatitudo hominis consistit in solo Deo sicut in obiecto, & in vnione ad ipsum consistit essentialiter, sic scilicet, quia intellectus pertingit ad essentiam primæ causæ habet vnionem ad Deum, ergo in hoc, quòd intellectus pertingit videndo essentiã primæ causæ, est homo beatus, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, quia cum apparuerit, sicut exhibens se obiectum beatificum, similes ei erimus per hoc, quòd intellectus noster deificatur per lumen gloriæ. Et videbimus eum sicuti est ipse, quia videbimus Deum in se. Et in hoc erimus beati. Quia hæc est vita æterna vt cognoscant, &c. Aduerte autem, quòd erimus ei similes non per speciem mediam representantem Diuinam essentiam, sed per assimilationem aliquam intellectus nostri ad Diuinum intellectum per lumen gloriæ, quod facit intellectum Diuinum, & ordine naturæ prærequiritur lumen gloriæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dionysius loquitur de cognitione eorum qui sunt in via tendentes ad beatitudinem.

¶ Loquitur Dionysius de cognitione viatica, & per supremum intellectus, id est per rationem superiorem, vel vt sit constructio intransitiua, scilicet per supremum, quod est intellectus. Sicut omnino ignoto quantum ad quid est, non autem quantum ad quia est vt sub quia est comprehenduntur multa prædicata de Deo cognita, & per rationem naturalem, & per reuelationem Diuinam, tamen citra claram visionem. Vide D.S. 1. par. q. 12. art. 13. ad primũ, vbi hanc auctoritatem sic allegat, quòd ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei sicut omnino ignoto, id est non omnino noto, quia nec in se videtur. Vbi patet, quòd loquitur de viatica cognitione vt habet hic D.S.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut supra dictum
* q. 1. art. 3. est. * finis potest accipi dupliciter. Vno modo quantum ad rem ipsam quæ desideratur, & hoc modo idem est finis, & superioris, & inferioris naturæ immo omnium rerum, vt supra dictum est. * Alio modo quantum ad * q. 1. ar. 8. consecutionem huius rei, & sic diuersus est finis superioris, & inferioris naturæ secundùm diuersam habitudinem ad rem talem; sic igitur altior est beatitudo Dei suam essentiam intellectu comprehendentis, quàm hominis vel Angeli videntis, & non comprehendentis.

¶ Ad maiorem respondet D.S primò. Altioris naturæ est altior perfectio, & finis inhærens, & formalis; sed non obiectiua, & finis vt res. Ad minorem. Suam essentiam videat comprehensiuè, est propria perfectio formalis, sed Deus visus est obiectalis communis sibi, & creaturæ intellectuali ergo, &c. Non pertingit ad perfectionem Dei, & finem suo modo formalem scilicet comprehensionem, pertingit tamen ad Deum videndum, &c.

¶ Nota autẽ, q̃ Dei, & creaturæ rationalis & irrationalis est alius finis qui est consecutio, sic q̃ consecutio irrationalis creaturæ non dicitur beatitudo, sed consecutio rationalis creaturæ dicitur beatitudo, licet consecutio Dei sit altior, tum quia Dei comprehensiua, tum quia Deo identica. Patet hoc ex supradictis. q. 1. artic. 8.

Quæstio quarta.

De requisitis ad beatitudinem.

DEinde considerandum est de his quæ exiguntur A
ad beatitudinem. Et circa hoc quæruntur octo. Primò, vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem. Secundò, quid sit principalius in beatitudine, vtrum delectatio vel visio. Tertiò, vtrum requiratur comprehensio. Quartò, vtrum requiratur rectitudo voluntatis. Quintò, vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus. Sextò, vtrum perfectio corporis. Septimò, vtrum aliqua exteriora bona. Octauò, vtrum requiratur societas amicorum.

¶ Postquam ostensum est in quo consistat beatitudo, & quid sit. Hic ostenditur quid requiratur ad beatitudinem secundario. Et circa hoc aduertendum, quòd cum beatitudo sit in vna acceptione status aggregatione omniũ bonorum perfectus, ad beatitudinem requiritur aliquo modo omne bonum etiam distinctè. Est autem triplex bonum, scilicet animæ, corporis, & bona exteriora, secundum hoc ergo ista quæstio diuiditur in tres partes. Primò namq; ostenditur quomodo ad beatitudinem requiruntur quæ se tenent ex parte animæ. Secundò ea quæ tenent se ex parte corporis, art. quinto. Tertiò quomodo bona exteriora. ar. 7. Vnde, & D.S. 3. contra Gentiles. c. 63. ostendit quomodo ad visionem Dei quam ponimus beatitudinem essentialiter, id est summam perfectionem, sequitur beatitudo secundùm communem rationem, id est secundũ quòd est status comprehendens omnia bona desiderabilia. Circa primam partem quæstionis huius duo facit. Primò inquirit speciãliter quæ exiguntur ad beatitudinem ex parte animæ. Secundò concludit ex prædictis dispositionem bonitatis in statu beatitudinis in ar. quarto. Quantum ad primum tria facit. Primò ostendit quomodo delectatio requiritur ad beatitudinem quæ se tenet ex parte voluntatis. Secundò quomodo visio quæ se tenet ex parte intellectus cõparando eam delectationi. Et tertiò quomodo comprehensio quæ quodammodo colligit vtrumq;. Ex quo colliguntur tria correspondentia in statu beatitudinis ad statum viæ. Per hoc enim fit vt beatitudo perfecta omnia bona aliquo modo habeat.

Vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd delecta- Supra. q. 1. ar. 4. col. Et 2. dist. 38. ar. 2. col. Et 4. dist. 49. q. 3. ar. 4. q. 3. Et opusc. 3. ca. 107. 166.
tio non requiratur ad beatitudinem. Dicit enim * cap. 8. Augustin. * cap. 10. Anisi. * ca. 7. & 8.
Augustin. in primo de trini. * quòd visio est tota merces fidei, sed id quod est præmiũ vel merces virtutis est beatitudo, vt patet per philosophum in primo Ethicorum. * ergo nihil aliud requiritur ad beatitudinem nisi sola visio.

¶ 2 Præterea, beatitudo est per se sufficientissimum bonum, vt philosophus dicit in primo Ethi. * quod autem eget aliquo alio non est perfectè sufficiens: cum igitur essentia beatitudinis in visione Dei consistat vt ostensum est * videtur quòd ad beatitudinem non requiritur delectatio. * q. 3 art. 8.

¶ 3 Præterea, operationem voluntatis seu beatitu-

diuis

dinis oportet esse nō impeditam, vt dicitur in. 10. Ethi. * sed delectatio impedit actionem intellectus, corrumpit enim estimationem prudentiæ, vt dicitur in. 6. Ethi. * ergo delectatio non requiritur ad beatitudinem.

* cap. 6.
* cap. 5. Augu.

* cap. 23.

¶ Sed contra est quod Augustinus dicit. 10. confes.* quòd beatitudo est gaudium de veritate.

¶ Hic D. S. quærit de primo requisito ad beatitudinem, quod tenet se ex parte voluntatis, scilicet de delectatione.

¶ Respondeo dicendum, quòd quadrupliciter aliquid requiritur ad aliud. Vno modo sicut præambulum vel præparatorium ad ipsum, sicut disciplina requiritur ad scientiam. Alio modo sicut perficiens aliquid, sicut anima requiritur ad vitam corporis. Tertio modo sicut coadiuuans extrinsecus, sicut amici requiruntur ad aliquid agendum. Quarto modo sicut aliquid concomitans, vt si dicamus, q̄ calor requiritur ad ignem. ———

¶ D. S. primò distinguit de quadruplici requisito ad aliquid, & sic posset quæstum quadrupliciter intelligi, quòd delectatio potest intelligi quatuor modis requiri ad beatitudinem. Secundò respondet secundùm quem modum de facto requiratur, ibi. Et hoc modo, &c. Primum patet clarè in littera.

¶ Circa primum modum aduerte, quòd disciplina capitur dupliciter. Vno modo pro notitia vt est in discipulo à doctore susceptа, & vt distinguitur contra doctrinam respectu, & ratione. Sic D. S. non accipit hic disciplinam. Alio modo capitur pro compositione morum, & affectionum. Et sic capitur à D. S. hic, & est quoddam præambulum ad scientiam. Nam anima quiescendo, & sedando passiones fit prudens, & sciens. Delectatio enim extranea impedit cuam intellectum speculatiuum, vt patebit infra. q. 33. ar. 3. & quarto, & hic ad tertium.

¶ Circa secundum aduerte, quòd ibi accipitur perficiens essentialiter, & in specie. Si acciperetur pro perficiente etiam accidentaliter, & non constituente in speciem, tunc non distingueretur contra quartum modum, quia vt infra patebit etiam delectatio perficit beatitudinem, sed non dando sibi speciem, sed perficit sicut per se accidens speciei. Vnde, & exemplum D. S. est de forma quæ requiritur ad vitam corporis, sicut perfectio essentialis dans speciem essentialem. De hoc D. S. tertio contra Genti. c. 26. in solutione primæ rationis.

¶ Tertio aliter modo requiritur aliquid extrinsecè consulēdo, coperando, auxilia præstando, vt aliquis commoda sua agere possit.

¶ Quarto autem modo requiritur aliquid concomitanter, & consequenter; quia ex natura alio posito ipsum ponitur, & tamen pertinet aliquo modo intrancè, quia sequitur speciem rei, vt patet de calore respectu ignis.

¶ Et hoc modo delectatio requiritur ad beatitudinē, delectatio enim causatur ex hoc, quòd appetitus requiescit in bono adepto, vnde cum beatitudo nihil aliud sit quam adeptio summi boni, non potest esse beatitudo sine delectatione concomitante. ———

¶ Hic D. S. respondet per istam conclusionem; Hoc modo, scilicet quarto sicut aliquid concomitans, delectatio requiritur ad beatitudinem. Probatur beatitudo, scilicet essentialis, nihil aliud est quàm adeptio summi boni, sed delectatio causatur ex hoc, quòd appetitus requiescit in bono adepto, ergo non potest esse beatitudo sine delectatione concomitante. Maior patet ex dictis. quæst. præce. Minor patet ex ratione delectationis, quia consequitur operationem perfectam, sed adeptio summi boni est maximè operatio perfecta igitur.

¶ Nota autem verba D. S. in minore cum dicit, delectatio causatur ex adeptione boni summi. Vnde patet, quod delectatio consequitur operationem vel visionem, non secundùm se vt visio est, sed vt visio Dei, & adeptio summi boni. Ex quo sequitur, quòd si secundum imaginationem quorūdam, Deus per absolutam potentiam conseruaret visionem quo ad entitatem suam, sine hoc, quòd esset actu visio Dei, tunc non oporteret sequi delectationem & fruitionem beatificam, quæ est ex adeptione summi boni.

Duplex quæstio.

¶ Nota circa conclusionem illatam à D. S. in littera, non potest esse beatitudo, vt scilicet est adeptio summi boni sine delectatione concomitante. Ibi enim est quæstio de qua potentia intelligatur. Et iterum si per aliquam potentiam adeptio summi boni esset sine delectatione. An tunc quis esset beatus.

Capreolus.

¶ Ad primum Capreo. in primo, dist. prima q. prima in solutione quarti contra quartam conclusionem, non profert aliquam sententiā. In quarto etiam distin. 49. q. 2. in solutione quinti contra primam conclusionem, conditionaliter loquitur, vt patet intuenti. Sed Alphonsus in primo dist. prima q. 7. arti 2. conclusione prima, ponit quòd de potentia Dei absoluta possit Deus facere, vt quis videat, & non delectetur. Et hoc probat quatuor vijs. Nam non implicat, quòd prius absolutum non idem essentialiter alteri, nec terminus dependentiæ alterius, possit per Diuinam potentiam sine ipso esse. Et secundò, quia visio in nullo genere intrinsecè à delectatione dependet. Tertiò, quia causa liberè causans potest influere absque contradictione in effectum priorem, & non posteriorem, & præsertim quia sunt actus diuersarum potentiarum, nec sequuntur se omnino sicut passio propria & suum subiectum, quia passio consequitur suum subiectum per naturalem resultationem sine actione media, sed delectatio sequitur operationem sic, q̄ ipsa eliciatur ab appetitu. Potest ergo Deus intellectum facere videre, & voluntatem non facere delectari.

An visio possit esse sine fruitione.

¶ Et præterea non dependet accidens à substantia minus quàm visio à delectatione. Et tamen potest Deus facere accidens sine subiecto, igitur & visionem sine delectatione. Istis autem non contrariatur dictum D. S. in littera. Nam ipse loquens modo peripathetico, dicit id non posse esse, quod non potest fieri per potentiā intrinsecam, & Dei ordinatam. Quia non est in potentia beati, q̄ non delectetur in adeptione summi boni, quia naturam mutare non potest, quæ habet, quòd in summo bono habito sit maxima delectatio. Cum quo stat, quòd Deus miraculosè, & de potētia absoluta propter rationes tactas, visionem sine delectatione conseruare possit.

¶ Ad secundum autem scilicet, quòd si videns non delectaretur an esset beatus, patet solutio ex dictis. q. præce. & ex Capreolo. vbi statim. Quia si beatitudo capitur pro summa perfectione, sic est beatus, si autem capitur vt includat omnia bona formaliter, sic non est beatus nisi virtualiter, quia ad talem visionem nata sunt cō sequi omnia bona, vt ostendit D. S. tertio contra Genti. c 63. Et esset beatus essentialiter primo modo, sed non accidentaliter.

¶ Nota, quòd multi actus voluntatis requiruntur ad beatitudinem, licet nullus eorū sit essentialiter beatitudo. Requiritur enim ad eam præambulariter, & dispositivè, amor finis vltimi gratuitus. Requiritur etiam actus qui est delectatio de Deo habito. Et de ista loquitur D. S. in corpore. Exigitur etiam delectatio, & gaudium correspondens amori Dei amicitię, quod est de bono Diuino in se considerato. Et hoc concomitatur beatitudinem, & facit ad rectitudinem voluntatis, vt patebit infra artic. 8. Et hic prærequiritur ad beatitudinem, sicut & amor Dei in se, & gaudium de bono Diuino in se est laudabilius. Gaudium autem de Deo habito est honorabilius tanquam consequens immediatè beatitudinem, & est quietatiuum appetitus secundùm rationem speciei suæ, non autem primum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam. Et intelligitur, quòd beatitudo est gaudium de veritate, quia scilicet gaudium consequitur cognitionem veritatis, quæ est tota merces. Vnde non est mens beati Augustini, quòd gaudium sit essentialiter beatitudo, capiendo beatitudinem pro summa perfectione, quia hoc est contra aliud dictum suum, quādo dicit, quòd visio est tota merces, ideſt perfecta tanquam maxima perfectio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipso, quòd merces alicui redditur, voluntas merentis requiescit, quòd est delectari: vnde in ipsa ratione mercedis redditæ, delectatio includitur. ———

¶ Ad maiorem. Visio est tota merces concedituꝛ, sed merces accepta ut quietans, quæ quietatio est delectatio, ergo nihil requiritur præter mercedem cum sui acceptatione, & quietatione præmiati, ergo sola visio, &c. Negatur consequentia. Vnde D. S. tangit virtualiter gloſam maioris, & negat consequentiam, quia in mercede includitur delectatio. Secundò, visio est tota merces essentialis, & substantialis; sed non tota merces concomitans accidentalis. Ad minorem, beatitudo essentialis est merces essentialis, id est summa perfectio, ergo nihil, &c. Verum, nihil requiritur, quod pertineat ad essentiam beatitudinis vno modo acceptæ, tamen requiritur sicut consequens.

¶ Et aduerte, quòd non oportet, quòd si præmium, & merces vt sic respicit voluntatem, quòd ergo sit eius actus, sed sequitur, quòd est eius obiectum. Dictum est enim supra, quòd eo ipso, q̄ beatitudo etiam formalis est obiectum voluntatis, quòd non est actus eius.

Glosa Scoti contra textum.

¶ Aduerte etiam, quòd Scotus in quarto. distin. 49. q. 4. in solutione rationum principalium, exponit istam auctoritatem beati Augustini gloſa quæ est contra textum, videlicet, quòd visio est tota merces hominis intelligentiæ, sed non merces summa totius hominis. Sed est expresè contra Augusti. illa gloſa. Cum habeat, quòd hæc contemplatio promittitur nobis, sicut omnium actionū nostrarum finis, vt allegauit D. S. ar. quinto. quæsti. præce. in argumento in contrarium. Quare non solùm intelligentiæ hominis, sed totius hominis visio est merces, & finis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex ipsa visione Dei causatur delectatio, vnde ille qui Deum videt delectatione indigere non potest. ———

¶ Negatur consequentia, quia qui videt Deum non eget delectatione, sed eam statim habet, quia egere est carere re aliqua nec habere

Digitized by Google

habere sufficiens principium eius in se vel in amicis. Dictum est autem, quòd quantum est ex natura rei, qui videt, & necessariò delectatur. Vnde D.S. tangit interemptionem consequentiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio concomitans operationem intellectus non impedit ipsam, sed magis eam confortat, vt dicitur in. 10. Ethico. * Ea enim quæ delectabiliter facimus attentius, & perseuerantius operamur; delectatio autem extranea impedit operationem quandoque quidem ex intentionis distractione, quia sicut dictum est * ad ea in quibus delectamur magis intenti sumus, & dum vni vehementer intendimus, necesse est, quòd ab alio intentio retrahatur. Quandoq; autem etiam ex contrarietate, sicut delectatio sensus contra tia rationi impedit æstimationem prudentiæ magis quàm speculatiui intellectus.

* cap. 4.

* In ista soluone.

¶ Ad minorem, distinguitur de delectatione, quia si intelligitur de delectatione concomitante, negatur. Sed si intelligitur de delectatione contraria rectæ æstimationi prudentiæ in particulari eligibili conceditur, & sic procedit probatio minoris; sed talis non est delectatio ad beatitudinem requisita, sed primo modo, quæ perficit. Et littera mendosa est, sed debet esse, æstimationem practici intellectus vel prudentiæ, quia intellectus speculatiuus non versatur circa agibilia in quibus delectatio contrariatur, &c. Vide infra. q. 33. ar. 3. & 4. &c Et delectatio extranea impedit etiam intellectum speculatiuũ, & practicum per viam distractionis, & impedimenti; sed delectatio inordinata per viam contrarietatis est contra intellectum practicum tantùm, videlicet practicum, & prudentialem, qui præexigit bonum affectum.

Vtrum delectatio sit principalius in beatitudine vel visio.

B Supra ar. 1. & locis ibi notatis.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd delectatio sit principalius in beatitudine quàm visio, delectatio enim vt dicitur in 10. Ethicor. * est perfectio operationis: sed perfectio est potior perfectibili; ergo delectatio est potior operatione intellectus quę est visio.

* cap. 4.

¶ 2 Præterea, illud propter quod aliquid est appetibile est potius; sed operationes appetuntur propter delectationem ipsarum, vnde & natura in operationibus necessarijs ad conseruationem indiuidui, & speciei delectationem apposuit, vt huiusmodi operationes ab animalibus non negligantur, ergo delectatio est potior in beatitudine, quàm operatio intellectus quæ est visio.

¶ 3 Præterea, visio respondet fidei, delectatio autem siue fruitio charitati; sed charitas est maior fide, vt dicit Apostolus prima ad Corinth. 13. ergo delectatio siue fruitio est potior visione

¶ Sed contra causa est potior effectu; sed visio est causa delectationis, ergo visio est potior quàm delectatio.

¶ Habito, quia delectatio de summo bono habito requiritur ad beatitudinẽ, hic comparat eã ad visionẽ, an sit ea principalior.

¶ Nota pro fundamento dicendorum ex D. S. in quarto. distin. 49. ar. quarto. quæst. tertia. ad secundum, vt hic quoq; implicitè in solutione ad primum innuitur, quòd differentia est inter perfectionem essentialem quæ dat speciem rei, & inter perfectionem quæ superuenit rei constitutæ in specie. Quia ad primam ordinatur perfectibile sicut ad finem, vt materia ad formam, materia enim est propter formam; sed perfectio accidentalis ècontrario ordinatur in perfectibile sicut in finem, vt scilicet perfectibile per ipsam esse perfectum habeat.

¶ Nota etiam vt tangitur in solutione ad secundum, & extensius habet D.S. tertio contra Genti. c. 26. in octaua ratione. Delectatio nihil aliud esse videtur, quam quietatio voluntatis in aliquo bono conuenienti. Sicut autem homo per voluntatem inclinatur in finem, & quietatur in illo, ita corpora naturalia habent inclinationes naturales in fines proprios; quæ quidem quietantur fine iam adepto. Ridiculum autem est dicere, quòd finis motus corporis grauis non sit esse in loco proprio, sed quietatio inclinationis qua in hoc tendebat. Si enim hoc natura intenderet vt inclinatio quietaretur, non daret eam, dat autem eam vt per hoc in locum proprium tendat, quo consecuto quasi fine, sequitur inclinationis quietatio. Talis verò non est finis, sed concomitans finem, nec ergo delectatio est finis, sed concomitans finem, hæc ille. Patet ex his, quòd delectatio ordinatur in visionem, & consecutionem Dei vt in finem, quia facit vt videns attentius videat, & sine tedio. Et sic erit perfectio visionis accidentalis, vt D.S. ibidem ostendit in solutione primi. Patebit etiam infra, quòd operatio quam delectatio consequitur, est eius causa aliquo modo effectiua. His præmissis videndum est facilius de corpore.

¶ Respondeo dicendum, quòd istam quæstionem, mouet philosophus in. 10. Ethi. * & eam insolutam dimittit; sed si quis diligenter consideret, ex necessitate oportet, quòd operatio intellectus, quæ est visio, sit potior delectatione; delectatio enim consistit in quadam quietatione voluntatis; quòd autem voluntas in aliquo quietetur, non est nisi propter bonitatem eius in quo quietatur, si ergo voluntas quietatur in aliqua operatione, ex bonitate operationis procedit quietatio voluntatis.

* cap. 5. & 7. Arist.

¶ D.S. in principio refert quomodo philosophus se habuerit circa hanc quæstionem, quia nihil circa eã determinauit, sed eam insolutam reliquit. Deinde autem D.S. suam sententiam ponit tali conclusione responsiua. Operatio intellectus quæ est visio, est potior delectatione. Hanc conclusionem formaliter non deducit D.S. in corpore, sed per argumentum in contrarium, cuius minorem tamen. D.S deducit duabus rationibus virtualiter. Secundam ponit ibi. Nec voluntas, &c. Arguitur ergo sic ex argumento in contrarium pro conclusione. Causa potior est suo effectu, præsertim simul effectiua, & finalis; sed visio est causa delectationis, scilicet effectiua, & finalis, ergo, &c. Maior relinquitur nota. Minor probatur primò sic. Quòd voluntas in aliquo quietetur nõ est nisi propter bonitatem eius, in quo quietatur; sed delectatio consistit in quadam quietatione voluntatis, ergo si voluntas quietatur, & delectatur in operatione ex bonitate operationis procedit, videlicet sicut ex causa motiua, & suo modo effectiua delectationis, Et sic ergo minor vera, quòd visio est causa delectationis inquantum est optima operatio, hoc autem habet inquantum est connũctio prima, & nobilissima ad Deum. Sic enim habet maximam bonitatem, quæ mouet voluntatem ad delectationem, quia & bonitas istius visionis vt est habitio summi veri, simul videtur à beato. Visio enim beatifica quæ est principaliter Dei, & primariò, est etiam visio sui secundariò. De hoc Capreolus in tertio, distin. 14. q. prima. ad primum contra primam conclusionem secundo loco. Visio, inquit, beatifica est Dei sicut principalis obiecti, ex qua parte beatificat formaliter; similiter eadem visio est visio suimet de facto, & vt nunc, non tamen necessariò quin oppositum possit contingere, & ex illa parte qua visio Dei est visio suimet, non est beatifica essentialiter, sed fortè accidentaliter, hæc ille, vide ibidem. Quòd autem cognitio visionis præexigatur ante delectationem vel fruitionem: habetur infra in materia de delectatione.

Capreolus.

¶ Nota, quòd quamuis actus intellectus non sit totalis causa delectationis, vt Scotus arguit in quarto distin. 49. q. 4. in quæstione a latere, tamen est causa simpliciter prior, à qua actus uoluntatis dependet. Est præterea non solùm ratio efficiendi actus voluntatis simpliciter prior, sed est etiam causa motiua vt apprehenditur tanquam summè bonus, & cum hoc, vt patebit, causa finalis. Priora autem simpliciter, & minus dependentia in entibus, sunt simpliciter priora: Quare D.S. ex hoc, quòd actus intellectus est simpliciter prior, & causa in suo genere delectationis, benè probat eius nobilitatem super actum voluntatis. Deinde ibi.

Scotus.

¶ Nec voluntas quærit bonum propter quietationẽ, sic enim ipse actus voluntatis esset finis, quod est contra præmissa. * Sed ideo quærit, quòd quietetur in operatione, quia operatio est bonum eius: vnde manifestum est, quòd principalius bonum est ipsa operatio in qua quietatur voluntas, quàm quietatio voluntatis in ipso.

* q. 1. ar. 1.

¶ Ponit virtualiter secundam rationem pro minore principali soluens vnam obiectionem. Posset enim aliquis dicere, quòd voluntas quærit visionem propter delectationem, & ita licet visio sit aliquo modo causa effectiua, tamẽ delectatio est causa finalis, quę est simpliciter nobilior. Hoc D.S. remouet sic arguendo, voluntas non quærit bonum propter quietationem, sed quærit quòd quietetur in operatione, quia operatio est bonum eius, scilicet quietationis. Vnde manifestum, &c. Antecedens patet, quia si voluntas quæreret bonum, scilicet operationem perfectam propter quietationem, tunc actus voluntatis esset finis, sed hoc ostensum est esse falsum, igitur, &c. Quæritur ergo quietatio à voluntate propter bonum eius, id est propter id, quod est sibi ratio bonitatis, à quo dependet effectiuè, & ad quod ordinatur vt ad finem, sicut perfectio accidentalis ad perfectibile suum. Ideo enim delectatur, quia habet bonum perfectum, & delectatur vt decora, & attenta magis sit operatio.

¶ Et nota propter Scotum quæ supra dicta sunt. q. præce. artic. quarto. Quia voluntas magis vult actum intellectus quam propriũ vt deliberata, licet vt natura magis velit actum proprium. Vide

Scotus.

D.S.

Digitized by Google

D.S.contra Genti.supra in septima ratione, quæ valet pro hic dictis.vbi ostendit naturam ordinasse delectationem propter operationem sicut propter finem, igitur & in recto ordine hominis delectatio ordinatur in operationem.Quare sicut in natura operatio est bonum delectationis,id est propter quod delectatio est coniuncta, ita & operatio intellectus est propter quam ex natura rei,& à voluntate ordinata delectatio appetitur.

Scotus. ¶ Aduerte etiam,quia nec Scotus ipse supra in q. 7. in solutionibus potuit istam vniuersaliter saluare,quod priora generatione sint imperfectiora. Cõuincit enim ratio ipsa, quia accidens posterius est substantia,& tamen substantia non est imperfectior. Nec verum est,quòd in eodem ordine quod est prius,sit imperfectius, quia simpliciter priora sunt perfectiora vt habet.D.S.prima parte. q.82.artic 3. ad secundum. Sic ergo actus intellectus est simpliciter prior sicut causa, & actiuum respectu voluntaris, & non tantũ prior generatione.Nec oportet, quòd inter actus ordinatos ad idẽ obiectum,quòd prior sit imperfectior: immo si est prior non tantùm generatione, erit simpliciter perfectior vt in proposito.

ARGVMENTVM in contrarium vt patuit,probat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut philosophus ibidem dicit. * delectatio perficit operationem, sicut decor iuuentutẽ,qui est ad iuuentutem consequẽs: vnde delectatio est quædam perfectio concomitans visionem,non sicut perfectio faciens visionem in sua specie perfectam esse.

* Eth. x. cap 4.

¶ Ad maiorem delectatiõ est perfectio accidentalis consequens speciem sui perfectibilis,habens suam bonitatem,& appetibilitatem à suo perfectibili.Non enim appetitur nisi quia bona,nec bona nisi quia de tali operatione,vt ostendit D.S.contra Genti.supra in sexta ratione.

¶ Ad minorem patuit, quia vniuersaliter falsa est: nã perfectio consequens speciem, & accidentalis, ordinatur in suum perfectibile. Quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd apprehensio sensitiua non attingit ad communem rationem boni, sed ad aliquod bonum particulare, quod est delectabile; & ideo secundùm appetitum sensitiuum qui est in animalibus,operationes quæruntur propter delectationem; sed intellectus apprehendit vniuersalem rationem boni, ad cuius consecutionem sequitur delectatio: vnde principalius intendit bonum quàm delectationem; & inde est, quòd Diuinus intellectus,qui est instituror naturæ, delectationes apposuit propter operationes; non est autem aliquid æstimandum simpliciter secundùm ordinem sensitiui appetitus, sed magis secundùm ordinem appetitus intellectiui.

¶ Ad minorem dico, quòd est vera de appetitu sensitiuo,quia iste non extendit se nisi ad bonum delectabile, quod & quærit propter delectationem;sed negatur de appetitu intellectiuo, qui se extendit ad communem rationem boni, & ad bonum in quo tota ratio boni inuenitur. Et talis appetitus quærit bonum,& eius habitudinem propter seipsam; sed delectationem propter bonũ. Sic intellectus Diuinus, qui intendit primò bonum Diuinum,qd est bonum extrinsecum vniuersi & deinde bonum intrinsecum vniuersi, scilicet ordinem, & conseruationem vniuersi ordinauit delectationes,quæ apud appetitum sensitiuum principaliter quæruntur in ipsas operationes, per quas perueniunt ad bonum vniuersi. Similiter appetitus humanus, quia natus est peruenire ad bonum perfectum per operationem suam, ideo delectationem ordinauit in operationem, quæ coniungit ipsum summo bono. Quare negatur consequentia, quia aliquid iudicandum est secundum appetitum intellectiuũ magis quàm sensitiuum. Secundò dicitur ad minorem, quòd licet delectationes præsertim sensibiles appetantur ab appetitu sensibili principaliter,tamen etiam in ipsis naturalibus, & sensitiuis tãtùm sunt delectationes propter operationes,& non econtra, vt ostendit D.S.primo contra Gent.c.26. in septima ratione.Quare negetur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas non quærit bonum dilectum propter delectationem, sed hoc est ei consequens vt delectetur in bono adepto, quod amat, & sic delectatio non respondet ei vt finis, sed magis visio per quam primò fit ei præsens.

¶ Ad maiorem primò non est omnino simile de visione respectu fidei, & fruitione respectu charitatis, quia visio correspondet fidei sicut succedens sibi in eodem subiecto; sed non respondet sibi sicut actus fidei,sed est actus intellectus mediante lumine gloriæ. Fruitio autem correspondet charitati vtroq; modo, quia charitas quæ hic est,manet in patria, sed consumata quæ elicit fruitionem capiendo pro actu.

¶ Secundò dicitur, quòd quando dicitur visionem succedere fidei,non intelligitur solùm de visione quæ est beatitudo essentialiter, sed de visione quæ est dos, scilicet ornatus disponens animã ad coniunctionem ad Deum,& est lumen gloriæ.Similiter fruitio succedens charitati accipitur pro habitu qui est charitas consummata vt potest haberi ex D.S.in quarto.distin.49.q.4.art.5.quæst. prima. Tertiò dicitur loquendo de visione, & fruitione, vt sunt actus pertinentes ad beatitudinem,quòd visio respondet fidei, sicut essentia beatitudinis,& essentialiter beatitudo; sed fruitio respondet charitati non sicut principale quæsitum, sed sicut consequens ad principale quæsitum. Quia charitas principaliter quærit habere, & adipisci amatum ad quam adeptionem consequitur delectatio; habitio autem Dei est per visionem. Quare visio est finis charitatis.

¶ Ad minorem; verum,charitas est maior fide, sed intellectus, & lumen gloriæ sunt nobiliora quàm voluntas,& charitas.Quare negetur consequentia,quia visio succedit fidei, non sicut actus eius,sed solùm in eodem subiecto, sed visio est actus luminis gloriæ, quod maius est charitate. Vnde argumentum imaginatur, quòd visio debeat correspondere fidei secundùm modum perfectionis,quod nõ oportet. D.S. respondet ad secũdã partẽ maioris.

Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehensio.

C

AD tertium sic proceditur.Videtur, quòd ad beatitudinem non requiratur comprehensio, dicit enim Augustinus ad paulinam de videndo Deũ. * Attingere mente Deum magna est beatitudo, comprehendere autem est impossibile,ergo sine comprehensione est beatitudo.

1.di. 1. q.1. ar.1. cor.& 4.di.49 q.4. arti. 5. q.1. cor.

Augustinus. * Epi. 112. ca 9.

¶ 2 Præterea,beatitudo est perfectio hominis secũdùm intellectiuam partem in qua non sunt aliæ potentiæ, quàm intellectus, & voluntas,vt in primo dictum est. * sed intellectus sufficienter perficitur per visionem Dei, voluntas autem per delectationem in ipso, ergo non requiritur cõprehensio tanquam aliqd tertiũ.

* prima par. q. 79. vsq; ad q. ftio. 83. inclusiue.

¶ 3 Præterea,beatitudo in operatione consistit,operationes autem determinantur secundùm obiecta,obiecta autem generalia sunt duo verum, & bonum,verum correspondet visioni, & bonum correspondet dilectioni,ergo non requiritur comprehensio quasi aliqd tertiũ.

¶ Sed contra est quod Apostolus dicit prima ad Corinth.9. Sic currite vt comprehendatis; sed spiritualis cursus terminatur ad beatitudinem,vnde ipse dicit.2.ad Timotheum vlt.Bonum certamen certaui, cursum consumaui, fidẽ seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, ergo cõprehensio requiritur ad beatitudinem.

D. Paulus.

¶ Hic inquirit de quodam alio comprehendente tam visionẽ, quàm delectationem,scilicet de cõprehensione.

¶ Nota autem pro intellectu quæsiti,quòd visio,fruitio & comprehensio possunt dupliciter accipi, vt potest haberi ex D.S.in quarto.distin.49.q.4. ar.2.&.5. Vno modo vt sunt dotes, videlicet habitualiter,sic quòd visio capiatur pro lumine gloriæ, fruitio verò pro charitate consumata, comprehensio autem pro habituali tenutione, quæ importat remotionem eorum quæ impediebant ne mens coniungeretur Deo. Alio modo accipiuntur ista actualiter, scilicet, quòd visio capiatur pro actu videndi Deum, qui est ipsa beatitudo essentialiter,& fruitio pro ipsa delectatione quæ est per se accidens beatitudinis, comprehensio verò pro habitudine voluntatis ad Deum iam præsentem per visionem, & vt opponitur insecutioni voluntatis per spem. Primo modo secundum D.S. ibidem non sunt partes beatitudinis,sed ordinantur magis ad beatitudinem,quàm sint in beatitudine. Secundo autem modo pertinent ad beatitudinem essentialiter vel consequenter. Et quamuis vtroque modo succedant theologicis virtutibus,tamẽ D.S.in hoc articulo magis videtur loqui de ipsis secundo modo,vt patet circa finem.Similiter oportet, quòd & de comprehensione loquatur, vt est habitudo voluntatis ad Deum præsentem per visionem beatificam,vt autem ista nominant dotes præintelliguntur beatitudini. Nec obstat, quòd hic quæritur de requisitis ad beatitudinem, quia & fruitio,& comprehensio requiruntur, de qua comprehensione hic quæritur ex intentione,vnde & D.S.loquendo etiam de visione.non dicit,quòd requiratur, sed dicit quòd tria concurrant ad beatitudinem,innuens quòd visio, vt hic loquitur, non requiratur sicut extrinsecum beatitudini, sed sicut essentialiter beatitudo.Vnde posset dici, quòd D.S. loquitur hic de istis vt correspondent

Comprehẽsio dupliciter.

Digitized by Google

dent actibus fidei, spei, & charitatis, & ita etiam accipit actualiter, sed in quarto, vbi loquitur de donibus, intelligit ista respondere habitibus fidei, spei, & charitatis.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum beatitudo consistat in consecutione vltimi finis, ea quæ requiruntur ad beatitudinẽ sunt consideranda ex ipso ordine hoīs ad finem: ad finem autem intelligibilem ordinatur homo, partim quidem per intellectum, partim autem per voluntatem: per intellectum quidem inquantum in intellectu præexistit aliqua cognitio finis imperfecta, per vó luntatem autem primò quidem per amorem qui est primus motus voluntatis in aliquid, secundò autem per realem habitudinem amantis ad amatum, qui quidem potest esse triplex, quandoque enim amatum est præsens amanti, & tunc iam non quæritur, quandoque autem non est præsens, sed impossibile est ipsum adipisci, & tunc etiam non quæritur; quandoque autem possibile est ipsum adipisci, sed est eleuatum supra facultatem adipiscentis, ita vt statim haberi non possit; & hæc est habitudo sperantis ad speratum, quæ sola habitudo facit finis inquisitionem. Et istis tribus respondent aliqua in ipsa beatitudine.

¶ D. S. primò deducit quandam conclusionem fundamentalẽ, secundò eandem magis explicat, & ex ea infert statim conclusionem responsiuam secundam plus quàm quæsitum sit propter perfectionem doctrinæ, ibi. Nam perfecta, &c. Conclusio fundamentalis est. Istis tribus, scilicet cognitioni intellectus in via, & dilectioni, & spei voluntatis, respondent aliqua in ipsa beatitudine. Et nota in ipsa beatitudine, ergo non loquitur de tribus donibus quæ non sunt in beatitudine. Probatur ea quæ requiruntur ad beatitudinem, sunt consideranda ex ipso ordine ad finem, id est, his quæ ordinant in via in beatitudinem correspondent aliqua in ipsa consecutione finis, sed ad finem intelligibilem homo ordinatur, scilicet in via, tanquam per quæ disponitur, & meretur beatitudinem, partim per intellectum, partim per voluntatem, & hoc dupliciter, scilicet per amorem, & per realem habitudinem, id est tendentiam ad consecutionem realem finis, ergo illis tribus, &c. Maior patet, quia beatitudo consistit in consecutione vltimi finis, ergo sequitur maior, quòd ea quæ requiruntur, &c. tenet consequentia, quia ea quæ ordinant ad finem, correspondent his quæ sunt in consecutione finis, quia meritò respõdet præmium. Et dicit D. S. ea quæ requiruntur, quia loquitur in generali de concurrentibus ad beatitudinem; sed cum in fine loquitur etiam de visione dicit, quòd concurrat. Minor declaratur in littera clarè. Consequenter ibi.

¶ Nam perfecta cognitio finis respondet imperfectæ. Præsentia verò ipsius finis respondet habitudini spei. Sed delectatio in præsentia consequitur dilectionem, vt supra dictũ est, * & ideo necesse est ad beatitudinẽ ista tria concurrere, scilicet visionem quæ est cognitio perfecta intelligibilis finis; comprehensionem quæ importat præsentiam finis, delectationem vel fruitionem quæ importat quietationem rei amantis in amato.

* 1. primo huius q.

¶ Explicat prædictam conclusionem fundamentalem vt in littera, & infert responsiuam talem, necesse est ad beatitudinem ista tria, &c. in littera vsque in finem. Ista conclusio plus respondet quàm quæsitum est, & tamen non dicit, quòd hæc tria requiruntur, sed concurrant ratione dicta, probatur. Perfecta cognitio finis respondet imperfectę, vt in principio litteræ ante conclusionẽ: ergo conclusio vera: Antecedens patet ex dictis. Tenet consequẽtia, quia perfecta cognitio est visio, præsentia verò ipsius finis est comprehensio, & delectatio est fruitio igitur, &c.

¶ Nota autem, quòd quamuis theologicis quæ habentur in via succedant ista tria, non tamen oportet, quòd in omnibus essentialiter consistat beatitudo, sed in maximo inter ea, quod est prima, & nobilissima coniunctio ad Deum. Vnde Scotus in quarto, q. 5. ad quintum dicit non omne, quod succedit virtutibus theologicis in via vel actibus earum est de essentia beatitudinis, sed tantùm vnius actus perfectissimus. Ideo esto tentio sit actus voluntatis succedens actui spei, non sequitur, quòd in ipsa consistat beatitudo, sed sufficit, quòd ipsa comitetur beatitudinem: hæc ille.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam quo ad tertiam partem quæ directè respondet quæsito.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd comprehensio dicitur dupliciter. Vno modo inclusio comprehensi in comprehendente, & sic omne, quod comprehenditur à finito est finitum, vnde hoc modo Deus comprehendi nõ potest ab aliquo intellectu creato. Alio modo comprehensio nihil aliud nominat quàm tentionem alicuius rei quæ iam præsentialiter habetur, sicut aliquis insequens aliquem dicitur eum comprehendere quando tenet eum, & hoc modo comprehensio requiritur ad beatitudinem. Dub 44.

¶ Ad secundam partem auctoritatis respondet D. S. per distinctionem, quia comprehensio capitur dupliciter. Vno modo pro inclusione totali in esse naturæ vel intelligibili, & sic comprehensio non requiritur, nec est possibilis cuicunque creaturæ respectu Dei. Alio modo accipitur pro tentione, & sic loquimur. Et hic est beatus possibilis. Quare negetur consequentia loquendo de comprehensione secundo modo. Vide de ista solutione D. S. in prima parte quæstio. 12. artic. 7. ad primum. Vnde D. S. super Apostolum ad Philip. 3. lectione. 2. dicit comprehendere est includere. Sicut domus comprehendit nos. Item attingere, & tenere, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut ad voluntatem pertinet spes, & amor, quia eiusdem est amare aliquid, & tendere in illud non habitum; ita etiam ad voluntatem pertinet comprehẽsio, & delectatio, quia eiusdem est habere aliquid, & quiescere in illo.

¶ Ad secundam partem minoris negatur, quòd voluntas sufficienter perficiatur per fruitionem sine comprehensione, quia non quiesceret nec delectaretur sine comprehensione. Vnde sicut ad voluntatem pertinet in via amor, & spes, ita in patria comprehensio, & fruitio. Vnde delectatio non excludit comprehensionem, sed eam prærequirit, quia eiusdem est habere aliquid, & quiescere in illo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd comprehensio non est aliqua operatio præter visionem, sed quædam habitudo ad finem iam habitum, vnde etiam ipsa visio vel res visa quæ præsentialiter adest, obiectum comprehensionis est.

¶ Maior vera, quòd beatitudo essentialiter consistit in operatione tamen multa requiruntur antecedenter, & consequenter ad beatitudinem quæ non sunt operationes, sed dispositiones ad illã operationem, vel etiam consequentia ad ipsam. Vltra concedimus, quòd operationes distinguuntur secundùm obiecta, concedo etiã, q. obiecta actuum sunt ordinata, ergo, &c. Verum non requiritur quasi aliquod tertium absolutum, quod sit actus, requiritur tamen sicut tertium, quod est habitudo voluntatis ad finem habitum. Cuius quidem habitudinis obiectum, & terminus vt qui, est res visa; terminus verò quo, est ipsa visio. Vnde comprehensio nõ habet aliud obiectum quàm fruitio, sed tamen est aliud quam fruitio ipsi præsuppositum. Quia ordine naturæ voluntas prius tenet, & habet præsentem finem antequam delectetur.

Vtrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd rectitudo voluntatis non requiratur ad beatitudinẽ; beatitudo enim consistit in operatione intellectus vt dictũ est. * sed ad perfectam intellectus operationem non requiritur rectitudo voluntatis per quam homines mundi dicuntur, dicit enim August. in lib. retract. * Non approbo, quod in oratione dixi, Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti responderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera, ergo rectitudo voluntatis non requiritur ad beatitudinem.

D Infra q. 5. artic. 4. & 7. cor. Et opusc. 3. cap. 173.

* q. 3. art. 4.

* Lib. 1 c. 4. & soliloq. cap. 3.

¶ 2 Præterea, prius non dependet à posteriori, sed operatio intellectus est prior quàm operatio voluntatis, ergo beatitudo quæ est perfecta operatio intellectus nõ dependet a rectitudine voluntatis.

¶ 3 Præterea, quod ordinatur ad aliquid tanquam ad finem, non est necessarium adepto iam fine, sicut nauis postquam peruenitur ad portum: sed rectitudo voluntatis quæ est per virtutem ordinatur ad beatitudinem tanquam ad finem, ergo adepta beatitudine non est necessaria rectitudo voluntatis.

¶ Sed contra est, quod dicitur Matth. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, & Heb. vltimo

Pacem

Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam ſine qua nemo videbit Deum.

¶ Hic ex prædictis colligitur qualis ſit diſpoſitio voluntatis requiſita ad ſtatum beatitudinis, quæ importatur nomine rectitudinis.

¶ Aduerte pro intellectu quæſiti, quòd vt patebit infra q. 5. art. 7. non eſt idem quærere an requiratur rectitudo voluntatis, & an requirantur opera meritoria ex volũtate. Nã plures ſaluantur qui non habent opera meritoria propria, & tamen habent rectam voluntatem, ſicut patet de pueris qui decedunt ante vſum rationis. Similiter anima Chriſti benedicta conſequuta fuit beatitudinem ſine operibus præuijs, non tamen ſine recta voluntate concomitante. Vnde rectitudo voluntatis requiſita ad beatitudinem ſupernaturalem, de qua hic loquitur, dicit diſpoſitionem debitam, & ſubiectionem voluntatis humanæ ad Deum præſertim quæ eſt per charitatem, qua Deus habetur ſuper omnia dilectus. Vnde ſicut patebit infra q. 11. ar. primo. Rectitudo in communi eſt ſecundùm quòd tenditur ſecundùm debitam regulam in debitum finem. Sic rectitudo requiſita ad beatitudinem ſupernaturalem, eſt qua volũtas eſt debitè ordinata in Deum ſecundùm legẽ ſupernaturalem, quod fit per hoc, quòd Deus eſt ſibi dilectus habitu vel actu ſuper omnia; ex quo patet, quòd voluntas auerſa per peccatum mortale actu vel habitu, non eſt recta nec diſpoſita ad beatitudinem, ſed ſolùm voluntas informata charitate. Patet quoque ex his, quòd pueri baptizati ſunt rectę voluntatis per habitum charitatis. In inſtanti quoque ſeparationis animæ cum beatificãtur ſimul habent rectam voluntatem actualem, quia diligunt Deum actu ſuper omnia, licet non prius habeant actum voluntatis, tamen prius habẽt habitum rectificantem voluntatem. Vide quarto contra Gentiles. c. 91. vbi oſtendit, quòd animæ ſtatim cum ſeparantur beatificantur. Quare ſenſus quæſiti eſt. An requiratur voluntas benè diſpoſita, & ordinata ad Deum ſub ratione vltimi finis dilectum habitu vel actu. Ita quòd nullus conſequatur beatitudinem niſi ſic diſpoſitus. Et quòd omnis qui eſt in beatitudine, eſt ſic diſpoſitus.

Quid rectitudo voluntatis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem, & antecedenter, & concomitanter. Antecedenter quidem, quia rectitudo voluntatis eſt propter debitum ordinem ad finem vltimum. Finis autem comparatur ad id quod ordinatur ad finẽ, ſicut forma ad materiam, vnde ſicut materia non poteſt conſequi formam niſi ſit debito modo diſpoſita ad ipſam, ita nihil conſequitur finem niſi ſit debito modo ordinatum ad ipſum, & ideo nullus poteſt ad beatitudinem peruenire niſi habeat rectitudinẽ voluntatis.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione bimembri. Rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem antecedenter, & concomitanter. Et primò probat primam eius partem, ſecundò ſecundam, ibi, Concomitanter &c. Quo ad primam arguitur, ſic. Nihil conſequitur finem niſi ſit debito modo ordinatum ad ipſum, ergo nullus poteſt peruenire ad beatitudinem niſi habeat rectitudinem voluntatis. Tenet conſequentia, quia rectitudo voluntatis eſt propter debitum ordinem ad finem vltimum, igitur conſequentia bona.

Propter, q̃ habitudinem dicat.

¶ Nota circa hanc probationem conſequentiæ, quòd illa præpoſitio, propter, de ſe nullam dicit certam habitudinem, & deſignat habitudinem magis generalẽ, q̃ nomen cauſæ. Vnde, & dicimus, quòd linea eſt propter punctum, vbi non eſt realis cauſalitas. Habitudo igitur determinata iſtius præpoſitionis accipienda eſt ſecundùm exigentiam materiæ, & ſecundùm quòd patitur ſuum * Alius eſt caſuale * cui adiũgitur. Et ſic in propoſito videtur dicere habitudinem principij formalis, vt ſit ſenſus, rectitudo voluntatis eſt propter, ideſt per debitum ordinem, ſicut per principium formale. Vel quia conſiſtit in debito ordine, quia videlicet eoipſo, quòd voluntas eſt bene ordinata ad vltimum finem, ex hoc eſt recta. Quare bene ſequitur conſequentia à principio formali ad ſuum effectũ. Antecedens probatur, finis comparatur ad id, quod eſt ad finem, ſicut forma ad materiam, ergo ſicut materia non poteſt conſequi formam, niſi ſit debito modo diſpoſita ad ipſam, ita nihil conſequitur, &c. vt dicit antecedens.

¶ Attende aſſumptum hoc pro antecedente, quia tenet ſimilitudinem quæ ſufficit ad propoſitum, ſcilicet illam, quia ſicut nulla materia conſequitur formam, niſi prius tempore vel natura diſpoſita, ſic finis non habetur niſi per id, quod eſt ad finem, vel vt medium, vel etiam vt ſubiectum, quod debet conſequi perfectionem finalem ſit diſpoſitum, & proportionatum ipſi fini, licet in alijs multis ſit diuerſitas, ſed ſufficit ſimilitudo dicta ad propoſitum. Deinde cum dicit.

* 9. art. 8.

¶ Concomitanter autem, quia ſicut dictum eſt, * beatitudo vltima conſiſtit in viſione Diuinæ eſſentiæ, quæ eſt ipſa eſſentia bonitatis, & ita voluntas videntis Dei eſſentiam ex neceſſitate amat quicquid amat ſub ordine ad Deum, ſicut voluntas non videntis Dei eſſentiam, ex neceſſitate amat quicquid amat ſub communi ratione boni quam nouit, & hoc ipſum eſt, quod facit voluntatẽ rectam, vnde manifeſtum eſt, quòd beatitudo non poteſt eſſe ſine recta voluntate.

¶ Probat ſecundam partem concluſionis reſponſiuæ ſic. Voluntas videntis Dei eſſentiam ex neceſſitate amat, quicquid amat ſub ordine ad Deum; ſed hoc ipſum eſt, quod facit voluntatem rectam; ergo manifeſtum eſt, &c. Maior probatur ratione, & ſimilitudine. Ratione ſic, quia beatitudo vltima de qua loquimur conſiſtit in viſione Diuinæ eſſentiæ, quæ eſt eſſentia bonitatis, ergo ſequitur maior. Conſequentia iſta fundatur in his quę D. S. habet in de Veritate. Mate. 24. q. 8. in corpore. Quia videntes Diuinam eſſentiam eſſe eſſentiam bonitatis & ſummum bonum, cognoſcunt Deum eſſe finem maximè amãdum, & ſic per conſequens omnia eſſe amanda propter ipſum. Cognoſcunt etiam omnia quæ ipſi Deo vniunt, vel ab eo diſiungunt in particulari; cognoſcentes Deum non ſolùm in ſe, ſed prout eſt ratio aliorum. Quare bene ſequitur, beati vident Diuinam eſſentiam, quæ eſt eſſentia bonitatis, ergo amant quicquid amant in ordine ad Deum. Vide quarto contra Genti. c. 92.

¶ Secundò probatur maior ſimilitudine. Quia ſicut ſe habet voluntas non videntis Deum ad bonum ſecundùm communem rationem, ita voluntas videntis Deum; ad ipſum Deum, qui eſt eſſentia bonitatis; ſed voluntas non videntis Dei eſſentiam, ex neceſſitate amat, quicquid amat ſub communi ratione boni, quam nouit, igitur. Maior patet extra literam, quia Deus eſt altius bonum, & perfectius quàm bonum ſecundùm communem rationem, tanquam actu includens omne bonum. Quare ſequitur maior, minor patuit ſupra quare beatorum mentes per perfectam charitatem ita ligantur cum Deo vt nihil peccati incidere poſſit.

¶ De materia iſta vide ad longum D. S. 3. contra Gentiles. c. 62. & in Capreolo in primo diſtin. 1. q. 3. concluſione quarta. Vbi habebis, quòd maior eſt colligatio voluntatis beatæ cum Deo, quàm voluntatis in via cum bono in communi, quia beatus ſemper actu & neceſſariò quo ad ſpecificationem, & exercitium vult Diuinam bonitatem, ſed viator ſolùm neceſſariò vult bonum ſecundùm cõmunem rationem quo ad ſpecificationem, nõ autem ſemper actu, & quando aliquid actu vult, ſufficit velle bonum in communi, & vltimum finem ſecundùm communem rationem virtualiter, vt patuit ſupra. Quamuis Scotus iſtud impugnet in primo diſtin. 1. quæſtione quarta. Capreolus. Scotus.

¶ Sed de hoc q. 1. art. 6. & Capreolus vbi iã rationes eius ſoluit. Minorem principalem D. S. relinquit notam, & patet ex dictis circa quæſitũ. Aduerte autem ex iſta minore vera eſſe quæ dicta ſunt circa quæſitum, ſcilicet quòd amor, & charitas Dei facit rectitudinem voluntatis, & debitum ordinem ad vltimum finem.

¶ Nota autem, quòd quamuis, & rectitudo intellectus antecedenter prærequiratur ad beatitudinem, quia tamen in rectitudine voluntatis includitur, ideo D. S. non facit ſpecialem mentionem de ipſa. Nam ex dictis etiam patet, quòd beatitudo eſſentialiter in actu intellectus conſiſtit.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionẽ. Vnde D. S. ſecunda ſecundæ. q. 18. art. 8. oportet, q̃ mens ab inferioribus rebus abſtrahatur ad hoc, quòd ſupremæ rei poſſit coniungi. Et ideo mens ſine munditia Deo applicari non poteſt. Vnde ad Hebræos vltimo. Pacem ſequimini, vt hic allegatur, &c. Patet, quòd ſanctimonia prærequiritur ad viſionem Dei. Sed ſanctimonia, & pax includunt rectitudinem voluntatis, quia charitatẽ, & alias virtutes abſtrahentes mentem ab inferioribus, & coniungentes Deo. Vnde hæc ratio eſt pro prima parte concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur de cognitione veri, quod non eſt ipſa eſſentia bonitatis.

¶ Ad maiorem, beatitudo perfecta patriæ conſiſtit in operatione intellectus qua videtur, & habetur ipſa eſſentia bonitatis. Et tamen talis operatio eſt ſolùm eorum qui habent lumen gloriosum ad quod diſponit rectitudo voluntatis in via quæ eſt per charitatem, vt habet D. S. prima parte. q. 12. ar. 6. eſt etiam talis operatio intellectus ſolùm filiorum Dei. Minor vera de perfecta aliquo modo in via qua cognoſcitur verum aliquod modo naturali, ſed negetur de perfecta cognitione quæ eſt patriæ, & beatitudo, ad illam enim requiritur munditia antecedenter, quia beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Et conuenit, quia talis viſio impeccabilem efficit videntem. Auguſt. autem loquitur de cognitione veri modo naturali. Sed primo de Trinitate, vbi loquitur de cognitione gratuita Dei per eſſentiam dicit, quòd mentis humanæ acies in tam excellenti luce non figitur, niſi per iuſtitiam fidei, emundetur, vt habet D. S. prima parte, q. 12. art. 12. ad tertium quare negetur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd omnis actus volũtatis procedit ab aliquo actu intellectus, aliquis tamen

actus

actus voluntatis eſt prior,quàm aliquis actus intellectus: voluntas enim tendit in finalem actum intellectus qui eſt beatitudo, & ideo recta inclinatio voluntatis præexigitur ad beatitudinem, ſicut rectus motus ſagittæ ad percuſſionem ſigni.

¶ Ad maiorem. Prius vt ſic non dependet à poſteriori, ſed non eſt inconueniens, quòd aliquid de ordine ſimpliciter priori ſit poſterius aliquo de ordine poſteriori, licet ante quodlibet poſterioris ordinis ſit aliquid de priori ordine, non tamen quodlibet. Sicut ante omnem potentiam oportet quòd ſit actus, ſed non oportet, quòd ille determinatus actus educibilis de potentia materię ſit ante potentiam.

¶ Ad minorem, operatio intellectus eſt prior quàm operatio voluntatis ad ſenſum quem habet ſolutio; quia omnem actum voluntatis præcedit aliquis intellectus; ſed non oportet, quòd quilibet determinatè quamlibet præcedat, immo aliqua operatio voluntatis præcedit aliquem actum intellectus. Et ſic in propoſito rectitudo voluntatis habitualis vel actualis præcedit illum actum qui eſt viſio Dei beatifica, licet & rectitudinem voluntatis præſertim actualem, præcedat alius actus intellectus. Quare negetur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non omne, quod ordinatur ad finem ceſſat, aduenıente fine; ſed id tantùm, quod ſe habet in ratione imperfectionis vt motus, vnde inſtrumenta motus non ſunt neceſſaria poſtquam peruenitur ad finem, ſed debitus ordo ad finem eſt neceſſarius.

¶ Maior eſt vniuerſaliter falſa vt D. S. oſtendit in primo ſenten. diſt. prima, quæſt. 5. ar. 2. in cor. Et in 2. diſt. 25. ar. primo ad quartũ, quia ſolùm eſt vera de his ordinatis ad finem vt à fine dulantibus vt motus & huiuſmodi. Et de illis vera eſt maior, ſed ſunt alia ad finem quæ includunt finem adeptum, & contingunt ipſum. Nec repugnant perfectioni finis, & de illis maior eſt falſa, quia diſpoſitiones materiæ ad formam manent cum forma. Vnde nauis eſt inſtrumentum neceſſarium ad motum qui diſtat à fine, & incompoſſibilis fini. Vnde cum quis pertigerit ad terminum optatum, non eget naui. Ad minorem dico, quòd rectitudo voluntatis ordinatur ad finem, ſed non eſt ſibi incompoſſibilis, nec repugnat perfectioni eius, ſicut repugnat fides, & ſpes. Quare negetur conſequentia immo antecedit, & concomitatur.

Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.

E 3. q. 7. art. 4. ad 2 & q. 15. art. 10. cor. & ad 2. Et 4 di 49. q. 4. ar. 5. q. 2. cor. & ad 1. Et có. 4. c. 47 fi. Et Po. q. 5. ar. 10. cor. Et opuſc 3. ca. 152. Et Iob 19 fin.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd ad beatitudinem requiratur corpus; perfectio enim virtutis; & gratiæ præſupponit perfectionem naturæ ſed beatitudo eſt perfectio virtutis & gratiæ, anima autem ſine corpore non habet perfectionem naturæ, cum ſit pars naturaliter humanæ naturæ, omnis autem pars eſt imperfecta à ſuo toto ſeparata; ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata.

¶ 2 Præterea, beatitudo eſt operatio quædam perfecta, vt ſupra dictũ eſt, * ſed operatio perfecta ſequitur eſſe perfectum, quia nihil operatur niſi ſecundùm quòd eſt ens in actu; cum ergo anima non habeat eſſe perfectum quando eſt à corpore ſeparata ſicut nec pars ſeparata à toto, videtur quòd anima ſine corpore nõ poſſit eſſe beata.

* 9. 3. art. 2.

¶ 3 Præterea, beatitudo eſt perfectio hominis, ſed anima ſine corpore non eſt homo, ergo beatitudo non poteſt eſſe in anima ſine corpore.

¶ 4 Præterea, ſecundùm philoſophum in 10. Ethi.* operatio ſęlicitatis in qua conſiſtit beatitudo eſt non impedita; ſed operatio animæ ſeparatę eſt impedita, quia vt dicit Auguſt. 12. ſuper Gen. ad litteram. * Ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi, quo appetitu retardatur quodammodo ne tota intentione pergat in illud ſummum cœlum, ideſt in viſionem eſſentiæ Diuinæ, ergo anima ſine corpore non poteſt eſſe beata.

* cap. 6.

* cap. 35.

¶ 5 Prętęrea, beatitudo eſt ſufficiens bonum, & quietat deſiderium, ſed hoc non conuenit animę ſeparatę, quia adhuc appetit corporis vnionem, vt Auguſt. dicit. * ergo anima ſeparata à corpore non eſt beata.

* Lib. 12. ſuper Geneſim. ad litterã. c. 35.

¶ 6 Prętęrea homo in beatitudine eſt Angelis ęqualis, ſed anima ſine corpore non ęquatur Angelis, vt Auguſt. dicit, * ergo non eſt beata.

* cap. 35. vbi ſupra.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur. Apoc. 14. Beati mortui qui in domino moriuntur.

¶ Poſtquam oſtenſum eſt quomodo ad beatitudinem requirãtur ea quæ ſe tenent ex parte animæ. Hic conſequenter oſtenditur quomodo requirantur ea quæ tenent ſe ex parte corporis. Et circa hoc duo facit. Primò oſtendit quomodo requiratur corpus. Secundò oſtendit quale corpus requiratur, ar. ſequenti.

¶ Circa primum, quod eſt præſentis articuli & quæſiti, nota, vt habet D. S. quarto contra Gentiles. c. 91. Quorundam Græcorum error fuit animas ante corporum reſurrectionem neque ad cęlum aſcendere, neq; ad infernum demergi. De qua materia agit etiam D. S. in quarto diſtin 65. q. 1. ar. primo, quæſt. 2. Et ſecundùm illos errantes corpus requiritur ad beatitudinem, etiam perfectam. Sed iſte error hic, & ibidem a D. S. reprobatur.

Græcorum error.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd duplex eſt beatitudo. Vna imperfecta quę habetur in hac vita. Et alia perfecta quę in Dei viſione conſiſtit. Manifeſtum eſt autem, ꝙ ad beatitudinem huius vitę de neceſſitate requiritur corpus. Eſt enim beatitudo huius vitę operatio intellectus vel ſpeculatiui vel practici, operatio autem intellectus in hac vita non poteſt eſſe ſine phantaſmate, quod non eſt niſi in organo corporeo, vt in primo habitum eſt. * & ſic beatitudo quę in hac vita haberi poteſt depẽdet quodammodo ex corpore.

* 9. 14. ar. 7.

¶ D. S. primò diſtinguit de beatitudine, ſcilicet perfecta, & imperfecta. Et ſic dupliciter poteſt intelligi corpus pertinere ad beatitudinem, an videlicet ad perfectam vel imperfectam. D. S. primò reſpondet de imperfecta beatitudine. Secundò de perfecta, ibi. Sed circa, &c. Primũ facit tali cõcluſione reſponſiua prima. Ad primam beatitudinem huius vitæ de neceſſitate requiritur corpus. Et intelligitur tàm de beatitudine imperfecta Philoſophica, quàm Theologica. Probatur, beatitudo huius vitæ eſt operatio intellectus vel ſpeculatiui vel practici, ſed nulla illarum operationum poteſt haberi ſine corpore, ergo, &c. Maior patet ex prædictis, quia beatitudo poſſibilis naturaliter eſt principaliter ſpeculatiua, ſecundariæ practica. Similiter inchoatio beatitudinis verò eſt in ſpeculatione. Minor ſubintellecta probatur. Operatio intellectus in hac vita non poteſt eſſe ſine phantaſmate, ſed illud non eſt ſine corporeo organo, ergo, &c. Maior iſta relinquitur nota ex 3. de anima. tex. co. 34. Minor patet prima parte. q. 84. art. 7.

Concluſio prima.

¶ Nota autem, quòd dicit, quodammodo dependet beatitudo iſtius vitæ à corpore, quia non propriè dependet, vt prius patuit, ſed corpus neceſſariò præexigit, & prętequirit propter naturalem præſuppoſitionem cognitionis ſenſitiuæ ad intellectum, non ſolùm quo ad acquiri, ſed ẽt quo ad vſum. Et quia nõ procedit in cẽ à corporeis ſenſibus, ideo nõ verè beatitudo depẽdet à corpore.

¶ Sed circa beatitudinem perfectã, quę in Dei viſione conſiſtit, aliqui poſuerunt, quòd non poteſt animę aduenire ſine corpore exiſtenti, dicentes, quòd animę ſanctorum à corporibus ſeparatæ ad illam beatitudinem non perueniunt vſque ad diem iudicij quando corpora reſument.

¶ Hic conſequenter D. S. reſpondet ſecundo intellectui quæſiti. Et circa hoc primò recitat quendam errorem. Secundò ponit veritatem reprobando illum errorem ibi. Quod quidem, &c. Refert ergo iuxta ſecundum membrum diſtinctionis vnum errorem, de quo dictum eſt in principio quæſiti, & patet in littera. Deinde cum dicit.

¶ Quod quidem apparet eſſe falſum, & auctoritate, & ratione. Auctoritate quidem, quia Apoſtolus dicit. 2. ad Corinth. 5. quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à domino. Et quę ſit ratio peregrinationis oſtendit ſubdens. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem, ex quo apparet, quòd quamdiu aliquis ambulat per fidem, & non per ſpeciem carens viſione Diuinę eſſentię, nondum eſt Deo præſens: Animæ autem ſanctorum à corporibus ſeparatæ ſunt Deo præſentes. Vnde ſubditur. Audemus autem, & voluntatem habemus bonam peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Deum. Vnde manifeſtum eſt, quòd animæ ſanctorum ſeparatæ à corporibus ambulant per ſpeciem, Dei eſſentiam videntes, in quo eſt vera beatitudo.

¶ Reprobat prædictum errorem ponens veritatem. Et primo per

per vnam concluſionem reſpõſiuã. Secundò per quandã concluſionem limitatiuam illius reſponſiuæ ibi. Sed ſciendum, &c. Concluſio ergo reſponſiua contraria prædicto errori talis eſt. Beatitudo perfecta hominis non dependet a corpore. Probatur hæc concluſio, & reprobatur dictus error auctoritate, & ratione, quæ ibi; Hoc etiam, &c. Auctoritate quidem Apoſtoli clarè in littera. Et vide tertio contra Gentiles, cap. 91. vbi deducit hanc auctoritatem, & ſtat breuiter in hoc, quia ſecundùm Apoſtolum. Ideo peregrinamur a Deo, & nõ conſequimur beatitudinem, quia ambulamus per fidem, & non per ſpeciem, ideſt quia Diuina eſſentia non eſt nobis præſens vt obiectum viſibile modo beatifico; ergo quando Deus efficitur præſens iſto modo, tunc conſequimur beatitudinem, & non amplius peregrinamur; ſed animæ ſanctæ a corporibus ſeparatæ, ſunt Deo præſentes, quæ præſentia eſt per claram viſionem. Et hoc oſtendit D.S. ex verbis Apoſtoli. Igitur animæ ſeparatæ vident Deum abſq; corporibus, ſed talis viſio eſt beatitudo, vt patuit; igitur anima eſt beata ſine corpore. Deinde ibi.

Concluſio ſecunda.

¶Hoc etiam per rationem apparet: nam intellectus ad ſuam operationem non indiget corpore, niſi propter phantaſmata, in quibus veritatem intelligibilem contuetur, vt in primo dictum eſt. * Manifeſtum eſt autem, quòd Diuina eſſentia per phantaſmata videri nõ poteſt, vt in primo oſtenſum eſt. * Vnde cum in viſione Diuinæ eſſentiæ perfecta hominis beatitudo conſiſtat, non dependet beatitudo perfecta hominis a corpore; vnde ſine corpore anima eſſet beata.

* Prima parte. q. 84. artic. 7.
* Prima par. q. 12.

¶Probat concluſionem reſponſiuam ratione formaliter ex prima parte in littera clarè.

¶Nota, quòd ſecundùm D.S. contra Gentiles ſupra. Animæ ſeparatæ ſunt ſuſceptibiles gloriæ; ex hoc ipſo enim, quòd animæ ſeparantur a corpore, ſunt capaces Diuinæ viſionis, ad quam dum eſſent in corpore corruptibili peruenire non potuerunt: hæc illo. Corpus enim corruptibile ligat animam ad ſequẽdum leges corporis in intelligendo, vt ſcilicet non intelligat ſine conuerſione ad phantaſmata, in quibus Diuina eſſentia videri non poteſt. In Chriſto tamen ex ſpeciali priuilegio anima non fuit obligata ad huiuſmodi legem, vt patet in tertia parte. Sed D.S. loquitur de homine puro, & de modo naturali. Talis enim ſic viuens non intelligit, niſi conuertendo ſe ad phantaſmata. Vnde quia poſt hanc vitam, quæ eſt ſtatus militiæ, & laboris, cuius anima eſt principalis cauſa, ſtatim debet dari merces; ideo ipſa ſoluta de corpore, ſtatim redditur ſibi merces, quæ eſt beatitudo, niſi obſtaret ad tempus impedimentum, quòd videlicet anima non ſit omnino depurata ab omni inquinatione reatus pœnæ; ſic enim retardaretur in Purgatorio, & ſic ſalua fieret quaſi per ignem, &c. Conſequenter cum dicit,

¶Sed ſciendum, quòd ad perfectionem alicuius rei dupliciter aliquid pertinet; vno modo ad conſtituẽdam eſſentiam rei, ſicut anima requiritur ad perfectionem hominis; alio modo requiritur ad perfectionem rei, quod pertinet ad bene eſſe eius, ſicut pulchritudo corporis, vel velocitas ingenij pertinet ad perfectionem hominis.

¶Limitat concluſionem prædictam reſponſiuam; & primò præmittit quoddam notabile diſtinctiuum. Secundò ſubiungit concluſionem conformem limitatiuam ibi. Quamuis ergo, &c. Dicit ergo, quòd aliquid requiritur ad perfectionem alicuius dupliciter; vno modo eſſentialiter, alio modo quo ad bene eſſe. Et declarat membra exemplariter. Conſequenter ibi.

¶Quamuis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humanæ non pertineat, pertinet tamen ſecundo modo. Cum enim operatio dependeat ex natura rei, quantò anima perfectior erit in ſua natura, tantò perfectius habebit ſuam propriam operationem, in qua fœlicitas conſiſtit; vnde Auguſtinus in 12. ſuper Geneſ. ad litteram, * cum quæſiuiſſet, vtrum ſpiritibus defunctorum ſine corporibus poſſit ſumma illa beatitudo præberi. Reſpondit, quòd non ſic poſſunt videre incommutabilem ſubſtantiam, vt ſancti Angeli vident, ſiue alia latentiore cauſa, ſiue ideo, quia eſt in eis naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi.

* Gen. 12. 31.

¶Subiungit talem concluſionem limitatiuam prioris. Quamuis corpus non pertineat primo modo ad perfectionem beatitudinis humanæ, ſcilicet perfectè, quæ habetur in patria; pertinet tamen ſecundo modo. Prima pars patet ex concluſione præcedenti, quia anima poteſt eſſe beata ſine corpore; ergo corpus non requiritur eſſentialiter ad beatitudinem. Secunda pars probatur ratione, & auctoritate. Ratione ſic. Quantò anima perfectior erit in natura ſua, tantò perfectius habebit ſuam propriam operationem. in qua fœlicitas conſiſtit; ſed anima coniuncta corpori perfectior erit in natura ſua; igitur perfectiùs habebit ſuam operationem. Maior probatur, quia operatio dependet ex natura rei; igitur ſequitur maior.

¶Nota hic, quòd iſta probatio non videtur ſequi in propoſito. Nam operatio beatifica non dependet a natura, vt videtur: non ergo anima, quantò erit perfectior in natura, perfectiùs habebit.

¶Sed dicendum, quòd D.S. arguit a propoſitione communi, quæ debet applicari ad propoſitum ſecundùm materiam ſubiectã. Verum eſt quidem, quòd natura animę non eſt principium ſaltem totale elicitiuum operationis beatificæ, quæ etiam non naturæ ſed lumini gloriæ commenſuratur in modo intentionis ipſius viſionis; quia tamen talis operatio nata eſt haberi ab anima, non ſolùm ſecundùm ſui partialem naturam, ſed etiam ſecundùm naturam totalem; ita vt naturæ animæ commenſuretur ſecundùm eſſe extenſiuum, & ſic quodammodo ab ea dependet ſecundùm eſſe ſubiectiuum; ideo bene ſequitur, quanto anima erit in ſua natura perfectior (ſ. exiſtens in natura totius) perfectiùs habebit operationem, ita ꝙ eam habebit in tota natura ſecundùm ſe, & eius deriuationem; non quòd operatio formaliter ſit in tota natura humana; ſed quia eſſentialiter, & formaliter eſt in natura ſecundùm mentem, & per redundantiam eſt in corpore.

¶Attende autem verba D.S. quia non dicit, ꝙ anima quãtò fuerit in natura perfectior, tantò habebit perfectiorem operationem: ſed perfectiùs habebit ſuam operationem propriam, in qua fœlicitas conſiſtit; quia vt patet ad quintum, non eſt mẽs eius, ꝙ beatitudo eſſentialis creſcat, aut intendatur; ſed quia anima perfectiùs eam habebit, cum fuerit in natura perfecta, quia eam habebit in tota natura, cum ſeparata ſolùm habeat in parte naturæ, quia, vt ſupra dictum fuit ex D.S. contra Gent. A viſione beatifica natus eſt totus homo beatificari, eo modo quo poſſibile eſt etiam beatificari corpus. Et ſecundò habebit perfectiùs ex parte appetentis, cuius deſiderium quietatur tam obiectiuè, quàm ſubiectiuè, quia videlicet anima ſeparata, non appetit quidem maiorem beatitudinem, ſed illa quietata eſt; ſed appetit illam eandem habere in tota natura, vt poſſibile eſt; & ita nondum quietata eſt ex parte ſubiecti, ſed cum ipſa in tota natura ſua, ſcilicet humana, quæ conſtituitur ex corpore, & anima habebit beatitudinem; tunc erit omniquaq; quietata. Quare patet, quòd corpus requiritur ad beatitudinem quo ad bene eſſe, quia ad beatitudinem accidentalem. Et vt beatitudo ſit totalis intenſiuè, & extenſiuè. Et vt anima ſit quietata obiectiuè, & ſubiectiuè. Et hoc D.S. probauit, quia operatio ſequitur conditionem naturæ agentis; & in propoſito ſequitur quo ad ſui diffuſionem, & participationem.

Nota;

¶Nota ex his, quia D.S. per illam probationem non intendit idem quod in quarto, diſt. 49. quæſt. 1. artic. 4. quæſt. 1. Vbi alios ſequens probat, quòd beatitudo animæ poſt cum corpore glorioſo vnionem habebit maiorem operationem etiam intenſiuè, quia quantò aliquid eſt perfectiùs in eſſe, tantò poteſt perfectiùs operari. Sed intendit hic, ꝙ quantò anima fuerit perfectior in natura, tantò perfectiùs habebit beatitudinem, quia in tota perfecta natura, cuius eſt naturaliter pars. Non autem vult, ꝙ habeat perfectiorem; tum quia (vt patebit) anima etiam ſeparata habet perfectum eſſe; immo idem eſſe quod hic tum quia operatio beatifica non commenſuratur remoto principio eius. ſ. naturali eſſe, ſed immediato. ſ. lumini gloriæ, quod idem manet æqualiter ante, & poſt reſumptionem corporis; ideo habebit perfectiùs ſuam beatitudinem, quia in tota natura; nam operatio etiam beata ad ſui diffuſionẽ in corpus requirit corpus, & ſic poteſt aliquo modo dici dependere quo ad ſui perfectionem extenſiuam à corpore. Et hoc D.S. hic tenet ex propria ſententia. In quarto autem probabiliter loquebatur, cum dixit. Poteſt autem dici, &c. Quare eſto cautus. Et non opineris hanc probationem huius concluſionis incidere cum ea, quam habet in quarto, vbi vult probare maioritatem intenſiuam: hic enim ſoluit probationem, quam in quarto ponit, quia videlicet anima habet perfectum eſſe, & eſt etiam ſeparata eodem modo ſm intellectum; ſed non eſt perfecta in natura; ergo ratione naturæ creſcit, non ratione intellectus, &c. Veruntamen ſuppoſitum in hac ratione. ſ. ꝙ anima ſeparata ſit imperfectior, quam coniuncta. Scotus impugnat in quarto, diſt. 43. q. 1. Et ſimiliter in quodlibetis. q. 19. Sed de hoc in ſolutione ſecundi.

Hic D. S. propria ſententia.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam concluſionem reſponſiuã, quia corpus nõ requiritur de neceſſitate ad beatitudinẽ eſſentialem, quia mortuorũ animæ ſunt beatæ, &c.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd beatitudo eſt perfectio animæ ex parte intellectus, ſecundùm quem anima tranſcendit corporis organa; non autem ſecundùm quòd eſt forma naturalis corporis; & ideo illa naturalis perfectio manet, ſecundùm quam ei beatitudo debetur, licet non maneat illa naturæ perfectio, ſecundùm quam eſt corporis forma.

¶Maior vera est, perfectio virtutis, & gratiæ præsupponit perfectionem naturæ quo ad intellectum, sed non quo ad corpus. Et hoc manifestè apparet in Christo pro tempore pueritiæ, &c. Vltra. Anima autem sine corpore, &c. Verum specificæ, & totalis, tamen habet perfectionem intellectualem, & naturæ partialis, & perfectionem esse existentiæ, licet non essentiæ totalis. Vltra. Omnis autem, &c. Verum vt sic: anima autem est pars, non ratione intellectus, quia sic supergreditur corpus, sed quia forma materiæ. Vnde non sequitur conclusio, quia beatitudo conuenit sibi non vt formæ, sed vt intellectuali.

¶Ad secundum dicendum, quòd anima aliter se habet ad esse, quàm aliæ partes: nam esse totius non est alicuius suarum partium; vnde vel pars omnino desinit esse destructo toto, sicut partes animalis destructo animali, vel si remanent, habent aliud esse in actu, sicut pars lineæ habet aliud esse, quàm tota linea; sed animæ humanæ remanet esse compositi post corporis destructionem; & hoc ideo, quia idem est esse [d] formæ, & materiæ, & hoc est esse compositi; anima autem subsistit in suo esse, vt in primo ostensum est. * Vnde relinquitur, quòd post separationẽ a corpore perfectum esse habeat; vnde perfectam operationem habere potest, licet [d] non habeat perfectam naturam.

Dub. 273.

* Prima parte q. 75. artic. 2. Dub. 274.

¶Hoc argumentum continet rationem D.S. in quarto supra. Ad maiorem dico, quòd beatitudo est operatio intellectualis, cuius principium est intellectus deiformis factus per lumen gloriæ. Ad minorem, operatio perfecta intelligibilis sequitur esse perfectum intellectuale. Et conceditur, quòd nihil operatur intelligibiliter, nisi secundùm quòd est ens in actu in genere intellectualium. Vltra. Cum ergo, &c. negatur de esse perfecto existentiæ, immo idem esse, quod habuit in corpore, habet separata, quod prius erat homini communicatum, animæ verò proprium. Ad probationem dicitur, quòd pars separata a toto, &c. Verum est de parte, cui non conuenit per se esse. Illa enim acquirit separata a toto aliud esse, vel desinit esse. Sed negatur de parte, cui primò conuenit esse tanquam proprium, a qua totum mendicat esse idem, qualis est anima rationalis, quæ supergreditur genus materialium, tanquam confinis substantijs separatis. Conceditur tamen, quòd etiam anima rationalis, quia essentialiter est pars naturæ humanæ, quòd separata nõ habet integrum esse specificum, cuius est naturaliter pars. Quare negetur consequentia, quia sine toto habet perfectum esse, & sic perfectam operationem intelligibilem, sed non habet perfectam naturam; ergo non habet illam operationem ex parte naturæ perfectæ perfectione extensiua.

Nota propter Scotũ.

¶Nota circa hãc solutionem, & præcedentem propter Scotum vbi supra, quòd bene stant simul, quòd anima separata habet idem esse, quod fuit hominis, cum esset corpori coniuncta, & tamen separata sit imperfecta. Tum quia coniuncta non solùm habet perfectionem primam, quæ est esse substantiale; sed etiam perfectionem secundam, influendo vires suas corpori, & se ei communicando. Tum quia coniuncta habet perfectum esse specificum, quod non habet separata, & sic non manet in integra specie. Nec obstat, quòd separata est minus composita, & sic Deo similior, quia similitudo proportionis arguit perfectionem in creatura. Sicut cor motum est similius Deo corde immobili, quia habet se ad suam perfectionem, quæ est motus, sicut Deus ad suam. Nec obstat, quòd esse existentiæ hominis dependet a corpore. Nam idem esse vt est hominis requirit corpus, vt autem est animæ non requirit, & sic potest manere sine corpore; & licet esse essentiæ hominis sit aliud ab essentia partium, non tñ esse existentiæ. Et hoc patet in solutione D. S. vbi dicit, quòd animæ rationali remanet post sui separationem esse compositi, quod scilicet erat supposito communicatum, animæ verò proprium. Et hæc euacuant obiectiones Scoticas si pensentur. Vide de hac materia Capreolum in quarto, distinct. 43. ad argumenta secundo loco contra tertiam conclusionem.

Capreolus.

¶Ad tertium dicendum, quòd beatitudo est hominis secundùm intellectum; & ideo remanente intellectu potest inesse ei beatitudo, sicut dentes Aethyopis possunt esse albi, etiam post eualsionem, secundùm quos Aethyops dicitur albus.

¶Maior vera, perfectio hominis non secundùm quod ipsum, vel per se primò; sed secundùm partem eius immaterialẽ, scilicet secundùm animam rationalem. Minor conceditur, quòd non est homo; est tamen id, per quod homo dum sibi est pars intelligit, & quæ nata est intelligere etiam separata, immo intelligere sibi primò simpliciter conuenit, licet homini primò conueniat vt supposito, vt patebit prima parte, quare negetur consequentia, loquendo de beatitudine essentiali.

¶Ad quartum dicẽdum, quòd dupliciter aliquid impeditur ab alio; vno modo per modum contrarietatis, sicut frigus impedit actionem caloris, & tale impedimẽtum operationis repugnat fœlicitati; alio modo per modum cuiusdam defectus, quia scilicet res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionem requiritur, & tale impedimentum operationis non repugnat fœlicitati, sed omnimodæ perfectioni ipsius; & sic separatio animæ a corpore dicitur animam retardare, ne tota intentione tendat in visionem Diuinæ essentiæ; appetit enim anima sic frui Deo, quòd etiam ipsa fruitio deriuetur ad corpus per redundantiam, sicut est possibile; & ideo quamdiu ipsa fruitur Deo sine corpore, eius appetitus sic quiescit in eo, quòd tamen adhuc ad participationem eius vellet suum corpus pertingere.

¶Maior vera est, operatio non impedita per modum contrarietatis, videlicet, quia non est impedimentum perfectæ operationis, quia eo ipso, quòd esset impedimentum, non haberetur operatio perfecta: potest tamen esse impedita per modum cuiusdam defectus, quia habens operationem perfectam secundùm se, non habet eam secundùm eius effectum totalem, & tale impedimentum non repugnat fœlicitati essentiali, sed eius perfectioni quo ad bene esse, & extensiuè. Minor vera est secundo modo, quia est impedita, ideſt non totaliter potest eam habere sine corpore. Ad probationem dicitur, quòd anima retardatur, ne tota intentione, ideſt anima separata, non ferat, ideſt non participat beatitudinem quo ad bene esse, & quo ad perfectionem accidentalem secundùm omne id, quod intendit, & vult participare beatitudinem; quia vult totam naturam beatificari, quod non est, donec manet separata; cum quo stat, quòd intentio sua, & attentio sit perfecta super visione beatifica. Vnde non oportet imaginari quasi anima ex illo appetitu, quo vult totam naturam saltem per redundantiam beatificari, anxietur, vel perturbetur, ne perfectè Deo intendat. Nam talis appetitus, vel non est actus elicitus, vel si est, tunc est regulatus rectissima ratione, & visioni beatificæ subordinatus. Vnde animam in nullo perturbat, vel distrahit. Quare negatur consequentia.

¶Ad quintum dicendum, quòd desiderium animæ separatæ totaliter quiescit ex parte appetibilis, quia habet id, quod suo appetitui sufficit, sed non totaliter quiescit ex parte appetentis, quia illud bonum non possidet secundùm omnem modum quo possidere vellet; & ideo corpore resumpto beatitudo crescit non [d] intensiuè, sed extensiuè.

Dub. 275.

¶Maior vera est, & quietatiuum ex parte appetibilis, quia non quæritur maius, vel melius appetibile. Et talis quietatio potest stare cum non totali quietatione ex parte appetentis, quia videlicet esto habeatur perfectio, qua maior non desideratur, tamen quia habens non habet omni modo quo potest, ideo non quietatur ex parte sui. Nam vellet eam habere secundùm totam suam naturam, cuius est aliquid naturaliter. Minor negatur, quòd non quietetur ex parte appetibilis; sed solùm probat, quòd non ex parte appetentis; & sic resumpto corpore beatitudo extenditur, etiam ad totam naturam, videlicet etiam ad corpus. Quare negetur consequentia.

¶Et nota sententiam D.S. in fine solutionis, quia beatitudo crescit extensiuè, non intensiuè, & ratio dicta est circa corpus.

Sententia D.S.

¶Ad sextum dicẽdum, quòd id quod ibidem dicitur, quòd spiritus defunctorum non sic vident Deum, sicut Angeli; nõ est intelligendum secundùm inæqualitatem quantitatis, quia etiam modò aliquæ animæ beatorum sunt assumptæ ad superiores ordines Angelorum clariùs videntes Deum, quàm inferiores Angeli; sed intelligitur secundùm inæqualitatem proportionis, quia Angeli etiã infimi habent omnem perfectionem beatitudinis quam sunt habituri, non autem animæ separatæ sanctorum.

¶Maior conceditur, & de eadem prima parte, quæst. 108. art. 8. vbi determinatur, quòd homines assumuntur ad ordines Angelorum, & supponit homo indeterminatè. Ad minorem, si intelligitur, quòd anima non æquetur in essentiali beatitudine Angelis, quasi nulla habeat æqualem cum Angelis beatitudinem; negatur. Sed Augustinus intelligit minorem, quòd non est æqualis proportionabiliter, quia esto tantùm sit beata intensiuè, sicut Angelus; non tamen habet beatitudinem in tota natura, sicut Angelus. Quare negetur consequentia.

¶Aduerte hic aliam expositionem auctoritatis beati Augustini, quam D.S. ponit in fine corporis, quàm sit ea quam D.S. ponit in quarto, dist. 49. in expositione litteræ in fine.

Verum

Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur perfectio corporis.

F

Sup. art. 5. & locis ibi inductis.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quòd pfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectam: perfectio enim corporis eſt quoddã corporale bonum; ſed ſupra oſtenſum eſt, * quòd beatitudo non conſiſtit in corporalibus bonis: ergo ad beatitudinem hominis non requiritur aliqua perfecta diſpoſitio corporis.

* q. 3. per totam.

¶ 2 Præterea. Beatitudo hominis conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, vt oſtenſum eſt, * ſed ad hanc operationem nihil exhibet corpus, vt dictum eſt: * ergo nulla diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem.

* q. 3. ar. 8.

* Ar. 5.

¶ 3 Præterea. Quãtò intellectus eſt magis abſtractus a corpore, tantò perfectius intelligit, ſed beatitudo conſiſtit in perfectiſſima operatione intellectus: ergo oportet omnibus modis animam eſſe abſtractam a corpore; nullo ergo modo requiritur aliqua diſpoſitio corporis ad beatitudinem.

¶ Sed cõtra, præmium virtutis eſt beatitudo, vnde dicitur Ioan. 13. Beati eritis ſi feceritis ea, ſed ſanctis repromittitur pro præmio non ſolùm viſio Dei, & delectatio, ſed etiam corporis bona diſpoſitio, dicitur enim Eſa.

D. Io.

Eſa.

vlt. Videbitis & gaudebit cor veſtrũ, & oſſa veſtra quaſi herba germinabunt: ergo bona diſpoſitio corporis requiritur ad beatitudinem.

¶ Hic inquiritur de qualitate corporis requiſiti ad beatitudinem, an ſcilicet debeat eſſe corpus perfectum, ſcilicet de ſenſibus interioribus, & exterioribus perfectis, atque corpus ſanum, & pulchrum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſi loquamur de beatitudine hominis qualis in hac vita poteſt haberi, manifeſtum eſt, quòd ad eam ex neceſſitate requiritur bona diſpoſitio corporis, conſiſtit enim hæc beatitudo ſecundum Philoſophum * operatione virtutis perfectæ. Manifeſtum eſt autem, quòd per inualitudinem corporis in omni operatione virtutis homo impediri poteſt.

Ariſt. in 1. Ethico.

¶ D. S. ſecundum diſtinctionem habitam in præcedenti articulo de beatitudine perfecta, & imperfecta, reſpondet duabus concluſionibus. Prima eſt de beatitudine imperfecta. Secunda de perfecta, ibi. Sed ſi loquamur. Prima eſt, ſi loquamur de beatitudine hominis &c. vt in principio litteræ. Probatur, beatitudo vitæ, quæ hic haberi poteſt conſiſtit in operatione virtutis perfectæ, ſed per inualitudinem corporis homo impeditur in omni operatione virtutis, ideo requiritur corpus bene valens, & diſpoſitum. Maior eſt Philoſophi primo Ethi. & per virtutem perfectam intelligitur tã ſpeculatiua virtus, quàm practica. Minor relinquitur nota. Nam ſi ſenſus non ſint bene diſpoſiti præſertim interiores, homo non conſequitur perfectionem intellectus ſpeculatiui. Et ſi corpus eſt inſanum, non poteſt ſe homo exercere in exercitio virtutum moralium, & ſecundum intellectum practicum; immo nec ſpeculari poteſt perfectè, vt patebit infra de dolore, qui aufert facultatẽ addiſcendi, & ſi magnus eſt, facit etiam ne homo, quæ nouit ſpeculari poſſit. Nec etiam fẽlix eſt qui eſt ſpecie turpiſſimus, vt habetur primo Ethi. Et præſertim perfectiones iſtę corporis requiruntur ad beatitudinem, vt eſt ſtatus perfectus aggregatione omnium bonorum. Conſequenter cum dicit.

Concluſio prima.

¶ Sed ſi loquamur de beatitudine perfecta, ſic quidam poſuerunt, quòd non requiritur ad beatitudinem aliqua corporis diſpoſitio, immo requiritur ad eam, vt omnino anima ſit a corpore ſeparata. Vnde Auguſt. 22. de ciui. Dei, * introducit verba Porphyrij dicẽtis. Quare ad hoc, quòd ſit beata anima omne corpus fugiendum eſt; ſed hoc eſt inconueniens, cum enim naturale ſit animæ corpori vniri, non poteſt eſſe, quòd perfectio animæ naturalem eius perfectionem excludat.

Auguſt. * Cap. 26. & lib. 22. c. 26.

¶ Reſpondet quæſito iuxta beatitudinem perfectam. Et primò eradicat circa hoc quendam errorem. Secundò ſubiungit cõcluſionem veram, ibi. Et ideo dicendum &c. Loquendo igitur de beatitudine perfecta, fuit error quòd non requiratur diſpoſitio corporis, quia nec corpus ipſum &c. Sed D. S. hunc errorem reprobat, quia perfectio gratuita animæ, quæ eſt beatitudo non excludit neceſſariò perfectionem animæ naturalem, quæ conſiſtit in hoc, quòd anima ſit coniuncta corpori. Nam vt paruit ar. præceden. anima ſeparata eſt imperfecta in natura, quia eſt naturaliter pars humanæ naturæ. Vnde & propter melius vnitur corpori, vt declarat D. S. prima par. quæſt. 99. articu. primo.

¶ Nota quòd animæ ſeparatæ naturale eſt vniri corpori ad ſenſum quem D. S. ponit, quarto contra Genti. c 82. ſcilicet quo ad finem, quia ſcilicet naturale eſt animę eſſe corpori vnitam, ſed principium eius actiuum non eſt naturale, ſed ſola virtute diuina catur. Vt autem habet D. S. in de verit. ma. 14. quæſtio. 10. ad primum id, quod eſt contra naturale primo modo poteſt eſſe perpetuum. Vnde non ſequitur, quòd Philoſophus qui ſcit animæ ſeparatæ naturale eſſe, quòd eſt vnita, ſcit quòd ipſa quandoque reuinetur, quia eſt quidem in potentia naturali ad terminum, ſed ad viam eſt ſolum in potentia obedientiali. Conſequenter ibi.

¶ Et ideo dicendum eſt, quòd ad beatitudinem omnibus modis perfectam, requiritur perfecta diſpoſitio corporis, & antecedenter, & conſequenter; antecedenter quidẽ, quia vt Aug. dicit 12. ſuper Gen. ad literam, * ſi tale ſit corpus cuius ſit difficilis, & grauis adminiſtratio, ſicut caro quæ corrumpitur & aggrauat animam, auertitur mens ab illa viſione ſummi cœli. Vnde concludit, quòd cum hoc corpus iam non erit animale, ſed ſpirituale, tunc angelis adequabitur, & erit ei ad gloriam, quod ſarcinę fuit.

Auguſt. * Cap. 15.

¶ Subiungit concluſionem reſponſiuam ſecundam talem, & veram. Ad beatitudinem omnibus modis perfectam, ſcilicet eſſentialiter, & quo ad bene eſſe, vel accidentaliter; requiritur perfecta diſpoſitio, ſcilicet in ſanitate, & fortitudine atque decore, & antecedenter, & conſequenter. Et probat primò primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. Conſequenter verò &c. Prima, auctoritate Auguſt. quia ſi eſſet corpus cuius difficilis ſit adminiſtratio, tunc anima impediretur a viſione ſummi cœli, ideſt diuinæ eſſentiæ, igitur requiritur, quòd corpus antecedenter ſit tale, vt non ſit eius difficilis adminiſtratio, quod omnino ad nutum obedit animæ, & in nullo ipſam impedit, & in nullo deſiderium animæ retardat. Tunc ibi.

Concluſ. 2.

¶ Conſequenter verò, quia ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, vt & ipſum ſua perfectione potiatur, vnde Auguſtinus dicit in epiſtola ad Dioſcorum, * Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius pleniſſima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis vigor.

Auguſt. * Epiſt. 56.

¶ Manifeſtat ſecundam partem dictæ concluſionis, quia ex beatitudine animæ fiet redundantia ad corpus, vt & ipſum ſua perfectione potiatur, igitur ſecunda pars vera. Aſſumptum oſtendit auctoritate Be. Auguſt. Et vide de hoc D. S. quarto contra Gen. capitu. 86. vbi oſtendit, quæ perfectiones erunt in corpore glorificato. Vide & ſupra articu. tertio, huius quæſtionis.

¶ Nota circa has duas partes concluſionis, quòd ſicut in alio propoſito dicitur, & habetur in de Verita. Ma. 28. quæſtio. octaua, in corpore, quòd diſpoſitiones, quæ ſimul duratione inducuntur cum forma, intelliguntur eam præcedere ſecundùm naturam, & intellectum in genere cauſæ materialis. Et eædem intelliguntur eam ſequi in genere cauſæ formalis. Sic in propoſito non videtur D. S. intelligendus quaſi perfectio corporis præcedens, & ſubſequens animam glorioſam, ſint duæ perfectiones accidentales diſpoſitiuę pro anima beata, ſed eadem perfectio corporis intelligitur præcedere in genere cauſæ materialis, vt corpus ſcilicet non impediat animam a viſione cœli, ideſt Dei; & ſubſequitur ipſam animam inquantum formaliter ab ipſa in corpus redundat, ſicut & diſpoſitio, quæ eſt neceſſitans pro forma naturali.

¶ Et aduerte iuxta D. S. vbi ſtatim contra Genti. quòd ſicut gloria in quam humana anima ſubleuatur, excedit naturalem virtutem cœleſtium ſpirituum. Ita gloria reſurgentium corporum excedit naturalem perfectionem cœleſtium corporum, vt ſit maior claritas, impaſſibilitas firmior, agilitas facilior, & dignitas naturæ perfectior. Aduerte hic etiam quòd beatitudo corporis, vt diſtinguitur contra beatitudinem animæ non dicit actum ſecundum, ſed in actu primo conſiſtit, vt eſt perfectibile ab anima beata.

ARGVMENTVM In contrarium confirmat ſecundam concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in corporali bono non conſiſtit beatitudo, ſicut in obiecto beatitudinis; ſed corporale bonum poteſt facere ad aliquem beatitudinis decorem, vel perfectionem.

¶ Maior conceditur. Ad minorem.oſtẽſum eſt ſupra quòd beatitudo non conſiſtit in corporalibus bonis tanquàm in obiecto quietatiuo perfectè appetitus humani. Similiter oſtenſum eſt, ꝙ in nullo corporeo cõſiſtit beatitudo eſſentialiter, cum quo ſtat, ꝙ perfectio corporalis requiritur primò ad beatitudinem imperfectam, ſiout ſine quo nõ habetur perfecta operatio virtutis, in qua eſſentialiter conſiſtit. Et quòd perfectio corporis etiam requiritur ad perfectam beatitudinem quo ad bene eſſe accidentaliter, & cõſequenter. ergo &c. Verùm non requiritur ad perfectam beatitudinem tanquam eſſentiale ſibi, ſed tanquàm decorans, & accidentaliter perficiens; quia anima ſine corpore, & ſine eius perfectione beatitudinem eſſentialem habet; ſed ſi debet eam habere in corpore, oportet quòd fiat Diuina virtute ne anima per corpus impediatur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd & ſi corpus nihil cõferat ad illam operationem intellectus, qua Dei eſſentia videtur, tamen poſſet ab hac impedire, & ideo requiritur perfectio corporis, vt non impediat eleuationem mentis.

¶ Maior conceditur. Minor vera quidem, quòd ad viſionẽ Dei beatificam nihil exhibet corpus, tamen ſi eſſet imperfectum, & neceſſitatibus præſentis vitæ aſtrictum, impediret animam ne videret beatificè, quia nemo qui viuit modo naturali videt Deum, quare oportet quòd fiat diuina virtute, ne corpus animam impediat, vel per dotes, vt in glorioſo corpore, vel alias aliquo modo Deo cognito, vt in Chriſto. quare negetur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad perfectam operationem intellectus requiritur quidem abſtractio ab hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animam; nõ autem a ſpirituali corpore, quod erit totaliter ſpiritui ſubiectũ, de quo in tertia parte huius operis dicetur.

Nõ compleuit.

¶ Ad maiorem, quantò intellectus, & anima intellectiua ſunt magis abſtracta a corpore corruptibili, tantò perfectius intelligit. Sed negatur de corpore ſpirituali, quod totaliter eſt ſubiectũ animæ, & non impedit quin poſſit intelligere ſine conuerſione ad phantaſmata. Et ſecundò maior non eſt vndequaque vera de intellectione naturalium rerum, quia illas perfectius intelligit in corpore, quàm ſeparata, vt habet. D.S. 1. par. q. 89. ar. 1. Quare negetur conſequentia. Tum quia vnio animæ cum corpore non impedit intellectionem beatificam. Tum quia etiam confert cognitioni, & modo cognoſcẽdi naturalibus. An autem modus cognoſcendi ſine phantaſmatibus ſit animæ naturalis, vel præter naturalis, videbitur ibidem in prima parte. Vide infra q. 5. ar. 1. ad 2.

Vtrum ad beatitudinem requirantur aliqua bona exteriora.

G 2. 2 q 11. ar tic. 3. ad 4.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur quòd ad beatitudinem requirantur etiam exteriora bona, quod enim in præmium ſanctis promittitur, ad beatitudinem pertinet, ſed ſanctis repromittuntur exteriora bona, ſicut cibus, & potus, diuitiæ, & regnũ. dicit enim Lu. 22. Vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & Matth. 6. Theſaurizate vobis theſaurum in cœlo, & Matth. 25. Venite benedicti patris mei poſ. regnum. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

* Poſ. 2.

¶ 2 Præterea ſecundum Boetium in 3. de conſola.* Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum congregatione perfectus, ſed exteriora ſunt aliqua hominis bona, licet minima, vt Auguſtinus. dicit * ergo ipſa etiam requirun tur ad beatitudinem.

* Lib 2. de lib arbi. ca. 19. & 1. retracta. c. 19.

¶ 3 Præterea Dominus Matth. 5. dicit. Merces veſtra multa eſt in cœlis, ſed eſſe in cœlis ſignificat eſſe in loco. ergo ſaltẽ locus exterior requirit ad beatitudinem.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in pſ. Quid enim mihi eſt in cœ. & a te. quid vo. ſuper terram. q.d. nihil volo, niſi hoc quod ſequitur. mihi adhærere Deo bonum eſt. ergo nihil aliquid extra Deum ad beatitudinẽ requiritur, exteriora bona, non quaſi de eſſentia beatitudinis exiſtentia, ſed quaſi inſtrumentaliter deſeruientia beatitudini, quæ conſiſtit in operatione virtutis, vt dicitur in primo ethicorum,* indiget enim homo in hac vita neceſſarijs corporis tam ad operationem virtutis contemplatiuę, quàm etiam ad operationem virtutis actiuę. ad quã etiam plura alia requirũtur, quibus exerceat opera actiuę virtutis.

* Cap. 1.

¶ D.S. iuxta diſtinctionem iam ſæpe habitam de beatitudine, primò reſpondet iterum duabus concluſionibus. Secundam proſequitur ibi. Sed ad beatitudinem &c. Secũdò elicit ex dictis quoddam corollarium ibi. Et quia &c. Prima ergo concluſio eſt. Ad beatitudinem imperfectam qualis in hac vita haberi poteſt, requiruntur exteriora bona. Et exponit eam, quia non requirũtur quaſi de eſſentia beatitudinis exiſtentia, quia ſic conſiſtit in operatione virtutis perfectæ, ſed quaſi inſtrumentaliter deſeruientia beatitudini, quæ conſiſtit in operatione virtutis. Probatur concluſio ſic expoſita, quia homo in hac vita indiget neceſſarijs corporis &c. vt in litera. Sed iſta neceſſaria corporis ſunt exteriora bona, & habentur per exteriora bona. ergo cõcluſio vera. Et eſt clarum, quia homo non poteſt cõtemplari, niſi habeat cibum, & potum & alia neceſſaria vitæ. Ad vitam autem actiuam, & ciuilem indiget non ſolùm neceſſarijs pro vita ſua, ſed etiam alijs pluribus, vt exerceat opera miſericordiæ, & actum liberalitatis, & magnificentię, & huiuſmodi virtutum, quæ perficiunt ad vitam actiuam &c. Deinde cum dicit.

Condu. 1.

¶ Sed ad beatitudinem perfectam, quæ in viſione Dei conſiſtit, nullo modo huiuſmodi bona requiruntur. Cuius ratio eſt, quia omnia huiuſmodi bona exteriora, vel requiruntur ad ſuſtentationem animalis corporis, vel requiruntur ad aliquas operationes quas per animale corpus exercemus, quæ humanæ vitæ conueniunt: illa autem perfecta beatitudo, quæ in viſione Dei conſiſtit, uel erit in anima ſine corpore, uel erit in anima corpori iuncta non iam animali, ſed ſpirituali, & ideo nullo modo huiuſmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinem, cum ordinentur ad vitam animalem.

¶ Determinat quæſtum alia concluſione de beatitudine perfecta patriæ, iſta. Ad beatitudinem perfectam &c. vt in principio literæ. Et probat eam clarè, quia omnia bona exteriora, quæ &c. ſed beatitudo perfecta, vel eſt in anima ſine corpore &c. vel erit in anima vnita corpori non iam animali, ſed ſpirituali, quod ſcilicet huiuſmodi bonis non indiget. ergo nullo modo.

Condu. 2.

¶ Nota circa minorem D.S. quarto contra gentiles c. 84. quòd anima vnitur corpori ſpirituali, non quaſi corpus in reſurrectione non habeat eandem naturam quam antea habuit. Sicut aliqui errantes putauerunt corpus tranſmutandum in ſpiritum, accipientes occaſionem ex verbis Apoſtoli. 1. Corint. 15. Sed ideo dicitur ſpirituale, quia ſpiritui plenè ſubiectum, & expers omnis corruptionis, & defectus corporalis, nec ſequitur legem corporum, quæ nunc eſt, quia nec vegetatur, nec nutritur, nec generat, & cætera. Et quia etiam ceſſabunt occupationes actiuæ vitæ, quæ ordinantur hic ad vſum ciborum, & aliorum corporalium, ſed ſola cõtemplatio remanebit, quare dicitur corpus ſpirituale; non propter ſubſtantiam, & naturam, ſed propter qualitatem, & exercitium. Vide D.S. vbi iam. c. 83. pulchrè declaratẽ quomodo poſt reſurrectionem non erit vſus ciborum, nec venereorum. Vide in quarto diſt. 44. q. pri. art. 3. quæſt. 4. Vide etiam D.S. in poſtilla 1. Corin. 15. lectione. 6. Deinde ibi.

¶ Et quia in hac vita magis accedit ad ſimilitudinem illius perfectæ beatitudinis fœlicitas contemplatiua, quàm actiua, vtpote etiam Deo ſimilior, vt ex dictis patet, * ideo minus indiget huiuſmodi bonis corporis, vt dicitur, in 1. ethicorum.*

* q. 3. ar. 5.

* Cap. 1.

¶ Elicit ex dictis tale corollarium. Fœlicitas contemplatiua huius vitæ minus indiget huiuſmodi bonis corporalibus, &c. Probatur auctoritate Philoſophi pri. Ethicorum. Et ratione, quia fœlicitas contemplatiua magis accedit ad ſimilitudinem iſtius perfectæ beatitudinis, quàm actiua, & igitur minus indiget, quàm vita actiua. Tenet conſequentia, quia iſta nullo modo indiget. Antecedens patet ex dictis artic. 5. quia contemplatiua eſt Deo ſimilior, & beatitudini patriæ per ſequens actiua autem eſt propria huic vitæ.

2.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem ſecundam reſponſ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes ille corporales promiſſiones, quæ in ſacra ſcriptura continentur ſunt metaphoricæ

¶ Hic D.S. oſtendit quomodo bona exteriora habeant ſe ad beatitudinem. Et primò facit hoc. Secundò corollariè oſtendit, an amici requirantur ad beatitudinem. Quærit autem D.S. de iſtis bonis etiam corporalibus, quia cum beatitudo ſit ſtatus aggregatione omnium bonorum perfectus. videtur requirere omnia bona.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita poteſt haberi, requiruntur

Digitized by Google

ricè intelligendæ, secundùm quòd in scripturis solent spiritualia per corporalia designari, vt ex his, quæ nouimus, ad desiderandùm incognita consurgamus, sicut Gregorius dicit in quadam Homelia. * Sicut per cibum, & potum intelligitur delectatio beatitudinis, per diuitias sufficientia, qua homini sufficiet Deus: per regnum exaltatio hominis vsque ad coniunctionem cum Deo.

*Greg. Homil. 10. in Euang.

¶Maior conceditur; sed oportet meminisse ex prima parte, quæstio. prima, articulo septimo. quòd quando scriptura facta loquitur metaphoricè; tunc sensus litteralis non est secundùm significatum proprium nominum, sed quòd per huiusmodi significata representatur, sic cum dicit scriptura brachium Dei, non attribuit Deo membrum corporale, sed quod per ipsum designatur, scilicet fortitudinem, & virtutem operandi. Sic scriptura sub nominibus bonorum corporalium intelligit intelligibilia bona designata per nomina propriè significantia ipsa corporalia, per metaphoram autem ipsa spiritualia, vt animus nosler ex his quæ nouit, discat incognita amare.

¶Et secundum hunc modum dicitur ad minorem, quòd delectatio, quæ est in contemplatione sapientiæ, & assumptio veritatis intelligibilis in intellectu nostro, per vium ciborum in sacra scriptura designare consueuit, vt etiam habet D. S. in quarto contra Gentiles, capit. 83. Quare negatur consequentia. Vide ibidem, quomodo pulchrè multas auctoritates exponit, quæ videtur sonare vium futurum corporalium in patria.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bona ista deseruientia animali vitæ non competunt vitæ spirituali, in qua beatitudo perfecta consistit, & tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio, quia quicquid bonum inuenitur in istis, totum habebitur in fummo fonte bonorum.

¶ Ad maiorem dictum est supra quæstione secunda, & tertia, quòd status perfectus aggregatione omnium bonorum, quia in habentibus omnium bonorum. Secundò habentur omnia bona etiam huius vitæ sapiens inuenter, vt ostendit D. S. tertio contra Gentiles, capit. 63. Quomodo homo ex beatitudine, quæ proueniet ex visione Dei, habebit in eremmutabiliter omnia, quæ hic desiderari possunt; sed non oportet, quòd habeat omnia bona huius vitæ formaliter, quia aliqui repugnant patriæ, eum sint bona secundùm quid, quæ deficiunt vitæ corporali corruptibili, & animali. Minor placet, quòd sunt imaginaria & per hoc solùm requisita ad vitam imperfectam vitæ. Negatur ergo consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundùm Augustinum in libro de Sermone Domini in Monte. * Merces sanctorum non dicitur esse in corporeis cœlis; sed per cœlos intelligitur altitudo spiritualium bonorum: nihilominus tamen locus corporeus, scilicet cœlum empyreum aderit beatis, non propter necessitatem beatitudinis, sed secundùm quandam congruentiam, & decorem.

*Aug. lib. 1. cap. 9.

¶Ad minorem est duplex solutio. Et corporis [illegible] &c. in altitudine bonorum spiritualium, quæ designantur per cœlos, prima parte, quæstio. 68. artic. quarto, in fine corp. Secundo in cœlis, idest in corporibus cœlestibus, non quia ibi præmiantur, sed locus congruus præmiati. Quare negatur consequentia.

Vtrum ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd amici sint necessarij ad beatitudinem; huius enim beatitudo in scripturis frequenter nomine gloriæ designatur; sed gloria consistit in hoc, quòd bonum hominis ad notitiam multorum deducitur: ergo ad beatitudinem requiritur societas amicorum.

Boetius.

¶ 2 Præterea. Boetius dicit, quòd nullius boni sine consortio iocunda est possessio; sed ad beatitudinem requisitum delectatio, ergo etiam requiritur societas amicorum.

¶ 3 Præterea. Charitas in beatitudine perficitur; sed charitas extendit se ad dilectionem Dei, & proximi; ergo videtur, quòd ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

¶Sed contra est, quod dicitur Sap. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet cum Diuina sapientia, quæ consistit in contemplatione Dei; & sic ad beatitudinem nihil aliud requiritur. Sap. 7.

¶Hic inquirit de alio bono corporali exteriori, scilicet amicis. Secundum philosophum enim nono Ethicorum. Inter bona exteriora amicus videtur esse maximum bonum.

¶Respondeo dicendum, quòd si loquamur de fœlicitate præsentis vitæ, sicut Philosophus dicit in nono Ethicorum. * Fœlix indiget amicis, non quidem propter vtilitatem, cum sit sibi sufficiens, nec propter delectationem, quia habet in seipso delectationem perfectam in operatione virtutis, sed propter bonam operationem, vt scilicet eis benefaciat, & vt eos inspiciens benefacere delectetur, & vt ab eis in benefaciendo iuuetur. Indiget enim homo ad bene operandum auxilio amicorum, tam in operibus vitæ actiuæ, quàm in operibus vitæ contemplatiuæ. * Arist. c. 9. & 11.

¶D. S. iterum respondet distinctè vt prius, duplici conclusione secundùm duplicem illam beatitudinem dictam. secundam ibi. Sed si loquamur, &c. Prima conclusio est, si loquamur de fœlicitate præsentis vitæ, fœlix indiget amicis. Istam conclusionem D. S. declarat, remouendo falsam causam eius, quia non indiget propter vtilitatem, scilicet præcisam ab honestate, quia fœlix præsupponitur habere sufficientiam temporalium, quæ dicuntur vtilia, nec propter delectationem, scilicet etiam præcisam a bono honesto; quia fœlix habet in seipso delectationem perfectam, scilicet bona virtutis. sed veram causam indigentiæ ponit D. S. quia indiget amicis propter bonum, id est honestum, & virtuosam operationem, vt scilicet &c. & delectetur in eis delectatione, quæ est quidam de operatione honesta. quod probat hic, quia indiget auxilio amicorum, tam in operibus vitæ actiuæ, quam in operibus vitæ contemplatiuæ: [illegible] & conclusio vera. Adiungitur patet, quia [illegible] & [illegible], nec [illegible] effect, & ergo indiget alio, & præsertim amico, homini, [illegible] delectatione propria. In contemplatione autem [illegible] delectationem, & [illegible] dilectionem contrarium. Patet ex his, quæ dicit secundum Philosophum, delectationes sensuales, & corporales non sunt de perfectione beatitudinis etiam vitæ, quare Iudæi, & Sarraceni, & quidam hæretici, nec mixta lectionum philosophi habuerunt tantum iudicium, vel affectum, qui in futura beatitudine putant ad beatitudinem corporales delectationes requiri, vt habet D. S. in quarto, distinct. 49. quæstione prima, artic. tertio, quæst. quarta, ad quartum. Deinde ibi. Conclusio prima. Iudæi beatitudinales.

¶Sed si loquamur de perfecta beatitudine, quæ erit in patria, non requiritur societas amicorum de necessitate ad beatitudinem, quia homo habet totam plenitudinem suæ perfectionis in Deo; sed ad bene esse beatitudinis, facit societas amicorum; vnde Augustinus dicit octauo super Genes. ad litteram, * quòd creatura spiritualis ad hoc, quòd sit beata, non nisi intrinsecùs adiuuatur æternitate, veritate, charitate creatoris; extrinsecùs verò si adiuuari dicenda est fortasse hoc solo adiuuatur, quòd inuicem vident, & de sua societate gaudent. * August. * Gen. c 25.

¶ Secundum igit secundam conclusionem respondetur de beatitudine perfecta, quæ habetur in patria, istam. Ad beatitudinem, quæ erit in patria, non requiritur societas amicorum de necessitate, sed [illegible] primo patet, quia homo habet totam plenitudinem [illegible] Ad hoc igitur, quòd [illegible] amicorum non requiritur. Antecedens patet ex dictis, & intelligitur, quòd homo habet totam plenitudinem, &c. idest summam perfectionem, quæ est essentialiter [illegible] in Deo, licet eius habitione, & visione, quare ad essentiam beatitudinis non requiruntur [illegible] Secunda pars probatur simul cum prima auctoritate beati Augustini in littera, quia amicus adiuuat, idest est materia gaudii accidentalis in beatitudine; & non requiritur quoad bene esse, &c. * q 3 art. 8.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda conclusione. Intelligitur, quòd per visionem D. S. in patria, quæ est sapientia maxima, videntur etiam bona in fonte, & habentur essentialiter beatitudo, & ergo alia non requiruntur de necessitate ad beatitudinem essentialem: habentur etiam omnia alia bona, quæ desiderari possunt per visionem ipsam, sicut per causam, quam concomitantur delectatio omnia bona etiam distinctè, inquantum requirit beatitudo: vt habet D. S. tertio contra Gentiles, cap. 63. cum quo stat, quòd amici, & corpus, & huiusmodi re-

quirantur ad beatitudinem accidentaliter, & quo ad bene esse, vt dicit secunda pars secundæ conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd gloria, quæ est essentialis beatitudini est quam habet homo, non apud hominem, sed apud Deum.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd beatitudo essentialis designatur nomine gloriæ, quæ est apud Deum, quia videlicet Deus cognoscit excellentiam hominis, & in hac gloria consistit beatitudo hominis causaliter; sed in cognitione quam homo habet de Deo consistit beatitudo formaliter. In gloria autem, quæ est apud homines, consistit aliquid accidentale beatitudinis. Minor negatur, quòd gloria, ex qua dependet beatitudo essentialis, vel quæ est beatitudo essentialis consistat in hoc, quòd bonum hominis in notitiam multorum deducatur; sed illa fama est accidentalis beatitudini. Quare negatur consequentia, quòd requiratur essentialiter, vide supra quæst. 2. artic. 3.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum illud intelligitur, quando in eo bono, quod habetur, non est plena sufficientia, quod in proposito dici non potest: quia omnis boni sufficientiam habet homo in Deo.

¶ Maior vera est de bono particulari, in quo non habetur omnis sufficientia, quare opus est consortio, per quod defectus suppleatur. Sed negatur de bono sufficienti, vt habet etiam D. S. prima parte, quæst. 12. artic. 1. ad secundum. Minor conceditur; sed delectatio per se consequens beatitudinem habetur de solo Deo præsente, aliæ delectationes sunt accidentales. Quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd perfectio charitatis est essentialis beatitudini quantum ad dilectionem Dei, non quantum ad dilectionem proximi; vnde si esset vna sola anima fruens Deo, beata esset, non habens proximum, quem diligeret; sed supposito proximo sequitur dilectio eius ex perfecta dilectione Dei; vnde quasi concomitanter se habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

¶ Ad maiorem dico, quòd charitas perficitur in beatitudine necessariò intensiuè respectu Dei; sed non oportet, quòd de necessitate ad plures se extendat, quàm ad Deum, & seipsum. Minor est vera de facto supposito proximo, sed non est vera ad hunc sensum, quòd de necessitate charitas requisita ad beatitudinem extendat se ad proximum, immo anima vna fruens Deo beata esset, si nullus esset proximus. Quare negatur consequentia.

Quæstio Quinta.

De Adeptione beatitudinis.

I Deinde considerandum est de ipsa adeptione beatitudinis. Et circa hoc quæruntur octo. Primum, vtrum homo possit consequi beatitudinem. Secundò, vtrum vnus homo possit esse alio beatior. Tertiò, vtrum aliquis possit esse in hac vita beatus. Quartò, vtrum beatitudo habita possit amitti. Quintò, vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem. Sextò, vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creaturę. Septimò, vtrum requirantur opera hominis aliqua ad hoc, quòd homo beatitudinem consequatur a Deo. Octauò, vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

¶ Postquam ostensum est quid sit beatitudo essentialiter, & quæ requirantur ad ipsam, ex quibus omnibus fit status aggregatione omnium bonorum perfectus, hic consequenter ostenditur, quomodo acquiratur. Et circa hoc duo facit, quia primò, quod dictum est. Secundò mouet quoddam dubium incidens in articulo octauo.

¶ Circa primum, primò præmittit quoddam præambulum ad propositum necessarium, scilicet possibilitatem consecutionis ipsius beatitudinis. Secundò probat intentum artic. 2. vbi patebit subdiuisio, &c.

Vtrum homo possit consequi beatitudinem.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd homo beatitudinem adipisci non possit; sicut enim natura rationalis est supra sensibilem; ita natura intellectualis est supra rationalem, vt patet per Dionysium in libro de diui. nomi. * in multis locis; sed bruta animalia, quæ habent naturam sensibilem tantùm, non possunt peruenire ad finem rationalis naturæ; ergo nec homo, qui est rationalis naturæ, potest peruenire ad finem intellectualis naturæ, qui est beatitudo. * Dionysius cap. 5.

¶ 2 Præterea. Beatitudo vera consistit in visione Dei, quæ est veritas pura; sed homini est connaturale, vt veritatem intueatur in rebus materialibus; vnde species intelligibiles in phantasmatibus intelligit, vt dicitur in tertio de Anima: * ergo non potest ad beatitudinem peruenire. * Aristot. tex. 19.

¶ 3 Præterea. Beatitudo consistit in adeptione summi boni; sed aliquis non potest peruenire ad summum, nisi transcendat media; cum igitur inter Deum, & naturam humanam media sit natura Angelica, quam homo transcendere non potest; videtur, quòd non possit beatitudinem adipisci.

¶ Sed contra est, quod dicitur in Psal. Beatus homo quem tu erudieris Domine.

¶ Hic quærit, an possibile sit hominem beatificari, & beatitudinem consequi.

¶ Respondeo dicendum, quòd beatitudo nominat adeptionem perfecti boni: quicunque ergo est capax perfecti boni, potest ad beatitudinem peruenire, quòd autem homo boni perfecti sit capax; ex hoc apparet, quòd eius intellectus potest comprehendere vniuersale, & perfectum bonum, & eius voluntas appetere illud; & ideo homo potest beatitudinem adipisci.

¶ D. S. respondet tali conclusione, homo potest beatitudinem adipisci. Et intelligitur de vera perfecta beatitudine supernaturali. Quomodo autem possit, patebit articulo quinto. Hanc conclusionem probat duplici ratione, scilicet ex communi ratione beatitudinis, & ex speciali quam ponit ibi. Apparet etiam, &c. Ex prima arguitur sic. Quicunq; est capax perfecti boni, potest ad beatitudinem peruenire; sed homo est capax perfecti boni; ergo conclusio vera. Maior patet, quia beatitudo nominat adeptionem perfecti boni, vt patuit in præcedenti. Minor probatur, intellectus hominis potest comprehendere, scilicet apprehensiuè vniuersale bonum, & perfectum; & eius voluntas potest appetere illud; ergo potest & consequi bonum perfectum, & per essentiam, in cuius consecutione beatitudo essentialiter consistit.

¶ Nota, quòd intellectus huius probationis patet ex supradictis, quia vniuersale bonum dicitur, vt distinguitur contra bonum hoc, vel illud; & continet sub se omne bonum; quare si intellectus potest in vniuersale bonum apprehendendo, & voluntas appetendo; potest etiam in bonum perfectum, quod iuxta prædicta habetur per intellectum, & voluntatem. Nec valet dicere contra illam rationem, quòd licet intellectus, quia est boni vniuersalis apprehensibilis possit in bonum perfectum, vt est cognoscibile modo naturali per rationem naturalem, non autem potest consequi bonum perfectum per cognitionem intuitiuam claram in se, quia sic excedit obiectum cognoscibile ab intellectu humano. Hoc inquam non obstat, quia licet intellectus humanus non possit sibi derelictus, & naturaliter adæquatè adæquatione intensiua cognoscere, nisi contentum sub obiecto suo proportionato; tamen adiutus auxilio supernaturali potest consequi per cognitionem, & fruitionem bonum etiam excedens naturalem facultatem, quod tamen non est extra obiectū adequatum extensiuè. Nam & bonum perfectum sub ente continetur, quod ponimus obiectum adæquatum extensiuè intellectus nostri.

¶ Et ad hunc sensum probat D. S. tertio contra Gentiles. cap. 57. quòd non est aliquis intellectus creatus secundùm naturam ita infimus, quin supernaturali sublimatione perfectum bonum consequi possit, perfectum videlicet bonum, quod est bonum extrinsecum, & perfectionem vltimam formaliter inhærentem. Vide & de ista materia Scotum in quarto, distin. 49. quæst. 8. vbi videtur sibi per rationem naturalem probabile, quòd natura humana sit capax veræ beatitudinis. Scotus.

¶ Aduerte autem, quòd D. S. quidem dicit, quòd homo sit capax perfecti boni vtroq; modo accepti, scilicet perfecti simpliciter, & perfecti in genere boni creati formaliter inhærentis; sed non dicit, an sit capax naturaliter, vel supernaturaliter: quare scito propter Scotum, q̄ licet homo sit capax immediatè actuum supernaturalium inquantum intellectualis, & ad imaginem Dei, Scotus.

sed

sed nō admittimus, quòd sit in potentia receptiua naturali ad huiusmodi actus, sed solùm obedientiali; nam actum supernaturalem distinguimus à naturali non solùm per comparationem ad agens, quia videlicet fit ab agente supernaturali, ille verò a naturali; sed etiam distinguimus secundùm potentiam receptiuā, quia perfectioni supernaturali respondet potentia obedientialis, naturali verò passiua. Et de hoc infra quæst. 113. artic. 1c. homo igitur non est in potentia naturali ad perfectum bonum, quod est supernaturale; licet immediatè sit capax luminis gloriæ, & eo mediante sit in proxima dispositione ad bonum perfectum; vnde solet dici, quòd homo in puris naturalibus est capax beatitudinis supernaturalis in dispositione remota, & tamen obedientiali; sed perfectus lumine gloriæ, est in dispositione propinqua, ita vt etiam actuè concurrere possit. Consequenter ibi.

¶ Apparet etiam idem ex hoc, quòd homo est capax visionis Diuinæ essentiæ, sicut in primo habitum est, * in qua quidem visione perfectam hominis beatitudinem consistere diximus.

* q. 12. art. 1. & q. 4. art. 2.

¶ Subiungit secundam rationem, quæ procedit secundùm specialem rationem beatitudinis formalis; & arguitur sic. Homo est capax visionis Diuinæ essentiæ; ergo potest adipisci beatitudinem veram, & perfectam; antecedens patet prima par. quæst. 12. artic. 1. & ratio nunc etiam tacta est, quia intellectus potest se extendere ad omne ens, & adiutus Diuino auxilio etiam supernaturaliter cognoscibile. Consequentia patet ex dictis quæst. 3. artic. 8. quia in visione Diuinæ essentiæ diximus consistere perfectam hominis beatitudinem.

Nota. ¶ Aduerte circa istam conclusionem, ꝙ licet modus essendi Dei excedat genericè modum essendi intellectus creati, vtpote esse per se subsistens esse naturaliter vnibile corpori; & per hoc D. S. prima par. vbi iam art. 4. probat, ꝙ nec intellectus humanus, nec Angelicus possit naturaliter videre Diuinam essentiā: per hoc tamen non intendit, quin ex gratia videre possit. Ex cessus enim genericus in modo essendi ipsius cognoscibilis super cognoscentem, facit ne superius naturaliter videatur. Cum hoc autem stat, quòd inferius possit videre adiutum auxilio Diuino supernaturali.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem, quia homo beatus est, quem Deus erudit per apertā visionē.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliter excedit natura rationalis sensitiuam, & aliter intellectualis rationalem; natura enim rationalis excedit sensitiuam quantum ad cognitionis obiectum, quia sensus nullo modo

Dub. 75. potest cognoscere vniuersale, [d] cuius ratio est cognoscitiua: sed intellectualis natura excedit rationalem quantum ad modum cognoscendi intelligibilem veritatem; nam intellectualis natura statim apprehendit veritatem,

[e] q. 49. art. 2. ad quam rationalis natura per inquisitionē rationis pertingit, vt patet ex his, quæ in primo dicta sunt; * & ideo ad id, quod intellectus apprehendit, ratio per quendam motum pertingit; vnde rationalis natura consequi potest beatitudinem, quæ est perfectio intellectualis naturę

Dub. 160. tamen alio modo, quàm Angeli: nam Angeli consecuti sunt eam statim [d] post principiū suæ cōditionis, homines autem per tempus perueniunt; sed natura sensitiua ad hunc finem nullo modo pertingere potest.

¶ Maior est vera quo ad hoc, quòd vt robiq; est superioritas; sed non est simile quo ad modum superioritatis, quia rationalis est super sensibilem quo ad genus obiecti, quia habet obiectum immateriale, & vniuersale, in quod non potest sensitiua, quæ solùm est materialium, & particularium; sed intellectualis est supra rationalem solùm quo ad modum naturaliter loquendo, quia intellectualis apprehendit omnem veritatem simplici intuitu: homo autem non omnia simplici intuitu apprehendit, sed aliqua discutiendo; quare concessa minore negatur consequentia, quia ex quo ratio habet pro obiecto etiam vniuersale verum, potest in omne verum sub eo comprehēsum, & si adiuuetur supernaturali auxilio poterit in verum supernaturale. Sensus autem nunquam potest in vniuersale, vel in immateriale. vide de ista materia huius solutionis, prima par. q. 49. art. 1. ad primum. vide & infra q. 89. art. 4. vbi dicetur quid requiratur ad esse discursiuum, vel non discursiuum.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ homini secundùm statum præsentis vitæ est connaturalis modus cognoscendi

Dub. 130. veritatem intelligibilem per [d] phantasmata; sed post huius vitæ statum habet alium modum connaturalem, vt

* q. 84. art. 7. & q. 89. art. 1. in primo dictum est. *

¶ Maior conceditur, minor vera est, connaturale secundùm statum præsentis vitæ intueri veritatem in rebus naturalibus, & per cōuersionem ad phantasmata; sed post animæ separationem alius erit modus connaturalis; sicut & anima reunita corpori glorioso nō necessariò intelliget per cōuersionē ad phantasmata; ergo, &c. Verū nō potest peruenire, dum viuit ſm communem legē in corpore corruptibili. Dico autem ſm communem legem, propter Christum, vt habet etiam Scotus in quarto, dist. 49. q. 12. ad primum.

¶ Nota autē circa hanc solutionem, quia videri posset repugnās dictis in prima par. q. 89. art. 1. vbi D. S. dicit, quòd intelligere per conuersionem ad superiora sit animæ præternaturale, intelligere autem conuertendo se ad phantasmata sit naturale: hic verò dicit, ꝙ anima post hanc vitam habet alium modum connaturalem, & remittit se ad locum iam dictum, vbi dixit modum esse præternaturalem: sed dicendum, ꝙ modus intelligendi animæ separatæ dicitur connaturalis, non secundùm naturam propriā animæ, quia vt sic habet naturaliter esse in corpore, & intelligere per cōuersionem ad phantasmata; sed est connaturale, inquantum participat substantias separatas, & quasi secundùm naturam communem; sicut dicimus, quòd motus circularis ignis in sphæra sua est præter naturam particularem, & tamen secundùm naturam communem; cum quo stat, quòd est præternaturalis naturæ animę secūdùm naturam propriam. Secundò potest dici, ꝙ est connaturalis modus intelligendi animæ separatæ, vt connaturale distinguitur contra violentum; & opponitur ei, quod est contra naturam, sed non, vt distinguitur contra præternaturale, vt D. S. ibidem habet.

Modus intelligendi animæ separatæ est connaturalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo non potest trā-

* scendere Angelos gradu naturæ, vt scilicet naturaliter sit eis superior: potest tñ eos transcendere per operationem intellectus, dum intelligit aliquid super Angelos esse, quod homines beatificat: quod cum perfectè consequetur, perfectè beatus erit.

¶ Maior conceditur, ad minorem, vera in per se ordinatis in esse, vel operari. Ad subsumptam dico, quòd natura Angelica est media quo ad gradum naturæ, quem homo non potest transcendere, sed tamen non est media quo ad visionem, sic quòd non sit immediatè capax Diuinæ visionis, nisi mediante Angelo. Negatur etiam, quòd non contingat per operationem transcendere Angelum in ratione obiecti; ita quòd nō possit intelligere maius intelligibile, quàm Angelicum. Quare negatur consequentia; & stat fundamentum in hoc, ꝙ esse intellectuale magis vel minus perfectum non facit, quin quælibet intellectualis natura virtute supernaturali ad visionem Dei perduci possit.

Vtrum vnus homo possit esse alio beatior.

K

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ vnus homo alio nō possit esse beatior; beatitudo enim est præmiū virtutis, vt philosophus dicit in primo Ethicorum; * sed pro operibus virtutum omnibus æqualis merces redditur: dicitur enim Matth. 20. quòd omnes, qui operati sunt in vinea, acceperunt singulos denarios, quia vt dicit Greg. * æqualem æternæ vitæ retributionem sortiti sunt: ergo vnus non erit beatior alio.

4. distin. 49. q. 1. artic. 4. quæst. 2.

* Arist. c. 9.

* Greg. Hom. 19. in Euang. 1.

¶ 2 Præterea. Beatitudo est summum bonum, sed summo non potest esse aliquid maius: ergo beatitudine vnius hominis non potest esse alia maior beatitudo.

¶ 3 Præterea. Beatitudo cum sit perfectum, & sufficiens bonum, desiderium hominis quietat: sed nō quietatur desiderium, si aliquod bonum deest, quod suppleri possit; si autem nihil deest, quod suppleri possit, non poterit esse aliquid aliud maius bonum, ergo vel homo non est beatus, vel si est beatus, non potest alia maior beatitudo esse.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ioā. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt, per quas vt Aug. dicit, * diuersæ meritorum dignitates intelliguntur in vita æterna: dignitas autem vitæ æternæ, quę pro merito datur, est ipsa beatitudo; ergo sunt diuersi gradus beatitudinis, & non omnium est æqualis beatitudo.

* De S. virgin. cap. 26. tract. 67. in Ioannem.

¶ Ostensa possibilitate consequendi beatitudinē, hic D. S. ostendit modum consequendi. Et circa hoc duo facit; primò ostendit modum consequendi ex parte subiecti, quomodo. s. homo acquirat beatitudinē; secundò ostendit ex parte principij, per quid. s. homo acquirat beatitudinem, art. 5. Circa primum, primò ostenditur modus acquirendi beatitudinē quantū ad gradū beatitudinis; secundò quantum ad tempus. s. quando acquiratur, an in hac vita.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictū est, * in ratione beatitudinis duo includuntur, scilicet ipse finis vltimus, qui est summum bonum, & adeptio, vel fruitio ipsius boni.

* q. 1. art. 8. & q. 2. art. 7. & q. 3. art. 1.

¶D. S. primò resumit quandam distinctionem bimembrem; secundùm quam secundò respondet conformiter duplici conclusione; primam ponit ibi. Quantum igitur, &c. secundam ibi. Sed quantum, &c. Dicit ergo, quòd in ratione beatitudinis duo includuntur, &c. vt in littera.

¶Aduerte autem, quòd ratio beatitudinis dicitur includere hic duo, sicut videlicet partes quasi integrales materiæ beatitudinis, vel pertinentium ad beatitudinem, quia scilicet duo sunt, quæ integrant beatitudinem, obiectum, & eius adeptio; sicut ratio hominis dicitur consistere in carnibus, & ossibus.

¶Et aduerte circa secundum membrum, quòd quia ad beatitudinem etiam formalem duo pertinent; vnum, quod est essentialiter beatitudo; aliud, quod est per se accidens; & quia secundùm vtrumq; potest vnus alio esse beatior; ideo D.S. loquitur de adeptione, & fruitione; supponens ex prioribus, quomodo diuersimodè ad beatitudinem pertineant; & ideo non oportet nunc vertere in dubium quid sit beatitudo; nec D.S. hic intendit hoc tractare; sed ostendere, quòd in beatitudine, quæ visionem, & comprehensionem complectitur; vnus est alio maior. Consequenter cum dicit.

¶Quantum igitur ad ipsum bonum, quod est beatitudinis obiectum & causa, non potest esse vna beatitudo alia maior; quia nō est nisi vnum summū bonum. s. Deus, cuius fruitione homines sunt beati.

Conclusio prima.

¶Respondet iuxta primum membrum tali conclusione. Quantum ad bonum, quod est beatitudinis obiectum & causa, nō potest esse vna beatitudo maior alia; & per cōsequens nec vnus alio beatior; probatur, quia non est nisi vnum bonum, scilicet Deus, cuius fruitione homines sunt beati; ergo conclusio vera. Tenet consequentia; quia vnum non est maius, & minus seipso; & quia nullus est beatus, nisi per illud idem bonum; ideo nullus hoc modo est alio beatior; antecedens patet. Consequenter ibi.

Probatur conclusio.

¶Sed quantum ad adeptionem huiusmodi boni, vel fruitionem, potest aliquis alio esse beatior, quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto beatior est: contingit autem aliquem perfectius frui Deo, quàm alium ex eo, quòd est melius dispositus, vel ordinatus ad eius fruitionem; & secundùm hoc potest aliquis alio esse beatior.

Conclusio secunda.

¶Determinat quæsitum iuxta secundum membrum prædictum, tali conclusione responsiua. Quantum ad adeptionem huiusmodi boni, vel fruitionem, vnus potest esse alio beatior; probatur, quia quanto magis hoc bono fruitur, tanto est beatior; sed contingit vnum aliquem perfectius frui Deo, quàm alium; ergo, &c. Maior patet de se, quia fruitio est beatitudo, & includit præsuppositiue adeptionem. Minor patet, quia vnus est alio melius dispositus, & melius ordinatus ad eius fruitionem: ergo minor vera. Tenet consequentia, quia ex meliori dispositione sequitur melior operatio,

¶Nota circa hanc probationem minoris, quòd sub istis paucis verbis D. S. multa comprehendit, quæ alibi extensè ponit. In hoc enim quòd dicit vnum esse melius dispositum, tangit rationem propinquam maioritatis beatitudinis, quia videlicet dispositio proxima est habitus partiæ perficiens immediatè ad operationem beatificam, scilicet lumen gloriæ; & hoc erit perfectius in vno, quam in alio. Et hanc rationem maioritatis beatitudinis assignat D.S. in quarto, distinctio. 49 quæst. 1. articu. 4. quæst. 2. In hoc autem, quòd dicit, quòd vnus sit melius ordinatus, tangit dispositionem remotam per viam meriti ad maiorem beatitudinem, quia videlicet ille erit beatior, qui habet maiora merita ex maiori charitate ille est melius ordinatus; nam finis proportionabiliter respondet his, quæ sunt ad finem. Quare oportet, quòd sicut aliqui diuersimodè præparantur ad finem; ita diuersimodè participent finem; sed non omnes æqualiter præparantur. Quidam enim sunt maioris virtutis, & quidam minoris virtutis. Virtus autem est via ad fœlicitatem ordinans, quare vnus est maioris fœlicitatis, & beatitudinis, quàm alius. Et hanc rationem ponit D.S. tertio contra Gentiles, cap. 58 in quarta ratione. vbi & alias rationes vide. In prima autem parte, quæst. duodecima, arti. sexto, vtrumq; ponit.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam conclusionem responsiuam; quia mansio, & dignitas meritorum idem est, quòd beatitudo formalis, & adeptio, vel fruitio; vnde sicut omnia læua quærunt manere sursum; & tamen id, quod est maioris læuitatis, consequitur in loco sursum altiorem mansionem; ita omnes beati consequuntur eundem Deum, qui autem melius dispositus est, consequitur altiorem gradum beatitudinis, vt habet D.S. in quarto, vbi iam. quæst. 3.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd vnitas denarij significat vnitatem beatitudinis ex parte obiecti; sed diuersitas mansionum significat diuersitatem beatitudinis secundùm diuersum gradum fruitionis.

¶Maior vera, sed vt patuit in principio. Ratio beatitudinis includit duo, ex quibus integratur beatitudo alicuius beati, videlicet obiectum, vel causam, & consecutionem eius.

¶Ad minorem distinguitur, quia redderetur æqualis, immo vna merces obiectiuè, & causaliter; sed non vna merces formalis inhærens. Et hoc est dicere secundùm D.S. contra Gentiles supra, quòd idem est, quod beatos facit, non tamen omnes ab eo æqualiter beatitudinem capiunt. Idem enim datur ad videndum, & fruendum; sed non ad æqualiter, & eodem modo videndum propter alietatem dispositionis in diuersis. Ad probationem minoris dico, quòd probat eandem esse meredem, quæ beatos facit; ergo, &c. Verum, vnus non est beatior, vt dicit prima conclusio quantum ad obiectum, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd beatitudo dicitur esse summum bonum, inquantum est summi boni perfecta possessio, siue fruitio.

¶Ad maiorem, quantum ad causam, vel obiectum beatitudinis est summum bonum simpliciter extra genus. Beatitudo autem creaturæ est summum bonum humanum, & hoc secundùm speciem. Dico autem, quòd aliquod creatum potest esse summum in aliquo genere secundùm speciem. Et tamen possunt esse diuersi gradus in eadem specie huiusmodi summi boni. Sicut ponit D.S. in quarto, supra quæstio. secunda, ad secundum. Exemplum de igne, qui est subtilissimus corporum species; & tamen vnus ignis altero subtilior esse potest. Similiter habentur alia exempla ex D.S. in de Virtutibus, quia charitas est nobilissima virtus secundùm speciem, & vna est maior alia in eadem specie. Similiter homo est nobilissimum animalium, & tamen vnus est nobilior altero in eadem specie, & tamen quilibet est nobilior quolibet alio animali.

Possunt esse diuersi gradus in summo bono creato.

¶Ad minorem, summo principio nihil est maius, nec aliquid potest addi, quia est esse per se subsistens, cui repugnat additio, vt habetur prima par. quæst. 3. artic. 9. ad primum. & primo contra Gentiles. Sed dico summo. Secundo modo potest esse aliquod maius, non quidem in specie, quasi posset esse perfectio hominis aliqua, quæ est maior in specie; sed potest infra eandem speciem vnum esse maius alio, sicut patuit circa maiorem; ergo, &c. Negatur consequentia, quia vna est maior beatitudine alterius, non specie, sed in gradu eiusdem speciei.

¶Ad tertium dicendum, quòd nulli beato deest aliquod bonum desiderandum, cum habeat ipsum bonum infinitum, quod est bonum omnis boni, vt Aug. dicit; * sed dicitur aliquis alio beatior ex diuersa eius boni participatione: additio autem aliorum bonorum non auget beatitudinem, vnde Aug. dicit in 5. confess. * Qui te, & alia nouit, non propter illa beatior; sed propter te solùm beatus.

*Aug. epist. 56. & 13. de Trin. c. 7.

* Aug. c. 5. circa pr. ne.

¶Primò dicitur iuxta D.S. hic ad maiorem, conceditur. Ad minorem respondet. D.S. conceditur, ꝙ nulli beato deest aliquod bonum, quod suppleri possit, quia quilibet habet infinitum bonum ad istam; si autem dico, ꝙ nihil deest, quod suppleri possit, quod faciat ad beatitudinē, quia habet Deum, propter quem solùm aliquis beatus est. Et conceditur, ꝙ non potest esse aliquod maius bonum; sed negatur secunda pars consequentis, quia vnus est beatior alio, non quia habeat maius bonum, sed propter maiorem participationem eiusdem boni; & quia vnus in vno Deo plura quasi habet videndo, non tamen est beatus per illa plura visa; sed pluralitas visorum arguit maiorem visionem Dei; & per hoc sequitur, ꝙ est beatior ex maiori participatione Dei, quia non propter ista est quis beatus, sed propter Deum; & per consequens si ipsa videat, vt sic non est beatior; sed quia magis videt Deum, de hoc in prima par. quæst. 12.

¶Nota autem circa illam solutionem, quòd potest esse dubium, an minus beatus desideret gradum beatitudinis magis beati: Et si sic, videtur quòd desiderium suum non sit satiatum; videtur autem, quòd desideret; quia potest hoc desiderare secundùm appetitum rectum cum se naturale desiderium ad hoc extendat. Ad hoc dicit D.S. in quarto, supra quæst. 2. ad tertium. quòd in beatis erit perfecta charitas; vnde quilibet plus diligit Deum, quàm seipsum; & ideo magis volet id, quod est conueniens Deo, quàm id quod esset melius ei; & ideo magis volet iustitiam Diuinam saluari in hoc, quòd ipse minus habeat, quod est Deo conuenientius, quàm in hoc, quod plus habeat, quod esset melius sibi: hæc ille. Hanc sententiam sequitur Scotus in tertio, distinctione decimaterna, ad argumenta circa tertiam conclusionem, vbi in substantia respondet ad idem argumentum, ad quod D.S. vbi iam. Dicit autem Scotus primo, quòd beatus habet, quicquid potest rectè velle de potentia Dei ordinata, vel si loquamur de potentia absoluta, habet quicquid potest absolutè velle ad hunc sensum, quia habet quicquid Deus vult cum velle. Deus autē non vult cum velle maiorem gloriam quàm habeat. Et postea dicit, quòd licet appetitus naturalis cuiuscunque voluntatis possit perfici

An minus beatus desideret gradum magis beatum.

Scotus sequitur priùs.

Digitized by Google

perfici ſumma gloria, non tamen patitur violentiam ſi non perficiatur, quia non habet potentiam actiuam intrinſecam ad ipſam. Vnde poteſt quietari in minima. Et poſtea dicit voluntas libera non ſemper eſt recta ſi conſonet voluntati naturali, ſed tantùm quando cum hoc conſonat voluntati ſuperiori ſcilicet Diuinæ, quando vult, quod Deus vult eam velle. Quandoque autem Deus vult voluntatem liberam conſonare ſuæ voluntati, & diſſonare appetitui naturali, vide ipſum Vbi patet, quòd voluntas libera eſt contentata, & quietata, licet appetitus naturalis ſit ad maiorem beatitudinem, licet non habendam per principium intrinſecum. Sed D.S. tertio contra Gentiles cap. 58. aliter dicit, quòd videlicet appetitus naturalis ſubſtantiæ intellectualis Diuinam ſubſtantiã videntis omnino quieſcat, quia videlicet beatus conſequitur cognitionem omnium ad quæ appetitus naturalis ſe extendit, & licet vnus alio perfectius videat, quilibet tamen ita perfectè videt eum, quòd impletur tota capacitas naturalis, quinimmo ipſa viſio omnem capacitatem naturalem excedit, vide ibidem. Patet igitur, quòd ſecundùm D.S. nullus beatus appetit naturaliter eſſe beatior quàm ſit, & quia appetitus deliberatus eſt omnino conformis voluntati Diuinæ, vt habet D.S. in 4. ideo cum differentia beatitudinis, ſtat in omnibus beatis quietatio plena.

¶ Aduerte autem, quòd quilibet beatus cognoſcit omnia genera, & ſpecies, & ordinem rerum, & tamen vnus eſt beatior alio, quia non ſolum videt iſta prædicta, ſed adhuc multa factibilia, & non facta, & etiam particularia multa ad quæ cognoſcenda non fertur intentio naturæ, licet quilibet vt dictum eſt cognoſcat omnium ſpecierum naturas, & virtutes, & propria accidentia. Vnde anima Chriſti videt etiam omnia particularia, & quæ Deus nouit notitia viſionis, & cum hoc multa quæ poteſt, & nunquam erunt, vide Capreo. in tertio diſt. 14. q. 2.

¶ Nota etiam circa ſolutionem hanc, quia poſſet eſſe dubium, cum ſit idem actus quo videtur Deus, & creatura, quomodo dicatur eſſe perfectius vnius quàm alterius. Sed vide Capreolum vbi iam, quæſtione prima ad primum, contra primam concluſionem, ſecundo loco inductam in fine, quia poteſt intelligi tripliciter; primò, quòd Deus, & creatura videantur æquè perfecto actu, & ſic dicitur, quòd per æqualem, & vnum actum videtur Deus, & creatura; ſecundò poſſet intelligi, quòd per vnum actum æquè comprehendatur Deus ſicut creatura, vel quòd per eundem actum ita adæquatur tota cognoſcibilitas Dei ſicut creaturę. Et iſto modo dicitur, quòd per iſtum actum perfectius cognoſcitur creatura quàm Deus, quia creatura comprehenditur non Deus. Tertio modo, quòd iſte actus habeat tantam perfectionem ex obiecto creato ſicut ex increato, & hoc modo dicitur, quòd maior perfectio eſt in actu iſto ex hoc, quòd eſt reſpectu Dei, quàm ex hoc, quòd eſt reſpectu creaturæ. Nam ratione primi dicitur beatificus, non ratione ſecundi, & hoc intendit. D. S. in iſta ſolutione cum dicit. Additio aliorum bonorum non auget beatitudinem eſſentialem nec etiam, ſcilicet vt videntur in Diuina eſſentia, ſicet à poſteriori arguant maiorem viſionem Dei. Plura enim videre in cauſa, & perfectius videre cauſam, ſunt conuertibilia, licet enim cognitio effectus vel concluſionis non ſit cauſa cognitionis cauſæ, tamen cognitio maior effectus præexigit maiorem cognitionem principij vel cauſæ, quod Scotus in tertio diſtin. 24. quæſt. 2. aduertere noluit, &c.

Vtrum aliquis poſſit eſſe in hac vita beatus.

Infra art. 5. con. q. 62. art. 1. ad 2. 4 diſt. 27. q. 2. art. 2. col. 2. Et 4. diſt. 49. q. 1. a. 2. q. 2. ad 1. Et Ver. q. 14. art. 2. circ. fi. Et 1. Eth. Lect. 14. fin.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo poſſit in hac vita haberi; dicitur enim in pſalmis, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini, hoc autem in hac vita contingit, ergo aliquis in hac vita poteſt eſſe beatus.

¶ 2 Præterea, imperfecta participatio ſummi boni non adimit rationem beatitudinis, alioquin vnus non eſſet beatior alio; ſed in hac vita homines poſſunt participare ſummum bonum cognoſcendo, & amando Deũ licet imperfectè, ergo homo ĩ hac vita poteſt eſſe beatus.

¶ 3 Præterea, quod ab omnibus dicitur non poteſt totaliter falſum eſſe, videtur enim naturale; quod in pluribus eſt, natura autem non totaliter deficit; ſed plures ponunt beatitudinem in hac vita, vt patet per illud pſalmi. Beatum dixerunt populum tui hæc ſunt, ſcilicet præſentis vitæ bona, ergo aliquis in hac vita poteſt eſſe beatus.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Iob. 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore repletur multis miſerijs, ſed beatitudo excludit miſeriam, ergo homo in hac vita non poteſt eſſe beatus.

¶ Hic D.S. oſtendit modum conſequendi beatitudinem quantum ad tempus. An videlicet homo eam poſſit conſequi in hac vita mortaliter viuens, & ſecundùm legem communem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliqualis beatitudinis participatio in hac vita haberi poteſt, perfecta autem; & vera beatitudo non poteſt haberi in hac vita; & hoc quidem poteſt conſiderari dupliciter. Primò quidem ex ipſa communi beatitudinis ratione, nam beatitudo cum ſit perfectum, & ſufficiens bonum omne malum excludit, & omne deſiderium implet; in hac autem vita nõ poteſt omne malum excludi, multis enim malis præſens vita ſubiacet quæ vitari non poſſunt, & ignorantiæ ex parte intellectus, & inordinatæ affectioni ex parte appetitus, & multiplicibus pœnalitatibus ex parte corporis; vt Auguſt diligenter proſequitur. 19. de ci. Dei. * —— * cap. 5. 6. 7. & 8.

¶ D.S. reſpondet tali concluſione. Aliqualis beatitudinis, &c. vt in principio litteræ, & habet duas partes. Primam D.S. non probat in cor. Sed probatur primo argumento ante contrarium, & declaratur in ſolutione eiuſdem. Patet quoque ex ſupradictis, quia & in hac vita habetur cognitio recta de Deo etiam ſupernaturalis, & virtuoſa operatio, ſed hoc eſt habere aliqualem participationem, igitur, &c. Secunda autem pars probatur dupliciter, ſecundò ibi. Secundò ſi &c. Primò ex communi ratione beatitudinis ſic. Beatitudo vera excludit omne malum, & omne deſiderium implet; ſed in hac vita non poteſt omne malum excludi, nec deſiderium boni in hac vita ſatiari poteſt, igitur. Maiorem probat, quia beatitudo vera eſt bonum perfectum, & ſufficiens, ergo quia bonum perfectum, ideo excludit omne malum, & quia ſufficiens ideo ſatiat, & implet deſiderium. Et ſtat fundamẽtum in hoc, quia perfectum bonum eſt, quod caret omni admixtione mali, ſicut perfectum album eſt, quod eſt omnino impermixtum nigro. Minorem D.S. probat primò, & ponit quo ad primã partem, ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Similiter etiã, &c. probatur ergo prima pars tam de malis animæ, quàm de malis corporalibus, vide de iſta probatione. D.S. tertio contra Gentiles ca. 48. in quinta ratione. Deinde cum dicit.

¶ Similiter etiam boni deſiderium in hac vita ſatiari non poteſt, naturaliter enim homo deſiderat permanẽtiam eius boni, quod habet; bona autem præſentis vitæ tranſitoria ſunt, cum & ipſa vita tranſeat, quam naturaliter deſideramus, & eam perpetuò permanere vellemus, quia naturaliter homo refugit mortem, vnde impoſſibile eſt, ꝙ in hac vita vera beatitudo habeatur. ——

¶ Subiungit ſecundam partem minoris principalis, quam probat ſic, quia homo naturaliter deſiderat permanẽtiam boni, quod habet; ſed bona præſentis vitæ non manent, immo nec vita quæ eſt maximè naturaliter deſiderata, igitur homo hic non ſatiatur, immo ſi eſſet aliqua felicitas in hac vita, & ipſa per mortẽ amitteretur, vt habet D.S. vbi iam in octaua ratione. Deinde ibi.

¶ Secundò ſi conſideretur id in quo ſpecialiter beatitudo [d] conſiſtit, ſcilicet viſio Diuinæ eſſentiæ, quæ non poteſt homini prouenire in hac vita, vt in primo oſtenſum eſt. * ex quibus manifeſtè apparet, quòd non poteſt aliquis in hac vita veram & perfectam beatitudinem adipiſci. —— Dub. 472. * prima parte. q. 12. art. 11.

¶ Probat ſecundò eandem ſecundam partem concluſionis ratione ſpeciali beatitudinis veræ, & arguitur ſic. Beatitudo conſiſtit in viſione Diuinæ eſſentiæ, ſed iſta non poteſt homini prouenire in hac vita ergo, &c. Maior patuit. q. 3. Minor patet prima parte. q. 12. art. 11. Ex his duabus rationibus D.S. infert ſecundam partem concluſionis probatam.

¶ Nota pro explicatione horum, quòd beatitudo, & vita mortalis non compatiuntur ſe non propter defectum potentiæ agentis, poteſt enim Deus ex parte ſui ita dare lumen gloriæ, quod eſt proxima diſpoſitio ad beatitudinem, in hac vita, ſicut poſt mortem. Similiter non repugnãt beatitudo, & mortalitas ex propria natura, & ratione, aliàs mortalis nunquam poſſet recipere beatitudinem eſſentialem, cuius oppoſitum apparuit in Chriſto. Repugnant ergo ratione effectuum. Effectus enim naturaliter mortalitatis ſunt multæ inordinationes, & defectus, de quibus factum eſt in probatione prima. Similiter mortalem vitam conſequitur modus intelligendi per conuerſionem ad phantaſmata, quæ omnia repugnant effectui beatitudinis, quæ dat omnem perfectionem, & conſiſtit in modo intelligendi ſine phantaſmatibus vnde patet, quòd ſi detur alicui mortali homini beatitudo, eſt miraculum, & quia datur, & quia res naturalis impeditur ab effectu naturaliter conſequente, ſic in Chriſto miraculosè cohibiti ſunt effectus mortalis naturæ, ſcilicet rebellio ſenſualitatis, & repugnantia contra rationem, & huiuſmodi. Similiter per miraculum fuit, quòd

Quare mortalitas repugnat beatitudini.

Digitized by

quòd potuit intelligere ſine conuerſione ad phantaſmata, vt patet tertia parte.q.11.ar.2.& alibi, vt tertio contra Genti. ca.47 Vnde ſemper fuit miraculum vſque ad mortem, quòd in Chriſto ſimul fuerunt beatitudo,& mortalitas propter repugnantiam effectuũ. Similiter fuit miraculum in Paulo tempore raptus, quam tamen viſionem Deus potuiſſet miraculosè continuaſſe, vide Scotum in 4.diſt.49.q.10.de hac materia. Patet ex his quòd D. S. in hoc articulo loquitur de lege communi,& curſu naturæ, ſecundum enim iſta non habetur beatitudo perfecta in hac vitâ mortali ratione dicta. Vide D.S. ſupra contra Genti. vbi plures pro hac concluſione adducit rationes atque auctoritates.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam partem concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd beati dicuntur aliqui in hac vita, vel propter ſpem beatitudinis adipiſcendæ in futura vita, ſecundùm illud Rom.8. Spe ſalui facti ſumus; vel propter aliquam participationem beatitudinis ſecundùm aliqualem ſummi boni fruitionem.

¶ Ad maiorem, Immaculati in via ſunt beati ſecundùm aliquã participationem veræ beatitudinis, vel propter ſpem. Non autem dicuntur beati vera beatitudine, immo genericè diſtinguitur beatitudo quæ eſt cognitio Dei in via, à beatitudine quæ eſt cognitio patriæ, ergo, &c. verum iuxta primam partem concluſionis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd participatio beatitudinis poteſt eſſe imperfecta dupliciter. Vno modo ex parte ipſius obiecti beatitudinis, quod quidem ſecũdùm ſui eſſentiam non videtur, & talis imperfectio tollit rationem veræ beatitudinis. Alio modo poteſt eſſe imperfecta ex parte ipſius participantis, qui quidem ad ipſum obiectum beatitudinis ſecundùm ſeipſum attingit, ſcilicet Deum, ſed imperfectè per reſpectum ad modum quo Deus ſeipſo fruitur, & talis imperfectio nõ tollit veram rationem beatitudinis, quia cum beatitudo ſit operatio quædam, vt ſupra dictum eſt. * vera ratio beatitudinis conſideratur ex obiecto, quod dat ſpeciem actui, non autem ex ſubiecto.

*q.3.ar.2.

¶ Maior diſtinguitur ſi intelligitur, quòd imperfecta participatio ex parte obiecti non adimat rationem beatitudinis negatur, quia videlicet non habetur obiectum beatificum in ſe clarè faciale, quia omnis cognitio quæ non eſt Dei per eſſentiam immediatè non eſt beatitudo, ſed alterius ſpeciei vel generis à vera beatitudine. Et eſt ratio, quia nulla talis eſt adeptio ſummi boni in ſe. Si autem intelligitur maior, quòd imperfecta participatio comparatiua ex parte ſubiecti non adimit rationem veræ beatitudinis conceditur, quia talis poteſt habere ſpeciẽ veræ beatitudinis, quia adeptio Dei in ſe, eſto non habeatur ex parte ſubiecti perfecto modo ſimpliciter, ſicut & vera charitas quæ eſt in via, licet non habeatur modo perfectiſſimo, ſpecies enim actionum, & operationum ſumitur ex obiecto non ſubiecto. Et quia viſio maior, & minor ex parte ſubiecti ſunt eiuſdem obiecti, ideo in eadem ſpecie. Ad probationem maioris dico, quòd probat ſecundum intellectum, & verum, quia vnus eſt beatior alio ex parte ſubiecti, non obiecti, vt patuit ſrt.2.

¶ Ad minorem dico, quòd in hac vita participant imperfectè ex parte obiecti, quia Deus obijcitur viatoribus vt obiectum non viſum in ſe, & ergo hic non ſolùm eſt imperfectio ex parte ſubiecti, ſed etiam obiecti, in patria autem obijcitur, & habetur ab omnibus in ſe clarè. Quare negatur conſequentia.

Deus viſus & non viſus diuerſa obiecta ſunt.

¶ Aduerte ex hac ſolutione, quia Deus viſus, & non viſus ſunt obiecta diuerſarum rationum, & ſpecificè diſtincta, & quòd in ratione obiecti Deus viſus in ſe diſtinguit à ſeipſo cognito abſq; clara viſione. Et per hoc ſequitur, quòd D.S. hic intendit, quòd cognitiones Dei clarè in ſe cogniti, & cogniti obumbratiè, vel per creaturas diſtinguuntur ſpecie, & ſunt diuerſarum rationum, & vna eſt verè beatifica, alia nullo modo, & concordat Scotus vbi ſtatim, cum dicit, licet idem ſit obiectum potentiæ, & natura eiuſdem in ſe, & abſolutè conſiderando, tamen obiectum illud ſic materialiter idem benè diſtinguitur ſecundùm diuerſos ſtatus, & diſpoſitiones potentiæ, vnde obiectum proprium vnius ſtatus, & alterius differunt plus quàm ſpecie, &c. hæc ille, & benè, patet autem quomodo pulchrè, & benè contradicit his quæ poſuit in primo. diſt. prima.q.4.vbi arguebat contra D.S. & aſſumpſit, quòd Deus viſus differat à ſeipſo non viſo ſolùm ſicut magis, & minus approximatum obiectum, hic autem dicit, quòd obiectum proprium vnius ſtatus, ſcilicet Deus viſus in ſe in patria, differt ab obiecto alterius ſtatus, ſcilicet à ſeipſo non clarè viſo, plus quàm ſpecie, vnde patet, quòd hic oſtendit ſe non falſum, ſed verum impugnaſſe ſicut & ſemper facit, quotienſcunq; ſolidè. D.S. doctrinæ ſe opponit.

Scotus ſeipſum arguit.

Ad tertium dicendum, quòd homines reputant in hac vita eſſe aliquam beatitudinem propter aliquam ſimilitudinem veræ beatitudinis, & ſic non ex toto in ſua æſtimatione deficiunt.

¶ Maior dicit notanter non totaliter, quia vt habet. D.S. in 4. diſt.49.q.1.ar.1.q.1.ad primum, multorum opinionem non eſt neceſſe veram eſſe ſimpliciter, ſed ſecundùm partem.

¶ Ad minorem dico, quòd non ponunt veram beatitudinem ſed aliquam ſimilitudinem, quia ſcilicet abundans in bonis temporalibus habet aliqualem ſufficientiam, quæ plena in beatitudine inuenitur. Quare negetur conſequentia. Vide de materia huius articuli D.S. in quarto, vbi iam quæſt 4.

Vtrum beatitudo habita poſſit ammitti.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudo poſſit ammitti, beatitudo enim eſt paſſio quædam, ſed omnis perfectio ineſt perfectibili ſecundùm modum ipſius; cum igitur homo ſecundùm naturam ſuam ſit mutabilis, videtur, quòd beatitudo ab homine mutabiliter participetur, & ita videtur, quòd homo beatitudinem poſſit ammittere.

M 1.q.44.ar.3.cor. Et di.8.q.3.ar.2.cor.ſ. Et 3. contra c. 61.& 62. Et opuſc.3.ca. 169.262.& 264. Et Io. 10. Lect.5. ca.5.

¶ 2 Præterea, beatitudo conſiſtit in actione intellectus qui ſubiacet voluntati, ſed voluntas ſe habet ad oppoſita, ergo videtur, quòd poſſit deſiſtere ab operatione, qua homo beatificatur, & ita homo deſinet eſſe beatus.

¶ 3 Præterea, principio reſpondet finis, ſed beatitudo habet principium, quia homo non ſemper fuit beatus, ergo videtur, quòd habeat finem.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Matth.25.de iuſtis, qui ibunt in vitã æternam, quæ vt dictum eſt * eſt beatitudo ſanctorum, quod autem eſt æternum non deficit, ergo beatitudo non poteſt amitti.

* art.2.huius q.

¶ Hic D.S. de conſeruatione beatitudinis habitæ quærit, an poſſit ammitti.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſi loquamur de beatitudine imperfecta qualis in hac vita poteſt haberi, ſic poteſt ammitti, & hoc patet in fœlicitate contemplatiua, quæ ammittitur vel per obliuionem, puta cum corrumpitur ſcientia ex aliqua ægritudine: vel per aliquas occupationes, quibus, totaliter abſtrahitur aliquis à contemplatione.

¶ D.S. iuxta diſtinctionem ſupra habitam de beatitudine perfecta, & imperfecta, dupliciter reſpondet. Primò ſecundùm imperfectam beatitudinem. Secundò quo ad perfectam, ibi. Si verò, &c. Primum facit tali concluſione reſpõdua. Si loquamur, &c. vt in principio litteræ. Hanc concluſionem primò probat, ſecundò ex dictis infert quoddam corollarium, ibi. Et quia, &c. Probatur autem per viam diuiſionis, quia tam cõtemplatiua, quàm actiua poteſt ammitti ergo, &c. conſequentia nota. Probat autem antecedens ſigillatim pro vtraque parte, ſecundam probat ibi. Patet etiam, &c. Primam partem antecedentis ſic, quia fœlicitas contẽplatiua poteſt ammitti vel per oblitionẽ, &c. Et ſecundùm D.S. 3. contra Genti. c.48. in octaua ratione. Cuilibet homini poſſibile eſt in hac vita accidere morbos, quibus totaliter ab operatione virtutis impeditur. Sicut freneſim, & alia huiuſmodi, in quibus impeditur vſus rationis. Quare beatitudo viæ eſt amiſſibilis etiam contemplatiua, quæ neceſſariò requirit vſum rationis. Conſequenter cum dicit,

¶ Patet etiam idem in fœlicitate actiua, voluntas enim hominis tranſmutari poteſt vt in vitium degeneret à virtute, in cuius actu principaliter conſiſtit fœlicitas: ſi autem virtus remaneat integra, exteriores tranſmutationes poſſunt quidem beatitudinem talem perturbare inquantum impediunt multas operationes virtutum, non tamen poſſunt eam totaliter auferre, quia adhuc remanet operatio virtutis, dum ipſas aduerſitates homo laudabiliter ſuſtinet.

¶ Subiungit ſecundam partem prædicti antecedentis, quam probat ſic. Fœlicitas actiua conſiſtit in actu virtutis, ſcilicet moralis quæ perficit voluntatem & appetitum, ſed voluntas hominis in hac vita tranſmutari poteſt de virtute in vitium.

¶ Notat autem D. S. quòd ſi voluntas non tranſmutetur modo dicto, & virtus permaneat, tunc quidem poteſt perturbari, ſed nõ totaliter tolli, quia & ipſas exteriores moleſtias laudabiliter ferre, eſt vitæ beatæ actiuæ.

¶ Et

Digitized by Google

¶ Et quia beatitudo huius vitæ ammitti potest, quod videtur esse contra rationem beatitudinis, ideo philoso-
* cap.10. phus dicit in 1. Ethicor. * aliquos esse in hac vita beatos non simpliciter, sed sicut homines quorum natura mutationi subiecta est.

¶ Infert ex dictis per modum corollarij conuenientiam cuiusdam dicti Aristo. in primo Ethicorum, quia conuenienter asseruit aliquos beatos in hac vita vt homines. Et ratio patet ex iam dictis, quia beatitudo vitæ huius ammitti potest, quod est contra rationẽ veræ beatitudinis, de cuius ratione secundùm communem animi conceptionem est stabilitas.

¶ Aduerte tamen, quòd ex ista philosophi auctoritate non soluitur quin homo ad veram, & perfectam fœlicitatem peruenire possit; licet in hac vita beatitudo secundùm perfectam rationem hominibus non possit adesse. Vide D.S. vbi supra statim post octauam rationem.

¶ Si verò loquamur de beatitudine perfecta quæ exspectatur post hanc vitam sciendum, quòd Origenes * po-
* Lib. peth. ca. 5. & li 2. cap. 3. * Alias Philosophorũ. suit (quorũdam Platonicorum * errorem sequẽs,) quòd post vltimam beatitudinem homo potest fieri miser.

¶ Hic consequenter. D. S. respondet quæsito vt intelligitur de beatitudine perfecta. Et circa hoc primò recitat quẽdam errorem. Secundò eum reprobat, & oppositum probat, per quod patet responsio, ibi. Sed hoc, &c. Recitat ergo errorem Origenis sequentis Platonicos. Qui dicebant beatitudinem post hanc vitã amissibilem. Et de illo errore dicit. D. S. 3. contra Genti. c. 62. quòd Platonici dicebant animas separatas postquam fœlicitatem vltimam adeptæ fuissent, iterum ad corpora incipere velle redire; & finita fœlicitate illius vitæ, iterũ miserijs huius vitæ inuolui. Et Origenes dixit animas, & Angelos post beatitudinem, iterum posse ad miseriam deuenire, vnde solet dici, quòd Origenes ex vna parte, Dei misericordiam nimis extendebat, & ex alia parte eam nimis coarctabat. Vide D.S. in quarto distin. 46. q. 2. arti. 3. quæst prima. Deinde cum dicit.

¶ Sed hoc manifestè apparet esse falsum dupliciter. Primò quidem ex ipsa communi ratione beatitudinis, cum enim ipsa beatitudo sit perfectum bonum, & sufficiẽs, oportet quòd desiderium hominis quietet, & omne malum excludat; naturaliter autem homo desiderat retinere bonum, quod habet, & quòd eius retinendi securitatem obtineat, alioquin necesse est, quòd timore amittendi vel dolore de certitudine amissionis affligatur. Requiritur igitur ad veram beatitudinem, quòd homo certam habeat opinionem, bonum quod habet nũquam se ammissurum, quę quidem opinio si vera sit, consequens est, quòd beatitudinem nunquam amittet, si autem falsa sit, hoc ipsum est quoddam malum falsam
* Arist. cap. 2. & 3. opinionem habere, nam falsum est malum intellectus, sicut verum est bonum ipsius, vt dicitur in 6. Ethico. * Nõ igitur iã verè erit beatus, si aliquod malũ ei ineſt.

¶ Reprobat prædictum errorem ex cuius deductione habetur conclusio opposita responsiua secunda, scilicet quòd beatitudo perfecta quæ exspectatur post hanc vitam est inamissibilis. Quam probat, & sic errorem reprobat duplici via. Secundam ponit ibi. Secundò idem, &c. Ex prima arguitur sic, scilicet ex communi ratione beatitudinis. Oportet, quòd beatitudo desiderium hominis quietet, & omne malum excludat; sed naturaliter homo desiderat retinere bonum, quod habet, & quòd eius retinendi securitatem habeat, ergo requiritur ad veram beatitudinem, quòd homo habeat certam, id est indubiam ęstimationẽ, & opinionem, bonum, quod habet nunquam se amissurum, subsumitur, quæ quidem opinio si est vera, ergo beatitudinem nunquam amittet, si autem falsa, hoc est quoddam malum, sed iam dictum est, quia excludit omne malum, & sic non esset beatus, cuius oppositum ponimus, &c. Omnia probãtur clarè in littera. Et stat summa huius rationis in hoc breuiter, quia beatitudo debet quietare desiderium hominis verè beati, & excludere omne malum, ergo beatitudo est inamissibilis. Antecedens patet, tenet consequentia, quia ad hoc, quòd desiderium hominis quietetur, oportet habere æstimationem indubiam, quia bonum habitum sit semper habiturus. Si enim putaret se amissurũ non esset quietatus. Si ergo hæc æstimatio est vera sequitur, quòd non amittet, si autem est falsa, & amittet bonum habitum, ergo in beato est aliquod malum, quia falsa æstimatio est malum intellectus, sicut verum est bonum eius. Sed hoc est contra secundam partem antecedentis, quia beatitudo excludit omne malum, &c. Vide vbi iam contra Genti. in tertia ratione. Deinde ibi.

¶ Secundò idem apparet si consideretur ratio beati-
* 3. art. 8. tudinis in speciali, ostensum est * enim supra, quòd perfecta beatitudo hominis in uisione Diuinę essentiæ consistit, est autem impossibile, quòd aliquis videns Diuinam essentiam uelit eam non uidere, quia omne bonum habitum quo aliquis carere uult, aut est insufficiens, & quæritur aliquid sufficientius loco eius, aut habet aliquod incommodum annexum, propter quod in fastidium venit, uisio autem Diuinæ essentiæ replet animam omnibus bonis, cum coniungat fonti totius bonitatis, unde dicitur in psalmos. Satiabor cum apparuerit gloria tua, &. Sapien. 5. dicitur. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet cum contemplatione sapientiæ; similiter etiam non habet aliquod incommodum adiunctum, quia de contemplatione sapientiæ dicitur. Sapien. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuictus eius, sic ergo patet, quòd propria uoluntate beatus non potest beatitudinem deserere.

¶ Probat ex alia via, scilicet ratione beatitudinis in speciali prędictam conclusionem reprobando prædictum errorem. Et arguitur sic. Perfecta beatitudo hominis in visione Diuinæ essentiæ cõsistit, sed impossibile est amittere visionem Diuinæ essentiæ, igitur, &c. Maior nota ex dictis q. 3. art. 8. Minor subintellecta, probatur, quia vel amitteretur ex hoc, quòd videns non vellet videre, aut amitteretur Deo subtrahente, aut aliquo alio agente, sed nullum horum est possibile, ergo &c. Maior ista patet ex sufficienti diuisione. Minor quo ad tres partes suas deducitur in littera, secũda pars ibi. Similiter etiam, &c. tertia ibi. Similiter etiam nec, &c. Pro prima arguitur sic, omne bonum quo quis vult carere aut est insufficiens, & quæritur. &c. vt in littera, sed visio Diuina non est insufficiens, nec habet aliquod incommodum annexum propter quod in fastidium venit, ergo beatus non potest propria voluntate deserere. Maior nota, minor declaratur, quia visio ista replet animam omnibus bonis, quod probatur clarè in littera. Vide, & sextam rationem D.S. supra contra Genti. Patet ex his, quòd necessitas videndi Deum non prouenit ex sola infinitate obiecti, sed ex perfecta coniunctione ad tale obiectum conuenientissimum, & beatifica tantum per claram visionem, per quam necessariò iudicat illud obiectum omnibus pensatis esse pro tunc super omnia diligendum, & eius visionem nullo modo esse dimittendam. Vnde necessitas videndi Deum.

¶ Nota hic primò, quòd quantum apparet, Capreolus in primo dist. 1. q. 3. in solutionibus contra quartam conclusionem ad argumenta Adæ. Intelligit hanc cõclusionem, quòd beatus non potest velle carere illa visione per se loquendo, & pro hora pro qua videt. Sed tamen videtur admittere, quòd clarè videns Deum potest cum illa visione habere volitionem carendi ea post horam vt videlicet obediret Diuinæ voluntati. Et sic per accidens posset velle carere voluntate vt est ratio non vt natura. Sed Alphõsus Hispalensis in primo distin. 1. q. 6. ar. 3. & quarto, plus tribuit huic parti minoris, quia videlicet de nulla potentia, & in nullo casu potest videns beatificè velle non videre, nec etiam, quia Deus velit eum non videre, vnde dicit sic. Quando dicitur, quòd stantibus charitate, & clara visione Dei, Deus potest reuelare mihi, quod vult me nõ velle ipsum, hoc dupliciter pt intelligi, vno modo qa vult me per propriam virtutem, & efficaciam voluntatis me non velle ipsum. Sic quòd liberè, & voluntariè resiliam à dilectione ipsius Dei clarè visi. Alio modo, quòd per suam potentiam infinitam vult suspendere vel annihilare actum volitionis meæ stantibus præmissis. Primò Deus non potest mihi reuelare quòd vult me non velle ipsum. Ratio est, quia Deus vt suppono pro nunc non potest reuelare falsum. Et simpliciter est impossibile, & contradictionem implicat, quòd Deus velit me nõ velle ipsum modo prædicto sic, quia Deum non velle clarè visum est eius amorẽ liberè contemnere. Et qui sic contemnit amorẽ summi boni mortaliter peccat, quia incurrit æternam miseriam, vt patet per Anscl. Monologion. c. 71. Et per consequens si Deus vellet me sic non velle ipsum, Deus vellet me peccare, sic esset auctor, & causa peccatorum, & sic esset homine deterior, quæ inconuenientissima sunt Catholicis, immo non Catholicis absurda. Secundo modo concedo, quòd potest Deus reuelare mihi, quòd vult me non velle ipsum, quia de potentia sua absoluta potest facere, quòd creatura rationalis videat ipsum intuitiuè, & nullum actum dilectionis vel delectationis habeat circa eum. Et post ad argumenta Adæ. Et si bene attenderent isti qui se fundant in talibus intricationibus inutilibus, & periculosis. Istæ duæ propositiones multum differunt Deus vult creaturam nunc videntem Deum carere fruitione beatifica, igitur Deus vult creaturẽ nunc videntẽ Deũ velle carere fruitione beatifica, quia prima est possibilis, & secunda simpliciter est impossibilis, quia ad ipsam sequitur, quòd Deus possit velle creaturam peccare, quod est impossibile, hæc ille in forma. Vide, & alia ad argumenta Adæ, quæ valent ad propositum. Et sicut ipse dicit de fruitione, quòd non potest per quãcunque potentiam velle non frui. Ita dico de visione, quia Deus quidem potest facere videntem Capreolus. Alphonsus Hisp. Beatus non potest velle carere beatitudine.

ipsum

ipſum non videre,& poteſt velle,quòd non videat,ſed non poteſt facere,quòd velit non videre. Vnde prima pars minoris vera eſt, & eſt impoſſibile vt videns velit non videre p quācunq; potētiam.

Scotus. ¶ Nota autem, quòd Scotus hanc partem multipliciter impugnat in primo dist. 1.q.4.volens, quòd voluntas videntis Deū non neceſſariò velit videre quo ad exercitium actus, ſic videlicet,quòd neceſſariò velit,non ſolùm vt velle diſtinguitur contra nolle, ſed etiam vt diſtinguitur contra non velle. Argumenta autem eius vide ſoluta apud Capreolum,vbi iam.Deficit enim primò, quia dicit Deum viſum & non viſum ſolùm differre ſecundùm magis, & minus approximatum, & non eſt obiectum diuerſarum rationum Quod quidem argumentum ipſemet oſtendit falſum, vt patuit ad ſecundum præcedentis articuli.Nec eſt verum,quòd neceſſitas naturalis repugnet volūtati reſpectu primi ſui obiecti. Vnde ſicut beatitudo ſecūdùm communem rationem mouet quo ad ſpecificationem neceſſariò, ſic Deus clarè viſus neceſſariò mouet cū hoc quo ad exercitium. Non quidem propter indubitatem ſolū, quia ſcilicet indubiè ſcitur eſſe ſummum bonum, ſed etiam quia clarè videtur,& euidenter tali cognitione, quæ eſt ſummum bonū creatum, quod non poteſt iudicare recto iudicio eſſe dimittendū. Nec eſt inconueniens, quòd voluntas amittat libertatem contradictionis quo ad ſpecificationem vel exercitium quo ad aliquod obiectum pro aliquo ſtatu, ſicut & voluntas beati non poteſt ſe habere ad bonum,& malum, licet libertas à coactione à voluntate nunquam tollatur, nec totalem libertatem contradictionis reſpectu omnium amittat. Nec eſt verum, quòd vna potentia non poſſit habere duos modos operandi,quia & intellectus aliqua ſimpliciter apprehendit,& diſcurrit.Sic voluntas in aliqua poteſt ferri neceſſariò,& in aliqua liberè. Ex his deprehendes nullitatem argumentorum Scoti, &c.Deinde ibi.

¶ Similiter etiam non poteſt eam perdere Deo ſubtrahente, quia cum ſubtractio beatitudinis ſit quædam pœna, non poteſt talis ſubtractio à Deo iuſto iudice prouenire niſi pro aliqua culpa in quam cadere non poteſt qui Dei eſſentiam videt, cum ad hanc viſionem ex neceſſitate ſequatur rectitudo voluntatis,vt ſupra oſtenſum eſt. *

*q.4 art.4.

¶ Subiungit, & declarat ſecundam partem minoris pro minore, ſcilicet, quòd beatus non poteſt amittere viſionem Dei Deo ſubtrahente, quia talis ſubtractio non poteſt prouenire à iuſto iudice niſi propter culpam, ſed iſta non poteſt cadere in videntem Diuinam eſſentiam, igitur, &c. Maior probatur,quia talis ſubtractio eſt pœna quæ non infertur niſi propter culpam. Minor probatur,quia ad hanc viſionem ſequitur rectitudo voluntatis neceſſariò, ergo nullum poteſt eſſe peccatum. Tenet conſequentia,quia peccatum obliquitas eſt voluntatis. Antecedens patuit.quæſtio.4.artic.4.

De' poteſt beatitudinem tollere. ¶ Nota autem, quòd hæc ratio innititur ordini nunc ſtatuto,& procedit,ergo de potentia Dei ordinata.Sed non videtur implicare, quin de potentia abſoluta poſſit Deus beatitudinem tollere. Ex hoc tangit D.S.in quarto,diſt.46.q.1.ar.2.quæſt.2. in cor.& ad tertium.Vbi dicit,damnare Petrū cui (ex beneficio gratiæ ſibi collate ſalus debetur) eſſet contrarium iuſtitiæ. Vnde hoc Deus non poteſt,loquendo de potentia Dei ordinata, hæc ille.Licet vt dictū eſt ex Alphonſo,quòd non poſſit facere,quòd beatus velit carere, debetur enim beatitudo alicui præſertim ex Dei ordinatione quę abſolutè alia poſſet eſſe.Tunc ibi.

¶ Similiter etiam nec aliquod aliud agens poteſt eā ſubtrahere, quia mens Deo coniuncta ſuper omnia alia eleuatur, & ſic ab huiuſmodi coniunctione nullū aliud agens poteſt ipſam excludere, vnde inconueniens videtur,quòd per quaſdam alternationes temporum tranſeat homo de beatitudine ad miſeriam,& ècōuerſo;quia huiuſmodi temporales alternationes eſſe non poſſunt niſi circa ea quæ ſubiacent tempori,& motui.

¶ Subnectit tertiam partem dictæ minoris, ſcilicet quòd viſio non prius videnti beatificè auferri ab aliquo alio, qa mens Deo coniuncta ſuper omnia alia eleuatur,ergo ab huiuſmodi coniunctione nullum agens poteſt ipſum excludere.Ex illis duabus reprobationibus D.S infert per modum corollarij inconuenientiam erroris Platonis,& adiungit rationem, quia videlicet homo in beatitudine eſt ſupra tempus,& in participatione æternitatis, ergo nō ſubiacet tranſmutationibus, & alternationibus, & patet littera. Vide D.S.3.contra Genti. c.42.in prima,& vltima rationibus. Ex his omnibus ſequitur concluſio reſponſiua, quòd beatitudo perfecta poſt hanc vitam eſt inamiſſibilis.

ARGVMENTVM in contrarium continet auctoritatē confirmantem concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd beatitudo eſt perfectio conſumata quæ omnem defectum excludit à beatō, & ideo abſque mutabilitate aduenit eam habenti faciente hoc virtute Diuina, quæ hominem ſubleuat in participationem æternitatis tranſcendentis omnem mutationem.

¶ Ad maiorem, beatitudo eſt perfecta hominis conſummata; quæ ipſum facit immutabilem, vltra. Sed omnis perfectio ineſt perfectibili ſecundùm modum ipſius,verum ſecundùm eſſe,ita ſecundùm modum,& diſpoſitionem recipientis menſuratur eſſe,& modus eſſendi recepti. Tamē receptum trahit recipiens ad rationem ſuam,ſicut aqua trahitur a ſua naturali diſpoſitione ad hoc, quòd ſit calida, & facit actum caloris; ſic etiam gratia ineſt quo ad eſſe ſecundùm modum liberi arbitrij. Tamen trahit ipſum ad rationem ſuæ immutabilitatis. De hoc in de Verita.Mate.24.q. 8.ad ſextum.Ad illam. Cum igitur, &c.verum, &c.ſed negetur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd voluntas ad oppoſita ſe habet in his quæ ad finem ordinantur, ſed ad vltimum finem naturali neceſſitate ordinatur, quod patet ex hoc, quòd homo non poteſt non velle eſſe beatus.

¶ Ad maiorem, actus beatificus ſubiacet voluntati, quia eam liberè elicit, vt liberè diſtinguit contra coactionem, non tamen vt diſtinguitur contra neceſſitatem naturalis inclinationis. Vnde reſpectu beatitudinis præſentis eſt libera voluntas, ſed non liberum arbitrium,quia non indifferentia contradictionis,licet libertas à coactione. Vide D.S.in de Verita. Mate.24.q.prima.ad vigeſimum. Committitur autem ſophiſma conſequentis apud Scotū cum arguit ex auctorita.beati Auguſtini, nihil magis eſt in poteſtate voluntatis quàm velle, ergo hoc velle, quamuis antecedens intelligatur de libertate à coactione, ſed non ſemper à naturali inclinatione. Scotus.

¶ Secundo dico ad maiorem extra litteram. Qui ſubiacet voluntati non vt liberum arbitrium,ſed vt natura, loquendo de actu intellectus beatifico.

¶ Ad minorem,voluntas ſe habet ad oppoſita vt liar.vt eſt circa ea quæ ſunt ad finem, ſed non vt voluntas eſt natura, & circa vltimū finem,ita p in via non poteſt nolle eſſe beata, & in patria non poteſt non velle videre Deū,quia in hoc eſt vltimus finis. Stat enim ſimul libertas arbitrij,quo ad dicere actū, & neceſſitas,& naturalitas,quo ad aliqua obiecta ſecundùm ſpecificationem.

¶ Ad tertium dicendum,quòd beatitudo habet principium ex conditione participantis, ſed caret fine propter conditionem boni,cuius participatio facit beatum, vnde ab alio eſt initium beatitudinis,& ab alio eſt,quòd caret fine.

¶ Ad maiorem,patuit ſupra.q.prima.arti. 8.quia non intelligitur de principio durationis,& fine. Vel ſi ita accipiatur, dicitur ad eam poſt.D.S.hic,finis correſpondet principio, ſi ſecundùm idem attendatur,ſic non eſt in propoſito, quia habet beatitudo principium ex conditione beati qui eſt temporalis, & accepit beatitudinem participando ab alio, ſed non habet finem propter hoc, p ex ſummo bono trahitur in participationem æternitatis. Sic anima rationalis habet initium eo quòd eſt ex nihilo ſecundùm voluntatem Dei; ſed quia à Deo eſt creata immaterialis, & per ſe ſubſiſtens,ideo eſt perpetua.

Vtrum homo per ſua naturalia poſſit acquirere beatitudinem.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd homo per ſua naturalia poſsit beatitudinem conſequi, natura enim non deficit in neceſſarijs, ſed nihil eſt homini tam neceſſariū quàm id quod per finē vltimū conſequitur,ergo hoc naturæ humanæ nō deeſt, poteſt igitur homo per ſua naturalia beatitudinem conſequi.

N Infra q.62. arti.1.2.Et 1.q. 12.art. 4. & q. 9. cor.& q.94. art.1. Et 4. diſt.43.q.2. art.6. Et 3. contr. c.52. 140 157. & 159.prin.Et Ro.1.lec.6.

¶ 2 Præterea,homo cum ſit nobilior irrationalibus creaturis videtur eſſe ſufficientior, ſed irrationales creaturæ per ſua naturalia poſſunt conſequi ſuos fines, ergo multo magis homo per ſua naturalia poteſt beatitudinem conſequi.

¶ 3 Præterea,beatitudo eſt operatio perfecta ſecundùm philoſophū: * eiuſdem autem eſt incipere rem, & perficere ipſam, cum igitur operatio imperfecta,quæ eſt quaſi principium in operationibus humanis, ſubdatur naturali hominis poteſtati qua ſuorū actuū eſt domin', videtur, p per naturalē potentiam poſsit pertingere ad operationem perfectam quæ eſt beatitudo.

* Li.1. Eth. cap.7.

¶ Sed

Digitized by Google

¶ Sed contra homo eſt principium naturaliter actuũ ſuorum per intellectum, & voluntatem, ſed vltima beatitudo ſanctis præparata excedit intellectum, & voluntatem, dicit enim Apoſtolus 1. Ad Corinth. 2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quæ præparauit Deus diligẽtibus ſe. ergo homo per ſua naturalia non poteſt beatitudinem conſequi.

¶ Poſtquàm oſtenſum eſt quomodo acquiratur beatitudo, & q̃ acquiſita ſemper tenetur. hic oſtenditur per quid acquiratur. Et circa hoc duo. Primò oſtendit ea quæ ſunt inſufficientia ad eam acquirendam. Secundo oſtendit, quæ ſufficienter requirantur, in artic. 7. Quantum ad primum duo facit. Primò oſtendit inſufficientiam naturalium ipſius conſequentis beatitudinem. Secundò oſtẽdit inſufficientiam cuiuslibet actionis cuiuslibet creaturæ. ar. 6.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd beatitudo imperfecta quæ in hac vita haberi poteſt, poteſt ab homine acquiri per ſua naturalia eo modo, quo & virtus in cuius operatione conſiſtit, de quo infra dicetur. * ——— *q.61.

¶ D.S. iterum ſecundum prædictam diſtinctionem reſpondet diſtinctè duplici concluſione, ſecundã deducit ibi. Sed beatitudo &c. Prima eſt, beatitudo imperfecta, quæ in hac vita haberi poteſt, ab homine acquiri poteſt per ſua naturalia. Probatur ſub breuibus, virtus poteſt acquiri per naturalia hominis, igitur & beatitudo viæ imperfecta. Tenet conſequentia, quia beatitudo viæ imperfecta cõſiſtit in operatione virtutis humanæ acquiſibilis naturaliter. Antecedens patebit infra q. 63. & ipſum probat ad longum D.S. in de virtutibus in commu. q. 8. vbi oſtendit homini connata principia actiua, & paſſiua virtutis tã intellectualis, quàm moralis, in quarum virtutum exercitio conſiſtit beatitudo vitæ naturalis, & philoſophica. Id autem quod eſt cauſa actiua ſufficiens principij, eſt cauſa actiua eius, quod eſt ex principio. Quare beatitudo naturalis eſt a naturalibus principijs hominis, ſicut a cauſa effectiua. Conſequenter ibi.

¶ Sed beatitudo hominis perfecta, ſicut ſupra dictũ eſt * conſiſtit in viſione Diuinæ eſſentiæ, videre autem Deum per eſſentiam eſt ſupra naturam non ſolùm hominis, ſed omnis creaturæ, vt in primo oſtenſum eſt * naturalis enim cognitio cuiuslibet creaturæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ eius, ſicut de intelligentia dicitur in li. de cauſis, quòd cognoſcit ea quæ ſunt ſupra ſe, & ea quæ ſunt infra ſe ſecundum modum ſubſtantiæ ſuæ, omnis autem cognitio, quæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ creatæ, deficit a viſione Diuinæ eſſentiæ, quæ in infinitum excedit omnem ſubſtantiam creatam, vnde nec homo, nec aliqua creatura poteſt conſequi beatitudinẽ vltimam per ſua naturalia. ——— *q.3.ar.8. *q.12.ar.4.

¶ Reſpondet alia concluſione tali. Beatitudo hominis perfecta non poteſt ab homine, nec ab aliqua creatura per naturalia acquiri. Probatur beatitudo hominis perfecta conſiſtit in viſione diuinæ eſſentiæ, ſed videre Deum per eſſentiam eſt ſupra naturã non ſolùm hominis, ſed etiam omnis creaturæ, igitur &c. Maior patuit q. 3. ar. 8. Minor patet 1. par. q. 12. artic. quarto. Et reſumitur hic breuiter probatio, quia naturalis cognitio cuiuslibet creaturæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ ſuæ, ſed omnis cognitio, quæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ creatæ, deficit a viſione diuinæ eſſentiæ. ergo minor vera. Maior iſta oſtenditur per auctoritatem libri de cauſis, & de intelligentijs. Minor probatur, quia diuina eſſentia excedit in infinitum omnem ſubſtantiam creatam, & modum eius.

¶ Nota quòd fundamentum iſtius rationis pro ſecunda parte in hoc eſt, quia modus cognoſcendi ſequitur modum eſſendi, & iſte ſequitur naturam rei. Quare, ſi natura exiſtit in materia, oportet quòd modus cognoſcendi ſit per conuerſionem ad phantaſmata. Si autem eſt natura intellectualis a materia ſeparata, habet tamen eſſe in eſſentia receptum, tunc ſibi eſt connaturale intelligere rem immaterialem habentem eſſe in eſſentia receptũ. Quare ſequitur, ſi modus eſſendi cognoſcentis eſt inferior, quàm modus cogniti (inferior genericè) quòd cognoſcens non poteſt naturaliter cognoſcere cognoſcibile excedens in modo eſſendi generico. Cognitio enim naturalis proportionatur modo cognoſcentis. Et quia Deus habet modum cognoſcendi genericè & in infinitum diſtinctum a modo eſſendi cuiuslibet naturæ creatæ, ſequitur quòd nulla eum naturaliter cognoſcit quidditatiuè, & perfectè. Et hæc intendit D.S. in iſta ratione.

¶ Et nota verba eius in maiori cum dicit, quia naturalis cognitio cuiuslibet creaturæ eſt ſecundum modum ſubſtantiæ ſuæ. Per hoc enim patet, quàm imperfectè Scotus ſe extenderit ſuper doctrinam D.S. qui in quarto diſt. 49. q. 11. nititur reprehendere D.S. pri. par. vbi ſtatim cum dicit, quòd oporteat obiectum eſſe proportionatum cognoſcenti, aliàs non poteſt ipſum cognoſcere. Intelligit enim D.S. quòd oporteat eſſe proportionatum, ita quòd obiectum non excedat modum cognoſcentis in modo eſſendi generico, ſi debeat naturaliter cognoſci perfectè, etiam ex proprijs viribus cognoſcẽtis, & hoc hic expreſſit clare. Vnde Scotus vanè arguit cum dicit, quòd ex hoc ſequeretur, quòd nec beatus videret, quia non æquiparatur Deo in modo eſſendi. Conſtat enim quòd hæc cõſequentia vana eſt, quia D.S. loquitur naturaliter, ita quòd natura deficiens a modo eſſendi in genere non cognoſcit excedens obiectum naturaliter, & perfectè. Sed per hoc non tollitur quin ex gratia adiutus poſſit videre, patet etiam ex his defectus aliarum rationum ſuarum, quia D.S. intelligit, quòd deficiens a modo eſſendi non intelligit naturaliter excedens, licèt econtra, quod ipſe non intellexit. Intelligit etiam D.S. vt dictum eſt de exceſſu intelligibilis in modo eſſendi genericè, ſicut angeli excedunt hominem, & Deus vtrunque, Angelus autem non excedit Angelum in modo eſſendi generico, ſed ſolùm ſpecifico, vt patuit ſupra q. 1. Scotus.

¶ Nota etiam propter Durandum, quòd licet etiam beatus cum lumine gloriæ non adæquatur Deo, quin ab ipſo diſtet in infinitũ in eſſendo; tamen per ipſum conungitur Deo ſicut obiecto, ita quòd lumen gloriæ facit ne exceſſus infinitus impediat apprehenſionem, & coniunctionem ad ipſum obiectum excedens, & hoc vide in D.S. Tertio contra Genti. c. 54. Nec eſt verum, quòd lumen gloriæ poſſit eſſe connaturale cuicunque creato intellectui, vt D.S. ibidem oſtendit, & Capreolus defendit in 2. diſtin. 22. in ſolutionibus. Vide de iſta materia huius articuli D.S. ibidem c. 52. Et in quarto diſt. 49. quæſt. 2. ar. 6. per totum. Patet ex his, quia aduerſarij doctrinę Sanc. Doctoris, vel ipſum non intellexerunt, vel ab eo prius ſoluta adducunt. Ad Durandum. Capreolus. Aduerſarij D.S. ipſum non intelligunt, vel ſoluta adducunt.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda concluſione, quia ſi homo naturaliter poſſet conſequi beatitudinem, hoc eſſet per actus ſuos, quorum eſt principium per intellectum, & voluntatem, ſed beatitudo excedit actus naturaliter procedentes ab intellectu, & voluntate, vt patet auctoritate Apoſtoli.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut natura nõ defecit homini in neceſſarijs, quamuis non dederit ſibi arma, & tegumenta ſicut alijs animalibus, quia dedit ei rationem, & manus quibus poſſit hęc ſibi acquirere, ita nec defecit homini in neceſſarijs quamuis non daret ſibi aliquod principium quo poſſet beatitudinem conſequi; hoc enim erat impoſſibile, ſed dedit ei liberum arbitrium quo poſſit cõuerti ad Deum, qui eum faceret beatum, quę enim per amicos poſſumus per nos aliqualiter poſſumus, vt dicitur in 3. Ethi. * ——— * Cap. 3.

¶ Ad maiorem dupliciter, primò, natura non deficit in neceſſarijs naturalibus. Secundò non deficit in huiuſmodi neceſſarijs naturalibus, quia contulit principia actiua, & paſſiua ſufficientia pro acquirendis huiuſmodi neceſſarijs. Sed negatur, quòd natura non deficiat in neceſſarijs ſupernaturalibus, ad hunc ſenſum, quòd contulerit principia actiua productiua ſupernaturaliũ, ſed non deficit in neceſſarijs ſupernaturalibus, quia dedit principium diſpoſitiuum, & quo poſſet ſe conuertere ad principium actiuum ſupernaturalium. Vnde poteſt tertiò dici ad maiorem, quòd natura non deficit in neceſſarijs, eo modo quo poſſibile eſt neceſſaria conferri a natura, ſcilicet neceſſaria naturalia in ſuis principijs non in ſeipſis. Nõ autem poteſt natura dare principium effectiuũ ſupernaturalium, aut in via, aut in patria habendorum. Vide D.S. in de virtutibus in communi. q. 10. ar. 2. ad 13. Quia in homine reſpectu ſupernaturalium eſt potentia obedientialis, & receptiua, ſed non actiua, vel paſſiua naturalis. Minor conceditur, ſed dico, quòd vltimus finis ſimpliciter eſt ſupernaturalis, ad quem natura non potuit conferre principia actiua. Quare negatur cõſequẽtia. Natura nõ deficit In neceſſarijs.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd nobilioris conditionis eſt natura, quæ poteſt conſequi perfectum bonũ, licèt indigeat exteriori auxilio ad hoc conſequendum, quàm natura, quę non poteſt conſequi perfectum bonum, ſed conſequitur quoddam bonum imperfectum, licèt ad conſecutionem eius non indigeat exteriori auxilio, vt Philoſophus dicit in ſecundo de cœlo, * ſicut melius eſt diſpoſitus ad ſanitatem, qui poteſt conſequi perfectam ſanitatem: licèt hoc ſit per auxilium medicinę, quàm qui ſolùm poteſt conſequi quandam imperfectam ſanitatem ſine medicinę auxilio, & ideo creatura rationalis, quę poteſt conſequi perfectum beatitudinis bonum indigens ad hoc diuino auxilio eſt perfectior, quàm creatura irrationalis, quę huiuſmodi boni non eſt capax, ſed quoddam bonum imperfectum conſequitur virtute ſuę naturę. ——— * A tex. 60. vſq; ad 66.

¶ Maior

Digitized by

¶ Maior conceditur, tum quia poteſt conſequi perfectionem naturalem, ſicut & alia, & cum hoc poteſt conſequi perfectionem ſupernaturalem, licet auxilio ſupernaturali adiutus. Minor vera, conſequitur fines ſuos per naturalia ſua, ſed fines imperfectos, ſed homo cõſequitur finem naturalem perfectiorem. Et cum hoc conſequitur finem ſupernaturalem modo dicto: ergo &c. Negatur conſequentia de beatitudine ſupernaturali, ſed bene ſequitur, quòd poteſt conſequi proprijs viribus perfectionem naturalem, ſed non ergo beatitudinem ſupernaturalem, nec ſequitur, quòd ſit imperfectior, vt oſtendit D. S. in ſolutione. Vide ſi placet Scotum in 4. di. 49. q. 11. in ſolutionibus.

Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quãdo imperfectum, & perfectum ſunt eiuſdem ſpeciei ab eadem virtute cauſari poſſunt, non autem hoc eſt neceſſe ſi ſunt alterius ſpeciei; non enim quicquid poteſt cauſare diſpoſitionem materiæ poteſt vltimam perfectionem conferre; imperfecta autem operatio, quæ ſubiacet naturali hominis poteſtati non eſt eiuſdem ſpeciei cum operatione illa perfecta, quæ eſt hominis beatitudo, cum operationis ſpecies dependeat ex obiecto, vnde ratio non ſequitur.

¶ Maior vera, eſt perfecta, ſed alterius ſpeciei a quacunque operatione poſſibili in via, etiam ab intellectione Dei in via, quia vt patuit ar. 3. ad ſecundum, habet aliud obiectum a contemplatione, vel cognitione viatica. Minor eſt falſa Fallit enim vbi inceptio, & perfectio ſunt diuerſarum rationum. Conſtat enim quòd homo generans incipit diſpoſitionem pro inceptione animæ rationalis, & tamen non perficit; quia perfectio eſt per creationem ex nihilo, inceptio autem (ſi tamen debeat dici inceptio animæ rationalis cum non ſit inchoata in materia) eſt per diſpoſitionem corporalem materiæ; patet & in artificialibus, quòd non omnis, qui diſponit materiam introducere poteſt formam. Vltra. Cum igitur &c. Conceditur quòd operatio imperfecta ſubditur naturali poteſtati hominis, ſed eſt alterius rationis ab operatione perfecta ſupernaturali. Quare negatur conſequentia.

Vtrum homo conſequatur beatitudinem per alicuius ſuperioris creaturæ actionem.

D AD ſextum ſic proceditur. Videtur quòd homo poſſit fieri beatus per actionem alicuius ſuperioris creaturæ, ſcilicet angeli; cum enim duplex ordo inueniatur in rebus, vnus partium vniuerſi adinuicem, alius totius vniuerſi ad bonum, quod eſt extra vniuerſum; primus ordo ordinatur ad ſecundum ſicut ad finem, vt dicitur in 12. Metaph.* ſicut ordo partium exercitus ad inuicem eſt propter ordinem totius exercitus ad ducẽ, ſed ordo partium vniuerſi ad inuicem attenditur ſecundum quòd ſuperiores creaturæ agunt in inferiores, vt in primo dictum eſt, * beatitudo autem conſiſtit in ordine hominis ad bonum, quod eſt extra vniuerſum, quod eſt Deus: ergo per actionem ſuperioris creaturæ, ſcilicet angeli in hominem homo beatus efficitur.

Ariſto. * text. 52. & 53.

* 1. part. q. 21. articu. 1. ad 3.

¶ 2 Præterea. Quod eſt in potentia tale, poteſt reduci in actum per id, quod eſt actu tale, ſicut quod eſt potentia calidum fit actu calidum per id, quod eſt actu calidum, ſed homo eſt in potentia beatus; ergo poteſt fieri actu beatus per angelum, qui eſt actu beatus.

¶ 3 Præterea. Beatitudo cõſiſtit in operatione intellectus, vt ſupra dictum eſt, * ſed angelus poteſt illumina re intellectum hominis, vt in primo habitum eſt*: ergo angelus poteſt facere hominem beatum.

* q. 3. art. 6. * q. 111. ar. 1.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in Pſ. Gratiam & gloriam dabit dominus.

¶ Hic D. S. oſtendit, quòd homo, nec per auxilium alicuius creaturæ ſuperioris ipſo poteſt conſequi beatitudinem. ſ. angeli.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd cum omnis creatura naturæ legibus ſit ſubiecta, vtpote habens limitatam virtutem, & actionem; illud quod excedit naturam creatã non poteſt fieri virtute alicuius creaturę, & ideo ſi quid fieri oporteat, quod ſit ſupra naturam, hoc fit immediate a Deo, ſicut ſuſcitatio mortui, illuminatio ceci, & cætera huiuſmodi: oſtenſum eſt autem, * quòd beatitudo eſt quoddam bonum excedens naturam creatam, vnde impoſſibile eſt, quòd per actionem alicuius creaturæ cõferatur, ſed homo beatus fit ſolo Deo agente, ſi loquamur de beatitudine perfecta.

*ar. præced.

¶ D. S. Primò reſpondet de beatitudine perfecta, ſecũdò de imperfecta, ibi. Si verò &c. Primum facit tali concluſione. Si loquamur de beatitudine perfecta, impoſſibile eſt, quòd per actionem alicuius creaturæ conferatur, ſed homo beatus fit ſolo Deo agente. Probatur, illud quod excedit naturam creatam non poteſt fieri virtute alicuius creaturæ, ergo ſi quid fieri oporteat, quod &c. vt in litera ſubſumitur, ſed beatitudo, ſcilicet perfecta eſt quoddam bonum excedens naturam creatam. ergo &c. Antecedens probatur, quia omnis creatura legibus naturæ eſt ſubiecta, vtputa habens limitatam virtutem, & actionem. ergo ſequitur antecedens. Conſequentia patet, quia ſi non poteſt fieri a creatura, & tamen fit, oportet quòd fiat a ſolo Deo. Et explicat D. S. conſequens exẽplariter, oſtendendo quæ ſint ſupra naturam, & fiunt a ſolo Deo, ſicut ſuſcitatio mortui, illuminatio ceci, & alia opera miraculoſa. Subſumpta patet ex ar. præce.

¶ Nota quòd iſta probatio patet ex dictis in 1. par. q. 110. arti. 4. & alibi vbi determinatum eſt, quia nulla creatura poteſt facere ſimpliciter miracula, nec poteſt facere tranſmutationem formalẽ immediatè, nec poteſt per conſequens producere aliquam formam ex nihilo. Quare nec poteſt conferre gratiam, vel lumen gloriæ, nec per conſequens poteſt vnire diuinam eſſentiam cum intellectu creato, quod & ipſum eſt ſupra omnem virtutem naturæ. ergo nec poteſt beatificare. Valent etiam ad propoſitum, quæ D. S. ponit in de Veri. Mate. 27. q. 4. & infra quæſt. 112. articu. 1.

¶ Deinde ibi.

¶ Si verò loquamur de beatitudine imperfecta, ſic eadem ratio eſt de ipſa, & de virtute in cuius actu conſiſtit.

¶ Reſpondet ad quæſitum de beatitudine imperfecta, & intendit iſtam concluſionem, Homo ab angelo poteſt adiuuari ad conſequendam beatitudinem imperfectam. Probatur, eadem eſt ratio de ipſa beatitudine imperfecta, & de virtute humana; ſed angeli boni poſſunt cooperari ad virtutem, igitur, & ad beatitudinẽ imperfectam. Maior patet, quia beatitudo imperfecta conſiſtit in actu virtutis acquiſitę, vt patet ar. præceden. Minor patet ex 1. par. q. 111. Et patebit infra in ſuo contrario q. 80. vbi patebit quomodo diabolus poteſt inducere ad peccatum: ergo & bonus angelus poteſt inducere ad virtutem. Modus autem vtrobique infra patebit, patebit etiam ad primum, quomodo boni angeli cooperãtur ad beatitudinem ſupernaturalem, ſed non perfectiuè conferunt. Si enim prælatus poteſt cooperari ad gratiam, & virtutes, vt habet D. S. de veritate, vbi, iam ad 14. hoc idem poterit angelus &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam concluſionem, quia gloria, vel eſt beatitudo, vel proxima diſpoſitio pro ea.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd plerunque contingit in potentijs actiuis ordinatis, quòd perducere ad vltimum finem pertinet ad ſupremam potentiam, inferiores verò potentię coadiuuant ad conſecutionem illius vltimi finis diſponendo, ſicut ad artem gubernatiuam, quę pręeſt nauifactiuę pertinet vſus nauis propter quem nauis ipſa fit, ſic igitur in ordine vniuerſi, homo quidem adiuuatur ab angelis ad conſequendum vltimum finem ſecundum aliqua pręcedentia quibus diſponitur ad eius conſecutionem, ſed ipſum vltimum finem conſequitur per ipſum primum agentem, qui eſt Deus.

¶ Conſequentia negatur, ſed deberet inferri: ergo angelus adiuuat, & cooperatur, & ſuo modo diſponit hominem ad beatitudinem, ſed non per eum ipſam conſequitur, vt patet in ſolutione. Et loquitur D. S. de vltimo fine qui eſt beatitudo ſupernaturalis. Ad iſtam enim cooperatur bonus angelus per cuſtodiam ſuam, & tamen differenter cooperatur ad perfectam, & imperfectam beatitudinem. Quia ad primam, vt ipſam mereatur a Deo. Ad ſecundam verò, vt ipſam efficiat ex propriis viribus, licet angelus etiam naturalem beatitudinem immediatè efficere non poſſit. Oportet enim bonas hominis actiones voluntarias ab ipſo eſſe, licet angelus inſtiget, & ſuo modo inducat hominem ad agendum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd quando aliqua forma actu exiſtit in aliquo ſecũdùm eſſe perfectum, & naturale poteſt eſſe principium actionis in alterum, ſicut calidum per calorem calefacit; ſed ſi forma exiſtit in aliquo imperfectè, & non ſecundum eſſe naturale, non poteſt eſſe principium communicationis ſui ad alterum, ſicut intentio coloris, quæ eſt in pupilla nõ poteſt facere album,

Digitized by Google

album, neque etiam omnia quæ ſunt illuminata aut calefacta poſſunt alia calefacere, & illuminare: ſic enim illuminatio, & calefactio eſſent vſque ad infinitum: lumen autem gloriæ, per quod Deus videtur, in Deo quidem eſt perfectè ſecundùm eſſe naturale, in qualibet autem creatura eſt imperfectè, & ſecundùm eſſe ſimilitudinarium vel participatum; vnde nulla creatura beata poteſt communicare ſuam beatitudinem alteri. ——.

¶ Maiorem D.S. clarè exponit, quia requirit duo vt ſit vera, videlicet, quòd aliquid ſit actu tale perfectè ſecundùm formam, & ſecundùm eſſe naturale, aliàs non eſt vera. Minor conceditur, ergo, &c. verum poteſt fieri beatus ab eo qui eſt perfectè beatus, & habet beatitudinem, & proximam diſpoſitionem ad eam naturaliter, & perfectè (lumen gloriæ, & hoc eſt ſolus Deus, vt patet prima parte. q. 12. ar. 5. ad tertium, vt tactum eſt ar. præceden. Quare negatur conſequentia, quia talis impoſſibilitas communicandi vel dandi beatitudinem conſurgit partim ex eminentia beatitudinis, & luminis gloriæ, partim ex defectu habentis creati, quòd non habet in tanta perfectione, vt diffundere poſſit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Angelus beatus illuminat intellectum hominis vel etiam inferioris Angeli quantum ad aliquas rationes Diuinorum operum; non autem quantum ad viſionem Diuinæ eſſentiæ, vt in primo dictum eſt,* ad eam enim videndam omnes immediatè illuminantur à Deo. ——

* q. 106. ar. primo ad primum & tertium.

¶ Ad maiorem, beatitudo conſiſtit in operatione intellectus quæ eſt viſio Dei intuitiua. Minor negatur, quòd poſſit illuminare exhibendo viſionem Diuinæ eſſentiæ, ſed de rationibus Diuinorum operum illuminat, vt patet prima par. q. 106. ar. primo, ad primum, & tertium vide. Quare negatur conſequentia.

Vtrum aliqua hominis opera requirantur ad hoc quòd homo beatitudinem conſequatur à Deo.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd non requirantur aliqua opera hominis ad hoc vt beatitudinem conſequatur à Deo, Deus enim cum ſit agens infinitæ virtutis non præexigit in agendo materiam aut diſpoſitionem materiæ, ſed ſtatim poteſt totum producere; ſed opera hominis cum non requirantur ad beatitudinem eius, ſicut cauſa efficiens, vt dictum eſt * non poſſunt requiri ad eam niſi ſicut diſpoſitiones, ergo Deus qui diſpoſitiones non præexigit in agendo, beatitudinem ſine præcedentibus operibus confert.

p Infra. q. 62. Introductio ne. Et 1. q. 62. ar. 5. ad 2. Et opuſc. 3. ca. 173.

* An. 6.

¶ 2 Præterea, ſicut Deus eſt actor beatitudinis immediatè, ita & naturam immediatè inſtituit; ſed in prima inſtitutione naturæ produxit creaturas nulla diſpoſitione præcedente vel actione creaturæ, ſed ſtatim fecit vnumquodque perfectum in ſua ſpecie, ergo videtur, quòd beatitudinem conferat homini ſine aliquibus operationibus præcedentibus.

¶ 3 Præterea, Apoſtolus dicit. Roma. 4. Beatitudinẽ hominis eſſe cui Deus confert iuſtitiam ſine operibus, non ergo requiruntur aliqua opera hominis ad beatitudinem conſequendam.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 13. Si hæc ſcietis beati eritis ſi feceritis ea, ergo per actionem ad beatitudinem peruenimus.

¶ Quia oſtenſum eſt, quòd homo non poteſt habere beatitudinem perfectã ex viribus proprijs, nec ab aliqua creatura alia. Hic conſequenter D. S. inquirit, quid requiratur ex parte hominis, vel creaturæ, vt eam à Deo conſequatur. Patet enim quia non niſi ab ipſo habetur ex dictis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd rectitudo voluntatis, vt ſupra dictum eſt. * requiritur ad beatitudinem cum nihil aliud ſit quàm debitus ordo voluntatis ad vltimũ finem, quæ ita exigitur ad conſecutionem vltimi finis, ſicut debita diſpoſitio materiæ ad conſecutionem formę; ſed ex hoc non oſtenditur, quòd aliqua operatio hominis debeat precedere eius beatitudinẽ, poſſet enim Deus ſimiliter facere volũtatem rectè tendentem in finem, & finem conſequentem; ſicut quandoque ſimul materiam diſponit, & inducit formam. ——

* 9. 4. ar. 4.

¶ D.S. primò remouet quoddam fundamentum, & impertinens, & rationem inſufficientem ad probationem concluſionis reſponſiuæ affirmatiuæ ad quæſitum. Secundò ſubiungit verã rationem ex qua infert ipſam concluſionem reſponſiuam, ibi. Sed ordo, &c. Remouet ergo vnam inſufficientem rationem reſponſionis, ex qua poſſet oriri cauillatio quædam contra hanc articuli determinationem. Poſſet enim quis dicere, quòd requirantur aliqua opera hominis præcedentia beatitudinem, quia vt patuit ſupra q. 4. ar. 4 requiritur antecedenter rectitudo voluntatis, & per conſequens oſtenſo ſupra, quòd rectitudo voluntatis requiratur, ſatis determinatum eſt hoc quæſitum.

¶ Sed D. S. vult, quòd iſta ratio non eſt ſufficiens, quia non ſequitur, requiritur rectitudo, ergo opera meritoria præcedentia. Poſſet enim Deus ſimul facere voluntatem rectè tendentem, & ſimul finem conſequentem. Et tamen ibi eſſet rectitudo voluntatis, & nulla opera præcedentia, immo ſimul tenderet, & conſequeretur. Sicut ponimus de facto in Chriſto, cuius anima ſimul habuit rectam voluntatem, & ſimul vidit Diuinam eſſentiam, & nullum habuit opus præcedens. Patet ex hoc, quòd iſte articulus non ſuperfluit, nec idem quærit cũ eo qui ſupra habitus eſt vbi iã.

Beatitudo Chriſti an præmium.

¶ Nota ex his, quòd quia Chriſtus non habuit ſecundùm animam beatitudinem creatam per aliquod opus meritorium præcedens. Ideo non habuit beatitudinẽ ſub ratione præmij, nec conſecutus eſt per virtutẽ naturalem. Vnde habuit eam ſub ratione ſũ licitatis communicatam ſine meritis. Vnde non videtur benè dici, quòd habuerit eam naturaliter, niſi intelligatur, quia à principio natiuitatis, ſed non naturaliter, id eſt ex virtute naturæ. Deinde cum dicit.

¶ Sed ordo Diuinę ſapientiæ exigit ne hoc fiat, vt enim dicitur in ſecundo de cœlo. * Eorum quæ nata ſunt habere bonum perfectum, aliquid habet ipſum ſine motu, aliquid vno motu, aliquid pluribus, habere autem perfectum bonum ſine motu, conuenit ei, quod naturaliter habet illud, habere autem beatitudinem naturaliter eſt ſolius Dei, vnde ſolius Dei propriũ eſt, quòd ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationem præcedentem. ——

* Ariſt. tex. 64. 65. & 66.

¶ Subiungit veram rationem, ex qua infert concluſionem reſponſiuam iſtam. Solius Dei proprium eſt, quòd ad beatitudinem non moueatur per aliquam operationem præcedentem. Ordo autem Diuinæ ſapientiæ exigit vt nulla creatura pura ipſam conſequatur abſque motu operationis, licet diuerſæ diuerſimodè: huius concluſionis. D.S. ponit & probat primò primam partem ſecundò ſecundam, ibi. Cum autem, &c. Prima autem pars, intelligitur, quòd ſolus Deus habet ſine operatione præcedente, quia naturaliter eã habet, & ſic excluditur Chriſti anima. Et hic eſt ſenſus intentus à D.S. Et probatur illa pars ſic. Eorũ qui nata ſunt &c. vt in littera, ſed habere beatitudinem, & bonum perfectum eſt ſolius Dei ergo, &c. Maior eſt philoſophi. Minor relinquitur nota. Deinde ibi.

¶ Cum autem beatitudo excedat omnem naturam creatam, nulla pura creatura conuenienter beatitudinẽ conſequitur abſque motu operationis per quam tendit in ipſam, ſed Angelus qui eſt ſuperior ordine naturæ quàm homo, conſecutus eſt eam ex ordine Diuinæ ſapientiæ vno motu operationis meritoriæ vt in primo expoſitum eſt. * homines autem conſequuntur ipſam multis motibus operationum qui merita dicuntur, vnde etiam ſecundùm philoſophum * beatitudo eſt præmiũ virtuoſarum operationum. ——

* q 62. ar. 5.

* Ariſt. Lib. 1. E h. c. 6 9. Et lib. 10. c 6 7. 8.

¶ Manifeſtat ſecundam partem concluſionis, quia Angelus conſecutus eſt beatitudinem ex ordine Diuinæ ſapientiæ vno motu operationis meritoriæ, homines autem, &c. vt in littera.

¶ Aduerte hic, quia D.S. ordinem Diuinæ ſapientiæ, & per cõſequens ſecundùm potentiam ordinatam Deus puris creaturis, (propter Chriſtũ) non dat beatitudinem niſi meruerint, vel fiant prius participes meriti, vt patebit ad ſecundum. Per hoc autem innuitur, ꝙ potentia Dei abſoluta aliter fieri poſſet vel potuiſſet, nam & puris creaturis poſſet Deus communicare ſine meritis. Quæ ſit autem ratio, & conuenientia iſtius ordinis Diuinæ ſapiẽtiæ. D.S. tangit, quia ordo gratuitorum, & ſupernaturalium ſicut præſupponit naturam, ita & modus in gratuitis modum naturalium. Quare cum modus naturæ Angelicæ ſit vt immobiliter adhæreat poſt primam liberam electionem, ideo poſt eã ſtatim eſt extra ſtatum viæ, & conſequitur beatitudinem vel damnationem. Quia autem homo habet libe. arbi. variabile, ideo non confertur ſibi donec & ipſum immobiliteur in bono vel malo, quod eſt poſt mortem. Quod enim in Angelis eſt caſus, in hominibus eſt mors, licet & aliæ rationes poſſint adduci. Quare, & D.S. adducit dictum philoſophi, loquẽtis de naturalibus perfectionibus, quia vt di-

Pura creatura ſine meritis beatitudinem non habet.

vt dictum eſt, gratuita naturalibus correſpondent. Et ergo ordo Diuinæ ſapientiæ in gratuitis conferendis attendit modum naturalem. Ipſe autem per ſeipſum neceſſariò habet, quia eſt ſua beatitudo. Vide de iſta mate. D.S. 1. par. q. 62. arti 4. & 5.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione, & intelligitur de adultis, quia iſti non ſaluantur niſi fecerint opera formata ſeruando præcepta Dei.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd operatio hominis non præexigitur ad conſecutionem beatitudinis propter inſufficientiam Diuinæ virtutis beatificantis, ſed vt ſeruetur ordo in rebus. ——

¶ Ad maiorem dicetur etiam infra. q. 112. ar. 2. ad tertium, quia Deus non præexigit diſpoſitionem propter ſui imperfectionem, ſed propter ordinem ſeruandum in rebus.

¶ Minor vera, ſunt diſpoſitiones, vt diſpoſitio diſtinguitur contra cauſam effectiuam perfectiuam, quia ſcilicet opera hominis non producunt vel efficiunt beatitudinem. Sunt tamen opera meritoria, cauſa merito ria, quæ etiam poteſt dici diſpoſitiue ergo, &c. Verum non requirun tur propter imperfectionem Dei quaſi non poſſet, ſed quia ſic ordinauit fieri vt ſeruetur ordo in gratuitis, ſicut & ordo in naturalibus ſeruatur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd primas creaturas ſtatim Deus perfectas produxit abſque alia diſpoſitione vel operatione creaturæ præcedente, quia ſic inſtituit prima individua ſpecierum, vt per ea natura propagaretur ad poſteros. Et ſimiliter, quia per Chriſtum qui eſt Deus & homo beatitudo erat ad alios deriuanda, ſe-
D.Pau. cundùm illud Apoſtoli ad Hebr. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, ſtatim à principio ſuæ conceptionis abſq; aliqua operatione meritoria præcedente anima eius fuit beata, ſed hoc eſt ſingulare in ipſo, nam pueris
Dub 269. baptizatis d ſubuenit meritum Chriſti ad beatitudinem conſequendam, licet deſint eis merita propria, eo quòd per baptiſmum ſunt Chriſti membra effecti. ——

¶ Maior conceditur. Ad minorem dicitur, quòd in prima inſtitutione Deus produxit prima individua quæ debebant naturam deriuare in alia ſine alio diſponente medio, ſed non producit omnia individua ſine agentibus naturalibus mediis ergo, &c. Verum homini primo per quem alij adducendi ſunt in gloriam Deus dedit beatitudinem ſine meritis, ſcilicet Chriſto, qui eſt caput, & primus dignitate inter omnes homines; ſed non ſequitur, quòd ergo alijs qui non derinant beatitudinem ad alios, ſicut Chriſtus per meritum condigni, vt patebit infra. q. 114. ar. 6. Nec obſtat de pueris baptizatis, quia iſti non conſequuntur beatitudinem ſine merito præcedente ſui capitis, ſcilicet Chriſti, cuius in baptiſmo ſiunt participes. Vide prima parte. q. 91. artic. 2. quo modo, & primum individuum humanæ naturæ, ſcil cet Adam, etiam immediatè à Deo proceſſerit, etiam quo ad formationem corporis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Apoſtolus loquitur de beatitudine ſpei quæ habetur per gratiam iuſtificantem, quæ quidem non datur propter opera præcedentia, non enim habet rationem termini motus vt beatitudo, ſed magis eſt principium motus quo ad beatitudinem tenditur. ——

¶ Loquitur Apoſtolus de beatitudine ſpei, quæ eſt in gratia iuſtificante quæ non datur per merita, ſed non loquitur de beatitudine propriè dicta, quæ eſt vltimus terminus vitæ humanæ, &c.

Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

Infra. q. 10. ar. 1. & 2. Et 1. q. 19. ar. 1. & q. 82. ar. 1. ad 2. cor. Et 1. contra c. 38. Et lib. 3. c. 97. co. 3. Et Veri. q. 22. ar. 5. & 6. Et mal. q. 6. cor. & ad 7. 9. & 10. Et 3. Eth. co. 5. fi.

Q AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd non omnes appetant beatitudinem, nullus enim poteſt appetere, quod ignorat, cũ bonum apprehenſum ſit obiectum appetitus vt dicitur. 3. de anima: * ſed multi neſciũt quid ſit beatitudo, qđ ſicut Aug. dicit. 13. de Trin. * patet ex hoc, quòd quidam poſuerunt beatitudinem in voluptatibus corporis, quidam in virtute animæ, quidam in alijs rebus, non ergo omnes beatitudinem appetunt.

* Ariſt. tex. 29. & 34. & 49.
* Aug. ca. 4.
* q 3. art. 8.
* ca. 4. & 5.

¶ 2 Præterea, eſſentia beatitudinis eſt viſio eſſentiæ Diuinæ, vt dictũ eſt, * ſed aliqui opinantur hoc eſſe impoſſibile, quòd Deus per eſſentiam ab homine videatur, vnde hoc non appetunt ergo non omnes homines appetunt beatitudinem.

¶ 3 Præterea, Aug. dicit. 13. de Tri. * quòd beatus eſt qui habet omnia quæ vult, & nihil malè vult: ſed non omnes hoc volunt: quidam enim malè aliqua volunt, & tñ volunt illa ſe velle, non ergo oẽs volunt beatitudinẽ.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in. 13. de Trin. * Si vnus dixiſſet omnes beati eſſe vultis, miſeri eſſe non vultis, dixiſſet aliquid, quòd nullus in ſua non cognoſceret voluntate; quilibet ergo vult eſſe beatus. * cap. 3.

¶ Hic circa prædicta mouetur dubium incidens, quia enim homo non poteſt habere beatitudinem ex naturalibus, videtur quòd non omnes appetant. Ex altera parte videtur, quòd appetant omnes, quia eſt vltimus finis, quem dictum eſt ſupra ab omnibus appetit, & naturaliter.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd beatitudo dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundùm communem rationem beatitudinis, & ſic neceſſe eſt, quòd omnis homo beatitudinem velit, ratio autem beatitudinis communis eſt vt ſit bonum perfectum, ſicut dictum eſt. * cũ autem bonum ſit obiectum voluntatis, perfectum bonũ eſt alicuius, cp totaliter eius voluntati ſatisfacit; vnde appetere beatitudinem nihil aliud eſt quàm appetere vt uoluntas ſatietur, quòd quilibet vult. —— * q. 1. ar. 5. & 7.

¶ D. S. per diſtinctionem de duplici conſideratione beatitudinis per duas concluſiones reſpondet, ſecundam ponit ibi. Alio modo, &c. Conſideratur ergo beatitudo vno modo ſecundùm communem rationem beatitudinis, ſecundùm hoc D.S. reſpondet prima concluſione iſta. Neceſſe eſt, quòd omnes appetant beatitudinem hoc modo, ſcilicet ſecundùm communem rationẽ. Probatur appetere beatitudinem vt ſic nihil aliud eſt quàm appetere, quòd voluntas ſatietur, ſed hoc omnes volunt, igitur, &c. Maior probatur, quia beatitudo eſt bonum perfectum, ſed bonum perfectum eſt quod voluntati totaliter ſatisfacit; igitur. Maior vera iſta, minor patet, quia bonum eſt obiectum voluntatis tanquam ſcilicet perficiens, ergo perfectum bonum totaliter perficit, & ſatiat. Minor principalis relinquitur nota. Vide de hac concluſione Capreo. in quarto. diſtin. 49. q. 3. vbi videbis argumenta Scou, quæ & ſupra quæſtio. prima tacta fuerunt. Vide D. S. in de Verita. Mate. 22. quæſtio. 5. & ſexta. vbi oſtendit, quòd non repugnat voluntati aliquid neceſſariò velle, ſcilicet beatitudinem in communi. Conſequenter ibi. Capreolus

¶ Alio modo poſſumus loqui de beatitudine ſecundùm ſpecialem rationem quantum ad id in quo beatitudo conſiſtit, & ſic non omnes cognoſcunt beatitudinem, quia neſciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat, & per conſequens quantum ad hoc non omnes eam uolunt, unde patet reſponſio ad primum. ——

¶ Reſpondet ſecundùm aliam conſiderationem beatitudinis, ſcilicet ſecundùm ſpecialem rationem, ſcilicet de viſione Diuinæ eſſentiæ vel operatione virtuoſa, & huiuſmodi, tali concluſione ſecunda. Non omnes volunt beatitudinem hoc modo. Probatur, non omnes cognoſcunt hoc modo, ergo non omnes volunt. Tenet conſequentia, quia nihil volitum niſi cognitum. Antecedens patet, quia neſciunt cui ratio beatitudinis conueniat, &c. Et attende, quòd non eſt idem dicere beatitudo ſecundùm ſpecialem rationem, & beatitudo quantum ad id in quo eſt ſicut in obiecto, ſicut ſupra dicebatur q. prima. artic. 7. patet ex hoc, quòd beatitudo in communi eſt ab omnibus volita, quia euidenter continet per ſe obiectum voluntatis perfectum, non ſic viſio vel contemplatio. Requiritur enim bonum, & cognitio eius ad hoc, quòd neceſſariò appetitum moueat.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima concluſione reſponſiua. Et vide in quarto. d. 49. in tex. de iſta auctoritate.

¶ Ad primum. Maior vera. Ad minorem, multi neſciunt quid ſit beatitudo ſecundùm ſpecialem rationem, & ſecundùm veritatem, tamen omnes apprehendunt beatitudinem ſecundùm communem rationem, quia apprehendunt, quòd libenter eſſent ſatiati in affectu ſuo. Ad probationem dicitur, quòd procedit de beatitudine ſecundùm ſpecialem rationem, & quantum ad rem in qua ratio communis beatitudinis inuenitur. Ergo, &c. concludit pro ſecunda concluſione. Et nota, quòd ex quo ſecundùm D.S. appetitus beatitudinis prærequirit actualem apprehenſionem, ideo appetitus huiuſmodi non dicit ſolùm inclinationem potentialem potentiæ ad obiectum, ſed etiam actum elicitum qui poteſt dici naturalis, quia determinatus ad vnum, quo ad ſpecificationẽ Scotus autem vbi ſupra vult, quòd appetitus beatitudinis ſit ſolùm inclinatio potentialis, & non actus elicitus. Sed benè videndo tunc Scotus admittit neceſſitatem actus appetendi beatitudinem non ſolùm quo ad ſpecificationem, ſed etiam quo ad exercitium, quia dicit, quòd vt in pluribus voluntas habet actum volendi, ſcilicet exercitium, ſed in materiâ morali id, quod eſt in pluribus habetur Scotus.

vniuer-

Digitized by Google

vniuerſale, ergo appetitus beatitudinis non ſolùm eſt neceſſarius quo ad ſpecificationem, ſed cum hoc quo ad exercitium.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ cum voluntas ſequatur apprehenſionem intellectus ſeu rationis, ſicut contingit, ꝙ aliquid eſt idē ſm rem, quod tñ eſt diuerſum ſm rationis conſiderationem; ita contingit, ꝙ aliquid eſt idē ſm rem, & tamen vno modo appetitur, alio modo nō appetitur: beatitudo ergo poteſt conſiderari ſub ratione finalis boni & perfecti, quæ eſt cōis ratio beatitudinis, & ſic naturaliter, & ex neceſſitate voluntas in illud tendit, vt dictum eſt. * Poteſt etiā conſiderari ſecundum alias ſpeciales cōſiderationes, vel ex parte ipſius operationis, vel ex parte potentiæ operatiuæ, vel ex parte obiecti, & ſic non ex neceſſitate voluntas tendit in ipſam.

* In cor. & ſup. q. 4. ar. 5.

¶ Maior vera, eſſentia beatitudinis eſt viſio ſm rem & veritatē, ſed tamen beatitudo ipſa vt ſic, importat per ſe obiectum volūtatis perfectū, & primum quo ad nos, atq; principales: non ſic viſio, eſto in veritate beatitudinis ratio in ſola viſione Dei cōſiſtat. Minor conceditur, & ratio iam dicta eſt, quia viſio Dei nō importat rationē perfectī boni formaliter, & expreſsē ſicut beatitudo. Et qa contingit, ꝙ idē ſub vna ratione ſit neceſſariò volitū, ſub alia nō. Ideo negetur conſequentia, ſicut aliquis poteſt apperere dulce, & tñ non appetit mel. Vnde hæ rationes duæ ſunt pro cōclusione 2. & vide de eis. D. S. in 4. diſt. 49. q. 1. ar. 3. q. 1. ad primū, & ſecundū.

¶ Ad tertium dicēdum, ꝙ iſta definitio beatitudinis, quā quidam poſuerunt. Beatus eſt qui habet omnia quæ vult, vel cui oīa optata ſuccedunt; quodāmodo intellecta eſt bona, & ſufficiens; alio verò modo eſt imperfecta. Si enim intelligat ſimpliciter de oībus, q̄ vult homo naturali appetitu, ſic verùm eſt, ꝙ qui habet oīa quę vult eſt beatus, nihil.n. ſatiat naturalē hoīs appetitū, niſi bonū perfectū qd eſt beatitudo. Si verò intelligat de his quæ homo vult ſm apprehenſionē rationis, ſic habere quædā quæ homo vult nō pertinet ad beatitudinē, ſed magis ad miſeriā, inquantū hmōi habita impediunt hoīem ne habeat q̄cunq; vult naturaliter; ſicut ēt rō accipit, vt vera interdū q̄ impediunt a cognitione veritatis, & ſm hanc cōſiderationem Auguſt. * addit ad perfectionē beatitudinis, ꝙ nihil malè velit, quamuis primum poſſet ſufficere ſi rectè intelligeretur, ſ. beatus eſt q̄ habet oīa q̄ vult.

* Locis ſin argumētis, ſeu conuaincuis.

¶ Maior conceditur & loquitur de verè beato, quia talis habet, quod vult & nihil malè vult; ſed tamen non oportet, ꝙ ille qui appetit beatitudinem ſm communem rationem, ꝙ nihil mali in veritate velit, immo appetens malum ſm rem, tamen ſub ratione boni, poteſt appetere beatitudinem ſm communem rationē. Vnde peccans mortaliter beatitudinem appetit. Vnde ſicut nō ſequitur, appetit beatitudinem, ergo id quod eſt in veritate beatitudo; ſic nec ſequitur non appetit id in quo eſt verè beatitudo, ergo nō appetit beatitudinem ſm communem rationem. Minor vera, quia malè volunt aliqua, tñ ſub ratione boni, ergo non volunt beatitudinem ſm ſpecialem rationem, & id in quo verè beatitudo cōſiſtit. Vnde & hæc ratio eſt pro ſecunda concluſione. D. S. aūt in ſolutione ſupponens hoc argumentū eſſe pro ſecunda cōclusione, declarat hanc deſcriptionem, vel definitionem beatitudinis, quia in vno ſenſu eſt vera, in alio nō, vt clarè in ſolutione, q̄a vera eſt, ꝙ beatus eſt qui habet omnia quæ vult naturali appetitu. Nec tūc oporteret addere, & nihil mali vult, quia appetitus naturalis non eſt mali, nec ſaciatur niſi habeat bonū perfectū. Si aūt intelligit, ꝙ habens quæ vult ſm apprehēſionem rationis non eſt verūm, ꝙ tunc ſit verè beatus. Et ergo addidit Auguſt. ꝙ nihil malè vult.

Quæſtio Sexta.

De actibus humanis quantum ad voluntarium, & inuoluntarium.

QVia igitur ad beatitudinē per actus aliquos neceſſe eſt peruenire, oportet cōſequenter de humanis actibus cōſiderare, vt ſciamus quibus actibus perueniatur ad beatitudinem, vel impediatur beatitudinis via; ſed quia operationes & actus circa ſingularia ſunt, ideo omnis operatiua ſcientia in particulari conſideratione perficitur; moralis igitur conſideratio quia eſt humanorum actuū, primò quidē tradenda eſt in vniuerſali, ſecundò verò in particulari. Circa vniuerſalē aūt conſiderationē humanorū actuum, primum quidem conſiderādum occurrit de ipſis actibus humanis; ſecundò de principijs eorū. Humanorū autē actuum quidā ſunt hominis proprij, quidam ſunt homini & alijs animalibus cōes; & quia beatitudo eſt proprium hominis bonū, propinquius ſe habēt ad beatitudinē actus qui ſunt propriè humani, quàm actus qui ſunt homini alijſq; animalibus cōes. Primò ergo conſiderādum eſt de actibus qui ſunt proprij hominis; ſecundò de actibus qui ſunt homini alijſq; animalibus cōes, qui dicuntur paſſiones animæ. Circa primùm duo conſideranda occurrunt. Primò de conditione humanorū actuum; ſecundò de diſtinctione eorum actuum. Cum aūt actus humani propriè dicant qui ſunt voluntarij, eo ꝙ voluntas eſt rationalis appetitus q̄ eſt proprius hoīs, oportet cōſiderare de actibus in quantum ſunt voluntarij. Primò ergo conſiderandū eſt de voluntario, & inuolūtario in cōi. Secundò de actibus qui ſunt voluntarij, quaſi ab ipſa voluntate eliciti, vt immediatè voluntatis exiſtētes. Tertiò de actibus qui ſunt voluntarij quaſi a voluntate imperati, qui ſunt ipſius voluntaris mediantibus alijs potentijs. Et quia actus volūtarij habent quaſdā circunſtantias ſm quas diiudicātur. Primò conſiderādum eſt de voluntario & inuoluntario, & conſequenter de circunſtātijs ipſorum actuū in quibus voluntarium & inuoluntarium inuenitur. Circa primùm quærunt octo. Primò, vtrū in humanis actibus inueniatur voluntarium. Secundò, vtrum inueniat in animalibus brutis. Tertiò, vtrū voluntariū poſſit eſſe abſq; oī actu. Quartò, vtrum violentia voluntati poſſit inferri. Quintò, vtrum violentia cauſet inuoluntarium. Sextò, vtrum metus cauſet inuoluntarium. Septimò, vtrum cōcupiſcētia inuoluntariū cauſet. Octauò, vtrū ignorātia.

¶ Poſtquam D. S. præmiſit conſiderationē de vltimo fine in cōmuni, atq; de beatitudine hominis, quæ præſupponuntur actibus humanis, de quibus tractat ſecunda pars principalis totius ſummę D. S. vt per eos conſequitur Deum, vt vltimū finē ſupernaturalem. Hic conſequenter agit de actibus ipſis per quos ad hunc finē peruenit, vel ab eo deuiat, ſ. de actibus humanis. Et hæc quidē conſideratio diuiditur in duas partes prolixas, ſm ꝙ actus in ſingularibus ſunt, & in vniuerſali conſiderari poſſunt. Primò ergo agitur de ipſis in vniuerſali, & hoc in iſta prima ſecundæ. Secundò in particulari, & hoc ſecunda ſecūdæ. Vnde patet ꝙ hactenus tractata cōia ſunt, & ad primā ſecundæ, & ad ſecundam ſecūdæ. Nunc autē ſecunda pars diuiſa eſt propter prolixam ſęcunditatem eius in duas partes, vt patet. Circa primum aūt. ſ. circa actus humanos in vniuerſali. Primò agitur de ipſis actibus humanis. Secundò de principijs eorum in q. 49. Prima pars adhuc diuiditur in duas. Primò enim agitur de actibus humanis qui ſunt homini proprij. Secundò de actibus homini, & alijs animalibus communibus, ſ. de paſſionibus in q. 22. Prima adhuc in duas, quia primò agitur de conditione humanorum actuum, ſecundò de diſtinctione eorum, in q. 18. Circa primum tria tractantur, primò enim agitur de voluntario & inuoluntario in cōi, eo ꝙ actus humani inquantum huiuſmodi ſunt volūtarij. Secundò agitur ſpecialiter de actibus immediatè a voluntate elicitis q. 8. Tertiò de actibus ab ipſa voluntate imperatis. q. 17. Circa primum primò ſit quod dictum eſt, ſecundò agitur de circunſtantijs humanorum actuū, quæ ſunt quædam accidentia eorū, in q. 7. Quo igitur ad primum, ſ. de volūtario & inuolūtario, quod eſt præſentis quæſtionis, duo fiunt, primò agitur de voluntario, ſecūdò de inuoluntario ſibi oppoſito, art. 4. Quantum ad primum, primò oſtendit in quibus ſit voluntarium, ſecundò mouetur quoddā dubium incidens in ar. 3. Circa primū, primò oſtenditur in quibus propriè reperitur ratio voluntarij, ſecundò in quibus ſecundariò & minus propriè, ar. 2. Patet aūt ratio ordinis a magis cōibus ad minus cōia, & ab habitudine magis ꝓpinqua ad voluntatē. Et a conditione eſſentiali ad accidentalem. Ratione primi primò agit de actibus in cōi, quàm in ſpeciali. Ratione ſecundi prius de proprijs hominis & elicitis, q̄ de cōibus ſibi & alijs a talibus & imperatis. Rōne tertij prius de volūtario, quàm circunſtātijs, quia eſt eſſentialis cōditio actus humani voluntariū.

Vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.

AD primum ſic proceditur. Videtur ꝙ in humanis actibus nō inueniatur volūtariū, voluntariū.n. eſt

S

Diuiſio libri.

Greg. Nic. * lib.5. c.3. Damasc. * lib.2. Ortho. fidei. * cap.24. Arist. * Eth. ca.1. * tex. 54.

cuius principiũ est in ipso, vt patet per Greg. Nicenũ, * & Damas. * & Aristo. * sed principium humanorum actuũ non est in ipso, sed est extra; nam appetitus hominis mouetur ad agendum ab appetibili, quod est extra, quod & est sicut mouens nõ motum, vt dicitur in 3. * de anima, ergo in humanis actibus non inuenitur voluntarium.

* tex. 28.

2 ¶ Præterea. Philosophus, in 8. Phys. * probat, ꝙ non inuenitur in animalibus aliquis actus nouus, qui nõ præueniatur ab alio motu exteriori; sed omnes actus hominis sunt noui, nullus enim actus hominis æternus est, ergo principium omnium humanorum actuum est ab extra, non igitur in eis inuenitur voluntarium.

3 ¶ Præterea. Qui voluntariè agit, per se agere potest; sed hoc homini non cõuenit, dicitur enim Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere, ergo voluntarium in humanis actibus non inuenitur.

Damasc. * cap.22. & 24.

¶ Sed contra est quod dicit Damas. in 2. lib. * quòd voluntarium est actus, qui est operatio rationalis, tales autem sunt actus humani, ergo in actibus humanis inuenitur voluntarium.

¶ Hic D.S. primò inquirit. An voluntarium inueniatur in humanis actibus. Et non capitur voluntarium prout solemus dicere voluntariũ, id quod est factum a voluntate; sed pro conditione actus quæ est esse ab intrinseco principio omnino, ita quòd sit in virtute quærere, An esse omnino a principio intrinseco inueniat in humano actu. Dico autem, omnino ab intrinseco, quia vt tangetur in cor. Actus aliquis potest habere principium intrinsecum dupliciter. Vno modo vt moueatur; sed non, vt moueat se in finẽ. Secundum enim D.S. 2 contra Gent. c.47 Quando motum habet quidem in se principium motus vel actionis, sed ab alio non a seipso, tunc esto moueatur & naturaliter, tamen non dicitur moueri a seipso, sicut graue habet quidem in se grauitatẽ, sed quia illam recipit a generante, ideo dicitur moueri a generante, præsertim in principio suæ generationis cum est extra dispositionẽ naturalem, quia sic motus ad locũ connaturalẽ est vt complemẽtum generati. Et quia nihil seipsum complet, ideo non dicitur seipsum mouere, esto in ipso sit principium motus sui. Ad hoc ergo ꝙ aliquid moueat omnino ab intrinseco, oportet, ꝙ habeat principium motus, & a seipso. Et quia principium motus est principium non solùm actuum, sed & finale; ideo ista dicuntur seipsa mouere perfectè intrinsecè, quæ habent principium executiuum motus, & cum hoc ad intra apprehendũt finẽ, qui & ipse est ratio agendi prima. Vnde si aliqua ab exteriori habẽt impressionẽ per quam tendunt in finẽ, nõ dicuntur se mouere. Si aũt aliquid met apprehendat finem & ex ista apprehensione mouetur, tunc dicit seipsum perfectè mouere a principio intrinseco, ita ꝙ nõ solùm habet intra se vt moueatur, sed etiam vt moueatur propter finẽ. Et hoc est habere cõditionem, quæ dicitur voluntarium, sic quòd actus procedit a principio intrinseco, id est existẽte intra id quod agit, sic quod habeat in se principium quo agat hunc actum, & etiam principium quo agat propter finem in quem se mouet, & non recipit ab extrinseco formam per quam tendat in finem, sicut graue recipit a generante; sed oportet, quòd accipiat a seipso formam per quam mouetur in finem.

¶ Aduerte ex his differentiam inter naturale, & voluntarium, quia ad naturale sufficit esse principium intrinsecum quo aliquid moueatur, etiã si illud principium non habeat a se, sed a generante, siue etiam illud principium sit passiuum, siue sit aliquo modo actiuum: vt habet D.S. 2 Physic. lect. 1. Sed ad voluntarium requiritur cum hoc, quòd actus fiat a principio intrinseco, & propter finem, hoc est, quòd etiam forma, qua aliquid determinatur ad finem, sit ab agente actum, vel a moto. Sicut homo apprehendit ex principio intrinseco formam, id est finem secundum esse apprehensum, per quam apprehensionem determinatur ad finem; non sic ea quæ non cognoscunt. Et tamen inter apprehendentia finem est differentia, quia quædam necessariò sequuntur finem apprehensum, quædam verò habent dominium sui actus.

¶ Respõdeo dicendũ, ꝙ oportet in actibus humanis voluntariũ esse. Ad cuius euidentiã considerandum est, ꝙ quorundã actuũ principiũ est in agẽte seu in eo, quod mouetur; quorundam autem motuum, vel actuum principium est extra; cum enim lapis mouetur sursum, principium huius motionis est extra lapidẽ, sed cũ mouetur deorsum, principium huius motionis est in ipso lapide.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Oportet in actibus humanis voluntarium esse. Pro hac conclusione in principio posita manifestanda, primò præmittit duo notabilia distinctiua, secundùm ibi. Eorũ aũt, &c. Secundò ex eis formatur rationem pro conclusione, ibi. Et ideo, &c. Primum ergo notabile est, ꝙ quædam agentia, & mota habent principia sui motus ad intra. Quædam verò habent principiũ extrinsecũ; vel idẽ respectu diuersorum motuũ habet principiũ intrinsecũ, vel extrinsecum tantùm. Et ponit D.S. exẽplum de lapide cuius motus sursum habet extrinsecum principiũ, quia non intrinsecũ actiuũ, nec passiuum; sed principium motus deorsum habet principium intrinsecũ, quia formã suam cum grauitate. Quale autẽ principiũ sit ista forma grauis, an actiuum, vel passiuum tantùm, vide ibi difficultas apud D.S. & ipsum exponentes. Sed potest pro nunc dici, ꝙ grauitas ipsa non est principium purè passiuum, sed etiã effectiuum, cum tamẽ graue moueatur præsertim a primo instante suæ generationis, tunc motus non attribuitur formæ suæ, sed generanti danti formã, quia nihil dãr se mouere, nisi ab ipso sit forma, quæ est principium motus. Et quia ipsa grauitas, quæ est principiũ motus non est a graui, sed a generante, ideo attribuitur generanti, vt D.S. statim dicit. Et secundò, quia vt habet D.S. 1 par. q. 18. ar. 1. ad secundùm Graue non mouetur nisi sit extra dispositionẽ naturalẽ, & eius motus est cõplementũ suæ naturæ, ideo ab eo mouetur a quo generatur, & habet naturam, & hoc est generans. Cum quibus stat, ꝙ forma eius, & grauitas est sibi ratio mouendi, & ꝙ post generationẽ destructo generante etiã moueatur sicut a ratione mouendi propinqua sua grauitate. Vide de hoc Capreo. in 2. dist. 6. ad argumenta secundò loco inducta, contra primã conclusionẽ. Vbi habet illũ modum dicendi, ꝙ grauia & leuia mouentur ex se, sed non a se. Aliis vẽ vt tactum est, ꝙ mens D.S. sit, ꝙ motus grauium attribuitur generanti, quia ab eo est motus in principio generationis, & etiã principiũ motus. Sed tũ postquam graue generatum est, & est in loco violento, tũc mouet se virtute suæ formæ, sicut per rationẽ mouẽdi, &c. Et quomodocunq; sit. In proposito sufficit, ꝙ aliqua mouentur per principiũ intrinsecũ. Aliqua per principiũ purè extrinsecum. Secunda dicuntur violenta, prima naturalia. Consequenter cum dicit. Capreolus.

¶ Eorum autem quæ a principio intrinseco mouentur, quædam mouent seipsa, quædam autem nõ, cum. n. omne agens, seu motum agat, seu moueatur propter finem, vt supra habitũ est, * illa perfectè mouentur a principio intrinseco, in quibus est aliquod intrinsecum principium, non solùm vt moueantur, sed vt moueantur in finem; ad hoc autem ꝙ fiat aliquid propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis; quodcũq; igitur sic agit, vel mouetur a principio intrinseco, qd habet aliquã noticiã finis, habet in seipso principiũ sui actus nõ solũ, vt agat, sed etiã vt agat propter finẽ; quod aũt nullã noticiã finis habet, etsi in eo sit principium actionis, vel motus, nõ tamen eius qd est agere, vel moueri propter finẽ est principium in ipso, sed in alio a quo ei imprimitur principiũ suæ motionis in finem. Vnde huiusmodi non dicuntur mouere seipsa, sed ab alijs moueri. Quæ verò habẽt noticiam finis dicuntur seipsa mouere, quia in eis est principium non solùm vt agant, sed etiam vt agant propter finem. * q. 1. art. 4.

¶ Subiungit secundum notabile subdistinctiuum primi membri prædictæ diuisionis. Quia sunt duplicia quæ mouentur a principio intrinseco. Quædam enim mouent seipsa, quædam non. Et exponit quæ sunt quæ seipsa mouent, & per oppositum, quæ se nõ mouẽt. Nã illa se mouent, & perfectè a principio intrinseco, in quibus est principium non solùm, vt moueantur, sed etiam, vt moueantur in finem. Et rationem huius ponit, quia omne agens vel motum, agit, vel mouetur propter finem, ergo perfectè se mouet quod mouet se etiam ad finem. Deinde D.S. exponit quid requiratur ad hoc, quod aliquid se moueat in finem, etiã ad hoc, ꝙ aliquid fiat propter finem, requiritur cognitio finis aliqualis, vt in littera. Et eandem distinctionem tangit D.S. contra Gent. vbi dicitur, quòd aliqua habent a se formam, & principium suæ operationis, quædam non. Principium enim operationis, & motus est non solùm potentia executiua, sed etiam finis. Ad hoc ergo, quòd aliquid perfectè ex principio intrinseco agat, oportet vtrũque principium esse ab intra, scilicet vt habeat principium effectiuum intra se, & habeat etiam a se principium directiuum in finem. Naturalia autem purè, non habent a se vt tendant in fines suos, sed ab imprimente inclinationem in finem. Vnde non dicuntur mouere se, sed quæ finem ex seipsis apprehendunt.

¶ Aduerte ex his, ꝙ mobile naturaliter potest habere motum qui est in ipso & non ab ipso, vt patet in secundo membro distinctionis primæ. Et sic mobili & appetitui eius naturali non repugnat violentia, quin scilicet possit sibi ab intrinseco inesse. Sed appetitus habens motum voluntariũ perfectè, vel imperfectè, non solùm est subiectum motus sui, sed etiam motus est ab ipso effectus. Et hoc patet ex secunda distinctione, quia motus huiusmodi sunt a seipsis necessariò effectiuè & originaliter, quare nunquam

est

eſt motus eius, niſi ab extrinſeco concurrente. Et per conſequens nunquam poteſt animal motum ſuum violentare, & hoc eſt fundamentale pro ſequentibus. Et patet ex his diſtinctionibus, quid ſignificat nomen, & ratio voluntarij, conſequenter ibi.

¶ Et ideo cum vtrunq; ſit ab intrinſeco principio, ſ. q agũt, & q propter finem agunt, horũ motus, & actus dicuntur voluntarij, hoc enim importat nomen voluntarij, quòd motus & actus ſit a propria inclinatione, & inde eſt quòd voluntarium dicitur eſſe ſecundum definitionem Ariſto. & Grego. Niceni, & Damaſ. * non ſolum cuius principium eſt intra, ſed cum additione ſcientiæ, vnde cum homo maximè cognoſcat finem ſui operis, & moueat ſeipſum in eius actibus maximè voluntarium inuenitur.

* Locis in argumento citatis.

¶ Probat concluſionem reſponſiuam, ſcilicet quòd in actibus humanis maximè inuenitur voluntarium, ex prædictis notabilibus ſic. Horũ motus, & actus dicũtur voluntarij, quæ habent principium intrinſecum non ſolùm vt agant, ſed etiam vt agant propter finem, ſed actus humani ſunt hominis, vt habet principium intrinſecum, vt agat, & propter finem agat, ergo, &c. Maior patet dupliciter, primo ex nomine voluntarij, quia nomine voluntarij importatur, q motus & actus ſit a propria inclinatione, ſed propria inclinatio eſt principium intrinſecũ. Quare id quod eſt maximè a principio intrinſeco, & vtroq; modo dicitur voluntariũ. Secundò probatur ex definitione voluntarij, quã D. S ponit nominatim in littera, quia oportet quòd non ſolum principiũ ſit intra, ſed cum additione ſcientiæ. Ex primo autem eſt quòd agat ex principio intrinſeco, & ex ſecundo eſt q agat ex principio propter finem. Minor probatur, quia homo mouet ſeipſum ad actus ſuos, & ſic habet principium ad intra ſuorum actuum, & cognoſcit finem ſui operis, & ita agit etiam propter finẽ per principiũ, quod habet a ſeipſo ex propria ſcilicet apprehenſione. Quare ſequitur minor, &c.

¶ Nota verbum D. S. cum dicit, q homo cognoſcit finẽ ſui operis. Per hoc enim habetur, q cognoſcit finẽ formaliter, & ſic ſequitur concluſio, quòd in ipſo eſt perfectum voluntarium, vt patebit ar. ſequenti.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſpon. Et intelligitur, q voluntarium eſt operatio rationalis, id eſt procedens ex apprehenſione rationis, & loquitur de voluntario perfecto, vel loquitur extẽsè de rationali, ſ. pro omni apprehenſione finis coniũcta actioni in eodẽ agẽte. Naturalia enim agunt propter finẽ apprehenſum, ſed nõ ab eis ſicut cognoſcẽtia.

¶ Ad primũ dicendũ, q nõ oẽ principiũ eſt principiũ primum, licet ergo de ratione voluntarij ſit, quòd principium eius ſit intra, non tamen eſt contra rationem voluntarij, q principiũ intrinſecum cauſetur, & moueatur ab exteriori principio, quia non eſt de ratione volũtarij quòd principium intrinſecum, ſit principium primum. Sed tamen ſciendum, q contingit aliquod principium motus eſſe primũ in genere, quod tamen non eſt primũ ſimpliciter, ſicut in genere alterabilium primum alterãs eſt corpus cęleſte, quod tamen non eſt primum mouens ſimpliciter, ſed mouetur motu locali a ſuperiori mouẽte, ſic igitur principium intrinſecum volũtarij actus, qd eſt vis cognoſcitiua, & appetitiua eſt primum principiũ in genere appetitiui motus, quamuis moueatur ab aliquo exteriori ſecundum alias ſpecies motus.

¶ Ad maiorẽ dupliciter, primò, voluntariũ eſt cuius principiũ eſt intra, ſed non oportet, q primum principiũ ſit intra, quia non repugnat vt principiũ immediatũ intrinſecum agenti moueatur per aliquod extrinſecum. Secundò cuius principium eſt intra, etiã principium nõ ſimpliciter primum, ſed in aliquo genere, ſ. quòd principium actus voluntarij eſt primum in genere principiorum appetitiuorum. Minor negatur, q principiũ immediatum nõ ſit intra. Secundò negatur, q etiã principium primum in genere appetitiuorum non ſit intra. Ad probationem dico, q mouetur ab appetibili non in eodem genere, tanquam. ſ. a principio appetitiuo, ſed ſecundum aliam ſpeciem motus, ſ. in genere cauſæ finalis; & ſi etiã aliqualiter in genere cauſæ efficientis, non tamen ſicut a principio appetitiuo, ſed ſolũ ſicut a ratione agendi, ita q appetitus ipſe eſt qui appetit, & elicit actum voluntarium, appetibile autẽ eſt ratio efficiendi ſolũ, & ſic manet appetitus primũ principiũ in genere principij appetitiui qd. Quare negetur cõſequẽtia.

¶ Aduerte verbũ D. S. in fine ſolutionis, quia appetitus mouet ab exteriori ſm aliã ſpeciẽ motus ab illa ſpecie, qua ipſe mouet; quia appetibile mouet ſm genus cauſæ finalis, & etiã in genere eãr efficiẽtis alia rõne, q̃ ipſe appetitus, qa ſolũ vt rõ efficiẽdi, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, q motus animalis nouus præuenitur quidẽ ab aliquo exteriori motu quantum ad duo. Vno modo inquantum per motum exteriorẽ præſentatur ſenſui animalis aliquod ſenſibile, quod apprehenſum mouet appetitum, ſicut leo videns ceruum per eius motum appropinquantẽ incipit moueri ad ipſum. Alio modo inquantũ p exteriorẽ motũ incipit aliqualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta p frigus, vel calorẽ; corpore autẽ immutato p motum exterioris corporis immutatur ẽt p accidẽs appetitus ſenſitiuus, q eſt virtus organi corporei, ſicut cũ ex aliqua alteratione corporis cõmouet appetitus ad cõcupiſcentiã alicuius rei, ſed hoc non eſt contra rationem voluntarij, vt dictum eſt, * huiuſmodi enim motiones ab exteriori principio ſunt alterius generis.

* Ad primum.

¶ Maior vera, præuenitur ab alio motu exteriori, ſed alterius rationis, puta in genere cauſæ finalis, vel effectiuę ſicut rationis efficiendi. Nam ſemper concomitantur ſe cauſa finalis, & rationis efficiendi; nam finis non cauſat finaliter, niſi apprehenſus, & vt apprehenſus, ſic eſt ratio efficiendi actũ appetitus. Vel materialis, ſ. diſpoſitiuè. Ergo omnium, &c. Verum principiũ primũ, & in generibus iam dictis, tamen principiũ proximũ eſt intra in genere cauſæ motiuæ, & efficientis. Vnde non eſt contra rationem actus voluntarij, q ſit a principio exteriori, ſed oportet, q principium effectiuũ immediatũ ſit interius, vel intrinſecum agenti. Vnde D. S. in ſolutione declarat minorẽ, ſed negat cõſequentiã, ibi, ſed hoc non eſt, &c. ratione dicta in ſolutione primi, & iam tacta.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, q Deus mouet hominẽ ad agẽdũ nõ ſolũ ſicut proponens ſenſui appetibile, vel ſicut immutans corpus, ſed ẽt ſicut mouens ipſam voluntatẽ, quia oĩs motus tam voluntatis, q̃ naturæ ab eo procedit ſicut a primo mouente; & ſicut non eſt cõtra rationẽ naturæ, q motus naturæ ſit a Deo ſicut a primo mouente inquantũ natura eſt quoddam inſtrumentũ Dei mouẽtis, ita nõ eſt contra rationẽ actus voluntarij, q ſit a Deo inquantũ voluntas a Deo mouet, eſt tñ cõiter de rõne naturalis, & volũtarij motus, q ſint a principio intrinſeco.

¶ Ad maiorem, qui voluntariè agit per ſe agere poteſt per excluſionẽ agentis propinqui contra inclinationem agentis, nõ tamen per ſe per excluſionẽ agentis primi, quod etiã agit in genere cauſæ efficientis. Negatur conſequentia, quia nõ eſt contra rationem voluntarij moueri a Deo, qui eſt autor voluntatis ſicut nõ eſt contra rationẽ motus naturalis, q ſit a Deo. De iſta ſolutione tertij, vide infra q. 109. ar 1. qa omne agens eget in actione ſua motione primi agentis cui eſſentialiter ſubordinatur. Et per conſequens nullum principium intrinſecũ creatum excludit primum principium, immo ipſum neceſſariò præſupponit.

¶ Aduerte etiam illum terminum, inſtrumentum, quia D. S. eum extensè accipit pro omni agente moto, etiam ſi ſit in ſuo ordine principali, & effectum ſibi aſſimilet. Sicut eodem modo accipit. 1. par. q. 115. ar. 3. ad tertium.

Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

AD ſecundũ ſic proceditur. Videtur, q voluntarium non ſit in brutis animalibus, voluntarium enim a voluntate dicitur, voluntas autem cum ſit in ratione, vt dicitur in 3. de anima, * nõ poteſt eſſe in brutis animalibus, ergo neque voluntarium in eis inuenitur.

T 2. diſt 25. ar. 1. ad 6. Et 3. diſt. 27. q. 1. ar. 4. ad 3. Et veri. q. 24. ar. 2. ad 1. Et 3. Eth. lect. 4. & lc. 5. col. 1. * Tex 42. Damaſc. * lib. 2. ca. 22. & 24.

2 ¶ Præterea. Secundũ hoc quòd actus humani ſunt voluntarij homo dicitur eſſe dominus ſuorum actuum, ſed bruta animalia non habent dominium ſui actus, nõ enim aguntur; ſed magis aguntur, vt Damaſ. dicit, * ergo in brutis animalibus non eſt voluntarium.

3 ¶ Præterea. Damaſ. dicit, q actus volũtarios ſequitur laus, vel vituperiũ; ſed actibus brutorũ animaliũ non debetur neq; laus, neque vituperium, ergo in eis non eſt voluntarium.

¶ Sed cõtra eſt quod dicit Philoſophus in 3. Ethi. * q pueri, & bruta animalia communicant voluntario, & idem dicunt Grego. Nicenus, & Damaſ. *

Ariſt. * cap. 1.

¶ Hic oſtendit in quibus ſecundariò, & minus principaliter propriè ſit voluntarium, ſcilicet in beſtijs. Nam conſtat ex dictis, quòd in purè naturalibus nullo modo eſt, quia non habent a ſeipſis, vt agant proter finem, nec cognoſcunt ipſum. Bruta autem

* lib 5. c 4. lib. 2. c 24.

tem cognoſcunt, & apprehendunt finem. Ideo non oportebat quærere de carentibus cognitione, quia eſto motum naturalem habere poſſint, non tamen voluntarium.

* ar. præc. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * ad rationem voluntarij requiritur, quòd principium actus ſit intra cum aliqua cognitione finis. Eſt autem duplex cognitio finis, perfecta ſcilicet, & imperfecta. Perfecta quidem finis cognitio, eſt quando non ſolùm apprehenditur res quæ eſt finis, ſed etiam cognoſcitur ratio finis, & proportio eius, quod ordinatur ad finem ipſum, & talis cognitio finis competit ſoli rationali naturæ. Imperfecta autem cognitio finis eſt quæ in ſola finis apprehenſione conſiſtit, ſine hoc, quòd cognoſcatur ratio finis, & proportio actus ad finem, & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per ſenſum, & æſtimationem naturalem.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Soli rationali naturæ competit voluntarium ſecundùm rationem perfectam, ſed ſecundùm rationem imperfectam competit Brutis. D. S. probando hanc concluſionem ſupponit ex præcedenti articulo rationem voluntarij. Ex qua arguitur ſic, perfectam cognitionem finis ſequitur voluntarium ſecundùm rationem perfectam, imperfectam autem rationem finis, id eſt cognitionem finis ſecundùm imperfectam rationem, ſequitur voluntarium imperfectum; ſed perfecta cognitio finis competit ſoli rationali naturæ, imperfecta verò cognitio finis reperitur in brutis animalibus per ſenſum, & æſtimationem naturalem, igitur, &c. Huius rationis D.S. primò minorem ponit cum declaratione terminorum maioris, & minoris. Secundò ſubiungit maiorem cum concluſione, ibi, Perfectam igitur, &c. Declarat autem terminos per diſtinctionem de duplici cognitione finis clarè in littera, & annectit duas partes minoris. Vide D.S. 2. contra gentes cap. 47. & 48. vbi hoc declarat: quia enim in bestijs appetere, neceſſariò ſequitur ex formis acceptis, id eſt ad apprehenſionem, nec habent liberum iudicium, an velint appetere vel non, agere vel non agere, ſed habent iudicium determinatum a natura, & per conſequens non dominum ſui actus. Rationalis autem natura non habet iudicium determinatum a natura ad vnum, ſed iudicium eſt in eius poteſtate, quia intellectus non eſt determinatus ad iudicandum hoc, vel illud determinatè, ſed poteſt iudicare ſic vel aliter, quare & liberam voluntatem habet. Conſequenter cum dicit.

¶ Perfectam igitur cognitionem finis ſequitur volũtarium ſecundum rationem perfectam, prout ſcilicet apprehenſo fine aliquis poteſt deliberans de fine, & his quæ ſunt ad finem moueri in finem, vel non moueri. Imperfectam autem rationem finis ſequitur voluntarium ſecundum rationem imperfectam, prout ſcilicet apprehendens finem non deliberat, ſed ſubito mouetur in ipſum; vnde ſoli rationali naturæ competit voluntarium ſecundum rationem perfectam, ſed ſecundum rationem imperfectam, competit etiam brutis.

¶ Subiungit maiorem principalem, quam declarat quo ad hoc quid ſit voluntarium perfectum, quia eſt quando ipſe motus in finem apprehenſum, eſt in poteſtate agentis, ſic quòd poteſt propter ipſum agere, vel non agere, ſic quòd habet liberum iudiciũ de actione ſua, ſic quòd ſuum iudicium cognoſcit, ſe ſuper ipſum reflectendo, & hoc eſt perfectum voluntarium, quia eſt ab intra, & mouet ſe propter finem & liberè; ſed imperfectum voluntarium eſt, quia mouet ſe in finem, ſed non liberè, ita quòd actus eſt quidem ab intra quo ad agere, & agere propter finem, ſed tamen actio non eſt in poteſtate agentis ſic, quòd poſſit agere, & non agere. Probatur etiam maior ex ſuppoſito præmiſſo in principio, quia ad rationem voluntarij requiritur, quòd principium actus ſit ad intra cum aliqua cognitione finis, hoc videlicet requiritur ad voluntarium in communi, ergo ſequitur maior, ꝙ vbi eſt perfecta cognitio, &c. Et tenet conſequentia per iſtam Topicam. Sicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis, &c.

¶ Et aduerte (ſicut ſupra dictũ fuit q. 1. ar. 2.) Quod omnis libertas in appetitu, eſt ex indifferentia apprehenſionis; ideo ex hoc, quòd apprehenſiua apprehendit perfectè, & per conſequens habet indifferentiam ad iudicandum hoc vel illud, ſequitur & in appetitiua libertas, qua actũ habet in ſua poteſtate, ita quòd poſſit agere vel non agere. Quare ex perfecta cognitione bene infertur perfectum voluntariũ, qđ eſt a principio intrinſeco, & libero, &c.

¶ Aduerte autem, quia D.S. non loquitur de rationali creatura, ſed natura, ne videretur li. ar. & voluntarium a Deo excludere cui perfectiſſimè conuenit voluntarium, vt patet 1. par. q. 19. ar. 10. & q. 18. ar. 3. Extensè autem accipitur rationale, vt etiam extendit ſe ad intellectuale, ratione quam D.S. habet ſecunda ſecundæ, q. 85. ar. 10. ad ſecundum, quia ratio, & intellectus non ſunt diuerſæ potentiæ.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte concluſionis reſpon. quia habet Philoſophus ibidem, quòd pueri & beſtiæ voluntariò communicant, electione autem non, quia videlicet non habent perfectam cognitionem deliberatiuam, quæ requiritur ad electionem, & ſic per conſequens habent imperfectum voluntarium, quia imperfectam cognitionem.

¶ Ad primum dicendum, quòd voluntas nominat rationalem appetitum, & ideo non poteſt eſſe in his, quæ ratione carent; voluntarium autem denominatiuè dicitur a voluntate, & poteſt trahi ad ea in quibus eſt aliqua participatio voluntatis ſecundum aliquam conuenientiam ad voluntatem, & hoc modo voluntarium attribuitur animalibus brutis, inquantum ſcilicet per cognitionem aliquam mouentur in finem.

¶ Ad maiorem. Voluntarium dicitur à voluntate denominatiuè, & participatiuè. Minor vera eſt in ratione, id eſt in ſuperiori portione animæ immateriali, vt habet D. S. in de Veritate Mate. 15. q. 1. ad 12. Et Mate. 22. ar. 10. ad ſecundum, ſed negetur conſequentia. Et ratio in ſolutione, quia non ſequitur, non eſt ibi per eſſentiam, ergo non eſt in eis aliqua participatio voluntatis, ſcilicet moueri a principio intrinſeco, & propter finem, non per impreſſionem ab extrinſeco acceptam, ſed per ſenſum acceptam.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ex hoc contingit, quòd homo eſt dominus ſui actus, quòd habet deliberationem de ſuis actibus; ex hoc enim, quòd ratio deliberans ſe habet ad oppoſita, voluntas in vtrunq; poteſt, ſed ſecundum hoc voluntarium non eſt in brutis animalibus, vt dictum eſt. * In cor.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd ex hoc quòd actus humani ſunt voluntarij perfectè, ſcilicet ex inclinatione intrinſeca, cum apprehenſione nõ determinata, ſed indifferenti, ideo eſt dominus ſuorum actuum; ſed non, quia voluntarij quocunque modo. Minor conceditur. Et dicuntur agi, non quia non habeant principium intrinſecum; ſed quia non liberum, ergo, &c. Verùm non eſt voluntarium perfectum, ſed tamen imperfectum, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd laus & vituperiũ conſequuntur actum voluntarium ſecundum perfectam voluntarij rationem, qualis non inuenitur in brutis.

¶ Ad maiorem, actus voluntarios perfectè, quia ſunt a principio intrinſeco in cuius poteſtate ſunt quo ad agere, vel nõ agere, ita quòd non habeant actionem ex intranea inclinatione tãtùm, ſed etiam ex libero iudicio. Et de iſta maiore, infra q. 22. ar. 1. Minor conceditur, quia non ſunt in poteſtate eorum, ſed neceſſitate naturalis inclinationis actus ſuos cõmittunt, ergo, &c. Verum non eſt perfectum voluntarium.

Vtrum voluntarium poſſit eſſe abſque omni actu.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd voluntarium non poſſit eſſe ſine actu: voluntarium enim dicitur quod eſt a voluntate, ſed nihil poteſt eſſe a volũtate niſi per aliquem actum ad minus ipſius voluntatis, ergo voluntarium non poteſt eſſe ſine actu. V Infra q. 71. ar. 3. ad 2. Et 2. dist. 27. ar. 3. con. & ad 3. Et Mal. q. 2. ar. 1. ad 2.

2 ¶ Præterea. Sicut per actum voluntatis dicitur aliquis velle, ita ceſſante actu voluntatis dicitur non velle; ſed non velle inuolũtarium cauſat, quod opponitur voluntario, ergo voluntarium non poteſt eſſe actu voluntatis ceſſante.

3 ¶ Præterea. De ratione voluntarij eſt cognitio, vt dictum eſt, * ſed cognitio eſt per aliquem actum, ergo voluntarium non poteſt eſſe abſque aliquo actu. * ar. 2.

¶ Sed contra, illud cuius domini ſumus dicitur eſſe voluntarium, ſed nos domini ſumus eius, quod eſt agere & non agere, velle & non velle, ergo ſicut agere & velle eſt voluntarium, ita & non agere & non velle.

¶ Hic D.S. determinat quoddam dubium, quia enim dictum eſt, quòd voluntarium ſit conditio humanorum actuum, ideo eſt dubiũ, an poſſet eſſe ſine oĩ actu exercito & poſito realiter ineſſe.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd voluntarium dicitur, qđ eſt a voluntate, ab aliquo actu dicitur eſſe aliquid dupliciter. Vno modo directè, quod ſcilicet procedit ab aliquo inquantum eſt agens, ſicut calefactio a calore.

Alio

Alio modo indirectè ex hoc ipſo, quòd non agit, ſicut ſubmerſio nauis dicitur eſſe a gubernatore inquantum deſiſtit a gubernando.

¶ D.S. primò præmittit duo notabilia diſtinctiua, ſecundum ibi. Sed ſciendum, &c. ſecundo ex eiſdem manifeſtat, & infert concluſionem reſponſuam, ibi. Quia igitur, &c. Quo ad primum dicit, quia videlicet voluntarium dicitur, quod eſt a voluntate, ergo ſecundùm quòd aliquid dupliciter eſt a voluntate, ſecundùm hoc dupliciter dicitur voluntarium, primò ſcilicet directè & poſitiuè, quia ſcilicet procedit à voluntate elicituè, vel imperatiuè, ſicut dicitur eſſe ab agẽte inquantũ eſt agens. Sicut, &c. Et hoc eſt perfectiſſimum voluntarium, vt patebit infra, quando voluntas vult aliquid, vel aliquis imperat per actum poſitiuum. Alio modo dicitur voluntarium indirectum, ex hoc ipſo, quòd non agit. Sicut, &c. Hoc autem eſſe ab aliquo, ſcilicet indirectè non eſt per actionem poſitiuam, ſed per remotionem actionis, qua potuiſſet illud impediuiſſe ne factum fuiſſet, vel poſſet facere vt fieret, quod non fit, & tollere ipſum non fieri. Deinde cum dicit.

¶ Sed ſciendum, quòd non ſemper id quod ſequitur ad defectũ actionis, reducitur ſicut in cauſam in agens ex eo, quòd non agit, ſed ſolùm tunc cum poteſt, & debet agere; ſi enim gubernator non poſſet nauem dirigere, vel non eſſet ei commiſſa gubernatio nauis, non imputaretur ei nauis ſubmerſio, quæ per abſentiam gubernatoris contingeret.

¶ Exponit, & explicat ſecundum membrum dictæ diſtinctionis per ſecundum notabile limitando dictum de voluntario indirectè, quia non ſemper habetur tanquam voluntarium, nec imputatur alicui tanquam ab ipſo omne, quod ſequitur ad defectum actionis, quod ſcilicet agendo potuiſſet impediuiſſe. Sed ſolùm tunc, quando poteſt, & debet agere, & agendo impedire, ſic quòd ad voluntarium indirectum requiritur, & ſufficit, non facere vel impedire, quod quis poſſet, & deberet facere, vel impedire, ſiue illud impediendum ſit poſitiuum vel priuatiuũ. Et ponit exemplum de gubernatore nauis. Et aduerte illud ſecundum mẽbrum & eius limitationem, quia eius noticia plurimum infra erit neceſſaria cum agetur de peccato omiſſionis, & de peccatis quæ ſunt ſubiti motus, qui habentur tanquam aliquo modo voluntarij, ſcilicet indirectè, quia ſcilicet potuerunt impediri, & non impediuntur.

Voluntariũ indirectũ, quid.

¶ Aduerte etiam quòd voluntarium, quod eſt ex hoc, quòd per voluntatem potuit aliquid fieri, & non fit, vel impediri, & non impeditur, non eſt conditio vel proprietas realis actus alicuius, ſed tantùm imputatiua voluntatis, & fundatur non in actu, ſed in poteſtate voluntatis, ita quòd actus non factus attribuitur ſibi & imputatur, non ſicut accidens inherens ſibi, ſed quia in eius poteſtate fuit facere vel impedire. Deinde ibi.

¶ Quia igitur voluntas volendo, & agendo poteſt impedire hoc quod eſt non velle, & non agere, & aliquando debet. Hoc quod eſt non velle & non agere imputatur ei quaſi ab ipſa exiſtens, & ſic voluntarium poteſt eſſe abſque actu, quandoq; quidem abſque actu exteriori cum actu interiori, ſicut cum vult non agere, aliquando autem abſque actu interiori ſicut cum non vult.

¶ Manifeſtat ex dictis concluſionem reſpon. quam ſubinfert iſtam. Voluntarium poteſt eſſe abſque actu quandoq; quidẽ, &c. vt in fine litteræ per totum. Probatur prima pars formando maiorem ex notabilibus præmiſſis, id eſt voluntarium indirectum, quod voluntas poteſt & debet impedire, ſed voluntas poteſt impedire hoc quod eſt non velle, & non agere & aliquando debet, ergo hoc quod eſt non velle, & non agere imputatur ei quaſi ab ipſa exiſtens, & per conſequens ſequitur prima pars concluſionis, quòd voluntarium poteſt eſſe ſine actu, ſcilicet exercito & facto, quia non velle, & non agere eſt non actus. Maior patuit. Minor probatur, quia volendo & agendo potuit & debuit impedire nõ velle & non agere. Alias duas partes declarat D. S. exemplariter: ſicut cum quis vult non agere, ibi eſt voluntarium abſque exteriori actu exercito, quia omittitur, & tamen eſt actus interior exercitus, quia vult non agere. Et quando aliquis non vult, nec cogitat etiam de faciendo aliquo & poteſt, non eſt actus interior, nec per conſequens exterior, & tamen omiſſio veriſque habetur voluntaria, & ſic eſt voluntarium ſine omni actu interiori & exteriori. Sicut ſi quis deberet ire ad Eccleſiam, & poſſet & ipſe nihil cogitat de eundo ad Eccleſiá, tunc nec vult, nec vadit. Et vtrũque, ſcilicet non velle & non ire habentur vt voluntaria.

ARGVMENTVM in contrarium, continet virtualiter rationem pro concluſione reſpon. Nam non velle & non agere eſt in poteſtate noſtra, quia poſſumus agere, vel non agere, & ipſum non agere impedire agendo, ergo, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntarium dicitur non ſolùm, quod procedit a voluntate directè ſicut ab agente, ſed etiam quod eſt ab ea indirectè ſicut a non agente.

¶ Maior eſt extendenda, quia ſufficit ad voluntarium, quòd eſt a voluntate directè, ſicut eſt voluntarium, quod committitur. Vel eſt a voluntate indirectè, quod per hoc non agit, quod deberet agere, vel non impediret, quod deberet impedire, ſiue ſit actio elicita ſiue imperata quam poſſet, & deberet agere. Et hoc eſt voluntarium quod omittitur. Ad minorem. Vera eſt directè, quia ſic nihil eſt a voluntate niſi per actum, ita quòd ſaltem eſt ipſe actus. Sed negatur, quòd nihil poſſet eſſe a voluntate indirectè interpretatiuè & imputatiuè, niſi per actum exercitum, immo & non agere eſt ſic a voluntate, ergo, &c. Verum, voluntarium directum, tamen indirectum, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non velle dicitur dupliciter. Vno modo prout ſumitur in vi vnius dictionis, ſecundùm quòd eſt infinitum huius verbi nolo, vnde ſicut cum dico, nolo legere, ſenſus eſt, volo non legere, ita hoc quod eſt non velle legere ſignificat velle non legere, & ſic non uelle cauſat inuoluntarium. Alio modo ſumitur in ui orationis, & tunc non affirmatur actus uoluntatis, & huiuſmodi non uelle non cauſat inuoluntarium.

¶ Sicut per actum voluntatis dicitur aliquis velle, ita ceſſante actu voluntatis dicitur non velle. Verum, vt non velle dicitur omnino per remotionem actus. Vltra ſed non velle inuoluntarium, &c. Non velle vt ſumitur in vi orationis & dicitur priuatiuè, negatur, quòd cauſet inuoluntarium. Si autem ſumitur in vi vnius dictionis & poſitiuè, prout idem eſt quod nolle, tunc conceditur, quòd cauſat inuoluntarium, ergo, &c. Negatur conſequentia, immo ceſſante actu eſt voluntarium, quia non velle priuatiuè exiſtente eſt voluntarium, ſed poſito actu qui eſt nolle ponitur inuoluntarium. Et hoc intendit D S. Et de hoc vide pulchrè in D.S. in primo ſententiarum, diſtin. 6. in expoſitione litteræ. Vbi ſic dicit, volens & nolens non opponuntur contradictoriè, ſed volens & non volens. Differt enim nolo & non volo, quia cum dicitur, non volo, negatur actus, & ideo opponitur ſicut negatio ad affirmationem. Sed in hoc verbo nolo & in toto condeclinio eius remanet actus voluntatis affirmatus, & negatio fertur ad volitum. Vnde ſenſus eſt, nolo hoc, id eſt volo hoc non eſſe, &c. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd minor eſt falſa, ſi non velle ſumitur in vi orationis, & negatur actus voluntatis debitus & poſſibilis. Ipſum enim non velle eſt indirectè voluntarium, licet nolle faciat aliquid eſſe contra voluntatem.

Nolo & nõ volo differunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eo modo requiritur ad uoluntarium actus cognitionis, ſicut & actus uoluntatis, ut ſcilicet ſit in poteſtate alicuius conſiderare, & uelle & agere. Et tunc ſicut non uelle & non agere cum tempus fuerit eſt uoluntarium, ita etiam non conſiderare.

¶ Maior vera cognitio poſſibilis & debita, quia & cognitio poſſibilis & debita reputatur voluntaria, non quòd cognitio ſit actu exercita. Ad minorem. Verum, cognitio exercita eſt per aliquem actum, tamen poteſt eſſe voluntaria abſque actuali exercitio, ergo, &c. Negatur conſequentia, vel conceditur ad hunc ſenſum ergo non poteſt eſſe ſine actu, qui ſit vel deberet fieri.

Vtrum voluntati violentia poſſit inferri.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd uoluntati poſſit uiolentia inferri, unumquodque enim poteſt cogi a potentiori, ſed aliquid eſt humanæ uoluntati potentius, ſcilicet Deus, ergo ſaltem ab eo cogi poteſt. X

1 q. 82 ar. 1. co & ad 1. Et 4. diſt. 29. ar. 1. Et veri. q 22. ar. 5. & 8. Et q. 24. ar. 4. Et R.o. 6. l. 8. co. 2. Ariſt. * tex. 54.

2 ¶ Præterea. Omne paſſiuum cogitur a ſuo actiuo quando immutatur ab eo; ſed uoluntas eſt uis paſſiua, eſt enim mouens motum, ut dicitur in tertiò de anima, * cum ergo aliquando moueatur, a ſuo actiuo uidetur quod aliquando cogatur.

3 ¶ Præterea. Motus uiolentus eſt, qui eſt contra naturam, ſed motus uoluntatis aliquando eſt contra naturam, ut patet de motu uoluntatis ad peccandum, qui eſt contra naturam, ut Damaſ. dicit, * ergo motus uoluntatis poteſt eſſe coactus.

* Lib. 4. Orth. fid. ca. 21. cap. 16.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in quinto, * Cap. 16. de ciuitate Dei, * quòd ſi aliquid fit voluntariè non fit ex neceſſitate, omne autem coactum fit ex neceſſitate, ergo quod fit ex voluntate non poteſt eſſe coactum, ergo voluntas non poteſt cogi ad agendum.

¶ Poſtquam actum eſt de voluntario, hic conſequenter agitur de inuoluntario, quia autem inuoluntarium dicit priuationẽ voluntarij, quod conſiſtit in duobus, ſ. inclinatione appetitus, & cognitione. Ideo per priuationem vtriuſq; contingit inuoluntariũ. Et ſic dupliciter, ſ. per excluſionẽ motus appetitiui q̃ pertinet ad violentiam. Et per excluſionem cognitionis præuię, quæ pertinet ad ignorantiam. Vnde ſecundùm hoc duplex eſt modus inuoluntarij, ſcilicet per violentiam, & per ignorãtiam. Primò igitur D. S. agit de inuoluntario per violentiam. Secundò de inuoluntario per ignorantiam. art. 8. Circa primum duo facit, primò determinat de inuolũtario ſimpliciter dicto in quo nulla eſt permixtio voluntarij. Secundò de inuoluntario mixto, ar. 6. Quantum ad primùm, primò præmittitur præambulum quoddam nominum ad propoſitum. Secundò oſtenditur propoſitum quomodo ſcilicet violentia cauſet inuoluntarium. ar. ſequenti. Quæritur igitur primò, an voluntati poſſit inferri violentia, id eſt coactio, quæ facit inuoluntarium ſimpliciter, quamuis violentum ſit communius coactione, quæ propriè dicitur in cognoſcentibus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd duplex eſt actus voluntatis. Vnus quidem qui eſt eius immediatè velut ab ipſa elicitus, ſcilicet velle. Alius qui eſt actus voluntatis à voluntate imperatus, & mediante alia potentia exercitus, vt ambulare, & loqui quia voluntate imperantur mediante potentia motiua.

Diſtinctio. ¶ D. S. primò diſtinguit de duplici actu voluntatis, ſecundùm quem quæſitum poteſt intelligi dupliciter. Secundò reſpondet tonformiter duplici concluſione. Prima eſt iuxta ſecundum actũ voluntatis, ibi. Quantum igitur, &c. Secunda quo ad primum, ibi. Sed quantum, &c. Duplex ergo eſt actus voluntatis, &c. vt in littera, & ſic intelligitur quæſitum. An voluntas poſſit cogi, & pati violentiam, vel ſecundum actum elicitum, vel imperatum. Et de iſta diſtinctione ſupra dictum eſt. q. 1. ar. 1.

¶ Nota, quòd ſub actu imperato etiam comprehenditur actus intellectus. Actus enim imperatus generalius quiddam eſt, quàm actus exterior, niſi exterior capiatur extensè pro omni actu alterius potentiæ a voluntate. Quod autem intelligere, quod cadit ſub electione comprehendatur ſub actu imperato, patet, quia ratio D. S. ſtatim ponenda de actu imperato, etiam tenet de actu intellectus, quia videlicet aliquis poteſt cogi quo ad actum intellectus, inquantum contra inclinationem voluntatis cogitur alicui euidenti veritati aſſentire, licèt intellectus non cogatur, ſed homo ſecundùm intellectum, vt dictum eſt, vide de hoc D. S. in tertio. diſt. 25. art. 3. vbi tractat hanc materiã vid:, & in de Veri. Mate. 22. q. 5. ad tertium. conſequenter cum dicit.

¶ Quantum igitur ad actus a voluntate imperatos voluntas violentiam pati poteſt, inquantum per violẽtiam exteriora membra impediri poſſunt, ne imperium voluntatis exequantur.

¶ Reſpondet iuxta ſecundum membrum tali concluſione, voluntas violentiam pati poteſt quantum ad actus imperatos. Intellige materialiter, & ſecundùm potẽtiam, quia videlicet voluntas non imperat actu quando violentatur, ſed quia talem actum poſſet imperare. Probatur concluſio, membra exteriora per violentiam poſſunt impediri, ne voluntatis imperium exequantur, ergo voluntas poteſt quo ad actus imperatos pati violentiã. Antecedens patet, quia poteſt quis ligari ne vadat, qui libenter abiret, & ſimiliter poteſt trahi qui libenter remaneret. Tenet conſequentia, quia voluntas renititur huiuſmodi impeditioni, vel tractui, & nullam confert vim, & ſic contra eius inclinationem cogitur manere, vel ire quandoq;, & per conſequens violentatur. Similiter, vt dictum eſt, contingit aliquem per rationem demonſtratiuam cogi quo ad actum intellectus contra inclinationem voluntatis, & per conſequens hominis, licèt non contra appetitum naturalem intellectus. D. S. tamen exemplificat de actu exteriori imperato, quia ibi eſt notius violentiam poſſe inferri. Conſequenter ibi.

D. 133. & 311. ¶ Sed quantum ad ipſum proprium actum voluntatis, non poteſt ei violentia inferri, & huius eſt ratio, quia actus voluntatis nihil aliud eſt, quàm inclinatio quædã procedens ab interiori principio cognoſcente, ſicut appetitus naturalis eſt quædã inclinatio ab interiori principio, & ſine cognitione; quod autem eſt coactum, vel violentum eſt ab exteriori principio. Vnde cõtra rationem ipſius actus volũtatis eſt, quòd ſit coactus, vel violentus, ſicut etiam eſt cõtra rationem naturalis inclinationis, vel motus lapidis, q̃ feratur ſurſum; poteſt enim lapis per violentiam ferri ſurſum, ſed quòd iſte motus violentus ſit ex eius naturali inclinatione eſſe non poteſt; ſimiliter etiam poteſt homo per violentiam trahi, ſed quòd hoc ſit ex eius voluntate, repugnat rationi violentiæ.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſpon. quo ad primum membrum iſtam. Eſt impoſſibile quòd voluntati inferatur violentia quo ad actum elicitum. Probatur, contra rationem ipſius actus voluntatis ſcilicet eliciti eſt, quòd ſit coactus, vel violentus, igitur concluſio vera; conſequentia nota, quia per nullam potentiam conuenire poteſt quod repugnat rationi alicuius. Antecedens probatur ratione, & ſimilitudine. Ratione ſic, quia actus voluntatis nihil aliud eſt, quàm inclinatio procedens ab interiori principio cognoſcente, ſed quod eſt coactum eſt ab exteriori principio, ergo antecedens ipſum verum, quia ſimul eſſet voluntarius, & non voluntarius, quod implicat. Et confirmatur antecedens per ſimile in naturalibus.

¶ Nota hic circa hanc probationem, verum eſſe, quòd actus voluntatis eſt inclinatio, ſicut appetitus naturalis eſt inclinatio, & ergo ſicut motus qui eſt contra inclinationem naturalem non eſt naturalis, ſic motus qui eſt contra inclinationem voluntatis non poteſt eſſe voluntatis, nec eſt voluntarius. Si ergo motus voluntatis eſt violentus, tunc eſt inclinatio, & eſt contra inclinationem. Et hæc ſimilitudo ſufficit ad propoſitum. Sed tamen hic eſt duplex differentia. Prima, quia inclinatio voluntatis, quam dicimus actum voluntarium, eſt inclinatio actualis, & actus ipſe elicitus. Inclinatio autem contra quam eſt violentia, & motus violentus, eſt forma quæ eſt actus primus, ſicut grauitas ipſa dicitur, & eſt inclinatio grauis contra quam eſt motus ſurſum. Secunda differentia eſt, quia appetitus dupliciter ſe poteſt habere ad motum, quia vno modo ſubiectiuè tantùm, & non effectiuè, ſiue originaliter, ſicut cum graue proijcitur ſurſum, motus iſte eſt in graui, ſed non ab eo, nec actiuè, nec paſſiuè naturaliter, ſed tantùm extrinſecè eſt. Alio autem modo poteſt ſe habere ad motum ſubiectiuè, & originaliter ſimul, ſicut cum graue deſcendit. Voluntas autem; & appetitus ſequens cognitionem ſemper ſe habet vtroque modo ad actum, ſcilicet vt ſubiectum, & vt principium. Et hoc D. S. tangit cum dicit, quòd actus voluntatis eſt inclinatio quædam procedens ab interiori principio. Vbi habetur, quòd actus eius eſt eius ſemper dupliciter, ſubiectiuè & originaliter. Ex quo ſequitur, quòd licet res purè naturalis poſſit habere motum violentum, qui ſit in ipſa, & non ab ipſa, nunquam tamen voluntas poteſt habere actum niſi ſit ab ipſa, & ſi ab ipſa neceſſariò, ergo nunquam violentus, ſed ſicut motus naturalis rei ſemper eſt in ipſa & ab ipſa, ſic motus voluntatis. Licet, vt dictum eſt aliquis motus poſſit eſſe in re naturali, & non ab ipſa, ſed iſte non eſt naturalis. Et per hoc ſoluuntur multæ apparentes difficultates.

Differẽtia inclinatiuo luntatis, & naturæ.

¶ Nota etiam, quòd Diuina potentia fieri poſſet, quòd voluntas ipſa nullum actum efficere poſſet, ſed ab omni actu ceſſaret, cum videlicet Deus ſuſpenderet influentiam ſuam à voluntate, nec tamen violentia voluntati inferretur. Quia vt patebit infra, quicquid Deus in rebus facit, non eſt contra naturam, eſto præter naturale, vel ſuper naturale eſſe poſſit, non tamen violentum propter potentiam obedientialem in creatura reſpectu cuiuſlibet quod Deus in ea agere voluerit. Vide de materia huius articuli in D. S. in de Verita. Mate. 22. q. quinta, & octaua, vbi oſtendit, quòd nec voluntas a Deo cogi poteſt.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam concluſionem, & intelligitur maior, quòd id quod fit voluntariè non fit ex neceſſitate coactionis, poteſt tamen fieri neceſſitate naturalis inclinationis quæ non præiudicat voluntario, vt oſtẽdit D. S. in de Verita. Mate. 22. q. quinta, ad primam inſtantiam, vbi exponit hanc eandem authoritatem dicens, quòd authoritas illa eſt intelligenda de neceſſitate coactionis, quæ ſecundùm Auguſtinum v. de ciuitate Dei voluntati repugnat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus qui eſt potentior, quàm voluntas humana, poteſt voluntatem humanam mouere ſecundùm id prouerbium, Prouerb. 21. Cor regum in manu Dei eſt, & quocunque voluerit vertet illud, ſed ſi hoc eſſet per violentiam, iam non eſſet cum actu voluntatis, nec ipſa voluntas moueretur, ſed aliquid contra voluntatem.

¶ Maior negatur, ſi coactio ſit contra naturam inferioris, ſed verum eſt, quòd inferius poteſt a ſuperiori efficaciter moueri, & immutari pro libito ſuperioris. Minor conceditur, ſed voluntati quo ad actus elicitos repugnat violentia. & implicat actũ talẽ eſſe violentũ, vt patuit, quare negatur cõſequentia, ſed ſequitur, q̃ Deus voluntati potenter dominetur, & q̃ poſſet ea immutare,

Digitized by Google

tare, ſine tamen violentia, vt D.S. oſtendit vbi iam in fine corporis, vbi & exponit auctoritatem in ſolutione adductam.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non ſemper eſt motus violentus, quãdo paſſiuum immutatur a ſuo actiuo; ſed quando hoc fit contra interiorem inclinationẽ paſſiui, alioquin omnes alterationes, & generationes ſimplicium corporum eſſent innaturales, & violentæ; ſunt autem naturales propter naturalem aptitudinem interiorẽ materiæ, vel ſubiecti ad talem diſpoſitionem; & ſimiliter quando voluntas mouetur ab appetibili ſecundum propriam inclinationem non eſt motus violentus, ſed voluntarius.

¶ Maior negatur, quando paſſum confert vim actiuo, eſto actiuè non concurrat, vt oſtendit D. S. ſecundo phyſicorum lectione prima in principio, & 2. ſen. di. 18. q. 1. ar. 2. in cor. Natura enim diuiditur per materiam, & formam, & ſi natura, quæ eſt principiũ paſſiuum inclinetur ad motum erit naturalis. Sic ſi voluntas immutetur ab actiuo, & non contra ſuam inclinationem, non cogitur, nec patitur violentiam. Sicut ſi inualidus corpore cuius membra a voluntate moueri non poſſent, ſi ab alio deferatur ipſo volente nullam patitur violentiam. Ad minorem, videbitur infra q. 22. arti. 2. ad ſecundum, quia vera eſt, quòd eſt paſſiua, quia a ſuo obiecto mouetur, & non efficit ipſum. Sed dico, quòd obiectum non mouet ad ſpecificationem contra eius inclinationem, quamuis ſi ſit obiectum perfectum, ſ. beatitudo moueat neceſſariò neceſſitate naturalis inclinationis quo ad ſpecificationem. Similiter prima cauſa effectiua poteſt in ipſam agere, & ipſam effectiuè mouere citra tamen coactionem. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd id in quod voluntas tendit peccando, & ſi ſit malum, & cõtra rationalem naturam ſecundum rei veritatem, apprehenditur tamẽ vt bonum conueniens homini ſecundum aliquam delectationem ſenſus, vel ſecundum aliquem habitum corruptum.

¶ Ad maiorem. Motus violentus eſt contra naturam, id eſt intrancam, vel naturalem inclinationem appetitus. Minor negatur ad hunc ſenſum. Ad probationem patebit infra q. 71. artic. 2. quia peccatum eſt quidem contra rationem hominis, vt homo eſt, id eſt contra rationem rectam, ſed non eſt contra inclinationem voluntatis, quæ modo eſt ſecũdum ſuggeſtionem paſſionis, vel corrupti habitus. Nam fornicatio licet ſit contra rectam rationem, tamen erronea eam approbat, & voluntas in ipſam inclinatur, & per conſequens non eſt violenta.

Vtrum violentia cauſet inuoluntarium.

Y ſupra ar. 4. co. & infra artic. 6. ad 1. Et q. 73. ar. 6. co. Et 2. 2. q. 12. art. 6. ad 1. Et Mal. qõ 6. co.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd violentia non cauſet inuoluntarium: voluntarium enim & inuoluntarium ſecundum voluntatem dicuntur, ſed voluntati violentia inferri non poteſt, vt oſtenſum eſt; * ergo violentia inuoluntarium cauſare non poteſt.

* ar. præc. Damaſc. * Li. 2. c. 24. Anſel. * Lib. 3. Ethic. 1.

¶ 2 Præterea. Id quod eſt inuoluntarium eſt cum triſtitia, vt Damaſ. * & Philoſophus * dicunt, ſed aliquando patitur aliquis violentiam, nec tamen inde triſtatur; ergo violentia non cauſat inuoluntarium.

¶ 3 Præterea. Id quod eſt a voluntate non poteſt eſſe inuoluntarium, ſed aliqua violenta ſunt a voluntate, ſicut cum aliquis cum corpore graui ſurſum aſcendit, & ſicut cum aliquis inflectit membra contra naturalẽ eorum flexibilitatem; ergo violentia non cauſat inuoluntarium.

* Locis ſupra citatis in arg. 2.

¶ Sed contra eſt, quòd Philoſophus & Damaſ. * dicunt, quòd aliquid eſt inuoluntarium per violentiam.

¶ Hic ex dictis in ar. præce. determinat propoſitum, quomodo ſcilicet violenta cauſet inuoluntarium.

¶ Reſpondeo dicendum, q violentia directè opponitur volũtario, ſicut etiam & naturali, commune eſt. n. voluntario, & naturali, q vtrũq; ſit a principio intrinſeco; violentum aũt eſt a principio extrinſeco, & propter hoc ſicut in rebus, quæ cognitione carent violẽtia aliquid facit contra naturã, ita in rebus cognoſcentibus facit aliquid eſſe contra voluntatẽ, quod aũt eſt contra naturam dr̃ eſſe innaturale, & ſimiliter qđ eſt cõtra volũtatem dr̃ eſſe inuoluntariũ, vnde violentia inuoluntariũ cauſat.

¶ D. S. breuiter reſpondet tali concluſione, violentia inuoluntarium cauſat. Et intelligitur, q violentia qua ad actum imperatum homo contra inclinationem voluntatis cogitur, vel ab eo contra inclinationem prohibetur, quòd tunc actus eſt inuoluntarius faciente violentia. Probatur concluſio, ſicut in rebus, quę cognitione carent violentia aliquid facit contra naturam, ita in rebus cognoſcentibus facit aliquid contra voluntatem; ſed quod eſt contra naturam dicitur eſſe innaturale, ergo ſimiliter, quod eſt contra voluntatem dicitur eſſe inuoluntarium, quale eſt violentum: ergo ſequitur concluſio. Maior probatur a principio, quia violentia opponitur voluntario & naturali, ex vna radice, inquantum ſcilicet illa ambo ſunt a principio intrinſeco, violẽtum autem ab extrinſeco; ergo ſequitur maior, vt patet de ſe. Minor relinquitur nota, quia motum grauis ſurſum dicimus innaturalem &c. Et eſt intentum horum dictorum, quia naturale, & voluntarium habent eſſe a principio intrinſeco; ergo ſi aliquid fiat ab extrinſeco contra inclinationem intrinſeci principij erit innaturale contrariè, & ſimiliter inuoluntarium quaſi contra voluntatem; ſed violentia dicitur per hoc quòd aliquis motus ſit contra inclinationem naturæ, vel aliquis actus imperatus extorqueatur de membris, vel impediatur contra inclinationem voluntatis; ergo talis motus erit innaturalis, vel inuoluntarius, non purè negatiuè, ſed contrariè, quia contra voluntatem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſpon. Et intelligitur, vt dictum eſt, quòd violentia, id eſt eſſe ab exteriori contra inclinationem & velle voluntatis, facit actum inuoluntarium contrariè.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd inuoluntarium voluntario opponitur, dictum eſt autem ſupra * quòd voluntarium dicitur non ſolùm actus, qui eſt immediatè ipſius voluntatis, ſed etiam actus a voluntate imperatus; quantum igitur ad actum, qui eſt immediatè ipſius voluntatis, vt ſupra dictum eſt; * violentia inferri non poteſt. Vnde talem actum violentia inuoluntarium facere non poteſt, ſed quantum ad actum imperatum voluntas poteſt pati violentiam, & quantum ad hunc actum violentia inuoluntarium facit. * ar. præce. * ar. præce.

¶ Maior conceditur, dicuntur ſecundum volũtatem, id eſt a voluntate denominantur, licet alia ſit habitudo voluntarij ad voluntatem, alia inuoluntarij. Ad minorem, voluntati non poteſt inferri violentia quo ad actum elicitum, tamen quo ad imperatum, vt patuit ar. præced. ergo &c. Verum non cauſat inuoluntarium, quaſi actus interior extorqueatur a voluntate contra eius inclinationem, ſed quia violentia, id eſt exterior poteſtas poteſt actum imperabilem a voluntate, nunc autem non imperatum extorquere de membris contra voluntatem, vel eam impedire a motu exteriori quem vellet perficere.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut naturale dicitur, quod eſt ſecundum inclinationem naturæ, ita voluntarium dicitur, quod eſt ſecundum inclinationem voluntatis, Dicitur autem aliquid naturale dupliciter. Vno modo, qa eſt a natura, ſicut a principio actiuo, ſicut tale facere eſt naturale igni. Alio modo ſecundũ principium paſſiuum, quia ſ. eſt innata inclinatio ad recipiẽdum actionem a principio extrinſeco, ſicut motus cœli dicitur eſſe naturalis propter aptitudinem naturalem cę leſtis corporis ad talem motum, licet mouens ſit voluntarium. Et ſimiliter voluntarium poteſt aliquid dici dupliciter. Vno modo ſecundum actionem, puta cum aliquis aliquid vult agere. Alio modo ſecũdum paſſionem ſcilicet cum aliquis vult pati ab alio. Vnde cum actio infertur ab aliquo exteriori manente in eo, qui patitur, voluntate patiendi, non eſt ſimpliciter violentum; quia licet ille qui patitur non conferat agendo, confert tamen volendo pati, vnde non poteſt dici inuoluntarium.

¶ Maior vera vt ſic, dico autem, vt ſic, quia poteſt nobis eſſe voluntarius, & toti animali ſecundum appetitum, & tamen eſſe cum pœna, & triſtitia inquantum eſt contra elementum prædominans in corpore, vt patebit in ſolutione ſequenti. Minor negatur, quòd patiatur violentiam, & non triſtetur, ad hoc enim vt patiatur violentiam, oportet quòd voluntas non faciat aliquid, nec velit pati. Et ſi vtrunque horum aſſit, ſcilicet quòd nec faciat imperando, nec velit pati, tunc oportet, quòd ſequatur triſtitia in voluntate. Non autem eſt violentia ſi non faciat, ſed tamen libenter patiatur. Sicut D. S. declarat in ſolutione per ſimile in naturalibus. Quare negatur conſequentia.

pestatis propter timorem periculi. Vnde manifestũ est, quòd simpliciter voluntarium est, vnde & competit ei ratio voluntarij, quia principium eius est intra.

¶ Probat minorem pro antecedente assumpto principali, & primò primam partem eius, secundò secundam ibi. Sed quòd &c. Quo ad primam agitur sic, hoc quod per metum agitur secundum hoc est in actu secundum quòd fit, sed sic scilicet secundum quòd fit, quod fit per metum est voluntarium: ergo quod per metum agitur est voluntarium secundum quòd est actu. Maior probatur in littera. Cum enim &c. quia secundum hoc quod fit est in actu, secundum quòd est hic, & nunc, & sub aliis conditionibus individualibus igitur maior vera; hoc assumptum probatur in littera. Minor proxima declaratur ibi, prout scilicet &c Et confirmatur prima pars antecedẽtis iam probata, quia competit tali, quod agitur ex metu hic, & nunc ratio voluntarij, quia principium eius est intra, & cum hoc est ibi cognitio, quia sciendo, & volendo ejicit merces. Consequenter ibi.

¶ Sed quòd accipiatur id quod per metum fit, vt extra hunc casum existens prout repugnat voluntati, hoc non est, nisi secundum rationem tantùm, & ideo est inuoluntarium secundum quid, id est prout consideratur extra hunc casum existens.

¶ Subiungit quæ sunt pro secunda parte minoris dictæ principalis, scilicet quòd huiusmodi quæ metu aguntur sunt solùm inuoluntaria secundum apprehensionem rationis, quia quòd id quod per metũ fit, vt extra hunc casum, sic repugnat voluntati, sed hoc secundum est secundum rationem tantùm; ergo secunda minoris pars vera. Et patet de se, quia mercator dum cogitat de mercibus suis extra casum hunc constitutis, vult non proiicere, & proiectio est contra voluntatem, sed ista est speculatio extra casum; dum autem est actu in periculo, tunc vult omnino proiicere, & ergo proiectio, vt existit in actu sic est volita, sed vt consideratur non existens tunc est nolita. Aduerte autem, quòd & proiectio, vt actu est, sic considerat actu vt facienda, & tali cogitatione quæ est imperata tua, sed quando cogitatur per intellectum abstrahentem ab esse actuali proiectionem ipsam extra casum periculi sic est non volita, sed vt consideratur, vt redimens maius periculum, sic considerat, vt volenda, & est volita.

¶ Nota ex his, quòd peccans ex metu non est excusatus, nam quod ex metu agitur est voluntarium, & per consequens si in nullo casu licitum non excusatur faciens, quæ autẽ facta excusset metus qui cadit in constantem virum, vide D. S. vbi supra in quarto, quia constans, metu cogitur ad sustinendum minus malum, vt cuidat maius, non autem cogitur ad maius, vt euadat minus, sicut inconstans. Et quia peccata sunt maxima mala, ideo ad hoc nullo modo potest homo constans cogi ad ipsa, immo magis debet homo mori, quàm talia sustinere, sed inter damna corporalia, vt cui tet maius sustinet minus. Vide ar. 2. ibid. vide etiam de Materia huius articuli D.S in quodlibe. 5. ar. 10.

ARGVMENTVM in contrarium probat secundam cõclusionem respõsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea quæ aguntur per metum, & per vim non solùm differunt secundum præsens, & futurum; sed etiam secundum hoc quòd in eo quod agitur per vim, voluntas non consentit, sed omnino est contra motum voluntatis, sed id quod per metum agitur fit voluntarium ideo quia motus voluntatis fertur in id, licet non propter seipsum, sed propter aliud scilicet ad repellendum malum, quod timetur, sufficit enim ad rationem voluntarij, quòd sit propter aliud voluntarium, voluntarium enim est non solùm, quod propter seipsum volumus, vt finem; sed etiã quod propter aliud volumus, vt propter finem, patet ergo quòd in eo quod per vim agitur, voluntas interior nihil agit, & ideo vt Greg. Nicenus dicit * ad excludendũ ea quæ per metum aguntur in definitione violenti non solùm dicitur, ꝙ violentum est cuius principium est extra, sed additur nil cõferente vim passo, quia ad id quod agitur per metum voluntas timentis aliquid confert.

* 3. Eth. c. 1.

¶ Ad maiorem dupliciter. Primò negatur ꝙ violentia, & metus differant solùm penes præsens, & futurum. Secundò negatur, ꝙ violentum simpliciter, & quod agitur metu æqualiter repugnẽt voluntati, & hoc D.S. ostendit in solutione, quia in violẽtum simpliciter (quod fit secundum actum imperatum, & præsertim exteriorem) voluntas nunquàm consentit, sed solùm extorquetur per potentiam, & vim extrinsecam; sed in id quod agitur metu voluntas simpliciter consentit secundũ ꝙ nunc agitur, licet extra casum hunc non consentiret, nec nunc cõsentit in ipsum propter se, sed solùm propter aliud. Quare vt agitur simpliciter est volũtarium. Nam voluntarium simpliciter, dicitur etiam volitũ propter aliud, quare negatur consequentia. Patet ex hac conclusione, quod in principio articuli allegabatur ex quarto, ꝙ metus & vis simpliciter distinguuntur &c. Aduerte autem verba D.S. cum dicit in solutione, ꝙ illud, quod agitur metu, puta proiectio mercium est voluntarium prout agitur, licet non propter seipsum, sed propter aliud, quia ex hoc patet, ꝙ non oportet ponere appetibile neutrũ, quod nec sit finis, nec ad finem, vt Scotus opinatur in 4 distin. 49. q. 10. & in 1 distinct. pri q. 2. vbi ad hoc dicendum fundat se in huiusmodi voluntarijs mixtis. Nam patet hic, quòd proiectio mercium est actu volita propter aliud, scilicet periculum vitandum, quod est volitum propter vitam conseruandam, & ista propter beatitudinem. Similiter quando quis vult seruare merces, absolutè considerando eas extra casum necessitatis, vult eas conseruari tanquàm aliquod bonum suum, & in hoc implicitè vult, & virtualiter beatitudinem secundum communem rationem; quare omne volitum est, aut finis, aut medium. Scotus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea quæ absolutè dicuntur, quolibet addito remanent talia, sicut calidum, & album; sed ea quæ relatiuè dicuntur, variantur secundum comparationem ad diuersa; quod enim est magnũ comparatum huic, est paruum comparatum alteri. Voluntarium autem dicitur aliquid non solùm propter se quasi absolutè, sed etiam propter aliud quasi relatiuè, & ideo nihil prohibet aliquid, quod de se non esset voluntarium, alteri comparatum fieri voluntarium per comparationem ad aliud.

¶ Maior est vera tantùm in absolutis, non in respectiuis; modo voluntarium est aliquid nõ tantùm propter se, sed etiam propter aliud. Et sic id quod agitur ex metu si consideretur secundum se extra hunc casum non est voluntarium, sed posito hoc casu est voluntarium ad vitandum maius malum &c. Aduerte hic ex D.S. glosam istius propositionis. Quod est tale, cuicunque competretur est tale, quia vera est in absolutis non in respectiuis, vt patet in exemplo solutionis. Patet ex hoc nullitas argumenti quorundam arguentium apud Philosophiam, quòd si aliqua ex natura sint cognoscibilia, quòd ergo apud omnes sint naturaliter nota, quia intelligibile dicitur relatiuè.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud, quod per metũ agitur absque conditione est voluntarium, id est secundum quòd actu agitur, sed inuoluntarium est sub conditione, id est si talis metus non immineret, vnde secundum illam rationem magis potest concludi oppositum.

¶ Maior conceditur. Ad primam partem minoris dicitur exponendo, quod per metum actum est inuoluntarium absolutè, id est consideratum per rationem secundum se. Sed hoc est esse inuoluntarium secundum quid, vt patuit in corpore, quia sic non cõsideratur, vt est in actu hic, & nunc &c. Secunda pars minoris negatur omnino, immo oppositum est verum, quia vt agitur hic, & nunc est absolutè voluntarium sine omni conditione, licet bene sit volitum propter aliud, sed est inuoluntarium secundum conditionem, quia scilicet aliquis non vellet proiicere si non esset periculum, sed nunc vult simpliciter proiicere sine conditione. Quare negatur consequentia.

Vtrum concupiscentia inuoluntarium causet.

A 2, 2. q. 148. art. 3. cor. Et 3. Ethi. Lec. 4 cor. 5. & lec 4.

AD septimum sic proceditur. Videtur quòd concupiscentia causet inuoluntarium; sicut enim metus est quædam passio, ita & concupiscentia, sed metus causat quodammodo inuoluntarium; ergo etiam concupiscentia.

¶ 2 Præterea. Sicut per timorem timidus agit contra id quod proponebat, ita incontinens propter concupiscentiam, sed timor aliquo modo causat inuoluntarium; ergo & concupiscentia.

¶ 3 Præterea. Ad voluntarium requiritur cognitio, sed concupiscentia corrumpit cognitionem. Dicit. n. Philosophus in 6. Ethi. * ꝙ delectatio, siue concupiscentia delectationis corrumpit existimationem prudentiæ; ergo concupiscentia causat inuoluntarium.

Arist. * cap 3.

¶ Sed contra est, quòd Damas. dicit. * Inuoluntarium est misericordia, vel indulgẽtia dignum, & cum tristitia agitur, sed neutrũ horum competit ei, quod per cõcupiscentiã agitur; ergo cõcupiscentia nõ causat inuolũtariũ.

Damasc. * Li. 2 Orth. fidei ca. 24.

¶ Hic

queretur, quòd omne peccatum eſſet inuoluntarium, quod eſt contra Auguſtinum dicentem, * quòd omne peccatum eſt voluntarium.

*Lib.6.c.24. Damaſc. Auguſt. Lib.1 retra ct.c.15.

¶ 3 Præterea, Inuoluntarium cum triſtitia eſt, vt Damaſ. dicit, * ſed quædam ignoranter aguntur, & ſine triſtitia, puta ſi aliquis occidit hoſtem quem quærit occidere putàs occidere ceruum; ergo ignorantia non cauſat inuoluntarium.

*Lib.2.Orth.fid.c.24.

¶ Sed contra eſt, quòd Damaſ. * & Philoſophus * dicunt, quòd inuoluntarium quoddam eſt per ignorantiam.

Damaſc. *Loco ſup. citato. Arift. *Li.3 Eth. c.1.

¶ Hic D.S. agit de ſecũdo modo inuoluntarij ſimpliciter, quod eſt per aliquam ignorantiam. Pro fundamento dicendorum oportet præmotare primò ex dictis D.S. in de Malo, q.3. art.8. quòd pro generali habenda eſt regula, quòd quicquid ex voluntario cauſatur, habetur vt voluntarium. Quare ſequitur, quòd quicquid cauſatur ex ignorantia aliquo modo voluntaria, non erit inuoluntarium.

¶ Secundo notandum eſt, quòd differentia eſt inter inuoluntarium, & inter non voluntarium, vel non volitum. Vnde ignorantia ſemper cauſat non volitum; non tamen ſemper inuoluntariũ. Ratio primi eſt, quia nihil eſt volitum, niſi cognitum, ſi ergo ignoratum, non eſt cognitum, nec per conſequens volitum, eo modo quo non cognitum, vel ignoratum. Ratio ſecundi, quia hoc eſt proprium inuoluntarij, vt cognitum ſit contra voluntatem, & pœnitudinem atq; triſtitiam ingerat. Poteſt autem aliquid eſſe ignoratum, & dum cognoſcitur non infert pœnitudinem. Vnde non fuit volitum; non tamen fuit inuoluntarium contrariè ſcilicet. Similiter aliquis non cogitat de non dicendis horis ſuis. & ſic non dicere horas non eſt volitum, & tamen non eſt inuoluntariũ, quia a voluntate indirectè, ſicut non velle, & non agere, vt patuit ar.3. Sic ergo quamuis omnis ignorantia faciat ignoratum non eſſe volitum, non tamen facit ſemper inuoluntariũ, & hoc habebitur clarè ex corpore tali.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ignorantia habet cauſare inuoluntarium ea ratione, quia priuat cognitionem quæ præexigitur ad voluntarium, vt ſupra dictum eſt; * non tamen quælibet ignorantia huiuſmodi cognitionem priuat.

*art. 1.

¶ D.S. deducit primò concluſionem reſponſiuam generalem quam ponit implicitè. Secundò illam explicat ſecundùm quandã diſtinctionem ibi. Et ideo ſciendum &c. Concluſio ergo generalis intenta eſt iſta. Non quælibet ignorantia cauſat inuoluntarium; ſed aliqua, aliqua non. Probatur, ignorantia habet cauſare inuoluntarium, quia priuat cognitionem, quę præexigitur ad voluntariũ, ſed non omnis ignorantia priuat huiuſmodi cognitionem, ergo &c. Maior patet, quia ad voluntarium requiritur cognitio, vt patuit ar.1. & 2. Quare ſequitur, quòd ignorantia, quæ tollit cognitionem exercitam, ſ. & quæ eſt in poteſtate hominis, & iſtam, quæ ſi præſens fuiſſet impediuiſſet opus, & cum acceſſerit, opus erit cõtra voluntatem, talis erit cauſa inuoluntarij contrariè, & omnis ignorantia eſt cauſa non voluntarij, quia benè ſequitur, cognitio requiritur vniuerſaliter ad voluntarium; ergo ignorantia vniuerſaliter eſt cauſa non voluntarij. Quia autem, vt dicit minor, non omnis ignorantia priuat cognitionem, qua ſtante opus erit inuoluntarium, immo quandoq; etiam exiſtente cognitione manet voluntarium, ideo minor vera.

¶ Nota autem, quòd minor nõ intelligitur, quòd omnis cognitio faciat actum voluntarium, immo aliqua inuoluntarium, quando actus cognitus contrariatur voluntati. Sed quia ad volũtarium ſemper requiritur cognitio. Et ergo vult, quòd ſi quis velit intelligere, quæ ignorantia cauſet inuoluntarium, reſpiciat ad cognitionem priuatam. Quare ſi ipſa præſente actus nunc ignoranter factus erit contra voluntatem, tunc talis ignorantia cauſat inuoluntariarum, quia eſt ratio, vt fiat actus, qui cognitus eſt contra volũtatem. Si autem ignorantia tollat cognitionem, qua præſente actus ignoranter factus non eſt contra voluntatem, ſed placet, etiam cognitus, tunc talis ignorantia non eſt cauſa inuoluntarij. Vnde non eſt ſenſus, quòd quaſi ignorantia ea ratione cauſet inuoluntarium, quia priuet cognitionem; ſed quòd ratione cognitionis priuatæ videndum ſit, quando cauſat inuoluntarium, vel non. Si enim remoueat prohibentem ſcientiam qua ſtante factũ eſt contra voluntatem, & non eſſet factum, ſed ſcientia prohibuiſſet, tunc eſt cauſa inuoluntarij. Et hoc D.S. in ſequentibus explicat, oſtendens quæ ignorantia remoueat ſcientiam, vel cognitionem, quæ prohiberet, vel quæ non prohiberet.

¶ Et ideo ſciendum, quòd ignorantia tripliciter ſe habet ad actum voluntatis. Vno modo concomitanter, alio modo conſequenter, tertio modo antecedenter. Concomitanter quidem, quando ignorantia eſt de eo quod agitur, tamen etiam ſi ſciretur nihilominus ageretur, tũc enim ignorantia non inducit ad volendum, vt hoc fiat, ſed accidit ſimul eſſe aliquid factum, & ignoratum; ſicut in exemplo poſito, * ſcilicet cum aliquis vellet quidẽ occidere hoſtem, ſed ignorans occidit eum, putans occidere ceruum.

*In 3.argu.

¶ Hic conſequenter D.S. prædictam concluſionem generalem explicat ſecundùm quandam diſtinctionem tribus concluſionibus particulariter reſponſiuis oſtendens, quæ cognitio priuet cognitionem, & per conſequens, quæ cauſet inuoluntarium. Diſtinguit ergo D.S. de triplici ignorantia. Et primò declarat primum membrum, ſecundò ſecundùm ibi. Conſequenter autem &c. tertiò tertium ibi. Antecedenter autẽ &c. annectens ſemper concluſiones conformes. Circa primum primò declarat primum membrum. Secundò ſubiungit primam cõcluſionem reſponſiuam particularem conformem, ibi. Et talis &c. Primo modo ergo dicitur ignorantia concomitanter ſe habens ad actum voluntatis. Et quæ ſit illa explicat, quia ſcilicet eſt ignorantia, quæ non eſt ratio volendi hoc factum, immo ſi non eſſet ignorantia, ſed ſciretur nihilominus ageretur. Et ſic non priuat cognitionem qua præſente factum eſſet inuoluntarium, & ponit exemplum ex tertiò argumento ante oppoſitum. Conſequenter cum dicit.

¶ Et talis ignorantia non facit inuoluntarium, vt Philoſophus dicit, * quia non cauſat aliquid quod ſit repugnans voluntati; ſed facit non voluntarium, quia non poteſt eſſe actu volitum, quod ignoratum eſt.

Ar iſt. * Vbi ſupra

¶ Reſpondet de illa ignorantia prima tali concluſione. Talis ignorantia, ſcilicet concomitans, non facit inuoluntarium, ſed facit non volitum. Prima pars probatur auctoritate Philoſophi, & ratione, quia talis ignorantia non cauſat aliquid quod ſit repugnans voluntati, igitur non inuoluntarium, ſcilicet contrariè, conſequentia clara. Antecedens patet ex dictis, quia ſi ſciretur nihilominus fieret, & per conſequens ignorantia non cauſat aliquid repugnans, nec inducit per cõſequens pœnitudinem. Vt autem Philoſophus ibidem habet, ad inuoluntarium ſemper concurrit triſtitia, & pœnitudo de facto. Secunda pars concluſionis probatur, quia non poteſt eſſe volitum actu, quod eſt ignoratum, igitur facit non voluntarium, id eſt non volitum. Aduerte hic, quia non eſt idem non voluntarium, & inuolũtarium, immo poteſt eſſe voluntarium, & tamen non volitum, & per conſequens cum ignorãtia concomitans non facit inuoluntarium, licet faciat non volitum, propterea non facit immunem a peccato, nec aliqualiter excuſat, vt patebit in fra, quia eſt virtualiter volita.

Non volũtarium, & inuoluntarium differunt.

¶ Aduerte etiam ex hac concluſione, quòd inter velle, & nolle datur medium. ſ. non velle. Et ſimiliter inter voluntarium, & inuoluntarium datur medium non volitum, quod tamen poteſt eſſe voluntarium virtualiter, vel indirectè. Licet non omne non volitum ſit voluntarium, ſed aliquod, puta quod cognitum fit volitũ, & placet, & ſi cognitum fuiſſet actu fuiſſet volitum.

¶ Conſequenter autem ſe habet ignorantia ad voluntatem, inquantum ipſa ignorantia eſt voluntaria, & hoc contingit dupliciter ſecundùm duos modos voluntarij, ſuprapoſitos. * Vno modo, quia actus voluntatis fertur in ignorantiam, ſicut cum aliquis ignorare vult, vel vt excuſationem peccati habeat, vel vt non retrahatur a peccando ſecundùm illud Iob 22. Scientiam viarum tuarũ nolumus, & hæc dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia voluntaria eius, quod quis poteſt ſcire, & debet; ſic enim non agere, & non velle voluntarium dicitur, vt ſupra dictum eſt; * hoc igitur modo dicitur ignorantia, ſiue cum aliquis actu non conſiderat, quod conſiderare poteſt, & debet, quæ eſt ignorãtia malæ electionis, vel ex paſſione, vel ex habitu proueniens; ſiue cum aliquis notitiam quam debet habere non curat acquirere, & ſecundùm hunc modum ignorantia vniuerſalium iuris quæ quis ſcire tenetur, voluntaria dicitur quaſi per negligentiam proueniens.

*arti. 3. ad primum. Iob 22. *ar.3.

¶ Proſequitur ſecundum membrum diſtinctionis. Et circa hoc primò notificat illud per ſubdiſtinctionem. Secundò annectit ſecundam concluſionem conformem, ibi. Cum autem &c. Secundo ergo modo dicitur ignorantia conſequenter ſe habens ad actum voluntatis. Et notificat hanc in generali, quia videlicet eſt voluntaria, & habetur vt voluntatem ſequens, & quaſi habens voluntatem pro cauſa. Sed illa eſt duplex. Vno modo eſt voluntaria talis ignorantia iuxta primum modum voluntarij poſitum. articu. tertio, ad primum. Quia videlicet voluntas expreſsè fertur ſuperignorantiam, & ponit D.S. exemplum ſoluens implicitè,

dubium

dubium quomodo poſſit fieri, vt aliqua voluntas quæ boni eſt, ſe ratur in ignorantiam, quia ſcilicet non fertur per ſe, ſed per accidens, ratione alicuius boni ſaltem apparẽtis, vt vel excuſationem habeat, velut non retrahatur a peccato, quæ apprehenduntur a volente ignorare, vt quædam bona. Secundo modo eſt ignorãtia voluntaria iuxta ſecundum modum voluntarij poſitum, vbi iam, quia eſt eius, quod quis poteſt, & debet ſcire. Et ſi etiam expreſsè non velit ignorare, nihilominus ignorantia eſt voluntaria indirectè. Et hoc contingit etiam dupliciter. Vno modo, quia actu non conſiderat in particulari eligibili, quod poſſet, & deberet. Sicut fornicator tractus ex paſſione non conſiderat actum pro nunc eſſe malum, ſimiliter habituatus ex inclinatione habitus non conſiderat malum, quod eſt malum, vt patebit infra de peccato ex malicia; & huiuſmodi conſiderationem quilibet tamen habere poteſt, & debet. Secundò modo eſt indirectè voluntaria ignorantia, quia aliquis non curat acquirere ſcientiam debitam etiam vniuerſalem. Et ſecundum hoc ignorantia vniuerſalium principiorum iuris præſertim naturalis, & Diuini eſt ſemper voluntaria iſto modo. Et eorum quæ quis ſcire tenetur, & non ſcit, licet ignorantia non debitorum, eſto ſit voluntaria non tamen peccatum, vt patebit infra q. 76. Deinde cum dicit.

¶ Cum autem ignorantia ſit voluntaria aliquo iſtorum modorum, non poteſt cauſare ſimpliciter inuoluntarium, cauſat tamen ſecundùm quid inuoluntarium in quantùm præcedit motum voluntatis ad aliquid agendum, qui non eſſet ſcientia præſente.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam de illa ignorantia iam declarata iſtam; Ignorantia conſequens nõ poteſt cauſare ſimpliciter inuoluntarium, cauſat tamen ſecundùm quid inuoluntarium. Probatur prima pars Ignorantia conſequens eſt voluntaria aliquo dictorum modorum; ergo non cauſat inuoluntarium ſimpliciter. Antecedens patet ex declaratione quid nominis conſequentis ignorantiæ. Tenet conſequentia ex regula prædicta, quia nihil voluntarium cauſat ſimpliciter inuoluntarium.

¶ Aduerte ex hoc, quòd ad inuoluntarium non ſufficit, quòd ad factum ſequatur pœnitudo, & triſtitia; ſed requiritur etiam, quòd ignorantia ex qua proceſſit non fuerit aliquo modo voluntaria.

¶ Secunda pars concluſionis probatur, quia talis ignorantia præcedit motum voluntatis (ſcilicet aliquem) ad aliquod agendum, qui non eſſet ſcientia præſente, igitur cauſat ſecundùm quid, id eſt conditionaliter, inuoluntarium. Antecedens patet, quia ſi aliquis conſideraret actu modo imperatiuo in particulari, ſicut poſſet, & deberet, quòd actus pro nunc eſſet malus; non fornicaretur, & ſi infidelis ſciret, quia damnandus eſt propter defectum fidei in Chriſtum, non vellet diſcredere, & ſic talis ignorantia facit inuoluntarium conditionale, quia ſcilicet ſi adeſſet cognitio recta actus eſſet inuoluntarius; ſed tamen iam eſt ſimpliciter voluntarius ſecundùm actum voluntatis præcedentem directè, vel indirectè.

¶ Et aduerte verba D. S. (inquantum præcedit motum voluntatis ad aliquid) quia ſcilicet talis ignorantia non præcedit quemlibet motum voluntatis, cum ponatur conſequens actum voluntatis, ſed aliquem alium antecedere poteſt, qui actus non eſſet ſcientia præſente. Sed quia illa ignorantia etiam habet ante ſe alium actum voluntatis ſic eſt voluntaria, & non facit inuoluntarium. Et hoc erit medium probandi infra quæſtio. 76. articu. quarto, quòd talis ignorantia non ex toto excuſat, tamẽ a tanto. Deinde ibi.

¶ Antecedenter autem ſe habet ad voluntatem ignorantia, quando non eſt voluntaria, & tamen eſt cauſa volendi, qd aliàs non vellet, ſicut cũ aliquis homo ignorat aliquam circunſtantiam actus quam non tenebatur ſcire, & ex hoc aliquid agit, quod non faceret ſi ſciret; puta cum aliquis diligentia adhibita neſciens aliquem tranſire pet viam proijcit ſagittam qua interficit tranſeuntem.

¶ Manifeſtat tertiam ignorantiam. Et primò facit quod dictũ eſt. Secundò infert tertiam concluſionem reſpon. de illa ignorantia, ibi. Et talis &c. Tertiò ergo modo dicitur ignorantia antecedenter ſe habens ad voluntatem, quia eſt ignorantia, quæ nõ eſt aliquo modo voluntaria. Et per hoc diſtinguitur a conſequente, & eſt cauſa volendi, quod non vellet alias ſi cognitio priuata eſſet præſens. Vnde tollit cognitionem prærequiſitam ad voluntarium, & ponit D.S. exemplum in littera. Et dicitur iſta ignorantia antecedens, & inuincibilis, quia non eſt volita, nec potuit ſtudio ſuperari. Et vocatur etiam ignorantia facti, vel circunſtantiæ. Tunc ibi.

¶ Et talis ignorantia cauſat inuoluntarium ſimpliciter. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta, nam prima ratio procedit de ignorantia eorum, quæ quis tenetur ſcire, ſecunda autem de ignorantia electionis, quæ quodammodo eſt uoluntaria, ut dictum eſt; * tertia uerò de ignorantia, quæ concomitanter ſe habet ad uoluntatem. * In cor.

¶ Infert tertiam concluſionem reſpon. de illa ignorantia antecedente, iſtam. Ignorantia antecedens cauſat inuoluntarium ſimpliciter. Et hæc eſt concluſio affirmatiua ad quæſitum, & relinquit eam D. S. notam; poteſt tamen probari ex dictis ſic. Illa ignorantia cauſat ſimpliciter inuoluntarium, quæ non eſt aliquo modo volita, & eſt cauſa, quòd voluntas aliquid velit, quod aliàs non vellet ſi cognitio adeſſet, ſed iſta ignorantia eſt huiuſmodi igitur &c. Maior patet per oppoſitum ad duas ignorantias præcedentes, quia conſequens non facit inuoluntarium, quia volita; concomitans non, quia non eſt cauſa, quòd voluntas velit, & tenet per iſtam regulam, ſicut propoſitum in propoſito, &c.

¶ Et ſecundò poſſet probari, quia huiuſmodi ignorantia omninò tollit cognitionem, quæ requiritur ad voluntarium, & eſt priuatio cognitionis, qua præſente factum non fieret, ſed voluntati repugnaret, igitur &c.

¶ Et nota quòd bene dicit D. S. talis ignorantia, explicando hanc ignorantiam, quòd eſt circunſtantiæ, vel conditionis circa opus. Sicut fuit in Iacob cum Lya, quia nunquàm ignorantia cognitionis debitæ ipſius iuris meretur dici antecedens, ſed ſemper computanda eſt inter conſequentem. Dico autem notitiæ debitæ, quia non oportet, quòd quilibet ſciat omnes ſubtilitates legis Diuinę, vel humanę, ſed iuxta conditionem, & ſtatum ſuum quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Et ſi horum aliquid ignoret non dicitur antecedens. Ex his dictis D. S. relinquit argumenta eſſe ſoluta, ſicut & ſunt. Sed pro maiori explicatione, & euidentiori dictorum ad argumenta reſpondendum eſt ad eorum formam. Iacob & Lya.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro tertia concluſione particulari.

¶ Ad primi maiorem. Inuoluntarium ſimpliciter meretur veniam totalem. Ad minorem concedo eam de ignorantia conſequente & voluntaria, vt eſt ignorantia iuris, & eorum, quæ pertinent ad ſalutem; ergo &c. Verùm non omnis ignorantia cauſat inuoluntarium, quia non conſequens. Et eſt hæc ratio pro ſecunda ſpeciali concluſione, cum quo ſtat, quòd ignorantia nullo modo voluntaria, & quæ eſt cauſa volendi, ſit cauſa inuoluntarij, quia voluntarium dicitur in ordine ad ſcientiam. Si autem ſcientia priuata per ignorantiam huiuſmodi adeſſet, tunc eſſet contra voluntatem. Et hoc eſt, quod in principio tactum eſt, quia voluntarium præexigit ſcientiam, igitur ſi ſcientia aſſiſtente eſt contra voluntatem, tunc ignorantia cauſat inuoluntarium.

¶ Ad ſecundi aſſumptum infra quæſtio. 78. articu. 1. ad primum, quia eſt vera de ignorantia electionis, & particulari eligibili. Et ſi eſt peccans ex paſſione, vel habitu, tunc eſt ibi error, in hoc quòd iudicatur malum bonum. Si autem eſt peccatum ſine paſſione, vel habitu, tunc eſt ibi defectus conſiderationis, ſed non erroris, vt patebit prima par. de peccato primo angelorum. Conſequens primum verum, ſi quælibet ignorantia cauſaret, ſcilicet etiam conſequens, tunc procederet ſequela, ſed hoc non dicimus. Quare negatur conſequentia. Et probat iterum ſecundã concluſionem ſpecialem.

¶ Ad tertij maiorem. Concedo quòd eſt cum triſtitia, & cum hoc vt dictum eſt, quòd ibi non concurrit aliquo modo voluntas, ſic quòd nec ignorantia ex qua factum eſt ſit voluntaria. Vnde infra dicetur, quòd non omnis ignorantia, quæ eſt cauſa, vt aliquid fiat ipſum excuſat, niſi ipſa ſit antecedens, & inuincibilis. Minor procedit de ignorantia concomitante. Et concludit pro prima concluſione ſpeciali.

Quæſtio Septima.

De circunſtantijs humanorum actuum.

DEinde conſiderandum eſt de circunſtantijs humanorum actuum. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò quid ſit circunſtantia. Secundò utrum circunſtantiæ ſint circa humanos actus attendendæ a theologo. Tertiò quot ſunt circunſtantiæ. Quartò quæ ſunt in eis principaliores. C

¶ Poſtquàm actum eſt de voluntario, & inuoluntario in communi. Hic agitur de circunſtantijs ſecundum quas iudicantur actus voluntarij. Et duo circa hoc facit. Primò agit de circunſtantiis ſecundùm ſe. Secundò agit de eis ſecundùm comparationem earum ad inuicem in ar. quarto. Circa primum primò oſtendit quid ſit circunſtantia. Secundò oſtendit quot ſunt circunſtantiæ in ar. tertio. Circa primum facit quod dictum eſt. Secundò determinat quoddam incidens. ar. 2.

Vtrum

Digitized by Google

Vtrum circunſtantia ſit accidens actus humani.

Infra ar. 3. cor. Et q. 18 ar. 3. Et 4. d. 6. q. 3. art. 1. quæſt. 1. Et Mal. q. 2. ar 11. ad 5. ar. 5. cor. prin. Et 3. Ethi. lect. 3. col. 2. fin.

DAD primum ſic proceditur. Videtur quòd circunſtantia non ſit accidens actus humani. Dicit enim Tullius in rhetoricis, quòd circunſtantia eſt per quam argumentationi auctoritatem, & firmamentum adiungit oratio; ſed oratio dat firmamentum argumentationi præcipuè ab his, quæ ſunt de ſubſtantia rei, vt definitio, genus, & ſpecies, & alia huiuſmodi a quibus etiam Tullius *oratorem argumentari docet; ergo circunſtantia non eſt accidens humani actus.

*Cicin Top.

¶ 2 Præterea, Accidentis proprium eſt ineſſe quod autem circunſtat non ineſt, ſed magis eſt extra; ergo circunſtantiæ non ſunt accidentia humanorum actuum.

¶ 3 Præterea, Accidentis non eſt accidens, ſed ipſi humani actus ſunt quædam accidentia; non ergo circunſtantiæ ſunt accidentia actuum.

Ariſt.

¶ Sed contra, Particulares conditiones cuiuslibet rei ſingularis dicuntur accidentia indiuiduantia ipſum, ſed

*Cap. 1.

Philoſophus in tertio Ethicorum; * circunſtantias nominat particularia, id eſt particulares ſingulorum actuum conditiones; ergo circunſtantiæ ſunt accidentia indiuiduantia humanorum actuum.

Ariſt.

¶ Incipit hic primò de quidditate circunſtantiæ.

*Lib. 1. perihermeneias cap. 1.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd quia nomina ſecundum Philoſophum * ſunt ſigna intellectuum, neceſſe eſt, quòd ſecundùm proceſſum intellectiuę cognitionis ſit etiam nominationis proceſſus, procedit autem noſtra cognitio intellectualis a notioribus ad minus nota,

Ariſt.

& ideo apud nos a notioribus nomina transferuntur

* Tex. 13. & 14.

ad ſignificãdũ res minus notas, & inde eſt, quòd ſicut dicitur in 10. Metaph.* Ab his, quę ſunt ſecundùm locum proceſſit nomen diſtantiæ ad omnia contraria, & ſimiliter nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur ad ſignificandum alios motus, eo quòd corpora quæ loco circunſcribuntur ſunt maximè nobis nota. Et inde eſt, quòd nomen circunſtantiæ ab his quæ in loco ſunt, deriuatur ad actus humanos.

¶ D. S. primò præmittit quandam cõcluſionem declaratoriam nominis circunſtantiæ in propoſito. Secundò ſecundùm illam declarationem deducit concluſionem reſpondibi. Dicitur autem &c. concluſio declaratoria, & præambularis eſt. Nomen circunſtantię ab his, quæ in loco ſunt deriuatur ad actus humanos. Probatur, apud nos a notioribus nomina transferuntur ad ſignificandum res minus notas, ſed circunſtantia eorum quæ ſunt in loco, vel circunſtantia localis eſt nobis notior, igitur ad ſimilitudinem circũſtantiæ in corporalibus, & localis, transfertur & aſſumitur metaphoricè ad humanos actus. Minor ſubintellecta relinquitur nota. Maior probatur primò ratione ſic. Neceſſe eſt, quòd ſecundùm proceſſum intellectiuę cognitionis ſit etiam proceſſus nominationis; ſed noſtra cognitio intellectualis procedit a notioribus ad minus nota; ergo apud nos &c. Maior probatur, quia nomina ſunt ſigna intellectuum. Minor iſta relinquitur nota ex primo Phyſicorum text. 20. Et ita ſequitur, quòd primò nota quæ ſunt ſenſui propinquiora primò nominamus, deinde nomina extendimus per metaphoram ad ſignificandum minus ſenſibilia, & minus nota. Et confirmatur concluſio ſigno, & exemplis Philoſophi de nomine diſtantię, quod quidem nomen primo impoſitum eſt ad ſignificandum ſeiunctionem ſecundùm locum. Deinde extenſum eſt, & translatum ad ſignificandam quamcunque differentiam, vel diuerſitatem. Similiter in nominibus pertinentibus ad motum localem &c. Cuius exemplum habetur 1. par. q. 3. arti. 1. in quinto argumento. Sicut dicitur. Recedentes a te in terram ſcribẽtur. Et accedite ad eum, & illuminamini, vbi nomen ſignificans propriè localem motum, extenditur, & transfertur ad ſignificandum motum ſpiritualem affectus, eo quòd corpora, quæ loco circunſcribuntur, & ſecundum locum mouentur, notiora ſunt, patet ergo hæc concluſio. Conſequenter cum dicit.

¶ Dicitur aũt in localibus aliquid circunſtare, quod eſt quidem extrinſecum a re, tamen attingit ipſam, vel appropinquat ei ſecundùm locum; & ideo quæcunque conditiones ſunt extra ſubſtantiam actus, & tamen attingunt aliquo modo actum humanum, circunſtantię dicũtur, quod autem eſt extra ſubſtantiam rei ad rem ipſam pertinens, accidens eius dicitur, vnde circũſtantiæ actuũ humanorum accidentia eorum dicenda ſunt.

¶ Deducit concluſionem reſponſiuam ſecundùm prædictã declarationem iſtam. Circunſtantiæ actuum humanorũ accidentia eorum ſunt, probatur, quod eſt extra ſubſtantiam rei, ad rẽ ipſam pertinens, dicitur accidens eius, ſed circunſtantiæ, ſ. morales dicti tur quæcunq; conditiones exiſtentes extra ſubſtantiam actus, & tamen ipſum aliquo modo contingunt, igitur ſequitur concluſio. maior relinquitur nota, quia non poteſt eſſe ſubſtãtiale rei, quod eſt extra ipſam; & ſi pertinet ad ipſam, oportet ꝙ ſit accidẽs eius. Minor probatur, quia vt dictum eſt in concluſione præmbulari. Nomen circũſtantiæ ab his quæ in loco ſunt deriuatur ad actus humanos, ſed in localibus aliquid dicitur circunſtare, vt in litera; ergo minor vera.

Circunſtãtia dupliciter capitur

¶ Nota pro declaratione minoris. D. S. in 4 di. 16. q. 3. ar. 1. quæſtiun. prima in cor. ꝙ circunſtantia moralis actus dupliciter accipi conſueuit, quia poteſt dici circũſtantia, vel illud, quod eſt ad actũ concurrens ad quem proportionatur, ſicut locus aut tempus; vel ipſa conceptio, quæ ex illis relinquitur, vt quando vel vbi. Sic ergo vltimo modo accipiendo circunſtantiam erit cõditio, vel proprietas actus; ſed primo modo accipiendo, quædam circunſtantia eſt proprietas actus, vt modus agendi, & quędam extra, vt locus, & tempus. Hæc ille. Ex quibus patet, quod D. S. hic in minore cõprehendit circunſtantias vtroq; modo acceptas. Nam circunſtantia capta pro concurrente ad actum, vt eſt locus, vel tẽpus, aliquo modo pertinet ad actum, & ſunt accidentia actus, ad ſenſum qui habetur in ſolutione ſecundi, non quòd actus propriè ſint in loco, ſed ſubiectum actus. Similiter circunſtantia accepta pro proprietate. ſ. pro vbi, vel quando cõprehenditur, quia & ipſa eſt accidens actus aliquo modo inhærens actui, quia quando & vbi aliqualiter conueniunt actibus exterioribus, quos præcipuè determinant circunſtantiæ, vt patebit infra q. 19. ar 2. ad ſecundum.

¶ Aduerte autem, ꝙ ſi circunſtantiæ accipiantur, vt tempus, & locus dicuntur circunſtantiæ, tunc circunſtantia eſt accidens; capiendo accidens extenſè, quod habet aliquid commune cum accidente prædicabili, & prædicamẽtali. Cum prędicabili quidem, inquantum ad huiuſmodi accidens non requiritur inhærere, ſed cum accidente prædicamentali in hoc quod eſt accidens aliquo modo per ſe, non omnino autem eſt prædicatum per accidens, ſicut accidens prædicabile. Vnde circunſtantia hoc modo accepta conuenit cum proprio accidente, quia eſt aliquo modo per ſe apud moralem, vt patebit ar. 2. & cum accidente prædicabili ratione dicta, quia accidens prædicabile dici poteſt aliquid aliquo modo coniunctum, etiam ſi non inhæreat, vt veſtis reſpectu hominis. Moralis ergo dicit circunſtantias eſſe accidẽtia humanorum actuum extendendo accidens, vt dictum eſt, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ oratio quidem dat firmamẽtum argumentationi, primò ex ſubſtãtia actus, ſecundariò verò ex his, quæ circunſtant actum, ſicut primò accuſabilis redditur aliquis ex hoc ꝙ homicidiũ fecit, ſecundariò verò ex hoc ꝙ dolo fecit, vel propter lucrum, in tempore, vel in loco ſacro, aut aliquid aliud huiuſmodi, & ideo ſignãter dicit ꝙ per circunſtãtiã oõo argumentationi firmamentũ adiungit quaſi ſecũdariò.

¶ Ad maiorẽ dicit notanter, adiungit oratio. ſ. ſecundariò non primò & ſubſtantialiter, ſed accidentalem grauitatem, vel bonitatem habet ex circunſtantijs. Minor vera dat firmamentum eſſentiale, & primò per ſubſtantiam, ſecundariò autem per accidẽs aggrauãs, & ſic circunſtãtia eſt vnde ſumit firmamẽtũ pro argumẽtatione, ſed nõ principale, nec ſubſtãtiale, quare negat cõſequẽtia.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ aliquid dicitur accidẽs alicuius dupliciter. Vno mõ quia ineſt ei, ſicut album dicitur accidens ſortis. Alio mõ, quia eſt ſimul cũ eo in eodem ſubiecto, ſicut dr̃ ꝙ album accidit muſico inquãtũ conueniunt, & quodammõ ſe contingunt in vno ſubiecto, & per hũc modũ dr̃t circũſtãtiæ accidẽtia actuũ.

¶ Maior vera præſertim de accidente prædicamentali, & propriè dicti Metaphyſicè loquendo. Sed logicè loquendo nõ oportet, quia accidens prædicabile poteſt dici omne accidentale prędicatum, ẽt ſi non inſit. Vnde & hoc modo ſubſtãtia poteſt dici accidens accidentis, vt cum dr̃, circulus eſt cupreus. Ad accidens aũt morale ſufficit, ꝙ rem aliquo modo contingat extra ſubſtantiam actus moralis exiſtens. i. non ſpecificans ipſum. Secundò dr̃ ꝙ accidens eſt duplex, vt in ſolutione, & ſufficit ad accidens morale, quod eſt circunſtantia, vt inſit ſecundo modo; non videlicet, quia ſemper ſit in ipſo actu, ſed quia cum ipſo eſt in aliquo ſubiecto, quod eſt ſubiectum vtriuſque. Actus n. propriè nõ habet vbi, nec quando, nec eſt in loco, ſed locus, & actus ſimiliter vbi conueniunt vni ſubiecto, ſcilicet operanti actum.

¶ Ad

¶ Ad minorem, quòd circunſtat non ineſt ei, quod circunſtat, poteſt tamen ineſſe alicui ſubiecto ipſius, quod dicitur circunſtare. Sicut dicimus, iſte fecit hoc in tali loco, qui quidem locus eſt aliquo modo in faciente, & circunſtat actum. Et præterea nõ oportet, quòd accidens morale inſit per inhærẽtiam, ſed ſufficit per aliquam contingentiam, quare negatur conſequentia.

v Ad ſecundum. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ ſicut dictum eſt;* accidẽs dicitur accidenti accidere propter conuenientiam in ſubiecto, ſed hoc contingit dupliciter. Vno modo ſecundũ q̃ duo accidentia comparantur ad vnam ſubiectũ abſq; aliquo ordine, ſicut album, & muſicum ad ſortem. Alio modo cum aliquo ordine, putà quia ſubiectum recipit vnum accidens alio mediante, ſicut corpus recipit colorem mediante, ſuperficie, & ſic vnum accidens dr̃ ẽt alteri ineſſe; dicimus n. colorem eſſe in ſuperficie, vtroque aũt modo circunſtantiæ ſe habent ad actus, nam aliquę circunſtantiæ ordinatæ ad actum pertinent ad agẽtem non mediante actu, putà locus, & cõditio perſonæ; aliquæ verò mediãte ipſo actu, ſicut modus agendi. —

¶ Ad maiorem reſpondet D. S. in de Virtutibus in cõmuni ar. 3. quia accidentis non eſt accidens, ſicut ſubiecti quod ſuſtentatis. Poteſt tamen accidentis eſſe accidens, ſicut ſubiecti quo, & tanq̃ principij, vel cauſæ. Minor conceditur, ergo &c. Dico primò, q̃ nunq̃ circunſtantia eſt accidens actus voluntarij, ſicut ſubiecti q̃d, ſed tamen ſemper eſt accidens actus, quia cum ipſo actu accidit vno tertio. Secundò negatur, quòd aliquando, id eſt reſpectu aliquarum circunſtantiarum, actus non ſit ſubiectum quo, quia modus agendi, qui dr̃ circunſtantia qũo, non poteſt intelligi conuenire agenti, niſi mediante actu. Sed verùm eſt, quòd locus, & cõditio perſonæ non conueniũt per actum, tamen adhuc poſſunt dici accidens actus ad ſenſum dictum in ſolutione ſecundi in ſecũdo membro, quia & locus, vel ineſt per contingentiam locato agenti ſimul cum actu, vel ipſum vbi, quod eſt ẽt circunſtantia etiam ineſt per inhærentiã, ſi ſaltem a loco diſtinguatur ſecundũ rẽ &c.

Vtrum circunſtantiæ ſint circa humanos actus attendendæ a Theologo.

E 4.di 16.q 3. art.1. q.1.ad 2.& quæſt. 20.

AD ſecundum ſic proceditur. Vr̃ q̃ circunſtantiæ humanorum actuũ non ſint conſiderandæ a theologo; non n. conſiderantur a theologo actus humani, niſi ſecũdùm quòd ſunt aliquales, id eſt boni, vel mali; ſed circunſtantiæ non videntur poſſe facere actus aliquales, quia nihil qualificatur formaliter loquendo ab eo, quod eſt extra ipſum, ſed ab eo, quod in ipſo eſt; ergo circunſtantiæ actuum non ſunt a theologo conſiderandæ.

Ariſt. Metaph. * Tex. 4. ¶ 2 Præterea. Circũſtantiæ ſunt accidentia actus, ſed vni infinita accidunt, & ideo vt dicitur in 6. Metaph. * nulla ars, vel ſcientia eſt circa ens per accidens, niſi ſola ſophiſtica; ergo theologus non habet conſiderare circũſtantias humanorum actuum.

¶ 3 Præterea. Circunſtantiarum cõſideratio pertinet ad rhetorem, rhetorica aũt non eſt pars theologiæ; ergo conſideratio circũſtãtiarũ nõ pertinet ad theologũ.

Damaſc. * Li. 2 c. 24. Greg. * Li. 3. c. 2. ¶ Sed contra, Ignorantia circũſtãtiarũ cauſat inuolũtariũ, vt Damaſ.* & Greg.* Nicenus dñt, ſed inuolũtariũ excuſat a culpa, cuius cõſideratio pertinet ad theologũ; ergo & cõſideratio circunſtãtiarũ ad theologũ pertinet.

¶ Hic D.S. determinat quoddam dubiũ, quod oritur ex dictis, quia n. accidentia ſunt humanorũ actuũ, ideo circũſtantiæ nihil vñt ad eorũ bonitatẽ, vel malitiã, præſertim theologicã pertinere.

¶ Reſpondeo dicendum, q̃ circunſtantiæ pertinent ad conſiderationẽ theologi triplici rõne. Primo quidem quia theologus conſiderat actus humanos ſecundùm q̃ per eos homo ad beatitudinem ordinatur, omne autem quod ordinatur ad finem oportet eſſe proportionatum fini, actus autem proportionantur fini ſecundùm commenſurationem quandam, quæ fit per debitas circunſtãtias, vnde conſideratio circunſtantiarum ad theologum pertinet.

¶ D.S. reſpondet tali concluſione. Circunſtantiæ pertinent ad conſiderationem theologi. Probatur tribus rationibus clarè. Prima eſt Theologus conſiderat actus humanos ſecũdùm quòd per eos Homo ad beatitudinem ordinatur; ergo etiam conſiderat circunſtanuas. Antecedens patet ex dictis in proœmio huius partis.

Tenet conſequentia, quia omne, quod ordinatur ad finem, vt in litera &c. Et vt clarè videatur probatio iſta deducitur exẽplariter. Nam conſtat nullum actum eſſe proportionatũ vitæ æternæ, niſi fiat ex charitate propter Deum, & referatur in finem charitatis. Quæ quidem relatio, & qui ordo eſt circunſtantia actus conſideran quo ad ſpeciem propriam, licet in ipſa conferat ſpeciem cõmunem actui per intentionem relato in finem. Simile eſt videre de aliis, quia ſi clericus faciat, quod laicus facit non ordinatur ad beatitudinem per quod laicus ordinatur &c. Deinde cum dicit.

¶ Secundò quia theologus conſiderat actus humanos ſecundùm quòd in eis inuenitur bonum, & malum melius & peius, & hoc diuerſificatur ſecundùm circunſtantias, vt infra patebit. * —— * q.18.art. 10.& 11.& q.73.ar.7.

¶ Subiungit aliam rationem pro concluſione talem. Theologus conſiderat actus humanos ſecũdùm quòd in eis inuenitur bonum, & malum melius, & peius; ergo habet conſiderare circunſtãtias. Antecedens notum. Tenet conſequentia ex infra dicendis, q. 18. & q. 73. quia circunſtantia etiam vt ſic poteſt facere malum, ſimiliter melius, & peius, ſicut dans propter Deũ multum, melius facit; & qui furatur multum, peius facit. Deinde ibi.

Tertiò quia Theologus conſiderat actus humanos ſecundùm quòd ſunt meritorij, vel demeritorij, quod cõuenit actibus humanis, ad quod requiritur, q̃ ſint voluntarij; actus autem humanus iudicatur voluntarius, vel in uoluntarius ſecundùm cognitionem, vel ignorantiam circunſtantiarum, vt dictum eſt; * & ideo conſideratio circunſtantiarum pertinet ad theologum. —— * 1.argu in contrariũ

¶ Eſt tertia ratio pro concluſione talis. Theologus conſiderat actus humanos ſecundùm quòd ſunt meritorij, vel demeritorij; ergo conſiderat circunſtantias. Antecedens notum. Tenet conſequẽtia, quia ad meritorium, & demeritorium, vt patebit infra q. 21. ar ti. 3. requiritur, quòd actus ſint voluntarij; ſed actus iudicatur voluntarius, vel inuoluntarius ſecundùm cognitionem, vel ignorantiam circunſtantiarum, vt patuit ar. 1. & hic in argumento in contrarium; ergo &c. Iacob enim accedendo ad Liam non demeruit; quia ignorauit (ignorantia, quæ fecit inuoluntarium) circunſtantiam perſonæ. Iacob Lyã.

¶ Differunt autem prima ratio, & hæc tertia, quia prima procedit ſecundùm quòd circunſtantia requiritur ad meritum, ea rõne qua meritum eſt quoddã proportionatum beatitudini. Hæc aũt procedit ſecundùm quòd meritũ requirit eſſe volũtariũ, nihil n. meritorium eſt, niſi voluntariè ex poteſtate agentis exhibeatur.

ARGVMENTVM in contrarium continet virtualiter hanc tertiam rationem. Vnde eſt pro concluſione reſponſiua.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, q̃ bonum ordinatũ ad finem dr̃ vtile, qđ importat relationem quandam. Vnde Philoſophus dicit in 1. Eth.* q̃ in ad aliquid eſt bonum vtile, in his aũt qui ad aliud dicuntur denominatur aliquid nõ ſolũ ab eo quod ineſt, ſed ẽt ab eo quod extrinſecus adiacet, vt patet in dextro, & ſiniſtro, æquali, & inæquali, & ſimilib. & ideo cũ bonitas actuum ſit inquantũ ſunt vtiles ad finẽ, nihil prohiber eos bonos, vel malos dici ſecũdũ proportionẽ ad aliqua q̃ exterius adiacẽt. — Ariſt. * Cap. 7.

¶ Maior placet. Minor negatur, ad probationem dico quòd nihil qualificatur in eſſe quaſi propriè dicto, vt eſt ſpeciale prædicamẽtum, per id quod eſt extra ipſum. Si autem qualificari capiatur extenſè pro denominare tale formaliter, negatur in reſpectiuis. Actus autem qui habet bonitatem ex alio extrinſeco, puta circunſtantia finis quæ præſertim videtur eſſe extrinſeca, accipitur vt reſpectiuum, & dr̃ vtilis. Quare negatur conſequentia, quia bonitas accipitur in relatione ad extrinſecum, & ſic per extrinſecum poſſunt dici quales. i. boni, vel mali; ſicut dr̃ actus bonus theologicè, quia proportionatus vitæ æternę, & per conſequens bonitas attenditur ab extrinſeco, & dr̃ bonus per habitudinem ad extrinſecũ. Secus de bonitate entium perfectorũ, & abſolutorũ, quia huiuſmodi dicuntur bona ſaltem ſecundùm quid per aliquid abſolutũ informans. ſ. eſſe. Sed omnis bonitas moralis humanorũ actuum eſt reſpectiua ad extrinſecum. Ideo poſſunt dici tales relatiuè ab extrinſeco. De hoc magis infra q. 18.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̃ accidentia, quæ omnino per accidens ſe habent, relinquuntur ab omni arte propter eorum incertitudinem, & infinitatẽ, ſed talia accidentia non habent rationem circunſtantiæ, quia vt dictum eſt; * ſic circunſtantiæ ſunt extra actum, quòd tamen actum aliquo modo cõtingunt ordinatę ad ipſum, accidentia autem per ſe cadunt ſub arte. —— * Ar. primo huius q.

¶ Ad maiorem, circunſtantiæ ſunt accidentia, ſed non per accidens, ſed quaſi propria, & per ſe. Minor vera de accidentibus per acci-

Digitized by Google

accidens &c. Et vide D.S. in 6. Metaph. lectione 1. tex. com. 5 quo modo ſophiſtica eſt circa ens per accidens, quia ſecundùm fallaciã accidentis fiunt plurimi paralogiſmi, vbi arguitur per ea quæ faciunt vnum per accidens, vt muſicum eſt aliud a grammatico, muſicum eſt grammaticum; ergo muſicum eſt alterum a ſe, ſecundum n. fallaciã accidentis fiunt maximè latentes paralogiſmi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd conſideratio circunſtantiarum pertinet ad moralem, & politicum, & ad rhetorem. Ad moralem quidem prout ſecundùm eas inuenitur, vel prætermittitur mediũ virtutis in humanis actibus, & paſſionibus. Ad politicum autem, & rhetorem ſecundùm quòd ex circunſtantijs actus redduntur laudabiles, vel vituperabiles, excuſabiles, vel accuſabiles, diuerſimodè tamen, nam quod rhetor perſuadet politicus diiudicat, Ad theologum autem cui omnes alię artes deſeruiunt, pertinent omnibus modis prædictis, nam ipſe habet conſiderationem de actibus virtuoſis, & vitioſis cũ morali, & conſiderat actus ſecũdùm quòd merentur pœnam, vel præmium cum rhetore, & politico. ———

¶ Maior vera, pertinet ad rhetorem, & non ſolùm ad rhetorẽ, ſed etiam ad moralem, & politicũ, ſed ſub alia ratione, quia ſub ratione particulari conſiderantur ab vnoquoque horum, ſed a theologo conſiderantur ſub omnibus rationibus, ſub quib. in omnibus prædictis conſiderantur: quia aliæ ſcientiæ ſunt ancillæ huius. Et ergo conſiderat, quod ipſi cõſiderant, ſed vniuerſaliori modo & ad altiorem finem. Quare negatur conſequentia, quia vt patebit 1. par. q. 1. aliqua ſunt conſiderata propriè theologica, & tamen conſiderantur etiam ſub lumine naturali; ſicut etiam Deum eſſe vnum & æternum, & huiuſmodi ſunt propriè theologicalia, & tamen non ſolùm lumine theologico nota, ſed etiam naturali; ſic etiam circunſtantiæ proprię ſunt theologicę conſiderationis, ſed non ſolùm &c.

Vtrum conuenienter aſſignentur hæ circunſtantiæ, ſcilicet quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo quando & circa quid.

4. dis. 16. q. 3 ar. 1. q. 2. & 3. Et Mal. q. 1. artic. 6. cor. Lec. 3. Ethi. lib. 3. co. 2. fi.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter circunſtantiæ numerentur in tertio ethicorum * circunſtantia n. actus dicitur quod exterius ſe habet ad actum, huiuſmodi autem ſunt tempus, & locus, ergo ſolæ duæ ſunt circunſtantiæ. ſ. quando & vbi.

¶ 2 Præterea. Ex circunſtantijs accipitur quid benè vel malè fiat, ſed hoc pertinet ad modũ actus; ergo omnes circunſtantiæ iucluduntur ſub vna, quę eſt modus agendi.

¶ 3 Præterea circunſtantiæ non ſunt de ſubſtantia actus, ſed ad ſubſtantiam actus pertinere videntur cauſæ ipſius actus; ergo nulla circunſtantia debet ſumi ex cauſa ipſius actus; ſic ergo neque quis, neque propter quid, neque circa quid ſunt circunſtantiæ, nam quis pertinet ad cauſam efficientem, propter quid ad finalem, circa quid ad materialem.

Arist. ¶ Sed contra eſt auctoritas Philoſophi in tertio ethicorum. . .

¶ Hic D.S. oſtendit quot ſunt circunſtantiæ.

Cicero. ¶ Reſpon. dicendum, ꝙ Tullius in ſua rhetorica aſſignat ſeptem circunſtantias, quæ hoc verſu continentur, Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando conſiderandum eſt. n. in actibus quis fecit, quibus auxiliis vel inſtrumentis fecerit, quid fecerit, vbi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & quando fecerit, ſed Ariſto. in 3. Eth. * addit aliam, ſcilicet circa quid, quæ a Tullio comprehenditur ſub quid. ———

Arist. * Cap. 1.

¶ D.S. Primò refert numerum circunſtantiarum Tullij, & Ariſtotelis, & illorum numerationes conçordat. Secundò reddit rõnẽ & ſufficientiam illius numeri, per quod hĩ cõcluſio reſpõſiua, ibi. Et rõ huius &c. Refert ergo numerum circunſtantiarum, quæ cõprehenduntur in quodam verſu. Et ex ponit ipſum verſum. Et ſecũdùm tenorem verborum Tullius aſſignauit ſeptem, ſed ſecũdùm ſententiam concordat cum Ariſt. quia ſub circunſtantia quid cõprehendit circa quid, vnde in re nulla eſt diſcrepantia.

¶ Nota autem, quòd quid, & circa quid diſtinguuntur, ſic vt ſtatim D.S. tanget, quia quid vt contra circa quid diſtinguitur, dicit aliquem effectum relictum per actionem in eo circa quod agit. Vt cum quæritur, quid fecit ibi, dicitur quòd percutiendo vulnerauit. Vnde ille effectus qui eſt vulneratio dicitur quid. Sed circa quid dicit conditionem obiecti circa quod quis operatur, ut cum dicitur ille percuſſit clericum, vel patrem. Vnde eſſe clericum, vel eſſe patrem eſt circa quid, ſed vulneratio patris inducta ex percuſſione eſt quid. Deinde cum dicit.

¶ Et ratio huius annumerationis, ſic accipi põt. Nam circunſtantia dr̃ quaſi extra ſubſtantiam actus exiſtens, ita tñ quòd aliquo mõ attingit ipſum. Contingit autem hoc fieri tripliciter. Vno mõ inquantum attingit ipſum actum. Alio mõ inquantũ attingit cauſam actus. Tertio modo inquantum attingit effectum; Ipſum aũt actum attingit, vel per modum mẽſuræ, ſicut tempus, & locus, vel per modum qualitatis actus, ſicut modus agendi; ex parte autem effectus, vt cum conſideratur quid aliquis fecerit, ex parte verò cauſæ actus quantum ad cauſam finalem accipitur propter quid; ex parte autem cauſę materialis, ſiue obiecti accipitur circa quid, ex parte verò cauſæ agentis principalis, accipitur quis egerit; ex parte verò cauſæ agentis inſtr̃alis accipitur quibus auxilijs. —

¶ Subiungit rõnem cõuenientiæ huius enumerationis vtriuſque ex qua habetur concluſio reſponſiua talis. Conuenienter numerantur circũſtantiæ. 3. Et hi numero octonario. Probatur ſic. Circunſtantia dicitur quaſi extra ſubſtantiam actus exiſtens, ita tamẽ quòd aliquo modo ipſum attingit. Sed hoc ſit tripliciter. Primò inquantum attingit actum, & ſic ſumuntur tres. ſ. quando vbi, & quomodo. Secundò inquantũ attingit cauſam actus, & ſic ſumuntur quatuor. ſ. propter quid, circa quid, quis, & quibus auxiliis. Tertiò inquantum attingit effectum, & ſic accipitur vna, ſ. quid fecerit; ergo &c. Maior patet ar. 1. Minor deducitur in litera.

¶ Nota ex his, quia D.S. hic habet alium modum loquendi de circunſtantiis quibuſdam, quam in 4. di. 16. q. 3. artic. 1. q. 2. præſertim de quid. quam ibidem dicit reſpicere ſpeciem actus. ſ. moralẽ, vt accidit ſubſtantiæ actus in eſſe naturali, vt patet ibidem ad ſecundum. Accidit. n. actui qui eſt commixtio cum muliere, quòd ſit fornicatio. Vnde duo habentes eundem actum in ſubſtantia naturæ, vnus fornicatur, alius non fornicatur. Vnde quid quærit de ſpecie motus, vt eſt accidentalis ſpeciei naturali actus. Hic autem D.S. loquitur de quid. vt eſt circunſtantia actui extrinſeca, & conſiderato in eſſe naturę, & in ſpecie moris. Et dicit quòd ſe teneat ex parte effectus ipſius actus, vt patebit ad tertium. Ita quòd accedere ad alienã nõ eſt circũſtãtia fornicationis, nec accipere alienũ furti ſed multũ, vel parũ auferre. Et ſimiliter alienã mulierẽ impgnare.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem auctoritate Ariſtotelis.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ tempus, & locus circunſtant actum per modum menſuræ, ſed alia circunſtant actum inquantum attingunt ipſum quocunque alio modo extra ſubſtantiam eius exiſtentes. ——

¶ Ad maiorem, circunſtantia in eõi habet ſe exterius ad actum quocunq; mõ, ita quòd circunſtare dr̃ omne, quod non eſt de ſubſtantia actus, ipſum tamen cõtingens, vel per inhærentiã, vel per attingentiã per modum menſuræ. Minor negatur, ſ quòd ſolum tẽpus, & locus ſint huiuſmodi, quia licet iſta circunſtent per modũ menſuræ, tñ & alia circũſtãt per modũ qualitatis, vel cõditionis alicuius, q̃ nõ eſt de ſubſtantia actus. Quare neget cõſequẽtia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd iſte modus, qui eſt benè vel malè, non ponitur circunſtantia, ſed conſequẽs ad omnes circunſtantias; ſed ſpecialis circunſtantia ponitur modus, qui pertinet ad qualitatem actus, puta quòd aliquis ambulet velociter, vel tardè, & quòd aliquis percutiat fortiter, vel remiſsè &c. ———

¶ Maior vera, ſed ex omnibus circunſtantiis accipitur benè, vel malè. Vnde benè vel malè ſumitur ẽt ab extrinſecis nõ conſequẽtibus ſubſtantiam actus. Minor negatur. ſ. quòd pertineat ad modum actus adequatè. Modus. n. in propoſito deſignatus per quõ; non conſiſtit in benè, vel malè fieri, ſed eſt cõis ad benè, vel malè, ſicut aliquis modus eſt bonus, aliquis malus. Deſignat aũt modum conſequentem ſubſtantiã actus, nulla aũt aliarum dicit modum actus, quare eſt diſtincta circunſtantia. Sicut dr̃ quõ percuſſit, fortiter, vel debiliter, & non quæritur de benè, vel malè percutere. Vnde licet benè, vel malè ſint communes non tamen quomodo. Quare negatur cõſequentia, quia modus eſt ſpecialis circũſtãtia.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illa conditio cauſę ex qua ſubſtantia actus dependet, non dr̃ circunſtantia, ſed aliqua conditio adiuncta, ſicut in obiecto non dr̃ circũſtãtia furti, ꝙ ſit alienũ; hoc n. pertinet ad ſubſtãtiam furti,

ſed

sed quòd sit magnũ, vel paruum, & similiter est de alijs circunstantijs, quæ accipiuntur ex parte aliarum causarum; non enim finis qui dat speciem actus est circunstãtia, sed aliquis finis adiunctus, sicut quòd fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis non est circunstantia, sed si fortiter agat propter liberationem ciuitatis, vel populi Christiani, vel aliquid huiusmodi. Similiter etiam ex parte eius, quod est quid, nam quòd aliquis perfundens aliquem aqua abluat ipsum non est circunstantia ablutionis, sed quòd abluendo infrigidet, vel calefaciat, & sanet, vel noceat, hæc est circunstantia.

¶ Maior conceditur. Minorem distinguo, quia ad substantiam actus pertinere videntur causæ ipsius quantum ad illam conditionem ex qua conditio actus dependet, sed non quantum ad conditionem ex qua substantia actus non dependet. Vltra. Ergo nulla circunstantia debet sumi ex causa actus quo ad illam conditionem causæ ex qua substantia actus dependet. Et hoc est verùm, tamen sumitur circunstantia ex causa quantum ad illam conditionem a qua non dependet substantia actus. Vltra sic ergo neq; &c. Negetur consequentia, quia quis non ponitur conditio causæ, quæ necessariò requiritur ad causam effectiuam actus voluntarij, sed aliqua conditio sine qua efficiens produceret. Exempli gratia. Quando dicitur, quis fecit actum talem, non inquiritur conditio sine qua non fieret actus, vtpote an sit homo, libe. ar. quia esse hominem libe. ar. est conditio causæ necessaria, vt causet actum voluntarium quemcunque, sed an clericus, vel laicus, iuuenis vel senex, sine quibus conditionibus actus ab homine fieri posset. Similiter dicitur de propter quid, quod non quærit de causa finali ipsius actus a qua ex natura sua dependet, sed quærit de fine agentis. Sicut ex natura actus fortitudinis est agere propter bonũ fortitudinis, & sine illo fine non esset actus fortitudinis, sed quærit, an fecerit propter vanam gloriam; vel propter lucrum, sine quibus finibus actus fortitudinis fieri potest, quia non oportet fortiter agentem agere propter vanitatem. Est enim finis non actus, sed agentis, vt habet D S. in quarto, vbi tam, ad tertium, Et infra sæpius habebitur differentia inter finem actus, & agẽtis &c. Similiter circa quid non quærit de illa conditione materiæ circa quam, vel obiecti, a qua dependet species actus, sed quæritur de conditione sine qua species actus esse, & intelligi potest. Sicut cũ quæritur de faciente homicidium quem occidit, non quærendo, an occiderit hominem, quia hoc est de specie homicidij, scilicet occidere hominem; sed quæritur, an patrem, an matrem, an amicum &c. Similiter quid non quærit de effectu, qui necessariò sequitur, & de per se ad actum. Sic cum quæritur de perfundente aliquem aqua quid fecit; non quæritur de humectatione, & ablutione, quia talis est effectus per se sequens, & necessariò. Sed an perfundendo læserit comburendo, vel infrigedando. Patet igitur per singulas circunstantias tenentes se ex parte causarum, quòd nulla attenditur secundum conditionem essentialem causę, vt sic, sed solùm accidentalem. Quare negetur consequentia.

¶ Aduerte quòd D. S. in solutione respondet primò de circa quid, quæ tenet se ex parte obiecti, siue causæ materialis ponẽdo exemplum de furto. Secundò propter quid tenente se ex parte finalis causæ. Tertiò de circunstantia quid, tenente se ex parte effectus. De circunstantia autem tenente se ex parte causæ efficientis, scilicet quis, patuit. Vide etiam de materia huius articuli D. S. in de malo, mate. 2. q. 6. in cor.

Vtrum propter quid, & quid, sint principaliores in circunstantijs.

D 4. di 16. q. 3. art. 2. q. 2. & dist. 33 q. 1. ar. 3. q 2. ad 4. Et 3. Eth. lec. 3. fi. * Cap. 2.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd non sint principales circunstantiæ propter quid, & ea in quibus est operatio, vt dicitur in 3. Ethicorum.* Ea enim in quibus est operatio uidentur esse locus, & tempus, quæ non uidentur esse * principalia inter circunstantias, cum sint maximè extrinseca ab actu, ea ergo in quib. est operatio non sunt principalissimę circunstantiarum.

¶ 2 Præterea. Finis est extrinsecus rei, nõ ergo videtur esse principalissima circunstantiarum.

¶ 3 Præterea. Principalissimum in unoquoque est causa eius, & forma; sed causa ipsius actus est persona agens, forma autem actus est modus ipsius; ergo istę duę circunstantiæ uidentur esse principalissimę.

Gregorius Nicenus. * Li. 5. c. 28.

¶ Contra est, quod Greg. Nicenus dicit,* ꝙ principalissimę circunstãtię sunt cuius gra agit, & qd est qd agit.

¶ Hic D. S. agit de circunstantiis comparando eas ad inuicem penes principalitatem. Constat autem ex dictis, quòd circunstantiæ sunt ex quibus dependet aliqualis bonitas actus voluntarij, nõ quidem specifica, sed accidentalis, inquantum circunstantiæ sunt. Ideo videndum est, quæ circunstantia habeat se prius ad voluntatem, & a qua magis dependet bonitas actus accidentalis, & habetur determinatio quæstionis.

¶ Respondeo dicendum, quòd actus propriè dicuntur humani, sicut supra dictum est, * prout sunt uoluntarij, uoluntatis autũ motiuum, & obiectum est finis, & ideo principalissima est omnium circunstantiarum illa, quæ attingit actum ex parte finis, ſ. cuius gratia; secundaria uerò, quæ attingit ipsam substantiam actus, idest quid fecit; aliæ uerò circunstantiæ sunt magis, uel minus principales, secundùm quòd magis, uel minus ad has appropinquant. * q. 1. ar. 1.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Principalissima est circunstãtia, quæ attingit actum ex parte finis. Deinde quæ attingunt substantiam actus. i. tenent se ex parte causarum, quæ requiruntur ad substantiam actus, licet non sint conditiones causarum per se, sed accidentales, vt patuit. Patet ex hoc quòd per ea in quibus est operatio intelliguntur conditiones tenentes se ex parte causarum materialis circa quam, & efficientis. Probatur cõclusio: Actus propriè dicuntur humani prout sunt voluntarij; ergo cõclusio vera. Antecedens patet ex q. 1. ar. 1. Consequentia tenet, quia obiectum, & motiuum voluntatis est finis, & per consequens primò a voluntate respicitur, & actus ab ipso dependet, sicut a prima, & principalissima circunstantia. Tenet aũt consequentia quo ad secundam partem conclusionis, quia voluntas mota a fine efficit actum ad quẽ de propinquo concurrunt circunstantiæ ex parte cãrum. Deinde aũt aliæ ex quibus actus minus principaliter, & secundariò dependet, quæ cẽt se non tenent ex parte causarum actus, vt est locus, & tempus. Patet ex his, quòd circunstantiæ ordinãtur penes primarium concursum ad actũ voluntarium, ad quem extrinsecè primò concurrit finis; quia nulla voluntas vult, nec Homo agit actũ voluntariũ, nisi motus a fine; deinde aũt ad actum necessariò concurrunt materialis cã, & efficiens, & effectus, & sic patet conclusio.

¶ Nota, quòd quia circunstantiæ debent esse extrinsecę subsistãtiæ actus, ideo hic non ponitur aliquid, quod dat substantiam, & primam bonitatem essentialem actui, sed solùm quæ habent se extrinsecè. Et primum inter ea, vt etiam patebit infra q. 18. est finis. De his Scotus in quodlibetis, q. 18. in primo principali sic dicit. In bonitate, quæ est ex circunstantia talis est processus. Prima bonitas videtur esse ex circunstantia finis, quia ex natura agentis, & actionis, & obiecti statim concluditur, quòd talis actus non debet competere tali, nisi in ordine ad talem finem, & debet eligi, & appeti propter talem finẽ. Et ista circunstantia non est ipsius actus vt in esse reali positi, vel non præcisè sic, sed est ipsius actus, vt voliti, & per actum voluntatis ad talem finem relati, immo non minus est electio bona, quæ fit propter finem debitum, esto quòd per actum illum eligerem, extra non attingatur finis electionis, quam si attingeretur. Post circunstantiam finis, videtur sequi circunstantia modi agendi, quæ concluditur ex omnibus prædictis, vel aliquibus earum talis, vel talis debere esse. Postea concludi potest de tempore, quia tali agenti actio propter talem finem etiam talem habens modum non debet semper conuenire, sed pro tẽpore, pro quo ordinabilis est ad talẽ finem, vel pro quo põt talem finem habere. Vltima aũt omnium vẽ circunstantia loci, immo multi sunt actus quorum etiam bonitas completa moralis non determinat locum. Hæc ille. Patet ex his etiam alia ratio, quare finis sit prima circunstantia, quia conuenit actui in esse apprehenso, aliæ in actu exercito, prius autem apprehenditur, quàm exerceatur. Patet etiam quòd ea quæ de propinquo se tenent ex parte obiecti, & actionis, sicut quid, circa quid, & quomodo, quæ hic dicuntur in quibus est operatio post finem sunt principales &c.

Concordat Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem, quia idem intelligitur per quid est, quod agitur, & per ea in quibus est operatio.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd per ea in quibus est operano Philosophus non intelligit tẽpus, & locum, sed ea quæ adiunguntur ipsi actui, unde Gregorius Nicenus * quasi exponens dictum Philosophi loco eius, quòd Philosophus dixit, in quibus est operatio, dicit quid agitur.

Gregorius Nicenus. * Loco citato in argu. sed contra.

¶ Minor negatur, quòd per ea in quibus est operatio intelligãtur locus, & tempus, sed intelliguntur obiectum, & quid, & circa quid, quæ adiunguntur actui, vt dicitur in cor. Et vide D. S. in commento tertij Ethicorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd finis, & si non sit de substantia actus, est tamen causa actus principalissima, inquantum mouet agentem ad agendum. Vnde & maximè actus moralis speciem habet ex fine.

¶ Ad

¶Ad antecedens fuit ſupra reſponſum quæſtio prima, artic. 3. ad primum: negetur, quòd ſit extrinſecus actui humano. Et ſecundò negetur conſequentia, quia & ſi ſit non de ſubſtantia, loquendo de fine remoto, & fine agentis, eſt tamen prima, & potiſſima cauſa, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd perſona agens cauſa eſt actus, ſecundùm quòd mouetur a fine, & ſecundùm hoc principaliter ordinatur ad actum; aliæ uerò conditiones perſonæ, non ita principaliter ordinantur ad actum; modus etiam non eſt ſubſtantialis forma actus, hic enim attenditur in actu ſecundùm obiectum, uel finem, & terminum; ſed eſt quaſi quædam qualitas accidentalis.

¶Ad maiorem principaliſſimum eſt cauſa: verum principalis & prima & forma ſubſtantialis, & eſſentialis ſpecifica. Ad minorem, ſed cauſa actus eſt perſona agens, ſed non prima, ſed ſecundaria mota a fine. Modus etiam eſt forma accidentalis, &c.

Quæſtio Octaua.

De actu elicito à uoluntate, qui eſt uelle, quorum ſcilicet ſit.

HDEinde conſiderandum eſt de ipſis actibus uoluntariis in ſpeciali. Et primò de actibus, qui ſunt immediatè ipſius uoluntatis, uelut a uoluntate eliciti. Secundò de actibus imperatis à uoluntate; uoluntas autem mouetur & in finem, & in ea quæ ſunt ad finem.

¶Primò igitur conſiderandum eſt de actibus uoluntatis, quibus mouetur in finem; & deinde de actibus eius, quibus mouetur in ea, quæ ſunt ad finem; actus autem uoluntatis in finem uidentur eſſe tres, ſcilicet uelle, frui, & intendere.

¶Primò ergo conſiderabimus de uoluntate. Secundò de fruitione. Tertiò de intentione.

¶Circa primum conſideranda ſunt tria. Primò quidem quorum uoluntas ſit. Secundò, a quo moueatur. Tertiò, quomodo moueatur.

¶Circa primum quæruntur tria. Primò, utrum uoluntas ſit tantùm boni. Secundò, utrum ſit tantùm finis, an etiam eorum quæ ſunt ad finem. Tertiò, ſi eſt aliquo modo eorum, quæ ſunt ad finem; utrum uno motu mbueatur in finem, & in ea quæ ſunt ad finem.

¶Poſtquam actum eſt de actibus voluntariis in communi ſecundùm aliquas generales conditiones. Hic conſequenter agitur de ipſis in ſpeciali, ſcilicet minus communiter, quàm prius. Et primò de elicitis, qui ſunt immediatè ipſius voluntatis. Secundò de actibus voluntariis imperatis, qui ſunt ab ea mediantibus aliis potentiis. Circa primum, quia voluntas non ſolùm eſt finis; ſed etiam eorum, quæ ſunt ad finem; agitur primò de actibus voluntatis, qui ſunt circa finem immediatè. Secundò de his qui ſunt circa media ad finem, in quæſt. 13. Circa primum, quia voluntas habet tres actus, ſcilicet uelle, frui, & intendere, quorum differentia infra patebit; ideo primò agitur de actu uolendi. Secundò de actu fruendi, in quæſt. 11. Tertiò de actu intentionis, quæſt. 12. Circa actum uolendi tria ſunt conſideranda, ſcilicet obiectum, principium mouens, & modus motionis. Primò igitur oſtenditur, quorum ſit uoluntas obiectiuè; ſecundò a quo moueatur; & tertiò quomodo moueatur. Secunda pars in quæſt. ſequenti. Tertia in quæſtione decima. Circa primum duo facit. Primò oſtendit, cuius ſit uoluntas obiectiuè in generali; ſecundò in ſpeciali, articulo ſecundo.

Utrum uoluntas ſit tantùm boni.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd uoluntas non tantùm ſit boni; eadem eſt enim potentia oppoſitorum, ſicut uiſus albi, & nigri; ſed bonum & malum ſunt oppoſita; ergo uoluntas non ſolùm eſt boni, ſed etiam mali.

¶2 Præterea. Potentiæ rationales ſe habent ad oppoſita proſequenda, ſecundùm Philoſophum, * ſed uoluntas eſt potentia rationalis; eſt enim in ratione, ut dicitur in tertio de Anima: * ergo uoluntas ſe habet ad oppoſita; non ergo tantùm ad uolendum bonum, ſed etiam ad uolendum malum.

¶3 Præterea. Bonum, & ens conuertuntur; ſed uoluntas non ſolùm eſt entiũ, ſed etiam non entium; uolumus enim quandoq; non ambulare, & non loqui; uolumus etiam interdum quædam futura, quæ non ſunt entia in actu; ergo uoluntas non tantùm eſt boni.

¶Sed contra eſt, quod Dionyſius dicit quarto cap. de Diuinis. * quòd malum eſt præter uoluntatem, & quòd omnia bonum appetunt. * Dion. c 4. part. 4. circa finem.

¶Hic primò quæritur de obiecto uoluntatis, & non capitur hic uoluntas in quæſito pro potentia, ſed pro actu, & non pro quocunque, quia non ut eſt communis ad uelle, & nolle; ſed tantùm accipitur pro actu, qui eſt in aliquid per modum proſecutionis, & acceptationis; nolle autem eſt per modum reſilitionis, & repudiationis; & iſte ſenſus patet ex ſolutione primi, & in corpore.

¶Reſpondeo dicendum, quòd uoluntas eſt appetitus quidam rationalis; omnis autem appetitus non eſt niſi boni. Cuius ratio eſt, quia appetitus nihil aliud eſt, quàm quædam inclinatio appetentis in aliquid; nihil autem inclinatur niſi in aliquid ſimile, & conueniens; cum igitur omnis res, inquantum eſt ens, & ſubſtantia, ſit quoddam bonum, neceſſe eſt, ut omnis inclinatio ſit in bonum; & inde eſt, quod Philoſophus dicit in primo Ethicorum, * quòd bonum eſt, quòd omnia appetunt. * Ariſt. in principio.

¶D. S. primò deducit concluſionem reſponſiuam ſubintellectã. Secundò ſubiungit vnam concluſionem declaratoriam reſpõſiuæ. ibi, Sed conſiderandum, &c. Concluſio reſponſiua eſt iſta. Voluntas, ideſt actus voluntatis acceptatiuus tantum eſt boni. Probatur. Omnis appetitus non eſt niſi boni; ergo etiam uoluntas eſt tantùm boni. Tenet conſequentia, quia uoluntas eſt appetitus immaterialis; & ita valet conſequentia ab vniuerſali ad particulare mantecedens probatur ratione, & auctoritate; ratione ſic, Nihil inclinatur niſi in aliquid ſimile, & cõueniẽs; ſed appetitus nihil aliud eſt, quàm quædam inclinatio appetentis in aliquid; ergo eſt in ſimile appetenti; ſed omnis res, inquantum eſt ens, & ſubſtantia, eſt quoddam bonum; ergo neceſſe eſt, quòd omnis inclinatio ſit in bonum; & ita habetur antecedens: omnia relinquuntur nota; & ſtat ratio in hoc, quòd appetitum eſt ſimile appetẽti; ſed omne appetens eſt ens & bonum; ergo & appetitum eſt bonum. Notanter autem dicit D. S. omnis res, & ens, inquantum eſt ens, & ſubſtãtia, eſt bonum, propriè loquẽdo ens completum; & ſubſtãtia eſt quod appetit, & eſt bona, inquantum ens. ſ. actu, vt patet prima par. q. 5. art. 3. Et tamen etiam materia prima, quę appetit ſicut ens incõpletum eo modo quo eſt ens, eſt bona, & econtra, vt patet ibidem. Concluſio reſponſiua Probatur concluſio.

¶Aduerte hic, quòd quamuis appetitus in communi nõ habeat quòd ſit actus elicitus, ſicut appetitus cognoſcentium vt ſic, tamẽ in hoc conuenit omnis appetitus etiam purè naturalis, quòd non eſt per modum acceſſus, & acceptationis niſi ad conueniens, ſicut grauitas nõ inclinat niſi ad locum deorſum connaturalem. Quare bene ſequitur, omnis appetitus per modum acceſſus eſt ad conueniens; ergo & uoluntas, quæ eſt actus rationalis appetitus.

¶Nota circa hoc, quòd quamuis non omnia appetant verum, tamen cum hoc ſtat, quòd omnia appetant bonum. Vide D. S. in de Veritate, Materia 1. quæſt. 3. in corp. & 22. quæſt. 1. ad primum. Quia licet verum, & bonum cõuertantur quo ad communitatem prædicationis, & quo ad ſuppoſita, ſed tamen ſecundùm ordinem cauſæ perficientis diſſimilitudo eſt. Verum enim non perficit, niſi immaterialia, bonum autem eſt perfectum ſecundùm eſſe, & rationem ſpeciei ſimul; ideo poteſt perficere immaterialia, & materialia; & ſic omnia appetunt bonum, ſed non omnia cognoſcunt verum. Conſequenter ibi.

¶Sed conſiderandum eſt, quòd cum omnis inclinatio conſequatur aliquam formã, appetitus naturalis conſequitur formam in natura exiſtentem; appetitus autem ſenſitiuus, vel etiam intellectiuus, ſeu rationalis, qui dicitur voluntas, ſequitur formam apprehenſam; ſicut igitur id, in quod tendit appetitus naturalis, eſt bonum exiſtens in re, ita id in quod tendit appetitus animalis, vel voluntarius eſt bonum apprehenſum. Ad hoc igitur, quòd voluntas in aliquid tendat, non requiritur, quòd ſit bonum in rei veritate; ſed quòd apprehendatur in ratione boni; & propter hoc Philoſophus dicit in ſecundo phyſicorum, * quod finis eſt bonum, vel apparens bonum. * Ariſtot. tex. 35.

¶ Subiungit quandam concluſionem declaratoriam prioris, iſtam. Ad hoc, quòd voluntas in aliquid tendat, non requiritur, quòd ſit bonum in rei veritate, ſed quod apprehendatur in ratione boni. Iſta concluſio probatur ratione, & auctoritate. Ratione quidem ex differentia appetitus naturalis ex vna parte, & ſenſitiui, & intellectiui ex altera parte; quia primus ſequitur formam in natura exiſtentem, ideſt formam per quam habet eſſe; ſed illi duo formam apprehenſam: ergo ſicut in quod tendit appetitus naturalis eſt bonum exiſtens in re; ita id, &c. vt in littera; & ſic ſequitur concluſio. Probatur etiam auctoritate philoſophi, quia finis eſt bonum, vel apparens bonum; & in cognoſcentibus ſufficit, quòd appareat; ſed in naturalibus eſt bonum, quia inclinatio naturalis eſt ab intelligentia non errante, quæ inclinat res in verè bonum connaturale.

ARGVMENTVM in contrarium confirmatiuum eſt concluſionis reſponſiuæ, quia malum eſt præter voluntatem, id eſt actum, qui dicitur voluntas, qui eſt per modum acceptationis, licet voluntas potentia poſſit eſſe mali per modum repudiationis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd eadem potentia eſt oppoſitorum, ſed non eodem modo ſe habet ad vtrumque: voluntas igitur ſe habet & ad bonum & ad malum, ſed ad bonum appetendo ipſum; ad malum verò fugiendo illud; ipſe ergo actualis appetitus boni vocatur uoluntas, ſecundùm quòd nominat actum uoluntatis; ſic enim nunc loquimur de uoluntate; fuga autem mali magis dicitur noluntas; vnde ſicut voluntas eſt boni, ita noluntas eſt mali.

¶ Ad maiorem in principio ſolutionis clarè. Ad minorem conceditur; ergo voluntas pro potentia capta non ſolùm eſt boni, ſed etiam mali; ſed alio modo & per alium actum; quia boni eſt per modum appetitus, & acceptationis; & hunc actũ in propoſito dicimus voluntatem. Mali autem eſt per actum repudiatiuum, qui dicitur noluntas, vel nolle.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd potentia rationalis non ſe habet ad quælibet oppoſita proſequenda; ſed ad ea, quæ ſub ſuo obiecto conuenienti continentur: nam nulla potentia proſequitur, niſi ſuum conueniens obiectum, obiectum autem uoluntatis eſt bonum; vnde ad illa oppoſita proſequenda ſe habet voluntas, quæ ſub bono comprehenduntur, ſicut moueri & quieſcere, loqui & tacere, & alia huiuſmodi; in vtroq; enim horum fertur voluntas ſub ratione boni.

¶ Ad maiorem, primò dico, quòd potentiæ rationales habent ſe ad oppoſita quidem, vt dictum eſt ad primum diuerſimodè, quia ad vnum proſecutiuè, ad aliud repudiatiuè. Secundò, quòd potentia rationalis habet ſe ad oppoſita aliqua proſequenda, quæ continentur ſub ſuo per ſe obiecto, quod eſt proſequibile. Sed negatur, quòd vniuerſaliter proſequendo ſe habeat ad quæcunq; oppoſita, ſed ſolùm ad contenta ſub bono; & ſic poteſt illud bonum velle, vel ipſum nolle, quia nulla potentia proſequitur niſi per ſe obiectum, & ſub eo contenta. Minor conceditur. Sed negatur conſequentia, quòd etiam ſe habeat ad malum volendum, ſed benè habet ad malum nolendum. Quia ergo voluntas dicit actum proſecutiuum voluntatis; non eſt niſi boni.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud, quod non eſt ens in rerum natura, accipitur vt ens in ratione; vnde negationes, & priuationes entia dicuntur rationis; per quem etiam modum futura, prout apprehenduntur, ſunt entia; inquantum igitur ſunt huiuſmodi entia, apprehenduntur ſub ratione boni, & ſic uoluntas in ea tendit; vnde Philoſophus dicit * Ariſt. c. 6. in quinto Ethicorum, * quòd carere malo habet rationem boni.

¶ Maior vera, vt patet prima parte, quæſtione quinta, articulo tertio. Et vnumquodque vt eſt bonum, ſic eſt ens. Minor negatur, quòd voluntas ſit non entium vt ſic. Ad probationem dico, quòd volumus non entia realia, tamen etiam entia rationis; & ſic poſſunt apprehendi ſub ratione boni, quia carere malo eſt quoddam ens rationis, & tamẽ ſecundùm Philoſophum quoddam bonum eſt. Similiter futura habent eſſe apprehenſum vt entia realia in potentia; & ſunt volita ratione eſſe realis, quia hoc eſt ratio appetendi; ſed eſſe apprehenſum eſt conditio ſine qua non. Quare negetur conſequentia, quia & non entia realia apprehenduntur, & ſunt entia rationis; & futura ſunt entia realia in potentia. Quare voluntas ſemper eſt boni actu ſaltem in potentia boni in actu.

Reſpectu quorum ſit.

Vtrum voluntas ſit tantùm finis, vel etiam eorum, quæ ſunt ad finem.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas non ſit eorum, quæ ſunt ad finem; ſed tantùm finis, dicit enim Philoſophus in tertio Ethicorum, * quòd voluntas eſt finis, electio autem eorum, quæ ſunt ad finem. I Ver. q. 22. artic. 3. ad 3. * Ariſt. c. 2.

¶ 2 Præterea. Ad ea quæ ſunt diuerſa genere, diuerſæ potentiæ animæ ordinantur, vt dicitur in 6. Ethic. * ſed finis, & ea quæ ſunt ad finem, ſunt in diuerſo genere boni: nam finis qui eſt bonum honeſtum, vel delectabile eſt in genere qualitatis, vel actionis, aut paſſionis; bonum autem quod dicitur vtile, quod eſt ad finem, eſt in ad aliquid, vt dicitur in primo Ethicorum: * ergo ſi uoluntas eſt finis, non erit eorum quæ ſunt ad finem. * Ariſt. c. 1. * Ariſt. c. 7.

¶ 3 Præterea. Habitus proportionantur potentijs, cũ ſint earum perfectiones; ſed in habitibus, qui dicuntur artes operatiuæ, ad aliud pertinet finis, & ad aliud quòd eſt ad finem, ſicut ad gubernatoriam pertinet vſus nauis, qui eſt finis eius, ad nauifactiuam verò conſtructio nauis, quæ eſt propter finem; ergo cum uoluntas ſit finis, non erit eorum quæ ſunt ad finem.

¶ Sed cõtra eſt, quia in rebus naturalibus per eandem potentiam aliquid pertranſit media, & pertingit ad terminum; ſed ea quæ ſunt ad finem, ſunt quædam media, per quę peruenitur ad finem, ſicut ad terminũ; ergo ſi voluntas eſt finis, ipſa etiam eſt eorum, quæ ſunt ad finem.

¶ Hic oſtenditur quorum ſit voluntas in ſpeciali; & primò oſtenditur propoſitum; ſecundò determinatur quoddam dubium circa hoc, articulo ſequenti. Quo ad primum, quia dictum eſt, quòd ſit boni tantùm; & quia bonum eſt finis, & id quod eſt ad finem; ideò quæritur cuius boni ſit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd uoluntas quandoq; dicitur ipſa potentia, qua uolumus; quandoq; autem ipſe voluntatis actus; ſi ergo loquamur de uoluntate, ſecundùm quòd nominat potentiam, ſic ſe extendit, & Dub. 23. ad finem, & ad ea quæ ſunt ad finem; ad ea enim ſe extendit vnaqueque potentia, in quibus inueniri poteſt quocunq; modo ratio ſui obiecti, ſicut viſus ſe extendit ad omnia quæcunq; participant quocunque modo colorem; ratio autem boni, quod eſt obiectum potentiæ uoluntatis, inuenitur non ſolùm in fine, ſed etiam in his, quæ ſunt ad finem.

¶ D. S. diſtinguit de voluntate, vt etiam tactum fuit articulo primo ad primum, quod dupliciter capitur; vno modo pro potentia qua volumus; ſecundò pro actu ipſius potentiæ, qui eſt per modum approbationis, & complacentiæ. Et ſic quæſitum intelligitur dupliciter. Deinde D. S. reſpondet de vtroq; duabus concluſionibus, ſecundam ibi, Si autem, &c. Prima eſt, ſi loquamur de Concluſio prima. voluntate, ſecundùm quòd nominat potentiam, ſic ſe, &c. Probatur formaliter, & clarè in littera, & declaratur maior exemplariter.

¶ Nota autem, ꝙ quamuis etiam potentia viſiua habeat actus, hoc eſt viſiones ſpecie diſtinctas reſpectu diuerſorum viſibilium per ſe ſpecie diſtinctorum in ratione qualitatis ſenſibilis, ſicut viſio albi, & viſio nigri ſpecie differunt. Tamen iſti diuerſi actus non habent ita nomina impoſita, ſicut diuerſi actus voluntatis ſpecificè diſtincti. Vnde licet eadem potentia feratur in omnia quocunque modo bona, vel apprehenſa ſub ratione boni, non tamen quilibet actus dicitur voluntas; ſed ſolùm aliquis, & hoc apparebit ex ſequentibus. Deinde cum dicit.

¶ Si autem loquamur de uoluntate, ſecundùm ꝙ nominat propriè actum, ſic propriè loquendo eſt finis tantùm; omnis enim actus denominatus a potentia nominat ſimplicem actũ illius potentiæ, ſicut intelligere nominat ſimplicem actum intellectus. Simpliciter autẽ actus potentiæ eſt in id, quod eſt ꝑm ſe obiectũ potentiæ, id autẽ quod eſt propter ſe bonum, & uolitum eſt finis, unde uolũtas propriè eſt ipſius finis. Ea verò quę ſunt ad finẽ, nõ ſunt bona, uel uolita propter ſeipſa; ſed ex ordine ad finem; unde uoluntas in ea non fertur, niſi quatenus fertur in finem; unde hoc ipſum, quod in eis uult, eſt finis.

¶ Reſpon-

Digitized by Google

Conclusio secunda.

¶ Respondet secunda cõclusione iuxta secundum intellectum, videlicet, Voluntas, secũdùm ꝙ nominat actum: sic propriè loquẽdo est finis tantùm. Probatur ratione, & similitudine ibi. Sicut & intelligere, &c. Rationè quę sumitur ex parte nominis; supponẽdo, ꝙ voluntas actus nominat actum denominatum a potentia; tunc sic. Omnis actus nominatus a potentia nominat simplicem actum istius potentiæ; sed simplex actus potentiæ est in id, quod est ſm se obiectum potentiæ: subsumitur, sed bonum, & finis est propter se volitum, ea verò quæ sunt ad finem, non sunt bona, vel volita propter seipsa, sed ex ordine ad finem; ergo volũtas, ppriè est ipsius finis, & non fertur in ea quę sunt ad finem, nisi quatenus fertur in finem, & hoc ipsum quod in eis vult, est finis. Maior patet per simile de intellectu, vbi actus denominatus a potentia. Intelligere nominat simplicem actum, qui. (.est in aliquod secundùm se intelligibile. Ratiocinatio verò est alicuius intelligibilis per aliud. Minor primò relinquitur nota, & intelligitur secundùm se negatiuè sine alio; & quia sine alio, sequitur, ꝙ etiã per se habeat se ad illam potentiam, sic videlicet, ꝙ simplex actus est in id obiectum, quod non per aliud, sed ratione suipsius pertinet ad potentiam illam. Et per hoc patet subsumpta, quia finis est bonum per se ex propria ratione positiuè habẽs vnde moueat, & terminet appetitum; vnde patet, ꝙ nulla est equiuocatio cum D.S. primò dicit, ꝙ simplex actus est in id, quod ſm se, & subsumit loquens de per se, quia vnum sequitur ex alio, quia bene sequitur, obiicitur ſm se, ideſt nõ ratione alterius, ergo per se, &c. Secunda pars subsumptæ patet, quia id quod est ad finẽ vt sic, nõ appetitur nisi ratione finis, & sic finis est propriè volitum, non ea quæ sunt ad finẽ nisi materialiter. Vnde vult D.S ꝙ finis est propriè volitus, quia ſm se, & per se est volitus; quare velle est propriè finis, sed est mediorum, sed non propriè, ideſt non per se, nec secundùm se, sicut est finis.

¶ Nota hic, quia non est mens D.S. ꝙ voluntas pro actu sit tm̃ finis, sic ꝙ ea, quæ sunt ad finem, non possunt dici volita; sed vult, ꝙ voluntas actus non est ita propriè mediorum sicut finis, quia potest esse solius finis, sed nunquam solius medij, sed semper in medio est volitus ipse finis. Et ad hoc concordat, quod D.S. habet in de Veritate. Materia 22. q. 13. ad nonum. vbi sic dicit, quamuis voluntas sit principaliter finis; & loquitur de actu, ex eo ꝙ ea quæ sunt ad finem, nõ desideramus nisi pp finem; nihilominus tamen est voluntas eorum quæ sunt ad finem; hoc enim quod dicit philosophus tertio Ethic. ꝙ voluntas est finis, electuo eorum quæ sunt ad finem, non ob hoc dicitur, ꝙ voluntas semper sit finis (intellige præcisè) sed aliquando & principalius. Et ex hoc, ꝙ electio nunquã est finis, ostenditur, ꝙ non sit idem eligere, & velle, hæc ille. Eandem sententiam ponit ibidem q. 15. in fine corp. vbi dicit. Sic ergo patet, ꝙ voluntatis actus est velle, eligere, & intendere, sed velle, prout ratio volũtati proponit aliquod bonum absolutè, siue sit per se eligendum vt finis, siue propter aliud, vt quod est ad finẽ hæc ille. Et intelligit per absolutum motũ, in quo nõ apparet collatio, & ordinatio rõnis specialis, vt patet ibidẽ q. 13. in corp. ita ꝙ motus in id, quod est ad finem, potest dici absolutus motus, sed electio, quæ est vnius medij præ alio, non est motus absolutus; similiter nec intentio, quæ tendit in finẽ vt alia in ipsum ordinanť, &c.

Arist. Simila dicit D.S. 3. Ethic. in commento dicit (.philosophus) ꝙ volũtas magis est finis, quam eius quod est ad finem; quia ea quæ sunt ad finem, volumus pp finem, sed electio est solùm eorũ, quæ sunt ad finem: hæc ille. Patet ex his, quia voluntas est finis, ppriè, tum quia solius esse potest, tũ quia ipsius est principalius. Cũ hoc autem stat, ꝙ est volitu pp finem minus principaliter, & ratione finis. Oportet enim hic aduertere, ꝙ non omnis actus, qui est eius, quod est pp finem, est intentio; sed solùm ille actus, quo quis tẽdit in finẽ, vt per media consequendũ. Vtrum autẽ intẽtio possit esse idem actus cũ voluntate, patebit artic. sequenti, ꝙ sic. Deinde ibi.

¶ Sicut & intelligere propriè est eorum, quæ secũdùm se cognoscũtur. (.principiorum; eorũ autẽ, quę cognoscũtur per principia, nõ dicitur esse intelligentia, nisi inquãtum in eis ipsa principia cõsiderantur; sic enim se habet finis in appetibilibus, sicut se habet principium in intelligibilibus, vt dicitur in 6. Ethicorum. *

*Arist. c. 9. lib. 2 phys. tex. 29.

¶ Probat prædictam conclusionem secundam per simile de intelligere, de quo dictum est, quòd nominat simplicem actum sicut voluntas, quia scilicet & intelligere propriè est tantùm eorũ, quæ secundùm se cognoscuntur, quia non per aliquam propositionem extraneã; sed cognitis terminis, &c. Eorum autem, &c. ergo, &c. Et probat D.S. consequentiam, quia sic se habet finis, &c. ergo sicut est de actu respectu principiorum, sic de actu respectu finis, &c.

¶ Aduerte ex hoc, quòd D.S. nõ omnino negat intelligere a cõclusionibus, sed a conclusionibus secundùm se acceptis; sic nec velle est negandum de his quæ sunt ad finem, vt finis est in eis volitus. Vide tamen infra quæst. 57. art. 2. ad secundum. quia actus quo intelliguntur principia in conclusionibus est actus scientiæ, & tamen dicitur aliquo modo intelligere, inquantũ est cognitio principiorum, licet deductorum in conclusiones; sed principiorum secundùm se est intelligere, quod est actus intellectus habitus.

¶ Aduerte etiam, quòd intelligere apud nos dupliciter accipitur; vno modo vt est respectu primorũ principiorum complexorum; alio modo vt est respectu incomplexorum, quia vtraq; intelliguntur sine discursu, & sine compositione, & respectu vtrorumq; est simplex actus intellectus. Hic tamen D.S. loquitur de intelligere vt est principiorum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã conclusionem, quia procedit de eadem potentia; & tamen idem actus potest etiam esse medij, & termini, vt patebit artic. seq. & talis actus etiam dicitur voluntas, non quia sit medij tantùm, sed quia finis principaliter; & hoc semper intelligendo de medio, vt solum habet appetibilitatem ex fine. Si enim acciperetur vt in se quoddam bonum, sic voluntas esset eius propriè. Nota.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd philosophus loquitur de voluntate, secundùm quòd propriè nominat simplicem actum voluntatis, nõ autem secundùm quòd nominat potentiam.

¶ Ad auctoritatem philosophi vult D.S. ꝙ est pro secunda conclusione, & non contra primam; quia voluntas actus simplex, secundùm quòd est propriè simplex, & perfectè, quia scilicet per se obiecti tantùm, sic est finis; & tamen minus propriè est etiam medij, vt est volitum ratione finis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ ad ea quæ sunt diuersa genere ex equo se habentia ordinantur diuersæ potẽtiæ, sicut sonus & color sunt diuersa genera sensibiliũ ad quæ ordinantur auditus & visus. Sed vtile, & honestum non ex equo se habent; sed sicut quod est secundùm se, & secundùm alterum: huiusmodi autem semper referuntur ad eandem potentiam, sicut per potentiam visiuam sentitur & color & lux, per quam color videtur.

¶ Maior intelligitur primò de genere diuerso obiectali, quod cõsistit in diuerso modo immutãdi potentias, & quando sunt diuersa obiecta per se principalia, quorum quodlibet est quod & per se; non autem intelligitur de diuerso genere prædicamentali, quia omnia prędicamenta referuntur ad vnum intellectum sub ratione entis in qua conueniunt, & ad vnam voluntatẽ sub ratione boni.

¶ Ad minorem negatur, ꝙ ista sint diuersa per se formalia obiecta voluntatis, immo vnum fertur ad voluntatem ratione alterius, & sic non habent se ex equo, non autem est inconueniens vt res diuersorum generum referantur ad eandem potentiam, quando vnum est formale, alterũ materiale, vnum per se, aliud minus principaliter; sic autem est in proposito, quia honestũ propter se quæritur, vtile autem propter honestum, & sub honesto cõtinetur delectabile, quod etiam propter se quæritur, prima par. q. 5. art. 6.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ non quicquid diuersificat habitum, diuersificat potentiam: habitus enim sunt quædam determinationes potentiarum ad aliquos speciales actus; & tamen quælibet ars operatiua considerat & finem & id quod est ad finem: nam ars gubernatiua considerat quidem finem vt quem operatur, id autem quod est ad finem, vt quod imperat; econuerso verò nauifactiua considerat id quod est ad finem vt quod operatur, id verò quod est finis, vt ad quod ordinat id quod operatur; & iterum in vnaquaq; arte operatiua est & aliquis finis proprius, & aliquid quod est ad finem, quod propriè ad illam artem pertinet.

¶ Ad maiorem, primò habitus proportionãtur secundùm esse, sicut perfectiones perfectibilibus ipsis potentijs, sed nõ adæquantur penes extensionem ad eadem obiecta de communi lege, licet enim metaph. adæquetur intellectui, hoc est singulare, & adæquatione extensiua, non intensiua. Habitus, proportionantur potentijs.

¶ Ad minorem ad aliud pertinet finis, & id quod est ad finem, verum, sicut operatũ, quia scientiæ inferiores considerant id quod est ad finem sicut quod faciunt; sed finem sicut ad quod ordinant. Secundò negatur minor, quia licet non faciant finem superioris artis, tamen faciunt finem proprium, sicut nauifactiua habet finem proprium, scilicet constructionẽ nauis, quẽ etiam effert, &c.

Vtrum voluntas eodem actu feratur in finem, & in id, quod est ad finem.

K

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd eodem actu voluntas feratur in finem, & in id quod est ad finem, quia secundùm philosophum, * vbi est vnum propter alterum ibi est unum tantùm; sed uoluntas non uult id quod est ad finem, nisi propter finem; ergo eodem actu mouetur in utrumque.

Infra q. 12. art. 4. cor. Et 3. dist. 14. q. 1. ar. 2. q. 4. corp. Et ver. q. 2. ar. 14. cor. & ad 3.

* Arist. li. 3. topic. cor. p. cap. 2.

¶ 2 Præterea. Finis est ratio uolendi ea quæ sunt ad finem, sicut lumen est ratio uisionis colorum; sed eodem actu uidetur lumẽ, & color: ergo idem est motus uoluntatis quo uult finem, & ea quæ sunt ad finem.

¶ 3 Præterea. Idem numero motus naturalis est, qui per media tendit ad ultimum; sed ea quæ sunt ad finem, comparatur ad finem, sicut media ad vltimum; ergo idem motus uoluntatis est, quo uoluntas fertur in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶Sed contra, actus diuersificantur secundùm obiecta, sed diuersæ species boni sunt finis; & id quod est ad finem, quod dicitur utile: ergo non eodem actu voluntas fertur in utrumque.

¶Hic determinat dubium incidens. Dictum est enim, quia voluntas potest esse finis, & eius quod est ad finem. Dubium est ergo, an possit in vtrumq; vno actu, vel requirantur semper diuersi actus.

¶Respondeo dicendum, quòd cum finis sit secundùm se uolitus, id autem quod est ad finem, inquantum huiusmodi non sit uolitum, nisi propter finem; manifestum est, quòd uoluntas potest ferri in finem, inquãtum huiusmodi, sine hoc quod feratur in ea, quæ sunt ad finem; sed in ea quæ sunt ad finem, inquantum huiusmodi, non potest ferri, nisi feratur in ipsum finem; sic ergo nolũtas in ipsum finem dupliciter fertur, uno modo absolutè secundùm se; alio modo sicut in ratione uolendi ea quæ sunt ad finem.

Conclusio præambularis.

¶ D.S. primò deducit quandam conclusionem distinctiuam, & præambularem; secundò infert conclusionem responsiuã, ibi. Manifestum est, &c. Cõclusio distinctiua præambularis. Voluntas fertur in finem dupliciter. 1 absolutè ſm se, & alio modo sicut in rationem volendi ea, quæ sunt ad finem: & ponit D.S. rationem huius distinctionis istam. Voluntas potest ferri in finem, inquantum huiusmodi sine hoc, ꝙ feratur in ea, quæ sunt ad finem; sed in ea quę sunt ad finem, inquantum huiusmodi non potest ferri, nisi feratur in ipsum finem: ergo conclusio ista vera. Tenet consequentia de se; antecedens probatur, quia finis est ſm se volitus, ideò nõ ratione alterius; & per consequens etiam per se; id autem quod est ad finem, inquantum huiusmodi, non est volitum nisi propter finem; igitur sequitur antecedens. Aduerte verbum D.S. cum dicit. Id quod est ad finem, inquantum huiusmodi non est volitum, nisi pp finem. Dicit enim notanter, inquantum huiusmodi, pp rationẽ quam ponit in 2. sentẽ. dist. 38. art. 4. quia id quod est ad finem, potest dupliciter accipi, vel ſm ꝙ est quædam res habens etiam in se aliquid appetibilitatis; & sic potest esse volitũ sine fine, & alio actu voluntatis; sed inquantum appetitur vt ad finem, sic nõ appetitur sine fine, vide etiam Capreo. in primo, dist. 1. q. 1. ad 2. Gregorij cõtra solutiones argumentorum contra quartam conclusionem.

Capreolus.

¶Nota etiam, ꝙ actus, quo fertur voluntas in finem tũ propriè dicitur velle, vt habet D.S. in secundo, vbi iam art. 5. in princ. corp. Secundus autem quo fertur simul in finẽ, & in id, quod est ad finẽ, vt tamen actus incipit a fine, & terminatur ad media vocatur intẽtio respectu finis, & tamen dicitur etiam idem actus voluntas, vt est eius, quod est volitum pp finem. Et de hoc infra q. 12. art. 4. vbi determinatur, ꝙ idem est actus, qui est voluntas eius, quod est ad finem, & intentio finis. Aduerte etiam, ꝙ iste actus quo finis est volitus absolutè sine eo, quod est ad finẽ, est causa volitionis eius, quod est ad finem, sed actus quo finis est volitus simul cũ eo quod est ad finem, nõ est causa actus volendi id quod est ad finem, cum idem non sit causa suipsius; sed finis est ratio, quare id, quod est ad ipsum, est volitum, sicut eadem visione videntur color & lapis; & tamen lumen est ratio videndi colorem; sed visio non est ratio visionis, cum sit eadem visio. Ex quo patet, ꝙ non est idem dicere, lapis est visus propter colorem, & visio coloris est causa visionis lapidis; & per hoc patet ad quasdam instantias, quæ habentur in Capreolo vbi iam. Consequenter ibi.

Solvuntur obiectiones.

Capreolus.

¶Manifestum est ergo, ꝙ vnus, & idem motus volũtatis est quo fertur in finem, ſm ꝙ est ratio volendi ea, quę sunt ad finem, & in ipsa quę sunt ad finem; sed alius actus est quo fertur in ipsum finem absolutè, & quandoq; præcedit tpe, sicut cum aliquis primò vult sanitatem, & postea deliberans quomodo possit sanari, vult conducere medicum vt sanetur; sic etiam & circa intellectum accidit: nã primò aliquis intelligit ipsa principia ſm se, postmodum autem intelligit ea in ipsis conclusionibus, secũdùm ꝙ assentit conclusionibus propter principia.

Conclusio responsiua.

¶Subinfert cõclusionem ſm prædictum distinctè responsiuam, & bimembrem istã; Vnus & idem motus voluntatis est quo fertur in finem, &c. vt in principio litteræ, probatur sic; primò quo ad secundã partem. Actus quo fertur in finẽ absolutè est, q; prior tpe actu in ea, quæ sunt ad finem; ergo est alius actus, cõsequentia clara; antecedens declaratur exemplariter de voluntate sanitatis, quã tpe sequitur actus volendi medicinam; secundò probatur cõclusio quo ad ambas partes a simili sic; intellectus primò intelligit ipsa principia ſm se, postmodum autem intelligit ea in ipsis cõclusionibus. 1 eodem actu quo cõclusiones, ſm ꝙ assentit cõclusionibus pp principia; ergo sic etiam est de voluntate, ꝙ primò habet vnũ actum respectu finis; sed postea eodem actu simul vult finem, & quæ pp ipsum sunt vt sic. Alias probationes secundæ partis cõclusionis, vide in D.S. in de Veritate Mate. 22. q. 14. & in secundo vbi supra, & etiam infra q. 12. art. 4. quia finis, & id quod est ad finem vt sic, non considerantur vt diuersa obiecta, sed vnum cõstitutum ex formali, & materiali, quæ vno actu attinguntur.

¶Aduerte ex his, ꝙ finis potest dupliciter esse volitus similiter id, quod est ad finem, præsertim quod ſm se potest habere aliquid appetibilitatis, & conclusio intelligitur semper vt vnũ est ratio volendi aliud, nõ vt ſm se sunt volita, & quia volitio finis potest esse ratio nolendi aliquid, sicut voluntas Dei est ratio nolitionis futti; ideo etiã volitio, & nolitio possunt esse vnus actus; sed ex hoc non sequitur, ꝙ ergo gaudium, & tristitia; quia implicat eundem actum etiam respectu diuersorum habere rationem gaudij, & tristitiæ: nã sunt rationes omnino repugnantes eidem respectu quorumcunq;, ex parte modi habendi appetitus diuersi in gaudio, & tristitia, vt patebit infra; similiter patet, quòd idem actus potest esse secundùm quid bonus, & simpliciter malus; quia ille actus vt est finis est malus, vt est medij, est bonus; sicut voluntas, qua quis vult dare eleemosinam propter inanem gloriam est mala simpliciter, & bona secũdùm quid, ratione diuersorum obiectorum partialium, nec repugnat vnitati actus, & simplicitati in essendo, quòd sit duorum obiectorum subordinatorum, sicut nec repugnat vnitati rationis formalis, atq; eius simplicitati, quòd dicitur esse composita in esse representatiuo ex conceptu generis, & differentiæ, vt patet apud D.S. in de Ente, & Essentia, cap. 3.

Idem actus volitio, & nolitio esse potest.

Durandus.

¶Nota autem propter Durandum, ꝙ sicut supra dictum est in materia de beatitudine, ꝙ idem actus est perfectior respectu Dei, quàm respectu creaturæ, licet sit idem actus, quia videlicet a Deo habet, quòd sit beatificus, non a creatura visa, & tamen ex parte subiecti in essendo actus omnino æqualis est, & vnus; sic est possibile, quòd actus vnus existens medij, & finis sit intensior respectu finis, quàm respectu medij, non quia ex parte subiecti habeat aliam intensionem respectu vnius, quàm alterius, immo est vna intensio, & vnus modus essendi ipsius actus, quem tamen vt perfectus est, habet a fine, non a medio, quia finem magis appretiatur, & gratia suipsius in ipsum fertur, tanquam qui habet per se, & maiorem appetibilitatem, &c.

¶Argumenta pro & contra soluentur ordine quo ad se ordinantur.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit, secundùm quòd voluntas fertur in finem, vt est ratio volendi ea, quæ sunt ad finem.

¶Ad maiorem, vbi vnũ propter aliud ibi est vnum proportione & ordine quo ad se ordinantur, & est vnum obiectum totale cõstitutum ex materiali, & formali. Minor vera, vt sic, inquantum est ad finem, vt 1 non habet appetibilitatẽ nisi ratione finis; ergo, &c. Verum, inquantum finis est ratio volendi id, quod est ad finem: sic enim, vt habet D.S. in secundo supra ad primum. Finis, & id quod est ad finem, inquantum huiusmodi non sunt diuersa obiecta, sed vnum obiectum, in quo finis est vt formale quasi ratio quædam volendi; sed id quod est ad finem, est sicut materiale, sicut etiam lumen, & color sunt vnum obiectum, & ergo hoc argumentum est pro prima parte conclusionis.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ quandocunq; videtur color eodem actu d videtur lumen, potest tamen videri lumen sine hoc, ꝙ videatur color; & similiter quandocunq; quis vult ea, quæ sunt ad finem, vult eodem actu finem, non tamen econuerso.

Dub. 74.

¶Maior conceditur, an tamen sit per omnia simile sic, scilicet quòd sicut finis dat appetibilitatem ei, quod est ad ipsum vt sic, qd illam sine ipso non haberet, sic color requiratur ex parte visibilis. de hoc prima par. quæst. 79. art. 3. ad secundum. Conceditur enim maior quo ad hoc, quòd lumen requiritur ad videndum colorem, sicut finis est ratio volendi, quod est ad ipsum vt sic.

¶Ad minorem respondet, quòd vera est ad hunc sensum, quòd semper cum videtur color eodem actu videtur lumen, sed non econtra, quia potest videri lumen sine colore, quia esto solus color sit visibilis per lumen extrancum, cum hoc tamẽ stat, quòd detur aliud visibile secundùm se absq; lumine extraneo, sed proprio scilicet lumen ipsum, de hoc in secundo de Anima, ergo, &c. verum, quando simul sunt volita, & vnũ propter aliud, vnde est etiam pro prima parte conclusionis, sed non contra secundam.

¶Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd in executione operis, ea quæ sunt ad finem, habent se ut media, & finis ut terminus; unde sicut motus naturalis interdum sistit in medio, & non pertingit ad terminum; ita quandoque operatur aliquis id quod est ad finem, & tamen non consequitur finem; sed in uolendo est è conuerso; nam uoluntas per finem deuenit ad uolendum ea quæ sunt ad finem, sicut & intellectus deuenit in conclusiones per principia, quæ media dicuntur; unde intellectus aliquando intelligit medium, & ex eo non procedit ad conclusionem; & similiter uoluntas aliquando uult finem, & tamen non procedit ad uolendum id, quod est ad finem.

¶ Maior vera est, quando non sistit in medio, nec quiescit, tunc est idem motus, &c. Minor vera est in via executionis, tunc ea quæ sunt ad finem se habent vt medium, & finis vt terminus, & quandoq; aliquis sistit in medio, & non pertingit ad terminum; vnde tunc non est idem motus in via executionis, & executiuus; sed minor non est vera in via intentionis, quia tunc finis est medium, per quod deuenitur in volitionem mediorum; & tunc dicitur, quòd non semper eodem motu proceditur a medio ad finem, & terminum; sed quandoq; est status in medio. Et ergo potest voluntas ferri, quandoq; in finem absolutè tanquam in principio, & medium; & non in finem, idest terminum, & vltimum in via intentionis.

¶ Ad aliud verò, quod in contrarium obiicitur, patet solutio per ea, quæ supra dicta sunt: * nam vtile, & honestum non sunt species boni ex æquo diuisæ; sed se habent sicut propter se, & propter alterum; vnde actus voluntatis in vnum potest ferri, sine hoc quòd feratur in alterum, sed non econuerso.

* Aria ad secundum.

¶ Patuit etiam ad hoc argumentum solutio artic. sec. ad secundum. Ad maiorem diuersificantur secundùm obiecta totalia ex æquo se habentia, sed non ex subordinatis; nec diuersificantur ex obiectis, quorum vnum est formale alterum materiale; talia enim constituunt vnum obiectum ratione ordinis quo ad inuicem ordinantur, licet sint plures res secundùm se consideratæ. Ad minorem sunt diuersæ species boni in esse rei, sed constituunt diuersa obiecta totalia ex æquo se habentia; sed vtile vt sic, appetitur ex ordine ad finem; ergo, &c. Negatur, quando fertur in vtile vt sic ratione finis. Sed benè conceditur, quòd potest alio actu ferri in finem tantùm; & postea alio in finc, & quod est ad finem simul.

Quæstio Nona.

De motiuo voluntatis.

DEinde considerandum est de motiuo voluntatis. Et circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum voluntas moueatur ab intellectu. Secundò, vtrum moueatur ab appetitu sensitiuo. Tertiò, vtrum voluntas moueat seipsam. Quartò, vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio. Quintò, vtrum moueatur a corpore cœlesti. Sextò, vtrum voluntas moueatur a solo Deo, sicut ab exteriori principio.

¶ Postquam ostensum est quorum sit voluntas, hic ostenditur a quo moueatur. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit, quod dictum est ex parte eorum, quæ sunt in voluntate, scilicet intrinsecorum mouentium. Secundò ex parte eorum, quæ sunt extra volentem, quia scilicet sibi non tahærent. Quantum ad primum duo facit. Primò ostendit, æquo moueatur ex parte obiecti quantum ad determinationem actus. Secundò, a quo moueatur ex parte subiecti quantum ad exercitium actus, in articulo tertio. Circa primum, primò ostendit, a quo moueatur quo ad specificationem, vel determinationem actus directè; secundò a quo indirectè, articulo secundo.

Vtrum voluntas moueatur ab intellectu.

Infra q. 17. art. 1. & 1. q. 82. art. 4. & Ver. q. 14. art. 1. & 2. & q. 22. art. 12. & 1. 2. Mal. q. 6. art. 2. cor. & ad 13. & q. 6. cor. & ad 10. & 12.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueatur ab intellectu, dicit enim Aug. * super illud Psal. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas, præuolat intellectus, sequitur tardus, aut nullus affectus; scimus bonum, nec delectat agere, hoc autem non esset, si voluntas ab intellectu moueretur; quia motus mobilis sequitur motionem mouentis; ergo intellectus non mouet voluntatem.

* Augu. 9.

¶ 2 Præterea. Intellectus se habet ad voluntatem vt demõstrans appetibile, sicut imaginatio demonstrat appetibile appetitui sensitiuo; sed imaginatio demonstrans appetibile non mouet appetitum sensitiuum, immo quandoq; ita nos habemus ad ea, quæ imaginamur; sicut ad ea, quæ in pictura nobis ostenduntur, ex quibus non mouemur, vt dicitur in libro de anima. ergo neq; etiam intellectus mouet voluntatem. Arist.

¶ 3 Præterea. Idem respectu eiusdem non est mouens, & motum; sed voluntas mouet intellectum; intelligimus enim, quando volumus; ergo intellectus non mouet uoluntatem.

¶ Sed contra est, quod philosophus dicit in tertio de anima, * quod appetibile intellectum est mouens non motum: uoluntas autem est mouens motum. * Arist. tex. 54.

¶ Hic ergo primò quærit conuersim ad id, quod quæsiuit, prima parte, quæst. 82. artic. 4. vbi quæsiuit, an voluntas moueret intellectum.

¶ Respondeo dicendum, quòd intantum aliquid indiget moueri ab aliquo, inquantum est in potentia ad plura; oportet enim, vt id quod est in potentia, reducatur in actum per aliquid, quod est actu, & hoc est mouere; dupliciter autem aliqua vis animæ inuenitur esse in potentia ad diuersa; vno modo quantum ad agere, uel non agere; alio modo quantum ad agere hoc, uel illud; sicut uisus quandoq; uidet actu, & quandoq; non uidet, & quandoq; uidet albũm, & quandoq; uidet nigrum. Indiget igitur mouente quantum ad duo. s. quantum ad exercitiũ, uel vsum actus, & quantum ad determinationẽ actus, quorũ primũ est ex parte subiecti, quod quandoq; inuenitur agens, quandoq; nõ agens, aliud autem est ex parte obiecti, secundùm q̃ specificatur actus.

¶ D. S. primò deducit conclusionem quandam præambularem distinctiuam duplicis intellectus quæsiti. Secũdò prosequitur mẽbra distinctè respondendo. ibi, Motio autem, &c. Conclusio præambularis est, vis vel potentia animæ indiget moueri quantum ad duo. f. quantum ad exercitium, vel vsum actus, & quantum ad determinationem actus. Et adiungit D. S. vnam explicationem conclusionis, q̃ primum moueri attenditur ex parte subiecti, secundũ ex parte obiecti; quia videlicet potentia est in potentia vt agat, & est in potẽtia vt agat hoc, & sic indiget moueri vt agat, & vt hoc agat, & sic etiam potest in proposito quæstum dupliciter intelligi, an s. voluntas moueatur ab intellectu quo ad exercitium actus, vel quo ad determinationem, vel specificationem actus. Probatur cõclusio, Intantum aliquid indiget moueri ab aliquo, inquantũ est in potentia ad plura; sed aliqua vis animæ inuenitur dupliciter esse in potentia ad plura; vno modo quantum ad agere, vel non agere, idest ad exercitiũ; alio modo quantum ad agere hoc, vel illud, idest quo ad determinationem, vel specificationem; ergo sequitur conclusio: Maior probatur, quia oportet vt id quod est in potẽtia, reducatur in actum per aliquod, q̃ est in actu; sed hoc est mouere; ergo maior vera. Minor ostẽditur exemplariter de visu clarè in littera. Conclusio præambularis. Probatur conclusio.

¶ Aduerte probationem maioris, quia Thomista post Aristotelem, & Commentatorem 9. metaph. commen. 2. intelligit, quòd inter reducens, & reductum in actum, oportet semper esse distinctionem realem, sic q̃ nihil per se primò reducit se in actum, quia per hoc saluatur principium metaphysicum, q̃ oppositа non possunt simul inesse eidem, nec prædicantur de eodem secundùm idẽ, nec in abstracto, nec in concreto. Scotus autem in secundo, distin. 25. & alibi vult, quòd idem secundùm rem potest mouere seipsum per se primò, & ex hac diuersitate oritur diuersitas in sequentibus, quia Scotus dicit voluntatem nõ moueri a notitia, nisi forte sicut a causa sine qua non; sed voluntas seipsam mouet, & reducit in actum, nec notitia obiecti facit actiuè ad actum voluntatis; sed voluntas seipsam mouet ad præsentiam appetibilis. Sed ex ista opinione Scoti sequitur, quòd voluntas, vel appetitus non sit potentia passiua. Sequitur etiam contra philosophum tertio de Anima, quòd appetibile non moueat appetitum. Sequitur & destructio omnis probationis, qua probatur aliquid pati ab alio, quia dicam, quòd intellectus etiam non patitur ab intelligibili, nec sensus a sensibili; sed in præsentia sensibilis, vel intelligibilis reducit se in actum, sicut voluntas nõ patitur, secundùm Scotum, sed seipsam reducit in actum; & sic non est alicuius efficaciæ processus, quo probatur intellectus virtus passiua, quia actuatur, & mouetur ab intelligibili; vnde fundamentum Scoti, quod dictum est, ruinosum est, scilicet quòd idem in potentia formali, & in actu virtuali moueat seipsum; sed de hoc statim. Thomista. Scotus. Arist.

Digitized by

¶Motio autem ipsius subiecti est ex agente aliquo; & cum omne agens agat propter finem, ut supra ostensum est, * principium huius motionis est ex fine; & inde est quòd ars ad quam pertinet finis, mouet suo imperio artem, ad quam pertinet id quod est ad finem; sicut gubernatoria ars imperat nauifactiuæ, ut in secundo physicorum dicitur: * bonum autem in communi, quod habet rationem finis, est obiectum uoluntatis; & ideo ex hac parte uoluntas mouet alias potentias animæ ad suos actus.

* q. 1. art. 2.

* Aristot. text. 25.

¶Hic consequenter D. S. respondet quæsito dupliciter intellecto duabus conclusionibus. Prima est iuxta primum intellectum. Secunda iuxta secundum, ibi. Sed obiectum, &c. prima est. Ex hac parte, scilicet quantum ad exercitium, & ex parte subiecti, voluntas mouet alias potentias animæ ad suos actus. Hanc conclusionem D. S. primò probat ex prima radice huius motionis quam respicit voluntas; secundò experimentaliter, & ratione obiectorum voluntatis, & aliarum potentiarum, ibi. Vtimur enim, &c. Quo ad primum arguitur sic, supponendo dictum circa præambulam conclusionem, quòd motio ad exercitium actus est ex parte agentis, &c. Principium motionis huius, scilicet ex parte subiecti, & quo ad exercitium est ex fine; sed bonum in communi, quod habet rationem finis, est obiectum voluntatis; igitur sequitur conclusio. Maior probatur ratione. Primò, quia motio ipsius subiecti est ex agente aliquo; sed omne agens agit propter finem; ergo sequitur maior, quòd principium motionis ad agere est ex fine; & per consequens ex potentia mouente, quæ respicit finem. Secundò probatur signo de arte clarè in littera. Minor principalis relinquitur nota, & intelligitur, quòd bonum in communi est obiectum voluntatis, non solùm vt bonum distinguitur contra malum, quia & sic appetitus quilibet est boni; sed vt distinguitur contra hoc bonum determinatum, quia videlicet voluntas est boni cuiuscunque; & per consequens est agens respiciens finem vniuersalem; & sic sequitur, quòd habeat omnes alias potentias mouere quæ respiciunt fines particulares; sequitur igitur conclusio. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima responsiua.

Probatur conclusio primo.

Bonũ obiectum voluntatis.

¶Vtimur enim alijs potentijs cum volumus: nam fines & perfectiones omnium aliarum potentiarum comprehenduntur sub obiecto voluntatis, sicut quædam particularia bona; semper autem ars, vel potentia, ad quam pertinet finis vniuersalis, mouet ad agendum artem, vel potentiam, ad quam pertinet finis particularis sub illo vniuersali comprehensus; sicut dux exercitus, qui intendit bonum commune, scilicet ordinem totius exercitus, mouet suo imperio aliquem ex tribunis, qui intendit ordinem unius aciei.

Secundò probatur conclusio.

¶Probat prædictam conclusionem primam responsiuam experimentaliter sic, vtimur alijs potentijs cum volumus: ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia (vt patebit infra) vti non est aliud, quàm applicare ad actum exercendum. Assumptum probatur in littera. Semper ars, vel potentia, &c. sed fines, & perfectiones omnium aliarum; ergo, &c. Et continet hæc probatio assumpti explicationem prioris rationis, quia ideo voluntas habet finem vniuersaliorem, quia respicit bonum in communi. Alix autem potentiæ respiciunt particularia bona. Vide prima parte, quæst. 82. ad primum, & art. 4. ibidem.

¶Aduerte circà hæc, quòd non patitur difficultatem apud alios, etiam, quin voluntas cum sit libera per se primò eliciat actum quo ad exercitium, & generaliter omnis appetitus: alias enim appetere non esset mouere animal, sed etiam esset solùm quo moueretur animal, cum tamen appetitus sit potentia motiua in animalibus causans motum animalem immediatè, sicut actum elicitum transeuntem mediante ipso appetere; vnde nec est difficultas quin alias potentias obedibiles moueat quo ad exercitium actus. Sed solùm est difficultas, an voluntas per se primò causet actum quo ad specificationem; & de hoc videndum est. Consequenter ibi.

¶Sed obiectum mouet determinando actum ad modum principij formalis, a quo in rebus naturalibus actio specificatur, sicut calefactio a calore: Primum autem principium formale est ens, & verum vniuersale, quod est obiectum * intellectus; & ideo isto modo motionis intellectus mouet voluntatem, sicut præsentans ei obiectum suum.

Dub. 72.

¶Respondet secunda conclusione iuxta secundum intellectum quæsiti ista, scilicet. Isto modo motionis (scilicet quo ad determinationem; vel specificationem actus) intellectus mouet voluntatem, probatur post D. S. sic. Intellectus præsentat voluntati obiectum suum; ergo conclusio vera. Antecedens probatur virtualiter in probatione consequentiæ. Consequentia autem probatur in littera, quia obiectum mouet, determinando actum ad modum principij formalis, a quo in rebus naturalibus actio specificatur; sed primum principium formale est ens, & verum vniuersale, quod est obiectum intellectus; igitur sequitur consequentia, quòd si intellectus præsentat obiectum, quod est principium formale mouens formaliter quo ad specificationem, quòd ipse mouet voluntatem quo ad specificationem.

¶Nota hic primò, quòd ens, & verum sunt prima principia formalia, hoc est, quòd ratio formalis entis, & veri ex natura sunt primæ rationes formales; & prius aliquid apprehenditur ab intellectu sub his rationibus motiuè, vel concomitanter, antequam voluntas possit aliquid appetere, quia nihil volitum nisi apprehensum, quare ens, & verum sunt primum principium formale, tam si comparentur ad rationes alias, quàm si comparentur ad potentias immateriales; vnde sequitur, quòd intellectus proponens obiectum voluntati, proponat etiam principium specificans actum voluntatis, quia & obiectum appetibile oportet esse apprehensum sub ratione entis, & veri motiuè, & deinde sub ratione boni terminatiuè, & sic mouet voluntatem. Quare patet, quòd consequentia valet, & similiter antecedens, quia intellectus habet pro obiecto ens, & verum, quæ sunt primum principium formale, & secundùm se, & quo ad potentias immateriales; & per consequens intellectus præcedit voluntatem, & sibi suum obiectum præsentat.

Rationes prima.

¶Aduerte secundò, quòd obiectum determinat, & specificat ad modum principij formalis, non quia sit principium informans, sicut forma compositum; sed quia est ratio agendi specificationem actus, sicut calor est ratio faciendi calidum; vnde exemplum de termino specificante motum est simile quo ad hoc, quòd sicut motus specificatur ex termino; ita voluntatis actus ex obiecto apprehenso; sed cum hoc, obiectum apprehensum habet se actiuè, sicut ratio agendi ad specificationem. Dico autem, quòd obiectum, vt apprehensum, specificat formaliter, sicut ratio agendi effectiuè ipsam specificationem, quia obiectum, vt est extra animam, sic specificat, sicut terminus motus; quia videlicet est finis, in quem actus ex natura tendit, sicut terminus respectu motus, finis autem vt supra specificat.

Diuersitas opinionũ. Capreolus.

¶Aduerte tertiò, quòd inter sequentes viam D. S. est diuersitas exponendi hunc passum. Capreolus enim in secundo, distinctione vigesimaquinta, sequens Bernardum de Gannaco tenet, quòd sola voluntas se habet actiuè respectu actus sui, obiectum autem se habet formaliter, & finaliter, vt patet ipsum intuenti. Vnde recedit a Scoto in hoc, quòd ponit aliquam causalitatem obiecti respectu actus voluntatis, quia formalem, & finalem; sed concordat, quia non effectiuam super specificationem actus; & fundat se in hic dictis a Doctore Sancto, cum dicit obiectum esse principium specificans formale; & exemplificat de termino respectu motus, qui non potest specificare nisi formaliter.

Scotus.

¶Sed alij de via D. S. non minus fideles, & doctissimi; dicunt primò, quòd obiectum habet duplicem comparationem ad voluntatem; vnam inquantum est extra, & sic formaliter specificat; aliam inquantum est apprehensum, & sic arbitrantur esse de mente D. S. quòd obiectum non solùm formaliter, sed & effectiuè habet se ad specificationem actus, vt specificatus est; & hoc sic ostendunt. Nam omnis rei creatæ oportet ponere aliquam causam effectiuam, vt pro constanti relinquitur; cum igitur causa effectiua specificationis actus non possit esse nisi appetitus ipse, vel obiectum; & constet, quòd appetitus solus esse non potest, alias omnes actus essent eiusdem speciei propter vnitatem principij immediati specificantis; (sicut quæcunque procedunt ab eodem calore, sunt eiusdem speciei) relinquitur, quòd obiectum sit causa effectiua specificationis actus. Vnde verum quidem est, quòd motus specificatur formaliter a termino; sed præter hunc terminum est specificatium effectiuè se habens; quare & specificatio volitionis. Non tamen volunt isti, quòd obiectum apprehensum sit propriè causa effectiua; sed est ratio efficiendi ipsam specificationem ipsi appetitui; sic quòd ex appetitu, & obiecto constituitur vna totalis causa effectiua specificationis, quæ tamen specificatio reducitur in obiectum, sicut substantia actus in potentiam. Et quia causalitas finalis apertè conuenit obiecto, non autem causalitas effectiua, quæ propriè magis conuenit appetitui, & obiecto apprehenso solùm vt rationi efficiendi; ideo Doctor Sanctus alibi dicit, quòd obiectum mouet finaliter, & quòd intellectus non mouet in eodem genere motionis, sicut mouet voluntas; per hoc enim solùm vult, quòd obiectum apprehensum non moueat sicut causa efficiens quæ; sed cum hoc stat, quòd sicut ratio qua efficit specificationem. Et quia ratio agendi est etiam principium formale specificandi actum, & tamen effectiuè; ideo ex hoc, quòd D. S. hic dicit obiectum mouere sicut principium formale, non excludit, quin sit ratio agendi specificationem.

¶Et per

¶ Et per hunc modum dicendi ſaluatur vbiq; D. S. Nam alibi prima parte, quæſt. 80. artic. ſecundo ponit; ex quibus apertè habetur, quod dictum eſt. Similiter ſecundùm D.S. verbum ſubſiſtens in Diuinis habet cauſalitatem in genere efficientis cauſæ ſuper amorem; ergo & verbum non ſubſiſtens, quod eſt primum intellectum, & apprehenſum habebit cauſalitatem eiuſdem generis, licet non eodem modo, quia ibi vt quæ, hic vt qua. Et ad hoc ſunt rationes tactæ contra Scotum in hoc articulo, quia aliàs appetitus non eſſet potentia paſſiua. Ex hoc autem modo ſaluari poteſt, quia appetibile comparatum ad appetitum reducit ipſum de potentia in actum ſpecificatum, & non econtra. Similiter per hoc ſaluatur, quòd Ariſtoteles non æquiuocauit reducens omne mouens ad mouens immobile, ſcilicet appetibile. Per hoc etiam ſaluatur Commentator, qui dicit, duodecimo metaphyſic. commento 36. quòd balneum habet duplicem formam, in anima, & extra animam; & per illam formam, quæ eſt in anima, deſideramus illam formam, quæ eſt extra animam. Forma igitur balnei, inquantum eſt in anima, eſt agens deſiderium, & motum; ſecundùm autem quòd extra animam eſt finis motus, & non agēs, hæc ille. Ex quibus patet clarè, quod dictum eſt. Nec obſtant rationes Scoti, quia appetibile apprehenſum eſt actiuum non totale, ſed partiale actus voluntatis, cum qua voluntas concurrit, ſicut cauſa principalis actus voluntatis, & libera; quare voluntas ſuam libertatem non perdit, nec electio libera perit. Nec dicimus, quòd obiectum apprehēſum appetibile efficiat aliquid præuium actui appetendi; ſed concurrit actiuè ad ipſum actum quo ad ſpecificationem eius, nec per conſequens ſequitur, quod magis cogniti ſit intenſior actus voluntatis, quia non concurrit cognitio ad intenſionem actus, vel ad exercitium, ſed ſolùm quo ad ſpecificationem, cuius principalis cauſa eſt voluntas, quæ ſi multum ad obiectum afficiatur, elicit intenſiorem actum. Quare videtur, quòd intellectus per appetibile apprehenſum concurrat effectiuè ad ſpecificationem actus; & nihilominus tamen ſicut formale principium. Et quia intellectus habet apprehendere appetibile, quia obiectum eius eſt ens, & verum; quæ ſunt primum principium etiam quo ad potentias, ſic quòd aliquid ex natura prius obijcitur potentiæ ſuò ratione entis, & veri, quàm alteri ſub ratione boni; ideo intellectus mouet quo ad ſpecificationem actus ratione principij formaliter ſpecificantis, ſicut ratio agendi ſpecificationem actus, ideſt actum talem, & talis ſpeciei.

Scotus. Ariſt. Auerro. Non obſtāt Scoti rationes.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda concluſione reſponſiua. Et habetur etiam ex hac auctoritate Philoſophi, ſecundo de Anima, tex. commenti 36. quod dictum eſt, quia Philoſophus vniformiter loquitur, quia appetibile eſt mouens effectiuè, non motum: voluntas autem mouet effectiuè, & mouetur effectiuè ab appetibili. Et concordat ille text. cum eo, qui habetur duodecimo metaphyſicor. tex. commen. 36. & Commentatore ibidem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ex illa auctoritate non habetur, quòd intellectus nó moueat, ſed quòd non moueat ex neceſſitate.

¶ Ad maiorem, conceditur auctoritas, quia videlicet intellectus non neceſſariò mouet vniuerſaliter etiam quo ad ſpecificationem actus, quia non reſpectu cuiuſcunq; boni, vt patebit quæſtione decima, articulo ſecundo. Secundò non mouet neceſſariò quandocunq; non dictat per modum imperij, vt patet in Capreolo in tertio, diſtinctiuo. trigeſimaſexta. ad primum, & ſecundum, per totum.

Capreolus.

¶ Ad minorem negatur; ſed hoc non eſſet, ſi neceſſariò moueretur ab intellectu, ſic quòd non poſſet oppoſitum eius, quod dictat ratio: ergo negatur conſequentia; ſed debet inferri: ergo non mouet neceſſariò vniuerſaliter; ſed ſolùm reſpectu eius, quod proponitur tanquam habens perfectam rationem obiecti voluntatis, & in quo nihil apparere poteſt de ratione mali. Vide D. S. in ſecundo ſenten. diſt. 25. artic. 2.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut imaginatio formæ ſine æſtimatione conuenientis, vel nociui, non mouet appetitum ſenſitiuum; ita nec apprehenſio veri ſine ratione boni appetibilis; vnde intellectus ſpeculatiuus non mouet, ſed intellectus practicus, vt dicitur in tertio de Anima. *

* Ariſtot. tex. 46.

¶ Ad minorem habetur reſponſio ex tertio de Anima. tex. commenti 46. quia imaginatio ſuo modo ſpeculatiua, quæ nihil imaginatur actu animæ, neq; dicit de fugibili, aut proſequibili, & non iubet timere; ſed negatur, quòd imaginatio non moueat, quando apprehendit vt nociuum, vel conueniens; ergo, &c. Verum, intellectus ſpeculatiuus non mouet vllo modo voluntatem; ſed tantùm practicus apprehendens rem per modum nociui, vel conuenientis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas mouet intellectum quantum ad exercitium actus; quia & ipſum verum, quod eſt perfectio intellectus continetur ſub vniuerſali bono, vt quoddam bonum particulare; ſed quantum ad determinationem actus, quæ eſt ex parte obiecti, intellectus mouet voluntatem, quia & ipſum bonum apprehenditur ſecundùm quandam ſpecialem rationem comprehenſam ſub vniuerſali ratione veri; & ſic patet, quòd non eſt idem mouens, & motum ſecundùm idem.

¶ Ad maiorem. Idem reſpectu eiuſdem in eodem genere motionis, & eodem modo conſideratum. Ad minorem, voluntas mouet intellectum quo ad exercitium, & inquantum obiectum intellectus eſt quoddam particulare bonum contentum ſub vniuerſali obiecto voluntatis, quod eſt bonum in communi, & econtra intellectus mouet voluntatem quo ad ſpecificationem, & vt bonum eſt quoddam verum particulare contentum ſub vniuerſali obiecto intellectus, quod eſt ens, & verum in communi. Secundò voluntas mouet intellectum propriè effectiuè, & quo ad exercitium. Intellectus autem mouet voluntatem ad ſpecificationem ſolum vt ratio, & principium formale quo ſpecificandi: ergo verum non mouet ſecundùm idem, nec eodem modo, &c.

Vtrum voluntas moueatur ab appetitu ſenſitiuo.

M

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas ab appetitu ſenſitiuo moueri non poſſit: mouens enim, & agens eſt præſtantius patiente, vt Auguſtinus dicit duodecimo ſuper Geneſ. ad litteram, * ſed appetitus ſenſitiuus eſt inferior voluntate, quæ eſt appetitus intellectiuus, ſicut ſenſus eſt inferior intellectu: ergo appetitus ſenſitiuus non mouet intellectum. *

Infra art. 5. cor. 6 & 10. ar. 3. & q. 77. ar 1 Et Verit. q. 5. artic. 10. cor & q. 22. art. 9. ad 5. & 6.

* Aug. c. 16.

¶ 2 Præterea. Nulla virtus particularis poteſt facere effectum vniuerſalem; ſed appetitus ſenſitiuus eſt virtus particularis; conſequitur enim particularem ſenſus apprehenſionem; ergo non poteſt cauſare motum voluntatis, quæ eſt vniuerſalis, velut conſequens apprehenſionem vniuerſalem intellectus.

* Videtur legendum eſſe voluntatem.

¶ 3 Præterea. Vt probatur in octauo phyſicorum. * mouens non mouetur ab eo, quod mouet, vt ſit motio reciproca; ſed voluntas mouet appetitum ſenſitiuum, inquantum appetitus ſenſitiuus obedit rationi; ergo appetitus ſenſitiuus non mouet voluntatem.

* Ariſtot. tex. 40.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Iacobi tertio. Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus; non autem abſtraheretur quis a concupiſcentia, niſi voluntas eius moueretur ab appetitu ſenſitiuo, in quo appetitu eſt concupiſcentia; ergo appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem.

Iaco. 1.

¶ Hic D. S. inquirit de mouente intrinſeco indirectè.

¶ Reſpōdeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * id quod apprehenditur ſub ratione boni, & conuenientis, mouet voluntatem per modum obiecti, quòd autem aliquid videatur bonum, & conueniens, ex duobus contingit, ſcilicet ex conditione eius, quod proponitur, & eius cui proponitur; conueniens enim ſecundùm relationem dicitur; vnde ex vtroq; extremorum dependet; & inde eſt, quòd guſtus diuerſimodè diſpoſitus, non eodem modo accipit aliquid, vt conueniens, & vt non conueniens, vnde vt philoſophus dicit in tertio ethicorum. * Qualis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei. Manifeſtum eſt autem, quòd ſecundùm paſſionem appetitus ſenſitiui immutatur homo ad aliquam diſpoſitionem; vnde ſecundùm quòd homo eſt in paſſione aliqua, uidetur ſibi aliquid conueniens, quod non uidetur extra paſſionem exiſtenti, ſicut irato uidetur bonum, quod non uidetur quieto; & per hunc modum ex parte obiecti appetitus ſenſitiuus mouet uoluntatem.

* Art. præceden.

* Ariſt. c. 4.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione per hunc modum, ſcilicet indirectè faciens aliquid videri, & iudicari conueniens, ex parte obiecti, ſcilicet quo ad ſpecificationem actus, appetitus ſenſitiuus

Concluſio prima.

Probatur concluſio.

mouet voluntatem. Probatur concluſio. Id quod apprehenditur ſub ratione boni & conuenientis, mouet voluntatem per modum obiecti, ſcilicet quo ad ſpecificationem, & hoc directè; & per conſequens id quod facit aliquid apprehendi ſub ratione boni conuenientis, hoc mouet per hunc modum indirectè, ſed ſecundùm quòd homo eſt in aliqua paſſione, quæ eſt appetitus ſenſitiui, videtur ſibi aliquid conueniens, quod non videtur extra paſſionem exiſtenti; igitur concluſio vera. Maiorem D.S. relinquit notam ex articulo primo. Et patet etiam explicatio adiuncta, quia bene ſequitur, hoc facit directè; ergo quod facit eſſe tale facit indirectè. Minor probatur ſic, quòd aliquid videatur bonum, & conueniens ex duobus contingit, ſcilicet ex conditione eius quod proponitur, & eius cui proponitur; ſed ſecundùm paſſionem appetitus ſenſitiui immutatur homo ad aliquam conditionem, & diſpoſitionem; ergo ſequitur minor. Maior iſta probatur ratione quo ad vtramq; partem ſimul, quia conueniens dicitur relatiuè; ergo dependet ex vtroque extremorum; ſic videlicet, quòd ſi aliquid ſit conueniens, quod prius non erat. Et ſecundò, ſi res in ſe maneat ſicut prius; homo tamen aliter diſponitur, efficietur ſibi conueniens, quod prius non erat, ſicut eadem vini diſpoſitione manente vinum eſt gratum ſitienti, quod non eſt gratum abundanti humoribus, & repleto. Secunda pars maioris oſtenditur, & declaratur figuo, & auctoritate philoſophi. Minor relinquitur nota, & de ipſa & materia huius articuli infra quæſt. 77.art.3. & in de Veritate. Materia 22.quæſtio.9. in corp. & ad tertium, & ſextum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſuam:

Incontinēs vincitur.

¶Et nota verbum Apoſtoli, cum dicit. Abſtractus, & illectus, & non dicit coactus. Vnde D.S. vbi iam ad tertium dicit. Incontinens non dicitur vinci a paſſionibus, quia ipſę paſſiones cogant, vel immutent neceſſariò voluntatem. Aliquin incontinens non eſſet puniendus, quia pœnæ non debentur inuoluntatio. Incontinens autem non dicitur inuoluntarius operari, ſecundùm philoſophum in tertio ethicorum. Sed dicitur incontinens vinci a paſſionibus, inquantum eorum impulſui cedit voluntariè: hæc ille, & hoc eſt quòd Iacobus dicit, illectus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet id, quod eſt ſimpliciter, & ſecundùm ſe præſtantius, quo ad aliquid eſſe debilius; voluntas igitur ſimpliciter præſtantior eſt, quàm appetitus ſenſitiuus; ſed quo ad iſtum in quo paſſio dominatur, inquantum ſubiacet paſſioni, præeminet appetitus ſenſitiuus.

¶ Ad maiorem, ſi intelligitur primò de mouente principali; tunc vera eſt permiſſiuè, quia non repugnat mouenti, quòd ſit principalius, quia mouens æquiuocum eſt nobilius; ſi intelligitur de mouente vniuoco; tunc intelligitur, quòd non eſt ignobilius. Non autem oportet, quòd mouens inſtrumentale ſit nobilius, nec oportet, quòd mouens indirectum ſit nobilius ſaltem in ſe, & ſimpliciter in ratione entis; ſed ſufficit, quòd ſit nobilius ſecundū quid, ſcilicet quo ad principalius eſſe in trahendo ad opus, quia operationes in ſingularibus ſunt, ad quas afficiunt paſſiones, & ſic quo ad inclinare ad opus in paſſionato prævalet paſſio, non cogendo voluntatem, ſed inclinando; & ſecundùm Scotum non oportet cauſam æquiuocam etiam totalem eſſe nobiliorem producto; ſed ſufficit, quòd ſit nobilior termino formali ipſius producti. In propoſito autem paſſio non eſt cauſa æquiuoca totalis. Ad minorem, verum eſt interior in ratione entis, & quo ad naturam ſuam; eſt tamen pro nunc in paſſionato præſtantior, inclinando ad opus, inquantum paſſio trahit ad ſe iudicium rationis, & per conſequens voluntatem; ergo, &c. Verùm non mouet directè, & immediatè ex propria virtute; ſed tamen mediante proprio motiuo, ſcilicet ratione, quæ nata eſt iudicare ſecundùm diſpoſitionem agentis, quia non procedit opus niſi ſecundùm iudicium particulare, quod paſſio pro nunc ſuggerit.

Agens, & mouens g-fectibi mo so.

Scotus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd actus & electiones hominum ſunt circa ſingularia; vnde ex hoc ipſo, quòd appetitus ſenſitiuus eſt virtus particularis, habet magnam virtutem ad hoc, quòd per ipſum ſic diſponatur homo, vt ei aliquid videatur ſic, vel aliter circa ſingularia.

¶Maior eſt vera, poteſt tamen virtus particularis vniuerſale agens determinare ad particularem effectum; ſicut videmus, quòd virtus cœleſtis moderatur ſecundùm diſpoſitionem recipientis. Ad minorem, prima pars conceditur; & dico, quòd etiam operationes in actu exercito ſunt circa particularia, nec vnquam voluntas vult niſi hoc, vel illud in particulari, mediante apprehenſione particularis etiam per intellectum directè, vel indirectè; ergo, &c. Verum, non cauſat motum, qui eſt vniuerſalis obiecti; cauſat tamen motum, qui eſt particularis obiecti, & operationis; vnde voluntas poteſt quidem habere motum circa vniuerſale obiectum, & eit operationis vniuerſaliter, quia ſi poteſt hoc velle, vel aliud habere; ſed tñ dum debet imperare, vel velle operationem in actu exercito, oportet, quòd ſit particularis actionis, & quando actio imperata eſt ſenſitiua vel corporalis; oportet, quòd etiam obiectum ſit particulare: voluntas enim eſt vniuerſalis, & particularis vt termini, vt patebit infra. Quando igitur debet operari operationem ſenſitiuam vel corpoream, tunc terminus eſt particularis, & eoipſo paſſio habet magnam virtutem inclinandi, quia eſt circa particularia. Quare negatur conſequentia, vide propter illam ſolutionem infra quæſt. 29. artic. 6. vbi dicetur differentia termini appetitus intellectiui, & ſenſitiui; quia intellectiuus eſt obiecti vniuerſalis, & particularis; ſimiliter inclinatio voluntaris eſt ad operationem vniuerſaliter; ſed tamen vt debet operari in actu exercito, oportet, quòd ſit alicuius particularis operationis. Et ſi circa materialia debeat operari, oportet, quòd ſit alicuius determinati obiecti; vnde paſſio non mouet voluntatem, vt eſt vniuerſalis obiecti, nec vt eſt operationis vniuerſaliter, ſed eam determinat ad particulare obiectum, & particularem operationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut philoſophus dicit in primo Politicorum. * Ratio, in qua eſt voluntas, mouet ſub imperio irascibilem, & concupiſcibilem, non quidem diſpotico principatu, ſicut mouetur ſeruus a domino; ſed principatu regali, ſeu politico; ſicut liberi homines reguntur a gubernante, qui tamen poſſunt contramouere; vnde & irascibilis & concupiſcibilis poſſunt in contrarium mouere ad voluntatem, & ſic nihil prohibet voluntatem aliquando ab eis moueri. * Arist. 1.

¶Maior vera, de mouente primò localiter, vel alteratiuè, cui mobile ex neceſſitate ſubditur, & regitur regimine diſpotico quaſi: primum enim mouens localiter non mouetur localiter, & primum alterans non alteratur. Ad minorem dico, quòd voluntas mouet appetitum ſenſitiuum, inquantum ſibi obedit, ſed regitur non regimine diſporico, ſed politicò; ita quòd ipſe poteſt rebellare, immo & trahere voluntatem, & eam vincere ad ſenſum dictum, non ſicut de moris a primo mouēte, quæ habent obedientiam plenam. Quare negatur conſequentia.

¶Nota breuiter fundamentum in hac re, quia differentia eſt inter actum elicitum ab aliqua potentia, & inter actum ab ea imperatum mediante alia potentia. Nam actus elicitus immanens vel tranſiens, ideſt qui eſt ſine alia potentia actiua media, non poteſt eſſe niſi faciente potentia elicitiua; ſic appetere non eſt niſi ab appetitu, ſic mouere localiter nō eſt niſi cum appetitu, quia vterq; eſt actus elicitus appetitus, licet vnus immanens, alius tranſiens. Actus autem imperati tantùm ab appetitu, & non eliciti, poſſunt quandoq; prævenire appetitum. Et ſic cum actus ſenſualitatis ſit imperatus tantùm a voluntate, ideo poteſt ſenſualitas habere aliquem actum, & motum, quem voluntas non imperat; & ſic ille motus prævenieus voluntatem poteſt ipſam mouere, non ſic de mobili a primo mouente, quod nullum motum habet niſi a primo; & ſic non trahi ipſum, &c.

Vtrum voluntas moueat ſeipſam.

Ver. q. 22. arg 9. col. & ad 1. & Mal. q. 3. ar 1. c 3. col. & q. 6. col. & ad 4. & 10.

N

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueat ſeipſam: omne enim mouens, inquantum huiuſmodi eſt in actu, quod autem mouetur eſt in potentia: nam motus eſt actus exiſtentis in potentia inquantum huiuſmodi; ſed non eſt idem in potentia, & in actu reſpectu eiuſdem; ergo nihil mouet ſeipſum, neque ergo voluntas ſeipſam mouere poteſt.

¶ 2 Præterea. Mobile mouetur ad præſentiam mouentis; ſed voluntas ſemper ſibi eſt præſens; ſi ergo ſeipſam moueret, ſemper moueretur, quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea. Voluntas mouetur ab intellectu, vt dictum eſt, * ſi igitur voluntas mouet ſeipſam; ſequitur, quòd idem ſimul moueatur a duobus motoribus immediatè, quod videtur inconueniens, non ergo voluntas mouet ſeipſam. * Art 1. huius quæſt.

¶Sed contra eſt, quia voluntas domina eſt ſui actus; & in ipſa eſt velle, & non velle, quod non eſſet, ſi non haberet in poteſtate mouere ſeipſam ad volendum: ergo ipſa mouet ſeipſam.

¶Poſtquam oſtenſum eſt, a quibus intrinſecis voluntas moueatur quo ad ſpecificationem actus. Hic inquirit, a quo intrinſeco moueatur ad exercitium actus.

¶Reſpon-

Digitized by Google

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt * ad voluntatem pertinet mouere alias potentias ex ratione finis qui eſt voluntatis obiectum; ſed ſicut dictũ eſt * hoc modo ſe habet finis in appetibilibus ſicut principium in intelligibilibus. Manifeſtum eſt autem, quòd intellectus per hoc, quòd cognoſcit principium, reducit ſeipſum de potentia in actum quantum ad cognitionem concluſionum, & hoc modo mouet ſeipſum, & ſimiliter voluntas per hoc quòd vult finem, mouet ſeipſam ad volendum ea, quæ ſunt ad finem.

* Art. primo huiꝰ q.

* q. 1. ar. 2.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Voluntas mouet ſeipſam, ſeilicet etiam quo ad exercitium actus alicuius, ſcilicet reſpectu medij ad finem. Probatur concluſio, ad voluntatem pertinet mouere alias potentias, ſcilicet ad exercitium actus, ex ratione finis qui eſt voluntatis obiectum, id eſt quia reſpicit bonum, & finem in communi ſicut obiectum; ſed ex ratione finis volendi ipſum poteſt etiam ſeipſam mouere ad volendum ea quæ ſunt ad finem, ergo concluſio vera. Maior patet ex arti. primo. Minor quæ ſupplera eſt, probatur in littera, quia finis ſe habet in appetibilibus, &c. Sed intellectus per hoc, quod cognoſcit primum reducit ſeipſum, &c. Ergo ſequitur minor, &c.

¶ Aduerte hic, quia D. S. comparat motionem voluntatis, qua ſe mouet, motioni intellectus. Conſtat autem, quòd in talibus motionibus non eſt propria actio, & paſſio agens, & patiens, ideo nec oportet, quòd inter mouens, & motum ſit diſtinctio realis diſparatorum, quia animam intelligere vel velle non eſt niſi exercere propriam operationem, quæ cum ſit immanens eſt ab ipſa, & in ipſa, & tamen idem intellectus vel eadem voluntas differt à ſeipſa inquantum mouet, & mouetur, & ſic poteſt ad ſe realiter referri, & fundare oppoſitas relationes, & mouet ſe tota conſtituta ex potentia, & actu volendi finem, mouetur autem ipſa nuda, vt patebit ad primum. Vnde eſto in huiuſmodi motionibus non inueniatur propriè ratio agentis, & patientis, nec per conſequens perfectè inueniuntur quæ huiuſmodi rationes conſequuntur, ſcilicet eſſe principium tranſmutandi aliud diſtinctum eſſentialiter, & ſuppoſitaliter, tamen reperitur hic diſtinctio etiam realis, An autem illud, quod voluntas vt mouens includit, ſit ſola volitio finis ſicut ratio agendi partialis, vel ſit partiale principium, ſcilicet notitia obiecti, eſt diſputatio inter Capreolum in ſecundo, diſtinctione 24. in ſolutionibus argumentorum contra quintam concluſionem, & quoſdam alios de via. D. S. Videtur tamen dictũ

Diſputatio inter fideles Thomiſtas.

Capreoli eſſe fundatum in. D. S. hic, quia loquitur de motione voluntatis quo ad exercitium, non quo ad ſpecificationem. Licet autem notitia obiecti iuxta dicta in ar. primo concurrat effectiuè ad ſpecificationem actus, non tamen ad exercitium; ſed ſola voluntas ſicut principium quod, licet volitio finis ſit ratio mouendi. Nec eſt inconueniens dicere, quòd nullum creatum agens agat per ſe primò, vt patebit prima parte. q. 3. Deo dante. Vnde poteſt dici, quòd omne agens creatum, quod eſt partiale agens, quia non eſt per ſe primò agens, & ſic volitio finis poteſt dici partialis cauſa motionis voluntatis reſpectu medij, prout partialis cauſa dicitur id, quod eſt per ſe primò ratio agendi, & quo agens agit. Quæ licet ſemper notitia, & apprehenſio concurrat in motione voluntatis qua ſe mouet ad volendum ea quæ ſunt ad finem, quia tamen hæc motio eſt ex parte exercitij, ideo reducitur in voluntatem, & quæ in ea ſunt, non in notitiam obiecti, quæ vt dictum eſt concurrit quo ad ſpecificationem. Vnde notitia finis eſt cauſa volitionis finis, ſicut ratio efficiẽdi ſpecificationẽ eius, ſed non eſt ratio volitionis medij, exercendi, licet ẽt cum voluntate volente media concurrat apprehenſio medij, vt ratio ſpecificandi appetitionem medij. Sed non videtur aliqua illarum notitiarum eſſe ratio mouendi ad exercitium, ſed hoc proprium eſt voluntati ſub Deo, quia exercitium eſt voluntatis vt libera eſt. Liberum autem eſt cauſa ſui, & non actum ab alio.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam. Et tangit rationem iam dictam, quòd in poteſtate ſolius voluntatis ſtante generali influentia, eſt ſe mouere ad exercitium vel non mouere, nec ad hoc concurrit aliquid aliud actiuè compleriuè, ſecus de ſpecificatione. Quomodo autem voluntas ſe habeat ad primum actum ſuum, videbitur in ſequentibus, quia & ad illam actiuè ſola concurrit ſtante Dei generali influentia.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas non ſecundùm idem mouet, & mouetur; vnde nec ſecundùm idem eſt in actu, & in potentia; ſed inquãtum actu vult finem reducit ſe de potentia; in actum reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, vt ſcilicet actu ea uelit.

¶ Maior vera, præſertim de motu qui eſt actus imperfecti, quia ibi motum eſt in potentia, actio autem immanens quæ eſt intelligere vel velle non eſt huiuſmodi motus, ſed eſt actus perfecti. Ad minorem conceditur, quòd non eſt omnino idem, quod eſt in actu, & in potentia reſpectu eiuſdem. Dictum eſt autem circa corpus, quòd voluntas mouens non eſt omnino idem cum ſeipſa mota, ſed mouens includit aliquid, quod non includitur in volunte mota, ergo, &c. Verum nihil idem ſecundùm idem mouet ſe, etiam motu qui eſt actus perfecti, tamen ſecundùm diuerſa; nec voluntas ſic ſe mouet, ſed vt dictum eſt; in motu autem qui eſt actus imperfecti requiritur diſtinctio etiam realis, & eſſentialis, atque ſuppoſitalis inter mouens, & motum. Vide de hoc in Capreolo in. 2. vbi ſupra, quia aliquę relationes non compatiuntur ſe in vna natura, aliquę ſe compatiuntur in vna natura, ſed non in vno ſuppoſito, aliquæ in vno ſuppoſito, ſed non ſecundùm eandem rationem, & ſic eſt relatio mouentis, & moti, præſertim motu qui eſt actus perfecti.

Capreolus

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd potentia voluntatis ſemper actu eſt ſibi præſens, ſed actus voluntatis quo vult finem, aliquando non ſemper eſt in ipſa voluntate; per hunc autem modum mouet ſeipſam, vnde non ſequitur, quòd ſemper ſeipſam moueat.

¶ Ad maiorem extra litteram vera eſt mouentis formaliter in actu. Ad minorem voluntas ſibi ſemper eſt præſens, voluntas potentia, ſed actus voluntatis qui eſt ratio mouendi vel neceſſariò præſuppoſitum, non ſemper eſt præſens. Vnde negatur ſequela, & conſequentia, quia ſolùm tunc mouet quando actus ſibi adeſt, quod non eſt ſemper.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eodem modo voluntas mouetur ab intellectu, & à ſeipſa; ſed ab intellectu quidem mouetur ſecundùm rationem obiecti, à ſeipſa verò quantum ad exercitium actus ſecundùm rationem finis.

¶ Ad maiorem voluntas mouetur ab intellectu quo ad ſpecificationem actus ad iſtam Si igitur, &c. Dico, quòd mouet ſeipſam quo ad exercitium, vnde non mouetur à duobus mouentibus immediatis in eodem ordine, ſed in diuerſis, & in diuerſo genere motionis, quod non eſt inconueniens.

¶ Aduerte hanc D. S. ſolutionem vbi habetur primò, quòd voluntas mouet ſe ad exercitium. Secundò, quòd notitia obiecti nõ mouet in eodem genere motionis, ſcilicet quo ad exercitium, & per conſequens non dicunt poſt mentem. D. S. dicentes voluntatem ſe mouere mediante notitia obiecti, quia talis non mouet ad exercitium.

Vtrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas nõ moueatur ab aliquo exteriori, motus enim voluntatis eſt voluntarius, ſed de ratione voluntarij eſt quòd ſit à principio intrinſeco, ſicut & de ratione naturalis, non ergo motus volũtatis eſt ab aliquo extrinſeco.

O

Infra. q. 17. ar. 5. ad 2. & q. 80. a. 1. cor. & 1. q. 105. ar. 4 & q. 106. ar. 2. cor. Et 3. cõtra. c. 89. & 89.

¶ 2 Præterea. Voluntas violentiam pati non poteſt, vt ſupra oſtenſum eſt, * ſed uiolentum eſt, cuius principium eſt extra, ergo uoluntas non poteſt ab aliquo exteriori moueri.

* q. 6. ar. 4.

¶ 3 Præterea. Quod ſufficienter mouetur ab uno motore non indiget moueri ab alio, ſed uoluntas ſufficienter mouet ſeipſam; non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

¶ Sed contra uoluntas mouetur ab obiecto, ut dictũ eſt. * ſed obiectum uoluntatis poteſt eſſe aliqua exterior res ſenſui propoſita; ergo voluntas poteſt ab aliquo exteriori moueri.

* Art. primo huiꝰ q.

¶ Poſtquam oſtenſum eſt à quo moueatur voluntas ſecundùm ea quæ ſunt in volente, hic oſtenditur à quo moueatur ſecundùm ea quæ ſunt extra volentem. Et primò oſtenditur, quòd voluntas mouetur ab exteriori. Secundò oſtenditur à quo exteriori moueatur, in ar. 5 Primò ergo quærit in generali. An voluntas moueatur ab exteriori, & non reſtringitur quæſitum ad moueri quo ad ſpecificationem vel quo ad exercitium, ſed capitur vt eſt commune ad vtrumque.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſecundum quòd uoluntas mouetur ab obiecto, manifeſtum eſt, quòd moueri poteſt ab aliquo exteriori.

¶ D. S. ſecundùm diſtinctionem ſupra habitam de duplici motione, reſpondet diſtinctè. Primò de motione quo ad ſpecificationem actus. Secundò de motione quo ad exercitium actus ibi. Sed eo modo, &c. Primum facit tali concluſione reſponſiua prima. Manifeſtum eſt quòd voluntas mouetur ab exteriori, ſecundùm

Concluſio prima.

quòd

quòd mouetur ab obiecto, ideſt quo ad ſpecificationem actus. Illam concluſionem D.S. relinquit notam, & probatam per argumentum in contrarium, quia appetibile & bonũ, vt in plurimum eſt extrinſecum volenti & voluntati, immo maximè appetibile eſt extrinſecum, ſcilicet bonum perfectum, & beatitudo vt ſupra patuit. Licet enim oporteat appetibile habere eſſe obiectiuum in appetente ſecundùm intellectum, non tamen habet eſſe in volente ſecundùm ſe, immo appetitur ſecundùm eſſe extra. Dico autem vt in plurimum, quia contingit vt homo etiam appetat id, quod in ſe eſt formaliter per informationem vel per inhærentiam. Tamen vt in plurimum vult quod non eſt in ſe per informationem, vel per inhærentiam. Deinde cum dicit.

¶ Sed eo modo quo mouetur quantùm ad exercitiũ actus, adhuc neceſſe eſt ponere uoluntatem ab aliquo principio exteriori moueri; omne enim quod quandoque eſt agens in actu, & quandoqne in potentia indiget moueri ab aliquo mouente. Manifeſtum eſt autem, ꝙ uoluntas incipit uelle aliquid, cum hoc prius non uellet; neceſſe eſt ergo quòd ab aliquo moueatur ad uolendum.

Concluſio ſecunda.

¶ Reſpondet iuxta aliud genus motionis, ſcilicet quo ad exercitium tali concluſione. Neceſſe eſt ponere voluntatem ab aliquo principio exteriori moueri quantùm ad exercitium actus. Probatur, omne, quod eſt quandoque agens in actu, & quandoque in potentia indiget moueri ab aliquo moueate, ſed voluntas incipit velle aliquid cum prius hoc non vellet; ergo neceſſe eſt quòd ab aliquo moueatur, ſed licet voluntas ſeipſam mouere poſſit ad volendum ea quæ ſunt ad finem, tamen neceſſe eſt quòd in primum motum voluntatis, voluntas prodeat ex inſtinctu alicuius exterioris mouentis, ergo concluſio vera, quòd oportet voluntatem moueri ad exercitium ſaltem quo ad primum motum. Huius rationis. D.S. ponit primò maiorem, & minorem. Secundò ſubſumptã deducit ibi. Et quidem, &c. Maior ergo nota, quia omne in potentia mouetur ad actem per aliquod in actu. Minor de ſe nota. Deinde ibi.

* Ar. 3. huius q.

¶ Et quidem ſicut dictum eſt * ipſa mouet ſeipſam inquantum per hoc quòd uult finem, reducit ſeipſam ad uolendum ea quæ ſunt ad finem; hoc autem non poteſt facere niſi conſilio mediante; cum enim aliquis uult ſanari incipit cogitare quomodo hoc conſequi poſſit, & per talem cogitationem peruenit ad hoc, quòd poteſt ſanari per medicum, & hoc uult; ſed quia non ſemper ſanitatem actu uoluit, neceſſe eſt quòd inciperet uelle ſanari ab aliquo mouente, & ſi quidem ipſa moueret ſeipſam ad uolendum, oportuiſſet quòd mediante conſilio hoc ageret ex aliqua uoluntate præſuppoſita; hoc autem non eſt procedere in infinitum, unde neceſſe eſt ponere, quòd in primum motum uoluntatis, uoluntas prodeat ex inſtinctu alicuius exterioris mouentis, ut Ariſto. concludit in quodam capitulo ethicę endimicæ. *

* Ariſt. li. 7. Moral. Euidemiorũ. cap. 16.

¶ Deducit ſubſumptam clarè in littera, quia voluntas mouet ſe ad volendum ea quæ ſunt ad finem conſilio mediante ex aliqua voluitate præſuppoſita, ergo ſi mouet ſe ad volendum finem, iterum erit me diante conſilio voluntate aliqua præſuppoſita, & ſic in infinitum erit proceſſus; ſed hoc eſt impoſſibile, ergo ſequitur ſubſumpta. Et confirmatur illa ſubſumpta auctoritate philoſophi, &c.

¶ Nota circa hanc ſubſumptam, & auctoritatem philoſophi pro ea inductam, quòd apud ſequentes viam. D. S. duo ſunt modi dicendi. Vnus eſt eorum qui dicunt, quòd voluntas ad primum motum voluntatis ſolùm paſſiuè, vel ſi habet ſe actiuè, oportet quòd Deus imponat ſibi aliquid habens ſe per modum actus primi, ratione cuius voluntas ſufficiens efficitur ad producendum primum actum ſuum. Et illum modum dicendi aſſerit Capreolus in ſecundo diſt. 24. ad. 8. contra quintam concluſionem, & diſtin. 25. ad argumenta Henrici contra primam concluſionem, & ad argumenta Scoti contra ſecundam concluſionem. Sed alius eſt modus aliorum qui putant modum primum derogare dignitati, immo perfectioni naturali voluitatis. Cuilibet enim rei data ſunt ſufficientia principia actiua naturalium operationum. Velle autem etiam primum eſt naturalis operatio voluntatis, ideo non denegandum eſt voluntati habere ſufficiens principium actiuum intrinſecum huius volitionis, ideo non denegandum eſt voluntati habere ſufficiens principium actiuum intrinſecum huius volitionis ſtante generali Dei motione. Videmus enim ad primas ſenſationes cogitatiuæ animalium ſufficere ipſam cogitatiuam, immo, & ſenſus exterior præſente ſpecie ſenſibili ſufficit exire in actum ſecundum, ſic & intellectus præſente ſpecie ante omnem appetitum poteſt habere actum ſecundum. Quare, & voluntas

Duplex modus dicendi de primo actu voluntatis.

præuia apprehenſione intellectus, habet in ſe ſufficiens principiũ actiuum actus etiam primi. Vnde iſti dicunt, quòd duplices ſunt primæ intellectiones, & per conſequens duplices primæ volitiones. Vna eſt prima ſimpliciter, ſicut cum puer incipit habere vſum rationis. Alia eſt prima in tali ordine, & negotio, ſicut D.S. hic dicit de voluntate ſanandi, quam aliquis de novo accipit, & de vtraque loquitur Ariſtoteles in loco allegato. Dicunt ergo iſti, quòd ſicut omnes motus corporales reducuntur in primum motum cœli, quo ſtante omnes alij tollerentur; ſic primæ intellectiones ſimpliciter, & volitiones reducuntur in Deum, vt eſt primus intellectus in actu ſicut in primum ſui ordinis. Sunt enim intellectus Diuinus, & voluntas Diuina prima in genere motuum intellectualium. Quare omnes motus intellectuales in ipſa reducuntur. Non enim poſſunt reduci in motum cœli, cum ſint alterius, & altioris ordinis. Sed ad iſtam reductionem non requiritur niſi generalis influentia primi intellectus in omnes intellectus, & voluntates creaturarum; quare ex illa dependentia voluntatis quo ad primũ actum non arguitur quòd non ſe habeat actiuè, ſed quia dependeat in actu ſecundo à primo intellectu in actu ſecundo, ſcilicet Diuino; vt enim patebit infra. q. 109. ar. primo. Omne agens creatum in actu ſecundo dependet à motione Diuina, ſicut & omne eſſe creatum ab eſſe Diuino.

¶ De conceptionibus autem, & volitionibus primis in tali ordine dicunt, quòd quia proueniunt in nobis non ex deliberatione nec ex electione, licet ad eas cooperentur phantaſmata præſentia occurrentia; quia tamen non ſunt eiuſdem ordinis cum volitione, & intellectione, & quia motus intellectuales non ſunt deterioris conditionis quàm motus corporales qui reducuntur in primum ſui ordinis; ideo huiuſmodi intellectuales motus reducuntur in primum intellectum vt cauſam ratione ſuæ prouidentiæ, quam habet ſpecialem de natura intellectuali tanquam de ſuprema parte vniuerſi. Et quia ſecundùm præſentem ſtatum anima cõiungitur phantaſmatibus, ideo Diuina prouidentia procurat intellectiones, & volitiones ſecundùm naturam animæ excitatione vel compoſitione phantaſmatum aut conſortatione intellectualis luminis, aut interiori inſtinctu, ſicut D.S. hic dicit. Ex his patet quòd præſente obiecto ſpecificante per apprehenſionem, voluntas habet in ſe ſufficiẽs principium exercitij actus primi, nec eget alio motiuo ad exercitium.

¶ Quod autem dicitur depẽdere à Deo hoc eſt ſicut à principio intellectuali in actu ſecundo, à quo dependet omnis intellectualis natura in actu ſecundo per generalem influentiam. Similiter habet in ſe ſufficiens principium exercitij actus primi in tali ordine, licet talis actus reducatur in ſpecialem Dei prouidẽtiam, à qua prouenit quandoque feruida voluntas ſine habitibus, & paſſionibus præcedentibus, & per conſequens ex inſtinctu exteriori qui non totaliter deeſt alicui homini, eſto varietati & mutabilitati tẽporum ſubſit in hac vita, quia tamen intellectualis naturæ, ideo à ſuperiori influxum intellectualem recipit. Patet igitur quomodo D. S. & philoſophus intelligendi ſint reducentes primum motum voluntatis in Deum mediante motu intellectus. Et quòd per hoc nullum oportet ponere miraculum, nec negare à voluntate, quod omnibus alijs naturalibus cõuenit principiũ ſcilicet ſufficiẽs naturalis operationis. Sicut nec ab igne negare oportet ſufficientiam principij comburendi, eſto hoc non poſſit ſine motu cœli. Sic nec à voluntate vel intellectu oportet negare ſufficientiam principij reſpectu primi motus, eſto ipſum ſine primo ſui generis, ſcilicet ſine primo intellectu habere non poſſit; ſed ſequitur quòd ſemper oportet adeſſe motionem Dei non quidem corporalem, ſed intellectualem, & ſpiritualem qua Deus eſt cauſa omnis actionis intellectualis. Sicut nec naturã intellectualem per motum cœli conſeruat, ſed per influentiam generalem in ſpiritus & animas.

¶ Et aduerte etiam, quòd D.S. hic nou dicit, quòd voluntas non concurrat actiuè ad primum motum voluntatis, vel quòd nõ habeat in ſe ſufficiens eius principium: ſed probat, quòd non moueat ſe ad primum actum per conſilium aliqua voluntate præſuppoſita, ſicut ſe mouet ad volitiones ſecundarias; ſed per hoc non negat quin actiuè concurrat ad primum motum, qui tamen attribuitur Deo, vt primo intellectuali in actu ſecundo. Et quia actus primus cum ſit naturalis ſingulatiter attribuitur auctori naturæ, & quia non eſt aliud in quod reduci poſſit niſi in primum motum intellectualem, quo ablato, iſte non eſſet. Vide de iſta materia Capreo. in ſecundo diſt. 25.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam concluſionem, vt patuit.

¶ Ad primum dicendum, quòd de ratione uoluntarij eſt quòd principium eius ſit intra; ſed non oportet, quòd hoc principium intrinſecum ſit primum principium non motum ab alio, unde motus uoluntarius, & ſi habeat principium proximum intrinſecum, tamen principium primum eſt ab extra, ſicut & primum principium motus naturalis eſt ab extra, quod ſcilicet mouet naturam.

¶ Maior

¶ Maior conceditur, immo maximè voluntarius, immo voluntatis immediatè, & elicitiuè.

¶ Ad minorem patuit q. 6. ar. 1. ad. 1. & 3. quia voluntarium est à principio intrinseco effectiuo proximo, quod tñ potest moueri ab extrinseco & finaliter, & obiectiuè, immo & effectiuè à primo principio omnium; nec enim principium intrinsecum motus voluntarij, nec naturalis excludit effectiuam motionem primi mouentis, sed solùm motionem extrinseci secundarij, & hoc contra inclinationem principij intrinseci. Quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc non sufficit ad rationem violenti quòd principium sit extra, sed oportet addere, quòd nullam conferat vim patiens, quod nõ contingit dum voluntas ab exteriori mouetur, nam ipsa est quæ vult, ab alio tamen mota. Esset autem motus iste violentus si esset contrarius motui voluntatis, quod in proposito esse nõ potest, quia sic iddem vellet, & non vellet.

¶ Maior conceditur. Ad minorem respõdet. D. S. clarè, quia est insufficiens, vt patuit etiam supra. q. 6. ar. 4. 4. ad secundũ. Sed oportet addere passo non conferente vim, voluntas autem mouetur ab extrinseco, siue quo ad specificationem actus ab obiecto, siue ad exercitium primi actus ab exteriori, quod est Deus, vt patebit arti. 6. sic, quòd confert vim. Si enim ab extrinseco quocunque moueri faceret esse violentum, tunc omnis motus esset violentus, quia oportet primum principium cuiuscunque motus etiam naturalis esse Deum, qui est extrinsecus, vt patebit infra. q. 109. ar. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas quantum ad aliquid sufficienter se mouet, & in suo ordine, scilicet sicut agens proximum; sed non potest seipsam mouere quantum ad omnia, vt ostensum est * Vnde indiget moueri ab alio sicut à primo mouente.

*1a 2æ. ar.

¶ Ad maiorem, quod sufficienter omni modo, & ordine mouetur ab vno non indiget moueri ab alio, si autem sufficienter mouetur in ordine vno potest moueri ab alio in alio ordine, sic aliquid mouetur sufficienter ab agente proprioquo, nihilominus indiget moueri ab agente primo vt ab agente vniuersali, & remoto, & quodlibet satis mouet in ordine suo. De hoc habet aliquid Capreo. in. 2. dist. 1. q. 2. in solutionibus argumentorum contra sextã conclusionem. Sicut idem effectus est totus ab instrumento, & totus ab agente principali.

Capreolus.

¶ Ad minorem dico, quòd voluntas sufficienter se mouet sicut principium effectiuum immediatum ad exercitium actus qui est respectu mediorum, sed negatur quòd seipsam omni modo sufficienter moueat, quia non ad specificationem actus, quia non ad exercitium actus vniuersaliter; nam ad primum se non mouet cõsiliando ex aliqua voluntate præsupposita, sed prodit in actum primum ex motione primi mouentis intellectualis, vt dictum est. Quare negatur consequentia.

Vtrum voluntas moueatur à corpore cœlesti.

P 2. q. 15. ar. 3. & 4. Et 22. q. 95 ar. 5. 6. & 7. Et 2 d. 35. q. 1. ar. 2. & 3 Et 3. cõ. 111. cap. 84. eisque 93. Et Veri. q. 5. arti. 9. & 10. Et opusc. 2. cap. 129. 130. & 161. Et opusc. 20. ar. 29. & opusc. 25. c. 3. Et opusc. 26.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas humana à corpore cœlesti moueatur, omnes enim motus varij & multiformes reducuntur sicut in causam in motum vniformem qui est motus cœli, vt probatur in. 8. phy. * sed motus humani sunt varij, & multiformes, incipientes postquàm prius non fuerant ergo reducuntur in motum cœli sicut in causam qui est vniformis secundùm naturam.

* Ar ſt. tex. 76.

¶ 2 Prætærea. Secundùm Augu. in 3. de Trin. * corpora inferiora mouentur per corpora superiora, sed motus humani corporis, qui causatur à voluntate, non posset reduci in motum cœli sicut in causam, nisi etiam voluntas à cœlo moueretur, ergo cœlum mouet voluntatem humanam.

* Aug c 4.

¶ 3 Prætetea. Per obseruationem cœlestium corporũ Astrologi quædam vera prænunciant de humanis actibus futuris qui sunt à voluntate, quod non esset si corpora cœlestia voluntatem hominis mouere non possent, mouetur ergo voluntas humana à cœlesti corpore.

* Dam asc. cap. 7.

¶ Sed contra est quod Damas. dicit in. 2. libro * quòd corpora cœlestia non sunt causæ nostrorum actuum, essent autem si voluntas quæ est humanorum actuũ principium à corporibus cœlestibus moueretur, nõ ergo mouetur voluntas à corporibus cœlestibus.

¶ Hic consequenter ostenditur quid sit illud extrinsecum à quo moueatur voluntas. Et primò ostendit quid sit illud à quo moueatur indirectè, & non efficaciter. Secundò ostendit a quo mouearur efficaciter. ar. 6.

¶ Respondeo dicendum, quòd eo modo quo voluntas mouetur ab exteriori obiecto, manifestum est, quòd voluntas potest moueri à corporibus cœlestibus, inquantum scilicet corpora exteriora quæ sensui proposita mouent voluntatem, & etiam ipsa organa potentiarum sensitiuarum subiacent motibus cœlestium corporũ.

Conclusio prima responsiua.

¶ Et quia quæsitum intelligi potest, & de motione ad specificationem, & quo ad exercitium ideo. D. S. in hoc corpore primò respondet quo ad specificationem. Secundò de motione quo ad exercitium, ibi. Sed eo modo, &c. Quo ad primum hæc est conclusio tñ. pri. Eo modo quo voluntas mouetur ab obiecto, scilicet quo ad specificationem actus, manifestum est, &c. vt in littera. Probatur, quia corpora exteriora, & etiam organa potentiarum sensitiuarum subiacent motibus corporum cœlestium, ergo sequitur conclusio. Tenet consequentia, quia corpora sensibus proposita mouent voluntatem ad specificationem, similiter potentiæ sensitiuę vt patuit, ergo sequitur consequentia, quòd si corporibus cœlestibus subiacent exteriora corpora, & similiter organa potentiarum sensitiuarum, quæ corpora exteriora & potentiæ mouent ad specificationem, ideo, &c.

¶ Et aduerte, quia probatio hæc fundatur in dictis ar. 2. Nam motio ad specificationem actus est ex hoc, quòd obiectum habetur, & apparet vt conueniens. Sic enim natum est mouere ad specificationem, ita quòd sit volitum non nolitum. Quod autem aliquid sit vel habeatur conueniens est ex duplici causa, scilicet ex parte rei, quia videlicet fit conueniens quæ prius non erat. Et quia ipse appetens mutatur in talem dispositionem, ratione cuius efficitur sibi res conueniens, & vtrumque potest fieri ex motu, & impressione cœlesti, quòd videlicet res efficitur cõueniens quæ prius non erat, sicut vuæ deductæ ad maturitatem. Similiter potest appetitus sensitiuus conetari ad passionem ratione cuius aliquid appareat bonum, quod alias non appareret. Et de hoc D. S. tertio contra Genti. c. 83. circa finem. Corpora cœlestia inquit habent impressionem super corpora dupliciter. Vno modo, secundùm quòd impressiones corporum cœlestium in exteriora corpora sunt nobis causa alicuius electionis, sicut cum per corpora cœlestia disponitur aer ad frigus intensum, eligimus calefieri ad ignem; vel aliqua huiusmodi facere quæ conueniunt tempori. Alio modo, secundùm quòd imprimunt in corpora nostra, ad quorum immutationem insurgunt in nobis aliqui motus passionum; vel per eorum impressionem efficimur habiles ad aliquas passiones, Sicut cholerici sunt proni ad iram, vel secundùm quòd ex eorum impressione causatur in nobis aliqua dispositio corporalis; est occasio alicuius electionis, sicut cum nobis infirmantibus eligimus accipere medicinam, & c. Hæc ille. Et quibus patet declaratio D. S. hic, quòd corpora cœlestia mouent ad specificationem, ideſt vt videatur hoc bonum eligendum, tum quia imprimunt in corpora exteriora, tum quia in corpus proprium, & per consequens in appetitum sensitiuum qui natus est mouere ad specificationem actus, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Sed eo modo quo voluntas mouetur quantùm ad exercitium actus ab aliquo exteriori agente, adhuc quidã posuerunt corpora cœlestia directè imprimere in voluntatem humanam.

¶ Prosequitur responsionem iuxta secundum modum motionis, scilicet quo ad exercitium. Et circa hoc primò recitat quendam errorem. Secundò ex reprobatione infert suam conclusionem veram, & secundam responsiuam, ibi. Sed eo modo, & c. Quo ad primum voluerunt aliqui quos. D. S. nominat in. 3. contra Genti. c. 84. in. 9. ratione, scilicet antiqui naturales vt Democritus, & Empedocles, quòd voluntas moueatur a corporibus cœlestibus directè imprimentibus in voluntatem bonum. Consequenter ibi.

¶ Sed hoc est impossibile, uoluntas enim ut dicitur in 3. de anima * est in ratione. Ratio autem est potentia animæ non alligata organo corporali. Vnde relinquitur, quòd voluntas sit potentia omnino immaterialis, & incorporea. Manifestum est autem, quòd nullum corpus agere potest in rem incorpoream, sed potius è conuerso, eo quòd res incorporeę, & immateriales sunt formalioris, & vlterioris virtutis, quàm quęcunque res corporales; vnde impossibile est, quòd corpus cœleste imprimat directè in intellectum aut voluntatem.

* Arist. tex. 42.

¶ Determinat veritatem reprobans dictum errorem. Et circa hoc primò per contrarium deducit conclusionem secundam responsiuam. Secundò modificat dicta sua, ibi. Sed quia, &c. Circa primum primò probat conclusionem ratione. Secundò auctoritate, ibi.

Digitized by

te,ibi. Et propter hoc,&c. Concluſio ergo eſt contraria prædicto errori;Impoſſibile eſt,quòd corpus cęleſte imprimat directè,ideſt per ſe & immediatè in intellectū aut voluntatē,probatur,& repro bat per cōſequens prædictus error ratione ſic. Nullū corpus age re poteſt,ſcilicet directè,in remincorporeā,ſed potius econtrario, ſed voluntas eſt potentia omnino immaterialis,& incorporea, er go impoſſibile, &c. Maior probatur quo ad ſecundam partem, quia immateriales res ſunt formalioris virtutis, & vniuerſalioris, & intelligitur maior naturaliter loquēdo. In virtute enim agentis primi poteſt & corpus agere in ſeipſum. Minor patet,quia voluntas in ratione eſt,ideſt in parte inorganica. Ratio autem eſt potentia non alligata organo corporali, ergo ſequitur minor. Et capitur hic ratio non pro intellectu tantum, ſed tota aggregatione potentiarum immaterialium. Vide.D.S.de Veri.Mate.22.q.10.ad. 2. Aduerte etiam poſt D.S.prima parte.q.115.art.4. quòd corpora cœleſtia influere intelligitur multipliciter. Vno modo cauſaliter. Et hoc dupliciter. Vno modo directè, ideſt per ſe,& immediatè influendo in aliquid. Alio modo cauſaliter indirectè,ideſt per aliquod aliud,& ſic influunt corpora cœleſtia in vires ſenſitiuas. Sed alio modo agunt in aliquid ſolùm occaſionaliter, non videlicet imprimendo in ipſum nec per ſe, nec per aliud, ſed tamen illud in quod influunt natum eſt allicere, inclinare, & occaſionare,voluntatem ad actum præſertim quo ad ſpecificationem. In præſenti ergo ratione probatum eſt, quòd corpus cœleſte non imprimit directè, & per ſe cauſaliter nec etiam cauſaliter indirectè, quia nec ratione organi poteſt influere aliquid in potentiam immaterialem, ſicut poteſt cauſaliter per accidens influere in potentiam organicam,vt conſequenter dicetur. Conſequenter cū dicit.

Concluſio ſecunda.

Corpora cęleſtia influere intelligitur multipliciter.

* Ariſt.li.2 tex.150.

¶ Et propter hoc Ariſto. in libro de anima * recitans opinionem dicentium, quòd talis eſt uoluntas in hominibus,qualem in die inducit pater Deorum uirorumque,ſcilicet iuppiter, per quem totum cœlum intelligunt,attribuit eis qui ponebant intellectum non differre à ſenſu,omnes enim uires ſenſitiuę cum ſint actus organorum corporalium per accidens moueri poſſunt à cęleſti bus corporibus motis, ſcilicet corporibus quorū ſunt actus.

¶ Probat prædictam concluſionem, & rationem,auctoritate Ariſto.Et vult.D.S.quòd hæc ratio prædicta conformis eſt Ariſto. qui opinionem dicentium corpora cœleſtia agere in intellectum vel voluntatem, ſcilicet cauſaliter attribuit his qui ponebant intellectum non differre à ſenſu, ſic enim poſſent in ipſam agere cauſaliter ſaltem per accidens,ſicut dicimus de potentijs organicis.Ex quo habetur, quòd quia voluntas, & intellectus non ſunt idem cum ſenſu, nec potentiæ per conſequens organicæ, quòd corpora cęleſtia nihil poſſunt imprimere in ipſa nec directè nec per accidens, ideſt per aliud, ſic quòd impreſſio cœleſtis ad ipſa pertingat aliquo modo. Vide. D.S.contra Gentiles ſupra.cap.84. Eſt ergo vera ratio, quòd corpora cœleſtia non poſſunt imprimere in voluntate,quia non eſt organica,ſed immaterialis.Vnde. D.S.ibidem dicit.Ex his omnibus eſt accipere, quòd ponere corpora cœleſtia eſſe in nobis cauſam intelligendi, eſt conſequens opinionem illorum qui ponebant intellectum à ſenſu non differre, vt patet cuam per Ariſto.in libro de anima hæc ille. Deinde ibi.

* art.2.huius q.

¶Sed quia dictum eſt, * quòd appetitus intellectiuus quodammodo mouetur ab appetitu ſenſitiuo, indirectè redundant motus cęleſtium corporum in voluntatem, inquantum ſcilicet per paſſiones appetitus ſenſitiui uoluntatem moueri contingit.

Nota.

¶Modificat dicta ſua iam ponens in quo intellectu poſſet admitti quomodo corpora cœleſtia agerent ad voluntatem. Et ponit talem concluſionem tertiam. Indirectè redundat motus cœleſtium corporum in voluntatem. Et dicit notanter, indirectè redundat, & non dicit indirectè influit, quia non eſt mens.D.S q corpora cœleſtia ſe habeant ad voluntatem cauſaliter directè vel indirectè, ſed ſolùm ſe habent occaſionaliter meditantibus his in quæ influunt cauſaliter directè vel indirectè. Probatur concluſio, quia appetitus intellectiuus quodammō mouetur ab appetitu ſenſitiuo, igitur concluſio vera. Antecedens patet ex ar.2. Tenet conſequentia, quia corpora cœleſtia per accidens agunt in appetitum ſenſitiuum, qui natus eſt mouere voluntatem ad ſpecificationem actus.

¶ Aduerte autem, quia D.S. dicit appetitus intellectiuus quodammodo mouetur à ſenſitiuo, quia ſcilicet non mouetur quo ad exercitium,quod eſt proprium Deo,& voluntati ipſi,vt patebit infra.q.77.articu.primo,ſed mouet quodammodo,mediante ſcilicet apprehenſione ſenſitiua, & iudicio intellectus, quod natum eſt conformari apprehenſioni ſenſitiuę,ita quòd ſecundum affectionem paſſionis eſt æſtimatio ſenſitiua. Et huic aliquando ſe conformat intellectus,& per conſequens voluntas. Et ſic ergo motus cœleſtium corporum redundat occaſionaliter in voluntate, inclinando mediante appetitu ſenſitiuo. Et hoc etiam dicit.D.S.contra Genti. ſupra.cap. 85. Licet corpora cœleſtia non ſint directè cauſa electionum noſtrarum, quaſi directè in voluntates noſtras imprimentia. Indirectè tamen ex his aliqua occaſio noſtris electionibus præſtatur.Quare oportet hic eautum eſſe diſtinguendo inter indirectè cauſaliter ideſt per aliud,& per accidens; & inter indirectè, ideſt occaſionaliter, quia primo modo non agunt corpora cœleſtia in voluntatem indirectè, ſed ſecundo modo.Ex his omnibus habetur, quòd corpora cœleſtia non mouent voluntatē ad exercitium actus,ſed ſolùm ad ſpecificationem.

Sic eautu.

¶ Argumentum in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd multiformes motus uoluntatis humanæ reducuntur in aliquam cauſam uniformem, quæ tamen eſt intellectu & uoluntate ſuperior,quod non poteſt dici de aliquo corpore,ſed de aliqua ſuperiori ſubſtantia immateriali;unde non oportet, quòd motus uoluntatis in motum cœli reducatur ſicut in cauſam.

¶ Maior vera,ſed vniformem cauſam eis ſuperiorem.Et ſecundo in cauſam ſuperiorem eiuſdem ordinis, ſicut corporales in corporalem, intellectuales in intellectualem maximè vniformem. Negatur autem conſequentia, ſed reducuntur in cauſam vniformem,quæ etiam habet voluntatem, & intellectum,& eſt eiuſdem ordinis cum motibus humanis id eſt actibus. Et de hoc dictum eſt artic.præce.quomodo motus humani reducuntur in Deum, vt eſt intellectus in actu ſecundo non in motum cœli, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd motus corporales humani reducuntur in motum cœleſtis corporis ſicut in cauſam,inquantum ipſa diſpoſitio organorum congrua eſt ad motum aliqualiter ex impreſſione cęleſtium corporum, & inquantum etiam appetitus ſenſitiuus commouetur ex impreſſione cœleſtium corporum, & vlterius inquantum corpora exteriora mouentur ſecundùm motum cœleſtium corporum, ex quorum concurſu uoluntas incipit aliquid uelle, & non uelle, ſicut adueniente frigore incipit aliquis uelle facere ignem, ſed iſta motio uoluntatis eſt ex parte obiecti exterius præſentati,non ex parte interioris inſtinctus.

¶ Maior vera de corporibus vt ſic. Vltra Minor vera niſi voluntas moueretur aliquo modo indirectè, & ex parte obiecti,ſed non directè, & quo ad exercitium.D.S.in ſolutione declarat quomodo motus humani exteriores poſitiuè reducuntur in cœlum, ſicut ad cauſam propinquam diſpoſitiuam, quia per cœlum diſponitur corpus, & appetitus ſenſitiuus, quæ faciunt hominem moueri, & homini aliquid apparere ſub ratione conuenientis. Tamen cauſa completiua directa eſt voluntas, quæ ex iſtis incipit velle hoc uel non velle quo ad ſpecificationem actus.

¶ Ad tertium dicendum,quòd ſicut dictum eſt. * appetitus ſenſitiuus eſt actus organi corporalis, unde nihil prohibet ex impreſſione corporum cœleſtium aliquos eſſe habiles ad iraſcendum vel concupiſcendum, uel aliquam huiuſmodi paſsionem,ſicut ex complexione naturali; plures autem hominum ſequuntur paſsiones quibus ſoli ſapientes reſiſtunt, & ideo ut in pluribus ueri ficantur quæ pronunciantur de actibus hominum ſecundum conſiderationem cęleſtium corporum. Sed tamen ut Ptolomeus dicit in centiloquio. * Sapiens dominatur aſtris, ſcilicet quia reſiſtens paſſionibus impedit per uoluntatem liberam & nequaquam motui cæleſti ſubiectam,huiuſmodi cęleſtium corporum effectus.Vel ut Auguſt.dicit.2.ſuper.Gen.ad litteram. * Fatendum eſt quando ab aſtrologis uera dicuntur inſtinctu quodam occultiſſimo dici, quem neſcientes humanæ mentes patiuntur, quod tamen ad decipiendum homines ſpirituum immundorum, & ſeductorum eſt operatio.

* Ar.2.huius q.6. 1. parte.q.11

* citra principio.

* cap.17.

¶ Maior vera,quòd quædam vera dicuntur, quia homines ſequuntur ſenſualitatē in quā aſtra per accidens cauſaliter agūt,&c. Vltra.Quod non eſſet, &c. Verum ſi nullo modo mouerent directè vel indirectè cauſaliter vel occaſionaliter, ſed quia ratio non neceſſitatur ab appetitu ſenſitiuo, poteſt agere contra inclinationem impreſſam à cœlo,& dominari aſtris ergo,&c. Verum, mouetur occaſionaliter inclinatiuè, non autem effectiuè, mouendo

ad

Digitized by Go

ad exercitium directè imprimendo vel etiam indirectè aliquid in voluntate cauſando, ſed ſolùm cauſando aliquid in appetitu ſenſitiuo,& corpore. Vide de materia illius ſolutionis ſecunda ſecundæ q.95. arti.5. in corpore,& ad ſecundum.D.S.etiam contra Gentiles, vbi ſupra ſic dicit de iſta materia. Manifeſtum eſt autem, & experimento cognitum, quòd tales occaſiones ſiue ſint exteriores ſiue interiores, non ſunt cauſa neceſſaria electionis, cum homo per rationem poſſit eis reſiſtere vel obedire. Sed plures ſunt qui impetus tales naturales ſequuntur,pauciores autem,ideſt ſoli ſapientes, qui occaſiones malè agendi, & naturales impetus non ſequuntur.Et propter hoc dicit Ptholomeus in centiloquio, quòd anima ſapiens adimit opus ſtellarũ,& q̃ non poterit Aſtrologus dare iudicia ſecundùm ſtellas niſi vim animæ complexionemque bene cognouerit:Et quòd Aſtrologus non debet dicere ſpecialiter ſed vniuerſaliter, quia ſcilicet impreſſio ſtellarum in pluribus ſortitur effectum,qui non reſiſtunt inclinationi, quæ eſt ex corpore.Non autem ſemper in hoc vel in illo qui fortè per rationem naturali inclinationi reſiſtit,hæc ille. Secundo D.S.reſpõdet negando illam quod non eſſet, &c.quia poteſt eſſe ex inſtinctu occultiſſimo mali ſpiritus, & non quia corpora cœleſtia imprimant in voluntatem.Vnde Auguſt.ibidem concludit,quapropter bono Chriſtiano,ſiue mathematici,ſiue quilibet impie Diuinantium, & maximè dicentes vera, cauendi ſunt ne conſortio dęmoniorum animam deceptam pacto quodã ſocietatis irretiãt.

Aſtrologe noua.

Vtrum voluntas moueatur à ſolo Deo ſicut ab exteriori principio.

Infra q.80. ar.1 & 1.q. 105.ar.4. & q.3.ar.2. & 3.contra.c. 14.89.91.& 93.p incip. Et Mal. q. 3.ar.3.cor. & q.16. ar. 5.con. & ad 22.

QAD ſextum ſic proceditur. Videtur,quòd voluntas non à ſolo Deo moueatur ſicut ab exteriori principio, inferius enim natum eſt moueri à ſuo ſuperiori, ſicut corpora inferiora à corporibus cęleſtibus, ſed voluntas hominis habet aliquid ſuperius poſt Deum,ſcilicet Angelum,ergo voluntas poteſt moueri ſicut ab exteriori principio etiam ab Angelo.

Dionyſius. * Cap 4.de Diui.nom. cap.9.

¶ 2 Præterea.Actus voluntatis ſequitur actum intellectus,ſed intellectus hominis reducitur in ſuum actum non ſolùm à Deo, ſed etiam ab Angelo per illuminationes, vt Dionyſius dicit. * ergo eadem ratione, & voluntas.

* Auguſt. Lib. 1. retract.

¶ 3 Præterea.Deus non eſt cauſa niſi bonorum, ſecundùm illud Geneſis primo. Vidit Deus cuncta quæ fecerat,& erant valde bona;ſi ergo à ſolo Deo voluntas hominis moueretur nunquam moueretur ad malum,cum tamen voluntas ſit qua peccatur,& rectè viuitur, vt Auguſt. * dicit.

¶ Sed contra eſt, quòd Apoſtolus dicit ad Philip.2. Deus eſt qui operatur in nobis velle,& perficere.

¶ Oſtenſum eſt ar. præce.a quo exteriori voluntas non moueatur quo ad exercitium, hic oſtendit à quo moueatur.

¶ Reſpõdeo dicendum,quòd motus voluntatis eſt ab intrinſeco,ſicut & motus naturalis; quamuis autem rem naturalem poſſit aliquid mouere, quod non eſt cauſa naturæ rei motæ;tamen motum naturalem cauſare non poteſt niſi,quod eſt aliqualiter cauſa naturæ. Mouetur enim lapis ſurſum ab homine qui naturam lapidis non cauſat,ſed hic motus non eſt lapidi naturalis, naturalis autem motus eius non cauſatur niſi ab eo, quod cauſat naturam.Vnde dicitur in.7.phyſi. * quòd generans mouet ſecundùm locum grauia, & leuia;ſic ergo hominem voluntatem habentem contingit moueri ab aliquo qui non eſt cauſa eius, ſed quòd motus voluntarius eius ſit ab aliquo principio extrinſeco, quod non eſt cauſa voluntatis eſt impoſſibile.

* Ariſt. text. 17. 29.30.31.& 32.

Concluſio reſpõſiua.

¶ D. S. deduxit quandam rationem ex qua habetur talis concluſio reſponſiua. Solus Deus poteſt mouere voluntatem, ſcilicet quo ad exercitium actus immutando ipſam & inclinando. Probatur;hominem habentem voluntatem contingit moueri, &c.vt in fine litteræ per totum, ſed voluntatis cauſa eſſe non poteſt niſi Deus; ergo,&c. Huius rationis primò probat maiorem. Secundò minorem ibi,Voluntatis autem,&c.Maior ergo reducitur clarè à principio litteræ,& exemplariter.

¶ Et aduerte,quòd hæc probauo tantùm vule,& maior ipſa, q̃ eiuſdẽ eſt dare actũ vel motum, qui eſt neceſſariò à principio intrinſeco,& ipſum principium intrinſecum. Vnde nihil dat graui motum naturalem deorſum,niſi quod ſibi contulit grauitatem;licet enim homo qui non dedit grauitatem, & materiam lapidi, moueat ipſum violenter, tamen hoc ſolùm mouet naturaliter lapidem,quod dedit ſibi naturam grauis. Sic ergo nihil poteſt dare motum, qui eſt velle & inclinatio in aliquid neceſſariò exiſtens à principio intrinſeco, niſi quod dat ipſum principium intrinſecũ huius motus,ſcilicet ipſam voluntatem. Nec obſtat de motu cordis vel motu cœli,qui tamen magis ſunt animales.Nam, & intelligentia eſt aliquo modo principium intrinſecum corpori cœleſti per quam naturaliter mouetur, ſimiliter anima ſenſitiua principium naturæ cordis, per quam naturaliter mouetur; de his prima parte.q.70.artic.3.ad tertium,& in D.S.de motu cordis opuſcu.35. Vnde & D.S.notanter dicit.Nihil facit motum eſſe naturalem niſi ſit aliquo modo cauſa naturæ, &c.

¶ Aduerte autem, quòd maior dicit hominem habentem voluntatem contingit moueri ab aliquo qui non eſt cauſa eius; & non dicit, voluntatem contingit moueri ab eo qui non eſt cauſa eius;quia vt ſupra dictum eſt. q. 6. omnis motus voluntatis eſt in ipſa,& ab ipſa, & tantum à cauſa eius.Quare homo poteſt quo ad aliquẽ motum exteriorem moueri,violenter,ſed volũtas non mouetur niſi a cauſa ſua,& à ſeipſa. Vnde in hoc differentia eſt inter lapidem, & voluntatem, quia lapis poteſt moueri ab aliquo qui non eſt cauſa naturæ eius, quia poteſt habere motum ſicut ſubiectum tantùm,& non ſicut principium, ſecus de voluntate; attamẽ homo poteſt habere motum cuius non eſt cauſa. Quare D.S. cautè cum dixiſſet lapidem moueri ab extrinſeco, non ſubinfert de voluntate, ſed de homine. Maior ergo vera, quòd nihil extrinſecum poteſt cauſare motum voluntarium niſi det principium illius motus,quia motus talis non eſt niſi ab intrinſeco principio. Conſequenter cum dicit.

¶ Voluntatis autem cauſa nihil aliud eſſe poteſt quã Deus, & hoc patet dupliciter. Primò quidem ex hoc, quòd voluntas eſt potentia animæ rationalis, quæ a ſolo Deo cauſatur per creationem,vt in primo dictum eſt. Secundo verò ex hoc patet, quòd voluntas habet ordinem ad vniuerſale bonum * vnde nihil aliud poteſt eſſe voluntatis cauſa niſi ipſe Deus qui eſt vniuerſale bonum; omne autem aliud bonum per participationem dicitur, & eſt quoddam particulare bonum; particularis autem cauſa non dat inclinationem vniuerſalem,vnde; nec materia prima, quæ eſt in potentia ad omnes formas poteſt cauſari ab aliquo particulari agente,

* 1. q. 90. ar.2.& 4.

Probatur minor concluſionis.

¶ Subiungit minorem principalem, & eam probat dupliciter, primò ſic. Voluntas eſt potentia animæ rationalis, ſed anima rationalis à ſolo Deo cauſatur:ergo & voluntas.Maior nota.Minor patet prima parte. q.90.art.2.& 4. quia anima cauſatur creatione quæ eſt propria Deo.Stat autem vis rationis in hoc,quia idem eſt cauſa ſubiecti,& potentiæ conſequentis ſubiecti naturaliter per reſultationem habentis ſe per modum paſſionis propriæ. Voluntas autem eſt potentia,& quaſi proprietas animæ rationalis, ergo cauſans animam,cauſat & potentiam. Secundò probatur eadem minor, voluntas habet ordinem ad vniuerſale bonum, ergo non poteſt eſſe eius cauſa niſi Deus qui eſt vniuerſale bonum. Antecedens notum ex ſupra dictis, quia voluntas vt ſic habet pro obiecto bonum vniuerſale,& bonum in communi. Tenet conſequẽtia,quia omne aliud bonum, eſt bonum per participationem, & particulare bonum;ſed particularis cauſa non dat inclinationem vniuerſalem.Et confirmatur hæc probatio conſequentiæ per exẽplum naturale, quia materia prima quæ eſt in potentia ad omnes formas non poteſt cauſari ab agente particulari. Et ſtat fundamẽtum in hoc quia mouens, & id in quod aliquid mouetur debent eſſe proportionata, voluntas autem vt ſic,abſolutè eſt quoddam principium inclinationis in bonum vniuerſale,quod excedit omne creatum, immo ſub vniuerſali bono includitur omne bonum, quod non eſt niſi in Deo, ergo ſolus Deus dat inclinationem in vniuerſale bonum;Vide de iſta materia, prima parte. q.105 art.4. &.q.106.ar.2. Ex omnibus igitur iſtis ſequitur concluſio reſponſiua,& quòd ſolus Deus poteſt immutare, & mouere ad exercitiũ actus volũtatem; Vide de hoc etiam in de Veritate Materia.22 q. 9. An autem,& ſolus Deus poſſit voluntatem mouere quo ad ſpecificationem actus,vide prima parte vbi iam, quòd ſic, quia ſolus poteſt efficaciter mouere;de hoc etiam ſupra, quia in ſtatu viæ vt proponitur ſub ratione beatitudinis, & boni perfecti, ſic neceſſariò mouet in patria autem etiam, quia clarè viſus in ſe neceſſariò mouet,ut patuit ſupra.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua, & exponit.D.S.ibidem lectione tertia in nobis, ſcilicet per inſtinctum interius mouendo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Angelus non ſic eſt ſupra hominem, quòd ſit cauſa voluntatis eius, ſicut corpora cœleſtia ſunt cauſa formarum naturalium,

ad quas

ad quas consequuntur naturales motus corporum naturalium.

¶ Ad maiorem, inferius natum est moueri motu naturali vel voluntario à superiori suo, quod est causa eius aliquo modo, & si ab alio moueatur non erit motus naturalis vel voluntarius, vt patuit in cor. Sed negatur maior, quòd à quocunque superiori possit moueri ad motum naturalem vel voluntarium. Vnde, & Angelus est superior materia, & tamen eam non potest immediatè mouere ad formam vt patet prima par. q.110. art.2. sed solùm ab eo, quod est causa eius, scilicet à Deo; vel ab eo, quod est causa formæ, & compositi, sic corpora cœlestia mouent inferiora quorum sunt causa.

¶ Ad minorem dico, quòd Angelus quidem est superior voluntate hominis in gradu naturæ, tamen non est causa voluntatis humanæ, nec esse potest, vt patet circa minorem, quare negatur consequentia, quia licet Angelus posset mouere hominem, non tamen volũtatem hominis mouere potest, quia nihil eam mouet nisi quod dat inclinationem ad motum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus hominis mouetur ab Angelo ex parte obiecti, quod sibi proponitur virtute Angelici luminis ad cognoscendum, & sic etiam voluntas ab exteriori creatura potest moueri, vt dictum est. * Art.4.

¶ Maior conceditur, ad minorem si intelligitur, quòd intellectus reducatur in actum quo ad exercitium per Angelum, negatur, non enim potest Angelus causare cogitationes vel intellectiones interiores vt ostendit D.S. prima par. q.111. ar.2. Si autem intelligitur, quòd reducitur in actu quo ad specificationem, inquantum proponit sibi aliquid cognoscibile modis quos ponit D. S. vbi iam arti. primo, tunc conceditur, & similiter conceditur consequens ad hunc sensum, quòd Angelus potest mouere volũtatem quo ad specificationem, licet non necessariò, sed solus Deus proponens bonum vniuersale, quod ipse est vt patet prima parte. q.106. artic.2. in cor. Sed negatur consequentia quo ad mouere ad exercitium. Aduerte tamen, quòd intellectus mouetur ad exercitium à voluntate nostra præter quam ad primum actum qui est merè naturalis elicitiuè, nam intellectus naturaliter ante omnem electionem elicit actum, licet talis actus non sit omnino naturalis quo ad iudicium ad aliquam partem contradictionis, sed liber ad hoc vel illud iudicandum; licet oporteat apprehendere, quod primò offertur, non tamen oportet iudicare vnam partem quo ad prosequendum vel fugiendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus mouet voluntatem hominis sicut vniuersalis motor ad vniuersale obiectum voluntatis, quod est bonum, & sine hac vniuersali motione homo non potest aliquid velle, sed homo per rationem determinat se ad volendum hoc vel illud, quod est verè bonum vel apparens bonum; sed tamen interdum specialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinatè volendum, quod est bonum sicut in his quos mouet per gratiam vt infra dicetur. * q.109. & 112.

¶ Assumptum conceditur, sed tamen Dei operatio modificatur in recipiente secundùm modum eius sic, quòd creatura libera mouetur ab eo, vt tamen relinquatur in manu consilij sui. Vltra dico, quòd voluntas à solo Deo mouetur sicut ab extrinseco quo ad exercitium. Ad consequens nunquam moueretur ad malum. Verum est à Deo nunquam mouetur ad malum, sed ad bonum in communi, quia videlicet Deus dat voluntati vt sit inclinatio in bonum, & hoc vniuersaliter in omni voluntate. Sed si aliquem determinatè ad bonum hoc verum moueat hoc non est generale, sed gratuitum, vt patebit infra q.109. Dico secundò ad consequens si intelligitur, quòd voluntas nunquam moueatur ad malum absolutè, negatur consequentia, quia stante motione Dei qua mouetur ad volendum quo ad exercitium actus, potest se habens voluntatem determinare per rationem vel intellectum ad hoc vel illud bonum, quod est quandoque secundùm quid bonum, & in veritate malum, & sic incidit ratio peccati. Et dico, quòd voluntate peccatur non vt mouetur à Deo, sed ex propria libertate præuia indifferentia, & indeterminatione apprehensionis, quæ in libertate voluntatis includitur. Quare negatur consequentia.

Fundant se hic de via D.S.

¶ Nota, quòd aliqui fundant se in hac solutione dicentes, voluntatem non habere sufficiens principium primi actus, sed oportet, quòd Deus moueat eam per specialem motionem ad primum actum imprimendo ei aliquid habens se per modum actus primi, quo voluntas ipsa efficitur potens ad volendum. Sed salua reuerentia eorum non videtur hæc esse mens D. S. sed solum, quòd Deus semper sicut vniuersalis motor omnis voluntatis mouet omnem voluntatem in ordine suo ad bonum, vt sic, quia videlicet Deus mouendo ad exercitium mouet vt velit aliquid secundùm conditionem naturæ suæ quæ est inclinatio potentialis in bonum vt sic, quod quidem bonum continet sub se apparens, & existens, & sine motione Dei ad exercitium, quæ tamen est per generalem influẽtiam, voluntas nihil posset velle, sicut nec quodcunque creatum agere potest quamcunque actionem sine motione Dei generali; sed hac motione præsuppositа, voluntas per innatam libertatem ex indeterminatione rationis potest sub ista motione Dei se determinare ad hoc vel illud bonum; & ex hac ratione incidit peccatum; per hoc autem non habetur, quòd voluntas concurrat solùm passiuè, vel quòd sit insufficiens ad actum quemcunque, quia nulla sufficientia creaturæ excludit operationem Dei ab ipsa, & eius operatione; sed quòd in actu voluntatis est considerare exercitium, quod est à Deo in ordine ad bonum, & est considerare determinationem ad hoc vel illud bonum, & hoc est ex libertate voluntatis subtrahentis se à lege Diuina ratione cuius peccatum accidit non ratione primi.

Quæstio Decima.

De modo quo voluntas mouetur.

DEinde considerandum est de modo quo voluntas mouetur. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur. Secundò vtrum de necessitate moueatur à suo obiecto. Tertiò vtrum de necessitate moueatur ab appetitu inferiori. Quartò vtrum de necessitate moueatur ab exteriori motiuo, quod est Deus. R

¶ Postquam ostensum est à quo voluntas moueatur, hic consequenter ostenditur quomodo moueatur, & primò in generali, secundò quomodo in speciali per comparationem ad sua mouentia de quibus dictum est in q. præce. C

Vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueatur ad aliquid naturaliter, agens enim naturale diuiditur contra agens voluntarium, ut patet in principio secũdi phy.* nõ ergo voluntas ad aliquid uaturaliter mouetur. 1.q.41. ar. 2.co. Et Ve ri.q.22.ar. 5. & 9. Et Mal.q.6.ar. 4 ad 5. * Anſl. tex.49.

¶ 2 Præterea id quod est naturale ineſt alicui semper, sicut igni esse calidum, sed nullus motus ineſt voluntati semper, ergo nullus motus est naturalis volũtati.

¶ 3 Præterea. Natura est determinata ad unum, sed uoluntas se habet ad oppoſita, ergo voluntas nihil naturaliter uult.

¶ Sed contra est, quòd motus uoluntatis sequitur actum intellectus, sed intellectus aliqua intelligit naturaliter, ergo & uoluntas ali qua uult naturaliter.

¶ Primò itaque inquirit, an voluntas ad aliquid naturaliter moueatur, quia enim voluntas libera est videtur naturalitas sibi repugnare. Pro intellectu huius quæsiti, & pro fundamento dicendorum, oportet prænotare quid sit naturaliter moueri, & quot modis possit intelligi voluntatem naturaliter posse moueri; vade quo ad primum cum natura sit determinata ad vnum, ideo naturaliter moueri est in motu suo esse determinatum ad vnum, quia autem voluntas potest intelligi determinari ad vnum dupliciter. Vno modo quo ad specificationem, quia scilicet est determinata ad hoc & nullo modo ad oppositum eius volendo vel nolendo. Alio modo potest intelligi determinari ad vnum, scilicet quo ad exercitiũ actus, quia scilicet determinata est ad eliciendum actũ, nec habet potestatem vt suspendat actum circa aliquod obiectũ, sic quòd non solùm non possit nolle, sed nec potest non velle; primo modo dicitur voluntas naturaliter moueri quo ad specificationem, secundo modo naturaliter quo ad exercicium. Quæsitũ ergo præsens videtur intelligi de naturaliter moueri quo ad specificationẽ, & hoc patet ex verbis quæsiti, quia non quæritur absolutè an naturaliter moueatur, sed additur ad aliquid, quod vtiq; est obiectum, & sic quæritur de naturalitate obiectiua, & de naturalitate actus voluntaris in ordine ad specificationem; vnde & omnia quæ sunt corporis ad hũc sensum procedunt: An autem, & naturaliter moueatur quo ad exercitium, non ita expresse hic determinatur, sed supra habitum est, quòd voluntas in statu beatifico naturaliter, & necessariò mouetur ad exercitium actus, licet absolutè considerata extra statum beatum non moueatur naturaliter, & necessariò ad exercitium actus, vt tangit. D. S. in de Veri. Mate. 24 q.6. in fine cor. vbi dicit. Quantum ad primum horum, scilicet quantum ad actum inquantum potest velle, & non velle, ineſt libertas voluntati in quolibet statu naturæ respectu cuiuslibet obiecti, hæc ille. Ex quibus patet, quod absolutè sine gratia confirma- Quid sit naturaliter moueri.

Digitized by Google

confirmationis, & ſine gloria conſiderata voluntas ſemper eſt libera, & non neceſſariò exercet actum; de naturalitate igitur actus voluntatis reſpectu obiecti videndum eſt. Attende etiam, quia quæritur an voluntas naturaliter moueatur. Ex quo patet, quòd nõ quæritur an voluntas potentialis naturaliter inclinetur in aliquid obiectum, ſed an ipſa voluntas habeat aliquem actum naturaliter ad vnum obiectum determinatum quo ad ſpecificationem actus, ſupponendo nunc quòd actus elicito non repugnat naturalitas,

Scotus. Scotus autem in 4. diſtinctio. 49. q. 9. dicit appetitum naturalem voluntatis non eſſe niſi inclinationem in obiectum, ſed D. S. dicit actum elicitum tamen determinatum ad obiectum, eſſe naturalem, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Boetius dicit in li. de duabus naturis, * & philoſophus in. 5. metaphy. * Natura dicitur multipliciter, quandoque enim dicitur principium intrinſecum in rebus mobilibus, & talis natura eſt vel materia vel forma materialis, vt patet in. 2. Phiſ. Alio modo dicitur natura quælibet ſubſtantia vel quodlibet ens; & ſecundùm hoc illud dicitur eſſe naturale rei, quod conuenit ei ſecundùm ſuam ſubſtantiam, & hoc eſt quod per ſe ineſt rei.

* circa principi.
* Ariſt. tex. 5.
* Auguſt. tex. 4.

¶ D. S. primò declarat quæſitum exponendo quendam terminum eius. Secundò ſubiungit cõcluſionem reſpõ. ibi, In omnibus autem, &c. Dicit ergo quòd natura à qua dicitur naturaliter multipliciter dicitur. Et quantum ad propoſitum ſufficit dupliciter, quandoque accipitur pro principio intrinſeco mouendi, & quieſcendi, ſcilicet pro materia, & forma rei naturalis, & ſic in propoſito non dicitur naturale à tali natura, quia voluntas non habet materiam vel formam; ſecundo modo dicitur natura magis extẽsè quælibet ſubſtantia vel quodlibet ens, & ſecundùm illam acceptationem naturæ dicitur naturale, quod conuenit rei cuicunque ſecundùm ſubſtantiam ſuam, & hoc eſt quod cuilibet per ſe ineſt, & natura hoc modo etiam dicitur de voluntate, & id, quod conuenit ſibi ex ſubſtantia ſua, cõuenit ſibi naturaliter; ſi ergo ex ſubſtantia, & natura ſua habeat, quòd in motu ſuo determinetur ad aliquid, tunc mouetur ad ipſum naturaliter, patet ex hoc quòd voluntas etiam poteſt dici natura, poteſt tamen etiam conſiderari ſicut; & potentia rationalis ad vtrumlibet ſe habens; ſed quando quæritur an ad aliquid naturaliter, ideſt determinatè ad vnum ſe habeat, quæritur de ea vt natura eſt non vt agens à propoſito vel rationale. Deinde cum dicit.

¶ In omnibus autem ea quæ non per ſe inſunt reducuntur in aliquid quod per ſe ineſt ſicut in principium, & ideo neceſſe eſt, quòd hoc modo accipiendo naturam ſemper d principium in his, quæ conueniunt rei ſit naturale, & hoc manifeſtè apparet in intellectu; nam principia intellectualis conguitionis ſunt naturaliter nota, ſimul etiam principium motiuum voluntariorũ oportet eſſe aliquid naturaliter volitum.

Dub. 196.

Concluſio reſponſiua. ¶ Reſpondet quæſito expoſito tali concluſione. Principium motiuum voluntariorum oportet eſſe aliquid naturaliter volitũ, (& habetur reſponſio ad quæſitum, quòd ſic) hanc concluſionem primò probat, ſecundò eam explicat vna alia concluſione magis determinata, ibi. Hoc autem, &c. Probatur ſic, neceſſe eſt quòd accipiendo naturam ſecũdo modo, ſcilicet pro qualibet ſubſtantia, ideſt eſſentia, ſemper principium in his quæ conueniunt rei ſit naturale, ergo ſequitur concluſio. Tenet conſequentia ab vniuerſali ad indefinitam. Antecedens probatur primò ratione ſic, quia in oĩbus, q̃ non per ſe inſunt reducuntur ad aliquid quod per ſe ineſt rei, ſicut in principium, ergo principiũ ſemper eſt naturale. Tenet conſequentia, quia in propoſito dicitur naturale quod per ſe ineſt rei. Antecedens hoc relinquitur notum, & D. S. ipſum probat prima parte. q. 82. ar. primo, quia oportet ſemper fundamentum, & principium alionum eſſe immobile, & naturale, aliàs eſſet proceſſus in infinitum, hoc enim eſt generale in toto ordine rerum, vt ſemper varium, & mutabile ab vniformi, & immobili procedat, cum ergo multi motus voluntatis ſint varij quo ad ſpecificationem, ergo reducuntur in illum qui eſt neceſſarius quo ad ſpecificationem; quia omnes fundantur ſuper appetitu boni. & beatitudinis, & eorum quæ ſunt naturalia appetenti vt ſtatim dicetur in

Scoti inſtã. na non valet. textu ſequenti. Nec valet inſtantia Scoti, quia calefactiones non reducuntur in vnam immobilem calefactionem, quia calefaciens de per ſe ſemper calefacit immobiliter, & vniformiter non ſic voluntas omnia vniformiter vult, quare oportet ponere inuariabiliter volitum; nec eſt inconueniens, quòd voluntas habeat plures actus ſubordinatos ſimul volendo id quod naturaliter vult, & id quod propter ipſum vult, quia ſunt actus ordinati quamuis vt patuit ſupra non oporteat ſemper eſſe actus diſtinctos, volitionem finis, & eius, quod eſt ad finem. Secundò probatur antecedens exẽplariter, quia principia intellectualis cognitionis ſunt naturaliter nota (ſcilicet, quo ad ſpecificationẽ) quia nullus poteſt eis diſſentire, ergo antecedens verum, & eſt hoc aſſumptum etiam probatio concluſionis per proportionem inter intellectum quo ad principia, & voluntatis reſpectu principij obiectiui actuum voluntariorum, & patuit ſupra ſolutio impugnationis. Scotiæ contra hãc propoſitionem, nam ipſe vult, quòd eſt ſimile quo ad ordinem voluntarium eſt dictum ſuum, & oppoſitum eius eſt iam probatum, quia voluntas neceſſariò habet imbibitum id quod eſt naturæ, vt patebit ad primum, & per conſequens etiam conditionem naturæ, quod eſt per ſe, & naturaliter, & determinatè in aliqua obiecta fieri. Deinde ibi.

litorum, ſed non quo ad neceſſitatem. Sed patet ex dictis, quia

¶ Hoc autem eſt bonum in communi, in quod voluntas naturaliter tendit, ſicut etiam quælibet potẽtia in ſuum obiectum; & etiam ipſe finis vltimus qui hoc modo ſe habet in appetibilibus, ſicut prima principia demõſtrationum in intelligibilibus; & vniuerſaliter omnia illa quæ conueniunt volenti ſecundùm ſuam naturam, non enim per voluntatem appetimus ſolùm ea quę pertinent ad potentiam voluntatis, ſed etiam ea quæ pertinent ad ſingulas potentias, & ad totum hominem, vnde naturaliter homo vult non ſolùm obiectum voluntatis, ſed etiam alia quæ conueniunt alijs potentijs, vt cognitionem veri quę conuenit intellectui, & eſſe & viuere & huiuſmodi alia quæ reſpiciunt conſiſtentiam naturalem quæ omnia comprehenduntur ſub obiecto voluntatis ſicut quædam particularia bona.

¶ Explicat prædictam concluſionem reſpon. alia concluſione oſtendendo quæ obiecta voluntas naturaliter velit, & eſt talis. Bonum in communi eſt naturaliter volitum, & etiam finis vltimus, & vniuerſaliter omnia illa quæ conueniunt volenti ſecundùm ſuam naturam; prima pars probatur, quia quælibet potentia tendit naturaliter in ſuum obiectum, ſic quòd non poteſt in oppoſitum ſui obiecti; ſed bonum in communi eſt per ſe obiectum voluntatis, ergo naturaliter vult bonum, ſic quòd nihil poteſt velle niſi bonum, vt patuit ſupra, & hoc eſt naturaliter velle quo ad ſpecificationem, non poſſe niſi illud velle; nec tamen ſequitur voluntas vult naturaliter bonum, ergo determinatè hoc vel illud, ſicut vſus naturaliter videt colorem, ſed non hunc vel illum. Vnde quicquid vult voluntas ſub ratione boni vult neceſſariò, tamen nõ oportet, quòd ſemper id vel illud velit. Secunda pars concluſionis probatur, quia vltimus finis ſe habet, &c. ſed principia prima ſunt naturaliter nota vt patet, ergo vltimus finis eſt naturaliter volitus, & intelligitur de vltimo fine quo ad nos, ſcilicet de beatitudine ſecundùm communem rationem. Inclinatur enim voluntas ad beatitudinem in cõmuni, abſtrahendo ab illa, & ab illa in ſpecie, & in genere, quia experimur, q̃ quilibet vult eſſe beatus, & miſer eſſe velle non poteſt. Tertia pars concluſionis probatur, non ſolũ per voluntatem appetimus ea quæ pertinent ad potentiam, &c. vt in littera, ergo homo naturaliter vult non ſolùm obiectum volũtatis, ſed etiam alia, &c. Conſequentia nota, & explicatur conſequens vſque in finem in littera clarè, & patebit etiam ratio arti. ſequenti ſicut habetur prima parte ſupra arti. 2. quia per ſe continentur ſub obiecto communi voluntatis, nec ſine eis beatitudo vel vltimus finis haberi poteſt; & tamen eſſe, & viuere quamuis per ſe neceſſariò appetantur, tamẽ per accidens poteſt appeti oppoſitum eorum; ſicut à ſe interficientibus, & ſic minus neceſſariò quàm vltimus finis in communi, per ſe tamen neceſſariò &c. Ex his omnibus patet, quòd voluntas vt natura aliquid naturaliter appetit, patet & quæ naturaliter appetat, cum hoc tamen ſtat, q̃ uoluntas vt uoluntas vel liberum arbitrium liberè uelit aliqua intet quæ non computantur prædicta in ſecunda concluſione, de iſta materia vide D. S. in de Veri. Ma. 22. q. 5. &. 6. per totum, vide, & Capreolum in. 4. diſt. 49. q. 3.

Conclusio.

ARGVMENTVM in contrarium continet rationem pro concluſione reſponſiua quæ etiam in corpore tacta eſt.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas diuiditur contra naturam, ſicut vna cauſa contra aliam, quædam enim fiunt naturaliter, & quædam fiunt voluntariè. Eſt autem alius modus cauſandi proprius voluntati quę eſt differentia ſui actus, præter modum qui conuenit naturæ quæ eſt determinata ad vnum, ſed quia volũtas in aliqua natura fundatur, neceſſe eſt q̃ modus proprius naturæ quantum ad aliquid participetur à voluntate, ſicut quod eſt prioris cauſæ participatur à poſteriori, eſt enim prius in vnaquaque re ipſum eſſe, quod eſt per naturam, quàm velle, quod eſt per uoluntatem, & inde eſt quòd voluntas naturaliter aliquid vult.

¶ Quia

¶ Quia hoc est argumentum Scoti in primo dist. 2. &. 10. & in quodlibetis q. 16. ideo vt argumentum clarè soluatur, & ostendatur nullitas argumenti Scoti, præmittendum est, quòd potentiæ distinguntur per actus, & actus per obiecta, ideo solùm ille differentiæ actuum diuersificant potentias, quæ attenduntur penes p se obiecta formalia, & per oppositum si sunt differentiæ actuum, quæ non reducuntur in diuersa obiecta formalia compossibiles sunt eidem potentiæ, sic intelligere, & discurrere in intellectu sūt quidem distincti actus, sed tñ non sunt diuersorum p se obiectorum intellectus, sed sunt aliquorum diuersorum quæ sub obiecto formali intellectus comprehenduntur; vnde discurrere & intelligere sunt diuersi modi actuum intellectus, sed tamen reducuntur in vnam potentiam; sic ergo, & naturaliter velle, & liberè sunt quidem diuersi modi agendi, & volendi voluntatis; attamen quia nō arguunt diuersa obiecta non comprehensa sub obiectis per se voluntatis, ideo eidem potentiæ conuenire possunt, immo necessariò conueniunt ratione dicta in corpore. His notatis respondendum est ad argumentum.

Fundamentū cassans argumentum Scoti.

¶ Ad antecedens primò. Agens naturale, &c. verum est naturale agens distinguitur contra voluntarium formaliter, ideſt modi agendi voluntariè, & naturaliter distinguuntur; sed non sunt modi oppositi distinctum agentis vel potentiæ realiter, & ratio iam patuit. Et hic est sensus philosophi in 2. phy. quia vult, quòd naturale vt sic distinguatur formaliter à voluntario vt sic, sed non intendit negare quin agens voluntarium agat etiam naturaliter, immo actio voluntaria, & libera, actionem naturalem necessariò præsupponit. Secundò dico ad antecedens, quòd naturale diuiditur contra voluntarium agens in diuersis etiam realiter, quia scilicet datur agens naturale, & nullo modo voluntarium; sed econtra est impossibile, quòd detur voluntarium agens, quod non sit naturaliter agens, licet in ordine ad diuersa; sicut & potentia discursiua necessariò est intellectiua, sed non è contra, vt patet in intellectiua Angelica. Tertiò dicitur post. D. S. in de Veri. supra. q. 5. ad sextum in contrarium, quòd voluntas diuiditur contra appetitum naturalem cum præcisione acceptum, ideſt qui est naturalis tantùm, sicut homo contra illud, quod est tantum animal, non autem diuiditur contra naturalem appetitum absolutè, sed includit ipsum, sicut homo includit animal, hæc ille. Ex quibus patet ad antecedens. Quare negatur consequentia, quia voluntas in aliqua natura fundatur, & per consequens modus agendi naturæ, etiam voluntati conuenit respectu naturalis obiecti, & continentis per se totam rationem obiecti voluntatis atque cum hoc connexa. Aduerte tamen propter verba solutionis, quòd voluntas in natura fundatur non ad hunc sensum, quòd in eodem sunt duo voluntas, & natura; sed quia natura est inhibita ipsi voluntati sicut superius inferiori, non quòd sint duo gradus perfectionis sicut homo, & animal, sed sicut ens homo quæ dicunt vnum gradum realiter vt nūc supponitur, vnde quòd D. S. dicit in de Veritate comparando naturam, & voluntatem sicut animal, & hominem, est simile in proposito suo, sed non est simile quo ad dicere duos gradus perfectionales.

Nota.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in rebus naturalibus id quod est naturale quasi consequens formam tantùm, semper actu ineſt, sicut calidum igni. Quod autem est naturale sicut consequens materiam non semper actu ineſt, sed quandoque secundùm potentiam tantùm, nam forma est actus, materia verò potentia; motus autem est actus existentis in potentia, & ideo illa quæ pertinent ad motum vel quæ sequuntur motum in rebus naturalibus non semper insunt, sicut ignis non semper mouetur sursum, sed quando est extra locum suum; & similiter non oportet, quòd voluntas quæ de potentia in actum reducitur, dum aliquid vult, semper actu velit, sed solùm quando est in aliqua dispositione determinata; voluntas autem Dei quæ est actus purus semper est in actu uolendi.

¶ Ad maiorem D. S. clarè respondet per distinctionem, quia id quod est naturale consequens formam, ideſt perfectam actualitatem, hoc semper adeſt; quia vnumquodque agit secundùm q̄ actu est, si ergo aliquid consequitur rem naturaliter, secundùm q̄ est actu completè, tunc completè, & actu produceretur; sic quia forma ignis actualitatem completam habet respectu productionis caloris, ideo semper adeſt, sed non est sufficientis actualitatis, vt lapidem ipsum semper actu sursum moueat, sed ad hoc requiritur aliquod extrinsecum remouens prohibens, vnde per materiā, & formam D. S. intelligit actum, & potentiam, &c. Minor vera, quia voluntas ipsa non est potentia perfectę actualitatis quæ semper sit connecta actui secundo, sicut voluntas Diuina vel Angelica, sed requiritur concursus alicuius extrinseci scilicet præsentatio obiecti, & aliqua dispositio habentis voluntatem; vnde ex potentialitate uoluntatis eſt, quòd non semper habeat actum suum & per consequens nec semper mouetur naturaliter ad specificationem actus, nec semper vult id, quod naturaliter vult. Ex potentialitate enim est omnis insufficientia. Quare negatur consequētia, quia & ignis naturaliter mouetur sursum, nec tamen semper mouetur, quia forma sua non est sufficiens principium motus sursum, sed solùm inchoationis, & aptitudinis ad ascendēdū, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd semper naturæ respondet unum proportionatum naturæ, naturæ enim in genere respondet aliquid unum in genere, & naturæ in specie acceptæ respondet unum in specie. [d] naturę aut̄ indiuiduatæ respondet aliquid unum indiuiduale; cum igitur uolūtas sit quædam uis immaterialis, sicut & intellectus respondet sibi naturaliter aliquod unum commune, scilicet bonum, sicut etiam intellectui aliquod unum commune, scilicet uerum uel ens uel quicquid est huiusmodi; sub bono autem communi multa particularia bona continuentur, ad quorum nullum uoluntas determinatur.

Dub. 1103.

¶ Ad maiorem primò, natura vt sic determinata est ad vnum, si quid tamen sit non solùm natura, sed cum hoc libera natura, inquantum liberum est non erit determinatum ad vnum, immo habet se ad oppositа. Quando enim dicitur natura determinata ad vnum, accipitur vnum non vt distinguitur contra multa, sed vt distinguitur contra oppositа. Secundò dico ad maiorem, quòd natura est quoddam superius, & communius, quod modificatur in inferiori iuxta capacitatem inferioris, sic videlicet, quòd natura pura, & præcisè, & hæc natura est determinata ad vnum individuale, sicut hoc gratiæ ad hunc locum. Natura verò in specie ad vnum in specie, sicut gratuitas ad locum deorsum. Natura verò in genere ad unum in genere, sub qua natura in communi continetur & voluntas ut natura, quæ natura in voluntate est ad unum secundùm conditionem voluntatis. Est autem voluntas potentia immaterialis cuius naturalitas est ad suum per se obiectum, quod obiectum non est particulare, sed aliquid commune; quare volūtas ut natura habet se ad vnum quod est bonum in cōmuni, quod est vnum in genere, capiendo genus largè, sicut dicimus ens in genere, ideſt in communi. Ad minorem, uoluntas se habet ad oppositа, voluntas vt voluntas uel liberum arbitrium, se habet ad oppositа, sed dico, quòd voluntas ut uoluntas, & liberum arbitrium non est ad bonum in communi, sed ad aliqua particularia bona, ad quæ naturaliter non determinatur, ad per se autem obiectum naturaliter se habet ergo, &c. Si intelligitur consequens, quòd voluntas vt natura non velit aliquid naturaliter, negatur, quia suum per se obiectum, & ea quæ dicta sunt in corpore naturaliter vult; sed si intelligitur, q̄ voluntas vt sic, vt est agens à proposito, vel potentia rationalis, nō velit aliquid naturaliter, cōceditur, sicut & intellectus aliqua naturaliter intelligit, aliqua verò nō naturaliter.

Natura ad vnum.

Vtrum voluntas de necessitate moueatur à suo obiecto.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd uoluntas de necessitate moueatur à suo obiecto, obiectū enim uoluntatis comparatur ad ipsam sicut motiuum ad mobile, ut patet in 3. de anima. * sed motiuum (si sit sufficiens) ex necessitate mouet mobile, ergo uoluntas ex necessitate potest moueri à suo obiecto.

S Infra. q. 82. art. 1. co fin. Et 1. q. 82. Et Veri. q. 22. art. 5. & 6. Et Mal. q. 6. ad 7. & 10.

¶ 2 Præterea. Sic uoluntas est uis immaterialis, ita & intellectus, & utraque potentia ad obiectum uniuersale ordinatur, ut dictum est. * sed intellectus ex necessitate mouetur à suo obiecto, ergo & uoluntas à suo.

* Arist. tex. 54.

* Art. 1. ad tertium.

¶ 3 Præterea. Omne, quod quis vult, aut est finis aut aliquid ordinatum ad finem, sed finem aliquis ex necessitate uult ut uidetur, quia est sicut principium in speculatiuis, cui ex necessitate assentimus; finis autem est ratio uolendi ea quæ sunt ad finem, & sic uidetur etiā, q̄ ea quæ sunt ad finem ex necessitate uelimus, uoluntas ergo ex necessitate mouetur à suo obiecto.

¶ Sed contra est, quòd potentiæ rationales secundū philosophum sunt ad oppositа, sed uoluntas est potentia rationalis, est enim in ratione ut dicitur in. 3. de anima. * ergo uoluntas se habet ad oppositа, non ergo ex necessitate mouetur ad alterum oppositorum.

* Arist. tex. 42.

¶ Hic ostenditur specialiter qūo voluntas moueatur per cōparationē ad sua mouentia. Et diuiditur in tres partes secundùm tria mouentia à quibus voluntas potest moueri, scilicet ab obiecto, passione appetitus sensitiui, & à Deo.

¶ Respon-

Digitized by Google

¶Reſpondeo dicendum, quòd uoluntas monetur dupliciter; uno modo quantum ad exercitium actus, alio modo quantum ad ſpecificationem actus, quæ eſt ex obiecto. Primo ergo modo uoluntas a nullo obiecto ex neceſsitate mouetur; poteſt enim aliquis de quocunque obiecto non cogitare; & per conſequens nec actu uelle illud.

¶D.S. notat duplicem intellectum quæſiti, ſecundùm quòd diſtinguit, quòd voluntas dupliciter mouetur; vno modo ad exercitium actus, alio modo ad ſpecificationem, quæ eſt ex obiecto, vt ſupra ſæpe habitum eſt; ſm ergo hoc dupliciter reſpondet; ſecundo ibi. Sed quantum, &c. Primò tali concluſione; primo modo voluntas a nullo obiecto ex neceſſitate mouetur, probatur. Aliquis poteſt de quocunque obiecto non cogitare, ergo poteſt non uelle actu; & ſic non neceſſariò exercet actum reſpectu cuiuſcunque obiecti. Tenet conſequentia, quia actuale uelle non eſt ſine cogitatione; antecedens reliquit. D.S. notum experimentaliter, quia hoc experitur quilibet in ſe, immo quòd plus eſt ſtante apprehenſione cuiuſcunque obiecti, voluntas poteſt ſuſpendere actum ſuum ſic quòd nec uelit nec nolit; & hoc eſt propter maximam libertatem quam voluntas habet ſuper actus proprios.

Conclusio prima.

¶ Aduerte autem probationem D. S. ex qua habetur intellectus concluſionis; quia probat, quòd voluntas non neceſſariò uelit; quia poteſt non cogitare de obiecto quocunque, patet autem ex ſupra dictis, quòd hoc uerificatur de voluntate abſolutè, & conſiderata in naturalibus ſuis, vt fuit allegatum etiam ex D.S.artic.præceden. in principio ex de Veritate. nam vt patuit ſupra, in patria non poteſt non cogitare de Deo, quem videt viſione, menſurata æternitate participata; ex quo ſequitur, quòd concluſio intelligitur, quòd voluntas abſolutè conſiderata, vel vt D.S.dicit in de Veritate in quocunque ſtatu naturæ non neceſſariò mouetur quo ad exercitium actus. Et huius ratio iam partim tacta eſt, ſcilicet libertas contradictionis voluntatis ſuper actu ſuo. Et ſecundò, quia exercitium continuum voluntati non ponitur in via ſub ratione perfecti boni, immo nec apprehenditur ſub ratione poſſibilis, ſed impoſſibilis; quare non eſt neceſſariò volitum, nec per conſequens exercitum. Secus in patria, vbi exercitium apprehenditur, & verè ſub ratione ſatiatiui, beatificatiui, & ſummi boni creati, & poſſibilis, immo apprehenditur, ſicut neceſſariò exercendum, ſic quòd nec eſt in voluntate ſuſpendere illud exercitium, ſicut hic non eſt in poteſtate eius ſpecificatio reſpectu boni in communi, vel beatitudinis; reſpectu enim Dei viſi voluntas neceſſariò mouetur, & quo ad exercitium, & ſpecificationem. & de hoc ſupra. & vide in Capreolo in primo, diſtinctio-prima, quæſtione tertia. ad argumenta contra primam concluſionem Scoti; vnde & Doct. Sanct in de Veritate, Materia 24. artic. 8. ad ſecundum dicit. In poteſtate liberi arbitrij eſt non uti habitu, tamen poteſt hoc ipſum, quod non eſt uti habitu ſibi proponi ſub ſpecie boni; quod de gratia in beatis accidere non poteſt, hæc ille. Conſequenter eum dicit.

Capreolus.

¶ Sed quantum ad ſecundum motionis modum, uoluntas ab aliquo obiecto ex neceſsitate mouetur, ab aliquo autem non: in motu enim cuiuslibet potentiæ a ſuo obiecto conſideranda eſt ratio, per quam obiectum mouet potentiam; uiſibile enim mouet uiſum ſub ratione coloris actu uiſibilis; unde ſi color proponatur uiſui, ex neceſsitate mouet ipſum, niſi aliquis uiſum auertat, quod pertinet ad exercitium actus; ſi autem proponeretur aliquid uiſui, quod non omnibus modis eſſet color in actu, ſed ſecundùm aliquid eſſet tale, ſecundùm autem aliquid non tale, non ex neceſsitate uiſus tale obiectum uideret; poſſet enim intendere in ipſum ex ea parte, qua non eſt coloratum in actu, & ſic ipſum non uideret; ſicut autem coloratum in actu eſt obiectum uiſus, ita bonum eſt obiectum uoluntatis; unde ſi proponatur aliquod obiectum uoluntati, quod ſit uniuerſaliter bonum, & ſecundùm omnem conſiderationem, ex neceſsitate uoluntas in id tẽdit, ſi aliquid uelit, non enim poterit uelle oppoſitum. Si autem proponatur ſibi aliquod obiectum, quod non ſecundùm quãlibet conſiderationem ſit bonum, non ex neceſsitate uoluntas fertur in illud.

¶Reſpondet iuxta ſecundum intellectum duabus concluſionibus; prima generali; ſecunda magis ſpeciali, & determinata ibi. Et quia, &c. Prima eſt iſta. Voluntas ab aliquo obiecto ex neceſſitate mouetur quo ad ſpecificationem actus, ab aliquo autem non; & quia hæc concluſio confusè loquitur de obiecto; ideo D.S. probando eam annectit aliqualem explicationem; & eam infert explicatam hoc modo. Si proponatur voluntati aliquod obiectum, quod ſit vniuerſaliter bonum, &c. vt in fine huius literæ per totum. Probatur hæc concluſio ſic explicata quo ad ambas partes, in motu cuiuslibet potentiæ a ſuo obiecto conſideranda eſt ratio, per quam obiectum mouet potentiam; ita ſcilicet, quòd ſi illa ratio motiua perfectè inueniatur, tunc neceſſariò mouet ad ſpecificationem actus; ſi autem non perfectè inueniatur, tunc non neceſſariò mouet; ſed bonum eſt obiectum voluntatis; ergo ſequitur concluſio. Maiorem D.S. oſtendit exemplariter de viſibili, quod mouet ſub ratione coloris actu viſibilis, qui neceſſariò mouet ad ſpecificationem actus, quia ſi quis debeat videre oportet, quòd moueatur a colore, & videat colorem. Si autem proponitur aliquid, quod non omnibus modis eſſet color in actu; ſic ſecundùm illam partem non neceſſariò videretur, &c. Deinde D. S. ſub hac explicatione maioris ad propoſitum ſubſumit minorem, quæ clara eſt.

¶Nota ex hac concluſione in littera duo. Primò quid ſit neceſſariò mouere ad ſpecificationem actus; hoc enim D.S. exponit, cũ dicit in prima parte concluſionis; in id tendit, ſi aliquid uelit, non enim poterit velle oppoſitũ; vbi patet, ꝙ mouere ad ſpecificationẽ actus neceſſariò non eſt facere velle, ſed eſt eſſe id in quod volũtas ſi vult, neceſſariò mouetur ſic, ꝙ non poteſt in oppoſitum eius.

Quid mouere neceſſariò ad ſpecificationem.

¶Secundum eſt notandũ, cum dicit; vnde ſi proponatur (ſcilicet cognitum) per intellectum; non enim ſufficit, ꝙ aliquid ſit vniuerſaliter bonum ad hoc, ꝙ moueat neceſſariò volũtatem quo ad ſpecificationem actus; ſed oportet, ꝙ ſit euidenter propoſitum voluntati ſub ratione vniuerſalis boni; nam obiectum voluntatis eſt bonum cognitum; quare ſequitur, quòd argumentum Scoti in quarto, diſt. 49. q. 9. & in primo, diſtin. 1. q. 4. vbi arguit, ꝙ vltimus finis ſub ratione particulari. ſ. Deus deberet in via neceſſariò mouere, ſi beatitudo in communi moueret; patet enim, quòd hoc argumentum non eſt alicuius apparentiæ, quia vltimus finis, & beatitudo in communi eſt nobis euidenter cognita ſub ratione perfecti, & vniuerſaliter boni; cum ratio beatitudinis in communi ſit ratio perfecti boni, non autem ſic Deus eſt cognitus euidenter a viatoribus, ſed ſolùm in patria; quare hic non mouet neceſſariò ad ſpecificationem, in patria autem mouet neceſſariò ad ſpecificationem, immo & ad exercitium; nec ſufficit indubietas, quòd aliquid ſit perfectum bonũ, ſed requiritur euidentia; vnde viator quidem non dubitat, ſed tamen non euidenter videt; & per hoc non neceſſariò appetit, &c. Et hæc notat etiam D.S. de Malo. q. 3. artic. 3. in corp. Conſequenter ibi.

Soluitur Scotus.

¶Et quia defectus cuiuſcunque boni habet rationem non boni; ideo illud ſolùm bonum, quod eſt perfectũ, & cui nihil deficit, eſt tale bonum, quod uoluntas nõ poteſt non uelle, quod eſt beatitudo; alia autem quælibet particularia bona, inquantum deficiunt ab aliquo bono, poſſunt accipi ut non bona; & ſecundum hanc conſiderationem poſſunt repudiari, uel approbari a uoluntate; quæ poteſt in idem ferri ſecundùm diuerſas conſiderationes.

¶Subſumit, & infert concluſionem ſecundam, iuxta ſecundum intellectum quæſiti magis ſpecialem, & explicatiuam prædictæ iſtam; illud ſolum bonum, quod eſt perfectum, & cui nihil deficit eſt, &c. quod eſt beatitudo; alia autem bona particularia poſſunt repudiari, vel approbari a voluntate, &c. Probatur, aſſumendo maiorem ex concluſione præcedenti; voluntas ſolùm neceſſariò mouetur ad id, quod vniuerſaliter ſecundùm omnem conſiderationem eſt bonũ; ſed nõ neceſſariò in id, quod ſecundùm aliquã conſiderationem eſt non bonum; ſed defectus cuiuſcunq; boni habet rationem non boni; ergo ſequitur concluſio iuxta partes ſuas. Maior patuit. Minor de ſe nota, & capitur defectus negatiuè, quia defectus priuatiuus facit malum, ſed negatiuus nõ bonum; & quia omnis creatura patitur defectum negatiuum; ideo eſt ſecundùm aliquid non bona; & per conſequens eſt non neceſſariò volita; ſecus de beatitudine in communi, quæ omnifariam bona eſt.

Conclusio tertia.

¶Aduerte autem, quòd ſub beatitudine comprehenduntur omnia, quæ habent apertam connexionem cum ea, vt eſt viuere, &c. vt patebit ad tertium, & habetur prima par. q. 82. artic. 2.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte concluſionis duplicis pro ſecundo membro diſtinctionis, quia voluntas vt ſic, inquantum eſt potentia rationalis, eſt ad oppoſita, quæ ſunt particularia bona, in quibus non continetur vniuerſale bonum; cum hoc ſtat, quòd voluntas vt natura neceſſariò mouetur ad beatitudinem, & ſibi neceſſariò connexa, licet magis neceſſariò in beatitudinem, quam in ſibi connexa, vt tactum eſt artic. primo.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſufficiens motiuum alicuius potentiæ non eſt niſi obiectum, quod totaliter habet rationem motiui; ſi autem in aliquo deficiat, non ex neceſsitate mouebit, ut dictum eſt. * * In corp.

¶Maior vera, sed non quodcũque obiectum est sufficiens motiuum, sed illud tantùm; in quo ratio obiecti perfectè inuenitur. Minorem concedo; ergo voluntas ex necessitate potest moueri ab obiecto sufficienti, sed non quodcunq; est sufficiens.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus ex necessitate mouetur a tali obiecto, quod est semper & ex necessitate verum; non autem ab eo, quod potest esse verũ, & falsum, ſa contingenti, sicut & de bono dictũ est.* — * In corp.

¶Minor non est vera vniuersaliter, sed de obiecto, quod continet veritatem necessariam, & euidentem, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd finis vltimus ex necessitate mouet voluntatem, quia est bonum perfectum; & similiter illa, quæ ordinantur ad hunc finem, sine quibus finis haberi non potest, sicut esse & viuere & huiusmodi; alia verò sine quibus finis haberi potest, non ex necessitate vult qui uult qui finem; sicut conclusiones, sine quibus principia possunt esse vera, non ex necessitate credit, qui principia credit.

¶Ad minorem principalem primò, finem vltimum aliquis ex necessitate vult, ad illam. Finis autem est ratio volendi ea, quæ sunt ad finem. Dico, quòd est ratio necessariò volendi, quæ sunt ad finem habentia necessariam connexionem cum fine, ita quòd sine eis finis haberi non potest. Vltra; & sic videtur verum de iam dictis, sed non de his, sine quibus potest haberi finis; ergo ex necessitate mouetur ab obiecto aliquo, sed non quolibet.

Vtrum voluntas de necessitate moueatur ab appetitu inferiori.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd voluntas ex necesitate moueatur a passione appetitus
Rom. 5. inferioris, dicit enim Apostolus Roman. 5. Non enim quod volo bonum hoc ago; sed quod odi malum illud facio, quod dicitur propter concupiscentiam, quæ est passio quædam; ergo voluntas ex necesitate mouetur a passione.

*Arist. c. 4. ¶ 2 Præterea. Sicut dicitur in tertio Ethicorum. * Qualis vnusquisque est talis finis videtur ei; sed non est in potestate voluntatis, quod statim passionem abiiciat; ergo nõ est in potestate voluntatis, quòd non velit illud ad quod passio se inclinat.

¶ 3 Præterea. Causa uniuersalis non applicatur ad effectum particularem, nisi mediante causa particulari; vnde & ratio uniuersalis non mouet nisi mediante ęstimatione particulari, ut dicitur in tertio de Anima; * sed sicut se habet ratio uniuersalis ad ęstimationem particularem; ita se habet uoluntas ad appetitum sensitiuum; ergo ad aliquod particulare uolendum non mouetur uoluntas, nisi mediante appetitu sensitiuo; ergo si appetitus sensitiuus sit per aliquam passionem ad aliquid dispositus, uoluntas non poterit in contrarium moueri.

* Aristot. tex. 39.

Genes. 4. ¶Sed contra est, quod dicitur Genes. 4. Subter te erit appetitus tuus; & tu dominaberis illius; non ergo uoluntas hominis ex necesitate mouetur ab appetitu inferiori.

¶Hic D. S. inquirit, quomodo voluntas moueatur a passione appetitus sensitiui; & quia corpora cœlestia non mouent nisi mediante appetitu sensitiuo; ideo habita determinatione huius quæstionis; habetur etiam, quomodo corpora cœlestia moueant. Quare D. S. in hac quæstione non quærit specialiter de modo motionis corporum cœlestium.

* q. 9. art. 2. ¶Respondeo dicẽdum, quòd sicut supra dictum est, * passio appetitus sensitiui mouet uoluntatem ex ea parte, qua uoluntas mouetur ab obiecto, inquantum s. homo aliqualiter dispositus per passionem iudicat aliquid esse conueniens, & bonum, quod extra passionem existens non iudicaret; huiusmodi autem immutatio hominis per passionem duobus modis contingit; uno modo sic, quòd totaliter ratio ligatur, ita quod homo usum rationis non habet; sicut contingit in his, qui propter uehementem iram, uel concupiscentiam, furiosi, uel amentes fiunt, sicut & propter aliquam aliam perturbationem corporalem; huiusmodi enim passiones non sine corporali transmutatione accidunt.

¶D. S. primò premittit conclusionem præambulatem distinctiuam, secundò cõsequenter distinctè respondet ibi. Et de talibus, &c. Conclusio præambulatis est, homo potest dupliciter a passione moueri, uno modo sic, q̃ passio absorbeat omnino iudicũ rationis; aliquando autẽ non totaliter absorbetur. Probatur, passio mouet voluntatem quo ad specificationem actus, inquantum homo aliqualiter dispositus & immutatus per passionem, iudicat cõuenẽs, quod extra passionem nõ iudicaret; sed huiusmodi immutatio hominis per passionem dupliciter contingit; ergo conclusio vera, q̃ etiam homo dupliciter moueatur, & explicat D. S. primum membrum, sicut contingit in his, qui propter vehementem iram, &c. secundam partem postea explicat.

¶Aduerte autẽ, q̃ notanter dicitur, q̃ homo dupliciter moueat a passione, & non dicitur, q̃ voluntas dupliciter moueatur; quia quãdo ratio est absorpta a passione potest quidem moueri homo, sed non voluntas, quia ipsa non mouetur nisi prævio iudicio rationis, homo autẽ potest etiam moueri ex imaginatione, & appetitu sensitiuo sicut aliæ bestiæ, vt patet. Deinde cum dicit.

¶Et de talibus eadem est ratio, licut & de animalibus brutis, quæ ex necesitate sequuntur impetum passionis; in his enim non est aliquis rationis motus; & per consequens nec uoluntatis.

Conclusio prima reponsiua.

¶Rndet iuxta prædictam conclusionem distinctiuã duplici cõclusione; secundam ibi. Aliquando autem, &c. prima est Homines in quibus ratio totaliter ligatur per passionem, necessariò mouentur a passione. s. quo ad specificationem, probatur. Animalia brutа necessariò sequũtur impetum passionis, sed de talibus hominibus eadem est ratio, sicut & de animalibus brutis; ergo conclusio vera. Maior nota, quia ad apprehensam obiectum mouentur necessariò, quia non possunt in oppositum moueri. Minor patet, quia in his nõ est aliquis rationis motus, & per consequens nec voluntatis; ex quo sequitur, q̃ homines similes bestijs mouentur ex sola phantasia, vel imaginatione cõcitata per passionẽ, sicut & bestiæ, &c. patet ex hac cõclusione ad quæstũ, q̃ hõ potest necessariò moueri a passione appetitus sensitiui quo ad specificationẽ actus, sic q̃ velit determinatè illud ad quod afficit passio, & non oppositum eius, quando nõ agit modo humano, sed bestiali. Deinde ibi

¶ Aliquando autẽ ratio nõ totaliter absorbetur a passione, sed remanet quantũ ad aliquid iudicium rationis liberũ, sed ſm hoc remanet aliquid de motu uoluntaris, Inquantũ ergo ratio manet libera, & passioni non subiecta, in tantum uoluntatis motus, qui manet, nõ ex necessitate tendit ad hoc, ad quod passio inclinat; & sic aut motus uoluntatis non est in homine, sed sola passio dominatur, aut si motus uoluntatis sit, non ex necesitated sequitur passionem. Dub. 3it.

¶Subiungit secundam conclusionem, explicando prius secundam partem conclusionis præambulatæ ad propositum huius secundæ conclusionis. q. aliquando ratio vltius rationis non totaliter absorbetur, sed manet iudicium aliqualiter liberum. s. quo ad aliqua posse eligere bona, & manet per consequens etiam motus voluntatis. Conclusio correspondens. Si motus voluntatis sit, non ex necesitate sequitur passionem, & habetur ex hoc responsio formalis, q̃ non necesariò mouetur a passione appetitus sensitiui. Probatur conclusio. Ratio manet libera, & passioni nõ subiecta; ergo motus voluntatis qui manet, non ex necesitate tendit ad hoc, ad quod passio inclinat antecedens patet ex hypothesi, quia supponitur est rationem manere liberam. Tenet consequentia ex dictis in principio articuli, quia passio nõ mouet nisi inquantum mutando hoiem trahit ad iudicandũ bonum id ad quod afficit; si ergo ratio manet libera. s. libertate contradictionis potens approbare, vel refutare, etiam voluntas potest velle, & non velle. Conclusio secunda.

¶Et est fundamẽtum, quia voluntas semper sequitur iudicium rationis, licet non semper rationis rectæ, si ergo iudicium est liberum, ergo & voluntas. Vnde vbi iudicium practicum non est liberum, sed determinatum, sicut respectu vltimi finis; ibi, nec voluntas est libera.

¶Aduerte hic ex hac probatione, quia mens D. S. est, quòd prima radix libertatis formaliter in voluntate existẽtis est ipsa indifferentia, & indeterminatio rationis, quam indifferentiam D. S. hic vocat libertatem rationis. Et de hac prima par. q. 83 artic. 1. Scotus autem in primo, distinct. 38. potat libertatem primò quærendam in voluntate, quod pellet admitti, quod primo est in voluntate formaliter. Sed inquantum ipse negaret libertatem a ratione radicaliter, negatus dictum suum, immo & ante omnem actum voluntatis necesariò præcedit in ratione indifferentia iudicij practici in contingentibus operabilibus, quod fundat libertatem voluntatis: de hoc prima parte Deo duce. Radix libertatis. Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium probat secundã conclusionem,

Digitized by Google

clusionem, quia appetitus sensitiuus est sub potestate rationis, qua non absorpta, voluntas non necessariò mouetur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd etsi voluntas nõ possit facere, quin motus concupiscentiæ insurgat, de quo Apostolus dicit. Quod odi malum illud facio, id est concupisco, tamen potest voluntas non velle concupiscere, aut concupiscentiæ non consentire; & sic non ex necessitate sequitur concupiscentiæ motum.

¶ Ad auctoritatem, sed quod odi malum facio, ideſt concupisco per sensualitatem, per motum præuenientem imperium rationis. Sed negatur consequentia, quia & si insurgat aliqua concupiscẽtia in sensualitate, voluntas tamen potest illam reprimere, & ipsi non necessariò consentir, &c.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd cum in homine duæ sunt naturæ, intellectualis scilicet, & sensitiua: quandoq; quidem est homo aliqualis vniformiter secundùm totam animam; quia scilicet vel pars sensitiua totaliter subijcitur rationi, sicut contingit in virtuosis, vel econuerso, ratio totaliter absorbetur a passione, sicut accidit in amentibus; sed aliquando, & si ratio obnubiletur a passione, remanet tamen aliquid rationis liberum, & secundum hoc potest aliquis, vel totaliter passionem repellere, vel saltem se tenere ne passionem sequatur; in tali enim dispositione, quia homo secundùm diuersas partes animæ diuersimodè disponitur, aliud ei videtur secundùm rationem, & aliud secundùm passionem.

¶ Ad maiorem, qualis vnusquisq; est secundùm rationem, talis finis videtur ei, & qualis est secundùm sensualitatem, talis videtur ei secundùm sensum; sed addo, quòd potest aliquid videri secundùm sensum, quod non videtur secundùm rationem, & potest homo esse aliqualis secundùm vnam naturam, & non secundùm aliam.

¶ Ad minorem, vera est, quando passio dominatur, & absorbet rationem, sed non vniuersaliter. Et esto, quòd non possit eam statim abijcere, potest tamen se cohibere per rationem, ne consentiat. Vnde negatur consequentia. De illis duabus solutionibus habet etiam D. S. aliqnid, prima par. quæst 83. artic. 1. &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas non solùm mouetur a bono vniuersali apprehenso per rationem, sed etiam a bono apprehenso per sensum; & ideo potest moueri ad aliquod particulare bonum absq; passione appetitus sensitiui; multa enim volumus, & operamur absq; passione per solam appetitus electionem, vt patet in his, in quibus ratio tenititur passioni.

¶ Maior vera, potissimè de causa vniuersali naturali, & creata, &c. Vnde & talis, &c. Verùm, non mouet nisi mediante æstimatione particulari, tamen potest mouere sine passione. Vltra: sed sicut, &c. Negatur ista, non est simile, quia ratio vniuersalis non mouet ad opus, nisi mediante apprehensione particulari. Voluntas autem potest appetere, & mouere, & velle sine aliqua passione, immo contra appetitum sensitiuum, scilicet per solam liberam electionem, sicut patet in his, qui eligunt contrarium eius, ad quod afficitur sensualitas. Negatur etiam ista: ergo aliquod particulare, quia sufficit apprehensio particularis per sensum. Vide infra quæst. 22. artic. 3.

Vtrum voluntas de necessitate moueatur ab exteriori motiuo, quod est Deus.

VAD quartum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas ex necessitate moueatur a Deo; omne enim agẽs cui resisti non potest, ex necessitate mouet; sed Deo, (cum sit infinitæ virtutis) resisti non potest, vt dicitur Roman. 9. Voluntati eius quis resistit; ergo dominus ex necessitate mouet voluntatem.

Rom. 9.

¶ 2 Præterea. Voluntas ex necessitate mouetur in illa, quæ naturaliter vult, vt dictum est, * sed hoc est vnicuique rei naturale, quòd Deus in eo operatur, vt Augustinus dicit vigesimoquinto contra Faustum: * ergo voluntas ex necessitate vult omne illud, ad quod a Deo mouetur.

* Aug. lib. 83. quæst.

* Aug. c. 3.

¶ 3 Præterea. Possibile est, quo posito non sequitur impossibile; sequitur autem impossibile, si ponatur, quòd voluntas non velit hoc, ad quod Deus eam mouet, quia secundùm hoc operatio Dei esset inefficax; non ergo est possibile voluntatẽ non velle hoc, ad quod Deus eam mouet; ergo necesse est eam hoc velle.

¶ Sed contra est, quod dicitur Ecclesiast. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui; non ergo ex necessitate mouet voluntatem eius. Eccl. 15.

¶ Hic ostendit quomodo voluntas moueatur a Deo. Aduerte pro intellectu quæsiti, quòd non capitur hic necessarium pro necessitate coactionis: patuit enim supra, quòd voluntas cogi non potest; sed capitur necessarium, vt opponitur libero. Et est sensus, an Deus moueat voluntatem vniuersaliter determinando ad vnum sic, quòd non possit in oppositum. Et videtur quæsitum intelligendum de motione ad specificationem; sic enim procedunt dicta in corpore, & argumenta, an scilicet Deus determinet voluntatem ad obiectum volendum determinatè & necessariò, ad quod a Deo mouetur; similiter necessarium capitur pro necessariò absolutè, vt patet ad tertium.

¶ Nota secundò pro quæsito, & fundamento dicendorum, quòd Deus voluntatem hominis dupliciter mouet, vt patebit infra in materia de gratia; vno modo motione speciali præueniente volitionem ipsius voluntatis, sicut cum mouet aliquos ad gratiam; alio modo mouet voluntatem motione generali cooperatiua ipsi voluntati, cum qua voluntas actiuè concurrit ad actum suum; & hæc motio est necessaria in omni actu voluntatis. Et quamuis dicenda possint verificari etiam de motione prima speciali, & præueniente, quia nec sic mouet viatores absolutè necessariò ad bonum, nec sic quin liberè concurrant, & ex parte eorum contingenter, & maximè quando non mouentur efficaciter, vt potest haberi ex D. S. in de Veritate. Materia 22. quæst. 8. quia ad motionem Dei possunt acquiescere, vel non. Tamen hic videtur D. S. intelligendus de motione cooperatiua Dei. Vnde sensus est, an Deus cooperando voluntati ad actum respectu obiecti, determinet ipsum ad vnum sic, quòd non possit oppositum velle, Deus enim cooperatur, & ad exercitium, & ad specificationem actus, etiam respectu aliorum obiectorum a se, quantum ad omne, quod est entitatis. Duplex motio Dei. Sensus quæstionis.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut Dionysius dicit in quarto capit. de Diuino nomine; * ad prouidentiam Diuinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed seruare; vnde omnia mouet secundùm eorum conditionem, ita quòd ex causis necessarijs per motionem Diuinam sequuntur effectus ex necessitate, ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingẽter; quia igitur voluntas est actiuum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa, sic Deus ipsam mouet, quòd non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet motus eius contingens, & non necessarius, nisi in his, ad quæ naturaliter mouetur. * Dionys. cap. 4.

¶ D. S respondet tali conclusione. Deus mouet voluntatem, sic quòd non ex necessitate ad vnum determinat, sed remanet, &c. vt in fine litteræ, per totum. Nota exceptionem nisi in his, ad quæ naturaliter mouetur; vnde intellectus conclusionis est, quòd Deus non ad omnia mouet necessariò, quia non ad ea, ad quæ non naturaliter mouetur, sed mouet eam necessariò ad naturaliter volita. Probatur conclusio. Deus omnia mouet secundùm eorum conditionem, ita quòd, &c. vt in littera: sed voluntas est principium actiuum, non determinatum ad vnum, sed indifferenter se habens ad multa. (in particularibus bonis, & voluntas vt voluntas; igitur sequitur conclusio. Maior probatur auctoritate ex dicto Dionys. quia ad Diuinam prouidentiam non pertinet naturã rerum corrumpere, sed seruare, quare vnamquamq; mouet secundùm conditionem suam, &c. Minor relinquitur nota, intelligendo eam, vt tactum est de voluntate vt voluntas, vel liberum arbitrium est, licet vt natura se habeat ad vnum, & sic etiam ad vnum mouetur. Conclusio responsiua.

¶ Aduerte circa ista, quòd quia Dei motio (cooperatiua præsertim) modificatur in vnoquoque, & respectu vniuscuiusq; secundùm modum suum; ideo vnumquodq; vtitur illa cooperatione secundùm suum modum; sic enim omnia suauiter disponuntur. Et quia modus voluntatis respectu particularium bonorum, immo & operationum suarum est liberè velle, & liberè velle id, vel aliud libertate contradictionis; ideo voluntas cum Diuina motione concurrit prout vult, & liberè. Et hoc vult ista probatio. Vnde dicimus contra Scotum in primo, distinct. 2. quæst. 2. & alibi pro Aristotele, quem immeritò reprehẽdit, quòd etiam si Deus ageret ex necessitate naturæ, nihilominus saluaretur contingentia in Cõtra Scotum pro Arist. quem Scotus negat.

¶Maior vera, sed non quodcũque obiectum est sufficiens motiuum, sed illud tantùm; in quo ratio obiecti perfectè inuenitur. Minorem concedo; ergo voluntas ex necessitate potest moueri ab obiecto sufficienti, sed non quodcunq; est sufficiens.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus ex necessitate mouetur a tali obiecto, quod est semper & ex necessitate verum; non autem ab eo, quod potest esse verũ, & falsum. s.a contingenti, sicut & de bono dictũ est.* — * In corp.

¶Minor non est vera vniuersaliter, sed de obiecto, quod continet veritatem necessariam, & cuidentem, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd finis vltimus ex necessitate mouet voluntatem, quia est bonum perfectum; & similiter illa, quæ ordinantur ad hunc finem, sine quibus finis haberi non potest, sicut esse & viuere & huiusmodi; alia verò sine quibus finis haberi potest, non ex necessitate vult qui uult qui finem; sicut conclusiones, sine quibus principia possunt esse vera, non ex necessitate credit, qui principia credit. —

¶Ad minorem principalem primò, finem vltimum aliquis ex necessitate vult, ad illam. Finis autem est ratio volendi ea, quæ sunt ad finem. Dico, quòd est ratio necessariò volendi, quæ sunt ad finem habentia necessariam connexionem cum fine, ita quòd sine eis finis haberi non potest. Vltra; & sic videtur verum de iam dictis, sed non de his, sine quibus potest haberi finis; ergo ex necessitate mouetur ab obiecto aliquo, sed non quolibet.

Vtrum voluntas de necessitate moueatur ab appetitu inferiori.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd voluntas ex necessitate moueatur a passione appetitus
Rom. 5. inferioris, dicit enim Apostolus Roman. 5. Non enim quod volo bonum hoc ago; sed quod odi malum illud facio, quod dicitur propter concupiscentiam, quæ est passio quædam; ergo voluntas ex necessitate mouetur a passione.

*Arist. c. 4. ¶ 2 Præterea. Sicut dicitur in tertio Ethicorum. * Qualis vnusquisque est talis finis videtur ei; sed non est in potestate voluntatis, quod statim passionem abiiciat; ergo nõ est in potestate voluntatis, quòd non velit illud ad quod passio se inclinat.

¶ 3 Præterea. Causa uniuersalis non applicatur ad effectum particularem, nisi mediante causa particulari; vnde & ratio uniuersalis non mouet nisi mediante æstimatione particulari, ut dicitur in tertio de Anima; * sed sicut se habet ratio uniuersalis ad æstimationem particularem; ita se habet uoluntas ad appetitum sensitiuum; ergo ad aliquod particulare uolendum non mouetur uoluntas, nisi mediante appetitu sensitiuo; ergo si appetitus sensitiuus sit per aliquam passionem ad aliquid dispositus, uoluntas non poterit in contrarium moueri.

* Aristot. tex. 59.

Genes. 4. ¶Sed contra est, quod dicitur Genes. 4. Subter te erit appetitus tuus; & tu dominaberis illius; non ergo uoluntas hominis ex necessitate mouetur ab appetitu inferiori.

¶Hic D.S. inquirit, quomodo voluntas moueatur a passione appetitus sensitiui; & quia corpora cœlestia non mouent nisi mediante appetitu sensitiuo; ideo habita determinatione huius quæstionis; habetur etiam, quomodo corpora cœlestia moueant. Quare D.S. in hac quæstione non quærit specialiter de modo motionis corporum cœlestium.

* q.9. art.2. ¶Respondeo dicẽdum, quòd sicut supra dictum est, * passio appetitus sensitiui mouet uoluntatem ex ea parte, qua uoluntas mouetur ab obiecto, inquantum s. homo aliqualiter dispositus per passionem iudicat aliquid esse conueniens, & bonum, quod extra passionem existens non iudicaret; huiusmodi autem immutatio hominis per passionem duobus modis contingit; uno modo sic, quòd totaliter ratio ligatur, ita quod homo usum rationis non habet; sicut contingit in his, qui propter uehementem iram, uel concupiscentiam, furiosi, uel amentes fiunt, sicut & propter aliquam aliam perturbationem corporalem; huiusmodi enim passiones non sine corporali transmutatione accidunt. —

¶D.S. primò præmittit conclusionem præambularem distinctiuam, secundò cõformiter distinctè respondet ibi. Et de talibus, &c. Conclusio præambularis est, homo potest dupliciter a passione moueri; vno modo sic, q̃ passio absorbeat omnino iudicũ rationis aliquando autẽ non totaliter absorbetur. Probatur, passio mouet voluntatem quo ad specificationem actus, inquantum homo aliqualiter dispositus & immutatus per passionem, iudicat cõuenire, quod extra passionem nõ iudicaret; sed huiusmodi immutatio hominis per passionem dupliciter contingit; ergo conclusio vera, q̃ etiam homo dupliciter moueatur, & ex; licet D.S. primum membrum, sicut contingit in his, qui propter vehementem iram, &c. secundam partem postea explicat.

¶Aduerte autẽ, q̃ notanter dicitur, q̃ homo dupliciter moueat a passione, & non dicitur, q̃ voluntas dupliciter moueatur; quia quãdo ratio est absorpta a passione potest quidem moueri homo, sed non voluntas, quia ipsa non mouetur nisi præuio iudicio rationis, homo autẽ potest etiam moueri ex imaginatione, & appetitu sensitiuo sicut aliæ bestiæ, vt patebit. Deinde cum dicit.

¶Et de talibus eadem est ratio, sicut & de animalibus brutis, quæ ex necessitate sequuntur impetum passionis; in his enim non est aliquis rationis motus; & per consequens nec uoluntatis. —

Conclusio prima respõsiua. ¶Rñdet iuxta prædictam conclusionem distinctiuã duplici cõclusione; secundam ibi. Aliquando autem, &c. prima est Homines in quibus ratio totaliter ligatur per passionem, necessariò mouentur a passione. s. quo ad specificationem, probatur. Animalia bruta necessariò sequũtur impetum passionis, sed de talibus hominibus eadem est ratio, sicut & de animalibus brutis; ergo conclusio vera. Maior nota, quia ad apprehensam obiectum mouentur necessariò, quia non possunt in oppositum moueri. Minor patet, quia in his nõ est aliquis rationis motus, & per consequens nec voluntatis; ex quo sequitur, q̃ homines simules bestijs mouentur ex sola phantasia, vel imaginatione cõcepta per passionẽ, sicut & bestiæ, & c. patet ex hac cõclusione ad quæstiũ, q̃ hõ potest necessariò moueri a passione appetitus sensitiui quo ad specificationẽ actus, sic q̃ velit determinatè illud ad quod afficit passio, & non oppositum eius, quando nõ agit modo humano, sed bestiali. Deinde ibi

¶ Aliquando autẽ ratio nõ totaliter absorbetur a passione, sed remanet quantũ ad aliquid iudicium rationis liberũ, sed fm hoc remanet aliquid de motu uoluntatis, Inquantũ ergo ratio manet libera, & passioni non subiecta, in tantum uoluntatis motus, qui manet, nõ ex necessitate tendit ad hoc, ad quod passio inclinat; & sic aut motus uoluntatis non est in homine, sed sola passio dominatur, aut si motus uoluntatis sit, non ex necessitate sequitur passionem. Dub. 3ii.

Conclusio secunda. ¶Subiungit secundam conclusionem, explicando prius secundam partem conclusionis præambularis, ad propositum huius secundæ conclusionis. s. q̃ aliquando ratio vius rationis non totaliter absorbetur, sed manet in eis aliqualiter liberum. s. quo ad alicuia particularia bona, & manet per consequens etiam motus voluntatis. Conclusio correspondens. Si motus voluntatis sit, non ex necessitate sequitur passionem, & habetur ex hoc responsio formalis, q̃ non necessario mouetur a passione appetitus sensitiui. Probatur conclusio. Ratio manet libera, & passioni nõ subiecta; ergo motus voluntatis qui manet, non ex necessitate tendit ad hoc, ad quod passio inclinat; antecedens patet ex hypothesi, quia supponitur esse rationem manere liberam. Tenet consequentia ex dictis in principio articuli, quia passio nõ mouet nisi inquantum mutando hominem tendit ad inclinandi bonum id ad quod afficit; si ergo ratio manet libera. s. libertate contradictionis potens approbare, vel reprobare, etiam voluntas potest velle, & non velle

¶Et est fundamentum, quia voluntas semper sequitur iudicium rationis, licet non semper rationis recte; si ergo iudicium est liberum, ergo & voluntas. Vnde vbi iudicium practicum non est liberum, sed determinatum, sicut respectu vltimi finis; ibi, nec voluntas est libera.

Radix libertatis. ¶Aduerte hic ex hac probatione, quia mens D.S. est, quòd prima radix libertatis formaliter in voluntate existens est ipsa indifferentia, & indeterminatio rationis, quam indifferentiam D.S. hic vocat libertatem rationis. Et de hoc prima par. q.83. artic. 1.

Scotus. Scotus autem in primo, distinct. 38. ponit libertatem primò quærendam in voluntate, quod posset admitti, quòd primò est in voluntate formaliter. Sed inquantum ipse negaret libertatem a ratione radicaliter, negaret dictum suum, immo & ante omnem actum voluntatis necessariò præcedit in ratione indifferentia iudicij practici in contingentibus operabilibus, quod fundat libertatem voluntatis: de hoc prima parte Deo duce.

ARGVMENTVM in contrarium probat secundã conclusionem,

cluſionem, quia appetitus ſenſitiuus eſt ſub poteſtate rationis, qua non abſorpta, voluntas non neceſſariò mouetur.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd etſi voluntas nõ poſſit facere, quin motus concupiſcentiæ inſurgat, de quo Apoſtolus dicit. Quod odi malum illud facio, id eſt concupiſco; tamen poteſt voluntas non velle concupiſcere, aut concupiſcentiæ non conſentire; & ſic non ex neceſſitate ſequitur concupiſcentiæ motum.

¶Ad auctoritatem, ſed quod odi malum facio, ideſt concupiſco per ſenſualitatem, per motum præuenientem imperium rationis. Sed negatur conſequentia, quia & ſi inſurgat aliqua concupiſcẽtia in ſenſualitate, voluntas tamen poteſt illam reprimere, & ipſi non neceſſariò conſentir, &c.

¶Ad ſecundum dicẽdum, quòd cum in homine duæ ſunt naturæ, intellectualis ſcilicet, & ſenſitiua: quandoq; quidem eſt homo aliqualis vniformiter ſecundùm totam animam; quia ſcilicet vel pars ſenſitiua totaliter ſubijcitur rationi, ſicut contingit in virtuoſis, vel econuerſo, ratio totaliter abſorbetur a paſſione, ſicut accidit in amentibus; ſed aliquando, & ſi ratio obnubiletur a paſſione, remanet tamen aliquid rationis liberum, & ſecundum hoc poteſt aliquis, vel totaliter paſſionem repellere, vel ſaltem ſe tenere ne paſſionem ſequatur; in tali enim diſpoſitione, quia homo ſecundùm diuerſas partes animæ diuerſimodè diſponitur, aliud ei videtur ſecundùm rationem, & aliud ſecundùm paſſionem.

¶Ad maiorem, qualis vnuſquiſq; eſt ſecundùm rationem, talis finis videtur ei, & qualis eſt ſecundùm ſenſualitatem, talis videtur ei ſecundùm ſenſum; ſed addo, quòd poteſt aliquid videri ſecundùm ſenſum, quod non videtur ſecundùm rationem, & poteſt homo eſſe aliqualis ſecundùm vnam naturam, & non ſecundùm aliam.

¶Ad minorem, vera eſt, quando paſſio dominatur, & abſorbet rationem, ſed non vniuerſaliter. Et eſto, quòd non poſſit eam ſtatim abijcere, poteſt tamen ſe cohibere per rationem, ne conſentiat. Vnde negatur conſequentia. De illis duabus ſolutionibus habet etiam D.S. aliqnid, prima par. quæſt 83. artic. 1. &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas non ſolùm mouetur a bono vniuerſali apprehenſo per rationem, ſed etiam a bono apprehenſo per ſenſum; & ideo poteſt moueri ad aliquod particulare bonum abſq; paſſione appetitus ſenſitiui; multa enim volumus, & operamur abſq; paſſione per ſolam appetitus electionem, vt patet in his, in quibus ratio renititur paſſioni.

¶Maior vera, potiſſimè de cauſa vniuerſali naturali, & creata, &c. Vnde & talis, &c. Verùm, non mouet niſi mediante eſtimatione particulari, tamen poteſt mouere ſine paſſione. Vltra: ſed ſicut, &c. Negatur iſta, non eſt ſimile, quia ratio vniuerſalis non mouet ad opus, niſi mediante apprehenſione particulari. Voluntas autem poteſt appetere, & mouere, & velle ſine aliqua paſſione, immo contra appetitum ſenſitiuum, ſcilicet per ſolam liberam electionem, ſicut patet in his, qui eligunt contrarium eius, ad quod afficitur ſenſualitas. Negatur etiam iſta: ergo aliquod particulare, quia ſufficit apprehenſio particularis per ſenſum. Vide infra quæſt. 22. artic. 3.

Vtrum voluntas de neceſſitate moueatur ab exteriori motiuo, quod eſt Deus.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas ex neceſſitate moueatur a Deo; omne enim agẽs cui reſiſti non poteſt, ex neceſſitate mouet; ſed Deo, (cum ſit infinitæ virtutis) reſiſti non poteſt, vt dicitur Roman. 9. Voluntati eius quis reſiſtit; ergo dominus ex neceſſitate mouet voluntatem. Rom. 9.

¶ 2 Præterea. Voluntas ex neceſſitate mouetur in illa, quæ naturaliter uult, ut dictum eſt, * ſed hoc eſt unicuique rei naturale, quòd Deus in eo operatur, vt Auguſtinus dicit vigeſimoquinto contra Fauſtum: * ergo uoluntas ex neceſſitate uult omne illud, ad quod a Deo mouetur. Arist. hoc 25 quæſt. Aug. c 3.

¶ 3 Præterea. Poſſibile eſt, quo poſito non ſequitur impoſſibile; ſequitur autem impoſſibile, ſi ponatur, quòd uoluntas non uelit hoc, ad quod Deus eam mouet, quia ſecundùm hoc operatio Dei eſſet inefficax; non ergo eſt poſſibile uoluntatẽ non uelle hoc, ad quod Deus eam mouet; ergo neceſſe eſt eam hoc uelle.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſiaſt. 15. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui; non ergo ex neceſſitate mouet uoluntatem eius. Eccl. 15.

¶Hic oſtendit quomodo voluntas moueatur a Deo. Aduerte pro intellectu quæſiti, quòd non capitur hic neceſſarium pro neceſſitate coactionis; patuit enim ſupra, quòd voluntas cogi non poteſt; ſed capitur neceſſarium, vt opponitur libero. Et eſt ſenſus, an Deus moueat voluntatem vniuerſaliter determinando ad vnum ſic, quòd non poſſit in oppoſitum. Et videtur quæſitum intelligendum de motione ad ſpecificationem; ſic enim procedunt dicta in corpore, & argumenta, an ſcilicet Deus determinet voluntatem ad obiectum volendum determinatè & neceſſariò, ad quod a Deo mouetur; ſimiliter neceſſarium capitur pro neceſſariò abſolutè, vt patet ad tertium.

¶Nota ſecundò pro quęſito, & fundamento dicendorum, quòd Deus voluntatem hominis dupliciter mouet, vt patebit infra in materia de gratia; vno modo motione ſpeciali præueniente voluntatis, ſicut cum mouet aliquos ad gratiam; alio modo mouet voluntatem motione generali cooperatiua ipſi voluntati, cum qua voluntas actuè concurrit ad actum ſuum; & hæc motio eſt neceſſaria in omni actu voluntatis. Et quamuis dicenda poſſint verificari etiam de motione prima ſpeciali, & præueniente, quia nec ſic mouet viatores abſolutè neceſſariò ad bonum, nec ſic quin liberè concurrant, & ex parte eorum contingenter, & maximè quando non mouentur efficaciter, vt poteſt haberi ex D. S. in de Veritate. Materia 22. quæſt. 8. quia ad motionem Dei poſſunt acquieſcere, vel non. Tamen hic videtur D.S. intelligendus de motione cooperatiua Dei. Vnde ſenſus eſt, an Deus cooperando voluntati ad actum reſpectu obiecti, determinet ipſum ad vnum ſic, quòd non poſſit oppoſitum velle, Deus enim cooperatur, & ad exercitium, & ad ſpecificationem actus, etiam reſpectu aliorum obiectorum a ſe, quantum ad omne, quod eſt entitatis. Duplex motio Dei. Senſus quæſtionis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Dionyſius dicit in quarto capit. de Diuino nomine; * ad prouidentiam Diuinam non pertinet naturam rerum corrumpere, ſed ſeruare; vnde omnia mouet ſecundùm eorum conditionem, ita quòd ex cauſis neceſſarijs per motionem Diuinam ſequuntur effectus ex neceſſitate, ex cauſis autem contingentibus ſequuntur effectus contingẽter; quia igitur uoluntas eſt actiuum principium non determinatum ad unum, ſed indifferenter ſe habens ad multa, ſic Deus ipſam mouet, quòd non ex neceſſitate ad unum determinat, ſed remanet motus eius contingens, & non neceſſarius, niſi in his, ad quæ naturaliter mouetur. * Dionyſi. cap. 4.

¶D.S reſpondet tali concluſione. Deus mouet voluntatem, ſic quòd non ex neceſſitate ad vnum determinat, ſed remanet, &c. vt in fine litteræ, per totum. Nota exceptionem niſi in his, ad quæ naturaliter mouetur; vnde intellectus concluſionis eſt, quòd Deus non ad omnia mouet neceſſariò, quia non ad ea, ad quæ non naturaliter mouetur, ſed mouet eam neceſſariò ad naturaliter volita. Probatur concluſio. Deus omnia mouet ſecundùm eorum conditionem, ita quòd, &c. vt in littera: ſed voluntas eſt principium actiuum, non determinatum ad vnum, ſed indifferenter ſe habens ad multa. (in particularibus bonis, & voluntas vt voluntas; igitur ſequitur concluſio. Maior probatur auctoritate ex dicto Dionyſ. quia ad Diuinam prouidentiam non pertinet naturã rerum corrumpere, ſed ſeruare, quare vnamquamq; mouet ſecundùm conditionem ſuam, &c. Minor relinquitur nota, intelligendo eam, vt tactum eſt de voluntate vt voluntas, vel liberum arbitrium eſt, licet vt natura ſe habeat ad vnum, & ſic etiam ad vnum mouetur. Concluſio reſponſiua.

¶Aduerte circa iſta, quòd quia Dei motio (cooperatiua præſertim) modificatur in vnoquoque, & reſpectu vniuſcuiuſq; ſecundùm modum ſuum; ideo vnumquodq; vitur illa cooperatione ſecundùm ſuum modum; ſic enim omnia ſuauiter diſponuntur. Et quia modus voluntatis reſpectu particularium bonorum, immo & operationum ſuarum eſt liberè velle, & liberè velle id, vel aliud libertate contradictionis; ideo voluntas cum Diuina motione concurrit prout vult, & liberè. Et hoc vult iſta probatio. Vnde dicimus contra Scotum in primo, diſtinct. 2. quæſt. 2. & alibi pro Ariſtotele, quem immerito reprehẽdit, quòd etiam ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, nihilominus ſaluaretur contingentia in Cõtra Scotum pro Ariſt. quem Scotus negat.

tia in rebus propter rationem iam dictam, quia quantumcunque Deus ex parte ſui neceſſitaret ageret, tamen ſua actio cooperativa modificaretur ſecundùm naturam, & modum cauſæ ſecundæ; ſicut & de facto videmus influentiam cœli indefectiuam, propter iſtorum inferiorum defectiuam diſpoſitionem non pertingere ad ſuum effectum, quia præter motore primæ cauſæ, oportet & concurrere motore ſecundæ cauſæ, ſi debeat ſequi effectus, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem, quia derelictus eſt homo in manu conſilij ſui, vt eam extendat ad quodcunq; voluerit; & ita non eſt determinatus ad vnũ, ſed habet ſe in libertate contradictionis.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas Diuina non ſolùm ſe extendit, vt aliquid fiat per rem quam mouet; ſed vt etiam eo modo fiat, quo congruit naturæ ipſius; & ideo magis repugnaret Diuinæ motioni, ſi voluntas ex neceſſitate moueretur, quod ſuæ naturæ non competit, quàm ſi moueretur liberè, prout competit ſuæ naturę.

¶Maior negatur, quia agens, cui reſiſti non poteſt, mouet ſecundùm conditionem rei; & in hoc ipſo ſibi non reſiſtitur, quia ſequatur motus ſecundum modum ſuæ motionis. Vnde voluntas non reſiſtit Deo, quia mouetur ſicut Deus eam vult moueri. Et repugnat Diuinæ motioni, quod moueretur ad omnia neceſſariò, quare conceſſa minore, negatur conſequentia.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd naturale eſt vnicuique, quod Deus operatur in ipſo, vt ſit ei naturale; ſic enim vnicuiq; conuenit aliquid, ſecundùm quòd Deus vult, quòd ei conueniat; nõ autem vult, quòd quicquid operatur in rebus, ſit eis naturale, puta quòd mortui reſurgant; ſed hoc vult vnicuiq; eſſe naturale, quòd poteſtati Diuinæ ſubdatur.

¶Maior conceditur, quia idem eſt naturaliter moueri, & neceſſariò; vnde neceſſarium capitur pro determinato. Minor negatur, quia non vnumquodque, quod Deus operatur præſertim actione præueniente, & miraculoſa, quandoq; eſt naturale; ſed quod Deus operatur, vt ſit naturale, hoc eſt naturale ei. Dico autem, quòd Deus non operatur in voluntate naturalitatem reſpectu omnium, ſed mouet cooperatiuè, vt voluntas liberè concurrat; & hoc eſt naturale voluntati liberè moueri ad aliqua; quare negatur conſequentia; ſed debet inferri, ergo naturale eſt voluntati, vt moueatur a Deo, & ſubſit eius poteſtati, qui (vt dictum eſt) operatur ſecundùm naturas rerum. Et ſi minor benè ſubſumeretur, eſſet falſa, ſcilicet quòd Deus mouet voluntatem naturaliter, ideſt determinatè ad vnum; ſed naturale eſt voluntati moueri a Deo ſecundum modum ſuum, ſcilicet liberè.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſi Deus mouet voluntatem ad aliquid, impoſſibile eſt huic poſitioni, quòd voluntas ad illud non moueatur, non tamen eſt impoſſibile ſimpliciter; vnde non ſequitur, quòd voluntas a Deo ex neceſſitate moueatur.

¶Ad minorem, ſequitur impoſſibile non abſolutum, ſed ex conditione ad illam. Non eſt ergo poſſibile, verum ex ſuppoſitione; ſuppoſito ſcilicet, quòd Deus velit voluntatem ad hoc mouere efficaciter, ſed eſt poſſibile abſolutè, quia poteſt Deus eam non mouere, & mouendo mouet eam ex parte voluntatis liberæ, tamen infallibiliter. Vide prima par. quæſt. 19. &c.

Quæſtio Vndecima.

De Fruitione.

X DEinde conſiderandum eſt de fruitione. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ. Secundò, vtrum ſoli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis. Tertiò, vtrum fruitio ſit tantùm vltimi finis. Quartò, vtrum ſit ſolùm finis habiti.

¶Poſtquam actum eſt de actu voluntatis circa finem, qui dicitur velle; hic conſequenter agitur de actu, qui dicitur frui. Et patet ratio ordinis: nam velle reſpicit finem, & bonum abſolutè, & eſt finis, & aliquo modo eius quod eſt ad finem. Frui autem eſt finis vltimi tantùm, quare contractus eſt ex parte obiecti, &c. Facit autem D. S. circa hoc duo. Primò agit de ipſo in comparatione ad ſubiectum, oſtendendo cuius potentiæ ſit actus. Secundò per comparationem ad obiectum, oſtendendo quid ſit obiectum eius, in artic. 3. Primò facit quod dictum eſt. Secundò determinat dubium, artic. 2.

Vtrum frui ſit actus appetitiuæ potentiæ.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd frui non ſit ſolùm appetitiuæ potentiæ. Frui enim nihil aliud eſſe videtur, quàm fructum capere, ſed fructum humanæ vitæ, quæ eſt beatitudo, accipit intellectus, in cuius actu beatitudo conſiſtit, vt ſupra oſtenſum eſt; * ergo frui non eſt appetitiuæ potentiæ, ſed intellectus. Infra ar. 4. corp. Et 1. diſt. 1. q. 1. artic. 1. *q. 3. art. 4.

¶ 2 Præterea. Quælibet potentia habet proprium finem, qui eſt perfectio eius, ſicut viſus finis eſt cognoſcere viſibile, auditus percipere ſonos, & cætera; ſed finis rei eſt fructus eius; ergo frui eſt potentiæ cuiuslibet & non ſolùm appetitiuæ.

¶ 3 Præterea. Fruitio delectationem quandam importat, ſed delectatio ſenſibilis pertinet ad ſenſum, qui delectatur in ſuo obiecto; & eadem ratione delectatio intellectualis ad intellectum; ergo fruitio pertinet ad apprehenſiuam potentiam, & non ad appetitiuam.

¶Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in primo de doctrina Chriſti, * & in decimo de Trinitate. * Frui eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam; ſed amor pertinet ad appetitiuam potentiam; ergo & frui eſt actus appetitiuæ potentiæ. * Aug. c. 4. *Aug. c. 10.

Hic D. S. primò inquirit cuius potentiæ ſit frui.

¶Reſpondeo dicendum, quòd fruitio, & fructus ad idem pertinere videntur, & vnum ex altero deriuari; quantum autem ad hoc nihil ad propoſitum refert niſi quòd hoc probabile videtur, quòd id quod magis eſt manifeſtum, prius etiam fuerit nominatum; ſunt autem nobis primò manifeſta, quæ ſunt ſenſibilia magis; vnde a ſenſibilibus fructibus nomen fruitionis deriuatum videtur.

¶D. S. primò præmittit quoddam notabile, & præambulum neceſſarium ad reſponſionem. Secundò deducit & concluſionem reſponſiuam ibi, Fructus autem, &c. Notabile autem continet vnũ, & eius explicationẽ, quia videlicet Fructus & fruitio ad idem pertinere videtur, quia ſcilicet fruitio eſt ipſius fructus, & vnum videtur ex alio deriuari. Secundò dicit D. S. ꝙ ad propoſitum nõ multum refert quid ex alio deriueturꝫ tamẽ probabile videtur, ꝙ a ſenſibilibus fructibus nomen fruitionis deriuatum ſit. Et probat hoc, quia quod eſt magis manifeſtũ, prius fuit nominatum, & ſic aliud ab ipſo deriuatur; ſed ſenſibilia ſunt magis nota; ergo ex fructibus ſenſibilibus venit nomen fruitionis; & per hoc habetur, quòd nomen fruitionis ſumitur a fructu ſenſibili; & per conſequens ex ſignificatione fructus ſenſibilis videndum eſt quid ſignificet fruitio non ſolùm ſenſibilis, ſed in communi, quia ex ſenſibilibus primò notis manuducimur ad intellectum ſpiritualium. Et ex hoc notabili habetur fundamentum pro ratione ſequenti præſertim pro minore. Conſequenter cum dicit.

¶Fructus autem ſenſibilis eſt id quod vltimum ex arbore expectatur, & cum quadam ſuauitate percipitur; vnde fruitio pertinere videtur ad amorem, vel delectationem, quam aliquis habet de vltimo expectato, quod eſt finis; finis autem, & bonum eſt obiectum appetituæ potentiæ; vnde manifeſtum eſt, quòd fruitio eſt actus appetitiuæ potentiæ.

¶Deducit concluſionem reſponſiuam talem. Fruitio eſt actus appetitiuæ potentiæ. Probatur. Finis & bonum eſt obiectum appetitiuæ potentiæ; ſed fruitio pertinet ad amorem, vel delectationem habitam de vltimo fine, ergo fruitio pertinet ad appetitiuam potentiam, & eſt actus eius. Maior nota. Minor probatur. Fructus ſenſibilis eſt id, quod vltimum ex arbore expectatur; & cum quadam ſuauitate percipitur, ſed nomen fruitionis deriuatum videtur a ſenſibilibus fructibus; ergo fruitio eſt ſuauitas quædam, quæ eſt amor, vel delectatio de vltimo expectato, quod eſt finis in propoſito. Maior proxima patet ad ſenſum. Minor declarata fuit in notabili præambulari. Concluſio reſponſiua

Nota hic primò circa concluſionem, quia Doct. S. dicit, quòd fruitio ſit actus: nam Scotus in primo, diſt. 1. quæſt. 3. & in quarto, diſtinct. 49. quæſt. 7. ex hoc, quòd aliquæ auctoritates videntur ſonare, quòd fruitio ſit actus, ipſe intem, quòd fruitio non ſit delectatio. Et ratio conſequentiæ ſtat in hoc, quia ſecundùm ipſum delectatio, & triſtitia a toto genere habent rationem paſſionis, quandoq; quidem ſenſitiui appetitus, quandoq; intellectiui. D. autem S. infra quæſt. 22 artic. 3. non habet illum modum dicendi, Fruitio actus, & tamen delectatio Scotus contratio.

Digitized by Google

dicendi, ſed nominat delectationem voluntatis ſimplicem actum voluntatis; quare benè ſtat, quòd fruitio ſit actus, & tamen idem delectationi. Eſt autem modus dicendi D. S. in beato Auguſtino fundatus, vt ibidem patet.

¶ Nota ſecundò circa minorem principalem, quòd D. S. loquitur ſub diſiunctione, ſcilicet quòd fruitio pertineat ad amorem, vel delectationem; & hoc forſan factum eſt propter diuerſas ſan-
Scotus. ctorum auctoritates, præſertim beatus Auguſtini; ſicut & Scotus, vbi iam, fatetur difficile eſſe probare, quòd ſit proprium huius vocabuli ſignificatum. Ipſe enim magis ad hoc declinat, quòd frui (ordinatum ſaltem) identificetur cum amore Dei beniuolentiæ; innitens quibuſdam auctoritatibus beati Auguſtini. Alijs
Alphãſus. autem videtur, vt patet apud Alphonſum in primo, diſt. 1. artic. 2. quòd fruitio eſſentialiter includat & coniunctim actum delectationis, & dilectionis. Et probat multipliciter, quòd non poſſit identificari cum dilectione ſola, ſed ſecundùm eum eſt quoddam conſtitutum, vel aggregatum ex eis, licet principalius conſiſtat in actu delectationis, quàm in actu dilectionis. Vide ibidem in concluſionibus tertia, & quarta. Quæ autem fuerit finalis mens
Capreolus. D. S. vide apud Capreolum in primo, diſtinctio. prima, quæſtione prima. in ſolutionibus contra tertiam concluſionem. Quia ex multis auctoritatibus, & paſſibus oſtendit D. S. ipſum ſenſiſſe cathegoricè, quia identificetur cum delectatione, præſupponit autem amorem, ſic quòd in illa auctoritate famoſa beati Auguſtini ſit prædicatio cauſalis, ſcilicet frui eſt amore inhærere. Non enim dicit, quòd frui ſit amare, ſed amore inhærere, per quod dat intelligere, quòd fruitio eſt inhæſio, & quies conſequens amorem, ſicut effectus cauſam ſuam. Nec tamen iuxta illum modum dicendi ſunt idem conuertibiliter fruitio, & delectatio; ſed delectatio communior eſt, & fruitio eſt delectatio quietatiua tantùm: multi enim delectantur in his, de quibus reſilire intendunt, nec ibi ſiſtere, nec quietari, nec in affectu. Et quia hæc diſputatio de nomine eſt, ideo in hac re non eſt contendendum iuxta doctrinam beati Auguſtini. 5. de Trinit. cap. 7. qua cum res conſtat, non eſt vis facienda in nominibus.

¶ Aduerte tertiò, circa eandem minorem, quòd fruitio eſt de-
Scotus. vltimo expectato, non quidem ad poſſidendum, vt Scotus bene dicit; ſed ad degaſtandum, & percipiendum cum ſuauitate; ſed non oportet, quòd fruitio ſit id, quo primò attingitur illud expectatum. Sed eſt quietatio appetitus conſecutionem expectati conſequens, vt habetur apud D. S. in primo, diſtinctione prima, quæſtione prima, articulo primo in corpore, & hic ad primum, vbi vide de hac materia. Scotus quidem concluſionem huius articuli ſupponit veram vbi iam; ſed ſolùm diſputat qualis actus appetitus ſit.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua; illa tamen auctoritas habet varias expoſitiones. Aliqui enim exponunt formaliter identicè, alij cauſaliter, vt tactum eſt; alij quòd fruitio definitur ſolùm partialiter; alij dicunt, q Auguſtinus hic loquitur de fruitione, vt condiſtinguitur vſui; ſed D. S. hic loquitur de fruitione, prout ſecundùm derivationem videtur deſcendere a fructu, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet vnum & idem ſecundùm diuerſas rationes, ad diuerſas potentias pertinere; ipſa igitur viſio Dei, inquantum eſt viſio, eſt actus intellectus; inquantum autem eſt bonum & finis, eſt voluntatis obiectum; & hoc modo eſt
Dub. 5. 6. eius fruitio; d & finem hunc intellectus conſequitur tanquam potentia agens; voluntas autem tanquam potentia mouens ad finem, & fruens fine iam adepto.

¶ Ad maiorem, ſi intelligitur, quòd frui ſit capere fructum ſubiectiuè, ſicut potentia agens recipit in ſe actum præſertim immanentem; ſic negatur maior, & conceditur minor, quia intellectus capit fructum ſummum in ſe, ſcilicet beatitudinem, ſicut principium actus immanentis. Si autem intelligitur maior de capere obiectiuè in ratione boni delectantis, ſic quòd capiatur in ratione fructus, tanquam ſcilicet obiectum fruibile aliquo modo; ſic conceditur maior, & minor negatur, quia ſic non capit fructum formaliter, niſi potentia quæ habet bonum pro obiecto, hoc autem eſt appetitus, non intellectus. Quare eſto intellectus recipiat in ſe fructum, ſcilicet viſionem, vt actum reſpectu veri; non tamen reſpicit actum ſub ratione boni delectantis, ſed voluntas. Quare negetur conſequentia. Patet ex hac ſolutione, quòd non oportet fruitionem eſſe illius potentiæ, quæ apprehendit in ſe fructum ſubiectiuè, ſicut principium eius; ſed eſt potentiæ, quæ reſpicit fructum in ratione obiecti, quod eſt appetitus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd perfectio, & finis cuiuslibet alterius potentiæ continetur ſub obiecto appetitiuæ, ſicut proprium ſub communi, vt dictum eſt
* 9. a. 1. in corp. ſupra: * vnde perfectio, & finis cuiuslibet potentiæ, inquantum eſt quoddam bonum, pertinet ad appetitiuam, propter quod appetitiua potentia mouet alias ad ſuos fines; & ipſa conſequitur finem, quando quælibet aliarum pertingit ad finem.

¶ Ad maiorem, vera eſt, ad hunc ſenſum, quòd eſt proprius finis illius potentiæ, eſt tamen etiam finis cuiuſcunq; potentiæ alterius, etiam appetitiuæ intellectiuè finis, licet inadæquatus; Sicut cognoſcere verum eſt proprius finis intellectus adæquatus, & eſt etiam finis voluntatis, ſed inadæquatus, quia ipſa reſpicit omnia bona hominis, & non ſolùm vnius potentiæ. Et hoc intelligitur de voluntate vt voluntas eſt, non vt natura, ſed vt eſt appetitus hominis.

¶ Secundò dico ad maiorem, quòd quælibet potentia habet proprium finem, eius tamen non eſt mouere ad illum; ſed ſolius appetitiuæ, quę etiam in fine habito quieſcit. Vnde quælibet potentia conſequitur finem, ſicut agens ipſum; ſed non, ſicut delectata in ipſo delectatione; quæ eſt actus elicitus & animalis, qualis eſt fruitio.

¶ Ad minorem, finis præſertim vltimus eſt fructus, &c. Negatur conſequentia, ſed deberet inferri: ergo res, vel actus qua, vel quo voluntas fruitur; poteſt eſſe alterius potentiæ, quàm voluntatis, & hoc eſt verum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in delectatione duo ſunt, ſcilicet perceptio conuenientis, quæ pertinet ad apprehenſiuam potentiam, & complacentia eius, quod offertur vt conueniens; & hoc pertinet ad appetitiuam potentiam, in quo ratio delectationis completur.

¶ Maior conceditur. Vnde D. S. & videtur eam concedere. Ad minorem dico, quòd duplex eſt delectatio; vna naturalis largè accipiendo delectationem, vt patet apud D. S. in de Veritate; Materia vigeſimaſecunda, quæſtione prima, ad vltimum. ſcilicet etiam pro habituali inclinatione, & connaturalitate ad aliquid; & illa eſt non ſolùm ſenſus reſpectu obiecti ſui; ſed etiam cuiuslibet potentiæ reſpectu obiecti ſui; & videtur parum, vel nihil differre ab appetitu naturali. Et talis delectatio, ſi tamen delectatio dici debeat, non dicitur fruitio. Sed alia eſt delectatio propriè dicta, quæ eſt actus elicitus, quæ eſt appetitus animalis. Et de iſta loquendo diſtinxit D. S. minorem, quia talis pertinet ad ſenſum, ideſt potentiam ſenſitiuam; antecedenter, ideſt aliquid præambulum ad fruitionem, quod eſt cognitio, pertinet ad cognitiuam; ſed negatur, quòd ipſa fruitio in ſe pertineat. Quare negatur conſequentia. De materia iſtius ſolutionis, inquantum diſtinguit appetitum naturalem, & animalem, & per conſequens delectationem, infra quæſt. 26.

Vtrum frui ſoli rationali creaturæ conueniat, an etiam animalibus brutis.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd frui ſolummodo ſit hominum; dicit enim Auguſtinus in primo de doctrina Chriſt. * quòd nos homines ſumus, qui fruimur, & vtimur: non ergo alia animalia frui poſſunt. Y Infra ar. 5. ad ſecũdũ. Et 1. diſt. 1. q. 4. art. 1. * Aug. c. 1. & 22.

¶ 2 Præterea. Frui eſt vltimus finis; ſed ad vltimum finem non poſſunt pertingere bruta animalia: ergo eorum non eſt frui.

¶ 3 Præterea. Sicut appetitus ſenſitiuus eſt ſub intellectiuo; ita appetitus naturalis eſt ſub ſenſitiuo; ſi igitur frui pertinet ad appetitum ſenſitiuum; videtur, quòd pari ratione poſſit ad naturalem pertinere, quod patet eſſe falſum, quia eius non eſt delectari; ergo appetitus ſenſitiui non eſt frui; & ita non conuenit brutis animalibus.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. 83. Quæſt. * Frui quidem cibo, & qualibet corporali voluptate non abſurdè eſtimantur & beſtiæ. * Quæſt. 30.

¶ Hic D. S. determinat quoddam dubium, an ſolius hominis ſit frui. Et eſt hic articulus quaſi etiam determinatio præcedentis, quia dictum eſt, quòd frui ſit potentiæ appetitiuæ, hic inquirit cuius appetitiuæ, an ſolius rationalis appetitus, & capitur homo extenſè pro omni natura rationali, quod patet in fine articuli, & in titulo quæſiti.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex prædictis habetur, * frui non eſt actus potentiæ peruenientis ad finem, ſicut exequentis; ſed potentiæ imperantis executionem; dictum eſt enim, * quòd eſt appetitiuæ potentiæ. * Artic. 1. in ſolu. ad ſecundum. * Art. præced. ad 1. & in corp.

fiæ. In rebus autem cognitione carentibus inuenitur quidem potentia pertingens ad finem per modum exequentis, sicut graue tendit deorsum, & leue sursum. Sed potentia ad quam pertinet finis per modum imperantis
Dub. 72. non [d] inuenitur in eis; sed in aliqua superiori natura, quæ sic mouet totam naturam per imperium, sicut in habentibus cognitionem appetitus mouet alias potentias ad suos actus. Vnde manifestum est, quòd in his, quæ cognitione carent; quamuis pertingant ad finem, non inuenitur fruitio finis; sed solùm in his, quæ cognitionem habent.

¶ Et quia extendendo hominem ad naturam rationalem præter ipsum non sunt, nisi purè naturalia, & bestiæ; ideo D. S. primò respondet de puris naturalibus cognitione carentibus, an frui eis conueniat. Secundò de bestijs, an etiam eis conueniat. ibi, Sed cognitio, &c. Ex quibus habetur responsio ad quæsitum, an frui, solùm homini conueniat. Primum complet tali conclusione, In his, quæ cognitione carent, quamuis pertingant ad finem, non inuenitur fruitio finis; sed solùm in his, quæ cognitionem habent. Probatur. Frui non est potentiæ peruenientis ad finem, sicut exequentis, sed potentiæ imperantis executionem; sed in rebus cognitione carentibus, &c. vt in littera. Maior patuit articulo primo ad secundum, quia est potentiæ appetitiuæ, quæ scilicet est appetitiua animalis, & motiua. Minor declaratur in littera, & patet ex dictis quæst. 4. artic. primo. quia huiusmodi naturalia habent in se principium vt moueantur, sed non vt mouent se propter finem; & quia potentia respiciens finem est imperatiua, non exequens; ideo in eis non est imperiũ, & motio ad motum suum. Frui ergo consistit in hoc, quòd potentia mouens ad finem, & bonum consequitur ipsum immediatè per se, vel per potentiam ab ipsa motam. Sed in naturalibus non est potentia mouens ad finem, esto ipsa mouentur propter finem; ideò ipsa non fruuntur fine; sed quasi natura ipsa superior mouens ad finem, fruitur fine motionis rerum.

Concordat Scotus. ¶ Concordat cum his Scotus supra quæst. 3. in fine, quia enim naturalia non habent actum elicitum respectu finis, nec sibi per consequens inhærent; sed magis a natura infiguntur; ideo nullò modo fruuntur; sed inclinatio eorum naturalis, cum ad finem perueniunt, quietatur absq; fruitione; quies enim in plus est, quàm fruitio, vel delectatio, vt tangetur infra in Materia de delectatione. Et hoc tangitur hic a D. S. cum dicit in secunda parte conclusionis; sed solùm in his, quæ cognitionem habent, quia huiusmodi habent actum elicitum respectu finis habendi, per quem actum se mouent in finem; & in ipso consecuto iterum habent cognitionem, & actum appetitus elicitum, qui est appetitus quietatio actus elicitus. Vide D. S. in primo, dist. 1. quæst. 3. art. 1. Deinde cum dicit,

¶ Sed cognitio finis est duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta quidem, qua non solùm cognoscitur id, quod est finis, & bonum; sed ratio vniuersalis finis, & boni; & talis cognitio est solius rationalis naturæ. Imperfecta autem cognitio est, qua cognoscitur particulariter finis, & bonum; & talis cognitio est in brutis animalibus, quorum & virtutes appetitiuæ non sunt imperantes habere; sed secundùm naturalem instinctum ad ea, quæ apprehendunt, mouentur; vnde rationali naturæ conuenit fruitio secundùm rationem perfectam: brutis autem animalibus secundùm rationem imperfectam; alijs autem creaturis nullo modo.

Conclusio secunda. ¶ Hic respondet secundò etiam de brutis animalibus tali conclusione. Rationali naturæ conuenit fruitio secundùm rationem perfectam; brutis autem animalibus secundùm rationem imperfectam: alijs autem nullo modo. Probatur hæc conclusio præsertim quo ad duas partes; tertia enim patuit ex conclusione præcedenti, sic. Fruitio conuenit solùm his, quæ cognitionem habent; sed natura rationalis cognoscit perfectè finem, bruta autem imperfectè; ergo conclusio vera. Maior patuit, & eam probat D. S. vbi tam in primo, vt definitione delectationis quam ponit Plato, de qua infra quæstio. 31. artic. 1. in corpore. Ex quo patet, quòd D. S. ibidem pro eodem habet fruitionem, & delectationem. Pro minore D. S. ponit distinctionem, quòd duplex est cognitio finis; perfecta, qua non solùm cognoscitur id quod est finis & bonum; sed ratio vniuersalis finis & boni; & talis est rationalis naturæ. imperfecta autem, &c. vt in littera.

¶ Nota hic primò, quòd sicut supra dictum fuit, cognoscere rationem boni est cognoscere omne bonum, quia ratio boni ad omnia bona se extendit: ita cognoscere rationem finis est cognoscere omnem finem; & per consequens etiam vltimum finem perfectè quietatiuum appetitus ex natura rei, in qua quietatione consistit fruitio; ideo sequitur, quòd fruitio, cum sit vltimi finis vel, habiti pro vltimo fine, quòd conueniat perfectè solùm rationali naturæ. Bestia autem cognoscit imperfectè bonũ, quia non vniuersalem rationem boni, sed bonum aliquod particulare sensibile, cuius non est perfecta fruitio, ideo ex cognitione perfecta, vel imperfecta. D. S. congruè probat perfectionem, vel imperfectionem fruitionis.

¶ Nota secundò, quia D. S. hic dicit de fine, & bono, quia ratio fruendi ex parte obiecti habens se motiue, non est respectus importatus nomine finis formaliter; sed motiuum, & terminatiuum ex parte obiecti est bonitas obiecti, ratione cuius conuenit fini finalizare, vt patebit prima parte, quæstione quinta. Ideo enim aliquid est gratia cuius aliquid appetitur, quia bonum; vnde finis, & fruibile capta pro respectibus non sunt ratio per quam ex parte appetibilis, licet possint esse ratio ex parte appetẽtis, & sub, qua, sicut in similibus extendit Capreolus in tertio, dist. 27. circa secundam conclusionem contra Scotum. Et ergo dicit D. S. quòd rationalis natura apprehendit perfectè rationem finis, & boni, quasi diceret. Ad hoc, quòd sit perfecta fruitio, oportet quòd appetitus quiescat pranta cognitione in bono vltimo, quod est, vel habetur tanquam maximum bonum, in aliud non referibile, & quod habetur tanquam id gratia cuius omnia appetuntur; & sic habet rationem fruibilis, quæ ratio importat tam ducta, vel præsupponit. Capreolus.

¶ Nota etiam, quòd dicit conclusio, quòd rationali naturæ conueniat fruitio perfecta, & non dicit creaturæ propter Deum, cui maximè conuenit fruitio simplius. Et licet non sit finis simpliciter capiendo finem vt est gratia cuius aliquid fit; habet tamen in hoc sua bonitas rationem finis, inquantum trahit ad se (secundum modum intelligendi, appetitum Dominum; & in qua appetitus Diuinus maximè delectatur; & in ipsa infinitè fruitur. Vnde & dicimus, quòd bonitati Diuinæ conuenit causalitas finalis respectu voluntatis Diuinæ. Et secundò iuxta Scotum supra quæstione quinta, quia licet Deus non sit finis suus, capiendo finem, vt est gratia cuius aliquid fit; est tamen summè bonus, quæ bonitas est ratio fruendi, non finalitas, &c. Ex omnibus istis patet responsio ad quæsitum per viam sufficientis enumerationis, quòd homini conuenit fruitio perfecta tantùm; sed alijs cognoscentibus sensibiliter tantùm fruitio imperfecta; naturalibus autem purè nullo modo. Deus fruitur se. Scotus concordat.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte secundæ conclusionis; & tamen etiam examinabitur a D. S. vltimo loco.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de fruitione perfecta.

¶ Ad auctoritatem, nos homines includendo naturam intellectualem: fruimur fruitione perfecta, & vtimur; ita quòd sicut vti est tantum hominum; sic & frui perfectum; scilicet inhærere vltimo fini propter se, non solùm negatiuè, sed etiam contrariè ad modum dicendi Scoti; ergo, &c. Verùm alia non fruuntur perfectè, quia se non extendunt ad vltimum finem propter defectum cognitionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non oportet, quòd fruitio sit vltimi finis simpliciter; sed eius quod habetur ab vnoquoque pro vltimo fine.

¶ Ad maiorem frui perfectè est vltimi finis ex natura rei, & cui inhæretur propter se contrariè, quia vt patet; appretiatur tanquã non in aliud referibile, sed vt sit in quod alia referantur; sed frui imperfectum, & quasi abusiuum est habere tanquam vltimi finis, & cui propter se inhærere negatiuè, quia non referuntur in aliud ab illo propter defectum eius. Minor vera, ad vltimum finem ex natura rei simpliciter; sed tamen pertingunt ad id præuia cognitione, & aliqualiter actiua applicatione, quod ab ipsis habetur vt vltimus finis; ergo, &c. non fruuntur proprè, & perfectè.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus sensitiuus consequitur aliquam cognitionem, non autem appetitus naturalis, præcipuè prout est in his, quæ cognitione carent.

¶ Negatur consequentia maioris. Et ratio diuersitatis est, quia bruta aliqualiter se mouent, & applicant, licet non liberè ad finem cognitum; secus de purè naturalibus, quæ tendunt per appetitum naturalem sine omni cognitione. Quare negatur consequentia.

¶ Nota in argumento, quia probat, quòd naturalia non fruuntur, quia non delectantur. Et admittitur hæc probatio: ergo & admittitur, quòd fruitio est delectatio.

¶ Secundò nota in solutione, quia D. S. dicit. Appetitus naturalis præcisè in carentibus cognitione non sequitur cognitionem, [illegible] patebit infra. appetitus animalis potest etiam dici naturalis; similiter & intellectuales, qui sunt actus expressi, pro quanto tendunt determinati ad obiectum, vt etiam patuit supra. & tamen sequuntur cognitionem, sed appetitus puri, & præcise naturalis, qui non est actus elicitus est sine cognitione coniuncta.

¶ Ad

¶ Ad quartum dicendum, quòd Auguſtinus ibi loquitur de fruitione imperfecta, quod ex ipſo modo loquendi apparet: dicit enim, quòd frui non adeo abſurdè exiſtimantur, & beſtiæ, ſcilicet ſicut vti abſurdiſſimè dicerentur.

¶Verum eſt, quod Auguſtinus dicit de frui imperfecto, quod conuenit animalibus, vti autem nullo modo. Ratio patebit infra quæſt. 16. articulo ſecundo.

Vtrum fruitio ſit tantùm vltimi finis.

Q. 11. artic. 2. ad tertium. Capitis

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ frui non ſit vltimi finis; dicit enim Apoſtolus ad Philemonem fratrem. Itaq; frater ego te fruar in domino; ſed manifeſtum, quòd Paulus non poſuerat vltimum finem ſuum in homine: ergo frui non tantùm eſt vltimi finis.

¶ 2 Præterea. Fructus eſt quo aliquis fruitur: ſed Apoſtolus dicit ad Gala. 5. Fructus ſpiritus eſt, charitas, gaudium, pax, & huiuſmodi, quæ non habent rationem vltimi finis: non ergo fruitio eſt tantùm vltimi finis.

¶ 3 Præterea. Actus voluntatis ſupra ſeipſos reflectuntur: volo enim me velle, & amo me amare; ſed frui eſt actus voluntatis; voluntas enim eſt, per quam fruimur, vt Aug. dicit decimo de Trin. * ergo aliquis fruitur ſua fruitione; ſed fruitio non eſt vltimus finis hominis; ſed ſolum bonum increatum, quod eſt Deus: non ergo fruitio eſt ſolùm vltimi finis.

*Aug. c. 10.

Secus

*Aug. c. 11.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit decimo de Trinit.* quòd non fruitur, ſi quis id quod in facultatem voluntatis aſſumit propter aliud appetit; ſed ſolùm vltimus finis eſt, qui non propter aliud appetitur; ergo ſolius vltimi finis eſt fruitio.

¶Hic agit de fruitione per comparationem ad obiectum: & duo quærit. Primò, an ſit vltimus finis. Secundò, an ſit ipſius habiti tantùm.

*Art. 1. huius quæſt.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt: * ad rationem fructus duo pertinent, ſcilicet quòd ſit vltimũ & quòd appetitum quietet quadam dulcedine, vel delectatione; vltimum autem eſt ſimpliciter, & ſecundùm quid; ſimpliciter quidem, quod ad aliud non refertur, ſed ſecundùm quid, quod eſt aliquorum vltimum, quod ergo eſt ſimpliciter vltimum, in quo aliquid delectatur, ſicut in vltimo fine, hoc quippe propriè dicitur fructus, & eo propriè dicitur aliquis frui; quod autem in ſeipſo non eſt delectabile, ſed tantùm appetitur in ordine ad aliud, ſicut potio amara ad ſanitatem, nullo modo fructus dici poteſt, quod autem in ſe habet quandam delectationem, ad quam quædam præcedentia referuntur; poteſt quidem aliquo modo dici fructus; ſed non propriè, & ſecundùm completam rationem fructus eo dicimur frui.

¶D. S. reſpondet tali concluſione. Vltimo fine aliquis propriè fruitur; ſed quod in ſeipſo non eſt delectabile, nullo modo poteſt dici fructus, quod autem in ſe habet quandam delectationem, ad quod quædam præcedentia referuntur, poteſt aliquo modo dici fructus; ſed non ſecundùm completam rationem dicimur eo frui. Probatur hæc concluſio quo ad tres partes ſimul. Primò ratione; ſecundò auctoritate, ibi; vnde Auguſtinus dicit, &c. Ratione ſic. Ad rationem fructus, cuius ſcilicet eſt fruitio, duo pertinent, ſcilicet eſſe vltimum, & appetitum delectare eum quadam dulcedine; ſed vltimus finis eſt vltimum ſimpliciter & fructus, quòd eſt tantùm appetibile propter aliud, nullo modo habet rationem delectabilis, & ſuauis; ſed tertium poteſt aliquo modo dici fructus, &c. ergo concluſio vera. Maior patet ex articulo primo, ex quid nominis fructus, & ex ſenſibilibus. Pro minore D. S. notat, quòd dupliciter eſt aliquid vltimum, ſcilicet ſimpliciter, & ſecundùm quid, & exponit membra inferens minorem clarè.

¶Aduerte ex illis, quia D. S. ſatis innuit fruitionem includere delectationem, & tamen præſupponere amorem; quia videlicet fructus perfectè eſt propter ſe dilectus, & in re, vel in ſpe ipſius appetitus quietatiuus, quiete ſaltem terminante deſiderium. Vnde qui diligit Deum ſuper omnia, nihil altius eo deſiderat, nec diligit aliquid tanquam maius bonum, & in ipſo apprehenſo, vel habito percipit voluntas quandam dulcedinem, & ſuauitatem. Conſequenter ibi.

¶ Vnde Auguſtinus in decimo de Trinitate * dicit, quòd fruimur cognitis, in quibus voluntas delectata quieſcit, non autem quieſcit ſimpliciter niſi in vltimo, quia quamdiu aliquid expectatur, motus voluntatis remanet in ſuſpenſo, licet iam ad aliquid peruenerit; ſicut in motu locali, licet illud, quod eſt medium in magnitudine ſit principium, & finis, non tamen accipitur vt finis in actu, niſi quando in eo quieſcitur. *Aug. c. 10.

¶Probat prædictam concluſionem præſertim quo ad primam partem auctoritate Auguſtini, quia fruimur, ſcilicet propriè, & perfectè cognitis, in quibus voluntas delectata quieſcit, ſed non quieſcit niſi in vltimo: ergo prima pars concluſionis vera. Minor probatur in littera per totum.

¶Aduerte, quòd duplex eſt vltimus finis; vnus ex natura rei, in quem omnia alia ordinantur, & meritò ordinari debent; & iſtius eſt fruitio vera, & ordinata. Sed alius eſt vltimus finis non ex natura rei, ſed ex præſtitutione volentis; fruitio ergo ſemper propriè eſt vltimi finis; ſed non ſemper veri vltimi finis; nam & peccatores mortales fruuntur, & accipiunt pro vltimo fine, quod non eſt vltimus finis; & ſic fruuntur peruerſè, & hoc eſt poſſibile. Nam ſicut aliquis eſt liber in volendo; ita & liber eſt in volendo tanquam vltimum finem hoc, vel aliud, & poteſt referre, vel non referre volendo in alium finem.

¶Aduerte etiam, quòd quia fruitio eſt vltimi finis, & quia Pater, & Filius, & Spiritusſanctus ſunt vnus vltimus finis; ideo ſolet hic diſputari, an omnium perſonarum ſit vna fruitio, vel poſſet quis vna perſona frui ſine alia. Et quidem videtur, ꝙ in via poſſit quis frui eſſentia, non fruendo perſonis, vt ſic formaliter, licet fruatur re, quæ eſt perſona; ſimiliter ꝙ voluntas viatoris poſſit ordinatè frui vna perſona, non fruendo qualibet alia. Dico autem qualibet alia, quia nec in via videt quis poſſe frui vna perſona ſine alia, ſine qua non poteſt intelligi. Ratio primi eſt, quia naturaliter poteſt conuinci, ꝙ eſſentia Diuina ſit ſummum bonum, & vltimum; & ſit finis omnium, vt patet 12. metaph. & cum Trinitas perſonarũ nõ poſſit naturaliter cognoſci, vel conuinci; ergo poteſt quis frui eſſentia in via ſine perſonis, inquantum ſine eis cognoſci poteſt. Secunda autem pars patet, quia Pater, & Filius vt ſic nõ includunt, nec referuntur ad Spiritumſanctum: ergo poterit quis frui Patre, & Filio in via, non fruendo Spirituſancto, vt ſic. Quod autem viator non poſſit frui Patre ſine Filio eſt, quia vnus non poteſt ſine alio concipi; & eſt vna ratio fruibilitatis in vtroque. Nec ratio Scoti ſupra quæſt. 2. aliquid contra hoc probat, quia diminutè arguit; nõ enim ideo non poteſt frui viator Patre ſine Filio præciſè, quia mutuò ſe includunt; & quia ſunt perſonæ vt ſic correlatiuæ; ſed quia in eis eſt vna ratio fruibilis, vt tangit D. S. ſupra quæſt. 3. artic. 2. Similiter ꝙ in patria de facto ſit vna fruitio eſſentiæ, & perſonarum, non eſt diſcrepantia inter Doctores. Sed an de poſſibili tenet Scotus, ꝙ de potentia Dei abſoluta non apparet contradictio, quin poſſibile ſit ex parte intellectus, & voluntatis, ꝙ eſſentia Diuina, & non perſona terminet actum beatificũ vtriuſq; potentiæ. Sed oppoſitum videtur verum, quia intellectus videns Diuinam eſſentiam beatificè videt eam neceſſariò communicatã tribus perſonis: ſi enim videt eam pro aliquo ſigno non communicatam, falsè videt, nec beatificè videt; quia nulla falſitate quis beatificatur; nec poteſt eam videre, abſtrahendo ab eſſe communicato tribus, quia tunc non videret beatificè, nec vt in ſe eſt. Similiter arguitur, ꝙ beatus non poteſt frui vna perſona ſine alia, quia videns quamlibet, videt eam ad alias referri, & videt vnam eſſe bonitatem omnium trium; ſi autem videt, & non videt quamlibet ad aliam referri nõ videt intuitiuè. Nec admittimus imaginationem Scoti, quòd Pater aliquo ſigno originis ſit prior Filio, quantumcunque ſit indiuiſibile ſignum, in quo ſit Pater, & non Filius, quia quod in vno ſigno non eſt, & in alio habet eſſe, incipit eſſe poſt non eſſe, nec per conſequens eſt Deus. De alia autem propoſitione quam Scotus habet vbi iam, artic. 2. quòd in illo priori Pater non habet eſſentiam communicatam tribus, vt obiectum fruibile: dicit Alphonſus diſt. 1. quæſt. 7. artic. 3. & 4. ꝙ illa propoſitio, ſalua reuerentia illius Doct. non ſolùm eſt falſa, ſed nimis diſſona a veritate fidei, & valde periculoſa; quia ſi eſſet aliquod ſignum, in quo eſſentia Diuina non eſſet communicata tribus perſonis, eſſet aliquod ſignum, in quo non eſſent tres perſonæ, quod non videtur catholicè dictum. Pater igitur ſemper eſt beatus, & eſſentia communicata tribus perſonis; & per conſequens pro nullo ſigno fruitur eſſentia, non fruendo perſonis. Hæc ille. Et conformiter ad principia D. S. & veritatem. Pater igitur quid circa hoc videatur, &c.

Secus

Beatus poteſt frui eſſentia, non perſona.

Scotus.

Scotus.

Alphonſus examinat Scotus rigoroſè.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem concluſionis reſponſiuæ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in primo de doctrina Chriſtiana. * Si diſſillet, te fruar, *Aug. c. 35

& non addidiſſet in domino, videretur finem dilectionis in eo poſuiſſe; ſed quia addidit in domino, in domino poſuiſſe finem, atque in eo ſe frui ſignificauit, vt ſic fratre ſe frui dixerit, non tanquam termino, ſed tanquam medio.

¶Ad auctoritatem, id eſt, ego fruar domino, qui eſt in te per gratiam, vt frater ſit medium, in quo terminus, & obiectum fruitionis inuenitur ſecundùm participationem gratiæ, ideſt gaudeo, & delector in Deo, qui te inhabitat per munus gratuitum, &c. vide D.S. ſupra quæſtio. 3. artic. 1. ad quartum. quia Deus eſt obiectum, & homo ſanctus repreſentans obiectum fruibile, in quo eſt Deus per gratiam, quæ ſimilitudo gratiæ requiritur vt Deo ſit fruendum in homine, & non ſufficit ſimilitudo imaginis naturalis, vel veſtigij.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd fructus aliter comparatur ad arborem producẽtem, & aliter ad hominem fruentem; ad arborem quidem producentem comparatur vt effectus ad cauſam, ad fruentem autem ſicut vltimum expectatum, & delectans: dicuntur igitur ea, quæ enumerat ibi Apoſtolus fructus, quia ſunt effectus quidam Spiritus ſancti in nobis: vnde & fructus ſpiritus dicuntur, non autem ita quòd eis fruamur tanquam vltimo fine. Vel aliter dicendum, quòd dicuntur fructus, ſecundùm Ambroſium, *quia propter ſe petenda ſunt, non quidem ita, quòd ad beatitudinem non referantur; ſed quia in ſeipſis habent, vnde nobis placere debeant.

Gloſa interlinear. vbi habet, ad Heb. 5.

¶Ad maiorem, fructus vt accipitur pro vltimo expectato, tunc eſt, quo quis fruitur; ſed ſi fructus capitur, prout omnis effectus ab aliqua potentia procedens dicitur fructus; tunc negatur, quòd fructu tali quis fruatur.

¶Ad minorem, dicitur dupliciter. Primò, quòd illa dicuntur fructus, non quia ſint obiecta fruibilia; ſed capitur fructus pro effectu, & per comparationem ad arborem, non ad fruentem. Secundò dicitur, quòd ſunt fructus imperfecti, & eorum eſt frui imperfectum, non completiuum deſiderij, quia non ſtatur in iſtis; ſed appetitus vltra tendit in vltimum finem, &c. de hac ſolutione vide infra quæſt. 70. artic. 1. ad ſecundum.

*q. 1. art. 8. & q. 2. ar. 7.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * finis dicitur dupliciter; vno modo ipſa res; alio modo adeptio rei, quæ quidem non ſunt duo fines; ſed vnus finis in ſe conſideratus, & alteri applicatus. Deus igitur eſt vltimus finis, ſicut res, quæ vltimo quæritur; fruitio autem, ſicut adeptio huius vltimi finis; ſicut igitur non eſt aliud finis, quàm Deus, & fruitio Dei; ita eadem ratio fruitionis eſt, qua fruimur Deo, & qua fruimur Diuina fruitione; & eadem ratio eſt de beatitudine creata, quæ in fruitione conſiſtit.

¶Ad illam ergo aliquis fruitur fruitione ſua, &c. Verum eſt, non tamen ſicut obiecto totali, nec ſicut principali, ſed ſicut conditione obiecti fruibilis, & ſicut adeptione aliqua ſummi boni. Vltra; ſed fruitio non eſt vltimus finis hominis; verum, non eſt finis qui, eſt tamen finis quo, quia ipſum ſummum bonum non eſſet nobis vltimus finis, niſi haberetur, & per actum intellectus primò, & per actum voluntatis ſecundò. Vnde negatur conſequentia, Deus equidem in ſe eſt ſummè delectabilis, præſertim ſibi, in quo non differt obiectum, & viſio, & beatitudo obiectalis, & formalis; ſed non poteſt eſſe noſtra beatitudo formalis; vnde requiritur ad fruitionem noſtram aliquod creatum non ex parte Dei, ſed ex parte potentiæ, cui ſine illa adeptione obiectum non eſt ſummè quietatiuum, &c. vide D.S. in primo, ſupra quæſtio 3. artic. 1. ad ſecundum. vide & de iſtis in Capreolo, in primo, diſtinct. 1. quæſt. 1. in ſolutionibus argumentorum Aureoli, contra quintam concluſionem, vbi habet, quæ directè hanc ſolutionem contingunt.

Capreolus. Aureolus.

¶Nota hanc ſolutionem, quia ex ea habetur, quòd fruitio eſt viſionis, non ſecundùm ſe, nec vt principalis obiecti; ſed inquantum eſt habitio, & conſecutio Dei, quia aliquis non gaudet beatificè, vel fruitur beatificè, niſi Deo coniuncto, & præſente. Fit autem Deus præſens iuxta ſupra dicta per viſionem, quare ipſa eſt conditio fruibilis, & ſuper Deum, & eius habitionem cadit vna fruitio; nihil enim prohibet aliquam creaturam eſſe fruibilem, vt quid requiſitum ad fruitionem Dei.

¶Aduerte etiam, quòd non inconuenit fruitionem eſſe fruitionem ſuipſius, non quidem quaſi totalis, aut principalis obiecti; ſed quia eſt alicuius alterius principaliter, & ſui ſecundariò, ſicut & intellectio poteſt eſſe intellectio alterius principaliter, & ſui ſaltem quantum ad quia eſt, vt eſt apprehenſio obiecti, &c.

Vtrum fruitio ſit ſolùm finis habiti.

A D quartum ſic proceditur. Videtur, quòd fruitio non ſit niſi finis habiti; dicit enim Auguſtinus decimo de Trinit. * quòd frui eſt cum gaudio vti, non ad huc ſpei, ſed iam rei; ſed quamdiu non habetur, non eſt gaudium rei, ſed ſpei; ergo non eſt niſi finis habiti. A * Aug. c. 1.

¶ 2 Præterea. Sicut dictum eſt, * fruitio, non eſt propriè niſi vltimus finis, quia ſolus vltimus finis quietat appetitum; ſed appetitus non quietatur niſi in fine iam habito; ergo fruitio propriè loquendo non eſt niſi finis habiti. *Anic. 3.

¶ 3 Præterea. Frui eſt capere fructum, ſed non capitur fructus, niſi quando iam finis habetur; ergo fruitio non eſt niſi finis habiti.

¶ Sed contra, frui eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam, vt Auguſtinus dicit; * ſed hoc poteſt fieri etiam de re non habita; ergo frui poteſt eſſe etiam finis non habiti. *Aug. li. 1. de doctr. na Chriſt. cap. 4.

¶Hic quæritur, determinando præcedentem articulum, cum fruitio ſit vltimi finis, an ſit ipſius vt habitus eſt in ſe præſens tãtùm, vel etiam vt habitus eſt in intentione, ſic quòd iuſti viatores poſſint dici frui Deo.

¶ Pro fundamento dicendorum oportet breuiter prænotare, quod D. S. habet in primo, ſupra quæſt. 5. artic. 1. ad quintum. quòd duplex eſt quies, ſcilicet deſiderij, & quies motus, & ſub aliis verbis. D. S. hic in ſolutione ſecundi tangit illam diſtinctionem, ſcilicet quòd eſt quies ex parte appetibilis, & ex parte appetentis. Quies deſiderij eſt, quando deſiderium, vel intentio ſiſtit in aliquo, propter quod omnia quærit, & non deſiderat, vel intendit aliquid vlterius. Quies autem motus, vel ex parte appetentis eſt, quando peruenitur ad terminum quæſitum. Quies duplex.

¶Reſpondeo dicendum, quòd frui importat comparationem quandam uoluntatis ad vltimum finem, ſecundùm quòd uoluntas habet aliquid pro vltimo fine. Habetur autem vltimus finis dupliciter; vno modo perfectè; & alio modo imperfectè; perfectè quidem quando habetur non ſolùm in intentione; ſed etiam in re; imperfectè autem quando habetur in intentione tantùm. Eſt ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter; ſed imperfecta eſt etiam finis non habiti realiter, ſed in intentione tantùm.

¶D. S. reſpondet tali concluſione. Perfecta fruitio eſt finis habiti realiter, ſed imperfecta eſt etiam finis non habiti realiter, ſed in intentione tantùm, probatur. Frui importat comparationem quãdam ad vltimum finem, ſm q̃ voluntas habet aliquid pro vltimo fine; ſed vltimus finis habetur perfectè, quando habetur in re; ſed imperfectè quando habetur in intẽtione tantùm; ergo, &c. Maior non intelligitur de comparatione formaliter, ſed fundamentaliter, ideſt frui importat actum quo comparatur, ideſt quo voluntas habet aliquid pro vltimo fine. ſ. pro perfecto bono, nõ propter aliud appetibili, ſed in ipſo ſiſtit. Et patet iſta maior ex dictis. Minor relinquitur nota; & per conſequens concluſio. Concluſio reſpõſio.

¶Aduerte, q̃ quando voluntas aliquid habet pro vltimo fine, & intendit ſolùm ad ipſum peruenire, tunc habetur quidem, ſicut obiectum fruibile, & ſi eſt verè vltimus finis erit vera fruitio, quia inhæretur ſibi amore propter ipſum; & cum apprehenditur, percipitur in eſſe apprehenſo cum ſuauitate; & ſic ergo habetur in ratione fruibili; ſed quia non habetur realiter in ſe, ideo nõ eſt fruitio perfecta, ſicut nec q̃uè perfecta delectatio eſt præſentis ſm apprehenſionem, & intentionem, & præſentis in ſe ſecundùm rem, vt patebit infra. Patet ex his, q̃ iuſtus viator fruitur Deo, quia habet ipſum vt vltimum finem: nam ſiſtit in eo per appetitum nihil ſuper ipſum quærendum, & in eo intento, & apprehenſo gaudet; non enim eſt vera dilectio ſine gaudio; ſed tamen ſua fruitio eſto vera ſit, nõ tamen eſt beatifica, nec immobilis, ſicut eſt fruitio beatorum. An autem fruitio viæ, & patriæ ſint eiuſdem rationis, diſputat Scotus in quarto, diſt. 49. quæſt. 7. & magis declinat ad hoc quòd non. Et de hoc ad ſecundum, quia verum eſt, quòd fruitio non eſt eiuſdem rationis, nec eiuſdem obiecti, vt obiectum eſt, licet eiuſdem rei; & ergo fruitio viatoris eſt vltimi finis in veritate, & per conſequens vera fruitio; ſed non eſt eiuſdem ſub eadem ratione obiectiua, ſicut fruitio patriæ. Deus enim obſcurè cognitus, & habitus ſolùm in intentione, eſt aliud obiectum a ſeipſo clarè viſo, & præſentialiter habito ſecundùm rem. Scotus. Fruitionis, & patriæ alterius rationis ſunt.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte concluſionis, quia frui imperfectum verum tantum, & non inordinatum,

Digitized by Google

dinatum, vel abusiuum est finis vltimi non habiti secundùm rem, habiti tamen in ratione fruibilis, & intentionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Augu. loquitur de fruitione perfecta.

¶ Ad maiorem, beatus Augu. loquitur de frui perfecto non solùm vero, quia tale est cum gaudio rei (ideſt quod cõsequitur præsentiam realem fruibilis) & capit vti extensè, vt patebit q. 16. pro assumptione alicuius in facultatem voluntatis absque hoc, quòd in aliud referatur. Minor conceditur ergo, &c. Verum fruitio perfecta non est nisi habiti finis vltimi, & est pro prima parte conclusionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quies voluntatis dupliciter impeditur. Vno modo ex parte obiecti, quia scilicet non est vltimus finis, sed ad aliud ordinatur; alio modo ex parte appetentis finem qui nondum adipiscitur; obiectum autem est quod dat speciem actui: sed ab agente dependet modus agendi, vt sit perfectus vel imperfectus secundum conditionem agentis, & ideo eius, quod non est vltimus finis fruitio est impropria quasi deficiens à specie fruitionis. Finis autem vltimi non habiti est fruitio propria quidem, sed imperfecta propter imperfectum modum habendi vltimum finem.

¶ Maior conceditur, ad minorem distinguitur, si intelligitur quòd non quietetur appetitus ex parte appetibilis, & quòd non sit quies desiderij nisi habeatur vltimus finis in se, negatur. Si autem intelligitur, quòd non quieſcit ex parte appetentis, & non sit quies motus, cõceditur, quia etiam qui ponit finem suum in Deo & nihil maius cupit, adhuc laborat, & certat vt ad illum finem in quo quieſcit appetitus perueniat, ergo, &c. Negatur consequentia quòd fruitio propriè, ideſt propriè accepta, & vera non sit nisi habiti, immo etiam de non habito vltimo fine est vera fruitio ex parte appetibilis, & propria, sed est imperfecta propter imperfectionem ex parte agentis.

¶ Nota hic vt tactum est in corp. quòd fruitio iusti viatoris est vera, & propria fruitio, quia habet speciem veræ fruitionis; sed vera fruitio est species subalterna diuisa in veram, & propriam fruitionem viatoris, & comprehensoris. Quare perfectum, & imperfectum fruitionis viatoræ, & patriæ non sunt modi eiusdem speciei sed diuersarum, sicut consequentia diuersas formas, ideſt obiecta vt sic quæ se habent vt formæ specificantes. Et quia tamen vtraq; fruitio est rei verè fruibilis, ideo vtraque propria, sed vna imperfecta, alia perfecta ex parte agentis quæ imperfectio ex parte agẽtis habet annexam alietatem obiecti, vt obiectum est, &c.

* In cor.

¶ Ad tertium dicendum, quòd finem accipere vel habere dicitur aliquis non solùm secundum rem, sed etiã secundùm intentionem vt dictum est. *

¶ Maior vera, ad sensum dictum ar. primo ad primum. Ad minorem non capitur perfectè, & in se realiter nisi quando iam habetur, capitur tamen in affectu in esse intento ergo, &c. Verum nõ est perfecta fruitio nisi habiti.

¶ Et nota, q. D. S. in hac solutione similiter in cor. dicit, q fruitio possit esse finis non habiti, sed tñ intenti, quia intentum esse magis congruit fruibili vt sic, quàm esse desideratum, & magis pertinet ad amorem amicitiæ quo Deus diligitur propter seipsum, licet & charitatis cuius fruitio est actus sit desiderare Deum, & concupiscere eius fruitionem, tamen principalius sistit in Deo propter seipsum.

Quæstio Duodecima.

De intentione.

B DEinde considerandum est de intentione. Et circa hoc quæruntur quinque. Primò vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis. Secundò vtrum sit tantum finis vltimi. Tertiò vtrum aliquis possit simul duo intendere. Quartò vtrum intentio finis sit idem actus, cum voluntate eius, quod est ad finem. Quintò vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

¶ Hic consequenter Doctor Sanctus agit de tertio actu voluntatis, qui dicitur intentio. Et patet ratio ordinis, quia hic actus non est finis absolutè, sed vt est terminus alicuius in ipsum relati, & ordinati. Facit autem duo, primò ostendit quid sit intentio. Secundò mouet quædam dubia circa propositum ar. 3. Quantum ad primum, primò ostendit cuius potentiæ sit actus intentio. Secundò ostendit quid sit obiectum intentionis articulo secundo. Ex his autem duobus, scilicet operatiuo principio, & subiecto, & obiecto innotescit ratio, & quidditas actionis.

Vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd intentio sit actus intellectus, & non uoluntatis; dicitur enim Matth. 6. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, vbi per oculum significatur intentio, vt dicit Augustin. in li. de ser. do. in mon. * sed oculus cum sit instrumentum visus significat apprehensiuam potentiam, ergo intentio non est actus appetitiuæ potentiæ, sed apprehensiuæ. 2. 2. q. 100. ar. 1. cor. Et 2. dis. 38. ar. 3. Et Ver. q. 23. ar. 13. Et Mal. q. 16. ar. 5. ad 1.

* Aug. li. 12. cap. 24.

¶ 2 Præterea. Ibidem Aug. dicit * quod intentio lumen vocatur à domino vbi dicit, si lumen, quod in te est, tenebræ sunt, &c. sed lumen ad cognitionem pertinet, ergo intentio,

* Bedè lib. & cap.

¶ 3 Præterea. Intentio designat ordinationem quãdam in finem, sed ordinare est rationis, ergo intentio nõ pertinet ad voluntatem, sed rationem.

¶ 4 Præterea. Actus voluntatis nõ est nisi finis vel eorum quæ sunt ad finem, sed actus uoluntatis respectu finis vocatur uoluntas seu fruitio, respectu autem eorum quæ sunt ad finem est electio, à quibus differt intentio, ergo intentio non est actus uoluntatis.

¶ Sed contra est quòd Augustin. dicit in 10. de Trin. * quòd uoluntatis intentio copulat corpus uisum uisui, & similiter speciem in memoria existentem ad aciem animi interius cogitantis, est igitur intentio actus uoluntatis.

* Aug. c. 7.

¶ Hic ergo primò quærit de subiecto. Aduerte autem circa quæsitum, quod vt habet D. S. in de Veritate Ma. 22. q. 13. quod intentio capitur dupliciter. Vno modo generaliter, vt est communis etiam ad tendentiam in aliud per motionem alicuius extrinseci absque cognitione, & libertate, & sic natura dicitur intendere. Alio modo capitur intentio magis propriè secundum virtutem vocabuli pro intentione animalis, & præsertim quo quis tendit ex seipso in aliud, & non quodcunque aliud, sed in illud quod primò, & principaliter respicit potentia libera mouens. s. in finem: & non quomodocunque in finem, sed distantem habendum per aliquod medium; & sic in proposito quæritur de intentione scilicet animalis.

¶ Respondeo dicendum, quòd intentio, sicut ipsum nomen sonat, significat in aliquod tendere, in aliquod autem tendit, & actio mouentis, & motus mobilis; sed hoc quod motus mobilis in aliquid tendit ab actione mouentis procedit. vnde intentio primò & principaliter pertinet ad id quod mouet ad finem, unde dicimus architectorem, & omnem præcipientem, mouere suo imperio alios ad id ad quod ipse tendit, uoluntas autem mouet omnes alias uires animæ ad finem, vt supra habitum est. * unde manifestum est, quòd intentio propriè est actus uoluntatis. * q. 11. ar. 1.

¶ D. S. respondet tali conclusione, intentio propriè est actus voluntatis, dicitur propriè scilicet quo ad significationem nominis, & dicit voluntatis, & non appetitus, quia vt patebit arg. 5. nec in appetitu sensitiuo est propriè intentio. probatur conclusio. Intentio primò & principaliter pertinet ad id quod mouet (scilicet actuè, & liberè) ad finem. sed voluntas mouet omnes alias vires animæ ad finem, ergo eius est intentio. Maior probatur dupliciter primò ex ipso nomine, quia intentio significat tendere in aliud, sed tendere in aliud est principaliter ipsius mouentis non mobilis, igitur &c. Minor ista patet, quia licet actio mouentis tendat, & etiam motus mobilis, tamen quòd motus mobilis tendat in aliud est ex motione mouentis, ergo minor vera, quòd tendere est primò, & per se principaliter mouentis. Vult ergo ista probatio, quod tendere in aliud magis & prius conueniat ei quod per se tendit, quàm ei, quod tendit solùm motum ex alio vt est mobile. Et intelligitur de tendere in aliud sicut in finem &c. Secundò probatur maior à signo, quia attribuimus intentionẽ ei, qui alios in finem mouet per imperium, sicut Architector mouet subministrantes in id, in quod ipse tendit &c. Minor principalis patet ex supra dictis. q. 6. art. 1. Patet ex his, quòd licet intendere communissimè acceptum sit tendere in aliquid quocunque modo. tamen propriè est tendere in aliud ex seipso, & proprissimè est tendere à seipso in aliud tanquam finem distantem habendum per media

Conclusio responsiua

Digitized by Google

dia aliqua, vide de iſta materia D.S. ſupra in de Veritate ad lõgum,
Capreolus. & Capreolum in ſecundo, diſt. 38. art. 3. in ſolutionibus argumentorum contra quartam concluſionem, & q. 2. ad argumenta contra tertiam concluſionem, & Scotum in eadem diſtin. vbi concordat in corpore quæſtionis, vide Capreolum in 1. diſt. 1. q. 1.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem, quia dicit Auguſt. intentionem eſſe voluntatis, & intelligitur, quòd voluntas mouet alias potentias ad actum etiam intellectum, & hoc verum præterquam ad primum, qui eſt naturalis elicituè, & non ex motione voluntatis, cum voluntate præueniat.
Auguſt.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd intentio nominatur oculus metaphoricè: non quia ad cognitionẽ pertinet, ſed quia cognitionem præſupponit, per quã proponitur uoluntati finis ad quem mouet, ſicut oculo prꝙuidemus quò tendere corporaliter debeamus. ——

¶ Ad maiorem vbi per oculum ſignificatur intentio, ea ratione, quia intentio præſupponit oculum. i. cognitionem, non quòd ſit cognitio. Ad minorem, vera eſt, proprie oculus ſignificat apprehenſiuam, ſed propter metaphoricam poteſt ſignificare aliquid appetitiuæ, quod requirit cognitionem

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd intentio dicitur lumen, quia manifeſta eſt intendenti; unde & opera dicuntur tenebræ, quia homo ſcit quid intendit, ſed neſcit quid ex opere ſequatur, ſicut Auguſt. * ibidem exponit. ——
* Auguſt. Eodẽ lib. & cap. 12.

¶ Ad maiorem, intelligitur non identicè, ſed per oppoſitum ad tenebras metaphoricè, quia ſcilicet intentio vniuſcuiuſque ſibi nota eſt, & manifeſta, non ſic finis operis; vnde intentio dicitur lumen propter aliquam conuenientiam cum effectu luminis, qui eſt manifeſtatio. Minor vera, tamen effectus luminis extenditur etiam ad id quod eſt in affectu. i. eſſe manifeſtum. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas quidem nõ ordinat, ſed tamen in aliquid tendit ſecundũ ordinem rationis; vnde hoc nomen intentio nominat actũ voluntatis præſuppoſita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem. ——

¶ Maior negatur, ſed ſignificat actum tendentem in aliqua ordinata, ſed per rationem: & probat hæc ratio, quòd intendere eſt voluntatis non abſolutè, ſed per aſſiſtentiam rationis, & quamuis omnis actus voluntatis præſupponat actum rationis, tamen illi actus voluntatis in quibus apparet aliquis ordo vnius ad alium dicuntur ſingulariter eſſe voluntatis in ordine ad rationem ſcilicet conferentem, vt ratio eſt, alij autem præſupponunt magis intellectum.

¶ Et nota verbum D.S. in de Veri. Mate. 22. ar. 13. ad quartũ, quia relatio actiua in finem eſt rationis, eius enim eſt referre in finem; ſed relatio paſſiua poteſt eſſe cuiuſcunque directi, vel relati in finem per rationem, & ſic poteſt etiam eſſe voluntatis, & hoc modo relatio, vel ordinatio in finem pertinet ad intentionem: Scotus tamen ſupra dicit, quòd conferre per modum iudicii ſit ſolius intellectus; ſed referre vnum amabilem in aliud vtendo eſt voluntatis; ſed melius eſt dicere, quòd referre eſt rationis; ſed habere actum relatum eſt voluntatis, & non tamen abſolutè conſideratę, ſed vt eſt mota à ratione; quia à voluntate quidem eſt actus fundans relationem, ſed voluntas non poſſet elicere talem actum, niſi mouetur, & dirigitur à ratione; vnde licet ſit immaterialis, & ſuper ſe reflexiua, non tamen ex ſe eſt ordinatiua, immo nec ordinatè tendit, niſi præuia ratione.
Scotus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd intentio eſt actus uoluntatis reſpectu finis, ſed uoluntas reſpicit finem tripliciter. Vno modo abſolutè, & ſic dicitur uoluntas prout abſolutè uolumus, uel ſanitatem, uel ſi quid aliud eſt huiuſmodi. Alio modo conſideratur finis ſecundũ quòd in eo quieſcitur, & hoc modo fruitio reſpicit finem. Tertio modo conſideratur finis ſecundùm quòd eſt terminus alicuius quod in ipſum ordinatur, & ſic intentio reſpicit finem; non enim ſolùm ex hoc intendere dicimur ſanitatem, quia uolumus, ſed quia uolumus ad eam per aliquid aliud peruenire. ——

¶ Maior conceditur, ad minorem pro prima parte. Si intelligitur, quòd reſpectu finis quocunque modo accepti ſit velle, & frui, vel ſi intelligitur, ꝙ ſolùm iſti duo actus ſint reſpectu finis, negatur. Finis enim tripliciter conſideratur, & ſecundùm hoc tres ſunt actus voluntatis, vt declarat ſolutio.

¶ Ad ſecundam partem minoris patebit q. ſeq. quia electio aliter eſt mediorum quàm intentio, quia intentio eſt actus voluntatis in ordine ad rationem ordinando ea, quæ ſunt ad finem; ſed electio eſt actus voluntatis in ordine ad rationem, comparando ea, quę ſunt ad finem ad inuicem, de hoc D.S. in de Veri. ſup. q. 15. in fine corporis.

Vtrum intentio ſit tantùm finis vltimi.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd intentio ſit tantùm vltimi finis: dicitur enim in lib. ſententiarum* Proſperi. Clamor ad Deum eſt intentio cordis; ſed Deus eſt vltimus finis humani cordis, ergo intentio ſemper reſpicit vltimum finem. C
2. 2. q. 180. ar. 1. cor. Et 2. d. 38. ar. 3. Et vet q 22. arti. 13. cor.
* Proſper. Sen. 110.

¶ 2 Præterea intentio reſpicit finem, ſecundùm ꝙ eſt terminus, vt dictum eſt*; ſed terminus habet rationem vltimi finis, ergo intentio ſemper reſpicit vltimum finem.
* Ar. primo ad tertium.

¶ 3 Præterea. Sicut intentio reſpicit finem, ita & fruitio; ſed fruitio ſemper eſt vltimi finis, ergo & intentio.

¶ Sed contra vltimus finis humanarum voluntatum eſt vnus, ſcilicet beatitudo, vt ſupra dictum eſt*: ſi igitur intentio eſſet tantùm vltimi finis, non eſſent diuerſę hominum intentiones, quod patet eſſe falſum.
* q. 1. ar. 7.

¶ Hic D.S. inquirit de obiecto intentionis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt*, intentio reſpicit finem, ſecundùm quòd eſt terminus motus reſpectu voluntatis: in motu autem poteſt accipi terminus dupliciter. Vno modo ipſe terminus vltimus in quo quieſcitur, qui eſt terminus totius motus. Alio modo aliquod medium, quod eſt principium vnius partis motus, & finis, vel terminus alterius; ſicut in motu quo itur de a, in c, per b; c, eſt terminus vltimus, b, autẽ terminus, ſed non vltimus; & vtriuſque poteſt eſſe intentio, vnde & ſi ſemper ſit finis: non tamen oportet, quòd ſemper ſit vltimi finis. ——
* Ar. primo

¶ D.S. reſpondet tali concluſione. Intentio, & ſi ſemper ſit finis; non tamen ſemper eſt vltimi finis. Prima pars relinquitur nota ex art. 1. Sed ſecunda probatur ſic. Intentio reſpicit finem ſecundùm quòd eſt terminus motus reſpectu voluntatis; ſed non ſolùm vltimus finis eſt terminus motus voluntatis, ſed etiam medius finis, igitur &c. Minor declaratur per diſtinctionem de duplici termino in litera clarè, & per exemplum in naturalibus motibus. Patet ex his, quòd ſufficit ad obiectum intentionis, quòd ſit terminus aliquorum; ſed non oportet, quòd ſit ſimpliciter vltimus. Concluſio reſponſiua.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam quo ad ſecundam partem, & patet ex ſupra dictis quomodo beatitudo eſt vna, quia ſecundùm communem rationem beatitudinis.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ intentio cordis dicitur clamor ad Deum, non quòd Deus ſit obiectum intentionis ſemper; ſed quia eſt intentionis cognitor, vel quia cum oramus, intentionem noſtram ad Deum dirigimus, quæ quidem intentio vim clamoris habet. ——

¶ Ad auctoritatem dupliciter dicitur, vel quia Deus eſt intẽtionis cognitor, ſicut aliquis cognoſcit aliquem ex clamore &c. vel quia habet vim clamoris apud Deum &c. Et ſecundò etiam ſi aliqua intentio eſt ad Deum, & habet Deum pro obiecto, non oportet quòd quælibet intentio ſit Dei ſicut finis, & obiecti. Quare conceſſa minore, negatur conſequentia vniuerſaliter.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd terminus habet rationem vltimi finis; ſed non ſemper vltimi, reſpectu totius, ſed quandoque reſpectu alicuius partis. ——

¶ Ad minorem, terminus habet rationem vltimi finis, vel ſimpliciter, vel reſpectu aliquorum ad ipſum ordinatorum. Vnde negatur conſequentia, ꝙ ſemper reſpiciat vltimum ſinẽ ſimpliciter.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ fruitio importat quidem quietẽ, quæ eſt in fine, quod pertinet ſolùm ad vltimum finem; ſed intentio importat motum in finem, non autem quietem, vnde non eſt ſimilis ratio. ——

¶ Maior negatur, & ratio diuerſitatis eſt in ſolutione, quia fruitio dicit quietem voluntatis, quæ non quieſcit perfectè niſi in vltimo fine; ſed intentio eſt alicuius conſequibilis per media, & dicit motum in finem, qui etiam competit fini non ſimpliciter vltimo &c. de iſta materia in Capreolo in 1. diſ. 1. q. 1. in ſolutionibus argumentorum contra quartam concluſionem, & q. 2. ad argumenta contra tertiam concluſionem.

Vtrum

Digitized by Google

Vtrum aliquis possit simul duo intendere.

Ven q. 13. ar. 11. cor.

D AD tertium sic proceditur. Videtur quòd non possit aliquis simul intendere plura, dicit enim Aug. in li. * Aug li. 2. de ser. Do. in monte*, quòd non potest homo simul intendere Deum, & commodum corporale, ergo pari ratione neque aliqua alia duo. c. 21. 22 24. & 25.

¶ 2 Præterea intensio nominat motum voluntatis ad terminum, sed vnius motus non possunt esse plures termini ex vna parte, ergo voluntas non potest simul multa intendere.

¶ 3 Præterea, intensio præsupponit actum rationis, siue intellectus; sed nõ contingit simul plura intelligere, * Arist. li. 2. top. c. 4. secundùm philosophum*, ergo etiam nequę contingit simul plura intendere.

¶ Sed contra, Ars imitatur naturam, sed natura ex vno instrumento intendit duas vtilitates, sicut lingua ordinatur ad gustum, & ad locutionem, vt dicitur in 2. de anima*. ergo pari ratione ars, vel ratio potest simul aliquid vnum ad duos fines ordinare, & ita potest aliquis simul plura intendere. * Arist. in 6. ma

---

¶ Hic D. S. circa prædicta mouet quædam dubia, & quia dictum est, quòd intentio non est tantùm vltimi finis, sed etiam finis secundùm quid vltimi, & quia huiusmodi plures sunt, ideo est dubium, an simul possit plures intendere, hoc est, an per iddem medium, vel media possit velle peruenire ad plures fines: intendere enim est finem velle consequi per media.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ aliqua duo possunt accipi dupliciter, vel ordinata adinuicem, uel non ordinata, & siquidem adinuicem fuerint ordinata; manifestum est * Art. 2. huius q. ex præmissis*, quòd homo potest simul multa intendere. Est enim intensio non solùm finis vltimi, vt dictum * Art. 2. huius q. est*, sed etiam finis medii: simul autem intendit aliquis & finem proximum, & vltimum, sicut confectionem medicinæ, & sanitatem.

¶ D. S. distinguit, quòd aliqua duo (i. aliqui fines) possunt accipi dupliciter. Vno modo ordinati adinuicem, quia scilicet per vnum perueniunt in alium, & vnus quæritur propter alium. Secundo modo sunt nõ subordinati, sed disperati, ita vnus nõ est gratia alterius, nec quæritur propter alium. Secundùm hoc ergo D. S. respondet conformiter duplici conclusione, secundã prosequitur ibi. Si autem &c. Prima est iuxta primum membrum, si aliqua duo, vel plura fuerint ordinata, homo potest simul multa intendere. Et notat fundamentum probationis huius haberi ex artic. 2. Et arguitur sic, Intensio non solùm est finis vltimi, sed etiã proximi, & medij, sed aliquis simul intendit finem proximum, & vltimum, scilicet etiam in tali genere, ergo conclusio vera. Maiorẽ, & minorem D. S. declarat exemplariter sicut ex hoc ipso, quòd aliquis intendit per collectionem herbarum cõficere medicinam eo ipso actu, vel virtute intendit sanitatem. Et patet fundamentũ ex dictis sup. q. 1. ar. 6. quia sicut quicunque appetens appetit propter vltimum finem simpliciter, sic intendens hunc finem alteri subordinatum intendit finem, cui in appetibilitate subordinatur. Deinde ibi. Conclusio prima respondet.

¶ Si autem accipiantur duo adinuicem non ordinata, sic etiam simul homo potest[d] plura intendere, quod patet ex hoc, quòd homo vnum alteri præeligit, quia melius est altero. Inter alias autem conditiones quibus aliquid est melius altero, una est, quòd ad plura ualet, unde põt aliquid præeligi alteri ex hoc, ꝙ ad plura ualet, & sic manifestè homo simul plura intendit. Dub. 159.

¶ Subiungit secundam conclusionem responsiuam istam. Si accipiantur duo adinuicem non ordinata, sic etiam homo potest plura intendere (scilicet simul & vno actu.) Probatur ex D. S. sic arguendo. Potest ab homine aliquid alteri præeligi ex hoc, ꝙ ad plura valet (id est ad plures fines consequendos) ergo homo potest simul plura intendere etiam non ordinata. Tenet consequentia, quia plura velle per aliquid consequi, est intendere plures fines, ergo &c. Antecedens patet experimentaliter, & exemplariter, quia sic præeligit mercator promptam pecuniã aliquo agro, quia plura inde consequi potest &c. Conclusio secunda respondet.

¶ Aduerte tamẽ quòd vno actu fertur medium ad plures fines non subordinatos, tamen vt conueniunt in aliqua comparatione, vt patet ad secundum, quia in disperata non fertur intellectus vel voluntas vno actu nisi vt in aliquo conueniunt, licet nõ oporteat, quòd sint subordinati fines.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat secundã conclusionem.

¶ Ad primum ergo dicendum quòd Augu. intelligit hominem non posse simul Deum, & commodum temporale intendere, sicut vltimos fines, quia vt supra ostensum est. * non possunt esse plures fines vltimi vnius hominis. * q. 1. ar. 5.

¶ Ad antecedens, & ad auctoritatem verum, non potest illa intendere simul ita quòd quodlibet intendatur tanquam vltimus finis; possent tamen intendi simul, si vnum intenderetur propter aliud, sicut faciunt boni homines, qui ordinãt temporalia in Deũ quæ tempotalia sunt finis laborum eorum immediatus, subordinatus autem beatitudini, & honori Diuino. Sed negatur consequentia, quia non sequitur non potest simul habere duos vltimos fines, ergo nec subordinatos, &c.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd vnius motus possunt ex vna parte esse plures termini si unus ad alium ordinetur, sed duo termini adinuicem non ordinati ex una parte unius motus esse non possunt. Sed tamen considerandum est, quòd id quod non est unum secundùm rẽ potest accipi ut unum secundùm rationem. Intentio autem est motus uoluntatis in aliquid præordinatum ratione, sicut dictum est. * & ideo ea quæ sunt plura secũ- * Art. 1. ad tertium. dùm rem, possunt accipi ut unus terminus intentionis prout sunt unum secundùm rationem, uel quia aliqua duo concurrunt ad integrandum aliquid unum, sicut ad sanitatem concurrunt calor, & frigus commensurata, uel quia aliqua duo sub uno communi continentur, quod potest esse intentum, puta acquisitio uini, & uestis continetur sub lucro sicut sub quodam communi; unde nihil prohibet quin ille qui intendit lucrum simul hæc duo intendat.

¶ Ad minorem dupliciter, primò vnius non possunt esse plures termini ex vna parte disperati tamen subordinati. Secundò vnius motus non sunt plures termini nisi accipiantur vt vnũ secũdùm rationem, sicut qui concupiscit sanitatem concupiscit calorem, & frigus secundùm, quòd commensurata sunt, in qua commensuratione consistit sanitas vel secundùm quòd plura continẽtur quasi in vno communi fine, sicut aliquis intẽdit acquirere vestes. & vinum quæ sunt duo disperata secundùm quòd conueniũt in lucro, ergo, &c Verum non intendit multa nisi vt subordinata, vel secundùm quòd aliquo modo vnum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in primo dictũ est. * contingit simul plura intelligere inquantum sunt aliquo modo vnum. * q. 85. ar. 4.

¶ Maior conceditur, ad minorem vera est per modum plurium in esse intelligibili, quæ pluralitas est secundum plures species informantes intellectum in actu intelligibile. Et de hoc pri. p. q. 85. ar. 4. & in q. 44. ar. 1. Sed tamen potest intellectus intelligere plura per modum vnius, scilicet per vnam speciem, vel vnitate simpliciter, vel vnitate ordinis. Et sic dico in proposito, quòd plures fines possunt simul apprehendi, vel inquantum subordinantur inquantum sunt aliquo modo vnum, sicut cũ quis intendit per idem medium plures fines, vt conueniunt in acquisibilitate per idem medium, vel inquantum integrant vnum, vel inquantum continentur sub vno communi, vt patuit. Quare negatur consequentia.

Vtrum intensio finis sit idem actus cum voluntate eius, quod est ad finem.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd non sit unus & idem motus intentio finis, & uoluntas eius quod est ad finem, dicit enim Aug. in. 10. de Tri. * quòd voluntas videndi fenestram, finem habet fenestrę visionem, & altera est voluntas per fenestram videndi transeuntes sed hoc pertinet ad intentionem, ꝙ velim videre trãseũtes per fenestram, hoc autem ad voluntatem eius, quod est ad finem, quòd velim videre fenestram, ergo alius est motus voluntatis intensio, & aliqs voluntas eius quod est ad finem. E Sup. q. 1. ar. 3. Et 2. dist. 38. art. 4. Et 3 dist. 14 ar. 1. q. 4 cor. Et Ver. q. 22. ar. 14. * Aug. c. 7.

¶ 2 Præterea. Actus distinguuntur secundùm obiecta; sed finis, & id quod est ad finem sunt diuersa obiecta, ergo alius motus voluntatis est intentio finis, & voluntas eius, quod est ad finem.

¶ 3 Præterea. Voluntas eius, quod est ad finem dicitur

citur electio, ſed non eſt idem electio, & intentio, ergo non eſt idem motus intenſio finis cum voluntate eius, quod eſt ad finem.

¶ Sed contra eſt quòd id quod eſt ad finem ſe habet ad finem vt medium ad terminum, ſed idem motus eſt qui per medium tranſit ad terminum in rebus naturalibus, ergo & in rebus voluntarijs idem motus eſt intẽſio finis, & voluntas eius, quod eſt ad finem.

¶ Hic D.S. determinat aliud dubium circa prædicta, an ſit idem actus, quo voluntas fertur in finem, & medium per quod eſt acquiſibilis, vel intenſio ſit quoddam cõprehendens plures actus, quorum vnus eſt formalis, alius materialis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd motus voluntatis in finem, & in id, quod eſt ad finem, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundùm, quòd voluntas in vtrumque fertur abſolutè, & ſecundùm ſe & ſic ſunt ſimpliciter duo motus voluntatis in vtrumque.

Concluſio prima reſponſiua.

¶ D.S. reſpondet per diſtinctionem ſecundum q̃ voluntas dupliciter fertur in finem, & in id quod eſt ad finem, de ſecundo modo reſpondet ibi. Alio modo &c. Primus ergo modus eſt ſecundum quòd voluntas in vtrunque fertur abſolutè, & ſecundùm ſe intellige quando medium ad finem habet in ſe aliquid appetibilitatis præter ordinem ad finem. Secundùm hoc D.S. reſpondet tali concluſione, hoc modo ſunt ſimpliciter duo motus (ſcilicet realiter diſtincti) quando voluntas fertur in vtrunque ſecundùm ſe. Iſta concluſio probatur per ſecundum argumentum ante oppoſitum, quia vbicunque ſunt duo obiecta, & vnum non eſt ratio alterius, ibi ſunt duo actus, ſed ſic eſt in propoſito, ergo &c. Minor patet ex hypotheſi, quia ſupponimus, quòd vnum non eſt volitũ propter aliud. Et patet maior iſta ex ſupra dictis, q. 8. art. 3. Probabitur ſecundò in fine corporis cum ſecunda concluſione per ſimile de intellectu.

¶ Aduerte hic, quòd cum voluntas fertur in finem abſolutè, tũc eſt quidem actus voluntatis, ſed non dicitur intenſio, ſed velle, & hoc patet ex art. pri. ad tertium, quia intentio non eſt finis abſolutè, ſed acquiſibilis per media. Et hoc patet etiam ex D.S. in 2. diſt. 38. art. 5. in principio cor. cum dicit, quòd quando voluntas fertur in finem immediatè, talis actus propriè dicitur velle, ſed quando fertur in finem mediante eo, quod eſt ad finem, tunc propriè dicitur intendere finem. Ad idem eſt D.S. in de Veri. Mate. 22. q. 14. circa finem cor. vbi vult, q̃ benè inſpiciendo rationem intentionis, tunc non eſt in finem abſolutè, ſed talis motus eſt voluntas: intentio autem eſt inclinatio in finem, ſecundùm quod ad finem terminantur ea, quæ ſunt ad finem. Conſequenter cum dicit.

¶ Alio modo poteſt conſiderari ſecundùm, quòd voluntas fertur in id, quod eſt ad finem propter finem, & ſic vnus, & idem ſubiecto motus voluntatis eſt tendens ad finem, & id, quod eſt ad finem. Cum enim dico volo medicinam propter ſanitatem, non deſigno niſi vnum motum voluntatis, cuius ratio eſt, quia finis ratio eſt volendi ea quæ ſunt ad finem, idem autem actus cadit ſuper obiectum, & ſuper rationem obiecti; ſicut eadem viſio eſt coloris, & luminis vt ſupra dictum eſt. * & eſt ſimile de intellectu, qui ſi abſolutè principium, & concluſionem cõſideret, diuerſa eſt conſideratio vtriuſque; in hoc autem, quòd concluſioni propter principia aſſentit, eſt vnus actus intellectus tantùm.

* q. 8. art. 3. ad ſecũdũ.

Concluſio ſecunda reſponſiua.

¶ Reſpondet iuxta ſecũdum modum motionis voluntatis (qui eſt quando fertur in id quod eſt ad finem propter finem ſicut propter rationem volendi) tali concluſione. Vnus & idem ſubiecto (i. ſecundùm rem) motus voluntatis eſt tendens ad finem, & in id quod eſt ad finem, & ſic habetur reſponſio formalis ad quæſitum, quòd ſic, quia vt iam dictum eſt, intenſio nominat actũ in voluntatis vt eſt finis, & eius, quod eſt ad finem propter finem: vnde & D.S. concludit in de Veritate vbi iam concedendum, quòd intentio non ſit alius motus numero quàm voluntas. Iſta ergo concluſio probatur tripliciter in littera, primò aſſumpto ex modo exprimendi, & loquendi de actu quo quis tendit ſimul in vtrumque. Cum enim dico, &c. ſecundò ratione, ſcilicet idem actus cadit ſuper obiectum, & rationem obiecti, ſed finis eſt ratio volendi id, quod eſt ad finem vt ſic, ergo, &c. Maior patet ex dictis ſupra. q. 8. articu. 3. de viſione vna quæ eſt coloris, & luminis. Tertiò ſimilitudine vel proportione intellectus, & voluntatis, & eſt probatio hæc tertia vtriuſque concluſionis ſimul, & patet in littera ex ſupra dictis.

¶ Aduerte ex D.S. ex ſecundo ſupra, quòd quamuis hoc modo ſit vnus actus voluntas, & intenſio finis, tamen intentio nominat illum actum ſecundùm ordinem actus ad finem, ſed voluntas nominat eundem actum ſecundùm ordinem ad obiectum proximũ quod in finem ordinatur, & inde contingit, quòd eſto ſit idem actus ſecundum rem, tamen dicitur quandoque voluntas bona, & intentio mala, & econtra, propter diuerſa obiecta partialia eiuſdem actus, vnde & D.S. hoc notat in concluſione cum dicit, quòd eſt idem actus ſubiecto, ideſt ſecundùm rem tamen diſtinguitur ratione, & comparatur ad aliud obiectum, ſecundùm quòd dicitur voluntas, & ſecundùm quòd dicitur intenſio, ſimile infra de amore concupiſcentiæ, & amicitiæ, vide. D.S. de hoc ar. in de Veri. vbi iam, & in ſecundo vbi iam. ar. 4.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat ſecundam concluſionem. Et minor eſt vera quando nõ ſiſtitur in medio, ſic etiam quando id, quod eſt ad finem vel finis non ſunt volita ſecundùm ſe, ſed vt bonum eſt medium volendi aliud ſic eſt vnus actus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur de viſione feneſtræ, & viſione tranſeuntium per feneſtram, ſecundùm quòd uoluntas in vtrumque abſolutè fertur.

¶ Ad maiorem, velle videre feneſtram ſecundùm ſe eſt alia viſio à viſione tranſeuntium ſecundùm ſe, ſed non eſt alia viſio feneſtræ vt eſt medium videndi tranſeuntes quàm viſio tranſeuntium. Sic etiam concedimus, quòd volitio finis ſecundùm ſe, ideſt ſine alio eſt alia à volitione medij materialiter ſecundùm ſe, ſed tamen vt finis eſt ratio volendi medium eſt eadem volitio. Minor conceditur, ergo, &c. verum iuxta ſenſum primæ concluſionis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd finis inquantum eſt res quædam eſt aliud voluntatis obiectum, quàm id, quod eſt ad finem; ſed inquantum eſt ratio volendi id, quod eſt ad finem, eſt unum, & idem obiectum.

¶ Ad maiorem, actus diſtinguuntur ſecundùm obiecta totalia ex æquo ſe habentia, ſed non ex obiectis partialibus quorum vnum eſt ratio alterius. Minor diſtinguitur, verum ſi quodlibet accipiatur ſecundùm ſe, & accipiuntur medium, & finis materialiter, ſed negatur ſi accipiantur vt vnũ eſt ratio alterius, ergo, &c. verum iuxta ſenſum primæ concluſionis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd motus qui eſt vnus ſubiecto poteſt ratione differre ſecundùm principium, & finem, vt aſcenſio, & deſcenſio ſicut dicitur in. 3. phi.* ſic igitur inquantum motus voluntatis fertur in id, quod eſt ad finem prout ordinatur ad finem eſt electio, motus autem voluntatis qui fertur in finem ſecundùm quòd acquiritur per ea quæ ſunt ad finem, vocatur intenſio, cuius ſignum eſt, quòd intenſio finis eſſe poteſt, etiam nondum determinatis his quæ ſunt ad finem, quorum eſt electio.

* Ariſt. tex. 21.

¶ Hoc argumentum arguit contra ſuppoſitum volens, quòd intenſio non ſit circa id, quod eſt ad finem.

¶ Ad maiorem ergo voluntas eius, quod eſt ad finem qui incipit ab eo quod eſt ad finem ipſum accipiendo diſcretè præ alio, quod etiam eſt ad finem, ſed voluntas eius, quod eſt ad finem incipiens à fine, & procedens ad ea quæ ſunt ad finem, & quandoque etiam indeterminatè, negatur, quòd ſit electio, ſicut dicit quis, volo ſanari per remedium aliquod, & tamen non ſe determinat. Minor vera. Sed negatur conſequentia, quia intenſio eſt etiam finis, & eius quod eſt ad finem, vide etiam de Veri. Mate. 22. articulo. 15. ad vltimum; quia intentio dicit ordinem ad finem, ſed electio comparat media ad inuicem, patuit articulo primo ad quartum.

Vtrum intentio conueniat brutis animalibus.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd bruta animalia intendant finẽ. Natura enim in his quæ cognitione carent magis diſtat à rationali natura quàm natura ſenſitiua, quæ eſt in animalibus brutis; ſed natura intendit finem etiam in his quæ cognitione carent, vt probatur in 2. phi.* ergo multo magis bruta animalia intendunt finem.

F

2. q. 110. ar. 1. cor. & 2. diſ. 38. ar. 1. cor. & ad 2. * Ariſt. tex. 77. & ſeq.

¶ 2 Præterea. Sicut intenſio eſt finis ita & fruitio; ſed fruitio conuenit brutis animalibus, vt dictum eſt.* ergo & intentio.

* q. 11. ar. 2.

¶ 3 Præterea. Eius eſt intendere finem cuius eſt agere propter finem, cum intendere nihil ſit niſi in aliud tendere, ſed bruta animalia agunt propter finem, mouetur enim animal vel ad cibum quærendum, vel ad

aliquid

aliqnid huiuſmodi, ergo bruta animalia intendunt finem.

¶ Sed contra intenſio finis importat ordinationem alicuius in finem, quod eſt rationis; cum igitur bruta animalia non habeant rationem, videtur quòd non intendant finem.

¶ Hic D. S. iterum inquirit de alio dubio, quia enim dictum eſt, quòd intenſio ſit voluntatis, ideo eſt dubium, an nec & in beſtijs inueniatur vbi non inuenitur voluntas.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* intendere eſt in aliud tendere, quod quidem eſt & mouentis, & moti; ſecundùm quidem igitur quòd dicitur intendere finem id, quod mouetur ad finem ab alio, ſic natura dicitur intendere finem quaſi mota ad ſuum finem à Deo, ſicut ſagitta à ſagittante; & hoc modo etiam bruta animalia intendunt finem inquantum mouentur inſtinctu naturali ad aliquid.

* Art. 1.

¶ D. S. diſtinguit, quòd dupliciter aliquid tendit in finem vel ſicut motum in finem ab alio ſicut natura mouetur, &c. vt patuit q. prima ar. 2. vel ſicut mouentis in finem. Et ratio diſtinctionis eſt, quia intendere eſt in aliud tendere, & quia hoc eſt mouentis, & moti, ideo ſequitur diſtinctio. Reſpondet ergo de ambobus modis duplici concluſione, ſecundam ibi ponit. Alio modo, &c. Prima eſt, hoc modo, ſcilicet ſicut mota, quemadmodum natura, bruta intendunt finem; probatur concluſio, quia ſicut natura mouetur ad ſuum finem à Deo, ita bruta naturali inſtinctu, ergo, &c.

¶ Aduerte circa concluſionem, & antecedens, quòd in hoc eſt ſimilitudo à tenta à D. S. quia nec natura, ideſt purè naturalia ſe mouent, nec beſtiæ, quia ſcilicet nec in beſtijs eſt libertas; ſed tamen in hoc eſt differentia, quia ibi ſine apprehenſione hic cum apprehenſione, ſed non libera, ſed ex naturali inſtinctu, & apprehenſione determinata ad vnum, ideo & bruta potius aguntur quàm agant, & ſic vtraque tendunt in finem ſicut motum, & hoc ſufficit propoſito. Conſequenter ibi.

¶ Alio modo intendere finem eſt mouentis, prout ſcilicet ordinat motum alicuius vel ſui vel alterius in finem quod eſt rationis tantùm, vnde per hunc modum bruta non intendunt finem, quod eſt propriè, & principaliter intendere, vt dictum eſt *

* Art. primo.

¶ Reſpondet iuxta ſecundum membrum prædictum, quod D. S. exponit, quia eſt qñ aliqua tendunt in finem ſicut ſe mouẽtia tanquam motũ ſuũ habentia in poteſtate propria, quę pñt agere, vel non agere ex propria ordinatione, vel etiam motum alterius ordinantia in finem, & ſic quod mouet naturam potius intendit finem quàm natura ipſa. Concluſio, per hunc modum bruta non intendunt finem, quod eſt propriè intendere. Probatur, quia intendere hoc modo eſt ſeipſum vel aliud mouere in finem ex ordine rationis; ſed hoc non conuenit brutis, ergo patet ratio, & eſt in virtute arguere, quicquid requirit rationem in eodem ſuppoſito coniunctam non conuenit brutis, ſed intendere iſto modo eſt huiuſmodi, ergo, &c. Confirmatur autem hæc ſecunda concluſio argumento in contrarium.

Concluſio ſecunda.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit, ſecundùm quòd intendere eſt eius, quod mouetur ad finem.

¶ Maior vera in gradu perfectionali, ſed tamen tam natura pura, quàm natura ſenſitiua conuenit in moueri ad finem.

¶ Ad minorem dico, quòd natura intendit finem vt motum tendit, ſed non vt mouens tendit, ergo, &c. Verum iuxta primam concluſionem tendunt vt mota per naturalem inſtinctum præuia apprehenſione.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd fruitio non importat ordinationem alicuius in aliquid ſicut intentio, ſed abſolutam quietem in fine.

¶ Maior negatur, quia intentio eſt finis cum ordinatione actiua, & libera ſui ipſius in finem vel alterius; non ſic de fruitione ſaltem imperfecta, ad quam ſufficit alicui inhærere propter ſe ſaltem negatiuè; quare conceſſa minore, negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bruta animalia mouentur ad finem non quaſi conſiderantia, quòd per motum ſuum poſſunt conſequi finem, quod eſt propriè intendentis, ſed quaſi concupiſcentia finem naturali inſtinctu mouentur ad finem quaſi ab alio mota, ſicut & & cætera quæ mouentur naturaliter.

¶ Ad maiorem, eius eſt intendere propriè, & ſecundo modo eius eſt agere propter finem liberè, & ſe mouendo, ſed eius eſt intendere ſicut moti, quod mouetur, &c. Ad minorem, dico, quòd agũt propter finem non ſe mouentia, ſed mota, ergo &c. Verum iuxta primæ concluſionis ſententiam.

Quæſtio Decimatertia.

De electione.

CONſequenter conſiderandum eſt de actibus voluntatis qui ſunt in comparatione ad ea quæ ſunt ad finem, & ſunt tres, eligere, conſentire, & vti. electionem autem præcedit conſilium. Primò, ergo conſiderandum eſt de electione. Secundò, de conſilio. Tertiò, de conſenſu. Quartò, de vſu. Circa electionem quæruntur ſex. Primò, cuius potentiæ ſit actus, vtrum voluntatis vel rationis. Secundò, vtrum electio conueniat brutis animalibus. Tertiò, vtrum electio ſit ſolùm eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque finis. Quartò, vtrum electio ſit tantùm eorum quæ per nos aguntur. Quintò, vtrum electio ſit ſolùm poſſibilium. Sextò, vtrum homo ex neceſſitate eligat vel liberè. G

¶ Poſtquam actum eſt de actibus voluntatis qui ſunt circa finẽ, hic agitur de actibus eius qui ſunt circa media ad finem, qui ſunt tres, ſcilicet eligere, vti, & conſentire. Primò ergo agit de electione. Secundò de conſenſu, q. 15. Tertiò de vſu. q. 16. Et patebit ratio ordinis. q. 16 art 4. Et quia electio præſupponit conſilium, ideo circa primum duo facit. Primò determinat de ipſa electione. Secundò ad manifeſtationem maiorem propoſiti determinat de cõſilio. q. ſequenti. Circa primum tria facit. Primò oſtendit cuius potentiæ ſit actus ſubiectiuè. Secundò quorum ſit obiectiuè. Et tertiò oſtendit modum eius. Secunda incipit ar. 3. Tertia in ſexto. Circa primum primò facit, quod dictum eſt. Secundò ex dictis determinat quoddam dubium ar. 2.

Vtrum electio ſit actus voluntatis, an rationis.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd electio non ſit actus voluntatis, ſed rationis; electio enim collationem quandam importat qua vnum alteri præfertur, ſed conferre eſt rationis, ergo electio eſt rationis.

1. q. 18 ar. 3 cor. Et 2. d. 24. q. 1. ar. 3 Et Veri. q. 22. ar. 15. Et 3. Eth. Lec. 6. & cap. 2. lib 6. lect. 1. fin.

¶ 2 Præterea. Eiuſdem eſt ſyllogizare, & concludere; ſyllogizare autem in operabilibus eſt rationis; cum igitur electio ſit quaſi concluſio in operabilibus, vt dicitur in ſeptimo Ethicorum; * videtur, quòd ſit actus rationis.

* Ariſt. c. 3.

¶ 3 Præterea. Ignorantia non pertinet ad voluntatem, ſed ad vim cognitiuam; eſt autem quædam ignorantia electionis, vt dicitur in 3. Ethico. * ergo videtur, quòd electio non pertineat ad voluntatem, ſed ad rationem.

* Ariſt. c. 1.

¶ Sed contra eſt, quòd philoſophus dicit in 3. Ethicorum, * quòd electio eſt deſiderium eorum quæ ſunt in nobis; deſiderium autem eſt actus voluntatis, ergo, & electio,

* Ariſt. c. 3.

¶ Hic primò inquirit cuius potentiæ ſit. Pro intellectu, & fundamento dicendorum nota ſecundum D. S. in de Veri. Mate. 22. ar. 3. quòd quamuis nulla actio inferioris agentis procedat ab ipſo niſi in virtute ſuperioris agentis, tamen actio quæ competit agenti inferiori ex propria natura attribuitur ſibi abſolutè, ſicut æquę moueri deorſum; quæ verò competit inferiori ex ſpeciali impreſſione ſuperioris agentis, non attribuitur ſibi abſolutè, ſed in ordine ad aliud, ſicut fluere, & refluere attribuitur mari non abſolutè, ſed inquantum mouetur à luna. Sic ad propoſitum in omni actione voluntatis præſupponitur ratio, & tamen iſte motus qui eſt voluntatis in obiectum ſuum abſolutè, attribuitur voluntati, vt velle, amare, &c. Motus autem in quo expreſsè apparet ordo, & directio collatiua rationis non attribuitur voluntati abſolutè, ſed in ordine ad rationem, vt intentio electio.

¶ Nota ſecundò, quòd ſicut ſupra dictum fuit, quando duæ cauſæ concurrunt ad vnum effectum, tunc idem effectus ſecundùm rem, ſecundùm diuerſa in eo conſiderata, reducitur in diuerſas cauſas. Sic dictum fuit, quòd viſio beatifica vt viſio reducitur in potentiam intellectiuam, vt autem beatifica reducitur in lumen gloriæ,

gloriæ, ſic actus ad quem concurrunt, ratio per notitiam collativam dirigendo, & voluntas ipſa eliciendo habet, quòd ſit actus, & quòd ſit ordinatus. Hæc autem duo non ſunt duo ſecundùm rem ſed vnum; & tamen ſecundùm ſubſtantiam reducuntur in voluntatem, ſecundum verò ordinem, ideſt ordinatum eſſe reducuntur in rationem; ſic dictum fuit ſupra de ſubſtantia, & ſpecificatione actus voluntatis, quòd ſecundùm primum reducitur in voluntatẽ, ſed ſecundum attributum apprehenſo obiecto vt ratione efficiendi ſpecificationem actus.

¶ Aduerte etiam, quòd ſemper id, quod eſt in effectu à ſuperiore agente habet ſe vt formale reſpectu eius, quod eſt ab inferiore, eſto non ſint duo realiter diſtincta. His notatis videndum eſt de corpore articuli, quod ſtatim conſtabit ex dictis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem ſiue ad intellectum, & aliquid pertinens ad voluntatem; dicit enim philoſophus in 6. Ethi. * quòd electio eſt appetitiuus intellectus, vel appetitus intellectiuus, quandocunque autem duo concurrunt ad aliquid vnum conſtituendum, vnum eorum eſt vt formale reſpectu alterius. Vnde Gregorius Nicenus dicit, * quòd electio neque eſt appetitus ſecundùm ſeipſam, neque conſilium ſolùm, ſed ex his aliquod compoſitum; ſicut enim dicimus animal ex anima, & ex corpore compoſitum; eſſe, neque verò corpus eſſe ſecundùm ſeipſum, neque animam ſolã, ſed vtrumque, ita & electionem.

* Ariſt. c. 2.

* Greg. Niceli. 3. c. 4.

Concluſio prima præambu.

¶ D. S. primò præmittit duas concluſiones præãbulares, & fundamentales. Secundam ibi eſt autem. &c. Secundò ex eis deducit cõcluſionẽ reſponſiuã, ibi In huiuſmodi autẽ, &c. Prima ergo cõcluſio præambularis implicitè a D. S. intenta eſt iſta. In electione eſt aliquid formale, & aliquid materiale. Probatur, quia in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem, & aliquid pertinens ad voluntatem; ſed quandocunque duo concurrunt ad aliquid vnum conſtituendum, vnum eorum eſt formale, aliud materiale, ergo, &c. Maior probatur auctoritate philoſophi 6. Ethicorum, & auctoritate Gregorij Niceni, qui dicit etiam, quòd electio ſit aliquid compoſitum ex conſilio, & appetitu. Et declarat hoc per exemplũ in naturalibus. Minor relinquitur nota, quia conſtitutiua non poſſunt eſſe actualia æquè principalia, &c.

Sinistrum Aureoli ea tur intellectum.

¶ Aduerte circa maiorem ne incidas in ſiniſtrum intellectum. Aureoli quem refert Capreolus in primo diſtinctio. 1. q. 2. ad primum contra tertiam concluſionem, quia in electione eſt vnum, & idem ſecundùm rẽ, quod ſecundùm vnam conſiderationem reducitur in intellectum, ſecundùm aliam in voluntatem. Vnde iſta dualitas non eſt rerum, ſed conſiderationum. Non enim electio eſt quoddam compoſitum realiter, ſed virtualiter; quemadmodum apud philoſophiam ſolemus dicere, quòd conceptus ſpeciei eſt compoſitus ex conceptu generis, & differentiæ, ſalua tamen ſimplicitate in eſſendo conceptus ſpecifici. Sic in propoſito in electione eſt conſiderare, quia eſt volitio, & eſt ordinata volitio, & acceptio vnius præ alio, & ſic in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem, aliquid ad appetitum, hoc eſt dicere, quòd importatur actus qui ſecundùm aliquam conſiderationem reducitur in rationem, ſecundum aliam in voluntatẽ, &c. Deinde cum dicit.

¶ Eſt autem conſiderandum in actibus animæ, quòd actus qui eſt eſſentialiter vnius potentiæ vel habitus, recipit formam, & ſpeciem à ſuperiori potentia vel habitu, ſecundùm quòd ordinatur inferius à ſuperiori; ſi enim aliquis actum fortitudinis exerceat propter Dei amorem, actus quidem ille materialiter eſt fortitudinis formaliter verò charitatis. Manifeſtum eſt autem, quòd ratio [d] quoddammodo voluntatem præcedit, & ordinat actum eius, inquantum ſcilicet voluntas in ſuum obiectum tendit ſecundùm ordinem rationis, eo quòd vis apprehenſiua appetitiuæ ſuum obiectum repreſentat; ſic igitur ille actus quo voluntas tendit in aliquid, quod proponitur vt bonum, ex eo, quòd per rationem eſt ordinatum ad finem materialiter quidem eſt voluntatis, formaliter autem rationis.

Dub. 161.

Concluſio ſecunda.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem præambularem, & magis propinquam propoſito, ſtatim. Ille actus quo voluntas, &c. vt in hoc huius litteræ, & eſt ſenſus, quòd materiale electionis attribuitur voluntati abſolutè, quod eſt ſubſtantia actus in aliquod obiectum; ſed formale id eſt ordinatio apparens in hoc actu, reducitur in rationem ſic, quòd non niſi ex cõcurſu ordinatiuo rationis actus perficitur à voluntate. Probatur concluſio, actus qui eſſentialiter eſt vnius potentiæ recipit formam à ſuperiori, &c. vt in littera; ſed ratio quoddammodo præcedit voluntatem, & ordinat actum eius, ſcilicet tanquam ſuperior, ergo ſequitur concluſio. Maior declaratur exemplariter. Et minor probatur, quia vis apprehenſiua appetitui obiectum præſentat, &c.

¶ Aduerte circa maiorem, & probationem eius, quòd ſimile eſt in propoſito in hoc de habitu imperato ab habitu ſuperiori, quòd actus inferioris recipit aliquem ordinem, & formam à ſuperiori ordinãte. Sic in propoſito ordo qui eſt in electione eſt à ratione, ſicut à ratione efficiendi actum ordinatum vt ordinatus eſt. An autem ſit ſimile in hoc, quòd ſicut in electione ordo nihil aliud eſt quàm actus ſic ordinatus, ita quòd ſit ordo fundamentalis ad obiecta quorum vnum alteri præfertur, ſic etiam ſit in ordine actus ad finem habitus imperantis. Vide Capreolum in primo diſt. 17. q. prima in ſolutionibus circa finem. Vbi videtur dicere, quòd ille ordo ſit pura relatio, & non quid abſolutum; & tamen ad illam relationem oportet concurrere intentionem voluntatis, quæ eſt actus abſolutus referens modo morali actum in finem ſuum. Quicquid ſit de hoc, formale electionis in propoſito non eſt relatio ad terminum correlatiuum, ſed eſt ordo fundamentalis, ideſt actus ordinatè duo media vel plura reſpiciens, vt ſit quaſi relatio tranſcendens actus ad obiecta, ſicut ſupra dictum eſt, quæſtio. prima. artic. 3. de relatione potentiæ ad obiectum, Deinde ibi.

Capreolus.

¶ In huiuſmodi autem ſubſtantia actus materialiter ſe habet ad ordinem, qui imponitur à ſuperiori potentia, & ideo electio ſubſtantialiter non eſt actus rationis, ſed voluntatis, perficitur enim electio in motu quodam animæ ad bonum quod eligitur, vnde manifeſtè [d] actus eſt appetitiuæ potentiæ.

Dub. 141.

Concluſio reſponſiua.

¶ Deducit ex dictis concluſionem reſponſuam talem. Electio ſubſtantialiter non eſt rationis, ſed voluntatis. Probatur aſſumendo maiorem ex concluſione ſecunda præmbulari ſic. Electio materialiter eſt voluntatis, formaliter rationis, ſed ſubſtantia actus materialiter ſe habet ad ordinem qui imponitur à ſuperiori potentia, ſcilicet ratione, igitur ſubſtantialiter eſt voluntatis. Maior patet. Minor fert ſecum probationem ſuam, quia quod eſt in effectu à ſuperiori potentia eſt formale. Secundò probatur ſecunda pars concluſionis ſic. Electio perficitur in motu quodam animæ ad bonum, quod eligitur, igitur eſt ſubſtantialiter voluntatis. Tenet conſequentia, quia motus ad bonum eſt voluntatis, ſed quia eſt motus non quomodocunque ad bonum, ſed ordinatè, ideo ratione ordinis reducitur in intellectum.

¶ Aduerte ex his, quòd per hoc, quòd electio dicitur eſſe voluntatis ſubſtantialiter, habetur quòd ſubſtantia electionis eſt voluntatis ſicut principij effectiui, & per conſequens ſubiectum eius. Sed per hoc, quòd formale dicitur eſſe rationis, habetur quòd ratio eſt principium in quod reducitur formale, ſed quia formale non ſeparatur à materiali immo in propoſito conſtituunt vnũ actum ſecũdùm rem, ideo & formale & materiale ſunt in voluntate ſicut in ſubiecto. Ex iſta concluſione per modum corollarij. D. S. determinat, quod ſine aſſertione relatũ eſt ab Ariſ. An videlicet electio ſit intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus, quia eſt appetitus intellectiuus, &c. Vide etiam. D. S. in de Veri. Ma. 22. q. 15. & in. 2. diſt. 24. q. 1. ar. 2. in cor. vbi habet quæ ad propoſitum faciunt.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam partem concluſionis reſponſiuæ. Et accipitur deſiderium largè, prout omnis motus voluntatis reſpectu abſentis dicitur deſiderium, vt patebit infra q. 25. art. 4. ad primum. Et vide. D. S. prima parte. q. 83. arti. 3. quia philoſophus in. 6 Ethi. ſub dubio reliquit cuius potentiæ eſſet actus. Sed in tertio magis declinat ad hoc, quòd ſit voluntaris.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd electio importat collationem quandam præcedentem, non quòd eſſentialiter ſit ipſa collatio.

¶ Si maior intelligitur eſſentialiter, negatur, quia collatio eſſentialiter eſt conſilium, ſed ſi intelligitur præſuppoſitiuè, conceditur, quia nunquam appetitus præferret vnum alteri, niſi conũgeretur ſibi in eodem ſuppoſito collatio, & ordinatio actiua rationis. Vnde. D. S. in de Veri. ſupra ad tertium dicit, diſcretio inuenitur in electione, ſecundùm quòd pertinet ad rationem, cuius proprietatem ſequitur voluntas in eligendo. Quare negatur conſequentia, quòd ſit rationis ſubſtantialiter, vel ſubiectiuè, ſed eſt rationis quo ad formale ad ſenſum dictum.

¶ Ad ſecundum, quòd concluſio ſyllogiſmi quæ ſit in operabilibus ad rationem pertinet, & dicitur ſententia, vel iudicium, quam ſequitur electio, & ob hoc ipſa concluſio pertinere videtur ad electionem tanquam ad conſequens.

¶ Ad maiorem. Eiuſdem eſt ſyllogizare, & concludere concluſionem primam, & immediatam, ſed non oportet quòd concludat conſummatiuam concluſionem conſilij extrinſecam. Dico enim,

enim quòd ſyllogizatio practica habet duplicem concluſionem vt patet prima parte vbi iam ad ſecundum. Minor conceditur. Ad conſequens dico, quòd electio eſt concluſio ſecundaria & extranſeca, quia ad dictamen practicum intellectus ſequitur acceptatio voluntatis, quæ eſt electio. Vnde pertinet ad rationem antecedentem ratione formalis, ſicut ad principium formalis, ſed non ſicut ad ſubiectum, quia ratio concurrit ad huiuſmodi actus ordinatos voluntatis, ſicut ratio coefficiendi. Vnde D.S. ſupra in de Veritate ad ſecundum dicit. Practicæ inquiſitionis eſt duplex concluſio. Vna quæ eſt in ratione, ſcilicet ſententia quæ eſt iudicium de conſiliatis. Alia verò quæ eſt in voluntate, & huiuſmodi eſt electio Et dicitur concluſio per quandam ſimilitudinem, quia ſicut in ſpeculatiuis vltimò ſtatur in concluſione, ita in operatiuis vltimò ſtatur in operatione, hæc ille.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ignorantia dicitur eſſe electionis, non quòd ipſa electio ſit ſcientia, ſed quia ignoratur, quid ſit eligendum. ——

¶ Ad maiorem ignorantia pertinet ad vim cognoſcitiuam formaliter ſuo modo, & tamen poteſt pertinere ad voluntatem ad aliquem ſenſum, ſcilicet materialiter obiectiuè remotè, quia priuat formaliter ſcientiam, & notitiam particularem, qua dirigeretur electio, nunc autem ignoratur quid ſit eligendum.

¶ Ad minorem, vera eſt ad ſenſum nunc dictum, ſed negatur conſequentia, quia & per ignorantiam poteſt priuari ſcientia directiua actus voluntatis.

Vtrum electio conueniat brutis animalibus.

H 2.di.15.ar. 1.ad 6 & 7. Et 5 Meta. Lec. 15.fin.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quod electio brutis animalibus conueniat, electio enim eſt appetitus aliquorum propter finem, vt dicitur in. 3. Ethi. * ſed bruta animalia appetunt aliquid propter finem, agunt enim propter finem, & ex appetitu, ergo in brutis animalibus eſt electio.

* Ariſt.c.3.

¶ 2 Præterea. Ipſum nomen electionis ſignificare videtur, quòd aliquid præ alijs accipiatur; ſed bruta animalia accipiunt aliquid præ alijs ſicut manifeſtè apparet, quòd ouis vnam herbam comedit, aliam refutat; ergo in brutis animalibus eſt electio.

* Ariſt.ca. 32.

¶ 3 Præterea. Vt dicitur in. 6. Ethi. * ad prudentiam pertinet, quòd aliquis bene eligat ea quæ ſunt ad finem, ſed prudentia conuenit brutis animalibus, vnde dicitur in principio Metaph. * quòd prudentia ſunt ſine Diſciplina quæcunque ſonos audire non potentia ſunt, vt apes, & hoc etiam ſenſui manifeſtum videtur, apparent enim mirabiles ſagacitates in operibus animalium, vt apum, & aranearum, & canum; canis enim inſequens ceruum ſi ad triuium venerit, odoratu quidem explorat an ceruus primam vel ſecundam viam tranſiuerit, quod ſi inuenerit non tranſiſſe iam ſecurus per tertiam viam incedit non explorando, quaſi vtens ſyllogiſmo diuiſiuo, quo concludi poſſet ceruum per illam viam incedere, ex quo non incedit per alias duas, cum non ſint plures; ergo videtur, quòd electio brutis animalibus conueniat.

* Ariſtot. lib. primo.

* Greg. Niceen. li. 5.c.4.

¶ Sed contra eſt quod Grego. Nicenus dicit. * quòd pueri, & irrationalia voluntariè quidem faciunt non tamen eligentia, ergo in brutis animalibus nõ eſt electio.

¶ Hic Doct.S. ex dictis determinat dubium, an electio brutis conueniat.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd cum electio ſit præacceptio vnius neceſſe eſt, quòd electio ſit reſpectu plurium quæ eligi poſſunt, & ideo in his quæ ſunt penitus determinata ad vnum, electio locum non habet. ——

¶ D.S. primò præmittit quoddam præambulum. Secundò ex eo deducit concluſionem reſponſiuam, ibi. Eſt autem, &c. Præambulum ſtat in hac concluſione. In his, quæ ſunt penitus determinata ad vnum electio locum non habet. Probatur, quia electio eſt præacceptio vnius reſpectu alterius, ergo concluſio vera. Deinde ibi.

* q 1.ar.2. ad 3 q.5 ar. 2.q 10 ar.1. ad 1ertiũ. & q. 11. ar. 2.in cor.

¶ Eſt autem differentia inter appetitum ſenſitiuum, & voluntatem, quia vt ex prædictis patet. * appetitus ſenſitiuus eſt determinatus ad vnum aliquid particulare ſecundùm ordinem naturæ, voluntas autem eſt ſecundùm naturæ ordinem determinata ad vnum commune quod eſt bonum, ſed indeterminatè ſe habet reſpectu particularium bonorum; & ideo propriè voluntatis eſt eligere, non autem appetitus ſenſitiui, qui ſolus eſt in brutis animalibus, & propter hoc brutis animalibus electio non conuenit. ——

¶ Deducit talem concluſionem reſponſiuam. Brutis animalibus electio non conuenit. Probatur, electio non eſt appetitus ſenſitiui tantùm, ſed bruta habent ſolùm appetitum ſenſitiuum, ergo, &c. Maior probatur, Electio non habet locum in penitus determinatis ad vnum, ſed voluntas non eſt determinata ad vnum, appetitus autem ſenſitiuus eſt determinatus ad vnum dupliciter, ergo, &c. Maior patuit ex præambulo. Minor declaratur, & probatur ex differentia inter appetitum ſenſitiuum, & voluntatem, & patet littera ex ſupra dictis. Minor principalis eſt nota.

¶ Confirmatur etiam concluſio argumento in contrarium, ſtat autem totum fundamentum articuli huius in hoc, quòd liberum arbitrium deeſt brutis, ergo electio, deeſt autem liberum arbitrium, quia deeſt perfecta cognitio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis appetitus alicuius propter finem vocatur electio, ſed cum quadam diſcretione unius ab altero, quæ locum habere non poteſt, niſi ubi appetitus poteſt ferri ad plura. —

¶ Ad maiorem, electio eſt, &c. Verum, præacceptando vnum præ alio, ita quòd eſt cum diſcretione, quæ non conuenit appetitui ſine ratione coniuncta ſibi. Ad minorem, verum, ſed ſine diſcretione ſolùm ex impetu naturæ, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd brutum animal accipit unum præ alio, quia appetitus eius eſt naturaliter determinatus ad ipſum, unde ſtatim quando per ſenſum uel per imaginationem repreſentatur ſibi aliquid ad quod naturaliter inclinatur, eius appetitus abſque electione mouetur ad ipſum, ſicut etiam abſque electione ignis mouetur ſurſum, & non deorſum. ——

¶ Ad maiorem, electionis nomen, & ea vt præ alio accipiatur non ex inſtinctu naturæ determinatæ ad vnum, ſed liberæ, & cũ diſcretione. Minor vera ex naturali impulſu ſine collatione herbæ ad herbam, quæ collatio requiritur ſaltem antecedenter ad electionem. Vnde negatur conſequentia, alias ſequeretur, quòd ignis conueniret electio, quia tendit in vnum locum, & non in alium. Vnde beſtia non comparat herbam ad herbam, ſed quamlibet ſeorſum tentat, & gracam comedit.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd ſicut dicitur in. 3. phy. * Motus eſt actus mobilis à mouente, & ideo uirtus mouentis apparet in motu mobilis, & propter hoc in omnibus quæ mouentur à ratione, apparet ordo rationis mouentis, licet ipſa quæ à ratione mouentur rationem non habeant; ſic enim ſagitta directè tendit ad ſignum ex motione ſagittantis, ac ſi ipſa rationem haberet dirigentem; & idem apparet in motibus horologiorum, & omnium ingeniorum humanorum quæ arte fiunt. Sicut autem comparantur artificialia ad artem humanam, ita comparantur omnia naturalia ad artem Diuinam, & ideo ordo apparet in his quæ mouentur ſecundùm naturam, ſicut & in his quæ mouentur ſecundùm artem, ut dicitur in. 2. phyſicorum. * & ex hoc contingit, quòd in operibus brutorum animalium apparent quædam ſagacitates inquantum habent inclinationem naturalem ad quoſdam ordinatiſſimos proceſſus, vtpote à ſumma arte ordinatos, & propter hoc etiam quædam animalia dicuntur prudentia vel ſagacia, non quòd in eis ſit aliqua ratio uel electio, quod ex hoc apparet quòd omnia quæ ſunt unius naturæ ſimiliter operantur. ——

* Ariſt.tex. 11. vſq; ad 19.

* Ariſt.tex 48.

¶ Ad maiorem, ad prudentiam, verum, perfectam quæ eſt cum diſcretione vnius præ alijs, quod accipitur non ex inſtinctu naturæ determinatæ ad vnum, ſed liberæ & cum diſcretione vnius præ alio pertinet electio. Ad minorem, prudentia imperfecta conuenit animalibus quæ eſt certa, & ordinata proſecutio alicuius certi, & determinati boni, qui ordo prouenit ex impreſſione agentis primi qui per intellectum naturam inſtituit. Negatur autem, quòd canis vtatur ſyllogiſmo diuiſiuo, ſed ex naturali inſtinctu, & odoratu monetur ad tertiã viã, & ſi odoraſſet in alijs vijs, tunc per eas fuiſſet inſecutus leporem; vnde canis non poteſt apud ſe ſyllogizare, non tranſiuit illam, & non illam, ergo tertiam, ſed pro ſemel apprehendit tantùm vnum locum, & poſtea alium, & vbi percipit per olfactum tranſiſſe leporem, ibi inſequitur, ſed nõ ſemel

ſemel apprehendit tres vias comparando adinuicem, & vnam præacceptando, quod requiritur ad electionē. Vnde motus huiuſmodi ſunt ex prudentia Diuina, ſed non cum prudentia in eodem ſuppoſito.

Vtrum electio ſit ſolùm eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam quandoque finis.

I

Infra ar 4. & 6. cor Et 3.q 18.ar.4. cor Et lib. 4. contr. ca. 95. fin. Et opuſ. 2. cap. 177 Et 3. Eth. lec. 1. Et 1 Per hierm. Lec. 14. fin.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd electio nō ſit tantùm eorum, quæ ſunt ad finem: dicit enim philoſophus in 6. ethi. * quòd electionem rectam facit virtus; quæcunque autem alterius gratia nata ſunt fieri non ſunt virtutis, ſed alterius potentiæ, illud autem cuius gratia fit aliquidem eſt finis, ergo electio eſt finis.

¶ 2 Præterea electio importat præacceptionē vnius reſpectu alterius; ſed ſicut eorum quæ ſunt ad finem vnum poteſt præaccipi alteri, ita etiam diuerſorum finium; ergo electio poteſt eſſe finis, ſicut & illorum, quæ ſunt ad finem.

*Ariſt. c. 11.

¶ Sed contra eſt, quod philoſophus dicit in tertio ethicorum. * quòd voluntas eſt finis, electio autem eorum quæ ſunt ad finem.

* Ariſt. c. 2.

¶ Hic D. S. inquirit de obiecto electionis. Et facit tria ſecundū tres conditiones requiſitas ad obiectum ipſius. Quarum prima eſt eſſe eorum quæ ſunt ad finem.

* Ar. primo ad ſecūdū.

¶ Reſpon. dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt. * electio conſequitur ſententiam, vel iudicium quod eſt ſicut concluſio ſyllogiſmi operatiui; vnde illud cadit ſub electione, quod ſe habet vt cōcluſio in ſyllogiſmo operabilium, finis autem in operabilibus ſe habet, vt principium, & nō ut concluſio, vt philoſophus dicit 2. phiſic. * vnde finis inquantum eſt huiuſmodi non cadit ſub electione.

* Ariſtot. tex. 19.

Concluſio reſponſiua.

¶ D. S. primò deducit concluſionem reſponſiuam. Secundò declarat eandem quadam alia concluſione ibi. Sed ſicut, &c. Concluſio reſponſiua eſt. Finis inquantum huiuſmodi non cadit ſub electione. Probatur, illud cadit ſub electione, quod ſe habet vt cōcluſio in ſyllogiſmo operabilium; ſed finis non ſe habet vt concluſio, ſed vt principium, ergo, &c. Maior probatur, quia electio conſequitur iudicium, &c. immo etiam eſt concluſio ſecundaria extrinſeca conſilij, &c. Minor eſt auctoritas philoſophi, ergo, &c. Et aduerte, quòd electio eſt finis conſilij non ſemper nec ſolùm ratione inquiſitionis, & deliberationis, ſed quandoque ratione certæ ſcientiæ, quæ apprehenditur ſine deliberatione. vt. q. ſequēti. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed ſicut in ſpeculatiuis nihil prohibet id quod eſt vnius demonſtrationis, vel ſcientiæ principium, eſſe cōcluſionem alterius demonſtrationis, vel ſcientiæ; primū tamen principium indemonſtrabile non poteſt eſſe cōcluſio alicuius demonſtrationis, vel ſcientiæ; ita etiam contingit id quod eſt in vna operatione vt finis, ordinari ad aliquid vt ad finem, & hoc modo ſub electione cadit.

Concluſio ſecunda.

¶ Declarat prædictam concluſionem reſponſi alia concluſione declaratoria, ſcilicet quare dictum ſit in ea, inquantum huiuſmodi, illa. Contingit, id quod eſt in vna operatione vt finis, cadere ſub electione prout ordinatur ad alium finem, ſed vltimus finis nullo modo ſub electione cadit. Hanc concluſionem probat primò ratione. Secundò exemplo, & auctoritate ibi. Sicut, &c. Ratione ergo ſumpta ex proportione finis ad principium in ſpeculatiuis, quia nihil prohibet, &c. ergo concluſio vera quo ad ambas partes. Tenet conſequentia à proportione ſepe dicta. Conſequenter ibi.

¶ Sicut in operatione medici ſanitas ſe habet vt finis, vnde hoc non cadit ſub electione medici, ſed hoc ſupponit tanquam principium; ſed ſanitas corporis ordinatur ad bonum animæ, vnde apud eum qui habet curam de animæ ſalute poteſt ſub electione cadere eſſe ſanum, vel eſſe infirmum, nam Apoſtolus dicit. 2. ad Corinth. 12. Cum autem infirmor, tunc fortior ſum, & potens; ſed vltimus finis nullo modo ſub electione cadit.

D. Paul.

¶ Oſtendit dictam concluſionem declaratoriam exemplariter de ſanitate, quæ vt eſt finis à medico intēta, eſt principiū electionis, & conſilij, ſed vt eſt mediū ad ſalutē animæ, cadit ſub conſilio & electione. Et confirmant hoc ſecundū auctoritatē Apoſtoli. Ex his patet quare dixerat prima cōcluſio, ꝙ finis inquātū huiuſmodi nō cadit ſub electione. Aduerte, ꝙ vt ſupra dictū eſt, vltimus finis capitur dupliciter. Vno modo pro re quæ præſtituitur tanquā in qua vī eſſe ratio vltimi finis, & ſic non eſt inconueniens, ꝙ propoſitis duobus, vnū eligatur præ alio, quod electū appetitur ꝓpter cōmunē rationē vltimi finis, ſicut infra q. 16. dicetur de vſu, licet vt ſic nō eligatur propriè propter alium finē. Sed alio modo capitur vltimus finis formaliter, & ſic non appetitur propter aliud nec eius eſt electio. Patet ex hoc ꝙ beatitudo formaliter non præeligitur miſeriæ, ſed appetitus tendit in beatitudinem reſpuendo miſeriam. Electio enim eſt vbi vtrumque apprehenditur vt appetibile ad finem, ſed vnum vt magis appetibile.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primā cōcluſionem. Et patuit aliquid de hoc argumento ſupra. q. 8. arti. 3. quia voluntas eſt ſemper finis, licet non tantùm, ſed electio eſt tā tùm mediorum, præſuppoſita volitione finis, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd fines proprij virtutum ordinantur ad beatitudinem ſicut ad vltimū finem, & hoc modo poteſt eſſe eorum electio.

¶ Ad auctoritatem dicitur ad intentionem philoſophi. 6. Ethi. & D. S. ibidem in com. & inf. q. 56. ar. 4 ad quartum. &. q. 58. art. 4. in cor. Electionem rectam facit virtus, ſcilicet moralis, ratione intentionis finis quā electio præſupponit. Sed electionem rectā ratione præacceptationis eorum quæ ſunt ad finem, non facit virtus moralis, ſed aliud principiū, quod eſt prudentia cū virtutibus ſibi adiunctis, ſaltē directiuè, & præceptiuè, eſto non elicitiuè, ſic intelligitur illa auctoritas. Ergo electio eſt finis. Negatur conſequentia, ſed præſupponit intentionem finis recti, quam facit virtus moralis. Sed. D. S. non examinat illam auctoritatem hic in ſolutione, & admittit, quòd eſt finis, ſed non inquantum huiuſmodi, ſed vt finis propinquus virtutis moralis (ſcilicet benè ſe habere ſecundùm rationem in tali materia) ordinatur vlterius in beatitudinem. Sed hoc non oportet dicere ex virtute illius auctoritatis, vt patet intuenti textum philoſophi, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſupra habitū * eſt, vltimus finis eſt vnus tantùm, vnde vbicunque occurrunt plures fines, in eos poteſt eſſe electio ſecundùm quòd ordinantur ad vltimum finem.

* q. 1. art. 4.

¶ Minor vera, vnus finis, ſed non vltimus præacceptatur præ alio. prout ordinatur in finem vltimum. Et ſic electio non eſt finis vt finis, ſed vt medium eſt; ſicut vnus eligit iſtum modum vincendi virtuoſum, alius alium, vt per eum poſſit peruenire ad beatitudinem, &c.

Vtrum electio ſit tantùm eorum quæ per nos aguntur.

K

Infra art. 5. cor.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ electio non ſit ſolū reſpectu humanorū actuum; electio enim eſt eorū quę ſunt ad finē, ſed ea quæ ſunt ad finē nō ſolū ſunt actus, ſed etiā organa, vt dicitur 2. Phyſi. * ergo electiones non ſunt tantùm humanorum actuum.

* Ariſtot.

¶ 2 Præterea. Actio à contemplatione diſtinguitur, ſed electio etiam in contemplatione locum habet, prout ſcilicet vna opinio alteri præeligitur, ergo electio nō eſt ſolùm humanorum actuum.

¶ 3 Præterea. Eliguntur homines ad aliqua officia vel ſecularia vel eccleſiaſtica ab his, qui nihil erga eos agūt, ergo electio non ſolùm eſt humanorum actuum.

¶ Sed cōtra eſt quod philoſophus dicit in. 3, Ethi. * ꝙ nullus eligit niſi ea quæ exiſtimat fieri per ipſum.

* Ariſt. c. 2.

¶ Hic inquiritur alia conditio obiecti ipſius electionis. An ſit ſolùm agibile à nobis propter finem. Dictum eſt enim, quod obiectum electionis eſt id, quod eſt ad finem. Quærit nunc de conditione eius quod eſt ad finem.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut intentio eſt finis, ita electio eſt eorū q̄ ſunt ad finē, finis autē vel eſt actio vel res aliqua: Et cū res aliqua fuerit finis, neceſſe eſt, ꝙ aliqua humana actio interueniat, vel inquantū homo facit rē illam quæ eſt finis, ſicut medicus facit ſanitatem quæ eſt finis eius, vnde & facere ſanitatem dicit vt finis medici, vel inquantum homo aliquo modo vtitur, vel fruitur re quæ eſt finis, ſicut auaro eſt finis pecunia vel poſſeſſio pecuniæ. Et eodē modo dicendū eſt de eo, quod eſt ad finē, quia neceſſe eſt vt id, quod eſt ad finē, vel ſit actio vel res aliqua intermediēte aliqua actione, per quā facit id quod eſt ad finem, vel vtitur eo; & per hunc modum electio ſemper eſt humanorum actuum.

¶ D S. re-

Concluſio reſponſi. ¶ D.S. reſpondet tali concluſione. Electio ſemper eſt humanorum actuum per hunc modum, quia neceſſe eſt, vt id quod eſt ad finẽ, vel ſit actio, vel res interueniente aliqua actione per quã &c. vt in littera. Probatur, ſicut intentio eſt finis, ita electio eorum quæ ſunt ad finem ſed finis (obiectum intentionis,) vel eſt actio, vel res aliqua, & tamen neceſſe eſt vt tunc humana actio interueniat, ergo ſequitur concluſio. Maior patet ex ſupra dictis, quia ſicut intentio eſt finis acquirendi per media; ita electio eſt mediorum per quæ acquirendus eſt finis, vt ſupra dictum fuit. Probatur minor pro ſecunda parte exemplariter in multis, vt in littera. Et ſtat ratio in proportionabilitate, quæ eſt inter habitudinem intentionis ad finem, & habitudinem electionis ad media. Confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ organa ordinantur ad finem inquantum homo vtitur eis propter finem.

¶ Maior vera Eorum quæ ſunt ad finem, ſed ſemper in ordine ad actum. Ad minorem, organa ſunt ad finem inquantum eis vtimur ad finem, ille autem vſus eſt actus humanus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in ipſa contemplatione eſt aliquis actus intellectus aſſentientis huic opinioni vel illi; actio verò exterior eſt quæ contra contemplationem diuiditur.

¶ Ad maiorem, actio exterior diſtinguitur a contemplatione, ſed contemplatio etiam eſt actio, ſed immanens non tranſiens; vide infra q. 57. ar. 1. ad primum. Concedo minorem, potiſſimè & vniuerſaliter quo ad exercitium, nõ tamen ſemper quo ad aſſenſum, niſi in opinabilibus, & non neceſſarijs, vt patet ſecunda ſecundæ, q. 2. ar. 9. ad ſecundum, & infra, q. 17. ar. 6. Negatur conſequentia. Patet ex his, quòd electio eſt aliquorum etiam in ordine ad actionem interiorem & immanentem.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ homo qui eligit Epiſcopum, vel Principem ciuitatis, eligit nominare ipſum in talem dignitatem, alioquin ſi nulla eſſet eius actio ad cõſtitutionem Epiſcopi, vel Principis non competeret ei electio, Et ſimiliter dicendũ eſt, ꝙ quandocũq; dr̃ aliqua res præeligi alteri adiungit' ibi aliqua operatio eligẽtis.

¶ Negatur antecedens, immo oportet, quòd in eos cõſentiant, & eos nominent; licèt nõ agant erga eos actione electis inherẽte, agunt tamen aliquam actionem, aliàs eis non competeret electuo, nec tñ ſtrictè accipit' operatio, ſed extẽsè, vt dicetur infra de vſu.

Vtrum electio ſit ſolùm poſſibilium.

L Veri. q. 22. ar. 13. ad 12. Et 3. Ethic. lect. 5. fi.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd electio non ſit ſolùm poſſibiliũ, electio enim eſt actus uoluntatis, vt dictum eſt, * ſed uoluntas eſt poſſibilium & impoſſibiliũ, vt dicitur in 3. Ethic. * ergo & electio.

* ar. primo. * Anſt. c. 2. * an. 4.

¶ 2 Præterea. Electio eſt eorum quæ per nos aguntur, ſicut dictum eſt, * nihil ergo refert quantum ad electionem, vt eligatur id quod eſt impoſſibile ſimpliciter, uel id quod eſt impoſſibile eligenti; ſed frequenter ea quæ eligimus perficere non poſſumus, & ſic ſunt impoſſibilia nobis, ergo electio eſt impoſſibilium.

* In fin' 11 gula.

¶ 3 Præterea. Nihil homo tentat agere niſi eligendo, ſed beatus Benedictus dicit, * quòd ſi prælatus aliquid impoſſibile præceperit tentãdum eſt, ergo electio poteſt eſſe impoſſibilium.

* Anſt. c. 2.

¶ Sed contra eſt quod Philoſophus dicit in 3. Ethi. * quòd electio non eſt impoſſibilium.

¶ Hic inquiritur tertia & vltima cõditio obiecti eligibilis, ſcilicet de poſſibilitate. Pro fundamento dicendorum, & pro caſſatione argumentorum Scoti in ſecundò, diſt. 6. q. 2. quibus arguit in hac materia præſertim contra ſolutionem ſecundi, oportet notare primò, quòd electio non nominat quencunque voluntatis actum, ſed perfectum & efficacem præſupponentem cognitionem alicuius, & apprehenſionem ſub ratione boni. Secundò oportet notare ex prima par. q. 5 quòd nihil habet rationem boni, nec apprehenditur ſub ratione boni; niſi in ordine ad eſſe aliquod. Non enim appetit quis ſanitatẽ, niſi vt ſibi inſit, & amat aliquis amicum, quia cupit ſibi benè eſſe. Ex quo ſequitur, quòd ad appetitum, qui eſt electio præſupponitur non quæcunque apprehenſio, quia non apprehenſio ſimplex primæ operationis, ſed operatio qua apprehenditur res in ordine ad exiſtere. Sequitur etiam, quòd appetibile & volibile vt ſic, ſonat quoddam complexum non abſtrahens ab eſſe & non eſſe, ſed includens exiſtere. Ex quibus omnibus ſequitur, quòd implicantia contradictionem non habent rationem appetibilis vel volibilis, quia non ſunt entia realia nec rationis, immo nec ens, nec non ens. Patet ex his falſum eſſe incomplexa vt ſic, eſſe appetibile. Similiter falſum eſſe, quòd implicans contradictionem ſit eas vel appetibile. His ſuppoſitis videndum eſt de articuli corpore.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictũ eſt, * electiones noſtræ referuntur ſemper ad noſtras actiones, ea autem quæ per nos aguntur ſunt nobis poſsibilia; unde neceſſe eſt dicere, ꝙ electio non ſit niſi poſsibilium. * ar. 4.

¶ D.S. reſpondet tali cõcluſione, neceſſe eſt dicere, quòd electio non ſit niſi poſſibilium. Probatur triplici ratione. Secunda, ibi. Similiter etiam. Tertia ibi. Apparet etiam. Prima ſumitur ex præcedenti articulo, & eſt clarè in littera. Concluſio. reſponſi.

¶ Similiter etiam ratio eligendi aliquid eſt, vt ex hoc poſsimus conſequi finem, uel ex hoc, quòd ducit ad finem, per id autem quod eſt impoſsibile non poteſt aliquis conſequi finem, cuius ſignum eſt, quia cum in conſiliando perueniunt homines ad id quod eſt eis impoſſibile, diſcedunt quaſi non ualentes ulterius procedere.

¶ Subiungit ſecundam rationem pro concluſione reſponſiua, quæ ſumitur ex motiuo ad eligendum, clarè in littera. Deinde ibi.

¶ Apparet etiam hoc manifeſtè ex proceſſu rationis præcedente, ſic enim ſe habet id quod eſt ad finem, de quo electio eſt ad finem, ſicut cõcluſio ad principium. Manifeſtum eſt autem, quòd concluſio impoſsibilis nõ ſequitur ex principio poſsibili; unde non poteſt eſſe, ꝙ finis ſit poſsibilis, niſi id quod eſt ad finem fuerit poſſibile; ad id autem quod eſt * impoſsibile nullus mouetur, unde nullus tenderet in finem niſi per hoc, quod apparet id quod eſt ad finem eſſe poſsibile. Vnde id qđ eſt impoſsibile ſub electione non cadit. Dub. 3 94.

¶ Eſt tertia ratio q̃ fundatur in proportione electionis ad proceſſum rationis, id eſt conſilium præſuppoſitum ante electionem. Et ſtat in hoc, quòd ex poſſibili ſine ſequitur medium poſſibile, quia ergo electio eſt ex fine poſſibili ad medium in via intentionis, ideo in via intentionis ex fine præſtituto, tanquam poſſibili concluditur de medio poſſibili. Et ẽ contra in via executionis nõ poſſet aliquis conſequi finem, nec eſſet poſſibilis conſequi, niſi per medium poſſibile, quia ergo electio eſt tendentia ad medium per quod habeatur finis poſſibilis, oportet medium electum eſſe poſſibile, &c. Corroboratur etiam concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd uoluntas media eſt inter intellectum, & exteriorem operationem; nam intellectus proponit uoluntati ſuum obiectum, & ipſa uoluntas cauſat exteriorem actionẽ; ſic igitur principium motus uoluntatis conſideratur ex parte intellectus, qui apprehendit aliquid ut bonum in uniuerſali, ſed terminatio ſeu perfectio actus uoluntatis attenditur ſecundum ordinem ad operationem per quam aliquis tendit ad conſecutionem rei: nam motus uoluntatis eſt ab anima ad rẽ, & ideo perfectio actus uoluntatis attẽditur fm hoc ꝙ eſt aliquid bonum alicui ad agendum; hoc aũt eſt poſsibile, & ideo uoluntas completa non eſt niſi de poſsibili quod eſt bonum uolenti, ſed uoluntas incompleta eſt de impoſsibili, quæ ſecundum quoſdam uelleitas dicitur, quia ſcilicet aliquis uellet illud ſi eſſet poſsibile. Electio autem nominat actum uoluntatis iam determinatum ad id quod eſt huic agendum, & ideo nullo modo eſt niſi poſsibilium.

¶ Dico, quòd commititur in hoc agumento fallacia conſequẽtis arguendo a ſuperiori non diſtributo ad inferius ſic. Voluntas eſt impoſſibilium, ergo electio quæ eſt talis voluntas. Ad maiorem dico ſecundò, electio eſt actus voluntatis determinatus & completus, & concluſio ex principio poſſibili, & tanquam ex principio per quod poſſibile debet conſequi. Ad minorem, ſi intelligitur de voluntate imperfecta, id eſt velleitate, & iterum de voluntate conditionata talis eſt impoſſibilium, id eſt aliquis vellet impoſſibile, cum hac conditione, ſi eſſet poſſibile. Si autẽ intelligitur de voluntate completa, quæ eſt de bono agendo, & præceptiua actionis propter finem, negatur, quia vt patuit non eſt res bona niſi exiſtat. Et ſi exiſtat actu vel potentia, & ſic operabile propter finem, ergo non impoſsibile, vt de ſe patet. Quare negatur conſequentia. Nota circa hanc ſolutionem, quòd Scotus vbi ſupra, tenet oppoſitum illius ſolutionis dicendo, quòd voluntas etiam perfecta poteſt eſſe impoſsibilium. Et vt euadat authoritatem Philoſophi dicentis electionem eſſe An volũtas perfecta ſit ſpothibiliũ. Scotus.

esse solùm possibilium, dicit, quòd per electionem possumus intelligere duo, vel scilicet actum voluntatis consequentem cõclusionem consilij efficacem, & sic conceditur quòd electio non est impossibilium; sed alio modo potest importare actum voluntatis consequentem plenam apprehensionem obiecti, quæ non est præceptiua vel operatiua, & sic dicit, quòd talis electio potest esse impossibilium. Sed huius falsitas patet ex dictis in principio, quia nullus actus voluntatis est, nisi qui sequitur apprehensionem secundæ operationis intellectus de eo, quod apprehenditur vt bonũ: sed nihil apprehenditur vt bonum: nisi in ordine ad existere actu vel potentia, & sic vt possibile. Aduerte tamen pro maiori intellectu, quòd est appetibile duplex. Vnum per se, aliud per accidẽs. Impossibile similiter est duplex, scilicet per se, & per accidẽs. Impossibile per se est quod sine omni hypothesi non potest esse; sed implicat. Impossibile per accidẽs est, quod est impossibile ex suppositione, sicut filium illius mortuum resurgere est impossibile secundùm æstimationem gentilium; similiter habere membrum abscisum est impossibile, vel non peccasse, postquam aliquis peccauit. Potest ergo impossibile per accidens per se appeti; sicut patet, quòd aliquis appetit se nunquam peccasse, vel integritatẽ corporis irrecuperabilem. Impossibile etiam per se potest per accidens appeti, sicut qui odit Deum, vult Deum non esse per accidens ratione alicuius apparentis boni voliti ab odiente Deum. Sic qui fruitur se appetit impossibile per accidens, scilicet esse sibi summum bonũ, & hoc appetit ratione delectationis alicuius sibi inordinatè volitę. Et hoc probãt argumenta Scoti, ibidem. Non autẽ probant, quòd impossibile per se sit per se appetibile actu perfecto voluntatis. Et hoc nos dicimus, scilicet quòd non potest esse, quòd impossibile per se possit, per se, & non ratione alterius appeti. Fallum etiam est & contra Philosophũ 8. Ethic quòd actus voluntaris, qui est amor amicitiæ, sit ad omne ens, quia nec est ad bestias, & tamen si hoc esset verum, non sequeretur, quòd esset ad impossibilia; sed solùm ad apprehensibilia omnia sub ratione boni & entis. Aristo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum obiectum voluntatis sit bonum apprehensum; hoc modo iudicandum est de obiecto volũtatis secundùm quòd cadit sub apprehensione; & ideo sicut quandoq; voluntas est alicuius, quod apprehendit vt bonum, * & tamen non est verè bonũ; ita quandoque est electio eius, quod apprehenditur vt possibile eligenti, quod tamen non est ei possibile. * q.8.ar.1.

¶ Ad illam nihil ergo refert, &c. Verum si id quod est impossibile eligenti apprehenderetur vt impossibile; sed quandoque in re est impossibile, habetur tamen vt possibile. Ad minorem, sunt nobis impossibilia, habentur tamen & apprehenduntur vt possibilia, negatur consequentia, &c.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd hoc ideo dicitur, quia an aliquid sit possibile, subditus non debet suo iudicio definire; sed in vnoquoque iudicio superioris stare. —

¶ Non vult authoritas, quòd subditus debeat niti ad impossibile vt sic, sed quia non debet ipse discutere, an sit impossibile, &c. In quibus autem teneatur subditus prælato obedire; vide secunda secundæ q.104.ar.5. Aduerte ex D.S. in de Veri. Mate. 17. ar. 5. ad quartum, quòd subditus non debet iudicare & stare iudicio suo, & subditus non habet iudicare de præcepto prælati, tamen de impletione, quæ ad ipsum spectat.

Vtrum homo ex necessitate, vel liberè eligat.

M 2.q.113 ar. 4.cor. Et 2. 2 q.104 ar. 2.cor Et ve 21.q.22.ar.6 Et q 24.ar. 1.E Mal.q. 6.Et 1. Per hier. lect. 24. fi.

AD sextum sic proceditur. Videtur quòd homo ex necessitate eligat; sic enim se habet finis ad eligibilia, vt principia ad ea quæ ex principijs cõsequuntur, vt patet in 7. Ethi. * sed ex principijs ex necessitate deducuntur conclusiones, ergo ex fine de necessitate mouetur aliquis ad eligendum.

¶ 2 Præterea. Sicut dictũ est, * electio consequitur in iudicium rationis de agendis; sed ratio ex necessitate iudicat de aliquibus propter necessitatẽ præmissorum, ergo videtur, quòd etiam electio ex necessitate sequatur. * Anst.c.2. * ar.1.

¶ 3 Prætẽrea. Si aliqui duo sunt penitus æqualia; nõ magis mouetur homo ad vnum quàm ad aliud, sicut famelicus si habet cibum æqualiter appetibilem in diuersis partibus, & secundum æqualem distantiam, non magis mouetur ad vnum, quàm ad alterum; vt Plato dixit, * assignans rationem quietis terræ in medio; sicut dicitur in 3. de Cœlo, sed multominus potest eligi, quod accipitur vt minus, quàm quod accipitur vt æquale, ergo si proponantur duo vel tria, vel plura inter quæ vnum magis appareat, impossibile est aliquod aliorum eligere; ergo ex necessitate eligitur illud, quod eminentius apparet; sed omnis electio est de omni eo quod videtur aliquo modo melius, ergo omnis electio est ex necessitate. * Hoc habetur in 2. il cęlo tex. 71 & 90. ex sente. Anaximandri.

¶ Sed contra est, quòd electio est actus potentiæ rationalis, quæ se habet ad opposita ſm Philosophum. * *Lib. 9 Meta. tex. 3.

¶ Hic vltimo, D.S. inquirit de modo electionis; an scilicet homo ex necessitate eligat. Aduerte quòd est multiplex necessitas, vna absoluta, alia conditionata. Videtur autem quæsitum intelligendum præsertim de necessitate absoluta sic, quòd homo sit determinatus ad medium, & non possit non eligere. Et secundò intelligitur de necessitate, & determinatione hominis per voluntatem ad electionem, tam quo ad exercitium electionis, quàm quo ad specificationem sic, quòd oporteat eligere propter finem, & quòd oportet hoc eligere & non oppositum, vt tangetur ad tertium.

¶ Respondeo dicendum, quòd homo non ex necessitate eligit, & hoc ideo, quia quod possibile est nõ esse non necesse est esse, quòd autem possibile sit non eligere, vel eligere, huius ratio ex duplici hominis potestate accipi potest; potest enim homo velle & non velle, agere & non agere, potest etiam velle hoc aut illud, cuius ratio ex ipla virtute rationis accipitur; quicquid enim ratio potest apprehendere, vt bonum, in hoc voluntas tendere potest; potest autem ratio apprehendere, vt bonum non solùm hoc quod est velle aut agere; sed hoc etiam quod est non velle & non agere. —

¶ D. S. respondet tali conclusione in fine, & in principio corporis. Homo non ex necessitate, sed liberè eligit, scilicet nec quo ad specificationem, nec quo ad exercitium; sic quòd nunquam ex absoluta necessitate eligat, esto quandoque ex necessitate conditionata eligat, quando medium habet necessariam habitudinem ad finem saltem necessitate specificationis. Probatur conclusio, quicquid possibile est non esse non necesse est esse; sed possibile est non eligere, (scilicet, nec exercendo actũ electionis, & si exerceatur non est necessarium absolutè saltem eligere hoc, &c,) igitur conclusio vera. Maior patet in Edentuli. Minor probatur tali assumpto fundato in duplici potestate hominis inquantum est liberi arbitrij, ex indeterminatione rationis; homo potest velle & non velle, agere & non agere; potest etiam velle hoc aut illud, ergo minor vera. Tenet consequentia, quia & eligere est quoddam agere, & si hoc vel illud, ergo potest aliquod eorum determinatè non eligere. Assumptum probat D.S. primò quo ad primam partem, secundò quo ad secundã, ibi. Et rursum, &c. Et procedit probatio ex virtute rationis, quo ad primam partem assumpti arguitur sic. Quicquid ratio apprehendere, &c. sed ratio potest apprehẽdere, &c. clare in littera, ergo, &c. Et patuit fundamentum supra, quia exercitium cuiuscunque actus non est summum bonum, nec per consequens necessariò mouens voluntatẽ, nec per consequẽs etiam necessariò exerceatur; potest autem non agere sub ratione boni apprehendi per accidens inquantum per non agere aliquis euitat laborem, & pœnalitatem & hmõi. Consequenter cũ dicit. Conclusio responsi.

¶ Et rursum in omnibus particularibus bonis potest considerare rationem boni alicuius, & defectum alicuius boni, quod habet rationem mali; & secundùm hoc potest vnumquodque huiusmodi bonorum apprehendere, vt eligibile, vel fugibile. Solùm aũt perfectũ bonũ quod est beatitudo non põt ratio apprehendere sub ratione mali, aut alicuius defectus, & ideo ex necessitate beatitudinem homo vult; nec potest velle non esse beatus, aut miser; electio autem cum non sit de fine, sed de his quæ sunt ad finem, vt iam dictum est, * non est perfecti boni, quod est beatitudo, sed aliorum particularium bonorum, & ideo homo non ex necessitate, sed liberè eligit. * Ar.3. huius. q.

¶ Probat secundam partem assumpti pro minori principali s. quòd homo possit velle hoc aut illud, in omnibus bonis particularibus potest ratio considerare, &c vt in littera; solùm autẽ perfectũ bonũ, &c. sed electio est particulariũ bonorũ non aũt perfecti boni, quod est beatitudo, ergo põt rõ vnumquodq; bonorũ particularium apprehendere, vt eligibile vel fugibile; solã aũt beatitudinem ex necessitate vult quo ad specificationẽ actus. Consequẽtia clara. Maior patuit supra, q. 10. ar. 2. Aduerte, quòd D.S. dicit in

ja prima pat. antecedētis, defectū boni eſſe malum, oportet. n. ꝙ loquitur de defectu negatiuo, aliàs eſſet falſa, & per conſequens malum accipitur extensè pro omni eo, quod eſt cauſa fugibilitatis appetitui. Minor nota patet ex his, quòd D. S. loquitur de neceſſitate abſoluta, quia ſic beatitudo ex neceſſitate appetitur quo ad ſpecificationem actus, id autem quod eſt ad finem abſolutè cōſideratum non appetitur neceſſariò ſecundùm ſe; vnde quamuis ſi conſideretur, vt neceſſarium ad finem appetatur neceſſariò ex conditione, non tamen abſolutè, inde eſt ꝙ quamuis volens beatificari neceſſariò appetat eſſe, non tamen abſolutè neceſſariò appetit eſſe ſicut beatitudinem; vnde per accidens aliquis vult non eſſe. Patent omnia ex ſupra dictis, patet etiā ex his, quòd illa particularia bona, quæ nullam neceſſariam connexionem habēt cū beatitudine, quòd nullo modo ſunt neceſſariò volita, nec etiam videlicet neceſſitate conditionata.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem, quia electio eſt potentiæ rationalis, vt rationalis eſt, id eſt, vt libera, & per conſequens, vt non neceſſariò ad vnum determinata, quia rationalis potentia, vel agens a proposito, vt ſic diſtinguitur ab agente naturali penes ſe habere ad oppoſita.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non ſemper ex principijs ex neceſſitate procedit concluſio, ſed tunc ſolùm quando principia non poſſunt eſſe vera, ſi cōcluſio non ſit vera; & ſimiliter non oportet, quòd ſemper ex fine inſit homini neceſſitas ad eligendum ea quæ ſunt ad finem, quia non omne, quod eſt ad finem tale eſt, quòd ſine eo finis haberi non poſſit, aut ſi tale ſit non ſemper ſub tali ratione conſideratur.

¶ Maior conceditur, & patuit de ea ſupra, q. 1. ar. 5. Minor negatur vniuerſaliter. Nā ſolū ille concluſiones deducūtur neceſſariò ex principijs, quę habent euidētem connexionem cum principijs, & quibus negatis tollitur veritas principiorum euidētium, vt patuit, q. 10. ar. 2. ad tertium, ergo, &c. Negatur conſequentia, quòd ex neceſſitate abſoluta. Secundò negatur, quòd ex neceſſitate conditionata vniuerſaliter, ſed ſi quid probat, hoc probat, ꝙ habentia neceſſariam connexionem cum vltimo fine, & vt ſic cōſiderata appetuntur neceſſitate conditionatā; ſed non ſemper ſic conſiderantur, ſicut ſe ſuſpendens non conſiderat eſſe & viuere ſuum, vt neceſſarium ad beatitudinem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſententia ſiue iudicium rationis de rebus agendis eſt circa contingentia quæ a nobis fieri poſſunt, in quibus concluſiones nō ex neceſſitate ſequuntur ex principijs neceſſarijs abſoluta neceſſitate: ſed neceſſarijs ſolùm ex conditione, vt ſi currit mouetur.

¶ Maior cōceditur, ad minorem dico, quòd in ſpeculatiuis neceſſarijs ratio neceſſariò iudicat de aliquibus, quæ ex principijs habent neceſſitatem abſolutam. Sed negatur, ꝙ in agendis contingentibus ratio iudicet neceſſariò abſolutè de medio eligibili; ſed quandoque iudicat neceſſarium neceſſitate conditionata, aliquando autem nulla eſt neceſſitas in eligibili, nec conditionata, nec quo ad exercitium, nec quo ad ſpecificationem. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd nihil prohibet ſi aliqua duo æqualia proponantur ſecundùm vnam conſiderationem, quin circa alterum conſideretur aliqua conditio per quam emineat, & magis flectatur voluntas in ipſum, quàm in aliud.

¶ Nota primò intentum argumenti, quia ſupponit primò, ꝙ ſi aliqua duo ſunt omnino æqualia tunc homo nō poteſt in aliquod eorum, quia vnum non habetur, vt maius bonum; quare ſi proponantur aliqua alia quorum vnum euidenter apparet maius bonum, non poterit voluntas ferri in minus bonum; ſed neceſſariò in maius bonum, & ſic ex neceſſitate eliget illud maius bonū. Pro euacuatione argumenti oportet notare, quòd obiectum voluntatis eſt bonum non quomodocunque, ſed vt apprehenſum; vnde ſecundum variationem iudiciorum rationis variatur affectus voluntatis, vnde poteſt contingere ſecundùm Aug. 12. de ciuitate Dei, ca. 6. quòd eadem res duobus æqualiter diſpoſitis proponatur, & vnus per voluntatem habet ſe ordinatè, alius inordinatè, quia vnus aliter apprehendit puta ſub ratione honeſti, alius ſub ratione delectabilis; ſic etiam vnus & idem poteſt de eadem re habere ſtatim diuerſas apprehenſiones, & rem quam conſiderauit vt minus bonum poteſt conſiderare ſub alia ratione, quia videlicet ſi eam acciperet rem ageret alteri gratam, & huiuſmodi; & ſic præferendo amicitiam vtilitati poterit rem minorem præaccipere. Tunc dicendum eſt ad argumentum, primò quòd nihil probat niſi quòd ſtante apprehenſione maioris bonī, vt ſic & non habita alia conſideratione, voluntas eliget neceſſariò, quo ad ſpecificationem actus neceſſitate conditionata, quia aliàs voluntas tenderet in defectum boni per ſe quod eſt impoſſibile. Sed non probatur, quòd aliquid eligat ex neceſſitate abſoluta, nec quo ad exercitium, vt patet de ſe; quia poteſt ſuſpendere omnem actum circa tale medium, nec quo ad ſpecificationem ſi illud bonum ſecundùm ſe conſideretur; ſed ſolùm dato quòd aliquid illorum velit, & maius bonum conſideret vt ſic, ſimiliter minus bonum conſideretur vt ſic, tunc neceſſitate conditionata præeligit maius bonum. Secundò dicitur ad propoſitiones. Ad maiorem, ſi aliqua duo, &c. dico primò, quòd caſus non eſt benè poſſibilis, quòd dentur aliqua duo omnino æqualia. Et ſecundò dato quòd ſint omnino æqualia non oportet, quòd apprehendantur omnino æqualia, ſed poteſt ſtatim conſiderari aliqua conditio ratione cuius alterum apparet magis conueniens, vel melius proſequibile, nec per conſequens ex neceſſitate ſtabit ſuſpenſus appetitus, ſed declinabit in id quod apprehenditur conuenientius aliqua conſideratione. Tertiò dato, quòd ſint æqualia, & æqualiter omnino apprehendantur, tunc ſtante in determinatione non ſequitur appetitus. Vltra, ad minorem. Sed multo minus, &c. Vera eſt, ſtante apprehenſione, & ſola conſideratione bonitatis, tunc maius præeligitur, ſed non neceſſitate abſoluta, ſed ſolùm conditionata, ergo, &c. Negatur, quòd neceſſitate abſoluta, quia ſtatim poteſt interuenire aliqua apprehenſio qua fiet, vt minus bonum præferatur. Sicut poteſt aliquis ſtatim accipere minus bonum, vt oſtendat liberalitatem ſuam vel amicitiam, vel aliquid huiuſmodi. Quare non appetit hoc vel aliud abſolutè neceſſariò.

Quæſtio decimaquarta.

De conſilio.

DEinde conſiderandum eſt de cōſilio. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum conſiliū ſit Inquiſitio. Secundò, vtrū conſiliū ſit de fine, vel ſolùm de his quæ ſunt ad finem. Tertiò, vtrum conſilium ſit ſolùm de his quæ a nobis aguntur. Quartò, vtrum conſilium ſit de omnibus quæ a nobis aguntur. Quintò, vtrum conſilium procedat ordine reſolutorio. Sextò, vtrum conſilium procedat in infinitum. N

¶ Poſtquam determinatum eſt de electione quam præſupponit conſilium, hic ratione eius determinat de ipſo cōſilio, & tria circa hoc facit. Primò inquirit ſubiectum ipſius. Secundò obiectum. Et tertiò modum, ſecundum in ar. 2, tertium in quintò.

Vtrum conſilium ſit Inquiſitio.

AD primum ſic procedit. Videtur, quòd conſiliū nō ſit inquiſitio, dicit enim Damaſ. * quòd conſilium eſt appetitus; ſed ad appetitum non pertinet inquirere, ergo conſilium non eſt inquiſitio. 2.2.q.49.ar. 5.cor Et 3. diſt.15.q.2. q.1.con.

¶ 2 Præterea. Inquirere intellectus diſcurrentis eſt, & ſic Deo non conuenit cuius cognitio non eſt diſcurſiua, vt in primò habitum eſt, * ſed conſilium Deo attribuitur, dicitur enim ad Epheſ. primò, quòd operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ, ergo conſilium non eſt inquiſitio. * Damaſc. Lib. 2. Orth. fid. c 22. * 1. par. q. 14 ar. 7. Epheſ. 1.

¶ 3 Præterea. Inquiſitio eſt de rebus dubijs, ſed cōſilium datur de his, quæ ſunt circa bona certa, ſecūdùm illud Apoſt. 1. ad Corinth. 7. De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, ergo conſilium non eſt inquiſitio.

¶ Sed contra eſt quod Greg. Nicenus dicit. * Omne quidem conſilium quæſtio eſt, non autem omnis quæſtio conſilium. * Gregor. Nicenus. lib. 3. ca. 3.

¶ Hic inquirit de quidditate, & per conſequens de ſubiecto conſilij, & quia. Quod quid eſt alicuius cauſæ innoteſcere poteſt ex proprio effectu per quem ſcitur, quia eſt ipſius cauſæ, ideo in præſenti articulo primò, oſtendit per effectum conſilij eius neceſſitatem, & per conſequens, Quia eſt, ex quibus venatur quidditatem conſilij.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd electio ſicut dictum eſt, * conſequitur iudicium rationis de rebus agendis; in rebus autem agendis multa incertitudo inuenitur, quia actiones ſunt circa ſingularia contingentia, quæ propter ſui variabilitatem incerta ſunt; in rebus autem dubijs, & incertis ratio non profert iudicium abſque inquiſitione præcedente, & ideo neceſſaria eſt inquiſitio rationis ante iudicium de eligendis. * q.13.

¶ D.S. Primò præmittit conclusionem quandam fundamentalem ostendentem necessitatem cõsilij, & effectum, vt dictum est. Secundò subsumit, & probat conclusionem responsuam quæsiti subintellectã ibi Et hæc &c Conclusio fundamentalis, Necessaria

Conclusio fun.

est inquisitio rationis ante iudicium de eligendis. Probatur, in rebus dubijs, & incertis ratio non profert iudicium absq; inquisitione præcedente; sed electio cõsequitur, & prærequirit iudicium de rebus agendis in quibus multa incertitudo inuenitur; ergo añ electionem, & iudicium de eligendis prærequiritur, & necessaria est inquisitio. Maior nota. Minor patet, quia actiones sunt circa singularia contingentia, quæ incerta sunt propter sui variabilitatẽ.

¶ Et hæc inquisitio consilium vocatur, propter quod Philosophus dicit in 3. Ethi. * quòd electio est appetitus præconsiliati.

Aristo. * Cap. 3.

¶ Subsumit, & probat talem conclusionem respon. subintellectam. Consilium est inquisitio, probatur. Assumendo conclusionẽ præcedentem pro maiori, quia ad electionem, & ad iudicium præcedens electionem contingentium, necessaria est inquisitio, sed hæc vocatur consilium; ergo consilium est inquisitio.

Conclusio responsi.

¶ Nota ꝙ si quis aduertat D.S. in hac probatione ostẽdit quid ipsius consilij per effectũ, & quid nominis, per effectum, quia ad electionem contingentium requiritur iudicium rõnis, quæ experimur in nobis. Iam electionẽ, quàm iudicium; ergo oportet ꝙ horũ causa sit in nobis. Causa autẽ iudicij recti in huiusmodi dubijs, & incertis, non est nisi inquisitio. Per inquisitionem.n. peruenitur ad iudicium præambulũ electioni, & sic hĩ, ꝙ inquisitio est, & pp quid est. Supponimus aũt ex quid nominis, ꝙ talis inquisitio vocetur consiliũ, & sic venatur, quod quid ipsius consilij per effectus, qui habent modum passionũ, ex quibus a posteriori venat quasi genus cõsilij. s. inquisitionẽ, & sic a posteriori hĩ genus, & dria cõsilij, quia est inquisitio rõnis de rebus dubijs agẽdis, & hæc via venandi quid, posita est in 2. posteriorũ. Patet ex his oĩbus, quod sit subiectum consilij, quia ipsa rõ, nam vt iam ex effectibus eius, & quasi passionibus venatum est, ipsum consiliũ est inquisitio rationis; ergo in ratione. Conclusio autem responsiua confirmatur argumento in contrarium, & capitur quæstio non vt logici loquuntur pro dubitabili propositione, sed vt dicitur quæstio a quæro, id est inuestigatio, & inquisitio. Aduerte ex hoc quomodo D.S. dicẽs iuxta artem secundi posteriorum ex effectibus tenentibus locum passionũ, uenatus est genus consilij. s. inquisitionem, & quæstionẽ, q̃ hic dicitur cõior consilio, & sic quid consilij accepit, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quando actus duarum potentiarum adinuicem ordinantur, in vtroq; est aliquid, quod est alterius potentiæ, & ideo vterque actus ab vtraque potentia denominari potest. Manifestũ est autem, quòd actus rationis dirigẽtis in his, quæ sunt ad finem; & actus voluntatis secũdum regimen rationis in ea tendentis, ad se inuicem ordinãtur; vnde & in actu voluntatis, quæ est electio apparet aliquid rationis, scilicet ordo; & in consilio, quod est actus rationis apparet aliquid voluntatis, sicut materia, quia consilium est de his, quæ homo vult facere, & etiam sicut motiuum, quia ex hoc, quòd homo vult finem, mouetur ad consiliandũ de his, quæ sunt ad finem, & ideo Philosophus dicit in 6. Ethi. * quòd electio est intellectus appetitiuus, vt ad electionem vtrunque concurrere ostendat. ita Damas. dicit, * quòd consilium est appetitus inquisitiuus, vt consilium aliquo modo pertinere ostendat, & ad voluntatẽ circa quam, & ex qua fit inquisitio, & ad rationem inquirentem.

Aristo. * Cap. 2.

Damasc. * Li. 2. c. 22. Damas.

Maior non intelligitur formaliter, nec idemptice, nec subiectiue, & ratio iam patuit, sed intelligitur materialiter, & causaliter motiue, quia videlicet cõsilium est de materia appetita, vel magis de appetenda, quia consiliatur quis de eligendis, & per consequens appetendis; nam electio appetitus quidam est, causaliter verò & motiue, quia ex appetitu finis præsuppositi mouetur quis ad consiliandum de mediis, & ratione dependentiæ illius actus rationis ab actu voluntatis. Damascenus sic loquitur potentię enim hæ, scilicet voluntas, & ratio mutuò se præsupponunt, & quandoque euidenter quando scilicet in actu voluntatis apparet aliquis ordo, & in actu rationis apparet aliquid voluntatis puta materia vel motiuum. Ad minorem vera est, sed tamẽ materia alicuius inquisitionis, scilicet de eligendis similiter, & motiuum eius pertinet ad voluntatem, ratione quorum id quod est rationis appetitũ sic præsupponens ab ipso denominatur. Quare negatur consequentia. Aduerte ex hac solutione verificari, quæ supra dicta sunt de electione ar. 1. nam D.S. hic dicit in electione esse ordinem rationis, pro quanto voluntas secundùm regimen rationis tendit in ad inuicem ordinata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea quę dicuntur de Deo accipienda sunt absque omni defectu, qui inuenitur in nobis; sicut in nobis scientia est conclusionũ per discursum a causis in effectus. Sed scientia dicta de Deo significat certitudinem de omnibus effectibus in prima causa absque omni discursu. Et similiter consilium attribuitur Deo quantum ad certitudinem sententiæ, vel iudicij, quæ in nobis prouenit ex inquisitione consilij, sed huiusmodi inquisitio in Deo locum non habet, & ideo consilium secundùm hoc Deo non attribuitur, secundũ hoc Damas. dicit, * quòd Deus non consiliatur, ignorantis enim est consiliari.

Damas. * Li. 2. c. 22.

¶ Ad minorem, consilium Deo attribuitur, sed non sicut nobis, sed analogicè, & quantum ad id quod perfectionis est in consilio nostro, quantum. s. ad certitudinẽ iudicij, non aũt quantũ ad inquisitionem, quæ in nobis sententiam præcedit; ergo consilium &c. Verũ, Dei, sed consilium humanũ, de quo intelligitur cõclusio vi de ẽt aliqd de materia istius solutionis. 1. par. q. 22. ar. 1. ad primũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse certissima bona secũdùm sententiam sapientum, & spiritualium virorum, quæ tamen non sunt certa bona, secundùm sententiam plurium, vel carnalium hominũ, & ideo de talibus consilia dantur.

Maior vera est de dubijs inquirenti, esto in se sint certę, vel aliis. Ad minorem negatur, quòd detur de eis, vt sunt certa, sed vt dubia secundùm æstimationem carnalium.

Vtrum consilium sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd consilium non solùm sit de his, quę sunt ad finem, sed ẽt de fine. Quæcunque enim dubitationem habent, de his potest inquiri, sed circa operabilia humana cõtingit esse dubitationem de fine, & non solùm de his, quæ sunt ad finem, cum igitur inquisitio circa operabilia sit consilium, videtur quòd consilium possit esse de fine.

O 2. 2. q. 33. ar. 1. ad 2. & q. 47. ar. 1. ad 2. Et 3 d. 35 q. 2. art. 4. q. 1. cor. Et 3. Eth. lect. 8

¶ 2 Præterea. Materia consilij sunt operationes humanę, sed quædam operationes humanæ sunt fines, vt dicitur in primò Eth. * ergo cõsilium potest esse de fine.

Aristo. * In princ.

¶ Sed contra, est quod Grego. Nicenus dicit, * ꝙ non de fine, sed de his, quæ sunt ad finem est consilium.

Gregorius Nicenus. * Lib. 3. c. 3.

¶ Hic inquiritur obiectum consilij. Et diuiditur in tres partes, secundùm tres differentias eius, & primo, an obiectum sit finis vel id quod est ad finem.

¶ Respondeo dicendum, quòd finis in operabilibus habet rationem principij, eo quòd rationes eorum quæ sunt ad finem, ex fine sumuntur; principium autem non cadit sub quæstione, sed principia oportet supponere in omni inquisitione: vnde cum cõsilium sit quæstio, de fine non est cõsiliũ, sed solùm de his, quæ sunt ad finẽ.

¶ D.S. Primò deducit conclusionem respon. Secundò aliam eõclusionem declaratoriam limitatiuam primæ, ibi. Tamen contingat &c. Responsiua est. De fine non est consilium, sed solùm de his quæ sunt ad finem; probatur, principium nõ cadit sub quæstione, sed oportet principia præsupponere omni inquisitioni; ergo consilium non est de fine, & per consequẽs de his, quæ sunt ad finem. Antecedens notum. Tenet consequentia, quia finis in operabilibus habet rõnẽ principij eo, ꝙ, &c. Et quia cõsilium est quæstio, vt patuit, quare hĩ valet consequentia, principiũ non cadit sub quæstione, ergo finis non cadit sub consilio, & hoc experientia docet quando quę cum quis apud virum peritum consiliũ expetit, primò exponit sibi intentũ suum tanq̃ quoddã principiũ cõsultationis. Et aduerte, ꝙ quia consilium nõ põt intelligi esse, nisi finis, vel eius, quod est ad finem; ideo probato, ꝙ non est finis, relinquitur per viã sufficientis diuisionis notum, ꝙ est eorum quæ sunt ad finẽ. vñ D.S. secundam partem conclusionis non probat. Tunc ibi.

Conclusio responsi.

¶ Tamen contingit id, quod est finis respectu quorũdam ordinari ad alium finem, sicut etiã id quod est principium vnius demonstrationis, est conclusio alterius, & ideo id quod accipitur vt finis in vna inquisitione, potest accipi vt ad finem in alia inquisitione, & sic de eo erit consilium.

Explicat & magis declarat præhabitam conclusionem responsi. alia conclusione ista, de eo scilicet fine erit consilium non vt finis

Digitized by Google

vt finis est, sed secundùm quòd accipitur vt ad finem, habetur ex hoc quòd præcedens conclusio debet intelligi, quòd finis, vt finis formaliter, non est consilium, tamē finis materialiter benè est, dū modo non sit vltimus. Ista conclusio probatur, quia cōtingit id quod est finis respectu quorundam, ordinari ad alium finem; ergo quod accipitur ī vna inquisitione, vt finis, potest accipi, vt ad finē in inquisitione alia, & per consequens conclusio vera. Antecedēs probatur a simili in demonstratiuis, & patēt omnia. Pro intellectu huius secundæ conclusionis, valent quæ dicta sunt q. 13. ar. 3. vbi habetur huius probationis exemplum de sanitate corporis, quæ potest accipi, vt finis, & sic medicus corporalis præsupponit finem, & de ea non consiliatur; sed ex ea, potest & accipi, vt medium ad salutem animæ, & sic medicus spiritualis consiliatur, an expediat sanari nunc. Conclusio

¶ Argumentū in contrarium confirmat primam conclusionē.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd id quod accipitur vt finis est iā determinatū; vnde quandiu hī vt dubium, non hī vt finis, & ideo si de eo consilium habeatur, nō erit consilium de fine, sed de eo quod est ad finem.

¶ Negatur minor, quòd contingat esse dubitationem de fine, vt sic, quia finis, vt sic, est principium consilij, & per consequens, vt sic, est quid determinatum, quo supposito inquiritur de mediis opportunis.

¶ Ad secundū dicendum, quòd de operationibus est consilium inquantum ordinantur ad aliquem finem, vnde si aliqua operatio humana sit finis, de ea inquantū huiusmodi non est consilium.

¶ Ad maiorem: materia consilij sunt operationes humanæ, quæ possunt ordinari in alium finē, sed non ea, quæ est vltimus finis. nec aliæ, vt finis sunt, sed vt media, quid veritatis habeat minor suprà dictum fuit q. 1. articu. 1. ad secundum, & q. 2. articu. 6. ad primum.

Vtrum consilium sit solùm de his, quæ a nobis aguntur.

p 22. q. 47. articu. 2. cor. Et 3. dist. 35. q. 2. artic. 4. q. 1. cor. Et 3. Ethi. Lect. 7.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod cōsilium non sit solùm de his, quæ aguntur a nobis, consilium enim collationem quādam importat, sed collatio inter multos potest fieri eriā de rebus immobilibus, quę non fiunt a nobis, puta de naturis rerum; ergo consiliū non solùm est de his, quæ aguntur a nobis.

¶ 2 Præterea. Homines interdum consilia quęrunt de his, quæ sunt lege statuta, vnde & iurisconsulti dicūtur; & tamen eorum, qui quærunt huiusmodi consiliū non est leges facere; ergo consilium non solùm est de his, quæ a nobis aguntur.

¶ 3 Præterea. Dicuntur etiam quidam consultationes facere de futuris euentibus, qui tamen non sunt in potestate nostra; ergo consiliū non solùm est de his, quę a nobis fiunt.

¶ 4 Præterea. Si consilium esset solùm de his, quę a nobis fiūt, nullus consiliaretur de his, quę sunt per aliū agenda; sed hoc patet esse falsum; ergo consiliū non solùm est de his, quæ a nobis fiunt.

Gregorius Nicenus. Lib. 3. ca. 5. ¶ Sed contra, est quod Greg. Nicenus dicit. Consiliamur de his, quæ sunt in nobis, & per nos fieri possūt.

¶ Hic quærit de alia conditione obiecti ipsius consilij, & est hæc quæstio determinatiua præcedentis articuli in quo dictū est, quòd consilium est de mediis; quærit enim nunc quomodo sit mediorum, an vt veniunt in actionem nostram.

¶ Respondeo dicendum, quòd consiliū propriè importat collationē inter plures habitam, quod & ipsum nomen designat, dicitur enim consilium quasi considium, eo quòd multi considunt ad simul conferendū. Est autem considerandum, quòd in particularibus cōtingentibus ad hoc quòd aliquid certum cognoscatur, plures conditiones, seu circunstantias considerare oportet, quas ab vno non facilè est cōsiderare, sed a pluribus certius percipiūtur, dum quod vnus considerat, alij nō occurrit. In necessariis autē, & vniuersalibus est absolutior, & simplicior consideratio, ita quòd magis ad huiusmodi considerationem vnus per se sufficere potest, & ideo inquisitio consilij propriè pertinet ad contingētia singularia.

¶ D. S. Primò præmittit quandam conclusionem præambulatorem, secundò ex ea deducit conclusionē responsiuam, ibi. Cognitio autem &c, præambularis est, inquisitio consilij propriè pertinet ad contingentia singularia, probatur. Consilium propriè importat collationem inter multos habitam; sed talis collatio multorum est necessaria ad singularia cōtingentia; igitur maior principalis vera. Maior proxima patet ex etymologia nominis. Minor ostenditur per differentiam contingentium, & necessariorū quia in necessarijs facilè est considerare veritatem, non autem in contingentibus, & ergo in contingentibus requiritur cōsilium multorum; vt veritas inueniatur. Demiderbi. Conclusio prima.

¶ Cognitio aūt veritatis in talibus non habet aliquid magnū, vt per se sit appetibilis, sicut cognitio vniuersalium, & necessariorum; sed appetitur secundum ꝙ est utilis ad operationem, quia actiones sunt circa contingentia singularia. Et ideo dicendum est, ꝙ propriè consilium est circa ea, quæ aguntur a nobis.

¶ Subsumit, & infert conclusionem responsiuam talem, ꝙ propriè consilium est circa ea, quæ aguntur a nobis (supple directè, vel indirectè) Dicit consilium propriè, quia si extenderetur consiliū ad conferentiā quamcunq; ēt de speculatiuis, tunc posset esse de nō agibilibus, sed vult, ꝙ propriè loquendo de consilio quantum ad deriuationem, vel etymologiam nominis, vt patebit. Dico autem quòd est de agendis a nobis directè, vel indirectè, propter solutionem quarti, probatur assumendo prædictā conclusionē pro maiori. Inquisitio &c. sed cognitio veritatis in talibus nō quęritur nisi propter operationē, igitur &c. Maior patuit. Minor probat. Cognitio veritatis in huiusmodi cōtingentibus particularibus non est quid magnum, vt sit per se appetibilis; ergo appetitur in ordine ad operationem. Patet assumptum ex differētia ad cognitionem vniuersalium, & necessariorū. Et confirmatur, quia actiones sunt circa singularia, & per consequens cognitio singularium est propter actiones, & earum directiua. Vnde patet, quòd quia talis cognitio singularium quæritur a multis cum magna diligētia, & cum tamen ipsa cognitio non sit tantæ importantiæ, vt propter ipsam fiat confidium multorum, sequitur, quòd ordinatur in aliquod melius, quod est operatio humana bona; melior est enim operatio cognitione practica tanquam eius finis, vt patet in principio primi de Anima. Conclusio responsi. Aristot.

ARGVMENTVM in cōtrarium corroborat cōclusionem responsiuam, & intelligitur, sicut tangetur ad quartum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd consilium importat collationem non quamcunque, sed collationem de rebus agendis ratione iam dicta. In cor.

¶ Ad maiorem consilium importat collationem de agēdis vbi propter incertitudinem rei de qua agitur, est necessariū considiū multorum. Ad minorem, vera quidē, sed talis collatio non est cōsilium propriè, sed conferentia, quia ad talem cognitionem non requiritur considiū multorū propter rei certitudinē, sed pp exercitium, vel solatium mutuum. Et præterea, si talis collatio sit cōsilium, est ēt de his, quę aguntur a nobis nō quidē actione exteriori, sed interiori, vtpotè qū est consilium vbi inquiritur, an aliquid sit credendum, vel non, aut cui sit assentiēdū, vel nō, q sunt actus humani; sicut patet in cōsiliis patrū, vbi determinatum fuit quid veritatis aliqua habuerint, & an sint tenenda, vel non.

¶ Ad secundum dicendū, quòd id quod est lege positum, quamuis non sit ex operatione quęrentis cōsiliū, tamen est directiuum eius ad operandum; quia ista est vna ratio aliquid operandi mandatum legis.

¶ Maior vera, vt secundum statuta legis operentur, & dirigant actiones suas. Minor vera, non est leges facere, est tamen eorum secundùm leges agere, & operationes dirigere. Vnde lex est motiua, & directiua actionum nostrarum, aliquis enim facit hoc, qa lex præcipit, & etiam operatur secundum moderationem legis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd consilium non solùm est de his, quæ aguntur, sed de his, quæ ordinantur ad operationes; & propter hoc consultatio dicitur fieri de futuris euentibus, inquantum homo per futuros euentus cognitos, dirigitur ad aliquid faciendum, vel vitandum.

¶ Ad antecedens, dicūtur facere consultationes de futuris eūtibus, verum, vt ex futuris sciant se dirigere in actionibus, sicut patet in illis practicis Astrologorum, vbi ex futuris auditis, rustici retinent, vel vendent vina sua. Et præterea consilium dicitur esse de his, quæ a nobis aguntur, vel habent ordinem ad operationem.

¶ Ad quartum dicendū, ꝙ de aliorum factis cōsiliū quærimus, inquantum sunt quodammodo vnum nobiscum, vel per vnionem affectus, sicut amicus solicitus

Digitized by Google

eſt de his,quæ ad amicum ſpectant,ſicut de ſuis,vel per modum inſtrumenti;nam agens principale,& inſtrumẽ tale ſunt quaſi vna cauſa, cum vnum agat per alterum, & ſic dominus conſiliatur de his, quæ ſunt agenda per ſeruum.

¶ Ad maiorem vel aſſumptũ,verum,nullus conſiliatur de his quæ ſunt per alium agenda,niſi inquantum eſt aliquid conſiliatis,vel propter vnionem amoris, qui facit amicum alterum me, vel inquãtum eſt inſtrumentum conſiliantis,ſicut ſeruus;& ergo licet nõ omnia operentur a nobis directè,& in propria perſona, de quibus eſt conſilium noſtrum,tamen indirectè operãtur a nobis,quia ab his,qui ſunt aliquo modo noſtri,vel cadũt ſub conſilio,vt ſunt directiua operationum noſtrarum;vt ſic poſſet dici,ſicut dictum eſt de electione; quòd conſilium eſt ſolùm de operabilibus a nobis, ideſt in ordine ad aliquam operationem noſtrã, vel quaſi noſtram.

Vtrum conſilium ſit de omnibus, quæ a nobis aguntur.

Q AD quartum ſic proceditur. Videtur,quòd cõſiliũ ſit de omnibus,quæ ſunt per nos agenda;electio enim eſt appetitus præconſiliati,vt dictum eſt;* ſed electio eſt de omnibus,quæ per nos aguntur; ergo & conſilium.

3.d.35. q.2. artic.4.q.1. cor. Et Phil. 15.colum 3. Et 3.Ethic. Lec 7. * Arti.1.

¶ 2 Præterea.Conſilium importat inquiſitionẽ rationis;ſed in omnibus,quæ non per impetum paſſionis agimus, procedimus ex inquiſitione rationis; ergo de omnibus,quæ aguntur a nobis,eſt conſilium.

* Cap 3. Ethi.

¶ 3 Præterea.Philoſophus dicit in 3.Ethi * quòd ſi per plura aliquid fieri poteſt, cõſilio inquiritur p quod facillimum,& optimè fiat;ſi autem per vnum, qualiter per illud fiat;ſed omne quod fit,fit per vnũ vel per multa; ergo de omnibus,quæ fiunt a nobis, eſt conſilium.

* Gregor. Nyſ. Lib.3.c.5.

¶ Sed contra eſt quod Greg.Nicenus dicit.* q̃ de his quę ſecundùm diſciplinam, vel artem ſunt operibus, non eſt conſilium.

¶ Hic D.S.inquirit de alia cõditione obiecti ipſius ;cõſilij.ſ.de eſſe dubit abili,& eſt hic articulus determinatio præcedẽtis, quia dictum eſt,quòd electio ſit de operabilibus a nobis;q̃ęritur nũc an ſit de omnibus operabilibus;& habebitur, quòd ſolùm operabile humanum dubitabile,eſt obiectum conſilii.

¶ Reſpondeo dicendum,quòd conſilium eſt inquiſitio quędam,vt dictum eſt,* de illis autem inquirere ſolemus,quæ in dubiũ veniunt;vnde & ratio inquiſitiua, quę dicitur argumentum,eſt rei dubię faciens fidem.

* Ar.primo huius q.

Concluſio reſponſi.

¶ D.S.reſpondet tali concluſione;de duobus non cõſiliamur, quis ordinẽtur ad finẽ.ſ.de rebus paruis, & de determinatis qualiter fieri debẽ;probatur, ſupponendo,q̃ cõſilium eſt inquiſitio; tũc ſic,de illis inqrere ſolemus,quæ in dubiũ veniunt,ſed determinata,qũo fieri debeant non veniũtur in dubiũ,&c.licet alia,& alia rõne;ergo tũcluſio vera;Huius rõnis D.S.ponit,& probat primò maiorẽ,ſecũdò minorẽ,ibi. Quis aũt &c;tertiò infert cõcluſionẽ cũ exceptione,ibi.Et iõ &c. Maior ergo oſtẽditur a ſigno, quia rõ inquiſitiua dr̃ quæ facit fidẽ rei dubiæ.Deinde cum dicit.

¶ Quod autem aliquid in operabilibus humanis non ſit dubitabile,ex duobus cõtingit. Vno modo,quia per determinatas vias proceditur ad determinatos fines;ſic contingit in artibus,quę habent certas vias operãdi; ſicut ſcriptor non conſiliatur quomodo debet trahere literas,hoc.n.determinatum eſt per artẽ. Alio modo, qa non multum refert,vtrum ſic vel ſic fiat, & iſta ſunt minima,quę parum adiuuant, vel impediunt reſpectu finis conſequendi;quod autem parum eſt,quaſi nihil accipit ratio.

¶ Manifeſtat minorẽ principalẽ per quoddam notabile diſtinctiuũ.q̃ dupliciter aliqd nõ eſt dubitabile,& in primo gñe cõtinent determinatę operationes artiũ,in ſecũdo, paua, pp q̃ rõ nõ conaſ,nec homo dignũ ducit facere cõſiliũ multorũ.Deinde ibi.

¶ Et ideo de duobus non conſiliamur quamuis ordinentur ad finẽ,vt Philoſophus dicit; * ſcilicet de rebus paruis,& de his,quę ſunt determinata qualiter fieri debent; ſicut eſt in operationibus artium,prẽter quaſdam coniecturales,vt Greg.Nicenus dicit, * vtputa medicinalis,negociatiua, & huiuſmodi.

* Li.3.Eth. cap.2.

Gregorius Nicenus. Lib.5 ca.5.

¶ Infert concluſionẽ rũſiuã quã confirmat auctoritate Philoſophi.Et circa ſecũdã eius partẽ ponit exceptionẽ de operationibus quarũdã artiũ. ſ. coniecturaliũ, de quibus propter magnã incertitudinẽ cõſiliari oportet,& exẽplificat de quibuſdã artibus & roborat exceptionẽ auctoritate, Vide ſecũda ſecundę.q.47.ar. 4.ad ſecundũ. Et confirmat concluſio iuxta ſecundã partẽ,argumẽto in cõtrariũ,& intelligit vt in plurib⁹, qđ de his,q̃ ſunt artis nõ eſt cõſiliũ,hoc dico pp exceptionẽ poſitã circa cõcluſionẽ.

¶ Ad primũ ergo dicendũ,q̃ electio p̃ſupponit cõſiliũ rõne iudicij,vel ſcię,vñ qñ iudiciũ, vel ſentẽtia manifeſta eſt abſq; inqſitione,nõ reqrit cõſilij inqſitio.

¶ Ad maiorem,electio eſt præconſiliati.Verum,ſemper ratione ſententiæ,& iudicij,ſed nõ ſemper ratione inquiſitionis, niſi in dubiis ad cõſequens.Ergo & conſilium,&c. Verũ,vel ratione ſentẽtiæ,vel ratione inquiſitionis,& ſententiæ ſimul;ſed nõ ſemper ratione vtriuſque ſimul &c Patet ex his, q̃ electio eſt in plus quàm conſilium acceptum pro inquiſitione,licet nõ debeat eſſe in plus,quàm conſilium cum ſuo termino.Patet ex his,quòd cõſiliabile directum etiam eſt minus,quàm eligibile,&c.

¶ Ad ſecundum dicendum,quòd ratio in rebus manifeſtis nõ inquirit,ſed ſtatim iudicat; & ideo nõ oportet in omnibus,quę ratione aguntur eſſe inquiſitionem conſilij.

¶ Minor negatur,ſed ex iudicio rationis agimus,quod in manifeſtis,& certis non requirit inquiſitionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando aliquid per vnum poteſt fieri ſed diuerſis modis, poteſt dubitationem habere,ſicut & quando fit per plura;& ideo opus eſt cõſilio;ſed quando determinatur nõ ſolùm res, ſed etiam modus, tunc non eſt opus conſilio.

¶ Ad minorem negatur,quòd ſemper inquiratur qualiter per vnam fiat,quando modus fiendi eſt determinatus, ſicut quãdoq; contingit;ſecus ſi res eſſet determinata;& non modus.

Vtrum conſilium procedat ordine reſolutorio.

AD quintum ſic proceditur. Videtur,q̃ conſiliũ nõ procedat mõ reſolutorio,cõſiliũ.n.eſt de his, quę a nobis aguntur,ſed operationes noſtrę non procedunt modo reſolutorio,ſed magis modo compoſitiuo, ſciłcet de ſimplicibus ad compoſita;ergo cõſilium nõ ſemper procedit modo reſolutorio.

¶ 2 Prẽterea. Conſilium eſt inquiſitio rationis; ſed ratio a prioribus incipit,& ad poſteriora deuenit ſm cõueniẽtiorẽ ordinẽ,cũ igit̃ p̃terita ſint priora p̃ntibus,& p̃ntia priora futuris,in cõſiliando vr̃ eſſe procedendũ a p̃ntib.& p̃teritis in futura, qđ nõ priner ad ordinẽ reſolutoriũ;ergo in cõſiliis nõ ſeruatur ordo reſolutorius.

¶ 3 Prẽterea.Conſilium nõ eſt,niſi de his,quę ſunt nobis poſſibilia,vt dicitur in 3.Eth.* ſed an ſit nobis aliquid poſsibile,perpenditur ex eo,quòd poſſumus facere,vel non poſſumus facere,vt perueniamus in illud; ergo in inquiſitione conſilij a p̃ntibus incipere oportet.

* Cap 3.

* Cap.5.

¶ Sed contra eſt,quod Philoſophus dicit in 3. Ethi.* quòd Ille qui cõſiliatur videtur quęrere,& reſoluere.

¶ Hic inquirit de mõ ꝓceſſus cõſiliatiui.Et circa hoc duo facit, primò determinat,qđ dictũ eſt Secundò determinatur ex p̃dictis quoddã dubiũ in ſequẽti articulo.Pro intellectu quæ ſiti huius articuli oportet notare,q̃ proceſſus cõpoſitiuus,vel reſolutorius in huiuſmodi ſpiritualibus actibus accipit̃ p ſimilitudine ꝓceſſus ĩ rebus materialibus.Eſt aũt ꝓceſſus cõpoſitiuus, quo ꝓcedit a partibus cõponẽtibus ad totũ cõ intendũ, vnde quia partes priores ſunt ſimpliciores ſunt toto,iõ eis ꝓceſſus rõnis quo ꝓcedit a ſimplicibus,vel a prioribus in eſſe,ad poſteriora in eſſe,dr̃ cõpoſitiuus, & dr̃ ẽt hmõi ꝓceſſus adunatiuus,qa incipit a multitudine, & ꝓcedit ad vnitatẽ. Partes.n.multę ſunt,& cõponunt vnũ totũ. Proceſſus aũt reſolutorius per oppoſitũ dr̃,quia videlicet procedit a toto ad partes,& ſic a poſteriori in eſſe,ad prius in eſſe, & a cõpoſito ad ſimplicia,& dr̃ ẽt iſte proceſſus diuiſiuus; Sic ergo quãdo in actu rõis incipit motus,vel ratiocinatio ipſius a poſteriori in eſſe,& terminatur ad prius in eſſe, dicitur & eſt ꝓceſſus reſolutorius,non quia partes reſoluantur a toto,ſicut in reſolutione reali,ſed quia in obiectis huiuſmodi actuum eſt poſteriotas,& prioritas,ſic quòd vnum eſt prius in eſſe altero.

¶ Reſpondeo dicendũ,q̃ in omni inquiſitione oportet incipere ab aliquo principio,qđ q dẽ ſi,ſicut eſt prius

in

in cognitione, ita etiam sit prius in esse; nō est processus resolutorius, sed magis compositiuus. Procedere enim a causis in effectus est processus compositiuus, nam causæ sunt simpliciores effectibus; si autem id quod est prius in cognitione sit posterius in esse, est processus resolutorius vtpote cum de effectibus manifestis iudicamus resoluendo in causas simplices. ——

Conclusio præambularis.

D.S. primò præmittit quandam conclusionem præambularem. Secundò ex ea infert responsibi. Principium autem &c. Præambularis est, In omni inquisitione oportet incipere ab aliquo principio, quod quidem &c. in principio literæ. Et habet duas partes, prima patet, quia procedere a causis in effectus est processus compositiuus, & hoc ideo, quia causæ sunt simpliciores, & per consequēs priores inesse; vnde prima pars conclusionis uera, quòd quando proceditur a prioribus in cognitione, & esse simul, tunc est cōpositiuus. Secunda pars patet, quia cum effectus resoluimus in causas simplices iudicando per eas de effectibus, est resolutorius, qui effectus sunt posteriores in esse &c. Consequenter ibi.

¶ Principium autem in inquisitione consilij est finis, qui quidem est prior in intentione, posterior tamen in esse; & secundùm hoc oportet, q̄ inquisitio consilij sit resolutiua, incipiendo. s. ab eo quod in futuro intenditur quousque perueniatur ad id quod statim agendū est. —

Conclusio responsi.

¶ Subsumit & infert talem conclusionem respon. Inquisitio cōsilij est resolutiua, probatur assumendo priorem conclusionē pro maiori. In omni inquisitione &c. sed principium in inquisitione consilij est prius in cognitione, sed posterius in esse; ergo conclusio vera. Maior patuit. Minor probatur, quia principium in inquisitione consilij est finis, qui est prior in intentione, & apprehensione, sed posterior in esse, vt cōstat; quare sequitur minor, & per cōsequens conclusio, quæ explicatur; nam consilium incipit ab eo quod intenditur in futurum (& sic a posteriori in esse) & terminatur ad id quod nunc statim agendum est, & sic prius est in esse quàm id a quo incipiebat processus inquisitiuus consilij. Et patent ista ex notabili præmisso. Confirmatur conclusio respon. argumēto in contrarium ex auctoritate Philosophi, qui vult, quòd consilium est inquisitio per modum resolutorium.

¶ Ad primum ergo dicendum; quòd consilium est de operationibus, sed ratio operationum accipitur ex fine, & ideo ordo ratiocinandi de operationibus est contrarius ordini operandi. ——

¶ Negatur consequentia, & ratio in solutione, quia est contrarius ordo in consiliando vbi incipitur a posteriori in esse, & proceditur ad prius, & ab effectu in esse ad causam; sed in operando proceditur a causa putà operatione, ad effectum. s. finē consequendum; consilium autem a fine ad operationem, vnde nō est simile. Aduerte quòd in esse intento finis est prior, & causa finalis medij, & operationis, sed secundum esse reale est econtra.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio incipit ab eo quod est prius secundùm rationem, non autem semper ab eo quod est prius tempore. ——

¶ Ad minorem, a prioribus incipit ratio, sed non a prioribus secundum esse, aliquando a prioribus secundùm rationem tantùm, & sic est hic, ad illam. Cum igitur &c. sunt priora secundùm esse a quibus non incipit ratio in cōsiliando, sed ab eo quod est prius in intentione. Vnde negatur ista in cōsiliando. Videtur, quia è cōtra est, quòd a futuro incipit, & procedit vsque ad præsens, scilicet nunc agendum, vt patet in fine.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ de eo quod est agendum propter finē non quæreremus scire, an sit possibile si nō esset cōgruū fini, & ideo prius oportet inquirere, an cōueniat ad ducendū in finē, q̄ consideret, an sit possibile. —

¶ Ad maiorem, verum, sed prius consideratur, an conueniat fini, quàm consideretur, an sit possibile, & sic prius consideratur finis, quàm ipsum opus. Minor vera, sed negatur cōsequentia, quia antequàm consideretur, an possumus facere, prius cōsideratur, an congruat fini, & ibi incipit inquisitio.

Vtrum consilium procedat in infinitum.

S AD sextum sic proceditur. Vī q̄ inquisitio consilij procedat in infinitū, Consilium. n. inquisitio est de particularibus, in quibus est operatio; sed singularia sunt infinita; ergo inquisitio consilij est infinita.

¶ 2 Præterea. Sub inquisitione cōsilij cadit considerare non solū quid agendū sit, sed ēt quō impedimenta tollantur; sed quælibet humana actio pōt impediri, & impedimentū tolli pōt per aliquā rōnē humanā; ergo in infinitum remanet quærere de impedimētis tollendis.

¶ 3 Præterea. Inquisitio scientiæ demonstratiuę nō procedit in infinitū, quia est deuenire in aliqua principia per se nota, quæ omnimodā certitudinem habent: sed talis certitudo non potest inueniri in singularibus contingentibus, quæ sunt variabilia, & incerta; ergo inquisitio consilij procedit in infinitum.

¶ Sed contra. Nullus mouet ad id ad quod impossibile est, q̄ perueniat, vt dī in primo de cœlo, * sed infinitū impossibile est transire, si igit̄ inquisitio consilij sit infinita, nullus consiliari inciperet, quod patet esse falsum. * Et 4. lib. tex. 33.

¶ Hic D.S. determinat dubiū circa modū concedendi cōsilij, & virtualiter inquirit de aliquo mō qui est procedere in infinitū, & q̄a infinitum esse, & in infinitum procedere per consequens intelligitur duplicter. Vno modo secundùm actum, alio modo secundū potentiam, ideo D.S secundùm vtrunque respondet.

¶ Respondeo dicendū, q̄ inquisitio consilij est finita in actu ex duplici parte. s. ex parte principij, & ex parte termini. Accipitur n. in inquisitione cōsilij duplex principiū. Vnū proprium ex ipso gñe operabiliū, & hoc est finis de quo nō est consiliū, sed supponit̄ in consilio, vt principiū, vt dictū est. * Aliud quasi ex alio gñe assumptū, sicut & in sciētiis demonstratiuis vna sciētia supponit aliqua ab alia de quibus non inquirit; hmōi aūt principia, quæ in inquisitione cōsilij supponunt̄ sunt quęcūque sunt per sensum accepta, vtpote q̄ hoc sit panis, vel ferrū, & quæcunq; sunt per aliquā scientiā speculatiuā, vel practicā in uniuersali cognita, sicut q̄ mechari est a Deo prohibitū, & q̄ Homo nō pōt viuere, nisi nutriatur nutrimēto cōueniēti, & de istis nō inquirit cōsiliator. — * Ari. huius q.

¶ D.S. rñdet duabus conclusionibus. Prima est secundū primum intellectū præmissum. Secunda iuxta secundū ibi. Nihil aūt &c. Prima est, Inquisitio cōsilij est finita in actu. Probat, Inquisitio hēt determinatum principium, & determinatum terminū; ergo est finitū in actu. i. quodlibet est determinatū ex natura sui. Antecedēs habet duas partes. Secunda probatur ibi. Terminus aūt &c. Proba tur prima sic; Consiliū habet duplex principium. s. vnū propriū ex gñe operabilium. i. morale principiū actionū humanarum. Aliud quasi ex alio genere assumptum; sed vtrunq; est determinatum, & finitū; ergo antecedens verum. Assumptum in litera deducit̄ clarè, quia principium proprium consilij est finis intentus, qui determinatè præponitur cōsilio, & sic prima pars assumpti vera. Principiū aūt ex alio gñe accommodatū, & requisitum ad hoc, vt quis consiliari possit, est multiplex. Aliquod acceptū per sensum, vt si quis debet cōsiliari de piscibus panibus, præsupponitur, q̄ sciat quid sit panis. Et si quis debeat consiliari de actionibus moralibus, oportet præsupponere, vt sciat p̄cepta Dei, & legis, & sic de aliis. Illa n. sunt quasi extranea consultationi morali de eligendis, sed finis est intra principiū moralium, immo morale principium electionis, & per consequens consilij, quod non est, nisi de eligibilibus. Patet autem q̄ huiusmodi præsuppositа ex aliis generib. sunt determinata, & non infinita. Consequenter cum dicit. Conclusio 1. responsiua.

Terminus aūt inquisitionis est id quod statim est in potestate nostra, vt faciamus. Sicut n. finis habet rōnem principij, ita id quod agitur propter finem hēt rōnē cōclusionis, vnde id quod primò agēdū occurrit hēt rōnō vltimæ conclusionis ad quam inquisitio terminatur. —

Probat secundam partē antecedentis principalis sic. Terminus inquisitionis est id quod statim est in potestate nr̄a, vt faciamus q̄ hēt rōnē vltimæ conclusionis ipsius consilij; sed hoc est per cōsiliū inuenibile; ergo datur terminus cōsilij. Maior declarat̄ in littera. Patet ex his, q̄ quodlibet consiliū est finitū. i. potest ex natura sua determinari, quia in consultatione præsupponitur certus finis, & alia certa principia extrinseca. s. cognitio ex sensu, & ex lege, quibus præsuppositis potest deueniri ad aliquod, quod est agendum propter finē, & sic cōsilium determinatum est. Consequenter ibi.

¶ Nihil aūt prohibet cōsiliū potētia infinitū esse secūdū q̄ in infinitū pñt aliqua occurrere cōsilio inq̄rēda. —

¶ Annectit secūdā conclusionē rñsiuā, nihil prohibet cōsilium potentia (. i. secundum potētiam) esse in infinitum, & intelligitur syncathegorematicè, sic quòd consilio potest succedere consiliū, & sic in infinitum. Probatur, possunt in infinitum occurrere consilio inquirenda; ergo conclusio vera. Antecedens notum. Et confirmatur etiam hāc conclusio primo argumento ante oppositum. Conclusio 2. responsiua.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, & prima parte antecedentis pro ipsa.

Digitized by

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſingularia non ſunt infinita actu, ſed in potentia.

Ad minorem, ſunt infinita in potentia, ſed actu non ſunt infinita, quæ requiruntur ad inquiſitionem terminandam.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd licet humana actio poſſit impediri, non tamen ſemper habet impedimentum paratum, & ideo non ſemper oportet conſiliari de impedimento tollendo.

Ad ſecundam partem maioris, quomodo tollantur impedimenta probabiliter occurrentia, & imminentia ſecũdùm communem curſum negotiorum, vide ſecunda ſecundæ, q. 47. ar. 3 ad ſecundũ, ad minorem, vera ſcilicet impedimenta non ſemper imminent probabiliter. Vnde de eis non oportet conſiliari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in ſingularibus contingentibus poteſt aliquid accipi certum, & ſi non ſimpliciter; tamen vt nunc prout aſſumitur in operatione, ſortem enim ſedere non eſt neceſſarium, ſed eum ſedere dum ſedet eſt neceſſarium, & hoc per certitudinem accipi poteſt.

Ad minorem non inuenitur æqualis certitudo, ſicut in demonſtratiuis, tamen poteſt eſſe certum, vt contingit in operabilibus humanis, & vt nunc. Qui enim præſtituit ſibi finem poteſt inquirendo inuenire medium neceſſarium ad hunc finem, & ita eſt certitudo, & neceſſitas conditionata. Licet enim illa operatio, vel illa res indicata vtilis ad finem in ſe non ſit neceſſaria, eſt tamen neceſſaria, vt nunc, ſcilicet conditionaliter, ſi velim habere finem.

Quæſt. Decimaquinta.

De conſenſu.

A DEinde conſiderandum eſt de conſenſu. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò vtrum conſenſus ſit actus appetitiuę, vel apprehenſiuę virtutis. Secundò vtrum conueniat brutis animalibus. Tertiò vtrum ſit de fine, vel de his, quæ ſunt ad finem. Quartò vtrum conſenſus in actum pertineat ſolùm ad ſuperiorem animæ partem.

¶ Poſtquam actum eſt de electione, hic agitur de conſenſu. Et duo fiunt. Primò agitur de conſenſu in communi. Secundò ſpecialiter de conſentu in actum. ar. 4. Circa primum primò oſtendit in quo ſit conſenſus ſubiectiuè. Secundò oſtendit circa quid ſit obiectiuè ar. 3. Circa primum primò facit, quod dictum eſt. Secundò determinat quoddam dubium. ar. 2.

Vtrum conſenſus ſit actus appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis.

A AD primum ſic proceditur. Videtur quòd conſentire pertineat ſolùm ad partem animæ apprehẽſiuã, Aug. enim 12. de tri. * conſenſum attribuit ſuperiori rationi, ſed ratio nominat apprehenſiuam virtutem; ergo conſentire pertinet ad apprehenſiuam virtutem.

Infra q. 74. ar. 7. ad 1. Et 4. d. 29. ar. 1. cor. Auguſt.

¶ 2 Præterea conſentire eſt ſimul ſentire, ſed ſentire eſt apprehenſiuę potentiæ, ergo & conſentire.

¶ 3 Præterea. Sicut aſſentire dicit applicationem intellectus ad aliquid, ita & conſentire; ſed aſſentire pertinet ad intellectum, qui eſt vis apprehenſiua; ergo & conſentire ad vim apprehenſiuam pertinet.

Damaſc. * Cap. 2. & 22.

¶ Sed contra. Eſt quod Damaſ. dicit, in 2. li. * quòd ſi aliquis iudicet, & non diligat non eſt ſententia. i. conſenſus, ſed diligere ad appetitiuam virtutem pertinet; ergo & conſenſus.

¶ Hic D. S. primò determinat cuius ſubiecti ſit.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ conſentire importat applicationem ſenſus ad aliquid. Eſt autem proprium ſenſus, ꝙ cognoſcitiuus eſt rerum præſentium, vis. n. imaginatiua eſt apprehẽſiua ſimilitudinũ corporaliũ, ét rebus abſentibus quorũ ſunt ſimilitudines; intellectus aũt apprehenſiuus eſt vniuerſaliũ rõnũ, quas põt apprehẽdere indifferenter & pñtibus, & abſentibus ſingularibus.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione quam explicatus potuit in ſolutione ſecundi, iſtam. Sentire propriè dictum ad apprehenſiuam pertinet, ſed ſecundùm ſimilitudinem cuiuſdam experientiæ pertinet ad appetitiuam & vult ſecunda pars concluſionis, quòd propter conuenientiam actus appetitiuę virtutis, cum actu ſenſus exteriorꝭ in hoc ꝙ etiam eſt ad rem quaſi experiendã, & percipiendam, vt eſt in ſe, ſicut actus ſenſus exteriorꝭ ideo propter talem ſimilitudinem i conuenientiam, ſentire a quo dicitur conſentire extenditur ad ſignificãdum actum, qui eſt ad rem in ſe qualis eſt actus appetitus. Iſta concluſio habet duas partes. Prima probatur argumento ſecundo ante oppoſitum. Secundò probatur ex corpore ſic, Conſentire importat (ſcilicet propriè, & prima ſignificatione) applicationem ſenſus in aliquid, ſcilicet præſens in ſe, & ſingulare; ſed actus appetitiuę virtutis eſt quædam inclinatio ad rem ipſam. i. vt in ſe eſt a parte rei, ergo propter hanc ſimilitudinẽ, & conuenientiam cum actu ſenſus exteriorꝭ applicatio (i. inclinatio appetitiua, accipit nomen ſenſus &c. ſic quòd conſentire extẽditur propter ſimilitudinem dictam ad ſignificandum actum appetitus. Huius rationis D. S primò ponit, & probat maiorẽ. Secundò minorem ibi, & quia &c. Maior ergo declaratur ex differentia ſenſus exteriorꝭ ex vna parte, & intellectus ex altera parte; quia inter cognoſcitiuas potentias ſolus exterior ſenſus eſt ad rem præſentẽ & per conſequens nomen ſenſus, & actus ſui debuit attribui non virtutibus alijs apprehenſiuis, ſed potentiæ, quæ in modo agendi circa obiectum conuenit cum exteriori ſenſu. Conſequenter cum dicit.

¶ Et quia actus appetitiuę virtutis eſt quædam inclinatio ad rem ipſam ſecundùm quãdam ſimilitudinem, hinc eſt, quòd ipſa applicatio appetitiuę virtutis ad rem ſecundùm quam ei inhæret accipit nomen ſenſus, quaſi experientiam quandam ſumens de re cui inhæret, inquã tu in complacet ſibi in ea. Vnde Sapien. 1. dicitur. Sentite de domino in bonitate, & ſecundùm hoc conſentire eſt actus appetitiuę virtutis. Sapien.

¶ Subiungit minorem, & reſumpſit eam notam ex dicto. 1. par. q. 16. ar. 1. in cor. & q. 82. ar. 3. & alibi. Vnde infert conſequens, & explicat ipſum, quomodo conueniat cum conſentu inquantum ſumit quaſi quandam experientiam de re cui inhæret, & confirmat iſtam explicationem, & adaptationem auctoritate. Aduerte quòd antiqui libri ſcripti habent, & (vt videtur) melius talem literam ſic, & quia actus appetitiuę virtutis eſt quædam inclinatio ad rem ipſam ſecundùm quãdam ſimilitudinem ipſa applicatio appetitiuę virtutis &c. Et eſt intentum litteræ, quòd quia actus appetitiuę eſt inclinatio ad rem in ſe, ſicut ſenſus (ſupplet, ideo ſecundum ſimilitudinem quandam. i. propter aliqualem conuenientiã actus appetitiuę virtutis in modo ſe habendi ad obiectum, ſicut ſenſus, actus eius accipit nomen ſenſus, vel conſentus. Non autẽ videtur eſſe de mente litteræ, nec eſt ad propoſitum, ſic legere literam addendo, (hunc eſt) vt communiter habent, & exponitur a quibuſdam, quòd inclinatio voluntatis eſt ſecundum quandam ſimilitudinem. i. præſupponit ſimilitudinem, quæ eſt principium cognitionis, ſed hoc nihil ad propoſitum, & ergo primũ melius eſt. Vnde poſſet ſic argui, vt intentum litteræ clarius habeatur. Actus appetitiuę virtutis eſt quædam inclinatio ad rem ipſam, ergo ſecũdum quandam ſimilitudinem ipſa applicatio appetitus, quæ inhęret rei in ſe, congruè accipit nomen ſenſus. Antecedens relinquitur notum, probatur conſequentia, quia cõſentire propriè importat applicationẽ ſenſus in aliquid ſingulare præſens in ſe, (quod patet per differentiam eius ad ſenſum interiorem, & intellectũ) & per conſequens ſequitur conſequens, quòdquia etiam actus appetitus eſt applicatio ad rem, vt in ſe eſt, poteſt ſibi magis cõgruè competere nomen ſenſus.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam partem concluſionis probatam in corpore, quia vult Aug. ꝙ conſenſus ſit quædam delectio, extendendo dilectionem ad complacentiã voluntatis, & per conſequens cõſenſus pertinet ad appetitũ. Auguſt.

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd ſicut dicitur in 3. de anima, * voluntas in ratione conſiſtit, vnde cum Auguſt. attribuit conſenſum rationi accipit rationem ſecundum quòd in ea includitur voluntas. Ariſt. * Tex. 42.

¶ Ad maiorem, attribuit rationi ſuperiori inquantum ratio ſuperior includit voluntatem, quia conſenſus eſt vtriuſque ad ſanũ ſenſum, vnius ſubiectiuè. i. voluntatis, alterius directiuè, & ſuppoſitiuè. i. rationis ſuperioris, vt accipitur pro ſpeciali potentia, vt patebit ar. 4. quia conſenſus præſupponit ſententiam vltimam de actu, quæ pertinet ad rationem ſuperiorem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſentire propriè dictum ad apprehenſiuam potentiam pertinet, ſed ſecundùm ſimilitudinem cuiuſdam experientiæ pertinet ad appetitiuam, vt dictum eſt. * In cor.

¶ Ad maiorem, conſentire quantum ad primam impoſitionẽ nois eſt ſimul ſentire ſecundũ ſenſum, ſi ſecũdũ extenſionẽ nois

propter

propter quandam conuenientiam est simul sentire secundum affectum qui complacet sibi in re ipsa. Ad minorem, sentire propriè, & quo ad primam impositionem, &c. Ergo, & consentire, &c. verum propriè, & primò, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd assentire est quasi ad aliud sentire, & sic importat quandam distantiam ad id cui assentitur; sed consentire est simul sentire, & sic importat quandam coniunctionem ad id cui consentitur, & ideo voluntas cuius est tendere ad ipsam rem, magis propriè dicitur consentire. Intellectus autem cuius operatio non est secundum motum ad rem; sed potius ecõuerso vt in primo dictum est, * magis propriè dicitur assentire, quamuis vnum pro alio poni soleat. Potest etiã dici, quòd intellectus assentit inquantum a voluntate mouetur.

Prima par. q.16. a.1. in cor. & q. 17. art. 4. & q. 59. art. 2. & q. 61. art. 1. & q. 82. art. 3.

¶ Negatur maior, quia non est par ratio de assentire, & consentire. Ratio diuersitatis in littera. Secundò dicit ad minorem, quòd assentire est intellectus moti a voluntate, quod quidem sem per verum est quo ad exercitium actus, dempto primo actu intellectus ad quem mouetur ab exteriori principio, non autem quo ad specificationem actus, vt patet cum intellectus mouetur ad assensum ex euidentia veritatis rei, vide secunda secundæ, q. 2. ar. 9. ad secundum, & q. 1. ar. 4 in corpore, &c. Et infra, q. 17. ar. 6.

Vtrum consensus conueniat brutis animalibus.

B Infra q. 16. ar. 2. corp.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd consensus conueniat brutis animalibus, consensus enim importat determinationem appetitus ad vnum, sed appetitus brutorum animalium sunt determinati ad vnum, ergo consensus in brutis animalibus inuenitur.

2 ¶ Præterea. Remoto priori remouetur posterius; sed consensus præcedit operis executionem, si ergo in brutis non esset consensus, non esset in eis operis executio, quod patet esse falsum.

3 ¶ Præterea. Homines interdũ consentire dicuntur in aliquid agendum ex aliqua passione, puta concupiscentia vel ira, sed bruta animalia ex passione agunt, ergo in eis est consensus.

Damas. * li. 2. c. 25.

¶ Sed contra est quod Damas. dicit, * quòd post iudicium homo disponit & amat, quod ex consilio iudicatum est, quod vocatur sententia, ideſt consensus; sed consilium non est in brutis animalibus, ergo nec consensus.

¶ Hic iuxta dicta articuli primi mouet dubium. Ex quo enim dictum est, quòd consensus est motus appetitiuus, restat dubium an sit cuiuslibet appetitus etiam sensitiui, sic quòd bestijs conuenire possit.

¶ Respon. dicendum, ꝙ consensus propriè loquendo non est in brutis animalibus, cuius ratio est, quia consensus importat applicationem appetitiui motus ad aliquid agendum, eius autem est applicare appetitiuum motum ad aliquid agendum, in cuius potestate est appetitinus motus, sicut tangere lapidem cõuenit quidem baculo, sed applicare baculum ad tactum lapidis est eius qui habet in potestate mouere baculum, bruta autem animalia non habent in sui potestate appetitiuum motum; sed talis motus in eis est ex instinctu naturæ: vnde brutum animal appetit quidem, sed non applicat appetitiuum motum ad aliquid.

Conclusio responsi.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Bruta non propriè dicuntur consentire, sed solùm rationalis natura; huius conclusionis ponit, & probat primò primam partem. Secundò eandem resumit totalem, & probat secundam eius partem. Pro prima arguitur sic, consensus importat applicationẽ appetitui motus ad aliquid agendum; sed brutum animal appetit quidem, sed non applicat motum appetitiuum ad aliquid, ergo conclusionis prima pars vera. Maior relinquitur nota ex ar. 1. Et aduerte, ꝙ applicatio appetitui motus non addit super ipsum motum, nisi relationem ad principia agentia libera, quia videlicet talis actus appetitiuus est in potestate voluntatis per præuiam indeterminationẽ, & libertatem apprehensiuè. Vnde solemus dicere cum quis consentit, ipse dedit suam liberam voluntatẽ ad hoc, homo enim per deliberationem rationis habet motum appeticiuum respectu operabilium ad finem in sua potestate. Vnde applicatio motus appetitiui non est per alium motum appetitiuum, sed per liberum iudicium rationis. Minor autem principalis probatur sic, eius est applicare appetitiuum motum ad aliquid agendum in cuius potestate est appetitiuus motus, sed bruta non habent in sui potestate appetitiuum motum, ergo minor vera. Maior declaratur exẽplariter. Minor ista patet, quia motus bruti est ex instinctu naturæ, vt patuit supra, quia necessariò mouetur ad occursum & apprehensionem obiecti. Quare patet prima pars conclusionis. Deinde cum dicit.

¶ Et propter hoc non propriè dicitur consentire, sed solùm rationalis natura, quæ habet in potestate sua appetitiuum motum, & potest ipsum applicare, vel non applicare ad hoc, vel ad illud.

¶ Resumit conclusionem responsiuam totalem, & per oppositum ad probationem primæ partis. Probat secundam partem, quia rationalis natura habet in potestate sua actum suum, & potest ipsum applicare, vel non applicare (cecce exercitium actus) ad hoc vel illud (cecce specificationem.) Patuit autem supra, ꝙ ista potestas oritur ex libera, vel magis indeterminata ratione, per quam innascitur libertas voluntati vel appetitui rationali. Vnde homo prius deliberat, an velit consentire, & post deliberationem concludit ex propria libertate consentit, quod est applicare motum suum, id est liberè consentire. Confirmatur conclusio argumento in contrariũ, quia homo amat, id est consentit in id quod iudicatum est, & sic consensus præsupponit iudicium rationis prætuio consilio. Et hoc est fundamentum dictorum, quòd applicatio est per libertatem rationis originaliter, deinde immediatè per liberum arbitrium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in brutis animalibus inuenitur determinatio appetitus in aliquid passiuè tantùm, consensus verò importat determinationem appetitus non solùm passiuam, sed magis actiuã.

¶ Ad maiorem importat determinationem actiuã, qua aliquis se determinat, & ipsa determinatio est in sui potestate. Ad minorem, sunt determinati ad vnum passiuè, & necessariò. Vnde conclusio non sequitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd remoto priori remouetur posterius, quod propriè ex eo tãtùm sequitur, si autem aliquid ex pluribus sequi possit, non propter hoc posterius remouetur, vno priorum remoto; sicut si induratio possit fieri & a calido, & frigido; nam lateres indurantur ab igne, & aqua congelata induratur ex frigore, non oportet, quòd remoto calore remoueatur induratio; executio autem operis non solùm sequitur ex consensu, sed etiam ex impetuoso appetitu, qualis est in brutis animalibus.

¶ Ad maiorem post. D. S. primò remoto priori ex quo posterius adequatè sequitur, & quod est causa præcisa posterioris, tunc negatur minor. Si autem intelligitur maior de priori, quod non est causa adequata, negatur maior, & sic est in proposito, quia cõsensus est causa executionis operis, sed non adæquata, quia opus ipsum etiam sequitur instinctum, & appetitum naturalem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homines, qui ex passione agunt possunt passionem non sequi, non autẽ bruta animalia, vnde non est simlis ratio.

¶ Ad maiorem, verum tamen ille consensus est in eorum potestate, quamuis sensualitas inclinet manente vsu rationis, supra q. 10. ar. 3. sed hoc non est in bestijs, quia ita sequuntur sensualitatem, quòd non possunt non sequi. An autem consensus conueniat appetitui sensitiuo hominis, videbitur infra quòd non, alias peccatum mortale posset esse sensualitatis, quod falsum esse ostenditur infra, q. 74. ar. 3. & 4.

Vtrum consensus sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem.

C

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd consensus sit de fine, quia propter quod vnumquodque & illud magis, sed his quæ sunt ad finem consentimus propter finem, ergo fini consentimus magis.

¶ 2 Præterea. Actio intemperati est finis eius, sicut & actio virtuosi est finis eius; sed intemperatus consentit in proprium actũ, ergo consensus potest esse de fine.

¶ 3 Præterea. Appetitus eorum, quæ sunt ad finem

est

*q.13 ar 1. est electio, vt supra dictum est, * si igitur cõsensus esset solùm de his quæ sunt ad finem, in nullo ab electione differre videretur, quod patet esse falsum per Damas. qui dicit, * quòd post dispositionem, quam vocauerat sententiam, fit electio, non ergo consensus est solùm de his quæ sunt ad finem.

Damasc. * li.2.c.22.

Damasc. * Eodé lib. & cap.

¶ Sed contra est quod Damas. ibidem dicit, * quòd consensus siue sententia est quando homo disponit & amat, quod ex consilio iudicatum est; sed consilium nõ est nisi de his quæ sunt ad finem, ergo nec consensus.

Hic inquirit de obiecto consensus.

¶ Respondeo dicendum, quòd consensus nominat applicationem appetitiui motus ad aliquid præexistens in potestate applicantis. In ordine autem agibilium, primò quidem oportet sumere apprehensionem finis, deinde appetitum finis, deinde consilium de his quæ sunt ad finem, deinde appetitum eorum quæ sunt ad finem; appetitus autem in vltimum finem tendit naturaliter; vnde & applicatio motus appetitiui in finem apprehensum non habet rationem consensus, sed simplicis voluntatis.

¶ Et quia titulus quæsiti habet duas partes sub diuisione quærentes, ideo. D.S. respondet vtrique parti duabus cõclusionibus, vna negatiua, quo ad primam partem, altera affirmatiua quo ad secundam, ibi. De his, &c. Prima est, applicatio motus appetitiui in finem apprehensum non habet rationem consensus, sed simplicis voluntatis, (habetur ex hoc, ꝙ consensus nõ est finis vt sic.) Probatur conclusio, consensus nominat applicationem appetitiui motus ad aliquid præexistens in potestate applicantis; sed appetitus finis, maximè vltimi, non est applicatio ad aliquid præexistens in potestate applicãtis, ergo, &c. Maior relinquitur nota ex articulis præcedentibus. Et potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd ipse motus appetitiuus, qui dicitur consensus, est in potestate consentientis, & hic sensus verus est, vt patet ex dictis circa ar. præce. Alio modo intelligitur, quòd consensus nominat motum liberè applicatum ad aliquid præexistens, quod scilicet præexistens est in potestate applicantis, sic quòd nõ necessariò ad ipsum determinetur, sed stat in libertate, an velit applicare vel non. Et hic sensus videtur magis esse in proposito intentus, sic quòd motus appetitiuus applicatus ad aliquod, quod est in potestate libera cõsentientis acceptare, vel respuere. Pro minore, & pro fundamento sequentium. D.S. notat aliquos actus habẽtes se per ordinem in agibilibus, quia primò est apprehensio finis, secundò eius appetitus, tertiò consilium de his quæ sunt ad finem, quartò appetitus eorum quæ sunt ad finem. Et inde probat minorem ipsam, quia appetitus tendit in vltimùm finem naturaliter, ergo applicatio appetitus ad ipsum, non est ad aliquid præexistens in potestate hominis, scilicet libera, & ergo sequitur conclusio.

Conclusio prima.

¶ Aduerte, quia, D. S. loquitur de fine vltimo, quòd appetitus eius non sit consensus, sed simplex velle, quia scilicet nunquam est eius consensus. Alij autem fines possunt accipi vt fines, & vt media; & vt fines sunt, sic etiam propriè eorum non est consensus, sed voluntas, quia de eis vt sic procedit ratio, D.S. Nam nec finis proximus, vt sic, cadit sub consilio, & nec per consequens motus appetitiuus applicatur ad aliquid præexistens in potestate libera, libertate cõtradictionis. Vnde etiam vt sic, appetitus finis præsupponit quidem apprehensionem finis, sed non applicatur existenti in potestate. Et ergo quia vltimus finis, vt sic formaliter nõ est aliquid liberè volitum; nec per consequens eius appetitus est applicatio ad præexistens in potestate appetentis, nec ergo eius appetitus est consensus, sed voluntas vel intentio. Patet ex his quàm profundè. D. S. naturam illorum interiorum actuum scrutatus est, vt perfectè inter eos secundum exigẽtiam naturæ obiectorum, & aliorum conrequisitorum discernat. Vnde peccator mortalis in peccatum quidem & in opus cõsentit, requirit enim omne mortale peccatum consensum voluntatis; sed illud opus non accipit vt finem, sed vt ad finem, sed antequam in opus consentiat prius placuit sibi, & est appetita delectatio per opus consequenda sibi bona, & per consequens se prius amauit summè amore amicitiæ, & delectationem amore concupiscentiæ, antequam in opus consentiat. Et hæc patẽt ex solutione secundi. Dico autem ista, ne quis decipiatur, putans quòd quia ad omne peccatũ mortale requiritur consensus, & quia peccator mortalis inhereret creaturæ tanquam vltimo fini, sequatur quòd eiusdem sit consensus, quod pro fine vltimo habetur. Patet enim nunc ex dictis, quòd aliud est quo fruitur vt vltimò fine, aliud in quod cõsentit.

¶ De his autem quæ sunt post vltimum finem, inquãtum sunt ad finem, sub consilio cadunt, & sic potest esse de eis consensus inquantum motus appetitiuus applicatur ad id quod ex consilio iudicatum est; motus verò appetitiuus in finẽ non applicatur consilio, sed magis consilium ipsi, quia consilium præsupponit appetitum finis; sed appetitus eorum quæ sunt ad finem præsupponit determinationem consilij.

¶ Hic consequenter. D.S. respondet secunda conclusione secũdæ partis quæsiti affirmatiua. Et circa hoc primò præmittit quandam conclusionem fundamentalem. Secundò subiungit ipsam conclusionem responsi. ibi. Et ideo, &c. Fundamentalis est. Cõsensus est de his, quæ sunt post vltimum finẽ. Probatur, quia quæ sunt ad finem sub consilio cadunt, ergo conclusio vera. Tenet consequentia, quia sic est applicatio motus appetitiui ad aliquid præexistens quod est in potestate applicantis, inquantum motus appetitiuus applicatur ad id quod ex consilio iudicatum est; constat autem quòd iudicatum ex consilio vt sic, est in potestate hominis, quia non est consilium, nisi de his quæ sunt in potestate hominis, vt patet ex prædictis. Adiungit D. S. quòd contrarium est de fine, quia ibi motus appetitiuus qui est finis, non applicatur cõsilio, quod est de existente in potestate nostra, sed econtra consilium sequitur appetitum finis, vt patuit in ordine actuũ circa agibilia prætacto; sed appetitus mediorum ad finem, cum sit quartus actus in ordine, applicatur ad consilium præcedens de existẽtibus in nostra potestate quo ad specificationem. Deinde ibi.

Cõsil. fundamentum.

¶ Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationem consilij propriè est consensus; vnde cum consilium non sit nisi de his quæ sunt ad finem, consensus propriè loquendo, nõ est nisi de his quæ sunt ad finem.

¶ Deducit iuxta prætactam conclusionem fundamentalem responsiuã conclusionem secundã talem. Consensus propriè loquẽdo non est nisi de his quæ sunt ad finem. Probatur, applicatio appetitiui motus ad determinationem consilij propriè est consensus; sed consilium non est nisi de his quæ sunt ad finem, ergo, &c. Maior patuit, consensus solùm est applicatio ad præexistẽs in potestate applicantis, sed solùm quę cadunt sub consilio, & deliberatione sunt in potestate rationali vt sic, ergò, &c. Minor patuit, ar. 2. Dicit autem (consilium propriè loquendo,) quia si quis nõ penetraret discernendo naturas actuũ voluntatis circa diuersa obiecta, & vellet loqui extensè & impropriè de actibus voluntatis, diceret omnem motum voluntatis acceptatiuum boni esse consensum, & sic etiam actum respectu finis diceret consensum; sed penetrando discretè naturas actuum, tunc solùm actus habens conditiones notatas, dicitur consensus, &c.

Cõsil. assumptum.

¶ Est autem hæc conclusio fundata in Damas. vt patet in argumento in contrarium. Et quia dicta doctorum formalia sunt, & per se intelligenda, sequitur ex authoritate Damas. quòd consensus solùm est iudicati per consilium, & sic proteruum est contra hanc solidam veritatem puerilia obijcere.

Damasc.

Damasc.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut conclusiones scimus per principia, horum tamen non est sciẽtia; sed quod maius est, scilicet intellectus: ita consentimus his quæ sunt ad finem propter finem, cuius tamen non est consensus, sed quod maius est, scilicet volũtas.

¶ Ad maiorem, iuxta litteram vera est, est magis, sed non sem per in eadem specie, sed quandoque est altius & alterius speciei, quando scilicet non conueniunt in nomine, sicut patet de principio & conclusione. Minor conceditur, sed negatur consequentia, sed deberet inferri, ergo est aliquod maius consensu, respectu ipsius finis, scilicet volnntas, sed non maior consensus, quia non est obiectũ consensus, sed voluntatis, scilicet actus. De ista maiore vide plures glosas in Capreo. in 1. sen. dist. 5. ad tertium contra primam conclusionem, quia primò non tenet ista maxima, in causis æquiuocis quæ non recipiunt eandem denominationem. Et hoc est quòd alij dicunt, scilicet quòd illud propter quod aliud dicitur tale, etiam ipsum sit tale. Secundò dicitur, quòd habet solùm veritatem in his quæ sunt eiusdem ordinis, puta in vno genere. Tertiò exponitur, quando illud quod conuenit alicui propter aliud est diuersum in vtroq;. Ex his tribus expositionibus formatur vna breuis glosa, scilicet quòd tenet quando nomen totius accepti effectus reflectitur cum diuersitate supra vetè causam, vide Reuerendum Caietanum supra primo posteriorum, circa tex. com. 5. Aduerte etiam circa hanc solutionem, quòd mens, D. S. est quòd intelligens præcisè dignior est scibile, vt patet, primo posteriorum. Et hoc idem tenet Albertus Magnus.

Propter vnũquodq; & id magis.

Capreolus.

Albertus Magnus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intemperatus habet pro fine delectationem operis propter quam consentit in opus magis, quàm ipsam operationem.

Maior negatur, dicitur enim intemperatus, qui agit ex habitu vicioso, & talis non habet pro fine operationem, sed delectationem, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd electio addit supra consen-

Digitized by Google

conſenſum quandam relationem reſpectu eius, cui aliquid præeligitur, & ideo poſt conſenſum adhuc remanet electio; poteſt enim contingere, quòd per cõſilium inueniantur plura ducentia ad finem, quorum dumquodlibet placet in quodlibet eorum conſentitur; ſed ex multis, quæ placent, præaccipimus vnum eligendo; ſed ſi inueniatur vnum ſolùm quod placeat, non differunt re conſenſus, & electio, ſed ratione tantùm, vt conſenſus dicatur, ſm q placet ad agendum, electio autem ſecundùm quòd præfertur his, quę non placent. ——

¶Ad maiorem, appetitus eorum, quæ ſunt ad finem, præferendo vnum alteri eſt electio; ſed appetitus eorum, quæ ſunt ad finem, vt voluntas complacet in eis, ſine illa præfatione vnius præ alio, eſt conſenſus, & hoc vbi ſunt multa media, tunc enim electio, & conſenſus diſtinguuntur realiter. Si autem inueniatur, &c. tunc differunt ratione, & idem actus dicitur extensè loquendo, electio, & conſenſus. Patet ex his, quòd electio eſt actus magis completus conſenſu, quando differunt; negatur ergo conſequentia.

Vtrum conſenſus in actum pertineat ſolùm ad ſuperiorem animæ partem.

D AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd conſenſus ad agendum non ſemper pertineat ad ſuperiorem rationem; delectatio enim conſequitur operationem, & perficit eam, ſicut decor iuuentutem, ſi-
*Ariſt c.4. cut dicitur in 10. Ethic. * ſed conſenſus in delectatio-
*Aug.c.11. nem pertinet ad inferiorem rationem, vt dicit Aug. 12. de Trin. * ergo conſenſus in actum non pertinet ad ſolam ſuperiorem rationem.

¶ 2 Præterea. Actio in quam conſentimus, dicitur eſſe voluntaria; ſed multarum potentiarum eſt producere actiones voluntarias; ergo non ſola ſuperior ratio conſentit in actum.

¶ 3 Præterea. Superior ratio intendit æternis inſpi-
*Aug.c.7. ciendis & conſulendis, vt Auguſt. dicit in 12. de Trin. * ſed multotiens homo conſentit in actum, non propter rationes æternas, ſed propter aliquas rationes temporales, vel etiam propter aliquas animæ paſſiones; non ergo conſentire in actum pertinet ad ſolam ſuperiorem rationem.

*Aug.c.12. ¶Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in 12. de Trin. * Non poteſt peccatum efficaciter perpetrandum mente diſcerni; niſi illa mentis intentio penes quam ſumma poteſtas eſt, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat, & ſeruiat.

¶Hic agit D.S. ſpecialiter de conſenſu in actum, an talis ſit rationis ſuperioris tantùm. Poſſet autem hoc quæſitum apparere ſtatim dictis repugnans, cum dictum ſit conſenſum eſſe actum appetitiuæ virtutis. Sed ſi quis bene conſideret verba D.S. aduertit ex ipſis verbis tituli quæſiti ſolutionem, quia non quæritur, an conſenſus ſit in ſuperiori ratione, ſed an ad ipſam pertineat. Vnde nota, quòd conſenſus eſt voluntatis non abſolutè, ſicut nec electio, ſed conſequens ad actum rationis deliberantis, & iudicantis; & quia duplex eſt iudicium, & duplex deliberatio, (quia vel ſumitur ſecundùm regulas ſupremas & diuinas, vel humanas & naturales, quæ ſunt interiores, & ſic eſt rationis ſuperioris, vel inferioris directiuè,) ideo Doct. Sanct. cum ſit voluntatis in ordine ad rationem, quærit in ordine ad quam rationem, ſic quod conſenſetur in actum debeat prius conſulere ſecundùm legem Diuinam, vel tantùm humanam.

¶Reſpondeo dicendum, finalis ſententia ſemper pertinet ad eum, qui ſuperior eſt, ad quem pertinet de aliis iudicare; quandiu enim iudicandum reſtat quod proponitur, nondum datur finalis ſententia. ——
Concluſio reſponſiua. ¶D.S. reſpondet tali concluſione. Conſenſus in actum pertinet ad rationem ſuperiorem, ſecundum tamen quòd voluntas in ratione includitur, id eſt, eſt voluntatis elicitiuè, in ordine tamen ad iudicium rationis ſuperioris, & ſecundùm quòd ratio dicit conſtitutum ex duabus potentijs in materialibus, tunc enim ratio complectitur completum ſubiectum, & principium ipſius conſenſus. Et eſt ſenſus concluſionis, quòd voluntas non debet conſentire, niſi conſultis rationibus ſuperioribus, & ſiue conſulat, ſiue non poſitiuè, nihilominus attribuitur ſibi conſenſus interpretatiuus indirectè. Probatur concluſio, finalis ſententia ſemper pertinet ad eum, qui ſuperior eſt, ad quem pertinet de aliis iudicare; ergo conſenſus pertinet ad rationem ſuperiorem. Huius rationis Doct. Sanct. primò ponit antecedens. Secundò probat conſequentiam dupliciter. Primò ibi. Manif. ſtũ eſt, &c. Secundò ibi. Finalis autem, &c. cum concluſione ipſa. Antecedens ergo patet, quia quandiu iudicandum reſtat, &c. vt in littera, ideſt peruenitur ad ſupremum iudicem, non profertur finalis ſententia. Deinde cum dicit.

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd ſuperior ratio eſt, quę habet de omnibus iudicare, quia de ſenſibilibus per rationem iudicamus; de his verò, quæ ad rationes humanas pertinent iudicamus, ſecundùm rationes Diuinas, quæ pertinent ad rationem ſuperiorem, & ideo quandiu incertum eſt, an ſecundùm rationes Diuinas reſiſtatur, vel non, nullum iudicium rationis habet rationem finalis ſententiæ. ——

¶ Probat conſequentiam principalis rationis primò ſic, quia ratio ſuperior habet de omnibus iudicare, tanquam ſcilicet ſuperior in regno animæ, & tanquam attendens ſupremam legem ſupremi iudicis, quia de ſenſibilibus, &c. vt in littera clarè patet. Deinde ibi.

¶ Finalis autem ſententia de agendis eſt conſenſus in actum, & ideo conſenſus in actum pertinet ad rationẽ ſuperiorem, ſecundum tamen quòd in ratione voluntas includitur, ſicut ſupra dictum eſt. * —— *Artic.1.ad primum.

¶Manifeſtat conſequentiam dictam ſecundò, quia finalis ſententia de agendis eſt conſenſus in actum. Et de iſta materia, quia infra ex intentione ad longum videbitur; quæſt. 74. artic. 7. ideo pro nunc ſolùm nota. Doct. Sanct. in de Verita. Mater. 15. artic. 3. quomodo, & quare conſenſus attribuitur rationi ſuperiori, & hoc eſt fundamentum ex differentia appetitus ſenſitiui, & voluntatis; quia motus appetitus ſenſitiui non attribuitur apprehenſiuę, quia cauſa illius motus non eſt ex apprehenſione; ſed ex naturali inclinatione quodãmodo cogitur talis appetitus; ſed actus appetitus ſuperioris attribuitur ſuæ apprehenſiuæ, ſcilicet rationi, quia ſuperioris appetitus inclinatio in hoc, vel illud, ex iudicio rationis cauſatur. Ille autem actus appetitus attribuitur rationi, non quòd ſit eius immediatè quaſi ab ea elicitus, ſed quia eſt eius mediante voluntate, quæ per eius iudicium mouetur. Et ſicut motus appetitus, qui ſequitur rationis iudicium, rationi attribuitur; ita motus appetitus conſequentis deliberationem ſuperioris rationis attribuitur rationi ſuperiori; vtpotè cum aliquis deliberat de agendis ex hoc, quòd aliquid eſt Deo acceptum, vel Diuina lege præceptum. Inferioris verò rationis eſt, quando modus appetitus conſequitur inferioris rationis iudicium, vt cum deliberatur de agendis per cauſas in ſeriores, vtpotè conſiderando turpitudinem actus, dignitatẽ rationis, hominum offenſam, & huiuſmodi. Vide latius, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem, & vide infra vbi iam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd conſenſus in delectationem operis pertinet ad ſuperiorem rationem, ſicut & conſenſus in opus; ſed conſenſus in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem, ſicut ad ipſam pertinet cogitare, & tamen de hoc ipſo, quod eſt cogitare, vel non cogitare, inquantum conſideratur, vt actio quædam, habet iudicium ſuperior ratio, & ſimiliter de delectatione conſequente; ſed inquantum accipitur, vt ad actionem aliam ordinatum, ſic pertinet ad inferiorem rationem; quod enim ad aliud ordinatur, ad inferiorem autem vel potentiam pertinet, quàm finis ad quem ordinatur; vnde ars, quæ eſt de fine, architectonica, ſeu principalis vocatur. ——

¶Ad maiorem, delectatio conſequitur operationem in via executionis, tamen in via intentionis eſt quoddam præambulum inducens quandoque in conſenſum operis; & cum ſenſualitas talem delectationem proponit, ratio per rationes temporales iudicans delectationem quandoque acceptat, & ſi ratio ſuperior eam non cohibeat etiam ſibi imputatur, tamen delectatio cogitationis, vel etiam de re, vt eſt cogitata, non conſequitur operationem exteriorem, immo præcedit, & eſt præambulum quoddam ad opus. Ad minorem, conſenſus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem, ſi intelligitur de delectatione coniuncta operi, & quæ conſequitur actum, vt exercitum, negatur. Et ratio eſt, quia complacentia in talem delectationem, non poteſt eſſe abſq; complacentia actus ſecundùm ſe, cum talis actus ſit obiectum illius delectationis. Sic qui complacet ſibi in delectatione, quæ habetur in actu luxuriæ, etiam conſentit in opus luxuriæ, ſine quo haberi non poteſt. Vnde eiuſdem eſt conſentire in opus, &

in talem

in talem delectationem. ſ. rationis ſuperioris. Quare minor in hoc ſenſu negatur, & per conſequens conſequentia, quia (vt dictum eſt) talis conſenſus delectationis eſt rationis ſuperioris. Si autem intelligitur minor, quòd conſenſus in delectationem cogitationis, vel etiam in delectationem rei vt cogitata eſt; concedo minorem, & ratio eſt, quia quando multa occurrunt diiudicanda, tunc inferiori iudici datur iudicium de minimis & præambulis: modo talis delectatio cogitationis & rei vt eſt cogitata, ſunt præambula ad opus, vnde ſunt inferioris rationis; & hoc eſt verum, ſi accipiantur vt media, & præambula inducentia ad opus, tunc enim pertinent ad rationem inferiorem. Si autem accipiantur etiam vt ſunt actiones, & ſecundùm ſe, tunc iudicium pertinet ad rationem ſuperiorem, quicquid enim iudicat inferior, poteſt etiam iudicare ſuperior, & non econtra. Vnde & de delectatione ratio ſuperior iudicare poteſt, & ſi rationem inferiorem, quæ iudicando deliberat, & poteſt cohibere, & non cohibeat, imputatur etiam ſibi conſenſus, &c. Sed tunc ad hunc ſenſum minoris negatur conſequentia; quia non oportet, quòd ſi iudicium de præambulis, & inferioribus pertinet ad rationem inferiorem, quòd etiam iudicium de vltimo, & principali, quale eſt actus, pertineat ad inferiorem, ſed ad ſuperiorem. Iſtam ſolutionem Doct. San. intendit, & eius declarationem vide infra in quæſtio. 74. in plur ibus articulis paſſim. Requirit namque hæc ſolutio plura vidiſſe.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd quia actiones dicuntur voluntariæ ex hoc, quòd eis conſentimus; non oportet, quòd conſenſus ſit cuiuslibet potentię, ſed voluntatis, a qua dicitur voluntarium, quę eſt in ratione, ſicut dictum eſt.* — * q.6. art.2.

¶Ad maiorem, dicitur eſſe voluntaria, quia voluntas in ipſam conſentit ex iudicio rationis, & non quia ipſe conſenſus, & actio voluntaria ſint eiuſdem potentiæ. Minorem concedo, producãt motæ a voluntate, quę vlterius dirigitur ex ratione ſuperiori. Negatur conſequentia, quia præſupponit argumentum, ꝙ eiuſdem potentiæ ſit producere actum voluntarium, & in ipſum conſentire, quod eſt falſum; vnde D.S. virtualiter reſpondet ad hoc ſuppoſitum in argumento, & negat conſequentiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio ſuperior dicitur conſentire non ſolùm, quia ſecundùm rationes ęternas ſemper moueat ad agendum; ſed etiam quia ſecundùm rationes ęternas non diſſentit. —

¶Ad minorem, verum, quòd non propter rationes ęternas conſentit, tamen ſecundùm eas deberet diſſentire. Vnde conſenſus attribuitur ſibi, ſicut ſubuerſio nauis nautæ, qui deberet prohibere & non facit, quod eſt per hoc, quòd omittit agere quando, & vbi debet. Vltra, Non ergo, &c. Verum poſitiuè, ſed omiſſiuè quandoque: quandoque etiam conſentit poſitiuè, ſpernendo actu rationes ſuperiores, vt patet infra, q. 74. art. 7. ad ſecundum, &c.

Quæſtio Decimaſexta.

De Vſu.

DEinde conſiderandũ eſt de Vſu. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum Vti ſit actus voluntatis. Secundò, vtrum conueniat brutis animalibus. Tertiò, vtrum ſit tantùm eorum, quæ ſunt ad finem, vel etiam finis. Quartò, de ordine vſus ad electionem.

¶Hic conſequenter determinatur de Vſu. Et primò de ipſo ſecundùm ſe. Secundò de eius comparatione ad electionẽ, in 4. art. Circa primum, primò oſtenditur cuius potentiæ ſit actus. Secundò circa quid ſit obiectiuè, artic. 3. Circa primum primò fit, quod dictum eſt; ſecundò determinatur dubium incidens, artic. 2.

Vtrum Vti ſit actus voluntatis.

3. diſt. 1. q. 2. artic. 2.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd Vti nõ ſit actus voluntatis. Dicit enim Aug. in primo de doctrina Chriſtiana,* quòd vti eſt id, quod in vſum venit ad aliud obtinendum referre; ſed referre aliquid ad aliud eſt rationis, cuius eſt conferre, & ordinare; ergo vti eſt actus rationis, non ergo voluntatis.

* Aug. c. 4. & lib. 10. de Tri. c. 10.

* Damaſc. li. 2. Ortho. fid. c. 22.

¶ 2 Præterea, Damaſc. dicit, * quòd homo impetũ facit ad operationem, & dicitur impetus; deinde vtitur & dicitur vſus; ſed operatio pertinet ad potentiam executiuam, actus autem voluntatis non ſequitur actum executiuæ potentiæ, ſed executio eſt vltimum; ergo vſus non eſt actus voluntatis.

* Aug. q. 1.

¶ 3 Præterea. Auguſt. dicit in lib. 83. Quæſt. * Omnia quæ facta ſunt, in vſum hominis facta ſunt, quia omnibus vtitur ratio iudicando ea quę hominibus data ſunt; ſed iudicare de rebus a Deo creatis pertinet ad rationem ſpeculatiuam, quæ omnino ſeparata videtur a voluntate, quæ eſt principium humanorum actuum; ergo vti non eſt actus voluntatis.

¶Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in 10. de Trin. * Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis. * Aug. ca

¶Hic inquiritur primò, an ſit actus voluntatis. Pro intellectu quæſiti, & fundamento dicendorum nota, ꝙ differentia eſt inter voluntatem mouentem, & agentia naturalia cauſantia aliquem effectum. Nam agentia naturalia videntur producere, & cauſare per ſimplicem emanationem. Non enim vr, ꝙ calor procedat ab igne per actionem mediam, ſed ipſe calor productus per ſimplicẽ emanationem, vt progreditur ab igne eſt ipſa actio eius; ſed volũtas ipſa mouendo non mouet potentias, ſiue etiam organa corporis, niſi mediante actu ſuo, qui eſt appetere, vel velle, ſic ꝙ habet vnum actum, qui eſt in ipſa, mediante quo cauſat actum alterius potentiæ, vel motum corporis, qui ſunt actus ab ipſa. Primus actus eſt in ipſa ſubiectiuè, ſecundus eſt eius principiatiuè.

¶Nota ſecundò, quòd eſt differentia inter vti, & inter vſum, quia vti dicitur actiuè, & dicit ipſam applicationem rei ad vſum ſuum, & eſt idem quòd cauſare vſum, & habet ſe ad vſum, ſicut mouere ad motum; & vti propriè acceptum, ſcilicet actiuè pertinet ad voluntatem ſubiectiuè, quia eſt actus eius elicitus immanens, Vſus autem nominat operationem, vel aliquid habens modum operationis, ad quam potentia, vel organum, aut corpus, vel quæcunque res per voluntatem applicatur, vt per eam aliquid obtineat; & hoc modo vſus poteſt eſſe omnium mobilium a voluntate, vel executiuè, vel modo appetitiuo, & ſic vſus attribuitur quidem voluntati, non ſicut ſubiecto, ſed ſicut principio. D.S igitur in hoc quæſito ſimiliter in corpore videtur accipere vſum communiter, & indifferenter pro vti & vſu, & hoc erit diligentis lectoris attendere. Vnde D.S. in hoc quæſito non quærit diſtinctè, an vti ſit voluntatis, ſicut ſubiecti, ſed an ſit actus voluntatis, ſ. ſubiectiuè, vel principiatiuè; vt enim patebit, etiam actus qui eſt voluntatis ſicut mouentis, & non ſicut ſubiecti, dicitur eſſe eius, comprehendendo ſub vti actum elicitum, quo mediante alia mouet, & motum ipſum, vel operationem, ad quam res per ipſam voluntatem deputantur. Vſus, & vti differunt.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd vſus rei alicuius importat applicationem rei illius ad aliquam operationẽ; vnde & operatio ad quam applicamus rem aliquam dicitur vſus eius, ſicut equitare eſt vſus equi, & percutere eſt vſus baculi. —

¶D.S reſponder tali concluſione. Vti primò & principaliter eſt voluntatis tanquam primi mouentis, rationis autem tanquam dirigentis, ſed aliarum potentiarum, ſicut exequentium. Hanc concluſionem primò probat quo ad primam eius partem; ſecundò eam infert quo ad omnes tres partes eius, & declarat tertiam eius partem, ibi. Vnde manifeſtum, &c. Quo ad primam partem arguitur ſic. Vſus rei importat applicationem rei illius ad operationem; ſed voluntas applicat res exteriores, & principia intrinſeca ad operationem, ergo eius eſt vſus ſicut principij. Huius rationis D.S. primò ponit, & probat maiorem, ſecundò minorem, ibi. Ad operationem autem, &c. Maior ergo patet a ſigno, nam operatio rei dicitur vſus eius, & per conſequens applicare ad operationem, eſt ea vti. Concluſio reſponſua.

¶Aduerte, quòd D.S. hic implicitè tangit vti actiuè acceptum in hoc quòd dicit, vſus rei importat applicationem, quia hoc eſt vti. Deinde tangit vſum quaſi paſſiuè, cum dicit operationem rei eſſe vſum. Quare eius eſt vti, & vſus, cuius eſt applicare res & potentias ad operationes, eius in quam erunt ambo, licet differenter. Conſequenter cum dicit.

¶ Ad operationem autem applicamus, & principia interiora agendi, ſcilicet ipſas potentias animę, vel membra corporis, vt intellectum ad intelligendum, & oculum ad videndum, & res exteriores, ſicut baculum ad percutiendum; ſed manifeſtum eſt, quòd res exteriores non applicamus ad aliquam operationem, niſi per principia intrinſeca, quæ ſunt potentiæ animæ, aut habitus potentiarum, aut organa, quæ ſunt corporis membra. Oſtenſum eſt autem ſupra, * quòd voluntas eſt, quæ mouet potentias animæ ad ſuos actus, & hoc eſt applicare eas ad operationem. * q. art. 1

¶Deducit minorem prætactam ſic. Voluntas mouet omnes res ad operationem, (licèt differenter exteriores, & principia interiora,) ergo applicat ad operationem. Tenet conſequentia, quia mouere eſt applicare. Antecedens D.S. explicat in littera.

Aduerte

Digitized by Google

¶ Aduerte hic, quòd aliqua res applicatur ad operationem dupliciter. Vno modo executiuè, & sic applicatur a voluntate medijs potentijs & organis. Alio modo applicatur res non executiuè, sed desideratiuè, sic volũtas sola potest applicare rem ad operationem, sicut cœlum possumus velle lucere propter commodũ nostrum, & sic applicamus immediatè per voluntatem; & quocũque modo accipiatur, sic est voluntatis saltem, vt principij. Consequenter ibi.

¶ Vnde manifestum est, quòd vti primò & principaliter est voluntatis tanquam primi mouentis, rationis autem tanquam dirigentis, sed aliarum potentiarum tanquam exequentium, quæ comparantur ad voluntatem a qua applicantur ad agendum, sicut instrumenta ad principale agens; actio autem propriè non attribuitur instrumento, sed principali agenti, sicut ædificatio ædificatori, non autem instrumentis; vnde manifestum est quòd vti [d] proprie est actus voluntatis. Dub. 11.no.

¶ Infert conclusionem respon. totalem, cuius secunda pars habetur probata ex solutione primi, quia vti importat relationem vnius in aliud quod nõ est voluntatis, nisi in ordine ad rationem. Tertia pars conclusionis probatur, quia aliæ potentiæ comparantur ad voluntatem sicut instrumenta, quæ exequuntur imperium principalis mouentis. Hanc probationem tertiæ partis, D. S. applicat ad probationem primæ partis, pro quanto dicit, quòd vsus sit voluntatis principaliter, quia actio non attribuitur instrumento, sed principali agenti; sed potentiæ aliæ se habent vt instrumẽta voluntatis quo ad operationes & vsum earum, ergo talis vsus principaliter attribuitur voluntati.

¶ Quare nota secundò. Si volumus loqui de vti, & vsu indifferenter ponendo vnum pro alio, sicut D. S. videtur facere; tunc ex hoc articulo non habemus, nisi quòd vti est actus volũtatis ad minus imperatus, sed non habemus, quòd sit elicitus, & quòd sit voluntatis sicut subiecti, sed sicut principalis principij. Patet ex hoc, quia vsus dicit operationem rei, ad quam per voluntatem applicatur, quę operatio vt de se constat non est voluntatis sicut subiecti. Vnde dicit D. S. ad tertium, quòd intellectus speculatiuus dicitur vti, cuius operatio, vt certum est, non est subiectiuè in volũtate accipiendo vti pro vsu. Si autem capiatur vti propriè, & quasi actiuè tunc est applicare actiuè rem ad operationem suam, & habet se ad vsum sicut mouere ad motum, quod mouere est causare motum, & sic vti est causare vsum aliarum potentiarum liberè tamen vt dictum est, & sic vti est solius voluntatis, subiectiuè etiam, quia velle quòd aliæ potentiæ, & res aliquid operentur, & applicentur, est eis vti; ad actum enim voluntatis, & rationis imperium sequitur executio in alijs potentijs. Vnde D. S. videtur loqui indifferenter vtendo vno pro alio, & sic aduertis quomodo vsus est omnium potentiarum, scilicet obedientium voluntati, & tamen quia motus in quocunque sit subiectiuè, tamen principaliter attribuitur motori, ita D. S. attribuit principaliter, & propriè voluntati, scilicet sicut principio semper imperatiuo, sed non subiectiuo semper.

¶ Nota etiam, quòd vti dicitur applicare rem ad operationem capiendo operationem largè pro obtentione, vel possessione, aut quolibet significato per modũ motus, aut actionis sicut est quietatio vel possessio; vnde vellet pecuniam ad possidendum, est vti pecunia, & applicare eam ad operationẽm, vel aliquid per modũ operationis de illis in Capreolo, in 1 dist. 1. q. 2. conclusione 1. & 2. in solutionibus argumentorum cõtra easdem vbi habet, quòd dicere vti esse applicationem non est contra beatum Augustinum dicit, vti est illud quod in vsum venerit referre ad obtinendũ, &c. quia dat intelligere, quòd illo vtimur quod volumus, vt illo mediante obtineamus aliud quo fruendum est, & sic tale volitum applicamus ad operationem, scilicet obtẽtionem, vel possessionem; nam largè accipitur operatio. Similiter applicatio accipitur largè, vt fieri potest per votum & per desiderium, sic quòd dum voluntas vult rem propter operationem extensè acceptam, dicatur ipsam applicare. Capreolus. Augustinus.

¶ Nota tamen secundum D. S. in 1. dist. 1. q. 4. quòd ad hoc ꝙ dicamur vti operatione alicuius rei non oportet eam semper actu referre affectionaliter in finem vltimum, scilicet in Deum; sed sufficit relatio virtualis in finem voluntatis.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem, & probat ꝙ vti est voluntatis sicut mouentis, nam secũdum D. S. in 1. vbi iam in expositione litteræ, illa definitio datur de vti communiter sumpto per comparationem ad potentiam operantem, & vniuersaliter mouẽtem prout videlicet omnis actus cuiuscunque potentiæ, vt in finem ordinatus est & procedit a voluntate secundum ordinem rationis, dicitur vti, vt patet ibidem, q. 1. ar. 2. & sic habetur, quòd vti indifferenter, vt extenditur ad vsum est voluntatis sicut principij.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio quidem in aliud refert, sed voluntas tẽdit in id quod est in aliud relatum per rationem; & secundum hoc dicitur, quòd vti est referre aliquid in alterum.

¶ Maior intelligitur, quòd illo vtimur quod volumus, vt illo mediante obtineamus aliud quo fruẽdum est, &c. & accipitur ibi referre antecedenter non essentialiter sicut supra, q. 13. arti. 1. ad primum de electione; vel capitur pro referre affectionali, id est pro tendere in illud, quod est propter aliud & est in aliud relatũ, hoc est ferri in illud non ibi stando, vnde vti prout est voluntatis dicit lationem transitoriam super aliquid in quo non statur, sed vlterius tenditur.

¶ Ad minorem, referre actiuè est rationis, sed habere actum relatum, id est tendentem in aliquid, vt per ipsum in aliud perueniatur potest esse, & est voluntatis. Vnde probat hoc argumentũ, quòd vti est voluntatis in ordine ad rationem, vt volebat secunda pars conclusionis, simile supra, q. 12. ar. 1. ad tertium de intentione, secundum Scotum tamen etiam appetitus rationalis est referre, vt patuit supra, q. 12. ar. 1. ad tertium. Scotus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Damas. loquitur de vsu secundum quòd pertinet ad executiuas potẽtias. Damasc.

¶ Intelligitur Damascenus, vt tangetur, ar. 4 ad primũ, per impetum intelligitur voluntatis motio qua mouet alias potentias ad executionem operis, & est ipsum vti actiuum ad quod sequitur opus aliarum potentiarum. Ad consequens, ergo, &c. verum elicitus semper, est tamen eius sicut mouentis. Et concludit, quòd est aliarum potentiarum sicut exequentium, &c. Damasc.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam ipsa ratio speculatiua applicatur ad opus intelligendi, vel iudicandi a voluntate, & ideo intellectus speculatiuus vti dicitur tanquã a voluntate motus sicut aliæ executiuæ potẽtiæ.

¶ Ad illam, quæ separata videtur a voluntate. Negatur, immo mouetur ad opus a voluntate, vt patuit supra, ergo non est actus voluntatis. Verum subiectiuè, capiẽdo vti pro vsu, tamen est eius principiatiuè non per modum elicientis, sed mouentis primi ad exercitium, & ad opus.

Vtrum vti conueniat brutis animalibus.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd vti conueniat brutis animalibus, frui enim est nobilius, quàm vti, quia vt Aug. dicit in 10. de Tri. * Vtimur eis quæ ad aliud referimus quo fruendum est, sed frui conuenit brutis animalibus, vt supra dictũ est, * ergo multo magis conuenit eis vti. F Supra q. 11. ar. 10. ad 4. * Augustinus cap. 10. * q. 11. ar. 2.

¶ 2 Præterea. Applicare membra ad agendum est vti membris, sed bruta animalia applicant membra ad aliquid agendum, sicut pedes ad ambulandum, cornua ad percutiendum, ergo brutis animalibus conuenit vti.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit in li. 83. q. * Vti aliquid non potest, nisi animal quod rationis est particeps. * Augustinus q. 30.

¶ Hic D. S. determinat dubium, quia enim vti est voluntatis, ideo est dubium, an sit eius propriè sic quòd nõ conueniat brutis:

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * vti est applicare aliquod principium actionis ad actionem, sicut consentire est applicare motum appetitiuum ad aliquid appetendum, vt dictum est, * applicare autẽ aliquid ad alterum nõ est, nisi eius quod habet super illud arbitrium, quod non est nisi eius qui scit referre aliquid in alterum, quod ad rationem pertinet, & ideo solùm animal rationale & consentit & vtitur. * Ar ꝑced. * q. 15. ar. 1. 2.

¶ D. S. respondet tali conclusione. Solùm animal rationale, & consentit & vtitur. Probatur. Vti est applicare, &c. sed applicare aliquid &c. ergo, &c. omnia clarè in littera. Et vult maior, quòd vti est liberè applicare ad operationem sicut & cõsentire est liberè applicare motum appetitiuum ad aliquid, & stat breuiter fundamentum in hoc, quia vti est motus quo fertur appetens in vnũ, vt relatum est in aliud obtinendum, sed referre vnum ad aliud nõ est nisi habentis rationem, ergo, &c. Conclusio respõnsi.

¶ Nota hic, quòd conclusio dicit solùm animal rationale, si enim quis diligenter attendat, tunc per hoc excluduntur non solùm bestiæ sed & Angeli; quia videlicet non vtuntur vniuoce cum homine quo ad modum actus; nam homo vtitur referẽdo vnum in aliud quod rationis est. Angelus autẽ esto velit vnum propter aliud, non tamen modo relatiuo ex parte subiecti apprehendit, & sic referre est proprium rationis, & sic animalis rationalis. Potest tamen dici, quòd animal rationale extensè capiatur pro natura intellectuali, nam & Deus & Angeli vtũtur, licèt vt actum est ex parte actus modo simplici, licèt ex parte obiecti vnum sit in aliud relatum, non autem habet relatio, sicut nec compositio, nec

discursus

diſcurſus locum in ipſis ex parte agentium, ſicut & alibi dicetur, quòd in eis eſt compoſitio, & diuiſio non formalis, ſed obiectiua. Confirmatur autem concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd frui importat abſolutum motũ appetitus in appetibile, ſed vti importat motum appetitus ad aliquid in ordine ad alterum. Si ergo comparentur vti & frui quantum ab obiecta, ſic frui eſt nobilius quàm vti, quia id quod eſt abſolutè appetibile eſt melius, quàm id quod eſt appetibile ſolùm in ordine ad aliud; ſed ſi comparentur quantum ad vim apprehenſiuam præcedẽtem, maior nobilitas requiritur ex parte vſus, quia ordinare aliquid in alterum eſt rationis, abſolutè autem aliquid apprehendere poteſt etiam eſſe ſenſus.

¶ Ad maiorem, frui eſt nobilius ex parte ſubiecti, quia eſt voliti propter ſe & abſolutè, vti autem eſt voliti propter aliud, quia eſt applicabilis ad operationem, largè acceptã, vt per ipſum aliud obtineatur; ſed ex parte ſubiectũ vti eſt nobilius, i. requirit nobilius ſubiectum, quia requirit ſubiectũ rationale, quia requirit relationem vnius in aliud & hoc antecedenter non eſſentialiter, vt dictum fuit, quòd ſcilicet habere rationem non conuenit beſtijs.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd animalia per ſua membra aliquid agunt inſtinctu naturæ, non per hoc, q̃ cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes; vnde non dicuntur propriè applicare membra ad agendum, nec vti membris.

¶ Ad maiorem applicare actiuè & liberè, & vbi applicatio eſt in poteſtate applicantis, hoc eſt vti. Tunc negatur minor, q̃ iſto modo applicent, ſed neceſſariò & ex inſtinctu naturæ, non quòd cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes mouent membra; vnde mouent mẽbra ex inſtinctu naturæ, ſed non vtũtur, quia vti ſuperaddit ſupra motionem, cognitionem & relationem applicati ad operationem ad quam applicatur, & ſic vti eſt motus ordinatus qualis non eſt in beſtijs.

Vtrum vti ſit tantùm eorum quæ ſunt ad finem, vel etiam finis.

G Ad tertium ſic proceditur. Videtur q̃ vſus poſſit eſſe etiam vltimi finis. Dicit enim Aug. in 10. de Trini.* Omnis qui fruitur vtitur; ſed vltimo fine fruitur aliquis, ergo vltimo fine aliquis vtitur.

*Auguſt. cap. 11.

¶ 2. Præterea. Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis, vt ibidem dicitur; * ſed nihil magis aſſumitur a voluntate, quàm vltimus finis ergo vſus poteſt eſſe vltimi finis.

*eodẽ cap.

¶ 3 Præterea. Hylarius dicit in 2. de Trini.* quòd æternitas eſt in patre, ſpecies in imagine, id eſt in filio, vſus in munere, id eſt in Spiritu ſancto; ſed Spiritus ſanctus cum ſit Deus eſt vltimus finis.

*Hylarius. circa prin.

¶ Sed contra eſt, quod dicit Aug. in li. 83. q. Deo nullus rectè vtitur, ſed fruitur; ſed ſolus Deus eſt vltimus finis, ergo vltimo fine non eſt vtendum.

*Auguſt. q. 30.

¶ Hic inquirit cuius ſit vſus ſicut obiecti, an ſit etiã vltimi finis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd vti ſicut dictum eſt,* importat applicationem alicuius ad aliquid; quod autẽ applicatur ad aliud ſe habet in ratione eius, quod eſt ad finem, & ideo vti ſemper eſt eius quod eſt ad finem.

*Ar. 1.

Concluſio reſponſi.

¶ D. S. primò deduxit concluſionem reſponſiuam, ſecundò limitat & exponit eam, ibi. Sed conſiderandum, &c. Concluſio reſponſiua eſt iſta. Vti ſemper eſt eius quod eſt ad finem, & per conſequens non eſt vltimi finis, hanc concluſionem probat primò ex ratione vſus, ſecũdò ex nomine eius, ibi. Probatur qđ &c. primò ſic. Vti importat applicationem alicuius ad aliud, id eſt ad aliam rem ſicut finem obtinendum; ſed quod applicatur ad aliud ſcilicet hoc modo ſe habet in ratione eius quod eſt ad finem, igitur, &c. Maior & minor relinquuntur notæ, & intelliguntur, vt tactum eſt, quòd applicare ad aliud tanquam in quod aliquid ordinatur ſicut in finem obtinendum, hoc eſt vti propriè. Conſtat autem quòd ſic applicatum habet ſe in ratione medij. Deinde cum dicit.

¶ Propter quod & ea quæ ſunt ad finem accommodata, vtilia dicuntur, & ipſa vtilitas interdum vſus nominatur.

¶ Manifeſtat ſecundò concluſionem reſponſiuam, ex quid nominis vſus, quia quæ ſunt ad finem dicuntur vtilia, ergo vtilia ſiũt ad finem, per conuerſionem ſimplicem, & per conſequens vſus qui eſt vtilium, & eorum quæ ſunt ad finem; & ſecundò ipſe vſus dicitur vtilitas, ergo vſus eſt vtilium. Vtilia autem, vt iam dictum eſt ſunt ea quæ ſunt ad finem, ergo, &c.

¶ Aduerte autem, quòd huic concluſioni non obſtat illud Pſal. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem: non enim habetur, quòd ordinatus vſus poſſit eſſe vltimi finis propriè loquendo de vſu prout vtile dicitur quod refertur in aliud ſicut in finem; nam vt ſupra dicebatur, illa præpoſitio (propter) de ſe certam habitudinem non dicit, ſed ſecundum exigentiam materiæ, eius habitudo determinatur. Quare in poſita authoritate Pſal. dicit habitudinem cauſæ diſpoſitiuæ materialis, nam ex ſuſcipiendis retributionibus inducitur homo ad iuſtificationes Dei obſeruandas, non autem dicit habitudinẽ cauſę finalis, quaſi obſeruantiam præceptorũ, vel Deum propter quẽ obſeruat, referat in retributiones temporales, vel ſpirituales ſicut in finem; ſed vt dictum eſt retributiones huiuſmodi habẽt ſe impulſiuè non terminatiuè, vel finaliter, vide in ſimili D. S. ſecunda ſecundæ q. 27. ar. 3. vbi determinat, quòd Deus eſt diligibilis propter aliud non finaliter, ſed in genere cauſæ materialis, ac per cõſequens eius non eſt vti propriè dictũ, quod eſt velle aliquid propter aliud obtinendum ſicut finem præcedentis; Deus autem non eſt referibilis in aliud ſicut in finem vlteriorem, ideo eius non eſt ordinatus vſus, ſed peruerſus, omnis namque peruerſitas eſt vti fruendis, vt habet Aug. &c.

¶ Sed conſiderandum eſt, quòd vltimus finis dicitur dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & alio modo quo ad aliquem, cum enim finis vt ſupra dictum eſt,* dicatur quandoque quidem res, quandoque autem adeptio rei, vel poſſeſſio eius, ſicut auaro finis eſt vel pecunia, vel poſſeſſio pecuniæ; manifeſtum eſt, quòd ſimpliciter loquendo vltimus finis eſt ipſa res, non enim poſſeſſio pecuniæ eſt bona niſi propter bonum pecuniæ; ſed quo ad hunc adeptio pecuniæ eſt finis vltimus, nõ enim quæreret pecuniam auarus, niſi vt haberet eam; ergo ſimpliciter loquẽdo & propriè pecunia homo aliquis fruitur, quia in ea vltimum finem cõſtituit, ſed inquantum refert eam ad poſſeſſionem, dicitur vti ea.

*q. 1. art. 4. & q. 2. ar. 7. & q. 3. ar. 1. & q. 5. ar. 1.

¶ Hic conſequenter D. S. modificat & exponit prædictam concluſionem reſponſi quo ad intentum eius ſcilicet quo ad hoc, q̃ vti non eſt vltimi finis. Et ponit notabile bimembre ſupra ſxpius habitum diſtinctiuum de vltimo fine, & ex iſto notabili intendit iſtam concluſionem prioris expoſitiuam, vti eſt vltimi finis, qui eſt res nõ quidem propriè ſic, quòd referatur in alium finem qui eſt res, ſed quia refert ipſum in conſecutionem, vel fruitionẽ eius.

¶ Nota quòd hæc concluſio poſſet habere duplicem intellectum. Primò ſicut ſuperficies verborum, & exemplum litteræ videntur ſonare, quòd vltimi finis in veritate poſſet eſſe vſus, ſed inordinatus, ſed peruerſus in habente prauum affectum qui finẽ qui eſt res, refert in finem quo, ſicut in finem, & malè, & ſic vtitur fine vltimo in veritate, & fruitur ipſa eius adeptione. Sed ſaluo iudicio meliori hic non vr̃ ſenſus intentus a D. S. vt patet in ſolutionibus ad authoritates beati Aug. propter quas ſoluendas, & rectè intelligendas D. S. videtur hoc notabile moderatiuum concluſionis reſponſiuę ſubiunxiſſe. Quare oportet notare, quòd ſicut Capreolus refert in primò, diſt. 1. q. 1. in ſolutionibus argumentorum contra tertiam, & contra quintam concluſiones. Iuxta D. S. etiã ordinatè affectus, & bene diſpoſitus habet reſpectu Dei duplicem amorem, vt patuit ſupra. q. 2. ar. 7. ad ſecundum. Et duplex gaudium per conſequens duplici amori correſpondens, primum & principalius eſt gaudium de bono Diuino in ſe; ſecundum eſt de bono Diuino vt habito vel habẽdo ab ipſo homine in patria, vel in via, & vtrunque eſt ordinatum, poteſt ergo beatus gaudere de Deo vt habito a ſe & vt ſibi eſt beatitudo, & ſic referre Deum in ſui fruitionem non quidem ſicut in finem (nam præſupponitur quòd Deum propter ſe diligat, & propter bonum diuinum in ſe plus gaudeat, quàm vt eſt bonus ſibi;) ſed refert Deum in habitionem, & fruitionem ſicut obiectum ad fructum, quia videlicet vult quis ex Deo & in Deo habere beatitudinem & fruitionem, & hoc ſit abſque omni inordinatione. Vnde videtur intelligendus, quòd vltimo fine etiam ſecundùm veritatem, & ordinatè poteſt quis vti, largè accipiendo vſum, quia videlicet non refertur in aliud ſicut ad rem aliam quæ habeatur pro fine vltimo, quod eſſet propriè vti, ſed quia aſſumitur in facultatem voluntatis, vt voluntas eo vtatur ſe in ipſo delectando & fruendo, nõ quòd Deus habeatur vt minus bonum ipſa fruitione, ſed quia eo ipſo, quòd habetur, vt maximum bonum & vltimus finis deſiderat voluntas ipſo frui & ipſum habere pro beatitudine, vt enim ſupra tactũ fuit Deus in ſe eſt quidem ſibi beatitudo, ſed nõ creaturæ, quare creatura optat etiam ipſum habere, vt ſit ſibi beatitudo, & hoc fit mediante adeptione & fruitione, vnde ordinat ipſum in beatitudinẽ

Capreolus.

creatam

creatam non ſicut in finem, ſed ſicut in effectum per ipſum Deũ cauſandum, qui tamen Deus cum beatitudine creata acceptus nõ ſunt duo, ſed vnus finis totalis; quare ſicut adeptio pecuniæ non eſt finis pecuniæ, ſed è contra adeptio bona eſt propter bonitatẽ, & vtilitatem pecuniæ, quæ eſt finis ſimpliciter, & tamen refertur ab auaro in poſſeſſionem, ſicut in vltimum finem quo; ſic per illud exemplum ſenſibile oportet manuduci ad vltimum finẽ ſimpliciter, & ſecundum veritatem, & aduertere, quia in adeptionem ſui referri poteſt etiam præcluſa omni inordinatione, vt dictum eſt, quia licitum eſt petere Deum ad fruendum; & ſic ergo vtimur vltimo fine, ſed non propriè, ſed ſolùm propriè his quæ ſunt ad finem alium, vt accipitur pro re alia habenda, & non ſolùm pro adeptione eius. Et per hoc patet probatio iſtius concluſionis ſecundæ; quia illo vtimur communiter accipiendo vti vel vſum, quod referimus in ſui adeptionem & fruitionem, ſed vltimus finis ſimpliciter eſt huiuſmodi, ergo, &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima concluſione, quia Deo nullus vtitur propriè referendo ipſum in alium finem, qui eſt res alia vt finis quæſita, cum quo ſtat quòd vtimur Deo communiter, prout aſſumimus in facultatem voluntatis, vt aliæ authoritates beati Aug. in argumentis deducendis habent; vnde puto, quòd ad ſaluandas diuerſas authoritates beati Aug. D. S. iſtud notabile adduxerit; & quia in ſolutionibus apertè innuit intellectum iam poſitum; ſicut & requirit authoritas primi argumenti, ideo videtur & D. S. ſic intelligendus, vt dictum eſt.

Auguſt. ¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de vſu communiter, ſecundùm quòd importat ordinem finis ad ipſam fruitionem, quam aliquis quærit de fine.

¶ Ad maiorem diſtinguo, ſi intelligitur de vſu propriè qui eſt referre rem in aliam rem, ſicut in finem potiorem, & meliorem verè, vel æſtimatè, negatur, ſi autẽ vti capiatur communiter pro relatione finis vltimi qui eſt res in finem vſo, ſic eõceditur; nam nullus frueretur Deo, niſi vellet eum habere ad ſibi inhærendum, & ad ſe in ipſo cum maxima ſuauitate delectandum, & hoc eſt quod D. S. in ſolutione dicit, quòd Aug. accipit vſum cõmuniter ſecundùm quòd importat ordinem finis ad ipſam fruitionẽ, quod non intelligitur quaſi finis, qui ordinetur ad fruitionem ſicut ad finem, ſicut quandoque fit a malè diſpoſito; ſed ille ordo dicit quancunque habitudinem obiecti ad actum, ſiue actus ſit propter obiectum ſicut propter finem, ſiue è contra, & ſic ille qui fruitur Deo habet Deum pro obiecto ſuæ fruitionis quæ eſt vſus Dei, largè accipiendo vſum. Minor conceditur, ergo vltimo fine vtitur aliquis, verum, communiter accipiendo vti iuxta notabile ſecundæ concluſionis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd finis aſſumitur in facultatem voluntatis, vt voluntas in illo quieſcat; vnde ipſa requies in fine, quæ fruitio eſt, dicitur hoc modo vſus finis; ſed id quod eſt ad finem aſſumitur in facultatem voluntatis non ſolùm in ordine ad vſum eius quod eſt ad finem, ſed in ordine ad aliam rem in qua voluntas quieſcit.

¶ Ad maiorem, vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis, ſi intelligitur de vti propriè, vt diſtinguitur cõtra fmi, eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis applicando ipſum ad operationem propter aliam rem conſequendam. Tunc negatur minor, quòd vltimus finis aſſumatur, &c. Alio modo aſſumitur aliquid vt eo vtamur, id eſt eo nos delectemus liberè ad nutum voluntatis, & illud aſſumamus, & habeamus ſicut placet; ſic dico, quòd vti eſt commune ad frui, & tunc concedo minorem, quia aliquis habet beatitudinem obiectalem, & ſe delectabit liberè, (ſcilicet libertate a coactione,) & ita vtitur, vt vti dicit habitudinem vltimi finis ad operationem circa ipſum. ſ. quietem; vnde ipſa requies dicitur iſto modo vſus ad quem beatitudo vt res aſſumitur, non quòd referatur ad fruitionem, vt ad finem, ſed vt obiectum ad actum, qui eſt propter obiectum, ad ſenſum ſupra habitum, q. 2. ar. 6. ad primum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vſus accipitur in verbis Hylarij pro quiete in vltimo fine, eo modo quo aliquis communiter loquendo, dicitur vti fine ad obtinendum ipſum ſicut dictum eſt: * vnde Aug. in 6. de Trini. dicit, * quòd illa delectatio felicitas vel beatitudo vſus ab eo appellatur.

* In cor. & ad primũ. * Aug. c. 10.

¶ Reſpondetur ſicut iam dictum eſt, quia Hylarius accipit vſum pro fruitione & delectatione, quæ conſequitur ex amore qui appropriatur Spiritui ſancto. Vnde D. S. prima par. q. 39. ar. 8. in cor. vſus habet ſimilitudinem cum proprijs Spiritus ſancti, largo modo accipiendo vſum ſecundùm quòd vti comprehendit ſub ſe etiam frui prout eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis, & frui eſt cum gaudio vti vt Aug. dicit, decimo, de Trinitate.

¶ Et nota D. S. in primo ſenten. diſtin. 1. q. 2. quòd iſta definitio Aug. allegata in ſecundo argumẽto, eſt ipſius vti cõmuniter dicti, ſed illa eſt ipſius vti propriè dicti, ſcilicet vti eſt id quod in vſum venerit referre ad obtinendum illud quo fruendum eſt, &c.

Vtrum vſus præcedat electionem.

H AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd vſus præcedat electionem; poſt electionem enim nihil ſequitur niſi executio, ſed vſus cum pertineat ad voluntatem præcedit executionem, ergo præcedit etiam electionem.

¶ 2 Præterea. Abſolutum eſt ante relatum; ergo minus relatum eſt ante magis relatũ; ſed electio importat duas relationes; vnam eius quod eligitur ad finem, aliã verò ad id cui præeligitur, vſus autem importat ſolã relationem ad finem, ergo vſus eſt prior electione.

¶ 3 Præterea. Voluntas vtitur alijs potentijs inquãtum mouet eas, ſed voluntas mouet etiam ſeipſam, vt dictum eſt, * ergo etiam vtitur ſeipſa applicando ſe ad agendum, ſed hoc facit cum conſentit, ergo in ipſo conſenſu eſt vſus, ſed conſenſus præcedit electionem, vt dictum eſt, * ergo & vſus. * q. 9. ar. 1.

¶ Sed contra, quod Damaſc. dicit, * quòd poſt electionem impetum facit ad operationem, & poſtea vtitur, ergo vſus ſequitur electionem. *q. 15. ar. 3. ad tertiũ. * Damaſc. lib. 2. c. 22.

¶ Hic D. S. quærit de ordine vſus ad electionem, quæ & ipſa eſt circa media.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd uoluntas duplicem habitudinem habet ad uolitum; unam quidem ſecundũ quòd eſt quodammodo in uolente per quandã proportionem, uel ordinem ad volitum; unde & res quæ naturaliter ſunt proportionatæ ad aliquem finem dicuntur appetere illum naturaliter; ſed ſic habere finem eſt imperfectè habere ipſum; omne autem imperfectum tẽdit in perfectionem, & ideo tam appetitus naturalis, quàm uoluntarius tendit, ut habeat ipſum finem realiter, quod eſt perfectè habere ipſum, & hæc eſt ſecunda habitudo uoluntatis ad uolitum; uolitum autem non ſolùm eſt finis, ſed id quod eſt ad finem.

¶ D. S. reſpondet tali cõcluſione. Vſus ſequitur electionẽ (ſ. reſpectu eiuſdẽ) ſi accipiatur vſus ſm q̃ voluntas vtitur potentia executiua, ſed vſus eius quod eſt ad finẽ ſm q̃ eſt in cõſideratione rationis referentis ipſum in finẽ tunc vſus præcedit electionẽ: & eſt ſenſus concluſionis, q̃ electio præcedit vſum potentiarũ exequentium, aliarũ videlicet ab intellectu & volũtate; ſed electio nõ præcedit vſum, & exercitiũ voluntatis & rationis; huius concluſionis, ergo D. S. ponit & probat primò primã partem, ſecũdò ſecundã, ibi. Sed quia &c. Quo ad primũ primò præmittit quoddã notabile diſtinctiuũ, ſecũdò ex eo format rationẽ, & infert primã partem concluſionis, ib. Vltimum añt, &c. Notat ergo duplicẽ habitudinem voluntatis ad volitũ, & primã habitudinem aſtruit ex rebus naturalibus, quæ ét dicuntur appetere finem naturaliter ex hoc, quia ſunt fini proportionatæ, & ſic habent habitudinem aliquam naturalẽ ad finẽ; ſic etiam appetitus rationalis ex hoc, q̃ habet proportionẽ quæ infra dicetur amor, vel ordinem, i. appetitũ & electionem voliti, etiã habet aliquam habitudinẽ, ſed imperfectam ad volitũ, quæ eſt habitudo ſm affectionem; ſed præter iſtã habitudinem, quæ eſt ſm huiuſmodi proportionẽ & ordinẽ, oportet ponere ſecundam habitudinem, quia tam appetitus naturalis naturaliter proportionatus, quàm voluntarius liberè proportionatus tendit vlterius ad volitum, vel appetitum realiter habendũ; ex hoc ergo habetur ratio diſtinctionis illius, annectit tamen D. S. aliquod notandum, quòd talis habitudo imperfecta nõ ſolùm eſt ad finem, ſed etiam ad medium. Conſequenter ibi. Concluſio reſponſiua.

¶ Vltimum autẽ quod pertinet ad primã habitudinẽ uolũtatis reſpectu eius quod eſt ad finẽ eſt electio, ibi. in cõpletur proportio uoluntatis, ut cõpletè uelit id quod eſt ad finẽ; ſed uſus iam pertinet ad ſecundã habitudinẽ uoluntatis qua tendit ad conſequendũ rem uolitã; undẽ manifeſtũ eſt, q̃ uſus ſequitur electionẽ; ſi tñ accipiatur uſus ſm q̃ uolũtas utit executiua potẽtia mouẽdo ipſã.

¶ Format rationẽ pro prima parte cõcluſionis reſpon. ſm prætactam diſtinctionẽ iſtam. Electio pertinet ad habitudinem volũtatis ad volitum, ſm q̃ volitum eſt in volente ſecundùm quãdam proportionẽ. i. amorem, vel ordinem, (i. deſideriũ, vel electionẽ,) ad volitum, ſm quam volitũ habetur imperfectè; ſiue ſit finis, ſiue id quod eſt ad finem. Vſus aũt pertinet ad ſecundam habitudinẽ

volũ-

voluntatis ad volitum ſm ꝙ voluntas realiter tendit ad volitum in ſe habendum, quod eſt perfectè habere ipſum, ergo electio præcedit vſum potentiarum executiuarum per quem tenditur in volitum in ſe realiter habendũ. Tenet cõſequentia, quia imperfectũ præcedit perfectũ, & ſic ēt imperfecta habitudo ſm eſſe intētum, vel electiuũ, præcedit habitudinē perfectā quæ eſt ſm executionē. Antecedens probatur, quia in electione cõpletur prima habitudo ſicut in pertinente ad illã habitudinem; primò.n. eſt intentus finis deinde conſulitur de medio; & tertio eligitur. Secunda pars antecedentis patet, quia per vſum tenditur in realem conſecutionem rei volitæ. Et poſſet breuiter argui pro prima parte concluſionis; voluntas habet duplicem habitudinem ad volitum vnam imperfectam ſecundum proportionem & ordinem, quæ prior eſt; aliam habet ſm quòd tendit in realem habitionem eius, quæ eſt perfecta & poſterior; ſed electio pertinet ad primã habitudinem ſicut vltimũ eius; vſus verò pertinet ad ſecundã habitudinē, ergo, &c.

¶ Nota hic verbum D.S in littera cum dicit. Res quæ naturaliter ſunt proportionatæ ad aliquem finē dicũtur appetere ipſum naturaliter, ex hoc.n. habetur ꝙ appetitus naturalis non eſt actus elicitus, ſed eſt ipſa proportio rei ad ſuum finē, vel ad conueniens ſibi naturaliter, ſicut grauitas eſt proportio lapidis ad locum deorſum, ſed in voluntate proportio eius ad volitum eſt actus elicitus ſm quem habet habitudinem ad volitum, ſm ꝙ amat, vel deſiderat, vel eligit ante realem impetum & executionē, ad habendam rem realiter; primò enim habebatur ſolùm in voto. Deinde ibi.

¶ Sed quia voluntas etiam quodammodo rationem mouet & vtitur ea; poteſt intelligi vſus eius, quod eſt ad finem, ſm ꝙ eſt in conſideratione rationis referentis ipſum in finem; & hoc modo vſus præcedit electionem.

¶ Hic D.S. probat ſecundam partem cõcluſionis ſic, illud quod eſt ad finem, antequam eligatur prius eſt in conſideratione rationis referentis, & ordinantis ipſum in finē; ſed talis cõſideratio rationis eſt vſus rationis motæ a voluntate, ergo vſus eius quod eſt ad finē, ſm ꝙ eſt in tali conſideratione præcedit electionē. Maior patet extra litteram, quia ante electionem eſt conſilium & deliberatio de eo, quod eſt ad finem, & ita prius eſt in eſſe apprehenſo per actum rationis, q̃ eligatur. Patet ergo, ꝙ vſus potentiæ executiuæ, qua tenditur in rem realiter habendam ſequitur electionē, ſed vſus & exercitium voluntatis, & rationis eſt ante electionem; quia oportet prius rationem conſuluiſſe per motionem voluntatis reſpicientis finem. Confirmatur etiam prima pars cõcluſionis argumento in contrarium, quia poſt electionē ſequitur imperiũ, & vti actiuum, quod vocatur hic impetus, & poſtea ſequitur vſus potentiarum exequentium; vnde intento fine & inuentis mediis per conſilium ſequitur motio per imperium, quod imperium in ratione eſt eum vti actiuè accepto in voluntate, deinde ſequitur vſus aliarum potentiarum; vnde patet quòd ſiue vti capiatur actiuè pro actiua applicatione potentiarum exequentium ad operationem, ſiue capiatur quaſi paſſiuè pro operatione ad quam applicatur, ſemper vti eſt poſterius electione, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ipſam executionem operis præcedit motio qua voluntas mouet ad exequendum; ſequitur autem electionem, & ſic cũ vſus pertineat ad prædictam motionem voluntatis, medium eſt inter electionem & executionem.

¶ Maior negatur immo poſt electionem eſt impetus, ſeu motio, & imperiũ ad operationē, quę motio actiua voluntatis eſt vti propriè prout eſt actus elicitus voluntatis. Minor concedit, ſed negatur conſequentia, quia ſupponit falſum in maiori, & vult argumentũ, ꝙ quia vti etiam pertinet ad operationē, & non immediatè immo electio immediatè, & vti etiã non ſequitur executionem, ergo præcedit & executionem & electionem, ſed falſum eſt, quia vti immediatè p̃cedit operationē, & immediatius, q̃ electio.

¶ Ad ſecundũ dicendũ, ꝙ id qd eſt per eſſentiã ſuã relatũ poſterius eſt abſoluto; ſed id cui attribuuntur relationes non oportet, ꝙ ſit poſterius; immo quantò cauſa eſt prior, tantò habet relationes ad plures effectus.

¶ Maior vniuerſaliter negatur immo relatiui relatiuum potiſſimè ſm dici prius eſt, immo quantò prius tãtò magis relatiuum iſto modo. Sed verũ eſt, ꝙ abſolutũ prius eſt relatione, &c. Ad minorem, importat relationes, ſed non eſt relatio, & præterea importat relationes non ad terminũ correlatiuum, q̃ ſunt de genere ad aliquid, ſed relationes fundamentales trãſcendentes ad obiectũ, &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ electio præcedit vſum ſi referãtur ad idē, nihil aũt prohibet, ꝙ vſus vnius p̃cedat electionē alterius, & qa actus volũtatis reflectunt ſupra ſeipſos, in quolibet actu volũtatis põt accipi cõſenſus, & electio, & vſus, vt ſi dicat ꝙ volũtas cõſentit ſe eligere, & cõſentit ſe cõſentire, & vtit ſe ad cõſentiẽdũ, & eligẽdũ, & ſemp iſti actus ordinati ad id qd eſt prius ſũt priores.

¶ Maiorem concedo & totũ vſque, ibi, ergo vſus præcedit, &c. verum, vſus voluntatis præcedit electionem mediꝰ exequendi, ſed reſpectu eiuſdem tunc electio præcedit vſum & conſenſus vtrunque quando electio, & conſenſus diſtinguuntur, & id quod ordinatur ad priorem actum eſt prius, & probat hoc argumentum ſecundam partem concluſionis.

Quæſtio decimaſeptima.

De actibus imperatis a voluntate.

DEinde conſiderandum eſt de actibus imperatis a voluntate. Et circa hoc quærũtur nouem. Primò, vtrum imperare ſit actus voluntatis, vel rationis. Secũdò, vtrũ imperare pertineat ad bruta animalia. Tertiò, de ordine imperij ad vſum. Quartò, vtrum imperium, & actus imperatus ſint vnus actus, vel diuerſi. Quintò, vtrum actus voluntatis imperetur. Sextò, vtrum actus rationis. Septimò, vtrũ actus appetitus ſenſitiui. Octauò, vtrum actus animæ vegetabilis. Nonò, vtrum actus exteriorum membrorum. I

¶ Poſtquam actum eſt de actibus elicitis. Conſequenter agitur de actibus imperatis, & circa hoc duo facit. Primò determinat de ipſo actu imperij, qui eſt actus potentiæ imperantis. Secundò determinat de ipſo actu imperato, qui eſt actus potentiæ recipientis imperium, in ar. 4. Circa primum duo facit; primò oſtendit cuius actus ſit imperare, ſecundò ordinē inter imperiũ & vſum in ar. 3. primò facit, qđ dictũ eſt, ſecũdò determinat quoddã dubiũ, ar. 2.

Vtrum imperare ſit actus voluntatis, vel rationis.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd imperare non ſit actus rationis, ſed voluntatis; imperare enim eſt mouere quoddam, dicit enim Auicenna, ꝙ quadruplex eſt mouens. ſ. perficiens, diſponens, imperans, & conſilians, ſed ad voluntatem pertinet mouere omnes alias vires animæ, vt dictum eſt ſupra, * ergo imperare eſt actus voluntatis. Infra q 60. ar. 1. cor. 6. Et 2. q. 13 ar. 1. & 10. cor. Et Veri. q 22 art. 12. ad 4. Et quoli 9. ar. 12.

* q 9. art. 1.

¶ 2 Præterea. Sicut imperare pertinet ad id quod eſt ſubiectũ: ita imperare pertinere videtur ad id quod eſt maximè liberum; ſed radix libertatis eſt maximè in voluntate, ergo voluntatis eſt imperare.

¶ 3 Præterea. Ad imperium ſtatim ſequitur actus, ſed ad actum rationis non ſtatim ſequitur actus, nõ.n. qui iudicat aliquid eſſe faciendũ ſtatim illud operatur; ergo imperare non eſt actus rationis, ſed voluntatis.

¶ Sed contra eſt, ꝙ Greg. Nic. dicit, * & etiã Philoſophus, * ꝙ appetitus obedit rõni, ergo rõnis eſt imperare.

* Greg. Nil. 4. c 1. & 9.

* li. 1 Ethi. cap. vlt.

¶ Hic primò determinat cuius potẽtiæ ſit imperare, vel p̃cipere.

¶ Rñdeo dicendũ, ꝙ imperare eſt actus rationis p̃ſuppoſito tñ actu voluntatis. Ad cuius euidentiã cõſideran dum eſt, ꝙ quia actus voluntatis, & rationis ſupra ſeinui cē poſſunt ferri prout ſupra, rõ ratiocinatur de volendo, & voluntas vult ratiocinari, cõtingit actũ voluntatis præueniri ab actu rõnis & econuerſo, & quia virtus prioris actus remanet in actu ſequẽti, contingit quandoq; ꝙ eſt aliquis actus voluntatis ſm ꝙ manet virtute in ipſo aliquid de actu rationis, vt dictũ eſt de vſu, & de electione, * & econuerſo aliquis eſt actus rationis ſecundum ꝙ virtute manet in ipſo aliquid de actu voluntatis.

* q. 16. ar. 1. & q. 13. ar. 1.

¶ D.S. reſpõdet tali cõcluſione in principio, imperare eſt actus rationis. ſ. eſſentialiter, præſuppoſito tamen actu voluntatis, hanc concluſionē probando & declarando ſic procedit, qa ſecunda eius pars ſupponit rationē agere in virtute volũtatis; primò illud ſuppoſitũ verificat & declarat, ſecundò reſumit & probat primã partem concluſionis, ibi. Imperare aũt, &c. tertiò ſecundam, ibi. Primum aũt, &c. Quo igitur ad primũ D.S. præmittit notabile verificatiuum ſuppoſiti prætacti ex quo haberur talis cõcluſio propoſiti verificatiua. Contingit q̃ſq; ꝙ eſt aliquis actus voluntatis ſm ꝙ manet virtute in ipſo aliquid de actu rationis & è contra, &c. vt in littera circa finē, probatur. Virtus prioris actus remanet in actu ſequenti, ſed aliquis actus rationis eſt prior aliquo actu voluntatis & è contra, ergo, &c. Maior patet, & intelligitur non ſolùm de priori quacunq; priorıtate, ſed in his quæ per ſe ordinata ſunt, ſic autem

Concluſio reſponſi.

Concluſio.

Digitized by Google

autem eſt inter huiuſmodi actus, ſic quòd voluntas non poteſt habere actum, niſi præcedente actu rationis. Minor probatur, quia actus rationis, & voluntatis poſſunt ſupra ſeinuicem ferri; & ſic contingit actum vnius præueniri ab actu alterius, & econtra. Et prima pars concluſionis patet exemplariter de vſu, & electione, qui ſunt actus voluntatis in virtute rationis.

¶ Nota autem verbum concluſionis, quòd actus rationis manet in actu voluntatis virtute; per hoc patet, quòd electio, vel vſus non eſt quid compoſitum ex duobus, ſed eſt actus ſimplex productus a voluntate in virtute, & per aſſiſtentiam, & coefficientiam rationis. Simile eſt de actu rationis, quem exercet in virtute voluntatis, qualem in propoſito dicemus imperium; ſic ergo patet verificatio ſuppoſiti ſecundæ partis concluſionis, quòd actus rationis poteſt præſupponere actum volũtatis; quis autem in propoſito ſit ille actus voluntatis præſuppoſitus ab imperio, hoc tangit D.S quodlibeto 9. artic. 12. cum dicit. In Imperio duo concurrũt (ſcilicet ordine quodam) quorum vnum eſt rationis, aliud voluntatis; quod enim imperat, aliquid inclinat ad faciendum, quod voluntatis eſt; ipſius enim eſt mouere per modum agentis; & iterum ordinat eum, cui imperat ad exequendum illud, quod imperatur; & hoc ad rationem pertinet, cuius eſt ordinare; & ſi horum duorum ordo conſideretur, videtur primum eſſe inclinatio voluntatis in aliquid per electionem, & poſtea in principio executionis ordinatur per quos fieri debeat, quod electum eſt; & ſic imperium erit immediatè actus rationis, ſed volũtatis quaſi primò mouentis, hæc ille. Ex quibus patet primò ad propoſitum, quòd actus voluntatis, in cuius virtute ratio imperat, eſt electio. Patet ſecundò, quòd imperare eſt mouere, & inclinare in virtute voluntatis ad exercitium actus, vt etiam hic in fine corporis ponitur. Patet tertiò, quòd imperare eſt ordinare inclinatiuè ad exercitium, per quos electum fieri debeat, quod tamen ſit multipliciter, vt patebit ſtatim ex D.S. in quarto: nam aliquando imperatur interioribus organis, & inſtrumentis, & tunc ſufficit, quòd homo ipſe intelligat ordinationem rationis; quandoq; autem imperatur exterioribus, inferioribus, & ſubiectis; & tunc ipſi intelligentes mouentur ab ordinatione intimatiua rationis in virtute voluntatis, &c. Conſequenter cum dicit.

¶Imperare autem eſt quidem eſſentialiter actus rationis; imperans enim ordinat eum, cui imperat ad aliquid agendum intimando, vel denunciando; ſic autem ordinare per modum cuiuſdam intimationis eſt rationis; ſed ratio poteſt aliquid intimare, uel denunciare dupliciter; vno modo abſolutè, quæ quidem intimatio exprimitur per uerbum indicatiui modi, ſicut ſi aliquis alicui dicat, hoc eſt tibi faciendum. Aliquando autem ratio intimat aliquid alicui, mouendo ipſum ad hoc; & talis intimatio exprimitur per uerbum imperatiui modi, puta cum alicui dicitur, fac hoc.

¶ Reſumit primam partem concluſionis reſponſiuæ cum explicatione, ſcilicet quòd imperare eſt actus rationis eſſentialiter, ideſt ſubiectiuè, & elicitiuè; quam partem probat ſic. Imperans ordinat eum, cui imperat ad aliquid agendum intimando, vel denunciando; ſed ſic ordinare per modum cuiuſdam intimationis eſt rationis; igitur prima pars concluſionis vera, ſed quia imperium non eſt ordinatio quæcunq; intimatiua, vel denunciatiua, quæ videlicet poſſet rationi in virtute propria competere; ſed vt dictum eſt, eſt inclinatiua ad exercitium actus; ideo D.S. pro explicatione illius maioris iam aſſumptæ, & etiam pro parte ſequenti ſubiungit notabile diſtinctiuum, quòd ratio poteſt nunciare, vel intimare dupliciter, &c. vt in littera. Et ſecunda intimatio motiua, & inclinatiua eſt imperium. Conſequenter ibi.

¶ Primum autem mouens in uiribus animæ ad exer-
*q.9.art.3. citium actus eſt uoluntas, ut ſupra dictum eſt; * cum ergo ſecundum mouens non moueat niſi in uirtute primi mouentis, ſequitur, quòd hoc ipſum, quod ratio mouet imperando ſit ei ex uirtute uoluntatis; unde relinqui-
Deu. 111. tur, * quòd imperare ſit actus rationis præſuppoſito actu uoluntatis, in cuius uirtute ratio mouet per imperium ad exercitium actus.

¶Manifeſtat ſecundam partem concluſionis reſponſiuæ ſic. Secundum mouens non mouet, niſi in virtute primi mouentis; ſed primum mouens in viribus animæ ad exercitium actus eſt voluntas; ergo ratio imperatiuè mouendo ad exercitium non mouet, niſi in virtute voluntatis. Quare D.S. infert concluſionem totalem per modũ corollarij cum repetitione probationis iam poſitę ſub breuibus, &c.

¶Aduerte hic ex D.S. quòd ratio ſecundùm ſe conſiderata mouet voluntatem ad ſpecificationem actus, quandoq; quidem neceſſariò, quandoq; autem liberè reſpectu diuerſorum obiectorum, vt patet ex ſupra dictis. Sed ratio in virtute voluntatis, imperando mouet alias vires, immo ſeipſam, & voluntatem ipſam etiam quo ad exercitium actus; nec hoc eſt contra ſupradicta, vbi dicebatur, quòd voluntas a nullo mouetur ad exercitium niſi a ſolo Deo; hoc enim iuxta D.S. in de Veritate, Materia 22. artic. 9. intelligitur, quòd a nullo extrinſeco; ſed tamen etiam a ſeipſa moueri poteſt ad exercitium, & per conſequens ipſa per rationem, vel ratio in virtute eius. Patet ex hoc fundamentum pro infra habendis, quia peruerſa electio, vel peruerſitas voluntatis quæcunque, non ſtat cum omnimoda rectitudine rationis præſertim præcipientis. Patet, & quòd voluntas non poteſt in oppoſitum præcepti rationis, quod neceſſariò mouet, & quo ad exercitium, & quo ad ſpecificationem, ſaltem neceſſitate ſuppoſitionis quandoque. De hoc infrà, & in Capreolo in tertio, diſtinctione 36. ad argumenta Scoti contra primas duas concluſiones, &c. Capreolus

¶Nota circa hæc differentiam inter præceptum, orationem, & deprecationem, quæ dicunt actus rationis diuerſos in hoc, quia præceptum eſt ad interiora hominis, puta organa, & inſtrumenta agendi, vel ad exteriores homines poteſtati præcipientis ſubiectos, qui per intimationem motiuam applicantur ad conſecutionem deſiderati, & electi. Quando autem deſiderium, & voluntas applicatur ad extrinſecum, qui non eſt in noſtra poteſtate, & tamen non eſt ſuper nos, tunc dicitur petitio; ſi verò ſupra nos, ſic dicitur deprecatio. De his vide D.S. in quarto, diſtinctio. 15 quæſtio. 4. artic. 1. quæſtiun. 1. in corpore. Patet ex his omnibus, quomodo imperium eſt denunciatio motiua complectens in ſe voluntatem, & auctoritatem voluntatis, ac per hoc non eſt præco denunciatiuus tantùm, ſed & efficaciter executiuus.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte concluſionis directè; & tamen non eſt contra ſecundam, quia imperare eſt rationis in virtute volũtatis; ſic enim mouet appetitum ſenſitiuum, & voluntatem ipſam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd imperare non eſt mouere quocunque modo, ſed cum quadam intimatione denunciatiua ad alterum, quod eſt rationis.

¶Ad maiorem, vera, imperare eſt mouere cum quadam inclinatione denunciatiua ad alterum, quandoque quidem ſuppoſito diſtinctum, ſicut cum imperatur exteriori ſubiecto poteſtati imperantis; quandoque autem denunciatur alteri non quidem ſuppoſitaliter diſtincto, ſed alteri potentiæ, mediante tamen toto; vt patebit articulo quinto ad ſecundum. quia & ratio nunciat, & inquirit quid agendum ſit per membra, & vires, & per quas vires; & hoc nunciat homini intelligenti, qui ſecundùm præceptum rationis agit.

¶Ad minorem, conceditur, quòd ad voluntatem pertinet mouere virtute propria ad exercitium, ſed non pertinet ad eam imperare, ſed ad rationem in virtute voluntatis; & ſecundò ad appetitum in animalibus pertinet mouere; ſed imperare in homine non pertinet immediatè ad voluntatem, quæ non mouet niſi per imperium, & dictamen rationis, quare negatur conſequentia.

¶De hac ſolutione, & reſponſione ad minorem D. S. ſupra in quarto ad tertium dicit. Ille qui petit, aut imperat, aut deprecatur, aduocat aliquid ad conſecutionem huius, vel proſecutionem intenti; hoc autem non eſt voluntas, quia ipſa ſimpliciter, & abſolutè fertur in ſuum obiectum, quod eſt finis; ſed eſt rationis, cuius eſt ordinare vnum ad aliud; & ideo imperium propriè accipiendo imperium non eſt voluntatis. Sed dupliciter dicitur voluntas imperare, ſcilicet impropriè, & ſimilitudinariè; vno modo per quandam interpretationem, ſiuè æquiualentiam; quia enim imperans per imperium ſuum mouet, ideo actus animæ, ad quem motus ſtatim ſequitur, imperium dicitur; & quia ad actum appetitiuæ, ſi ſit completus, ſtatim ſequitur motus in corporalibus organis, ideo appetitiuæ virtutes dicuntur imperantes motum; alio modo inquantum principium imperij eſt voluntas; aduocare enim aliquem ad finem ſuum, quod ad imperium pertinet, præſupponit appetitum finis; & eſt quædam proſecutio illius; & propter hoc potentiæ, vel artes operatiuæ, ſeu habitus, qui ſunt circa finem, dicuntur imperare illis, quæ ſunt circa ea, quæ ſunt ad finem. Et ſecundùm hoc voluntas, quæ habet finem pro obiecto dicitur imperare, inquãtum imperium, quod eſt actus rationis in voluntate incipit, ad quam pertinet deſiderium finis, hæc ille. Ex quibus patet primò, quòd appetitus in alijs animalibus dicitur imperare propter æquualentiam, quia mouet ſicut imperium. Secundò patet, quòd voluntas dicitur imperare in habentibus rationem, quia eſt præſuppoſita ad imperium, & in virtute, & quaſi auctoritate eius intellectus imperat. Et per hoc claret ſolutio. Voluntas dicitur imperare dupliciter.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̃ radix libertatis eſt voluntas ſicut ſubiectum, ſed ſicut cauſa eſt ratio; ex hoc enim voluntas liberè poteſt ad diuerſa ferri, quia ratio poteſt habere diuerſas conceptiones boni; & ideo philoſophi definiunt liberum arbitrium, quod eſt liberum de ratione iudicium, quaſi ratio ſit cauſa libertatis.

¶Ad maioris ſecundam partem, imperare pertinet ad id, quod eſt maximè liberum, & cum hoc ordinatiuum, & intimatiuum; & hoc eſt, quod eſt maximè liberum radicaliter, quia videlicet eſt radix libertatis, ratione indeterminationis ſui iudicij.

¶Ad minorem diſtinguitur, ſi intelligatur de radice ſubiectiua, conceditur, quia voluntas eſt ſubiectum formalis libertatis; ſi autem intelligitur de radice prima originali, & cauſali, ſiue effectiuè, ſic negatur minor, immo ſic ratio eſt cauſa, & radix libertatis. Nam voluntas nunquam appetendo haberet ſe ad diuerſa, quod eſt habere formaliter libertatem, niſi ratio haberet indifferétiam, & indeterminationem iudicij. Inde videmus in beſtiis, ꝙ quia iudicium determinatum eſt, quòd & appetitus eſt determinatus ad vnum, & non habet ſe ad oppoſita, ſicut rationalis appetitus. Vnde dico ſecundò ad minorem, quòd imperare, vt ractum eſt, conuenit libero ſaltem originaliter, & cum hoc denunciatiuo, & ordinatiuo alicuius ad id, quod eſt deſideratum, vel electum; & hæc eſt ratio, quare negatur conſequentia.

Thomiſta aduerte. ¶Aduerte hic Thomiſta ſententiam D.S. de radice, & cauſa libertatis. Eandem ſententiam vide prima par. q.83. art.3. in corp.

Capreolus. De hoc etiam ſupra q.10.art.3. Et vide ad longum in Capreolo in ſecundo, diſt.24. ad argumenta contra ſecundam concluſionem.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio concludit, quòd imperium non ſit actus rationis abſolutè, ſed cum quadam motione, vt dictum eſt. * ——— * In corp.

¶Ad maiorem, quando eſt obedientia in eo cui imperatur, tunc ſequitur actus, alias non. Minor conceditur de actu rationis ſpeculatiuæ; ſed negatur, ꝙ ad actum rationis practicæ, & in virtute voluntatis non ſequatur actus, quandoq; ſuppoſita obediētia eius, cui præcipitur; ergo non eſt rationis tantùm; ſed in virtute voluntatis, ſicut cum alteri denunciatur voluntas ſuperioris, qua iniungitur ſibi aliquid, illa denunciatio, vt continet voluntatem ſuperioris, tunc mouet, ſicut cum dicitur. Eſt omnino voluntatis meæ, vt facias hoc, vel illud, ibi ratio eſt prolocutrix, & aduocata voluntatis, & in eius virtute mouet. Vnde ſi prælatus referret aliquam rem abſolutè, & non daret intelligere voluntarem ſuam, tunc ſubditus non moueretur. Hoc ergo argumentum probat, quòd intelligere nō mouet, ſed dictamen practicum ordinans aliquem ad opus, & continens in ſe voluntatem.

Vtrum imperare pertineat ad bruta animalia.

K

Supra q.17. art.1.corp. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd imperare cōueniat brutis animalibus, quia ſecūdùm Auicennam; virtus imperans motum eſt appetitiua, & virtus exequens motum eſt in muſculis, & in neruis; ſed vtraq; virtus eſt in brutis animalibus; ergo imperium inuenitur in brutis animalibus.

¶ 2 Præterea. De ratione ſerui eſt, quòd ei imperetur; ſed corpus comparatur ad animam, ſicut ſeruus ad * Ariſt.c.1. dominum, ſicut dicit philoſophus primo Politicorum; * ergo corpori imperatur ab anima, etiam in brutis, quæ ſunt compoſita ex anima, & corpore.

¶ 3 Præterea. Per imperium homo facit impetum ad opus; ſed impetus in opus inuenitur in brutis animalibus, vt Damaſc. dicit; * ergo in brutis animalibus inuenitur imperium. * Damaſc. lib. 2. c.22.

¶Sed contra. Imperium eſt actus rationis, vt dictum eſt; * ſed in brutis non eſt ratio, ergo neq; imperium. *Artic.1 huius quæſt.

¶Hic determinat dubium, an imperare conueniat brutis, vel ſit proprium rationalibus.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ imperare nihil aliud eſt, q̄ ordinare aliquem ad aliquid agendum cum quadam intimatiua motione, ordinare autem eſt proprius actus rationis; vnde impoſſibile eſt, ꝙ in brutis animalibus, in quibus non eſt ratio, ſit aliquo modo imperium. ———

Concluſio reſponſiua. ¶D.S. reſpondet tali concluſione; impoſſibile eſt, quòd in brutis animalibus ſit aliquo modo imperium. Probatur, imperium nihil aliud eſt, quàm ordinare aliquem ad aliquid agendum cum quadam intimatiua motione; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia, quia ordinare eſt proprium rationis; ſed in brutis animalibus non eſt ratio; ergo benè valet cōſequentia. Añs patet ex ar.1.

¶Et aduerte D.S. in quarto ſupra, ꝙ differentia eſt hoīs ab aliis animalibus, quantū ad virtutem, & partem motiuam. Primò, quia volutum animalibus ex natura determinatum eſt, non homini. Secundò, quantum ad proſecutionem voliti, vel concupiti, quia animalia alia habent determinata inſtrumenta, & vias, quibus ſua deſideria expleant, & ideo quàm cito in eis fit deſiderij motus, tam citò membra ad actum applicant, niſi ſit prohibens per violētiam. Sed ratio in homine inquirit, & de bono volendo, & inſtrumenta ad conſecutionem determinat. Organa, & vires animæ, & etiam quandoq; exteriores homines, & ex quibus patet, ꝙ appetitus in beſtiis mouet quidem, ſed non ordinat nec ſe, nec ſuas potentias ad conſecutionem intenti, ſicut homo per rationem ſuas potentias, ſua organa, vel etiam exteriores homines ordinat; ideo in beſtiis non eſt imperium, niſi per æquiualentiam, & per quādam interpretationem, vt allegatum fuit in ſolutione primi art. præce, & hæc tanguntur etiam hic ad tertium.

ARGVMENTVM in contrarium contract rationem corporis pro concluſione.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ vis appetitiua dicitur imperare motum, inquantum mouet rationem imperantem, ſed hoc eſt ſolùm in hominibus; in brutis autem animalibus virtus appetitiua non eſt propriè imperatiua, niſi imperatiuum ſumatur largè pro motiuo. ——

¶Ad maiorem, virtus imperans motum eſt appetitiua, verū appetitiua imperat mediante ratione ſibi in eodem ſuppoſito cōiūcta, ſed imperiū capitur propriè. Si autem imperium capiatur pro mouere quocunq; modo, ſic eſt appetitiuæ etiam ſine ratione.

¶Ad minorem, appetitiua eſt in brutis; ſed non ratio, negatur conſequentia, ſi imperium capitur propriè.

¶Ad ſecundum dicēdum, ꝙ in brutis animalibus corpus quidē habet vnde obediat; ſed anima nō habet vnde imperet, quia nō habet vnde ordinet; & ideo nō eſt ibi ratio imperantis, & imperati; ſed ſolū mouentis, & moti. —

¶Ad maiorem, ꝙ ei imperetur, &c. verum ratione ſui, ſi aſſit qui poſſit imperare. Ad minorem, corpus præſertim humanum comparatur ad animam rationalem, ſicut ſeruus cui imperatur, ſed non in beſtiis; non propter defectum corporis, ſed propter defectum imperantis, negatur conſequentia. De quibuſdam tactis, vtrum anima imperet corpori, in artic.9.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ aliter inuenitur impetus ad opus in brutis animalibus, & aliter in hominibus; homines enim faciūt impetum ad opus per ordinationem rationis; vnde habet in eis impetus rationem imperij; in brutis autem fit impetus ad opus per inſtinctum naturę, quia ſcilicet appetitus eorum ſtatim apprehenſo conuenienti, vel inconuenienti, naturaliter mouetur ad proſecutionem, vel fugam; vnde ordinantur ab alio ad agendum, non autem ipſa ſeipſa ordinant ad actionem; & ideo in eis eſt impetus, ſed non imperium. ———

¶Ad maiorem, per imperium facit impetum ſecūdùm ordinationem rationis, & per impetum ſeipſum, vel alium ordinat liberè ad agendum; tunc negatur minor, quòd talis impetus inueniatur in beſtiis; ſed impetus, & motio ex inſtinctu naturæ, ſine ordinatione eſt in eis, non quòd ſe ordinent.

Vtrum vſus præcedat imperium.

L

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd vſus præcedat imperium; imperium enim eſt actus rationis præſupponens actum voluntatis, vt ſupra dictum eſt; * ſed vſus eſt actus uoluntatis, vt ſupra dictum eſt; * ergo vſus præcedit imperium. * Art.1.huius quæſt. *q.16.art.1

¶ 2 Præterea. Imperium eſt aliquid eorum, quæ ad finem ordinantur; eorum autem quæ ſunt ad finem eſt vſus; ergo videtur, ꝙ vſus ſit prius, quàm imperium.

¶ 3 Præterea. Omnis actus potentiæ motæ a voluntate vſus dicitur, quia voluntas vtitur aliis potentiis, vt ſupra dictum eſt; * ſed imperium eſt actus rationis, prout mota eſt a voluntate, ſicut dictum eſt; * ergo imperium eſt quidam vſus; commune autem eſt prius proprio; ergo vſus eſt prius, quàm imperium. *q.16.art.1 * Art.1.huius quæſt.

¶Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit, * ꝙ impetus ad operationem præcedit vſum; ſed impetus ad operationē fit per imperium; ergo imperium præcedit vſum. * Damaſc. lib.2.c.22.orthod.fidei

¶Hic D.S. oſtendit ordinē imperij ad vſum, eo ꝙ de propinquo ad inuicem ſe habent. Nam habent ſe ad vnam habitudinem reſpectu voliti, de qua artic.4. quæſt præcedenti, ſcilicet ad habitudinem executionis; poſt enim electionem, quæ concludit primam habitudinem ſequitur imperium, & vſus.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ vſus eius, quod eſt ad finem, ſecundùm ꝙ eſt in ratione referente ipſum in finem præcedit electionem, vt ſupra dictum eſt; * vnde multo magis præcedit imperium. ——— *q.præced artic.

¶D.S. re-

Digitized by Google

¶D.S.reſpondet tali concluſione. Vſus eius quod eſt ad finem, ſm ꝙ eſt in ratione referente ipſum in finem, præcedit imperium; ſed vſus eius, quod eſt ad finem, ſm ꝙ ſubditur potentiæ executiuæ ſequitur imperium, ideſt vſus, & exercitium rationis eſt ante imperium ratione conſilij, quod eſt de eo, ꝙ poſtmodum imperatur, & in via intentionis; ſed in via executionis, tunc imperium eſt ante realem vſum, & applicationem alicuius ad opus propter finẽ faciendum. Huius concluſionis D.S. ponit, & probat primò primã partẽ; ſecundò ſecundam, ibi. Sed vſus, &c. Prima probatur ſic, vſus iſto modo præcedit electionem; ergo præcedit imperium. Antecedens patuit q. præced. artic. 4. Tenet cõſequentia ex ſolutione primi, quia electio eſt ante imperium; ſi ergo vſus præcedit electionẽ, ergo & imperium, quia quod eſt prius priore, eſt prius poſteriore. Conſequenter cum dicit.

¶Sed vſus eius quod eſt ad finem, ſm ꝙ ſubditur potentiæ executiuæ, ſequitur imperium, eo ꝙ vſus vtentis coniunctus eſt cum actu eius, quo quis utitur; non enim vtitur aliquis baculo, antequam aliquo modo per baculũ operetur; imperium autem non eſt ſimul cum actu eius, cui imperatur; ſed naturaliter prius eſt imperium, quàm imperio obediatur, & aliquando etiam eſt prius tpe; vnde manifeſtum ſit, ꝙ imperium eſt prius, quàm vſus.——

¶Subiungit ſecundam partem concluſionis, quæ probatur ſic. Vſus vtentis. ſ. potentiæ executiuæ coniunctus eſt cum actu eius, quo quis vtitur; ſed imperium non eſt ſimul cum actu eius cui imperatur; ſed naturaliter eſt prius ante ipſum potentiæ executiuæ, vel obedientis imperio rationis; ergo, &c.

¶Et aduerte ex ſolutione primi, ꝙ non ſolũm vſus, vt iuxta modum ſupradictum, q. 16. art. 1. accipitur paſſiuè, vt eſt executio facta per potentias exequentes eſt poſterius imperio rationis, immo & vti ipſum actuum, vt eſt actus voluntatis ſubiectiuæ eſt poſterius imperio, quia ad imperium rationis ipſa voluntas applicat per actum interiorem, volendo res applicari ad operationes pro fine conſequendo, & ipſæ res exteriores, vel membra applicãtur; & ſic patet quomodo vſus, & vti poſteriora ſunt imperio. Cõfirmatur etiam per argumentum in contrarium ſecunda pars concluſionis, quia impetus ad operationem præcedit vſum potentiarum exequentium. Et videtur, quòd impetus, qui ſit per imperium, ſit ipſum vti actuum voluntatis, quo applicantur res, vel organa ad vſum, ideſt operationem.

¶Ad primũ ergo dicendum, ꝙ non omnis actus volũtatis præcedit hunc actum rationis, qui eſt imperiũ; ſed aliquis præcedit. ſ. electio, & aliquis ſequitur. ſ. vſus, quia poſt determinationem conſilij, quæ eſt iudicium rationis, uoluntas eligit; & poſt electionem ratio imperat ei, per quod agendum eſt quod eligitur; & tunc demum voluntas alicuius incipit uti, exequẽdo imperium rationis, quandoq; quidem uoluntas alterius, cum aliquis imperat alteri; quandoq; autem uoluntas ipſius imperantis, cum aliquis imperat ſibiipſi.——

¶Ad maiorem, præſupponens actum voluntatis aliquem interiorem, qui eſt electio, & conſenſus; ſed nõ omnem potiſſimè imperatum, & qui eſt voluntatis, ſicut principij motiui executiuè tm. Ad minorem, vſus eſt actus voluntatis aliquis, quandoq; mediante potentia executiua, vel ipſum vti eius, quod eſt applicare executuam. Negatur conſequentia, quia imperium eſt rationis, non in virtute talis actus, qui eſt vſus, ſed qui eſt electio, & conſenſus, &c. Habetur ex hac ſolutione D.S. diſtinctio electionis, & vti actuè accepti, quia electio, vel conſenſus præcedit vti.

¶Ad ſecundũ dicẽdũ, ꝙ ſicut actus ſunt ꝓuij potẽtiis; ita obiecta actibus, obiectũ aũt uſus eſt id, ꝙ eſt ad finẽ; ex hoc ergo, ꝙ ipſum imperiũ eſt ad finẽ, magis põt concludi, ꝙ imperium ſit prius vſu, quàm ꝙ ſit poſterius.——

¶D.S. negat cõſequentiam, & vult, ꝙ coipſo, ꝙ imperiũ eſt obiectũ vſus, ideo eſt prius, quia obiecta ſunt priora actibus. Secundò poteſt dici, ꝙ hoc argumentum cõcludit, ꝙ aliquis vſus præcedit imperium, ex quo eſt ad finem, quia imperium præſupponit conſiliũ, & electionẽ, quæ ſunt actus voluntatis, & rationis; & per conſequens vſus earum, & vſus rationis, & voluntatis deliberantis, & eligentis imperiũ præcedunt imperiũ via executionis, & exiſtentiæ; quia põt quis deliberare, an ſit vtile imperare, & ſic talis vſus præcedit imperiũ via exiſtentiæ, & executionis; ſed intelligendus eſt D.S ꝙ imperiũ eſt ante vſum, qui eſt de imperio, ſicut obiecto in gñe cauſæ formalis, & in via intentionis, & finalis, quia obiecta & ſi ſint qñq; poſteriora in eſſe, ſunt tñ priora potentijs, & actibus in intentione, & in genere cauſæ finalis; & hoc eſt verũ, præſertim de obiectis potentiarum actiuarum, ꝙ ſint poſteriora in eſſe reali, obiecta autem potentiarũ etiam paſſiuarum immaterialiũ habent eſſe obiectum ſm eſſe cognitum; & ſic ſunt priora. ſ. in eſſe exiſtẽtiæ, quandoq; poſteriora. Sic in propoſito dicitur, ꝙ imperiũ eſt ante vſum in eſſe apprehenſo, quia non imperat, nec vult quis imperare, niſi apprehendat prius imperiũ; ſed in eſſe reali ſequitur imperium vſum rationis, & voluntatis interiorem. Breuiter ergo D.S. intelligendus eſt in ſolutione, ꝙ coipſo, ꝙ imperium eſt obiectum vſus eſt prius ſaltem ſm eſſe apprehenſum; cum quo ſtat, ꝙ vſus potentiarum rationis, & voluntatis præcedat ſm eſſe exiſtentiæ ipſum imperium de actibus executiuarum potentiarum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut actus uoluntatis utentis ratione ad imperandum præcedit ipſum imperium; ita etiam poteſt dici, quòd & ipſum uſum uoluntatis præcedit aliquod imperium rationis, eo quòd actus harum potentiarum ſupra ſeinuicem reflectuntur.——

¶Maior eſt vera, capiendo vſum, vt patuit ſupra q. 16. art. 1. Ad minorẽ; ſed imperium eſt actus rationis, prout eſt mota a voluntate; ſed addo, ꝙ & hunc motum voluntatis poteſt præcedere aliud imperiũ, quia ratio poteſt imperare volũtati ad hoc, ꝙ moueat ad aliud imperium. Vltra ergo, &c. Verum, ſicut vſus dicitur potẽtiarum executmarũ; ſed ille vſus poteſt imperari per imperiũ. Vltra. Commune autem eſt, &c. Verum, ſm prædicationem, & rationẽ; ſed non eſt prius ſm exiſtentiam, & ſm rem; & non eſt inconueniens, ꝙ commune ſit prius ſm prædicationem, & tamen aliqua ſpecies eius ſit prior in eſſe omnibus aliis contentis ſub cõmuni; ſicut ſol eſt ſpecies corporis; & tñ in eſſe eſt prior oĩbus corporibus; ſic imperium eſt ſpecies vſus; & tamen in eſſe prior ſaltem multis vſibus; & ſi non omnibus, &c. Sicut datur bonum contentũ ſub bono commum, ꝙ eſt nobilius bono in communi; ſimiliter de vero, & ente, quia Deus continetur ſm prædicationem ſub eis, & excedit ens acceptum in ſui communitate quo ad perfectionem.

Vtrum imperium, & actus imperatus ſint vnus actus, vel diuerſi.

M Infra q. 10. art. 1. cor. & ad 1. Et 3. q. 19. art. 4.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd actus imperatus non ſit unus actus cum imperio; diuerſarum enim potentiarum diuerſi ſunt actus, ſed alterius potentiæ eſt actus imperatus, & alterius ipſum imperiũ, quia alia eſt potentia, quæ imperat, & alia cui imperatur; ergo non eſt idem actus imperatus cum imperio.

¶ 2 Præterea. Quæcunq; poſſunt abinuicem ſeparari, ſunt diuerſa; nihil enim ſeparatur a ſeipſo, ſed aliquãdo actus imperatus ſeparatur ab imperio; præcedit enim quandoq; imperium, & non ſequitur actus imperatus; ergo alius actus eſt imperium ab actu imperato.

¶ 3 Præterea. Quæcunq; ſe habent ſecundùm prius & poſterius ſunt diuerſa, ſed imperium naturaliter præcedit actum imperatum; ergo ſunt diuerſa.

¶Sed cõtra eſt, quod philoſophus dicit, * ꝙ vbi eſt vnũ propter alterum, ibi eſt unum tantum; ſed actus imperatus non eſt niſi propter imperium; ergo ſunt unum.

* Ariſt. li. 2. topic. c. 2.

¶Poſtquam oſtenſum eſt quid ſit imperium Hic oſtenditur, quomodo ſe habeat ad actum imperatum. Et circa hoc primò fit quod dictum eſt; ſecundò oſtendit, in quibus potentis reperiatur actus imperatus, artic. 5. Quo ad primum in præſenti articulo comparat imperium ad actum imperatum quo ad vnitatem.

¶ Aduerte autem, ꝙ quia hæc conſideratio moralis eſt; ideo quæſitum intelligendum eſt de vnitate morali. Eſt autem actus moralis inquantum voluntarius, vnus ergo actus moraliter eſt, qui habet rationem vnius voluntarij in bonis, vel in malis, vipotè quia habetur pro vno peccato, vel pro vno bono, ſic ſaltem quòd vnus ſine alio non eſt bonus, nec malus; & non eſt bonus ſine alio, nec per conſequens erunt duo bona, vel duo mala, ſed vnum tantùm, nec duo voluntaria, ſed vnum. Et de his infra, cum oſtenderetur actum interiorem voluntatis, & exteriorem eſſe vnum peccatum, vel vnam bonitatem vtriuſque.

¶Nota etiam, quòd imperium non eſt ſine actu uoluntatis, quẽ virtualiter includit; & ſic virtualiter eſt idem quærere, an idem ſit imperium, & actus imperatus, ac ſi quæreretur, an actus uoluntatis, & actus qui imperatur a voluntate mediante ratione ſint vnus actus, ſiue ille actus imperatus ſit potentiæ exequentis, ſiue ipſius voluntatis, vel rationis, ſic quòd apud moralem habeantur pro eodem actu, imperium rationis includens voluntatẽ, & actus qui imperatur quicunque ſit ille.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ nihil prohibet aliqua eſſe ſm quid multa, & ſm quid unũ; quinimmo omnia multa ſunt ſm quid unum, ut Dion. dicit ult. c. de di. no. * Eſt tñ differentia attendenda in hoc, ꝙ quędã ſunt ſimpliciter multa, & ſm quid unum, quædã uerò econuerſo.——

* Diony. Et prima pars q. 11. art. 1. ad ſecundum.

¶D.S. primò præmittit duas concluſiones fundamentales, oſtẽ-

Digitized by Google

dentes possibilitatem, & quoddam suppositum responsionis ponendæ. Secundum deducit, ibi. Vnum autem hoc, &c. Secundò submingit cõclusionem responsiuã quã deducit ibi, Sicut autẽ, &c. Supponitur autẽ in cõclusione rõtiua possibile aliqua esse multa, & dicẽtia simpliciter secundùm substantiam, & vnum secundùm quid, & per accidens. Pro illo suppositio manifestando ponit talem conclusionem fundamentalem primam. Nihil prohibet aliqua esse secundùm quid multa, & secundùm quid vnum: sed differenter sic, quòd quædam sunt simpliciter multa, & secundùm quid vnum, & quædam econuerso. Huius conclusionis prima pars probatur auctoritate Dyonisij, quia omnia multa sunt aliquod vnum; ergo prima pars vera; consequentia clara; antecedẽs autem patet etiam ratione, prima par. quæst. 11. artic. 1. ad secundum. quia non est multitudo, quæ non sit aliquo modo vna, saltem vnitate ordinis; & capitur in hac prima parte conclusionis (secundùm quid) pro (aliquo modo) & nõ vt distinguitur contra simpliciter; quia statim subdiuiditur in vnum simpliciter, & vnum secundùm quid, idest secundùm substantiam, & secundùm accidens. Secundam autem partem conclusionis non probat, sed declarat per sequentem conclusionem secundam. Deinde cum dicit.

Conclusio prima fundamẽtalis.

¶Vnum autem hoc modo dicitur sicut & ens, ens autem simpliciter est substantia, sed ens secundùm quid est accidens, vel etiam ens rationis; & ideo quæcunque sunt vnum secundùm substantiam, sunt vnum simpliciter, & multa secundùm quid, sicut totum in genere substantiæ compositum ex suis partibus, vel integralibus, vel essentialibus est vnum simpliciter; nã totum est ens, & substantia simpliciter; partes verò sunt entia, & substantiæ in toto.

¶Manifestat prætactum suppositum secunda conclusione fundamentali magis determinatiua, tali. Quæcunq; sunt vnum secũdum substantiam, sunt vnum simpliciter, & multa secũdùm quid; quæ verò sunt diuersa secundùm substantiam, & vnum secundùm accidens, sunt diuersa simpliciter, & vnum secundùm quid. Probantur ambæ partes conclusionis huius; primò ratione sic. Vnum dicitur hoc modo, sicut ens; sed ens simpliciter est substantia, sed ens secundùm quid est accidens, vel ens rationis; ergo, &c. Secundò probatur cõclusio exemplariter; & primò, prima eius pars. Secundò, secunda quæ & ponitur ibi. Quæ verò, &c. Prima ergo pars declaratur exemplariter de toto compósito ex partibus integralibus, vel essentialibus, vbi totum est ens simpliciter, & vnum; partes verò non plura entia simpliciter, quia sunt entia in toto.

Conclusio secũda fundamẽtalis.

¶Attende autem, quòd vnum simpliciter est, quia habet vnum esse simpliciter. s. substantiale; sic totum compositum ex partibus habet vnum esse, per quod sunt & ipse partes totius; quare est vnũ simpliciter, & plura secundùm quid. Deinde ibi.

¶Quæ uerò sunt diuersa secundùm substantiã, & vnũ secundùm accidens, sunt diuersa simpliciter, & vnum secundùm quid; sicut multi homines sunt vnus populus, & multi lapides sunt vnus aceruus, quæ est vnitas compositionis, aut ordinis; similiter etiam multa individua, quæ sunt vnum genere, vel specie, sunt simpliciter multa, & secundùm quid vnum: nam esse vnum genere, vel specie, est esse vnum secundùm rationem.

¶Explicat secũdam partem præcedentis conclusionis exemplariter, quia multi homines sunt multi simpliciter, & vnum secundùm accidens, idest secundùm aggregationem, & collectionẽ, quæ est accidens; similiter de lapidibus multis; similiter multa individua simpliciter, vel in respectu, sunt simpliciter multa, & secundùm quid vnum, idest secundùm rationem; nam esse vnum genere, vel specie est vnum secundùm rationem.

Vnitas specifica est rationis, non realis.

¶Nota hic Thomista vanitatem quorundam dicentium vnitatem specificam esse vnitatem realem, & dicẽ. nullam cuiuscunq; vniuersalis vnitatem communitatis esse extra animam, sed solam Diuinam essentiam habere hoc proprium, ꝙ vna realis est tribus personis cõmunis, & si hic locus D.S. non sufficit. vide prima par. q. 39. ar. 4. ad tertium. Et videbis, quia D.S. ibidem (sicut vbique) non admittit quamcunq; vnitatem communitatis, nisi negatiuè, & fm esse in anima. Vnde Thomista differt a Scoto, qui in secũdo, dist. 3. q. 1. dicit naturam specificam (puta humanitatem) sequi ratione sui vnitatem formalem, & communitatem negatiuam, seu indifferentiam ad plura numero. Dicit namq; ibidem, ꝙ nõ oportet quærere, quare natura sit communis, quia natura ipsa est sufficiens causa suæ communitatis. Thomista autem non dissentit in primo; fatetur enim naturam sequi fm se vnitatem formalem; sed negat, ꝙ communitas etiam negatiua eam ratione sui sequatur, sed solùm ratione solitudinis suæ, quam habet per intellectum; vnde nimis longè aberrant a via D.S. qui non verentur dicere vnitatem specificam, quæ est vnitas communitatis naturæ conuenire fm se extra animam, vt patet eum intuenti in de Ente, & Essentia. c. 4. vide ibidem notabiliter Reuerendum Caietanum, & doctissimè differentem; & videbis quomodo vnitas formalis, quæ præter opus animæ admittitur, nullam vnitatem communitatis infert.

¶Sicut autem in genere rerum naturalium aliquod totum componitur ex materia, & forma, ut homo ex anima, & corpore, qui est vnum ens naturale, licet habeat multitudinem partiũ, ita etiam in actibus humanis actus inferioris potentiæ materialiter se habet ad actum superioris, inquantum inferior potentia agit in virtute superioris mouentis ipsam; sic enim & actus mouentis primi formaliter se habet ad actum instrumenti; vnde patet, ꝙ imperium, & actus imperatus sunt vnus actus humanus, sicut quoddam totum est vnũ, sed est fm partes multa.

Conclusio responsiua.

¶Hic ostenso suppositio deducit conclusionem responsiuã, possibilitatem ex dictis habentem, istam: imperium, & actus imperatus sunt vnus actus humanus, sicut quoddam totum; sed est secundùm partes multa. Nota primò, vnus actus humanus, & non vnus absolutè actus; sed humanus, & moralis. Nota secundò, quia non dicit, ꝙ sint vnum simpliciter, sed sicut quoddam totum, quod est vnum in esse morali; sed non fm idem esse substantiale, vel naturale; vnde sunt plures in esse naturæ, sed vnum totum morale. Probatur ergo conclusio sic, in genere rerum naturalium aliquod totum componitur ex materia, & forma; ergo in moralibus, & actibus humanis ex imperio, & actu imperato; antecedens patet de homine, &c. Tenet consequentia, quia actus imperatus etiam se habet materialiter ad imperium, quod se habet formaliter. Patet hoc assumptum, quia inferior agit in virtute superioris mouentis; actus autem mouentis superioris se habet formaliter ad actum instrumenti, idest mouentis moti.

¶Aduerte, ꝙ est argumentum a proportione, non propriè a simili, & est vtrobiq; proportio partium adinuicem quo ad esse materiale, & formale; sicut enim anima informando corpus formaliter constituit cum eo vnum totum; sic imperium imperando, & mouendo potentiam ad actum imperatum, facit vnum actum humanũ. Et stat fundamentũ in hoc, quia imperatus nõ habet rõnẽ humani actus, nisi quia imperatus a ratione in virtute voluntatis, & per consequens cum vbi vnum propter aliud, ibi sit tantùm vnum; sequitur, ꝙ imperatus non sit alius humanus, quàm imperium, quia nec est humanus nisi per imperium, nec per consequẽs est alius humanus; sicut & in omnibus aliis, ex materiali, & formali efficitur vnum totum, sicut ex lumine, & colore, ex fine, & medio, vt sic, efficitur vnum obiectum visibile, vel volibile. Sic & in proposito, quia actus imperatus non est humanus, nisi quia est rationis, & voluntatis per imperium; ideo habentur pro eodem actu humano. Et de istis infra sæpius.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam, quia actus non est imperatus, nec est humanus nisi propter imperium, sicut propter causam effectiuam, quæ facit ipsum esse humanum; ergo, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd si essent potentiæ diuersæ adinuicem non ordinatæ, actus earum essent simpliciter diuersi; sed quando una potentia est mouens alteram, tunc actus earum sunt quodammodo unus; nam idem est actus mouentis, & moti, ut dicitur in tertio physicorum.* * Arist. tex. 20. & 21.

¶Ad maiorem, distinguo, vera est in esse naturæ; sed nego in esse moris, quando sunt actus diuersarum potentiarum, sed adinuicem ordinatarum. Tunc enim actus vnus, s. motę, est etiam alterius mouentis, non quidem elicitiuè, sed imperatiuè. Et secundò actus potentiæ motæ non est voluntarius, nisi per imperium; & sic ex eis constituitur vnum voluntarium, sicut ex materiali, & formali quo ad esse humanum, & morale. Minor est vera indifinitè, quandoq; sunt diuersarum potentiarum, possunt etiam esse vnius potentiæ, vt patebit in sequentibus articulis, quia ratio potest sibi imperare. Ad probationem, non est vniuersaliter vera, quia eadem potentia secundùm diuersos actus potest sibipsi imperare in immaterialibus; ergo, &c. Negatur consequentia, ꝙ non sit quodammodo vnus secundùm totum in esse morali.

¶Aduerte verbum D. S. (quodammodo vnus) quia ista vnitas moralis non est vnitas substantialis, & simpliciter, sed secundùm totum; & quidem faciunt vnum per se moraliter, sed tamen vnum per accidens metaphysicè, & philosophicè loquendo, quare D.S. dicit (quodammodo) &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ ex hoc, ꝙ imperium, & actus imperatus possunt abinuicem separari, habetur, ꝙ sunt multa partibus; nam partes hominis possunt abinuicem separari, quæ tamen sunt vnum toto.

¶Maior vera; primò sunt diuersa in esse naturæ; secundò sunt diuersa, & multa partibus; sed tamen vnum toto fm esse morale. Ad probationem dico, ꝙ nihil idem fm esse metaphysicum separatur a seipso, tamen idem toto moraliter separatur fm partes.

¶Ad

¶Ad minorem dico, quòd verum est, separantur secundùm esse naturæ, si autem intelligitur, ꝙ separentur secundùm esse moris ad hunc sensum, ꝙ actus imperatus possit esse humanus sine imperio; negatur, immo omnis actus humanus, oportet, quòd sit ex imperio rationis directè, vel interpretatiuè. Bene volo, ꝙ actus voluntatis, & rationis possunt esse humani sine imperato, sed non econtra, quare imperatus non facit alium actum humanum, quam imperium, sicut nec materia sine forma facit aliud compositũ, nec color sine lumine aliud visibile actu. Ad probationem, imperium potest præcedere, & fin esse, & fin esse humanum; sed negatur, ꝙ econtra, actus imperatus possit præcedere, vt actus humanus sine imperio; quare negatur consequentia. Vide pro illa solutione, quæ habet D.S. in de Malo, Materia 2. ar. 2. ad quintum. vbi dicit. In actibus animæ illud, quo posito, vel remoto, nihilominus alterum manet, non semper se habet accidentaliter, sed materialiter quandoque. Semper enim id quod est ratio alterius se habet ad illud, sicut formale ad materiale; quia ergo actus voluntatis est ratio, quare actus exterior sit culpabilis quantum ad hoc, quòd est esse peccatum culpabile, actus voluntatis se habet vt formalis ad actum exteriorem, & actus exterior se habet non accidentaliter, sed materialiter ad peccatum: hæc ille. Ita per omnia ad propositum de imperio, & actu imperato quo ad esse humanum actũ, & per consequens quò ad esse vnum.

¶Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet in his, quæ sunt multa partibus, & vnum toto; vnum esse prius alio, sicut anima quodammodo est prius corpore; & cor est prius alijs membris.

¶Ad maiorem, sunt diuersa secundùm partes, possunt tamen facere vnum totum, quia stante, & continuato imperio accidit actus imperatus, qui cum interiori constituit vnum peccatum in specie moris, licet non naturæ.

Vtrum actus voluntatis imperetur.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd actus voluntatis non sit imperatus; dicit enim Augustinus in 8. confess. * Imperat animus vt velit animus, nec tamen facit, velle autem est actus voluntatis; ergo actus voluntatis non imperatur.

N a.di.24 q.1. ar.1.cor. Et Ma.q.3.ar.11 ad.5 ad 5.

*Aug.c.9.

¶ 2 Præterea. Ei conuenit imperari, cui cõuenit imperium intelligere, sed voluntatis non est intelligere imperium; differt enim voluntas ab intellectu cuius est intelligere; ergo actus voluntatis non imperatur.

¶ 3 Præterea. Si aliquis actus voluntatis imperatur, pari ratione omnes imperantur; sed si omnes actus volũtatis imperãtur, necesse est in infinitum procedere, quia actus voluntatis præcedit actum imperantis rationis, vt dictum est, * qui uoluntatis actus, si iterum imperatur, illud iterum imperium præcedet aliquis rationis actus, & sic in infinitum; hoc autem est inconueniens, ꝙ procedatur in infinitum; nõ ergo actus voluntatis imperatur.

*Art.1.huius quæst.

¶Sed contra, omne quod est in potestate nostra, subiacet imperio nostro; sed actus voluntatis sunt maximè in potestate nostra; nam omnes actus nostri intantùm dicũtur in potestate nostra esse, inquantùm voluntarij sunt; ergo actus uoluntatis imperantur a nobis.

¶Hic consequenter ostenditur quibus potentijs conueniat actus imperatus; & quia in homine est accipere quadruplicem ordinem in principijs operandi. s. intellectiuum, sensitiuum, vegetatiuum, & consequenter organa corporalia; ideo hæc pars quatuor in partes diuiditur. Primò enim inquiritur, an actus imperatus habeat locum in parte intellectiua; secundò, an in parte sensitiua; tertiò, an in parte vegetatiua; & vltimò an in parte organica. Secunda pars, artic. 7. tertia, in 8. In parte autem intellectiua sunt duæ potentiæ. s. ratio, & voluntas. Quærit primò quo ad voluntatem, secundò quo ad rationem, artic 2.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est; * imperium nihil aliud est, quàm actus rationis ordinantis cum quadam motione ad aliquid agendum. Manifestum est autem, quòd ratio potest [d] ordinare de actu uoluntatis; sicut enim potest iudicare, quòd bonum sit aliquid uelle; ita potest ordinare imperando, quòd homo uelit; ex quo patet, quòd actus uoluntatis potest [d] esse imperatus.

*Art.1.huius quæst.

Dub.7.11.

Dub.7.11.

Conclusio responsiua.

¶D.S. respondet tali conclusioni; actus voluntatis potest esse imperatus. Probatur, imperiũ rationis nihil aliud est, quàm &c. sed ratio potest ordinare de actu voluntatis; ergo, &c. Maior patet ex articulo primo; & sicut imperare est ordinare cum intimatione; ita imperari est recipere, & sequi huiusmodi ordinationem intimatiuam, & mottuam rationis. Quomodo autem ratio imperando voluntati intimet, patebit ad secundum. Minor patet a simili, quia homo potest iudicare, quòd bonum sit velle; ergo etiã potest imperare voluntati quòd velit; nam sunt actus subordinati iudicium, & imperium; & vnus quidem conuenit rationi in virtute propria, alius autem in virtute voluntatis; vnde si ratio potest proponere voluntati bonum esse velle, poterit ex virtute ipsius voluntatis ipsam mouere vt velit; nam voluntas inclinatur in propositum sub ratione boni.

ARGVMENTVM in contrarium continet rationẽ pro conclusione, quia possumus imperare de actu, qui est in nostra potestate, actus voluntatis est huiusmodi; ergo, &c. Iam autem ostensum est, secundùm quam potentiam imperetur actus voluntatis, quia a ratione, quæ inquirit an actus voluntatis sit exercendus, & cõcluso iudicio quòd sic, imperat sibi quod uelit, nam rationis est præcipere de eo quod bonum videtur; sic quòd animus, vel homo habens animum, imperet sibi secundùm diuersas potentias.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Augustinus ibidem dicit; * animus, quando perfectè imperat sibi vt velit, tunc iam uult; sed quòd aliquando imperet, & non uelit, hoc contingit ex hoc, quòd non perfectè imperat; imperfectum autem imperium contingit ex hoc, quòd ratio ex diuersis partibus mouetur ad imperandum, uel non ad imperandum; vnde fluctuat inter duo, & non perfectè imperat.

*Aug.eod. cap.

¶Ad maiorem fuit etiam supra virtualiter responsum, quæst. 9. artic. 1. ad primum. quia intelligitur de aliquo dictamine practico conditionato, & fluctuante, sicut cum dicit ratio de beret facere; sed rationes, quæ etiam mouent in oppositam partem, & sunt argumenta pro & contra, &c. Sed negatur, si sit imperium vltimatum; potest enim voluntas non sequi iudicium vniuersale, vel etiam particulare, quod exprimitur per verbum indicatiui modi; sed negatur, quòd possit contra præceptum vltimatum rationis; & de hoc infra vide Capreolum in tertio, dist 36. Nec est curandum de articulo quodam Parisiensi, qui aduersus approbatam D.S. doctrinam, nec contra veritatem militare debet.

Capreolus, Art. Paris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non sibi soli, sed toti corpori, ut oculus videt toti corpori; ita etiam est in potentijs animæ; nam intellectus intelligit non solùm sibi, sed omnibus potentijs; & uoluntas uult non solùm sibi, sed omnibus potentijs; & ideo homo imperat sibiipsi actum uoluntatis, inquantùm est intelligens, & uolens.

¶Ad maiorem, ei conuenit imperari, cui conuenit imperium intelligere; verum ei, sicut supposito, conuenit imperari; secundùm tamen actum potentiæ, non intelligentis, sed sufficit, quòd homo intelligat secundùm aliam potentiam. Minor vera; sed tamen hominis habentis voluntatem est intelligere imperium rationis, qui secundùm dictamen rationis vult, & mouetur secundùm voluntatem; negatur ergo consequentia. Et D.S. ponit rationem, quare sufficiat, quòd homo secundùm vnam potentiam intelligat; non oportet, quòd secundùm omnes, quæ mouentur ex imperio rationis; vnde magis homo imperat sibi secundùm actum voluntatis, quàm imperet voluntati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum imperium sit actus rationis, ille actus imperatur, qui rationi subditur; primus autem uoluntatis actus ex rationis ordinatione non est; sed ex instinctu naturæ, aut superioris causæ, ut supra dictum est; * & ideo non oportet, quòd in infinitum procedatur.

*9.q.art.4.

¶Maior negatur, quia imperantur solùm qui sunt in potestate hominis, & voluntatis mediante iudicio rationis; sic non est quilibet actus voluntatis, puta qui est naturalis, & ex instinctu naturæ; vnde non oportet procedere in infinitum, &c. De hoc supra quæstio. 9. artic 4. quia primus actus intellectus, & voluntatis est merè naturalis elicitiuè.

Vtrum actus rationis imperetur.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd actus rationis non possit esse imperatus; inconueniens enim videtur, quòd aliquid imperet sibiipsi; sed ratio est, quæ imperat, vt supra dictum est; * ergo rationis actus non imperatur.

O 1.q.112.art. 1.ad 1.

*Art.1.huius quæst.

¶ 2 Præterea. Id quod est per essentiam, diuersum est

ab eo, quod eſt per participationem; ſed potentia cuius actus imperatur a ratione eſt ratio per participationem, vt dicitur in primo Ethicor. * ergo illius potentiæ actus non imperatur, quæ eſt ratio per eſſentiam.

* Ariſtot. cap.vlt.

¶ 3 Præterea. Ille actus imperatur, qui eſt in poteſtate noſtra; ſed cognoſcere, & iudicare verum, quod eſt actus rationis, non eſt ſemper in poteſtate noſtra, non ergo actus rationis poteſt eſſe imperatus.

¶Sed contra. Id quod libero arbitrio agimus, noſtro imperio agi poteſt; ſed actus rationis exercentur per liberum arbitrium; dicit enim Damaſc. * ꝙ libero arbitrio homo exquirit, & ſcrutatur, & iudicat, & diſponit; ergo actus rationis poſſunt eſſe imperati.

* Damaſc. lib.2. c.22.

¶Hic inquirit, an rationi conueniat actus imperatus.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ quia ratio ſupra ſeipſam reflectitur; ſicut ordinat de actibus aliarum potentiarũ, ita etiam poteſt ordinare de ſuo actu; vnde etiam actus ſuus poteſt eſſe imperatus.

Concluſio prima generalis.

¶D.S. primò reſpondet concluſione generali; ſecundò explicat eam ſecundùm quandam diſtinctionem quibuſdam aliis cõcluſionibus ſpecialibus, ibi Sed attẽde, &c. Concluſio generalis eſt, actus rationis poteſt eſſe imperatus. Probatur, ratio ſicut ordinat de actibus aliarum potentiarum, ita etiã poteſt ordinare de actu ſuo; ergo ſicut alios imperat, ita & ſuum; Antecedens pro prima parte probatur, quia ſuper actus ſuos reflectitur; & per conſequens conſiderat, an actus ſui ſint exercendi, & quales debeant eſſe; & ſic poterit eos imperare. Tenet conſequentia, quia (vt patuit) ordinare motiuè eſt imperare. Vnde ſub ordinatione rationis cadit, an velit ſpeculari, & an hoc, vel illud concedere, vel negare; & ſic poterit imperare, quòd ſpeculetur; & vt hoc, vel illud concedat, vel neget.

¶Sed attendendum eſt, ꝙ actus rationis poteſt conſiderari dupliciter; vno modo quantũ ad exercitium actus; & ſic actus rationis ſemper imperari poteſt, ſicut cum indicitur alicui, quòd attendat, & ratione vtatur.

¶Hic conſequenter prędictam concluſionem generalem explicat ſm quandam diſtinctionem quattuor concluſionibus ſpecialibus, quæ patebũt circa membra diſtinctiua. Vt ergo ſciatur quomodo ratio imperet actum ſuum; ideo adiungit diſtinctionem, ꝙ actus rationis poteſt dupliciter cõſiderari; vno modo quo ad exercitium. Prima concluſio ſpecialis eſt, actus rationis ſemper imperari poteſt quo ad exercitium. Illam concluſionem probat ſolum experimentaliter, quia indicitur alicui, vt vtatur ratione, ſicut experimur; ſed hoc eſt præcipere exercitium actus rationis; & ſicut præcipitur alteri, ita homo ſibipſi per rationem ſuam præcipere poteſt. Et eſt fundamentum, quia in poteſtate hominis eſt exercitium actus rationis; & per conſequens poteſt ipſum præcipere; nam poteſt ſpeculari quando vult remotis impedimentis, & quia imperium eſt in virtute voluntatis; ideo poteſt ſibi præcipere, vt conſideret. Conſequenter cum dicit.

Concluſio prima ſpecialis.

¶ Alio modo quantum ad obiectum, reſpectu cuius duo actus rationis attenduntur; primò quidem vt veritatem circa aliquid apprehendat, & hoc nõ eſt in poteſtate noſtra; hoc enim cõtingit per uirtutem alicuius luminis, uel naturalis, uel ſupernaturalis; & ideo quantum ad hoc actus rationis non eſt in poteſtate noſtra, nec imperari poteſt.

¶Declarat ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis, ꝙ alio modo poteſt conſiderari actus rationis quantum ad obiectum. Et hoc ſubdiuiditur, quia ratio reſpectu obiecti poteſt duos actus habere; vnus eſt apprehenſio veritatis circa obiectũ, ita ꝙ apprehendat, & cognoſcat rẽ ſicut eſt. Secunda concluſio ſpecialis, quãtum ad hoc actus rationis nõ poteſt imperari. Probatur, quia quantum ad hoc nõ eſt in poteſtate noſtra; ergo. Aſſumptũ hoc probatur, qa hoc cõtingit per virtutẽ, & efficaciã alicuius luminis naturalis vel gratuiti, quæ ſ. virtus nõ eſt in poteſtate noſtra, ſicut nõ poteſt aliquis rationi ſuæ præcipere, vt cognoſcat quidditatiuè Angelos, vel Deum vt in ſe eſt, quia ad primum requiritur altius lumẽ naturale, q̃ homo habere poſſit; ſimiliter ad ſecũdum requiritur lumẽ gratuitum gloriæ, quod nõ eſt in poteſtate hominis; & videtur apprehenſio veritatis accipi pro quacunq; apprehenſione, ſiue in prima, ſiue in ſecunda operatione intellectus. Conſequenter ibi.

Concluſio ſecunda.

¶Alius autem actus rationis eſt, dum his quæ apprehendit, aſſentit; ſi igitur fuerint talia apprehenſa, quibus naturaliter intellectus aſſentiat, ſicut prima principia; aſſenſus talium, uel diſſenſus non eſt in poteſtate noſtra, ſed in ordine naturæ; & ideo propriè loquendo, naturæ imperio ſubiacet.

¶Subiungit aliud membrũ ſubdiuiſionis, quia alius eſt actus rationis, circa obiectum, qui eſt aſſenſus reſpectu apprehenſorum. Et hoc iterum fit dupliciter, quia apprehenſa præterrim complexa, quorum eſt conſenſus, ſunt duplicia; quædam quibus intellectus naturaliter aſſentit. Concluſio tertia, talis actus reſpectu talium obiectorum non cadit ſub imperio rationis, ſed naturæ. Probatur prima pars, quia nõ eſt in poteſtate noſtra huiuſmodi aſſenſus, quia videlicet oportet eis aſſentire, & non poſſumus diſſentire, ſic ꝙ intellectus eſt determinatus quo ad ſpecificationem actus reſpectu huiuſmodi obiectorum complexorum apprehenſorum. Secunda pars intelligitur de natura manẽte, quia huiuſmodi natura indidit huiuſmodi aſſenſum in lumine naturali rationis, & ſic quaſi præcipit intellectum, quòd neceſſariò aſſentiat. Tunc ibi.

Concluſio tertia.

¶Sunt autem quædam apprehenſa, quæ nõ adeo conuincunt intellectum, quin poſſit aſſentire, vel diſſentire, vel ſaltem aſſenſum, uel diſſenſum ſuſpẽdere pp aliquam cauſam, & in talibus aſſenſus ipſe, uel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt, & ſub imperio cadit.

¶Manifeſtat ſecundam partem vltimæ ſubdiuiſionis; quia quædam ſunt apprehenſa complexa, quæ non continent euidentẽ veritatẽ; nec per cõſequens conuincunt intellectũ. Concluſio quarta. Cõſenſus reſpectu huiuſmodi apprehẽſorũ cadit ſub imperio rationis. Probatur, quia reſpectu huiuſmodi apprehẽſorum conſenſus, vel diſſenſus eſt in noſtra poteſtate; ergo, &c. Antecedẽs patet, quia non neceſſitat intellectum ad conſenſum, ſed ſtat indeterminatus, vt poſſit conſentire, vel non. Tenet conſequentia, quia quæ ſunt in poteſtate noſtra poſſumus imperare. Patet ex his omnibus, ꝙ actus rationis poteſt imperari ſemper quidẽ quo ad exercitium, quia poteſt quis exercere intellectum ſuum ablatis impedimentis quando vult. Et ratione illius poteſt omnis actus intellectus eſſe meritorius, vt patet apud D.S. ſecunda ſecundæ, q.2. art.9. ad ſecundum. Sed quo ad ſpecificationem actus diſtinguitur, quia quo ad apprehenſionem ſimplicem, vel complexam veritatis de aliqua re excedente facultatem intellectus non poteſt imperari, ſed quo ad aſſenſum etiam eorum, quæ poſſunt apprehendi, quandoq; non imperatur, quia oportet aſſentire, & aſſenſus ex natura determinatus eſt; & ſic aſſenſus nõ eſt meritorius; quandoq; autem aſſenſus eſt in voluntate noſtra reſpectu eius veri, ꝙ nõ neceſſitat intellectũ; & ſic conſentire vero Diuino pp Deum eſt meritoriũ, & voluntariũ. Et ſtat fundamentum in hoc, ꝙ nihil eſt imperabile, niſi quod ſubeſt voluntati noſtræ, cuius virtute fit imperium, &c.

Concluſio quarta.

¶Aduerte autem, ꝙ non eſt idem apprehendere, & conſentire; nam apprehendimus multa, quæ non iudicamus vera, ſed de quibus dubitamus, immo quibus diſſentimus; & per conſequens aliqua complexa appprehendimus, in quibus ſtatim videtur veritas, & ſic approbamus, & conſentimus; alia autem apprehenduntur, de quibus dubia eſt veritas, vel non euidens; & in his ex propria voluntate inhæremus.

¶Aduerte etiam ex ſolutione tertij prædictis articuli, quòd actus rationis præueniens omnem actum voluntatis imperari non poteſt, quia imperium non eſt niſi ex voluntate; cum ergo huiuſmodi actus ponatur præuenire omnem actum voluntatis; ſequitur, quòd imperari non poſſit; nihilominus tamen talis actus, licet ſit naturalis elicitiuè, non tamen eſt naturalis obiectiuè; ſed reſpectu contingentis operabilis habet indeterminationem iudicij reſpectu vtriuſq; partis, & ſic eſt radix liberæ volitionis, & per conſequens determinatio talis actus rationis ad vnum eſt in poteſtate voluntatis, & ſic poteſt cadere ſub imperio, quia voluntariè in vnam partem declinat.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã concluſionem ſpecialem, quia poſſunt eſſe imperati quo ad exercitiũ, & ſic ſemper cadunt ſub libero arbitrio, quia non conſiderat niſi velit, & remotis impedimentis quando vult, conſiderare poteſt; cum quo ſtat, quòd non ſit in poteſtate lib. arb. quòd apprehendat veritatem circa hoc intelligibile excedens, vel quòd non aſſentiat conuincenti intellectum.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ratio hoc modo imperat ſibipſi; ſicut & uoluntas mouet ſeipſam, ut ſupra dictum eſt, * inquantum. ſ. vtraq; potentia reflectitur ſu- * q.9.art.1. pra ſuum actum, & ex vno in aliud tendit.

¶Ad maiorem, idem ſm idem, & idem in virtute propria ſine concurſu alterius. Ad minorem, ratio imperat ſm dictamen, & cognitionem alterius principij, ex quo alius actus dependet, vel ratio imperat in virtute voluntatis, & cum voluntate; Ergo actus rationis non imperat, negatur conſequentia, quia ſub alio actu imperat, ſub alio imperatur, quiavt cognoſcit aliquod principium agibile, vel ſpeculabile imperat ſibi de medio, vel concluſione; & ſecundò imperat cum voluntate, & imperatur ſibi nudæ, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ propter diuerſitatem obiectorum, quæ actui rationis ſubduntur, nihil prohi-

ber ra-

Digitized by Google

bet rationē ſeipſam participare, ſicut in cognitione concluſionum participatur cognitio principiorum.

¶Minor negatur, quòd potentia participans rationem ſit alia potentia a ratione, immo poteſt eſſe ratio ipſa ſecundùm aliud obiectum, & alium actum. Vnde minor eſt falſa; ſi intelligitur, ꝙ ratio per participationem, & per eſſentiam ſint duæ potentiæ; ergo, &c. Verū vt eſt per eſſentiam, ideſt reſpectu naturaliter cognoſcibilis, ſic non imperatur; ſed prout fertur in aliquod, quod participat veritatem ab alio, &c. & quo ad exercitium actus, &c.

¶Ad tertium patet reſponſio ex dictis.

¶Concludit, ergo non quilibet eſt imperatus. Verum eſt, quia non reſpectu veritatis apprehendendæ, vnde probat ſecundam concluſionem ſpecialem.

Vtrum actus appetitus ſenſitiui imperetur.

Infra q.50. art. 3. & q. 56 art. 4. Et Veri. q. 25. artic 4. Rom. 5.

* Eſt Aug. lib. 3. contr. Iul. cap. 26.

PAD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd actus ſenſitiui appetitus nō ſit imperatus; dicit enim Apoſtolus Roma. 5. Non enim quod uolo bonum hoc ago, & glo. * exponit, quod homo uult non concupiſcere, & tamen concupiſcit; ſed concupiſcere eſt actus appetitus ſenſitiui; ergo appetitus ſenſitiui actus non ſubditur imperio noſtro.

¶ 2 Præterea. Materia corporalis ſoli Deo obedit quantum ad tranſmutationem formalem, ut in primo habitum eſt; * ſed actus appetitus ſenſitiui habet quandam formalem tranſmutationem corporis, ſcilicet calorem, uel frigus; ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubditur imperio humano.

* q. 105. art. 1. & q. 110. art. 2.

¶ 3 Præterea. Proprium motiuum appetitus ſenſitiui eſt apprehenſum ſecundùm ſenſum, uel imaginationem; ſed non eſt in poteſtate noſtra ſemper, ꝙ aliquid apprehendamus ſenſu, uel imaginatione; ergo actus appetitus ſenſitiui non ſubiacet imperio noſtro.

*Greg. Nic. lib. 4. cap. 8. & 9.

¶Sed contra eſt, quod Greg. Nicenus dicit, * ꝙ obediēs rationi diuiditur in duo, in deſideratiuum, & iraſcitiuum, quæ pertinent ad appetitum ſenſitiuū; ergo actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rationis.

¶Hic inquirit, an actus, &c. Aduerte primò pro fundamento dicendorum, quòd actus dicitur imperatus dupliciter; vno modo directè, quia videlicet ex iudicio rationis ordinatum eſt, & mota potentia executiua, vt & actus fiat; & talis dicitur completè imperatus, & voluntarius; alio modo imperatus dicitur indirectè, & per conſequens imperfectè voluntarius, quia potuit impediri, & non eſt impeditus, vel potuit imperari, & debuit, & non eſt imperatus.

¶Secundò aduerte, ꝙ (vt infra tangetur in Materia de peccatis) ſenſualitatis differentia eſt inter motum carnalem, & inter motū ſenſualitatis; quia carnalis motus ſenſualitatis eſt, qui oritur ex diſpoſitione naturali ſine imaginatione; ſed motus ſenſitiui appetitus eſt, qui conſurgit in appetitu ſenſitiuo præua imaginatione; & hoc dupliciter; vno modo ex tali imaginatione, quæ nullo modo potuit impediri, puta quæ conſurgit ex ſubito occurſu alicuius obiecti exterioris; & talis nihil videtur habere de voluntario; aliò modo conſurgit, præueniendo etiam rationem ex imaginatione impedibili; & talis videtur habere aliquid voluntarij imperfecti tm; ſed actus ſenſitiui appetitus, qui ſequitur rationē mediāte imaginatione procurata voluntariè habet perfectè rationē voluntarij.

¶Reſpondeo dicendū, ꝙ ſecundùm hoc aliquis actus imperio noſtro ſubiacet, prout eſt in poteſtate noſtra, vt ſupra dictū eſt; * & ideo ad intelligendum qualiter actus appetitus ſenſitini ſubdatur imperio rationis, oportet conſiderare qualiter ſit in poteſtate noſtra.

*Artic. 4.

Concluſio fundamentalis.

¶D. S primò præmittit quandam concluſionem fundamentalē; ſecundò deducit reſponſiuā, ibi. Eſt autem, &c. Fundamentalis concluſio eſt. Ad intelligendum qualiter, &c. vt in littera per totum. Probatur, quia ſecundùm hoc aliquis actus ſubiacet noſtro imperio, ſecundùm quòd eſt in poteſtate noſtra; ergo concluſio vera, conſequentia clara, antecedens patet ex arti 6. vt autem appareat quomodo actus appetitus ſenſitiui poteſtati noſtræ ſubſit D. S. diſtinctè manifeſtat in ſequentibus, &c.

¶Eſt autem ſciendum, ꝙ appetitus ſenſitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo, qui dicitur voluntas; ꝙ appetitus ſenſitiuus eſt virtus organi corporalis, non autem voluntas; omnis autem actus virtutis vtentis organo corporali dependet non ſolum ex potentia animæ, ſed etiam ex corporalis organi diſpoſitione; ſicut viſio ex potentia uiſiua, & qualitate oculi, per quam iuuatur, uel impeditur; vnde & actus appetitus ſenſitiui non ſolùm dependet ex ui appetitiua, ſed etiam ex d diſpoſitione corporis. Dub 22.

¶Hic conſequenter D. S. determinat quæſitum iuxta dictū fundamentum, & hoc diſtinctè; vnde primò præmittit diſtinctionem, ſecundò ſubiungit diſtinctam reſponſiuam concluſionem, ibi. Illud autem, &c. Diſtinguit ergo, quòd actus appetitus ſenſitiui nō ſolùm dependet ex vi appetitiua, ſed etiam ex diſpoſitione corporis; ratio eſt, quia appetitus ſenſitiuus eſt virtus in organo, & ſic actus eius dependet ab organo, & a potentia animæ, & declaratur exemplariter, &c. Vnde patet, quòd ſi actus appetitus ſenſitiui ſit in poteſtate noſtra vtroq; modo, ꝙ vtroq; modo eſt imperabilis, ſin autem tunc non erit imperabilis. Deinde cum dicit.

¶Illud autē, quod eſt ex parte potentiæ animæ ſequitur apprehenſionem; apprehenſio autem imaginationis, cum ſit particularis, regulatur ab apprehēſione rationis, quæ eſt uniuerſalis, ſicut uirtus actiua particularis a uirtute actiua uniuerſali; & ideo ex iſta parte actus appetitus ſenſitiui ſubiacet imperio rationis; qualitas autem, & diſpoſitio corporis nō ſubiacet imperio rationis; & ideo ex hac parte impeditur, quin motus ſenſitiui appetitus totaliter ſubdatur imperio rationis.

¶Reſpondet ad quæſitum ſm prædictam diſtinctionem tali cōcluſione. Actus appetitus ſenſitiui, vt dependet a potentia animæ; ſic ſubiacet imperio rationis, non autem vt dependet a diſpōne corporis; & non intelligitur concluſio de vno actu ſenſualitatis numero, ſed indeterminatè; ita ꝙ ſequens apprehenſionē eſt imperabilis, non autem ſequens diſpoſitionem corporis; hanc cōcluſionem primò probat; ſecundò ſecundam eius partem limitat, ibi. Contingit autem, &c. Probatur ergo cōcluſio quo ad primam partem ſic; illud quod eſt ex parte potentiæ animæ ſequitur apprehenſionē; ſed apprehenſio imaginationis eſt in poteſtate, & ſub imperio rationis; igitur actus, vt ſequitur potentiam. Maior patet, quia potentia appetitiua non habet actum niſi mediante apprehenſione; & ergo ſi apprehenſio eſt in poteſtate rationis; tunc actus, vt eſt a potētia appetitiua ſenſitiua eſt in poteſtate, & imperio rationis. Minor probatur, quia apprehenſio imaginationis eſt particularis; ergo regulatur ab apprehenſione rationis, quæ eſt vniuerſalis; tenet cōſequentia a ſimili, ſicut virtus actiua particularis a virtute vniuerſali; patet ergo prima pars concluſionis, ꝙ motus, & actus ſenſitiui appetitus, qui procedit a potentia ipſa appetitiua mediante apprehenſione eſt in poteſtate, & per cōſequens ſub imperio rationis; de qua tamen apprehēſione, & imaginatione intelligendum ſit ſtatim dicetur. Secunda pars concluſionis probatur; quia qualitas, & diſpoſitio corporis nō ſubiacet imperio rationis; igitur nec motus, qui ex tali diſpoſitione naturaliter ſequit; & ſic ex hac parte impeditur, &c. A ſm patet, cōſequentia nota, ꝙa cuius cauſa non eſt in poteſtate rationis, nec ipſe effectus. Deinde ibi.

Concluſio reſponſiua prima.

¶Contingit autem etiam quandoq;, ꝙ motus appetitus ſenſitiui ſubitò cōcitatur ad apprehenſionem imaginationis, uel ſenſus; & tunc ille motus eſt præter imperiū rationis, quamuis potuiſſet impediri a ratione, ſi præuidiſſet; unde philoſophus dicit in primo politicorum, * quòd ratio præeſt iraſcibili, & concupiſcibili non principatu deſpotico, qui eſt domini ad ſeruum; ſed principatu politico, aut regali, qui eſt ad liberos, qui non totaliter ſubduntur imperio.

* Arist. c. 3.

¶Limitat primam partem concluſionis reſponſiuæ, & intendit iſtam concluſionem, Quandoq; motus potentiæ appetitiuæ ſenſitiuæ ſequens apprehenſionem imaginationis eſt præter imperium rationis. Patet concluſio, quia contingit quandoq;, quòd motus appetitus ſenſitiui ſubitò concitatur ad apprehenſionem imaginationis, vel ſenſus exterioris; ergo tunc non eſt ex imperio rationis; antecedens notum, tenet cōſequentia, quia ponitur præuenire rationem, nec imaginatio huiuſmodi prouenit ex rationis imperio; ſed præcedit, quamuis ſi ratio attendiſſet, potuiſſet impedire, præſertim qui procedit ex imaginatione, licet nō ſemper, qui ex apprehenſione ſenſus reſpectu exterioris ſenſibilis. Patet ex hoc limitatio primæ partis concluſionis reſponſiuæ, quia ex parte potētiæ appetitiuæ ſenſitiuæ iſte motus cadit ſub imperio. ſ. perfecto. ſ. qui ſequitur imaginationem, quæ procuratur a ratione, ſecut a ſuperiori mouente; ſed motus, qui ſequitur imaginationem, quæ non imperatur a ratione, ſed quæ rationem prævenit, non cadit ſub imperio directo, & hoc D. S. vult; ſed tamen aliquando cadit ſub imperio indirectè. ſ. ſi ratio potuiſſet impediuiſſe ſaltē quo ad ſingulos, ſi autem nullo modo potuit impediri, tunc nullo modo cadit ſub imperio, nec eſt de genere voluntarij, vel humani actus, vt iam dicetur. Deinde D. S. confirmat iſtam concluſionem auctoritate philoſophi clarè in littera.

Concluſio ſecunda.

¶Nota hic propter illam vltimam concluſionem Doct. S. in de Malo, Materia 7. arti. 6. ad octauum. vbi habet, quòd motus prouenientes ex diſpoſitione corporali non eſt ſub imperio rationis; ſed omnis apprehenſio imperio rationis ſubiacet; poteſt enim ratio prohibere vſum cuiuslibet apprehenſiuæ potentiæ maximè in abſentia ſenſibilis; vnde motus qui excitatur ex aliqua apprehenſione eſt peccatum, quia ratio vitare poteſt quantum ad ſingulos, non autem quantum ad omnes. Et nota verbum, quòd D.S. hic ponit, maximè in abſentia ſenſibilis; vnde videtur, quòd ſi ſit apprehenſio ſubito orta ex præſentia ſenſibilis offerentis ſe præter ſcitum hominis, & inde conſurgit ſubito motus, quòd talis nõ cadit ſub imperio. Vnde poteſt colligi ex iſto articulo, quòd quadruplices actus ſenſualitatis ſunt, quidam ſequitur naturaliter ex diſpoſitione corporis, & vocatur motus carnis; & talis non cadit ſub imperio, nec poteſt cadere. Alius autem ex imaginatione ſubita, & non impedibili; & talis non cadit ſub imperio rationis. Tertius eſt, qui ſequitur apprehenſionem, & pro nunc etiam impedibilem, & talis cadit ſub imperio incompleto tamen, quia potuit ſaltem quo ad ſingulos impediri, ſi ratio vigilaret; vnde eſt veniale. Quartus eſt motus, qui imperatur a ratione quam ſequitur mediante imaginatione per rationem procurata; & talis poteſt eſſe mortalis, ſi ſit mali ex genere. vide de his etiam in Capreolo in ſecundo, diſtin. 40. ad ſecundum Durandi contra primam concluſionem, vbi concludit in fine. Ex quibus infero, quòd triplex poteſt eſſe motus in appetitu; vnus ſequens deliberationem; ſecundus ſequens ſimplicem apprehenſionem, qui potuit impediri; tertius procedens ex naturali diſpoſitione, vel apprehẽſione, quæ nullo modo potuit impediri; primus eſt perfectè moralis; ſecundus imperfectè; tertius nullo modo: hæc ille, vbi comprehendit motum ortum ex ſubita imaginatione ſub naturali; & vult, quòd non cadat ſub imperio. De iſtis in D.S. ſecundo, diſtinctio. 24. & 21. quæſt. 1. artic. 2. ad quintum. & infra quæſtio. 74. Confirmatur concluſio pro prima parte argumento in contrarium: vide de materia huius artic. prima par. quæſt. 81. artic. 3.

Quadruplices motus ſenſualitatis.

Capreolus.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd hoc, quod homo vult non concupiſcere, & tamen concupiſcit, contingit ex diſpoſitione corporis, per quam impeditur appetitus ſenſitiuus, ne totaliter ſequatur imperium rationis; vnde & Apoſtolus ibidem ſubdit. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ; hoc etiam contingit propter ſubitum motum concupiſcentiæ, vt dictum eſt. *

*In corp.

¶Maior vera, concupiſcit motu præueniente rationem, vel ex diſpoſitione corporis, vel propter ſubitum motum ſequentem imaginationem, qui iam non præuenitur; ergo, &c. Verum, quãtum ad motum, qui prouenit ex diſpoſitione corporali, vel quantum ad motum ſubitum, tamẽ ſubditur imperio directo quantum ad actum ſequentem iudicium rationis, vel indirecto quantum ad præuenientem, ſed mediante apprehenſione, quæ eſt in hominis poteſtate.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd qualitas corporalis dupliciter ſe habet ad actum appetitus ſenſitiui; vno mõdo vt præcedens, prout aliquis eſt aliqualiter diſpoſitus ſecundùm corpus ad hanc, vel illam paſſionem; alio mõdo vt conſequens, ſicut cum ex ira aliquis incaleſcit; qualitas igitur præcedens non ſubiacet imperio rationis, quia vel eſt ex natura, vel ex aliqua præcedenti motione, quæ non ſtatim quieſcere poteſt; ſed qualitas cõſequens ſequitur imperium rationis, quia ſequitur motum localem cordis, quod diuerſimodè mouetur ſecundùm diuerſos actus ſenſitiui appetitus.

¶Maior vera, obedit quantum ad tranſmutationem formalem ſine omni motu præuio ſoli Deo, tamen creatura poteſt etiam tranſmutare formaliter mediante motu locali, & applicatione actiuorum ad paſſiua, & in animalibus ad actum appetitus ſenſitiui naturaliter, & immediatè ſequitur immutatio corporis ſecundùm proportionem ad motum appetitus, vt patebit infra q. 22. Minor vera, quandoque præcedentem, ex qua tranſmutatione cauſatur motus appetitus ſenſitiui, quandoq; etiam ſequentem, & illius cauſa poteſt eſſe appetitus ſenſitiuus mediãte tranſmutatione locali cordis, & ſpirituum vitalium; quia irati cor commouetur, & diffunduntur ſpiritus localiter, ex quo contingit tranſmutatio formalis in calore, vel in timente in frigore; ergo, &c. Verum, ſequens qualitatem præuenientem motum, tamen motus præcedens qualitatem, vel ex ea non dependens ſe, ſed ex iudicio rationis poteſt eſſe in poteſtate noſtra, ſicut quis ex imperio rationis iraſcitur, & ex ira commouetur cor; & per conſequens incaleſcit corpus, & tranſmutatio formalis corporis etiam eſt in poteſtate noſtra, quæ ſequitur paſſionem excitatam per rationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia ad apprehenſionem ſenſus requiritur ſenſibile exterius, non eſt in poteſtate noſtra apprehẽdere aliquid ſenſu niſi ſenſibili præſente, cuius præſentia non ſemper eſt in poteſtate noſtra; tunc enim homo poteſt vti ſenſu cum voluerit, niſi ſit impedimentum ex parte organi. Apprehenſio autem imaginationis ſubiacet ordinationi rationis ſecundum modum virtutis, vel debilitatis imaginatiuæ potentiæ, quòd enim homo non poſſit imaginari, quæ ratio conſiderat; contingit vel ex hoc, ꝙ non ſunt imaginabilia, ſicut incorporalia, vel propter debilitatem virtutis imaginatiuæ, quæ eſt ex aliqua indiſpoſitione organi.—

¶Minor vera; ſed hoc non eſt ex defectu obedientiæ in appetitu ſenſitiuo, nec imaginationis, vel ſenſus; ſed propter abſentiã imaginabilis, vel ſenſibilis; quæ ſi fuerint præſentia, tunc obtemperant rationi ſecundùm modum virtutis ſuæ; vel debilitatis; vnde imaginatio non poteſt imaginari incorporeum, quia excedit virtutem ſuam, nec ſenſus debilis, & maiè qualificatus rationem organi, poteſt in obiectum perfectè, ſed hoc eſt propter indiſpoſitionem organi; ergo non ſubiacet, &c. Negatur conſequentia; ſed ſequitur, quòd non ſemper poſſit exire in actum ſine præſentia obiecti, quod conſtituitur præſens, vel ſecundùm eſſe imaginatum, vel ſecundùm eſſe ſenſibile exterius, quo poſito ſequitur ſenſus, & imaginatio; & per conſequens appetitus. Vnde vult D.S. in ſolutione, quòd ſenſus exterioris actus eſt in poteſtate noſtra poſito ſenſibili præſente, & bona diſpoſitione organi, ſimiliter imaginatio eſt in poteſtate noſtra, non ꝙ imaginemur quæcunque, ſed imaginabilia, & ſecundùm modum virtutis ſuæ, vel debilitatis, ita ſcilicet quòd ille, qui habet meliorem, & fortiorem imaginationem fortius imaginabitur; & ille qui habet debiliorem, debiliùs imaginatur. Quare negatur minor, quòd nullo modo ſint in poteſtate noſtra; ſed probat, ꝙ non poſſit exire in actum ſenſus exterior ſine præſentia ſenſibilis, & imaginatio nõ poteſt obedire ad imaginandum, quæcunq; tamen imaginabilia, & hoc ſecundùm modum virtutis ſuæ, quia non æqualiter eſt in omnibus, eſt tamen maior obedientia imaginationis, quàm ſenſum exteriorum, quia non requirit præſentiam realem imaginati, ſicut ſenſus exterior, &c. vnde eſt magis in promptu ad obediendum.

Vtrum actus vegetabilis imperetur.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, ꝙ actus vegetabilis animę imperio rationis ſubdantur; vires enim ſenſitiuæ nobiliores ſunt viribus animæ vegetabilis; ſed vires animę ſenſitiuæ ſubduntur imperio rationis; ergo multo magis vires animæ vegetabilis. Q

Infra q 50. arti. 3. ad 2. Et 2. 2. q. 148. arti. 1. ad 3. Et 3. q. 15. ar. 2. ad 1. & q 19 arti. 1. cor. Et 1. d. 20. q 1. arti. 2. ad 3. Et Veri. q. 10. art. 4. cor. Et quodli. 4 ar. 2. corp. Et 1. Ethic. ar.

¶2 Præterea. Homo dicitur minor mundus, quia ſic eſt anima in corpore, ſicut Deus in mundo; ſed Deus ſic eſt in mundo, quòd omnia quæ ſunt in mundo, obediunt eius imperio; ergo, & omnia quæ ſunt in homine, obediunt imperio rationis, etiam vires vegetabilis animæ.

¶3 Præterea. Laus, & vituperium non contingit niſi in actibus qui ſubdũtur imperio rationis; ſed in actibus nutritiuæ, & generatiuæ potentiæ contingit eſſe laudem, & vituperium, & virtutem, & vitium; ſicut patet in gula, & luxuria, & virtutibus oppoſitis; ergo actus harũ potentiarum ſubduntur imperio rationis.

¶Sed cõtra eſt, quod Greg. Nicenus dicit, * ꝙ id quod non perſuadetur a ratione eſt nutritiuũ, & generatiuum.

*Greg. Ni. lib. 4 cap.

¶Hic inquirit, an actus vegetabilis animæ, qui ſunt actus nutritiuæ, augmentatiuæ, & generatiuæ potentiarum ſint imperabiles.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ actuum quidam procedũt ex appetitu naturali, quidam autem ex appetitu animali, vel intellectuali; omne enim agẽs aliquo modo appetit finem, appetitus autem naturalis non conſequitur aliquam apprehenſionem, ſicut ſequitur appetitus animalis, & intellectualis; ratio autem imperat per modum apprehenſiuæ virtutis; & ideo actus illi, qui procedũt ab appetitu intellectiuo, vel animali, poſſunt a ratione imperari, nõ autem actus illi, qui procedunt ex appetitu naturali; huiuſmodi autem actus ſunt vegetabilis animæ; vnde ut Greg. Nicenus dicit, * ꝙ vocatur naturale, quod generatiuum, & nutritiuum; & propter hoc actus vegetabilis animæ non ſubduntur imperio rationis.

*Greg Nic. lib. 4. cap.

¶D.S. re-

Digitized by Google

¶ D.S. respondet tali conclusione, Actus vegetabilis animæ nõ subduntur imperio rationis. Probatur, Actus qui procedunt (& solùm illi) ab appetitu intellectiuo vel animali possunt à ratione imperari, non autem qui procedũt ab appetitu naturali; sed actus vegetabilis animæ procedunt ab appetitu naturali, ergo, &c. Maior probatur, quia ratio imperat per modum apprehensiuæ virtutis, cuius est imperium, & motio extenditur solùm ad potentiam mobilem mediante apprehensione quæ est in potestate rationis; sed actus appetitus intellectiui, & sensitiui sequuntur apprehensionem, non autem naturalis qui sequitur dispositionem qualitatum materialium, omnes quidem huiusmodi appetitus conueniunt in tendere in finẽ, & bonum, non autem eodem modo, sicut sitis est appetitus vegetabilis aïæ sine apprehensione, sed est dispositio quædam in ariditate quæ exigit humidum, & frigidum; & homo siue velit siue nolit, oportet quòd huiusmodi appetitum patiatur si dispositio corporalis hic habeat. Similiter non qui vult augeri augebitur, nec qui vult generare generabit, sed hoc est ex dispositione naturalis augmentatiuæ vel generatiuæ, &c. Minor probatur auctoritate in littera, & per consequens sequitur conclusio Et stat fundamentum in hoc breuiter, quia actus vegetatiuę partis dependent à dispositione qualitatiua corporali, quæ non subest rationi, nec per consequens actus sequentes, secus in actu appetitus sensitiui vel intellectiui, vbi actus dependet ab apprehẽsione quæ subest rationi.

Conclusio respõsiua.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primũ ergo dicendum, ꝙ quãtò aliquis actus est immaterialior tantò est nobilior, & magis subditus imperio rationis; vnde ex hoc ipso, quòd vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, apparet has vires infimas esse.

¶ Negatur consequentia, immo eo ipso, quòd nobiliores sunt, ideo subiunt imperio rationis, quia minus dependent à materia, & per oppositum, quantò inferiores tantò magis dependent à corporali dispositione, & non sequuntur apprehensionem mediante qua ratio imperat, & ex hoc ipso quòd superiori coniungitur nobilitatur, & excellentiorem effectum producit in quem non posset sibi derelicta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd similitudo attenditur quantum ad aliquid, quia scilicet sicut Deus mouet mundum, ita anima mouet corpus; non autem quantũ ad omnia, non enim anima creauit corpus ex nihilo sicut Deus mundum, propter quod totaliter subditur eius imperio.

¶ Ad maiorem, illud, sicut, dicit aliquam similitudinem non æqualitatem, similitudo, quia vtrobique est proportio motoris ad mobile, non autem quantum ad perfectum imperium, & perfectam obedientiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus, & vitium, laus & vituperium non debentur ipsis actibus nutritiuæ vel generatiuæ potentiæ, quæ sunt digestio, & formatio corporis humani; sed actibus sensitiuæ partis ordinatis ad actus generatiuæ vel nutritiuæ, puta in concupiscendo delectationem cibi, & venereorum, & vtendo secũdùm quòd oportet, vel non secundùm quòd oportet.

¶ Ad maiorem, vera vt sic. Maior negatur, nec probatio valet, quia in gula, & luxuria non est vituperium vt sunt vegetatiuæ potentiæ, sed in actibus sensitiui appetitus prout carent ordine rationis, sicut in digestione non est laus aut vitium morale, sed in inordinata concupiscentia cibi, vel etiã in inordinata sumptione cibi quæ est per manus, & appetitum sensitiuum prout infert notabile nocumentum corpori. Similiter de luxuria, quia in actu venereo qui exercetur propter concupiscentiam sensualem contra ordinem rationis.

Scotus cõcor.

¶ Nota, quòd de materia huius solutionis benè loquitur Scotus in. 2. distin. 42. in responsione ad tertiam conclusionem vbi sic dicit. Potentia motiua est in potestate voluntatis, similiter potentiæ sensitiuæ, & etiam vegetatiuæ quatenus dependent à motiua, sicut potentia vegetatiua quantum ad nutritiuam requirit appositionem nutribilis, & similiter approximationem actiui ad passiuum, & secundum hoc potentia generatiua est in potestate nostra, & in ea potest esse peccatum materialiter inquantum ad actũ inordinatum præcedit potentia motiua, quæ est in potestate voluntatis; similiter etiam quantum ad potentias sensitiuas quatenus operationes earum dependent à potentia motiua, vnde Aug. 11. de Trinita. ca. 8. dicit, quòd quia operatio palpebrarum necessariò requiritur ad visionem, & motus localis palpebrarum obedit animæ, catenus visio est in volentis potestate. Sed sunt ne huiusmodi potentiæ (i. sensitiuæ) aliter in potestate voluntatis quã per principium motiuum? Dico quòd sic, inquantum scilicet perfectus possunt in actum suum ex hoc, quòd voluntas habet actũ circa idem obiectum. Patet in visu, nam stante eadem dispositione obiecti, & oculi potest visus imperari à voluntate, vt absque motu locali intueatur nunc aliquem punctum perfectius quàm prius, & hoc in eadem pyramide, & infra eandem axem propter copulationem voluntatis, hæc ille, quæ faciunt pro declaratione dictorum in hoc articulo, & in præcedenti, &c.

Vtrum actus exteriorum membrorum imperetur.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd membra corporis non obediant rationi quantum ad actus suos; constat enim, quòd membra corporis magis distant à ratione quàm vires animæ vegetabilis, sed vires animæ vegetabilis non obediunt rationi, vt dictum est. * ergo multo minus membra corporis.

R 1. q. 81. ar. 3. ad 2. Et 2. 2. q. 160. ar. 1. co Et 2. d. 10. q. 1. ar. 2. ad 3. Et Verit. q. 15. art. 4. ad 5. ar. 5. ad 14. Et Mal. q. 7. ar. 2 ad 15.

* Arist. 8. * Greg. Nice. li. 4. ca. 15.

¶ 2 Præterea. Cor est principium motus animalis, sed motus cordis non subditur imperio rationis, dicit enim Greg. Nicenus, * ꝙ pulsatiuum non est persuasibile ratione, ergo motus membrorum corporalium non subiacet imperio rationis.

¶ 3 Præterea. Aug. dicit. 14. de ciui. Dei. * quòd motus membrorum genitalium aliquando importunus est nullo poscente, aliquando autem destituit inhiantem, & cum in animo concupiscentia ferueat, friget in corpore, ergo motus membrorum non obediunt rationi.

* Auguſt. cap. 16.

¶ Sed contra est, quod Augustinus dicit octauo confes. * Imperat animus vt moueatur manus, & tanta est facultas vt vix à seruitio discernatur imperium.

* Auguſt. cap. 9.

¶ Hic inquirit an motus, & actus membrorum corporalium sint imperati à ratione.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd membra corporis sunt organa quædam potentiarum animæ; vnde eo modo quo potentiæ animæ se habent ad hoc, ꝙ obediant rationi, hoc modo se habent etiam corporis membra; quia igitur vires sensitiuæ subduntur imperio rationis, non autem vires naturales, ideo omnes motus membrorum quæ mouentur a potentijs sensitiuis subduntur imperio rationis; motus autem membrorum qui consequuntur vires naturales non subduntur imperio rationis.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Omnes motus membrorum quæ mouentur à potentijs, &c. vt in fine corporis per totum (i. motus qui sequitur membra vt mouentur motu locali mediantibus potentijs sensitiuis, & etiam motiua executiua, tales sunt imperabiles, sed non illi motus qui sunt in membris à viribus vegetatiuis, vt sunt augmentum membrorum, & nutritio.) Probatur conclusio, eo modo quo potentiæ animæ se habent ad hoc, ꝙ obediant rationi, hoc modo se habent etiam membra corporis, ergo conclusio vera. Antecedẽs probatur, quia membra sunt quædam organa potentiarum animæ, & ergo sicut potentiæ se habẽt (puta ad obediendum) sic organa quæ obediunt, ipsis potentijs. Consequentia probatur, quia vires sensitiuæ obediunt, nõ naturales vt patuit, ergo benè sequitur conclusio. Confirmatur etiam argumento in contrarium.

Conclusio responsiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd membra non mouent seipsa, sed mouentur per potẽtias animæ, quarum quædam sunt rationi viciniores, quàm vires animæ vegetabilis.

¶ Maior vera, magis distant entitatiuè, sed non magis motiuè, quia sunt etiam instrumenta virium sensitiuarum quo ad aliquos motus quæ audiunt rationem. Quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his quæ ad intellectum, & voluntatem pertinent primum inuenitur id, quod est secundùm naturam ex quo alia deriuantur, vt ꝑa cognitione principiorum naturaliter notorum deriuatur cognitio conclusionum; & à voluntate finis naturaliter desiderati deriuatur electio eorum quæ sunt ad finem; ita etiam in corporalibus motibus principium est secundùm naturam, principium autem corporalis motus est à motu cordis; vnde motus cordis secundùm naturam est, & non secundùm voluntatem; consequitur enim sicut per se accidens vitam quæ est ex vnione corporis, & animæ, sicut motus grauium, & leuium consequitur formam substantialem ipsorum, vnde & à ge-

nerante

nerante moueri dicuntur ſecundùm philoſophum in. 8. phy. * & propter hoc motus iſte vitalis dicitur ; vnde Greg. Niceenus dicit.* quòd ſicut generatiuum, & nutritiuum non obedit rationi, ita nec pulſatiuum, quod eſt vitale: pulſatiuum autem appellat motum cordis qui manifeſtatur per venas pulſatiles.

* Ariſtot. text. 19. & ſeq.
* Greg Nicen. li. 4. ca. 35.

¶ Conſequentia negatur, quia non oportet ſi primus motus qui eſt naturalis non eſt ſub imperio, quòd alij non ſint, qui non ſunt naturales ſed poſſunt eſſe voluntarij

¶ Nota quòd D. S. in hac ſolutione ponit, quæ alibi extenſius proſequitur, videlicet quòd motus cordis qui dicitur vitalis in animalibus ſequitur animam non quamcunque ſed ſenſitiuam, & hoc ſine omni potentia organica media, & eſt ille motus non pure naturalis, ſed animalis; ſed motus progreſſiuus eſt ab anima mediante potentia, Vide de hoc. D. S. in opuſculo. 35 de motu cordis ad longum, vbi etiam habet in fine quæ valent pro ſolutione ſequenti, Vide de hoc etiam ad longum Capreolum in fine quarti ad argumenta Aureoli.

Capreolus.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd ſicut Aug. dicit in. 14. de Ciui. Dei. * Hoc, quòd motus genitalium membrorum rationi non obedit eſt ex pœna peccati, vt. ſ. anima ſuæ obedientiæ ad Deum in illo præcipuè membro pœnam inobedientiæ patiatur, per quod peccatum originale ad poſteros traducitur.

* Auguſt. c. 16. & 20.

¶ D. S. ſoluit hoc argumentum dupliciter, primò Theologicè clarè in littera, an autem, & ſine peccato, & ſine iuſtitia originali fuiſſet huiuſmodi rebellio, infra videbitur in materia de peccato originali; deinde ſecundò D. S. ſoluit ratione naturali & primò ratione naturali generali cum dicit.

¶ Sed quia per peccatum primi parentis, vt infra dicetur * natura eſt ſibi relicta ſubtracto ſupernaturali dono, quod homini diuinitus erat collatum; ideo conſideranda eſt ratio naturalis quare motus huiuſmodi membrorum ſpecialiter rationi non obedit, cuius cauſam aſſignat Ariſto. in lib. de cauſis motus animalium. * dicens Inuoluntarios eſſe motus cordis, & membri pudendi. ſ. quia ex aliqua apprehenſione huiuſmodi membra commouentur, inquantum ſcilicet intellectus, & phantaſia repreſentant aliqua ex quibus conſequuntur paſſiones animæ, ad quas conſequitur motus horum membrorum; non tamen mouetur ſecundùm iuſſum rationis aut intellectus, quia ſcilicet ad motum horum membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis. ſ. caliditatis, & frigiditatis, quę quidem alteratio non ſubiacet imperio rationis.

* q. 15. ar. 3.
* Ariſt. c. 2.

¶ Secundò ſoluit ratione naturali ſpeciali dicens.

¶ Specialiter autem hoc accidit in his duobus membris, quia vtrumque iſtorum mẽbrorum eſt quaſi quoddam animal ſeparatum inquantum eſt principium vitæ; principium autem eſt virtute totum, cor enim principium eſt ſenſuum, & ex membro genitali virtus exit ſeminalis quæ eſt virtute totum animal, & ideo habẽt proprios motus naturaliter, quia principia oportet eſſe naturalia, vt dictum eſt. *

* In ſolu. ſecundi.

Quæſtio Decimaoctaua.

De bonitate & malitia humanorum actuum in generali.

POſt hoc conſiderandum eſt de bonitate, & malitia humanorum actuum. Et primò quomodo actio humana ſit bona uel mala. Secundò, de his quæ conſequuntur ad bonitatem vel malitiam humanorum actuũ, puta meritum, vel demeritum, peccatum, & culpa. Circa primum occurrit triplex conſideratio. Prima eſt de bonitate, & malitia humanorum actuum in generali. Secunda de bonitate, & malitia interiorum actuum. Tertia de bonitate, & malicia exteriorum actuum. Circa primum quęruntur vndecim. Primò, utrum omnis actio ſit actio bona, uel aliqua ſit mala. Secundò, utrum actio hominis habeat, quòd ſit bona uel mala ex obiecto. Tertiò, utrũ hoc habeat ex circunſtantia. Quartò, utrum hòc habeat ex fine. Quintò, utrum aliqua actio hominis ſit bona uel mala in ſua ſpecie. Sextò, utrum actus habeat ſpeciem boni uel mali ex fide. Septimò, vtrum ſpecies, quæ eſt ex fine, contineatur ſub ſpecie quæ eſt ex obiecto ſicut ſub genere aut èconuerſo. Octauò, utrum ſit aliquis actus indifferens ſecundùm ſuam ſpeciem. Nonò, utrum aliquis actus ſit indifferens ſecundùm indiuiduum. Decimò, utrum aliqua circunſtantia conſtituat actum moralem in ſpecie boni uel mali. Vndecimò, utrum omnis circunſtantia augens bonitatem uel malitiam conſtituat actum moralem in ſpecie boni uel mali.

¶ Poſtq̃ D. S. determinauit de cõditione actuum humanorũ qui ſunt homini proprij, hic cõſequenter agit de eorum diſtinctione per bonum, & malum. Ratio autem ordinis eſt: quia bonitas, & malitia moralis conſequuntur ad actus humanos inquantum ſunt voluntarij, & voluntarium neceſſariò præſupponitur eis, &c. In præſenti igitur tractatu duo principaliter facit, primò determinat de his quæ pertinent ad bonitatem vel malitiam humanæ actionis de directo, ſecundò de his quæ habent ſe per modum concomitantiæ vt ſunt meritum, & demeritum, rectum, & obliquum, & hoc in q. 21. Circa primum tria facit, primò determinat de bonitate, & malitia humanorum actuum in generali, ſecundò de bonitate, & malitia interiorum actuum in ſpeciali q. 19. tertiò de bonitate, & malitia exteriorum actuum q. 20. In quæſtione verò præſenti duo facit, primò oſtendit per modum præambuli ad ſequentia, quòd actio humana ſit quandoque bona quandoque mala, ſecundò proſequitur intentum oſtendendo ex quibus, & quomodo ſumitur bonitas in ipſa ar. 2.

Vtrum omnis actio ſit bona vel aliqua ſit mala.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd omnis actio hominis ſit bona, & nulla ſit mala, dicit em Dionyſius quarto c. de di. no. quòd malum non agit niſi virtute boni, ſed virtute boni non fit malum, ergo nulla actio eſt mala:

Infra ar. 2. co. & q. 71. art. 7. ad 1. Et Mal. q. 2. art. 1. 2. & 3. & 5. cor.
Dionyſius.

¶ 2 Præterea. Nihil agit niſi ſecundùm, quòd eſt actu, non eſt autem aliquid malum, ſecundùm quòd eſt actu, ſed ſecundùm quòd potentia priuatur actu, inquãtum autem potentia perficitur per actum eſt bonum, vt dicitur in 9. Metaphyſ. * nihil ergo agit inquantum eſt malum, ſed ſolùm inquantum eſt bonum, omnis ergo actio eſt bona, & nulla mala.

* Ariſtot. tex. 10.

¶ 3 Præterea. Malum non poteſt eſſe cauſa niſi per accidens, vt patet per Diony. 4. ca. de Di. no. ſed omnis actionis eſt aliquis per ſe effectus, nulla ergo actio eſt mala, ſed omnis actio eſt bona.

Dionyſius.

¶ Sed contra eſt quod dominus dicit Ioã. 3. Omnis qui malè agit odit lucem, eſt ergo aliqua actio hominis mala.

¶ Hic D. S. primò determinat quæſtionem, an eſt.

¶ Nota autem, quòd quia vt habet philoſophus 2. poſteriorum. Omnis quæſtio eſt quæſtio medij, ita vt idem ſit quærere an quadratura circuli eſt, & an ſit aliquod medium ad ipſam, & habito medio habetur à priori, quòd quadratura ſit, ſic in hoc articulo. D. S. reſpondendo ad quæſtionem quæ quærit an omnis actio ſit bona & nulla mala oſtẽdit mediũ, & cauſam per quã actio eſt bona, & mala volens per hoc ſatis reſponſum eſſe quæſito, quòd aliqua ſit bona aliqua mala, & intelligitur quæſitum de actione hominis, vt ſic (id eſt actione humana) quia vt dictum, eſt hic determinatur de diſtinctione actionis voluntariæ, & per conſequens humanæ, non autem de actione quacunque, ſcilicet etiam naturali quamuis, & ex reſponſione haberi poſſit, vnde actio naturalis bona vel mala dicatur. Dicit ergo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd de bono, & malo in actionibus oportet loqui ſicut de bono, & malo in rebus, eo quòd vnaqueque res talem actionem producit qualis eſt ipſa.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione oſtendente cauſam formalis reſponſionis ad quæſitum, ſcilicet quòd aliqua eſt bona aliqua mala, omnis actio inquantum habet aliquid de eſſe intantum habet de bonitate, inquantum verò deficit ei aliquid de plenitudine eſſendi quæ debetur actioni humanæ, intantum deficit à bonitate, & ſic dicitur mala. Probat, de bono & malo in actionibus oportet

loqui

loqui ſicut de bono, & malo in rebus, ita ſcilicet quòd per idem ſunt bonæ res, & actiones; per idem dico proportionabiliter, ſed in rebus vnumquodque tantùm habet de bono quantùm habet de eſſe, & quantùm habet de eſſe tantùm de bonitate, inquantùm verò aliquid ei deficit de plenitudine eſſendi intantùm deficit à bonitate, & dicitur malum, igitur concluſio vera. Huius rationis. D.S primò præmittit maiorem, ſecundò proſequitur diffusè minorem, ibi. In rebus, &c. Tertiò ſubinfert concluſionem, ibi. Sic igitur, &c. Maior ergo probatur, quia vnaqueque res talem actionem producit qualis eſt ipſa, quia ſi bona, & perfecta, vt ſic producit bonam actionem, ſi autem deficit & actio erit deficiens, & mala, & per conſequens maior vera, quòd ex eadem radice pendet bonitas rei, & actionis. ſ. à perfectione, & plenitudine eſſendi; adiunxit autem per idem proportionabiliter, quia res ſunt bonæ per aliqua entia poſitiua abſoluta ſicut per eſſe, & qualitates, ſed actiones habent ſitam bonitatem per aliquas commenſurationes, & habitudines quæ conſtituunt actionem in plenitudine eſſendi, vtputa habitudo ad finem, circunſtantias, & huiuſmodi, vnde diuerſæ commenſurationes conſtituunt actionem moralem bonã, hominem autem entia abſoluta, vide D.S. de malo Materia. 2. ar. 4. vtimur nomine perfectionis largè, ſecundùm quòd in ſe comprehendit conuenientem menſuram, & formam, & ordinem, hęc ille, ſic in propoſito. Concordat Scotus in quodlibetis. q. 18. in primo principali vbi dicit bonitatem importare relationem vel multas relationes quæ tamen habent modum qualitatis in denominando vt patebit ar. 5. Conſequenter cum dicit.

Concordat Scotus.

¶ In rebus autem vnumquodque tantùm habet de bono, quantùm habet de eſſe, bonum enim, & ens conuertuntur, vt in primo dictum eſt.*

*q. 5. art.

¶ Proſequitur minorem principalem probans primò primam eius partem, ſecundò ſecundam, ibi. Solus autem, &c. tertiò modificat aliqua dicta in illis partibus, ibi. Sed quia, &c. prima ergo pars quamuis videatur etiam complecti duas tamen in ſubſtantia eſt vna, ſcilicet quòd quantùm habet de bono tantùm de eſſe, & econtra, probatur ſic. Bonum, & ens conuertuntur, igitur quantũ habet vnumquodque de entitate tantùm habet de bonitate, licet vt poſtea tangetur, hoc non ab eodem habeat, quòd dicatur ens ſimpliciter, & bonum ſimpliciter, tamen hoc verum eſt, quòd ſi habeat multum de entitate ſubſtantiali, & accidentali, quòd erit eo magis bonum, & ſi habeat maguam bonitatem conſtitutam ex ſubſtantia, & ex perfectionibus ſuper additis erit etiam perfectum ens. Conſequenter ibi.

¶ Solus autem Deus habet totam plenitudinem ſui eſſe ſecundùm aliquid vnum, & ſimplex; vnaqueque res verò habet plenitudinem eſſendi ſibi conuenientem ſecundùm diuerſa. Vnde in aliquibus contingit, ꝙ quantum ad aliquid habent eſſe, & tamen eis aliquid deficit ad plenitudinem eſſendi eis debitam.

¶ Oſtendit ſecundam partem minoris principalis. ſ. quòd inquantùm rei deficit de plenitudine eſſendi in tantùm deficit de bonitate. Illa pars vnum ſupponit, & vnum dicit, & primò manifeſtat D.S. ſuppoſitum, ſecundò dictum, ibi. Quantum igitur, &c. Supponit autem aliquid poſſe deficere à plenitudine eſſendi, propter illud ſuppoſitum manifeſtandum ponit quoddam notabile, ex quo habetur talis concluſio illius ſuppoſiti verificatiua, in aliquibus contingit, quòd quantùm, &c. vt in fine litteræ Probatur ratione, & exemplariter, ibi. Sicut ad &c. Ratione ſic, ſolus Deus habet totam plenitudinem ſui eſſe ſecũdùm vnum, & ſimplex, vnaqueque res verò, ſcilicet creata habet plenitudinem eſſendi ſibi conuenientem ſecundùm diuerſa, ergo ſequitur concluſio. Antecedens relinquitur notum ex dictis prima parte. q. 5. quia ſolus Deus eſt ſubſtantialiter bonus ſimpliciter, creaturæ autem per eſſe à ſe diſtinctum, & per accidentia ſuperaddita. Cõſequẽter ibi.

¶ Sicut ad plenitudinẽ eſſe humani requiritur, quòd ſit quoddam compoſitum ex anima, & corpore, habens omnes potentias, & inſtrumenta cognitionis, & motus, vnde ſi aliquid horum deficiat alicui homini, deficit ei aliquid de plenitudine ſui eſſe.

¶ Declarat eandem concluſionem ſuppoſitalem exemplariter de homine cui poteſt aliquid deeſſe puta aliquod inſtrumentum vel aliqua potentia.

¶ Et nota, quòd hæc concluſio dicit in aliquibus contingit, quòd deficiunt à plenitudine eſſendi, hoc dicit propter ſubſtantias Angelicas in quibus ſupponimus nullum poſſe eſſe defectum a plenitudine eſſendi naturaliter, ſed in iſtis inferioribus, vnde de homine exemplificatum eſt qui eſt de ordine inferiorum corruptibilium. Deinde cum dicit.

¶ Quantùm igitur habet de eſſe tantùm habet de bonitate, inquantùm verò aliquid ei deficit de plenitudine eſſendi, intantùm deficit à bonitate & dicitur malum, ſicut homo cecus habet de bonitate, quòd viuit, & malum eſt ei, ꝙ caret viſu, ſi verò nihil haberet de entitate vel bonitate, neque malum neque bonum dici poſſet.

¶ Manifeſtat hoc, quod dicit ſecunda pars minoris ſæpe dictæ reſumendo prius ipſam minorem quo ad ambas partes clarè, & manifeſtat ſecundam partem de homine cæco, & addit. D.S. quòd ſi homo nihil haberet de entitate, & bonitate neque malum neque bonum dici poſſet, & de bono quidem clarum eſt, de malo autem patet fundamentum ex D.S. in de Malo. q. 1. quia malum dicitur priuatio fundata in aliqua entitate poſitiua, quare ſi non eſt ens nec malum erit. Deinde ibi.

¶ Sed quia de ratione boni eſt ipſa plenitudo eſſendi, ſiquidem alicui aliquid defuerit de debita eſſendi plenitudine non dicetur ſimpliciter bonum, ſed ſecundùm quid, inquantum eſt ens; poterit tamen dici ſimpliciter ens, & ſecundùm quid non ens, vt in primo dictum eſt.*

*q. 5 art. primo.

¶ Adiungit quoddam notabile differentiale, & moderatiuum circa dicta, quia dictum eſt, quòd bonum, & ens conuertuntur, & quantum aliquid habet de entitate tantum de bonitate, tamen differentia eſt quo ad hoc, quòd aliunde dicitur ens ſimpliciter, & bonum ſimpliciter, & ſi alicui defuerit plenitudo eſſendi nõ dicitur ſimpliciter bonum, ſed ſecundùm quid inquantùm eſt ens, poterit tamen ſimpliciter dici ens, & ratio diuerſitatis eſt, quia plenitudo eſſendi eſt de ratione boni, quod eſt vltimum, & perfectũ, non autem eſt de ratione entis ſimpliciter ad quod ſufficit, quòd habeat eſſe ſubſtantiale; ſed ad bonum requiritur eſſe ſubſtantiale, & accidentale, & de his prima parte. q. 5. arti. primo. in ſolutionibus. Tunc ibi.

¶ Sic igitur dicendum eſt, quòd omnis actio inquantùm habet aliquid de eſſe, intantùm habet de bonitate, inquantùm verò deficit ei aliquid de plenitudine eſſendi quæ debetur actioni humanæ intantùm deficit à bonitate, & ſic dicitur mala, puta ſi deficiat ei, vel determinata quantitas ſecundùm rationem, vel debitus locus, vel aliquid huiuſmodi.

¶ Subinfert ex dicta ratione concluſionem reſponſiuam, & ſecundam eius partem ſpecialiter explicat clarè.

¶ Nota autem hic duo, primò verbum D. S. cum dicit, deficiat, quia intelligitur de defectu priuatiuo non negatiuo. Defectus enim negatiuus, vt patuit ſupra. q. 10. ar. 2. in fine cor. facit quidem non bonum, ſed non facit malum, vnde & D.S. in concluſione dicit. Si deficiat à plenitudine quæ debetur actioni humanæ.

¶ Nota ſecundò verbum D.S. ſecundum rationem, ex quo habetur quòd D.S. loquitur de bonitate actionis quæ ſumitur per habitudinem ad rationem, ita quòd plenitudo per quam actio eſt bona eſt plena conformitas ad rationem, & per conſequens loquitur hic D.S. de bonitate actionis moralis vt ſic, vide Scotum in. 2. diſt. 40. conformiter ad hic poſita loquentem, vnde dicit inter cætera ad propoſitum. Bonitas moralis eſt ex aggregatione omnium conuenientium actui non abſolutè ex natura actus, ſed quæ conueniunt ei ſecundùm rectam rationem, &c. hæc ille. Et idem eſt dicere conuenit ex aggregatione, &c. ſicut dicere ex plenitudine eſſendi, &c vide eundem in quodlibetis. q. 18. in primo principali.

Scotus cõcor.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem directè reſponſiuam quæſiti, quia non omnis eſt bona, ſed aliqua mala.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum agit in virtute boni deficientis, ſi enim nihil eſſet ibi de bono, neque eſſet ens, neque agere poſſet; ſi autem non eſſet deficiens non eſſet malũ, vnde & actio cauſata eſt quoddam bonum deficiens, quia ſecundùm quid eſt bonum, ſimpliciter autem malum.

¶ Ad maiorem huius primi argumenti ante contrarium dico, malum non agit niſi in virtute boni, ſed deficientis.

¶ Ad minorem, virtute boni vt ſic non fit malum, ſcilicet in actione, verum eſt in virtute boni perfecti, tamen in virtute boni ſecundùm quid, & deficientis fit malum in actione, & in effectu proprio, licet in virtute boni perfecti poſſit fieri malum in effectu alieno, ſed per accidens, vt patet prima parte. q. 49. arti. primo, & in de Malo. Mat. 1. ar. 3. ergo nulla actio eſt mala negatur conſequens, quia actio agentis ſecundùm quid boni, & deficientis poteſt eſſe mala.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid eſſe ſecundùm quid in actu, vnde agere poſſit, & ſecundùm aliud priuari actu, vnde cauſet deficientem actionem, ſicut homo cæcus actu habet virtutem greſſiuam per quam ambulare poteſt, ſed inquantum caret

viſu

visu qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulando dum ambulat cespitando.

¶ Maior vera est, non agit nisi secundùm, quod est actu, tamen quod est in actu secundùm vnum, potest priuari alio, ratione cuius deficit in actione, vt patet in exemplo litteræ de cæco. Nihil ergo agit inquantum est malum, &c. Verum, si inquantum specificet, & dicat rationem agendi, tamen suppositum, quod est malum potest agere, ita quòd, inquantum, dicat concomitantiam ad agens inquantum, quod deficit potest agere, & secundùm aliud deficit, ratione cuius defectus relinquitur in actione defectus. Vnde negatur consequentia, quia esto ratio agendi sit bonum, tamen suppositum agens potest esse priuatum aliqua perfectione, ex qua priuatione sequitur malum in actione, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actio mala potest habere aliquem effectum per se ſm id, quod habet de bonitate, & entitate; sicut adulterium est causa generationis humanæ inquantum habet commixtionem maris, & fœminæ, non autem inquantum caret ordine rationis.

¶ Maior vera, & intelligitur causa per accidens, vt per accidẽs tenet se ex parte causæ (i. malum non causat nisi ratione boni cui coniungitur.) Et non est causa per accidens vt tenet se ratione effectus (hoc est non causat effectum per accidens.) De hoc in de Malo. q. 1. ar. 3. ad quartum in simili.

¶ Ad minorem respondet D. S. actio vt actio est, habet effectũ realem naturalem, sed actionis vt mala, negatur quòd sit effectus naturalis, licet eam vt sic consequatur præter intentum agentis effectus moralis qui est vituperium.

¶ Nota, quòd actionis malæ moraliter aliter est effectus per accidens moralis, & aliter naturalis. Actio enim mala habet effectũ per accidens naturalem, ex parte causæ, idest illa malitia formaliter non causat effectum naturalem, sed bonitas ipsius actus naturalis cui coniungitur. Vnde malum agit per accidens id est per aliud, & agit malum naturalem effectum, non in abstracto, sed in concreto; sed actio mala formaliter, idest ratione malitiæ habet effectum moralem, per accidens quidem, quo ad intentionem agẽtis, non tamen per accidens quo ad actionem malam, & peccatũ vt sic; quia videlicet malè agens non intendit vituperium, & pœnam, tamen ex natura peccati est, quòd obliget se ad pœnam, & vituperium, & demeritum, vt patebit infra. q. 87. art. 1. ad primum. D. S. autem in solutione intelligit, quòd actio mala ratione formalis habet per accidens effectum naturalem. Cum quo stat, quòd per se habeat effectum moralem qui est reatus pœnæ, & huiusmodi, per se inquam ex parte actionis malæ, licet per accidens ex parte agentis. Et de hoc etiam infra q. 73. ar 8. quia quãdoque aliquid per se consequitur peccatum, & tamen non est intentum.

Vtrum actio hominis habeat quòd sit bona vel mala ex obiecto.

B Infra q. 19. art. 1. & 2. co & q. 21. ar 1. co. Et q 36. art 5. cor.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd actio non habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto, obiectum enim actionis est res; in rebus autem non est malum, sed in vsu peccantium, vt Aug.* dicit in lib. 3. de Doctrina Christiana, ergo actio humana non habet bonitatem, uel malitiam ex obiecto.

* Augus. cap. 12.

¶ 2 Præterea. Obiectum comparatur ad actionem ut materia, bonitas autem rei non est ex materia, sed magis ex forma quæ est actus; ergo bonum, & malum non est in actibus ex obiecto.

¶ 3 Præterea. Obiectum potentiæ actiuæ comparatur ad actionem sicut effectus ad causam, sed bonitas causæ non dependet ex effectu, sed magis è conuerso, ergo actio humana non habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

Oseæ.

¶ Sed contra est quod dicitur Oseæ 9. Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt, fit autem homo Deo abominabilis propter malitiam suæ operationis, ergo malitia operationis est secundum obiecta mala quæ homo diligit, & eadem ratio est de bonitate actionis.

¶ Hic D. S. accedit ad principale propositum ostendendo ex quibus, & qualiter actio humana formatur bonitatem, & malitiam. Et diuiditur in duo. Primò ostenditur ex quibus sumatur bonum, & malum in actione humana. Secundò ostenditur quàm differenter secundùm huiusmodi dicatur actio bona vel mala. art 5. Prima diuiditur in tres species secundùm tria ex quibus specialiter sumitur bonitas, & malitia in actione humana quæ sunt obiectum, circunstantia, & finis, secunda est in ar. 3. tertia in ar. 4. Quæritur ergo hic de obiecto.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est. * bonum, & malum actionis sicut & ceterarum rerum attenditur ex plenitudine essendi vel defectu ipsius. Primum autem quod ad plenitudinem essendi pertinere videtur, est id, quod dat rei speciem.

* Arist. 2. de anim.

¶ D. S. primò deducit quandam conclusionem præambularem. Secundò applicat, & infert conclusionem responsiuam, ibi. Sicut autem, &c. Probat ergo D. S. talem conclusionem præambularem. Primum bonum, & malum actionis attenditur ex illo, quod dat ei speciem. Probatur, bonum, & malum actionis attenditur ex &c. sed primum vt in littera. Maior nota ex artic. primo, quia sic est de bonitate rerum, ergo & actionum. Minor relinquitur nota. Et intelligitur, quòd dans speciem dat primam bonitatem propriam illi rei. Sicut anima rationalis dat homini bonitatem specificam. Licet enim ante aduentum animæ fuerit bonitas embrionis, non tamen erat bonitas hominis. Consequenter cum dicit.

¶ Sicut autem res naturalis habet speciem ex sua forma, ita actio habet speciem ex obiecto, sicut & motus ex termino; & ideo sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma quæ dat speciem ei, ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti, vnde & à quibusdam vocatur bonum ex genere, puta vti re sua.

¶ Applicat prædictam conclusionem, & infert talem conclusionem responsiuam. Prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto conuenienti, & primum malum in actionibus moralibus est quod est ex obiecto; probatur, primum bonum, & malũ actionis est ex illo, quod dat ei speciem, sed sicut res naturalis habet speciem ex sua forma, ita actio ex obiecto, ergo, &c. Maior patet ex dictis. Minor patuit sup. q. 1. ar. 3. & probatur hic à simili de motu. Conclusionem autem infert D. S & confirmat eam primò quo ad primam eius partẽ, secundò quo ad secũdam, ibi. Et sicut in, &c. Confirmat autem primam partem ex dicto communi aliorũ, quia nomen illius bonitatis quam actio habet ex obiecto dicitur bonitas ex genere, quia videlicet est actio circa rem conformiter ad rectam rationem, sicut vti re sua. Consequenter ibi.

¶ Et sicut in rebus naturalibus primum malum est, si res generata non consequitur formam specificam, puta si non generetur homo, sed aliquid loco hominis; ita primum malum in actionibus moralibus est quod est ex obiecto, sicut accipere aliena; & dicitur malum ex genere [d] pro specie accepto, eo modo loquendi quo dicimus humanum genus totam humanam speciem. Dub. 67.

¶ Subinfert secundam partem conclusionis quam confirmat ex simili in rebus naturalibus, & ex nomine istius malitiquia vocatur malum ex genere, accipiendo genus pro specie, quo modo loquendi vtitur philosophus. 5. physico. in definitione Consequenter se habere, quia accipitur genus pro specie, cum dicimtur consequenter se habere inter quæ non mediat aliquid eiusdẽ generis, id est specici.

CIRCA dicta sunt tria notanda. Primò circa hoc quòd D. S. dicit bonitatem ex obiecto esse primam; huius enim contrarium videtur D. S. habere in secundo dist. 36. ar. vltimo vbi sic dicit. Sic ergo patet ratio distinctionis bonitatis actuum quæ in littera ponitur, & quomodo hæ bonitates adinuicem se habeant. Prima enim bonitas, quæ est ex essentia actus est communis omnibus actibus, vnde ipsa substernitur omnibus alijs bonitatibus, inter quas primò superuenit bonitas, quæ est ex debita materia super quam iterum inducitur alia bonitas, quæ ex fine est & alijs circunstantijs, & ex forma habitus. Hæc ille. Concordat cum hoc dicto. Scotus in secundo dist. 40. ponens, quòd prima bonitas actus est ex conuenientia actus ad efficiens à quo actus dicitur moralis, quia liberè elicitus. Et hoc est commune actui bono, & malo, &c. Secunda conditio est ex obiecto, quod si sit cõueniens tunc est actus bonus ex genere, &c. hæc ille. Hic autem in conclusione D. S. dicit quòd prima bonitas est ex debita materia siue ex obiecto conuenienti, vide etiam Scotum in quodlibetis. q 18. in primo principali. Vbi ponit quare bonitas ex obiecto dicatur bonitas generis, quia capax omnis bonitatis specificæ in genere moris. Scotus.

¶ Sed istam apparentẽ, & non existentem controuersiam determinat D. S. in de Malo. Mate. 2. ar. 4. in corpore vbi habet, quòd alia consideratio est boni, & mali in actu secũdùm, quòd est actus, & in diuersis specialibus actibus. Nam si consideremus actum inquantùm actus, bonitas eius est vt sit quædam emanatio secundũ virtutem agentis. Et ideo secundùm diuersitatem agentium diuersimodè accipitur bonitas, & malum in actibus. In rebus enim naturalibus actus bonus est, qui est secundùm conuenientiam naturæ agentis, &c. Loquimur autem nunc de actibus hominis; Vnde bonum, & malum in actibus secundùm quòd nunc loquimur, est accipiendum secundùm id, quod est proprium homini inquantum est homo. Hæc autem est ratio, vnde bonum, & malum in actibus Prima bonitas ex obiecto mor alis.

Digitized by Google

actibus humanis conſiderantur ſecundùm quòd actus concordat rationi, &c. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd bonitas generica actus vt eſt eſſentia quædam, eſt per comparationem ad virtutē agentis, & illa eſt ſimpliciter prima, ſed eſt extra genus moris. Et de iſta loquitur D. S. in ſecundo. Sed bonitas alia moralis, & ſpecifica illa eſt prima ex obiecto. Et de iſta loquitur hic D. S. Vnde conſiderando actionem vt ſic, conſideratur ſub bonitate entis, ſed non morali. Conſiderando autem vt eſt circa tale obiectum conforme rationi, conſideratur ſub prima bonitate morali, non enim videtur, quòd actus vt eſt liberè elicitus, habeat bonitatem moralem, ſed magis naturalem genericam, vt enim poſtea patebit. Bonitas moralis prius eſt ex obiecto ſaltem vt apprehenſo, quàm ex voluntate. Quare non videtur benè ſonare dictum Scoti, ſi ponat bonitatem moralem communem actui bono, & malo. Benè enim volo, quòd ſit vita bonitas actus, ſecundùm quòd conuenit agenti etiam voluntariò; ſed tamen illa conuenientia eſt ſecundùm virtutem naturalem, non ſecundùm conuenientiam ad rationem, quæ eſt principium moralitatis, ideo non meretur dici bonitas moralis. Voluntas enim vt liberum arbitrium habet naturaliter elicere actum liberum; & talis actus conuenit ſibi ex conditione propria. Quare eſt quidem aliqua bonitas communis actui bono, & malo, ſed non meretur dici bonitas moralis, ſed bonitas entis. Prima autē bonitas moralis eſt, quia actus conueniens rationi informatæ lege. Diuina vel naturali, ſed non eſt præcisè bonitas moralis, quia conueniens efficienti. Bene volo, quòd actus liberè elicitus ſit bonus moraliter ſi ſit circa obiectum conueniens rationi, & ſit ſecundùm rectam rationem, ſed non eſt bonus abſolutè moraliter, quia liberè elicitus. Vnde Scotus haberet ponere duplicē bonitatem moralem. Vnam primàm quæ eſt communis actui bono, & malo, & deinde ſecundam quæ eſt propria bono, quæ dicitur bonitas ex genere. Sed in Doctrina D. S. non video primam bonitatem eſſe moralem, &c. Vnde D. S. vbi tam in de Malo in fine corporis, ita poteſt dici, quòd actus humanus inquantùm eſt actus nondum habet rationem boni vel mali moralis, niſi addatur aliquid ad ſpeciem cōtrahens, licet etiam ex hoc ipſo quòd eſt actus humanus. Et vlterius ex hoc quòd eſt ens habeat rationem boni, ſed non huiuſmodi boni moralis, quod eſt ſecundùm rationem eſſe de quo nunc agimus, hæc ille. Ex quo patet, quòd formaliter negat actum vt eſt voluntarius, & liberè elicitus eſſe bonum moraliter, licet admittat bonitatē aliqua entis. Quod ſi Scotus intelligat iſtam primam bonitatem non eſſe moralem, tunc non aduertatur dictis hic, quæ volunt primam bonitatem moralem eſſe ex obiecto. Sicut dicit in quodlibetis ſup. vbi dicit. Bonitas ex obiecto eſt prima in genere moris, præſupponens ſolùm bonitatem naturæ, hæc ille.

Terminus Scotus.

¶ Nota ſecundò circa nomen bonitatis quę eſt ex obiecto, quia dicit D. S. quòd vocatur bonitas ex genere capiendo genus pro ſpecie. In ſecundo verò vbi ſupra in corpore habet aliam expoſitionem huius, quare dicatur bonitas ex genere, quia videlicet ſumitur ex determinatiuo ipſius bonitatis generice. i. bonitatis quæ eſt ſecundùm quòd a virtute agentis procedit, & vt habet ad tertium. Sicut genus determinatur ad ſpeciem, ita etiam bonum in genere determinatur per bonitatem quæ eſt ex fine, & ex alijs circunſtantijs. Et ideo illud bonum, quod eſt ex fine, & circunſtantijs reſpondet bono, quod eſt ex gñe ſicut ſpecies generi. Vnde, & eius p̄dicationem recipit. Paſcere enim eſurientem propter Deum, eſt paſcere eſurientem, ſed non conuertitur, hæc ille. Et eundem ſecundum modum ſequitur Scotus vbi ſupra cum dicit. Bonitas eſt ex genere, quia eſt indifferens ad bonitates vberiores quæ ſumuntur ex differentijs ſpecialibus, ſicut genus eſt indifferens ad multas ſpecies, hæc ille. Et vtraque quidḡ expoſitio bona eſt. Sed vobis recenſere vtrumque vt ſciat Thomiſta, quòd D. S. in ſumma, ea ratione dicit actum eſſe bonum ex genere (i. ex ſpecie) & ex obiecto ſpecificante, & ſic dicit bonitatem ex genere quæ conſequitur obiectum ſpecificans in ordine ad rationem. In ſcripto autem quia eſt bonitas adhuc determinabilis per alias bonitates ſuperuenientes.

¶ Nota tertiò circa hoc, quod D. S. dicit, quòd prima bonitas eſt ex obiecto conuenienti, Nota inquam, quòd obiectum conueniens vt habetur ex ſolutione primi, non eſt ipſa res in ſe, & abſolutè conſiderata, vel vt eſt extra ſecundùm ſe; ſed intelligitur per obiectum, ipſa res in comparatione ad actum humanum interiorem vel exteriorem, ita quòd obiectum capitur formaliter vt coniungitur actui humano. Et dicitur obiectum conueniens circa quod aliquis per actum interiorem vel exteriorem conformiter ſe habet ſecundùm rectam rationem. Recta autem ratio vt habet D. S. in de Malo Mate. 2. ar. 4. in corpore, eſt ratio informata lege Diuina i. æterna vel naturaliter, vel per Doctrinam, vel per inſuſionem, ita videlicet, quòd ratio habens dictamen conforme legi æternæ, quod procedit vel ex lege naturali quæ conſeruatur, & tenetur in ſyndereſi, ſiue ſit dictamen fidei ſiue procedens ex alia informatione Diuina, eſt rationis rectæ, & obiectum huic conforme, eſt obiectum conueniens, vnde ſicut veritas ſpeculatiua in nobis dependet à re ſic bonitas moralis à ratione recta practica.

Recta ratio.

ARGVMENTVM in contrarium eſt directè pro ſecunda parte. Et ex conſequenti pro prima parte concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd licet res exteriores ſint in ſeipſis bonæ; tamen non ſemper habent debitam proportionem ad hanc vel illam actionem, & ideo inquantùm conſiderantur vt obiecta talium actionum, non habent rationem boni.

¶ Ad maiorem. Obiectum eſt quidem res, ſed hoc nomen obiectum ſignificat rem in habitudine ad operationem

¶ Ad minorem, in rebus non eſt malum, ſcilicet morale ſecundùm ſe vt res, tamen malum morale attenditur pœnes habitudinem, & modum ſe habendi ad rem, ſed in vſu peccantium formaliter verum, tamen à rebus ſumitur, & originatur malum morale. Sicut pecunia bona eſt, tamen accipere pecuniam non ſuam inuito domino non eſt bonum. Negatur conſequentia, vel conceditur conſequens ad ſenſum hunc, quòd ex re non ſumitur bonitas moralis vt res eſt in ſe, ſed tamen ex obiecto, quia obiectum ſuperaddit habitudinem ad actionem, & illa habitudo quādoque eſt ſecundùm rectam rationem quandoque contra, Et ſic ex obiecto formaliter accipitur bonitas, & hoc originaliter, & radicaliter, vt patebit infra q. 20. ar. 1.

¶ Nota, quòd ſicut medicina non eſt ſana formaliter eſt tamen ſana cauſaliter. Sic res in ſe non eſt bona formaliter bonitate morali. Eſt tamen bona moraliter ſuo modo cauſaliter, & originaliter, quia videlicet ex corpſo, quòd aliquis taliter ſe habet peccat. Et ipſa res nata eſt inducere in ſuo genere (ſcilicet finaliter, & ſpecificatiuè) malitiam in actionem circa ſe exiſtentem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd obiectum non eſt materia ex qua, ſed materia circa quam, & habet quoddammodo rationem formæ inquantùm dat ſpeciem.

¶ Maior vera, vt materia circa quam. Ad minorem. Bonitas rei non eſt ex materia ex qua vel in qua vt ſic vniuerſaliter. Negatur autem conſequentia, quia obiectum eſt materia circa quam, quæ ſpecificat actum in ipſum tendentem, vt patuit ſup. q. 1. art. 1. quia actiones recipiunt ſpeciem ex principijs, & paſſiones ex terminis, &c. Vnde D. S. in ſecundo ſupra ad quartum, duplex inquit eſt materia ex qua vel in qua, & materia circa quam. Et primo modo materia dicta non incidit in idem cum fine, ſed ſecundò modo eſt idem cum fine, quia obiectum finis actus eſt; hæc ille.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non ſemper obiectum actionis humanæ eſt obiectum actiuæ potentiæ, nam appetitiua potentia eſt quodammodo paſſiua inquantùm mouetur ab appetibili, & tamen eſt principium humanorum actuum.

¶ D. S. primò reſpondet ad maiorem, ſecundò ad minorem, ibi. Ex hoc, &c Quia autem maior vnum præſupponit, & vnum dicit, ideo primò exponit ſuppoſitum, ſecundo dictum. ibi. Neque etiam, &c. Supponit ergo maior, quòd potentia agens actum humanum ſit ſemper actiua, quod eſt vniuerſaliter falſum potiſſimè de potentijs appetitiuis, quæ poſſunt agere actum humanum, & tamen ſunt paſſiuę, inquantùm mouentur ab appetibili, vt patebit infra. q. 22. ar. 2. ad ſecundum, vbi habetur, quòd appetitiua eſt paſſiua, non enim dicitur potentia paſſiua, ita quòd nullo modo agat, ſed quia non producit ſuum obiectum, ſed antequàm agat patitur ab obiecto, de quo in de Verita. Mate 26. ar. 3. ad quartum. Suppoſitum tamen illud poteſt aliquando eſſe verum, maximè de agente actum humanum vt exequens. Hic enim poteſt efficere obiectum ſuum, & ſe habere actiuè. Et p̄terea talis actus faciēs obiectum non eſt moralis niſi in ordine ad interiorem, qui ſpecificatur ab obiecto. Deinde ibi.

¶ Neque etiam potentiarum actiuarum obiecta ſemper habent rationem effectus, ſed quando iam ſunt tranſmutata, ſicut alimentum tranſmutatum eſt effectus nutritiuæ potentiæ, ſed alimentum nondum tranſmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam ſicut materia circa quam operatur.

¶ Exponit maiorem, quòd vera eſt, quòd actio potentiæ actiuæ, habet ſe vt cauſa ad effectum reſpectu ſui obiecti, in fine actionis vel tranſmutationis, ſed ante finem habet ſe vt materia circa quā, & obiectum, quod ſpecificat motum, & actionem. Sicut actio hominis qua facit, & producit homicidium, talis actio facit effectū, ſcilicet mortem hominis, & ex hoc habet ſpeciem, & malitiam. Alius verò dat elemoſynam, & ex hoc habet etiam ſpeciem, & ſic de alijs. Vnde ibi ſe habet actiuè ad obiectum, & tamen actus ex illis ſpeciem habent. Deinde ibi:

¶ Ex hoc autem, quòd obiectum eſt aliquo modo effectus potētiæ actiuæ, ſequitur, quòd ſit terminus actionis eius, & per conſequens, quòd det ei formam, & ſpeciem, motus enim habet ſpeciem à terminis.

¶ Reſpon-

¶ Reſpondet ad minorem, & primò iuxta expoſitionem maioris, ſecundò iuxta intellectum ſuppoſiti, ibi. Et quamuis, &c. Minor ergo falſa, quòd bonitas cauſæ non dependet ex effectu, quia eo ipſo, quòd eſt effectus, eſt terminus à quo actio formam & ſpeciem habet, & ſic bonitatem, non ſicut à principio, ſed ſicut à termino; nam actiones ab vtroque ſpecificantur, vt patuit ſupra. Deinde ibi.

¶ Et quamuis etiam bonitas actionis non cauſetur ex bonitate effectus, tamen ex hoc dicitur actio bona, quòd bonum effectum inducere poteſt; & ita ipſa proportio actionis ad effectum eſt ratio bonitatis ipſius. —

¶ Exponit ſecundò minorem ad ſenſum ſuppoſiti. Conceſſo enim ſuppoſito, quòd potentia agens actum humanum ſit actiua, tunc quamuis bonitas cauſæ non dependeat ab effectu, tamen eſt illud ſine quo cauſa non eſt, nec dicitur bona, ſcilicet moraliter, ſi enim quis non operetur bona, ſed mala non erit bonus; quia bonus eſt qui habet bonam voluntatem, & rectam intentionem, ſed non eſt bona voluntas niſi velit, quod bonum eſt obiectum, & effectus quandoque. Et præterea licet bonitas cauſæ non dependeat ab effectu in genere cauſæ efficientis, tamen poteſt dependere in genere cauſæ finalis, & formalis ſpecificatiuè, quia ſcilicet actio efficit obiectum, tamen eo ipſo, quòd tendit ad talem effectum eſt bona vel mala, & habet ſpeciem & formam à tali obiecto. Non eſt enim inconueniens, quòd aliquid ſit effectus in genere cauſæ efficientis ipſius agentis, & tamen ſit finis actionis, & etiam ſpecificatiuum actionis.

Vtrum actio ſit bona vel mala ex circunſtantia.

Infra q.42. ar.6.cor. Et Mal.q.2.ar.5.cor.q.7.ar.4.cor. Et quol.q.4. art.16.cor. Et 2.d.36. ar.5.cor. * q.7.art.1. * Ariſtot. Tex.1.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd actio non ſit bona vel mala ex circunſtantia; circunſtantiæ enim circunſtant actum ſicut extra ipſum exiſtentes, vt dictum eſt. * ſed bonum, & malum ſunt in ipſis rebus, vt dicitur in 6. Metaphy. * ergo actio non habet bonitatem vel malitiam ex circunſtantia.

¶ 2 Præterea. Bonitas vel malitia actus maximè cõſideratur in Doctrina morum, ſed circumſtantiæ cum ſint quædam accidentia actuum videntur eſſe præter conſiderationem artis, quia nulla ars cõſiderat id, quod eſt per accidens, vt dicitur in. 6. Metaphy. * ergo bonitas vel malitia actionis non eſt ex circunſtantia.

* Ariſt. tex.40.

¶ 3 Præterea. Id quod conuenit alicui ſecundùm ſuam ſubſtantiam non attribuitur ei per aliquod accidens; ſed bonum, & malum conuenit actioni ſecũdùm ſuam ſubſtantiam, quia actio ex ſuo genere poteſt eſſe bona vel mala, vt dictum eſt. * ergo non conuenit actioni ex circunſtantia, quòd ſit bona vel mala.

* Art.1.

* Ariſt. li.2. cap.6.

¶ Sed contra eſt quod philoſophus dicit in li. Ethicorum, * quòd virtuoſus operatur ſecundùm quòd oportet, & quando oportet ſecundùm alias circunſtantias; ergo ex contrario vitioſus ſecundùm vnumquodque vitium operatur quando non oportet, vbi non oportet, & ſic de alijs circunſtantijs, ergo actiones humanæ ſecundùm circumſtantiam ſunt bonæ vel malæ.

¶ Quia vt dictum eſt ar. præced. ex obiecto eſt bonitas ex genere, quæ iuxta modum dicendi D. S. in ſecundo dicitur ex genere, quia ſibi plures bonitates ſuperaddi poſſunt, ſcilicet ex circunſtantijs, & ex fine, & ex forma habitus. Ideo D. S. hic ſecundò inquirit de bonitate, quæ eſt ex circunſtantijs. Ad actum enim ſimpliciter bonum requiritur plenitudo eſſendi, vt patet ex ar. primo. Circa idem enim obiectum poteſt actus diuerſimodè determinari per circunſtantias, & poteſt iſte qui eſt bonus ex genere, eſſici ſimpliciter malus ex fine, & circunſtantijs.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in rebus naturalibus non inuenitur tota plenitudo perfectionis quæ debetur ei ex forma ſubſtantiali quæ dat ſpeciem; ſed multum ſuperadditur ex ſuperuenientibus accidentibus ſicut in homine ex figura, ex colore, & ſic de alijs, quorum ſi aliquod deſit ad decentem habitudinem conſequitur malum, ita etiam eſt in actione; nam plenitudo bonitatis eius non tota conſiſtit in ſua ſpecie, ſed aliquid additur ex his quæ adueniunt tanquàm accidentia quędam, & huiuſmodi ſunt circunſtantiæ debitæ, vnde ſi aliquid deſit quod requiratur ad debitas circumſtantias, erit actio mala.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Si aliquid deſit, quod requiratur ad debitas circunſtantias erit actio mala. Probatur, in rebus non eſt tota plenitudo debita ex forma ſubſtantiali, ſed multum ſuperadditur ex accedentibus, ergo ita eſt in actione, quòd plenitudo bonitatis non tota eſt ex ſua ſpecie, ſed aliquid additur ex his quæ adueniunt ſicut accidentia, ſed circunſtantiæ debitæ ſunt huiuſmodi accidentia, igitur vera eſt concluſio, conſequentia prima tenet ex ar. primo, quia loquendum eſt de bonitate actionum, ſicut de bonitate rerum. Antecedens primum declaratur exemplariter de homine. Minor ſublumpta patet ex dictis ſupra q.7.

¶ Nota circa antecedens, & concluſionem reſponſiuam, quia videtur eſſe diſſimilitudo in antecedentis exemplo ad propoſitũ. Nam conſtat, quòd ſi homo deficiat in accidentibus debitis, quòd eſt ſimpliciter turpis, quæ turpitudo eſt malum quoddam ſaltem naturale. Sed non videtur, quòd actus cadens ſuper debitam materiam deficiens in circunſtantijs debeat ſimpliciter dici malus; vt enim patebit ar. 5. bonum, & malum diſtinguuntur ſpecie. Si ergo circunſtantia dat malitiam actui de ſe ex ſpecie bono, ipſa diſtinguit actum moralem ſpecie, ſed hoc eſt cõtra poſterius dicenda, vbi habetur, quòd circunſtantia manens circunſtantia non variat ſpeciem. Si autem dicatur circunſtantia mutare, quia trahit in conditionem obiecti, iam non manebit circunſtantia. Et ſic videtur, quòd iſte articulus non probet, quòd circunſtantia vt eſt accidens, det bonitatem; quod tamen intendit articulus vt patet intuẽti, quia vult, quòd non tota perfectio actionis humanæ eſt ex ſpecie, ſed etiam ex accidentibus, & patet à ſimili, quod D. S. inducit de homine cuius plena perfectio dependet ex accidentibus vt accidentia ſunt.

¶ Pro huius ſolutione oportet aduertere ex D. S. in quarto diſt. 16. q.3. ar.2. quæſtiũ tertia, & ex D. S. infra q.72. art.vl. & q.73. quòd aliud diuerſificat ſpeciem eſſentialem actus, aliud ſpeciem bonitatis vel malitiæ. Actus enim habet ſpeciem eſſentialem ab obiecto & motiuo, & per cõſequens ab eius vnitate vel diuerſitate eſt vnus vel diuerſificatur. Bonitatem autem habet non ſolũ ex obiecto, ſed ex omnibus requiſitis ad plenitudinem perfectionis, quorũ quodlibet affert ſpecialem bonitatem. Et ſi quid horum defuerit manebit quidem idem actus quo ad eſſentiam, ſed non manebit idem actus in ſpecie moris, quæ eſt ſecundùm comparationem ad rationem, quę requirit non ſolùm bonitatem ex obiecto, ſed ex omnibus requiſitis. Vnde dico, quòd ſpeciem actus vt ſic non diuerſificant niſi obiectum, vel circunſtantia ſecundùm aliud obiectum, & motiuum. Et ſic D. S. infra loquitur. Sed tamen ſpeciem moris diuerſificat quilibet defectus debitæ perfectionis. Quare ad propoſitum dico, quòd circunſtantia vt circunſtantia ſubſtantiæ actus non diuerſificat ſpeciem actus, ſed tamen diuerſificat ſpeciem moris quæ eſt ſecundùm comparationem actus ad rationem, & ſecundùm, quòd habet diuerſam comparationem ad rationem cõſtituit diuerſas ſpecies nõ quidem actus, ſed motus. Sicut ergo defectus debiti accidentis in homine facit hominem ſimpliciter malum, vt dicit antecedens in littera; ſic defectus debitæ circunſtantiæ etiam manentis in ratione circunſtantiæ, facit actum ſimpliciter malum inquãtùm facit difformitatem ad rationem. Quod autem dicitur circunſtantia vt ſic nõ mutare ſpeciem, intelligitur de ſpecie actus, & hoc verum eſt, non tamen intelligitur, quòd non mutet ſpeciem moris vt ſic, licet vt mutet ſpeciem moris conſideretur vt addit per ſe repugnantiam ad rationem, vt hĩ art.5. ad 4ᵐ. Cum hoc tamen ſtat, quòd ſit accidens actus ad ſpeciẽ quo ad ſpeciem ſuam quam habet ex obiecto. Oportet nanque attendere, ꝙ ſtant ſimul, ꝙ circunſtantia vt ſic poteſt diuerſificare habitudinẽ ad principium moralitatis, & ſic facere alium actum moralem, & tamen accidere actui ſecundùm ſubſtantiam. Vnde D. S. infra vbi iam, non dicit, quòd cum circumſtantia mutat de bonitate in malitiam non ſit circunſtantia actus, ſed dicit, quòd conſideratur vt habet repugnantiam ad rationem, & vt conditio obiecti eſſentialis per comparationem ad rationem, cum quo ſtat, quòd ſit accidens actus ſecundùm ſubſtantiam, licet non vt eſt moralis compa ratus ad rationem.

Circunſtãtia non vt circunſtantia ſubſtantiæ actus, tamẽ vt differentia ad rationem dat ſpeciẽ moralem.

¶ His videtur ſauere D. S. vbi ſupra in quarto ad primum, vbi dicit. Quæcunque circunſtantia aliquam ſpeciem peccati in actu cauſat, ad ſpeciem actus inquantùm eſt moralis pertinet. Vnde nõ habet iam rationem circunſtantiæ peccati quamuis circũſtat ſubſtantiam actus, vt prius dictum eſt, hæc ille. Ita dico in propoſito, ꝙ circunſtantia faciens actum bonum non ſe habet accidentaliter, ad actum bonum, immo requiritur per ſe, ſed tamen eſt circunſtãtia actus; ſicut ſolet dici, ꝙ albedo eſt accidens hominis eſt tamen de eſſentia hominis albi. Et ſecundùm hoc etiam verificatur dictũ D. S. in de Malo Mate. ſecunda. ar.4. ad 6. vbi dicit, ꝙ in eadem ſpecie actus moralis poteſt eſſe bonum vel malum ex circunſtantia, ſic in eadem ſpeeie hominis poteſt eſſe album, & nigrum, hæc ille vbi vult, ꝙ malum ex circumſtãtia non variat ſpeciem actus ſicut malum ex obiecto, vt patet ex his quæ conſequenter dicit, cũ quo ſtat, ꝙ variat ſpeciem moris, quæ eſt per comparationẽ ad rationẽ.

Vnde

Vnde si quis peccatur qui debet, & quem debet, excedat autem notabiliter in modo, ipse vtique malè facit propter defectum circunstantiæ. Et talis defectus facit actum malum, & per consequès transfert in aliam speciem moris, sed non actus. Videntur etiam hæc dicta conformia D.S. infra. q. 72. ar. 9. ad primum. Vbi habet quòd malum inquantùm huiusmodi cum sit priuatio, diuersificatur specie secundùm ea quæ priuantur, sicut & cęteræ priuationes, licet peccatum materialiter, id est actus humanus non habeat speciem ex parte auersionis. Et in quarto supra ad secundum, omnis actus secundùm substantiam habet speciem ab obiecto, sed secundùm rationem malitiæ habet speciem à defectu, & ideo secùndùm diuersa quæ deficere possunt diuersæ species causantur malitiæ, & secundùm hoc distinguuntur species peccati non solùm ex obiecto, hæc ille. Ita dico in proposito, ꝙ diuersæ sunt bonitates secùndùm diuersa quæ requiruntur ad actum bonum. Et quia malũ ex singularibus defectibus, ideo si aliquod horum desit, erit simpliciter malum, quare si desint debitæ circunstantiæ erit actus malus. Et per consequens distinguuntur specie moris ab actu circa idem obiectum in quo obseruantur circũstantiæ debitæ. Summariè igitur patet, ꝙ circunstantia vt est accidens debitum actui, requiritur ad eius bonitatem simpliciter, & si deest, erit actio simpliciter mala distincta specie ab actu bono, non propter alteratem substantiæ actus quæ est ex obiecto, sed pęnes alteratem habitudinis ad principium moralitatis. Semper tamen esto cautus, ne putes D.S. hæc inferius aduersari, vbi dicit circumstantiam vt sic non variare speciem, loquitur enim de specie actus quam habet ex cõuersione, vt patet intuenti; cum quo stat, quòd variat speciem moris secundùm comparationem ad rationem. Omnis enim diuersitas ad per se principium constituit diuersitatem specificam, vt patebit arti. quinto.

Sis cautus.

¶ Vide de materia huius articuli D.S. de Malo Mate. 2. ar. 4. ad quintum, vide & Scotum in quodlibetis q. 18. in primo principali, vbi ponit ordinem circunstantiarum, & quomodo defectus circũstantiarum facit malitiam priuatiuam, positio autem indebitarum facit malitiam contrariam.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua, & pro iam dictis; quia vbi oportet, & quando oportet sunt circunstantiæ habentes per se conuenientiam ad rationem, & defectus earum per se repugnantiam; vnde requiruntur ad bonitatem, & defectus earum causat malitiam; non tamen vt sic trahunt extra speciem actus. Et hoc D.S. infra habet. q. 73. arti. 7. Trahunt tamen in aliam speciem moris, quæ est bonum vel malum. Nemo enim dicit quòd dans cui non debet benè faciat. Fit ergo actus malus ex defectu circunstantiæ, &. alterius speciei moris. eiusdem tamen speciei actus, vt sic voluntarij, & eiusdem generis moralis, sed non speciei, quia est voluntarius, licut benè circunstãnionatus, sed differt specie, quia voluntarius repugnans rationi, alter verò consonans rationi.

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd circunstantiæ sunt extra actionem inquantum non sunt de essentia actionis, sunt tamen in ipsa actione velut quædam accidentia eius; sicut & accidentia quæ sunt in substantijs naturalibus sunt extra essentiam earum.

¶ Ad maiorem, extra actum existentes, quia scilicet non sunt de essentia accidentis, contingunt tamen actionem ipsam aliquæ, sicut sibi immediatè inhærentes, sicut modus agẽdi vel saltem mediante actu conueniunt agenti aliqua saltem vt patuit supra. q. 7. ar. 1. ad secundum, & tertium, &c. Ad minorem, actio est etiã res. Et licet sibi non omnes circunstantiæ inhæreant (sicut cõditio personę) tamen agens habet per se habitudinem ad actionem quæ variatur ex conditione agentis, & ita redundat circũstantia in actionem, moraliter præsertim, & imputatiuè.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non omnia accidẽtia per accidens se habent ad suam substantiam, sed quędam sunt per se accidentia, quæ in vnaquaque arte considerantur, & per hunc modum considerantur circunstantiæ actuum in Doctrina morali.

¶ Ad minorem, sunt accidentia, sed non per accidens, immo determinata, & per se Vnde negatur, quòd talia in nulla scientia cõsiderentur, hoc est enim per se, ꝙ omnis actus humanus potissimè exterior fit ab agente certæ conditionis, & in aliquo tempore & loco, & sic de alijs. Vnde per se, minor igitur est falsa, de hoc supra q 7. arti. 2. ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum bonum conuertatur cum ente, sicut ens dicitur secundùm substantiam & secundùm accidens, ita & bonum attribuitur alicui, & secundùm esse suum essentiale, & secundùm esse accidentale, tam in rebus naturalibus quàm in actionibus moralibus.

¶ Maior vera, si tantùm conueniat, & perfectè conueniat secùndum substantiam, sic negatur minor, quia ex substantia dicitur quidem eus simpliciter, sed non bonum simpliciter; vnde aliud est vnde res sunt simpliciter entia, & vnde bona simpliciter. Vult autem D.S. quòd non tantùm sint res bonæ secundùm substantiam, sicut non solum habent esse per substantiam, sed etiam per accidentia, per quæ sunt entia secundùm quid & bonæ simpliciter vt patet prima parte. q. 5 ar. 1.

Vtrum bonum & malum in actibus humanis sint ex fine.

D

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd bonum, & malum in actibus humanis non sint ex fine. Dicit enim Diony. quarto capitulo de Diui. nomi. quòd nihil respiciens ad malum operatur; si igitur ex fine deriuaretur operatio bona vel mala, nulla actio esset mala, quod patet esse falsum.

Infra q. 73. ar. 1. ad 1.

Dionysius.

¶ 2 Præterea. Bonitas actus est aliquid in ipso existens, finis autem est causa extrinseca, non ergo secũdùm finem dicitur actio bona vel mala.

¶ 3 Præterea. Contingit aliquam bonam operationem ad malum finem ordinari, sicut cum aliquis dat elemosynam propter inanem gloriam; & econuerso aliquam malam operationem ordinari ad bonum finem, sicut cum quis furatur ut det pauperi; non ergo est ex fine actio bona vel mala.

¶ Sed contra est, quod Boetius dicit in Topi.* quòd cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est, & cuius finis malus est, ipsum quoque malum est.

* Boetius. li. 3. cap. 1.

¶ Hic D.S. inquirit de alio à quo sumitur bonitas actionis humanæ (scilicet de fine. Nota autem ne articulus iste videatur incidere cum secundo, quòd secundùm D.S. in secundo dist. 36. arti. 5. ad quintum. Actus aliquis habet duplicem finẽ, scilicet proximũ finem qui est obiectum eius, & remotum finem quem agens intẽdit Et ideo cum bonum ex fine, distinguitur contra bonum ex genere, intelligitur de fine remoto quem agens intendit, hæc ille. Eãdem sententiam habet in quarto dist. 16. q. 2. ar. 2. quæsti. 2. ad tertium, vbi ponit duplicem finem, scilicet operis, & iste dat speciem actui, vnde vel non est circunstantia, si consideretur tantùm genus moris, vel referendo ad substantiam actus, includitur in hac circunstantia Quid. Alius verò est finis agentis qui quandoque ex malo actu bonum intendit vel econtra, & hic finis dicitur circũstantia Cur. Ab hoc autem actus non recipit speciem propriam, sed quasi communem, secundùm quòd actus imperati induunt speciem virtutis vel vitij imperantis supra speciem quam habent ex habitu eliciente, hæc ille Eandẽ distinctionem habet in de Malo. Mate. 2. art. 4. ad nonũ vbi dicit, Duplex est finis, proximus, & remotus. Finis proximus actus idem est quod obiectum, & ab hoc recipit speciem. Ex fine autem remoto non habet speciem, sed ordo ad talem finem est circunstantia actus, hæc ille. Ex quibus patet ꝙ nulla est identitas huius articuli, & articuli secundi; quia secundus quærebat de fine actus, qui est obiectum in quod actus ex natura sua ordinatur, hic autem articulus quærit de fine agentis qui est obiectum intentionis agentis. Et prima dicitur bonitas intrinseca, quia sumitur à proprio obiecto dante speciem propriam, hęc autem bonitas vocatur respectiua, quia sumitur ex relatione obiecti proprii in alium finem quem præstituit sibi agens moraliter. Et quamuis finis de quo hic quæritur sit circunstantia exterioris actus relati in finem, quia tamen est principalissima circunstantia, & ita circunstantia, quòd cum hoc est obiectum principale formale voluntatis, ideo de tali fine specialiter quæritur; nam cũ actio humana sit moralis, quia voluntaria, voluntatis autem obiectum principale est finis, ideo principalis bonitas moralis est à fine vt est obiectum intentionis. Et quæritur hic de fine, non vt est proprium obiectum actus intentionis, sed vt est circũstantia actus voluntatis, qui est circa obiectum relatum in fine &c.

Finis obiectum & circunstantia.

¶ Respondeo dicendum, quòd eadem est dispositio rerum in bonitate, & in esse. Sunt enim quædam quorũ esse ex alio non dependet, & in his sufficit considerare ipsum eorum esse absolutè. Quædam verò sunt quorum esse dependet ab alio. Vnde oportet, quòd considerentur per considerationem ad causam à qua dependet. Sicut autem esse rei dependet ab agente, & forma, sic bonitas rei dependet à fine; vnde in personis diuinis quæ non habent bonitatem dependentem ab alio, non consideratur aliqua ratio bonitatis ex fine; actiones autem humanæ, & alia quorum bonitas dependendet ab alio habent rationem bonitatis ex fine à quo dependet præter bonitatem absolutam quæ in eis existit.

¶ D.S.

Digitize

Conclusio responsi.

¶ D.S. primò respondet ad quæstum, secundò ex illa responsione,& ex tribus articulis præcedentibus elicit vnam conclusionem corollariam generalem,ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primum D.S.respondet tali conclusione, quòd sic, actiones humanæ habent bonitatem ex fine. Probatur, bonitas actionum humanarum dependet ex fine,ergo habent bonitatem ex fine præter bonitatem absolutam quæ in eis existit;consequentia probatur à principio,quia eadem est dispositio rerum in bonitate,& in esse,sed quo tum esse est independens sufficit considerare esse absolutè,scilicet ad hoc,quòd sint entia; quorum autem esse dependet ab alio,oportet,quòd considerentur per considerationem ad causam a qua dependet;ergo sequitur consequentia,quòd habès bonitatem dependentem ex alio, puta fine, consideratur vt bonum per habitudinem ad finem. Maior ista est philosophi, minor patet de se, sicut enti per essentiam attribuitur esse absque omni habitudine ad causam quamcunque, enti autem per participationem attribuitur in habitudine ad ens per essentiã, & in habitudine ad suas causas intrinsecas & extrinsecas. Antecedens probatur,quia sicut esse rei dependentis dependet ab agente, & forma;sic bonitas rei dependens,à fine dependet.Et patet istud assumptum ex differentia entis,& boni,quia bonum dicitur in ordine ad complementum, qđ est finis,ens autem ad principia esse in se.

¶ Ex illis D.S.infert primò ex oppositio antecedentis,ꝙ in Diuinis personis non consideratur aliqua bonitas ex fine, quia non dependent ex fine. Et posset secundò argui ex littera in Diuinis personis,quia non habent bonitatem dependentem ab alio scilicet sicut à fine,non consideratur bonitas ex fine; ergo quia actiones dependent ex fine,ideo habent bonitatem ex ipso;consequentia probatur à principio vt prius;suppositum consequentis(scilicet quòd actiones dependent à fine,) probatur, quia sicut esse, &c.

¶ Nota primò, quòd actio moralis dependet necessariò à fine, quia finis est principium actionis humanæ cum nulla sit actio moralis,nisi propter finem fiat.Est enim iuxta supra dicta, q.1.arti.3. finis principium, & terminus actionum humanarum.

¶ Secundò nota circa conclusionem, ꝙ bonitas absoluta non dicitur hic absoluta, quasi non attendatur per comparationem proprij obiecti circumstantionati ad per se principium moralitatis,scilicet ad rationem, nulla enim bonitas est hoc modo absoluta,scilicet à respectu ad principium. Sed dicitur bonitas ex fine præter absolutam, quia non est solùm per comparationem proprij obiecti ad rationẽ,sed per relationem in aliquem finem vlteriorem. Sicut datio eleemosinæ,si debet esse bona oportet,ꝙ non solùm detur alicui, sed etiam propter bonum finem conformem rationi Quare non videtur,quòd D.S.debeat intelligi quasi absoluta bonitas actionis sit bonitas naturalis absque comparatione ad rationem, sed intelligitur absque relatione actionis voluntariæ in vlteriorem finem. Vnde verificatur conclusio articuli, quòd bonitas actionis ordinabilis in finem,& dependentis à fine habet bonitatem à fine. Quomodo autem actus qui est vltimus finis dependeat ab vltimo fine, & quomodo homo agendo actum, qui est vltimus finis,agat propter finem,patuit sup.q.1.artic.primo ad secundum, & alibi.

¶ Sic igitur in actione humana bonitas quadruplex considerari potest. Vna quidem secundùm genus, prout scilicet est actio; quia quantum habet de actione, & entitate,tantum habet de bonitate, vt dictum est. * Alia verò secundùm speciem,quæ accipitur secundum obiectum conueniens. Tertia secundùm circumstantias quasi secundùm accidentia quædam. Quarta autem secundùm finem, quasi secundùm habitudinem ad bonitatis causam.

* Art.1.

Conclusio corolla.

¶ Hæc consequenter D. S. ex omnibus dictis in hoc articulo,& præcedentibus tribus colligit cõclusionem corollariam talem. In actione humana quadruplex bonitas considerari potest, declaratur clarè in littera.

¶ Nota circa primam bonitatem, quòd D.S.hic aliter loquitur de genere,quàm in arti.secundo. In articulo enim secundo genus accipiebat pro eodem sicut hic,scilicet pro specie vt patuit ibidem hic verò per bonitatem secundùm genus intelligit bonitatem actionis, vt actio est, & bonitatem entis præsuppositam bonitati morali. Et hoc patet ex verbis eũ dicit vna secundùm genus (prout scilicet est actio.) & talis entitas fundat bonitatem naturalem, quia vt patet ex arti.primo. omnis entitas est cum aliqua bonitate. Vnde & si quandoque obiectum necessarium sit ad bonitatẽ actus naturalem, sicut & ad esse eius, aliter tamen dat bonitatem naturalem,aliter moralem;quia naturalem vt absolutè consideratur, tanquam terminus actionis; sed bonitatem moralem dat,vt intelligitur actio circa obiectum esse cõformiter ad rationẽ rectã.

¶ Nota etiam circa quartum membrum, quòd finis est causa bonitatis,scilicet moralis completæ, quia assert vltimam bonitatem actui,vt est moralis; quia vt stat sub intentione agentis voluntarij quod agit semper propter finem intentum tanquam propter vltimum.

¶ Nota etiam hic verbum D. S. cum dicit (quadruplex bonitas &c.) Ex quo patet, quòd actio completè bona non habet vnã bonitatem vnitate indiuisibilitatis,sed vnitate ordinis,& aggregationis.Sicut patet etiam hic in solutione ad tertium, vbi dicit. ꝙ possint ab inuicem separari.Idem habet in secundo, dist.36.ar.5. ad primum.Vnde sicut in naturalibus totalis bonitas constituitur ex bonitatibus partialibus realiter distinctis, ita & totalis bonitas moralis.Et ad hoc concordat quod D. S. infra. q.72. art 9.ad primum in vno peccato (hoc est actu malo) ponit plures malitias specie distinctas secundùm diuersitatem bonorum priuatorum. Pari ratione, & plures bonitates partiales secundùm conuenientiam plurium ad rationem. Plurificatur enim relatio secundùm fundamenta,& terminos, &c. Concordat Scotus in secundo dist. 40.vtens exemplo D.S.infra.q.73.ar.2 de pulchritudine. Vnde dicit in fine ad tertium argumentum. Illa vna bonitas integrat in se perfectiones omnes conuenientes actui, & non est vna aliqua sola sicut pulchritudo in corpore, hæc ille Ex quibus patet, quòd non est similitudo paternitatis in patre ad plures filios,& bonitatis totalis ad rationem;quia vna paternitas est secundùm rem propter vnitatem fundamenti, licet sint plures respectus propter pluralitatem terminorum ; hic autem fundamenta illarum bonitatum realiter plurificantur.Et secundò relatio patris ad filios est alterius rationis, quàm relatio conformitatis actus ad rationem quia illa sicut ad terminum correlatiuum, ista sicut ad per se principium. Vnde prima est in genere relationis, secunda transcendens,quæ distinguitur secundùm ipsa relatiua, vel est ipsa relata per essentiam, vt postea tangetur ; sicut, & habitudo habitus ad obiecta non distingui tur ab habitu.

Completa bonitas moralis nõ est vna simpliciter.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua,circa quod nota ex D.S allegato in principio articuli, quod finis est duplex. Et auctoritas Boetij intelligenda est, quòd cuius finis proprius, ex natura actus bonus est,ipsum quoque est bonum, scilicet ex se, potest tamen fieri malum ex fine agentis. Vnde ad esse bonũ simpliciter requiritur finis bonus actionis, & agentis. Ad malum autem esse sufficit malitia finis agentis. Deseruit tamen auctoritas pro tanto ad propositum, quia finis bonus requiritur ad bonitatem moralem,& ab eo dependet, licet à fine agentis non sit actus simpliciter bonus, est tamen bonus secũdùm se à fine bono in quem ex natura ordinatur, & malus ex se, cuius finis proprius ex se est malus; non autem est malus actus ex se cuius finis ex parte agentis est malus, vide de hoc D.S.in secũdo,dist.38.ar.5.in cor.

Cui' finis bonus ipsum bonũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd bonũ ad quod aliquis respiciens operatur, non semper est verum bonum, sed quandoque verum bonum, & quandoque apparens,& secundũ hoc ex fine sequitur actio mala.

¶ Maior vera,est bonũ verum vel apparens,vltra. Si igitur, &c. Dico,quòd est bona ex fine bono in veritate. Vnde negatur consequentia, quia ista actio quæ fit propter finem apparenter bonũ, non autem existenter, &c est mala.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis finis sit causa extrinseca, tamen debita proportio ad finem, & relatio in ipsum inhæret actioni.

¶ Ad maiorem,est in ipso existens, tamen detinatur,& dependet à sua causa. Ad minorem fuit supra his responsum. Est causa extrinseca agenti, sed non actioni ad hunc sensum, quòd ex habitudine ad finem vel magis ex fine sumitur differentia, & species actus vt moralis est Oportet enim attendere,quòd ordo quidam imprimitur actui ex hoc, quòd fit propter talem finem, qui ordo est aliqua formalitas moralis dans bonitatem vel malitiam. Sicut enim sanum nihil formaliter inhærens, saltem absolutum, ponit in medicina, sed tantum quandam habitudinem medicinæ ad sanitatem animalis; sic bonitas finalis dicit quandam habitudinem actionis ad finem bonum; loquimur enim de fine qui est obiectum agentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet actioni habenti vnam prædictarum bonitatum deesse aliam, & secundùm hoc contingit actionem quæ est bona secundùm speciem suam vel secundùm circumstantias ordinari ad finem malum,vel è conuerso; non tamen est actio bona simpliciter nisi omnes bonitates concurrant, quia quilibet singularis defectus causat malum; bonum autem causatur ex integra causa,vt Dionys. dicit, quarto capitulo de Diui.nomi.

Dionysius.

¶ Ad consequens, ergo ex fine, scilicet tantùm, & omnino non est actio bona vel mala, habet enim multas partiales bonitates, scilicet ex obiecto circunstantijs fine, & potest habere vnam sine alia. Et nisi omnes affuerint non est actus bonus Vbi patet, quòd vnus actus non habet vnam bonitatem vnitate indiuisibilitatis,sed aggregationis,vt dictum est, &c.

Vertur

Articulus

Virum aliqua actio hominis ſit bona, vel mala in ſua ſpecie.

E Mal.q.2 ar 4.ad 5.& ar.5.cor.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, q̃ actus morales non differant ſpecie ſecundùm bonum & malum; bonum enim & malum in actibus inuenitur conformiter rebus, vt dictum eſt*; ſed in rebus bonum & malum non diuerſificant ſpeciem; idem enim ſpecie eſt homo bonus & malus; ergo neque etiam bonum & malum in actibus diuerſificant ſpeciem.

* Art 1.

¶ 2 Præterea, malum cũ ſit priuatio, eſt quoddam non ens; ſed non ens non poteſt eſſe differentia ſecundùm Philoſoph. in 3. metaph.* cum ergo differẽtia conſtituat ſpeciem, videtur quòd aliquis actus ex hoc, quòd eſt malus, non conſtituatur in aliqua ſpecie; & ita bonum & malum non diuerſificant ſpeciem humanorum actuum.

* Auct. tex. 10.

¶ 3 Præterea, diuerſorum actuum ſecundùm ſpeciem diuerſi ſunt effectus; ſed idem ſpecie effectus poteſt conſequi ex actu bono & malo, ſicut homo generatur ex adulterio, & ex matrimoniali concubitu, ergo actus bonus & malus non differunt ſpecie.

¶ 4 Præterea, bonum & malum dicitur in actibus quandoq; ſecundùm circunſtantiam, vt dictum eſt*; ſed circunſtantia cum ſit accidens non dat ſpeciem actui, ergo actus humani nõ differunt ſpecie propter bonitatem, & malitiam.

* Art 3.

* Arist. c.1. & 2.

¶ Sed contra ſecundùm Philoſophum in 2. ethicor.* Similes habitus ſimiles actus reddunt; ſed habitus bonus & malus differunt ſpecie, vt liberalitas & prodigalitas; ergo actus bonus & malus differunt ſpecie.

¶ Poſtquam oſtenſum eſt ex quibus penſetur bonitas, vel malitia in actione humana. Hic oſtenditur quomodo actus humani differant ſecundùm prædicta. Et diuiditur in tres partes, quia primò oſtendit propoſitum, quantum ad bonitatem vel malitiam, quę ſumitur ex obiecto. Secundò, quantum ad illã, quæ ſumitur ex fine, artic. 6. Tertiò, quantum ad illam, quæ ſumitur ex circunſtantijs, in art. 10. Circa primum duo facit. Nam primò oſtendit propoſitum circa bonitatem vel malitiam obiecti & finis. Secundò determinat quoddam dubium, cuius determinatio elicitur ex dictis in art. 3. Circa primum, primò ſit quod dictum eſt. Secundò comparat differentiam bonitatis obiecti ad ea, quæ eſt ex fine, ar. 7. In præſenti igitur quæritur, an actus morales diſtinguantur ſpecie ſecundùm bonum & malum ex parte obiecti, ſic quòd actus cadens ſuper obiectum conforme rationi diſtinguatur ſpecie morali ab eo, qui cadit ſuper materiam, vel obiectum repugnans rationi, ſic q̃ bonũ ex genere, & malum ex genere diſtinguantur ſemper neceſſariò ſpecie morali.

¶ Reſpondeo dicendum, q̃ omnis actus ſpeciem habet ex ſuo obiecto, ſicut ſupra dictum eſt*. Vnde oportet, quòd aliqua differentia obiecti faciat diuerſitatem ſpeciei in actibus.

* q.1.ar.3.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Bonum & malum (ſcilicet ex parte obiecti) diuerſificant ſpeciem in actibus moralibus (ſcilicet formaliter acceptis in eſſe mors.) Probatur concluſio, oportet, quòd aliqua differentia obiecti faciat diuerſitatem ſpeciei in actibus, illa videlicet differentia, quæ eſt obiecti per ſe in comparatione ad principium per ſe reſpiciens illam differentiam; ſed differentia boni & mali circa obiectum, eſt differentia per ſe in ordine ad principium moralium actuum, igitur concluſio vera, quòd bonum & malum in obiectis diuerſificant ſpeciem actuũ, tanquam per ſe differentia actuum, & obiectorum. Huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem; ſecundò minorem, ibi. In actibus autem, &c. Tertiò ſubinfert concluſionem cum fundamento probationis, ibi. Vnde manifeſtum, &c. Maior autem vnum dicit, & illud dictum explicat; primum ergo D. S probat dictum maioris; ſecundò declarat explicationem eius, ibi. Eſt autem, &c. Dictum maioris probatur, quia omnis actus habet ſpeciem ex obiecto, & per conſequens differentiam, quare ſequitur maior, quòd differentia obiecti facit, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Eſt autem conſiderandum, quòd aliqua differentia obiecti facit differentiam ſpeciei in actibus, ſecundùm quòd referuntur ad vnum principium actiuum, quod non facit differentiam in actibus, ſecundùm quòd referuntur ad aliud principium actiuum; quia nihil quod eſt per accidens conſtituit ſpeciem; ſed ſolùm, quod eſt per ſe; poteſt autem aliqua differentia obiecti eſſe per ſe in comparatione ad vnum principium, & per accidens in comparatione ad aliud; ſicut cognoſcere colorem, & ſonum per ſe differunt per comparationem ad ſenſum, non autem per comparationem ad intellectum.

¶ Declarat explicationem poſitam in maiore, quæ propter claritatem rationis ſuppleta eſt. Nam differentia obiecti per accidens ſe habens ad potentiam, vel principium, non diuerſificat actus ſpecificè: ſicut patet, quòd differentia ſoni & coloris non per ſe habet ad intellectum, qui non reſpicit ſonum ſecundùm rationem ſoni, nec colorem ſub ratione coloris, ſed ſub ratione veri. Vnde non eſt alius intellectus, nec actus intellectus ſpecie differens quo intelligitur ſonus & color ſub ratione vna in qua conueniunt, ſcilicet in ratione veri, quam intellectus per ſe reſpicit, vt declarat Doc. Sanc. in de Malo, Matc. 2. articu. 4. Sed differentia obiecti per ſe reſpecti à potentia, vel principio actiuo diuerſificat actus talis principij circa differentia obiecta, vt patet de ſono & colore, quæ ſunt per ſe differentia obiecta ad ſenſum exteriorem. Vnde alius eſt actus viſus, alius auditus, & diuerſus ſpecie; oportet enim quòd conſtituens, & diſtinguens ſpeciem per ſe habeat ad per ſe principium talis diſtincti. Vnde maioris explicatio vera eſt, & neceſſariò additur maiori. Nota circa hoc vnum occultum; quia eſto potentiæ etiam ſenſitiuæ diſtinguantur ſecundùm obiecta, vt obiecta ſunt in eſſe ſenſibili; tamen actus, & ſpecies ſenſibiles diſtinguuntur ſecundùm obiecta in eſſe rei. Et ita vna potentia eſt principium actuum ſpecie diſtinctorum, ſicut viſus viſionum, albi & nigri. Secus de habitu, qui ſolùm elicit actus vnius ſpeciei. Nota.

¶ Nota hic, quòd ſicut differentia eſſentialis contractiua generis, & conſtitutiua ſpeciei, & diſtinctiua in naturalibus, & logicis debet ſe habere ad genus contractum per ſe, vt patet ſeptimo metaphyc. tex. commen. 43. & in Doc. Sanc lectione 12. ita videlicet, quòd differentia ſit quoddam contentum ſub genere diuiſo, & per ſe includens diuiſum, ſicut ſciſſum & non ſciſſum rationem habentis pedes, & ſicut anima includitur per ſe in ratione animalis, & diuerſificat animal; ſic in moralibus differentia per ſe eſt, non qua contrahitur aliquod commune confuſum, vt ſic; ſed quia facit aliam habitudinem ad per ſe commune principium actuum moralium. Vnde ſi qui actus diſtinguuntur, ſed non penes diuerſitatem, & differentiam in comparatione ad principium moralitatis, poterunt diſtingui ſpecie naturali, vel logica; ſed non morali, vt ſic; quia ſemper differentia obiecti in ordine ad potentiam, quæ eſt principium actus in tali ordine, facit diuerſos actus in tali ordine, & genere. Patet ex his, quòd non eſt omnimoda ſimilitudo differentiæ in logicis, & moralibus; nam in logicis differentia contrahendo aliquod genus ad ſpeciem, facit vnum per ſe naturaliter cum illa ſpecie. Sic patet de rationali, quod contrahit animal ad hominem, & eſt idem, quòd homo ſecundùm rem. In moralibus verò differentia obiecti non facit ſpeciem contrahendo aliquod confuſum potentiale ad aliquam ſpeciem, cum qua faciat vnum per ſe naturaliter, vel logicè; ſed quia addit, vel ponit ſuper actum circa obiectum aliquam determinatam habitudinem ad principium moralitatis, cũ quo actu non efficit vnum per ſe metaphyſicè loquendo; ſed facit quaſi vnum per accidens apud logicum, ſic quòd actus exterior præſertim bonus conſtituitur ex duobus, ſcilicet ex actu ipſo circa materiam, & ex conformitate ad rationem; malus verò ex actu, & difformitate, & talis conformitas, aut difformitas non eſt de eſſentia actus, vt res, & actus eſt; ſed eſt de ratione eius, vt bonus eſt moraliter, ita quòd ſicut album accidit homini; eſt tamen de ratione eius, vt eſt albus, ſic habitudo differentialis eſt accidens ſecundùm eſſe naturæ, & tamen eſt de ratione actus moralis, vt eſt moralis, bonus, vel malus. Vide in de Malo, quæſtio. 2. articu. 6. ad tertium. Oportet enim ſupponere, quòd multotiens aliquid eſt de ratione alicuius, & non eſt tamen idem cum eo eſſentialiter in eſſe naturæ. Et hoc præſertim verum eſt in moralibus, vbi moralitas attenditur penes extrinſecum, &c. Vnde Scotus in quodlibetis, quæſtio. 18. in primo principali dicit, actus eſſe bonos vel malos importet relationem, vel multas relationes; ſed tamen habent modum denominandi, vel prædicandicandi qualitatis, ſicut ſanum, vel pulchrum, hæc ille. Vbi patet, quòd etiam ſecundùm ipſum bonitas non dicit aliquod abſolutum realiter idem cum actu abſoluto; ſed relationem, quæ facit vnum ſolùm in eſſe moris, quæ vnitas non eſt vnitas ſimpliciter apud metaphyſicum, vel logicam. Conſequenter ibi.

Diſſimilitudo inter differentiã morale, & logicam.

Scotus concordat.

¶ In actibus autem bonum & malum dicitur per comparationem ad rationem; quia vt Dionyſius dicit quarto capit. de Diui. nomi. Bonum hominis eſt ſecundùm rationẽ eſſe; malum autem qd eſt prꝛeter rationem; Dionyſius.

vnicuique enim rei eſt bonum,quod conuenit ei ſecundùm ſuam formam; & malum quod eſt ei præter ordinem ſuæ formæ ; patet ergo, ꝙ differentia boni & mali circa obiectum conſiderata, comparantur per ſe ad rationem.ſ.ſecundùm ꝙ obiectum eſt ei conueniens, vel non conueniens; dicuntur autem aliqui actus humani, vel morales, ſecundùm ꝙ ſunt à ratione.

¶ Probat minorem principalem ſic. Bonum & malum dicuntur per comparationem ad rationem, & differentia boni & mali circa obiectum conſiderata,comparantur per ſe ad rationem ; ſed ratio eſt principium actus moralis, ergo minor vera. Maior illa probatur,& quòd dicantur in ordine ad rationem (ſ.rectam,) & quòd per ſe differant in comparatione ad rationẽ rectam,auctoritate Dionyſij ; quia bonum eſt ſecundùm rationem (.ſ.rectam) eſſe,&c. Et ideo eſt,quia vnicuiq; eſt bonum, quod conuenit ſibi ſecundùm formam ſuam;& malum,quod eſt præter ordinem ſuæ formæ. Forma autem hominis eſt ratio. Et ſic habetur,ꝙ bonum & malum dicantur in ordine ad rationem. Secunda pars maioris probatur,quia bonum dicitur ſecundùm quòd obiectũ eſt conueniens rationi rectæ ; malum ſecundùm quòd eſt diſconueniẽs; ſed conueniens & diſconueniens clarè dicunt per ſe differẽtiam ad rationem rectam. Minor probatur, quia aliqui actus dicuntur morales,ſecundùm quòd ſunt à ratione,vt patuit q.1.art.1.& per conſequens vera minor, quòd ratio eſt per ſe principium moralium actuum. Deinde cum dicit.

¶Vnde manifeſtum eſt, ꝙ bonum & malum diuerſificant ſpeciem in actibus moralibus; differentiæ enim per ſe diuerſificant ſpeciem.

¶Subinfert concluſionem reſponſi, & reſumit fundamentum probationis eius per viam compendij; quia differentiæ per ſe diuerſificant ſpeciem. Bonum & malum circa obiectum ſunt huiuſmodi,vt patuit,igitur concluſio vera.

Bonum & malũ differẽtiæ eſſentiales.

¶Nota,ꝙ ex his dictis patet,ꝙ bonum & malũ ſunt differentiæ eſſentiales humanorum actuũ,non quidem ſpecificę,ſed ſubalternę; ſed hoc bonum circa hoc obiectum eſt differentia ſpecifica; aliter tamen bonum & malum ſunt differentiæ eſſentiales actus exterioris,aliter interioris;quia actus exteriores non differunt per illas differentias ſimpliciter in genere, vel ſpecie entis; ſed tantùm in genere moris. Actus verò interiores voluntatis, quia per ſe ad genus moris pertinent;ideo ex bono & malo,quod eſt ex obiecto,quod eſt finis, qui eſt per ſe obiectum volũtatis, diſtinguuntur actus voluntatis, ſicut per differentias eſſentiales, vt habet D.S.in 2.diſt.40.art.1.

¶Videtur tamen circa hæc notandum, quòd actus interior voluntatis poteſt comparari ad obiectum ſuum,quod per ſe eſt finis, dupliciter; vno modo, vt illud obiectum eſt præſentatum à ratione, & ſic, quia iſta præſentatio eſt naturalis, ideo ab obiecto, vt ſic,habet ſuam differentiam eſſentialem naturalem. Alio modo poteſt obiectum voluntatis comparari ad rationem, vt eſt recta, & regula, & principium moralitatis, & ſic, habet differentiam moralem. Vnde actus interior ab obiecto habet differẽtiam per ſe,vt ens eſt,& etiam vt moralis eſt,tamen in alia conſideratione; ſed actus exterior imperatus habet differentiam eſſentialem ab obiecto comparato ad rationem,non in genere entis, & naturalem,ſed tantummodo moralem.

Soluitur Duran.

¶Ex his patet ſolutio ad inſtantias Durandi;quia licet iſta conformitas ad rationem præſupponat exteriorem in ſpecie naturæ, non tamen in ſpecie moris. Sicut & forma artificialis præſupponit rem naturalem, facit tamen eam eſſe in ſpecie artificiali. Similiter iſta conformitas moralis præſupponit actum interiorum ſecundùm modum intelligendi, vt prius habet ex fine,& obiecto bonitatem naturalem ; ſed non præſupponit ſpeciem moralem, immo ipſam confert;quia hoc ipſo, quòd eſt intentio talis finis, qui eſt conformis rationi rectæ,eſt bonus moraliter.

¶Nec eſt ſimile,quòd ſi non quodlibet bonum, vel malum variat ſpeciem in naturalibus,quòd nec in moralibus ; quia in moralibus bonũ & malum ſunt differentiæ in ordine ad per ſe principium circa aliquod obiectum in genere moris ſ.ad rationem, vel ad finem ; & tamen etiam bonum & malum in naturalibus diuerſificant ſpeciem,quando malum eſt contra naturam.

¶Et præterea licet bonum & malum accidant actui morali in communi; quia vt ſic,non eſt bonus vel malus; tamen ipſum ſpecificè diuidunt, non penes additionem alicuius poſitiui abſoluti, ſed penes ſuperadditionem alicuius habitudinis ad principium moralitatis in communi; quia actus moralis eſt à ratione, & voluntate. In ſpecie autem moris eſt circa obiectum conformiter, vel difformiter, quæ conformitas accidit actui in eſſe naturæ conſiderato, & non facit vnum in natura; ſed tantùm in eſſe moris.

¶De iſta materia vide D.S.etiam in de Malo, Mate.2.ar.4.poſt medium corporis;quia ibidem conformiter loquitur ad modum dicendi hic poſitum. Sed in ſecundo habet eandem ſententiam, ſed aliud medium;quia videlicet moralia dependent ex voluntate,ad quam aliter ſe habet finis bonus, & aliter malus. Sed quia malum non eſt alius finis moraliter, niſi quia repugnat rationi; ideo hic D.S.ponit magis radicalem rationẽ diſtinguendi actionem moralem penes habitudinem ad rationem;quia ſemper bonum vel malum in actibus attenditur penes regulam,quæ in moralibus eſt ratio ; nec enim voluntas bona eſt, niſi quia ratione recta regulatur ; habet tamen bonitatem à voluntate, ſicut à cauſa effectiua completiua. Loquitur etiam D.S. in ſecundo de ſpecie actuum,quæ eſt ex fine,& non obiecto. Prima ſumitur ex fine,vt patebit art 6.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſuam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus bonum & malum, quod eſt ſecundùm naturam, & contra naturam diuerſificant ſpeciem naturę; corpus enim mortuum,& corpus viuum non ſunt eiuſdem ſpeciei ; & ſimiliter bonum inquantum eſt ſecundùm rationem, & malum inquantum eſt præter rationem,diuerſificant ſpeciem moris.

¶Ad minorem, negatur quòd bonum & malum naturale non differant ſpecie;ſed verum,quòd bonum & malum moralia non differunt ſpecie naturæ. Et quòd, cum bonitate & malitia moralibus ſpecie diſtinctis moraliter, ſtet identitas ſpeciei naturalis. Vnde negatur conſequentia de moralibus, & de bono & malo naturæ, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd malum importat priuationem non abſolutam, ſed conſequentem talem potentiam; dicitur enim malus ſecundùm ſuam ſpeciẽ, non ex eo,quòd nullum habeat obiectum; ſed quia habet obiectum non conueniens rationi,ſicut tollere aliena; vnde inquantum obiectum eſt aliquid poſitiuè,poteſt conſtituere ſpeciem mali actus.

¶Ad maiorem,malum.ſ.obiectum,& malum morale, non eſt pura priuatio ; ſed res habens annexam virtualiter priuationem ordinis rationis,ſicut res delectabilis ſecundùm ſenſum,vt mulier aliena eſt res;ſed ſi in eam tendat homo per actum luxuriæ, tale obiectum habet annexam difformitatem ad rationem.Ad minorem,purum non ens,ſed non ens modo iam dicto (.i.ens habens annexam priuationem) poteſt dare differentiam,& ſpeciem.Vnde negatur,quod ſequitur.

¶De iſta ſolutione habetur pri.par.q.48.artic.1.ad ſecundũ.Et in de Malo,Mate.2.ar.4 ad octauum. Et nota exemplum D.S.ꝙ ſicut igni per ſe conuenit non eſſe aquam ; ita illa priuatio rationis conſequens obiectum tale,conuenit per ſe actui, qui eſt circa obiectum,&c.Vide etiam D.S.in ſecundo,diſt.40.artic.1.ad ſecundum,& tertium.

¶ Ad tertium dicendum,ꝙ actus coniugalis,& adulterium ſecundùm ꝙ comparantur ad rationem,differũt ſpecie,& habent effectus ſpecie differentes; quia vnum eorum meretur laudem & pręmium, aliud vituperium & pœnam; ſed ſecundùm ꝙ commparantur ad potentiam generatiuam, non differunt ſpecie ; & ſic habent vnum effectum ſecundùm ſpeciem.

¶Ad maiorem, diuerſorum actuũ diuerſitate naturali ſunt diuerſi effectus naturales,& diuerſorum actuum diuerſitate morali,ſunt diuerſi effectus morales. Ad minorem, ſed idem effectus ſpecie,&c.Verum,naturalis poteſt conſequi ex actu bono & malo moraliter;ſed tñ non idẽ effectus moralis; ergo actus bonus & malus nõ differunt ſpecie,verũ,naturali ſp;quia cũ vnitate ſpeciei naturæ,ſtat diuerſitas moris pp aliam habitudinem ad rationem.

¶Ad quartum dicendum,ꝙ circunſtantia quandoq; ſumitur vt differẽtia eſſentialis obiecti, ſecundùm ꝙ ad rationem comparatur ; & tũc poteſt dare ſpeciem actui morali;& hoc oportet eſſe qñcunq; circunſtantia tranſmutat actũ de bonitate in malitiã, non.n.circunſtantia faceret actũ malum,niſi per hoc,ꝙ rationi repugnat.

¶Maior vera eſt,vt patuit ar.3.Sed dico,ꝙ malũ eſt pp defectũ circunſtantiæ actus quo ad ſubſtantiã,vt tñ ita circunſtantia mutat habitudinẽ actus p cõparationẽ ad principiũ moralitatis.ſ.rectã rõnem,& circũſtantia vt ſic;licet nõ cõſtituat actũ in ſpecie naturę,nec in ſpecie moris,q̃ eſt ex obiecto actus; tñ ipſa conſtituit actũ formaliter in ſpecie mali,& facit actũ hñre rõnẽ alterius obiecti in cõparatione ad rõnẽ;quia actus p defectũ circũſtantię debitę repugnat rõni,& p cõſequẽs efficitur malus. Vnde nõ efficit p defectũ circũſtantię alius actus;ſed idẽ in ſubſtãtia,& obiecto ſuo efficit malus,& ipſe efficit aliud obiectũ rõnis,pp ptialẽ malitiã, q̃ eſt defectus circũſtantię;ñã rõ recta nõ ſolũ ordinat actũ quo ad obiectum,

obiectum; ſed ēt quo ad omnes circunſtantias, vt hēc D.S.infra. Ad minorem dico, ꝙ circunſtantia non dat ſpeciem actui, dat tñ ſibi ſpeciem moralem; quia ſpecies moralis, quæ eſt ſm bonū, & malum, non ſolùm attenditur ſm obiectū, ſed etiam ſm alia, quæ faciunt actum variari in comparatione ad rōnem; ita ꝙ vndecūq; conſurgat repugnantia ad rationem ſpecialis facit aliā ſpeciem, non quidem actus, ſed moris. Quare negatur conſequentia.

¶Nota, ꝙ circa hæc oportet attendere, ꝙ actus habet bonitatē totalem ex multis, vt patet art. 3. Et qñ oīa ſunt collecta, faciunt vnum actum bonum. Si aūt plura affuerint (puta debitum obiectum, debitus finis) deeſt aūt debita circunſtantia, ille actus erit ſimpliciter malus propter defectum vnū. Talis ergo defectus non tranſfert actum in aliam ſpeciem naturæ, nec tollit bonitatē, quā actus hēt ex obiecto; immo actus erit bonus ex genere. Erit tñ ſimpliciter malus, quia facit actum iſtū habere aliā habitudinem (ſ. repugnātiæ) ad rationem, q̄ ſi eſſet veſtitus debita circunſtantia. Vnde talis circunſtantia eſt dīa eſſentialis talis actus, nō per comparationem ad obiectū ex quo habet bonitatem eſſentialē, ſed per comparationem ad rationem ex qua habet moralitatem, & ita facit aliam ſpeciem moris, ſed non aliā ſpeciem actus. Patet per hoc, quod dictum eſt art. 3 ꝙ circunſtantia, vt eſt circunſtantia actus variat ſpeciem moris, quia mutat habitudinem ad rōnē, attento ſp ꝙ ēt defectus bonitatis accidentalis facit repugnantiam ad rationem, & ita eſt ſpecialis malitia moralis. Vna autem malitia particularis, facit actū ſimpliciter malum, vt patet ex Dionyſio. Attento etiam, ꝙ aliunde eſt ſpecies actus, aliunde moralitas. Et ꝙ ſtante ſpecifica bonitate, pōt aduenire repugnantia ad rationem ex alijs. Circunſtantia ergo, vt dīa eſſentialis obiecti p comparationem ad rationem, facit differre ſpecie morali, quę eſt ſm bonum, & malū; licet non quę eſt ſm ſpeciem actus ſm obiectum; & hoc ſtatim intelligitur poſſibile; ſi attēdatur, quia & accidens pōt dare ſpeciē moris (ſ. bonitatem, vel maliciam,) vt facit actum habere conuenientiam, vel repugnantiam ad rationem.

Non fundamentum in hac materia.

Nota.

¶Nota ex his, quia aliter circunſtantia actus variat ſpeciem, aliter finis in quem actus ordinatur, quia circunſtantia variat ſpeciem faciendo actum deficientē, & aliud obiectū rationis; ſed finis variat ſpeciem trahendo actum in finem, vt eſt obiectū intentionis. Vnde finis facit, ꝙ actus exterior habeat aliud obiectum; vt moralis eſt; ſed circunſtantia variat, vt dictum eſt, inquantum facit actum ipſum defectuoſum in circunſtantia eſſe aliud obiectum rationis, ſed finis participare aliā ſpeciem, quæ eſt ex obiecto intentionis. Qūq; etiam circunſtantia addit ad actum repugnantiam alterius ſpeciei, q̄ ſic repugnantia ex propria ſpecie, ſicut locus ſacer ad furtum. Vnde tunc trahit in aliam ſpeciē malis ſed qñ actus eſt malus ſolùm propter defectum debitæ circunſtantiæ, vt puta modi, vel tpis, tūc facit actum malū, quia facit ipſum repugnare rōni, & nō trahit in aliam ſpeciem mali, ſed actū ſe bonum facit eſſe malum. Vnde circunſtantia poteſt dupliciter variare ſpeciē, vno modo, quia eſt circunſtātia poſitiua contraria rationi, & trahit malum in aliam ſpeciem mali. Sicut locus ſacer furtum in ſacrilegiū, vt patebit infra. Alio modo defectus circunſtantiæ debitę trahit in aliam ſpeciem, quia videlicet actū de ſe bonum facit malum; ita ꝙ magna differentia eſt inter circunſtantiā poſitiuè contrariam rōni, & inter defectū circunſtantiæ debitæ; iſto ſecundo modo D.S. loquebatur art. 3. ꝙ circūſtantia pōt facere malum; hoc autem in ſolutione poteſt vtroq; modo intelligi. ¶Et nota verbū D.S. quia circunſtantia dat ſpeciē actui morali, vt ſic, vt moralis eſt in cōparatione ad rationem, ita quòd facit ipſum actum eſſe alium moraliter; ſed non dat ſpeciē actui ſm ſpeciem, quam habet ex obiecto. ¶Vide de iſtis ſi placet Scotum in quodlib. q. 18. in princip. 1. vbi malicia pōt bonitati actus opponi dupliciter, vno modo priuatiuè, alio modo contrariè. Poteſt enim aliquis agere, non cum circunſtantia debita, & tamen non cum circunſtantia indebita; puta qñ non ordinat actum ad finem debitum, nec tamen ordinat ad finem indebitū. Exemplum huius, dare eleemoſynam, non propter bonū finem, ſ. amorem Dei, vel ſubuentionem proximi; non tamen propter malum finem, puta vanam gloriam, vel nocumentum alterius, eſt malus priuatiuè, ſed non contrariè.

Defectus circunſtantiæ facit malum ſpeciem priuatiuè, indebita autem contrariè.

Scotus contra.

Vtrum actus habeat ſpeciem boni, vel mali ex fine.

Infra. q. 19. art. 1. Et 2. dif. 40. ar. 1.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, ꝙ bonū & malum, quod eſt ex fine, non diuerſificent ſpeciem in actibus; actus.n. habent ſpeciem ex obiecto; ſed finis eſt præter rationem obiecti; ergo bonum, & malum, quod eſt ex fine, non diuerſificant ſpeciem actus.

* art. 3.

¶ 2 Præterea, id quod eſt per accidens non conſtituit ſpeciem, vt dictum eſt; * ſed accidit alicui actui, ꝙ ordinetur ad aliquem finem; ſicut ꝙ aliquis det elemoſynam propter inanem gloriam; ergo ſecundùm bonū & malum, quod eſt ex fine, non diuerſificantur actus ſecundùm ſpeciem.

¶ 3 Præterea, diuerſi actus ſecundùm ſpeciem ad vnum finem ordinari poſſunt, ſicut ad finem inanis gloriæ ordinari poſſunt actus diuerſarum virtutum, & diuerſorum vitiorum; non ergo bonum & malum, quod accipitur ſecūdùm finem, diuerſificat ſpeciem actuum.

¶Sed contra eſt, ꝙ ſupra oſtenſum eſt, * ꝙ actus humani habent ſpeciem à fine; ergo bonum, & malum, quod accipitur ſecundum finem, diuerſificat ſpeciē actuum.

* q. 1. ar. 3.

¶Hic D.S. inquirit qūo ſe habeat bonum, & malum, quod ſumitur ex fine, ad actus morales, an etiam diuerſificet ſpeciem humanorum actuum.

¶Nota, ꝙ poſſet videri implicatio in quæſito, cum innuit finē eſſe malum; cum tamen finis, & bonum conuertantur, ac per hoc poſſet apparere implicatio in adiecto, ꝙ finis ſit malus.

¶Patet autem ſolutio ex dictis, art. 5. ad 2. quia verum eſt, quòd finis, vt ſic habet rationem alicuius boni, ſaltem delectabilis, vel vtilis; ſed tamen habens rationem talis boni, poteſt habere annexam repugnantiam ad rationem, ratione cuius dicitur malum. ſ. morale. Vnde talis finis ratione bonitatis ſecundùm quid eſt motiuum finalę appetitus, ſed ratione defectus ordinis rationis conſtituit actum malum. Et ratione boni eſt finis, ratione defectus moralis annexi eſt malus, & ratione bōni intenditur; ratio verò mali præter intētum; tamen ex natura rei ſequitur, vt patebit infra, q. 72. art. 8. Quare non eſt implicatio in quæſito, quia finis malus, aliunde eſt finis, aliunde malus, vide tertio contra Gētiles. c. 9.

¶Reſpondeo dicendum, quòd aliqui actus dicuntur humani, inquantum ſunt voluntarij, ſicut ſupra dictum eſt*. in actu autem voluntario inuenitur duplex actus, ſ. actus interior voluntatis, & actus exterior.

* q. 1. art. 1.

¶D.S. primò diſtinguit duplicem intellectum quæſiti; ſecundò conformiter reſpondet dupliciter, primò ibi. Et vterq;, &c. ſecundò ibi. Id autem quod, &c. Dicit ergo, quòd actus humanus dupliciter dicitur, vel eſt duplex, interior, & exterior. Et ratio diſtinctionis eſt, quia actus dicitur humanus, inquantum voluntarius; ſed eſt duplex voluntarius, igitur duplex humanus. Et interior actus vocatur elicitus, ſiue ſit velle, ſiue intendere. Sed exterior eſt actus aliquis imperatus à voluntate; exercitus verò per potētiam, quæ ſubeſt voluntati. Poteſt ergo quæſitum dupliciter intelligi. Vno modo de actu interiori, an differat ſpecie ſecundùm bonū, & malum ex fine. Alio modo de actu exteriori, an ille diſtinguatur ſpecie ex hoc, quòd ordinatur in bonum, vel malum finem. Deinde cum dicit.

¶Et vterq; horum actuum habet ſuum obiectum; finis autem proprie eſt obiectum interioris actus voluntarij; id autem circa quod eſt actio exterior, eſt obiectū eius; ſicut igitur actus exterior accipit ſpeciem ab obiecto, circa quod eſt; ita actus interior voluntatis accipit ſpeciem à fine, ſicut à proprio obiecto.

¶Reſpondet iuxta primum intellectum quæſiti intendens talem concluſionem. Bonum & malum ex fine, diuerſificant ſpeciem actuum humanorum interiorum. Probatur ſupponendo, ꝙ vterq; horum actuum (ſ. interior, & exterior) habet obiectum ſuum, per quod ſcilicet diſtinguitur ſpecie. Tunc ſic. Finis proprie eſt obiectum interioris actus, ſicut id, circa qđ eſt exterior actus eſt obiectum exterioris; ſed obiectum exterioris diſtinguit eum ſpecificè; igitur concluſio vera, quia videlicet diuerſi fines diſtinguunt; bonum autem & malum dicunt diuerſos fines, igitur, &c.

¶Et nota, quòd hæc probatio procedit de actu interiori, præſertim, qui reſpicit finem, ſicut proprium obiectum immediatum, qui actus dicitur velle; poteſt tamen etiam intelligi de actu interiori, qui reſpicit finem, ſicut rationem volendi, eſto habeat aliud obiectum materiale, ſicut eſt intendere. An autem velle, & intendere ſemper neceſſariò diſtinguantur. Vide D.S. in ſecundo, diſtinctio. 38. articu. 5. Et videbis, quòd non, de hoc vide ſup. quæſtio. 12. Dicit autem D.S. quòd finis eſt propriè obiectum voluntatis, quia bonum, & finis coincidunt, & per accidens eſt, ꝙ bonum ordinetur ad alium finem. Vnde voluntas eſt finis, ſicut proprij obiecti per ſe loquendo. Si autem aliquando eſt medij, hoc eſt in ordine ad finem, & qnia nunquam voluntas in aliquid fertur, niſi præſuppoſita volitione finis. Deinde ibi.

¶Id autem, quod eſt ex parte voluntatis, ſe habet vt formale ad id, quod eſt ex parte exterioris actus; quia voluntas vtitur membris ad agendū ſicut inſtrumentis, neq; actus exteriores habent rationem moralitatis, niſi inquantum ſunt voluntatij, & ideo actus humani ſpecies formaliter conſideratur ſm finē; materialiter aūt

Arist. ca. fm obiectũ exterioris actus, vnde Phil.dicit in 5.ethic. q ille qui furatur, vt committat adulterium; est per se loquendo magis adulter, quàm fur.

¶Respondet iuxta secundum intellectum quæsiti ista conclusione Actus humani.s.exterioris species formaliter considerantur fm finem; materialiter autem fm obiectum exterioris actus. Et vult ista conclusio, q bonum, & malum ex fine diuersificant species actuum exteriorum formaliter (.i.secundùm formalitatem, & speciem moralem principalem,) sed materialiter distinguuntur fm obiecta exteriorum actuum (.i.secundùm speciem moralem minus principalem, quæ se habet ad eam, quæ ex obiecto voluntatis materialiter.) Probatur prima pars conclusionis ratione, & auctoritate. Id quod est ex parte voluntatis se habet vt formale, ad id quod est ex parte exterioris actus; igitur conclusio vera; consequentia nota, quia si id quod est ex parte voluntatis est formale, & finis habet se ex parte voluntatis primò & per se, ideo dat formalitatem, & speciem moralem principalem. Antecedens probatur duplici medio, primò, quia voluntas vtitur membris ad agendum actus exteriores, sicut instrumentis; sed semper id quod est ex parte principali agentis in effectu, habet se vt formale; id autem, quod est ex parte instrumenti in effectu, habet se vt materiale, & minus principale; & non solùm membra, sed omnes potentiæ executiuę habent se vt instrumenta ad voluntatem (maximè extendendo instrumentum pro omni, quod agit motum.) Et ita patet, q cum finis tenet se ex parte principalis agẽtis; ideo species conueniens actui exteriori mediante voluntate respiciente finem est formale; quæ autem conuenit sibi per potentias exequentes circa proprium obiectum est materiale. Secundò probatur antecedens, quia actus exteriores non habent moralitatem, nisi inquantum sunt voluntarij; ideo species moralis conuenit voluntati primò, & per consequens est principale, & formale. Vnde nec species actus exterioris circa proprium obiectum est morale, nisi in habitudine ad voluntatem: nam si quis non volens daret eleemosinam non esset actus moralis. Similiter ex obiecto non semper habet bonitatem moralem; tamen semper ex fine si agitur moraliter. Probatur etiam illa prima pars antecedentis auctoritate philosophi. Secunda autem pars conclusionis relinquitur nota ex dictis, arg. præced.

¶ Nota q hæc conclusio intelligitur quando actus exterior, & interior simul concurrunt, & quando aliud est finis, quàm obiectum actus exterioris. Tunc.n.obiectum exterioris actus se habet vt medium ad finem, & per consequens materialiter. Vnde non videtur D.S.intelligendus, q actus exterior habeat ex proprio obiecto diuersitatem, & speciem materialem.i.naturalẽ tantùm. immo ex obiecto habet & speciem moralem, cum ad rationem comparatur, & vt infra patebit in aliqua comparatione bonitas moralis prius conuenit actui exteriori, quam interiori, licet nõ prius completiuè. Et ergo vult D.S.hic, q actus exterior etiam vt cadit sub ratione, & voluntate fm aliquem actum habet speciem, quæ esto sit morale; est tamen minus principalis, & materialiter se habens ad speciem participatam ex fine, qui est principale formale obiectum voluntatis. Et ratio patuit, quia semper conditio, & formalitas, quæ est in effectu, à causa superiori habet se formaliter ad conditionem, quæ est in effectu à causa instrumentali mota, & inferiori. Nec etiam intelligendum est, q species quam habet actus exterior ex proprio obiecto sit materiale, i.accidentale, & impertinens ad moralitatem. immo actus, qui habet malum finem, & est malus ex propria materia, habet duplicem malitiam partialem moralem: patet ex hoc, q species materialis non est naturalis, quia materiale est per accidens. Illa autem quæ hic dicitur materialis nõ est per accidens ad voluntatem, nec ad exteriorem actum, vt per se subordinatur voluntati. Nec sequitur, q si voluntas est bona, vel mala fine actu exteriori, quòd ergo actus exterior se habeat accidentaliter; sed bene sequitur, q se habeat materialiter, vt declarat D.S in de Malo Mate.2. art.2. ad quintum. vide & corpus quæstionis. vide etiam D.S. in secundo dist.35.art.4.per totum.

Species ex obiecto materialis est non accidentale.

ARGVMENTVM in contrarium & directè pro prima conclusione respondi, quia actus humani interiores illi habent speciem a fine, quia finis est per se obiectum voluntatis; omne enim volitum est finis, vel ad finem, & sic finis est obiectum saltem sicut ratio volendi.

¶Ad primum ergo dicẽdum, q finis habet rationem obiecti, vt dictum est.*

*In cor. & q.1.art.1.

¶Minor negatur, tum primò, quia finis est per se primò obiectum voluntatis fm actum interiorem. (intentionis. Est etiã obiectum actus exterioris, non quidem immediatum, sed mediatum; mediante.s.actu interiori. Et hoc loquendo de actu exteriori moraliter, vt agitur propter finem volitum, vel intentum. Ex hoc.n. q ordinatur ab interiori ad talem finem, consequitur formam, & speciem, non propriã moralem, vel naturalẽ, sed motis principaliter de charitate, quia.n.actus ordinatur in obiectum charitatis, ideo trahunt speciem, quæ est esse meritorium, &c.

¶Ad secundum dicendum, q ordinari ad talem finẽ, & si accidat exteriori actui; non tamen accidit actui interiori voluntatis, qui comparatur ad exteriorem sicut formale ad materiale.

¶Maior vera, vt sic; non tamen est inconueniens, q aliquid accidit secundùm esse naturale, quod non accidit in esse moris. Et aliquid accidit actui considerato secundùm obiectum proprium; quod non accidit, vt imperatur à superiori, & ex duobus actibus fit quodam ordine vnum.

¶Minor negatur primò de actu interiori simpliciter. Secundò distinguitur de actu exteriori. Verum, accidit sibi considerato in esse naturæ, & etiam fm speciem propriam, sed in esse moris, & vt pro nunc agitur à voluntate, negatur; quia non potest intelligi morale completiuè in actu exercito, nisi fiat à voluntate propter aliquem finem; & ergo fieri hunc actum propter talem finẽ non accidit. Verum quidem actui morali in communi accidit fieri propter illum, vel illũ finẽ, sicut generi accidunt differentiæ; tamen huic actui, vt moralis est, fieri propter hũc finem, est per se. Vnde dicit D.S. q non accidit interiori, à quo s.exterior dependet in esse morali, & per consequens illi exteriori, vt stat sub illo formali, sic sibi nõ accidit, sicut nõ accidit colori videri per lumẽ.

¶Ad tertium dicendum, q quando multi actus specie differentes ordinantur ad vnum finem, est quidem diuersitas speciei ex parte exteriorum actuum; sed vnitas speciei ex parte actus interioris.

¶Antecedens verum est, sed sunt diuersi tantùm specie naturę, & materialiter, penes obiecta; omnes tamen sunt vnus actus speciei moris communi, quæ trahitur ex fine. Vnde negatur consequentia, sed deberet inferri, ergo materialiter non distinguuntur ex fine, sed obiecto; sed non bene infertur de distinctione in esse moris fm speciem formalem. Et nota verba D.S.in istis solutionibus, quia nõ dicit, q ordinari in talẽ finẽ accidat actui fm esse naturæ, sed dicit, q accidat actui exteriori. (fm speciem propriã etiam moralem, & non tm̃ naturalem; non tamen accidit sibi, vt nõ trahatur per actum interiorem in speciem formalem, ex hoc q agitur voluntariè, & actui interiori subordinatur.

Vtrum Species, quæ est ex fine contineatur sub Specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere, aut è conuerso.

AD septimum sic proceditur. Videtur q species bonitatis, quæ est ex fine, contineatur sub specie bonitatis, quæ est ex obiecto, sicut species sub genere, puta cum aliquis vult furari, vt det eleemosynam; actus.n.habet speciem ex obiecto, vt dictum est;* sed impossibile est, q aliquid cõtineatur in aliqua alia specie, quæ sub propria specie non continetur; quia idem non potest esse in diuersis speciebus non subalternis, ergo species, quæ est ex fine continetur sub specie, quæ est ex obiecto. G

*2.2.q.1.a.2.

*2.2.q.1.a.3.

¶ 2 Præterea, semper vltima differẽtia cõstituit speciem specialissimam; sed differentia, quæ est ex fine videtur esse posterior, quàm differẽtia quæ est ex obiecto, quia finis habet rationem vltimi; ergo species, quæ est ex fine continetur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut species specialissima.

¶ 3 Præterea, quãtò aliqua differentia est magis formalis, tantò magis est specialis, quia differẽtia comparatur ad genus, vt forma ad materiam; sed species, quæ est ex fine est formalior ea, quę est ex obiecto, vt dictũ est,* ergo species, quæ est ex fine continetur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut species specialissima sub genere subalterno.

*ant.

¶Sed cõtra, cuiuslibet generis sunt determinatę differentiæ, sed actus eiusdẽ speciei ex parte obiecti pót ad infinitos fines ordinari, puta furtũ ad infinita bona, vel mala; ergo species, quæ est ex fine, non continetur sub specie, quæ est ex obiecto, sicut sub genere.

¶Hic D.S.cõparat diuersitatẽ, quæ est ex fine, ad eã, quæ est ex obiecto. An, &c. Et est virtualiter qrere, an sicut ex gñe, & specie fit vnũ, sic ex bonitate obiecti, & bonitate finis efficitur vna bonitas. Et aliquo p hoc, q hẽt bonitatẽ ex obiecto, & ex fine nõ habeat diuersas spes morales, sed vnã tm̃, sicut ex hoc, q socrates est homo, & albus, nõ est sub diuersis specieb. vel an bonitas ex obiecto, & fine sint duæ bonitates disparatę, ita quòd ex parte obiecti sit bonitas

alterius

alterius rationis, quam ex parte finis. Et eſt etiam quærere, quæ alteri ſubordinetur, & quæ ſit generalior per diffuſionem, & participationem ſui a pluribus, & quaſi per prædicationem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd obiectum exterioris actus dupliciter poteſt ſe habere ad finem voluntatis. Vno modo ſicut per ſe ordinatum ad ipſum, ſicut benè pugnare per ſe ordinatur ad victoriam. Alio modo per accidens, ſicut accipere rem alienam per accidens ordinatur ad dandum eleemoſynam.

¶ D. S. primò præmittit quandam diſtinctionem ex qua ſumitur duplex intellectus quæſiti. Secundò ſubiungit duas concluſiones præambulares; vnam ex qua patet quid ſit reſpondendum ad quæſitum quo ad ſecundum eius intellectum, ibi. Oportet autem, &c. Aliam ex qua reſpondet ſecundum intellectum primi quæſiti, ibi. Si verò, &c. Dicit ergo primò, quòd obiectum exterioris actus dupliciter ſe habet ad finem voluntatis (i. dupliciter ad ipſum & in ipſum ordinatur.) Vno modo per ſe, ex natura videlicet obiecti exterioris actus, quia videlicet actus citra obiectum ſuum de natura in talem finem ordinatur, vt patet exemplum in littera. Et ſicut patet de cõmeſtione & potatione, quæ ex natura ſua ordinantur in ſuſtentationem vitæ corporalis viuentis. Et ſicut actus rapinæ & furti & vſuræ, ordinantur ex natura in finem auariciæ. Similiter ſpecies fortitudinis (ſ. fugere quãdo oportet; aggredi quando oportet & ſuſtinere, vel ſtare in periculis quãdo oportet) omnes iſti actus ordinantur ad eundem finem per ſe, ſ. victoriam & ſalutem reipublicę, vel benè ſe habere ad terribilia. Similiter eſt de actibus liberalitatis, qui ſunt recipere quando oportet, & dare quando oportet, qui reſpiciunt finem proprium iſtius virtutis. Simile eſt in omnibus actibus ordinatis per ſe in finem proprium alicuius virtutis, qui ſecundum obiecta ſua ordinantur ex natura in vnum finem iſtius virtutis. Sicut comedere prout oportet, & abſtinere a cibo ſuperfluo, ordinantur in vnum finem temperantiæ ex natura. Secundum membrum eſt, ꝙ alio modo obiectum actus exterioris & actus circa obiectum ordinatur ad talem finem per accidens; non videlicet ex natura ſua, ſed ſolùm ex intentione, & voluntate talis agentis; nec ex natura habet, vt in talem finem ordinetur, immo poteſt è cõtra ordinari in oppoſitum finem, quantum de ſe eſt; vt patet in exemplo litteræ, ita ꝙ iſta diſtinctio æquipollet ei quæ habita eſt ſupra ex D. S. ar. 4. in qua dicitur, ꝙ eſt finis actus & finis agentis tantùm &c. Poteſt ergo quæſitum de vtroq; obiecto intelligi. An videlicet ſpecies bonitatis, quæ eſt ex fine contineatur ſub ſpecie bonitatis, quę eſt ex obiecto eiuſdem actus, quod obiectum ordinatur per ſe ex natura ſua in talem finem; vel ſecundò ex obiecto, quod ſolùm per accidens ordinatur in talem finem. Conſequenter cũ dicit.

Ariſt. text. 41. ¶ Oportet autẽ vt Philoſophus dicit in 7. Metaph. * ꝙ differentię diuidentes aliquod genus & conſtituentes ſpeciem illius generis per ſe diuidant illud; ſi autem per accidens, non rectè procedit diuiſio: puta ſi quis dicat, animalium aliud rationale aliud irrationale, & animaliũ irrationalium aliud alatum, aliud nõ alatum; alatum.n. & non alatum nõ ſunt per ſe determinatiua eius, quod eſt irrationale. Oportet autem ſic diuidere animalium aliud habens pedes, aliud non habens pedes, & habentium pedes aliud habet duos, aliud quattuor, aliud multos; hæc enim per ſe determinant priorem differentiã.

¶ Deducit primam concluſionem fundamentalem & præambularem talem. Vna iſtarum ſpecierũ, ſcilicet quę eſt ex obiecto non per ſe, ſed per accidens ordinato in finẽ agentis non eſt ſub alia, ſed tunc actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebus quaſi diſperatis, ita ꝙ tunc habet duas bonitates in bonis, & duas malitias in malis; nec conſtituunt vnam ſpeciem moralem. Ex illa cõcluſione habetur quid ſit reſpondendum quæſito iuxta ſecundum intellectum eius; quia ſi per accidens ordinetur obiectum actus exterioris in finẽ voluntatis, tunc ſpecies bonitatis actus quæ ex tali obiecto eſt; non continetur ſub ſpecie bonitatis, quæ ex fine eſt nec econuerſo; probatur concluſio illa præambularis, & per conſequẽs 1.la prima reſponſiua tali ratione. Oportet ꝙ differentiæ diuidentes genus & conſtituentes ſpeciẽ iſtius generis per ſe diuidãt illud genus; (ita videlicet ꝙ ſub ipſo genere per ſe contineantur & ratione eius includant, & per te determinent ad ſpeciem includentem ipſum genus.) Si autẽ per accidens nõ rectè procedit diuiſio, (quia ſ. per talem differentiam non conſtituitur ſpecies illius generis, ſed eſt proceſſus in infinitum,) ſed quando obiectum non eſt per ſe ordinatum ad finẽ, differentia, ſpecifica quæ eſt ex obiecto, non eſt per ſe determinatiua eius, quod eſt ex fine, nec ecõuerſo; igitur concluſio prima præambularis vera, & per conſequens prima reſponſio. Huius rationis D. S. primò præmittit maiorẽ, ſecundò minorẽ cũ concluſione ipſa, ibi. Sic igitur, &c. Maior ergo eſt Philoſophi. 7. Metaph. tex. com. 43. in D. S. lectione 12. Et declaratur exemplariter, quia enim non alatum non per ſe determinat irrationale, nec ipſum p ſe poſitiuè includit, quia & homo eſt animal non alatum, & ſimiliter albũ & nigrũ non per ſe determinant habens pedes; ideo ibi nõ eſt cõtractio ad per ſe ſpeciem quæ faciat vnum cum diuiſo, vt patet ibidem. Conſequenter ibi.

¶ Sic igitur quando obiectum non eſt per ſe ordinatum ad finẽ, differentia ſpecifica quæ eſt ex obiecto non eſt per ſe determinatiua eius quod eſt ex fine, nec econuerſo; vnde vna iſtarum ſpecierum non eſt ſub alia, ſed tunc actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebus quaſi diſperatis; vnde dicimus, quòd ille qui furatur, vt mechetur: committit duas malitias in vno actu.

¶ Subiungit minorem, quã D. S. relinquit notã ex hoc ipſo, ꝙ dicitur per accidens ſicut patet exemplariter in exemplo litteræ, ꝙ furtũ ex natura non includit finẽ, qui eſt datio elemoſynæ, nec è contra, ſimiliter furtũ non includit mechari: quare eſt differẽtia per accidens, nec per conſequens vnũ peccatum formaliter, ſed plures deformitates ſpecificè diſtinctè. Vnde infert concluſionem ipſam pro prima parte eius probatam. Secundam verò partẽ probat per cõmune dictum. Vide de iſta ſecunda parte D. S. de Malo Mate. 2. ar. 6. ad tertium & ad duodecimum. Et quamuis hic quæſitũ ſit de ſpecie bonitatis tantũ iuxta verba, exemplificat tamẽ D. S. de malis, inuens ꝙ etiam in malis quæſitũ & reſponſum intelligi poſſit. Vnde tam in bonis, quàm in malis quando obiectum ordinatur in finẽ ſolũ propter intentionẽ agentis, tunc ſunt duæ partiales malitiæ, vel duæ partiales bonitates. Licèt poſſet dici vnũ peccatum propter vnitatem actus, eſt tamen multiplex propter multas diuerſas deformitates peccati. Sicut pomum eſt vnum quale propter vnitatem ſubiecti, ſed multiplex quale propter diuerſitatẽ coloris & ſaporis, vt habet D. S. vbi iam, ad duodecimũ. Patet igitur prima concluſio præambularis. Deinde cum dicit.

¶ Si verò obiectum per ſe ordinetur ad finem, vna diſtarum differentiarum eſt per ſe determinatiua alterius; vnde vna iſtarum ſpecierum continebitur ſub altera.

¶ Subſumit & infert ſecundam concluſionem præambularem, ex qua patet ſecunda reſponſio ad quæſitum iuxta primum intellectum. Vnde D. S. primò ponit illam concluſionẽ, ſecundò ſubiungit reſpõſionem hanc ſecundam, ibi. Ad cuius euidentiã, &c. Concluſio ergo eſt; quando obiectum per ſe ordinatur ad finem, tunc vna prædictarum differentiarum ex obiecto, & fine continebitur ſub alia (i. habent vnam bonitatem tantùm,) nec aliquis actus eſt in diuerſis ſpeciebus diſperatis. Probatur aſſumẽdo maiorem ſicut prius. Oportet, &c. ſed quando obiectum per ſe ordinatur ad finem, vna differentiarum eſt per ſe determinatiua alterius, ergo concluſio vera. Maior patuit; minor relinquitur nota. Et patet per exempla præmiſſa circa principium. Sic fortiter ſuſtinere per ſe determinat finẽ fortitudinis, ſcilicet viriliter, & fortiter ſe habere in periculis; ſimiliter aggredi hoſtes ſecundum rationem per ſe includit finem fortitudinis, & fortitudinis finis per ſe in illis includitur. Deinde ibi.

¶ Conſiderandum autem reſtat quæ ſub qua. Ad cuius euidentiam primò conſiderandum eſt quòd quãtò aliqua differentia ſumitur a forma magis particulari, tantò magis eſt ſpecifica. Secundò quòd quantò agens eſt magis vniuerſale, tantò ex eo eſt forma magis vniuerſalis. Tertiò, quòd quantò aliquis finis eſt poſterior, tantò reſpondet agenti vniuerſaliori; ſicut victoria quæ eſt vltimus finis exercitus, eſt finis intẽtus a ſummo Duce; ordinatio autem huius aciei vel illius, eſt finis intentus ab aliquo inferiorum ducum, & ex iſtis ſequitur, ꝙ differentia ſpecifica quæ eſt ex fine, eſt magis generalis; & differentia quæ eſt ex obiecto per ſe ad talem finem ordinato, eſt ſpecifica reſpectu eius; voluntas enim cuius proprium obiectum eſt finis, eſt vniuerſale motiuum reſpectu omnium potentiarum animę quarum propria obiecta ſunt obiecta particularium actuum.

¶ Reſpondet ad quæſitum iuxta primum intellectũ eius; an. ſ. ſpecies bonitatis ex fine contineatur ſub ſpecie bonitatis, quæ eſt ex obiecto per ſe ordinato ad talem finem, aut econuerſo. Patuit enim iam ex ſecunda concluſione præambulari, quòd ſic, quando vna ſpecies illarum continetur ſub alia, ſed adhuc manet quæſtio quæ ſub qua, hoc ergo determinat tali cõcluſione. Species bonitatis quæ eſt ex fine in quem obiectum per ſe ordinatur, non continetur ſub ſpecie bonitatis quæ eſt ex obiecto; ſed è contra ſpecies bonitatis quæ eſt ex obiecto, continetur ſub bonitate quæ eſt ex fine ſicut ſpecies ſub genere. Probatur. Differentia ſpecifica, q̃ eſt ex fine eſt magis generalis, & differẽtia quæ eſt ex obiecto ordinato per ſe ad talẽ finẽ eſt ſpecifica reſpectu eius; ergo cõcluſio vera. Antecedẽs probat, q̃a quãtò aliqua differẽtia, &c. vt i lĩa ponitur

nitur vſque ad antecedens dictum, ſed differẽtia obiecti ſumitur a forma magis particulari, & eſt agentis magis particularis; differentia autem finis eſt agentis magis vniuerſalis,& eſt poſterior in executione,obiectum autem prius,ergo antecedẽs verum. Maior relinquitur nota. Minor probatur præſertim quo ad ſecundam partem, quia finis eſt obiectum voluntatis proprium quæ eſt vniuerſale motiuum, &c. vt in littera. Et patet minor exemplariter; ſicut voluntas intendens victoriam tanquam finem mouet ad diuerſos actus circa diuerſa obiecta, quæ per ſe cõtinentur ſub fine communi & ita finis quæ eſt victoria, vel voluntas intendens victoriam mouet ad diuerſa, & in omnibus quæritur finis,qui eſt victoria: quare finis ille participatur in multis. Sed obiectũ cuiuſlibet actus ordinati in finem non ſe extendit ad alios per impetũ & participationem; & talis finis,ſ.victoria eſt primò quidem intẽta,ſed poſterior in executione, & reſpõdet duci exercitus. Similiter patet in exẽplis præmiſſis, qa finis per ſe fortitudinis,& voluntatis tendentis in finem ipſum eſt obiectum commune ad qđ voluntas imperat multos actus, in quibus omnibus cõtinetur ille finis, ſed non è contra: ſicut qui firmiter ſtat in periculis quærit finem fortitudinis,ſimiliter qui aggreditur,ſed non è contra quicunque fortiter facit habet ſe determinatè ad hunc actũ circa hoc obiectum. Vnde patet ex his, ꝙ bonitas quæ eſt ex fine in quem actus exterior circa obiectum ordinatur, eſt vniuerſalior primo p̃ impetũ & motionẽ,atq; participationẽ,& per continentiã præceptuũ, quia.ſ.ipſe mouet ad multos actus circa diuerſa obiecta, & quia ab eis participatur & reſpicitur a multis non ſic de bonitate,quæ eſt ex obiecto actus exterioris, quia illa nõ dertiuatur in multos actus. Et ſecũdò poteſt eſſe aliquo modo vniuerſalitas generis logici,quia videlicet nõ conuertitur exiſtendi cõſequentia. Nã bene ſequitur,ille aggreditur pericula ergo fortiter agit, ſed nõ conuertitur, quia poteſt fortiter agere ſtando in periculis, & hmõi. Sed apud moralẽ non oportet, ita attendere ad vniuerſalitatem logicã & prædicationis,ſed magis vniuerſalitatẽ intentionis & motionis,atq; participationis. Nota ex his, quia actus diuerſi, circa diuerſa obiecta, licèt diſtinguantur in eſſe naturæ ex obiectis;quia tamen in omnibus iſtis obiectis quæritur vna bonitas finis quã per ſe reſpiciunt; ideo ſunt actus vnius bonitatis moralis ſpecificè. Sicut oẽs actus fortitudinis circa diuerſa ſunt vnius ſpeciei moralis,& actus vnius virtutis in cuius finẽ per ſe ordinãtur. Vnde voluit ſecunda concluſio virtualiter per oppoſitum ad primã,ꝙ talis actus exterior circa obiectũ non habet aliã bonitatem diſtinctã a bonitate finis moraliter loquendo; ſicut patet in exemplis prædictis. Vnde ex hoc, ꝙ aliquis fortiter agit in tali obiecto,puta in aggrediendo hoſtes non habet aliam bonitatem, niſi bonitatem fortitudinis. Et quod dictum eſt in bonis, proportionabiliter debet intelligi in malis,quia plures actus per ſe ordinati in malum finem ſunt omnes vnius ſpeciei moralis, & non habent duplicem malitiam, ſed vnam tantùm cum fine.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã cõcluſionem, quia ſpecies ex obiecto non per ſe ordinato in finem non continetur ſub eo ſicut ſpecies,nec è contra. Vnde maior debet intelligi, ꝙ generis ſunt determinatæ differentiæ per ſe determinatiuè; tamen differentiæ per accidens poſſunt eſſe infinitę, vt patet,7. Metaphy. ſupra.

¶ Ad minorem, falſa eſt de fine per ſe, ſed vera de fine per accidens. Et probat, ꝙ finis per accidens non continetur ſub bonitate obiecti,& hoc verum eſt; nec è contra;ſicut in per ſe ordinatis,vbi bonitas obiecti particularis eſt, & continetur ſub bonitate finis, vt patuit.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd ſecundum ſubſtantiam ſuam non poteſt aliquid eſſe in duabus ſpeciebus, quarum vna ſub altera non ordinetur;ſed ſecundũ ea quæ rei aduenient poteſt aliquid ſub diuerſis ſpeciebus contineri; ſicut hoc pomum ſecundum coloré continetur ſub hac ſpecie, ſcilicet albi, & ſecundum odorẽ ſub ſpecie benè redolentis; & ſimiliter actus, qui ſecundum ſubſtantiam ſuam eſt in vna ſpecie naturæ, ſecundum conditiones morales ſupervenientes ad duas ſpecies referri poteſt, vt ſupra dictum eſt. *

* q.1.art.3. ad tertium.

¶ Hoc primum argumentum militat contra primã concluſionem corporis,quæ admittit in per accidens ordinatis vnam boni tatem non cõtineri ſub alia,ſed eſſe diſparatas. Dico ergo ad minorem quæ vult, ꝙ poſſit idẽ contineri ſub ſpeciebus ſubordinatis,ſicut fortes ſub homine & animali,ſed non diſparatis. Negatur aũt de ſpeciebus moralibus,&c. ad probationẽ, quia idem nõ poteſt eſſe in diuerſis ſpeciebus,non ſubalternis; verum eſſentialibus,tñ accidẽtalibus. Modo bonitas moralis, vel malitia habet ſe accidentaliter ad actũ in eſſe naturæ, & ſubſtantiali conſideratum:ſicut & idem corpus in ſpecie eſt alibi & in ſpecie odoris, & idem homo eſt ſurdus & mutus. Vide de hac ſolutione in de Malo. Ma.2.ar.6.ad tertium,poteſt enim vnum ſubiectũ habere plures defectus,etiam ſpecie diſtinctos,& non ſubordinatos. Et nota verbum,D.S.vbi iam q.7.ad 12.ꝙ quando actus habet duas malitias diſparatas, tunc eſt vnum peccatum propter vnam ſubſtantiam actus, ſed multiplex propter multas diuerſas difformitates peccati, ſicut pomum eſt vnum quale propter vnitatem ſubiecti, ſed multiplex quale propter diuerſitatem coloris & ſaporis, vt allegatum eſt in corpore. Negatur igitur conſequentia in per accidens ordinatis, ibi enim nulla ſub alia continetur, ſicut per ſe ſpecies, vel per ſe differentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd finis eſt poſtremũ in executione,ſed eſt primum in intentione rationis;ſecundum quam accipiuntur moralium actuum ſpecies.

¶ Maior conceditur,ꝙ vltima differentia determinatiua per ſe præcedentis conſtituit ſpeciem ſpecialiſſimam, & in moralibus illa differentia dicitur vltima,quæ ſumitur ex obiecto magis particulari alterius contractiuo,& quæ ſumitur a poſteriori in intentione. Ad minorem,negatur,ꝙ differentia ex fine cui obiectum per ſe ſubordinatur ſit poſterior in intentione;immo prius aliqs intendit victoriã quæ eſt finis, quàm velit hoc vel aliud facere,qđ ad victoriam ordinatur. Ad probationem dico, ꝙ finis habet rationem vltimi in executione, tamen habet rationem primi in intentione rationis; quare negatur conſequentia. Sed oppoſitum eſt verum in per ſe ordinatis, quia prioritas moralis ſimpliciter eſt ſecũndum viam intentionis,non executionis. Nota autem,quòd finis habet rationem primi in intentione rationis, non ꝙ intentio ſit formaliter rationis, ſed præſuppoſitiuè, quia voluntas non intendit niſi præuia apprehenſione rationis. Nec loquitur hic D. S.de fine rationis ſicut loquitur tertiò contra gentiles, c.9.vbi per finem intelligit rem & obiectum in ordine ad rationem,vt patuit intuenti. Sed vult ꝙ finis eſt prior ſm eſſe apprehenſum & intentũ, quod habet per rationẽ, & poteſt hic per rationẽ intelligi rõ & voluntas vt capitur ratio,ſicut cum dr voluntas eſſe in ratione.

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ differentia cõparatur ad genus, vt forma ad materiã inquantum facit eſſe genus in actu; ſed ẽt genus conſideratur vt formalius ſpecie inquantũ facit eſſe abſolutius,& minus contractum;unde & partes definitionis reducũtur ad genus cauſæ formalis, vt dr in ſecũdò Phy. * & ſm hoc genus eſt cauſa formalis ſpeciei, & tantò erit formalius quãtò communius.

* Ariſtot. text.31.

¶ Hoc argumentum tertium eſt ex quattuor terminis, nihilominus dico ad materiam. Ad maiorẽ,differentia quantò eſt magis formalis.i.in actu,tantò eſt magis ſpecialis. Verum, ſed quãtò magis formalis.i.abſoluta & incontracta, tantò magis eſt ſpecialis. Negatur minor,immo quantò iſto modo formalior tantò generalior,quia communia ſunt minus contracta, quàm ſpecialia. Ad minorem eſt formalior.i.abſolutior; ſed non formalior.i.magis actu. Negatur conſequentia,& ſtat ſolutio in hoc,ꝙ de ratione formalis ſunt duo,ſ.eſſe actu,& eſſe incontractũ,ratione vnius genus & commune eſt formalius;ratione alterius ſpecies eſt formalior. Vnde partes definitionis eo ipſo, ꝙ ſunt minus contractè definito,ideo reducuntur ad genus cauſæ formalis, ideo genus eſt formalius, & ſic etiam bonitas ex fine eſt formalior & communior,& per conſequens bonitas ex obiecto,quia contractior,ideo continetur ſub bonitate finis.

Vtrum aliquis actus ſit indifferens ſecundum ſuam ſpeciem.

H i.dist.1 q.1 ad 1. Et 2. dist.40 ar.3. Et 8.dist. q.2.ar.4.q.1 ad 3.& 5 ar. Et quodl.9. art.15.cor.

AD octauum ſic proceditur. Videtur ꝙ nõ ſit aliquis actus indifferens ſm ſuã ſpeciem; malum.n.eſt priuatio boni ſecundũ Aug. * ſed priuatio & habitus ſunt oppoſita immediata ſecundũ Philoſophum, * ergo non eſt aliquis actus, qui ſecundum ſpeciem ſuam ſit indifferens; quaſi medium exiſtens inter bonum & malum.

* Auguſt. In Enchirid.cap.11.

¶ 2 Præterea. Actus humani habent ſpeciem a fine vel obiecto,vt dictum eſt, * ſed omne obiectum,& omnis finis habet rationẽ boni, vel mali; ergo omnis actus humanus ſecundum ſuam ſpeciẽ eſt bonus, vel malus; nullus ergo eſt indifferens ſecundum ſpeciem.

* In prædicamentis c. de oppoſitis.

¶ 3 Præterea. Sicut dictũ eſt, * actus dicitur bonus, qui habet debitam perfectionẽ bonitatis; malus cui aliquid de hoc deficit;ſed neceſſe eſt,ꝙ omnis actus vel habeat totam plenitudinẽ ſuæ bonitatis, vel aliquid ei deficiat, ergo neceſſe eſt, ꝙ omnis actus ſecundum ſpeciẽ ſuam ſit bonus, vel malus, & nullus indifferens.

* q 1.art.3. *ar.primo.

¶ Sed contra eſt quod Aug.dicit, in lib.de ſer.Do.in Mon. * ꝙ ſunt quædam facta media,quæ poſſunt bono, vel malo animo fieri, de quibus eſt temeritũ iudicare; ſunt ergo aliqui actus ſecundũ ſpeciem ſuã indifferẽtes.

* Aug.lib. 2.c.21.& 22.

¶ Hic

Cõceditur I maiori lib.

Digitized by Google

¶ Hic determinatur dubium quoddam circa prædicta, ex quo enim dictum eſt actum humanum diſtingui per bonum & malum, præſertim ex parte obiecti; dubium oritur circa hoc an de neceſſitate omnis actus ſit bonus vel malus, vel aliquis indifferēs qui nec ſit bonus nec malus. Et quia indifferentia poteſt dupliciter cōſiderari circa actum, ſcilicet vel in ſpecie, vel in individuo; ideo circa illud mouetur duplex dubium. Primò an aliquis actus ſit indifferens ratione ſuæ ſpeciei. Secundò an etiam in individuo.

¶ Nota autē quòd duplex eſt indifferentia actus humani. Vna quo ad bonitatem vel malitiam moralem. Alia quo ad bonitatē & malitiam Theologicam, D.S. igitur in his duobus articulis præſertim inquirit de indifferentia quo ad bonitatem & malitiam moralē, in ſecundò autem diſt.40.& in de Malo Ma.2.ar.5. præſertim ad ſeptimam, etiam determinat de indifferentia Theologica, quæ eſt nec eſſe meritum nec demeritum. In hoc ergo articulo determinat de indifferentia moralt ſm ſpeciem, & intelligitur indifferentia ſecundum ſpeciem, (vt patet in ar.ſequen.) negatiuè; non poſituè, & eſt ſenſus, an ſcilicet ſit actus aliquis conſideratus ſecundum ſpeciem ſuam, quam habet ex obiecto, ſine omnibus alijs, qui nec habeat vt ſic bonitatem, nec malitiam moralem.

*ar.1. ¶ Reſpondeo dicendum, q̄ ſicut dictum eſt, * actus omnis habet ſpeciem ab obiecto, & actus humanus, qui dicitur moralis, habet ſpeciem ab obiecto relato ad principium actuum humanorum, quod eſt ratio. Vnde ſi obiectum actus includat aliquid quod conueniat ordini rationis, erit actus bonus ſecundum ſuam ſpeciem; ſicut dare eleemoſynam indigenti. Si autem includat aliquid quod repugnet ordini rationis; erit malus actus ſecundum ſpeciem, ſicut furari, quod eſt tollere aliena.

Concluſio reſpondē. ¶ D.S. reſpondet tali concluſione; tales actus (ſcilicet quorum obiecta non includunt aliquid pertinens ad ordinem rationis,) ſunt indifferentes ſecūdum ſpeciem ſuam. Probatur; ſi obiectum actus includat aliquid quod cōuenit ordini rationis erit actus bonus ſecundum ſpeciem; ſi autem includat quod repugnat ordini rationis, erit actus malus ſecundum ſpeciem, & ſic ſi nullum horum includat, erit indifferens (i. neque bonus neque malus,) ſed contingit, quòd obiectum actus nō includit aliquid pertinens ad rationem; ergo ſequitur concluſio. Huius rationis D. S ponit primò maiorem, ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Contingit autem, &c. Maior ergo probatur a principio, quia ſicut actus in communi habet ſpeciem ab obiecto; ſic actus moralis habet ſpeciem, (ſcilicet moralem, quæ eſt bonum vel malum,) ab obiecto relato ad rationem, vt patuit art. 2. & 5. ergo ſequitur maior pro omnibus ſuis partibus. Nota autem, quòd actus habet ſpeciem moralem ex obiecto relato ad rationem, non quācunq;, vel quomodocunque, ſed ad rationem rectam & practicam, & ſecundum conuenientiam & repugnantiam; ita q̄ ratio iudicet hunc actum magis debere fieri, quàm non fieri; ita quòd affirmatiua dictata per rationem ſit magis vera & approbata per rectam rationem, quàm negatiua. Et declarat etiam maiorem exemplariter in littera, quia dare eleemoſynam indigenti ex obiecto habet, vt approbetur per rectam rationem; tollere autem aliena habet, quòd reprobetur. Deinde ibi.

¶ Contingit autem, quòd obiectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis; ſicut leuare feſtucam de terra: re ad campum & huiuſmodi, & tales actus ſecundum ſpeciem ſuam ſunt indifferentes. ——

¶ Subiungit minorem, quam declarat exemplariter, ſubiungens etiam concluſionem, & patent. Nota hic, quòd D. S. dicit in hac concluſione; tales actus, (ſcilicet etiam particulariter, & in ſpecie.) Ex quo patet, quòd indifferentia negatiua ſecundum ſpeciem non toliūm conuenit actui morali in genere, ſicut indifferentia ad viſum, & cecitatem conuenit animali in genere, vel indifferentia ad rationale & irrationale; ſed ēc conuenit tali actui morali in ſpecie conſiderato, vt leuare feſtucam, nec ad campum. Vnde D S. hic aliter loquitur de indifferentia actuum, quam in 2. diſt.40.ar.5.vbi loquitur de indifferentia ſecundum individuum, & dicit, quòd talis indifferentia cōueniat vno modo actui abſtracto ſignificato in cōmuni, qui abſtrahit a bonitate & malitia morali. Sed hic loquitur de indifferentia ex parte obiecti, & indifferentia ſecundum ſpeciem, & vult q̄ talis conueniat etiā actui tali in ſpecie conſiderato, &c. Nota ſecundò circa concluſionem litteræ, q̄ eſt differentia dicere, actus eſt ſm ſpeciem indifferens, & dicere eſt indifferens ſm ſpeciem, quia dictio indifferens includit negationem, & ſm q̄ præcedit intelligitur oratio negatiuè, & eſt ſenſus; actus eſt indifferens i. non habet bonitatem vel malitiam ſm ſpeciē, qñ aūt ſequit, oratio eſt affirmatiua, & eſt ſenſus, actus ſm ſe habet, vt non ſit bonus vel malus; primus aūt ſenſus eſt verus, ſecundus falſus. Concluſio ergo litteræ non intelligenda eſt ſecundum verba, ſed ſecundum ſenſum; pro quo ſit non quem facit, vt patebit ar.ſequen.ad primum, vbi habetur quòd oratio debet intelligi negatiuè, ſic quòd actus non habet bonitatē vel malitiam ſecundum ſpeciem; vnde poſui concluſionem in ſenſu in quo ſit licēt in littera aliter habeantur verba. Vide de Materia huius articuli D.S.in de Malo.Ma.2.art.4.& 5.

Differūt ſecunda ſpecie indifferens, & indifferes ſecunda ſpeciem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam, ideo conceditur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd duplex eſt priuatio, quædam quæ conſiſtit in priuato eſſe, & hæc nihil relinquit, ſed totum aufert, vt cęcitas totaliter aufert viſum, & tenebra lucem, & mors vitī, & inter hanc priuationem & habitum oppoſitum nō poteſt eſſe aliquod medium, circa proprium ſuſceptibile. Eſt autem alia priuatio, quæ conſiſtit in priuari; ſicut ægritudo eſt priuatio ſanitatis, non quòd tota ſanitas ſit ſublata, ſed quòd eſt quaſi quædam via ad totalem ablationem ſanitatis, quæ fit per mortem, & ideo talis priuatio cum aliquid relinquat non ſemper eſt immediata cum oppoſito habitu; & hoc modo malum eſt priuatio boni, vt ſimplicius dicit in commento ſuper libro prædicamentorum, quia nō totum bonum aufert, ſed aliquid relinquit; vnde poteſt eſſe aliquod medium inter bonum, & malum.

¶ Ad maiorem, poſt D.S.in de Malo.Ma.1.art.5.ad tertium, & Ma.1.ar.2.per totum, vera eſt in naturalibus, ibi enim malum dicit priuationem, & tamen non puram etiam, quia malum nō priuat totum bonum, ſed relinquit ſaltem bonum quod eſt ſubiectū mali, licet tollat perfectionem oppoſitam. Sed negatur maior in moralibus, vbi bonum & malum opponuntur contrariè, quia & malum aliquid ponit, (actum circa obiectū poſitiuum, quod habet tamen annexam priuationem ordinis rationis, vt patuit ar.5. ad ſecūdum. Et dico, q̄ inter contraria datur medium etiam eiuſdem generis, & ſic inter actum, qui habet obiectum conueniens, & inter actum qui habet repugnans, datur qui nec habet conueniens, nec repugnans. Ad minorem, diſtinguitur a D.S. hic, quia vera de priuatione pura, q̄a talis opponitur immediatè circa proprium ſuſceptibile, licēt non immediatè ſimpliciter. Sed illa minor eſt falſa de priuatione impura, quia illa relinquit medium in eodem genere, quia relinquit aliquid de habitu, & ideo non eſt ſimpliciter ſine medio etiā circa idem ſuſceptibile: quia illud imperfectum relictum manet cum tali priuatione impura, quæ conſiſtit in priuari. Dico autem, quòd eſto priuatio ſit immediata; nō tamen contrarium, quare negatur conſequentia, quia indifferens eſt medium inter bonum & malum moralia, quæ ſunt cōtraria. Aduerte, quòd D. S. in de Malo. Ma. 1. vbi iam diſtinctionem quam hic ponit de priuatione applicat de bono & malo rerum, &. vult, quòd quia malum etiam in rebus non tollit totum bonū, ideo dicitur quandoque contrarium, & ad hoc allegat ibidē. Simplicium, ſecundum quem dicit inter bonum & malū inueniri medium in moribus, ſicut actus indifferens eſt medium. Et ita poſſet videri, quòd hæc ſolutio non deſeruiret ad propoſitum de bono & malo in moralibus. Sed benè conſideranti & ſolutio ad propoſitum valet, quia oſtendit minorem non eſſe vniuerſaliter veram, quia non de priuatione impura, ſine quæ conſiſtit in priuari, quia ibi mediat aliquod poſitiuum, ergo poterit in moralibus etiā mediare aliquod poſitiuum, ſcilicet obiectum nec cōuenies, nec repugnās. Et ſic habetur intentū articuli, quamuis D.S. in de Malo. ſemper dicat bonum & malum in moribus opponi contrariè, & tunc eſt facilior ſolutio. Vnde dicit in de Malo. Ma. art.2.5.ad 3. Bonum & malum in moribus opponuntur contrariè, & non ſm priuationem & habitum, malum enim ponit aliquid inquantum conſequitur quendam ordinem, vel modum, vel ſpeciem. Vnde nihil prohibet de ea opponi mediatè, ſicut Philoſophus ponit. Sed malum in natura conſequitur priuationem ſimpliciter; vnde bonum & malū naturæ, licēt nō ſint immediata ſimpliciter, ſunt tamen immediata circa proprium ſuſceptibile. Hæc illæ. Ex quibus patet, q̄ ponit bonum & malū contrariari in moralibus. Nec te moueāt verba D.S.in 2.diſt.40.ar.5.vbi dicit. Ea ſolūm eſſe mediata ratione priuatiuę oppoſitionis, ſcilicet mediata ſimpliciter, quia videlicet datur actus, qui in communi, & actus imaginationis, qui nec eſt bonus nec malus, loquitur enim ibidem de bono & malo, ex circunſtantijs, quæ ſunt immediata circa proprium ſuſceptibile, quæ ſecundum D.S. de Malo, ſupra art. 5. etiam ſunt immediata, ſcilicet circa proprium ſuſceptibile, ſunt tamen mediata ſimpliciter, quia actus imaginationis, nec eſt bonus, nec malus. Vnde loquendo de bonitate, & malitia ſecundum circunſtantias, tūc ſolum inuenitur medium ratione priuationis, quia videlicet datur ſubiectū non capax bonitatis, nec per conſequens malitiæ, vt D.S. loquitur in 2. Sed loquendo de bono & malo ſecundum ſpeciem, tunc datur medium ratione contrarietatis, i. ratione poſitiui & obiecti, vt intelligit D.S. in de Malo.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd omne obiectum, vel finis, habet aliquā bonitatem, vel malitiā ſaltē natu-

ralem, non tamen ſemper importat bonitatem, vel malitiam moralem, quæ conſideratur per comparationem ad rationem, vt dictum eſt, * & de hac non agitur.

* In cor.

¶ Ad maiorem, actus humani habent ſpeciem a fine, vel obiecto. Dico quòd ab obiecto ſecundum ſe, quod eſt finis mediatus, habent ſpeciem naturæ, ſed ab eo in ordine ad rationem habent ſpeciem moris. Minor negatur de bonitate morali; multi ſunt enim actus quorum obiecta nullam bonitatem moralem includunt, nec finis eorum bonitatem moralem habet; leuare enim feſtucam non dicit aliquid pro vel contra rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non quicquid habet actus pertinet ad ſpeciem eius; vnde & ſi in ratione ſuæ ſpeciei non contineatur quicquid pertinet ad plenitudinem bonitatis ipſius, non propter hoc eſt ex ſpecie ſua malus, nec etiam bonus; ſicut homo ſecundum ſuã ſpeciem neque virtuoſus, neque vitioſus eſt. —— ——

¶ Maior concedituꝛ, quòd eſt bonus qui habet debitam bonitatem, & ſecundùm quòd debetur ſibi, ſimiliter eſt malus qui deficit defectu priuatiuo, & ſecundum quòd deberet habere. Et dico circa ſecundam partem, quòd actus ſecundum ſpeciem eſt malus, non quia non habeat bonitatem & conformitatem, ſed quia habet malitiam & difformitatem; negatio enim nõ facit malũ, ſed priuatio debiti, & ſecundum quòd debetur; dico autem quòd multis actibus non debetur aliqua bonitas ſecundum ſpeciem, ſed ſi erunt boni vel mali, erit aliunde, ſcilicet ſecundùm circunſtantias. Ad minorem, ſi intelligitur quòd actus neceſſariò habeat plenitudinem, vel deficiat ſecundum ſpeciem conſideratus, negatur. Et dico, quòd ſi non habeat ſecundum ſpeciem non propterea eſt malus, quia non debetur ſibi ſecundum ſpeciem; ſi autem intelligitur minor quòd actus neceſſariò habet plenitudinem, vel deficit ſecundum quòd exercetur ſecundum indiuiduum, conceditur, & concedo conſequenter, quòd nullus vt ſic, eſt indifferens, vt patebit ar. ſequen. Sed negatur conſequentia, quòd nullus ſit indifferens ſecundum ſpeciem. Vide ſimilem ſolutionem Scoti, in

Scotus.

2 diſt. 41. ad primum, vbi dicit. Non dicitur actus malus ex hoc ſolo quòd caret bonitate tali vel tali, ſed quia caret bonitate, quã debet habere; vnde carere in plus eſt quàm priuatum eſſe.

Verum aliquis actus ſecundum indiuiduum ſit indifferens.

A

Ad 1. 40 ar. 5. cor. E 4. diſt. 26 q. 1. art. 4 corp. Mal. q. 2. artic. 5.

AD nonum ſic proceditur. Videtur quòd aliquis actus ſecundum indiuiduũ ſit indifferens: Nulla enim ſpecies eſt quæ ſub ſe non contineat, vel continere poſſit aliquod indiuiduum; ſed aliquis actus eſt indifferens ſecundum ſuam ſpeciem, vt dictum eſt, *ergo videtur quòd aliquis actus indiuidualis poteſt eſſe indifferens.

* ar præcedẽ.

¶ 2 Præterea. Ex indiuidualibus actibus cauſantur habitus conformes ipſis, vt dicitur in 2. Ethic. * ſed aliquis habitus eſt indifferens. Dicit enim Philoſophus in 4. Ethic. * de quibuſdam, ſicut de placidis, & prodigis, quòd non ſunt mali, & tamen conſtat quòd nõ ſunt boni, cum recedant a virtute; & ſic ſunt indifferẽtes ſecundum habitum, ergo aliqui actus indiuiduales ſunt indifferentes.

* Ariſt. ca. 2. & 3.

* Ariſt. c. 6.

¶ 3 Præterea. Bonum morale pertinet ad virtutem, malum autem morale pertinet ad vitium; ſed contingit quandoq; ꝙ homo actũ, qui ex ſpecie ſua eſt indifferẽs non ordinat ad aliquem finem vitij, vel virtutis; ergo cõtingit aliquem actum indiuidualem eſſe indifferentem.

* Greg. Homil. 16. in Euang.

¶ Sed contra eſt quod Grego. dicit in quadã Omel. * Ocioſum verbum eſt, quod vtilitate rectitudinis, aut ratione iuſtę neceſsitatis, aut pię vtilitatis caret; ſed verbũ ocioſum eſt malum, quia de eo reddent homines rationem in die iudicij; vt dicitur Matth. 12. ſi autẽ nõ caret ratione iuſtę neceſsitatis, aut pię vtilitatis eſt bonũ, aut malũ; pari aũt rõne & quilibet alius actus, vel eſt bonus, vel malus; nullus ergo indiuidualis actus eſt indifferẽs.

¶ Quia aliquid poteſt alicui conuenire ex ſe negatiuè, & tamẽ oppoſitum eius poteſt ſibi conuenire per aliquid ſuperadditũ, ſicut lib. ar. creatũ ex ſe negatiuè habet ſe indifferẽter ad bonũ, & malum, & tamen per gloriã determinatur ad bonum, & per obſtinationem ad malum. Sic quamuis actus ſit indifferens ſecundũ ſpeciem, i. ex ſe non habeat bonitatem vel malitiam, tamẽ ex ſuperaddito poteſt ſibi conuenire bonitas vel malitia. Quare ſtant bene ſimul, quòd actus aliquis ſit indifferens ſecundum ſe negatiuè, i. cum accipitur ſine ſuperadditis ſuæ ſpeciei, & tamen quando ſuperadduntur aliqua, amittat illam indifferentiam; actus autem in indiuiduo (prout ſcilicet exercetur hic & nunc propter finem) aliquid ſuperaddit, ideo iſti duo art. non repugnant.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd contingit quandoq; aliquem actum eſſe indifferentem ſecundum ſpeciem; qui tamen eſt bonus, vel malus in indiuiduo conſideratus; & hoc ideo, quia actus moralis, ſicut dictũ eſt; * nõ ſolùm habet bonitatem ex obiecto a quo habet ſpeciẽ, ſed ẽt ex circunſtantijs, quæ ſunt quaſi quædam accidẽtia, ſicut aliquid conuenit indiuiduo hominis ſecũdum accidentia indiuidualia, quod non conuenit homini ſecundum rationem ſpeciei.

* ar 3.

¶ D. S. primò præmittit quandam cõcluſionem fundamentalẽ, ſecundò ſubiungit duas concluſiones reſponſiuas, primam ibi. Et oportet, &c. ſecundam ibi. Si autem non &c. Concluſio præambularis; oſtendens compoſsibilitatẽ concluſionis præcedentis articuli & huius. Contingit quandoque aliquem actum eſſe, &c. vt in principio litteræ. Probatur. Actus moralis non ſolùm habet bonitatem ex obiecto ex quo habet ſpeciem, ſed etiam ex circũſtantijs, ergo concluſio vera. Tenet conſequentia, quia ex quo nõ ſolùm habet ex obiecto bonitatem; poterit non habere bonitatẽ ex obiecto & ſpecie, & tamen ex circunſtãtijs. Antecedens patet ex art. 3. & declaratur exemplariter in ſimili. Et poſſet ſic argui, actus in indiuiduo conſideratur ſecundum circũſtantias; ſecundũ ſpeciem autem ſecundum obiectum, ſed contingit ꝙ actus qui nõ habet bonitatem vel malitiã ſm obiectũ, habeat bonitatẽ, vel malitiam ſm circunſtantias, ergo concluſio vera. Minor iſta probatur ratione, & a ſimili, &c. in littera. Et nota verba D. S. cum dicit, conuenit aliquid in indiuiduo quod non conuenit ſm ſpeciem. Ex quo habetur, ꝙ indifferentia iſta eſt intelligẽda negatiuè, &c. Nota circa hanc minorẽ, ꝙ eſto poſsibile ſit, ꝙ idẽ actus ſm obiectum indifferens poſsit eſſe actus ſm ſpeciem indifferens, & eſſe finis, ſicut ſi aliquis deliberatè vadat, vt leuet feſtucam, ibi leuatio feſtucę eſt finis iſtius trãſitus, tamen inquantum eſt circunſtantia finis non eſt indifferens, quia ad minus vt eſt finis eſt ocioſus, & vanus; ſed nec vana & ocioſa ſunt indifferentia, immo mala, de quibus eſt reddẽda ratio in die iudicij. Quare minor eſt valde vera etiam quando idem actus indifferens ſm ſpeciem, & tamen eſt finis, multo magis quãdo aliud eſt actus indifferens, aliud circũſtantia vel finis. Patet ex hac concluſione præambulari, quia ſtant ſimul actum eſſe indifferentem ſecundum ſpeciem; & tamen non eſſe indifferentem in indiuiduo. Conſequenter cum dicit.

Concluſio præambula.

¶ Et ideo oportet, quòd quilibet indiuidualis actus habeat aliquam circunſtantiam per quã trahatur ad bonũ vel malũ, ad minus ex parte intentionis finis; cum enim rationis ſit ordinare actus a ratione deliberatiua procedens, ſi non ſit ad debitũ finẽ ordinatus, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet rationem mali. Si verò ordinetur ad debitum finem cõuenit cum ordine rationis vnde habet rationem boni; neceſſe eſt autem, ꝙ vel ordinetur, vel non ordinetur ad debitũ finem; vnde neceſſe eſt omnem actum hominis a deliberatiua ratione procedentem in indiuiduo conſideratũ, bonũ eſſe, vel malũ.

¶ Rãdet quæſito tali concluſione prima, neceſſe eſt oẽm actum hominis a deliberatiua ratione procedentẽ in indiuiduo cõſideratum bonũ eſſe vel malũ. Probatur, oportet ꝙ quilibet indiuidualis actus, (ſcilicet ex deliberatione procedens) habeat circunſtantiã per quã trahatur ad bonũ vel malum, ergo concluſio vera, ꝙ nullus in indiuiduo eſt indifferens. Iſtud antecedens vnum ſupponit, ſ. ꝙ quilibet indiuidualis actus habeat circũſtãtias. Iſtud patet ex dictis, quia p hoc differt ab actu cõſiderato in ſpecie, ꝙ in indiuiduo includit circunſtantias, non autem in ſpecie. Aliud autẽ dicit, ꝙ per circunſtantiam neceſſariò trahatur ad bonum vel malum. Quod probatur ſic, neceſſe eſt ꝙ quilibet actus in indiuiduo, (id eſt hic & nunc ex deliberatione factus) ordinetur ad debitũ finem, & ſic eſt bonus; vel non ordinatur ad debitum finem, & ſic eſt malus. Antecedens probatur, quia quilibet actus indiuidualis deliberatus procedit a ratione; ſed rationis eſt ordinare in finem; ita ꝙ ordinet in debitum finem, & ſi non ordinet erit peccatum. Et nota fundamentum in iſta re, quia actum etiam ex ſpecie indifferentem nunquã debet homo facere, niſi propter iuſtã neceſsitatẽ, vel piã vtilitatẽ: Vnde ſi iſta deſint, aliquis faciendo peccabit ad minus venialiter. Quare actus ex deliberatione factus ſemper debet ordinari in neceſſarium, vel pium finem, quod ſi factum nõ fuerit, erit peccatum. De hoc D. S. in de Malo Ma. 2. ar. 5. ſic dicit. Non poteſt contingere, quòd actus ſingularis, ſine circunſtantijs fiat, quæ ipſum rectum faciant, vel indirectum. Si enim

Fundamẽtum huius.

fiat

fiat quodcunque quando oportet, & vbi oportet, & ſicut oportet, huiuſmodi actus eſt ordinatus, & bonus: ſi verò aliquod horum deficiat, actus eſt inordinatus, & malus, & hoc maximè conſiderari poteſt in circunſtantia finis. Quod enim ſit propter iuſtam neceſſitatem, vel propter piam vtilitatem laudabiliter fit, & bonus eſt actus; quod verò exeat iuſta neceſſitate, & pia vtilitate ocioſum reputatur, vt Greg. dicit. Ocioſum autem verbum, eſt peccatum, & multo magis factum; dicitur enim Math. 12. Omne verbū ocioſum &c. hæc ille. Ex quibus patent, quæ dicta ſunt. Conſequenter ibi.

Grego. Math. 12.

¶ Si autem non procedit a ratione deliberatiua, ſed ex quadam imaginatione; ſicut cum aliquis fricat barbam, vel mouet manum, aut lapidem; talis actus non eſt propriè loquendo moralis, vel humanus; cum hoc habeat actus a ratione; & ſic erit indifferens, quaſi extra genus moralium actuum exiſtens. ——————

Conclu. 2.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſpõſiſtam, Actus hominis etiam individualis, qui non procedit ex ratione deliberatiua, ſed ex quadam imaginatione, eſt indifferens. Et ponit D. S. exẽpla, & probatur concluſio; talis actus non eſt propriè moralis, vel humanus; ergo non eſt bonus, vel malus moraliter, ſed indifferens. Antecedens patet; quia actus habet eſſe moralis, quia a ratione deliberata; cum ergo talis non ſit a ratione deliberata; ſequitur antecedens. Tenet conſequentia, quia bonum & malum ſunt proprietates actus moralis; ergo ſi actus non eſt moralis non erit bonus, vel malus, & nota verbum D. S. (Et ſic erit indifferens quaſi extra genus moris exiſtens) quia aliter eſt indifferens actus in ſpecie; aliter actus indeliberatus ſecundùm circunſtantias, qa primus quaſi medium eiuſdem generis inter contrari., vel indifferẽs priuatiuè eo modo priuationis, quia aliquid ſui generis natum eſt habere bonitatem, vel malitiã ex ſpecie. De quo modo priuationis. 1. par. q. 33. ar. 4. ad ſecundum. Sed actus indeliberatus, & ex ſola imaginatione eſt indifferens negatiuè; tanquàm non contentus ſub proprio ſuſceptibili bonitatis, vel malitiæ; ſic lapis dicitur nec cecus nec videns. Nota ex his, quòd mens D. S. eſt loq de actu imaginationis, qui nullo modo eſt moralis, quia non deliberatus, nec uoluntarius per conſequens directè vel indirectè. Et per conſequens non intelligitur dictum concluſionis de actu imaginationis impedibilis, & indirectè ſaltem voluntario, qui videlicet quantum ad ſingulos poteſt impediri, ſed intelligit de motu ſequente imaginationem non impedibilem, qui conſurgit ex diſpoſitione naturali, vel ex occurſu alicuius obiecti exteriorꝭ ſubito. de hoc

*Durādus. q. 17. Vnde inſtantia Durandi, quæ habetur apud Cap. in 2. diſtin. 40 arg. 2. contra primam concluſionem; non uadit contra mentẽ D. S. vide Cap. ad longum. Vide & infra q. 74. artic. 3. ad ſecundum vbi multa dicentur de huiuſmodi motibus imaginationis &c.

Scotus. Nota quòd Scotus in ſecundo di. 41. vult quòd detur actus indifferens etiam in individuo ex deliberatione factus, quia actus genere rationis virtutis exiſtens determinati obiecti, & ſpeciei naturalis determinatę eſt indifferens, vtpote non bonus, nec malus moraliter. Sed hoc dictum Scoti interimit D. S. prima ſecundæ q. 100. ar. 9. & in de virtutibus ma. 1. q. 9. ad 13. & in ſecundo di. 28. q. 1. ar. 1. ad 5. & in de malo. marc. 2. ar. 4. ad 11. Vbi oſtẽdit, quòd actus precedentes habitum ſunt boni moraliter, licet nõ procedant ex habitu virtutis. Procedunt autem ex recto dictamine rationis circa materiam de ſe bonam. Vnde eſſe ex habitu eſt bonitas exuberãs, & non neceſſaria ad actum moraliter bonum. Nota etiam, quia Scotus ibidem contrariatur D. S. in de malo. marc. 2. ar. 5. ad 7. & ſimiliter in 2. di. 4. ar. 5. de indifferentia actuum quo ad meritum, & demeritum, vbi D. S vult quòd nullus actus humanus ſecundũ individuum in habente gratiam eſt indifferens hoc modo, licet in non habente poſſit eſſe indifferens, vt patet ibidem. Sed quia argumenta Scoti fundantur in relatione actuum in Deum, & male accepit quod D. S. intelligat per referri virtualiter in Deum. Et quia de iſta materia infra dicetur ex intentione. q. 88. ar. 1. ad ſecũ

Capreolus dum, & q. 100. ar. 10 per totum; ideo vide infra, & Capr. in 2. di. 40. circa ſecundam concluſionem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã concluſionem reſpõſiuam, & probat quòd nullus actus eſt indifferẽs in individuo propter circunſtantiam ſaltem finis. Vide D. S. in ſecundo vbi immediatè, quia aliqui malè ſenſerunt circa id, quod tangit hoc argũ dicentes facta eſſe indifferentia, non autẽ verba.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliquem actum eſſe indifferentem ſecundùm ſuam ſpeciem poteſt eſſe multipliciter, Vno modo, ſic quòd ex ſua ſpecie debeatur ei, quòd ſit indifferens, & ſic procedit ratio; ſed tamẽ iſto modo nullus actus ex ſua ſpecie eſt indifferens; non enim eſt aliquod obiectum humani actus, quod non poſſit ordinari, vel ad malum, vel ad bonum per finem vel circunſtantiam. Alio modo poteſt dici indifferens ex ſua ſpecie, quia non habet ex ſua ſpecie, quòd ſit bonus, vel malus; vnde per aliquid aliud poteſt fieri bonus, vel malus; ſicut homo non habet ex ſua ſpecie, quòd ſit albus, vel niger, nec tamen habet ex ſua ſpecie, quòd nõ ſit albus, aut niger; poteſt enim albedo, vel nigredo ſuperuenire homini aliunde, quàm a principiis ſpeciei. —

¶ Maior vera, ſaltem loquendo de ſpecie, vt habet eſſe intellectum a nobis; ſic enim omnis ſpecies communis eſt. Dico etiam circa maiorem, quòd quicquid conuenit ſpeciei poſitiuè in primò vel ſecundò modis, etiam conuenit individuis, ſed non oportet quòd id quod negatur de ſpecie ſecundùm ſe conſiderata negatiuè (i. nudæ ſine aliis) negetur de individuis, quibus aliquid conuenire poteſt ratione eorum, quæ ſpeciei ſuperadduntur; ſicut patet in exẽplo literæ de albo, & nigro reſpectu hominis &c. Ad minorem dico, quòd aliquis eſt indifferens ſecundùm ſpeciẽ negatiuè i. aliquis actus non habet ſecundùm ſpeciem bonitatem, vel malitiam; ſed non eſt ſecũdùm ſpeciem poſitiuè; quaſi ex ſpecie habeat, vt non poſſit eſſe bonus, vel malus, & capitur ſecundũ ſpeciem non cauſaliter, vel reduplicatiuè, ſed ſpecificat ſolitudinem ſpeciei actus. Quare negatur cõſequentia, de actu individuali deliberato, quia tali neceſſariò conuenit finis, per quem eſt bonus, vel malus, vt patuit, D. S. reſpondet principaliter ad minorem, quia procedit ex malo intellectu, quaſi eſſe indifferens dicatur poſitiuè, ita quòd actus ex ſpecie habeat, quòd non ſit bonus, vel malus, qui ſenſus negatur; ſed intelligitur negatiuè, ita quòd non habet ex ſpecie, poteſt tamen aliunde habere &c. Similia habentur apud artes, quia iſta eſt vera humanitas ut ſic, non eſt vniuerſalis; non tamen iſta, humanitas ut ſic, eſt non vniuerſalis. Sic in propoſito aliquis actus ſecundùm ſpeciem non habet bonitatem, vel malitiam; ſed iſta eſt falſa habet ex ſpecie, vt non ſit bonus, vel malus; ſi enim ſecundus ſenſus eſſet verus procederet argumentum, quòd aliquod individuum eius haberet, vt eſſet indifferens.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Philoſophus dicit illum eſſe malum propriè, qui eſt aliis hominibus nocius, & ſecundùm hoc dicit prodigum non malum, quia nulli alteri nocet, niſi ſibiipſi; & ſimiliter de omnibus aliis, qui non ſunt proximis nociui. Nos autem hoc dicimus malum communiter omne, quod eſt rationi rectæ repugnans, & ſecundùm hoc omnis individualis actus eſt bonus, vel malus, vt dictum eſt. * ——————

*In cor.

¶ Minor negatur; ſi malũ dicatur, vt hic loquimur, omne quod eſt inordinatum, & rationi repugnans: Philoſophus autem accipit malum magis ſtrictè pro nociuo, & ſic placidus (qui ſcilicet omnia dicta, & facta commendat, ut homines delectet) nõ eſt malus; negatur autem conſequentia, quia licet non ſit malum, qa nociuum, eſt tamen malum, quia inordinatum, & ſic non eſt medium inter bonum & malum generaliter acceptum. Philoſophus enim ſecundùm Doct. S. in ſecundo ſtrictius accipit malum, quàm nos hic accipimus. Nota D. S. ſecunda ſecundæ q. 115. ar. 1. quòd ſi quis in omnibus velit ad delectationem alteri loqui, excedit modum in delectando, & ſi hoc faciat ſola intentione delectandi, vocatur placidus ſecundùm Philoſophum. Si autem faciat hoc intentione alicuius lucri conſequendi, vocatur blanditor, vel adulator. Amicitia autem, vel affabilitas quærit delectare eos quibus cõuiuit, ſed propter bonum conſequendum, vel malum vitandum non veretur contriſtare &c. de prodigalitate ibidem q. 119.

Placidus
Adulator
Affabilis

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis finis a ratione deliberatiua intentus pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitij; nam hoc ipſum quod aliquis agit ordinatè ad ſuſtentationem, vel quietem ſui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo qui corpus ſuum ordinat ad bonum virtutis: & idem patet in alijs. ——————

¶ Minor negatur de actu procedente ex ratione deliberata, vbi intenditur aliquis finis ex rationis ordinatione, quia ſi refert actum illum in finem etiam qui eſt ſolatium corporis, & corpus ſuum ordinat ad virtutem ſaltem virtualiter; tunc eſt actus virtutis. Si autem ordinet in aliquid quod vlterius refert in finẽ malum, erit actus vitij &c.

¶ Nota quòd D. S. loquitur in ſolutione de bonitate morali; quare ſi quis quærat aliquid propter aliquem finem conuenientem homini, vel ſecundùm animam, vel ſecundùm corpus, vel ſecundùm res exteriores; erit actus bonus ſecũdùm virtutem ciuilẽ, quæ dirigit in omnibus, quæ ſunt corporis, & etiam, quæ propter corpus quærũtur. Vnde ſi his aliquis mediocriter vtatur, erit vſus rectus; ſi autem ſecundùm abundantiam, & defectum erit vſus vitioſus virtuti oppoſitus; vnde actus virtutis politicæ eſt bonus, & ſi ſit gratia informatus erit meritorius, vt habet D. S. in ſecundo ſupra.

Vtrum aliqua circunſtantia conſtituat actum moralem in ſpecie boni vel mali.

B

Sup. arti 5. ad 4.& inf. art.11. cor. & q.73 art. 7.cor.& ad 3. Et 2.d 36 ar.5.cor. Et 4 di.16.q.1 artic.2.q.3. cor.& d.42. art.c.4 q.1. cor.& Mal. q. 2.ar.6 & 10. & ar.7. cor & q.7. ar.4.cor.

AD decimum ſic proceditur. Videtur quòd circunſtantia non poſſit conſtituere aliquam ſpeciem boni vel mali actus, ſpecies enim actus eſt ex obiecto, ſed circunſtantiæ differunt ab obiecto;ergo circunſtantiæ non dant ſpeciem actus.

¶ 2 Præterea. Circunſtantiæ comparãtur ad actum moralem,ſicut accidentia eius, vt dictum eſt;* ſed accidens non conſtituit ſpeciem;ergo circunſtantia non cõſtituit aliquam ſpeciem boni vel mali.

¶ 3 Præterea. Vnius rei nõ ſunt plures ſpecies,vnius autem actus ſunt plnres circunſtantiæ; ergo circunſtantia non conſtituit actum moralem in aliqua ſpecie boni,vel mali.

* 9.7.art.1.

¶ Sed contra. Locus eſt circunſtantia quædam, ſed locus conſtituit actum moralem in quadam ſpecie mali, furari enim aliquid de loco ſacro eſt ſacrilegium; ergo circunſtantia conſtituit actum moralem in aliqua ſpecie boni vel mali.

¶ Hic oſtẽditur quomodo bonitas,vel malitia,quæ eſt ex parte circunſtantiarum,diuerſificet actum moralem. Et circa hoc primò oſtenditur,quòd aliqua circunſtantia poteſt diuerſificare ſpeciem boni, vel mali. Secundò oſtenditur, quæ circunſtantia hoc poſſit ar.ſequen. Et nota tenorem quæſtionis,quia non quærit,an circunſtantia poſſit conſtituere ſpeciem actus,ſed quærit, an poſſit conſtituere ſpeciem boni vel mali actus.i.ſpeciem moralem, quæ eſt bonitas, vel malicia talis.i.facere; quòd actus habeat aliquam ſpeciem moralem aliam,quàm ex obiecto. Iſta enim multum differunt, quia primum non poteſt, niſi ſit obiectum actus, vel motiuum. Secundum autem poteſt quicquid diuerſificat per ſe habitudinem actus ad rectam rationem per ſe.

¶ Reſpondeo dicendum,quòd ſicut ſpecies rerum naturalium cõſtituuntur ex naturalibus formis; ita ſpecies moralium actuum conſtituuntur ex formis prout ſunt a ratione conceptæ;ſicut ex ſupra dictis patet.*

* Ar.5.

Concluſio reſpondẽ.

¶ D.S.reſpondet tali concluſione. Oportet quòd circunſtantia reſpiciens ſpecialem ordinem rationis,vel pro vel contra,det ſpeciem actui morali, vel bono, vel malo; & vult iſta concluſio, q circunſtantia non vt circunſtantia determinãs, & modificãs priorem bonitatem,vel maliciam,quæ eſt ex obiecto; ſed vt ipſa per ſe habet conuenientiam, vel repugnantiam ad rationem; ſic dat ſpeciem actui morali,vt ſic.i.facit ſpecialem maliciam, vel bonitatem ſpecificam,probatur. Sicut ſpecies rerum naturalium conſtituuntur ex naturalibus formis;ita ſpecies moralium actuum ex formis.i.ex obiectis,vel conditionibus circa obiecta, per ſe reſpicientia rationem pro vel contra,prout ſunt conceptæ;ſed circunſtantia aliqua poteſt concipi ut forma moralis actus, vt per ſe habens conuenientiam,vel repugnantiam ad rationẽ;ergo per hunc modum poteſt conſtituere ſpeciem moralem, quæ eſt bonum,vel malum,huius rationis D. S. ponit primò maiorem, ſecundò probat minorem ibi, Quia verò &c.tertiò infert concluſionẽ,ibi. Et per hunc &c. Maior ergo pro prima parte nota, & pro ſecunda patet ex ar.5. vbi dictum fuit, quòd ſpecies moralis actus eſt per habitudinem ad rationem. Et ergo quicquid concipitur, vt habẽs per ſe habitudinem ſpeciei,natum eſt conſtituere ſpeciem moralis actus. Et nota verba D. S. quia dicit quòd ſpecies moralium actuum ſunt ex formis, ut conceptæ ſunt, ſcilicet dictamine practico rationis,ex quibus patet,quòd hic loquitur non de conſtitutione actus in ſpecie actus, ſed de conſtitutione in ſpecie moris, qua eſt bonum illud,vel illud malum. Vnde eſto circunſtantia per ſe bona vel mala non faciat aliam ſpeciem actus, quia non eſt obiectum actus,nec tollit ſpeciem, quæ eſt ex obiecto actus;tamẽ facit aliam ſpeciem moralẽ, quia videlicet actus, vt eſt circa obiectum proprium cum tali circunſtantia, habet præter habitudinẽ, quæ eſt ex obiecto, ſpecialem habitudinem ad rationem, quæ eſt ex circunſtantia, vt patebit. Deinde cum dicit.

¶ Quia verò natura determinata eſt ad vnum,nec poteſt eſſe proceſſus naturæ in infinitum, neceſſe eſt peruenire ad aliquam vltimam formam ex qua ſumatur differentia ſpecifica,poſtquàm alia differentia ſpecifica eſſe non poſſit, & inde eſt, quòd in rebus naturalibus id qd eſt accidens alicui rei non poteſt accipi vt differentia cõſtituens ſpeciem,ſed proceſſus rationis non eſt determinatus ad aliquod vnum, ſed quolibet dato poteſt vlterius procedere, & ideo quod in actu uno accipitur, vt circunſtantia ſuperaddita obiecto, quod determinat ſpeciem actus,poteſt iterum actus accipi a ratione ordinante,vt principalis conditio obiecti determinantis ſpeciem actus.

¶ Probat minorem principalem, & primò ex differentia formæ conſtitutiuę in naturalibus. Secundò illam declarationem explicat per exemplum ibi;Sicut tollere &c. Quo ad primum,patet minor; quia in naturalibus id quod eſt accidens non poteſt accipi vt differentia conſtituens ſpeciem, ſed id quod in uno actu accipitur vt circunſtantia ſuperaddita obiecto, ſcilicet determinans accidentaliter obiectum in habitudine ad rationem, quod obiectum determinat ſubſtantiam actus,poteſt iterum accipi a ratione ordinante,vt principalis cõditio obiecti determinantis ſpeciem actus;ſic quod habet per ſe repugnantiam ad rationem; ergo minor vera. Aſſumptum pro prima parte patet, quia natura determinata eſt ad unum, & neceſſe eſt deuenire ad vltimam formam ſpecificam.ſ. eiuſdem rei ſuper quam non contingit aliam accedere &c. Secunda pars aſſumpti patet; quia proceſſus rationis non eſt determinatus ad aliquod vnum. Deinde ibi.

¶ Sicut tollere alienum habet ſpeciem ex ratione alieni;ex hoc enim conſtituitur in ſpecie furti,& ſi conſideretur ſuper hoc ratio loci, vel temporis ſe habebit in ratione circunſtantiæ; ſed quia ratio etiam de loco, vel tempore,& de alijs huiuſmodi ordinare poteſt, contingit conditionem loci circa obiectum accipi vt contrariã ordini rõnis; puta quòd ratio ordinat iniuriam non eſſe faciendã in loco ſacro; vnde tollere aliquid alienum de loco ſacro addit ſpecialem repugnantiam ad ordinẽ rationis; & ideo locus, qui prius conſiderabatur,vt circunſtantia, nunc conſideratur vt principalis conditio obiecti rationi repugnans.

Declarat minorem præſertim quo ad ſecundam partem prædicti aſſumpti exemplariter clarè in litera. Vbi patet quòd D. S. loquitur de ſpecie, quæ eſt in comparatione ad rationem, quæ eſt moralis, & iſta variabilis eſt in infinitum, ſed non ſpecies actus, quæ eſt ex per ſe obiecto,vel motiuo actus; ſed loquitur de obiecto rationis, & ſic de ſpecie morali quam habet actus ex ſuperueniente conditione diuerſificante habitudinem ad rationem. Tunc ibi.

¶ Et per hunc modum quandocunque aliqua circunſtantia reſpicit ſpecialem ordinem rationis, vel pro vel contra, oportet quòd circũſtantia det ſpeciem actui morali,vel bono,vel malo.

¶ Infert ex his concluſionem circa quã. Nota quòd dicit quandocunque reſpicit ſpecialem ordinem rationis, oportet quòd det ſpeciem,ſcilicet moris actui. Vnde patet,quòd ſupra dictum eſt ar.5.quòd tam obiectum actus,quàm obiectum rationis ſpeciale dat ſpeciem moralem,quæ eſt bonum, vel malum talis ſpeciei; & contingit,quòd circunſtantia non ſit per ſe obiectum, vel motiũ actus,& tamen dat ſpeciem moris;ſicut patet quòd locus ſacer dat ſpeciẽ furto faciens ipſum ſacrilegium, & tamen locus ſacer non eſt motiuum furti,quia vellet aurum, quod furatur non eſſe in loco ſacro;vnde non intendit loco ſacro iniuriari,licet uelit, nec ꝓpriẽ locus eſt obiectum furti, ſed tamen locus ſacer eſt conditio circa obiectum,quod vult, quia non obſtante loco ſacro eni potius vult facere iniuriam antequàm uelit dimittere aurum;& quia talis conditio obiecti ſecundùm ſe repugnat rationi,ideo tale furtum non eſt ſimplex furtum,ſed ſacrilegium.

¶ Nota circa eandem concluſionem,quòd circunſtantia poteſt reſpicere ſpecialem ordinem rationis dupliciter. Vno modo, vt dictum eſt in corpore,quia videlicet circunſtantia accipitur, vt cõditio circa obiectum,quæ conditio addit per ſe repugnantiam ad rationem, præter eam quæ eſt ex obiecto, vt iniuriari loco ſacro. Quandoque autem dat ſpeciem. ſ. aliam diſtinctam ab ea quæ eſt ex obiecto; quia videlicet cõſideratur, vt obiectum alicuius actus circunſtantis, videlicet intentionis; vt ſi quis mechatur, vt furetur, ibi furtum eſt circunſtantia finis reſpectu mechiæ,eſt tamen obiectum intentionis mechatis,& trahit etiam in aliam ſpeciem formalem iuxta dicta in ar. 6. Et eſt differentia inter iſtos modos, q primo modo ſpecies conſtituta per circunſtantiam, vt eſt conditio obiecti,poteſt eſſe ſpecies prioris peccati, vt ſacrilegiũ ad furtum,& adulterium ad fornicationem, & tunc non ſunt duo peccata realiter diſtincta; ſed ſecundo modo tunc circunſtantia conſtituit ſpeciem diſperatam, & ſunt duo peccata propter duas deformitates. Vide D.S.de malo ma.2.ar.6 ad 2.& 3.pulchrè,quia ſi conditio obiecti accipitur, ut eſt obiectum actus intentionis,tunc pertinet ad circunſtantiam tertij ordinis, & trahit etiam in ſpeciem diſperatam, ut ſi quis furetur in loco ſacro, vt ipſum coatemnat.

Circunſtãtia multis modis facit al ã ſpeciem.

¶ Nota

Digitized by Google

¶ Nota ex his, quia differenter circunſtantia, vt ſic (vel magis defectus circunſtantiæ) dat ſpeciem moralem, aliter quæ eſt obiectum interioris actus, quia defectus circunſtantiæ facit actum malum in eadem ſpecie, quia videlicet deficit talis actus; ideo eſt malus; ſecunda trahit in aliam ſpeciem, ſed priori, quæ eſt ex obiecto plerunque ſubordinatam, tertia autem trahit in aliam ſpeciem diſparatam; vnde omnibus tribus modis iſtis circunſtantia reſpicit ſpecialem ordinem, ſed aliter, quia primo modo ſolũ facit ſpecialem ordinem inquantum actus deficiens a debita circunſtãtia habet alium ordinem, quàm bene circunſtantionatus in eadẽ ſpecie; ſed alijs duobus modis propriè poſitiuè reſpicit ſpecialẽ ordinem. ſ. quia facit actum eſſe alterius ſpeciei propter appoſitionẽ alicuius poſitiui alterius rationis; ſicut locus facit ſuper alienum addit ſpecialem repugnantiam, & furtum ad mechiam, & ergo iſtis duobus modis propriè magis intelligitur concluſio.

¶ Nota etiam quòd licet voluntas principaliter, & propter ſe non feratur ſuper circunſtantiam per ſe repugnantem rationi; ſicut voluntas furantis non fertur propter ſe in rem ſacram; fertur tamen ſuper eam ex conſequenti cum præſciſione actuali, vel poſſibili; quia magis vult rem ſacram accipere, quàm auro carere; ſicut patet ſimile infra q. 78. ar. 1. ad ſecundum, quia laſciuus ita intenderet frui delectatione abſque offenſa Dei, ſed duobus propoſitis magis vult peccando incurrere offenſam Dei, quàm delectatione priuari; ſic ita propoſito circunſtantia inordinata per ſe non eſt intenta, eſt tamen volita propter aliud, quod per ſe intenditur.

ARGVMENTVM in contrarium, eſt pro concluſione reſponſi. Et probat eam expoſitam quia videlicet circunſtantia, vt conditio obiecti actus dat ſpeciem actui moraliinon autem, vt circunſtantia poſita determinans bonitatem priorem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd circunſtantia ſecundùm quòd dat ſpeciem actui, conſideratur vt quædam conditio obiecti; ſicut dictum eſt, * & quaſi quædam ſpecifica differentia eius.

*In ma.

¶ Maior vera, ſpecies actus eſt ex obiecto comparato ad rationem, & ſecundò ſpecies moralis eſt ex obiecto & conditione eius diuerſificante per ſe habitudinem ad rationem, & quæ facit actũ circa obiectum eſſe aliud obiectum rationis, vt patuit ar. 5. Ad minorem, circunſtantia vt ſic non eſt obiectum, nec conditio varians habitudinem ad rationem, ſed circunſtantia poteſt eſſe conditio actionis obiecti faciens per ſe ſpecialem habitudinem ad rationẽ & ſpecialem malitiam ſpecificè diſtinctam a malitia, quæ eſt ex obiecto; ergo verum, vt i. inquantum actus ſit in loco, vt ſic; tunc locus non dat aliam ſpeciem; ſed locus, vt eſt per ſe repugnans rationi tunc ſuperaddit ſuper actum malum ſpecialem malitiam.

¶ Et nota verbum, quia circunſtantia, vt dat ſpeciem. i. ſpecialẽ malitiam accipitur, vt differentia obiecti. ſ. in comparatione ad rationem, quia videlicet ſuper priorem addit vnam ſpecialem &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd circunſtantia manens in ratione circunſtantiæ cum habeat rationem accidentis non dat ſpeciem, ſed inquantum mutatur in principalem conditionem obiecti, ſecundùm hoc dat ſpeciem.

¶ Maior vera eſt, vt circunſtantiæ ſic comparãtur, vt accidentia præſupponentia eſſentialem, & ſpecificam bonitatem; ſed vt ſpecialis conditio obiecti, ſic ſe habet vt differentia conſtitutiua ſpecialis ſpeciei, quæ ſe habet quandoque, vt ſpecies ad peccatum præcedens, quandoque vt ſpecies diſperata. Exemplum primi, vt ſacrilegium ad furtum, & adulterium ad fornicationem; ſecundi, vt luxuria ad furtum, ſicut cum furatur, vt mechetur. Minor vera, vt ſic; ergo circunſtantia &c. Verum manens circunſtantia, eſt propria parte concluſionis, & procedunt he duæ ſolutiones de circunſtantia, vt eſt conditio obiecti, & quæ conſtituit ſpeciem ſubordinatam ei, quæ eſt ex obiecto.

¶ Nota quòd D. S. dicit circunſtantia non ſemper conſtituit in ſpecie boni, quia eſto circunſtantia ſit ſecundùm ſe bona, & ſecundum ſe addat bonitatem, tamen eſt accidentalis, & non conſtitutiua ſpeciei, ſed ſolùm obiectum conformæ, vel circunſtantia, vt obiectum dat bonitatem ſpecificam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non omnis circunſtantia conſtituit actum moralem in aliqua ſpecie boni, vel mali; cum non quælibet circunſtantia importet aliquã conſonantiam, vel diſſonantiam ad rationem; vnde non oportet, licet ſint multæ circunſtantiæ vnius actus, quòd vnus actus ſit in pluribus ſpeciebus, licet etiam non ſit inconueniens, quòd vnus actus moralis ſit in pluribus ſpeciebus moris; etiam diſparatis, vt dictum eſt. *

*q. 1 ar. 3. ad tertium & 9. plenius ad primum.

¶ Maior vera, de ſpecie ſubſtantiali, & naturali, quæ eſt vna vnius, vt patuit ar. 7. ad primum. Sed negatur de ſpecie accidentali, & morali, vt patuit ibidem, immo poſſunt eſſe plures ſpecies morales etiam diſperatę eiuſdem actus, quando obiectum, & circunſtantia finis non per ſe ſubordinantur, & ita quando circunſtantia eſt obiectum interioris actus; tunc exterior actus habet ab ea mediante interiori aliam ſpeciem diſperatam, ſed quando circunſtantia eſt conditio obiecti per ſe eius determinatiua; tunc nõ habet duas ſpecies; ſicut nec ſortes eſt in duabus ſpeciebus, quia eſt animal Homo &c. Ad minorem, ſunt quidem plures, ſed non omnes dant ſpeciem, immo nulla, vt eſt circunſtantia, licet defectus circunſtantiæ poſſit dare ſpeciem moralem, ſed circunſtantia poſita non dat, niſi vt addit per ſe ſuper obiectum repugnantiam ſpecialem ad rationem; & ergo quia non omnes accipiuntur vt conditio per ſe obiecti in ordine ad rationem, ideo negatur cõſequentia intelligendo conſequens, vt eſt contra concluſionem expoſitam in cor.

Vtrum omnis circunſtantia augens bonitatem vel malitiam conſtituat actum moralem in ſpecie boni vel mali.

AD vndecimum ſic proceditur. Videtur quòd omnis circunſtantia pertinens ad bonitatem, vel malitiam det ſpeciem actui; Bonum enim & malũ ſunt differentiæ ſpecificę moralium actuum, quod ergo facit differentiam in bonitate, vel malitia moralis actus, facit differre ſecũdùm differentiam ſpecificam, quod eſt differre ſecundùm ſpeciem; ſed id quod addit in bonitate, vel malitia actus, facit differre ſecundùm bonitatem, & malitiam; ergo facit differre ſecũdùm ſpeciem; ergo omnis circunſtantia addens in bonitate, vel malitia actus, conſtituit ſpeciem.

C

Infra q. 37. ar. 7. cor. & 4. di. 16. q. 3 artic. 2 q 3. cor. & Mal. q. 2. ar. 7.

¶ 2 Præterea. Aut circunſtantia adueniens habet in ſe aliquam rationem bonitatis, vel malitię, aut non. Si non; non poteſt addere in bonitate, vel malitia actus; quia quod non eſt bonum non poteſt facere maius bonum, & quod non eſt malum non poteſt facere maius malum. Si autem habet in ſe rationem bonitatis, vel malitiæ; ex hoc ipſo habet quandam ſpeciem boni, vel mali; ergo omnis circunſtantia augens bonitatem, vel malitiam conſtituit nouam ſpeciem boni, vel mali.

¶ 3 Præterea. Secundùm Diony. quarto ca. de di. no. malum cauſatur ex ſingularibus defectibus, quælibet autem circunſtantia aggrauans malitiam habet ſpecialem defectum; ergo quælibet circunſtantia habet nouam ſpeciem peccati, & eadem ratione quælibet augens bonitatem uidetur addere nouam ſpeciem boni; ſicut quælibet vnitas addita numero facit nouam ſpeciem numeri; bonum enim conſiſtit in numero, pondere, & menſura.

Dionyſius.

¶ Sed contra. Magis & minus non diuerſificant ſpeciem: ſed magis, & minus eſt circunſtantia addens in bonitate, vel malitia; ergo non omnis circunſtantia addens in bonitate, vel malitia conſtituit actum moralem in ſpecie boni, vel mali.

¶ Hic circa dicta in articulo præcedenti, quia dictum eſt, quòd circunſtantia poteſt dare ſpeciem moralem actui; inquirit an omnis poſſit dare nouam ſpeciem moralem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt; * circunſtantia dat ſpeciem boni vel mali actui morali, inquantum reſpicit ſpecialem ordinem rationis; contingit autem quandoque, quòd circunſtantia non reſpicit ordinem rationis in bono, vel malo, niſi præſuppoſita alia circunſtantia a qua actus moralis habet ſpeciem boni, vel mali; ſicut tollere aliquid in magna quantitate, vel parua non reſpicit ordinem rationis in bono, vel malo, niſi preſuppoſita aliqua alia conditione per quam actus habeat malitiam, vel bonitatem, puta hoc quod eſt eſſe alienum, quod repugnat rationi; vnde tollere alienum in magna, vel parua quantitate non diuerſificat ſpeciem peccati, tamen poteſt aggrauare, vel diminuere peccatũ; & ſimiliter eſt in alijs malis, vel bonis; vnde non omnis circunſtantia addens in bonitate, vel malitia variat ſpeciem moralis actus.

*Art. 1.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione; non omnis circunſtantia addens

Conclusio responsi.

addens in bonitate vel malitia, variat speciem moris. S.per additionem nouæ speciei,& per hoc quòd trahat in aliam nouam bonæ,vel malam.Probatur circunstantia dat speciem, scilicet aliã super priorem ex obiecto inquãtum respicit specialem ordinem rationis; sed contingit quandoque, quòd circunstantia non respicit specialem ordinem,sed præsupposita alia &c.ergo talis nõ dat speciem.Maior patet ex ar.1. Minor declaratur exemplariter de multo,& pauco,quæ non respiciunt rationem tanquàm approbãda,vel reprobanda,nisi præcedat alia conditio per quam actus habeat bonitatem, vel malitiam; sicut tollere multum de alieno est grauius,in litera clarè,vide & de ista mate.D.S. in de malo materia secunda ar.6. vbi ponit triplices circunstantias, quasdam omnino indifferentes, vt percutere indutum albo vel nigro. Quædã quæ constituunt speciem peccati, siue actus cui adueniunt sit indifferens, siue malus ex genere. Aliquando verò non constituit speciem,aggrauat tamen sed solùm in ordine ad præsuppositam, sicut cum furatur multum.Quartum genus D.S.habet infra quæstio.73.ar.7. Et sunt circunstantiæ, quæ non trahunt in aliud genus peccati, sed multiplicatę multiplicant rationem peccati in eadem speciẽ.

Quadruplicis circunstantiæ.

¶ Nota quia uidetur esse difficultas circa hoc quartum genus circunstantiarum,nam supra ar.3.dictum est post D. S. inf.Quòd malum formaliter est priuatio, & multiplicatur secundùm bona, quæ priuantur ; cum ergo in actu deficiant plures circunstantiæ, scilicet quando oportet, vbi oportet, ibi erunt plures malitiæ etiã specie distinctæ, & cum quælibet illarum circunstantiarum secundùm se sit mala,vt habet D. S. infra q.73.art.7. ad secundùm,quia dare vbi non oportet de se malum est,similiter quando non oportet;videtur sequi, quòd tales circunstantiæ trahant in aliam speciem,quia quælibet facit specialem repugnantiam ad rationem. Quia si dicatur facit quidem specialem repugnantiam,sed tamen omnes istæ repugnantiæ fundantur super eodem motiuo ; tunc videtur sequi , quòd etiam furtum de loco sacro non trahat in aliam speciem per locum sacrum , quia locus sacer non est aliud motiuum,quàm obiectum furti,scilicet aurum alienum,& præsertim quia D.S infra vbi iam ad tertium dicit, quòd secundùm corruptionem cuiuslibet circunstantiæ attenditur auersio a regula rationis, vt si quis operetur , quando non debet, vel ubi non debet. Ad hoc dicitur quòd verùm est,quòd tot sunt malitiæ quot desunt bona debita,& si esset vna sola malitia ex una circunstantia,faceret actum malum,non quidem propter additionem alicuius repugnantiæ extraneæ,sed propter defectum a propria perfectione. Vnde conceditur,quòd si quis facit, quando non debet, & vbi nõ debet, quòd sunt multæ malitiæ partiales specie distinctæ, sed quia omnes istę malitiæ sunt defectus eorum , quæ debentur isti actui in specie; ideo non trahunt in aliam speciem , sed faciunt , quòd actus vnius speciei multipliciter deficiat . Circunstantiæ enim requiruntur omnes debitæ ad completam bonitatem vnius actus;& licet habeant partiales bonitates , non tamen constituunt multas species boni,sed faciunt vnum actum bonum;ita per oppositum defectus multarum circunstantiarum dicunt plures malitias eiusdem actus in specie;& ilat fundamentum in hoc, quia omnes isti defectus dicunt carentiam debitorũ vnius actus;ideo non faciunt plures species morales,licet sint plures malitiæ, quia omnes sunt malitiæ,& defectus in uno actu . Secus est, quando circunstantia non dicit defectum istius actus,sed ponit defectum specialẽ non pertinentem ad hunc actum, sed omnino aliunde procedit ; sicut irreuerentia , & iniuria loci sacri non dicit defectum aliquem alicuius debiti illi actui,qui est furtum. Sed ponit vnum specialem defectum alterius rationis,quàm sit malitia furti; ideo locus sacer addit specialem speciem moralem, vtpote faciens repugnantiam ad rationem alterius rationis , quàm sit ex re aliena , sed omnes circunstantiæ indebitæ eiusdem actus, vel defectus plurium circũstantiarum,sunt malitiæ,& defectus debitorum eidem actui; ideo non faciunt aliam , & aliam speciem , sed sunt defectus plures in eadem specie. Vnde patet quòd stat supradicta ar.3 quòd vna circunstantia vt sic,potest mutare speciem moralem.i.facere defectũ debiti inesse,& sic malum, qui esset bonus præsente debito, & tamen plures defectus circunstantiarum eiusdem actus procedentis ab vno motiuo non faciunt plures species morales,licet sint plures malitiæ,quia omnes malitiæ sunt defectus eiusdem actus moraliter,& oppositæ priuatæ facerent solùm vnum bonum actum, secus de circunstantia trahente in aliud genus, quia ibi additur repugnantia extranea, hic verò plures repugnantiæ partiales priuãtes debita eidem , & per hæc patet concordia ad infra habenda, vbi D.S ponit illud genus quartum circunstantiarum,& ponit, q defectus plurium non mutat speciem , quando est idem motiuũ, attento,quòd omnes debitæ circunstantiæ sunt determinatiuę eius præsuppositi in specie , licet cuiuslibet defectus sit malum secundùm se,tamen omnes determinant idem, vide D.S.in de malo.q. secunda, artcu.7. vbi tamen non expresè loquitur in solutionibus de circunstantijs per se malis , sed solùm de determinatiuis aliarum.

Nota occultum.

¶ Nota etiam circa alia duo genera circunstantiarum videlicet secundum,& tertium,quia potest alicui videri,quòd etiam aliqua circunstantia, quæ trahit in aliam speciem non faciat hoc nisi ex præsuppositione alterius , & non quia secundùm se repugnet, sicut accipere de loco sacro non videtur repugnare per se rationi, sed solũ, quia alienum, & sic non videtur D.S. benè dicere, quòd ista quæ solùm respicit ordinem rationis propter aliam præsuppositam,non variat speciem moralem actus. Sed dicitur,quòd moralis loquitur de his, quæ per se sunt non per accidens, est autem per accidens,quòd secunda species.S.sacrilegij oriatur ex prima.S. ex alieno;potest enim ablatio de loco sacro per se constituere sacrilegium absque hoc,quòd alienum præcedat,vel simlis circunstantia mala ; vt patet de subtractione alicuius de loco sacro, qui de loco prophano a iudice iustè accipi posset,& puniri. Committit enim sacrilegium iudex etiam sententiatum de loco sacro accipiens,quare dictum D.S.solidum est, quòd circunstantia trahẽs in aliam speciem nõ habet malitiam propter præsuppositam per se loquendo,& econtra habens solùm ex præsuppositia malitiam non trahit , repugnat enim per se rationi , fieri iniuriam loco sacro, & etiam irreuerentia circa res sacras adhibet specialem rationem peccati,vt habet D.S in 4.ubi statim infra, quare est circunstantia trahens in aliam speciem, & est repugnantia suppositi ab eo,quod non pertinet ad illud,quod trahit in aliam speciem. Secus vt dictum est de repugnantia ad rationem propter defectum circunstantiarum debitarum actui , de materia istius articuli vide D.S.in 4.di.16.q.3.ar.2.q.3.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsi. Et procedit de circunstantia tertij generis, scilicet quæ non aggrauat, nisi alia præsuppositia; secundum enim talem est magis , & minus in eadem specie , sicut multum , vel parum furari.

¶ Ad primum ergo dicendum , quòd in his, quæ intenduntur,& remittuntur differentia intensionis, & remissionis non diuersificat speciem ; sicut quod differt in albedine secundùm magis , & minus non differt , secundùm speciem coloris; & similiter, quod facit diuersitatem in bono , vel malo secundùm intensionem , & remissionem , non facit differentiam moralis actus secundùm speciem .

¶ Maior vera,quia bonum & malum ex obiecto sunt differentiæ specificę morales,& cum hoc actuum; sed bonum, & malum ex circunstantia, vt est conditio obiecti sunt specificę differentiæ actuum;vt morales sunt per comparationem ad rationem,ad istã. Quis ergo &c.Dico quòd facit differẽtiam in bono,& malo simpliciter,ita quòd faciat actum simpliciter bonum, vel malum hoc facit differentiam specificam;conceditur. Sed negatur,quòd illud quod facit differentiam in bono,& malo secundùm intensionem vel remissionem mali faciat differentiam specificam,quia magis, & minus secundùm eandem formam non variant speciem . Ad minorem,id quod addit simpliciter in bonitate, vel malitia vera. Sed negatur,quòd si addit in modo eiusdem malitiæ, quòd hoc faciat differre secundùm speciem. Quare negatur cõsequentia,quia circunstantia potest pertinere ad bonitatem,vel malitiam augendo præsuppositam,uel minuendo,quando solùm habet bonitatẽ, vel malitiam per aliam.Et secundò, quando est circunstantia de se mala , sed tamen est determinatiua actus præsuppositi , & non dicit extraneam inordinationem,vt patuit circa corpus . Secundò dici potest ad maiorem , bonum & malum quo ad speciem sunt differentiæ actuum specificę, sed augmentum,vel diminutio mali,vel boni non semper sunt differentiæ specificę , immo sunt in eadem specie; sic autem faciunt circunstantiæ alias præsupponentes , quòd faciunt augmentum , vel diminutionem , & non variant speciem.

¶ Nota circa solutionem D. S. quòd quando circunstantia solùm auget propter præsuppositam conditionem actus, tunc videtur quasi intendere,vel remittere;quia de se nullam malitiam addit;sed quando per se addit malitiam,sicut circunstantia, quando non debet,& ubi non debet &c. tunc addit partialem malitiam, sed D. S. loquitur de prima circunstantia &c.

¶ Ad secundum dicendum , quòd circunstantia aggrauans peccatum , vel augens bonitatem actus , quandoque nõ habet bonitatem, vel malitiam secundùm se, sed per ordinem ad aliam conditionem actus , vt dictũ est: * & ideo non dat nouam speciem, sed auget bonitatem vel malitiam , quæ est ex alia conditione actus.

* In est.

¶ Ad assumptum, quòd circũstantia habet malitiam de se, sed accidentalem alterius determinatiuam,sicut quando oportet. Dico secundò quòd aliqua non habet secundùm se,tamen ex suppositione alterius . Vltra ad illam, Si non &c. Dico quòd aliqua non habet de se.Sed negatur consequentia, quòd non addit per viam intensionis, vel remissionis; sic multum addit furto maioritatem malitiæ eiusdem ; sicut & actus exterior de se non habet bonitatẽ moralem,tamen si efficiatur voluntarius tunc addit ad malitiam

interiorem,

Digitized by Google

interioris, ſed non ſic ſimilis modus augmenti, quia ibi per intenſionem ibi per additionem. Ad probationem dicitur, quòd id quod non eſt bonum etiam cum alio non poteſt augere, ſed ſi efficiatur bonum vel malum ex alio, tunc poteſt augere; ſicut de ſe non infectum inficit per aliud infectum, vltra. Si autem &c. Dico quòd aliqua circunſtantia habet in ſe rationem boni, & defectus eius rationem mali, ſed accidentalis alterius determinatiui, quare dicitur vlterius, quòd habet quidem aliquam malitiam, ſed in eadem ſpecie, ſicut quando oportet, dicit quandam bonitatem, ſed accidentalem determinatiuam bonitatis, quæ eſt ex obiecto actus. Vnde nõ facit ſpecialem bonitatem ſpecificam, ſed pertinet ad bonitatem eiuſdem ſpeciei in qua eſt bonitas actus. Similiter circunſtãtia mala, ſcilicet quando non oportet, eſt malitia, & defectus eius, quod debetur eidem ſpeciei cuius eſt actus; vnde talis circunſtantia multiplicat rationem mali in eadem ſpecie. Quare negatur conſequẽtia; vide de iſta ſecunda parte ſolutionis inſita q. 73. artic. 7. ad ſecundum, quia dare cui oportet, & quando oportet, dant ſolùm vnam ſpeciem moralem bonam, ſic oppoſitæ circunſtantiæ malæ dant ſolam vnam ſpeciem mali, & addunt partialem malitiam in eadem ſpecie.

¶ Et nota circa hoc, vt ibidem tangitur, nõ eſt idem dicere per ſe aggrauare, vel facere ad bonitatem, & augere, vt obiectum, vel per ſe differentia obiecti ſuperaddita extranea trahens in aliam ſpeciem; quia primum competit circunſtantiæ alicui de ſe conformi, vel diformi rationi, vt quando debet, vel quando non debet, ſed ſecundum ſolùm conuenit obiecto, & circunſtantiæ extraneæ alterius rationis acceptę in ratione differentiæ ad rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non quælibet circunſtantia inducit ſingularem defectum ſecũdùm ſeipſam, ſed ſolùm ſecundùm ordinem ad aliquid aliud; & ſimiliter non ſuperaddit nouam perfectionem, niſi per comparationem ad aliquid aliud, & pro tanto licet augeat bonitatem, vel malitiam; non tamen ſemper variat ſpeciem boni, vel mali.

¶ Ad minorem negatur, quòd quælibet habeat ſingularem defectum ex ſe; quia aliqua eſt indifferens aliqua eſt alterius determinatiua; & etiam ea quæ ſecundùm ſe auget malitiam multiplicando non ſemper trahit extra ſpeciem, vt patuit ad ſecundum. Vltra ergo &c. Negatur conſequentia, quia ſola illa habet nouã ſpeciem, quæ conſtituit aliud obiectum rationis per ſe; & illa per ſe auget, quæ ſecundùm ſe habet inordinationem.

Quæſtio decimanona.

De bonitate actus interioris voluntatis.

DEinde conſiderandum eſt de bonitate actus interioris voluntatis. Et circa hoc quæruntur decem. Primò, vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. Secundò, vtrum ex ſolo obiecto dependeat. Tertiò, vtrũ dependeat ex ratione. Quartò, vtrum dependeat ex lege æterna. Quintò, vtrum ratio errãs obliget. Sextò, vtrũ voluntas contra legem Dei ſequens rationem errantem ſit mala. Septimò, vtrum bonitas voluntatis in his, quę ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis. Octauò, vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in volũtate, ſequat quantitatem boni, vel mali in intentione. Nonò, vtrum voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam. Decimò, vtrum neceſſe ſit voluntatem humanam conformari Diuinæ voluntati in volito ad hoc, ꝙ ſit bona.

¶ Poſtquam actum eſt de bonitate, & malitia actuum humanorum in generali; conſequenter agitur de bonitate, & malitia actus interioris in ſpeciali. Et circa hoc duo facit; primò inquirit quomodo attendatur bonitas, & malitia in actu interiori ſimpliciter, & abſolutè conſiderato, ſecundò inquirit quomodo attendatur, in actu interiori reſpectiuè, & comparatiuè accepto. (comparando vnum actum interiorem ad alium, & hoc art. 7 Circa primum aduertendum, ꝙ bonitas, & malitia actus interioris dependet principaliter ex duobus, quorum vnum habet ſe in rõne obiecti, & alterum in ratione principij, ſiue interioris, ſiue exterioris; interioris quidem, vt eſt ratio, exterioris autem, quod eſt lex Diuina. Secũdum hoc ergo prima pars diuiditur in duas, primò. n. agitur de dependentia bonitatis, & malitię in actu interiori ab obiecto, ſecundò de dependentia a principio directiuo. ar. 3. Circa primum, primò oſtendit bonitatẽ actus interioris dependere ab obiecto, ſecundò oſtendit eam ſolùm dependere ex obiecto. ar. 2. Patet autem ratio ordinis, quia actus interior principalior eſt, quàm exterior; ideo prius determinat de eius bonitate.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non depẽdeat ex obiecto; voluntas enim non poteſt eſſe niſi boni, quia malum eſt præter voluntatem, vt Dionyſi. dicit 3. cap. de di. no.* ſi igitur bonitas voluntatis iudicaretur ex obiecto, ſequeretur quòd omnis voluntas eſſet bona, & nulla eſſet mala. Dionyſius. * Cap. 3.

¶ 2 Præterea. Bonũ per prius inuenitur in fine; vnde bonitas finis inquantum huiuſmodi, non dependet ab aliquo alio, ſed ſecundùm Philoſophum in 6. Ethi. bona actio eſt finis, licet factio nunquàm ſit finis, ordinatur enim ſemper ſicut ad finem ad aliquid factum; ergo bonitas actus voluntaris non dependet ex aliquo obiecto. Ariſto.

¶ 3 Præterea. Vnumquodque quale eſt tale alterũ facit, ſed obiectum voluntatis eſt bonum bonitate naturæ; non ergo poteſt præſtare voluntati bonitatem moralem, moralis ergo bonitas voluntatis non dependet ex obiecto.

¶ Sed contra eſt quod Philoſophus dicit in 5. Ethi.* quòd iuſtitia eſt ſecundùm quam aliqui volunt iuſta, & eadem ratione virtus eſt ſecundùm quam aliqui volunt bona; ſed bona voluntas eſt, quæ eſt ſecundùm virtutẽ; ergo bonitas voluntatis eſt ex hoc, quòd aliquis vult bonum. Ariſto. * Cap. 2.

¶ Hic primò inquirit de dependentia bonitatis actus voluntatis interioris ex obiecto.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ bonum, & malum ſunt p ſe differentiæ actus voluntatis; nam bonum & malum p ſe ad uoluntatem pertinent, ſicut uerũ, & falſum ad rationẽ, cuius actus per ſe diſtinguitur dſia vera, & falſi, prout dicimus opinionẽ eſſe verã, vel falſam; vñ volũtas bona, & mala ſunt actus differentes ſ̃m ſpeciem.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Bonum & malum in actibus voluntatis (ſcilicet interioribus elicitis) propriè attenduntur ſecũdùm obiecta. Probatur bonum & malum ſunt per ſe differentiæ actus voluntatis (ita ꝙ voluntas bona, & mala ſunt actus differentes ſpecie) ergo cõcluſio vera. Huius rationis D. S. primò ponit & probat antecedens, ſecundò conſequentiam, ibi. Differentia autem &c. Antecedens ergo probatur à ſimili, quia bonum, & malũ per ſe pertinent ad voluntatem (malum. (ratione finis aliqualiter boni, ſicut verum & falſum ad rationem) ſed actus rationis per ſe diſtinguuntur differentia veri; & falſi; igitur antecedens verũ Maior relinquitur nota. Minor explicatur, prout dicimus opinionẽ veram, vel falſam, quæ dicunt diuerſos actus, & acceptiones rationis. Concluſio reſponſi.

¶ Nota quòd circa hanc minorẽ eſt difficultas; nã Philoſophus in prædicamẽtis Cap de ſubſtantia in textu vltimo ad longũ probat, ꝙ vna oratio, vel opinio ſine mutatione ſui eſt vera, & falſa ſucceſſiuè ſecundùm mutationem obiecti, quare non videtur, ꝙ opinio vera, & falſa dicant diuerſos actus rationis. Poſſet dici, ꝙ licet verum, & falſum non ſint differentiæ eſſentiales actus opinandi ſecundùm ſubſtantiam, tamen ſunt differentiæ ſecundũ aliquã perfectionem ſuperadditam, inquantum eſt iudiciũ, vel error; ſed iſta gloſa non uidetur eſſe de mente textus, quia vult D. S. probare ꝙ bonum, & malum faciunt diuerſas ſpecies actuum, & ſic bonum actuum interiorum dependeat ab obiectis, quæ faciunt differentiam actuum. Et ſecundum D. S. in 2. di. 40 ar. 3. Bonum & malum ſunt differentiæ eſſentiales actuum interiorum ſecũdùm eſſe naturæ, & moris ſimul, vt patet hic ad tertium, ſecus de exterioribus actibus, qui per bonum, & malum ſolũ diſtinguũtur in eſſe moris, & pro hoc probando aſſumit D. S. hic ſimile de vero, & falſo, quę per ſe diſtinguunt actus rationis; vnde expreſſis verbis loquitur de diſtinctione actuum rationis. Quare videtur aliter dicendum, quia de vero & falſo tanquàm cõtrarijs differentijs poſſumus loqui dupliciter. Vno modo accipiẽdo pro ſignificatis formalibus. (pro cõformitate, & difformitate ad terminum, vel obiectum; & ſic loquitur philoſophus in prædicamentis; & poſſunt in eſſe eidem actui, ut probatur ibidem, & poteſt vna opinio mutari de contrario in cõtrarium propter mutationem termini; ſed alio modo accipiuntur verũ, & falſum ex parte fundamenti, & ſubiecti illarum relationũ; eſt aũt fundamentum acceptio intellectus, vel enunciatio intellectus, & ſic verũ, & falſum contraria ſunt affirmatio, & negatio eiuſdem de eodem, vt patet in 2. periher. quare vnam oportet eſſe veram alteram falſam, & ſic loquendo de vera, & falſa opinione procedit ꝓbatio minoris, quia ſic ſunt differentiæ

rentiæ contrariæ actuum rationis, & ſic loquitur D.S. hic qđ patet ex verbis ſuis cum dicit; prout dicimus opinionem veram vel falſam, quaſi diceret; nõ loquor de vero, & falſo ex parte obiecti, ſed ex parte fundamenti, quod eſt enunciatio intellectus vera, & enunciatio falſa; iuxta modum Philoſophi in Periher. libro. Verũ igitur, & falſum ſunt per ſe differentiæ enũciationum. i. affirmationis, & negationis de eodem per ſe diuidunt actum rõnis, vt vult D.S. ſic & bonum, & malum per ſe faciunt differre actus voluntatis ẽt ſecundum ſubſtantiam, & ſpeciem naturæ, & moris. Patet ex his ꝙ Capr. in 2. di. 40. in ſolutionibus argumentorum contra tertiam concluſionẽ non eſt equtra D.S. hic, quia Cap. vult, ꝙ veritas, & falſitas ſolũ ex parte mutationis terminorum poſſint eidem ineſſe, non ſic bonitas, & malitia eidẽ actui in eſſe moris; tum quo ſtat, ꝙ verum, & falſum contraria ex parte fundamẽtorũ non poſſunt eidem ineſſe, ſicut nec idẽ actus voluntarius põt eſſe bonus, & malus ex parte obiecti, qđ D.S. hic, pbauit. Deinde ibi.

Capreolus declaratur

¶ Differentia autem ſpeciei in actibus eſt ſecundùm obiecta, vt dictum eſt,* & ideo bonum, & malum in actibus voluntatis propriè attenditur ſecũdũ obiecta.

* q.18. ar.5

¶ Probat conſequentiam principalis rationis, quia differentia ſpeciei in actibus eſt ſecundum obiecta, vt patuit q.18. Quare bene ſequitur bonum, & malum faciunt differre actus; igitur ſunt obiecta ex quibus dependet bonitas, vel malitia. Nam ex propria differentia res dependet, ſi ergo obiectum eſt differentia boni, & mali actus; igitur ab eo dependet bonitas.

ARGVMENTVM in contrarium, confirmat concluſionem reſponſi. Intellige tamen minorem ſaltẽ, quia bona voluntas eſt ſecundùm virtutem quodammodo, ſcilicet quantum ad id quod agitur, quod eſt conformę rectę rationi, non ſemper eſt bona voluntas ſecundùm virtutem quo ad modum; vnde q. 18. ar. 9. allegatum eſt ex D.S. quòd non ſequitur; non eſt virtuoſum, ſcilicet perfectè, & ſecundum modum agendi; igitur non eſt bonum; nec econtra valet; eſt bonum, ergo virtuoſum, ſcilicet perfectè.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas non ſemper eſt veri boni, ſed quandoque eſt apparentis boni, quod quidem habet rationem aliquam boni; non tamen ſimpliciter conuenientis ad appetendum, & propter hoc actus voluntatis non eſt bonus ſemper, ſed aliquando malus.

¶ Ad maiorem; non eſt; niſi boni veri, vel apparentis ſed non ſemper boni veri, vt patuit ſupra q. 18. ar. 4. ad primum &c. quamuis, vt ſic, eſt præter voluntatem. i. proſecutiuam, tamen ſub rõne boni apparentis non eſt præter uoluntatem etiam, quæ eſt actus proſecutiuus, & ſic voluntas erit mala, quia non eſt ſimpliciter. i. in veritate appetendi, ſed ſolũ ſecundùm apparentiam &c.

¶ Ad ſecundùm dicendum, quòd quamuis aliquis actus poſſit eſſe vltimus finis, hominis ſecundùm aliquẽ modum; non tamen talis actus eſt actus voluntatis, vt ſupra dictum eſt.*

* q.3. ar.4.

¶ Maior vera, præſertim capiendo finem pro eo in quod volũtas vltimò tenditnã ſecundùm D.S. in 2. di. 38. in expoſitione literæ. Finis capitur dupliciter; uno modo, vt quodlibet bonum dicitur finis. Sed ſecũdò dicitur finis propriè illud in quod vltimo voluntas tendit, quia hic eſt ab ea primò volitum, & hoc modo dicitur 3. Ethi. Voluntas eſt finis; electio eorum, quæ ſunt ad finem. Vltra; vnde bonitas &c. Dico quòd bonitas finis inhærentis põt dependere ab alio. ſ. obiecto, & motiuo in genere cauſæ formalis, & efficientis, vt patuit ſupra q. 2. ar 6. ad primum; vnde finis vltimus inhærens non dependet ab alio fine inhærente propter quem ſit; licet ſit ab obiecto, & ſit propter finem extra; vnde dato quòd actus voluntatis eſſet vltimus finis ſecundùm aliquem modum. ſ. formaliter inhærens, & finis quo; nihilominus haberet bonitatem ſuam ab obiecto formaliter, & motiuè, ſed nõ ab alio actu in quẽ ordinaretur, ſicut de facto ordinatur iuxta viam D.S. Vide in Cap. in 1. di. 1. q. 1. ad quinũ, contra ſextam concluſionem. Minor vera, aliqua actio eſt finis ad ſenſum dictum ſupra, quia non ordinatur ad operatum, ſed tamen poteſt ordinari ad bonum operantis. Et ſecundò conceditur, quòd etiam aliqua eſt ultimus finis formaliter inhærens, & ſumma perfectio formaliter; ſed tamẽ talis actio non eſt voluntatis, immo nec fruitio beatifica, quæ ordinatur ad viſionem, ſicut perfectio accidentalis ad ſuum perfectibile, vt patet in Capr. vbi tam, nec obſtat dictum D.S. ſupra q. 2. ar. 6. ad primum, vbi dixit, ꝙ delectatio non quæritur propter finem, quia intelligit ad ſenſum infra habendum, q. 34. ar. 2. ad ſecundum, de quæſito uerbali; quia videlicet non quæritur verbaliter propter qđ vis delectari propter conuenientiam delectationis cũ fine, tamen ex natura rei delectatio ordinatur in operationem, ſicut in finem. Quare negatur conſequentia, tum quia etiam ſi eſſet actus voluntatis vltimus finis nihilominus haberet bonitatem ab obiecto increato. Tum quia nunc de facto etiam fruitio, & omnis actus voluntatis habet bonitatem ab alio actu, ſicut ab immediata cauſa, & fine aliqualiter.

Capreolus

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum per rationem repreſentatur voluntati, vt obiectum; & inquantum cadit ſub ordine rationis, pertinet ad genus moris, & cauſat bonitatem moralem in actu voluntatis; ratio enim, principium eſt humanorum, & moralium actuum, vt ſupra dictum eſt.*

* In cor. & q.18. ar.5.

¶ Maior vera per ſe (propter antipariſtaſim). Et ſecundò quale eſt formaliter, vel virtualiter, vel ſupereminenter. Minor uera eſt bonum naturæ ſecundùm quod eſt extra, & etiam ſecundũ ꝙ apprehenditur abſolutè per rationem præſentantem obiectum, vt res eſt. Sed dico, quòd ut cadit ſub ordine, & conuenientia rationis, ſic eſt bonum moraliter, vt patet ex q. 18. ar. 5. ita videlicet quòd obiectum dupliciter cadit ſub ratione; uno modo, vt eſt apprehenſiua obiecti, & naturaliter præſentatiua eius voluntati, ſic obiectum dat bonitatem naturalem actui voluntatis, quia nunq̃ eſt actus voluntatis, niſi de obiecto apprehenſo; ſed ſecundo modo iſtud obiectum cadit ſub ratione practica informata lege naturali, vt ei cõformis, vel difformis, & ſic dat ſpeciẽ moralẽ boni; vel mali; & iſta intendit ſolutio D.S. & tacta ſunt in cor. & ſupra magis, quia ratio nuda, vt præſentiua obiecti non eſt regula bonitatis, ſed vt iudicatiua per informationẽ legis naturalis, vel Diuinę, ſic per cõparationem ad eam ſumitur ſpecies moris. Quare negatur conſequentia; quia & obiectum voluntatis eſt conforme, vel difforme ad rationem rectam, & ſic dat ſpeciem moralẽ; vnde ratio intelligitur habere duplicem habitudinem ad obiectũ voluntatis; primò vt repreſentans, ſecundò vt regula dijudicãs; primo modo dat bonitatem naturalem, ſecundò moralem.

Rationis dicatiua & regula.

Vtrum bonitas voluntatis ex ſolo obiecto dependeat.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd bonitas voluntatis non dependeat ſolùm ex obiecto; finis enim affinior eſt voluntati, quàm alteri potentiæ, ſed actus aliarum potentiarum recipiunt bonitatem nõ ſolùm ex obiecto, ſed etiam ex fine, vt ex ſupradictis patet; ergo etiam actus voluntatis recipit bonitatem non ſolùm ex obiecto, ſed etiam ex fine. E

* q.18. ar.4

¶ 2 Præterea. Bonitas actus non ſolùm eſt ex obiecto, ſed etiam ex circunſtantijs, vt ſupra dictum eſt,* ſed ſecundùm diuerſitatem circunſtantiarum contingit eſſe diuerſitatem bonitatis, & malitiæ in actu voluntatis, puta quòd aliquis velit, quando debet, & vbi debet, & quãtum debet, & quomodo debet, vel prout debet; ergo bonitas voluntatis non ſolùm dependet ex obiecto, ſed etiam ex circunſtantijs.

* q.18. ar.3

¶ 3 Præterea. Ignorantia circunſtantiarum excuſat malitiam voluntatis, vt ſupra habitum eſt, * ſed hoc non eſſet, niſi bonitas, & malitia voluntatis a circunſtantijs dependeret; ergo bonitas, & malitia voluntatis dependet ex circunſtantijs, & non a ſolo obiecto.

* q.6. ar.8.

¶ Sed contra. Ex circunſtantijs inquantum huiuſmodi, actus non habet ſpeciem, vt ſupra dictum eſt,* ſed bonum, & malum ſunt ſpecificę differentiæ actus voluntatis, vt dictum eſt; * ergo bonitas & malitia voluntatis nõ dependet ex circunſtantijs; ſed ex ſolo obiecto.

* q.18. ar. 10.

* q.18. ar.5.

¶ Quia quæſtione præcedenti. ar. 4. dictum eſt, quòd bonitas actus moralis dependet ex quatuor, ideo poſtquàm determinatũ eſt ar. 1. quòd bonitas actus interioris dependet ab obiecto bono, reſtat inquirere, an dependeat etiam ex alijs, vel tantùm ex obiecto, ita quòd voluntas ex hoc tantùm ſit bona, quia vult bonum circunſcriptis omnibus circunſtantijs; ita quòd non oportet addere voluntas eſt bona, quæ vult bonum, quando debet, ubi debet, & propter quod debet &c. Et ſi (pro quia) hoc erit verũ, oportet intelligere dictum quæſtionis præcedentis de actu morali permiſſiuè non poſitiuè, quia uidelicet bonitas actus moralis alicuius poteſt dependere ex quatuor ibidem dictis, ſed nõ bonitas actus moralis per ſe in communi.

¶ Reſpondeo dicẽdũ, ꝙ in quolibet gñe quãtò aliqd eſt prius tantò eſt ſimplicius, & in paucioribus conſiſtẽs; ſic prima corpora ſunt ſimplicia, & ideo inuenimus, ꝙ ea, quæ ſunt prima in quolibet genere ſunt aliquo modo ſimplicia, & in uno conſiſtunt; principium autem bonitatis, & malitiæ humanorum actuum eſt ex actu volũtatis, & ideo bonitas, & malitia voluntatis ſecundùm aliquid

quid vnum attenditur, aliorum verò actuum bonitas, & malitia potest secundùm diuersa attendi.

¶ D.S. primò præmittit quandam conclusionem fundamentalem, secundò subsumit, & probat conclusionem responsiuã subintellectam implicitè, ibi. Illud autem &c. Conclusio fundamẽtalis est, bonitas vel malitia voluntatis secundùm aliquid vnum attenditur, aliorum verò actuum (scilicet Imperatoris a voluntate exterioris) bonitas, vel malitia potest secundùm diuersa attendi. Probatur, ea, quæ sunt prima in quolibet genere sunt aliquo mõ simplicia, & in vno consistunt; principiũ autem bonitatis, & malitiæ humanorum actuum est ex actu voluntatis, igitur conclusio ista vera. Maior probatur a principio, quia in quolibet genere quantò aliquid est prius, tantò simplicius, & patet exemplariter de quatuor corporibus simplicibus. Et dicit maior aliquo modo simplicia (i. minus composita) quàm ea, quæ sunt ex principijs. Vñ quatuor corpora simplicia, licet sint composita, nõ tamen ex quatuor elementis; sicut alia corpora mixta. Minor relinquitur nota, & intelligitur, quòd ex actu voluntatis est bonitas aliorum actuũ imperatorũ executiuè, & formaliter completiuè; quia videlicet, nec sunt actu morales, nisi vt stant sub actu voluntatis, vt patuit q. 1. ar. 6. Et nota ꝙ moraliter loquendo tunc actus voluntatis est simplicior, quia pauciora ad eius bonitatem requiruntur; alij autem sunt magis compositi, non quia partes habeant essentiales, vel quantitatiuas, sed quia plura requiruntur ad eorum bonitatem moralẽ, quæ faciunt vnum per aggregationem: & illum sensum habet cõclusio ex præmissis illata, quia videlicet bonitas interioris attenditur ex vno, aliorum verò attenditur secundum diuersa. Consequenter ibi.

¶ Illud autem vnum, quod est principium in quolibet genere, non est per accidens, sed per se; quia omne quod est per accidens reducitur ad id, quod est per se, sicut ad principium; & ideo bonitas voluntatis ex solo vno illo dependet, quod per se facit bonitatem in actu, scilicet ex obiecto, & non ex circũstantijs, quæ sunt quædam accidentia actus.

Conclusio responsi.

¶ Subsumit & infert implicitè istam conclusionem responsiuã affirmatiuam quæsiti, istam. Bonitas voluntatis secundùm actum interiorem dependet solùm ex obiecto. Probatur, bonitas voluntatis secundùm actum interiorem attenditur secundũ aliquod vnũ, sed illud vnum, quod est principium in quolibet genere non est per accidens, sed per se; ergo bonitas voluntatis dependet ex illo solo vno, qđ per se facit bonitatẽ in actu; sed hoc vnũ per se faciẽs bonitatẽ in actu est obiectũ, & nõ circunstantiæ actus, igitur cõclusio vera. Maior patuit ex conclusione fundamẽtali, & intelligitur non quòd illud vnum sit vna res, sed intelligitur, quòd actus interior habet bonitatem ab vno in aliquo ordine, puta quia habet rationem vnius obiecti; licet multa partialia possint quandoq; concurrere, tamen omnia tenebunt se, vt obiectum. Minor probatur, quia omne per accidens reducitur ad per se; si ergo principium, & id a quo dependet principium alicuius generis esset per accidẽs, præsupponeret aliud per se, & sic ipsum non esset primum, nec faceret primum in tali genere, & ergo ab illo vno depẽdet bonitas voluntatis, quod facit per se bonitatem. s. essentialem, & primam & nullam aliam determinantem. Subsumpta de se patet, quia prima bonitas est ex obiecto, circunstantia autem dant bonitatẽ accidentalem alterius determinatiuam, vt patet ex q. præce. relinquit ergo ꝙ per se loquendo actus voluntatis non dependet in bonitate, nisi ab obiecto bono, nec in malitia, nisi malo, & nõ requirit, ꝙ ordinetur ad finem bonum, nec requirũtur determinarę circũstantiæ ex parte actus. Dico autẽ per se ponitur, quia videlicet omnis actus bonus requirit bonum obiectum, nec habet actus voluntatis, vt sic, ꝙ aliquid aliud requiratur; actus enim voluntatis de p se respicit obiectũ, vt est finis; sed accidit fini, vt ordinetur in aliũ finem, vt patet ad primum. Similiter accidit, ꝙ actus respectu boni non debeat fieri in tali tempore, vt patebit ad secundum, quare p se loquendo actus voluntatis potest habere bonitatẽ ex solo obiecto, quod est obiectum, & finis non in alium finem relatus, nec requiruntur per se circunstantiæ, quia per se loquendo semper bonum est bonum velle &c. Vnde actus voluntatis, vt sic requirit per se bonum obiectum, alia verò non requirit.

¶ Nota circa hæc, ꝙ cum D. S. dicit ꝙ bonitas voluntatis de p se (scilicet semper & vniuersaliter) requirat bonitatẽ obiecti, suo obiecto includit etiam debitas circunstantias tenentes se ex parte obiecti. Vnde dixi, ꝙ obiectum vnum per se dans bonitatẽ non oporteat esse rem singularem, sed vnam in aliquo ordine. Possunt autem circunstantiæ obiecti comprehendi sub obiecto volũtatis, quia vt patuit q. præce. tenet se etiam, vt obiectum rationis; idem est aũt obiectum rationis, & voluntatis, & circunstantiæ hoc mõ non se habent accidentaliter, sed essentialiter ad actũ voluntatis, tanq̃ obiectũ; vnde & obiectum secundùm mutationem circunstãtiarũ statim mutatur, & quod prius erat bonum nunc est malum, sicut velle diligere Deum propter quod oportet, est boni obiecti, si aũt velit diligere Deum propter quod non oportet, vtpote tem-

poralia, hoc erit diligere obiecti mali; nõ autem sic est de actu exteriori, qui respicit per se obiectum suum tantùm. Finem aũt non respicit, sed ordinatur in ipsum per alium actum, similiter circunstantias non per se respicit, sed ipsa ratio cuius est de circunstantijs ordinare, & ẽ determinant accidentaliter actum exteriorẽ ꝙ sub est ex parte sui tempori, & loco, & alijs circunstantijs; quare D.S. formaliter, & ex magno ingenio loquens, pulchrè distinxit inter actum interiorem, & exteriorem, & ad primum per se dicit solũ requirit bonum obiectum qui est finis.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro conclusione responsiua, quia bonum, & malum specificè faciũt differre actus voluntatis, non tantùm secundùm speciem moris, sed & actus; ideo habent actus voluntatis bonum, & malum a specificante, solũ autem obiectum specificat non circunstantia; ideo ex circunstantijs tenentibus se ex parte actus per se non dependet bonitas; licet vt teneant se, vt obiectum, vt patet ad secundum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd finis est obiectũ voluntatis; non autem aliarum virtum; vnde quantum ad actum voluntatis non differt bonitas, quæ est ex obiecto, a bonitate, quæ est ex fine, sicut in actibus aliarum virtum, nisi fortè per accidens prout finis dependet ex fine, & voluntas ex voluntate.

¶ Maior conceditur, quia finis vt, sic est obiectum voluntatis; non aũt per se aliarum virtum, quæ operantur aliquid motæ ad sua obiecta ex intentione finis quem respicit voluntas. Minor cõcedi.tur, quia cum sint per accidens in genere moris, & dependeãt a fine; ideo habẽt bonitatem a fine, & quia de se sunt circa aliqua obiecta secundùm aliquas circunstantias; ideo dependet bonitas ex multis. Actus autem voluntatis per se respicit finem, & bonũ, cui non conuenit per se ordinari in alium finem, & quia semper per se bonum est velle bonum; ideo negatur consequentia, quæ præsupponit, ꝙ in voluntate sit aliud obiectum, aliud finis, immo obiectum per se est finis, datur. n. actus volũtatis, qui est respectu finis vltimi non ordinabilis in alium finem, & est per accidens, ꝙ bonitas ex obiecto, differat a bonitate, quæ est ex fine, prout. s. finis est ex fine, & voluntas a voluntate: hoc est dicere; est per accidens, quòd sit aliquis actus voluntatis, qui est boni ordinabilis in finem vlteriorem; cuius boni ordinabilis volitio dependet ex volitione finis vltimi, tunc. n. bonitas primę volitionis dependet a bono, quod est obiectum, & similiter a bono, quod est ratio volendi, sed hoc non est per se; immo põt dari voluntas; quæ est respectu boni non ordinabilis, & quæ non dependet ex volitione anterioris finis. Vnde ex illis præmissis sequitur oppositum consequẽtis, quia eoipso, quòd finis est affinior voluntati; ideo est per se eius obiectum, & ergo idem est finis, & obiectum voluntatis, & si quãdoque obiectum voluntatis non sit finis vltimus, sed ordinabilis in alium finem, hoc non conuenit voluntati per se; sed per se conuenit sibi esse finis, per accidens aũt ordinabilis in alium finem; quare per se loquendo non habet bonitatem, nisi ex obiecto.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ supposito, ꝙ voluntas sit boni, nulla circũstantia potest eam facere malã. Quod ergo dicitur, ꝙ aliquis vult aliquod bonum, quando nõ debet; potest intelligi dupliciter. Vno mõ ita quòd ista circunstantia referatur ad volitum, & sic voluntas nõ est boni, quia velle facere aliquid, quando non debet fieri; non est velle bonum. Alio modo ita ꝙ referatur ad actũ volendi, & sic impossibile est, ꝙ aliquis velit bonum, qñ non debet, quia semper Homo debet velle bonum, nisi fortè per accidens inquantum aliquis volendo hoc bonum impeditur, ne tunc velit aliquod bonum debitum, & tunc non incidit malum ex eo, quòd aliquis vult illud bonum, sed ex eo, quòd non vult aliud bonum, & similiter dicendum est de alijs circunstantijs.

¶ Ad maiorem, si intelligitur de actu interiori distinguo, quia si intelligitur, quòd bonitas actus interioris dependeat ex circunstantijs se tenentibus ex parte actus, & hoc per se negatur. Suppositio. n. quòd actus interior sit boni obiecti, non oportet obseruare aliquas circunstantias in actu interiori, quia omni tpe bonum est velle, vel intendere bonum. Dico aũt per se circunstantiæ ex parte actus volendi nõ faciunt ad bonitatẽ actus interioris, vel malitiã, quia per accidens contingeret circunstãtiã aliquid ad hoc facere, vtputa quia quis volẽdo aliquod bonum impediet a volẽdo aliud bonum, quod est magis debitum; tunc. n. per accidens incidit malum ex circunstantia, quæ dr, qñ non quidẽ, quia velit hoc bonũ, sed quia non vult aliud bonum, ita quòd si simul posset utrunque velle circunstantia nihil faceret. Actus n. secundum se bonus p& esse occasio mali, ut habet D.S. in de Malo Mate. 1. ar. 1. ad primũ. Si aũt intelligitur maior de circunstantijs tenentibus se ex parte voliti, concedo quòd bonitas voliti requirat debitas circunstãtias, quia velle facere rem in tempore pro quo non debet fieri non est

volitum

volitum,& obiectum bonum. Vnde ex diuersitate circunstantiarũ contingit bonum,vel malum in volito,& nõ in actu &c. Ergo bonitas &c. Negatur consequentia,sed probat,q̃ bonitas actus volũtatis dependet ex obiecto bene circunstantionato, & obiectũ, & circunstantiæ obiecti habent rationẽ vnius obiecti respectu actus interioris voluntatis, quare bonitas voluntatis depẽdet ex bonitate solius obiecti. Obiectum autem requirit bonitatem ex materia,& circunstantijs,sed ille circunstantiæ non requirunt,vt actus secundùm eas fiat, sed vt obiectum habeat ipsas. Nec obstat huic solutioni,quòd clericus volens negotiari peccet,quia esse clericũ, quod est circunstantia(quis)se habet,vt obiectum;non vt circunstantia actus,quia videlicet peccat,quia vult clericum negotiari;nõ peccat,& non quia clericus vult. Nec peccat quis in die festo laborare volens,sed quia vult laborare in die festo; vbi tempus se hẽt, vt obiectum; non vt circunstantia Nec admittitur,quòd peccans actu interioti in die festo committat duplex peccatum,vt patebit infra. Similiter non peccat remissè volens bonum,quia ut habet. D.S.alibi ad dilectionem etiam Dei sufficit quicunque modus diligendi per charitatem.

¶ Nota quòd D.S.in solutione habet,q̃ volẽdo bonum põt impedire ab alio bono volendo,& hoc quidem potest contingere de bono,quod non est Deus apertè,sed an aliquis ẽt diligendo Deũ, quod est etiam quodãmodo velle,posset impedire a volitione alterius boni debiti, vt̃ q̃ scilicet.n.modus charitatis in omnib. alijs actibus posset includi, & Homo ad illum modũ teneatur ad sensum infra habendum.q 100.ar.10. non tamen tenetur ad semper actu diligendum,immo nec actu diligere sp põt pro hoc statu,& si vellet istum actum continuare impediretur saltem a debita quiete, puta somno,& dormitione ex lege naturæ. Vnde si sp actu diligeret non posset dormire, nec facere necessitates debitas conditioni humanæ pro hoc statu;nec sequitur,q̃ simul mereretur,& peccaret, quia diligendo pro tempore quo tenetur facere incompossibile charitati non meretur per accidens;licet.n. teneatur Deum diligere super omnia;non tamen semper tenetur,immo hoc est impossibile; licet.n. & somnus possit esse meritorius, & relatus in Deum,quando tamen Homo dormit nõ põt actu diligere. Vt̃ hts fauere D.S.in de virtutibus ma.2.arti.10 in cor.vbi hẽt,q̃ mẽs tribus impeditur ne totaliter,& sp tendat Deum diligẽdo actualiter, propter occupationem sęcularium rerum, & propter infirmitatẽ præsentis vitæ, cuius necessitatibus oportet aliquatenus hominẽ occupari,& retrahi ne mens actualiter feratur in Deum dormiendo,comedendo, & alia huiusmodi faciendo, sine quibus præsens vita duci non põt,hæc ille. Vnde non vt̃ dubium quin peccaret, q̃ vellet semper actualiter ferri in Deum, & nunquàm dormire, vel facere opus dilectioni actuali incõpossibile. Quare sicut dilectio Dei secundum D.S.in de Malo. malè fieri potest, quia ordinat in malum finem,& sic ex parte finis,vt est obiectum voluntatis; sic per accidens videtur posse malè fieri,quia impeditur pro tunc debitum,& necessarium etiam vitæ corporalis.

¶ Ad tertium dicendum,quòd circunstantiarũ ignorantia excusat malitiam voluntatis secundùm quòd circunstantiæ se tenent ex parte voliti, inquantum. s. ignorat circunstantias actus quem vult.

¶ Ad maiorem,ignorantia circunstantiarum ex parte voliti,& obiecti,& ignorantia inuincibilis excusat,vt patuit q.6.arti.8. sed non quasi requirantur ad bonitatem voluntatis per se, sed volitũ puta,q̃ quis accedat ad suam, & non ad non suam. Si autem per ignorantiam inuincibilem accedat ad non suam credens eam suam, excusatur vt patet de Iacob & Lya. Vlta,sed hoc non esset &c. Negatur,sed ideo est,quia circunstantia requiritur ad boni tatem voliti,& obiecti, quia vult accedere ad suam,& ignorat, q̃ accedit ad non suam, & si ignoranter facit,ignorantia dicta excusatur. Negatur consequentia, sed dependet ex obiecto bene circũstantionato;hoc bene probat,quia si quis agat circa rem non bene circunstantionatam peccat,nisi ignorantia excuset.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat a ratione.

Infra q.21. ar.1.cor.

F AD tertium sic proceditur. Videtur,q̃ bonitas voluntatis non dependeat a ratione;prius. n. non dependet a posteriori,sed bonum per prius pertinet ad voluntatem,quàm ad rationem,vt ex supra dictis,patet;* ergo bonum voluntatis non dependet a ratione.

*q.9.ar.1.

Aristo. * Cap.2.

¶ 2 Præterea. Philosophus dicit in 6.Eth.* quòd bonitas intellectus practici est verũ conforme appetitui recto;appetitus autem rectus est voluntas bona; ergo bonitas rationis practicę magis dependet a bonitate voluntatis,quàm è conuerso.

¶ 3 Præterea. Mouens non dependet ab eo, quod mouetur,sed econuerso;voluntas autem mouet rõnem, & alias vires,vt supra dictum est;* ergo bonitas voluntatis non dependet a ratione.

¶ Sed contra est. Quod Hilarius dicit in 10.de Trin.* immoderata est omnis susceptarum voluntatum pertinacia,vbi non rationi volũtas subijcitur;sed bonitas voluntatis consistit in hoc, quòd non sit immoderata;ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc, quòd sit subiecta rationi.

Hilarius. * In princ.

¶ Hic D.S. inquirit de dependentia bonitatis actus interioris a suo principio directiuo. Et primò facit hoc. Secundò determinat quædam dubia ex dictis ar.5 Quia autẽ Homo relictus est in manibus consilij sui; ideo principium directiuum actus humani est duplex. s.proximum, & intrinsecum, quod est ratio humana informata lege naturali. Et remotum, & extrinsecum, quod est lex æterna. Primò ergo ostendit,quòd bonitas voluntatis dependeat a ratione. Secundò quòd a lege æterna,ar.sequenti.

¶ Respondeo dicendum,quòd sicut dictum est,* bonitas voluntatis propriè ex obiecto dependet, obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem;nam bonũ intellectum est obiectum voluntatis proportionatũ ei, bonum autem sensibile, vel imaginarium, non est proportionatum voluntati,sed appetitui sensitiuo, quia voluntas potest tendere in bonum vniuersale, quod ratio apprehendit,appetitus autem sensitiuus non tendit, nisi in bonum particulare, quod apprehendit vis sensitiua; & ideo bonitas voluntatis dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto.

*art.1.&2.

¶ D.S.respondet tali conclusione. Bonitas voluntatis dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto. Et dicit eo modo.i. eodem genere,quia in genere causæ finalis, & formalis specificãtis dependet bonitas ab obiecto,sicut ab eo,quod dat bonitatem,a ratione verò præsentante,sicut a conditione obiecti necessaria,sicut infra dicetur de cognitione respectu amoris. Probatur conclusio,bonitas voluntatis propriè ex obiecto dependet,obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem;ergo &c. Maior patet ex ar.1.& 2. quia ex obiecto inquantum cadit sub ordine rationis habet bonitatem moralem. Minor probatur in littera,quia bonũ intellectum est obiectum voluntatis proportionatum ei,non autem sensibile bonum,vel imaginatum; ergo minor vera, q̃ obiectum voluntatis proponitur ei per rationem, sicut per proportionatum,& adequatum proponens. Hoc assumptum pro minore probatur in littera, quia voluntas potest tendere in bonum vniuersale,sed appetitus sensitiuus in bonum particulare; ergo ratio apprehensiua vniuersalis est proportionatum proponẽs obiectũ, volũtatis; vis aũt sensitiua cognitiua appetitus sensitiui. Nota q̃ probatio minoris habetur ex duobus punctis, quæ habentur etiã.1. par.q.80.ar.2.ad secundũ,quia appetitus intellectiuus (scilicet voluntas)est boni vniuersalis,& vniuersaliter,& sicut termini, & sicut rationis terminandi,& cum hoc est boni immaterialis,& breuiter cuiuscunque apprehensibilis sub ratione boni. Sensitiua autem potentia nõ est cognoscitiua boni vniuersalis, nec cuusliber, sed solũ sensibilis boni;ideo non proponit obiectum proportionatum ipsi voluntati,sed ratio, quæ est omnium apprehensiua; & præterea apprehensum per intellectum practicum est propriũ,& per se motiuum voluntatis, quia s.propria virtute mouet voluntatem,apprehensum autem per sensum quemcunque, non est natũ mouere voluntatem, nisi accedente apprehensione rationis practicæ,licet cum simul concurrunt fortior sit motus, vt patebit infra q.77.ar.1.& 2. Quare minor vera est,quòd obiectum voluntatis proponitur per rationem per se, & nunquàm a sensu,nisi mediante ratione,& secundò proponitur sibi, sicut a mouuo proportionato,& adequato &c.

Conclusio responsi.

¶ Sed circa istum processum corporis est dubiũ,quia huius articuli vt̃ esse ostendere bonitatem volũtatis dependere a rõne, sicut a regula intranea,& propinqua, quia Homo in manu consilij sui derelictus est, vt sibi determinet ex rõne, sicut ex regula quid bonum,& quid malum;articulus autem solũ,vt̃ ostendisse, sicut sonat cõclusio, quòd bonitas voluntatis sit ex rõne ea radice qua ex obiecto,quod non est obiectum,nisi vt apprehensum,& ita actus rõnis est,quod facit obiectum,sed ex hoc nõ hẽ, quòd concurrat vt regula ex cuius conformitate sit bonitas. Potest.n.rõ præsentare,& obiectum malum,& bonum,& indifferens; igitur ex repsentatione, vt sic non habetur, quod sit causa bonitatis in regula,q̃ erat hic determinandum. Sed dicitur,quòd immo intentum habetur clarè ex ista deductione D.S.quia aliud est apprehendere,aliud practicè proponere,licet.n. & ratio speculatiua apprehendat obiectum,tamen sola ratio practica(quæ est directiua,& regulatiua voluntatis)proponit voluntati suum obiectum,tãquàm regula. Proponere enim obiectum est determinate formam agendi, quod est causæ exemplaris. Quare cum voluntas habeat bonitatem ab obiecto,habebit & eandem a proponente obiectum practicè tanquam regula; ratio enim proponendo practicè regulat, & dirigit voluntatẽ dictando, vt tendat in obiectum conforme sibi. Et ergo

bene

bene verum eſt, ꝙ ratio apprehendens vt ſic, nõ eſt regula; ſed ratio proponens eſt regula voluntatis; & ſi proponat bonum obiectum eo modo eſt recta regula, & per eius conformitatem obiectũ eſt bonum, & per conſequens voluntas; ſecus de ratione proponente malum, quia talis non proponit bonum obiectum, nec ipſa eſt debita regula, ſed ratio proponens (i. dictans proſequendũ bonum obiectum) eſt vera regula; vnde ſicut cauſa exemplaris non habet alium effectum, quàm efficiens, ſed eundem in alio genere, ita ratio non dat aliam bonitatem, quàm obiectum, vel voluntas: obiectum autem dat finaliter, voluntas effectiuè, ratio exemplariter, eo ipſo quòd proponit obiectum determinatum, determinare enim formam effectus, vel actionis eſt cauſalitas exemplaris, ſic ratio proponendo obiectum determinat formam actui voluntatis. Et ita patet, quòd proponendo obiectum habet cauſalitatem regulæ, ex qua bonitas appetitus dependet.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem; & expreſsè habet, quòd bonitas voluntatis eſt a ratione, ſicut regulante.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ bonum ſub ratione boni, ideſt appetibilis per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationẽ; ſed tñ per prius pertinet ad rationẽ ſub ratione veri, quàm ad voluntatem ſub ratione appetibilis, quia appetitus voluntatis non poteſt eſſe de bono, niſi prius a ratione apprehendatur.

¶Maior vera eſt vt ſic, poteſt tamen aliquod eſſe prius in vno genere cauſæ, quod eſt poſterius in alio genere, quia cauſæ ſunt ſibimutuò cauſæ, vt patet de materia, & forma efficientis cauſalitate, & fine. Ad minorem dicitur primò poſt D.S. Bonum pertinet prius ad voluntatem ſub ratione boni, tamen id quod eſt bonum, & appetibile prius pertinet ad rationem ſub ratione veri, quæ ſe concomitanter habet ad apprehenſionem boni, quod verum ordine naturæ prius eſt ſecundùm rationem bono, vt patet in de Veritate, Materia 21. art 3. vide ibidem. Secundò poteſt dici ad minorem; & eſt declaratio iam dictorum, negando eam in vno ſenſu, quia bonum prius pertinet ad intellectum practicum terminatiuè, antequam voluntas tendat in bonum; non enim voluntas appetit bonum niſi vt apprehenſum bonum. Sed verum eſt, quod prius pertinet ad voluntatem motiuè, non enim mouet bonum vt ſic intellectum, ſed vt ens & verum. Tali enim ratione obijcitur rationi, ſed ratio boni formaliter habet ſe motiuè ad voluntatem; & ergo formaliter prius pertinet tanquam obiectum proprium ad voluntatem, quàm ad rationem, tamen ad rationem prius fertur ſub ratione veri, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd philoſophus ibi loquitur de intellectu practico, ſecundùm quòd eſt conſiliatiuus, & ratiocinatiuus eorum quæ ſunt ad finem; ſic enim perficitur per prudentiam. In his autem quæ ſunt ad finem, rectitudo rationis conſiſtit in conformitate ad appetitum finis debiti; ſed tamen & ipſe appetitus finis debiti præſupponit rectam apprehẽſionem de fine, quæ eſt per rationem.

¶Maior vera eſt, bonitas intellectus practici, qui eſt circa media, dependet ex appetitu recti finis; quia verum, & bonum conſilium de mediis, non eſt verum, niſi ſit conforme appetitui boni finis. Vera eſt itaque maior ad hunc ſenſum; ſed addo, quòd appetitus finis etiam præ ſupponit apprehenſionem finis, quæ eſt ipſius intellectus; ergo bonitas, &c. verum rationis practicæ bonitas quo ad aliqua dependet ex bonitate voluntatis; ſed tamen abſolutè, & vniuerſaliter rationis bonitas, vel rectitudo præcedit bonitatem voluntatis. De hoc in ſimili vide in de Veritate, vbi ſtatim, ad tertium. & infra quæſt. 58. artic. 5. vbi habetur, quòd prudentia, quæ eſt de medijs, præſupponit appetitum boni finis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ voluntas quodammodo mouet rationem, & ratio alio modo mouet voluntatem ex parte ſcilicet obiecti, vt ſupra dictum eſt. *

* q. 9. art. 1. ad tertium.

¶Ad maiorem, mouens non dependet ab eo, quod mouetur; verum ſecundùm eandem ſpeciem motus, & ſecundùm idem; ſed mouens in vno genere motionis, poteſt moueri in alio. Sic in propoſito, quia voluntas mouet rationem quo ad exercitium actus; ratio autem voluntatem quo ad ſpecificationem, & directionem ex parte obiecti, vt patuit ſupra quæſtio. 9. artic. primo, præſertim ad tertium.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat à lege æterna.

G Infra q. 21. art. 1. corp.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd bonitas voluntatis humanæ non dependeat a lege æterna; vnius enim vna eſt regula, & menſura; ſed regula humanæ uolũtatis, ex qua eius bonitas depẽdet, eſt ratio recta; ergo nõ dependet bonitas voluntatis a lege æterna.

¶2 Præterea. Menſura eſt homogenea menſurato, vt dicitur 10. metaphyſ. * ſed lex æterna non eſt homogenea uoluntati humanæ; ergo lex æterna non poteſt eſſe menſura uoluntatis humanæ, ut ab eo bonitas eius dependeat.

* Ariſtot. text. 4.

¶3 Præterea. Mẽſura debet eſſe certiſſima, ſed lex æterna eſt nobis ignota; ergo nõ poteſt eſſe noſtræ uoluntatis menſura, ut ab ea bonitas uoluntatis noſtræ dependeat.

¶Sed contra eſt, quod Augu. dicit lib. 22. contra Fauſtum, * ꝙ peccatum eſt factum dictum, uel concupitum aliquid contra æternam legem, ſed malitia uoluntatis eſt radix peccati; ergo cum malitia bonitati opponatur, bonitas uoluntatis dependet a lege æterna.

* Aug. c. 27. tom. 6.

¶Hic D. S. inquirit de dependentia bonitatis voluntatis a regula extrinſeca; & prima, quæ eſt lex æterna, quæ eſt ratio in Diuina mente exiſtens, vt patebit infra q. 91. art. 4. quæ participatur in homine modo naturali per legem naturæ, modo autem ſupernaturali per legem Diuinam; & breuiter omnis lex eſt eius participatio, & habet rationem legis, & regulæ per conformitatem ad ipſam.

¶Reſpondeo dicendum, quòd in omnibus cauſis ordinatis effectus plus dependet a cauſa prima, quàm a cauſa ſecunda, quia cauſa ſecunda non agit niſi in virtute primæ cauſæ.

¶D.S. reſpondet tali concluſione, multo magis dependet bonitas voluntatis humanæ a lege æterna, quàm a ratione humana, ita videlicet, ſi eſſet ſecundùm rationem humanam, & non legem æternam, non eſſet bona, nec ratio humana eſſet recta; & quia hoc ipſum, quòd eſt recta, habet a lege æterna. Probatur in omnibus cauſis, &c. vt in principio litteræ; ſed quo ad eſſe regulam, ex qua bonitas appetitus dependet, ratio eſt eſſentialiter ſubordinata legi æternæ; ergo concluſio vera. Huius rationis D.S primò præmittit maiorem; ſecundò probat minorem ſubintellectam, ibi. Quod autem, &c. Tertiò infert concluſionem cum quodam corollario, ibi. Vnde manifeſtum, &c. Maior ergo probatur, quia cauſa ſecunda non agit niſi in virtute primæ cauſæ; & per conſequens prima plus agit, & ſic effectus pius ab ea dependet. Conſequenter cum dicit.

¶Quod autem ratio humana ſit regula uoluntatis humanæ, ex qua eius bonitas menſuretur, habet ex lege æterna, quæ eſt ratio Diuina, vnde in Pſalm. dicitur. Multi dicunt quis oſtendit nobis bona. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, quaſi diceret, lumen rationis, quod in nobis eſt, intantum poteſt nobis oſtendere bona, & noſtram uoluntatem regulare; inquantum eſt lumen uultus tui, ideſt a uultu tuo deriuatum.

Pſalmus

¶Probat minorem ſubintellectam, quia iſtæ cauſæ ſunt eſſentialiter ſubordinatæ, quarum ſecunda non agit niſi in virtute primæ; ſed quòd ratio humana ſit regula voluntatis humanæ, ex qua bonitas menſuretur, habet ex lege æterna, quæ eſt ratio Diuina; ergo minor vera. Maior iſta nota. Minor probatur ex auctoritate Pſal. ex poſita clarè. Et ſtat fundamentum, vt dictum eſt, quia humana ratio non eſt vera regula, niſi quia iudicat conformiter ad legem naturalem, quæ eſt participatio legis æternæ, vel iudicat ſecundùm legem reuelatam, quæ etiam eſt a lege æterna. Conſequenter ibi.

¶Vnde manifeſtum eſt, quòd multo magis dependet bonitas uoluntatis humanæ a lege æterna, quàm a ratione humana; & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere.

¶Infert concluſionem ex dicta ratione cum quodam corollario tali, vbi deficit humana ratio, oportet ad rationem, & legem æternam recurrere. Patet, quia cauſa prima ad plura ſe extendit, quàm ſecunda; ergo vbi deficit, &c. Sic in his, quæ excedunt legem, & rationem naturalem recurrendum eſt ad legem Diuinam, quæ eſt etiam legis æternæ participatio. Et hæc etiam eſt ratio, quare ſupra legem naturalem data eſt lex Diuina, vt patebit infra qu. eſt. 91. art. 4. & q. 93. artic. 3.

¶Ex nota, quòd ſicut in naturalibus dicimus, quòd nihil dat eſſe niſi in virtute Dei, ideſt niſi per virtutem a Deo participatam; ſic a ratione humana, non dependet bonitas actus voluntatis, niſi quia proponit, & iudicat conformiter ad participationem legis æternæ, quæ participatio eſt lex naturalis, vel Diuina; & ita lex æterna eſt prima regula, in cuius virtute ratio humana eſt regula, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatiuum conclusionis: & vide infra quæst. 71. artic. 2. ad quartum. & artic. 6. ad quintum. pro intellectu huius argumenti, quia etiam peccatū, quod est contra rationem naturalem est contra legem æternam, licet non è contrario vniuersaliter; & sic voluntas erit mala, siue sit contra rationem humanam, siue contra æternam legem.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ unius rei non sunt plures mensuræ, possunt tamen esse plures mensuræ, quarum vna sub alia ordinetur.

¶Ad maiorem, vnius est vna regula in vno ordine, tamē vnius possunt esse plures regulæ, quarum vna ex alia deriuatur, & subordinatæ, quarum vna est homogenea, altera excedens, vt patet de horologio in pariete, quod est mensura subordinata Soli; sicut etiam est de causa efficiente; vbi vna est propinqua, & adæquata; alia excedens, & communis; sicut quandoque unus iuuenis habet vnum particularem directorem in scolis, qui est sibi appropriatus, qui dirigit eum in certis, super quem habet cum alijs scholaribus communem magistrum, qui dirigit eum, & alios vniuersaliter, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd mensura proxima est d homogenea mensurato, non autem mensura remota. Dub. 13.

¶Ad maiorem, mensura proxima, & naturalis est homogenea mensurato, ideſt vnius ordinis; non tamen oportet de mensura remota, & excedente supernaturali; sic ratio humana est homogenea actui voluntatis, quia propinqua, non autem lex æterna; & motus cœli est mensura huius motus homogenea; sed æternitas est prima excedens non eiusdem ordinis.

¶Et nota, quòd quamuis vnius rei sit tantùm vna mensura quãtitatiua, & quantitatis, tamen loquendo de mensura veritatis, & regula directiua, vnius possunt esse plures regulæ subordinatæ, inquantum vnum habet indicium, & cognitionem veritatis ab alio, & dependet ab alio, sicut est in proposito, vt patuit in corpore.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet lex æterna sit nobis ignota, secundùm quòd est in mente Diuina; * innotescit tamen nobis aliqualiter, vel per rationem naturalem, quæ ab ea deriuatur, vt propria eius imago, vel per aliqualem reuelationem superadditam. * Infra q. 93. artic. 1.

¶Maior vera, regula est certissima vt sic, vt regula est, ideſt oportet, quòd sciatur certè, quòd illud sit conforme regulæ, vel dissonum a regula; sed non oportet, quòd sciatur quid sit regula, sicut dicitur simplicibus; oportet, quòd sic faciatis, quia est de voluntate, & præcepto Diuino, ita oportet esse notam regulam; sed non oportet scire quid sit Diuina voluntas; sed magis scitur, quia est regula.

¶Ad minorem, est nobis ignota lex æterna, quantum ad quid est, & secundùm quòd est in mente Diuina, immo Diuina essentia; sed est nota quantum ad esse regulam, quia scimus in quibusdam, quòd sunt pro, vel contra regulam, & voluntatem Diuinam, in his scilicet, quæ sunt contra dictamen rectæ rationis, quæ sunt per se mala; sic scimus, quæ sunt per se mala per rationem naturalem, quòd sunt contra Deum, quia quæ sunt contra rationem naturalem sunt etiam contra Deum. Et hoc est, quod D. S. dicit, quòd innotescit nobis, scilicet quantum ad esse regulam faciendi, vel dimittendi, per rationem naturalem mediante syndæresi, vel per reuelationem in supernaturalibus, vbi nobis innotescit, quæ sint de mente Dei. De his infra quæstio. 93. artic. 1. & 2. quia lex æterna est ratio Diuinæ sapientiæ mouentis omnia ad debitum finem. Vnde lex æterna nihil aliud est, quam ratio Diuinæ sapientiæ, secundùm quòd est directiua omnium actuum, & motionum, quam rationem omnes aliqualiter cognoscunt in suo effectu, quia omnis cognitio veritatis est irradiatio, & participatio illius primæ veritatis, quæ est ratio, & dictamen intellectus Diuini, sicut patuit in corpore articuli, quòd dictamen Diuini intellectus innotescit, partim per rationem naturalem, partim per reuelationem scripturæ, vel internam inspirationem.

H 2.d.39.q.3. ar.2.cor. & ar.3.per totum. Et 4. dist.9 ar.3. q.2.ad 2 Et Ver q.17.ar ti.4 Et Mal. q.2.ar.2 ad 3. Et quoli. 8 art. 13. & 15. & quol. 9.art 5 col. Et Ro 14. Lec 2 co.2. & Lec 3.fi. & Gilat. 5. col 3.

Vtrum ratio errans obliget.

AD quintum sic proceditur. Videtur, q̃ voluntas discordans a ratione errante non sit mala; ratio enim est regula voluntatis humanæ, inquantum deriuatur a lege æterna, vt dictum est; * sed ratio errans non deriuatur a lege æterna; ergo ratio errans non est regula voluntatis humanæ; non ergo voluntas est mala, si discordat a ratione errante.

* Aut. præce len.

¶ 2 Præterea. Secundùm Augustinum * inferioris potestatis præceptum non obligat, si contrarietur præcepto potestatis superioris, sicut si procõsul iubeat aliquid, quod Imperator prohibet; sed ratio errans quandoque proponit aliquid, quod est cõtra præceptum superioris, scilicet Dei, cuius est summa potestas; ergo dictamen rationis errantis non obligat; non est ergo voluntas mala, si discordet a ratione errante.

* Aug. Ser. 6. de verbis Domini a medio.

¶ 3 Præterea. Omnis voluntas mala reducitur ad aliquam speciem malitiæ; sed uoluntas discordans a ratione errante non potest reduci ad aliquam speciem malitiæ, puta si ratio errans errat in hoc, quod dicat esse fornicandum, uoluntas eius qui fornicari non uult, ad nullam malitiam reduci potest: ergo uoluntas discordans a ratione errante non est mala.

¶Sed contra. Sicut in primo dictum est; * conscientia nihil aliud est, quàm applicatio scientiæ ad aliquem actum, scientia autem in ratione est; uoluntas ergo discordans a ratione errante est contra conscientiam; sed omnis talis uoluntas est mala, dicitur enim Roman. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est, ideſt omne quod est contra conscientiam; ergo uoluntas discordans a ratione errante est mala. * quæst. 79. artic. 13. Rom. 14.

¶Hic D. S. mouet quædam dubia incidentia. Et sunt duo, quia enim dictum est, quòd bonitas humanæ uoluntatis dependet a ratione; ratio autem potest esse recta, & erronea; ideo est quæstio, an ad bonitatem voluntatis humanæ sufficiat ratio qualitercunque se habens, & an ad malitiam sufficiat discordare a ratione qualitercunque se habente. Primò igitur est dubium de malitia voluntatis discordantis a ratione erronea. Secundum est dubium de bonitate voluntatis concordantis cum ratione erronea, quærit igitur in præsenti. An voluntas, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum conscientia sit quodammodo dictamen rationis; est enim quædam applicatio scientiæ ad actum, ut in primo dictum est; * idem est quærere, utrum uoluntas discordans a ratione errante sit mala, quod quærere utrum conscientia erronea obliget. * quæst. 71. artic. 13.

¶D. S. primò declarat titulum quæsiti. Secundò recitat responsionem aliquorum ad quæsitum sic expositum, ibi; dicunt ergo, quòd ratio, &c. Tertiò, subiungit suam responsionem, reprobando aliam, ibi. Sed hoc, &c. Circa primum duo. Primò declarat quæsitum, resoluendo in aliud, cui æquipollet. Secundò exponit quendam terminum positum in illo secundo quæsito æquipollente primo, ibi. Circa quod, &c. Quo ad primum uult D. S. quòd idem est dicere, an voluntas discordans a ratione erronea sit mala, ac si quæratur, an conscientia errans obliget, ita quòd qui faciat contra eam, malè faciat. Et quòd sit idem quærere, ostendit D. S. quia conscientia nihil aliud est, quàm dictamen rationis practicæ, quæ dictat quid faciendum, vel quid dimittendum; & ergo ratio erronea est dictamen erroneum, & falsa conscientia; & ergo idem est quærere, an voluntas discordans a ratione erronea sit mala, & an conscientia errans obliget.

¶Nota ex his contra Durandum, quia cum D. S. quærit, & respondet, an conscientia erronea obliget, non intelligit de obligatione strictè accepta, de qua arguit, quia videlicet teneatur se conformare, & non deponere, & non discordare; sed solùm intelligit, quia ea stante, tenetur non discordare ad sanum sensum, quem habet in secundo, distinct. 39 artic. vlt ad sextum. quia quando ratio errans apprehendit, vt cadens sub præcepto; sic enim obligat ad non discordandum, &c. Et hic sensus patet ex hoc, quòd D. S. identificat ista duo, scilicet an conscientia erronea liget, & an voluntas discordans ab ea sit mala. Ligare igitur in proposito est teneri ad non discordandum, sic in corporalibus aliquis est ligatus, quia non potest recedere, vt habet D. S. in de Veritate, Materia 17. artic. 3. in principio. Et quando habet necessitatem consistendi in loco, sic conscientia dicitur ligare, quia aliquis non potest ab ea recedere licitè discordando ea manente; secus quando deprehenditur esse erronea, & non conformis legi Dei; tunc enim debet deponi, & deponitur ex rationabili causa, & motiuo, ex quo aduerit se errasse. De his in Capreolo in secundo, distinctione 39. in solutionibus contra tertiam conclusionem. Ad Duran dum. Ligare quid sit. Capreolus

¶Nota etiam, quòd D. S. hic supponit cõscientiã esse dictamen rationis, & sic actum cum termino suo. Et de hoc ex intentione prima par. quæst. 79. artic. 13. & in de Veritate vbi iam, artic. 1. & in Capreolo vbi iam, conclusione secunda, & in Scoto, eadem distinctione secundi. vbi laborat, & bene, quòd non pertineat formaliter ad voluntatem. Consequenter cum dicit. Capreolus Scotus.

¶Circa

Digitized by Google

¶Circa quod aliqui diſtinxerunt tria genera actuum; quidam enim ſunt boni ex genere, quidam ſunt indifferentes, quidam ſunt mali ex genere. Dicunt ergo, ꝙ ſi ratio, uel conſcientia dictat aliquid eſſe faciẽdum, quod ſit bonum ex ſuo genere, non eſt ibi error; ſimiliter ſi dicat aliquid non eſſe faciendum, quòd eſt malum ex ſuo genere; eadem enim ratione præcipiuntur bona, qua prohibentur mala; ſed ſi ratio, vel conſcientia dicat alicui, quòd illa, quæ ſunt ſecundùm ſe mala, homo teneatur facere ex præcepto, uel quòd illa, quæ ſunt ſecundùm ſe bona, ſunt prohibita, erit ratio, uel conſcientia errans; & ſimiliter ſi ratio, uel conſcientia dicat alicui, quòd id quod eſt ſecundùm ſe indifferens, ut leuare feſtucam de terra, ſit prohibitum, vel præceptum, erit ratio, vel conſcientia errans.

¶Exponit vnum terminum poſitum in æquipollenti quæſito, ſcilicet quæ ſit ratio errans, quando quæritur, an conſcientia erronea obliget. Et refert dictum aliorum, qui in hoc benè dixerunt, declarando quæ ſit ratio erronea. Vnde dicunt, quòd illa non eſt ratio erronea, quæ dictat aliquod bonum ex genere eſſe faciendum, & malum ex genere non faciendum. Sed illa eſt erronea, quæ dicit mala ex genere hominem debere facere ex præcepto, & quæ dicit bona ſecundùm ſe eſſe prohibita, vel quæ dicit indifferentia eſſe præcepta, vel prohibita, ita quòd tripliciter eſt erronea, vt patuit.

¶Dicunt etgo, quòd ratio, vel conſcientia errans circa indifferentia, ſiue præcipiendo, ſiue prohibendo, obligat; ita quòd uoluntas diſcordans a tali ratione errante erit mala, & peccatum; ſed ratio, uel conſcientia errans, præcipiendo ea, quæ ſunt per ſe mala, uel prohibendo ea, quæ ſunt per ſe bona, & neceſſaria ad ſalutem, non obligat. Vnde in talibus uoluntas diſcordans a ratione, uel conſcientia errante, non eſt mala.

¶Hic conſequenter Doct. S. refert quandam reſponſionem ad quæſitum expoſitum aliquorum falſam; & ſtat in hoc, quòd voluntas diſcordans a ratione erronea in indifferentibus eſt mala; & ſic conſcientia erronea ligat in indifferentibus; ſed voluntas diſcordãs a ratione erronea in per ſe bonis, vel in per ſe malis, nõ eſt mala; & ita conſcientia erronea in talibus non ligat, ſed quæ præciperet per ſe mala, vel prohiberet per ſe bona. Et de illa opinione vide ad longum D. S. in ſecundo, diſtinct. 39. artic. vlt. & in de Veritate, ſupra artic. 4. quia iſti opinantes defecerunt non intelligentes quid ſit conſcientiam erroneam ligare; quia putabant, quòd conſcientiam ligare conſiſtat in hoc, quia ſi quis faciat ſecundùm eam, recte faciat; & inde dixerunt, quòd in malis non ligat præcipiendo, vel in bonis prohibendo, quia tunc aliquis faciendo, vel dimittendo non rectè facit; ſed conſcientia ligare, quia niſi aliquis conſcientiam impleat, peccatum incurrit, non autem quia impleus benè faciat; alias conſilium ligare diceretur, &c.

¶ Sed hoc irrationabiliter dicitur; in indifferentibus enim uoluntas diſcordans a ratione, uel conſcientia errante eſt mala aliquo modo propter obiectum, a quo bonitas, uel malitia uoluntatis dependet; non autem propter obiectum ſecundùm ſui naturam, ſed ſecundùm quòd per accidens a ratione apprehenditur, ut malum ad faciendum, uel ad uitandum; & quia obiectum uoluntatis eſt id, quod proponitur a ratione, vt dictum eſt; * ex quo aliquid proponitur a ratione, ut malum; uoluntas dum in illud fertur, accipit rationem mali.

* q. 8. art. 1.

Concluſio reſponſiua.

¶Hic conſequenter improbat iſtam opinionem, reſpondendo aliter ad quæſitum, quàm illi, tali concluſione. Omnis voluntas, ſiue ſcilicet indifferentium, ſiue per ſe bonorum, vel per ſe malorum, diſcordans a ratione, ſiue recta, ſiue errante ſemper eſt mala; intellige quando conſcientia proponit, & apprehendit tanquam præceptum, vel prohibitum ſub peccato. Probatio autem D. S. huius concluſionis erit improbatio prædictæ opinionis, quia probat eam ex eodem fundamento, ex quo ipſi arguunt, ſcilicet de indifferentibus probat, & ipſe de per ſe malis, vel bonis; & arguitur ſic. Voluntas diſcordans a ratione erronea in indifferẽtibus eſt mala, non quia ſit rei malæ in ſe; ſed quia eſt mali per accidens, ſcilicet apprehenſi vt mali ad faciendum, vel vitandum; ſed hoc contingit, ſcilicet quòd res in ſe bona apprehendatur ſub ratione mali prohibiti, & res in ſe mala apprehendatur ſub ratione boni præcepti; ergo ſicut ratio erronea ligat in indifferentibus ſic in per ſe malis, uel bonis. Huius rationis D. S. declarat primò maiorem; ſecundò minorem, ibi. Hoc autem, &c. tertiò infert concluſionem, ibi. Vnde dicendum, &c. Maiorem ergo declarat ex ſupradictis, quia voluntas habet bonitatem ſuam a re, vt eſt apprehenſa, & propoſita voluntati a ratione, ita quòd ſi proponatur ſub ratione mali erit mala voluntas tẽdens in eam, & ſi proponatur ſub ratione boni præcepti erit mala, quæ non tendit; res enim in ſe non eſt obiectum, ſed vt apprehenſa eſt, quare ſi voluntas fertur in apprehenſum vt malum, vult formaliter malum. Deinde cum dicit.

¶Hoc autem contingit non ſolùm in indifferentibus; ſed etiam in per ſe bonis, uel malis, non ſolùm enim id quod eſt indifferens, poteſt accipere rationem boni, uel mali per accidens; ſed etiam id quod eſt bonum, poteſt accipere rationem mali, uel illud quod eſt malum rationem boni propter apprehenſionem rationis; puta abſtinere a fornicatione, bonum quoddam eſt, tamen in hoc bonum non fertur uoluntas, niſi ſecundùm quòd a ratione proponitur, ſi ergo proponatur ut malum a ratione errante, fertur in hoc ſub ratione mali; unde uoluntas erit mala, quia uult malum, non quidem id quod eſt malum per ſe; ſed id quod eſt malum per accidens propter apprehenſionem rationis; & ſimiliter credere in Chriſtum eſt per ſe bonum, & neceſſarium ad ſalutem; ſed uoluntas non fertur in hoc, niſi ſecundùm quòd a ratione proponitur; unde ſi a ratione proponatur ut malum, uoluntas feretur in hoc ut malum, non quia illud ſit malum ſecundùm ſe, ſed quia eſt malum per accidens ex apprehenſione rationis; & ideo Philoſophus dicit in quinto Ethicorum, * quòd per ſe loquendo incontinens eſt, qui non ſequitur rationem rectam, per accidens autem qui nõ ſequitur etiam rationem falſam.

* Ariſt. c. 1.

¶Subiungit minorem quam exponit, & declarat duobus exemplis, & auctoritate philoſophi, clarè in littera. Et nota, ꝙ ſumma huius probationis ſtat in hoc; quia malum ex ſingularibus defectibus; ſi ergo ratio erronea dictat rem in ſe bonam eſſe malam prohibitam, & non appetendam, & voluntas appetit, peccat, quia fertur in malum vt apprehenſum. Si verò ratio dictat rem in ſe malam eſſe bonam, & præceptam, & appetendam, & voluntas non appetit, peccat, quia non fertur in bonum vt apprehenſum neceſſariò appetendum; & ita ſemper eſt mala, vel quia eſt mali vt ſic, vel quia non eſt boni vt ſic, quia voluntas, quæ fertur in bonum ſecundùm veritatem, tamen ratione mali eſt mala, & etiam voluntas, quæ fertur in malum ſecundùm veritatem, ſecundùm rationem boni eſt etiam mala. Modo ratio erronea, vel apprehendit bonum ſub ratione mali, vel malum dictat, & apprehendit ſub ratione boni. Vnde voluntas ſiue ſit mali apprehenſi, vel exiſtentis, ſemper eſt mala. Tunc ibi.

¶ Vnde dicendum, quòd ſimpliciter [d] omnis uoluntas diſcordans a ratione ſiue recta, ſiue errante, ſemper eſt mala.

[d] Dub. 594.

¶Subinfert ſuam cõcluſionem reſponſiuam, & patet ſatis probata. Circa quam tamen nota, quia adiunxi, ꝙ intelligenda ſit hæc concluſio, ꝙ voluntas eſt mala ſemper, quæ diſcordat a ratione erronea apprehendente bonum tanquam præceptum, vel prohibitum ſub peccato: quia ſi conſcientia erronea non apprehenderet tanquam præceptum, vel prohibitum ſub peccato, tunc aliquis diſcordando a tali conſcientia non peccaret, nec propriè contra conſcientiam ageret. De hoc D. S. in ſecundo ſupra ad ſextum dicit. Conſcientia obligat virtute præcepti Diuini, ſub cuius ratione apprehenditur illud, quod ratio dictat; & ideo ſi illud apprehendatur, vt directè ſub præcepto cadens, peccat mortaliter, omittendo illud, quod conſcientia dictat, etiam ſi ſit veniale, vel indifferens. Si autem apprehendatur, vt non directè cadens ſub præcepto, vel prohibitione, tunc non fit directè contra conſcientiam, ſed præter eam; & ideo non peccat mortaliter, ſed venialiter, vel nullo modo; ſicut quando conſcientia dictat alicui, ꝙ bonum eſt facere aliquod opus conſilij, ſi non facit non peccat; quia non apprehendit illud vt bonum neceſſarium ad ſalutẽ, & præcepto ſubiacens: hæc ille. Ex quibus patet, quòd expoſitio concluſionis vera eſt ad mentem D. S. Et per hunc verum intellectum ſoluuntur obiectiones Durandi, quia eſto, ꝙ hæreticus errans credat, ꝙ licitum ſit furari duitibus, quia tamen ratio non apprehendit illud furari, vt ſemper debitum, & neceſſarium; ideo ceſſando a furto non facit contra conſcientiam, nec peccat.

Durandus.

¶Nota etiam circa concluſionem, ꝙ a ratione recta, & erronea diſcordans, peccat; & ita vtraq; ligat, ſed differenter; quia recta ſimpliciter, & per ſe; erronea autem ſecundùm quid, & per accidens. Simpliciter autem dicitur ligare recta conſcientia, quia ligat abſolutè, & in omnem euentum, & quia ſine peccato non poteſt depo-

Aliter ligat conscientia recta, & erronea.

ni; sed erronea conscientia non ligat nisi secundùm quid, & sub conditione: ille enim cui dictat conscientia, quòd teneatur ad fornicandum non est obligatus, vt fornicationem sine peccato dimittere non possit, nisi sub hac conditione, si talis conscientia duret, quæ sine peccato remoueri potest. Vnde nec obligat in omnem euentum, & per consequens ligat secundùm quid. Quare dicebatur in principio circa titulũ, quòd ligare conscientiæ erroneæ non est perfecta obligatio.

¶Nota etiam de ista materia, an aliquis conformans se cõscientiæ dubiæ in his, quæ sunt peccata mortalia, peccet: vide D.S quolib.8.art.13.ita q̃ tenens veram opinionem, dubitet autem de eius veritate, dicitur q̃ sic. Vide de illa materia ad longum in domino Antonino prima par.tit.3.c.10.§.10.de scrupulo, an aliquis peccet agendo in quo habet scrupulum. vide.

D. Antoninus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua. Et procedit, quòd id, quod est contra conscientiam apprehendentem aliquid tanquam præceptum, vel prohibitum, sub peccato, vt dictum est circa conclusionem.

¶Ad primum ergo dicẽdum, q̃ iudicium rationis errantis, licet non deriuatur a Deo, tamen ratio errans iudicium suum proponit vt uerum; & per consequens vt a Deo deriuatum, a quo est omnis veritas.

¶Maior vera est. Est regula per se, & absolutè, quia deriuatur a lege eterna, potest tamen esse regula sm quid, & per accidens, etiam quæ non deriuatur, sed habetur vt deriuata a lege æterna.

¶Ad minorem, quamuis non deriuetur sm veritatem a Deo, tamen habetur vt a Deo deriuatum, quia habetur tanquam verum, & a Deo deriuatum; sicut Iudæus putat esse de voluntate Dei, & institutione Diuina, q̃ sibi ratio errans dictat, nõ credere in Christum, quia scriptum est, non erit in te Deus recens, &c. & per consequens si contrafecerit, faciet contra id, quod æstimat esse de voluntate Dei, & per consequens peccat; vnde si credit, peccat, si non credit iterum peccat. Sed q̃ nõ sit perplexus, videbitur ar. seq. ad 3. quare negatur consequens, q̃ non sit mala, quia est mali per accidens, & contra rationem obligantem per accidens, & sm quid.

¶Ad secundum dicendum, q̃ uerbum Aug. habet locum, quando cognoscitur, q̃ inferior potestas præcipit aliquid contra præceptum superioris potestatis. Sed si aliquis crederet, q̃ præceptum procõsulis esset præceptũ Imperatoris, contemnendo præceptum procõsulis cõtemneret præceptum Imperatoris; & similiter si aliquis homo cognosceret, q̃ ratio humana dictaret aliquid cõtra præceptum Dei, non tenetur rationem sequi; sed tunc ratio non totaliter esset errans; sed quando ratio errans proponit aliquid vt præceptum Dei; tunc idem est contemnere dictamen rationis, & Dei præceptum.

¶Maior vera, quando cognoscitur, q̃ præceptum inferioris est contra præceptum superioris, tunc potestas inferioris non ligat; secus si haberetur tanquam procedens ex superiori potestate; quia tunc qui contemneret potestatem inferiorem, cõtemneret etiam superiorem. Minor concedimur, sed nescitur hoc esse contra Deũ, si autem sciretur, q̃ essent contra Deum, tunc homo non teneretur eam sequi. Sed hoc non est contra intentum articuli, quia nõ esset errans totaliter, esset quidem errãs in hoc, q̃ dictaret aliquid esse faciendum, quod esset contra Deum, sed non erraret in hoc, q̃ cognosceret esse contra Deum, sed quia iudicaret faciendum.

¶Vnde nota verbum D.S. q̃ idem est contemnere iudicium rationis, quod habetur tanquam rectum, & a Deo, quod contemnere Deum. Vide de Veritate, Materia 17.artic.5. quia conscientia ideo plus ligat, quàm præceptum prælati.

Quare conscientia ligat plus, quam præceptũ prælati.

¶Et aduerte, q̃ eoipso, q̃ cognoscitur cõscientia precedens esse erronea amittit virtutem obligandi, cognoscitur autẽ erronea, quia cognoscitur, quod est cõtra legem Dei; vnde deponendo eã, non facit contra conscientiam obligantem, quia cognito eius defectu amittit vim obligandi, & licet ab eo discordare.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio quando apprehendit aliquid ut malum, semper apprehendit illud sub aliqua ratione mali, puta quia contrariatur Diuino præcepto, uel quia est scandalum, uel propter aliquid huiusmodi; & tunc ad talem speciem malitiæ reducitur talis mala voluntas.

¶Minor negatur. Et ad probationem dicitur, q̃ si ratio dictat esse fornicandum, oportet q̃ dictet sub ratione alicuius boni, puta quia præceptum, vel quia iustum, &c. & tunc voluntas discordans incurrit in vitium contrarium illi virtuti, sub cuius specie, & apparentia conscientia illud dictat; puta dicit, q̃ sit fornicandũ, quia delectabile, & consonum rationi tanquam materia temperantiæ, cuius est etiam quærere delectationes. Sicut e contra, si ratio apprehendit aliquod bonum tanquam malum, oportet sub ratione alicuius mali oppositi alicui virtuti; & tunc si voluntas discordat volendo illud, quod habetur tanquam malum, puta iniustum, vel contra præceptum Dei, incurrit speciem malitiæ iniustitiæ, aut inobedientiæ, &c. Et hoc secundum habet hic D.S. in solutione, primum habet in de Veritate, vbi statim ar.4.ad nonum. vide totum articulum.

Vtrum voluntas contra legem Dei sequens rationem errantem sit mala.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas concordans rationi erranti sit bona, sicut enim uoluntas discordans a ratione tendit in id, quod ratio iudicat malum, ita uoluntas concordans rationi tendit in id, quod ratio iudicat bonum; sed uoluntas discordans a ratione etiam errante est mala; ergo uoluntas cõcordans rationi etiam erranti est bona. I

Supra ar.5. & locis ibi inductis.

¶2 Præterea. Voluntas concordans præcepto Dei, & legi æternæ semper est bona; sed lex eterna, & præceptum Dei proponitur nobis per apprehensionem rationis etiam errantis; ergo uoluntas concordans etiam rationi erranti est bona.

¶3 Præterea. Voluntas discordans a ratione errante est mala; si ergo uoluntas concordans rationi erranti sit etiam mala, videtur, quòd omnis uoluntas habentis rationem errantem sit mala; & sic talis homo erit perplexus, & ex necessitate peccabit, quod est inconueniens; ergo uoluntas concordans rationi erranti est bona.

¶Sed contra. Voluntas occidentium Apostolos erat mala; sed tamen concordabat rationi erranti ipsorum, secundùm illud Ioan.16. Venit hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præstare Deo; ergo uoluntas concordans rationi erranti potest esse mala.

Ioan.16.

¶Hic mouet secundum dubium, quod oritur ex dictis art. præcedentis. Ex quo enim dictum est voluntatem discordantem a ratione esse malam, dubium est, an concordando tali rationi sit bona, sicut Iudæi conscientia dictabat Christum occidendum. An concordando cum tali conscientia, volendo ipsum occidere habuerit bonam voluntatem.

¶Respondeo dicendum, q̃ sicut præmissa quæstio eadem est cum quæstione, qũa quæritur, vtrum conscientia erronea liget, ita ista quæstio eadẽ est cum illa, qua quæritur, vtrum conscientia erronea excuset.

¶D.S. primò exponit titulum quæsiti. Secundò respondet iuxta præmissam expositionem, ibi. Hæc autem, &c. Vult ergo quo ad primum, q̃ ista quæstio tantùm valet, ac si quæratur sub aliis verbis, an conscientia erronea excuset, sicut prior quæstio. art. præced. quærebat, an ligaret sub peccato ad non discordandum, ita quòd si voluntas discordaret a conscientia erronea, proponente aliquod obiectum, vt præceptum peccaret, sic si concordet excusetur a peccato.

¶Hæc autem quæstio dependet ab eo, quod supra de ignorantia dictum est; dictum est enim supra, * quòd ignorantia quandoque causat inuoluntarium, quandoque autem non.

* q.6.art.8

¶Hic consequenter D.S sm prædictum intellectum quæsiti respondet; & primò præmittit fundamentum, ex quo dependet hæc determinatio. Secundò applicat, & deducit conclusionem responsiuam, ibi. Et quia bonum, &c. Fundamentum ergo determinationis huius quæsiti dependet ex his, quæ supra quæst.6. artic.8. dicta sunt de ignorantia, vbi dictum est, q̃ aliqua ignorantia causet inuoluntarium; & talis omnino excusat, & quia error includit ignorantiam, & est quædam ignorantia prauæ dispositionis; ideo cognito quomodo ignorantia excusat, scitur quomodo error excusat voluntatem, & opus. Et de illa materia etiam infra quæstio.76.artic.3.& 4.

¶Et quia bonum, & malum morale consistit in actu, inquantum est uoluntarius, ut ex præmissis patet; * manifestum est, quòd illa ignorantia, quæ causat inuoluntarium, tollit rationem boni, & mali moralis, nõ autem illa, quæ inuoluntarium non causat. Dictum est etiam supra, * quòd ignorantia, quæ est aliquo modo volita; siue directè, siue indirectè, non causat inuoluntarium; & sic dico ignorantiam directè uoluntariam, in quam actus voluntatis fertur; indirectè autem propter negligentiam,

* Art.2. huius quæst.

* q.6.art.8.

Digitized by Google

gentiam, ex eo quòd aliquis non vult illud ſcire, quod
* q.6.art.3. ſcire tenetur, vt ſupra dictum eſt. * Si igitur ratio, vel conſcientia erret errore uoluntario, uel directè, vel propter negligentiam, quia eſt error circa id, quod quis ſcire tenetur, tunc talis error rationis, vel conſcientiæ non excuſat, quin voluntas concordans rationi, vel conſcientiæ ſic erranti ſit mala. Si autem ſit error, qui cauſat inuoluntarium proueniens ex ignorantia alicuius circunſtantiæ, abſque omni negligentia; tunc talis error rationis, vel conſcientiæ excuſat, vt voluntas concordans rationi erranti non ſit mala.

¶ Applicat prædictum fundamentum, & infert talem concluſionem reſponſiuam. Si ratio, vel conſcientia erret errore, &c. vt in littera præcedenti vſque in finem. Et intelligitur prima pars
Capreolus. concluſionis, vt habetur ex Capreolo, quod ſicut in præcedenti articulo dictum eſt, quòd tunc aliquis peccat, diſcordando a conſcientia, quæ proponit aliquid neceſſarium ſecũdùm præceptum; ita iſta pars intelligitur, ſi quis concordet cum conſcientia erronea, quando vult facere id, quod dictat conſcientia vt ſic, & ſi illud dictatum fuerit illicitum, & peccatum. Si quis autem non faciat ſecundùm quòd, & quia cõſcientia dictat, & ſi volitum ipſum non ſit illicitum; ſic non oportet, quòd actus voluntatis ſit malus; ſed ſolùm quando actus voluntatis conformis rationi erroneæ malus eſt. Vide exemplum in caſu, quem ponit Durandus in quarto argumento in Capreolo, diſt. 39. contra tertiam
Durandus. concluſionem, quia aliquis cuius conſcientia erronea dictat non iurandum non iurans, quando non cogitur præcepto ſuperioris, non peccat. Intelligitur ergo, quando voluntas concordat cum ratione errante in aliquo, quod verè eſt peccatum, & quando illud vult ſecundùm conſcientiam. Vnde ſi conſcientia dictat non eſſe iurandum vllo modo, & aliquis non iurat, tunc talis propriè non facit ſecundùm conſcientiam. Sed ille qui vult nunquam iurare, quia conſcientia dictet nunquam iurandum. Probat ergo D. S. primò concluſionem quo ad vtrasque partes rationis; ſecundò explanat exemplo, ibi. Puta, &c. Quo ad primum arguitur ſic, illa ignorantia, vel ille error qui cauſat inuoluntarium, tollit rationem boni, & mali moralis, non autẽ iſta, vel ille error, quæ inuoluntarium non cauſat; ſed ignorantia, vel error, quæ eſt aliquo modo volita, ſiue directè, ſiue indirectè non cauſat inuoluntarium, ſed ſolùm ignorantia omnino inuoluntaria; igitur ſequitur concluſio ſecundùm duas eius partes. Maiorem probat, quia bonum, & malum morale conſtituunt in actu, inquantum voluntarius eſt, vt patuit ſupra quæſt. 6 & intellige, quòd actualiter, & conſummatè eſt bonitas ex voluntate, licet & inchoatiuè poſſit ſibi competere ex obiecto in compatatione ad rationem, vt patebit quæſt. ſequenti. Minor patuit ſupra quæſt. 6. artic. 8. & patebit iuſtra quæſt. 76. vbi vide quomodo ſe habeat ignorantia concomitans ad peccatum, quia nec auget, nec diminuit, nec per conſequens excuſat; & innuit ibi D. S. q. ignorantia poſſit eſſe voluntaria, de hoc infra vbi iam art. 2. & in de Malo. Conſequenter ibi.

¶Puta ſi ratio errãs, dicat quòd homo tenetur ad vxorem alterius accedere; voluntas concordans huic rationi erranti eſt mala, eo quòd error iſte prouenit ex ignorantia legis Dei, quam ſcire tenetur. Si autem ratio erret in hoc, quòd credat aliquam mulierem ſubmiſſam eſſe ſuam vxorem; & ea petente debitum velit eam cognoſcere, excuſatur voluntas eius, vt non ſit mala, quia error iſte ex ignorantia circunſtantiæ prouenit, quæ excuſat, & inuoluntarium cauſat.

¶Explicat prædictam concluſionem exemplariter clarè.

¶Et aduerte circa primum exemplum pro prima parte concluſionis, q. in caſu iſto voluntas concordans cum ratione erronea conſentit in id, quod eſt verè peccatum mortale; & ergo talis voluntas eſt mala; ſi autem conſentiret in aliquod, quod non eſſet ſecundùm ſe peccatum, nõ oporteret voluntatem eſſe malam, & huiuſmodi etiam ponitur exemplum in argumento in cõtrarium.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem concluſionis.

Dionyſius. ¶Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Dionyſius dicit quarto cap. de Diui. no. * Bonum cauſatur ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus; & ideo ad hoc, quòd dicatur malum in id quod fertur voluntas, ſufficit, ſiue quòd ſecundùm ſuam naturam ſit malum, ſiue quòd apprehendatur ut malum; ſed ad hoc q. ſit bonum, requiritur, q. utroque modo ſit bonum.

¶ Maior vera eſt ad hunc ſenſum, tamen quòd voluntas concordans rationi tendit in bonum, quando etiam fugit malum, ſi ratio erronea iudicauerit fugiendum, & dato quòd ita ſit, quòd tendat in id, quod iudicatur bonum, non propterea voluntas eſt bona, niſi res ſit in veritate, & ſecundùm rectam rationem bona. Minor eſt vera, quia talis tendit in id, quod apprehendit vt malum, vel fugit, quod iudicatur bonum, quod ſemper malum eſt. Vnde negatur conſequentia, quia illa eſt ſemper mala, ratione iam dicta, quia ſemper eſt mali ſecundùm eſſe apprehenſum, & per conſequens mala; ſed illa ſcilicet voluntas concordans non eſt boni in veritate; & ergo non eſt bona. D. S. virtualiter negat conſequentiam, & notat vnde poſſunt gloſari præmiſſæ, quia non ſequitur illa ſemper eſt mala, quia ſcilicet diſcordat; ergo illa bona quia concordat; quia præter concordiam cum apprehenſione, oportet etiam ponere bonitatem rei ſecundùm ſe, quia bonum ex integra cauſa, quia autem malum ex ſingularibus defectibus, ideo diſcordans ſemper eſt mala, quia eſt mali ſecundùm eſſe apprehenſum ſaltem.

¶Ad ſecundum dicendum, q. lex æterna errare nõ poteſt, ſed ratio humana poteſt errare; & ideo voluntas cõcordans rationi humanæ, non ſemper eſt recta, nec ſemper eſt concordans legi æternæ.

¶Maior vera; & ratio in ſolutione, quia lex æterna errare non poteſt, & eſt ſemper boni in veritate; ſecus de ratione humana. Minor vera, lex æterna proponitur nobis per rationem errantem, ſed malè, & erroneè, quod non ſufficit ad bonitatem actus. Vnde negatur conſequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut in ſyllogiſticis; vno inconuenienti dato neceſſe eſt alia ſequi, ita in moralibus, uno inconuenienti poſito ex neceſſitate alia ſequuntur; ſicut ſuppoſito, quòd aliquis quærat inanem gloriam, ſiue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, ſiue dimittat, peccabit: nec tamen eſt perplexus, quia poteſt intentionem malam dimittere; & ſimiliter ſuppoſito errore rationis, vel conſcientiæ, qui procedit ex ignorantia non excuſante; neceſſe eſt, quòd ſequatur malum in uoluntate; nec tamen eſt homo perplexus, quia poteſt ab errore recedere, cum ignorantia ſit vincibilis, & voluntaria.

¶Ad illam primò videtur, q. omnis voluntas habentis rationem errantem ſit mala. Verum eſt, ſi eſt error, vel ignorantia non excuſans, ſecus ſi excuſaret, vt patuit in corp. Vltra; & ſic talis homo erit perplexus. Negatur, q. ſit perplexus abſolutè, quia non neceſſariò peccabit, ſed ſolùm ex ſuppoſitione, quia poteſt dimittere & debet, conſcientiam erroneam, cum ſit vincibilis, & ſic nõ peccabit; ſicut Iudæus habet conſcientiam, quòd credere in Chriſtum ſit peccatum mortale, ſi deponit illam conſcientiam, & credit, non peccat. Et hoc vult D. S. in principio ſolutionis, quòd talis peccat ſolùm ex ſuppoſitione nõ abſolutè neceſſariò; ſimilem ſolutionem habet D. S. in de Veritate, Mater. 17 art. 4 ad octauum. & in ſecundo ſupra artic. præced.

¶Nota circa ſolutionem tertij, quòd cum D. S. dicit. Et ſimiliter, &c. Neceſſe eſt, quòd ſequatur malum in voluntate; nõ quodcunque malum; ſed illud malum, quod eſt circa id, in quo habet conſcientiam erroneam, & talem, quia eſt circa id, quod ſecũdùm ſe eſt malum; tunc enim faciendo peccat, quia facit rem in ſe malam; non faciendo autem iterum peccat, quia non facit quod iudicatur bonum præceptum neceſſarium; ſimiliter ſi ſit conſciẽtia erronea prohibens tanquam peccatum id, quod ſecundùm ſe eſt verè bonum præceptum, tunc conformando ſe, & non faciendo peccat, quia non facit bonum præceptum, faciendo iterum peccat, quia facit contra conſcientiam, quæ prohibebat illud tãquam malum, &c. Sed non intelligitur D. S. quòd neceſſariò pecces alijs peccatis, ſed ſolùm in materia vbi errat periculosè.

Vtrum bonitas voluntatis in his, quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

K

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd bonitas uoluntatis non dependeat ex intentione finis. Dictum eſt enim ſupra, * quòd bonitas uoluntatis dependet ex ſolo obiecto; ſed in his, quæ ſunt ad finem, aliud eſt obiectum uoluntatis, & aliud finis intentus; ergo in talibus bonitas uoluntatis non dependet ab intentione finis.

4. diſt. 3. ar. 4. ad 4. & ar tic. 5. corp. & diſt. 40. arti. 2. & in expoſit.
* Art. 2.

¶ 2 Præterea. Velle ſeruare mandatum Dei pertinet ad uoluntatem bonam, ſed hoc poteſt referri ad malum finem, ſcilicet ad finem inanis gloriæ, uel cupiditatis, dũ aliquis uult obedire Deo propter temporalia conſequẽda; ergo bonitas uoluntatis non dependet ab intentione finis.

¶ 3 Præterea. Bonum, & malũ ſicut diuerſificant uoluntatem, ita diuerſificant finem; ſed malitia uoluntatis non dependet a malitia finis intenti, qui enim uult furari, ut det eleemoſinam, habet uoluntatem malam, licet intendat finem bonum; ergo etiam bonitas uoluntatis non dependet a bonitate finis intenti.

* Auguſt. ¶ Sed contra eſt, quod Augu. dicit 9. confeſſ. * quòd intentio remuneratur a Deo; ſed ex eo aliquid remuneratur a Deo, quia eſt bonum; ergo bonitas uoluntatis ex intentione finis dependet.

¶ Poſtquam oſtenſum eſt, ex quo attendatur bonitas actus interioris, conſiderando actum in ſe abſolutè; hic oſtendit idem, comparando vnum actum ad alterum, ſcilicet actum circa media ad intentionem finis. Et primò facit hoc, ſecundò ex prædictis colligit totam rationem bonitatis in actu interiori voluntatis, artic. 9. Circa primum, primò oſtendit dependentiam huiuſmodi actuum interiorum in bonitate, & malitia. Secundò oſtendit modum dependentiæ, artic. 8. Circa primum quod eſt præſentis articuli.

¶ Nota pro intellectu quæſiti, quòd licet ſecundùm D.S. in ſecundo, diſtinctio. 38. artic. 5. Vno modo idem ſit actus voluntatis, qui fertur in finem, & in id quod eſt ad finem, licet intentio nominet illum actum ſecundùm ordinem actus ad finem, & voluntas nominet eundem actum ſecundùm ordinem ad obiectum proximum, quod in finem ordinatur; tamen in præſenti quæſito nõn accipiuntur voluntas, & intentio finis (ſemper ſaltem) prout dicunt vnum actum, ſed quandoque vt dicunt diſtinctos, præſertim quando dicitur vnus alium præcedere in ſecunda concluſione ſequenti; licet enim voluntas non poſſit ferri in quodcunque volitum, niſi in eodem actu feratur virtualiter in vltimũ finem ſecundùm communem rationem, poteſt tamen ferri in aliquod obiectum volitum abſque hoc, quòd feratur in aliquem finem particularem, quem ſibi præſtituit agens actum voluntarium; poteſt etiam voluntas ferri in aliquod ſecundùm ſe, & abſolutè, vt aliquale bonum, & finis, prout quodlibet bonum dicitur finis; & tamen non intendit actu finem, qui eſt obiectum intentionis agentis; & poteſt etiam aliquis intẽdere finem, quod eſt velle finem conſequi per media; & tamen ipſa media non determinare; vnde iſte actus, qui eſt ad media non actu in aliquem finem particularem relata reducitur ad electionem, vel poteſt magis dici voluntas, quia omne bonum vt ſic eſt finis, vt habet D.S. vbi iam in ſecundo in expoſitione litteræ. Nec eſt inconueniens, quòd voluntas ſit ex voluntate, & finis ex fine, vt patuit articulo
Capreolus. ſecundo ad primum. Vnde licet, vt etiam Capreolus habet in primo, diſtinctio. 1. quæſt. 1. ad ſecundum. Gregor. circa quartam concluſionem; aliquis non poſſet velle id quod eſt ad finem, inquantum huiuſmodi, quin eodem actu velit finem; tamen poteſt velle id quod eſt ad finem, vt eſt res quædam habens aliquam bonitatem, & tunc non velit, vel intendat finem; & ergo quæſitum non ſupponit impoſſibile, cum ſupponit, quòd ſint duo actus; vnus qui eſt voluntas, alius qui eſt intentio finis, nec per conſequens etiam reſponſio danda præſupponit aliquod falſum, cum dicet iſtos actus poſſe ſe præcedere. Patet ex his, quòd nihil dicitur contra ſupradicta quæſt. 8. vbi dictum eſt voluntatem, vt dicit actum propriè eſſe finẽ; id enim, quòd eſt ordinabile ad finem ex parte agentis, antequam actualiter ordinetur in finem intentum, poteſt habere rationem finis, non quidẽ vltimi, qui eſt obiectum intentionis; ſed finis, prout omne bonum dicitur finis; & ſecundò ſi quis velit dicere, quòd talis actus reſpectu medij præciſè reducatur ad electionem; poteſt dicere, quòd ad electionem ſufficit, quòd ſit ordinabilis in finem, qui eſt intentus virtualiter, ſicut frequenter contingit, quòd aliquod propter finem eſt volitum actu, & tamen nihil actu cogitatur de fine, qui tamen virtualiter quæritur in iſto volito, ſicut conficiens medicinam vult confectionem, & ea per quæ fit; & tamen non cogitat actu de ſanitate, quam tamen conſtat virtualiter intendere in confectione medicinæ. Quamuis magis videatur hic eſſe de mente D. S. iuxta concluſionem, & membrum primum, quòd voluntas tendat in aliquid, antequam quocunque modo intendat finem, ſed intentio ſubſequitur; & ſic videtur oportere dicere, quòd prima voluntas fiat reſpectu medij materialiter, ideſt reſpectu eius, quod poſtmodũ in finem ordinatur; vnde primò fuit volitum, vt quoddam ſecundùm ſe bonum; ſecundò autem eſt volitum vt medium formaliter, cum accedit intentio finis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd intentio dupliciter ſe poteſt habere ad voluntatem; vno modo præcedens;
Alias conſequens. alio modo vt concomitans. Præcedit quidem cauſaliter intentio voluntatem, quando aliquid volumus propter intentionem alicuius finis, & tunc ordo ad finem conſideratur, vt ratio quædam bonitatis ipſius voliti, puta cum aliquis vult ieiunare propter Deum, habet enim ieiunium rationem boni ex hoc ipſo, quòd fit propter Deum; vnde cum bonitas voluntatis dependeat a bonitate voliti, vt ſupra dictum eſt, * neceſſe eſt, quòd dependeat ex intentione finis. * Art. 8.

¶ D.S. diſtinguit de duplici habitudine intentionis finis ad voluntatem, & ſecundum hoc dupliciter reſpondet; primò iuxta primam; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Conſequenter autẽ, &c. Dicit ergo, quòd intentio dupliciter poteſt ſe habere ad voluntatem; primò vt præcedens, quia videlicet aliquis intendit finem conſequi per media indeterminata; & poſtea determinatè eligit media propter talem finem, ita quòd finis eſt ratio volendi; ſecundò habet ſe intentio ad voluntatem conſequenter, quia primò vult aliquid facere, & tamen non propter iſtum finem, quem poſtea intendit, quia potuit velle aliquod ſub ratione propriæ bonitatis quam habet ex obiecto, & poſtea referre in finem præſtituendum ab agente; ita quòd primò velit propter finem actus tantùm, & ſecundò propter finem agẽtis; & licet libri communiter habeant; alio modo vt concomitans; melius tamen videtur debere eſſe, vt conſequens; nam D.S. poſtea habet. Conſequitur autem: Ex intentum. D. S. magis hoc requirit. Quo igitur ad primum membrum D.S. ſubiungit talem concluſionem reſponſiuam. Bonitas voluntatis dependet ex bonitate intentionis iſto modo, ſcilicet antecedenter, & cauſaliter ſe habentis. Probatur, bonitas voluntatis dependet ex bonitate obiecti, & voliti, præſertim a bonitate rationis formalis voliti; ſed intentio finis iſto modo habet ſe vt formalis ratio obiecti, quaſi ratio bonitatis ipſius voliti; ergo, &c. Maior patuit artic. primo. Secundò minor declaratur exemplariter de ieiunio, &c. Sicut etiam medicina eſt volita propter ſanitatem, & habet appetibilitatem ex ſanitate. Et patuit fundamentum illius minoris ex habitis ſupra queſt. 18. artic. 6. quia finis intẽtus, eſt vt formale actus ordinati in ipſum; & informat, & diffundit ſuam bonitatem in actum ordinatum ad ipſum; & licet poſſet iſto modo eſſe vnus actus, qui eſt intentio finis, & volũtas, tamen dicitur intentio eſſe ratio volendi ratione obiecti, ita quòd eoipſo, quòd vno actu illud eſt volitum propter talem finem, voluntas dicitur eſſe bona ex intentione. Deinde ibi.

¶ Cõſequitur autem intentio voluntatem, qñ accedit uoluntati pexiſtenti, puta ſi aliquis velit aliquid facere; & poſtea referat illud in Deũ, tunc primæ voluntatis bonitas non dependet ex intentione ſequenti, niſi quatenus reiteratur actus voluntatis cum ſequenti intentione.

¶ Proſequitur ſecundum membrum, & ſecũdam habitudinem, & intentionis finis ad voluntatem, & eam declarat, vt patuit ſubiungens talem concluſionem reſponſiuam ſecundam. Bonitas voluntatis non dependet ex intentione eam ſequente, niſi quatenus reiteratur actus voluntatis cum ſequenti intentione. Probatur eodem medio quo prima concluſio. Bonitas voluntatis dependet ex intentione, inquantum eſt ratio formalis ipſius voliti, ideſt eſt id, propter quod ipſa res eſt volita; ſed intentio ſequens non eſt ratio volendi, vel voliti; ergo, &c. Maior patuit. Minor patet de ſe, quia volitio præcedit talem intentionem; ergo non cauſatur a tali intentione; hic nota, quòd non eſt idem actus; voluntas, & intentio, quia ſe præcedunt. Secunda autem pars, quæ eſt, niſi inquantum reiteratur; patet, quia tunc eſt ratio volitionis, & volendi; & ergo dat bonitatem, non quidem voluntati, ideſt actui voluntatis qui præceſſit, ſed qui poſtea ex illa intentione cauſatur; & etiam ſi poſterior actus ſit vnus, qui eſt voluntas, & intentio, nihilominus tunc bonitas voluntatis eſt ex intentione finis, non quòd actus ſit propter actum, ſed quia obiectum propter obiectum; & eoipſo, quòd obiectum illud eſt volitum propter finem, ideo voluntas dicitur habere bonitatem ex intentione, ſed vt dictum eſt in prima parte concluſionis, tunc non poſſunt dicere vnum actum, quando videlicet voluntas, & intentio ſe ſequuntur.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima concluſione, tamen non contra ſecundam.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ quando intentio eſt cauſa uolendi, ordo ad finem accipitur vt quædam ratio bonitatis in obiecto, vt dictum eſt. * —— * In corp.

¶ Ad maiorem, bonitas voluntatis de per ſe dependet ex ſolo obiecto, quo ad aliquem actum interiorem voluntatis. (voluntatem vt eſt finis, qui habet idem pro obiecto, & fine; ſecus eſt de actu, qui eſt circa media, qui dependet ex alio actu, & obiecto. Minor vera; aliud eſt obiectum immediatum, & materiale, & aliud finis intentus; ſed negatur, quòd ſit aliud obiectum mediatum, & formale; quia ſcilicet obiectum exterioris actus non eſt volitum, niſi propter finem intentum; modo vbi vnum propter alterum, ibi eſt tantùm vnum, ſicut ex formali, & materiali efficitur vnum, & hoc etiam tangitur ſolutione ſequenti. Secundò minor poteſt concedi; ſed tamen obiectum intentionis eſt ratio volendi obiectum voluntatis. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad

Dub.120. 212.218.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd uoluntas non poteſt dici bona, ſi intentio mala ſit cauſa uolẽdi; qui enim uult dare eleemoſinam propter inanem gloriam conſequendam, uult id, quod de ſe eſt bonum ſub ratione mali; & ideo prout eſt uolitum ab ipſo eſt malum; vnde uoluntas eius eſt mala; ſed ſi intentio ſit conſequens, tunc uoluntas potuit eſſe bona; & per intentionem ſequentem non deprauatur ille actus voluntatis qui præceſſit, ſed actus uoluntatis qui iteratur.

¶Maior vera, pertinet ad voluntatem bonam, ſi velit ſeruare mandata Dei propter bonam intentionem hanc voluntatem præcedentem, ſi autem referatur in malum finem. Negatur, quia velle ſeruare mandata Dei propter talem finem malum, eſt mala voluntas. Minor conceditur. Sed negatur conſequentia, quia talis voluntas non eſt bona, quæ fit propter intentionem malam præcedentem, ſi autem intentio ſequitur, tunc voluntas prior non inficitur, ſed quæ reiteratur, ideſt alius actus qui ſtat cum illa alia intentione mala, vel eſt idem actus.

¶Nota, quòd cum D. S. dicit in ſolutione, qui vult dare eleemoſinam propter inanem gloriam vult bonum ſub ratione mali, non intelligitur, quòd malum formaliter vt ſic, ſit ratio motiua ad volendum; hoc enim nunquam contingit, ſed intelligit, quòd tale medium, ſcilicet dare eleemoſinam, eſt volitum propter malum ſecundùm veritatem, ita quòd exiſtens malum eſt ratio volendi illud ſecundùm ſe bonum, & nõ quia vanagloria ſub ratione mali ſit volita; ſed eleemoſina eſt volita ſub ratione, ideſt propter id, quod eſt verè malum; vt enim habet D. S. in ſecundo ſupra. Bonum ſecundùm ſe, eſto habeat bonum finem proprium, qui dicitur finis actus voluntatis, non tamen habet neceſſariò bonum finem, qui dicitur finis volentis; ſic ergo finis volentis malus eſt ratio volendi bonum actum ſecundùm ſe, & hoc D. S. intendit, non autem quòd inanis gloria ſit intenta vt mala, ſed vt bonum apparens. Et patet ex his, quòd voluntas poteſt eſſe bona intentione exiſtente mala; contingit quoque ẽcontra, quòd intentio poteſt eſſe bona, & tamen voluntas ſit mala, quando intentio eſt finis boni determinatè, ſed mediorum indeterminatè; & hoc quoque habetur ibidem ex D. S. & ex argumento in contrarium articulo ſequenti.

* Art. 4. ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* malum contingit ex ſingularibus defectibus, bonum autem ex tota, & integra cauſa; unde ſiue uoluntas ſit eius, quod eſt ſecundùm ſe malum etiam ſub ratione boni, ſiue ſit boni ſub ratione mali, ſemper uoluntas erit mala; ſed ad hoc, quòd ſit uoluntas bona, requiritur, quòd ſit boni ſub d ratione boni, ideſt quòd velit bonum & propter bonum.

Dub.196.

¶Maiòr vera; ſed tamen voluntas dependet non ſolùm a voluntate, ſed etiam a ratione volendi; & quodcunque fuerit malum, voluntas erit mala; finis autem, ideſt intentio finis, vt ſic non dependet niſi ex fine ipſo, qui eſt obiectum. Minor vera, non tantùm, ita ꝙ ex nullo alio poſſit habere malitiam, cum etiã ex malitia finis dependet malitia voluntatis, ſicut etiam ex malo obiecto. Vnde negatur conſequentia, ſed deberet inferri; ergo non tantùm ex bono fine; quia requiritur etiam, quòd volitum ordinatum in finem ſit bonum; & tamen illo exiſtente bono, & fine malo, voluntas erit mala. Et D. S. videtur negare conſequentiam, quia ita arguitur, malitia non requirit malum finem; ergo bonitas voluntatis non requirit bonum finem. Negatur conſequentia, quia plus requiritur ad bonum, quam ad malum, vt habet ſoluno.

Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate, ſequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.

Supra art. 7. ad 2. Et Ma. 2. art. 2. ad 1. Matth. 12. * Glo. interlin.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd quantitas bonitatis in uoluntate dependeat ex quantitate bonitatis in intentione; quia ſuper illud Matth. 12. Bonus homo de theſauro bono cordis ſui profert bona; dicit glo. * Tantum boni quis facit quantum intendit; ſed intentio non ſolùm dat bonitatem actui exteriori, ſed etiam voluntati, ut dictum eſt; * ergo tantùm aliquis habet bonam uoluntatem quantum intendit.

* Art. præceden.

¶ 2 Præterea. Augmentata cauſa augmentatur effectus; ſed intentionis bonitas eſt cauſa bonæ uoluntatis; ergo quantum quis intendit de bono tantum uoluntas eſt bona.

¶ 3 Præterea. In malis quantum aliquis intendit, tantum peccat; ſi enim aliquis proijciens lapidem intẽderet facere homicidium, reus homicidij eſſet; ergo pari ratione in bonis tantum eſt bona uoluntas, quantum aliquis bonum intendit.

¶ Sed contra, poteſt eſſe intentio bona, & uoluntas mala; ergo pari ratione poteſt eſſe intentio magis bona, & uoluntas minus bona.

¶Hic inquiritur modus dependentiæ bonitatis in dictis actibus, quia dictum eſt, quòd bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, ſicut ex ratione volendi formali. Quæritur ergo, an actus voluntatis ordinatus in finem, ſicut in rationem volendi, ſit tantæ bonitatis, ſicut eſt intentio finis. Et pro intellectu huius articuli, vide ſupra dicta quæſt. 18. artic. 6. & infra dicenda quæſt. ſeq. artic. 3. quia actus voluntatis interior, vel exterior habet quãdam bonitatẽ ex proprio obiecto, & actus intentionis etiam habet vnã propriam formaliter ſibi conuenientem; & tamen eadem bonitas conuenit actui ex intentione procedente denominatiuè ſecũdum modam dicendi Capreoli in ſecundo, diſt. 42. & iuxta modum dicendi D. S. in hoc corp. Bonitas intentionis conuenit actui voluntatis per redundantiam, ſicut ſanum conuenit medicinæ per habitudinem ad ſanitatem animalis. Capreolus.

¶Et nota etiam, ꝙ in iſto quæſito capitur actus voluntatis tam pro actu elicito, quàm imperato exteriori, ita vt ſit ſenſus quæſiti, An quantitas bonitatis in actu qui eſt velle, aut eligere aliquod propter talem intentionem finis, aut actus exercitus, & volitus propter intentionem talis finis commenſuretur quantitati bonitatis ipſius intentionis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd circa actum, & intentionem finis, duplex quantitas poteſt conſiderari; vna ex parte obiecti, quia uult maius bonum, uel agit; alia ex intenſione actus, quia intensè uult, uel agit, quod eſt maius ex parte agentis.

¶ D. S. primò per quandam diſtinctionem innuit duplicem intellectum quæſiti; ſecundò ſecundùm illam diſtinctionem dupliciter reſpondet. Primò, iuxta primum intellectum quæſiti, ibi. Si igitur, &c. ſecũdò quo ad ſecundum, ibi. Si verò, &c. Dicit ergo, ꝙ circa actum voluntatis ſ. elicitum, vel imperatum exteriore ex vna parte, & intentionem ex alia parte dupliciter poteſt quãtitas conſiderari; vna ex parte obiecti, alia ex parte intenſionis actus, quæ eſt ex parte ſubiecti. Similem diſtinctionem habet D. S. 2. 2. q. 26. ar. 7. & eandem habet in ſecundo, diſt. 40. art. 3. ad primum. vbi dicit, ꝙ quantùm intendis, tãtùm facis, intelligitur dupliciter; vno modo nominaliter; alio modo aduerbialiter, &c. ſic in propoſito, quantitas intentionis primò capitur nominaliter, & tunc eſt q̃rere an actus voluntatis ſit tantæ rei, & tam dignæ, ſicut eſt intẽtio; ſed ſecundò intelligitur, an actus voluntatis ſit tãto modo, ſicut eſt intentio finis, ita ꝙ aliquis tam intensè ferat̃ ſm actum voluntatis in medium, ſicut fertur ſecundùm actum intentionis in finem.

¶Si igitur loquamur de quantitate utriuſque quãtum ad obiectum; manifeſtum eſt, ꝙ quantitas actus non ſequitur quantitatem intentionis, quod quidem ex parte actus exterioris contingere poteſt dupliciter; vno modo, quia obiectum, quod ordinatur ad finem intentum non eſt proportionatum fini illi, ſicut ſi quis daret decem libras, non poſſet conſequi ſuam intentionem, ſi intenderet emere rem ualentem centũ libras; alio modo propter impedimenta, quę ſuperuenire poſſunt circa exteriorem actum, quæ non eſt in poteſtate noſtra remouere; puta aliquis intendit ire vſq; Romam, & occurrunt ei impedimenta, ꝙ non poteſt hoc facere; ſed ex parte interioris actus uoluntatis non eſt niſi uno modo; quia interiores actus uoluntatis ſunt in poteſtate noſtra, non autem exteriores actus, ſed uoluntas poteſt uelle aliquod obiectũ non proportionatum fini intento; & ſic uoluntas, quæ fertur in id obiectum abſolutè cõſideratum, non eſt tantùm bona, quantùm eſt intentio.

¶Hic D. S. reſpondet iuxta primum intellectum quæſiti; ſed quia actus voluntatis interior, vel exterior circa ordinatum in finem dupliciter conſiderari poteſt; vno modo ſecũdùm proprium obiectum, & bonitatem ſibi ex ipſo competentem cum præciſione, quæ tamen ſe habet materialiter ad bonitatem, quæ eſt ex fine; & ſecundo modo poteſt conſiderari, ſm ꝙ participat bonitatem formalem, quæ eſt ex fine, quia (vt dictum eſt) iſta bonitas, quæ eſt formaliter intentionis, eſt etiã actus voluntatis per denominationem, & redundantiam; ideo D. S. ponit duas concluſiones reſpondens iuxta primũ intellectum quæſiti ſecundam ibi. Sed quia, &c.

Conclusio prima. Prima est, si loquamur de quantitate vtriusque quantum ad obiectum, manifestum est, ꝙ quantitas actus, scilicet voluntatis elicitι, vel imperati) circa medium ad finem, non sequitur quantitatem intentionis; & intelligitur de quantitate obiecti proprij cum præcisione redundantiæ ex alio; & hoc vult D.S. cum dicit statim, & sic voluntas, quæ fertur in illud obiectum absolutè, &c. Probatur conclusio, actus exterior dupliciter non sequitur quantitatē intentionis ex parte vtriusq; obiecti, & actus exterior nō sequit quantitatē intentionis vno modo tm; igitur conclusio vera. Consequentia nota, quia non datur actus voluntatis, nisi actus exterior imperatus, & interior circa medium. Antecedens probatur quo ad vtramq; partem clarè in littera; & dicit D.S. circa secūdam partem; & sic voluntas, quæ fertur in id obiectum absolutè consideratum non est tantùm bona, ideſt non tantùm boni, quantùm est intentio ratione boni intenti. Ex quibus verbis patet, ꝙ conclusio prædicta debet intelligi de actu voluntatis respectu obiecti sui considerati tantùm secundùm propriam bonitatem, & non sm eam quam participat ex fine intento. Consequenter cū dicit.

¶Sed quia etiam ipsa intentio quodammodo pertinet ad actum uoluntatis, inquantum scilicet est ratio eius, propter hoc redundat quantitas bonę intentionis in uoluntatem, inquantum scilicet uoluntas uult aliquod bonum magnum vt finem, licet illud per quod vult consequi tantum bonum, non sit dignum illo bono.

Conclusio secunda. ¶Subiungit secundam conclusionem quo ad illum primum intellectum, qua explanat, quare dixerit, quòd voluntas vt fertur in obiectum absolutè non habet tantam bonitatem sicut intentio; & est ista conclusio, quantitas bonæ intentionis redundat in voluntatem; & vult ista conclusio, quòd actus voluntatis habet tantam bonitatem, sicut intentio finis, non quidem per se, & ex proprio obiecto, sed per participationem, & redundantiam. Probatur ex fundamento artic. præced. Intentio est ratio actus voluntatis, & sic pertinet ad ipsum actum voluntatis; ergo sequitur conclusio. Antecedens notum. Tenet consequentia ex articulo precedenti, quia ratio volendi derivat suam bonitatem in id, quod est propter talem rationem, & explicat D.S. illam conclusionem, ita quòd eo ipso, quòd aliquid est ordinatum in magnum finem, consequitur bonitatem finis, esto in se sit paruum, sicut dans calicem aquæ frigidæ propter Deum, ista datio est digna vita æterna, quam dignitatem non habet ex se, sed quia propter Deum.

¶Nota autem, quòd non videtur D.S. intelligendus, quòd actus voluntatis, vt est propter finem, participat quantitatem finis solùm secundùm quandam meliorationem; ita videlicet, ꝙ idem actus voluntatis circa idem obiectum propter vnum digniorem finem efficiatur melior seipso, vt sit propter finem minus dignum. Sed videtur esse mens D.S. quòd actus in finem relatus, vt sic, habeat eandem bonitatem, quæ est finis, alio tamen modo, vt dictū est; & hoc habetur ex quæst. sequen. artic. 3. ad tertium. vbi ex intentione defendit D.S. quòd eadem est bonitas actus intentionis, & voluntatis; vnde calix aquæ frigidæ exhibitus propter charitatem habet eandem bonitatem, quàm habet charitas Dei, & non solùm meliorationem. Vnde D.S. in ista conclusione dicit, quantitas intentionis redundat in voluntatem, & non dicit aliquid quantitatis.

¶Nota etiam, quòd quamuis actus voluntatis isto modo habeat bonitatem intentionis ex parte obiecti, non tamen admittitur ista propositio in bonis, sicut admittitur in malis, videlicet, quantùm intendis, tantùm facis; tum quia ad magnum facere nō sufficit bonitas, quæ est ex redundantia boni intenti, sed etiam bonitas, quæ est ex modo faciendi. Si quis enim remissa voluntate, & charitate det calicem aquæ frigidæ, & intendit per hoc consequi magnum præmium non consequitur, quia requiritur, vt ex magna charitate, & intensè velit & det, & non sufficit dare propter Deum ad magnum præmium, licet etiam ex charitate modica datum sit dignum præmio æterno, sed non magnum. Tum secundò, quia in malis sufficit vnum ad malitiam magnam, ad bonum autem magnum non sufficit vnum bonum; & ergo in malis, quātùm intendis, tantùm facis; sed in bonis præter intentum bonum, oportet etiam esse bonum, quod sit propter finem; & non magnum facis, nisi & finis sit magnus, & quod est ad finem secundùm se sit magnum tam ex parte subiecti, quàm obiecti. Consequenter ibi.

Exponitur quantum intentis, tantùm facis.

¶Si verò consideratur quantitas intentionis, & actus secundùm intensionem vtriusque, sic intensio intentionis redundat in actum interiorem, & exteriorem voluntatis, quia ipsa intentio quodammodo se habet formaliter ad vtrumque, vt ex supra dictis patet, * licet materialiter intentione existēte intensa possit esse actus interior, vel exterior; non ita intensus materialiter loquendo; puta cum aliquis non ita intensè vult medicinam sumere, sic vult sanitatem, tamen hoc ipsum, quod est intensè intendere sanitatem, redundat formaliter in hoc, quòd est intensè velle medicari.

*q. 12 ar. 4.

¶Respondet iuxta secundum intellectum quæsiti ex parte quātitatis intensionis, & quia intentio intesa potest se habere ad actū voluntatis dupliciter, scilicet vt ratio volendi ex parte finis, potest etiam econtra intensio actus volūtatis comparati ad intentionem vt obiectum; ideo D.S. iuxta hoc membrum ponit duas conclusiones; secundam ibi. Sed tamen, &c. Prima est, si considerentur quantitas intentionis, & actus, scilicet voluntatis, secundùm intēsionem vtriusque; sic intensio intentionis redundat in actum interiorem, & exteriorem voluntatis formaliter, licet materialiter intentione existente intensa possit esse actus interior, vel exterior, non ita intensus. Probatur præsertim quo ad primam partem; ipsa intentio se habet formaliter ad vtrumq; actum voluntatis; ergo prima pars vera, quòd redundat in huiusmodi actus; antecedēs patuit ar. præced. Probatur etiam vtraq; pars conclusionis exemplariter; & primò secunda. s. ꝙ materialiter loquendo (hoc est respectu proprij obiecti) aliquis non ita intensè vult medicinam sumere, sicut intensè vult sanitatem; & ita intentio finis est intensa & magna quo ad finem, sed non velle medicinam, nec sumptio medicinæ est intensa respectu medicinæ. Cum hoc tamen stat prima pars; quia hoc ipsum quod est intensè intendere sanitatem, redundat in hoc, quod est intensè velle medicari, non quia velle medicari sit materialiter intensum; sed formaliter intensi desiderij sanitatis. Oportet enim hic notare ex D.S. in de Virtutibus, Materia 2. artic. 5. ad secundum. quòd potest esse promptitudo alicuius rationis bonis, & tamen non est promptitudo ratione suipsius; sic in proposito aliquis intendendo intensè sanitatem, eoipso vult intensè medicinam, non propter medicinam, quàm forsan horret, sed propter sanitatem intensè intentam; & hoc videtur velle D.S. cum dicit, tamen hoc ipsum, quod est intensè intendere sanitatem redundat formaliter, ideſt sicut ratio intensionis actus voluntatis, qui est respectu medicinæ; vel potest intelligi ista cōclusio, sicut dictum est, quòd quantitas bonitatis intentionis ex obiecto participatur formaliter ex actu volūtatis, licet in se sit paruus, quia videlicet habet eandem bonitatem quam habet intentio ex obiecto, ita eandem bonitatem quam habet intentio ex sui intensione participat actus voluntatis interior, vel exterior, vt est ex illa intensa intentione finis, licet materialiter, ideſt secundùm esse proprium in subiecto, non sit intensus, tamen eoipso, quòd est ex intensa intentione, habet quantitatem eius per denominationem, & redundantiam, non propriè intrinsecam, sed denominativam, & hic sensus intelligibilior videtur. Deinde cum dicit.

Prima conclusio iuxta secundum membra distinctionis.

¶Sed tamen hoc est considerandum, quòd intensio actus interioris, vel exterioris potest referri ad intentionem, vt obiectum, puta cum aliquis intendit intensè velle, vel aliquid intensè operari; & tamen non propter hoc intensè vult, vel operatur, quia quantitatem intenti boni non sequitur bonitas actus interioris, vel exterioris, vt dictum est. *

*In hoc si.

¶Ponit ea, quæ sunt pro secunda conclusione responsiua, iuxta secundum membrum; & deinde ex ea infert quoddam corollarium, ibi. Et inde est, &c. Voluntas enim, cum sit potentia immaterialis, se super actus suos reflectere potest, & ita ipsa intensio actus voluntatis interioris, vel exterioris potest esse obiectum intentionis, quæ etiam est actus voluntatis; & intendit istam conclusionem, non oportet esse correspondentiam quantitatis in bonitate secundùm intensionem actus voluntatis, & intentionis; ita videlicet, quòd aliquis intendit intensè velle, vel intendit intensè operari, & tamen non propter hoc intensè vult, vel operatur. Probatur tali assumpto, quia quantitatem intenti boni, non sequitur bonitas actus interioris, vel exterioris; ergo quia quis intendit actum ipsum tanquam bonum intentum, non propterea sequitur magnus, & intensus actus. Antecedens patuit circa primam conclusionem. Deinde ibi.

¶Et inde est, quòd non quantum aliquis intendit mereri, meretur, quia quantitas meriti consistit in intensione actus, vt infra dicetur. *

*q. 114 ar. 4. ad secundum.

Corollarii.

¶Infert ex præcedenti conclusione tale corollarium non quantum aliquis intendit mereri meretur. Probatur, quia quantitas meriti consistit in intensione actus; sed iam dictum est, ꝙ magnitudinem boni intenti, non sequitur magnitudo actus; igitur, &c. Maior patebit infra, vbi habetur, ꝙ aliquis plus meretur, secundùm ꝙ actus procedit ex maiori charitate, & cit seruentior. Minor iam patuit; vnde sequitur conclusio, immo quandoq; aliquis intendit mereri, & nihil meretur, immo demeretur faciendo malū ex genere, quod putat bonum, sicut patet Ioan. 16. Venit hora, &c.

Præmium essentiale cui commensuratur.

¶Nota circa hoc, quòd præmium essentiale commensuratur quantitati actus voluntatis procedentis ex charitate, & si ille actus sit perfectus etiam sine opere exteriori, tunc debetur sibi æquale præmium essentiale, vt patebit infra; sed actui exteriori, & quantitati eius, ac bonitati secundùm se debetur præmium accidentale;

Vnde

Digitized by Google

Vnde ſi quis intendat multum mereri, & tamen actus voluntatis elicitus non eſt magnus, & intenſus non merebitur de præmio eſſentiali multum, & ſi actus exterior etiam nõ eſt intenſus, & perfectus non erit magnum præmium accidentale, ita quòd iſta concluſio verificatur tam de merito præmij eſſentialis, quàm accidẽtalis ſic, quòd non tantum quis mereatur quantùm intendit. De iſtis, vide D.S.in.2.d 40.ar.3.& in de Malo.Matc.2.ar.2.ad octauũ. Vide etiam infra.q.114.ar.4.ad ſecundum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam cõcluſionem, & primam partem tertiæ concluſionis. Et quòd intentio poſſit eſſe bona, & voluntas mala patuit.ar. præceden. & patet in D.S.in.2.ſen diſt.30.ar.5.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd glo.illa loquitur quantùm ad reputationem Dei qui præcipuè conſiderat intentionem finis. Vnde alia glo.dicit ibidem, ꝙ theſaurus cordis intentio eſt, ex qua Deus iudicat opera; bonitas enim intentionis, vt dictum eſt, * redundat quodammodo in bonitarem voluntatis, quæ facit etiam exteriorem actum apud Deum meritorium. * In eos.

¶ Ad maiorem, tantum boni quis facit quantum intendit, ad hunc ſenſum, quòd ex intentione eſt principalis bonitas quæ præcipuè à Deo conſideratur, ſed non intelligitur quantùm ad totalitatem, ita quòd quamuis bonitas intentionis eſt principalis bonitas, non tamen eſt totalis bonitas, quia præter eam requiritur quòd actus voluntatis ſit bonus ex obiecto, & modo. Secundò habet veritatem ad hunc ſenſum, quòd quantum intendis tantum facis etiam in opere exteriori non ſecundùm ſe, ſed ſecundùm bonitatem, quæ ex fine in ipſum redundat, quia voluntas, ex hoc, quòd in talem finem ordinatur, ita eſt tam bona ſicut intentio nõ ſecundùm ſe, ſed ſecundùm redundantiam, cum quibus ſtat, quòd actus voluntatis ſecundùm ſuum obiectum, & intenſionem non ſit adæquatus fini intento vel intenſioni intentionis, & quia præmium reſpondet intenſioni actus voluntatis. Tertiò dicitur poſt D.S.in ſecundo ſupra ad primum, quòd iſta auctoritas eſt vera in bonis ſi tantum ſit aduerbium, ſic quòd tam perfectè aliquis facit ſicut intendit, ſed non eſt vera nominaliter capiendo tantum.

¶ Ad minorem, dat bonitatem eandem quæ eſt ex fine. Verum, ſed præter illam actus exterior, & voluntas ratione proprij obiecti, & modi in bonis debent habere bonitatem cui menſuratur præmium, & non intentioni. Quare negatur conſequentia.

¶ Vnde nota, quòd licet intẽtio principaliter reſpiciatur à Deo, non tamen eius bonitati commenſuratur præmium, ſed commenſuratur actui, vel bonæ voluntati. & ergo tantum quis facit quantum intendit ad hunc ſenſum, quia factum habet bonitatẽ intentionis, non tñ habet tantum præmium quantum intenditur, quia præmium (vt dictum eſt) non intentioni, ſed actui voluntatis commenſuratur. Quantitas enim præmij debetur quantitati meriti, qđ meritum non eſt ſola intentio, ſed etiam actus voluntatis. Vnde ſi intentio eſt bona actus ex genere bonus erit meritorius aſſiſtente charitate, ſed nõ eſt tanti præmij meritorius, quantum intenditur, niſi & actus ſit commenſuratus præmio.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod ſola bonitas intentionis non eſt tota cauſa bonæ voluntatis, vnde ratio nõ ſequitur.

¶ Ad maiorem, augmentata cauſa ſufficiente & præciſa, augmentatur effectus dependens ex illa cauſa. Ad minorem, ſed intentionis bonitas eſt cauſa bonę voluntatis, ſed non præciſa, & ſola, ſed etiam obiectum, & modus eſt cauſa bonitatis actus voluntatis. Vera eſt tamen minor, quòd intentio eſt cauſa bonæ voluntatis formaliter, ideſt illius bonitatis quam habet ex eo, quòd ordinatur, & prouenit ex tali intentione. Vnde negatur conſequentia, quia licet habeat aliquam bonitatem ex intentione, tamen ſi debeat eſſe perfectè bonus, oportet quòd etiam ſecundùm ſe habeat bonitatem aliquam, quæ ſi fuerit magna erit dignus magni præmij, alias non, quia ſi quis debeat conſequi magnum, oportet quòd exhibeat æquiualens, & non ſufficit ſola intentio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſola malitia intentionis ſufficit ad malitiam voluntatis, & ideo etiam quantùm mala eſt intentio tantùm etiam mala eſt voluntas, ſed non eſt eadem ratio de bonitate, vt dictum eſt. * ¶ Maior vera, quia ibi ſola intentio ſufficit ad malitiam. In bonis autem actus requirit etiam bonitatem ex parte obiecti, & intenſionis, ad hoc, quòd ſit bonus. Negatur igitur conſequentia, ſi intelligitur, quòd actus ſit ſimpliciter bonus, ſed tantùm bonus bonitate participata; ad perfectum autem, & magnum bonum requiritur bona intentio, ſed non ſufficit, ſed etiam vt id, quod eſt ad finem intentum ſit bonum perfectũ ſecundùm ſe, ſecus in malis, vbi ad magnam malitiam ſufficit vnum malum, vnde dicetur q ſequen. vt etiam habet D.S.in ſecundo ſupra ar.2 quòd bonitas actus non ſolùm eſt ex voluntate intendente, ſed etiam diligente. * 1.2.q.7.ad ſecundum, & tertium.

¶ Nota, quòd hic articulus compatat intentionem ad actum voluntatis interiorem, & exteriorem, ſed an actus exterior ſuperaddat ſuper interiorem voluntatis aliquam bonitatem videbitur, ar.3.q.ſequen.

Vtrum voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatem Diuinam.

M 1.di.48.ar. 1.Etveri.q. 23.ar.7.co.

AD nonum ſic proceditur. Videtur, quòd bonitas voluntatis humanæ non dependeat ex conformitate voluntatis Diuinæ. Impoſſibile eſt enim voluntatem hominis cõformari voluntati Diuinæ, vt patet per id, quod dicitur Eſaiæ. 55. Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris: & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris: ſi ergo ad bonitatem voluntatis requireretur conformitas ad Diuinam voluntatem, ſequeretur, quòd impoſſibile eſſet hominis uoluntatem eſſe bonam, quod eſt inconueniens. Eſaias.

¶ 2 Præterea. Sicut voluntas noſtra deriuatur à voluntate Diuina, ita ſcientia noſtra deriuatur à ſcientia Diuina; ſed non requiritur ad ſcientiam noſtram, quòd ſit conformis ſcientiæ Diuinæ, multa enim Deus ſcit, quæ nos ignoramus, ergo non requiritur, quòd uoluntas noſtra ſit conformis uoluntati Diuinæ.

¶ 3 Præterea. Voluntas eſt actionis principium; ſed actio noſtra non poteſt conformari actioni Diuinæ; ergo nec uoluntas.

¶ Sed contra eſt quod dicitur Matth.26. Non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis, quod dicit, quia rectum uult eſſe hominem, & ad Deum dirigit, ut Auguſt. dicit in Ench. * Rectitudo autem uoluntatis eſt bonitas eius ergo bonitas uoluntatis dependet ex conformitate ad uoluntatem Diuinam. Auguſt. * Homil. in pſal. 32.

¶ Hic vltimò ex prædictis colligitur tota ratio bonitatis volũtatis humanæ quæ conſiſtit in conformitate ad voluntatem Diuinam. Iſta enim conformitas requirit omnes bonitates requiſitas ad bonum actum, vt tangit Scotus diſt.vltima primi ſententiarum. Et primò oſtendit hanc conformitatem requiri ad rectitudinem vel bonitatem voluntatis, ſecũdò inquiritur modus qui requiritur in dicta conformitate.ar.ſequenti. Scotus

¶ Circa primum nota, quòd hic non quæritur de conformitate potentiæ voluntatis quæ ex conditione ſua habet ſimilitudinem ad Deum, ſicut ad exemplar (vtpote exiſtens pars imaginis quæ eſt in homine ſecundùm animam) ſed hic quæritur de conformitate actus qui etiam dicitur voluntas, nec quæritur de conformitate actus quantùm ad eſſe naturæ, ſed de conformitate eius vt eſt effectus Diuinæ voluntatis; quaudo ſcilicet hoc vult, quod voluntas Diuina diſpoſuit, & vult quod Deus vult eam velle, & etiã de conformitate voluntatis noſtræ vt voluntas eſt, ad voluntatem Diuinam vt ſic, quæ eſt ſecundùm obiectum.

¶ Nota ſecundò propter alium terminũ quæſiti, quòd hic quæritur de bonitate de qua hic tractatur, ſcilicet morali, & non de bonitate meritoria tantùm vel Theologica, ita quòd ſit ſenſus, an ad bonitatem etiam moralem ad quam homo virtute naturæ pertingere poteſt, requiratur conformitas voluntatis humanę ad Diuinam, & hic poteſt haberi ex D.S. in 1.di.48.ar.3.ad tertium, vbi dicit, quòd conformitas voluntatis humanæ ad Diuinam eſt commune ad omnia præcepta legis naturalis, & ſcripturæ quibus in bonum ordinamur, & attendatur illa conformitas ſecundùm, quòd volumus, quòd Deus nos vult velle voluntate antecedente, & habetur ibidem, quòd pernaturalia poſſumus nos conformare, qua volumus id, quòd congruit nos velle, & ſecundùm rectum finem; vnde non intelligitur an ad bonitatem actus voluntatis quã habet ex eius relatione in vltimum finem (vt ſola fides dirigit in ipſum) requiratur conformitas, ſed an bonitatem etiam moralem quam ratio informata lege naturali dirigere poteſt requiratur dicta conformitas, & in huius ſignum D. S. in fine ſequentis articuli non proſequitur de conformitate quæ eſt ex charitate, & relatione in vltimum finem ſupernaturali modo, quaſi innuens, quòd cum hic loquamur de bonitate in generali, non ſit præſentis propoſiti hoc in præſenti explicare, ad bonitatem enim ſecũdùm quid moralem ſufficit bonitas finis ſummi vt eſt principiũ omnis boni, & in ſui participatione, hoc tamen verum eſt, quòd aliquando etiam viuentes in lege naturali tenebantur ſe conuertere ad Deũ vt auctorem ſalutis ſupernaturalis, ſed intelligo prædicta, quòd non ſemper requirabatur ad bonitatem aliquam actus vt referatur in finem ſupernaturalem, vt patebit articulo ſequenti.

¶ Reſpon-

Digitized by Google

volitum,& obiectum bonum. Vnde ex diuersitate circunstantiarũ contingit bonum, vel malum in volito,& nõ in actu &c. Ergo bonitas &c. Negatur consequentia, sed probat, ꝙ bonitas actus volũtatis dependet ex obiecto bene circunstantionato, & obiectũ, & circunstantiæ obiecti habent rationẽ vnius obiecti respectu actus interioris voluntatis, quare bonitas voluntatis depẽdet ex bonitate solius obiecti. Obiectum autem requirit bonitatem ex materia,& circunstantijs, sed ille circunstantiæ non requiruntur, vt actus secundùm eas fiat, sed vt obiectum habeat ipsas. Nec obstat huic solutioni, quòd clericus volens negotiari peccat, quia esse clericũ, quod est circunstantia (quis) se habet, vt obiectum; non vt circunstantia actus, quia videlicet peccat, quia vult clericum negotiari; nõ peccat, & non quia clericus vult. Nec peccat quis in die festo laborare volens, sed quia vult laborare in die festo; vbi tempus se hẽt, vt obiectum; non vt circunstantia. Nec admittitur, quòd peccans actu interiori in die festo committat duplex peccatum, vt patebit infra. Similiter non peccat remissè volens bonum, quia ut habet. D.S. alibi ad dilectionem etiam Dei sufficit quicunque modus diligendi per charitatem.

¶ Nota quòd D.S. in solutione habet, ꝙ volẽdo bonum põt impediri ab alio bono volendo, & hoc quidem potest contingere de bono, quod non est Deus apertè, sed an aliquis ẽt diligendo Deũ, quod est etiam quoddã velle, posset impediri a volitione alterius boni debiti, vr̃ ꝙ scilicet. n. modus charitatis in omnib. alijs actibus posset includi, & Homo ad illum modũ teneatur ad sensum infra habendum. q. 100. ar. 10. non tamen tenetur ad semper actu diligendum, immo nec actu diligere sp põt pro hoc statu, & si vellet istum actum continuare impediretur saltem a debita quiete, puta somno, & dormitione ex lege naturæ. Vnde si sp actu diligeret non posset dormire, nec facere necessitates debitas conditioni humanæ prò hoc statu; nec sequitur, ꝙ simul mereretur, & peccaret, quia diligendo pro tempore quo tenetur facere incompossibile charitati non meretur per accidens; licet. n. teneatur Deum diligere super omnia; non tamen semper tenetur, immo hoc est impossibile; licet. n. & somnus possit esse meritorius, & relatus in Deum, quando tamen Homo dormit nõ põt actu diligere. Vr̃ his fauere D.S. in de virtutibus ma. 2. arti. 10 in cor. vbi hẽt, ꝙ mẽs tribus impeditur ne totaliter, & sp tendat Deum diligẽdo actualiter, propter occupationem sęcularium rerum, & propter infirmitatẽ præsentis vitæ, cuius necessitatibus oportet aliquatenus hominẽ occupari, & retrahi ne mens actualiter feratur in Deum dormiendo, comedendo, & alia huiusmodi faciendo, sine quibus præsens vita duci non põt, hæc ille. Vnde non vr̃ dubium quin peccaret, q vellet semper actualiter ferri in Deum, & nunquàm dormire, vel facere opus dilectioni actuali incõpossibile. Quare sicut dilectio Dei secundum D.S. in de Malo. malè fieri potest, quia ordinatur in malum finem, & sic ex parte finis, vt est obiectum voluntatis; sic per accidens videtur posse malè fieri, quia impeditur pro tunc debitum, & necessarium etiam vitæ corporalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd circunstantiarũ ignorantia excusat malitiam voluntatis secundùm quòd circunstantiæ se tenent ex parte voliti, inquantum. s. ignorat circunstantias actus quem vult.

¶ Ad maiorem, ignorantia circunstantiarum ex parte voliti, & obiecti, & ignorantia inuincibilis excusat, vt patuit q. 6. arti. 8. sed non quasi requirantur ad bonitatem voluntatis per se, sed voliti* puta, ꝙ quis accedat ad suam, & non ad non suam. Si autem per ignorantiam inuincibilem accedat ad non suam credens eam suam, excusatur vt patet de Iacob & Lya. Vltra, sed hoc non esset &c. Negatur, sed ideo est, quia circunstantia requiritur ad bonitatem voliti, & obiecti, quia vult accedere ad suam, & ignorat, ꝙ accedit ad non suam, & si ignoranter facit, ignorantia dicta excusatur. Negatur consequentia, sed dependet ex obiecto bene circũstantionato; hoc bene probat, quia si quis agat circa rem non bene circunstantionatam peccat, nisi ignorantia excuset.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat a ratione.

F Infra q. 21. ar. 1. cor. AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ bonitas voluntatis non dependeat a ratione; prius. n. non dependet a posteriori, sed bonum per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationem, vt ex supra dictis, patet;* ergo bonum voluntatis non dependet a ratione.

* q. 9. ar. 1.

¶ 2 Præterea. Philosophus dicit in 6. Eth.* quòd bonitas intellectus practici est verũ conforme appetitui recto; appetitus autem rectus est voluntas bona; ergo bonitas rationis practicę magis dependet a bonitate voluntatis, quàm è conuerso.

Aristo. * Cap. 2.

¶ 3 Præterea. Mouens non dependet ab eo, quod mouetur, sed econuerso; voluntas autem mouet rõnem, & alias vires, vt supra dictum est;* ergo bonitas voluntatis non dependet a ratione.

* q. 9. art. 1.

¶ Sed contra est. Quod Hilarius dicit in 10. de Trin.* immoderata est omnis susceptarum voluntatum pertinacia, vbi non rationi volũtas subijcitur; sed bonitas voluntatis consistit in hoc, quòd non sit immoderata; ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc, quòd sit subiecta rationi.

Hilarius. * In princ.

¶ Hic D.S. inquirit de dependentia bonitatis actus interioris a suo principio directiuo. Et primò facit hoc. Secundò determinat quædam dubia ex dictis ar. 5 Quia autẽ Homo relictus est in manibus consilij sui; ideo principium directiuum actus humani est duplex. s. proximum, & intrinsecum, quod est ratio humana informata lege naturali. Et remotum, & extrinsecum, quod est lex æterna. Primò ergo ostendit, quòd bonitas voluntatis dependeat a ratione. Secundò quòd a lege æterna, ar. sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* bonitas voluntatis propriè ex obiecto dependet, obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem; nam bonũ intellectum est obiectum voluntatis proportionatũ ei, bonum autem sensibile, vel imaginarium, non est proportionatum voluntati, sed appetitui sensitiuo, quia voluntas potest tendere in bonum vniuersale, quod ratio apprehendit, appetitus autem sensitiuus non tendit, nisi in bonum particulare, quod apprehendit vis sensitiua; & ideo bonitas voluntatis dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto.

* art. 1. & 2.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Bonitas voluntatis dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto. Et dicit eo modo. i. eodem genere, quia in genere causæ finalis, & formalis specificãtis dependet bonitas ab obiecto, sicut ab eo, quod dat bonitatem, a ratione verò præsentante, sicut a conditione obiecti necessaria, sicut infra dicetur de cognitione respectu amoris. Probatur conclusio, bonitas voluntatis propriè ex obiecto dependet, obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem; ergo &c. Maior patet ex ar. 1. & 2. quia ex obiecto inquantum cadit sub ordine rationis habet bonitatem moralem. Minor probatur in littera, quia bonũ intellectum est obiectum voluntatis proportionatum ei, non autem sensibile bonum, vel imaginatum; ergo minor vera, ꝙ obiectum voluntatis proponitur ei per rationem, sicut per proportionatum, & adequatum proponens. Hoc assumptum pro minore probatur in littera, quia voluntas potest tendere in bonum vniuersale, sed appetitus sensitiuus in bonum particulare; ergo ratio apprehensiua vniuersalis est proportionatum proponẽs obiectũ, volũtatis; vis aũt sensitiua cognitiua appetitus sensitiui. Nota ꝙ probatio minoris habetur ex duobus punctis, quæ habentur etiã. 1. par. q. 80. ar. 2. ad secundũ, quia appetitus intellectiuus (scilicet voluntas) est boni vniuersalis, & vniuersaliter, & sicut termini, & sicut rationis terminandi, & cum hoc est boni immaterialis, & breuiter cuiuscunque apprehensibilis sub ratione boni. Sensitiua autem potentia nõ est cognoscitiua boni vniuersalis, nec cuiuslibet, sed solũ sensibilis boni; ideo non proponit obiectum proportionatum ipsi voluntati, sed ratio, quæ est omnium apprehensiua; & præterea apprehensum per intellectum practicum est propriũ, & per se motiuum voluntatis, quia s. propria virtute mouet voluntatem, apprehensum autem per sensum quemcunque, non est natũ mouere voluntatem, nisi accedente apprehensione rationis practicæ, licet cum simul concurrunt fortior sit motus, vt patebit infra q. 77. ar. 1. & 2. Quare minor vera est, quòd obiectum voluntatis proponitur per rationem per se, & nunquàm a sensu, nisi mediante ratione, & secundò proponitur sibi, sicut a motiuo proportionato, & adequato &c.

Conclusio responsi.

¶ Sed circa istum processum corporis est dubiũ, quia huius articuli vr̃ esse ostendere bonitatem volũtatis dependere a rõne, sicut a regula intranea, & propinqua, quia Homo in manu consilij sui derelictus est, vt sibi determinet ex rõne, sicut ex regula quid bonum, & quid malum; articulus autem solũ, vr̃ ostendisse, sicut sonat cõclusio, quòd bonitas voluntatis sit ex rõne ea radice qua ex obiecto, quod non est obiectum, nisi vt apprehensum, & ita actus rõnis est, quod facit obiectum, sed ex hoc nõ hr̃, quòd concurrat vt regula ex cuius conformitate sit bonitas. Potest. n. rõ præsentare, & obiectum malum, & bonum, & indifferens; igitur ex repsentatione, vt sic non habetur, quod sit causa bonitatis in regula, q̃ erat hic determinandum. Sed dicitur, quòd immo intentum habetur clarè ex ista deductione D.S. quia aliud est apprehendere, aliud practicè proponere, licet. n. & ratio speculatiua apprehendat obiectum, tamen sola ratio practica (quæ est directiua, & regulatiua voluntatis) proponit voluntati suum obiectum, tãquàm regula. Proponere enim obiectum est determinare formam agendi, quod est causæ exemplaris. Quare cum voluntas habeat bonitatem ab obiecto, habebit & eandem a proponente obiectum practicè tanquam regula; ratio enim proponendo practicè regulat, & dirigit voluntatẽ dictando, vt tendat in obiectum conforme sibi. Et ergo

oem.

Digitized by Google

bene verum eſt, q̃ ratio apprehendens vt ſic, nõ eſt regula; ſed ratio proponens eſt regula voluntatis; & ſi proponat bonum obiectum eo modo eſt recta regula, & per eius conformitatem obiectũ eſt bonum, & per conſequens voluntas; ſecus de ratione proponente malum, quia talis non proponit bonum obiectum, nec ipſa eſt debita regula, ſed ratio proponens (i. dictans proſequendũ bonum obiectum) eſt vera regula; vnde ſicut cauſa exemplaris non habet alium effectum, quàm efficiens; ſed eundem in alio genere, ita ratio non dat aliam bonitatem, quàm obiectum, vel voluntas: obiectum autem dat finaliter, voluntas effectiuè, ratio exemplariter, eo ipſo quòd proponit obiectum determinatum, determinare enim formam effectus, vel actionis eſt cauſalitas exemplaris, ſic ratio proponendo obiectum determinat formam actui voluntatis. Et ita patet, quòd proponendo obiectum habet cauſalitatem regulæ, ex qua bonitas appetitus dependet.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem; & expreſsè habet, quòd bonitas voluntatis eſt a ratione, ſicut regulante.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ bonum ſub ratione boni, ideſt appetibilis per prius pertinet ad voluntatem, quàm ad rationẽ; ſed tñ per prius pertinet ad rationẽ ſub ratione veri, quàm ad voluntatem ſub ratione appetibilis, quia appetitus voluntatis non poteſt eſſe de bono, niſi prius a ratione apprehendatur.

¶Maior vera eſt vt ſic, poteſt tamen aliquod eſſe prius in vno genere cauſæ, quod eſt poſterius in alio genere, quia cauſæ ſunt ſibiinuicem cauſæ, vt patet de materia, & forma efficientis cauſalitate, & fine. Ad minorem dicitur primò poſt D.S. Bonum pertinet prius ad voluntatem ſub ratione boni, tamen id quod eſt bonum, & appetibile prius pertinet ad rationem ſub ratione veri, quæ ſe concomitanter habet ad apprehenſionem boni, quod verum ordine naturæ prius eſt ſecundùm rationem bono, vt patet in de Veritate, Materia 21. art 3. vide ibidem. Secundò poteſt dici ad minorem; & eſt declaratio iam dictorum, negando eam in vno ſenſu, quia bonum prius pertinet ad intellectum practicum terminatiuè, antequam voluntas tendat in bonum; non enim voluntas appetit bonum niſi vt apprehenſum bonum. Sed verum eſt, quod prius pertinet ad voluntatem motiuè, non enim mouet bonum vt ſic intellectum, ſed vt ens & verum. Tali enim ratione obijcitur rationi, ſed ratio boni formaliter habet ſe motiuè ad voluntatem; & ergo formaliter prius pertinet tanquam obiectum proprium ad voluntatem, quàm ad rationem, tamen ad rationem prius fertur ſub ratione veri, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd philoſophus ibi loquitur de intellectu practico, ſecundùm quòd eſt conſiliatiuus, & ratiocinatiuus eorum quæ ſunt ad finem; ſic enim perficitur per prudentiam. In his autem quæ ſunt ad finem, rectitudo rationis conſiſtit in conformitate ad appetitum finis debiti; ſed tamen & ipſe appetitus finis debiti præſupponit rectam apprehẽſionem de fine, quæ eſt per rationem.

¶Maior vera eſt, bonitas intellectus practici, qui eſt circa media, dependet ex appetitu recti finis; quia verum, & bonum conſilium de mediis, non eſt verum, niſi ſit conforme appetitui boni finis. Vera eſt itaque maior ad hunc ſenſum; ſed addo, quòd appetitus finis etiam præſupponit apprehenſionem finis, quæ eſt ipſius intellectus; ergo bonitas, &c. verum rationis practicæ bonitas quo ad aliqua dependet ex bonitate voluntatis; ſed tamen abſolutè, & vniuerſaliter rationis bonitas, vel rectitudo præcedit bonitatem voluntatis. De hoc in ſimili vide in de Veritate, vbi ſtatim, ad tertium. & infra quæſt. 58. artic. 5. vbi habetur, quòd prudentia, quæ eſt de mediis, præſupponit appetitum bonum finis.

¶Ad tertium dicendum, q̃ voluntas quodammodo mouet rationem, & ratio alio modo mouet voluntatem ex parte ſcilicet obiecti, ut ſupra dictum eſt. * q. 9. art. 1. ad tertium.

¶Ad maiorem, mouens non dependet ab eo, quod mouetur; verum ſecundùm eandem ſpeciem motus, & ſecundùm idem; ſed mouens in vno genere motionis, poteſt moueri in alio. Sic in propoſito, quia voluntas mouet rationem quo ad exercitium actus; ratio autem voluntatem quo ad ſpecificationem, & directionem ex parte obiecti, vt patuit ſupra quæſtio. 9. artic. primo, præſertim ad tertium.

Vtrum bonitas voluntatis dependeat à lege æterna.

G Infra q. 21. art. 1. corp.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd bonitas voluntatis humanæ non dependeat a lege æterna; vnius enim vna eſt regula, & menſura; ſed regula humanæ uolũtatis, ex qua eius bonitas depẽdet, eſt ratio recta; ergo nõ dependet bonitas voluntatis a lege æterna.

¶ 2 Præterea. Menſura eſt homogenea menſurato, vt dicitur 10. metaphyſ. * ſed lex æterna non eſt homogenea uoluntati humanæ; ergo lex æterna non poteſt eſſe menſura uoluntatis humanæ, ut ab eo bonitas eius dependeat. * Ariſtot. tex. 4.

¶ 3 Præterea. Mẽſura debet eſſe certiſſima, ſed lex æterna eſt nobis ignota; ergo nõ poteſt eſſe noſtræ uoluntatis menſura, ut ab ea bonitas uoluntatis noſtræ dependeat.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit lib. 22. contra Fauſtum, * q̃ peccatum eſt factum dictum, uel concupitum aliquid contra æternam legem, ſed malitia uoluntatis eſt radix peccati; ergo cum malitia bonitati opponatur, bonitas uoluntatis dependet a lege æterna. *Aug. c. 27. tom. 6.

¶Hic D. S. inquirit de dependentia bonitatis voluntatis a regula extrinſeca; & prima, quæ eſt lex æterna, quæ eſt ratio in Diuina mente exiſtens, vt patebit infra q. 91. art. 4. quæ participatur in homine modo naturali per legem naturæ, modo autem ſupernaturali per legem Diuinam; & breuiter omnis lex eſt eius participatio, & habet rationem legis, & regulæ per conformitatem ad ipſam.

¶Reſpondeo dicendum, quòd in omnibus cauſis ordinatis effectus plus dependet a cauſa prima, quàm a cauſa ſecunda, quia cauſa ſecunda non agit niſi in virtute primæ cauſæ.

¶D.S. reſpondet tali concluſione, multo magis dependet bonitas voluntatis humanæ a lege æterna, quàm a ratione humana, ita videlicet, ſi eſſet ſecundùm rationem humanam, & non legem æternam, non eſſet bona, nec ratio humana eſſet recta; & quia hoc ipſum, quòd eſt recta, habet a lege æterna. Probatur in omnibus cauſis, &c. vt in principio litteræ; ſed quo ad eſſe regulam, ex qua bonitas appetitus dependet, ratio eſt eſſentialiter ſubordinata legi æternæ; ergo concluſio vera. Huius rationis D.S primò præmittit maiorem; ſecundò probat minorem ſubintellectam, ibi. Quod autem, &c. Tertiò infert concluſionem cum quodam corollario, ibi. Vnde manifeſtum, &c. Maior ergo probatur, quia cauſa ſecunda non agit niſi in virtute primæ cauſæ; & per conſequens prima plus agit, & ſic effectus plus ab ea dependet. Conſequenter cum dicit.

¶Quod autem ratio humana ſit regula uoluntatis humanæ, ex qua eius bonitas menſuretur, habet ex lege æterna, quæ eſt ratio Diuina, vnde in Pſalm. dicitur. Multi dicunt quis oſtendit nobis bona. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, quaſi diceret, lumen rationis, quod in nobis eſt, intantum poteſt nobis oſtendere bona, & noſtram uoluntatem regulare; inquantum eſt lumen uultus tui, ideſt a uultu tuo deriuatum. Pſalmus.

¶Probat minorem ſubintellectam, quia iſtæ cauſæ ſunt eſſentialiter ſubordinatæ, quarum ſecunda non agit niſi in virtute primæ; ſed quòd ratio humana ſit regula voluntatis humanæ, ex qua bonitas menſuretur, habet ex lege æterna, quæ eſt ratio Diuina; ergo minor vera. Maior iſta nota. Minor probatur ex auctoritate Pſal. expoſita clarè. Et ita fundamentum, vt dictum eſt, quia humana ratio non eſt vera regula, niſi quia iudicat conformiter ad legem naturalem, quæ eſt participatio legis æternæ, vel iudicat ſecundùm legem reuelatam, quæ etiam eſt a lege æterna. Conſequenter ibi.

¶Vnde manifeſtum eſt, quòd multo magis dependet bonitas uoluntatis humanæ a lege æterna, quàm a ratione humana; & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere.

¶Infert concluſionem ex dicta ratione cum quodam corollario tali, vbi deficit humana ratio, oportet ad rationem, & legem æternam recurrere. Patet, quia cauſa prima ad plura ſe extendit, quàm ſecunda; ergo vbi deficit, &c. Sic in his, quæ excedunt legem, & rationem naturalem recurrendum eſt ad legem Diuinam, quæ eſt etiam legis æternæ participatio. Et hæc etiam eſt ratio, quare ſupra legem naturalem data eſt lex Diuina, vt patebit infra quæſt. 91. art. 4. & q. 93. artic. 3.

¶Et nota, quòd ſicut in naturalibus dicimus, quòd nihil dat eſſe niſi in virtute Dei, ideſt niſi per virtutem a Deo participatam; ſic a ratione humana, non dependet bonitas actus voluntatis, niſi quia proponit, & iudicat conformiter ad participationem legis æternæ, quæ participatio eſt lex naturalis, vel Diuina; & ita lex æterna eſt prima regula, in cuius virtute ratio humana eſt regula, &c.

Digitized by Google

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatium conclusionis & vide infra quæst. 71. artic. 2. ad quartum. & artic. 6. ad quintum. pro intellectu huius argumenti, quia etiam peccatũ, quod est contra rationem naturalem est contra legem æternam, licèt non è contrario vniuersaliter; & sic voluntas erit mala, siue sit contra rationem humanam, siue contra æternam legem.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ unius rei non sunt plures mensuræ, possunt tamen esse plures mensuræ, quarum vna sub alia ordinetur.

¶Ad maiorem, vnius est vna regula in vno ordine, tamẽ vnius possunt esse plures regulæ, quarum vna est homogenea, altera excedens, vt patet de horologio in pariete, quod est mensura subordinata Soli; sicut etiam est de causa efficiente; vbi vna est propinqua, & adæquata; alia excedens, & communis; sicut quandoque unus iuuenis habet vnum particularem directorem in scolis, qui est sibi appropriatus, qui dirigit eum in certis, super quem habet cum alijs scholaribus communem magistrum, qui dirigit eum, & alios vniuersaliter, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd mensura proxima
Dub. 19. est d homogenea mensurato, non autem mensura remota.

¶Ad maiorem, mensura proxima, & naturalis est homogenea mensurato, ideſt vnius ordinis; non tamen oportet de mensura remota, & excedente supernaturali; sic ratio humana est homogenea actui voluntatis, quia propinqua, non autem lex æterna; & motus cœli est mensura huius motus homogenea; sed æternitas est prima excedens non eiusdem ordinis.

¶Et nota, quòd quamuis vnius rei sit tantùm vna mensura quãtitatiua, & quantitatis, tamen loquendo de mensura veritatis, & regula directiua, vnius possunt esse plures regulæ subordinatæ, inquantum vnum habet iudicium, & cognitionem veritatis ab alio, & dependet ab alio, sicut est in proposito, vt patuit in corpore.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet lex æterna sit nobis ignota, secundùm quòd est in mente Diuina; * innotescit tamen nobis aliqualiter, vel per rationem naturalem, quæ ab ea deriuatur, vt propria eius imago, vel per aliqualem reuelationem superadditam.
* Infra q. 93. art. 2.

¶Maior vera, regula est certissima vt sic, vt regula est, ideſt oportet, quòd sciatur certè, quòd illud sit conforme regulæ, vel dissonum a regula; sed non oportet, quòd sciatur quid sit regula, sicut dicitur simplicibus; oportet, quòd sic faciatis, quia est de voluntate, & præcepto Diuino, ita oportet esse notam regulam; sed non oportet scire quid sit Diuina voluntas; sed magis scitur, quia est regula.

¶Ad minorem, est nobis ignota lex æterna; quantum ad quid est, & secundùm quòd est in mente Diuina, immo Diuina essentia; sed est nota quantum ad esse regulam, quia scimus in quibusdam, quòd sunt pro, vel contra regulam, & voluntatem Diuinam, in his scilicet, quæ sunt contra dictamen rectæ rationis, quæ sunt per se mala; sic scimus, quæ sunt per se mala per rationem naturalem, quòd sunt contra Deum, quia quæ sunt contra rationem naturalem sunt etiam contra Deum. Et hoc est, quod D. S. dicit, quòd innotescit nobis, scilicet quantum ad esse regulam faciendi, vel dimittendi, per rationem naturalem mediante syndereſi, vel per reuelationem in supernaturalibus, vbi nobis innotescit, quæ sint de mente Dei. De his infra quæstio. 93. artic. 1. & 2. quia lex æterna est ratio Diuinæ sapientiæ mouentis omnia ad debitum finem. Vnde lex æterna nihil aliud est, quam ratio Diuinæ sapientiæ, secundùm quòd est directiua omnium actuum, & motionum, quam rationem omnes aliqualiter cognoscunt in suo effectu, quia omnis cognitio veritatis est irradiatio, & participatio illius primæ veritatis, quæ est ratio, & dictamen intellectus Diuini, sicut patuit in corpore articuli, quòd dictamen Diuini intellectus innotescit, partim per rationem naturalem, partim per reuelationem scripturæ, vel internam inspirationem.

H 2. d. 39. q. 3. ar. 2. cor. & ar. 3. per totum. Et 4. dist. 9 ar. 1. q. 2. ad 2 Et Ver q. 17. ar ti. 4. Et Mal. q. 2. ar. 2 ad 3. Et quoli. 8 art. 13. & 15. & quol. 9. art 5 cor. Et Rc 14. Lect 2 co. 1. & Lec 3. fi. & Gilat. 5. col 3.

Vtrum ratio errans obliget.

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas discordans a ratione errante non sit mala; ratio enim est regula voluntatis humanæ, inquantum deriuatur a lege æterna, vt dictum est; * sed ratio errans non deriuatur a lege æterna; ergo ratio errans non est regula voluntatis humanæ; non ergo voluntas est mala, si discordat a ratione errante.
* Art. præceden.

¶ 2 Præterea. Secundùm Augustũ. * inferioris potestatis præceptum non obligat, si contrarietur præcepto potestatis superioris, sicut si procõsul iubeat aliquid, quod Imperator prohibet; sed ratio errans quandoque proponit aliquid, quod est cõtra præceptum superioris, scilicet Dei, cuius est summa potestas; ergo dictamen rationis errantis non obligat; non est ergo voluntas mala, si discordet a ratione errante.
* Aug. Ser. 6. de verbis Domini a monte.

¶ 3 Præterea. Omnis voluntas mala reducitur ad aliquam speciem malitiæ; sed uoluntas discordans a ratione errante non potest reduci ad aliquam speciem malitiæ, puta si ratio errans errat in hoc, quod dicat esse fornicandum, uoluntas eius qui fornicari non uult, ad nullam malitiam reduci potest: ergo uoluntas discordans a ratione errante non est mala.

¶Sed contra. Sicut in primo dictum est; * conscientia nihil aliud est, quàm applicatio scientiæ ad aliquem actum, scientia autem in ratione est; uoluntas ergo discordans a ratione errante est contra conscientiam; sed omnis talis uoluntas est mala, dicitur enim Roman. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est, ideſt omne quod est contra conscientiam; ergo uoluntas discordans a ratione errante est mala.
* quæst. 79. artic. 13.
Rom. 14.

¶Hic D. S. mouet quædam dubia incidentia. Et sunt duo, quia enim dictum est, quòd bonitas humanæ uoluntatis dependet a ratione; ratio autem potest esse recta, & erronea; ideo est quæstio, an ad bonitatem voluntatis humanæ sufficiat ratio qualitercunque se habens, & an ad malitiam sufficiat discordare a ratione qualitercunque se habente. Primò igitur est dubium de malitia voluntatis discordantis a ratione erronea. Secundum est dubium de bonitate voluntatis concordantis cum ratione erronea, quærit igitur in præsenti. An voluntas, &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum conscientia sit quodammodo dictamen rationis; est enim quædam applicatio scientiæ ad actum, ut in primo dictum est; * idem est quærere, utrum uoluntas discordans a ratione errante sit mala, quod quærere utrum conscientia errans obliget.
* quæst. 79. artic. 13.

¶D. S. primò declarat titulum quæsiti. Secundò recitat responsionem aliquorum ad quæsitum sic expositum, ibi; dicunt ergo, quòd ratio, &c. Tertiò, subiungit suam responsionem, reprobando aliam, ibi. Sed hoc, &c. Circa primum duo. Primò declarat quæsitum, resoluendo in aliud, cui æquipollet. Secundò exponit quendam terminum positum in illo secundo quæsito æquipollente primo, ibi. Circa quod, &c. Quo ad primum vult D. S. quòd idem est dicere, an voluntas discordans a ratione erronea sit mala, ac si quæratur, an conscientia errans obliget, ita quòd qui faciat contra eam, malè faciat. Et quòd sit idem quærere, ostendit D. S. quia conscientia nihil aliud est, quàm dictamen rationis practicæ, quæ dictat quid faciendum, vel quid dimittendum; & ergo ratio erronea est dictamen erroneum, & falsa conscientia; & ergo idem est quærere, an voluntas discordans a ratione erronea sit mala, & an conscientia errans obliget.

¶Nota ex his contra Durandum, quia cum D. S. quærit, & respondet, an conscientia erronea obliget, non intelligit de obligatione strictè accepta, de qua arguit, quia videlicet teneatur se conformare, & non deponere, & non discordare; sed solùm intelligit, quia ea stante, tenetur non discordare ad sanum sensum, quem habet in secundo, distinct. 39 artic. vlt. ad sextum. quia quando ratio errans apprehendit, vt cadens sub præcepto; sic enim obligat ad non discordandum, &c. Et hic sensus patet ex hoc, quòd D. S. identificat ista duo, scilicet an conscientia erronea liget, & an voluntas discordans ab ea sit mala. Ligare igitur in proposito est teneri ad non discordandum, sic in corporalibus aliquis est ligatus, quia non potest recedere, vt habet D. S. in de Veritate, Materia 17. artic. 3. in principio. Et quando habet necessitatem consistendi in loco, sic conscientia dicitur ligare, quia aliquis non potest ab ea recedere licitè discordando ea manente; secus quando deprehenditur esse erronea, & non conformis legi Dei; tunc enim debet deponi, & deponitur ex rationabili causa, & motiuo, ex quo aduertit se errasse. De his in Capreolo in secundo, distinctio. 39. in solutionibus contra tertiam conclusionem.
Ad Durandum.
Ligare quid sit.
Capreolus.

¶Nota etiam, quòd D. S. hic supponit cõscientiã esse dictamen rationis, & sic actum cum termino suo. Et de hoc ex intentione prima par. quæst. 79. artic. 13. & in de Veritate vbi iam, artic. 1. & in Capreolo vbi iam, conclusione secunda, & in Scoto, eadem distinctione secundi. vbi laborat, & bene, quòd non pertineat formaliter ad voluntatem. Consequenter cum dicit.
Capreolus. Scotus.

¶Circa

¶Circa quod aliqui diſtinxerunt tria genera actuum; quidam enim ſunt boni ex genere, quidam ſunt indifferentes, quidam ſunt mali ex genere. Dicunt ergo, ꝙ ſi ratio, uel conſcientia dictat aliquid eſſe faciẽdum, quod ſit bonum ex ſuo genere, non eſt ibi error; ſimiliter ſi dicat aliquid non eſſe faciendum, quòd eſt malum ex ſuo genere; eadem enim ratione præcipiuntur bona, qua prohibentur mala; ſed ſi ratio, vel conſcientia dicat alicui, quòd illa, quæ ſunt ſecundùm ſe mala, homo teneatur facere ex præcepto, uel quòd illa, quæ ſunt ſecundùm ſe bona, ſunt prohibita, erit ratio, uel conſcientia errans; & ſimiliter ſi ratio, uel conſcientia dicat alicui, quòd id quod eſt ſecundùm ſe indifferens, ut leuare feſtucam de terra, ſit prohibitum, vel præceptum, erit ratio, vel conſcientia errans.

¶Exponit vnum rectitudinem poſitum in æquipollenti quæſito, ſcilicet quæ ſit ratio errans, quando quæritur, an conſcientia erronea obliget. Et refert dictum aliorum, qui in hoc benè dixerunt, declarando quæ ſit ratio erronea. Vnde dicunt, quòd illa non eſt ratio erronea, quæ dictat aliquod bonum ex genere eſſe faciendum, & malum ex genere non faciendum. Sed illa eſt erronea, quæ dicit mala ex genere hominem debere facere ex præcepto, & quæ dicit bona ſecundùm ſe eſſe prohibita, vel quæ dicit indifferentia eſſe præcepta, vel prohibita, ita quòd tripliciter eſt erronea, vt patuit.

¶Dicunt ergo, quòd ratio, vel conſcientia errans circa indifferentia, ſiue præcipiendo, ſiue prohibendo, obligat; ita quòd uoluntas diſcordans a tali ratione errante erit mala, & peccatum; ſed ratio, uel conſcientia errans, præcipiendo ea, quæ ſunt per ſe mala, uel prohibendo ea, quæ ſunt per ſe bona, & neceſſaria ad ſalutem, non obligat. Vnde in talibus uoluntas diſcordans a ratione, uel conſcientia errante, non eſt mala.

¶Hic conſequenter Doct. S. refert quandam reſponſionem ad quæſitum expoſitum aliquorum falſam; & ſtat in hoc, quòd voluntas diſcordans a ratione erronea in indifferentibus eſt mala; & ſic conſcientia erronea ligat in indifferentibus; ſed voluntas diſcordãs a ratione erronea in per ſe bonis, vel in per ſe malis, nõ eſt mala; & ita conſcientia erronea in talibus non ligat, ſed quæ præciperet per ſe mala, vel prohiberet per ſe bona. Et de illa opinione vide ad longum D.S. in ſecundo, diſtinct. 39. artic. vlt. & in de Veritate, ſupra artic. 4. quia iſti opinantes defecerunt non intelligentes quid ſit conſcientiam erroneam ligare; quia putabant, quòd conſcientiam ligare conſiſtat in hoc, quia ſi quis faciat ſecundùm eam rectè faciat; & inde dixerunt, quòd in malis non ligat præcipiendo, vel in bonis prohibendo, quia tunc aliquis faciendo, vel dimittendo non rectè facit; ſed conſcientia ligare, quia niſi aliquis ꝓnſcientiam impleat, peccatum incurrit, non autem quia impleus benè faciat; alias conſilium ligare diceretur, &c.

¶Sed hoc irrationabiliter dicitur; in indifferentibus enim uoluntas diſcordans a ratione, uel conſcientia errante eſt mala aliquo modo propter obiectum, a quo bonitas, uel malitia uoluntatis dependet; non autem propter obiectum ſecundùm ſui naturam, ſed ſecundùm quòd per accidens a ratione apprehenditur, ut malum ad faciendum, uel ad uitandum; & quia obiectum uoluntatis eſt id, quod proponitur a ratione, vt dictum eſt; * ex quo aliquid proponitur a ratione, ut malum; uoluntas dum in illud fertur, accipit rationem mali.

* q.1. art.1.

Concluſio reſponſiua.

¶Hic conſequenter improbat iſtam opinionem, reſpondendo aliter ad quæſitum, quàm illi, tali concluſione. Omnis voluntas, ſiue ſcilicet indifferentium, ſiue per ſe bonorum, vel per ſe malorum, diſcordans a ratione, ſiue recta, ſiue errante ſemper eſt mala; intellige quando conſcientia proponit, & apprehendit tanquam præceptum, vel prohibitum ſub peccato. Probatio autem D.S. huius concluſionis erit improbatio præductæ opinionis, quia probat eam ex eodem fundamento, ex quo ipſi arguunt, ſcilicet de indifferentibus probat, & ipſe de per ſe malis, vel bonis; & arguitur ſic. Voluntas diſcordans a ratione erronea in indifferẽtibus eſt mala, non quia ſit rei malæ in ſe; ſed quia eſt mali per accidens, ſcilicet apprehenſi vt mali ad faciendum, vel vitandum; ſed hoc contingit, ſcilicet quòd res in ſe bona apprehendatur ſub ratione mali prohibiti, & res in ſe mala apprehendatur ſub ratione boni præcepti; ergo ſicut ratio erronea ligat in indifferentibus ſic in per ſe malis, uel bonis. Huius rationis D. S. declarat primò maiorem; ſecundò minorem, ibi. Hoc autem, &c. tertiò infert concluſionem, ibi. Vnde dicendum, &c. Maiorem ergo declarat ex ſupradictis, quia voluntas habet bonitatem ſuam a re, vt eſt apprehenſa, & propoſita voluntati a ratione, ita quòd ſi proponatur ſub ratione mali erit mala voluntas tẽdens in eam, & ſi proponatur ſub ratione boni præcepti erit mala, quæ non tendit; res enim in ſe non eſt obiectum, ſed vt apprehenſa eſt, quare ſi voluntas fertur in apprehenſum vt malum, vult formaliter malum. Deinde cum dicit.

¶Hoc autem contingit non ſolùm in indifferentibus; ſed etiam in per ſe bonis, uel malis, non ſolùm enim id quod eſt indifferens, poteſt accipere rationem boni, uel mali per accidens; ſed etiam id quod eſt bonum, poteſt accipere rationem mali, uel illud quod eſt malum rationem boni propter apprehenſionem rationis; puta abſtinere a fornicatione, bonum quoddam eſt, tamen in hoc bonum non fertur uoluntas, niſi ſecundùm quòd a ratione proponitur, ſi ergo proponatur ut malum a ratione errante, fertur in hoc ſub ratione mali; unde uoluntas erit mala, quia uult malum, non quidem id quod eſt malum per ſe; ſed id quod eſt malum per accidens propter apprehenſionem rationis; & ſimiliter credere in Chriſtum eſt per ſe bonum, & neceſſarium ad ſalutem; ſed uoluntas non fertur in hoc, niſi ſecundùm quòd a ratione proponitur; unde ſi a ratione proponatur ut malum, uoluntas feretur in hoc ut malum, non quia illud ſit malum ſecundùm ſe, ſed quia eſt malum per accidens ex apprehenſione rationis; & ideo Philoſophus dicit in quinto Ethicorum, * quòd per ſe loquendo incontinens eſt, qui non ſequitur rationem rectam, per accidens autem qui nõ ſequitur etiam rationem falſam.

* Ariſt. c.1.

¶Subiungit minorem quam exponit, & declarat duobus exemplis, & auctoritate philoſophi clarè in litera. Et nota, ꝙ ſumma huius probationis ſtat in hoc; quia malum ex ſingularibus defectibus; ſi ergo ratio erronea dictat rem in ſe bonam eſſe malam prohibitam, & non appetendam, & voluntas appetit, peccat, quia fertur in malum vt apprehenſum. Si verò ratio dictat rem in ſe malam eſſe bonam, & præceptam, & appetendam, & voluntas non appetit, peccat, quia non fertur in bonum vt apprehenſum neceſſariò appetendum; & ita ſemper eſt mala, vel quia eſt mali vt ſic, vel quia non eſt boni vt ſic, quia voluntas, quæ fertur in bonum ſecundùm veritatem, tamen ratione mali eſt mala, & etiam voluntas, quæ fertur in malum ſecundùm veritatem, ſecundùm rationem boni eſt etiam mala. Modo ratio erronea, vel apprehendit bonum ſub ratione mali, vel malum dictat, & apprehendit ſub ratione boni. Vnde voluntas ſiue ſit mali apprehenſi, vel exiſtentis, ſemper eſt mala. Tunc ibi.

¶Vnde dicendum, quòd ſimpliciter d omnis uoluntas diſcordans a ratione ſiue recta, ſiue errante, ſemper eſt mala.

Dub. 3.4.

¶Subinfert ſuam cõcluſionem reſponſiuam, & patet ſatis probata. Circa quam tamen nota, quia adiunxi, ꝙ intelligenda ſit hæc concluſio, ꝙ voluntas eſt mala ſemper, quæ diſcordat a ratione erronea apprehendente bonum tanquam præceptum, vel prohibitum ſub peccato: quia ſi conſcientia erronea non apprehenderet tanquam præceptum, vel prohibitum ſub peccato, tunc aliquis diſcordando a tali conſcientia non peccaret, nec propriè contra conſcientiam ageret. De hoc D.S. in ſecundo ſupra ad ſextum dicit. Conſcientia obligat virtute præcepti Diuini, ſub cuius ratione apprehenditur illud, quod ratio dictat; & ideo ſi illud apprehendatur, vt directè ſub præcepto cadens, peccat mortaliter, omittendo illud, quod conſcientia dictat, etiam ſi ſit veniale, vel indifferens. Si autem apprehendatur, vt non directè cadens ſub præcepto, vel prohibitione, tunc non fit directè contra conſcientiam, ſed præter eam; & ideo non peccat mortaliter, ſed venialiter, vel nullo modo, ſicut quando conſcientia dictat alicui, ꝙ bonum eſt facere aliquod opus conſilij, ſi non facit non peccat; quia non apprehendit illud vt bonum neceſſarium ad ſalutẽ, & præcepto ſubiacens: hæc ille. Ex quibus patet, quòd expoſitio concluſionis vera eſt ad mentem D.S. Et per hunc verum intellectum ſoluuntur obiectiones Duraudi, quia eſto, ꝙ hæreticus errans credat, ꝙ licitum ſit furari diuitibus, quia tamen ratio non apprehendit illud furari, vt ſemper debitum, & neceſſarium; ideo ceſſando a furto non facit contra conſcientiam, nec peccat.

Duranduſ.

¶Nota etiam circa concluſionem, ꝙ a ratione recta, & erronea diſcordans, peccat; & ita vtraq; ligat, ſed differenter; quia recta ſimpliciter, & per ſe; erronea autem ſecundùm quid, & per accidens. Simpliciter autem dicitur ligare recta conſcientia, quia ligat abſolutè, & in omnem euentum, & quia ſine peccato non poteſt depo-

Aliter ligat cōscientia recta, q̄ erronea.

ni; sed erronea conscientia non ligat nisi secundùm quid, & sub conditione: ille enim cui dictat conscientia, quòd teneatur ad fornicandum non est obligatus, vt fornicationem sine peccato dimittere non possit, nisi sub hac conditione, si talis conscientia duret, quæ sine peccato remoueri potest. Vnde nec obligat in omnem euentum, & per consequens ligat secundùm quid. Quare dicebatur in principio circa titulū, quòd ligare conscientiæ erroneæ non est perfecta obligatio.

¶Nota etiam de ista materia, an aliquis conformans se cōscientiæ dubiæ in his, quæ sunt peccata mortalia, peccet: vide D.S quolib.8.art.13. ita ꝙ tenens veram opinionem, dubitet autem de eius veritate, dicitur ꝙ sic. Vide de ista materia ad longum in domino Antonino prima par.tit.3.c.10.§.10. de scrupulo, an aliquis peccet agendo in quo habet scrupulum. vide.

D. Antoninus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua. Et procedit, quòd id, quod est contra conscientiam apprehendentem aliquid tanquam præceptum, vel prohibitum, sub peccato, vt dictum est circa conclusionem.

¶Ad primum ergo dicēdum, ꝙ iudicium rationis errantis, licet non deriuatur a Deo, tamen ratio errans iudicium suum proponit vt uerum; & per consequens vt a Deo deriuatum, a quo est omnis veritas.

¶Maior vera est. Est regula per se, & absolutè, quia deriuatur a lege æterna, potest tamen esse regula ſm quid, & per accidens, etiam quæ non deriuatur, sed habetur vt deriuata a lege æterna.

¶Ad minorem, quamuis non deriuetur ſm veritatem a Deo, tamen habetur vt a Deo deriuatum, quia habetur tanquam verum, & a Deo deriuatum; sicut Iudæus putat esse de voluntate Dei, & institutione Diuina, ꝙ sibi ratio errans dictat, nō credere in Christum, quia scriptum est, non erit in te Deus recens, &c. & per consequens si contrafecerit, faciet contra id, quod æstimat esse de voluntate Dei, & per consequens peccat; vnde si credit, peccat, si non credit iterum peccat. Sed ꝙ nō sit perplexus, videbitur ar. seq. ad 3: quare negatur consequens, ꝙ non sit mala, quia est mali per accidens, & contra rationem obligantem per accidens, & ſm quid.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ uerbum Aug. habet locum, quando cognoscitur, ꝙ inferior potestas præcipit aliquid contra præceptum superioris potestatis. Sed si aliquis crederet, ꝙ præceptum procōsulis esset præceptū Imperatoris, contemnendo præceptum proconsulis cōtemneret præceptum Imperatoris; & similiter si aliquis homo cognosceret, ꝙ ratio humana dictaret aliquid cōtra præceptum Dei, non tenetur rationem sequi; sed tunc ratio non totaliter esset errans; sed quando ratio errans proponit aliquid vt præceptum Dei; tunc idem est contemnere dictamen rationis, & Dei præceptum.

¶Maior vera, quando cognoscitur, ꝙ præceptum inferioris est contra præceptum superioris, tunc potestas inferioris non ligat; secus si haberetur tanquam procedens ex superiori potestate; quia tunc qui contemneret potestatem inferiorem, cōtemneret etiam superiorem. Minor conceditur, sed nescitur hoc esse contra Deū, si autem scireturꝙ essent contra Deum, tunc homo non teneretur eam sequi. Sed hoc non est contra intentum articuli, quia nō esset errans totaliter, esset quidem errās in hoc, ꝙ dictaret aliquid esse faciendum, quod esset contra Deum, sed non erraret in hoc, ꝙ cognosceret esse contra Deum, sed quia iudicaret faciendum.

¶Vnde nota verbum D.S. ꝙ idem est contemnere iudicium rationis, quod habetur tanquam rectum, & a Deo, quod contemnere Deum. Vide de Veritate, Materia 17. artic. 5. quia conscientia ideo plus ligat, quàm præceptum prælati.

Quare conscientia ligat plus, quàm præceptū prælati.

¶Et aduerte, ꝙ eoipso, ꝙ cognoscitur cōscientia præcedens esse erronea amittit virtutem obligandi, cognoscitur autē erronea, quia cognoscitur, quod est cōtra legem Dei; vnde deponendo eā, non facit contra conscientiam obligantem, quia cognito eius defectu amittit vim obligandi, & licet ab eo discordare.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio quando apprehendit aliquid ut malum, semper apprehendit illud sub aliqua ratione mali, puta quia contrariatur Diuino præcepto, uel quia est scandalum, uel propter aliquid huiusmodi; & tunc ad talem speciem malitiæ reducitur talis mala voluntas.

¶Minor negatur. Et ad probationem dicitur, ꝙ si ratio dictat esse fornicandum, oportet ꝙ dictet sub ratione alicuius boni, puta quia præceptum, vel quia iustum, &c. & tunc voluntas discordans incurrit in vitium contrarium illi virtuti, sub cuius specie, & apparentia conscientia illud dictat; puta dicit, ꝙ sit fornicandū, quia delectabile, & consonum rationi tanquam materia temperantiæ, cuius est etiam quærere delectationes. Sicut e contra, si ratio apprehendit aliquod bonum tanquam malum, oportet sub ratione alicuius mali opposita alicui virtuti; & tunc si voluntas discordat volendo illud, quod habetur tanquam malum, puta iniustum, vel contra præceptum Dei, incurrit speciem malitiæ iniustitiæ, aut inobedientiæ, &c. Et hoc secundum habet hic D.S. in solutione, primum habet in de Veritate, vbi statim ar. 4. ad nonum. vide totum articulum.

Vtrum voluntas contra legem Dei sequens rationem errantem sit mala.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas concordans rationi erranti sit bona, sicut enim uoluntas discordans a ratione tendit in id, quod ratio iudicat malum, ita uoluntas concordans rationi tendit in id, quod ratio iudicat bonum; sed uoluntas discordans a ratione etiam errante est mala; ergo uoluntas cōcordans rationi etiam erranti est bona. I

Supra ar. 5. & locis ibi inductis.

§.2 Præterea. Voluntas concordans præcepto Dei, & legi æternæ semper est bona; sed lex æterna, & præceptum Dei proponitur nobis per apprehensionem rationis etiam errantis; ergo uoluntas concordans etiam rationi erranti est bona.

§.3 Præterea. Voluntas discordans a ratione errante est mala; si ergo uoluntas concordans rationi erranti sit etiam mala, videtur, quòd omnis uoluntas habentis rationem errantem sit mala; & sic talis homo erit perplexus, & ex necessitate peccabit, quod est inconueniens; ergo uoluntas concordans rationi erranti est bona.

¶Sed contra. Voluntas occidentium Apostolos erat mala; sed tamen concordabat rationi erranti ipsorum, secundùm illud Ioan. 16. Venit hora ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se præstare Deo; ergo voluntas concordans rationi erranti potest esse mala. Ioan. 16.

¶Hic mouet secundum dubium, quod oritur ex dictis ar. præcedentis. Ex quo enim dictum est voluntatem discordantem a ratione esse malam, dubium est, an concordando tali rationi sit bona, sicut Iudæi conscientia dictabat Christum occidendum. An concordando cum tali conscientia, volendo ipsum occidere, habuerit bonam voluntatem.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut præmissa quæstio eadem est cum quæstione, qua quæritur, vtrum conscientia erronea liget, ita ista quæstio eadē est cum illa, qua quæritur, vtrum conscientia erronea excuset.

¶D.S. primò exponit titulum quæstiōnis. Secundò respondet iuxta præmissam expositionem, ibi. Hæc autem, &c. Vult ergo quo ad primum, ꝙ ista quæstio tantùm valet, ac si quæreretur sub alijs verbis, an conscientia erronea excuset, sicut prior quæstio. art. præced. quærebat, an ligaret sub peccato ad non discordandum, ita quòd si voluntas discordaret a conscientia erronea, proponente aliquod obiectum, vt præceptum peccaret, sic si concordet excusetur a peccato.

¶Hæc autem quæstio dependet ab eo, quod supra de ignorantia dictum est; dictum est enim supra, * quòd ignorantia quandoque causat inuoluntarium, quandoque autem non. * q.6.art.8.

¶Hic consequenter D.S ſm prædictum intellectum quæsiti respondet; & primò præmittit fundamentum, ex quo dependet hæc determinatio. Secundò applicat, & deducit conclusionem responsiuam, ibi. Et quia bonum, &c. Fundamentum ergo determinationis huius quæsiti dependet ex his, quæ supra quæst. 6. artic. 8. dicta sunt de ignorantia, vbi dictum est, ꝙ aliqua ignorantia causet inuoluntarium; & talis omnino excusat, & quia error includit ignorantiam, & est quædam ignorantia prauæ dispositionis; ideo cognito quomodo ignorantia excuset, scitur quomodo error excusset voluntatem, & opus. Et de ista materia etiam infra quæstio. 76. artic. 3. & 4.

¶Et quia bonum, & malum morale consistit in actu, inquantum est uoluntarius, ut ex præmissis patet; * manifestum est, quòd illa ignorantia, quæ causat inuoluntarium, tollit rationem boni, & mali moralis, nō autem illa, quæ inuoluntarium non causat. Dictum est etiam supra, * quòd ignorantia, quæ est aliquo modo volita; siue directè, siue indirectè, non causat inuoluntarium; & sic dico ignorantiam directè uoluntariam, in quam actus voluntatis fertur; indirectè autem propter negligentiam, * Art 2. huius quæst. * q.6.art.8.

Digitized by Google

gentiam, ex eo quòd aliquis non vult illud ſcire, quod
* q.6.art.3. ſcire tenetur, vt ſupra dictum eſt. * Si igitur ratio, vel conſcientia erret errore uoluntario, uel directè, vel propter negligentiam, quia eſt error circa id, quod quis ſcire tenetur, tunc talis error rationis, vel conſcientiæ non excuſat, quin voluntas concordans rationi, vel conſcientiæ ſic erranti ſit mala. Si autem ſit error, qui cauſat inuoluntarium proueniens ex ignorantia alicuius circunſtantiæ, abſque omni negligentia; tunc talis error rationis, vel conſcientiæ excuſat, vt voluntas concordans rationi erranti non ſit mala.

¶ Applicat prædictum fundamentum, & infert talem concluſionem reſponſiuam. Si ratio, vel conſcientia erret errore, &c. vt in littera præcedenti vſque in finem. Et intelligitur prima pars
Capreolus. concluſionis, vt habetur ex Capreolo, quod ſicut in præcedenti articulo dictum eſt, quòd tunc aliquis peccat, diſcordando a conſcientia, quæ proponit aliquid neceſſarium ſecũdùm præceptum; ita iſta pars intelligitur, ſi quis concordet cum conſcientia erronea, quando vult facere id, quod dictat conſcientia vt ſic, & ſi illud dictatum fuerit illicitum, & peccatum. Si quis autem non faciat ſecundùm quòd, & quia cõſcientia dictat, & ſi volitum ipſum non ſit illicitum; ſic non oportet, quòd actus voluntatis ſit malus; ſed ſolùm quando actus voluntatis conformis rationi er-
Durandus. roneæ malus eſt. Vide exemplum in caſu, quem ponit Durandus in quarto argumento in Capreolo, diſt. 39. contra tertiam concluſionem, quia aliquis cuius conſcientia erronea dictat non iurandum non iurans, quando non cogitur præcepto ſuperioris, non peccat. Intelligitur ergo, quando voluntas concordat cum ratione errante in aliquo, quod verè eſt peccatum, & quando illud vult ſecundùm conſcientiam. Vnde ſi conſcientia dictat non eſſe iurandum vllo modo, & aliquis non iurat, tunc talis propriè non facit ſecundùm conſcientiam. Sed ille qui vult nunquam iurare, quia conſcientia dictat nunquam iurandum. Probat ergo D.S. primò concluſionem quo ad ambas partes rationis; ſecundò explanat exemplo, ibi. Puta, &c. Quo ad primum arguitur ſic, illa ignorantia, vel ille error qui cauſat inuoluntarium, tollit rationem boni, & mali moralis, non autẽ illa, vel ille error, quæ inuoluntarium non cauſat; ſed ignorantia, vel error, quæ eſt aliquo modo volita, ſiue directè, ſiue indirectè non cauſat inuoluntarium, ſed ſolùm ignorantia omnino inuoluntaria; igitur ſequitur concluſio ſecundùm duas eius partes. Maiorem probat, quia bonum, & malum morale conſiſtunt in actu, inquantum voluntarius eſt, vt patuit ſupra quæſt. 6 & intellige, quòd actualiter, & conſummatè eſt bonitas ex voluntate, licet & inchoatiuè poſſit ſibi competere ex obiecto in compatratione ad rationem, vt patebit quæſt. ſequenti. Minor patuit ſupra quæſt. 6. artic. 8. & patebit iuſtra quæſt. 76. vbi vide quomodo ſe habeat ignorantia concomitans ad peccatum, quia nec auget, nec diminuit, nec per conſequens excuſat; & innuit ibi D. S. ꝙ ignorantia poſſit eſſe voluntaria, de hoc infra vbi tam art. 2. & in de Malo. Conſequenter ibi.

¶Puta ſi ratio errãs, dicat quòd homo tenetur ad vxorem alterius accedere; voluntas concordans huic rationi erranti eſt mala, eo quòd error iſte prouenit ex ignorantia legis Dei, quam ſcire tenetur. Si autem ratio erret in hoc, quòd credat aliquam mulierem ſubmiſſam eſſe ſuam vxorem; & ea petente debitum velit eam cognoſcere, excuſatur voluntas eius, vt non ſit mala, quia error iſte ex ignorantia circunſtantiæ prouenit, quæ excuſat, & inuoluntarium cauſat.

¶Explicat prædictam concluſionem exemplariter clarè.

¶Et aduerte circa primum exemplum pro prima parte concluſionis, ꝙ in caſu iſto voluntas concordans cum ratione erronea conſentit in id, quod eſt verè peccatum mortale; & ergo talis voluntas eſt mala; ſi autem conſentiret in aliquod, quod non eſſet ſecundùm ſe peccatum, nõ oporteret voluntatem eſſe malam, & huiuſmodi etiam ponitur exemplum in argumento in cõtrarium.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem concluſionis.

Dionyſius. ¶Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Dionyſius dicit quarto cap. de Diui. no. * Bonum cauſatur ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus; & ideo ad hoc, quòd dicatur malum in id quod fertur voluntas, ſufficit, ſiue quòd ſecundùm ſuam naturam ſit malum, ſiue quòd apprehendatur ut malum; ſed ad hoc ꝙ ſit bonum, requiritur, ꝙ utroque modo ſit bonum.

¶ Maior vera eſt ad hunc ſenſum, tamen quòd voluntas concordans rationi tendit in bonum, quando etiam fugit malum, ſi ratio erronea iudicauerit fugiendum, & dato quòd ita ſit, quòd tendat in id, quod iudicatur bonum, non propterea voluntas eſt bona, niſi res ſit in veritate, & ſecundùm rectam rationem bona. Minor eſt vera, quia talis tendit in id, quod apprehendit vt malum, vel fugit, quòd iudicatur bonum, quod ſemper malum eſt. Vnde negatur conſequentia, quia illa eſt ſemper mala, ratione iam dicta, quia ſemper eſt mali ſecundùm eſſe apprehenſum, & per conſequens mala; ſed illa ſcilicet voluntas concordans non eſt boni in veritate; & ergo non eſt bona. D.S. virtualiter negat conſequentiam, & notat vnde poſſunt gloſari præmiſſæ, quia non ſequitur illa ſemper eſt mala, quia ſcilicet diſcordat; ergo illa bona quia concordat; quia præter concordiam cum apprehenſione, oportet etiam ponere bonitatem rei ſecundùm ſe, quia bonum ex integra cauſa, quia autem malum ex ſingularibus defectibus, ideo diſcordans ſemper eſt mala, quia eſt mali ſecundùm eſſe apprehenſum ſaltem.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ lex ęterna errare nõ poteſt, ſed ratio humana poteſt errare; & ideo uoluntas cõcordans rationi humanæ, non ſemper eſt recta, nec ſemper eſt concordans legi ęternæ.

¶Maior vera; & ratio in ſolutione, quia lex ęterna errare non poteſt, & eſt ſemper boni in veritate; ſecus de ratione humana. Minor vera, lex ęterna proponitur nobis per rationem errantem, ſed malè, & erroneè, quod non ſufficit ad bonitatem actus. Vnde negatur conſequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut in ſyllogiſticis; vno inconuenienti dato neceſſe eſt alia ſequi, ita in moralibus, uno inconuenienti poſito ex neceſſitate alia ſequuntur; ſicut ſuppoſito, quòd aliquis quærat inanem gloriam, ſiue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, ſiue dimittat, peccabit: nec tamen eſt perplexus, quia poteſt intentionem malam dimittere; & ſimiliter ſuppoſito errore rationis, vel conſcientiæ, qui procedit ex ignorantia non excuſante; neceſſe eſt, quòd ſequatur malum in uoluntate; nec tamen eſt homo perplexus, quia poteſt ab errore recedere, cum ignorantia ſit vincibilis, & voluntaria.

¶Ad illam primò videtur, ꝙ omnis voluntas habentis rationem errantem ſit mala. Verum eſt, ſi eſt error, vel ignorantia non excuſans, ſecus ſi excuſaret, vt patuit in corp. Vltra; & ſic talis homo erit perplexus. Negatur, ꝙ ſit perplexus abſolutè, quia non neceſſariò peccabit, ſed ſolùm ex ſuppoſitione, quia poteſt dimittere & debet, conſcientiam erroneam, cum ſit vincibilis, & ſic nõ peccabit; ſicut Iudæus habet conſcientiam, quòd credere in Chriſtum ſit peccatum mortale, ſi deponit illam conſcientiam, & credit, non peccat. Et hoc vult D.S. in principio ſolutionis, quòd talis peccat ſolùm ex ſuppoſitione nõ abſolutè neceſſariò; ſimilem ſolutionem habet D.S. in de Veritate, Mater. 17. art. 4. ad octauum. & in ſecundo ſupra artic. præced.

¶Nota circa ſolutionem tertij, quòd cum D.S. dicit. Et ſimiliter, &c. Neceſſe eſt, quòd ſequatur malum in voluntate; nõ quodcunque malum; ſed illud malum, quod eſt circa id, in quo habet conſcientiam erroneam, & talem, quia eſt circa id, quod ſecũdùm ſe eſt malum; tunc enim faciendo peccat, quia facit rem in ſe malam; non faciendo autem iterum peccat, quia non facit quod iudicatur bonum præceptum neceſſarium; ſimiliter ſi ſit conſcięntia erronea prohibens tanquam peccatum id, quod ſecundùm ſe eſt verè bonum præceptum, tunc conformando ſe, & non faciendo peccat, quia non facit bonum præceptum, faciendo iterum peccat, quia facit contra conſcientiam, quæ prohibebat illud tãquam malum, &c. Sed non intelligitur D. S. quòd neceſſariò peccet alijs peccatis, ſed ſolùm in materia vbi errat periculosè.

Vtrum bonitas voluntatis in his, quæ ſunt ad finem, dependeat ex intentione finis.

K

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd bonitas uoluntatis non dependeat ex intentione finis. Dictum eſt enim ſupra, * quòd bonitas uoluntatis dependet ex ſolo obiecto; ſed in his, quæ ſunt ad finem, aliud eſt obiectum uoluntatis, & aliud finis intentus; ergo in talibus bonitas uoluntatis non dependet ab intentione finis. 4. dis. 37. ar. 4. ad 4. & artic. 5. corp. & diſt. 40. arti. 2. & in expoſit. * Art. 2.

¶ 2 Præterea. Velle ſeruare mandatum Dei pertinet ad uoluntatem bonam, ſed hoc poteſt referri ad malum finem, ſcilicet ad finem inanis gloriæ, uel cupiditatis, dũ aliquis uult obedire Deo propter temporalia conſequẽda; ergo bonitas uoluntatis non dependet ab intentione finis.

¶ 3 Præterea. Bonum, & malũ ſicut diuerſificant uoluntatem, ita diuerſificant finem; ſed malitia uoluntatis non dependet a malitia finis intenti, qui enim uult furari, ut det eleemoſinam, habet uoluntatem malam, licet intendat finem bonum; ergo etiam bonitas uoluntatis non dependet a bonitate finis intenti.

* Auguſt. ¶ Sed contra eſt, quod Augu. dicit 9. confeſſ. * quòd intentio remuneratur a Deo; ſed ex eo aliquid remuneratur a Deo, quia eſt bonum; ergo bonitas uoluntatis ex intentione finis dependet.

¶Poſtquam oſtenſum eſt, ex quo attendatur bonitas actus interioris, conſiderando actum in ſe abſolutè; hic oſtendit idem, comparando vnum actum ad alterum, ſcilicet actum circa media ad intentionem finis. Et primò facit hoc, ſecundò ex prædictis colligit totam rationem bonitatis in actu interiori voluntatis, artic. 9. Circa primum, primò oſtendit dependentiam huiuſmodi actuum interiorum in bonitate, & malitia. Secundò oſtendit modum dependentiæ, artic. 8. Circa primum quod eſt præſentis articuli.

¶Nota pro intellectu quæſiti, quòd licet ſecundùm D.S. in ſecundo, diſtinctio. 38. artic. 5. Vno modo idem ſit actus voluntatis, qui fertur in finem, & in id quod eſt ad finem, licet intentio nominet illum actum ſecundùm ordinem actus ad finem, & voluntas nominet eundem actum ſecundùm ordinem ad obiectum proximum, quod in finem ordinatur; tamen in præſenti quæſtõ nõn accipiuntur voluntas, & intentio finis (ſemper ſaltem) prout dicunt vnum actum, ſed quandoque vt dicunt diſtinctos, præſertim quando dicitur vnus alium præcedere in ſecunda concluſione ſequenti; licet enim voluntas non poſſit ferri in quodcunque volitum, niſi in eodem actu feratur virtualiter in vltimũ finem ſecundùm communem rationem, poteſt tamen ferri in aliquod obiectum volitum abſque hoc, quòd feratur in aliquem finem particularem, quem ſibi præſtituit agens actum voluntarium; poteſt etiam voluntas ferri in aliquod ſecundùm ſe, & abſolutè, vt aliquale bonum, & finis, prout quodlibet bonum dicitur finis; & tamen non intendit actu finem, qui eſt obiectum intentionis agentis; & poteſt etiam aliquis intẽdere finem, quod eſt velle finem conſequi per media; & tamen ipſa media non determinare; vnde iſte actus, qui eſt ad media non actu in aliquem finem particularem relata reducitur ad electionem, vel poteſt magis dici voluntas, quia omne bonum vt ſic eſt finis, vt habet D.S. vbi iam in ſecundo in expoſitione litteræ. Nec eſt inconueniens, quòd voluntas ſit ex voluntate, & finis ex fine, vt patuit articulo ſecundo ad primum. Vnde licet, vt etiam Capreolus habet in primo, diſtinctio. 1. quæſt. 1. ad ſecundum. Gregor. circa quartam concluſionem; aliquis non poſſet velle id quod eſt ad finem, inquantum huiuſmodi, quin eodem actu velit finem; tamen poteſt velle id quod eſt ad finem, vt eſt res quædam habens aliquam bonitatem, & tunc non velit, vel intendat finem; & ergo quæſitum non ſupponit impoſſibile, cum ſupponit, quòd ſint duo actus; vnus qui eſt voluntas, alius qui eſt intentio finis, nec per conſequens etiam reſponſio danda præſupponit aliquod falſum, cum dicet iſtos actus poſſe ſe præcedere. Patet ex his, quòd nihil dicitur contra ſupradicta quæſt. 8. vbi dictum eſt voluntatem, vt dicit actum propriè eſſe finẽ; id enim, quòd eſt ordinabile ad finem ex parte agentis, antequam actualiter ordinetur in finem intentum, poteſt habere rationem finis, non quidẽ vltimi, qui eſt obiectum intentionis; ſed finis, prout omne bonum dicitur finis; & ſecundò ſi quis velit dicere, quòd talis actus reſpectu medij præciſè reducatur ad electionem; poteſt dicere, quòd ad electionem ſufficit, quòd ſit ordinabilis in finem, qui eſt intentus virtualiter, ſicut frequenter contingit, quòd aliquod propter finem eſt volitum actu, & tamen nihil actu cogitatur de fine, qui tamen virtualiter quæritur in iſto volito, ſicut conficiens medicinam vult confectionem, & ea per quæ fit, & tamen non cogitat actu de ſanitate, quam tamen conſtat virtualiter intendere in confectione medicinæ. Quamuis magis videatur hic eſſe de mente D. S. iuxta concluſionem, & membrum primum, quòd voluntas tendat in aliquid, antequam quocunque modo intendat finem, ſed intentio ſubſequitur; & ſic videtur oportere dicere, quòd prima voluntas fuerit reſpectu medij materialiter, ideſt reſpectu eius, quod poſtmodũ in finem ordinatur; vnde primò fuit volitum, vt quoddam ſecundùm ſe bonum; ſecundò autem eſt volitum vt medium formaliter, cum accedit intentio finis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd intentio dupliciter ſe poteſt habere ad voluntatem; vno modo præcedens; alio modo vt concomitans. Præcedit quidem cauſaliter intentio voluntatem, quando aliquid volumus propter intentionem alicuius finis, & tunc ordo ad finem conſideratur, vt ratio quædam bonitatis ipſius voliti, puta cum aliquis vult ieiunare propter Deum, habet enim ieiunium rationem boni ex hoc ipſo, quòd ſit propter Deum; vnde cum bonitas voluntatis dependeat a bonitate voliti, vt ſupra dictum eſt, * neceſſe eſt, quòd dependeat ex intentione finis. * Artic. 2.

¶D.S. diſtinguit de duplici habitudine intentionis finis ad voluntatem, & ſecundum hoc dupliciter reſpondet; primò iuxta primam; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Conſequenter autẽ, &c. Dicit ergo, quòd intentio dupliciter poteſt ſe habere ad voluntatem; primò vt præcedens, quia videlicet aliquis intendit finem conſequi per media indeterminata; & poſtea determinatè eligit media propter talem finem, ita quòd finis eſt ratio volendi; ſecũdò habet ſe intentio ad voluntatem conſequenter, quia primò vult aliquid facere, & tamen non propter iſtum finem, quem poſtea intendit, quia potuit velle aliquod ſub ratione propriæ bonitatis quam habet ex obiecto, & poſtea referre in finem præſtituendum ab agente; ita quòd primò velit propter finem actus tantùm, & ſecundò propter finem agẽtis; & licet libri communiter habeant; alio modo vt concomitans; melius tamen videtur debere eſſe, vt conſequens; nam D.S. poſtea habet: Conſequitur autem: Ex intentum. D. S. magis hoc requirit. Quo igitur ad primum membrum D.S. ſubiungit talem concluſionem reſponſiuam. Bonitas voluntatis dependet ex bonitate intentionis iſto modo, ſcilicet antecedentes, & cauſaliter ſe habentis. Probatur, bonitas voluntatis dependet ex bonitate obiecti, & voliti, præſertim a bonitate rationis formalis voliti; ſed intentio finis iſto modo habet ſe vt formalis ratio obiecti, quaſi ratio bonitatis ipſius voliti; ergo, &c. Maior patuit artic. primo. Secundò minor declaratur exemplariter de ieiunio, &c. Sicut etiam medicina eſt volita propter ſanitatem, & habet appetibilitatem ex ſanitate. Et patuit fundamentum illius minoris ex habitis ſupra quæſt. 18. artic. 6. quia finis intẽtus, eſt vt formale actus ordinati in ipſum; & informat, & diffundit ſuam bonitatem in actum ordinatum ad ipſum; & licet poſſet iſto modo eſſe vnus actus, qui eſt intentio finis, & volũtas, tamen dicitur intentio eſſe ratio volendi ratione obiecti, ita quòd eoipſo, quòd vno actu illud eſt volitum propter talem finem, voluntas dicitur eſſe bona ex intentione. Deinde ibi.

¶Cõſequitur autem intentio voluntatem, qñ accedit uoluntati exiſtenti, puta ſi aliquis velit aliquid facere; & poſtea referat illud in Deũ, tunc primæ voluntatis bonitas non dependet ex intentione ſequenti, niſi quatenus reiteratur actus voluntatis cum ſequenti intentione.

¶Proſequitur ſecundum membrum, & ſecũdam habitudinem, & intentionis finis ad voluntatem, & eam declarat, vt patuit ſubiungens talem concluſionem reſponſiuam ſecundam. Bonitas voluntatis non dependet ex intentione eam ſequente, niſi quatenus reiteratur actus voluntatis cum ſequenti intentione. Probatur eodem medio quo prima concluſio. Bonitas voluntatis dependet ex intentione, inquantum eſt ratio formalis ipſius voliti, ideſt eſt id, propter quod ipſa res eſt volita; ſed intentio ſequens non eſt ratio volendi, vel voliti; ergo, &c. Maior patuit, Minor patet de ſe, quia volitio præcedit talem intentionem; ergo non cauſatur a tali intentione; hic nota, quòd non eſt idem actus; voluntas, & intentio, quia ſe præcedunt. Secunda autem pars, quæ eſt, niſi inquantum reiteratur; patet, quia tunc eſt ratio volitionis, & volendi; & ergo dat bonitatem, non quidem voluntati, ideſt actui voluntatis qui præceſſit, ſed qui poſtea ex illa intentione cauſatur; & etiam ſi poſterior actus ſit vnus, qui eſt voluntas, & intentio, nihilominus tunc bonitas voluntatis eſt ex intentione finis, non quòd actus ſit propter actum, ſed quia obiectum propter obiectum; & eoipſo, quòd obiectum illud eſt volitum propter finem, ideo voluntas dicitur habere bonitatem ex intentione, ſed vt dictum eſt in prima parte concluſionis, tunc non poſſunt dicere vnum actum, quando videlicet voluntas, & intentio ſe ſequuntur.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima concluſione, tamen non contra ſecundam.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ quando intentio eſt cauſa uolendi, ordo ad finem accipitur vt quædam ratio bonitatis in obiecto, vt dictum eſt. * * In corp.

¶Ad maiorem, bonitas voluntatis de per ſe dependet ex ſolo obiecto, quo ad aliquem actum interiorem voluntatis. ſ. voluntatem vt eſt finis, qui habet idem pro obiecto, & fine; ſecus eſt de actu, qui eſt circa media, qui dependet ex alio actu, & obiecto. Minor vera; aliud eſt obiectum immediatum, & materiale, & aliud finis intentus; ſed negatur, quòd ſit aliud obiectum mediatum, & formale; quia ſcilicet obiectum exterioris actus non eſt volitum, niſi propter finem intentum; modo vbi vnum propter alterum, ibi eſt tantùm vnum, ſicut ex formali, & materiali efficitur vnum, & hoc etiam tangitur ſolutione ſequenti. Secundò minor poteſt concedi; ſed tamen obiectum intentionis eſt ratio volendi obiectum voluntatis. Quare negatur conſequentia.

Capreolus.

Alias conſequens.

¶Ad

¶Ad ſecundum dicendum, quòd voluntas non poteſt dici bona, ſi intentio mala ſit cauſa volẽdi; qui enim uult dare eleemoſinam propter inanem gloriam conſequendam, vult id, quod de ſe eſt bonum ſub ratione mali; & ideo prout eſt volitum ab ipſo eſt malum; vnde uoluntas eius eſt mala; ſed ſi intentio ſit conſequens, tunc uoluntas potuit eſſe bona; & per intentionem ſequentem non deprauatur ille actus voluntatis qui præceſſit, ſed actus uoluntatis qui iteratur.

¶Maior vera, pertinet ad voluntatem bonam, ſi velit ſeruare mandata Dei propter bonam intentionem hanc voluntatem præcedentem, ſi autem referatur in malum finem. Negatur, quia velle ſeruare mandata Dei propter talem finem malum, eſt mala voluntas. Minor conceditur. Sed negatur conſequentia, quia talis voluntas non eſt bona, quæ fit propter intentionem malam præcedentem, ſi autem intentio ſequitur, tunc voluntas prior non inficitur, ſed quæ reiteratur, ideſt alius actus qui ſtat cum illa alia intentione mala, vel eſt idem actus.

¶Nota, quòd cum D.S. dicit in ſolutione, qui vult dare eleemoſinam propter inanem gloriam vult bonum ſub ratione mali, non intelligitur, quòd malum formaliter vt ſic, ſit ratio motiua ad volendum; hoc enim nunquam contingit, ſed intelligit, quòd tale medium, ſcilicet dare eleemoſinam, eſt volitum propter malum ſecundùm veritatem, ita quòd exiſtens malum eſt ratio volendi illud ſecundùm ſe bonum, & nõ quia vanagloria ſub ratione mali ſit volita; ſed eleemoſina eſt volita ſub ratione, ideſt propter id, quod eſt verè malum; vt enim habet D.S. in ſecundo ſupra. Bonum ſecundùm ſe, eſto habeat bonum finem proprium, qui dicitur finis actus voluntatis, non tamen habet neceſſariò bonum finem, qui dicitur finis volentis; ſic ergo finis volentis malus eſt ratio volendi bonum actum ſecundùm ſe, & hoc D.S. intendit, non autem quòd inanis gloria ſit intenta vt mala, ſed vt bonum apparens. Et patet ex his, quòd voluntas poteſt eſſe bona intentione exiſtente mala; contingit quoque ecõtra, quòd intentio poteſt eſſe bona, & tamen voluntas ſit mala, quando intentio eſt finis boni determinatè, ſed mediorum indeterminatè; & hoc quoque habetur ibidem ex D.S. & ex argumento in contrarium articulo ſequenti.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, * malum contingit ex ſingularibus defectibus, bonum autem ex tota, & integra cauſa; unde ſiue uoluntas ſit eius, quod eſt ſecundùm ſe malum etiam ſub ratione boni, ſiue ſit boni ſub ratione mali, ſemper uoluntas erit mala; ſed ad hoc, quòd ſit uoluntas bona, requiritur, quòd ſit boni ſub [d] ratione boni, ideſt quòd velit bonum & propter bonum.

¶Maior vera; ſed tamen voluntas dependet non ſolùm a vltimo, ſed etiam a ratione volendi; & quodcunque fuerit malum, voluntas erit mala; finis autem, ideſt intentio finis, vt ſic non dependet niſi ex fine ipſo, qui eſt obiectum. Minor vera, non tantùm, ita ꝙ ex nullo alio poſſit habere maliciam, cum etiã ex malitia finis dependet malitia voluntatis, ſicut etiam ex malo obiecto. Vnde negatur conſequentia, ſed deberet inferri; ergo non tantùm ex bono fine; quia requiritur etiam, quòd volitum ordinatum in finem ſit bonum; & tamen illo exiſtente bono, & fine malo, voluntas erit mala. Et D.S. videtur negare conſequentiam, quia ita arguitur, malitia non requirit malum finem; ergo bonitas voluntatis non requirit bonum finem. Negatur conſequentia, quia plus requiritur ad bonum, quàm ad malum, vt habet ſolutio.

Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate, ſequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd quantitas bonitatis in uoluntate dependeat ex quantitate bonitatis in intentione; quia ſuper illud Matth. 12. Bonus homo de theſauro bono cordis ſui profert bona, dicit glo. * Tantum boni quis facit quantum intendit; ſed intentio non ſolùm dat bonitatem actui exteriori, ſed etiam voluntati, ut dictum eſt; * ergo tantùm aliquis habet bonam uoluntatem quantum intendit.

¶ 2 Præterea, Augmentata cauſa augmentatur effectus; ſed intentionis bonitas eſt cauſa bonæ uoluntatis; ergo quantum quis intendit de bono tantum uoluntas eſt bona.

¶ 3 Præterea. In malis quantum aliquis intendit, tantum peccat; ſi enim aliquis proijciens lapidem intẽderet facere homicidium, reus homicidij eſſet; ergo pari ratione in bonis tantum eſt bona uoluntas, quantum aliquis bonum intendit.

¶ Sed contra, poteſt eſſe intentio bona, & uoluntas mala; ergo pari ratione poteſt eſſe intentio magis bona, & uoluntas minus bona.

¶Hic inquiritur modus dependentiæ bonitatis in dictis actibus, quia dictum eſt, quòd bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, ſicut ex ratione volendi formali. Quæritur ergo, an actus voluntatis ordinatus in finem, ſicut in rationem volendi, ſit tantæ bonitatis, ſicut eſt intentio finis. Et pro intellectu huius articuli, vide ſupra dicta quæſt. 18. artic. 6. & infra dicenda quæſt. ſeq. artic. 3. quia actus voluntatis interior, vel exterior habet quãdam bonitatẽ ex proprio obiecto, & actus intentionis etiam habet vnã propriam formaliter ſibi conuenientem; & tamen eadem bonitas conuenit actui ex intentione procedente denominatiuè ſecũdum modum dicendi Capreoli in ſecundo, diſt. 42. & iuxta modum dicendi D.S. in hoc corp. Bonitas intentionis conuenit actui voluntatis per redundantiam, ſicut ſanum conuenit medicinæ per habitudinem ad ſanitatem animalis. Capreolus.

¶Et nota etiam, ꝙ in iſto quæſito capitur actus voluntatis tam pro actu elicito, quàm imperato exteriori, ita vt ſit ſenſus quæſiti, An quantitas bonitatis in actu qui eſt velle, aut eligere aliquod propter talem intentionem finis, aut actus exercitus, & volitus propter intentionem talis finis commenſuretur quantitati bonitatis ipſius intentionis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd circa actum, & intentionem finis, duplex quantitas poteſt conſiderari; vna ex parte obiecti, quia uult maius bonum, uel agit; alia ex intenſione actus, quia intensè uult, uel agit, quod eſt maius ex parte agentis.

¶ D.S. primò per quandam diſtinctionem innuit duplicem intellectum quæſiti; ſecundò ſecundùm illam diſtinctionem dupliciter reſpondet. Primò, iuxta primum intellectum quæſiti, ibi. Si igitur, &c. ſecũdò quo ad ſecundum, ibi. Si verò, &c. Dicit ergo, ꝙ circa actum voluntatis ſ. elicitum, vel imperatum exteriorẽ ex vna parte, & intentionem ex alia parte dupliciter poteſt quãtitas conſiderari; vna ex parte obiecti, alia ex parte intenſionis actus, quæ eſt ex parte ſubiecti. Similem diſtinctionem habet D.S. 2. 2. q. 26. ar. 7. & eandem habet in ſecundo, diſt. 40. art. 3. ad primum. vbi dicit, ꝙ quantùm intendis, tantùm facis, intelligitur dupliciter; vno modo nominaliter; alio modo aduerbialiter, &c. ſic in propoſito, quantitas intentionis primò capitur nominaliter, & tunc eſt q̃rere an actus voluntatis ſit tantæ rei, & tam dignæ, ſicut eſt intẽctio; ſed ſecundò intelligitur, an actus voluntatis ſit tãto modo, ſicut eſt intentio finis, ita ꝙ aliquis tam intensè feratur ſm actum voluntatis in medium, ſicut fertur ſecundùm actum intentionis in finem.

¶Si igitur loquamur de quantitate utriuſque quãtum ad obiectum; manifeſtum eſt, ꝙ quantitas actus non ſequitur quantitatem intentionis, quod quidem ex parte actus exterioris contingere poteſt dupliciter; vno modo, quia obiectum, quod ordinatur ad finem intentum non eſt proportionatum fini illi, ſicut ſi quis daret decem libras, non poſſet conſequi ſuam intentionem, ſi intenderet emere rem ualentem centũ libras; alio modo propter impedimenta, quę ſupernenire poſſunt circa exteriorem actum, quæ non eſt in poteſtate noſtra remouere; puta aliquis intendit ire vſq; Romam, & occurrunt ei impedimenta, ꝙ non poteſt hoc facere; ſed ex parte interioris actus uoluntatis non eſt niſi vno modo; quia interiores actus uoluntatis ſunt in poteſtate noſtra, non autem exteriores actus, ſed uoluntas poteſt uelle aliquod obiectũ non proportionatum fini intento; & ſic uoluntas, quæ fertur in id obiectum abſolutè cõſideratum, non eſt tantùm bona, quantùm eſt intentio.

¶Hic D.S. reſpondet iuxta primum intellectum quæſiti; ſed quia actus voluntatis interior, vel exterior circa ordinatum in finem dupliciter conſiderari poteſt; vno modo ſecũdùm proprium obiectum, & bonitatem ſibi ex ipſo competentem cum præciſione, quæ tamen ſe habet materialiter ad bonitatem, quæ eſt ex fine; & ſecundo modo poteſt conſiderari, ſm ꝙ participat bonitatem formalem, quæ eſt ex fine, quia (vt dictum eſt) iſta bonitas, quæ eſt formaliter intentionis, eſt etiã actus voluntatis per denominationem, & redundantiam; ideo D.S. ponit duas concluſiones reſpondens iuxta primũ intellectum quæſiti ſecundam ibi. Sed quia, &c.

Conclusio prima. Prima est, si loquamur de quantitate vtriusque quantum ad obiectum, manifestum est, ꝙ quantitas actus, scilicet voluntatis elicitj, vel imperatj circa medium ad finem, non sequitur quantitatem intentionis; & intelligitur de quantitate obiecti proprij cum præcisione redundantiæ ex alio; & hoc vult D.S. cum dicit statim, & sic voluntas, quæ fertur in illud obiectum absolutè, &c. Probatur conclusio, actus exterior dupliciter non sequitur quantitatẽ intentionis ex parte vtriusq; obiecti, & actus exterior nõ sequit quantitatẽ intentionis vno modo tm: igitur conclusio vera. Consequentia nota, quia non datur actus voluntatis, nisi actus exterior imperatus, & interior circa medium. Antecedens probatur quo ad vtramq; partem clarè in littera; & dicit D.S. circa secũdam partem; & sic voluntas, quæ fertur in id obiectum absolutè consideratum non est tantùm bona, ideſt non tantùm boni, quantùm est intentio ratione boni intenti. Ex quibus verbis patet, ꝙ conclusio prædicta debet intelligi de actu voluntatis respectu obiecti sui considerati tantùm secundùm propriam bonitatem, & non sm eam quam participat ex fine intento. Consequenter cũ dicit.

¶Sed quia etiam ipsa intentio quodammodo pertinet ad actum uoluntatis, inquantum scilicet est ratio eius, propter hoc redundat quantitas bonę intentionis in uoluntatem, inquantum scilicet uoluntas uult aliquod bonum magnum vt finem, licet illud per quod vult consequi tantum bonum, non sit dignum illo bono.———

Conclusio secunda. ¶Subiungit secundam conclusionem quo ad illum primum intellectum, qua explanat, quare dixerit, quòd voluntas vt fertur in obiectum absolutè non habet tantam bonitatem sicut intentio; & est ista conclusio, quantitas bonæ intentionis redundat in voluntatem; & vult ista conclusio, quòd actus voluntatis habet tantam bonitatem, sicut intentio finis, non quidem per se, & ex proprio obiecto, sed per participationem, & redundantiam. Probatur ex fundamento artic. præced. Intentio est ratio actus voluntatis, & sic pertinet ad ipsum actum voluntatis; ergo sequitur conclusio. Antecedens notum. Tenet consequentia ex articulo precedenti, quia ratio volendi derivat suam bonitatem in id, quod est propter talem rationem, & explicat D.S. illam conclusionem, ita quòd eo ipso, quòd aliquid est ordinatum in magnum finem, consequitur bonitatem finis, esto in se sit paruum, sicut dans calicem aquæ frigidæ propter Deum, ista datio est digna vita ęterna, quam dignitatem non habet ex se, sed quia propter Deum.

¶Nota autem, quòd non videtur D.S. intelligendus, quòd actus voluntatis, vt est propter finem, participat quantitatem finis solùm secundùm quandam meliorationem; ita videlicet, ꝙ idem actus voluntatis circa idem obiectum propter vnum dignioremfinem efficiatur melior seipso, vt sit propter finem minus dignum. Sed videtur esse mens D.S. quòd actus in finem relatus, vt sic, habeat eandem bonitatem, quæ est finis, alio tamen modo, vt dictũ est; & hoc habetur ex quæst. sequen. artic. 3. ad tertium. vbi ex intentione defendit D.S. quòd eadem est bonitas actus intentionis, & voluntatis; vnde calix aquæ frigidæ exhibitus propter charitatem habet eandem bonitatem, quàm habet charitas Dei, & non solùm meliorationem. Vnde D.S. in ista conclusione dicit, quantitas intentionis redundat in voluntatem, & non dicit aliquid quantitatis.

¶Nota etiam, quòd quamuis actus voluntatis isto modo habeat bonitatem intentionis ex parte obiecti, non tamen admittitur ista propositio in bonis, sicut admittitur in malis, videlicet, quantùm intendis, tantùm facis; tum quia ad magnum facere nõ sufficit bonitas, quæ est ex redundantia boni intenti, sed etiam bonitas, quæ est ex modo faciendi. Si quis enim remissa voluntate, & charitate det calicem aquæ frigidæ, & intendit per hoc consequi magnum præmium non consequitur, quia requiritur, vt ex magna charitate, & intensè velit & det, & non sufficit dare propter Deum ad magnum præmium, licet etiam ex charitate modica datum sit dignum præmio ęterno, sed non magnum. Tum secundò, quia in malis sufficit vnum ad malitiam magnam, ad bonum autem magnum non sufficit vnum bonum; & ergo in malis, quãtùm intendis, tantùm facis; sed in bonis præter intentum bonum, oportet etiam esse bonum, quod fit propter finem, & non magnum facis, nisi & finis sit magnus, & quod est ad finem secundùm se sit magnum tam ex parte subiecti, quàm obiecti. Consequenter ibi.

Exponitur quantum intentis, tantum facis.

¶Si verò consideratur quantitas intentionis, & actus secundùm intensionem vtriusque, sic intensio intentionis redundat in actum interiorem, & exteriorem voluntatis, quia ipsa intentio quodammodo se habet formaliter ad vtrumque, vt ex supra dictis patet, * licet materialiter intentione existẽte intensa possit esse actus interior, vel exterior; non ita intensus materialiter loquendo; puta cum aliquis non ita intensè vult medicinam sumere, sic vult sanitatem, tamen hoc ipsum, quod est intensè intendere sanitatem, redundat formaliter in hoc, quod est intensè velle medicari. ———

*q. 12 ar. 4.

¶Respondet iuxta secundum intellectum quæsiti ex parte quãtitatis intensionis, & quia intentio intensa potest se habere ad actũ voluntatis dupliciter, scilicet vt ratio volendi ex parte finis, potest etiam econtra intensio actus volũtatis comparari ad intentionem vt obiectum, ideo D.S. iuxta hoc membrum ponit duas conclusiones; secundam ibi. Sed tamen, &c. Prima est, si consideretur quantitas intentionis, & actus, scilicet voluntatis, secundùm intensionem vtriusque; sic intensio intentionis redundat in actum interiorem, & exteriorem voluntatis formaliter, licet materialiter intentione existente intensa possit esse actus interior, vel exterior, non ita intensus. Probatur præsertim quo ad primam partem; ipsa intentio se habet formaliter ad vtrumq; actum voluntatis; ergo prima pars vera, quòd redundat in huiusmodi actus, antecedẽs patuit ar. præced. Probatur etiam vtraq; pars conclusionis exemplariter; & primò secunda. s. ꝙ materialiter loquendo (hoc est respectu proprij obiecti) aliquis non ita intensè vult medicinam sumere, sicut intensè vult sanitatem; & ita intentio finis est intensa & magna quo ad finem, sed non velle medicinam, nec sumptio medicinæ est intensa respectu medicinæ. Cum hoc tamen stat prima pars; quia hoc ipsum quod est intensè intendere sanitatem, redundat in hoc, quod est intensè velle medicari, non quia velle medicari sit materialiter intensum; sed formaliter intensi desiderij sanitatis. Oportet enim hic notare ex D.S. in de Virtutibus, Materia 2. artic. 5. ad secundum. quòd potest esse promptitudo alicuius ratione habitus, & tamen non est promptitudo ratione simplicis; sic in proposito aliquis intendendo intensè sanitatem, eo ipso vult intensè medicinam, non propter medicinam, quam forsan horret, sed propter sanitatem intensè intentam; & hoc videtur velle D.S. cum dicit, tamen hoc ipsum, quod est intensè intendere sanitatem redundat formaliter, ideſt sicut ratio intensionis actus voluntatis, qui est respectu medicinæ; vel potest intelligi ista cõclusio, sicut dictum est, quòd quantitas bonitatis intentionis ex obiecto participatur formaliter ex actu volũtatis, licet in se sit paruus, quia videlicet habet eandem bonitatem quam habet intentio ex obiecto, ita eandem bonitatem quam habet intentio ex sui intensione participat actus voluntatis interior, vel exterior, vt est ex illa intensa intentione finis, licet materialiter, ideſt secundùm esse proprium in subiecto, non sit intensus, tamen eo ipso, quòd est ex intensa intentione, habet quantitatem eius per denominationem, & redundantiam, non propriè intrinsecam, sed denominatiuam, & hic sensus intelligibilior videtur. Deinde cum dicit.

Prima conclusio iuxta secundum membra distinctionis.

¶Sed tamen hoc est considerandum, quòd intensio actus interioris, vel exterioris potest referri ad intentionem, vt obiectum, puta cum aliquis intendit intensè velle, vel aliquid intensè operari; & tamen non propter hoc intensè vult, vel operatur, quia quantitatem intenti boni non sequitur bonitas actus interioris, vel exterioris, vt dictum est. * ———

*In hoc ar.

¶Ponit ea, quæ sunt pro secunda conclusione responsiua, iuxta secundum membrum; & deinde ex ea infert quoddam corollarium, ibi. Et inde est, &c. Voluntas enim, cum sit potentia immaterialis, se super actus suos reflectere potest, & ita ipsa intensio actus voluntatis interioris, vel exterioris potest esse obiectum intentionis, quæ etiam est actus voluntatis; & intendit istam conclusionem, non oportet esse correspondentiam quantitatis in bonitate secundùm intensionem actus voluntatis, & intentionis; ita videlicet, quod aliquis intendit intensè velle, vel intendit intensè operari, & tamen non propter hoc intensè vult, vel operatur. Probatur tali assumpto, quia quantitatem intenti boni, non sequitur bonitas actus interioris, vel exterioris; ergo quia quis intendit actum ipsum tanquam bonum intentum, non propterea sequitur magnus, & intensus actus. Antecedens patuit circa primam conclusionem. Deinde ibi.

¶Et inde est, quòd non quantum aliquis intendit mereri, meretur, quia quantitas meriti consistit in intensione actus, vt infra dicetur. * ———

*q. 114 ar. 4. ad secundum. Corollariũ.

¶Infert ex præcedenti conclusione tale corollarium non quantùm aliquis intendit mereri meretur. Probatur, quia quantitas meriti consistit in intentione actus; sed iam dictum est, ꝙ magnitudinem boni intenti, non sequitur magnitudo actus; igitur, &c. Maior patebit infra, vbi habetur, ꝙ aliquis plus meretur, secundùm ꝙ actus procedit ex maiori charitate, & eli feruentior. Minor iam patuit; vnde sequitur conclusio, immo quandoq; aliquis intendit mereri, & nihil meretur, immo demeretur faciendo malũ ex genere, quod putat bonum, sicut patet Ioan. 16. Venit hora, &c.

¶Nota circa hoc, quod præmium essentiale commensuratur quantitati actus voluntatis procedentis ex charitate, & sit. le actus sit perfectus etiam sine opere exterior, sine debetur sibi æquale præmium essentiale, vt patebit infra; sed actui exteriori, & quantitati eius, ac bonitati secundùm se debetur præmium accidentale.

Præmium essentiale cui commensuratur.

Vnde

Vnde ſi quis intendat multum mereri, & tamen actus voluntatis elicitus non eſt magnus, & intenſus non merebitur de præmio eſſentiali multum, & ſi actus exterior etiam nõ eſt intenſus, & perfectus non erit magnum præmium accidentale, ita quòd iſta concluſio verificatur tam de merito præmij eſſentialis, quàm accidẽtalis ſic, quòd non tantum quis mereatur quantùm intendit. De iſtis, vide D.S.in.2.d 40.ar.3.& in de Malo.Mate.2.ar.2.ad octauũ. Vide etiam infra.q.114.ar.4.ad ſecundum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam cõcluſionem, & primam partem tertiæ concluſionis. Et quòd intentio poſſit eſſe bona, & voluntas mala patuit.ar. præceden. & patet in D.S.in.2.ſen.diſt.30.ar.5.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd glo.illa loquitur quantùm ad reputationem Dei qui præcipuè conſiderat intentionem finis. Vnde alia glo.dicit ibidem, q̃ theſaurus cordis intentio eſt, ex qua Deus iudicat opera, bonitas enim intentionis, vt dictum eſt. * redundat quodammodo in bonitatem voluntatis, quæ facit etiam exteriorem actum apud Deum meritorium. * In cor.

¶ Ad maiorem, tantum boni quis facit quantum intendit, ad hunc ſenſum, quòd ex intentione eſt principalis bonitas quæ præcipuè à Deo conſideratur, ſed non intelligitur quantùm ad totalitatem, ita quòd quamuis bonitas intentionis eſt principalis bonitas, non tamen eſt totalis bonitas, quia præter eam requiritur quòd actus voluntatis ſit bonus ex obiecto, & modo. Secundò habet veritatem ad hunc ſenſum, quòd quantum intendis tantum facis etiam in opere exteriori non ſecundùm ſe, ſed ſecundùm bonitatem, quæ ex fine in ipſum redundat, quia voluntas, ex hoc, quòd in talem finem ordinatur, ita eſt tam bona ſicut intentio nõ ſecundùm ſe, ſed ſecundùm redundantiam, cum quibus ſtat, quòd actus voluntatis ſecundùm ſuum obiectum, & intenſionem non ſit adæquatus fini intento vel intenſioni intentionis, & quia præmium reſpondet intenſioni actus voluntatis. Tertiò dicitur poſt D.S.in ſecundo ſupra ad primum, quòd iſta auctoritas eſt vera in bonis ſi tantum ſit aduerbium, ſic quòd tam perfectè aliquis facit ſicut intendit, ſed non eſt vera nominaliter capiendo tantum.

¶ Ad minorem, dat bonitatem eandem quæ eſt ex fine. Verum, ſed præter illam actus exterior, & voluntas ratione proprij obiecti, & modi in bonis debent habere bonitatem cui menſuratur præmium, & non intentioni. Quare negatur conſequentia.

¶ Vnde nota, quòd licet intẽtio principaliter reſpiciatur à Deo, non tamen eius bonitati commenſuratur præmium, ſed commenſuratur actui, vel bonæ voluntati, & ergo tantum quis facit quantum intendit ad hunc ſenſum, quia factum habet bonitatẽ intentionis, non tñ habet tantum præmium quantum intenditur, quia præmium (vt dictum eſt) non intentioni, ſed actui voluntatis commenſuratur. Quantitas enim præmij debetur quantitati meriti, qđ meritum non eſt ſola intentio, ſed etiam actus voluntatis. Vnde ſi intentio eſt bona actus ex genere bonus erit meritorius aſſiſtente charitate, ſed nõ eſt tanti præmij meritorius, quantum intenditur, niſi & actus ſit commenſuratus præmio.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod ſola bonitas intentionis non eſt tota cauſa bonæ voluntatis, vnde ratio nõ ſequitur.

¶ Ad maiorem, augmentata cauſa ſufficiente & præciſa, augmentatur effectus dependens ex illa cauſa. Ad minorem, ſed intentionis bonitas eſt cauſa bonę voluntatis, ſed non præciſa, & ſola, ſed etiam obiectum, & modus eſt cauſa bonitatis actus voluntatis. Vera eſt tamen minor, quòd intentio eſt cauſa bonæ voluntatis formaliter, ideſt illius bonitatis quam habet ex eo, quòd ordinatur, & prouenit ex tali intentione. Vnde negatur conſequentia, quia licet habeat aliquam bonitatem ex intentione, tamen ſi debeat eſſe perfectè bonus, oportet quòd etiam ſecundùm ſe habeat bonitatem aliquam, quæ ſi fuerit magna erit dignus magni præmij, alias non, quia ſi quis debeat conſequi magnum, oportet quòd exhibeat æquualens, & non ſufficit ſola intentio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſola malitia intentionis ſufficit ad malitiam voluntatis, & ideo etiam quantùm mala eſt intentio tantùm etiam mala eſt voluntas, ſed non eſt eadem ratio de bonitate, vt dictum eſt. * A.9.ad ſecũdum, & tertium.

¶ Mator vera, quia ibi ſola intentio ſufficit ad malitiam. In bonis autem actus requirit etiam bonitatem ex parte obiecti, & intenſionis, ad hoc, quod ſit bonus. Negatur igitur conſequentia, ſi intelligitur, quòd actus ſit ſimpliciter bonus, ſed tantùm bonus bonitate participata; ad perfectum autem, & magnum bonum requiritur bona intentio, ſed non ſufficit, ſed etiam vt id, quod eſt ad finem intentum ſit bonum perfectũ ſecundùm ſe, ſecus in malis, vbi ad magnam malitiam ſufficit vnum malum, vnde dicetur q̃ ſequen. vt etiam habet D.S.in ſecundo ſupra art.2 quòd bonitas actus non ſolùm eſt ex voluntate intendente, ſed etiam eligente.

¶ Nota, quòd hic articulus comparat intentionem ad actum voluntatis interiorem, & exteriorem, ſed an actus exterior ſuperaddat ſuper interiorem voluntatis aliquam bonitatem videbitur, ar.3.q.ſequen.

Vtrum voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatem Diuinam.

AD nonum ſic proceditur. Videtur, quòd bonitas voluntatis humanæ non dependeat ex conformitate voluntatis Diuinæ. Impoſſibile eſt enim voluntatem hominis cõformari voluntati Diuinæ, vt patet per id, quod dicitur Eſaiæ.55. Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris: & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris: ſi ergo ad bonitatem voluntatis requireretur conformitas ad Diuinam voluntatem, ſequeretur, quòd impoſſibile eſſet hominis uoluntatem eſſe bonam, quod eſt inconueniens. M 1.di.48.ar.1.Etveri.q.23.ar.7.co. Eſaiæ.

¶ 2 Præterea. Sicut voluntas noſtra deriuatur à voluntate Diuina, ita ſcientia noſtra deriuatur à ſcientia Diuina; ſed non requiritur ad ſcientiam noſtram, quòd ſit conformis ſcientiæ Diuinæ, multa enim Deus ſcit, quæ nos ignoramus, ergo non requiritur, quòd uoluntas noſtra ſit conformis uoluntati Diuinæ.

¶ 3 Præterea. Voluntas eſt actionis principium; ſed actio noſtra non poteſt conformari actioni Diuinæ; ergo nec uoluntas.

¶ Sed contra eſt quod dicitur Matth.26. Non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis, quod dicit, quia rectum uult eſſe hominem, & ad Deum dirigit, ut Auguſt. dicit in Ench. * Rectitudo autem uoluntatis eſt bonitas eius ergo bonitas uoluntatis dependet ex conformitate ad uoluntatem Diuinam. Auguſt. * Homil. in pſal. 32.

¶ Hic vltimò ex prædictis colligitur tota ratio bonitatis volũtatis humanæ quæ conſiſtit in conformitate ad voluntatem Diuinam. Iſta enim conformitas requirit omnes bonitates requiſitas ad bonum actum, vt tangit Scotus diſt.vltima primi ſententiarum. Et primò oſtendit hanc conformitatem requiri ad rectitudinem vel bonitatem voluntatis, ſecũdò inquiritur modus qui requiritur in dicta conformitate.ar.ſequenti. Scotus.

¶ Circa primum nota, quòd hic non quæritur de conformitate potentiæ voluntatis quæ ex conditione ſua habet ſimilitudinem ad Deum, ſicut ad exemplar (vtpote exiſtens pars imaginis quæ eſt in homine ſecundùm animam) ſed hic quæritur de conformitate actus qui etiam dicitur voluntas, nec quæritur de conformitate actus quantùm ad eſſe naturæ, ſed de conformitate eius vt eſt effectus Diuinæ voluntatis; quando ſcilicet hoc vult, quod voluntas Diuina diſpoſuit, & vult quod Deus vult eam velle, & etiã de conformitate voluntatis noſtræ vt voluntas eſt, ad voluntatem Diuinam vt ſic, quæ eſt ſecundùm obiectum.

¶ Nota ſecundò propter alium terminũ quæſiti, quòd hic quæritur de bonitate de qua hic tractatur, ſcilicet morali, & non de bonitate meritoria tantùm vel Theologica, ita quòd ſit ſenſus, an ad bonitatem etiam moralem ad quam homo virtute naturæ pertingere poteſt, requiratur conformitas voluntatis humanę ad Diuinam, & hic poteſt haberi ex D.S. in 1.di.48.ar.3.ad tertium, vbi dicit, quòd conformitas voluntatis humanæ ad Diuinam eſt commune ad omnia præcepta legis naturalis, & ſcriptæ quibus in bonum ordinamur, & attendatur illa conformitas ſecundùm, quòd volumus, quòd Deus nos vult velle voluntate antecedente, & habetur ibidem, quòd pernaturalia poſſumus nos conformare, qua volumus id, quòd congruit nos velle, & ſecundùm rectum finem; vnde non intelligitur an ad bonitatem actus voluntatis quã habet ex eius relatione in vltimum finem (vt ſola fides dirigit in ipſum) requiratur conformitas, ſed an bonitatem etiam moralem quam ratio informata lege naturali dirigere poteſt requiratur dicta conformitas, & in huius ſignum D. S. in fine ſequentis articuli non proſequitur de conformitate quæ eſt ex charitate, & relatione in vltimum finem ſupernaturali modo, quali innuens, quòd cum hic loquamur de bonitate in generali, non ſit præſentis propoſiti hoc in præſenti explicare, ad bonitatem enim ſecũdùm quid moralem ſufficit bonitas finis ſummi vt eſt principiũ omnis boni, & in ſui participatione, hoc tamen verum eſt, quòd aliquando etiam viuentes in lege naturali tenebantur ſe conuertere ad Deũ vt auctorem ſalutis ſupernaturalis, ſed intelligo prædicta, quòd non ſemper requirebatur ad bonitatem aliquam actus vt referatur in finem ſupernaturalem, vt patebit articulo ſequenti.

¶ Reſpon-

Digitized by Google

* Art.7. ¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est.* bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, finis autē vltimus voluntatis humanæ est summum bonum, quod * q.1.ar.1. est Deus, vt supra dictum est. * Requiritur ergo ad bonitatem humanæ uoluntatis, quòd ordinetur ad summum bonum.

Conclusio sua. ¶ D.S. primò præmittit quandam conclusionem fundamentalem, secundò proposito applicat, & infert conclusionem respondi. Hoc autem, &c. Fundamentalis est, Ad bonitatem humanæ voluntatis requiritur quòd ordinetur ad summum bonum. Probatur, bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, sed summū bonū (q̄ est Deus) est vltimus finis, ergo, &c. Maior patet ex ar.7. Minor patuit supra q. 1. Et habetur ex ista conclusione fundamētum hoc, ex quo ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur ordinatio ad summum bonum, ideo voluntas quæ primò, & per se, & necessariò, & naturaliter perfectè ordinatur in summum bonum, erit prima bona voluntas, & per consequens regula aliarum. Deinde ibi.

¶ Hoc autem bonum primò quidem, & per se comparatur ad voluntatē Diuinam vt obiectum proprium eius; illud autem quod est primum in quolibet genere est mensura, & ratio omnium quæ sunt illius generis; vnumquodque autem rectum, & bonum est, inquantùm attingit ad propriam mensuram, ergo ad hoc quòd voluntas hominis sit bona, requiritur quòd conformetur voluntati Diuinæ.

Conclusio respons. ¶ Applicat conclusionem fundamentalem, & subsumit pro responsiua conclusione ista. Ad hoc, quòd voluntas hominis sit bona requiritur, quòd cōformetur voluntati Diuinæ. Probatur vnūquodque est rectum, & bonum inquantùm attingit ad propriam mensuram; sed voluntas Diuina est mensura voluntatis humanæ, igitur conclusio vera. Maior nota, Minor subintellecta probatur, illud, qđ est primū in quolibet gne, est mēsura, & ratio omniū quę sunt illius generis; sed voluntas Diuina est prima inter omnes voluntates, igitur, &c. Maior nota. Minor probatur, bonum summū primò & per se comparatur ad voluntatem Diuinam, vt proprium obiectum eius, ergo est prima inter oēs voluntates. Tenet consequentia extra litteram, quia secundùm ordinem bonorum est ordo voluntatum, ergo Diuina voluntas quæ est summi boni per se, & primò, quia videlicet ipsum perfectè vult & naturaliter, & solùm ipsum propter se, & necessariò, & omnia alia propter ipsum, ipsa erit prima, & primò bona, & regula omnium aliarum voluntatum, quæ ideo sunt bonæ, quia tendunt in obiectum volūtatis Diuinæ. Habetur ergo ex hoc articulo, quòd cum ad bonitatē actus requiratur ordinari ad summum bonum, & hoc conueniat primò voluntati Diuinæ, ideo est voluntas primò bona, quare sicut Deus vt est primum esse, & ens, est mensura omnium entium, & intellectus eius est mensura omnis cognitionis, sic bona volūtas est mensura omnis voluntatis, & sic D.S. ostenso, quòd est primò bona infert, quod est prima regula voluntatum, quamquam & ipsa Diuina voluntas per sapientiam Diuinam sicut per simpliciter primma regulam dirigatur, vt habet D.S de Veritate Mate. 23. ar. 6. vbi & ar. 7. habet idem fundamentum, quod hic, quia videlicet voluntas Diuina est prima voluntas, & primò bona, igitur nulla est bona nisi sit sibi conformis per imitationem aliquam, vnde sicut tenemur habere bonam voluntatem, ita tenemur hab ere conformem, Vide etiam de ista Mate. D.S. in primo supra, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem respondi. Ex d icta propositione rectitudo voluntatis est bonitas eius iuxta q.21.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas hominis non potest conformari voluntati Diuinæ per æquiparantiam, sed per imitationem, & similiter conformatur scientia hominis scientiæ Diuinæ inquantùm cognoscit verum, & actio hominis actioni Diuinæ inquantùm est agenti conueniens, & hoc per imitationem; non autem per æquiparantiam, unde patet solutio ad secundum, & ad tertium argumentum.

¶ Maior vera, est impossibile conformari per æqualitatem perfectionis, & per æquiparantiam in esse vel in operari, & quo ad modum volendi omnino; tamen potest conformari secundùm proportionabilitatem quæ tangetur in ar. sequenti, & vt effectus, & vt voluntas; puta sicut Deus vult omnia secundùm bonitatem suam, & sub ratione bonitatis suæ, ita & voluntas humana dicitur omnia velle propter Dei bonitatem, & honorem, & ita conformari secundùm aliquam proportionabilitatem in volito formali, sed non materiali. Similiter ad minorem secundi, quia conformatur scientia nostra scientiæ Diuinæ quantùm ad conformitatem proportionabilitatis; Quia Deus cognoscit verum, ita & intellectus noster, sed non æqualiter, quia intellectus Diuinus cognoscit verum infinitum infinitè, secus de intellectu nostro. Et præterea D.S. in secundo dicit, quòd non est par ratio, quia defectus intellectus non est in potestate nostra sicut voluntatis. Et secundò negat ibidē minorem vniuersaliter, quia tenetur scire ea quæ sunt necessaria ad salutem, & præterea in alijs etiam ab his quæ sunt fidei aliquis peccaret, quia voluntariè impugnaret verum, & adhæreret falso. Similiter ad minorem tertij de actione, quia sicut Deus agit quæ sibi conueniunt, ita & nos debemus, &c.

Vtrum necesse sit voluntatem humanam conformari Diuinæ semper in volito, vt sit bona.

AD decimum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas hominis non debeat semper conformari Diuinæ uoluntati. In uolito enim nō possumus uelle, quod ignoramus, bonum enim apprehensum est obiectū uoluntatis, sed quid Deus velit, ignoramus in plurimis, ergo non potest humana uoluntas Diuinæ uoluntati conformari in uolito. N

Infra.q.19. art.2. ad 3. Et 2.q.10. art.4. ad 3. Et 1. di.41. ar.3. & 4. et iii q.13. ar. 7. & 1. & opus.q.17.

¶ 2 Præterea. Deus uult damnare aliquem quem præscit in mortali peccato moriturum, si ergo homo teneretur conformare uoluntatem suam Diuinæ uoluntati in uolito, sequeretur, quòd homo teneretur uelle suā damnationem, quod est inconueniens.

¶ 3 Præterea. Nullus tenetur uelle aliquid quod est contra pietatē, sed si homo uellet illud, quòd Deus uult; hoc esset quandoque contra pietatem, puta cum Deus uult mori patrem alicuius, si filius hoc idem uellet, contra pietatem esset, ergo non tenetur conformare uoluntatem suam Diuinæ in uolito.

¶ Sed contra est, quia super illud psalmi. Rectos decet collaudatio. dicit Glo. * Rectum cor habet qui uult quod Deus vult sed quilibet tenetur habere rectum cor, ergo quilibet tenetur uelle, quod Deus uult. * Augu. homil. in ex ce. psal.

¶ 4 Præterea. Forma uoluntaris est ex obiecto, sicut & cuiuslibet actus. si ergo tenetur homo conformare uoluntatem suam uoluntati Diuinæ, requiritur, quòd teneatur conformari in uolito.

¶ 5 Præterea. Repugnantia uoluntatum consistit in hoc, quòd homines diuersa uolunt; sed quicunque habet uoluntatem repugnantem Diuinæ uoluntati, habet malam uoluntatem; ergo quicunque non conformat uoluntatem suam uoluntati Diuinæ in uolito, habet malam uoluntatem.

¶ Hic inquiritur modus conformitatis qui requiritur, & sufficit ad bonitatem, & rectitudinem voluntatis humanæ, in quibus videlicet oporteat voluntatem conformari voluntati Diuinæ; an oporteat eam idem velle, quod Deus vult, vel an possit aliquid aliud velle, & tamen esse bonam moraliter, & Theologicè.

¶ Respondeo dicendum, quod sicut ex prædictis patet, * uoluntas fertur in suum obiectum secundùm, qđ à ratione proponitur, contingit autem aliquid à ratione cōsiderari diuersimodè, ita quòd sub una ratione est bonum, & secundùm aliam rationem non, & ideo uoluntas alicuius si uelit illud esse secundùm, quòd habet rationem boni, est bona; & uoluntas alterius si uelit illud idem non esse bonum, secundùm quòd habet rationem mali, erit uoluntas etiam bona; sicut iudex habet bonam uoluntatem dum uult occisionem latronis, quia iusta est; uoluntas autem alterius, puta uxoris uel filij, qui uult non occidi ipsum inquantùm est secundùm naturam mala occisio, est etiam bona. * Art.1.

¶ D.S. respōdet dupliciter secundùm duplicem modum conformitatis voluntatis humanæ cum Diuina; iuxta secundum respondet ibi, Est & alius, &c. Quo ad primam responsionem D.S. facit, primò aliquas conclusiones fundamentales deduxit. Secundò ex eis conclusionem respōsiuam infert, ibi. Volūtas igitur, &c. Tertiò conclusionem responsi. exponit, ibi. Sed tamen, &c. Præmittit autem tres conclusiones fundamentales. Secundam deducit, ibi. Cum autem, &c. Tertiam ibi. Non est aūt. &c. Prima est, voluntas alicuius si velit aliquid esse, secundùm quòd habet rationē boni est bona, & alterius voluntas si velit idem non esse, vt habet Conclusio prima fun da.

ratio-

Digitized by Google

rationem mali, erit etiam bona, probatur, voluntas fertur in ſuum obiectum ſecundùm quòd à ratione proponitur, ſed contingit aliquid à ratione conſiderari diuerſimodè, ita quòd ſub vna eſt bonũ, & ſecundùm aliam rationem non bonum, ergo, &c. Et aduerte, q̃ idem eſt velle non eſſe, & nolle, vnde idem eſt voluntas volens non eſſe, & nolens. Et declaratur concluſio exemplariter, quia voluntas iudicis volens occiſionem latronis eſt bona, quia vult propter bonum motiuum, ſcilicet iuſtitiam conſeruandam; vxor autem vult non occidi ſub ea ratione qua occiſio eſt mala, quia eſt ſibi, & prolibus nociua, vnde voluntas volens eſt bona ſimiliter, & nolens.

¶ Et nota, quòd voluntas vxoris nolens eſt bona, attenta illa ratione particulari nolendi, & tamen ipſa non recuſat mortem vt eſt iuſta, & volita à iudice, ſed ſolùm quia ſibi mala; ſi tamen eſt iuſta tunc non opponit ſe iuſtitiæ, nec contra iuſtitiam publicam remurmurat, ſed voluntate deliberata, ordo iuſtitiæ ſibi placet.

Fundamẽtum huius materiæ. ¶ Ex iſta concluſione habetur magnum fundamentum huius materiæ, quia poteſt aliquid, quod Deus vult ſecundùm ſe diſplicere, & eſſe nolitum, ſemper tamen ratio qua volitum eſt à Deo debet nobis placere, & ſic poſſumus diſcordare in volito, & tamen habere bonam voluntatem, dummodo ratio nolendi bona ſit, quia videlicet, & à Deo eſt vt vxor velit virum non occidi, vt occiſio eſt malum naturæ, & damnoſa. Conſequenter cum dicit.

¶ Cum autem voluntas ſequatur apprehenſionem rationis uel intellectus, ſecundùm quòd ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecũdùm hoc, & uoluntas fertur in bonum communius, ſicut patet in exemplo propoſito, nam iudex habet curam boni communis, quod eſt iuſtitia, & ideo vult occiſionem latronis quæ habet rationem boni ſecundùm relationem ad ſtatum communem; vxor autem latronis conſiderare habet bonum priuatum familiæ, & ſecundùm hoc vult maritum latronem non occidi, bonum autem totius vniuerſi eſt id, quod eſt apprehenſum à Deo qui eſt vniuerſi factor, & gubernator; vnde quicqnid vult, vult ſub ratione boni communis, quod eſt ſua bonitas quæ eſt bonum totius vniuerſi. Apprehenſio autem creaturæ ſecundùm ſuam naturam eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ, contingit autem aliquid eſſe bonum ſecundùm rationem particularem, quod non eſt bonum ſecundùm rationem vniuerſalem, aut è conuerſo, vt dictum eſt. * Et ideo contingit, quòd aliqua voluntas eſt bona volens aliquid ſecundùm rationem particularem conſideratum, quod tamen Deus non vult ſecundùm rationem vniuerſalem, aut è conuerſo. Et inde eſt etiam, quòd poſſunt diuerſæ voluntates diuerſorum hominum circa oppoſita eſſe bonæ, prout ſub diuerſis rationibus particularibus volunt hoc eſſe vel non eſſe.——

*In hoc ar.

¶ Subſumit pro ſecunda concluſione fundamentali iſta. Contingit, quòd aliqua voluntas eſt bona volens aliquid ſecundùm rationem particularem conſideratum, quod tamen Deus non vult ſecundũ rationem vniuerſalem, aut è contrario ſicut filius vult viuere patrem, quia patet eſt benefactor, Deus autem vult vt non viuat, ſed moriatur propter ordinem naturæ ſeruandũ, & propter debitum peccati originalis, & vtraque voluntas eſt bona. Probatur hæc concluſio ſuppoſita præce. concluſione, quòd voluntas fertur ſecundùm rationem apprehenſam. Tunc ſic, Secundùm quòd ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecundum hoc voluntas fertur in bonum communius. i. ſub ratione magis communi, ſed bonum totius vniuerſi eſt id, quod eſt apprehenſum à Deo; apprehenſio autem creaturæ ſecundùm ſuam naturam eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ, ergo quicquid vult Deus ſub ratione boni communis vult, quod eſt ſua bonitas, quæ eſt bonum totius vniuerſi, Subſumitur, Contingit autem aliquid eſſe bonũ ſm rationem particularem, quod non eſt bonum ſecundùm rationem vniuerſalem, aut è cõtrario, ergo illa concluſio vera. Maior patet ratione, quia voluntas ſequitur apprehenſionem rationis vel intellectus, ergo ſequitur maior, quòd ſi ratio boni apprehenſi eſt communior, &c. Et declaratur exemplariter immorando in exemplo præmiſſo de iudice, & vxore in occiſione latronis. Minoris prima pars patet, quia Deus eſt factor, & gubernator vniuerſi, ergo ipſe intendit bonum vniuerſi, ſcilicet ſuam eſſentiam quæ eſt bonum extrinſecum principaliter, & aſſimilationẽ, & repreſentationem eius in ordine vniuerſi, vt patet. 12. Metaph. tex. com. 52. in D. S. lec. 9. & prima parte. q. 103. ar. 2. & 4. vbi habetur, quòd Diuina eſſentia repreſentanda, & ab omnibus participanda eſt finis vniuerſi extrinſecus, & ordo rerum eſt bonum intrinſecum, & tamen propriè nõ ſunt duo fines. Quare prima pars minoris vera eſt, quòd bonum vniuerſi eſt apprehenſum à Deo, quod eſt Diuina eſſentia, nam ipſa eſt principalis finis; per hoc tamen non excluditur bonum intrinſecum, ſcilicet ordo vniuerſi qui ordinatur in Deum ſicut in finem. Secunda pars minoris relinquitur nota. Et dicitur notanter, ſecundùm ſuam naturam, &c. quia per eleuationem in ſuperiorem naturam poteſt apprehendere bonum excedens. Subſumpta patet ex dicto exemplo, quare ſequitur concluſio. Et confirmatur iſta concluſio per ſimile de diuerſis voluntatibus diuerſorum hominum, quæ poſſunt eſſe bonæ circa oppoſita, quarum vna vult aliquid eſſe, alia vult non eſſe, propter diuerſas rationes particulares, ergo multo magis poſſunt voluntates, quarum vna vult ſub ratione particulari, alia non vult ratione vniuerſali eſſe bonæ, & è contra, volens ſub ratione vniuerſali, & non volens ſub ratione particulari. Antecedens patet de his quorum vnus vult aliquid propter vnam rationem, alius non vult propter aliam etiam particularem, vt patet de ſe. Conſequenter ibi.

Concluſio ſecunda fundi.

¶ Non eſt autem recta voluntas alicuius hoĩs volentis aliquod bonum particulare, niſi referat illud in bonum commune ſicut in finem, cum etiam naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinetur in bonum commune totius; ex fine autem ſumitur quaſi formalis ratio volendi illud, quod ad finem ordinatur, vnde ad hoc, quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet, quòd illud particulare bonum ſit volitum materialiter, bonum autem commune ſit volitum formaliter. ——

¶ Deducit tertiam cõcluſionem præambularem talem. Ad hoc quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonũ, oportet quòd illud particulare bonum ſit volitum materialiter, bonum autem commune ſit volitum formaliter. Probatur, non eſt recta vel bona voluntas hominis volentis bonum particulare, niſi referat illud in bonum commune, ſed ex fine ſumitur quaſi formalis ratio uolendi illud, quod eſt ad finem, ergo concluſio vera. Maiorem probat, quia etiam naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinatur in bonum commune, immo plus amat quælibet creatura bonum commune quàm proprium, ergo & appetitus rationalis debet appetere bonum particulare propter commune bonum. Minor de ſe patet ex prædictis, quare concluſio vera. Eſt autem bonum commune vniuerſaliter participatum ab omnibus Diuina bonitas, quæ quia eſt finis totius ordinis uniuerſi, ideo dũ aliquid eſt volitum ſub quacunque ratione boni ordinati, etiam eſt volitũ propter bonum Diuinum, quia omnia bona in ipſum ordinantus ſicut in finem. Deinde cum dicit.

Concluſio tertia præambul.

¶ Voluntas igitur humana tenetur conformari Diuinæ voluntati in volito formaliter; tenetur enim velle bonum Diuinum, & commune, ſed non materialiter ratione iam dicta. * ——

¶ Infert ex prædictis concluſionibus præambularibus concluſionem reſponſi. primam talem. Voluntas humana tenetur conformari Diuinæ uoluntati in volito formaliter, ſed non materialiter, ideſt non in volito materiali. Intellige concluſionem de voluntate humana viatoris, ſecus de comprehenſoris uoluntate, ut patet de Veritate. Mate. 23. ar. 8. in cor. Probatur prima pars concluſionis ex immediata concluſione præce. quia ad rectam volũtatem oportet, quòd particulare ſit uolitum propter bonum commune, ſed hoc eſt conformari in uolito formaliter, &c. Secunda pars patet ex duabus concluſionibus primis, & patet etiam per argumenta prima in oppoſitum, quia non vult ſub ratione, & inclinatione particulari ſub qua debet uelle non fieri, & tamẽ Deus vult ſub ratione communi.

* In hoc ar. Concluſio reſponſi.

¶ Nota tamen circa iſtam concluſionem, vt habetur ex. D. S. in. 1. diſt. vlti. ar. vlti. quòd ſecunda pars concluſionis verificatur præſertim de uoluntate humana, ut natura eſt uel teleſis, quia talis cũ feratur in uolitum ſecundùm ſe, poteſt nõ uelle, quod Deus uult; ſed tamen uoluntas ut ratio, quæ uidelicet ſequitur apprehenſionem collatiuam illius materialis uoliti, uel ad finem ſub quo Deus uult, uel ſecundum alias circunſtantias, quia uidelicet apprehenditur vt uolitum à Deo, quod præſertim per ſignum operationis manifeſtatur, tunc uoluntas deliberata tenetur illud velle quamuis voluntas vt natura, & appetitus naturalis, & ſenſitiuus refugiant; & tamen vt ſtatim dicetur etiam fugiendo ſe aliquo modo conformant, ſicut eſt in illo qui dolet de morte alicuius utilis in eccleſia ſub primo motiuo. Vnde voluntas diſcordans in volito materiali concordat in volito formali, quia & non volendi, quod Deus uult eſt ratio bona, quia ſcilicet ſi non volo eum mori, quia utilis eccleſiæ, & tamen ſufficit, quòd voluntas vt ratio non recalcitret Diuinæ ordinationi; non autem oportet gaudium experiri de hoc, quod ſecundùm talem uoluntarem ſit. Vide de iſta diſtinctione voluntatis, & de iam dictis. 3. par. q. 18. articu. 2. & 5. & 6. Deinde ibi.

¶ Sed tamen quantum ad vtrumque modo aliquo

voluntas humana conformatur voluntati Diuinæ, quia ſecundùm, quòd conformatur voluntati Diuinæ in cõmuni ratione voliti, cõformatur ei in fine vltimo; ſecundùm autem, quòd non conformatur ei in volito materialiter, conformatur ei ſecundùm rationem cauſæ efficientis, quia hanc propriam inclinationem conſequẽtem naturam vel apprehẽſionem particularem huius rei, habet res à Deo ſicut à cauſa effectiua, vnde conſueuit dici, quòd conformatur quantum ad hoc voluntas hominis voluntati Diuinæ, quia vult hoc, quod Deus vult eum velle.

¶ Exponit concluſionem reſponſiuam, & magis explicat tali concluſione declaratoria, quantùm ad vtrumque, ſcilicet conformando ſe in volito formali, & non conformando in materiali, voluntas humana aliquo modo conformatur Diuinæ. Probatur, quia primo modo conformatur ei in fine vltimo. Secundo autem modo conformatur ei ſecundùm rationem cauſæ efficientis, ergo concluſio vera. Prima pars aſſumpti, patet, quia ſicut Deus vult ſub ratione finis vltimi, qui eſt ſua bonitas, ſicut propter finem adæquatum; ita ille vult propter eundem finem, ſaltem vt remotũ, &c. Secunda pars aſſumpti probatur, quia hanc propriam inclinationem, &c. vt in littera. Nam quòd filius apprehendat mortem patris vt malam, & non volendam abſolutè, hoc habet ex inclinatione quam habet ex Deo. Vnde vult, quod Deus eum vult velle, & ita voluntas ſua eſt conformis, non quidem vt voluntas voluntati, ſed vt effectus cauſæ, ad modum dicẽdi D. S. in de Veri. Vnde D. S. ſecunda ſecundæ q. 104. ar. 4. ad tertium, quòd & ſi non ſemper teneatur homo velle, quod Deus vult, ſemper tamen tenetur velle, quod Deus vult eum velle. Et hoc homini præcipuè innoteſcit per præceptum Diuinum, hæc ille. Et patet ex his, quòd homo debet velle, quod Deus eum vult velle, voluntate antecedente, cuius effectus eſt ordinatio naturæ in bonum, &c.

¶ Eſt & alius modus conformitatis ſecundùm rationem cauſæ formalis, vt ſcilicet homo velit aliquid ex charitate ſicut Deus vult, & iſta etiam conformitas reducitur ad conformitatem formalem quæ attenditur ex ordine ad vltimum finem, quod eſt proprium obiectum charitatis.

¶ Habito quia voluntas humana viatoris debet conformari in genere cauſæ finalis, & efficientis, non autem materialis (loquẽdo præſertim de voluntate vt natura eſt) hic in calce corporis reſpondet ſecundò ad quæſitum ſecundùm alium cõformitatis modum. Et ponit quis ſit ille modus, quia eſt ſecundùm, quòd aliquis vult ex charitate (i. propter Deum dilectum ſuper omnia, vt eſt principium beatitudinis ſupernaturalis) ſicut, & Deus vult omnia propter ſeipſum ex Diuina charitate dilectum. Ponit etiam, quòd iſta conformitas reducitur ad conformitatem formalem, quæ ſcilicet eſt ſecundùm volitum formale, quæ conformitas formalis eſt ex ordine ad vltimum finem, charitas etiam habet vltimum finẽ pro obiecto. Et ergo quia conformitas ſecundùm charitatem eſt ſecundùm habitudinem ad vltimum finem, ſicut & cõformitas formalis quæ eſt conformitas in ratione volendi, quæ eſt vt formale obiectum, ideo conformitas charitatis reducitur ad conformitatem quæ in volito formali.

¶ Aduerte tamen, quòd D. S. hic non exprimit quomodo homo teneatur ad iſtam conformitatẽ, quæ eſt ſm charitatẽ, & ſm cauſam formalem, ſed hoc hẽ inf. q. 100. ar. 10. quia requiritur tm quando homo teneretur Deum diligere ſuper omnia, vt patebit ibidem, & in de Verita. vbi ſupra ad quintum. Sed conformitas in genere cauſæ finalis, & ſecundùm volitum formale, & ſimiliter ſecundùm genus cauſæ efficientis ſemper requiritur ad bonitatem etiam moralem, Vide tamen D. S. in de Verit. ſup. art. 7. ad octauũ, & in. 2. diſtin. 26. vbi habet alium modum dicendi de modo charitatis, & conformitate formali quam infra vide Capreo. in. 2. diſt. 28 in ſolutionibus contra quartam concluſionem. Capreolus.

¶ Nota etiam, quòd alia eſt conformitas ſecundùm volitum ſormale, & ſecundùm cauſam formalem, quæ eſt charitas, quia ad primam conformitatem ſufficit velle aliquod ſub aliqua ratione boni in quo eſt Diuina bonitas virtualiter volita, ſed ad conformitatem formalem quæ eſt modus charitatis ſuperueniens ex charitate formante actum volũtatis, requiritur, quòd actus ſit volitus ſub ratione boni Diuini ſupernaturalis ſupernaturaliter dilecti, ſed primo modo ſufficit ad bonitatem actus, quòd ordinetur in bonum vniuerſale modo naturali, inquantum Diuinum bonum eſt finis naturalis omnium, quare. D. S. dicit, quòd eſt alia conformitas quæ eſt ex charitate præter eam quæ eſt ex formali volito, quam ſemper oportet obſeruare, ſed primam tantũ quando obligat præceptum charitatis. Patet ex his quòd D. S. in arti. præce. cũ dicerez, ad bonitatem voluntatis humanæ requiri ordinationẽ in ſummum bonum, non intelligebat prout fides dirigit in ſummum bonum, & charitas gratuita in ipſum mouet, ſed vt eſt finis naturalis omnium bonorum, & totius vniuerſi.

Alia conformitas finalis q. ad formalis ex charitate.

ARGVMENTA in contrarium continent quædam contra dicta in corpore, ideo vltimò ſoluentur cum D. S.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd volitum Diuinum ſecundùm rationem communem quale ſit, ſcire poſſumus, ſcimus enim, quòd Deus quicquid vult, vult ſub ratione boni, & ideo quicunque vult aliquid ſub quacunque ratione boni, habet voluntatem conformem voluntati Diuinæ quantùm ad rationem voliti, ſed in particulari neſcimus quid Deus velit, & quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem noſtram Diuinæ voluntati. In ſtatu tamen gloriæ omnes vidébunt in ſingulis quæ volent, ordinem eorum ad id, quod Deus circa hoc vult, & ideo non ſolùm formaliter ſed materialiter in omnibus ſuam voluntatem Deo conformabunt.

¶ Ad maiorem, non poſſumus velle, quod ignoramus, verum, quod ignoramus omnino, & ſimpliciter ac totaliter, ſi tamen ſcimus vel cognoſcamus ſecundùm aliquid ſic poſſumus uelle. Simile habet D. S. in primo ſen. diſt. 6. in expoſitione litteræ. Minor vera, in via non ſcimus quid Deus velit materialiter, tamen rationem volendi ſcimus, quia vult omnia propter bonum commune. Vnde negatur conſequentia, quia hic pro iſto ſtatu ſcimus formale volitum, in patria autem ſciemus, & materiale, & tunc conformabimus voluntatem noſtram quantum ad vtrumque; hic autem iuſti quo ad volitum formale ſemper. Et ſecundò etiam quo ad materiale voluntate vt ratio, poſtquàm conſtiterit eſſe volitum à Deo & ſub ordine ad finem voluntatis Diuinæ, vnde D. S. in de Verita. ſupra ar. 8. in cor. Iuſti viatores quorum voluntas adhæret Diuinæ bonitati, & tamen eam non ita perfectè contemplantur vt omnem ordinem volitorum ad ipſam manifeſtè percipiant, quamuis in eis ſit aliqua affectio ad contrarium laudabilis tamẽ propter aliũ ordinem in eis conſideratum, quantum ad affectionem, quam tamen non obſtinatè ſequuntur; ſed Diuinę voluntati ſupponunt, dum eis placet, quòd ordo Diuinæ voluntatis in animalibus impleatur, ſicut ille qui parrem ſuum vult viuere propter affectum pietatis, quem tamen Deus uult mori, ſi iuſtus ſit, hanc ſuam voluntatem propriam Diuinæ ſupponit vt non impatienter ferens ſi Dei voluntas in contrarium propriè voluntatis impleatur, hæc ille. Ex quibus patent quæ dicta ſunt, & concordant cum dictis in cor. ex primo ſen.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Deus non uult dãnationem alicuius ſub ratione damnationis, nec mortem alicuius inquantùm eſt mors, quia ipſe uult omnes homines ſaluos fieri; ſed uult, iſta ratione iuſtitiæ, unde ſufficit circa talia, quòd homo uelit iuſtitiam Dei, & ordinem naturæ ſeruari. Vnde patet ſolutio ad tertium.

¶ Ad maiorem, vult non ſub ratione damnationis quaſi damnatio, & pœna moueat ex parte Dei, ſed eius iuſtitia quæ vult perſeuerantes in peccatis damnare. Negatur autem conſequentia, quia non tenetur conformare in volito materiali, ſed formali, & ratione motiua, vnde tenetur velle Diuinam iuſtitiam, &c. Quid autem ſi alicui reuelaretur ſua damnatio, vtrum teneretur ſe conformare vide de Veri. Mate. 23. ar. 8. ad ſecũdum. vbi ſic dicit. Dato q; Deus de potentia abſoluta reuelaret alicui damnationẽ ſuã ſm prophetiam præſcientiæ, & non comminationis, adhuc non teneretur ille cui talis reuelatio fieret velle ſuam damnationem abſolutè, ſed ſecundum ordinem ſuæ iuſtitiæ, quo Deus vult perſiſtentes in peccatis damnare; non enim vult Deus ex parte ſua dãnare aliquem, ſed ſecundùm illud, quod ex nobis eſt. Vnde velle ſuam damnationem abſolutè non eſſet conformare voluntatem ſuam Diuinæ, ſed voluntati peccati, hæc ille. De qua materia vide extensè Capreol. in quarto diſt. 17. q. 1. ad primum Durandi contra primam concluſionem, quia facta tali reuelatione de qua dictum eſt, ille cui fieret non teneretur velle culpam ſuam nec finalem impenitentiam, nec abſolutè pœnam inferni, nec damnationem ſuam de per ſe vt eſt damnatio, tamen teneretur velle ordinem Diuinæ iuſtitiæ, & velle quicquid Deus iuſtè vult circa punitionem ſuam fieri, &c. Capreolus.

¶ Ad tertij maiorem, conceditur ipſa, tamen affectum pietatis debet iuſtus ſupponere Diuinæ voluntati, quæ ſi impleatur contra affectum ſuum non debet impatienter ferre, poteſt ergo, vt dicit maior, ex pietate naturali velle voluntate vt natura (i. vt fertur in aliquid abſolutè) nolendo, quod Deus vult.

¶ Ad maiorem, ſi vellet materiale volitum, & abſolutè eſſet contra pietatem, ut probat exemplum, ergo non tenetur conformare in volito materiali abſolutè, tamen in formali volito, quia Deus uult patrem mori ut ſeruetur ordo naturæ, & illum debeo velle, ſed non mortem patris ſecundùm ſe &c. Ita tria argumenta

gumenta probant ſecundam partem concluſionis reſpond. ſcilicet quòd non requiritur conformitas in genere cauſæ materialis.

¶ Ad primum vero, quod in contrarium obijciebatur dicendum, quòd magis vult, quod Deus vult, qui conformat voluntatem ſuam voluntati Diuinæ quantum ad rationem voliti, quàm qui conformat quantum ad ipſam rem volitam, quia voluntas principalius fertur in finem quàm in id, quod eſt ad finem.

¶ Ad maiorem illius (quod arguit quòd in volito materiali teneatur) rectum cor habet qui vult formaliter, quod Deus vult in genere cauſæ efficientis, ſed non eſt vera de volito materiali; immo magis conformatur, qui eſt conformis in ratione volendi in volito, quia voluntas principalius fertur in finem, quàm in volitum propter finem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſpecies, & forma actus magis attenditur ſecundùm rationem obiecti, quã ſecundùm id, quod eſt materiale in obiecto.

¶ Ad maiorem, forma voluntatis eſt ex obiecto, verum, formali magis quàm materiali, vt patuit ſupra, quia qui mœchatur vt furetur, magis eſt fur quàm mœchus, vnde negetur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eſt repugnantia voluntatum, quando aliqui diuerſa uolunt non ſecundùm eandam rationem; ſed ſi ſub vna ratione eſſet aliquid ab vno volitum, quod alius nollet, hoc induceret repugnantiam voluntatum, quod tamen non eſt in propoſito.

¶ Ad maiorem reſpondet D. S. hic, & tertia parte q. 18. art. 6. in cor. ſi intelligitur, quòd ſit repugnantia quando aliquæ voluntates volunt diuerſa, ſcilicet aliquid fieri, & aliquid non fieri, propter diuerſas rationes; negatur quia contrarietas, & repugnantia non eſt niſi reſpectu eiuſdem, & ſecundùm idem. Si autem intelligitur, ꝙ repugnantia voluntatum eſt ſecundùm quòd homines diuerſa volunt ſecundum eandem rationem, tunc conceditur, ſicut ſi aliquis vellet hoc propter iuſtitiam, alius autem non vellet etiã propter iuſtitiam, ibi eſſet contrarietas. Sed ſi aliquis velit illum mori propter iuſtitiam, alius velit non mori propter pietatem filialem, non eſt contrarietas, niſi intantùm extenderet ſe voluntas filij ad bonum priuatum, quòd communem iuſtitiam vellet impedire, tunc enim eſſet circa idem formaliter. Vnde ſi vnus aliquid velit, & alius ſub eadem ratione nolit, tunc eſt repugnantia, ſed hoc non contingit in propoſito, quia filius vult viuere patrẽ propter pietatem naturalem, Deus autem vult mori propter iuſtitiam & ordinem naturæ ſeruandum, & ideo non eſt repugnantia, quia ſunt diuerſa volita circa idem, ſed ſecundùm diuerſas rationes, Vide D. S. tertia parte quid amplius requiratur ad repugnantiam voluntatum, quia quòd ſit circa eandem voluntatem.

¶ Nota circa iſtam ſolutionem, quòd D. S. habet in de Veritate ſup. art. 8. ad ſecundũ, quòd amicitia conſiſtit in concordia voluntatum magis quo ad finem, quàm quo ad volita; plus enim eſſet amicus febricitantis medicus qui ei vinum negaret, quod concupiſceret propter commune deſiderium ſanitatis, quàm ſi vellet eius deſiderio ſatisfacere de vini potatione in periculum ſanitatis, hęc ille. Et nota iſta verba, quia euacuant quoddam dictum cuiuſdam qui dicit. Si quis ſciret, quòd prælatus vellet aliquid fieri, etiam ſi ſibi non conſtaret, quod vellet eum velle vel facere, ipſe deberet vel teneretur velle aut facere, non quidem virtute obedientiæ, ſed amicitiæ. Sed habes hic, quòd non oportet amicitiam concordare in volito materiali, immo quandoque amicitiæ eſt diſcordare in voluntate, ſicut habet D. S. ſecunda ſecundæ q. 114 ar. 1. ad tertium, quòd non eſt contra amicitiam aliquando amicum contriſtare. Et præterea ad tertium habet D. S. ibidem. Voluntas prælati non eſt regula noſtræ voluntatis, ſicut Diuina voluntas, ſed præceptum eius, & ideo non ſequitur, quòd ſi ſubditus non tenetur velle quicquid ſcit prælatum ſuum velle, quòd etiam non teneatur velle, quod Deus vult vel quicquid vult eum velle.

Quæſtio Vigeſima.

De bonitate & malitia actuum exteriorum.

DEinde conſiderandum eſt de bonitate, & malitia quantum ad exteriores actus; & circa hoc quærũtur ſex. Primò, vtrum bonitas, & malitia per prius ſit in actu uoluntatis vel in actu exteriori. Secundò, vtrum tota bonitas uel malitia actus exterioris dependeat ex bonitate uoluntatis. Tertiò, utrum ſit eadem bonitas, & malitia interioris, & exterioris actus. Quartò, utrum actus exterior addat de bonitate uel malitia ſupra actum interiorem. Quintò, utrum euentus ſequens aliquid addat de bonitate uel malitia ad actum exteriorem. Sextò, utrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus uel malus.

¶ Poſtquam determinatum eſt de bonitate, & malitia actuum humanorum, & deinde etiam de bonitate actuum interiorum, hic agitur de bonitate actuum exteriorum. Et patet ratio ordinis de ſe ex dictis, quia interiores ſunt primò & principaliter morales, &c. Et circa hic primò oſtenditur quomodo attendatur bonitas, & malitia in actu exteriori. Secundò determinatur quoddam dubium incidens ar. 6. Circa primum conſideratur bonitas, & malitia duplicíter in actu exteriori, ſcilicet per comparationem ad actum interiorem, & per comparationem ad effectum ſequentem. Primò ergo oſtenditur quomodo in actu exteriori ſit bonitas, & malitia per comparationem ad actum interiorem. Secundò per comparationem ad effectum in articulo 5. Quo ad primum autem comparantur actus interior, & exterior tripliciter. Vno modo ſecundùm ordinem prioris, & poſterioris. Secundò ſecundùm cauſalitatem. Tertiò ſecundùm vnitatem, & diuerſitatem in bonitate, & malitia.

Vtrum bonitas vel malitia prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd bonum, & malum per prius conſiſtat in actu exteriori quã in actu uoluntatis. Voluntas enim habet bonitatem ex obiecto, ut ſupra dictum eſt.* ſed actus exterior eſt obiectum interioris actus voluntatis, dicimur enim uelle furtum uel uelle dare eleemoſinam, ergo malum, & bonum per prius eſt in actu exteriori, quàm in actu uoluntatis. O

* q. 19. ar. primo.

¶ 2 Præterea. Bonum per prius conuenit fini, quia ea quæ ſunt ad finem habent rationem boni ex ordine ad finem, actus autem uoluntatis non poteſt eſſe finis, ut ſupra dictum eſt.* actus autem alterius potentiæ poteſt eſſe finis, ergo per prius conſiſtit bonum in actu potentiæ alterius quàm in actu uoluntatis.

* q. 1. ar. 1. ad ſecundum.

¶ 3 Præterea. Actus uoluntatis formaliter ſe habet ad actum exteriorem, ut ſupra dictum eſt.* ſed id, quod eſt formale eſt poſterius, nam forma aduenit materiæ; ergo per prius eſt bonum, & malum in actu exteriori quã in actu voluntatis.

* q. 11. ar. 4.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in libro retractationum.* quòd uoluntas eſt ex qua peccatur, & rectè uiuitur, ergo bonum, & malum morale per prius conſiſtit in uoluntate.

* Auguſt. lib. 1. ca. 9.

¶ Hic primò D. S comparat actum exteriorem, & interiorem ſecundùm prioritatem bonitatis.

¶ Reſpondeo dicendũ, ꝙ aliqui actus exteriores poſſunt dici boni uel mali dupliciter. Vno modo ſecundùm genus ſuum, & ſecundùm circunſtantias in ipſis conſideratas, ſicut dare eleemoſinam ſeruatis debitis circunſtantijs dicitur eſſe bonum. Alio modo dicitur aliquid eſſe bonum uel malum ex ordine ad finem, ſicut dare eleemoſinam propter inanem gloriam dicitur eſſe malum.

¶ D. S primò diſtinguit de duplici bonitate actuũ, ſecundò reſpondet dupliciter. Primò iuxta ſecundum membrum ibi. Cum autem, &c. Secundò quo ad primum ibi. Bonitas autem, &c. Dicit ergo primò, quòd actus exteriores poſſunt dici boni vel mali dupliciter (.i. poſſunt habere duplicem bonitatem) vnam ſecundum genus (.i. obiectum bene circunſtantionatum) Aliam ex fine intento, qui eſt obiectum intentionis agentis. Et declarat iſta mẽbra diſtinctionis exemplariter in littera. Et patet iſta diſtinctio ex q. 18. ar. 2. & alijs dictis. Deinde cum dicit.

¶ Cum autem finis ſit proprium obiectum uoluntatis, manifeſtum eſt, quòd iſta ratio boni uel mali quam habet actus exterior ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu uoluntatis, & ex eo deriuatur ad actum exteriorem.

¶ Reſpondet iuxta ſecundam bonitatem tali concluſione. Ratio boni uel mali (.i. bonum uel malũ) ex fine quam habet actus exterior ex ordine ad finem, prius inuenitur in actu uoluntatis.

Pro-

Digitized by Google

Probatur ex duplici medio a D. S. primò ſic,illi actui per prius cõuenit bonitas quę eſt ex fine,qui habet immediationem habitudinem ad finem;ſed actus interior eſt huiuſmodi,ergo, &c. Maior nota extra litteram, quia id, quod immediatius ſe habet ad cauſam habet ſe propinquius ad effectum,finis autem eſt cauſa illius bonitatis de qua loquimur,ergo, &c. Minor probatur in littera, quia finis eſt proprium obiectum voluntatis, ſupple, & non actus exterioris, ſed mediante actu interiori actus exterior tendit in finem ſicut in obiectum remotum. Ex ſecundo medio probatur ſic concluſio,illud per prius conuenit actui interiori voluntatis quã exteriori, quod per interiorem ad exteriorem deriuatur, ſed illa bonitas deriuatur per interiorem ad exteriorem, ergo per prius conuenit interiori,&c. Maior probatur, quia prius conuenit aliquid cauſæ quàm effectui,ſicut calor prius conuenit igni quàm recipienti calorem ex igne, quia nihil dat quod non prius habet. Minor patet,quia talis bonitas conuenit actui interiori per ſe,exteriori autem per aliud,& ergo minor vera. Actus autem interior eſt intentio vel electio.

¶ Nota, quòd quidam ſunt actus exteriores ſecundùm ſe indifferentes,& de talibus non eſt quæſtio,quin omnibus modis bonitas vel malitia moralis per prius inuenitur in actu voluntatis. Sed ſecundò ſunt aliqui actus exteriores qui ſecundùm ſe ex propria ſpecie ſunt boni vel mali moraliter, ſicut eleemoſina de ſuo, orare Deum. Itẽ furtum,adulterium, &c. De iſtis intelligitur D.S. in iſta diſtinctione.

¶ Bonitas autem vel malitia quam habet actus exterior ſecundùm ſe propter debitam materiam, & debitas circunſtantias non deriuatur à voluntate, ſed magis à ratione; vnde ſi conſideretur bonitas exterioris actus ſecũdùm q̃ eſt in ordinatione, & apprehenſione rationis, prior eſt quàm bonitas actus voluntatis, ſed ſi conſideretur, ſecundùm quòd eſt in executione operis, ſequitur bonitatem voluntatis quæ eſt principium eius.

¶ Subiungit aliam concluſionem reſponſiuam quo ad primum membrum prædictum, & reſpondet iterum per diſtinctionẽ quã innuit illa cõcluſio,iſtam videlicet, bonitas vel malitia quã actus exterior habet ex obiecto benè circumſtantionato poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, ſecundùm quòd eſt in ordinatione,& apprehenſione rationis,& vt ſic obiectum voluntatis. Alio modo, ſecundùm quòd eſt in executione,& exiſtentialiter,Et valet etiam ad propoſitum alia diſtinctio quam D.S.ponit de Malo. Ma.2.ar. 3. quòd principaliter dicitur dupliciter, ſcilicet primordialiter, & completiuè. Bonitas enim conueniens actui ſecundùm eſſe apprehenſum non eſt bonitas completa, ſed inchoata, nec dicitur propriè actus vt apprehenditur eſſe bonus,quia non exiſtit,ſed dicitur magis propriè apprehendi bonus; ſed eadem bonitas ſub qua apprehenditur poſtmodum per voluntatis executionem realiter ſibi conuenit. Idem enim eſt effectus cauſæ exemplaris, & efficientis, ſed alio modo; & ergo eadem eſt bonitas quæ conuenit actui vel ſub qua apprehenditur à ratione,& quam habet à voluntate dum exercetur.

Concluſio ſecunda.

¶ Concluſio ergo ſecunda reſpon. eſt bonitas exterioris actus ſecundùm quòd eſt in apprehenſione rationis, ſcilicet inchoatiuè & primordialiter, prior eſt quàm bonitas voluntatis. Sed ſecũdo modo,ſcilicet prout bonitas actus eſt in executione, & completiuè,ſic bonitas actus ſequitur bonitatem voluntatis. Probatur prima pars ſic, bonitas actus exterioris ſecundùm eſſe apprehenſum deriuatur ab actu exteriori in actum interiorem, ergo prima pars concluſionis vera,conſequentia nota. Antecedens patet extra litteram,quia bonitas conuenit prius obiecto, ſaltem inchoatiuè, quàm actui circa obiectum; nam actus bonus eſt, quia boni obiecti,ſed actus exterior per rationem propoſitus,& apprehenſus habet ſe vt obiectum interioris, ergo antecedens verum. Vnde velle dare eleemoſinam de ſuo,eſt bonum velle, quia dato talis eſt bona,& conformis rectæ rationi,& prius eſt apprehenſus bonus antequam volitus,&c. Secunda pars concluſionis probatur ex quodam verbo D.S. in fine litteræ ſic, in via executionis voluntas eſt principium bonitatis actus exterioris,ergo prius bonaitenet conſequentia,quia conueniens principio,& effectui vt ſic, prius conuenit principio. Antecedens probatur, quia actus interior imperat exteriorem,& quandoque tempore præcedit, & in illo priori habet bonitatem actus exterioris apprehenſi, & ex poſt actus exterior exercetur,& eſt bonus ſecundùm eſſe reale.

¶ Aduerte, quia bonitas moralis non eſt actu niſi voluntarij actus,& exiſtentis,ideo antequam actus exterior ſit volitus,& per voluntatis imperium realiter productus licet poſſit eſſe bonus ex genere inchoatiuè, vel magis apprehendi bonus, non tamen eſt completè bonus,& realiter,niſi ſit; ſed antequam exterior ſit realiter eſt apprehenſus per rationem, & ſic in ipſum tendit volũtas. Et habet actum verè bonum, quia exiſtit circa bonum obiectum, quare in eſſe apprehenſo actus exterior dat bonitatem actui interiori,ſed è contra interior dat exteriori bonitatem realẽ,quia nullus actus eſt realiter bonus moraliter niſi exiſtat,& ſit imperatus à voluntate,quia paſſio non conuenit niſi ſuo ſubiecto, bonitas autem moralis actualis eſt paſſio propria actus volitarij exiſtentis; quare D.S.dicit,quòd volũtas eſt principium actus exterioris producens ſaltem imperatiuè in eſſe exiſtentiæ reali, & morali,& ſic actus exterior vt apprehenſus conformis rationi deriuat bonitatem in voluntatem; ſed è contra volũtas iam bona deriuat ſit actũ exteriorem exercitum. De materia huius art. vide aliquid in D.S. in.2.diſtin.40.arti.3.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam partem ſecundæ concluſionis reſponſiuæ, quia voluntas eſt qua rectè vinitur, & agitur imperatiuè, & ita eſt cauſa bonitatis actus exterioris in eſſe exercito.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd actus exterior eſt obiectum uoluntatis inquantum proponitur voluntati à ratione vt quoddam bonum apprehenſum, & ordinatum per rationem, & ſic eſt prius quàm bonum actus voluntatis; inquantum verò conſiſtit in executione operis, eſt effectus voluntatis, & ſequitur voluntatem.

¶ Maior vera. Ad minorem actus exterior eſt obiectum interioris actus, ſecundùm quòd eſt apprehenſus per rationem, eſt tamen effectus voluntatis in executione. Vltra, ergo malum, & bonum, &c. Verum, in actu exteriori apprehenſo vt habet rationem obiecti, ſic conuenit ſibi bonitas, & malitia inchoatiuè, & primordialiter; conuenit tamen prius actui voluntatis completiuè, & formaliter tanquam cauſæ exterioris actus in eſſe, & ita ſicut finis eſt prior in intentione, poſterior in executione; ſic actus vt obiectum eſt prior in intentione, poſterior in executione.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd finis eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in executione.

¶ Ad maiorem, bonum conuenit per prius fiti, verum, ſecundũ eſſe apprehenſum, & inchoatiuè, & originaliter; ſed formaliter, & completiuè conuenit primò actui voluntario, & humano ſecundùm eſſe exiſtentiæ, ita quòd ille actus eſt primò bonus formaliter qui eſt primò humanus, & volũtarius qualis eſt interior, à quo exterior habet eſſe morale, & humanum, & producitur in eſſe. Minorem concedo, vt patuit ſupra.q.1.ar. 1. ſed addo, quòd actus alterius potentiæ non eſt bonus formaliter in eſſe moris actu, & realiter, niſi ſit ipſius voluntatis imperatiuè, vt ibidem patuit, vnde viſio Dei non eſt humana actio niſi ſit voluntaria, nec eſt actu bona niſi voluntariè exercita. Vltra, ergo p̃ prius conſiſtit bonum in actu potentiæ alterius, &c. Verum, vt talis actus habet ſe in ratione obiecti ſecundùm eſſe apprehenſum, tunc habet prius bonitatem inchoatiuè, & vt D.S. hic dicit ſm eſſe intẽtionis, & hoc vult D.S. in ſolutione, quia talis qui eſt finis eſt prior ſecũdùm intẽtionem, & eſſe apprehẽſum, & ſic cõuenit ſibi prius bonitas originaliter; ſed talis actus eſt poſterior in executione, & ſic poſterius conuenit ſibi bonitas. Et videtur ex iſta ſolutione, & argumento, quòd per actum exteriorem intelligatur omnis actus qui eſt alterius potentiæ exequentis quàm voluntatis, ita quòd ſub actu exteriori comprehendatur omnis actus alterius potentiæ quàm voluntatis. Sicut in alio propoſito dicitur actus exterior intellectus ipſe actus voluntatis, ſic in propoſito actus intellectus eſt exterior voluntati licet non ſit exterior ſenſibilis, vnde & actui intellectus apprehẽſo prius conuenit bonitas originaliter, quàm voluntati; vt voluntas videndi Deum eſt bona, quia videre Deum eſt bonum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd forma, ſecundùm q̃ eſt recepta in materia, eſt poſterior via generationis quã materia, licet ſit prior natura; ſed ſecundùm quòd eſt in cauſa agente eſt omnibus modis prior: voluntas autẽ cõparatur ad actum exteriorem ſicut cauſa efficiens, vnde bonitas actus voluntatis eſt forma exterioris actus, ſicut in cauſa agente exiſtens.

¶ Ad maiorem, actus voluntatis formaliter, &c. (i. efficit formam, quia agit ſibi ſimile) ipſe autem habet talem bonitatem, ergo efficit actum habentem ſimilem vel eandem bonitatem; vnde actus exterior habet ſuam bonitatem formaliter ab obiecto, effectiuè à voluntate. Minor vera, ſecundùm quòd recipitur in materia, tamen eſt prius ſimpliciter,& ordine naturæ. Et ſecundò dicitur negãdo, quòd formale vel forma vt eſt in cauſa agente ſit poſterior potiſſimè in eſſe, imino eſt omnibus modis prior; vt enim anima eſt in Deo, ſic prior eſt quàm materia, via etiam generationis, quia vt patet.9.Metaphy.tex.commen.12.&.15. Ordo perfectionis eſt ſimpliciter prior, & ergo anima cum ſit in Deo ſicut in agente primo, prior eſt quàm materia; cum etiam materia non ſit niſi per illam potentiam Dei; ita in propoſito bonitas actus exterioris eſt in voluntatis bonitate ſicut in cauſa effectiua, & ergo prior eſt in via etiam generationis,& durationis in voluntate quã in actu exteriori, & poſtea eadem bonitas cauſatur in actu exteriori, quæ eſt, ſcilicet ratione obiecti. Vnde voluntas habet ſe formaliter effectiuè ſicut charitas eſt forma effectiua, & motiua

(ideſt mo-

(ideſt mouet effectiuè ad formam) Ita voluntas effectiuè producit actum exteriorem in quem effectiuè diffundit bonitatem, quã ab eodem actu accepit tanquam ab obiecto, & formaliter, & ſic eſt prius bonitas in voluntate vt in agente, quàm in actu exteriori vt in effectu voluntatis ſecundùm eſſe reale exercitum.

Vtrum tota bonitas vel malitia actus exterioris dependeat ex bonitate voluntatis.

Ad ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd tota bonitas, & malitia actus exterioris, dependeat ex voluntate; dicitur enim Matth. 7. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala facere fructus bonos, per arborem autem intelligitur voluntas, & per fructum opus, ſecundùm Glo.* ergo non poteſt eſſe, ꝙ voluntas interior ſit bona, & actus exterior ſit malus aut è conuerſo.

¶ 2 Præterea. Auguſt. dicit in libro retractationũ. * quòd non niſi voluntate peccatur; ſi ergo non ſit peccatum in voluntate, non erit peccatum in exteriori actu, & ideo tota bonitas vel malitia exterioris actus ex voluntate dependet.

¶ 3 Præterea. Bonum & malum de quo nunc loquimur ſunt differentiæ moralis actus; differentiæ autẽ per ſe diuidunt genus ſecundùm philoſophum in. 8. metaphy.* cum igitur actus ſit moralis ex eo, quòd eſt volũtarius, videtur, quòd bonum, & malum accipitur in actu ſolùm ex parte voluntatis.

¶ Sed contra eſt qđ Aug. dicit in libro contra mendacium.* quòd quædam ſunt quæ nullo quaſi bono fine aut bona voluntate poſſunt benè fieri.

¶ Hic D.S comparat actum interiorem, & exteriorem in bonitate, & malitia ſecundùm cauſalitatem, an ſcilicet tota bonitas actus exterioris dependeat à voluntate.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt.* in exteriori actu poteſt conſiderari duplex bonitas vel malitia. Vna ſecundùm debitam materiam, & circunſtantias. Alia ſecundùm ordiné ad finem. Et illa quidem quæ eſt ſecundùm ordinem ad finem, tota dependet ex voluntate, illa autem quæ eſt ex debita materia vel circunſtantijs dependet ex ratione, & ex hac dependet bonitas voluntatis, ſecundùm quòd in ipſam fertur. ——

¶ Et quia duplex eſt dependentia. Vna ſecundùm eſſe. Alia ſecundùm illationem; vel eſt dependentia conſequentis, & conſequentiæ, ideo. D.S. duo facit. Primò reſpondet de dependentia in eſſe reali. Secundò de dependentia in illatione, ibi Eſt autem conſiderandum, &c. Quo ad primum D. S. reſumit diſtinctionem articuli præcedentis de duplici bonitate actus exterioris, vna intrinſeca, alia quæ denominatiuè, & per redundantiam ſibi conuenit, ſcilicet per derivationem finis in ipſum mediante actu interiori. Et adiungit concluſionem iuxta vtrumque membrum reſponſi. primam, illam. Totam bonitatẽ quam habet actus exterior ex ordine ad finem, habet ex voluntate, ſed bonitatem quam habet ex obiecto benè circunſtantionato non habet ex voluntate, ſed magis ècontra voluntas habet ex actu exteriori propoſito per rationem, ſecundum quòd voluntas fertur in actum ſic bonum per rationem propoſitum. Iſtam concluſionem D.S. relinquit notam ex ar. primo. Et tamen pro maiori declaratione arguitur ſic, præſertim pro prima parte, ab illo habet actus exterior totam bonitatem quæ eſt ex fine per quod ordinatur ad finem, ſed ordinatur per actum interiorem, ergo, &c. Maior nota, quia non eſt natus habere illam bonitatem niſi per relationem ad finem. Minor patet art. 1. quia per illum actum ordinatur ad finem, qui per ſe reſpicit finem, ſed actus interior primò, & per ſe reſpicit finem, ergo, &c.

¶ Eſt autem conſiderandum, ꝙ ſicut ſupra dictum * eſt ad hoc, ꝙ aliquid ſit malum, ſufficit vnus ſingularis defectus, ad hoc autem, ꝙ ſimpliciter bonum non ſufficit vnum ſingulare bonum, ſed requiritur integritas bonitatis: ſi igitur voluntas ſit bona, & ex obiecto proprio, & ex fine, conſequens eſt actum exteriorem eſſe bonũ, ſed non ſufficit ad hoc, quòd actus exterior ſit bonus, bonitas voluntatis quæ eſt ex intentione, ſed ſi volnntas ſit mala ſiue ex intentione finis ſiue ex actu volito, conſequens eſt actum exteriorem eſſe malum. ——

¶ Hic D.S. reſpondet de dependentia illatiua ad hunc ſenſum. An videlicet ex bonitate voluntatis liceat inferre bonitatẽ actus exterioris, ita quòd benè ſequatur, voluntas eſt bona vel mala, ergo actus eſt bonus vel malus. Vel poſſit eſſe quòd voluntas ſit bona, & tamen actus exterior malus. Ponit autem D.S. pro huius determinatione talem concluſionem trimembrem. Si voluntas ſit bona, & ex obiecto proprio, & ex, &c in littera vſque in finem. Probatur cõcluſio ad omnes partes ſimul, & ex radice, Ad hoc, ꝙ aliquid ſit malum ſufficit vnus ſingularis defectus, ſed ad hoc, ꝙ ſit bonum requiritur integritas, ergo ſequitur concluſio. Tenet cõ ſequentia quo ad primam partem, quia actus exterior eſt obiectũ voluntatis, quare ſi eſt bona ex obiecto, & cum hoc ex fine, tunc actus exterior eſt ſecundùm ſe bonus, & etiam relatus in bonum finem, & ſic perfectè bonus: quo ad ſecundam partem, quia cum bonitate intentionis agentis, ſtat malitia actus ſecundùm ſe, & ſic non ſequitur, eſt volitus ſub bono fine, ergo eſt bonus, quia nõ eſt integrum bonum; quo ad tertiam partem, quia malum ex ſingularibus defectibus. De materia illius ſecundæ cõcluſionis, vide D.S. clarè, & conformiter loquentem in. 2 diſt. 40. arti. 2. vbi quærit an ex voluntate actio ſimpliciter, ſit iudicanda ſimpliciter bona vel mala. Et reſpondendo dicit voluntas poteſt dupliciter conſiderari, vel ſecundùm quòd eſt, &c. vide ibidem. Ex quibus aduertes, qnòd quia voluntas bona requirit actum exteriorem de ſe bonũ, & ſimiliter finem bonum, ergo benè ſequitur voluntas eſt iſto modo bona, igitur & actus. Conclusio ſecunda.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte primæ concluſionis, & ſecundæ; quia ſi tota bonitas eſſet ex fine, tunc poſito fine bono actus eſſet bonus, ſed hoc non eſt, vt patet ex auctoritate huius argumenti, quia quædam ſunt quæ nullo fine, &c. ideſt propter quecunque finem fiunt ſemper ſunt mala, igitur præter finem oportet actum habere etiã bonã materiã, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas bona prout ſignificatur, per arborem bonam, eſt accipienda ſecundùm quòd habet bonitatem ex actu volito, & ex fine intento. ——

¶ Ad maiorem, arbor bona (i. voluntas bona ex fine, & obiecto) nõ poteſt malos fructus facere, vbi iuxta D.S. in ſecundo, arbori comparatur voluntas, ſecundùm quòd eſt eligens, ſecundùm quam actus exterior dicitur bonus vel malus; ſed non ſecundùm voluntatem intendentem tantùm. Vltra, per arborem autem ſignificatur voluntas, verum, bona duplici modo, & eligens, ergo non poteſt, &c. verum, ſi voluntas eſt omni modo bona, ſed tamen ſi eſt bona vno modo tantùm, non ſequitur bonitas actus exterioris, immo ille poteſt eſſe malus voluntate exiſtente ſecundùm quid bona, ſcilicet ex fine tantùm.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non ſolùm aliquis voluntate peccat quando vult malum finem, ſed etiam quando vult malum actum. ——

¶ Ad maiorem, ſola voluntate peccatur tanquam principio completiuo peccati, tamen non ſola voluntate peccatur tanquam ſubiecto peccati. Secundò dicitur, ſola volũtate peccatur, ideſt actu voluntario vel elicitiuè vel imperatiuè. Si ergo, &c. Verum eſt, nec ex parte finis, nec ex parte actus voliti, & obiecti, non erit peccatum in actu exteriori, verum, tamen ſi non eſt peccatum ex parte finis tm poterit eſſe peccatũ in actu exteriori, vltra & ideo, &c. Verum, bonitas dependet ex bonitate duplici voluntatis, ſed malitia ex malitia vnica, vt dicit ſecunda concluſio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntarium dicitur non ſolùm actus voluntatis; ſed etiam actus exteriores prout à voluntate procedunt, & ratione, & ideo circa vtroſque actus poteſt eſſe differentia boni, & mali. ——

¶ Maior vera, ſed dico, quòd etiam actus exterior eſt moralis, vt ſtat ſub interiori. Cum igitur, &c. Verum, actus eſt moralis inquãtum eſt voluntarius, elicitus ſcilicet à voluntate vel imperatus. Vnde negatur conſequentia, quia hoc argumentum præſupponit, quòd actus exterior non ſit voluntatis aliquo modo nec voluntarius, quod eſt falſum.

Vtrum eadem bonitas, & malitia ſit interioris, & exterioris actus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur, quòd non eadẽ ſit bonitas vel malitia actus interioris voluntatis, & exterioris actus. Actus enim interioris principium eſt vis animæ interior apprehenſiua vel appetitiua, actus autem exterioris principium eſt potentia exequens motum: vbi autem ſunt diuerſa principia actionis, ibi ſunt diuerſi actus, actus autem eſt ſubiectum bonitatis vel malitiæ, non poteſt autem eſſe idem accidens in diuerſis ſubiectis, ergo non poteſt eſſe eadem bonitas interioris, & exterioris actus. Q infra 2.4. d 2.

¶ 2 Præ-

¶ 3 Præterea. Bonum, & malũ ſicut diuerſificant uoluntatem, ita diuerſificant finem; ſed malitia uoluntatis non dependet a malitia finis intenti, qui enim uult furari, ut det eleemoſinam, habet uoluntatem malam, licet intendat finem bonum; ergo etiam bonitas uoluntatis non dependet a bonitate finis intenti.

* Auguſt. ¶ Sed contra eſt, quod Augu. dicit 9. confeſſ. * quòd intentio remuneratur a Deo; ſed ex eo aliquid remuneratur a Deo, quia eſt bonum; ergo bonitas uoluntatis ex intentione finis dependet.

¶Poſtquam oſtenſum eſt, ex quo attendatur bonitas actus interioris, conſiderando actum in ſe abſolutè; hic oſtendit idem, comparando vnum actum ad alterum, ſcilicet actum circa media ad intentionem finis. Et primò facit hoc, ſecundò ex prædictis colligit totam rationem bonitatis in actu interiori voluntatis, artic. 9. Circa primum, primò oſtendit dependentiam huiuſmodi actuum interiorum in bonitate, & malitia. Secundò oſtendit modum dependentiæ, artic. 8. Circa primum quod eſt præſentis articuli.

¶Nota pro intellectu quæſiti, quòd licet ſecundùm D.S. in ſecundo, diſtinctio. 38. artic. 5. Vno modo idem ſit actus voluntatis, qui fertur in finem, & in id quod eſt ad finem, licet intentio nominet illum actum ſecundùm ordinem actus ad finem, & voluntas nominet eundem actum ſecundùm ordinem ad obiectum proximum, quod in finem ordinatur; tamen in præſenti quæſito nõn accipiuntur voluntas, & intentio finis (ſemper ſaltem) prout dicunt vnum actum, ſed quandoque vt dicunt diſtinctos, præſertim quando dicitur vnus alium præcedere in ſecunda concluſione ſequenti; licet enim voluntas non poſſit ferri in quodcunque volitum, niſi in eodem actu feratur virtualiter in vltimũ finem ſecundùm communem rationem, poteſt tamen ferri in aliquod obiectum volitum abſque hoc, quòd feratur in aliquem finem particularem, quem ſibi præſtituit agens actum voluntarium; poteſt etiam voluntas ferri in aliquod ſecundùm ſe, & abſolutè, vt aliquale bonum, & finis, prout quodlibet bonum dicitur finis; & tamen non intendit actu finem, qui eſt obiectum intentionis agentis; & poteſt etiam aliquis intẽdere finem, quod eſt velle finem conſequi per media; & tamen ipſa media non determinare; vnde iſte actus, qui eſt ad media non actu in aliquem finem particularem relata reducitur ad electionem, vel poteſt magis dici voluntas, quia omne bonum vt ſic eſt finis, vt habet D.S. vbi iam in ſecundo in expoſitione litteræ. Nec eſt inconueniens, quòd voluntas ſit ex voluntate, & finis ex fine, vt patuit articulo ſecundo ad primum. Vnde licet, vt etiam Capreolus habet in primo, diſtinctio. 1. quæſt. 1. ad ſecundum. Gregor. circa quartam concluſionem; aliquis non poſſet velle id quod eſt ad finem, inquantum huiuſmodi, quin eodem actu velit finem; tamen poteſt velle id quod eſt ad finem, vt eſt res quædam habens aliquam bonitatem, & tunc non velit, vel intendat finem; & ergo quæſitum non ſupponit impoſſibile, cum ſupponit, quòd ſint duo actus; vnus qui eſt voluntas, alius qui eſt intentio finis, nec per conſequens etiam reſponſio danda præſupponit aliquod falſum, cum dicat iſtos actus poſſe ſe præcedere. Patet ex his, quòd nihil dicitur contra ſupradicta quæſt. 8. vbi dictum eſt voluntatem, vt dicit actum proprie eſſe finẽ; id enim, quòd eſt ordinabile ad finem ex parte agentis, antequam actualiter ordinetur in finem intentum, poteſt habere rationem finis, non quidẽ vltimi, qui eſt obiectum intentionis; ſed finis, prout omne bonum dicitur finis; & ſecundò ſi quis velit dicere, quòd talis actus reſpectu medij præciſè reducatur ad electionem; poteſt dicere, quòd ad electionem ſufficit, quòd ſit ordinabilis in finem, qui eſt intentus virtualiter, ſicut frequenter contingit, quòd aliquod propter finem eſt volitum actu, & tamen nihil actu cogitatur de fine, qui tamen virtualiter quæritur in iſto volito, ſicut conficiens medicinam vult confectionem, & ea per quæ fit; & tamen non cogitat actu de ſanitate, quam tamen conſtat virtualiter intendere in confectione medicinæ. Quamuis magis videatur hic eſſe de mente D. S. iuxta concluſionem, & membrum primum, quòd voluntas tendat in aliquid, antequam quocunque modo intendat finem, ſed intentio ſubſequitur; & ſic videtur oportere dicere, quòd prima voluntas fuerit reſpectu medij materialiter, ideſt reſpectu eius, quod poſtmodũ in finem ordinatur; vnde primò fuit volitum, vt quoddam ſecundùm ſe bonum; ſecundò autem eſt volitum vt medium formaliter, cum accedit intentio finis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd intentio dupliciter ſe poteſt habere ad voluntatem; vno modo præcedens; Alias conſequens. alio modo vt concomitans. Præcedit quidem cauſaliter intentio voluntatem, quando aliquid volumus propter intentionem alicuius finis, & tunc ordo ad finem conſideratur, vt ratio quædam bonitatis ipſius voliti, puta cum aliquis vult ieiunare propter Deum, habet enim ieiunium rationem boni ex hoc ipſo, quòd ſit propter Deum; vnde cum bonitas voluntatis dependeat a bonitate voliti, vt ſupra dictum eſt, * neceſſe eſt, quòd dependeat ex intentione finis. * Artic. 2.

¶D.S. diſtinguit de duplici habitudine intentionis finis ad voluntatem, & ſecundum hoc dupliciter reſpondet; primò iuxta primam; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Conſequenter autẽ, &c. Dicit ergo, quòd intentio dupliciter poteſt ſe habere ad voluntatem; primò vt præcedens, quia videlicet aliquis intendit finem conſequi per media indeterminata; & poſtea determinatè eligit media propter talem finem, ita quòd finis eſt ratio volendi; ſecũdò habet ſe intentio ad voluntatem conſequenter, quia primò vult aliquid facere, & tamen non propter iſtum finem, quem poſtea intendit, quia potuit velle aliquod ſub ratione propriæ bonitatis quam habet ex obiecto, & poſtea referre in finem præſtituendum ab agente; ita quòd primò velit propter finem actus tantùm, & ſecundò propter finem agẽtis; & licet libri communiter habeant; alio modo vt concomitans; melius tamen videtur debere eſſe, vt conſequens; nam D.S. poſtea habet. Conſequitur autem: Ex intentum. D. S. magis hoc requirit. Quo igitur ad primum membrum D.S. ſubiungit talem concluſionem reſponſiuam. Bonitas voluntatis dependet ex bonitate intentionis iſto modo, ſcilicet antecedenter, & cauſaliter ſe habentis. Probatur, bonitas voluntatis dependet ex bonitate obiecti, & voliti, præſertim a bonitate rationis formalis voliti; ſed intentio finis iſto modo habet ſe vt formalis ratio obiecti, quaſi ratio bonitatis ipſius voliti; ergo, &c. Maior patuit artic. primo. Secundò minor declaratur exemplariter de ieiunio, &c. Sicut etiam medicina eſt volita propter ſanitatem, & habet appetibilitatem ex ſanitate. Et patuit fundamentum illius minoris ex habitis ſupra quæſt. 18. artic. 6. quia finis intẽtus, eſt vt formale actus ordinati in ipſum; & informat, & diffundit ſuam bonitatem in actum ordinatum ad ipſum; & licet poſſet iſto modo eſſe vnus actus, qui eſt intentio finis, & volũtas, tamen dicitur intentio eſſe ratio volendi ratione obiecti, ita quòd eoipſo, quòd vno actu illud eſt volitum propter talem finem, voluntas dicitur eſſe bona ex intentione. Deinde ibi.

¶Cõſequitur autem intentio voluntatem, qñ accedit uoluntati ꝑexiſtenti, puta ſi aliquis velit aliquid facere; & poſtea referat illud in Deũ, tunc primæ voluntatis bonitas non dependet ex intentione ſequenti, niſi quatenus reiteratur actus voluntatis cum ſequenti intentione.

¶Proſequitur ſecundum membrum, & ſecũdam habitudinem, & intentionis finis ad voluntatem, & eam declarat, vt patuit ſubiungens talem concluſionem reſponſuam ſecundam. Bonitas voluntatis non dependet ex intentione eam ſequente, niſi quatenus reiteratur actus voluntatis cum ſequenti intentione. Probatur eodem medio quo prima concluſio. Bonitas voluntatis dependet ex intentione, inquantum eſt ratio formalis ipſius voliti, ideſt eſt id, propter quod ipſa res eſt volita; ſed intentio ſequens non eſt ratio volendi, vel voliti; ergo, &c. Maior patuit. Minor patet de ſe, quia volitio præcedit talem intentionem; ergo non cauſatur a tali intentione; hic nota, quòd non eſt idem actus; voluntas, & intentio, quia ſe præcedunt. Secunda autem pars, quæ eſt, niſi inquantum reiteratur; patet, quia tunc eſt ratio volitionis, & volendi; & ergo dat bonitatem, non quidem voluntati, ideſt actui voluntatis qui præceſſit, ſed qui poſtea ex illa intentione cauſatur; & etiam ſi poſterior actus ſit vnus, qui eſt voluntas, & intentio, nihilominus tunc bonitas voluntatis eſt ex intentione finis, non quòd actus ſit propter actum, ſed quia obiectum propter obiectum; & eoipſo, quòd obiectum illud eſt volitum propter finem, ideo voluntas dicitur habere bonitatem ex intentione, ſed vt dictum eſt in prima parte concluſionis, tunc non poſſunt dicere vnum actum, quando videlicet voluntas, & intentio ſe ſequuntur.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima concluſione, tamen non contra ſecundam.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ quando intentio eſt cauſa uolendi, ordo ad finem accipitur vt quædam ratio bonitatis in obiecto, vt dictum eſt. * * In corp.

¶Ad maiorem, bonitas voluntatis de per ſe dependet ex ſolo obiecto, quo ad aliquem actum interiorem voluntatis. ſ. voluntatem vt eſt finis, qui habet idem pro obiecto, & fine; ſecus eſt de actu, qui eſt circa media, qui dependet ex alio actu, & obiecto. Minor vera; aliud eſt obiectum immediatum, & materiale, & aliud finis intentus; ſed negatur, quòd ſit aliud obiectum mediatum, & formale; quia ſcilicet obiectum exterioris actus non eſt volitum, niſi propter finem intentum; modo vbi vnum propter alterum, ibi eſt tantùm vnum, ſicut ex formali, & materiali efficitur vnum, & hoc etiam tangitur ſolutione ſequenti. Secundò minor poteſt concedi; ſed tamen obiectum intentionis eſt ratio volendi obiectum voluntatis. Quare negatur conſequentia.

¶Ad

Dub. 120. 3 12. 118.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd voluntas non poteſt dici bona, ſi intentio mala ſit cauſa volẽdi; qui enim vult dare eleemoſinam propter inanem gloriam conſequendam, vult id, quod de ſe eſt bonum ſub ratione mali; & ideo prout eſt volitum ab ipſo eſt malum; vnde uoluntas eius eſt mala; ſed ſi intentio ſit conſequens, tunc uoluntas potuit eſſe bona; & per intentionem ſequentem non deprauatur ille actus voluntatis qui præceſſit, ſed actus uoluntatis qui iteratur.

¶Maior vera, pertinet ad voluntatem bonam, ſi velit ſeruare mandata Dei propter bonam intentionem hanc voluntatem præcedentem, ſi autem referatur in malum finem. Negatur, quia velle ſeruare mandata Dei propter talem finem malum, eſt mala voluntas. Minor conceditur. Sed negatur conſequentia, quia talis voluntas non eſt bona, quæ fit propter intentionem malam præcedentem, ſi autem intentio ſequitur, tunc voluntas prior non inficitur, ſed quæ reiteratur, ideſt alius actus qui ſtat cum illa alia intentione mala, vel eſt idem actus.

¶Nota, quòd cum D.S. dicit in ſolutione, qui vult dare eleemoſinam propter inanem gloriam vult bonum ſub ratione mali, non intelligitur, quòd malum formaliter vt ſic, ſit ratio motiua ad volendum; hoc enim nunquam contingit, ſed intelligit, quòd tale medium, ſcilicet dare eleemoſinam, eſt volitum propter malum ſecundùm veritatem, ita quòd exiſtens malum eſt ratio volendi illud ſecundùm ſe bonum, & nõ quia vanagloria ſub ratione mali ſit volita; ſed eleemoſina eſt volita ſub ratione, ideſt propter id, quod eſt verè malum; vt enim habet D.S. in ſecundo ſupra. Bonum ſecundùm ſe, eſto habeat bonum finem proprium, qui dicitur finis actus voluntatis, non tamen habet neceſſariò bonum finem, qui dicitur finis volentis; ſic ergo finis volentis malus eſt ratio volendi bonum actum ſecundùm ſe, & hoc D.S. intendit, non autem quòd inanis gloria ſit intenta vt mala, ſed vt bonum apparens. Et patet ex his, quòd voluntas poteſt eſſe bona intentione exiſtente mala; contingit quoque è contra, quòd intentio poteſt eſſe bona, & tamen voluntas ſit mala, quando intentio eſt finis boni determinatè, ſed mediorum indeterminatè; & hoc quoque habetur ibidem ex D.S. & ex argumento in contrarium articulo ſequenti.

* Art. 6. ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* malum contingit ex ſingularibus defectibus, bonum autem ex tota, & integra cauſa; unde ſiue uoluntas ſit eius, quod eſt ſecundùm ſe malum etiam ſub ratione boni, ſiue ſit boni ſub ratione mali, ſemper uoluntas erit mala; ſed ad hoc, quòd ſit uoluntas bona, requiritur, quòd ſit boni ſub [d] ratione boni, ideſt quòd velit bonum & propter bonum.

Dub. 196.

¶Maiòr vera; ſed tamen voluntas dependet non ſolùm a voſtro, ſed etiam a ratione volendi; & quodcunque fuerit malum, voluntas erit mala; finis autem, ideſt intentio finis, vt ſic non dependet niſi ex fine ipſo, qui eſt obiectum. Minor vera, non tantùm, ita q̃ ex nullo alio poſſit habere malitiam, cum etiã ex malicia finis dependet malitia voluntatis, ſicut etiam ex malo obiecto. Vnde negatur conſequentia, ſed deberet inferri; ergo non tantùm ex bono fine; quia requiritur etiam, quòd volitum ordinatum in finem ſit bonum; & tamen illo exiſtente bono, & fine malo, voluntas erit mala. Et D.S. videtur negare conſequentiam; quia ita arguitur, malitia non requirit malum finem; ergo bonitas voluntatis non requirit bonum finem. Negatur conſequentia, quia plus requiritur ad bonum, quàm ad malum, vt habet ſolutio.

Vtrum quantitas bonitatis, vel malitiæ in voluntate, ſequatur quantitatem boni, vel mali in intentione.

Supra art. 7. ad 2. Ibi. Mat. 12. art. 2. ad 2. Matth. 12.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd quantitas bonitatis in uoluntate dependeat ex quantitate bonitatis in intentione; quia ſuper illud Matth. 12. Bonus homo de theſauro bono cordis ſui profert bona, dicit glo. * Tantum boni quis facit quantum intendit; ſed intentio non ſolùm dat bonitatem actui exteriori, ſed etiam voluntati, ut dictum eſt; * ergo tantùm aliquis habet bonam uoluntatem quantum intendit.

* Glo. interlin.

* Art. præced.

¶ 2 Præterea. Augmentata cauſa augmentatur effectus; ſed intentionis bonitas eſt cauſa bonæ uoluntatis; ergo quantum quis intendit de bono tantum uoluntas eſt bona.

¶ 3 Præterea. In malis quantum aliquis intendit, tantum peccat; ſi enim aliquis proijciens lapidem intẽderet facere homicidium, reus homicidij eſſet; ergo pari ratione in bonis tantum eſt bona uoluntas, quantum aliquis bonum intendit.

¶ Sed contra, poteſt eſſe intentio bona, & uoluntas mala; ergo pari ratione poteſt eſſe intentio magis bona, & uoluntas minus bona.

¶Hic inquiritur modus dependentię bonitatis in dictis actibus, quia dictum eſt, quòd bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, ſicut ex ratione volendi formali. Quæritur ergo, an actus voluntatis ordinatus in finem, ſicut in rationem volendi, ſit tantæ bonitatis, ſicut eſt intentio finis. Et pro intellectu huius articuli, vide ſupra dicta quæſt. 18. artic. 6. & infra dicenda quæſt. ſeq. artic. 3. quia actus voluntatis interior, vel exterior habet quãdam bonitatẽ ex proprio obiecto, & actus intentionis etiam habet vnã ꝓpriam formaliter ſibi conuenientem; & tamen eadem bonitas conuenit actui ex intentione procedente denominatiuè ſecũdum modum dicendi Capreoli in ſecundo, diſt. 42. & iuxta modum dicendi D.S. in hoc corp. Bonitas intentionis conuenit actui voluntatis per redundantiam, ſicut ſanum conuenit medicinæ per habitudinem ad ſanitatem animalis. Capreolus

¶Ex nota etiam, q̃ in iſto quæſito capitur actus voluntatis tam pro actu elicito, quàm imperato exteriori, ita vt ſit ſenſus quæſiti, An quantitas bonitatis in actu qui eſt velle, aut eligere aliquod propter talem intentionem finis, aut actus exercitus, & volitus propter intentionem talis finis commenſuretur quantitati bonitatis ipſius intentionis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd circa actum, & intentionem finis, duplex quantitas poteſt conſiderari; vna ex parte obiecti, quia uult maius bonum, uel agit; alia ex intenſione actus, quia intensè uult, uel agit, quod eſt maius ex parte agentis.

¶ D.S. primò per quandam diſtinctionem innuit duplicem intellectum quæſiti; ſecundò ſecundùm illam diſtinctionem dupliciter reſpondet. Primò, iuxta primum intellectum quæſiti, ibi. Si igitur, &c. ſecũdò quo ad ſecundum, ibi. Si verò, &c. Dicit ergo, q̃ circa actum voluntatis ſ. elicitum, vel imperatum exteriorẽ ex vna parte, & intentionem ex alia parte dupliciter poteſt quãtitas conſiderari; vna ex parte obiecti, alia ex parte intenſionis actus, quæ eſt ex parte ſubiecti. Similem diſtinctionem habet D.S. 2. 2. q. 26. ar. 7. & eandem habet in ſecundo, diſt. 40. art. 3. ad primum. vbi dicit, q̃ quantùm intendis, tãtùm facis, intelligitur dupliciter; vno modo nominaliter; alio modo aduerbialiter, &c. ſic in propoſito, quantitas intentionis primò capitur nominaliter, & tunc eſt q̃rere an actus voluntatis ſit tantæ rei, & tam dignæ, ſicut eſt intẽtio; ſed ſecundò intelligitur, an actus voluntatis ſit tãto modo, ſicut eſt intentio finis, ita q̃ aliquis tam intensè feratur ſm actum voluntatis in medium, ſicut fertur ſecundùm actum intentionis in finem.

¶Si igitur loquamur de quantitate utriuſque quãtum ad obiectum; manifeſtum eſt, q̃ quantitas actus non ſequitur quantitatem intentionis, quod quidem ex parte actus extetioris contingere poteſt dupliciter; vno modo, quia obiectum, quod ordinatur ad finem intentum non eſt proportionatum fini illi, ſicut ſi quis daret decem libras, non poſſet conſequi ſuam intentionem, ſi intenderet emere rem ualentem centũ libras; alio modo propter impedimenta, quę ſuperuenire poſſunt circa exteriorem actum, quæ non eſt in poteſtate noſtra remouere; puta aliquis intendit ire uſq; Romam, & occurrunt ei impedimenta, q̃ non poteſt hoc facere; ſed ex parte interioris actus uoluntatis non eſt niſi uno modo; quia interiores actus uoluntatis ſunt in poteſtate noſtra, non autem exteriores actus, ſed uoluntas poteſt uelle aliquod obiectũ non proportionatum fini intento; & ſic uoluntas, quæ fertur in id obiectum abſolutè cõſideratum, non eſt tantùm bona, quantùm eſt intentio.

¶Hic D.S. reſpondet iuxta primum intellectum quæſiti; ſed quia actus voluntatis interior, vel exterior circa ordinatum in finem dupliciter conſiderari poteſt; vno modo ſecũdùm proprium obiectum, & bonitatem ſibi ex ipſo competentem cum præciſione, quæ tamen ſe habet materialiter ad bonitatem, quæ eſt ex fine; & ſecundo modo poteſt conſiderari, ſm q̃ participat bonitatem formalem, quæ eſt ex fine, quia (vt dictum eſt) iſta bonitas, quæ eſt formaliter intentionis, eſt etiã actus voluntatis per denominationem, & redundantiam; ideo D.S. ponit duas concluſiones reſpondens iuxta primũ intellectum quæſiti; ſecundam ibi. Sed quia, &c.

Conclusio prima. Prima est, si loquamur de quantitate vtriusque quantum ad obiectum, manifestum est, ꝙ quantitas actus, scilicet voluntatis elicitj, vel imperatj circa medium ad finem, non sequitur quantitatem intentionis; & intelligitur de quantitate obiecti proprij cum præcisione redundantiæ ex alio; & hoc vult D.S. cum dicit statim, & sic voluntas, quæ fertur in illud obiectum absolutè, &c. Probatur conclusio, actus exterior dupliciter non sequitur quantitatẽ intentionis ex parte vtriusq; obiecti, & actus exterior nõ sequit quantitatẽ intentionis vno modo tñ; igitur conclusio vera. Consequentia nota, quia non datur actus voluntatis, nisi actus exterior imperatus, & interior circa medium. Antecedens probatur quo ad vtramq; partem clarè in littera; & dicit D.S. circa secũdam partem; & sic voluntas, quæ fertur in id obiectum absolutè consideratum non est tantùm bona, ideſt non tantùm boni, quantùm est intentio ratione boni intenti. Ex quibus verbis patet, ꝙ conclusio prædicta debet intelligi de actu voluntatis respectu obiecti sui considerati tantùm secũdùm propriam bonitatem, & non ſm eam quam participat ex fine intento. Consequenter cũ dicit.

¶Sed quia etiam ipsa intentio quodammodo pertinet ad actum uoluntatis, inquantum scilicet est ratio eius, propter hoc redundat quantitas bonę intentionis in uoluntatem, inquantum scilicet uoluntas uult aliquod bonum magnum vt finem, licet illud per quod vult consequi tantum bonum, non sit dignum illo bono.

Conclusio secunda. ¶Subiungit secundam conclusionem quo ad illum primum intellectum, qua explanat, quare dixerit, quòd voluntas vt fertur in obiectum absolutè non habet tantam bonitatem sicut intentio; & est ista conclusio, quantitas bonæ intentionis redundat in voluntatem; & vult ista conclusio, quòd actus voluntatis habet tantam bonitatem, sicut intentio finis, non quidem per se, & ex proprio obiecto, sed per participationem, & redundantiam. Probatur ex fundamento artic. præced. Intentio est ratio actus voluntatis, & sic pertinet ad ipsum actum voluntatis; ergo sequitur conclusio. Antecedens notum. Tenet consequentia ex articulo precedenti, quia ratio volendi derivat suam bonitatem in id, quod est propter talem rationem, & explicat D.S. illam conclusionem, ita quòd eo ipso, quòd aliquid est ordinatum in magnum finem, consequitur bonitatem finis, esto in se sit paruum, sicut dans calicem aquæ frigidæ propter Deum, ista datio est digna vita æterna, quam dignitatem non habet ex se, sed quia propter Deum.

¶Nota autem, quòd non videtur D.S. intelligendus, quòd actus voluntatis, vt est propter finem, participat quantitatem finis solùm secundùm quandam meliorationem; ita videlicet, ꝙ idem actus voluntatis circa idem obiectum propter vnum digniorem finem efficiatur melior seipso, vt sit propter finem minus dignum. Sed videtur esse mens D.S. quòd actus in finem relatus, vt sic, habeat eandem bonitatem, quæ est finis, alio tamen modo, vt dictũ est; & hoc habetur ex quæst. sequen. artic. 3. ad tertium. vbi ex intentione defendit D.S. quòd eadem est bonitas actus intentionis, & voluntatis; vnde calix aquæ frigidæ exhibitus propter charitatem habet eandem bonitatem, quàm habet charitas Dei, & non solùm meliorationem. Vnde D.S. in ista conclusione dicit, quantitas intentionis redundat in voluntatem, & non dicit aliquid quantitatis.

¶Nota etiam, quòd quamuis actus voluntatis isto modo habeat bonitatem intentionis ex parte obiecti, non tamen admittitur ista propositio in bonis, sicut admittitur in malis, videlicet, quantùm intendis, tantùm facis; tum quia ad magnum facere nõ sufficit bonitas, quæ est ex redundantia boni intenti, sed etiam bonitas, quæ est ex modo faciendi. Si quis enim remissa voluntate, & charitate det calicem aquæ frigidæ, & intendit per hoc consequi magnum præmium non consequitur, quia requiritur, vt ex magna charitate, & intensè velit & det, & non sufficit dare propter Deum ad magnum præmium, licet etiam ex charitate modica datum sit dignum præmio æterno, sed non magnum. Tum secundò, quia in malis sufficit vnum ad malitiam magnam, ad bonum autem magnum non sufficit vnum bonum; & ergo in malis, quãtùm intendis, tantùm facis; sed in bonis præter intentum bonum, oportet etiam esse bonum, quod sit propter finem, & non magnum facis, nisi & finis sit magnus, & quod est ad finem secundùm se sit magnum tam ex parte subiecti, quàm obiecti. Consequenter ibi.

Exponitur quantum intendis, tantum facis.

¶Si verò consideratur quantitas intentionis, & actus secundùm intensionem vtriusque, sic intensio intentionis redundat in actum interiorem, & exteriorem voluntatis, quia ipsa intentio quodammodo se habet formaliter ad vtrumque, vt ex supra dictis patet, * licet materialiter intentione existẽte intensa possit esse actus interior, vel exterior; non ita intensus materialiter loquendo; puta cum aliquis non ita intensè vult medicinam sumere, sic vult sanitatem, tamen hoc ipsum, quod est intensè intendere sanitatem, redundat formaliter in hoc, quod est intensè velle medicari.

*q. 12 ar. 4.

¶Respondet iuxta secundum intellectum quæsiti ex parte quãtitatis intensionis, & quia intentio intẽsa potest se habere ad actũ voluntatis dupliciter, scilicet vt ratio volendi ex parte finis, potest etiam econtra intensio actus volũtatis comparari ad intentionem vt obiectum; ideo D.S. iuxta hoc membrum ponit duas conclusiones; secundam ibi. Sed tamen, &c. Prima est, si considetur quantitas intentionis, & actus, scilicet voluntatis, secundùm intẽsionem vtriusque; sic intensio intentionis redundat in actum interiorem, & exteriorem voluntatis formaliter, licet materialiter intentione existente intensa possit esse actus interior, vel exterior, non ita intensus. Probatur præsertim quo ad primam partem; ipsa intentio se habet formaliter ad vtrumq; actum voluntatis; ergo prima pars vera, quòd redundat in huiusmodi actus; antecedẽs patuit ar. præced. Probatur etiam vtraq; pars conclusionis exemplariter; & primò secunda. s. ꝙ materialiter loquendo (hoc est respectu proprij obiecti) aliquis non ita intensè vult medicinam sumere, sicut intensè vult sanitatem; & ita intentio finis est intensa & magna quo ad finem, sed non velle medicinam, nec sumptio medicinæ est intensa respectu medicinæ. Cum hoc tamen stat prima pars; quia hoc ipsum quod est intensè intendere sanitatem, redundat in hoc, quod est intensè velle medicari, non quia velle medicari sit materialiter intensum; sed formaliter intensi desiderij sanitatis. Oportet enim hic notare ex D.S. in de Virtutibus, Materia 2. artic. 5. ad secundum, quòd potest esse promptitudo alicuius rationis bnis, & tamen non est promptitudo ratione sui ipsius; sic in proposito aliquis intendendo intensè sanitatem, eo ipso vult intensè medicinam, non propter medicinam, quàm forsan horret, sed propter sanitatem intensè intentam; & hoc videtur velle D.S. cum dicit, tamen hoc ipsum, quod est intensè intendere sanitatem redundat formaliter, ideſt sicut ratio intensionis actus voluntatis, qui est respectu medicinæ; vel potest intelligi ista cõclusio, sicut dictum est, quòd quantitas bonitatis intentionis ex obiecto participatur formaliter ex actu volũtatis, licet in se sit paruus, quia videlicet habet eandem bonitatem quam habet intentio ex obiecto, ita eandem bonitatem quam habet intentio ex sui intensione participat actus voluntatis interior, vel exterior, vt est ex illa intensa intentione finis, licet materialiter, ideſt secundùm esse proprium in subiecto, non sit intensus, tamen eo ipso, quòd est ex intensa intentione, habet quantitatem eius per denominationem, & redundantiam, non propriè intrinsecam, sed denominativam, & hic sensus intelligibilior videtur. Deinde cum dicit.

Prima conclusio iuxta secundum membra distinctionis.

¶Sed tamen hoc est considerandum, quòd intensio actus interioris, vel exterioris potest referri ad intentionem, vt obiectum, puta cum aliquis intendit intensè velle, vel aliquid intensè operari; & tamen non propter hoc intensè vult, vel operatur, quia quantitatem intenti boni non sequitur bonitas actus interioris, vel exterioris, vt dictum est. *

*In hoc ar.

¶Ponit ea, quæ sunt pro secunda conclusione responsiua, iuxta secundum membrum; & deinde ex ea infert quoddam corollarium, ibi. Et inde est, &c. Voluntas enim, cum sit potentia immaterialis, se super actus suos reflectere potest, & ita ipsa intensio actus voluntatis interioris, vel exterioris potest esse obiectum intentionis, quæ etiam est actus voluntatis; & intendit istam conclusionem, non oportet esse correspondentiam quantitatis in bonitate secundùm intensionem actus voluntatis, & intentionis; ita videlicet, quòd aliquis intendit intensè velle, vel intendit intensè operari, & tamen non propter hoc intensè vult, vel operatur. Probatur tali assumpto, quia quantitatem intenti boni, non sequitur bonitas actus interioris, vel exterioris; ergo quia quis intendit actum ipsum tanquam bonum intentum, non propterea sequitur magnus, & intensus actus. Antecedens patuit circa primam conclusionem. Deinde ibi.

¶Et inde est, quòd non quantum aliquis intendit mereri, meretur, quia quantitas meriti consistit in intensione actus, vt infra dicetur. *

*q. 114. ar. 4. ad secundum. Corollariũ.

¶Infert ex præcedenti conclusione tale corollarium non quantum aliquis intendit mereri meretur. Probatur, quia quantitas meriti consistit in intensione actus; sed tam dictum est, ꝙ magnitudinem boni intenti, non sequitur magnitudo actus; igitur, &c. Maior patebit infra, vbi habetur, ꝙ aliquis plus meretur, secundùm ꝙ actus procedit ex maiori charitate, & est feruentior. Minor iam patuit; vnde sequitur conclusio, immo quandoq; aliquis intendit mereri, & nihil meretur, immo demeretur faciendo malũ ex genere, quod putat bonum, sicut patet Ioan. 16. Venit hora, &c.

Præmium essentiale cui commensuratur.

¶Nota circa hoc, quòd præmium essentiale commensuratur quantitati actus voluntatis procedentis ex charitate, & si ille actus sit perfectus etiam sine opere exteriori, tunc debetur sibi æquale præmium essentiale, vt patebit infra; sed actui exteriori, & quantitati eius, ac bonitati secundùm se debetur præmium accidentale.

Vnde

Vnde ſi quis intendat multum mereri, & tamen actus voluntatis elicitus non eſt magnus, & intenſus non merebitur de præmio eſſentiali multum, & ſi actus exterior etiam nõ eſt intenſus, & perfectus non erit magnum præmium accidentale, ita quòd iſta concluſio verificatur tam de merito præmij eſſentialis, quàm accidẽtalis ſic, quòd non tantum quis mereatur quantùm intendit. De iſtis, vide D.S. in 2.d 40.ar.3.& in de Malo. Mate. 2. ar. 2. ad octauũ. Vide etiam infra q. 114. ar. 4. ad ſecundum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam cõcluſionem, & primam partem tertiæ concluſionis. Et quòd intentio poſſit eſſe bona, & voluntas mala patuit ar. præceden. & patet in D.S. in 2. ſen. diſt. 30. ar. 5.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd glo. illa loquitur quantùm ad reputationem Dei qui præcipuè conſiderat intentionem finis. Vnde alia glo. dicit ibidem, q̃ theſaurus cordis intentio eſt, ex qua Deus iudicat opera, bonitas enim intentionis, vt dictum eſt, * redundat quodammodo in bonitatem voluntatis, quæ facit etiam exteriorem actum apud Deum meritorium. * In eos.

¶ Ad maiorem, tantùm boni quis facit quantum intendit, ad hunc ſenſum, quòd ex intentione eſt principalis bonitas quæ præcipuè à Deo conſideratur, ſed non intelligitur quantùm ad totalitatem, ita quòd quamuis bonitas intentionis eſt principalis bonitas, non tamen eſt totalis bonitas, quia præter eam requiritur quòd actus voluntatis ſit bonus ex obiecto, & modo. Secundò habet veritatem ad hunc ſenſum, quòd quantum intendis tantum facis etiam in opere exteriori non ſecundùm ſe, ſed ſecundùm bonitatem, quæ ex fine in ipſum redundat, quia voluntas, ex hoc, quòd in talem finem ordinatur, ita eſt tam bona ſicut intentio nõ ſecundùm ſe, ſed ſecundùm redundantiam, cum quibus ſtat, quòd actus voluntatis ſecundùm ſuum obiectum, & intenſionem non ſit adæquatus fini intento vel intenſioni intentionis, & quia præmium reſpondet intenſioni actus voluntatis. Tertiò dicitur poſt D.S. in ſecundo ſupra ad primum, quòd iſta auctoritas eſt vera in bonis ſi tantum ſit aduerbium, ſic quòd tam perfectè aliquis facit ſicut intendit, ſed non eſt vera nominaliter capiendo tantum.

¶ Ad minorem, dat bonitatem eandem quæ eſt ex fine. Verum, ſed præter illam actus exterior, & voluntas ratione proprij obiecti, & modi in bonis debent habere bonitatem cui menſuratur præmium, & non intentioni. Quare negatur conſequentia.

¶ Vnde nota, quòd licet intẽtio principaliter reſpiciatur à Deo, non tamen eius bonitati commenſuratur præmium, ſed commenſuratur actui, vel bonæ voluntati, & ergo tantum quis facit quantum intendit ad hunc ſenſum, quia factum habet bonitatẽ intentionis, non tñ habet tantum præmium quantum intenditur, quia præmium (vt dictum eſt) non intentioni, ſed actui voluntatis commenſuratur. Quantitas enim præmij debetur quantitati meriti, qđ meritum non eſt ſola intentio, ſed etiam actus voluntatis. Vnde ſi intentio eſt bona actus ex genere bonus erit meritorius aſſiſtente charitate, ſed nõ eſt tanti præmij meritorius, quantum intenditur, niſi & actus ſit commenſuratus præmio.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod ſola bonitas intentionis non eſt tota cauſa bonæ voluntatis, vnde ratio nõ ſequitur.

¶ Ad maiorem, augmentata cauſa ſufficiente & præciſa, augmentatur effectus dependens ex illa cauſa. Ad minorem, ſed intentionis bonitas eſt cauſa bonę voluntatis, ſed non præciſa, & ſola, ſed etiam obiectum, & modus eſt cauſa bonitatis actus voluntatis. Vera eſt tamen minor, quòd intentio eſt cauſa bonæ voluntatis formaliter, ideſt illius bonitatis quam habet ex eo, quòd ordinatur, & prouenit ex tali intentione. Vnde negatur conſequentia, quia licet habeat aliquam bonitatem ex intentione, tamen ſi debeat eſſe perfectè bonus, oportet quòd etiam ſecundùm ſe habeat bonitatem aliquam, quæ ſi fuerit magna erit dignus magni præmij, alias non, quia ſi quis debeat conſequi magnum, oportet quòd exhibeat æquualens, & non ſufficit ſola intentio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſola malitia intentionis ſufficit ad malitiam voluntatis, & ideo etiam quantùm mala eſt intentio tantùm etiam mala eſt voluntas, ſed non eſt eadem ratio de bonitate, vt dictum eſt. * A. 7. ad ſecũdum, & tertium.

¶ Maior vera, quia ibi ſola intentio ſufficit ad malitiam. In bonis autem actus requirit etiam bonitatem ex parte obiecti, & intenſionis, ad hoc, quòd ſit bonus. Negatur igitur conſequentia, ſi intelligitur, quòd actus ſit ſimpliciter bonus, ſed tantùm bonus bonitate participata. ad perfectum autem, & magnum bonum requiritur bona intentio, ſed non ſufficit, ſed etiam vt id, quod eſt ad finem intentum ſit bonum perfectũ ſecundùm ſe, ſecus in malis, vbi ad magnam malitiam ſufficit vnum malum, vnde dicetur, ſequen. vt etiam habet D.S. in ſecundo ſupra art. 2 quòd bonitas actus non ſolùm eſt ex voluntate intendente, ſed etiam eligente.

¶ Nota, quòd hic articulus comparat intentionem ad actum voluntatis interiorem, & exteriorem, ſed an actus exterior ſuperaddat ſuper interiorem voluntatis aliquam bonitatem videbitur, ar. 3. q. ſequen.

Vtrum voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatem Diuinam.

AD nonum ſic proceditur. Videtur, quòd bonitas voluntatis humanæ non dependeat ex conformitate voluntatis Diuinæ. Impoſſibile eſt enim voluntatem hominis cõformari voluti Diuinæ, vt patet per id, quod dicitur Eſaiæ. 55. Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæſunt viæ meæ à vijs veſtris: & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris: ſi ergo ad bonitatem voluntatis requireretur conformitas ad Diuinam voluntatem, ſequeretur, quòd impoſſibile eſſet hominis uoluntatem eſſe bonam, quod eſt inconueniens. M 1. di. 48. ar. 1. Etveri. q. 23. ar. 7. con. Eſaias.

¶ 2 Præterea. Sicut voluntas noſtra deriuatur à voluntate Diuina, ita ſcientia noſtra deriuatur à ſcientia Diuina; ſed non requiritur ad ſcientiam noſtram, quòd ſit conformis ſcientiæ Diuinæ, multa enim Deus ſcit, quæ nos ignoramus, ergo non requiritur, quòd uoluntas noſtra ſit conformis uoluntati Diuinæ.

¶ 3 Præterea. Voluntas eſt actionis principium; ſed actio noſtra non poteſt conformari actioni Diuinæ; ergo nec uoluntas.

¶ Sed contra eſt quod dicitur Matth. 26. Non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis, quod dicit, quia rectum nulit eſſe hominem, & ad Deum dirigit, ut Auguſt. dicit in Ench. * Rectitudo autem uoluntatis eſt bonitas eius ergo bonitas uoluntatis dependet ex conformitate ad uoluntatem Diuinam. Auguſt. * Homil. in pſal. 32.

¶ Hic vltimò ex prædictis colligitur tota ratio bonitatis volũtatis humanæ quæ conſiſtit in conformitate ad voluntatem Diuinam. Iſta enim conformitas requirit omnes bonitates requiſitas ad bonum actum, vt tangit Scotus diſt. vltima primi ſententiarum. Et primò oſtendit hanc conformitatem requiri ad rectitudinem vel bonitatem voluntatis, ſecũdò inquiritur modus qui requiritur in dicta conformitate. ar. ſequenti. Scotus

¶ Circa primum nota, quòd hic non quæritur de conformitate potentiæ voluntatis quæ ex conditione ſua habet ſimilitudinem ad Deum, ſicut ad exemplar (vtpote exiſtens pars imaginis quæ eſt in homine ſecundùm animam) ſed hic quæritur de conformitate actus qui etiam dicitur voluntas, nec quæritur de conformitate actus quantùm ad eſſe naturæ, ſed de conformitate eius vt eſt effectus Diuinæ voluntatis; quaudo ſcilicet hoc vult, quod voluntas Diuina diſpoſuit, & vult quod Deus vult eam velle, & etiã de conformitate voluntatis noſtræ vt voluntas eſt, ad voluntatem Diuinam vt ſic, quæ eſt ſecundùm obiectum.

¶ Nota ſecundò propter alium terminũ quæſiti, quòd hic quæritur de bonitate de qua hic tractatur, ſcilicet morali, & non de bonitate meritoria tantùm vel Theologica, ita quòd ſit ſenſus, an ad bonitatem etiam moralem ad quam homo virtute naturæ pertingere poteſt, requiratur conformitas voluntatis humanę ad Diuinam, & hic poteſt haberi ex D.S. in 1. di. 48. ar. 3. ad tertium, vbi dicit, quòd conformitas voluntatis humanæ ad Diuinam eſt commune ad omnia præcepta legis naturalis, & ſcriptæ quibus in bonum ordinamur, & attendatur illa conformitas ſecundùm, quòd volumus, quòd Deus nos vult velle voluntate antecedente, & habetur ibidem, quòd pernaturalia poſſumus nos conformare, qua volumus id, quòd congruit nos velle, & ſecundùm rectum finem, vnde non intelligitur an ad bonitatem actus voluntatis quã habet ex eius relatione in vltimum finem (vt ſola fides dirigit in ipſum) requiratur conformitas, ſed an bonitatem etiam moralem quam ratio informata lege naturali dirigere poteſt requiratur dicta conformitas, & in huius ſignum D. S. in fine ſequentis articuli non proſequitur de conformitate quæ eſt ex charitate, & relatione in vltimum finem ſupernaturali modo, quaſi innuens, quòd cum hic loquamur de bonitate in generali, non ſit præſentis propoſiti hoc in præſenti explicare, ad bonitatem enim ſecũdùm quid moralem ſufficit bonitas finis ſummi vt eſt principiũ omnis boni, & in ſui participatione, hoc tamen verum eſt, quòd aliquando etiam viuentes in lege naturali tenebantur ſe conuertere ad Deũ vt auctorem ſalutis ſupernaturalis, ſed intelligo prædicta, quòd non ſemper requirabatur ad bonitatem aliquam actus vt referatur in finem ſupernaturalem, vt patebit articulo ſequenti.

¶ Reſpon-

* Art.7. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt.* bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, finis autẽ
* q.1.ar.1. vltimus voluntatis humanæ eſt ſummum bonum, quod eſt Deus, vt ſupra dictum eſt. * Requiritur ergo ad bonitatem humanæ uoluntatis, quòd ordinetur ad ſummum bonum.

Concluſio ſua. ¶ D.S. primò præmittit quandam concluſionem fundamentalem, ſecundò propoſito applicat, & infert concluſionem reſponibi Hoc autem, &c. Fundamentalis eſt, Ad bonitatem humanæ voluntatis requiritur quòd ordinetur ad ſummum bonum. Probatur, bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, ſed ſummũ bonũ (q̃ eſt Deus) eſt vltimus finis, ergo, &c. Maior patet ex ar.7. Minor patuit ſupra q. 1. Et habetur ex iſta concluſione fundamẽtum hoc, ex quo ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur ordinatio ad ſummum bonum, ideo voluntas quæ primò, & per ſe, & neceſſariò, & naturaliter perfectè ordinatur in ſummum bonum erit prima bona voluntas, & per conſequens regula aliarum. Deinde ibi.

¶ Hoc autem bonum primò quidem, & per ſe comparatur ad voluntatẽ Diuinam vt obiectum proprium eius; illud autem quod eſt primum in quolibet genere eſt menſura, & ratio omnium quæ ſunt illius generis; vnumquodque autem rectum, & bonum eſt, inquantùm attingit ad propriam menſuram, ergo ad hoc quòd voluntas hominis ſit bona, requiritur quòd conformetur voluntati Diuinæ.

Concluſio reſponſi. ¶ Applicat concluſionem fundamentalem, & ſubſumit pro reſponſiua concluſione ita. Ad hoc, quòd voluntas hominis ſit bona requiritur, quòd cõformetur voluntati Diuinæ. Probatur vnũquodque eſt rectum, & bonum inquantùm attingit ad propriam menſuram; ſed voluntas Diuina eſt menſura voluntatis humanæ, igitur concluſio vera. Maior nota. Minor ſubintellecta probatur, illud, qđ eſt primũ in quolibet gñe, eſt mẽſura, & ratio omniũ quę ſunt illius generis; ſed voluntas Diuina eſt prima inter omnes voluntates, igitur, &c. Maior nota. Minor probatur, bonum ſummũ primò & per ſe comparatur ad voluntatem Diuinam, vt propriũ obiectum eius, ergo eſt prima inter oẽs voluntates. Tenet conſequentia extra litteram, quia ſecundùm ordinem bonorum eſt ordo voluntatum, ergo Diuina voluntas quæ eſt ſummi boni per ſe, & primò, quia videlicet ipſum perfectè vult & naturaliter, & ſolùm ipſum propter ſe, & neceſſariò, & omnia alia propter ipſum, ipſa erit prima, & primò bona, & regula omnium aliarum voluntatum, quæ ideo ſunt bonæ, quia tendunt in obiectum voluntatis Diuinæ. Habetur ergo ex hoc articulo, quòd cum ad bonitatẽ actus requiratur ordinari ad ſummum bonum, & hoc conueniat primò voluntati Diuinæ, ideo eſt voluntas primò bona, quare ſicut Deus vt eſt primum eſſe, & ens, eſt menſura omnium entium, & intellectus eius eſt menſura omnis cognitionis, ſic bona voluntas eſt menſura omnis voluntatis, & ſic D.S. oſtenſo, quòd eſt primò bona infert, quòd eſt prima regula voluntatum, quanquam & ipſa Diuina voluntas per ſapientiam Diuinam ſicut per ſimpliciter primam regulam diriguatur, vt habet D.S de Veritate Mate.23. ar.6. vbi & ar.7. habet idem fundamentum, quod hic, quia videlicet voluntas Diuina eſt prima voluntas, & primò bona, igitur nulla eſt bona niſi ſit ſibi conformis per imitationem aliquam, vnde ſicut tenemur habere bonam voluntatem, ita tenemur habere eam conformem. Vide etiam de iſta Mate. D.S. in primo ſupra, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſi. Et d iſta propoſitione rectitudo voluntatis eſt bonitas eius infra q.21.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas hominis non poteſt conformari voluntati Diuinæ per æquiparantiam, ſed per imitationem, & ſimiliter conformatur ſcientia hominis ſcientiæ Diuinæ inquantùm cognoſcit verum, & actio hominis actioni Diuinæ inquantùm eſt agenti conueniens, & hoc per imitationem; non autem per æquiparantiam, unde patet ſolutio ad ſecundum, & ad tertium argumentum.

¶ Maior vera, eſt impoſſibile conformari per æqualitatem perfectionis, & per æquiparantiam in eſſe vel in operari, & quo ad modum volendi omnino; tamen poteſt conformari ſecundùm proportionabilitatem quæ tangetur in ar. ſequenti, & vt effectus, & vt voluntas; puta ſicut Deus vult omnia ſecundùm bonitatem ſuam, & ſub ratione bonitatis ſuæ, ita & voluntas humana dicitur omnia velle propter Dei bonitatem, & honorem, & ita conformari ſecundùm aliquam proportionabilitatem in volito formali, ſed non materiali. Similiter ad minorem ſecundi, quia conformatur ſcientia noſtra ſcientiæ Diuinæ quantùm ad conformitatem proportionabilitatis; Quia Deus cognoſcit verum, ita & intellectus noſter, ſed non æqualiter, quia intellectus Diuinus cognoſcit verum infinitum infinitè, ſecus de intellectu noſtro. Et præterea D.S. in ſecundo dicit, quòd non eſt par ratio, quia defectus intellectus non eſt in poteſtate noſtra ſicut voluntatis. Et ſecundò negat ibidẽ minorem vniuerſaliter, quia tenentur ſcire ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, & præterea in alijs etiam ab his quæ ſunt fidei aliquis peccaret, quia voluntariè impugnaret verum, & adhæreret falſo. Similiter ad minorem tertij de actione, quia ſicut Deus agit quæ ſibi conueniunt, ita & nos debemus, &c.

Vtrum neceſſe ſit voluntatem humanam conformari Diuinæ ſemper in volito, vt ſit bona.

AD decimum ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas hominis non debeat ſemper conformari Diuinæ uoluntati. In uolito enim nõ poſſumus uelle, quod ignoramus, bonum enim apprehenſum eſt obiectũ uoluntatis, ſed quid Deus velit, ignoramus in plurimis, ergo non poteſt humana uoluntas Diuinæ uoluntati conformari in uolito. N Infra. q.19. arti.2. ad 1. Et 2.q.20. arti.4. ad 3. Et 1. di.48. ar.1. & 4. Item q.13. ar. 7. & 2. Et opuſ.q. 67.

¶ 2 Præterea. Deus uult damnare aliquem quem præſcit in mortali peccato moriturum, ſi ergo homo teneretur conformare uoluntatem ſuam Diuinæ uoluntati in uolito, ſequeretur, quòd homo teneretur uelle ſuã damnationem, quod eſt inconueniens.

¶ 3 Præterea. Nullus tenetur uelle aliquid quod eſt contra pietatẽ, ſed ſi homo uelleт illud, quòd Deus uult, hoc eſſet quandoque contra pietatem, puta cum Deus uult mori patrem alicuius, ſi filius hoc idem uelleт, contra pietatem eſſet, ergo non tenetur conformare uoluntatem ſuam Diuinæ in uolito.

¶ Sed contra eſt, quia ſuper illud pſalmi. Rectos decet collaudatio. dicit Glo. * Rectum cor habet qui uult quod Deus vult ſed quilibet tenetur habere rectum cor, ergo quilibet tenetur uelle, quod Deus uult. * Auguſtinus in ex ce. pſal.

¶ 4 Præterea. Forma uoluntaris eſt ex obiecto, ſicut & cuiuslibet actus. ſi ergo tenetur homo conformare uoluntatem ſuam uoluntati Diuinæ, requiritur, quòd teneatur conformari in uolito.

¶ 5 Præterea. Repugnantia uoluntatum conſiſtit in hoc, quòd homines diuerſa uolunt; ſed quicunque habet uoluntatem repugnantem Diuinæ uoluntati, habet malam uoluntatem; ergo quicunque non conformat uoluntatem ſuam uoluntati Diuinæ in uolito, habet malam uoluntatem.

¶ Hic inquiritur modus conformitatis qui requiritur, & ſufficit ad bonitatem, & rectitudinem voluntatis humanæ, in quibus videlicet oporteat voluntatem conformari voluntati Diuinæ; an oporteat eam idem velle, quod Deus vult, vel an poſſit aliquid aliud velle, & tamen eſſe bonam moraliter, & Theologicè.

¶ Reſpondeo dicendum, quod ſicut ex prædictis patet, * uoluntas fertur in ſuum obiectum ſecundùm, qđ à ratione proponitur, contingit autem aliquid à ratione cõſiderari diuerſimodè, ita quòd ſub una ratione eſt bonum, & ſecundùm aliam rationem non, & ideo uolntas alicuius ſi uelit illud eſſe ſecundùm, quòd habet rationem boni, eſt bona; & uoluntas alterius ſi uelit illud idem non eſſe bonum, ſecundùm quòd habet rationem mali, erit uoluntas etiam bona; ſicut iudex habet bonam uoluntatem dum uult occiſionem latronis, quia iuſta eſt; uoluntas autem alterius, puta uxoris uel filij, qui uult non occidi ipſum inquantùm eſt ſecundùm naturam mala occiſio, eſt etiam bona. * Art.1.

¶ D.S. reſpõdet dupliciter ſecundùm duplicem modum conformitatis voluntatis humanæ cum Diuina; iuxta ſecundum reſpondet ibi, Eſt & alius, &c. Quo ad primam reſponſionem D.S. ria facit, primò aliquas concluſiones fundamentales deduxit. Secundò ex eis concluſionem reſpõſiuam infert, ibi. Volũtas igitur, &c. Tertiò concluſionem reſponſi. exponit, ibi. Sed tamen, &c. Præmittit autem tres concluſiones fundamentales. Secundam deduxit, ibi. Cum autem, &c. Tertiam ibi. Non eſt aũt. &c. Prima eſt, voluntas alicuius ſi velit aliquid eſſe, ſecundùm quòd habet rationẽ boni eſt bona, & alterius voluntas ſi velit idem non eſſe, vt habet Concluſio prima fun da.

ratio-

rationem mali, erit etiam bona, probatur, voluntas fertur in ſuum obiectum ſecundùm quòd à ratione proponitur, ſed contingit ali quid à ratione conſiderari diuerſimodè, ita quòd ſub vna eſt bonũ, & ſecundùm aliam rationem non bonum, ergo, &c. Et aduerte, ꝙ idem eſt velle non eſſe, & nolle, vnde idem eſt voluntas volens non eſſe, & nolens. Et declaratur concluſio exemplariter, quia voluntas iudicis volens occiſionem latronis eſt bona, quia vult propter bonum motiuum, ſcilicet iuſtitiam conſeruandam; vxor autem vult non occidi ſub ea ratione qua occiſio eſt mala, quia eſt ſibi, & probibus nociua, vnde voluntas volens eſt bona ſimiliter, & nolens.

¶ Et nota, quòd voluntas vxoris nolens eſt bona, attenta illa ratione particulari nolendi, & tamen ipſa non recuſat mortem vt eſt iuſta, & volita à iudice, ſed ſolùm quia ſibi mala; ſi tamen eſt iuſta tunc non opponit ſe iuſtitiæ, nec contra iuſtitiam publicam remurmurat, ſed voluntate deliberata, ordo iuſtitiæ ſibi placet.

Fundamẽtum huius materiæ.

¶ Ex iſta concluſione habetur magnum fundamentum huius materiæ, quia poteſt aliquid, quod Deus vult ſecundùm ſe diſplicere, & eſſe nolitum, ſemper tamen ratio qua volitum eſt à Deo debet nobis placere, & ſic poſſumus diſcordare in volito, & tamen habere bonam voluntatem, dummodo ratio nolendi bona ſit, quia videlicet, & à Deo eſt vt vxor velit virum non occidi, vt occiſio eſt malum naturæ, & damnoſa. Conſequenter cum dicit.

¶ Cum autem voluntas ſequatur apprehenſionem rationis uel intellectus, ſecundùm quòd ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecũdùm hoc, & uoluntas fertur in bonum communius, ſicut patet in exemplo propoſito, nam iudex habet curam boni communis, quod eſt iuſtitia, & ideo vult occiſionem latronis quæ habet rationem boni ſecundùm relationem ad ſtatum communem; vxor autem latronis conſiderare habet bonum priuatum familiæ, & ſecundùm hoc vult maritum latronem non occidi, bonum autem totius vniuerſi eſt id, quod eſt apprehenſum à Deo qui eſt vniuerſi factor, & gubernator; vnde quicqnid vult, vult ſub ratione boni communis, quod eſt ſua bonitas quæ eſt bonum totius vniuerſi. Apprehenſio autem creaturæ ſecundùm ſuam naturam eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ, contingit autem aliquid eſſe bonum ſecundùm rationem particularem, quod non eſt bonum ſecundùm rationem vniuerſalem aut èconuerſo, vt dictum eſt. * Et ideo contingit, quòd aliqua voluntas eſt bona volens aliquid ſecundùm rationem particularem conſideratum, quod tamen Deus non vult ſecundùm rationem vniuerſalem, aut è conuerſo. Et inde eſt etiam, quòd poſſunt diuerſæ voluntates diuerſorum hominum circa oppoſita eſſe bonæ, prout ſub diuerſis rationibus particularibus volunt hoc eſſe vel non eſſe.

*In hoc ar.

¶ Subſumit pro ſecunda concluſione fundamentali iſta. Contingit, quòd aliqua voluntas eſt bona volens aliquid ſecundùm rationem particularem conſideratum, quod tamen Deus non vult ſecundũ rationem vniuerſalem, aut èconuerſo; ſicut filius vult viuere patrem, quia patet eſt benefactor, Deus autem vult vt non viuat, ſed moriatur propter ordinem naturæ ſeruandũ, & propter debitum peccati originalis, & vtraque voluntas eſt bona. Probatur hæc concluſio ſuppoſita præce. concluſione, quòd voluntas fertur ſecundùm rationem apprehenſam. Tunc ſic, Secundùm quòd ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecundum hoc voluntas fertur in bonum communius. i. ſub ratione magis communi, ſed bonum totius vniuerſi eſt id, quod eſt apprehenſum à Deo; apprehenſio autem creaturæ ſecundùm ſuam naturam eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ, ergo quicquid vult Deus ſub ratione boni communis vult, quod eſt ſua bonitas, quæ eſt bonum totius vniuerſi, Subſumitur, Contingit autem aliquid eſſe bonũ ſm rationem particularem, quod non eſt bonum ſecundùm rationem vniuerſalem, aut ècõtrario, ergo illa concluſio vera. Maior patet ratione, quia voluntas ſequitur apprehenſionem rationis vel intellectus, ergo ſequitur maior, quòd ſi ratio boni apprehenſi eſt communior, &c. Et declaratur exemplariter immorando in exemplo præmiſſo de iudice, & vxore in occiſione latronis. Minoris prima pars patet, quia Deus eſt factor, & gubernator vniuerſi, ergo ipſe intendit bonum vniuerſi, ſcilicet ſuam eſſentiam quæ eſt bonum extrinſecum principaliter, & aſſimilationẽ, & repreſentationem eius in ordine vniuerſi, vt patet. 12. Metaph. tex. com. 52. in. D.S. lec. 9. & prima parte. q. 103. ar. 2. & 4. vbi habetur, quòd Diuina eſſentia repreſentanda, & ab omnibus participanda eſt finis vniuerſi extrinſecus, & ordo rerum eſt bonum intrinſecum, & tamen propriè nõ ſunt duo fines. Quare prima pars minoris vera eſt, quòd bonum vniuerſi eſt apprehenſum à Deo, quod eſt Diuina eſſentia, nam ipſa eſt principalis finis; per hoc tamen non excluditur bonum intrinſecum, ſcilicet ordo vniuerſi qui ordinatur in Deum ſicut in finem. Secunda pars minoris relinquitur nota. Et dicitur notanter, ſecundùm ſuam naturam, &c. quia per eleuationem in ſuperiorem naturam poteſt apprehendere bonum excedens. Subſumpta patet ex dicto exemplo, quare ſequitur concluſio. Et confirmatur iſta concluſio per ſimile de diuerſis voluntatibus diuerſorum hominum, quæ poſſunt eſſe bonæ circa oppoſita, quarum vna vult aliquid eſſe, alia vult non eſſe, propter diuerſas rationes particulares, ergo multo magis poſſunt voluntates, quarum vna vult ſub ratione particulari, alia non vult ratione vniuerſali eſſe bonæ, & ècontra, volens ſub ratione vniuerſali, & non volens ſub ratione particulari. Antecedens patet de his quorum vnus vult aliquid propter vnam rationem, alius non vult propter aliam etiam particularem, vt patet de ſe. Conſequenter ibi.

Concluſio ſecuda ſum di.

¶ Non eſt autem recta voluntas alicuius hoîs volentis aliquod bonum particulare, niſi referat illud in bonum commune ſicut in finem, cum etiam naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinetur in bonum commune totius; ex fine autem ſumitur quaſi formalis ratio volendi illud, quod ad finem ordinatur, vnde ad hoc, quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet, quòd illud particulare bonum ſit volitum materialiter, bonum autem commune ſit volitum formaliter.

¶ Deducit tertiam cõcluſionem præambularem talem. Ad hoc quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonũ, oportet quòd illud particulare bonum ſit volitum materialiter, bonum autem commune ſit volitum formaliter. Probatur, non eſt recta vel bona voluntas hominis volentis bonum particulare, niſi referat illud in bonum commune, ſed ex fine ſumitur quaſi formalis ratio uolendi illud, quod eſt ad finem, ergo concluſio vera. Maiorem probat, quia etiam naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinatur in bonum commune, immo plus amat quælibet creatura bonum commune quàm proprium, ergo & appetitus rationalis debet appetere bonum particulare propter commune bonum. Minor de ſe patet ex prædictis, quare concluſio vera. Eſt autem bonum commune vniuerſaliter participatum ab omnibus Diuina bonitas, quæ quia eſt finis totius ordinis uniuerſi, ideo dũ aliquid eſt volitum ſub quacunque ratione boni ordinati, etiam eſt volitũ propter bonum Diuinum, quia omnia bona in ipſum ordinantur ſicut in finem. Deinde cum dicit.

Concluſio tertia præambul.

¶ Voluntas igitur humana tenetur conformari Diuinæ voluntati in volito formaliter; tenetur enim velle bonum Diuinum, & commune, ſed non materialiter ratione iam dicta. *

¶ Infert ex prædictis concluſionibus præambularibus concluſionem reſponſi. primam talem. Voluntas humana tenetur conformari Diuinæ uoluntati in volito formaliter, ſed non materialiter, ideſt non in volito materiali. Intellige concluſionem de voluntate humana viatoris, ſecus de comprehenſoris uoluntate, ut patet de Veritate. Mate. 23. ar. 8. in cor. Probatur prima pars concluſionis ex immediata concluſione præce. quia ad rectam volũtatem oportet, quòd particulare ſit uolitum propter bonum commune, ſed hoc eſt conformari in uolito formaliter, &c. Secunda pars patet ex duabus concluſionibus primis, & patet etiam per argumenta prima in oppoſitum, quia non vult ſub ratione, & inclinatione particulari ſub qua debet uelle non fieri, & tamẽ Deus vult ſub ratione communi.

* In hoc arti. Concluſio reſponſi.

¶ Nota tamen circa iſtam concluſionem, vt habetur ex. D. S. in. 1. diſt. vlti. ar. vlti. quòd ſecunda pars concluſionis verificatur præſertim de uoluntate humana, ut natura eſt uel teleſis, quia talis cũ feratur in uolitum ſecundùm ſe, poteſt nõ uelle, quod Deus uult; ſed tamẽ uoluntas ut ratio, quæ uidelicet ſequitur apprehenſionem collatiuam illius materialis uoliti, uel ad finem ſub quo Deus uult, uel ſecundum alias circunſtantias, quia uidelicet apprehenditur vt uolitum à Deo, quod præſertim per ſignum operationis manifeſtatur, tunc uoluntas deliberata tenetur illud velle quamuis voluntas vt natura, & appetitus naturalis, & ſenſitiuus refugiant; & tamen vt ſtatim dicetur etiam fugiendo ſe aliquo modo conformant, ſicut eſt in illo qui dolet de morte alicuius utilis in eccleſia ſub primo motiuo. Vnde voluntas diſcordans in volito materiali concordat in volito formali, quia & non volendi, quod Deus uult eſt ratio bona, quia ſcilicet ſi non volo eum mori, quia utilis eccleſiæ, & tamen ſufficit, quòd voluntas vt ratio non recalcitret Diuinæ ordinationi; non autem oportet gaudium experiri de hoc, quod ſecundùm talem uoluntatem ſit. Vide de iſta diſtinctione voluntatis, & de iam dictis. 3. par. q. 18. articu. 2. & 5. & 6. Deinde ibi.

¶ Sed tamen quantum ad vtrumque modo aliquo

* Art.7. ¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est.* bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, finis autẽ
* q.1.ar.1. vltimus voluntatis humanæ est summum bonum, quod est Deus, vt supra dictum est.* Requiritur ergo ad bonitatem humanæ uoluntatis, quòd ordinetur ad summum bonum.

Conclusio sua. ¶ D.S. primò præmittit quandam conclusionem fundamentalem, secundò proposito applicat, & infert conclusionem respondi. Hoc autem, &c. Fundamentalis est, Ad bonitatem humanæ voluntatis requiritur quòd ordinetur ad summum bonum. Probatur, bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, sed summi boni (q̃ est Deus) est vltimus finis, ergo, &c. Maior patet ex ar.7. Minor patuit supra q. 1. Et habetur ex ista conclusione fundamẽtum hoc, ex quo ad bonitatem voluntatis humanæ requiritur ordinatio ad summum bonum, ideo voluntas quæ primò, & per se, & necessariò, & naturaliter perfectè ordinatur in summum bonum erit prima bona voluntas, & per consequens regula aliarum. Deinde ibi.

¶ Hoc autem bonum primò quidem, & per se comparatur ad voluntatẽ Diuinam vt obiectum proprium eius; illud autem quod est primum in quolibet genere est mensura, & ratio omnium quæ sunt illius generis; vnumquodque autem rectum, & bonum est, inquantùm attingit ad propriam mensuram, ergo ad hoc quòd voluntas hominis sit bona, requiritur quòd conformetur voluntati Diuinæ.

Conclusio respons. ¶ Applicat conclusionem fundamentalem, & subsumit pro responsiua conclusione ista. Ad hoc, quòd voluntas hominis sit bona requiritur, quòd cõformetur voluntati Diuinæ. Probatur vnũquodque est rectum, & bonum inquantùm attingit ad propriam mensuram; sed voluntas Diuina est mensura voluntatis humanæ, igitur conclusio vera. Maior nota. Minor subintellecta probatur, illud, qđ est primũ in quolibet gñe, est mẽsura, & ratio omniũ quę sunt illius generis; sed voluntas Diuina est prima inter omnes voluntates, igitur, &c. Maior nota. Minor probatur, bonum summi primò & per se comparatur ad voluntatem Diuinam, vt propriũ obiectum eius, ergo est prima inter oẽs voluntates. Tenet consequentia extra litteram, quia secundùm ordinem bonorum est ordo voluntatum, ergo Diuina voluntas quæ est summi boni per se, & primò, quia videlicet ipsum perfectè vult & naturaliter, & solùm ipsum propter se, & necessariò, & omnia alia propter ipsum, ipsa erit prima, & primò bona, & regula omnium aliarum voluntatum, quæ ideo sunt bonæ, quia tendunt in obiectum volũtatis Diuinæ. Habetur ergo ex hoc articulo, quòd cum ad bonitatẽ actus requiratur ordinari ad summum bonum, & hoc conueniat primò voluntati Diuinæ, ideo est voluntas primò bona, quare sicut Deus vt est primum esse, & ens, est mensura omnium entium, & intellectus eius est mensura omnis cognitionis, sic bona volũtas est mensura omnis voluntatis, & sic D.S. ostenso, quòd est primò bona infert, quod est prima regula voluntatum, quanquam & ipsa Diuina voluntas per sapientiam Diuinam sicut per simpliciter primam regulam dirigatur, vt habet D.S de Veritate Mate. 23. ar. 6. vbi & ar 7. habet idem fundamentum, quod hic, quia videlicet voluntas Diuina est prima voluntas, & primò bona, igitur nulla est bona nisi ut sibi conformis per imitationem aliquam, vnde sicut tenemur habere bonam voluntatem, ita tenemur habere conformem. Vide etiam de ista Mate. D.S. in primo supra, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem respõsi. Et d ista propositione rectitudo voluntatis est bonitas eius infra q.21.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas hominis non potest conformari voluntati Diuinæ per æquiparantiam, sed per imitationem, & similiter conformatur scientia hominis scientiæ Diuinæ inquantùm cognoscit verum, & actio hominis actioni Diuinæ inquantùm est agenti conueniens, & hoc per imitationem; non autem per æquiparantiam, unde patet solutio ad secundum, & ad tertium argumentum.

¶ Maior vera, est impossibile conformari per æqualitatem perfectionis, & per æquiparantiam in esse vel in operari, & quo admodum volendi omnino; tamen potest conformari secundùm proportionabilitatem quæ tangetur in ar. sequenti, & vt effectus, & vt voluntas; puta sicut Deus vult omnia secundùm bonitatem suam, & sub ratione bonitatis suæ, ita & voluntas humana dicitur omnia velle propter Dei bonitatem, & honorem, & ita conformari secundùm aliquam proportionabilitatem in volito formali, sed non materiali. Similiter ad minorem secundi, quia conformamur scientia nostra scientiæ Diuinæ quantùm ad conformitatem proportionabilitatis; Quia Deus cognoscit verum, ita & intellectus noster, sed non æqualiter, quia intellectus Diuinus cognoscit verum infinitum infinitè, secus de intellectu nostro. Et præterea D.S. in secundo dicit, quòd non est par ratio, quia defectus intellectus non est in potestate nostra sicut voluntatis. Et secundò negat ibidẽ minorem vniuersaliter, quia tenemur scire ea quæ sunt necessaria ad salutem, & præterea in alijs etiam ab his quæ sunt fidei aliquis peccaret, quia voluntariè impugnaret verum, & adhæreret falso. Similiter ad minorem tertij de actione, quia sicut Deus agit quæ sibi conueniunt, ita & nos debemus, &c.

Vtrum necesse sit voluntatem humanam conformari Diuinæ semper in volito, vt sit bona.

AD decimum sic proceditur. Videtur, quòd voluntas hominis non debeat semper conformari Diuinæ uoluntati. In uolito enim nõ possumus uelle, quod ignoramus, bonum enim apprehensum est obiectũ uoluntatis, sed quid Deus velit, ignoramus in plurimis, ergo non potest humana uoluntas Diuinæ uoluntati conformari in uolito. N Infra. q 19. arti 2. ad 3. Et. 2. q. 104. artic. 4 ad 3. Et 1. dist. 48. ar. 3. & 4. & in 3. q. 13. art. 7. & 8. Et opusc. q. 17.

¶ 2 Præterea. Deus uult damnare aliquem quem præscit in mortali peccato moriturum; si ergo homo teneretur conformare uoluntatem suam Diuinæ uoluntati in uolito, sequeretur, quòd homo teneretur uelle suã damnationem, quod est inconueniens.

¶ 3 Præterea. Nullus tenetur uelle aliquid quod est contra pietatẽ, sed si homo uellet illud, quòd Deus uult, hoc esset quandoque contra pietatem, puta cum Deus uult mori patrem alicuius, si filius hoc idem uelle, contra pietatem esset, ergo non tenetur conformare uoluntatem suam Diuinæ in uolito.

¶ Sed contra est, quia super illud psalmi. Rectos decet collaudatio. dicit Glo.* Rectum cor habet qui uult quod Deus vult sed quibbet tenetur habere rectum cor, ergo quilibet tenetur uelle, quod Deus uult. * Aug. homil. 12 in ce. psal.

¶ 4 Præterea. Forma uoluntaris est ex obiecto, sicut & cuiuslibet actus. si ergo tenetur homo conformare uoluntatem suam uoluntati Diuinæ, requiritur, quòd teneatur conformari in uolito.

¶ 5 Præterea. Repugnantia uoluntatum consistit in hoc, quòd homines diuersa uolunt; sed quicunque habet uoluntatem repugnantem Diuinæ uoluntati, habet malam uoluntatem; ergo quicunque non conformat uoluntatem suam uoluntati Diuinæ in uolito, habet mala uoluntatem.

¶ Hic inquiritur modus conformitatis qui requiritur, & sufficit ad bonitatem, & rectitudinem voluntatis humanæ, in quibus videlicet oporteat voluntatem conformari voluntati Diuinæ; an oporteat eam idem velle, quod Deus vult, vel an possit aliquid aliud velle, & tamen esse bonam moraliter, & Theologicè.

¶ Respondeo dicendum, quod sicut ex prædictis patet,* uoluntas fertur in suum obiectum secundùm, qđ à ratione proponitur, contingit autem aliquid à ratione cõsiderari diuersimodè, ita quòd sub una ratione est bonum, & secundùm aliam rationem non, & ideo uolntas alicuius si uelit illud esse secundùm, quòd habet rationem boni, est bona; & uoluntas alterius si uelit illud idem non esse bonum, secundùm quòd habet rationem mali, erit uoluntas etiam bona; sicut iudex habet bonam uoluntatem dum uult occisionem latronis, quia iusta est; uoluntas autem alterius, puta uxoris uel filij, qui uult non occidi ipsum inquantùm est secundùm naturam mala occisio, est etiam bona. * Art.1.

¶ D.S. respõdet dupliciter secundùm duplicem modum conformitatis voluntatis humanæ cum Diuina; iuxta secundum respondet ibi, Est & alius, &c. Quo ad primam responsionem D.S. facit, primò aliquas conclusiones fundamentales deducit Secundò ex eis conclusionem respõsiuam infert, ibi. Volũtas igitur, &c. Tertiò conclusionem responsi. exponit, ibi. Sed tamen, &c. Præmittit autem tres conclusiones fundamentales. Secundam deducit, ibi. Cum autem, &c. Tertiam ibi. Non est aũt. &c. Prima est, voluntas alicuius si velit aliquid esse, secundùm quòd habet rationẽ boni est bona, & alterius voluntas si velit idem non esse, vt habet Conclusio prima fundamentalis.

ratio-

rationem mali, erit etiam bona, probatur, voluntas fertur in ſuum obiectum ſecundùm quòd à ratione proponitur, ſed contingit ali quid à ratione conſiderari diuerſimodè, ita quòd ſub vna eſt bonũ, & ſecundùm aliam rationem non bonum, ergo, &c. Et aduerte, q̃ idem eſt velle non eſſe, & nolle, vnde idem eſt voluntas volens non eſſe, & nolens. Et declaratur concluſio exemplariter, quia voluntas iudicis volens occiſionem latronis eſt bona, quia vult propter bonum motiuum, ſcilicet iuſtitiam conſeruandam; vxor autem vult non occidi ſub ea ratione qua occiſio eſt mala, quia eſt ſibi, & probibus nociua, vnde voluntas volens eſt bona ſimiliter, & noleus.

¶ Et nota, quòd voluntas vxoris nolens eſt bona, attenta illa ratione particulari nolendi, & tamen ipſa non recuſat mortem vt eſt iuſta, & volita à iudice, ſed ſolùm quia ſibi mala; ſi tamen eſt iuſta tunc non opponit ſe iuſtitiæ, nec contra iuſtitiam publicam remurmurat, ſed voluntate deliberata, ordo iuſtitiæ ſibi placet.

¶ Ex iſta concluſione habetur magnum fundamentum huius materiæ, quia poteſt aliquid, quod Deus vult ſecundùm ſe diſplicere, & eſſe nolitum, ſemper tamen ratio qua volitum eſt à Deo debet nobis placere, & ſic poſſumus diſcordare in volito, & tamen habere bonam voluntatem, dummodo ratio nolendi bona ſit, quia videlicet, & à Deo eſt vt vxor velit virum non occidi, vt occiſio eſt malum naturæ, & damnoſa. Conſequenter cum dicit.

¶ Cum autem voluntas ſequatur apprehenſionem rationis uel intellectus, ſecundùm quòd ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecũdùm hoc, & uoluntas fertur in bonum communius, ſicut patet in exemplo propoſito, nam iudex habet curam boni communis, quod eſt iuſtitia, & ideo vult occiſionem latronis quæ habet rationem boni ſecundùm relationem ad ſtatum communem; vxor autem latronis conſiderare habet bonum priuatum familiæ, & ſecundùm hoc vult maritum latronem non occidi, bonum autem totius vniuerſi eſt id, quod eſt apprehenſum à Deo qui eſt vniuerſi factor, & gubernator; vnde quicqnid vult, vult ſub ratione boni communis, quod eſt ſua bonitas quæ eſt bonum totius vniuerſi. Apprehenſio autem creaturæ ſecundùm ſuam naturam eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ, contingit autem aliquid eſſe bonum ſecundùm rationem particularem, quod non eſt bonum ſecundùm rationem vniuerſalem aut èconuerſo, vt dictum eſt. * Et ideo contingit, quòd aliqua voluntas eſt bona volens aliquid ſecundùm rationem particularem conſideratum, quod tamen Deus non vult ſecundùm rationem vniuerſalem, aut è conuerſo. Et inde eſt etiam, quòd poſſunt diuerſæ voluntates diuerſorum hominum circa oppoſita eſſe bonæ, prout ſub diuerſis rationibus particularibus volunt hoc eſſe vel non eſſe.——

¶ Subſumit pro ſecunda concluſione fundamentali iſta. Contingit, quòd aliqua voluntas eſt bona volens aliquid ſecundùm rationem particularem conſideratum, quod tamen Deus non vult ſecundũ rationem vniuerſalem, aut ècontra; ſicut filius vult viuere patrem, quia pater eſt benefactor, Deus autem vult vt non viuat, ſed moriatur propter ordinem naturæ ſeruandũ, & propter debitum peccati originalis, & vtraque voluntas eſt bona. Probatur hæc concluſio ſuppoſita præce. concluſione, quòd voluntas fertur ſecundùm rationem apprehenſam. Tunc ſic, Secundùm quòd ratio boni apprehenſi fuerit communior, ſecundum hoc voluntas fertur in bonum communius. i. ſub ratione magis communi, ſed bonum totius vniuerſi eſt id, quod eſt apprehenſum à Deo; apprehenſio autem creaturæ ſecundùm ſuam naturam eſt alicuius boni particularis proportionati ſuæ naturæ, ergo quicquid vult Deus ſub ratione boni communis vult, quod eſt ſua bonitas, quæ eſt bonum totius vniuerſi, Subſumitur, Contingit autem aliquid eſſe bonũ ſm rationem particularem, quod non eſt bonum ſecundùm rationem vniuerſalem, aut ècõtrario, ergo illa concluſio vera. Maior patet ratione, quia voluntas ſequitur apprehenſionem rationis vel intellectus, ergo ſequitur maior, quòd ſi ratio boni apprehenſi eſt communior, &c. Et declaratur exemplariter immorando in exemplo præmiſſo de iudice, & vxore in occiſione latronis. Minoris prima pars patet, quia Deus eſt factor, & gubernator vniuerſi, ergo ipſe intendit bonum vniuerſi, ſcilicet ſuam eſſentiam quæ eſt bonum extrinſecum principaliter, & aſſimilationẽ, & repreſentationem eius in ordine vniuerſi, vt patet. 12. Metaph. tex. com. 52. in. D. S. lec. 9. & prima parte. q. 103. ar. 2. & 4. vbi habetur, quòd Diuina eſſentia repreſentanda, & ab omnibus participanda eſt finis vniuerſi extrinſecus, & ordo rerum eſt bonum intrinſecum, & tamen propriè nõ ſunt duo fines. Quare prima pars minoris vera eſt, quòd bonum vniuerſi eſt apprehenſum à Deo, quod eſt Diuina eſſentia, nam ipſa eſt principalis finis; per hoc tamen non excluditur bonum intrinſecum, ſcilicet ordo vniuerſi qui ordinatur in Deum ſicut in finem. Secunda pars minoris relinquitur nota. Et dicitur notanter, ſecundùm ſuam naturam, &c. quia per eleuationem in ſuperiorem naturam poteſt apprehendere bonum excedens. Subſumpta patet ex dicto exemplo, quare ſequitur concluſio. Et confirmatur iſta concluſio per ſimile de diuerſis voluntatibus diuerſorum hominum, quæ poſſunt eſſe bonæ circa oppoſita, quarum vna vult aliquid eſſe, alia vult non eſſe, propter diuerſas rationes particulares, ergo multo magis poſſunt voluntates, quarum vna vult ſub ratione particulari, alia non vult ratione vniuerſali eſſe bonæ, & ècontra, volens ſub ratione vniuerſali, & non volens ſub ratione particulari. Antecedens patet de his quorum vnus vult aliquid propter vnam rationem, alius non vult propter aliam etiam particularem, vt patet de ſe. Conſequenter ibi.

¶ Non eſt autem recta voluntas alicuius hoīs volentis aliquod bonum particulare, niſi referat illud in bonum commune ſicut in finem, cum etiam naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinetur in bonum commune totius; ex fine autem ſumitur quaſi formalis ratio volendi illud, quod ad finem ordinatur, vnde ad hoc, quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet, quòd illud particulare bonum ſit volitum materialiter, bonum autem commune ſit volitum formaliter. ——

¶ Deducit tertiam cõcluſionem præambularem talem. Ad hoc quòd aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonũ, oportet quòd illud particulare bonum ſit volitum materialiter, bonum autem commune ſit volitum formaliter. Probatur, non eſt recta vel bona voluntas hominis volentis bonum particulare, niſi referat illud in bonum commune, ſed ex fine ſumitur quaſi formalis ratio uolendi illud, quod eſt ad finem, ergo concluſio vera. Maiorem probat, quia etiam naturalis appetitus cuiuſlibet partis ordinatur in bonum commune, immo plus amat quælibet creatura bonum commune quàm proprium, ergo & appetitus rationalis debet appetere bonum particulare propter commune bonum. Minor de ſe patet ex prædictis, quare concluſio vera. Eſt autem bonum commune vniuerſaliter participatum ab omnibus Diuina bonitas, quæ quia eſt finis totius ordinis uniuerſi, ideo dũ aliquid eſt volitum ſub quacunque ratione boni ordinati, etiam eſt volitũ propter bonum Diuinum, quia omnia bona in ipſum ordinantus ſicut in finem. Deinde cum dicit. Concluſio tertia præambul.

¶ Voluntas igitur humana tenetur conformari Diuinæ voluntati in volito formaliter; tenetur enim velle bonum Diuinum, & commune, ſed non materialiter ratione iam dicta. * ——

¶ Infert ex prædictis concluſionibus præambularibus concluſionem reſponſi. primam talem. Voluntas humana tenetur conformari Diuinæ uoluntati in volito formaliter, ſed non materialiter, ideſt non in volito materiali. Intellige concluſionem de voluntate humana viatoris, ſecus de comprehenſoris uoluntate, ut patet de Veritate. Matc. 23. ar. 8. in cor. Probatur prima pars concluſionis ex immediata concluſione præce. quia ad rectam volũtatem oportet, quòd particulare ſit uolitum propter bonum commune, ſed hoc eſt conformari in uolito formaliter, &c. Secunda pars patet ex duabus concluſionibus primis, & patet etiam per argumenta prima in oppoſitum, quia non vult ſub ratione, & inclinatione particulari ſub qua debet uelle non fieri, & tamẽ Deus vult ſub ratione communi. * In hoc arti. Concluſio reſponſi.

¶ Nota tamen circa iſtam concluſionem, vt habetur ex. D. S. in. 1. diſt. vlti. ar. vlti. quòd ſecunda pars concluſionis verificatur præſertim de uoluntate humana, ut natura eſt uel teleſis, quia talis cũ fyratur in uolitum ſecundùm ſe, poteſt nõ uelle, quod Deus uult; ſed tamẽ uoluntas ut ratio, quæ uidelicet ſequitur apprehenſionem collatiuam illius materialis uoliti, uel ad finem ſub quo Deus uult, uel ſecundum alias circunſtantias, quia uidelicet apprehenditur vt uolitum à Deo, quod præſertim per ſignum operationis manifeſtatur, tunc uoluntas deliberata tenetur illud velle quamuis voluntas vt natura, & appetitus naturalis, & ſenſitiuus refugiant; & tamen vt ſtatim dicetur etiam fugiendo ſe aliquo modo conformant, ſicut eſt in illo qui dolet de morte alicuius utilis in eccleſia ſub primo motiuo. Vnde voluntas diſcordans in volito materiali concordat in volito formali, quia & non volendi, quod Deus uult eſt ratio bona, quia ſcilicet ſi non volo eum mori, quia utilis eccleſiæ, & tamen ſufficit, quòd voluntas vt ratio non recalcitret Diuinæ ordinationi; non autem oportet gradium experiri de hoc, quod ſecundùm talem uoluntatem ſit. Vide de iſta diſtinctione voluntatis, & de iam dictis. 3. par. q. 18. articu. 2. & 5. & 6. Deinde ibi.

¶ Sed tamen quantum ad vtrumque modo aliquo

voluntas humana conformatur voluntati Diuinæ, quia ſecundùm, quòd conformatur voluntati Diuinæ in cõmuni ratione voliti, conformatur ei in fine vltimo; ſecundùm autem, quòd non conformatur ei in volito materialiter, conformatur ei ſecundùm rationem cauſæ efficientis, quia hanc propriam inclinationem conſequẽtem naturam vel apprehẽſionem particularem huius rei, habet res à Deo ſicut à cauſa effectiua, vnde conſueuit dici, quòd conformatur quantum ad hoc voluntas hominis voluntati Diuinæ, quia vult hoc, quod Deus vult eum velle.

¶ Exponit concluſionem reſponſuam, & magis explicat tali concluſione declaratoria, quantùm ad vtrumque, ſcilicet conformando ſe in volito formali, & non conformando in materiali, voluntas humana aliquo modo conformatur Diuinæ. Probatur, quia primo modo conformatur ei in fine vltimo. Secundo autem modo conformatur ei ſecundùm rationem cauſæ efficientis, ergo concluſio vera. Prima pars aſſumpti, patet, quia ſicut Deus vult ſub ratione finis vltimi, qui eſt ſua bonitas, ſicut propter finem adæquatum ita ille vult propter eundem finem, ſaltem vt remotũ, &c. Secunda pars aſſumpti probatur, quia hanc propriam inclinationem, &c. vt in littera. Nam quòd filius apprehendat mortem patris vt malam, & non volendam abſolutè, hoc habet ex inclinatione quam habet ex Deo. Vnde vult, quod Deus eum vult velle, & ita voluntas ſua eſt conformis, non quidem vt voluntas voluntati, ſed vt effectus cauſæ, ad modum dicẽdi D. S in de Veri. Vnde D. S. ſecunda ſecundæ q. 104. ar. 4. ad tertium, quòd & ſi non ſemper teneatur homo velle, quod Deus vult, ſemper tamen tenetur velle, quod Deus vult eum velle. Et hoc homini præcipuè innoteſcit per præceptum Diuinum, hæc ille. Et patet ex his, quòd homo debet velle, quod Deus eum vult velle, voluntate antecedente, cuius effectus eſt ordinatio naturæ in bonum, &c.

¶ Eſt & alius modus conformitatis ſecundùm rationem cauſæ formalis, vt ſcilicet homo velit aliquid ex charitate ſicut Deus vult, & iſta etiam conformitas reducitur ad conformitatem formalem quæ attenditur ex ordine ad vltimum finem, quod eſt proprium obiectum charitatis.

¶ Habito quia voluntas humana viatoris debet conformari in genere cauſæ finalis, & efficientis, non autem materialis (loquẽdo præſertim de voluntate vt natura eſt) hic in calce corporis reſpondet ſecundò ad quæſitum ſecundùm alium cõformitatis modum. Et ponit quis ſit ille modus, quia eſt ſecundùm, quòd aliquis vult ex charitate (i. propter Deum dilectum ſuper omnia, vt eſt principium beatitudinis ſupernaturalis) ſicut, & Deus vult omnia propter ſeipſum ex Diuina charitate dilectum. Ponit etiam, quòd iſta conformitas reducitur ad conformitatem formalem, quæ ſcilicet eſt ſecundùm volitum formale, quæ conformitas formalis eſt ex ordine ad vltimum finem, charitas etiam habet vltimum finẽ pro obiecto. Et ergo quia conformitas ſecundùm charitatem eſt ſecundùm habitudinem ad vltimum finem, ſicut & cõformitas formalis quæ eſt conformitas in ratione volendi, quæ eſt vt formale obiectum, ideo conformitas charitatis reducitur ad conformitatem quæ in volito formali.

¶ Aduerte tamen, quòd D. S. hic non exprimit quomodo homo teneatur ad iſtam conformitatẽ, quæ eſt ſm charitatẽ, & ſm cauſam formalem, ſed hoc hẽ infra q. 100. ar. 10. quia requiritur tũ quando homo tenetur Deum diligere ſuper omnia, vt patebit ibidem, & in de Verit. vbi ſupra ad quintum. Sed conformitas in genere cauſæ finalis, & ſecundùm volitum formale, & ſimiliter ſecundùm genus cauſæ efficientis ſemper requiritur ad bonitatem etiam moralem, Vide tamen D. S. in de Verit. ſup. art. 7. ad octauũ, & in 2. diſtin. 28. vbi habet alium modum dicendi de modo charitatis, & conformitate formali quàm infra vide Capreo. in 2. diſt. 28 in ſolutionibus contra quartam concluſionem. Capreolus.

¶ Nota etiam, quòd alia eſt conformitas ſecundùm volitum formale, & ſecundùm cauſam formalem, quæ eſt charitas, quia ad primam conformitatem ſufficit velle aliquod ſub aliqua ratione bonũ in quo eſt Diuina bonitas virtualiter volita, ſed ad conformitatem formalem quæ eſt modus charitatis ſuperueniens ex charitate formante actum volũtatis, requiritur, quòd actus ſit volitus ſub ratione boni Diuini ſupernaturalis ſupernaturaliter dilecti, ſed primo modo ſuffieit ad bonitatem actus, quòd ordinetur in bonum vniuerſale modo naturali, inquantum Diuinum bonum eſt finis naturalis omnium, quare. D. S. dicit, quòd eſt alia conformitas quæ eſt ex charitate præter eam quæ eſt ex formali volito, quam ſemper oportet obſeruare, ſed primam tantũ quando obligat præceptum charitatis. Patet ex his quòd D. S in arti. placet cũ diceret, ad bonitatem voluntatis humanæ requiri ordinationẽ in ſummum bonum, non intelligebat prout fides dirigit in ſummum bonum, & charitas gratuita in ipſum mouet, ſed vt eſt finis naturalis omnium bonorum, & totius vniuerſi. Alia conformitas finalis quæ formalis ex charitate.

ARGVMENTA in contrarium continent quædam contra dicta in corpore, ideo vltimò ſoluentur cum D. S.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd volitum Diuinum ſecundùm rationem communem quale ſit, ſcire poſſumus, ſcimus enim, quòd Deus quicquid vult, vult ſub ratione boni, & ideo quicunque vult aliquid ſub quacunque ratione boni, habet voluntatem conformem voluntati Diuinæ quantùm ad rationem voliti, ſed in particulari neſcimus quid Deus velit, & quantum ad hoc non tenemur conformare voluntatem noſtram Diuinæ voluntati. In ſtatu tamen gloriæ omnes videbunt in ſingulis quæ volent, ordinem eorum ad id, quod Deus circa hoc vult, & ideo non ſolùm formaliter ſed materialiter in omnibus ſuam voluntatem Deo conformabunt.

¶ Ad maiorem, non poſſumus velle, quod ignoramus, verum, quod ignoramus omnino, & ſimpliciter ac totaliter, ſi tamen ſcimus vel cognoſcamus ſecundùm aliquid ſic poſſumus velle. Simile habet D. S. in primo ſen. diſt. 6. in expoſitione litteræ. Minor vera, in via non ſcimus quid Deus velit materialiter, tamen rationem volendi ſcimus, quia vult omnia propter bonum commune. Vnde negatur conſequentia, quia hic pro iſto ſtatu ſcimus formale volitum, in patria autem ſciemus, & materiale, & tunc conformabimus voluntatem noſtram quantum ad vtrumque; hic autem iuſti quo ad volitum formale ſemper. Et ſecundò etiam quo ad materiale voluntate vt ratio, poſtquàm conſtiterit eſſe volitum à Deo & ſub ordine ad finem voluntatis Diuinæ, vnde D. S. in de Verita. ſupra ar. 8. in cor. Iuſti viatores quorum voluntas adhæret Diuinæ bonitati, & tamen eam non ita perfectè contemplantur vt omnem ordinem volitorum ad ipſam manifeſtè percipiant, quamuis in eis ſit aliqua affectio ad contrarium laudabilis tamẽ propter aliũ ordinem in eis conſideratum, quantum ad affectionem, quam tamen non obſtinatè ſequuntur; ſed Diuinę voluntati ſupponunt, dum eis placet, quòd ordo Diuinæ voluntatis in animalibus impleatur, ſicut ille qui patrem ſuum vult viuere propter affectum pietatis, quem tamen Deus vult mori, ſi iuſtus ſit, hanc ſuam voluntatem propriam Diuinæ ſupponit vt non impatienter ferens ſi Dei voluntas in contrarium propriè voluntatis impleatur, hæc ille. Ex quibus patent quæ dicta ſunt, & concordant cum dictis in cor. ex primo ſen.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Deus non vult dãnationem alicuius ſub ratione damnationis, nec mortem alicuius inquantùm eſt mors, quia ipſe vult omnes homines ſaluos fieri; ſed vult, iſta ratione iuſtitiæ, vnde ſufficit circa talia, quòd homo velit iuſtitiam Dei, & ordinem naturæ ſeruari. Vnde patet ſolutio ad tertium.

¶ Ad maiorem, vult non ſub ratione damnationis quaſi damnatio, & pœna moueat ex parte Dei, ſed eius iuſtitia quæ vult perſeuerantes in peccatis damnare. Negatur autem conſequentia, quia non tenetur conformare in volito materiali, ſed formali, & ratione motiua, vnde tenetur velle Diuinam iuſtitiam, &c. Quid autem ſi alicui reuelaretur ſua damnatio, vtrum teneretur ſe conformare vide de Veri. Matc. 23. ar. 8. ad ſecũdum. vbi ſic dicit. Dato q; Deus de potentia abſoluta reuelaret alicui damnationẽ ſuã ſm prophetiam præſcientiæ, & non comminationis, adhuc non teneretur ille cui talis reuelatio fieret velle ſuam damnationem abſolutè, ſed ſecundum ordinem ſuæ iuſtitiæ, quo Deus vult perſiſtentes in peccatis damnare; non enim vult Deus ex parte ſua dãnare aliquem, ſed ſecundùm illud, quod ex nobis eſt. Vnde velle ſuam damnationem abſolutè non eſſet conformare voluntatem ſuam Diuinæ, ſed voluntati peccati, hæc ille. De qua materia vide extensè Capreol. in quarto diſt. 17. q. 1 ad primum Durandi contra primam concluſionem, quia facta tali reuelatione de qua dictum eſt, ille cui fieret non teneretur velle culpam ſuam nec finalem impenitentiam, nec abſolutè pœnam inferni, nec damnationem ſuam de per ſe vt eſt damnatio, tamen teneretur velle ordinem Diuinæ iuſtitiæ, & velle quicquid Deus iuſtè vult circa punitionem ſuam fieri, &c. Capreolus. Capreolus.

¶ Ad tertij maiorem, conceditur ipſa, tamen affectum pietatis debet iuſtus ſupponere Diuinæ voluntati, quæ ſi impleretur contra affectum ſuum non debet impatienter ferre, poteſt ergo, vt dicit maior, ex pietate naturali velle voluntate vt natura (i. vt fertur in aliquid abſolutè) nolendo, quod Deus vult.

¶ Ad maiorem, ſi vellet materiale volitum, & abſolutè eſſet contra pietatem, ut probat exemplum, ergo non tenetur conformare in volito materiali abſolutè, tamen in formali volito, quia Deus vult patrem mori ut ſeruetur ordo naturæ, & illum debeo velle, ſed non mortem patris ſecundùm ſe &c Ita tria argumenta

gumenta probant ſecundam partem concluſionis reſpond. ſcilicet quòd non requiritur conformitas in genere cauſæ materialis.

¶ Ad primum vero, quod in contrarium obijciebatur dicendum, quòd magis vult, quod Deus vult, qui conformat voluntatem ſuam voluntati Diuinæ quantum ad rationem voliti, quàm qui conformat quantum ad ipſam rem volitam, quia voluntas principalius fertur in finem quàm in id, quod eſt ad finem.

¶ Ad maiorem illius (quod arguit quòd in volito materiali teneatur) rectum cor habet qui vult formaliter, quod Deus vult in genere cauſæ efficientis, ſed non eſt vera de volito materiali; immo magis conformatur, qui eſt conformis in ratione volendi in volito, quia voluntas principalius fertur in finem, quàm in volitum propter finem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſpecies, & forma actus magis attenditur ſecundùm rationem obiecti, quã ſecundùm id, quod eſt materiale in obiecto.

¶ Ad maiorem, forma voluntatis eſt ex obiecto, verum, formali magis quàm materiali, vt patuit ſupra, quia qui mœchatur vt furetur, magis eſt fur quàm mœchus, vnde negetur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eſt repugnantia voluntatum, quando aliqui diuerſa uolunt non ſecundùm eandam rationem; ſed ſi ſub vna ratione eſſet aliquid ab vno volitum, quod alius nollet, hoc induceret repugnantiam voluntatum, quod tamen non eſt in propoſito.

¶ Ad maiorem reſpondet D. S. hic, & terna parte q. 18. art. 6. in cor. ſi intelligitur, quòd ſit repugnantia quando aliquæ voluntates volunt diuerſa, ſcilicet aliquid fieri, & aliquid non fieri, propter diuerſas rationes; negatur quia contrarietas, & repugnantia non eſt niſi reſpectu eiuſdem, & ſecundùm idem. Si autem intelligitur, ꝙ repugnantia voluntatum eſt ſecundùm quòd homines diuerſa volunt ſecundum eandem rationem, tunc conceditur, ſicut ſi aliquis vellet hoc propter iuſtitiam, alius autem non vellet etiã propter iuſtitiam, ibi eſſet contrarietas. Sed ſi aliquis velit illum mori propter iuſtitiam, alius velit non mori propter pietatem filialem, non eſt contrarietas, niſi intantùm extenderet ſe voluntas filij ad bonum primatum, quòd communem iuſtitiam vellet impedire, tunc enim eſſet circa idem formaliter. Vnde ſi vnus aliquid velit, & alius ſub eadem rationem nolit, tunc eſt repugnantia, ſed hoc non contingit in propoſito, quia filius vult viuere patrẽ propter pietatem naturalem, Deus autem vult mori propter iuſtitiam & ordinem naturæ ſeruandum, & ideo non eſt repugnantia, quia ſunt diuerſa volita circa idem, ſed ſecundùm diuerſas rationes, Vide D. S. tertia parte quid amplius requiratur ad repugnantiam voluntatum, quia quòd ſit circa eandem voluntatem.

¶ Nota circa iſtam ſolutionem, quòd D. S. habet in de Verita. ſup. art. 8. ad ſecundũ, quòd amicitia conſiſtit in concordia voluntatum magis quo ad finem, quàm quo ad volita; plus enim eſſet amicus febricitantis medicus qui ei vinum negaret, quod concupiſceret propter commune deſiderium ſanitatis, quàm ſi vellet eius deſiderio ſatisfacere de vini potatione in periculum ſanitatis, hęc ille. Et nota iſta verba, quia euacuant quoddam dictum cuiuſdam qui dicit. Si quis ſciret, quòd prælatus vellet aliquid fieri, etiam ſi ſibi non conſtaret, quod vellet eum velle vel facere, ipſe deberet vel teneretur velle aut facere, non quidem virtute obedientiæ, ſed amicitiæ. Sed habes hic, quòd non oportet amicitiam concordare in volito materiali, immo quandoque amicitiæ eſt diſcordare in voluntate, ſicut habet D. S. ſecunda ſecundæ. q. 114 ar. 1. ad tertium, quòd non eſt contra amicitiam aliquando amicum contriſtare. Et præterea ad tertium habet D. S. ibidem. Voluntas prælati non eſt regula noſtræ voluntatis, ſicut Diuina voluntas, ſed præceptum eius, & ideo non ſequitur, quòd ſi ſubditus non tenetur velle quicquid ſcit prælatum ſuum velle, quòd etiam non teneatur velle, quod Deus vult vel quicquid vult eum velle.

Quæſtio Vigeſima.

De bonitate & malitia actuum exteriorum.

DEinde conſiderandum eſt de bonitate, & malitia quantum ad exteriores actus; & circa hoc quærũtur ſex. Primò, vtrum bonitas, & malitia per prius ſit in actu uoluntatis vel in actu exteriori. Secundò, vtrum tota bonitas uel malitia actus exterioris dependeat ex bonitate uoluntatis. Tertiò, utrum ſit eadem bonitas, & malitia interioris, & exterioris actus. Quartò, utrum actus exterior addat de bonitate uel malitia ſupra actum interiorem. Quintò, utrum euentus ſequens aliquid addat de bonitate uel malitia ad actum exteriorem. Sextò, utrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus uel malus.

¶ Poſtquam determinatum eſt de bonitate, & malitia actuum humanorum, & deinde etiam de bonitate actuum interiorum, hic agitur de bonitate actuum exteriorum. Et patet ratio ordinis de ſe ex dictis, quia interiores ſunt primò & principaliter morales, &c. Et circa hic primò oſtenditur quomodo attendatur bonitas, & malitia in actu exteriori. Secundò determinatur quoddam dubium incidens ar. 6. Circa primum conſideratur bonitas, & malitia duplicirer in actu exteriori, ſcilicet per comparationem ad actum interiorem, & per comparationem ad effectum ſequentem. Primò ergo oſtenditur quomodo in actu exteriori ſit bonitas, & malitia per comparationem ad actum interiorem. Secundò per comparationem ad effectum in articulo 5. Quo ad primum autem comparantur actus interior, & exterior tripliciter. Vno modo ſecundùm ordinem prioris, & poſterioris. Secundò ſecundùm cauſalitatem. Tertiò ſecundùm vnitatem, & diuerſitatem in bonitate, & malitia.

Vtrum bonitas vel malitia prius ſit in actu voluntatis, vel in actu exteriori.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd bonum, & malum per prius conſiſtat in actu exteriori quã in actu uoluntatis. Voluntas enim habet bonitatem ex obiecto, ut ſupra dictum eſt.* ſed actus exterior eſt obiectum interioris actus voluntatis, dicimur enim uelle furtum uel uelle dare eleemoſinam, ergo malum, & bonum per prius eſt in actu exteriori, quàm in actu uoluntatis. O

* q. 19. art. primo.

¶ 2 Præterea. Bonum per prius conuenit fini, quia ea quæ ſunt ad finem habent rationem boni ex ordine ad finem, actus autem uoluntatis non poteſt eſſe finis, ut ſupra dictum eſt.* actus autem alterius potentiæ poteſt eſſe finis, ergo per prius conſiſtit bonum in actu potentiæ alterius quàm in actu uoluntatis.

* q. 1. art. 1. ad ſecundum.

¶ 3 Præterea. Actus uoluntatis formaliter ſe habet ad actum exteriorem, ut ſupra dictum eſt.* ſed id, quod eſt formale eſt poſterius, nam forma aduenit materiæ; ergo per prius eſt bonum, & malum in actu exteriori quã in actu voluntatis.

* q. 18. art. 6.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in libro retractationum.* quòd uoluntas eſt ex qua peccatur, & rectè uiuitur, ergo bonum, & malum morale per prius conſiſtit in uoluntate.

* Auguſt. lib. 1. ca. 9.

¶ Hic primò D. S. comparat actum exteriorem, & interiorem ſecundùm prioritatem bonitatis.

¶ Reſpondeo dicendũ, ꝙ aliqui actus exteriores poſſunt dici boni uel mali dupliciter. Vno modo ſecundùm genus ſuum, & ſecundùm circunſtantias in ipſis conſideratas, ſicut dare eleemoſinam ſeruatis debitis circunſtantijs dicitur eſſe bonum. Alio modo dicitur aliquid eſſe bonum uel malum ex ordine ad finem, ſicut dare eleemoſinam propter inanem gloriam dicitur eſſe malum.

¶ D. S primò diſtinguit de duplici bonitate actuũ, ſecundò reſpondet dupliciter. Primò iuxta ſecundum membrum ibi. Cum autem, &c. Secundò quo ad primum ibi. Bonitas autem, &c. Dicit ergo primò, quòd actus exteriores poſſunt dici boni vel mali dupliciter (i. poſſunt habere duplicem bonitatem) vnam ſecundum genus (i. obiectum bene circunſtantionatum) Aliam ex fine intento, qui eſt obiectum intentionis agentis. Et declarat iſta mẽbra diſtinctionis exemplariter in littera. Et patet iſta diſtinctio ex q. 18. ar. 2. & alijs dictis. Deinde cum dicit.

¶ Cum autem finis ſit proprium obiectum uoluntatis, manifeſtum eſt, quòd iſta ratio boni uel mali quam habet actus exterior ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu uoluntatis, & ex eo deriuatur ad actum exteriorem.

¶ Reſpondet iuxta ſecundam bonitatem tali concluſione. Ratio boni uel mali (i. bonum uel malũ) ex fine quam habet actus exterior ex ordine ad finem, prius inuenitur in actu uoluntatis.

Pro-

Probatur ex duplici medio a D. S. primò ſic, illi actui per prius cõuenit bonitas quę eſt ex fine, qui habet immediatiorem habitudinem ad finem; ſed actus interior eſt huiuſmodi, ergo, &c. Maior nota extra litteram, quia id, quod immediatius ſe habet ad cauſam habet ſe propinquius ad effectum, finis autem eſt cauſa illius bonitatis de qua loquimur, ergo, &c. Minor probatur in litteră, quia finis eſt proprium obiectum voluntatis, ſupple, & non actus exterioris, ſed mediante actu interiori actus exterior tendit in finem ſicut in obiectum remotum. Ex ſecundo medio probatur ſic concluſio, illud per prius conuenit actui interiori voluntatis quã exteriori, quod per interiorem ad exteriorem deriuatur, ſed illa bonitas deriuatur per interiorem ad exteriorem, ergo per prius conuenit interiori, &c. Maior probatur, quia prius conuenit aliquid cauſæ quàm effectui, ſicut calor prius conuenit igni quàm recipienti calorem ex igne, quia nihil dat quod non prius habet. Minor patet, quia talis bonitas conuenit actui interiori per ſe, exteriori autem per aliud, & ergo minor vera. Actus autem interior eſt intentio vel electio.

¶ Nota, quòd quidam ſunt actus exteriores ſecundùm ſe indifferentes, & de talibus non eſt quæſtio, quin omnibus modis bonitas vel malitia moralis per prius inueniatur in actu voluntatis. Sed ſecundò ſunt aliqui actus exteriores qui ſecundùm ſe ex propria ſpecie ſunt boni vel mali moraliter, ſicut eleemoſina de ſuo, orare Deum. Itẽ furtum, adulterium, &c. De iſtis intelligitur D.S. in iſta diſtinctione.

¶ Bonitas autem vel malitia quam habet actus exterior ſecundùm ſe propter debitam materiam, & debitas circunſtantias non deriuatur à voluntate, ſed màgis à ratione; vnde ſi conſideretur bonitas exterioris actus ſecũdùm q̃ eſt in ordinatione, & apprehenſione rationis, prior eſt quàm bonitas actus voluntatis, ſed ſi conſideretur, ſecundùm quòd eſt in executione operis, ſequitur bonitatem voluntatis quæ eſt principium eius.

¶ Subiungit aliam concluſionem reſponſiuam quo ad primum membrum prædictum, & reſpondet iterum per diſtinctionẽ quã innuit illa cõcluſio, iſtam videlicet, bonitas vel malitia quã actus exterior habet ex obiecto benè circumſtantionato poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, ſecundùm quòd eſt in ordinatione, & apprehenſione rationis, & vt ſic obiectum voluntatis. Alio modo, ſecundùm quòd eſt in executione, & exiſtentialiter. Et valet etiam ad propoſitum alia diſtinctio quam D.S. ponit de Malo. Ma. 2. ar. 3. quòd principaliter dicitur dupliciter, ſcilicet primordialiter, & completiuè. Bonitas enim conueniens actui ſecundùm eſſe apprehenſum non eſt bonitas completa, ſed inchoata, nec dicitur propriè actus vt apprehenditur eſſe bonus, quia non exiſtit, ſed dicitur magis propriè apprehendi bonus; ſed eadem bonitas ſub qua apprehenditur poſtmodum per voluntatis executionem realiter ſibi conuenit. Idem enim eſt effectus cauſæ exemplaris, & efficientis, ſed alio modo; & ergo eadem eſt bonitas quæ conuenit actui vel ſub qua apprehenditur à ratione, & quam habet à voluntate dum exercetur.

Concluſio ſecunda.

¶ Concluſio ergo ſecunda reſpon. eſt bonitas exterioris actus ſecundùm quòd eſt in apprehenſione rationis, ſcilicet inchoatiuè & primordialiter, prior eſt quàm bonitas voluntatis. Sed ſecũdo modo, ſcilicet prout bonitas actus eſt in executione, & completiuè, ſic bonitas actus ſequitur bonitatem voluntatis. Probatur prima pars ſic, bonitas actus exterioris ſecundùm eſſe apprehenſum deriuatur ab actu exteriori in actum interiorem, ergo prima pars concluſionis vera, conſequentia nota. Antecedens patet extra litteram, quia bonitas conuenit prius obiecto, ſaltem inchoatiuè, quàm actui circa obiectum; nam actus bonus eſt, qua boni obiecti, ſed actus exterior per rationem propoſitus, & apprehenſus habet ſe vt obiectum interioris, ergo antecedens verum. Vnde velle dare eleemoſinam de ſuo, eſt bonum velle, quia datio talis eſt bona, & conformis rectæ rationi, & prius eſt apprehenſus bonus antequam volitus, &c. Secunda pars concluſionis probatur ex quodam verbo D.S. in fine litteræ ſic, in via executionis voluntas eſt principium bonitatis actus exterioris, ergo prius bona; tenet conſequentia, quia conueniens principio, & effectui vt ſic, prius conuenit principio. Antecedens probatur, quia actus interior imperat exteriorem, & quandoque tempore præcedit, & in illo priori habet bonitatem actus exterioris apprehenſi, & ex poſt actus exterior exercetur, & eſt bonus ſecundùm eſſe reale.

¶ Aduerte, quia bonitas moralis non eſt actu niſi voluntarij actus, & exiſtentis, ideo antequam actus exterior ſit volitus, & per voluntatis imperium realiter productus licet poſſit eſſe bonus ex genere inchoatiuè, vel magis apprehendi bonus, non tamen eſt completè bonus, & realiter, niſi ſit; ſed antequam exterior ſit realiter eſt apprehenſus per rationem, & ſic in ipſum tendit volũtas. Et habet actum verè bonum, quia exiſtit circa bonum obiectum, quare in eſſe apprehenſo actus exterior dat bonitatem actui interiori, ſed èconcra interior dat exteriori bonitatem realẽ, quia nullus actus eſt realiter bonus moraliter niſi exiſtat, & ſit imperatus à voluntate, quia paſſio non conuenit niſi ſuo ſubiecto, bonitas autem moralis actualis eſt paſſio propria actus volitarij exiſtentis; quare D.S. dicit, quòd volũtas eſt principium actus exterioris producens ſaltem imperatiuè in eſſe exiſtentiæ realis, & moralis, & ſic actus exterior vt apprehenſus conformis rationi deriuat bonitatem in voluntatem; ſed èconcra volũtas iam bona deriuat ſit actũ exteriorem exercitum. De materia huius arti. vide aliquid in D.S. in 2. diſtin. 40 arti. 3.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam partem ſecundæ concluſionis reſponſiuæ, quia voluntas eſt qua rectè viuitur, & agitur imperatiuè, & ita eſt cauſa bonitatis actus exterioris in eſſe exercito.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd actus exterior eſt obiectum uoluntatis inquantum proponitur voluntati à ratione vt quoddam bonum apprehenſum, & ordinatum per rationem, & ſic eſt prius quàm bonum actus voluntatis; inquantum verò conſiſtit in executione operis, eſt effectus voluntatis, & ſequitur voluntatem.

¶ Maior vera. Ad minorem actus exterior eſt obiectum interioris actus, ſecundùm quòd eſt apprehenſus per rationem, eſt tamen effectus voluntatis in executione. Vltra, ergo malum, & bonum, &c. Verum, in actu exteriori apprehenſo vt habet rationem obiecti, ſic continet ſibi bonitas, & malitia inchoatiuè, & primordialiter; conuenit tamen prius actui voluntatis completiuè, & formaliter tanquam cauſæ exterioris actus in eſſe, & ita ſicut finis eſt prior in intentione, poſterior in executione; ſic actus vt obiectum eſt prior in intentione, poſterior in executione.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd finis eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in executione.

¶ Ad maiorem, bonum conuenit per prius fini, verum, ſecundũ eſſe apprehenſum, & inchoatiuè, & originaliter; ſed formaliter, & completiuè conuenit primò actui voluntario, & humano ſecundùm eſſe exiſtentiæ, ita quòd ille actus eſt primò bonus formaliter qui eſt primò humanus, & volũtarius qualis eſt interior, à quo exterior habet eſſe morale, & humanum, & producitur in eſſe. Minorem concedo, vt patuit ſupra q. 1. ar. 1. ſed addo, quòd actus alterius potentiæ non eſt bonus formaliter in eſſe moris actu, & realiter, niſi ſit ipſius voluntatis imperatiuè, vt ibidem patuit, vnde viſio Dei non eſt humana actio niſi ſit voluntaria, nec eſt actu bona niſi voluntariè exercita. Vltra, ergo p̃ prius conſiſtit bonum in actu potentię alterius, &c. Verum, vt talis actus habet ſe in ratione obiecti ſecundùm eſſe apprehenſum, tunc habet prius bonitatem inchoatiuè, & vt D.S. hic dicit ſm eſſe intẽtionis, & hoc vult D.S. in ſolutione, quia talis qui eſt finis eſt prior ſecũdùm intẽtionem, & eſſe apprehẽſum, & ſic cõuenit ſibi prius bonitas originaliter; ſed talis actus eſt poſterior in executione, & ſic poſterius conuenit ſibi bonitas. Et videtur ex iſta ſolutione, & argumento, quòd per actum exteriorem intelligatur omnis actus qui eſt alterius potentiæ exequentis quàm voluntatis, ita quòd ſub actu exteriori comprehendatur omnis actus alterius potentiæ quàm voluntatis. Sicut in alio propoſito dicitur actus exterior intellectu ipſe actus voluntatis, ſic in propoſito actus intellectus eſt exterior voluntati licet non ſit exterior ſenſibilis, vnde & actui intellectus apprehẽſo prius conuenit bonitas originaliter, quàm voluntati; vt voluntas videndi Deum eſt bona, quia videre Deum eſt bonum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd forma, ſecundùm q̃ eſt recepta in materia, eſt poſterior via generationis quã materia, licet ſit prior natura; ſed ſecundùm quòd eſt in cauſa agente eſt omnibus modis prior: voluntas autẽ cõparatur ad actum exteriorem ſicut cauſa efficiens, vnde bonitas actus voluntatis eſt forma exterioris actus, ſicut in cauſa agente exiſtens.

¶ Ad maiorem, actus voluntatis formaliter, &c. (i. efficit formam, quia agit ſibi ſimile) ipſe autem habet talem bonitatem, ergo efficit actum habentem ſimilem vel eandem bonitatem; vnde actus exterior habet ſuam bonitatem formaliter ab obiecto, effectiuè à voluntate. Minor vera, ſecundùm quòd recipitur in materia, tamen eſt prius ſimpliciter, & ordine naturæ. Et ſecundò dicitur negãdo, quòd formale vel forma vt eſt in cauſa agente ſit poſterior potiſſimè in eſſe, immo eſt omnibus modis prior; vt enim anima eſt in Deo, ſic prior eſt quàm materia, via etiam generationis, quia vt patet. 9. Metaphy. tex. commen. 12. & 15. Ordo perfectionis eſt ſimpliciter prior, & ergo anima cum ſit in Deo ſicut in agente primo, prior eſt quàm materia; cum etiam materia non ſit niſi per illam potentiam Dei; ita in propoſito bonitas actus exterioris eſt in voluntatis bonitate ſicut in cauſa effectiua, & ergo prior eſt in via etiam generationis, & durationis in voluntate quã in actu exteriori, & poſtea eadem bonitas cauſatur in actu exteriori, quæ eſt, ſcilicet ratione obiecti. Vnde voluntas habet ſe formaliter effectiuè ſicut charitas eſt forma effectiua, & motiua

(ideſt mo-

(ideſt mouet effectiuè ad formam) Ita voluntas effectiuè produ-cit actum exteriorem in quem effectiuè diffundit bonitatem, quã ab eodem actu accepit tanquam ab obiecto, & formaliter, & ſic eſt prius bonitas in voluntate vt in agente, quàm in actu exterio-ri vt in effectu voluntatis ſecundùm eſſe reale exercitum.

Vtrum tota bonitas vel malitia actus exterioris dependeat ex bonitate voluntatis.

P Ad ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd tota bonitas, & malitia actus exterioris, dependeat ex voluntate; dicitur enim Matth. 7. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala facere fructus bonos, per arborem autem intelligitur voluntas, & per fructum opus, ſecundùm Glo.* ergo non poteſt eſſe, ꝙ voluntas interior ſit bona, & actus exterior ſit malus aut è conuerſo.

* Aug. li. 3 contra Iu lia. cap. 8.

¶ 2 Præterea. Auguſt. dicit in libro retractationũ, * quòd non niſi voluntate peccatur; ſi ergo non ſit peccatum in voluntate, non erit peccatum in exteriori actu, & ideo tota bonitas vel malitia exterioris actus ex voluntate dependet.

* Auguſt. li. 1. cap. 7.

¶ 3 Præterea. Bonum & malum de quo nunc loquimur ſunt differentiæ moralis actus; differentiæ autẽ per ſe diuidunt genus ſecundùm philoſophum in. 8. metaphy.* cum igitur actus ſit moralis ex eo, quòd eſt volũtarius, videtur, quòd bonum, & malum accipitur in actu ſolùm ex parte voluntatis.

* Ariſt. text. 41.

¶ Sed contra eſt qđ Aug. dicit in libro contra mendacium. * quòd quædam ſunt quæ nullo quaſi bono fine aut bona voluntate poſſunt benè fieri.

* Aug. c. 7.

¶ Hic D.S comparat actum interiorem, & exteriorem in bonitate, & malitia ſecundùm cauſalitatem, an ſcilicet tota bonitas actus exterioris dependeat à voluntate.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt.* in exteriori actu poteſt conſiderari duplex bonitas vel malitia. Vna ſecundùm debitam materiam, & circunſtantias. Alia ſecundùm ordinẽ ad finem. Et illa quidem quæ eſt ſecundùm ordinem ad finem, tota dependet ex voluntate, illa autem quæ eſt ex debita materia vel circunſtantijs dependet ex ratione, & ex hac dependet bonitas voluntatis, ſecundùm quòd in ipſam fertur. ——

* Ar præce den.

¶ Et quia duplex eſt dependentia. Vna ſecundùm eſſe. Alia ſecundùm illationem; vel eſt dependentia conſequentis, & conſequentiæ, ideo. D.S. duo facit. Primò reſpondet de dependentia in eſſe reali. Secundò de dependentia in illatione, ibi. Eſt autem conſiderandum, &c. Quo ad primum D. S. reſumit diſtinctionem articuli præcedentis de duplici bonitate actus exterioris, vna intrinſeca, alia quæ denominatiuè, & per redundantiam ſibi conuenit, ſcilicet per derivationem finis in ipſum mediante actu interiori, Et adiungit concluſionem iuxta vtrumque membrum reſponſi. primam, iſtam. Totam bonitatẽ quam habet actus exterior ex ordine ad finem, habet ex voluntate, ſed bonitatem quam habet ex obiecto benè circunſtantionato non habet ex voluntate, ſed magis ècontra voluntas habet ex actu exteriori propoſito per rationem, ſecundum quòd voluntas fertur in actum ſic bonum per rationem propoſitum. Iſtam concluſionem D.S. relinquit notam ex ar. primo. Et tamen pro maiori declaratione arguitur ſic, præſertim pro prima parte, ab illo habet actus exterior totam bonitatem quæ eſt ex fine per quod ordinatur ad finem, ſed ordinatur per actum interiorem, ergo, &c. Maior nota, quia non eſt natus habere illam bonitatem niſi per relationem ad finem. Minor patet ar. 1. quia per illum actum ordinatur ad finem, qui per ſe reſpicit finem, ſed actus interior primò, & per ſe reſpicit finem, ergo, &c.

Concluſio prima.

* ꝙ præce. ar. 6. & 7.

¶ Eſt autem conſiderandum, ꝙ ſicut ſupra dictum * eſt ad hoc, ꝙ aliquid ſit malum, ſufficit vnus ſingularis defectus, ad hoc autem, ꝙ ſimpliciter bonum non ſufficit vnum ſingulare bonum, ſed requiritur integritas bonitatis: ſi igitur voluntas ſit bona, & ex obiecto proprio, & ex fine, conſequens eſt actum exteriorem eſſe bonũ, ſed non ſufficit ad hoc, quòd actus exterior ſit bonus, bonitas voluntatis quæ eſt ex intentione, ſed ſi volnntas ſit mala ſiue ex intentione finis ſiue ex actu volito, conſequens eſt actum exteriorem eſſe malum. ——

¶ Hic D.S reſpondet de dependentia illatiua ad hunc ſenſum. An videlicet ex bonitate voluntatis liceat inferre bonitatẽ actus exterioris, ita quòd benè ſequatur, voluntas eſt bona vel mala, ergo actus eſt bonus vel malus. Vel poſſit eſſe quòd voluntas ſit bona, & tamen actus exterior malus. Ponit autem D.S. pro huius determinatione talem concluſionem trimembrem. Si voluntas ſit bona, & ex obiecto proprio, & ex, &c in littera vſque in finem. Probatur cõcluſio ad omnes partes ſimul, & ex radice, Ad hoc, ꝙ aliquid ſit malum ſufficit vnus ſingularis defectus, ſed ad hoc, ꝙ ſit bonum requiritur integritas, ergo ſequitur concluſio. Tenet cõ ſequentia quo ad primam partem, quia actus exterior eſt obiectũ voluntatis, quare ſi eſt bona ex obiecto, & cum hoc ex fine, tunc actus exterior eſt ſecundùm ſe bonus, & etiam relatus in bonum finem, & ſic perfectè bonus: quo ad ſecundam partem, quia cum bonitate intentionis agentis, ſtat malitia actus ſecundùm ſe, & ſic non ſequitur, eſt voluntas ſub bono fine, ergo eſt bonus, quia nõ eſt integrum bonum; quo ad tertiam partem, quia malum ex ſingularibus defectibus. De materia illius ſecundæ cõcluſionis, vide D.S. clarè, & conformiter loquentem in. 2 diſt. 40. arti. 2. vbi quærit an ex voluntate actuo ſimpliciter, ſit iudicanda ſimpliciter bona vel mala. Et reſpondendo dicit voluntas poteſt dupliciter conſiderari, vel ſecundùm quòd eſt, &c. vide ibidem. Ex quibus aduertes, qnòd quia voluntas bona requirit actum exteriorem de ſe bonũ, & ſimiliter finem bonum, ergo benè ſequitur voluntas eſt iſto modo bona, igitur & actus.

Concluſio ſecunda.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte primæ concluſionis, & ſecundæ; quia ſi tota bonitas eſſet ex fine, tunc poſito fine bono actus eſſet bonus, ſed hoc non eſt, vt patet ex auctoritate huius argumenti, quia quædam ſunt quæ nullo fine, &c. ideſt propter quecunqu. finem fiunt ſemper ſunt mala, igitur præter finem oportet actum habere etiã bonã materiã, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd volantas bona prout ſignificatur, per arborem bonam, eſt accipienda ſecundùm quòd habet bonitatem ex actu volito, & ex fine intento. ——

¶ Ad maiorem, arbor bona (.i. voluntas bona ex fine, & obiecto) nõ poteſt malos fructus facere, vbi iuxta. D.S. in ſecundo, arbori comparatur voluntas, ſecundùm quòd eſt eligens, ſecundùm quam actus exterior dicitur bonus vel malus; ſed non ſecundùm voluntatem intendentem tantùm. Vltra, per arborem autem ſignificatur voluntas, verum, bona duplici modo, & eligens, ergo non poteſt, &c. verum, ſi voluntas eſt omni modo bona, ſed tamen ſi eſt bona vno modo tantùm, non ſequitur bonitas actus exterioris, immo ille poteſt eſſe malus voluntate exiſtente ſecundùm quid bona, ſcilicet ex fine tantùm.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non ſolùm aliquis voluntate peccat quando vult malum finem, ſed etiam quando vult malum actum. ——

¶ Ad maiorem, ſola voluntate peccatur tanquam principio completiuo peccati, tamen non ſola voluntate peccatur tanquam ſubiecto peccati. Secundò dicitur, ſola volũtate peccatur, ideſt actu voluntario vel elicitiuè vel imperatiuè. Si ergo, &c. Verum eſt, nec ex parte finis, nec ex parte actus voliti, & obiecti, non erit peccatum in actu exteriori, verum, tamen ſi non eſt peccatum ex parte finis tm̃ poterit eſſe peccatũ in actu exteriori, vltra & ideo, &c. Verum, bonitas dependet ex bonitate duplici voluntatis, ſed malitia ex malitia vnica, vt dicit ſecunda concluſio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntarium dicitur non ſolùm actus voluntatis; ſed etiam actus exteriores prout à voluntate procedunt, & ratione, & ideo circa vtroſque actus poteſt eſſe differentia boni, & mali. ——

¶ Maior vera, ſed dico, quòd etiam actus exterior eſt moralis, vt ſtat ſub interiori. Cum igitur, &c. Verum, actus eſt moralis inquãtum eſt voluntarius, elicitus ſcilicet à voluntate vel imperatus, Vnde negatur conſequentia, quia hoc argumentum præſupponit, quòd actus exterior non ſit voluntatis aliquo modo nec voluntarius, quod eſt falſum.

Vtrum eadem bonitas, & malitia ſit interioris, & exterioris actus.

Q

A D tertium ſic proceditur. Videtur, quòd non eadẽ ſit bonitas vel malitia actus interioris voluntatis, & exterioris actus. Actus enim interioris principium eſt vis animæ interior apprehenſiua vel appetitiua, actus autem exterioris principium eſt potentia exequens motum: vbi autem ſunt diuerſa principia actionis, ibi ſunt diuerſi actus, actus autem eſt ſubiectum bonitatis vel malitiæ, non poteſt autem eſſe idem accidens in diuerſis ſubiectis, ergo non poteſt eſſe eadem bonitas interioris, & exterioris actus.

Infra 14. d 2.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea. Virtus eſt quæ bonum facit habentem & opus eius bonum reddit, vt dicitur vt in 2. Ethi. * ſed alia eſt virtus intellectualis in potentia imperante, & alia virtus moralis in potentia imperata, vt patet in principio Ethi. ergo alia eſt bonitas actus interiotis quæ eſt potentiæ imperantis, & alia eſt bonitas actus exterioris, quæ eſt potentiæ imperatæ.

* Ariſt. c.6.

Ariſt. li. 2 ca. primo.

¶ 3 Præterea. Cauſa & effectus idem eſſe non poſſunt, nihil enim eſt cauſa ſuiipſius; ſed bonitas actus interioris eſt cauſa bonitatis actus exterioris, aut è conuerſo, vt dictum eſt. * ergo non poteſt eſſe eadem bonitas vtriuſque.

* Ar.1.& 2. q.18 ar.6.

¶ Sed contra eſt, quod ſupra oſtenſum eſt, quòd actus uoluntatis ſe habet vt formale ad actum exteriorem, ex formali autem, & materiali fit vnum, ergo eſt vna bonitas actus interioris, & exterioris.

¶ Hic comparat actum interiorem, & exteriorem in bonitate, & malitia quo ad identitatem, vel diuerſitatem; & primò facit hoc ſecundò determinat, quoddam dubium ex dictis ar. ſequenti.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt. * actus interior uoluntatis, & actus exterior prout conſiderantur in genere moris, ſunt vnus actus; contingit autem quandoque actum qui eſt vnus ſubiecto habere plures rationes bonitatis vel malitiæ, & quandoque vnam tantùm. Sic ergo dicendum, quòd quandoque eſt eadem bonitas vel malitia interioris actus, & exterioris, quandoque alia, & alia.

* q. 17. art. 4. & q. 18. arti. 6.

¶ D.S. primò reſpõdet in generali, ſecundò determinatè, & explicitè ibi. Sic enim, &c primum facit tali concluſione generali, quandoque eſt eadem bonitas vel malitia actus interioris, & exterioris, quandoque alia, & alia (& intelligitur concluſio hæc, q eadem bonitas, ideſt vna ſolũ, & alia & alia, ideſt plures.) Probatur ergo concluſio ſaltem quòd hoc ſit poſſibile. Actus interior, & exterior in genere moris ſunt vnus actus, ſed contingit quandoque actum qui eſt vnus ſubiecto, habere plures rationes bonitatis vel malitiæ, ſcilicet ex obiecto, & fine, & quandoque vnam tantum, ſcilicet ex fine; ergo concluſio vera. Maior patuit ſupra. q. 17. arti. 4. & vide de ea D.S. in. 2. diſtin. 42. q. 1. quia ab eodem res habet entitatem, & vnitatem: ſed moralia habent eſſe morale à voluntate, igitur & vnitatem; in actu autem interiori, & exteriori eſt vna voluntas, igitur & vnus actus moralis. Exterior enim ſecũdùm ſe non eſt moralis, ſed ſolùm vt informatur actu interiori. Quare argumentum Gregorij quod eſt primum in Capreolo di. 42. ſecundi, nihil valet cum aſſumit, quòd operatio exterior non ſit illud peccatum, quod eſt interior, licet enim ſit alius actus in eſſe naturæ, non tamen eſt aliud peccatum, nec alius actus in eſſe moris; ſed ſicut ex colore, & lumine efficitur vnum viſibile, ita ex exteriori, & interiori coniunctis, vnum peccatum, vt habet D.S. de Malo, Ma. 2 ar. 2. ad vndecimũ. Minor patet ex. q. 18. ar. 7. vbi dictũ fuit, quòd actus ordinatus ad finem quandoque non habet aliam bonitatem quàm finis, quandoque autem ſm ſe habet bonitatem vel malitiam; & tunc in vno actu in eſſe moris, ſcilicet interiori, & exteriori, ſunt plures rationes bonitatis, & plures partiales bonitates, vna ex actu exteriori, alia ex fine, ſed primo modo eſt vna tantùm. Nec obſtat, quòd Scotus arguit vt habetur apud Capreolum ſupra argumento octauo contra ſecundam concluſionem, quia licet interior, & exterior actus ſint alterius rationis in eſſe naturæ, quia tamen vnus quandoque ex natura ad finem alterius ordinatur, nec ſecundùm ſe habet aliam bonitatem quàm finis, ideo eſt vna bonitas. Et ſecundò etiam ſi non ordinetur ex natura ad finem alterius, nihilominus poteſt bonitatem quæ ex fine in actu interiori participare extrinſecè, vt patebit ad tertium, & in concluſione ſequenti. Conſequenter eum dicit.

Argum. Concluſio generalis.

Argumen. Greg. ſolui tur.

Scotus nõ obſtat.

¶ Sicut enim dictum eſt. * prædictæ duæ bonitates vel malitiæ, ſcilicet interioris, & exterioris actus adinuicem ordinãtur; contingit autem in his quæ ad aliud [d] ordinantur; quòd aliquid eſt bonum ex hoc ſolùm, quòd ad aliud ordinatur, ſicut potio amara ex hoc ſolo eſt bona, quòd eſt ſanatiua, vnde non eſt alia bonitas ſanitatis, & potionis, ſed vna, & eadem. Quandoque verò illud, quod ad aliud ordinatur habet in ſe aliquam rationem boni etiam præter ordinem ad aliud bonum, ſicut medicina ſaporoſa habet rationem boni delectabilis præter hoc, quòd eſt ſanatiua.

* q.18.ar.6.

Dub.108.

¶ Explicat, & exponit cõcluſionem generalem; & infert iſtam concluſionem particularem, & magis determinatè reſponſiuam.

Conclusio ſecunda.

Sic ergo dicendum eſt, quòd quando actus exterior eſt bonus, &c. vt in ſequenti littera per totum. Probatur hæc concluſio quo ad omnes partes in præſenti littera ſic. Duæ prædictæ bonitates vel malitiæ, ſcilicet interioris, & exterioris actus adinuicem ordinantur; ſed contingit in his, quæ ad aliud ordinantur, quòd aliquid eſt bonum, &c. vt in littera, ſequitur ergo concluſio vera. Maior nota. Minor patet ex dictis, & declaratur in littera.

¶ Nota autem circa ſecundam partem minoris, quòd D.S. admittit actum exteriorem aliquando ſecundùm ſe habere bonitatem; vbi deficit Adam vt patet ad ſeptimum in Capreo. contra ſecundam concluſionem. Tertia autem pars patet ex maiori, quia iſtæ duæ malitiæ ad inuicem ordinantur, & ita conſtituitur vnum totum ordinatum, & ſic vna redundat in aliam. Cõſequenter ibi.

Defect Adam.

¶ Sic ergo dicendum, quòd quando actus exterior eſt bonus vel malus ſolùm ex ordine ad finem, tunc eſt omnino eadem bonitas, & malitia actus voſuntatis quæ per ſe reſpicit finem, & actus exterioris qui reſpicit finem mediante actu voluntatis; cum autem actus exterior habet bonitatem vel malitiam ſecundùm ſe, ſcilicet ſecundùm materiam vel circumſtantiam, tunc bonitas exterioris actus eſt vna, & bonitas voluntatis quæ eſt ex fine, eſt alia, ita tamen quod bonitas finis ex voluntate redũdat in actum exteriotem, & bonitas materiæ, & circumſtantiarum, redundat in actum voluntatis, ſicut iam' dictum eſt. *

* Arti.7.

¶ Subinfert memoratam concluſionem, & habet tres partes iã probatas. Prima eſt directè determinatiua primæ partis præcedẽtis concluſionis, & vult quòd tunc eſt vna bonitas omnino, & vnitate indiuiſibilitatis, quando exterior eſt ſolùm bonus propter finem. Secunda pars determinat ſecundam partem primæ concluſionis, & vult, quòd tunc eſt alia bonitas quando exterior ſecundum ſe habet bonitatem. Tertia pars limitat ſecundam partem huius concluſionis, videlicet quòd licet quandoque ſit alia bonitas exterioris ſecundùm ſe, & alia interioris ratione finis. Tamen poſſunt dici habere eandem bonitatem, & vnum peccatum, quia iſta quæ eſt ex fine redundat in actum ordinatum in finem, & ea quæ eſt ex actu exteriori redundat in interiorem, vt patebit ad tertium.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã partem concluſionis generalis, & etiam ſpecialis.

¶ Nota autem pro intellectu huius argumenti, & primæ partis concluſionum, quòd non videtur eſſe idem, habere eandem bonitatem omnino vel malitiam, & eſſe eundem actum bonum moralem vel idem peccatum. Ad primum enim exigitur, quòd ſit tãtùm vna ratio bonitatis ſcilicet ex fine. Ad ſecundum autem non requiritur, quòd ſit tantùm vna ratio bonitatis, immo poteſt eſſe duplex; ſed ſufficit, quòd ſit ſubordinatio illarum bonitatũ, quia vna non eſt ſine alia moralis, & redundantia vnius in aliam, quare non eſt mens D.S. cum dicit actum interiorem, & exteriorem eſſe eundem actum bonum moraliter vel idem peccatum, quaſi ſemper ſit ſolùm vna ratio bonitatis vel vna tantùm bonitas vnitate ſimplicitatis, ſed quia eſto ſint plures partiales (vna ex actu exteriori ſecundùm ſe, alia ex interiori ratione finis) tamen quia ex illis duobus actibus habentibus duas partiales bonitates efficitur vnus actus ſecundùm totum in eſſe moris, & bonitas quæ eſt vnius formaliter eſt alterius redundanter denominatione extrinſeca, ideo dicit, quòd habeãt vnam bonitatem vel ſint vnum peccatum, & ſecundùm hoc procedit argumentum in contrarium, quia videlicet ex materiali, & formali efficitur vnum ſecundum totum, tamen multiplex ſecundum partes. Et quando ergo materiale nõ habet bonitatem niſi ex formali, tunc planum eſt, quia eſt vna bonitas ſimpliciter, & vna ratio bonitatis, ſed etiam quando ſunt diuerſæ rationes bonitatis nihilominus eſt vna bonitas, ita quòd bonitas vnius eſt bonitas alterius, ſic quòd eadem bonitate vterque actus eſt bonus, quia interior eſt bonus bonitate exterioris, & ecõtra; ſed nõ eſt vna bonitas vnitate ſimplicitatis, immo plures, cum quo ſtat, quòd ambo actus ſint boni eadem bonitate, & hoc concludit hoc argumentum in contrarium, vide de iſta materia Capreo. ſupra ad ſeptimum, & D.S. in. 2 diſtin. 42. q 1. ar. 1. & Scotum quodlibet. q. 17. in tertio principali vbi habet argumenta à Capicol. ſoluta.

Nõ eſt idẽ habere eãdem malitiã, & eſſe idem peccatum.

Capreolus. Scotus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa probat, quòd actus interior, & exterior ſunt diuerſi ſecundùm genus naturæ, ſed tamen ex eis ſic diuerſis conſtituitur vnum in genere moris, vt ſupra dictum eſt. *

* q 17. ar.

¶ Ad illam. Vbi autem ſunt diuerſa principia actionis in eſſe naturæ, non tamen ineſſe moris, immo poſſunt duo actus realiter diſtincti conſtituere vnum peccatum vel vnum, actum bonum. Vltra, actus autem eſt ſubiectum bonitatis vel malitiæ. Vera eſt, bonitatis intrinſecæ, & qua denominatur bona vel mala denominatione intrinſeca; ſed bonitas vel malitia extrinſecè denominãs actũ non eſt in actu, vt patet ad tertium. Vnde eſt dicitur bonũ nõ à boni-

a bonitate inhærente, ſed a bonitate eius ad quod ordinatur, vt ſic. Vltra, non poteſt autem accidens eſſe in diuerſis ſubiectis. Verũ, inhærenter, tamen poteſt diuerſa ſubiecta denominare, vnum denominatione intrinſeca, alterum denominatione extrinſeca, vltra, ergo non poteſt &c. Dicitur ad conſequens dupliciter ex tam dictis. Verũ, primò eodem modo, tamen ea bonitas, quæ eſt vnius formaliter, & intrinſecè eſt alterius extrinſecè, quia ſ. ex habitudine ad aliã dicitur bonus &c. Secundò ergo &c. Concediteur quandoque, quòd non eſt omnino eadem bonitas, quãdo ſcilicet actus exterior habet ſecundùm ſe bonitatem, vel malitiam; tamen illa bonitas, quæ eſt vnius redundat in alium ad ſenſum iam dicendum ad tertium; vnde hoc argumẽtum nititur probare, quòd vniuerſaliter non ſit poſſibile, quòd ſit ſimpliciter vna bonitas, quare eſt contra primam partem concluſionis reſponſiuę.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut dicitur in 6. Eth. * Virtutes morales ordinantur ad ipſos actus virtutum, qui ſunt quaſi fines, prudentia autem, quæ eſt in ratione ad ea, quæ ſunt ad finem, & propter hoc requirunt diuerſæ virtutes, ſed ratio recta de ipſo fine virtutum non habet aliam bonitatem, quàm bonitatem virtutis ſecundùm quòd bonitas rationis participatur in qualibet virtute.

* Cap. 1.

¶ Maior vera, eſt quidem alia virtus in ratione imperante puta prudentia, quàm ſit in potentia imperata, puta irascibili, vel cõcupiſcibili propter alietatem materiæ, & obiecti formalis; ſed non propter alietatem bonitatis; quia illam eandem bonitatem, quam habet prudentia ex ratione naturali, & ſyndereſi, quæ præſtituit finem virtutibus moralibus, ipſa prudentia applicat, & diffundit in media ordinata in illum finem virtutum; vnde dicetur infra q. eſt idem medium prudentiæ, & aliarum moralium, licet aliter. Exempli gratia; ratio naturalis, & ſyndereſis dicit, quòd ſit medium tenendum in delectationibus, & in materia temperantiæ, & in illum tendit, ſic præſtitutum, & dictatum a ſyndereſi; virtus moralis ipſum acceptando; ſed poſtea prudentia quærit oportuna media quibus ille finis obtineatur, & imperat aliis virtutibus moralibus, vt iſto, vel illo modo agant ad hunc finem ſeruandum, & ſic illa opera ad talem finem participant eandem bonitatem quã habet virtus intellectualis, ſ. prudentia a fine per rationem rectam (ſcilicet ſyndereſim) præſtitutã. Et illam ſolutionem intẽdit D. S. dicens virtutes morales ordinantur ad ipſos actus virtutum ad rectam, & bonam &c. Sed negatur conſequentia, quia recta ratio de ipſo fine virtutum (quæ recta ratio eſt dictamen ſyndereſis) non habet aliam bonitatem, quàm bonitatem virtutis, quia bonitas rationis originalis, quæ eſt circa finem cõformem rectè rationi participatur a qualibet virtute tam intellectuali, quàm morali, etiam ſecundùm quòd ſunt mediorum ad illum finem, & vide ſecunda ſecundæ q. 47. vbi de iſtis ad lõgum, quomodo videlicet ratio recta præſtituit finem, & qũo prudẽtia iuuat virtutes morales &c.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd quando aliquid ex vno deriuatur in alterum, ſicut ex cauſa agente vniuoca, tunc aliud eſt, quod eſt in vtroque; ſicut cum calidum calefacit alius numero eſt calor calefacientis, & calor calefacti; licet idem ſpecie. Sed quando aliquid deriuatur ab vno in alterum ſecundùm analogiam, vel proportionem tunc eſt tantùm vnum numero; ſicut a ſano, quod eſt in corpore animalis, deriuatur ſanum ad medicinam, & vrinam, nec alia ſanitas eſt medicinæ, & vrinę, quàm ſanitas animalis quam medicina facit, & vrina ſignificat, & hoc modo a bonitate voluntatis deriuatur bonitas actus exterioris, & econuerſo. ſ. ſecundùm ordinem vnius ad alterum.

¶ Maior vera, tamen cauſæ, & effectui poteſt vnum, & idem cõuenire analogicè; vni videlicet formaliter alteri cauſaliter, & vni denominatione intrinſeca alteri denominatione extrinſeca; ſicut patet per exemplum doctoris in ſolutione de ſanitate, quæ conuenit medicinæ cauſaliter, & denominatione extrinſeca, & animali formaliter, & ſubiectiuè, & ſic eſt in propoſito, nã actus exterior dicitur bonus bonitate, quæ eſt ex fine denominatione extrinſeca ex hoc, quòd ordinatur ad talem bonitatem finis, econtra actus interior dicitur bonus bonitate, quæ eſt in obiecto, & actu exteriori, quia tendit in ipſum tanquàm obiectum, non enim eſt inconueniens, vt aliquid in reſpectiuis denominetur ab extrinſeco. Bonitas autem eſt quid reſpectiuum, quæ eſt ex fine in actu exteriori &c.

¶ Et nota benè hanc ſolutionem. Per ipſam enim ſoluuntur argumenta Scotica. Et patet quòd mens Doct. Sanct. eſt, quòd exterioris, & interioris eſt vna bonitas propter redundantiam vnius in aliam, & non propter vnam rationem bonitatis vnius ſimpliciter. & ita integritas vnius eſt etiam integritas alterius, quod Scotus non attendit vbi ſupra in quodlibetis.

Scotus ſol.

Vtrum actus exterior aliquid addat de bonitate, vel malitia ſupra actum interiorem.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd exterior actus non addat in bonitate, vel malitia ſuper actum interiorem. Dicit enim Chryſoſtom. ſuper Matth. * Voluntas eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo, opera autem teſtimonia ſunt voluntatis, non ergo quærit Deus opera propter ſe, vt ſciat quomodo iudicet, ſed propter alios, vt omnes intelligant, quia iuſtus eſt Deus; ſed malum, vel bonum magis eſt extimandum ſecundùm iudicium Dei, quàm ſecundùm iudicium hominum; ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem, vel malitiam ſuper actum interiorem.

R Infra q. 24. arti. 3. cor. Et 2. 2. qõ. 76. art. 4. ad 2. Et 2. diſt. 40. art. 3. Et Mal. q. 2. ar ti. 2. ad 8. Chryſoſt. * Ex hom 19 cir. prin cip.

¶ 2 Præterea. Vna, & eadem eſt bonitas interioris, & exterioris actus, vt dictum eſt; * ſed augmentum fit per additionem vnius ad alterum; ergo actus exterior non addit in bonitate, vel malitia ſuper actum interiorem.

* Ar. præce.

¶ 3 Præterea. Tota bonitas creaturæ nihil addit ſupra bonitatem Diuinam, quia tota deriuatur a bonitate Diuina; ſed bonitas actus exterioris, quandoque tota deriuatur ex bonitate actus interioris, quandoque autem e conuerſo, vt dictum eſt, * non ergo vnum eorum addit in bonitate, vel malitia ſuper alterum.

* Ar. præce.

¶ Sed contra. Omne agens intendit conſequi bonum, & vitare malum, ſi ergo per actum exteriorem nihil additur de bonitate, vel malitia, fruſtra qui habet bonã voluntatem, vel malam facit opus bonum, aut deſiſtit a malo opere, quod eſt inconueniens.

¶ Hic D. S. determinat dubium ex dictis articuli præcedentis, an videlicet exterior &c. ſ. ideſt ſuper bonitatem, vel malitiam voluntatis addat) ita quòd ſi tam bonus actus quo quis vult actum propter bonum finem, & ex amore, & tamen non facit ac ſi velit, & faciat ſimul.

¶ Reſpondeo dicendum, q. ſi loquamur de bonitate exterioris actus quam habet ex bonitate finis, tunc actus exterior nihil addit ad bonitatem, niſi contingat ipſam voluntatem ſecundùm ſe fieri meliorem in bonis, vel peiorem in malis, quod quidem videtur poſſe contingere tripliciter. Vno modo ſecundum numerum, puta cum aliquis vult aliquid facere bono fine, vel malo, & tunc quidem non facit, poſtmodum autem vult, & facit, duplicatur actus voluntatis, & ſic fit duplex bonum, vel duplex malum. Alio modo quantum ad extenſionem, puta cum aliquis vult facere aliquid bono fine, vel malo, & propter aliquod impedimentum deſiſtit, alius autem continuat motum voluntatis quouſque opus perficiat, manifeſtum eſt, quòd huiuſmodi voluntas eſt diuturnior in bono, vel malo, & ſecundùm hoc eſt peior, vel melior. Tertiò ſecundùm intenſionem, ſunt enim quidam actus exteriores, qui inquantum ſunt delectabiles, vel penoſi nati ſunt intendere voluntatem, vel remittere, conſtat autem, quòd quantò voluntas intenſius tendit in bonum, vel malum, tantò eſt melior, vel peior.

¶ D. S. iuxta diſtinctionem habitam articu. 1. & 2. huius quæſtionis, quam hic virtualiter reſumit, reſpondet duabus concluſionibus, ſecundam deducit ibi. Si autem &c. Prima eſt, ſi loquamur de bonitate exterioris actus &c. vt in principio litteræ. Primam partem huius concluſionis Doct. Sanct. hic non probat, ſed relinquit eam notam ex articu. 2. vbi dictum eſt, q. huiuſmodi bonitas, ſcilicet quæ eſt per ordinem ad finem, tota eſt ex voluntate; ergo exterior nihil addit. Et probatur etiam per ſecundum argumentum ante oppoſitum, quia eadem eſt bonitas actus exterioris (participatiuè) & interioris ex fine, ſed vbi eſt vnum tantùm ibi nulla eſt additio. igitur &c. Et poſſet ſic argui extra literam, ſuper bonitatem, vel malitiam interioris actus ex eo totaliter & nullo modo ab exteriori dependentem, exterior nihil addit (ſ. ſecundùm ſe) ſed huiuſmodi

Concluſio prima.

bonitas, quæ est ex fine totaliter est a voluntate, igitur &c.

¶ Et nota circa hanc partem, ꝙ D. S. hic dicit actum exteriorẽ, non addere bonitati interioris quam habet ex fine in 2. aũt dist. 40. ar. 3. dicit, ꝙ non addit super bonitatem quam interior secundùm se habet (scilicet secundùm quòd voluntas est domina suorum actuum, & liberaliter, & ex amore vult) sed redeunt in idem, quia voluntas non vult liberaliter, nisi ex volitione finis; & ergo bonitas voluntatis ex fine includit bonitatẽm voluntatis prout liberè, & ex amore aliquid vult.

¶ Nota autem, ꝙ huic bonitati actus voluntatis respondet præmium essentiale; quare sequitur, ꝙ actus exterior nihil addat ad præmium essentiale actu interiori æquali existente. Dico autem æquali existente, secundùm intensionem, vel extensionem (i. duration em) & secundùm vnitatem, vel pluralitatem, & hoc notat secunda pars conclusionis, quæ est modificatio primæ partis quã D. S. consequenter exponit, & declarat tripliciter; quia videlicet esto actus exterior nõ addat bonitati actus interioris, quæ est eius ex fine, & secundùm se ratione sui; tamen potest addere inquantũ actum interiorem facit secundùm se meliorem, hoc enim contingit tripliciter, vt clarè in litera.

¶ Et nota, ꝙ omnibus istis tribus modis actus exterior facit ad meritum essentiale, primò quidem modo, quia facit idem mereri pluribus modis, alijs autem modis præsertim tertiò facit a maius præmium essentiale in bonis, vel maiorem pœnam essentialem, qui enim facit intensiori voluntate informata charitate maius p̃mium meretur D. S. autem in secundo cum dicit tantum præmiũ meretur, qui facit vnum actum quantum si faceret multos voluntate æqualiter perfecta manente, intelligitur quia æquale meretur; licet non tot modis; vide de hac materia etiam D. S. de malo Materia. 2. ar. 2. ad octauum, & in Cap. supra ad tertium contra secundam conclusionem, quia patet ex his, ꝙ si quis haberet voluntatem æque perfectam intensiuè, & extensiuè sine martyrio; sicut cũ martyrio mereretur æquale præmium essentiale. S. gaudium de Deo, quod respondet charitati Dei, secus de præmio accidentali, vt patebit. Deinde cum dicit.

Capreolus.

¶ Si autẽ loquamur de bonitate actus exterioris quã habet secundùm materiam, & debitas circunstãtias; sic comparatur ad voluntatem, vt terminus, & finis, & hoc modo addit ad bonitatem, vel malitiam voluntatis, quia omnis inclinatio, vel motus perficitur in hoc, quòd consequitur finem, vel attingit terminum.

¶ Respondet iuxta aliud membrorum distinctionis consideranda videlicet bonitatem actus exterioris quam habet ex se ex proprio obiecto in comparatione ad rationem, & quia voluntas ad actum exteriorem se tripliciter habet; vno mõ quia est perfectè inclinata in ipsum, & facit ipsum. Secundò nõ est perfectè inclinata & nõ facit cum tamẽ adest facultas. Tertio est perfectè inclinata, & libenter faceret, sed impossibilitas obstat, & de omnibus istis virtualiter D. S. respondet secunda conclusione, & eius declaratione, & primò ponit, & probat ipsam conclusionem, secundò cõfirmat quodam corollario, ibi. Vnde non est &c. Conclusio est, si loquamur de bonitate actus exterioris quam habet secundùm materiam, & debitas circunstantias, hoc modo addit ad bonitatem, vel malitiam voluntatis. Probatur, omnis inclinatio, vel motus perficitur in hoc, ꝙ consequitur finem, vel attingit terminũ, sed actus exterior consideratus secundùm bonitatem quam habet ex materia, habet se vt terminus, & finis; ergo &c. Maior & minor notæ.

Conclusio secunda.

¶ Et nota, ꝙ actus exterior exercitus addit ad bonitatem, vel malitiam accidentalem meritoriam præmij accidentalis; vñ martir inquantum exterius patitur victoriam de aduersarijs fidei, hẽt & ex hoc meretur Aureolã. Similiter ex hoc, quòd aliquis in exteriorem actum frequenter exit magis abilitatur ad bonum. Similiter per actum exteriorem magis punitur, q̃ per voluntatem tãtùm, & ita adiungit in satisfactionem, & similiter in omnib. alijs addit, quæ consequuntur bonitatem actus secundùm ꝙ exercitus est. Similiter qui non solũ vult dare, sed etiam dedit propter Deũ gaudebit nõ solũ, quia voluit dare, sed quia dedit, & de omnibus bonis, quæ ex illa datione proueneruntpatet ergo ꝙ stante æqualitate actus interioris, & cum hoc exerceatur actus exterior, tũc additur in bonitate meritoria præmij accidentalis, nec tamen oportet, ꝙ actus interior semper actu sit cum actu exterior, sed sufficit ꝙ virtualiter, & in principio actualiter. Deinde ibi.

Ad quid exterior act' valeat.

¶ Vnde non est perfecta voluntas, nisi sit talis, quæ oportunitate data operetur. Si verò possibilitas desit voluntate existente perfecta, vt operaretur, si posset, defectus perfectionis, quæ est ex actu exteriori est simpliciter inuoluntarium. Inuoluntarium autem, sicut non meretur pœnam, vel præmium in operando bonum, aut malum, ita non [d] tollit aliquid de prẽmio, vel de pœna si homo inuoluntariè simpliciter deficiat ad faciendum bonum, vel malum.

D. 791. 1302.

¶ Subiungit quoddam corollarium per quod confirmat, & declarat prædictam conclusionem. Inon est perfecta voluntas, nisi sit talis, quæ opportunitate data operetur; ex qua habetur primò, ꝙ actus exterior requiritur ad bonitatem voluntatis completam, & per consequens sequitur secundò, ꝙ eius absentia habita opportunitate arguit volũtatem minus meritoriam etiam præmij essentialis, & ita actus exterior elicitus est saltem signũ bonitatis actus interioris; vnde D. S. in secundo supra ad textum, voluntas tendit in actum exteriorem, sicut in obiectum. Vnde si adsit facultas operandi non posset esse voluntas perfecta, nisi operaretur, & ideo non est superfluum facere, quia sine actione, nec ipsa voluntas bona esset; præterea actus exterior in præcepto cadit, & iterum ad præmium accidentale confert, hæc ille. Ex quibus patet cõfirmatio conclusionis, & patet, ꝙ actus exterior addit per modum signi & arguitiuè (& id sine quo non) ad bonitatem etiam essentialem. Declarat autem D. S. illud corollarũ, & modificat tali assumpto, voluntate existẽte perfecta si actus exterior desit, nihil minuit de præmio, vel pœna; ergo &c. Assumptum probatur, quia defectus talis perfectionis actus exterioris est simpliciter inuoluntarium, sed inuoluntarium non meretur pœnam, vel præmium in operãdo bonum, vel malum; ergo etiam non tollit aliquid de præmio, vel pœna essentiali; nam actu interiori existente completo de tali nihil tollitur per absentiam actus exterioris, secus de accidentali præmio, vel pœna; vnde sicut actus exterior positus nihil addit sũper bonitate essentialis præmij meritoria actu voluntatis completo existente (vt dicebat prima pars primæ conclusionis) sic stante eius perfectione completa; nunc ablenna exterioris nihil diminuit &c. Alia multa potes videre in solutionibus Capreoli supra. Capreolus.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatiuum secundæ conclusioni respõsiuę.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Chrysostomus loquitur, quando voluntas hominis est consummata, & non cessatur ab actu, nisi propter impotentiam faciendi.

¶ Ad maiorem voluntas &c. Verum, bona, & perfecta, quæ non dimittit actum exteriorem, nisi propter impossibilitatem, sed voluntas, quæ non facit opus, quod posset, & deberet, negatur quòd ista remuneretur a Deo; sicut cum opere etiam quo ad præmium essentiale. Vnde subdit Chrysostomus. Opera autem sunt testimonia voluntatis, & ergo nisi adsint opera, quando possunt adesse non est perfecta voluntas. Vltra, non quærit opera propter se. Verum, quærit tamen opera, vt fiant voluntariè propter Deum dum potest voluntas facere. Vltra, sed propter alios non tantùm, sed ét propter hominem facientem &c. Vnde D. S. in 2. respondet ad similem auctoritatem Bernardi, quæ dicit Bona voluntas sufficit ad meritum, sed bona actio requiritur ad exemplum, dictum (inquit Bernardi) intelligitur quando facultas operandi deest voluntate perfecta existente, & loquitur tantùm quantum ad essentiale præmium, & non quantum ad accidentale, hæc ille, sic in proposito.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de bonitate actus exterioris quam habet a bonitate finis, sed bonitas actus exterioris quam habet ex materia, & circunstantijs, est alia a bonitate voluntatis, quę est ex fine, non autem alia a bonitate voluntatis, quam habet ex ipso actu volito, sed comparatur ad ipsam, vt ratio, & causa eius; sicut supra dictum est. * Et per hoc etiam patet solutio ad tertium. Arti. 1.

¶ Maior vera; vna est, quæ sumitur ex parte finis, sed præter illam habet actus exterior bonitatem ex parte obiecti quam voluntas non consequitur actu, nisi faciat etiam actum exteriorem. Minor vera de augmento propriè dicto, vide secunda secundæ q. 24. ar. 5. Fit enim etiam secundùm intensionem, & secundùm extensionem præsertim augmentum bonitatis voluntatis. Concludit ergo, quòd non addat ex parte finis, cum quo stat, quòd addit ex parte materiæ, & bonitatem meritoriam præmij accidentalis.

¶ Nota ex hac solutione, quòd actus voluntatis habet duplicem partialem bonitatem; vnam ex fine, qui est ratio volendi. Aliam ex actu exteriori volito, secundùm quod est apprehensus, & habet se in ratione obiecti voluntatis, sed tamen actus vt exercitus addit bonitatem accidentalis præmij meritorij, vt dictum est, quia bonitas, quæ est respectu actus exterioris vt est apprehensus, non est completa, nisi exerceatur.

¶ Ad tertium minor vera de bonitate, quæ est ex fine, tota derivatur a voluntate, sed non tota simpliciter, immo econtra dependet etiam aliqua bonitas voluntatis ab actu exteriori, sine quo volito, & facto voluntas non est bona, & illam addit actus exterior.

Vtrum euentus ſequens aliquid addat de bonitate, vel malitia ad actum exteriorem.

5 Infra q. 73. ar. 8. Et Mal. q. 20. ar. 5. ad 15. & q. 3. ar. 8. in. ad 5.

AD quintum ſic proceditur. Videtur ꝙ euentus ſequens addat ad bonitatem, vel malitiã actus. Effectus enim virtute præexiſtit in cauſa, ſed euentus conſequuntur actus, ſicut effectus cauſas; ergo virtute præexiſtunt in actibus; ſed vnumquodq; ſecundùm ſuam virtutem iudicatur bonum, vel malum; nam virtus eſt, quę bonum facit habentem, vt dicitur in 2. Eth. * ergo euentus addunt ad bonitatem, vel malitiam actus.

* Cap. 6.

¶ 2 Præterea. Bona, quæ faciunt auditores, ſunt effectus quidam cõſequentes ex prædicatione doctoris; ſed huiuſmodi bona redundant ad meritum prædicatoris, vt patet per id quod dicitur Philip. 4. Fratres mei charissimi, & deſideratiſſimi gaudium meũ, & corona mea; ergo euẽtus ſequẽs addit ad bonitatẽ, vel malitiã actus.

D. Paul.

¶ 3 Præterea. Pœna non additur, niſi creſcente culpa; vnde dicitur Deut. 25. Pro mẽſura peccati erit, & plagarum modus, ſed ex euentu ſequente additur ad pœnã, dicitur enim Exo. 21. ꝙ ſi bos fuerit cornupeta ab hæri & nudiuſtertius, & conteſtati ſunt dominum eius, nec recluſit eũ, occideritq; virum, aut mulierem; & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident, non autem occideretur, ſi bos non occidiſſet hominem etiam non recluſus; ergo euentus ſequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

Deut.

Exod.

¶ 4 Præterea. Si aliquis ingerat cauſam mortis percutiendo, vel ſententiam dando, & mors non ſequatur, non contrahitur irregularitas, contraheretur autem ſi mors ſequeretur; ergo euentus ſequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

¶ Sed contra. Euentus ſequens non facit actum malum, qui erat bonus, nec bonum, qui erat malus, puta ſi aliquis det eleemoſynam pauperi, qua ille abutatur ad peccatum, nihil deperit ei, qui eleemoſynam facit; & ſimiliter ſi aliquis patienter ferat iniuriam ſibi factam, nõ propter hoc excuſatur ille qui fecit; ergo euentus ſequẽs non addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

¶ Hic determinatur de bonitate, vel malitia actus exterioris p cõparationem ad effectum eius, an videlicet effectus ſequẽs augeat bonitatem, vel malitiam actus exterioris, & ex conſequenti etiã interioris, quæ habet talem actum pro obiecto.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ euentus ſequens, aut eſt præcogitatus, aut non. Si eſt præcogitatus, manifeſtum eſt, ꝙ addit ad bonitatem, vel malitiam; cum enim aliquis cogitans, ꝙ ex opere ſuo multa mala poſſunt ſequi, nec propter hoc dimittit, ex hoc apparet voluntas eius eſſe magis inordinata.

Concluſio prima.

¶ D. S. per quandam diſtinctionem, & ſubdiſtinctionem notat triplicem intellectum quæſiti, & ſic reſpondet conformiter tribus concluſionibus, ſecũda ibi. Si autem &c. Tertia ibi. Si verò &c. Dicit ergo, ꝙ euentus, & effectus ſequens poteſt ſe dupliciter habere ad actionem, quia aut præcogitatus, aut non. Si non, vel per ſe ſequitur ex tali actu, vel per accidens. Prima ergo cõcluſio iuxta primum intellectum, quando euentus eſt præcogitatus, tſic addit ad bonitatem, vel malitiam. Probatur, illud addit ad malitiam actus, quod facit voluntatẽ magis eſſe inordinatam, ſed euentus ſequẽs ad actum præcogitatus arguit voluntatem magis eſſe inordinatã; ergo &c. Maior patuit ex ar. præce. Minor probatur in litera, & eſt fundamentũ, quia actus cum euentu, qui præcogitatur eſt obiectum magis diſconueniens in malis, vel cõueniens in bonis; mõ actus qui eſt peioris obiecti eſt peior, & qui melioris melior, & ergo actus malus cum malo effectu eſt peior, & cum bono melior. Vnde D. S. videtur arguere a poſteriori (ſ. quòd ille actus eſt peior) quia procedit a voluntate magis inordinata, ſed iſta voluntas eſt ideo inordinata, quia actus cum effectu malo ſequenti eſt obiectum inordinatius in eſſe apprehenſo per comparationem ad rationem rectam &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Si autẽ euentus ſequens non ſit præcogitatus; tunc diſtinguendum eſt, quia ſi per ſe ſequitur ex tali actu, & vt in pluribus, ſecundùm hoc euentus ſequens addit ad bonitatem, vel malitiã actus; manifeſtum eſt enim meliorem actum eſſe ex ſuo genere ex quo poſſunt plura bona ſequi, & peiorem ex quo nata ſunt plura mala ſequi.

¶ Reſpondet iuxta ſecundum intellectum quæſiti tali concluſione ſecunda. Si effectus ſequens non præcogitatus, tamen p ſe ſequens, & vt in pluribus ex tali actu, tunc addit ad bonitatẽ, vel malitiam. Probatur; ille euentus addit ad bonitatem, qui cõſtituit melius obiectum, vel qui facit actum meliorem ex genere, ſed euentus, vel effectus per ſe conſequens eſt huiuſmodi, igitur. Maior nota ex ſupradictis. Minor probatur, quia manifeſtum eſt meliorem actum eſſe ex genere, ex quo poſſunt plura bona ſequi. Et poſſet probari ex quodam verbo, quod habet D. S. in de Malo Mate. 1. art. 3. ad 15. de iſta materia, quia ille effectus, vel euẽtus addit ad bonitatem, vel malitiam, qui eſt de intẽtione agentis (ſ. virtualiter, & in ſua cauſa) ſed iſte eſt huiuſmodi &c. Vnde patet, ꝙ qui ſe inebriat, quia vult mala, quæ ex ebrietate ſequuntur, ideo ebrietas continet grauitatem peccatorum coram Deo, quæ ex ebrietate, vt in plurimum ſequuntur. Et licet coram hominibus nõ puniatur pro illis, quę probabiliter ſolent ſequi ſi non ſequantur, tñ pro eis apud iudicium Diuinum non videtur pœnam eſſentialẽ effugere. De his infra q. 76. ar. 4. ad quartum. Probatur etiam iſta concluſio per tria argumenta, ante contrarium, & ibi habentur exempla. Deinde ibi.

¶ Si verò per accidens, & vt in paucioribus, tunc euẽtus ſequens non addit ad bonitatem, vel ad malitiam actus, non enim datur iuditium de re aliqua, ſecundùm illud, quod eſt per accidens, ſed ſolùm ſecundùm illud, quod eſt per ſe.

¶ Subiungit tertiam concluſionem quo ad primũ intellectum quæſiti talem. Euentus ſequens per accidens, & in paucioribus nõ addit ad bonitatem, vel malitiã. Probatur, quia conditio de re aliqua non datur ſecundũ id, quod eſt per accidens, ſed ſecũdũ illud quod eſt p ſe, ſed talis effectus ſequit̃ per accidẽs, & vt in paucioribus, & p̃ter intẽtionẽ; igit̃ ex tali effectu nõ eſt dicẽdus actus, nec bonus, nec malus. De dictis circa illã tertiã cõcluſionẽ, vide infra q. 73. ar. 8. ad primum, & de toto hoc articulo vbi plura dicuntur, quæ hunc articulum declarant, & ideo non oportet nunc morari. Concluſ. 3.

ARGVMENTVM in contrarium probat tertiam concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus cauſę æſtimatur ſecundùm effectus per ſe, non autem ſecundum effectus per accidens.

¶ Maior vera de effectu per ſe, & vt in pluribus. Ad minorem, ſed non quilibet euentus ſequitur actum per ſe, ſed aliqui per accidens. Vltra ad ſubſumptam, vera eſt, quia virtus, ſignificat complementum potentiæ operandi, & habens talem potentiam completam eſt bonum, ſed non iudicatur talis potentia, niſi ſecũdùm effectus de per ſe contentos &c. Negatur ergo cõſequentia, quia non quilibet effectus continetur de per ſe in actu exterior, ſed aliqui per accidens, & tales non adduut de varia acceptione virtutis; habes in de virtutibus in communi. q. 1. ar. 1.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd bona, quæ auditores faciunt conſequuntur ex prædicatione doctoris; ſicut effectus per ſe; vnde redundat ad præmium prædicatoris, & præcipuè, quando ſunt præintenta.

¶ Maior vera, ſunt effectus, ſed per ſe, etiam ſi actu non cogitet, tamen nati ſunt ſequi, & per conſequens habentur tanquam intenti, quia quãdo aliquid ſequitur per ſe ad actum, habetur tanquam intentum (ſaltem in ſua cauſa) ſicut ad delectationem inordinatam ſequitur offenſa, & auerſio a Deo de qua aliquando aliquis non cogitat, hĩ tñ tanq̃ voluntaria. Minor vera, ſed negatur conſequẽtia vniuerſaliter, ꝙ quilibet, ſed vt dicit ſecũda cõcluſio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd euentus ille pro quo illi pœna infligenda mandatur, & per ſe ſequitur ex tali cauſa, & iterum ponitur, vt præcogitatus, & ideo imputatur ad pœnam.

¶ Ad minorem; ex euentu per ſe ſequente additur ad pœnam, & per cõſequẽs ad malitiã, & de tali cõcedit̃ minor, & conſequẽs.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procederet ſi irregularitas ſequeretur culpam, non autem ſequitur culpam, ſed factum propter aliquem defectum ſacramenti.

¶ Antecedens concedo, ſed nego conſequentiam gĩa formę, & vniuerſaliter; quia ẽt ſi accederet irregularitas, non propterea adderetur malitia, quia non ſequit̃ malitiã actus, ſed factũ. Vñ ſi iudex meritoriè faciat occidi aliquẽ eſt irregularis, & tñ nõ peccat, & ergo per hoc non probat̃, ꝙ addatur in malitia p effectũ, quia additur irregularitas. De hoc habet D. S. etiam in 4. diſtin. 25. q. 2. ad ſecundum, quia irregularitas eſt ineptitudo ad ſacramentum Euchariſtię miniſtrandum ad quod omnia ſacramenta ordinãtur,

quod eſt ſacramentū pacis,& vnionis,& quia miniſtri debēt cōformari Chriſto qui occiſus eſt, non qui occidit; ideo cōtrahitur ex occiſione etiam iuſta irregularitas,de hoc etiam in ſecunda ſecundæ q.40.ar.2.& q.60.ar.4.& 7.ad tertium, vide & in Cap.in 2. di.42.ad tertium,contra ſecundam concluſionem.

Vtrum idem actus exterior poſſit eſſe bonus, & malus.

Infra q.72. art 6 & 22 q 99.artu 2 ad 2.& ar 3 ad 2. Et 2. di 40 art 4. & Mal.q 2. ar 4.Et ver. q 1.art.4.c. & q.2.ar.3. cor.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur ꝙ vnus actus poſſit eſſe bonus,& malus. Motus.n.eſt vnus, qui eſt continuus,vt dicitur in quinto Phy.* ſed vnus motus continuus poteſt eſſe bonus,& malus; puta ſi aliquis cōtinuè ad eccleſiam vadens, primò quidem intendat inanem gloriam, poſtea intendat Deo ſeruire ; ergo vnus actus poteſt eſſe bonus,& malus.

* Tex.39 & 40.

¶ 2 Præterea.Secundùm Philoſophum in 3.phyſi.* actio,& paſſio ſunt vnus actus,ſed poteſt eſſe paſſio bona,ſicut Chriſti; & actio mala, ſicut Iudæorū; ergo vnus actus poteſt eſſe bonus,& malus.

* Tex. 14 20. 21.

¶ 3 Præterea. Cum ſeruus ſit quaſi inſtrumentum domini,actio ſerui eſt actio domini;ſicut actio inſtrumēti eſt actio artificis ; ſed poteſt contingere, ꝙ actio ſerui procedat ex bona voluntate domini, & ſic ſit bona, & ex volūtate mala ſerui,& ſic ſit mala; ergo idem actus poteſt eſſe bonus,& malus.

¶ Sed contra. Contraria non poſſunt eſſe in eodem; ſed bonum,& malū,ſunt contraria;ergo vnus actus,non poteſt eſſe bonus,& malus.

An idem actus voluntatis poſſit eſſe bonus & malus.

¶ Hic D.S.circa dicta mouet quoddam dubium, an vnus actus poſſit eſſe bonus,& malus,& iuxta intētum huius quæſtionis intelligitur iſtud dubium de actu exteriori. Verſatur enim intētum huius quæſtionis circa bonitatem actus exterioris,& D.S.etiam reſpondendo innuit ſe,loqui de actu exteriori; ſicut & in 2.di.40. ar.4.in cor.vbi mouet idem dubium , & determinādo loquitur de actibus imperatis a voluntate,& exterioribus.

¶ Reſpondeo dicendum , quòd nihil prohibet aliqd eſſe vnum ſecūdùm quòd eſt in vno genere,& eſſe multiplex ſecundùm quòd refertur ad aliud genus; ſicut ſuperficies continua eſt vna ſecundùm quòd conſideratur in genere quantitatis,tamen eſt multiplex, ſecundùm ꝙ refertur ad genus coloris ſi partim ſit alba, & partim nigra;& ſecundùm hoc nihil prohibet aliquem actum eſſe vnum ſecundùm,quòd refertur ad genus naturæ, qui tamen non eſt vnus , ſecundùm quòd refertur ad genus moris;ſicut & econuerſo,vt dictū eſt.* Ambulatio enim continua eſt vnus actus,ſecundùm genus naturæ,poteſt tamen contingere, quòd ſint plures ſecūdùm genus moris,ſi mutetur ambulantis voluntas, quæ eſt principium actuum moralium.

* Ar.1.

! Concluſio ſibularis.

¶ D.S.primò deducit vnam concluſionē præambulārē fundamentalem, ſecundò ex ea infert rōnabiliū,ibi. Si ergo &c. Concluſio præambularis eſt iſta. Nihil prohibet aliquē actū eſſe vnū ſecūdū ꝙ refertur ad genus naturæ,q tñ non eſt vnus ſm ꝙ refert ad genus moris. Probat per legē ſubalternatū,nihil prohibet aliqd eſſe vnum ſecūdū ꝙ eſt in vno gñe, & eſſe multiplex ſecūdū,ꝙ refert ad aliud genus;ergo ſequitur cōcluſio. Tenet conſequētia ab vniuerſali ad particulare, vel indiffinitā. Añcedēs declarat in naturali exēplo de ſupficie,q eſt vna in gñe q̄titatis,& multiplex in gñe qualitatis; ergo ē: pōt eſſe vna actio in gñe naturę,& multiplex in gñe moris.Et declarat cōcluſio exēplariter de ambulatione, & patet huius exēpli declaratio ſupra q.1.ar.3. ad tertium. Tunc ibi.

¶ Si ergo accipiatur vnus actus prout eſt in genere moris,impoſſibile eſt,ꝙ ſit bonus,& malus bonitate, & malitia morali;ſi tamen ſit vnus vnitate naturæ,& nō vnitate moris,poteſt eſſe bonus,& malus.

D.61.

Concluſio reſponſi.

¶ Infert ex prædicto fundamento cōcluſionē tñiuam talem.Si accipiatur &c. vt in litera per totū (& vult cōcluſio,ꝙ impoſſibile eſt, ꝙ vnus actus vnitate moralis ſit bonus, & malus moraliter,ſed vnus actus vnitate naturæ pōt eſſe bonus,& malus moraliter.) Prima pars probatur,argumento in contrarium,& ē extra līam ſic, impoſſibile eſt,ꝙ diſtinctio ſpecifica ſtet cū vnitate numerali ſibi correſpondente in eodē gñe,ſed bonū,& malū motale diſtinguuntur ſpecie moris,vt patuit ſupra,ergo nō pōt ſtare cū vnitate numerali in eſſe moris.Maior nota, q̄a diſtinctio maior prærequirit minorem. Secunda pars concluſionis patet ex cōcluſione fundamentali, & ſua declaratione de ambulatione. Et ꝓbat̄ p argumēta añ contrarium.Nota añt circa iſtam ſecundam partē, ꝙ non eſt difficultas quin vnus , & idem actus exterior poſſit eſſe bonus, & malus ſecundū ꝙ ſubeſt diuerſis intentionibus eiuſdē agentis , vel prout a diuerſis agentibus procedit. Similiter quoq; ſi actus exterior capiatur extenſè pro omni actu alterius potentię a voluntate,prout actus intellectus pōt dici exterior,nec ſic eſt difficultas quin vnus & idem ſecundum vnitatem naturalē poſſit eſſe bonus, & malus ēt in eodem agente inquantū ſubſtat diuerſis intentionibus, vel vt eſt volitus diuerſis voluntatibus diuerſorum . Et de iſtis actibus vī D.S.loqui in iſta concluſione in ſecunda parte.Sed eſt difficultas de actu voluntatis , an ille idem numero ſecundū eſſe naturæ poſſit eſſe bonus,& malus;ſicut vī dicere Capr.in 2.diſt.40. in reſponſione ad argumenta contra tertiam concluſionem , vt patet intuenti. Veruntamen attentis,q̄ D.S.dicit in 2.diſt.eadem ar.1 & ſupra q. 19.ar.1 & 2.Videtur ꝙ oporteat dicere , quia non poſſit idem actus ſecundū ſubſtātiā,& abſolutum eſſe bonus, & malus, habet enim in ſecundò, ꝙ bonum, & malum eſto ſint dīæ accidentales actuū exteriorum in eſſe naturæ , non tñ actuū voluntatis, vt patet ibidē ; ſupra añt dixit, ꝙ nulla circunſtantia pōt actū voluntatis bonū facere malum,ſed tñ obiectum;vñ velle bonum ſp eſt bonum, niſi per accidens tale velle impediret aliud debitū. Quare vī, ꝙ voluntas bona, & voluntas mala differant ſpecie & naturæ,nec ſint idem actus voluntatis Secus de actu exteriori pō tentiatū exequentium,vel intellectus,vbi ſtāte vnitate actus in eſſe naturæ,poteſt variari ſecundum bonum, & malum pp variationem voluntatis,voluntatis añt actus non pōt eſſe bonus,& malus niſi rōne obiecti,& ſi eſt aliud bonum erit alius actus . Ad caſum añt ibidem poſitum ex durando cū aliquis vult celebrare volūtatē bona,& ſuperuenit interdictū illo ignorāte , qui cōcinuat actū volendi celebrare,dī,ꝙ ſi eſt ignorantia,quæ excuſat volūtas manet bona,ſi añt non eſt ignorantia excuſans,tunc dī, ꝙ eſt alia voluntas interpretatiua; ſicut & aliud dictamen virtuale ſecundū, ꝙ vult celebrare tpe interdicto, & tunc talis voluntas habet malum obiectū,& eſt mala,& alia a voluntate,qua voluit celebrare extra tempus interdictum.Nec vī ꝙ continuatio illius velle, quæ eſt aliqua circunſtantia poſſit actū voluntatis facere malum, quia ſecūdū D.S.ſupra dato, ꝙ voluntas ſit boni nulla circunſtantia poteſt ipſam facere malā , niſi quia impedit voluntatē ai ā tunc ꝓceptā. quod non eſt in propoſito;poſſet enim quis et tpe interdicti velle celebrare ablq; peccato,ſed non pro tempore interdicti. Quod ergo velle ſit malum, eſt quia eſt velle celebrare tpe interdicti, qd non eſt primum velle ſed aliud,quare non videtur, ꝙ ide actus voluntatis etiam ſecundū naturam poſſit eſſe bonus,& malus.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte concluſionis reſponſi.Et quamuis alia probent ſecundam partem eiuſdē concluſionis, tñ pro maiori explicatione D.S. rūdet ad ea.

¶ Ad primum ergo dicendū, ꝙ ille motus continuus qui procedit ex diuerſa intentione ; licet ſit vnus vnitate naturæ , non eſt tamen vnus vnitate moris.

¶ Ad maiorem,eſt vnus motus continuus vnitate naturę,ſed ſi mutetur ſuper eo voluntas poteſt eſſe multiplex in eſſe moris; ergo vnus actus , verum vnitate naturæ. ſ. numerali poteſt eſſe bonus,& malus,ſed non vnitate numerali in eſſe moris.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ actio,& paſſio ptinent ad genus moris inquantum habent rationem voluntarij, & ideo ſecundū ꝙ diuerſa voluntate dicuntur volūtaria, ſecūdùm hoc ſunt duo moraliter, & poteſt ex vna parte ineſſe bonum, & ex alia malum.

¶ Ad maiorem ſunt vnus motus vnitate naturæ, & quo ad abſolutum,ſed poſſunt eſſe plura in eſſe moris,ſecundùm quòd a diuerſis voluntatibus procedunt,& in ordine ad diuerſos fines Minor vera in ordine ad diuerſas voluntates, vt voluntas eſt ratio.

¶ Ad tertium dicendum,ꝙ actus ſerui inquantū procedit ex voluntate ſerui non eſt actus domini , ſed ſolū inquantum procedit ex mandato domini ; vnde ſic non facit ipſum malum mala voluntas ſeruī.

¶ Ad maiorem, inſtrumētum, ſed animatum cuius eſt ſeipſum mouere ſub principali agente; non autem eſt ſimile de inſtrumentis artificis inanimatis,vt patet infra q 68.ar.3.ad ſecundum. Minorem concedo,ſed tunc eſt alia actio moraliter, vt procedit a voluntate bona domini,quàm vt procedit a ſeruo,eſto ſit eadem naturaliter; ergo idē, Verū idēitate numerali naturæ, ſed nō moris.

¶ Circa hanc ſolutionem nota alium caſum,in quo eadē actio pōt videri bona, & mala. Si quis videlicet in peccato mortali exiſtens faciat ſuffragia pro exiſtente in purgatorio,talis ſibi nō meretur, tñ exiſtenti in purgatorio mereturabſoluuonem a pœna.

¶ Ad hoc dicunt aliqui , ꝙ opus operans nihil valet , ſed opus operatum.Sed quia efficacia ſuffragiorum menſuratur ecundùm charitatem eius pro quo fiunt,quia tantū valent vnicuiq; q̄tum meruit,vt ſibi valerent,ſecundū hoc Auguſtinum.Iō dicit D.S in ſecundo ſupra ad quartum , ꝙ ex opera operato fiat charitate facta

valet

valet ei pro quo fit: virtute charitatis eius,& nõ operantis, nec tñ sequitur, ꝙ illa operatio sit simpliciter bona, sed est bona huic ꝑ quo fit. Ex quo patet, ꝙ non est eadem operatio in esse moris, ut est simpliciter mala, vt s. est facientis,& secũdùm quid bona, vt est bona ei qui eam iussit fieri, & est in charitate. Sicut in proposito huius argumenti, seruus non benè facit opus, quod est dño iubenti bonũ,& meritorium, sic suffragium, vt est existẽtis in charitate, vel vt est ecclesiæ, valet pro defuncto, vide de hoc ex intẽtione loquentem D.S. in 4.di.45 q.2.ar.1.q 3. & vtitur ad propositum exemplo argumenti de seruo in peccato existente, faciente opus misericordiæ ex præcepto domini charitatem habentis.

Quæst. Vigesimaprima.

De consequentibus humanos actus ratione bonitatis, vel malitiæ.

VDeinde considerandum est de his, quę consequuntur actus humanos ratione bonitatis, vel malitiæ. Et circa hoc quæruntur quatnor. Primò, vtrum actus humanus inquãtum est bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati. Secundò, vtrum habeat rõnem laudabilis, vel culpabilis. Tertiò, Vtrum habeat rationem meriti, vel demeriti. Quartò, vtrum habeat rationẽ meriti, vel demeriti apud Deum.

¶ Postq̃ actum est de bonitate, & malitia actuum humanorũ, hic consequenter agitur de his, q̃ consequuntur bonitatẽ, vel malitiã in eis. Põt aũt actus humanus tripliciter considerari. Vno mõ inquantum ordinatur ad finẽ. Alio mõ inquantũ est voluntarius. Tertio modo inquantum est aliquo modo ad alterum ordinatus, secundùm ꝙ habet rõnem iusti. Rõne primi cõsequitur ad bonitatem, vel malitiam actus humani, rectitudo, & peccatum Ratione secundi, laus & vituperium. Ratione tertii, meritum, & demeritum. Secundum hoc præsens quæstio diuiditur in tres partes, quæ procedunt, secundùm tres primos articulos.

Vtrum actus humanus inquantum est bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati.

Mal.q.1.ar.2.ad 1. AD primum sic proceditur. Videtur ꝙ actus humanus inquantum est bonus, vel malus non habeat rationem rectitudinis, vel peccati. Peccata.n. sunt monstra in natura, vt dicitur 2.Phy. * monstra autem non sunt actus, sed sunt quædam res generatę præter ordinem naturæ; ea autem quæ sunt, secundùm artem,& rationem, imitantur ea, quę sunt secundùm naturam, vt ibidem dicitur; ergo actus ex hoc, quòd est inordinatus, & malus non habet rationem peccati.

*Tex.12.

*Tex.11. ¶ 2 Præterea. Peccatum, vt dicitur in 2.Phys. * accidit in natura,& arte, cum non peruenitur ad finem intẽtum a natura, vel arte; sed bonitas, vel malitia actus humani maximè consistit in intentione finis,& eius prosecutione; ergo videtur, quòd malitia actus non inducat rationem peccati.

¶ 3 Præterea. Si malitia actus induceret rationem peccati, sequeretur ꝙ vbicunq; esset malum ibi esset peccatum, hoc autem est falsum, nam pœna licet habeat rationem mali, non tamen habet rationem peccati; non ergo ex hoc, ꝙ aliquis actus est malus hẽt rõnem peccati.

¶ Sed cõtra. Bonitas actus humani, vt supra ostensum est,* principaliter dependet a lege æterna, & per consequens malitia eius in hoc consistit, ꝙ discordat a lege æterna, sed hoc facit rationem peccati. Dicit.n. Augustinus 22.contra Faustum; * quòd peccatum est dictũ, vel factum, vel concupitum contra legẽ ęternam; ergo actus humanus ex hoc, ꝙ est malus, habet rationem peccati.

*q.19 ar.4.

Augus.

*Cap.27.

¶ Hic primò inquirit, an actus, quia bonus, sit rectus, & quia malus, sit peccatum.

¶ Respondeo dicendum, quòd malum in plus est, q̃ peccatum, sicut &; bonum in plus est, quàm rectũ, quælibet enim priuatio boni ĩ quocũq; cõstituit rationẽ mali, sed peccatum propriè consistit in actu, qui agitur propter finem aliquem, cum non habeat debitum ordinem ad finem illum.

¶ D.S. primò declarat terminos quęsiti, secundò deducit conclusionem respon ibi. In his verò &c. Primum expedit duabus cõclusionibus declaratoriis, secundam ponit ibi. Debitus aũt &c. Primò declarat in cõi, quid rectum,& peccatum tali conclusione. Malum in plus est, q̃ peccatum; sicut & bonum in plus est, quàm rectum. Probatur conclusio præsertim, quo ad primam partem, quælibet priuatio (quia propriè est debiti) boni, in quocunque (scilicet siue in agente, siue actione) constituit rationem mali, sed peccatũ propriè consistit &c. vt in fine literæ; ergo hæc conclusio vera. Maior nota, quia malum significat priuationẽ boni in gñali. Minor patet ex rõne peccati, ex secundo Phy. Vñ istam partẽ clarè exponit D.S. in de Malo. Mate. 2.ar.2. in cor. vbi dicit, malum, peccatũ, & culpa se habent ad inuicem, vt communius, & minus commune; nam malum communius est in quocunq; n. siue in subiecto, siue in actu sit priuatio formæ, aut ordinis, aut mensuræ debitæ, mali rõnem habet. Sed peccatum dr̃ actus debito ordine, aut forma, siue mensura carens. Vnde potest dici, ꝙ tibia curua sit mala tibia, non potest, tamen dici, ꝙ sit peccatum; nisi fortè eo modo loquendi, quo peccatum dicitur effectus peccati; sed ipsa claudicatio peccatum dicitur, quilibet.n. actus inordinatus potest dici peccatum, vel naturæ, vel artis, vel moris. Sed rationem culpæ non hẽt peccatum, nisi ex eo, quod est voluntarium, nullus.n. imputatur ad culpam aliquis inordinatus actus, nisi ex eo, ꝙ est in eius potestate. Et sic patet, ꝙ peccatum est in plus, q̃ culpa; licet secundùm commune vsum loquendi apud theologos pro eodem sumanẽ peccatum, & culpa; hæc ille. Ex quibus patet declaratio primæ partis conclusionis, de qua ẽt benè loquitur Scotus in 2.d.37. vbi habet, ꝙ peccatum est corruptio rectitudinis in actu secundo, intelligendo de corruptione formaliter. Vide si placet de eadẽ materia D.S. in de Malo. Mate. 1.ar.5. Et 1.p.q.48.&c. Scotus concordat.

¶ Secundam partem D.S. relinquit notam,& patebit ex sequẽtibus, quia rectum propriè dr̃ de ordinato ad finem. Bonum autẽ dicitur,& principaliter etiam de fine. Consequenter ibi.

¶ Debitus autem ordo ad finem, secundùm aliquam regulam mensuratur, quæ quidem regula in his, quæ secundùm naturam agunt est ipsa virtus naturæ, quæ inclinat in talem finem; quando ergo actus procedit a virtute naturali, secundũ naturalem inclinationem in finem, tunc seruatur rectitudo in actu, quia medium non exit ab extremis. s. actus ab ordine actiui principij ad finem, quando autem a rectitudine tali actus aliquis recedit, tunc incidit ratio peccati.

¶ Exponit magis specialiter quid rectitudinis,& peccati, tali cõclusione secunda. Q̃n actus procedit a virtute naturali secundùm naturalẽ inclinationẽ in finẽ, tũc seruat rectitudo in actu, q̃n aũt a tali rectitudine actus aliqs recedit, tunc incidit rõ peccati (s. in naturalibus) ꝓbatur, peccatũ propriè cõsistit &c vt dicebat minor ꝑ prima conclusione, sed debitus ordo secundũ aliquam regulã mẽsuraẽ, subsumit, regula aũt in his, q̃ secundũ naturã agunt, est ipsa virtus, q̃ inclinat in finẽ; ergo cõclusio ista vera. Et cõfirmatur prima pars cõclusionis ex rõne recti, q̃a tũc actus non exit extrema. s. actus nõ exit ab ordine actiui principij ad finẽ. Patet ex his, ꝙ rectũ, & peccatũ directè opponunt. Patet et, ꝙ peccatũ in gñali, vt est in naturalibus, & artificialibus, nõ solũ est ꝑ deuiationem a fine, sed ẽt a regula, & magis a regula, vt pulchrè declarat D.S. de Malo. q.2.ar.1.in cor. patet ergo quid terminorum in quæstio.

¶ In his verò, quæ aguntur per voluntatem, regula proxima est ratio humana, regula autem suprema est lex æterna, quando ergo actus hominis procedit in finem secundùm ordinem rationis, & legis æternę, tunc actus est rectus; quando autem ab hac rectitudine obliquatur tunc dicitur peccatum. Manifestum est autẽ ex præmissis,* ꝙ omnis actus voluntarius est malus per hoc, quòd recedit ab ordine rõnis, & legis æternæ, & omnis actus bonus concordat rationi, & legi æternæ; vnde sequitur, quòd actus humanus ex hoc, quòd est bonus, vel malus habeat rationem rectitudinis, vel peccati. *q.19.

¶ Hic D.S. respondet quæsito exposito tali conclusione rñsiua. Actus humanus ex hoc, ꝙ est bonus, vel malus hẽt rõnẽ rectitudinis, si bonus, vel peccati, si malus. Probat, q̃ actus hominis procedit in finem secundùm ordinem &c. vt in litera, sed omnis actus voluntarius &c. ergo conclusio vera. Maior probatur, quia in his, quæ aguntur per voluntatem regula proxima est ratio humana, suprema autem, lex æterna; ergo maior vera. Tenet consequẽtia ex secunda conclusione declaratoria, quia actus est rectus, quia est secundùm regulam in finem, per oppositum de peccato; minor patuit supra q.19 ad longum. Conclusio respuũ.

¶ Nota circa hanc conclusionem, quia dicebatur in principio quæstionis, quòd hic agendũ esset de his, quæ consequuntur bonitatem, vel malitiam actuum. Conclusio aũt non dicit, quòd rectitu-

do,& peccatum conſequitur bonum, & malum; ſed ex hoc,ꝙ eſt bonus habet rationem rectitudinis, & quia malus habet rationē peccati Ex qua concluſione videtur haberi identitas magis peccati,& mali,ſimiliter recti,& boni;quàm ſequela, immo quantū apparet ex verbis D.S.in minore,& ex ſupra dictis,quòd magis ecō tra bonitas ſequatur rectitudinem,& malū mioris ſequatur ipſam obliquitatem;nam eoipſo,quòd actus conformis eſt regulæ,ſequitur,quòd ſit bonus,& quia deuiat a regula,& fine,ideo malus.

¶ Dicitur ad hoc,quòd non eſt inconueniens,quòd aliqua duo importent vnam rem,& tñ illa res ſub vno conceptu, ſequatur ad ſeipſam ſub alio,vt patet de intellectu Diuino, & volūtate,quę dicunt vnam rem,& tñ Philoſophus 12.Metaph.probat Deum volētem,quia intelligit. Simile eſt de Ente, Vno, Bono, &c. Et eſt etiā duplex ſequela;vna in eſſendo virtualiter;alia in illatione.

Bonitas, an prior rectitudine.

¶ Tunc ad propoſitum dico, quòd bonitas, & rectitudo ex vna parte;& malum, & peccatum ex alia parte nō videntur diſtingui realiter,ſed dicunt eandem cōformitatem, vel eādem priuationē. Et propter hoc dixit D.S. in concluſione, quòd quia actus bonus, vel malus habet rōnem rectitudinis,vel peccati, ad innuendā.ſalem identitatem. Sed ſi loquamur de ſequela,qua effectus ſuo mō ſequitur cām,tunc ipſa bonitas ſequitur rectitudinem,& cōformitatem ad regulam, & finem,vt pōt haberi ex ſupra dictis in q.18. & 19. Sed ſi loquamur de ſequela illatiua,qua ſubiectum ſequitur ad paſſionem,tunc rectitudo ſequitur ad bonitatem, & peccatum ad malum actionis humanæ. Eſt aūt illa ſequela conceptibilis nō realis, quia vt dictum eſt, res ſub vno conceptu eſt fundamentum præſuppoſitum ſibi ipſi ſub alio cōceptu, vt patet de Ente,& Vno; nam conceptus vnius præſupponit conceptum entis ſtante vnitate rei ſed de hoc in Metaphyſica,patet ergo ꝙ omnia pñt ſtare.

ARGVMENTVM in contrarium, confirmat ſecundam partem concluſionis reſponſi.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd monſtra dicuntur eſſe peccata inquantum producta ſunt,in peccato in actu naturæ exiſtente.

¶ Ad maiorem, monſtra dicuntur peccata; eo mō loquēdi quo effectus peccati dr̄ peccatum non propriè, ſed quia ſunt producta per actum quo natura particularis deficit ab inclinatione naturę; ſicut in prophetis dr̄ iępius. Portabit iniquitatem ſuam(.i. pœnam q̄ eſt effectus peccati,& iniquitatis. Sed peccata propriè ſunt ipſi actus, qui deficiunt a regula, & fine, vt patet ex de Malo in cor. Vltra, monſtra aūt &c.ſunt tñ effectus actuum,qui propriè dicuntur peccata.Negatur conſequentia,quia in naturalibus ꝓpriè peccatum eſt actus;ita & in humanis actus eſt peccatum. Ad iſtum ēt modum loquendi dr̄ tranſeūte actu peccati,quis peccator.ſ.ab effectu peccati.ſ.macula,& offenſa, vt q.86.ar.1.patebit. Et habetur apud Capreolum in quarto diſt.14.q.1.ad argumenta Aureoli cō tra tertiam concluſionem, & iſto modo dicitur aliquis peccatum remitti,quia effectus ſortitur,nomen ſuæ cauſæ.

Capreolus

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ duplex eſt finis.ſ.vltimus,& propinquus. In peccato autem naturæ deficit quidem actus a fine vltimo, qui eſt perfectio generati, non autem deficit a quocunque fine proximo,operatur.n.natura aliquid formando; ſimiliter in peccato voluntatis, ſemper eſt defectus ab vltimo fine intento, quia nullus actus voluntatis malus eſt ordinabilis ad beatitudinem, quæ eſt vltimus finis;licet non deficiat ab aliquo fine,proximo quem voluntas intendit, & ſequitur; vnde etiam cum ipſa intentio huius finis ordinetur ad finē vltimū, in ipſa intentione huiuſmodi finis poteſt inueniri,ratio rectitudinis,& peccati.

¶ Ad maiorem primò dico,ꝙ verū,ſed hoc contingit,quia declinatur a regula,vel menſura debitæ operationis. Secundò cū nō peruenitur ad finem vltimum,& de per ſe intentum,tunc eſt peccatum,etiō peruenitur ad finē aliquem propinquum; ſicut in generatione monſtri intenditur ad perfectum gñabile in ſpē gñantis;ſi gñatur ſolū aliquid ſine tali perfectione.Ad minorē dico,ꝙ bonitas conſiſtit in intentione recta, & finis vltimi, vel ordinabilis in finē vltimum ſ.beatitudinem ſaltem ſecūdùm rōnem cōem, & malitia conſiſtit in intentione obliqua,& finis tñ proximi, & nō ordinabilis in vltimum;ergo &c. Negatur conſequentia, qa licet in peccato naturæ,non deuietur ab omni fine,tñ ab vltimo intento a natura;ſic ēt de actu malo voluntatis,quia ille quidem cōſequitur finem,ſed proximum,puta delectabile,ſecundū ſenſum, vel huiuſmodi,non tñ vltimum. Et ſecundò,quia licet ſit intentio finis alicuius,tñ nihilominus pōt eſſe peccatū, qñ intentio ēt ipſa non eſt recta, quia intentio proximi finis dēt eſſe ordinabilis in vltimum finem;vnde ſi non ordinetur deficiat a rectitudine,& eſt peccatum.Vult hoc argumentum, ꝙ peccatum non inducat mali tiā actus,quia peccatum deficit a fine, ſed actus malus nō deficit a fine;ergo &c.D.S.reſpondet ad maiorem,& minorem iſtam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnumquodque ordinatur ad finem, per actum ſuum,& ideo ratio peccati,q̄ conſiſtit in deuiatione ab ordine ad finem,ꝓpriè conſiſtit in actu, ſed pœna reſpicit perſonam peccantem, vt in primo dictum eſt. * *1.p.q. 48.

¶ Ad antecedens dico, ꝙ malitia, quæ eſt in deuiatione a fine inducit peccatum,& non quæcūque malitia,& priuatio cuiuslibet boni,ſed priuatio boni.ſ.ordinis ad regulam,& finem,quæ ordinatio conuenit immediatè actui non agenti, quia vnumquodque ordinatur ad finem,& obſeruationem regulæ per actum, vltra.Se queret vbicunq; &c.negat ſequela,& rō patuit iā,quia non q̄libet malitia cōſtituit peccatū,ſed ſolū malitia, q̄ eſt deuiatio a fine in actu ſecundo;malitia aūt, vel in ſubiecto, vel priuatio formæ, & actus primi,nō hēt rōnē peccati;ſed ſolū malitia,q̄ eſt priuatio ordinis in finē debitū, & priuatio regulæ, & mēſuræ;vñ rō nō ſequ.

Vtrum actus humanus inquantum eſt bonus, vel malus, habeat rationem laudabilis, vel culpabilis.

X

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur ꝙ actus humanus ex hoc,ꝙ eſt bonus,vel malus, nō habeat rationem laudabilis,vel culpabilis;peccatum.n. contingit in his,quæ aguntur a natura,vt dicitur in 2.Phyſ.ſed tñ ea,quæ ſunt naturalia,non ſunt laudabilia,nec culpabilia,vt dicitur in 3.Ethicorum;*ergo actus humanus ex hoc,ꝙ eſt malus,vel peccatum,non habet rōnem culpæ, & per conſequens,nec ex hoc,ꝙ eſt bonus habet,rationem laudabilis.

1.d.24.q.1. q.2 cor.& 4 diſ.16.q.3. ar.1.q. 1.ad 1.& q 6 ar. 2. ad 3. Et Mil.q.2.ar 11.2.ad 3. * Cap.5.

¶ 2 Præterea.Sicut contingit peccatum in actib.moralibus,ita & in actibus artis, quia vt dicitur in 2.Phyſicorum.* Peccat grammaticus non rectè ſcribens,& medicus non rectè dans potionem; ſed non culpatur artifex ex hoc,ꝙ aliquid malum facit, quia ad induſtriā artificis pertinet,ꝙ poſſit,& bonum opus facere, & malum, cum voluerit;ergo videtur,quòd etiam actus moralis ex hoc,ꝙ eſt malus non habeat rationem culpabilis.

* Text. 82. 83 84. * Tex. 82.

Dionyſius.

¶ 3 Præterea. Dionyſius dicit 3.cap.de di.vo.ꝙ malum eſt infirmum,& impotens,ſed infirmitas, vel impotentia,vel tollit, vel diminuit rationem culpæ, non ergo actus humanus eſt culpabilis ex hoc, ꝙ eſt malus.

Ariſt.

¶ Sed contra.Eſt quod Philoſophus dicit, ꝙ laudabilia ſunt virtutum opera, vituperabilia aūt, vel culpabilia opera contraria; ſed actus boni ſunt actus virtutis, quia virtus eſt,quæ bonum facit habentem,& opus eius bonum reddit,vt dr̄ in 2. Ethicorū; * vnde actus oppoſiti, ſunt actus mali;ergo actus humanus ex hoc,ꝙ eſt bonus, vel malus habet rationem laudabilis, vel culpabilis.

Ariſto. * Cap.6.

¶ Hic conſequenter inquirit de alio conſequente actum bonum, vel malum inquantum eſt voluntarius.ſ.de imputabilitate.

¶ Reſpondeo dicendum,ꝙ ſicut malum eſt in plus,q̄ peccatum,ita peccatum eſt in plus, q̄ culpa, ex hoc.n.dr̄ actus culpabilis, vel laudabilis, quòd imputatur agenti, nihil.n.eſt aliud laudari,vel culpari, quàm imputari alicui malitiam, vel bonitatem ſui actus, tunc enim actus imputatur agenti, quādo eſt in poteſtate ipſius, ita quòd habeat dominium ſui actus.

¶ D.S.primò deducit quandam concluſionē præambulārē,ſecūdò ſubſumit, & infert rūſuam,ibi, Hoc aūt &c. Concluſio præambularis intenta a doctore eſt. Actus culpabilis, vel laudabilis dr̄, qū eſt in poteſtate agentis,probatur,tunc actus imputatur agenti, qñ eſt in pōtate eius. ſed ex hoc dr̄ actus culpabilis, vel laudabilis, ꝙ imputatur agēti;ergo concluſio illa vera. Pro minore D.S. notat dr̄iam inter peccatū,& culpā,qa peccatū eſt in plus,& inuenit in naturalibus,& arte,ſed culpa ſolū in actu imputabili agēti,& ꝓbat illa minor ex vi ſignificatiōis laudabilis,& vituperabilis i ſra.

¶ Nota autem,quòd D.S.loquitur de peccato philoſophicè, & quo ad ſignificationem nominis, non quo ad vſum theologorū, cū peccatū,& culpam diſtinguit, maior autem nota. Deinde ibi.

¶ Hoc autem eſt in omnibus actibus voluntariis, qa per voluntatem Homo dominium ſui actus habet,vt ex ſupradictis patet. * Vnde relinquitur, quòd bonum,vel malum in ſolis actibus voluntariis conſtituit rationem laudis,vel culpę,in quibus eſt idem malum peccatum, & culpa.

* q.1.art.1. & 2. in corpore.

¶ Subſumit

¶ Subſumit & infert concluſionem reſponſi. talem. Bonũ vel malum in ſolis actibus voluntarijs conſtituit, rationem laudis vel culpæ, in quibus eſt idem malum peccatum, & culpa. Et vult iſta concluſio, quòd laus, & vituperium conſequuntur bonum, & malum non abſolutè, & vniuerſaliter; ſed bonum, & malum voluntarium, ſic quòd aliunde eſt bonus, aliunde imputabilis. Et vult, ꝙ licet in naturalibus actus poſſit eſſe bonus, & rectus, peccatum, & obliquum, tamen iſta non cõſequitur imputabilitas, nec laus, nec vituperium, ſed ſolũ in voluntarijs; & ergo laus, & vituperium cõ ſequuntur actum bonum, vel malum humanum, non quia bonus, vt licet ſed quia in poteſtate agentis. Probatur concluſio, bonum & malum in actibus noſtris attenditur ex hoc, ꝙ ſunt in poteſtate noſtra, & ſic dicuntur ẽt laudabiles, & vituperabiles, ſed per volũtatem Homo habet dñium, & poteſtatem in omnibus actibus ſuis voluntarijs; ergo in ſolis actibus voluntarijs inuenitur bonum, & malum conſtituens rõnem laudis, vel culpæ, & per conſequẽs cõcluſio vera. Et ſtat rõ in hoc, quia in actibus volũtarijs, idẽ eſt malum, peccatũ & culpa; ergo vnde actus ille habet malitiã inde ẽt culpã, & vituperium. Maior patuit ex concluſione præambulari. Minor patet ex ſupra dictis.

¶ Nota aũt, ꝙ ex his hr̃, ꝙ actus ſecundùm aliud formaliter eſt bonus, & rectus, ſecũdùm aliud imputabilis. Eſt.n. rectus, & bonus quia conformis regulæ in ordine ad finem, vt patet in arti. 1. ſed imputabilis, quia in dñio agentis. Pro quo nota Sco. conformiter Scotus. loquentem in quodlibetis q. 18. in ſecundo principali, quia laudabile, & vituperabile (immo generaliùs præmiabile, & punibile) cõtinentur ſub hoc cõi, quod eſt imputabile. Et illius cõis eſt vna rõ hæc. ſ. actum eſſe in libera poteſtate agentis, quod eſt ſecundũ voluntatem principaliter. Imputabile aũt importat duos reſpectus, vnum ad poteſtatem, vel dñium agentis, & alium ad aliquid correſpondens actui, vel agenti ſecundùm inſtitiam, & hoc propter ipſum actum, & ſecundum ſequitur ad primũ &c vide ibidem. Et qũo differẽter eſt imputabilis actus voluntatis elicitus, & impera tus. Vñ hr̃, ꝙ imputabilitas in cõi cõuenit actui, quia voluntarius, & in poteſtate agentis, ſed talis imputabilitas. ſ. quæ eſt laus, vel vituperiũ cõuenit actui exiſtẽti in ptãte, & cũ hoc bono vel malo.

¶ Patet ex his, ꝙ nõ ſatis cõmuniter accipiunt imputabilitatẽ, qui dicunt, quòd imputare ſit aſcribere, vel imponere crimen. Patet namq;, quia imputatio eſt communis ad bonum, & ad malum, ſed vituperare eſt impouere crimen.

¶ Nota circa annexum poſt concluſionem, ꝙ malum peccatũ, Malum cul pa peccatum. & culpa in eodem idem ſunt, ſecundùm rem, ſed differunt rõne; quia malum dicitur, vt eſt priuatio boni debiti, culpa prout eſt defectus voluntarius actionis exiſtens in poteſtate agentis, peccatũ autem, vt eſt defectus à regula, & debito fine.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſi. quia virtutum opera, quæ ſunt bona, ſunt laudabilia, quia ad actum virtutis requritur, quòd ſit in poteſtate agentis, Scotus. & ꝙ ſit bonus; ideo laudabilis. Vnde ſecundùm Sco. ſupra non ab eodem formaliter eſt actus bonus bonitate morali, & imputabilis, ſed primum habet ex conuenientia ad regulam iuxta quã dẽt elici; ſecundum ex eo, ꝙ eſt in libera poteſtate agentis. Laudabile autem, & vituperabile ambo important iſta, quia licet formaliter dicant hoc, quod eſt imputabile, cum determinatione iſtius ad qđ eſt imputabile; tamen materialiter cõnotant illud propter quod ipſum eſt ad hoc imputabile. ſ. bonitatem, vel malitiam propter q̃ ad pœnam, vel præmium imputandum eſt, hæc ille. Patet ergo, ꝙ opera virtutis ſunt laudabilia, tum quia in poteſtate agentis, tum quia bona, laudabile enim vtrunque importat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd actus naturales non ſunt in poteſtate naturalis agentis, cum natura ſit determinata ad vnum, & ideo licet in actibus naturalibus, ſit peccatum, non tamen eſt ibi culpa.

¶ Maior vera, ſed ibi eſt ita peccatum, ꝙ non eſt culpa, qa non eſt in poteſtate agentis. Minor vera, quia ſunt quidem peccatum philoſophicè loquendo; pro omni actu carente ordine ad finem. Conſequens conceditur; ergo, quia peccatum, vel quia malus, vt ſic, non eſt culpabilis, ſed quia tale peccatum, quod cũ hoc eſt culpa, & in poteſtate agentis eſt imputabilis tali imputatione, q̃ eſt culpabilitas. Et per conſequens, quia bonus &c. verũ, ſed quia taliter bonus. ſ. voluntariè, & ex poteſtate, & libertate agentis.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ rõ aliter ſe habet in artificialibus, & aliter in moralibus. In artificialibus.n. rõ ordinatur ad finem particularem, quod eſt aliquid p rationem excogitatum. In moralibus aũt ordrnatur ad finem cõem totius humanæ vitæ; finis aũt particularis ordinatur ad finem cõem. Cum n. peccatum ſit per deuiationẽ ab ordine ad finem, vt dictum eſt, * in actu artis *ar. 1. **contingit dupliciter eſſe peccatum. Vno mõ per deuiationẽ a fine particulari intento ab artifice, & hoc peccatũ erit proprium arti. puta ſi artifex intendens facere bonum opus faciat malum, vel intendens malum faciat bonum. Alio mõ per deuiationem a fine cõi humanæ vitæ, & hoc mõ dicetur peccare, ẽt ſi intendat facere malum opus, & faciat per quod alius decipiatur, ſed hoc peccatum non eſt proprium artificis inquãtum artifex, ſed inquantum Homo eſt; vnde ex primo peccato culpat artifex inquantum artifex, ſed ex ſecundo culpatur Homo inquantum Homo eſt. Sed in moralibus vbi attenditur ordo rõnis ad finem cõem humanæ vitæ, ſp peccatũ, & malum attenditur per deuiationem ab ordine rõnis ad finem cõem humanæ vitæ, & iõ culpatur ex tali peccato Homo, & inquantũ eſt Homo, & inquantũ moralis eſt; vñ Philoſophus dicit in 6. Eth.* ꝙ in arte volens peccãs *Cap. 5. eſt eligibilior, circa prudentiã aũt minus, ſicut & in virtutibus moralibus quarum prudentia eſt directiua.**

¶ Maior, non eſt omnino ſimilis, quia peccatum in actibus moralibus eſt per deuianonem a cõi fine totius vitæ humanæ, ſed in artibus eſt per defectum a regula artis, & per conſequens a fine artis. Minorem diſtinguo. Dico.n. ꝙ ſi non rectè faciat deficiendo a regula artis, & nolens, tunc culpatur, vt artifex; quia videlicet libẽter feciſſet bonum artificioſum opus, & non potuit ex defectu artis, tunc.n. culpatur, quia non ſit artifex. Si aũt faciat malum volẽs, vt alterum decipiat, & vendat rem vilem preciosè, tunc peccat, vt Homo, deuiando a fine cõi humanæ vitæ. ſ. a virtuoſo viuere, quia committit iniuſtitiam; vnde minor eſt falſa, quòd nullo modo cul petur. Vltra, quia ad induſtriam artificis pertinet, ꝙ poſſit bonum. Verũ vt ſic &c. Sed facere, opus malum, & vile, & exhibere ꝙ pre cioſo non pertinet ad induſtriam, ſed ad malitiam artificis, vt Homo, quia per hoc deficit a virtute iuſtitię, mediante qua ordinatur in finem communem totius vitæ. Vltra, ergo videtur &c. negatur; immo actus moralis ſemper eſt malus, qui abducit hominẽ a cõmuni fine, & facit hominem malum, vt Homo eſt, & culpabilẽ, vt Homo D. S. reſpon. ad maiorem, & minorem.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illa infirmitas, quæ eſt in malis voluntarijs ſubiacet poteſtati hominis, & ideo nec tollit, nec diminuit, rationem culpæ.

¶ Ad maiorem, malum potiſſimè entis eſt infirmum ad hunc ſenſum, quia non poteſt eſſe per ſe, & purum, ſed neceſſariò eſt in bono, & non poteſt agere effectum naturalem, niſi per bonũ adiunctum; & ad hunc ſenſum intelligitur, vt patuit ſupra q. 18. arti. 1. ad tertium. Sed non vult, ꝙ omne malum morale, ſit ex infirmitate, vt infra patebit, quia aliquod malum eſt ex malitia. Ad minorem, infirmitas, non voluntaria, & quæ non eſt in poteſtate hominis tollit, vel diminuit. Sic nõ eſt de malo morali, quia talis malitia, & infirmitas affectionalis eſt in poteſtate hominis, & adeo, quòd ſi non eſt in poteſtate non eſt culpa. De iſta materia quid ſit peccatum ex infirmitate, & vtrum infirmitas excuſet inſta habetur. q. 77. ar. 3. & 7.

Vtrum actus humanus inquantum bonus, vel malus habeat rationem meriti, vel demeriti.

AD tertium ſic proceditur. Vt ꝙ actus humanus nõ habeat rõnem meriti, & demerti propter ſuam bonitatem, vel malitiam; meritum.n. & demeritum dicitur per ordinem ad retributionem, quæ locum ſolùm habet in his, quæ ad alterum ſunt; ſed non omnes actus humani boni, vel mali, ſunt ad alterum, ſed quidam ſunt ad ſeipſum; ergo non omnis actus humanus bonus, vel malus, habet rationem meriti, vel demeriti. A 2 di. 40. ar. 5. Et 4 d. 15 q. 1. ar. 1. q. 1. ad 1. Et Mal. q 2. ar 11. ad 3.

¶ 2 Præterea. Nullus meretur pœnam, vel premium ex hoc, ꝙ diſponit, vt vult de eo cuius eſt dñs; ſicut ſi Homo deſtruat rem ſuam, non punitur, ſicut ſi deſtrueret rem alterius; ſed Homo eſt dominus ſuorum actuũ; ergo ex hoc, quòd benè, vel malè diſponit de ſuo actu, non meretur pœnam, vel premium.

¶ 3 Præterea. Ex hoc, ꝙ aliquis ſibijpſi acq̃rit bonũ nõ meret, vt ei bñ fiat ab alio, & eadẽ rõ eſt de malis; ſed ipſe actus bonus eſt qđdã bonũ, & pfectio agentis, actus aũt inordinatus eſt quoddã malũ ipſius; nõ ergo ex hoc, ꝙ Hõ facit malũ actũ, vel bonum meret, vel demeretur.

¶ Sed contra eſt, quod dr̃ Eſaiæ. 3. Dicite iuſto; qm̃ bñ, qm̃ fructũ adinuentionũ ſuarum comedet, vę impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei. Eſaiæ. 3.

¶ Hic inquiris de alio conſequente bonitatem, & malitiam actus humani ſecundùm quòd habet rationem profectus, vel nocumenti. Et primò exponit propoſitum, ſecundò oſtendit reſpectu cuius attendatur meritum, & demeritum actus humani, an etiam reſpectu Dei.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd meritum, & demeritum dicuntur in ordine ad retributionem, quæ fit ſecundùm iuſtitiam. Retributio autem ſecũdùm iuſtitiam fit alicui ex eo, quòd agit in profectum, vel nocumentum alterius. Eſt autem conſiderandum, quòd vnuſquiſque, in aliqua ſocietate viuens, eſt aliquo modo pars, & membrum totius ſocietatis; quicunque ergo agit aliquid in bonum, vel malum alicuius in ſocietate exiſtentis, hoc redundat in totam ſocietatem, ſicut qui lędit manũ per conſequens lędit hominem.

¶ D. S. primò probat concluſionem reſponſiuam, ſecundò eam explicat vna alia concluſione, ibi. Cum ergo &c. Tertiò per modum epylogi infert ex articulis tribus iam dictis concluſionem reſpon. quo ad præſens quæſitum, & duo quæſita præcedentium articulorum, ibi. Sic igitur &c. Quo ad primum probat hanc concluſionem reſpon. quam tangit in fine circa epylogum. Actus humanus propter ſuam bonitatem, vel malitiam habet rationẽ meriti, vel demeriti; probatur ſic, ille actus habet rationem meriti, vel demeriti, cui fit retributio ſecundùm iuſtitiam; ſed actui bono, vel malo fit retributio ſecundùm iuſtitiam; igitur concluſio vera. Maior manifeſtat in fine articuli, & probatur in principio ſic; quia meritum, & demeritum dicuntur in ordine ad retributionem ſecundùm iuſtitiam; ergo ſequitur maior. Et non loquitur hic de merito theologico vitæ æternæ, ſed extenſè prout meritum dicitur omne id, quod facit aliquam mercedem debitam agẽti, & mereti ſecundùm aliquam iuſtam legem, ſiue obſeruetur iuſtitia cõmutatiua, ſiue diſtributiua, ſiue ſeruet æqualitas proportionis, ſiue æqualitas ſimpliciter. Minor ſubintellecta probatur, retributio ſecundùm iuſtitiam fit alicui, eo quòd agit in profectum, vel nocumentum alterius; ſed quicunque agit aliquid in bonum, vel malum alicuius in ſocietate exiſtentis, hoc redundat in totam ſocietatem, tanquàm profectus, vel nocumẽtum; ergo minor vera, quòd actui bono, vel malo fit retributio ſecundùm iuſtitiam, ſaltem ab ipſa communitate, vt patebit. Illa minor proxima patet ratione, & exemplo, quia vnuſquiſque eſt pars, & membrum ſocietatis; ergo minor vera.

Concluſio reſponſi.

¶ Nota circa maioris probationem infra habenda q. 114. ar. 1, vbi magis de hac re videbitur. Et vide ſi placet Scotum in quodlibetis. q. 17. vbi videtur non diffor miter loqui ac D. S. cum dicit. Meritorium addit ſupra bonitatem duplicem relationem &c. Vide, & loquitur de merito theologico. Et poteſt idem dici de merito in communi præter quam, quòd vltima habitudo, quæ eſt per gratiam non eſt neceſſaria, ſed tamen requiritur, quòd quilibet merens exhibeat aliquod bonum. Deinde cum dicit.

Scotus.

¶ Cum ergo aliquis agat in bonum, vel malum alterius ſingularis perſonæ, cadit ibi dupliciter ratio meriti, vel demeriti. Vno modo ſecundùm quòd debetur ei retributio a ſingulari perſona quam iuuat, vel offendit. Alio modo, ſecundùm quòd debetur ei retributio a toto collegio. Quando verò aliquis ordinat actum ſuum directè in bonum, vel malum totius collegij, debetur ei retributio primò quidẽ, & principaliter a toto collegio, ſecundariò verò ab omnibus collegij partibus. Cum verò aliquis agit, quod in bonum proprium, vel malum vergit, etiam debetur ei retributio inquantum etiã hoc vergit, in commune, ſecundùm quòd ipſe eſt pars collegij; licet non debeatur ei retributio inquantum eſt bonum, vel malum ſingularis perſonæ, quæ eſt eadem agẽti, niſi forte a ſeipſo ſecundùm quãdam ſimilitudinem, prout eſt iuſtitia hominis ad ſeipſum.

¶ Explicat prædictam concluſionem, & probationem eius, præcipuè quo ad minorem, quia dictum eſt, quòd actui bono, vel malo fiat iuſta retributio, tanquàm merito; ideo videndum eſt a quo fiat retributio, & reſpũ cuius actus poſſit dici, & eſſe meritũ &c. Et declarat hoc tali concluſione, quando aliquis agit in bonum, vel malum ſingularis perſonę, tunc ille actus habet rationem meriti, vel demeriti dupliciter, & debetur ei dupliciter retributio. Qñ verò ordinat actum ſuum directè in bonum totius collegij &c. Cum aliquis &c. vt in litera. Iſta concluſio habet tres partes, & patent clarè in litera. Ex his patet, q̃ quodcunque bonum aliquis agit, debetur ſibi ſemper retributio iuſta; ſaltem a communitate.

¶ Nota aũt circa ſecundam partem ſimile. Quando n. cõitas eſt per ſe ordinata, tunc dominium ſpectat per ſe ad cõitatem, & reſidet apud prælatum, ſicut apud miniſtratorẽs per accidens aũt apud perſonas cõitatis. Vñ non poſſunt ſubditi petere diuiſionem, ſicut eſt in monaſterijs. Quã aũt cõitas nõ eſt per ſe ordinata, ſicut in ſocietatibus mercatorum eſt per oppoſitũ, quia tunc perſonæ habẽt ius per ſe, cõitas per accidens. Ita hic in ſimili retributio pertinet, qñq; p̃ ſe ad cõitatem, qñq; ad perſonas de cõitate. Deinde ibi.

¶ Sic igitur patet, quòd actus bonus, vel malus habet rationem laudabilis, vel culpabilis, ſecundùm quòd eſt in poteſtate voluntatis; rõnem verò rectitudinis, & peccati ſecundùm ordinem ad finem; rõnem verò meriti, & demeriti, ſecundùm retributionẽ iuſtitiæ ad alterum.

¶ Infert ex his tribus articulis per modum epylogi concluſionem corollariã ſpẽcifi. ad illa tria quæſita p̃miſſa, & patet ex dictis.

ARGVMENTVM in contrarium, confirmat concluſionem reſpon. quia retributio manuũ (i. operationum) eſt reſpectu meriti, vel demeriti.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quandoq; actus hominis boni, vel mali, & ſi non ordinentur ad bonum, vel malum alterius ſingularis perſonæ, tamen ordinantur ad bonum, vel ad malum alterius, quod eſt ipſa communitas.

¶ Ad maioris ſecundam partem, quæ ſunt ad alterum, ſiue ad aliam perſonam, ſiue ad communitatẽ, quæ eſt quid aliud ab agente. Ad minorem, Nõ omnes &c. verũ, tamen ipſe Homo eſt aliquid communitatis, & ea, quæ agit ad ſeipſum redundant in communitatem; vnde negatur conſequentia. Sicut quis ſe ſuſpendens ẽt punitur a communitate, & confundit totam cõitatem, quia cõitas cõſtituitur ex perſonis, & ſi perſonæ ſunt apud ſe inordinatæ, eſt in deſtructionem totius reipublicæ &c. De iſtis vide ſecunda ſecũdæ q. 59. ar. 3. ad ſecundum. Antiquitus ſe ſuſpendentes priuabãtur honore ſepulturæ, vt habet Philoſophus 5. Ethi. Sed perſona dupliciter conſideratur, vno mõ ſecũdùm ſe, & ſic ſi ſibi aliquod nocumentum inferat põt habere rõnem alicuius alterius peccati, puta intẽperantiæ, vel imprudentiæ, non tñ iniuſtitiæ, qa iuſtitia ſp eſt ad alterum. Alio mõ conſideratur ingñum eſt aliquid ciuitatis, vel aliquid Dei, & ſic qui ſe occidit facit iniuriã ciuitati, & Deo, ſic punitur. Vñ ſecunda ſecundæ q. 64. ar. 5. ad 1. Se occidens facit contra charitatẽ quã ad ſeipſum debet habere. Sed p̃ cõparationẽ ad Deũ, & cõitatem hẽt rõnẽ peccati p̃ oppoſitionem ad iuſtitiã.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, q̃ Homo qui habet dominium ſui actus, ipſe etiam inquantum eſt alterius, & communitatis cuius eſt pars, meretur aliquid, vel demeretur inquantum actus ſuos benè vel malè diſponit, ſicut etiã ſi alia ſua de quibus communitati ſeruire debet; benè vel malè diſpenſat.

¶ Ad maiorem, nullus meretur pœnam, vel præmium, verum, vt ſingularis perſona ſecundùm ſe conſiderata; tamen vt eſt aliquid communitatis, ſic etiam benè agendo, & prout vult benè, vel malè meretur præmium, vel pœnam a communitate, eviltra, ſicut ſi &c. Negatur immo ſi deſtruat rem ſuam in diſpendium communitatis, etiam punitur. Ad minorem vera, eſt dñs ſuorum actuum, tamẽ ipſe eſt aliquid communitatis, & facta ſua redundant in cõitatẽ. Vñ negatur conſequentia, quia & ipſe ẽt agens, qđ eſt eſt cõitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipſum bonum, vel malum, quod aliquis ſibi facit per ſuum actum, redundat in communitatem, vt dictum eſt, *

¶ Maior vera eſſet, ſi illud bonum acquiſitum non redundaret etiam in alium. Minor vera, tamen corpſo, quòd eſt perfectio illius, eſt etiam perfectio communitatis, quia ipſe eſt aliquid communitatis; ſicut eo ipſo, quod quis ſanat manum, vel aliud membrum, eo ipſo benè meretur de toto homine. Sic etiam Princeps diligit, & veneratur ciues ſtudioſos p̃ ſeipſis, quia ſi ipſi habent benè, redundat hoc in rem publicam &c. * In corpore.

Vtrum actus bonus, vel malus habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

AD quartum ſic proceditur. Videtur q̃ actus hominis bonus, vel malus nõ habeat rationem meriti, vel demeriti per comparationem ad Deum; quia vt dictum eſt, * meritum, & demeritum importat ordinem ad recompenſationem profectus, vel damni ad alterum illati; ſed bonus actus hominis, vel malus non cedit in aliquem profectum, vel damnum ipſius Dei; dicitur enim Iob 35. Si peccaueris quid ei nocebis. Porro ſi iuſte egeris quid donabis ei? ergo actus hominis bonus, vel malus non habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

B

Et Heb. 6. lec. 3.

* art. 1.

Iob 35.

¶ 2 Præterea,

¶ 2 Præterea, inſtrumentum nihil meretur, vel demeretur apud eum, qui vtitur inſtrumento; quia tota actio inſtrumenti eſt vtentis ipſo; ſed homo in agendo eſt inſtrumentum Diuinæ virtutis principaliter ipſum
Eſa. 10. mouentis, vt dicitur Eſa. 10. Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea, aut exaltabitur ſerra contra eum à quo trahitur? vbi manifeſtè hominem agentem comparat inſtrumento, ergo homo benè agendo, vel malè, non meretur, vel demeretur apud Deum.

¶ 3 Præterea, actus humanus habet rationem meriti, vel demeriti, inquantum ordinatur ad alterum; ſed non omnis actus humanus ordinatur ad Deum, ergo non omnes actus boni vel mali habent rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

Eccl. vlt. ¶Sed contra eſt quod dicitur Eccl. vlt. Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium, ſiue bonum ſit, ſiue malum; ſed iudicium importat retributionem, reſpectu cuius meritum, vel demeritū dicitur; ergo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

¶Quia dictum eſt, quòd actus bonus habeat rationem meriti, etiam quem facit ad ſeipſum (quia redundat in bonum communitatis) Iam quæritur vltimò, quis ex parte communitatis retribuat, an etiam habeat rationem meriti ad Deum.

Art. 3. ¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt; actus alicuius hominis habet rationem meriti, vel demeriti, ſecundùm quòd ordinatur ad alterum, vel ratione eius, vel ratione communitatis; vtroque autem modo actus noſtri boni vel mali habent rationem meriti, vel demeriti apud Deum.

¶D. S. reſpondet tali concluſione. Actus humani habent rationem meriti, vel demeriti per comparationem ad Deum. Probatur. Actus alicuius, &c. vt in principio literæ; ſed vtroque modo actus noſtri boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti, ſcilicet reſpectu Dei, tanquam ſingularis perſonæ, & ratione ſuiipſius, & vt eſt quaſi perſona publica, & rector totius vniuerſi, & præſertim hominum, ergo &c. Huius rationis D. S. primò ponit maiorem cum minore; ſecundò probat primam partem minoris, ibi. Ratione quidem, &c. tertiò ſecundam, ibi. Ex parte verò, &c. quartò ſubinfert cõcluſionem, ibi. Vnde manifeſtum, &c. Maior ergo patet ex art. præcedenti. Conſequenter cum dicit.

¶Ratione quidem ipſius, inquantum eſt vltimus hominis finis; eſt autem debitum, vt ad finem vltimum
* 9. 19. ar. 10. omnes actus referantur, vt ſupra habitum eſt*; vnde qui facit actum malum non referibilem in Deum, non ſeruat honorem Dei, qui vltimo fini debetur.

¶ Probat primam partem minoris ſic, Deus eſt vltimus finis; ſed debitum eſt, vt ad finem vltimum omnes actus referantur (.ſ. actu, vel virtute propinquè, vel remotè) ergo qui facit actum non referibilem (qualis eſt ſolum peccatum) in Deum, non ſeruat honorem; ſed faciens referibilem ſeruat, per cõſequens vnus à Deo demeretur pœnam, alius meretur præmium.

¶Et nota verba D. S. quia dicit, qui facit actum non referibilẽ; quia non requiritur ad actum bonum, quòd ſemper actu referatur; ſed ſufficit quandoque quòd ſit referibilis, vel virtualiter relatus. De hoc infra, q. 100. art. 10. Et habet D. S in ſecundo, diſtin.
Capreolus. 40. art. 5. ad 6. & 7. & diſt. 41. q. 1. art. 2. Et Capreo. in ſecundo, diſt. 41. quia etiam Gentilis poteſt facere actum non punibilem, eſto nec actu, nec virtute referat, dummodo ex natura ſit referibilis, & non referatur in malum finem. Et ſufficit ad hoc, ꝙ non ſemper ſit peccatum, vt referatur in Deum, vt eſt primum bonum naturaliter diligibile, prout à Philoſophis ponitur, bonũ totius vniuerſi. ¶Nota etiam circa verbum. (Eſt autem debitum, &c.) quia poſſet eſſe quæſtio, an faciens debitum mereatur à Deo, de hoc infra, q. 114. art. 1. ad primum, ꝙ ſic. Alias actus iuſtitiæ non eſſet meritorius, &c. Conſequenter ibi.

¶Ex parte verò communitatis vniuerſi; quia in qualibet communitate ille, qui regit communitatem præcipuè habet curam boni communis, vnde ad eum pertinet retribuere pro his, quæ benè, vel malè fiunt in communitate. Eſt autem Deus gubernator & rector totius
* 9. 103. ar. 6. vniuerſi, ſicut in primo habitum eſt*, & ſpecialiter rationalium creaturarum.

¶Deducit ſecundam partem minoris clarè in litera. Tunc ibi.

¶Vnde manifeſtum eſt, ꝙ actus humani habent rationem meriti, vel demeriti per comparationem ad ipſum; alioquin ſequeretur, ꝙ Deus non haberet curam de actibus humanis.

¶Subinfert concluſionem reſpon. iam probatam; ſed adhuc eam probat tõne ducente ad inconueniens in fine literæ. Et ſic datur ita probatio ad inconueniens in probatione ſecundæ partis minoris.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſpoſiua.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ per actum hominis Deo ſecundùm ſe nihil poteſt accreſcere, vel deperire; ſed tamen homo quantum in ſe eſt aliquid ſubtrahit Deo, vel ei exhibet, cum ſeruat vel non ſeruat ordinem quem Deus inſtituit.

¶Maior vera, potiſſimè quantum ad affectum agentis. Ad minorem, ſecundùm ſe nihil profectus recipit Deus; tamen homo quantum eſt in ſe exhibet, vel ſubtrahit aliquid Deo; quia idem eſt iudicium, ac ſi noceret Deo, cum ſubtrahit quantum in ſe eſt. De hoc etiam infra, q. 47. art. 1. ad primum.

¶Ad ſecũdum dicendũ, ꝙ homo ſic mouetur à Deo, vt inſtrumentum, ꝙ tamen non excludit quin moueat ſeipſum per liberum arbitrium, vt ex ſupra dictis patet*; & ideo per ſuum actum meretur, vel demeretur * q. 10. ar. 4. apud Deum.

¶Maior vera, de inſtrumento inanimato, cuius non eſt liberè agere ſub principali agente; ſed de inſtrumento animato, falſa eſt, vt etiam de humanitate Chriſti, & patuit ſup. q. 20. artic. 6. ad tertium. quia actionem domini bonam, poteſt ſeruus inficere, inquantum ſua eſt.

¶Minor vera, eſt inſtrumentum, ſed animatum, pro tanto comparatur inſtrumento; quia in actione ſua dependet ex Deo, tamen liberè, vt patuit ſup. q. 10. art. 4.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ homo non ordinatur ad communitatem politicam ſecundùm ſe totum, & ſecundùm omnia ſua; & ideo non oportet, ꝙ quilibet actus eius ſit meritorius, vel demeritorius per ordinem ad communitatem politicam; ſed totum ꝙ homo eſt, & ꝙ poteſt, & habet, ordinandum eſt ad Deum; & ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationem meriti, vel demeriti apud Deum, quantum eſt ex ipſa ratione actus.

¶Minor negatur, & eam D. S. in ſolutione oſtendit falſam per differentem ordinationem hominis ad Deum, & communitatem politicam.

¶Et nota verbum D. S. in fine ſolutionis, ꝙ omnis actus eſt meritorius, vel demeritorius, quãtum eſt ex parte actus; quia ſi bonus actus non mereatur, hoc eſt per defectum charitatis, & relationis ex parte agentis in vltimũ finem. Et actus malus qñq; non demeretur propter ignorantiam excuſantem, & huiuſmodi, &c.

Quæſtio vigeſimaſecunda.

De paſſionibus animæ in generali quantum ad ſubiectum earum.

POſt hoc conſiderandum eſt de paſſionibus animæ. Et primò in generali. Secundò in ſpeciali. In generali autem quattuor occurrunt circa eas conſideranda. Primò quidem de ſubiecto earum. Secundò, de differentia earum. Tertiò, de comparatione earum adinuicem. Quartò, de malitia, & bonitate ipſarum. Circa primum quæruntur tria. Primò, vtrum aliqua paſſio ſit in anima. Secundò, vtrũ magis in parte appetitiua, quàm in apprehenſiua. Tertiò, vtrum magis ſit in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas.

¶Poſtquam ſecundùm ordinem promiſſum in quæſtionis ſextæ principio, determinatum eſt de actibus, qui ſunt proprij hominis, & qui de propinquo ad beatitudinem diſponunt. Hic agitur de actibus, qui ſunt hominibus, & alijs animalibus communes, qui dicuntur paſſiones. Et circa hoc eſt duplex tractatus. Vnus eſt de eis in generali. Secundus eſt de eis in ſpeciali, & manifeſtatur in quæſtione 26. Circa primum quatuor ſunt conſideranda, vt in litera, &c.

¶Sed circa iam dicta occurrit dubium, quod reſolutum aperiet multorum ſequentium intelligentiam. Dictum eſt enim, quòd

hic

hic conſequenter D.S. determinaturus ſit de actibus, qui ſunt hominibus, & alijs animalibus communes. Huic autem videtur ſtatim aduerſari, quia tractatus hic intitulatur de paſſionibus; ratio autem paſſionis, & actionis videntur eſſe contrarię.

¶Sed pro huius ſolutione oportet notare, ꝙ huiuſmodi paſſiones de quibus intenditur, ſunt paſſiones non quidem purè corporales, ſed animales eminentes duplicem motum partialem. Vnus eſt formale paſſionis, & eſt actio immanens, puta affectio appetitus ſenſitiui. Sed alius eſt motus tranſmutatiuus corporis, & motus de genere paſſionis propriè dictus, vt patebit in primo articulo. Quamuis ergo paſſio animalis dicat principaliter tanquam formale ſuum achonem; quia tamen per huiuſmodi affectionem anima trahitur tractu affectionali ad res ipſas, ex quo tractu cõſequitur in corpore paſſio, & tranſmutatio etiam à naturali diſpoſitione; ideo huiuſmodi affectiones dicuntur paſſiones, quia proueniunt à re extra apprehenſa, & ad ipſam inclinant, & corpus alterant. Nam vt patebit propriè dicuntur paſſiones illæ affectiones, quæ immutant corpus in contrariam diſpoſitionem naturalis habitudinis. Secundò etiam huiuſmodi affectiones vocantur paſſiones ea ratione; quia ſicut paſſio propriè dicta in naturalibus prouenit ab extrinſeco, & inuito patiente, ſic plerunque iſtę paſſiones ab extrinſeco contra voluntatem hominis eueniũt. Sicut Apoſtolus dicit, quòd nolo malum hoc ago. i. concupiſco. i. patior inordinatum motum ſenſualitatis præuenientem rationẽ, & voluntatem. Dico autem plerunq; tum primò, quia paſſiones poſſunt etiam eſſe imperatæ. Tum ſecundò, quia in quibuſdam non fuerunt, niſi ab intrinſeco, vt patet de primo homine in ſtatu innocentiæ, de quo vide in de Veri. Mate. 26. ar. 8. in corpore. Et ideo dico plerunque eſſe in nobis præſertim imperfectis, &c.

¶Nota ſecundò pro maiori intellectu, quòd affectio appetitus ſenſitiui in huiuſmodi paſſionibus dicitur formale, ea ratione; qa ſemper ſe tenens ex parte agentis ſuperioris eſt formale reſpectu eius, quod eſt in effectu ab agente inferioti. Et ſecundò etiam tenens ſe ex parte mouentis, formale eſt, reſpectu eius, quod ſe tenet ex parte mobilis, vel moti; quia igitur iſta affectio eſt in appetitu, quo mediãte anima mouet corpus, & eſt ratio immutationis corporalis, vt patebit (quia ad actum appetitus ſenſitiui naturaliter conſequitur aliqua immutatio in corpore) ideo tenens ſe ex parte animæ, & potentiæ dicitur formale, aliud materiale; quia & anima eſt forma. Corpus mate. &c.

¶Nota tertiò, ꝙ non incongruè Theologus tractat de huiuſmodi paſſionibus (aliàs affectionibus ſenſualibus.) Nam vt patet in de Veri. Vbi iam art. 6 & 7. Et patebit inf. q. 24. Ipſe poſſunt eſſe bonæ, & malæ moraliter, & theologicè in homine, vtpotè facientes ad meritum, & demeritum, augendo, & diminuendo ipſum.

Vtrum aliqua paſſio ſit in anima.

B 1. diſt. 15. q. 2. artic. 1. Et Veri. q. 26. artic. 1. & 2. cor. * q. 75. ar. 5. * Ariſt. tex. 19. 20. 21. & ſequen.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd nulla paſſio ſit in anima; pati enim eſt proprium materiæ; ſed anima non eſt compoſita ex materia, & forma, vt in primo habitũ eſt; * ergo nulla paſſio eſt in anima.

¶ 2 Præterea, paſſio eſt motus, vt dicitur in 3. phiſ.* ſed anima non mouetur, vt probatur in pri. de ani. ergo paſſio non eſt in anima.

¶ 3 Præterea, paſſio eſt via in corruptionem; nam omnis paſſio magis facta abijcit à ſubſtantia, vt dicitur in lib. Topicorum*. ſed anima eſt incorruptibilis; ergo nulla paſſio eſt in anima.

*Ariſt. li. 6. cap. 1.

Rom. 7. ¶Sed contra eſt quod Apoſto. dicit ad Rom. 7. Cum eſſemus in carne paſſiones peccatorum, quæ per legem erant operabantur in membris noſtris; peccata autem ſunt propriè in anima; ergo & paſſiones, quæ dicuntur peccatorum, ſunt in anima.

¶Hic primò D.S. inquirit de ſubiecto paſſionum, & primò in communi in hoc articulo; ſecundò de ſubiecto magis propinquo in articulis ſequentibus. Quærit ergo hic de ſubiecto communi omnibus paſſionibus, remoto tamen. Nam potentia eſt ſubiectum propinquum. Anima autem remotum ſaltem partiale, tamen principale, loquendo de paſſione animali, de qua intenditur principaliter.

¶Reſpondeo dicendum, quòd pati dicitur tripliciter, vno modo communiter, ſecundùm quòd omne recipere eſt pati etiam ſi nihil abijciatur à re, ſicut ſi dicatur aerem pati quando illuminatur; hoc autem magis eſt perfici, quàm pati; alio modo dicitur propriè pati, quando aliquid recipitur cum alterius abiectione; ſed hoc contingit dupliciter, quandoque enim abijcitur id quod non eſt conueniens rei, ſicut cum corpus animalis ſanatur dicitur pati, quia recipit ſanitatem ægritudine abiecta. Alio modo quando econuerſo contingit, ſicut ægrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas, ſanitate abiecta.

¶In hoc articuli corpore D.S. duo principaliter facit. Primò declarat titulum quæſiti; ſecundò ſecundùm eius intellectum expoſitum reſpondet, ibi. Et his tribus, &c.

¶Circa primum primò exponit terminum paſſionis, declarando ꝙ tribus modis poſſit intelligi in præſenti tractatu. Secundò, iſtos modos comparat penes nomen, & rationem paſſionis, ibi. Et hic eſt proprijſſimus, &c. Quo igitur ad primum, pati dicitur tripliciter, vno modo communiter, &c.

¶Et nota quòd pati communiter acceptum extendit ſe ad recipere perfectium, & corruptiuum, ſiue aliquid abijciatur, ſiue nõ. Cum enim aer illuminatur nihil reale abijcitur. Et cum anima neſciens fit ſciens, non abijcitur res aliqua. (Neſciẽtia enim quæ præintelligebatur non erat aliquid. ſ. reale, ſed tantùm ens rationis.) Et notat D.S. quare hoc ſit communiter, & extensè accipere; quia hoc eſt magis perfici, quàm pati. Pati autem proprium (vt patebit) eſt cum imperfectione, non ſolùm arguitiuè, ſed formaliter. Eſto enim omnis receptio arguat potentialitatem, & imperfectionem; non tamen omnis dicit imperfectionem, ſed ſolùm pati proprium, vbi conueniens abiicitur, & inconueniens acquiritur. Secundò autem dicitur pati magis propriè, quando aliquid recipitur cum abiectione. Et illud membrum ſubdiuiditur in duo; quia quandoque abiicitur diſconueniens, vt patet in exemplo literæ. Quandoq; verò ècontra abiicitur conueniens, & acquiritur diſconueniens.

¶Et nota, quòd ille tertius modus paſſionis, vt poteſt haberi ex 7. phyſi. propriè dicitur alteratio. Secundus autem non; ſi enim infirmus ſanetur, non propriè dicitur alterari, ſed ſi ſanus infirmetur, vt habetur ibidem in D.S. lectione 5. tex. com. 17. Conſequenter cum dicit.

¶Et hic eſt proprijſſimus modus paſſionis; nam pati dicitur ex eo, quod aliquid trahitur ad agentem, quod autem recedit ab eo, quod eſt ſibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi.

¶Comparat prædictos modos acceptationis, & ſignificationis nominis. Et ponit talem concluſionem comparatiuam. Tertius modus eſt propriiſſimus modus paſſionis. Hanc concluſionem D.S. probat primò rõne, ſecundò auctoritate, ibi. Et ſimiliter, &c. Ratione ſic, pati dicitur ex eo, quòd aliquid trahitur ad agentem (i. quod aſſimilatur agenti in forma, quæ eſt principium agendi) ſcilicet quod recedit ab eo, quod eſt ſibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi; igitur &c. Maior patet, quia paſſio eſt illatio, & effectus actionis agentis. Sed agens aſſimilat, & trahit ad ſe paſſum, &c. Minor patet de ſe, quia ex hoc, ꝙ aliquid perdit naturalem diſpoſitionem, & acquirit diſpoſitionem alterius, maximè trahitur ad ipſum. Sic omne agens intendit ſibi aſſimilare patiens, vel in forma, vel in ſine ſuo, vt declarat Doc. Sanc. in de Malo, Mate. pri. articu. primo. in fine corporis. Deinde cum dicit.

¶Et ſimiliter in primo de generatione dicitur*; quòd quando ex ignobiliori generatur nobilius eſt generatio ſimpliciter, & corruptio ſecundùm quid; è conuerſo autem quando ex nobiliori ignobilius generatur. * Ariſt. text. 18.

¶Confirmat præcedentem concluſionem auctoritate Philoſophi ex primo de generatione, quia quando acquirit magis conueniens naturæ, magis perfectum ens in ordine vniuerſi, quod eſt magis de intentione naturæ, eſt generatio ſimpliciter. Et corruptio ignobilioris eſt ſecundùm quid corruptio, quia acquiritur magis conueniens, & intentatum à natura. Sed eſt corruptio ſimpliciter, quando magis perfectum corrumpitur. Corruptio autem eſt quædam paſſio, ſaltem quo ad alterationem præuiam. Vnde vult Philoſophus ibidem, quòd quando ſunt generationes ſubordinatę, ſicut in generatione hominis, tunc quando abijcitur forma imperfecta, & acquiritur perfectior, & magis intenta à natura, tunc corruptio dicitur ſecundùm quid. Et ad propoſitum habetur, quòd quia corruptio non eſt ſine paſſione, ideo etiam quando abiicitur conueniens dicitur magis paſſio, ſecus quando è conuerſo, &c.

¶Et his tribus modis contingit eſſe in anima paſſionẽ; nam ſecundùm receptionem tantùm, dicitur ꝙ ſentire, & intelligere eſt quoddam pati.

¶Hic conſequenter D. S. reſpondet ad quæſitum expoſitum tali concluſione. His tribus modis contingit in anima eſſe paſſionem. Concluſio reſponſiua.

¶Et nota ſemper ſicut in ſubiecto remoto. Hanc concluſionem D.S. primò probat de primo modo paſſionis; ſecundò limitat concluſionem de duobus modis paſſionis propriè dictę, ibi.

Paſſio

Paſſio autem cum abiectione,&c. Tertiò adiungit vnum notabile comparatiuum eorundem duorum modorum paſſionis,ibi. Sed in hac, &c. Probatur ergo concluſio de primo modo paſſionis; quia iſto modo.ſ.ſecundùm receptionem tantùm,ſentire, & intelligere eſt quoddam pati; ſed iſta conueniunt animæ, vt conſtat, igitur.

¶Nota autem circa hoc primò,quòd aliter conuenit intelligere animę,aliter ſentire;quia intelligere conuenit ſibi,ſicut primo principio,& primo ſubiecto,vt nunc ſupponitur;quia anima ſimpliciter primò intelligit,eſto homo primò intelligat, vt ſuppoſitum. Sentire verò conuenit animæ ſicut primo principio, ſaltem incompleto;ſed non ſicut primo ſubiecto;ſed eſt totius compoſiti,ſicut primi ſubiecti,de hoc pri.par.q 78.art.vlt.&c.

¶Nota ſecundò, quòd iſta probatio in maiori continet aliquã difficultatem, quomodo videlicet intelligere dicatur quoddam pati. Sed quia hoc pri.par.ex intentione Deo duce videbitur;ideo pro nunc ſufficit breuiter ſcire, ꝙ eſſe pati cauſaliter nihil aliud eſt,quàm cauſari ex paſſione. Ideo circa hoc, an intellectio noſtra cauſetur ab intelligibili,eſt multiplex modus dicendi. Scotus enim in primo,diſt.47.vult quòd intelligibile concurrit ad intellectionem cauſaliter,non ſolùm terminatiuè,vt Henricus tenet; ſed cauſaliter,non immutando intellectum, ſed ſimul cum intellectu cauſando effectiuè intellectionem, & ſecundùm ipſum intelligere noſtrum eſt pati non eſſentialiter,ſed per accidens,quia videlicet eſto intellectus noſter habeat recipere ſpeciem, hoc nõ eſt,vt per eam fiat actiuus;immo intellectus nudus eſt actiuus,ſed vt repreſentetur obiecti; & ita illa receptio non eſt per ſe cauſa intellectionis; quia intellectus per paſſionem non habet eſſe actiuum; ſed intellectus prærequirit tamen vt obiectum ſit præſens,&c. Sed D.S.poſt Ariſtotelem, & commentatorem tenet, ꝙ intelligere noſtrum cauſatur per ſe ex paſſione; ita quòd intellectus noſter paſſus perfectiuè (.i.factus in actu ab intelligibili) intellectionem elicit;ita quòd obiectum non ſolùm eſt obiectũ, ſed etiam conprincipium intellectionis,ſecundùm quòd per ſpeciem receptum eſt in intellectu poſſibili,qui intellectus noſter eſt in potentia eſſentiali,vt habetur 3 de ani.tex.7. & ergo de ſe nõ habet ꝙ ſit principium actionis.Et ergo nudus non eſt actiuus,ſed oportet,ꝙ prius immutetur per ſpeciem obiecti.Et ergo paſſio prærequiritur per ſe,vt intellectus agere poſſit, de hoc ſatis nunc, &c. Conſequenter ibi.

Scotus. Henr.

Auer:

¶Paſſio autẽ cum abiectione non eſt niſi ſecundùm tranſmutationem corporalem, vnde paſſio propriè dicta non poteſt competere animæ, niſi per accidens, inquantum.ſ.compoſitum patitur.

¶Limitat concluſionem reſpõſiuam, quo ad duos modos paſſionis propriè dictæ. Et eſt alia concluſio limitatiua prioris talis, paſſio propriè dicta (.ſ.quo ad duos modos) non poteſt competere animæ, niſi per accidens.ſ.inquantum compoſitum patitur, probatur iſta concluſio. Paſſio illis duobus modis dicta, non eſt niſi ſecundùm tranſmutationẽ corporalem. Sed corporalis tranſmutatio non eſt animæ, niſi inquantum compoſitum tranſmutatur; igitur nec iſta paſſio eſt animæ, niſi per accidens.ſ.Inquantum,&c. Maior relinquitur nota.

¶Sed animaduerte,quòd illud dicitur alicui conuenire, quod conuenit ſibi per ſe,& ſemper,& propria ratione. Ideo cum abijcere aliquid per ſe, & ex propria ratione conueniat tranſmutationi corporali;ideo ſibi à D.S.hic aſcribitur.Et quamuis aliquando paſſioni,primo modo,ꝙ eſt perfectiua, cõueniat aliquid abijcere, ſicut quando in acquiſitione ſcientiæ abicitur ignorantia diſpoſitionis prauæ,hoc tamen per accidens eſt. Nec conuenit tali paſſioni perfectiuè ex propria ratione,ideo per ſe loquens,& ex arte,dicit ꝙ abitcere conueniat tranſmutationi corporali.Et hoc intelligendum eſt per ſe,vt etiam patebit infra q.73.art.5.Id quod alicui conuenit per ſe, & ex propria ratione poteſt conuenire alteri participatiuè,inquantum conuenit aliqualiter cum eo, quod eſt per ſe tale. Sic & contingentia,& receptiuitas, & huiuſmodi, poſſunt conuenire formæ, vt conuenit cum materia in potentialitate. Et ſecundò poteſt dici,quòd dum anima poſt errorem, & prauam diſpoſitionem habet ſcientiam,non neceſſariò eſt mutatio ſubiectiua ex parte animæ, ſed ex parte obiecti; poteſt enim eadem propoſitio mentalis, vt res, ſucceſſiuè eſſe falſa, & vera, propter mutationem rei,vt patet in prædicamentis,quare in anima,vt intellectiua eſt, non eſt contrarietas, nec per conſequens abiectio cum receptione,&c.

¶Nota etiam,vt habeti poteſt ex D.S.3.par.q.46.art.7.& in de Verita.vbi ſup.q.2. Anima dupliciter patitur in corpore. Vno modo ſecundùm eſſentiam, vt eſt forma corporis; & paſſione naturali. Tunc talis paſſio incipit a corpore, & terminatur ad animã, vt eſt forma corporis per eſſentiam. Sed alia eſt paſſio totius cõiuncti,de qua conſequenter loquimur.ſ.animalis. Et talis incipit à potentia animæ ſenſitiua,& terminatur in corpore,& corporali tranſmutatione;& hęc paſſio,vt dictum fuit circa continuationem,quo ad formale,& materiale, eſt totius coniuncti. Tamen principium formalis ſaltem incompletum eſt anima. Sed tranſmutatio corporalis,quæ eſt materiale,illa euidenter eſt totius cõiuncti,& conſtituit motum animæ in ratione paſſionis. Et ergo,ſiue loquimur de tranſmutatione corporali,quę eſt in paſſione naturali, ſiue animali, ſemper conuenit primo ſuppoſito ſicut ſubiecto,& eo mediante partibus ſuis, licet paſſio animalis conuenat quo ad formale,primò ipſi animæ, vt principio, vnde benè dicit D.S.quòd paſſio,quæ eſt cum abiectione, & corporalis, conuenit animæ,inquantum compoſitum patitur, quomodocunq; accipiatur paſſio,&c. Tunc ibi.

¶Sed in hoc eſt diuerſitas; nam quando huiuſmodi tranſmutatio fit in deterius, magis propriè habet rationem paſſionis,quàm quando fit in melius,vt triſtitia magis propriè eſt paſſio,quàm lætitia.

¶Adiungit vltimò quoddam notabile comparatiuum duorum modorum paſſionis proprię. Et notat, quòd eſt diuerſitas paſſionis,qua tranſmutatur homo in deterius,& quando tranſmutatur in melius; quia prima magis habet rationem paſſionis, & ratio patet ex prima concluſione, & ex auctoritate Philoſophi in de generatione.

¶Ex hoc notabili D.S.vltimò elicit corollarium. Triſtitia magis propriè eſt paſſio,quàm lætitia. Et patet quia triſtitia habet ſecum tranſmutationem in diſpoſitionem diſconuenientem, & abiectionem conuenientis. Contrario modo eſt de lætitia;igitur conſequentia patet ex dictis. Antecedens patebit infra,quæſt.37. articu.quarto.

¶Nota etiam, quòd præſens tractatus erit de paſſione conuenienti animæ per totum compoſitum, ſaltem quo ad materiale. Et dicitur paſſio animalis,quę quo ad formale incipit ab anima, ſicut à principio,ſaltem incompleto,& terminatur in corpus ſecundùm tranſmutationem Et quia ab illa traſmutatione habet vt dicatur paſſio, ideo dicit D.S.quòd paſſio primò conuenit compoſito,quia forſan,& formale primò conuenit toti compoſito,ſicut principio completo, ſed animæ, vt incompleto primò,&c. Vnde D.S.in de Veri.vbi ſup.q.2.ad quintũ. Ita, & ſimiliter quęlibet alia paſſio animæ poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundùm propriam rationem irę,& ſic prius eſt in anima,quàm in corpore. Alio modo inquantum eſt paſſio, & ſic per prius eſt in corpore. Ibi enim primò accipit rationem paſſionis. Et ideo non dicit,quòd anima traſcatur per accidens, ſed ꝙ per accidens patiatur, hæc ille. Vbi patet quomodo paſſio eſt in corpore, & quomodo in anima prius, &c.

Paſſio animalis.

¶Nota de quibuſdam dictis huius articuli.ſ.de acceptationibus paſſionis,D.S.5.metaph.tex.com.17.lec.12.vbi dicit, paſſio dicitur communiter, & propriè. Communiter quidem dicitur pati quicquid recipit aliquam perfectionem ab aliquo,ſicut intelligere dicitur quoddam pati. Propriè autem pati dicitur quod recipit aliquid cum ſui tranſmutatione,ab eo qd eſt ſibi naturale. Vnde & talis paſſio dicitur eſſe abiciens à ſubſtantia; hoc autem non poteſt fieri,niſi per aliquod contrarium. Vnde quando aliquid patitur ſecundùm id quod eſt contrarium ſuæ naturæ, vel conditioni,propriè pati dicitur, ſecundùm ꝙ etiam ægritudines paſſiones dicuntur. Quando verò aliquis recipit id quod eſt ei conueniens ſecundùm naturam ſuam magis dicitur perfici, quàm pati, hæc ille. Ex quibus patent ea,quæ dicta ſunt,&c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam quo ad duos modos paſſionis propriè dictæ.

¶Nota quòd illam auctoritatem Apoſtoli exponit D.S. ibid. in apoſtilla,quia paſsiones, & affectiones peccatorum, quæ per legem notificatæ,vel augmentatæ fuerunt occaſionaliter (ad ſenſum infra habendum,q.98.art.1.) operabantur in membris noſtris.i.mouebant membra noſtra, & hoc vt fructificarent mortis. vt facerent fructũ mortis. Et quia huiuſmodi paſſiones ſunt peccata,præſentim quo ad formale,ideo quo ad hæc ſunt animæ ipſius ſaltem ſicut principij,& hoc probat iſta ratio Sed tamen quo ad tranſmutationem ſunt corporis,vel magis compoſiti.Vnde ſi benè aduertatur habetur ex corpore, ꝙ paſſio quo ad materiale eſt totius coniuncti.Sed ex hoc argumento habetur,ꝙ eſt animæ quo ad formale principaliter originaliter,&c.

¶Ad primum igitur dicendum,quòd pati ſecundùm quòd eſt cum abiectione, & tranſmutatione,proprium eſt materiæ, vnde non inuenitur, niſi in compoſitis ex materia,& forma;ſed pati prout importat receptionem ſolam,non eſt neceſſarium,quòd ſit materiæ;ſed poteſt eſſe cuiuſcunque exiſtentis in potentia. Anima autem & ſi non ſit compoſita ex materia, & forma; habet tamen aliquid potentialitatis, ſecundùm quam conuenit ſibi recipere,& pati, ſecundùm ꝙ intelligere pati eſt, vt dicitur in tertio de anima*.

* Ariſtot. tex.12.

¶Ad maiorem, pati præſertim tertio modo captum eſt materiæ tantùm ad ſanum ſenſum, non.ſ.ſicut ſubiecti completi; ſed ſicut per ſe rationis patiendi iſto modo, ſicut & alibi dici ſolet,

quòd

hic conſequenter D.S. determinandus ſit de actibus, qui ſunt hominibus, & alijs animalibus communes. Huic autem videtur ſtatim aduerſari, quia tractatus hic intitulatur de paſſionibus; ratio autem paſſionis, & actionis videntur eſſe contrarię.

¶Sed pro huius ſolutione oportet notare, ꝙ huiuſmodi paſſiones de quibus intenditur, ſunt paſſiones non quidem purè corporales, ſed animales cõtinentes duplicem motum partialem. Vnus eſt formale paſſionis, & eſt actio immanens, puta affectio appetitus ſenſitiui. Sed alius eſt motus tranſmutatiuus corporis, & motus de genere paſſionis propriè dictus, vt patebit in primo articulo. Quamuis ergo paſſio animalis dicat principaliter tanquam formale ſuum actionem, quia tamen per huiuſmodi affectionem anima trahitur tractu affectionali ad res ipſas, ex quo tractu cõſequitur in corpore paſſio, & tranſmutatio etiam à naturali diſpoſitione: ideo huiuſmodi affectiones dicuntur paſſiones, quia proueniunt à re extra apprehenſa, & ad ipſam inclinant, & corpus alterant. Nam vt patebit propriè dicuntur paſſiones illæ affectiones, quæ immutant corpus in contrariam diſpoſitionem naturalis habitudinis. Secundò etiam huiuſmodi affectiones vocantur paſſiones ea ratione; quia ſicut paſſio propriè dicta in naturalibus prouenit ab extrinſeco, & inuito patiente, ſic plerunque iſtę paſſiones ab extrinſeco contra voluntatem hominis euenũt. Sicut Apoſtolus dicit, quòd nolo malum hoc ago. i. concupiſco. i. patior inordinatum motum ſenſualitatis præuenientem rationẽ, & voluntatem. Dico autem plerunq;, tum primò, quia paſſiones poſſunt etiam eſſe imperatæ. Tum ſecundò, quia in quibuſdam non fuerunt, niſi ab intrinſeco, vt patet de primo homine in ſtatu innocentiæ, de quo vide in de Veri. Mate. 26. ar. 8. in corpore. Et ideo dico plerunque eſſe in nobis præſertim imperfectis, &c.

¶Nota ſecundò pro maiori intellectu, quòd affectio appetitus ſenſitiui in huiuſmodi paſſionibus dicitur formale, ea ratione; quia ſemper ſe tenens ex parte agentis ſuperioris eſt formale reſpectu eius, quod eſt in effectu ab agente inferiori. Et ſecundò etiam tenens ſe ex parte mouentis, formale eſt, reſpectu eius, quod ſe tenet ex parte mobilis, vel moti: quia igitur iſta affectio eſt in appetitu, quo mediãte anima mouet corpus, & eſt ratio immutationis corporalis, vt patebit (quia ad actum appetitus ſenſitiui naturaliter conſequitur aliqua immutatio in corpore) ideo tenens ſe ex parte animæ, & potentiæ dicitur formale, aliud materiale; quia & anima eſt forma. Corpus mate. &c.

¶Nota tertiò, ꝙ non incongruè Theologus tractat de huiuſmodi paſſionibus (aliàs affectionibus ſenſualibus.) Nam vt patet in de Veri. Vbi iam art. 6. & 7. Et patebit inf. q. 24. Ipſe poſſunt eſſe bonæ, & malæ moraliter, & theologicè in homine, vtpotè facientes ad meritum, & demeritum, augendo, & diminuendo ipſum.

Vtrum aliqua paſſio ſit in anima.

B 3. diſt. 15. q. 2. artic. 1. Et Veri. q. 26. artic. 1. & 2. cor.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd nulla paſſio ſit in anima; pati enim eſt proprium materiæ; ſed anima non eſt compoſita ex materia, & forma, vt in primo habitũ eſt;* ergo nulla paſſio eſt in anima.

* 9. 75. ar. 5.

¶ 2 Præterea, paſſio eſt motus, vt dicitur in 3. phiſ.* ſed anima non mouetur, vt probatur in pri. de ani. ergo paſſio non eſt in anima.

* Ariſt. tex. 19. 20. 21. & ſequen.

¶ 3 Præterea, paſſio eſt via in corruptionem; nam omnis paſſio magis facta abijcit à ſubſtantia, vt dicitur in lib. Topicorum*. ſed anima eſt incorruptibilis; ergo nulla paſſio eſt in anima.

* Ariſt. li. 6. cap. 1.

Rom. 7. ¶Sed contra eſt quod Apoſto. dicit ad Rom. 7. Cum eſſemus in carne paſſiones peccatorum, quæ per legem erant operabantur in membris noſtris; peccata autem ſunt propriè in anima; ergo & paſſiones, quæ dicuntur peccatorum, ſunt in anima.

¶Hic primò D.S. inquirit de ſubiecto paſſionum, & primò in communi in hoc articulo; ſecundò de ſubiecto magis propinquo in articulis ſequentibus. Quærit ergo hic de ſubiecto communi omnibus paſſionibus, remoto tamen. Nam potentia eſt ſubiectum propinquum. Anima autem remotum ſaltem partiale, tamen principale, loquendo de paſſione animali, de qua intenditur principaliter.

¶Reſpondeo dicendum, quòd pati dicitur tripliciter, vno modo communiter, ſecundùm quòd omne recipere eſt pati etiam ſi nihil abijciatur à re, ſicut ſi dicatur aerem pati quando illuminatur; hoc autem magis eſt perfici, quàm pati; alio modo dicitur propriè pati, quando aliquid recipitur cum alterius abiectione; ſed hoc contingit dupliciter; quandoque enim abijcitur id quod non eſt conueniens rei, ſicut cum corpus animalis ſanatur dicitur pati, quia recipit ſanitatem ægritudine abiecta. Alio modo quando è conuerſo contingit, ſicut ægrotare dicitur pati, quia recipitur infirmitas, ſanitate abiecta.

¶In hoc articuli corpore D.S. duo principaliter facit. Primò declarat titulum quæſtiõis; ſecundò ſecundùm eius intellectum expoſitum reſpondet, ibi. Et his tribus, &c.

¶Circa primum primò exponit terminum paſſionis, declarando ꝙ tribus modis poſſit intelligi in præſenti tractatu. Secundò, iſtos modos comparat penes nomen, & rationem paſſionis, ibi. Et hic eſt proprijſſimus, &c. Quo igitur ad primum, pati dicitur tripliciter, vno modo communiter, &c.

¶Et nota quòd pati communiter acceptum extendit ſe ad recipere perfectiuum, & corrupciuum, ſiue aliquid abijciatur, ſiue nõ. Cum enim aer illuminatur nihil reale abijcitur. Et cum anima neſciens fit ſciens, non abijcitur res aliqua. (Neſcięcia enim quæ præintelligebatur non erat aliquid. ſ. reale, ſed tantùm ens rationis.) Et notat D.S. quare hoc ſit communiter, & extensè accipere; quia hoc eſt magis perfici, quàm pati. Pati autem proprium (vt patebit) eſt cum imperfectione, non ſolùm arguitiuè, ſed formaliter. Eſto enim omnis receptio arguat potentialitatem, & imperfectionem; non tamen omnis dicit imperfectionem, ſed ſolùm pati proprium, vbi conueniens abiicitur, & inconueniens acquiritur. Secundò autem dicitur pati magis propriè, quando aliquid recipitur cum abiectione. Et illud membrum ſubdiuiditur in duo; quia quandoque abiicitur diſconueniens, vt patet in exemplo literæ. Quandoq; verò è contra abiicitur conueniens, & acquiritur diſconueniens.

¶Et nota, quòd ille tertius modus paſſionis, vt poteſt haberi ex 7. phyſi. propriè dicitur alteratio. Secundus autem non; ſi enim infirmus ſanetur, non propriè dicitur alterari, ſed ſi ſanus infirmetur, vt habetur ibidem in D.S. lectione 3. tex. com. 17. Conſequenter cum dicit.

¶Et hic eſt proprijſſimus modus paſſionis; nam pati dicitur ex eo, quod aliquid trahitur ad agentem, quod autem recedit ab eo, quod eſt ſibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi.

¶Comparat prædictos modos acceptationis, & ſignificationis nominis. Et ponit talem concluſionem comparatiuam. Tertius modus eſt propriiſſimus modus paſſionis. Hanc concluſionem D.S. probat primò rõne, ſecundò auctoritate, ibi. Et ſimiliter, &c. Ratione ſic, pati dicitur ex eo, quòd aliquid trahitur ad agentem (i. quod aſſimilatur agenti in forma, quæ eſt principium agendi) ſcilicet quod recedit ab eo, quod eſt ſibi conueniens, maximè videtur ad aliud trahi; igitur &c. Maior patet, quia paſſio eſt illatio, & effectus actionis agentis. Sed agens aſſimilat, & trahit ad ſe paſſum, &c. Minor patet de ſe, quia ex hoc, ꝙ aliquid perdit naturalem diſpoſitionem, & acquirit diſpoſitionem alterius, maximè trahitur ad ipſum. Sic omne agens intendit ſibi aſſimilare patiens, vel in forma, vel in fine ſuo, vt declarat Doc. Sanc. in de Malo, Mate. pri. articu. primo. in fine corporis. Deinde cum dicit.

¶Et ſimiliter in primo de generatione dicitur*; quòd quando ex ignobiliori generatur nobilius eſt generatio ſimpliciter, & corruptio ſecundùm quid; è conuerſo autem quando ex nobiliori ignobilius generatur.

* Ariſt. ter. 18.

¶Confirmat præcedentem concluſionem auctoritate Philoſophi ex primo de generatione, quia quando acquirit magis conuenientem naturæ, magis perfectum ens in ordine vniuerſi, quod eſt magis de intentione naturæ, eſt generatio ſimpliciter. Et corruptio ignobilioris eſt ſecundùm quid corruptio, quia acquiritur magis conueniens, & intentatum à natura. Sed eſt corruptio ſimpliciter, quando magis perfectum corrumpitur. Corruptio autem eſt quædam paſſio, ſaltem quo ad alterationem præuiam. Vnde vult Philoſophus ibidem, quòd quando ſunt generationes ſubordinatæ, ſicut in generatione hominis, tunc quando abijcitur forma imperfecta, & acquiritur perfectior, & magis intenta à natura, tunc corruptio dicitur ſecundùm quid. Et ad propoſitum habetur, quòd quia corruptio non eſt ſine paſſione, ideo etiam quando abijcitur conueniens dicitur magis paſſio, ſecus quando è conuerſo, &c.

¶Et his tribus modis contingit eſſe in anima paſſionẽ; nam ſecundùm receptionem tantùm, dicitur ꝙ ſentire, & intelligere eſt quoddam pati.

¶Hic conſequenter D. S. reſpondet ad quæſitum expoſitum tali concluſione. His tribus modis contingit in anima eſſe paſſionem.

Concluſio reſpõſiua.

¶Et nota ſemper ſicut in ſubiecto remoto. Hanc concluſionem D.S. primò probat de primo modo paſſionis; ſecundò limitat concluſionem de duobus modis paſſionis propriè dictę, ibi.

Paſſio autem cum abiectione,&c. Tertiò adiungit vnum notabile comparatum eorundem duorum modorum paſſionis,ibi. Sed in hac, &c. Probatur ergo concluſio de primo modo paſſionis; quia iſto modo.ſ.ſecundùm receptionem tantùm,ſentire, & intelligere eſt quoddam pati; ſed ita conueniunt animæ, vt conſtat, igitur.

¶Nota autem circa hoc primò,quòd aliter conuenit intelligere animę,aliter ſentire;quia intelligere conuenit ſibi,ſicut primo principio,& primo ſubiecto,vt nunc ſupponitur;quia anima ſimpliciter primò intelligit,eſto homo primò intelligat, vt ſuppoſitum. Sentire verò conuenit animæ ſicut primo principio, ſaltem incompleto;ſed non ſicut primo ſubiecto;ſed eſt totius compoſiti,ſicut primi ſubiecti,de hoc pri.par.q 78.art.vlt.&c.

¶Nota ſecundò, quòd iſta probatio in maiori continet aliquã difficultatem, quomodo videlicet intelligere dicatur quoddam pati. Sed quia hoc pri.par.ex intentione Deo duce videbitur;ideo pro nunc ſufficit breuiter ſcire, ꝙ eſſe pati cauſaliter nihil aliud eſt,quàm cauſari ex paſſione. Ideo circa hoc, an intellectio noſtra cauſetur ab intelligibili,eſt multiplex modus dicendi. Scotus enim in primo,diſt.47.vult quòd intelligibile concurrit ad intellectionem cauſaliter,non ſolùm terminatiuè,vt Henricus tenet; ſed cauſaliter,non immutando intellectum, ſed ſimul cum intellectu cauſando effectiuè intellictionem, & ſecundùm ipſum intelligere noſtrum eſt pati non eſſentialiter,ſed per accidens,quia videlicet eſto intellectus noſter habeat recipere ſpeciem, hoc nõ eſt,vt per eam fiat actiuus;immo intellectus nudus eſt actiuus,ſed vt repreſentetur obiectui; & ita illa receptio non eſt per ſe cauſa intellectionis; quia intellectus per paſſionem non habet eſſe actiuum; ſed intellectus prærequirit tamen vt obiectum ſit præſens,&c. Sed D.S.poſt Ariſtotelem, & commentatorem tenet, ꝙ intelligere noſtrum cauſatur per ſe ex paſſione; ita quòd intellectus noſter paſſus perfectiuè (.i.factus in actu ab intelligibili) intellectionem elicit;ita quòd obiectum non ſolùm eſt obiectũ, ſed etiam conprincipium intellectionis,ſecundùm quòd per ſpeciem receptum eſt in intellectu poſſibili,qui intellectus noſter eſt in potentia eſſentiali,vt habetur 3.de ani.tex.7. & ergo de ſe nõ habet ꝙ ſit principium actionis.Et ergo nudus non eſt actiuus,ſed oportet,ꝙ prius immutetur per ſpeciem obiecti.Et ergo paſſio prærequiritur per ſe,vt intellectus agere poſſit, de hoc ſatis nunc, &c. Conſequenter ibi.

Scotus. Henr.

Auer:

¶Paſſio autẽ cum abiectione non eſt niſi ſecundùm tranſmutationem corporalem, vnde paſſio propriè dicta non poteſt competere animæ, niſi per accidens, inquantum.ſ.compoſitum patitur.

¶Limitat concluſionem reſpõſiuam, quo ad duos modos paſſionis propriè dictæ. Et eſt alia concluſio limitatiua prioris talis, paſſio propriè dicta (.ſ.quo ad duos modos) non poteſt competere animæ, niſi per accidens.ſ.inquantum compoſitum patitur, probatur iſta concluſio. Paſſio iſtis duobus modis dicta, non eſt niſi ſecundùm tranſmutationẽ corporalem. Sed corporalis tranſmutatio non eſt animæ, niſi inquantum compoſitum tranſmutatur; igitur nec iſta paſſio eſt animæ, niſi per accidens.ſ.Inquantum,&c. Maior relinquitur nota.

¶Sed animaduerte,quòd illud dicitur alicui conuenire, quod conuenit ſibi per ſe,& ſemper,& propria ratione. Ideo cum abijcere aliquid per ſe, & ex propria ratione conueniat tranſmutationi corporali;ideo ſibi à D.S.hic aſcribitur.Et quamuis aliquando paſſioni,primo modo,q̃ eſt perfectiua,cõueniat aliquid abijcere, ſicut quando in acquiſitione ſcientiæ abiicitur ignorantia diſpoſitionis prauæ,hoc tamen per accidens eſt. Nec conuenit tali paſſioni perfectiuè ex propria ratione,ideo per ſe loquens,& ex arte,dicit ꝙ abiicere conueniat tranſmutationi corporali. Et hoc intelligendum eſt per ſe,vt etiam patebit infra q.73.art.5.Id quod alicui conuenit per ſe, & ex propria ratione poteſt conuenire alteri participatiuè,inquantum conuenit aliqualiter cum eo, quod eſt per ſe tale. Sic & contingentia,& receptiuitas,& huiuſmodi, poſſunt conuenire formæ, vt conuenit cum materia in potentialitate. Et ſecundò poteſt dici,quòd dum anima poſt errorem, & prauam diſpoſitionem habet ſcientiam,non neceſſariò eſt mutatio ſubiectiua ex parte animæ, ſed ex parte obiecti; poteſt enim eadem propoſitio mentalis, vt res, ſucceſsiuè eſſe falſa, & vera, propter mutationem rei,vt patet in prædicamentis,quare in anima,vt intellectiua eſt, non eſt contrarietas, nec per conſequens abiectio cum receptione,&c.

¶Nota etiam,vt habetur poteſt ex D.S.3.par.q.46.art.7.& in de Verita.vbi ſup.q.2. Anima dupliciter patitur in corpore. Vno modo ſecundùm eſſentiam, vt eſt forma corporis; & paſſione naturali. Tunc talis paſſio incipit a corpore, & terminatur ad animã, vt eſt forma corporis per eſſentiam. Sed alia eſt paſſio totius cõiuncti,de qua conſequenter loquimur.ſ.animalis. Et talis incipit à potentia animæ ſenſitiua,& terminatur in corpore,& corporali tranſmutatione;& hęc paſſio,vt dictum fuit circa continuationem,quo ad formale,& materiale, eſt totius coniuncti. Tamen principium formalis ſaltem incompletum eſt anima. Sed tranſmutatio corporalis,quæ eſt materiale,illa euidenter eſt totius cõiuncti,& conſtituit motum animæ in ratione paſſionis. Et ergo,ſiue loquimur de tranſmutatione corporali, quę eſt in paſſione naturali, ſiue animali, ſemper conuenit primo ſuppoſito ſicut ſubiecto,& eo mediante partibus ſuis, licet paſſio animalis conueniat quo ad formale,primò ipſi animæ, vt principio, vnde benè dicit D.S.quòd paſsio,quæ eſt cum abiectione, & corporalis, conuenit animæ,inquantum compoſitum patitur, quomodocunq; accipiatur paſsio,&c. Tunc ibi.

¶Sed in hoc eſt diuerſitas; nam quando huiuſmodi tranſmutatio fit in deterius, magis propriè habet rationem paſſionis,quàm quando fit in melius,vt triſtitia magis propriè eſt paſſio,quàm lætitia.

¶Adiungit vltimò quoddam notabile comparatiuum duorum modorum paſsionis proprię. Et notat, quòd eſt diuerſitas paſsionis,qua tranſmutatur homo in deterius,& quando tranſmutatur in melius; quia prima magis habet rationem paſsionis, & ratio patet ex prima concluſione, & ex auctoritate Philoſophi in de generatione.

¶Ex hoc notabili D.S.vltimò elicit corollarium. Triſtitia magis propriè eſt paſsio,quàm lætitia. Et patet quia triſtitia habet ſecum tranſmutationem in diſpoſitionem diſconuenientem, & abiectionem conuenientis. Contrario modo eſt de lætitia;igitur, conſequentia patet ex dictis. Antecedens patebit infra,quæſt.37. articu.quarto.

¶Nota etiam, quòd præſens tractatus erit de paſsione conuenienti animæ per totum compoſitum, ſaltem quo ad materiale. Et dicitur paſsio animalis,quę quo ad formale incipit ab anima, ſicut à principio, ſaltem incompleto,& terminatur in corpus ſecundùm tranſmutationem Et quia ab illa traſmutatione habet vt dicatur paſsio, ideo dicit D.S.quòd paſsio primò conuenit compoſito,quia forſan,& formale primò conuenit toti compoſito,ſicut principio completo, ſed animæ, vt incompleto primò,&c. Vnde D.S.in de Veri.vbi ſup.q.2.ad quintũ. Ira, & ſimiliter quælibet alia paſsio animæ poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundùm propriam rationem iræ,& ſic prius eſt in anima,quàm in corpore. Alio modo inquantum eſt paſsio, & ſic per prius eſt in corpore. Ibi enim primò accipit rationem paſsionis. Et ideo non dicit,quòd anima iraſcatur per accidens, ſed ꝙ per accidens patiatur, hæc ille. Vbi patet quomodo paſsio eſt in corpore, & quomodo in anima prius, &c.

Paſsio animalis.

¶Nota de quibuſdam dictis huius articuli.ſ.de acceptationibus paſsionis,D.S.5.metaph.tex.com.17.lec.12.vbi dicit, paſsio dicitur communiter, & propriè. Communiter quidem dicitur pati quicquid recipit aliquam perfectionem ab aliquo,ſicut intelligere dicitur quoddam pati. Propriè autem pati dicitur quod recipit aliquid cum ſui tranſmutatione,ab eo qd eſt ſibi naturale. Vnde & talis paſsio dicitur eſſe abiiciens à ſubſtantia; hoc autem non poteſt fieri, niſi per aliquod contrarium. Vnde quando aliquid patitur ſecundùm id quod eſt contrarium ſuæ naturæ, vel conditioni,propriè pati dicitur, ſecundùm ꝙ etiam ægritudines paſſiones dicuntur. Quando verò aliquis recipit id quod eſt ei conueniens ſecundùm naturam ſuam magis dicitur perfici, quàm pati, hæc ille. Ex quibus patent ea,quæ dicta ſunt,&c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam quo ad duos modos paſſionis propriè dictæ.

¶Nota quòd illam auctoritatem Apoſtoli exponit D.S. ibid. in apoſtilla,quia paſsiones, & affectiones peccatorum, quæ per legem notificatæ,vel augmentatæ fuerunt occaſionaliter (ad ſenſum infra habendum,q.98.art.1.) operabantur in membris noſtris.i.mouebant membra noſtra, & hoc vt fructificarent mortui. vt facerent fructũ mortis. Et quia huiuſmodi paſſiones ſunt peccata,præſentim quo ad formale,ideo quo ad hæc ſunt animæ ipſius ſaltem ſicut principij,& hoc probat iſta ratio Sed tamen quo ad tranſmutationem ſunt corporis,vel magis compoſiti. Vnde ſi benè aduertatur habetur ex corpore, ꝙ paſſio quo ad materiale eſt totius coniuncti. Sed ex hoc argumento habetur,ꝙ eſt animæ quo ad formale principaliter originaliter,&c.

¶Ad primum igitur dicendum,quòd pati ſecundùm quòd eſt cum abiectione, & tranſmutatione,proprium eſt materiæ, vnde non inuenitur, niſi in compoſitis ex materia,& forma;ſed pati prout importat receptionem ſolam,non eſt neceſſarium,quòd ſit materiæ;ſed poteſt eſſe cuiuſcunque exiſtentis in potentia. Anima autem & ſi non ſit compoſita ex materia, & forma; habet tamen aliquid potentialitatis, ſecundùm quam conuenit ſibi recipere,& pati, ſecundùm ꝙ intelligere pati eſt, vt dicitur in tertio de anima*.

* Ariſtot. tex.12.

¶Ad maiorem, pati præſertim tertio modo captum eſt materiæ tantùm ad ſanum ſenſum, non.ſ.ſicut ſubiecti completi; ſed ſicut per ſe rationis patiendi iſto modo, ſicut & alibi dici ſolet,

quòd

quòd materia eſt ratio recipiendi quantitatem, licet ſubiectum ſit totum compoſitum. Dico ſecundò, ꝙ pati communiter acceptum eſt etiam conuenientis analogicè cum materia propriè dicta, & ſubiecta priuationi, ſ. habentis potentiam etiam in eſſe intelligibili, eſto, ſit actus in genere entis.

¶Ad minorem conceditur, & habetur in pri. par. q. 75. artic. 5. Et tamen etiam ibidem habetur, ꝙ anima rationalis conuenit analogicè cum materia prima in potentialitate, ratione cuius poteſt ſibi conuenire ſubijci, & tranſmutari intelligibiliter. Vltra. Ergo nulla, &c. Verum, nulla paſſio propriè dicta eſt in anima ſola, ſed in compoſito ex materia, & forma. Cum quo ſtat, ꝙ paſſio communiter conuenit animę ſoli, tanquam principali ſubiecto remoto, licet mediante potentia; quia cum per eſſentiam ſit actus ſimpliciter per eam, non eſt expectatiua alicuius diſtantis; ſed per potentiam, quæ ſimpliciter eſt in ordine potentiarum, ſecundùm quid in ordine actuum, vt quandoq; alibi videbitur.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd pati, & moueri, & ſi non conueniat animæ per ſe, conuenit tamen ei per accidens, vt in primo de anima dicitur*. * Ariſtot. tex. 93.

¶Ad maiorem, vera de paſſione tertio modo dicta præſertim, & etiam ſecundo modo, quãdo eſt paſſio, in qua abijcitur diſconueniens corporale, tunc etiam eſt motus; poteſt tamen abijci diſconueniens etiam per mutationem ſimplicem, vt patebit infra q. 50 art. 1. ad tertium.

¶Ad minorem, vera, anima non mouetur per ſe, tamen per accidens, ergo, &c. verum, paſſio naturalis, & animalis, quantum ad id à quo habet rationem paſſionis, non eſt in anima primò, & per ſe, ſed in toto compoſito ratione corporis, tamen ex conſequenti inquantum eſt forma patientis.

¶Nota propter verbum argumenti. ſ. ꝙ anima non mouetur, & probatur in de anima. Nota inquam, quod allegamus eſt in fine corporis ex de veritate, ꝙ quamuis moueatur per accidens, non tamen iraſcitur per accidens, &c.

¶Nota quòd anima mouetur motu propriè dicto, etiam rationalis anima per accidens ſecundùm eſſentiam, & potentias organicas, quod patet planè de motu locali. Secundò de motu alterationis contrariè; quia & ipſa, vt eſt forma corporis affligitur, non ꝙ anima rationalis caleſiat in corpore. Sed corpore ſupercalefacto, & diſcrafiato, & ipſa ſentit, & patitur ſecundùm potentias in quibus communicat corpori, &c. Vide D. S. in de Veri. ſup. ar. 2 in ſolutionibus, vide & art. 3. ad longum, quomodo motus corporeus animæ conueniat.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de paſſione, quæ eſt cum tranſmutatione ad deterius, & huiuſmodi paſſio animæ conuenire non poteſt, niſi per accidens; per ſe autem conuenit compoſito, quod eſt corruptibile.

¶Ad maiorem, vera, de paſſione, tertio modo, vt patet ex 5. metaphy. Et ſecundò eſt in corruptionem quidem totius, non autem formæ, ſi eſt per ſe ſubſiſtens, & à compoſito non dependens; vtpotè, quia eſſe per prius ſibi conuenit, non ſolùm ſicut ratione exiſtendi, ſed ſicut ei, quod ſubſiſtit, de hoc infra.

¶Ad minorem conceditur de anima rationali, quia talis eſt incorruptibili; homo tamen cuius eſt pars conſtitutiua principalis, eſt corruptibilis, per hoc, ꝙ anima cum eſſe ſibi proprio, qđ communicauerat corpori, à corpore ſeparatur, ergo &c. Verum, nulla paſſio tertio modo, vel ſecundo modo.

¶Nota autem propter dicta circa maiorem, ꝙ poteſt fieri, ꝙ aliquid conueniat toti per ſe, tamen partibus non conueniat ſub eadem ratione, & denominatione ſicut toti. Sicut patet de generatione, quæ denominat totum generari, non tamen partes eius. Similiter per informationem animæ dicitur totum animal, non autem materia, & ſic de aliis multis; ita in propoſito, corruptio conuenit toti homini ſub ratione corruptionis, ſed animæ, & corpori ſub ratione ſeparationis, quia totum amittit eſſe, & corrumpitur; partes autem non amittunt eſſe, præſertim anima rationalis; ſed amittit vnionem ad totum, & corpus. Ideo illa mutatio, quę denominat hominem corrumpi, denominat partes ſeparari. Vnde D. S. ſup. in de Veri. ad primum dicit. Anima non timet interitum, vt ipſa ſecundùm ſe intereat, ſed timet interitum coniuncti per ſeparationem ſui à corpore, hæc ille, &c.

C Infra q 41. ar. 1. cor. Et 3 q. 15. ar. 4. cor. Et Ver. q 26 art 3. cor. & cr. 18. Et Dio. l. 2. lec 5. Et 2. Eth lec 3. fin. Et 1. Pe. lec 2. col 3. * Ariſtot. tex 4

Vtrum paſſio magis ſit in parte animæ apprehenſiua, quàm in parte appetitiua.

AD ſecundùm ſic proceditur. Videtur quòd paſſio magis ſit in parte animæ apprehenſiua, quàm in parte appetitiua; quod enim eſt primum in quolibet genere videtur eſſe maximum illorum, quæ ſunt in genere illo, & cauſa aliorum, vt dicitur in ſecundo metaphyſic.* ſed paſſio prius inuenitur in parte apprehenſiua, quàm in parte appetitiua; non enim patitur pars appetitiua, niſi paſsione præcedente in parte apprehenſiua; ergo paſsio eſt magis in parte apprehenſiua, quàm in parte appetitiua.

¶ 2 Præterea, quod eſt magis actiuum videtur eſſe minus paſsiuum, actio enim paſsioni opponitur; ſed pars appetitiua eſt magis actiua, quàm pars apprehenſiua; ergo videtur quòd in parte apprehenſiua magis ſit paſsio.

¶ 3 Præterea, ſicut appetitus ſenſitiuus eſt virtus in organo corporali, ita & vis apprehenſiua ſenſitiua; ſed paſsio animæ fit propriè loquendo ſecundùm tranſmutationem corporalem; ergo non magis eſt paſsio in parte appetitiua ſenſitiua, quàm in apprehenſiua ſenſitiua.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 9. de ciui. Dei*. ꝙ motus animi quos Græci, pathos; noſtri autem, ſicut Cicero, perturbationes, quidã affectiones, vel affectus, quidam verò ſicut in Græco habetur, expreſsius paſsiones vocant; ex quo paret, quòd paſsiones animæ ſunt idem quod affectiones, ſed affectiones manifeſtè pertinent ad partem appetitiuam, & non apprehenſiuam; ergo & paſsiones magis ſunt in appetitiua, quàm in apprehenſiua. * Aug. c. 4.

¶Hic conſequenter inquirit D. S. de ſubiecto immediato, & propinquo (de potentia. Et primò oſtendit paſsionem eſſe in parte appetitiua. Poſtea oſtendit in quo appetitu ſit, articulo ſequenti.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt*, in nomine paſsionis importatur, ꝙ patiens trahatur ad id quod eſt agentis. * Art. præceden.

¶Concluſio reſponſiua eſt talis Ratio paſsionis magis inuenitur in parte appetitiua, quàm in parte apprehenſiua (.i. actus, & motus appetitus, magis dicitur paſsio, quàm operatio alicuius apprehenſiuę cuiuſcunque) probatur ſic, in nomine paſsionis importatur, quòd patiens trahatur ad id quod eſt agentis; ſed anima magis trahitur ad rem per vim, &c. vt in litera, ergo concluſio vera. Huius rationis D. S. primò ponit maiorem, ſecundò probat minorem, ibi. Magis autem, &c. tertiò infert ipſam concluſionẽ, ibi. Vnde patet, &c. Maior ergo patet ex articulo præcedẽti, quia loquimur de paſſione, quæ eſt tranſmutatio, & abuctr aliquid à patiente, & præſertim conueniens. Et ergo ille actus eſt paſſio, qui habet trahere ad rem, & ex proprio modo habet immutare corpus, &c. Conſequenter eum dicit. Concluſio reſponſiua.

¶ Magis autem trahitur anima ad rem per vim appetitiuam, quàm per vim apprehenſiuam; nam per vim appetitiuam anima habet ordinem ad ipſas res, prout in ſeipſis ſunt, vnde Philoſophus dicit in ſexto metaphyſic.* quòd bonum & malum, quæ ſunt obiecta appetitiuæ potentiæ, ſunt in ipſis rebus; vis autem apprehenſiua non trahitur ad rem ſecundùm quòd in ſeipſa eſt; ſed cognoſcit eam ſecundùm intentionem rei, quam in ſe habet, vel recipit ſecundùm proprium modum; vnde & ibidem dicitur, quòd verum, & falſum, quæ ad cognitionem pertinent non ſunt in rebus, ſed in mente. * Ariſtot. tex. 4.

¶Subiungit minorem præcedentem, quæ probatur in litera ciatè, vbi nota primò, quòd Scotus in quarto, diſt. 49. q. 4. obiicit contra iſtam differentiam hic poſitam à D. S. & in multis aliis locis, ſcilicet, quòd actus intellectus eſt ſecundùm quòd res eſt intra; voluntatis autẽ ſecũdùm tendere ad extra. Nam vt ipſe dicit, vterq; ad extra, & intra terminatur. Nam cognitio intuitiua terminatur ad rem in ſe, &c. Scot. obiicit.

¶Sed D. S. loquitur poſt Philoſophum, & de cognitione intellectiua, quam experimur in nobis.

¶Et præterea etiam in intuitiua eſto res ad quam cognitio terminatur ſit extra; tamen ſecundùm modum cognitionis prius vnitur intelligenti; amatur autem res, vt amans vnitur amato, etiam ſi ſit intra ipſum, ita quòd quo ad modum ſemper intellectio eſt ſecundùm quòd res vnitur, & eſt intra. Appetitio autem ſit ſecundùm quòd eſt extra. Et non loquitur Ariſtoteles, vt Scotus ſibi imponit, de appetitu futuri, immo de appetitu cuiuſcunq; præſentis, quoniam ex proprio modo habet tendere in rem, vt in ſe eſt. Ille enim qui vult balneari, vult balneum, non quidem, qđ eſt in mente, ſed in re; quia ſecundùm eſſe in ſe, res eſt bona, & appetita. Loquitur etiam Philoſophus in 6. metaphyſic. quòd

appetitus

appetitus eſt eorum, quę ſunt in rebus, non ſolùm ſicut effectuſ, ſed ſicut obiectorum; quia balneum eſt obiectum, & terminus executionis prouenientis ex deſiderio, vide 6. metaphy. tex. com. 8. lectio. 4. in Doc. Sanc. Nam declarare quomodo verum ſit in mente, vel intellectu pertinet ad pri. par. q. 16. Tunc ibi.

¶Vnde patet, quòd ratio paſſionis magis inuenitur in parte appetitiua, quàm in parte apprehenſiua.

¶Subinfert ipſam concluſionem iam ſatis probatam, & patet. Sed nota pro fundamento ſequentium, & pro intellectu huius concluſionis, quòd amari aliquam rem, vel appeti, non eſt ipſam trahi, vel venire ad appetitum, ſed eſt trahere appetentem, ita quòd amatum, vel appetitum ſit trahens. Et ſicut in intellectu, ex hoc quòd res intelligitur, procedit quædam intelligibilis conceptio, ita ex hoc quòd res amatur procedit intra amantem quædam impreſſio, & impulſio amantis in amatũ, ſicut in obiectum, ita quòd in amore, vel appetitu ſpirituali procedit impreſſio ſpiritualis, de qua pri. par. D. S. Et in amore ſenſitiuo appetitus concupiſcibilis, vel in quacunque paſſione appetitus ſenſitiui procedit quædam immutatio corporis, à qua talis motus appetitiuus ſortitur nomen paſſionis; quia ergo illa transformatio, & transmutatio ſequitur naturaliter ad appetitum præſertim ſenſitiuum, vt patebit articulo ſequenti, non autem ad actum cognitiuæ potentiæ, inde eſt, quòd D. S. ex modo ipſius actus appetitiui infert, & probat magis habere locum nomen paſſionis in actu appetitus, quàm apprehenſiuę; quia pati eſt tranſmutari, & trahi ſecundùm conditionem agentis, hoc autem fit ſecundùm actum appetitus. Vnde oportet ſemper notare in iſta re, quòd amatum eſſe in amante, eſt appetitum transformari, & impelli ad amatum, & non è contra. Sed in cognitione cognitum venit in cognoſcente, ideo a. petens trahitur ad appetibile, vel appetitum, & ſi trahitur, ideo appetibile ſe habet, vt agens, appetitus, vt patiens. Et quandoque paſſione corruptiua, & alteratiua à diſpoſitione connaturali, vt patet in triſtitia, ideo patet concluſio, & ratio pro ea.

¶Nota pro maiori intellectu huius materiæ, & confirmatione iam dictorũ D. S. in de Verita. Mate. 26. art. 3. vbi dicit, paſſio verò animalis (de qua hic loquimur) cum per eam ex operatione animæ tranſmutetur corpus, in illa potentia eſſe debet, quæ corporali organo adiungitur, & cuius eſt corpora tranſmutare. Et ideo huiuſmodi paſſio non eſt in parte intellectiua, quæ non eſt alicuius organi corporalis actus. Nec iterum eſt in apprehenſiua ſenſitiua, quia ex apprehenſione ſenſus non ſequitur motus in corpore, niſi mediante appetitiua, quæ eſt immediatum mouens, vnde ſecundùm modum operationis eius, ſtatim diſponitur organum corporale, ſcilicet cor, vnde eſt principium motus tali diſpoſitione, quæ competit ad exequendum hoc, in quod appetitus ſenſibilis inclinatur, vnde in ira feruet, & in timore quodammodo frigeſcit, & conſtringitur, & ſic in appetitiua ſenſitiua, ſola animalis paſſio propriè inuenitur, hæc ille. Ex quibus patent, quæ dicta ſunt, &c. Et nota verba D. S. quia videtur ponere, φ cor ſit organum appetitus ſenſitiui.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam. Circa hoc argumentum nota, quia fundatur in hoc, quòd paſſiones alio nomine dicuntur affectiones; ſed affectio de plano eſt appetitus, cuius eſt affici, igitur & dicitur illa affectio paſſio, ratione iam dicta, quia eam ſequitur paſſio, & immutatio cor, oris. Sicut etiam ſecundùm Doc. Sanc. in de Verita. vbi ſtatim ad vltimum, paſſio dicitur eſſe in anima, non quaſi ipſa tranſmutetur, ſed quia per eam tranſmutatur corpus, quia, ſ. ratione formali conſequitur in corpore materiale.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd intenſio è conuerſo ſe habet in his, quæ pertinent ad perfectionem, & in his quæ pertinent ad defectum; nam in his, quæ ad perfectionem pertinent attenditur intenſio per acceſſum ad vnum primum principium, cui quantò eſt aliquid propinquius, tantò eſt magis intenſum, ſicut intenſio lucidi attenditur per acceſſum ad aliquid ſummè lucidum, cui quantò aliquid magis appropinquat, tantò eſt magis lucidum; ſed in his, quæ ad defectum pertinent attenditur intenſio, non per acceſſum ad aliquod ſummum, ſed per receſſum à perfecto; quia in hoc ratio priuationis, & defectus conſiſtit; & ideo quantò minus recedit à primo, tantò eſt minus intenſum, & propter hoc in principio ſemper inuenitur paruus defectus, qui poſtea procedendo magis multiplicatur; paſſio autem ad defectũ pertinet, quia eſt alicuius ſecũdùm quòd eſt in potentia; vnde in his, quæ appropinquant primo perfecto, ſcilicet Deo, inuenitur parum de ratione potentiæ, & paſſionis; in alijs autem conſequenter plus, & ſic etiam in priori vi animæ, ſ. apprehenſiua, inuenitur minus de ratione paſſionis.

¶Ad maiorem, vera eſt in his, quæ ſunt perfectionis, quia ſi conueniens primo, & poſterioribus ſit perfectionis, tunc maximè conuenit primo, & deinde minus perfectè ſequentibus. S. autem quod conuenit primo, & poſterioribus ſit imperfectionis, tunc maior non eſt vera. Et rationem veritatis ponit D. S. in ſolutione, primi quidem, quia maioritas perfectionis attenditur per acceſſum ad aliquod maximè tale. Id autem, quod eſt prius in aliquo ordine perfectionis eſt propinquius primo, &c. Ratio ſecundi, quia maioritas imperfectionis non attenditur per acceſſum ad ſummum illius ordinis; ſed per receſſum à ſummo oppoſiti ordinis. Sed conſtat, quòd id quod eſt poſterius plus recedit, quàm prius, igitur. Sic patet, quòd angelus eſt maius ens, quàm homo, quia propinquior primo enti, ſed culpa peior quàm pœna, quia magis recedit à ſummo bono, quam pœna. Sic bonum dicitur maius propter maiorem acceſſum ad bonum per eſſentiam, ſed malus malum propter maiorem receſſum à ſummo bono, &c. vide pri. par. q. 49. art. 3. ad tertium. & in de Malo, Mate. pri. ar. pri. ad 13. Et ita vniuerſaliter quando aliqua duo ſunt, quorum vnum eſt prius, & nobilius aliud poſterius. Si aliquid dicatur quod eſt perfectionis magis conuenit primo. Si autem imperfectionis magis conuenit poſteriori, & auctoritas ſecundi metaph. tex. 4. intelligitur de his, quæ ſunt perfectionis, vt patet de eſſe, & veritate, quia huiuſmodi prioribus per prius, & plus conueniunt, quia eo ipſo, quòd priora ſunt, ſunt propinquiora primo, à quo primo, & plus participant.

¶Ad minorem dico, quòd paſſio conuenit per prius, & prius inuenitur in apprehenſiua, ſed eſt imperfectionis à toto genere, quia ſemper fert, & arguit potentialitatem. Et concedo probationem, quòd prius patitur perfectiuè apprehenſiua, quàm appetitiua afficiatur, immo vt infra patebit de amore, cognitio (quæ cauſatur per ſe ex paſſione) eſt cauſa actus appetitus, ſed negatur conſequentia; immo eo ipſo, quòd cognitiua eſt prior, & propinquior primo enti, ideo minus patitur; & appetitiua, quia poſterior, ideo plus patitur. Volumus enim, φ apprehenſiua prior eſt dignitate appetitiua, & ideo Deo propinquior, & per conſequens minus habet id quod eſt imperfectionis, quale eſt paſſio, vt patuit.

¶Nota autem primò circa maiorem, quia in his, quæ ſunt imperfectionis eſt duplex maioritas, vna ſecundùm propriam rationem, alia in ratione entis. Et iſte maioritates contrario modo accipiuntur, ſed de hoc infra, q. 73. artic. 2. in corpore. Sic paſſio proprè habet magis rationem paſſionis, & minus rationem entis; paſſio autem impropriè è contra.

¶Nota ſecundò circa minorem, φ paſſio conuenit multũ analogicè, & æquiuocè apprehenſiuę, & appetitiuę, quia apprehenſiuę, vt ſic, conuenit paſſio perfectiua, & ſpiritualis (aliquo modo ſaltem.) Et illa antecedenter, quia videlicet apprehenſio dependet per ſe ex recepta ſpecie, ex qua, & ſenſu ſit vnum principium cognitionis. Sed paſſio quæ conuenit appetitiuę eſt corporalis, & plerunq; tranſmutatiua corporis à naturali habitudine. Et ſecundò conuenit talis paſſio appetitiuę conſequenter. Et ideo longè perfectior paſſio conuenit appetitiuę, ſ. conſequenter. Maior autem paſſio eſt imperfectius ens, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, φ vis appetitiua dicitur eſſe magis actiua, quia eſt magis principium exterioris actus, & hoc habet ex hoc ipſo, ex quo habet, quòd ſit magis paſſiua. ſ. ex hoc φ habet ordinem ad rem, prout eſt in ſeipſa; per actionem enim exteriorem venimus ad conſequendas res.

¶Ad maiorem, ſi intelligitur de rebus purè naturalibus conceditur, quia ignis eo ipſo, quòd eſt maximè actiuus, minus poteſt pati, quia paſſio prouenit ex dominio agentis ſuper patiens, loquendo de paſſione propriè. Si autem intelligitur de potentijs animæ, negatur ita maior, immo ex eo a quo habet, quòd ſit actiua (i. motiua aliarum) habet quòd ſit paſſiua, id eſt, quod ad actum eius ſequatur immutatio corporis, quando eſt potentia ſenſitiua. Et ideo ad probationem, quòd actiua in naturalibus opponitur paſſioni, ſed in vi animæ actiua non opponitur ſibi, immo ad actionem potentiæ appetitiuę ſenſitiuę, ſequitur naturaliter paſſio ratione ſupra dicta, quia eſt in organo corporeo, & eius naturaliter immutatiua. Licet enim actio, & paſſio, ſecundùm communes rationes opponantur, tamen ſi applicentur ad ſpecialia entia. ſ. potentiam appetitiuam, ibi ſe conſequuntur.

¶Ad minorem, diſtinguitur, ſi intelligitur abſolutè, quòd ſit magis actiua appetitiua, quàm apprehenſiua, ita quòd non moueatur ab apprehenſiua, & apprehenſibili, negatur; immo appetitus eſt mouens motum etiam effectiuè ad ſpecificationem ab appetibili apprehenſo, & ab apprehenſiua, vt patuit ſupra, q. 9. artic. primo. Sed conceditur minor ad hunc ſenſum, quòd eſt magis actiua, quia motiua aliarum virium ad exercitium, vt patuit ſupra. Et hoc habet, quia inclinatur ad res, vt in ſe ſunt, & per conſequens mouet alias ad rei conſequutionem. Ex hoc ipſo habet, quòd trahatur ad rem, & ſic immutetur, quare negatur conſequentia, &c.

¶Nota

¶Nota autem, quòd huius argumenti ſolutio tangit, quod ſupra tactum eſt. An cognitio, & res, vt apprehenſa ſit cauſa actus appetitus, & dicatur quòd ſic; & ergo appetitiua mouetur primò ab appetibili, deinde cum ipſo concurrit ad actum appetitiuum. Quare notanter dicit D.S. in principio ſolutionis, quòd vis appetitiua dicitur magis actiua, quia magis eſt principium exterioris actus, & ſcilicet motiua aliarum virium exercitiuarum, non tamen eſt dicenda potentia propriè actiua, ſed paſſiua. Non enim dicitur actiua potentia ſimpliciter, quia agit, vel mouet alias; ſed quia cauſat obiectum ſuum, vt pulchrè habet D.S. in de Verita. Mate. 26. art. 3. ad quartum. Voluntas autem & appetitiua à ſuo obiecto mouetur, vnde 12. metaphy. tex. com. 36. lec. 6. appetibile dicitur mouens immobile. Et ergo dicendum eſt, quia eſt potentia verè paſſiua ab obiecto finaliter, & effectiuè. Nulla enim potentia animæ eſt tam paſſiua, quin facta in actu ſit aliqualiter actiua, vnde & ſenſus agit; ſed actiua eſt, quæ de per ſe à paſſione non dependet in agendo, & quæ efficit ſuum obiectum, qualis non eſt appetitiua, &c.

Voluntas eſt potẽtia paſſiua.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd ſicut in primo dictum eſt*; dupliciter organum animæ poteſt tranſmutari. Vno modo tranſmutatione ſpirituali, ſecundùm quòd recipit intentionem rei, & hoc per ſe inuenitur in actu apprehenſiuæ virtutis ſenſitiuę, ſicut oculus immutatur à viſibili; non ita quòd coloretur, ſed ita quòd recipiat intentionem coloris. Eſt autem & alia naturalis tranſmutatio organi, prout organum tranſmutatur quantum ad ſuam naturalem diſpoſitionem, puta quòd calefit, aut infrigidatur, vel alio modo ſimili tranſmutatur, & huiuſmodi tranſmutatio per accidẽs ſe habet ad actum apprehenſiuæ virtutis ſenſitiuę, puta cum oculus fatigatur ex forti intuitu, vel diſſoluitur ex vehementia viſibilis; ſed ad actum appetitus ſenſitiui per ſe ordinatur huiuſmodi tranſmutatio, vnde in definitione motuum appetitiuę partis materialiter ponitur aliqua naturalis tranſmutatio organi, ſicut dicitur, quòd ira eſt accenſio ſanguinis circa cor, vnde patet, q̃ ratio paſſionis magis inuenitur in actu ſenſitiuæ virtutis appetitiuæ, quàm in actu ſenſitiuæ virtutis apprehenſiuę; licet vtraque ſit actus organi corporalis.

* 1. par. q. 78. art. 3.

¶Ad maiorem, vera, in hoc quòd eſt eſſe in organo, ſed non ſimile, quo ad modum operandi in organo. Et hoc D.S. declarat poſt dicta in pri. par. q. 78. art. 3. quia ad actum apprehenſiuę requiritur, & ſufficit antecedenter immutatio ſpiritualis per ſpeciem intentionalem, quę eſt ſine conditionibus phyſicis, vt habetur ſecundo de anima. Ad actum autem appetitiuę per ſe requiritur conſequenter tranſmutatio naturalis organi, vt allegatum fuit in fine primi articuli. Conſtat autem quòd tranſmutatio naturalis magis habet de ratione paſſionis, quàm immutatio ſpiritualis, quæ præexigitur.

¶Ad minorem cõceditur, ſed negatur, quòd tranſmutatio corporalis per ſe requiratur ad apprehenſiuę actum. Si enim quandoque organum tranſmutetur, hoc eſt per accidens propter exceſſum obiecti, non propter actum ſiendum, ſit autem ſemper & per ſe trãſmutatio corporalis ſecundùm actum appetitiuę. Quare negatur conſequentia.

¶Nota autem circa D.S. in hac ſolutione, cum dicitur, oculus immutatur à viſibili non coloratur. Vbi poteſt ſatis haberi, quòd intentionalis forma ſpecificè diſtinguitur ab eo, cuius eſt forma. Alias enim cum informet oculum ſi ſit eiuſdem naturæ cum colore, tunc denominaret, ſicut & forma, cuius eſt intentio, nec ſufficit dicere, quòd ſit alius modus. In forma enim naturali eiuſdem ſpeciei, & in re corporea poſita, non poteſt auferri modus connaturalis, quin denominet ſubiectum. Nec obſtat his dictũ D.S. in quarto, diſt. 49. q. 2. art. 1. vbi dicit colorem recipi in oculo ſecundùm rationem ſuæ ſpeciei, non tamen ſecundùm eundem modum eſſendi; quia intelligit, quòd non differant ſpecie ex parte naturæ; diſtinguuntur tamen ſpecie ex parte modi eſſendi ſpecificè diſtincti, vnde ſpecies dicitur ratio coloris, quia eſt aliqua ſimilitudo naturę coloris, habẽs tamen modum eſſendi ſpecificè diſtinctum ſine materia ſenſibili.

Forma intentionalis quid ſit.

¶Nota tamen, quòd non dicuntur intentionales formæ, quia tranſeunt ſtatim cum auferuntur obiecta, ſic enim ſpecies intelligibilis lapidis, non diceretur forma intentionalis eius, quod eſt falſum, quia manet ſemper in intellectu; ſed ideo dicuntur intentionales, quia nõ ſunt natæ denominare ſubiectũ, ſicut formæ quarum ſunt intentiones. Eſto enim denominent aliquo modo, nõ tamen ſicut forma, & hoc tangitur in iſta ſolutione, quia ſpecies immutat viſum, & denominat eum in actu ſentiendi, non tamen coloratum, &c.

¶Nota ſecundò, quòd ad actum appetitus ſenſitiui per ſe ordinatur tranſmutatio ſecundùm qualitatem naturalem, non quòd tranſmutatio huiuſmodi actum appetitus cauſet, ſed quia ipſum de per ſe conſequitur. De hoc D.S. opuſcnlo 35. de motu cordis dicit. Non enim affectiones animæ cauſantur ab alterationibus cordis, ſed potius cauſant eas. Vnde in paſſionibus animę, puta in ira formali eſt quod eſt ex parte affectionis ſ̃ ſit appetitus vindictæ. Materiale autem quod pertinet ad motum cordis, puta ꝙ ſit accenſio ſanguinis circa cor.

Vtrum paſſio magis ſit in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo, qui dicitur voluntas.

D

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd paſſio non magis ſit in appetitu ſenſitiuo, quàm in appetitu intellectiuo; dicit enim Dionyſius ſecundo cap. de Diui. nomi. quòd Ieroth eus ex quadam eſt doctus diuiniore inſpiratione, non ſolùm diſcens, ſed etiam patiens diuina; ſed paſſio diuinorum non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, cuius obiectum eſt bonum ſenſibile; ergo paſſio eſt in appetitu intellectiuo, ſicut & in ſenſitiuo. Dionyſius.

¶ 2 Præterea, quantò actiuum eſt potentius, tantò paſsio eſt fortior; ſed obiectum appetitus intellectiui, quod eſt bonum vniuerſale, eſt potentius actiuũ, quàm obiectum appetitus ſenſitiui, quod eſt particulare bonum; ergo ratio paſsionis magis inuenitur in appetitu intellectiuo, quàm in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præterea, gaudium, & amor paſsiones quædam eſſe dicuntur, ſed hæc inueniuntur in appetitu intellectiuo, & non ſolùm in ſenſitiuo, alioquin non attribuerentur in ſcripturis Deo, & Angelis; ergo paſsiones non magis ſunt in appetitu ſenſitiuo, quàm intellectiuo.

¶Sed contra eſt, quod dicit Damaſc. in ſecundo lib.* deſcribens animales paſsiones. Paſsio eſt motus appetitiuæ virtutis ſenſibilis in imaginatione boni vel mali, & aliter*. Paſsio eſt motus irrationalis animæ per ſuſceptionem boni vel mali.

* Damaſc. cap. 21.

* Ibidem.

¶Hic tertiò D.S. inquirit determinando articulum præcedentem in quo dictum eſt, quia paſſio conuenit magis appetitiuę, quàm apprehenſiuę, quia autem vt ſupponitur ex pri. par. q. 80. art. 2. duplex eſt appetitus, quidam rationalis, qui & voluntas dicitur; alius autem ſenſitiuus, qui per concupiſcibilem, & iraſcibilem diuiditur. Et primus eſt potentia inorganica, & dicitur eſſe in ratione. i. in parte inorganica. Secundus autem eſt potentia organica, & videtur eſſe ſubiectiuè in corde, vt tactum fuit art. 2. Ideo eſt dubium cui appetitui magis conueniat paſſio. f. cauſaliter, & concomitanter, &c.

¶Reſpondeo dicendum ſicut iam dictum eſt*, paſsio propriè inuenitur vbi eſt tranſmutatio corporalis, quæ quidem inuenitur in actibus appetitus ſenſitiui, & non ſolùm ſpiritualis, ſicut eſt in apprehenſione ſenſitiua, ſed etiam naturalis.

* Ar. 1 & 2. ad tertiam.

¶Concluſionem reſponſiuam ponit talem in hoc corpore. Ratio paſſionis magis propriè inuenitur in actu appetitus ſenſitiui, quàm intellectiui. i. eſſe cum tranſmutatione alteratiua, & corporali magis conſequitur actum appetitus ſenſitiui, quàm intellectiui; immo intellectiuum immediatè non conſequitur; probatur igitur concluſio. Paſſio propriè inuenitur vbi eſt tranſmutatio corporalis; ſed illa inuenitur in actibus appetitus ſenſitiui; in actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua tranſmutatio; igitur ſequitur concluſio. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem cum prima parte minoris; ſecundò ſecundam partem minoris, ibi. In actu, &c. Tertiò ipſam concluſionem, ibi. Vnde patet, &c. maior ergo patet. Et intelligitur, quòd ibi reperitur paſſio, ideſt illius potentiæ actus dicitur paſſio, quem tranſmutatio corporalis alteratiua de per ſe conſequitur, vt patet ex prædictis; non quod ipſe actus potentiæ ſit eſſentialiter id cui principaliter conuenit nomen paſſionis; licet ſit ongo illius cui conuenit nomen paſſionis proprię. Et propterea & actus ipſe vocatur nomine ſui effectus, minorem pro prima parte Doc. Sanc. relinquit notam ex ſolutione ad tertium præcedentis articuli. Deinde cum dicit.

Concluſio reſponſiua.

¶In actu autem appetitus intellectiui non requiritur aliqua tranſmutatio corporalis; quia huiuſmodi appetitus non eſt virtus alicuius organi.

¶Ponit

¶Ponit ſecundam partem minoris, quam probat ſic, quia huiuſmodi appetitus (intellectiuus) non eſt virtus alicuius organi, igitur minor vera, antecedens ſupponitur. Tenet conſequentia, quia tota ratio quare actus appetitus ſenſitiui ſit paſſio, eſt quia eſt in organo. Conſtat autem, q̃ ſi affirmatio eſt cauſa præciſa affirmationis, & negatio eſt cauſa negationis.

¶Circa iſtam partem ſecundam minoris eſt difficultas, quia D.S. alibi videtur dicere, quòd voluntas poſſit mouere ſine appetitu ſenſitiuo, immo hoc clarè ſupra dixit, q.10. art.3. ad tertium, vt patet intuenti. Et per conſequens ſequitur motus corporis, & membrorum ſine appetitu ſenſitiuo, & ita immediatè eſt cauſa motus corporis. Hic autem, & in de Verita. Mate. 26. art. 3. ad 11. Dicit quòd nec ſenſus, neque aliqua alia vis apprehenſiua mouet immediatè, ſed ſolùm mediante appetitiua. Et ideo ad operationem virtutis ſenſitiuæ apprehenſiuæ non immutatur corpus quantum ad diſpoſitiones naturales, niſi ſuperueniat motus appetitiuus, quem ſtatim ſequitur tranſmutatio corporis diſponentis ſe ad obediendum, &c. hæc ille. Et præterea ad idem videtur eſſe D.S. pri. par. q.80. art.2. ad tertium, &c.

Voluntas in homo mouet localiter, ſed nõ aliter corpus ſine appetitu ſenſitiuo.

¶Sed dico, quòd iſta re benè penetrata nulla eſt diſcrepantia, vnde oportet notare, quòd aliud eſt dicere ad appetitum intellectiuum immediatè poteſt ſequi motus, & ad ipſum immediatè ſequitur tranſmutatio corporis. Primum enim intelligitur de motu locali, & executiuo membrorum. Secundum intelligitur de tranſmutatione alteratiua, & formali. Vnde dico, quòd poteſt fieri, vt appetitus ſuperior. ſ. intellectiuus immediatè mouear executiuam motiuam, quæ eſt in muſculis, & neruis; abſque hoc, quòd appetitus ſenſitiuus concurrat, & maximè, quia non concurrit ad intentum voluntatis ſecundùm eandem rationem. Et ſic quandoque cum voluntas mouet ad id, ad quod ſenſualitas ſe non extendit, non oportet concurrere ſenſualitatem maximè ſecundùm eandem rationem. Sed hoc eſt verum, quòd ad motum voluntatis ſolùm non tranſmutatur corpus formaliter. Et hoc notat D.S. in verbis allegatis, cum dicit, quòd ad operationem virtutis ſenſitiuæ apprehenſiuæ non immutatur quantùm ad diſpoſitiones naturales ipſum corpus, &c. De eo autem quòd D. S. habet pri. par. vide infra q.56. art.2. ad ſecundum. Sup. autem q.10. D.S. loquitur de motu locali, & membrorum executiuo, quia talis poteſt fieri per ſolam voluntatem, licet de communi lege non fiat ſine appetitu ſenſitiuo, ſine autem particulari apprehenſione nullo modo fieri poteſt; vnde in pri. par. loquitur de eo, quod vt in pluribus contingit, ſupra autem de poſſibili. Et quidem quòd appetitus rationalis poſſit appetere, ſiue & contra appetitum ſenſitiuum non eſt dubium, ſed an poſſit ſine ipſo corpus mouere, & hoc vtitur in quæſtione, &c.

¶Nota quoque circa iſtam materiam, q̃ ad apprehenſionem intellectiuam poteſt ſequi paſſio in appetitu ſenſitiuo dupliciter (quamuis immediatè non mouear) vt habet D.S. in de Verit. ſup. ad 13. Vno modo inquantum in imaginatione formatur ex imperio intellectus aliquod phantaſma particulare. Ex quo ſequitur paſſio in appetitu ſenſitiuo, ſicut intellectus credentis pœnas inferni, formar phantaſma ignis, & vermis, & ſic terretur. Alio modo ex apprehenſione intellectus mouetur appetitus ſuperior. Ex quo per quandam redundantiam, vel imperium, appetitus inferior commouetur. De hoc etiam infra q.24. & ita patet quòd appetitus ſuperior intellectiuus non requirit tranſmutationem ſ. alteratiuam, & formalem, nec antecedenter, nec cõſequenter immediatè, ſicut dicit hic ſecunda pars minoris. Tunc ibi.

¶Vnde patet, quòd ratio paſſionis magis propriè inuenitur in actu appetitus ſenſitiui, quàm intellectiui, vt etiam patet per definitiones Damaſc.* inductas.

*Damaſc. in arg. ſed contra.

¶Subinfert ipſam concluſionem. ¶Et nota circa hanc concluſionem, quòd eſt comparatio impropria, quia propriè aliquid dicitur alicui magis conuenire quando vtrique conuenit. Paſſio autem non conuenit appetitui intellectiuo. Vel poteſt intelligi, quòd ſit comparatio propriè, quia conuenit, & intellectiuo appetitui, ſed non immediatè, tamen mediatè, ſcilicet per ſenſitiuum appetitum, &c.

ARGVMENTVM in contrarium continet definitiones per quas D. S. in fine corporis confirmat concluſionem reſponſiuam. Et nota, q̃ paſſio eſt irrationalis partis per eſſentiam, tamen rationalis per participationem, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd paſſio Diuinorum ibi dicitur affectio ad Diuina, & coniunctio ad ipſa per amorem, quod tamen ſit ſine tranſmutatione corporali.

¶Ad maiorem dicit D.S. clarè, quia illa paſſio Ierothei magiſtri Dionyſij, nihil aliud fuit, quàm affectio voluntatis rationalis ad Diuina ſine tranſmutatione corporali conſequente, quæ ſecundùm Doc. Sanc. in de Veritate ſup. ar. 3. ad 18. magis habet rationem paſſionis, quàm ſimplex apprehenſio, quia videlicet dicit tractum appetitus ad rem, & poteſt redundare in appetitum ſenſitiuum, & ex tali affectione Diuinorum prouenit manifeſtatio eorundem, ſecundùm illud Ioannis 14. Si quis diligit me, &c. & manifeſtabo ei meipſum.

¶Ad minorem, concedimur ipſa, ſaltem neceſſariò, & immediatè, quamuis quandoque propter maguam intenſionem affectionis voluntatis commoueatur appetitus ſenſitiuus, & eo mediante corpus, negatur autem conſequentia.

¶Nota fundamentum auctoritatis quam habet maior ex D.S. ſecunda ſecundæ, q.45. articu.2. in corpore, quòd ſapientia Diuina, qua dicitur fuiſſe doctus Ierotheus, habet cauſam in voluntate; licet ipſa ſit formaliter in intellectu, vnde ex magna affectione arguitur magna ſapientia, quare Ierotheus doctus eſt. ſ. ſapientia infuſa, & dono Spiritusſancti patiens Diuina, ideſt, ex multa affectione qua trahebatur per affectum ad Diuina, vnde huiuſmodi paſſio eſt complacentia, & cõnaturalitas ad Diuina; nam ſapientia infuſa, & doni importat iudicium Diuinorum procedens ex connaturalitate, & complacentia ad ea de quibus iudicatur, & eſt talis connaturalitas ex charitate. Et hoc not. Doc. Sanc. in de Verita. vbi ſtatim.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd magnitudo paſſionis, non ſolùm dependet ex virtute agentis, ſed etiam ex paſſibilitate patientis; quia quæ ſunt benè paſſibilia multum patiuntur etiam à paruis actiuis. Licet ergo obiectum appetitus intellectiui ſit magis actiuũ, quàm obiectum appetitus ſenſitiui, tamẽ appetitus ſenſitiuus eſt magis paſſiuus.

¶Maior vera, cæteris paribus, ſtante ſcilicet eadem diſpoſitione patientis vtrobique, tunc ſequitur maior paſſio; ſi autem cætera non ſunt paria, non oportet, vt D.S. habet clarè.

¶Ad minorem conceditur, ſed dico, quòd appetitus intellectiuus cuius obiectum eſt bonum vniuerſale, non eſt paſſiuus paſſione de qua loquimur, ideſt, non habet tranſmutationem corporis adiunctam immediatè, ſicut ſenſitiuus, quare negatur conſequentia.

¶Nota circa minorem, quòd Scotus in tertio, diſtin. 33. ad primam rationem, non ſatis aduertit quòd D.S. communiter habet, ſcilicet quòd appetitus intellectiuus eſt boni ſimpliciter, vel boni vniuerſalis. Non enim capitur vniuerſale bonum tantùm pro aliquo abſtracto, vt ſubſtat intentioni vniuerſalitatis, nec vt diſtinguitur contra bonum apparens, ſed datur alius intellectus ſupra dictus, quia eſt boni cuiuſcunque, & non illius, vel illius, ſicut alij appetitus. Et quia ſe extendit ad ſingulare ratione conditionis vniuerſalis, & ad ipſum vniuerſale, & cum hoc ad immateriale bonum. De hoc infra q.29. artic.3. vbi quæritur an odium ſit alicuius in vniuerſali. Scotus

¶Ad tertium dicendum, quòd amor, & gaudium, & alia huiuſmodi cum attribuuntur Deo, vel Angelis, vel hominibus ſecundùm appetitum intellectiuum ſignificant ſimplicem[d] actum voluntatis cum ſimilitudine effectus abſque paſſione. Vnde dicit Aug. 9. de ciui. Dei. Sancti Angeli & ſine ira puniunt, & ſine miſeriæ compaſſione ſubueniunt, & tamen iſtarum nomina paſſionum conſuetudine locutionis humanæ etiam in eos vſurpantur propter quandam operationis *ſimilitudinẽ, non propter affectionum infirmitatem. Dub. 3. Auguſt. *Aliàs operum.

¶Ad maiorem dico, quòd non eſt pura, ſingulariter de gaudio, quia hoc magis ſignificat ſimplicem motum voluntatis; amor tamen (vt patebit infra q.26. artic.3.) poteſt accipi, vt ſignificat ſimplicem actum voluntatis, & vt ſignificat paſſionem.

¶Ad minorem dico, quòd gaudium inuenitur in appetitu intellectiuo, quicquid ſit de hoc an inueniatur etiam in concupiſcibili humana, vt ſequitur deliberationem, de hoc infra, &c. Dico enim ad propoſitum de gaudio, & amore, quòd vt ponuntur in voluntate, quæ eſt appetitus intellectiuus non ſignificant paſſiones, ſed affectiones ſimplices de bono abſolutè, vel præſente ſine omni tranſmutatione corporali.

¶Ad probationem minoris dico, quòd ponuntur in Angelis, & in appetitu intellectiuo hominum, ſed non vt paſſiones, ſed vt ſimplices actus, & affectiones immateriales, & ſine omni tranſmutatione corporali, cum Angeli corporibus careant; quare in eis tales actus non dicuntur paſſiones.

¶Quare aduerte, quòd actus, vel affectio, vt ſic, non dicitur paſſio, ſed ipſa tranſmutatio corporalis ſequens, eſt id, vnde affectio paſſio dicitur; quare cum in Angelo talis tranſmutatio locum non habeat, nec in homine affectionem voluntatis immediatè conſequatur, ideo huiuſmodi affectiones non merentur nomen paſſionis. Et fundamẽtum eſt ex articulo primo, quia à tranſmutatione, quæ eſt cum abiectione conuenientis, dicitur paſſio propriè, vt patet 5. Metaph. cap. de paſſione in D.S. lec. 18. ex. com. 26. quare negatur conſequentia.

¶Nota autem, q̃ circa iſtam ſolutionem eſt dubium, an nomina paſſionum, puta ira, & ſimilia, cum dicitur de Deo, importent aliquid

aliquid in eo existens, vel solùm aliquid ab eo existens. S. punitionẽ, ita ꝙ dicatur solùm metaphoricè, vt posset videri dicere D.S. pri. par. q. 3. art. 2. ad secundum, ita ꝙ cum dicitur iratus, significetur quòd ad modum irati se habeat puniendo. Sed ad hoc dicitur post Capreo. in 4. dist. 17. q. 1. ad primum, contra secundam conclusionem, vbi dicit, ꝙ offensa passiuè dicta, qua Deus dicitur offensus formaliter, non purè metaphoricè dicitur de Deo, nec est solus effectus Dei in peccatore positiuus, aut priuatiuus; sed vltra hoc ponit in Deo aliquem actum voluntatis, qui est principium talis pœnæ inflictæ peccanti positiuè, vel priuatiuè, licet non vniuocè dicatur de Deo, & de creatura. Et ante ista dicit; licet ira nõ dicatur de Deo per modum passionis, aut perturbatæ, vel nouæ affectionis, & similiter nec offensa, vel odium, vel indignatio; tamen cum dicuntur de Deo, ponunt in Deo aliquem actum iustæ, & tranquillæ voluntatis, & non purè metaphoricè dicuntur sine aliqua rei veritate, & proprietate, vnde S. Tho. primo contra Gent. cap. 91. dicit. Dicitur Deus aliquando iratus, inquantum ex ordine suæ sapientiæ aliquem vult punire, secundùm illud Psalm. Cum exarserit in breui ira eius, &c. hæc ille. Et si benè aduertatur omnia ista habentur in hac solutione, quia dicit D.S. quòd amor, gaudium, &c. cum attribuuntur Deo, & Angelis, aut hominibus secundùm appetitum intellectiuum significant simplicem motũ voluntatis cum similitudine effectus; & in fine dicit, quòd non vsurpantur nomina passionum ex consuetudine locutionis propter affectionum infirmitatem, quæ. s. est commotio, & perturbatio corporalis, vbi ista dicta Capreoli clarè habentur. Ex quibus patet quid sit dicendum ad dubium, quia quo ad aliquid metaphoricè dicitur, vt habet D.S. in pri. par. vbi allegatur, sed non dicuntur purè metaphoricè, immo ex significãt aliquid in Deo, puta iustam, & tranquillam voluntatem. Metaphoricè autem, quia non est ira sicut in nobis. Concordat cum hoc Scotus in quarto, dist. 34. vbi dicit, licet Deus dicatur figuratiuè iratus, vel offensus; tamen accipiendo istam rationem, irasci, pro velle vindicare, exclusa passione concomitante istius velle, Deus est formaliter iratus, vel offensus, quia formaliter est volens vindicare peccatum commissum contra legem Dei, hæc ille, & benè. Non est autem formaliter iratus, nisi per aliquid in eo existens, ideo. Ita ergo, & huiusmodi significant aliquid in Deo, sed nõ sicut est in nobis, cum significant passiones, quia tunc significant affectionem habentem in eodem supposito annexam turbationem, & transmutationem corporalem, quod non est in Deo, vide de hac ma. D.S. pri. contra Genti. cap. 90. 91. 92.

Ira significat aliquid in Deo cũ de ipso dicitur. Capreolus.

Capreolus

Scotus con cordat.

Quæstio vigesimatertia.

De differentia passionum.

DEinde considerandum est de passionum differentia adinuicem. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum passiones, quæ sunt in concupiscibili sint diuersæ ab his, quæ sunt in irascibili. Secundò, vtrũ contrarietas passionum irascibilis sint secundùm contrarietatem boni & mali. Tertiò, vtrum sit aliqua passio non habens contrarium. Quartò, vtrum sint aliquę passiones differentes specie in eadem potentia non contrariæ adinuicem.

¶Postquam D.S. determinauit de subiecto, ex quo aliqualiter innotuit quidditas passionum, saltem secundùm prædicatum generale, & conceptum genericum. Hic consequenter determinat de differentia passionum, ex qua innotesceet species passionum. Patet autem ordo, quia communiora sunt priora in via considerationis, & diuiditur ille tractatus in duas partes principales. Primò agitur de differentia earum in genere. Secundò in specie, artic. 4. Circa primũ primò inquiritur de diuersitate passionum in genere. Secundò de contrarietate, quæ fundatur in huiusmodi diuersitate, art. 2. In tertio autem articu. determinatur quoddam dubium, quod oritur ex art. 1. & 2.

Vtrum eadem passiones sint in irascibili, & in concupiscibili.

Veri. q. 25. art. 4. * Arist. c. 5.

EAD primum sic proceditur. Videtur quòd passiones eædem sint in irascibili, & in concupiscibili. Dicit enim Philosophus in 2. ethic. * quòd passiones animæ sunt quas sequitur gaudium, & tristitia, sed gaudium, & tristitia sunt in cõcupiscibili; ergo omnes passiones sunt in concupiscibili; non ergo sunt alię in irascibili, & aliæ in concupiscibili.

Matt. 13.

¶ 2. Præterea, Matth. 13. super illud. Simile est regnum cœlorum fermento, &c. dicit glo. Hiero. * In ratione possideamus prudentiam, in irascibili odium vitiorum, in cõcupiscibili desiderium virtutum; sed odiũ est in concupiscibili, sicut & amor cui contrariatur, vt dicitur in secundo topic. * ergo eadem passio est in concupiscibili, & irascibili.

* Hiero. in hunc met. locum.

* Arist. 2.

¶ 3. Præterea, passiones, & actus differunt specie secundùm obiecta; sed passionum irascibilis, & concupiscibilis eadem obiecta sunt, scilicet bonum & malum; ergo eædem passiones sunt irascibilis, & cõcupiscibilis.

¶Sed contra, diuersarum potẽtiarum actus sunt specie diuersi, sicut videre, & audire; sed irascibilis, & concupiscibilis sunt duæ potentiæ diuidentes appetitum sensitiuum, vt in primo dictum est *, ergo cum passiones sint motus appetitus sensitiui, vt supra dictum est *; passiones, quæ sunt in irascibili erunt aliæ secundùm speciem à passionibus, quæ sunt in concupiscibili.

* q. 81. art. 2.

* q. 22. art. 2.

¶Hic D.S. primò inquirit de diuersitate passionum in communi, comparando passiones diuersarum potentiarum ad inuicem.

¶Respondeo dicendum, quòd passiones, quæ sunt in irascibili, & concupiscibili differunt specie. Cum enim diuersæ potentiæ habeant diuersa obiecta, vt in primo dictum est *; necesse est, quòd passiones diuersarum potentiarum ad diuersa obiecta referantur, vnde multò magis passiones diuersarum potentiarum specie differunt.

* q. 77. ar. 3.

¶D.S. in hoc articulo tria principaliter facit. Primò probat conclusionem responsiuam. Secundò subiungit quandam aliã conclusionem declaratiuam responsiuę, ibi. Si enim, &c. Tertiò ex abundanti, & pro complemento doctrinæ declarat quoddam in ista materia scitu dignum, ibi. Ad cognoscendum, &c. Quo ad primum est talis conclusio responsiua, quam tamen explicitè nõ ponit, sed suppletur formaliter. Non sunt eædem passiones in irascibili, & concupiscibili. Hanc conclusionem D.S. primò probat. Secundò corroborat quoddam contentum in ista probatione, ibi. Maior enim, &c. Arguitur ergo sic pro conclusione. Passiones, quæ sunt in irascibili, & concupiscibili differunt specie, igitur conclusio vera. Consequentia nota, quia distinctio specifica rerum est realis, & fert secum non identitatem. Antecedẽs D.S. probat, necesse est quòd passiones diuersarum potentiarum ad diuersa obiecta referantur; ergo multo magis passiones diuersarum potentiarum specie differunt (supple ex obiectis diuersarum potentiarum.) Antecedens probatur, quia diuersæ potentiæ habent diuersa obiecta, quare sequitur antecedens, ꝙ & ipse passiones potentiarum. Deinde ibi cum dicit.

Conclusio responsiua.

¶Maior enim differentia obiecti requiritur ad diuersificandum speciem potentiarum, quàm ad diuersificandum speciem passionum, vel actuum.

¶Corroborat, & declarat quare dixit. Vnde multo magis (.s. passiones distinguantur ex obiectis diuersarum potentiarum, quàm scilicet ipsæ potentiæ.) Et arguitur sic pro isto. Maior differentia obiecti requiritur ad diuersificandum speciem potentiarum, quàm ad diuersificãdum speciem passionum, vel actuum; ergo rectè est illatum, & verum. Multò magis, &c. Consequentia patet de se. Antecedens, vel assumptum relinquitur notum, quia obiecta, quæ distinguunt, & causant multos actus possunt pertinere ad eandem potentiam, vt de se patet. Igitur antecedens verum.

¶Sicut enim in naturalibus diuersitas generis consequitur diuersitatem potentiæ materiæ, diuersitas autem speciei diuersitatem formæ in eadem materia, ita in actibus animæ actus ad diuersas potentias pertinentes sunt non solùm specie, sed etiam genere diuersi; actus autem, vel passiones respicientes diuersa obiecta specialia comprehensa sub vno cõmuni obiecto vnius potentiæ differunt, sicut species illius generis.

Dub. 14.

¶Hic pro confirmatione dictorum infert aliam conclusionem declaratoriam, & explicatiuam primæ, talem. In actibus animæ actus ad diuersas potentias pertinentes sunt non solùm specie, sed etiam genere diuersi; actus autem, vel passiones respicientes diuersa obiecta specialia comprehensa sub vno communi obiecto vnius potentiæ, differunt sicut species illius generis. Probatur conclusio tali assumpto, in naturalibus diuersitas generis consequitur diuersitatem potentiæ materiæ; diuersitas autem speciei diuersitatem formæ in eadem materia, igitur ita est

Cõclu. 2.

de actibus

de actibus animæ, vt dicit concluſio. Tenet conſequentia ex infra habendis quæſt. 54. artic. 1 ad primum. quia obiecta potentiarum ſe habent ad diſtinguendum genericè in actibus, ſicut potentia materiæ in naturalibus. Antecedens habetur 5. & 10. metaphyſicæ lectione vltima. D. S. tex. commen. 26.

¶ Nota circa antecedens, & conſequentiam, quia diuerſa ratio materiæ diſtinguit genericè ac minus genere phyſico, ſicut materia cum priuatione, & ſine priuatione; poteſt & intelligi, quòd diſtinguant genere logico, ſed de hoc infra quæſt. 54. vbi iam. Diuerſitas autem formæ in materia eiuſdem rationis facit diuerſitatem ſpecificam, ſicut forma aſini, & leonis diſtinguunt ſpecificè; ſic diuerſa obiecta, quæ ſunt materia, circa quam potentiarum diſtinguunt genere, diuerſa autem obiecta ſpecialia contenta ſub obiectis potentiarum diſtinguunt actus ſpecie; ſic bonum, & verum diſtinguunt intellectum, & voluntatem; ſed hoc verum, & illud, diſtinguunt actum intellectus; & in propoſito paſſiones concupiſcibilis, & iraſcibilis differunt genere, ſed paſſiones vnius potentiæ differunt a ſeinuicem ſpecie.

¶ Nota autem, quòd ſicut diuerſitas rationis potentiæ materiæ, diſtinguit genere phyſico, & non logico; ita & paſſiones diuerſarum potentiarum diſtinguuntur genere obiectali, non autem logico; & ſic intelligit D. S. cum dicit, paſſiones iraſcibilis, & concupiſcibilis diſtingui genere.

¶ Ad cognoſcendum ergo, quæ paſſiones ſunt in iraſcibili, & quæ in concupiſcili oportet aſſumere obiectum vtriuſque potentiæ. Dictum eſt autem in primo,* quòd obiectum potentiæ concupiſcibilis eſt bonum, vel malum ſenſibile ſimpliciter acceptum, quòd eſt delectabile, vel doloroſum; ſed quia neceſſe eſt, quòd interdum animal difficultatem, vel pugnam patiatur, adipiſcendo aliquod huiuſmodi bonum, vel fugiendo aliquod huiuſmodi malum, inquantum hoc eſt quodammodo eleuatum ſupra facilem poteſtatem animalis; ideo ipſum bonum, uel malum, ſecundùm quòd habet rationem ardui, vel difficilis eſt obiectum iraſcibilis. Quæcunque ergo paſſiones reſpiciunt abſolutè bonum, uel malum pertinent ad concupiſcibilem, ut gaudium, triſtitia, amor, odium, & ſimilia. Quæcunque verò paſſiones reſpiciunt bonum, uel malum ſub ratione ardui, prout aliquid eſt adipiſcibile, vel fugibile cum aliqua difficultate, pertinent ad iraſcibilem, ut audacia, & timor, ſpes, & huiuſmodi.

* Primo pane q. 81. artic. 2.

¶ Hic vltimò pro complemento doctrinæ ponit vnum documentum, quod ſequitur ex dictis, quomodo cognoſcatur, quæ paſſiones ſint in iraſcibili, & quæ in concupiſcibili. Et ponit documentum ſub tali concluſione, ibi. Quæcunque ergo paſſiones, &c. vſque in finem corporis, vide litteram. Et probatur aſſumendo maiorem, quæ ſequitur ex dictis. Ad cognoſcendum, quæ paſſiones ſunt in iraſcibili, & quæ in concupiſcibili, oportet aſſumere obiectum vtriuſque potentiæ; ſed dictum eſt in primo, &c. vſque ad concluſionem; ergo ſequitur concluſio. Maior patet ex dictis, quia paſſiones pertinentes ad aliquam potentiam habent idem obiectum, quare ſequitur maior, &c. Minor nota ex prima parte, quæſt. 81. artic. 2.

Concluſio tertia.

¶ Nota circa minorem, quòd obiectum concupiſcibilis eſt bonum ſenſibile proſequendum per ſe, & malum fugiendum per accidens, & hoc ſub ratione abſoluta ſine difficultate; ſed obiectum iraſcibilis eſt id, quod impedit bonum abſolutè deſideratũ, vel fugam mali abſolutè; iraſcibilis enim eſt inſiſtere impedientibus, & corrumpentibus; ſed concupiſcibilis eſt tendere in conuenientia, & fugere diſconuenientia.

ARGVMENTVM in contrarium eſt ratio habita in corpore, vbi magis explicata fuit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut in primo dictum eſt; * ad hoc vis iraſcibilis data eſt animalibus, ut tollantur impedimenta, quibus concupiſcibilis in ſuum obiectum tendere prohiberetur; uel propter difficultatem boni adipiſcendi, uel propter difficultatem mali ſuperandi; & ideo paſſiones iraſcibilis omnes terminantur ad paſſiones concupiſcibilis, & ſecundùm hoc etiam paſſiones, quæ ſunt in iraſcibili, conſequitur gaudium, & triſtitia, quæ ſunt in concupiſcibili.

*q. 81. ar. 2.

¶ Maior concedimur, vt philoſophus eam habet; ſed argumentum vertur in falſo ſenſu; quaſi diceret, quòd omnes paſſiones ſint in illa potentia, in qua eſt gaudium, & triſtitia, quod non dicit. Vnde dico, quod non eſt inconueniens vt paſſiones, quæ ſunt in potentia iraſcibili, quæ ordinatur ad concupiſcibilem defenſandam, terminentur ad paſſiones, quæ ſunt in concupiſcibili, quia in iraſcibili non ſunt paſſiones ſimpliciter finales, ſed quæ ſunt motus ad rem diſtantem, vt patebit. Quare conceſſa minore negatur conſequentia, quia ſicut iraſcibilis quodammodo ordinatur ad concupiſcibilem, ita paſſiones concupiſcibilis ſunt terminus paſſionum iraſcibilis, &c. Dico notanter, quodammodo ordinatur, quia concupiſcibilis non eſt finis iraſcibilis, ſed animal ipſum. Nam iraſcibilis concupiſcibili dignior, & ſuperior eſt, vtpotè ordinata ad viterriorem actum, & rationi propinquior, vt habet Doct. Sanct. in de Veritate, Materia 25. articulo 2. in fine corporis. Vide ibidem multa bona ad propoſitum.

Iraſcibilis dignior eſt cupiſcibili.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd odium vinorum attribuit Hierouym. iraſcibili, non propter rationem odij, quæ propriè competit concupiſcibili, ſed propter impugnationem, quæ pertinet ad iraſcibilem.

¶ Ad ſecundam partem maioris dicitur, quòd non intelligitur quaſi odium ſit formaliter in iraſcibili; ſed quia ex paſſionibus concupiſcibilis cauſatur aliquis actus, & paſſio in iraſcibili, puta impugnatio rei, quæ odio habetur; ideo beatus Hieronymus attribuit iraſcibili odium quo ad effectum odij, qui efficitur a propugnatrice, ſcilicet iraſcibili, quæ eſt propugnatrix concupiſcibilis. Minor conceditur; ſed negatur conſequentia, quia non eſt locutio formalis, ſed cauſalis.

¶ Nota autem circa iſta ſemper, quòd iraſcibilis non ſolùm eſt impugnare impediens, & impugnans extrinſecum diſtinctum ab obiecto iraſcibilis, ſed iraſcibilis eſt etiam tendere, & habere actum eleuatum in bonum, vel malum arduum, quod ex ſua difficultate eſt contra, vel ſupra concupiſcibilem. Et per hoc patet ſaluari, quod Doct. Sanct. dicit in de Veritate, Ma. 25. art. 3 ad quintum. quòd ſpes Theologica vnius, ſic in iraſcibili, ideſt voluntate, inquantum ſupereminenter habet, quod eſt iraſcibilis. Cuius oppoſitum habet Scotus in tertio, diſtinctione 26. in fine. putans, quòd iraſcibilis ſolùm ſit tendere contra impugnans concupiſcibilem per aliquam contrarietatem. Sed dicimus, quòd iraſcibilis etiam eſt ad arduum bonum, & malum arduum, cuius arduitate non vincitur, ſed ſuperat, tendendo in ipſum. Arduitas enim boni repellit concupiſcibilem, ſed iraſcibilis habet quandam altitudinem ſupra arduitatem; licet ergo bonum Diuinum ſupernaturale habibile ex Diuino auxilio non percutiat, & impugnet per aliquam actionem poſitiuam ipſam concupiſcibilem, tamen proportionem eius excedit propter ſui arduitatem. Et ideo tendere in ipſum eſt potentiæ eleuantis ſe in excedens, & quaſi impugnans priuatiuè concupiſcibilem, ideſt quia non proportionatum, ſed excedens. Et iſta tangit etiam Doct. Sanct. in ſolutione ſequenti argumenti, &c.

Deobiecto iraſcibilis.

Scotus oppon.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum, inquantum eſt delectabile, mouet concupiſcibilem; ſed ſi bonum habeat quandam difficultatem ad adipiſcendum, ex hoc ipſo habet aliquid repugnans concupiſcibili; & ideo neceſſarium fuit eſſe aliam potentiam, quæ in id tenderet. Et ratio eſt eadem de malis, & hæc potentia eſt iraſcibilis; vnde ex conſequenti paſſiones concupiſcibilis, & iraſcibilis ſpecie differunt.

¶ Maior placet ad ſenſum, quem intendimus in corpore, ſcilicet loquendo de obiectis formalibus. Minor negatur, quòd ſint eadem obiecta formalia, & falſitatem eius oſtendit Doct. Sanct. in ſolutione.

¶ Nota verbum Doct. Sanct. in hac ſolutione, cum dicit; ſed ſi bonum habeat quandam difficultatem ad adipiſcendum, ex hoc ipſo habet aliquid repugnans concupiſcibili, quia ex hoc haberur, quod iam ſtatim dictum fuit, quod videlicet iraſcibilis habet tendere contra repugnans concupiſcibili, quod repugnans non oportet intelligere quid diſtinctum ab obiecto accepto cum difficultate, quare ſpes poteſt eſſe in iraſcibili reſpectu boni Diuini ſupernaturalis, quod vtique cum difficultate eſt adipiſcibile; & ergo ſpes non eſt in concupiſcibili, vt deſiderat commodum concupiſcenti, & poteſt iraſcibilis, ideſt voluntas, vt ſupereminenter eſt iraſcibilis, ideſt extendens ſe ad difficile, habere Deum pro immediato obiecto. Vnde non admittimus cum Scoto in tertio, diſtinctione 34. quòd obiectum iraſcibilis ſit offendens tantùm, ſed bonum, vel malum arduum, eſto bonum ſit in ſe conueniẽtiſſimum, & nullo modo offendat, dummodo requirat eleuationem appetitus, & habeat arduitatem annexam, ratione cuius eſt repugnans concupiſcibili, &c. Vide de iſta materia Doct. Sanct. in de Veritate, Materia 25. artic. 2.

Scotus.

Vtrum contrarietas paſſionum irascibilis ſit ſecundùm contrarietatem boni, & mali.

Infra q. 40. art. 4. & q. 45. art. 1. ad 2. Et 3. dist. 26. q. 1. art. 3. corp. Et Verit. q. 26. art. 4.

* Art. 1. ad primum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ contrarietas paſſionum irascibilis non ſit niſi ſecundùm contrarietatem boni, & mali. Paſſiones enim irascibilis ordinantur ad paſſiones concupiſcibilis, vt dictum eſt; * ſed paſſiones concupiſcibilis non contrariantur niſi ſecundùm contrarietatem boni, & mali, ſicut amor, & odium, gaudium, & triſtitia; ergo nec paſſiones irascibilis.

¶ 2 Præterea. Paſſiones differunt ſecundùm obiecta, ſicut & motus ſecundùm terminos; ſed contrarietas non eſt in motibus, niſi ſecundùm contrarietatem terminorum, vt patet in quinto phyſicorum; * ergo neque in paſſionibus eſt contrarietas paſſionum, niſi ſecundùm contrarietatem obiectorum; obiectum autem appetitus eſt bonum, vel malum; ergo in nulla potentia appetitiua poteſt eſſe contrarietas paſſionum, niſi ſecundùm contrarietatem boni, & mali.

* Ariſtot. text. 41.

Auicenna.

¶ 3 Præterea. Omnis paſsio animæ attenditur ſecundùm acceſſum, & receſſum, vt Auicenna dicit in ſexto de naturalibus; ſed acceſſus cauſatur ex ratione boni, receſſus autem ex ratione mali, quia ſicut bonum eſt, quod omnia appetunt, vt dicitur in primo Ethic. * ita malum eſt, quod omnia fugiunt; ergo contrarietas in paſsionibus animæ non poteſt eſſe niſi ſecundùm bonum, & malum.

* Ariſt. in principio.

¶ Sed contra. Timor, & audacia ſunt contraria, vt patet in 8. Ethicor. * ſed timor, & audacia non differunt ſecundùm bonum, & malum, quia utrumque eſt reſpectu aliquorum malorum; ergo non omnis contrarietas paſsionum irascibilis eſt ſecundùm contrarietatem boni, & mali.

* Ariſt. c. 7.

¶ Hic inquirit D. S. ſecundò de contrarietate paſſionum, quæ fundatur in diuerſitate, de qua in articulo primo. Et quamuis titulus quæſiti ſonet tantùm de contrarietate paſſionum irascibilis. D. S. tamen in corpore determinat etiam quomodo contrarientur paſſiones concupiſcibilis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd paſsio quidam motus eſt, vt dicitur in tertio Phyſicorum. * Vnde oportet contrarietatem paſsionum accipere ſecundùm contrarietatem motuum, uel mutationum. Eſt autem duplex contrarietas in mutationibus, & motiibus, vt dicitur in quinto Phyſicorum; * vna quidem ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem termino, quæ quidem contrarietas eſt propriè mutationum, ideſt generationis, quæ eſt mutatio ad eſſe, & corruptionis, quæ eſt mutatio ab eſſe; alia autem ſecundùm contrarietatem terminorum, quæ propriè eſt contrarietas motuum, ſicut dealbatio, quæ eſt motus a nigro in album opponitur denigrationi, quæ eſt motus ab albo in nigrum; ſic igitur in paſsionibus animæ duplex contrarietas inuenitur; vna quidem ſecundùm contrarietatem obiectorum, ſcilicet boni, & mali; alia verò ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem termino.

* Ariſt. text. 19. 20. 21. & ſequen.

* Ariſt. text. 46. vſque ad 52.

Dub. 3tia.

Concluſio fundamentalis.

¶ D. S. tria facit in hoc corpore. Primò deducit concluſionem generalem fundamentalem. Secundò ſubiungit vnam aliam concluſionem bimembrem magis ſpecialem, ibi. In paſſionibus quidem, &c. Tertiò ex ſecundo membro ſecundæ concluſionis, infert concluſionem formaliter reſponſiuã, ibi. Inuenitur ergo, &c. Circa primum ponit talem concluſionem fundamentalem generalem. In paſſionibus animæ duplex contrarietas inuenitur; vna quidem ſecundùm contrarietatem obiectorum, ſcilicet &c. Probatur concluſio ſic. Oportet contrarietatem paſſionum accipere ſecundùm contrarietatem motuum, vel mutationum; ſed eſt duplex contrarietas in mutationibus, vel motibus; ergo & in paſſionibus animæ. Maior patet, quia paſsio motus quidam eſt; ergo maior vera.

¶ Nota circa hoc, quòd quia paſsio appetitus ſenſitiui, de qua eſt ſermo, per ſe paſſionẽ propriè dictam includit, vt patet ex dictis q. præced. quæ paſsio propriè dicta eſt motus, puta calefactio, vel frigefieri. Ideo D. S. pro probatione maioris aſſumit & bene, ꝙ paſsio eſt motus propriè dictus, de quo 3. Phyſ. Et hoc non ſolùm verificatur de paſſione naturali, ſed etiam animali, quia eſt per ſe cauſaliter motus propriè dictus. Minorẽ D. S. declarat ex 5. Phyſ. in D. S. lect. 8. tex. commen. 46. vſque ad tex. commen. 52.

¶ Nota, ꝙ ſi volueris videre, quomodo generatio, & corruptio diſtinguantur, cum tamen philoſophus dicat, ꝙ generatio vnius eſt corruptio alterius, & etiam cum corruptio habeat terminum ipſum non eſſe. vide D. S. in de Veritate, Materia 28. art. 3. quia dictum philoſophi intelligitur per concomitantiam, quia videlicet vnum motum duæ mutationes ſequuntur; vna per ſe, altera per accidens; nam alterationem materiæ, & corporis humani per ſe ſequitur cadauer, ad cuius eſſe ſequitur in vno ordine, in alio autẽ præcedit non eſſe hominis, non eſſe autem hominis diſtinguitur realiter ab eſſe eiuſdem, ideſt eſt negatio realis eſſe; & ita diſtinguuntur iſtæ duæ mutationes (generatio, & corruptio) & vna accedit ad eſſe hominis (ſ. generatio) alia autem ſcilicet corruptio hominis eſt ad non eſſe hominis; concomitando, & ſequendo generationem cadaueris, non quòd aliqua mutatio ſit ad corruptionem, niſi mediante alterius generatione. Quæ dicuntur de contrarietate motuum clara ſunt, &c.

¶ In paſsionibus quidem concupiſcibilis inuenitur prima contrarietas tantùm, quæ ſcilicet eſt ſecundùm obiecta. In paſsionibus autem irascibilis inuenitur utraque; cuius ratio eſt, quia obiectum concupiſcibilis, vt ſupra dictum eſt, * eſt bonum, uel malum ſenſibile abſolutè. Bonum autem, inquantum bonum, non poteſt eſſe terminus vt a quo, ſed ſolùm vt ad quem, quia nihil refugit bonum, inquantum bonum, ſed omnia appetunt ipſum; ſimiliter nihil appetit malum, inquantum huiuſmodi, ſed omnia fugiũt ipſum, & propter hoc malum non habet rationem termini ad quem, ſed ſolùm termini a quo; ſic igitur omnis paſsio concupiſcibilis reſpectu boni eſt vt in ipſum, ſicut amor, deſiderium, & gaudiũ; omnis uerò paſsio reſpectu mali eſt vt ab ipſo, ſicut odium, fuga, ſeu abominatio, & triſtitia; vnde in paſsionibus concupiſcibilis non poteſt eſſe contrarietas ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem obiecto.

* Art. præcedens.

Concluſio præmiſſ.

¶ Hic conſequenter D. S. accedit magis ad propoſitum, & ponit ſecundam concluſionem præambularem bimembrem talem. In paſſionibus concupiſcibilis inuenitur prima contrarietas tantùm, quæ ſcilicet eſt ſecundùm obiecta; in paſſionibus autem irascibilis inuenitur vtraque. Huius concluſionis D. S. probat primò primam partem; ſecundò ſecũdam, ibi; Sed obiectum irascibilis, &c. Arguitur ergo ſic ꝙ prima pars eius paſsio concupiſcibilis, reſpectu boni eſt vt in ipſum, ſicut &c. omnis verò paſsio reſpectu mali eſt vt ab ipſo, ſicut &c. ergo in paſsionibus concupiſcibilis non poteſt eſſe contrarietas ſm acceſſum, & receſſum ab eodem obiecto; ergo prima pars concluſionis vera. Conſequentia de ſe nota, quia ſi ad vnum obiectum, ſcilicet bonum, tantùm acceditur, & a malo tantùm receditur; benè ſequitur, quòd non eſt receſſus, & acceſſus reſpectu eiuſdem, quia bonum, & malum non ſunt idẽ obiectum, &c. Antecedens D. S. probat ibi; cuius ratio eſt, ponendo maiorem, & minorem clarè in littera, &c.

¶ Nota, quòd rationis D. S. intentum pro iſta concluſionis parte poſſet ſub breuibus ſic poni, vbi eſt contrarietas talis, ſcilicet ſecundùm acceſſum, & receſſum, ibi idem eſt terminus ad quem, & a quo; ſed impoſsibile eſt eundem terminum eſſe a quo & ad quem in motibus concupiſcibilis; ergo in ipſis non inuenitur talis contrarietas.

¶ Nota, quòd totum fundamentum eſt, quia concupiſcibilis eſt reſpectu boni, vel mali abſolutè vt ſic, bonum autem habet attrahere tantùm, malum repellere tantùm; ideo non poteſt accedi acceſſu affectionali ad malum, nec recedi receſſu affectionali a bono vt ſic, ſecus de motibus irascibilis, vt patebit.

¶ Nota verbum, quod D. S. habet, ſcilicet bonum autem arduum habet, quòd in ipſum tendatur, inquantum eſt bonum, quod pertinet ad paſsionem ſpei. Oportet enim hoc non intelligere quaſi ſpes tendat in bonum ſub abſoluta ratione, quia ſic pertinet bonum ad concupiſcibilem, ſed oportet notare in obiecto ſpei duo; vnum eſt quia bonum; aliud eſt arduitas; bonum ergo eſt ratione cuius tenditur per ſpem; ſed arduitas eſt per ſe conditio eius; vt eſt obiectum ſpei, ita quòd bonum eſt ratio tendendi, ſed arduitas modi tendendi, ſcilicet eleuati ſuper modum concupiſcibilis. Deinde cum dicit.

¶ Sed obiectum irascibilis eſt ſenſibile bonum, uel malum, non quidem abſolutè; ſed ſub ratione difficultatis, uel arduitatis, vt ſupra dictum eſt. * Bonum autem arduum, ſiue difficile habet rationem, vt in ipſum tendatur, inquantum eſt bonum, quod pertinet ad paſſionem.

* Art. præcedens.

ſionem ſpei, & vt ab ipſo recedatur, inquantum eſt arduum & difficile, quod pertinet ad paſſionem deſperationis. Similiter malum arduum habet rationem vt uitetur, inquantum eſt malum; & hoc pertinet ad paſſionem timoris, habet etiam rationem vt in ipſum tendatur ſicut in quoddam arduum, per quod ſcilicet aliquid euadit ſubiectionem mali; & ſic tendit in ipſum audaciam.

¶Probat ſecundam partem præcedentis concluſionis ſic, obiectum irascibilis eſt ſenſibile bonum, &c. vt in littera; ſed bonum arduum, ſiue difficile, &c. vt in littera; ergo ſequitur ſecunda pars vera.

¶Inuenitur ergo in paſſionibus irascibilis contrarietas ſecundùm contrarietatem boni, vel mali, ſicut inter ſpem, & timorem; & iterum ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem termino, ſicut inter audaciam, & timorem; & per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶Hic vltimò D.S. infert formaliter concluſionem reſponſiuam ex ſecunda parte præcedentis concluſionis, in qua virtualiter, & in ſubſtantia continetur; vnde relinquitur ſatis clarè probata cum ipſa ſecunda parte.

¶Nota autem hic miſterium huius rei ex Doct. Sanct. in de Veritate, Materia 26. art. 4. quòd quia paſſiones irascibilis oriuntur, & terminantur ex & in paſſionibus concupiſcibilis; ideo etiam habent diſtingui, & contrariari, ſicut paſsiones concupiſcibilis, ſcilicet ſecundùm bonum, & malum; ita quòd illa, quæ eſt circa bonum, eſt contraria illi, quæ eſt circa malum, ſicut ſpes, & timor; ſed quia habet aliquid proprium ſupra concupiſcibilem, & proprium obiectum, ſcilicet arduum, quod poteſt excedere, vel non excedere ſecundùm apprehenſionem; ideo paſſiones irascibilis diſtinguuntur propria diſtinctione, vt irascibilis ſunt ſecundùm excedens facultatem appetentis, vel non excedens, & hoc ſecundùm æſtimationem eius. Iſta enim duo diſtinguunt arduum, ſicut per ſe eius differentiæ, & per conſequens diuerſificant eius paſsiones, & faciunt eas contrariari modo mutationum; & ſic diſtinguuntur ſpes, & deſperatio, timor, & audacia. Sed ſecundum modum, quem habent ex concupiſcibili, diſtinguuntur ſecundùm modum motuum, qui eſt ſecundùm contrarietatem obiectorum. Et quoniam veritatis ſufficiens determinatio eſt argumentorum ſolutio; ideo ex diſtis corporis ſoluuntur & declarantur argumenta pro, & contra.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte concluſionis reſponſiuæ formaliter. Et probat, quòd non tantùm, nec omnes opponuntur ſecundùm contrarietatem boni, & mali; non autem probat, quin aliquæ ſic opponantur, vt dicitur prima pars reſponſiuæ formaliter, ſicut ſpes, & timor.

¶Ad primum conceditur maior, ſed vt patuit, paſsiones irascibilis reſpiciunt obiectum irascibilis, quod diuerſificatur per ſe ſecundùm excedere facultatem, vel non excedere ſecundùm æſtimationem, & quod habet, vt ad ipſum accedatur, & ab eo recedatur, ſecundùm quòd eſt arduum poſsibile, vel impoſsibile. Paſsiones autem concupiſcibilis reſpiciunt bonum, vel malum abſolutè, quod vt ſic non habet, vt accedatur, & recedatur, quare conceſſa minore negatur conſequentia, quia eſt ſecundùm non cauſam, vt cauſam, vt patuit in corpore.

¶Ad ſecundum. Maior conceditur. Minor negatur extensè loquendo de motu, vt communis eſt ad mutationem; diſtinguuntur enim generatio, & corruptio ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem, vt patuit in corpore; negatur, & primum conſequens. Vltra dico, quòd obiectum appetitus eſt bonum, vel malum, ſed non abſolutè, ſed aliquando bonum, vel malum arduum, quod habet, vt appetitus accedat, & recedat ſecundùm paſsiones irascibilis, quare & negatur, & vlterior conſequentia, &c.

¶Nota autem, quòd appetitus eiuſdem hominis non accedit, & recedit ab eodem ſecundùm numerum ſimul, & eodem modo apprehenſum; tamen reſpectu diuerſorum accedit, & recedit ſperando, & deſperando, ita quòd bonum aliquod arduum æſtimatum poſsibile ſperat, de alio vel eodem apprehenſo ſucceſsiuè vt impoſsibili, deſperat; & hoc ſufficit ad hoc, quòd ſpes, & deſperatio dicantur eſſe ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem; quia hoc intelligitur, vel in diuerſis hominibus, vel in eodem ſucceſsiuè, vel de eodem in ſpecie naturæ, non autem de eodem formaliter in ratione obiecti. Vnde videtur intelligendus D. S. quòd ſpes, & deſperatio dicunt acceſſum, & receſſum ab eadem re; ſed non eodem obiecto formaliter, quia obiectum ſuper rem addit æſtimationem, & apprehenſionem ſub ratione poſsibilis, vel impoſsibilis, &c.

¶Ad tertium. Maior vera ad hunc ſenſum, quia attenditur omnis paſsio in acceſſu, vel receſſu, tamen quandoque duæ paſsiones poſſunt eſſe in acceſſu, & receſſu ab eodem, ſaltem materialiter; quandoque aliquæ autem poſſunt dicere acceſſum, & receſſum a diuerſis. Primum eſt in paſsionibus quibuſdam irascibilis. Secundum in paſsionibus concupiſcibilis, &c.

¶Ad minorem. Ad primam partem eius dico, quòd acceſſus cauſatur ex ratione boni abſolutè, ſed ex ratione boni accepti vt arduum, & æſtimati vt excedens facultatem, poteſt cauſari receſſus in irascibili, &c.

¶Ad ſecundam partem minoris dico, quòd receſſus eſt a malo abſolutè accepto ſecundùm paſsionem concupiſcibilis. Dico autem, quòd ad malum ar luum abſens, vt apprehenſum ſub ratione vitabilis poteſt eſſe paſsio acceedeus, non vt habeatur, ſed vt vitetur, & expugnetur, ſicut eſt audacia; & ſi eſt malum præſens, vt vindicetur, ſicut eſt ira. Et de iſtis magis infra, cum quæretur de obiecto iræ, & audaciæ. Vide quæſt 45. artic. 1 quia audacia tendit in malum arduum, vt euadat eius ſubiectionem, De ira vide quæſt. 46. artic. 2. quia habet obiectum compoſitum ex bono, & malo, &c.

¶Ad probationem minoris dico, quòd verum eſt, quòd bonum eſt quod appetitur vt ſic, ratione arduitatis tamen & æſtimatæ impoſsibilitatis, quæ habet rationem mali, poteſt ab eo recedi. Similiter malum omnia fugiunt, quia non appetitur ex propria ratione, tamen poteſt appetitus irascibilis accedere ad ipſum expugnandum, & abijciendum; quare negatur conſequentia.

¶Nota autem, quòd illa probatio minoris tangit vnum aliud ſæpius declarandum, quia bonum poteſt eſſe, a quo recedituc per accidens, & malum poteſt eſſe, ad quod acceditur per accidens; & ſic eſt in paſsionibus irascibilis. Bonum enim dicitur eſſe, quod appetitur per ſe, & gratia ſui, & per actum acceptantem; tamen & malum poteſt eſſe volitum per accidens. De hoc infra &c. quæſtio. 40. artic. 2. Et etiam poteſt eſſe nolitum, vt patuit ſupra quæſtio. 8.

Vtrum omnis paſſio animæ habeat aliquid contrarium, vel ſit aliqua paſſio non habens contrarium.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd omnis paſſio animæ habeat aliquid contrarium; omnis enim paſſio animæ, uel eſt in irascibili, uel in concupiſcibili, ſicut ſupra dictum eſt; * ſed vtræque paſſiones habent contrarietatem ſuo modo; ergo omnis paſſio animæ habet contrarium. G

* Art. præcedens.

¶ 2 Præterea. Omnis paſſio animæ habet bonum, vel malum pro obiecto, quæ ſunt obiecta uniuerſaliter appetitiuæ partis; ſed paſſioni, cuius obiectum eſt bonum, opponitur paſsio, cuius obiectum eſt malum; ergo omnis paſsio habet contrarium.

¶ 3 Præterea. Omnis paſsio animæ eſt ſecundùm acceſſum, uel ſecundùm receſſum, ut dictum eſt; * ſed cuilibet acceſſui contrariatur receſſus, & econuerſo; ergo omnis paſsio animæ habet contrarium.

* Art. præcedens.

¶ Sed contra. Ira eſt quædam paſsio animæ; ſed nulla paſsio contraria opponitur iræ, ut patet in quarto Ethicorum; * ergo non omnis paſsio habet contrarium.

* Anſtot. 5.

¶Hic D.S. circa prædicta determinat dubium. Dubium eſt enim, quia in paſsionibus tam concupiſcibilis, quam irascibilis inuenitur contrarietas; an ergo omnis paſsio habeat contrarium; & eſt articulus iſte modificatiuus præcedentis.

¶Nota autem, quòd oportet vnum explicitè ſupponere, quod D.S. tangit in articulo, ſcilicet quòd ad contrarietatem paſsionum requiritur, quòd ſint in eadem potentia. Paſsiones enim diuerſarum potentiarum poſſunt eſſe diſparatæ, & differunt neceſſariò ſpecie; ſed non contrariantur, quia contraria habent fieri circa idem.

¶Notare etiam oportet, quòd ira habet duplex obiectum partialiter, ſcilicet bonum, & malum; bonum ſcilicet vindictam ſub ratione boni, & malum hoc, vel illud; de quo quæritur vindictam propter illatum nocumentum, vel iniuriam. Hoc notato videndum eſt de articulo.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſingulare eſt in paſsione iræ, quod non poteſt habere contrarium, neque ſecundùm acceſſum, neque etiam ſecundùm receſſum, neque ſecundùm contrarietatem boni, vel mali.

¶Concluſionem formaliter reſponſiuam D.S. expreſsè non ponit in hoc corpore; ſed ſuppletur talis. Non omnis paſsio animæ habet aliquid contrarium. Probatur. Paſsio iræ non poteſt

Concluſio reſponſiua.

habere contrarium, neque ſecundùm acceſſum, neque etiam ſecundùm receſſum, neque ſecundùm contrarietatem boni, vel mali; ergo concluſio vera. Circa rationem D.S. ponit primò antecedens; ſecundò probat. Primò quo ad primam partem eius, ibi. Cauſatur enim. Secundò ſecundam partem, ibi. Similiter nec ſecundum, &c. Tertiò ipſum reſumit cum maiori explicatione, ibi. Vnde motus iræ, &c. Huius ergo rationis tenet conſequentia, quia benè ſequitur per æquipollentiam contradictoriarum, aliqua non; ergo non omnis, &c. Et ſecundò, quia non eſt alius modus contrarietatis paſſionum, niſi vel ſecundùm acceſſum, & receſſum, vel ſecundùm contrarietatem obiectorum, vt patet ex articulo ſecundo. Conſequenter cum dicit.

¶ Cauſatur enim ira ex malo difficili iam iniacente, ad cuius præſentiam neceſſe eſt, quòd aut appetitus ſuccumbat; & ſic non exit terminos triſtitiæ, quæ eſt paſſio concupiſcibilis; aut habet motum ad inuadendum malum læſiuum, quod pertinet ad iram; motum autem ad fugiendum habere non poteſt, quia iam malum ponitur præſens, vel præteritum; & ſic motui iræ non contrariatur aliqua paſſio ſecundùm contrarietatem acceſſus, vel receſſus.

¶Probat primam partem antecedentis prædicti; ſupponendo, quòd ira cauſatur ex malo difficili iam iniacente; & ſic ad præſentiam mali præſentis difficilis, aut appetitus ſuccumbit, aut habet motum ad inuadendum malum læſiuum; ſed nullo ipſorum modorum habet contrariũ, vel ſecundùm acceſſum, & receſſum; ergo prima pars vera antecedentis. Maior patet, quia motum ad fugiendum habere non poteſt, quia malum iam ponitur præſens, vel præteritum. Minor probatur, ſcilicet quòd ſi ſuccumbat, non contrarietur iræ, quia ſic non exit terminos triſtitiæ, ideſt manet in triſtitia tanquam in termino, & quiete violenta, quæ eſt paſsio concupiſcibilis; ſed paſsio concupiſcibilis non contrariatur paſſioni iraſcibilis, vt patuit. Secunda pars minoris, ſcilicet quòd motus inuaſiuus non contrarietur iræ, quia iſte motus pertinet ad iram, ſed motus pertinens ad iram non contrariatur iræ, vt patet de ſe, &c. Deinde cum dicit.

¶Similiter nec ſecundùm contrarietatem boni, & mali, quia malo iam iniacenti opponitur bonum iam adeptum, quod iam non poteſt habere rationem ardui, vel difficilis, nec poſt adeptionem boni remanet alius motus, niſi quietatio appetitus in bono adepto, quæ pertinet ad gaudium, quod eſt paſſio concupiſcibilis.

¶ Deducit ſecundam partem antecedentis prædicti, ſcilicet q paſsio, quæ eſt de contrario obiecto nõ ſibi contrarietur, ſic, Malo iniacenti, quod ſcilicet eſt obiectum iræ, opponitur bonum iam adeptum; minor ſuppletur pro prima parte, ſed reſpectu boni adepti non eſt aliqua paſsio in iraſcibili, quæ poſsit contrariari iræ; ſed poſt adeptionem boni remanet ſolùm gaudium, quod non contrariatur iræ; ergo ſecunda pars vera. Maior nota. Minor pro prima parte probatur, quia bonum adeptum non habet rationem ardui; & per conſequens non cauſat paſsionem in iraſcibili, cuius paſsiones omnes ſunt de arduo. Secunda pars minoris relinquitur nota, quia poſt adeptionem boni eſt quietatio, ſed talis quietatio eſt gaudium, &c. Tertia pars, quòd gaudium non contrarietur iræ, patet, quia gaudium (extenſè pro delectatione) eſt concupiſcibilis, ſed paſsio concupiſcibilis non contrariatur paſsioni iraſcibilis. Tunc ibi.

¶Vnde motus iræ non poteſt habere aliquem motum animæ contrarium; ſed ſolummodo opponitur ei ceſſatio a motu, ſicut Philoſophus dicit in ſua Rhetorica, * quòd miteſcere opponitur ei, quod eſt iraſci, quod non eſt oppoſitum contrariè, ſed negatiuè, vel priuatiuè. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

* Ariſt. c. 3.

¶Subſumit antecedens fæ;e dictum cum limitatione, ſcilicet quòd ira non habet contrarium, ſed opponitur ſibi ceſſatio a motu. Prima pars patet. Secunda pars autem probatur auctoritate philoſophi, &c.

¶Nota, quòd miteſcere videtur importare remiſsionem motus iræ, quia remiſsio dicit priuationem, ſed impetum, ſcilicet motum, vt tendit in ceſſationem, quæ ceſſatio eſt negatio iræ; & ita opponitur iræ vehementi remiſsio eius, & totalis ceſſatio; vnum quidem priuatiuè, aliud negatiuè, ita quòd vnum ſit tepeſcere, aliud omnimoda extinctio iræ, &c.

¶Nota, quòd D.S. in de Veritate, Materia 26. artic. 4. in corpore vbi intentum huius articuli ſub brevibus perſtringit, ſic dicit. Ira verò neutro modo poteſt habere paſsionem contrariam, neque ſecundùm contrarietatem boni, & mali, quia reſpectu boni præſentis nulla eſt paſsio in iraſcibili. Similiter neque ſecundùm contrarietatem excedentis facultatem, & non excedentis, quia malum facultatem excedens nullam paſsionem in iraſcibili facit, ſed ſcilicet triſtitiam in concupiſcibili. Vnde inter cæteras paſsiones ira habet hoc proprium, quia ei nihil eſt contrarium, hæc ille.

ARGVMENTVM in contrarium eſt verum, & concludit concluſionem reſponſiuam.

¶Ad primum, maior vera, minor conceditur de omnibus alijs ab ira, vt iam patuit in corpore. Vel ſecundò ad minorem vtrèque, ideſt paſsiones concupiſcibilis, & iraſcibilis habent contrarietatem, ſed non omnes; ita quòd minor verificetur indefinitè, ſed non vniuerſaliter. Vnde negatur conſequentia, quia vna particularis fert inſtantiam contra vniuerſalem, &c. Paſsiones enim concupiſcibilis contrariãtur ſecundùm bonum, & malum, iraſcibilis verò duplici modo, dempta ira.

¶ Ad ſecundum. Maior vera. Ad minorem; ſed paſsioni, cuius obiectum eſt bonum, opponitur paſsio, cuius obiectum eſt malum. Verum quidem opponuntur diſparatè, ſed non contrariantur, niſi illæ paſsiones de diuerſis obiectis, bono ſcilicet, & malo, ſint eiuſdem potentiæ, quod non eſt in propoſito, quia paſsio, cuius obiectum eſt malum iniacens, videlicet ira, non contrariatur paſsioni, cuius obiectum eſt bonum præſens, vel iniacens, ſcilicet gaudio, cum non ſint eiuſdem generis, neque etiam poteſt habere contrarium ſecundùm acceſſum, & receſſum, vt patuit in corpore, & per conſequens nullo modo.

¶Ad tertium. Maior indiget ſano ſenſu, qui habitus eſt articulo tertio ad tertium. Minor negatur, quòd contrarietur acceſſui receſſus vniuerſaliter, poteſt quidem opponi diſperatè, ſicut opponuntur res diuerſorum generum; ſed non contrariatur, niſi ſint eiuſdem generis propinqui. Nam contraria ſunt ſub eodem genere, quod in propoſito dicti non poteſt, quia ira inuadendo accedit; & talis acceſſus non contrariatur receſſui, qui fit per detectionem animi per triſtitiam, cum non ſint in eadem potentia. Vnde licet ira diſtinguatur a qualibet alia paſsione per obiectum ſuum, & opponatur omnibus oppoſitione, quæ eſt ſecundùm non habere idem obiectum, non tamen directè, & ſub eodem genere, ſicut Saphirus diſtinguitur ab alijs lapidibus habentibus oppoſitas formas directè; ab alijs autem ſcilicet animalibus diſtinguitur per habere, & non habere eandem formam; ſed non vt directè oppoſitum ſub eodem genere.

Vtrum ſint aliquæ paſsiones differentes ſpecie in eadem potentia non contrariæ adinuicem.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd non poſſint in aliqua potẽtia eſſe paſsiones ſpecie differentes, & non contrariæ adinuicem; paſsiones enim animæ differunt ſecundùm obiecta, obiecta autem paſsionum animæ ſunt bonum, & malum, ſecundùm quorum differentiam paſsiones habent contrarietatem; ergo nullæ paſsiones eiuſdem potentię non habentes contrarietatem adinuicem, differunt ſpecie. H Infra q. 35. art. 3. & 4. corp. Et 2. Ethic. lec. 5.

¶ 2 Præterea. Differentia ſpeciei eſt differentia ſecundum formam, ſed omnis differentia ſecundùm formam eſt ſecundùm aliquam contrarietatem, vt dicitur in decimo metaphyſ. * ergo paſsiones eiuſdem potentię quæ non ſunt contrariæ, non differunt ſpecie. * Ariſtot. text. 24.

¶ 3 Præterea. Cum omnis paſsio animæ conſiſtat in acceſſu, uel receſſu ad bonum, uel ad malum; neceſſe videtur, quòd omnis differentia paſsionum animæ ſit, vel ſecundùm differentiam boni, vel mali, vel ſecundùm differentiam acceſſus, uel receſſus, uel ſecundùm maiorem, uel minorem acceſſum, uel receſſum; ſed primæ duæ differentiæ inducunt contrarietatem in paſsionibus animæ, vt dictum eſt; * tertia autem differentia non diuerſificat ſpeciem, quia ſic eſſent infinitæ ſpecies paſsionum animæ; ergo non poteſt eſſe, quòd paſsiones eiuſdem potentiæ animæ differant ſpecie, & non ſint contrariæ. * Art. 2.

¶ Sed contra. Amor, & gaudium differunt ſpecie, & ſunt in concupiſcibili, nec tamen contrariantur ad inuicem, quin potius vnum eſt cauſa alterius; ergo ſunt aliquæ paſsiones eiuſdem potentiæ, quæ differunt ſpecie, nec ſunt contrariæ.

¶Poſtquam D.S. determinauit de diſtinctione generica paſsionum, & de diſtinctione, quæ eſt ſecundùm contrarietatem. Iam inquirit de diſtinctione ſpecifica tãtùm abſque generica, & abſque contrarietate, an videlicet poſsint dari aliquæ differentes in eadem potentia ſpecie, & non eſſe contrariæ.

¶Reſpondeo

¶ Reſpondeo dicendum, quòd paſsiones differunt ſecundum actiua, quæ ſunt obiecta paſsionum animæ. Differentia autem actiuorum poteſt attendi dupliciter; vno modo ſecundùm ſpeciem, uel naturam ipſorũ actiuorum, ſicut ignis differt ab aqua; alio modo ſecundùm diuerſam virtutem actiuam.

¶D.S. in hoc corpore primò præmittit vnum notabile fundamentale diſtinctiuum; ſecundò ex ipſo reſpondet ad queſitum plenè, ibi. Diuerſitas autem, &c. Quo ad primum, vt clarius proceda tur, ponitur talis concluſio fundamentalis diſtinctiua; duplex differentia inuenitur in paſſionibus animæ. ſ. ſecundùm naturam obiectorum, & ſecundùm diuerſam virtutem motiuam eiuſdem obiecti. Probatur concluſio, paſſiones differunt ſecundùm actiua, quæ ſunt obiecta paſſionum animæ; ſed differẽtia actiuorum poteſt attendi dupliciter. ſ. ſecundùm ſpeciem, & naturam; alio modo ſecundùm diuerſam virtutem motiuam (ſ. eiuſdem actiui) igitur concluſio vera. Maior eſt nota ex ſupra dictis, quia obiectum apprehenſum habet ſe actiuè ad motum appetitiuum; & eſt ratio cauſandi ipſum, & in genere cauſæ efficientis, &c. Minor quo ad primam partem declaratur exemplariter de igne, & aqua. Secunda autem pars patebit ex ſequentibus.

¶Nota autem, quòd ſecundùm primam differentiam motiuorum in paſſionibus animæ, ſcilicet ſecundùm naturam; ſumitur differentia paſſionum, quæ eſt ſecundùm contrarietatem, ſcilicet ex diſtinctione boni, & mali; & quia hoc membrum non eſt pro reſponſione ad quæſitum, ſed conſtat ex articulo ſecundo; ideo D.S. ipſum non proſequitur; ſic enim diſtinguuntur amor, & odiũ.

¶Diuerſitas autem actiui, vel motiui quantum ad virtutem mouendi, poteſt accipi in paſſionibus animæ ſecundùm ſimilitudinem agentium naturalium.

Concluſio reſponſiua.

¶Hic conſequenter D.S. reſpondet ad quæſitum quo ad ſecundam membrum prædictæ diſtinctionis; & primò deducit concluſionem reſponſiuam, quam tamen expreſsè non ponit; ſecundò eam magis explicat, ibi. In motibus autem, &c. Tertiò infert quædam corollaria, ibi. Sic igitur, &c. Concluſio ergo reſponſiua quam D.S. intendit, iuxta ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis, & ex eius probatione eſt iſta. In concupiſcibili reperiuntur triplices paſſiones ſpecie differentes non contrariæ circa bonum, & triplices proportionabiliter circa malum. Probatur iſta concluſio, diuerſitas actiui, vel motiui quantum ad virtutem motiuam poteſt accipi in paſſionibus animæ ad ſimilitudinem agentium naturalium, ſuppleatur minor formaliter; ſed idem mouens naturale, in natura diuerſum, in virtute motiua conueniens, & trahens ad ſe patiens, cauſat triplices effectus ſpecie differentes non contrarias; ſimiliter mouens repulſiuum cauſat triplices effectus ſpecie differentes, non contrarios in patiente; igitur ſic erit in motiuo, vel obiecto animæ conuenienti, vel diſconuenienti. Huius rationis D.S. ponit primò maiorem; ſecundò probat minorem, ibi. Omne enim, &c. Maior ergo relinquitur nota, quia paſſiones ſunt etiã quidam motus naturales; & ergo ſimiliter loquendo eſt de diuerſitate actiui diuerſificantis, ibi. Et ibi, &c.

¶ Nota circa hanc maiorem, quòd mouens cauſans diuerſos effectus in mobili, vel patiente, dicitur eſſe diuerſum virtute, non quòd ſint plures virtutes actu, ſed plures eminenter, & cauſaliter; quia virtus in ſe vna nata eſt cauſare plura diſtincta ſubordinata, ſicut & in ſpeculatiuis vna res nata eſt cauſare plures conceptus ſpecificè diſtinctos in ſe vna in eſſe rei, ſed multiplex in eſſe motiuo; ſic in propoſito, &c. Conſequenter cum dicit.

¶Omne enim mouens trahit quodammodo ad ſe patiens, uel a ſe repellit, trahendo quidem ad ſe tria facit in ipſo. Nam primò quidem dat ei inclinationem, uel aptitudinem, vt in ipſum tendat; ſicut cum corpus leue, quod eſt ſurſum, dat leuitatem corpori generato, per quam habet inclinationem, uel aptitudinem ad hoc, quòd ſit ſurſum. Secundò, ſi corpus generatum eſt extra locum proprium dat ei moueri ad locum. Tertiò, dat ei quieſcere in locum, cum peruenerit; quia ex eadem cauſa aliquid quieſcit in loco, per quam mouebatur ad locum; & ſimiliter intelligendum eſt de cauſa repulſionis; quia videlicet agens violentum etiam cauſat triplices effectus ſubordinatos, non contrarios, tamen ſpecie diſtinctos, ſicut proijciens lapidem ſurſum, quod eſt cauſa repulſionis, dat lapidi impreſſionem violentam, motum violentum, & quietem violentam, &c. Deinde cum dicit.

¶ In motibus autem appetitiuæ partis bonum habet quaſi virtutem attractiuam, malum autem virtutem repulſiuam. Bonum ergo primo modo in potentia appetitiua cauſat quandam inclinationem, ſeu aptitudinem, ſeu connaturalitatem ad [d] bonum, quod pertinet ad paſſionem amoris, cui per contrarium reſpondet odium ex parte mali. Secundò, ſi bonum ſit nondum habitum dat ei motum ad aſſequendum bonum amatum; & hoc pertinet ad paſſionem deſiderij, vel concupiſcentiæ; & ex oppoſito ex parte mali eſt fuga, uel abominatio. Tertiò, cum adeptum fuerit bonum, dat appetitui quietationem quandam in ipſo bono adepto; & hoc pertinet ad delectationem, vel gaudium, cui opponitur ex parte mali dolor, vel triſtitia. Dub. 102.

¶Explicat concluſionem reſponſiuam; & primò deducit quandam concluſionem declaratiuam; ſecundò quoddam notabile, ibi. In paſſionibus autem, &c. Intendit ergo primò talem concluſionem declaratoriam, & explicatiuam prioris. Bonum cauſat in concupiſcibili; primò amorem; deinde deſiderium; tertiò delectationem, vel gaudium; & malum, odium, fugam, & triſtitiam; ſed primi tres differunt, ſed non contrariantur. Probatur concluſio, aſſumendo maiorem ex dictis, ſicut mouens attractiuum cauſat primò inclinationem, ſecundò motum, tertiò coniunctionem naturalem; ſimiliter mouens repulſiuum; ſed in motibus appetitiuæ partis bonum habet quaſi virtutem attractiuam, malum autem repulſiuam; ergo bonum primò cauſat in potentia, &c. vſque ibi. In paſſionibus autem iraſcibilis, &c. Maior patet ex dictis. Minor relinquitur nota; & concluſio clarè explicatur in littera, &c. Conſequenter ibi. Concluſio reſponſiua.

¶In paſſionibus autem iraſcibilis præſupponitur quidem aptitudo, vel inclinatio ad proſequendum bonum, uel fugiendum malum ex concupiſcibili, quæ abſolutè reſpicit bonum, uel malum; & reſpectu boni nondum adepti eſt ſpes, & deſperatio; reſpectu autem mali nondum iniacentis eſt timor, & audacia; reſpectu autem boni adepti non eſt aliqua paſſio in iraſcibili; quia iam non habet rationem ardui, vt ſupra dictum eſt; * ſed ex malo iam iniacenti ſequitur paſſio iræ. * Artic. 1.

¶Adiungit quoddam notabile, quòd ſcilicet dicta circa iſtam concluſionem non poſſunt ita verificari in paſſionibus iraſcibilis; quia obiectum iraſcibilis non cauſat inclinationem, ſicut obiectum concupiſcibilis; ſed inclinatio præſupponitur ex concupiſcibili, quare non eſt idem dicendum ibi, ſicut hic.

¶Et notat ſecundò, quæ ſunt obiecta paſſionum iraſcibilis, & motiua diſtinguentia non quidem ſolùm ſpecificè, ſed etiam contraria dempta ira; & patet clarè in littera.

¶Nota tamen, quòd ex iſtis poſſumus elicere, quòd in iraſcibili ſunt etiam aliquæ paſſiones diſtinctæ ſpecie, & non contrariè, ſcilicet vna reſpectu boni per modũ acceſſus. ſ. ſpes; alia reſpectu mali, ſcilicet timor, & audacia, & ira, quæ etiam eſt reſpectu mali, quæ non contrariantur; ſi ſpes, timor, & audacia adinuicem comparentur, ita quòd ſpes non comparetur ad deſperationem, nec timor ad audaciam, ſed ſpes ad duas per modum vnius, & conſequenter ad iram: nam timor, & audacia præſupponunt ſpem; & ira ſimiliter, vnde diſtinguuntur ſpecie, ſed non contrariantur, &c. Deinde ibi.

¶ Sic igitur patet, quòd in concupiſcibili ſunt tres coniugationes paſſionum, ſcilicet amor, & odium, deſiderium, & fuga, gaudium, & triſtitia. Similiter in iraſcibili ſunt tres, ſcilicet ſpes, & deſperatio, timor, & audacia, & ira, cui nulla paſſio opponitur.

¶Infert duo corollaria; ſecundum ibi. Sunt ergo, &c. Quo igitur ad primum ſubiungit per modum corollarij ex dictis tres coniugationes paſſionum in concupiſcibili, & tres, vel ſemitres in iraſcibili, vt patet clarè in littera. Corollarium.

¶Nota, quòd tres coniugationes in concupiſcibili accipiuntur ſecundùm contrarietatem boni, & mali, quia ſcilicet vna poſita cum alia in eodem iugo reſpicit contrarium obiectum, ſicut amor bonum, odium malum, &c. in iraſcibili autem accipiuntur ſecundùm contrarietatem acceſſus, & receſſus, vt patet intuenti prædicta. Tunc ibi.

¶ Probat minorem præcedentem, notando, quòd eſt duplex motus, ſcilicet trahens ad ſe patiens; ſicut ignis aſſimilat, & trahit ad ſe ſecundùm formam, proijciens autem lapidem repellit. Eſto enim omne agens trahat ad ſe aliquo modo patiens, non tamen ſemper in aſſimilatione formæ, ſed quandoque ſolùm quo ad finem, ſicut proijciens lapidem repellit quo ad ſitum, trahit tamen in finem attentum. Deinde D.S. clarè deducit minorem ſecundùm triplices effectus animæ.

¶Et nota hoc verbum, ſimiliter intelligendum eſt de cauſa repulſionis; quia videlicet agens violentum etiam cauſat triplices effectus ſubordinatos, non contrarios, tamen ſpecie diſtinctos, ſicut proijciens lapidem ſurſum, quod eſt cauſa repulſionis, dat lapidi impreſſionem violentam, motum violentum, & quietem violentam, &c. Deinde cum dicit.

¶Sunt ergo omnes paſsiones ſpecie differentes undecim, ſex quidem in concupiſcibili, & quinque in iraſcibili, ſub quibus omnes animæ paſsiones continentur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Corollarium. ¶Eſt ſecũdum corollarium, in quo recolligit omnes paſsiones tam concupiſcibilis, quàm iraſcibilis, in vnum numerum; quia ſunt vndecim; & patet ex dictis. De materia iſtius articuli vide aliqua in de Veritate, Materia 26.artic.4. in corp. & quia veritatis determinatio ſufficiens eſt argumentorum ſolutio; ideo D.S. dicit, quòd per dicta pateat ſolutio ad obiecta.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua, quæ in ipſo ponitur.

¶Ad primi maiorem. Dico primò, quòd paſsiones animę aliquæ differunt ſecundùm obiecta contraria, vel ſecundùm acceſſum, & receſſum reſpectu eiuſdem contrariè. Dico ſecundò, ꝙ poſſunt aliquæ differre ſpecie abſque contrarietate ex fœcunda virtute motiua eiuſdem obiecti, quod natum eſt cauſare plures paſsiones diſtinctas ſecundùm diuerſos gradus appetitiui motus, iuxta modum dicendi D. S. in de Veritate; ſicut dicimus apud philoſophiam, quòd eadem res moueat ad diſtinctos conceptus, & apud Theologum, quòd eadem Deitas ad plures rationes attributales, quia ſcilicet tam fœcunda eſt, vt æquipolleat pluribus motiuis realiter diſtinctis; ita in propoſito idem bonum habet, vt conformet ſibi appetitum, & trahat in eius conſecutionẽ per motum deſiderij, &c. Ad minorem dico, quòd verum eſt, quòd obiecta ſint bonum, & malum; ſed non omnes diſtinguuntur ſecundùm bonum, & malum ſpecie, ſed ſolùm contrariè. Et dico, quòd aliquæ circa bonum tantùm poſſunt diſtingui ſpecie, & circa malum tantùm poſſunt diſtingui ſpecie; ſed diſtinctio ſecundum bonum, & malum eſt ſpecifica, & cum hoc contraria. Quare negatur conſequentia. Supponit enim hoc argumentum quaſi omnis diſtinctio ſit ſecũdùm bonum, & malum, quod eſt falſum, quamuis omnis paſsio ſit circa bonum, vel malum, &c.

Contrarietas multiplex. ¶Ad ſecundum nota propter hoc argumentum, quòd contrarietas accipitur dupliciter; vno modo communiter pro oppoſitione duarum differentiarum ſub eodem genere; & hoc omnis diſtinctio poſitiua ſpecifica poteſt dici contraria; ſed alio modo capitur propriè pro oppoſitione duarum formarum maximè diſtantium ſub eodem genere, inter quas eſt continua tranſmutatio; & ſic capitur contrarietas propriè in formis naturalibus, ſed in moralibus, & paſsionibus contrarietas propriè attenditur ſecundùm contrarietatem obiecti, vel ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem, & plus requirit talis contrarietas, quàm differentia ſpecifica. Et de iſtis decimo metaph. tex. commen. 24. quia formæ, quibus diuiditur genus, ſunt contrariæ, ſed imperfectè.

¶Dicitur ergo ad argumentum, conceditur maior; & tamen in reſpectuis forma ſpecifica ſumitur ab extrinſeco, & in propoſito ab obiecto.

¶Ad minorem, verum, capiendo contrarietatem imperfectè; prout differentiæ quæcunque eſſentiales dicuntur eſſe contrariæ; ſed non capiendo contrarietatem in propoſito propriè, quæ eſt ſecundùm oppoſitionem obiecti, vel ſecundùm acceſſum, & receſſum; ergo, &c. Verum, quæ non ſunt contrariæ imperfectè non differunt ſpecie; ſed cum hoc ſtat, quòd aliquæ differunt ſpecie, & non ſunt contrariæ paſsiones, vt patuit, &c.

¶Ad tertium negatur primò, quòd omnis differentia ſit ſecundùm bonum, & malum, ſed contrarietas paſsionum. Secundò negatur, quòd ſolùm ſecundùm acceſſum, & receſſum; & tertium conceditur, ſcilicet quòd aliquę ſecundùm maiorem, & minorem acceſſum, cum grano ſalis, videlicet, cum diuerſa ratione motiua eiuſdem rei. Vltra dicitur; conceditur, quòd primæ duæ induant contrarietatem; ſed negatur, quòd tertia non diuerſificet ſpeciem; & negatur, quòd eſſent infinitæ ſpecies paſsionum, quia bonum non habet, niſi tres rationes motiuas appetitus. Quare negatur conſequentia.

¶Nota hic, quòd vt poteſt haberi ex infra dicendis, quæſtio. 30. artic. 2. quòd ſtante vnitate rei eſt multiplicabilitas rationis motiuæ virtualis, ſed nõ actualis in eadem re, ſicut & eadem res vna ſecundùm rem, diuerſa ſecundùm rationem virtualiter cauſat diſtinctionem intellectus, & voluntatis; ex quo poteſt dici in propoſito, quòd amor, deſiderium, & gaudium, quamuis ſint eiuſdem rei ſecundùm eſſe materiale, & ſpeciem naturæ, ſunt tamen diuerſorum obiectorum in eſſe motiuo, & terminatiuo, vt patet in D.S. infra vbi iam. Quare dictum eſt, quòd ſecundùm acceſſum maiorem, & minorem cum diuerſitate rationis motiuæ eſt diuerſitas ſpecifica abſque contrarietate: nam & hæ rationes motiuæ ſunt ſubordinatæ, & vna ſequetur ex alia, ita quòd bonum vt apprehenſum connaturale cauſatiuum eſt amoris, apprehenſum vt abſens cauſat deſiderium, & vt ſic diuerſimodè apprehenſum diſtinguitur ſpecie, & habet vt cauſet paſsiones ſpecie diſtinctas, &c.

¶Nota autem circa hoc, quod D.S. dicit; & per hoc patet reſponſio ad obiecta; præſupponunt enim, quòd differentia ſpecifica paſsionum ſoltim ſit ſecundùm differentiam boni, & mali, cuius falſitas oſtenſa eſt, quia poteſt eſſe ſecundùm diuerſam virtutem eiuſdem boni, ideſt ſecundùm eandem rem, quæ eſt cauſatiua ſecundùm diuerſas rationes motiuas mediante eſſe apprehenſo, diuerſas paſsiones ſpecie, &c.

Quæſtio Vigeſimaquarta.

De bonitate, & malitia paſſionum animæ.

DEinde conſiderandum eſt de bono, & malo circa paſsiones animæ. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum bonum, & malum morale poſsint in paſsionibus animæ inueniri. Secundò, vtrum omnis paſsio animæ ſit mala moraliter. Tertiò, vtrum omnis paſsio addat, vel diminuat ad bonitatem, vel malitiam actus. Quartò, utrum aliqua paſsio ſit bona, vel mala ex ſua ſpecie. I

¶Quia quidditas prior eſt propria paſsione, ideo præmiſit quæſtiones, ex quibus innotefcit quidditas paſsionis meritò iſtam præcedunt, quæ eſt de bono, & malo moralibus: nam habent ſe vt paſsiones ad actum humanum, qualis & paſsio eſſe poteſt, vt patebit. Diuiditur autem hæc quæſtio in duas partes. Primò oſtenditur, quia circa paſsiones inuenitur bonitas, vel malitia. Secundò, quomodo reperitur in eis, articulo tertio. Circa primum primò fit, quod dictum eſt. Secundò excluditur opinio Stoycorum, articulo ſecundo, &c.

Vtrum bonum, & malum morale poſſint in paſſionibus animæ inueniri.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd nulla paſsio animæ ſit bona, vel mala moraliter. Bonum enim, & malum morale eſt proprium hominis; mores enim propriè dicuntur humani, vt Ambroſ. dicit ſuper Lucam; * ſed paſsiones non ſunt propriæ hominũ, ſed ſunt etiam alijs animalibus communes; ergo nulla paſsio animæ eſt bona, vel mala moraliter. Infra 9.19. artic. 1 cor. & ad 2. Rect. q.35. artic. 1. ad 1. Et. dif. 39. art. 1. Et Mal. q. 10. ar. 1 ad. & q. 12. ar. 2 ad 1. & 2. tic 3. corp.

¶2 Præterea. Bonum, uel malum hominis eſt ſecundùm rationem eſſe, uel præter rationem eſſe, ut Dionyſius dicit quarto cap. de Diui. no. ſed paſsiones animæ non ſunt in ratione, ſed in appetitu ſenſitiuo, ut ſupra dictum eſt; * ergo non pertinet ad bonum, uel malum hominis, quod eſt bonum morale. * Ambr. in præfat. circa finem. Dionyſius. * quæſt. 22.

¶3 Præterea. Philoſophus dicit in 2. Ethic. * ꝙ paſsionibus, neq; laudamur, neq; vituperamur; ſed ſecũdùm bona, & mala moralia laudamur, vel vituperamur; ergo paſsiones non ſunt bonæ, vel malæ moraliter. * Arift. 05.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 14. de Ciu. Dei, * de paſsionibus animæ loquens. Mala ſunt iſta, ſi malus eſt amor, bona ſi bonus. * Aug. c. 7. & 9.

¶Hic Doct. S. primò inquirit, an bonitas moralis conueniat paſsioni.

¶Reſpondeo dicendum, quòd paſsiones animæ dupliciter poſſunt conſiderari; vno modo ſecundùm ſe; alio modo ſecundùm quòd ſubiacent imperio rationis, & voluntatis.

¶D.S. in hoc articulo ſatis facit quæſito diſtinctè; vnde primò præmittit quoddam notabile diſtinctiuum; ſecundò ſubiungit duas concluſiones reſponſiuas correſpondentes; primam ibi. Si igitur ſecundùm ſe, &c. ſecundam ibi. Si autem conſiderentur, &c.

¶Notat ergo D. S. primò, quòd paſsiones poſſunt dupliciter conſiderari; vno modo ſecundùm ſe. Vbi nota, ꝙ paſsiones conſiderari ſecundùm ſe, poteſt intelligi dupliciter; vno modo poſitiuè, ideſt ſecundùm ea, quæ conueniunt paſsioni vt ſic, quæ ſunt eſſe motum appetitus ſenſitiui; & hoc D.S. tangit in ſequentibus, cum dicit, prout ſ. ſunt motus irrationalis appetitus. Poteſt & intelligi ſecundùm ſe negatiuè, ideſt ſolitariè abſque coniunctione ad rationem; & vterque ſenſus erit ad propoſitum; alio modo cõſiderantur, ſecundùm quòd ſubiacent, &c. prout ſcilicet poſſunt dici voluntariè directè, vel indirectè.

¶Si igitur ſecundùm ſe conſiderentur, prout ſcilicet ſunt motus quidam irrationalis appetitus; ſic non eſt in eis bonum, uel malum morale, quod dependet a ratione, vt ſupra dictum eſt. * * 9.19. ar. 3.

¶Hic

¶Hic consequenter D. S. respondet ad quæsitum; & est talis cõclusio responsiua prima; Si passiones ẽm se cõsiderentur, sic in eis non est bonũ, vel malum morale; intelligẽ positiuè, quasi habeant vt sic quòd sint bonæ, vel malæ moraliter. Probatur conclusio, bonum & malum morale dependent a ratione, sed passiones sic consideratæ sunt absque ordine, & dependentia ad rationem; igitur conclusio vera. Maior patuit ex ideo dictis, quia ideo dicuntur per se considerari, scilicet vt sunt motus sensualitatis tantùm absque coniunctione ad rationem. Consequenter cum dicit.

Conclusio prima.

¶ Si autem considerentur secundùm quòd subiacent imperio [d] rationis, & uoluntatis, sic est in eis bonum, uel malũ morale, propinquior enim est appetitus sensitiuus ipsi rationi, & uoluntati, quàm membra exteriora, quorum tamen motus, & actus sunt boni, uel mali moraliter, secundùm quòd sunt uoluntarij; vnde multo magis & ipsæ passiones, secundùm quòd sunt uoluntariæ, possunt dici bonæ, uel malæ moraliter.

Dub.2.

¶Ponit secundam conclusionem responsiuam: Si passiones considerentur secundùm quòd subiacent imperio rationis, & voluntatis; sic est in eis bonum, vel malum morale. Hanc conclusionem primò probat; secundò declarat quoddam, quod supposuerat in ipsa, ibi. Dicuntur autem, &c. Et arguitur sic pro conclusione per locum a minori affirmatiuè, propinquior est appetitus sensitiuus ipsi rationi, & voluntati, quàm membra exteriora; sed horum motus, & actus sunt boni, vel mali moraliter; igitur sequitur conclusio, ꝙ multo magis passiones, secundùm ꝙ sunt voluntariæ, &c. Maior patet, quia ratio mediante appetitu sensitiuo, quandoq; mouet mẽbra; & præterea ideo est propinquior, quia rationalis per participationem, & principium actus humani, membra autem solùm organa. Minor declaratur infra quæstio. 74. artic. 2. & quæst. 81. artic. 1. &c. Tunc ibi.

Conclusio secunda.

¶Dicuntur autem uoluntariæ, uel ex eo, quòd a uoluntate imperantur, uel ex eo, quòd a uoluntate non prohibentur.

¶Verificat, & declarat suppositum in conclusione secunda, scilicet quòd sunt voluntariæ; & posset sic argui. Omne illud est voluntarium, quod imperatur a voluntate, vel potest prohiberi; sed passiones sunt huiusmodi; igitur, &c.

¶Nota, quòd D. S. hic innuit infra magis extendendum q. 74. artic. 3. & 4. quia est duplex voluntarium; vnum directum, & perfectum, quod scilicet imperatur a voluntate; & hoc iterum duplex, vnum positiuè, aliud interpretatiuè, sicut dicitur de peccato morosæ delectationis infra. Aliud autem est voluntarium indirectum, quod scilicet potuit impediri, & non est impeditum; primum requiritur ad mortale; secundum sufficit ad veniale; & ergo passio, cum possit imperari, vt supponitur, potest esse perfectè voluntaria; & cum possit impediri saltem quo ad singulas; & non impeditur ne consurgat, est voluntaria imperfectè, & de his magis infra.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione secunda responsiua ad quæsitum.

¶Nota circa hoc argumentum, ꝙ quia amor est radix omnium passionũ; & ergo si ipse est bonus & rei bonæ; sequitur ꝙ & desiderium sit bonum, & odium contrarij bonum; & sic de alijs.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd iste passiones secundùm se consideratæ, sunt communes hominibus, & animalibus alijs; sed secundùm quòd a ratione imperantur, sunt propriæ hominibus.

¶Maior vera; & si etiam in Angelis sint actus boni, vel mali, tamen ex vsu per mores significantur actus humani, &c.

¶Ad minorem, verum, passiones secundùm se cõsideratæ (idest vt passiones sunt) non sunt propriæ hominum, tamen passiones hominis sunt propriæ homini, & vt subiecti, & vt agentis voluntarij; ergo, &c. Negatur consequentia, quòd nulla; sed probat, quòd ratione generis passio non habet positiuè vt sit bona, habet tamen permissiuè per non repugnantiam; non enim sequitur, passio vt sic non habet, quòd sit bona; igitur bonitas sibi repugnat, sed potest sibi aliunde conuenire, quàm ex propria ratione generica.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam inferiores vires appetitiuæ dicuntur rationales, secundùm quòd participant aliqualiter rationem, vt dicitur in primo Ethicorum.*

* Aristot. cap. vlt.

¶Maior vera: & intelligitur bonum hominis, Simpliciter, & morale est secundùm rationem esse, idest operari conformiter ad rectam rationem; nam esse rationale quo ad actum primum, non est bonum hominis simpliciter, sed operari, &c.

¶Ad minorem dico, quòd passiones non sunt in ratione subiectiuè, tamen appetitus sensitiuus operatur, vel impeditur ab operatione per rationem, in qua operatione est bonitas, vel malitia moralis. Quare negatur consequentia, quia non solùm conuenit bonitas his, quæ sunt in ratione, nisi intelligatur de potestate rationis, sicut dicit philosophus quædam esse in nobis, idest in nostra potestate; sic enim passiones sunt in ratione, idest eius potestate, vt patuit.

¶Ad tertium dicendum, quod Philosophus dicit, ꝙ non laudamur, aut vituperamur secundùm passiones absolutè consideratas; sed non remouet, quin possint fieri laudabiles, uel uituperabiles secundùm ꝙ a ratione ordinantur. Vnde subdit: Non enim laudatur, aut uituperatur, qui timet, aut irascitur; sed qui aliqualiter, idest secundùm rationem, vel præter rationem.

¶Ad maiorem, nõ laudamur passionibus ratione generis, quia passio vt sic habet indifferentiam negatiuam ratione generis, etiã passio hominis, tamen passione imperata, vel non impedita, cum debuit, & potuit impediri, quæ est secundùm, vel cõtra rationem, prout sumus passionati aliqualiter, negat' maior; sed philosophus loquitur ad primum sensum iam dictum. Minor conceditur, quia moralia sunt in potestate nostra, & volũtaria, quibus debetur imputatio, &c. Negatur autem consequentia, si intelligitur, quòd nulla; si autem intelligitur, sicut debet intelligi post verum intellectum præmissarum. ergo non sunt bonæ, &c. vt passiones sunt & ratione generis negatiuè intelligendo, conceditur, & est pro secunda conclusione, quam probant ista argumenta, &c.

Vtrum omnis passio animæ sit mala moraliter.

K

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd omnes passiones animæ sint malæ moraliter. Dicit enim August. 9. de Ciuit. Dei, * quòd passiones animæ quidam uocant morbos, uel perturbationes animæ; sed omnis morbus, uel turbatio animæ est aliquod malum moraliter; ergo omnis passio animæ moraliter mala est.

Infra q. 59. art. 2. & 3. Et 2. 2. q. 123. art. 10. corp. Et Mal. q. 12. ar. 1. cor. Et 1. Ethic. le. 16. Edi. 2. lect. 3. co. 3. fi. Et 7. Phi. le. 6. co. 2. fi.

* Aug. c. 4. & li. 14. c. 9.

¶ 2 Præterea, Damascenus dicit, * quòd operatio quidem, quæ est secundùm naturam, motus est; passio verò, quæ præter naturam; sed quod est præter naturam in motibus animæ, habet rationem peccati, & mali moralis; vnde ipse alibi dicit, * quòd diabolus versus est ex eo, quod est secundùm naturam, in id quod est præter naturam; ergo huiusmodi passiones sunt malæ moraliter.

* Damasc. lib. 2. c. 22.

* Damasc. cap. 21.

¶ 3 Præterea. Omne quod inducit ad peccatum, habet rationem mali; sed huiusmodi passiones inducunt ad peccatum; vnde Rom. 8. dicũtur passiones peccatorum; ergo videtur, quòd sint malæ moraliter.

Rom. 8.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in 14. de Ciuit. Dei, * quòd rectus amor omnes istas affectiones rectas habet; metuunt enim peccare, cupiunt perseuerare, dolent in peccatis, gaudent in operibus bonis.

* Aug. c. 9.

¶Habito in generali, quia possunt esse bonæ, vel malæ moraliter. Quærit hoc, an vna pars diuisiui detur vniuersaliter, ita quòd omnes sint bonæ, vel omnes malæ; & notatur articulus iste propter opinionem Stoycam.

¶ Respondeo dicendum, quòd circa hanc quæstionem diuersa fuit sententia Stoycorum, & Peripateticorum. Nam Stoyci dixerunt, omnes passiones esse malas; Peripatetici verò dixerunt, passiones moderatas esse bonas.

¶D. S. in hoc corpore tria facit. Primò recitat diuersitatem opinionum circa quæsitum; secundò illas opiniones concordat, ex quo haberi potest responsio ad quæsitum, ibi. Quæ quidem differentia, &c. Tertiò reprehendit Tullium, ibi. Ex quo patet, &c. Quo igitur ad primum, illa est diuersitas, quia Stoyci dicebant, omnes malas; peripatetici verò aliquas bonas, scilicet moderatas.

¶Quæ quidem differentia, licet magna uideatur secundùm uocem, tamen secundùm rem, uel nulla est, uel parua, si quis utrorumq; intentiones consideret. Stoyci enim non discernebant inter sensum, & intellectum; & per consequens, nec inter intellectiuum appetitum, & sensitiuum; vnde nec discernebant passiones animæ a motibus voluntatis, secundùm hoc quòd passiones ani-

mæ ſunt in appetitu ſenſitiuo, ſimplices autem motus uoluntatis ſunt in intellectiuo; ſed omnem rationabilem motum appetitiuæ partis vocabant voluntatem, paſſiones autem dicebant motum progredientem extra limites rationis. Et ideo eorum ſententiam ſequens Tullius in tertio libro de Tuſculanis quæſtionibus, * omnes paſſiones vocat animæ morbos, ex quo argumentatur, quòd qui morboſi ſunt, ſani non ſunt, & qui ſani non ſunt, inſipientes ſunt; vnde & inſipientes inſanos dicimus.

*Tull. lib. 3. non longè à princ.

¶ Hic conſequenter concordat prædictas opiniones dicens hãc diuerſitatem magis eſſe vocalem, quàm realem. Et primò refert fundamentum Stoicorum; ſecundò Peripateticorum, ibi. Peripatetici verò, &c. Refert ergo primò, quomodo Stoyci accipiebant paſſionem, & declarè in littera. Et vult, quòd ratio differentiæ verbalis eſt, quia Stoyci non diſtinguebant inter appetitum intellectiuum, & ſenſitiuum, & magis ſtrictè accipiebant nomen paſſionis, quàm alij vocantes paſſionem motum appetitiuum, nõ quemcunque, ſed motum animæ progredientem extra limites rationis; & eis gratis cõceditur omnem talem motum eſſe malum. Et conſequenter Stoyci motum moderatum non dicebant paſſionem, ſed voluntatem, & quòd ille ſit modus accipiẽdi paſſionem apud Stoycos patet ex Tullio, qui ſequitur ſententiam Stoycorum, & vocat omnes paſſiones morbos animæ, &c. vt in littera. Conſequenter eum dicit.

¶ Peripatetici uerò omnes motus appetitus ſenſitiui paſſiones uocant; vnde eas bonas eſtimant, cum ſunt a ratione moderatæ, malas autem cum ſint præter moderationem rationis.

¶ Refert modum peripateticum de acceptatione paſſionis, quia ipſi diſtinguunt inter appetitum intellectiuum, & ſenſitiuum, & vocant paſſiones omnes motus appetitus ſenſitiui, paſſiones ſcilicet ſiue ordinatas, ſiue inordinatas. Ex quo patet, quòd eſt differentia verbalis, quia id quod nos vocamus paſſionem & bonã, ipſi non dicunt paſſionem, ſed motum voluntatis, malas autem tantùm dicunt paſſiones, nos verò vtrunque; vnde ex hoc habetur concluſio reſponſiua, non omnes paſſiones ſunt malæ moraliter; ſed aliquæ bonæ, aliquæ malæ. Probatur concluſio, quicunque motus animæ eſt ratione moderatus, eſt bonus; & quicunque eſt præter moderationem rationis eſt malus; ſed aliquæ paſſiones ſunt moderatæ ratione, aliquæ præter moderationem; igitur, &c. Maior nota. Minor patet ex modo peripatetico, qui accipit paſſionem pro motu moderato, & immoderato, vt patuit; igitur concluſio vera, iuxta modum loquendi peripateticum, qui ſecundùm rem non diſcordat a Stoycis, &c. Deinde ibi.

Concluſio reſponſiua.

* Tull. li 3. non longè à princ.

¶ Ex quo patet, quòd Tullius in eodem libro * Peripateticorum ſententiam, qui approbabant mediocritatem paſſionum; inconuenienter improbat, dicens, quòd omne malum etiam mediocre uitandum eſt: nam ſicut corpus etiam mediocriter ægrum ſanum non eſt, ſic iſta mediocritas morborum, vel paſſionum animæ ſana non eſt. Non enim paſſiones dicuntur morbi, vel perturbationes animæ, niſi cum carent moderatione rationis. Vnde patet reſponſio ad primum.

¶ D. S. ex dictis reprehendit Tullium; & ſtat in hoc, quia reprobauit iniuſtè ſententiam peripateticam, quæ erat, quòd aliquæ paſſiones ſint mediocres, & per hoc bonæ; ipſe autem voluit, quòd hoc inconuenienter diceretur, quia paſſiones etiam mediocres ſunt morbi mediocres, ſed etiam mediocre malum eſt vitandum, & non bonum; ſed deficit Tullius, quia paſſiones mediocres non ſunt morbi, ſed ſolùm illæ paſſiones, quæ carent ordine rationis, quales non ſunt mediocres, quia dicuntur mediocres a moderatione rationis, & non quia morbi mediocres, vt ipſe putabat, & per hoc ſoluitur primum argumentum.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua; circa quod poſſet aliquis dicere, quòd Augu. loquitur de affectionibus, vt nominant ſimplices actus voluntatis, & non paſsiones; quia dolor de peccatis, & huiuſmodi non videntur eſſe appetitus ſenſitiui, ſed rationalis; ſed vide D. S. in quarto, di. 17. quæſt. 2. artic. 2. & vlt. quia & iſtæ affectiones poſſunt eſſe ſenſualitatis per imperium rationis, & etiam per redũdantiam, vt etiam habetur artic. ſequenti, &c.

¶ Ad primum, ad maiorem dico, quòd ſi omnes paſsiones vocant morbos, malè vocant; non enim ſunt omnes perturbationes, ſed ſolum præuenientes, & vehementes, vt patebit etiam infra quæſt. 59. artic. 2. Dicimus autem, quòd non omnis eſt perturbatio, vel morbus, nec per conſequens mala moraliter; vnde conceſſa minore negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in omni paſſione animæ additur aliquid, uel diminuitur a naturali motu cordis, inquantum cor intenſius, vel remiſſius mouetur, ſecundùm ſyſtolẽ, aut dyaſtolem, & ſecundùm hoc habet paſſionis rationem; tamen non oportet, quòd paſſio ſemper declinet ab ordine naturalis rationis.

¶ Ad maiorem dico, quòd Damaſcenus vocat motum, qui eſt ſecundùm naturam corporalem operationem, & paſsionem contra naturam corporis, & contra motum cordis, inquantum eum accelerat, vel reſtringit; quia omnis paſsio in bonum delectat cor, quæ verò circa malum ipſum reſtringit, vt enim infra habetur, materiale paſsionis reſpondet formali; & ideo vbi eſt extenſio appetitus, & eius magnitudo, ibi eſt & extenſio cordis, vbi verò eſt retracto appetitus, ibi eſt & conſtrinctio cordis.

¶ Ad minorem dico, quòd ſi intelligitur ſecundùm maiorem, quòd id, quod eſt præter naturam corporis, vel cordis, quod habet rationem mali moralis; negatur, & eſt falſa, immo triſtitia aliqua laudabiliter aſſumitur pro peccatis etiam ſenſibiliter; & tamẽ omnis triſtitia eſt contra naturam corporis, vt patebit infra. Similiter multæ moleſtiæ corporales bonæ, & laudabiles ſunt; ſi autem intelligitur, quòd id, quod eſt præter naturam hominis, vt homo eſt, ideſt contra rectam rationem, hoc eſt malum moraliter, conceditur, vt patebit infra quæſtio. 71. artic. 2. Et dico, quòd etiam diabolus habet motum, qui eſt in id, quod eſt contra naturam, ſcilicet contra rectam rationem, non autem in id, quod eſt contra naturam corporis, cum corpus non habeat. Dico autem, quòd non omnes paſsiones ſunt contra rationem, immo aliquæ ſecundùm eam. Quare negatur conſequentia.

¶ Nota, quòd mouere ſecundùm ſyſtolem eſt mouere ſecũdùm contractionem cordis; vnde contractio importat diſpoſitionem cordis, quæ eſt debilitas, & diſpoſitionem cordis paſsiuam, ſecũdùm quòd efficit in ſe ipſum, vel etiam in cõparatione ad aliquid agendum. primum eſt in triſtitia; ſecundum in timore, & deſperatione. Mouere autem ſecundùm dyaſtolem, eſt mouere ſecundùm extenſionem, & dilatationem cordis, & dicit perfectionem cordis ad aliquid agendum, vel obtinendum, & hoc fit in gaudio, ſpe, & audacia; & de iſtis habes in D. S. in tertio ſentẽ. diſt. 34. q. 1. artic. 1. in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd paſſiones animæ, inquantum ſunt præter ordinem rationis, inclinant ad peccatum; inquantum autem ſunt ordinatæ a ratione, pertinent ad virtutem.

¶ Ad minorem, negatur vniuerſaliter; non enim omnis paſsio inducit ad peccatum, ſed inordinata. Et præterea quædam ſequuntur voluntatem, & ſunt imperatæ a ratione recta; & tales nullo modo inducunt ad peccatum; vnde paſsiones tripliciter ſe habent ad voluntatem, vt habet D. S. in de Veritate, Materia 26. artic. 6. in corpore. vnde quando paſsio a voluntate bona excitatur, tunc non inducit in peccatum, immo quandoque voluntas facit verecundiam in appetitu inferiori de peccato, qui retrahit a peccato, vide ad longum.

Vtrum omnis paſsio addat, vel diminuat ad bonitatem, vel malitiam actus.

L

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd paſsio quęcũque ſemper diminuat de bonitate actus moralis. Omne enim, quod impedit iudicium rationis, ex quo dependet bonitas actus moralis, diminuit per conſequens bonitatem actus moralis; ſed omnis paſsio impedit iudicium rationis. Dicit enim Saluſtius in Catheſinario. * Omnes homines qui de rebus dubiis conſultant ab odio, ira, & amicitia, atq; miſericordia uacuos eſſe decet; ergo omnis paſsio diminuit bonitatem moralis actus.

Infra q. 77. art. 6. Et Veri. q. 26. a. 7. Et Mal. q. 3. art. 2.

* Saluſtius in Cæſaris oratione, in princ.

¶ 2 Præterea. Actus hominis quantò eſt Deo ſimilior tantò eſt melior; vnde dicit Apoſtolus Epheſ. 5. Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi; ſed Deus, & ſancti Angeli puniunt ſine ira, ſine miſeriæ compaſſione ſubueniunt, vt Auguſt. dicit in 9. de Ciuit. Dei; * ergo eſt melius huiuſmodi opera agere ſine paſsione animæ, quàm cum paſsione.

Epheſ. 5.

* Aug. c. 5.

¶ 3 Præterea. Sicut malum morale attenditur per ordinem ad rationem, ita & bonum morale; ſed malum morale diminuitur per paſsionem; minus enim peccat, qui peccat ex paſsione, quàm qui peccat ex induſtria; ergo minus bonum operatur, qui operatur ſine paſsione, quàm qui operatur cum paſsione.

¶ Sed

* cap 5. ¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit. 9. de ciui. Dei. * quòd paſſio miſericordiæ rationi deſeruit quando ita præbetur miſericordia vt iuſtitia conſeruetur, ſiue cum indigenti tribuitur, ſiue cum ignoſcitur pœnitenti; ſed nihil quod deſeruit rationi diminuit bonum morale, ergo paſſio animæ non diminuit bonum moris.

¶ Hic D.S. inquirit quomodo paſſio ſe habet ad bonum morale. Et primò in generali, an paſſio quælibet diminuat bonitatem. Secundò quomodo aliquæ ſpecialiter habeant bonitatem. Intelligitur autem quæſitum articuli præſentis, an actus exterior factus cum paſſione minoris bonitatis ſit actu qui fit ſine omni paſſione ex ſolo iudicio rationis. Proprium enim motiuum voluntatis eſt ratio, quæ & ſine paſſione põt mouere voluntatẽ, & illa conſequenter membra exteriora, ſaltem ad motum localem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd Stoyci ſicut ponebant omnem paſſionem animæ eſſe malam, ita ponebant conſequenter omnem paſſionem animæ diminuere actus bonitatem; omne enim bonum ex permixtione mali vel totaliter tollitur, uel ſit minus bonum. ——

¶ D.S. in hoc corpore principaliter duo facit. Primò refert reſponſionem Stoycorum ad hoc quæſitum. Secundò eam examinat, circa quod ponit concluſionem reſponſiuam propriam, ibi. Et hoc quidem, &c. Quo ad primum eſt reſponſio Stoycorum, omnis paſſio diminuit bonitatem, & ratio eſt, quia omne bonũ ex permixtione mali totaliter tollitur, aut ſaltem diminuitur, ſed paſſio eſt mala, igitur, &c.

¶ Et hoc quidem verum eſt ſi dicamus paſſiones animæ ſolùm inordinatos motus ſenſitiui appetitus, prout ſunt perturbationes ſiue ęgritudines. ——

¶ Hic conſequenter D. S. examinat prædictam reſponſionem, & primò eam verificat ad vnum intellectum, ſecundò quo ad aliũ intellectum eandem reprobat, reſpõdendo aliter ad quæſitum, ibi. Sed ſi paſſiones, &c. Dicit ergo primò, quòd ſi dicamus vt ipſi intelligunt paſſionem ſolùm inordinatum motum appetitus ſenſitiui, tunc enim verum eſt, quia quicquid fit cum tali paſſione quæ eſt antecedẽs, & obnubilat rationem, talis minuit bonitatẽ actus, vt patebit, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed ſi paſſiones ſimpliciter nominemus omnes motus appetitus ſenſitiui, ſic ad perfectionem humani boni pertinet, quòd etiam ipſe paſſiones ſint moderatæ per rationem, cum enim bonum hominis conſiſtat in ratione ſicut in radice, tantò iſtud bonum erit perfectius quantò ad plura quæ homini conueniunt deriuari poteſt, vnde nullus dubitat quin ad perfectionem moralis boni pertineat, quòd actus exteriorum membrorum per rationis regulam dirigantur, vnde cum appetitus * q. 17. ar. 3. ſenſitiuus poſſit obedire rationi, vt ſupra dictum eſt. * ad perfectionẽ moralis ſiue humani boni pertinet, quòd etiã ipſe paſsiones animæ ſint regulatæ per rationẽ. ——

¶ Falſificat opinionem Stoycorum quo ad alium intellectum ſaltem verbaliter. Reſpondendo aliter ad quæſitum tali concluſione reſponſiua, cuius probatio eſt improbatio Stoycorum. Si paſſiones ſimpliciter nominemus omnes motus, &c. vſque ibi. Concluſio Cum enim, &c. Et ex illa concluſione habetur reſponſio formaliter, quòd non quæcunque paſſio diminuit, quia ſi pertinet ad perfectionem humani boni, ſequitur benè quòd non minuit, quia bonum non per ſe minuit, quia bonum non per ſe minuit bonum, &c. Et quia illa reſponſio eſt generalis, ideo eam Doct. S. magis explicat poſtea in ſolutione primi, vbi ponit aliam concluſionem declaratoriam illius, de qua videlicet paſſione debet intelligi. Circa hanc ergo concluſionem duo facit; primò eam ponit cum aliquali probatione. Secundò eandem probationem reſumit clarius, ibi. Sic igitur, &c. Probatur ergo concluſiõ primò ſic. Supponendo, quòd bonum hominis, ſcilicet morale conſiſtat in ratione ſicut in radice. Tunc ſic. Tantò bonum hominis erit perfectius quantò ad plura quæ homini conueniunt deriuari poteſt, ſed appetitus ſenſitiuus poteſt obedire homini, & pertinet ad hominem, igitur ad perfectionem, &c. Maior oſtenditur, quia nullus dubitat, &c. ergo maior vera. Minor patuit ſup. q. 17. arti. 7. & patuit arti. 2. quia appetitus ſenſitiuus propinquior eſt rationi quàm membra, & ergo ſi ex motibus membrorum addatur bono hominis, magis ex ordinato motu appetitus ſenſitiui. Deinde cum dicit.

¶ Sicut igitur melius eſt, quòd homo & velit bonum, & faciat exteriori actu, ita etiam ad perfectionem boni moralis pertinet, quòd homo ad bonum moueatur, non ſolùm ſecundùm uoluntatem, ſed etiam ſecundùm appetitum ſenſitiuum, ſecundùm illud, quòd in pſalmo dicitur. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum, vt cor accipiamus pro appetitu intellectiuo, carnem autem pro appetitu ſenſitiuo. —— Pſal. 83.

¶ Subſumit probationem præcedentem præſertim quo ad maiorem, & ex ea iterum in ſubſtantia refert concluſionem cum tali ratione. Melius eſt, quòd homo, & velit bonũ, & faciat actu exteriori, ergo etiam ad perfectionem boni moralis, &c. Antecedens patuit. Tenet conſequentia à ſimili, immo à minori affirmatiuè, vt patuit, &c. Et confirmatur conſequens auctoritate pſal. de qua auctoritate vide intellectum infra q. 30. arti. 1. ad primum. Ex his habetur ergo, quòd non quælibet paſſio diminuat, ſed quòd pertineant ad bonum humanum aliqua, ſed nondum conſtat quomodo paſſionis moderatio pertineat ad bonum morale hominis. Et quomodo addat, an intenſiuè vel extenſiuè, & quæ paſſio, quia concluſio corporis dicit indefinitè, quòd moderatæ paſſiones, quare in ſolutione primi habetur maior huius rei explicatio.

¶ Vnde nota hic breuiter primò, quia actus exterioris eſt duplex bonitas, vna quam habet ex obiecto quæ vocatur bonitas ſpecifica, alia eſt bonitas quæ vocatur generica, quæ eſt ex voluntate. Et poteſt fieri, quòd actus melior primo modo non ſit melior ſecundo modo. Paſſio igitur quæ oſtendit maiorem voluntatẽ, oſtendit, & maiorem bonitatem genericam quæ eſt ex voluntate. Si autem ſit paſſio quæ minuit voluntatem, minuit, & bonitatem iſtã. Nam quantò fit ex maiori voluntate tantò melior in bonis, & tãtò peior in malis.

¶ Nota ſecundò quòd bonum poteſt eſſe melius dupliciter, vno modo intenſiuè, quia videlicet actus exterior procedit, vt iam dictum eſt ex maiori voluntate, eſto non ſint plura bona. Alio modo extenſiuè, & hoc fit quando bonus actus additur bono actui ex deliberatione, & præcepto agentis voluntarij, & poteſt fieri vt actus exterior ſit enim alio bono actu interiori, & ſic plura bona, & tamẽ ſi volũtas non augeatur vel ſit intẽſa nõ eſt melior actus.

¶ Nota tertiò, quòd ad hoc quòd actus vel motus dicatur augere vel addere bonum humanum extenſiuè oportet, quòd ſit in poteſtate voluntatis liberè elicitus vel imperatus. Si autẽ ſequatur voluntatem intenſam oſtendit quidem magnitudinem boni vel mali intenſiuam, ſed non extenſiuè addit, quia naturaliter voluntatẽ intenſam conſequitur. Et ideo talis motus qui fit ſolùm per redundantiam non dicitur addere ad bonum humanum, ſed dicitur indicare à poſteriori. Secus vt dictum eſt de actu vel motu quocunque imperato qualis eſſe poteſt paſſio appetitus ſenſitiui. Et ſtat fundamentum in hoc, quòd actus bonus per ſe, & addens ad bonitatem dicitur eſſe in poteſtate voluntatis, & liberè produci. His notatis iſta eſt concluſio declaratoria. Paſſiones antecedentes iudicio rationis diminuunt actus bonitatem, ſcilicet intenſiuam, Conſequentes indicant bonitatem maiorem, electæ autem vel imperatæ addunt ad bonitatem actionis exterioris extenſiuè. Probatur prima pars, antecedenter ſe habentes obnubilant iudicium rationis, igitur prima pars vera. Antecedens relinquitur notum. Conſequẽtia probatur, quia ex iudicio rationis dependet bonitas moralis actus, ergo, &c.

¶ Et nota, quòd vt tactum eſt, & infra magis dicetur, voluntarium non eſt niſi cognitum, & proprium motiuum voluntatis eſt ratio, ideo quantò iudicium magis prouenit ex exteriori impulſiuo quale eſt paſſio, tantò iudicium eſt rationi minus proprij, & actus voluntatis ſequens habetur minus voluntarius, & per cõſequens actus exterior qui fit à voluntate minori etiam habet minorem bonitatem genericam, quæ ex voluntario. Et confirmat. D.S. iſtam partem ibi, laudabilius eſt, patet clarè in ſolutione primi. Secunda pars concluſionis probatur. Paſſio exiſtens conſequẽter in appetitu per modum redundantiæ eſt ſignum intenſionis voluntatis, igitur ſecunda pars vera. Tenet conſequentia ex dictis notabilibus, quia actus exterior procedens ex motiuum intenſa voluntate eſt eo melior, &c. Antecedens declaratur à D. S. quia cum ſuperior pars, & vide longiorẽ explicationem in de Veritate Materia. 26. ar. 7. in cor. &c. Tertia pars probatur, illud addit ad bonitatem voluntatis extenſiuè, quod eligitur vel imperatur à voluntate vt eo mediante opus exterius facilius exequatur, & promptius; ſed per paſſiones tales promptius operatur, &c. igitur. Maior nota, quia hoc eſt bonum quoddam, ſcilicet adiutorium ad operandum, & per conſequens ſi alteri bono accedit additur bonum bono. Minor patet quia appetitus ſenſitiuus propinquior eſt corpori, & ipſum immutat, & ad eius motum ſtatim diſponitur corpus ad obediendum animæ, & hæc patent ex dictis quæſtionis præcedentis artic. 2. &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd paſsiones animę dupliciter ſe poſſunt habere ad iudicium rationis. Vno modo antecedenter, & ſic cum non obnubilent iudicium rationis, ex quo dependet bonitas moralis actus diminuunt actus bonitatem, laudabilius enim eſt,

quòd

quòd ex iudicio rationis aliquis facit opus charitatis, quàm ex ſola paſsione miſericordia. Alio modo ſe habent conſequenter, & hoc dupliciter. Vno modo per modum redundantiæ, quia ſcilicet cum ſuperior pars animæ intensè mouetur in aliquid, ſequitur motum eius etiam pars inferior, & ſic paſsio exiſtens conſequẽter in appetitu ſenſitiuo, eſt ſignum intenſionis voluntatis, & ſic indicat bonitatem moralem maiorem. Alio modo, per modum electionis, quando ſcilicet homo ex iudicio rationis eligit affici aliqua paſsione, vt promptius operetur cooperante appetitu ſenſitiuo, & ſic paſsio animæ addit ad bonitatem actionis.

¶ Maior præſertim vera, quòd impediens iudicium rationis, quod requiritur ad electionem operis, ſi autem impedit iudicium quod requiritur ad executionem non oportet, quia illud recompenſatur per promptitudinem executionis.

¶ Ad minorem, dicitur per diſtinctionem iam deductam, eſt vera tantùm de paſsione ſe habente antecedenter. Propter paſsionẽ autem conſequenter habentem, nota D.S. in de Verita. Mate. 26. arti. 7. ad tertiũ, quòd in opere virtutis duo ſunt neceſſaria. Electio, & executio, ad electionem autem requiritur diſcretio, ad executionem verò eius, quod iam determinatum eſt, requiritur prompnitudo, non autem requiritur vt multum circa opus meducetur, quia hoc potius officeret quàm proficeret, &c. Sicut patet in citharedo, qui multum impediretur ſi ad tactum ſingularum chordarum cogitationem apponeret, & ſimiliter ſcriptor ſi in formatione ſingularum litterarum cogitaret, vnde paſsio electionẽ præueniens impedit actum virtutis inquantum impedit iudicium rationis, quod neceſſarium eſt in eligendo. Poſtquam verò puro iudicio rationis iam electio eſt perfecta, & paſsio ſequens plus prodeſt quàm noceat, quia & ſi in aliquo turbet rationis iudicium, facit tamen ad promptitudinem executionis, hæc ille. Si ergo minor intelligitur de paſsione ſequẽte, & de iudicio requiſito ad electionem, negatur minor, talis enim paſsio non impedit &c. Auctoritas autem Saluſtij intelligitur de paſsione præcedenti, & de ea quæ impedit iudicium electionis, quia conſiliatio præcedit electionem. Et oportet eos vacuos eſſe illis paſsionibus in iudicando, ſed non in exequendo.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in Deo, & in Angelis non eſt appetitus ſenſitiuus, neque etiam membra corporea, & ideo bonum in eis non attenditur ſecundùm ordinationem paſsionum, aut corporeorum actuum, ſicut in nobis.

¶ Ad maiorem dicitur primò poſt D. S. hic quantum eſt ſimilior ſecundùm proportionabilitatem, ita ſcilicet quando habet id quod ſibi conuenit ſecundùm naturam ſuam, & eſt ſecundũ conditionem agentis, ſicut Deus habet, quod eum decet. Sed non eſt vera de ſimilitudine abſoluta, ita ſcilicet, quòd ſi haberet id, quod conuenit Deo, ipſa eſſet perfectior perfectione propriæ ſpeciei, licet eſſet perfectior quandoque inquantum individuum entis, ſicut cor hominis ſi conueniret in immobilitate cum Deo, non eſſet perfectius cor, ſed ſi conueniret in proportionabilitate, ita quòd haberet debita naturæ ſuæ ſicut Deus, ſed ſi haberet omnipotentiã eſſet quidem perfectius ens, ſed non perfectius cor, quia talis perfectio repugnat ſpeciei, & naturæ cordis.

Quanò Deo ſimilius tanto perfectius.

¶ Secundò dicitur poſt D.S. in quarto. di. 43. q. 1. ar. 1. quæſt. 1 ad quartum, quòd vera eſt maior de ſimilitudine, & conformitate ſimpliciter, quæ eſt in habere q̃ naturę cõditio requirit, ſed nõ eſt vera de conformitate ſecundùm quid, quę eſt in conuenientia in aliquo vno cum Deo, quod poteſt naturæ repugnare, &c. redeunt tamen iſte ſolutiones in idem, &c.

¶ Vltra, minor vera, quia hoc non requirit cõditio naturæ eorum. Sed negatur conſequentia, quia naturæ humanæ condicio requirit paſsiones, ideo ſi aſſint moderatæ, erit maior perfectio vel intenſiuè vel extenſiuè, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd paſsio tendens in malum præcedens iudicium rationis, diminuit peccatum, ſed conſequens aliquo prædictorum modorum, auget ipſum, vel ſignat augmentum eius.

¶ Ad minorem, vera de paſsione præcedente voluntatem, & iudicium rationis, ſicut etiam quæ præcedit minuit bonitatem, vt dicit prima concluſio, quia diſcretio rationis non ita ſeruatur cùm quis ex paſsione concitatur ad aliquid volendum, ſed modus, & diſcretio rationis magis eſt vbi paſsio non concurrit. Videde hoc D.S. in de Veritate, ſupra in cor. quæſtionis. Et non allegata in ſolutione primi. Præterea paſsio præcedens minuit voluntarium, ideo diminuit malitiam, & bonitatem moralem, ſed ſequens eſt ſignum magnitudinis voluntarij, vnde peccare ex paſsione, minuit peccatum. Sed peccare cum paſsione conſequenter ſe habente auget.

Vtrum aliqua paſsio ſit bona, vel mala moraliter ex ſua ſpecie.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd nulla paſsio animæ ſecundùm ſpeciem ſuam ſit bona, vel mala moraliter. Bonum enim, & malum morale attenditur ſecundùm rationem; ſed paſsiones ſunt in appetitu ſenſitiuo, & ita id quod eſt ſecundùm rationem accidit eis, cum ergo nihil eſt, quod per accidens pertineat ad ſpeciem rei, videtur quòd nulla paſsio ſecundùm ſuam ſpeciem ſit bona uel mala. M 2. 2. q. 158. ar. 1. con. & 4. di. 15. q. 2. ar. 1. q. 1. ad 4. & 5. 30. q. 2. ar. 4. q. 3. ad 3. & Ma. q. 10. ar. 2.

¶ 2 Præterea. Actus & paſsiones habent ſpeciem ex obiecto; ſi ergo aliqua paſsio ſm aliquã ſuam ſpeciem eſſet bona uel mala, oporteret quòd paſsiones quarum obiectum eſt bonum, bonæ eſſent ſecundùm ſuam ſpeciem, vt amor, deſiderium, & gaudium, & paſsiones quarum obiectum eſt malum, eſſent malę ſecundùm ſuã ſpeciẽ, ut odium, timor, & triſtitia, ſed hoc patet eſſe falſum, non ergo aliqua paſsio eſt bona uel mala ex ſua ſpecie.

¶ 3 Præterea. Nulla ſpecies paſsionum eſt, quæ non inueniatur in alijs animalibus, ſed bonum morale non inuenitur niſi in homine, ergo nulla paſsio animæ bona eſt, vel mala ex ſua ſpecie.

¶ Sed cõtra eſt quod Aug. dicit 9. de Ciui. Dei.* quòd miſericordia pertinet ad uirtutem. Philoſophus etiam in 2. Ethico.* quòd uerecundia eſt paſsio laudabilis, ergo aliquæ paſsiones ſunt bonæ, vel malæ ſecundùm ſuam ſpeciem. Auguſ. * Ariſto. cap. 5.

¶ Hic vltimò quærit quomodo bonitas conueniat paſsionibus, vtrum ex ſpecie.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut de actibus dictum eſt.* ita & de paſsionibus dicendũ uidetur, quòd ſcilicet ſpecies actus, uel paſsionis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, ſecundùm quòd eſt in genere naturæ. * q. 18. ar. 6. & 7. & 4. 20.

¶ D.S. reſpondet diſtinctè ad quæſitum, vnde ponit duas concluſiones reſponſuas ſecundùm duo membra vnius diſtinctionis. Secundam ibi. Alio modo, &c. Quo ad primum, primò præmittit diſtinctionem cum declaratione primi membri. Secundò ſubiungit primam concluſionem reſpondentem, ibi. Et ſic bonum, &c. Dicit ergo primò, quòd ſpecies paſſionis ſicut & actus poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundùm quòd eſt in genere naturæ, prout ſcilicet eſt motus appetitus ſenſitiui in ſe conſiderati ſine conuunctione rationis, quæ eſt in homine. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ſic bonum, vel malum morale non pertinet ad ſpeciem actus vel paſsionis.

¶ Subiungit primam concluſionem reſponſuam talem, bonũ, & malum morale non pertinent ad ſpeciẽ paſsionis primo modo, vel iſto modo. Iſta concluſio probatur per primum, & tertium argumenta in oppoſitum clarè, quia nihil, quod eſt accidens alicuius conuenit alicui ſecundùm ſuam ſpeciem, ſed bonitas moralis accidit paſsioni illo modo acceptæ, ergo, &c. Præterea ſecundò, bonum morale non inuenitur niſi in homine, ſed ſpecies paſsionum (ſcilicet ſecundùm eſſe naturæ) conuenit etiam alijs animalibus, ergo, &c. Concluſio prima.

¶ Alio modo, ſecundùm quòd pertinent ad genus moris, prout ſcilicet participant aliquid de voluntario, & iudicio rationis.

¶ Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem cui præmittit primò ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis, q̃ ſcilicet paſſio alio modo conſideratur, ſecũdum quòd aliquo mõdo pertinet ad genus moris, ſecundùm ſcilicet quòd eſt in homine participans aliquid de voluntario, & iudicio rationis, prout ſcilicet poſſunt imperari vel cohiberi à ratione. Deinde cũ dicit.

¶ Et hoc mõdo bonum, & malum morale poſſunt pertinere ad ſpeciem paſsionis, ſecundùm quòd accipitur vt obiectum paſsionis aliquid de ſe conueniens rationi, vel diſſonum à ratione, ſicut patet de verecundia quæ eſt timor turpis, & de inuidia, quæ eſt triſtitia de bono alterius, ſic enim pertinent ad ſpeciem exterioris actus.

¶ Annectit ſecundam concluſionem reſponſuam talem, hoc modo bonum, & malum morale poſſunt pertinere ad ſpeciem paſsionis Concluſio ſecunda.

paſsionis, ad paſſionem hominis volũtariã aliquo modo, probatur. Quando obiectum actus vel paſsionis vt eſt humana includit conuenientiam vel diſconuenientiam ad rationem, tunc actus vel paſsio ex ſpecie eſt bona, vel mala moraliter. Minor in littera. Sed aliquæ paſsiones habent pro obiecto aliquid conueniens rationi, aliquę diſconueniens, ergo aliquæ ex ſpecie ſunt bonæ, aliquę malæ. Maior patet ex dictis in q. 18. &c. Minor deducitur exemplariter de inuidia, & de verecundia.

¶ Et nota, quòd ſicut dictum fuit in. q. 18. ar. 6. & 7. bonitas, & malitia moralis non conuenit actui exteriori, niſi prout eſt à voluntate, & ſic ſunt in ſpecie moris, nam principium moralitatis completiuum eſt voluntas, & primordiale ratio ſic paſsioni ratione principij proprij, quod eſt appetitus ſenſitiuus, non conuenit eſſe actum moralem, nec per conſequens bonum vel malum morale, quia paſsio non conuenit niſi ſubiecto proprio, ſed quia paſsio in homine, vbi appetitus ſenſitiuus ſubeſt rationi, & voluntati poteſt habere rationem actus humani, ergo vt ſic etiam poteſt cõuenire bonum, & malum, & hoc ſecundùm ſpeciem, ideſt ex obiecto à quo habet ſpeciem. Inuidia enim ſecundùm ſpeciem naturæ inuenitur in beſtijs, ſed quia ibi non eſt actus moralis, ideo nec paſsio, ſcilicet bonum vel malum, conuenit ſibi; ſed in homine eſt actus humanus habens obiectum ad quod incõuenienter ſe habet, ſcilicet recedendo à bono alterius, ideo ex ſpecie eſt mala, &c.

¶ Et nota verbum D. S. in fine arti. vbi dicit. Sic enim pertinent ad ſpeciẽ exterioris actus, quia poſſet quis malè intelligere quaſi paſsiones pertinerent ad ſpeciem exterioris actus, ſed ſic intelligitur, quòd ſic bonum, & malum moralia pertinent, ideſt conueniũt exteriori actui ſecundùm ſpeciem, ſcilicet moralem, prout actus exterior eſt voluntarius, & moralis, ſed non ſecundùm eſſe naturæ, &c. Et poſſet illud verbum eſſe minor pro ambabus concluſionibus, ita quòd ſic argueretur aſſumẽdo maiorem in principio, & minorem in fine, Sicut de actibus, &c. ideſt ſicut bonum vel malũ conuenit actibus exterioribus, ita & paſsionibus, ſed actui exteriori ſecundùm genus naturæ vt ſic, non conuenit bonum vel malum ex ſpecie, ſed ſecundùm quòd pertinent ad genus moris, ideſt vt imperantur à voluntate, ergo, &c.

¶ Nota autem, quòd bonum vel malum non conuenit actui exteriori niſi vt imperatur actu, ſed actui ſenſualitatis, ideſt paſsioni poteſt competere bonum vel malum imperfectum tamen, etiam ſi non imperetur, & ſufficit, quòd non prohibeatur. Et ratio diuerſitatis infra habetur. q. 74. arti. 2. ad tertium, quia membrum, & organum non operatur niſi motum, ſenſualitas autem poteſt habere actum inordinatum præueniendo rationem, quia eſt aliqualiter libera. Et per hæc patet reſponſio ad primum, & tertium quia ſunt pro prima concluſione.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda concluſione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de paſsionibus ſecundùm quòd pertinent ad ſpeciẽ naturæ, prout appetitus ſenſitiuus in ſe conſideratur; ſecundùm verò quòd appetitus ſenſitiuus obedit rationi, iam bonum, & malum rationis non eſt ex paſsionibus eius per accidens, ſed per ſe.

¶ Maior conceditur, quia bonum ſecundùm conuenientiam ad rationem, malum ſecundùm diſconuenientiam. Ad minorem cõceditur prima pars, quòd ſunt in appetitu ſenſitiuo. Ad ſecundam partem dicitur, quòd eſſe ſecundùm rationem accidit paſsionibus etiam hominis conſideratis ſecundùm eſſe naturæ, non autem accidit eis vt ſunt paſsiones humanæ formaliter, vt ſcilicet per acceſſum rationis intelliguntur conſtitui in eſſe moris.

¶ Vltra ad ſubſumptam. Cum ergo, &c. conceditur. Sed dico, q̃ non eſt inconueniens vt aliquid accidat rei in eſſe naturæ, quod tamen non accidit ſecundùm eſſe moris. Videtur, &c. Verum nulla ſecundùm ſpeciem naturæ eſt bona vel mala prout eſt motus appetitus ſenſitiui tantùm, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd paſsiones quæ in bonum tendunt, ſi ſit verum bonum, ſunt bonæ, & ſimiliter quæ à vero malo recedunt; è conuerſo verò paſsiones quæ ſunt per receſſum à bono, & per acceſſum ad malum ſunt malæ.

¶ Dicitur ad illam. Oporteret, &c. quòd paſsiones quarũ obiectum eſt bonum, verum & in veritate, & quando paſsio conueniẽ ti modo ſe habet ad bonum verum, ſcilicet per acceſſum, tũc ſunt bonæ ſecũdùm ſpeciem. Si autem ſit ſolùm bonũ ſecundùm quid, & ſecundum ſenſum, vel non habeat ſe debito modo ad bonum tale, non oportet, quòd ſit bona paſsio.

¶ Vltra. Sed hoc eſt falſum, negatur ſi ſit bonum primo modo, ſed eſt falſum ſecundo modo, &c. Negatur autem conſequentia, quia ſi obiectum eſt bonum ſecundùm rationem, tunc paſsio eſt bona, ſi aũt non, tunc eſt mala. Et notanter dixi ſi obiectum ſit bonum, & tamen paſsio non conuenienti modo ſe habeat ad obiectum verè bonum, propter inuidiam, & accidiã, quia inuidia recedit, & deteſtatur bonum proximi quod deberet approbare, & in ipſo delectari, ideo eſt mala. De hoc in ſecunda ſecundæ q. 36. ar. 3. & alibi, quia & inuidiæ, & charitatis obiectum eſt bonum proximi, ſed ſecundùm contrarium motum, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in brutis animalibus appetitus ſenſitiuus non obedit rationi, & tamen inquãtum ducitur quadam æſtimatiua naturali, quæ ſubijcitur rationi ſuperiori, ſcilicet Diuinæ, eſt in eis quædam ſimilitudo moralis boni quãtum ad animæ paſsiones.

¶ Maior vera ſecundùm eſſe naturæ, non tamen habet in eis eſſe moris aliquo modo. Minor conceditur propriè loquendo, quia in brutis appetitus ſenſitiuus non obedit rationi ſicut in homine. Eſt tamen in beſtijs ſimilitudo moralis boni, ſicut ouis dicitur manſueta, & ſic de alijs. Probat ergo, quòd nulla paſsio animę ex ſpecie naturæ eſt bona moraliter.

¶ Vnde nota, quòd cum paſsio habeat etiam ſpeciem in animalibus irrationabilibus ab obiecto, & animal delectetur de conuenienti delectabili ſicut homo, ideo videntur eiuſdem ſpeciei in eſſe naturæ, ſed ſpecies moris conuenit paſsioni ex obiecto comparato ad rationem, quod ſit in homine, ideo poteſt paſsio hominis eſſe circa obiectum repugnans rationi, vel modo repugnante rationi. Vnde eſt mala moraliter, &c.

Quæſtio Vigeſimaquinta.

De ordine paſſionum ad inuicem.

DEinde conſiderandum eſt de ordine paſsionum adinuicem. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò de ordine paſsionum iraſcibilis ad paſsiones concupiſcibilis. Secundò de ordine paſsionum concupiſcibilis ad inuicem. Tertiò de ordine paſsionum iraſcibilis ad inuicem. Quartò de quattuor principalibus paſsionibus. N

¶ Poſtquam D. S. determinauit de ſubiecto, de differentia, de bonitate, & malitia. Nunc quarto determinat de ordine paſsionum adinuicem. Et patet ratio ordinis, quia ordo fundatur in ipſa natura paſsionis, quæ natura conſtituitur per genus, & differentiã. Et præterea bonitas aliqualiter conſequitur ſpeciem, & abſolutè. Ordo autem eſſentialis conſequitur etiam ſpeciem, ſed comparatiuè, abſoluta autem priora ſunt ſm rationem, ideo prius de bonitate quàm de ordine, ſecundùm quem dicitur relatiuè ad terminum, non ſolùm ad principium, ſicut bonitas, &c. Et diuiditur iſta quæſtio in duas partes, principales. Primò quærit de ordine prioris, & poſterioris ſecundum eſſe, & durationem. Secundò quærit de priori, & poſteriori ſecundùm dignitatem, & principalitatem in articulo quarto. Prima pars in tres. Primò de ordine paſsionum iraſcibilis, & concupiſcibilis, in articulo primo. Secundò de ordine paſsionum concupiſcibilis adinuicem articulo ſecundo. Tertiò de ordine paſsionum iraſcibilis adinuicem articulo. 3.

Vtrum paſſiones iraſcibilis ſint priores paſſionibus concupiſcibilis.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd paſsiones iraſcibilis ſint priores paſsionibus concupiſcibilis. Ordo enim paſsionum eſt ſecundum ordinem obiectorum, ſed obiectum iraſcibilis eſt bonum arduum, quod videtur eſſe ſupremũ inter alia bona, ergo paſsiones iraſcibilis videntur præeſſe paſsionibus concupiſcibilis. Infra q. 40 ar. 1. cor. Et 22. q. 14. ar. 3. ad 1. Et 3 diſt. 26. q. 2. ar. 3. q. 2. co. Et Mal. q. 4. ar. 2. ad 12.

¶ 2 Præterea. Mouens eſt prius moto, ſed iraſcibilis comparatur ad concupiſcibilem ſicut mouens ad motũ, ad hoc enim datur animalibus vt tollantur impedimẽta quibus concupiſcibilis prohibetur frui ſuo obiecto, vt ſupra dictum eſt. * Remouens autem prohibens habet rationem mouentis, vt dicitur in 8. Phyſicorum. * ergo paſsiones iraſcibilis ſunt priores paſsionibus concupiſcibilis. * q. 23. ar. 1. * Ariſt. tex. 32.

¶ 3 Præterea. Gaudium, & triſtitia ſunt paſsiones concupiſcibilis, ſed gaudium, & triſtitia conſequuntur ad paſsiones iraſcibilis. Dicit em̃ philoſophus in 4. Eth. * quòd punitio quietat impetum iræ, delectationem loco triſtitiæ faciens; ergo paſsiones concupiſcibilis ſunt poſteriores paſsionibus iraſcibilis. * Ariſt. cap. 5.

¶ Sed contra paſsiones concupiſcibilis reſpiciunt bonum abſolutum, paſsiones iraſcibilis reſpiciunt bonum contractum, ſcilicet arduum, cum igitur bonum ſimpliciter

citer ſit prius quàm bonum contractum, videtur quòd paſsiones concupiſcibilis ad plura ſe habeant quàm paſsiones iraſcibilis.

¶ Inquirit hic primò D. S. de ordine paſſionum concupiſcibilis, & iraſcibilis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd paſſiones concupiſcibilis ad plura ſe habent quàm paſſiones iraſcibilis. Nam in paſſionibus concupiſcibilis inuenitur aliquid pertinens ad motum, ſicut deſiderium, & aliquid pertinens ad quietem, ſicut gaudium, & triſtitia; ſed in paſſionibus iraſcibilis non inuenitur aliquid pertinens ad quietem, ſed ſolùm pertinens ad motum. Cuius ratio eſt, quia id in quo iam quieſcitur non habet rationem difficilis ſeu ardui, quod eſt obiectum iraſcibilis.

¶ D.S. reſpondet diſtinctè. Vnde & tria facit. Primò præmittit rationem diſtinctæ reſponſionis per quoddam notabile diſtinctiuum. Secundò reſpondet ſecundùm primum membrum eius, ibi. Quis autem, &c. Tertiò reſpondet iuxta ſecundum membrũ eius, ibi. Sed ſi comparentur, &c. Quo ad primum, illud eſt notabile, quòd paſſiones concupiſcibilis ad plura ſe extendunt, &c. Et ex hoc habetur, quòd duplices ſunt paſſiones concupiſcibilis, ſcilicet pertinentes ad quietem, & pertinentes ad motũ. Et aliter oportet reſpondere de vtriſque, quare primò reſpondet de pertinentibus ad quietem, & primò de pertinente ad quietem quaſi naturalem, & ſecundò de pertinente ad quietem violentam.

¶ Nota autem, quòd D.S. exemplificando de pertinente ad motum in concupiſcibili ponit deſiderium, & non amorem, quia vt patebit art. ſequenti, & de poſt ſæpius, amor abſtrahit à præſentia, & abſentia obiecti, ſcilicet boni amati, & ergo nõ dicit extenſionem appetitus in diſtans, quæ in propoſito vocatur motus, licet dicat immutationem ab obiecto conuenienti vt ſic. Et per hoc intelligitur quomodo quædam pertinent ad motum, quia videlicet dicunt tendentiam in diſtans. Aliæ autem quæ dicunt immutationem ab obiecto vt præſens eſt dicunt quietem, amor autem vt patet abſtrahit ab vtraque, &c.

¶ Quies autem cum ſit finis motus eſt prior in intentione, ſed poſterior in executione. Si ergo comparentur paſſiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis, quæ ſignificant quietem in bono, manifeſtè paſſiones iraſcibilis præcedunt ordine executionis huiuſmodi paſſiones concupiſcibilis, ſicut ſpes præcedit gaudiũ, unde cauſat ipſum *Pm* illud Apoſtoli Ro. 12. Spe gaudentes.

D.Paul.

¶ Hic conſequenter D.S. reſpondet ſecundùm primum membrum prædictum. Et circa hoc primò ponit duas concluſiones partialiter reſponſiuas. Secundam ibi. Sed paſſio, &c. Secundò infert ex dictis corollariè concluſionem totalem reſpõſiuam iuxta primum membrum prædictum, ibi. Et ſic manifeſtum eſt, &c. Concluſio ergo prima partialiter reſponſiua eſt. Si comparentur paſſiones iraſcibilis, &c. vt in littera, vſque ibi. Sicut ſpes, &c. Oſtenditur concluſio primò ratione ſic. Motus prior eſt quiete via executionis, licet è cõtra ſit via intentionis, ſed omnes paſſiones iraſcibilis dicunt motum, & gaudium quietem in bono, ergo cõcluſio vera. Maior nota, quia motus terminatur ad quietem ſicut ad finem, & quies eſt terminus motus. Minor nota. Et explicatur cõcluſio exemplariter, ſicut ſpes, &c. Quomodo autem ſpes cauſet delectationem videbitur infra, &c.

¶ Nota autem, quòd quia non eſt par ratio de quiete naturali, & violenta, ideo aliter reſpondendũ eſt de delectatione quàm triſtitia, quia quies in bono eſt perfecta quies, & ibi ſiſtitur, ſed in quiete quaſi violenta animali, de qua loquimur non eſt ſtatus, ideo, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed paſsio concupiſcibilis importans quietẽ in malo, ſcilicet triſtitia, media eſt inter duas paſsiones iraſcibilis, ſequitur enim timorem, cum enim occurrit malũ, quod timebatur cauſatur triſtitia, præcedit autem motũ iræ, quia cum ex triſtitia præcedente aliquis inſurgit in vindictam, hoc pertinet ad motum iræ.

Concluſio ſecunda.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem partialem reſponſiuam quam primò probat. Secundò elicit quoddam corollarium, ibi. Et quia rependere, &c. Concluſio eſt iſta, paſſio cõcupiſcibilis importans quietem, ſcilicet violentam in malo, ſcilicet triſtitia, media eſt, &c vt in littera. Probatur clarè, quia eſt media inter timorem quem ſequitur, & iram quam præcedit. Deinde ibi.

¶ Et quia rependere vicem malis apprehẽditur vt bonum, cum iratus hoc conſecutus fuerit, gaudet.

Corollariũ

¶ Infert quoddam corollarium ex iam dictis explicans præcedentem concluſionem remouendo prauum intellectum eius, quia poſſet quis putare, quòd ira ex quo ſequitur poſt triſtitiam eſſet finalis ſemper, & ideo D.S. hoc remouet innuendo, q̃ ira non eſt vltima ſed terminatur in gaudium. Quod probatur, quia rependere, &c. clarè in littera. Conſequenter ibi.

¶ Et ſic manifeſtum eſt, quòd omnis paſsio iraſcibilis terminatur ad paſsionem concupiſcibilis pertinentem ad quietem, ſcilicet vel ad gaudium vel ad triſtitiam.

¶ Ex omnibus ſupradictis infert per modum corollarij cõcluſionem plenè reſponſiuam iuxta primum membrum ſæpe dictũ, manifeſtum, quòd omnis paſſio, &c. vt in littera. Et patet ex dictis, quia in bonis terminantur in gaudium, & ibi eſt ſtatus, ſed in malis in triſtitiam. Quod ſi ibi non eſt ſtatus, ſed per iram inſurgitur contra malum, & ſequitur vindicta, & ſic iterum terminatur in gaudium, &c.

¶ Sed ſi comparentur paſsiones iraſcibilis ad paſsiones concupiſcibilis quæ important motum, ſic manifeſtè paſsiones concupiſcibilis ſunt priores, eo quòd paſsiones iraſcibilis addunt ſupra paſsiones concupiſcibilis, ſicut & obiectum iraſcibilis addit ſupra obiectum concupiſcibilis arduitatem ſiue difficultatem; ſpes enim ſupra deſiderium addit quendam conatum, & quandam eleuationem animi ad conſequendum bonum arduum; & ſimiliter timor addit ſupra fugam ſeu abominationem, quandam depreſsionem animi propter difficultatem mali.

Concluſio prima.

¶ Hic conſequenter D.S. reſpondet ad quæſitum quo ad ſecundum membrum notabilis diſtinctiui in principio corporis poſiti, ſcilicet de paſſionibus concupiſcibilis pertinentibus ad motum, comparando in prioritate paſſionibus iraſcibilis. Et circa hoc primò deducit concluſionem reſponſiuam. Secundò ſubiungit duo corollaria. Primum ibi. Sic ergo, &c. Secundum ibi. Et ſic patet, &c. Concluſio eſt hæc, ſi comparentur paſſiones, &c. vt in littera, vſque ibi. Eo quòd &c. Probatur, paſſiones iraſcibilis addunt ſupra paſsiones concupiſcibilis pertinentes ad motum, igitur concupiſcibilis paſſiones ſunt priores. Tenet conſequentia, quia ſimplicia ſunt priora in via executionis. Antecedens probatur, & declaratur in littera. Probatur, quia ſicut eſt de obiecto, ita de paſſione, ſed obiectum iraſcibilis addit ſupra obiectum concupiſcibilis arduitatem, igitur antecedens verum. Et declaratur exemplariter, ſpes enim ſupra deſiderium addit, &c. Includit enim ſpes deſiderium virtualiter, & aliquid addit, deſiderium enim nominat motum faciliorem, & minorem, ſpes autem addit conatum, &c. Deinde ibi.

¶ Sic ergo paſsiones iraſcibilis mediæ ſunt inter paſsiones concupiſcibilis quę important motum in bonum vel in malum, & inter paſsiones concupiſcibilis quæ important quietem in bono vel in malo.

¶ Infert primum corollarium quaſi reſponſionem communem de vtriſque paſſionibus, quòd paſſiones iraſcibilis mediæ ſunt, &c. vt in littera. Patet ex dictis, quia præcedunt pertinentes ad quietem, & ſequuntur pertinentes ad motum, ergo corollarium verum. Tunc ibi.

¶ Et ſic patet quòd paſsiones iraſcibilis, & principium habent à paſsionibus concupiſcibilis, & in paſsionibus concupiſcibilis terminantur.

¶ Eſt ſecundum corollarium, & patet ex dictis, quia habẽt principium ab importantibus motum, & terminantur in importantes quietem, igitur corollarium verum, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam concluſionem. Circa hoc argumentum nota, quòd quia paſsiones concupiſcibilis reſpiciunt bonum abſolutè, ideo pertinentes ad motum præcedunt paſsiones iraſcibilis. Vnde iſta ratio eſt pro vltima concluſione, ſed cum hoc ſtat, quòd quia concupiſcibilis ad plura ſe extendit, ſcilicet ad motum, & quietem, quòd aliquæ ſint poſteriores.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procederet ſi de ratione obiecti concupiſcibilis eſſet aliquid oppoſitum arduo, ſicut de ratione obiecti iraſcibilis eſt, q̃ ſit arduum, ſed quia obiectum cõcupiſcibilis eſt bonũ abſolutè, prius naturaliter eſt quàm obiectum iraſcibilis ſicut commune proprio.

¶ Maior conceditur. Ad minorem concedo, quòd bonum arduum eſt obiectum iraſcibilis, ſed negatur, quòd ſit ſupremum inter omnia bona, ideſt primum appetibile, & occurrens appetenti, &c. ſed ſolùm inter bona ſibi oppoſita. Quod ſic intelligitur, quia bonum arduum eſt dignius quàm bonum modicũ, & facile habibile, & vile vt ſic, & ita prius ſaltem dignitate; ſed tamen bonum in communi, & aliquid ſub ratione boni, prius mouet appetitum quàm ſub ratione ardui, quia prius aliquid deſideratur, antequam ſperetur. Vnde nullus ſperaret niſi deſideraret. Et hoc eſt, quod D.S. vult in ſolutione, quia ratio procederet (inquit) ſi de

ratione

ratione obiecti concupiſcibilis eſſet aliquid oppoſitum (condiuidens ſcilicet ex altera parte bonum in communi) arduo, ſed ſic non eſt, ſed obiectum concupiſcibilis eſt bonum abſolutè abſtrahens à vili, & arduo. Modo aliquid prius occurrit etiam appetitui ſub ratione boni in cõmuni, quàm ſub ratione talis boni, & prius naturaliter eſt motus ſimplex, antequã ſit motus eũ conatu, quia nullus conatur niſi in appetibile abſolutè, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd remouens prohibens non eſt mouens per ſe, ſed per accidens, nunc autem loquimur de ordine paſſionum per ſe. Et præterea iraſcibilis remouet prohibens quietem concupiſcibilis in ſuo obiecto, vnde ex hoc non ſequitur, niſi quòd paſſiones iraſcibilis præcedunt paſſiones concupiſcibilis ad quietem pertinentes. De quibus etiam tertia ratio procedit.

¶ Maior eſt vera de mouente per ſe. Ad minorem ſi intelligit vniuerſaliter, negatur, ſed eſt vera tantùm de concupiſcibili in ordine ad paſſiones importantes quietem in obiecto præſertim bono, & verum eſt, quòd paſſiones iraſcibilis tales præcedunt. Si autẽ intelligitur de paſſionibus concupiſcibilis pertinentibus ad motũ, falſa eſt minor, nec probatur ad ſecundum ſenſum, ſed ad primũ. Vnde dicitur vltra, quòd remouẽs prohibens eſt mouens per accidens, nos autem loquimur de ordine per ſe. Et conceſſo, quòd remouens prohibens eſt prius, dicitur ad cõſequens, ergo paſſiones iraſcibilis ſunt priores paſſionibus concupiſcibilis pertinentibus ad quietem maximè in bono, quia frui ſuo obiecto eſt quieſcere in eo, & eſt gaudere vel delectari.

¶ Ad tertium. Maior conceditur. Ad minorem conceditur etiã. Sed dico, ꝙ gaudiũ, & triſtitia ſunt paſſiones pertinentes ad quietem. Et conceditur probatio minoris, quia cum quis conſequitur vindictam, gaudet, ergo, &c. Verum, paſſiones concupiſcibilis pertinentes ad quietem ſunt poſteriores, & hoc dixit prima concluſio. Sed non probat, quòd paſſiones concupiſcibilis pertinentes ad motum ſunt poſteriores, ſicut dixit alia concluſio.

Vtrum amor ſit prima paſſionum concupiſcibilis.

1.q.10.ar.1. con. Et 3.d. 27.q.1. art. 3. Et 4. con tra Gent. c.19. Et Ve. ri.q.26. ar. 4. cor. Et Gal.5.lec.6 co.2.fin. Et 2. Metaph. Lect.1.fin.

O AD ſecundum ſic procedit. Videtur, quòd amor non ſit prima paſſionum concupiſcibilis, vis enim concupiſcibilis a concupiſcentia denominatur, quæ eſt eadẽ paſſio cum deſiderio, ſed denominatio fit à potiori, vt dicitur in 2. de aia.* ergo concupiſcentia eſt potior amore.

¶ 2 Præterea. Amor vnionem quandam importat, eſt enim vis vnitiua, & concretiua, vt Dionyſius dicit. 4. ca. de Diui. no. ſed cõcupiſcentia vel deſiderium eſt motus ad vnionem rei concupitæ, vel deſideratæ; ergo concupiſcentia eſt prior amore.

* Ariſtot. text. 49. Dionyſius.

¶ 3 Præterea. Cauſa eſt prior effectu, ſed delectatio eſt quandoque cauſa amoris, quædam enim propter delectationem amant, vt dicitur in 8. Ethi.* ergo delectatio eſt prior amore, non ergo prima inter paſſiones cõcupiſcibilis eſt amor.

* Ariſtot. cap. 2. & 3. & ſequen.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 14. de Ciui. Dei.* quòd omnes paſſiones ex amore cauſantur, amor enim inhians habere quod amatur cupiditas eſt, id autem habens eoq; fruens lætitia eſt, amor ergo eſt prima paſſionum concupiſcibilis.

* Auguſt. cap. 7. & 9.

¶ Hic D.S. quærit de ordine paſſionũ concupiſcibilis inter ſe.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ obiecta concupiſcibilis ſunt bonum, & malum, naturaliter autem eſt prius bonũ malo, eo quòd malum eſt priuatio boni.

¶ Et quia harum paſſionum aliquæ reſpiciunt malum, aliquæ bonum tanquam obiectum, & inter reſpicientes bonum eſt multiplex ordo, ideo D.S. in hoc corpore articuli ſic procedit. Primò reſpondet de paſſionibus quarum obiectum eſt bonum in comparatione ad ea, quæ habent malum pro obiecto. Secundò reſpondet de paſſionibus habentibus bonum pro obiecto reſpectu eiusdem ibi. Bonum autem habet rationem, &c. Quo igitur ad primum ponit vnam concluſionem pro qua ſupponitur, quòd obiecta concupiſcibilis ſunt bonum, & malum, & ſic ſcilicet poſſunt dupliciter ordinari, vel ſecundùm bonum, & malum vel ſecũdùm bonum tantùm, hoc præmiſſo ſic eſt concluſio, ex qua habetur ordo amoris per comparationem ad odium, & alias reſpicientes malum, Omnes paſſiones quarum obiectum eſt bonum, naturaliter ſunt priores paſſionibus quarum obiectum eſt malum. Hanc cõcluſionem probat dupliçi medio. Secundum medium ponit eum ipſa concluſione, ibi. Vnde, & omnes &c. Probatur ergo primò ex ratione boni, & mali ſecundùm communes rationes ſic Naturaliter bonum eſt prius malo, igitur concluſio vera. Antecedens patet quia malum eſt priuatio boni, priuatio autem eſt poſterior habitu ratione, & dignitate, & tempore. Tenet conſequentia ex dictis articuli primi, quia paſſiones ordinantur ſecundùm ordinem obiectorum, vnde dictum eſt, ꝙ reſpicientes obiectum ſimplicius ſunt priores, &c. Conſequenter cum dicit.

Concluſio prima.

¶ Vnde, & omnes paſsiones quarum obiectum eſt bonum naturaliter ſunt priores paſsionibus quarum obiectum eſt malum vnaqueque ſcilicet ſua paſsione oppoſita, quia enim bonum quæritur ideo refutatur oppoſitum malum.

¶ Inducit aliud medium ad idem probandum, cui præmittit ipſam concluſionem ſupra poſitam, cui annectit illam clauſulam, vnaqueque ſcilicet ſua paſſione oppoſita, quod dicit notanter, quia ſi comparentur duæ non directè oppoſitæ, non oportet; poteſt enim odium aliquod eſſe prius aliqua delectatione, ſed comparando amorem ad odium oportet, quòd ſemper amor præcedat odium, & ſic de alijs coniugatis. Probatur ergo concluſio alio medio, ſcilicet per comparationem ad appetitum cuius ſunt paſſiones ſic, quia bonum quæritur ideo refutatur oppoſitum malum, ergo cõcluſio vera. Tenet cõſequentia, quia ratio, & cauſa eſt prior, quare benè arguitur, motus in bonum eſt cauſa receſſus à malo, igitur prior. Antecedẽs patet de ſe, & patebit infra q.29.ar.2. quia ideo odi illum, quia eſt contrarius amato. Ex iſta concluſione habetur, quòd amor prior eſt odio, & per conſequens omnibus reſpicientibus malum. Nã odiũ eſt prima paſſio concupiſcibilis reſpectu mali, & per conſequens cum iam probatum ſit quòd amor ſit prior odio, probatum eſt, & ꝙ prior eſt alijs reſpicientibus malũ.

¶ Bonum autem habet rationem finis, qui quidem eſt prior in intentione, ſed eſt poſterior in executione. Poteſt ergo ordo paſsionum concupiſcibilis attendi vel ſecundùm intentionem vel ſecundùm conſecutionem.

¶ Hic conſequenter D.S. reſpondet alia concluſione, cui primò præmittit quandam diſtinctionem. Secundò ſubiungit concluſionem ibi. Secundum quidem conſequutionem, &c. Diſtinctio eſt talis, quòd ordo paſſionum concupiſcibilis, ſcilicet quæ habent bonum pro obiecto, poteſt attendi vel ſecundùm intentionem vel ſecundùm conſequutionem, ideſt vel ſecundùm viã intentionis vel executionis. Et ratio huius diſtinctionis eſt, quia bonum, quod ſcilicet reſpiciunt illę paſſiones, habet rationẽ finis, ſed finis eſt prior in intẽtione, ſed eſt poſterior in executione. Et per cõſequens vna paſſio poteſt eſſe prior, quia in tendẽdo in bonum prius fit in animali, vel quia vnum eſt obiectum intentum ab animali, & alia eſt propter ipſam. Deinde cum dicit.

¶ Secundum quidem conſecutionem illud eſt prius, quod primò fit in eo, qnod tendit ad finem, manifeſtum eſt autem, quòd omne, quod tendit ad finem aliquẽ primò quidem habet aptitudinẽ ſeu proportionem ad finem, nihil enim tendit in finem non proportionatum, ſecundò mouetur ad finem, tertiò quieſcit in fine poſt eius conſecutionem, ipſa autem aptitudo ſiue proportio appetitus ad bonum eſt amor, qui nihil aliud eſt quàm complacentia boni; motus autem ad bonum eſt deſiderium vel concupiſcentia; quies autem in bono eſt gaudium vel delectatio; & ideo ſecundùm hunc ordinem amor præcedit deſiderium, & deſiderium præcedit delectationem.

Concluſio ſecunda.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem quo ad prædictam diſtinctionem talem, ſecundùm ordinem executionis amor præcedit deſiderium, & deſiderium præcedit delectationẽ, ſed ſecũdũ ordinẽ intentionis eſt è conuerſo. Huius cõcluſionis probat primò primã partem eius. Secundò ſecundã, ibi. Sed ſecundùm ordinẽ, &c. Probatur ergo concluſio quo ad primam partem ſic. Illud eſt prius ſecũdùm cõſequutionem quod primò fit in eo, quod tendit ad finẽ; ſed in tendente in bonum, & finẽ cõſequẽdũ primò fit ipſe amor, deinde deſiderium, & tertiò delectatio, igitur concluſio vera quo ad primam partem. Maiorem D.S. ponit & eam relinquit notam. Minorẽ verò non ponit, ſed eam probat ſic, omne quod tendit ad finem aliquem primò habet aptitudinẽ ad finẽ ſeu proportionẽ, nihil enim tendit in finem non proportionatum, Secundò mouetur ad finem. Tertiò quieſcit in fine poſt eius cõſecutionem, Subſumitur, Sed ipſa aptitudo vel proportio appetitus eſt amor, qui nihil aliud eſt quàm complacentia boni, &c. vt in littera, igitur. Minor principalis vera, &c. Tunc ibi.

¶ Sed ſecundũ ordinem intentionis eſt è conuerſo, nã delectatio intenta cauſat deſiderium, & amorem, delectatio enim eſt fruitio boni, quæ quodammodo eſt finis ſicut & ipſum bonum, vt ſupra dictum eſt.* * q. 11. art. 3. ad tertium.

¶ Ponit

¶ Ponit, & probat secundam partem conclusionis sic. Delectatio intenta causat desiderium, & amorem, igitur conclusio vera. Cõsequentia nota, quia id, quod intentũ causat alia, est eis prius, quare si ex delectatione intenta aliquis incipit amare, & desiderare, sequitur quòd consequentia est bona. Antecedens probatur à Doctore, Delectatio est fruitio boni, sed fruitio est quodammodo finis sicut, & ipsum bonum, igitur delectatio est finis, cuius scilicet est causare alia secundùm esse intentum. Maior ista notanda est, quia supra D.S. loquebatur sub distinctione, q.11.ar.1.in cor. dicens quòd fruitio pertinet ad amorem vel delectationem (pertinentia, scilicet identitatis) hic autem acceptat vnam partem disiuncti, quę & Thomistè tenenda est. Minor patuit., & fuit supra declarata q. 11.ar.3.ad tertium. Et nota D.S. in tertio.di.27.q.1.ar.1 ad secundum, quia delectatio intenta, & amata vt finis, est causa alicuius amoris, sicut obiectũ, & finis est causa actus circa id, quod est ad finem, tameu amor simpliciter est prior, quia videlicet nec delectationem intenderet nisi eam amaret, &c.

Aureolus. ¶ Nota circa dicta iuxta hanc conclusionem. Primò quòd Aureolus in prima dist.q.2.ar.1.petiuit manifestè principium volens probare idem esse delectationem vel amorem, & delectationem, primò in hoc, quia assumit, quod idem est dictu, amo vel diligo aliquid vel complaceo, & delector in aliquo. Patet enim, quòd D.S. hoc expresse negat, scilicet quòd non idem est complacentia, & delectatio, quia complacentia est amor prior via executionis ipsa delectatione. Secundò petit principium in hoc, quòd assumit amorem naturalem esse idem, quod delectationem, quod & hic negatum est; immo gravitas ipsa habet se vt amor naturalis respectu loci deorsum, & talis manifestè non est quies. Quod autem non sit idem complacentia rei, & delectatio patet, quia damnati complacent sibi, & amant se maximè tanquam in se constituentes finẽ & pertinentes ad cuitatem Babilonis, & tamen in se non delectãtur. Similiter beata Virgo tẽpore passionis summè diligebat Christum, & constat, quòd non summè delectabatur in ipso actu, similiter Sancti Martyres summè dilexerunt tempore passionis eorũ, & tamen parum vel in nullo delectabantur, similiter iuxta philosophum, Fortis summè diligit actum fortitudinis in periculo mortis, & tamen parum delectatur, quare Aureolus malè impugnat quæ hic continentur. Nec est verum, quòd amor rei absentis siue concupiscentiæ siue amicitiæ sit desiderium, sed ad amorem respectu absentis sequitur desiderium, & respectu præsentis delectatio, quamuis aliquando separentur, vt patet in damnatis. Sic etiam est prædicatio per causam, quando dicit beatus August. quòd amor inhians est cupiditas, quia scilicet est causa desiderij, &c.

¶ Nota secũdò, quòd ex hoc corpore haberi potest quę sit principalior passio, an videlicet amor vel delectatio; nam in via executionis, & in genere causæ efficientis ad sensum infra dicendum, amor est principalissima, & prima, sed delectatio est principalissima finaliter in genere causæ finalis, quia propter ipsam, & amatur aliquid, & desideratur. Et hoc tangit D.S. infra.q.34.ar.4.ad primum. Vide de his Capreolum, in primo dist.1.q.1.in principio solutionum. Vide, & Alphonsum in primo dist.1.q.1.arti.2.conclusione prima vbi castigat Aureolum. Veruntamẽ in hoc, quòd D.S. hic ponit delectationem, & fruitionem esse idem, ipse Alphonsus discrepat, vt patuit supra, &c. De materia huius articuli vide. D.S. in tertio, dist.27.q.1.ar.3.

Capreolus.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat primam partem secundæ conclusionis.

¶ Nota circa hoc argumẽtum, quia benè sequitur, omnes passiones ex amore causantur, scilicet effectiuè sicut à ratione efficiẽdi, ergo amor est prior in via executionis. Et patet ex illo argumento defectus Aureoli vbi supra, qui allegat hanc auctoritatem beati Augustini, quasi sit prædicatio identica, cum tamen sit causalis, cum videlicet dicit, amor cupiditas est, &c. Patet quia D.S. per illam auctoritatem confirmat, quòd omnes passiones ex amore causentur.

Aureolus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd hoc modo nominatur aliquid, secundùm quòd nobis innotescit, voces enim sunt signa intellectuum secundũ philosophũ.* nos autem vt plurimum per effectum cognoscimus causam, effectus autem amoris quando quidem habetur ipsum amatum est delectatio, quando verò non habetur est desiderium vel concupiscentia, vt autem August. dicit in 10.de Tri. * Amor magis sentitur cum eum prodit indigentia. Vnde inter omnes passiones concupiscibilis magis est sensibilis concupiscentia, & propter hoc ab ea denominatur potentia.

* Arist.li.1. perihet.

* Aug.c.11.

¶ Ad minorem negatur vniuersaliter, sed à notiori, quia res nominamus sicut cognoscimus, modo passio quæ est concupiscentia vel desiderium est notior, quæ est magis sensibilis, & per consequens prius nota, amor enim magis sentitur cum eum prodit indigentia, idest in absentia amati, quando habet locum concupiscentia, & desideriũ, quàm in præsentia quãdo est delectatio, &c. Vnde licet amor sit prior, & causa desiderij, quia tamen desiderium est magis sensibile, & notum, ideo potentia magis denominatur à concupiscentia quàm ab amore, &c. quãuis etiam è contra quandoque causa sensibilis sit notior effectu, sicut luminaria cœli dicuntur signa effectuum. De hoc prima par.q.70.ar.2.ad secundũ. Et in quarto dist.1.q.1.ar.1.q.1.ad quintum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd duplex est vnio amati ad amantem. Vna quidem realis secundùm coniunctionem ad rem ipsam, & talis vnio pertinet ad gaudiũ vel delectationem quæ sequitur desiderium. Alia autem est vnio affectiua secundùm scilicet quòd aliquid habet aptitudinem vel proportionem, prout scilicet ex hoc, ꝙ aliquid habet aptitudinem ad alterum, & inclinationem, iam participat aliquid eius, & sic amor d vnionem importat, quæ quidem vnio præcedit motũ desiderij.— Dub.in.

¶ Ad maiorem, amor importat vnionem quandam affectiuam secundùm coaptationem affectus ad amatum. Ad minorem, sed concupiscentia est motus ad vnionem. Verum, realem quam consequitur gaudium vel delectatio, sed concupiscentiæ præsupponitur prima vnio, quæ est formaliter amor, nullus enim concupiscit nisi res sibi cõplaceat, & sit grata affectui suo. De hac Mate. magis infra.q 28.ar.1.præsertim ad tertium, & in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio causat amorem, secundùm quòd est prior in intentione.

¶ Ad maiorem. Causa finalis est prior in intentione, & causa effectiua prior in esse vt sic vniuersaliter, &c. Ad minorem, delectatio, &c. Verum, secundùm esse intentum, & apprehensum, est quandoque causa amoris, ergo vt sic est prior, & est pro tertia cõclusione. Sed delectationem aliquis non consequitur nisi prius amet, quia nisi amaret eam saltem amore concupiscentiæ, non quæreret eam, &c.

¶ Nota quòd philosophus 8.Ethi. amantes propter delectabile dicit habere eos amicitiam per accidens, quia non amat alium propter se, &c. sed in habitudine ad se amantem, quia est sibi delectabilis. Vnde delectatio est causa finalis amoris concupiscentiæ quo amatur delectans. Sicut ponit philosophus exemplum ibidẽ, quòd qui amat cutrapelum propter delectationem quam ab eo recipit circa ludos, non amat secundùm quòd est cutrapelus, sed solùm secundùm, quòd facit sibi delectationem. Et habetur per hoc secunda pars secundæ conclusionis, quòd delectatio concupita, & intenta est causa amoris, saltem concupiscentiæ delectantis, quamuis & huius delectationis intentionem, & desiderium præcedit amor sũi ipsius intendentis delectationem. Vide D S.in de Verita. Ma.26.ar.5.ad quintum, vbi habet quomodo amor præcedat gaudium, & è contra, &c.

Vtrum spes sit prima inter passiones irascibilis.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd spes non sit prima inter passiones irascibilis; vis enim irascibilis ab ira denominatur, cum ergo denominatio fiat à potiori, videtur quòd ira sit potior, & prior quàm spes. P. Supra q. 23.ar.4.co.

¶ 2 Præterea. Arduum est obiectum irascibilis, sed magis videtur esse arduum, quòd aliquis conetur superare malum cõtrarium, quod imminet; vt futurum, quod pertinet ad audaciam, vel quod iniacet iam vt præsens, quod pertinet ad iram, quàm quod conetur acquirere simpliciter aliquod bonum; & similiter magis videtur esse arduum, quòd conetur vincere malum præsens quàm malum futurum, ergo ira videtur esse potior passio quã audacia, & audacia quàm spes, & sic spes non videtur esse prior.

¶ 3 Præterea. Prius occurrit in motu ad finem recessus à termino, quàm accessus ad terminum; sed timor, & desperatio important recessum ab aliquo, audacia autem, & spes important accessum ad aliquid; ergo timor, & desperatio præcedunt spem, & audaciam.

¶ Sed contra, quantò aliquid est propinquius primo tantò est prius; sed spes est propinquior amori, qui est prima passionum; ergo spes est prior inter omnes passiones irascibilis.

¶ Hic tertiò D.S. inquirit de ordine passionũ irascibilis, & hoc secundum viam executionis, & singulariter quærit de spe, & tamẽ communiter, & vniuersaliter de omnibus determinat.

¶ Nota pro fundamento huius articuli, quòd bonum, & malũ diuersimodè se habent ad prosequutionem, & fugam, nam bonũ

est prius

eſt prius ſimpliciter malo, & ſimpliciter ratio proſecutionis appetitiuę, ſi enim malum aliquando eſt volitum, & eſt id ad quod accedit appetitus etiam per viam impugnationis, hoc non eſt niſi ratione boni, ſicut audacia tendit in malum euitandum propter appetitum propriæ ſalutis; ſed malum eſt prima, & per ſe ratio fugæ, vnde ſi bonum fugiatur hoc eſt neceſſariò propter fugam mali præſuppoſitam, ita quòd bonum per ſe eſt ratio acceſſus, malum verò per ſe ratio receſſus. Quare oportet, quòd paſſio vel motus appetitiuus tendens in malum neceſſariò præſupponat paſſionem vel motum tendentem in bonum, ſimiliter paſſio recedens à bono neceſſariò præſupponat recedentem à malo, & ex iſto fundamento pendet intellectus huius articuli.

* Ari. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* omnes paſſiones iraſcibilis important motũ in aliquid, motus autem ad aliquid in iraſcibili poteſt cauſari ex duobus, vno modo, ex ſola aptitudine ſeu proportione ad finem, qui pertinet ad amorem vel odium, alio modo ex præſentia ipſius boni vel mali, qui pertinet ad triſtitiam vel gaudium, & quidem ex præſentia boni non cauſatur aliqua paſſio in iraſcibili vt dictũ eſt,* ſed ex præſentia mali cauſatur paſſio iræ.

*q.23.ar.4

¶ In hoc corpore D. S. duo principaliter facit, primò vt plenè oſtendat ordinem omnium paſſionũ iraſcibilis notat diſtinctionẽ quandam fundamentalem, ſecundò ipſam applicat, & ad quæſitũ reſpondet, ibi. Quia igitur, &c. Iſta ergo eſt diſtinctio fundamentalis, quòd paſſiones iraſcibilis omnes important motum in aliquid, & nulla pertinet ad quietem, vt patuit ar. primo. Et ſunt duplices, quædam cauſantur ex ſola aptitudine ſeu proportione ad finem id eſt quædam immediatè fundantur, & præſupponunt paſſiones concupiſcibilis quæ ſunt ad bonum vel malum abſolutè, ſcilicet ſuper amorem vel odium. Quædam cauſantur ex præſentia boni vel mali id eſt ex obiecto præſenti mediante triſtitia vel gaudio, ſed quia diſiunctiua verificari poteſt ratione vnius partis ideo D. S. vult quòd ex præſentia boni nulla paſſio in iraſcibili cauſetur, vt patuit q. 23. ar. 3. quia bonum præſens non habet rationem ardui nec impugnandi, & ideo ſolùm ex præſenti malo mediante triſtitia poteſt cauſari paſſio quæ eſt ira.

¶ Et nota, quòd tantùm vult iſtud notabile, quòd aliqua paſſio iraſcibilis cauſatur ex paſſione concupiſcibilis quæ eſt de malo præſenti, & eſt ira. Aliæ autem paſſiones iraſcibilis cauſantur, & præſupponunt paſſiones concupiſcibilis quæ dicunt proportionẽ ad obiectum bonum vel malum, & ideo dicit D. S. quę dicunt motum, quia vt patuit ar. 1. & 2. Amor, & odium non dicunt motum, ſed proportionem, & aptitudinem abſtrahentem à præſenti, & abſenti, ira autem præſupponit triſtitiam quæ dicit quietem violẽtam in malo præſenti.

¶ Quia igitur in via generationis ſeu conſecutionis proportio vel aptitudo ad finem præcedit conſecutionem finis, inde eſt, quòd ira inter omnes paſſiones iraſcibilis eſt vltima ordine generationis.

¶ Hic conſequenter D. S. reſpondet ad quæſitum ſecundum prę dictam diſtinctionem, primò præmittendo aliquas concluſiones generales præambulares, ſecundò infert ex his concluſionem formaliter reſpõſiuam, ibi. Sic ergo patet, &c. Tertiò epilogat ea quæ dicta ſunt in hoc articulo, & in duobus ſequentibus, ibi. Et ſi ordinem, &c. Quo ad primum, primò deducit vtam concluſionem iuxta ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis, ſecundò aliquas concluſiones ſecũdùm primũ membrum ibi. Inter alias, &c. Reſpondet ergo primò de paſſione iraſcibilis quæ cauſantur ex præſentia mali (quia ex preſentia boni nulla cauſatur quare hoc dimittendum) eſt tali concluſione. Ira inter omnes paſſiones iraſcibilis eſt vltima ordine generationis. Probatur concluſio, ira cauſatur ex præſentia, & conſecutione finis ideſt præſentia obiecti mali, aliæ autem omnes ſuper proportione ad finem bonum vel malum, igitur concluſio vera. Antecedens patet ex notabile. Conſequentia probatur in littera, quia in via generationis ſeu conſecutionis proportio vel aptitudo ad finem præcedit conſecutionem finis, & per conſequens etiam paſſio quæ cauſatur ex proportione ad finem præcedit eam quæ cauſatur ex conſecutione, & præſentia finis. Habetur autem ex iſta concluſione, quòd ſpes præcedit iram, quia ita eſt omnium vltima.

¶ Nota autem, quòd malum præſens poteſt dici finis pro vt obiectum paſſionis finalis, etiam repugnans appetitui dicitur finis. Quemadmodum dictum eſt articulo primo, quia triſtitia ſit quies, & per conſequens obiectum eius eſt finis, i. terminus appetitus ſed violentus quaſi, & non dicitur finis, quia ſit gratia cuius aliquid fit, ſed à finiendo, quia finit, & eſt obiectum paſſionis finalis, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Inter alias autem paſſiones iraſcibilis quæ important motum conſequentem amorem vel odium boni vel mali, oportet quòd paſſiones quarum obiectum eſt bonum, ſcilicet ſpes, & deſperatio ſint naturaliter priores paſſionibus quarum obiectum eſt malum, ſcilicet audacia, & timore.

¶ Proſequitur primum membrum diſtinctionis habitæ, videlicet de paſſionibus iraſcibilis fundatis, & cauſatis à paſſionibus concupiſcibilis quæ dicunt proportionem ad bonum vel malum, ſcilicet ab amore vel odio. Et primò ponit vnam concluſionem comparando duas coniugationes adinuicem, ſecundò aliam cõparando vnuſcuiuſque coniugationis, ibi. Ita tamen, &c. Tertiò reſumit, & probat iſtam primam concluſionem de duabus coniugationibus ad inuicem, ibi. Quod autem ſpes, &c. Et eſt iſta concluſio. Paſſiones iraſcibilis quarum obiectum eſt bonum, ſcilicet ſpes, & deſperatio, ſunt naturaliter priores paſſionibus, quarum obiectum eſt malũ, ſcilicet audacia, & timore D. S. interſerit probationem; & fundamentum huius concluſionis. Vnde arguitur ſic. Bonum eſt prius malo, igitur concluſio vera. Conſequentia tenet ex dictis articu. primo, quia ſecundum ordinem obiectorum eſt ordo paſſionum. Obiectum autem ſpei, & deſperationis eſt bonum, timoris autem, & audaciæ malum. Antecedẽs patuit ar. 1. Conſequenter ibi. Concluſio ſecunda.

¶ Ita tamen, quòd ſpes eſt prior deſperatione, quia ſpes eſt motus in bonum ſecũdum rationem boni, quod de ſua ratione eſt attractiuum, & ideo eſt motus in bonũ per ſe, deſperatio autem eſt receſſus à bono qui non cõpetit bono ſecundum quòd eſt bonum, ſed ſecundum aliquid aliud, vnde eſt quaſi per accidens.

¶ Comparat duas paſſiones iraſcibilis adinuicem, ſcilicet duas vnuſcuiuſque coniugationis, & primò ſpem, & deſperationem, ſecundò timorem, & audaciam, ibi. Et eadem ratione, &c. Quo ad primum eſt iſta concluſio, ſpes eſt prior deſperatione. Probatur, concluſio, motus ſpei eſt per ſe ad bonum, motus autem deſperationis eſt per aliud, & per accidens, igitur concluſio vera. Conſequentia nota, quia per ſe prius eſt eo, quod eſt per aliud. Antecedens declaratur in littera, quia ſpes eſt motus in bonum per modũ acceſſus, ſed deſperatio eſt à bono per modum receſſus, ſed bonũ per ſe attrahit, ſed receſſus à bono eſt ſolùm per aliud igitur antecedens verum. Concluſio vertia.

¶ Et nota, quòd iſta magis declarantur infra q. 45. arti. 2. & patent ex notabili præmiſſo in principio articuli, quia acceſſus ad bonum eſt per ſe, ſed recedere à bono eſt per aliud, & ita in propoſito quis recedit à bono per deſperationem ratione alicuius adiuncti, & ratione alterius paſſionis præſuppoſitæ, nam receſſus à bono ſemper cauſatur à receſſu à malo, & ſic aliquis deſperat timens difficultatem, & arduitatem, & per conſequens cum ſpes non præſupponat aliquam paſſionem iraſcibilis vt accedat, deſperatio autem præſupponit aliquid vt recedat, ſequitur quòd ſpes ſit prior tanquã pauciora prærequirens &c. Deinde cũ dicit.

¶ Et eadem ratione timor cum ſit receſſus à malo eſt prior quàm audacia.

¶ Ponit ordinem paſſionum alterius coniugationis iraſcibilis tali concluſione. Timor eſt prior quàm audacia. Probatur ex eadẽ radice qua præcedens, per ſe prius eſt eo, quod eſt per accidens, ſed motus timoris per ſe eſt, audaciæ per accidens, igitur. Minor declaratur à D. S. quia timor dicit receſſum a malo, ſed audacia acceſſum ad malum, ſed receſſus à malo eſt per ſe, acceſſus autem eſt per accidens, igitur vera minor, & de hoc etiam infra vbi ſtatim, quia malum habet ex propria ratione repellere appetitum, & cauſare receſſum, ſi autem accedatur, hoc eſt propter aliud puta propter ſpem victoriæ adiunctam, quia quis ſperat ſuperare malum ideo auder, &c. Deinde ibi. Concluſio quarta.

¶ Quod autẽ ſpes, & deſperatio ſint naturaliter priores quàm timor, & audacia, ex hoc manifeſtum eſt, quòd ſicut appetitus boni eſt ratio quare vitetur malũ, ita etiã ſpes, & deſperatio ſunt ratio timoris, & audaciæ. Nam audacia conſequitur ſpem victoriæ, & timor conſequitur deſperationem vincendi.

¶ Reuertitur ad probandum ſecũdam concluſionem, ſcilicet q ſpes, & deſperatio ſunt priores, quàm timor, & audacia. Et ſecundò adiungit ordinem irę quem etiam ſupra tetigerat, ibi. Ira aute, &c. Quo ad primum arguitur ſic. Cauſa & ratio alicuius prior eſt eo cuius eſt ratio, ſed ſpes, & deſperatio ſunt cauſa, & ratio timoris, & audaciæ, igitur, &c. Maior nota. Minor declaratur, quia appetitus boni eſt ratio quare vitetur malum, ſed ſpes, & deſperatio ſunt boni, timor & audacia mali, igitur. Et ergo audacia ſequitur ſpem, & timor deſperationem vincendi.

¶ Nota hic vnum ſingulare, quia quòd ſpes ſit prior audacia, & cauſa eius non eſt quæſtio, quia acceſſus ad bonum eſt per ſe cauſa acceſſus ad malum, & ergo audacia præſupponit ſpem. Sed de hoc quòd deſperatio ſit ratio, & cauſa timoris eſt difficultas, nam licet deſperatio ſit boni, eſt tamen ipſius per modum receſſus qui eſt per accidens, & per conſequens oportet, quòd fundetur ſuper

receſſu

recessu per se qui est à malo, quare non videtur, quòd desperatio sit ratio & causa timoris, sed è contra, & ipse timor præsupponit quidem passionem, quæ est per modum accessus ad bonũ aliquod sed non desperationem, sed amorem. Quare ista probatio D.S. hic scilicet, quòd appetitus boni est ratio quare vitetur malum nõ probat intentum, scilicet quòd desperatio sit causa timoris, immo è contra ratione dicta, quia recessus à bono fundatur super recessu a malo; sed verum est, quòd recessus a malo qui est timor fundatur super accessu ad bonum, scilicet amore. Quare D S. infra cũ rem magis ex intentione tractauit, istud hic dictũ, scilicet de prioritate desperationis super timore revocauit, vt patet intuenti argumentum secundum, & solutionem vbi in substantia arguit rationem hic positam, & eam soluit; quia licet bonum sit prius malo, tamen recessus à bono est posterior recessu a malo. Cum igitur desperatio sit boni per modum recessus, oportet quòd sit posterior recessu a malo per se qui est timoris, vnde & relinquendum est, quod hic dicitur, & amplectendum, quòd infra ex intentione habetur. Deinde ibi.

¶ Ira autem consequitur audaciam, nullus enim irascitur vindictam appetens nisi audeat vindicare, secundum quòd Auicenna dicit in 6. de naturalibus. Auicenna.

¶ Ponit ordinem iræ, quia sequitur audaciam quæ est post tres alias, & sic ira habet vltimum locum. Et hoc D.S. probat, quia nullus irascitur vindictam appetens nisi audeat vindicare.

¶ Nota autem, quòd D.S. non est superfluus in hoc, quòd iterũ repetit locum, & ordinem iræ, quia cum fecit mentionem de audacia meminit & iræ, quæ eam immediatè sequitur, vnde in principio corporis posuit ordinẽ iræ vniuersaliter ad omnes alias passiones irascibilis, hic autem ostendit quomodo immediatè ex eis sequatur, vnde nõ est superfluitas aliqua immo optimus ordo &c.

¶ Sic ergo patet, quòd spes est prima inter omnes passiones irascibilis.

Conclusio responũ. ¶ Hic D S. ex omnibus dictis per modum corollarij infert cõclusionem responsiuam formaliter ad quæsitum. Spes est prima inter omnes passiones irascibilis, Probatur ex dictis, quia est prior ira, iuxta primam conclusionem; & est prior timore, & audacia iuxta secundam conclusionem; & est prior desperatione iuxta tertiam conclusionem, igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia non sunt aliæ passiones irascibilis. Antecedens deductum est per tres conclusiones, &c.

¶ Et si ordinem omnium passionum secundum viam generationis scire velimus, primò occurrunt amor, & odium, secundò desiderium, & fuga, tertiò spes & d desperatio, quartò timor, & audacia, quintòd ira, sextò & vltimò gaudium, & tristitia quæ consequuntur ad omnes passiones, vt dicitur in 2. Ethi. * ita tamen, quòd amor est prior odio, & desiderium fuga, & spes desperatione, & timor audacia, & gaudium quàm tristitia, vt ex prædictis colligi potest. Dub.25 d. Dub.25 b. * Arist. c.5.

In cor. & ar.2. ¶ Hic in calce corporis ex dictis in hoc articulo, & in duobus præcedentibus ponit ordinem generationis omnium passionum tam concupiscibilis quàm irascibilis, tam diuersarum coniugationum quam passionum vnius coniugationis, & patet littera clarè ex dictis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd spes ideo est propinquior amori, quia ipsum solùm præsupponit, & quia dicit accessum ad bonum directè sicut amor, licet enim ex parte obiecti addat arduitatem, & possibilitatem, tamen ex parte subiecti nullam passionẽ aliam prærequirit, ideo est prima in irascibili, & propinquior primæ passioni simpliciter scilicet amori.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quia ira causatur ex alijs passionibus sicut effectus à causis præcedentibus, ideo ab ea tanquam à manifestiori denominatur potentia.

¶ Ad illam, cum ergo denominatio, &c. Negatur vniuersaliter, vt patuit ar.2. ad primum, sed à notiori, & quia effectus plerumq; sunt notiores causis, ideo ab ira quæ est effectus spei, & audaciæ denominatur potẽtia irascibilis, ira enim est magis sensibilis passio, ideo notior, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd arduum non est ratio accedendi vel appetendi, sed potius bonum; & ideo spes quæ directius respicit bonum est prior, quamuis audacia aliquando sit in magis arduum vel etiam ira.

¶ Maior vera, sed arduum non est ratio appetendi, sed bonum, nec per consequens sequitur, est magis arduum, ergo magis vel prius appetendum, vnde cum iste consequentiæ innitatur argumentum, ideo negatur consequentia, immo è contra benè sequitur, quòd spes sit prior, quia respicit quod magis, & prius appetitum respicit, scilicet bonum, & hoc vult D.S. in solutione. Arduũ enim vt sic non est ratio accessus, sed bonum. Cum ergo ira accedat, similiter audacia hoc erit per accidens; & cum spes per se accedat erit prima, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd appetitus primò, & per se mouet in bonum sicut m proprium obiectum, & ex hoc causatur, quòd recedat à malo; proportionatur enim motus appetitiuę partis, non quidem motui naturali, sed intentioni naturæ, quæ per prius intendit finem quàm remotionem cõtrarij, quæ non quæritur nisi propter adeptionem finis.

¶ Ad maiorem, vera de motu naturali, sed non de motu appetitiuo, & animali, quia ibi accessus est ratio recessus, vt patuit in cor. vnde motus appetitiuus non debet comparari motui naturali, sed intentioni naturæ quæ prius est ad terminum ad quem, & prius intendit accessum, quam recessum, & remotionem contrarij. Minor vera. Sed negatur consequẽtia, quia non est simile in maiori, quam similitudinem maior præsupponit, &c. Declaratur illa solutio infra q. 29. ar. 2. ad tertium.

Vtrum istæ quattuor scilicet gaudium, & tristitia, spes, & timor sint principales passiones.

Q

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd non sint iste quattuor principales passiones gaudium, & tristitia, spes, & timor. Aug. enim in 14. de Ciui. Dei. * non ponit spem, sed cupiditatem loco eius. Infra q.14. ar.4. ad 2. Et q.25. ar.1. ad 1. & q.26. ar. 7. ad 1. Et Veri. q.26. ar.5. * Aug. cap. 5. 7. & 9.

¶ 2 Præterea. In passionibus animæ est duplex ordo scilicet intentionis, & consecutionis seu generationis, aut ergo principales passiones accipiuntur secundum ordinem intentionis, & sic tantùm gaudium, & tristitia quæ sunt finales erunt principales passiones; aut secundùm ordinem consecutionis seu generationis, & sic erit amor principalis passio; nullo ergo modo debent dici quattuor passiones.

¶ 3 Præterea. Sicut audacia causatur ex spe, ita timor ex desperatione, aut ergo spes, & desperatio debent poni principales passiones tanquam causæ, aut spes, & audacia tanquam sibijpsis affines.

¶ Sed contra est illud quod Boetius in li. de consolatione, * enumerans quattuor principales passiones dicit. Gaudia pelle, pelle timorem spemque fugato, nec dolor adsit. * Metrũ.

¶ Hæc est secũda pars principalis huius quæstionis, in qua D.S. inquirit de primitate principalitatis sicut in præcedentibus determinat de prioritate durationis.

¶ Respondeo dicendum, quòd hæ quattuor passiones communiter principales esse dicuntur, quarum duæ scilicet gaudium, & tristitia principales dicuntur, quia sunt completiuę, & finales simpliciter respectu omniũ passionum, vnde ad omnes passiones consequuntur, vt dicitur in 2. Ethicorum. * * Arist. c.5.

¶ D.S. duo facit, primò deducit conclusionem responsiuam secundùm propriam mentem, secundò secundum alios, ibi. Et ideo solet. Ista est ergo conclusio cum explicatione. Hæ quattuor passiones ponũtur in titulo quæsiti, communiter principales esse dicũntur, duæ simpliciter, scilicet gaudium, & tristitia; duæ verò scilicet timor, & spes in genere motus appetitiui, idest animæ passionem quo sunt respectu non præsentis. Conclusio.

¶ Nota tamen, quòd sub passionibus quę dicunt motum appetitiuum in aliquid, comprehenduntur etiam amor, & odium, quia & si abstrahunt à præsenti, & absenti vt patebit, tamen in eis incipit motus appetitiuus in absens, & ergo comprehenduntur sub eis sicut principium, sic quòd spes principalior est amore nõ quidem quo ad originem, sed ad sensum dicendum, scilicet terminationem. Probat ergo D. S. conclusionem, primò quo ad primam partem, secundò quo ad secũdam, ibi. Timor autem spes, &c. Quo ad primam arguitur sic. Principalitas passionum attẽditur in hoc, quod est finaliter terminare motum appetitus, sed dictæ, scilicet gaudium, & tristitia terminant, & sunt finales respectu omnium; spes autem, & timor sunt completiuę inter importantes motum appetitiuum ad aliquid, igitur conclusio vera quo ad primam partem. Maior patet extra litterã, quia motus perficitur in terminos; igitur terminantes sunt completiuæ, passiones autem sunt motus, igitur, &c.

igitur, &c. Minor patuit art. 1. Et probatur hic auctoritate Phil. 2. ethicor. &c. Consequenter cum dicit.

¶Timor autem & spes sunt principales, non quidem quasi completiuè simpliciter, sed quia sunt completiuè in genere motus appetitiui ad aliquid. Nam respectu boni incipit motus in amore, & procedit in desiderium, & terminatur in spe; respectu verò mali incipit in odio, & procedit ad fugam, & terminatur in timore.

¶Ponit, & probat secundam partem conclusionis. Maior sicut supra. Principalitas passionum, &c. Sed spes, & timor sunt completiuè inter importantes motum appetitiuum ad aliquid, igitur, &c. Illa minor declaratur clarè in litera, & dicit, incipit motus in amore; quia amor propriè non est motus in aliquid (.s. distans) sed proportio in aliquid, vt conueniens est; sed ab illa connaturalitate, & proportione incipit motus. s. desiderium, & terminatur in spem.

¶Nota etiam, ꝙ conclusio dicit, ꝙ communiter dicuntur, &c. Ex quo patet, ꝙ D. S. saluat commune dictum, & quo ad hoc, qđ est terminare, & sic spes præfertur amori, tamen alia consideratione, vt patuit ar. 2. amor est princ. palissima passionum. s. quo ad originem in via executionis.

¶Et ideo solet harum quatuor passionum numerus accipi secundùm differentiam præsentis, & futuri; motus enim respicit futurum, sed quies est in aliquo præsenti. De bono igitur præsenti est gaudiũ, de malo præsenti est tristitia, de bono futuro est spes, de malo futuro est timor; omnes autem aliæ passiones, quæ sunt de bono, vel de malo præsenti, vel futuro, ad has completiuè reducuntur.

¶Hic consequenter ex dictis infert corollariè conuenientiam distinctionis, & muneri harum passionum ſm alios, & primò ſm rationem differentiæ præsentis, & futuri; secundò ſm rationem generalitatis, ibi. Vnde etiam à quibusdam, &c. Primum patet sic, quia dictum est, ꝙ duæ sunt principales, quia simpliciter terminant; aliæ quia sunt completiuè, & propinquius accedunt ad terminum. Consistunt tamen in motu appetitus ad distans, & habendum; ideo alij distinxerunt ſm differentiam præsentis, & futuri, boni, vel mali; quia duæ simpliciter finales, sunt respectu boni, vel mali præsentis. s. gaudium, & tristitia. Aliæ duæ sunt respectu boni, vel mali futuri. s. spes, & timor; quia duæ habent se, vt quies, quæ est præsentis; aliæ vt motus, qui est futuri. Et notat D. S. ꝙ hæ sic distinctæ sunt principales; quia omnes aliæ ad has completiuè reducuntur. i. reducuntur ad has, sicut ad completiores, & finaliores, vel simpliciter, vel in genere motus, &c. Deinde cum dicit

¶Vnde etiam à quibusdam dicuntur principales hæ prædictæ quatuor passiones, quia sunt generales, quod quidem verum est, si spes, & timor designant motum appetitus communiter tendentem in aliquid appetendum, vel fugiendum.

¶ Ponit aliam rationem principalitatis assignatam ab alijs. s. rationem generalitatis. Et hanc rationem notat sanè intelligendam, & ponit sanũ sensum; quia si spes, & timor caperentur propriè, dictum eorum non haberet firmitatem, quia non essent generales; sed ex opposito alijs conditisę, vt patuit sup. q. 24. Quare si debet esse verũ dictũ hoc, oportet spem accipere pro omni motu prosecutiuo boni, & timorem pro omni fuga mali.

¶Et nota, ꝙ D. S. solùm limitat dictum illorum de spe & timore quo ad generalitatem, & non de gaudio, & tristitia; quia verum est, ꝙ gaudium, & tristitia sunt generales per terminationem, & in genere causæ finalis; sed illæ duæ non sunt sic generales per communem terminationem, sed per prædicationem si generaliter accipiantur, vt patet in D. S. in litera. Quod autem gaudium, & tristitia se habeant per modum causæ aliarum passionum concupiscibilis, & per consequens irascibilis patet, quia bonum concupiscibile ideo efficitur amatum, & desideratũ, quia apprehenditur, vt delectabile; malum verò odiosum, & fugiendum, inquantum apprehenditur, vt tristabile; vnde gaudium, & tristitia sunt priores secundùm ordinem appetendi, quamuis in ordine exequendi, vel consequendi sint posteriores; quare patet, ꝙ hæ passiones sunt primæ, & causæ aliarum in intentione, vt iam dictum est ex D. S. in de Veri. Mate. 26. art. 2. Sunt etiam completiuæ, & finales, vt hic dicitur in litera; & eoipso, ꝙ sunt finales in executione sunt primæ in intentione. Sic ergo principalissimæ passiones sunt gaudiũ, & tristitia. Timor autem & spes sunt principales in suo genere, quia non præsupponunt aliquas passiones in potentia in qua sunt. s. irascibili; aliæ verò passiones concupiscibilis, vt amor, & desiderium, & odium, & fuga nõ sunt primæ, nec simpliciter, nec in suo genere, cum præsupponant alias (.s. in ordine appetendi) in eadem potentia existentes, & sic non possunt dici principales, neq; simpliciter, neq; in suo genere. Passiones autem irascibilis. s. audacia, & desperatio nõ possunt esse principales, quia vna per accidens recedit à bono, alia per accidens accedit ad malum; quod autem est per accidens non potest esse primum, vt patebit infra, q. 45. art. 2. ad tertium.

¶ Nota circa hoc cautè ne decipiaris æstimando contrarietatem in D. S. hic, & in de Veritate, vbi statim in principio corporis, quia hic arguit principalitatem ex finalitate, illic ex origine, & prioritate; nam cum prioritate de qua illic loquitur. s. intentionis stat finalitas, & completio executiua, vnde non est contrarietas aliqua. Veruntamen D. S. in de Veri. habet alium modum loquendi, quàm hic; tamen in substantia coincidunt hic, & ibi dicta, vide hic ad secundum. Confirmatur conclusio per argumentum in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. ponit desiderium, vel cupiditatem loco spei, inquãtum ad idem pertinere videntur. i. ad bonum futurum. August.

¶Augustibi accipit cupiditatem pro spe ratione conuenientiæ in obiecto aliqualiter, quia. s. vtriusque obiectum est bonum futurum, licet vnius absolutè alterius cum arduitate.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ passiones istæ dicuntur principales secundùm ordinem intentionis, & complementi; & quamuis timor, & spes nõ sint vltimæ passiones simpliciter, tamen sunt vltimæ in genere passionum tendentium in aliud quasi in futurum, nec potest esse instantia, nisi de ira, quæ tamen non pót poni principalis passio, quia est quidam effectus audaciæ, quæ nõ potest esse passio principalis, vt infra dicetur.* *q. 45. art. 2. ad 3. in fi.

¶Ad illam. Aut ergo, &c. Dicitur, ꝙ accipiuntur secundùm ordinem intentionis. Vltra, & sic tantùm gaudium, & tristitia, quæ sunt finales erunt principales, verum, simpliciter (.i. deest omnino & totaliter, & r. spectu omnium) tamen secundùm quid. i. inter eas, quę pertinent ad futurum, illę propinquius se habent ad obiectum, vt patet in corpo. Et secundùm D. S. in de Veri. sunt principales in suo genere; licet & ipse terminentur ad gaudium, vel tristitiam. Secundum non datur. s. ꝙ sint principales, quia priores in executione, nec oportet ad hæc respondere; sed potest esse instantia de ira, quia illa videtur esse finalis inter passiones irascibilis, cum pertineat ad malum iniacens, vel præsens. Sed hoc nihil obstat, quia ira consequitur audaciam, quæ non potest esse passio principalis, cum dicat accessum ad malum, qui est per accidens. Vnde sicut id, quod est per accidens non potest esse principale, ita nec consequens id, quod est per accidens, & de hoc infra, q. 45. art. 2. ad tertium.

¶Nota etiam de his D. S. in de Veri. vbi statim ad secundum, & tertium; quia sicut audacia oritur ex malo per accidens, cum sit respectu mali per viam aggrediendi, & posterior spe (nam spes victoriæ, vel saltem euasionis, audaciam causat.) Ita etiam ira oritur ex malo per accidens, inquantum. s. iratus vindictam mali sibi illati æstimat bonum, & in eam tendit, vnde spes vindictæ consequendæ est causa iræ, &c. vnde ira non potest esse principalis passio; supponit enim non solùm tristitiam, quæ est in concupiscibili; sed etiam spem, quæ est in irascibili, & cum hoc oritur per accidens (.i. ratione alicuius adiunctæ,) si quis enim non speret de læso posse consequi vindictam, non irascitur, sed tristatur solùm, vel timet; sicut si rusticus lædatur à rege, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ desperatio importat recessum à bono, quod est quasi per accidens, & audacia importat accessum ad malum, quod etiam est per accidens; ideo hæ passiones non possunt esse principales, quia quod est per accidens non potest dici principale, & sic etiam, nec ira potest dici passio principalis, quæ consequitur audaciam.

¶ Negatur consequentia, nec illa causalitas desperationis super timore arguit eius principalitatẽ, nec eius affinitas ad spem, quia desperatio sicut & audacia important motus, quibus appetitus per accidens, & ratione alterius recedit, vel accedit à bono, vel ad malum. Per accidens autem non potest poni primum, cum semper reducatur ad per se, vt patet. Oportet enim, quòd passio quæ sit principalis oriatur per se à bono, vel malo, quales non sunt desperatio, & audacia; desperat enim quis de bono, non ratione sui, sed (vt patuit sup. q. 25. art. 2.) ratione arduitatis, quam timet; & similiter audax aggreditur malum, inquantum æstimat victoriam, vel repulsionem mali esse quoddam bonum, quare audacia est mali ratione boni, quod mouet ad accedendum, quamuis malum sit terminus talis appetitui accessus; sed de hoc infra.

¶Nota tamen, ꝙ secunda pars assumpti, si examinaretur esset falsa, vt patuit art. præced. quia desperatio non habet causalitatem super timorem, immo econtra, vt patuit, sed esto ita esset, nihilominus consequentia non sequeretur.

Quæstio vigesimasexta.

De passionibus animæ in speciali; & primò de passionibus concupiscibilis, videlicet, amore, & odio.

RConsequenter considerandum est de passionibus animæ in speciali. Et primò de passionibus concupiscibilis; secundò de passionibus irascibilis. Prima consideratio erit tripartita. Nam primò considerabimus de amore, & odio; secundò de concupiscentia, & fuga; tertiò de delectatione, & tristitia.

¶Circa amorem considerandæ sunt tria. Primò de ipso amore. Secundò de causa amoris. Tertiò de effectibus eius.

¶Circa primum quæruntur quatuor. Primò, vtrum amor sit in concupiscibili. Secundò, vtrum amor sit passio. Tertiò, vtrũ amor sit idem quod dilectio. Quartò, vtrum amor cõuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & in amorem concupiscentiæ.

¶Ordo patet ad præcedentes quæstiones, quia cõsideratio vniuersalis prior est. Patet etiam ex dictis ordo ad sequentes, quia passiones concupiscibilis priores sunt, aliquæ in executione, aliquæ in intentione, sunt enim principium, & finis. Primò ergo agitur de passionibus concupiscibilis. Secundò de passionibus irascibilis, q. 40. Circa primum tria aguntur. Primò de prima conjugatione passionum concupiscibilis. s. amore, & odio. Secundò de secunda. s. de concupiscentia, & fuga. Tertiò de tertia. s. de delectatione, & tristitia. Secunda pars in 30. q. Tertia in 31. q. Circa primum primò agitur de amore; secundò de odio, in q. 29. Circa primum tria tractantur, primum de amore in se; secundum de causa amoris; & tertium de effectibus eius; secundum in q. 27. tertium in q. 28. Circa primum primò quæritur quid sit amor; secundò diuiditur amor, in ar. 4 præsentis quæst. Primò facit, quod dictum est; secundò determinatur quoddam dubium, in ar. 3. Circa primum primò ostendit, ꝙ amor sit in concupiscibili; secundò ex hoc concludit, ꝙ sit passio, ar. 2. Et his patet quid sit amor, &c.

Vtrum amor sit in concupiscibili.

Inf. 27. 2. ad 3. Et 3. dist. 26. q. 1. ar. 2. co. & Et dist. 27. q. 1. ar 2. Et Mal. q. 5. art. 3. ad 6. Et 3 de anim. lec. 4. col. 3. fin.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ amor non sit in concupiscibili. Dicitur enim Sap. 8. Hanc. s. sapientiam amaui, & exquisiui à iuuentute mea; sed concupiscibilis cum sit pars appetitus sensitiui non potest tendere in sapientiam, quæ non comprehenditur sensu; ergo amor non est in concupiscibili.

¶ 2 Præterea, amor videtur esse idem cuilibet passioni. Dicit enim Aug. in 14. de ciui. Dei.* Amor inhiãs habere q̃d amatur, cupiditas est; id autem habens eoque fruens lætitia; & fugiens, quod ei aduersatur timor est; idq; si acciderit sentiens tristitia est; sed non omnis passio est in concupiscibili; sed timor etiam hic enumeratus est in irascibili; ergo nõ est simpliciter dicendum, quòd amor sit in concupiscibili.

*Aug. c. 17.

Dionysius.

¶ 3 Præterea, Diony. in 3. c. de Diui. no. ponit quendam amorem naturalem; sed amor naturalis magis videtur pertinere ad vires naturales, quæ sunt animæ vegetabilis; ergo amor nõ simpliciter est in concupiscibili.

*Arist. c. 3.

¶Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 2. Topic.* ꝙ amor est in concupiscibili.

¶Hic primò D. S. determinat de subiecto amoris, & de potentia, quæ est subiectum immediatum.

¶Respondeo dicendum, ꝙ amor est aliquid ad appetitum pertinens cum vtriusq; obiectum sit bonum; vnde fm differentiam appetitus est differentia amoris; est enim quidam appetitus non consequens apprehensionem ipsius appetentis, sed alterius, & huiusmodi dicitur appetitus naturalis; res enim naturales appetunt, qd eis conueniat fm suam natũrã, non per apprehensionem propriam, sed per apprehensionem instituentis naturã, vt in primo lib. dictum est.* Alius autem est appetitus consequens apprehensionem ipsius appetentis, sed ex necessitate non est ex iudicio libero, & talis est appetitus sensitiuus in brutis, qui tamen in hominibus aliquid libertatis participat inquantum obedit rationi. Alius autem est appetitus consequens apprehensionem appetentis fm liberum iudicium, & talis est appetitus rationalis, siue intellectiuus, qui dicitur voluntas.

*q. 80. ar. 1.

¶Quia enim ad nullum multiplex respondendum est sine distinctione, ideo D. S. primò de amore distinguit, & distinctionis membra explicat. Secundò principaliter applicat ad respondendum quæsito, ibi. In vnoquoq; autem, &c. Quo igitur ad primum D. S. innuit vnam conclusionem præambularem distinctiuam, videlicet istam. Triplex est amor, vnus appetitus naturalis, alius consequens apprehensionem; & ille duplex, vnus ex necessitate sequens, alius liberè. Probatur conclusio sic. Secundum differentiam appetitus est differentia amoris; sed est triplex appetitus. s. naturalis sensitiuus, & intellectiuus, vel rationalis; ergo conclusio vera. Maior patet, quia amor est aliquid ad appetitum pertinens; quia & appetitus, & amor respiciunt bonum. ¶Et nota hic regulam, ꝙ semper actus, vel habens modum actus respiciens obiectũ alicuius potentiæ pertinet ad ipsam potentiam, sic cognoscere verum intelligibile pertinet ad intellectum, sic cognoscere visibile ad visum, &c. Minorem deducit Doc. Sanc. ibi. Est enim quidam appetitus, &c. Concl. 1.

¶Vbi nota primò, quòd ex his dictis pro minore, & statim dicendis pro alia conclusione, & similiter ex solutione tertij possumus habere multiplicem differentiam inter istos amores, scilicet naturalem, & animalem, qui animalis per sensitiuum, & rationalem diuiditur. Prima igitur differentia in solutione tertij, quia amor naturalis conuenit omnibus rebus; amor verò animalis, vel rationalis est specialium rerum, scilicet cognoscentium, vel sensibilium tantùm, vel cum hoc intelligibilium; & quamuis naturalis appetitus eis conueniat, non tamen, vt cognoscentes sunt, sed tamen naturalis multis conuenit, quibus non conuenit animalis, licet non econuerso. Secunda differentia habetur circa iam dictã minorem; quia naturalis sequitur formam rei naturalem, quæ est principium essendi, vt sic; sed animalis sequitur formam, vel animam, inquantum apprehensiua est. Et ex hac differentia sequitur tertia, ꝙ appetitus naturalis, vel amor potest egredi in actum absque actuali apprehensione per solam naturam. Animalis verò non exit in actum, nisi præuia actuali apprehensione. Differentia quarta habetur ex statim dicendis in corpore, quia appetitus naturalis, vel amor. s. purè naturalis in rebus non cognoscentibus non est actus elicitus; quia ibi dicitur, quòd gratias ipsa sit amor naturalis, quam constat non esse actum elicitum, sed formam, per modum actus primi, non secundi. Amor verò, vel appetitus animalis, vel rationalis est actus elicitus, quia est quoddam opus potentiæ animæ, vt patuit in prima differentia, ꝙ vtique est actus elicitus, & secundus. Quinta differentia similiter habetur circa illam minorem, quia appetitus naturalis, & amor est ad vnum, & necessarius; animalis verò præsertim in homine est liber, & hoc si loquamur de sensitiuo in homine, tunc est liber participatiuè. Rationalis verò liber per essentiã, & in alijs animalibus, quamuis necessariò sequatur apprehensionem, tamen non est ad vnum numero, sicut purè naturalis, sicut hoc graue solũ petit illum locum. s. deorsum, &c. Sexta differentia habetur etiam ex dictis pro minore, quia naturalis amor est ab extrinseco. s. ab autore naturæ. Animalis verò est ab ipso animali, vel rationali, quia oportet, ꝙ appetens animaliter cognoscat, & vt D. S. dicit, appetitus talis procedit à cognitiua coniuncta in eodem supposito, &c. Vltima differentia habetur patim hic ex D. S. ad tertium, & prima parte, q. 80. ar. 1. ad tertium, quia appetitus naturalis est potentiæ, respectu rei conuenientis sibi; animalis verò est rei conuenientis toti composito, sic visus appetit naturaliter visibile ad actum suum, sed appetitus animalis appetit visibile ad bonum animalis. Vnde oportet notare, ꝙ in rebus cognoscẽtibus inuenitur duplex amor. s. naturalis, & animalis; quia & naturæ sunt, & cognoscunt. Quare duplex appetitus inuenitur, naturali appetitu vt dictum est quælibet potentia, & pars appetit bonum suum; sed appetitu animali appetitur bonum toti. Vide D. S. prima parte, vbi iam. Sed & hoc aduerte circa istã, ꝙ appetitus voluntatis rationalis, quæ naturaliter appetit beatitudinem, & bonum in communi est actus elicitus, quia sequitur cognitionem, & est proprius voluntati, vt sic; sed appetitus naturalis tantùm non sequens cognitionem, ille nõ est actus elicitus, & hoc intelligendum est, quod dictum est in vna differentiarum, ꝙ. s. amor naturalis non est actus elicitus. s. non sequens cognitionem. Secus de appetitu naturali voluntatis sequente cognitionem, & de hoc supra dictum est, cum quæreretur, an voluntas velit aliquid naturaliter, &c. Nos enim contra Scotum in 4. distin. 49. ponimus in voluntate aliquem appetitum naturalem. s. quo ad specificationem, & dicimus actum elicitum. ipse verò appetitum naturalem vocat solùm inclinationem potentiæ ad suum obiectum.

Differentia inter appetitum naturalẽ, & animalẽ multiplex.

Scotus.

¶Nota

¶Nota præterea, ꝙ D.S.dicit, ꝙ appetitus conſequens apprehenſionem appetentis ex neceſſitate eſt ſenſitiuus in brutis, ſed in hominibus participat aliquid libertatis. Ex hoc habetur, vt infra magis dicetur, ꝙ in appetitu ſenſitiuo poteſt eſſe peccatum, & ꝙ ſibi in homine non inconuenienter attribuitur electio, vt ſtat ſub motione, & imperio rationis, & voluntatis; nam vt ſic habet ſe ad oppoſita, & aliquam libertatem, Vide inf.q.74.ar.4.ad 2. Vide de iſta materia D.S.in 3.diſt.27.q.1.art.2.

¶In vnoquoque autem horum appetituum amor dicitur illud, quod eſt principium motus tendentis in finem amatum; in appetitu autem naturali principium
Dab.101. huiuſmodi motus eſt connaturalitas [d] appetentis ad id in quod tendit, quæ dici poteſt amor naturalis, ſicut ipſa connaturalitas corporis grauis ad locum medium eſt per grauitatem, & poteſt dicit amor naturalis, & ſimiliter coaptatio appetitus ſenſitiui, vel voluntatis ad aliquod bonum. i. ipſa complacentia boni, dicitur amor ſenſitiuus, vel intellectiuus, ſeu rationalis. Amor igitur
Dab.379. ſenſitiuus eſt in [d] apperitu ſenſitiuo, ſicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu.

¶Hic conſequenter D. S. applicat prædicta ad concluſionem
Concluſio reſponſiua. reſponſiuam, cui præmittit expoſitionem quid ſit vnuſquiſque horum amorum prædictorum. ſ. quid naturalis, quid ſenſitiuus, quid intellectiuus, & ex illa declaratione habetur probatio concluſionis reſponſiuæ, quę eſt talis. Amor ſenſitiuus eſt in appetitu ſenſitiuo, & concupiſcibili. Hanc concluſionem ponit, & probat primò quo ad primam partem, ſecundò quo ad ſecũdam, ibi. Et pertinet ad &c. Et arguitur ſic pro prima parte. In vnoquoque horum trium appetituum, amor dicitur illud, quod eſt principiũ motus tendentis in finem amatum; ſed in appetitu naturali principium huiuſmodi motus eſt connaturalitas appetentis ad id in quod tendit; & coaptatio appetitus ſenſitiui, vel volũtatis eſt principium tendendi appetitui ſenſitiuo, vel voluntati in finem amatum; igitur ſequitur, quòd connaturalitas in naturalibus dicta, eſt amor naturalis, & coaptatio appetitus ſenſitiui, vel voluntatis eſt amor ſenſitiuus, vel voluntatis (ſubſumitur extra literam.) Sed clarum eſt, quòd coaptatio appetitus ſenſitiui eſt in appetitu ſenſitiuo, igitur ſequitur concluſio, quòd amor ſenſitiuus, &c. Sicut amor intellectiuus in appetitu intellectiuo. Maior relinquitur nota ex ratione amoris. Minor pro prima parte declaratur de grauitate, quæ eſt connaturalitas grauis, & principium quo tenditur ad locum medium, qui eſt connaturalis graui, quia graue naturaliter quieſcit in medio, ſcilicet, mundi circa centrum. Deinde ibi.

¶Et pertinet ad concupiſcibilem, quia dicitur per reſpectum ad bonum abſolutè, non per reſpectum ad arduum, quod eſt obiectum iraſcibilis.

¶Subiungit, & probat ſecundam partem concluſionis ſic. Omnis illa paſſio eſt concupiſcibilis cuius obiectum eſt bonum abſolutè, ſed amor ſenſitiuus eſt huiuſmodi; igitur, &c. Præmiſſę patent ex dictis.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam partem concluſionis.

¶Circa hoc argumentum nota, ꝙ Philoſoph. loquitur de amore ſenſitiuo, talis enim eſt in concupiſcibili ſenſitiua; ſi autem extenderetur amor ad amorem voluntatis, tunc talis eſt in voluntate, vt conuenit cum concupiſcibili in actu, & eſt ſupereminenter concupiſcibilis.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ auctoritas illa loquitur de amore intellectiuo, vel rationali.

¶Ad maiorem dico, ꝙ auctoritas intelligitur de amore intellectiui appetitus, ſicut enim ſapientia exquiritur per intellectum, non per ſenſum, ſic & amatur per appetitum intellectiuum; nam appetitiua, & apprehenſiua correſpondent. Minor conceditur, quia non poteſt appetitus ſenſitiuus tendere in ſpirituale, ſicut in obiectum, quamuis ex tendentia voluntatis in ſpirituale appetitus ſenſitiuus immutari poſſet, vt poſtea dicetur, &c. ergo, &c. Verum amor intellectiuus non eſt in concupiſcibili, ſcilicet, ſenſitiuus, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ amor dicitur eſſe timor, gaudium, cupiditas, & triſtitia, non quidem eſſentialiter, ſed cauſaliter.

¶Negatur aſſumptum, & ad probationem dicitur, ꝙ omnia intelliguntur cauſaliter, quia. ſ. omnes aliæ paſſiones præſupponunt amorem; qualis autem cauſalitas ſit amoris ſuper paſſiones
Quæ cauſalitas amoris ſup paſſiones alias aliàs. Videtur dicendum ſicut dicitur de ſubiecto, & propria paſſione, ſicut videlicet effectus prior, & alteri præſuppoſitus eſt cauſa alterius. Quemadmodum etiam vna potentia animæ eſt cauſa alterius, & reducitur ad genus cauſæ efficientis, & ſuo modo materialis diſponiuè; nam agens non poſſet producere ſecundum, niſi primo prius producto, & ergo eſt cauſalitatis effectiua impropria, eo modo quo effectus primarius poteſt dici cauſa effectus ſecundarij, &c. de hoc habet Capreo. aliquid in 1.diſt.3.q.3. ad 8.contra tertiam concluſionem, &c. Poteſt etiam dici, ꝙ amor ſit cauſa aliarum paſſionum, ſicut cognitio principiorum eſt cauſa cognitionis concluſionis, quia ſicut intellectus ex cognitione principij inducit ſe in cognitionem concluſionis, & voluntas ſtans ſub voluntate finis inducit ſe in volitionem medij, ita ex hoc, qđ appetitus afficitur amore, inducit ſe in alias paſſiones, ita ꝙ amor ſit quaſi ratio agendi, & producendi alias paſſiones. Quare poteſt dici cauſa efficiens aliarum paſſionum, non ſicut cauſa totalis, vel principalis, ſed ſicut quoddam neceſſariò, & naturaliter præſuppoſitum in agente, &c. Capreolus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ amor naturalis nõ ſolùm eſt in viribus animæ vegetatiuę, ſed in omnibus potentijs animæ, & etiam in omnibus partibus corporis, & vniuerſaliter in omnibus rebus; quia vt Diony. dicit in 4.c.de Diui.no. Omnibus eſt pulchrum, & bonum amabile, cum vnaqueq; res habeat connaturalitatem ad id, quod eſt ſibi conueniens ſecundùm ſuam naturam. Dionyſius.

¶Placet maior, ſed minor neganda eſt pro quãto videtur velle, ꝙ amor naturalis pertineat tantùm ad vires animæ naturalis, .ſ. vegetatiuas, immo pertinet ad omne ens; quia omne ens habet connaturalitatem, & proportionem ad ſibi conueniens, quę connaturalitas eſt amor naturalis. Vltra, ergo amor non ſimpliciter (i. omnis, & vniuerſaliter) eſt in concupiſcibili, conceditur, nec oppoſitum dictum eſt, ſed amor ſenſitiuus. Pro maiori huius ſolutionis intellectu, vide etiam inf.q.30.ar.1.ad 3. & pri.par.q.78.art. 1.ad 3. vbi videbis differentiam appetitus naturalis potentiæ, quo appetit obiectum ſuum tantùm quo ad actum, & appetitus animalis quo appetitur res apprehenſa, non ſolùm ad apprehenſionem, & actum potentiæ circa ipſam, ſed ad alias commoditates appetentis, &c. vt dictum eſt in corpore.

Vtrum amor ſit paſſio.

S Inf.ar.3.ad 3.& 4.q.28. ar.6.ad 1. Dionyſius.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ amor nõ ſit paſſio. Nulla enim virtus paſſio eſt, ſed omnis amor eſt virtus quędam, vt dicit Diony. 4.c.de Diui.no. ergo amor non eſt paſſio.

¶ 2 Præterea, amor eſt vnio quædam, vel nexus, ſecundùm Aug. in lib.de Tri.* ſed vnio, vel nexus non eſt paſſio, ſed magis relatio; ergo amor non eſt paſſio. * Aug. li.2. c.10.

¶ 3 Præterea, Damaſce. dicit in lib.2.* ꝙ paſſio eſt motus quidam; amor autem non importat motum appetitus, qui eſt deſiderium, ſed principium huiuſmodi motus; ergo amor non eſt paſſio. * Damaſc. cap.22.

¶Sed contra eſt, quod Philoſoph. dicit in 8.Ethic.* ꝙ amor eſt paſſio. * Ariſt.c.5.

¶Hic D.S. quærit de alio, quod facile ex primo articu. determinatur, an videlicet amor ſit paſſio.

¶Reſpondeo dicendũ, ꝙ paſſio eſt effectus agentis in patiente; agens aũt naturale duplicem effectum inducit in patiẽs. Nam primò quidẽ dat formã, ſecundò dat motũ conſequentẽ formã, ſicut generans dat corpori grauitatẽ, & motũ cõſequentẽ ipſam; & ipſa grauitas, quæ eſt principiũ motus ad locũ connaturalẽ pp grauitatẽ põt quodammodo dici amor naturalis; ſic ẽt ipſum appetibile dat appetitui, primò quidem quandã coaptationẽ ad ipſum, q̃ eſt quędã cõplacentia appetibilis ex qua ſequitur motus ad appetibile; nã appetitiuus motus circulo agitur, vt dicitur in 3.de ani.* appetibile enim mouet appetitũ faciens ſe quodammodo in eius intentione, & appetitus tendit in appetibile realiter conſequendum, vt ſit ibi finis motus, vbi fuit principium. * Ariſtot. tex.33.

¶Concluſionem reſponſiuam ponit in fine talem. Amor eſt paſſio propriè quidem ſm ꝙ eſt in concupiſcibili; conſequenter aũt extẽſo nomine ſm ꝙ eſt in voluntate. Probatur, paſſio eſt effectus agentis in patiente; ſed amor eſt huiuſmodi. Etiã ſenſitiuus, quam voluntatis eſt effectus agentis. ſ. appetibilis; in patiente. ſ. appetitu, (& ſupple ex dictis) & appetitus ſenſitiuus habet annexam tranſmutationem corporalem, non autem voluntas; ſed eſt ibi ſola immutatio voluntatis; ergo concluſio vera pro duabus partibus. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem cum declaratione minoris. Secundò ipſam minorem replicat dupliciter. Primò ipſam ſolam, ibi. Primò ergo, &c. Secundò cum ipſa concluſione, ibi. Sic ergo, &c. Maior ergo patet de ſe, & tacta fuit ſup. q.22. Quia etiam paſſio communiter accepta eſt effectus agentis. Concluſio reſponſiua.

Minorem D.S. declarat conſequenter per proportionem ad agẽs naturale. Agens naturale duplicem effectum inducit in patiens. primò dat formam; ſecundò dat motum cõſequentem formam, Ergo etiam ipſum appetibile dat appetitui, primò quidẽ coaptationem, &c. vt in litera. (Subſumitur.) Sed talis prima immutatio, & coaptatio eſt amor; igitur amor conſiſtit in immutatione appetitus ab appetibili, ſed immutatio ab appetibili eſt effectus agentis in patiente quare minor prima; & principalis eſt vera. Prima conſequentia tenet à proportione agentis naturalis, & appetibilis. D.S. primò declarat antecedens primum exemplariter, ibi. Sicut generans, &c. Deinde poſito conſequente etiam ipſum explicat, exponendo quid ſit illa coaptatio, quia quædam complacentia appetibilis, ex qua ſequitur motus ad appetibile. Et hoc declarat ex tertio de anima.

¶Et nota, ꝙ appetibile mouet appetitum. ſ. vt apprehenſum, faciens ſe quodammodo in eius intentione. i. intus tentione, quia appetibile mediante apprehenſione cauſat connaturalitatem, & transformationem in appetitu, ratione cuius amatum dicitur eſſe in amante, & per illam transformationẽ pellitur amans in amatũ obiectiuè, & fit vt deſideret ipſum realiter amplecti, & habere.

¶Et nota hic ſupra dicta, ꝙ amari nõ eſt trahi ad amãtem, ſed trahere amantẽ, & ſic appetibile ſit intra amantem, vt tamen trahat ad ſe realiter habendum Et hoc D.S. innuit dicendo, faciens quodammodo in eius intentione, quia. ſ. amor, & complacentia non eſt propriè intentio, tamen eſt quodammodo intentio, quia facit amatum intus teneri, & per illam intentionem amãs trahitur in amatum. Et ergo hoc quod dicitur quodammodo innuit, ꝙ nomen intentionis aliquo modo conueniat amori, quantum ad quid nominis; licet res ſignificata per nomen non ita conueniat, quod tamen intus teneri eſt trahere amantem, non trahi ad amantem. Subſumpta patet ex dictis, art. 1. alia patent ex dictis. Deinde cum dicit.

¶Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili vocatur amor, qui nihil aliud eſt, quàm cõplacentia appetibilis, & ex hac complacentia ſequitur motus in appetibile, qui eſt deſiderium; & vltimò quies, quæ eſt gaudium.

¶Subiungit ipſam minorem primò iam ſatis probatam, tamen poſſet adhuc breuiter pro ipſa ſic argui, manendo in verbis D.S. hic poſitis. Amor conſiſtit in quadam immutatione appetitus ab appetibili, & prima immutatione ergo eſt effectus agentis in patiente. Tenet conſequentia, quia appetibile eſt agens, appetitus patiens, vt patuit ſupra. Antecedens declaratur à ſimili, &. proportione agentis naturalis, &c. arguendo ſicut prius, agens naturale, &c. Ergo & appetibile, &c. Deinde ibi.

¶Sic ergo cum amor conſiſtat in quadam immutatione appetitus ab appetibili, manifeſtum eſt, quòd amor eſt paſſio, propriè quidem, ſecundùm quòd eſt in concupiſcibili; communiter autem & extenſo nomine, ſecundùm ꝙ eſt in voluntate.

¶Replicat ipſam minorem, ſubiungens concluſionem ipſam, & patet ex dictis. ¶Sed nota, ꝙ dicit notanter concluſio, amor eſt paſſio propriè. i. ſecundo modo, vel tertio dicto in q. 22. art. 1. ſ. motus propriè dictus, & alteratiuus corporis, ſed ſecundùm ꝙ eſt in voluntate eſt paſſio primo modo dicta in prædicto loco.

¶Nota etiam, ꝙ concluſio dicit de amore ſenſitiuo, & voluntatis, ꝙ ſit paſſio, non autem de amore naturali, quia vt patet in hoc articu. & etiam ſupertus patuit, amor naturalis eſt actus primus, ſicut grauitas; immo quandoq; ipſa potentia ſecundùm ſe eſt appetitus naturalis reſpectu ſuæ naturalis perfectionis. Paſſio autem eſt actus ſecundus, & motus, vel immutatio actualis. Ex quo ſequitur, quod dictum eſt articulo præcedenti, ꝙ amor ſenſitiuus, & intellectiuus eſt actus elicitus præſertim quo ad formalẽ; amor autem naturalis non eſt actus elicitus.

¶Nota enim circa ſecundam partem concluſionis, ꝙ non ſolùm appetitus, ſed etiam voluntas mouetur ab appetibili concepto, quod vt patebit, eſt aliqualiter cauſa efficiens actus voluntatis etiam amoris, vnde & ſup. q. 22. ar. 2. ad 2. dictum fuit, ꝙ voluntas eſt potentia paſſiua, & mouetur ab appetibili. Quare ſequitur, ꝙ & amor voluntatis ſit quædam paſſio, ſi voluntas cõparetur ad appetibile, per quod producit actum ſpecificatum, licet & ipſa actuè ad actum concurrat, præſertim quo ad ſubſtantiam actus, &c. Et præterea ipſa voluntas etiam amando trahitur modo ſpirituali ad rem amatam, & res ipſa, vt apprehenſa hanc coaptationem in ſuo ordine in voluntate cauſauit.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua, & eſt expoſitum per articulum, quia amor ſenſitiuus eſt paſſio propriè dicta, voluntatis autem amor largè; prout intelligere, & velle ſunt paſſiones; quia ad minus præſupponunt receptionem in intellectu; & ita etiam ipſum velle eſt paſſio cauſaliter, quia dependet à paſſione, vt enim inf. dicetur, q. 51. art. 2. in corpo. Ratio agendi voluntati eſt in intellectu, vbi non eſt ſine receptione, &c. Vnde poſſet dici, quòd amor intellectualis eſt paſſio, quia dependet à paſſione, & ſecundò, quia appetibile reducit appetitum de potentia in actum, quamuis appetitum non informet, ſed rationem, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quia virtus ſignificat principium motus, vel actionis; ideo amor inquantum eſt principium appetitiui motus à Dionyſio vocatur virtus. Dionyſius.

¶Ad maiorẽ, nulla virtus moralis, vel intellectualis, vel etiam theologica eſt paſſio. Verum, & virtus habitus non eſt paſſio animæ. Tamen ſi virtus capitur generaliter pro omni principio alicuius motus, tunc paſſio poteſt eſſe virtus. i. vis, inquantum conſtituit potentiam in complemento ad operationem. Vnde hoc modo capiendo virtutem ponitur virtus in equo, & in lapide, & in vnaquaque re, quæ habet principium, & efficaciam operandi aliquid. De his aliquid tangebatur ſup. q. 20. art. 5. ad primum. & habetur in de Virtu. Ma. 1. ar. 1. in cor.

¶Et nota ibidem, ꝙ quandoq; virtus potentiæ eſt ipſamet potentia, ſicut eſt de intellectu agente, & potentijs vegetatiuis, quãdoq; virtus eſt ipſa potentia ſecundùm ꝙ actu patitur à ſuo actuo, vel ipſa etiam paſſio, ſicut patet in ſenſitiuis. Quandoque virtus eſt aliquod ſuperinductum in potentiam permanens per modum habitus, quo quis agit cũ vult, & talis virtus eſt habitus, &c. Vnde breuiter ſtando in latitudine acceptionis virtutis maior eſt falſa. ¶Minor, amor eſt virtus, prout virtus capitur communiter pro omni complemento ad agendum, & tale poteſt eſſe paſſio animalis, ſicut etiam paſſio ſpiritualis potentiæ cognoſcitiuæ ab obiecto poteſt dici virtus, vt patet bene conſideranti D.S. in loco iam dicto de virtutibus. Vide inf. q. 41. ar. 1. ad 1. Vide etiam D.S. in 3. diſt. 27. q. 1. ar. 1. ad primum.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ vnio pertinet ad amorem inquantum per complacentiam appetitus amans ſe habet ad id quod amat, ſicut ad ſeipſum; vel ad aliquid ſui; & ſic patet, ꝙ amor nõ eſt ipſa relatio vnionis; ſed vnio eſt conſequens amorem, vnde & Diony. dicit* ꝙ amor eſt virtus vnitiua. Et Phil. dicit in 2. Politic.* ꝙ vnio eſt opus amoris. Dub. 1. *Diony. de Diui. nom. cap. 4. *Ariſt. 2.

¶Ad maiorem patuit, q. 25. ar. 2. ad ſecundum. & patebit q. 28. ar. 1. ad ſecundum. Amor eſt eſſentialiter vnio effectiua, ideſt, quo quis in affectu alium habet tanquam ſe, vt in amore amicitiæ, vel tanquam aliquid ſui in amore concupiſcentiæ. Eſt autem vnio realis cauſaliter, &c. Similiter eſt vnio relatiua fundamentaliter, & vnio relatio amorem conſequitur. Nam amor eſt fundamentum relationis, quæ eſt amicitia, quæ fundatur ſuper amore mutuo, ſimiliter eſſe vnitum in amore eſt relatio, quæ ſuper amore fundatur.

¶Minor, vnio eſt relatio, negatur vniuerſaliter, ſed quandoq; accipitur, & ſignificat illud quo mediante aliquis alium habet tanquam ſeipſum. Vnde vnio, ſicut & habitudo, & ordo, nõ ſemper accipiuntur pro relationibus, ſed quandoq; pro abſolutis; ſed vnio formaliter, & pro eſſe vnito alteri dicitur relatiuè ad terminum cui quid vnitur. Vnde hoc modo eſt relatio æquiparantiæ, vt habet D.S. in tertio ſcripto. diſt. 5. q. 1. ar. 1. q. 1. in corpo. Amor ergo eſt vnio. i. vniens, & vnitiuum ſecundùm affectum, vt dictũ eſt, & cauſat vnionem realem, & fundat relationem, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ amor, & ſi non nominet motum appetitus tendentem in appetibile; nominat tamen motum appetitus quo immutatur ab appetibili, vt ei appetibile complaceat.

¶ Maior vera, non ꝙ ſit motus ſemper quo tenditur in obiectum, ſed eſt quandoque motus, & immutatio, quam facit obiectum in appetitu quo conſtituit ſe intra appetitum per quandam impreſſionem deductam ab obiecto.

¶Minor vera, non importat motum quo tendatur in appetibiles; importat tamen motum, vel immutationem, & connaturalitatem derelictam in appetitu. Vnde præſupponitur motui tendenti in obiectum tanquam effectus obiecti, vt patuit in corpore.

Vtrum amor ſit quædam dilectio.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd amor ſit idem, quod dilectio, Diony. in 10. c. de Diui. no. dicit, ꝙ hoc modo ſe habẽt amor, & dilectio, ſicut quatuor, & bis duo rectilinium, & rectas habens lineas; ſed iſta ſignificant idem; ergo amor, & dilectio ſignificant idem. T 1. diſt. 10. expoſ. lit. & 3. diſt. 27. q. 2. ar. 1. & Ethic. 4. l. 9. col. 1. & 5. Et Pſal. 17. Et Ioan. 21. lectio 3. col. 3. prin. Dion. iuna

¶ 2 Præterea, appetitiui motus ſecundùm obiecta differunt; ſed idem eſt obiectum dilectionis, & amoris; ergo ſunt idem.

¶ 3 Præ-

¶ 3 Præterea, ſi dilectio, & amor in aliquo differũt, maximè in hoc differre videntur, ꝙ dilectio ſit in bono accipienda, amor autem in malo, vt quidam dixerunt; *Aug.c.7. ſecundùm ꝙ Aug. narrat in 14. de ciui. Dei*. ſed hoc mo- *Et eod.c. do non differunt, quia vt ibid. Aug. dicit*. in ſacris ſcripturis vtrunq; accipitur in bono, & in malo; ergo amor, & dilectio non differunt, ſicut ipſe Aug. ibid. concludit, quòd non eſt aliud amorem dicere, & aliud dilectionem dicere.

Dionyſius. ¶Sed contra eſt, quod Diony. dicit 4. c. de Diui. no. ꝙ quibuſdam ſanctorum viſum eſt diuinius eſſe nomen amoris, quàm nomen dilectionis.

¶Hic D. S. determinat dubium circa dicta, ex cuius determinatione etiam innoteſcit quidditas amoris, & neceſſitas. Et eſt dubium quomodo amor ſe habeat ad dilectionem.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia. ſ. amor, dilectio, charitas, & amicitia.

¶D. S hoc in corpore plus reſpondet, quàm quæſitum ſit. Et principaliter duo facit. Primò comparat quatuor nomina adinuicem. ſ. amorem, dilectionem, charitatem, & amicitiam. Secundò comparat tria, ſecundùm quòd dicunt actus. Ex quo habetur cõcluſio reſponſiua, ibi Differenter tamen, &c. Quo igitur ad pri- Concla.1. mum D. S. ponit concluſionem comparatiuam quatuor nominum. Quatuor nomina inueniuntur ad idem quodammodo pertinentia. ſ. amor, dilectio, charitas, & amicitia, & tamen etiã differunt. Huius concluſionis D. S. ponit, primò primam partem; ſecundò probat ſecundam, ibi Differunt tamen, &c. Prima autem pars probatur extra literam, quia D. S. eam relinquit notam, omnia iſta important quodammodo amorem, igitur ſunt ad idem pertinentia. Conſequentia nota. Antecedens ſtatim declarabitur. Et dicit quodammodo, quia non ſemper idem ſignificant in numero, nec in ſpecie, ſed proportione, quia actus, & habitus, & relatio fundata ſuper iſtis non ſunt idem numero, vel ſpecie, ſed tantùm proportione; quia habent ſe ſicut cauſa, & effectus, & vtrobiq; eſt amor. ſ. actualis, vel habitualis, vel relatio fundata ſuper iſta. Conſequenter cum dicit.

¶Differunt tamen in hoc, ꝙ amicitia ſecundùm Phi- *Ariſt.c.5. loſoph. in 8. Ethic.* eſt quaſi habitus; amor autem, & dilectio ſignificantur per modum actus, vel paſſionis; charitas autem vtroque modo accipi poteſt.

¶ Subungit ſecundam partem concluſionis prædictæ. ſ. quòd differunt. Et patet, quia amicitia importat quaſi habitum, &c. vt in litera; igitur ſecunda pars vera.

An amicitia ſit habitus. ¶Nota circa antecedens, quia D. S. dicit, amicitia importat quaſi habitum, quia eſt ſpecialis difficultas de amicitia quid ſit. Et D. S. inuenitur variè de ea loquutus, vt patet apud Capreolũ in Capreolus terno, diſtin. 27. concluſione prima, in principio ſolutionum. Poteſt enim videri, quòd amicitia non ſit propriè habitus, ſed dicat actum fundatum ſuper habitus aliarum virtutum cum relatione ad reamantem. Amicitia enim ſecundùm vnum modum loquendi D. S. fundatur ſuper alias virtutes. Ex hoc enim, quòd aliquis eſt virtuoſus eo ipſo diligit quemlibet honeſtum, & ita non eſt propriè, ſed quaſi habitus, ideſt quoddam conſequens habitum virtuoſum, & ſemper habitualiter ineſt ratione fundamenti ſui. Si autem velimus ſequi alium modum dicendi quem multi tenent etiam de alia ſcola, quòd ſit habitus diſtinctus cõtra alias virtutes, tunc eſt quaſi habitus, quia non eſt habitus virtuoſus, ſicut alij, tum quia fundatur ſuper alias virtutes, tum quia requi- Capreolus rit aliquid in alio ſuppoſito. Vide differentias in Capreolo, vbi iam, &c. Sed videtur quòd Doc. S. hic innuat primum modum intelligendi.

¶Nota tamen, quòd amicitia ſecundùm aliquos accipitur vno modo pro habitu per tempus, & conſuetudinem acquiſito, quo quis vult bonum amico amici gratia. Alio modo accipitur pro aggregato ex abſoluto, & relatione æquiparantiæ, ſcilicet relationem ad amicum redamantem. Tertio modo accipitur, prout dicit relationem dupliceem, vel aggregatum ex relatione duplici, & qualitate abſoluta, quarum vna relatio fundatur ſuper actum intellectus, alia ſuper actum voluntatis, prout aliquis benè vult amico, & ſcit ipſum benè velle, & econtra. Et ille modus diſtinguendi fundatur ſuper hoc, ꝙ amicitia ſit habitus diſtinctus, &c.

¶Differenter tamen ſignificatur actus per iſta tria. Nam amor communius inter ea eſt; omnis enim dilectio, vel charitas eſt amor, ſed nõ econuerſo. Addit enim dilectio ſupra amorem electionem præcedentem, vt ipſum nomen ſonat, vnde dilectio non eſt in concupiſcibili, ſed in voluntate tantùm, & eſt in ſola rationali natura; charitas autem addit ſupra amorem perfectionem quandam amoris, inquantum id, quod amatur magni precij æſtimatur, vt ipſum nomen deſignat.

¶Hic conſequenter comparat tria prædictorum adinuicem ſ. amorem, dilectionem, & charitatem, ſecundùm quòd charitas importat actum. Ex quibus habetur concluſio formaliter ad quæſitum reſponſiua talis, quæ virtualiter ponitur in litera. Amor differt à dilectione, & charitate, ſecundùm quòd importat actũ, ſicut magis commune à minus communi. Et per hanc concluſionem habetur, quòd non eſt idem conuertibiliter amor cum dilectione. Probatur concluſio. Omnis dilectio, vel charitas eſt amor, ſed non econuerſo, igitur concluſio vera. Tenet conſequentia de ſe, quia ſuperius prædicatur de inferiore diſtributiuè, ſed nõ econtra, &c. Antecedens declaratur in litera quo ad ſecundam partem, ſcilicet, quòd non econuerſo, &c. quia dilectio addit, &c. vt in litera. Charitas etiam addit ſupra amorem, &c. ſed id quod addit ad alterum aliquod determinatiuum contrahens, non prædicatur vniuerſaliter de eo, quod contrahit; ergo antecedens probatum eſt quo ad ſecundã partem, prima enim relinquitur nota.

¶Nota circa hoc, quòd dupliciter aliquid alteri addit. Vno modo ita quòd additum non ſit minus commune, quàm id cui additur, ſicut tranſcendentia addunt ſuper ens aliquod conuertibile cum ente. Secundò addit aliquod minus commune, quàm ſit id cui additur, ſicut ſpecies addit generi. Ex primo modo additionis non accipitur inconuertibilitas, ſed ex ſecundo. Et ſic eſt in propoſito, quia dilectio addit electionem præcedentem in eodem ſuppoſito; charitas autem addit quandam perfectionem amoris. Vnde videtur, quòd charitas poſſit dici etiam motus concupiſcibilis, & ſenſitiuus quando amatum intensè diligitur, & cum apprehenſione.

¶Nota autem, quòd dicta D. S. hic, quando dicit, vnde dilectio non eſt in concupiſcibili, ſed in voluntate tantùm; quia videtur contrauenire dictis artieu. pri. quando dictum fuit, quòd habitus in appetitu ſenſitiuo exiſtens poſſet dici electiuus, & ſimiliter, ꝙ actus appetitus ſenſitiui poſſit dici electio; ſed non eſt contradictio, quia Doc. Sanc. hic loquitur formaliter, & per ſe, & ſic electio, & dilectio ſunt voluntatis tantùm; ſed tamen concupiſcibilis in homine, vt eſt mota à ratione, & voluntate videtur poſſe eſſe electio. Et hoc videtur Doc. Sanc. innuiſſe cum ſubiungit, & in ſola rationali natura; quia appetitus concupiſcibilis non eligit, nec diligit, niſi in rationali natura, & hoc non ſecundùm ſe, ſed vt motus eſt à ratione, & voluntate, vt patebit etiam infra. Supra autem q. 13. art. 2. ſolùm probatum eſt, ꝙ electio non conueniat appetitui ſenſitiuo in brutis.

¶Nota ex his, quòd amor poteſt primò accipi in communi, & generaliter, & ſic ſe habet ad dilectionem, & charitatem, vt genus. Et ſic intelligitur concluſio, quòd diſtinguantur ſicut maius commune, & minus commune, ſcilicet ſecundùm rationem; ſunt tamen idem ſecundùm rem inconuertibiliter. Alio modo accipitur contractè pro amore ſenſitiuo tantùm, & ſic diſtinguitur ſecundùm rem à dilectione voluntaris, ſicut actus, vel motus alterius potentiæ; ſimiliter diſtinguitur à charitate, prout eſt voluntaris, ſed non, prout poteſt eſſe ſenſualitatis; ſed ſe habet vt magis commune ad charitatem, prout eſt ſenſibilis appetitus. Si autem tertiò accipiatur pro amore voluntatis, tunc idem eſt conuertibiliter cum dilectione; diſtinguitur autem à charitate realiter, ſi charitas dicatur motus ſenſualitatis; videtur enim, quòd homo per ſenſualitatem habeat rem charam. Nam, & circa honores, & diuinas ponuntur virtutes in appetitu concupiſcibili, vt patebit infra, quæſtio. 60. articu. quinto. quæ vtique chara habentur, quamuis ex vſu communiter nomine charitatis vtamur pro habitu, vel actu voluntatis, &c. Vide D. S. in 3. diſt. 27. q. 2. art. 1. in corpore.

ARGVMENTVM in contrarium ſoluetur quarto loco.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dionyſius loquitur de amore, & dilectione, ſecundùm quòd ſunt in appetitu intellectiuo; ſic enim amor idem eſt quod dilectio. Dionyſius.

¶Maior eſt potiſſimè vera de amore intellectiui appetitus. Talis enim identificatur cum dilectione conuertibiliter ſecundùm ſuppoſita, licet ratio nominis non ſit eadem, vt patebit ad quartum; ſed amor in communi diſtinguitur ratione à dilectione, ſicut ſuperius ab inferiori. Vnde Doc Sanc. in ſolutione intelligendus eſt, quòd amor intellectiuus eſt idem cum dilectione ſecundùm rem ſignificatam, & conuertibiliter. Et ratio eſt, quia actus voluntatis non eſt ſine ratione, quæ eſt eius propria directiua; & ideo amor voluntatis ſemper eſt cum ratione, & per conſequens cum deliberatione, & ſic dilectio; non enim videtur quòd dilectio, & electio capiantur ſtrictè, vt ſit tantùm mediorum; ſed vt electio eſt acceptio voluntatis cum ratione, tunc enim omnis amor intellectiuus eſt dilectio. Si enim dilectio eſſet cum electione, quæ eſt mediorum, tunc

amor eſſet in plus, quia & finis amatur, ſed non eligitur propriè, quare electio capitur largè, cũ præſupponitur dilectioni, vt idem ſit quod apprehenſio, & iudicium liberum rationis, &c. Vnde dilectio eſt amor, qui eſt in poteſtate amantis, & procedens ex libero iudicio; electio enim accipitur quandoq; cõiter pro omni libera acceptatione cuiuſcunq;, & ſic etiam finis eligitur, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ obiectum amoris eſt communius, quàm obiectum dilectionis, quia ad plura ſe extendit amor, quàm dilectio, ſicut dictum eſt*. —

* In cor.

¶Maior vera ad ſenſum ſup. habitum, q. 23. ar. 4. in cor. &c. Minor negatur, ꝙ ſit idem obiectum adæquatum amoris in communi, & dilectionis; quia amor, vt ſic extendit ſe ad bonum neceſſariò, vel liberè volitum; dilectio autem tantùm ad bonum, quod appetitur per electionem, & liberè. Amor autem etiam reſpicit bonum, quod appetitur ſine electione, & libertate, vt patet de amore in beſtijs, & in hominibus de complacentia ſenſualitatis præueniente iudicium rationis, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ non differunt amor, & dilectio ſm differẽtiam boni & mali, ſed ſicut dictũ eſt*; in parte tamen intellectiua idem eſt amor & dilectio, & ſic loquitur ibi Aug.* de amore. Vnde parum poſt ſubdit, quòd recta voluntas eſt bonus amor, & peruerſa voluntas eſt malus amor. Quia tamen amor, qui eſt paſſio concupiſcibilis plurimos inclinat ad malũ, inde habuerunt occaſionem, qui prædictã differentiã aſſignauerũt.

* In cor.

*Aug. li. 14. de ciui. Dei c. 7. & 9.

¶Maior negatur, quòd maximè ideos; ſed alia ratione dicta, pp ſcilicet minorem communitatem, &c. Sed illi, qui dixerunt amorem eſſe malum, locuti fuerunt non de amore in communi, ſed de ſenſitiuo, qui videtur malus, quia communiter inclinat ad malum. ſ. ad bonum ſenſibile, quod eſt contra rationem, & per conſequens ſimpliciter malum. Ad vltimum dictũ Aug. non eſt aliud dicere amorẽ, &c. Oportet ſanè intelligere, non quidem de amore ſenſitiuo, ſed intellectiui appetitus, &c.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ideo aliqui poſuerunt etiam in ipſa voluntate nomen amoris eſſe diuinius nomine dilectionis; quia amor importat quandam paſſionem, præcipuè ſecundùm ꝙ eſt in appetitu ſenſitiuo; dilectio autem præſupponit iudicium rationis; magis autem in Deum homo poteſt tendere per amorem paſſiuè quodammodo ab ipſo Deo attractus, quàm ad hoc eũ propria ratio poſſit ducere, quod pertinet ad rationem dilectionis, vt dictum eſt*; & propter hoc diuinius eſt amor, quàm dilectio. —

* In cor.

¶Ad quartum, quod eſt in contrarium, conceditur quidem, ꝙ nomen amoris ſit diuinius. Et rationem ponit D.S. in ſolutione etiam ſm quod ſignificat idem conuertibiliter. ſ. ſm ꝙ amor ſtat pro actu voluntatis; quia nomen amoris videtur ſignificare quandam tractionem; ſed dilectionis nomen quandam libertatẽ; ſed aliquid magis tendit in Deum per voluntatem tractus à Deo, quã ſibi relictus; cum hoc tamen ſtat, ꝙ amor ſi accipiatur communiter ſit communius dilectione. Si autem capiatur pro amore voluntatis procedente ex iudicio rationis, tunc res ſignificata eſt eadẽ, ſed ratio nominis non eſt eadem, & hoc dictum fuit. Et nota verba D.S quia etiam in ipſa voluntate nomen amoris eſt diuinius, ideſt ſm ꝙ amor accipitur pro amore voluntatis, qui ſm rem eſt dilectio; tamen nomen amoris eſt diuinius. Poteſt enim vna res nominari diuerſis nominibus, quorũ vnũ eſt diuinius altero, &c.

Vtrum amor diuidatur in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ.

V 1. q. 60. art. 3 cor. & ar. 4. ad 3. Et Mal 9. 1. ar. 5 cor. Et Ver. q. 4. ar. 3. & 1 Et Dion. 4. lec. 9. co. 1. & lib. 10. co. 1. Et Io 15. lec 4. co. 1. fi.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ amor inconuenienter diuidatur in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ. Amor enim eſt paſſio; amicitia verò eſt habitus, vt dicit Philoſoph. 8. ethicor.* ſed habitus non poteſt eſſe pars diuiſiua paſſionis; ergo amor non conuenienter diuiditur per amorem concupiſcentiæ, & amorem amicitiæ.

*Ariſt. c 5.

¶ 2 Præterea, nihil diuiditur per id quod ei connumeratur; non enim homo connumeratur animali, ſed concupiſcentia connumeratur amori, ſicut alia paſſio ab amore; ergo amor non poteſt diuidi per concupiſcentiam.

*Ariſt. c 3.

¶ 3 Præterea, ſecundùm Philoſoph. in 8. Ethicor.* triplex eſt amicitia. Vtilis, delectabilis, & honeſta; ſed amicitia vtilis, & delectabilis habet concupiſcentiam; ergo concupiſcentia nõ poteſt diuidi contra amicitiam.

¶Sed contra, quædam dicimur amare, quia ea concupiſcimus, ſicut dicitur aliquis amare vinum propter dulce, quod in eo concupiſcit, vt dicitur in 2. Topicor.* ſed ad vinum, & ad huiuſmodi non habemus amicitiam, vt dicitur in 8. Ethicor.* ergo alius eſt amor concupiſcentiæ, & alius amor amicitiæ.

*Ariſt. c 11.

¶Hic vltimò de diuiſione amoris inquirit.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut Philoſoph. dicit in 2. Rhetor.* Amare eſt velle alicui bonum. Si ergo motus amoris in duo tendit. ſ. in bonum, quod quis vult alicui, vel ſibi, vel alij, & in illud cui vult bonum; ad illud ergo bonum, quod quis vult alteri, habetur amor, concupiſcentiæ; ad illud autem cui aliquis vult bonum, habetur amor amicitiæ. —

*Ariſt. c 4.

¶D.S. in hoc cor. duo facit. Primò reſpondet ad quæſtiõ oſtendens huius diuiſionis conuenientiam. Secundò oſtendens eius qualitatem, ibi. Hic autem diuiſio, &c. Quo ad primum habetur talis concluſio reſponſiua ex litera. Amor conuenienter diuiditur in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ. Probatur concluſio, motus amoris in duo tendit. ſ. in bonum, quod quis vult alicui, vel ſibi, vel alij, & in illud cui vult bonum; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia, quia ad illud bonum quod quis vult alteri habetur amor concupiſcentiæ, & motus ille, vt reſpicit illud dicitur amor concupiſcentiæ. Ad illud autem cui quis vult bonũ, habetur amor amicitiæ, & motus ille, vt eſt eius dicitur amor amicitiæ. Antecedens patet, quia amare eſt velle alicui bonum, & ergo amor tendit in duo, vt dicit antecedens. Vide de hoc D.S. in pri. cõcta Gen. cap. 92. quia per hoc differt amor à multis alijs paſſionibus; immo amor ſolus inter ea, quæ ſunt boni tantùm fertur in duo obiecta partialia. Gaudium autem, & delectatio, & deſideriũ habent vnũ obiectum ſimplex. Dico autem inter eas, quæ ſunt boni tantùm, propter iram, & audaciam, & odium, quę, vt patebit inf. q. 46. artic. 2. etiam habent obiectum complexum. Vnde & D.S. vbi iam, in contra Gen. ita accipiendus eſt, cum dicit ſolum amorem tendere in duo, &c. ¶Nota, ꝙ iſta diuiſio non eſt per diuerſas res, ſed per diuerſas rationes, vel habitudines eiuſdem actus ad diuerſa obiecta in quæ fertur, reſpectu enim illius cui volo bonum, dicitur amor amicitiæ; reſpectu verò alterius, quod ſibi volo, dicitur amor concupiſcentiæ, non concupiſcentia; quia amor concupiſcentiæ dicitur, vt eſt reſpectu illius, quod eſt bonum alteri, vt ſic. Sed concupiſcentia, ſiue deſiderium appetit bonum aliquod, vt abſens eſt. Et conueniunt quidem in hoc, quia ſunt eius, quod eſt bonum alteri. Sed differunt, quia amor concupiſcentiæ eſt boni huiuſmodi abſolutè, ſed concupiſcentia, vt abſens eſt; quare propter conuenientiam aliqualem, cum concupiſcentia, dicitur amor concupiſcentiæ. Dicitur autẽ amor amicitiæ, quia in amicitia perfecta ibi amicus vult bonũ amico propter ſeipſum, & amor actus ille, vt vult bonũ alicui, vocatur amor amicitiæ, nõ amicitia, quia iuxta Phil. 8. ethic. Amatio quidem ſignificat actum, vel paſſionẽ; ſed amicitia ſignificat habitũ, vt hĩ ibid. vide Capreolum in pri. diſt. 1. q. 1. ad Aureolum contra primam concluſionem. Conclusio reſponsiua. Capreolus.

¶Nota etiam, ꝙ D.S. dicit motus amoris tendit in duo, ex quo poſſet videri, ꝙ in beſtijs etiam eſſet amor amicitiæ, & concupiſcentiæ; ſed quia amor amicitiæ deriuatur ab amicitia, quæ non eſt inter beſtias; ideo quantum ad rationem nominis iſta diuiſio conuenit amori humano, vel rationali; licet quantum ad rem etiam appetitus beſtiæ appetat bonum ſibiipſi, & alij, &c.

¶Hęc autem diuiſio eſt ſecundùm prius, & poſterius. Nam id quod amatur amore amicitię, ſimpliciter, & per ſe amatur; qđ autem amatur amore concupiſcentię, non ſimpliciter, & ſecũdùm ſe amatur, ſed amatur alteri. Sicut enim ens per ſe ſimpliciter eſt, quod habet per ſe eſſe; ens autem ſecundùm quid eſt, quod eſt in alio; ita & bonum, quod conuertitur cum ente ſimpliciter quidem eſt quod ipſam habet bonitatem; quod autem eſt bonũ alterius, eſt bonum ſecundum quid; & per conſequens amor quo amatur aliquid vt ei ſit bonum, eſt amor ſimpliciter; amor autem quo amatur aliquid, vt ſit bonum alterius, eſt amor ſecundùm quid. —

¶Hic ſecundò oſtendit prædictæ diuiſionis condicionẽ tali concluſione. Hęc diuiſio amoris eſt ſecundùm prius, & poſterius. ſ. amor principalius reſpicit vnum, quàm aliud, & vnum dicitur magis propriè amari, quàm aliud. Probatur, id quod amatur amore amicitiæ, ſimpliciter, & per ſe amatur; quod autem amore concupiſcentiæ amatur, non ſimpliciter, & ſm ſe amatur, ſed amatur alteri; igitur cõcluſio vera. Tenet cõſequẽtia clarè, quia qđ dicitur de aliquo

de aliquo ſimpliciter tali, & alio ſecundùm quid tali, dī per prius, & poſterius. Antecedens declaratur à ſimili, & arguitur ſic. Ens habens eſſe per ſe, eſt ens ſimpliciter; habens autem eſſe in alio, eſt ens ſm quid, ergo etiam bonum, quod habet bonitatem, eſt bonū ſimpliciter; quod autem eſt bonum alteri, eſt bonum ſm quid; ſed id quod amatur amore amicitiæ, vt ſic amatur vt habeat bonum; quod verò amatur amore, concupiſcentiæ, amatur alteri; igitur amor amicitię eſt ſimpliciter amor concupiſcentię ſecundū quid. Et tenet prima conſequentia, & ſimilitudo, quia ens, & bonum cõuertuntur; igitur ſicut eſt de ente ſimpliciter, ita & de bono ſimpliciter, & per conſequens de amore ſimpliciter, q eſt velle bonū.

Qualis diuiſio amoris.

¶Nota, quia poſſet eſſe hic dubium. Nam cum vt tactum eſt, amor amicitiæ, & concupiſcentiæ ſint vnus actus, quomodo poſſit eſſe diuiſio ſecundùm prius, & poſterius, quia idem non poteſt eſſe prius, & poſterius ſeipſo, ſaltem ſimpliciter. Hic autem dictū eſt, ꝙ amor amicitiæ ſimpliciter eſt amor, &c. Sed ad hoc dicitur, ꝙ hæc diuiſio eo modo eſt per prius, & poſterius, quo ſunt prius, & poſterius, & diuerſa in amore amicitiæ, & concupiſcentiæ; non videlicet in actu ipſo, ſed in actu comparatiuè ab obiecta duo partialia, quia eodem actu dicitur vnum obiectum, ſ. cui appetitur bonum ſimpliciter amari, aliud quod ſibi appetitur ſecundùm quid, quia vt patuit ex probatione amor eſt boni appetitus; huius autem eſt bonum in ſe habere, quàm alteri eſſe bonum, vnde hic eſt magis prioritas, & poſterioritas in obiectis, quàm in actu ſecundùm ſe. Et ſimile huius patuit ſup. q. 8. ar. 3. Nam quandoque finis, & quod eſt ad finem ſunt volita eodem actu, & tamen finis magis eſt volitus, quàm medium. Ita in propoſito, vnum eſt magis amatum, licet amor vnus ſit actus, ſicut & de Deo dicimus, quia velit vnum propter aliud, & tamen vno actu, &c.

¶Nota etiam, ꝙ ſimpliciter hic poſſit accipi pro fine addito in actu exercito, ita ſ. quia ſi exprimamus actum amandi reſpectu amati amore amicitiæ dicimus abſolutè, & ſine addito, hũc amo, & cupio ſibi bonum; hoc autem non dicimus de amato per eundem amorem, vt eſt amor concupiſcentiæ, quia non dicimus volo bonum vinum, ſed cupio mihi vinum, &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione prima reſponſiua. Circa hoc argumentum nota, ꝙ benè probat, ꝙ alius eſt amor concupiſcentię ex parte obiecti, & habitus ad obiectum, quia videlicet amamus aliqua, quia concupiſcimus, quia ſunt bona alijs. Alia verò amamus, quia tanquam amicos, quia volumus eis bona propter ipſos. Sed non probat, ꝙ hæc diuiſio ſit per diuerſos actus, & motus, ſed per eundem ad diuerſa comparatum. Et quamuis multi ſatis aſſiduè viuant, & morentur apud vinum, non tamen dicendi ſunt amici vini, quia non ſufficit quodlibet conuiuere, & commorari ad amicitiam, ſed cõmunicare in ſermone, & mente, & humana cõuerſatione, quod deeſt vino, & beſtijs; quia iſta concupiſcimus, ſed non amamus amore amicitiæ, vt etiam habet D. S. 2. 2. q. 25. art. 3. Patet ex his quod dictum eſt, quia amor amicitiæ nõ conuenit beſtijs actiuè, quia nõ amant aliquem vt amicum, quia appetitus ſenſitiuus non tranſcendit proprium bonum, & ad bonum alterius ſe non extendit; quia amicitia inter ſolas creaturas rationales inuenitur, licet in beſtijs ſit amor naturalis; nec etiam amantur amore amicitiæ, vt patet apud D. S. vbi iam, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ amor non diuiditur per amicitiam, & concupiſcentiam; ſed per amorẽ amicitiæ, & concupiſcentiæ; nam ille propriè dicitur amicus, cui aliquod bonum volumus; illud dicimur concupiſcere, quod volumus nobis. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum.

¶Negatur conſequentia, malè infertur, ſed deberet inferri, ergo inconuenienter diuiditur per amicitiam, & concupiſcentiam. Nec hoc dicimus, ſed dictum eſt, quòd diuiditur per amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ ad ſenſum expoſitum, & vocatur amor amicitiæ, & concupiſcentiæ propter conuenientiam ad amicitiã, & concupiſcentiam; quia amicus propriè eſt cui volumus bonũ, & id concupiſcimus, quod volumus alicui, tamen vt abſens eſt.

¶Ad ſecundum ſimiliter hic dicitur admittendo inconuenientiam conſequentis. Sed nos non dicimus, ꝙ videlicet amor diuidatur per concupiſcentiam, ſine deſiderium; ſed volumus ꝙ amor reſpectu vnius partialis, & minus principalis obiecti, habet aliquam aſſimilationem ad concupiſcentiam, vt patuit.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in amicitia vtilis, & delectabilis vult quidem aliquis aliquod bonum amico, & quantum ad hoc ſaluatur ibi ratio amicitiæ. Sed quia illud bonum refert vlterius ad ſuam delectationem, & vtilitatem; inde eſt, ꝙ amicitia vtilis, & delectabilis inquantum trahitur ad amorem concupiſcentiæ deficit à ratione veræ amicitiæ.

¶Vult hoc argumentum, quòd amor amicitiæ non diſtinguatur ab amore concupiſcentiæ, quia in amicitia vtilis, & delectabilis includitur concupiſcentia. Dicitur ad minorem, amicitia ſimpliciter, & perfecta non habet concupiſcentiam. ſ. finaliter, ita ꝙ bonum volitum amico non refert in commodum proprium. Vnde non ſequitur, ꝙ amicitia, & concupiſcentia non differant. Dicitur ſecundò, ꝙ benè probat, ꝙ amores illi non diſtinguantur realiter; tamen ſecundùm obiecta quorum vnum refertur in aliud; vnde amicitia vtilis vult bonum amico, & illud retorquet in bonum proprium, quare reſpectu ſui habet amorem amicitię, ſed reſpectu amici, & boni voliti habet amorem concupiſcentiæ. Ideo dicit D. S. in fine, ꝙ amicitia vtilis inquantum trahitur ad amorem concupiſcentiæ. ſ. reſpectu amici, & boni voliti, deficit à ratione amicitiæ verę de cuius ratione eſt, velle amico bona ipſius gratia, & etiam benevolentia in contrapaſſis. 1. mutua, vide octauo ethicor.

Quæſtio vigeſimaſeptima.

De cauſa amoris.

DEinde cõſiderandum eſt de cauſa amoris. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris. Secundò, vtrum cognitio ſit cauſa amoris. Tertiò, vtrum ſimilitudo. Quartò, vtrum aliqua alia animæ paſſionum.

¶Poſtquam D. S. determinauit in priori quæſtione de quidditate amoris, hic quærit de cauſa amoris. Et quia conſtat de cauſa effectiua propriè. ſ. appetitu; ideo quærit ſingulariter de cauſa effectiua ſpecificatiua. ſ. obiecti, & conditionibus eius. Obiectũ enim ſpecificat effectiuè, vel formaliter, quia non vt quod. ſ. ſicut ratio ſpecificandi, & aliqualiter effectiuè. Et in hac quæſtione duo principaliter fiunt. Primò quæritur de cauſa totali amoris. ſ. obiectiua, & ſpecificatiua. Secundò mouetur quoddam dubium. Primũ facit in tribus primis articulis. Secundum in quarto.

¶Nota autem propter tacta iam, ꝙ intellectus, & obiectum intelligibile aliter concurrunt ad verbum in intellectu, aliter appetitus, & obiectum apprehenſum ad amorem, vel actum appetitiuum. Intellectus enim, & res intelligibilis ſ. mediante ſpecie intelligibili concurrunt ad formationem verbi, vt vnum completum agens, & quodlibet, vt res. Non enim requiritur, quòd intellectus, vel ſpecies intelligibilis intelligatur, cum conceptus formatur, ſed ex vtroque cõſtituitur vna res perfecta in ratione principij intelligendi. Nam vt ſupra dictum eſt q. 22. art. 1. Intellectus de ſe non eſt actiuus, ſed fit actiuus per ſpeciem; ſecus de appetitu, & obiecto apprehenſo, quia concurrunt in diuerſo ordine, & vt diuerſæ rationes producendi amorem. Etiam quia eſt actus appetitus ſequentis cognitionem, quia appetitus, vt res concurrit, ſed obiectum non vt res præcisè, ſed vt apprehenſum; appetitum enim non oportet eſſe præcognitum, ſed obiectum; vnde & appetitus eſt cauſa principalis, obiectum verò ſecundaria cauſa effectiua, & magis propriè ratio cauſandi effectiuè. D. S. igitur in hac quæſtione non quærit de cauſa principali effectiua, quia vt dictum eſt, de illa conſtat, ſed quærit de effectiua ſecundaria, vel ratione efficiendi. ſ. de obiecto.

Vtrum bonum ſit ſola cauſa amoris.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſolùm bonum ſit cauſa amoris. Bonum enim nõ eſt amoris cauſa, niſi quia amatur; ſed contingit etiam malum amari, ſecundùm illud Pſal. Qui diligit iniquitatem odit animam ſuam; alioquin omnis amor eſſet bonus; ergo non ſolùm bonum eſt cauſa amoris. X

Infra q. 26. ar. 1. & Dio. 4. lectio. 12. col. 2. Pſalm.

¶ 2 Præterea, Philoſoph. dicit in ſecundo rhetor.* ꝙ eos, qui mala ſua dicunt amamus; ergo videtur, quòd malum ſit cauſa amoris. * Ariſt. c. 4.

¶ 3 Præterea, Diony. dicit 4. de Diui. no. ꝙ non ſolùm bonum, ſed etiam pulchrum eſt omnibus amabile. Dionyſius par. 1. an medium. *Auguſt. & 4.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit 8. de trini.* Nõ amatur certè, niſi bonum ſolum; ergo bonũ eſt cauſa amoris.

¶Hic primò inquirit de cauſa de qua dictum eſt effectiua minus principali. Deinde quærit de conditione illius cauſę, an videlicet cauſat amorem ſm eſſe extra, vel ſm eſſe apprehenſum.

¶Reſpondeo dicendũ, ꝙ ſicut ſup. dictum eſt*, amor ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ eſt vis paſſiua, vnde obiectum eius comparatur ad ipſam, ſicut cauſa motus, vel actus ipſius; oportet igitur, vt illud ſit propriè cauſa amoris, quod eſt amoris obiectum. * q. 26. ar. 1.

¶Concluſio reſponſiua in fine talis. Bonum eſt propria cauſa amoris. Probatur, oportet, ꝙ illud ſit propria cauſa amoris, qđ eſt amoris obiectum, ſed bonũ eſt proprium obiectum amoris, ergo cõcluſio vera. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorẽ.

Secundò minorem, ibi. Amoris autem, &c. Tertiò concluſionem ipſum, ibi. Vnde relinquitur, &c. Maior ergo patet ex principio corporis. Sed nota verba D.S. quia ex his hꝛ, quod ſup. dictum eſt q. 22. ar. 2. ad 2. quia volũtas, & quælibet vis appetitiua eſt vis paſſiua, quia reducitur ab obiecto de potẽtia in actum, quæ reductio fit per hoc, ꝙ obiectum eſt præſens appetitui, nõ per inhęſionem, ſed per coniunctionem mediante apprehenſiua, vt patebit inf. q. 51. ar. 2. Secundùm enim diuerſas rerum conditiones diuerſimodè ſe habet ratio agendi. Ratio enim agendi intellectus ipſum informat, non autem ratio agendi appetitus. De ſecundo autem, quòd obiectum ſit cauſa motus, vel actus eius, videbitur ſtatim art. ſeq. & patuit ſup. q. 9. art. 1. & dicitur notanter cauſa motus, vel actus eius, vt intelligatur, ꝙ obiectum appetitus ſenſitiui cuius eſt motus, ſimiliter actus volũtatis cauſatur ab obiecto. Deinde cũ dicit.

¶Amoris autem proprium obiectum eſt bonũ, quia vt dictum eſt*, amor importat quandam connaturalitatem, vel complacentiam amantis ad amatum; vnicuique autem eſt bonum id, quod eſt ſibi connaturale, & proportionatum.

* q. 26 ar. 1. & 2.

¶Subiungit minorem, quam ſic probat. Amor importat quandam connaturalitatem, & complacentiam amantis ad amatum, ſed quod eſt connaturale eſt bonum, ergo minor vera. Et poſſet ſic argui pro minore, obiectum amoris eſt connaturale, & proportionatum, ergo obiectum amoris eſt bonum. Antecedens patet, quia amor eſt connaturalitas, ſed connaturalitatis obiectum eſt connaturale, ergo &c. Tenet conſequentia, quia connaturale, & proportionatum eſt bonum vnicuiq;, &c. Et intellige ſemper, ꝙ connaturale ſecundùm rem, & apprehenſionem ſimul, vel ſecundùm apprehenſionem tantùm eſt obiectum amoris, de quo loquimur; quia ex intentione intelligitur concluſio de amore, paſſione, vel actu voluntatis, & ad obiectũ illius ſufficit eſſe apprehenſum, vt bonum, &c. Deinde ibi.

¶Vnde relinquitur, ꝙ bonũ ſit propria cauſa amoris.

¶Subiungit concluſionem reſponſiuam ſatis probatam, ſed circa ipſam intellige primò, vt patebit ad primum. Bonum exiſtens, vel apparens; intellige ſecundò, ꝙ Bonũ eſt propria cauſa (ſ. obiectiua; non autem propria cauſa, i. effectiua principalis elicitiua actus amoris. Vel poteſt intelligi propria cauſa, quia prima cauſa comparata ad appetitum; oportet enim notare, vt ſup. etiam dictum fuit q. 9. ar. 1. ꝙ bonum, & obiectum appetibile poteſt comparari ad appetitum, & ſic eſt prima cauſa mouens appetitum effectiuè, quodammodo reducens de potentia in actum, tanquam ratio appetendi; licet non exiſtat in appetitu, ſed apprehenſiua. Alio modo comparantur iſta duo ſimul. ſ. appetibile, & appetitus ad actum, tunc appetitus eſt prior, & principalior cauſa. D.S. ergo videtur loqui in iſta concluſione poſt probationem maioris, ꝙ ſit propria cauſa, quia reducit appetitum de potentia in actum, & ſic comparat bonum ad appetitum, non ad actum, &c. Et ſic bonum tertio eſt propria cauſa (ſ. i. ſolum bonum eſt cauſa (ſ. obiectiua) ita ꝙ nullo modo malum, vt ſic, & hic intellectus videtur intentus. Et confirmatur concluſio argumento in contrarium, & videtur ꝙ idem dicat, quod concluſio reſponſiua; quia non amatur niſi ſolum bonum, igitur bonum eſt propria cauſa, ita ꝙ nihil cauſat amorem obiectiuè, niſi bonum, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ malum nunquam amatur, niſi ſub ratione boni. ſ. inquantum eſt ſm quid bonum, & apprehenditur vt ſimpliciter bonum; & ſic aliquis amor eſt malus, inquantum tendit in id, qđ non eſt ſimpliciter verum bonum; & per hunc modum homo diligit iniquitatem, inquantum per iniquitatẽ adipiſcitur aliquod bonum, puta delectationem, vel pecuniam, vel aliquid huiuſmodi.

¶Maior ſi benè examinetur non videtur vera, ſi intelligitur, ꝙ bonum ſolum ſit cauſa amoris, quia amatur. i. quia ſe habet tantùm terminatiuè ad amorem, immo etiam quia ſe habet principiatiuè, ſicut ratio amandi. Nam appetitus non poteſt amare, niſi mediante amabili apprehenſo, quia vt dictũ eſt in corpore, appetitus eſt potentia paſſiua, quę per obiectum reducitur in actum. Sed verum eſt, ꝙ bonum eſt cauſa amoris, quia concurrit effectiuè, & finaliter, & terminatiuè ad amorem; ratione enim eſſe hẽt res, & ꝙ ſit bona, & ꝙ appetatur, quod eſt habere rationem finis; ſed non appetitur niſi apprehenſa, & ſic concurrit effectiuè, ſed ſecundùm ꝙ eſt in ſe habet rationem finis. Illæ enim cauſalitates. ſ. finis, & efficientis, ſicut rationis efficiendi, non poſſunt ſeparari, & ratio efficiendi fundatur ſuper ratione finis, ideo enim eſt cauſa amoris, quia eſt bonum, & finis, &c.

¶Ad minorem, oportet notare (vt magis tangetur inf. q. 71. art. 1. & q. 72. ar. 5.) ꝙ malum accipitur dupliciter, vno modo pro denominato. ſ. pro actu, qui dicitur malus; alio modo pro ſignificato, pro. ſ. ipſa difformitate, & malitia. Tunc dico, ꝙ malum primo modo. ſ. actus malus denominatiuè amatur ſub ratione boni, quia videlicet eſt bonus ſecundùm quid, quia delectabilis, vel vtilis, vt tamen apprehenditur à peccante, vt bonus ſimpliciter, qꝛ propter ipſum relinquit Deum, & ſtatuit in eo finem peccando mortaliter; hominis enim bonum ſimpliciter eſt ſm rationẽ eſſe, ſed delectabile ſenſui eſt bonum ſm quid, & etiam vtile ad tẽporalia, &c. Et tunc negatur conſequentia, quia malum denominatiuè eſt cauſa amoris, vt eſt bonum ſm quid; & tamen apprehenſum, vt bonum ſimpliciter; ille enim qui fornicatur ſeductus per paſſionem, iudicat hunc actum eſſe nunc bonum ſimpliciter. Si autem loquamur de malo formaliter, tunc dico, ꝙ nõ eſt amatum, eſt tamen volitum per accidens quandoq;, ſicut patet de peccante ex malitia, & tamen non eſt volitum, niſi ratione boni, vt patebit inf q. 78. ar 1. quia bonum concupitum non poteſt haberi ſine illa malitia, ideo aliquis vult per conſequens incurrere malum, ne bono concupito fruſtretur. Et ad probationem, conceditur, ꝙ aliquis diligit iniquitatem pro denominato. i. actũ iniquũ, vt eſt delectabilis, vel vtilis, ſed non diligit iniquitatem formaliter, ſed eam quandoque vult.

¶Eſt enim magna differentia inter amatum, & volitum, quia amatum, vt ſic, habet rationem finis, non aũt volitum, de hoc inf. q. 72. ar. 1 & q. 73. ar. 8. quare negatur cõſequentia, &c. D.S. loquitur in ſolutione de malo, & iniquitate, pro denominato. i. de actu malo; talis enim valet ad delectationem, & pecuniam, ſicut patet de luxuria, & furto, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ illi, qui mala ſua dicũt, non propter mala amantur, ſed propter hoc, ꝙ dicunt mala; hoc enim quod eſt dicere mala ſua habet rationẽ boni, inquantum excludit fictionem, ſeu ſimulationem.

¶Ad auctoritatem, amamus eos, qui mala ſua dicunt, non ratione mali dicti; ſed quia fatentur imperfectum ſuum ex humilitate, & vt ita dicendo videntur fugere fictionem, & ſimulationẽ, quæ ſunt bona, vnde formale obiectum ipſius amoris eſt bonum, eſto materiale videatur, & ſit malum, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ pulchrum eſt idem bono ſola ratione differens; cum enim bonum ſit, quod omnia appetunt, de rõne boni eſt, ꝙ in eo quietetur appetitus; ſed ad rationem pulchri pertinet, ꝙ in eius aſpectu, ſeu cognitione quietetur appetitus, vnde & illi ſenſus præcipuè reſpiciunt pulchrũ, qui maximè cognoſcitiui ſunt. ſ. viſus, & auditus rõni deſeruientes; dicimus enim pulchra viſibilia, & pulchros ſonos; in ſenſibilibus aũt aliorum ſenſuum non vtimur nomine pulchritudinis; non enim dicimus pulchros ſapores, aut odores. Et ſic patet, ꝙ pulchrum addit ſupra bonum quendam ordinem ad vim cognoſcitiuam, ita ꝙ bonum dicatur id, qđ ſimpliciter complacet appetitui; pulchrum autem dicatur id cuius ipſa apprehenſio placet.

¶Ad antecedens, ſi intelligitur, ꝙ nõ ſolũ bonũ ſit appetibile, ſed pulchrũ, quaſi pulchrũ ſit aliud à bono, negatur; potiſſimè de alietate rei, & ſuppoſiti; ſi autem intelligitur, ꝙ etiam pulchrum ſit amabile, vt differt ratione à bono in communi, conceditur, & tamen etiam pulchrum eſt quoddam bonum. ſ. cognitionis, vnde dicitur aliquid bonum, quia quietat appetitum; ſed pulchrũ, quia eius aſpectus, vel cognitio quietat appetitum; quare pulchrũ eſt minus quàm bonum, & ſuperaddit ſuper bonum relationem, ad cognitionem quietantem, & placentem cognoſcenti, & vide D.S. in de Veri. Mate. 22. ar. 1. ad 12. & 13. vbi poſſet trahi clara ſolutio. Negando conſequentiam, quia ex hoc ipſo, ꝙ omnia appetunt bonum appetunt pulchrum, quia pulchrum eſt, quod eſt in ſeipſo modificatum, & ſpecificatum, & hoc eſt etiam de ratione boni (ſaltem creati, quod conſiſtit in modo, ſpecie, & ordine) & tunc poſſet dici ad Diony ꝙ non ſolùm bonum, &c. ideſt, ea ratione, qua quietat in ſe, & ratione ſui appetitum; ſed etiam quia eius cognitio quietat; & tamen etiam iſto ſecundo modo eſt aliquod bonum, ſcilicet potentiæ cognoſcitiuæ, & non ſolùm ipſius appetentis quocunque modo, ſed tali modo. ſ. ſecundùm cognitionem. Vide de hoc etiam pri. par. q. 5. ar. 4. ad primum, vbi dicit ſicut & hic, ꝙ ſolùm differunt ratione, nec his repugnat dictum in de Veritate, quia & ibidem innuit, quòd differant ratione, licet ad alium ſenſum, quia videlicet dicitur pulchrum, inquantum in ſe eſt modificatum, ſed bonum, vt eſt alterius perfectiuum ſecundùm eſſe reale, hic autem dicit pulchrum differre, quia dicit habitudinem ad cognitionem; bonum autem ad appetitum tantùm, ſed pulchrum ad appetitum mediante cognitione, &c.

Pulchrum differt a bono.

Vtrum cognitio ſit cauſa amoris.

I

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur ꝙ cognitio non ſit cauſa amoris, ꝙ. n. aliqd quæratꝛ hoc cõtingit ex amore; ſed aliqua q̃runtur, q̃ neſciũtur, ſicut ſciæ; eum

2. 2. q. 26. ar. 2. ad 1 Et 1. diſt. 15. q. 4. ar. 3. ad 1.

cum enim in his, idem ſit eas habere, quod eas noſcere, vt Auguſt. dicit in lib. 83. q. * Si cognoſcerentur haberentur, & non quærerentur; ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

Auguſt. * quæſt. 35.

¶ 2 Præterea. Eiuſdem rationis videtur eſſe, quòd aliquid incognitum ametur, & quòd aliquid ametur plus quàm cognoſcatur; ſed aliqua amantur plus quàm cognoſcantur, ſicut Deus, qui in hac vita poteſt per ſeipſum amari, non autem per ſeipſum cognoſci; ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

¶ 3 Præterea. Si cognitio eſſet cauſa amoris, non poſſet inueniri amor vbi non eſt cognitio; ſed in omnibus rebus inuenitur amor, vt dicit Dionyſius in 4. ca. de di. no. non autem in omnibus inuenitur cognitio; ergo cognitio non eſt cauſa amoris.

Dionyſius

¶ Sed contra. Eſt quod Augu. probat in 10. de Tri. * quòd nullus poteſt amare aliquid incognitum.

Auguſt. * In princ.

¶ Hic quærit D. S. de alia cauſa amoris, ſcilicet cognitione.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * bonum eſt cauſa amoris per modum obiecti, bonum autè non eſt obiectum appetitus, niſi prout eſt apprehenſum, & ideo amor requirit aliquam apprehenſionem boni, quod amatur.

* Ar. præc.

Concluſio reſponſi.

¶ Concluſio reſponſiua ex hoc corpore eſt iſta. Cognitio eſt cauſa amoris ea ratione, qua & bonum. Probatur iſta concluſio primò ratione, ſecundò auctoritate philoſophi, ibi. Et propter hoc &c. Ratione ſic. Bonum eſt cauſa amoris per modum obiecti, ſed bonum non eſt obiectum appetitus, niſi prout eſt apprehẽ ſum; ergo amor requirit aliquam apprehenſionem boni, quod amatur, & per conſequens ſequitur concluſio reſponſiua &c. Maior patet ex ar. 1.

¶ Et nota circa ipſam; quia hic loquimur de amore ſequente cognitionem; ſicut & arti. 1. quare non oportet iſta dicta applicare ad amorem naturalem purè, quia talis nõ cauſatur ex cognitione coniuncta. Minor relinquitur nota, & patet ex differentia appetitus, vt eſt potentia animæ ab appetitu naturali, quia ille ſequitur cognitionem, iſte ſequitur eſſe, & formam naturalem &c. Deinde cum dicit.

Ariſt. * Cap. 5. & 12.

¶ Et propter hoc Philoſophus dicit 8. Ethicorum; * quòd viſio corporalis eſt principium amoris ſenſitiui, & ſimiliter contemplatio ſpiritualis pulchritudinis, vel bonitatis eſt principium amoris ſpiritualis.

¶ Confirmat concluſionem reſponſiuam auctoritate Philoſophi, & primò hoc fit, ſecundò reſumit concluſionem cum maioris explicatione, ibi. Sic igitur cognitio &c. Confirmatur ergo concluſio tam de amore ſenſitiuo, quàm intellectiuo; quia vterque ſequitur cognitionem, vel corporalem, vel ſpiritualem.

¶ Nota autem, quòd viſio corporalis exterior non eſt immediata cauſa amoris ſenſitiui, ſed mediante interiori apprehenſione, quæ eſt immediatè motiua appetitus ſenſitiui, ſic etiam alibi dicitur mors per feneſtras, & oculos intrare, inquantum ad viſionem exteriorem ſequitur imaginatio, & per conſequens appetitus; quia per viſum amabilis imprimitur ſpecies eius, quę allicit ad amandum. Deinde ibi.

¶ Sic igitur cognitio eſt cauſa amoris ea ratione qua & bonum, quod non poteſt amari, niſi cognitum.

¶ Reſumit concluſionem reſpõſiuã cum maiori explicatione.

¶ Et nota, quòd non eſt mens concluſionis, quòd bonum, & cognitio ſint cauſa amoris in eodem ordine, ſed quia ambo neceſſa nõ concurrunt ad cauſandum amorem. Et ergo quòd D. S. dicit ea ratione, intelligendum eſt, quo ad neceſſitatem cauſandi amorem, ſed non de modo cauſandi, vt patebit ſtatim, & quia ſcilicet hoc ipſo, quòd bonum ponitur cauſa, ponitur & cognitio, hunc ſenſum D. S. innuit cum ſubiungit, quod ſcilicet bonum non poteſt amari niſi cognitum, & ſic hoc, quod adiungitur concluſioni eſt expoſitio illius, quod dicitur ea ratione, qua & bonum.

¶ Nota pro maiori intellectu dictorum, primò quòd ſicut ſupra dictũ, Eſſe rei extra, & bonitas eſt ratio cauſandi finaliter. Apprehenſio autem, & eſſe in intentione eſt conditio cauſę finalis, & rationis cauſandi finaliter, quia videlicet eſſe, & bonitas eſt rõ appetendi, tamen non mouet, niſi vt intentum, & illud eſſe intẽtum non mouet, nec eſt ratio mouendi; ſed conditio ſub qua bonum mouet; ita in propoſito videtur dicendum, quòd bonum eſt cauſa amoris, ſicut ratio cauſandi amorem, ſed eſſe cognitum, vel cognitio eſt conditio ſub qua bonum cauſat, quia non amatur bonum, niſi ſub illa conditione, ſcilicet ſub eſſe apprehẽſo, quare dictum eſt, quòd quamuis eſſe bonum, & cognitio neceſſariò concurrant ad amorem, non tamen in eodem ordine, quia obiectum bonum, vt ratio cauſandi amorem; apprehenſio autem, ſiue cognitio, vt cõditio rationis cauſandi.

¶ Nota ſecundò, quòd ex his facile videri poteſt, & ex dictis articuli præcedentis in quo genere cauſæ cognitio ſit cauſa amoris, quia vt conditio rationis cauſandi effectiuè. Obiectũ enim ipſum eſt ratio cauſandi voluntati effectiuè, ſed non niſi vt cognitum, quare ſequitur, quod dictum eſt; & hoc fundatur in D. S. hoc articulo 1. & in 1. parte, vbi ſemper dicit amorem procedere a verbo, ad modũ generis cauſæ efficientis, hoc eſt habet ſe actiuè, & quaſi effectiuè ad amorem; ſed nihil aliud eſt res intellecta vt ſic, niſi verbum, vt patebit infra q. 91. ar. 1. ad ſecundum, & prima parte q. 27. vnde cognitio eſt conditio cauſæ, vel magis rationis cauſandi, quia de ratione verbi eſt eſſe cognitum, & quia non cauſat, vt res, ſed vt imago rei; ideo res verbo expreſſa dicitur cauſa, vel ratio cauſandi effectiuè amorem.

Amoris cã eſt cognitio in quo genere.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ille, qui quærit ſcientiam non omnino ignorat eam, ſed ſecundùm aliquid eam præcognoſcit, vel in vniuerſali, vel in aliquo eius effectu, vel per hoc quod audit eam laudari, vt Aug. dicit in 10. de Tri. * ſic autem eam cognoſcere, non eſt eam habere, ſed cognoſcere eam perfectè.

Auguſt. Cap. 1. 2. & 3.

¶ Ad maiorem, oportet ſanè intelligere, quòd aliquid quęratur contingit ex amore non ſemper quidem ipſius quæſiti, ſed quandoque alterius; ſicut quæritur fur ad patibulum, & tamen ipſe per hoc non diligitur; ſed res publica &c.

Ad minorem negatur, quòd omnino neſciatur, immo cognoſcuntur eſſe bonę, vel vtiles ſaltem ex relatione, & commẽdatione aliorum. Ad probationem idem eſt eas habere, quod noſcere. Verũ, perfectè, & in ſe, ſed cognoſcere ſub aliquo prædicato communi, puta ſub ratione boni, vel vtilis non eas habere; ſicut aliquis cognoſcit ſententiam iuridicam in eius effectu, quia eſt de pane lucrando, & videt tales ditari; ideo affectat, & vide ſimile in D. S. in primo ſcripto di. 6. in expoſitione literæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd aliquid requiritur ad perfectionem cognitionis, quod non requiritur ad perfectionem amoris. Cognitio enim ad rationem pertinet, cuius eſt diſtinguere inter ea, quæ ſecundũ rẽ ſunt cõiuncta, & cõponere quodãmõ ea q̃ ſunt diuerſa vnũ alteri comparando, & ideo ad perfectionem cognitionis requiritur, quòd Homo cognoſcat ſigillatim quicquid eſt in re; ſicut partes, & virtutes, & proprietates, ſed amor eſt in vi appetitiua, quæ reſpicit rem, ſecundùm q̃ in ſe eſt. Vnde ad perfectionem amoris ſufficit, quòd res prout in ſe apprehenditur ametur; ob hoc ergo contingit, quòd aliquid plus amatur, quàm cognoſcatur, quia poteſt perfectè amari, etiam ſi nõ perfectè cognoſcatur; ſicut maximè patet in ſcientijs, quas aliqui amant propter aliquam ſummariam cognitionem quam de eis habent, puta quòd ſciunt rhetoricam eſſe ſcientiam per quam Homo poteſt perſuadere, & hoc in rhetorica amant. Et ſimiliter eſt dicendum de amore Dei.

¶ Negatur maior non eſt par ratio; amor enim nullo modo poteſt eſſe ſine cognitione coniuncta, loquendo de amore ſenſitiuo, vel intellectiuo; poteſt tamen eſſe maior amor, cũ minore cognitione, & ratione huius ſecundi ponit D. S. in ſolutione, quia ad perfectionem cognitionis requiritur, vt res ſecundùm ſingula penetretur, ſed ad perfectionem amoris ſufficit apprehenſio rei aliqua vna ſcilicet, ſecundùm rationem obiecti amoris inquantum eſt bonum, & ſi apprehendatur, vt maximè & ſummum bonum tantùm, erit imperfecta cognitio, & tamen ſubſequetur perfectus amor quantum eſt ex cognitione. Vnde maior non eſt vera, & vide plenioremſolutionem ad illam maiorem in de virtutibus materia de chari. ar. 4. ad quartum, vbi formaliter negat illam maiorem hic aſſumptam, licet inquiens cognitum diligatur, tamen non ſequitur, quòd magis cognitum magis diligatur, non enim ea ratione aliquid diligitur, quia cognoſcitur; ſed quia bonũ; vnde quod eſt magis bonum eſt magis diligibile; licet non ſit magis cognitum; ſicut homo minus diligit aliquem ſeruum, vel etiã equum quem in continuo vſu habet, quàm aliquem bonum hominem quem tantùm fama cognoſcit; hæc ille, & vide ſimilia ſecunda ſecundæ q. 126. ar. 2. ad primum. Et nota ibidem pro maiori hic interimendo; quia cognitio non eſt ratio motiua ad amorem, & id propter quod diligitur aliquid, ſed ſolùm ſicut via, & ſine quo non; vnde ſicut ignis non magis comburit, quia magis appropinquat, ſed quia maior in ratione comburendi, ſcilicet calore, & tamen approximatio eſt ſine quo non; ita in propoſito non plus diligitur, quia plus cognoſcitur, ſed quia magis habet

Non ſequitur multũ cognoſcit; ergo multum diligitur.

ber de ratione diligibilitatis.ſ.maiorẽ bonitatem,& cum his concordat,quod dictum eſt circa corpus ar. quia cognitio non eſt ratio amandi;ſcilicet conditio rationis amandi.ſ.boni apprehenſi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam amor naturalis, qui eſt in omnibus rebus, cauſatur ex aliqua cognitione, non quidem in ipſis rebus naturalibus exiſtente; *q.26.ar.1. ſed in eo qui naturam inſtituit,vt ſupra dictum eſt.* —

¶ Ad maiorem, non inuenitur amor vbi non eſt cognitio, vel coniuncta,vel in alio exiſtens,amor enim qui eſt paſſio,vel amor qui nominat motum voluntatis, non eſt ſine cognitione coniuncta.Amor autem purè naturalis, qui eſt in omnibus rebus cauſatis a cognitione exiſtente in auctore naturæ, de hoc patuit.q.26. ar.1.& 1.par.q.103.ar.1.

Vtrum ſimilitudo ſit cauſa amoris.

A Infra q.99. ar.1. co.Et de hebdo. lec.1.fin.Et 4.Eth.co.1. fi.& lib.8. co.3. Prouer. 1. Ariſto. * Cap.1. Auguſt. * Cap.14.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd ſimilitudo non ſit cauſa amoris, idem enim non eſt cauſa contrariorum; ſed ſimilitudo eſt cauſa odij, dicitur enim Prouer. 8. quòd inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia.Et Philoſophus dicit in 8.Ethi. * quòd ſiguli corrixantur adinuicẽ; ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris.

¶ 2 Præterea.Auguſt. dicit in 4.confeſ. * quòd aliquis amat in alio, quod eſſe nõ vellet; ſicut Homo amat hiſtrionem, qui non vellet eſſe hiſtrio,hoc autem non contingeret ſi ſimilitudo eſſet propria cauſa amoris, ſic enim Homo amaret in altero, qđ ipſe haberet,vel vellet habere; ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris.

¶ 3 Præterea. Quilibet Homo amat id quo indiget, etiam ſi illud nõ habeat; ſicut infirmus amat ſanitatem, & pauper diuitias; ſed inquantum indiget, & caret eis habet diſſimilitudinem ad ipſa; ergo non ſolùm ſimilitudo,ſed diſſimilitudo eſt cauſa amoris.

* Cap.4. ¶ 4 Præterea. Philoſophus dicit in 2.rhetoricorũ,* quòd beneficos in proſperitate, & ſalute amamus, & ſimiliter eos,qui circa mortuos ſeruant amicitiam omnes diligunt, non autem omnes ſunt tales; ergo ſimilitudo non eſt cauſa amoris.

Eccl. 13: ¶ Sed contra.Eſt quod dicitur Eccl.13. Omne animal diligit ſimile ſibi.

¶ Iterum quærit de alia cauſa amoris,ſcilicet ſimilitudine.

¶ Nota autem,quòd quia vt dictum eſt art.4.præce.quæſtionis. Amor habet duo obiecta partialia,ſcilicet cui quis vult bonum, & iterum bonum,quod alicui vult;ideo poteſt quæſtio intelligi de ſimilitudine vtriuſque obiecti ad amantem ipſum. Ita an ſi quis ſit alicui ſimilis ex hoc amet eum, & velit ſibi bonum, & ſi quæ res ſit ſimilis alicui,an ex hoc habeat, quòd ab eo concupiſcatur. Quare Doct. Sanct. in hoc articu. de vtriuſque obiecti ſimilitudine reſpondet.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſimilitudo propriè loquendo eſt cauſa amoris.

¶ D.S.ſic procedit,primò premittit concluſionem reſponſiuam generalem, ſecundò eandem aliis concluſionibus ſpecialibus explicat ibi.Sed conſiderandum &c.Quo ad primum D.S. hanc concluſionem generalem, ad amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ, & ſimilitudinem in forma, & ad ſimilitudinem perfectibilis ad perfectionem ponit, ſimilitudo propriè loquendo eſt cauſa amoris. Iſta concluſio probatur per argumentum in oppoſitum auctoritate ſapientis,& quia ſimilitudo multiplex eſt,& ſimiliter amor; ideo concluſio iſta eget explicatione. Sed circa iſtam concluſionem oportet notare, φ videtur eſſe alia cauſalitas ſimilitudinis ſuper amore,a cauſalitate cognitionis; nam vt dictum eſt cognitio eſt ſolũ conditio rationis cauſandi,quæ non habet ſe,vt quod ſed ſolũ, vt quo, & ſine quo non, non enim amatur, quia cognitum,ſed non amatur,niſi cognitum; ſed ſimilitudo videtur eſſe pars, & principium conſtitutiuum rationis cauſandi amorem. Obiectum enim amoris apprehenſum non eſſet ratio cauſandi amorem,niſi eſſet aliquo modo tum dicendorum ſimile. Si enim non apprehendatur,vt ad diligentem aliquo modo pertinens, & ei ſimile, vel vt eius perfectiuum, vel connaturale, non eſt quare ametur;quare relinquitur, quòd ſimilitudo ſit cauſa ſuo modo effectiua, ſicut conſtitutiuum rationis cauſandi amorem; res enim apprehenſa, eo ipſo quia apprehenditur vt ſimilis, apprehenditur ſub ratione cauſandi amorem, ita quòd ſimilitudo non ſolùm ſit cauſa ſine qua non,& cõditio neceſſaria rationis cauſandi,ſed eſt principium conſtitutiuum rationis cauſandi amorem,& eſt ratio per quam & propter quam &c.

¶ Sed conſiderandum eſt, quòd ſimilitudo inter aliqua poteſt attendi dupliciter. Vno modo ex hoc, quòd vtrunque habet idem in actu;ſicut duo habentes albedinem dicuntur ſimiles. Alio modo ex hoc,quòd vnum habet in potẽtia,& in quadam inclinatione illud, quod aliud habet in actu;ſicut ſi dicamus, quòd corpus graue exiſtens extra ſuum locum habet ſimilitudinem cũ corpore graui in ſuo loco exiſtente, vel etiam, ſecundum φ potentia habet ſimilitudinem ad actum ipſum; nam in ipſa potentia quodammodo eſt actus.

¶ Hic conſequenter D.S.diſtinctius, & ſpecialius reſpõdet explicans priorem concluſionem Circa quod,primò premittit quoddam notabile diſtinctiuum ſimilitudinis, ſecundò ſubiungit duas concluſiones ſpecialiter reſpõſiuas,primam ibi. Primus ergo &c. ſecundam ibi.Sed ſecundus &c. tertiò ponit limitationem, & ſanum intellectum illarum concluſionum ibi. Dictum eſt autẽ. Notabile ergo diſtinctiuũ ſimilitudinis eſt, quia ſimilitudo inter aliqua poteſt eſſe dupliciter. Vno modo, quia vtrunque habet idem in actu &c. (& intellige,de identitate ſecundum ſpeciem, vel genus,vel proportionem,vt patebit ad ſecundum,ita quòd muſicus, & ſcriptor dicãtur ſimiles,quia ſicut ille habet artẽ ita & ille &c.) Alio modo &c.non videlicet, quia ambo habeant vnum in actu; ſed quia vnum habet aliquod in actu,quod aliud habet in potentia naturali,vel ſecundò ſecundùm quòd vnum eſt natum perficere aliud;ſicut actus potentiam, in qua potentia præſertim naturali eſt aptitudo,& inchoatio actus Et dicit D.S.notanter in qua potentia eſt quodammodo actus, quia eſſe ſecundùm potentiam,eſt eſſe ſecundùm quid in aliquo,& ergo quodammodo &c.& poteſt eſſe exemplum in litera.Exemplum ſecundi eſt.8.Ethicorum. Sicut terra deſiccata appetit pluuiam tanquàm ſimilem ſecũdo modo (ſcilicet tanquam perfectiuum) & ſiciens habet ſimilitudinẽ iſto modo,cum recenti hauſtu, cum tamen ipſe ſit ſiccus, & hauſtus humidus, & frigidus. Ad primum autem modum ſimilitudinis requiritur,quòd habeant eandem qualitatem ſaltem in genere,& proportionentur,hic verò non. Conſequenter cum dicit.

¶ Primus ergo ſimilitudinis modus cauſat amorem amicitiæ,ſeu beneuolẽtiæ;ex hoc enim quòd aliqui duo ſunt ſimiles quaſi habentes vnam formam, ſunt quodammodo vnum in forma illa, ſicut duo homines ſunt vnum in ſpecie humanitatis, & duo albi in albedine, & ideo affectus vnius tendit in alterum, ſicut in vnum ſibi,& vult ei bonum ſicut & ſibi.

¶ Ponit primam concluſionem ſpecialem explicatiuam generalis, primus modus ſimilitudinis cauſat amorem amicitiæ, ſeu beneuolentiæ.i. talis ſimilitudo eſt cauſa, quòd aliquis velit ſic ſibi ſimili bonum,gratia ſui Beniuolentia enim dicit velle bonum propter eum cui vult,& capitur beniuolentia generaliter,vt eſt genus amicitiæ,& amoris,vt habetur 8.Ethi.Quandoque autem capitur beniuolentia,vt contra amorem,& amicitiam diſtinguitur, vt patet 9.Ethi. Probatur concluſio, ex hoc,quòd aliqui duo ſunt ſimiles iſto modo,affectus vnius tendit in alterum, ſicut in vnum ſibi,& vult ei bonum,ſicut & ſibi;ſed hoc eſt amoris amicitiæ, ſeu beniuolentiæ;igitur concluſio vera. Maior patet; quia ſimiles iſto modo,ſunt quaſi habentes vnam formam, & ſunt quodammodo vnum in illa forma;ſicut &c. igitur ſequitur maior, quòd ſi diligit illam formam in ſe diligit, & in alio inquantum eſt vnum in forma &c.Et dicit D.S.quodammodo vnum;quia non poſſunt habere vnam formam in numero, quæ eſt vnitas ſimpliciter, quia aliàs vnum eſſet duo, & ergo corpſo quo ponuntur duo, ſcilicet ſimpliciter,non ponuntur vnum,niſi ſecundùm quid,puta in ſpecie,vel in aliqua qualitate, vel vnum formaliter, quæ vnitas formalis conuenit etiam aliquibus duobus præter opus intellectus, quia dicit negationem diuiſionis formalis,& non requirit ad vnitatem formalem vna forma in numero; ſed ſunt duæ formę quarum quælibet habet negationem diuiſionis formalis ab alia; & huius maioris euidens videmus exemplum,quòd ſi alterius artificium deſpiciatur ſtatim alius conſimilis artifex putat, & ſe contemptum eſſe,& offenditur;& ſi commune artificium aliquod honoratur omnes gaudent, quare ſignum eſt,quòd conuenientes in forma,vt ſic,ſibiinuicem fauent,& benè volunt,& hoc per ſe &c. Deinde ibi.

¶ Sed ſecundus modus ſimilitudinis cauſat amorem concupiſcentiæ, vel amicitiam vtilis, ſeu delectabilis, quia vnicuique exiſtenti in potentia inquantum huiuſmodi ineſt appetitus ſui actus, & in eius conſecutione delectatur ſi ſit ſentiens, & cognoſcens.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem ſpecialem iuxta ſecundum modum ſimilitudinis talem. Secundus modus ſimilitudinis cauſat amorem concupiſcentiæ, vel amicitiam vtilis,ſeu delectabilis (& eſt amicitia vtilis, vel delectabilis, quando amans amat propter Concluſio

propter ſuum commodum, vel ſuam delectationem, & non propter bonum amati, vt patet 8. Ethi.) Probatur concluſio, Maior in litera eſt, quia vnicuique &c. Minor ſuppletur; ſed hoc eſt amare amore concupiſcentiæ, vel amore vtilis, igitur concluſio vera. Minor patet. Pro maiore nota, quòd D. S. dicit, & in eius conſecutione delectatur ſi ſit ſentiens, & cognoſcens, quia vult, quòd amor concupiſcentiæ ſit amor delectabilis, quia ſi quis amat amore concupiſcentiæ aliquid ſui perfectiuum, & ipſum conſequatur, tũc delectatur ſi ſit ſentiens, & cognoſcens; quia in naturalibus eſto aliquid ſuo modo concupiſcat amore cõcupiſcentiæ ſui perfectiuũ, tamen in eius conſecutione non delectatur; quia vt patebit infra q. 31. in fine corporis, delectatio non inuenitur in rebus inſenſibilibus. Deinde ibi.

q 26. ar. 4. ¶ Dictum eſt autem ſupra, quòd in amore concupiſcentiæ amans propriè amat ipſum cui vult illud bonũ, quod concupiſcit, magis autem vnuſquiſque ſeipſum amat, quàm alium; quia ſibi vnus eſt in ſubſtantia, alteri verò in ſimilitudine alicuius formæ; & ideo ſi ex eo, ꝙ eſt ſibi ſimilis in participatione formæ impediatur ipſemet a conſecutione boni quod amat, efficitur ei odioſus, non inquantum eſt ſimilis; ſed inquãtum eſt proprij boni impeditiuus. ——— ———

¶ Exponit primam concluſionem ſpecialem ad ſanum intellectum, & primò facit hoc, ſecundò ex iſta declaratione exponit auctoritates adducendas in primo argumento in oppoſitum, ibi Et propter hoc &c. Quo ad primum ponit talem concluſionem declaratoriam, ſi ex eo qđ eſt ſibi ſimilis in participatione formæ impediatur ipſemet a conſecutione boni, quod amat, efficitur ei odioſus (ſcilicet ſimilis) non inquantum eſt ſimilis; ſed inquãtum eſt proprij boni impeditiuus. Et vult, quòd ſimilitudo poteſt eſſe cauſa odij per accidens, & per conſequens prima concluſio intelligenda eſt, ꝙ ſimilitudo eſt cauſa amoris per ſe, p accidẽs ſecus. D. S. probat concluſionem. In amore concupiſcentiæ amans propriè amat ſeipſum cui vult illud bonum, quod concupiſcit; ſed vnuſquiſque magis ſeipſum amat, quàm alium, igitur ſequitur concluſio, quòd ſi alius impediat eum in bono amato, quòd efficitur odioſus &c. Maior patuit q. 26. ar. 4. quia vult iſta maiꝰ, ꝙ volendo lucrum meum amo propriè meipſum; ideo ſi alius mihi ſimilis impediat me a lucro meo, tunc eſt contra amorem mei, & per conſequens, ſicut dicit minor; quia meipſum plus diligo, ideo plus volo lucrum meum, quàm alterius, immo alterum, vt impedit lucrum meum proſequor odio, & ita ſimilis efficitur odioſus; quia omne contrarium bono amato, vt ſic eſt odioſum, ille autem eſt contrarius mihi; quia volendo bonum mihi diligo me &c. Ad idem eſt D. S. in 3. diſt. 27. q. 1. ar. 2. ad tertium. Minorem D. S. probat; quia ſibi eſt vnus in ſubſtantia, alteri verò in ſimilitudine alicuius formæ, amor autem, vt patebit poſtea, ſuper vnitate & vnione fundatur.

Concluſio

¶ Nota autem, quòd hominis ad ſeipſum eſt vnitas numeralis, quæ eſt maxima vnitas, & realis; ad alios autem eſt vnitas, vel formalis, vel ſpecifica, vel accidentalis; quare minores ſunt vnitate numerali; ideo hominis ad ſeipſum eſt maxima vnitas, quæ nullã patitur diuiſionem, & multitudinem realem, ſicut alię omnes, quare & maximus amor &c. Deinde ibi.

¶ Et propter hoc figuli contrariantur adinuicem; quia ſe inuicem impediunt in proprio lucro; & inter ſuperbos ſunt iurgia, quia ſe inuicem impediunt in propria excellentia quam concupiſcunt. Et per hoc patet reſponſio ad primum. ——— ———

¶ D. S. ex iam poſita concluſione exponit auctoritates adducẽdas in primo argumento in oppoſitum, & ipſum ſoluit, vt patebit reſpondendo ad primum. Confirmat cõcluſio generalis, & prima ſpecialis &c. argumento in contrarium. Ad primum, ad maiorem idem ſecundùm idem, & in eodem receptiuo, & eodem modo ſe habens non eſt cauſa contrariorum. Verũ, per ſe, poteſt tamen eſſe cauſa contrariorum idem etiam agens naturale, ſecundùm diuerſitatem recipientium, & ſecundò vnius per ſe, alterius per accidens. Iſta patent de calore qui reſoluit ceram, & indurat lutum, & ſimiliter frigus per accidẽs, & per antiperiſtaſim calefacit. Sunt etiam multæ experientiæ vbi contrarium eſt cauſa contrarij per accidens &c. Ad minorem ſimilitudo eſt cauſa odij per accidens; ratione impeditionis in amato amore concupiſcentiæ, eſt tamen cauſa amoris per ſe. Vnde negatur conſequentia loquendo de per ſe. Figuli enim eo quòd figuli diligunt ſe, ſecundùm primam concluſionem; quia ſi figulus oderet figulum, vt ſic, oderet ſeipſum, vt figulus eſt; ſed odit alĩ; quia impedit a lucro, & ſic de ſuperbo &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in hoc etiam, quòd aliquis in altero amat, quod in ſe non amat, inuenitur ratio ſimilitudinis ſecundùm proportionabilitatem; nam ſicut ſe habet alius ad hoc, quod in alio amatur; ita ipſe ſe habet ad hoc, quod in ſe amat, puta ſi bonus cantor bonum amet ſcriptorem, attenditur ibi ſimilitudo proportionis ſecundùm quòd vterque habet, quod conuenit ei ſecundùm ſuam artem. ———

¶ Maior vera, & hoc ideo; quia id quod non vellet ſe eſſe amat propter ſimilitudinem proportionabilitatis; nam aliquis vellet ſibi ita conuenire ſtatum ſuum decentia, ſicut hiſtrio habet, quæ conueniunt ſtatui ſuo, & quamuis non velit ſe eſſe hyſtrionem, tamen velit eſſe peritus in rebus ſuis, ſicut iſte in ſuis proportionabiliter. Vnde dicunt communiter, iſte eſt bonus artifex in arte ſua; ideo diligo eum. Vltra hoc autem &c. dicitur quòd hoc non contingeret ſi ſimilitudo tantùm vniuoca in eadem forma eſſet cauſa amoris; ſed quia etiam ſimilitudo proportionabilitatis eſt cauſa amoris; ideo contingit aliquem amare in alio, quod non vellet eſſe in ſeipſo; ergo &c. Verũ ſimilitudo in eadem forma ſecundùm vniuocationem &c. Et videtur quòd poſſet etiam dici extra literam, quòd inter hominem, & hyſtrionem eſt ſimilitudo ſecundo modo dicta; quia homo quandoque eget recreatione, & tunc eſt amor concupiſcentiæ D. S. autem loquitur de amore amicitiæ, & ille eſt propter ſimilitudinem analogicam &c.

¶ Vnde nota ex 8. Ethicorum quòd Eutrapelum aliquis amat dupliciter, vel diligit. Vno modo non ſecundùm quòd eſt eutrapelus, ſed propter delectationem quam ab eo recipit circa ludum, & ſic diligit eum amore concupiſcentiæ, & amore delectabilis. Alio modo amat eum ſecundùm quòd eſt eutrapelus (i. virtuoſe ſe habens circa ludos) & ſic eutrapelus amat eutrapelum amore amicitiæ, & ſic in propoſito poteſt hyſtrio vno modo diligi propter delectationem. Alio modo, quia artificialis, & artifex, & ſic diligitur amore amicitiæ ab eo, qui eſt proportionabiliter talis, & hoc modo loquitur D. S.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui amat hoc quo indiget, habet ſimilitudinem ad id quod amat, ſicut quod eſt potentia ad actum, vt dictum eſt.* ——— *In corp.

¶ Maior vera eſt; quia ibi eſt ſimilitudo ſecundo modo dicta in notabili, & eſt amor concupiſcentiæ, ſicut patet in exemplis argumenti.

¶ Ad minorem dicitur, quòd quidem carens vt ſic, non eſt ſimilis ſimilitudine primo modo dicta, quaſi habens eandẽ formã, eſt tñ ſimilitudo ſecundo modo dicta, quia eſt in potentia ad ipſum, tanquàm ad ſuum actum perfectiuum; ergo non &c. Negatur, ſed verũ eſt, quòd non ſolũ ſimilitudo primo modo dicta eſt cauſa amoris &c. præſertim concupiſcentiæ D. S. reſpondet ad minorẽ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſecundùm eandem ſimilitudinem potentiæ ad actum ille qui non eſt liberalis amat eum, qui eſt liberalis inquantum expectat ab eo aliquid, quod deſiderat; & eadem ratio eſt de perſeuerante in amicitia ad eum, qui non perſeuerat, vtrobique enim videtur eſſe amicitia propter vtilitatem. Vel dicendum, quòd licet non omnes homines habeant huiuſmodi virtutes, ſecundùm habitum completum, habent tamen eas ſecundùm quædam ſeminalia rationis, ſecundùm quæ qui non habet virtutem diligit virtuoſum tanquàm ſuæ naturali rationi conformem. ———

¶ Ad maiorem diligimus, qui benè faciunt in proſperitate eorum amore concupiſcentiæ propter ſimilitudinem potentiæ ad actum, ſimiliter qui circa mortuos ſeruant amicitiam; quia putamus, quòd & nobis paria facturi ſint. Quare negatur conſequẽtia; quia ibi eſt ſimilitudo. Secundò dicitur, quòd diligimus eos, & eſt ibi ſimilitudo etiam ſecundùm eandem formam; ſed in completam; quia omnis virtuoſus eſt ſimilis etiam vitioſo, ſecundùm ſeminaria rationis (ſcilicet ſyndereſim) in qua omnes virtutes ſunt inchoatę, & ergo eſto quis non habeat completam virturem, tamen diligit virtuoſum, & eſt ei ſimilis. De illa inchoatione virtutum diſputabitur infra q. 63. ar. 1.

B

Vtrum aliqua alia paſſio poſſit eſſe cauſa amoris.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd aliqua alia paſſio poſſit eſſe cauſa amoris, dicit enim Philoſophus in 8. Ethi. * quòd aliqui amantur propter delectationem; ſed delectatio eſt paſſio quædam; ergo aliqua alia paſſio eſt cauſa amoris. Ariſt. * Cap. 3.

¶ 2 Præterea. Deſiderium quędam paſſio eſt; ſed aliquos amamus propter deſiderium, quod ab eis expectamus, ſicut apparet in omni amicitia, quæ eſt propter vtilitatem; ergo aliqua alia paſſio eſt cauſa amoris. Auguſt. * Cap. 1.

¶ 3 Præterea. Aug. dicit in 10. de Tri. * Cuius rei adipiſcendæ ſpem quiſque non gerit, aut tepidè amat, aut omnino non amat, quamuis quàm pulchra ſit videat; ergo ſpes eſt etiam cauſa amoris.

¶ Sed

¶ Sed contra. Hoc eſt, quod oēs alię affectiones animæ ex amore cauſantur, vt Aug. dicit 14. de ciui. Dei. *

Auguſt. *Cap. 7. & 9.

¶ D. S. circa prædicta determinat quoddam dubium incidens, an videlicet præter cauſas poſitas detur alia cauſa amoris, quæ ſcilicet cauſa ſit etiam paſſio. Et videtur quòd quæſtio intelligatur de amore, & paſſione communiter, prout etiam motus voluntatis, & amor voluntatis dicitur paſſio, vt patuit q. 26. ar. 1. &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd nulla alia paſſio animæ eſt, quæ non præſupponat aliquem amorem; cuius ratio eſt; quia omnis alia paſſio animæ importat motum ad aliquid, vel quietem in aliquo; omnis autem motus in aliquid, vel quies in aliquo ex aliqua connaturalitate, vel coaptatione procedit, quæ pertinet ad rationē amoris; vnde impoſsibile eſt, quòd aliqua alia paſsio animæ ſit cauſa vniuerſaliter omnis amoris.

Concluſio reſponſi.

¶ Concluſio reſponſiua in corpore eſt iſta. Impoſſibile eſt, quòd aliqua alia paſſio animæ ſit cauſa vniuerſaliter omnis amoris, cōtingit tamen aliquam aliam paſſionem eſſe cauſam alicuius. Huius concluſionis D. S. probat, & ponit primò primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. Contingit tamen aliquam &c. Probatur ergo prima pars, ſic. Nulla alia paſſio animæ eſt, quæ non præſupponat aliquem amorem; ergo concluſionis prima pars vera. Tenet conſequentia, quia non eſt cauſa illius amoris quem præſupponit, & per conſequens non eſt cauſa vniuerſaliter omnis amoris. Antecedens probatur in litera, ibi. Cuius ratio eſt clarè &c. Et ſicut dictum eſt de quæſtione, ita dico de reſponſione; quia etiam de motibus voluntatis intelligenda eſt; nam & in actibus voluntatis ipſe amor ab omnibus præſupponitur, vt patet 1. par. q. 20. ar. 1. ex intentione &c. Deinde ibi.

¶ Contingit tamen aliquam aliam paſsionem eſſe cauſam amoris alicuius, ſicut etiam vnū bonum eſt cauſa alterius.

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis reſponſiuę, quæ probatur ſic; Vnum bonum eſt cauſa alterius boni, igitur etiam paſſio, quæ eſt circa obiectum bonum, eſt cauſa amoris circa vnū bonum. Tenet conſequentia; quia ſicut ſe habet bonum ad bonū, ita etiam paſſio ad paſſionem. Antecedēs de ſe patet, quia aliquis bonus artifex cauſat delectationem; ergo & delectatio amata cauſabit amorem boni artificis, vel cutrapeli; & illa ſecunda pars magis explicatur per argumenta, & ſolutiones; quia bonum deſideratum ab illo etiam delectabile cauſat amorem eius a quo habetur illud bonum.

¶ Nota autem, quòd bonum cauſat bonum effectiuè, & prius poſterius, ſicut cutrapelus cauſat delectationē; ſed in paſſionibus paſſio, quæ eſt reſpectu cauſati, & effectus boni eſt cauſa effectiua (ſicut ratio cauſandi) paſſionis, quæ eſt circa cauſam; ſicut delectatio deſiderata ab cutrapelo eſt cauſa amoris ipſius cutrapeli, ſic in exemplis ſolutionum; diues dat pecuniam, & deſiderium pecuniæ eſt cauſa amoris diuitis &c. Vide infra q. 40. artic. 7. de ſpe quæ cauſat amorem illius a quo aliquid bonum ſperamus, vbi etiam paſſio circa effectum (ſcilicet bonum ab eo ſperatum) inducit paſſionem circa cauſam &c.

¶ Nota etiam, quòd hæc dicta intelliguntur de cauſalitate effectiua, ita quòd ſicut amor cauſat deſiderium, & delectationem effectiuè ad ſenſum ſupra dictum. q. 26. ar. 1. ad ſecundum, ita quandoque deſiderium de aliqua re puta pecunia eſt ratio efficiendi amorem eius, qui ipſum dat. Similiter de delectatione, & ſpe &c. ſed reſpectu eiuſdem obiecti tunc amor eſt cauſa effectiua (largè) deſiderij, & delectationis; delectatio autem cauſa finalis.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte concluſionis; quia omnes alię cauſantur ex aliquo amore, non tamen ex illo, vel illo, & per conſequens aliquis particularis amor poteſt ex aliqua paſſione cauſari, & illa iterum ex amore alio, & eſt ſtatus in amore; ita quòd non detur paſſio quin cauſatur ex amore; ſed datur amor qui non cauſatur ex alia paſſione, ſcilicet effectiuè &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cū aliquis amat aliquid propter delectationem, amor quidem ille cauſatur ex delectatione; ſed delectatio illa iterum cauſatur ex alio amore præcedente, nullus enim delectatur, niſi in re aliquo modo amata.

¶ Ad maiorem placet mihi, quòd aliqui amantur propter delectationem (ſcilicet amore vtilis, & concupiſcentiæ finaliter) vnde ille amor illius quidem confert ad delectationem, vel eam facit, ex delectatione dependet; ſed illa delectatio etiā cauſatur ex amore præcedenti, illius ſcilicet rei in qua delectatur, non enim delectatur aliquis, niſi in re amata aliquo modo, ſcilicet vel amore amicitiæ, vel concupiſcentiæ; quare hoc argumentum probat ſecundam partem concluſionis, quòd aliquis particularis amor dependet ex alia paſſione, ſed non vniuerſaliter, immo econtra &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd deſiderium rei alicuius ſemper præſupponit amorem illius rei, ſed deſiderium alicuius rei poteſt eſſe cauſa, vt res alia ametur, ſicut qui deſiderat pecuniam amat propter hoc eū, a quo pecuniam recipit.

¶ Ad minorem, verū, quòd aliquos amamus propter deſideriū eius, quod ab eis expectamus; ſed tamen illud deſiderium præſupponit amorem rei ab eis expectatę, ſicut amo illum; quia expecto ab eo pecuniam deſideratam; ſed illud deſiderium præſupponit amorem pecuniæ, & hoc eſt, quod dicit D. S. quia deſiderium alicuius rei (ſcilicet pecuniæ) præſupponit amorem illius rei videlicet pecuniæ; ſed deſiderium alicuius rei, videlicet pecuniæ, poteſt eſſe cauſa, vt res alia ametur, ille ſcilicet a quo ſperatur pecunia &c, vnde eſt etiam pro ſecunda parte, ſimile infra q. 40. ar. 7.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſpes cauſat, vel auget amorem, & hoc ratione delectationis; quia delectationē cauſat etiam ratione deſiderij; quia ſpes deſiderium fortificat, non enim ita intensè deſideramus, quæ non ſperamus; ſed tamen & ipſa ſpes eſt alicuius boni amati.

¶ Ad antecedēs verū, & rationem ponit D. S. in ſolutione; quia ex ſpe cauſatur amor, tum ratione delectationis quam ſpes cauſat, tum ratione deſiderij, quia res ſperata eſt delectabilior, & augetur deſiderium ex ſpe, quæ duo cauſant amorem, vt patuit ad primum, & ſecundum, tamen ſpes etiam præſupponit aliquem amorem, ſcilicet rei ſperatę, quare eſto ſpes augeat amorem, tamē præſupponit etiam aliqualem amorem, alioquin non ſperaretur res, niſi eſſet amata &c. vnde deſiderium, & delectatio, quæ ſunt circa pecuniam mediante ſpe faciunt, vt aliquis magis amet dantem pecuniam; ſed tamen illud deſiderium, & illa delectatio præſupponunt amorem pecuniæ, quæ non amata nec delectat, nec deſideratur &c.

Quæſt. Vigeſimaoctaua.

De effectibus amoris.

DEinde conſiderandum eſt de effectibus amoris. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò vtrum, vnio ſit effectus amoris, Secundò vtrum, mutua inheſio, Tertiò vtrum, extaſis ſit effectus amoris, Quartò vtrum, zelus, Quintò vtrum, amor ſit paſsio leſiua amātis. Sextò vtrū, amor ſit cauſa omnium, quæ amans agit.

¶ Patet ratio ordinis; quia habitudo ad cauſam prior eſt habitudine ad effectum; ideo prius determinatum eſt de cauſa, quàm de effectu. Et diuiditur iſta quæſtio in ſex partes ſecundùm ſex effectus amoris.

Vtrum vnio ſit effectus amoris.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd vnio nō ſit effectus amoris. Abſentia enim vnioni repugnat; ſed amor compatitur ſecum abſentiam, dicit enim Apoſtolus ad Gal. 4. Bonum æmulamini in bono, ſemper loquēns de ſeipſo, vt glo. dicit, & non tantùm, cum præſens ſim apud vos; ergo vnio nō eſt effectus amoris. C 1. 2. q. 26. ar. 1. ad 3. & q. 60. ar. 5. ad 2. & 3. dif. 27. q. 1. ar. 1. Gal. 4.

¶ 2 Præterea. Omnis vnio, aut eſt per eſſentiam, ſicut forma vnitur materiæ, & accidens ſubiecto, & pars toti, vel alteri parti ad conſtitutionem totius; aut eſt per ſimilitudinem, vel generis, vel ſpeciei, vel accidentis; ſed amor non cauſat vnionem eſſentialē, alioquin nūquàm haberetur amor ad ea, quæ ſunt per eſſentiam diuiſa; vnionem autem, quæ eſt per ſimilitudinem amor non cauſat, ſed magis ab ea cauſatur, vt dictum eſt; * ergo nō eſt effectus amoris. *q. 27. ar. 1. & 4.

¶ 3 Præterea ſenſus in actu fit ſenſibile in actu, & intellectus in actu fit intellectum in actu, non autem amans in actu, fit amatum in actu; ergo vnio magis eſt effectus cognitionis, quàm amoris.

¶ Sed contra. Eſt quod dicit Dionyſius 4. ca. de Di. no. quòd amor quilibet eſt virtus vnitiua. Dionyſius

¶ Hic ergo primò D. S. inquirit de primo effectu, qui eſt vnio, nam vnio, & inhæſio magis de per ſe amorem ſequuntur, extaſis enim & zelus ipſum ſequuntur in ordine ad deſiderū, vt patebit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd duplex eſt vnio amantis ad amatum. Vna quidem ſecundùm rem, puta cum amatū præſentialiter adeſt amanti. Alia verò ſecundùm

affectum,

affectum, quæ quidem vnio conſideranda eſt ex apprehenſione præcedente; nam motus appetitiuus ſequitur apprehenſionem; cum autem ſit duplex amor. ſ. concupiſcentiæ, & amicitiæ, vterque procedit ex quadam apprehenſione vnitatis amati ad amantem, cum enim aliquis amat aliquid quaſi concupiſcens illud, apprehendit illud quaſi pertinens ad ſuum bene eſſe. Similiter cum aliquis amat aliquem amore amicitiæ vult ei bonum, ſicut & ſibi vult bonum; vnde apprehendit eum, vt alterum ſe, inquantum ſ. vult ei bonum, ſicut & ſibiipſi, & inde eſt, quòd amicus dicitur eſſe alter ipſe, & Auguſt. dicit in 4. confeſ. * Bene quidam dixit de amico ſuo dimidium animę ſuæ. Auguſt. * Cap. 6.

¶ D. S. hic duo facit, primò ꝓmittit quoddã notabile diſtinctium, ſecũdò iuxta illud reſpõdet ad q̃ſitũ ibi. Primam ergo vnionem &c. Quo ad primum iſta eſt diſtinctio, quòd duplex eſt vnio amantis ad amatum, vna ſecundùm rem; quia videlicet eſt in reali exiſtentia, & præſentia cum amato, vel habet amatum. Alia eſt vnio ſecundùm affectum, & qualis ſit iſta vnio D. S. declarat ex apprehenſione neceſſariò præcedente amorem; quia ſicut amatum amore amicitiæ aliter apprehenditur, quàm amatum amore concupiſcentiæ, ita etiam affectus aliter ſe habet ad vtrunque; in apprehenſione enim præſuppoſita amori concupiſcentię apprehenditur tanquam pertinens ad bene eſſe, & per conſequens, per affectum vnitur ſibi, & habet ſe ad ipſum tanquàm ad aliquid ſui; ſed amatum amore amicitiæ apprehenditur, vt alterum ipſum, tanquàm vnum cum amante, & per conſequens per affectum ita eſt vnitus, quòd ſe habet ad eum volendo ſibi bonum, ſicut ſibiipſi, ſicut patet per auctoritatem beati Aug. &c.

¶ Et nota, quòd per hæc patet, quod ſupra dicebatur. q. 22. quòd amari eſt trahere appetitum ad ſe, & ergo amatum amore concupiſcentiæ trahit appetitum, vt ſe habeat ad ipſum, vt iam dictum eſt, ſimiliter de amato amore amicitiæ.

¶ Primam ergo vnionem amor facit effectiuè; quia mouet ad deſiderandum, & quærendum præſentiam amati quaſi conuenientis, & ad ſe pertinentis.

¶ Hic conſequenter D. S. ſecundum prædictam diſtinctionem reſpondet ad quæſitum duabus concluſionibus, ſecundam ibi. Secundam autem vnionem &c. Quas concluſiones confirmat ſecundò auctoritate Aug. ibi; vnde Aug. &c. Concluſio ergo prima iuxta primum membrum prædictæ diſtinctionis eſt. Primá vnionem (ſcilicet realem) amor facit effectiuè (& per hoc habetur reſponſio formalis ad quæſitum, quòd vnio realis eſt effectus amoris in genere cauſæ efficientis) Probatur concluſio, amor mouet ad deſiderandum, & quærendum præſentiam amati quaſi conuenientis, & ad ſe pertinentis; igitur concluſio vera. Antecedens patet ex ſupradictis. q. 26. ar. 1. & 2. quia amor eſt quædam cõnaturalitas, & aſſimilat grauitati; ſed grauitas mouet effectiuè, & p hoc patet ẽ cõſequẽtia qa cõnaturalitas mouet ad cõueniens effectiuè. Conclusio prima.

¶ Et nota, quòd ſicut ſupra vbi iam dictum fuit, quòd amor eſt principium omnium paſſionum ſuo modo effectiuum, & per cõſequens deſiderij; ſed deſiderium illud vltimus facit tẽdere in realem tendentiam ad habendum amatum realiter præſens, & ita amor mediante deſiderio eſt cauſa, vt realiter quæratur, & habeatur &c. Deinde cum dicit.

¶ Secundam autem vnionem facit formaliter; quia ipſe amor eſt talis vnio, vel nexus.

¶ Ponit ſecundam concluſionem iuxta ſecundum membrum prædictum talem. Secundam vnionem (ſcilicet ſecundùm affectum) facit amor formaliter (& habetur per hanc concluſionem, quòd vnio affectiua eſt effectus formalis amoris.) Probatur concluſio, vnio eſſentialiter facit vnionem formaliter; ſed amor eſt vnio, vel nexus affectus eſſentialiter, igitur &c. Huius rationis D. S. ponit minorem, quæ relinquitur nota. Maior patet a ſimili; ſicut albedo eſſentialiter facit albũ denominatiuè, & formaliter. Concluſio ſecunda.

¶ Nota quòd ſi haberetur nomen denominatiuum vnionis abſtractiuè acceptę, tunc clarum eſſet videre, quomodo vnio faceret vnionem formaliter; ſicut albedo album; ſed quia deficiunt nomina; ideo dicit D. S quòd amor eſt vnio (ſcilicet eſſentialiter, & abſtractiuè) & facit vnionem in concreto, nec habetur ex hoc paſſu, quòd effectus formalis realis, qui eſt eſſe formę, ſit idem cum forma ipſa. Nam licet albedo, & album idem ſignificẽt ſecundùm rem, & non oporteat concretum, & abſtractum diſtingui, quo ad ſignificatum formale, tamen albedo, & eſſe album, vel eſſe albedinis diſtinguuntur realiter Et ſecundò non oportet, quòd denominans, & denominatiuum diſtinguantur realiter, ſicut non diſtinguuntur deitas, & Deus, Michael & michaeleitas, tamẽ cauſa formalis realis, & ſuum eſſe diſtinguuntur, non quia denominans, & denominatiuum; ſed quia eſſe, & eſſentia. Forma enim diſtinguitur a ſuo effectu, qui eſt eſſe, non quia dat formaliter eſſe, ſed quia finita eſſentia. Et ad propoſitum vnio affectus non diſtinguitur ab vnione, vt ſtat in concreto; ſed ab vnito eſſe, quod amor dat affectui &c. Ex his patet, quòd principium formale, & formaliter denominans, non oportet realiter diſtingui a denominatiuo, nec principium formale Metaphyſicum ab eo cuius eſt principium; ſed tamen cauſa formalis diſtinguitur a ſuo effectu formali phiſico qui eſt eſſe. Deinde ꝛc. Effect' formalis, & ei diſtinguitur.

¶ Vnde Auguſt. dicit in 8. de Trini. * quòd amor eſt quaſi iunctura quædam duo aliqua copulans, vel copulare appetens, amantem ſcilicet, & quod amatur; quod enim dicit copulans refertur ad vnionem affectus ſine qua non eſt amor, quod verò dicit copulare intendens pertinet ad vnionem realem. Auguſt. * Cap. 10.

¶ Vtranque concluſionem confirmat auctoritate beati Auguſti. per hoc enim quòd dicitur amor eſt iunctura, duo aliqua copulans, probat primam concluſionem; quia amor non eſt ſine coniunctione affectus quam facit formaliter, & per hoc, quòd dicit copulare appetens, probatur ſecunda concluſio; quia amor eſt cauſa copulationis, & vnionis realis effectiua. Cauſa autem effectiua poteſt quandoque a ſuo effectu ſeparari. Et hoc, quod dictũ eſt in concluſionibus confirmatur auctoritate in argumento in contrarium, Vide D. S. in 3. di. 27. q. 1. ar. 1. per totum de hac definitione amoris hic allegata.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de vnione reali quam quidem requirit delectatio, ſicut cauſam; deſiderium verò eſt in reali abſentia amati; amor verò, & in abſentia, & in præſentia.

¶ Ad maiorem, abſentia affectionalis repugnat præſentiæ, & vnioni affectionali, & abſentia realis vnioni reali; ſed abſentia realis, non repugnat vnioni affectus, quæ eſt per amorem, amor enim eſt de præſente, & abſente realiter.

¶ Ad minorem amor compatitur abſentiam realem, & tamen eſt cauſa, quòd ipſa quæratur, & habeatur cum poſſibilitas affuerit Apoſtolus loquitur de præſentia corporali, & reali. Vnde eius verba, hæc ſunt, bonum æmulamini in bono, & non tantùm cum præſens ſum apud vos &c. vbi habet D. S. in poſtilla; quia aliqui æmulãtur (amant (excludendo contrarios) Doctorem bonum in ſua præſentia ſolùm; ideo addit ſemper, & non tantùm cum præſens ſum apud vos &c.

¶ Nota verbum D. S. in fine ſolutionis, amor verò in præſentia, & abſentia; nam per hoc patet, quod ſupra ſæpius dictum eſt; quia videlicet amor abſtrahit a præſenti, & abſenti, & non dicit motum ad diſtans, vt ſic; & hoc eſt, quod D. S habet 1. par. q. 20. artic. 1. cum dicit, amor autem reſpicit bonum in communi, ſive ſit habitum, ſive non habitũ, & accipit in commum non pro vniuerſali; ſed pro abſolutè; quia eſt boni, vt ſic abſque contractione ad præſentiam, vel abſentiam &c.

¶ Ad ſecundum, quòd vnio tripliciter ſe habet ad amorem. Quædam enim vnio eſt cauſa amoris, & hæc quidem eſt vnio ſubſtantialis quantum ad amorem quo quis amat ſeipſum; quantum verò ad amorem quo quis amat alia eſt vnio ſimilitudinis, vt dictum eſt. * Quędam verò vnio eſt eſſentialiter ipſe amor, & hæc eſt vnio, ſecundùm coaptationem affectus, quæ quidem aſſimilatur vnioni ſubſtantiali inquantum amans ſe, habet ad amatum, in amore quidem amicitiæ, vt ad ſeipſum, in amore autem concupiſcentiæ, vt ad aliquid ſui. Quædã verò vnio eſt effectus amoris, & hæc eſt vnio realis quã amans quærit de re amata, & hæc quidem vnio eſt, ſecundùm conuenientiam amoris, vt enim Philoſophus dicit 2. politicæ. * Ariſtophanes dixit, quòd amantes deſiderarent ex ambobus fieri vnum; ſed quia ex hoc accideret, aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt vnionem, quæ conuenit, & decet; vt ſcilicet ſimul conuerſentur, & ſimul colloquantur, & in aliis coniungantur huiuſmodi. * q. præce. ar. 3. Ariſto. * Cap. 2.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd omnis vnio eſt talis, vel aſſimilatur aliqualiter iſtis vnionibus, & eſt ſuper hoc vnio realis; & vnio conuerſationis, & colloquutionis, & huiuſmodi, quæ ſunt amicorum.

¶ Ad minorem dicitur primò, ad primam partem, quòd amor non cauſat vnitatem eſſentiæ ſecundùm rem, tamen cauſatur ab vnitate ſubſtantiali quo ad amorem quo quis amat ſeipſum, quo autem ad amorem, quo diligit alios cauſatur ex conuenientia ſpecifica, & ſimilitudine, vel in natura, vel ſecundùm ſimilitudinem accidentalem, vel ſecundũ ſimilitudinem actus, & potentiæ, & hoc quo ad amorem concupiſcentiæ &c. Dico ſecundò ad eandem partem, ꝙ amor eſt vnio ſecundùm affectum, quæ eſt coaptatio ad amatum, qua habetur tanquam amans, & talis vnio licet

non

non ſit eſſentialis,& ſubſtãtialis,tamen ſibi aſſimilatur tã in amore concupiſcentiæ,quàm amicitiæ. Dico tertiò, ꝙ cauſat tertiam vnionem,quæ eſt realis ſecundùm conuenientiam amoris (id eſt ſecundùm quòd poſſibile eſt amari) vt ſ. vniantur non in ſubſtantia;quia hoc eſt impoſſibile;ſed in iocundo conuictu. Ad probationem minoris. Alioquin nunquàm &c.dico, ꝙ amor amicitiæ, non habetur,niſi ad eos,qui ſunt vnum in eſſentia vnitate ſpeciei ea,vel proportionis;& amor concupiſcentiæ non habetur, niſi ad ea,quæ quaſi aliquid eſſentiæ &c. Vltra vnionem autem quæ eſt per ſimilitudinem amor non cauſat &c. Dico ꝙ vnionem ſubſtantialem in numero non cauſat, nec vnionem ſimilitudinis ſpecificè,vel analogicę; tamen vnionem affectionalem facit formaliter ad ſenſum dictum,i.eſt id quo formaliter appetitus vnitur, & cauſat etiam vnionem realem poſſibilem amori,vt dicitur in fine ſolutionis.Et nota,quòd vnio ſubſtantialis dicitur ad ſeipſum, & capitur vnio nõ pro relatione;ſed negatione,i. pro indiuiſione eiuſdem a ſeipſo.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd cognitio perficitur per hoc, quòd cognitum vnitur cognoſcenti, ſecundùm ſuã ſimilitudinem; ſed amor facit, quòd ipſa res, quæ amatur,amanti aliquo modo vniatur,vt dictum eſt; * vnde amor eſt magis vnitiuus, quàm cognitio.

*Ad ſecundum.

¶ Ad primam partem antecedentis conceditur, & ipſam exponit D.S.1.par.q.55.ar.1. ad ſecundum, quia intellectus in actu fit intellectum in actu;quia aſſimilatur ſibi ratione ſpeciei intelligibilis,quæ eſt ſimilitudo rei intellectæ.Et ſecundò fit intellectum in actu;quia intellectus tranſit in ipſum.Intelligibile,& intelligibile ſibi imbibitur,& ex duobus fit vnum operans,iuxta enim ſupra dicta q.22.(contra Scotum) intellectus ſecundùm ſe eſt potentia paſſiua,& habet rationem actuũ ſolũ ex obiecto ſibi inbibito, ita quòd potentia,cum obiecto eſt agens.Vnde ét nõ propriè ſunt duo agentia partialia,ſed de hoc alibi longius.1.par.q.79 artic.5.

Scotus.

Ad ſecundam partem,amans autem &c conceditur,ꝙ amans ratione amoris non fit amatum.Et ratio eſt;quia amor non eſt ſimilitudo rei amatæ,ſicut ſpecies,vel verbum rei intellectæ.Nec ꝓpter dicit amor in ratione ſimilitudinis rei amatę cognitę, licet amor ſit ſimilis appetitui,non tamen appetibili, & rei amatæ. Et ꝓ hoc probat D.S.1.par.q.27.ar.4 ꝙ proceſſio amoris in diuinis nõ eſt generatio in Deo. Tamen dico circa illam partem,ꝙ amans hẽt in ſe amatum ſecundùm affectum,& impulſum ad amatũ,eo modo quo locus deorſum eſt in graui;ſed vt dictum eſt, amans nõ fit amatum,ſed pellitur in amatũ,& ergo ex amato, & appetitu nõ fit vnum agens,ſicut ex intellectu, & intelligibili; ſed vt dictũ eſt ſupra q.27.amatum,& appetitus concurrunt diuerſis rationib. ad amorem cauſandum,vnum vt res,& agens,aliud vt cognitum, & ratio cauſandi. Dico vltra,quòd ita ſe omnibus habentibus,amor tamen eſt cauſa realis vnionis, vt patuit, & etiam cum hoc vnionis affectionalis,illius quidem effectiuè, iſtius autem formaliter, quare negatur cõſequentia, quia vnio realis maior eſt aliquo modo,quàm vnio ſecundùm ſimilitudinem, licet intellectus,& intelligibile fiant magis vnum in ratione agentis, tamen res in ſe eſt vnita,ſicut amor facit vniri.Et hoc intendit D.S. in ſolutione, qa cognitum vnitur cognoſcenti ſecundùm ſimilitudinem (Et loquitur de lege communi,& naturaliter,& in nobis) ſed amor facit ꝙ ipſa res, quæ amatur,amanti aliquo modo vniatur, ſcilicet realiter ſecundùm quòd poſſibile eſt amori,vt patuit ad ſecundũ, quare amor eſt magis vnitiuus;quia ſecundum rem.

Vtrum mutua inhæſio, ſcilicet vt amans ſit in amato, & econuerſo, ſit effectus amoris.

Infra q.66. art.6.co.Et 3.di.27.q.1. ar.1. ad 4.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur ꝙ amor non cauſet mutuam inhęſionem,ſcilicet vt amans, ſit in amato,& econuerſo; quod enim eſt in altero continetur in eo;ſed non poteſt idem eſſe continens,& contentum;ergo per amorem non poteſt cauſari mutua inhęſio vt amatum ſit in amante,& econuerſo.

¶ 2 Præterea,Nihil poteſt penetrare in interiora alicuius integri, niſi per aliquam diuiſionem; ſed diuidere quæ ſunt ſecundùm rem coniuncta, non pertinet ad appetitum in quo eſt amor,ſed ad rationem; ergo mutua inhęſio non eſt effectus amoris.

¶ 3 Præterea. Si per amorem amans eſt in amato,& econuerſo, ſequitur quòd hoc modo amatum vniatur amanti,ſicut amans amato; ſed ipſa vnio eſt amor,vt dictum eſt; * ergo ſequitur, quòd ſemper amans ametur ab amato,quod patet eſſe falſum, non ergo mutua inhęſio eſt effectus amoris.

*Ad 2.

Ioan.4.

¶ Sed contra eſt,quod dicitur.1.Ioan.4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo, Charitas autẽ eſt amor Dei; ergo eadem ratione quilibet amor facit amatum eſſe in amante,& econuerſo.

¶ Hic quærit conſequenter de alio effectu, ſcilicet de mutua inhæſione.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd iſte effectus mutuæ inhęſionis poteſt intelligi,& quantum ad vim apprehẽſiuam,& quantum ad vim appetitiuam. Nam quantum ad vim apprehenſiuam, amatum dicitur eſſe in amante inquantum amatum immoratur in apprehẽſione amantis, ſecundùm illud Phil.1.Eo quòd habeã vos in corde.

Phil.1.

¶ D.S.ſic procedit, primò innuit concluſionem reſponſiuam, & declarat, & explicat primam eius partem. Secundò ſecundam partem ibi.Sed quantum ad vim &c. Concluſio igitur reſponſiua quam in principio D.S.innuit,eſt iſta. Amor cauſat mutuam inhæſionem (vt ſcilicet amans ſit in amato,& econuerſo) & quantum ad vim apprehenſiuam, & quantum ad vim appetitiuam. Et nota quòd amor quidem cauſat vtranque inhæſionem;ſed aliter. Sicut etiam patet in alio propoſito articulo ſequenti, quia inhęſionem ſecundùm apprehenſiuam facit indirectè, & diſpoſitiuè; quia eo ipſo, quòd aliquis afficitur ſecundùm appetitum, diſponitur,vt immoretur ſecundùm apprehenſionem;ſed inhęſionem ſecundùm appetitum facit immediatè, & directè, & ſecundùm ſe. Explicat & probat primam partem prædictæ concluſionis, quæ virtualiter continet duas partes, ſcilicet quòd amor facit inhęſionem mutuam amantis, & amati,ita quòd amatum ſit in amante, & e conuerſo amans in amato. Primò ergo probat primum.Secundò ſecundum ibi. Amans verò &c. Primum ergo probat ſic; quia amatum immoratur in apprehenſione amantis, igitur &c. Antecedens patet ex auctoritate apoſtoli &c.

Concluſio reſponſ.

¶ Et nota, quòd omne apprehenſum eſt in apprehendente, vt patet, ratione ſcilicet ſpeciei, (ſi ſit apprehenſum per ſe) ſed amatum dicitur eſſe in amante ſpecialiter ratione apprehenſiuę: quia videlicet amatum quaſi continuè,& frequenter apprehenditur.Et ergo dicit D.S.inquantum amatum immoratur.i. eſt intra amantem,ſicut crebro apprehenſum &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Amans verò dicitur eſſe in amato, ſecundùm apprehenſionem,inquantum amans non eſt contentus ſuperficiali apprehenſione amati; ſed nititur ſingula, quæ ad amatum pertinent intrinſecus diſquirere, & ſic ad interiora eius ingreditur,ſicut de ſpiritu ſancto qui eſt amor Dei dicitur primæ ad Corint.2. quòd ſcrutatur etiam profunda Dei.

D.Paul.

¶ Declarat aliam partem, quòd ſcilicet amans etiam ſit amato, ſecundùm apprehenſiuam; quia amans non eſt contentus &c. vt in litera, igitur illa pars vera. Antecedens oſtenditur de Spiritu ſancto &c.

¶ Nota quòd amatum oportet eſſe cognitum, & ſecundùm illud eſſe cognitum etiam amans eſt ſingulariter in amato; quia apprehenſiua diſquirit omnia,quæ ad amatum pertinent.Qui autem rem cognitam non amat,non ita diſquirit,nec curat penetrari intimata rei cognitæ;immo ſi eſt odioſa ſtatim eam abijcit, & vellet nunquàm eius memorari. Quare amans per apprehenſiuã ſpecialiter verſatur circa amatum &c. Conſequenter ibi.

¶ Sed quantum ad vim appetitiuam amatum dicitur eſſe in amante prout eſt per quandam complacentiam in eius affectu, vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præſentiam; vel in abſentia per deſiderium tendat in ipſum amatum per amorem concupiſcentiæ; vel in bona, quæ vult amato eius per amorem amicitiæ, non quidem aliqua extrinſeca cauſa;ſicut cum aliquis deſiderat aliquid propter alterum; vel cum aliquis vult bonum alteri propter aliquid aliud; ſed propter complacentiam amati interius radicatam; vnde & amor dicitur intimus, & dicuntur viſcera charitatis.

¶ Proſequitur ſecundam partem principalem concluſionis, quæ etiam virtualiter complectitur duo. Nam eſſe inhæſionem mutuam ſecundùm appetitum eſt amatum eſſe in amante, & ecõtra amantem in amato. Primò ergo oſtendit primum. Secundò ſecundum,ibi.Econuerſo autem &c. Primò ergo oſtendit quomodo amor faciat amatum eſſe in amante; quia amatum eſt in affectu amantis per quandam complacentiam &c.clarè in litera, igitur prima pars vera.

¶ Nota circa hoc, quòd tendere in amatum, vt amans delectetur in amato, aut in bonis eius, vel tendere in amatum abſens, pertinet ad amorem concupiſcentiæ amati, & ad amorem amicitiæ amantis; quia volendo amicum eſſe præſentem, vt in ipſo delecter eſt mihi velle bonum, & velle amicum tanquàm mei perfe-

perfectiuum, & ſic per conſequens me amare amore amicitiæ, & amicum amore concupiſcentiæ; ſed mediãte complacentia, & impreſſione illa tendere in bona amici gratia ſui, eſt amicum amare amore amicitiæ. Quare dicit D. S. vel in bona, ſcilicet amici tendere, per deſiderium, vt inſint amico, pertinet ad amorem amicitiæ amati &c.

Aureolus hunc paſſũ non aduerti.

¶ Nota etiam hic defectum Aureoli (vt patet apud Capreolum in primo diſtin. 10.) Qui hunc paſſum D.S. non aduertit, putans, quòd omne, quod eſt in alio, aut eſt per eſſentiam, aut ſimilitudinem. Datur enim tertius modus, ſcilicet per affectionem, & complacentiam, vel connaturalitatem, ſcilicet per amorem. Quare complacentia poteſt etiam eſſe habitualis, prout ex frequentato actu amoris relinquitur impreſſio amati in amante habitualiter, & ratione talis inclinationis amatum eſt in amante, quæ impreſſio eſt cauſa immediata deſiderij, & delectationis de amato quo deſideratur, vt ſit præſens, & delectet amicum, vel quo deſideratur ſibi bonum gratia ſui; & hoc vult D.S. in hoc textu &c. Vide etiã de materia huius textus D.S. quarto contra Gentiles ca. 19. vbi dicit quòd amatum non ſolùm eſt in intellectu amantis, ſed etiam in voluntate ipſius, aliter tamen & aliter. In intellectu enim eſt ſecundùm ſimilitudinem ſuæ ſpeciei, in voluntate autem amantis eſt ſicut terminus motus in principio motiuo proportionato per conuenientiam, & proportionem quam habet ad ipſum; ſicut in igne quodammodo eſt locus ſurſum ratione leuitatis ſecundùm quam habet ad ipſum proportionem, & conuenientiam ad talem locum: ignis verò genitus eſt in igne generante per ſimilitudinem ſuæ formæ. Hæc ille. Et ſicut locus ſurſum eſt quietatiuus leuis, ita amatum delectabile amanti, & ſi leue eſt extra locum tem, dit in ipſum, ita amans ad amatum, & ſimiliter amans rationalis tendit in bona amati propter amatum ipſum. Et hoc eſt, quod Doct. Sanct. hic dicit &c. vt enim ſupra dictum fuit quæſt. 22. articu. 2. amatum eſt in amante per modum trahentis; quia videlicet trahit affectum amantis ad ſe, & ad ſua bona ſibi volenda. Deinde cum dicit.

¶ Econuerſo autem amans eſt in amato, aliter quidem per amorem concupiſcentiæ, aliter per amorem amicitiæ; amor namque concupiſcentiæ non requieſcit in quacunque extrinſeca aut ſuperficiali adeptione, vel fruitione amati; ſed quærit amatum perfectè habere quaſi ad intima illius perueniens.

¶ Probat ſecundã partem concluſionis quo ad hoc, quòd amor facit amantem eſſe in amato. Sed circa hoc eſt differẽtia in amore concupiſcentiæ, & amicitiæ. Oſtendit ergo propoſitum quo ad amorem concupiſcentiæ. Secũdò de amore amicitiæ, ibi. In amore verò &c. Vult ergo primò, quia in amore concupiſcentiæ (ſcilicet amati) amans nititur ipſum totum habere, & ad intima eius peruenire. Igitur amor concupiſcentiæ facit amantem eſſe ſecundùm affectũ in amato. i. facit vt affectet totaliter vniri amato &c. Deinde ibi.

¶ In amore verò amicitiæ amans eſt in amato inquãtum reputat bona, vel mala amici ſicut ſua, & voluntatem amici, ſicut ſuam; vt quaſi ipſe in ſuo amico videatur bona, vel mala pati, & affici, & propter hoc propriũ eſt amicorum eadem velle, & in eodem triſtari, & gaudere, ſecundùm Philoſophum in 9. Ethi. * & in 2. rhetor. * vt ſic inquantum quæ ſunt amici eſtimat ſua, amãs videatur eſſe in amato, quaſi idem factus amato; inquantum autem econuerſo vult, & agit propter amicum, ſicut propter ſeipſum, quaſi reputans amicum idem ſibi, ſic amatum eſt in amante.

* Cap. 8.
* Ca. 4. & 6.

¶ Oſtendit idem de amore amicitiæ duabus rationibus, ſecundam ponit ibi. Poteſt autem & tertiò &c. Oſtendit ergo primò quomodo ille amor amicitiæ, vt ſic faciat amantem eſſe in amato quia facit, vt amicum putet, & habeat tanquàm ſe per affectum, tanquàm ipſe afficiatur bonis, vel patiat mala in amato ergo &c. Antecedens patet per Philoſophum. D. S. circa hunc modum, ſcilicet quomodo ſecundùm amorem amicitiæ amans eſt in amato, notat quòd vtrunque poteſt dici eſſe in alio diuerſis rationibus ibi. Vt ſic inquantum, clarè in litera; quia inquantum amicus ea, quæ ſunt amici eſtimat ſua, & amicum alterum ſe, ipſe amans eſt in amato; ſed inquantum econuerſo vult, & agit propter amicum tanquàm propter ſeipſum, & putat amicum, vt ſe, amatum eſt in amante; & hoc vtrunque eſt in amore amicitiæ; quia amans æſtimat, quæ ſunt amici ſua, & habet ſe ad amicum, ſicut ad ſeipſum, & habet eum tanquàm ſe. Deinde ibi.

¶ Poteſt autem, & tertio modo mutua inhæſio intelligi in amore amicitiæ, ſecundùm viam redamationis inquantum mutuò ſe amant amici, & ſibi inuicem bona volunt, & operantur.

¶ Verificat alia ratione eandem partem; quia amici mutuo ſe amant, & bona volunt, & operantur.

¶ Nota autem, quòd illam inhæſionem nõ facit quilibet amor; ſicut enim ſimilitudo ſuper albedinem connotat terminum correlatiuũ, & cõſimile in albedine; ita mutuitas requirit, & connotat ſimilem amorem in alio; quare fieri poteſt, vt quis amet, ſed non reametur amore amicitiæ; vnde ibi erit quidam amor amicitiæ in vno, ſed non mutua inhæſio, propter defectum conſimilis amoris in alio.

¶ Nota autem ſemper circa iſta dicta, ne imagineris amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ eſſe duos actus; ſed vnum, cui tamen conuenit facere diuerſam inhæſionem, vt eſt amicitiæ, & vt eſt cõcupiſcentiæ; quia vt amicitiæ reſpicit bona amici propter amicũ; ſed vt concupiſcentiæ reſpicit amicum propter amantem. Habetur ergo ſummariè ex hoc corpore articuli, quòd amor cauſat mutuam inhæſionem triplicem, duas quidem ſemper, ſcilicet ſecundùm apprehenſiuam, & appetitiuam, non autem tertiam, quæ eſt inhæſio quaſi obiectiua, & redamationis; quia ſcilicet ille afficitur amore amicitiæ illi, & econtra. Patent autem omnia ex dictis. Et quod dictum eſt per corpus articuli, confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd amatum continetur in amante inquantum eſt impreſſum in affectu eius per quandam complacentiam, econuerſo verò amans continetur in amato inquantum amans ſequitur aliquo modo illud, quod eſt intimum amati; nihil enim prohibet diuerſo modo eſſe aliquid continens, & contentum; ſicut genus continetur in ſpecie, & eõuerſo.

¶ Maior vera, continetur aliquo modo, & tamen poteſt etiam contineri alio modo; ſicut genus eſt in ſpecie, & continetur actu, & alterum continet ſpectem virtute in ambitu ſuæ poteſtatis.

¶ Ad minorem vera, non poteſt idem eſſe continens, & contentum eodem modo, tamen diuerſo, vt iam dictum eſt, & ſic eſt in propoſito, vt patet in ſolutione, & in articulo præcedenti &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd rationis apprehenſio præcedit affectum amoris, & ideo ſicut ratio diſquirit, ita affectus amoris ſubintrat in amatum, vt ex dictis patet. * In corp.

¶ Maior vera, niſi per diuiſionem quam ipſum faciat, vel quã aliud facit.

¶ Ad minorem, vera eſt, quòd appetitus non eſt diuidere, tamen eſt intrare poſt diuiſionem factam per rationem; quia enim ratio cogitat, & diſquirit de intimis amati, ſecundùm hoc affectus per amorem ingreditur, & non ſtat in ſuperficiali adeptione; ſed nititur ad intima penetrare amati amore concupiſcentiæ, & in amore amicitiæ ingreditur ſe delectando in omnibus, quæ amati ſunt, vt patet in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de tertio modo mutuæ inhæſionis, qui non inuenitur in quolibet amore.

¶ Ad aſſumptum dico, quòd per amorem amans eſt in amato, ſemper duobus primis modis; ſed non ſemper ſecundùm tertium modum tactum ibi. Poteſt autem, & tertio modo. Vltra, ſequeretur, quòd hoc modo &c. Dico duobus primis modis vnitur amatum amanti, & econtra; ſed non eodem modo, vt patuit in corpore, & ad primum. Vltra, amor eſt vnio, verum, ſemper quidem vniens duobus modis primis, ſed non habet ſemper vnionem cum ſimilem reſpondentem ſibi tertio modo. Vltra. Non ergo, verum, ſemper mutua inhæſio ſecundùm redamationem.

Vtrum extaſis ſit effectus amoris.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quod extaſis nõ ſit effectus amoris. Extaſis enim quandam alienationem importare videtur; ſed amor non ſemper facit alienationem, ſunt enim amantes interdum ſui compotes; ergo amor non facit extaſim. E 1.2. q. 75. a. 2 & 3. dif. 17. q. 1. ar. 1. ad 6. Et ver q. 13. art. 2. ad 8. Et 1. cor. 12. co. 3. &

¶ 2 Præterea. Amans deſiderat amatum ſibi vniri, magis ergo amatum trahit ad ſe, quàm etiam pergat in amatum extra ſe exiens.

¶ 3 Præterea. Amor vnit amatum amanti; ſicut dictum eſt; * ſi ergo amans extra ſe tendit, vt in amatum pergat, ſequitur, quòd ſemper plus diligat amatum, quàm ſeipſum, quod patet eſſe falſum, non ergo extaſis eſt effectus amoris. * Ar. 1. & 2.

¶ Sed contra. Eſt quod Dionyſius dicit 4. ca. de Di. no. quòd diuinus amor extaſim facit, & quòd ipſe Deus propter Dionyſius

propter amorem eſt extaſim paſſus, cum ergo quilibet amor ſit quædam ſimilitudo participata Diuini amoris, vt ibidem dicitur, videtur quòd quilibet amor cauſet extaſim.

¶ Hic D. S. inquirit de tertio effectu, qui eſt extaſis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd extaſim pati aliquid dicitur cum extra ſe ponitur, quod quidem contingit, & ſecundùm vim apprehenſiuam, & ſecundùm vim appetitiuam; ſecundùm vim apprehenſiuam aliquis dicitur extra ſe poni, quando ponitur extra cognitionem ſibi propriam, vel quia ad ſuperiorem ſublimatur, ſicut Homo dum eleuatur ad comprehendenda aliqua, quæ ſunt ſupra ſenſum, & rationem, dicitur extaſim pati inquantum ponitur extra connaturalem apprehẽſionem rationis, & ſenſus; vel quia ad inferiora deprimitur; puta cum aliquis in furiam, vel amentiam cadit, dicitur extaſim paſſus; ſecundùm appetitiuam verò partem dicitur aliquis extaſim pati, quando appetitus alicuius in alterũ fertur, exiens quodammodo extra ſeipſum.

¶ Doct. Sanct. reſpondet quæſito, ſecundùm diſtinctionem bimembrem, quam primò declarat. Secundò ſubiungit primam concluſionem reſponſiuam iuxta primum membrum ibi. Primã quidem extaſim &c. deinde ſecundam, iuxta ſecundum membrum ibi. Sed ſecundam &c. Quòd ad primum intenditur talis cõcluſio diſtinctiua præambularis fundamentalis. Duplex eſt extaſis. Vna ſecundùm vim apprehenſiuam, & illa duplex. Alia ſecundùm vim appetitiuam. Probatur concluſio, aſſumendo maiorem ex quid nominis extaſis, & arguitur ſic. Extaſim aliquid pati dicitur, cum extra ſe ponitur. Sed hoc contingit ſecundùm vim apprehenſiuam dupliciter, & ſecundùm vim appetitiuam, igitur concluſio vera. Maior patet ex quid nominis. Minor quo ad primam partem declaratur in litera; quia ſecundùm vim apprehenſiuam dicitur aliquis extra ſe poni, quando ponitur extra cognitionem ſibi propriam; ſed hoc fit dupliciter, igitur prima pars minoris vera. Illa minor proxima declaratur; quia fit quandoque per hoc, quòd aliquis ad ſuperiora ſublimatur (& talis extaſis dicitur cum hoc raptus.) Vel quia ad inferiora deprimitur, & talis eſt extaſis tantùm, & non propriè raptus. Secunda pars minoris patet; quia ſecundùm appetitiuam partem aliquis dicitur pati extaſim, quando appetitus fertur extra ipſum appetentem &c.

Concluſio præambul.

Rapt' multiplex.

¶ Nota pro maiori intellectu iſtorum dicta Doct. Sanct. ſuper apoſtolum ſecundæ ad Corinth. 12. circa primum textum, quòd aliquis Homo dicitur rapi multipliciter. Primò ab hominibus, ſicut Enoch, Sapientiæ quarto. Raptus eſt ne malitia &c. Aliquando rapitur anima a corpore Luc. 12. Stulte hac nocte animam tuam &c. Aliquando aliquis dicitur rapi a ſeipſo, quãdo propter aliquid Homo efficitur extra ſeipſum, & hoc eſt idem, quod extaſis; ſed extra ſeipſum efficitur Homo, & per appetitiuam virtutẽ, & per cognitiuam, per appetitiuam enim virtutem Homo eſt ſolùm in ſeipſo, quando curat, quæ ſunt ſua tantùm. Efficitur verò extra ſeipſum, quando non curat, quæ ſunt ſua, ſed quæ pertinent ad bona aliorum, & hoc facit charitas 1. Corinth. 13. Charitas nõ quærit, quæ ſua ſunt. Et de hac extaſi dicit Diony. 4. ca. de Diuinis nominibus. Eſt autem extaſim faciens Diuinus amor nõ ſinens amorem ſuumipſius eſſe, ſed amatorum (ſcilicet rerum amatarum.) Secundùm cognitiuam verò aliquis efficitur extra ſe, quãdo aliquis extra naturalem modum hominis eleuatur ad aliquid videndum, & de iſto raptu loquitur hic Apoſtolus. Sed ſciendum, quòd modus naturalis humanæ cognitionis eſt, vt cognoſcat ſimul per vim mentalem, quæ eſt intellectus, & corporalem, quæ eſt ſenſus. Et inde eſt, quòd Homo non habet in cognoſcendo liberum iudicium intellectus, niſi quando ſenſus fuerint in ſuo vigore bene diſpoſiti, abſque aliquo ligationis impedimento, aliàs cum impediuntur, etiam iudicium intellectus impeditur; ſicut in dormientibus patet. Tunc ergo Homo efficitur extra ſe, ſecundùm cognitiuam vim, quando remouetur ab hac naturali diſpoſitione cognitionis, quæ eſt, vt intellectus ab vſu ſenſuum, & ſenſibilium rerũ abſtractus ad aliqua videnda moueatur. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo per defectum virtutis, vndecunque talis defectus contingat; ſicut accidit in freneticis, & alijs mente captis, & hæc quidem abſtractio a ſenſibus non eſt eleuatio hominis; ſed potius depreſſio; quia virtus eorum debilitatur. Alio verò modo per virtutem Diuinam, & tunc propriè dicitur eleuatio; quia cum agens aſſimilet ſibi patiens, abſtractio quæ fit virtute Diuina, & eſt ſupra hominem, eſt altius aliquid, quàm ſit hominis natura. Et ideo raptus ſic acceptus definitur ſic. Raptus eſt ab eo, quod eſt ſecundùm naturam, in id quod eſt ſupra naturam, in vi mit Doct. Sanct. in de Veritate ma. 13. artic. primo, in corpore. Vbi dicit hominis propria operatio eſt intelligere mediante imaginatione, & ſenſu. Operatio enim eius qua ſolùm intellectualibus inhæret omnibus inferioribus prætermiſſis, non eſt eius inquantum eſt Homo; ſed inquantum in eo aliquid Diuinum exiſtit. Operatio verò qua ſolùm ſenſibilibus inhæret præter intellectum, & rationem, non eſt eius inquantum Homo, ſed ſecundùm naturam quam habet cum brutis communem &c. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd freneticí, & alij mente capti, qui ſequuntur ſolùm ſenſum, tales patiuntur extaſim; ſed non rapiuntur; quia non eleuantur ex ſuperiori natura. Patet etiam, quòd intellectus patitur dupliceм extaſim, & quid ſit extaſis ſecundùm appetitum; quia affici ad ea, quæ ſunt aliorum &c. Deinde ibi.

Luc. 12.

Corint. 13.

Dionyſ. 4.

¶ Primam quidem extaſim facit amor diſpoſitiuè, inquantum ſcilicet, facit meditari de amato, vt dictum eſt. * Intenſa autem meditatio vnius abſtrahit ab alijs.

*Aliter.

¶ Subiungit primam concluſionem reſponſiuam quo ad primum membrum diſtinctionis, quæ eſt, amor facit talem extaſim diſpoſitiuè. Probatur concluſio. Amor facit meditari de amato, igitur concluſio vera. Antecedens patet ex articu. ſecundo, Tenet conſequentia, quia intenſa meditatio vnius abſtrahit ab alijs.

Concluſio reſponſi.

¶ Nota autem hic, quòd amor facit diſpoſitiuè; quia exceſſus ſecundùm appetitum facit exceſſum in apprehenſiua diſpoſitiuè, non formaliter; ſecundùm enim quòd quis affectus eſt ſic cogitat, & ſecundùm modum affectionis eſt modus cogitationis; vnde multi ex amore in inſaniam verſi ſunt.

¶ Nota etiam, quòd loquendo de extaſi ſecundùm cognitiuam largè, prout eſt immoratio frequens apprehenſiuę ſuper alio, dicitur extaſis; ſic amor quilibet verus, & perfectus facit talem extaſim ſecundùm apprehenſiuam. Si autem extaſis dicatur apprehenſio præter modum connaturalem (cum ſcilicet alienatione naturalis modi cognoſcendi) tunc non quilibet amor facit talem extaſim, ſed ſolùm vehemens, & intenſus, qui videlicet vehementer afficit, & alienat amantem a ſeipſo, & facit ſui obliuionem. Vnde Doct. Sanct. in probatione antecedentis loquitur de intenſa meditatione, quæ procedit ex intenſo amore; cognitiua enim plerunque etiam in hominibus ſequitur affectum, quare etiam D. Sanct. dixit in priori textu de apprehenſione extra connaturalem modum rationis, & ſenſus. Deinde cum dicit.

¶ Sed ſecundam extaſim facit amor directè, ſimpliciter quidem amor amicitiæ, amor autem concupiſcentiæ, non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid. Nam in amore concupiſcentiæ quodammodo fertur amans extra ſeipſum, inquantum ſcilicet non contentus gaudere de bono, quod habet, quærit frui aliquo extra ſe; ſed quia illud extrinſecum bonum quærit ſibi habere, non exit ſimpliciter extra ſe, ſed talis affectio in ſine infra ipſum concluditur; ſed in amore amicitiæ affectus alicuius ſimpliciter exit extra ſe, quia vult amico bonum, & operatur bonum, quaſi gerens curam, & prouidentiam ipſius propter ipſum amicum.

¶ Deduxit ſecundam concluſionem quinti membri, quæ talis eſt. Amor facit extaſim ſecundùm vim appetitiuam directè, ſimpliciter quidem amor amicitiæ, amor autem concupiſcentiæ, non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid. Probatur iuxta ambas partes, ſimul aſſumendo maiorem ex dictis in primo textu; ſecundùm appetitiuam partem aliquid dicitur extaſim pati, quia appetitus alicuius fertur in alterum exiens quodammodo extra ſeipſum; ſed in amore concupiſcentiæ quodammodo fertur amans extra ſeipſum, ſed in ſine infra ſeipſum concluditur; ſed in amore amicitiæ affectus alicuius ſimpliciter exit extra ſe; igitur vterque amor facit extaſim &c. vt dicit concluſio. Maior patuit. Minor declaratur in littera clarè.

Concluſio ſecunda.

¶ Et nota, quòd amor facit talem extaſim directè (ideſt per ſeipſum) quia eſt connaturalitas quam ſequitur deſiderium, & niſus ad habendum bonum concupitum; & ſimiliter facit, vt affectus ipſe velit bonum amico propter ſeipſum, & ergo facit per ſeipſum appetitum exire in bonum alterius, & præſertim amor amicitiæ, & per conſequens directè, ideſt per ſe facit. Extaſim autem apprehenſiuę non facit directè, quia non eſt in cognitiua virtute; ſed facit diſponendo, vt cognitiua extra apprehendentem ponatur; ſed appetitiuam ſecundùm ſe extendit ad bonum alterius; quia eſt impulſus affectionalis in bonum amati &c.

¶ Nota circa hunc articulum differentiam inter extaſim, & raptum ex ſecunda ſecundæ quæſtio. 175. quia raptus aliquid addit ſupra extaſim. Nam extaſis importat ſimpliciter exceſ-

Differen extaſi & raptus.

ſum

ſum a ſeipſo, ſecundùm quem aliquis extra ſuam ordinationem ponitur, ſed raptus ſuper hoc addit violentiam quandam, vel quaſi violentiam, quia raptus non eſt naturalis, reſpectu naturæ particularis, licet ſit naturalis reſpectu naturæ vniuerſalis. Et ſi quis abſtrahatur a ſenſibilibus virtute rerum naturalium, nõ eſt raptus ſecundùm D.S.in de Veritate. Poteſt igitur extaſis, etiam ad vim appetitiuam pertinere, puta cum alicuius appetitus tendit in ea, quæ extra ſunt, raptus autem ſolùm ad cognitiuam.

ARGVMENTVM in contrarium pro ſecunda concluſione reſponſiua eſt.

¶Circa hoc argumentum nota, quòd Dionyſius dicit, ꝙ Diuinus amor facit extaſim, inquantum ſcilicet facit appetitum hominis tendere ad res amatas. Vnde poſtea ſubdit, ꝙ etiam ipſe Deus qui eſt omnium cauſa, per abundantiam amatoriæ bonitatis extra ſeipſum fit per prouidentiam ad omnia exiſtentia, &c. Sed raptus propriè pertinet ſubiectiuè ad virtutem cognoſcitiuam, ad quem requiritur violentia, quæ propriè non inuenitur in actu appetitus, cuius eſt inclinari in rem, & qui non poteſt pati violentiam, &c. Vide etiam de iſta materia in de Veritate, Materia 13. artic.1. vbi determinatur quid raptus.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd illa ratio procedit de prima extaſi.

¶Ad maiorem vera eſt, præſertim de extaſi ſecundùm vim apprehenſiuam, & de extaſi perfecta, tunc enim importat alienationem (per virtutem exttinſecam) a modo cognoſcendi connaturali, vel ad ſuperiora, & tunc propriè eſt raptus, qui ſecundùm magiſtros deſcribitur, quòd eſt ab eo, quod eſt ſecundùm naturam in id quod eſt ſupra naturam vi ſuperioris naturæ elcuatio, vel ad inferiora, ita quòd vtatur ſenſibus præter intellectum, & tunc eſt quidem extaſis communiter dicta, ſed non raptus, quia non eſt elcuatio, ſed depreſſio.

¶Ad minorem, verum, non ſemper facit alienationem a modo cognoſcendi connaturali, tamen facit ſemper exitum ad alterum, & extra ſe ſecundùm appetitum. Vltra; ergo, &c. Verum, non ſemper facit primam extaſim, quæ eſt ſecundùm cognitiuam virtutem. Quare patet, quòd extaſis communior eſt, quàm raptus præcipuè propriè dictus, & loquitur etiam de raptu appetitus, quia conuenit raptus appetitui impropriè.

¶Circa hanc ſolutionem nota, quia ſequitur modum dicendi D.S.in de Veritate, vbi iam, cum quis trahitur ad inferiora, non dicitur raptus eſſe. Sed in ſecunda ſecundæ, ſupra artic.2. ad ſecundum. vult, quòd quando quis trahitur omnino ad ea, quæ ſunt appetitus inferioris, magis dicatur rapi, & pati extaſim, quia magis abſtrahitur ab eo, quod eſt ſibi proprium (ſcilicet a rationali appetitu) ſed non eſt controuerſia, quia in de Veritate conſiderauit hoc, quod dicitur raptus, eſſe elcuatio; in ſecunda ſecundæ verò attenditur, quia eſt tractus ab eo, quod eſt ſecundùm naturam, ſcilicet ex parte termini a quo.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd illa ratio procedit de amore concupiſcentiæ, qui non facit ſimpliciter extaſim, vt dictum eſt. *

* In corp.

¶Ad antecedens, verum, in amore concupiſcentiæ, & tamen in illo eſt etiam aliquis exitus affectionalis ad rem deſideratam, ſed non ſtat foris, ſed regreditur, referendo ad ſeipſum. Sed maior non eſt vera de amore amicitiæ, quia eſto ibi ſit vnio, eſt tamen etiam extaſis, quia egreditur ad bonum amati, non vltra referens ad ſeipſum, immo illa vnio affectionalis trahit amantem in amatum, & bona ſua. Ad conſequens, magis ergo, verum in amore concupiſcentiæ, vbi eſt finalis regreſſus ad amantem, ſed non in amore amicitiæ, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille qui amat, intantùm extra ſe exit, inquantùm vult bona amici, & operatur; non tamen vult bona amici magis, quàm ſua; vnde non ſequitur, quòd alterum plus, quàm ſe diligat.

¶Maior, vel aſſumptum verum ad ſenſum dictum in articulo ſecundo, quia vnit amor amatum amanti ratione complacentiæ, & impreſſionis, & amans quoque extra ſe ponitur, volendo bona amico tanquam ſibi, &c. Vltra. Si ergo, &c. Dico, quòd ſic pergendo in amatum, non quaſi ſe dimittat affectionaliter (volendo videlicet magis bona amico, quàm ſibi) ſed ad alium ſenſum dictum in corpore. Vnde negatur quod infertur, ſequitur, quòd ſemper plus diligat amicum, quia procedit ex maio intellectu illius egreſſus, & extra ſe poſitionis.

¶Et nota circa hoc, quia nec hic, nec in patria homo debet alium magis diligere, quàm ſeipſum quo ad intenſionem actus; ſed tamẽ in patria plus diliget meliorem quo ad bonum volitum, De hoc in ſecunda ſecundæ, quæſt.26. artic.13.in corpore.

Vtrum zelus ſit effectus amoris.

F Mat. q. 10. art.1. ad 11. 2. Corin.3.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd zelus non ſit effectus amoris; zelus enim eſt contentionis principium, vnde dicitur 1.ad Cor.3. Cum ſit inter vos zelus, & contentio, &c. ſed cõtentio repugnat amori; ergo zelus non eſt effectus eius.

¶ 2 Præterea. Obiectum amoris eſt bonum, quod eſt communicatiuum ſui; ſed zelus repugnat communicationi; ad zelum enim pertinere videtur, quòd quis non patitur conſortium in amato, ſicut viri dicuntur zelare vxores, quas nolunt habere communes cum cæteris; ergo zelus non eſt effectus amoris.

¶ 3 Præterea. Zelus non eſt ſine odio, ſicut nec ſine amore, dicitur enim in Pſal. Zelaui ſuper iniquos, non ergo debet dici magis effectus amoris, quàm odij. Pſalmus.

¶Sed contra eſt, quod Dionyſius dicit quarto cap. de Diui. nomi. quòd Deus appellatur zelotes propter multum amorem quem habet ad exiſtentia. Dionyſius.

Hic D. S. inquirit de quarto effectu amoris, ſcilicet zelo. Et huic articulo oportet præmittere, quæ habet Doct. S. in poſtilla. 1.Corinth. 14. quia zelus accipitur vno modo pro ipſo amore intenſo, & pro dilectione feruenti. Et ſic conſtat, quòd quæſtio non intelligitur, quia idem non eſt effectus ſuipſius. Sic autem zelus idem eſt, quòd amor ſaltem intenſus. Secundo autem modo accipitur zelus pro inuidia, vt D. S. ibidem habet, & vt hic habetur, accipitur etiam tertio pro impugnatione conſortis in amato, & pro repulſa eorum, quæ ſunt contra amatum. Et vt D. S. vbi iam habet, non eſt æquiuocatio zeli, cum accipitur pro amore feruenti, & inuidia, vel alijs iam dictis, quia vnum ſequitur ex alio, & plerumque nomine cauſæ nominatur etiam effectus, & econtra; & iſto tertio modo accipitur hic zelus, quando quæritur, an ſit effectus amoris, & ſecundo modo.

¶Reſpondeo dicendum, quòd zelus quocunque modo ſumatur, ex intenſione amoris prouenit; manifeſtum eſt enim, quòd quantò aliqua virtus intenſius tendit in aliquid, fortius repellit omne contrarium, vel repugnans. Cum igitur amor ſit quidam motus in amatum, vt Auguſt. dicit in libro 83. Quæſtionum. * Intenſus amor quærit excludere omne id, quod ſibi repugnat. * Aug. q.35. & 36.

¶In corpore duas concluſiones ponit. Doct. Sanct. primò vnam generaliter reſponſiuam. Secundò, aliam explicatiuam primæ, ibi. Aliter tamen hoc, &c. Prima eſt. Zelus quocunque modo ſumatur ex intenſione amoris prouenit, & nota quocunque modo ſumatur, quia aliquando accipitur pro zelotipia, quandoque pro inuidia, quandoque pro zelo bono Dei, vel amici, & hi modi tangentur in ſecunda concluſione. Quandoque etiam accipitur zelus, vt habetur ſecunda ſecundæ pro triſtitia, qua quis afficitur, quia deeſt ſibi bonum, quod alius habet. Accipitur etiam pro Nemeſi, quæ eſt triſtitia de proſperitate malorum. Et ſecundùm Philoſophum eſt paſſio media inter inuidiam, & epicaocharciam, vel pernerſum gaudium ſecundùm nouam tranſlationem, & laudabilis. Vide ſecunda ſecundæ, quæſt.36. artic.2. in corpore, & quæſt.52.artic.3. ad ſecundum, & quarum. Quocunque ergo modo ſumatur, oritur ex amore intenſo; & tamen hic ſpecialiter oſtendetur de zelotipia, & zelo inuidiæ, & zelo amici. Probatur igitur concluſio iſta. Quantò aliqua virtus intenſius tendit in aliquid, tantò fortius repellit omne contrarium, vel repugnans; ſed amor eſt quidam motus in amatum, igitur intenſus amor quærit excludere omne id, quod ſibi repugnat; ſubſumitur extra litteram; ſed hoc pertinet ad zelum, & eſt zelus; igitur zelus eſt effectus amoris intenſi. Maior nota. Minor eſt beati Auguſtini. Subſumpta patet ex ratione zeli, quia eſt conari, & ſi poſſibile eſt excludere omne id, quod repugnat ſibi reſpectu amati, &c. Concluſio generalis.

¶Et nota, quòd ex his haberi poteſt, quòd zelus eſt effectus amoris mediante odio, quia aliquid impediens amantem, vel in ſingularitate, vel in excellentia amati, eo ipſo efficitur odioſum, & per zelum impugnatur. Et hoc etiam notatur ad tertium, & ergo odium non eſt zelus, ſed eſt cauſa zeli, licet non prima, qua oritur, & ipſum odium ex intenſo amore, & deinde impugnatio, & niſus, vel affectus excludendi aliud, vel impugnandi, &c. quia autem iuxta ſupra dicta eſt amor concupiſcentiæ, & amicitiæ, ideo concluſio indiget explicatione.

¶ Aliter tamen hoc contingit in amore concupiſcentiæ, & aliter in amore amicitiæ. Nam in amore concupiſcentiæ, qui intensè aliquid concupiſcit, mouetur contra omne illud, quod repugnat conſecutioni, vel fruitioni quiete eius, quod amatur; & hoc modo viri dicuntur zelare vxores, ne per conſortium aliorum impediatur ſingularitas, quam in vxore quærunt, ſimiliter

etiam qui quærunt excellentiam, mouentur contra eos, qui excellere videntur quasi impedientes excellentiam eorum; & iste est zelus inuidiæ, de quo dicitur in Psal. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.

Conclusio secunda.

¶Subiungit conclusionem aliam explicatiuam prioris talem. Aliter hoc contingit in amore concupiscentiæ, & aliter in amore amicitiæ, idest amor concupiscentiæ intensus est causa alterius zeli, & respectu alterius, quàm amor amicitiæ intensus. Probatur conclusio. Et primò D.S. ostendit quis zelus sit in amore concupiscentiæ. Deinde ostendit quis zelus sit in amore amicitiæ, quia tamen isti amores comparantur quo ad zelum, ideo oportet simul arguere de vtroque, quia comparatio requirit vtrumq; comparabilium, &c. In amore concupiscentiæ, qui intensè aliquid concupiscit mouetur contra omne illud, quod repugnat consecutioni, vel fruitioni quietæ eius, quod amatur, scilicet amore concupiscentiæ; sed amor amicitiæ intensus facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amati; ergo conclusio vera, quòd alius, & alius zelus est amoris concupiscentiæ, alius & alius amoris amicitiæ. Tenet consequentia de se, quia moueri contra repugnans quietæ fruitioni boni concupiti, & moueri contra repugnans bono amici, est alius motus, etiam respectu alterius obiecti. D.S. ponit primò primam partem antecedentis. Secundò secundam, ibi. Amor autem, &c. Primam ergo partem antecedētis ostendit, explicando quis sit zelus amoris concupiscentiæ, quia zelus quo dicitur quis zelare vxorem, similiter zelus inuidiæ, &c. Deinde ibi.

¶ Amor autem amicitiæ quærit bonum amici, vnde quando est intensus, facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amici, & secundùm hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando si qua dicuntur, vel fiunt contra bonum amici, homo repellere studet. Et per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea quæ sunt contra honorem, vel voluntatem Dei repellere secundùm posse conatur, secundum illud. 3. Reg. 19. Zelatus sum pro Domino exercituum. & Ioan. 2. super illud. Zelus domus tuæ comedit me. Dicit Glo. quòd bono zelo comeditur, qui quælibet praua, quæ viderit corrigere satagit, si nequit, tolerat, & gemit.

3. Reg. 19. Ioan. 2. * Glo. ex Aug. tra. 10. in Ioan.

¶Ponit tertiam partem antecedentis prædicti, & explicat quis sit, & quomodo nominetur zelus amoris amicitiæ, quia zelus pro amico, & zelus pro Deo, vt patet clarè in littera.

¶Nota, quòd hanc auctoritatem Psal. (scilicet neque zelaueris facientes iniquitatem) D.S. secunda secundæ, quæst. 36. artic. 2. in corpore, intelligit de zelo, qui apud Philosophum dicitur Nemesis & vtroq; modo potest intelligi. Etiam de zelo inuidiæ, &c.

¶Nota, quòd D.S. semper dicit. Zelus est effectus amoris intensi, huius concupiscentiæ, siue amicitiæ, & hoc idem dicit prima cōclusio, quare ex rapido amore non sequitur zelus. Qui enim non multum concupiscit rem aliquam non mouetur contra impediēs singularitatem, vel excellentiam in re concupita; similiter qui nō intensè diligit amicum, non impugnat ea, quæ ipsum impediunt a bonis suis; & ergo loquitur D.S de amore intenso, &c.

¶ Nota quoq; ex his, quòd amor est causa zeli suo modo effectiua sicut ratio agendi; eo enim ipso, quòd quis rem valde amat, habet rationem, & motiuum, vt impediens amatum impugnet, & est quasi dispositio zelantis, quæ tamē reducitur ad genus causæ efficientis largè, &c

¶Nota quoque, quòd zelus non videtur dicere vnum actum tantum, immo plures, quia impugnatio exercita, & repulsa, requirit etiam interiorem motum, & exteriorem, sic zelotipus variis modis impugnat corde, ore, & opere consortem; vnde etiam inuidia pertinet ad zelum. Causa etiam zeli prima quidem est amor, deinde odium, postea sequuntur alij motus, & actus interiores, & exteriores, qui constituunt zelum.

ARGVMENTVM in contrarium pro conclusione responsiua primæ est.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de zelo inuidiæ, qui quidem est causa contentionis, non contra rem amatam, sed pro re amata contra impedimenta ipsius.

¶Ad maiorem, vera, de zelo amoris concupiscentiæ, qui est zelus inuidiæ; & habetur aliquid de ipsa, secunda secundæ, quæstio. 38. artic. 1. ad primum.

¶Ad minorem, contentio (quæ est contrarietas verborum) contra rem amatam, illa repugnat amori; sed contentio contra impedimenta amati, vel amore concupiscentiæ, vel amicitiæ non contrariatur, immo sequitur, & quantò maior est amor, tantò maior est zelus pro amato, & contra impedimenta eius, &c. ergo zelus, &c. Verum, contra rem amatam, tamen contra impedimenta amati, vel contraria amato, &c.

¶Ad secundum dicendum; quòd bonum amatur, inquantum est communicabile amanti, vnde omne illud, quod perfectionem huius communicationis impedit, efficitur odiosum; & sic ex amore boni zelus causatur, ex defectu autem bonitatis contingit, quòd quædam parua bona non possunt integrè simul possideri a multis; & ex amore talium causatur zelus inuidiæ, non autem propriè ex his, quæ integrè possunt a multis possideri. Nullus enim inuidet alteri de cognitione veritatis, quæ a multis integrè cognosci potest, sed fortè de excellentia circa cognitionem huius.

¶Maior vera, est communicatiuum sui ipsi amato, ex cuius intensio amore sequitur repulsio impedimentorum communicationis perfectæ illius boni.

¶Ad minorem, sed zelus repugnat communicationi. Verum, zelus repugnat communicationi ad alios; & hoc in paruis bonis, quæ non possunt a pluribus haberi, sed non repugnat communicationi boni quo ad amatum, immo vt talis communicatio perfectè habeatur, consurgit zelus inuidiæ, vel impugnationis cuiuscunque. Vltra, ad zelum enim, &c. pertinere videtur non habere consortium aliorum impedientium, sed non ad ipsum amatum habetur zelus, &c. ergo zelus non est effectus amoris, rerum respectu amati, & desiderati, tamen respectu aliorum qui videntur impedire, &c. D.S. respondet ad minorem.

¶Et nota verbum D.S. cum dicit; & sic ex amore boni zelus causatur; sed non ex amore absolutè, & respectu boni amati; sed mediante odio illius, quod impedit communicationem boni concupiti ad amantem. Et hoc dictum est circa articulum, q amor est causa prima zeli, sed non præcisa.

¶ Pro intellectu etiam aliquorum dictorum in ista solutione vide D.S. in postilla. 1. ad Corinth. 14. lectione prima, quasi post principium, &c. Quia enim spiritualia possunt perfectè haberi a multis; ideo in charitate Diuina non habet locum inuidia; sed temporalia (scilicet parua) non possunt perfectè haberi; ideo ex amore talium sequitur zelus inuidiæ, & zelus ad singularitatem impedientia.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum, quòd aliquis odio habet ea, quæ repugnant amato, ex amore procedit, vnde zelus propriè ponitur effectus amoris magis, quàm odij.

¶Ad maiorem vera, quia inuidia, quæ est tristitia, præsupponit odium tanquam prius, & iterum aliquod odium præsupponit aliquam tristitiam. De hoc in secunda secundæ, quæst. 24. art. 6. ad primum. Tamen dico, quòd tale odium præcedens zelum est etiam effectus amoris, quia ideo odio quæ impedunt ab amato, propter amorem amati. Vnde negatur consequentia, quòd non magis, quia amor est prima, & principalior causa, quàm odium. D.S. negat consequentiam. Et patet ex hac solutione, quia amor solus non est causa zeli, sed adiuncto odio alicuius, quo stante sequitur zelus aliquo modorum.

Vtrum amor sit passio læsiua amantis.

G

AD quintum sic proceditur. Videtur, q amor sit passio læsiua, languor enim signat læsionem quādam languentis; sed amor causat languorem, dicitur enim Cant. 2. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo; ergo amor est passio læsiua. Cant. 2.

¶ 2 Præterea. Liquefactio est quædam resolutio, sed amor est liquefactiuus, dicitur enim Can. 5. Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est; ergo amor est resolutiuus; est ergo corruptiuus, & læsiuus. Cant. 5.

¶ 3 Præterea. Feruor designat quendam excessum in caliditate, qui quidem excessus corruptiuus est; sed feruor causatur ex amore. Dionysius enim 5. cap. cœle. Hierach. inter cæteras proprietates ad amorem Seraphin pertinentes ponit calidum, & acutum, & superferuens. & Cantic. 8. dicitur de amore, quòd lampades eius sunt lampades ignis, atque flammarum; ergo amor est passio læsiua, & corruptiua. Dionysius. Cant.

¶Sed contra est, quod dicit Dionysius 4. cap. de Diui. nomi. quòd singula seipsa amant contentiuè, idest conseruatiuè; ergo amor non est passio læsiua, sed magis conseruatiua, & perfectiua. Dionysius

¶Hic

¶Hic consequenter D.S. determinat de quinto effectu, qui sc. imperfectionem. s. læsionem; & ideo vltimò de ipso quæritur inter effectus speciales, & quærit notanter de passione, sed respondendo in vna cõclusione etiã respõdet de amore intellectiuo.

q.26.art.1. & 2. & q. 27.art.1. ¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * amor signat coaptationem quandam appetitiuæ virtutis ad aliquod bonum, nihil autem quod coaptatur ad aliquid, quod est sibi conueniens ex hoc ipso læditur; sed magis si sit possibile, proficit & melioratur quod verò coaptatur ad aliquid, quod non est sibi conueniens, ex hoc læditur, & deterioratur. Amor ergo boni conuenientis est perfectiuus, & melioratiuus amantis, amor autem boni, quòd non est conueniens amanti est læsiuus, & deterioratiuus amantis.

¶ D. S. respondet distinctè duabus conclusionibus responsuis secundam prosequitur, ibi. Quantum verò ad secundum, &c. prima respondet de amore secundùm formale ipsius, quod tenet ex parte appetitus, & est talis. Amor boni conuenientis est melioratiuus amantis, amor autem boni, quod non est cõueniens amãti, est læsiuus, &c. Hanc conclusionem D.S. primò probat ratione, secundò signo, ibi. Vnde maximè, &c. Tertiò annectit qualiter conclusio intelligatur, ibi. Et hoc quidem, &c. Probatur ergo conclusio ratione sic clarè. Amor signat coaptationem, &c. vt in littera, nihil aũt qđ coaptatur, &c. vt in littera, ergo cõclusio vera.

Conclusio prima.

¶Nota autem, ꝙ D.S. dicit circa minorem, sed magis si sit possibile, proficit, & melioratur; quia aliquando amans ex coaptatione ad amatum non perficitur propriè, quia est metipsum amare, & ipsa perfectio, vt in Deo. Similiter loquendo de melioratione morali, & perfectione, talis non est possibilis bestijs, sed in rationabilibus creaturis, hoc est possibile videò perficitur per ipsam coaptationem, ita quòd sicut cognitio vera est quædam perfectio, & melioratio accidentalis cognoscentis, ita coaptatio appetitiua ad bonum appetibile est perfectio, & melioratio in esse appetitiuo vt sic. Si autem loquamur de melioratione appetitiua, & affectiua absolutè, & non in esse morali, sic & appetitus bestiæ perficitur, quia etiam ipsius appetitus naturaliter ordinatur ad appetibile, & per consequens per actum respectu conuenientis perficitur, ita quòd ipsa affectio boni conuenientis est ipsa perfectio, naturalis autem appetitus est perfectio in esse naturæ magis, quàm in esse appetitiuo, & est actus primus, non secundus, sicut amor animalis, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Vnde maximè homo perficitur, & melioratur per amorem Dei, læditur autem, & deterioratur per amorem peccati, secundùm illud Oseæ 9. Facti sunt abhominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.

Osee 9.

¶ Manifestat conclusionem prædictam a signo quo ad ambas partes clarè, &c.

¶Et nota ex hoc, quia ista conclusio intelligitur de amore, vt respicit appetitum, & quia etiam amor intellectiuus respicit appetitum in ordine ad conueniens, vel disconueniens, ideo ista conclusio extenditur vsque ad appetitum intellectiuum, est enim ratio communis vtrique appetitui, quia amor vtriusque est coaptatio ipsius ad obiectum: quare etiam D.S. conclusionem manifestat per amorem Dei, & peccati mortalis, qui amores pertinent euidenter ad voluntatem, per dilectionem enim sensualitatis tantùm homo non efficitur abhominabilis; sed oportet, quòd etiam amor voluntatis accedat. Et hoc idem patet ex sequentibus, quia D.S. statim dicit. Quantum verò ad id, quod est materiale in passione amoris, quasi diceret, prædicta conclusio intelligitur de formali amoris, vt sic vniuersaliter, siue sit passio, siue non, &c. Consequenter ibi.

¶Et hoc quidem sic dictum est de amore quantùm ad id, quod est formale in ipso, quod est scilicet ex parte appetitus.

¶ Ponit intellectum dictæ conclusionis, quia debet intelligi, quòd amor aliquis est læsiuus, alius melioratiuus quo ad formale, ita quòd ipse actus per comparationem ab obiectum perficiat vel imperficiat in esse appetitiuo, vel etiam morali. Tunc ibi.

¶Quantum verò ad id, quod est materiale in passione amoris, quod est immutatio aliqua corporalis, accidit ꝙ amor sit læsiuus propter excessum immutationis, sicut accidit in sensu, & in actu virtutis animæ, qui exercetur per aliquam immutationem organi corporalis.

Conclusio secunda.

¶ Respondet alia conclusione de amore passione tantùm, & hoc quo ad materiale; & intendit talem conclusionem, amor passio quo ad materiale potest esse læsiuus, & dicit D. S. accidit, &c. per hoc dat intelligi, quòd amor passio quo ad materiale non habet esse læsiuum positiuè, sed conuenit sibi negatiuè per non repugnantiam. Probatur, accidit, idest potest contingere in aliquo amore, quòd immutatio excedat naturalem habitudinem, & dispositionem corporis; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia talis excessus immutationis lædit corpus. Antecedens declaratur a simili in sensu, & in actu potentiæ organicæ, vbi accidit læsio, quia per aliquam immutationem corporalem, sicut patet, quòd visus lædatur ab immutatione visibilis excedentis, similiter in actibus virtutis vegetatiuæ potest esse excessus, &c.

¶Nota autem fundamentum huius conclusionis infra q.37. artic.4. in corpore. quia amor ratione materialis non habet nocere corpori ex specie, & modo immutationis, immo magis perficere; quia motus amoris non repugnat vitali motioni, sed quantitas, & excessus eius potest repugnare vitali motioni; & ergo dicit D.S. accidit, quia ex se, & ex specie non habet se ex modo, & quãtitate immutationis, secundùm quòd superexcrescit naturalem habitudinem, sicut etiam delectatio, quæ ex propria specie est perfectiua corporis, potest nocere ex superexcrescentia, vt patebit infra, &c. Patet ex his, quòd conclusio prima intelligitur de melioratione, vel læsione appetitus, vt sic dependentis ab appetibili in sua perfectione; secunda autem intelligitur de læsione corporis, non appetitus; quare esse potest, vt passio perfectiua primo modo in homine, noceat secundo modo, & econtra, sicut patet de tristitia etiam sensitiua de peccatis, quæ potest esse, qua appetitus sensitiuus conuenienter se habet ad peccata, & per consequens perficiat appetitum, sed semper nocet corpori, vt patebit infra, quia ex specie nocet corpori, sic amor aliquis quo ad materiale moderatus, vel delectatio potest perficere corpus, & nocere appetitui, vt sic præsertim rationali.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem, quia ipse amans est obiectum, & bonũ conueniẽs, quia quilibet seipsum naturaliter diligit, & quilibet talis amor est bonus. In homine tamen amor quo diligit se secundùm exteriorem hominẽ, plus quàm secundùm interiorẽ est malus moraliter, non quia diligit se, sed quia peruertit ordinem dilectionis, &c.

¶Ad primi maiorem, languor corporalis signat læsionem corporalem, sed languor affectiuus significat tristitiam, & afflictionẽ de absentia amati, maximè quando est omnino absens, vt patet apud D.S. in tertio, dist. 27. quæst. 1. artic. 3. ad secundum.

¶Ad minorem dico, ꝙ amor quandoq; causat languorem appetitiuum, idest afflictionem, & tristitiam affectus, quando amatum est absens; ergo, &c. verum, quandoq; lædit ratione formalis, quãdo amatum est absens, quæ absentia disconuenit amanti; & intelligitur illud canticorum de amore etiam intellectiuo, quia facit lãguorem metaphoricum, & affectiuũ; sed in amore, qui est passio, correspõdet formali ex parte corporis, immutatio etiam afflictiua corporis. s. mediãte tristitia. Secundò concludit hæc ratio, ꝙ amor est afflictiuus non semper formaliter, & secundùm se, sed causaliter in absentia amati, quia tunc ad amorem sequitur tristitia, quæ est afflictiua, & ad tristitiam passionem, sequitur etiam immutatio corporis afflictiua, nam tristitia, vel voluntatis, vel passio maximè est ægritudo, & languor, vt patet apud Tullium.

¶Ad secũdi maiorem, liquefactio corporalis est aliqua resolutio & materialis per agens naturale facta, sed liquefactio affectiua nõ est resolutio, sed mollificatio affectus, qua se exhibet habilem ad intromissionem, & receptionem amati. Et dico, ꝙ talis mollificatio affectus respectu boni conuenientis, & perfectiui, non est læsiua. Et secundò dico, ꝙ transmutatio aliqualis non excedens in corpore correspondens appetitui etiam non est læsiua, immo perfectiua ex propria specie, vt patuit. Reprehenduntur etiam duri corde, qui non sunt dispositi ad diligendum Deum.

¶Ad minorem, amor etiam est liquefactiuus affectus, & cordis, & amor passio cum hoc immutat corpus proportionabiliter ad illam affectionem liquefactiuam appetitus. Negatur autem consequentia, quia liquefactio amoris non est resolutiua, sed mollificatiua per oppositum ad congelationem, & indurationem, &c.

¶Ad tertij maiorem, feruor materialis, & corporalis designat excessum caloris, sed non feruor affectiuus, qui signat intensum desiderium de consecutione amati.

¶Ad minorem dico, ꝙ feruor affectiuus quandoq; causatur ex amore, idest magnum, & ingens desiderium ex amore causatur; sed dico, ꝙ tale si sit respectu conuenientis non lædit appetitum. Secundò dico, ꝙ ex amore passione, quandoque causatur feruor etiam corporalis, & talis lædit ratione excessus, non ratione speciei. Et ad probationem minoris dico, ꝙ illæ auctoritates intelliguntur de feruore amoris intellectiui, & spiritualis, qui est in Seraphicis Angelis. Similiter intelligitur auctoritas Canticorum. Negatur autem consequentia, tum quia amor ille, de quo arguitur, non est passio. Tum secundò, dato ꝙ sit passio tantùm, tamen ratione formalis non nocet feruor, si sit conuenientis obiecti; sed conceditur, ꝙ amor passio potest lædere mediante materiali desiderij, cum superexcedit, quomodo tamen sit alius feruor amoris, passionis, & iræ. vide infra quæst. 44. artic. 2. & hoc est, ꝙ D.S. dicit in textu, soluendo omnia argumenta sub vno contextu.

¶Ad ea verò, quæ in contrarium obijciuntur, dicendum, quòd amori attribui possunt quatuor effectus proximi, scilicet liquefactio, fruitio, languor, & feruor, inter

etiam qui quærunt excellentiam, mouentur contra eos, qui excellere videntur quaſi impedientes excellentiam eorum; & iſte eſt zelus inuidiæ, de quo dicitur in Pſal. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.

Concluſio ſecunda.

¶Subiungit concluſionem aliam explicatiuam prioris talem. Aliter hoc contingit in amore concupiſcentiæ, & aliter in amore amicitiæ, ideſt amor concupiſcentiæ intenſus eſt cauſa alterius zeli, & reſpectu alterius, quàm amor amicitiæ intenſus. Probatur concluſio. Et primò D.S. oſtendit quis zelus ſit in amore concupiſcentiæ. Deinde oſtendit quis zelus ſit in amore amicitiæ, quia tamen iſti amores comparantur quo ad zelum, ideo oportet ſimul arguere de vtroque, quia comparatio requirit vtrumq; comparabilium, &c. In amore concupiſcentiæ, qui intensè aliquid concupiſcit mouetur contra omne illud, quod repugnat conſecutioni, vel fruitioni quietæ eius, quod amatur, ſcilicet amore concupiſcentiæ; ſed amor amicitiæ intenſus facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amati; ergo concluſio vera, quòd alius, & alius zelus eſt amoris concupiſcentiæ, alius & alius amoris amicitiæ. Tenet conſequentia de ſe, quia moueri contra repugnans quietè fruitioni boni concupiti, & moueri contra repugnans bono amici, eſt alius motus, etiam reſpectu alterius obiecti. D.S. ponit primò primam partem antecedentis. Secundò ſecundam, ibi. Amor autem, &c. Primam ergo partem antecedētis oſtendit, explicando quis ſit zelus amoris concupiſcentiæ, quia zelus quo dicitur quis zelare vxorem, ſimiliter zelus inuidiæ, &c. Deinde ibi.

¶ Amor autem amicitiæ quærit bonum amici, vnde quando eſt intenſus, facit hominem moueri contra omne illud, quod repugnat bono amici, & ſecundùm hoc aliquis dicitur zelare pro amico, quando ſi qua dicuntur, vel fiunt contra bonum amici, homo repellere ſtudet. Et per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando ea quæ ſunt contra honorem, vel voluntatem Dei repellere ſecundùm poſſe conatur, ſecundùm illud. 3. Reg. 19. Zelatus ſum pro Domino exercituum, & Ioan. 2. ſuper illud. Zelus domus tuæ comedit me. Dicit Glo. * quòd bono zelo comeditur, qui quælibet praua, quæ viderit corrigere ſatagit, ſi nequit, tolerat, & gemit.

3. Reg. 19. Ioan. 2. * Glo. ex Aug. tra. 10. in Ioan.

¶Ponit tertiam partem antecedentis prædicti, & explicat quis ſit, & quomodo nominetur zelus amoris amicitiæ, quia zelus pro amico, & zelus pro Deo, vt patet clarè in littera.

¶Nota, quòd hanc auctoritatem Pſal. (ſcilicet neque zelaueris facientes iniquitatem) D.S. ſecunda ſecundæ, quæſt. 36. artic. 2. in corpore, intelligit de zelo, qui apud Philoſophum dicitur Nemeſis, & vtroq; modo poteſt intelligi, ſcilicet de zelo inuidiæ, &c.

¶Nota, quòd D.S. ſemper dicit. Zelus eſt effectus amoris intenſi, ſiue concupiſcentiæ, ſiue amicitiæ; & hoc idem dicit prima cōclusio; quare ex tepido amore non ſequitur zelus. Qui enim non multum concupiſcit rem aliquam non mouetur contra impediēs ſingularitatem, vel excellentiam in re concupita; ſimiliter qui nō intensè diligit amicum, non impugnat ea, quæ ipſum impediunt a bonis ſuis; & ergo loquitur D.S. de amore intenſo, &c.

¶ Nota quoq; ex his, quòd amor eſt cauſa zeli ſuo modo effectiua ſicut ratio agendi; eo enim ipſo, quòd quis rem valde amat, habet rationem, & motiuum, vt impediens amatum impugnet, & eſt quaſi diſpoſitio zelantis, quæ tamē reducitur ad genus cauſæ efficientis largè, &c.

¶Nota quoque, quòd zelus non videtur dicere vnum actum tantum, immo plures, quia impugnatio exercita, & repulſa, requirit etiam interiorem motum, & exteriorem, ſic zelotipus variis modis impugnat corde, ore, & opere conſortem; vnde etiam inuidia pertinet ad zelum. Cauſa etiam zeli prima quidem eſt amor, deinde odium, poſtea ſequuntur alij motus, & actus interiores, & exteriores, qui conſtituunt zelum.

ARGVMENTVM in contrarium pro concluſione reſponſiua primæ eſt.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Apoſtolus ibi loquitur de zelo inuidiæ, qui quidem eſt cauſa contentionis, non contra rem amatam, ſed pro re amata contra impedimenta ipſius.

¶Ad maiorem, verā, de zelo amoris concupiſcentiæ, qui eſt zelus inuidiæ; & habetur aliquid de ipſa, ſecunda ſecundæ, quæſtio. 38 artic. 1 5. ad primum.

¶Ad minorem, contentio (quæ eſt contrarietas verborum) contra rem amatam, illa repugnat amori; ſed contentio contra impedimenta amati, vel amore concupiſcentiæ, vel amicitiæ non contrariatur, immo ſequitur, & quantò maior eſt amor, tantò maior eſt zelus pro amato, & contra impedimenta eius, &c. ergo zelus, &c. Verum, contra rem amatam, tamen contra impedimenta amati, vel contraria amato, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd bonum amatur, inquantum eſt communicabile amanti, vnde omne illud, quod perfectionem huius communicationis impedit, efficitur odioſum; & ſic ex amore boni zelus cauſatur, ex defectu autem bonitatis contingit, quòd quædam parua bona non poſſunt integrè ſimul poſſideri a multis; & ex amore talium cauſatur zelus inuidiæ, non autem propriè ex his, quæ integrè poſſunt a multis poſſideri. Nullus enim inuidet alteri de cognitione veritatis, quæ a multis integrè cognoſci poteſt, ſed fortè de excellentia circa cognitionem huius.

¶Maior vera, eſt communicatiuum ſui ipſi amato, ex cuius intenſo amore ſequitur repulſio impedimentorum communicationis perfectæ illius boni.

¶Ad minorem, ſed zelus repugnat communicationi. Verum, zelus repugnat communicationi ad alios: & hoc in paruis bonis, quæ non poſſunt a pluribus haberi, ſed non repugnat communicationi boni quo ad amatum, immo vt talis communicatio perfectè habeatur, conſurgit zelus inuidiæ, vel impugnationis cuiuſcunque. Vltra, ad zelum enim, &c. pertinere videtur non habere conſortium aliorum impedientium, ſed non ad ipſum amatum habetur zelus, &c. ergo zelus non eſt effectus amoris, verum reſpectu amati, & deſiderati, tamen reſpectu aliorum qui videntur impedire, &c. D.S. reſponder ad minorem.

¶Et nota verbum D.S. cum dicit; & ſic ex amore boni zelus cauſatur; ſed non ex amore abſolutè, & reſpectu boni amati; ſed mediante odio illius, quod impedit communicationem boni concupiti ad amantem. Et hoc dictum eſt circa articulum, q. amor eſt cauſa prima zeli, ſed non præciſa.

¶ Pro intellectu etiam aliquorum dictorum in iſta ſolutione vide D.S. in poſtilla. 1. ad Corinth. 14. lectione prima, quaſi poſt principium, &c. Quia enim ſpiritualia poſſunt perfectè haberi a multis; ideo in charitate Diuina non habet locum inuidia; ſed temporalia (ſcilicet parua) non poſſunt perfectè haberi; ideo ex amore talium ſequitur zelus inuidiæ, & zelus ad ſingularitatem impedientia.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc ipſum, quòd aliquis odio habet ea, quæ repugnant amato, ex amore procedit, vnde zelus propriè ponitur effectus amoris magis, quàm odij.

¶Ad maiorem vera, quia inuidia, quæ eſt triſtitia, præſupponit odium tanquam prius, & iterum aliquod odium præſuppoſitis aliquam triſtitiam. De hoc in ſecunda ſecundæ, quæſt. 24. art. 6. ad primum. Tamen dico, quòd tale odium præcedens zelum eſt etiam effectus amoris, quia ideo odio quæ impediunt ab amato, propter amorem amati. Vnde negatur conſequentia, quòd non magis, quia amor eſt prima, & principalior cauſa, quàm odium. D.S. negat conſequentiam. Et patet ex hac ſolutione, quia amor ſolus non eſt cauſa zeli, ſed adiuncto odio alicuius, quo ſtante ſequitur zelus aliquo modorum.

Vtrum amor ſit paſſio læſiua amantis.

G

AD quintum ſic proceditur. Videtur, q amor ſit paſſio læſiua, languor enim ſignat læſionem quādam languentis; ſed amor cauſat lāguorem; dicitur enim Cant. 2. Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo; ergo amor eſt paſſio læſiua. Cant. 2.

¶ 2 Præterea. Liquefactio eſt quædam reſolutio, ſed amor eſt liquefactiuus, dicitur enim Can. 5. Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus meus locutus eſt; ergo amor eſt reſolutiuus; eſt ergo corruptiuus, & læſiuus. Cant. 5.

¶ 3 Præterea. Feruor deſignat quendam exceſſum in caliditate, qui quidem exceſſus corruptiuus eſt; ſed feruor cauſatur ex amore. Dionyſius enim 5. cap. cœle. Hierach. inter cēteras proprietates ad amorem Seraphin pertinentes ponit calidum, & acutum, & ſuperferuens. & Cantic. 8. dicitur de amore, quòd lampades eius ſunt lampades ignis, atque flammarum; ergo amor eſt paſſio læſiua, & corruptiua. Dionyſius. Cant. 8.

¶Sed contra eſt, quod dicit Dionyſius 4. cap. de Diui. nomi. quòd ſingula ſeipſa amant contentiuè, ideſt conſeruatiuè; ergo amor non eſt paſſio læſiua, ſed magis conſeruatiua, & perfectiua. Dionyſius

¶Hic

¶Hic consequenter D. S. determinat de quinto effectu, qui sc. imperfectionem. f. læsionem; & ideo vltimò de ipso quæritur inter effectus speciales, & quærit noranter de passione, sed respondendo in vna cõclusione etiã respõdet de amore intellectiuo.

q.26.art.1. & 2. & q. 27.art.1. ¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, * amor signat coaptationem quandam appetitiuæ virtutis ad aliquod bonum, nihil autem quod coaptatur ad aliquid, quod est sibi conueniens ex hoc ipso læditur; sed magis si fit possibile, proficit & melioratur quod verò coaptatur ad aliquid, quod non est sibi conueniens, ex hoc læditur, & deterioratur. Amor ergo boni conuenientis est perfectiuus, & melioratiuus amantis, amor autem boni, quòd non est conueniens amanti est læsiuus, & deterioratiuus amantis.

¶ D. S. respondet distinctè duabus conclusionibus respõsiuis. secundam prosequitur, ibi. Quantum verò ad secundum, &c. prima respondet de amore secundùm formale ipsius, quod tenet ex parte appetitus, & est talis. Amor boni conuenientis est melioratiuus amantis, amor autem boni, quod non est cõueniens amãti, est læsiuus, &c. Hanc conclusionem D. S. primò probat ratione, secundò signo, ibi. Vnde maximè, &c. Tertiò annectit qualiter conclusio intelligatur, ibi. Et hoc quidem, &c. Probatur ergo conclusio ratione sic clarè. Amor signat coaptationem, &c. vt in littera, nihil aũt qđ coaptatur, &c. vt in littera, ergo cõclusio vera.

Conclusio prima.

¶Nota autem, ꝙ D. S. dicit circa minorem, sed magis si fit possibile, proficit, & melioratur; quia aliquando amans ex coaptatione ad amatum non perficitur propriè, quia est metipsum amare, & ipsa perfectio, vt in Deo. Similiter loquendo de melioratione morali, & perfectione, talis non est possibilis bestijs, sed in rationabilibus creaturis, hoc est possibile: video perficitur per ipsam coaptationem, ita quòd sicut cognitio veri ist quædam perfectio, & melioratio accidentalis cognoscentis, ita coaptatio appetitiua ad bonum appetibile est perfectio, & melioratio in esse appetitiuo vt sic. Si autem loquamur de melioratione appetitiua, & affectiua absolutè, & non in esse morali, sic & appetitus bestiæ perficitur, quia etiam ipsius appetitus naturaliter ordinatur ad appetibile, & per consequens per actum respectu conuenientis perficitur, ita quòd ipsa affectio boni conuenientis est ipsa perfectio, naturalis autem appetitus est perfectio in esse naturæ magis, quàm in esse appetitiuo, & est actus primus, non secundus, sicut amor animalis, &c. Consequenter cum dicit.

¶ Vnde maximè homo perficitur, & melioratur per amorem Dei, læditur autem, & deterioratur per amorem peccati, secundùm illud Oseæ 9. Facti sunt abhominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.

Osea 9.

¶ Manifestat conclusionem prædictam a signo quo ad ambas partes clarè, &c.

¶Et nota ex hoc, quia ista conclusio intelligitur de amore, vt respicit appetitum, & quia etiam amor intellectiuus respicit appetitum in ordine ad conueniens, vel disconueniens, ideo ista conclusio extenditur vsque ad appetitum intellectiuum, est enim ratio communis vtrique appetitui, quia amor vtriusque est coaptatio ipsius ad obiectum: quare etiam D. S. conclusionem manifestat per amorem Dei, & peccati mortalis, qui amores pertinent euidenter ad voluntatem, per dilectionem enim sensualitatis tantùm homo non efficitur abhominabilis; sed oportet, quòd etiam amor voluntatis accedat. Et hoc idem patet ex sequentibus, quia D. S. statim dicit. Quantum verò ad id, quod est materiale in passione amoris, quasi diceret, prædicta conclusio intelligitur de formali amoris, vt sic vniuersaliter, siue sit passio, siue non, &c. Consequenter ibi.

¶Et hoc quidem sic dictum est de amore quantùm ad id, quod est formale in ipso, quod est scilicet ex parte appetitus.

¶ Ponit intellectum dictæ conclusionis, quia debet intelligi, quòd amor aliquis est læsiuus, alius melioratiuus quo ad formale, ita quòd ipse actus per comparationem ab obiectum perficiat vel imperficiat in esse appetitiuo, vel etiam morali. Tunc ibi.

¶Quantum verò ad id, quod est materiale in passione amoris, quod est immutatio aliqua corporalis, accidit ꝙ amor sit læsiuus propter excessum immutationis, sicut accidit in sensu, & in actu virtutis animæ, qui exercetur per aliquam immutationem organi corporalis.

Conclusio secunda.

¶ Respondet alia conclusione de amore passione tantùm, & hoc quo ad materiale; & intendit talem conclusionem, amor passio quo ad materiale potest esse læsiuus, & dicit D. S. accidit, &c. per hoc dat intelligi, quòd amor passio quo ad materiale non habet esse læsiuum ponitiuè, sed conuenit sibi negatiuè per non repugnantiam. Probatur, accidit, idest potest contingere in aliquo amore, quòd immutatio excedat naturalem habitudinem, & dispositionem corporis; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia talis excessus immutationis lædit corpus. Antecedens declaratur a simili in sensu, & in actu potentiæ organicæ, vbi accidit læsio, quia per aliquam immutationem corporalem, sicut patet, quòd visus læditur ab immutatione visibilis excedentis, similiter in actibus virtutis vegetatiuæ potest esse excessus, &c.

¶Nota autem fundamentum huius conclusionis infra q. 37. artic. 4. in corpore. quia amor ratione materialis non habet nocere corpori ex specie, & modo immutationis, immo magis perficere; quia motus amoris non repugnat vitali motioni, sed quantitas, & excessus eius potest repugnare vitali motioni; & ergo dicit D. S. accidit, quia ex se, & ex specie non habet se ex modo, & quãtitate immutationis, secundum quòd superexcrescit naturalem habitudinem, sicut etiam delectatio, quæ ex propria specie est perfectiua corporis, potest nocere ex superexcrescentia, vt patebit infra, &c. Patet ex his, quòd conclusio prima intelligitur de melioratione, vel læsione appetitus, vt sic dependentis ab appetibili in sua perfectione; secunda autem intelligitur de læsione corporis, non appetitus; quare esse potest, vt passio perfectiua primo modo in homine, noceat secundo modo, & econtra, sicut patet de tristitia etiam sensitiua de peccatis, quæ potest esse, qua appetitus sensitiuus conuenienter se habet ad peccata, & per consequens perficiat appetitum, sed semper nocet corpori, vt patebit infra, quia ex specie nocet corpori, sic amor aliquis quo ad materiale moderatus, vel delectatio potest perficere corpus, & nocere appetitui, vt sic præsertim rationali.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem, quia ipse amans est obiectum, & boni conueniẽs, quia quilibet seipsum naturaliter diligit, & quilibet talis amor est bonus. In homine tamen amor quo diligit se secundùm exteriorem hominẽ, plus quàm secundùm interiorẽ est malus moraliter, non quia diligit se, sed quia peruertit ordinem dilectionis, &c.

¶Ad primi maiorem, languor corporalis signat læsionem corporalem, sed languor affectiuus significat tristitiam, & afflictionẽ de absentia amati, maximè quando est omnino absens, vt patet apud D. S. in tertio, dist. 17. quæst. 1. artic. 3. ad secundum.

¶Ad minorem dico, ꝙ amor quandoq; causat languorem appetitiuum, idest afflictionem, & tristitiam affectus, quando amatum est absens; ergo, &c. verum, quandoq; lædit ratione formalis, quãdo amatum est absens, quæ absentia disconuenit amanti; & intelligitur illud canticorum de amore etiam intellectiuo, quia facit lãguorem metaphoricum, & affectiuũ; sed in amore, qui est passio, correspõdet formali ex parte corporis, immutatio etiam afflictiua corporis. f. mediate tristitia. Secundò concludit hæc ratio, ꝙ amor est afflictiuus non semper formaliter, & secundùm se, sed causaliter in absentia amati, quia tunc ad amorem sequitur tristitia, quæ est afflictiua, & ad tristitiam passionem, sequitur etiam immutatio corporis afflictiua, nam tristitia, vel voluntatis, vel passio maximè est ægritudo, & languor, vt patet apud Tullium.

¶Ad secũdi maiorem, liquefactio corporalis est aliqua resolutio & materialis per agens naturale facta, sed liquefactio affectiua nõ est resolutio, sed mollificatio affectus, qua se exhibet habilem ad intromissionem, & receptionem amati. Et dico, ꝙ talis mollificatio affectus respectu boni conuenientis, & perfectiui, non est læsiua. Et secundò dico, ꝙ transmutatio aliqualis non excedens in corpore correspondens appetitui etiam non est læsiua, immo perfectiua ex propria specie, vt patuit. Reprehenduntur enim duri corde, qui non sunt dispositi ad diligendum Deum.

¶Ad minorem, amor etiam est liquefactiuus affectus, & cordis, & amor passio cum hoc immutat corpus proportionabiliter ad illam affectionem liquefactiuam appetitus. Negatur autem consequentia, quia liquefactio amoris non est resolutiua, sed mollificatiua per oppositum ad congelationem, & indurationem, &c.

¶Ad tertij maiorem, feruor materialis, & corporalis designat excessum caloris, sed non feruor affectiuus, qui signat intensum desiderium de consecutione amati.

¶Ad minorem dico, ꝙ feruor affectiuus quandoq; causatur ex amore, idest magnum, & ingens desiderium ex amore causatur; sed dico, ꝙ tale si sit respectu conuenientis non lædit appetitum. Secundò dico, ꝙ ex amore passione, quandoque causatur feruor etiam corporalis, & talis lædit ratione excessus, non ratione speciei. Et ad probationem minoris dico, ꝙ illæ auctoritates intelliguntur de feruore amoris intellectiui, & spiritualis, qui est in Seraphicis Angelis. Similiter intelligitur auctoritas Canticorum. Negatur autem consequentia, tum quia amor ille, de quo arguitur, non est passio. Tum secundò, dato ꝙ sit passio tantùm, tamen ratione formalis non nocet feruor, si fit conuenientis obiecti; sed conceditur, ꝙ amor passio potest lædere mediante materiali desiderij, cum superexcedit, quomodo tamen sit alius feruor amoris, passionis, & iræ. vide infra quæst. 44. artic. 2. & hoc est, ꝙ D. S. dicit in textu, soluendo omnia argumenta sub vno contextu.

¶Ad ea verò, quæ in contrarium obijciuntur, dicendum, quòd amori attribui possunt quatuor effectus proximi, scilicet liquefactio, fruitio, languor, & feruor, inter

quæ primum eſt liquefactio, quæ opponitur cõgelationi. Ea enim quæ ſunt congelata, in ſeipſis conſtricta ſunt, vt non poſſint de facili ſubintrationem alterius pati; ad amorem autem pertinet, quòd appetitus coaptetur ad receptionem boni amati, prout amatum eſt in amante, ſicut iam ſupra dictum eſt. * Vnde cordis congelatio, vel duritia eſt diſpoſitio repugnans amori, ſed liquefactio importat quandam mollificationem cordis, qua exhibet ſe cor habile, vt amatum in ipſum ſubintret. Si ergo amatum fuerit præſens & habitum cauſatur delectatio, ſiue fruitio; ſi autem fuerit abſens, conſequuntur duæ paſſiones, ſcilicet triſtitia de abſentia, quæ ſignatur per languorem (vnde & Tullius in tertio de Tuſculanis quæſtionibus, maximè triſtitiam, egritudinem nominat) & intenſum deſiderium de conſecutione amati, quod ſignatur per feruorem; & iſti quidem ſunt effectus amoris formaliter accepti ſecundùm habitudinem appetitiuæ virtutis ad obiectum; ſed in paſſione amoris conſequuntur aliqui effectus his proportionati ſecundùm immutationem organi.

* Art. 2.

* Tull. circa medium.

¶ De materia huius ſolutionis, & præſertim quid intelligatur apud Dionyſium in tertio argumento per acutum. vide D. S. ih tertio ſententiarum, diſtinct. 27. quæſt. 1. artic. 1. ad quartum. quia amor dicitur acutus, inquantum diuidendo ad intima amati facit deuenire, vt patuit artic. 2. vide, &c.

Vtrum amor ſit cauſa omnium, quæ amans agit.

H 3. di. 27. q. 1. act. 1. corp. * q. 26. ar. 2.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd amans non agat omnia ex amore. Amor enim quædam paſſio eſt, vt ſupra dictum eſt; * ſed non omnia quæ agit homo, agit ex paſſione; ſed quædam agit ex electione, & quædam ex ignorantia, vt dicitur in 5. Ethic. * ergo non omnia quæ homo agit, agit ex amore.

* Ariſt. c. 1.

¶ 2 Præterea. Appetitus eſt principium motus, & actionis in omnibus animalibus, vt patet in 3. de Ani. * Si igitur omnia quæ quis agit, agit ex amore, aliæ paſſiones appetitiuæ partis erunt ſuperfluæ.

* Ariſt. tex. 42. vſque ad 55.

¶ 3 Præterea. Nihil cauſatur ſimul a contrariis cauſis, ſed quædam fiunt ex odio, non ergo oia ſunt ex amore.

Dionyſius.

¶ Sed contra eſt, quod Dionyſ. dicit 4. cap. de Diui. no, ꝙ propter amorem boni omnia agunt quæcunq; agunt.

¶ Hic vltimò D. S. quærit de effectu generaliter omnis amoris; alij enim effectus præcedẽtes cõueniunt amori paſſioni, & amori intellectiuo, ſed nõ ita amori naturali, ſicut iſte de quo hic ꝗritur.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ omne agens agit propter finem aliquem, vt ſupra dictum eſt; * finis autem eſt bonum deſideratum, & amatum vnicuique. Vnde manifeſtum eſt, quòd omne agens quodcunque ſit, agit quamcunque actionem ex aliquo amore.

* q. 1. ar. 2.

Concluſio reſponſiua.

¶ Concluſio reſponſiua eſt talis. Omne agens quodcunque ſit, agit quãcunque actionem ex aliquo amore; dicitur autem ex aliquo amore, ſcilicet vagè, & indeterminatè, ſicut in alio propoſito dicitur, quòd materia neceſſariò ſibi determinat aliquam formã, non quidem hanc, vel illam determinatè; ſed hanc, vel illam vagè, & indeterminatè; ſic in propoſito actio agentis neceſſariò prærequirit (ſicut aliquo modo cauſam) amorẽ aliquem indeterminatè, quia non fit actio ſine amore aliquo, tamen poteſt fieri ſine illo, vel illo determinatè. Probatur cõcluſio clarè in littera, qu ſi ſic arguereꝫ. Vnumquodque agens agit propter bonum amatum, igitur agit ex amore (ſcilicet boni) & per conſequens ſequitur concluſio. Antecedens patet, quia omne agens agit propter finem amatum, ſiue amore naturali, qui ſequitur eſſe naturale & formam, ſiue amatum amore, qui ſequitur cognitionem coniunctam, vt patuit ſupra quæſt. 1. Conſequentia tenet, quia bonum non eſt amatum ſine amore, &c.

¶ Nota, quia poſſet eſſe quæſtio in quo genere cauſæ. Amor (ſcilicet vagè modo dicto) ſit cauſa actionis. Ad hoc dicitur conformiter ad ſupradicta quæſt. 26. quia amor, ex quo quis agit ratione obiecti amati eſt cauſa finalis, propter quam actionis, & eſſe amatum eſt effectus, & conditio conſequens bonum, & finem in ordine ad appetitum; ſed amor ipſe ratione ſui, qui eſt actus circa aliud obiectum eſt cauſa actionis in genere cauſæ efficientis, largè tamen; quia non eſt, quod agit actionem, ſed ratio agendi, & cauſa effectiua ad modum dicendi Capreoli; eo modo quo effectus alteri neceſſariò præſuppoſitus dicitur cauſa eius effectiua, quia videlicet eſt aliqualis ratio efficiendi. Nihil enim agit in ſe propter finem, & amatum finem; igitur amor neceſſariò præcedit omnem actionem, ita tamen, quòd amor generaliter accipiatur, vt patebit ad primum.

Capreolus.

¶ Confirmatur concluſio auctoritate Dionyſij in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de amore, qui eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo exiſtens, nos autem loquimur nunc de amore communiter accepto, prout comprehendit ſub ſe amorem intellectualem rationalem, animalem naturalem, ſic enim Dionyſius loquitur de amore in 4. cap. de Diui. nomi.

Dionyſius.

¶ Ad maiorem, vniuerſaliter aſſumpta falſa eſt, quia non omnis amor eſt paſſio, ſed ſolùm ſenſitiuus, vt patuit artic. 2. quæſt. 26. non autem naturalis, vel intellectiuus.

¶ Ad minorem vera, & tamen ea quæ agit ex electione, agit etiam ex amore aliquo, non enim etiam eligitur per purum iudicium rationis, niſi amatum amore, qui eſt voluntatis, & hoc amore concupiſcentiæ, quæ eſt amor amicitiæ reſpectu alterius cui eligitur; ergo homo non agit omnia ex amore, verum, ſenſitiuo, & qui eſt paſſio, tamen ex aliquo amore, & nunc reſponſum eſt, non tantùm de amore ſenſitiuo, ſed de amore in communi.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ex amore, ſicut iam dictum eſt, * cauſatur, & deſiderium, & triſtitia, & delectatio, & per conſequens omnes aliæ paſſiones; vnde omnis actio, quæ procedit ex quacunque paſſione, procedit etiam ex amore, ſicut ex prima cauſa; vnde non ſuperfluunt aliæ paſſiones, quæ ſunt cauſæ proximæ.

* Artic. 5.

¶ Maior vera, de principio vt ſolet dici imperatiuo, ſed non executiuo; vel magis appetitus, præſertim in brutis, eſt principiũ motiuum, & imperatiuum ad executionem, non enim habet imperium locum in brutis, vt patuit ſupra quæſt. 17. artic. 2. ad ſecundum, & tertium, & quæſt. 15. artic. 2. ad ſecundum. Vltra, ſi igitur omnia, quæ quis agit, agit ex amore. Dico, quòd agit ex amore ſemper, ſicut ex principio primo, & radicali, & originali, tamen agit etiam ex alijs paſſionibus quandoque, ſicut ex principio proximo, ſicut cum quis agit ex ira, actio illa habet iram pro principio propinquo. Si autem quæratur, quare ille ſit iratus, inuenitur, quòd ideo, quia ille impediuit eum ab amato. Vltrà, ergo aliæ ſuperfluunt. Negatur conſequentia, quia præter cauſam primam, oportet quandoque etiam habere cauſam ſecundam, licet cauſa prima etiam producat aliquos effectus præter cauſas ſecundas, ſic aliqua actio immediatè dependet ex amore præcipuè amicitiæ, & ad minus deſiderium conſequitur amorẽ immediatè.

¶ Ad tertium dicendum, quòd odium etiam ex amore cauſatur, ſicut infra dicetur. *

* q. 29. ar. 2.

¶ Maior vt iacet eſt vera, quia ſimul non cauſatur ex contrarijs, ſi autem tollatur illud ſimul, non eſt vniuerſaliter vera, vnde dicitur nihil cauſatur a contrarijs cauſis vt ſic; & ſecundò non cauſatur a contrarijs per ſe, tamen ab vno per ſe, ab alio per accidens; primum patuit ſupra quæſtio. 15. artic. 2. ad ſecundum, quia induratio cauſatur a calore, & frigore; verum tamen, quòd non eſt induratio eiuſdem recipientis, ſed in eodem poteſt cauſari eadem forma a contrarijs, ab vno per ſe, ab alio per accidens, vt patet in naturalibus.

¶ Ad minorem malè ſubſumitur, ſed ſi ſubſumatur formaliter, ſed odium contrariatur amori, & vt contrariatur ſibi oritur ex eo aliqua actio; tunc negatur iſta minor, quia actio, quæ cauſatur ex odio, cauſatur ab eo, non inquantum contrariatur amori, ſcilicet circa idem obiectum exiſtens, ſed vt ſequitur ex amore. Pro intellectu huius vide infra quæſt ſequen. artic. 2. ad ſecundum. quia amor vnius rei eſt cauſa, quòd eius contrarium odiatur, & ſemper odium radicatur in aliquo amore, vt eſt principium actionis; & ergo amor, non quidem illius, vel illius rei; ſed aliquis eſt primum principium actionis.

Quæſtio Vigeſimanona.

De Odio.

DEinde conſiderandum eſt de odio. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum cauſa, & obiectum odij ſit malum. Secundò, vtrum odium cauſetur ex amore. Tertiò, vtrum odium ſit fortius, quàm amor. Quartò, vtrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum. Quintò, vtrum aliquis poſſit habere odio veritatem. Sextò, vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

¶ Quia

¶Quia odium pertinet ad primam coniugationem paſſionum cum amore; & eſt prima inter reſpicientes malum, ſicut amor inter reſpicientes bonum; ideo poſt amorem ſtatim tractat de odio. Et diuiditur iſta quæſtio, quia primò de obiecto, & cauſa odij communibus, in artic. primo, & ſecundo. In tertio elicit quoddam ſequens ad ſecundum articulum. In quarto, quinto, & ſexto quærit de obiectis ſpecialibus.

Vtrum cauſa, & obiectum odij ſit malum.

I 1.2.q.12. art.4. AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd obiectum, & cauſa odij non ſit malum; omne enim quod eſt, inquantum huiuſmodi bonũ eſt; ſi igitur obiectum odij ſit malum, ſequitur, ꝙ res nulla odio habeatur, ſed ſolùm defectus alicuius rei, qđ patet eſſe falſum.

¶ 2 Præterea. Odire malum eſt laudabile. Vnde in laudem quorundam dicitur 2. Machab. 3. quòd leges optimè cuſtodiebantur propter Oniæ Pontificis pietatem, & animos odio habentes mala; ſi igitur nihil odiatur niſi malum, ſequitur, quòd omne odium ſit laudabile, quod patet eſſe falſum. 2.Mach.3.

¶ 3 Præterea. Idem non eſt ſimul bonum, & malum; ſed idem diuerſis eſt odibile, & amabile; ergo odium nõ ſolùm eſt mali, ſed etiam boni.

¶Sed contra. Odium contrariatur amori, ſed obiectum amoris eſt bonum, vt ſupra dictum eſt; * ergo obiectum odij eſt malum. *q.28.ar.1.

¶ In hoc articulo D. S. primò inquirit de obiecto communi, & proprio odij; eſt enim malum vt apprehenſum cauſa odij, quod eſt paſſio, vel motus voluntatis obiectiua, & quaſi effectiua; amor autem eſt cauſa tenens ſe ex parte ſubiecti, & faciens aliquid haberi tanquam malum.

¶Reſpondeo dicendum, qnòd cum appetitus naturalis deriuetur ab aliqua apprehenſione, licet non coniuncta, eadẽ ratio uidetur eſſe de inclinatione appetitus naturalis, & appetitus animalis, qui ſequitur apprehenſionem coniunctam, ſicut ſupra dictum eſt; * in appetitu autem naturali hoc manifeſtè apparet, ꝙ ſicut vnumquodq; habet naturalem conſonantiam, uel aptitudinem ad id, quod ſibi cõuenit, qui eſt amor naturalis; ita ad id quod eſt repugnans, & corruptiuum habet diſſonantiam naturalem, quæ eſt odium naturale. Sic igitur & in appetitu animali, ſeu intellectiuo, amor eſt conſonantia quædã appetitus in id quod apprehenditur, ut conueniens; odiũ uerò eſt diſſonantia quædam appetitus ad id, quod apprehenditur ut repugnans, & nociuum. *q.28.ar.1.

¶D. S. primò deducit quandam concluſionem fundamentalem; ſecundò ſubſumit, & infert concluſionem reſponſiuam, ibi. Sicut autem, &c. Fundamentum igitur huius reſponſionis eſt, quòd in appetitu animali, ſeu intellectiuo, amor eſt conſonantia quædam appetitus, &c. vt in fine litteræ. Probatur. Eadem ratio videtur eſſe de inclinatione appetitus naturalis, & appetitus animalis; ſed in appetitu naturali, naturalis appetitus eſt conſonantia, odium verò repugnantia; igitur concluſio vera. Maior patet, quia vterque appetitus ſequitur apprehenſionem, licet ille nõ coniunctam ille coniunctam; & ergo videtur, quòd de motibus illorum appetituum ſit aliqua proportio, præſertim cum cognitio vna deriuatur ab alia, & cum ars imitetur naturam. Minor relinquitur nota.

¶ Circa quam nota ex prædictis, quia amor naturalis in rebus purè naturalibus non eſt actus elicitus, ſed actus primus, ſicut grauitas eſt amor grauis, & calor amor calidi vt ſic, ſed in cognoſcentibus eſt actus elicitus ſecundus; & tamen in hoc conueniunt, quòd vterque eſt conſonantia, ideſt forma proportionata alteri, vel actus complecentiæ in aliquo proportionato. Oppoſitum eſt de odio; vnde patet, quòd conſonantia naturalis non eſt niſi forma alteri proportionata inclinans ad ipſum, ſicut grauitas ad locum deorſum, & leuitas ad ſurſum. Tunc ibi.

¶Sic autem omne conueniens, inquantum huiuſmodi, habet rationem boni, ita omne repugnans, inquantũ huiuſmodi, habet rationem mali; & ideo ſicut bonũ eſt obiectum amoris, ita malum eſt obiectum odij.

Concluſio reſponſiua. ¶Subſumit ſub prædicta concluſione, & infert cõcluſionem reſponſiuam talem; ſicut bonum eſt obiectum amoris, ita malũ odij. Probatur aſſumendo concluſionem fundamentalem pro maiori, minor. Sicut autem omne, &c. vt in littera; ergo ſequitur cõcluſio.

¶Nota circa minorem, quòd conueniens vt ſic eſt bonum, quia perfectiuũ alterius, cui conuenit; diſconueniens verò eſt malum non ſimpliciter, & quo ad vniuerſum, vel principium vniuerſi, ſed dicitur malum, quia nociuum alteri, & eius deſtructiuum; ſicut per oppoſitum Philoſophus habet 4. Ethic. quòd prodigus vanus quidem eſt, ſed non malus. Vnde patet, quòd malum, quod eſt obiectum odij, non dicitur quia imperfectum, vel quia priuatum debita perfectione; ſed quia alteri repugnat, & alterius eſt corruptiuũ, vel apprehenſum, vt nociuum, vel impeditiuum alicuius, nõ quia cauſa ſit in ſe mala. Vide prima par. quæſt. 49. art. 3. in corp.

ARGVMENTVM in contrarium fundatur in hoc, quia directè contrariorum motuum appetitus ſunt contraria obiecta, quare autem dicat directè. Vide infra quæſt. 73 art. 4. & ſic confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ens inquantum ens, non habet rationem repugnantis, ſed magis conuenientis; quia omnia conueniunt in ente; ſed ens inquantum eſt hoc ens determinatũ, habet rationem repugnantis ad aliquod ens determinatum, & ſecundùm hoc unũ ens eſt odibile alteri, & eſt malum, & ſi non in ſe, tamen per comparationem ad alterum.

¶Ad maiorem, vera eſt, quod omne quod eſt, inquantum huiuſmodi, eſt bonum in ſe, & ſimpliciter, inquantum ens. (actus) ſed tamen vt hoc ens poteſt eſſe repugnans alteri, ſicut lupus, vt voratiuus eſt contrarius oui. Vltra, ſi igitur malum, &c. Dico, ꝙ obiectum odij eſt malum huic, & non ſemper in ſe malum. Vltra ſequitur, quòd nulla res, &c. verum, vt res in ſe. Tamen vt talis res contraria, & nociua iſti. Vltra. Sed ſolùm defectus, &c. non oportet, immo res ipſa eſt obiectum odij, quandoq; modo dicto, eſto etiam defectus odiatur.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut aliquid apprehenditur ut bonum, quod non eſt verè bonum, ita aliquid apprehenditur ut malum, quod non eſt verè malum; vnde contingit quandoque nec odium mali, nec amorem boni eſſe bonum.

¶Ad maiorem, odire malum in veritate hoc eſt laudabile, ſed non, odire quod videtur huic malum, eſt tamen in veritate bonum; & primo modo intelligitur auctoritas. Vltra, ſi igitur dicto, quòd nihil oditur niſi malum, verum, vel apparens, ſed non ſemper exiſtens malum, quod eſt contra rationem, & ſimpliciter malum homini vt ſic. Vltra, ſequitur, quòd omne odium ſit laudabile. Negatur conſequentia, quia odium apparentis mali (vt eſt quandoque virtuoſum) non eſt laudabile, & ſimiliter eſt de amore, & alijs paſſionibus, quæ ſunt, vel circa bonum, vel circa malum, vt patuit ſupra quæſt. 24. artic. 4. ad ſecundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd contingit idem eſſe amabile, & odibile de diuerſis ſecundùm appetitum quidem naturalem ex hoc, quòd unum & idem eſt conueniens uni ſecundùm ſuam naturam, & repugnans alteri, ſicut calor conuenit igni, & repugnat aquæ; ſecundùm appetitum uerò animalem, ex hoc, quòd unum, & idem apprehenditur ab uno ſub ratione boni, & ab alio ſub ratione mali.

¶Ad maiorem, idem non eſt ſimul bonum, & malum ſecundùm ſe, & ſimpliciter, poteſt tamen idem eſſe bonum, & malum diuerſis rebus in naturalibus, & poteſt apprehendi idem vt conueniens, & diſconueniens a diuerſis in cognoſcentibus.

¶Ad minorem, idem eſt odibile, & amabile non in ſe, & iſtis diuerſis diuerſimodè diſpoſitis, vel apprehendentibus vnam rem diuerſo modo. Vltra, ergo odium non eſt ſolùm mali, verum in ſe, tamen quo ad hunc, & vt apprehenditur malum.

Vtrum odium cauſetur ex amore.

K AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd amor non ſit cauſa odij. Ea enim, quæ ex oppoſito diuiduntur, naturaliter ſunt ſimul, ut dicitur in Prædicamentis; * ſed amor, & odium cum ſint contraria, ex oppoſito diuiduntur; ergo naturaliter ſunt ſimul, non ergo amor eſt cauſa odij. Supra q.23. ar.6.ad 3 & infra art.3. corp. Et 4. cõtra c.19. col.1. * In Poſtprædicam. c. de ſimili.

¶ 2 Præterea. Vnum contrariorum non eſt cauſa alterius; ſed amor, & odium ſunt contraria; ergo, &c.

¶ 3 Præterea. Poſterius non eſt cauſa prioris, ſed odium eſt prius amore ut uidetur; nam odium importat receſſum a malo; amor uerò acceſſum ad bonum; ergo amor non eſt cauſa odij.

¶Sed contra eſt, quod dicit Aug⁹. 14. de Ciu. Dei, * quòd omnes affectiones cauſantur ex amore; ergo & odium, cum ſit quædam affectio animæ. * Aug. c.7. & 9.

¶ Hic inquirit de alia cauſa odij, & primò determinatur propoſitum; ſecundò ex hoc corollariè concluditur ordo amoris ad odium in gradu potioritatis, artic. 3.

*Art. præceden. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt; * amor conſiſtit in quadam conuenientia amantis ad amatum; odium verò conſiſtit in quadam repugnantia, uel diſſonantia; oportet autem in quolibet prius conſiderare quid ei conueniat, quàm quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid eſt repugnans alteri, quia eſt corruptiuum, vel impeditiuum ei, quod eſt conueniens; vnde neceſſe eſt, quòd amor ſit prior odio, & quòd nihil odio habeatur, niſi per hoc, quòd contrariatur conuenienti, quod amatur; & ſm hoc omne odium ex amore cauſatur. ——

Concluſio reſponſiua. ¶ Concluſio reſponſiua in fine corporis eſt iſta. Omne odium ex amore oritur. Probatur. Amor eſt prior odio, & nihil odio habetur, niſi quia contrariatur conuenienti quod amatur; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia, quia prius alio, & neceſſariò ſibi præſuppoſitum ſine quo alterum non poteſt eſſe, eſt cauſa eius. Antecedens probatur clarè in littera ſic, oportet in quolibet prius, &c. ſed amor conſiſtit in quadam, &c. vt in littera; igitur antecedens, &c. Maior declaratur in littera.

¶ Nota, quòd ex iſta probatione habetur, quòd amor eſt cauſa odij quaſi dupliciter: vno modo in genere cauſæ efficientis largè, eo modo quo neceſſariò alteri præſuppoſitum dicitur cauſa eius, quia ſcilicet nihil odio habetur, niſi quia amor alterius præcedit, cui ipſum repugnat; ſecundò amor eſt cauſa odij quaſi obiectiuè, & hoc remotè, quia videlicet eſt diſpoſitio, ratione cuius aliquid habetur repugnans; nam eo ipſo, quia eſt contra amatum: ideo apprehenditur vt malum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in his, quæ ex oppoſito diuiduntur, quædam inueniuntur, quæ ſunt naturaliter ſimul, & ſecundùm rem, & ſecundùm rationem, ſicut duæ ſpecies animalis, uel duæ ſpecies coloris; quædam verò ſunt ſimul ſecundùm rationem, ſed vnum realiter eſt prius altero, & cauſa eius, ſicut patet in ſpeciebus numerorum, figurarum, & motuum; quædam verò non ſunt ſimul, nec ſecundùm rem, nec ſecundùm rationem, ſicut ſubſtantia, & accidens; nam ſubſtantia realiter eſt cauſa accidentis, & ens ſecũdùm rationem prius attribuitur ſubſtantiæ, quàm accidenti, quia accidenti non attribuitur, niſi inquantum eſt in ſubſtantia; amor autem, & odium naturaliter quidem ſunt ſimul ſecundùm rationem, ſed non realiter; vnde nihil prohibet amorem eſſe cauſam odij. ——

¶ Ad maiorem, non eſt vniuerſaliter vera; vnde dicitur, ℣ quæ ex oppoſito diuiduntur, quãdoque ſunt ſimul naturaliter negatiuè, ita ℣ non eſt ratio, quare vnum ſit prius alio, cum a ſe inuicem nõ dependeat ſecundùm rem, & rationem diuiſi, quæ æqualiter cõueniunt eis, nec vni per alterum; & talia ſunt aliquæ ſpecies vniuoci, ſicut duæ ſpecies animalis, vel coloris; eſtò enim albedo dicatur eſſe menſura, & prior omnibus coloribus, hoc eſt ſecundùm eſſe cognitum, non ſecundùm rem, nec ſecundùm perfectiorem participationem rationis conſequens, ſed ſpeciei perfectionem; quandoque ſunt diuidentia ſimul ſecundùm rationem, non autem ſm rem, & exiſtentiam, vt patet de ſpeciebus numerorum, & de ſpeciebus corporis, quæ ſunt vniuocè (vniuocatione logica) conueniunt in corpore, & tamen corpus cœleſte eſt cauſa corporis corruptibilis, vnde dicitur 7. phyſic. iuxta genus (iuxta genus logicum videlicet) latent multæ æquiuocationes, ſcilicet philoſophicè; quandoque autem diuidentia, nec ſunt ſimul ſecundùm rem, quia vnũ eſt cauſa alterius, nec ſecundùm rationem, quia diuiſum conuenit vni per aliud, & alteri abſolutè. Vltra, ad minorem vera, etiam diuiduntur ſub vniuoco; ergo ſunt ſimul ſm rationem diuiſi, ſed non inter ſe, immo vnum eſt cauſa alterius, ſicut Sol condiuidit corpus, & tamen eſt cauſa aliorum corporum.

¶ Circa hanc ſolutionem nota, ℣ poſſet alteui videri repugnãtia duplex in illa ſolutione; vna quidem contra philoſophum; ſecunda contra Commentatorem; contra Philoſophum, quia D.S. dicit, ℣ duę ſpecies coloris ſimul inueniuntur, Philoſophus autem in Poſtprædicamentis dicit, ℣ non oportet, ℣ ſi vnum contrariorũ ſit, quod reliquum ſit; & hoc declarat exemplariter, quia cum oẽs albi ſint, albedo quidem erit, nigredo verò non erit. Commẽtator etiam dicit 12. metaph comm 2 ℣ prioritas, & poſterioritas ſpecierum nõ impedit vnitatem generis. Solutio autem dicit ſpecies eſſe ſimul. Sed ad hoc dicitur. Ad primum, vt tactum eſt, ℣ D.S. loquitur de ſimultate exiſtentiæ negatiua, quia non eſt ratio, quare vnum ſit prius alio in non dependentibus a ſeinuicem, vt ſic, Philoſophus autem loquitur de ſimultate poſitiua. Secundò dicitur, ℣ D.S. loquitur poſt Philoſophum in 2. cœli. vbi dicit, quod ſi vnũ cõtrariorum eſt, reliquũ quoq; eſſe eſt neceſſe, & quod ſi ignis eſt, terra eſt, vbi philoſophus intelligitur de neceſſitate phyſica, quæ eſt propter appetitum naturalem materiæ ad vtrumq; cõtrariorũ, Philoſophus autem in Poſtprædicamentis loquitur de neceſſitate logica, quia nõ impedit contradictionẽ, vnam eſſe alia nõ exiſtẽte; vnde nõ eſt cõtradictio D.S. ad Philoſ. ſicut nec Philoſ. ad ſeipſum. Ad ſecundum de Cõmentatore dicitur, ℣ manifeſtè intelligit de prioritate, & poſterioritate perfectionis, quia ſemper vna eſt perfectior alia; nam ſpecies rerum ſe habent ſicut numeri D.S. autem cum dicit duas ſpecies eſſe ſimul, intelligit de ſimultate exiſtentiæ.

An ſpecies ſint ſimul.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd amor, & odium ſunt contraria, quando accipiuntur circa idem, ſed quando ſunt de contrarijs, non ſunt contraria, ſed ſeinuicem cõſequentia; eiuſdem enim rationis eſt, quòd ametur aliquid, & odiatur eius contrarium, & ſic amor vnius rei eſt cauſa, quòd eius contrarium odiatur. ——

¶ Ad maiorem, per ſe verum, tamen per accidens vnum cauſat alterum. Ad minorem, amor, & odium eiuſdem obiecti ſunt contraria, & ſecundùm idem; ſed amor vnius, & odium alterius, quod contrariatur amato non contrariantur; immo tale odium talem amorem per ſe conſequitur; ergo amor non cauſat odium ſibi cõtrarium; ſed cauſat, quòd ipſum ſequitur circa aliud obiectum. D.S. reſpondet ad minorem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in executione, prius eſt recedere ab uno termino, quàm accedere ad alterum terminum; ſed in intentione eſt è conuerſo, propter hoc enim receditur ab uno termino, ut accedatur ad alterũ; motus autem appetitiuus magis pertinet ad intẽtionem, quàm ad executionem; & ideo amor eſt prior odio, cum utrumq; ſit motus appetitiuus. ——

¶ Maior vera, poſterius vt ſic; ſed tamen id, quod eſt poſterius in vno genere, poteſt eſſe prius in alio, vt patet de materia, & forma efficiente, & fine. Ad minorem negatur. Ad probationem dico, quòd importat receſſum affectionalem, & animalem, qui poſterior eſt acceſſu, & eum ſemper præſupponit. Vide infra q. 42. artic. 2. in corp. quia malum fugitur, eo quòd eſt priuatio boni appetiti, & amati; verum eſt, quòd in motu naturali, & in executione prior eſt receſſus a termino a quo, quàm acceſſus ad terminum ad quem; ſed huic non aſſimilatur motus appetitiuus, qui eſt paſſio, ſed intentioni naturæ, quæ prius fertur ſuper terminum ad quem, ratione cuius fit receſſus a termino a quo; ideo enim corrumpitur aqua, vt generetur ignis, & natura prius intendit generationem illius, quàm iſtius corruptionem. Ex Doct. Sanct. reſpondet ad probationem minoris, de qua etiam ſupra quæſt. 25. artic. 3. ad tertium.

Vtrum odium ſit fortius amore.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd odium ſit fortius amore, dicit enim Aug. in lib. 83. Quæſtio. * Nemo eſt, qui non magis dolorem fugiat, quàm appetat uoluptatem; ſed fugere dolorem pertinet ad odium, appetitus autem uoluptatis pertinet ad amorem; ergo odium eſt fortius amore. M *Aug. q. 36.

¶ 2 Præterea. Debilius uincitur a fortiori; ſed amor uincitur ab odio, quando ſcilicet amor conuertitur in odium; ergo odium eſt fortius amore.

¶ 3 Præterea. Affectio animæ per effectum manifeſtatur, ſed fortius inſiſtit homo ad repellendum odioſum, quàm ad proſequendum amatum, ſicut etiam beſtiæ abſtinent a delectabilibus propter uerbera, ut Auguſt. introducit in lib. 83. Quæſt. * ergo odium eſt fortius amore. *Aug. q. 36.

¶ Sed contra. Bonum eſt fortius, quàm malum, quia malum non agit niſi uirtute boni, ut Dionyſ. dicit 4. cap. de Diui. no. ſed odium, & amor differunt ſecundùm differentiam boni, & mali; ergo amor eſt fortior odio. Dionyſius

¶ Hic ex dictis præſertim, artic. 2. D.S. elicit quid ſit fortius, an amor, vel odium.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd impoſſibile eſt effectum ſua cauſa eſſe fortiorem, omne autem odium procedit ex aliquo amore, ſicut ex cauſa, vt ſupra dictum eſt; * vnde impoſſibile eſt, quòd odium ſit fortius amore ſimpliciter. —— * Artic. 2.

¶ D.S. ſic

Concluſio prima. ¶ D.S.ſic procedit. Primò reſpondet ad quæſitum. Secundò illam reſponſionem modificat, & limitat, ibi. Sed tamen, &c. Quo ad primum reſpondet duabus concluſionibus; vna negatiua quæſiti; alia affirmatiua, ibi. Sed oportet, &c. Prima ergo concluſio reſponſiua negatiua eſt. Impoſſibile eſt, quòd odium ſit fortius amore ſimpliciter (intelligitur ſimpliciter, ideſt abſolutè, & ſecundùm propriam rationem, & totaliter; vel ſimpliciter, ideſt per ſe) quia odium vt ſic, non poteſt excedere omnem amorem, ſed amor aliquis poteſt excedere omne odium; ſicut dicimus, quòd actus intellectus ſimpliciter eſt prior actu voluntatis, quia ante omnem actum voluntatis eſt aliquis actus intellectus, ſed nõ è contra, quamuis ille actus voluntatis hunc actum intellectus præcedere poſſit. Probatur ergo concluſio iſta clarè, & ordinatè in littera. Et probat D. S. quòd odium non poteſt eſſe fortius amore, qui eſt cauſa odij, cum quo ſtat, quòd odium aliquod ſit fortius aliquo amore, ex quo non procedit, vt dicetur ſtatim. Conſequenter cum dicit.

¶Sed oportet ulterius, quòd amor ſimpliciter loquẽdo, ſit odio fortior; fortius enim mouetur aliquid in finem, quàm in ea, quæ ſunt ad finem; receſſus autem a malo ordinatur ad conſecutionem boni, ſicut ad finem; unde ſimpliciter loquendo, fortius eſt motus animæ in bonum, quàm in malum.

Concluſio limitatiua. ¶ Reſpondet affirmatiuè quæſito tali concluſione. Amor excellit odium ſimpliciter, nec eſt ſuperfluitas, quia ſtat, quòd aliquid non excedit aliud, nec tamen illud aliud habet ex propria ratione exceſſum ſuper aliud; & intelligitur concluſio iſta, non quòd quilibet amor ſit fortior quolibet odio; ſed quolibet odio ſibi correſpondente, quod ex eo oritur; & quia deueniendum eſt ad amorem, qui eſt fortior omni odio; vnde eſt ſimpliciter fortior, ideſt abſolutè, & in veritate. Probatur ergo concluſio, fortius mouetur aliquid in finem, quàm in id quod eſt ad finem, ſed receſſus a malo, qui eſt odium, ordinatur ad conſecutionem boni, cuius eſt amor, ſicut ad finem; ergo ſimpliciter & finaliter, fortior eſt motus in bonum, qui eſt amor, quàm in malum, qui eſt odium; & poteſt etiam intelligi ſimpliciter, ideſt per ſe, quia datur amor, qui vincit omne odium.

¶Et nota, quòd hæc ratio continet aliud medium a præcedenti, quia procedit non ſecundùm rationem cauſæ, & effectus, ſed ſecundùm propriam rationem, quæ eſt ex obiectis, quia videlicet amor eſt acceſſus ad bonum, odium verò receſſus a malo; ſed receſſus a malo eſt propter acceſſum appetitiuum ad bonum, vt patuit art. 2. ad tertium. prioritas autem finis eſt ſimpliciter prima.

¶ Sed tamen aliquando uidetur odium fortius amore propter duo. Primò quidem, quia odium eſt magis ſenſibile, quàm amor; cum enim ſenſus perceptio ſit in quadam immutatione, ex quo aliquid iam immutatum eſt, non ita ſentitur, ſicut quando eſt in ipſo immutari; vnde calor febris ethicæ, quamuis ſit maior, non tamen ita ſentitur, ſicut calor tertianæ; quia calor ethicæ iam uerſus eſt quaſi in habitum, & naturam; & propter hoc etiam amor magis ſentitur in abſentia amati, ſicut Aug. dicit in 10. de Trin. * quòd amor non ita ſentitur, cum non prodit eum indigentia, & propter hoc etiam repugnantia eius, quod oditur, ſenſibilius percipitur, quàm conuenientia eius, quod amatur.

*Aug.10.

¶Hic conſequenter D.S. limitat præcedentem reſponſionem tali concluſione. Aliquando odium videtur fortius amore, quam concluſionem explanat duabus rationibus; ſecundam ponit ibi. Secundo quia, &c. Quo ad primum arguitur ſic. Odium eſt magis ſenſibile, igitur concluſio vera; conſequentia nota, quia magis ſenſibilia videntur fortiora; antecedẽs probatur in littera. Odium conſiſtit in immutari in naturali, & amor in immutato eſſe connaturali; igitur antecedens verum antecedens proximũ oſtenditur exemplariter de febre ethica, & de amore in abſentia amati, quæ eſt innaturalior, & facit nouam immutationem, & deſiderium amati; vnde D.S. infert antecedens primum in ſubſtantia.

¶Nota circa hæc euidens exemplum, quòd ſenſibilius propter diſpoſitionem ſubiecti repugnantem non eſt fortius, eſto fortius videatur, cum quis frigidos pedes aquæ calidæ etiam mediocriter imponit, tunc enim videtur valde vehemens calor, & ſi modicum perſteterit, & multò calidior aqua ſuper infundatur, non videbitur ita calida. Prima ergo eſt ſenſibilior, non tamen fortior, immo ſecunda, quia prima inuenit ſubiectum in contraria, & magis repugnante diſpoſitione; ſecunda autem in diſpoſitione magis connaturali; & aduenit ei, quod prius immutatum eſt ſecundùm calorem, prima verò de nouo immutat. Deinde cum dicit.

¶Secundò, quia non comparatur odium ad amorem ſibi correſpondentem; ſecundùm enim diuerſitatem bonorum eſt diuerſitas amorum in magnitudine, & paruitate, quibus proportionantur oppoſita odia; vnde odiũ, quod correſpondet maiori amori magis mouet, quàm minor amor.

¶Subiungit ſecundam rationem pro concluſione limitatiua, & primum hoc facit; ſecundò ex ea oſtendit primum argumentum in oppoſitum adducendum eſſe ſolutum, ibi. Et per hoc, &c. Ratio ergo illa ſecunda habetur clarè in littera; & habetur ex iſta ratione, quòd odium aliquod eſt fortius aliquo amore, ſed non ſibi correſpondente tanquam effectus iſtius amoris, cum quo ſtat, quòd amor abſolutè, & ſimpliciter eſt fortior, &c.

¶Nota, quòd primo modo. ſ. primæ rationis videtur odium fortius ſi comparetur ad amorem ſibi correſpondentem, ex quo cauſatur; ſed ſecundo modo eſt quidem odium fortius, ſed non comparatur amori ſibi correſpondenti, ex quo cauſatur; vnde dicit D.S. videtur fortius propter duo: primò quidem ſecundùm apparentiam; ſecundò in veritate aliquo amore, ſed non quolibet.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad primum; nam amor voluptatis eſt minor, quàm amor conſeruationis ſuiipſius, cui reſpondet fuga doloris; & ideo magis fugit dolor, quàm ametur voluptas.

¶Ex prædicta ratione ſoluit primum argumẽtum in oppoſitum adducendum, & applicabitur hæc ſolutio circa argumentum ipſum. Confirmatur autem ſecunda concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶Ad primi maiorem, verum, nemo eſt, qui non magis doloꝛem fugiat, quàm appetat voluptatem, tamen hoc prouenit ex maiori amore conſeruationis ſuiipſius, cui conſeruationi dolor contrariatur.

¶ Ad minorem, vera eſt; ergo odium aliquod, ſcilicet correſpondens maiori amori tanquam ex eo ſequens eſt fortius amore non ſimpliciter, vt patebit; ſed illo qui eſt rei minus amatæ. Minus enim amatur voluptas, quàm vita; & ergo odium, quod eſt pro vita conſeruanda contra ea, ſcilicet quæ impediunt vitam, vt eſt triſtitia, & dolor, eſt maius, quàm amor alicuius, quod non eſt ita neceſſarium ad vitam. ſ. voluptatis. Et eſt hoc argumentum pro concluſione limitatiua, & pro ſecundo motiuo.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd odium nunquam uinceret amorẽ niſi propter maiorem amorem, cui odiũ correſponder, ſic homo magis diligit ſe, quàm amicum; & propter hoc, quòd diligit ſe, habet odio etiam amicum, ſi ſibi contrarietur.

¶Maior vera vt ſic. Ad minorem, amor vincitur ab odio; verum, aliquis amor minus amati vincitur ex odio, quod prouenit ex amore magis amati, ſicut ſi amicus incipiat nocere amanti, amans odiet eum, quia nocet ſibi quem magis diligit. Vltra; ergo odium eſt fortius amore, verum, aliquo; ſed non ſimpliciter, & a toto genere eſt etiam concluſione limitatiua, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd ideo intenſius aliquid operatur ad repellendum odioſa, quia odium eſt magis ſenſibile.

¶Ad maiorem, affectio manifeſtatur per effectum, vel quo ad ſui magnitudinem, vel ſenſibilitatem. Videmus enim, quòd res in ſe modica, quia tamen eſt multum ſenſibilis; ideo habet magnum effectum ipſa in ſe debilis, ſicut vna modica læſio in parte multum ſenſibili habet magnum effectum, & quis eam multum fugit, & mallet pati fortem ictum in loco, qui conſueuit percuti; nota de hoc exemplum D.S. in quarto, diſtin. 49. quæſt. 3. artic. 2. quæſt. 1. ad tertium. Vnde fabri, qui ſonitum malleorum conſueuerunt audire, non ita mouentur a talibus ſonis ſicut alij; & ideo in principio operationis homo magis delectatur, quàm poſtmodum in proceſſu ipſius continuatæ, res autem in ſua nouitate magis ſentiuntur, quia poſtmodum earum diſpoſitio fit quaſi qualitas quædam inhærens ſentientibus; & vide etiam in corpore ratione ſecunda.

¶ Ad minorem vera eſt ſaltem quandoque; & tamen hoc eſt etiam ex amore maiore, quia fortius inſiſtit ad repellendum odioſum, quod nocet magis amato, quàm ad proſequendum minus amatum, ſicut patet in exemplo argumenti, quia beſtiæ magis fugiunt verbera, quæ ſunt contra vitam magis amatam; & ſecundò hoc eſt propter maiorem ſenſibilitatem odij; & ergo magis operatur aliquid, vt ipſum repellat, quàm vt habeat amatum, quia amor, qui eſt de habitione amati, nõ ita ſentitur, eſt tamen aliquis amor fortior odio etiam repugnantis, vt patuit, &c.

Vtrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum.

N 2.2.q.25.ar. 7. Et 2.diſt. 42.q.2.ar.2. q.2.ad 2. Et Pſal.10. col. 4. Et Ephe. 5.lect.6. Pſalmus.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd aliquis poſſit ſeipſum odio habere. Dicitur enim in Pſal. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam; ſed multi diligunt iniquitatem; ergo multi odiunt ſeipſos.

¶ 2 Præterea. Illum odimus cui volumus, & operamur malum; ſed quandoque aliquis uult, & operatur ſibiipſi malum, puta qui interimunt ſeipſos; ergo aliqui ſeipſos habent odio.

* Boetius proſa 2. ¶ 3 Præterea. Boetius dicit in 2. de conſol. * quòd auaritia facit homines odioſos, ex quo poteſt accipi, ꝙ omnis homo odit auarum; ſed aliqui ſunt auari; ergo illi odiunt ſeipſos.

Epheſ. 5. ¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Epheſ. 5. quòd nemo unquam carnem ſuam odio habuit.

¶Hic D.S.determinat circa prædicta quædam dubia, inquirendo de obiectis ſpecialibus odij; & primò, an homo ipſe poſſit eſſe obiectum ſui odij, ita quòd ſibi velit malum, vel nocuum.

¶Reſpondeo dicendum, quòd impoſſibile eſt, quòd aliquis per ſe loquendo odiat ſeipſum; naturaliter enim vnumquodque appetit bonum, nec poteſt aliquis aliquid ſibi appetere, niſi ſub ratione boni; nam malum Dionyſius. eſt præter uoluntatem, ut Dionyſius dicit quarto cap. de Diuino nomi. amare autem aliquem eſt velle ei bonum, *q.26.ar.4. & prima par.q.20. vt ſupra dictum eſt; *vnde neceſſe eſt, quòd aliquis amet ſeipſum; & impoſſibile eſt, quòd aliquis odiat ſeipſum per ſe loquendo.

¶D.S.reſpondendo ad quæſitum; primò ponit concluſionem reſponſiuam negatiuam; ſecundò vnam aliam concluſionem aliqualiter ad quæſitum affirmatiuam, ibi. Per accidens, &c. Concluſio prima, & negatiua reſponſiua eſt. Impoſſibile eſt, quòd aliquis odiat ſeipſum per ſe loquendo, ideſt formaliter, & expreſsè volendo ſibi malum vt ſic. Probatur ſic, neceſſe eſt, quòd aliquis ſeipſum amet; ergo impoſſibile, &c. vt dicit concluſio. Antecedens probatur, amare aliquem eſt velle ei bonum; ſed naturaliter vnumquoque appetit bonum, &c. ergo antecedens verum, & ſic concluſio; conſequentia de ſe nota. Conſequenter cum dicit.

¶Per accidens tamen contingit, quòd aliquis ſeipſum odio habeat, & hoc dupliciter; vno modo ex parte boni, quod ſibi aliquis uult; accidit enim quandoque illud quod appetitur vt ſecundùm quid bonum, eſſe ſimpliciter malum, & ſecundùm hoc aliquis per accidens vult ſibi malum, quod eſt odire.

¶Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam, aliqualiter affirmatiuam talem. Per accidens contingit, quòd aliquis ſeipſum odio habeat, hanc concluſionem declarat D.S.dupliciter; ſecundo modo ibi. Alio modo, &c. Primò probat ſic. Aliquis poteſt ſibi velle vt bonum, quod eſt ſimpliciter malum; ſed hoc eſt odire ſeipſum per accidens materialiter ſibi volendo malum, tamen ſub ratione boni; & ſic concluſio primo modo vera. Maior declaratur clarè in littera. Conſequenter ibi.

¶ Alio modo ex parte ſuiipſius, cui uult bonum; vnumquodque enim maximè eſt id, quod eſt principalius in ipſo; vnde ciuitas dicitur facere id, quod Rex facit, quaſi Rex ſit tota ciuitas. Manifeſtum eſt ergo, quòd homo maximè eſt mens hominis; contingit autem, quòd aliqui æſtimant ſe, maximè illud, quod ſunt ſecundùm naturam corporalem, & ſenſitiuam; vnde amant ſe ſecundùm id quod æſtimant ſe eſſe; ſed odiunt id quod verè ſunt, dum uolunt contraria rationi; & utroque modo ille, qui diligit iniquitatem, odit non ſolùm animam ſuam, ſed etiam ſeipſum; & per hoc patet reſponſio ad primum.

¶ Probat ſecundò illam ſecundam concluſionem ſic. Aliquis poteſt velle bonum ei, quod non eſt ipſe, ſed quod ſe falsò exiſtimat eſſe; ſed hoc iterum eſt odire ſeipſum per accidens, ideſt ex errore habendo pro principali, quod non eſt principale, & vult tantùm illi bonum ſecundum quid, quod habet pro bono ſimpliciter, ſcilicet bona ſenſibilia pro bonis ſpiritualibus. Maior declaratur vſque in finem, vbi D.S oſtendit primum argumentum in oppoſitum adducendum eſſe ſolutum ex dictis, vt patebit circa ipſum. De iſta ſecunda concluſione vide ſecunda ſecundæ, quæſtio. 25. artic. 7. Et confirmatur prima concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum. Ad maiorem dicitur, quòd qui diligunt iniquitatem, &c. odiunt animas, immo ſeipſos. Verum, per accidens; primò quidem, quia volunt ſimpliciter malum, eſto ſub ratione boni ſimpliciter, quod tantùm eſt bonum ſecundùm quid, vt ſupra patuit quæſt. 27. artic. 1. ad primum. Secundo modo autem, quia diligunt ſe plerumque ſecundùm id, quod non ſunt, ſcilicet ſecundùm exteriorem hominem, videlicet corpus & ſenſum, & non ſecundùm animam, quæ eſt principale: & ita oduint ſe materialiter, & per accidens, non formaliter, & per ſe; & ſic probat ſecundam concluſionem reſponſiuam, ſed nihil contra primam.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd nullus ſibi uult, & facit malum, niſi inquantum apprehendit illud ſub ratione boni; nam & illi, qui interimunt ſeipſos; hoc ipſum quod eſt mori, apprehendunt ſub ratione boni, inquantum eſt terminatiuum alicuius miſeriæ, vel doloris.

¶Maior vera, ſi velimus mala formaliter, & operemur, tunc odimus per ſe, & formaliter; ita quòd velit malum ſub ratione mali. Tunc negatur minor. Et dicitur ad probationem, quia qui ſe interimunt, apprehendunt interemptionem ſui ſub ratione boni vtilis, quia videlicet ad terminandam miſeriam propriam; carere autem mal, o bonũ quoddam eſt. Et de hoc in ſimili prima par. quæſt. 5. artic. 2. ad tertium. Vide ſi placet Bernardum Claromontenſem, vbi quærit, an damnati velint non eſſe.

¶ Ad tertium dicendum, quòd auarus odit aliquod accidens ſuum, non tamen propter hoc odit ſeipſum; ſicut æger odit ſuam ægritudinem ex hoc ipſo, ꝙ ſe amat. Vel dicendum, quòd auaritia odioſos facit alijs, non autem ſibiipſi, quinimmo cauſatur ex inordinato ſui amore, ſecundùm quem de bonis temporalibus plus ſibi aliquis vult, quàm debeat.

¶Ad auctoritatem dupliciter dicitur. Primò, quòd auarus odit non ſe, ſed vitium ſuum, quod eſt diligere ſeipſum, vt patet in ſimili ſecunda ſecundæ, q. 34. ar. 3. in corp. vbi dicit D.S. hoc ipſum, quod in fratre odimus culpam, & defectum boni, pertinet ad fratris amorem; eiuſdem enim rationis eſt, quòd velimus bonum alicuius, & quòd odimus malum ipſius. Hæc ibi. Sicut etiam qui odit infirmitatem ſuam, amat ſe, quia vellet ſe carere malo, quod eſt ſibi velle bonum, & per conſequens ſe amare.

¶Dicitur ſecundò; & videtur ſolutio validior, quòd auaritia facit hominem odioſum aliis, ſed non ſibi, immo homo exiſtẽdo auarus diligit ſeipſum, inordinatè tamen, quia auaritia nominat cupiditatem inordinatam temporalium, & cupiendo ſibi temporalia diligit ſeipſum, &c.

¶Poteſt & dici extra litteram, quòd homo exiſtendo auarus diligit ſe, quia exiſtere aliquem auarum eſt inordinatè concupiſcere diuitias; ſed per actum reflexum deteſtari mediante ſyndereſi dictamine auaritiam ſuam, eſt ſeipſum verè diligere; ſed amando auaritiam per actum reflexum eſt ſe odire, ſed odiendo auaritiam diligit ſe. Et ità vtraque ſolutio ſaluari poteſt.

Vtrum aliquis poſſit odio habere veritatem.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, ꝙ aliquis non poſſit habere odio veritatem. Bonum enim & ens & uerum conuertuntur, ſed aliquis non poteſt habere odio bonitatem, ergo nec veritatem. O 2.2.q.34.ar. uc.1. corp.

¶ 2 Præterea. Omnes homines naturaliter ſcire deſiderant, ut dicitur in principio Metaphyſ. * ſed ſcientia non eſt niſi uerorum; ergo ueritas naturaliter deſideratur, & amatur; ſed quod naturaliter ineſt ſemper ineſt, nullus ergo poteſt habere odio veritatem. * Ariſt.

¶ 3 Præterea. Philoſophus dicit in 2. Rhetor. * quòd homines amant non fictos; ſed non niſi propter veritatem; ergo homo naturaliter amat ueritatem, non ergo eam odio habet. * Ariſt.c.4.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Gal. 4. Factus ſum vobis inimicus verum dicens vobis. Gal. 4.

Hic D.S.determinat aliud dubium de ſpeciali obiecto odij.

¶Reſpondeo dicendum, quòd bonum, & verum, & ens ſunt idem ſecundùm rem, ſed differunt ratione; bonum enim habet rationem appetibilis, non autem ens, uel uerum, quia bonũ eſt quod omnia appetunt,

¶D.S.reſpondet tali concluſione, bonum ſecundùm rationem boni non poteſt odio haberi, nec in vniuerſali, nec in particulari: ens autem, & verum in vniuerſali quidẽ odio haberi non poſſunt, ſed in particulari nihil prohibet quoddam ens, & quoddam verũ odio haberi. Circa hanc concluſionẽ D.S.ſic procedit. Primò ponit rationem compoſſibilitatis partium concluſionis; ſecundò infert primã partẽ cõcluſionis ex dictis ibi; Et ideo, &c. tertiò ſubiũgit, & probat ſecundã partem, ibi. Ens autem, &c. quartò tertiã partem, ibi. Sed in particulari, &c. Quo ad primum D.S.ponit rationẽ compoſſibilitatis partium illius cõcluſionis, præſertim quo ad primam, Concluſio ſecunda.

primam,& ſecundam,quia videlicet bonum , & ens atque verum ideo diſtinguuntur,quia bonum importat obiectum appetitus, & per ſe rationem fundamentalem appetibilitatis , non autem ens, & verum, quare ſtant ille partes ſimul , quòd bonum non poteſt odio haberi,ſed ens aliquo modo , ſimiliter verum. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ideo bonum ſecundùm rationem boni non poteſt odio haberi nec in vniuerſali nec in particulari.——

¶ Infert ex prædicta differentia primam partem concluſionis, & poteſt iterum probari ſic, quicquid habet rationem appetibilis vt ſic non poteſt odio haberi ; ſed bonum , & in vniuerſali , & in particulari habet rationem appetibilis,ergo illa pars vera. Maior nota extra litteram, quia quod oditur eſt repugnans , ſed appetibile non eſt repugnans,immo conueniens,ergo maior vera . Minor de ſe nota.

¶ Nota tamen circa minorem , an appetibile ſit ratio propriè quidditatiua boni,vel ſolùm deſcriptiua , quia appetibile acceptũ formaliter dicit rationem boni deſcriptiuam extrinſecam conuenientem bono in ſecundo modo per ſe , quia enim res bona eſt ideo appetibilis,& non è contra. Si autem appetibile accipitur fundamentaliter pro ratione appetibilitatis, ſcilicet pro perfecto eſſe vel eſſe actu,tunc dicit rationem quidditatiuam boni,& intrinſecam,quam rationem appetibilitatis propinquam non ita explicat ens,quod dicit rẽ abſolutè,ſed bonum dicit eam vt eſt perfecta & actu , ideo dicit immediatam cauſam appetibilitatis , & diſtinguitur ratione ab ente. Conſequenter ibi.

¶ Ens autem, & verum in vniuerſali quidem odio haberi non poſſunt, quia diſſonantia eſt cauſa odij , & conuenientia cauſa amoris,ens autem,& verum ſunt cõmunia omnibus.——

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis quam probat ſic, quicquid habetur odio eſt diſſonans,ſed ens,& verum in communi non ſunt diſſonantia à quocũque,ergo. Maior probatur in littera,quia diſſonantia eſt cauſa odij ſicut conuenientia amoris. Minor etiam probatur in littera,quia ens, & verum ſunt communia omnibus, & ita ſi quis oderet ens vt ſic oderet etiã ſeipſum , quod eſt impoſſibile,ens enim includit in conceptu ſuo confuſo virtualiter omnia,etiam includitur actu in omnibus. Deinde cum dicit.

¶ Sed in particulari nihil prohibet quoddam ens , & quoddam verum odio haberi inquantum habet rationẽ contrarij,& repugnantis;contrarietas enim, & repugnãtia non aduerſatur rationi entis , & veri, ſicut aduerſatur rationi boni.——

¶ Deducit tertiam partem concluſionis ſic, quicquid habet rationem contrarij,& repugnantis poteſt vt ſic odio haberi, ſed ens & verum in particulari poteſt habere rationem contrarij,& repugnantis,ergo vt ſic poſſunt odio haberi.Huius rationis primò implicat maiorem. Secũdò declarat minorẽ,ibi, Contingit autẽ, &c. Maior nota ex ar. 1. Deinde ibi.

¶ Contingit autem verum aliquod particulare tripliciter repugnare vel contrariari bono amato. Vno modo ſecundùm quòd veritas eſt cauſaliter , & originaliter in ipſis rebus,& ſic homo quandoque odit aliquam veritatem dum vellet non eſſe verum, quod eſt verum . Alio modo , ſecundùm quòd veritas eſt in cognitione ipſius hominis quæ impedit ipſum à proſecutione amati ſicut ſi aliqui vellent non cognoſcere veritatem fidei vt liberè peccarent,ex quorum perſona dicitur Iob. 22. Scientiam viarum tuarum nolumus . Tertio modo habetur odio veritas particularis tanquam repugnans prout eſt in intellectu alterius,puta cum aliquis vult iacere in peccato , odit quòd aliquis veritatem circa peccatum ſuum cognoſcat,& ſecundùm hoc dicit Augu.in 10.confeſ. * quod homines amant veritatem lucentem, odiunt eam redarguentem.Et per hoc patet reſponſio ad primũ.——

Iob.

* Auguſt. cap.23.

¶ Declarat minorem præcedentem primò, quia non eſt contra rationem veri,& entis contrarietas, ſcilicet ad aliud , ſicut contra rationem boni;quia tripliciter poteſt verum alicui contrariari , vt in littera clarè.

¶ Et nota,quòd primò quis odit veritatem in cauſa ſua , ſcilicet rem quæ ſic facta eſt,& quam verum eſt ſic eſſe, ſicut odit amicum eſſe mortuum , & ita odit in ſua cauſa. Secundò odit eam prout impedit à delectabili proſecutione concupiti,ſicut aliquis odit verum eſſe, quòd infernus eſt , &c. Tertiò odit eam vt per eam redarguitur , &c.

¶ Sequitur argumentum in contrarium pro tertia parte concluſionis reſponſiuæ.

¶ Maior vera , conuertuntur conuertibilitate ſuppoſiti , & rei, ſed non conceptibili,& formali, ratione cuius aliquid non eſt cõtra ipſum ſecundùm ſuam rationem , quod eſt contra rationem particularis entis , & veri.

¶ Minor conceditur , quia in propria ratione dicit conueniens appetitui,quare odio haberi non poteſt. Vltra,ergo nec,&c. Verũ, in communi,ſed hanc,quæ contrariatur aliquo trium modorum, tamen veritas etiam in communi non ſe habet eodem modo ad appetitũ ſicut bonitas,quamuis & ipſa nõ poſſit haberi odio,&c.

¶ Ad ſecundum dicendum , quòd cognoſcere veritatem ſecundùm ſe eſt amabile,propter quod dicit Aug. * quòd amant eam lucentem , ſed per accidens cognitio veritatis poteſt eſſe odibilis inquantum impedit ab aliquo deſiderio.—— * Auguſt. Ibidem.

¶ Maior vera , quòd appetunt ſcire in communi , & de per ſe, ſed tamen quandoque aliquis non appetit ſcire hanc veritatem in ſua cauſa,vel vt impedit aut repugnat affectui alicuius.Minor vera,ergo nullus poteſt odio habere veritatem vt ſic , tamen talem, vt eſt aliquo modo contraria.

¶ Ad tertium dicẽdum,quòd ex hoc procedit , quòd non ficti amantur , quòd homo amat ſecundùm ſe cognoſcere veritatem,quã homines non ficti manifeſtãt.—

¶ Maior vera,& de ea dictum fuit q. 27. ar. 1 ad ſecundũ. & hoc ideo eſt , quia veritas ſecundùm ſe , & in communi amatur, ergo homo naturaliter amat veritatem in communi , & de per ſe, ſed ratione alicuius adiuncti poteſt illam odire , vt dicit tertia pars concluſionis.

Vtrum aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur,quòd odium nõ poſſit eſſe alicuius in vniuerſali. Odium enim eſt paſſio appetitus ſenſitiui qui mouetur ex ſenſibili apprehenſione;ſed ſenſus non poteſt apprehendere vniuerſale,ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vniuerſali. p Supra ar. 5. cor.

¶ 2 Præterea. Odium cauſatur ex aliqua diſſonantia quæ communitati repugnat, ſed communitas eſt de ratione vniuerſalis, ergo odium non poteſt eſſe alicuius in vniuerſali.

¶ 3 Præterea. Obiectum odij eſt malum, malum autem eſt in rebus,& non in mente, vt dicitur in 6. Metaphyſic. * cum ergo vniuerſale ſit ſolùm in mente quæ abſtrahit vniuerſale a particulari, videtur quòd odium nõ poſsit eſſe alicuius vniuerſalis. * Ariſtot. tex. 8.

¶ Sed contra eſt,quod philoſophus dicit in 2.Rhetoricæ. * quòd ira ſemper ſit inter ſingularia , odium autem etiam ad genera , furem enim odit , & calumniatorem vnuſquiſque . * Ariſt. c 4.

¶ Hic determinat aliud dubium de conditione obiectu ipſius odij,ſcilicet an in vniuerſali aliquid poſſit odiri.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd de vniuerſali dupliciter contingit loqui , vno modo , ſecundùm quod ſubeſt intentioni vniuerſalitatis , alio autem modo dicitur de natura cui talis intentio attribuitur. Alia eſt enim cõſideratio hominis vniuerſalis , & alia hominis in eo , qđ eſt homo .——

¶ D. S. primò per quandam diſtinctionem notat duplicem intellectum quæſiti. Secundò iuxta hunc diſtinctè reſpondet,ibi. Sic igitur, &c. Quo igitur ad primum notat , quòd dupliciter poteſt intelligi odium eſſe reſpectu alicuius in vniuerſali , ſecundùm qđ de vniuerſali dupliciter poſſumus loqui,quia natura aliqua in cõmuni ſumitur dupliciter . Vno modo nominaliter,ſicut dicimus, quòd color communis definitur,& intelligitur, ſic enim accipitur abſtractè vt ſubeſt intentioni vniuerſalitatis , nam ſtatim ad rem abſtractam, & ſi non intelligatur vniuerſalitas, tñ conſequitur ſicut ad immediatum fundamentum. Alio modo accipitur pro natura cui talis intentio attribuitur vel attribui poteſt vt loquimur de natura communi aduerbialiter, ſicut dicimus, quòd color in cõmuni eſt obiectum viſus, non quòd color cõmunis abſtractus , ſed obiectum eius eſt color communiter,quia color in quocunque inueniatur eſt ratio videndi, &c.

¶ Nota etiam pro maiori intellectu , quòd actio aliqua duo reſpicit in obiecto ſuo, ſcilicet terminum , & rationem terminandi, ſicut viſio terminatur ad hoc album tanquàm terminum,ſed ratio terminandi eſt color,quamuis ergo actionis ſenſitiuę terminus ſit res ſingularis,ſemper tamen ratio terminandi eſt comunnis vniuerſaliter,quæ eſt obiectum potentiæ formale,quia videlicet ratio videndi eſt color in quocunque , & quandocunque , & vbicunque inueniatur, & ergo terminus eſt ſingularis , ſed ratio terminandi,

& viden-

& videndi eſt aliquid vniuerſaliter, ſed vniuerſale non eſt terminus nec ratio terminandi actionem ſenſitiuæ partis, ſed terminus eſt ſemper ſingularis, ratio autem terminandi eſt vel ſingularis, vel communis communiter. Vnde, & philoſophus primo poſteriorum dicit. Si enim, & eſt ſenſus, talis quidem huiuſmodi, & nõ huiſmodi alicuius, ſed tamen ſentire neceſſe eſt hoc aliquid, & vbi, & nunc. Et vult, quòd licet ſenſus ideſt potentia ſit obiecti, nõ in vno tantùm, ſed in pluribus, ideſt obiecti vniuerſaliter; ſentire tamen non inuenitur in rerum natura in actu exercito, quin ſit determinati ſingularis ſicut termini, cum quo ſtat, quòd ratio terminandi eſt aliquod vniuerſaliter.

¶ Si igitur vniuerſale accipiatur primo modo, ſic nulla potentia ſenſitiuæ partis neque apprehenſiua neque appetitiua poteſt ĩ vniuerſale, quia vniuerſale fit per abſtractionem à materia indiuiduali, in qua radicatur omnis virtus ſenſitiua.

¶ Hic conſequenter D. S. reſpondet iuxta illum duplicem loquẽdi intellectum de vniuerſali. Et quia odium eſt, & in parte ſenſitiua, & in parte intellectiua, ſicut & amor oppoſita paſſio eius, vt patuit ſupra. q. 26. arti. 1. ideo de vtroque odio reſpondet ſecundùm prædictum duplicem intellectum. Et primò de odio vt eſt in ſenſitiua parte. Secundò vt eſt in intellectiua, ibi. Sed odium, &c. Circa primum primò ponit vnam concluſionem reſponſiuam ſecũdùm primum membrum diſtinctionis præmiſſæ. Secundò vnam aliam quo ad ſecundum membrum, ibi. Poteſt tamen, &c. Concluſio ergo prima quo ad primum intellectum queſiti eſt. Si vniuerſale accipiatur primo modo, ſic nulla potentia ſenſitiuæ partis neque apprehenſiua, nec appetitiua, poteſt in vniuerſale, & per conſequens tale vniuerſale non poteſt odio haberi, ſcilicet ſenſitiuo odio. Probatur, vniuerſale fit per abſtractionem à materia indiuiduali, ſed nulla potentia ſenſitiua poteſt in tale abſtractum, ergo, &c. Maior relinquitur nota. Minor probatur, quia vis ſenſitiua radicatur, ſcilicet quo ad eſſe, & modum operandi qui eſt circa materiam ſenſibilem indiuidualem, in materia indiuiduali. Vnde vniuerſale iſto modo nec poteſt eſſe terminus nec ratio terminandi, quia ſenſitiua potentia habet pro termino ipſum ſingulare, & rationem terminandi, vt eſt in ſingulari, vagè tamẽ. Conſequenter ibi.

¶ Poteſt tamen aliqua potentia ſenſitiua, & apprehẽſiua, & appetitiua ferri in aliquid vniuerſaliter, ſicut dicimus, quòd obiectum viſus eſt color ſecundùm genus, non quia viſus cognoſcat colorem vniuerſalem, ſed quia quòd color ſit cognoſcibilis à viſu, non conuenit colori inquantum eſt hic color, ſed inquãtum eſt color ſimpliciter.

¶ Procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam, iuxta ſecundum intellectum quæſiti. Circa quam primò præmittit quandam aliam concluſionem generalem, & fundamentalem. Secũdò ex ea infert concluſionẽ reſponſinam prædictã, ibi. Sic igitur, &c. Tertiò ex dictis elicit quoddam corollarium, ibi. Sed ira, &c. Cõcluſio ergo generalis eſt, potentia ſenſitiua, & apprehenſiua, & appetitiua poteſt ferri in aliquid vniuerſaliter. Declaratur exemplariter de viſu in littera.

Concluſio generalis.

¶ Nota, quòd ex declaratione habetur, quòd ratio terminandi vel mouendi eſt aliquid vniuerſaliter, ſcilicet color, vbicunque reperiatur, tamen terminus ipſe ſemper eſt ſingularis. Conſequenter ibi.

¶ Sic ergo odium etiam ſenſitiuę partis poteſt reſpicere aliquid in vniuerſali, quia ex natura communi aliquid aduerſatur animali, & non ſolùm ex eo, quòd eſt particularis, ſicut lupus oui, vnde ouis odit lupum generaliter.

Concluſio reſponſi.

¶ Infert ex prædicta concluſione generali reſponſiuam concluſionem iſtam. Odiũ etiam ſenſitiuæ partis poteſt reſpicere aliquod vniuerſale, ideſt vniuerſaliter, tãquam rationem terminandi. Probatur ſumendo maiorem ex præcedenti concluſione generali, illa potentia dicitur reſpicere aliquid vniuerſaliter, quia fertur in aliquod non quia hoc, ſed ratione alicuius communiter inuenti in multis, ſed odium ſenſitiuæ partis eſt huiuſmodi, ergo, &c. Maior patuit. Minor probatur, quia ex natura communi communiter inuẽtæ in multis, aliquod aduerſatur animali, &c. & ſic tale communiter inuẽtum eſt ratio odij. Et patet hoc aſſumptum exemplariter de oue, & lupo, &c. Deinde ibi.

¶ Sed ira ſemper cauſatur ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu ledentis, actus autem particularium ſunt, & propter hoc philoſophus dicit. * quòd. ira ſemper eſt ad aliquid particulare, odium verò poteſt eſſe ad aliquid in genere.

* Ariſt. Li. 2. Rhet. c. 4.

Corollariũ

¶ Ex dictis elicit quoddam corollarium, ſcilicet quòd eſt differentia inter iram, & odium, quia ira ſemper eſt particularis, & ſingularis, & ſicut termini, & ſicut rationis terminandi; ſed odium poteſt eſſe vniuerſalis vniuerſaliter, ſicut rationis terminandi, ſed tamen hoc etiam non ſemper oportet, quia poteſt aliquis odire hũc propter aliquam rationem particularem, puta propter hanc nequitiam, ſed cum hoc poteſt eſſe vniuerſalis vel communis communiter, & hoc vult ſecunda concluſio. Patet ex iſtis, quòd oportet ſemper in actione ſenſitiuæ partis aliquid eſſe ſingulare, vel terminum tantùm, vel rationem terminandi ſimul, &c. Ex iſto corollario habetur etiam quædam exceptio, & limitatio concluſionis generalis ſuperius poſitæ, in qua dictum eſt, quòd potẽtia ſenſitiua poteſt ferri in vniuerſale, ideſt in aliquod vniuerſaliter, tanquam rationẽ mouendi vel terminandi, limitatur enim hoc, quia hoc non eſt vniuerſaliter intelligendum de quolibet motu partis ſenſitiuę, quia hoc fallit in ira vbi terminus eſt ſingularis, ſimiliter & ratio terminandi vel mouendi ad iram, vt patuit.

¶ Sed odium, ſecundùm quòd eſt in parte intellectiua cum conſequatur apprehenſionem vniuerſalem intellectus, poteſt vtroq; modo eſſe reſpectu vniuerſalis.

¶ Hæc in calce corporis vt D. S. totaliter euacuet quæſitum, reſpondet etiam de odio vt eſt in parte intellectiua, tali cõcluſione. Odium, ſecundùm quòd eſt in parte intellectiua poteſt vtroque modo eſſe reſpectu vniuerſalis. Probatur, odium illud ſequitur apprehenſionem intellectus, & poteſt eſſe reſpectu illius, quod poteſt apprehendi per intellectum, ſed intellectus apprehenſio eſt tam vniuerſalis primo modo quàm ſecundo modo, ergo & odiũ. Vnde per odium intellectuale poteſt quis odire naturam aliquam vt eſt abſtracta ab omnibus ſingularibus, & etiam prout eſt in ſingularibus ſicut naturam diabolicam acceptam in genere ſubalterno, & in ſpecie ſpecialiſſima, & indiuiduo, &c. Confirmatur iſta vltima concluſio, & etiam ſecundo argumento in contrarium. Concluſio tenia.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſenſus non apprehendit vniuerſale prout eſt vniuerſale, apprehendit tamen aliquid cui per abſtractionem accidit vniuerſalitas.

¶ Maior vera eſt, indiſſinitè, & odium vt paſſio propriè dicta. Ad minorem, ſenſus non poteſt apprehendere vniuerſale primo modo id eſt naturam vt ſubſtat intentioni vniuerſalitatis, tamen poteſt apprehendere naturam cui accidit vniuerſalitas, & illã odire in quocunque inueniatur, vel vt alij dicunt, non apprehendit vniuerſale obiectiuum in actu, tamen in potentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd id, quod commune eſt omnibus non poteſt eſſe ratio odij, ſed nihil prohibet aliquid eſſe commune multis, quod tamẽ diſſonat ab alijs, & ſic eſt in eis odioſum.

¶ Ad maiorem, odium cauſatur ex aliqua diſſonantia, &c. verũ communitati entis, & veri in communi, & cõmunitati eius, quod eſt commune omnibus; ſed diſſonantia non repugnat communitati qua aliquid eſt commune multis nõ omnibus, ſicut natura lupina eſt communis omnibus lupis, non tamen oui. Vnde ouis habet diſſonantiam ad illam naturam ſic communem, & poteſt eã odire, ſed non naturam entis, & boni in communi. Ad minorem, communitas aliqua, ſaltem pluribus indiuiduis ſub vna ſpecie, ſed non ſemper communitas tranſcendens eſt de ratione vniuerſalis cuiuſlibet. Negatur ergo conſequentia, quia cum communitate alicuius reſpectu aliquorum ſtat diſſonantia alterius ſpeciei ad ipſam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa obiectio procedit de vniuerſali, ſecundum quòd ſubſtat intentioni vniuerſalitatis, ſic enim non cadit ſub apprehenſione vel appetitu ſenſitiuo:

¶ Maior vera, præſertim de malo naturæ, hoc enim dicit priuationem perfectionis debitæ, & actus primi ab ipſa re, ſed malũ moris hoc eſt in actionibus, &c. Vltra, cum vniuerſale, &c. Verum, vniuerſale formaliter, & primo modo, vel obiectiuè in actu, hoc eſt ſolùm in mente, quia vniuerſalitas conſequitur rem vt habet eſſe vel intellectum poſſibilem aut abſtractum per intellectum agentem; ſed vniuerſale materialiter vel obiectiuum in potentia, illud etiã eſt extra in rebus. Vltra, videtur, &c. Verũ odiũ ſenſitiuũ non eſt vniuerſalis formaliter, ſed eſt alicuius vniuerſaliter, & eſt vniuerſalis in potentia; ſecus de odio intellectiuo, quod poteſt eſſe vtriuſque, vt patuit in tertia concluſione.

¶ Nota autem, quòd vniuerſale obiectiuè in potentia eſt natura vna formaliter in multis abſq; aptitudine, & vnitate indifferẽtiæ.

Quæſtio Trigeſima.

De concupiſcentia.

DEinde conſiderandum eſt de concupiſcentia. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum concupiſcentia ſit in appetitu ſenſitiuo tantùm. Secundò, vtrum

Q

vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis. Tertiò, vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ non naturales. Quartò, vtrum concupiſcentia ſit infinita.

¶ Hic agit de ſecunda coniugatione paſſionum, ſcilicet de deſiderio & fuga, & quia deſiderium vt eſt paſſio propriè dicitur concupiſcentia, ideo agit de eo ſub nomine concupiſcentiæ. Et ſunt tria principaliter. Primò oſtenditur quid ſit concupiſcentia, ſecũdò diuiditur, tertiò ponitur quædam proprietas eius. Primum in duo. Primò inquiritur in quo ſit ſubiectiue. Secũdò oſtenditur differentia eius ab alijs paſſionibus, art. 1. Ex quibus innoteſcunt genus eius, & differentia, & per conſequens quidditas.

Vtrum concupiſcentia ſit in appetitu ſenſitiuo tantùm.

Infra q. 31. ar. 3. ad 3. Et 3. di. 26. q. 1. ar. 2. co. fin.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd concupiſcentia non ſolùm ſit in appetitu ſenſitiuo. Eſt enim quædam concupiſcentia ſapientiæ, vt dicitur Sapientiæ 6. Concupiſcentia ſapientiæ perducit ad regnum perpetuum. Sed appetitus ſenſitiuus non poteſt ferri in ſapiẽtiã, ergo cõcupiſcentia nõ eſt in ſolo appetitu ſenſitiuo.

Sapien.

¶ 2 Præterea. Deſiderium mandatorum Dei non eſt in appetitu ſenſitiuo, immo Apoſtolus dicit Ro. 7. Non habitat in me, hoc eſt in carne mea bonum, ſed deſiderium mandatorum Dei ſub concupiſcentia cadit, ſecundùm illud Pſalmi. Concupiuit anima mea deſide. iuſtituas, ergo cõcupiſcẽtia nõ eſt ſolũ in appetitu ſenſitiuo.

Rom.

Pſalm.

¶ 3 Præterea. Cuilibet potentiæ eſt concupiſcibile proprium bonum, ergo concupiſcentia eſt in qualibet potentia animæ, & non ſolùm in appetitu ſenſitiuo.

¶ Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit. * quòd irrationale obediens, & perſuaſibile rationi diuiditur in concupiſcentiam, & iram, hæc autem eſt irrationalis animæ pars paſſiua, & appetitiua, ergo cõcupiſcentia eſt in appetitu ſenſitiuo.

* Damaſc. li. 2. ortho. fid. cap. 12.

¶ Hic ergo primò quærit de ſubiecto concupiſcentiæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut philoſophus dicit in primo Rhetoricorum. * Concupiſcentia eſt appetitus delectabilis.

* Ariſtot. cap. 11.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Concupiſcentia propriè loquendo eſt in appetitu ſenſitiuo, & in vi concupiſcibili, dicit autẽ propriè loquendo propter ſolutionem primi, & etiam propriè, propter Etimologiam nominis. Huius concluſionis D. S. probat primò primam partem. Secundò infert ipſam concluſionem, & probat breuiter ſecundam, ibi. Vnde concupiſcentia, &c. Prima ergo pars probatur ſic, concupiſcentia eſt appetitus delectationis, quæ ſimul pertinet ad animam, & ad corpus, ergo concluſio vera. Antecedens D. S. probat primò quo ad primam eius partem, ſecũdò quo ad ſecundam cum declaratione conſequentiæ, ibi. Eſt autem, &c. Primam ergo partem probat breuiter auctoritate philoſophi, & patet. Conſequenter cum dicit.

Concluſio reſponſi.

¶ Eſt autem duplex delectatio, vt infra dicetur. * Vna quæ eſt in bono intelligibili, quod eſt bonum rationis. Alia quæ eſt in bono ſecundùm ſenſum, prima quidem delectatio videtur eſſe animæ tantùm, ſecunda autem eſt animæ, & corporis, quia ſenſus eſt virtus in organo corporeo. Vnde, & bonum ſecundùm ſenſum eſt bonũ totius coniuncti; talis autem delectationis appetitus videtur eſſe concupiſcentia, quæ ſimul pertineat ad animã & ad corpus vt ipſum nomen concupiſcentiæ ſonat.

* q. 31. ar. 3. & 4.

¶ Declarat ſecundam partem antecedentis prædicti pro qua ponit diſtinctionem de duplici delectatione, ſcilicet intelligibili, & quæ eſt ſecundùm ſenſum. Et prima eſt animæ tantùm, alia autẽ animæ, & corporis, quia ſenſus non eſt animæ ſolius, ſed & corporis, quia &c. Et confirmatur, quòd delectatio ſecundùm ſenſum ſit totius coniuncti, quia & bonum ſecundum ſenſum eſt totius coniuncti, ergo & delectatio ſecundùm ſenſum eſt in vi totius cõiuncti. Et probatur illa pars antecedentis ex quid nominis concupiſcentia, quia dicitur quaſi ſimul petentia, ſcilicet animæ, & corporis, &c. cõſequentia etiam ex hoc patet, quia benè ſequitur, concupiſcentia eſt totius coniuncti, ergo in appetitu ſenſitiuo, ſuppoſito quòd ſit motus non putè naturalis, quia nulla potentia ſequens apprehenſionem eſt totius coniuncti niſi ſenſitiua. Deinde cum dicit.

¶ Vnde concupiſcentia propriè loquendo eſt in appetitu ſenſitiuo, & in vi concupiſcibili quæ ab ea denominatur.

¶ Infert ipſam concluſionem reſponſiuã, quæ patet quo ad primam partem ex dictis, ſed ſecunda pars ſequitur etiam, quia ſi eſt in appetitu ſenſitiuo, & reſpectu boni delectabilis, ergo in concupiſcibili, quia bonum delectabile pertinet ad concupiſcibilem tãquàm bonum abſolutè. Et tamen D. S probat illam ſecundam partem, quia denominat, ſcilicet intrinſecè, concupiſcibilem, ergo eſt in ea, dico autem intrinſecè, quia in reſpectuis, & etiam quandoque in abſoluris fit denominatio ab extrinſeco, nec tale denominans eſt in denominato, vt prima parte. q. 6. ar. 4 in corpore.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro cõcluſione reſponſiua. Et capitur concupiſcentia pro concupiſcibili, quia a cõcupiſcentia paſſione denominatur intrinſecè, & per conſequens concupiſcentia paſſio denominans concupiſcibilem, eſt in concupiſcibili, quę eſt pars appetitus ſenſitiui.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd appetitus ſapiẽtiæ vel aliorum ſpiritualium bonorum interdum concupiſcentia nominatur, vel propter ſimilitudinem quãdam vel propter intenſionem appetitus ſuperioris partis, ex quo fit redundantia in inferiorem appetitum, vt ſimul etiam ipſe inferior appetitus ſuo modo tendat in ſpirituale bonum conſequens appetitum ſuperiorem, & etiam ipſum corpus ſpiritualibus deſeruiat, ſicut in pſalmo dicitur. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Pſalm.

¶ Ad maiorem, eſt extenſiua, & ponitur cõcupiſcentia pro deſiderio, & appetitus ſpiritualis boni dicitur concupiſcentia propter ſimilitudinem, quia ſicut in cõcupiſcẽtia propriè dicta fertur totũ compoſitum ex anima, & corpore, ſic hic fertur tota potentia ſecũdùm omne poſſe. Et deſignatur quædam perfectio deſiderij, &c.

¶ Ad minorem, licet appetitus ſenſitiuus non feratur in ſapiẽtiam ſecundùm ſe, tamen ex motu appetitus intellectiui vehemẽti, & forti, ipſe immutatur, & ſic fertur totum cõiunctum, & ergo motus voluntatis cum motu impreſſo in ſenſualitatem vocatur concupiſcentia. Vnde dicit D. S. ſuo modo tendat in bonum ſpirituale, non videlicet appetendo ipſum vt ſpirituale eſt, ſed quia ad motum ſpiritualem ſequitur immutatio etiam corporalis in appetitu ſenſitiuo. Iſtam eſſe mentem veram patet 3. parte. q. 21. ar. 2. ad primum, vbi dicit D. S. Caro exultat in Deum viuum, non per actum carnis aſcendentem in Deum, ſed per redundantiam a corde in carnem, inquantum appetitus ſenſituus ſequitur motũ appetitus rationalis. Hæc ille. Et de his ſupra q. 24. arti. 3. Eſt ergo ibi concupiſcentia, quia cũ appetitu voluntatis quæ eſt ſolius animæ, eſt etiam aliquid ex parte corporis mediante appetitu ſenſitiuo, quare ibi poteſt ſaluari quid nominis concupiſcentiæ, quia concupiſcit anima, & corpus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd deſiderium magis pertinere poteſt propriè loquendo non ſolùm ad inferiorem appetitum, ſed etiam ad ſuperiorem, non enim importat aliquam conſociationem in cupiendo ſicut cõcupiſcentia, ſed ſimplicem motum in rem deſideratã.

¶ Maior vera, & ratio in ſolutione, quia motus ſimplex in rẽ deſideratam poteſt dici deſiderium, vnde eſt communius quàm cõcupiſcẽtia, quæ propriè eſt totius cõiuncti principij, & boni, quod perficit totum coniunctum. Ad minorem dicitur, quòd deſiderium mandatorum dicitur concupiſcentia impropriè, & metaphoricè, vt patuit ad primum, ſed mandatorum propriè eſt deſiderium, ergo concupiſcentia propriè negatur, ſed ſolum extensè duplici ratione dicta in ſolutione primi.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ vnicuiq; potẽtiæ animæ appetere cõpetit proprium bonũ appetitu naturali, qui nõ ſequitur apprehenſionẽ, ſed appetere bonum appetitu animali, qui ſequitur apprehẽſionẽ pertinet ſolũ ad vim appetitiuam, appetere autem aliquid ſub ratione boni delectabilis ſecundùm ſenſum, quod propriè eſt concupiſcere pertinet ad vim concupiſcibilem.

¶ Maior vera de concupiſcentia, quæ appetitus naturalis eſt, & non ſequitur apprehenſionem, ſaltem coniunctam, eſto extrinſecam in auctore naturæ; ſed non quælibet potentia concupiſcit appetitu animali, & actu elicito, ſed ſolùm vna potentia quæ eſt concupiſcibilis, quæ eſt non ſolùm eorum quæ ſunt conuenientia potentijs ad actus ſuos, ſed quorumcumque conuenientium animali; & talis cõcupiſcentia ſcilicet animalis, & eſt paſſio, & actus ſecundus, & de tali loquimur. Vnde prima eſt in omnibus potẽtijs & rebus, ſecunda autem ſolius appetitus ſenſitiui concupiſcibilis. Et de iſtis tetigi aliquid ſupra. q. 26. articu. primo ad tertium. Et valet pro intellectu, quod habetur prima parte q. 78. articulo primo ad tertium.

Vtrum concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis potentiæ concupiſcibilis.

R 3.diſt.26.q. 1.ar.3. cor.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd concupiſcentia non ſit paſſio ſpecialis potentiæ concupiſcibilis, paſſiones enim diſtinguuntur ſecundùm obiecta, ſed obiectum concupiſcibilis eſt delectabile ſecundùm ſenſum quod etiam eſt obiectum concupiſcentiæ,

* Ariſt. cap.11. ſecundùm philoſophum in 2.Rhet.* ergo concupiſcentia non eſt paſſio ſpecialis in concupiſcibili.

* Auguſt. q. 3. ¶ 2 Præterea. Aug. dicit in li. 83. q. * quòd cupiditas eſt amor rerum tranſeuntium, & ſic ab amore non diſtinguitur; omnes autem paſſiones ſpeciales ab inuicē diſtinguuntur, ergo concupiſcentia nō eſt paſsio ſpecialis in concupiſcibili.

¶ 3 Præterea. Cuilibet paſſioni concupiſcibilis opponitur aliqua paſſio ſpecialis in concupiſcibili, vt ſupra

* q 23. dictum eſt. * ſed concupiſcentiæ non opponitur aliqua

* Damaſc. lib. 2.orth. fidei.c. 12. Et Grego. N.ſſ. lib 4. cap.9. paſsio ſpecialis in concupiſcibili, dicit enim Damaſ. * q expectatum bonum concupiſcentiam cōſtituit, præſens verò lætitiam; ſimiliter expectatum malum timorē, præſens uerò triſtitiam; ex quo videtur, quòd ſicut triſtitia contrariatur lætitiæ, ita timor contrariatur concupiſcentiæ, timor autem non eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili, non ergo concupiſcentia eſt ſpecialis paſsio in concupiſcibili.

¶ Sed contra eſt, quòd concupiſcentia cauſatur ab amore, & tendit in delectationem, quæ ſunt paſsiones concupiſcibilis, & ſic diſtinguitur ab alijs paſsionibus concupiſcibilis tanquàm paſsio ſpecialis.

¶ Habito quòd cōcupiſcentia proprè accepta eſt appetitus ſenſitiui, & per conſequens paſſio, inquirit hic an ſit ſpecialis paſſio diſtincta ab alijs paſſionibus concupiſcibilis.

¶ Et nota extra litteram, quòd in concupiſcibili ſunt duplices paſſiones. Quædam circa malum, quædam circa bonum D.S. ergo non probat differentiam ſpeciei ab exiſtentibus circa malum expreſsè, quia illa manifeſta eſt, quia habent obiecta diuerſa materialiter (ideſt ſecundùm materiam, & naturam) ſed expreſſius probat differentiam cōcupiſcentiæ ab alijs etiam exiſtentibus circa bonum, quia ibi non eſt ita euidens diſtinctio, cum non habeāt diuerſas materias, &c.

* q.23.ar.1. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt. * bonum delectabile ſecundùm ſenſum eſt cōmuniter obiectum concupiſcibilis. Vnde ſecundùm eius differentias diuerſæ paſsiones concupiſcibilis diſtinguūtur. Diuerſitas autem obiecti poteſt attendi uel ſecundùm naturam ipſius obiecti, uel ſecundùm diuerſitatem in uirtute agē di; diuerſitas quidem obiecti actiui quæ eſt ſecundùm rei naturam facit materialem differentiam paſsionum, ſed diuerſitas quæ eſt ſecundum virtutem actiuam, facit formalem differentiam paſsionū, ſecundum quam paſſiones ſpecie differunt.

Concluſio reſponſ. ¶ Concluſio reſponſiua eſt, concupiſcentia eſt paſſio differens ſpecie ab amore, & delectatione, ſed concupiſcere hoc delectabile vel illud facit concupiſcentias diuerſas numero. Huius concluſionis D.S. primò probat primam partem. Secundò infert ipſam concluſionem quo ad ambas partes, ibi. Sic ergo, &c. Et aduerte, quòd in illa concluſione, & ar. D.S. accipit delectabile communiter, non tantùm pro re habita præſentialiter vt eſt obiectum delectationis, ſed pro omni conuenienti ſecundùm ſenſum, & abſolutè bono concupiſcibilis, &c. Probatur concluſionis prima pars ſic, ſecundùm differentias boni delectabilis ſecundùm ſenſum vel ſecundùm naturam ipſius obiecti, vel ſecundùm diuerſitatem in virtute agend diuerſæ paſſiones concupiſcibilis diſtinguuntur, & prima differentia facit materialē differentiam, ſecūda formalem, ſed concupiſcentia habet diuerſum obiectum in ratione motiua, & virtute agendi ab amore, & delectatione, ergo illa pars vera Huius rationis D.S. primò ponit maiorem. Secundò minorem ſubintellectā probat, ibi. Eſt autē, &c. Maior ergo patet quo ad primā partem in prime.arti. quia bonum delectabile, ideſt conueniens ſecundùm ſenſum, eſt communiter obiectum concupiſcibilis, intelligē quo ad paſsiones proſecutiuas, ergo, &c. Circa ſecundam partem maioris, quæ etiam ſupra habita eſt. q. 23. arti. 4. nota cautè id quod D.S. dicit, ſcilicet diuerſitas quæ eſt ſecundùm rei naturam facit materialem differentiam paſsionum, nō quaſi paſsiones differentes ſecundum obiecta naturaliter diſtincta, diſtinguantur ſolùm materialiter, ideſt numeraliter, hoc enim nullo modo ſtare poteſt, vt patet de exiſtentibus circa bonum, & malum, quæ non diſtinguuntur numero, immo ſpecie. Sed vult D.S. quòd talis diuerſitas facit diſtinctionem, quæ eſt non ſolùm ex differentia formali obiecti, quam vocat formalem, ſed etiam quæ eſt ex materia, & natura obiecti, & non tantum formalis, ideſt penes formale tantùm obiectorum, immo penes formalem, quæ ſecum habet materialem diſtinctionem, & contrariam, ſi vtraque que comparetur ſuæ contrariæ paſſioni. Et ergo vocat materialem diſtinctionē ideſt ſumptam penes, & ſecundùm diuerſas materias, ſicut ſolēmus dicere, quòd aliqui habitus diſtincti etiam ſpecie, ſunt circa diuerſas materias, ideſt obiecta ſecundùm naturam, & rem diſtincta, & cum hoc in ratione formali motiua vel terminatiua, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Eſt autem alia ratio virtutis motiuæ ipſius finis vel boni ſecundùm quòd eſt realiter præſens, & ſecundùm quòd eſt abſens, nam ſecundùm quòd eſt præſens facit in ſeipſo quieſcere, ſecundùm autem quòd eſt abſens facit ad ſeipſum moueri, vnde ipſum delectabile ſecūdùm ſenſum inquantum appetitum ſibi adaptat quodammodo & conformat, cauſat amorem, inquantum verò abſens attrahit ad ſeipſum, cauſat concupiſcentiam, inquantum verò præſens quietat in ſeipſo, cauſat delectationem.

¶ Probat minorem principalem ſubintellectam ſic. Alia eſt ratio virtutis motiuæ ipſius finis vel boni, ſecundùm quòd eſt præſens, & ſecundùm quòd eſt abſens, & inquantum a petitum ſibi coaptatiſed concupiſcentia reſpicit bonum ſecundū quòd abſens ergo habet obiectum ſecundùm aliam rationem motiuam, iſta patent in littera clarè. Conſequenter ibi.

¶ Sic ergo concupiſcentia eſt paſsio differens ſpeciē, & ab amore, & à delectatione; ſed cōcupiſcere hoc delectabile vel illud facit cōcupiſcētias diuerſas numero.

¶ Subiungit concluſionem quo ad ambas partes. Sed ſecunda pars probatur extra litteram, quia ſicut ſe habet obiectum formaliter diſtinctum ad concupiſcentiam formaliter diſtinguendā, ita obiectum numero diſtinctum ad diſtinguendum numeraliter, &c.

¶ Et nota, quòd intelligitur de delectab. libus diſtinctis numero tantùm, & conuenientibus in vna ratione delectabilis ſecundū ſenſum, ſimile infra. q. 31. ar. 8. ad tertium. Tunc enim diſtinguunt concupiſcentias tantùm numero, ſicut hoc vinum, & illud vinum illa pecunia, & iſta pecunia. Si autem diſtinguāntur in ratione delectabilis, & conuenientis, tunc etiam cauſant diſtinctionem ſpecificam in cōcupiſcentijs. Vnde infra. q. 100. art. 4. ad tertium habetur. Differunt enim ſpecie concupiſcentiæ ſecundùm diuerſitatē actuum vel concupiſcibilium, vt Philoſophus dicit in 10. Ethicorum. Conſtat etiam, quòd gula eſt quædam concupiſcentia inordinata delectabilis ſecundùm guſtum præſertim. Auaritia autem eſt concupiſcentia conuenientium ad vitam, &c. Et clarum eſt, quòd ſpecificè diſtinguuntur, vnde quando eſt diuerſitas numero tantùm, tunc cauſatur diſtinctio materialis, ſecus ſi non tantùm numero, &c.

¶ Et confirmatur concluſio reſponſiua quo ad primam partem argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd bonum delectabile non eſt abſolutè obiectum concupiſcentiæ, ſed ſub ratione abſentis, ſicut & ſenſibile ſub ratione præteriti eſt obiectum memoriæ, huiuſmodi enim particulares conditiones diuerſificant ſpeciem paſsionum vel etiam potentiarum ſenſitiuę partis quæ reſpicit particularia.

¶ Maior vera, quòd diſtinguuntur ſecundùm obiecta formalia, & totalia, & ſumpta ſecundùm conditiones ſecundum quas mouent appetitiuam potentiam ad tales paſſiones.

¶ Ad minorem dico, quòd obiectum concupiſcibilis potentiæ eſt delectabile abſolutè incontractè, ſed concupiſcentiæ ſecundū particularem, & ſpecialem conditionem, quæ eſt abſentia, ſecundùm quam diſtinguitur obiectum paſſionis quæ eſt concupiſcentia ab obiectis potentiæ concupiſcibilis, & aliarum paſſionum. Licet enim actus, & habitus intellectiuæ partis non diuerſificentur ſecundùm præſens, & præteritum vel futurum ex parte obiecti, eo quòd intellectus abſtrahit ab hic, & nunc, ſecus in parte ſenſitiua, vt patet prima parte q 78. ar. 6. ad ſecundum, ergo concupiſcentia non eſt ſpecialis paſſio. Negatur conſequentia, quia minor ſupponit falſum, ſcilicet quòd habeat idem obiectum cum potentia, & ergo ſicut potentia continet in ſe multas paſſiones ita concupiſcentia, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illa prædicatio eſt per cauſam, non per eſſentiam, non enim cupiditas eſt per ſe amor, ſed amoris effectus. Vel aliter dicendum,

quòd

quòd Aug. accipit cupiditatem largè pro quolibet motu appetitus qui poteſt eſſe reſpectu boni futuri, vnde cõprehendit ſub ſe, & amorem, & ſpem.

¶ D.S. reſpondet dupliciter ad maiorem, primò quòd eſt prædicatio per cauſam, quia cupiditas vel concupiſcentia cauſatur ex amore, non autem eſt formalis vel identica, vnde non eſt communis paſſio. Secundò dicitur, quòd non accipit cupiditatem propriè ſed pro omni motu, qui poteſt eſſe reſpectu abſentis boni per acceſſum ſiue abſoluti ſuo ardui, vnde comprehendit amorem qui poteſt eſſe abſentis, eſto & præſentis eſſe poſſit, & ſpem quæ eſt boni futuri ardui, deſperatio autem non eſt boni per modum acceſſus, ſed recedit, vt patuit ſupra.

¶ Ad tertium dicendum, quòd paſsio quę directè opponitur concupiſcentiæ innominata eſt, quæ ita ſe habet ad malum ſicut concupiſcentia ad bonum, ſed quia eſt mali abſentis ſicut & timor, quandoque loco eius ponitur timor, ſicut & quandoq; cupiditas loco ſpei; quod enim eſt paruum bonum vel malum quaſi non reputatur, & ideo pro omni motu appetitus in bonum vel in malum ponitur ſpes, & timor, quæ reſpiciunt bonum vel malum arduum.

¶ Maior vera, ſed tamen paſſio oppoſita non ſemper eſt nominata, ſed quandoque circumloquimur eam per paſſionem, quæ eſt circa ſimile obiectum ideſt malum traſcibilis. Nam quia eſt circa malum abſolutè, & paruum etiam ideo non tantum reputatur, & per conſequens non habet nomen impoſitum, &c. ſicut paſſio irraſcibilis, quæ eſt circa arduum malum vel bonum.

¶ Ad minorem, negatur ipſa, ſed verum eſt, quòd talis eſt innominata, & eam circumloquimur per timorem, ſicut quandoque è contra ſpem vocamus cupiditatem, vt patuit ſupra q. 25. art. 4. in primo argu. Et iſto modo dicit Damaſ. quòd expectatum malum conſtituit timorem, per timorem circumloquendo paſſionem oppoſitam concupiſcentiæ innominatam, &c. quam etiam circumloquimur per fugam, & abominationem, nam fuga videtur nimis generale nomen, & non proprium paſſioni oppoſitæ concupiſcẽtiæ, nam & pedibus fugimus. Vide infra q. 41. art. 2. ad ſecundum, ſimiliter abominatio, odium enim etiam quædam abominatio videtur. Vnde cum D.S. ſupra. q. 23. artic. 4. in fine, fugam oppoſuit deſiderio, quod ponitur loco concupiſcentiæ, quamuis ſit generalis vt patet ar. primo, fecit hoc per circumlocutionem, non per vocabuli proprietatem, &c.

Vtrum ſint aliquæ concupiſcentiæ naturales, & aliquæ non naturales.

S Infra 31. ar. 5. & q. 41. 1. cor. & q. 77. ar 5. co. & 2. 2. q. 107. ar. 5. ad 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd concupiſcentiarum non ſint quædam naturales, & quædã non naturales. Concupiſcentia enim pertinet ad appetitum animalem, vt dictum eſt. * ſed appetitus naturalis diuiditur contra animalem, ergo nulla concupiſcentia eſt naturalis.

* Arti. 1. ad tertium.

¶ 2 Præterea. Diuerſitas materialis non facit diuerſitatẽ ſm ſpeciẽ, ſed ſolùm ſm numerũ, quæ quidem ſub arte non cadit, ſed ſi quæ ſint concupiſcentiæ naturales, & non naturales non different niſi ſecundùm diuerſa obiecta concupiſcibilia, quod facit materialem differentiã & ſecundùm numerum tantùm, non ergo diuidẽdæ ſunt concupiſcentiæ per naturales, & non naturales.

¶ 3 Præterea. Ratio contra naturam diuiditur, vt patet in 2. Phyſi. * ſi igitur in homine eſt aliqua concupiſcentia non naturalis, oportet quòd ſit rationalis, ſed hoc eſſe non poteſt, quia concupiſcentia cum ſit paſsio quædam pertinet ad appetitum ſenſitiuum, non autem ad voluntatem quæ eſt appetitus rationalis, non ergo ſunt concupiſcentiæ aliquæ non naturales.

* Ariſtot. tex. 49.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus in 3. Ethi. * & in primo. Rheto. * ponit quaſdam concupiſcentias naturales, & quaſdam non naturales.

* Ariſtot. cap. 11. * Ariſtot. cap. 11.

¶ Hic D.S. tractat de diuiſione concupiſcentiæ.

* Ar. 1.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt. * cõcupiſcentia eſt appetitus boni delectabilis. Dupliciter autem aliquid eſt delectabile. Vno modo, quia eſt conueniens naturæ animalis, ſicut cibus, & potus, & alia huiuſmodi, & huiuſmodi concupiſcentia delectabilis dicitur naturalis. Alio modo dicitur aliquid eſſe delectabile quia eſt conueniens animali ſecundùm apprehenſionẽ, ſicut cum aliquis apprehendit aliquid vt bonum, & conueniens, per conſequens delectatur in ipſo, & huiuſmodi delectabilis concupiſcentia dicitur non naturalis, & ſolet magis dici cupiditas.

¶ D.S. primò deducit concluſionem reſponſi. Secundò ex dictis infert quoddam corollarium, ibi. Primæ ergo, &c. Concluſio reſpõ. eſt, quædam concupiſcentia eſt naturalis, quædã non naturalis, quæ dicitur cupiditas. Probatur, concupiſcentia eſt appetitus delectabilis, ſed eſt duplex delectabile, & primi concupiſcentia dicitur naturalis, ſecundi autem non naturalis, ergo concluſio vera. Maior patuit ar. 1. Et accipitur vt dictum fuit delectabile pro cõuenienti, &c. Minor declaratur in littera, quia vnum eſt delectabile, quod conuenit naturæ, ſicut cibus, & potus; aliud quia conuenit ſecundum apprehenſionem, &c.

¶ Nota circa iſta, quòd concupiſcentia dicitur naturalis, nõ ad hunc ſenſum, quia ſit ſine connuncta cognitione, ſicut amor purè naturalis. Nec dicitur naturalis, quia non ſit actus elicitus, vt etiam dictum fuit ſupra q. 26. art. 1. de amore purè naturali in carentibus cognitione, ſed dicitur naturalis primò denominatione extrinſeca, & tranſitiuè, ideſt rei deſeruientis naturæ, & neceſſariæ pro natura ſuſtentanda, & quia in ipſam appetitus eſt determinatus, vt patet in exemplo litteræ de cibo, & potu. Et etiam dicitur naturalis, quia eſt cum ſimplici apprehenſione rei, quæ eſt bona, ſed non cũ apprehenſione boni formaliter, ſicut ſupra in principio dictum fuit de apprehenſione duplici finis, concupiſcentia autem dicitur non naturalis, non quia ſit contraria naturæ, ſed ad differentiam concupiſcentiæ naturalis, quia videlicet eſt rei non immediatè, & de propinquo deſeruientis pro ſuſtentatione naturæ. Et quia eſt cum apprehenſione non ſimplici, ſed collatiua, & rationis. Et hoc D. Sinouit cum dicit, ſicut cum aliquis apprehendit aliquid vt cõueniens, & bonum (ſcilicet formaliter). Vnde primæ ſequuntur apprehenſionem ſenſitiuam tantùm, aliæ verò rationis collatiuæ, quia apprehenditur res vt conueniens ad aliam commoditatem quam ad neceſſitatem naturæ immediatè, &c. Deinde ibi.

¶ Primæ ergo concupiſcentiæ naturales communes ſunt hominibus, & alijs animalibus, quia vtriſque eſt aliquid conueniens, & delectabile ſecundùm naturam, & in his omnes homines conueniunt; vnde & Philoſophus in 3. Ethi. * vocat eas communes, & neceſſarias; ſed ſecundæ concupiſcentię ſunt proprię hominum, quorum proprium eſt excogitare aliquid vt bonum, & conueniens præter id, quod natura requirit; vnde & in primo Rhetoricorum. * Philoſophus dicit primas concupiſcentias eſſe irrationales, ſecundas verò cum ratione. Et quia diuerſi diuerſimodè ratiocinantur, ideo etiam ſecundæ dicuntur in 3. Ethi. * propriæ, & appoſitæ, ſcilicet ſupra naturales.

* Ariſtot. cap. 11.

* Ariſtot. cap. 11.

* Ariſtot. cap. 11.

Corollariũ

¶ Ex dictis elicit corollarium differentiale partium dictæ concluſionis reſponſiuæ. Primæ concupiſcentiæ, ſcilicet naturales, communes ſunt hominibus, & alijs animalibus, & omnes homines in eis conueniunt; ſed ſecundæ ſunt proprię hominum. Probatur prima pars ratione, quia vtriſque eſt aliquid cõueniens, & delectabile ſecundùm naturam, igitur prima pars vera.

¶ Et nota circa antecedens, quòd animalia, & omnes homines conueniunt in huiuſmodi concupiſcibilibus non eiſdem ſecundum ſpeciem, ſed ſecundùm genus; non eadem enim conueniunt in ſpecie ad cibum, & potum hominum, & brutorum, nec brutorum inter ſe, ſed tamen omnia animalia, & omnes homines appetunt cibum, & potum. Secunda pars patet ſimul cum prima parte auctorita. philoſophi. 3. Eth. Tertia pars patet in littera clarè, quia hominum eſt proprium excogitare aliquid præter id, quod natura requirit, ſicut præciosa habitacula, & veſtes ornatas, & huiuſmodi. Et probantur ambæ partes ex philoſopho clarè in littera.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd illud idem, quod appetitur appetitu naturali poteſt appeti appetitu animali cum fuerit apprehenſum; & ſecundùm hoc cibi, & potus, & huiuſmodi quæ appetuntur naturaliter, poteſt eſſe concupiſcentia naturalis.

¶ Maior vera, tamen per animalem appetitum concupiſcũtur etiam ea quæ ſunt naturalia animali tanquam de per ſe immediatè facientia ad naturæ conſeruationem, vt cibus, & potus. Minor vera eſt diuiduntur ideo quia appetitus naturalis eſt ſine apprehẽſione connuncta, animalis, quia cum apprehenſione, qui tamen dicitur naturalis non intrinſecè, & intranſitiuè quaſi ſit inclinatio proueniens à natura, ſed extrinſecè, quia rei neceſſariæ pro natura, & rei

ra,& rei ad quam appetitus determinatur, & ita naturalis obiectiue vnde idem actus eſt animalis,& naturalis;animalis,quia actus elicitus præuia apprehenſione coniuncta; naturalis, quia rei ad quam appetitus determinatur,& non poteſt in oppoſitū eius, &c. Negatur ergo conſequentia, quia non dicitur naturalis quaſi ſequens naturā,ſed quia rei naturalis, & neceſſariæ pro vita conſeruanda, & talis concupiſcentia poteſt benè eſſe appetitus ſenſitiui.

¶ Et nota verbum Doct. S. vbi dicit, & ſecundùm hoc cibi,& potus,& huiuſmodi, ſcilicet facientium ad alimentationem animalis quæ appetuntur naturaliter,ſcilicet per virtutes vegetatiuas quæ ſunt puræ naturales, & appetunt alimentum naturali appetitui qui conſiſtit in diſpoſitione qualitatum deficientium nutritioni, poteſt eſſe concupiſcentia naturalis,ideſt quæ hic vocatur naturalis,& eſt tamen etiam animalis id eſt appetitus ſenſitiui.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̄ diuerſitas concupiſcentiarum naturalium à non naturalibus non eſt materialis tantùm, ſed etiam quodammodo formalis inquantum procedit ex diuerſitate obiecti actiui, obiectum autem appetitus eſt bonum apprehenſum, vnde ad diuerſitatē actiui pertinet diuerſitas apprehenſionis, prout ſcilicet apprehenditur aliquid vt conueniens abſoluta apprehēſione,ex qua cauſantur concupiſcentiæ naturales, quas
* Lib.1.ca. 17 philoſophus in Rhetorica. * vocat irrationales, & prout
* Ariſtot. ibidem. apprehenditur aliquid cum deliberatione ex quo cauſantur concupiſcentiæ non naturales, quæ propter hoc in Rheto. * dicuntur cum ratione.

¶ Ad maiorem,diuerſitas materialis tantùm, & nullo modo formalis non cauſat diſtinctionem ſecundum ſpeciem, ſicut videre album cygnum,& album pannum non diſtinguuntur niſi numero,& materialiter;ſi autem cum diſtinctione naturæ, & materiali obiecti concurrat formalis, tunc negatur maior,ſicut concupiſcere dulce in vino, & dulce in aliqua confectione ſunt ſpecificè diſtinctę,quia eſt dulcedo alterius rationis, quæ eſt obiectum formale,&c. Ad minorem dico,quòd illę concupiſcentiæ differūt ſecundùm obiecta concupiſcibilia differentia no ſolùm vt res, ſed etiam vt obiecta;quia obiectum concupiſcentiæ naturalis eſt bonum ſenſibile tantùm vt conducit naturæ, & apprehēſum ſine relatione,& cognitione ſuæ vtilitatis,ſed obiectum concupiſcentiæ non naturalis eſt bonum apprehenſum vt vtile, & conueniens ad, aliquod aliud, quàm ad neceſſitatem naturæ, & quia bonum apprehenſum eſt obiectum,ideo aliter apprehenſum eſt aliud obiectum,& actiuum vel mouuum,nec obſtat verbū, D.S.in de Veri. Mate.2 5.ar.1.ad ſextum,vbi dicit,quòd diuerſitas apprehenſionū per accidens ſe haberet ad appetitiuas vires niſi diuerſitati apprehenſionum corrungeretur diuerſitas apprehēſorum; nam in propoſito eſt vtraque diuerſitas,quia deſeruiens immediatè vitæ,& nō deſeruiens ſunt aliæ res,& in propoſito aliter apprehenduntur,& per conſequēs eſt alietas etiam in eſſe obiectali,quia bonū apprehenſum eſt obiectū appetitus animalis. Secūdò dicitur ad minorē, negādo eā quo ad iſtā partem, q̄ diuerſa obiecta concupiſcibilia diuerſimodè apprehenſa ſcilicet per ſenſum tantùm, & per rationē ſaltem particularem vt ſic,faciant tantùm differentiam naturalem,& eius falſitatē oſtendit D.S.prima parte q.80.art.2. in cor. & ad primum vide verba ſua ex intentione.

¶ Ad tertium dicendum,quòd in homine non ſolùm eſt ratio vniuerſalis quæ pertinet ad partem intellectiuā, ſed etiam ratio particularis quæ pertinet ad partem ſenſitiuam,vt in primo li.dictum eſt. * & ſecūdùm hoc etiā
*q.78.ar.4. concupiſcentia quæ eſt cum ratione poteſt ad appetitū ſenſitiuum pertinere, & præterea appetitus ſenſitiuus, poteſt etiam à ratione vniuerſali moueri mediante imaginatione particuari.

¶ Ad maiorem, ratio diuiditur contra naturā ad ſenſum ſupra dictum.q.10 ar.1.ad primum.Et ſecundò ratio diuiditur cōtra naturam non ſolùm ratio vniuerſalis,ſed etiam particularis, quæ in homine eſt collatiua intentionū particularium ſicut ratio vniuerſalium,vt patet prima par.q.78.art.4. Vltra,ſi igitur,&c.verum eſt rationalis primo, quia ſequitur apprehenſionem rationis particularis,quæ poteſt etiam conferre,& ordinare particulare ad particulare. Secundò,quia ſequitur apprehenſionem rationis vniuerſalis, ideſt intellectus quæ etiam mouet appetitū ſenſitiuū, mediante ſū apprehenſione particulari. Vltra,ſed hoc eſſe non poteſt. Negatur immo benè poteſt. Ad probationem,quia concupiſcentia cum ſit paſſio pertinet ad appetitum ſenſitiuum, verum ſubiectiuè tamen ille dirigitur in homine à ratione particulari,& vniuerſali, & poteſt appetitus mouere in aliquod appetendum,quod non confert ad naturā,ſed ad aliud apprehenſum,quod eſt cōcupiſcētiæ nō naturalis. Vltra,non ad voluptatē,&c. Verum,ſed tamen motus ſenſitiui appetitus vocatur concupiſcentia cum ratione,ſcilicet apprehenſione rationis particularis rei vniuerſalis. Vnde negatur conſequentia,quia non vocatur concupiſcentia rationalis vel non naturalis,quia ſit appetitus rationalis, ſed quia ſequitur apprehēſionē quo aliquid apprehenditur collatiuè in ordine ad aliud, quod eſt commoditas præter neceſſitatem vitæ,&c.quod eſt rationis.

Vtrum concupiſcentia ſit infinita.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, q̄ concupiſcētia non ſit infinita.Obiectum enim concupiſcentiæ * Anim. tex.1. eſt bonum,quod habet rationem finis; qui autem ponit infinitum excludit finem,vt dicitur in 2.Metaphy. * ergo concupiſcentia non poteſt eſſe infinita.

¶ 2 Præterea.Concupiſcentia eſt boni conuenientis cum procedat ex amore; ſed infinitum cum ſit improportionatum non poteſt eſſe conueniens,ergo concupiſcentia non poteſt eſſe infinita.

¶ 3 Præterea.Infinita non eſt tranſire,& ſic in eis nō eſt peruenire ad vltimum, ſed concupiſcenti ſit delectatio per hoc,quòd attingit ad vltimum finem, ergo ſi cōcupiſcentia eſſet infinita, ſequeretur, quòd nunquam fieret delectatio.

¶ Sed contra eſt quod philoſophus dicit in primo pō litice. * quòd infinita concupiſcentia exiſtente, homines infinita deſiderant. * cap.4.

¶ Hic D.S.inquirit de quadam proprietate concupiſcentiæ, ſcilicet infinitate ex parte obiecti.

¶ Reſpondeo dicendum,quòd ſicut dictum eſt, * dū * Art.pra-cedens. plex eſt concupiſcentia, vna naturalis,& alia nō naturalis. Naturalis quidem concupiſcentia non poteſt eſſe infinita in actu,eſt enim eius,quod natura requirit,natura verò ſemper intendit in aliquid finitum,& certum,vnde nunquā homo concupiſcit infinitum cibum vel infinitū potum;ſed ſicut in natura contingit eſſe infinitū in potētia per ſucceſſionem,ita huiuſmodi concupiſcentiā contingit infinitā eſſe per ſucceſſionē, vt ſcilicet poſt adeptū cibum, iterum alia vice deſideret cibum vel quodcunq; aliud,quod natura requirit; quia huiuſmodi corporalia bona cum aduenium non perpetuò manent, ſed deficiunt. Vnde dixit dominus Samaritanę Ioā.4. Qui bibet ex hac aqua ſitiet iterum.

¶ D.S.reſpondet diſtinctè duabus cōcluſionibus, ſecundā ponit ibi.Sed concupiſcentia,&c. Quas probat dupliciter,ſecūdo modo eas probat ibi.Poteſt,& alia,&c. Præmittit autē quo ad primū ex ar.præce. q̄ duplex eſt concupiſcētia,&c. Cōcluſio reſpōſiua prima.Concupiſcentia naturalis non eſt infinita actu,ſed ſecundùm ſucceſſionem,ideſt in potentia; & intellige iſtam infinitatem non entitatiuè quaſi non ſit in ſe infinitū ens actu,ſed potentia. De hoc enim nulla eſt quęſtio quin ſic nō ſit infinita, ſed intelligitur obiectiuè(i.non eſt inhuiti actu, ſed in potentia).i. vna eſt illius cibi alia alterius,&c.ſed nulla ſingularis eſt actu niſi alicuius determinati concupiti,ſed plures ſibi ſuccedētes ſunt infinitorū.ſ.numero, & ſyncathegoreumaticè,qa ſunt cōcupiſcētię naturales nō tot, quin plurū. Probatur ergo cōcluſio primo ſic. Cōcupiſcētia naturalis eſt eius,quod natura requirit,ſed natura ſemper intendit, & requirit actu aliquid finitū,& certū,ſed ſm ſucceſſionē,& in potētia requirit natura infinitū.ſ.vnū cibū poſt aliū,& ſic de alijs neceſſarijs naturæ, ergo ſequitur cōcluſio quo ad ambas partes. Minor D.S.explicat exēplis,& cōfirmat,quia nunquam homo actu,& pro ſimul concupiſcit infinitū cibū vel potū,ſed poſt vnum alia vice alium, & ſic in infinitum per ſucceſſionem.Et confirmatur ſecunda pars auctoritate Ioannis quarto,&c.Deinde cum dicit. Concluſio primo.

¶ Sed cōcupiſcentia nō naturalis omnino eſt infinita, ſequitur enim rationē,vt dictū eſt. * rationi autē cōpetit * Art. pra-cedens. in infinitū procedere,vnde qui concupiſcit diuitias poteſt eas cōcupiſcere non ad aliquem certum terminū,ſed ſimpliciter ſe diuitem eſſe quantumcunque poteſt.

¶ Subiūgit ſecūdā cōcluſionē reſpōſiuam taie Concupiſcentiæ nō naturalis oīno eſt infinita.i. concupiſcit rem actu infinitam.i. tantam quantam poſſibile eſt eſſe,& ita eſt actu infinita, id eſt infiniti,& quacumque habita poteſt eſſe maiora, & ſic omnino, id eſt infiniti Cathegoreumaticè actu, & potētia. Probatur primōiā littera ſic. Concupiſcentia talis ſequitur rationis apprehenſionē, ſed rationi competit in infinitum procedere, ergo & talis concupiſcentia eſt infinita. Minor oſtenditur,quia qui concupiſcit diuitias poteſt eas,&c. vt in littera. Deinde ibi. Concluſio ſecunda.

¶ Poteſt,& alia ratio aſſignari ſm philoſophū in primo politicorū. * quare quædā concupiſcentia ſit finita, * Ariſtot. cap 6.

& quæ-

& quædã infinita, ſemper eñ cõcupiſcentia finis, eſt infinita, finis eñ per ſe cõcupiſcitur vt ſanitas, vnde maior ſanitas magis cõcupiſcitur, & ſic in infinitũ, ſicut & ſi album per ſe diſgregat, magis album magis diſgregat.

¶ Probat ſecũdò prædictã reſpõſionem, & primò ſecũdã cõcluſionẽ prædictã, ſecundò primã. ibi. Concupiſcentia, &c. Pro ſecũda arguitur ſic. Semper cõcupiſcentia finis eſt infinita, ideſt, eſt finis, in tñ quantum poteſt haberi, ſed in cõcupiſcentia non naturali aliquid quãdoq; appetitur vt finis, ſicut ab his qui ponũt finẽ in diuitijs, ergo ſecũda cõcupiſcentia eſt infinita. Maiorẽ D.S. probat in littera, quia finis per ſe cõcupiſcit, & ergo maior magis, & ſic in infinitũ, &c. Minor ſubintelligitur. ¶ Et nota, ꝙ illa regula quã D.S. hic tãgit ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis, &c. intelligitur in his quæ ſunt ſm ꝙ ipſum, & per ſe, ſed non ſequitur in his quæ nõ ſunt ſm ꝙ ipſum, vt calor perficit hominẽ ergo maior magis, & maximus maximè, quia calor vt ſic nõ perficit, ſed vt commenſuratus complexione hominis, &c. Tunc ibi.

¶ Concupiſcentia verò eius, quod eſt ad finem nõ eſt infinita ſi ſm illã menſurã appetitur quæ conuenit fini, vnde qui finem ponunt in diuitijs habent concupiſcentiam diuitiarum in infinitum, qui autem diuitias appetunt propter neceſſitatem vitæ, concupiſcunt diuitias finitas ſufficientes ad neceſſitatem vitæ, vt philoſophus dicit ibidem. Et eadem eſt ratio de concupiſcentia quarumcumque aliarum rerum.

¶ Declarat ſecũdò primã concluſionẽ reſponſiuã ſic. Cõcupiſcẽtia eius, quod eſt ad finẽ, vt ſic, non eſt infinita, ſed ſm ꝙ fini congruit, ſed in cõcupiſcẽtia naturali aliquid appetitur vt ad finẽ (ſ. neceſſitatẽ vitæ) igitur prima cõcupiſcentia eſt finita. Maiorem D.S. declarat in littera. ¶ Et nota, qđ dicit, cõcupiſcentia eius, quod eſt ad finẽ nõ eſt infinita, ſi ſm illã menſurã appetitur quæ cõuenit fini, quia nõ eſt incõueniẽs vt id, qđ ab vno habetur vt mediũ, ab alio habeatur vt finis, ſed vt mediũ nõ appetitur infinitè, ſed ſm congruentiã finis, &c. de iſtis habetur ſecunda 2. q. 27. art. 6 in cor.

¶ Et nota exemplum D.S. ibidem de ſanitate, & medicina, quia ſanitas non appetitur ſecũdùm aliquem certum modum, ſed medicina, quia ſanitas finis eſt, medicina medium, &c.

¶ Confirmatur ſecunda concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omne, quod cõcupiſcitur accipitur vt quoddã finitum, vel quia eſt finitũ ſm rem prout concupiſcitur ſemel. *in actu, vel quia eſt finitum ſecundùm quòd cadit ſub apprehenſione; nõ enim poteſt ſub ratione infiniti apprehẽdi, quia infinitũ eſt cuius quantitatẽ accipientibus ſemper eſt aliquid extra ſumere, vt dicitur in 3. Phyſicorum. *

* Alias ſ. medi.

* Ariſtot. tex. 63.

¶ Maior vera obiectũ cõcupiſcẽtiæ eſt bonũ apprehẽſum actu. Ad minorẽ qui ponit infinitũ ſ. actu, ſm numerum, & proceſſum in infinitũ in finibus, ita ꝙ nõ ſit deuenire ad primũ, ſed quolibet dato datur prior, & ſic verũ eſt, ꝙ q ſic ponit infinitũ aufert finẽ, & bonũ, vt habet philoſophus 2. metaph. textu com. 8. ſed nõ qui ponit aliquã rẽ vnã eſſe infinitã nõ numerali infinitate ſicut philoſophus reprobãt, ſed perfectione, & infinitũ i. quantũ poſſibile eſt, &c. Nos autẽ nõ ponimus cõcupiſcẽtiã infinitã i. infinitorum, actu, & p modũ infinitorũ q eſt ſucceſſiuus, ſed dicimus, ꝙ quodlibet actu cõcupitũ eſt finitũ actu, ſed põt vnũ cõcupiſci poſt aliud & ſic in infinitũ, & hoc quo ad cõcupiſcẽtiã naturalẽ quæ eſt infinita in potẽtia i. nõ tot quin plures, & nõ tot quin plurium, & tñ quælibet eſt finitè, ſed oẽs ſucceſſiuè ſunt infinitè ſyncathegreumaticè, ſed de cõcupiſcẽtia nõ naturali dicitur, ꝙ ſi ſit infinita, nõ tñ vt accipitur modo qui cõpetit infinito qui eſt accipere vnum poſt aliud, ſed accipitur vt apprehenditur quaſi finitum, & totum ſimul, licet enim infinitũ ſm eſſe, & ſm rẽ habeat ſucceſſionẽ, ita ꝙ poſita quacunq; parte conſurgit noua potentialitas ad aliã, tñ in eſſe cognito non neceſſariò habet ſucceſſionem ſaltem abſolutè. Vnde Deus ſimul apprehendit omnes partes proportionales alicuius continui quæ ſunt infinitæ, ſed non apprehendit modo infiniti q eſt accipere partẽ poſt partẽ, ſed oẽs ſimul, ſic ad ꝓpoſitũ qui appetit infinitam pecuniã i. quanta poſſibilis eſt haberi nõ appetit partem poſt partem, ſed vt apprehenduntur omnes ſimul. Et hoc innuit D.S. in ſolutione dicens. Omne, quod concupiſcitur accipitur vt quoddam finitum, & hoc tam in concupiſcentia naturali quàm non naturali, naturali quidem, quia ibi, quod concupiſcitur eſt infinitum ſm rem. ſ. quodlibet actu concupitum, ſed ibi eſt infinitas in potentia propter plura ſucceſſiuè cõcupita, quod verò concupiſcitur concupiſcentia nõ naturali eſto ſit infinitũ i. quantum poteſt eſſe, tñ non concupiſcitur nec apprehenditur modo infinito, ſed finito i. totum ſimul, & non partem poſt partẽ, eſt nihilominus res ipſa infinita. Vnde ſtat, ꝙ concupiſcentia non naturalis eſt infinita, &c. De iſta tñ materia ex intentione prima parte. q. 86. ar. 2. quia infinitum poteſt cognoſci per modum finiti abſolutè loquendo. nec repugnat ſibi repreſentari per vnã ſpeciem, ſicut patet de ſpecie Diuini intellectus, & Angelici, non tamen poteſt infinitum repreſentari intellectui noſtro pro hoc ſtatu per ſpeciem connaturalem à re cauſatam loquendo de totaliter infinito, vnde cum D.S. dicit, quòd eſt finitum ſecundùm quòd cadit ſub apprehenſione, loquitur de apprehenſione qua cognoſcitur infinitum confuſè non diſtinctè. Et præterea loquitur de infinito ſecundùm quid ſcilicet quantum poteſt haberi.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio quodammodo eſt virtutis infinitæ inquantum poteſt infinitum aliquid conſiderare, vt apparet in additione numerorum, & linearum; vnde infinitum aliquo modo ſumptum eſt proportionatum rationi, nam vniuerſale, quod ratio apprehendit eſt quodammodo infinitum inquãtum in potentia continet infinita ſingularia.

¶ Ad maiorem, concupiſcentia eſt boni conuenientis, naturalis quidem conuenientis naturæ, nõ naturalis rationi, & eius collationi. Ad minorem infinitum eſt, &c. Verum, tamen rationi quæ poteſt infinitum apprehendere, & aliquid appetere infinitum ad infinitos vſus, & vtilitates, & præſertim ſi ſit inordinata, ſicut ratio auari iudicat totum mundum vix ſufficere, & omnes pecunias, ergo concupiſcentia, &c. Verum, naturalis qua appetitur res vt neceſſaria naturę de propinquo, & pro ſemel non eſt infinita tamen non naturalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad hoc, quòd aliquis delectetur non requiritur, quòd omnia conſequatur quę concupiſcit, ſed quod in quolibet concupito, quod conſequitur delectetur.

¶ Ad maiorem, vera eſt ab intellectu commẽſurato ipſi infinito, qui dependet à re, & cognoſcit ſecundùm modum rei. Ad minorem dico, quòd concupiſcenti ſit delectatio per hoc, quod conſequitur concupitum, eſto quòd non conſequatur omnia ſimul, ſed quia conſequitur vnum, & poſtea aliud, & in quolibet delectatur, nec oportet ad delectationem, quòd omnia actu conſequatur præſertim ad delectationem, quæ non eſt tota ſimul, vt patebit. q. ſequenti. Quare minor eſt falſa, & negatur ſi intelligitur, quòd tãtum fiat delectatio cum attingitur ad vltimum, immo quilibet cibus delectat, & non oportet, quòd omnes actu deuorentur. poſſunt tamen cibi, & concupiſcentiæ eſſe infinitæ ſecundùm ſucceſſionẽ. Vnde negatur ſequela, quòd nunquàm fieret delectatio ſi concupiſcentia naturalis eſt infinita ſecundùm potentiam, & non naturalis actu, quia etiam qui non habet tantum cumulum pecuniarum, quantum deſiderat, delectatur etiam in particularibus, & partialibus ſummis, &c.

Quæſtio Trigeſimaprima.

De delectatione ſecundùm ſe.

DEinde conſiderandum eſt de delectatione, & triſtitia. Circa delectationem verò cõſideranda ſunt quattuor. Primò de ipſa delectatione ſecundùm ſe. Secũdò de cauſis delectationis. Tertiò de effectibus eius. Quartò de bonitate, & malitia ipſius. Circa primũ quæruntur octo. Primò, vtrum delectatio ſit paſſio. Secũdò, vtrum ſit in tẽpore. Tertiò, vtrum differat à gaudio. Quartò, vtrum ſit in appetitu intellectiuo. Quintò de comparatione delectationum ſuperioris appetitus ad delectationem inferioris. Sextò de comparatione delectationũ ſenſitiuarum adinuicem. Septimò, vtrum ſi aliqua delectatio non naturalis. Octauò, vtrum delectatio poſſit eſſe contraria delectationi.

V

¶ Quia paſſio oppoſita concupiſcentiæ eſt innominata, vt patet q. præce. ar. 2. ad tertium ideo D.S. non facit ſpecialem quæſtionem de ea, ſed tranſit ad tertiam coniugationem paſſionum concupiſcibilis, & primò de delectatione agit, deinde de triſtitia. Et de delectatione quattuor facit, vt patet in littera, primò de delectatione ſecundùm ſe quærit primò de quidditate eius, ſecundò de quadam proprietate. ar. 2. tertiò de comparatione eius ad gaudiũ ar. 3. & quartò an ſit in appetitu intellectiuo, deinde in reliquis dubia mouet, & de iſta materia delectationis etiam habetur in 4. diſtin. 49. q. 3. per totum.

Vtrum delectatio ſit paſſio.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd delectatio non ſit paſſio. Damaſ. enim ſecundo libro. * diſtinguit operationem à paſſione, dicens quòd operatio eſt motus qui eſt ſm naturã, paſſio verò eſt motus cõtra naturã, ſed delectatio eſt operatio, vt philoſophus dicit in 7. & 10. Ethi. * ergo delectatio non eſt paſſio.

Infra ar. 4. ad 2. & art. 5. cor. fi. & ad 2. Et 4. d. 49. q. 3 ar. 1. q. 1.

* Damaſc. li. 2. cap. fid. c. 12. & 13.

* Ariſtot. cap 1. 3. 4. 6. & 8.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea. Pati eſt moueri vt dicitur in 3. Phyſicorum. * ſed delectatio non conſiſtit in moueri, ſed in motum eſſe, cauſatur enim delectatio ex bono iam adepto, ergo delectatio non eſt paſsio.

* Arist. tex. 28.

¶ 3 Præterea. Delectatio conſiſtit in quadam perfectione delectati, perficit enim operationem, vt dicitur in 10. Ethicorum. * ſed perfici non eſt pati vel alterari, vt dicitur in 7. Phy. & in 2. de anima, ergo delectatio nō eſt paſsio.

* Arist. c. 4.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 10. & 14. de Ciui. Dei. * vbi ponit delectationem ſiue gaudium, vel lętitiā inter alias paſsiones animæ.

a Aug. c. 7. 8. & 6. & 5.

¶ Hic primò quærit de quidditate delectationis præſertim vt diſtinguitur contra gaudium, quod eſt in voluntate.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd motus appetitus ſenſitiui propriè paſsio nominatur, ſicut ſupra dictum eſt. * affectio autem quæcumque ex apprehenſione ſenſitiua procedens eſt motus appetitus ſenſitiui, hoc autem neceſſe eſt competere delectationi, nam ſicut philoſophus dicit in primo Rhetoricorum. * delectatio eſt quidam motus animæ, & conſtitutio ſimul tota, & ſenſibilis in naturam exiſtentem.

* q. 22. ar. 2.

* Arist. cap. 10.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Delectatio eſt paſsio animæ.

Concluſio reſponſi.

Probatur, motus appetitus ſenſitiui propriè paſsio nominatur, ſed delectatio, ſcilicet ſtrictè vt hic accipitur, eſt motus appetitus ſenſitiui, ergo, &c. maior patuit ſupra q. 22. quia licet ſolùm motus appetitus ſenſitiui habens annexam tranſmutationem corporalem in decerius ſit paſsio propiſſimè, tamen omnis motus ſenſitiuus habens annexam trāſmutationem etiam perfectiuam dicitur propriè paſsio, vt patuit ibidem, & talis motus eſt delectatio. Minor ſubintellecta probatur ſic. Omnis affectio ex apprehenſione ſenſitiua procedens eſt motus appetitus ſenſitiui, ſed hoc neceſſe eſt competere delectationi, ergo, &c. Maior patet ex ſupradictis. q. 22. ex ratione paſsionis quæ eſt affectio ſequens apprehenſionem coniunctam ſenſituam. Circa minorem D.S. primò probat eam ex definitione philoſophi, ſecundò occaſione huius ſubiungit notabile declaratiuum, & expoſitiuum illius definitionis, ibi. Ad cuius, &c. Tertiò reſumit breuiter minorem, & infert concluſionem reſponſuam, ibi. Sic ergo, &c. Minor ergo proxima, quæ intelligitur, quòd hoc eſt neceſſe competere delectationi non in genere vt extenditur ad intellectualem, ſed intelligitur de delectatione vt ſecundùm vſum loquentium, reſtringitur ad ſenſualem. Probatur ſic. Delectatio eſt quidam motus animæ, & conſtitutio ſimul tota, & ſenſibilis in naturam exiſtentem, ergo delectatio eſt affectio ex apprehenſione ſenſitiua procedens. Antecedens eſt philoſophi. Tenet conſequentia ex ſequenti explanatione. Conſequenter cum dicit.

¶ Ad cuius intellectum conſiderandum eſt, quòd ſicut contingit in rebus naturalibus aliqua conſequi ſuas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animalibus, & quamuis moueri ad perfectionem non ſit totū ſimul, tamen conſequi naturalem perfectionem eſt totum ſimul, Hæc autem eſt differentia inter animalia, & alias res naturales, quòd alię res naturales quando conſtituuntur in id, quod conuenit eis ſecundùm naturam hoc nō ſentiunt, ſed animalia hoc ſentiunt, & ex iſto ſenſu cauſatur quidam motus animæ in appetitu ſenſitiuo, & iſte motus eſt delectatio. Per hoc ergo, quòd dicitur, quòd delectatio eſt motus animæ, ponitur in genere. Per hoc autē, quòd dicitur conſtitutio in exiſtentem naturam id eſt in id, quod exiſtit in natura rei, ponitur cauſa delectationis ſcilicet præſentia cōnaturalis boni. Per hoc autem, quòd dicit ſimul tota, oſtendit quòd conſtitutio non debet accipi prout eſt in conſtitui, ſed prout eſt in conſtitutum eſſe quaſi in termino motus, non enim delectatio eſt generatio prout Plato poſuit, ſed magis conſiſtit in factum eſſe, vt dicitur in 7. Ethi. * Per hoc autem, quòd dicit ſenſibilis, excluduntur perfectiones rerum inſenſibilium, in quibus non eſt delectatio.

* Arist. ca p. 24.

¶ Annectit quoddam notabile exponens prædictam definitionem philoſophi quo ad omnes eius particulas clarè in littera.

¶ Et nota, quòd D.S. declarat illam definitionem delectationis per conuenientiam, & differentiam inſenſibilium, & ſenſibilium. Conueniunt enim, quòd vtraque conſequuntur ſuas perfectiones connaturales, & vtrique eſt commune moueri ſucceſſiuè ad perfectionem, ſed conſequi eſt totum ſimul. Sed differunt, quia illa non ſentiunt nec cognoſcunt ſuam perfectionem, iſta autem, ſcilicet ſenſibilia cognoſcūt, & hæc tangit illa definitio, quia eſt motus animæ, & motus ad conueniens, & non motus qui eſt inſectiuus abſentis, ſed immutatio cauſata ſubitò ab obiecto præſenti, & eſt motus cognitionem, & ſenſationem ſequens. Delectatio ergo, quia eſt terminatio appetitus cauſata à re præſente vt ſic, ideo de per ſe ex propria ratione non habet eſſe ſucceſſiuum, ſed totū ſimul. Quòd autem delectatio quandoque ſit in tempore hoc eſt de per accidens, quia ſcilicet non conuenit ſibi ex ratione propria ſed inquantum perfectio iſta vel operatio, quam delectatio ſequitur, eſt coniuncta motui, vt patebit ar. ſequen.

¶ Nota quoque, quia ex hac definitione, & eius expoſitione ſecundùm D.S. habetur, quòd delectatio non habet locum in inſenſibilibus, ſed tantùm in animalibus vt etiam ſupra dictum fuit. q. 27. ar. 3. in cor. ideo res naturalis ſtabilitur, & vigoratur in termino motus naturalis, vt habet D.S. in 4. vbi ſupra ar. primo, ſed non delectatur, quia delectatio dicit terminationem, & quietationem appetitus præſupponens cognitionem coniunctam perfectionis coniunctæ. Deinde cum dicit.

¶ Sic ergo patet, quòd cum delectatio ſit motus in appetitu animali conſequens apprehenſionem ſenſus, delectatio eſt paſsio animæ.

¶ Reſumit ſub breuitate rationem deductam, & minorem expoſitam, & infert concluſionem reſponſi. & patet.

¶ Circa quam tamen notā, quòd D.S. in 4. diſt. 49. q. 3. ar. 1. in ſolutione ad primum, dicit quòd delectationi accidit paſsionem eſſe, ſed per ſe ineſt delectationi ſenſitiuæ, quia ſecundùm eum in cor. ibidem, delectatio etiam ponitur in parte intellectiua, & ergo delectationi in genere vt eſt communis ad delectationem intellectualem, & ſenſituam non per ſe poſsuę eſſe paſsionem, ſed ſolùm per non repugnantiam, & permultę, ſed D.S. hic loquitur de delectatione magis reſtrictè, ſcilicet vt contra gaudium diſtinguitur vt eſt in parte ſenſitiua, & ergo dicit concluſio ſine diſtinctione, quòd delectatio eſt paſsio; in quarto autem vbi iam reſpōdet ſub diſtinctione, vnde ſecundùm eundem ibidem delectatio à toto genere eſt terminatio appetitus, ſed non habetur, quòd in genere accepta ſit paſsio.

¶ Et confirmatur concluſio iſta argumento in contrarium ſequenti.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd operatio connaturalis non impedita, eſt perfectio ſecunda, vt habetur in 2. de anima. * & ideo quando conſtituitur res impropria operatione connaturali, & non impedita, ſequitur delectatio, quæ conſiſtit in perfectum eſſe, vt dictū eſt. * ſic ergo cum dicitur, quòd delectatio eſt operatio, nō eſt prædicatio per eſſentiam ſed per cauſam.

* Arist. in 2. c. & 6.

* In cor.

¶ Maior vera eſt, quòd operatio quæ eſt ſecundùm naturam corporis vocatur à Damaſceno operatio vel motus, quæ autem cōtra naturam corporis vocatur ab eo paſſio, vt ſupra q. 24. ar. 2. in 2. argumento, vnde affectiones animæ, quia aliqualiter immutāt motum naturalem cordis, ideo vocantur paſsiones, &c. Ad minorem dicit D.S. quòd eſt cauſalis prædicatio, delectatio eſt operatio, quia ex operatione connaturali ſequitur delectatio. Vnde negatur cōſequentia, poteſt enim, & operatio dici paſsio.

¶ Nota, quòd delectatio non eſt operatio tendens ad obiectum abſens, videtur tamen poſſe dici operatio ſicut omnis motus, & affectio poteſt dici operatio, vt patet ad ſecundum, non quidem cōſiſtens in tēdere ad obiectum, ſed conſiſtens in perfectum eſſe, & immutari ab obiecto præſenti, vnde ſecundum D. S. in 4. licet operatio vt ſic non ſit paſsio, tamen poteſt habere paſsionem annexā antecedentem vel conſequentem, & ſic quamuis delectatio inquātum eſt delectatio ſit circa operationem, tamen inquantum eſt delectatio ſenſitiua eſt in paſsione quadam exiſtens. Ex his patere poteſt ad minorem argumenti, quòd delectatio vt ſic eſt operatio cauſaliter, ideſt conſequitur operationem vel habēs modum operationis, tamen non eſt inconueniens vt ſequens operationem ſenſituam ſit immutatio affectus habens annexam immutationem corporalem, & ſic ſit paſsio, quia non eſt inconueniens motū per accidens terminari ad motū, & ſic operatio quæ eſt motus, terminatur ad delectationē ſenſituam quæ eſt etiam motus, & paſsio.

¶ Nota, & circa hoc Alphonſum in 1. di. 1. q. 1. ar. 2. concluſione. 3. qui diſtinguit duplicem delectationem, vnam quæ eſt operatio quæ ſcilicet habet pro obiecto ipſam rem, aliam quæ habet pro obiecto operationem, & talem ponit dicere non operationē, & actum ſecundum, ſed paſsionem, & conditionem operationis habentē ſe magis per modum actus primi; ſed de hoc inf. q. 32. ar. 1. quia non habemus pro inconuenienti vt vna operatio vel motus, aut ſimplex actus ad alium actum vel operationē neceſſariò ſequatur, ita q̄ & ſi liberè operetur, tñ ſtante operatione neceſſariò delectetur, & per cōſequēs nō obſtante, q̄ delectatio vel gaudiū eſt actus elicitus, & actus ſecundus; nihilominus habent ſe per modū paſſionis reſpectu operationum quam conſequitur.

¶ Ad

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in animali duplex motus conſiderari poteſt, vnus ſecundùm intentionem finis, qui pertinet ad appetitum; alius ſecundùm executionem, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licet ergo in eo qui iam cõſecutus eſt bonum in quo delectatur, ceſſet motus executionis quo tendit ad finem, non tamen ceſſat motus appetitiuę partis, quæ ſicut prius deſiderabat non habitum, ita poſtea delectatur in habito; licet enim delectatio ſit quies quædam appetitus conſiderata præſentia boni delectantis, quod appetitui ſatisfacit, tamen adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio motus quidam eſt.

¶ Ad maiorem dico, quòd pati phyſicũ eſt moueri ad aliquod diſtans, vel ſecundum rem, vel ſecundùm modum; ſed pati affectionale, & animale eſt moueri quandoque ad diſtans quandoq; eſt immutari etiam a præſenti; ſicut ſupra patuit de amore. q. 26. artic. 2 ad tertium.

¶ Ad minorem, delectatio non conſiſtit in moueri ſecundùm inſecutionem, & diſtenſionem ad diſtans, tamen cõſiſtit in immutari ab obiecto etiam habito præſentialiter, & ad paſſionem ſufficit dare talem motum, qui eſt etiam quies, vt quies opponitur inſecutioni; tamen cum hoc eſt motus, qui eſt immutatio appetitus ab appetibili præſente, ad quam immutationem affectus ſequitur motus in corpore: vnde delectatio ſenſitiua eſt paſſio; ſed nõ ſicut aliæ, quæ tendunt in aliquid; ſed delectatio cõſiſtit in appetitu ſecundùm q̃ eius motus in ſuo appetibili adepto terminatur. &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis nomẽ paſſionis magis propriè conueniat paſſionibus corruptiuis, & in malum tendentibus; ſicut ſunt ęgritudines corporales, & triſtitia, & timor in anima; tamen etiam in bonũ ordinantur aliquæ paſſiones, vt ſupra dictum eſt, * & ſecundùm hoc delectatio dicitur paſſio.

* q5. 22. & 23. artic.

¶ Maior vera; ſed tamen & habere, vel recipere perfectionem eſt etiam paſſio ſaltem primo modo ſupradicto. q. 23. artic. 1. Et ſi talis perfectio habeat ſecum annexam trãſmutationem corporalem, eſt paſſio etiam propriè dicta, & ſecundo modo, eſto ſit ſine corruptione, & alteratione corruptiua.

¶ Ad minorem, perfici non eſt pati tertio modo, & propriſſimè, tamen pati ſecundo modo, vel primo, & ſic delectatio, vel eſt motus, & mutatio ſequens in affectu conuenientiam operationis (vt videtur magis velle Doct. Sanct.) vel eſt quędam perfectio, & accidens in hærens operationi, habens ſe per modum actus primi, & ſecundò perfici vt ſic, non eſt pati, tamen perfici in appetitu ſenſitiuo eſt paſſio, non quidem proſecutiua, ſed tamen immutatiua habens annexam immutationem corporis.

Vtrum delectatio ſit in tempore.

X

Infra ar. 3. cor. & 4 di. 49 q. 3. ar. 1. q. 1. Et veri. q. 8. ar. 14. ad 12.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd delectatio ſit in tempore. Delectatio enim eſt motus quidam, vt in primo rhetoricorum Philoſophus dicit; * ſed motus omnis eſt in tempore; ergo delectatio eſt in tempore.

* Cap. 10.

¶ 2 Præterea. Diuturnum, vel moroſum dicitur aliquid ſecundùm tempus; ſed aliquæ delectationes dicuntur moroſæ; ergo delectatio eſt in tempore.

¶ 3 Præterea. Paſſiones animæ ſunt vnius generis; ſed aliquæ paſſiones animæ ſunt in tempore; ergo & delectatio.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in decimo Ethicorum, * quòd ſecundùm nullum tempus accipiet quis delectationem.

* Cap. 1.

¶ Hic D. S. propter dicta ar. præce. inquirit de quodam dubio incidente de menſura durationis ipſius delectationis. Dictum eſt enim in definitione, quòd eſt tota ſimul. Eſt ergo quæſtio, an menſuretur menſura temporali ſucceſſiua continua, vel menſura eleuata ſuper menſuram continuorum ſucceſſiuorum, qua menſurantur operationes ſimplices ſibi immediatè ſuccedentes, & ſecũdùm ſe inſtantaneæ; quæ menſura collecta ex multis indiuiſibilibus ſibi ſuccedentibus dicitur tempus diſcretum, quodlibet autem indiuiſibile dicitur nunc temporis, & eſt nunc ſtans potens coexiſtere multo tempori continuo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliquid contingit eſſe in tempore dupliciter, vno modo ſecundùm ſe, alio mõ per aliud, & quaſi per accidẽs; quia enim tempus eſt numerus ſucceſſiuorum, illa ſecundùm ſe dicuntur eſſe in tempore, de quorum ratione eſt ſucceſſio, vel aliqd ad ſucceſsionem pertinẽs; ſicut motus, quies, locutio, & alia huiuſmodi; ſecundùm aliud verò, & non per ſe dicuntur eſſe in tempore illa de quorum ratione non eſt aliqua ſucceſsio; ſed tamen alicui ſucceſsiuo ſubiacent; ſicut eſſe hominem de ſui ratione non habet ſucceſsionem, nõ enim eſt motus, ſed terminus motus, vel mutationis. ſ. generationis ipſius; ſed quia humanum eſſe ſubiacet cauſis tranſmutabilibus, ſecundũ hoc hominẽ eſſe eſt in tpe.

¶ D. S. primò exponit titulum queſiti, quòd dupliciter poſſit intelligi, ſecundò conformiter diſtinctè reſpondet, ibi Sic igitur &c. Quo ad primum D. S. notat, quòd aliquid contingit eſſe in tẽpore, & menſurari tempore dupliciter, ita quòd duratio rei innoteſcit per menſuram mutabilium continuorum dupliciter, vt in litera, & ſic poteſt intelligi quæſitum, quòd dupliciter delectatio eſſe poſſit in tempore.

¶ Nota hic primò quòd D. S. cum loquitur de tempore intelligit de tempore propriè dicto, quod eſt menſura mutabilium ſucceſſiuorum continuorum, & non loquitur de tempore diſcreto, quod eſt menſura ſucceſſiuorum diſcretorum ſimpliciũ; tali enim tempore, vel ſaltem nunc eius delectatio ſecundùm ſe etiam mẽſurari poteſt.

¶ Nota ſecundò, quòd eſſe hominis menſuratur q̃uo, vt eſt eſſe animæ rationalis; ſed permanentia materiæ ſub iſto eſſe inquãtũ hominis, magis menſuratur tempore, vel vt eſt trãſmutabile ſubſtantialiter. Vide D. S. 1. p. q. 10. ar. 4. ad tertium, vbi eſt eiuſdem ſententiæ. Scot. in 2. di. 2. q. 4. in oppoſitum argu t, & tenet eſſe ſubſtãtiale rei corruptibilis menſurari q̃uo, ſed deficit credens vnitatem menſuræ attendi penes vnum modum manendi. ſ. penes eſſe permanens, vel ſucceſſiuum, quod non eſt verùm; ſed menſuræ diuerſitas ſumitur ſecundùm mutabile, & immutabile; quia autem eſſe hominis vt ſic mutabile eſt; ideo menſuratur menſura mutabilium. ſ. tempore, & de hoc magis. 1. par. vbi iam. Scotus.

¶ Sic igitur dicendũ eſt, q̃ delectatio ſecũdũ ſe quidẽ non eſt in tempore, eſt enim delectatio in bono iã adepto, quod eſt quaſi terminus motus; ſed ſi illud bonum adeptum tranſmutationi ſubiaceat, erit delectatio p̃ accidens in tpe; ſi aũt ſit omnino intranſmutabile, delectatio non erit in tempore, nec per ſe, nec per accidens.

¶ Præmiſſa diſtinctione de eſſe in tpe duplici hic D. S. iuxta ipſam ad quæſitum reſpondet tali concluſione, delectatio ſecundũ ſe (i. rõne ſui ipſius, vt delectatio) non eſt in tpe; ſed aliqua delectatio eſt in tpe per accidens, ſi bonũ adeptũ eſt in tpe; (& in tpe adipiſcitur) ſi aũt ſit oĩno intranſmutabile (ſicut eſt bonũ Diuinũ) ſic nullo mõ eſt in tpe. Probat concluſio ex dictis in notabili diſtinctiuo, illa ſecũdũ ſe ſunt ĩ tpe de quorũ rõne eſt ſucceſſio, vel aliquid ad ſucceſſionẽ (ſicut eſt ,,platio cõtinua) pertinens, ſecundùm aliud verò de quorũ rõne nõ eſt aliqua ſucceſſio, tñ alicui ſucceſſiuo ſubiacẽt; ſed de rõne delectationis ſecundũ ſe, & ex ,,ppria ratione nõ eſt ſucceſſio, tñ aliqua delectatio, q̃ eſt bonũ, quod p̃ ſucceſſionẽ adipiſcitur, alicui ſucceſſiuo ſubiacet a quo dependet; aliqua verò a nullo, ergo delectatio ſecundũ ſe &c. Maior fuit declarata exẽplariter. Minorẽ ſubintellectam probat ſic, de illius rõne non eſt ſucceſſio, quod cõſiſtit in adeptione, quæ eſt terminus motus; ſed delectatio eſt hmõi, igitur. Maior proxima ẽt ſubintellecta relinquitur nota; quia terminus motus hĩ indiuiſibiliter, & in inſtanti. Minor nota, aliæ partes minoris principalis patent exẽplariter de delectatione, quæ eſt in cibo, & potu &c. Concluſio.

¶ Nota hic, q̃ delectatio vt ſic, menſuratur inſtanti (p̃ſertim ſpiritualis) quæ ex tpe non variat; vñ habet Philoſophus 10. Ethi. q̃ contingit delectari in non tpe, & in nunc, & non accipit per nũc ibi tps paruũ, ſed aliquid indiuiſibile; Sed quale nũc ſit, an trãſiẽs & fluens, vel ſtans, dico q̃ ſtans, vel nunc tpis diſcreti, ſi ſit delectatio ſpiritualis, nam illa ſubita introductio formæ menſurat nũc fluente, quæ de per ſe conſequitur motum. Operatio aũt, vel immutatio ſubita, quæ non conſequitur tempus, vel de per ſe motũ, ſecundũ ſe menſuratur nunc, ſed ſtante; quia iſtę operationes pũt eędẽ manentes continuari, & coexiſtere pluribus partibus tpis, ſicut & nunc ſtãs; ſed quia aliquę delectationes ſunt circa bona ſenſibilia, q̃ non ſimul acquiruntur, ſed ſucceſſiuè, vt patet de cibo, & potu ideo tales menſurantur tpe cũ ipſarum eſſe a tpe depẽdeat, & materiales ſint p̃ ſucceſſionẽ continuã, & ſic per accidens (i. ratione cauſæ, & obiecti) depẽdet ex tpe; quia tps facit ad earũ eſſe, quare ſunt in tpe; ſed delectatio ſpiritualis, & in ſe eſt ſine tpe, & licet actus tales acqrat̃ impartibiliter, nõ tñ eis repugnat intendi; ſicut & lumen in aere totum acquiritur in inſtãti, põt tñ intendi.

¶ Nota circa hoc, q̃ Philoſophus 10. Ethi. cõparat delectationẽ viſioni, q̃ eſt tota ſimul cuius non eſt pars poſt partẽ; ſed tota ſimul. Sup iſto verò dicit Burleus, q̃ intelligitur de viſione reſpectu eiuſdẽ obiecti eodem mõ diſpoſiti, & ſimiliter medio eodem mõ diſpoſito, ſecus de viſione, cuius res mouetur partibiliter, ita quòd

ſpars ante partem videatur &c. Dicit etiam Burleus, quòd non omnis delectatio eſt tota ſimul; ſed ſolùm illa delectatio, quæ eſt in operatione exiſtente tota ſimul; vnde quia delectatio conſequitur operationem, & eſt in ipſa ſubiectiuè; ideo oportet, quòd delectatio, quæ eſt in operatione ſucceſſiua habeat vnam partem ante aliam; ſicut operatio quam conſequitur habet partem vnam ante aliam &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem concluſionis, quia delectatio ſecundùm ſe non eſt in tempore, ſed in inſtanti.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut dicit in 3. de anima, * motus dupliciter dicitur. Vno modo, quia eſt actus imperfecti. ſ. exiſtentis in potentia inquantum huiuſmodi, & talis motus eſt ſucceſſiuus in tẽpore. Alius autem motus eſt actus perfecti. i. exiſtentis in actu; ſicut intelligere, ſentire, & velle, & huiuſmodi, & etiam delectari; & huiuſmodi motus non eſt ſucceſſiuus, nec per ſe in tempore.

* Tex. 28.

¶ Ad maiorem, delectatio eſt motus quidam qui eſt actus perfecti (i. quædam immutatio cauſata a bono præſenti, ex cuius præſentia habetur actu perfectio appetitus) ſed non eſt motus qui eſt actus imperfecti. i. actus illius, quod eſt in tẽdentia ad habendum perfectionem, & in mouen ad diſtans perfectibile &c. Delectatio enim conſurgit ex iam habito conuenienti, & non eſt motus ad habendum conueniens delectans.

¶ Ad minorem, negatur vniuerſaliter, quòd omnis; ſed ſolùm motus ſecundo modo qui eſt actus imperfecti, vt patet 3. Phyſic. Motus autem qui eſt actus perfecti poteſt haberi in inſtanti, & indiuiſibiliter acquiri, quia non eſt motus ſucceſſiuus; ſed quandoque ſequitur motum, a quo tamen in eſſe non dependet; vnde nec eſſe, vnde nec eſſe eius tempore menſuratur; illa enim tempore menſurantur ad quorum eſſe, vel permanentiam tempus aliquid facit, ſic quòd ſunt mutabilia per ſe, vel per accidens. Poſſunt autem delectari in aliqua re ſpirituali per horam, immo per annum, poſita præſentia delectabilis ſaltem in eſſe cognito, nec tẽpus aliquid operatur, & præſertim hoc poſſunt ſpiritus. Simile eſt de viſione, quæ poſſet ſtare eadem manens per diem, manente viſibili; & ergo menſurãtur huiuſmodi operationes ſicut dictum eſt, nunc ſtante.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd delectatio dicitur moroſa, vel diuturna ſecundùm quòd per accidens eſt in tempore.

¶ Ad maiorem primò extra literam, diuturnum vel moroſum &c. Dico quòd verum eſt, vel quia eſt in tempore, ſicut in mẽſura propria, vel quia coexiſtit tempori, non tamen ſolùm primo modo; vnde angeli, & animæ ſeparatæ diu durant, non tamẽ ſunt in tempore, ſed coexiſtunt. Et ſecundò, quia duratio non eſt ſemper ſucceſſiua, & fluens; ſed datur duratio ſtans, & manens, vt patet de æternitate, vt Capr. habet in 1. diſt. 9. & patebit 1. par. q. 10. contra Aureolum, & etiam vnum nunc ſtans poteſt coexiſtere multo tempori. Et ergo ad maiorem dicitur, ꝙ diuturnum dicitur non ſemper a tempore, ſed etiam a durationẽ, quæ poteſt eſſe ſine tempore proprio, & ſucceſſiuo, & ſic poteſt aliquis diu delectari continuando, & manutenendo delectationem aliquam (ſcilicet ſpiritualem) ſine tempore. Ad minorem, dicuntur aliquæ moroſæ ſecundùm iam dicta a mora non temporis menſurantis, ſed coexiſtentis, & a durationẽ. Et ſecundò dicitur poſt D.S. ad iſtam minorem, quòd dicuntur moroſę illę, quæ per accidens ſunt in tempore, nõ tamen omnes ſunt huiuſmodi, vt dictum eſt in cor. Vide tamen propter illam minorem D.S. infra q. 74. ar. 6. ad tertium; qa procedit ſecundùm non cauſam, & malum intellectum moroſæ delectationis; quia non dicitur moroſa ex mora temporis, vel qa quælibet tempore menſuretur, vt argumẽtum ſupponit; ſed ex eo quòd ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamẽ eam repellit, tenens, & voluens libenter, quæ ſtatim, vt attigerunt animum, reſpui debuerunt.

Capreolus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliæ paſſiones non habent pro obiecto bonum adeptum ſicut delectatio; vnde plus habent de ratione motus imperfecti, quàm delectatio, & per conſequens magis delectationi conuenit non eſſe in tempore.

¶ Maior vera, ſunt vnius generis logici, & in genere motus, tamen diſtinguuntur ſpecie, & diuerſo modo ſe habent ad obiecta ſua. Quædam enim dicunt motum in bonum non adeptum, & ita motum imperfecti, & motum executiuum, & tendentem in rem diſtantem. Delectatio autem dicit motum conſequentem obiectũ habitum, modo poteſt aliquid ſequi rem habitã ſubito; vnde delectatio vt ſic, minus habet eſſe in tempore, eſto enim aliqua ſit in eſſi, quod non ſimul hẽ; ſed ſucceſſiuè &c. vnde D.S. in 4. ſupra ad tertium dicit, & aliæ paſſiones quantũ ad id quod eſt ex parte animæ non ſunt in tempore, niſi per accidens, inquantum ſ. eis cõiunguntur motus ex parte corporis; tamen delectatio magis habet rationem, ꝙ non ſit in tempore, q̃ aliæ paſſiones; quia aliæ conſiſtũt in appetitu ſecundùm ꝙ tendit in aliquid; ſicut ira in vindictam, & odium in nocumentum alterius; ſed delectatio conſiſtit in appetitu ſecundùm quòd eius motus in ſuo appetibili adepto terminatur. Omnis autem terminus motus non eſt in tempore; ſed in inſtanti, hæc ille; vbi patet ad hoc argumentum.

Vtrum delectatio differat a gaudio; vel ſit omnino idem cum eo.

AD tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ gaudium ſit omnino idem, quod delectatio. Paſſiones enim animæ differunt ſecũdùm obiecta; ſed idem eſt obiectũ gaudij, & delectationis. ſ. bonum adeptum; ergo gaudium eſt omnino idem, quod delectatio.

Y

Infra q 35. arti. 1. & 7. cor. & q 41 ar. 3 cor. & 3. di. 27. q. 1. arti. 2. ad 3 Et 4. di. 49. q 3 ar. 1. q. 1. ad 3.

¶ 2 Præterea. Vnus motus non terminatur ad duos terminos; ſed idem eſt motus, qui terminatur ad gaudiũ & delectationem, ſcilicet concupiſcentia; ergo delectatio, & gaudium ſunt omnino idem.

¶ 3 Præterea. Si gaudium eſt aliud a delectatione, videtur ꝙ pari ratione, & lętitia, & exultatio, & iocunditas ſignificent aliquid aliud a delectatione, & ſic erunt omnes diuerſæ paſſiones, quod videtur eſſe falſum; non ergo gaudium differt a delectatione.

¶ Sed contra eſt, quòd in brutis animalibus non dicimus gaudium; ſed in eis dicimus delectationem; non ergo eſt idem gaudium, & delectatio.

¶ Hic D.S. comparat delectationem ad gaudium, & ex hac cõparatione, ſecundò elicit quoddam corollarium conſequenti.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ gaudium, vt Auicenna dicit in libro ſuo de anima, eſt quædã ſpecies delectationis. Eſt enim conſiderandum, ꝙ ſicut ſunt quædam concupiſcentiæ naturales, quædam aũt non naturales; ſed cõſequũtur rõnem, vt ſupra dictum eſt, * ita ẽt delectationũ quædam ſunt naturales, & quædã nõ naturales, quæ ſunt cum rõne. Vel ſicut Damaſ.* & Greg. Nicenus * dicunt, quædã ſunt corporales, quædã animales, quod in idẽ redit. Delectamur enim & in his, q̃ naturaliter cõcupiſcimus ea adipiſcentes & in his, q̃ concupiſcimus ſm rõnem; ſed nomen gaudij non habet locum, niſi in delectatione, q̃ cõſequitur rõnẽ; vnde gaudium nõ attribuimus brutis animalibus; ſed ſolũ nomẽ delectationis.

Auicenna.

* q 29. ar. 1. * Li. 2. c. 13. & 22.

* Damaſc. lib. 2 de Ortho fid. ca. 13 & 22. * Greg. Nicenus li. 4. c. 10. & 12. * Li. 4. c. 20 & 21.

¶ D.S. reſpondendo deducit tãtùm quoddam aſſumptum, & cõcluſionem quandam fundamentalem biſurcatam, ex qua immediatè ſequitur cõcluſio reſpõſiua formalis ſubintellecta talis. Gaudiũ & delectatio non ſunt omnino idem. Cõnẽ, & cõuertibiliter. Probatur tali aſſumpto. Gaudium eſt quædam ſpecies delectationis, & delectatio eſt in plus, q̃ gaudium (.ſ. ẽt in habentibus rõnẽ, quo ad obiecta) igitur concluſio vera. Conſequentia nota; quia genus, & ſpecies non ſunt omnino idem &c. Circa aſſumptum D.S. primò ponit, & probat primam eius partem, ſecundò ſecundam ibi Omne aũt &c. Prima pars probatur auctoritate Auicennæ, & ratione ſic. Delectationum quædam ſunt naturales quædam non naturales, quæ ſunt cum ratione (vel quædam ſunt corporales q̃dam animales) ſed nomen gaudij nõ habet locum, niſi in delectatione, quæ conſequitur rationẽ; ergo &c. Prima pars huius antecedentis probatur a ſimili; quia delectatio in cõi correſpondet cõcupiſcentiæ; ſed concupiſcentia diuiditur in naturalẽ, & nõ naturalem, & diuerſificatur ſecundũ diuerſitatem apprehenſionis, vt patuit q. præc. igitur, & delectatio ſic diuiditur. Et probatur cõſequentia .ſ. q̃ concupiſcentia diuiditur, vt dictum eſt, ꝙ ergo delectatio; quia delectamur, & in his &c. vt in litera. Secunda pars antecedentis patet a ſigno; quia gaudiũ non attribuimus brutis animalibus (.ſ. propter defectũ rationis) ſed ſolũ nomen delectationis; ſignũ ergo eſt, ꝙ nomen gaudij ſolũ habet locum in rationalibus.

Concluſio

¶ Nota circa iſta, ꝙ ſicut concupiſcentia naturalis eſt de re cõuenienti naturæ animalis, vt abſens eſt; ſic delectatio ſibi correſpõdens, quæ hic vocatur corporalis, & naturalis, eſt de huiuſmodi re, vt præſens eſt, & apprehenditur ſenſu tactus. Et ex hac conſequenti ẽt ſenſu interiori; quia vt in propoſito loquimur, delectatio requirit enim apprehenſionem interiorem, & motum appetitus ſenſitiui concupiſcibilis, vel iraſcibilis. Et hoc eſt, quod D.S. habet in quarto vbi ſupra quæſt. 4. quòd delectatio conſiſtincta gaudio ſequitur apprehẽſionem ſenſus exterioris, & eſt de re plente conuenienti ſenſui tactus. Sed ſicut concupiſcentia non naturalis

talis dicitur motus, vel appetitus intellectiui, vel ſenſitiui mediante apprehenſione rationis etiam particularis, vt patet quæſt. præceden. ar. 3. ad tertium, ita quòd gaudium poteſt dicere actum voluntatis, vel etiam appetitus ſenſitiui, vt mouetur a ratione reſpectu rei non delectabilis ſecundùm exteriorem ſenſum, ſed ſecundùm apprehenſionem interiorem etiam ſenſitiuam in homine. Et ad hoc eſt etiam Doct. Sanct. in quarto vbi ſupra, vbi intelligendus eſt cum dicit gaudium ſequi apprehenſionem interiorem etiam ſenſitiuam de ſenſitiua coniuncta rationi; videtur autem ſic oportere dicere; quia D. S. vtitur ſimilitudine de concupiſcentia non naturali quam conſtat poſſe eſſe actum ſenſitiuum (vt tamen eſt ex ratione) ergo & gaudium poteſt eſſe actus ſenſitiui appetitus, vt eſt reſpectu rei non naturalis, & ſequitur apprehenſionem rationis &c.

Nota ſecundò quòd D. S. hic accipit delectationem animalem, pro illa quæ ſequitur apprehenſiuam deliberatiuam, corporalẽ autem pro iſta quia conſequitur ſimplicem apprehenſionem, & ita ſtrictius hic accipit animalem, quàm in de Verita. ma. 16. ar. 2. vbi omnem paſſionem ſequentem animæ apprehenſionem vocat animalem, eam autem, quæ incipit in corpore, & terminatur ad animam vocat corporalem, animalis autem econtra primò eſt animæ, & per eam conuenit corpori; quia ad animæ immutationem immutatur corpus, vide ibidem. Eſt etiam hic, & in de Verita. æquiuocatio de corporali, vt patet intuenti; quia hic poſt Damaſ. vocat corporalem etiam quæ incipit ab anima, mediante tamen apprehenſione noa collatiua; alibi quæ non ſequitur apprehenſionem animæ, ſed leſionem extrinſeci diſponentis &c. De iſta materia infra cum de dolore agetur. Videtur enim D. S. in de Verita. loqui, quòd paſſio corporalis incipiat in corpore, & ſenſatione ſenſus exterioris, & conſumetur in apprehẽſione interiori. Sed hic, & in tertia parte aliter ſentit, vt enim habet etiam Capr. in quarto diſtin. 44. quæſtio. 4 ad quintum contra primam concluſionem. Dolor cum ſit paſſio appetitus ſenſitiui præſuppo nit æſtimationem mali, talem autem æſtimationem non habet ſenſus exterior, niſi concurrente ſenſu interiori, niſi poneremus aliquam delectationem naturalem, & dolorem naturalem in ſenſibus, non præſupponentem æſtimationem boni, vel mali in eodem ſuppoſito; ſed intelligentia, quæ mouet naturam; ſicut dicunt aliqui Philoſophi, & medici ponentes ſenſum quendam, qui dicitur ſenſus naturæ &c. Vnde nota etiam, quòd iſta probatio tam habita procedit, & probat in communi, & quo ad ſignificationẽ nominis, quòd delectatio eſt communior ſecundùm prædicationem, quàm gaudium, ſimiliter eſt communior quo ad ſubiecta; quia tam in rationalibus, quàm in irrationalibus; gaudium autem tantùm in rationalibus. Sed ſecunda pars antecedentis principalis vult, quòd delectatio etiam in hominibus eſt communior, ſcilicet quo ad obiecta, quàm gaudium, ſcilicet rationale, quod ſequitur rectam rationem. Vnde conſequenter cum dicit.

Capreolus.

¶ Omne autem, quod concupiſcimus ſecundùm naturam, poſſumus etiam cum delectatione rationis concupiſcere; ſed non econuerſo; vnde de omnibus de quibus eſt delectatio poteſt eſſe gaudium in habentibus rationem quamuis non ſemper de omnibus ſit gaudium, quandoque enim aliquis ſentit aliquam delectationem ſecundùm corpus, de qua tamen non gaudet ſecundùm rationem, & ſecundùm hoc patet, quòd delectatio eſt in plus, quàm gaudium.

¶ Oſtendit ſecundam partem principalis aſſumpti quam infert in fine cor. Et probatur ſic, non ſemper de omnibus eſt gaudium de quibus eſt delectatio, quamuis poſſit eſſe in habentibus rationem; ergo &c. Prima pars huius antecedentis patet in litera, quãdoque enim aliquis ſentit &c. Secunda pars ſimiliter; quia omne, quod concupiſcimus ſecundùm naturam poſſumus etiam cum delectatione rationis concupiſcere; ſed non econuerſo; ergo etiã in omni in quo delectamur ſecundùm ſenſum, poſſumus, & gaudere ſecundùm rationem, ſaltem inordinatam, & peruerſam, notando ſemper, quòd prima pars intelligitur de facto, & de gaudio rationis rectę; quia tale non eſt ſemper de eo in quo delectat ſenſus exterior. Sed ſecunda pars intelligit de poſſibili, & de gaudio rationis etiam obliquę, quo congaudet ſenſualitati &c.

¶ Nota q̃ ex his omnibus poteſt haberi, q̃ delectatio accipitur vno modo in communi, vt correſpondet concupiſcentię in genere, & ſic eſt communior per prædicationem, & genus gaudij. Alio modo quo ad ſubiecta, vt correſpondet cõcupiſcentiæ naturali, & ſic iterum eſt delectatio in pluribus. Tertio modo accipitur quo ad obiecta, & hoc in homine, vt correſpondet deſiderio, & concupiſcentiæ non naturali, & ſic de poſſibili eſt communius, quàm gaudium; quia de quibuſcunque eſt delectatio, poteſt eſſe gaudiũ, & non e contra. Sed de facto in homine ordinato, delectatio eſt in plus; quia delectatur Homo ſecundũ ſenſum in aliquo, de quo non gaudet, & iſto modo loquitur D. S. & c. Confirmatur aũt concluſio reſponſi. argumento in contrarium, quod etiam continet probationem ſecundæ partis aſſumpti principalis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cum obiectum appetitus animalis ſit bonum apprehenſum, diuerſitas apprehenſionis pertinet quodammodo ad diuerſificatem obiecti, & ſic delectationes animales, quæ dicuntur etiã gaudia, diſtinguuntur a delectationibus corporalibus, quæ dicuntur ſolùm delectationes; ſicut & de concupiſcentijs ſupra dictum eſt.* *q. 30. ar. 3. ad ſecũdũ.

¶ Maior vera ad ſenſum ſupra ſæpius dictum quæſtio. 33. articu. 4. & quæſtio. 30 artic. 2. quia differunt ſecundùm obiecta formalia, & diſtincta in ratione motiua, non ſemper ſecundùm obiecta, ſecundùm naturam diſtincta. Dico autem quòd vna res diuerſimodè apprehenſa poteſt pertinere ad diuerſas potentias, & cauſare diuerſos actus.

¶ Ad minorem, negatur de identitate formali; quia obiectum quidem delectationis, & gaudij eſt bonum adeptum; ſed apprehẽſum; modo aliter res apprehenditur, vt eſt obiectum delectationis corporalis, quia vt conueniens ſenſui; aliter vt eſt obiectum gaudij, quia vt conueniens rationi. Vnde non habent idem obiectum, eſto eandem rem pro obiecto. Et quia penes alietatem apprehenſionis variatur obiectum formaliter; ideo minor non eſt vera. Secundò dicitur negando minorem; quia non habent obiectum adęquatum, vt patet in corpore.

¶ Nota quòd D. S. dicit (quodammodo, ſcilicet diuerſitas apprehenſionis inducit diſtinctionem formalem) quia videlicet talis diuerſitas non eſt obiecti, vt res eſt ſecundùm ſe, ſed vt obiectũ eſt, & vt appetibile. Simile vide ſupra q. 30. ar. 3. ad ſecundum, vbi etiam dixit quodammodo formalis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſimilis differentia inuenitur etiam in concupiſcentijs, ita quòd delectatio reſpondeat concupiſcentiæ, & gaudium reſpondeat deſiderio, quod magis videtur pertinere ad concupiſcentiam animalem, & ſic ſecundùm differentiam motus eſt etiam differentia quietis.

¶ Maior vera ad ſanum ſenſum; quia videlicet vnus motus non terminatur ad duos terminos eiuſdem ordinis, quorum quilibet ſit, qui, & totalis, tamen poteſt terminari ad duos ſubordinatos, vel ad vnum, qui eſt totalis, ad alium, qui eſt quo, & partialis. Primum patet de actu intelligendi, qui terminatur ad verbum, & ad rem, vt habet D. S. in de Veritate ma. 4. ar. 2. ad tertium. Secundum patet de generatione ſubſtantiali, & etiam de alteratione, quæ habet formam, & totum compoſitum pro termino.

¶ Ad minorem dicitur negando eam; quia ſi concupiſcentia capitur propriè, & ſecundùm etimologiam nominis, vt ſupra dictum eſt quæſtio. 30. articu. 1. tunc ſibi correſpondet pro termino delectatio naturalis; ſed alius eſt actus, qui ſequitur apprehenſionem rationis, & eſt concupiſcentia non naturalis, qui vocatur deſiderium, & iſte terminatur ad gaudium, quod ſicut & deſiderium pertinet ad appetitum rationalem aliqualiter, & ergo falſum eſt, quòd ſit idem motus, qui terminatur ad gaudium, & delectationem; ſed duo ſcilicet concupiſcentia propriè dicta, quæ eſt naturalis; & deſiderium, quod eſt concupiſcentia non naturalis.

Circa dicta hic nota, quòd delectatio quandoque accipitur, vt quoddam genus diuerſum in delectationem corporalem, & gaudium, & tunc diſtinguitur a gaudio ratione, ſicut ſuperius ab inferiori. Alio mõ accipitur, vt ſpecies condiſtincta gaudio. ſ. pro delectatione corporali tantum, vel naturali; & ſic diſtinguitur realiter a gaudio, & ergo deſiderium terminatur ad gaudium, & concupiſcentia ad delectationem condiſtinctam gaudio. Vide ſimile ſupra q. 26. ar. 3. de amore, & dilectione, & ſimile infra q. 35. art. 2. ad tertium. Articulus autem iſte intelligitur de delectatione primo modo accepta, non ſecundo modo; quia tunc eſſent ſimpliciter diuerſa, & non ſolùm non omnino idem, vt dicit D. S.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alia nomina ad delectationem pertinentia ſunt impoſita ab effectibus delectationis, nam lętitia imponitur a dilatatione cordis, ac ſi diceretur latitia, exultatio verò dicitur ab exterioribus ſignis delectationis interioris, quæ apparent exterius, inquantum ſcilicet interius gaudium proſilit ad exteriora. Iocunditas verò dicitur a quibuſdam ſpiritualibus lętitiæ ſignis, vel effectibus, & tamen omnia iſta nomina videntur pertinere ad gaudium, non enim vtimur eis, niſi in naturis rationalibus.

¶ Ad aſſumptum dico, quòd gaudium eſt aliud a delectatione, vt dictum eſt, vel ſecundùm rationem ſi accipitur in genere; vel ſecundùm rem ſi accipitur in ſpecie. Et diſtinguitur iſto mõ a delectatione, non ſicut paſſio a paſſione; ſed ſicut actus volũtatis a motu appetitus ſenſitiui, vel ſicut motus ſequens ſimplicem ſenſitiuã apprehenſionem, ab ea quæ eſt cum deliberatione.

¶ Vltra, pari ratione &c. Dico quòd lętitia, exultatio, & iocunditas ſignificant aliquid aliud a delectatione, non quidem aliam paſſionem; ſed aliquem effectum delectationis, vt Doct. Sanct. declarat. Vnde negatur, quod ſequitur, videlicet. Vnde erunt omnes diuerſæ paſſiones; non enim ſequitur, eſt quid diuerſum, ergo diuerſa paſſio. Vltra, quod videtur falſum, negatur falſitas, ſcilicet quòd falſum ſit; quia ſint aliud, ſed conceditur, quòd non ſint aliæ paſſiones. Nec etiam gaudium eſt alia paſſio ſed eſt aliud ſicut motus voluntatis eſt aliud a paſſione, vel ſicut motus ſequens rationem eſt alius a ſequente apprehenſionem ſenſitiuam tantùm, & cum hoc eſt alietas obiecti. Doct. Sanct. tamen notat, quòd propriè loquendo huiuſmodi nomina magis important effectum gaudij, quàm delectationis, ſcilicet corporalis, & ſenſitiuę tantùm &c. Pro intellectu eorum, quæ continet hæc ſolutio, habet D. S. in quarto Lętitia, & exultatio, & iocunditas exprimunt quoſdam gaudij effectus; lętitia quidem effectum interiorem, ſecundùm quòd ipſe affectus dilatatur quaſi roboratus, & perfectus ex appetibilis coniunctione. Vnde & paſſio gaudij cum dilatatione cordis perficitur, dicitur enim lętitia quaſi latitia. Sed exultatio exprimit vlterius effectum gaudij exterius prorumpentem in ſignum interioris gaudij; vnde dicitur exultatio ex hoc, quòd interius gaudium ad exteriora prodit, quod ex magnitudine gaudij interioris contingit. Vnde dicit Caſſiodorus, quòd exultatio in magnis gaudijs dicitur. Iocunditas verò vlterius importat effectum gaudij exterius prorumpentem, qui non ſolùm demonſtrat interius gaudium; ſed etiam excitat aliquos ad gaudendum. Hæc ille. Vnde videtur, quòd littera melius ſtet, quæ habet (ſpiritualibus effectibus &c.) ſcilicet animi, vt faciat alios gaudere, & non corporalem; ſicut exultatio, vel lętitia, vide de iſtis in de Veritate ma. 26. ar. 4. ad quintum.

Vtrum delectatio ſit in appetitu intellectiuo.

Infra q. 35. artt. cor. Et 3. di. 45. ar. 3. cor. Et 4. di. 49 q. 3. art. 1. q. 2. ad 2. Ariſt. c. 10.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd delectatio non ſit in appetitu intellectiuo. Dicit enim Philoſophus in primo Rhetoricorum, quòd delectatio eſt motus quidam ſenſibilis, qui non eſt in parte intellectiua; ergo delectatio non eſt in parte intellectiua.

¶ 2 Præterea. Delectatio eſt paſſio quædã; ſed omnis paſſio eſt in appetitu ſenſitiuo; ergo delectatio non eſt, niſi in appetitu ſenſitiuo.

¶ 3 Præterea. Delectatio eſt communis nobis, & brutis; ergo non eſt, niſi in parte, quæ nobis, & brutis communis eſt.

¶ Sed contra eſt, quod in Pſ. dicitur. Delectare in domino; ſed ad Deum non poteſt extendi appetitus ſenſitiuus, ſed ſolùm intellectiuus; ergo delectatio poteſt eſſe in appetitu intellectiuo.

¶ Hic Doct. Sanct. determinat dubium, quod oritur, & determinatur ex artic. præce. Dictum eſt enim, quòd gaudium, & delectatio diſtinguuntur; ideo eſt dubium, an habeant idem, vel diuerſum ſubiectum, vel an gaudium ſit tantùm in voluntate, & delectatio in appetitu ſenſitiuo. Et præterea; quia ſtatim comparabuntur adinuicem; ideo oportet præſcire eorum ſubiectum.

* Art. 1.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt; * delectatio quædam ſequitur apprehenſionem rationis; ad apprehenſionem autem rationis non ſolùm commouetur appetitus ſenſitiuus per applicationem ad aliquid particulare; ſed etiam appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, & ſecundùm hoc in appetitu intellectiuo, ſiue in voluntate eſt delectatio, quæ dicitur gaudium, non autem delectatio corporalis.

¶ Doct. Sanct. reſpondet tali concluſione in appetitu intellectiuo eſt delectatio, quæ eſt gaudium, non autem corporalis. Hanc concluſionem primò probat. Secundò pro maiori declaratione oſtendit differentiam inter duas delectationes tactas in concluſione, ibi. Hoc tamen &c. Quo ad primum ante concluſionem ponit formaliter maiorem, & minorem ex quibus ſtatim ipſam infert clarè in litera. Sed nota circa minorem verba D. S. cum dicit. Ad apprehenſionem rationis non ſolùm commouetur appetitus ſenſitiuus, ſed etiam intellectiuus; quia ex eis habetur, quòd ratio etiam mouet appetitum ſenſitiuum, & iſta paſſio in appetitu ſenſitiuo poteſt iuxta prædicta etiam dici gaudium; ſed non eſt in voluntate; ſed motus voluntatis immediatè ad rationem ſequens eſt in voluntate, & gaudium, ſic quòd poteſt poni duplex gaudium. Vnum purè intellectuale, & hoc eſt voluntatis; ſicut ſubiecti. Aliud eſt rationale ſequens motionem rationis; ſed in appetitu ſenſitiuo de re, quæ eſt bonum imaginationis, & tale correſpondet concupiſcentiæ non naturali. Vnde non videtur ſequi ex his dictis, quòd gaudium ſit ſolùm in voluntate; ſed quòd in voluntate eſt tantùm delectatio, quæ eſt gaudium; ſed non, quòd gaudium ſit tantùm in voluntate. Et per hoc ſaluatur concordia inter Doct. Sanct. hic, & in quarto, vbi ponit gaudium ſequens apprehenſionem ſenſus interioris, vt patet inmenti. Et etiam inter Doct. Sanct. ſupra quæſtio. 30. articu. 3. & artic. præceden. vbi loquitur de delectatione, quæ eſt gaudium, ſicut de concupiſcentia non naturali, quæ ponitur in parte etiam ſenſitiua, & intellectiua. Deinde cum dicit.

Conclusio reſponſi.

¶ Hoc tamen intereſt inter delectationem vtriuſque appetitus, quòd delectatio appetitus ſenſibilis eſt, cum aliqua tranſmutatione corporali, delectatio autẽ appetitus intellectiui nihil aliud eſt, quàm ſimpliciter motus voluntatis, & ſecundùm hoc Auguſtinus dicit in 14. de ci. Dei, * quòd cupiditas, & lętitia nihil eſt aliud, quàm voluntas in eorum conſecutione, quæ volumus.

Auguſt. * Cap 6. & 1. Tim 3.

¶ Pro maiori explicatione concluſionis D. S. notat differentiã inter delectationem, quæ eſt in appetitu intellectiuo, & inter eam quæ eſt in appetitu ſenſitiuo, clarè in litera, & patet ex ſupra dictis q. 22. articu. 3.

¶ Nota autem, quòd ponendo etiam gaudium ſequens apprehenſionem ſenſitiuam interiorem ex imperio rationis, tunc oportet Doct. Sanct. intelligere, quòd ad gaudium voluntatis non ſequitur immutatio corporalis; ſed tamen cum hoc ſtat, quòd ad gaudium appetitus ſenſitiui, quod eſt delectatio animalis ſequitur immutatio corporalis; ſicut & delectationem naturalem, quæ ſequitur præſentiam realem obiecti, licet non tanta ſit immutatio ſequens apprehenſionem interiorem; ſicut ſequens exteriorem.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium. Circa hoc autem argumentum nota, quæ ſupra tetigi quæſtio. 30. arti. 1. ad primum, quòd appetitus ſenſitiuus non extendit ſe ad Deum vel aliquod ſpirituale tanquàm in per ſe obiectum, tamen ex hoc quòd voluntas ex iudicio rationis intensè in Deum, vel in ſpirituale bonum fertur immutatur in homine ſenſitiuus appetitus, & quantum fieri poteſt rationi cooperatur, & conſentit, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum; quòd in illa definitione Philoſophi ſenſibile ponitur communiter pro quacunque apprehenſione, dicit enim Philoſophus in 10. Ethi. * quòd ſecundùm omnem ſenſum eſt delectatio, ſimiliter autem, & intellectum, & ſpeculationem. Vel poteſt dici, quòd ipſe definit delectationem appetitus ſenſitiui.

Ariſto. * Cap 4.

¶ Ad maiorem, Philoſophus accipit ſenſibile largè pro omni apprehenſibili conuenienti. Vnde alibi habet, quòd etiam ſecundum intellectum, & ſpeculationem eſt delectatio, quare mẽs ſua non eſt, quòd delectatio ſit tantùm circa ſenſibile propriè dictum, cum talis non ſit ſpeculatio. Negatur igitur conſequentia. Secundò reſpondet D. S. quòd poſſet dici, quòd definit tantùm delectationem ſenſibilem. Et ſic probat, quòd in appetitu intellectiuo non eſt delectatio corporalis &c. quod concedimus; ſed bene gaudium.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd delectatio habet rationem paſſionis propriè loquendo, inquantum eſt cum aliqua tranſmutatione corporali, & ſic non eſt in appetitu intellectiuo; ſed ſecundùm ſimplicem motum; ſic enim etiam eſt in Deo, & in angelis; vnde dicit Philoſophus in 7. Ethi. * quòd Deus vna ſimplici operatione gaudet. Et Dionyſius dicit in fi. cele. hierar. Φ angeli non ſunt ſuſceptibiles noſtrę paſſibilis delectationis; ſed congaudent Deo ſecundùm incorruptionis lętitiam.

* Cap. vlt Ariſto. Dionyſius.

¶ Maior vniuerſaliter eſt falſa; ſed tantùm delectatio, quæ habet immediatè tranſmutationem corporalem annexam; ſicut ſupra patuit quæſt. 22. articu. 2. ad tertium; vide ibi allegata ex de Verita. Minor vera; ergo &c. Verum delectatio paſſio eſt in appetitu ſenſitiuo; ſed non omnis puta ſpiritualis, quæ eſt gaudium, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nobis non ſolùm eſt delectatio in qua communicamus cum brutis; ſed etiam in qua communicamus cum angelis. Vnde ibidem Dionyſ. dicit, quòd ſancti homines multotiens fiunt in participatione delectationum angelicarum, & ita in nobis eſt delectatio non ſolùm in appetitu ſenſitiuo in quo communicamus cum brutis; ſed etiam in appetitu intellectiuo in quo communicamus cum angelis.

Dionyſius.

¶ Maior

¶ Maior etiam vniuerſaliter eſt falſa de illa, quæ immediatè ſequitur rationẽ, & quæ eſt rei ſpiritualis in qua communicamus cum angelis. Vltra, negatur conſequentia; quia eſt duplex delectatio, & vna tantùm eſt in ſenſualitate.

Vtrum delectationes corporales, & ſenſibiles ſint delectationibus ſpiritualibus intelligibilibus maiores.

Infra q. 28 ar. 4. cor. Et 4. di. 49. q. 3 artic. 5. q. 1. Et 1. Ethi. lec. 11. col. 2 & 12. Me. le. 7. col. 5. fi.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd delectationes corporales, & ſenſibiles ſint maiores delectationibus ſpiritualibus intelligibilibus, omnes enim aliquam delectationem ſequuntur ſecundùm Philoſophũ 10. Ethi.* ſed plures ſequuntur delectationes ſenſibiles, quàm delectationes ſpirituales intelligibiles; ergo delectationes corporales ſunt maiores.

*Cap. 3. & 5

¶ 2 Præterea. Magnitudo cauſę ex effectu cognoſcitur; ſed delectationes corporales habent fortiores effectus, tranſmutant enim corpus, & quibuſdam inſanias faciunt, vt dicitur in 7. Ethi.* ergo delectationes corporales ſunt fortiores.

*Cap. 13.

¶ 3 Præterea. Delectationes corporales oportet temperare, & refrenare propter earum vehementiã; ſed delectationes ſpirituales non oportet refrenare; ergo delectationes corporales ſunt maiores.

¶ Sed contra eſt. Quod dicitur in pſal. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel oſi meo. Et Philoſophus dicit in 10. Ethi.* quòd maxima delectatio eſt, quæ eſt ſecundùm operationem ſapientiæ.

*Ca. 7 & 8.

¶ Hic D. S. comparat diuerſas delectationes adinuicem quo ad aliquas proprietates. Primò comparando penes maioritatem. Secundò penes naturalitatem, & innaturalitatem ar. 7. Tertiò penes contrarietatem ar. 8. Quo ad primum primò inquirit propoſitum comparando delectationes ſpirituales ad corporales. Secundò delectationes corporales ad inuicem ar. 6.

*Ar. præc.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd ſicuti iam dictum eſt,* delectatio prouenit ex coniunctione conuenientis cum ſentitur, & cognoſcitur. In operibus autem animæ præcipue ſenſitiuę, & intellectiuę eſt hoc conſiderandum, ꝙ cum non tranſeant in materiam exteriorem, ſunt actus vel perfectiones [d] operantis, ſcilicet intelligere, ſentire, velle, & huiuſmodi nam actiones, quæ tranſeunt in exteriorem materiam, magis ſunt actiones, & perfectiones materiæ trãſmutatæ, motus enim eſt actus mobilis a mouente. Sic igitur prædictæ actiones animæ ſenſitiuæ, & intellectiuę, & ipſe ſunt quoddam bonum operantis, & ſunt etiam cognitę per ſenſum, vel intellectum; vnde etiam ex ipſis conſurgit delectatio, & non ſolùm ex eorum obiectis.

D. litt.

¶ D. S. deducit primò quandam concluſionem præambularem diſtinctiuam, quòd dupliciter iſtę delectationes tacitę in quæſtio poſſunt adinuicem comparari. Secundò conformiter diſtinctè reſpondet, ibi. Si igitur &c. Concluſio præambularis eſt, etiam ex ipſis ſcilicet actionibus ſenſitiuis, & intellectiuis conſurgit delectatio, & non ſolùm ex eorum obiectis (quia videlicet ipſe actiones accipiuntur, vt obiecta, & cauſæ actuum reflexorum.) Probatur, delectatio prouenit ex coniunctione &c. vt in principio litteræ; ſed iſte actiones ſunt bonum conueniens, & coniunctum operanti cognitæ per ſenſum aut intellectum; ergo concluſio vera. Maior patet ex ar. 1. Minor probat in litera; quia omnis actio immanens eſt perfectio operantis ſibi coniuncta, & cognoſcibilis ab eo, iſtę actiones ſunt immanentes, igitur minor vera. Maior proxima patet ex differentia actionis immanentis a tranſeũte &c. Nota quòd iſta concluſio inmittit iſtam diſtinctionem, quòd delectatuo ſpiritualis, & corporalis dupliciter poſſunt comparari. Vno modo ſecundùm ipſas actiones quas conſequuntur acceptas in ratione cauſę, & obiecti. Alio modo ſecundùm obiecta de quibus ſunt. Et illud ſecundum membrum poteſt ſubdiuidi; quia vel delectationes iſtę ſecundùm obiecta poſſunt comparari ſecundum ſe, vel quo ad nos, & de omnibus iſtis cõparationibus. D. S. reſpondet in ſequẽtibus. Intelligo autem primum membrum ſic, quia Homo poteſt ſuper actionem ſpiritualem, vel ſenſualem per actum reflexum redire, & delectari in cognitione intellectiua, vel ſenſitiua, in intellectiua delectatur per voluntatem, in ſenſitiua p voluntatem, & ſenſualitatem, ſicut cum quis reminiſciatur de aliqua voluptuoſa actione delectatur etiam per ſenſum.

¶ Si igitur comparentur delectationes intelligibiles delectationibus ſenſibilibus ſecũdùm quòd delectamur in ipſis actionibus, puta in cognitione ſenſus, & in cognitione intellectus, non eſt dubium, quòd multò ſunt maiores delectationes intelligibiles, quàm ſenſibiles, multò enim magis delectatur Homo de hoc, quòd cognoſcit aliquid intelligendo, quàm de hoc, quòd cognoſcit aliquid ſentiendo; quia intellectualis cognitio; & perfectior eſt, & etiam magis cognoſcitur; quia intellectus magis reflectitur ſupra actum ſuum, quàm ſenſus. Eſt etiam cognitio intellectiua magis dilecta, nullus enim eſt qui non vellet magis carere viſu corporali, quàm viſu intellectuali eo modo quo beſtiæ, vel ſtulti carent, ſicut Aug. dicit in li. de ci. Dei.* Augu. *Li 14. c. 14.

¶ Hic conſequenter D. S. ſecundùm præmiſſa duo membra delectationum reſpondet, & primò ſecundùm primum, ſecundò iuxta ſecundum, ibi, Sed ſi &c. Quo ad primum reſpondet tali concluſione, Delectationes intelligibiles ſunt maiores, quàm ſenſibiles ſecundùm quòd delectamur de ipſis actionibus puta intellectus, & ſenſus (.i. magis delectamur de actione ad quam ſequitur ſpiritualis delectatio, quàm de actione ad quam ſequitur ſenſibilis) Probatur, multò magis delectatur Homo de hoc, quòd cognoſcit aliquid intelligendo, quàm ſentiendo; ergo maior eſt delectatio de actione ſpirituali, quàm ſenſitiua. Antecedens probatur; quia intellectualis cognitio eſt perfectior, & magis cognoſcitur; ergo antecedens verum. Teuer conſequentia ex dictis in princip. cor. quia delectatio eſt de coniuncta perfectione cognita, & dilecta ergo ſi magis coniungitur, & eſt melior, ergo magis delectat &c. Conſequentet cum dicit. Concluſio reſponſi.

¶ Sed ſi comparentur delectationes intelligibiles ſpirituales delectationibus ſenſibilibus corporalibus ſic ſecundùm ſe, & ſimpliciter loquendo, delectationes ſpirituales ſunt maiores, & hoc apparet ſecundùm tria quæ requiruntur ad delectationem, ſcilicet bonum coniunctum, & id cui coniungitur, & ipſa coniunctio. Nam ipſum bonum ſpirituale eſt maius, quàm corporale bonum, & magis dilectum, cuius ſignum eſt, quòd homines etiam a maximis corporalibus voluptatibus abſtinent, vt non perdant honorem, qui eſt bonum intelligibile, ſimiliter etiam ipſa pars intellectiua eſt multò nobilior, & magis cognoſcitiua, quàm pars ſenſitiua. Coniunctio etiam vtriuſque eſt, & magis intima, & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem eſt; quia ſenſus ſiſtit circa exteriora accidentia rei, intellectus verò penetrat vſque ad rei eſſentiam, obiectum enim intellectus eſt, quod quid eſt. Perfectior autem eſt; quia cõiunctioni ſenſibilis ad ſenſum adiungitur motus, qui eſt actus imperfectus; vnde & delectationes ſenſibiles non ſunt totæ ſimul; ſed in eis aliquid pertranſit, & aliquid expectatur conſummandũ, vt patet in delectatione ciborum, & venereorum; ſed intelligibilia ſunt abſque motu; vnde delectationes tales, ſunt totæ ſimul. Eſt etiam firmior; quia delectabilia corporalia ſunt corruptibilia, & cito deficiunt, bona verò ſpualia ſunt incorruptibilia.

¶ Reſpondet iuxta ſecundum membrum diſtinctionis notatæ in concluſione præambulari, ſcilicet habitudinem ad obiecta illatum delectationum. Et quia vt dictum eſt hoc poteſt dupliciter fieri ſecundùm ſe ſcilicet, & quo ad nos; ideo Doct. Sanct. primò ponit concluſionem reſponſi. quo ad primum, ſecundò quo ad ſecundum, ibi. Sed quo ad &c. Quo ad primum ponit talem concluſionem reſponſi. Si comparentur prædictæ delectationes ſecundùm obiecta de quibus ſunt præter actiones, ſic ſpirituales ſecundùm ſe (ideſt in veritate, & natura ſua) ſunt maiores ſenſibilibus &c. Probatur, vbicunque eſt maius bonum, maior coniunctio, & id cui coniungitur nobilius ibi eſt maior delectatio; ſed in delectatione ſpirituali (ratione obiecti) iſta tria ſunt maiora, & meliora; ergo &c. Maior patet, iſta tria requiruntur ad delectationem; ergo quantò maiora, tantò maior eſt delectatio. Minorem D. S. declarat in litera clarè.

¶ Nota autem verbum D. S. (ꝙ delectatio ſenſibilis non eſt tota ſimul) volunt aliqui, quòd definitio delectationis habita in primo art. ſit tantùm delectationis ſpiritualis, poſſet dici, quòd eſt delectationis in communi; quia ꝙ corporalis non tota ſimul eſt, per accidens, vt patebit q. 33. ar. 2. in cor.

¶ Sed quo ad nos delectationes corporales ſunt magis vehementes propter tria. Primò quia ſenſibilia ſunt magis nota quo ad nos, quàm intelligibilia. Secundò etiam quia delectationes ſenſibiles, cum ſint paſſiones ſenſitiui appetitus, ſunt cum aliqua tranſmutatione corporali, quod non contingit in delectationibus ſpiritualibus, niſi per quandam redundantiam a ſuperiori appetitu in inferiorem. Tertiò quia delectationes corporales appetuntur, vt medicinæ quædam contra corporales defectus, vel moleſtias, ex quibus triſtitiæ quædam conſequuntur; vnde delectationes corporales triſtitijs huiuſmodi ſuperuenientes magis ſentiuntur, & per conſequens magis acceptantur, quàm delectationes ſpirituales, quæ non habent triſtitias contrarias, vt infra dicetur. * *q.35.ar.4.

Concluſio tertia.

¶ Subiungit aliam concluſionem reſponſiuam, & tertiam in ordine de comparatione prædictarum delectationum ſecundùm habitudinem ad obiecta quo ad nos, ſcilicet. Quo ad nos delectationes corporales ſunt maiores, & magis vehementes (ideſt perceptibiliores) ſicut enim aliqua ſunt magis nota quo ad naturam, & non quo ad nos, ita & delectationes aliquæ ſunt potiores quo ad nos, & non naturam, & ſecundùm ſe. Probatur ex triplici medio, ſic. Illa delectatio eſt maior quo ad nos, quæ eſt de magis notorio, & quæ habet annexam corporalem tranſmutationem, & quæ aduenit poſt contrarium ſuum; ſed corporalis, & ſenſibilis eſt huiuſmodi; ergo &c. Illa minor deducitur clarè in littera.

¶ Aduerte autem pro tertio, quòd ſicut actio in naturalibus fortificatur ex præſentia contrarij, ita paſſio, quæ aduenit poſt contrariam præcedentem magis ſentitur, & eſt magis perceptibilis, vt patuit ſupra quæſt. 29. articu. 3. & in quarto diſtin. 49. q. 3. articu. 2. in cor. & ergo quia delectatio corporalis aduenit poſt triſtitiam præcedentem ſibi contrariam; ideo eſt magis ſenſibilis, & perceptibilis; ſpiritualis non habet contrarium de per ſe, vt patebit infra q 35. arti. 4. Videmus enim ad ſenſum, quòd valde frigidus magis ſentit calorem in vnguibus &c.

¶ De materia huius artic. vide D. S. in quarto diſtin. 49. q. 3. ar. 5. q. 1. per totum, vbi loco eius, quod iſta concluſio proxima habet vehementes, ipſe ibidè habet perceptibiliores, & in idè redit &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima, & ſecunda concluſionibus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ideo plures ſequuntur delectationes corporales; quia bona ſenſibilia ſunt magis & pluribus nota, & etiam quia homines indigent delectationibus, vt medicinis contra multiplices dolores, & triſtitias; & cum plures hominum nõ poſſint attingere ad delectationes ſpirituales, quæ ſunt propriè virtuoſorum, conſequens eſt, quòd declinent ad corporales.

¶ Maior vera, & confirmatur per Doct. Sanct. in de malo q. 11. articu 3. in corp. vbi allegat Philoſophum; quia nullus abſque delectatione eſſe poteſt; vnde illi qui non poſſunt gaudere delectationibus ſpiritualibus, vt plurimum transferunt ſe ad delectationes corporales &c.

¶ Ad minorem, vera eſt; ſed non propter maioritatem, aut nobilitatem illarum delectationum ſuper ſpirituales; ſed propter rationes dictas in tertia concluſione, quas etiam D. S. tangit in ſolutione; quia magis videlicet ſenſibiles, & perceptibiles, vt patuit ſupra q. 2. ar 6 ad 2. Negatur autem conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd tranſmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus inquantum ſunt paſſiones appetitus ſenſitiui.

¶ Ad maiorem, magnitudo cauſæ, vel quo ad maioritatem, vel quo ad maiorem ſenſibilitatem cognoſcitur ex effectu; ſed non ſemper nobilitas cognoſcitur ex effectu maiori, vt patet ſupra q. 29. articu. 3. vnde aqua modicè calida in principio habet maiorem effectum, quàm multum calida poſt abiectionem contrarij propter maiorem ſenſibilitatem &c.

¶ Minor vera, propter hoc; quia habent annexam tranſmutationem corporalem nobis magis notam; ergo ſunt fortiores quo ad nos, ſcilicet videntur fortiores ratione maioris ſenſibilitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectationes corporales, ſunt ſecundùm partem ſenſitiuam, quæ regulatur ratione, & ideo indigent temperari, & refrenari per rationem; ſed delectationes ſpirituales, ſunt ſecundùm mentem, quę eſt ipſa regula; vnde ſunt ſecundùm ſeipſas ſobrię, & moderatæ.

¶ Maior vera, & ratio eſt; quia ſunt motus ſenſualitatis, quæ indiget refrenatione propter contrarietatem ad rõnem plerunq;

¶ Minor etiam vera; quia delectationes ſpirituales magis affines ſunt rationi, & per conſequens meliores, aliæ verò vehementiores quo ad nos; vnde negatur conſequentia, immo oppoſitum debet inferri; quia eo ipſo, quòd ille corporales indigent maiori refrenatione, ſunt minus conformes, & affines rationi, & per conſequens minus bonę. D. S. negat conſequentiam verificando præmiſſas.

Vtrum delectationes tactus ſint maiores illis quæ ſunt ſecundùm alios ſenſus.

B

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quòd delectationes, quæ ſunt ſecundùm tactum non ſint maiores delectationibus, quæ ſunt ſecundum alios ſenſus, illa enim delectatio videtur eſſe maxima, qua excluſa gaudium omne ceſſat; ſed talis eſt delectatio, quæ eſt ſecundùm viſum, dicitur enim Tobiæ. 5. Quale gaudium erit mihi, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video; ergo delectatio, quæ eſt per viſum eſt maxima inter ſenſibiles delectationes. 2.2.q.15.ar iti.3.con. Et q.141.ar.4. cor. & al 3.& artic.7. cor. Et 4.d. 49.q.3.ar.1. q.2. Et Mal. q.14 ar.4. cor & ad 1. Tobiæ.

¶ 2 Prętereа. Vnicuique ſit delectabile illud, quod amat, vt Philoſophus dicit in primo rhetoricorum; * ſed inter alios ſenſus maxime diligitur viſus; ergo delectatio quæ eſt ſecundùm viſum eſt maxima. * Cap.11.

¶ 3 Præterea. Principium amicitiæ delectabilis maximè eſt viſio; ſed cauſa talis amicitiæ eſt delectatio; ergo ſecundùm viſum videtur eſſe maximè delectatio.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 3. Ethi. * quòd maximę delectationes ſunt ſecundùm tactum. * Cap.11.

¶ Hic D. S. comparat delectationes corporales ad ſe inuicem penes principalitatem, & maioritatem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, * vnumquodque inquantum amatur efficitur delectabile, ſenſus autem, vt dicitur in primo Metaph. * diliguntur propter duo. ſ. propter cognitionem, & propter vtilitatem; vnde & vtroque modo contingit eſſe delectationem ſecundùm ſenſu. m * Ar.1. * Ci.prin.

¶ Doct. Sanct. reſpondendo ſic procedit. Primò reſpondet, & oſtendit quomodo delectatio ſecundùm vnum ſenſum poteſt excellere aliam ſecundùm alium ſenſum comparando eas ſecundùm quid. Secundò oſtendit quomodo ſimpliciter vna eſt maior alia, ibi. Cum igitur &c. Quo ad primum primò præmittit duas concluſiones præambulares oſtendentes quomodo diuerſimodè ſecundùm quid delectationes ſecundùm ſenſum poſſint comparari, & ſecundùm quòd vna poſſit eſſe maior alia, ſecundam ibi. Sed quia &c. Secundò ſubiungit concluſiones reſponſiuas correſpondentes, ibi. Si igitur. Prima ergo concluſio præambularis, & diſtinctiua eſt, contingit dupliciter delectari in operatione ſenſus, ſcilicet propter vtilitatem, & propter cognitionem. Probatur, vnumquodque inquantum amatur &c. ſenſus autem, vt dicitur clarè in littera; ergo &c. & quia dupliciter amantur; ergo & dupliciter delectant. Ex iſta concluſione habetur diſtinctio, quòd ſcilicet delectationes tactus, & aliorum ſenſuum poſſunt dupliciter comparari ſecundum quid, ſcilicet ſecundùm quòd ordinantur ad cognitionem, & ſecundùm quòd ordinantur ad ſuſtentationem vitæ, ita tamen quòd vna conſideratio inuenitur tantùm in homine, ſcilicet inquantum eſt delectatio in operatione ſenſus, vt deſeruit ad cognitionem, & hoc conſequenter D. S. determinat cum dicit. Concluſio præambul.

¶ Sed quia apprehendere ipſam cognitionem tanquàm bonum quoddam proprium eſt hominis; ideo primæ delectationes ſenſuum, quæ ſcilicet ſunt ſecundùm cognitionem, ſunt propriè hominum, delectationes autem ſenſuum inquantum diliguntur propter vtilitatem ſunt communes omnibus animalibus.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem præambularem talem. primæ delectationes ſenſuum, quæ ſcilicet ſunt ſecundùm cognitionem ſunt propriè hominum. Aliæ autem inquantum diliguntur propter vtilitatem, ſunt communes omnibus animalibus. Probatur, illius eſt tantùm delectari in cognitione ſenſuum cuius eſt apprehendere cognitionem tanquàm ſuum proprium bonum, & in quo cognitio habet rationem finis; ſed hoc eſt ſolùm in homine, in beſtijs autem cognitio non habet rationem finis, ſed ordinatur ad vtilitatem vitæ, & non quæritur

cognitio

cognitio propter ſe; & ergo diligere ſenſus propter cognitionem eſt hominis tantùm. Et quis beſtiæ ēt non cognoſcant ſenſus ſuos ordinari ad vtilitatem vitę, nec per conſequens ipſę ita per actum reflexum diligant, tamen hoc ita ordinatum eſt ab auctore naturæ, & apprehendunt delectationem in actibus ſenſuum ordinatis ad vtilitatem vitæ, & ſic appetūt iſtas operationes delectabiles ſecundùm tactum abſque relatiua cognitione; ſed ſolùm Homo appetit actionem ſenſus, vt deſeruit ad cognitionem, & apprehendit eam delectabilem propter cognitionem.

¶ Si igitur loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt ratione cognitionis, manifeſtum eſt, q̄ ſecundum viſum eſt maior delectatio, q̄ ſecundū aliquē alium ſenſum. —

¶ Præmiſſo, q̄ delectationes huiuſmodi poſſunt ſecundū quid dupliciter adinuicē comparari. Hic cōſequenter conformiter ſubiungit duas cōcluſiones reſponſiuas. Secundam ibi. Si aūt &c. Prima eſt, ſi loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt ratione cognitionis, ſic ſecundùm viſum eſt maior delectatio, quàm ſecundùm alium ſenſum. Probatur ex ſolutione ſecundi, illo modo magis diligitur ſenſus, qui magis deſeruit cognitioni etiā intellectiuę, ſed viſus eſt huiuſmodi; ergo &c. Minor patet ex primo Metaph. quia plures rerum differentias nobis demonſtrat; quia immaterialior, & vniuerſalior. Deinde cum dicit.

¶ Si autem loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt ratione vtilitatis, ſic maximè delectatio eſt, ſecundùm tactum; vtilitas enim ſenſibilium attenditur, ſecundùm ordinem ad conſeruationem naturæ animalis; ad hanc autem vtilitatem propinquius ſe habent ſenſibilia tactus, eſt enim tactus cognoſcitiuus eorum ex quibus conſiſtit animal, calidi & frigidi, & humidi, & ſicci, & huiuſmodi; vnde ſecundùm hoc delectationes, quæ ſunt ſecūdùm tactum ſunt maiores, quaſi fini propinquiores. —

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſponſi. talem, Si loquamur de delectatione ſenſus, quæ eſt ratione vtilitatis, ſic maximè delectatio eſt, ſecundùm tactum. Hanc concluſionem primò probat, ſecundò quodā corollario cōfirmat, ibi, Et propter hoc &c. Probatur ſic, vtilitas ſenſibilium attenditur ſecundùm ordinem ad conſeruationem naturæ animalis; ſed ad hanc vtilitatem propinquius ſe habent ſenſibilia tactus; ergo &c. quaſi fini propinquiores, ſcilicet conſeruatione vitæ. Deinde ibi.

¶ Et propter hoc etiam animalia alia, quę non habent delectationem ſecundùm ſenſum, niſi ratione vtilitatis, non delectantur ſecundùm alios ſenſus, niſi in ordine ad ſenſibilia tactus; neque enim odoribus leporum canes gaudent, ſed cibatione; neque leo voce bouis, ſed comeſtione, vt dicitur in 3. Ethicorum. * ———

*Cap. 10.

¶ Confirmat præcedentem concluſionem corollario quodam, ex quo arguitur ſic, illa delectatio eſt maior, ſecundùm illum ſenſum propter quam animalia, ſecundùm alios ſenſus delectantur; ſed animalia non delectantur, ſecundùm alios ſenſus, niſi in ordine ad ſenſibilia tactus; ergo &c. Minor & corollarium probantur in litera clarè.

¶ Cum igitur delectatio tactus ſit maxima ratione vtilitatis, delectatio autem viſus ratione cognitionis; ſi quis vtranque comparare velit, inueniet ſimpliciter delectationem tactus eſſe maiorem delectatione viſus, ſecundū quòd conſiſtit infra limites ſenſibilis delectationis; quia manifeſtum eſt, quòd id, quod eſt naturale in vnoquoq; eſt potentiſſimum, huiuſmodi autem delectationes tactus ſunt ad quas ordinantur concupiſcentiæ naturales; ſicut cibi, & venerea, & huiuſmodi. ———

¶ Hic conſequenter D. S. reſpondet, & oſtendit, quomodo vna delectatio, ſecundùm aliquem ſenſum eſt maior alia ſecūdū aliū ſimpliciter. Eſt enim dubium adhuc, quæ illarum ſit maior ſimpliciter, an illa, quæ eſt ratione cognitionis maior, ſcilicet ſecundùm viſum, vel quæ eſt ratione maioris vtilitatis, ſcilicet ſecundū tactum. Et quia ex ſupra dictis ſępe patuit duplices eſſe delectationes, ſcilicet ſenſibiles, & intellectuales; ideo D. S. primò reſpondet, quæ delectatio ſecundum vnum ſenſum ſit ſimpliciter maior manendo in ſenſibilibus delectationibus. Secundò quæ ſit maior ſimpliciter, ſecundùm quòd etiam vna delectatio vnius ſenſus magis deſeruit delectationi intellectuali, ibi. Sed ſi conſideremus &c. Primum facit tali concluſione reſponſi. ſimpliciter delectatio tactus eſt maior delectatione viſus ſecundùm quòd conſiſtit infra limites ſenſibilis delectationis (ideſt conſiderando eam ſecundum quòd eſt ſenſibilis delectatio, & non ſecundùm quòd ordinatur ad delectationem intellectus, & operationem cui deſeruit.) Probatur, In vnoquoque id, quod eſt naturale eſt potiſſimum; ſed huiuſmodi ſunt delectationes tactus reſpectu aliorum ſenſuum in animali; ergo &c.

¶ Maior patet. Minor manifeſta eſt ex hoc, quòd concupiſcentiæ naturales ordinantur ad huiuſmodi delectationes tactus, illę enim delectationes ſunt circa concupiſcibilia naturalia, aliæ circa animalia. Tunc ibi.

¶ Sed ſi conſideremus delectationes viſus ſecundùm quòd viſus deſeruit intellectui, ſic delectationes viſus erunt potiores ea ratione qua & intelligibiles delectationes, ſunt potiores ſenſibilibus. ———

¶ Determinat quæ delectatio ſit ſimpliciter potior inquantum vna deſeruit magis delectationi intellectuali tali concluſione, ſi conſideremus delectationes viſus &c. vt in principio litęræ. Probatur, intelligibiles delectationes, ſunt ſimpliciter nobiliores; ſed delectationes viſus propinquius ſe habent ad iſtas; ergo &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda, & tertia concluſionibus.

¶ Ad primum ergo dicendum; quòd gaudium, ſicut ſupra dictum eſt * ſignificat animalem delectationem, & hæc maximè pertinet ad viſum; ſed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum. ———

* Ar. 5.

¶ Ad maiorem, ſi intelligitur, videtur maxima, manendo infra limites ſenſibilis delectationis, negatur, ſi autem intelligitur, quòd eſt maxima, propter ordinem ad delectationem animalem aut rationalem comprehenditur.

¶ Ad minorem, vera eſt, quòd excluditur gaudium, quod nominat delectationem animalem, non tamen excluditur delectatio naturalis, & corporalis excluſo viſu; quia & cęcus vinum benè ſapit; ergo delectatio ſecundùm viſum eſt maxima ſtando in ſenſibilibus delectationibus, negatur; ſed eſt maxima propter propinquitatem ad ſpirituales, & probat hoc argumentum vltimam concluſionem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd viſus maximè diligitur propter cognitionem, eo quòd multas rerum differentias nobis oſtendit, vt ibidem dicitur. * ———

*Li. 1. Met. circa prin.

¶ Maior conceditur; ad minorem, maximè diligitur viſus ratione delectationis, quæ eſt de actu ſuo ſecundùm ſe, & manendo infra limites ſenſibiles actionis, & delectationis, negatur, ſed vera eſt, quòd maximè diligitur ratione cognitionis intellectiuę cui plurimum deſeruit.

¶ Minor enim falſa eſt, ſi præſcindatur ordo ad intellectiuam cognitionem, ſicut in beſtijs magis amatur tactus. Sed probat hęc ratio primam concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd alio modo delectatio eſt cauſa amoris carnalis, & alio modo viſio; nam delectatio, & maximè, quæ eſt ſecundùm tactum eſt cauſa amicitiæ delectabilis per modum finis, viſio autem eſt cauſa ſicut vnde eſt principium motus, inquantum per viſum amabilis imprimitur ſpecies rei, quæ allicit ad amandum, & ad concupiſcendum eius delectationem. ———

¶ Hoc argumentum vult probare; quia ſecundùm viſum ſit maxima delectatio; quia eſt cauſa amoris carnalis, qui cauſatur ex delectatione, & ita videtur, quòd viſus ſit cauſa delectationis, & per conſequens ſecundùm eum eſt maior delectatio

¶ Ad maiorem; ergo dicitur, quòd principium amicitiæ delectabilis, eſt viſio, verum, non quaſi in viſu ſit præcipua delectatio; ſed quia per viſum ingeruntur ſpecies rei in qua quis quęrit delectari, non per actum viſus; ſed magis tactus. Et ſecundò quia potentia viſiua nobilior, & ſubtilior eſt inter ſenſus exteriores, & imaginationi propinqua, quare ex viſu delectabilis rei fortior imaginatio ſequitur, & per conſequens maior impreſſio in appetitum. Vnde non ſequitur, quòd actus viſus ſit maximè delectabilis, ſed quòd eſt principium vnde cauſatur concupiſcentia delectationis &c.

¶ Ad minorem dicitur, quòd cauſa amicitiæ delectabilis, ſiue carnalis eſt delectatio, verum, tamen aliter, quàm viſio, quia in genere cauſæ finalis, eſt enim finis talis amicitiæ ipſa delectatio, non quidem in viſu conſiſtens; ſed in tactu, & conuictu voluptuoſo.

¶ Negatur ergo conſequentia; quia viſio eſt quidem ſine quo non eſſet amicitia delectabilis, & primum, non tamen eſt in quo ſit præcipua delectatio ſtando in luminibus delectationis ſenſibilis &c.

Vtrum aliqua delectatio ſit innaturalis.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur quòd nulla delectatio ſit innaturalis, delectatio enim in affectibus animæ proportionatur quieti in corporibus; ſed C

appetitus corporis naturalis non quieſcit, niſi in loco cõ naturali; ergo nec quies appetitus animalis, quæ eſt delectatio poteſt eſſe, niſi in aliquo connaturali, nulla ergo delectatio eſt non naturalis.

¶ 2 Præterea. Illud quod eſt contra naturam eſt violentum; ſed omne violentum eſt contriſtans, vt dicitur Ariſto.c.a. in 5. Metaph. * ergo nihil, quod eſt contra naturam eſt delectabile.

¶ 3 Præterea. Conſtitui in propriam naturam cum ſentitur cauſat delectationem, vt patet in definitione *ar.1. Philoſophi ſupra poſita; * ſed conſtitui in naturam vnicuique eſt naturale; quia motus naturalis eſt, qui eſt ad terminum naturalem; ergo omnis delectatio eſt naturalis.

* Cap.12. & vlt. ¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 7. Ethi. * quòd quædam delectationes, ſunt egritudines, & contra naturam.

¶ Hic comparantur delectationes, quo ad naturalitatem, & innaturalitatem, & eſt quaſi quærere de diuiſione delectationis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd naturale dicitur, quod *Cõ.4.&5 eſt ſecundùm naturam, vt dicitur in 2. Phy. * Natura autem in homine dupliciter ſumi poteſt. Vno modo prout intellectus, & ratio eſt potiſſimè hominis natura; quia ſecundùm eam Homo in ſpecie conſtituitur, & ſecundũ hoc naturales delectationes hominum dici poſſunt; quia ſunt in eo, quod conuenit ei, ſecundùm rationem; ſicut delectari in contemplatione veritatis, & in actibus virtutum eſt naturale homini. Alio modo poteſt ſumi natura in homine, ſecundùm quòd diuiditur rationi, ſcilicet id quod eſt commune homini & alijs, præcipuè quod rationi non obedit, & ſecundùm hoc ea, quę pertinent ad conſeruationem corporis, vel ſecũdùm indiuiduum, vt cibus, potus, lectus, & huiuſmodi, vel ſecundùm ſpeciem, ſicut venereorum vſus, dicuntur Homini delectabilia naturaliter.

¶ Et quia vnum oppoſitorum cognoſcitur per reliquum; ideo D.S. primò ponit quot modis dicitur naturale. Secundò per oppoſitum determinat, quæ delectationes dicantur innaturales, ibi. Secundum vtranque &c. Quo ad primum dicit, quòd delectationes naturales in homine ſunt duplices. Et ratio eſt; quia naturale dicitur a natura; ſed natura in homine ſumitur dupliciter. Vno modo, vt ſpecifica, quæ eſt ratio. Alio modo, vt generica ſecundùm quã conuenit cum beſtijs, & plantis. Ergo & dupliciter eſt delectatio naturalis. Vno modo quia cõuenit homini, ſecundùm propriam naturam, vt eſt rationalis. Alio modo quia conuenit ſecundũ naturam in qua communicat cum alijs ſecundùm corpus; quia ſcilicet pertinet ad corporis conſeruationem. Et hoc dupliciter; quia vel ſecundùm indiuiduum, vt cibus, & potus; vel ſecundùm ſpeciem, ſcilicet conſeruandam, vt venereorum vſus, vt patet in litera.

¶ Secundum vtraſque autem delectationes contingit aliquas eſſe innaturales ſimpliciter loquendo; ſed connaturales ſecundùm quid, contingit enim in aliquo indiuiduo corrumpi aliquod principiorum naturalium ſpeciei, & ſic id, quod eſt contra naturam ſpeciei, fieri per accidens naturale huic indiuiduo; ſicut huic aquæ calefactæ eſt naturale, quod calefaciat. Ita igitur contingit, q̃ id, quod eſt contra naturam hominis, vel quantum ad rationem, vel quantum ad corporis cõſeruationẽ fiat huic homini connaturale propter aliquam corruptionem naturæ in eo exiſtentem, quæ quidem corruptio poteſt eſſe vel ex parte corporis, ſicut ex egritudine; ſicut febricitantibus dulcia videtur amara, & ecõuerſo; ſiue propter malam complexionem, ſicut aliqui delectantur in cõeſtione terræ, vel carbonum, vel aliquorum huiuſmodi; vel etiam ex parte animæ, ſicut propter cõſuetudinẽ aliqui delectantur in comedendo homines, vel in coitu beſtiarum, aut maſculorũ, aut aliorũ huiuſmodi, q̃ nõ ſunt ſm naturã humanã. Et p̃ hoc patet rñſio ad obiecta.

¶ Præmiſſa diſtinctione de naturali delectatione, hic per oppoſitum reſpondet ad quæſitum de innaturali, tali concluſione, dupliciter ſunt delectationes in homine innaturales ſimpliciter (ſcilicet tanquàm contra naturam hominis, vt homo eſt, & cõtra naturã hominis, ſecundũ genus, & rõnẽ corporis, vel quia cõtra indiuiduum, vel quia contra ſpeciem ſeruandam) ſunt tñ connaturales ſecundũ quid &c. probatur, contingit, q̃ id, quod eſt contra naturã hominis, vel quantum ad rõnem, vel quantum ad corporis conſeruationem fiat huic homini, & delectabile, & connaturale propter aliquã corruptionem naturæ in eo exiſtentẽ, vel ex parte corporis, vel ex parte animæ; ſed hoc eſt delectationẽ eſſe innaturalẽ ſimpliciter (eanq̃ ſ. contra naturam hominis) & connaturalẽ ſecundũ quid (ſ. quo ad iſtam corruptã diſpoſitionẽ) & hoc dupliciter. ſ. quia contra naturã hoĩs propriã, & cõtra naturã hominis cõem; ergo ſequitur concluſio &c. Maiorẽ D.S. declarat in lra. Minor patuit ex priori diſtinctione. Et aduerte, q̃ nulla delectatio eſt innaturalis quo ad eum, qui delectatur; quia ſicut primũ argũ in oppoſitũ probat, delectatio nõ eſt niſi de amato, & per cõſequẽs connaturali, ſed eſt innaturalis per reſpectũ ad naturã in ſe, & tñ eſt naturalis ſecũdũ quid per reſpectũ ad diſpoſitionẽ indiuidui, q̃ nunc eſt in eo in quo contingit aliq̃d principiorũ naturaliũ corrũpi, vel ſpeciei, vel gñis, & hoc contingit tã quo ad delectabilia ſpeciei hoĩs, vt Homo eſt, & indiuidui, & quo ad delectabilia, quę ſunt pro ſpecie cõſeruãda; ſicut delectari in fabulis, & falſitatibus, q̃ eſt delectatio innaturalis quo ad principia, ppria hoĩs, delectari verò in cõneſtione terræ, & hominũ, eſt innaturalis quo ad delectabilia, q̃ ſunt pro cõſeruatione indiuidui, delectari aũt in cõcubitu maſculorũ eſt contra bonũ ſpeciei cõſeruandũ; vñ quia oĩa iſta repugnant ordini naturæ ſecundùm ſe conſideratę, & ordinatę; iõ ſunt innaturales ſimpliciter, & quia argumenta in oppoſitũ addocenda probant ſecundam partẽ concluſionis. ſ. quòd ſunt naturales ſecundũ q̃d; nõ D.S. notat ea iã eſſe ſoluta, vt patebit circa ipſa. Sed prima pars concluſionis confirmatur argumento in cõtrariũ.

¶ Ad primũ, maior vera proportionantur aliquo mõ, nõ tñ ſimpliciter, quia quies in corporibus, nõ p̃ eſſe contra naturã, & tñ ſecundũ diſpoſitionẽ indiuidui corruptã; ſicut eſt in affectibus aũ Minor vera, ad cõſequẽs; ergo &c. nõ eſt, niſi in aliquo eſſ naturali aliquo mõ. ſ. ſecundũ diſpoſitionẽ ſaltẽ indiuidui corruptã, tñ eſt ſimpliciter innaturale tanq̃ cõtra naturã indiuidui ſm ſe acceptã.

¶ Ad ſecũdũ pro ſolutione iſtius oportet repetere, q̃d eſt ſupra habitũ q. 6 ar. 5 ad tertiũ, vbi hẽt D.S. q̃ p̃ eſſe aliquid violentũ corpori, & tñ non eſt violentũ animali. Et oportet ſecundò notare, q̃ qñ D.S. hic dicit, q̃ tales delectationes ſunt innaturales ſimpliciter, non accipitur ſimpliciter, vt ſupra ar 6. (i. ſecundũ q̃ actu agitur per comparationem ad agentem, & ſuppoſitum, quod ſequitur diſpoſitionẽ, q̃ nunc eſt) ſed eſt innaturalis, & violenta ſimpliciter (i. rõne eius, quod eſt principalius, & intimius in delectante, ſcilicet rõne naturæ cui talis delectatio repugnat) nõ aũt ſimpliciter. i. actu reſpectu agentis; vñ rñ dr̃ ad argumentum. Ad maiorẽ, dico, q̃ vera eſt in puris naturalibus. Id quod eſt contra naturam eſt ſimpliciter, & omnino violentũ; ſed in hoĩe, vel animali eſt violẽtum reſpectu eius, quod eſt principale in homine; ſed non eſt violentũ reſpectu agentis pro nunc, & vt trahitur ex modo loquẽdi D.S. dicitur, q̃ violentum eſt ſimpliciter, & connaturale ſecũdum quid ad ſenſum dictum. Ad minorem dicitur, q̃ violentum agẽti eſt contriſtans, & oino violentũ; ſed violentũ reſpectu naturæ nõ aũt agentis nõ oportet, q̃ cõtriſtet. Vltra ergo nihil, quod eſt &c. Negatur, vel dicendũ; ergo non eſt delectabile delectatione naturali, & ordinata, tñ poteſt eſſe delectabile inordinata delectatione per comparationem ad agens corruptum in natura &c.

¶ Ad tertium ad maiorem dr̃ primò, q̃ intelligitur p̃ſertim de delectatione naturali. Secundò dr̃ cõſtitui in propriã naturã (i. habere, quod cõuenit naturæ) vel ſpecifice, vel diſpoſitioni corruptiuę naturæ, q̃ nũc eſt cauſat delectationẽ. Ad minorẽ conſtitui in naturã ſpecificã eſt naturale ſimpliciter, cõſtitui aũt in naturã. i. diſpoſitionem, quæ eſt huic quaſi naturalis, eſt naturale ſecundũ q̃d ergo omnis eſt naturalis, verũ, vel ſimpliciter, vel ſecũdũ q̃d &c.

Vtrum delectatio poſſit eſſe contraria delectationi.

D Ad octauum ſic proceditur. Videtur q̃ delectationi non ſit delectatio contraria. Paſſiones enim animæ ſpeciem, & contrarietatem recipiunt, ſecundùm obiectum; obiectum autem delectationis eſt bonum; cũ igitur bonum, non ſit contrarium bono, ſed bonum malo contrarietur, & malũ malo, vt dr̃ in prædicamentis, * videtur quòd delectatio non ſit contraria delectationi. * Cap. de oppo.

¶ 2 Præterea. Vni eſt contrarium vnum, vt probatur in 10. Metaph. * ſed delectationi cõtraria eſt triſtitia, non ergo delectationi contraria eſt delectatio. * Tex.13.

¶ 3 Præterea. Si delectationi cõtraria eſt delectatio, hoc non eſt, niſi propter cõtrarietatẽ eorũ in q̃bus aliq̃s delectatur; ſed hæc differẽtia eſt materialis, contrarietas

autem

autem eſt differentia ſecundùm formam, vt dicitur in 10.Metaph.* ergo contrarietas non eſt delectationis ad delectationem.

*Ariſtot. tex.13.

¶Sed contra, ea quæ ſe impediunt in eodem genere exiſtentia, ſecundùm Philoſophum ſunt contraria;* ſed quædam delectationes ſeinuicem impediunt, vt dicitur 10.Ethic.* ergo aliquæ delectationes ſunt contrariæ.

*Ariſt.lo. Met tex 13. & 14.

*Ariſt.c.5.

¶Hic comparat delectationes ſecundùm contrarietatem.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ delectatio in affectionibus animæ, ſicut dictum eſt,* proportionatur quieti in corporibus naturalibus; dicuntur autem duæ quietes eſſe contrariæ, quę ſunt in cõtrarijs terminis, ſicut quies quæ eſt ſurſum ei, quæ eſt deorſum, vt dicitur in 5.Phiſic.* vnde & contingit in affectibus animæ duas delectationes eſſe contrarias.

*Ariſt.2.

*Ariſtot. tex.55.

¶D.S.reſpondet tali concluſione. Contingit in affectibus animæ duas delectationes (ſenſibiles, & corporales) eſſe contrarias, ſicut duas quietes naturales. Probatur, delectatio in affectibus animæ proportionatur quieti (.ſ.naturali) in corporibus naturalibus; ſed in naturalibus duæ quietes (.ſ.diuerſorum corporũ) naturales ſunt contrariæ, quæ videlicet ſunt in diuerſis terminis, vt quies grauis deorſum, & quies leuis ſurſum, ergo &c. vt delectari in dulci, & delectari in amaro ſunt contrariæ. Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

Concluſio.

¶Circa hoc argumentum nota, ꝙ ſicut in formis actiuis, & paſſiuis naturalibus attenditur cõtrarietas penes mutuam expulſionem à ſubiecto, ita in delectationibus ſumitur contrarietas ex incompoſſibilitate delectationum, quia videlicet vna quodammodo aliam expellit ab eodem ſubiecto tanquam ſibi incompoſſibilem, & contrariam, ſicut patet in exemplo Philoſo. 10.Ethic. ꝙ amantes fiſtulas non poſſunt ſermonibus attendere ſi audiant fiſtulationem (ideſt delectatio in fiſtulatione, repellit, & impedit delectationem in ſtudio per viam repugnantiæ, & incompoſſibilitatis ad ipſum.) In virtuoſis autem delectationibus, & ſpiritualibus non inuenitur impedimentum per viam contrarietatis, ſicut in ſenſibilibus, ſed quandoque per viam diſtractionis. Illę ergo ſunt contrariæ, quæ ſe impediunt propter contrariam rationem delectandi, quæ eſt in obiectis, & non propter diſtractionem attentionis agentis; ſic enim aliquis etiam virtuoſæ delectationi intendens impeditur ab alia virtuoſa, quia non poteſt ſimul pluribus intendere, ſed in quibuſdam eſt impedimentum propter incompoſſibilitatem, & aliam rationem delectationis ex parte obiectorum, & hæ delectationes contrariantur; alia eſt enim ratio delectãdi in fiſtulis, alia in ſtudio, & vna aliam impedit propter alietatem delectabilitatis quare ſunt contrariæ; in virtuoſis autem eſt eadem ratio delectandi, & ꝙ ſint incompoſſibiles eſt, quia aliquis non poteſt ſimul intendere multis, ſicut aliquis non poteſt ſimul delectari in opere exteriori virtuoſo, & ſtudio literarum, & tamen eadem eſt ratio delectandi (virtuoſitas) (licet in eſſe naturæ ſit aliqua incompoſſibilitas) tamen ratio delectandi eſt vna non contraria, ſicut in corporalibus ſecundùm ſenſum, vel ſicut in corporali, & ſpirituali; ſummatim ergo vbi eſt impeditio propter contrariam rationem delectandi, ibi eſt contrarietas in delectationibus, & hoc tangit D.S. in ſolutione tertij.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ verbum illud Philoſophi eſt intelligendum ſecundùm ꝙ bonum & malum accipitur in virtutibus, & vitijs; nam inueniuntur duo contraria vitia; non autem inuenitur virtus contraria virtuti. In alijs autem nihil prohibet duo bona eſſe adinuicem contraria, ſicut calidum, & frigidum, quorum vnum eſt bonum igni, alterum aquæ. Et per hunc modum delectatio poteſt eſſe delectationi contraria, ſed hoc in bono virtutis eſſe non poteſt, quia bonum virtutis non accipitur, niſi per cõuenientiam ad aliquid vnum ſcilicet rationem.

¶Maior vera ſecundùm obiecta diuerſa contraria, vel penes receſſum, & acceſſum ab eodem, vt patuit ſup.q.21.art.2. Ad minorem, obiectum delectationis ſenſibilis eſt bonum ſenſibile, & obiectum delectationis ſpiritualis eſt bonum rationis. Vltra, cum ergo bonum, &c. Dico, ꝙ bonum morale non contrariatur bono morali; ſi autem intelligitur de bono ſenſibili, & corporali, vel naturali. Negatur, & loquitur Philoſophus in prædicamentis de bono in moribus, quia illud nõ contrariatur bono moris, qa omne bonum morale, vt ſic eſt conforme rationi; ſed non omnis delectatio ſenſibilis eſt conformis alteri, vnde delectatio in frigido contrariatur delectationi in calido ſecundùm eſſe naturæ, & ſenſibile; quia talis delectatio ſenſibilis, vt ſic, & eius bonitas attenditur penes obiectum, quod poteſt eſſe alteri contrarium in eſſe

Bonum nõ cõtrariatur bono.

ſenſibili; in virtutibus autem quæ dicuntur bona moralia, bonitas ab eodem ſumitur; ratione autem vnius non eſt contrarietas, ſed magis conuenientia; in moralibus etiam vnum vitium, quod eſt malum morale, eſt contrarium alteri vitio, vt patet de intemperantia, & inſenſibilitate. Aliqui tamen exponunt auctoritate Philoſophi, ꝙ loquitur de bono formaliter tam in moralibus, quàm in naturalibus, & ſic bono non contrariatur bonum, ſed malum, eſto bono materialiter præſertim in naturalibus poſſit bonum eſſe contrarium, vt calidum frigido, ſed in moralibus non eſt contrarietas, nec materialiter, quia nulla virtus alteri contrariatur.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd delectatio ſe habet in affectibus ſicut quies naturalis in corporibus; eſt enim in aliquo conuenienti, & quaſi connaturali; triſtitia autem ſe habet ſicut quies violenta; triſtabile enim repugnat appetitui animali, ſicut locus quietis violentæ appetitui naturali; quieti autem naturali opponitur, & quies violenta eiuſdem corporis, & quies naturalis alterius, vt dicitur in 5.Phy.* vnde delectationi opponitur, & delectatio, & triſtitia.

*Ariſt.li.5. tex.54.& 55

¶Ad maiorem, quia vni vnum eſt contrarium ſub vno genere immediato, & proprio, & loquendo de contrarietate, prout entia abſoluta poſitiua dicuntur contraria, & non extendendo ad alias ſpecies oppoſitionis; quia genus immediatè diuiditur tantùm per duas differentias ex oppoſito diuidentes, & conſtituentes tantùm duas ſpecies, ſub eodem tamen genere communi poſſunt contineri plures contrarietates, vt patet de colore ſub quo continentur, & albedo, & nigredo, & rubedo, &c. Secundò ad maiorem dicitur, quòd vni vnum eſt contrarium perfectum diſtans ab eo maximè in eodem genere, tanquam extremum; tamen vni poſſunt plura contrariari, vnum ranquam extremum, alia tanquam media. Et tertiò quieti naturali poteſt contrariari quies naturalis & violenta.

¶Ad minorem, verum, delectationi opponitur triſtitia, ſicut quieti naturali corporis naturalis opponitur quies violenta eiuſdem corporis, licet in alio loco non ſub eodem genere; quia triſtitia reſpicit triſtabile non delectabile; ſed delectationi contrariatur delectatio, ſicut quieti naturali vnius corporis opponitur quies naturalis alterius corporis, & ſub eodem genere obiectali. Exemplum primi, ſicut quieti grauis deorſum opponitur quies eiuſdem ſurſum. Exemplum ſecundi, ſicut quieti grauis deorſum opponitur leuis ſurſum. Negatur ergo conſequentia, quia vtrunque poteſt delectationi opponi, licet aliter, vt dictum eſt, quia nõ opponuntur ſibi ambo tanquam contraria, cum triſtitia non ſit eiuſdem generis cum delectatione, & hoc habetur in ſolutione Doctoris Sancti.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ea in quibus delectamur cum ſint obiecta delectationis, non ſolùm faciunt differentiam materialem, ſed etiam formalem ſi ſit diuerſa ratio delectabilitatis; diuerſa enim ratio obiecti diuerſificat ſpeciem actus, vel paſſionis, vt ex ſupradictis patet.*

*q.23.

¶Maior vera, minor negatur, quia diuerſa delectabilia differunt etiam ratione delectabilis, & per conſequens delectationes diſtinguuntur formaliter, & ſpecificè, & per conſequens contrariè, quia omnis diſtinctio ſpecifica eſt cõtraria ad ſanum ſenſum, vt ſup.tactum ſunt q.23.ar.4.ad 2. nam illa auctoritas, contrarietas eſt differentia ſm formam, vel differentiæ ſpecificè ſunt contrariæ, quia intelligitur de contrarietate, quæ eſt oppoſitio formarum eiuſdem generis proximi, ſub eo maximè diſtantium, quæ dicitur contrarietas metaphiſica, & intelligitur de differentijs nõ de formis à quibus ſumuntur differentiæ, nec de ſpeciebus conſtitutis per differentias; ſpecies enim, & earum formæ propriè loquendo non ſunt contrariæ, ſed diſperatæ; includunt tamen oppoſitionem contrariam inquantũ conſtituuntur differentijs contrarijs. Ad perfectam aũt contrarietatem requiritur, qd dictũ eſt, & cum hoc, ꝙ vtrunque circa idem natum ſit ſuſcipi à quo ſe expellant, quæ dicitur contrarietas phyſica.

¶Nota, ꝙ alia ratione delectat calidum, alia ratione dulce ſm ſenſum. In virtutibus autem omnia vna ratione delectant, quia conformia rationi, licet in appetitu aliter participetur rationis bonitas propter diuerſitatem recipientis, & valet hæc ſolutio ad id, quod habetur ſup.q.30.art.2.circa finem, &c.

Quæſtio trigeſimaſecunda.

De cauſis delectationis.

DEinde conſiderandum eſt de cauſis delectationis. Et circa hoc quæruntur octo. Primò, vtrum operatio ſit cauſa propria delectationis. Secundò, vtrum E

motus

motus ſit cauſa delectationis. Tertiò, vtrum ſpes, & memoria. Quartò, vtrum triſtitia. Quintò, vtrum actiones aliorum ſint nobis delectationis cauſa. Sextò, vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis. Septimò, vtrum ſimilitudo ſit cauſa delectationis. Octauò, vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.

¶Obſeruat D. S. vium diſciplinæ, & procedit à paſſione delectationis ad cauſas. Et diuiditur principaliter in partes duas, prima quærit de cauſis delectationis, quæ ſunt intra delectarum in quatuor artic. ſecunda determinat de cauſis extrinſecis, artic. quinto, vſquem in finem.

Vtrum operatio ſit cauſa delectationis.

4. diſt. 49. q. 3. art. 5. q. 4. cor.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd operatio non ſit propria, & prima cauſa delectationis,

Ariſt. c. 11. vt enim Philoſophus dicit in primo Rhetoric. Delectari conſiſtit in hoc, quòd ſenſus aliquid patiatur; requiritur enim ad delectationem cognitio, ſicut dictum

*q. 31. art. 1. eſt; * ſed per prius ſunt cognoſcibilia obiecta operationum, quàm ipſæ operationes; ergo operatio nõ eſt propria cauſa delectationis.

¶ 2 Præterea, delectatio potiſſimè conſiſtit in fine adepto; hoc enim eſt, quod præcipuè concupiſcitur; ſed non ſemper operatio eſt finis, ſed quandoque ipſum operatum; non ergo operatio eſt propria, & per ſe cauſa delectationis.

¶ 3 Præterea, otium, & requies dicuntur per ceſſationem operationis; hæc autem ſunt delectabilia, vt di-

Ariſt. c. 31. citur in primo Rhetor. non ergo operatio eſt propria cauſa delectationis.

*Ariſt. c. 11. & 13. * Ariſt. c. 4. & 5. ¶Sed contra, eſt quod Philoſoph. dicit in 7.* & 10. Ethic.* quòd delectatio eſt operatio connaturalis, & non impedita.

¶Hic primò quærit de prima, & potiſſima cauſa, quæ tamen non eſt ratio, quæ delectat, ſed eſt ratio delectandi ſemper, quia ſcilicet dato, quòd delectabile ſit aliud ab operatione, ſicut quandoque operata ſunt fines non operationes, tamen nulla res delectat, niſi mediante aliqua operatione, vel eo mediante, quod habet modum operationis, ita quòd ſemper ad minus eſt ratio delectandi.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum

*q. 31. art. 1. eſt, * ad delectationem duo requiruntur. ſ. conſecutio boni conuenientis, & cognitio huiuſmodi adeptionis.

¶D. S. reſpondet tali concluſione, Operatio eſt propria, & prima cauſa delectationis. Probatur, ad delectationem requiruntur conſecutio boni conuenientis, & cognitio huius adeptionis; ſed

Concluſio reſponſiua. vtrunq; horum in quadam operatione conſiſtit, ergo &c. Huius rationis primò ponit maiorem, ſecundò minorem, ibi. Vtrunque, &c. tertiò concluſionem, ibi. Vnde oportet, &c. Maior autem patet ex ſupra dictis ſæpe. Conſequenter ibi.

¶Vtrunque autem horum in quadã operatione conſiſtit. Nam actualis cognitio operatio eſt quædam, ſimiliter bonum conueniens adipiſcimur aliqua operatione, ipſa etiam operatio propria eſt quoddam bonum conueniens.

¶Subiungit minorem, quam probat clarè in litera.

¶Et nota pro iſta minore, q. ſicut ſupra dictum fuit q. 16. art. 1. vſus eſt applicare ad operationem, capiendo operationem largè pro omni ſignificato per modum operationis, prout habitio, & poſſeſſio dicitur operatio; ita & hic capitur operatio largè, quia aliquis delectatur de præſentia, & habitione, aut poſſeſſione conuenientis, quæ non dicunt operationes propriè, ſed magis relationes deſignatas; tamen per modum operationum, & hoc patet ex ſolutione primi. Notat tamen D. S. ad ſecundum, q. habere res eſt delectabile, inquantum habere includit poteſtatem vtendi, qui vſus eſt operatio etiam propriè; ſed tamen habere in ſe non dicit veram operationem formaliter. Deinde ibi.

¶Vnde oportet, quòd omnis delectatio aliquam operationem conſequatur.

¶Infert ipſam concluſionem, & patet.

¶Nota autem circa hoc vbi dicitur, q. operatio ſit cauſa delectationis (quod dubium videbatur in art. 1. præcedentis quæſtio.)

Delectatio eſt operatio. q. ſecundùm aliquos operatio dupliciter accipitur. ſ. communiter, & propriè. Operatio cõmuniter dicta ſe extendit ad omnem actum ſecundum procedentem à forma, vel habitu, ſiue mediatè, ſiue immediatè, & ſic accipitur in 7 Ethic. cum dicitur in textu, q. delectatio eſt operatio; alio modo accipitur propriè. ſ. pro actu ſecundo procedente ab actu primo. ſ. à forma, vel habitu, & ſic accipitur operatio in 10. Ethicor. vbi dicitur, q. delectatio nõ eſt operatio, ſed ſuperueniens operationi; delectatio enim non procedit immediatè à forma, vel habitu, ſed mediante propria operatione habitus, vel formæ, vbi patet quomodo delectatio eſt operatio, & quomodo non.

¶Nota etiam, q. dicitur operatio habitus, qui eſt ſecundùm naturam non impeditam, quia habitus, qui congruit naturæ habenti impedimentum operationis, eſt cum difficultate in operando, quæ delectationem impedit; vnde habet D. S. in 4. non quælibet operatio eſt delectationis cauſa, ſed operatio connaturalis habitus non impedita; & ideo quando coginur ad aliquas operationes contrarias habitibus, qui nobis inſunt, vel in quibus impedimenta patimur (ratione quorum accidit nobis fatigatio, & labor in huiuſmodi operationibus) non delectamur, ſed contriſtamur, hæcille ad ſecundum, & vide ad longum in corpore.

¶Nota præterea, q. operatio connaturalis habitus non impedita eſt cauſa delectationis formalis, quia obiectum eſt cauſa formalis ſpecificatiua; materialis autem eſt ex parte ſubiecti, & eſt ſpiritus animalis, qui eſt proximum inſtrumentum animæ in operationibus, quę per corpus exercentur. Vide ibidem corpus articuli, quia declarat hic poſita ſub breuibus, &c.

¶Nota tamen q. infra q. 33. artic. 4 ad ſecundum. D. S. habet, q. operatio eſt cauſa efficiens, & in quarto habet, q. eſt cauſa formalis, ſed illa benè ſtant ſimul, quia eſt formalis non intrinſeca, ſed ſpecificatiua obiectiua tanquam obiectum, & finis, & cum hoc effectiua impropriè, vt ſupra dictum eſt, & hoc quando operatio eſt obiectum delectationis; ſed eſt effectiua, quia non eſt delectatio, niſi præſuppoſita operatione, & quia ad eam ſequitur per naturalem reſultantiam, ſicut paſſio ad ſubiectum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶Nota tamen, q. illa prædicatio eſt cauſalis, delectatio eſt operatio connaturalis, & non impedita, vt patuit iam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ipſa obiecta operationum non ſunt delectabilia, niſi inquantũ coniunguntur nobis, vel per cognitionem ſolam, ſicut cum delectamur in conſideratione, vel inſpectione aliquorum, vel quocunque alio modo ſimul cum cognitione, ſicut cum aliquis delectatur in hoc, quòd cognoſcit ſe habere quodcunque bonum, puta diuitias, vel honorẽ, vel aliquid huiuſmodi, quæ quidem non eſſent delectabilia, niſi inquantum apprehẽduntur vt habita; vt enim Philoſophus dicit in ſecundo Polit.* Magnam delectationem habet putare aliquid ſibi proprium, quæ procedit ex naturali amore alicuius ad ſeipſum; habere autem huiuſmodi nihil eſt aliud quam vti eis, vel poſſe vti, & hoc eſt per aliquam operationem; vnde manifeſtum eſt, quòd omnis delectatio in operationem reducitur, ſicut in cauſam. * Ariſt. c. 1.

¶Ad maiorem, requiritur cognitio, & ipſa eſt operatio, &c. Ad minorem, ipſa obiecta ſunt quidem prius cognoſcibilia, ſed non delectant actu, niſi cognita, vel aliquo modo habita, & ſimul cognita, & ergo operatio ſemper eſt formalis ratio delectandi, & ad ſine quo non eſt conditio delectantis, ſicut in ſimili ſupra habitum eſt, q. 13. art. 4. q. effectio eſt ſemper humanorum actuũ, &c. Vltra, ergo operatio nõ eſt propria cauſa. i. præciſa, & cauſa quę, eſt tamen propria cauſa. i. principalis, & ratione cuius aliquid eſt delectabile, & cauſa per quam, &c.

¶Et nota, quòd aliqua coniunguntur nobis per cognitionem cum operatione. i. habente modum operationis, vt eſt habitio. quæ eſt vſus, vel ius vtendi, vnde D. S. dicit (vel poſſe vti) quod eſt habere ius; ius autem eſt relatio in ordine ad operationem, & ergo delectatio reducitur in operationem, ſicut in cauſam propinquam, & immediatam.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd etiam in illis, in quibus operationes non ſunt fines, ſed operata, ipſa operata ſunt delectabilia inquantum ſunt habita, vel facta, quod refertur ad aliquem vſum, vel operationem.

¶Maior vera, & ipſa adeptio non eſt ſine operatione. Ad minorem, verum, q. bonum adeptum eſt operatum, ſed illud nõ delectat, niſi in ordine ad operationem, inquantum. ſ. eſt habitum, vel facti; habere autẽ, vel facere, vel per operatum velle aliquid conſequi, eſt ipſum referre ad aliquam operationem. Finis etiam non adipiſcitur, etiam ſi ſit operatum, ſiue operatione.

¶Nota autem intellectum auctoritatis quam minor intendit, ſcilicet,

ſcilicet, ꝙ quandoq; operationes ſunt fines, quandoque operata, ſup. q. 1. art. 1. ad ſecundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd operationes ſunt delectabiles inquantum ſunt proportionatæ, & connaturales operanti; cum autem virtus humana ſit finita ſecundùm aliquam menſuram operatio eſt ſibi proportionata, vnde ſi excedat illam menſuram, iam non erit ſibi proportionata, nec delectabilis, ſed magis laboriosa, & accidians; & ſecundùm hoc otium, & ludus, & alia quæ ad requiem pertinent delectabilia ſunt, inquantum auferunt triſtitiam, quæ eſt ex labore.

¶Ad maiorem, otium, & requies, &c. verum, tamen non ſunt delectabilia inquantum auferunt operationem, ſed vt auferunt triſtitiam prouenientem ex labore, & ſuperexcreſcentia operationis. Vltra, ergo operatio, &c. Verum, quę habet improportionem, & exceſſum ad menſuram, & conditionem operantis. Vnde dictum eſt, ꝙ operatio connaturalis habitus, &c. & ergo quãdiu eſt commenſurata agenti, tam diu eſt delectabilis. Et probat, ꝙ non quælibet operatio eſt cauſa delectationis, tamen nihil eſt delectabile, niſi in ordine ad aliquam operationem. ſ. proportionatam, & cõnaturalem, &c. Vnde dicit D.S. in quarto, quamuis operatio ſecundùm ſe ſit delectabilis, tamen inquantum adiungitur ei motus, qui fatigationem inducit eſt aliquo modo penoſa, & contriſtans, vnde & per accidens quies eſt delectabilis inquantum tollit contriſtationis cauſam, hæc ille. Et ex his dicitur hic ad minorem, ꝙ ſunt delectabilia per accidens, non quia opponuntur operationi, ſed vt tollunt contriſtationis cauſam. ſ. fatigationem, & motum adiunctum operationi; & ita quies eſt per accidens delectabilis, operatio per accidẽs cõtriſtans, per ſe autem delectans.

Vtrum motus ſit cauſa delectationis.

F 4. diſt. 49. q. 3. ar. 2. ad 3. *q. 31. ar. 1.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd motus nõ ſit cauſa delectationis, quia ſicut ſupra dictum eſt,* bonum præſentialiter adeptum eſt cauſa delectationis, vnde Philoſoph. in 7. Ethic.* dicit, quòd delectatio non cõparatur generationi, ſed operationi rei iam exiſtentis; id autem quod mouetur ad aliud, nondum habet illud, ſed quodammodo eſt in via generationis reſpectu illius ſecundùm ꝙ omni motui adiungitur generatio, & corruptio, vt dicitur in 8. Phiſi. ergo motus non eſt cauſa delectationis.

*Ariſt. c. 12.

¶ 2 Præterea, motus præcipuè laborem, & laſſitudinem inducit in operibus, ſed operationes ex hoc, ꝙ ſunt laborioſæ, & laſſantes, non ſunt delectabiles, ſed magis afflictiuæ; ergo motus nõ eſt cauſa delectationis.

¶ 3 Præterea, motus importat innouationem quandam, quæ opponitur conſuetudini, ſed ea, quæ ſunt cõſueta ſunt nobis delectabilia, vt Phil. dicit in 1. Rhetor. ergo motus non eſt cauſa delectationis.

Ariſto.

*Aug. c. 1. to. 1.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 8. confeſ.* Quid eſt homo domine Deus meus cũ tu in æternum tibiipſe ſis gaudium, & quędam de te circa te ſemper gaudeant, quòd hæc rerum pars alterno defectu, & profectu offenſionibus, & conciliationibus gaudet. Ex quo accipitur, ꝙ homines gaudent, & delectantur in quibuſdam alternationibus, & ſic motus videt eſſe cauſa delectationis.

¶Hic inquirit de cauſa delectationis præſertim ſenſibilis, & corporalis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ad delectationem tria requiruntur. ſ. duo quorum eſt coniunctio delectabilis; & tertium, quod eſt cognitio huius cõiunctionis.

¶D.S. primò deducit concluſionem directè reſponſiuam, quam tantùm implicitè innuit; ſecundò ex iſta deductione elicit quædam corollaria, ibi. Si ergo, &c. Concluſio reſponſiua intenta eſt iſta, Motus, ſeu tranſmutatio eſt cauſa delectationis in nobis (præſertim ſenſibilis, & corporalis.) Probatur, ad delectationem tria requiruntur. ſ. duo quorum coniunctio eſt delectabilis, & tertium, quod eſt cognitio huius delectationis; ſed ſecundùm iſta tria tranſmutatio, & motus eſt cauſa huius delectationis, & delectabilis in nobis, & natura tranſmutabilis ergo cõcluſio vera; huius rationis D.S. ponit primò maiorem, ſecundò minorem probat quo ad ſingulas eius tres partes quo ad primam, ibi; Et ſecundùm hæc, quo ad ſecundam. Ex parte, &c. tertiam, ibi. Ex parte verò, &c. Maior ergo relinquitur nota ex dictis in præcedentibus, &c. Conſequenter cum dicit.

Concluſio reſponſiua.

¶Et ſecundùm hæc tria motus efficitur delectabilis, vt Philoſoph. dicit in 7. Ethic.* & in primo Rhetoric.* Nam ex parte noſtra, qui delectamur, tranſmutatio efficitur nobis delectabilis, propter hoc, quòd natura noſtra tranſmutabilis eſt, & propter hoc, quod eſt nobis conueniens nunc, non erit conueniens poſtea, ſicut calefieri ad ignem eſt cõueniens homini in hyeme, non autem in eſtate.

*Ariſt. c. 7. *Ariſt. c. 10.

¶Subiungit minorem ſumptam ex Philoſopho, & eam probat ratione, quo ad primam partem. ſ. quòd delectationis cauſa ſit motus ex parte noſtri, qui delectamur, &c. Id quod eſt conueniens nobis nunc, non erit conueniens poſtea, & è contra, & ſupple per conſequens remotio eius eſt cauſa delectationis, vel appoſitio poſtea conuenientis, ſed talis remotio eſt motus, igitur. Maior probatur in litera, quia natura noſtra tranſmutabilis eſt, & exemplo clarè in litera. Patet etiam illa pars prima ad ſecundam in fine. Conſequenter ibi.

¶Ex parte verò boni delectantis, quod nobis coniungitur fit etiam tranſmutatio delectabilis, quia actio continua alicuius agentis auget effectum, ſicut quantò aliquis diutius appropinquat igni magis calefit, & deſiccatur; naturalis autem habitudo in quadam menſura conſiſtit; & ideo quando continuata præſentia delectabilis ſuperexcedit menſuram naturalis habitudinis efficitur remotio eius delectabilis.

¶Probat ſecundam partem minoris principalis, ſcilicet, quòd ex parte delectantis, ſic arguendo. Quando continuata præſentia delectabilis ſuperexcedit menſuram naturalis habitudinis efficitur remotio eius delectabilis, ſed talis remotio eſt motus, igitur, &c. Maior deducitur formaliter in litera. Deinde cum dicit.

¶Ex parte verò ipſius cognitionis, quia homo deſiderat cognoſcere aliquod totum, & perfectum; cum ergo aliqua non poterunt apprehendi tota ſimul, delectat in his tranſmutatio, vt vnum tranſeat, & alterum ſuccedat, & ſic totum ſentiatur, vnde Aug. dicit in 3. confeſ.* Nõ vis vtiq; ſtare ſyllabam, ſed tranſuolare, vt aliæ veniant, & totum audias. Ita ſuper omnia ex quibus vnum aliquid conſtat, & non ſunt omnia ſimul, plus delectant omnia, quàm ſingula, ſi poſſint ſentiri omnia.

*Aug. li. 4. c. 11. to. 1.

¶Manifeſtat tertiam partem minoris ſæpe dictæ. ſ. ex parte cognitionis. Et ſupponitur, ꝙ homo deſiderat, & delectat cognoſcere totum, & partem, tunc ſic. Cum aliqua non poterunt apprehendi tota ſimul, delectat in his tranſmutatio, vt vnum tranſeat, & aliud ſuccedat, ſed tranſmutatio eſt motus, ergo, &c. Et ſic ipſa cognitio perficitur per tranſmutationem. Maior apparet ex Auguſt. & vult, ꝙ cognitio non habetur tota ſimul, ſed ſucceſſiuè, puta alicuius continuè, & ſucceſſiuè prolationis, & quia pro ſimul non poteſt totum aduerti delectabile eſt, vt procedatur ad alias partes intelligendas, & ſic motus eſt cauſa delectationis, infra, q. 33. art. 2. in cor. Deinde ibi.

¶Si ergo ſit aliqua res cuius natura ſit intranſmutabilis, & non poſſit in ea fieri exceſſus naturalis habitus per continuationem delectabilis, & quæ poſſit totum ſuum delectabile ſimul intueri, non erit ei tranſmutatio delectabilis.

¶Elicit ex præcedenti deductione duo corollaria, ſecundum, ibi. Et quanto, &c. Primum eſt. In natura intranſmutabili, motus non eſt cauſa delectationis. Probatur, ceſſante cauſa ceſſat effectus; ſed vt dictum eſt, motus eſt cauſa delectationis propter tranſmutabilitatem delectati; & quia delectans poteſt ſuperexcreſcere naturalem habitudinem delectati; & quia cognitio habetur perfecta per tranſmutationem delectabilis, ſed iſta non habent locum in re, cuius natura eſt tranſmutabilis; ergo nec ibi motus eſt cauſa delectationis, vt dicebat corollarium. Tunc ibi.

Corollarii

¶Et quantò aliquæ delectationes plus ad hoc accedunt, tantò plus continuari poſſunt.

¶Infert ex præcedenti aliud corollarium tale. Quantò aliquæ delectationes plus accedunt ad intranſmutabilitatem, tantò plus, &c. Probatur, id quod magis accedit ad cauſam magis habet de effectu; ſed cauſa continuationis delectationis eſt intranſmutabilitas; quia non eſt ibi excreſcentia, nec fit delectabile, qđ prius non erat, vel econtra; ergo, &c. & vult illud corollarium, ꝙ delectationes ſpirituales ſunt potiores, & poſſunt magis continuari, quia magis accedunt ad intranſmutabilitatem, quia magis remotæ à materia, &c.

Corollariũ

¶Confirmatur autem concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶Ad pri-

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ id quod mouetur etſi nondum habeat perfectè id ad quod mouetur; incipit tamen iam aliquid habere eius ad quod mouetur; & ſecundùm hoc ipſe motus habet aliquid delectationis; deficit tamen à delectationis perfectione; nam perfectiores delectationes ſunt in rebus immobilibus; motus etiam efficitur delectabilis, inquantum per ipſum fit aliquid conueniens, quod prius conueniens non erat, vel deſinit eſſe, vt ſupra dictum eſt.* *In corpo.

¶ Ad maiorem, bonum adeptum præſentialiter, &c. dico, ꝙ ſi haberur totum pro ſimul, eſt perfecta delectatio; ſi autem adipiſcitur imperfectè ſecundùm partem, eſt cauſa delectationis imperfectę, & ſucceſſiuè; & tamen ſemper delectatio etiam imperfecta eſt de præſenti, & habito. Ad probationem dicitur, ꝙ verum eſt, delectano non eſt generatio pro tanto, quia operatio eſt poſterior generatione; generatio autem eſt via in naturam, ſed operatio eſt vſus formæ, vel habitus; delectatio autem eſt operatio, & ita poſt naturam; generatio autem ante naturam; & iſta eſt ratio Philoſophi ibidem contra Platonem, vnde dicitur, ꝙ iſta operatio iam exiſtentis in natura (i. operatio ſequens rem operatam) & eſt etiam exiſtentis i. habentis rem conuenientem, & ſi perfectè, eſt perfecta delectatio.

¶ Ad minorem, id quod mouetur ad aliud nondum, &c. verum, perfectè, & totum, poteſt tamen habere partem eius, & ſic delectari imperfectè, & ſucceſſiuè. Et ſecundò dicitur, ꝙ argumentũ probat, ꝙ motus non eſt cauſa delectationis ſolùm, & per ſe propter coniunctionem ipſam perficiendam per motum, ſed etiam propter alias cauſas dictas, quia videlicet per motum fit conueniens, quod prius non erat, vel deſinit eſſe, ideo oportet auferri, vel apponi, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd motus laborem, & laſſitudinem inducit, ſecundùm ꝙ tranſcendit habitudinem naturalem; ſic autem motus non eſt delectabilis, ſed ſecundùm quòd remouentur contraria habitudinis naturalis.

¶ Ad maiorem dicitur, ꝙ motus inducit laſſitudinem inquantum facit delectabile ſuperexcreſcere menſuram, & naturalem habitudinem delectati, vt patet art. 1. ad tertium. ſed eſt cauſa delectationis inquantum remouet id quod excedit menſuram, & habitudinem delectati, vel inquantum per motum remouetur id, quod prius erat conueniens, & modo non eſt, & econtra. Minor vera, ergo motus aliquis, qui laſſat, ſed non ille, qui tollit laſſans, &c. Probat ergo, ꝙ non quilibet motus, tamen aliquis qui facit ad tria prædicta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd id quod eſt conſuetum efficitur delectabile, inquantum efficitur naturale; nam conſuetudo eſt quaſi altera natura; motus autem eſt delectabilis, non quidem quo receditur à conſuetudine, ſed magis ſecundùm quod per ipſum impeditur corruptio naturalis habitudinis, quæ poſſet prouenire ex aſſiduitate alicuius operationis; & ſic ex eadem cauſa connaturalitatis efficitur conſuetudo delectabilis, & motus.

¶ Ad maiorem dico, ꝙ non omnis innouatio opponitur conſuetudini; quia innouatio qua remouetur id quod non eſt conueniens, vel excedit modum delectantis non opponitur (licet aliquis motus, puta, qui eſt ad contrarium cõſuetudini opponatur.) Ad minorem, ſunt conſueta delectabilia inquantum ſunt connaturalia, quia ex aſſiduitate generatur conſuetudo, quæ eſt altera natura; & quia aliquis motus eſt, qui remouet corruptiuum talis diſpoſitionis connaturalis, vel quaſi connaturalis; ideo talis eſt cauſa delectationis eadem radice qua & conſuetudo. Vltra, ergo motus, &c. verum, quo receditur à conſuetudine non eſt cauſa delectationis, ſed ille quo abijcitur id quod erat contra conſuetudinem, vel naturalitatem delectati, vel quod nunc non eſt conueniens.

Vtrum ſpes, & memoria ſint cauſæ delectationis.

Inf. q. 40. art. 8. & 22. q. 30. art. 1. ad 3. & 12. Meth. li. 6. co. 5.

G AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd memoria, & ſpes non ſint cauſæ delectationis. Delectatio enim eſt de bono preſenti, vt Damaſc. dicit;* ſed memoria, & ſpes ſunt de abſenti; eſt enim memoria præteritorum, ſpes verò futurorum; ergo memoria, & ſpes non ſunt cauſa delectationis.

* Damaſc. li. 2. ortho. fid. c. 12.

¶ 2 Præterea, idem non eſt cauſa contrariorum, ſed ſpes eſt cauſa afflictionis. Dicitur enim Prouer. 14. Spes, quæ differtur affligit animam; ergo ſpes non eſt cauſa delectationis. Prouer. 14.

¶ 3 Præterea, ſicut ſpes conuenit cum delectatione in eo, ꝙ eſt de bono, ita etiam & cõcupiſcentia, & amor; non ergo magis debet aſſignari ſpes cauſa delectationis, quàm concupiſcentia, vel amor.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Rom. 12. Spe gaudentes. & in Pſal. Memor fui Dei, & delectatus ſum. Rom. 12. Pſal.

¶ Hic quærit de alia cauſa. Memoria enim & ſpes conueniunt in hoc, ꝙ aliquo modo faciunt præſentiam boni cõuenientis; ideo comprehenduntur ſub vna cauſa.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd delectatio cauſatur ex præſentia boni conuenientis, ſecundùm quòd ſentitur, vel qualitercunque percipitur. Eſt autem aliquis præſens nobis dupliciter. Vno modo ſecundùm cognitionem, prout ſcilicet cognitum eſt in cognoſcente ſecundùm ſuam ſimilitudinem. Alio modo ſecundùm rem, prout ſcilicet vnum alteri realiter coniungitur, vel actu, vel potentia, ſecundùm quemcunque coniunctionis modum.

¶ D. S primò reſpondet quæſito, ſecundò comparat delectationes ſequentes memoriam, ſpem, & ſenſum, quę ſit earum portio; ibi. Et quia, &c. Quo ad primum D. S. intendit talem concluſionem reſponſiuam implicitè, memoria, & ſpes ſunt cauſa delectationis. Probatur, delectatio cauſatur ex præſentia boni, &c. vt in principio literæ; ſed memoria, & ſpes faciunt præſentiam conuenientis, igitur, &c. Maior patet ex ſupra dictis. Minor probatur in litera, quia dupliciter aliquid ſit nobis præſens. Vno modo ſecundùm cognitionem, &c. Alio modo ſecundùm rem, actu, vel potentia; ſed memoria facit præſentia ſecundùm cognitionem; ſpes autem ſecundùm potentiam, igitur minor vera.

¶ Nota, ꝙ in ſpe eſt præſentia, & coniunctio ſecundùm potentiam non paſſiuam materiæ, ſed actiuam verè, vel præſentè ſperantis, quia videlicet habet potentiam, ꝙ poſſit conſequi rem ſperatam, quia nullus ſperat niſi poſſibile, &c.

¶ Et quia maior eſt coniunctio ſecundùm rem, quàm ſecundùm ſimilitudinem, quę eſt coniunctio cognitionis. Item maior eſt coniunctio rei in actu, quàm in potentia; ideo maxima eſt delectatio, quæ fit per ſenſum, qui requirit præſentiam rei ſenſibilis; ſecundum autem gradum tenet delectatio ſpei, in qua non ſolùm eſt delectabilis coniunctio ſecundùm apprehenſionem, ſed etiam ſecundùm facultatem, vel poſſibilitatem adipiſcendi bonum, quod delectat; tertium autem gradum tenet delectatio memoriæ quæ habet ſolam cõiunctionem apprehenſionis.

¶ Hic conſequenter pro maiori explicatione materiæ comparat ex dictis delectationes, quę ſunt ſequentes præſentiam apprehenſionis ſenſus, & ſpei, & memoriæ, tali concluſione. Maxima eſt delectatio, quę fit per ſenſum; ſecundum autem gradum tenet delectatio ſpei; tertium autem delectatio memoriæ. Probatur, delectatio ſequitur coniunctionem, & præſentiam delectabilis, ſed eſt maior coniunctio ſecũdùm ſenſum, quàm ſecundũ ſpem, & ſecundùm ſpem maior, quàm ſecundùm memoriã, igitur, &c. Maior nota. Minor patet, quia ſecundùm ſenſum eſt præſentia realis ſenſibilis actu, ſecundum ſpem eſt realis in potentia, ſecundùm memoriam tantùm ſecundùm apprehenſionem, igitur, &c. Concluſio

¶ Nota, ꝙ quamuis delectatio, quæ eſt de ſenſibili præſente habeat cauſam in corpore, non tamen per hoc tollitur quin ſit paſſio, ſicut & D. S. infra habet de dolore, vnde cauſa delectationis ſenſibilis eſt coniunctio realis, ſed vlterius etiam ſenſus interior apprehendit, & immutatur etiam concupiſcibilis, vnde non perficitur delectatio in apprehenſione, ſed vlterius terminatur in affectu, & ideo D. S. videtur emendaſſe, quæ ponit in de Veri. Mate. 26. art. 4. ad quintum, infra, q. 35. art. 1. ad primum. in ſimili de dolore quem ibidem dicit non propriè eſſe paſſionem, vnde corpus non dolet, nec delectatur, niſi anima prius doleat, vel delectetur & per conſequens appetitus etiam immutatur, & immutat corpus ſecundùm proportionem appetitus, &c.

¶ Confirmatur concluſio reſponſiua quo ad primam partem, ꝙ memoria eſt cauſa delectationis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſpes, & memoria ſunt quidem eorum, quæ ſunt ſimpliciter abſentia, quæ tamen ſecundùm quid ſunt præſentia. ſ. vel ſecundùm apprehenſionem ſolam, vel ſecundùm apprehenſionem, & facultatem ad minus æſtimatam.

¶ Ad

¶Ad maioré, delectatio eſt de bono præſenti ad minus aliquo modo, ſed non oportet, ꝙ ſemper ſit præſens ſecundùm ſe, & ſecundùm rem; ſed ſufficit præſentia in eſſe apprehenſo; ſecundò delectatio maxima eſt de præſenti ſecundùm rem, ſed delectatio aliqualis eſt de aliqualiter præſenti.

¶Ad minorem, ſunt de abſenti ſecundùm ſe, tamen de præſenti ſecundùm apprehenſionem, vel etiam cum hoc ſecundùm potentiam, & facultatem ad minus æſtimatam.

¶Ad ſecundum dicẽdum, ꝙ nihil prohibet idem ſecundùm diuerſa eſſe cauſam contrariorum; ſic igitur ſpes inquantum habet præſentem æſtimationem boni futuri delectationem cauſat, inquantum autem caret præſentia eius cauſat afflictionem.

¶Ad maiorem, idem ſecundùm idem, & eodem modo ſe habens, & hoc in naturalibus non eſt cauſa contrariorum, tamen idem ſecundùm diuerſa, & diuerſo modo poteſt eſſe cauſa contrariorum, vnius videlicet per ſe, alterius per accidens.

¶Ad minorem, ſpes eſt cauſa afflictionis, vt caret præſentia realı boni ſperati, ſed vt habet æſtimationem præſentem, & apprehenſionem facultatis habendi rem, ſic eſt cauſa delectationis, vt futurorum eſt præſens, tum in apprehenſione, tum in facultate ſperantis, & ſic eſt cauſa contrariorum ſecundùm diuerſa, &c.

Ad tertium dicendum, ꝙ amor, & cõcupiſcentia delectationem cauſant; omne enim amatum fit delectabile amanti, eo ꝙ amor eſt quædam vnio, vel connaturalitas amantis ad amatum; ſimiliter etiam omne concupitum eſt delectabile concupiſcenti, cum concupiſcentia ſit præcipuè appetitus delectationis; ſed tamen ſpes inquantum importat quandam certitudinem realis præſentiæ boni delectantis, quam non importat, nec amor, nec concupiſcentia, ſpes magis ponitur cauſa delectationis, quàm illa, & ſimiliter magis, quàm memoria, quę eſt de eo, quod iam tranſijt.

¶Ad maiorem, vera, tamen ſpes propinquius ſe habet ad bonum, quàm amor, & concupiſcentia; nam multa amamus, quę nõ ſperamus: ſuperaddit ergo ſpes quandam certitudinem, & facultatem reſpectu præſentiæ futuræ poſſibilis, quæ amor, & concupiſcentia non important, & quia ſpes auget, & fortificat concupiſcentiam. Vltra, non ergo, negatur, ꝙ nõ magis. Conceditur quidem, ꝙ amor, & cõcupiſcentia eſt cauſa delectationis (ad ſenſum ſupra dictum, q. 26. articu. 1. ad ſecundum, vt habet principium ſolutionis D. S.) ſed magis ſpes, & etiam magis, quàm memoria, quæ eſt de eo, quod tranſijt in ſe, & eſt ſolùm præſens ſecundùm apprehenſionem memorationum, ſed quod ſperatur eſt præſens ſecundùm apprehenſionem, & ſm rem in potentia tamen, &c.

Vtrum triſtitia ſit cauſa delectationis.

Infra q. 35. art. 5. ad 1. Et q. 41. ar. 2. cor.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ triſtitia non ſit cauſa delectationis. Contrarium enim non eſt cauſa contrarij, ſed triſtitia contrariatur delectationi; ergo non eſt cauſa delectationis.

¶ 2 Præterea, contrariorum contrarij ſunt effectus, ſed delectabilia memorata ſunt cauſa delectationis; ergo triſtitia memorata ſunt cauſa doloris, & non delectationis.

¶ 3 Præterea, ſicut ſe habet triſtitia ad delectationem, ita odium ad amorem; ſed odium non eſt cauſa amoris, ſed magis è conuerſo, vt ſupra dictum eſt;* ergo triſtitia non eſt cauſa delectationis.

*q. 29. ar. 1.

¶Sed contra eſt, quod in Pſal. dicitur. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur; ergo lachrymæ, quæ ex triſtitia oriuntur poſſunt eſſe delectationis cauſa.

¶Hic inquirit de alia cauſa intrinſeca, & per accidens, quæ eſt pro tanto intrinſeca, quia intra eum, qui delectatur.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ triſtitia poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundùm ꝙ eſt in actu. Alio modo ſecundùm ꝙ eſt in memoria.

¶D. S. primò præmittit quoddam notabile diſtinctiuũ innuens duplicẽ ſenſum quæſiti; ſecundò ſecundùm hoc diſtinctè reſpondet, ibi. Et vtroque, &c. Dicit ergo primò, ꝙ triſtitiam poſſumus conſiderare dupliciter. Vno modo ſecundùm ꝙ eſt actu (i. ſecundùm ꝙ aliquis actualiter triſtatur de abſentia, vel amiſſione amici, vel rei dilectæ.) Alio modo ſecundũ ꝙ eſt in memoria. i. ſecundùm ꝙ quis memoratur triſtitiæ ſuæ præteritæ in qua aliquando fuit. Conſequenter cum dicit.

¶Et vtroque modo triſtitia poteſt eſſe delectationis cauſa. Triſtitia quidem in actu exiſtens eſt cauſa delectationis, inquantum facit memoriam rei dilectæ, de cuius abſentia aliquis triſtatur, & tamen de ſola eius apprehenſione delectatur.

¶Iuxta præmiſſum duplicem ſenſum quæſiti reſpondet tali concluſione, vtroq; modo. ſ. vt eſt in actu, & vt eſt in memoria, triſtitia poteſt eſſe delectationis cauſa. Hanc concluſionem probat primò quo ad primam partem; ſecundò quo ad ſecũdam, ibi. Memoria autem, &c. Prima pars probatur ſic. Illud quod facit memoriam, & apprehẽſionem rei dilectæ eſt cauſa delectationis, ſed triſtitia eſt huiuſmodi, &c. Maior patet ex ar. 4. Minor patet, qa nullus triſtatur de re, niſi apprehendat eam, & ratione apprehenſionis lætatur, licet contriſtetur de abſentia, habetur ex iſta probatione, ꝙ non quæcunq; triſtitia præſens eſt cauſa delectationis, quia non illa, quæ eſt de malo præſenti, ſed quę eſt de bono abſente, & amato, cuius apprehenſio eſt delectabilis; & quia triſtitia nõ poteſt eſſe ſine eius apprehenſione, ideo ratione iſtius apprehenſionis triſtitia eſt cauſa per accidens (i. per aliud) delectationis. Deinde cum dicit. Concluſio reſponſiua.

¶Memoria autem triſtitiæ fit cauſa delectationis pp ſubſequentem euaſionem; nam carere malo accipitur in ratione boni, vnde ſm ꝙ homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliquibus triſtibus, & dolorois accreſcit ei gaudij materia, ſecundùm ꝙ Aug. dicit 22. de ciui. Dei. quòd ſæpe læti triſtium meminimus, & ſani dolorum ſine dolore, & inde amplius læti, & grati ſumus. Et in 8. confeſ. dicit,* ꝙ quanto magis fuit periculum in prælio, tanto maius erit gaudium in triumpho. *Aug. c. 11. to. 1. *Idem c. 3. to. 1.

¶Probat ſecundam partem concluſionis reſpon. ſic. Memoria triſtitiæ pręteritę inducit etiam memoriam euaſionis à malis, ſed ex hoc, ꝙ homo apprehendit ſe euaſiſſe ab aliquibus triſtibus, accreſcit ei gaudij materia, igitur triſtitia memorata ratione memoratæ liberationis à contriſtantibus, eſt per accidens cauſa delectationis, & gaudij. Maior nota. Minor patet ratione, quia carere malo, bonum eſt, & ex duplici auctoritate Beati Auguſtini in litera clarè.

¶Et nota ex hac probatione, ꝙ non quæcunque triſtitia memorata eſt cauſa delectationis, etiam per accidens, ſed quę habet annexam liberationem à triſtibus, vt patet etiam ad ſecundum.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte concluſionis, quia triſtitia præſens ratione apprehenſionis dilecti, eſt cauſa delectationis, vel gaudij.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ contrarium quandoq; per accidens eſt cauſa contrarij, ſicut frigidũ quandoq; calefacit, vt dicitur in 8. Phyſi.* & ſimiliter triſtitia per accidens eſt delectationis cauſa, inquantum fit per eam apprehenſio alicuius delectabilis. *Ari. text. 2.

¶Ad maiorem, contrarium non eſt cauſa contrarij per ſe, tamen per accidens, vt patuit ſupra ſæpius. Minor vera; ergo triſtitia non eſt, &c. per ſe, & ratione ſuipſius, tamen per accidens (ſ. ratione alicuius adiuncti) ſcilicet vel ratione apprehenſionis rei delectabilis, eſt cauſa delectationis, velut facit memoriam euaſionis mali, quæ eſt quoddam bonum.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ triſtia memorata inquantum ſunt triſtia, & delectabilibus contraria, nõ cauſant delectationem, ſed inquantum ab eis homo liberatur; & ſimiliter memoria delectabilium, ex eo ꝙ ſunt amiſſa poteſt cauſare triſtitiam.

¶Ad maiorem, contrariorum effectus per ſe ſunt contrarij, tamen poſſunt habere eundem effectum, qui eſt vnius per ſe, alterius per accidens.

¶Ad minorem, delectabilia memorata, vt ſic, ſunt cauſa delectationis, tamen memorata vt amiſſa, poſſunt eſſe cauſa triſtitiæ. Sic per oppoſitum triſtia memorata, vt euitata, ſunt cauſa delectationis per accidens. Vltra, ergo triſtia memorata, &c. Verum, vt ſic, tamen vt aliquis ea euaſerit ſunt delectabilia.

¶Ad tertium dicendum, quòd odium etiam per accidens poteſt eſſe cauſa amoris, prout. ſ. aliqui diligunt ſe inquantum conueniunt in odio vnius, & eiuſdem.

¶Ad minorem, odium non eſt cauſa amoris, verum per ſe, tamen benè per accidens. Sicut ex hoc, ꝙ duo conueniunt in odio tertij, per accidens ſe amant, ſicut Hærodes, & Pilatus. Econtra autem amor eſt cauſa odij, non quidem ſibi contrarij, ſed ex ſe dependentis per ſe, odij videlicet, quod habetur ad contrarium amati, vt patuit ſup. q. 29. art. 2. ad ſecundum. Ergo triſtitia non eſt cauſa delectationis. Verum, per ſe, & ratione ſui, ſed ratione adiuncti. Sicut eſt de Antipariſtaſi.

Vtrum actiones aliorum ſint nobis delectationis cauſa.

I AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd actiones aliorum non ſint nobis delectationis cauſa. Cauſa enim delectationis eſt proprium bonum coniunctum; ſed aliorum operationes non ſunt nobis coniunctæ; ergo non ſunt nobis cauſa delectationis.

¶ 2 Præterea, operatio eſt proprium bonum operantis; ſi igitur operationes aliorum ſint nobis cauſa delectationis; pari ratione omnia alia bona aliorum, erunt nobis delectationis cauſa, quod patet eſſe falſum.

¶ 3 Præterea, operatio eſt delectabilis, inquantum procedit ex habitu nobis innato, vnde dicitur 2. Ethic.* φ ſignum generari habitus oportet accipere fientem in opere delectationem; ſed operationes aliorum non procedunt ex habitibus, qui in nobis ſunt; ſed interdum ex habitibus, qui ſunt in operantibus; non ergo operationes aliorũ ſunt nobis delectabiles, ſed ipſis operantibus.

* Ariſt. c. 3.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in ſecunda canonica Ioannis. Gauiſus ſum valde, quia inueni de filijs tuis ambulantes in veritate.

D. Ioan.

¶ Hic conſequenter D. S. inquirit de cauſa delectationis extrinſeca (quod eſt ſecundum principale huius quæſtionis) per reliquos quatuor articulos, ſecundùm φ quatuor poſſunt aliqualiter dici cauſæ extrinſecæ delectationis, vt patebit proſequendo.

* Art. 1.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* ad delectationem duo requiruntur. ſ. cõſecutio proprij boni, & cognitio proprij boni conſecuti. Tripliciter ergo operatio alterius poteſt eſſe delectationis cauſa.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Tripliciter operatio alterius poteſt eſſe cauſa delectationis. Probatur, per operationem alterius conſequimur aliquod bonum, & per operationes aliorũ efficitur nobis aliqua cognitio, vel æſtimatio proprij boni. Et operationes aliorum, ſi ſint bonæ æſtimãtur vt bonum proprium, propter vim amoris; igitur concluſio vera. Huius rationis probat primò conſequentiam; ſecundò primam partem antecedentis, ibi. Vno modo, &c. tertiò ſecundam, ibi. Alio modo, &c. quartò tertiam, ibi. Tertio modo, &c. Tenet ergo conſequentia, quia ad delectationem duo requiruntur. ſ. conſecutio proprij boni, vel tanquam proprij boni, & cognitio boni proprij conſecuti. Ergo ſi per operationes conſequimur bonum, vel ipſe habentur, vt bonum noſtrum, & ſi faciant cognitionem proprij boni, erunt cauſa delectationis tripliciter. Conſequenter cum dicit.

¶ Vno modo inquantum per operationem alicuius conſequimur aliquod bonum, & ſecundùm hoc operationes illorum, qui nobis aliquod bonum faciunt ſunt nobis delectabiles, quia benè pati ab alio eſt delectabile.

¶ Subiungit primam partem antecedentis cum explicatione, quia ſecundùm operationem aliorum benè patimur, qd eſt delectabile; habet tamen Philoſophus quarto Ethicorum, quòd virtutis eſt magis benefacere, quàm benè pati, & benè operari magis quàm turpia non operari, quia talia ſunt honeſta, quæ reſpicit virtus per ſe; ſed benè pati eſt delectabile, quia vtile. conſequenter ibi.

¶ Alio modo ſecundùm φ per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio, vel aliqua æſtimatio proprij boni, & propter hoc homines delectantur in hoc, quòd laudantur, vel honorantur ab alijs, quia ſcilicet per hoc accipiunt æſtimationem in ſeipſis aliquod bonum eſſe.

¶ Inducit ſecundam partem antecedentis, quam primò declarat, ſecundò ex ea infert tria corollaria, primum ibi. Et quia, &c. ſecundum ibi. Et quia adulatori, &c. tertium ibi. Et quia amor, &c. Explicat ergo iſtam ſecundam partem antecedentis à ſigno, quia videmus, quòd homines delectantur, φ laudantur ab alijs. Deinde cum dicit.

¶ Et quia iſta æſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorum, & ſapientum; ideo in horum laudibus, & honoribus homines magis delectantur.

¶ Elicit primum corollarium ex prædicta ſecunda parte antecedentis. ſ. in laudibus bonorum, & ſapientum, homines magis delectantur; patet, quia ibi generatur maior æſtimatio boni proprij, quæ facit ad delectationem, vt patuit. Deinde ibi.

¶ Et quia adulator eſt apparens laudator, propter hoc etiam adulationes quibuſdam ſunt delectabiles.

¶ Infert ſecundum corollarium tale. Adulationes ſunt quibuſdam (ſ. vanis) delectabiles. Probatur, laudationes ſunt quibuſdam delectabiles. Adulationes ſunt apparenter laudationes, ergo, &c. maior patuit, minor probatur in litera, quia adulator eſt apparens laudator, &c. Supra vide q. 18. ar. 9. ad 2. vbi dictum eſt quis ſit adulator, &c. Deinde ibi.

¶ Et quia amor eſt alicuius boni, & admiratio alicuius magni; iccirco amari ab alijs, & in admiratione haberi eſt delectabile, inquantum per hoc fit homini æſtimatio propriæ bonitatis, vel magnitudinis in quibus aliquis delectatur.

¶ Deducit ex præcedentibus tertium corollarium tale. Amari, & in ammiratione haberi eſt delectabile. Probatur, aliquis delectatur in æſtimatione propriæ bonitatis, & magnitudinis. Sed per hoc, φ aliquis habetur in amore, & admiratione generatur in eo æſtimatio alicuius boni, & magni in ſe, ergo, &c. maior patuit, minor nota etiam ad ſenſum. Tunc ibi.

¶ Tertio modo inquantum ipſæ operationes aliorum ſi ſint bonæ æſtimantur vt bonum proprium propter vim amoris, qui facit æſtimare amicum quaſi eundem ſibi, & propter odium, quod facit æſtimare bonum alterius eſſe ſibi contrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis; vnde dicitur 1. Cor. 13. φ charitas non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati.

D. Paulus.

¶ Ponit tertiam partem antecedentis principalis, quæ probatur ſic. Amor facit æſtimare amicum quaſi eundem ſibi; ergo facit operationem amici tanquam proprij bonum, & per conſequens delectabilem. Et probatur per oppoſitum de odio clarè in litera.

¶ Et iuxta hanc tertiam partem antecedentis confirmatur concluſio reſpon. argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, φ operatio alterius poteſt eſſe mihi coniuncta, vel per effectũ, ſicut in primo modo, vel per apprehenſionem, ſicut in ſecundo modo, vel per affectionem, ſicut in tertio modo.

¶ Ad maiorem, bonum coniunctum aliquo modo, vel ſecundùm ſe, vel in effectu, vel ſecundùm apprehenſionem, & affectũ. Tunc negatur minor, quòd operationes aliorum non ſint nobis coniunctæ aliquo horum modorum. Si enim quis daret amicam, datio ſua ſatis coniungeretur accipienti.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit quantum ad tertium modum, non autem quantum ad duos primos.

¶ Maior præſertim vera de operatione immanente non tranſeunte, vt patuit q. 3 1. artic. 5. in corpore, & ſupra etiam. Et eſto ita ſit, tunc dico, quòd vt ſic inquantum eſt bonum operantis non eſt delectabilis primo, & ſecundo modis, quia vt ſic non efficit aliquid in me. Poteſt tamen eſſe cauſa delectationis tertio modo ſic, quia omnia bona amici ſunt delectabilia. Vltra. Si &c. Dico, φ ſunt quidem & alia bona delectationis, ſed nõ pari ratione, quia nihil efficiunt in nobis ſicut operatio, & ergo ſunt delectabilia tertio modo, non primo modo, & ſecundo, niſi ratione operationis, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operationes aliorum, & ſi non procedant ex habitibus, qui in me ſunt, cauſant tamen in me aliquid delectabile, vel faciunt mihi æſtimationem, ſiue apprehenſionem proprij habitus, vel procedunt ex habitu illius, qui eſt vnum mecum per amorem.

¶ Ad maiorem dicitur extra literam, φ operatio eſt delectabilis operanti, vt procedit ex habitu nobis innato. i. intra nos exiſtente. Tamen poteſt eſſe alteri delectabilis triplici modo tacto in ſolutione, & in corpore.

¶ Ad minorem. Verum, tamen procedunt conformiter ad habitus, qui in nobis ſunt. Sicut aliqui habent gratiam receptiuam quaſi habitualem, & datio aliorum eſt huic habitui conformis, & cum hoc cauſat delectabile, vel facit æſtimare habitũ, vel procedunt ex habitu, qui habetur tanquam mens, propter vnitatem affectionalem agentis, & eius circa quem agit, &c.

Vtrum benefacere alteri ſit cauſa delectationis.

K AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd benefacere alteri non ſit delectationis cauſa. Delectatio enim cauſatur ex conſequutione proprij boni, ſicut ſupra dictum eſt,* ſed benefacere non pertinet ad conſequutionem proprij boni, ſed magis ad emiſſionem; ergo magis vt eſſe cauſa triſtitiæ, quàm delectationis.

* Art. prec.

¶ 2 Præ-

Arist.c.1. ¶ 2 Præterea, Philoſoph. dicit in 4.Ethic. quòd illiberalitas connaturalior eſt hominibus,quàm prodigalitas; ſed ad prodigalitatẽ pertinet benefacere alijs,ad illiberalitatem autem pertinet deſiſtere à benefaciendo; cum ergo operatio cõnaturalis ſit delectabilis vnicuiq;, *Arist.c.12. & 13. vt dicitur in 7.* & 10.Ethic.* videtur ꝙ benefacere alijs *Arist.c.4. & 5. non ſit cauſa delectationis.

¶ 3 Præterea, contrarij effectus ex contrarijs cauſis procedunt, ſed quædam quæ pertinent ad malefacere ſunt naturaliter homini delectabilia, ſicut vincere, redarguere,vel increpare alios, & etiam punire,quantum *Arist.c.11. ad iratos,vt dicit Philoſophus in primo Rhetoric.* ergo benefacere magis eſt cauſa triſtitiæ,quàm delectationis.

¶Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in primo *Arist.c.3. Politic.* ꝙ largiri, & auxiliari amicis, aut extraneis,eſt delectabiliſſimum.

¶Hic quærit de alia cauſa, etiam aliqualiter extrinſeca.ſ.de benefacere alteri.

¶Reſpondeo dicendum, quòd hoc ipſum, quod eſt benefacere alteri poteſt tripliciter eſſe delectationis cauſa. Vno modo per comparationem ad effectum, quod eſt bonum in altero conſtitutum, & ſecundùm hoc inquantum bonum alterius reputamus quaſi noſtrum bonum propter vnionem amoris, delectamur in bono, quod per nos fit alijs, præcipuè amicis, ſicut in bono proprio.

¶D.S.reſpondet tali concluſione. Benefacere alteri tripliciter (i.triplici ratione,& cauſa) eſt cauſa delectationis, per comparationem.ſ.ad effectum,ad finem,ad principium. Prima ratio procedit de amicitia honeſti. Secunda de amicitia vtilis,quam ponit ibi. Alio modo,&c. Tertia de ex vtriſque permixta amicitia,quã ponit ibi Tertio modo,&c.Quo ad primam partem,& rationem arguitur ſic. In proprio bono delectamur, ſed bonum in altero amico per benefacere conſtitutum,habetur vt proprium bonum; igitur ex parte boni alteri exhibiti, ſicut effectus,benefacere eſt cauſa delectationis. Maior nota. Minor patet ex virtute amoris, qui facit bonum amici reputare tanquam bonum noſtrum. Et patuit illa minor artic.3.in fine. Conſequenter cum dicit.

¶Alio modo per cõparationem ad finem, ſicut cum aliquis per hoc, ꝙ alteri benefacit ſperat conſequi aliqd bonum ſibiipſi, vel à Deo, vel ab homine; ſpes autem delectationis eſt cauſa.

¶Probat ſecundam partem concluſionis ſic.Spes eſt delectationis cauſa,ſed per hoc,ꝙ aliquis benefacit,ſperat aliquod bonum conſequi; igitur propter finem quæſitum,benefacere eſt delectabile,&c. Conſequenter ibi.

¶Tertio modo per comparationem ad principium; & ſic hoc,quod eſt benefacere alteri poteſt eſſe delectabile per comparationem ad triplex principium. Quorum vnum eſt facultas benefaciendi, & ſecundùm hoc benefacere alteri fit delectabile, inquantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in ſeipſo exiſtentis ex quo poſſit alijs communicare; & ideo homines delectantur in filijs, & operibus proprijs, ſicut quibus communicant proprium bonum.

¶Manifeſtat tertiam partem cõcluſionis, & hoc tripliciter, ſecũdùm ꝙ triplex principium poteſt eſſe, ꝙ benefacere cauſat delectationem.ſ.facultas benefaciendi,habitus inclinans, ibi. Aliud principium,&c. Et motiuum principium,ibi. Tertium,&c Quo ad primum arguitur ſic. Illud eſt cauſa delectationis, quod facit in homine imaginationem,& æſtimationem proprij boni,& facultatis benefaciendi; ſed benefacere facit æſtimationem facultatis,& abũdantię;ergo. Minor in litera.Maior probatur à ſigno.

¶Aliud principium eſt habitus inclinans, ſecundùm quem benefacere ſit alicui connaturale, vnde liberales delectabiliter dant alijs.

¶Deducit tertiam partem concluſionis ex ſecundo principio benefaciendi ſic. Illud quod procedit ex habitu connaturali eſt delectabile;ſed benefacere eſt huiuſmodi quandoque, ſicut patet de liberali,&c. Deinde ibi.

¶Tertium principiũ eſt motiuũ, puta cũ aliquis monetur ab aliquo quẽ diligit ad benefaciendũ alicui; oĩa enim quæ facimus,vel patimur pp amicum delectabilia ſunt,quia amor præcipua cauſa delectationis eſt.

¶Declarat eandem partem ex tertio principio ſic.Id qđ procedit ex amore eſt delectabile, ſed aliquod benefacere procedit ex amore mouente (puta cum aliquis, &c.) vt in litera, igitur, &c. Maior claret ex litera.

¶Et confirmatur concluſio totalis auctoritate Philoſophi adducta in argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ emiſſio inquantum eſt indicatiua proprij boni eſt delectabilis; ſed inquantum euacuat proprium bonum poteſt eſſe contriſtabilis, ſicut quando eſt immoderata.

¶Ad maiorem, delectatio cauſatur ex conſecutione proprij boni,& etiam ex apprehenſione,& æſtimatione ſui boni præſertim abundantis.

¶Ad minorem.Tamen etiam emiſſio eſt delectabilis, vt indicatiua proprij boni, licet non vt euacuat proprium bonum, & vt immoderata.

¶Ad ſecundum dicendum,ꝙ prodigalitas habet immoderatam emiſſionem,quæ repugnat naturæ, & ideo prodigalitas dicitur eſſe contra naturam.

¶Ad maiorem vera, quia prodigalitas habet immoderatam emiſſionem,quæ eſt innaturalis, non tamen moderata; quia immoderata emiſſio priuat hominem proprio bono neceſſario,qđ eſt contra naturam (abijcere.ſ.neceſſaria.) Vnde 4.Ethic. Corruptio diuitiarũ per quas homo viuit,eſt quædã ipſius eſſe perditio.

¶Ad minorem,pertinet ad prodigalitatem benefacere alijs cũ ſui detrimento; ergo benefacere alijs immoderatè, & vt benefacere,priuat homines bonis neceſſarijs. Tamen & illud eſt delectabile,vt facit æſtimationem abundantiæ proprij boni. De iſta materia in ſecunda ſecundæ,q.117.& q.119 art.3.

¶Nota, ꝙ textus Philoſophi, qui hic allegatur in maiore ſic habet. Illiberalitas autem inſatiabilis eſt. Videtur enim ſenectus, & omnis impotentia illiberales facere.Et magis connaturale hominibus prodigalitate. Multi enim amatores pecuniarum magis quàm datores,hæc textus.

¶Et nota, ꝙ natura hominis inclinat ad amorem diuitiarum inquantum per eas vita hominis in eſſe conſeruatur. Et per conſequens illiberalitas eſt naturalior.i.magis ſequitur inclinationem naturę, & habet maiorem occaſionem ex natura hominis ratione generis, licet ſit peior, vt Philoſophus ibidem probat tribus rationibus.

¶Ad tertium dicendum,ꝙ vincere,redarguere,& punire non eſt delectabile, inquantum ſunt in malum alterius, ſed inquantum pertinet ad proprium bonum, qđ plus homo amat, quàm odiat malum alterius; vincere enim eſt delectabile naturaliter, inquantum per hoc fit æſtimatio propriæ excellentiæ; & propter hoc omnes ludi in quibus eſt concertatio, & in quibus poteſt eſſe victoria ſunt maximè delectabiles, & vniuerſaliter omnes concertationes ſecundùm ꝙ habent ſpem victoriæ. Redarguere autem & increpare poteſt eſſe dupliciter delectationis cauſa. Vno modo inquantum facit homini imaginationem propriæ ſapientiæ,& excellentiæ; increpare enim,& corripere eſt ſapientum, & maiorum. Alio modo fm ꝙ aliquis increpando, & reprehendendo alteri benefacit, quod eſt delectabile, vt dictum eſt. Irato autem eſt delectabile punire, inquantum videtur remouere apparentem minorationem, quæ videtur eſſe ex præcedenti læſione; cum enim aliquis eſt ab alio læſus,videtur per hoc ab alio minoratus eſſe, & ideo appetit ab hac minoratione liberari per retributionem læſionis,& ſic patet,ꝙ benefacere alteri per ſe poteſt eſſe delectabile; ſed malefacere alteri non eſt delectabile, niſi inquantum videtur pertinere ad proprium bonum. In corpore.

¶Maior vniuerſaliter non eſt vera, immo quandoq; contrarij effectus poſſunt procedere ex vna cauſa,licet diuerſimodè, videlicet vnus per ſe,alius per accidens, vt patet art.4.ad ſecundum. Vnde contrariæ cauſæ habent effectus per ſe contrarios, tamen contrariæ cauſæ poſſunt habere eundem effectum, qui erit vnius per ſe,alterius per accidens. Sic in propoſito delectatio eſt effectus malefacere per accidens,& benefacere per ſe,&c.

¶Ad minorem dico,ꝙ ea, quę pertinẽt ad malefacere,ſunt delectabilia naturaliter per accidens, immo falſum eſt, ꝙ vt ſunt in malũ alterius ſint delectabilia,nec per cõſequens naturaliter.Sed vincere,redarguere,increpare, & punire,q̃ videtur importare malũ alterius,ſunt ſolũ delectabilia, inquantũ pertinent ad bonum propriũ,vel inquantũ finaliter ordinantur in bonum alterius,ſicut D.S.declarat.Et ita patet,ꝙ p ſe benefacere eſt delectabile,ſed malefacere ſolũ per accidens,inquantũ ex hoc ſequitur bonum.

Verum

Vtrùm ſimilitudo ſit cauſa delectationis.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſimilitudo non ſit cauſa delectationis. Principari enim & præeſſe quandam diſſimilitudinem importat; ſed principari, & præeſſe naturaliter eſt delectabile, vt dicitur in primo Rhetor.* ergo diſſimilitudo magis eſt cauſa delectationis, quàm ſimilitudo. *Ariſt.c.11.

¶ 2 Præterea, nihil magis eſt diſſimile delectationi quàm triſtitia; ſed illi qui patiuntur triſtitiam maximè ſequuntur delectationes, vt dicitur in 8. Ethic.* ergo diſſimilitudo eſt magis cauſa delectationis, quã ſimilitudo. *Ariſt.c.14.

¶ 3 Præterea, illi qui ſunt repleti aliquibus delectationibus non delectantur in eis, ſed magis faſtidiũt eas, ſicut patet in repletione ciborum; non ergo ſimiludo eſt delectationis cauſa.

¶Sed contra eſt, ꝙ ſimilitudo eſt cauſa amoris, vt dictum eſt ſupra;* amor autem eſt cauſa delectationis; ergo ſimilitudo eſt cauſa delectationis. *q.27.ar.3.

¶Hic quærit de conditione cauſæ extrinſecę motiuæ, & obiectalis delectationis. Ide ſimilitudine, quæ eſt cauſa delectationis ſicut amoris.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſimilitudo eſt quædam vnitas, vnde id quod eſt ſimile, inquantum eſt vnum eſt delectabile, ſicut & amabile, vt ſupra dictum eſt;* —— *q.27.ar.3.

¶D S. reſpondet tali concluſione. Simile inquantum eſt vnum eſt delectabile. Iſta concluſio vnum ſupponit, & aliud dicit, limitatum tamen; & D.S. primò manifeſtat ſuppoſitum, & ex eo infert concluſionem. Secundò reddit rationem limitationis concluſionis (ſ. Quare dixerit) ſimile inquantum eſt vnum, ibi. Et ſiquidem, &c. Supponit ergo concluſio, ꝙ ſimile ſit vnum, quod oſtendit D.S. quia ſimilitudo eſt quædam vnitas (non quidem formaliter, ſed fundamentaliter) quia ſ. ſimilitudo aliquam vnitatẽ conſequitur, & ſemper vnitatem præſupponit. Similitudo enim propriè dicta, conſequitur vnam qualitatem. Similitudo autem extensè accepta ſequitur vnam formam, vt habet modum qualitatis, ita ꝙ talis ſimilitudo ſm rem, non ſemper diſtinguitur à relatione indentitatis, ſicut duo homines dicuntur ſimiles in humanitate. Secundum hoc ſuppoſitum, probatur id, quod dicit concluſio ſic. Simile inquantum eſt vnum eſt amabile, ergo & delectabile. Tenet cõſequentia, quia vnitas, & cõuenientia, ſicut eſt ratio amoris, ita & delectationis. Et quia idem eſt cauſa amoris, & delectationis. Antecedens patuit ſup. q. 27. art. 3.

¶Et nota, ꝙ ſicut ibidem dictum eſt, ſimilitudo, quæ eſt ratio amoris, capitur extensè ſ. tam pro conuenientia in eadem forma, quàm pro proportione, quæ eſt inter actum, & potentiam, & inter perfectionem, & perfectibile; ita in propoſito de ſimilitudine dicendum eſt. Sicut quis dicit, hæc bona tunica eſt mihi conueniens, &c. Deinde cum dicit.

¶Et ſi quidem id quod eſt ſimile, proprium bonum non corrumpat, ſed augeat, eſt ſimpliciter delectabile, puta homo homini, & iuuenis iuueni; ſi verò ſit corruptiuum proprij boni, ſic per accidens efficitur faſtidioſum, vel contriſtans, non quidem inquantum eſt ſimile, & vnum, ſed inquantum corrumpit id quod eſt magis vnum. ——

¶Explicat limitationem concluſionis, quare dixerit, ꝙ ſimile inquantum vnum eſt cauſa delectationis, & intendit talem concluſionem. Simile per accidens poteſt eſſe faſtidioſum, & contriſtans. Probatur, ſimile poteſt corrumpere id, quod eſt magis vnũ (ſ. eſſi aliquo, qui dicitur delectari) igitur contriſtat, vt ſic, non inquantum ſimile, & vnum. Patet primò cõſequentia, ſecundò probat antecedens, ibi Quod autem, &c. Tenet cõſequentia extra literã, quia vnum quodq; plus diligit ſe, quã aliud. Si ergo aliud ſimile corrũpat ipſam rem, efficitur ſibi faſtidioſum. Deinde ibi.

¶Quod autem aliquid ſimile corrumpat proprium bonum contingit dupliciter. Vno modo, quia corrumpit menſuram proprij boni per quendam exceſſum; bonũ enim præcipuè corporale vt ſanitas, in quadam commenſuratione conſiſtit, & propter hoc ſuperabundantes cibi, vel quęlibet delectationes corporales faſtidiuntur. Alio modo per directam contrarietatem ad proprium bonum, ſicut figuli abominantur alios figulos, nõ inquantum ſunt figuli, ſed inquantum per eos amittunt excellentiam propriam, ſiue proprium lucrum, quę appetunt ſicut proprium bonum. ——

¶Declarat antecedens prædictum, vſq; in finem clarè ratione duplicis corruptionis, &c. Et ratione illius duplicis corruptionis, & præiudicij ad proprium bonum, efficitur cõtriſtans. Et primus modus patuit, art. 1. ad tertium. Secundus patuit ſup. q. 27. artic. 3. Patet ergo ex his, ꝙ ſimilitudo per ſe eſt cauſa delectationis, ſed per accidens eſt cauſa triſtitiæ.

¶Confirmatur etiam concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum ſit quædã cõicatio principantis ad ſubiectum, eſt ibi quædam ſimilitudo; tamen ſecundùm quandam excellentiã eo, ꝙ principari, & præeſſe pertinent ad excellentiam proprij boni; ſapientum enim & meliorum eſt principari, & præeſſe, vnde per hoc fit homini propriæ bonitatis imaginatio, vel quia per hoc, ꝙ homo principatur, & præeſt alijs benefacit, quod eſt delectabile.

¶Ad maiorem, principari, & præeſſe quandam diſſimilitudinem important. Si intelligitur, ꝙ putam diſſimilitudinem, negatur. Si autem intelligitur, ꝙ importet ſimilitudinem imperfectè, verum eſt, & importat diſſimilitudinem, vt opponitur æqualitati, ſed non diſſimilitudinem, vt opponitur omni conuenientiæ. Illi enim qui principatur, & hi quibus principatur eſt aliqua communicatio vitæ. Et per conſequens ſimilitudo in illa cõcatione.

¶Ad minorem, vera, non ratione diſſimilitudinis, ſed vel quia efficitur imaginatio proprij boni, vel quia benefacit alijs. Primũ eſt in vanis. Secundum in bonis. Negatur conſequentia, quia illa delectatio non cõſurgit ex diſſimilitudine, vt ſic, ſed aliunde. Vnde probat, ꝙ non ſolùm ſimilitudo eſt cauſa delectationis, ſed etiam benefacere, & proprium bonum. Cum quo ſtat, ꝙ ſimilitudo vbi reperitur, eſt cauſa delectationis per ſe loquendo.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ id in quo delectatur triſtatus, etſi non ſit ſimile triſtitiæ, eſt tamen ſimile homini contriſtato; quia triſtitię contrariantur proprio bono eius, qui triſtatur; & ideo appetitur delectatio ab his qui in triſtitia ſunt, vt conferens ad proprium bonum, inquantum eſt medicatiua cõtrarij. Et iſta eſt cauſa quare delectationes corporales quibus ſunt contrariæ quædam triſtitiæ magis appetuntur, quàm delectationes intellectuales, quæ non habent contrarietatem triſtitiæ, vt infra dicetur.* Exinde etiam eſt, quòd omnia animalia naturaliter appetũt delectationem, quia ſemper animal laborat per ſenſum, & motum, & propter hoc etiam iuuenes maximè delectationes appetunt propter multas tranſmutationes in eis exiſtentes, dum ſunt in ſtatu augmenti; & etiam melancholici vehementer appetunt delectationes ad expellendum triſtitiam, quia corpus eorum quaſi prauo humore corroditur, vt dicitur in ſeptimo Ethicorum.* —— *q.35.ar.1. *Ariſt.c.14.

¶Maior vera. Ad minorem malè ſubſumitur, quia ſi ſubſumatur, ſed triſtitia eſt cauſa delectationis, negatur, præſertim per ſe. Dicitur autem ad minorem, vt iacet vera eſt, & illæ delectationes ſunt ſimilimę contriſtato, ea ſimilitudine, quæ eſt inter actũ, & potentiam, licet non ſimiles ſint triſtitiæ. Et ſimiliter ea in quibus aliquis delectatur, ſunt ſimilia contriſtato, quia conferunt proprio bono, cui triſtitia eſt contraria. Et ex hoc patet, quare delectationes corporales magis appetuntur, quia videlicet ſunt magis neceſſariæ propter triſtitias contrarias præcedentes, vt patuit etiam q. 31. artic. 5. Vide D.S. in 4. diſtin. 49. q. 3. artic. 5. q. 2. in fine cor. Gaudium, vel delectatio maior ſequitur vbi maior moleſtia præceſſit. Auguſt. 8. confeſſionum. Et inde eſt, quòd animalia naturaliter appetunt delectationem, quia per continuum laborem incurrunt fatigationem, quæ eſt cauſa triſtitiæ, & hanc nituntur repellere per delectationem, ſimiliter iuuenes, & melancolici. Quare autem melancolici ſint plurimùm triſtes, habet D.S. in 4. diſt. 49. q. 3. artic. 2. in cor. quia videlicet groſſities humorum, & ſpirituum repugnat delectationi, quæ requirit ſpiritus ſubtiles, & aereos. Requiritur enim ad delectationem ſpiritus clarus, nõ nubilosus; in melancolicis autem ſunt ſpiritus terreſtres, & obſcuri, &c. Quia ergo natura nititur ſe exonerare à ſibi contrario (ſ. triſtitia. Ideo quærit intensè per quod repellatur (ſ. delectationem) quæ non eſt contraria animali, immo ipſius maximè perfectiua, & ſic patet ad minorem. Auguſt. Melancolici quare triſtes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bona corporalia in quadam menſura conſiſtunt, & ideo ſuperexceſſus ſimilium corrumpit proprium bonum, & propter hoc efficitur faſtidioſum, & contriſtans, inquantum contrariatur bono proprio hominis. ——

¶Maior

¶Maior vera, & hoc non eſt propter ſimilitudinem; ſed quia delectationes excedunt menſuram hominis, & habent annexam contrarietatem ad proprium corporale bonum hominis, quæ eſt ſanitas, & temperantia. Negatur conſequentia. Sed debet inferri, ſuperexceſſus ſimilium deſtruens ſanitatem, eſt faſtidioſus. Et probat iſta ratio ſecundam concluſionem, quia ſimile poteſt corrumpere per accidens, quia bonum corporale, quod eſt ſanitas, conſiſtit in quadam commenſuratione humorum, ſed per aſſumptionem multorum delectabilium, & ſimilium cauſatur diſcraſia, & ſuperfluitas humorum; & ergo ſimilitudo eſt per accidens, non per ſe cauſa triſtitiæ, & faſtidij.

Vtrum admiratio ſit cauſa delectationis.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd admiratio nõ ſit cauſa delectationis. Admirari enim eſt ignorantis naturæ, vt Damaſc. dicit; * ſed ignorantia non eſt delectabilis, ſed magis ſcientia; ergo admiratio non eſt cauſa delectationis.

* Damaſc. lib. 2. orth. fid. c. 22.

¶ 2 Præterea. Admiratio eſt principium ſapientiæ quaſi uia ad inquirendum ueritatem, ut dicitur in principio Metaphyſ. * ſed delectabilius eſt contemplari iam cognita, quàm inquirere ignota, ut Philoſophus dicit in 10. Ethicor. * cum hoc habeat difficultatem, & impedimentum, illud autem nõ habeat; delectatio autem cauſatur ex operatione non impedita, ut dicitur in 8. Ethi. * ergo admiratio non eſt cauſa delectationis, ſed magis delectationem impedit.

* Ariſt. c. 2.
* Ariſt. c. 7.
* Ariſt. c. 12. & 13. Et li. 10. c. 4. & 5.

¶ 3 Præterea. Vnuſquiſque in conſuetis delectatur; vnde operationes habituum per conſuetudinem acquiſitorum ſunt delectabiles, ſed conſueta non ſunt admirabilia, ut dicit Augu. ſuper Ioan. * ergo admiratio contrariatur cauſæ delectationis.

* Aug. tract. 24. in Io.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in primo Rhetoric. * quòd admiratio eſt delectationis cauſa.

* Ariſt. c. 11.

¶Hic iterũ inquirit de alia cauſa extrinſeca, ſcilicet admiratione, quæ pro tanto poteſt dici cauſa extrinſeca delectationis, quia oritur ab extrinſeco.

¶Nota autem, quòd admiratio non dicit vnum actum tantùm, ſed ſecundùm D. S. ſecunda ſecundæ, quæſt. 180. art. 3. ad tertium. dicit actum affectus (qui eſt timor) conſequentem comtemplationem veritatis ſublimis. Simile habet in de Veritate, Mate. 26. artic. 4. ad ſeptimum. Et ſecundùm D. S. hic dicit ex parte intellectus ignorantiam cum inquiſitione, & collatione. Ex parte affectus habet deſiderium annexum, & ſpem, quãdoque cognoſcendi admirabile, & inſolitum, vel nouum.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ adipiſci deſiderata eſt delectabile, ut ſupra dictum eſt; * & ideo quantò alicuius rei amatæ magis accreſcit deſiderium, tantò magis per adeptionem accreſcit delectatio, & etiam in ipſo augmento deſiderij fit augmentum delectationis, ſecũdùm quòd fit etiam ſpes rei amatæ, ſicut ſupra dictum eſt, * quòd ipſum deſiderium ex ſpe eſt delectabile.

* Art. 3. ad tertium.
* Art. 3.

¶D. S primò deducit concluſionem reſponſiuam; ſecundò ex ea infert quædam corollaria, ibi. Et propter, &c. Concluſio reſponſiua eſt iſta. Admiratio eſt cauſa delectationis, &c. Probatur. Quantò alicuius rei amatæ, magis accreſcit deſiderium, tantò magis per adeptionem accreſcit delectatio in re, vel in ſpe; ſed admiratio eſt deſiderium quoddam ſciendi, &c. ergo concluſio vera. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem; ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Eſt autem, &c. Maior ergo probatur in principio, quia adipiſci deſiderata eſt delectabile, &c. Conſequenter cum dicit.

¶Eſt autem admiratio deſiderium quoddam ſciendi, quod in homine contingit ex hoc, quòd uidet effectum, & ignorat cauſam, uel ex hoc, quòd cauſa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatem ipſius; & ideo admiratio eſt cauſa delectationis, inquantum habet adiunctam ſpem conſequendi cognitionem eius, quod ſcire deſiderat.

¶Subiungit minorem cum declaratione quid ſit admiratio, & vnde proueniat. Et in fine D. S. infert ipſam concluſionem cum medio probationis, & patent.

¶Nota autem propter hanc minorem, ꝙ non contrariatur dictis D. S. alibi. vbi dicit admirationem ex parte affectus dicere timorem. Minor autem dicit eam importare deſiderium. D. S. enim hoc ſoluit infra q. 41. art. 4. ad quartum. Quia non quælibet admiratio eſt ſpecies timoris; ſed admiratio de magno malo, hæc ille. Cum quo ſtat, ꝙ admiratio de aliquo nouo, & inſolito, & non horribili, nec exceſſiuo, ſit ex parte affectus deſiderium, quod habet quandoque ſpem adiũctam de cognitione admirabilis iocundi. Conſequenter ibi.

¶Et propter hoc omnia admirabilia ſunt delectabilia, ſicut quæ ſunt rara, & omnes repreſentationes rerum, etiã quæ in ſe non ſunt delectabiles. Gaudet enim anima in collatione unius ad alterum, quia conferre unum alteri eſt proprius, & connaturalis actus rationis, ut Philoſophus dicit in ſua Poetica. *

* Ariſt. c. 2.

¶Ex p̃dicta deductione cõcluſionis infert duo corollaria, ſecundum ibi. Et pp hoc etiam, &c. Primũ eſt, omnia admirabilia ſunt delectabilia, ſicut rara, & omnes repreſentationes rerum, etiã quæ in ſe non ſunt delectabiles. Duæ primæ partes patẽt ex præcedẽti probatione, quia eſt magnum deſiderium ad ſcienda miranda, & rara. Sed tertiam partem D. S ſpecialiter oſtẽdit, quia anima gaudet in collatione vnius ad alterum; ideo repreſentationes ſunt delectabiles. Antecedens patet, quia conferre vnum ad alterũ eſt ꝓprius actus rationis, & ſic delectabilis; ita tamen, ꝙ delectatio extenditur hic ad gaudium, & delectationem animalem. Deinde ibi.

¶Et propter hoc etiam liberari a magnis periculis magis eſt delectabile, quia eſt admirabile, ut dicitur in primo Rhetoric. *

* Ariſt. c. 11.

¶Infert ſecundum corollarium tale, liberari a magnis periculis eſt delectabile. Probatur, omne admirabile eſt delectabile; ſed liberari a magnis periculis eſt admirabile, &c. Habet enim tale liberari deſiderium ſciẽdi annexum apud alios, quomodo poterit eſſe poſſibile, & huiuſmodi. Et etiam quia videtur homo per hoc eſſe fortis, & prudens, qui euaſit magna pericula.

¶Confirmatur autem concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd admiratio non eſt delectabilis, inquantum habet ignorantiam, ſed inquantum habet deſiderium adipiſcendi cauſam, & inquantum admirans aliquid nouum addiſcit, ſcilicet talem eſſe, quem non eſtimabat.

¶Maiorẽ concedo, tamẽ habet etiam annexum deſiderium, & ſpem ſciendi, quod ignoratur, & etiam admirans ſperat addiſcere aliquid noui. Dictum eſt autem ſupra, quòd ſpes adipiſcendi bonum, & præſertim nouum, eſt cauſa delectationis.

¶Ad minorem, verum, per ſe non eſt delectabilis, tamen ratione deſiderij, & ſpei conſequendæ ſcientiæ de ignorato, eſt delectabilis. Negatur conſequentia, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ delectatio duo habet. ſ. quietem in bono, & huiuſmodi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primum, cum ſit perfectius contemplari veritatem cognitam, q̃ inquirere ignotam; contemplationes rerũ ſcitarum per ſe loquẽdo ſunt magis delectabiles, quàm inquiſitiones rerum ignotarum; tamẽ per accidens quantum ad ſecundũ, cõtingit, ꝙ inquiſitiones ſunt quandoq; delectabiliores, ſm ꝙ ex maiori deſiderio procedũt, deſiderium autem maius excitatur ex perceptione ignorantiæ; vnde maximè homo delectatur in his, quæ de nouo inuenit, aut addiſcit.

¶Ad minorem, vera per ſe, & inquantum eſt quies perfecta in bono adepto, tamen per accidens inquirere ignota poteſt eſſe delectabilius; quantum ad ſecundum, quod eſt in delectatione. ſ. perceptionem conuenientis adepti, quia talis inquiſitio poteſt procedere ex maiori deſiderio, ratione cuius magis percipitur. Ibi eſt etiam maior conatus ad percipiendum, & habendum id, quod inquiritur, quàm alibi in tam habito; & per conſequens magis delectat. Illud autem deſiderium eſt maius, quia percipitur ignorantia, ad quam repellendam tãquam contrarium magis nititur. Dictum eſt enim ſupra, quòd illud magis deſideratur, cuius cõtrarium præcedit, quod eſt contrarium deſideranti; quia ergo admirans aduertit ſe ignorare, & ignorantia eſt ſibi contraria; ideo magis intensè fertur in cognitionem. Et inde eſt, quòd maximè delectatur in his, quæ de nouo addiſcit, & inuenit; quia ibi aduertitur præcedens ignorantia, &c.

¶Ad tertium dicẽdũ, ꝙ ea quæ ſunt conſueta, ſunt delectabilia ad operandum, inquantum ſunt quaſi connaturalia; ſed tamen ea quæ ſunt rara, poſſunt eſſe delectabilia, vel ratione cognitionis, quia deſideratur eorũ ſcientia, inquantum ſunt mira; uel ratione operationis, quia ex deſiderio magis inclinatur mens ad hoc, ꝙ intẽsè in nouitate operetur, ut dicitur in 10. Ethic. * perfectior enim operatio cauſat perfectiorem delectationem.

* Ariſt. c. 4.

¶Maior vera, delectatur in consuetis, quia facta sunt connaturalia, tamen etiam inconsueta possunt delectabilia esse alia ratione, vel ratione cognitionis, quæ multum desideratur tanquam mira, & noua ratione dicta ad secundum. Vel ratione operationis, quæ in nouis, & in inconsuetis etiam est maior, & desiderabilior propter nouitatem. Operatio autem, & cognitio magis desiderata, est magis delectabilis, quia esse desiderabile est ratio delectationis. Et talis operatio noua, etiam est perfectior ratione maioris desiderij, & per consequens magis delectat. Minor vera; negatur consequentia, quia maior non est vniuersaliter vera, non solùm enim in consuetis delectamur.

Quæstio Trigesimatertia.

De Effectibus delectationis.

NDeinde considerandum est de effectibus delectationis. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum delectationis sit dilatare. Secundò, utrum delectatio causet sui sitim, uel desiderium. Tertiò, vtrum delectatio impediat usum rationis. Quartò, utrum delectatio perficiat operationem.

¶Patet ordo, quia effectus posterior est causa. Et sunt quattuor effectus, & secundùm hoc quattuor articuli.

Vtrum dilatare sit effectus delectationis.

Infra q.37. art.2. corp.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ dilatatio non sit effectus delectationis. Dilatatio enim videtur ad amorem magis pertinere, secundùm quod dicit

D. Paulus. Apostolus. 2. ad Cor. 6. Cor nostrum dilatatum est. Vnde & de præcepto charitatis in Psal. dicitur. Latum mandatum tuum nimis; sed delectatio est alia passio ab amore; ergo dilatatio non est effectus delectationis.

Psalmus.

¶ 2 Præterea. Ex hoc, ꝙ aliquid dilatat, efficitur capacius ad recipiendū; sed receptio pertinet ad desiderium, quod est rei nondū habitæ; ergo dilatatio magis videtur pertinere ad desiderium, quàm ad delectationem.

¶ 3 Præterea. Constrictio dilatationi opponitur; sed constrictio uidetur ad delectationem pertinere; nam illud constringimus, quod firmiter uolumus retinere, & talis est affectio appetitus circa rem delectantem; ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

Isa 60.

¶Sed cōtra est, quod ad expressionē gaudij dr. Esa. 60. Videbis & affluues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum. Ipsa etiam delectatio ex dilatatione nomen accepit, ut

*q.31.ar.3. ad tertium. lætitia nominetur, sicut supra dictum est. *

¶ Hic primò inquirit de effectu propinquo, & immediatè sequente ad delectationem.

¶Respondeo dicendum, ꝙ latitudo est quædā dimensio magnitudinis corporalis, unde in affectionibus animæ non nisi secundùm metaphoram dicitur.

¶D. S. primò præmittit quoddam notabile expositiuum quæsiti, secundò respondet conformiter, ibi. Dilatatio autem, &c. Exponit ergo, quomodo accipiatur dilatatio in quæsito, quia hic non quæritur de dilatatione quantitatiua, sed metaphorica, quæ potest cōpetere affectibus animæ sic, ꝙ sicut dilatatio in quantitate dicitur motus ad latitudinem dimensiuam, sic in affectibus animæ dicit quandam magnificationem animi. Consequenter cum dicit.

¶Dilatatio autem dicitur quasi motus ad latitudinem, & competit delectationi ſm duo, quæ ad delectationem requiruntur; quorū vnum est ex parte apprehensiuæ virtutis, quæ apprehendit coniunctionem alicuius boni cōuenientis; ex hac autem apprehensione apprehendit se homo perfectionem quandā adeptum, quę est spiritualis magnitudo; & secundùm hoc animus hominis dicitur per delectationem magnificari, seu dilatari.

¶Respondet secundùm prædictam acceptionē dilatationis tali conclusione, quam intēdit. Dilatatio metaphorica est effectus delectationis dupliciter, & ſm apprehensionem, & ſm appetitum. Probatur. Dilatatio metaphorica in affectibus animæ, importat motum ad latitudinem, & spiritualem magnitudinē; sed talis magnitudo spiritualis est effectus delectationis, & ſm apprehensionem, & appetitum; ergo, &c. Maior patuit ex notabili. Minor ꝓbatur primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi. Aliud autem, &c. Quo ad primam partem minoris, s. ꝙ secundùm apprehensionem, arguitur sic. Ille qui delectatur, apprehendit se quandam perfectionem adeptum, sed adeptio perfectionis est quædam spiritualis magnitudo; ergo delectatio habet secum dilatationem. Et est fundamentum, quia in his, quæ non mole magna sunt, idem est maius, quòd melius. Sed ibi est quædam melioratio; ergo & magnitudo, vel dilatatio. Et secundùm hoc dicitur animus hominis per delectationem magnificari, inquantum apprehendit se perfectum, &c. Deinde cum dicit.

¶Aliud autem est ex parte appetitiuæ virtutis, quæ assentit rei delectabili, & in ea quiescit quodammodo se præbens ei ad eam interius capiendam, & sic dilatatur affectus hominis per delectationem quasi se tradens ad continendum interius rem delectantem.

¶Probat secundam partem minoris principalis. s. quo ad appetitum sic. Ille appetitus dilatatur, qui se tradit, & quasi aperit ad continendum interius rem delectantem; sed hoc fit in delectatione; ergo ibi est dilatatio.

¶Not autem, quòd sicut supra dictum fuit quæst. 28. art. 5. in fi. quòd amoris, quantum ad formale, est facere læsionem, vel meliorationem, liquefacere, & causare languorem; & nihilominus his affectibus respondet aliqua immutatio ex parte organi, & corporis. Ita & hic videtur D. S. loqui de formali delectationis, quia loquitur de appetitu, & cognitione, & de delectatione, vt se extendit ad gaudium spirituale; & tamen etiam ex parte organi in delectatione passione, videtur sequi aliqua immutatio. Vnde supra dictum est q. 31. ar. 3. ad tertium. ꝙ lætitia significat aliquem effectum interiorem, qui est dilatatio cordis propter multitudinē bonorum spirituum, qui sunt materiale delectationis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua. Et quamuis delectatio sensitiua nominetur ex lætitia exteriori, tamen & dilatatio metaphorica spiritualis est effectus gaudij, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet in his, quæ dicuntur metaphoricè idem diuersis attribui secundùm diuersas similitudines; & secundùm hoc dilatatio pertinet ad amorem ratione cuiusdam extensionis, inquantum affectus amantis ad alios extenditur, ut curet nō solùm quæ sua sunt, sed quæ aliorum; ad delectationem uerò pertinet dilatatio, inquantum aliquid in seipso ampliatur, ut quasi capacius reddatur.

¶Maior vera, dilatatio metaphorica, sed alterius rationis, quàm sit dilatatio delectationis, attribuitur amori, quæ idem videtur cum extasi, de qua supra q. 28. artic. 3. quæ est exitus appetitus ad alterum amicum, vel ad bona amata amore concupiscentiæ, sed dilatatio delectationis est, secundùm quòd delectatus in se ampliatur, & se aperit ad intromittendum delectans.

¶Minor vera; sed negatur consequentia, quia non est inconueniens, vt idem metaphoricè acceptum attribuatur diuersis, immo contrarijs secundùm diuersas similitudines, & proprietates, vt patet in scriptura de Leone, qui attribuitur Christo, & diabolo; sed Christo propter fortitudinem, diabolo propter sæuitiam, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd desiderium habet quidem aliquam ampliationem ex imaginatione rei desideratæ, sed multo magis ex præsentia rei iam delectantis; quia magis præbet se animus rei iam delectanti, quàm rei non habitæ desideratæ, cum delectatio sit finis desiderij.

¶Maior vera, sed tamen receptio propinquius sequitur delectationem, quàm desiderium, quia ibi in re, alibi secundùm spem, & imaginationem.

¶Ad minorem, non solùm, sed etiam ad delectationem, quæ præsupponit receptionem realem, quàm sequitur maior dilatatio, quàm receptionem imaginatam, quæ est cum desiderio. Negatur ergo consequentia, & ratio in solutione, quia ex imaginatione rei desideratæ, & recipiendæ, non sequitur tanta ampliatio, & dilatatio, sicut ex re iam præsentialiter exhibita, & delectante; quia delectatio est finis desiderij, finis autem potissimè mouet, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille, qui delectatur, constringit quidem rem delectantem, dum ei fortiter inhæret, sed cor suum ampliat, ut perfectè delectabili fruatur.

¶Ad maiorē. Constrictio cordis, vel affectus, & ampliatio eiusdem opponūtur; sed cōstrictio rei delectantis, & fortis impressio, & tentio, & dilatatio cordis non opponuntur, immo eoipso, ꝙ res multum delectat, & dilatat; ideo est maior conatus ad eam tenendam, & ad sibi inhærendum. Minor vera, de constrictione secunda rei delectantis intra delectatum; sed non constrictio, & retractio, & cōpressio cordis, &c. Negatur igitur consequentia, &c.

Vtrum

Articulus

Vtrum delectatio cauſet deſiderium, vel ſitim ſuiipſius.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur. quòd delectatio non cauſet deſiderium ſuiipſius. Omnis enim motus ceſſat, cum peruenerit ad quietem, ſed delectatio eſt quaſi quædam quies motus deſiderij, vt ſupra dictum eſt; * ceſſat ergo motus deſiderij, cum ad delectationem peruenerit, non ergo delectatio cauſat deſiderium.

*4.d.49.q.3.ar.2.ad 3.

*q.23.ar.4. & q.30.ar.2.

¶ 2 Præterea. Oppoſitum non eſt cauſa ſui oppoſiti; ſed delectatio quodammodo deſiderio opponitur ex parte obiecti; nam deſiderium eſt boni non habiti, delectatio uerò boni iam habiti; ergo delectatio non cauſat deſiderium ſuiipſius.

¶ 3 Præterea. Faſtidium deſiderio repugnat; ſed delectatio plerumque cauſat faſtidium; non ergo facit ſui deſiderium.

Ioan.4.

¶Sed contra eſt, quod Dominus dicit. Ioan. 4. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum. Per aquam autem ſignificatur, ſecundùm Aug. * delectatio corporalis.

*Aug.trac. 15. ſup. Ioh. tomo 3.

¶Hic quærit de ſecundo effectu, qui eſt deſiderium ſuiipſius.

¶Reſpondeo dicẽdum, ꝙ delectatio dupliciter poteſt conſiderari; vno modo, ſecundùm ꝙ eſt in actu; alio modo, ſecundùm ꝙ eſt in memoria. Item ſitis, uel deſideriũ poteſt dupliciter accipi; vno modo propriè, ſm ꝙ importat appetitum rei non habitæ; alio modo communiter, ſecundùm quòd importat excluſionem faſtidij.

¶D. S. primò oſtẽdit per aliquas diſtinctiones intellectum quæſiti, tam ex parte ſubiecti eius, quàm ex parte prædicati. Secundò conformiter ſubiungit varias concluſiones reſponſiuas, ibi. Secundum igitur, &c. Diſtinguit ergo primò ex parte ſubiecti, quòd delectatio poteſt conſiderari dupliciter, &c. & ſic dupliciter intelligi quæſitũ. ſ. an delectatio in actu, vel in potentia poſſit cauſare deſiderium. Secundò diſtinguit ex parte prædicati, ꝙ ſitis, vel deſideriũ accipi poteſt dupliciter, &c. Et etiam dupliciter intelligi quæſitum, an ſ. deſiderium propriè acceptum, vel communiter cauſet delectatio. Et patent illæ diſtinctiones ex ſuprahabitis.

¶Secundum igitur, ꝙ eſt in actu delectatio, non cauſat ſitim, vel deſiderium ſuiipſius per ſe loquẽdo, ſed ſolùm per accidens; ſi tamen ſitis, vel deſiderium dicatur rei non habitæ appetitus; nam delectatio eſt affectio appetitus circa rem præſentem.

¶Præmiſſo vario intellectu quæſiti. Hic conſequenter variè reſpondet; & primò quo ad primum intellectum ex parte ſubiecti, & etiam ex parte prædicati; ſecundò iterum quo ad primum intellectum ſubiecti; ſed intelligendo prædicatum ſecundo modo, ibi. Si verò, &c. tertiò quo ad ſecundum intellectum ſubiecti, intelligendo prædicatum vtroque modo, ibi. Si verò, &c. Quo ad primũ reſpondet tali concluſione. Delectatio in actu (ideſt actu habita) non cauſat deſiderium ſuiipſius, ſecundùm ꝙ deſiderium capitur propriè primo modo, & hoc per ſe, ideſt vniuerſaliter, ratione generis; per accidens tamẽ poteſt. i. ratione talis delectationis. Huius concluſionis D. S. probat primò primam partem; ſecundò ſecundã, ibi. Sed contingit rem, &c. Quo ad primam arguitur ſic. Deſideriũ iſto modo eſt appetitus rei abſentis, & non habitæ; ſed delectatio eſt habita (vt ſupponitur) & affectio de re præſente appetitus; igitur non facit ſuiipſius deſiderium per ſe, hoc eſt, vt delectatio eſt, & ratione generis. Conſequenter cum dicit.

¶Sed contingit rem præſentem non perfectè haberi; & hoc eſſe, uel ex parte rei habitæ, uel ex parte habentis; ex parte quidem rei habitæ, eo ꝙ res habita non eſt tota ſimul; vnde ſucceſſiuè recipitur, & dum aliquis delectatur in eo quod habet, deſiderat potiri eo quod reſtat, ſicut qui audit primam partem verſus, & in hoc qd delectatur, deſiderat alteram partem verſus audire, vt Aug. dicit in quarto Confeſſ. *

*Aug.c.12.

¶Probat ſecundam partem concluſionis primæ ſic. Delectatio eſt circa rem præſentem affectio appetitus; ſed contingit rem præſentem aliqualiter non perfectè haberi, & ex parte rei habitæ, & ex parte habentis, & reſpectu eius, quod nondum habetur, poteſt eſſe delectatio futura, & per conſequens talis delectationis partialis poteſt eſſe deſiderium propriè. Maior nota. Sed minorem declarat D. S primò quo ad primam partem; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Ex parte autem, &c. Circa primam partem minoris primò declarat eam; ſecundò ex ea elicit quoddam corollarium, ibi. Et hoc modo, &c. primam ergo partem minoris declarat clarè in littera. Conſequenter ibi.

¶ Et hoc modo omnes ferè delectationes corporales faciunt ſuiipſarum ſitim quouſq; conſumantur, eo quòd tales delectationes conſequuntur aliquem motum, ſicut patet in delectationibus ciborum.

¶Elicit ex prædicta prima parte minoris tale corollarium. Ex parte rei nondum habitæ perfectè, omnes ferè delectationes corporales faciunt ſuiipſarum ſitim, & deſiderium (ideſt per accidẽs) patet ex dictis, quia dum aliquis delectatur in eo, quod habet, nondum tamen plenè, deſiderat potiri, eo quod reſtat; ſed in huiuſmodi delectationibus ferè omnibus nondum plenè habetur in quo delectatur; igitur, &c. Maior patuit. Minor probatur in littera, quia tales delectationes conſequuntur aliquem motum, in quo ſemper aliquid reſtat. Conſequenter ibi.

¶ Ex parte autem ipſius habentis, ſicut cum aliquis aliquam rem in ſe perfectam exiſtentem nõ ſtatim perfectè habet, ſed paulatim acquirit, ſicut in mundo iſto percipientes aliquid imperfectè de Diuina cognitione delectamur; & ipſa delectatio excitat ſitim, uel deſideriũ perfectæ cognitionis, ſecundùm ꝙ poteſt intelligi, quod habetur Eccleſ. 24. Qui bibunt me, adhuc ſitient. Eccl.24.

¶ Declarat ſecundam partem minoris prædictæ clarè in littera, & patet.

¶Nota autem, quod ſupra dictum eſt, quòd delectatio habet ſe, ſicut & operatio, vel adeptio quam conſequitur. Quia ergo quandoque eſt adeptio ſucceſſiua; igitur & delectatio. Poteſt igitur eſſe ſitis, & deſiderium etiam propriè dictum, reſpectu delectationis totalis, nõ ratione eius, quod iam habetur; ſed ratione eius, quod reſtat habendum, &c. vt declarauit D. S. Deinde cum dicit.

¶Si uerò per ſitim, uel deſiderium intelligatur ſola intentio affectus tollens faſtidium, ſic delectationes ſpirituales maximè faciũt ſitim, uel deſiderium ſuiipſarum. Delectationes enim corporales, quia augmẽtatæ, uel etiam continuatæ faciunt ſuperexcreſcentiam naturalis habitudinis, efficiuntur faſtidioſæ, ut patet in delectatione ciborum, & propter hoc, quando aliquis iam peruenit ad perfectum in delectationibus corporalibus faſtidit eas, & quandoque apperit aliquas alias; ſed delectationes ſpirituales non ſuperexcreſcunt naturalem habitudinem, ſed perficiunt naturam; vnde cum peruenitur ad conſummationem in ipſis, tunc ſunt magis delectabiles.

¶Reſpõdet iuxta ſecundum intellectum prædicati quæſiti. ſ. deſiderium, accipiendo pro excluſione faſtidij, & intelligẽdo iterum delectationem in actu; & ponit talem concluſionem reſponſiuam ſecundam. Si deſiderium capiatur communiter pro affectus intentione, excludente faſtidium, ſic delectationes ſpirituales. ſ. actu habitæ, faciunt deſideriũ ſuiipſarum, & hoc per ſe; tñ per accidens non faciunt tale deſiderium. ſ. motum attentũ. Huius cõcluſionis probat primò primam partẽ; ſecundò ſecũdam, ibi. Niſi fortè, &c. tertiò ex concluſione exponit quandam auctoritatem ſcripturæ, ibi. Et per hunc, &c. Quo ad primam partem arguitur ſic, per oppoſitum ad delectationes corporales; ideo delectationes corporales efficiuntur faſtidioſæ, quia augmentatæ, vel etiam continuatæ faciunt ſuperexcreſcentiam naturalis habitudinis; ſed delectationes ſpirituales nõ ſuperexcreſcunt per ſe, ſed perficiunt naturam; ergo per ſe cauſant deſiderium, ideſt attentionem, & excluſionem faſtidij, præmiſſæ patent ex littera. Deinde ibi.

¶Niſi fortè per accidens, inquantum operationi contemplatiuæ adiunguntur aliquæ operationes virtutum corporalium, quæ per aſſiduitatem operãdi laſſantur.

¶Manifeſtat ſecundam partem concluſionis præcedentis, & poteſt ſic argui. Ideo delectationes corporales, &c. vt prius; ſed delectationes ſpirituales ſuperexcreſcunt quandoq; per accidẽs in nobis. ſ. inquantum contemplationi adiunguntur operationes virtutum corporalium, &c. ergo &c. vt patet. Deinde ibi.

¶ Et per hunc modum etiam poteſt intelligi, quod dicitur Eccleſiaſt. 24. Qui bibit me, adhuc ſitiet. Quia etiam de Angelis, qui perfectè Deum cognoſcunt, & delectantur in ipſo, dicitur. 1. Pet. 1. quòd deſiderant in eum conſpicere. Eccl.24. 1.Pet.1.

¶Exponit quandam auctoritatem ſcripturæ ſecundùm primam partem concluſionis ſecundæ, clarè in littera. Et vide etiam prima parte, quæſt. 58. artic. 1. ad ſecundum. vbi D. S. exponit de Angelis auctoritatem. 1. Pet. 1. &c. Tunc ibi.

¶Si verò conſideretur delectatio, prout eſt in memoria, & non in actu, ſic per ſe nata eſt cauſare ſuijpſius ſitim & deſiderium, quando ſcilicet homo redit ad illam diſpoſitionem, in qua erat ſibi delectabile, quod præterijt, ſi uerò immutatus ſit ab illa diſpoſitione, memoria delectationis non cauſat in eo delectationem, ſed faſtidium, ſicut pleno exiſtenti memoria cibi. ——

¶Satisfacit quæſito iuxta ſecũdum intellectum ſubiecti quæſiti. ſ. accipiendo delectationem, ſm ꝙ eſt in memoria, & intelligendo deſiderium vtroq; modo, & ponit talem concluſionem reſponſiuam tertiam. Delectatio prout eſt in memoria, & non in actu, ſic per ſe nata eſt cauſare ſuiipſius ſitim, & deſiderium, quãdoque ſcilicet non ſemper probatur. Stante eadem cauſa, ſtat & idem effectus, ſed aliqua diſpoſitio in homine erat cauſa, quòd res fuit delectabilis, & eius delectatio deſiderata; ergo quando redit homo ad illam diſpoſitionem, in qua erat ſibi delectabile, quod præterijt, tunc iterum deſiderat ipſum, & eius delectationem; ſicut cum homo acquirit famem, deſiderat delectationem, quam prius habuit in ſumptione cibi. Si verò immutatus, &c. vt in littera. Saturato enim non eſt memoria cibi delectabilis.

¶ Et cõfirmatur iſta tertia concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ quando delectatio eſt perfecta, tunc habet omnimodam quietem, & ceſſat motus deſiderij tendentis in non habitum; ſed quando imperfectè habetur, tunc non omnino ceſſat motus deſiderij tendentis in non habitum. ——

¶Ad maiorem, omnis motus ceſſat, cum venerit ad quietẽ perfectam, & totalem, ſed non cum peruenerit ad aliquam partem ſpacij, vel ad partem delectabilis. Minor vera, ſed tamen aliqua eſt ſucceſſiua, quæ non habetur ſimul tota, ſed pars poſt partem. Vltra. Ceſſat ergo, &c. Verum, quando peruenitur ad delectationem, quæ ſimul tota habetur, tunc ceſſat deſiderium propriè dictum, ſed non communiter. Negatur ergo vltima conſequentia.

¶Ad ſecundũ dicẽdũ, ꝙ id quod imperfectè habetur, ſm quid habetur, & ſm quid nõ habetur; & ideo ſimul de eo poteſt eſſe, & deſiderium, & delectatio. ——

¶Maior eſt vera, præſertim de per ſe loquendo, & vt ſic. Ad minorem, delectatio perfecta, & ſimul habita opponuntur deſiderio propriè dicto ex parte obiecti; ſed delectatio, quæ habetur ſuc ceſſiuè, poteſt ſecundùm partem eſſe futura, & abſens delectato, & ſic conuenit cum deſiderio, quod etiam eſt futuri, & abſentis; ergo, &c. Verum, delectatio quæ ſimul habetur, tamen delectatio, quæ eſt ſucceſſiua, de per accidens poteſt cauſare ſuiipſius deſiderium, & tamen ſm aliud habetur, ſm aliam partem deſideratur.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ delectationes alio modo cauſant faſtidium, & alio modo deſiderium, vt dictũ eſt. * —

* In corp.

¶Maior conceditur. Minor falſa eſt de delectatione ſpirituali. Secundò de corporali dicitur, ꝙ eſt faſtidioſa per accidens, inquãtum ſuper excreſcit naturalem habitudinẽ, vt dicebatur circa ſecundam concluſionem; & tamen etiam aliquæ corporales cauſant deſiderium ſui, quia videlicet nõ habentur niſi per ſucceſſionem, vbi habita parte, appetitur & alia. Et ergo dicit D. S. in ſolutione, ꝙ alio modo delectationes. ſ. corporales habeant faſtidium, & alio modo deſiderium; quia faſtidium, dum ſuper excreſcunt, deſiderũ autem antequam habeantur totaliter, & antequam excreſcãt, &c.

Vtrum delectatio impediat vſum rationis.

Infra q. 34. arti. 1. ad 1. Et 2. q. 31. art. 3. & q. 32. ar. 6. Et 4. di. 49. q. 3. arti 2. q. 3. ad 3. & art. 5. q. 1. ad 4. Et Ma. q. 10 ar. 1 ad 7.

PAD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ delectatio non impediat uſum rationis, quies enim maximè confert ad debitum rationis uſum, vt dicitur in 7. Phyſ.* quòd in ſedendo, & quieſcendo fit anima ſciens, & prudens. Et Sap. 8. Intrans in domum meam, conquieſcam cum illa, ſcilicet ſapientia; ſed delectatio eſt quędã quies; ergo non impedit, ſed magis iuuat rationis vſum.

Sapien. 8. * Ariſtot. tex. 20.

¶ 2 Præterea. Ea quę non ſunt in eodem, etiam ſi ſint contraria non ſe impediunt; ſed delectatio eſt in parte appetitiua, uſus autem rationis in parte apprehenſiua; ergo delectatio non impedit rationis vſum.

¶ 3 Præterea. Quod impeditur ab alio, videtur quodammodo tranſmutari ab ipſo; ſed uſus apprehenſiuæ uirtutis magis mouet delectationem, quàm a delectatione moueatur eſt; enim cauſa delectationis; ergo delectatio non impedit vſum rationis.

* Ariſt. c. 5.

¶Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 6. Ethic. * quòd delectatio corrupit eſtimationem prudentiæ.

¶Hic inquirit de tertio effectu delectationis, & quaſi primatuo.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 10. Ethic. * Delectationes propriæ adaugent operationes, extraneæ verò impediunt. Eſt ergo quædam delectatio, quæ habetur de ipſo actu rationis, ſicut cum aliquis delectatur in contemplando, vel ratiocinando; & talis delectatio non impedit vſum rationis, ſed adiuuat. ——

* Ariſt. c. 5.

¶D. S. dupliciter reſpõdet, ſm ꝙ quæſitum poteſt intelligi de duplici delectatione. ſ. una propria vſui rationis. ſ. qua quis in ſpeculatione delectatur; alia quæ eſt corporalis, iuxta quã reſpõdet, ibi. Sed delectationes, &c. Quo ad primã rñſionẽ ponit talẽ cõcluſionẽ. Delectatio (quæ habet de actu rationis, quæ eſt ſpiritualis) nõ impedit vſum rationis, ſed iuuat: hanc concluſionẽ probat primò auctoritate; ſecũdò ratione, ibi. Quia illud, &c. ex auctoritate ſic. Delectationes propriæ adaugẽt operationes, extraneæ verò impediunt; ſed delectatio de actu rationis eſt ſibi propria; ergo non impauit, ſed auget. Maior eſt auctoritas Philoſ. Conſequẽter cũ dicit.

¶ Quia illud attentius operamur in quo delectamur; attentio autem adiuuat operationem. ——

¶Ratione probat ſic. Attentio adiuuat operationem; ſed id, in quo delectamur, attentius operamur; ergo propria operatio iuuat, ſicut cum quis delectatur in contemplando, vel ratiocinando, &c.

¶Sed delectationes corporales impediunt vſum rationis triplici ratione. Primò quidem ratione diſtractionis, quia ſicut iam dictum eſt; * ad ea, in quibus delectamur, multum attendimus, cum autem intentio fortiter inhæſerit alicui rei debilitatur circa alias res, uel totaliter ab eis reuocatur; & ſecundùm hoc, ſi delectatio corporalis fuerit magna, uel totaliter impediet uſum rationis ad ſe intentionem animi attrahendo, vel multum impediet. ——

* 4. eth. ad 1.

¶Hic conſequenter reſpondet quo ad aliam delectationem, ſcilicet corporalem diſtrahentem vſum rationis, vel contrariam, vi rationis, tali concluſione. Delectationes corporales impediunt vſum rationis triplici ratione. Probatur, tales delectationes impediunt vſum rationis ratione diſtractionis, ratione cõtrarietatis, & ratione ligationis; igitur concluſio vera; conſequentia nota. Antecedens probat primò quo ad primam partem; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Secundò ratione, &c. tertiò tertiam ibi. Tertio modo, &c. Quo ad primam partem arguitur ſic. Cum attentio fortiter inhæſerit alicui rei, debilitatur circa res alias, vel totaliter ab eis reuocatur; ſed ad ea, in quibus delectamur, multum attẽdimus; ergo ſi delectatio corporalis, &c. vt in littera. Et iſto modo etiam impeditur vſus rationis ſpeculatiuæ. Deinde cum dicit.

¶Secundò ratione contrarietatis; quædam enim delectationes maximæ ſuperexcedentes ſunt cõtra ordinem rationis, & per hunc modũ Philoſophus dicit in 6. Ethi. * quòd delectationes corporales corrumpũt exiſtimationem prudentiæ, non autem exiſtimationem ſpeculatiuam, cui delectatio non contrariatur; puta, ꝙ triangulus habet tres angulos ęquales duobus; ſecundum autem primum modum utramq; impedit.——

* Ariſt. c. 5

¶Probat ſecundam partem antecedentis prædicti. ſ. ꝙ ratione contrarietatis impediat delectatio corporalis, & arguitur ſic. Iſto modo impeditur vſus rationis per id, quod eſt contra ordinem rationis (ſcilicet rectæ) ſed quædam delectationes, ſcilicet ſenſibiles (maximè ſuperexcedentes, & immoderatę) ſunt cõtra ordinem rationis; ergo, &c. Et confirmatur auctoritate Philoſophi minor. Et declaratur de qua ratione intelligatur, quia practica non ſpeculatiua, & non quæcunque practica, ſed particulari. Prudenti a enim quæ eſt recta ratio agibilium, & practica in particulari, illa dicit abſtinendum a prauis delectationibus pro hic, & nunc; paſſionati autem faciunt contrarium. Deinde ibi.

¶Tertio modo ſm quandam ligationem, inquantum ſ. ad delectationem corporalem ſequitur quædam tranſmutatio corporalis, maior etiam, quàm in alijs paſſionibus, quantò uehementius afficitur appetitus ad rem pñtem, quàm ad rem abſentẽ; huiuſmodi autem corporales perturbationes impediũt uſum rationis, ſicut patet in uinolentis, qui hñt uſum rationis ligatum, uel impeditũ. —

¶Manifeſtat tertiam partem eiuſdem ſic. Ad delectationem corporalem ſequitur tranſmutatio corporis; maior etiam, &c. Sed huiuſmodi corporales perturbationes impediunt vſum rationis; ergo, &c. Maior, & minor in littera clarè. Vnde iſte modus differt a primo, quia poteſt aliquis abſque ligatione vſus rationis, immo plena ratione occupari circa ſenſibilia, & corporalia; & ſic retrahi, & diſtrahi a ſpeculatione rerum ſpiritualium; ſed in tertio modo eſt cum ligatione vſus rationis, &c.

¶Et

¶ Et iuxta ſecundum modum confirmat etiam conclusionem ſecundam argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendũ, ꝙ delectatio corporalis habet quidẽ quietẽ appetitus in delectabili, q̃ quies interdũ cõtrariatur rationi; ſed ex parte corporis ſemp hẽt trãſmutationẽ, & quãtũ ad utrũq; impedit rõnis vſum.—

¶ Ad maiorem, quies a paſſionibus, & motibus corporeis, & a prauis delectationibus confert ad vſum rationis, ſed non quies appetitus ſenſibilis in contrario rationis, nec quies ſenſitiua ad quã ſequitur perturbatio, & tranſmutatio corporalis. De hoc 7. phyſi. in D. S. lect 6. circa tex. comm. 20. Ad minorem dico, ꝙ delectatio ſenſibilis eſt quies quandoque in eo, quod eſt cõtra rationem, & ſic impedit ſecundo modo, quandoque eſt quies, habens tranſmutationem multam adiunctam. Vnde primo modo impedit per viam contrarietatis, ſicut qui habituantur ex longa aſſectatione paſſionum, habent dictamina contraria prudentiæ, & virtut. Secundo autem modo impedit per viam ligationis; ergo, &c. Verum, delectatio ſpiritualis propria non impedit. Et de illa loquitur Sapiens. Intrans in domum meam, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ uis appetitiua, & apprehenſiua ſunt quidem diuerſæ partes, ſed unius animæ; & ideo cũ intẽtio animæ uehementer applicetur ad actum vnius, impeditur ab actu contrario alterius.

¶ Ad maiorem, ſi intelligitur, quòd ea non ſe impediant, quæ non ſunt in eodem ſubiecto proximo, quod eſt potentia, negatur. Si autem intelligitur, quòd non ſe impediant, quæ non ſunt in eodem ſubiecto principali totali, & ſuppoſito, vel quæ non radicantur in vna eſſentia; conceditur maior, & negatur minor, vt patebit infra q. 37. art. 1. & prima par. q. 76. artic. 3 in corp. Minor vera, tamen apprehenſiua, & appetitiua ſunt vnius ſuppoſiti agẽtis, & radicantur in vna anima, quæ ſi vni fortiter intenderit, ab alio abſtrahitur, præſertim quia appetitiua ſequens delectationes habet, & requirit apprehenſiones, vel diſperatas, vel contrarias.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ uſus rationis requirit debitum vſus imaginationis, & aliarum uirium ſenſitiuarum, quæ utuntur organo corporali, & ideo ex tranſmutatione corporali, vſus rationis impeditur, impedito actu uirtutis imaginatiuæ, & aliarum ſenſitiuarum.

¶ Ad maiorem non oportet, ſed ſufficit, ꝙ dependeat ab ipſo, vel ſaltem præſupponat ipſum quo ad vſum. Et ſic eſt in propoſito, quia vſus rationis præſupponit, & requirit vſum imaginationis, & aliarum virium, quæ indiſponuntur quandoque ex delectatione, & actu appetitus ſenſitiui. Minor vera. Tamen delectatio etiam tranſmutat corpus, ex cuius diſpoſitione virtus apprehenſiua dependet quo ad ſenſitiuam, vel ſaltem neceſſariò præequirit. Non enim admittitur, ꝙ intellectiua pars dependeat a ſenſitiua, vt patuit ſupra q. 3. art 3. ad primum. Vel dicitur ad maiorem ſub alia forma, quod impeditur ab alio, videtur quodammodo tranſmutari, vel illud tranſmutatur, ex quo aliud aliquo modo depẽdet, vel quod exigitur; & ſic eſt in propoſito, quia corpus tranſmutatur, cuius diſpoſitio requiritur ad vſum rationis. Videmus enim, quòd impedito malleo impeditur artifex, &c.

Vtrum delectatio perficiat operationem.

Infra q. 34. ar. 4. ad 2. & q. 40. art. 8. corp. Et 4. diſt. 17. q. 2. ar. 3. q. 1. ad 3. Et Veri. q. 26. ar. 10. cor. & ad 2.

QAD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ delectatio non perficiat operationem. Omnis enim humana operatio ab vſu rationis depẽdet, ſed delectatio impedit uſum rationis, ut dictum eſt; * ergo delectatio non perficit, ſed debilitat operationem humanam.

* Arti. præceden.

¶ 2 Præterea. Nihil eſt perfectiuum ſuiipſius, vel ſuæ cauſæ, ſed delectatio eſt operatio, vt dicitur in 8. * & 10. Ethic. * quod oportet vt intelligatur uel eſſentialiter, uel cauſaliter; ergo delectatio non perficit operationem.

* Ariſt. c. 11. & 13.

¶ 3 Præterea. Si delectatio perficit operationem, aut perficit ipſam ſicut finis, aut ſicut forma, aut ſicut agens; ſed non ſicut finis, quia operationes nõ quæruntur propter delectationem, ſed magis è conuerſo, vt ſupra dictũ eſt; * nec iterum per modum efficientis, quia magis operatio eſt cauſa efficiens delectationis; nec iterum, ſicut forma, non enim perficit delectatio operationem vt habitus quidam, ſecundùm Philoſophum in 10. Ethicor. * delectatio ergo non perficit operationem.

* Ariſt. c. 3. 4. & 6.

* Arti. præceden.

* Ariſt. c. 4.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur ibidem, quòd delectatio operationem perficit.

¶ Hic quærit de alio effectu, qui eſt perficere operationem.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ delectatio dupliciter operationem perficit, vno modo per modum finis, non quidem, ſecundùm quòd finis dicitur id propter quod aliquid eſt, ſed ſecundùm quòd omne bonum completiuè ſuperueniens poteſt dici finis; & ſecundùm hoc dicit Philoſophus in 10. Ethic. * quòd delectatio perficit operationem, ſicut quidam ſuperueniens finis; inquantum ſcilicet ſuper hoc bonum, quod eſt operatio, ſuperuenit aliud bonum, quod eſt delectatio, quæ importat quietationem appetitus in bono præſuppoſito.

* Ariſt. c. 4.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Delectatio (ſ. propria) operationem perficit dupliciter. ſ. per modum finis, & ex parte cauſæ agentis; huius concluſionis ponit, & exponit primò primam partem; ſecundò ſecundam, ibi. Secundo modo, &c. Quo ad primũ arguitur ſic; omne bonum alteri ſuperueniens, & ipſum complẽs, dicitur ipſum perficere per modum finis (licet non ſemper vt finis eſt id propter quod aliud eſt) ſed delectatio eſt quoddam bonum ſuperueniens, & complens operationem, faciens appetitum quieſcere in operatione; ergo perficit operationẽ per modũ finis.

¶ Et nota, quòd delectatio eſt perfectio formalis accidentalis, non conſtituens operationem in eſſe, & ſpecie; & ergo nõ oportet, quòd ſit ſimpliciter nobilior, nec finis; immo e contra ordinatur in operationem, ſicut in finem; perficit enim ſicut decor iuuentutem, vt habetur decimo Ethic. Deinde cum dicit.

¶ Secundo modo ex parte cauſæ agentis, non quidem directè, quia Philoſophus dicit in 10. Ethic. * ꝙ perficit operationem delectatio, non ſicut medicus ſanum, ſed ſicut ſanitas; indirectè autem inquantum ſ. agens, quia delectatur in ſua actione, vehementius attẽdit ad ipſam, & diligẽtius eam operatur, & ſecundùm hoc dicitur in 10. Ethic. * quòd delectationes adaugent proprias operationes. & impediunt extraneas.

* Ariſt. c. 4.

* Ariſt. c. 5.

¶ Probat, & exponit ſecundam partem concluſionis, qa ex parte cauſæ agentis delectatio perficit operationem indirectè non directè, vt patet per Philoſophum, quia non ſicut medicus ſanum. ſ. eſſe, videlicet in genere cauſæ efficientis, ſed ſicut ſanitas perficit ſanum eſſe. ſ. formaliter, & hoc directè, qđ autem indirectè, pbatur ſic. Id quod facit agentem vehemẽtius attendere ad ſuam operationem, hoc perficit operationem effectiuè ex parte agẽtis indirectè (i. mediante attentione, & vehementia excitata ex parte agẽtis) ſed delectatio eſt huiuſmodi; igitur, &c. Minor patet de ſe. Et cõfirmatur iſta pars auctoritate Philoſophi, quia propriè delectationes adaugent (ſ. effectiuè indirectè) proprias operationes; &c.

¶ Nota, ꝙ aliqui libri habent ſic. Non ſicut medicus ſanum, ſed ſicut ſanitas medicum; ſed non videtur eſſe de mẽte Philoſophi, nec habetur in tex. quia vult Philoſophus, quòd delectatio perficit operationem, non ſicut cauſa effectiua operationis, ſed ſicut forma perficit illud, cuius eſt forma. Dicit enim, quòd delectatio perficit operationem ſenſus, non ſicut ſenſibile perficit ſenſum, quia ſenſibile perficit ſenſum effectiuè, ſed delectatio perficit ſenſum formaliter. Omnia enim hæc, ſcilicet tam ſenſibile, quàm delectatio, ſunt bona, & bonitatem operationi tribuentia, ſed aliter, & aliter, quia ſenſibile eſt perfectio ſenſus, vel operationis ſenſus effectiuè; & delectatio eſt perfectio operationis ſenſus formaliter; ſicut medicus, & etiam ſanitas ſunt cauſa eius quod ſanari, hoc eſt huius, quod eſt ſanum eſſe; ſed diuerſimodè, quia medicus eſt cauſa effectiua huius, quod eſt ſanũ eſſe, & ſanitas eſt cauſa formalis huius, quod eſt ſanum eſſe; & ita habetur ex iſta auctoritate, ꝙ delectatio non perficit ſicut cauſa effectiua directè.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ non omnis delectatio impedit actum rationis; ſed delectatio corporalis, quæ non conſequitur actum rationis, ſed actum concupiſcibilis, qui per delectationem augetur; delectatio autẽ quæ cõſequitur actũ rationis, fortificat rationis uſum.—

¶ Maior vera. Minor negatur, primò de delectatione propria, quæ eſt de vſu rationis. Negatur ſecundò de delectatione corporali imperata ex ratione, vel quæ ſequitur iudicium rationis, vt patuit ſupra quæſt. 24. artic. 3. ad primum. Sed vera eſt de delectatione præueniente iudicium rationis, & quæ eſt vehemens, & ſuperexcreſcens, vt patet art. 3. Ergo delectatio, &c. Si intelligitur, vt concluſio vult de delectatione propria, negatur conſequẽtia, ſed extranea, & aliena, illa impedit, nec de iſta loquimur in ar.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 2. Phyſ. * Contingit, ꝙ duo ſibiinuicem ſunt cauſa, ita ꝙ vnum ſit cauſa efficiens, & aliud cauſa finalis alterius; & per hunc modum operatio cauſat delectationem, ſicut cauſa efficiens, delectatio autem perficit operationem per modum finis, ut dictum eſt. *

* Ariſtot. tex. 30.

* In corp.

¶Ad maiorem, nihil eſt perfectiuum ſuijpſius, vel ſuæ cauſæ. Prima pars conceditur. Ad ſecundam dicitur, ꝙ nihil perficit ſuam cauſam in eodem genere cauſæ, & vt cauſa eſt, tamen poteſt perficere ſuam cauſam in alio genere cauſæ, & vt eſt effectus. Cauſæ enim ſunt ſibiinuicē cauſæ, & id quod eſt cauſa in vno genere, eſt effectus in alio genere, ſicut patet de materia, & forma de efficiente, & fine. Materia enim eſt cauſa formæ in genere cauſæ materialis, & ipſa vt exiſtēs, & actu, eſt effectus formæ in genere cauſæ formalis; ſimiliter finis eſt cauſa in genere cauſæ finalis, & quandoque effectus in genere cauſæ efficientis. Ad minorem dicitur, ꝙ capiendo operationem propriè, prout nominat actum ſecundum immediatè procedentem ab actu primo, tunc eſt prædicatio cauſalis; & operatio eſt cauſa delectationis in genere cauſæ efficientis, & cum hoc delectatio eſt cauſa operationis formalis, vel finalis largè de finali loquendo, prout omne perfectiuum habet rationem finis. Negatur igitur conſequentia.

¶Ad tertium patet reſponſio ex dictis.

¶Ad maiorem dico, ꝙ perficit vt finis, largè accipiendo finem, vt habetur in principio corporis. Dico ſecundò ꝙ vt forma. Dico tertiò, ꝙ ex parte agentis perficit indirectè, vt patuit in corpore. Ad minorem dico, ꝙ non vt finis, ad quem res ordinatur, ſed vt finis, qui eſt perfectio accidentalis, nec oppoſitum probatur. Vltra dico, ꝙ non per modum efficientis directè, ſed ſolùm indirectè, nec probatur oppoſitum. Vltra, nec vt forma. Verum, eſſentialis, & immanens, & hoc vult Philoſophus, quando dixit, quòd nō perficit vt habitus quidam (ideſt nō ſicut forma intrans eſſentiam rei) ſed vt finis quidam ſuperueniēs, ideſt ſicut quædam perfectio accidentalis ſuperueniens operationi in eſſe conſtituæ. Et ponit Philoſophus exemplum dicens, quòd delectatio perficit operationem, ſicut pulchritudo ſuperueniens iuuenibus, &c.

Quæſtio Trigeſimaquarta.

De bonitate, & malitia delectationum.

R Deinde conſiderandum eſt de bonitate, & malitia delectationum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum omnis delectatio ſit mala. Secundò, dato quòd non, vtrum omnis delectatio ſit bona. Tertiò, vtrū aliqua delectatio ſit optima. Quartò, vtrum delectatio ſit menſura, vel regula, ſecundum quam iudicetur bonum, & malum in moralibus.

¶Poſtquam determinauit de delectatione ſm ſe cauſis, & effectibus, quæ conueniunt delectationi ſm eſſe naturæ, & ſine habitudine ad principiū moralitatis. Nunc quærit de proprietate morali, quæ conuenit delectationi in homine per confinitatem ad rationē coniunctam in eodem ſuppoſito. Prior autem eſt ſpeculatio de his, quæ naturam, & rem abſolutè ſequuntur. Et diuiditur iſta quæſtio in duas partes. Primò oſtendit quomodo ſit bona, vel mala ſm ſe. Secundò, quomodo ſe habeat ad bonitatem, & malitiam moralium actuum. Circa primum oſtenditur, quomodo aliqua ſit bona, aliqua mala. Secūdò, an aliqua ſit optima; Primum in duo. Primò oſtendit, ꝙ non omnis eſt mala contra Stoycos. Secundò, quòd non omnis eſt bona contra Epycureos, artic. ſecundo.

Vtrum omnis delectatio ſit mala.

4.d.19.q.3. arti.4.q.3. cor. Et Veri. q.15.ar.4. Et 10. Eth. lec. 2.3. & 4.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ omnis delectatio ſit mala. Illud enim quod corrumpit prudētiam, & impedit rationis vſum, videtur eſſe ſecundùm ſe malum, quia bonum hominis eſt ſecundùm rationem eſſe, vt Dionyſ. dicit. 4. cap. de Di. no. ſed delectatio corrumpit prudentiam, & impedit rationis uſum, & tantò magis, quātò delectationes ſunt maiores. Vnde in delectationibus venereis, quæ ſunt maximæ, impoſſibile eſt aliquid intelligere, vt dicitur in 8. Ethic. * Et Hieronym. etiam dicit ſuper Matth. * quòd illo tempore, quo coniugales actus geruntur præſentia ſancti Spiritus non dabitur, etiam ſi Propheta videatur eſſe, qui officio generationis obſequitur; ergo delectatio eſt ſecundùm ſe malum; ergo omnis delectatio mala.

Dionyſius.

*Ariſt.e.11.

*Hiero.epiſto.de monogamia. tomo 1.

¶ 2 Præterea. Illud quod fugit virtuoſus, & proſequitur aliquis deficiens a uirtute, videtur eſſe ſecundùm ſe malum, & fugiendum, quia vt dicitur in 10. Ethicor. * Virtuoſus eſt quaſi menſura, & regula humanorū actuū. Et Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 2. Spiritualis iudicat omnia; ſed pueri, & beſtiæ, in quibus non eſt virtus, proſequuntur delectationes, fugit autem eas temperatus; ergo delectationes ſecundùm ſe ſunt malæ, & fugiendæ.

*Ariſt.e.5.

D. Paulus.

¶ 3 Præterea. Virtus, & ars ſunt circa difficile, & bonum, vt dicitur in 2. Ethic. * ſed nulla ars ordinata eſt ad delectationem; ergo delectatio non eſt aliquid bonum.

*Ariſt.c.3.

¶Sed contra eſt, quod in Pſalm. dicitur. Delectare in Domino. Cū igitur ad nihil mali auctoritas Diuina inducat, videtur, quòd non omnis delectatio ſit mala.

¶Hic primò q̄ritur pp Stoycos, an oēs delectationes ſint malæ.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut dicitur in 10. Ethic. * aliqui poſuerunt omnes delectationes eſſe malas, cuius ratio videtur fuiſſe, quia intentionem ſuam referebāt ad ſolas delectationes ſenſibiles, & corporales, quæ ſunt magis manifeſtæ: nam & in cæteris intelligibilia a ſenſibilibus antiqui Philoſophi non diſtinguebant, nec intellectum a ſenſu, vt dicitur in lib. de Anima. * Delectationes autem corporales arbitrabantur dicendum omnes eſſe malas, vt ſic homines qui ad delectationes immoderatas ſunt proni, a delectationibus ſe trahentes ad medium virtutis perueniant.

*Ariſt.c.3. & 7.

*Ariſt.lib. 1. tex.13.

¶D. S. primò recitat opinionē quāndam circa quæſitum. Secundò eam reprobat cum fundamento eiuſdem opinionis, ibi. Sed hæc, &c. Tertiò ponit veritatem, & concluſionem reſponſiuā, ibi. Dicendum eſt, &c. Volebant ergo (quo ad primum) aliqui, quòd omnes delectationes ſint dicendæ malæ, & hoc volebant intelligi de corporalibus, & ſenſibilibus. Et eorum motiuum fuit, quia cum dicerentur malæ, homines ab eis retraherentur, nec diſtinguebant ſenſum, & intellectum, vt patuit ſupra de hoc quæſt. 24. & infra habetur quæſt. 59 artic. 2. Deinde cum dicit.

¶Sed hæc eſtimatio non fuit conueniens, cum enim nullus poſſit uiuere ſine aliqua ſenſibili, & corporali delectatione, ſi illi qui docent omnes delectationes eſſe malas, deprehendantur aliquas delectationes ſuſcipere, magis homines ad delectationes erunt proclines exēplo operum, verborū doctrina prætermiſſa. In operationibus enim, & paſſionibus humanis, in quibus experientia plurimum valet magis mouent exempla, quām verba.

¶Reprobat motiuum illorum opinantium, quia per hoc, quòd dicerētur delectationes malæ ab ipſis, & ipſi nihilominus eis frueretur, homines non retraherentur, immo eorum exemplo efficerentur magis proclines, &c. Deinde ibi.

¶Dicendum eſt ergo aliquas delectationes eſſe bonas & aliquas eſſe malas. Eſt enim delectatio quies appetitiuæ uirtutis in aliquo bono amato, & conſequens aliquam operationem. Vnde huius ratio duplex accipi poteſt. Vna quidem ex parte boni, in quo aliquis quieſcens delectatur; bonum enim & malum in moralibus dicitur, ſecundùm quòd conuenit rationi, uel diſcordat ab ea, ut ſupra dictum eſt; * ſicut in rebus naturalibus aliquid dicitur naturale ex eo, quòd naturæ conuenit, innaturale uerò ex eo, quòd eſt a natura diſcordans; ſicut igitur in naturalibus eſt quædam quies naturalis, quę ſcilicet eſt ex eo quòd cōuenit naturæ, vt cū graue quieſcit deorſum; & quædam innaturalis, quę eſt in eo, quod repugnat naturæ, ſicut cum graue quieſcit ſurſum; ita & in moralibus eſt delectatio bona, ſecundùm quòd appetitus ſuperior, aut inferior requieſcit in eo quod conuenit rationi; & quædam mala ex eo, quòd quieſcit in eo, quod a ratione diſcordat, & a lege Dei.

*q.19.ar.1. & 2.

¶Reſpondet ergo ſecundùm veritatem ad quæſitum tali cōcluſione. Aliquæ delectationes ſunt bonæ, aliquæ malæ, etiam corporalis. Probatur iſta concluſio duabus rationibus. ſecundam ponit ibi. Alia ratio, &c. Quo ad primam ſupponitur, ꝙ delectatio eſt quies appetitiuæ virtutis in bono amato, & conſequens aliquā operationem. Tunc arguitur primò ex parte boni. Bonū & malū in moralibus dicitur ſecundùm quòd, &c. vt in littera; ſed in naturalibus eſt quædam quies naturalis, quæ eſt ex eo, ꝙ conuenit naturæ, & c. ergo & in moralibus delectatio eſt bona, ſecundùm ꝙ appetitus ſuperior, &c. clarè in littera. Maior patuit ſupra q.19. artic.3. Minor nota ex ſupradictis q.6. art.5. Et tenet conſequentia a ſimili: ergo ex hac probatione, quòd delectatio in aliquo bono, quod eſt contra rectam rationem, eſt mala, quare non habet delectatio vt ſic, ꝙ ſit bona; & quia de facto datur delectatio, quæ eſt in contrario rationis rectæ, ideo eſt mala; & intelligitur iſta cōcluſio, non tantùm de ſpirituali, ſed & ſenſibili; quia dicit D. S. ſecundùm quòd appetitus ſuperior, aut inferior, &c. Tunc ibi.

¶Alia

¶Alia ratio accipi poteſt ex parte operationum, quarum quædam ſunt malæ, & quædam bonæ, operationibus autem magis ſunt affines delectationes, quæ ſunt eis coniunctæ, quam cõcupiſcentiæ, quæ tempore eas præcedunt; vnde cum concupiſcentiæ bonarum operationum ſint bonæ, malarum verò malæ, multomagis delectationes bonarum operationum ſunt bonæ, malorum verò malæ.

¶ Subiungit ſecundam rationem pro concluſione reſpõſiua ex parte operationum, quas delectatio conſequitur. Et arguitur ſic. Concupiſcentiæ bonarum operationum ſunt bonæ, malarum verò malæ; ergo multo magis delectationes bonarum operationũ ſunt bonæ, malarum malæ. Antecedens habetur notum, & ab eis conceſſum. Conſequentia probatur, quia operationibus magis ſunt affines delectationes, quàm concupiſcentiæ; ergo ſi iſte trahunt bonitatem, & malitiam, multo magis iſto. Illud antecedens patet, quia delectationes ſunt coniunctæ. Concupiſcentiæ verò præcedunt tempore operationes ipſas.

¶Et confirmatur concluſio reſpõſiua argumento in contrariũ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ *q.31.ar.1. eſt; * delectationes, quæ ſunt de actu rationis, non impediunt rationem, neque corrumpunt prudentiam, ſed delectationes extraneæ, cuiuſmodi ſunt delectationes corporales, quæ quidem rationis vſum impediunt, ſicut ſupra dictum eſt; * & per contrarietatẽ appetitus, qui quieſcit in eo, quod repugnat rationi; & ex hoc habet delectatio, quòd ſit moraliter mala, vel ſecundùm quandam Dub. 157. & 178. ligationem [d] rationis, ſicut in concubitu coniugali delectatio, quamuis ſit in eo, quod conuenit rationi, tamen impedit rationis vſum propter corporalem tranſmutationem adiunctam, ſed ex hoc non conſequitur malitiam [d] moralem, ſicut nec ſomnus, quo ligatur vſus rationis moraliter eſt malus, ſi ſit ſecundùm rationem receptus; nam & ipſa ratio hoc habet, vt quandoque rationis vſus intercipiatur; dicimus tamen, quòd huiuſmodi ligamentum rationis ex delectatione in actu coniugali, & ſi non habeat malitiam moralem, quia non eſt peccatum mortale, nec veniale, prouenit tamen ex quadam morali malitia, ſcilicet ex peccato primi parentis; nam hoc in ſtatu innocentiæ non erat, vt patet ex his, quæ in prima dicta ſunt. *

*Prima par te, q.61.ar. 2.

¶Ad maiorem, conceditur prima pars, quòd id quod corrumpit prudentiam ſecundùm ſe, eſt malum moraliter, ſed ſecunda pars negatur. Si intelligitur de impediente per viam ligationis, immo etiam diſtractionis, poteſt tantum impedire id quod de ſe bonum eſt. Ad probationem dico, quòd bonum hominis eſt ſecundùm rationem eſſe, non quòd nunquam oporteat intercipi vſum rationis. Et quòd impediens vſum rationis per viam ligationis, & impedimenti, ſit malum moraliter, aliàs ſomnus ſemper eſſet malus, quod eſt falſum; ſed bonum hominis eſt ſecundùm rationem, ita ꝙ quicquid contrariatur rectæ rationi eſt malum. Ad minorem. Eſt primò falſa de ſubſtantiis ſpiritualibus. Secundò dico, quòd non omnis etiam ſenſibilis corrumpit, ſcilicet viã contrarietatis. Tertiò dico, quòd aliquæ præſertim vehementes, & ſuperexcreſcentes (vt patuit quæſt. præceden. artic. 3.) impediunt, non tamen propterea ſunt malæ moraliter, vt iam dictum eſt. Ad probationem dicitur, quòd ſolùm probat, quòd delectationes ſenſibiles, præſertim venereæ, impediunt vſum rationis; ſed per hoc non ſunt malæ moraliter. Et quia in tactu quo tangebat Spiritusſanctus corda Prophetarum, decebat eos eſſe abſtractos ab huiuſmodi delectationibus, ideo non dabatur.

¶Et nota, quia talis delectatio eſſet in ſe peccatum, licet quòd ſit perturbans, & quòd ſequitur ligatio rationis procedit ex radice peccaminoſa (ſcilicet ex peccato originali) quod abſtulit iuſtitiam originalem, quæ cohibebat ſenſualitatem, ne effrenatè ferretur in delectationem, nec turbaret vſum rationis. De hoc in prima parte, quæſt. 98. artic. 2. &c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd temperatus non fugit omnes delectationes, ſed immoderatas, & rationi nõ conuenientes; quòd autem pueri, & beſtiæ delectationes conſequuntur, non oſtendit eas uniuerſaliter eſſe malas, quia in eis eſt naturalis appetitus a Deo, qui mouetur in id, quod eſt ei conueniens.

¶Ad minorem dico, ꝙ virtuoſus non fugit omnes, ſed eas quæ ſunt contra rationem; & tales ſunt malæ. Secundò dicitur, quòd pueri quidem, & beſtiæ ſequuntur delectationes, ſed negatur conſequentia, ergo ſunt malæ, quia in eis eſt appetitus naturalis bonus, & per conſequens tendunt in bonum ſaltem naturale, licet in eis non ſit bonitas moralis, non tamen malitia, ſed ibi eſt bonitas naturalis media inter bonum, & malum morale.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd non omnis boni eſt ars, ſed exteriorum factibilium, vt infra dicetur; * circa ope- *q.57.ar 3. rationes autem, & paſſiones, quæ ſunt in nobis, magis eſt prudentia, & virtus, quàm ars, & tamen aliqua ars eſt factiua delectationis, ſcilicet pulmentaria, & pigmentaria, vt dicitur in quinto Ethicorum. * *Ariſt.c 12.

¶Maior vera diſiunctè, ita quòd ars eſt circa bonum, ſaltẽ materialiter, & virtus etiam, ſed non circa idem bonum ſunt ſimul ars, & virtus eſt magis circa bonum, quàm difficile, immo, ſi difficile non eſſet bonum non eſſet virtutis, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 27. artic. 8. ad tertium. Minor vera, nulla ars eſt ad delectationem regulandam. Eſto ſit ad aliquam faciendam, tamen virtus eſt circa delectationes, quia eſt circa agibilia, ars circa factibilia, vt patebit infra quæſt. 57. artic. 3. Temperantia enim eſt circa delectationes. Vnde negatur conſequentia.

Vtrum omnis delectatio ſit bona.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ omnis delectatio ſit bona; ſicut enim in primo dictum eſt; * bonum in tria diuiditur. ſ. honeſtum, utile, & delectabile, ſed honeſtum omne eſt bonum, & ſimiliter omne utile; ergo & omnis delectatio eſt bona. S 4.d.49.q.3. ar.3.q.3.ad 2. & arti.4. q.1.per totum. & 3. cor. & 10. Eth. lect.2. 3 & 4.

¶ 2 Præterea. Illud ſecundùm ſe eſt bonum, quod nõ quæritur propter aliud, vt dicitur in 1. Ethic. * ſed delectatio non quæritur propter aliud, ridiculum enim videtur ab aliquo quærere, quare uult delectari; ergo delectatio eſt per ſe bona, ſed qđ per ſe prædicatur de aliquo; vniuerſaliter põdicatur de eo; ergo ois delectatio eſt bona. *Prima par te, q.5.ar.6. * Ariſt. c.6. & 7.

¶ 3 Præterea. Id quod ab omnibus deſideratur, videt eſſe per ſe bonum; nam bonũ eſt, quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethic. * ſed omnes appetunt aliquam delectationem etiam pueri, & beſtiæ; igitur delectatio eſt ſecundùm ſe bonum; omnis ergo delectatio eſt bona. * Ariſt. in princ.

¶Sed contra eſt, quod dicitur Prouerb. 2. Qui lætantur, cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Prouerb.2

¶Hic D. S. quærit per oppoſitum ad articulum præced. propter Epycureos, qui dicebant delectationẽ ſecundùm ſe. i. vniuerſaliter, & ratione generis in quocunque, vel de quocunq; ſit, eſſe bonum.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut aliqui Stoycorum poſuerunt omnes delectationes eſſe malas, ita Epycurei poſuerunt delectationem ſecundùm ſe eſſe bonam, & per conſequens delectationes omnes eſſe bonas.

¶D. S. primò recitat opinionem erroneam circa quæſitum. Secundò eam reprobat ponẽs veram ſententiam, & reſponſionẽ, ibi. Qui ex hoc, &c. Quo ad primum dicit, ꝙ opinio Epycureorum oppoſita opinioni Stoycorum fuit, ꝙ delectatio ſm ſe eſſet bona, ideſt ex propria ratione, & ratione generis, & quia quod conuenit alicui ſm ſe, & huiuſmodi, inquantũ tali conuenit omni tali, ideo ſm eos omnis delectatio eſt bona. Conſequenter cõtradicit.

¶Qui ex hoc decepti eſſe uidentur, quòd non diſtinguebant inter id quod eſt bonum ſimpliciter, & inter id quod eſt bonum quo ad hunc; ſimpliciter quidem bonum eſt, quod ſecundùm ſe bonum eſt. Cõtingit autem, quod non eſt ſecundùm ſe bonum, eſſe huic bonum dupliciter; vno modo, quia eſt ei conueniens ſecundùm diſpoſitionem, in qua nunc eſt, quæ tamen non eſt naturalis, ſicut leproſo bonum eſt quandoque comedere aliqua uenenoſa, quæ non ſunt ſimpliciter conuenientia complexioni humanæ; alio modo, quia id quod non eſt cõueniens eſtimatur ut conueniens.

¶Reprobat prædictam opinionem tanquam erroneam, & improbatio eius eſt probatio concluſionis reſpõſiuæ, quæ ex ea ſubintelligitur talis, nõ omnis delectatio eſt ſimpliciter, & ſecundùm ſe bona. Pro fundatione huius concluſionis, & reprobatione prædicti erroris. D. S. primò notat rationem iſtius opinionis, & eius defectum. Secundò eam applicat ad propoſitum, ibi. Et quia, &c. Quo ad primum notat defectum iſtius opinionis, quia non diſtinguebat inter bonum ſimpliciter, & inter bonum quo ad hunc; & ideo quia omnis delectatio videtur eſſe bona huic ſecundùm ſenſum, vel apparet bona, ideo malè inuenerunt, quòd omnis eſſet dicenda bona ſimpliciter. Concluſio reſponſiua.

Digitized by Google

¶Nota autem circa hoc D.S. 1.par.q.49.ar.3. iudicium de bonitate alicuius rei, non eſt accipiendum ſm ordinem ad aliquid particulare, ſed ſm ſeipſam, & ſm ordinẽ ad totũ vniuerſum, hęc ille; ſic in ꝓpoſito delectatio in hoīe iudicanda eſt bona ſimpliciter in ordine ad præcipuum hominis, quod eſt ratio. Conſequenter ibi.

¶Et quia delectatio eſt quies appetitus in bono, ſi ſit bonum ſimpliciter illud, in quo quieſcit appetitus, erit ſimpliciter delectatio, & ſimpliciter bona, ſi autem non ſit bona ſimpliciter, ſed quo ad hunc, tunc nec delectatio eſt ſimpliciter, ſed huic, nec ſimpliciter eſt bona, ſed bona ſecundùm quid, vel apparens bona.

¶Applicat rationem defectus iſtius opin. ad propoſitum, & probat cõcluſionem reſponſiuam ſic. Si ſit bonum ſimpliciter, in quo quieſcit appetitus, erit ſimpliciter, &c. vt in littera per totum; ſed bonum in quo quieſcit appetitus, non ſemper eſt ſimpliciter bonum, ſed quandoq; ſolùm quo ad hunc, vel præſentem diſpõnem, vel quia eſtimatur conueniens; ergo non oīs eſt ſimpliciter bona. i. in veritate. rõne gñis. Maior patet ex dictis. Minor ſuppletur, & relinquitur nota, quia qñq; quis delectatur in bono ſolùm ſm ſenſum, & nõ ſm rationem, quod eſt quieſcere in bono ſm quid, &c. Et confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ honeſtum, & vtile dicuntur ſm rationem; & ideo nihil eſt honeſtum, velvtile, quod non ſit bonum; delectabile autem dicitur ſm appetitum, qui quandoq; in illud tendit, quod non eſt cõueniens rationi, & ideo non omne delectabile eſt bonũ bonitate morali, quæ attenditur ſecundùm rationem.—

¶Maiorẽ cõcedo, & minorẽ; ſed negatur conſequentia, & ratio in ſolutione, quia honeſtum, & vtile ex propria ratione dicuntur, & ſunt ſm rationem, & per conſequens bona ſm ſe, & ex propria ratione; ſed non ſic eſt de delectabili, quod poteſt eſſe delectabile ſm appetitũ ſenſitiuũ contra rõnẽ, & p conſequẽs malũ hoīs, cuius bonũ ſimpliciter eſt ſm rõnem eſſe. Quare negatur conſequẽtia.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ideo delectatio non quæritur propter aliud, quia eſt quies in fine, finem autẽ contingit eſſe bonum, & malum, quamuis nunquam ſit finis, niſi ſecundùm quòd eſt bonum quo ad hunc, ita etiam eſt de delectatione.

Quomodo delectatio non quæritur propter aliud.

¶Ad maiorem primò, illud ſecundùm ſe eſt bonum, vel habetur (licet quandoque falsò) tanquam ſecundùm ſe bonum, quod non quæritur propter aliud quocunque modo; ſi autem non quæritur propter aliud, quia conſequitur ipſum finem neceſſariò de per ſe quæſitum, non eſt ſecundùm ſe bonum, ſed ex fine, quem ſequitur, qui ſi eſt bonus ſimpliciter, tunc & illud conſequens; ſi autem ſit bonum ſecundùm quid quo ad hunc, vel apparenter, tunc eſt bonum ſecundùm quid.

¶Poteſt ſecundò dici ad maiorem, negãdo eam, ſi conſequatur finem quandoque bonum, quandoque malum; ideo enim non quæritur. ſ. verbaliter propter connexionem ad finem, qui poteſt eſſe bonus ſimpliciter, vel quo ad hunc.

¶Ad minorem dico, ſi intelligitur, quòd non ſit etiam propter aliud. Negatur, delectatio eſt enim perfectio ordinata ad operationem, vt per ipſam operatio perfectum eſſe habeat, & ita eſt propter aliud. Dicitur ſecundò, quòd minor vera eſt, quòd non quæritur verbaliter, & vocaliter, quare quis velit delectari; quæritur tamen intentionaliter, & affectionaliter per appetitum rectè ordinatum delectatio propter operationem. Ratio primi eſt ſecundùm D.S. in quarto, diſt. 49. quæſt. 3. artic. 4. quæſt. 3. ad 3. quia de illis ordinatis ad finem conſueuimus quærere, propter quem finem fiant, quæ fini non ſunt coniuncta. De his verò quæ fini coniunguntur, talis quæſtio non fit, quia ſtatim apparet ea eſſe appetibilia. Et quia delectatio eſt coniuncta operationi perfectæ, ideo non conſueuimus quærere propter quid aliquis velit delectari, & propterea delectatio dicit quietationem appetitus in aliquo. Vnde quærere, quare aliquis velit delectari, eſt idem quòd quærere quare velit appetitum ſuum quietari, quod idem eſt, ac ſi quæreretur, quare aliquis velit finem voluntatis conſequi; licet autem operatio aliqua ſit finis, tamen operatio de ſuo nomine non importat rationem finis, vel quietationem in fine. Et inde eſt, quòd magis quærimus propter quid vis operari, quàm propter quid vis delectari. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd minor eſt falſa, ſi intelligitur, ꝙ non quæritur, ideſt appetitur propter aliud, quia appetitur propter operationem, vt D.S. ibidem ad ſecundum declarat, ſed non quæritur (imperſonaliter accipiendo quæritur) vocaliter, & per quæſtionem propoſitionalem, quare vis delectari. Eſt ergo delectatio propter finem, qui ſi eſt ſimpliciter bonus, delectatio eſt bona, ſin autem eſt mala. Dicatur ergo ad argumentum formaliter. Ad maiorem, illud ſecũdùm ſe, ideſt ex propria ratione eſt bonum ſimpliciter, & moraliter, quod non quæritur pp aliud, nec quæſitu affectiuo, ideſt non appetitur propter aliud, nec quæſtione verbali, ita ꝙ non quæritur, quare vis hoc facere. Si autem vult maior, ꝙ iſtud ſecundum ſufficiat ad eſſe vltimum finem, & ſecundùm ſe bonum, negatur, immo de ſecundùm ſe bono. Operatione perfecta poteſt quæri, quia in proprio nomine non dicit finem, &c. vnde eſto non ſit propter aliud, tamen quæritur, vnde non quæri non eſt argumentum ſufficiens, & ratio conuertibilis cum de ſe bono, quia de ſe bono quæritur. Ad minorem, negatur, ſi intelligitur de quæſitu appetitiuo, immo appetitur propter operationem tanquam finem; ſed verum eſt, ꝙ non quæritur imperſonaliter, ideſt nemo quærit vocaliter, quare quis velit delectari propter euidentem connexionem ad finem quem ſequitur, & qa eſt quietatio in fine, &c. vt D.S. habet in quarto. ergo, &c. Negatur conſequentia, quia eſt bona pp rem & operationem, quã ſequitur quæ quandoq; eſt ſolùm apparenter, vel ſecundùm quid bona.

¶Nota, ꝙ ſolutio eſt ſanè intelligẽda, in qua D.S. dicit. Ideo delectatio non quæritur propter aliud. ſ. vocaliter, ideſt non quæritur, quare quis velit delectari, & quietari in appetitu, & finem voluntatis conſequi, tamen refertur in operationem (vt patuit ſupra quæſt. 4. artic. 2. ad ſecundum) tanquam in finem, quia autem finis eſt bonus, & malus; ideo & delectatio.

¶Et aduerte, ꝙ delectatio nõ quæritur propter aliud ad ſenſum dictum, tamen deſideratur, & appetitur propter aliud.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc modo omnia appetunt delectationem ſicut & bonum, cum delectatio ſit quies appetitus in bono, ſed ſicut contingit nõ omne bonum, quod appetitur eſſe per ſe, & verè bonum, ita non omnis delectatio eſt per ſe, & verè bona.

¶Ad maiorem, negatur, ꝙ ſit per ſe bonum; ſed ſufficit, quòd conſequatur bonum ab omnibus appetibile, quod poteſt eſſe bonum ſimpliciter, vel ſecundùm quid. Ad probationem, oportet ſanè intelligere; eſt enim ſenſus, ꝙ omnia appetũt bonum, vel ſecundùm rem, vel ſecundùm apparentiam, & non intelligitur, ꝙ omnia appetunt vnum bonum niſi Deum, ſed intelligitur diſtributiuè, reddendo ſingula ſingulis, ideſt quodlibet appetens appetit ſibi bonum, ita ꝙ bonum habet ſuppoſitionem confuſam, vel ſimplicem cum inclinatione ad ſuppoſita. Vnde D.S. in de Veritate, Materia 22. art. 2. ad quartum. Cum dicitur, omnia bonum appetunt, non oportet bonum determinari ad hoc, vel illud, ſed in communitate accipi, quia vnumquodq; appetit ſibi bonum conueniens naturaliter. De hoc videbitur prima par. q. 6. artic. 2. ad ſecundum. Ad minorem, vera eſt, quia omnes appetunt bonum, quod ſequitur delectationẽ; ſed tale bonum non eſt ſimpliciter bonum ſemper; ſed ſufficit ad hoc, ꝙ appetatur, vt ſit bonum ſenſibile ſecundùm quid, &c. Negatur conſequentia. Et iddem argumentum habet D.S. in quarto, vbi ſtatim, & eſt in ordine quartũ. Delectationes autem propriæ alicui ſunt bonæ ſibi in veritate, & ita in homine ſecundùm rationem delectari eſt ſibi bonum in veritate, & ſimpliciter. Et probat hoc tertium argumentum, quòd delectatio habet aliquam bonitatem naturalem, & ſenſibilem de ſe, ſed non moralem bonitatem, quæ eſt bonitas rationis.

¶Et nota D.S. in quarto, ꝙ dicit delectatio, vt delectatio nominat quoddam bonum. ſ. bonitate naturali; ſed vt hæc delectatio poteſt habere rationem mali. ſ. moralis, ex parte eius, ex quo ſpecificatur, ſicut & omnis actio quantum ad hoc, quòd habet de natura actionis eſt bona, &c. Et nota ſolutionẽ ſecundi argumenti quæſtiunculæ primæ, ꝙ non ſolùm appetitur bonum. ſ. in veritate, ſed etiam apparens, a non habente rectum iudicium.

Vtrum aliqua delectatio ſit optima.

T 4.d.49.q.1.ar.4.q.3.bi 1.cõt.4.ad 3. Eth. lect.4. col.2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ nulla delectatio ſit optimum, nulla enim generatio eſt optimum; nam generatio non poteſt eſſe vltimus finis, ſed delectatio conſequitur generationem, nam ex eo, ꝙ aliquid conſtituitur in ſuam naturam delectatur, vt ſupra dictum eſt; * ergo nulla delectatio poteſt eſſe optimum. * q.31.art.1.

¶ 2 Præterea. Illud quod eſt optimum, nullo addito poteſt fieri melius; ſed delectatio aliquo addito fit melior, eſt enim melior delectatio cum virtute, quàm ſine virtute; ergo delectatio non eſt optimum.

¶ 3 Præterea. Id quod eſt optimum, eſt vniuerſaliter bonum, ſicut per ſe bonum exiſtens; nam quod per ſe eſt prius, & potius, eo quod eſt per accidens, ſed delectatio non eſt vniuerſaliter bonum, vt dictum eſt; * ergo delectatio non eſt optimum. * Artic.2.

¶Sed contra. Beatitudo eſt optimum, cum ſit finis humanæ vitæ, ſed beatitudo non eſt ſine delectatione, dicitur enim in Pſal. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem.

¶Quia oſtẽſum eſt, quòd aliqua delectatio eſt bona, aliqua mala, nunc quærit, an aliqua ſit optima.

¶Reſpon-

Digitized by Google

¶ Reſpondeo dicendum, quòd Plato. * non poſuit omnes delectationes eſſe malas ſicut ſtoici, neque omnes eſſe bonas, ſicut epycurei, ſed quaſdam eſſe bonas, & quaſdam eſſe malas, ita tamen quòd nullum ſit ſummũ bonum vel optimum. ——

* Apud Ariſt. li. 10. Eth. c. 2.

¶ D. S. primò recitat opinionem Platonis circa quæſitum, ſecũdò adducit duo fundamẽta eius, & ea reprobat, ibi, Sed quãtũ, &c. Tertiò ex illis reprobationibus infert concluſionem reſponſiuam veram ibi. Et per hunc modum, &c. Quo ad primum præmitur, quòd Plato in duobus benè ſenſit iuxta determinationem articulorum præcedentium, quia non ponit omnes malas neque omnes bonas. Deinde ponit in quo defecit, videlicet in hoc, quòd nõ poſuit aliquam optimum vel ſummum bonum ad ſenſum dicẽdũ.

¶ Nota circa hoc, quòd D. S. in quarto vbi ſupra quæſtiun. 3. cõnumerat. Platonicos cũ Stoycis, & dicit. Alia fuit opinio Stoycorum, & Platonicorum, qui ponebant omnem delectationem eſſe malam. Hic autem in principio cor. dicit quòd Plato non poſuit omnes delectationes eſſe malas, ſicut Stoyci, &c. vbi videtur eſſe contradictio, ſed puto, quòd rem hic melius digeſſerit, poſſibile etiam eſt, quòd aliter ſenſerint Platonici, aliter Plato à cuius ſententia poſteriores recedere potuerunt.

¶ Sed quantũ ex eius rationibus datur intelligi in duobus deficit. In vno quidem, quia cum videret delectationes ſenſibiles, & corporales in quodam motu, & generatione conſiſtere ſicut patet in repletione ciborum, & huiuſmodi, æſtimauit omnes delectationes conſequi generationem, & motum, vnde cum generatio, & motus ſint actus imperfecti, ſequeretur quòd deiectatio nõ haberet rationem vltimæ perfectionis. ——

Hic conſequenter D. S. adducit duo fundamenta, & duas rationes prædictæ ſuæ opinionis, ſecundum ibi. Alio verò, &c. Quo ad primam primò ipſam refert. Secũdò eã improbat, ibi. Sed hoc, &c. Prima ergo radix, & primum fundamentum defectus Platonici quo ad dicendum nullam delectationem eſſe optimum fuit, inductus eſt, quia æſtimauit omnes delectationes conſequi generationem, & motum, & ſic per conſequens nullam eſſe optimum, quia motus eſt actus imperfecti, conſequenter cum dicit.

¶ Sed hoc manifeſtè apparet falſum in delectationibus intellectualibus, aliquis enim non ſolùm delectatur in generatione ſcientiæ, puta cum addiſcit aut miratur, ſicut ſupra dictum eſt. * ſed etiam in contemplando ſecundùm ſcientiam iam acquiſitam. ——

* q. 32. ar. 2.

¶ Eradicat prædictum primum fundamentum Platonis, quia delectationes intellectuales quæ ſunt potiſſimè non conſequuntur ſolùm generationem, ſed etiam perfectionem completam vt D. S. oſtendit de ſcientia. Conſequenter ibi.

¶ Alio verò modo, quia dicebat optimum illud, quod eſt ſimpliciter ſummum bonum, quod ſcilicet eſt ipſum bonum quaſi abſtractum, & non participatum ſicut ipſe Deus eſt ſummum bonum. ——

¶ Ponit ſecundam radicem defectus Platonis. Et deinde ſimiliter improbat eam, ibi. Nos autem, &c. Secunda ergo ratio Platonis fuit, quia ipſe accepit ſignificationem nominis, cũ dicimus delectationem ſummum bonum pro ſummo bono ſeparato, ſcilicet Deo. Deinde cum dicit.

¶ Nos autem loquimur de optimo in rebus humanis. Optimũ autem in vnaquaque re eſt vltimus finis. Finis autem vt ſupra dictum eſt. * dupliciter dicitur, ſcilicet ipſa res, & vſus rei, ſicut finis auari eſt vel pecunia vel poſſeſſio pecuniæ, & ſecundùm hoc vltimus finis hominis dici poteſt, vel ipſe Deus qui eſt ſummum bonũ ſimpliciter, vel fruitio ipſius quæ importat delectationem quandam in vltimo fine. ——

* q. 1. ar. 1.

¶ Improbat etiam prædictam radicem, & acceptionem nominis, quia cum vertimus in quæſtione an delectatio ſit ſummum bonum, intelligimus, ſicut debet intelligi, de ſummo bono creato, formaliter inhærente, & perficiente, ergo malè accipiebat Plato. Quod autem debeat ſic intelligi, ſcilicet de ſummo bono creato, D. S. probat tali ratione. Optimum in vnaquaque re eſt vltimus finis, ſcilicet inhærens, & non abſtractus, ſed ipſa delectatio quædam ſiue fruitio eſt vltimus finis, ſcilicet formalis, ergo ipſa delectatio quædam eſt optimum, & ſummum formaliter inhærens, & ergo ſic debet intelligi.

¶ Pro minore D. S. notat diſtinctionem de fine, quia eſt finis, qui, & finis quo, ſiue obiectalis, & formalis, ſiue res, & eius adeptio, de qua diſtinctione ſæpius ſup. q. prima & 3. dictum fuit.

¶ Et per hunc modum alia delectatio hominis poteſt dici optimum inter bona humana. ——

¶ Hic in calce corporis D. S. ex omnibus dictis infert concluſionem reſponſiuam talem. Aliqua delectatio hominis, ſcilicet conſequens optimam operationem, poteſt dici optimum inter bona humana, ideſt inter formaliter inhærentia, accipiendo ſcilicet optimum bonum pro bono formali. Illa concluſio patet ex dictis, præſertim ex ſecunda improbatione Platonis, quia per rationem ibi factam cõtra Platonem fuit illata hæc concluſio, & ſic relinquitur nota.

¶ Nota autem, quòd D. S. hic non facit difficultatem de hoc, an delectatio ſic principalius operatione, ſed diſputanti contra Platonem ſufficit oſtendere aliquam delectationem eſſe optimum, non ſeeernendo operationem; nam operatio, & delectatio ipſam conſequens habentur tanquam vnum bonum, ſicut enim ex perfectione, & perfectibili conſtituitur vnum, ita ex delectatione, & operatione fit vna operatio perfecta, quare non eſt putandũ, quòd D. S. hic contradicat ſupra habitis. q. 4. ar. 2. vbi prætulit viſionem delectationi; ibidem enim diſtinctè loquebatur, hic autem loquitur de delectatione incluſa operatione, quæ ambo habet pro optimo bono hominis. Si autem loqueremur propriè, & diſtinctè, ſegregando per intellectum ab inuicem, tunc delectatio magis eſt aliquid optimi, ſcilicet fœlicitatis, & beatitudinis eſſentialiter dictæ. D. S. autem hic loquitur philoſophicè ad modum Ariſto. qui non determinauit in 10 Ethi. quòd inter iſta eſſet propter alterũ, de quo ſupra habitum eſt.

¶ Confirmat ratio in contrarium concluſionem reſponſiuam. Et probat, quòd delectatio eſt aliquid optimi tãquam conſequens beatitudinẽ formalem. Vide D. S. in 4. d. 49. q. 3. art. 4 q. 3. per totũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non omnis delectatio conſequitur generationem, ſed aliquæ delectationes conſequuntur operationes perfectas, vt dictum eſt. * & ideo nihil prohibet aliquam delectationem eſſe optimum, & ſi non omnis ſit talis. ——

* In cor.

¶ Maior vera, quia generatio eſt quoddam fieri, & motus ad perfectionem diſtans ab ipſa. Minor eſt vniuerſaliter falſa, & patuit ſupra, quòd Plato in hoc reprehenditur, quia dixit delectationem eſſe generationem. Ad probationem dico, quòd aliquid delectatur, quia conſtituitur in ſuam naturam, ſi intelligitur, quòd delectatio conſiſtat in conſtitutione naturæ in ſe, negatur, quia delectatio eſt operatio ſequens naturam conſtitutam, vt patuit ſupra, ſed intelligitur vt patuit q. 3 1. ar. primo. Eſt conſtitutio in naturam exiſtentem, ideſt quidam motus vel operatio cauſata ex exiſtentia, ideſt præſentia exiſtentis in naturam, ideſt conuenientis, & connaturalis, nõ ꝙ ſit ipſa conſtitutio naturalis, &c. & D. S. ſupponit iſta ex loco dicto ſupra. Et vult illa propoſitio philoſophi, quòd operationes procedentes ab habitibus, & natura iam in eſſe conſtitutis ſunt delectabiles, & ſine triſtitia, ſed operationes quæ ſunt conſtitutiuæ ſiue productiuæ habitus vel naturæ ſunt cum triſtitia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de optimo ſimpliciter, per cuius participationem omnia ſunt bona, vnde ex nullius additione fit melius, ſed in alijs bonis vniuerſaliter verum eſt, quòd quodlibet bonum ex additione alterius fit melius, quamuis poſſet dici, quòd delectatio non eſt aliquid extraneum ab operatione virtutis, ſed concomitans ipſam vt in primo Ethicorum dicitur. * ——

* Ariſt. c. 1.

¶ Maior vera de optimo ſimpliciter, quod eſt ſummum bonum extrinſecum, quod ſupra dicebatur beatitudo obiectalis, hoc enim per quodcunque additum nõ fit melius, licet ipſum cum alio bono ſint plura bona, vide de Malo. Ma. 5. ar. 1. ad quartũ, & Hereũ, ſed id, quod eſt bonum optimum inter omnia formaliter inhærẽtia, poteſt fieri melius.

¶ Ad minorem primò, conceſſa ipſa ſequitur, quòd non eſt optimum ſimpliciter extra genus. Secundò dicitur ad minorem, negando eam, quia delectationi optimæ non additur virtus, immo non eſt optima niſi quia conſequitur, & includitur in optima operatione, quæ eſt operatio virtutis. Et ergo dicit D. S. quamuis poſſet dici, quòd delectatio non eſt aliquid extraneum ab operatione virtutis, ſed concomitans ipſam. Et per hoc patet, quod dictum eſt circa corpus arti. quòd D. S. hic non accipit pro duobus operationem, & delectationem, ſed magis pro vna operatione optima, non enim eſt operatio optima niſi cum delectatione. Et ergo in ipſa includitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio non habet, quòd ſit optimum ex hoc, quòd eſt delectatio, ſed ex hoc, quòd eſt perfecta quies in optimo; vnde non oportet, quòd omnis delectatio ſit optima aut etiam bona, ſicut aliqua ſcientia eſt optima nõ tamẽ omnis. —

¶ Ad maiorem, id quod eſt optimum eſt vniuerſaliter bonum. Dico primò, quòd ſi eſt optimum ſimpliciter extra genus eſt vniuerſaliter bonum, vnde ponimus Deum vniuerſaliter bonum. Secundo

cũdo dico, quòd si est optimum creatum ratione generis sui, quia scilicet est delectatio, tunc est vniuersaliter bonum id est in quacunque delectatione inueniatur. Si autem est optimum bonum ratione speciei, quia videlicet est delectatio talis, consequens talem operationem, tunc non oportet, quòd vniuersaliter, ideſt omnis delectatio sit bona, sicut quia risibile conuenit homini vt est tale animal, non conuenit propterea omni animali, &c. Ad probationem concedo, quòd per se existens est prius, eo quod est per accidens vel per alterum. Sed dico, quòd delectationi non conuenit esse per se, & ratione generis esse optimum, sed per aliud, scilicet operationem quam sequitur.

¶ Minorem cõcedo, ergo non est optimum, verum ratione generis vt delectatio, sed aliqua talis delectatio, & ista est optima per accidens, ideſt per alterum, non tamen per accidens, ideſt contingenter, & variabiliter, potest enim per aliud conuenire, quod etiã conuenit necessariò, vt patet de beatificabilitate hominis vel Angeli, &c. Et istam solutionem intendit D. S. quia dicit, quòd delectatio non habet, quòd sit optimum, quia delectatio, scilicet ratione generis, sed quia quies in optimo, ideſt vt talis, & per cõsequẽs sicut habet, quòd sit talis per obiectum suum, ita habet quòd sit optima per obiectum in genere causæ finalis, & obiecti specificatiui, &c. id est formalis.

Vtrum delectatio sit mensura vel regula secundùm quam iudicetur bonum vel malum in moralibus.

V 4. di. 49. q. 3. arti. 4. q. 3. ad 1.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd delectatio non sit mensura vel regula boni, & mali moralis, omnia enim mensurantur primò sui generis, vt dicitur in 10. Metaphy. * sed delectatio non est primum in genere moralium, sed præcedunt ipsam amor, & desiderium, nõ ergo est regula bonitatis, & malitiæ in moralibus.

* Arist. ex. 3. & 4.

¶ 2 Præterea. Mensuram, & regulã oportet esse vniformem, & ideo motus qui est maximè vniformis est mẽsura, & regula omnium motuum, vt dicitur in 10. Metaphy. * sed delectatio est varia, & multiformis, cũ quædam earum sint bonæ, & quædam malæ, ergo delectatio non est mensura, & regula moralium.

* Arist. ex. 4.

¶ 3 Præterea. Certius iudicium sumitur de effectu per causam quàm è cõuerso, sed bonitas vel malitia operationis est causa bonitatis vel malitiæ delectationis, quia bonæ delectationes sunt quæ consequuntur bonas operationes, malæ autem quæ malas, vt dicitur in 10. Ethicorum. * ergo delectationes non sunt regula, & mẽsura bonitatis, & malitiæ in moralibus.

* Arist. c. 4.

¶ Sed contra est quod Aug. dicit super illud Psalm. Scrutans corda, & renes Deus. Finis curæ, & cogitationis est delectatio ad quam quis nititur peruenire. Et philosophus dicit in 7. Ethico. * quòd delectatio est finis Architectorum, ideſt principalis ad quem respicientes vnumquodque, hoc quidem malum, hoc autem bonum esse simpliciter dicimus.

* Arist. c. 12

¶ Hic D. S. inquirit quomodo delectatio se habeat ad bonitatẽ, & malitiam humanorum, & moralium actuum. An sit regula.

¶ Nota autem, quòd de ratione mensuræ, & regulæ est ducere in cognitionem alterius, & ipsum notificare, vt patuit supra, quærere ergo an delectatio sit mensura, &c. ideſt an ex bona delectatione intenta cognoscatur, quòd homo sit virtuosus, & bonus, & per oppositum de mala.

¶ Respondeo dicendum, quòd bonitas vel malitia moralis principaliter in voluntate consistit, vt supra dictum est. * vtrum autem voluntas sit bona vel mala præcipuè ex fine cognoscitur, id autem habetur pro fine in quo voluntas quiescit, quies autem voluntatis, & cuiuslibet appetitus in bono est delectatio, & ideo secundùm delectationem voluntatis humanæ præcipuè iudicatur homo bonus vel malus. Est enim bonus, & virtuosus qui gaudet in operibus virrutum, malus autem qui in operibus malis.

* q. 19. ar. 1.

¶ D. S. respondet tali conclusione intenta. Delectatio voluntatis est mensura boni, & mali moralis, non autem delectatio appetitus sensitiui D. S. probat primò primam partem huius conclusionis. Secundò ponit, & probat secũdam, ibi. Delectationes autẽ, &c. Et quamuis probatio primæ sit satis clara in littera, quia ex fine innotescit bonitas actus in moralibus, & similiter bonitas actionis, sed delectatio tenet se ex parte finis, &c. Arguitur tamen formalius sic supplendo maiorem ex primo argumento, hoc habet rationem mensuræ in vnoquoque genere, ex quo habetur certitudo, & iudicium de omnibus istius generis, sed secundùm delectationem voluntatis humanæ, præcipuè iudicatur homo bonus vel malus vt sic, ergo sequitur conclusio. Maior nota ex. 10. Metaphy. Minor probatur à principio formaliter de primo ad vltimum. Et confirmatur quasi a signo. Deinde ibi.

¶ Delectationes autem appetitus sensitiui non sunt regula bonitatis vel malitiæ moralis, nam cibus communiter delectabilis est secundùm appetitum sensitiuum bonis, & malis, sed voluntas bonorum delectatur in eis secundùm conuenientiam rationis quam non curat voluntas malorum.

¶ Subiungit secundam partem conclusionis, quam probat sic, id quod est commune bonis, & malis, non est regula, & mensura boni vel mali moralis, ita scilicet quòd ex ipso cognoscatur determinatè, quòd sit bonum, vel determinatè, quòd sit malum; sed delectatio appetitus sensitiui est communis, &c. ergo delectatio appetitus sensitiui non est mensura, & regula, &c. Probatur minor, quia bonus delectatur in cibo vno, & malus similiter, & ex hoc ille non habet quòd sit bonus, nec ille, quòd sit malus, ergo ex delectatione sensibili vt sic non iudicatur, sed ex hoc, quòd illa delectatio est voluntatis secundùm iudicium rationis. Et hoc D. S. tangit in fine, quia delectari sensualiter secundùm conuenientiã rationis, & voluntariè est virtuosum, &c. habetur ergo, quòd ex delectatione vt est appetitus sensitiui tantùm non habetur iudicium de bonitate vel malitia, &c. Tamen indirectè potest sumi iudicium ex appetitu sensitiuo, scilicet vt mouetur à voluntate vel directè, vel per modum redundantiæ, &c.

¶ Cõfirmat autẽ prima pars cõclusionis argumẽto in cõtrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd amor, & desiderium sunt priora delectatione in via generationis, sed delectatio est prior secundùm rationem finis, qui in operabilibus habet rationem principij à quo maximè sumitur iudicium sicut à regula vel mensura.

¶ Maior vera. Ad minorem, delectatio non est primum in genere moralium. Verum in via generationis, & executionis, est tamen primum via intentionis, & genere causæ finalis, vt patet supra. q. 25. ar. 2. Ex fine autem sumitur potissimum iudicium in moralibus, magis quàm ex materia vel circunstantijs. Quia ergo delectatio habet manifestam connexionem cum fine tanquam dicens quietationem in fine, vt patuit art. 2. ad secundum, ideo est mensura moralis bonitatis, & quia etiam ex delectatione cũ inclusione operationis cui delectatio coniungitur aduertitur voluntas, ex qua completiuè dependet bonitas vel malitia moralis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis delectatio in hoc est vniformis, quòd est quies in aliquo bono, & secũdùm hoc potest esse regula vel mensura, nam ille bonus est cuius voluntas quiescit in vero bono, malus autẽ cuius voluntas quiescit in malo.

¶ Ad maiorem, debet esse certa vt materia patitur. Ad minorẽ dico, quòd quidem multiformis est, sicut probat argumentũ quo ad hoc, quòd aliqua est bona aliqua mala, est tamen vniformis vt regula est, quia hoc certum est, quòd ille est bonus qui delectatur in bonis, malus qui in malis. Vnde minor negatur, quia licet omnes delectationes collectiuè non sint vniformes, vt ratio probat, tamẽ quælibet est vniformis, quia est in bono vel malo. Et vniformiter sic est, quòd cuius voluntas quærit bonas bona est, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum delectatio perficiat operationem per modum finis, vt supra dictũ est. * non potest esse operatio perfectè bona nisi etiam adsit delectatio in bono, nam bonitas rei dependet ex fine, & sic quodammodo bonitas delectationis est causa bonitatis in operatione.

* q. 31. a. 1. in cor.

¶ Maior vera vt sic, tũ effectus quandoq; est notior, & põt cũ causa præsupposita, & inclusa etiã esse mẽsura, & regula, & maior sit ita, vt causa est. Ad minorẽ, vera in genere causæ efficiẽtis, & formalis specificatiuè, tũ etiam è contra delectationis bonitas est causa bonitatis operationis formaliter, & finaliter largo modo, vt patuit. q. 33. ar. 4. Et ergo operatio non est perfecta, saccidentaliter, & aliquo modo finaliter, prout omnis perfectio habet rationem finis largè sine delectatione. Et secũdò vt in ar. 2. ad secũdũ habitũ est operatio de nomine suo nõ importat rationem finis, sicut delectatio. Esto sit principalis finis, ideo magis mẽsuræ ratio in moralibus conuenit delectationi quàm operationi licet delectatio sit bona propter operationem, quia ad esse mensuram non requiritur causalitas in esse rei, sed in esse cognito. Quia ergo bonitas voluntatis cognoscitur ex fine, & delectatio ex nomine importat rationem finis, ideo sibi conuenit ratio regulæ, &c.

Quæstio

Quæstio Trigesimaquinta.

De tristitia seu dolore secundum se.

A DEinde considerandum est de dolore, & tristitia. Et circa hoc primum considerandum est de tristitia seu dolore secundùm se. Secundò de causis eius. Tertiò de effectibus ipsius. Quartò de remedijs. Quintò de bonitate vel malitia eius. Circa primum quærũtur octo. Primò, vtrum dolor sit passio animæ. Secundò, vtrum tristitia sit idem, quòd dolor. Tertiò, vtrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi. Quartò, vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur. Quintò, vtrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia cõtraria. Sextò, vtrum magis fugienda sit tristitia, quàm delectatio appetenda. Septimò, vtrum dolor exterior sit maior quam dolor interior. Octauò de speciebus tristitiæ.

¶ Quia tristitia pertinet ad vnam coniugationem cum delectatione, & directè sibi contrariatur, ideo immediatè post delectationem, agitur de tristitia. Et quinque facit D. S. patet ordo, quia procedit secundùm immediatiorem habitudinem ad tristitiam. In præsenti autem quæstione duo facit. Primò quærit quid sit, secundò diuidit in certas species in art. 8. Circa primum duo facit. Primò, quod dictum est. Secundò, comparat dolorem interiorem ad exteriorem, art. 7. Circa primum, primò facit, quod dictum est. Secundò agit de dolore per comparationem ad delectationem, in tertio ar. Circa primum, primò ostendit quid sit dolor. Secundò quomodo se habeat ad tristitiam in conuenientia, & differentia in articu. 2.

Vtrum dolor sit passio animæ.

3.q.14.ar.1. & 2. & q. 85.ar.1. AD primum sic proceditur. Videtur, quòd dolor nõ sit passio animæ, nulla enim passio animæ est in corpore, sed dolor potest esse in corpore, dicit enim

* Aug.c.12. to.1. Augustin. in li. de vera reli. * quòd dolor qui dicitur corporis est corruptio repentina salutis eius rei quam malè vtendo anima corruptioni obnoxiauit, ergo dolor nõ est passio animæ.

¶ 2 Præterea. Omnis passio animæ pertinet ad vim appetitiuam, sed dolor non pertinet ad vim appetitiuam sed magis apprehentiuam, dicit enim Augustin. li. de natu.

* Aug.c.29 to.6. bo. * quòd dolorem in corpore facit sensus resistens corpori potentiori, ergo dolor non est passio animæ.

¶ 3 Præterea. Omnis passio animæ pertinet ad appetitum animalem, sed dolor non pertinet ad appetitum animalem, sed magis ad appetitum naturalẽ, dicit enim

* Aug.c.14. to.1. Augustin. 8. super Gen. ad litteram. * Nisi aliquod bonum remansisset in natura, nullus boni amissi esset dolor in pœna, ergo dolor non est passio animæ.

* Arist.c.1. ¶ Sed contra est, quod Augu. 14 de Ciui. Dei. * ponit doloré inter passiones animæ inducens illud Virg. Hinc metuunt cupiunt gaudentque dolentque.

¶ Hic primò quærit D.S. de prædicato quidditatiuo.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut ad delectationẽ duo requiruntur, scilicet coniunctio boni, & perceptio huiusmodi coniunctionis; ita etiam ad dolorem duo requiruntur, scilicet coniunctio alicuius mali, qd ea ratione est malum, quia priuat aliquod bonum, & perceptio huiusmodi coniunctionis. Quicquid autem coniungitur, si non habeat respectu eius cui coniungitur rationẽ boni vel mali, non potest causare delectationem vel dolorem. Ex quo patet, quòd aliquid sub ratione boni vel mali est obiectum delectationis, & doloris, bonum autem, & malum inquantum huiusmodi sunt obiecta appetitus. Vnde patet, quòd delectatio, & dolor ad appetentum pertinent.

¶ D.S. præmittit primò duas conclusiones præambulares, secũdam ibi. Omnis autem, &c. Secundò eas applicat, & infert conclusionem responsi. ibi. Omnis autem, &c. Prima ergo conclusio præambularis est. Delectatio, & dolor ad appetitum pertinent. Probatur, aliquid sub ratione boni vel mali est obiectum delectationis, & doloris; sed bonum, & malum inquantum huiusmodi sunt obiecta appetitus; ergo, &c. Maior probatur à principio clarè per simile de delectatione, quia requiritur cõiũctio mali, & perceptio. & si non coniungatur sub ratione mali non causat dolorem, ergo maior vera.

¶ Et nota verbum cum dicit, quòd ea ratione est malum, &c. quia non oportet, quòd causans dolorem sit malum in se, sed sufficit, quòd sit malum huic causando defectum in eo. Minor relinquitur nota. Et vult ista ratio, quòd obiectum, & actus circa obiectum sint eiusdem potentiæ, sed obiecta doloris, & delectationis pertinent ad appetitum, ergo, &c. An autem dolor possit pertinere tantùm ad appetitum naturalem, qui est in tactu, & nõ ad sensitiuum appetitum, tangetur ad primum, &c.

¶ Omnis autem motus appetitiuus seu inclinatio cõsequens apprehensionem pertinet ad appetitum intellectiuum vel sensitiuum; nam inclinatio appetitus naturalis non consequitur apprehensionem ipsius appetentis, sed alterius, vt in primo dictum est. * Cum igitur delectatio, & dolor præsupponant in eodem subiecto sensum vel apprehensionem aliquam, manifestum est, quòd dolor sicut & delectatio est in appetitu intellectiuo vel sensitiuo. * Prima par. q. 103. ar. 1 & sup. q. 26. ar. 1.

¶ Subiungit secundam conclusionem præambularem, & magis specialẽ, scilicet dolor sicut & delectatio est in appetitu intellectiuo vel sensitiuo: Probatur, omnis motus siue inclinatio sequens apprehensionem coniunctam pertinet ad appetitum intellectiũ vel sensitiuum, sed delectatio, & dolor sunt huiusmodi, ergò, &c. Maior patet per differentiam appetitus naturalis, & sensitiui, & intellectiui, vt patet prima parte q. 103. ar. 10 & supra q. 26. ar. primo. Deinde cum dicit.

¶ Omnis autem motus appetitus sensitiui dicitur passio, vt supra dictum est. * & præcipuè illi qui in defectũ sonant. Vnde dolor secundùm quòd est in appetitu sensitiuo proprijssimè dicitur passio animæ, sicut molestiæ corporales proprie passiones corporis dicuntur. Vnde & Augustinus 14. de Ciui. Dei. * dolorem specialiter ægritudinem nominat. * q. 22. ar. 1. * Aug. c. 7. tom. 5.

¶ Applicat prædicta, & infert talem conclusionem responsi. Dolor, secundùm quòd est in appetitu sensitiuo proprijssimè dicitur, & est passio animæ. Et dicit notanter, secundùm quòd est in appetitu sensitiuo, quia vt patebit ar. sequenti. Dolor, secundùm quòd idem est quod tristitia, est etiam in voluntate, & sic non est passio. Probatur, omnis motus appetitus sensitiui, præcipuè qui in defectũ sonat, habens scilicet annexam transmutationem corruptiuam, dicitur & est passio proprijssimè, sed aliquis dolor sicut, & delectatio aliqua est motus appetitus sensitiui, ergo, &c. Minor patet per præcedentes conclusiones præambulares. Maior patuit supra. q. 22. & q. 31. ar. primo ad tertium. Et confirmatur auctoritate Aug. & explicatur, & dicit D. S. secundùm quòd est in appetitu sensitiuo, quia articulus sequens explicabit quæ sit in eo, & quæ non, & ita sufficit nunc probasse, quòd dolor sensitiuus est passio. Conclusio responsiua.

¶ Confirmatur conclusio responsiua argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dolor dicitur esse corporis, quia causa doloris est in corpore, puta cum patimur aliquod nocium corpori, sed motus doloris semper est in anima, nam corpus non potest dolere nisi dolente anima vt Augu. dicit. * * Aug. lib. 12. sup. Gẽ. ad lit. ca. 4. tom. 4.

¶ Ad maiorem, vera, non est in corpore tantùm, sed in toto cõiuncto, & cum hoc dico, quòd passio corporalis incipit à corpore, & terminatur ad animam, animalis autem econtra, & hoc verum ratione formalis, de hoc in de Verita. Mate. 26. ar. 2. & ar. 11.

¶ Ad minorem potest dici primò extra litterã, quòd dolor corporalis est in corpore, sed non animalis, & passio. Secundò dicitur, quòd dolor est in corpore, loquendo de doloro passione, causaliter, quia videlicet de lasione corporis, & nocumento, insurgit motus in anima, qui essentialiter est passio, & huic formali etiam correspondet ex parte corporis aliqua transmutatiò corporalis, & huius argumentum est, quòd dolor sit principaliter in anima, qa corpus non dolet nisi dolente anima. Et secundò quamuis delectatio corporalis etiam habeat causam in corpore, nihilominus tamen est passio, sic & de dolore dicendum est.

¶ Pro maiori declaratione huius solutionis nota, quòd D. S. vbi iam in de Verita. & similiter in 3. Sen. dist. 25. q. 2. ar. 3. q. 2. videtur dicere, quòd dolor sensibilis corporalis non sit passio animalis, nec pertineat ad appetitum, sed compleatur in vi apprehensiua. Vnde dicit vbi iam in tertio, dolor incipit in lasione, & terminatur in perceptione sensus, ibi enim completur ratio doloris, sed ratio tristitiæ incipit in apprehensione, & terminatur in affectione. Vnde dolor est in sensu, scilicet tactus, sicut in subiecto, sed tristitia est in appetitu. Ex quo patet, quòd tristitia est passio animalis sed dolor est magis passio corporalis. Quandoque tamen tristitia

largè loquendo dolor dicitur. Hæc ille, ſimilia habet in de Verita. Ex quibus patet, quia ſenſit ibidem quòd dolor corporalis tantùm conſiſteret in apprehenſione ſenſus, ſcilicet tactus, vt ante iſta habetur in tertio, & ſic non eſſet paſſio ſicut hic loquimur de paſſione, quæ habet formale in appetitu ſenſitiuo, & materiale in corpore. Sed D. S. iſta hic in ſolutione limitauit, & aliquid addidit, quia videlicet dolor corporalis eſt quidem in ſenſu, & ibi perficitur quãtum ad cauſam doloris, qui eſt in appetitu, non tamen ſolùm eſt in ſenſu, nam nõ poteſt eſſe, quòd tactus lædatur & læſionem apprehendat, quin & per interiorem ſenſum apprehendatur, & amplius in corpore ſubiectatus non renitatur, & etiam doleat, vnde ex nociuo corporis, ſecundùm tactum, reſultat aliquis motus in anima, qui motus formaliter eſt paſſio doloris, & hanc eſſe vltimam mentem D. S. patet ex 3. parte q. 15. ar. 6. in cor. vbi dicit, ſicut dolor ſenſibilis eſt in appetitu ſenſitiuo, ita & triſtitia. Sed eſt differentia ſecundum motiuum ſiue ſecundum obiecta, nam motiuũ doloris eſt læſio ſenſus tactus percepta, ſicut cum aliquis vulneratur; obiectum autem motiuum triſtitiæ eſt nociuum ſeu malum exterius apprehenſum, ſiue per rationem, ſiue per imaginationem, vt in 2. par. habitum eſt, ſcilicet ar. ſequen. huius quæſtionis. Sicut cum aliquis triſtatur de amiſſione gratiæ vel pecuniæ. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd dolor ſenſibilis eſt in appetitu ſenſitiuo, & per conſequens paſſio animalis. Patet quoque quia læſio percepta ſenſu tactus eſt motiuum, ſiue obiectum talis paſſionis animalis. Et patet, quòd non eſt ſolùm immutatio in ſenſu tactus, ſed & in appetitu ſenſitiuo; & patet etiam, quòd quamuis dolor ſenſibilis incipiat in corpore, tamen & terminatur ad appetitum; quare ſtandum eſt in his vltimo dictis. Et dicendum, quòd id quod eſt in tactu non eſt dolor quam dicimus paſſionem, immo eſt materia doloris paſſionis, ſed immutatio appetitus ſenſitiui conſequens huiuſmodi tactus læſionem. Vide ſupra allegatum Capreo. q. 31. artic. 3.

Capreolus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd dolor dicitur eſſe ſenſus, non quia actus ſenſitiuæ virtutis, ſed quia requiritur ad dolorem corporalem ſicut ad delectationẽ.

¶ Maior vera eſſentialiter, & ſubiectiuè, tamen præſupponit apprehenſuam, vt patuit ſupra ſæpius. Minor negatur. Ad probationem dicitur, quòd eſt prædicatio cauſalis, & per concomitãtiã, quia videlicet ad ſenſationem, & perceptionem corporis potentioris, & nocui, ſequitur immutatio & deiectio appetitus per dolorem, ſicut ſupra q. 31. dictum fuit, quòd delectatio eſt operatio, & perceptio conuenientis cauſaliter & præſuppoſitiuè.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd dolor de amiſſione boni demõſtrat bonitatem naturæ, non quia dolor ſit actus naturalis appetitus, ſed quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cum remoueri ſentitur, ſequitur doloris paſſio in appetitu ſenſitiuo.

¶ Maior vera, tamẽ appetitus animalis poteſt eſſe reſpectu eius quod etiam natura requirit, præuia tamen apprehenſione, vt patuit ſupra q. 30. ar. 3. ad primum. Minor negatur, immo pertinet ad ſenſitiuum, & animalem. Ad probationem dicitur, quòd dolor cõſurgit ex ammiſſione boni, & ex bonitate naturæ, ſed mediãte apprehẽſione ſenſitiua, & motu appetitus ſenſitiui, qui etiam poteſt dolere ex ſubtractione eius, quod eſt naturale, ſicut & concupiſcentia, & delectatio ſenſitiua poteſt eſſe de eo, quod eſt naturale ex parte corporis, vt patet de cibo, & potu, & venereis, &c. Et hoc intendit D. S. cum dicit, ſed quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cum remoueri ſentitur, ſequitur doloris paſſio in appetitu ſenſitiuo. Et ergo vult, q̃ ex ammotione boni naturalis percepta per ſenſum, ſequitur motus in appetitu ſenſitiuo qui eſt dolor, ſicut cũ auferuntur bona diſpoſitio, & valitudo membrorum, &c.

Vtrum triſtitia ſit idem, quod dolor.

B 3. q. 15. art. 4. cor. & 3. d. 15. q. 2. ar. 3. q. 1. & 2. Et Veri. q. 26. ar. 3. ad 9. & art. 4. ad 4. * Ariſt. c. 7. & 8.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd triſtitia non ſit dolor, dicit enim Aug. 14. de Ciui. Dei, * q̃ dolor in corporibus dicitur, triſtitia autem dicitur magis in anima, ergo triſtitia non eſt dolor.

¶ 2 Præterea. Dolor non eſt niſi de præſenti malo, ſed triſtitia poteſt eſſe de præterito, & de futuro, ſicut pœnitentia eſt triſtitia de præterito, & anxietas de futuro; ergo triſtitia omnino à dolore differt.

¶ 3 Præterea. Dolor non videtur conſequi niſi ſenſum tactus, ſed triſtitia poteſt conſequi ex omnibus ſenſibus, ergo triſtitia non eſt dolor, ſed ſe habet in pluribus.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Roma. 10. Triſtitia eſt mihi magna, & continuus dolor cordi meo, pro eodem vtens triſtitia, & dolore.

Hic ſecundò D. S. inquirit quomodo ſe habeat dolor ad triſtitiam. An idem ſit vel differat.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd delectatio, & dolor ex duplici apprehenſione cauſari poſſunt, vel ex apprehenſione exterioris ſenſus, vel ex apprehenſione interiori ſiue intellectus ſiue imaginationis.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Triſtitia eſt quædam ſpecies doloris, ſicut gaudium delectationis, ita ſcilicet quòd dolor eſt in plus quàm triſtitia, ſicut delectatio eſt in plus quàm gaudium. Probatur, dolor captus in genere dicitur tam de dolore cauſato ex apprehenſione exterioris ſenſus, quàm ex apprehenſione intellectus ſiue imaginationis, ſed triſtitia nominat ſolùm illum dolorem, qui ex interiori apprehenſione cauſatur, & dolor qui ex exteriori apprehenſione cauſatur, dicitur dolor, non autem triſtitia, igitur triſtitia eſt quædam ſpecies doloris. Huius rationis D. S. ponit; & probat primò maiorẽ, ſecundò minorẽ, ibi. Sola igitur, &c. Tertiò concluſionem, ibi. Sic igitur, &c. Circa maiorem primò ponit eam, ſecundò limitat, ibi. Interior, &c. Maior ergo patet per ſimile de delectatione, ſcilicet capta in genere, vt dictum fuit q. 31. ar. 3. Conſequenter cum dicit.

Concluſio reſpõ.

¶ Interior autẽ apprehenſio ad plura ſe extendit quã exterior, eo quòd quæcunque cadunt ſub exteriori apprehenſione cadunt ſub interiori, ſed nõ è conuerſo.

¶ Limitat maiorem dictam, & notat, quòd apprehenſio interior ad plura ſe extendit, ſcilicet ex parte obiectorum, & ergo dolor ſequens talem apprehenſionem eſt ad plura obiecta, licet non ſit commonior ſecũdùm prædicationem, & ſubiecta, vt notat D. S. circa finem ſolutionis tertij.

¶ Aduerte tamen, quòd hoc non ſemper contingit, quia poteſt quis dolere ſecundùm ſenſum exteriorem, & tamen non triſtari ſecundùm voluntatem deliberatam, ſicut patet de martyribus. Vn de dictum illud eſt verum de poſſibili per omnia, ſicut ſupra dictum fuit de gaudio, & delectatione; quia etiam de poſſibili gaudiũ eſt in plus quo ad obiecta delectatione, quæ eſt conditiua gaudio, ſed non de facto, immo è contra. Conſequenter ibi.

¶ Sola igitur delectatio, quæ ex interiori apprehenſione cauſatur, gaudium nominatur, vt ſupra dictũ eſt, * & ſimiliter ille ſolus dolor qui ex apprehenſione interiori cauſatur, nominatur triſtitia. Et ſicut illa delectatio, quæ ex exteriori apprehenſione cauſatur, delectatio quidem nominatur, non autem gaudium; ita ille dolor, qui ex exteriori apprehenſione cauſatur, nominatur quidem dolor non autem triſtitia.

* q. 31. ar. 4.

¶ Subiungit minorem, quam probat primò quo ad primã eius partem, quæ patet à ſimili ſupra q. 31. ar. 3. de gaudio, & per conſequens etiam patet de triſtitia.

¶ Vbi nota, quòd ex his verbis D. S. haberi poteſt, quòd ſupra dicebatur, ſcilicet quòd gaudium poteſt eſſe etiam in appetitu ſenſitiuo, vt ſequitur apprehenſionem interiorem imaginationis, vel rationis particularis; quia D. S. dicit, quòd gaudium ſolùm cauſatur ex apprehẽſione interiori, de qua ſcilicet dixit in principio articuli, ſcilicet intellectus ſiue imaginationis, quare cautè intelligendum videtur, quod ſupra q. 31. ar. 4 habitum eſt, quòd gaudiũ eſt in voluntate, ſed non quodcunque, ſed ſolùm, quod immediatè ſequitur apprehenſionem intellectiuam; ſed quod ſequitur apprehenſionem interiorem, tamen collatiuam in homine, poteſt etiam & eſſe in appetitu ſenſitiuo, & ſecundùm hoc non eſt differentia inter D. S. ſupra q. 31. arti. 3. allegato ex quarto, & hic, quia gaudium etiam ſecundùm D. S. in hoc articulo eſt ſenſus interioris non exterioris, &c. Secundò manifeſtat ſecundam partem minoris principalis, & patuit ſupra de delectatione exteriori, & etiã patet à ſimili de dolore. Deinde ibi.

¶ Sic igitur triſtitia eſt quædam ſpecies doloris ſicut gaudium delectationis.

¶ Infert ex omnibus dictis concluſionibus reſpõſiuis, & patet.

¶ Et nota, quòd dolor accipitur dupliciter, vno modo in communi, & ſic diuiditur per triſtitiam, & dolorem, exteriorem apprehenſionem conſequentem, & ſic intelligitur concluſio. Alio modo capitur pro illo membro, & ſic triſtitia eſt in plus quantum ad obiecta, licet non quantum ad ſuppoſita, & ſic non intelligitur cõcluſio, & hoc tangitur ad tertium, &c.

¶ Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur ibi quantum ad vſum vocabuli, quia dolor magis vſitatur in corporalibus doloribus qui ſunt magis noti, quàm in doloribus ſpiritualibus.

¶ Ad Auguſtinum dicitur, quòd hoc nomen dolor accipitur dupliciter. Vno modo ſecundùm vſum, & appropriationem communiter loquentium, ſic dicitur de dolore corporali, & condiuiditur triſtitiæ. Alio modo quo ad ſuam ſignificationem, & ſic eſt communior, & genus triſtitiæ. Et ſic intelligitur concluſio noſtra, vt patebit etiam ad tertium.

¶ Ad

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſenſus exterior non percipit niſi præſens, vis autem cognitiua interior poteſt percipere præſens, præteritum, & futurum, & ideo triſtitia poteſt eſſe de præſenti, præterito & futuro, dolor autẽ corporalis qui ſequitur apprehenſionem ſenſus exterioris non poteſt eſſe niſi de præſenti.

¶ Ad maiorem ſi intelligitur de dolore in ſui communi acceptione, falſa eſt, ſed verum, dolor corporalis non eſt niſi de præſenti malo, ſed dolor in communi poteſt eſſe de præterito, futuro, & præſenti, Ergo triſtitia differt à dolore. Verum corporali, & accepto pro diuidente non pro diuiſo.

¶ Ad tertium dicendũ, q̃ ſenſibilia tactus ſunt dolroſa non ſolùm inquantum ſunt improportionata virtuti apprehenſiuę, ſed etiam inquantum contrariantur naturæ; aliorum verò ſenſuum ſenſibilia poſſunt quidem eſſe improportionata virtuti apprehenſiuæ, non tamen contrariantur naturæ niſi in ordine ad ſenſibilia tactus, vnde ſolus homo qui eſt animal perfectum in cognitione, delectatur in ſenſibilibus aliorum ſenſuum ſecundũ ſeipſa, alia verò animalia non delectantur in eis niſi ſecundùm quòd referuntur ad ſenſibilia tactus, vt dicitur in 3. Ethi. * & ideo de ſenſibilibus aliorum ſenſuum nõ dicitur eſſe dolor ſecundùm quòd contrariatur delectationi naturali, ſed magis triſtitia quæ contrariatur gaudio animali.

* Ariſtot. cap. 10.

¶ D. S. ſoluendo hoc argumentum duo facit. Primò exponit maiorem, & etiam minorem. Secundò ex his infert corollariè limitationem, & ſanum intellectum concluſionis reſponſi. poſitæ in cor. ibi. Sic igitur, &c. Ad maiorem ergo dicitur, dolor exterior qui eſt de his quæ contrariantur naturæ, ſequitur ſenſum, & ſenſibilia tactus, vel apprehenſionem aliorum ſenſibilium in ordine ad ſenſum tactus; ſed ſenſibilia aliorum ſenſuum poteſt conſequi dolor in communi, & interior qui eſt triſtitia abſque relatione ad ſenſibilia tactus, & hoc in homine. Minor vera, quia ſequitur apprehenſionem interiorem, & etiam collatiuam, & eſt in plus quã dolor exterior qui cauſatur tantùm ex apprehenſione præſentis mali in ordine ad ſenſum tactus, Ergo triſtitia non eſt dolor. Verũ exterior, & corporalis, & vt dolor capitur ſecundùm vſum pro dolore corporali, eſt tñ dolor in genere, vt patuit ſupra q. 31. arti. 6.

¶ Nota verbum D. S. & ideo de ſenſibilibus aliorum ſenſuum, ſcilicet à tactu, quæ quæruntur propter cognitionem, non dicitur dolor, ſcilicet exterior, & corporalis qui opponitur delectationi naturali quæ fit per delectabile tactus.

¶ Sic igitur ſi dolor accipiatur pro corporali dolore, quod vſitatius eſt dolor ex oppoſito diuiditur contra triſtitiam ſecundùm diſtinctionem apprehenſionis interioris, & exterioris; licet quantum ad obiecta, triſtitia ad plura ſe extendat quàm dolor corporalis. Si verò dolor accipiatur communiter, ſic dolor eſt genus triſtitiæ, vt dictum eſt. *

* In cor.

¶ Conſequenter D. S. ſecundò ex dicta ſolutione infert per modum corollarij limitationem, & exponit concluſionem reſponſiuam, quia ex his, patet quòd non intelligitur de dolore quocunq; modo accepto quando concluſum eſt triſtitiam eſſe ſpeciem doloris, quia tantùm quando accipitur communiter vel ex apprehenſione interioris ſenſus vel exterioris; ſicut & delectatio quãdo ponitur eſſe genus ad gaudium; & non intelligitur de dolore corporali, quia ſic eſt ſpecies diſtincta contra triſtitiam ſicut & delectatio corporalis; tamen notat, quòd etiam delectatio ſic accepta prout cauſatur ab exteriori apprehenſione, ad plura ſe extendat obiecta quàm dolor corporalis.

Vtrum triſtitia ſeu dolor contrarietur delectationi.

C 4. d. 49. q. 1. artic. 3. q. 1. ad 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd dolor delectationi non contrarietur, vnum enim cõtrariorum non eſt cauſa alterius, ſed triſtitia poteſt eſſe cauſa delectationis. Dicitur enim. Matth. 5. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur, ergo non ſunt contraria.

D. Matth.

¶ 2 Præterea. Vnũ contrariorũ non denominat aliud, ſed in quibuſdam ipſe dolor vel triſtitia eſt delectabilis, ſicut Augu. dicit in 3. confeſ. * quòd dolor in ſpectaculis delectat. Et quarto confeſ. * dicit fletus amara res eſt, & tamen quandoque delectat, ergo dolor non contrariatur delectationi.

* Aug. c. 2.

* Aug. c. 2. 5.

¶ 3 Præterea. Vnum contrariorum non eſt materia alterius, quia contraria ſimul eſſe non poſſunt, ſed dolor poteſt eſſe materia delectationis, dicit enim. Aug. in li. de pœnitentia. * Semper pœnitens doleat, & de dolore gaudeat. Et philoſophus dicit in 9. Ethic. * quòd cõueneſſo malus dolet de eo, quòd delectatus eſt, ergo delectatio & dolor non ſunt contraria.

* Aug. li. de ve. & fal. pœnit. c. 13.

* Ariſt. c. 4.

¶ Sed contra eſt quod Aug. dicit. 14. de Ciui. Dei. * q̃ lætitia eſt voluntas in eorum conſenſione quæ volumus, triſtitia autem eſt voluntas in diſſenſione ab his quæ volumus, ſed conſentire, & diſſentire ſunt contraria, ergo lætitia, & triſtitia ſunt contraria.

* Aug. c. 7.

¶ Hic D. S. determinat de dolore per comparationem ad delectationem. Et primò comparantur quo ad contrarietatem, & oppoſitionem, ſecundò quo ad motum, & mouere appetitum arti. 6. Circa primum primò comparat delectationem, & triſtitiam adinuicem in genere, ſecundò in ſpecie ſcilicet triſtitiam delectationi ſpirituali in ar. 5. Quantum ad primum primò facit, quod dictum eſt, ſecundò mouet dubium circa determinata ar. 4.

¶ Reſpondeo dicẽdum, q̃ ſicut philoſophus dicit. 10. Metaphy. * Cõtrarietas eſt differentia ſm formã. Forma autem ſeu ſpecies paſſionis, & motus ſumitur ex obiecto vel termino, vnde cum obiecta delectationis, & triſtitiæ ſeu doloris ſint contraria, ſcilicet bonum præſens, & malum præſens, ſequitur quòd dolor, & delectatio ſint contraria.

* Ariſt. tex. 13 & 14.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione, dolor & delectatio ſunt contraria. Probatur, obiecta eorum ſunt contraria, igitur concluſio vera. Antecedẽs patet, quia bonum præſens, & malum præſens ſunt contraria non ſolùm communi contrarietate qua quinq; ſpecie diſtincta contrariantur, ſed etiam cõtrarietate quaſi phyſica quæ eſt ſecundùm repugnantiam ad eſſe in eodem ſimul, & quia mutuo ſe expellunt. Tenet conſequentia, quia contrarietas eſt differẽtia ſecundùm formam, ſcilicet alteri etiam repugnantem, & impoſſibilem. Forma autem, &c. igitur conſequentia bona. Et de illa auctoritate philoſophi dictum eſt ſupra q. 31. ar. 8. ad tertium. Et poſſet aliter argui, & formalius pro concluſione. Contrarietas eſt differentia ſm formã, ſed delectatio, & dolor differunt ſm formã ſcilicet repugnantem, ergo, &c. Minor probatur in littera.

Concluſio reſponſi.

¶ Et confirmatur concluſio reſpõſiua argumento in cõtrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ nihil prohibet vnum contrariorum eſſe cauſam alterius per accidẽs, ſic autem triſtitia poteſt eſſe cauſa delectationis. Vnó quidẽ modo inquantum triſtitia de abſentia alicuius rei, vel de præſentia contrarij vehementius quærit id in quo delectetur, ſicut ſitiens vehementius quærit delectationem potus, vt remedium cõtra triſtitiam quam patitur. Alio modo inquantum ex magno deſiderio delectationis alicuius non recuſat aliquis triſtitias perferre, vt ad illam delectationem perueniat; & vtroque modo luctus præſens ad conſolationem futuræ vitę perducit, quia ex hoc ipſo quòd luget pro peccatis vel pro dilatione glorię, meretur conſolationem æternam. Similiter meretur etiam eam aliquis ex hoc, quòd ad ipſam conſequendam non refugit labores, & anguſtias propter ipſam ſuſtinere.

¶ Ad maiorem, dictum fuit ſupra q. 32. arti. 4. ad primum, quia vera eſt per ſe, tamen per accidens vnum eſt cauſa alterius. Minor vera per accidens, & hoc dupliciter vt declaratur in ſolutione. Negatur autem conſequentia dictum eſt enim ſupra q. 32. ar. 4. ad primum, quòd ſubiectum vni contrariorum innaturali eo vehementius quærit aliud contrarium naturale, & ſic per accidens eſt cauſa delectationis, videlicet ratione contrarietatis ad ipſum qui eſt in triſtitia, vel ſecũdò ratione amoris & deſiderij, q̃ ſunt ad abſens quod ingerit triſtitiam; ſecundo modo per accidens facit triſtitia ad delectationem, ſcilicet meritoriè, ratione patientiæ, & voluntariæ perpeſſionis anguſtiarum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd dolor ipſe poteſt eſſe delectabilis per accidens, inquantum ſcilicet habet adiunctam admirationem, vt in ſpectaculis, vel inquantum facit recordationem rei amatæ, & facit percipere amorem eius, de cuius abſentia doletur; vnde cum amor ſit delectabilis, & dolor, & omnia quæ ex amore conſequuntur, inquantum in eis ſentitur amor ſunt delectabilia, & propter hoc etiam dolores in ſpectaculis poſſunt eſſe delectabiles inquantum in eis ſentitur aliquis

amor

Digitized by Google

amor conceptus ad illos qui in ſpectaculis commemorantur.

Maior vera præſertim in recto, tamen vnum contrariorum habet quandoque aliquod adiunctum, quod eſt cauſa alterius, & per conſequens denominans extrinſecè. Minor negatur ſi formaliter ſubſumitur, ſcilicet dolor denominatur à delectatione, ſed verum eſt, quòd dolor habet annexam admirationem vel excitationem amoris quæ ſunt cauſa delectationis. In ſpectaculis enim delectãtur, & videntes inquantum in ſpectaculis repreſentantur mira, & & noua, quæ ſunt delectabilia: ſecundò inquantum in ſpectaculis repreſentantur aliqui dilecti, etiam mortui, & videntes inducuntur in memoriam, & ſentiunt amorem, & ſic triſtantur ratione abſentiæ amicorum repreſentatorum, & delectantur ex memoria amoris eorum, & etiam ex præſenti amore concitato, ſic fletus etiã vt habet recordationem amati qui defletur iocundus eſt, de fletu tamen infra q. 38. arti. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas, & ratio ſupra ſuos actus deflectuntur, inquantum ipſi actus volũtatis, & rationis accipiuntur ſub ratione boni vel mali, & hoc modo triſtitia poteſt eſſe materia delectationis vel è cõuerſo, non per ſe, ſed per accidens; inquantum ſcilicet vtrumque accipitur in ratione boni vel mali.

¶ Maior vera, per ſe ſecundùm propriam rationem, tamen per accidens, & etiam ſecundùm rationem communem, poteſt eſſe, & præſertim in actibus animæ rationalis, quæ ſuper ſuos actus reflectitur, & poteſt actum ſuum conſiderare ſub ratione communi, ſcilicet boni, vel mali, vt inf. q. 39. arti. 2. Ad minorem, dolor poteſt eſſe materia delectationis ſub ratione propria, & adæquatè. Negatur, ſed ſub ratione boni vel expiatiui peccatorum, & ſic procedit auctoritas. Et hoc D. S. declarat in ſolutione, quia ratio apprehendens triſtitiam bonam, iudicat eſſe gaudendum de ea, & ſic volũtas gaudet.

Vtrum omnis triſtitia omni delectationi contrarietur.

Infra art. 6. cor. & 8. q. 38. ar. 1. ad 1. Et 3. q. 46. ar. 8. ad 2. Et 4. di. 14 q. 1. artic. 4. q. 2. cor.

D AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd omnis triſtitia delectationi contrarietur. Sicut enim albedo, & nigredo ſunt contrariæ ſpecies coloris, ita delectatio, & triſtitia ſunt contrariæ ſpecies animæ paſſionum, ſed albedo, & nigredo vniuerſaliter ſibi opponuntur, ergo etiam delectatio, & triſtitia.

¶ 2 Præterea. Medicinæ per contraria fiũt, ſed quælibet delectatio eſt medicina contra quamlibet triſtitiã, vt patet per philoſophum in 7. Ethi.* ergo quælibet delectatio cuilibet triſtitiæ contrariatur.

* Ariſt. cap. vlt.

¶ 3 Præterea. Contraria ſunt quæ ſeinuicem impediunt, ſed quælibet triſtitia impedit quamlibet delectationem, vt patet per illud, quod dicitur in 10. Ethi.* ergo quælibet triſtitia cuilibet delectationi contrariatur.

* Ariſtot.

¶ Sed contra contrariorum non eſt eadem cauſa, ſed ab eodem habitu procedit, quòd aliquis gaudeat de vno & triſtetur de oppoſito, ex charitate enim contingit gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt dicitur Roma. 12. ergo non omnis triſtitia omni delectationi contrariatur.

Roma. 12.

¶ Hic D. S. mouet dubium circa articulum præcedentem, quia dictum eſt, q̃ contrarientur ſecundùm genus. Quæritur, an etiam ſecundum ſpeciem, ita quòd quælibet delectatio cuilibet triſtitiæ contrarietur.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd ſicut dicitur in 10. Metaphy.* Contrarietas eſt differentia ſecundùm formam, forma autem eſt, & generalis, & ſpecialis, vnde contingit eſſe aliqua contraria ſecũdùm formam generis, ſicut virtus, & vitium; & ſecundùm formam ſpeciei, ſicut iuſtitia, & iniuſtitia.

* Ariſt. cap. 11. & 14.

¶ D. S. primò p̃mittit aliqua præãbula, & cõcluſiones fundamẽtales. Secundò eas applicat ad propoſitum, & probat aliquas concluſiones reſponſiuas, ibi. Triſtitia autem, &c. Quo ad primũ deducit tres concluſiones præãbulares, vltimas duas, ibi. Eſt autẽ, &c. Prima ergo eſt, contingit aliqua eſſe contraria ſin formã generis, & ſecundùm formam ſpeciei. Probatur, quia contrarietas eſt differentia ſecundùm formam, forma autem eſt generalis, & ſpecialis, igitur, &c. & patet exemplariter, ſicut iuſtitia, & iniuſtitia contrariantur ſecundum genus, quia vnum in genere virtutis aliud in genere vitij, & eam hoc ex obiectis propriis contrariantur, quod eſt contrariari ſecundùm rectum, quia iuſtitia facit æqualitatem iniuſtitia inæqualitatem. Conſequenter cùm dicit.

¶ Eſt autem conſiderandum, quòd quædam ſpecificantur ſecundùm formas abſolutas, ſicut ſubſtantiæ, & qualitates; quædam verò ſpecificantur per comparationem ad aliquid extra, ſicut paſſiones, & motus recipiũt ſpeciem ex terminis ſiue ex obiectis.

¶ Procedit ad reliquas duas concluſiones præambulares. Et primò præmittit eis quoddam notabile diſtinctiuum, ſecundò conformiter ad illa duo membra diſtinctionis infert ipſas duas concluſiones, primam ibi. In his ergo, &c. ſecundã ibi. Sed in illis, &c. Diſtinguit ergo, quòd duplices ſint formæ, quædam ſpecificantur ſecundùm formas abſolutas, quædam per comparationem ad aliquid extra, & de hoc ſupra q. 1. arti. 3.

¶ Circa illud notabile diſtinctiuum nota, quòd dicit qualitatẽ ſpecificari ſecundùm formas abſolutas, & poſtea exemplificando ponit iuſtitiam, & intemperãtiam; ſed videtur res illa habere difficultatem, quia cum habitus, & diſpoſitiones, & ſcientia ſint qualitates, & conſtat ea eſſe relatiua, & ſpecificari ſecundùm obiecta, vnde non videtur dictum D. S. nec exemplum poſſe ſtare. Sed ſi quis aduerterit quæ philoſophus ponit in prædicamentis, faciſe intelliget dictum D. S. ſanũ. Poſſumus enim loqui de aliqua qualitate tripliciter, puta grammatica, vno modo ſecundum rationem generis generaliſſimi, & ſic verificatur dictum D. S. quia conſtat rationẽ qualitatis eſſe abſolutam, ita q̃ nec eſt relatiua ſecundùm dici, dicit enim vt ſic modum ſubſtantiæ quo quales dicimur; alio modo conſideratur Grammatica ratione generis ſubalterni, ſcilicet habitus vel ſcientiæ, ſic eſt relatiuum ſecundùm dici. Scientia enim eſt ſcibilis ſcientia, Tertio modo, cõſideratur ſecũdùm propriam rationem ſpecificam, & ſic iterum eſt abſolutum, non relatiuum. Grammatica enim non dicitur alicuius Grammatica, & ergo nõ obſtante vnitate reali rei ſignificatæ ſecundùm diuerſas rationes, eſt abſoluta, & relatiua, quia eſt relatiua ſecundũ dici, quia ſic intelligitur. Ad propoſitum ergo, qualitas vt ſic eſt de genere abſoluto dupliciter, ſcilicet à termino correlatiuo, & per conſequens ſpecificatur non à termino relatiuo, licet vt ſic etiam ſpecificetur per aliud, ſcilicet ſubſtantiam non tamen per obiectum, & correlatiuum vt ſic iuſtitia etiam, & intemperantia ſecundùm rationem propriæ ſpeciei non ſignificantur relatiuè ad terminum, ſed dicuntur abſolutè, quia iuſtitia eſt qua aliquis eſt iuſtus, quãuis vt habitus eſt ſignificetur, & ſpecificatur per obiectum, ſicut & habitus à toto genere. Quare D. S. notanter dicit, quorũ ſpecies conſiderantur ſecũdùm abſolutas formas, quaſi innuerit, quòd quamuis ſecundùm aliam conſiderationem poſſint ſpecificari ex obiecto, ſed non ſecundùm rationem illam quæ ſignificatur per iſta nomina, iuſtitia, intemperantia. Conſiderantur ergo vt qualitates in ordine ad ſubiectum, & principium, vt iuſtitia eſt qualitas qua quis eſt iuſtus, & habet ſe ſecundùm rectam rationem in ſua materia, ſic Grammatica ſecundùm rationem ſpeciei eſt qualitas, ſed ſecundùm rationem generis, ſcilicet propinqui vt ſcientia, eſt ad aliquid. Vide pulchrum textum philoſophi in fine prædicamentorum ante poſt prædicamenta, &c. Conſequenter ibi.

¶ In his ergo quorum ſpecies conſiderantur ſecũdùm formas abſolutas, contingit quidem ſpecies quæ continentur ſub contrarijs generibus non eſſe contrarias ſecũdùm rationem ſpeciei; non tamen contingit, quòd habeant aliquam affinitatem, vel conuenientiam adinuicẽ. Intemperantia enim, & iuſtitia quæ ſunt in contrarijs generibus, virtute, ſcilicet & vitio, nõ contrariantur adinuicem ſecundùm rationem propriæ ſpeciei, nec habent aliquam affinitatem vel conuenientiam adinuicem.

¶ Adiungit ſecundam concluſionem præambularem iuxta primum membrum diſtinctionis dictæ talem. In his quorum ſpecies conſiderantur, &c. vt in littera vſque ibi. Intemperantiam, &c. vbi declarat eam exemplariter, quia intemperantia, & iuſtitia ſunt in contrarijs generibus, non tamen contrariantur ſecundùm ſpeciẽ, nec habent conuenientiam.

¶ Et nota, quòd intemperantia, & iuſtitia conſiderantur hic tãquam quædam qualitates abſolutæ, & quædam impreſſiones in appetitu vel intellectiuo vel ſenſitiuo. Et ergo dicit D. S. quòd capiant ſpeciem ſine habitudine ad obiectum, ſed conſiderantur in ordine ad ſubiectum, & principium, &c. Et quia virtus vt ſic dependet magis à principio, quod eſt ratio, quàm ab obiecto. Conſequenter ibi.

¶ Sed in illis quorum ſpecies ſumuntur ſecundùm habitudinem ad aliquid extrinſecum, contingit, quòd ſpecies contrariorum generum non ſolùm non ſunt cõtrariæ adinuicem, ſed etiam habent quandam conuenientiam, & affinitatem; eo quòd eodem modo ſe habere ad contraria, contrarietatem inducit, ſicut accedere ad album, & accedere ad nigrum, habent rationem contrarietatis, ſed contrario modo ſe habere ad contraria

habet

habet rationem ſimilitudinis, ſicut recedere ab albo, & accedere ad nigrum; & hoc maximè apparet in contradictione quæ eſt principium oppoſitionis, nam in affirmatione, & negatione eiuſdem conſiſtit oppoſitio, ſicut album, & non album; in affirmatione autem vnius oppoſitorum, & negatione alterius attenditur conuenientia, & ſimilitudo, vt ſi dicam nigrum, & non album.

¶ Subiungit tertiam concluſionem præambularem correſpondentem ſecundo membro diſtinctionis præmiſſæ, ſcilicet in illis quorum ſpecies ſumuntur, &c. vſque ibi. Eo quòd, &c. vbi probat eam tali aſſumpto. Eodem modo ſe habere ad cõtraria contrarietatem inducit, ſed cõtrario modo ſe habere ad contraria habet rationem ſimilitudinis, ergo ſequitur concluſio. Illud antecedens D. S. declarat exemplis, & confirmat per ſimile de affirmatione, & negatione quæ relata ad idem contradicunt, ſed relata ad oppoſita conuenientiam habent, vt album, & non nigrum, &c.

¶ Triſtitia autem, & delectatio cum ſint paſſiones, ſpecificantur ex obiectis, & quidem ſecundùm genus ſuum contrarietatem habent; nam vnum pertinet ad proſecutionem, aliud verò ad fugam quæ ſe habent in appetitu, ſicut affirmatio, & negatio in ratione, vt dicitur in ſexto Ethicorum. * *Ariſt. c. 2.

¶ Præmiſſis quibuſdam fundamentis, hic conſequenter ſubiungit aliquas concluſiones reſponſiuas videlicet tres, ſecundam ibi. Et ideo triſtitia, &c. tertiam ibi. Si verò illa, &c. Applicat ergo prædictas cõcluſiones præam. ad propoſitum notans triſtitiam eſſe de ſecundo membro præmiſſæ diſtinctionis, & per cõſequens reſpondendum eſt de triſtitia ſicut de forma ſpecificata per habitudinem ad extrinſecum, de qua in tertia concluſione præambulari. Et ſtatim ponit iſtam concluſionem reſponſiuam primam. Triſtitia, & delectatio contrarietatem habent ſecundùm genus, & ſic ſcilicet quælibet triſtitia cuilibet delectationi contrariatur. Probatur, illi motus appetitus contrarietatem habent ſecundùm genus, ſcilicet motũ appetitiuorum, quorum vnus pertinet ad fugã alter ad proſecutionem, ſed triſtitia pertinet ad fugam, delectatio ad proſecutionem, igitur &c. Maior patet, quia fuga, & proſecutio habent ſe in appetitu ſicut affirmatio, & negatio in ratione, quæ contrariantur ſecundùm genus, &c. Deinde cum dicit. Concluſio prima reſponſi.

¶ Et ideo triſtitia, & delectatio quæ ſunt de eodem habent oppoſitionem adinuicem ſecundùm ſpeciem; triſtitia verò, & delectatio de diuerſis; ſiquidem illa diuerſa non ſunt oppoſita, ſed diſparata, non habent oppoſitionem adinuicem ſecũdum rationem ſpeciei, ſed ſunt etiam diſparatæ, ſicut triſtari de morte amici, & delectari in contemplatione.

¶ Subinfert ſecundam concluſionem reſponſiuam talem. Triſtitia, & delectatio &c. vt iacet in littera. Et habet duas partes, quarum primam D. S. relinquit notam ex dictis circa tertiam concluſionem præambularem, quia ſicut eodem modo ſe habere ad cõtraria inducit oppoſitionem ſecundum ſpeciem, ita & contrario modo ſe habere ad idem, ſed triſtitia, & delectatio contrario modo ſe habent ad idem; quod ſupponitur ſecundùm quòd ſunt de eodẽ, ergo vt ſic contrariantur. Secunda autem pars huius concluſionis declaratur exemplariter, ſicut triſtari de morte amici, & delectari in contemplatione ſunt diſparatæ. Deinde ibi. Concluſio ſecunda.

¶ Si verò illa diuerſa ſint contraria, tunc delectatio & triſtitia non ſolùm non habent contrarietatem ſecundum rationem ſpeciei, ſed etiam habent conuenientiam & affinitatẽ, ſicut gaudere de bono, & triſtari de malo.

¶ Eſt tertia concluſio reſponſiua partialiter, vt in littera, & declaratur exẽplariter in fine, & ratio habetur ex dictis circa tertiã præambularem. Contrario modo ſe habere ad contraria conuenientiam facit; ſed triſtitia, ſed triſtitia, & delectatio talis ſe habẽt contrario modo ad contraria, ergo conueniunt ſecundùm ſpeciẽ, & vnum ſequitur ex alio, quia eo ipſo, quòd gaudeo de bono triſtor de malo. Ex his trahitur formalis reſponſio ad quæſitum, q̃ omnis triſtitia contrariatur omni delectationi ſecundùm genus, ſed non omnis triſtitia contrariatur cuilibet delectationi in particulari, & ſecundùm ſpeciem. Prima pars patet ex prima concluſione. Secunda pars ex ſecunda, & tertia reſponſius, quia tertio, & quarto modis non contrariantur, ſed vel ſunt diſparatæ vel habẽt conuenientiam, vt patuit. Concluſio tertia.

¶ Et nota fundamentum, quòd quia paſſiones habent ſpeciem ex obiectis, & ſimiliter contrarietatem vel ſcilicet pœnes contraria obiecta, vel pœnes acceſſum, & receſſum ab eodem, ideo pœnes idem obiectum ad quod ſe habent diuerſimodè contrariantur, non autem pœnes contraria.

¶ Et confirmatur tertia concluſio reſponſiua argumento in cõtrarium. quod probat, quòd non omnis cuilibet opponitur ſecundum ſpeciem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd albedo, & nigredo non habent ſpeciem ex habitudine ad aliquid exterius, ſicut delectatio, & triſtitia, vnde non eſt eadem ratio.

¶ Maior eſt quidem vera, ſed in hoc eſt diuerſitas, quòd albedo & nigredo habent ſpeciem ex aliquo intrinſeco, quod non variatur, ideo ſemper contrariantur; ſed delectatio, & triſtitia habẽt ex aliquo extrinſeco, quod non ſemper eodem modo ſe habet, ſed quandoque vnum eſt alteri contrarium, & eo ipſo tunc non contrariantur, quandoque autem ſunt circa idem, ideo non eſt par ratio. Et negatur conſequentia, quia pœnes extrinſeca contraria habent conuenientiam, eo quòd contrario modo ſe habere ad contraria conuenientiam inducit; quandoque autem ſunt circa idem, modo contrario modo ſe habere ad idem facit contrarietatem, & ergo quia poſſunt eſſe diuerſa extrinſeca; ideo quandoque contrariantur, quandoque non.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̃ genus ſumitur ex materia, vt patet in 8. Metaphy. * in accidentibus autem loco materiæ eſt ſubiectum; dictum eſt autem, quòd delectatio, & triſtitia contrariantur ſecundùm genus, & ideo in qualibet triſtitia eſt contraria diſpoſitio ſubiecti, diſpoſitioni quæ eſt in qualibet delectatione; nam in qualibet delectatione appetitus ſe habet vt acceptans id, quod habet, in qualibet autem triſtitia ſe habet vt fugiẽs, & ideo ex parte ſubiecti quælibet delectatio eſt medicina contra quamlibet triſtitiam, & quælibet triſtitia eſt impeditiua cuiuslibet delectationis; præcipuè tamẽ quãdo delectatio triſtitiæ contrariatur etiam ſecundum ſpeciem. Vnde patet ſolutio ad tertium. * Ariſtot. tex. 6. in cor.

¶ Ad maiorem, medicinæ per contraria fiunt, vel ſecundùm genus vel ſm ſpeciem, non autem ſemper per contraria ſm ſpeciem. Minor vera, & ratio eſt, q̃a ex parte ſubiecti, qđ medicatur, & qđ dat genus opponuntur, nam aliam diſpoſitionem ſubiecti requirit delectatio quæ eſt proſecutiua iocundi. Aliam triſtitia quæ eſt retractiua à contrario, & ideo vna eſt medicina contra aliam, quia requirit & facit aliam diſpoſitionem quàm contraria ſibi; non tamen ſemper opponuntur ex parte obiectorum, & ſecundùm ſpeciem; & per hanc ſolutionem vult D. S. ſatisfeciſſe tertio argumẽto ſequenti, quamuis & aliam etiam ſubiungat quæ poſtponetur.

¶ Vel aliter dicendum, quòd etſi non omnis triſtitia contrarietur omni delectationi ſecundùm ſpeciem, tamen quantum ad effectum contrariatur, nam ex vno cõfortatur natura animalis, ex alio verò quodammodo moleſtatur.

¶ Ad maiorem, vt ſic, ſunt contraria inquantum ſe impediunt. Minor vera ratione contrarietatis generice ſecundùm quam requirit aliam diſpoſitionem incompoſſibilem alteri. Vel ſecundò impedit aliam ratione effectus, quia vna fortificat naturam, altera debilitat; ergo quælibet contrariatur, &c. Verum, ſecũdùm genus, & ſecundùm effectum, non tamen ſecundùm obiectum, & ſpeciẽ.

Vtrum delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria, Dicit enim Apoſtolus 2. ad Corin. 7. Quæ ſecundùm Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur, ſed reſpicere ad Deum pertinet ad ſuperiorem rationem, cuius eſt contemplatione vacare, ſecũdùm Aug. in 12. de Trini. * ergo delectationi contemplationis opponitur triſtitia. E 2. 2. q. 9. art. 4. ad 2. & q. 180. ar. 8 ex. & 3. q. 46. ar. 7. ad 4. Et 4 di. 49. q. 3. ar. 3 q. 2. Et opuſ. 3. c. 168. Et Philip. 7. Lec. 6. col. 3. fin. * Aug. c. 3. & 14. tom. 8.

¶ 2 Præterea. Contrariorum contrarij ſunt effectus, ſi ergo vnum contrariorũ cõtemplatũ eſt cauſa delectationis, aliud erit cauſa triſtitiæ, & ſic delectationi contẽplationis erit triſtitia contraria.

¶ 3 Præterea. Sicut obiectum delectationis eſt bonum, ita obiectum triſtitiæ eſt malum, ſed contemplatio poteſt habere mali rationem. Dicit enim philoſophus in 11. Metaphiſicæ. * quòd quædam inconueniens eſt meditari, ergo contemplationis delectationi poteſt eſſe cõtraria triſtitia. * Ariſtot. tex. 51.

¶ 4 Præterea. Operatio quælibet ſecundùm quòd non eſt impedita eſt cauſa delectationis, vt dicitur in 7. * & 10. Ethi. * ſed operatio contemplationis poteſt multipliciter * Ariſt. c. 11. * Ariſt. c. 4. & 5.

Digitized by Google

tipliciter impedit, vel vt totaliter non ſit, vel vt cũ difficultate ſit; ergo in cõtemplatione poteſt eſſe triſtitia delectationi contraria.

¶ 5 Præterea. Carnis afflictio eſt cauſa triſtitiæ, ſed ſicut dicitur Eccle. vltimo. Frequens meditatio carnis eſt afflictio, ergo contemplatio habet triſtitiam delectationi contrariam.

Eccle.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Sapientiæ 8. Non habet amaritudinem conuerſatio illius, ſcilicet ſapientiæ, nec tędium conuictus eius, ſed lætitiam, & gaudium; cõuerſatio autem, & conuictus ſapientiæ eſt per contemplationem, ergo nulla triſtitia eſt quæ ſit contraria delectationi contemplationis.

Sapien.

¶ Hic oſtendit quomodo delectatio ſe habet ad triſtitiam quo ad contrarietatem in ſpeciali, ſcilicet de delectatione ſpirituali, & intellectuali.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd delectatio contemplationis poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ita quòd cõtemplatio ſit delectationis cauſa, & non obiectum, & tunc delectatio non eſt de ipſa contemplatione, ſed de re contemplata; contingit autem contemplari aliquid nociuum, & contriſtans, ſicut & aliquid conueniens, & delectans.

¶ D. S. oſtendit quæſitum habere duplicem intellectum, & ſecũdum hoc dupliciter reſpondet, iuxta ſecũdum intellectũ ibi. Alio modo, &c. Diſtinguit ergo ex parte prædicati quæſiti, ſcilicet ꝙ delectatio cõtemplationis poteſt dupliciter intelligi, & primò declarat primum intellectum, ſecundò ſubiungit concluſionem reſponſiuã primã cõformem, ibi. Vnde ſi ſic, &c. Primo ergo modo intelligitur, ꝙ cõtemplatio ſit cauſa, &c. id eſt delectatio quæ habetur per & mediante cõtemplatione, &c. Conſequenter cũ dicit.

¶ Vnde ſi ſic delectatio contemplationis accipiatur, nihil prohibet delectationi contemplationis eſſe triſtitiã contrariam.

Concluſio prima.

¶ Subiungit concluſionem reſponſi iuxta primum intellectum, iſtam. Nihil prohibet delectationi contemplationis iſto modo eſſe triſtitiam contrariam, ita. l. ꝙ ſicut ad aliquã cõtẽplationẽ ſequitur delectatio, ita ad aliquam ſequitur triſtitia; & delectationi quæ ſequitur ad vnam contemplationem cõtrariatur triſtitia quæ ſequitur ad aliam contemplationem. Probatur concluſio ex prædicta declaratione, delectatio iſto modo non eſt de contemplatione ſicut obiecto, ſed de re contemplata; ſed contingit contemplari ita benè nociuum, & contriſtans ſicut conueniens, & delectans, ergo ſicut contemplatio eſt cauſa delectationis, ita poteſt eſſe cauſa triſtitiæ, & hoc eſt habere triſtitiam cõtrariam id eſt annexam, & conſequentem tanquam cauſa effectum.

¶ Alio modo poteſt dici delectatio contemplationis, quia contemplatio eſt eius obiectum, & cauſa, puta cum aliquis delectatur de hoc ipſo, quod contemplatur.

¶ Hic conſequenter reſpondet iuxta ſecundam intellectũ quæſiti, & primo declarat ipſum, ſecundò ſubiungit aliquas concluſiones reſponſi ibi. Et ſic vt &c. Dicit ergo, quòd alio modo dicitur delectatio contemplationis, quia contemplatio eſt obiectum delectationis puta, &c. vt in littera, ita ꝙ primo modo dicebatur delectatio contemplationis, quia ſequebatur contemplationem, licet non eſſet de contemplatione: hic verò dicitur delectatio contemplationis, quia eſt de contemplatione. Deinde cum dicit.

*Greg. Niceno. lib. 4. c. 10. & 12.

¶ Et ſic vt dicit Greg. Nicen. * ei delectationi quæ eſt ſecundùm contemplationẽ non opponitur aliqua triſtitia, & hoc idem philoſophus dicit in primo Topicorũ, & in 10. Ethi. ſed hoc eſt intelligendũ per ſe loquẽdo.

Ariſtot.

¶ Ponit aliquas concluſiones reſponſi iuxta hunc intellectum. Et primò duas concluſiones partialiter reſponſi ſecũdam ibi. Sed nec. &c. ſecundò limitat eas ibi. Per accidens, &c. tertiò ex dictis infert concluſionem reſponſiuam totalẽ, ibi. Et ſic manifeſtũ, &c. Prima ergo concluſio partialis iuxta hunc ſecundum intellectum eſt. Delectationi quæ eſt ſecundùm contemplationem non opponitur aliqua triſtitia, & hoc per ſe loquendo. Probat hanc concluſionem primò auctoritate, & ſecundò ratione, ibi. Cuius ratio eſt, &c. Auctoritate Gregorij Niceni, & etiam Philoſophi, & patent. Deinde ibi.

¶ Cuius ratio eſt, quia triſtitia per ſe contrariatur delectationi quæ eſt de cõtrario obiecto, ſicut delectationi, quæ eſt de calore contrariatur triſtitia quæ eſt de frigore. Obiecto autem contemplationis nihil eſt contrariũ; contrariorum enim rationes, ſecundùm quòd ſunt apprehenſæ non ſunt contrariæ, ſed vnum contrarium eſt ratio cognoſcendi aliud; vnde delectationi, quæ eſt in contemplando per ſe loquendo non poteſt eſſe aliqua triſtitia contraria.

¶ Ratione probat hic. Triſtitia per ſe cõtrariatur delectationi q̃ eſt de contrario obiecto. l. ratione generis; & cõtrariatur rõne ſpeciei quæ eſt de eodẽ, ſed n. õ. eſt triſtitia de contrario, quia nõ habet contrarium, nec de eodẽ obiecto, qđ eſt contemplatio; ſed obiecto cõtẽplationis nihil eſt cõtrariũ, igitur Maiorẽ D. S. probat exẽpliter. ¶ Vbi nota, ꝙ iſta maior, & eius probatio nõ cõtrariatur dictis ar. præce. quia intelligitur, ꝙ delectatio contẽplationis nõ habet contrariã triſtitiã ſm genus obiecti, quæ. l. triſtitia ſit etiam de contemplatione, quia non eſt aliqua triſtitia de contẽplatione cuiuſcunq;, ergo nec aliqua contraria delectationi contẽplationis, licet aliqua triſtitia, de alio poſſit ſibi contrariari ſm genus, quod attẽditur ex parte ſubiecti. Vnde vult D. S. ꝙ delectatio, & triſtitia de contrarijs obiectis directè cõtrariantur ſm genus obiectale, nõ cõtrariatur autẽ triſtitia contẽplationi ex parte obiecti eiuſdem rationis, quia nulla eſt triſtitia de contrario contemplationis. ſalta contemplatione, vt habet D. S. de Virtutibus de Charitate Mate. ar. 6. ad octauum, vbi dicit, delectatio quæ eſt in conſiderando non habet contrarium in eodem genere vt. l. aliqua alia cõſideratio ſit ei contraria, hæc ille. Vnde non habet directè contrariũ ſm obiectum, licet habeat contrariã ſm genus ex parte ſubiecti, ſicut quælibet triſtitia cuilibet delectationi opponitur, ſed hic loquit D. S. de contrarietate quæ eſt ſm obiectũ, Vide in fine ar. Patet ergo, ꝙ triſtitia per ſe contrariatur rõne generis triſtitiæ, quæ eſt de contrario obiecto. Minorẽ D. S. probat, quia vnum contrarium eſt nõ cognoſcendi aliud, & hoc intellige ſanè, nõ ꝙ ſpecies vnius contrarij repræſentet aliud, ſed quia ex ſpecie vnius contrarij cognoſcitur iplum de per ſe, & nouna ſimplici, ſed per viam inquiſitionis, & notitia diſcurſiua cognoſcitur, & reliquum ſic ꝙ ex ſpecie vnius cõtrarij poteſt haberi conceptus de alio, poteſt enim ex ſpecie habitus deprehendi priuatio modo dicto. ¶ Et nota, ꝙ ex hac probatione habetur, ꝙ ipſi cõtẽplationi quæ eſt obiectum delectationis, nihil eſt contrariũ; quia ſi cõtrariũ eſt ratio cognoſcẽdi cõtrarium, ſequitur, ꝙ vnum non contrarietur cognitioni, & contẽplationi alterius, & ſic contemplationi vt obiecto nulla contemplatio contrariatur, nec per conſequens de aliqua contemplatione eſt triſtitia ratione ſui ipſius, & quia quælibet contemplatio eſt bona, ideo nulla alteri opponitur, ita ꝙ de vna eſſet delectatio, de alia verò triſtitia; ſic igitur contemplationi non contrariatur triſtitia quæ ſit de contemplatione contrarij, nec ſm genus, nec ſecundùm ſpeciem; quia nulla eſt triſtitia de contemplatione, & ita intelligitur licet delectationi contemplationis opponatur ſecũdum genus quælibet triſtitia, ſed non opponitur ſibi triſtitia de contẽplatione. Deinde ibi.

¶ Sed nec etiã habet triſtitiã annexã, ſicut corporales delectationes quæ ſunt vt medicinæ quædam cõtra aliquas moleſtias; ſicut aliquis delectatur in potu ex hoc, ꝙ anxiatur ſiti, quando autem iam tota ſitis eſt repulſa, etiã ceſſat delectatio potus, delectatio enim contemplationis non cauſatur ex hoc, ꝙ excludit aliqua moleſtia, ſed ex hoc, ꝙ eſt ſm ſeipſam delectabilis; non eſt enim generatio, vt dictum eſt. * ſed operatio quædam perfecta.

*q. 34. art. 2

Concluſio ſecunda.

¶ Adiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam quo ad intellectum quæſiti talem. Delectatio cõtemplationis non habet annexam triſtitiam ſicut corporales. l. rõne ſui. Probatur. Corporales delectationes ideo habent annexam triſtitiam inquantum quærũtur vt medicinæ contra aliquas moleſtias, quibus remotis nõ amplius ſunt gratæ, ſed ſuperexcreſcunt naturalem habitudinem; ſed delectatio contemplationis non cauſatur nec quæritur vt excludatur aliqua moleſtia, ſed propter ſeipſam, igitur non habet annexam triſtitiam iſto modo, quòd ipſa in ſe poſſit excedere proportionem intellectus, & immediati ſubiecti. Maiorem D. S. declarat exemplariter, ſicut aliquis delectatur in potu, &c. Minor patet, quia contemplatio eſt operatio perfecta, & per conſequens propter ſe quæſita, &c. Conſequenter ibi.

¶ Per accidens autem admiſcetur triſtitia delectationi apprehenſionis, & hoc dupliciter. Vno modo ex parte organi. Alio modo ex impedimento apprehenſionis. Ex parte quidem organi admiſcetur triſtitia vel dolor apprehenſioni, directè quidem in vinbus apprehenſiuis ſenſitiuæ partis quæ habent organum corporale, vel ex ſenſibili, quod eſt contrarium debitæ complexioni organi, ſicut guſtus rei amarę, & olfactus rei fetidę; vel ex continuitate ſenſibilis conuenientis, quod per aſſiduitatem facit ſuperexcreſcentiam naturalis habitus vt ſupra dictum eſt. * & ſic redditur apprehenſio ſenſibilis, quæ prius erat delectabilis tediola.

*q. 31. art. 3.

¶ Limitat

¶ Limitat prædictam reſponſionem, & circa hoc ponit duas concluſiones limitatiuas, ſecũdam ibi. Sed neutro, &c. Prima eſt, delectationi apprehenſionis poteſt admiſceri aliqua triſtitia dupliciter. ſ. ex parte organi, & ex impedimento.

¶Nota autem, quòd hæc concluſio cum præcedente immediatè non diſcordat; quia præcedens, quæ dicit, quòd non habet triſtitiam annexam, intelligitur de per ſe ratione ſui, ita quòd ipſa ſecundùm ſe non habet annexam ſuperexcrescentiam naturalis habitudinis; immo quantò maior, & magis habetur, tantò magis placet; illa autem concluſio vult, quòd admiſcetur ſibi, ſcilicet per accidens ratione organi, & ratione impedimenti; vnde non eſt contradictio, & præterea præcedens concluſio loquitur de delectatione contemplationis; iſta autem loquitur de delectatione apprehenſionis, quæ apprehenſio etiam ſtat pro cognitione ſenſitiua; vnde D. S. oſtendit iſtam concluſionem præſertim de cognitione ſenſitiua, & ſecundam quidem partem eius. ſ. quòd ex parte impedimenti adiungatur triſtitia delectationi apprehenſionis. D. S. in corpore non probat, & habetur probatio eius ex tertio argumento in oppoſitum, quia aliquis impeditur ab apprehenſione (quod poteſt euenire apud intellectum) vel propter indiſpoſitionem virium inferiorum, vel etiam per actum ipſius intellectus (inquantum contemplatio vnius impedit cõtemplationem alterius, &c.) Prima autem pars. ſ. ex parte organi, probatur, vel magis declaratur de vtraq; cognitione, & apprehenſione (. ſ. ſenſitiua, & ſecundò intellectiua) ibi. Sed hæc duo, &c. quo ad ſenſitiuam, quia ſenſitiuæ cognitioni admiſcetur triſtitia ex parte organi directè dupliciter, vel ex ſenſibili contrario complexioni organi, vel ex continuitate ſenſibilis conuenientis; igitur prima pars concluſionis vera de apprehenſione ſenſitiua. Antecedens claret in litera. Conſequenter ibi.

¶Sed hæc duo directè in contemplatione mentis locum non habent, quia mens non habet organum corporale, vnde dictum eſt in auctoritate inducta,* quòd non habet contemplatio mentis, nec amaritudinem, nec tędium; ſed quia mens humana vtitur in contemplando viribus apprehenſiuis ſenſitiuis, in quarum actibus accidit laſſitudo, ideo indirectè admiſcetur aliqua afflictio, vel dolor contemplationi.

*Arg. ſed contra.

¶Oſtendit de apprehenſione intellectiua prædictam concluſionem, ꝙ ſibi admiſceatur triſtitia, etiam ex parte organi non directè, quia talis contemplatio non fit per organum directè, & ſecundùm ſe; ſed tamen indirectè, quia mens humana vtitur, &c. vt in litera. Et ita patet, ꝙ tam apprehenſioni ſenſitiuę, quàm intellectiuę admiſcetur triſtitia, ſed diuerſimodè; quia ſenſitiuę directè propter organum; intellectiuæ indirectè propter laſſationem virium, quæ ſunt in organis. Tunc ibi.

¶Sed neutro modo triſtitia contemplationi adiuncta per accidens contrariatur delectationi eius. Nam triſtitia, quæ eſt de impedimento contemplationis, non contrariatur delectationi contemplationis, ſed magis habet affinitatem, & conuenientiam cum ipſa, vt ex ſupradictis patet.* Triſtitia verò, vel afflictio, quæ eſt de laſſitudine corporali, non ad idem genus refertur, vnde eſt penitus diſparata.

*Art. præc.

¶Subiungit ſecundam concluſionem limitatiuam præcedentis, iſtam. Neutro modo triſtitia contemplationi adiuncta per accidens (. ſ. ex parte organi indirectè, vel ex parte impedimenti) contrariatur delectationi eius. Probatur, primò de impedimento ſic. Delectatio, & triſtitia de contrarijs, vel de his quorum vnum alterum impedit, non contrariantur, immo habent conuenientiam; ſed talis triſtitia adiuncta eſt de impedimento delectationis contemplationis, igitur ſibi non opponitur (. ſ. ſecundùm ſpeciem) ſed magis ad eam ſequitur. Maior patet ex artic. 4. Minor eſt nota. Secundò probatur, quòd non ex parte organi, & laſſitudinis apprehenſiuarum virium, ſic; quia contraria ſunt eiuſdem generis; ſed triſtitia de laſſitudine corporali, & delectatio contemplationis non ſunt eiuſdem generis, ſed omnino diſparata, igitur, &c.

¶Et nota ex his, quæ dicta ſunt pro prima concluſione, quia habetur, quòd cum delectationi contemplationis non contrariatur triſtitia contemplationis, quòd nulla ſibi contrariatur, quia corporalis non ſibi contrariatur propriè, quia non eſt eiuſdem generis, nec contrariantur iſta dictis, ar. præced. ad ſecundum; quia ibi dicebatur, ꝙ quælibet cuilibet contrariatur ſecundùm genus, quod ſumitur ex parte ſubiecti (quia requirit, & facit aliam diſpoſitionem in ſubiecto) ſed non contrariatur quælibet alteri ſecundùm genus obiecti, ſed quandoq; ſe habent diſparatè.

¶Et ſic manifeſtum eſt, ꝙ delectationi, quæ eſt de ipſa contemplatione nulla triſtitia contrariatur, nec adiungitur ei aliqua triſtitia, niſi per accidens.

¶Hic in calce corporis infert per modum corollarij ex omnibus dictis concluſionem formaliter reſponſiuam totalem, vt iacet in litera. Et patet ex dictis, prima quidem pars ex prima concluſione ſecundi intellectus quæſiti; & intelligitur, ꝙ nulla ſibi directè contrariatur in eodem genere obiectali, licet ſecundùm genus, quod eſt ex parte materiæ in qua, ſed non ex parte materiæ circa quam, vt patuit in prima concluſione. Secunda pars patet ex duabus concluſionibus limitatiuis, &c. Vide de materia huius artic. D. S. in 4. diſt. 49. q. 3. art. 3. q. 2.

¶Et confirmatur prima concluſio reſponſiua iuxta ſecundum intellectum, & ſecunda limitatiua, & per conſequens concluſio vltima totalis, argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd illa triſtitia, quæ eſt ſecundùm Deum, non eſt de ipſa contemplatione mentis, ſed eſt de aliquo, quod mens contemplatur. ſ. de peccato, quod mens conſiderat, vt contrarium delectationi Diuinę.

¶Ad maiorem, auctoritas eſt vera, ſed triſtitia ſecundùm Deum non eſt, quia doleat, vel triſtetur quis de contemplatione mentis, ſed quia triſtatur de aliquo contemplato, quod eſt contra Deum; & talis triſtitia eſt ſm Deum. Minor quidem vera, ꝙ reſpicere Deum ſpeculando, & conſulendo, & regulando affectum ſm legem Dei, eſt etiam rationis ſuperioris, quæ intendit Diuinis conſpiciendis, & conſulendis, & ſic contemplando peccatum eſſe expiabile per triſtitiam, eſt etiam rationis ſuperioris; ergo delectationi, &c. Verum, ratione rei contemplatæ, conſequitur quandoque triſtitia, & eſt pro prima concluſione.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ea, quæ ſunt contraria in rerum natura, ſm ꝙ ſunt in mente non habent cõtrarietatem; non enim rationes contrariorum ſunt contrariæ; ſed magis vnum contrarium eſt ratio cognoſcendi aliud, propter quod eſt vna ſcientia contrariorum.

¶Ad maiorem, contrariorum, vt contraria ſunt, ſunt contrarij effectus per ſe, & præſertim naturales; ſed contrariorum, vt ſunt apud mentem non ſunt contrarij effectus, immo vt ſic non ſunt contraria; & præterea contrarię paſſiones circa contraria nõ contrariantur, immo ſe conſequuntur; habent tamen contrarios effectus ſaltem ſecundùm genus. ſ. gaudium, & triſtitiam.

¶Vltra, ſi ergo vnum contrariorum cõtemplatum eſt cauſa delectationis; ſi intelligitur vt contemplatum eſt, negatur, quod ſequitur, aliud erit cauſa triſtitiæ, quia contrarium vt contemplatũ non contrariatur alteri, nec alicuius contemplatio eſt cõtriſtans; ſi autem intelligitur. Si ergo, &c. ſm ꝙ eſt extra, ita ꝙ delectatio habeat pro obiecto non rationem contrarij, nec eius contemplationem, ſed rem ipſam, concedo, ergo aliud erit cauſa triſtitiæ.

¶Vltra. Et ſic, &c. verum, ratione rei contemplatę opponitur, & ſequitur triſtitia comprehenſionem, ſed non ratione ſuiipſius. Et probat hæc ratio ad vnum ſenſum primã concluſionem. Verum eſt tamen, ꝙ delectatio, & triſtitia de contrarijs non contrariatur ſecundùm ſpeciem, vt patuit art. 4. Eſto ſecundùm genus, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd contemplatio ſecundùm ſe nunquam habet rationem mali, cum contemplatio nihil aliud ſit, quàm conſideratio veri, quod eſt bonum intellectus; ſed per accidens tantùm, inquantum. ſ. contemplatio vilioris impedit contemplationem melioris, vel ex parte rei contemplatæ, ad quam inordinatè appetitus afficitur.

¶Minor negatur, quòd poſſit habere rationem mali per ſe, & ſecundùm ſe. Ad probationem dicitur, ꝙ inconueniens eſt quædam meditari. Verum, per accidens, inquantum. ſ. meditatio, & contemplatio vilioris impedit alias contemplatione melioris; vt quia res contemplata inordinatè afficit. Negatur autem conſequentia, quia intelligitur concluſio ſecunda per ſe, & vt contemplatio eſt, ꝙ vt ſic non habet triſtitiam, ergo non triſtatur aliquis de contẽplatione, ita ꝙ ipſa ſit ſola obiectum triſtitiæ, ſe d aliquid ei cõiunctũ. ſimpeditio ab vtiliori, vel attractio ad illicitũ. Quare rectè dictum eſt, ꝙ per accidens, & ratione alicuius coniunctꝰ eſt materia triſtitiæ. Ad propoſitum vide D. S. quodlib. 4. artic. 16. de ſcientijs magicis, vbi dicit, quòd ſcientia ex genere eſt bona, & ſpeculatio, ſed ex circunſtantia poteſt fieri mala; & etiam vſus aliquarum eſt prohibitus propter periculum, quod inde ſequitur.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ triſtitia, quæ eſt de impedimento contemplationis non contrariatur delectationi contemplationis, ſed eſt ei affinis, vt dictum eſt.* *In corpo.

¶Ad maiorem, operatio quælibet ſecundùm quòd non eſt impedita eſt cauſa delectationis. Verum, ſed ipſa impedita non eſt cauſa triſtitiæ, ſed eius impedimentum. Et dico vltra, quòd triſtitia de impedimento operationis non contrariatur operationi, immo eſt ei affinis, & delectationi, quæ eſt de operatione.

¶Minorem concedo,& patuit in cor. Sed negatur conſequentia,quia triſtitia talis non opponitur delectationi contẽplationis.

¶Ad quintum dicendum,q̃ afflictio carnis per accidens,& indirectè, ſe habet ad cõtemplationem mentis, vt dictum eſt.*

*In corpo.

¶Conceditur maior. Ad minorem, meditatio eſt carnis afflictio,non per ſe directè, ſed indirectè ratione vſus virium ſenſitiuarum;Ergo hẽt triſtitiam admixtam. Verum,per accidens, vt dixit quarta concluſio in ordine,vel tertia iuxta ſecundum intellectum quæſiti. Vide D.S.in de Veri.Mate.13.art.4.in fi.cor. Vbi pulchrè habet quomodo operatio intellectus impedit alias potentias etiam vegetatiuas.

Vtrum magis ſit fugienda triſtitia,quàm delectatio appetenda.

I 2.2.q.138. ar.1 corpo. Et 1.diſtin. 27 q.1.ar.3. ad 3. Et 4. diſt.49 q.1. ar.3.q.3.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur,quòd magis ſit fugienda triſtitia, quàm delectatio appetenda. Dicit enim Aug.in lib.83.q.* Nemo eſt, qui non magis dolorem fugiat,quàm appetat voluptatem. Illud autem in quod communiter omnia conſentiunt videtur eſſe naturale;ergo naturale eſt,& conueniens, q̃ plus triſtitia fugiatur,quàm delectatio appetatur.

*Auguſ,q. 36.to.4.

¶ 2 Præterea,actio contrarij facit ad velocitatem,& intenſionem motus; aqua enim calida citius, & fortius congelatur,vt dicit Philoſoph.in lib.Metheor.* ſed fuga triſtitiæ eſt ex contrarietate contriſtantis; appetitus autem delectationis non eſt ex aliqua cõtrarietate; ſed magis procedit ex conuenientia delectantis;ergo maior eſt fuga triſtitiæ,quàm appetitus delectationis.

*Ariſt.li.1. ſum.3 c.2.

¶ 3 Præterea, quantò aliquis ſecundùm rationem fortiori paſſioni repugnat, tantò eſt laudabilior, & virtuoſior,quia virtus eſt circa difficile,& bonum, vt dicitur in 2. Ethic.* ſed fortis, qui reſiſtit motui quo fugitur dolor,eſt virtuoſior, quàm temperatus, qui reſiſtit motui quo appetitur delectatio. Dicit enim Philoſoph. in primo Rhetor.* q̃ fortes, & iuſti maximè honorantur; ergo vehementior eſt motus quo fugitur triſtitia, quàm motus quo appetitur delectatio.

*Ariſt.c.3.

*Ariſt.c.9.

¶Sed contra,bonum eſt fortius,quàm malum,vt patet per Diony.4.c.de Diui.no. ſed delectatio eſt appetibilis propter bonum, quod eſt eius obiectum; fuga autem triſtitiæ eſt propter malum; ergo fortior eſt appetitus delectationis,quàm fuga triſtitiæ.

Dionyſius.

¶Hic comparat adinuicem delectationem,& triſtitiam,quantum ad motum appetitus,quæ videlicet magis moueat. Et quæritur an delectatio,& delectabile moueat magis ad ſui proſecutionẽ, quàm triſtitia, & contriſtans ad ſui fugam.i.an appetitus fortius moueatur ad bonum,quàm fugiat malum, & an aliquis velit pati triſtitiam, vt potiatur delectatione.

¶Reſpondeo dicendum, q̃ per ſe loquendo appetitus delectationis eſt fortior,quàm fuga triſtitiæ.Cuius ratio eſt, quia cauſa delectationis eſt conueniens bonũ; cauſa autem doloris,ſiuæ triſtitiæ eſt aliquod malum repugnans. Contingit autem aliquod bonum eſſe conueniens abſque omni diſſonantia; non autem poteſt eſſe aliquod malum totaliter abſq; omni conuenientia repugnans. Vnde delectatio poteſt eſſe integra, & perfecta,triſtitia autem eſt ſemper ſm̃ partem; vnde naturaliter maior eſt appetitus delectationis, quã fuga triſtitiæ.

¶D.S.reſpondet duabus cõcluſionibus. Vna quarũ negatiua ad quæſitũ implicitè. Alia affirmatiua,ibi. Vnde, & inclinatio,&c. Prima eſt per ſe loquendo.i.vniuerſaliter,& in veritate,& ratione cauſæ,appetitus delectationis eſt fortior, quã fuga triſtitiæ. Hanc concluſionem probat primò rõne. Et ſecundò ſigno,ibi.Cuius et ſignũ,&c. Rõne duplici,Secundã ibi. Alia verò,&c. Quoad primã rõnẽ arguitur ſic.Delectatio põt eſſe integra(.ſ.ex parte obiecti,qđ ſm̃ ſe totũ delectat) triſtitia aũt eſt ſm̃ partẽ (.ſ.quia obiectum non põt eſſe purũ malum,qđ non eſt delectabile) ergo naturaliter maior eſt,&c. Cõſequentia vt nota,quia ſm̃ obiecta eſt conditio motus, &c. Antecedens probatur in litera clarè. Vnde delectatio ſaltem beatifica eſt integra, quia de ſummo, & totaliter bono; triſtitia autem etiã damnatorũ non eſt ſimpliciter mali, immo ſimpliciter boni,& mali huius, quia pœna eorũ eſt iuſta,& etiam ens ſimpliciter bonũ. Vnde D.S.de Malo.Mate.1.art.1.ad primum, pœna eſt ſimpliciter bona. Conſequenter cum dicit.

¶Alia verò ratio eſt,quia bonum, quod eſt obiectum delectationis,per ſeipſum appetitur; malum autem, qđ eſt obiectum triſtitiæ,eſt fugiendum,inquantum eſt priuatio boni; quod autem eſt per ſe, potius eſt illo,quod eſt per accidens.

¶Adducit aliam rationem pro prædicta concluſione, & arguitur ſic. Per ſe potius eſt eo, qđ eſt per accidens; ſed bonũ eſt obiectum delectationis per ſe, malum autem eſt fugiendum per accidens;ergo,&c. Minorem D.S.probat, quia vt eſt priuatio boni.

¶Et nota,q̃ ſupdictum fuit, q̃ etiam fuga, & receſſus à malo eſt per accidens,quia non fugeret illud malũ,niſi rõne boni;quare dictum fuit, q̃ bonum eſt per ſe obiectum appetitus, ratione cuius etiam malum fugitur.Et hoc haberi poteſt hic ex D.S.Vide ſup.q.1.ar.3.ad tertiũ. Conſequenter ibi.

¶Cuius etiam ſignum apparet in motibus naturalibus; nam omnis motus naturalis intenſior eſt in fine,cũ appropinquat ad terminum ſuæ naturæ cõuenientem, quam in principio, cum recedit à termino ſuæ naturæ non conuenienti,quaſi natura magis tendat in id,quod eſt ſibi conueniens, quàm fugiat id, quod eſt ſibi repugnans; vnde & inclinatio appetitiuæ virtutis per ſe loquendo vehementius tendit in delectationem, quàm fugiat triſtitiam.

¶Probat eandem concluſionem ſigno ſumpto ex naturalibus ſic. Natura magis tendit in id, &c. ergo, & inclinatio appetitiuæ virtutis, &c.vt in litera. Tenet conſequentia à ſimili. Antecedens probatur in litera,nam omnis motus naturalis intenſior eſt in fine, &c. & declaratum hoc ſignum in ſolutione ſecundi,&c.

¶Sed per accidens contingit, q̃ triſtitiam aliquis magis fugit, quàm delectationẽ appetat. Et hoc tripliciter. Primo quidem ex parte apprehenſionis, quia vt Aug.dicit 10.de Trini.* Amor magis ſentitur cum eum prodit indigentia,ex indigentia autem amati procedit triſtitia, quæ eſt ex amiſſione alicuius boni amati, vel ex incurſu alicuius mali contrarij; delectatio autem non habet indigentiam boni amati, ſed quieſcit in eo iam adepto. Cum igitur amor ſit cauſa delectationis,& triſtitiæ, tantò magis fugitur triſtitia,quantò magis ſentitur amor,ex eo,quod contrariatur amori.

*Aug.in. ſecun.

¶Hic conſequenter D.S.reſpondet ſecundò ad quæſitũ affirmatiuè tali concluſione. Contingit per accidens aliquẽ malè magis fugere triſtituã, quàm delectationem appetat ex parte apprehenſionis, ex parte cauſæ triſtantis, & ex parte effectus. Probat D.S. hanc concluſionem quo ad omnes tres partes ſingillatim, vt patebit.Quo ad primam partem.ſ.ex parte apprehenſionis,quia videlicet eſt maior,& ſenſibilior perceptio contriſtantis, quàm delectantis;& ideo magis mouet,quod eſt ſenſibilius, eſto ſit in veritate minus. Et oportet reſumere ex alijs dictis,q̃ quandoque minus in ſe,eſt magis perceptibile propter contrarietatem. Arguunt ſic,triſtitia eſt magis perceptibilis, quam delectatio, ergo magis mouet quo ad hunc; non tamen vniuerſaliter, ſed comparando ad aliquam delectationem,quæ eſt minus amati,& ratione apprehenſionis. Cõſequentia nota. Antecedens probatur,id magis ſentitur,in quo magis ſentitur amor, quãdo amor eſt cauſa vtriuſq; ſed in triſtitia magis ſentitur amor,quã in delectatione,& eſt cauſa vtriuſq;,igitur. Probatur minor, amor magis ſentitur cũ eum prodit indigentia (.ſ.amati,) ſed triſtitia, vel eſt abſentia amati, vel de præſentia contrarij amati, quod cõtrarium præſens etiam facit magis ſentire amatum,ergo,&c. Secunda pars minoris de delectatione patet,quia delectatio eſt boni tam præſentis,& abſq; contrario eius.

Conclu.

¶Et nota ex ſupra dictis, q̃ triſtitia qñq; eſt de contrario amati,& quia vnumquodq; vehementius mouetur in præſentia contrarij,ideo magis tendit ad cõueniens amatum,per qđ contrarũ abijcitur.Et per cõſequens amor magis ſentitur. Deinde cũ dicit.

¶Secundò ex parte cauſæ contriſtantis, vel doloré inferentis,q̃ repugnat bono magis amato, quã ſit bonum illud in quo delectamur; magis.n.amamus conſiſtentiã corporis naturalem,quàm delectationem cibi;& ideo ti more doloris, q̃ prouenit ex flagellis,vel alijs huiuſmodi,quæ contrariatur bonæ conſiſtentiæ corporis,dimittimus delectationem ciborum, vel aliorum huiuſmodi.

¶Oſtendit ſecundã partem concluſionis prædictæ, quia.ſ.triſtitia non comparatur ad delectationẽ, quæ eſt in magis amato, ſed in minus amato,& arguitur ſic. Illud magis fugitur, quod eſt

contra

contra magis amatum, quàm petatur id, quod est pro minus amato, vel quod est in minus amato; sed malum contristans quandoque est contra magis amatum, & delectans est minus amatum; igitur tunc tristitia magis fugitur, quàm appetatur delectatio in tali, &c. Maior, & minor declarantur exemplariter, quia vita magis amatur; ideo verbera, quæ ingerunt tristitiam, & tristitia, quæ est in verberibus magis fugitur, quàm appetatur delectatio, quæ est in cibo, & potu, cum cibus, & potus non tam amentur, sicut sanitas, & vita, &c. Et probatur etiam hæc ratio per secundum argumentum in oppositum. Deinde ibi.

¶Tertiò ex parte effectus. ſ. inquantum tristitia impedit non vnam tantùm delectationem, sed omnes.

¶Manifestat tertiam partem dictæ conclusionis arguendo sic. Illud magis fugit appetitus, quod habet maiorem effectum, sed aliqua tristitia impedit omnem delectationem, sicut patet de tristitia damnatorum; ergo saltem talis magis fugitur, quàm quæratur aliqua delectatio, quæ non excludit omnem tristitiam. Vide de ista materia D.S. in quarto, vbi habet, quòd delectatio est maior, sed tristitia magis sentitur, eo quòd res contrariæ magis sentiuntur. Et non potest dari certa regula propter varietatem delectationis, & tristitiæ.

ARGVMENTVM in contrarium est prima conclusionis responsiua.

Aug. ¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ illud quod Aug. dicit, ꝙ dolor magis fugitur, quàm voluptas appetatur, est verum per accidens, & non per se, & hoc patet ex eo, qđ subdit. Quandoq; quidem etiam videmus immanissimas bestias à maximis voluptatibus abstinere dolorum metu, qui contrariatur vitę, quę maximè amatur.

¶Ad maiorem, de qua etiam supra habitum est, q. 29. artic. 3. Nemo est, qui non magis dolorem fugiat, verum, qui consurgit ex malo contrario magis amato, quàm appetat voluptatem, in re videlicet minus amata. Tamen dico, ꝙ & illa fuga prouenit, & oritur ex aliqua alia delectatione, & amore, quæ sunt de ipsa re magis amata. Vnde per accidens magis fugitur tristitia. i. aliqua determinata delectatione, sed non per se, hoc est vniuersaliter, & si comparetur ad delectationem sibi correspondentem circa plus amatum. ¶Ad minorem, in quod omnia consentiunt, verum est, sed dico, ꝙ maior non loquitur vniuersaliter, & per se, sed solùm per accidens, & particulariter; quia non vult Aug. ꝙ vniuersaliter ab omnibus plus fugiatur tristitia omni delectatione, sed loquitur. Nemo est, qui non plus fugiat dolorem circa magis amatum, quàm fugiat talem voluptatem, qđ patet ex eo, quod subdit, &c. Et est hoc argumentum pro secunda conclusione, & secunda eius parte.

¶Ad secundùm dicendũ, quòd aliter est in motu, qui est ab interiori, & aliter in motu, qui est ab exteriori; motus enim qui est ab interiori magis tendit in id, quod est conueniens, quàm recedat à contrario, sicut supra dictũ est,* de motu naturali; sed motus, qui est ab extrinseco intenditur ex ipsa contrarietate, quia vnumquodq; suo modo nititur ad resistendum contrario, sicut ad conseruationem suiipsius; vnde motus violentus intenditur in principio, & remittitur in fine; motus autem appetitiuæ partis est ab intrinsecco, cum sit ab anima ad res; & ideo per se loquendo, magis appetitur delectatio, quàm fugiatur tristitia; sed motus sensitiuæ partis est ab exteriori, quasi à rebus ad animam; vnde magis sentitur, quod est magis contrarium, & sic etiam per accidens, inquantum sensus requiritur ad delectationem, & tristitiam, magis fugitur tristitia, quàm delectatio appetatur.

*In corpo.

¶Ad maiorem, actio contrarij (ſ. ex hoc, ꝙ contrarium plus egit in subiectum) facit ad velocitatem, & intentionem motus, verum, quando talis motus causatur à principio extrinseco. Si autem causatur à principio intrinseco, tunc quantò magis est per recessum à contrario, & accessum ad conueniens, tunc est eo fortior. Primum patet de motu violento, qui in præsentia contrarij est fortior, & per recessum à contrario paulatim remittitur. Secundum patet de motu naturali, qui in principio, cum adhuc aliqualiter est circa contrarium est remissior, & quantò magis recedit ab ipso, eo magis intenditur.

¶Ad minorem, vera, sed dico, ꝙ est motus appetitus, qui est ab intrinseco. Vnde, quantò magis est circa conueniens, tantò de se est fortior. Verum est tamen, ꝙ fuga tristitię præsupponit apprehensionem sensitiuam, quæ mouetur ab extrinseco, & quantò illud est magis contrarium, tantò magis sentitur. Ergo maior est fuga de per se, & inquantum est appetitus, negatur, sed per accidens ratione maioris apprehensionis, vt dixit prima pars secundæ cõclusionis; quia illud magis fugitur, quod magis percipitur, dato, ꝙ de se minus sit natum mouere appetitum. Delectatio autem est circa conueniens, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd fortius non laudatur ex eo, ꝙ secundùm rationem non vincitur à dolore, vel tristitia quacunq;; sed ex ea, quę cõsistit in periculis mortis, quæ quidem tristitia magis fugitur, quàm appetatur delectatio ciborum, vel venereorum, circa quam est temperãtia; sicut vita magis amatur, quàm cibus, vel coitus; sed tẽperatus magis laudatur ex hoc, ꝙ nõ prosequitur delectationes tactus, quàm ex hoc, ꝙ non fugit tristitias contrarias, vt patet in 3. Ethic.* *Arist. c. 11.

¶Ad minorem, dico, ꝙ fortius magis laudatur, quàm temperatus, quia non vincitur à fuga doloris mortis. Et concedo consequenter, ꝙ talis est fortior, quàm delectatio in aliquo minus amato, & minus necessario ad vitam; sed non est maior omni delectatione, & amore, quia quis magis & fortius delectatur in vita sua, quàm fugit dolorem, & delectatio est causa istius fugæ, &c. Et patet aliud exemplum de temperato, qui magis laudatur, quia vincit delectationem, quàm quia vincit tristitias contrarias, tanquam non velle delectari, & vincere appetitum delectationis, sit vincere quid fortius, quàm non inordinatè tristari in malis, vel vincere fugam (. i. tristitiam,) quæ est contraria delectationi. Ad temperatum enim pertinet non tristari, etiam in his, quæ sunt nõ delectabilia, sed contraria appetitui; ad temperatum siquidem pertinet non inordinatè delectari, & non inordinatè tristari, & magis laudatur, quia non inordinatè delectatur, quàm quia non inordinatè tristatur, & hoc est vincere fugam. i. tristitiam.

Vtrum dolor exterior sit maior, quàm dolor cordis interior.

AD septimum sic proceditur. Videtur, ꝙ dolor exterior sit maior, quàm dolor cordis interior; dolor enim exterior causatur ex causa repugnantiæ bonæ consistentiæ corporis in quo est vita; dolor autem interior causatur ex aliqua imaginatione mali; cum ergo vita magis ametur, quàm imaginatum bonum; videtur secundùm prædicta,* quòd dolor exterior sit maior, quàm dolor interior. G Infra q. 37. ar. 1. ad 2. *Art. 2.

¶ 2 Præterea, res magis mouet, quàm rei similitudo, sed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarij; dolor autem interior ex similitudine contrarij apprehensa; ergo maior est dolor exterior, quã dolor interior.

¶ 3 Præterea, causa ex effectu cognoscitur, sed dolor exterior habet fortiores effectus; facilius enim homo moritur propter dolores exteriores, quàm propter dolorem interiorem; ergo exterior dolor est maior, & magis fugitur, quàm dolor interior.

¶Sed contra est, quod dicitur Eccle. 25. Omnis plaga tristitia cordis est, & omnis malitia nequitia mulieris; ergo sicut nequitia mulieris alias nequitias superat, vt ibi intenditur; ita tristitia cordis omnem plagam exteriorem excedit. Eccl. 25.

¶Hic comparat diuersa genera doloris adinuicem. ſ. interiorem, & exteriorem.

¶Respondeo dicendũ, ꝙ dolor exterior, & interior in vno cõueniunt, & duobus differunt. Cõueniunt quidẽ in hoc, ꝙ vterq; est motus appetitiuę virtutis, vt sup. dictũ est.* Sed differunt ſm illa duo, q̃ ad tristitiã, & delectationẽ requiruntur. ſ. ſm causam, q̃ est bonũ, vel malũ coniunctũ, & ſm apprehensionẽ. Causa. n. doloris exterioris est malũ coniunctũ, qđ repugnat corpori; causa aũt interioris doloris est malũ coniunctũ, qđ repugnat appetitui; dolor ẽt exterior sequitur apprehensionẽ sensus, & specialiter tactus; dolor aũt interior sequitur apprehensionẽ interiorẽ, vel imaginationis. ſ. vel ẽt rõnis. *Art. 6.

¶D. S. primò præmittit conuenientiam, & duplicem differentiam doloris interioris, & exterioris, ex qua tanquam ex radice sumitur duplex maioritas vnius ad alium. Secundò conformiter ſm hoc distinctè respondet, ibi. Si ergo comparatur, &c. Dicit ergo primò, ꝙ dolor interior, & exterior in vno conueniunt, & in duobus differunt, & declaratur clarè in litera. Et secundùm ista duo habet attendi maioritas eorum, quia qui secundùm ista duo excedit erit simpliciter maior, vt patebit.

¶Si ergo comparatur cauſa interioris doloris ad cauſam exterioris, vna per ſe pertinet ad appetitum, cuius eſt vterq; dolor, alia verò per aliud. Nam dolor interior eſt ex hoc, ꝙ aliquid repugnat ipſi appetitui; exterior autem dolor ex eo repugnat appetitui, quia repugnat corpori; ſemper autem quod eſt per ſe, prius eſt eo, quod eſt per aliud; vnde ex parte iſta, dolor interior præeminet dolori exteriori.

¶Hic conſequenter reſpondet iuxta prædictas duas differẽtias. Et primò per duas concluſiones partiales conformes prædictis duabus differentijs. Secundò per vnam concluſionem totalem, & formaliter reſponſiuam, ibi. Vnde ſimpliciter, &c. Tertiò quaſi corollariè ſubiungit reſponſionem cuiuſdam tacitæ quæſtionis, ibi. Quandoq; tamen &c. Concluſio prima partialis. Ex parte cauſæ dolor interior præeminet dolori exteriori. Probatur, ſemper quod eſt per ſe, prius eſt eo, quod eſt per aliud; ſed cauſa interioris doloris (.i. obiectum, & malum contriſtans) per ſe pertinet ad appetitum, & cauſa exterioris doloris mediante alio, igitur eſt maior rõne cauſæ. Maior nota. Minor patet in litera, quia dolor interior eſt ex hoc, ꝙ aliqd repugnat ipſi, &c. cõſequẽter cũ dicit,

Concla. 1.

¶Similiter etiam ex parte apprehenſionis; nam apprehenſio rationis, & imaginationis eſt altior, quàm apprehenſio ſenſus tactus.

¶Ponit ſecundam concluſionem partialem iſtam, ex parte apprehenſionis, interior dolor ſimiliter exteriori præeminet. Probatur, ille dolor eſt maior ratione apprehenſionis, qui ſequitur altiorem apprehenſionem, per quam habetur fortior perceptio mali coniuncti; ſed interior eſt huiuſmodi, ergo, &c. Maior nota, qa perceptio requiritur ad dolorem. Minor patet, quia ſequitur apprehenſionem rationis, & imaginationis, quæ eſt altior, &c. Conſequenter ibi.

Concla. 2.

¶Vnde ſimpliciter, & per ſe loquendo dolor interior potior eſt, quàm dolor exterior, cuius ſignũ eſt, ꝙ etiam dolores exteriores aliquis voluntariè ſuſcipit, vt euitet interiorem; & inquantum non repugnat dolor exterior interiori appetitui ſit quodammodo delectabilis, & iocundus interiori gaudio.

¶Infert ex dictis concluſionem reſpõſiuam totalem, quã probat etiam à ſigno, & eſt iſta, Simpliciter, & per ſe loquendo, interior eſt potior, quàm exterior. Probatur ratione ex dictis, quia eſt maior ſecundùm cauſam, & apprehenſionem, ergo ſimpliciter. Tenet conſequentia ex notabili præmiſſo de differentijs iſtorum dolorum, quia ſm iſta duo habent comparari quo ad maioritatẽ. Et probatur etiam à ſigno, quia videlicet ſi dolor exterior non ſit cum dolore interiori, tunc non eſt, &c. & quãdoq; aliquis fert exteriorem, vt liberetur ab interiori, &c. Deinde cum dicit,

Concluſio reſponſiua.

¶Quandoque tamen dolor exterior eſt cum interiori dolore, & tunc dolor augetur; non ſolùm enim interior eſt maior, quàm exterior; ſed etiam vniuerſalior. Quicquid enim eſt repugnans corpori, poteſt eſſe repugnans interiori appetitui; & quicquid apprehenditur ſenſu, poteſt apprehendi imaginatione, & ratione, ſed non conuertitur. Et ideo ſignanter in auctoritate adducta dicitur. Omnis plaga triſtitia cordis eſt; quia etiam dolores exteriorum plagarum ſub interiori cordis triſtitia apprehenduntur.

¶Reſpondet corollariè ex dictis cuidam tacitæ quæſtioni. Poſſet enim eſſe dubium circa dicta, licet dolor exterior accipiat magnitudinem, non niſi ex interiori ſibi coniuncto, & ſi non ſit ei coniunctus non curatur, vt dictum eſt circa prædictam probationem à ſigno; ſan tamen etiam interior accipiat magnitudinem ab exteriori ſibi coniuncto, quamuis non ſimpliciter, & dicat, ꝙ ſic. ſ. quando ſimul ſunt, tunc dolor augetur etiam interior.

¶Pro quo nota, ꝙ ſi concluſio iſta intelligitur, ꝙ ſit maior dolor extenſiuè .i. plures dolores, tunc clara eſt. Sed videtur magis intelligenda, ꝙ cum dolor exterior corporis etiam aduerſetur appetitui, vel voluntati, tunc interior augetur, quia malum coniunctum eſt, tunc materia doloris duplici ratione, & quia repugnat appetitui, & quia repugnat corpori, & per cõſequens dolor interior eſt maior. Vnde quia reſponſio in iſto ſenſu ſupponit, ꝙ dolor exterior poſſit eſſe materia doloris interioris; ideo D.S. hoc ſuppoſitum verificat tali aſſumpto, quia interior non ſolùm eſt maior, ſed etiam vniuerſalior, igitur poteſt ſe ad exteriorem dolorem extendere, & de eo dolere, & obiecto ſuo, vt eſt nociuũ corpori. Antecedens etiam hoc oſtendit ibi in litera. Quicquid enim, &c. ratione, & auctoritate clarè. Et vult per illam auctoritatem in argumento in contrarium adducendam, ꝙ omnis plaga eſt cordis, quia exterior dolor, & plaga poteſt etiam eſſe obiectũ, & materia interioris doloris, &c.

¶Et confirmantur per illam auctoritatem, & argumentum in contrariũ concluſionis reſponſiuæ. Nota omnis plaga cordis, &c. intelligitur ſic. plaga cordis eſt omnis plaga .i. perfecta, & maxima, ſicut dicitur. Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt omnis homo .i. perfectus.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ dolor interior poteſt etiam eſſe de his, quæ contrariantur vitæ, & ſic comparatio doloris interioris ad exteriorem non eſt accipienda ſecundùm diuerſa mala, quæ ſunt cauſa doloris; ſed ſecundùm diuerſam comparationem huius cauſæ doloris ad appetitum.

¶Ad minorem dico, ꝙ dolor interior cauſatur ex imaginatione mali, ſed non tm ſeparati, ſed etiam coniuncti, & mali corporis, quia & hoc poteſt eſſe diſconueniens, & repugnans appetitui Vltra. Cum ergo, &c. Dico, ꝙ vita magis amatur, quàm imaginatum bonum ſeparatum à vita; tamen & ipſa vita, & contraria eius poſſunt imaginari. Vnde negatur conſequentia, quia hoc argumentũ ſuppouit, ac ſi dolor interior non poſſit eſſe de malo; qđ eſt cõtra vitã, qđ eſt falſum, vt patuit in cor. Diſtinctio ergo illorum dolorũ accipienda eſt, nõ quaſi ſemper ſint de diuerſis malis, ſed quia ſunt de eodem qñq; , tñ diuerſimodè inquantũ vnũ repugnat appetitui, quia malum corporis, & idem eſt obiectum doloris interioris, vt eſt malum appetitus ſm ſe. Et huius ſignum eſt, quia poteſt eſſe dolor exterior de aliquo malo corporis, & tamẽ appetitus habet complacentiam, & nõ dolet dolore interiori voluntatis, vt apprehendit illum dolorem eſſe vtilem. Et intelliguntur iſta præſertim de dolore interiori voluntatis, quæ poteſt de exteriori dolore gaudere, licet non appetitus ſenſitiuus.

¶Nota verbum D.S. in fine ſolutionis, ſed ſm diuerſam comparationem huius cauſæ doloris (.ſ. mali contriſtantis, quod eſt qñq; malũ corporis) ad appetitum, quia vt eſt cauſa doloris exterioris repugnat appetitui, quia repugnat corpori, & mediante apprehenſione exteriori; ſed vt eſt cauſa doloris interioris accipitur, vt repugnat appetitui ſm ſe, & mediante apprehenſione interiori. (.vel imaginationis, vel rationis; vnde vr, ꝙ appetitus ſenſitiuus poſſit dolere mediante apprehenſione exteriori de malo corporis, & tamen in homine non dolere, inquantum mouetur à ratione mediante imaginatione, prout apprehenditur, ꝙ talis dolor ſit vtilis, ſicut in pœnitentibus, & ſicut fuit in Martyribus, & in Chriſto. Vide 3.par.q.46.art.6. quia dolere, & nõ dolere de eodem ſm contrarias rationes non eſt impoſſibile, ſic appetitus ſenſitiuus, vt actus organi, & ſequens apprehenſionem exteriorẽ, mediante tamen etiam interiori imaginatione dolet, tamẽ vt ſequitur rationem mediante alia imaginatione obiecti, ſecundùm aliam rationem, videtur poſſe non dolere.

¶Et nota, ꝙ dolor corporalis eſt quidem contra ois potentias animæ ratione ſubiecti, ſed non ſemper ratione propriæ actus, & obiecti. Poteſt ergo appetitus interior motus à ratione, & voluntate nõ triſtari de aliquo ſm vnam rõnem, & tamen triſtari de eodẽ, inquantũ eſt afflictiuũ corporis; nam ſm D.S. 3.par.q.46. non eſt inconueniens contraria eidem ineſſe, ſed non ſm idem.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ triſtitia interior non procedit ex ſimilitudine rei apprehenſę, ſicut ex cauſa; non enim homo triſtatur interius de ipſa ſimilitudine apprehenſa, ſed de re cuius eſt ſimilitudo, quæ quidem res tantò perfectius apprehenditur per aliquam ſimilitudinem, quantò ſimilitudo eſt magis immaterialis, & abſtracta; & ideo dolor interior per ſe loquẽdo eſt maior, tanquam de maiori malo exiſtens, propter hoc, ꝙ interiori apprehenſione magis cognoſcitur malum.

¶Secunda pars minoris negatur, quia illa ſimilitudo non cauſat pro ſe, ſed res, vt eſt repreſentata per ſimilitudinem, & ſimilitudo pro re. Et quia p ſimilitudinẽ aliquo modo ſpirituale, res magis apprehenditur in malo, vel in bono; ideo fortius mediante tali apprehenſione, contriſtat, & per conſequens dolor interior ſequens apprehenſionem mediante tali ſimilitudine, eſt maior.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ immutationes corporales magis cauſantur ex dolore exteriori, tum quia cauſa doloris exterioris eſt corrumpens coniunctum corporaliter, qđ exigit apprehenſio tactus; tum etiam quia ſenſus exterior eſt magis corporalis, quàm ſenſus interior, ſicut & appetitus ſenſitiuus, quàm intellectiuus, & propter hoc, vt ſupra dictum eſt; * ex motu appetitus ſenſitiui magis corpus immutatur, & ſimiliter ex dolore exteriori magis quàm ex dolore interiori. * 9.31.art.4.

¶Maior vera, præſertim ab effectu per ſe, & hoc à poſteriori, & per effectum cognoſcitur non ſemper maioritas, ſed quandoque maior ſenſibilitas, & maior affinitas ad corpus, vt patuit ſup. q.31.artic.5.

¶Ad mi-

Digitized by Google

¶Ad minorem dicitur, ꝙ ſi intelligitur, ꝙ dolor exterior habeat ſortiores effectus immediatos per ſe, & quantum ad formale. (Vide infra, q. 37. art. 1. ad tertium. ſ. qui ſunt proijcere, & proſternere appetitum) negatur, ſed habet fortiores effectus mediatos, & quaſi per accidens ratione eius, quod eſt materiale in paſſione, ſed negatur conſequentia, ꝙ ergo ſit maior in ſe, & ſimpliciter, ſed ꝙ cauſatur ex corrumpente corporali, & quia cauſatur ex ſenſu exteriori, ſed non quòd ſit maior, quia tunc etiam eſſet maior, quàm motus voluntatis, qui etiã non immutat corpus, &c. vt patuit ſup. q. 37. art. 4.

Vtrum Damaſcenus conuenienter quatuor ſpecies triſtitiæ aſſignet, quæ ſunt accidia, achos, vel anxietas, ſecundùm Greg. Nicen. miſericordia, & inuidia.

H Inf. 41. art. 4. ad 1. Et 2. 2. q. 35. art. 4. ad 3. Et 3. diſt. 26. q. 1. ar. 3. co. fin. Et Veri. q. 26. artic. 4. ad 6.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd Damaſce.* inconuenienter quatuor triſtitiæ ſpecies aſſignet, quæ ſunt accidia, achos, vel anxietas, ſecundùm Greg. Nice.* miſericordia, & inuidia. Triſtitia enim delectationi opponitur, ſed delectationis non aſſignantur aliquę ſpecies; ergo nec triſtitiæ ſpecies debẽt aſſignari.

*Damaſce. lib. 2. c. 14.

* Greg. Ni. lib. 4. c. 22.

¶ 2 Præterea, pœnitentia eſt quædam ſpecies triſtitiæ; ſimiliter etiam nemeſis, & zelus, vt dicit Philoſoph. in ſecundo Rhetoricor.* quæ quidem ſub his ſpeciebus non comprehenduntur; ergo inſufficiens eſt eius prædicta diuiſio.

*Arift. c. 9. & 11.

¶ 3 Præterea, omnis diuiſio debet eſſe per oppoſita; ſed prædicta non habent oppoſitionem adinuicem; Gregor. nam ſecundùm Greg. Accidia eſt triſtitia, vocem amputans; anxietas verò eſt triſtitia aggrauans; inuidia verò eſt triſtitia in alienis bonis; miſericordia autem eſt triſtitia in alienis malis; contingit autem aliquem triſtari, & de alienis malis, & de alienis bonis, & ſimul cum hoc interius aggrauari, & exterius vocẽ amittere; ergo prędicta diuiſio non eſt conueniens.

Greg. Ni. & Damaſc. ¶Sed contra eſt auctoritas vtriuſque, ſcilicet Gregorij Nice. & Damaſceni.

¶Poſt determinationem de dolore ſecundùm ſe, quærit conſequenter de eius diuiſione.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ad rationem ſpeciei pertinet, ꝙ ſe habeat ex additione ad genus. Generi poteſt aliquid addi dupliciter. Vno modo, quod per ſe ad ipſum pertinet, & virtute continetur in ipſo, ſicut rationale additur animali, & talis additio facit veras ſpecies alicuius generis, vt per Philoſophum patet in 7. & 8. Metaph.* aliquid verò additur generi, quaſi aliquid extraneum à ratione ipſius, ſicut ſi album animali addatur, vel aliquid huiuſmodi, & talis additio non facit veras ſpecies generis, ſecundùm quòd communiter loquimur de genere, & ſpeciebus.

* Arift. tex. 10. & 11.

¶D. S. primò diſtinguit variũ modũ accipiendi ſpecies alicuius generis. Secundò reſpondet ſm vnum modum triſtitiã hîc illas quatuor ſpecies, ibi. Et hoc modo, &c. Quo ad primum ponit tres modos. Primò præmittendo duos non valentes ad propoſitũ. Secundò ſubiungendo tertiũ, qui erit ad propoſitum, ibi. Interdum tñ, &c. Vult ergo primò, ꝙ ſpecies dr̃ multipliciter. Et eſt rõ huius multiplicitatis; quia ad rõnem ſpeciei pertinet, vt ſe habeat ex additione ad genus; & ergo ſm varietatẽ additionis, eſt varietas in acceptatione ſpeciei. Accipiẽ ergo vno modo propriè, qa ſup addit aliquã dr̃iam, q̃ cũ contracto facit idẽ ſm rẽ & eſſentiã, & q̃ virtute cõtinet in rõne generis, & eius rõnẽ p ſe diuerſificat, &c. Secundo modo dr̃ ſpecies, nõ vera ſpecies, ſed qa ſicut ſpecies addit dr̃iam contractiuã, ita & illud addit aliqd cõtractiuũ, eſto accidentale, & extraneũ à rõne generis; vt ſi albũ diceretur ſpecies alãis, & ſic cõiter non loquimur de ſpecie. Conſequenter ibi.

¶Interdum tamen dicitur aliquid eſſe ſpecies alicuius generis propter hoc, ꝙ habet aliquid extraneum ad qd applicatur generis rõ; ſicut carbo, & flãma dr̃ eſſe ſpecies ignis pp applicationem naturæ ignis ad materiam alienam; & ſimili modo loquendi dicuntur aſtrologia, & perſpectiua ſpecies mathematicę, inquantũ principia mathematica applicantur ad materiam naturalem.

¶Ponit tertium modũ, qui eſt ad propoſitũ, vbi ſpecies dr̃, non quia aliquid addatur generi, ſed quia generis rõ, & natura applicatur ad aliquod extraneũ. Et ponit D. S. duo exẽpla, primum de carbone, & flamma, vbi ignis hẽt modũ generis, & applicatur ad diuerſas naturas ſpecie diſtinctas. Aliud exemplum eſt de aſtrologia, &c. vt in litera. Geometria enim eſt de linea, & magnitudine; ſed perſpectiua eſt de linea viſuali, ſic triangulus ligneus etiam eſſet ſpecies hoc modo trianguli. Et Aſtrologia eſt de quantitate aſtrorũ, &c. Pro quorum exemplorum explicatione, & per conſequens huius tertij mẽbri, qd erit ad propoſitũ. ¶Nota primò ex D. S. in 4. diſ. 44. q. 3. ar. 2. q̃ 2. dicente. Ignis pp hoc, ꝙ eſt maximę virtutis in agendo inter reliqua elementa, alia corpora pro materia hẽt, vt dr̃ in 4 methauiorũ. Vnde & ignis dupliciter inuenitur. ſ. in propria materia, prout eſt in ſphera ſua, vel in materia aliena, ſiue terreſtri, vt patet in carbone, ſiue aerea, ſicut patet in flãma. Quocunq; aũt modo ignis inueniatur ſp idẽ eſt in ſpecie, quantũ ad naturã ignis pertinet; põt aũt eſſe diuerſitas in ſpecie, quantum ad corpora, q̃ ſunt materia ignis. Vnde flãma, & carbo differunt ſpecie, & ſimiliter lignũ igneũ, & ferrũ ignitũ; nec differt quantũ ad hoc, ſiue ignita ſint per violentiã (vt in ferro apparet) ſiue ex principio intrinſeco naturali, vt accidit in ſulfure, hęc ille. Ex quo patet qũo diſtinguuntur ſpecie carbo, & flãma; nõ ꝙ natura ignis ſpecie diuerſificetur, ſed quia illa in quibus inducitur ignis idẽ in ſpecie, diuerſificantur in ſpecie. ¶Nota ſecundò, ꝙ non eſt oĩno ſimile de carbone, & flamma, & aſtrologia, & perſpectiua; quia natura ignis manet eadẽ in ſpecie ſpecialiſſima in carbone, & flamma. Geometria aũt nõ manet ſic vna in ſpecie in Aſtrologia, & Perſpectiua; ſed eſt ſaltẽ vnitas generis, & ſpeciei ſubalternę Diuerſificantur aũt ex materijs extrancis Geometriæ, ſed hñt cũ hoc diſtinctas proprias rõnes formales; nã alia formalia principia ſunt Aſtrologiæ participata ex Geometria, alia Perſpectiuæ, vnde & ſibi ſubalternantur primo poſteriorũ. Et pro cõfirmatione illius eſt, qd hẽt D. S. in com. 2. Phyſi. vbi dicit, ꝙ Perſpectiua applicat, q̃ Geometria conſiderat de linea mathematica ad lineã phyſicã. Aſtrologia aũt applicat ad eęlũ, & partes eius, q̃ conſiderant Geometria, & Arithmetica. Ex quo patet, ꝙ ſunt alia principia, & p cõſequẽs diſtinguũtur ſpecie, &c. Gratiadeus dicit ibidẽ, ꝙ Aſtrologus cõſiderat motus aſtrorũ, inquantũ in eis eſt rõ quanti, & maior, & minor velocitas, q̃ facit maiorem, vel minorem diſtantiã à terra. Aſtrologus conſiderat etiam diuerſitatẽ motuum penes velocitatẽ, &c. & diſtinguit penes minuta, & horas, quæ ſunt diſcretæ quantitates, &c. Conſequenter ibi.

¶Et hoc modo loquendi aſſignantur hic ſpecies triſtitiæ per applicationem rationis triſtitiæ ad aliquid extraneum, quod quidem extraneum accipi poteſt, vel ex parte cauſæ obiecti, vel ex parte effectus; proprium enim obiectum triſtitiæ eſt proprium malum. Vnde extraneũ obiectũ triſtitiæ accipi põt, vel ſm alterum tm̃, quia. ſ. eſt malum, ſed non proprium, & ſic eſt miſericordia, q̃ eſt triſtitia de alieno malo, inquantũ tñ æſtimatur, vt propriũ; vel quantũ ad vtrũq;, quia neq; eſt de proprio, neq; de malo, ſed de bono alieno, inquantum tamen bonum alienum æſtimat vt proprium malum, & ſic eſt inuidia.

¶Reſpondet iuxta membrũ prædictum tertiũ propoſito aptũ, tali concluſione quã intendit. Conuenienter aſſignantur quatuor Concluſio. ſpecies triſtitiæ (loquendo de ſpecie tertio modo.) Probatur, tot ſunt ſpecies triſtitię quot modis rõ triſtitiæ applicatur ad aliquod extraneũ; ſed hoc ſit quadrupliciter; ergo, &c. Maior patet ex notabili. Minor probatur inductiuè ſic. Extraneũ ad qd applicatur triſtitia poteſt accipi, vel ex parte cauſæ, vel obiecti, vel ex parte effectus. Sed iuxta primum ſumuntur duę ſpecies. ſ. miſericordia, & inuidia; ex parte verò extranei effectus etiam ſumuntur duæ. ſ. anxietas, & accidia; ergo minor vera. Maior illa patet. Minor autem probatur in litera inductiuè clarè, primò quo ad primam partem, ſecundò quo ad ſecundam, cum dicit.

¶Proprius autem effectus triſtitiæ conſiſtit in quadam fuga appetitus, vnde extraneum circa effectum triſtitiæ poteſt accipi, quantum ad alterum tantùm, quia ſcilicet tollitur fuga, & ſic eſt anxietas, quæ ſi aggrauat animum, vt non appareat aliquod refugium, vnde alio nomine dicitur anguſtia. Si verò intantum procedat talis aggrauatio, vt etiam exteriora membra immobilitet ab opere, quod pertinet ad accidiam, ſic erit extraneum, quantum ad vtrunque, quia nec eſt fuga, nec eſt in appetitu. Ideo autem ſpecialiter accidia dicitur vocem amputare, quia vox inter omnes exteriores motus magis exprimit interiorem conceptum, & affectum, non ſolùm in hominibus, ſed etiam in alijs animalibus, vt dicitur in primo Politicorum.* *Arift. c. 2.

¶Nota hic primò, ꝙ illa non eſt diuiſio triſtitiæ vniuerſaliter, ſed tantùm triſtitiæ, quę contrahitur ad extraneum, quare pœnitentia, quæ eſt de malo non ponitur hic.

¶Nota ſecundò, ꝙ hæ ſpecies ſ. inuidia, & miſericordia, videntur diſtingui etiam ſpecie triſtitię propriè dicta, non quidem propter extraneum additum, vt ſic, ſed quia habent alia obiecta ſpecificè diſtincta; conueniunt tamen in vna ſpecie ſubalterna. ſ. triſtitia, & quamuis anxietas addat etiam extraneũ, & ſimiliter accidia: illud tamen non ſe habet in ratione obiecti, ideo non videntur diſtingui ſpecie, nec videtur accipi accidia, prout eſt triſtitia circa diuina, & ſpiritualia, ſed pro triſtitia aggrauante, modo dicto, &c. Vide ante tertium.

¶Confirmatur autem concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ delectatio cauſatur ex bono, quod vno modo dicitur; & ideo delectationis non aſſignantur tot ſpecies, ſicut triſtitiæ, quæ cauſantur ex malo, quod multifariam contingit, vt dicit Dionyſius. 4.c. de Diui. no.

Dionyſius.

¶Maior vera, ſed tamen habent obiecta diuerſarum rationum, ſ. bonum, quod eſt vetus rationis, & malum, quod eſt diuerſum, & varium. Minor vera, & intelligitur de ſpeciebus extraneis; ſi autem intelligitur de ſpecie propriè dicta, falſa eſt, & negatur; ſed vult minor, ꝙ non habet ſpecies, ſicut triſtitia. Et ratio diuerſitatis eſt, quia ibi eſt obiectum extraneum, alibi non. Sed negatur conſequentia, quia delectatio cauſatur ex bono, quod eſt vniforme; triſtitia ex malo, quod eſt varium.

¶Nota, ꝙ quamuis bonum ſit varium in natura ſua, & diſtinctum multipliciter; tamen non habet ſe diuerſo modo ad delectationis proprium obiectum; ſed omne bonum delectat, vno modo inquantum accipitur, vt proprium bonum coniunctum, vt patuit ſup. q. 32. ſed quia malum vario modo ſe habet ad proprium obiectum triſtitiæ, ideo ponuntur plures ſpecies triſtitiæ, ſcilicet extraneæ.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ pœnitentia eſt de malo proprio, quod eſt per ſe obiectum triſtitiæ; vnde non pertinet ad has ſpecies; zelus verò, & nemeſis ſub inuidia continentur, vt infra patebit.*

* q. 36. ar. 2. in cor.

¶Maior vera eſt, ſpecies triſtitiæ generaliter acceptæ, ſed non triſtitiæ hic diuiſæ, quæ ſolùm capitur pro his, quæ habent obiectum, vel effectum extraneum. Pœnitentia autem habet malum proprium, nec effectum alienum, quia pœnitens ſperat emendare malum, & agere ſatisfactionem; & licet pœnitens voluntariè aſſumat triſtitiam, & aliæ triſtitiæ non ſint voluntariæ, hoc non arguit extraneitatem obiecti, vel effectus; ideo D. S. dicit nõ contineri ſub his ſpeciebus. Ad ſecundam partem maioris dicitur de nemeſi, & zelo, ꝙ continentur ſub inuidia, de quo vide 2.2.q.36. art. 2. in cor. & art. 3. ad 3. ergo inſufficiens, negatur, vt hic loquimur de triſtitia, quia videlicet reſtrictè, &c. Zelus nominat triſtitiam de carentia boni, quod alius habet, Nemeſis eſt triſtitia de bono indignè agentium, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuiſio iſta non ſumitur ſecundùm oppoſitiones ſpecierum, ſed ſecundùm diuerſitatem extraneorum, ad quæ trahitur ratio triſtitiæ, vt dictum eſt.*

*In corpo.

¶Ad maiorem, omnis diuiſio eſt aliquo modo per oppoſita, ſed non ſemper per diuerſas ſpecies propriè dictas; ſed ſufficit, ꝙ ſit ibi diuerſitas effectuum, vel quandoque accidentium, ſecundũ ꝙ eſt diuiſio. Ad maiorem dico negando eam, ꝙ nullo modo habeant oppoſitionem, vel magis diſtinctionem, ſaltem extraneorum. Volo quidem, quòd anxietas, & accidia non diſtinguuntur ab inuidia, & miſericordia, ſpecie triſtitiæ, diſtinguuntur tamen ſecundùm effectus quos ſuperaddunt. Sed de inuidia, & miſericordia dico extra literam, quòd diſtinguuntur ſpecie propriè dicta, non ratione extraneorum, vt hic, & ratione præſentis diuiſionis; ſed aliunde, quia videlicet habent oppoſita obiecta. Miſericordia enim & inuidia directè opponuntur ex parte obiecti, vt D. S. 2.2.q.36. artic. 3. ad tertium. Quando ergo dicit D. S. in ſolutione, & tactum eſt in corpore ar. quòd hæc diuiſio non ſumitur ſecundùm diuerſas ſpecies triſtitiæ, intelligendum eſt vniuerſaliter, & quo ad omnia membra. Cum quo ſtat, quòd aliqua membra diſtinguuntur ſpecie, non ratione extraneitatis, præſertim effectus ſed ratione oppoſitionis obiectorum, ſicut eſt in inuidia, & miſericordia.

¶Et nota hoc diligenter, conſtat enim ꝙ inuidia, & miſericordia opponuntur genericè, quia vnum continetur ſub vitio, alterum ſub virtute, vel ſaltem paſſione laudabili, ſecundùm Philoſophum; quare oportet, ꝙ ſpecie diſtinguantur. Sed quia nõ omnia quatuor diſtinguuntur ſpecie, & etiam non ratione extraneorum quorumcunque; ideo dicit D. S. ꝙ ſpecies triſtitiæ ſecundùm illa (ſcilicet omnia, & quodlibet) non diuerſificentur, vt dictum eſt.

Cauſis triſtitiæ.

Quæſtio trigeſimaſexta.

De cauſis triſtitiæ.

DEinde conſiderandum eſt de cauſis triſtitię. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum cauſa doloris ſit bonũ ammiſſum, vel magis malum coniunctum. Secundò, vtrum concupiſcentia ſit cauſa doloris. Tertiò, vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris. Quartò, vtrum potentia cui reſiſti non poteſt ſit cauſa doloris. I

¶Iuxta ordinem ſupra ſtatutum in quæſtio. præced. D. S. poſtquam determinauit de dolore ſecundùm ſe, & de eius membris, & diuiſione; nunc determinat de eius cauſis, & ſunt quatuor, & ſecundùm hoc quatuor articuli.

Vtrum bonum ammiſſum ſit cauſa doloris, vel magis malum coniunctum.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ bonum ammiſſum ſit magis cauſa doloris, quã malũ coniunctũ, dicit enim Aug. in li. de 8. q.* Dulciſcij, dolorem eſſe de amiſſione bonorum temporalium; eadem ergo rõne quilibet dolor ex amiſſione alicuius boni cõtingit.

* Aug. ci. 12. q.

¶ 2 Præterea, ſupra dictum eſt,* ꝙ dolor, qui delectationi cõtrariatur eſt de eodem de quo eſt delectatio; ſed delectatio eſt de bono, ſicut ſup. dictum eſt;* ergo dolor eſt principaliter de amiſſione.

* q. praced. art. 4.
* q. 11. ar. 4.

¶ 3 Præterea, ſecundùm Aug. 14. de ci. Dei.* Amor eſt cauſa triſtitiæ, ſicut & aliarum affectionum animæ, ſed obiectum amoris eſt bonũ; ergo dolor, vel triſtitia magis reſpicit bonum amiſſum, quã malũ coniunctum.

* Aug. c. 7. & 9.

¶Sed contra eſt, quod Damaſc. dicit in ſecundo lib.* quòd expectatum malum timorem conſtituit, præſens verò triſtitiam.

* Damaſc. cap. 12.

¶Hic primò inquirit de poriſſima cauſa, & immediata (ſ. malo coniuncto) & obiectiua. Articulus autem ſecundus quærit de cauſa, vnde motus effectiua.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſi hoc modo ſe haberent priuationes in apprehenſione animæ, ſicut ſe habent in ipſis rebus, iſta quæſtio nullius momenti eſſe videretur; malum enim, vt in primo lib. habitum eſt,* eſt priuatio boni; priuatio autem in rerũ natura nihil eſt aliud, quã carentia oppoſiti habitus; ſm hoc ergo idem eſſet triſtari de bono amiſſo, & de malo habito; ſed triſtitia eſt motus appetitus apprehenſionem ſequentis; in apprehenſione autem ipſa priuatio habet rationem cuiuſdã entis, vnde dicitur ens rationis, & ſic malum cum ſit priuatio ſe habet per modum contrarij. Et ideo quantum ad motum appetitiuum differt, vtrum reſpiciat principalius malum coniunctum, vel bonum amiſſum.

* q. 48. ar. 1.

¶D. S. primò oſtendit rationabilitatem huius q. & dubij; ſecũdò reſpondet ad eã, ibi. Et quia motus, &c. Quo ad primũ poſſet alicui videri irrationabilis qõ iſta, qa idem eſt amiſſio boni, & malũ coniunctũ, & per conſequens non vī vnũ magis eſſe cauſa doloris, q̃ aliud, &c. Sed ad hoc d. cit D. S. ꝙ quãuis idem ſint in re coniunctio mali i. malũ ipſum, & amiſſio boni vel malũ amiſſũ, eo ꝙ malũ eſt priuatio, & amiſſio neutralis, ſicut & neutralis corruptio boni, vt patet de Malo, q. 1. ar. 1. ad 8. tamen quia appetitus non eſt rei, niſi vt apprehenſa eſt; ipſe aũt malum, & priuatio boni apprehendi, quaſi contrarium, & ens, ſaltem rationis diſtinctũ à bono oppoſito; ideo poteſt eſſe quæſtio rationalis, an cauſetur magis ex bono amiſſo, vel ex malo coniuncto iniacente, quod tamen ſecundùm rem non dicit, niſi amiſſionem boni, quæ poteſt apprehendi, vt vnum oppoſitum circa ipſum contriſtarium.

¶Et quia motus appetitus animalis hoc modo ſe habet in operibus animæ, ſicut motus naturalis in rebus naturalibus, ex conſideratione naturalium motuum veritas accipi poteſt. Si enim accipiamus in motibus naturalibus acceſſum, & receſſum; acceſſus per ſe reſpicit id, quod eſt cõueniens naturæ; receſſus autem per ſe reſpicit id, qđ eſt cõtrariũ; ſicut graue p ſe recedit à loco ſuperioriori; accedit aũt naturaliter ad locum inferiorem.

Sed

Digitized by Google

Sed ſi accipiamus cauſam vtriuſq; motus, ſ. grauitatem, ipſa grauitas per prius inclinat ad locū deorſum, quàm retrahat à loco ſurſum, à quo recedit, vt deorſum tēdat. Sic igitur cum triſtitia in motibus appetitiuis ſe habeat per modum fugæ, vel receſſus; delectatio autem per modum proſecutionis, vel acceſſus, ſicut delectatio p prius reſpicit bonum adeptum, quaſi proprium obiectū; ita triſtitia reſpicit malū cōiunctū; ſed cauſa delectationis, & triſtitiæ, ſ. amor per prius reſpicit bonū, quā malum.

Concluſio. ¶Hic nunc reſpondet quæſito rationabiliter modo tali concluſione, eo modo quo obiectum eſt cauſa paſſionis magis propriè eſt cauſa triſtitiæ, vel doloris malū coniunctum (i. amiſſio boni, vt eſt mala, & habet rationem termini à quo) quàm bonū amiſſum (ita videlicet, p obiectum triſtitiæ eſt id à quo fugit, & quod deteſtatur appetitus, & hoc eſt malum coniunctum, quod quaſi cauſatur ex bono, vt amiſſum eſt.) Probatur hæc concluſio, ſicut eſt de motibus naturalibus, ita eſt de motibus appetitiuis (qualis eſt triſtitia, & delectatio, capiendo motum largè,) ſed in motibus naturalibus motus importans acceſſum per ſe reſpicit, quod eſt conueniens, receſſus autem reſpicit per ſe id quod eſt cōtrarium; ſed cauſa vtriuſq; ſ. tam acceſſus, quàm receſſus ipſa prius inclinat ad conueniens, quàm retrahat à contrario; ergo ſic eſt, p triſtitia, quæ eſt receſſus, prius reſpicit malum coniunctum, quod eſt contrarium; delectatio autem quæ importat acceſſum, primò reſpicit bonum adeptum conueniens; amor autem qui eſt cauſa vtriuſq; prius reſpicit bonum, quàm malū; ex quo ſequitur concluſio reſpōſiua, p ſic eo modo, &c. Huius rationis D. S. primò ponit maiorem, & minorem, ſecundò concluſionem, ibi. Sic igitur. Maior claret ex litera. Et ſubiungit minorem principalem, quam declarat exemplariter clarè in litera. Deinde ibi.

¶Sic ergo eo modo quo obiectum eſt cauſa paſſionis, magis propriè eſt cauſa triſtitiæ, vel doloris malum coniunctum, quàm bonum amiſſum.

¶Infert concluſionem ipſam iam probatam ſatis, quę dicit non tantùm, eo modo quo obiectum eſt cauſa paſſionis, quia etiam amor, & cauſa effectiua. ſ. appetitus, ſunt cauſa triſtitiæ, vt patet art. ſequenti; ſed non per modum obiecti; & ergo vult concluſio, p cauſa obiectiua, & formalis ſpecificatiua, eſt malum coniunctum, & quia malum coniunctum apprehenſum eſt cauſa effectiua largè, ſicut ratio efficiendi, non propria effectiua, quæ cauſa ſ. ratio efficiendi incidit cum cauſa ſpecificatiua.

¶Et confirmatur concluſio iſta argumento in contrarium præſertim ex ſecunda parte auctoritatis eius.

¶ Ad primum ergo dicendum, p ipſa amiſſio boni apprehēditur ſub ratione mali, ſicut & amiſſio mali apprehenditur ſub ratione boni; & ideo Aug. dicit dolorem prouenire ex amiſſione temporalium bonorum.

¶Circa maiorem habent aliqui libri. Dicit Aug. &c. Dulciſſimum, alij dulcem dolorem, &c. ſed debet eſſe. Dicit enim Aug. in lib. 8. q. dulciſſij, &c. dolorem eſſe de amiſſione, &c. dolet enim quis, quia incidit hoc malum. ſ. amiſſionem bonorum, ergo, &c. Verum, poteſt quilibet dolere de amiſſione boni, non ratione boni amiſſi, vt ſic; ſed quia ipſum amiſiſſe eſt malum; eſt ergo formale obiectum motiuum ad triſtitiam malum, non bonum, &c. quia triſtitia eſt receſſus, non autem recedit à bono.

¶Ad ſecundum dicendum, p delectatio, & dolor ei contrarius reſpiciunt iddem, ſed ſub cōtraria ratione; nam ſi delectatio eſt de præſentia alicuius, triſtitia eſt de abſentia eiuſdem. In vno autem contrariorum includitur priuatio alterius, vt patet in 10. Metaph. & inde eſt, p triſtitia, quæ eſt de contrario, eſt quodammodo de eodem ſub contraria ratione.

¶Maior vera eſt de eodem, tamen ſub cōtraria ratione, & cum hoc dico, p in ratione vna oppoſita includitur ratio alterius contrarij oppoſita, ſicut in præſentia mali includitur abſentia boni. Minor vera, delectatio eſt de bono, ſed vt præſens eſt; & ergo triſtitia de aliquo erit ſub oppoſita ratione, in qua tamen aliqualiter etiam includitur bonum, ſicut priuatum, & ablatum; vnde eſt de bono aliqualiter ſaltem in obliquo (ideſt de priuatione boni ſub oppoſita ratione. ſ. præſentia mali, in qua præſentia mali includitur abſentia boni,) & ergo quia præſentia mali eſt malū coniunctum, ideo primò & per ſe eſt de malo coniuncto, & non de bono amiſſo; licet enim bonum præſens, & bonum amiſſum dicant magis expreſsè, iddem ſub diuerſis rationibus; tamē etiam malum præſens, & bonum præſens dicunt diuerſas rationes eiuſdem illatiuè, & arguitiuè; quia ad præſentiam mali ſequitur abſentia, & amiſſio boni, & in præſentia mali includitur etiam bonū aliquo modo, & hoc videtur velle D. S. in fine ſolutionis, vnde dicit, & inde eſt, quòd triſtitia, quæ eſt de contrario (ſ. malo præſenti) eſt quodammodo de eodem. ſ. delectatione, ideſt, de bono, quia in malo præſenti includitur quodammodo bonum, ſicut in priuatione habitus, ſub contraria ratione. ſ. ſub ratione mali præſentis, ad quam rationem ſequitur cōtraria ratio, ſub qua bonum eſt obiectum delectationis. ſ. abſentia boni, ſequitur ad præſentiam mali, quæ abſentia boni eſt contraria rationi obiecti delectationis, quia bonum præſens. Et ergo negatur conſequentia, ergo eſt de amiſſione boni, quia ſtant ſimul, quòd ſit de malo coniuncto, & tamen ſit de eodem cum delectatione (eodem quodammodo; ſed tamen ſub contraria ratione, quia ſub ratione boni abſentis conſecutiuè, & primò ſub ratione mali præſentis, &c.) Et indiget hæc ſolutio bona attentione, vt deducatur ad mentem propoſiti.

¶Ad tertium dicendum, p quando ex vna cauſa proueniunt multi motus, non oportet, quòd omnes principalius reſpiciant illud, quod principalius reſpicit cauſa, ſe primus tantùm; vnuſquiſque autem aliorum principalius reſpicit illud, quod eſt ei conueniens ſecundùm propriam rationem.

¶Ad maiorem, vera eſt, tamen triſtitia eſt effectus remotus, nō immediatè conſequens amorem, ſed mediante concupiſcentia, odio, &c. Concedo minorem, ſed negatur conſequentia, & ratio in ſolutione, quia quando ex vna cauſa proueniunt multi motus, non oportet, p omnes reſpiciant ſm proprias rationes, id quod principalius reſpicit cauſa, ſed primus tantùm; vnde primus effectus amoris, qui eſt cōcupiſcentia, & delectatio, reſpiciunt bonū. Secundarij autem effectus, qui non proueniunt, niſi ratione deſiderij, & delectationis, & ſunt naturaliter eis poſteriores, ſicut odium, & triſtitia non reſpiciunt ſecundùm proprias ſpecificas rationes bonum, ſed malum. Licet enim & paſſiones, quæ ſunt circa malum præſupponant appetitum boni; tamen non reſpiciunt, ſicut proprium ſpecificum obiectum.

¶Et nota, p ex amore primò conſurgunt paſſiones circa bonum. Illę autem, quæ ſunt circa malum, nō proueniunt, niſi præſuppoſitis his, quæ ſunt circa bonum, quia vt ſæpe dictum fuit, nec malum fugitur, niſi quia bonum deſideratur.

Vtrum concupiſcentia ſit cauſa doloris, ſeu triſtitiæ.

K

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, p concupiſcentia non ſit cauſa doloris, ſeu triſtitiæ. Triſtitia enim per ſe reſpicit malum, vt dictum eſt; * concupiſcentia autem eſt motus quidam appetitus in bonum; motus autem, qui eſt in vnum contrarium nō eſt cauſa motus, qui reſpicit aliud contrarium; ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris. Iaſtra art. 8. cor. *Ar. præce.

¶ 2 Præterea, dolor ſecundùm Damaſc. * eſt de præſenti; concupiſcentia autem eſt de futuro; ergo concupiſcentia non eſt cauſa doloris. *Damaſce: li. 2. c. 12.

¶ 3 Præterea, id quod per ſe eſt delectabile non eſt cauſa doloris, ſed concupiſcentia eſt ſecundùm ſeipſam delectabilis, vt Philoſoph. dicit in 1. Rhetoric. * ergo cōcupiſcentia non eſt cauſa doloris, ſeu triſtitiæ. *Ariſt. c. 2.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in Ench. * Subintrantibus ignorantia agendarum rerum, & concupiſcentia noxiarum, comites ſubinferuntur error, & dolor; ſed ignorantia eſt cauſa erroris; ergo concupiſcentia eſt cauſa doloris. *Aug. c. 24.

¶Hic D. S. quærit de alia cauſa. ſ. concupiſcentia.

¶Reſpondeo dicendū, p triſtitia eſt motus quidā appetitus a ſimotus autē appetitiuus habet, ſicut dictum eſt; * ſimilitudinē appetitus naturalis, cuius duplex cauſa aſſignari poteſt, vna per modum finis, alia ſicut vnde eſt principium motus; ſicut deſcēſionis corporis grauis cauſa, ſicut finis eſt locus deorſum, principium autem motus eſt inclinatio naturalis, q quæ eſt ex grauitate. * Ar. præce. Dub. 6. 9.

¶D. S. primò præmittit duas concluſiones præambulares oſtendentes dupliciter eſſe aliquid cauſam triſtitiæ, ſecundam ponit ibi. Cauſa autem, &c. Secundò reſpondet quæſito, ſm quem modum dicatur concupiſcentia triſtitiæ cauſa, ibi. Sed quia, &c. Prima concluſio præambularis eſt. Triſtitiæ eſt duplex cauſa, vna per modum finis, alia ſicut vnde eſt principium motus. Probatur (ſupponēdo p triſtitia eſt motus appetitus) ſic, motus appetitiuus habet ſimilitudinem appetitus naturalis; ſed eſt duplex cauſa appetitus naturalis, &c. igitur, & eſt duplex cauſa triſtitiæ. Maior patet ex artic. 1. vt ſup. dictum. Minor declaratur exemplariter de motu deſcenſionis, &c. Conſequenter cum dit.

Digitized by Google

¶Cauſa autem motus appetitiui per modum finis eſt eius obiectum, & ſic ſupra dictum eſt,* ꝙ cauſa doloris, ſeu triſtitiæ eſt malum coniunctum; cauſa autem ſicut vnde eſt principium talis motus, eſt interior inclinatio appetitus, qui quidem per prius inclinatur ad bonũ, & ex conſequenti ad repudiandum malum contrarium; & ideo huiuſmodi motus appetitiui primũ principium eſt amor, qui eſt prima inclinatio appetitus ad bonum conſequendum. Secundum autem principium eſt odium, quod eſt inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum.

*Ar.præce.

¶Subſumit, & infert ſecundam concluſionem præambularem explicatiuam primæ, iſtam. Huiuſmodi motus appetitiui (.ſ. triſtitiæ) primum principium (.ſ. in genere vnde motus) eſt amor; ſecundum autem principium eſt odium. Probatur, cauſa motus appetitiui per modum huius eſt eius obiectum, ſed cauſa vnde eſt principium talis motus, eſt interior inclinatio appetitus, qui primò inclinatur ad bonum, & ex conſequenti ad repudiandum malum; ſed amor eſt prima inclinatio ad bonum conſequendum, odium autem eſt repudiatio mali contrarij, igitur concluſio vera. Maior nota, pro pri. par. ex ar. 1. Secunda pars patuit ſup. ſæpius.

¶Nota autem circa maiorem, ꝙ cum D.S. dicit obiectum cauſare per modum finis, tunc diſtinguit cauſalitatem finalem cõtra cauſalitatem effectiuam propriè, ſed non contra cauſalitatem rationis cauſandi effectiuè, quia obiectum apprehenſum etiã cõconcurrit ad motum appentiuum, vt ratio efficiendi non inhærens potentiæ appetituæ. Concomitantur enim ſe cauſalitas finis & rationis efficiendi; amor autem eſt principium, vnde motus etiam largè, quia ratio efficiendi neceſſariò præſuppoſita in eadem potentia, & de hoc ſup. q 9. & alibi. ſ. q. 26.

¶Et nota, ꝙ triſtitia nõ procedit ab amore, niſi mediante odio, quia nullus triſtatur, niſi qñ præſens eſt malum, qđ ideo hñ malum, quia contra amatũ, & non contriſtat, niſi ſit odioſum; & ergo primum principium, vnde motus eſt quidem amor, ſed proximum eſt odium.

¶Sed quia concupiſcentia, vel cupiditas eſt primus effectus amoris quo maximè delectamur, vt ſupra dictũ eſt,* ideo frequenter Aug.* cupiditatem, vel concupiſcentiam pro amore ponit, vt ſupra dictum eſt; * & hoc modo concupiſcentiam dicit eſſe vniuerſalem cauſam doloris.

*q.32.ar.6.
*Aug.li.14. de ci Dei, c.7.&9.
*q.30.ar.2. ad ſecũdũ.

¶Hic conſequenter ſm præmiſſa reſpondet quæſito determinans, ſm quẽ modũ concupiſcentia dicatur triſtitiæ cauſa, & hoc duabus cõcluſionibus reſponſiuis, ſecundã ponit ibi. Sed ipſa &c. Prima eſt, Hoc modo concupiſcentia (.ſ. vt eſt idẽ amori) eſt vñs cauſa doloris. ſ. cauſa vnde motus. Probatur ex ſecunda concluſione præambulari. Amor eſt primum principiũ doloris, & vniuerſale, ergo & concupiſcentia. Tenet conſequentia de ſe. Et circa illam cõſequentiam notat D.S. quare Aug. ponit concupiſcentiam pro amore, quia videlicet eſt eius primus effectus, ideo per eam quandoq; intelligit eius cauſam, & de hoc ſup. q. 30. art. 2. ad ſecundum aliquid dictum fuit. Deinde cum dicit.

Concl. 1.

¶Sed ipſa concupiſcentia ſecundùm propriam rationem cõſiderata eſt interdum cauſa doloris; omne enim quod impedit motum ne perueniat ad terminũ eſt contrarium motui; illud autem, quod eſt contrarium motui appetitus eſt contriſtans, & ſic per conſequens concupiſcentia fit cauſa triſtitię, inquantum de retardatione boni concupiti, vel totali ablatione triſtamur.

¶Subiungit ſecundã concluſionẽ reſponſiuã de concupiſcẽtia accepta propriè non pro amore, ſed pro appetitu conuenientis abſentis, & ita eſt cõcluſio. Cõcupiſcentia ſm propriã rationẽ cõſiderata eſt interdum cauſa doloris; vniuerſalis autem cauſa doloris eſſe nõ põt; Huius concluſionis ponit, & probat primò primã partẽ, ſecũdò ſecundã, ibi. Vniuerſalis aũt, &c. Prima ſic, De retardatione boni concupiti, vel totali ablatione cõcriſtamur, ergo &c. Antecedens probatur, motus cõtrarius agẽti retardatus, vel totaliter impeditus eſt cauſa triſtitię, ſed cõcupiſcentia eſt huiuſmodi motus, igitur. Maior probatur in litera, & ẽt minor. Deinde ibi.

Concl. 2.

¶Vniuerſalis aũt cauſa doloris eſſe non põt, quia magis dolemus de ſubtractione bonorum præſentium, in quibus iam delectamur, quã futurorũ, q̃ cõcupiſcimus.

¶Probat ſecundam partem cõcluſionis ſic. Magis dolemus de ſubtractione bonorũ præſentium in quibus iam delectamur, quã futurorum, q̃ concupiſcimus; ergo concupiſcentia non eſt cauſa talis doloris. Antecedens notum. Tenet conſequentia, quia concupiſcentia non eſt præſentium, & tñ triſtitia eſt præſentium, & de ſubtractione præſenti. Quare ſequitur, ꝙ cõcupiſcentia propriè dicta nõ eſt principiũ motus ad ocm triſtitiã; quia mouetur quis ad triſtitiã vbi concupiſcentia (ſaltem propriè dictã) nõ hẽt locum, licet ibi ſit concupiſcentia impropriè dicta, quæ eſt per excluſionem faſtidij, vt patuit ſup. q. 33. art. 2.

¶Confirmat argumentum in contrarium ambas concluſiones reſponſiuas.

¶Circa quod nota, ꝙ vult, ꝙ ſicut ignorantia eſt quoddã præambulũ ad errorem, ſic concupiſcentia ad dolorem, & ſic aliquo modo eius cauſa. Innititur aũt per hoc, ꝙ ignorantia, & error diſtinguuntur, de quo vide D.S. de Malo, Mate. 3. ar. 7. in prin. cor. quia ignorantia, vel dicit priuationẽ ſciæ, ſi capiatur pro ignorãtia negationis, vel dicit prauã diſpõnem habitualem contrariam ſciæ; ſed error eſt approbare falſa pro veris, vnde addit actũ quẽdam ſecundũ ſuper ignorantiã; põt n. eſſe ignorantia ablq; hoc, ꝙ aliquis de ignotis ſniam ferat, & tunc ignorans eſt, & non erransi ſed qñ falſam ſententiam fert de his quę neſcit, tunc propriè dicitur errare, hæc ille, vbi trahere potes intellectum argumenti in contrarium, quia ferre falſam ſententiam præſuppoſit ignorantiam, ſicut dolor concupiſcentiam, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ inclinatio appetitus ad bonum conſequendũ eſt cauſa inclinationis appetitus ad malum fugiendũ, ſicut dictum eſt;* & ex hoc contingit, ꝙ motus appetitiui, qui reſpiciunt bonũ, ponuntur cauſa motuum appetitus, qui reſpiciunt malum.

*In corpo.

¶Minor falſa eſt in motibus appetitiuis, quia vnus eſt reſpectu de per ſe obiecti ipſius appetitus. Alius autem eſt reſpectu obiecti per accidens. ſ. mali, vnde inclinatio receſſiua à malo originatur ex acceſſu ad bonum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd illud quod concupiſcitur, & ſi realiter ſit futurum; eſt tamen quodammodo præſens, inquantum ſperatur. Vel poteſt dici, ꝙ licet bonum cõcupitum ſit futurum; tamen impedimentum præſentialiter apponitur, quod dolorem cauſat.

¶Ad minorẽ dr dupliciter. Primò concupiſcentia eſt de futuro ſm rem, pñti tñ ſm ſpem, & facultatem cõcupiſcentis, & ergo cõcupiſcentia põt eſſe cauſa triſtitię, q̃ eſt ẽt pñtis, ſaltem aliquo modo, vel quia abſentia eſt materia triſtitiæ, & illa eſt pñs. Secũdò dr ad minorem, & magis ad articulũ, ꝙ cõcupiſcentia quidem eſt de futuro, ſed impedimentum concupiti poteſt eſſe præſens, & ſic eſt cauſa triſtitiæ, ratione videlicet impedimenti coniuncti, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ concupiſcentia eſt delectabilis, quam diu manet ſpes adipiſcendi, quod concupiſcitur; ſed ſubtracta ſpe per impedimentum appoſitum, concupiſcentia dolorem cauſat.

¶Si intelligitur maior, ꝙ id, qđ eſt ſm ſe delectabile, non eſt cauſa triſtitiæ nullo modo, negatur, ſed verum eſt, ꝙ non eſt cauſa triſtitiæ per ſe, vt eſt cauſa delectationis. Patuit autem ex q. 32. ꝙ idẽ poteſt eſſe cauſa delectationis, & triſtitiæ diuerſimodè. Minor vera eſt, & patuit ſup. q. 32. ar. 3. ad 3. ſed intelligitur cum concupiſcentiæ eſt coniuncta ſpes conſequendi concupitum. Sed negatur, ꝙ concupiſcentia impedita ſit cauſa delectationis, immo triſtitiæ, & ſic intelligitur concluſionis ſecunda pars.

Vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd appetitus vnitatis non ſit cauſa doloris. Dicit enim Philoſo. in 10. Ethic.* ꝙ hæc opinio, quæ poſuit repletionem eſſe cauſam delectationis, & inciſionem cauſam triſtitiæ, videtur eſſe facta ex delectationibus, & triſtitijs, quę ſunt circa cibum; ſed non omnis delectatio, vel triſtitia eſt huiuſmodi; ergo appetitus vnitatis nõ eſt cauſa vniuerſalis doloris, cum repletio ad vnitatem pertineat, inciſio verò multitudinem inducat.

L

3.din.ſ.q 2.ar.3.q.1. cor.
*Anſt.c.5

¶ 2 Præterea, quęlibet ſeparatio vnitati opponitur; ſi ergo dolor cauſaretur ex appetitu vnitatis, nulla ſeparatio eſſet delectabilis, quod patet eſſe falſum in ſeparatione omnium ſuperfluorum.

¶ 3 Præterea, eadem ratione appetimus cõiunctionẽ boni, & remotionẽ mali; ſed ſicut cõiunctio pertinet ad vnitatem, cum ſit vnio quædam; ita ſeparatio eſt contrariũ vnitati; ergo appetitus vnitatis nõ magis debet poni cauſa doloris, quàm appetitus ſeparationis.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 3. de lib. arbi.* ꝙ ex dolore quem beſtię ſentiunt, ſatis apparet in regendis amandisq; ſuis corporibus, quàm ſint animæ appetentes vnitates; quid enim eſt aliud dolor, niſi quidam ſenſus diuiſionis, vel corruptionis impatiens.

*Aug.c.21. to.1.

¶Hic

Digitized by Google

¶ Hic quærit de alia causa in genere causæ vnde motus, scilicet de appetitu vnitatis, ideſt coniunctionis, & vnionis perfectiui cum appetente.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd eo modo quo concupiſcentia, vel cupiditas boni eſt causa doloris, etiam appetitus vnitatis, vel amor causa doloris ponendus eſt. Bonum enim vniuſcuiuſque rei in quadam vnitate conſiſtit, prout ſcilicet vnaqueque res habet in ſe vnita illa ex quibus conſiſtit eius perfectio; vnde & platonici poſuerunt vnum eſſe primum, ſicut & bonum; vnde naturaliter vnumquodq; appetit vnitatem, ſicut & bonitatem; & propter hoc, ſicut amor, vel appetitus boni eſt causa doloris, ita etiam amor, vel appetitus vnitatis. ———

Concluſio ¶ D.S. reſpondet tali concluſione. Appetitus vel amor vnitatis (ſcilicet in qua conſiſtit perfectio naturæ) eſt causa doloris. Probatur, amor vel appetitus boni eſt causa doloris; ergo etiam appetitus, vel amor vnitatis. Antecedens patuit ar. 2. Tenet conſequentia; quia naturaliter vnumquodque appetit vnitatem, ſicut & bonitatem; ergo conſequentia bona; hoc antecedens patet; quia bonum vniuſcuiuſque rei in vnitate conſiſtit prout &c.

¶ Nota quòd ſicut concupiſcentia accepta pro amore eſt causa triſtitiæ tanquàm neceſſariò præſuppoſita, ita amor vnionis eſt neceſſariò præſuppoſitus omni dolori; quia nihil fit contriſtatiuum, niſi quia contra bonum amatum, & contra vnionem amatam; ſed ſicut concupiſcentia pro motu in abſens conueniens, eſt causa doloris inquantum talis motus impeditur, ſic appetitus vnitatis, & vnionis conuenientis diſtantis eſt causa doloris inquantũ quis impeditur in tali appetitu ne conſequatur appetitam vnionẽ conuenientis; amor etiam vnionis eſt de vnione abſolutè, ſicut amor eſt de bono abſolutè; ſed appetitus vnionis eſt de vnione futura, primò eſt causa, ſicut præſuppoſitum neceſſariò, quia nullus triſtatur, niſi propter amorem vnionis alicuius præſuppoſitũ, ſed ſecundo modo eſt causa doloris; quia facit, vt aliquod habeat rationem contriſtantis, ex eo quòd impedit deſideratam vnionẽ; vnde ſicut nullus triſtatur, niſi propter amorem, ita nullus triſtat, niſi propter hoc, quòd appetit vnionem alicuius, vel amat vnionis conſeruationem ex qua res perficitur, & fit bona; vnde fundamentum D.S. eſt; quia bonum conſiſtit in quadam vnitate (præſuppoſitiuè) quia bonum non eſt, niſi res habeat vnita illa ex quibus perficitur, & eadem ratione ergo appetit vnitatem, ſicut bonitatẽ; & ergo amor, vel appetitus vtriuſque eadem ratione cauſat triſtitiam. Et aduerte quòd D.S. amorem vnionis comparat amori, vel concupiſcentiæ, vt eſt idem amori; ſed appetitum vnitatis comparat concupiſcentiæ ſecundùm propriam rationem &c.

¶ Confirmat argumentum in contrarium concluſionem reſpõ ſiuam, & procedit de amore vnitatis; quia ille facit, vt aliquis doleat de diuiſione prius vnitorum, ſicut & amor non fert diuiſionẽ amati ſine dolore &c.

¶ Ad primum ergo dicendũ, non omnis vnitio perficit rationem boni, ſed ſolùm illa a qua dependet eſſe perfectum rei; & propter hoc etiam no 1 cuiuslibet appetitus vnitatis eſt cauſa doloris, vel triſtitiæ, vt quidam opinabantur, quorum opinionem ibi Philoſophus exclu dit per hoc, quòd quædam repletiones non ſunt delecta biles, ſicut repleti cibis non delectantur in ciborũ ſumptione, talis enim repletio, ſiue vnio magis repugnaret ad perfectum eſſe, quàm ipſum conſtitueret; vnde dolor non cauſatur ex appetitu cuiuslibet vnitatis; ſed eius in qua conſiſtit perfectio naturæ. ———

¶ Ad maiorem dico, quòd illa opinio quidem dixit, ſed eſt reprobata, tum quia non omnis vnio eſt cauſa delectationis, tum ſecundò, quia non omnis repletio eſt cauſa delectationis, ſed ſolũ conuenientium ſine ſuperexcreſcentia, & ergo iſta opinio nõ eſt vera. Minor vera eſt, quòd non omnis delectatio eſt circa cibum, nec omnis triſtitia circa inciſionem, & priuationem cibi; Ergo appetitus &c. Verùm, talis vnitatis non eſt cauſa triſtitiæ, ſed tamen appetitus alicuius vnitatis, puta qua quis petit vniri conuenientes, talis enim appetitus præſupponitur, & eſt inclinatio præſuppoſita omni triſtitiæ, & appetitus vnitatis impeditus eſt cauſa triſtitiæ ratione impedimenti.

¶ Et oportet notare, quòd appetitus vnitatis ponitur cauſa triſtitiæ, ſicut amor ſcilicet in genere cauſæ vnde motus, & non ratione obiecti.

¶ Nota pro intellectu auctoritatis inductę ex decimo Eth. quòd Philoſophus ibidem vult contra Platonem, quòd delectatio non eſt generatio, & cum Plato probat hoc, quia delectatio eſt repletio, quia cum apponitur aliquid alicui, quod cõuenit naturę ſuę, ſequitur delectatio. Triſtitia autem fit ex inciſione, & ſeparatione, quæ ſunt motus. Dicit Philoſophus, quòd non omnis delectatio eſt, nec conſequitur ſemper repletionem, ſed ſolùm aliquę delectationes corporales, quæ ſunt circa cibum. Illi enim qui prius fuerunt triſtati propter indigentiam cibi, poſtea delectatur in ipſa repletione; ſed illud non accidit circa omnes delectationes, nã quædam delectationes inueniuntur (ſcilicet ſpeculatiuę) in quibus non eſt repletio defectus &c. Vult ergo argumẽtum, quòd appetitus vnionis non eſt vniuerſalis cauſa triſtitiæ. Verum vt hi loquebantur de falſa opinione, ita quòd appetitus corporalis vnionis, & eorum, quæ replent, & vniuntur corpori non ſunt vniuerſalis cauſa triſtitiæ, ſed tamen vnionis in communi appetitus eſt cauſa ſuo modo motiua ipſius triſtitiæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſeparatio poteſt eſſe delectabilis, vel inquantum remouetur illud, quod eſt contrarium perfectioni rei; vel inquantum ſeparatio habet aliquam vnionem adiunctam, puta ſenſibilis ad ſenſum. ———

¶ Ad aſſumptum dicitur, quòd quælibet ſeparatio vnitati opponitur. Verum alicui, ſed tamen non ſemper opponitur vnitati naturaliter deſideratę in qua conſiſtit perfectio rei, immo aliqua ſeparatio, ſcilicet nociuorum, & ſuperfluorum eſt pro vnitate in qua conſiſtit perfectio. Vltra ſi ergo &c. Verum, ſi ex appetitu cuiuslibet vnitatis; ſed hoc non dicimus, quia tunc nulla ſeparatio eſſet delectabilis, ſed quia aliqua ſeparatio eſt pro vnitate perfectiua, ideo eſt delectabilis, vel inquantum aliqua ſeparatio habet annexam vnionem conuenientis, ſicut ſeparatio vini a cantro, habet vnionem vini ad linguam coniunctam. Vnio igitur naturalis, & appetitus bonę valetudinis, quæ requirit debitam vnionem animæ, & corporis mediante ſanitate, eſt cauſa quare quis triſtetur de vnione innaturalium ſuperfluorum, & ſeparatio per conſequens talium ſuperfluorum eſt delectabilis ratione amoris, & appetitus vnionis naturalis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſeparatio nociuorum & corrumpentium appetitur inquantum tollunt debitam vnitatem; vnde appetitus huiuſmodi ſeparationis non eſt prima cã doloris, ſed magis appetitus vnitatis. ——

¶ Maior vera, tamen prius perimus cõiunctionem boni, quàm remotionem mali, vt patuit ar. 1. & 2. Minor vera, tamen appetitus vnionis eſt ratio appetitus remotionis, & ſeparationis contrarij, ideo enim peto contrarium ſeparari, quia eſt contra vnionem appetitam, vt habet ſolutio. Quare negatur conſequentia, q̃ non magis appetitus vnionis, & conuenientium ad eſſe vnitum ſit cauſa doloris, quàm appetitus ſeparationis ſi contrariorum, quia ſem per magis eſt voliti formalis, quàm materialis, &c.

Vtrum poteſtas cui reſiſti non poteſt ſit cauſa doloris.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd poteſtas maior non debet poni cauſa doloris; quod enim eſt in poteſtate agentis nondum eſt præſens, ſed futurum; dolor autem eſt de malo præſenti, ergo poteſtas maior non eſt cauſa doloris. M

¶ 2 Præterea. Nocumentum illatum eſt cauſa doloris, ſed nocumentum poteſt inferri etiam a poteſtate minore; ergo poteſtas maior nõ debet poni cã doloris.

¶ 3 Præterea. Cauſæ appetitiuorum motuum ſunt interiores inclinationes animæ; poteſtas autem maior eſt aliquid exterius; ergo non debet poni cauſa doloris.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in li. de natura boni. *In animo dolorem facit voluntas reſiſtens poteſtati maiori, in corpore dolorem facit ſenſus reſiſtens corpori potentiori. Auguſt. *Ca. 6. to. 6

¶ Hic inquirit de alia cauſa tenente ſe ex parte obiecti, quæ eſt poteſtas maior, ſicut ſupra dictum fuit q. 9. artic. 1. quòd ratio proponens obiectum eſt eadem ratione cauſa actus voluntatis, ſicut & obiectum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt *malum coniunctum eſt cauſa doloris, vel triſtitiæ per modum obiecti. Id ergo quod eſt cauſa coniunctionis mali debet poni cauſa doloris, vel triſtitiæ; manifeſtũ eſt autem hoc eſſe contra inclinationem appetitus, vt malum præſentialiter inhæreat; quod autem eſt contra inclinationem alicuius nunquàm aduenit ei, niſi per actionem alicuius fortioris, & ideo poteſtas maior ponitur eſſe cauſa doloris ab Aug. ——— *Artic. 1. Auguſt.

¶ D.S. primò deducit concluſionem reſponſiuam, ſecundò modificat eandem, ibi. Sed ſciendum &c. Cõcluſio eſt, poteſtas maior eſt

est causa doloris, quando maior potestas (vt habeatur modificatio eius) non aufert inclinationem voluntatis, vel appetentus, idest quando potestas maior inducit contrarium appetitui, & non mutat voluntatem, sed manet eius contrarietas ad id in quod inducitur. Probatur, id quod ponitur, & est causa coniunctionis mali, debet poni, & est causa tristitiæ; sed potestas maior, & tantùm potestas maior, vt sic, est causa coniunctionis mali contrarij: igitur potestas maior est causa tristitiæ per modum coniungentis obiectũ. Maior patet in principio, quia malum coniunctum est causa doloris, vel tristitiæ per modum obiecti: ergo sequitur maior. Minor patet; quia illud, quod est extra inclinationem alicuius non aduenit, nec coniungitur, nisi per actionem fortioris superantis id contra cuius inclinationem aliquid inducit, sed quod coniungit malũ adducit aliquid contra inclinationem appetitus, igitur est potestas maior &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed sciendum est, quòd si potestas fortior intantum inualescat, quòd muter contrariam inclinationem in inclinationem propriam, iam non erit aliqua repugnantia, vel violentia; sicut quando agens fortius corrumpendo corpus graue aufert ei inclinationem qua tẽdit deorsum, & tunc ferri sursum non est ei violentum, sed naturale. Sic igitur si aliqua potestas maior intantum inualescit, quòd auferat inclinationem voluntatis, vel appetitus sensitiui, ex ea non sequitur dolor, vel tristitia; sed tunc solùm sequitur, quando remanet inclinatio appetitus in contrarium.

¶ Modificat conclusionem responsiuam, vt patuit circa ipsam, & ponit primò rationem eius, secundò confirmat eam auctoritate, ibi. Et inde est &c. Ostendit ergo quare dictum sit, quando potestas maior non aufert inclinationẽ voluntaris, vel appetitus &c. ratio, quia si auferret inducendo inclinationem contrariã priori, tunc non causaret tristitiam: quia tristitia est de eo, quod est contra inclinationem appetitus, sed potestas maior mutando inclinationem priorem, & inducendo aliam non facit iam contra inclinationem (scilicet nunc inductam) sed secundùm eam, igitur tũc non causat, & hoc declarat exemplariter. Deinde ibi.

* Loco citato. ¶ Et inde est, quod Aug. dicit, * quòd voluntas resistens potestati fortiori causat dolorem; si enim non resisteret, sed cederet consentiendo, non sequeretur dolor, sed delectatio.

Augus. ¶ Confirmat prædictam modificationem ex verbis August. clarè in litera.

¶ Et nota circa hoc, quòd aliquid, præsertim Deus dando inclinationem nouam, vt voluntas, & appetitus velit, quod prius noluit, non cogit, nec violentat voluntatem; quia non facit eã in aliquid tendere contra inclinationem suam, quæ nunc est; sed facit priori inclinationi (scilicet actuali) succedere aliam, & id ad quod inducit voluntatem est secũdùm præsentem inclinationem. Quare si maior potestas abijciat inclinationem, quæ erat ad contrariũ eius ad quod nunc inducitur inducta inclinatione, quæ est ad illud, tunc non erit causa tristitiæ, immo connaturalitatis, & delectationis. Vide de hoc in de Verit. ma. 22. ar. 8. per totũ vbi quærit, vtrum Deus possit immutare voluntatem hominis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd maior potestas dolorem causat, non secundùm quòd est agens in potentia; sed secundùm quòd est agens actu, dum scilicet facit coniunctionem mali corruptiui.

¶ Ad maiorem, quod est in potestate (i. in potentia agentis distante ab actu) hoc non est præsens, si autem est in potestate, id est potentia secundùm quòd est coniuncta actui, & effectui, & actu agit, negatur maior, constat enim, quòd omnis effectus, & res creatę sunt in potestate Dei inquantum in ipso mouemur, & sumus, & tamen sunt in se præsentes, & non futuræ, de illa distinctione tacta in maiore habet Capr. in 2. distin. 1. q. 2. ad primum, contra primam conclusionem. Minor conceditur; sed negatur consequentia.

Capreolus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquam potestatem, quæ non est maior simpliciter, esse maiorem quantum ad aliquid, & secũdùm hoc aliquod nocumentum inferre potest. Si autem nullo modo maior esset, nullo modo posset nocere; vnde non posset causam doloris inferre.

¶ Minor negatur, quòd possit nocumentum inferri a minori potestate, vt sic inquantum infert. Et si enim possit esse minor simpliciter quo ad entitatem, & nobilitatem, tamen vt infert aliquid contra inclinationem est fortius saltem secundùm quid. Vnde posset minor distingui quia vera est a minore simpliciter, tamen a maiore saltem secundùm quid; sicut ignis est quidem simpliciter minor homine, tamen est maior, vt inducit calorem quandoque superexcedentem, & contristantem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd exteriora agẽtia possunt esse causa motuum appetitiuorum, inquantum cau sant præsentiam obiecti, & hoc modo potestas maior ponitur causa doloris.

¶ Ad maiorem, interiores inclinationes sunt causæ appetitiuorum motuum in genere causæ efficientis, & sunt principia vnde motus; tamen obiectum etiam est causa in genere causæ finalis, & formalis specificatiui, & tõ efficiendi, vt apprehensum est, & etiam id quod constituit obiectum præsens, & proponit, vel inducit, etiam est causa ratione obiecti aliquo modo. Minor vera; Ergo non ponitur causa. Verũ, effectiua propriè, & eliciens, vel præsuppositum necessariò ex parte agentis; sed est causa per modum obiecti (i. vt causans præsentiam obiecti) Vide supra q. 9. in quo genere causæ obiectum specificet, & licet talis causa effectiuè proponat obiectum, tamen cum obiecto habet se specificatiuè in ordine ad motum appetitus, qui efficitur a principio intrinseco, sicut a causa effectiua, ello requirat obiectum, sicut rationem efficiendi quandoque per extrinsecum præsens constituti.

Quæst. Trigesimaseptima.

De effectibus doloris.

DEinde considerãdum est de effectibus doloris, vel tristitiæ. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò Vtrum, dolor auferat facultatem addiscendi. Secundò Vtrum, aggrauatio animi sit effectus tristitię, vel doloris. Tertiò Vtrum, tristitia vel dolor debilitet omnem operationem. Quartò Vtrum, tristitia noceat corpori magis, quàm aliæ passiones animæ. N

¶ Patet ordo; quia causa habet priorem habitudinem, quàm effectus. Et sunt quatuor effectus, & omnes sonant in defectum; nam & omnis tristitia mala est saltem naturaliter, vt patebit.

Vtrum dolor auferat facultatem addiscendi.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd dolor non auferat facultatem addiscendi. Dicitur enim Esa. 26. Cum feceris iudicia tua in terra, iustitiam discẽt omnes habitatores orbis, & infra. In tribulatione murmuris doctrina tua eis; sed ex iudicijs Dei, & tribulatione sequitur dolor, seu tristitia in cordibus hominum; ergo dolor, seu tristitia non tollit; sed magis auget facultatem addiscendi. Esa. 26.

¶ 2 Præterea. Esa. 28. dicitur. Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte auulsos ab vberibus. i. a delectationibus; sed dolor, & tristitia maximè tollunt delectationes, impedit enim tristitia omnem delectationem, vt dicitur in 7. Ethi. * Et Eccle. 11. dicitur. Quòd malitia horæ vnius obliuionem facit luxuriæ maximę; ergo dolor non tollit, sed magis præbet facultatem addiscendi. Esa. 28. Arist. * Cap. 14. Eccli. 11.

¶ 3 Præterea. Tristitia interior præeminet dolori exteriori, vt supra dictum est; * sed simul cum tristitia potest Homo addiscere; ergo multò magis simul cum dolore corporali. * q. 35. ar. 7.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in primo Soliloquiorum. * Quanquàm acerrimo dolore dentiũ his diebus torquerer, non quidem sinebar animo voluere, nisi ea quæ iam fortè addiscebam, a discendo autem pęnitus impediebar ad qđ mihi tota intẽtione animi opus erat. August. * Cap. 12. tom. 1.

¶ Hic inquirit de primo effectu, qui solùm est in homine; scilicet absolutione facultatis addiscendi.

¶ Respondeo dicendum, quòd quia omnes potentiæ animæ in vna essentia animæ radicantur, necesse est, ψ quando intentio animæ vehementer trahitur ad operationem vnius potentiæ, retrahatur ab operatione alterius; vnius enim animæ non potest esse, nisi vna intentio; & propter hoc si aliquid ad se trahat totam intentionem animæ, vel magnam partem ipsius, non compatitur secum aliquid aliud, quod magnam attentionem requirat. Dass.

¶ D.S.

Digitized by Google

¶ D.S. primò deducit conclusionem responsi. secundò modificat eandem ibi. In hoc tamen &c. Conclusio responsiua est. Si sit dolor sensibilis exterior præsertim (vt patet ad tertium) intensus (qui videlicet fortiter, & multum trahit ad se intentionem animi) impeditur Homo ne tunc aliquid addiscere possit, & tantum potest intendi, quòd nec etiam instante dolore potest Homo aliquid considerare etiam quod prius sciuit. Probatur, si aliquid ad se trahat totam intentionem animæ, vel magnam partem ipsius non compatitur secum aliquid aliud, quod magnam attẽtionem requirat; sed dolor sensibilis maximè trahit ad se intentionem animę, & ad discendum aliquid de nouo requiritur studium, & conatus cum magna intentione; ergo sequitur conclusio. Huius rationis D.S ponit, & probat primò maiorem, secundò minoremẽ cum conclusione, ibi. Manifestum est &c. Maior ergo probatur a principio clarè, & habetur illa probatio etiam 1. par. q. 76. artic. 3. in cor. Consequenter cum dicit.

¶ Manifestum est autem, quòd dolor sensibilis maximè trahit ad se intentionem animę; quia naturaliter vnũquodque tota intentione tendit ad repellendum cõtrarium; sicut etiam in rebus naturalibus apparet. Similiter etiam manifestum est, quòd ad addiscendum aliquid de nouo requiritur studium, & conatus cum magna intentione, vt patet per illud, quod dicitur Prouer. 2. Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effodetis eam, tunc intelliges disciplinam. Et ideo si sit dolor intensus, impeditur Homo ne tunc aliquid addiscere possit, & tantum potest intendi, quòd nec etiam instante dolore potest Homo aliquid considerare etiam quod prius sciuit.

Prouer. 2.

¶ Subiũgit minorem principalem, cuius prima pars patet; quia naturaliter vnumquodque &c. Secunda pars patet auctoritate Sapientis &c. Vnde sequitur conclusio, & ideo &c. Consequẽter ibi.

¶ In hoc tamen attenditur diuersitas secundùm diuersitatem amoris quam Homo habet ad addiscẽdum, vel considerandum; quia quantò maior fuerit, magis retinet intentionẽ animi ne omnino feratur ad dolorẽ.

¶ Modificat præcedentem conclusionem ex parte ipsius amoris, & desiderij addiscẽdi; quia si sit æqualis dolor in duobus, quorum vnus est multò plus affectus ad addiscendũ, quàm alius, tunc vehementer affectus per æqualem dolorem minus impeditur, & ideo vult D.S. quòd non est æqualiter de omni dolore in diuersis; quia quandoque aliquis propter magnum affectum, & amorem ad addiscendum, potest retrahere intentionem a dolore, & applicare ad considerandum, vel addiscendum, quod non fit in non sic affectu, etiam ex parte doloris est plurima diuersitas; sicut in calculi passionib. valde difficile est, vel addiscere, vel cõsiderare &c.

¶ Confirmatur conclusio responsi. præsertim quo ad primam particulam argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd tristitia moderata, quæ excludit euagationem animi, potest conferre ad disciplinam suscipiendam, & præcipuè eorum per quæ Homo sperat se posse a tristitia liberari; & hoc modo in tribulatione murmuris homines doctrinam Dei magis recipiunt.

¶ Ad maiorem quo ad secundam auctoritatem, sic exponit cã Nicolaus de Lyra. In tribulatione murmuris doctrina tua eis, id est in tribulatione, quæ de communi cursu est occasio murmuris. in tribulatis doctrina tua eis, scilicet valet in dando eis patientiam &c. Minor vera; sed plerunque moderata, quæ excludit euagationem mentis, & est causa conferens ad disciplinã consequendam, præsertim eorum per quæ Homo a tribulatione liberatur; ergo dolor, seu tristitia &c. Verum, moderatus; sed conclusio dixit intensius, & trahens ad se, vel totam intentionem, vel magnã partem, impedit disciplinam, & studium aliorum, quàm eorum per quæ euaditur tribulatio, & tristitia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tam delectatio, q̃ dolor inquantum ad se trahunt animæ intentionem, impediunt considerationem rationis; vnde in 7. Ethic. dicitur,* quòd impossibile est in ipsa delectatione venereorum aliquid intelligere; sed tamen dolor magis trahit ad se intentionem animæ, quàm delectatio; sicut etiam videmus in rebus naturalibus, quòd actio corporis naturalis magis intenditur in contrarium; sicut aqua calefacta magis patitur a frigido, vt fortius congeletur. Si ergo dolor, seu tristitia fuerit moderata, per accidens potest conferre ad addiscendum inquantum auferit superabundantiam delectationum; sed per se impedit, etsi intenda tur totaliter auferet.

* Cap. 11.

¶ Maior intelligitur à delectationibus immoderatis, & magis minus tamen quàm tristitia immoderata; sed nõ quòd omnis delectatio impediat; sed corporalis, & extranea, & hæc immoderata. vtrumque tamen immoderatum impedit, licet magis tristitia, & hoc declarat D.S. Minor vera; ergo dolor non tollit &c. Si intelligitur per se, negatur, immo quilibet per se tollit saltem aliqualiter. Sed verum, per accidens tristitia moderata, quæ tollit immoderatam delectationem facit facultatem per accidens. i. ratione ablationis immoderatę delectationis; sed hoc non est vniuersaliter, & semper, sed quandoque &c. Doc. Sanct. respondet ad maiorem, & consequentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dolor exterior accidit ex lęsione corporali, & ita magis habet trãsmutationem corporalem adiunctam, quàm dolor interior, qui tamen est maior secundùm illud, quod est formale in dolore, qd est ex parte animæ; & ideo dolor corporalis magis impedit contemplationem, quæ requirit omnimodam quietem, quàm dolor interior; & tamen etiam dolor interior si multum intendatur ita trahit intentionem, vt non possit Homo de nouo aliquid addiscere; vnde & Grego. propter tristitiam intermisit, Ezechielis expositionem.

q. 35. arti. 7. ad 1.

Grego.

¶ Maior vera, quantum ad formale, & simpliciter est dolor interior maior, tamen exterior habet adiunctam maiorem immutationem corporalem ratione supradicta q 35 articu. 7 ad 3. & quia obiectum suum est corporale corrumpẽs. Minor etiam potest negari, si intelligitur de magna tristitia absorbẽte, & attrahente intentionem animi, ita bene sicut exterior dolor. Negatur autem. consequentia cæteris paribus; quia dolor exterior, quia est cũ multa trausmutatione; ideo magis tollit quietem requisitam ad contemplationem, quàm interior, qui non ita perturbat, & alterat, præsertim si non valde magnus &c.

Vtrum aggrauatio animi sit effectus tristitiæ, vel doloris.

D

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd aggrauatio non sit effectus tristitiæ. Dicit enim apostolus 2. ad Corin. 7. Ecce hoc ipsum contristari vos secundùm Deum quantam in vobis operatur solicitudinem, defensionem, indignationem, &c. sed solicitudo, & indignatio ad quandam erectionem animi pertinent, quę ad aggrauationem opponitur, non ergo aggrauatio est effectus tristitiæ.

Corin. 7.

¶ 2 Præterea. Tristitia delectationi opponitur; sed effectus delectationis est dilatatio, cui non opponitur aggrauatio, sed constrictio; ergo effectus tristitiæ nõ debet poni aggrauatio.

¶ 3 Præterea. Ad tristitiam pertinet absorbere, vt patet per illud, quod apostolus dicit 2. ad Corint. 2. Ne fortè abundantiori tristitia absorbeatur, qui est eiusmodi; sed quod aggrauatur non absorbetur, quinimmo sub aliquo ponderoso deprimitur, quod autem absorbetur infra absorbens includitur; ergo aggrauatio non debet poni effectus tristitiæ.

Corin. 2.

¶ Sed contra est, quòd Grego. Nicenus * & Damasc.* ponunt tristitiam aggrauantem.

Gregorius Nicenus. * Li. 4. c. 18. Damasc. * Li. 2. c. 14.

¶ Hic inquirit de secundo effectu, qui tenet se ex parte affectus.

¶ Respondeo dicendum, quòd affectus passionum animæ quandoque metaphoricè nominantur secũdùm similitudinem sensibilium corporum, eo quòd motus appetitus animalis sunt similes inclinationibus appetitus naturalis, & per hunc modum feruor attribuit amori, dilatatio delectationi, & aggrauatio tristitię.

q. 31. art. 5. in solutio. & q. 33. artic. 1.

¶ Doct. Sanct. primò exponit titulum quæsiti, quomodo intelligatur aggrauatio, innuens conclusionem responsi. secundò eam probat, ibi. Dicitur enim &c. tertio eam explicat magis, ibi. Et siquidem &c. Notat ergo Doc. Sanct. quomodo capiatur aggrauatio in proposito; quia metaphoricè, secundùm similitudinem corporum; licut & feruor metaphoricè pro intenso desiderio attribuitur amori, vt patuit q. 28. ar. 5. in solutione. Et sicut dilatatio metaphorica attribuitur delectationi, vt patuit q. 33 art. 3. Et ex his habetur

betur concluſio reſpon. iſta, aggrauatio metaphoricè capta, eſt effectus triſtitiæ. Deinde cum dicit:

¶ Dicitur enim Homo aggrauari ex eo, quòd aliquo pondere impeditur a proprio motu, manifeſtum eſt autem ex prædictis, quod triſtitia contingit ex aliquo malo præſenti, quod quidem ex hoc ipſo, quòd repugnat motui voluntatis, aggrauat animum inquantum impedit ipſum ne fruatur eo, quod vult. *q. 16. art. 2.

¶ Probat prædictam conclusionem ſic, Homo dicitur aggrauari (ſcilicet propriè, & in corporalibus) quando aliquo pondere impeditur a proprio motu; ſed triſtitia impedit hominem tanq̃ quoddam pondus a proprio motu, igitur aggrauari &c. Maior nota, minor probatur in litera, quia triſtitia contingit ex aliquo malo præſenti repugnante; ſed tale repugnans impedit animum ne fruatur eo, quod vult; ergo triſtitia impedit a motu (quo videlicet veller frui delectabit: contrario eſt in quo contriſtat. Deinde ibi.

¶ Et ſiquidem non ſit tanta vis mali contriſtantis, vt auferat ſpem euadendi, licet animus aggrauetur quantũ ad hoc, quòd in præſenti non potitur eo, quod vult; remanet tamen motus ad repellendum nocuum contriſtans. Si verò ſuperexceſcat vis mali intantum, vt ſpem euaſionis excludat, tunc ſimpliciter impeditur etiam interior motus animi angustiati, vt neque hac neque illac diuertere valeat; & quandoque etiam impeditur exterior motus corporis, ita quod remanet Homo ſtupidus in ſeipſo.

¶ Explicat prædictam conclusionem reſpon. magis, & poſſet eſſe ſecunda concluſio explicatiua, ſcilicet. Triſtitia quandoque aggrauat, ita tamen quòd manet motus ad repellendum malum contriſtans; quandoque autem aggrauat, ita quòd ſimpliciter etiã interior motus animi &c. vt in litera declaratur. quia quandoque non eſt tanta vis mali contriſtantis, vt auferat ipſe euadendi, quando autem ſuperexceſcit vis mali in tantum, vt ſpem euaſionis excludat, igitur concluſio vera. Antecedens ſchmquitur motũ. Tenet conſequentia; quia quando eſt ſpes euadendi, tunc manet motus; ſed ablata ſpe ceſſat motus ſuga.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa erectio animi prouenit ex triſtitia, quæ eſt ſecundùm Deum propter ſpem adiunctam de remiſſione peccati.

¶ Maior vera cum ſpe adiunctę ipſi triſtitiæ, qua quis ſperat ſibi peccata ſua remittenda: ſed non tantum triſtitia ſecundũ ſeipſa illa non operatur ſollicitudinem &c. ſed magis deijcit animum ab omni motu, quam de ſe eſt. Minor vera; ſed negatur conſequentia per ſe ſecundo &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd quantum ad motum appetitiuum pertinet, ad idem refertur cõſtricto, & aggrauatio; ex hoc enim quòd aggrauatur animus, vt ad exteriora liberè progredi non poſſit, ad ſeipſum retrahitur quaſi in ſeipſo conſtrictus.

¶ Ad ſecundam partem minoris, negatur quod delectationi non opponatur aggrauatio, ſed conſtrictio; quia idem eſt aggrauare, & conſtringere, vt D. S. declarat.

¶ Nota tamen iuxta ſupra habita q. 33. art. 4. ad 3. quòd triſtitia causat conſtrictionem, & contractionem, & ſecundum illam delectationem affectus, non conſtrictionem, quæ eſt totius subiecti per ſe contriſtantis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd triſtitia abſorbere hominem dicitur, quando ſic totaliter vis contriſtantis mali afficit animam, vt omnem ſpem euaſionis excludat; & ſic etiam eodem modo aggrauat, & abſorber; quædam enim ſe conſequuntur in his, quæ metaphoricè dicuntur, quæ ſibi repugnare videntur ſi ſecundùm proprietatem accipiantur.

¶ Minor negatur, immo quod abſorbetur magis metaphoricè eũ aggrauatur. Abſorbere enim eſt animum ita ad ſe trahere, & ad ſe mergere, vt omnem ſpem euaſionis amittat. In naturalibus quidem differunt, ſed multa ſe compatiuntur, & conſequuntur metaphoricè, quæ propriè ſe non compatiuntur, vt patuit ſupra q. 3. art. de Leone, & aguo.

Vtrum triſtitia, vel dolor debilitet omnem operationem.

P Infra q. 39. art. 2. ad 3. & q. 59 art. 3. ad 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd triſtitia nõ impediat omnem operationem. Solicitudo enim ex triſtitia cauſatur, vt patet per auctoritatem Apoſtoli inductam; ſed ſolicitudo adiuuat ad bene operandum; vnde Apoſtolus dicit 2. ad Timoth. 2: Solicitè cura teipſum exhibere operarium inconfuſibilem; ergo triſtitia non impedit operationem; ſed magis adiuuat ad bene operandum. 2. Timoth. 2.

¶ 2 Præterea. Triſtitia cauſat in multis concupiſcentiam, vt dicitur in 7. Ethi. ſed concupiſcentia facit ad intenſionem operationis; ergo & triſtitia. Ariſto

¶ 3 Præterea. Sicut quædam operationes propriè ſunt gaudẽtium, ita etiam quædam operationes his qui contriſtantur, ſicut ligere; ſed vnumquodque augetur ex ſibi conuenientibus; ergo aliquę operationes non impediuntur, ſed meliorantur propter triſtitiam.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 10. Ethi. *, quòd delectatio perficit operationem, & econuerſo triſtitia impedit. * Ariſt. Cap. 4.

¶ Hic D. S. inquirit de effectu tertio triſtitiæ qui eſt debilitare omnem operationem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, triſtitia quandoque non ita aggrauat, vel abſorbet animum, vt omnem motum interiorem, & exteriorem excludat; ſed aliqui motus quandoque ex ipſa triſtitia cauſantur, ſic ergo operatio ad triſtitiam dupliciter poteſt comparari. *Ad primum

¶ D. S diſtinctè reſpondet propter argumenta in oppoſitum adducenda. Et primò ponit ipſam diſtinctionem bimembrem, & eius rationem. Secundò ſubiungit duas concluſiones reſpõſiuas cõformiter ad quodlibet membrorum diuiſionis, primam ibi. Vno modo &c. Secundam ibi. Alio mõ &c. Quo ad primũ dicit reddẽ do rationem diſtinctionis inferendo, quòd triſtitia nõ ſemper omnino abſorbet animum: ſed quando quidem manet ipſes euadendi contriſtatus, vt patuit ar præce Et tunc per conſequens mouetur ad repel lendum contriſtans Et hoc dicit, per hoc, quòd triſtitia poteſt eſſe cauſa operationis, ſicut effectus libri commentatis Et non ſolũ eſt de operatione ſicut de obiecto Ex quibus conſequenter D. S. infert fundamẽtum diſtinctionum tale Operatio poteſt dupliciter comparari ad triſtitiam, videlicet, vel ſicut ad id de quo eſt triſtitia, vel ſicut principium, & cauſa. Conſequenter cum dicit.

¶ Vno modo, ſicut ad id de quo eſt triſtitia, & ſic triſtitia quamlibet operationem impedit; nunquàm enim illud, quod cum triſtitia facimus ita bene facimus, ſicut illud, quod facimus cum delectatione, vel ſine triſtitia; cuius ratio eſt, quia voluntas eſt cauſa operationis humanæ; vnde quando operatio eſt de qua aliquis contriſtatur, neceſſe eſt, quòd actio debilitetur.

¶ Reſpondet iuxta primum membrum diſtinctionis, quod ſic mittit dicens, quòd vno modo operatio comparatur ad triſtitiam, ſicut ad id de quo eſt (tanquam obiectum motuum triſtitiæ qa videlicet aliquis triſtatur de operatione quam facit, vel debuit ſe concluſi damnatã talem conſequentiam premiſſa. Triſtitia ſi comparatur ad operationem, ſicut ad obiectam, ſic impedit omnem operationem. Probatur, quia ſicut in quod cum triſtitia facimus, ita bene facimus, ſicut illud, quod cum delectatione facimus & erigo concluſio vera. Antecedens probatur. Quia ſi operatio eſt de quo aliquis triſtatur voluntatem, & appetitum contriſtatur, neceſſe eſt, quòd operatio debilitetur. ergo manifeſtum eſt quod bene facimus cum triſtitia, ſicut cum delectatione, probatur illud antecedens quia voluntas eſt cauſa operationis humanæ; ergo ſi operatio eſt contra voluntatem, & eam contriſtat, neceſſe eſt, quod debilitetur. Conſequenter pro.

¶ Alio modo comparatur operatio ad triſtitiam, ſicut ad principiũ, & ad cauſam; & ſic neceſſe eſt, quòd operatio talis ex triſtitia augeatur; ſicut quanto aliquis magis triſtatur de re aliqua, tanto magis conatur ad excellendum triſtitiam, dummodo remaneat ſpes expellendi, aliquia nullas motus, vel operatio ex triſtitia cauſaretur. Et per hoc patet reſpõſio ad obiecta.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſpon iuxta ſecundum membrũ eiusdem diuiſionis, quod præmittit dicẽs quòd alio modo operatio comparatur ad triſtitiam, ſicut ad cauſam ex qua generatur oppoſito modo ad primum modum, quia videlicet ipſa operatio eſt effectus triſtitiæ. Primo enim modo erat cauſa, non cõſtitutus in cauſando ſed abſorbere, continet aliquid operans per quod contriſtans repellat. Et ex hoc infert concluſionem ſecundam reſpõſiuam talem. Triſtitia ſi comparatur ad operationem, ſicut

principium,

principium, & causa, sic operatio talis ex tristitia augetur, dummodo sit spes expellendi. Probatur, illud quod facit conatum maiorem expellendi contrarium contristans, auget operationem talem (scilicet qua repellitur contrarium) sed quantò aliquis magis tristatur de re aliqua, tantò magis conatur ad expellendum tristitiam, vel sic: sed tristitia facit magnum conatum ad expellendum, igitur est causa talis repulsionis, & eò magis quantò fuerit maior, D.S. modificationem declarat: quia nisi esset spes, maneret homo in se stupidus, & totus absorptus; sed talis nihil operatur, igitur &c. Et ex illa responsione corporis vult D.S. satisfactum esse argumentis in oppositum adducendis, vt patebit.

¶ Ex confirmatur conclusio responsiua prima argumento in contrarium.

¶ Ad primum. Maior vera, vt dictum fuit artic. 1. ad primum ratione spei euasionis mali. Ad minorem, solicitudo adiuuat ad bene operandum id de quo aliquis sollicitatur; ergo tristitia non impedit operationem talem, verum, quæ ad ipsam tristitiam cõparatur vt effectus remanente spe euasionis. Vnde probat secundam conclusionem.

¶ Ad secundum. Maior vera, causat concupiscentiam eam per quæ quis euadit tristitiam; sed non concupiscentiam eorum in quibus qs contristatur. Minor vera ad intensionẽ operationis concupitę; ergo & tristitia facit ad operationem ex ea quandoque procedentem, qua malum contristans repellitur, probat etiam secundam conclusionem.

¶ Ad tertium. Maior vera, & hę operationes propriè cõtristantium comparantur ad tristitiam; sicut ad causam, nõ quòd ipsa tristitia efficiat directè tales operationes; sed indirectè tantùm; quia ipse tristis magis conatur ad ea, quæ repellunt tristitiam. Sicut supra dicebatur, quòd delectatio perficit operationem indirectè, ratione maioris conatus, qui sequitur delectationem, on sicut obiectum; Ergo aliquæ &c. Verum, proteudentes, & conformes tristitię; sed non hæ, quæ sibi aduersantur, & sunt causa tristitiæ, & probat etiam secundam conclusionem.

Vtrum tristitia noceat corpori magis, quàm aliæ passiones.

Infra q. 41. vt in cor & 4. dist. 15. q. 2 arti. 3. q. 2. cor.

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd tristitia non inferat maximum corporis nocumentum, tristitia enim habet esse spirituale in anima; sed ea quæ habẽt tantũ esse spirituale non causant transmutationem corporalem; sicut patet de intentionibus colorum, quę sunt in aere, a quibus nullum corpus coloratur; ergo tristitia non facit aliquod corporale nocumentum.

¶ 2 Præterea. Si facit aliquod corporale nocumentum, hoc non est, nisi inquantum habet corporalẽ transmutationem adiunctam: sed corporalis transmutatio inuenitur in omnibus animæ passionibus, vt supra dictum est; * ergo non magis tristitia, quàm aliæ animæ passiones corpori nocet.

*q. 22. ar. 2. ad tertiũ.

*Cap. 3.

¶ 3 Præterea. Philosophus dicit in 7. Eth. * quòd irę & concupiscentiæ quibusdam insanias faciunt, quod videtur esse maximum nocumentum, cum ratio sit excellentissimum eorum, quæ sunt in homine, desperatio etiã videtur esse magis nociua, quàm tristitia cum causa tristitiæ sit; ergo tristitia non magis nocet corpori, quàm aliæ animæ passiones.

Prouer. 17. ¶ Sed contra est, quod dicitur Prouerb. 17. Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis excitat ossa. Et Proner. 25. Sicut tinea vestimẽto, & vermis ligno, Prouer. 25. ita tristitia viri nocet cordi. Et Eccles. 38. A tristitia festinat mors. Eccles. 38.

¶ Hic vltimò quærit de alio effectu ex parte corporis.

¶ Respondeo dicendum, quòd tristitia inter omnes animæ passiones magis corpori nocet, cuius ratio est; quia tristitia repugnat humanæ vitæ quãtum ad speciem motus sui, & non solùm quantum ad mensuram, seu quantitatem; sicut aliæ animæ passiones. Consistit enim humana vita in quadam motione, quæ a corde in cætera mẽbra diffunditur, quæ quidem motio conuenit naturæ humanæ secundùm aliquam determinatam mensuram. Si ergo ista motio procedat vltra mensuram debitam, repugnabit humanæ vitæ secundùm quantitatis mensuram, non autem secundùm similitudinem speciei. Si autem impediatur processus huiusmodi motionis, repugnabit vitæ secundùm suam speciem.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Tristitia inter omnes animæ passiones magis corpori nocet. Probatur: tristitia repugnat humanæ vitæ quantum ad speciem sui motus, & non solùm quantum ad mensuram, seu quantitatem; sed aliæ repugnant tantùm quo ad modum, & mensuram; igitur tristitia magis nocet. Consequentia nota extra literam; quia quod nocet dupliciter plus nocet, quàm quod nocet vno modo tantùm. Circa antecedens D.S. primò ponit, & exponit terminos eius. Secundò probat illud expositum, ibi. Est autem &c. Exponit ergo terminos antecedentis prędicti declarando, quæ motio est contra humanam vitam ex mensura, & modo motionis, & quæ ex specie motionis; quia illa quæ nõ impedit influxum cordis in membra, sed tamen accelerat, & nimis auget motionem cordis ad membra, est contra humanam vitam quo ad modum, & mensuram tantùm; quia humana vita cõ seruatur per influxum cordis in membra. Sed illa motio, quæ restringit vitalem motionem, & influxum cordis ad mẽbra, ex specie est contra humanam vitam, & per consequens omni modo; quia modus etiam est contra vitam. Deinde cum dicit.

¶ Est autem attendendum in omnibus animæ passionibus, quòd transmutatio corporis, quæ est in eis materialis, est conformis, & proportionata motui appetitus, qui est formalis; sicut in omnibus materia proportionatur formæ. Illę ergo animæ passiones, quæ importãt motum appetitus ad prosequendum aliquid, non repugnãt vitali motioni secundùm speciem; sed possunt repugnare secundùm quantitatem, vt amor, gaudium, desiderium, & huiusmodi, & ideo ista secũdùm speciem suam iuuant naturam corporis, sed propter excessum possunt nocere; passiones autem, quæ important motum appetitus cum fuga, vel retractione quadam, repugnant vitali motioni non solùm secundùm quantitatem, sed etiam secundùm speciem motus; & ideo simpliciter nocent; sicut timor, & desperatio, & præ omnibus tristitia, quæ aggrauat animam ex malo præsenti, cuius est fortior impressio, quàm futuri.

¶ Probat antecedens expositum ex fundamento iam dicto. Et arguitur. Illę animæ passiones, quæ important motum appetitus ad prosequendum aliquid non repugnant vitali motioni secundùm speciem; sed possunt repugnare propter excessum. Illę autẽ, quæ important motum appetitus cum fuga quadam repugnant vitali motioni; non solum secundùm quantitatem; sed etiam secundùm spẽm motus; sed tristitia importat fugam, & recessum, & maiorem, quàm timor, & desperatio, ideo maximè nocet etiam inter eas, quæ sunt ad malum. Minor nota, & secunda pars patet; quia tristitia est circa malũ præsens cuius est maior impressio pertinens ad fugam. Maior probatur a principio literæ; quia materiale ex parte corporis respondet formali, quod est ex parte appetitus. Quare sequitur maior, quòd prosecutiuę passiones non retrahunt motum; sed magis requirunt effluxum a corde in membra, & sic non sunt ex specie motus cõtra vitalem motionem. Sed materiale passionum, quarum formale consistit in retractione appetitus, est per restrictionem influxus cordis ad membra. Et ita relinquitur antecedens probatum, & per consequens conclusio.

¶ Quæ confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quia anima naturaliter mouet corpus, spiritualis motus animæ naturaliter est causa transmutationis corporalis. Nec est simile de spiritualibus intentionibus, quæ non habent naturaliter ordinem mouendi alia corpora, quæ non sunt nata moueri ab anima.

¶ Maior. Spirituale &c. sed mediante appetitu quandoq; etiam sensitiuo, cuius est immediatè mouere corpus, vt patuit supra quæstio. 22. artic. secundo, ad 3. Nam si definiatur modus appetitus sensitiui, si eius definitione materiali ponit trãsmutatio corporis.

¶ Minor negatur vniuersaliter, & præsertim de spirituali quod est eius, cuius est immediatè mouere, & transmutare corpus, & quod est in organo corporeo. Nec est simile de intentionibus partis apprehensiuę etiam sensitiuę; quia illę non sunt naturaliter motiuę corporis cõiuncti, sed habent immutari a corporibus exterioribus quorum non sunt motiuę.

¶ Aliquid de ista materia, scilicet de formis intentionalibus, quare dicantur intentionales, & an fiat eiusdem speciei cum formis realibus vbi videntur aliqui defecisse in secundo de anima vide Capreolum in secũdo distin. 3. quia dicũtur intentiones; quia nec sunt eiusdem speciei, nec possunt denominate subiectum; sicut formæ quarum sunt intentiones. Oculus enim habens speciem intentionalem albi non dicitur albus &c. Differunt autem sensibile, Capreolus.

ſenſibile, & eius intentio ſpecies non ex parte naturæ, ſed ex parte modi eſſendi ſpecificè diſtincti eorum. Et ſecũdùm primũ ſtat, quòd dicitur ſenſus in fine ſimilis ſenſibili. Et iuxta ſecundum verificatur, quòd ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia. Vnde aduerte circa minorem, quòd ea quę habent tantùm eſſe intẽtionale in anima, non cauſant tranſmutationem; ſed falſum eſt, quòd ea quæ habent eſſe ſpirituale in anima. Videtur enim q triſtitia non habeat eſſe intẽctionale in anima, nec ſit alicuius intentio; ſed habet eſſe ſpirituale. Sed verum eſt, quòd contriſtans habet eſſe intentionale in anima mediante virtute apprehenſiua, non autem mediante triſtitia &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd aliæ paſſiones habent tranſmutationem corporalem conformem ſecundùm ſuam ſpeciem motioni vitali; ſed triſtitia contrariam, vt dictum eſt.* *In cor.

¶ Maior vera, & illa corporalis tranſmutatio correſpondet formali, quod conſiſtit in quadam retractione appetitus, ita & materiale perficitur in quadam reſtrictione vitalis motionis ad membra.

¶ Ad minorem, verum, inuenitur corporalis tranſmutatio; ſed non ſicut in triſtitia cum ſuis, quæ ſunt circa malum; qa amor, delectatio, immutant quidem, ſed cum influxu cordis ad membra, non ſic triſtitia, vt patuit, negatur ergo conſequentia, quia minor non eſt ſimilis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex leuiori cauſa impeditur vſus rationis, quàm corrumpatur vita; cum videamus multas egritudines vſum rationis tollere, quæ nondum adimunt vitam; & tamen timor, & ira maximè nó cumentum corporale afferunt ex permixtione triſtitiæ propter abſentiam eius, quod cupitur. Ipſa etiam triſtitia quandoque rationem aufert; ſicut patet in his, qui propter dolores in melãcholiam, vel inſaniã incidũt.

¶ Primum aſſumptum verum eſt; ſed auferre vitam maius eſt, quàm tollere vſum rationis. Et præterea ſecundò hoc etiam facit triſtitia, vt patet in fine ſolutionis. Ad probationem, dico quòd ratio eſt quidem excellentiſſima, tamen ablata vita etiam auferetur ratio, quia eadem anima per eſſentiam eſt forma corporis, & rationalis &c. Ad ſecundum de deſperatione dicitur, quòd timor ira, & deſperatio non nocent maximè, niſi mediante triſtitia. Et ergo triſtitia maximè nocet ſicut immediata cauſa, deſperatio autem ſicut mediata &c.

Quæſt. Trigeſimaoctaua.

De remedijs doloris, ſeu triſtitiæ.

R DEinde conſiderandum eſt de remedijs doloris, ſeu triſtitiæ. Et circa hoc quæruntur quinque. Primò Vtrum, dolor, vel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem. Secundò. Vtrum, mitigetur per fletum. Tertiò. Vtrũ, p compaſſionem amicorum. Quartò. Vtrũ, per contemplationem veritatis. Quintò. Vtrum, per ſomnum, & balnea.

¶ Quia remedia remotius ſe habent, quàm effectus, ideo patet ordo. Et quærit primò de remedio in generali. art. 1. Secundò de remedijs ſpecialibus in articulis tribus.

Vtrum dolor, vel triſtitia mitigetur per quamlibet delectationem.

Supra q. 35 ar. 4. ad 2. & 3. & inf. ar. 4. cor. & ar. 5. per tot. & q. 48. ar. 1. & 3. q. 46. arti 8. ad 2. & 2. cor. 7. * Ariſt. * Cap. 3. * q. 35. ar. 4.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd non quælibet delectatio mitiget quemlibet dolorem, ſeu triſtitiam; non enim delectatio triſtitiam mitigat, niſi inquantum ei contrariatur; medicinę enim ſunt per contraria, vt dicitur in 2. Ethi. * ſed non quælibet delectatio contrariatur cuilibet triſtitiæ, vt ſupra dictum eſt; * ergo non quælibet delectatio mitigat quamlibet triſtitiam.

¶ 2 Præterea. Illud quod cauſat triſtitiam non mitigat triſtitiam; ſed aliquæ delectationes cauſant triſtitiam; quia vt dicitur 9. Ethi. * Malus triſtatur quoniam delectatus eſt, non ergo omnis delectatio mitigat triſtitiam. * Ariſt. x. 4.

Auguſt. * Cap. 7. to mo 1.

¶ 3 Præterea. Auguſt. dicit in 4. confeſ. * quòd ipſe fugit de patria in qua conuerſari ſolitus erat cum amico ſuo iam mortuo, minus enim quærebant oculi eius vbi eum videre non ſolebant. Ex quo accipi poteſt, q illa in quibus nobis amici mortui, vel abſentes communicauerunt, efficiuntur nobis de eorum morte, vel abſentia dolentibus onoroſa; ſed maximè communicauerunt nobis in delectationibus; ergo ipſę delectationes efficiuntur nobis dolentibus onoroſæ; non ergo quælibet delectatio mitigat quamlibet triſtitiam.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 7. Ethicorum, * quòd expellit delectatio triſtitiam, & quæ contraria, & quæ contingens ſi ſit fortis. * Cap. 14.

¶ Hic primò inquirit de remedio communi omnis triſtitiæ, ſcilicet delectatione.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex prædictis patet, * delectatio eſt quædam quies appetitus in bono conuenienti, triſtitia autem eſt ex eo, quòd repugnat appetitui; vnde ſic ſe habet delectatio ad triſtitiam in motibus appetitiuis, ſicut ſe habet in corporibus quies ad fatigationem, quæ accidit ex aliqua tranſmutatione innaturali; nam & ipſa triſtitia fatigationem quandam, ſeu ęgritudinem appetitiuę virtutis importat. * q.

¶ D.S. reſpondet tali concluſione. Quælibet delectatio (ſcilicet dum eſt, vt in ſolutione ſecundi) remedium affert ad mitigandum quamlibet triſtitiam ex quocunque procedat, probatur ſic ſe habet delectatio ad triſtitiam in motibus appetitiuis, ſicut ſe habet in corporibus quies ad fatigationem; ſed quælibet quies corporis remedium affert contra quamcunque fatigationem ex quacunque cauſa innaturali prouenientem; igitur &c. Huius rationis ponit, & probat primò maiorem, ſecundò minorem cum concluſione ibi. Sicut igitur &c. Maior ergo probatur a principio. Deinde ibi.

¶ Sicut igitur quælibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationem ex quacunque cauſa innaturali prouenientem, ita quælibet delectatio remedium affert ad mitigandum quamlibet triſtitiam ex quocunque procedat.

¶ Subiungit minorem, quæ relinquitur nota ex experientia quotidiana ad ſenſum. Poſſet autem ſecundò probari concluſio ſecundùm aliam formam ex corpore, ſic, Quælibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationem: ergo concluſio vera. Antecedens relinquitur notum, conſequentia probatur per maiorem præcedentis litere. Sic ſe habet delectatio &c.

¶ Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd auctoritas illa allegata habetur in 7. Ethi. Et non in 8. Vbi arguit Philoſophus quòd melancolici maximè indigent delectatione. Et dicit, quòd delectatio ſi ſit vehemens expellit triſtitiam, quæ eſt ſibi contraria (ſcilicet ſecundùm ſpeciem, & circa idem obiectum de quo eſt triſtitia) & expellit triſtitiam ſibi contingentem, hoc eſt non contrariam (ſcilicet ſecundùm ſpeciem) ſed eſt diſperata, & ſolùm contraria ratione generis. Sicut delectatio vehemens vnius ſenſus non ſolùm expellit triſtitiam illius ſenſus; ſed etiam triſtitiam alterius ſenſus, vt delectatio vehemens tactus, expellit triſtitiam olfactus, & viſus, & ſic de alijs ſenſibus; quia delectatio vnius ſenſus contrariatur omnibus triſtitijs ſecundùm genus, licet non ſecundùm ſpeciem: ideo ſi ſit fortis omnes expellit.

¶ Nota quòd per melancolos Philoſophus intelligit ſiccos, & calidos, quos nos colericos vocamus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd licet non omnis delectatio contrarietur omni triſtitiæ ſecundùm ſpeciem, contrariatur tamen ſecundùm genus, vt ſupra dictum eſt, * & ideo ex parte diſpoſitionis ſubiecti, quælibet triſtitia, per quamlibet delectationem mitigari poteſt. * q. 35. ar. 4. ad 1. & 2.

¶ Ad maiorem dicitur ſecundùm ſupradicta quæſt. 35. artic. 4. mitigat inquantum ſibi contrariatur ſecundùm genus, & ratione diſpoſitionis ſubiecti, & ratione contrarij effectus, & ſic medicinæ ſunt per contraria ſecundùm genus; quia vnum importat deiectionem animi, alterum erectionem. Minor vera eſt de contrarietate ſecundùm ſpeciem; ſed de contrarietate ſecundùm genus falſa eſt, vt ibidem patuit, negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd delectationes malorum non cauſant triſtitiam in præſenti, ſed in futuro, inquantum ſcilicet mali pœnitent de malis de quibus lętitiam habuerunt, & huic triſtitiæ ſubuenitur per contrarias delectationes.

¶ Maior vera, vt ſic, & pro eodem tempore; quia quando acta cauſat triſtitiam, pro tunc non mitigat. Ad minorem, negatur quod

quòd delectationes cauſent triſtitias quãdo ſunt, immo etiã inordinatę delectationes quando ſunt pellunt omnes triſtitias, ſed verum eſt, quòd delectatio inordinata poſtquàm tranſierit & cogitata vel memorata ſub ratione mali, non ſub ratione propria, poteſt eſſe cauſa triſtitię, qui iterum remedium præſtat quęuis delectatio; dictum eſt enim ſupra quæſt. 35. art. 3 ad tertium, quòd in motibus voluntatis, & rationis vnum contrarium poteſt eſſe materia alterius non ſub ratione propria, ſed communi. Et ſic poteſt quis de delectatione apprehenſa ſub ratione mali triſtari. Negatur ergo conſequentia de delectatione dum eſt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando ſunt duę cauſæ ad contrarios motus inclinantes, vtraque alteram impedit, & tamen illa finaliter vincit quæ fortior eſt, & diuturnior. In eo autem quo triſtatur de his in quibus ſimul cum amico mortuo, vel abſente delectari conſueuit, duę cauſæ in contrarium inducentes inueniuntur. Nã mors, vel abſentia amici recogitata inclinat ad dolorem, bonũ autem præſens inclinat ad delectationem, vnde vtrunq; per alterum minuitur, ſed tamen quia fortius mouet ſenſus præſentis quàm memoria præteriti, & amor ſuiipſius quàm amor alterius diuturnius manet, inde eſt, quòd finaliter delectatio triſtitiam expellit. Vnde poſt pauca ſubdit ibidem Auguſt.* quòd triſtitiis generibus delectationum cedebat dolor eius. *Aug. lib. 4. conf. cap. 8. tom. 1.

¶ Auctoritatem Auguſtini concedo, ad illam. Ex quo patet quòd ea in quibus communicauerunt amici, ſiunt nobis onoroſa per accidens, & ad tempus ratione abſentiæ amicorum, tamen id in quo communicauerunt, poteſt per ſe eſſe delectabile. Vltra, Sed maximè communicauerunt nobis in delectationibus, concedo, ergo delectationes efficiuntur odioſę. Verum, de per accidens ratione abſentiæ amici commemorati, & ad tempus. Vltra, non ergo &c. Negatur conſequentia de per ſe loquendo, & finaliter. Et quare finaliter iterum efficiantur gratę, & delectabiles, patet in ſolutione: quia ſenſus præſentis vincit memoriam præteriti. Et quia delectationes quæruntur propter amorem ſui ipſius, triſtitia autem eſt propter amorem alterius in caſu argumenti. Ideo tandem abiecta triſtitia, homo proſequitur delectationes &c.

Vtrum triſtitia mitigetur per fletum.

S Pal. 41. to. 1

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, q̃ fletus non mitiget triſtitiam. Nullus enim effectus diminuit ſuam cauſam; ſed fletus, vel gemitus eſt effectus triſtitię, ergo non minuit triſtitiam.

¶ 2 Præterea, ſicut fletus, vel gemitus eſt effectus triſtitiæ, ita riſus eſt effectus lętitiæ; ſed riſus non minuit lętitiam, ergo fletus non mitigat triſtitiam.

¶ 3 Præterea, in fletu repręſentatur nobis malũ contriſtans; ſed imaginatio rei contriſtantis auget triſtitiam, ſicut imaginatio rei delectantis auget lętitiam; ergo videtur, quòd fletus non mitiget triſtitiam.

Aug. c. 4. & 7. ¶ Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in 4. confeſ. quòd quãdo dolebat de morte amici, in ſolis gemitibus, & lachrymis erat ei aliquantula requies.

¶ Hic conſequenter quærit de remedijs ſpecialibus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd lachrymę, & gemitus naturaliter mitigant triſtitiã, & hoc duplici ratione. Primò quidem, quia omne nocuum interius clauſum magis affligit, quia magis multiplicatur intentio animę circa ipſum, ſed quando ad exteriora diffunditur tunc intentio animę ad exteriora quodammodo diſgregatur, & ſic interior dolor minuitur; & propter hoc quando homines quæ ſunt in triſtitijs exterius ſuam triſtitiam manifeſtant, vel fletu aut gemitu, vel etiam verbo, mitigatur triſtitia.

¶ D.S. reſpondet tali concluſione, lachrymę & gemitus &c. vt in principio literæ, & probat eam duplici ratione. Prima eſt, omne nocuum interius clauſum magis affligit, & dum ad exteriora diffunditur, dolor diminuitur, ſed per fletum dolor ad exteriora diffunditur, ergo &c. Præmiſſæ relinquuntur notæ. Vel ſic probatur antecedens, ibi. Quia omne &c. conſequens ibi. Et propter hoc &c. Deinde ibi.

¶ Secundò, quia ſemper operatio conueniens homini ſecundum diſpoſitionem in qua eſt, ſibi eſt delectabilis, fletus autem, & gemitus ſunt quædam operationes conuenientes triſtato, vel dolenti; & ideo efficiuntur ei delectabiles. Cum igitur omnis delectatio aliqualiter mitiget triſtitiam, vel dolorem, vt dictum eſt, * ſequitur quòd per planctum, & gemitum triſtitia mitigetur. — *an. præc.

¶ Probat ſecundò concluſionem ſic. Semper operatio conueniens homini ſecundum diſpoſitionem in qua eſt, ſibi eſt delectabilis, ſed fletus eſt huiuſmodi, igitur ſunt delectabiles (ſubſumit D.S.) Sed omnis delectatio, & omne cauſatiuum delectationis vt ſic, mitigat triſtitiam, ergo ſequitur, quòd per planctum &c.

¶ Confirmatur etiam concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ipſa habitudo cauſę ad effectum contrariatur habitudini contriſtantis ad contriſtatum, nam omnis effectus eſt conueniens ſuę cauſę, & per conſequens eſt ei delectabilis, contriſtans autem contrariatur contriſtato; & ideo effectus triſtitię habet contrariam habitudinẽ magis ad contriſtatum q̃ contriſtans ad ipſum, & propter hoc mitigatur triſtitia per effectum triſtitiæ, ratione contrarietatis prędictę.

¶ Ad maiorem. Nullus effectus vt ſic, diminuit ſuam cauſam, ſed tamen talis effectus illius cauſæ, ſcilicet triſtitiæ, poteſt minuere ſuam cauſam, eo quòd ipſe effectus eſt delectabilis, & habet aliam habitudinem ad exiſtentem in triſtitia, quàm habeat contriſtans; quia contriſtans vt ſic, eſt contrarium, ſed talis effectus (ſcilicet fletus) conuenit contriſtato. Et dicitur ſecundò ad maiorem, negando eam, quando effectus alicuius cauſæ contrariatur per ſe obiecto formali ipſius cauſæ. Sic autem eſt hic, vt D.S. declarauit. Vnde eo ipſo, quòd eſt effectus triſtitiæ minuit triſtitiam. Ideo ſingulare eſt de triſtitia, quod non reperitur in alijs. Non autem minuit ſub ratione effectus, ſed inquantum contrarium obiecto, & cauſæ triſtitiæ.

¶ Quare poſſet tertiò dici, quòd effectus non minuit cauſam, vt ſic, vniuerſaliter, ſed aliquis effectus, vt eſt contrarius, ſuæ cauſæ poteſt minuere. Et ſic eſt in propoſito, nam cauſa triſtitiæ eſt malum diſconueniens, ſed fletus habet rationem conuenientis contriſtato, vt ſic; ergo ratione iſtius diſconuenientiæ ad per ſe cauſam triſtitiæ, non contriſtat, ſed continetur ſub obiecto delectationis, & per conſequens delectat &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd habitudo effectus ad cauſam eſt ſimilis habitudini delectantis ad delectatum, quia vtrobique conueniẽtia inuenitur; omne autem ſimile auget ſuum ſimile, & ideo per riſum, & alios effectus lętitię augetur letitia, niſi forte per accidens propter exceſſum.

¶ Maior vera quidem, ſed tamen riſus, vt effectus delectationis continetur ſub obiecto delectationis, quia effectus vt ſic, eſt delectabilis; ſed effectus triſtitiæ non continetur, vt ſic, ſub obiecto, & cauſa triſtitiæ, ſed ſub contrario, ſcilicet delectabili. Minor eſt vera, immo auget, quia conuenit lęto ridere, & riſus habet rationem conuenientis quo ad lętum. Sed negatur conſequentia, quia fiere conuenit contriſtato, & ſic ipſum delectat, & per conſequẽs minuit triſtitiam. Et hoc vult D.S. in ſolutione, quia habitudo effectus ad cauſam, (ideſt effectus eo ipſo, quòd effectus) eſt ſimilis habitudini delectantis ad delectatum, ideſt ſicut delectãs eſt, quia conuenit, ita & effectus vt ſic, conuenit cauſæ ſuæ. Et ſic eſt cauſa delectationis, quare riſus auget lętitiam, niſi forte propter exceſſum menſurę ad habitudinem naturalem delectati. Secus de effectu triſtitiæ &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd imaginatio rei contriſtantis quãtum eſt de ſe, nata eſt augere triſtitiam, ſed ex hoc ipſo, quòd homo imaginatur, quòd facit illud quod conuenit ſibi ſecundum talem ſtatum, conſurgit inde quędam delectatio; & eadem ratione ſi alicui ſubrepat riſus in ſtatu in quo videtur ſibi eſſe lugendum, ex hoc ipſo dolet tanquam faciat id quod non conuenit, vt Tullius dicit in tertio de tuſculanis queſtionibus. — Cicero

¶ Maior vera, tamen flendo facimus quod nos decet, & conuenit nobis contriſtatis. Minor vera, imaginatio rei contriſtantis per ſe vt contriſtans eſt, auget triſtitiam, ſed imaginatio facti, & operis conuenientis, cauſat delectationem. Sic imaginatio delectabilis cauſat de per ſe delectationem, ſed imaginatio ſigni lętitiæ in ſtatu in quo non deberet oſtendere, cauſat triſtitiam. Vnde negatur conſequentia, vnde poteſt quis triſtari de abſentia, & amiſſione amici, & tamen gaudere de hoc quod facit quæ congruunt amico, qui debet contriſtari de amici amiſſione. Quare ſunt de diuerſis triſtitia, & delectatio. Triſtitia eſt de amiſſione amici. Delectatio verò de opere, ſcilicet fletu quem decet fieri pro amico.

Vtrum

Vtrum triſtitia mitigetur per compaſſionem amicorum.

Iob 2. 13. & c. 16. co 1. 6. & Rom. 12. Lec. 3. co. 3

AD tertium ſic proceditur. Videtur q̃ dolor amici compatientis non mitiget triſtitiã. Contrariorum enim contrarij ſunt effectus; ſed ſicut Auguſti. dicit 7. confeſ. * Quando cum multis gaudetur in ſingulis vberius eſt gaudium, quia feruere faciunt ſe, & inflammantur ex alterutro, ergo pari ratione quando multi ſimul triſtantur, videtur, quòd ſit maior triſtitia.

* Aug. ca. 4.

¶ 2 Præterea, hoc requirit amicitia, vt amoris vicem quis rependat, vt Auguſt. dicit 4. confeſ. * ſed amicus condolens dolet de dolore amici dolentis, ergo ipſe dolor amici condolentis eſt cauſa amico prius dolenti de proprio malo alterius doloris, & ſic duplicato dolore videtur triſtitia creſcere.

¶ 3 Præterea, omne malum amici eſt contriſtans, ſicut & malum proprium, nam amicus eſt alter ipſe; ſed dolor eſt quoddam malum, ergo dolor amici condolentis auget triſtitiam amico cui condoletur.

* Arist. c. 11.

¶ Sed contra eſt, quòd Philoſo. dicit in 9. Ethic. * q̃ in triſtitijs amicus condolens conſolatur.

¶ Hic inquirit de alio remedio ſpeciali, ſcilicet de compaſſione amici.

¶ Reſpondeo dicendum, q̃ naturaliter amicus condolens in triſtitijs eſt conſolatiuus, cuius duplicem rationem tangit Philoſophus in 9. Ethic. * Quarum prima eſt; quia cum ad triſtitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiuſdam oneris, a quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur, cum ergo aliquis videt de ſua triſtitia alios contriſtatos fit ei quaſi quędam imaginatio, quòd illud onus alij cum ipſo ferant, quaſi conantes ad ipſum ab onere alleuiandum, & ideo leuius fert triſtitiæ onus, ſicut etiã in portandis oneribus corporalibus contingit.

* Arist. ibid.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione, quòd ſic. Naturaliter amicus condolens &c. vt in principio literæ. Probatur dupliciter, primò ſic. Triſtitia habet rationem cuiuſdam oneris, a quo aliquis aggrauatus alleuiari conatur (& habens imaginationem alleuiationis, leuius fert onus,) ſed per compaſſionem amici fit contriſtato imaginatio alleuiationis, igitur &c. Maior patet; quia ad triſtitiam pertinet aggrauare, ergo habet rationem oneris (ſcilicet inuoluntarij) ergo ſequitur maior, minor probatur a ſimili in oneribus corporalibus, quæ quis ex concurſu, & ope aliorum leuius fert. Conſequenter ibi.

¶ Secunda ratio, & melior eſt; quia per hoc, q̃ amici contriſtantur ei, percipit ſe ab eis amari, quod eſt delectabile, vt ſupra dictum eſt, * vnde cum omnis delectatio mitiget triſtitiam, ſicut ſupra dictum eſt * ſequitur, quòd amicus condolens triſtitiam mitiget.

* q. 32. ar. 5.

* ar. 1.

¶ Probat ſecundò eandem concluſionem ſic. Omnis delectatio mitigat triſtitiam; ſed cõpaſſio amici eſt delectabilis; ergo &c. Maior patuit art. primo. Minor probatur; quia amari eſt delectabile; ſed in compaſſione amici aliquis percipit ſe ab aliis amari, igitur talis compaſſio eſt delectabilis, (ſcilicet ratione percepti amoris) Illa proxima maior patuit ſupra quæſt. 32. art. 5.

¶ Et confirmatur concluſio auctoritate Philoſophi quam adducit argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in vtroque amicitia manifeſtatur, ſcilicet quòd gaudet gaudenti, & q̃ condolet dolenti, & ideo vtrunque ratione cauſæ redditur delectabile.

¶ Maior vera de effectibus contrariorum per ſe, & de effectibus, vt contraria ſunt. Sed contraria ſecundùm proprias rationes, vt tamen conueniunt in vna communi ratione, & illa communis ratio eſt eis ratio, vel agendi, vel ratio obiectiua, non oportet quòd habeant contrarios, immo eundem effectum; quia effectus vnitas vel diuerſitas, magis attenditur penes rationem agẽdi, quãm penes ſuppoſita, & naturam. Vnde ſi ignis, & aqua conueniant in calore habebunt eundem effectum. Et dolor & delectatio ſub ratione mali ambo contriſtant. & ſub ratione boni ambo delectant. Minor vera eſt, ſed multi ſimul gaudentes, magis gaudent propter vnam rationem gaudij, (ſcilicet propter amicitiam & amorem.) Vltra, & pari ratione, quando multi ſimul triſtantur videtur, quòd ſit maior triſtitia. Negatur conſequentia; quia ratio contriſtandi ſimul eſt amor, qui eſt & hic cauſa delectationis, & per conſequens, vt voluit ſecunda ratio, dolor minuitur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ipſe dolor amici ſecundùm ſe contriſtaret, ſed conſideratio cauſæ eius quæ eſt amor magis delectat. Et per hoc patet reſponſio ad tertium.

¶ Maior conceditur vſque ibi. Ergo ipſe dolor amici condolentis eſt cauſa amico prius dolenti de proprio malo, alterius doloris. Verum vt conſequitur tanquàm malum amici contriſtãtis; ſed vt in illo dolore apparet amor, ſic eſt cauſa delectationis. Vltra & ſic duplicato, negatur conſequentia; quia iam conſideratur ratione cauſæ, & non vt malum condolentis; vnde eſt cauſa delectationis. Et per hoc D. S. vult etiam ſatisfactum eſſe argumento ſequenti. Sequitur ad tertium.

¶ Maior vera, vt apprehenditur tanquàm malum proximi; ſed negatur ſi apprehenditur tanquàm procedens ex amore. Minor vera, ergo negatur conſequentia, de dolore amici, vt prodit amorem.

Vtrum triſtitia mitigetur per contemplationem veritatis.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd contemplatio veritatis non mitiget dolorem. Dicitur enim Eccleſiaſt. 2. Qui addit ſcientiam, addit & dolorem; ſed ſcientia ad contemplationem veritatis pertinet, nõ ergo contemplatio veritatis mitigat dolorem. V

Eccleſ.

¶ 2 Præterea, contemplatio veritatis ad intellectum ſpeculatiuum pertinet; ſed intellectus ſpeculatiuus non mouet, vt dicit in 3. de anima, * cum igitur gaudium, & dolor ſint quidam motus animi, videtur quòd contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationem doloris.

* text. 31

¶ 3 Præterea, remedium egritudinis apponendum eſt, vbi eſt ęgritudo; ſed contemplatio veritatis eſt in intellectu, non ergo mitigat dolorem corporalem qui eſt in ſenſu.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in primo ſoliloquiorum. Videbatur ſi ſe illę mentibus noſtris veritatis fulgor aperiret, aut non me ſenſurum fuiſſe illum dolorem, aut certè pro nihilo toleraturum.

¶ Hic inquirit de alio remedio ſpirituali, ſcilicet de contemplatione veritatis.

¶ Reſpondeo dicendum, ſicut ſupra dictum eſt, * in contemplatione veritatis maxima delectatio conſiſtit, omnis autem delectatio dolorem mitigat, vt ſupra dictum eſt, * & ideo contemplatio veritatis mitigat triſtitiam vel dolorem, & tantò magis quantò perfectius aliquis eſt amator ſapientiæ.

* q. 31. a

* art. 1. & art. 2.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Contemplatio veritatis mitigat triſtitiam vel dolorem, & tantò magis quantò perfectius aliquis eſt amator ſapientiæ. Hanc concluſionem probat primò ratione, ſecundò ſigno. Ratione ſic, omnis delectatio mitigat dolorem; ſed in contemplatione veritatis maxima delectatio conſiſtit, igitur &c. Maior patuit artic. 1. minor patuit ſupra quæſt. 31. artic. 5. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ideo homines ex contemplatione diuina, & futuræ beatitudinis, in tribulationibus gaudent ſecundùm illud Iaco. primo. Omne gaudium exiſtimate fratres mei cum intentationes varias incideritis. Et quod eſt amplius, etiã inter corporis cruciatus huiuſmodi gaudium inuenitur, ſicut Triburtius martyr cum nudatis plantis ſuper ardentes prunas incederet dixit. Videtur mihi, q̃ ſu per roſeos flores incedam in nomine Ieſu Chriſti.

¶ Declarat concluſionem, & præſertim vltimam particulam a ſigno & effectu. Et illud ſignum verificat auctoritate, & exemplo clarè in litera. Et poteſt ſic argui. Sicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter ſic magis ad magis, & maximum ad maximum; ſed contemplatio veritatis declarat, vt amata, ergo magis amata magis delectat, & per conſequens quãtò maior eſt amor ſapientiæ, eſt maior mitigatio triſtitiæ mediante maiore delectatione. Illa autẽ topica habet veritatem in his quæ ſunt per ſe, & ſecundùm quòd ipſum, vt patet in de virtutibus, mate. 4 artic. tertio, ad 16. & in 3. contra gentiles. c. 139. quia in his quæ ſunt per accidens non eſt neceſſarium, quòd ſi ſimpliciter ſequitur ad ſimpliciter, & magis

ſequatur

sequatur ad magis; sed solùm in his, quæ sunt per se. Non enim sequitur, si album est musicum, quòd magis album sit magis musicum; sequitur autem, si album est disgregatiuum visus, quòd magis album sit magis disgregatiuum, hæc ille. Vide infra q. 73. artic. 2. hic autem est per se, quia contemplatio amata per se delectat, igitur magis amata, magis, &c. Et sic patet conclusio quo ad ambas particulas.

¶Quæ etiam confirmatur argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd qui addit scientiam, addit dolorem, uel propter difficultatem, & defectum inueniendæ ueritatis; uel propter hoc, quòd per scientiam homo cognoscit multa, quæ uoluntati contrariantur; & sic ex parte rerum cognitarum scientia dolorem causat, ex parte autem contemplationis ueritatis delectationem.

¶Ad maiorem. Qui addit scientiam, addit laborem, propter rationes tactas in solutione, sed non quia contemplatio, quæ est effectus scientiæ, secundùm se sit laboriosa, & onerosa; sed quia difficile est eam acquirere, & quia sequuntur multa, quæ sunt contraria voluntati, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd intellectus speculatiuus non mouet animum ex parte rei speculatæ, mouet tamen animum ex parte ipsius contemplationis, quæ est quoddã bonum hominis, & naturaliter delectabilis.

¶Maior vera, de intellectu speculativo vt sic; sed dico, quòd actus, qui est speculatiuus ratione obiecti, potest esse apprehensus per alium actum intellectus practici, quo mediante apprehenditur ipsa speculatio habenda de re, tanquam quoddam bonum appetibile; & talis actus erit practicus, quia de actu intellectus interueniente electione, & actu voluntatis; quia iudicatur per hunc, an illa speculatio sit eligenda, & exercenda. Minor vera, intellectus speculatiuus non mouet; sed cognitio, & apprehensio speculationis potest mouere voluntatem, qua videlicet speculatio apprehenditur tanquam bonum. Et hoc videtur D.S. velle vbi dicit. Intellectus speculatiuus non mouet animum ex parte rei speculatæ (videlicet vt apprehendit rem speculatiuè, & nihil dicit de appetibilitate) sed mouet tamen animum ex parte speculationis. Intellige vt illa speculatio fuit apprehensa vt quoddam bonum, mediante alia apprehensione; ita quòd ipsa vt mouet, est obiectum alterius actus, qui non propriè dicitur contemplatio, quæ nominat actum de re speculabili, sed dicit iudicium de agendo, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd in uiribus animæ fit redundantia a superiori ad inferius, & secundùm hoc delectatio contemplationis, quæ est in superiori parte, redundat ad mitigandum etiam dolorem, qui est in sensu.

¶Maior non est vniuersaliter vera etiam in naturalibus, quia remedium quandoque apponitur non in loco ægritudinis, sed ponitur emplastrum in alia parte, vt reuelatur materia peccans de loco, & immediato subiecto ægritudinis, vt patet ad sensum. Sed apponitur, vel formaliter, vel virtualiter, hoc est mediatè, vel immediatè. Minor conceditur. Tamen ex intellectu tanquam superiori fit redundantia ad sensum & corpus (mediante scilicet voluntate) quia omnes potentiæ, & intellectiuæ, & sensitiuæ radicantur in vna essentia; & superiorum est in inferiores redundare. Vnde negatur consequentia. Exhilaratis namque voluntate, & animo per speculationem, cuius fertur dolor etiam exterior, qui suam magnitudinem habet ex dolore cordis, quo non existente, vel non tam magno, exterior minuitur, vt patuit supra quæst. 33. artic. 7. &c. Dolor exterior affligit præsertim, cum sibi attenditur. Si ergo animus in alio delectetur, retrahitur intentio ab illo dolore, quare minus affligit.

Vtrum tristitia mitigetur per somnum, & balnea.

X Psal. 19.

AD quintum sic proceditur. Videtur, quòd somnus, & balneum non mitigent tristitiam. Tristitia enim in anima consistit; sed somnus, & balneum ad corpus pertinent, non ergo aliquid faciunt ad mitigationem tristitiæ.

¶ 2 Præterea. Idem effectus non uidetur causari ex contrariis causis; sed huiusmodi, cum sint corporalia, repugnant contemplationi ueritatis, quæ est causa mitigationis tristitiæ, vt dictum est; * non ergo per huiusmodi tristitia mitigatur.

* Art. præced.

¶ 3 Præterea. Tristitia, & dolor, secundùm quòd pertinent ad corpus, in quadam transmutatione cordis consistunt, sed huiusmodi remedia magis uidentur pertinere ad exteriores sensus, & membra, quàm ad interiorem cordis dispositionem; non ergo per huiusmodi tristitia mitigatur.

¶Sed contra est, quod Aug. dicit 9. Confess. * Audieram balnei nomen inde dictum, quòd anxietatem pellat ex animo. Et infra: Dormiui, & quiui laui, & non parua ex parte mitigatum inueni dolorem meum. Et inducit, quod in hymno Ambrosij dicitur, quòd quies artus solutos reddit laboris vsui. Mentesq; fessas alleuat, luctusq; soluit anxios.

* Aug. c. 12. to. 7.

D. Ambros.

¶Hic iterum quæritur de alio remedio corporali speciali.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est; * tristitia secundùm suam speciem repugnat uitali motioni corporis; & ideo illa, quæ reformant naturam corporalem in debitum statum uitalis motionis, repugnant tristitiæ, & ipsam mitigant.

* q. præced. artic. 3.

¶D. S. respondet tali conclusione in fine. Per huiusmodi remedia (scilicet somnum, & balnea) dolor mitigatur. Probatur duplici ratione. Secunda ibi. Per hoc, &c. Quo ad primam arguitur sic. Omnia illa, quæ reformant naturam corporalem in debitum statum vitalis motionis, repugnant tristitiæ, & ipsam mitigant; sed somnus (saltem aliquis) & balneum sunt huiusmodi; igitur, &c. Maior probatur, quia tristitia repugnat vitali motioni, vt patet quæst. præced. artic. 3. sed contrarium mitigatur per contrarium; ergo sequitur maior, quòd illa, quæ sunt pro vitali motione, repugnent tristitiæ. In minore dixi extra litteram (saltem aliquis) quia apud medicos est bonum signum, cum quis post somnum alleuiatur, & sentit se releuatum, aliquis autem somnus qui grauat, non fuit bonus, &c. Deinde cum dicit.

¶ Per hoc etiam, quòd huiusmodi remedijs reducitur natura ad debitum statum, causatur ex his delectatio; hoc enim est, quod delectationem facit, vt supra dictum est. * Vnde, cum omnis delectatio tristitiam mitiget, per huiusmodi remedia corporalia tristitia mitigatur.

* q. 31. ar. 1.

¶Subiungit secundam rationem talem. Omnis delectatio mitigat tristitiam, sed in somno, & balneo est delectatio; igitur, &c. Maior nota. Minor probatur. Per huiusmodi remedia reducitur natura ad debitum statum; sed talis reductio est causa delectationis; igitur minor vera. Minor proxima patuit supra q. 31 artic. 1. quia delectatio causatur, quando aliquid constituitur in propriam naturam, vt patet ex definitione delectationis. Et patet ex hoc, q̃ somnus & balneum vt sic, non pellunt, sed quia reformatiua, & confortatiua naturæ, & conuenientia. & delectantia.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ipsa debita corporis dispositio, inquãtum sentitur, delectationem causat, & per consequens tristitiam mitigat.

¶Maior vera, sed tamen animus recreatur, & gaudet de bona dispositione corporis sensata, & percepta. Minor vera, sed faciunt bonam habitudinem, & dispositionem corporis, quæ per animum percipi potest, & animum delectare. Negatur igitur consequentia.

¶Ad secundum dicendum, q̃ delectationum una aliã impedit, ut supra dictum est; * & tamẽ omnis delectatio tristitiam mitigat; vnde non est inconueniens, q̃ ex causis seinuicem impedientibus tristitia mitigetur.

* q. 31. ar. 1.

¶Maior vera, per se, ex qualibet & vt contrariæ sunt. Minor vera, repugnant contemplationi secundùm se, sed tamen non vt est delectabilis, quia & hæc delectabilia sunt; & omne delectabile esto alteri opponatur, nihilominus contrariatur tristitiæ. Et ergo negatur consequentia, quæ fundatur in hoc. Opponitur alicui delectabili, ergo non mitigat tristitiam, quia potest vnum delectabile alteri opponi, & tamen tristitiam mitigare, cui opponitur ex genere omnis delectatio.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis bona dispositio corporis redundat quodammodo ad cor, sicut ad principium, & finem corporalium motionum, ut dicitur in libro de causa motus animalium.

Arist.

¶Ad minorem, huiusmodi remedia magis videtur, &c. Verum, immediatè, tamen mediante bona dispositione causata in exterioribus, ex consequenti redundat ad cor, quod est finis, & principiũ omnium corporalium motionum. Experitur namq; aliquis se statum in corde alleuiati pulso dolore de membris.

Quæſtio Trigeſimanona.

De bonitate,& malitia doloris, vel triſtitiæ.

A DEinde conſiderandũ eſt de bonitate,& malitia doloris, vel triſtitiæ. Et circa hoc quærũtur quatuor, Primò,utrum omnis triſtitia ſit malum. Secundò,utrum poſſit eſſe bonum honeſtum. Tertiò, utrum poſſit eſſe bonũ utile. Quartò,utrũ dolor corporis ſit ſummũ malũ.

¶Patet ordo,quia bonitas,& malitia conſequuntur per habitudinem ad extrinſecum (ſ.rationem) & nõ ſm ſpeciem,& genus; ſed tantùm,vt ſubſint voluntati in homine. Et diuiditur iſta quæſtio; quia primò oſtenditur, an poſſit eſſe bona, vel mala; ſecundò, an poſſit eſſe ſummum malum, artic.4. Circa primum, primò oſtenditur in genere; ſecundò in ſpecie boni, artic.2.&c.

Vtrum omnis triſtitia ſit mala.

Iuſtra q.59. ar.3.Et 3.q. 35.ar.5.& 6. Et 3.diſt.15. q.2.ar.1.q. 1 ad 3.& ar. 3.q.2 cor.5. Et 4.diſt.49. q.1.ar.4 q.2.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd omnis triſtitia ſit mala. Dicit enim Gregorius Nicenus, * Omnis triſtitia malum eſt ſuiipſius natura,ſed quod naturaliter eſt malum,ſemper, & ubique eſt malum; ergo omnis triſtitia eſt mala.

* C.eg.Nic. lib.4.c.12.

¶2 Præterea. Illud quod omnes fugiunt etiam uirtuoſi, eſt malum; ſed triſtitiam omnes fugiunt etiam uirtuoſi, quia ut dicitur in 7.Ethicorum, * Et ſi prudens non intendat delectari, tamen intendit non triſtari; ergo triſtitia eſt malum.

*Anſt.c.11.

¶3 Præterea. Sicut malum corporale eſt obiectum, & cauſa doloris corporalis,ita malum ſpirituale eſt obiectum, & cauſa triſtitiæ ſpiritualis; ſed omnis dolor corporalis eſt malum corporis; ergo omnis triſtitia ſpiritualis eſt malum animæ.

¶Sed contra. Triſtitia de malo cõtrariatur delectationi de malo,ſed delectatio de malo eſt mala; vnde in deteſtationem quorundam dicitur Prouerb.2. q lætantur, cum malefecerint; ergo triſtitia de malo eſt bona.

Prouer.2.

¶Hic primò inquirit de bono, & malo in genere.

¶Reſpondeo dicẽdum, quòd aliquid eſſe bonum,uel malum poteſt dici dupliciter; vno modo ſimpliciter, & ſecundùm ſe; & ſic omnis triſtitia eſt quoddam malum, hoc enim ipſum quod eſt appetitum hominis anxiari de malo præſenti rationem mali habet,impeditur enim per hoc quies appetitus in bono.

¶D.S.diſtinctè reſpondet,ſm q declarat quæſtũ dupliciter eſſe intelligendum. ſ.an triſtitia ſit mala ſm ſe,vel ex ſuppoſitione. Et primò reſpondet iuxta primum intellectum. Secundò quo ad ſecundum,ibi. Alio modo,&c. Quo ad primum D.S.præmittit hãc diſtinctionem,q aliquid,&c. Vno modo ſimpliciter,ideſt abſolutè,& ſine addito,& ſine ſuppoſitione. Vnde D.S.dicit ſimpliciter & per ſe,ut videlicet eſt quidam motus conſurgens ex malo inferenti,vt cõſideratur quantum ad naturam ſuam in comparatione ad obiectum,quod eſt malum cõtriſtans. Et iuxta hoc membrum intelligendo quæſitum,reſpondet D.S.tali concluſione. Omnis triſtitia iſto modo conſiderata, eſt quoddam malum. Probatur. Triſtitia ſm ſe dicit anxietatem appetitus de malo præſenti, ſed appetitum hominis anxiari circa preſens malum,habet rationem mali;igitur, &c. Maior nota. Minor probatur; quia id, per quod tollitur bonum conueniens, eſt malum; ſed per talem anxietatem tollitur quies in bono, quæ eſt conueniens homini; igitur, minor vera. Illa vltima maior eſt nota, quia malum eſt priuatio boni, ſicut ſi quis proiectionem merciũm in mari conſideret ſecundùm ſe extra caſum periculi ſubmerſionis, tunc eſt quid malum, quia priuat res bonas. Sic quia triſtitia priuat perfectionem hominis,ideo ſecundùm ſe mala eſt,ſaltẽ malitia entis, & penalitatis, & naturali malitia, & etiam aliqualiter morali; quia recta ratio deteſtatur priuationem boni abſolutè; & ergo ſecundùm ſe eſt mala. Conſequenter cum dicit.

¶Alio modo dr aliquid bonum, uel malũ ex ſuppõne alterius, ſicut uerecundia dr eſſe bonũ ex ſuppoſitione alicuius turpis commiſſi, vt dicitur in 4.Ethic. *

*Anſt.c.vlt.

¶Reſpondet iuxta ſecundum intellectum quæſiti. Circa quod primò declarat ipſum; ſecundò ſubiungit duas concluſiones, vnam determinatiuam alterius; primam ibi. Sic igitur, &c. ſecundã ibi. Sed quia,&c. Dicit ergo,q alio modo dicitur aliquid bonum,vel malum ex ſuppoſitione; ſicut praiectio merciũm in mari,& verecundia eſt bonum ex ſuppoſitione, quia abſolutè loquẽdo malum eſt verecundari. Melius enim eſſet, vt aliquis nunquam verecundaretur,& nihil turpe committeret; ſed ſuppoſito,q egerit turpe, meritò & laudabiliter verecundatur; ſic triſtitia eſt abſolutè mala; ſed dato, quòd tale obiectum inſit, quod eſt contra hominem, meritò & laudabiliter triſtatur. Deinde cum dicit.

¶Sic igitur ſuppoſito aliquo contriſtabili,uel doloroſo,ad bonitatem pertinet,q aliquis de malo præſenti triſtetur, vel doleat; q enim non triſtaretur, vel non doleret, non poſſet eſſe, niſi quia,uel non ſentiret, uel quia non reputaret ſibi repugnans; & utrumque iſtorum eſt malum manifeſtè; & ideo ad bonitatem pertinet,ut ſuppoſita præſentia mali, ſequatur triſtitia, uel dolor. Et hoc eſt, quod Auguſt.dicit 8.ſuper Geneſ.ad litteram, * Adhuc eſt bonum, quod dolet amiſſum bonum; nam niſi aliquod bonum remanſiſſet in natura, nullius boni amiſſi dolor eſſet in pœna.

*Aug.c.14. tomo 1.

¶Subiungit concluſionem reſponſiuam iuxta hunc intellectũ primam, & talem. Suppoſito triſtabili, vel doloroſo,ad bonitatem pertinet (ſaltem arguitiuè, & atteſtatiuè, & ſaltem naturali) q aliquis doleat, &c. Et ita triſtitia eſt bona ex ſuppoſitione. Probatur, ſi aliquis non doleret ſuppoſito malo doloroſo, hoc non eſſet, niſi quia vel non ſentiret, vel quia non reputaret ſibi repugnans (quod ſ.in veritate eſt repugnans)ſed vtrumq; eſt manifeſtè malum; igitur ipſa triſtitia eſt bona. Ac ſi arguereturId cuius oppoſitum eſt malum, ipſum eſt bonum; ſed oppoſitum triſtitiæ (poſita cauſa contriſtabili) eſt malum, vel arguit ſaltem malum; ideo ipſa eſt bona. Quare autem dixerim, ſaltem arguitiuè, patebit articulo ſequenti, quia dolor exterior indicat, & oſtendit, & procedit ex bonitate naturali. Dolor autem interior, & triſtitia poteſt procedere ex iudicio rationis, & ordinato modo voluntatis; & ſic eſt bonum etiam morale.

¶Nota, q exemplum de proiectione merciũm eſt aliquo modo ſimile, ſed magis ad propoſitum valet exemplum de verecundia; quia etiam bona ratione principij, nam verecũdus habet rectum iudicium, & non eſt obſtinatæ voluntatis. Deinde cum dicit.

¶Sed q a ſermones morales ſunt in ſingularibus, quorum ſunt operationes,illud quod eſt ex ſuppoſitione bonum,debet bonũ iudicari;ſicut quod eſt ex ſuppoſitione uoluntarium, iudicatur uoluntarium, ut dicitur in tertio Ethicorum; * & ſupra habitum eſt. *

*Arift.3. * q.4.ar.1.

¶Annectit vnam aliam concluſionem determinatiuam prioris. Quia in ſecunda concluſione dictum eſt, quòd aliqua triſtitia poteſt eſſe bona ex ſuppoſitione; ideo reſtat dubium, an talis triſtitia ex ſuppoſitione bona, ſit dicenda magis bona, quàm mala. Ideo D.S.determinat tali concluſione, quam intendit. Triſtitia talis debet iudicari, & dici bona. Probatur, quia talis triſtitia eſt bona, ſecundùm quòd agitur in particulari, & in actu exercito; igitur debet dici bona. Antecedens patet. Tenet conſequentia ratione, & ſimilitudine. Ratione, quia ſermones morales ſunt in ſingularibus, quorum ſunt operationes; & ergo iudicium morale ſumitur de aliquo ſecundùm eſſe ſingulare. Similitudine, ſicut ſe habet voluntariũ ita bonum & malum,ſed aliquid dicitur ſimpliciter ad ſenſum dictum quæſt.6. art.6.] voluntarium, quod eſt voluntarium ex ſuppoſitione,ſecundùm quòd hic,& nũc agitur; igitur quod eſt bonum,vel malum ex ſuppoſitione,ſecundùm quòd eſt in ſingulari, etiam eſt bonum, &c.

¶Et habetur reſpouſio ad quæſitum, quòd non omnis eſt mala, quia poteſt aliqua eſſe bona ex ſuppoſitione. Quæ autem ſit talis, tangitur in argumento in contrarium, quia quæ contrariatur delectationi maiæ, illa eſt bona, &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda, & tertia concluſionibus, & eſt explicatio eorundem.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd Gregorius Nicenus loquitur de triſtitia ex parte mali triſtantis, non ex parte ſentientis, & repudiantis malum. Et ex hac etiam parte omnes fugiunt triſtitiam, inquantum fugiunt mala; ſed ſenſum, & refutationem mali non fugiunt. Et ſic dicendum etiam eſt de dolore corporali; nam ſenſus & recuſatio mali corporalis atteſtatur naturæ bonæ. Vnde patet reſponſio ad ſecundum,& tertium.

¶Ad auctoritatem Gregorij, quòd triſtitia malum eſt ſui ipſius natura. Verum, vt abſolutè conſideratur ſecundùm ſe, vt eſt anxietas quædam de malo præſente, & contriſtante, ſic dicit quandam imperfectionem. Sed vt conſideratur ratione boni principij, a quo procedit, tunc poteſt eſſe bona ex ſuppoſitione. Eſt autem principium doloris etiam exterioris ſenſus, & repuditio contrarij diſconuenientis, quæ bona ſunt; & ſi aliquis iſta non faceret, eſſet imperfectus, vel in natura, vel in voluntate, &c. Et ſecundùm hoc Doct. Sanct. etiam vult ſatisfactum eſſe argumentis ſequentibus.

¶Ad

¶Ad ſecundi maiorem, patet ex iam dictis, omnes fugiunt triſtitiam, ne videlicet incurrant eam; ergo abſolutè non eſt bona; ſed iniacente malo, non fugiunt repudiationem, & ſenſum mali iniacentis, ex quibus conſtituitur triſtitia. Non enim eſſet virtuoſus, qui inordinatam triſtitiam non vellet pro poſſe repellere, & qui ipſam non poſſet percipere.

¶Ad tertij minorem dicitur, quòd dolor exterior ſecundùm ſe eſt malum corporis, ſed hoc arguit bonitatem in corpore, quòd poſito doloroſo doleat de ipſo percipiendo, & repudiando malum doloroſum; ergo non eſt bona ſecundùm ſe, tamen ex ſuppoſitione rationis cauſæ, & principij.

¶Nota, quòd triſtitia non eſt quælibet fuga eſſentialiter, ſed eſt eſſentialiter motus, qui contrariatur malo præſenti. Secundò ex hoc, quòd conſurgit quædam fuga, quo repellitur malum; & ergo fuga mali poteſt dici cauſa triſtitiæ.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum.

B AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd triſtitia non habeat rationem boni honeſti. Quod enim ad inferos deducit, contrariatur honeſto; ſed ſicut dicit Auguſt. 17. ſuper Geneſim ad litteram, * Iacob hoc timuiſſe uidetur, ne nimia triſtitia ſic perturbaretur, ut non ad requiem beatorum iret, ſed ad inferos peccatorum; ergo triſtitia non habet rationem boni honeſti.

3.q.35. art. 4.ad 2.& 3. & q.46.ar. 6.ad 2.

*Aug.li.12. cap. 35. Iacob.

¶ 2 Præterea. Bonum honeſtum habet rationem laudabilis, & meritorij; ſed triſtitia diminuit rationem laudis, & meriti. Dicit enim Apoſtolus. 2.ad Corin.9. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate; ergo triſtitia non eſt bonum honeſtum.

D. Paulus.

*Aug. c.6. 7.& Lib.5.

¶ 3 Præterea. Sicut Auguſt. dicit 14.de Ciuit.Dei. * Triſtitia eſt de his, quæ nobis nolentibus accidunt; ſed non uelle ea, quæ præſentialiter fiunt, eſt habere uoluntatem repugnantem ordinationi Diuinæ, cuius prouidentiæ ſubiacent omnia quæ aguntur; ergo cum conformitas humanæ uoluntatis ad Diuinam, pertineat ad rectitudinem uoluntatis, ut ſupra dictum eſt; * videtur, quòd triſtitia contrarietur rectitudini uoluntatis; & ſic non habet rationem honeſti.

*q.19.ar.10.

¶Sed cõtra; omne quod meretur præmium uitæ æternæ, habet rationem honeſti; ſed triſtitia eſt huiuſmodi, ut patet per id, quod dicitur Matth.5. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur; ergo triſtitia eſt bonum honeſtum.

Matth.5.

¶Habito in genere, quia triſtitia eſt bona in communi, tàm bonitate naturali, quàm morali implicitè. Hic D.S. inquirit de differentia boni in communi, & de bono morali, quod eſt honeſtum, in artic. ſequen. de alia ſpecie boni quærit. ſ. vtili, ſed de bono delectabili non quæritur; quia conſtat, quòd opponitur delectationi; ideo clarum eſt, quòd non eſt bonum delectabile.

¶Nota D.S ſecunda ſecundæ, quæſt. 145. artic. 1. Honeſtum eſt, cui debetur honor, qui debetur excellentiæ, quæ attenditur ſecùndùm virtutem, quare honeſtum eſt idem quod virtuoſum. Vnde quærere, verum triſtitia poſſit eſſe bonum honeſtum, eſt quærere, an poſſit eſſe aliquid virtuoſum, & bonum morale conforme rectæ rationi.

¶Reſpondeo dicẽdum, q̃ ſecundùm illam rationem, qua triſtitia eſt bonum, poteſt eſſe bonum honeſtum. Dictum eſt enim, * q̃ triſtitia eſt bonum ſ̃m cognitionẽ, & recuſationem mali, quę quidem duo in dolore corporali atteſtantur bonitati naturę, ex qua prouenit, q̃ ſenſus ſentit, & natura refugit læſiuum, quod cauſat dolorem. In interiori uerò triſtitia, cognitio mali, quãdoq; quidem eſt per rectum iudicium rationis, & recuſatio mali eſt per uoluntatem benè diſpoſitam deteſtantem malum. Omne autem bonum honeſtum ex his duobus procedit. ſ. ex rectitudine rationis, & uoluntatis; vnde manifeſtum eſt, q̃ triſtitia poteſt habere rationem boni honeſti. ——

* Art. præceden.

¶D.S. reſpondet tali concluſione. Triſtitia interior eo modo, qua eſt bona, poteſt eſſe bonum honeſtum. Dicit autem (eo, &c.) quia ſ. nõ eſt bonum honeſtum, vt eſt anxietas; ſed ex ſuppoſitione rationis cognitionis, & recuſationis mali. Probatur concluſio. Triſtitia eſt bonum ſecundùm cognitionem, & recuſationẽ mali, ſed iſta duo in dolore, &c. vt in littera; ſed omne honeſtum ex his duobus procedit; ergo concluſio vera. Maior nota ex art. 1. Minor pro prima parte patet ex artic. 1. ſecunda relinquitur nota; & patet de triſtitia, quæ eſt ſ̃m Deum. Subſumpta patet ex ratione honeſti, vnde intenditur iſta ratio; omne procedẽs ex recta ratione, & voluntate ordinata, eſt bonũ honeſtum; ſed triſtitia interior, inquantum eſt bona, poteſt eſſe huiuſmodi; igitur. Maior patet ex ratione honeſti. Minor declaratur a principio corporis.

¶Nota, q̃ dolor exterior vt ſic, inquantum ab extrinſeco inferatur, non poteſt eſſe bonum virtutis, vel honeſtum, eo q̃ eſt a malo læſiuo extrinſeco. Verum tñ eſt, q̃ patientia circa talem dolorem poteſt eſſe honeſtũ, & eſt. Vnde habet D.S. 3.par.q.48.ar.1.ad 1m. q̃ paſſio, inquantum huiuſmodi, nõ eſt meritoria, quia habet principium ab exteriori, ſed inquantũ eſt acceptata per voluntatem, ſic habet ab interiori principiũ, & hoc modo eſt meritoria, hæc ille.

¶Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicẽdum, q̃ omnes paſſiones animæ regulari debent ſ̃m regulã rationis, quæ eſt radix boni honeſti; quam trãſcendit inmoderata triſtitia, de qua loquitur Aug. & ideo recedit a ratione honeſti. ——

¶Ad minorem. Auctoritas loquitur de triſtitia immoderata, quæ eſt extra limites rationis rectæ; & conceditur, quòd talis non eſt bonum honeſtum, poteſt tamen aliqua alia, ſ. quæ eſt cõformis rectæ rationi eſſe bonum honeſtum. Triſtitia autem de malis pœnalibus a Deo immiſſis poteſt eſſe inordinata, & contraria Diuinæ ordinationi, & ſic mala moraliter.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ ſicut triſtitia de malo procedit ex uolũtate, & ratione recta, quę deteſtatur malum; ita triſtitia de bono procedit ex ratione, & voluntate peruerſa, quæ deteſtatur bonum; & ideo talis triſtitia impedit laudem, uel meritum boni honeſti, ſicut cum quis facit cum triſtitia eleemoſinam. ——

¶Ad minorem. Triſtitia de bono minuit rationem laudabilis, ſicut ſi quis cum triſtitia det eleemoſinam; quia bonitas, & malitia attenduntur penes voluntarium, quod minuit triſtitia; ſed in malis negatur minor, quia triſtari de malo non minuit meritum, vel laudem.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ aliqua præſentialiter eueniunt, quæ nõ fiunt Deo uolente, ſed Deo permittẽte, ſicut peccata; vnde uoluntas repugnans peccato exiſtenti, uel in ſe, uel in alio, non diſcordat a uoluntate Dei, mala uerò pœnalia præſentialiter cõtingunt etiam Deo uolente, nõ tamen exigitur ad rectitudinem uoluntatis, q̃ ea ſecundùm ſe homo uelit; ſed ſolùm, quòd non contrarietur ordini Diuinæ iuſtitiæ, ut ſupra dictum eſt. * ——

*q.19 ar.10.

¶Ad minorem, non velle ea, quæ præſentialiter fiunt, quæ ſunt mala culpæ; negatur vniuerſaliter iſta minor; nec hoc eſt habere voluntatem contrariam volũtati Diuinæ, quia Deus non vult mala culpæ fieri; ſed vult permittere, vt patet prima parte, quæſt. 19. artic. 9. Si autem intelligitur iſta minor non velle ea, &c. De malis pœnæ diſtinguitur, vel appetitu naturali nõ velle, eſt repugnare Diuinæ voluntati; negatur, quia talis non tenetur ſe conformare, niſi in genere cauſæ efficientis, non in volito-materiali; ſi autem intelligitur de voluntate, & appetitu rationali; diſtinguitur, vel vt natura; ſic iterum negatur; vel vt ratio in volito materiali, vt ſtat ſub ratione formali, & vt volitum eſt a Deo; tunc concedo, quòd ſic non velle eſt repugnare. Dico enim, quòd conformitas requiritur non in materiali volito ſecundùm ſe, vt eſt volitum a Deo, vt patuit ſupra quæſt. 19. artic. 10. Vnde negatur conſequentia; tum primò, quando quis triſtatur de malo culpæ; tum ſecundò, quando quis triſtatur per appetitum ſenſibilem, & corporalem de malo pœnę; tum tertiò, quando etiam per voluntatem triſtatur de malo pœnæ ſecundùm ſe, &c.

Vtrum triſtitia poſſit eſſe bonum vtile.

C AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd triſtitia non poſſit eſſe bonum utile. Dicitur enim Eccleſiaſtici 30. Multos occidit triſtitia, & non eſt utilitas in illa.

1.q.15.ar.6. ad 2.& 3.& q.49. art.6. ad 2.

Eccleſ. 30.

¶ 2 Præterea. Electio eſt de eo, quod eſt utile ad finem aliquem, ſed triſtitia non eſt eligibilis, quinimmo idem ſine triſtitia, quàm cum triſtitia eſt magis eligendum, ut dicitur in tertio Topicorum; * ergo triſtitia non eſt bonum utile.

*Ariſt.c.2.

¶ 3 Præterea. Omnis res eſt propter ſuam operationem, ut dicitur in 2.de Cœlo; * ſed triſtitia impedit operationem, ut dicitur in 10. Ethicorum; * ergo triſtitia non habet rationem boni utilis.

* Ariſtot. tex.7. *Ariſt.c.5.

Sed contra. Sapiens non quærit niſi utilia; ſed ſicut
Eccleſ.7. dicitur Eccleſ.7. Cor ſapientum ubi triſtitia, & cor ſtultorum ubi læti ia; ergo triſtitia eſt utilis.

¶ Hic D.S.quærit de alia differentia boni, ſcilicet vtilis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ex malo præſenti inſurgit duplex appetitiuus motus; vnus quidem eſt, quo appetitus contrariatur malo præſenti; & ex illa parte triſtitia nõ habet utilitatem, quia id quod eſt præſens, non poteſt non eſſe præſens.

¶D.S.diſtinctè reſpondet duabus concluſionibus, ſecundùm ꝙ diſtinguit de motu triſtitiæ. Et primò reſpondet iuxta primum; ſecundò iuxta ſecundum, ibi. Secundus motus, &c. Diſtinguit ergo, quòd ex malo præſenti cõſurgit duplex appetitiuus motus, qui ambo pertinent ad triſtitiam, & puto, quòd primus ſit eſſentialiter triſtitiæ, quia poteſt eſſe triſtitia ſine ſecundo; ſicut vbi nõ eſt ſpes euaſionis, vt patuit ſupra quæſt.37 artic.2.& 3. non autem ſine primo. Vnus ergo motus eſt, quo contrariatur appetitus ipſi malo, & reniititur, & habet diſplicentiam. Concluſio reſponſiua prima conformis. Ex iſta parte, ſcilicet quo ad hunc motum, non habet vtilitatem ſquo appetitus contrariatur, quamuis enim talis actus habeat bonitatem, immo etiam boni honeſti, non tamen muat aliquid, quòd multum contrarietur ei, quod iam factũ eſt. Præſupponitur quidem ad alium motum, ſed in ſe nihil profitit, &c. Probatur concluſio ſic. Motus ad impoſsibile eſt inutilis, ſed talis motus, quo appetitus contrariatur malo, & vult non ineſſe quod adeſt, eſt impoſsibilis; ergo, &c. Probatur minor, quia quod præſens eſt, non poteſt non eſſe præſens, tale autem malum ſupponitur iam eſſe præſens. Conſequenter cum dicit.

¶ Secundus motus conſurgit in appetitu ad fugiendum, & repellendum malum contriſtans, & quantum ad hoc triſtitia habet utilitatem, ſi ſit de aliquo, quod eſt fugiendum. Eſt enim aliquid fugiendum dupliciter; vno modo propter ſeipſum ex contrarietate quam habet ad bonum, ſicut peccatum; & ideo triſtitia de peccato vtilis eſt ad hoc, ꝙ homo fugiat peccatum, ſicut Apo-
D. Paulus. ſtolus dicit.2.ad Corinth.7. Gaudeo, non quia contriſtati eas, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam; alio modo eſt aliquid fugiendum, non quia ſit ſecundùm ſe malum, ſed quia eſt occaſio mali, dum uel homo nimis inhæret ei per amorem, uel etiam ex hoc, quod præcipitatur in aliquod malum, ſicut patet in bonis temporalibus; & ſecundùm hoc triſtitia de bonis temporalibus po-
Eccleſ.7. teſt eſſe utilis, ſicut dicitur Eccle.7. Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij; in illa enim finis cunctorum ammonetur hominum.

¶ Ponit ſecundum membrum dictæ diſtinctionis, quia ſecundus motus eſt, quo appetitus fugit, & nititur repellere, non videlicet quòd non inſit cum ineſt, ſed pro futuro. Et ſubiungit concluſionem reſponſuam ſecundam, iuxta hoc membrum, talem. Quantum ad hoc (ideſt quo ad illum actum) triſtitia habet vtilitatem, ſi ſit de aliquo, quod eſt fugiendum, & poſtea iterum reſumit eam. Triſtitia in omni fugiendo eſt vtilis. Iſta concluſio dicit vnum limitatum; ideo D.S.primò exponit illam limitationẽ; ſecundò probat concluſionem, ibi. Ideo autem, &c. Dicit ergo notanter, ſi ſit de aliquo, quod eſt fugiendum, quia triſtitia de non fugiendo, immo proſequendo eſſet nociua, & impeditiua bonæ, & debitæ proſecutionis. Et pro intellectu quid ſit, & quot modis aliquid eſt fugiendum. D.S.ponit vnum notabile diſtinctiuum, quia dupliciter. Vel quia eſt malum ſecundùm ſe, vt eſt peccatum, & tunc triſtitia vtilis eſt, vt patet per Apoſtolum; alio modo, non quia ſecundùm ſe ſit malum, ſed quia eſt occaſio mali, & peccati, vt in littera. Conſequenter ibi.

¶Ideo autem triſtitia in omni fugiendo eſt vtilis, quia geuinatur fugiendi cauſa; nam ipſum malum ſecũdùm ſe fugiendum eſt, ipſam autem triſtitiã ſecundùm ſe omnes fugiunt, ſicut etiam bonum omnes appetunt & delectationem de bono; ſicut ergo delectatio de bono facit, vt bonum auidius quæratur, ita triſtitia de malo facit ut malum uehementius fugiatur.

¶ Probat ſecundam concluſionem expoſitam, & arguitur ſic. Illud quod facit, quòd malum fugiendum fortius fugiatur, illud eſt vtile; ſed triſtitia facit intenſius, & fortius vitare malum; igitur eſt vtilis. Maior nota, quia fugere malum eſt quoddam bonum; ergo quod valet, & confert ad talem fugam eſt bonum vtile, quod nihil aliud eſt, quàm valens ad aliud. Minor probatur ratione, & ſimilitudine poſita duplici; & gemina cauſa fugæ, fuga eſt maior; ſed poſita triſtitia de malo imaceinti (malo dico ſecundùm ſe, vel occaſionali) ponitur duplex, & gemina cauſa fugæ; ergo erit fortior. Maior nota. Minor probatur, quia ponitur malum, quod eſt fugiendum, & ponitur triſtitia ex eo ſequens, quæ etiam eſt per ſe fugienda ab omnibus; ergo minor vera. Et probatur minor ſimilitudine de delectatione, quia bonum cum delectatione fortius quæritur, quàm bonum tantùm ſine delectatione; ergo malum, puta peccatum, ſcilicet cum hoc contriſtet, & diſplicear fortius fugitur, immo ſi non contriſtaret, non fugeretur; & inde eſt, quod peccator, quamdiu non triſtatur de peccatis, non fugit.

¶Et aduerte, quòd ille ſecundus actus triſtitiæ, qui eſt fuga, & conatus ad effugiendum malum eſt vtilis ad fugam; ideſt appetitus, & deſiderium largè dictum carendi illo malo ſi eſt contriſtãs, augetur ex hoc, quòd malum contriſtat; & ideo apprehendens malum ſuum, quia auerſit a Deo, & cum hoc contriſtat, apprehenditur maius malum, & plura mala per modum vnius obiecti, & per conſequens magis nititur hoc effugere.

¶Confirmatur etiam hæc ſecunda concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd auctoritas illa intelligitur de immoderata triſtitia, quæ animum abſorbet; huiuſmodi autem triſtitia immobilitat animum, & impedit fugam mali, ut ſupra dictum eſt. * q.4.art.6.

¶Ad auctoritatem iſtam. Multos occidit triſtitia, ſcilicet inordinata, & abſorbens, & omnino aggrauans, impediendo actum interiorem (ſcilicet fugam, & exteriorem de quo ſupra quæſt.37. artic.2.) ſed triſtitia moderata habens ſpem euaſionis, & compatiens fugam mali in appetitu, talis poteſt eſſe vtilis, quia eo ipſo, quòd fugio illud, & habeo tanquam malum, ſequitur maior fuga ex hoc, quòd etiam ingerit mihi triſtitiam, quæ eſt fugibilis.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut quodlibet eligibile fit minus eligibile propter triſtitiam, ita quodlibet fugiendum redditur magis fugiendum propter triſtitiã, & quantum ad hoc triſtitia eſt vtilis.

¶Maior vera. Illa enim ratio, eſt vtilis ſcilicet valere ad aliquem finem. Ad minorem. Triſtitia non eſt eligibilis ad proſequendum, tamen vtilis eſt ad fugiendum; & ſi ſit verè malum, erit in veritate vtilis, & vera laudabili, & honeſta vtilitate. Benè volo, quòd triſtitia de bono non eſt vtilis ad proſecutionem, vt dicit, & vult Philoſophus, quia quod eligitur ſine triſtitia, magis & frequentius eligitur, quàm cum triſtitia. Electio autem dicit proſecutionem, nos autem diximus, ꝙ eſt vtilis ad fugam malorem.

¶Ad tertium dicendum, quòd triſtitia de operatione aliqua impedit operationem; ſed triſtitia de ceſſatione operationis facit auidius operari.

¶Ad minorem dictum fuit quæſt.37.artic.3. Impedit operationem, de qua eſt, ſicut obiectio, & cauſa obiectiua, tamen non impedit eam, quæ eſt eius effectus. Modo illa fuga eſt effectus ſaltem indirectus ipſius triſtitiæ, ſcilicet fugere malum. Et ſecundò dicitur ad minorem, iuxta D.S. quòd aliqua triſtitia habens, ſcilicet ſe in ratione effectus operationis impedit, ſed triſtitia de ceſſatione operationis facit auidius operari. Et quia triſtor, quòd non poſſum effugere, ideo fortius fugio.

Vtrum dolor, ſiue triſtitia ſit ſummum malum.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd triſtitia ſit ſummum malum. Optimo enim opponitur peſſimum, vt dicitur in 8.Ethic. * ſed quædam delectatio eſt optimum, quæ ſcilicet pertinet ad fœlicitatem; ergo aliqua triſtitia eſt ſummum malum. D
Infra q.11. artic.4. & Mal.q.2.ar. tic.10.
* Arift.c.11.

¶2 Præterea. Beatitudo eſt ſummum bonum hominis, quia eſt ultimus hominis finis; ſed beatitudo conſiſtit in hoc, quòd homo habeat quicquid uelit, & nihil mali uelit, ut ſupra dictum eſt, * ergo ſummum bonum hominis eſt impletio uoluntatis ipſius; ſed triſtitia conſiſtit in hoc, quòd accidit aliquid contra uoluntatem, ut patet per Aug. 14. de Ciuit. Dei; * ergo triſtitia eſt ſummum malum hominis.
* q.1.art.4. & 5.
* Aug.c.6. & 9.10.11.

¶3 Præterea. Aug. ſic argumentatur in primo Soliloquiorum. * Ex duabus partibus compoſiti ſumus, ex anima, ſcilicet & corpore, quarum pars deterior eſt corpus, ſummum autem bonum eſt melioris partis optimum; ſummum autem malum peſſimum deterioris; eſt autem optimum in animo ſapientia, in corpore peſſimum dolor; ſummum igitur bonum hominis eſt ſapore ſummum malum dolere.
* Aug.c.12.

¶Sed

¶Sed contra. Culpa eſt magis malum, quàm pœna, *q.48.a.6. vt in primo habitum eſt; * ſed triſtitia, ſeu dolor pertinet ad pœnam peccati, ſicut frui rebus mutabilibus eſt malum culpæ. Dicit enim Auguſt. in lib. de vera Religio. *Aug.c.12. tomo 5. * Quis eſt dolor qui dicitur animi, niſi carere mutabilibus rebus, quibus fruebatur, aut frui ſe poſſe ſperauerat? & hoc eſt totum, quod dicitur malum, ideſt peccatum, & pœna peccati; ergo triſtitia, ſeu dolor non eſt ſummum malum hominis.

¶Hic D. S. pro ſecunda parte principalis huius quæſtionis inquirit, an triſtitia ſit ſummum malum.

¶Reſpondeo dicendum, quòd impoſſibile eſt aliquã triſtitiam, ſeu dolorem eſſe ſummum hominis malum. Omnis enim triſtitia, ſeu dolor, aut eſt de hoc, quod eſt uerè malum, aut eſt de aliquo apparenti malo, quod eſt uerè bonum; dolor autem, ſeu triſtitia, quæ eſt de uerè malo, non poteſt eſſe ſummum malum; eſt enim aliquid eo peius, ſcilicet uel non iudicare eſſe malum illud, quod uerè eſt malum, uel etiam non refutare illud; triſtitia autem, uel dolor, qui eſt de apparenti malo, quod eſt uerè bonum, nõ poteſt eſſe ſummum malum, quia prius eſſet omnino alienari a uero bono; unde impoſſibile eſt, quòd aliqua triſtitia, uel dolor ſit ſummum hominis malum.

¶D.S. reſpondet tali concluſione in principio, & in fine corporis. Impoſsibile eſt triſtitiam aliquam, ſeu dolorem eſſe ſummum hominis malum. Probatur, omnis triſtitia, ſeu dolor, &c. vt in littera; ſed nullus poteſt eſſe ſummum malum: igitur, &c. Maior patet ex ſupradictis. Prima pars minoris probatur in littera; quia dolor, ſeu triſtitia, &c. Secunda pars ibi. Triſtitia autem, vel dolor qui eſt, &c. Et habetur ex corpore iſta ratio ſub breuibus, illud eſt impoſsibile eſſe ſummum malum, quo ſemper datur peius, ſed omni triſtitia datur peius; igitur concluſio vera. Maior nota. Minor probatur per totum corpus articuli, quia omnis triſtitia, aut eſt de uerè malo, aut apparenti, ſed qualibet datur peius. Iſta minor oſtenditur in littera, &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua. Et ex eo habetur alia ratio pro concluſione, ex qua arguitur ſic. Impoſsibile eſt, quòd malum pœnæ ſit ſummum malum, ſed triſtitia eſt malum pœnæ; igitur concluſio vera. Maior probatur, quia malum culpæ eſt peius, quàm malum pœnæ, vt patet prima pars, quæſt. 48. artic. 6 & in de Malo, Mate 1 artic. 1. quia videlicet pœna opponitur bono creato, vel aliquo modo (aliqua ſaltem) bono increato, vt participatur a nobis, ſicut priuatio viſionis, & beatitudinis; ſed culpa opponitur bono Diuino in ſe conſiderato, & eius amori, quo amatur amore amicitiæ, &c. Nõ tamen formaliter, ſed obiectiuè opponitur malum ſummo bono, ſcilicet malum culpæ. Vide infra quæſt. 73. artic. 4. Et etiam, quia pœna conſiſtit in ſubtractione actus primi, & eius, quo voluntas vult; ſed culpa dicit malum actum, & vſum voluntatis, & deordinationem in actu ſecundo, quæ peior eſt. Alias rationes ponit D.S. in de Malo, ſi placet vide.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ duo bona ſunt communia, & delectationi, & triſtitiæ, ſ. iudicium verum de bono, & malo; & ordo debitus uoluntatis approbantis bonum, & recuſantis malum. Et ſic patet, quòd in dolore, uel triſtitia eſt aliquod bonum, per cuius priuationem poteſt fieri deterius; ſed non in omni delectatione eſt aliquod malum, per cuius remotionem poſſit fieri melius; vnde delectatio aliqua poteſt eſſe ſummum ho- *q.34.a.3. minis bonum, eo modo quo ſupra dictum eſt; * triſtitia autem non poteſt eſſe ſummum hominis malum.

¶Ad maiorem, quæ habet multiplicem expoſitionem ad eam verificandam. Dico primò illum modum dicendi Alphonſi, & Geraldi, qui videtur tangere expoſitionem, quam innuit hic principium ſolutionis, q̃ illa maior eſt vera de contrarijs, quæ ſe vniuerſaliter non includunt, & in his, quorum vnum non dependet ab alio. Exemplum primi. Delectatio proximi meritoria melior eſt fide, & ſpe; & tamen oppoſitum eius, ſ. odium proximi, non peius eſt, quam infidelitas; quia fides, & ſpes includuntur in dilectione meritoria. Exemplum ſecundi. Bene viuere eſt melius, quàm viuere; & tamen malè, ideſt miſerè viuere, non eſt peius, quàm non viuere, quia non viuere abiicit totam vitam, malè autem viuere includit vitam, quòd abijcit aliquem modum.

¶Secundò dico poſt Capreolum in primo, diſt. 1. quæſt. 2. ad 15. & 16. contra ſextam concluſionem, quòd illa regula tenet in mo ralibus eligendis, & fugiendis moraliter; quia maximæ virtuti opponitur maximum vitium, loquendo de oppoſitione directa, & ex parte obiecti, & quando vitium non habet fugibilitatem niſi ex obiecto. Et ſemper intelligendum, quando ſe non includunt. Alias darentur multæ inſtantiæ, vide Capreolum. Et infra vide q. 73. art. 4. circa argumentum in contrarium. Capreolus.

¶Ad propoſitum dico, & ad minorem, quòd triſtitia non eſt de ſimpliciter contrario, & oppoſito delectationi, immo obiectum triſtitiæ includit aliquid de permixtione obiecti delectationis, ſcilicet boni. Nam triſtitia habet duo bona communia cum delectatione, ſcilicet iudicium verum de malo, & debitum ordinem uoluntatis recuſantis malum. Et ſic patet, quòd in omni triſtitia eſt aliquod bonum, per cuius priuationem ſemper poteſt fieri peior, & per conſequens nulla eſt ſummum malum. Delectatio autem poteſt eſſe ſine omni malo, igitur poteſt dari optima ad ſenſum dictum q. 34. ar. 3. (Limitat bona humana.) Vnde negatur conſequentia; quia illa regula non benè applicatur ad propoſitum. De qua vide in de Malo, q. 2. art. 10. & infra q. 73. art. 4.

¶Pro declaratione huius ſolutionis nota D.S. in de Malo, quæſtio. 5. artic. 1. ad quartum. quia miſerum eſſe conſiſtit in receſſu a Deo, à cuius participatione recedit quis per cuiuslibet boni priuationem; unde quodlibet bonũ priuatum facit magis miſerum, licet non quodlibet bonum additum faciat magis beatum; quia per bonum additum homo non magis Deo adhæret, quàm ſi ei immediatè coniungatur, ſed per bonum ſubtractum magis ab eo elongatur.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd hoc ipſum, quod eſt uoluntate repugnare malo, eſt quoddam bonum; & propter hoc triſtitia, uel dolor non poteſt eſſe ſummum malum, quia habet aliquam permixtionem boni.

¶Minor vera eſt ad ſenſum ſupra dictum, quæſt. 3. ar. 4. ad quartum. quia homo eſt beatus ex hoc, quòd habet quæ vult; ſed tamẽ non habet quæ vult per actum voluntatis, ſed alterius potentiæ. Et dico cum hoc, quòd verum ſummum bonum eſt impletio voluntatis ipſius; ſed addo, quòd etiam contrariari ei quod quis non vult, etiam eſt bonum ſaltem ex ſuppoſitione. Vltra; ſed triſtitia conſiſtit in hoc, quòd accipitur aliquid contra voluntatem. Concedo; ſed dico, q̃ melius eſt triſtari de eo, quod eſt contra voluntatem, quàm non triſtari; vnde peior eſt qui non triſtatur de malo, quàm qui triſtatur, & repugnat malo. Quare negatur conſequentia, quia triſtitia habet ſemper aliquid de permixtione boni, ſcilicet vel rectum iudicium, & refutationem mali; & illud, quod non haberet talium aliquod eſſet peius; & eſt fundamentum, quia triſtitia ſemper includit aliquod bonum, quare non poteſt eſſe ſummum malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd peius eſt, quod nocet meliori, quàm quod nocet peiori; malum autem dicitur quia nocet, ut dicit Aug. in Enchyr. * vnde maius ma- *Aug.c.12. tomo 4. lum eſt, quod eſt malum animæ, quàm quod eſt malum corporis; vnde non eſt efficax ratio, quàm Aug. inducit, non ex ſenſu ſuo, ſed ex ſenſu alterius.

¶Negatur id quod dã. Summi autẽ mali peſſimum deterioris, imino peſsimũ eſt. ſ. nocuum meliori; quare malum aiæ. ſ. culpa, eſt peius quoddam, q̃ dolor, vel triſtitia, q̃ nocẽt corpori. Ratio autem illa non eſt Aug. ex propria ſententia, ſed ex ſenſu alterius, &c.

¶Nota verbum D.S. Malum dicitur quod nocet. Verum quidẽ, ſed non tñ, quia nocet. inducit pœnam, vel aliquod pœnale; ſed magis, quia inordinatum. De hoc fuit aliquid dictum ſupra q. 17. art. 5. ad ſecundum. Et magis infra q. 73. art. 7. ad ſecundum.

Quæſtio Quadrageſima.

De paſſionibus irascibilis, ſcilicet ſpe, & deſperatione.

CONſequenter conſiderandũ eſt de paſſionibus irascibilis. Et primò de ſpe, & deſperatione. Secundo de timore, & audacia. Tertiò de ira. Circa primum quæruntur octo. Primò, utrum ſpes ſit idem quod deſiderium, uel cupiditas. Secundò, utrum ſpes ſit in ui apprehenſiua, uel in ui appetitiua. Tertiò, utrum ſpes ſit in brutis animalibus. Quartò, utrum ſpei contrarietur deſperatio. Quintò, utrum cauſa ſpei ſit experientia. Sextò, utrum in iuuenibus, & ebriosis ſpes abundet. Septimò, de ordine ſpei ad amorem. Octauò, utrum ſpes conferat ad operationem. E

¶ Poſtquam determinatum eſt de paſſionibus concupiſcibilis. Hic conſequenter agitur de paſſionibus irascibilis. Et ratio ordinis patet ex q. 25. ar. 1. quia paſsiones concupiſcibilis ſunt priores aliquæ via gñationis. Aliæ (quæ dicũ quietem) via perfectionis, & ſunt, ex quibus paſsiones irascibiles ornantur; ideo patet ordo.

Digitized by Google

Determinãdo autem de paſſionibus irascibilis primò agit de ſpe, & deſperatione; ſecundò de timore, & audacia; tertiò de ira. Et ratio ordinis eſt, quia vt patuit ibidem art. 3. ſpes eſt prima inter paſſiones irascibilis; ideo patet ordo ad præcedentia, & ſequentia. Circa primum ergo determinat de ſpe. Secundò, de deſperatione, artic. 4. Circa primum, primò oſtendit quid ſit ſpes. Secundò determinat quoddam dubium, art. 3. Circa primum duo. Primò oſtendit ſpem non eſſe in appetitu concupiſcibili. Secundò, oſtẽdit eam non eſſe in vi cognoſcitiua, ex quibus habetur quidditas ſpei, quòd ſit paſſio irascibilis, vt patebit.

Vtrum ſpes ſit idem, quod deſiderium, vel cupiditas.

Supra q. 25. art. 1. cor. Et 3. di. 26. q. 1. ar. 1. cor. Et Veri. q. 4 art. 1. cor. Et opuſc. 3. cap. 262.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd ſpes ſit idem quod deſiderium, ſiue cupiditas; ſpes enim ponitur una quattuor principalium paſſionum; ſed Aug. enumerans quattuor principales paſſiones, ponit cupiditatem loco ſpei, vt patet in 14. de Ciuita. Dei; * ergo ſpes eſt idem quod cupiditas, ſiue deſiderium.

* Aug. c. 7. 9. & 9.

¶ 2 Præterea. Paſſiones differunt ſm obiecta; ſed idẽ eſt obiectũ ſpei, & cupiditatis, ſiue deſiderij, ſ. bonum futurum; ergo ſpes eſt idem quod cupiditas, ſiue deſiderium.

¶ 3 Præterea. Si dicatur, quòd ſpes addit ſupra deſiderium poſſibilitatem adipiſcendi bonum futurum. Contra, id quod per accidens ſe habet ad obiectum non variat ſpeciem paſſionis; ſed poſſibile ſe habet per accidens ad bonum futurum, quod eſt obiectum cupiditatis, vel deſiderij, & ſpei; ergo ſpes non eſt paſſio ſpecie differens a deſiderio, uel cupiditate.

¶ Sed contra. Diuerſarum potentiarum ſunt diuerſæ paſſiones ſpecie differentes, ſed ſpes eſt in irascibili; deſiderium autem & cupiditas in concupiſcibili; ergò ſpes differt a deſiderio, & cupiditate.

¶Hic primò inquirit, an ſpes ſit deſiderium, & per conſequens an ſit paſſio concupiſcibilis.

¶Reſpondeo dicẽdum, q̃ ſpecies paſſionis ex obiecto conſideratur, circa obiectum autem ſpei quattuor conditiones attenduntur. Primò quidem q̃ ſit bonũ, nõ enim propriè loquendo eſt ſpes niſi de bono; & per hoc differt ſpes a timore qui eſt de malo. Secundò ut ſit futurũ, non enim ſpes eſt de p̃ſenti iam habito, & per hoc differt ſpes a gaudio, quod eſt de bono præſenti. Tertiò requiritur, q̃ ſit aliquid arduum cum difficultate adipiſcibile, non enim aliquis dicitur aliquid ſperare minimum, quod ſtatim eſt in ſua poteſtate ut habeat; & per hoc differt ſpes a deſiderio, uel cupiditate, quæ eſt de bono futuro abſolutè, vnde pertinet ad cõcupiſcibilem, ſpes autem ad irascibilem. Quartò, q̃ illud arduum ſit poſsibile adipiſci; non enim aliquis ſperat id, quod omnino adipiſci nõ poteſt; & ſecundùm hoc differt ſpes a deſperatione.

Concluſio prima.

¶D. S primò deducit quandam cõcluſionem generalem, ex ſuperabundanti reſpõſiuam; ſecundo ex ea infert concluſionẽ ſpecialiter reſpõſiuam quæſito præſenti cum quadã corollario, ibi. Sic ergo, &c. Concluſio ergo prima reſpõſiua ex multis partibus collecta, eſt. Spes differt a timore, & a gaudio, differt etiam a deſiderio, vel cupiditate, quæ pertinet ad concupiſcibilem, ſpes autẽ ad irascibilem, differt etiam a deſperatione. Probatur, ſpecies paſſionis ſ. diſtinctio paſſionis ex obiecto ſ. diſtincto, conſideratur; ſed obiectum ſpei differt ab obiecto omnium dictarum paſſionum. Et pertinet ad irascibilem, ſicut obiectum deſiderij ad cõcupiſcibilem; igitur ſequitur cõcluſio pro omnibus partibus ſuis. Maior eſt nota. Minor iuxta partes ſuas deducitur clare in littera. Conſequenter ibi.

¶Sic ergo patet, q̃ ſpes differt a deſiderio, ſicut differunt paſſiones irascibilis a paſſionibus concupiſcibilis, & propter hoc ſpes præſupponit deſiderium, ſicut & omnes paſſiones irascibilis præſupponũt paſſiones cõcupiſcibilis, ut ſupra dictum eſt.* *q. 25. ar. 1.

¶Infert ex dictis concluſionem reſpõſiuam directè ad propoſitum, vt in principio littera, quę patet ex tertia parte concluſionis prædictæ; & cum ipſa infert quoddam aliud corollarium. Eſpes p̃ſupponit deſiderium. Probatur. Omnes paſſiones irascibilis præſupponunt paſſiones concupiſcibilis, bonæ videlicet eas, quæ ſunt circa bonum, malæ verò eas, quæ ſunt circa malum; ſed ſpes eſt in irascibili, & circa bonum; ergo præſupponit in concupiſcibili aliquam circa bonum, quæ eſt deſiderium cum amore. Maior nota ex ſupradictis. Minor iam patuit in articulo. De materia iſtius attẽdi vide D. S. in tertio, diſt. 26. q. 1. art. 2.

¶Et confirmatur concluſio directè reſpõſiua argumento in contrarium, quod continet rationem tactam in corpore.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ Aug. ponit cupiditatem loco ſpei, propter hoc q̃ utrumq; reſpicit bonum futurum; & quia bonum quod nõ eſt arduum quaſi nihil reputatur, ut ſic cupiditas maximè uideatur tendere in bonum arduum, in quod etiam tendit ſpes. Aug.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd obiectum ſpei non eſt bonum futurum abſolutè, ſed cum ardũtate, & difficultate adipiſcendi, ut dictum eſt. * In cor

¶Minor negatur, & dicẽdum, q̃ bonum futurum vt ſic non eſt obiectũ ſpei, ſed cum apprehenſa, & præſuppoſita arduitate. Et hoc volo, q̃ eãdem res poſſit obijci, ſed non eãdem obiectum; quia niſi apprehenſa arduitate non ſperaret, ad ſenſum dicendum à nonnullis ante.

¶Ad tertium dicendum, q̃ obiectũ ſpei nõ ſolũ addit poſsibilitatem ſuperobiectum deſiderij, ſed ét arduitatem, quæ ad aliam potentiã facit ſpem pertinere, ſed irascibilẽ, quæ reſpicit arduum, ut in primo dictum eſt. * Poſsibile autem, & impoſsibile nõ oĩno per accidens ſe hñt ad obiectum appetitiuæ uirtutis. Nam appetitus eſt principium motionis, nihil autẽ mouetur ad aliquid, niſi ſub ratione poſsibilis, nullus enim mouetur ad id, quod eſtimat impoſsibile adipiſci, & pp hoc ſpes differt a deſperatione ſm differentiam poſsibilis, & impoſsibilis. * Prima te, q. 11. ar. 2.

¶Non dicimus iſtam ſolutionem, quia ſpes non addit ſolum poſsibilitatem ad obiectum deſiderij, ſed etiam arduitatem, & diſtinguitur a deſperatione per poſsibilitatem. Et quamuis ſumonimi non ſtemus, argumentum tamen contra eam non valet; vnde dicitur. Maior vera, tamen id quod habet ſe per accidens ad vnum, poteſt ſe habere per ſe ad aliud; ſicut rationale accidit (accidentaliter concepibili) animali, & tamen per ſe conuenit homini. Minor conceditur, q̃ habet ſe per accidens ad bonum futurum; ſed negatur, q̃ habeat ſe per accidens ad obiectum ſpei, & ad ſpem, & ad motum appetitiuæ uirtutis; & hoc D. S declarat.

¶Aduerte tñ, q̃ poſſibile, id eſt cõdimo obiecti ſpei, non dicit poſsibile logicum, ſed poſsibile ſm aliquam potentiam actiuam.

Vtrum ſpes ſit in vi apprehenſiua, vel in appetitiua.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, q̃ ſpes pertineat ad uim cognitiuam; ſpes enim videtur eſſe expectatio quædam; dicit enim Apoſtolus Rom. 8. Si autẽ quod non uidemus ſperamus, per patientiam expectamus; ſed expectatio vt ad uim cognitiuam pertinere, cuius eſt expectare; ergo ſpes ad cognitiuam pertinet. Rom.

¶ 2 Præterea. Idem eſt ut uidetur ſpes, q̃ fiducia; vnde & ſperantes confidentes uocamus, quaſi pro eodẽ utentes, eo q̃ eſt cõfidere, & ſperare; ſed fiducia, ſicut & fides videtur ad uim cognitiuam pertinere; ergo & ſpes.

¶ 3 Præterea. Certitudo eſt proprietas cognitiuæ uirtutis, ſed certitudo attribuitur ſpei; ergo ſpes ad uim cognitiuam pertinet.

¶Sed contra. Spes eſt de bono, ſicut dictum eſt; * bonum autem, inquantum huiuſmodi, non eſt obiectum cognitiuæ, ſed appetitiuæ uirtutis; ergo ſpes non pertinet ad cognitiuam, ſed ad appetitiuam uirtutem. * Art. 1 cedẽ.

¶Hic D. S. inquirit de ſubiecto, ſicut primus articulus virtualiter inquirebat de obiecto. Ex obiecto autem, & ſubiecto innotefcit quidditas paſſionis.

¶Reſpondeo dicendum, q̃ cum ſpes importet extenſionẽ quandam appetitus in quoddã bonum, manifeſtè pertinet ad appetitiuam uirtutẽ; motus enim ad res pertinet propriè ad appetitum; actio verò uirtutis cognitiuæ perficitur nõ ſecundùm motum cognoſcentis ad res; ſed potius, ſecundùm q̃ res cognitæ ſunt in cognoſcente.

¶D. S. re-

¶D.S.reſpondet tali concluſione;ſpes pertinet ad vim appetitiuam,& non ad cognitiuã. Probatur. Spes importat extenſionem quandam in quoddam bonum; ergo concluſio vera. Huius rationis D.S.ponit,& probat primò antecedẽs; ſecundò illud magis explicat,ibi. Sed quia,&c. Antecedens hꝝ ex art.1. Tenet conſequẽtia ex differẽtia motus appetitiui,& actionis ipſius apprehenſiuę, quia appetitiuus motus perficit in inclinatione ad res,actio autem apprehenſiuæ,ſm ꝙ res veniunt ad cognoſcentem,vt patet prima par.q.16.art.1.& originaliter ex 6.meta.tex.cõ.8. Deinde cũ dicit. Concluſio.

¶Sed quia vis cognitiua mouet appetitiuam,repreſentando ei ſuum obiectum;ſm diuerſas rationes obiecti apprehenſi ſubſequunt diuerſi motus in vi appetitiua;alius enim motus ſequitur in appetitu ex apprehẽſione boni, & alius ex apprehenſione mali; & ſimiliter alius motus ex apprehenſione præſentis, & futuri abſoluti, & ardui, poſſibilis, & impoſſibilis; & ſecundùm hoc ſpes eſt motus appetitiuæ uirtutis conſequens apprehenſionem boni futuri,ardui,poſſibilis adipiſci, ſcilicet extenſio appetitus in huiuſmodi obiectum.

¶Explicat antecedens dictum;quia enim dictum eſt, ꝙ ſit extenſio in bonum;ideo declarat qualis extenſio ſit,& in quale bonum; appetitus enim habet diuerſos motus ſm diuerſitatem apprehenſionis obiecti; vnde in fine ponit qualis motus ſit,& infert antecedens,&c. De iſta materia D.S.in tertio,vbi ſupra,art.1.ad 1. dicit. Appetitiuæ partis duplex eſt motus.ſ.proſecutio,& fuga; obiectũ aũt ſpei,qđ eſt bonũ difficile,& arduum,ratione ſuæ bonitatis natũ eſt mouere ad proſecutionẽ;ſed rõne ſuę difficultatis natum eſt mouere ad fugã,hic tñ motus retardatur per ſpem,& ideo ſpes importat motum primũ,in quo ſaluatur ratio paſſionis, tñ in quiete priuatiuè ſm motum,qui eſt fuga. Hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ ſpes dicat extenſionẽ appetitus cũ priuatione motus,qui eſt fuga, & ita dicit vnũ motum extenſiuum ad obiectum,& cũ reſtrictionẽ alterius motus.ſ.fugæ;& per conſequens eſt motus appetitiuus.

ARGVMENTVM in contrarium continet rationẽ pro cõcluſione rñſi.quæ ſumitur ex parte obiecti.ſ.boni;ratio autẽ corporis procedebat ſm modum actionis,qui eſt ſecundùm inclinationem ad rem, qui modus agendi conuenit appetitui, & non cognitiuæ.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ quia ſpes reſpicit ad bonũ poſſibile,inſurgit dupliciter homini motus ſpei,ſicut dupliciter eſt ei aliquid poſſibile.ſ.ſm propriam virtutem,& ſm uirtutem alterius. Quod ergo aliquis ſperat per propriam uirtutẽ adipiſci, non dicitur expectare,ſed ſperare tm̃;ſed propriè dicitur expectare,quod ſperat ex auxilio uirtutis alienæ, ut dicatur expectare quaſi ex alio ſpectare, inquantum ſ.uis apprehenſiua præcedens,non ſolùm reſpicit ad bonum, quod intendit adipiſci; ſed etiam ad illud, cuius uirtute adipiſci ſperat, ſecundùm illud Eccleſ.51. Reſpiciens eram ad adiutorium hominum. Motus ergo ſpei quandoq; dicitur expectatio propter inſpectionem uirtutis cognitiuæ præcedentem. Eccleſ 51.

¶Ad maiorẽ, vera eſt de aliqua ſpe,qua quis ſperat ſe poſſe cõſequi per virtutem,& auxiliũ alterius;ſed illa ſpes,qua quis ſperat cõſequi per virtutem propriam,non dr̃ expectatio;& tñ prima dr̃ expectatio,nõ quia eſſentialiter ſit ſpectatio, vel inſpectio auxilij alterius,ſed præſuppoſitiuè,qa eſt motus innitens auxilio alterius ex inſpectione,nõ tm̃ boni ſperati,ſicut quælibet ſpes facit, ſed ẽt ex conſideratione auxilij alterius; quia ergo ibi eſt duplex inſpectio,ideo vocatur expectatio (i.ſpes prouenies ex inſpectione alterius.) Et de iſtis vide 2.2.q.17.quia expectatio non capitur hic ꝙ extenſione longanimi in aliquod diſtans in ſpe, ſed pro motu innitente auxilio alterius,a quo ſperat bonum conſequi. De iſta ſolutione in D.S.in tertio ſupra art.1.ad 3m. Vbi vult,ꝙ inſpectio, & frequens directio in alium,eſt ſignum ſpei, & ſic nomen ſigni attribuitur ſpei. Vide & art.3.ad 1m.vbi ponit,ꝙ expectatio ſe habeat ad ſpem,ſicut commune ad proprium,inquantum ſpes addit certitudinem citra expectationem. Hæc ille.Hic autem vr̃ haberi, ꝙ expectatio contractior eſt ſpe;ſed eſt alia ratio iſtius,& alibi dicti; & non eſt cõtrouerſia,quia ſpes eſt communior expectatione quo ad obiectum; quia omne quod expectamus ſperamus, ſed nõ econtra. In tertio autem ponit expectationem communiorem ratione ſubiecti,& modi,quia ſpes addit certitudinem de ſperato, quam non includit expectatio, quæ dicit extenſionem in id quod non eſt in promptu habendum,& ſic non eſt certitudo.

¶Ad ſecundum dicendum,ꝙ illud, quod homo deſiderat,& eſtimat ſe poſſe adipiſci,credit ſe adepturum; & ex tali fide in cognitiua precedente motus ſequens in appetitu fiducia nominatur; denominatur enim motus appetitiuus ex cognitione præcedẽte, ſicut effectus ex cauſa magis nota; magis enim cognoſcit uis apprehenſiua ſuum actum, quàm actum appetitiuæ.

¶Negatur vna pars minoris. ſ.quòd fiducia pertineat ad cognitiuam eſſentialiter, immo ad appetitiuam; & eſt idem ſpei, & denominatur tamen a fide, quia ipſam præſupponit;& ſic denominatur ab ipſa, ſicut effectus a cauſa, non enim confidit quis in aliquem, niſi credat ſe poſſe auxiliari.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ certitudo attribuitur motui, nõ ſolùm appetitus ſenſitiui, ſed etiam appetitus naturalis, ſicut dicitur, quòd lapis certitudinaliter tendit deorſum; & hoc propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis,quæ præcedit motum appetitus ſenſitiui, uel etiam naturalis.

¶Ad miorem, certitudo eſt cognitiuæ virtutis primò & per ſe & eſſentialiter, ſed poteſt eſſe potentiarum etiam appetitiuarum, & exequentium, & naturalium participatiuè, inquantum earum actus, & motus infallibiliter tendunt in fines ſuos directè a cognitiua,vt habet D.S.etiam 2.2.q.18 art.4 ſicut eſſe calidum formaliter, & per eſſentiam conuenit ſoli igni, ſed eſſe calidum per participationem competit, & alijs. Ad minorem, certitudo attribuitur ſpei participatiuè mediante fide, & cognitione; quia hoc dicit fides, quòd quicunque innititur Diuinæ omniporẽtiæ,& non ponit obicem ſaluatur, &c. Negatur ergo conſequentia.

Vtrum ſpes ſit in brutis animalibus.

G

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd in brutis animalibus non ſit ſpes; ſpes enim eſt de futuro bono, ut Damaſc. dicit; * ſed cognoſcere futura non pertinent ad animalia bruta, quæ habent ſolùm cognitionem ſenſitiuam,quæ non eſt futurorum; ergo ſpes nõ eſt in brutis animalibus. 3.di.26.q.1. arti.1.corp. * Damaſc. lib.2. orth. fid. c.12.

¶ 2 Prærerea. Obiectum ſpei eſt bonum poſſibile adipiſci; ſed poſſibile, & impoſſibile ſunt quædam differentiæ ueri, & falſi, quæ ſolùm ſunt in mente, ut Philoſophus dicit in 6.Metaphyſ.* ergo ſpes non eſt in brutis animalibus, in quibus non eſt mens. *Ari tex.2.

¶ 3 Prærerea. Aug.dicit ſuper Geneſ. ad litteram, * ꝙ animalia mouẽtur uiſis; ſed ſpes non eſt de eo, quod uidetur, nam quod uidet quis quid ſperat? ut dicitur Roman.8. ergo ſpes non eſt in brutis animalibus. * Aug. li.9. c.14. Rom.8.

¶Sed contra. Spes eſt paſſio iraſcibilis; ſed in brutis animalibus eſt iraſcibilis; ergo & ſpes.

¶Hic D.S.inquirit de quodam dubio incidente circa ſubiectum ſpei,an ſ.etiam ſit in brutis, cum in eis eſt appetitus ſenſitiuus. Eſt autem ratio dubij ex dictis in artic.1. vbi dictum eſt,quòd ſpes eſt de futuro, in quod non videntur poſſe ferri beſtiæ, vt tangit primum argumentum in oppoſitum adducendum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd interiores paſſiones animalium ex exterioribus motibus deprehẽdi poſſunt; ex quibus apparet, quòd in animalibus brutis eſt ſpes; ſi enim canis uideat leporem, aut ancipiter auem nimis diſtantem, non mouetur ad ipſam, quaſi non ſperans ſe eam poſſe adipiſci; ſi autem ſit in propinquo, mouetur quaſi ſub ſpe adipiſcendi.

¶D.S.reſpondet tali concluſione; in brutis animalibus eſt ſpes. Hanc concluſionem probat primò a ſigno; ſecundò ratione, ibi. Vt enim ſupra, &c. A ſigno, & a poſteriori ſic. Interiores paſſiones animalium ex exterioribus motibus deprehendi poſſunt; ſed ex talibus poteſt deprehendi, quòd in eis ſit ſpes; ergo, &c. Probatur minor exemplariter per experientiam ſenſibilem de exteriori motu canis in littera. Conſequenter ibi. Concluſio prima.

¶Vt enim ſupra dictum eſt,* appetitus ſenſitiuus brutorum animalium, & etiam appetitus naturalis rerum inſenſibilium ſequuntur apprehenſionem alicuius intellectus, ſicut & appetitus naturæ intellectiuæ, qui dicitur uoluntas; ſed in hoc eſt differentia, quòd uoluntas mouetur ex apprehenſione intellectus coniuncti; ſed motus appetitus naturalis ſequitur apprehenſionem intellectus ſeparati, qui naturam inſtituit; & ſimiliter appetitus ſenſitiuus brutorum animalium,quę etiam quodam inſtinctu naturaliũ agunt; vnde in operibus brutorum animaliũ, & aliarum rerum naturaliũ apparet ſimilis proceſſus,ſicut& in artis operibus;& per hunc modũ in animalibus brutis eſt ſpes, & deſperatio. *q.1.arti.2. & q.26. artic.1.

Digitized by Google

¶Oſtendit concluſionem ratione fundamẽtali a priori, per quẽ modum conueniat ſpes beſtijs, eſto non apprehendãt futura. Et poteſt ſic argui, appetitus ſenſitiuus brutorum ſequitur apprehẽſionem alicuius intellectus, ſicut & intellectiuus appetitus (licet differenter) ergo ex motione, & inſtinctu talis intellectus poteſt beſtia moueri quaſi ſub ſpe adipiſcendi, & per hunc modum poteſt in eis eſſe ſpes, & deſperatio. Antecedens patet ex dictis ſupra quæſt. 26. artic. 1. Et declaratur primò, quomodo differenter appetitus ſenſitiuus ſequitur apprehenſionem intellectus, & naturalis ex vna parte, & intellectiuus ex altera parte, quia iſti ſeparatum, ille coniunctum. Et confirmatur antecedens etiam hic a ſigno, quia apparet ſimilis proceſſus in operibus animalium, ſicut in operibus artis, quę manifeſtè ſunt ab intellectu: ergo & opera animalium ſunt ab intellectu, ex cuius inſtinctu poſſunt tendere in diſtans futurum, vt tangetur etiam ad primum.

¶Confirmat ratio in contrarium concluſionem reſponſiuam partialiter, quia ſcilicet in eis eſt ſubiectum ex parte appetitus ſenſitiui, ſcilicet ira cibilis. Et cum in corpore oſtenſum eſt, q̃ inſtinctu intellectus ſeparati ſit id, quod in hominibus eſt ex parte apprehenſionis; ideo ſequitur, quòd ſpes in eis eſſe poſſit.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis bruta animalia non cognoſcant futurũ, tamen ex inſtinctu naturali mouetur animal ad aliquid in futurum, ac ſi futurum præuideret, huiuſmodi enim inſtinctus eſt eis inditus ab intellectu Diuino præuidente futura.

¶Maior vera, tamen non oportet, quòd id quod habet ſpem, apprehendat futurum ſub ratione futuri, ſed ſufficit apprehendere rem, quæ eſt futura, & dirigi ab aliquo cognoſcente futurum formaliter. Minor vera formaliter, cognoſcunt tamen futurum materialiter, ſicut canis apprehendit leporem, qui eſt venturus, & mouetur ex inſtinctu naturæ, quem habet ex intellectu conferente inſtinctum, qui futurum formaliter cognoſcit. Quare negatur conſequentia.

¶Nota, quòd de materia huius ſolutionis D. S. clarè loquitur in tertio vbi ſupra, artic. 1. ad quartum. vbi ſic habet. Sicut animalia cognoſcunt rationem conuenientis, & nociui, non per inquiſitionem rationis vt homo, ſed per inſtinctum naturæ, qui dicitur æſtimatio; ita etiam cognoſcunt aliquid, quod futurum eſt ſine hoc, quòd cognoſcant rationem futuri, non conferendo præſens ad futurum, ſed ex inſtinctu naturali, ſecundùm quòd aguntur ad aliquid agendum, vel ex impulſu naturæ interioris, vel exterioris, ſicut quando agunt ad præuidendũ de futuris, quæ dependet ex motu cœli quaſi ex eo impulſa; vnde ex eorum operibus homines poſſunt aliquid ſcire de huiuſmodi futuris, ſicut nautæ præſciũt tempeſtatẽ futuram ex motu Delphinorum ad ſuperficiẽ aquæ deſcendentium. Et formicæ, veniente pluuia reponunt granum in cauernis. Hæc ille. Ex quibus intelligitur ſolutio.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd obiectum ſpei non eſt poſſibile, prout eſt quædam differentia veri; ſic enim conſequitur habitudinem prædicati ad ſubiectum; ſed obiectum ſpei eſt poſſibile, quod dicitur ſecundùm aliquam potẽtiam; ſic enim diſtinguitur poſſibile in quinto Metaph. * ſcilicet in duo poſſibilia prædicta. * Ariſtot. tex. 17.

¶Maior vera de poſſibilitate phyſica, prout dicitur poſſibile qđ eſt, vel cuius eſt potentia actiua in agente potẽs ipſum producere; ſed non intelligitur de poſſibili logico, quod dicitur poſſibile pp non repugnantiam terminorum. ſ. prędicati ad ſubiectum. Minor vera de poſſibili, & impoſſibili ſecũdo modo. ſ. de poſſibili, & impoſſibili logico. Negatur ergo conſequentia, quia eſto non cognoſcant, nec ſit in eis apprehenſum poſſibile logicum, tamẽ apprehendunt id, cuius habent potentiã actiuã proſequẽdi, & habẽt ſe, ac ſi apprehenderent illud eſſe, vel nõ eſſe in potẽtia eorũ actiua. Et vide D. S. prima parte q. 25. art. 3. & q. 9. art. 1. De iſtis modis poſſibilis ad longum, & q. 46. art. 1. ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet id quod eſt futurum, non cadat ſub viſu, tamen ex his, quæ videt animal in præſenti, mouetur eius appetitus in aliquod futurum, uel proſequendum, uel uitandum.

¶Ad maiorem, mouẽtur viſus in aliquod futurum non viſum ex inſtinctu naturæ, ſicut patet de formica, & aranea. Minor vera, quòd ſpes non eſt de viſis, tamen ex viſis poteſt animal moueri in nõ viſum quod ſeparatur, ſicut aranea videt muſcam præſentem, & facit telam, vt capiat muſcam etiam in futuro.

H ſupra q. 25. ar 2. cor. 6. Et præſenti q. ar. 1. ad 3. Et 2. diſt. 26. q. 1. ar. 1. cor. Et Veri. q. 4. ar. 2. corp.

Vtrum ſpei contrarietur deſperatio.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd deſperatio non ſit contraria ſpei. Vni enim vnum eſt contrarium, vt dicitur in 10. Metaph. * ſed ſpei contrariatur timor; non ergo contrariatur ei deſperatio. * Ariſtot. tex. 17.

¶ 2 Præterea. Contraria videntur eſſe circa idem; ſed ſpes, & deſperatio non ſunt circa idem; nam ſpes reſpicit bonum, deſperatio autem eſt propter aliquod malum impeditiuum adeptionis boni; ergo ſpes non contrariatur deſperationi.

¶ 3 Præterea. Motui contrariatur motus, quies verò opponitur motui vt priuatio; ſed deſperatio magis videtur importare immobilitatem, quàm motum; ergo non contrariatur ſpei, quæ importat motum extenſionis in bonum ſperatum.

¶Sed contra eſt, quòd deſperatio nominatur per contrarium ſpei.

¶Quia oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt; ideo hic quærit de deſperatione, an ſit contraria ſpei.

¶Reſpondeo dicendum, q̃ ſicut ſupra dictum eſt; * in mutationibus inuenitur duplex contrarietas; vna ſm acceſſum ad contrarios terminos; & talis contrarietas ſola inuenitur in paſſionibus concupiſcibilis, ſicut amor, & odiũ contrariãtur; alio modo per acceſſum, & receſſum reſpectu eiuſdem termini; & talis contrarietas inuenitur in paſſionibus iraſcibilis, ſicut ſupra dictum eſt. * — * q. 23. ar. 2. * q. 23. ar. 2.

¶D. S. primò diſtinguit de cõtrarietate; ſecũdò reſpõdet ſm mẽ modum, ibi. Obiectũ autem, &c. Notat ergo D. S. ex dictis ſupra q. 23. art. 2. q̃ duplex inuenitur contrarietas in mutationibus (extendendo mutationem etiam ad motum.) Vna, &c. vt in littera.

¶Et aduerte, quia D. S. non dicit, quòd contrarietas per acceſſum, & receſſum ſola inueniatur in paſſionibus iraſcibilis, quia etiam alia contrarietas, ſcilicet ſecundùm contrarios terminos, ibi inuenitur, vt patuit vbi iam ſupra; ſed talis contrarietas ſolùm inuenitur in paſſionibus iraſcibilis, & non in paſſionibus concupiſcibilis, licet non ſola inueniatur; quia autem contrarietas ſecundùm acceſſum & receſſum eſt ad propoſitum, ideo non fuit opus de alia loqui. Deinde ibi.

¶Obiectum autem ſpei, quod eſt bonum arduum, habet quidem rationem attractiui, prout cõſideratur cum poſſibilitate adipiſcendi; & ſic tendit in ipſum ſpes, quæ importat quendam acceſſum; ſed ſecundùm quòd conſideratur cum impoſſibilitate obtinendi habet rationem repulſiui, quia vt dicitur in 3. Ethic. * cum ventum fuerit ad aliquid impoſſibile, tunc homines diſcedunt; & ſic reſpicit hoc obiectum deſperatio; vnde importat motum cuiuſdam receſſus, & propter hoc contrariatur ſpei, ſicut receſſus acceſſui. * Ariſtot.

¶Reſpondet ſecundùm vnum modũ præmiſſum contrarietatis tali concluſione. Deſperatio contrariatur ſpei ſecundo modo. Probatur. Deſperatio importat motum cuiuſdam receſſus, ſpes autem receſſus; igitur concluſio vera, conſequentia de ſe nota. Antecedens deducitur in littera quo ad ſecundã partem ſic; ſpes tendit in bonum arduũ, vt habet rationem attractiui (inquantum videlicet poſſibile) ergo dicit acceſſum. Quo ad primam partem patet antecedens, quia deſperatio reſpicit obiectũ, quod eſt bonum arduum, ſm q̃ conſideratur cum impoſſibilitate obtinendi, & per conſequens vt habet rationem repulſiui; igitur importat motum cuiuſdã receſſus. Et ita patet antecedens, & per cõſequẽs cõcluſio.

¶Quę etiam confirmatur argumento in contrarium per contrariam nominationem.

¶Ad primum ergo dicẽdum, q̃ timor cõtrariatur ſpei ſm cõtrarietatem obiectorum. ſ. boni, & mali: hæc enim cõtrarietas inuenitur in paſſionibus iraſcibilis, ſm q̃ deriuantur à paſſionibus concupiſcibilis; ſed diſperatio cõtrariatur ei ſolũ ſm cõtrarietatem acceſſus, & receſſus.

¶De iſta maiore fuit dictum ſupra q. 31. ar. 8. ad 2m. quia vera eſt ſub vno genere immediato, ita q̃ habet tm vnũ, quod immediatè per differentiã contrahit genus, ſed poteſt idẽ habere plura oppoſita ſub diuerſis generibus propinquis, ſicut albedini opponuntur omnes medij colores, ſed aliud genus immediatũ albedinis aliud mediorũ colorũ. Sic eſt in propoſito, quia ſub vno genere immediato opponitur ſibi. ſ. ſpei vnum. quia penes contrarietatem obiectorũ contrariatur ſibi timor, ſed ſm acceſſum, & receſſum opponitur ſibi deſperatio, & vni contrariatur vnũ cõtrarietate perfecta, quæ eſt maxima diſtantia ſub vno genere, & contrarietate vnius rationis in moralibus; ſic non eſt hic, quia contrarietas ſecundùm obiecta, & ſecundùm acceſſum, & receſſum ſunt alterius rationis.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ deſperatio non reſpicit malũ ſub ratione mali, ſed per accidẽs quandoq; reſpicit malũ, inquantum facit impoſſibilitatem adipiſcendi; poteſt autem eſſe deſperatio ex ſolo ſuperexceſſu boni.

¶Maior

¶ Maior vera de contrarijs præſertim directè oppoſitis in paſſionibus iraſcibilis; in paſſionibus verò concupiſcibilis contrariæ ſunt circa contraria, vt patuit. Minor negatur ſaltem de per ſe, & vniuerſaliter loquendo. Ad probationem minoris dicitur, quòd falſum eſt, vniuerſaliter, ſcilicet quòd deſperatio ſit de impeditiuo malo, immo poteſt eſſe de ſolo bono ratione ſuperexceſſus. Verum eſt tamen, quòd quandoque per accidens eſt de malo, quia videlicet facit impoſſibilitatem adipiſcẽdi non quòd obiectum eius ſit malum, ſed quia recedit à bono propter aliquod impediens, quod eo ipſo, quod impedit habetur vt malum illi ſaltem vnde reſpicit bonum à quo recedit; ſed quandoque ratio recedendi poteſt eſſe malum inquantum impedit, ſed hoc non eſt vniuerſaliter verum.

¶ Nota verbum D.S. in hac ſolutione, quòd ex ſolo ſuperexceſſu boni, poteſt eſſe deſperatio, & per conſequens obiectum iraſcibilis non eſt ſolùm aliquod offendens vt Scotus habet, ſed etiam arduum abſque offenſa. De hoc ſupra q. 23. art. 1. ad tertium. Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd deſperatio non importat ſolam priuationem ſpei, ſed importat quendam receſſum à re deſiderata propter æſtimatam impoſſibilitatem adipiſcendi; vnde deſperatio præſupponit deſiderium ſicut & ſpes, de eo enim, quod ſub deſiderio noſtro non cadit, neque ſpem, neque deſperationem habemus, & propter hoc etiam vtrumque eorum eſt de bono, quod ſub deſiderio cadit.

¶ Minor negatur, immo dicit motum receſſiuũ ab eo in quod prius acceſſum fuit, ſaltem per deſiderium, propter æſtimatam impoſſibilitatem; & deſperatio ſicut & ſpes neceſſariò præſupponunt ex concupiſcibili deſiderium, & ergo importat deſperatio non immobilitatem, ſed receſſum ab eo, ad quod per concupiſcibilem fuit acceſſum.

Vtrum cauſa ſpei ſit experientia.

I

Infra q. 42. ar. 3. ad 1. & q. 95. art. 1. cor.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd experientia non ſit cauſa ſpei. Experientia enim ad vim cognitiuam pertinent, vnde philoſophus dicit in 2. Ethic.* quòd virtus intellectualis indiget experimento, & tempore, ſpes autem non eſt in vi cognitiua, ſed in appetitiua, vt dictum eſt. * ergo experientia non eſt cauſa ſpei.

* Ariſtot.

¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* quòd ſenes ſunt difficiles ſpei propter experientiam, ex quo videtur, ꝙ experientia ſit cauſa defectus ſpei, ſed non eſt idem cauſa oppoſitorum, ergo experientia non eſt cauſa ſpei.

* Art. 1. * Ariſtot. cap. 13.

¶ 3 Præterea. Philoſophus dicit in 2. de cęlo.* quòd de omnibus enunciare aliquid, & nihil prætermittere quandoque eſt ſignum ſtultitiæ, ſed quòd homo tentet omnia, ad magnitudinem ſpei pertinere videtur, ſtultitia autem prouenit ex inexperientia, ergo inexperientia videtur eſſe magis cauſa ſpei quàm experientia.

* Ariſtot. tex. 14.

¶ Sed contra eſt, quod philoſophus dicit in 3. Ethi.* quòd aliqui ſunt bonæ ſpei propter multotiens, & multos viciſſe, quod ad experientiam pertinet, ergo experiẽtia eſt cauſa ſpei.

* Ariſt. c. 2.

¶ Hic conſequenter D. S. agit de cauſis ſpei, quia enim non tã longus eſt tractatus de ſpe ſicut de delectatione, & triſtitia, & etiã amore, ideo in vna quæſtione determinat de ſpe, & eius contrario & cauſa. Et primò quærit de cauſis eius. Secundò de effectibus art. 7. Et primò de cauſa quæ eſt experientia.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt,* ſpei obiectum eſt bonum futurum arduum poſſibile adipiſci, poteſt ergo aliquid eſſe cauſa ſpei, vel quia facit homini aliquid eſſe poſſibile, vel quia facit eum exiſtimare aliquid eſſe poſſibile.

* Art. 1.

¶ D.S. diſtinguit duplicem modum cauſandi ſpem, dans intelligere duplicem intellectum quæſitu. Secundò conformiter diſtinctè reſpondet, ibi. Primo modo, &c. Primum facit tali concluſione diſtinctiua, & fundamentali. Aliquid poteſt eſſe cauſa ſpei dupliciter, vel quia facit homini, &c. vt in littera. Probatur, quia ſpei obiectum eſt bonum futurum, arduum poſſibile adipiſci, ergo cõcluſio vera, conſequentia nota.

¶ Primo modo eſt cauſa ſpei omne illud, quod auget poteſtatem hominis ſicut diuitiæ, & fortitudo, & inter cętera etiam experientia; nam per experientiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi, & ex hoc ſequitur ſpes, vnde Vegetius dicit in libro de re militari. Nemo facere metuit, quod ſe bene didiciſſe confidit. Vegetius.

¶ Hic conſequenter ſecundùm prædicta diſtinctè reſpondet. Et primò partialiter ſecundùm duos modos prædictos, quo ad ſecundum, ibi. Alio modo, &c. Secundò ex dictis infert concluſionem plenè reſponſiuam, & totalem, ibi. Sic ergo, &c. Reſpondet ergo iuxta primum intellectum quæſiti, videlicet an experientia ſit cauſa ſpei, ex eo, quòd facit homini aliquid eſſe poſſibile, tali concluſione. Experientia eſt cauſa ſpei primo modo. Probatur, omne illud, quod auget poteſtatẽ hominis eſtiſto modo cauſa ſpei ſed experientia eſt huiuſmodi, ergo, &c. Maior patet ex concluſione diſtinctiua, & exemplariter de diuitijs, & fortitudine. Minor probatur, quia per experiẽtiam homo acquirit facultatem aliquid de facili faciendi. Conſequenter cum dicit.

¶ Alio modo eſt cauſa ſpei omne illud, quod facit alicui exiſtimationem, quòd aliquid ſit ſibi poſſibile, & hoc modo, & doctrina, & perſuaſio quælibet poteſt eſſe cauſa ſpei; & ſic etiam experientia eſt cauſa ſpei inquantum, ſcilicet per experientiam fit homini exiſtimatio, ꝙ aliquid ſit ſibi poſsibile, quod impoſsibile ante experiẽtiam reputabat.

¶ Reſpondet iuxta ſecundum intellectum quæſiti, ſcilicet an experientia cauſet ſpem ex hoc, quòd facit hominem æſtimare aliquid eſſe poſſibile, & hoc duabus concluſionibus reſponſi. Secundam ibi. Sed per hunc, &c. Prima eſt, hoc modo, ſcilicet cauſandi ſpem, & doctrina, & perſuaſio, & etiam experientia poteſt eſſe cauſa ſpei. Probatur, omne illud hoc modo eſt cauſa ſpei, qđ facit alicui æſtimationem, quòd aliquid ſit ſibi poſſibile, ſed experientia eſt huiuſmodi, ergo, &c. Maior patet ex concluſione diſtinctiua. Minor claret in littera, quia per experientiam homini fit exiſtimatio, ꝙ aliquid ſit ſibi poſſibile, &c. Conſequenter ibi.

¶ Sed per hunc modum experientia poteſt eſſe cauſa defectus ſpei, quia ſicut per experientiam fit homini exiſtimatio, quòd aliquid ſibi ſit poſsibile, quod reputabat impoſsibile; ita è conuerſo per experientiam fit homini exiſtimatio, quòd aliquid non ſit ſibi poſsibile, quod poſsibile exiſtimabat.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem iuxta ſecundum intellectum quæſiti talem, per hunc modum, ſcilicet rationis cognitionis & æſtimationis, experientia poteſt eſſe cauſa defectus ſpei. Probatur clarè in littera, quia ſicut per experiẽtiam, &c. Nec eſt impoſſibile aliquid vnum ſecundùm diuerſa cauſare contraria; & diuerſos effectus, ſic experiẽtia ratione cognitæ vel exiſtimatæ impoſſibilitatis cauſat defectum ſpei, ideſt facit vt aliquis non ſperet vbi inexpertus ſperat; ratione verò cognitæ, & æſtimatæ poſſibilitatis cauſet ſpem. Tunc ibi.

¶ Sic ergo experientia eſt cauſa ſpei duobus modis, cauſa autem defectus ſpei vno modo, & propter hoc magis dicere poſſumus eam eſſe cauſam ſpei.

¶ Infert ex iam determinatis concluſionem reſponſiuam totalem, ponens quid ſit magis reſpondendum quæſito, ſcilicet magis dicere poſſumus experientiam eſſe cauſam ſpei quàm defectus eius. Probatur, illud quod eſt cauſa ſpei duobus modis, defectus autem eius vno tantum modo, magis ponitur cauſa, &c. experientia eſt huiuſmodi, ergo, &c. Maior nota. Minor patuit ex prędictis.

¶ Et confirmantur prima, & ſecunda concluſiones argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd experientia in operabilibus non ſolùm cauſat ſcientiam, ſed etiam cauſat quendam habitum propter conſuetudinem qui facit operationem faciliorem, ſed & ipſa virtus intellectualis facit ad poteſtatem facile operandi, demonſtrat etiã aliquid eſſe poſsibile, & ſic cauſat ſpem.

¶ Maior vera experientia eſt in intellectu, ſed tamen aliquid frequenter experiendo cauſatur habitus etiam in appetitu, ſicut morales virtutes acquiſitæ cauſantur ex reiteratione actionis. Et ſecundò dato, quòd ſit tantum in vi cognitiua, negatur conſequẽtia, tum quia, & virtus intellectualis facit facultatem aliquid operandi, & ſic facit aliquid poſſibile, tum quia demonſtrat aliquid eſſe poſſibile, & facit æſtimationem poſſibilitatis, vnde poteſt eſſe cauſa ſpei modis dictis in corpore.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in ſenibus eſt defectus ſpei propter experientiam, inquantum experientia facit exiſtimationem impoſsibilis. Vnde ibidem ſubditur, quòd eis multa eueniunt in deterius.

¶ Maiorem concedo, quòd experientia eſt etiam cauſa defectus ſpei, quando facit æſtimationem, & cognitionem impoſſibilitatis, & difficultatis. Vtra, idem non eſt cauſa, &c. ſecundùm idem,

& ſic

& ſic in propoſito experientia vt facit cognoſcere poſſibilitatem eſt cauſa ſpei, vt ſic autem non eſt cauſa defectus eiuſdem, ſed vt facit cognoſcere impoſſibilitatem. Et hoc non eſt inconueniens, vt dicebat concluſio vltima.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſtultitia, & inexperiẽtia poſſunt eſſe cauſa ſpei quaſi per accidens, remouendo ſcilicet ſcientiam propter quam verè exiſtimatur aliquid eſſe nõ poſsibile; vnde ea ratione inexperientia eſt cauſa ſpei, qua experientia eſt cauſa defectus ſpei.

¶ Maior vera, quòd ſtultitia eſt omnia tentare, & ſperare per accidens remouendo veram ſcientiam, per quam cognoſcitur aliquid impoſſibile, concederẽtur & conſequens dempto, magis, quia inexperientia eſt cauſa ſpei ea ratione qua inexperientia eſt cauſa defectus ſpei, quia per inexperientiam putatur poſſibile, & per experientiam exiſtimatur impoſſibile, ſed non magis, quia experientia eſt cauſa per ſe ſpei, quia verè cognoſcendi aliquid poſſibile, ſed inexperientia eſt cauſa ſpei per accidens, quia aufert cognitionem qua iudicaretur aliquid in veritate impoſſibile, per inexperientiam autem iudicatur poſſibile, ſed falſo, quare dicit D. S. Eadem ratione, quia experientia eſt cauſa defectus ſpei, quia videlicet cognoſcitur aliquid impoſſibile. Vnde eadem ratione oppoſito modo ſe habet experiẽtia eſt cauſa defectus ſpei, quia cognoſcitur impoſſibile in veritate, & ſtultitia eſt cauſa ſpei, quia habetur poſſibile, & non cognoſcitur impoſſibile, ſicut eſt in veritate.

Vtrum in iuuenibus, & ebrioſis ſpes abundet.

K

Infra q. 45. ar. 3. cor.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd iuuentus, & ebrietas non ſint cauſa ſpei, ſpes enim importat quandam certitudinem, & firmitatem. Vnde ad Heb. 6. Spes comparatur anchoræ; ſed iuuenes, & ebrij deficiũt à firmitate, habent enim animum de facili mutabilem, ergo iuuentus, & ebrietas non eſt cauſa ſpei.

¶ 2 Præterea. Ea quæ augent poteſtatem maximè ſunt cauſa ſpei, vt ſupra dictum eſt. * ſed iuuentus, & ebrietas quandam infirmitatem habent adiunctam, ergo non ſunt cauſa ſpei.

* Ar. præc.

¶ 3 Præterea. Experientia eſt cauſa ſpei, vt dictum eſt. * ſed iuuenibus experientia deficit, ergo iuuentus non eſt cauſa ſpei.

* Ar. præc.

¶ Sed contra eſt quod philoſophus dicit in 3. Ethi. * quòd inebriati ſunt benè ſperantes, & in 2. Rhetoricorũ, dicitur. * quòd iuuenes ſunt bonæ ſpei.

* Ariſt. c. 8.

* Ariſt. c. 12

¶ Hic inquirit ſimul de duabus cauſis ſpei, ſcilicet iuuentute, & ebrietate.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd iuuẽtus eſt cauſa ſpei propter tria vt philoſophus dicit in 2. Rheto. & hæc tria poſſunt accipi ſecundùm tres conditiones boni, quod eſt obiectum ſpei, quod eſt futurum, & arduum, & poſſibile vt dictum eſt. Iuuenes enim multum habent de futuro, & parum de præterito, & ideo quia memoria eſt præteriti, ſpes autem futuri parum habent de memoria, ſed multum viuunt in ſpe. Iuuenes etiam propter caliditatem naturæ habent multos ſpiritus, & ita in eis cor ampliatur, ex amplitudine autem cordis eſt, quòd aliquis ad ardua tendat, & ideo iuuenes ſunt animoſi, & bonæ ſpei. Similiter etiam illi qui non ſunt paſsi repulſam, nec experti impedimenta in ſuis conatibus de facili reputãt aliquid ſibi poſsibile, vnde & iuuenes propter inexperiẽtiam impedimentorum, & defectuum, de facili reputant aliquid ſibi poſsibile, & ideo ſunt bonæ ſpei.

Ariſtot.

Ar. primo.

¶ D. S. ſecundùm quòd quæſitum eſt de duplici cauſa ſpei, reſpondet ſingillatim de qualibet. Et primò de iuuentute. Secundò de ebrietate, ibi. Duo etiam. Tertiò ex ſuperabundanti infert vnã concluſionem reſponſi, vniuerſalem, ibi. Et propter, &c. Circa primum reſpondet tali concluſione. Iuuentus eſt cauſa ſpei propter tria. Probatur concluſio auctoritate philoſophi, & ratione ſic. Iuuentus eſt cauſa ſpei ſecundùm tres conditiones boni, quod eſt obiectum ſpei, quod eſt futurum, & arduum, & poſſibile, igitur cõcluſio vera. Antecedens deducitur iuxta tres partes ſuas clarè in littera. Vel poſſet ſic argui pro cõcluſione, illud eſt cauſa ſpei propter tria, quod habet multum de futuro, & facit tendere ad ardua, & aliquid apprehendi ſub ratione poſſibilis; ſed iuuentus eſt huiſmodi, ergo, &c. Maior probatur ex conditionibus obiecti ipſius ſpei. Minor explicatur per totum. Deinde cum dicit.

¶ Duo etiam iſtorum ſunt in ebrijs, ſcilicet caliditas, & multiplicatio ſpirituum propter vinum, & iterum inconſideratio periculorum vel defectuum.

¶ Reſpondet quo ad ebrietatẽ tali concluſione implicitè. Ebrietas eſt cauſa propter duas cauſas, probatur quia in ebrietate ſunt duo, quæ ſcilicet ſunt in iuuentute; ſcilicet caliditas, &c. vt in littera, ergo concluſio vera. Antecedens notum, conſequentia tenet ex dictis. Deinde ibi.

¶ Et propter eandem rationem etiam omnes ſtulti, & de liberatione non vtentes, omnia tentant, & ſunt bonæ ſpei.

¶ Infert ex dictis concluſionem generalem de omni defectu vſus rationis talem, propter eandem rationem, ſcilicet inconſiderationis periculorum, & defectum rationis, etiam omnes ſtulti, & delibratione non vtentes ſunt bonę ſpei. Patet ex dictis, quia ideo ebrietas, & iuuentus ſunt cauſa ſpei, ideo ſtultitia, &c.

¶ Confirmantur ambæ primæ concluſiones argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in iuuenibus, & in ebrijs licet non ſit firmitas ſecundùm rei veritatem, eſt tamen in eis ſecundùm eorum æſtimationem; reputãt enim ſe firmiter aſſecuturos illud, quod ſperant.

¶ Minor vera, in veritate deficiunt, ſed tamen putant ſe firmos, & ſtabiles, quare eſt ibi ſpes, ſed non durabilis, poſtquam enim vinum digeſtum fuerit, aliter ſentiũt, ſperant enim dum ſunt in tali diſpoſitione, quia ſine defectu aſſecuturi ſint, quod ſperant.

¶ Et ſimiliter dicendum ad ſecundum, quòd iuuenes & ebrij habent quidem infirmitatem ſecundùm rei veritatem, ſed ſecundùm eorum exiſtimationem habent poteſtatem, quia ſuos defectus non cognoſcunt.

¶ Ad minorem ſimiliter dicitur, quòd ſunt in veritate infirmi, putant autem ſe fortes. Et quia ſpes eſt motus appetitiuus ſequens æſtimationem etiam falſam, ideò talem æſtimationem de re etiã non exiſtente ſequitur ſpes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non ſolùm experientia, ſed etiam inexperientia eſt quodammodo cauſa ſpei vt dictum eſt. *

* Ar. præc.

¶ Maior vera, ſed non adæquata, & conuertibilis, ſed tunc, quia facit æſtimationem poſſibilitatis in veritate, quam æſtimationem poteſt facere etiam inexperientia, licet falſam plerumque, & etiã, quia experientia facit potentiam, & facultatem conſequendi, quã inexpertus etiam præſumere poteſt. Minor vera, tamen non deficit æſtimatio poſſibilitatis, & præſumptio virtutis, quare negatur conſequentia.

Vtrum ſpes ſit cauſa amoris.

L

Supra q. 27. ar. 4. ad 1. & infra q. 61. ar. 4. ad 3. Et 2 q. 17 ar. 3. cor. & 66 ar. 6. ad 2. Et Tertio 4. dist. 5. cor.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd ſpes nõ ſit cauſa amoris, quia ſecundùm Aug. 14. de Ciui. Dei. * prima affectionum animæ eſt amor, ſed ſpes eſt quædam affectio animæ, amor ergo præcedit ſpem non ergo ſpes cauſat amorem.

¶ 2 Præterea. Deſiderium præcedit ſpem, ſed deſiderium cauſatur ex amore, vt dictum eſt. * ergo etiam ſpes ſequitur amorem, non ergo cauſat ipſum.

¶ 3 Præterea Spes cauſat delectationem vt ſupra dictum eſt. * ſed delectatio non eſt niſi de bono amato, ergo amor præcedit ſpem.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 1. ſuper illud. Abraam genuit Iſaac. Iſaac autem genuit Iacob. dicit gl. id eſt fides ſpem, ſpes charitatem, charitas autem eſt amor, ergo amor cauſatur à ſpe.

* Aug. c. 7. tom. 5.

* q. 32. ar. 3. ad 2.

* q. 35. ar. 1.

¶ Hic conſequenter D. S. inquirit de effectibus ſpei, & primò de amore.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſpes duo reſpicere poteſt. Reſpicit enim ſicut obiectum bonum ſperatum, ſed quia bonum ſperatum eſt arduum poſsibile; aliquando autem fit aliquod arduum poſsibile nobis, non per nos, ſed per alios; ideo ſpes etiam reſpicit illud per quod fit nobis aliquid poſsibile.

¶ D. S. findet diſtinctè iuxta vnã diſtinctionẽ bimembrem quã primò præmittit, ſecundò ſubiungit duas concluſiones, primã ibi. Inquãtũ igitur, &c. ſecũdã ibi. Inquãtũ verò, &c. Dicit ergo primò q̃ ſpes põt habere duplex obiectũ, vnũ proprũ (.ſ. bonũ ſperatũ) aliud, qd aliqua ſpes (quæ eſt expectatio) reſpicit p qđ fit nobis aliquid poſſibile; & rõ huius mẽbri ſecũdi quia bonũ ſperatũ arduũ fit nobis quandoq; poſsibile per alios. Conſequenter cum dicit.

¶ Inquan-

¶ Inquantum igitur ſpes reſpicit bonum ſperatum, ſpes ex amore cauſatur, non enim eſt ſpes niſi de bono deſiderato, & amato.

¶ Subiungit primam concluſionem reſponſ. ſecundum primũ modum prędictum. Spes non cauſat amorem boni ſperati, immo cauſatur ex eius amore. Probatur illud non cauſat ſpes, quod in ſperante neceſſariò præſupponitur ante ſpem, ſed amor boni ſperati neceſſariò præſupponitur ſpei, igitur, &c. Maior nota. Minor patet, quia nihil ſperamus niſi deſideratum, & amatum, &c. Conſequenter ibi.

¶ Inquantum verò ſpes reſpicit illum per quem fit aliquid nobis poſſibile, ſic amor cauſatur ex ſpe, & non ecõuerſo. Ex hoc enim, quòd per aliquem ſperamus nobis poſſe prouenire bona, mouemur in ipſum ſicut in bonũ noſtrum, & ſic incipimus ipſum amare.

¶ Ponit ſecundam concluſionem reſponſ. quo ad ſecundum membrum dictum, talem, amor illius per quem conſequimur bonum cauſatur ex ſpe, & non econtra, ſcilicet non cauſatur ſpes ex amore, quo eum amamus actiuè. Hanc concluſionem probat primò quo ad primam partem, ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Ex hoc autem, &c. primam ſic, omne illud eſt cauſa amoris alterius, quod facit alium haberi tanquam bonum noſtrum; ſed ſpes facit vt ille per quem ſperamus conſequi bonum, habeatur tanquam bonum noſtrum, ſaltem cauſaliter; igitur talis ſpes eſt cauſa amoris eius. Maior nota extra litteram, quia amor eſt de illo quod vel qui habetur tanquam bonum noſtrum, ergo, &c. Minor patet de ſe, quia cauſat in nobis bonum. Tunc ibi.

¶ Ex hoc autem, quòd amamus aliquem, non ſperamus de eo niſi per accidens, inquantum ſcilicet credimus nos reamari ab ipſo, vnde amari ab aliquo facit nos ſperare de eo; ſed amor eius cauſatur ex ſpe quam de eo habemus. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ Probat ſecundam partem concluſionis ſecundæ ſcilicet, & nõ econtra amor, ſcilicet actiuus eſt cauſa ſpei in eum. Probatur, illud eſt cauſa ſpei ergo alium vel in alium, quod facit vt æſtimemus eum nobis benefacturum, & collaturum bonum, ſed amor hoc non facit, ſcilicet quòd quia ego amo eum, quod ipſe mihi benefaciat niſi per accidens, inquantum & ipſe me amat, ergo amor, quo videlicet amo, non cauſat ſpem, ſed amor quo ſimus amatus paſſiuè, vnde amari eſt cauſa ſpei non amare; & per hoc D.S. vult ſatisfactum eſſe argumentis in oppoſitum adducendis. De materia iſtius articuli habet D.S. infrà q. 42 art. 4. & 2. 2. q. 17. art. 7. & 8.

¶ Propter argumentum in contrarium nota ex ſecunda ſecundæ, quia charitas eſt amor perfectus amicitiæ quo diligitur Deus propter ſe. Spes autem fundatur in amore imperfecto; ſcilicet cõcupiſcentiæ beatitudinis, & boni ſperatique amor prior eſt amore perfecto, ideo ſpes præcedit charitatem, ſcilicet Dei, ſed nõ præcedit omnem amorem ſcilicet ſui ipſius, & amorem boni ſperati, qui amor ad ſeiptum eſt amicitiæ, ſed ad bonum ſibi optatum concupiſcentiæ; & ita hæc ratio eſt prò prima parte ſecundæ concluſionis reſponſ.

¶ Ad primum, maior vera, quia ſcilicet nihil ſperatur niſi amatum, & deſideratum, & nihil odiatur, niſi quia cõtra amatum; nam etiam inclinationes, ſcilicet receſſiuæ a malo, derivantur ab inclinatione in bonum, vt patuit ſupra q. 36. artic. primo, & ſecundo. Minor vera. Amor ergo, &c. Verum, rei ſperatæ præcedit ſpem, ſed ſpes illius rei præcedit amorem, præſertim perfectum, & amicitiæ illius à quo ſpero bonum amatum conſequi, & hic amor cõcupiſcentiæ rei amatæ, & deſideratæ præcedat ſpem eiuſdem rei, & ſpes illius rei ſaltem imperfecta, præcedit amorem amicitiæ illius per quem ſpero conſequi; ſpes ergo cauſatur ex amore concupiſcentiæ, & inducit in amorem amicitiæ, quo inducto ſpes augetur & creſcit, &c. & eſt prò prima concluſione reſponſi.

¶ Ad ſecundum, maior vera, & patuit ar. 4. ad tertium, ſed deſiderium rei ſperatæ præcedit ſpem. Minor vera ex amore rei deſideratæ, ſed non ex amore eius actiuo per quem puto me poſſe cõſequi, ergo ſpes ſequitur amorem, verum, vt dicit prima concluſio.

¶ Ad tertium maior vera, & patuit ſupra q. 32. ar. 3. quia prętens conſtituit bonum delectabile, vt patuit. Minor vera, ergo amor rei ſperatæ, & delectantis ſecundum ſpem eſt prius amata, antequam ſperata delectet. Verum, & hoc vult prima concluſio pro qua arguunt iſtæ tres rationes.

Vtrum ſpes conferat ad operationem, vel magis impediat.

M AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd ſpes non adiuuet operationem, ſed magis impediat. Ad ſpẽ enim ſecuritas pertinet, ſed ſecuritas parit negligentiam quæ impedit operationem, ergo ſpes impedit operationem.

¶ 2 Præterea. Triſtitia impedit operationem, vt ſupra dictum eſt. * ſed ſpes quandoque cauſat triſtitiam. Dicitur enim Prouer. 14. Spes quæ differtur affligit animam, ergo ſpes impedit operationem. *q.37.ar.3.

¶ 3 Præterea. Deſperatio contrariatur ſpei, vt dictũ eſt. * ſed deſperatio maximè in rebus belliçis adiuuat operationem, dicitur enim 2. Reg. 12. quòd periculoſa res eſt deſperatio, ergo ſpes facit contrarium effectũ, impediendo ſcilicet operationem. * Art. 4.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur primæ ad Cor. 9. quòd qui arat debet arare in ſpe fructus percipiendi, & eadem ratio eſt in omnibus aliis.

¶ Inquirit de alio effectu qui eſt adiuuare operationem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſpes per ſe habet, q adiuuet operationem intendendò ipſam, & hoc ex duobus. Primò quidem ex ratione ſui obiecti, quod eſt bonum arduum poſſibile; exiſtimatio enim ardui excitat attentionem, exiſtimatio verò poſsibilis non retardat conatum, vnde ſequitur, quòd homo intentè operetur propter ſpem.

¶ D.S. reſpondet breuiter tali concluſione. Spes per ſe habet, q adiuuet operationem intendendò ipſam. Quam probat dupliciter primò ſic, quicquid excitat attentionem, iuuat operationem faciẽdo eam intentè fieri, ſed ſpes eſt huiuſmodi, igitur &c. Minor probatur in littera, quia habet exiſtimationem ardui quæ excitat intẽtionem, ex quo enim res habetur tanquam cum difficultate habenda, oportet diligenter attendere. Sed diceret aliquis obiectum eius etiam habetur tanquam poſſibile, & per conſequens eſt minor ſortior. Soluit D.S. exiſtimatio poſſibilis non retardat conatũ, immo auget, & ergo ibi eſt maior attentio in ſpe, & maior conatus, &c. Deinde ibi. Concluſio

¶ Secundò verò ex ratione ſui effectus, ſpes enim vt ſupra dictum eſt. * cauſat delectationem quæ adiuuat operationem, vt ſupra dictum eſt. * vnde ſpes operationem adiuuat. * q.32. art. 3.ad 2. & q. 31. art. 4. & q. 35. ar. 3.

¶ Probat alia ratione eandem concluſionem ſic. Omnis delectatio adiuuat operationem, ſed delectatio eſt effectus ſpei, igitur ſperans fortius operatur, quia delectatur in operatione qua ſperat ſe conſequi bonum ſperatum.

¶ Et ſecundum iſtam rationem confirmatur concluſio argumẽto in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſpes reſpicit bonum conſequendum, ſecuritas autem reſpicit malum vitandum, vnde ſecuritas magis videtur opponi timori, quàm ad ſpem pertinere, & tamen ſecuritas non cauſat negligentiam niſi inquantum diminuit exiſtimationem ardui, in quo etiam diminuitur ratio ſpei. Illa enim in quibus homo nullum impedimentum timet, quaſi iam non reputantur ardua.

¶ Maior negatur, immo opponitur magis timori quàm ad ſpẽ pertinere, quia reſpicit malum vitandum ſicut, & timor. Timor enim eſt de malo, timens non poſſe facilè vitare. Securus autem habet certitudinem de euitatione. Minor vera, parit negligentia inquantum diminuit æſtimationem ardui. Putat enim, quòd non ſit difficile vitare quæ ingerunt malum, & ſic etiam diminuitur ratio ſpei quæ requirit æſtimationem ardui. Sed negatur conſequẽtia, immo debet inferri, ergo ſpes auget operationem, quia ſecuritas diminuit vt opponitur ſpei ex parte æſtimationis ardui, ergo ipſa ſpes auget, quia requirit talem æſtimationem. Cum ſecundo, quia ſecuritas non pertinet ad ſpem, &c. Quare etiam patet, quòd non ſunt idẽ ſecuritas, & ſpes, immo aliqualiter opponuntur, &c. De ſecuritate infra q. 45, artic. primo ad tertium quomodo opponitur timori priuatiuè.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſpes per ſe cauſat delectationem, ſed per accidens eſt vt cauſet triſtitiam, vt ſupra dictum eſt. * *q.32.ar.3. ad ſecũdũ.

¶ Maior vera quandoque & de per accidens, ſed per ſe cauſat delectationem, & de hoc ſupra q. 32. artic. 3. ad ſecundum, quia de per ſe facit præſentiam delectabilis ſecundùm eſſe apprehenſum, & ſecundum facultatem, & ſic eſt cauſa delectationis, ratione verò realis abſentiæ cauſat triſtitiam. Quare negatur conſequentia, quia magis iudicãdum eſt de eo, quod eſt per ſe quàm de eo, quod eſt per accidens, & quamuis realis abſentia ratione cuius contriſtat etiam requiratur ad ſpem, tamen videtur, quòd eſſe præſens, & eſſe in facultate ſperantis prius ſe habeat ad rationem ſpei, ideo dicitur magis cauſa delectationis quàm triſtitiæ.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd desperatio in bello sit periculosa propter aliquam spem adiunctam. Illi enim qui desperant de fuga debilitantur in fugiendo, sed sperant mortem suam vindicare, & ideo ex hac spe acrius pugnant, vnde periculosi hostibus fiunt.

¶ Ad minorem negatur, quòd desperatio secundùm se iuuet nisi ratione spei adiunctæ, immo si nulla spes, esset nulla operatio consequeretur, vnde desperantes de fuga non fugiunt, sed non desperant tales de vindicta mortis suæ, quare fortiter pugnant se vindicando; si autem, & de vindicta desperarent nihil facerent, nec essent periculosi hostibus; quare desperatio in rebus bellicis non iuuat, sed aliqua spes cum desperatione, ita tamen, quòd spes non haberet materiam nisi præuia desperatione, si enim sperarent posse effugere, tũc nõ haberet locũ vindicta mortis q̃ sperãt.

Quæstio quadragesimaprima.

De timore.

COnsequenter considerandum est primò de timore & secundò de audacia. Circa timorem considerãda sunt quattuor. Primò de ipso timore, Secundò de obiecto eius. Tertiò de causa ipsius. Quartò de effectu. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrum timor sit passio animæ. Secundò, vtrum sit specialis passio. Tertiò, vtrum sit aliquis timor naturalis. Quarto de speciebus timoris.

¶ Postquam D.S. determinauit de prima coniugatione passionum irascibilis, hic agit de secunda, videlicet timore, & audacia, & patet ratio ordinis; quia spes præcedit audaciam, & timor accidit ex desperatione vincendi; prior est autem timor quàm audacia, quia est recessus à malo qui magis per se est quàm audacia quæ dicit accessum ad malum, & ratio omnium iam dictorum patuit supra q. 25. artic. 3. in cor. Circa timorem autem quattuor considerantur vt in littera. Circa timorem secundùm se duo fiunt; primò inquiritur conditio timoris, secundò diuiditur ar. 4. Circa primum primò inquirit quid sit, secundò assignatur quædam proprietas eius art. 3. Circa primum primò ostenditur quòd timor sit passio, secundò quòd specialis passio ar. 2.

Vtrum timor sit passio animæ.

Infra ar. 2. cor.

N AD primum sic proceditur. Videtur, quòd timor non sit passio animæ, Dicit enim Damas. in li. 3.* quòd timor est virtus secundùm sistolem, id est contractionem essentiæ desideratiuæ; sed nulla virtus est passio, vt probatur in 2. Ethicorum. ergo timor non est passio.

* Damasc. cap. 2.

¶ 2 Præterea. Omnis passio est effectus ex præsentia agentis proueniens: sed timor non est de aliquo præsenti, sed de futuro, vt Damascẽ dicit in 2. lib.* ergo timor non est passio.

* Damasc. cap. 12.

¶ 3 Præterea. Omnis passio animæ est motus appetitus sensitiui qui sequitur apprehẽsionem sensus, sensus autem nõ est apprehẽsiuus futuri, sed præsentis, cum ergo timor sit de malo futuro, videtur quòd non sit passio animæ.

* Aug. c. 7. 7. & 9. 10. 5.

¶ Sed contra Aug. in 14. de Ciui. Dei.* enumerat timorem inter alias animæ passiones.

¶ Hic primò inquirit de quidditate timoris.

¶ Respondeo dicendum, quòd inter cæteros animæ motus post tristitiam, timor magis ratione obtinet passionis, vt enim supra dictum est.* ad rationem passionis primò quidem pertinet, quòd sit motus passiuæ virtutis, ad quam scilicet comparetur suum obiectum per modum actiui mouentis, eo quod passio est effectus agentis, & per hũc modum etiam sentire, & intelligere dicũtur pati. Secundò magis propriè dicitur passio motus appetitiuæ virtutis habentis organum corporale, qui fit cũ aliqua transmutatione corporali. Et adhuc proprijssimè illi motus passiones dicuntur, qui important aliquod nocumentum.

* q. 22. ar. 2.

¶ D.S. respondet tali conclusione. Verissimè competit timori ratio passionis, tamen post tristitiam. Huius conclusionis D.S. deducit primò primam partem, secundò infert totalem conclusionem, & probat secundam partem ibi. Vnde verissimè, &c. Quo ad primam partem arguitur sic. Omnis motus passiuæ virtutis, & appetitiuæ habẽtis organum, ratione cuius fit cum transmutatione corporali corruptiua, & nociua verissimè dicitur passio, sed timor est virtutis passiuæ appetitiuæ, & fit cum transmutatione corporali, & importat aliquod nocumentum, igitur, &c. huius rationis D.S. declarat primò maiorẽ, secũdo minorẽ, ibi. Manifestũ est, &c. Maior ergo patet clarè in littera ex q. 22. artic. 1. & tangit triplicem acceptionem passionis ibidem positam. Deinde cum dicit.

Conclusio.

¶ Manifestum est autem, quòd timor cum sit de malo, ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ per se respicit bonum, & malum; pertinet autem ad appetitum sensitiuum, fit enim cum quadam transmutatione, scilicet cũ contractione, vt Damas. dicit.* & importat etiam habitudinem ad malum, secundùm quòd malum habet quodammodo victoriam super aliquod bonum.

* Damas. lib. 2. c.

¶ Declarat minorem clarè in littera quo ad singulas partes. Deinde ibi.

¶ Vnde verissimè sibi competit ratio passionis, tamen post tristitiam quæ est de præsenti malo, nam timor est de malo futuro, quod non ita mouet sicut præsens.

¶ Infert conclusionem respondendo cum secunda parte quam probat. Quòd timor sit tristitiam. Maior est passio isto modo dicta, scilicet lenans in malum; & inferens nocumentum, quæ est de præsenti malo, quàm quæ est de futuro; sed tristitia est de præsenti, timor de futuro, igitur, &c. Maior patet, quia futurum non ita mouet sicut præsens, & patuit etiam supra q. 37. ar. 4. in cor. Patet ex probatione dicta, quòd timor sensitiui appetitus est propriè passio, quia habet omnes tres conditiones requisitas ad passionẽ propriè dictam. Timor autem voluntatis est passio secundùm primã conditionem, & importat nocumentum, sed non corporale immediatè. De definitione autoris habetur D.S. in 3. dist. 34. q. 1. ar. 1. q. 1.

¶ Confirmatur conclusio auctoritate Augustini in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus nominat quoddam principium actionis, & ideo inquantum inferiores motus appetitiuæ virtutis sunt principia exteriorũ actuum, dicuntur virtutes, Philosophus autem negat passionem esse virtutem quæ est habitus.

¶ Ad maiorem dictum est supra q. 36. ar. 2. ad primum. quia timor est virtus prout omne principium operationis dicitur virtus, sed non est virtus habitualis. Ad minorem, nulla virtus habitualis est passio, tamen stando in lata acceptione virtutis. Negatur minor, & consequentia. De modere secundùm Systolem dictum est aliquid supra q. 24. art. 2. ad secundum vide D.S. in tertio supra vbi statim.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut passio corporis naturalis prouenit ex corporali præsentia agentis, ita passio animæ prouenit ex animali præsentia agentis absque præsentia corporali vel reali, inquantum scilicet malum quod est futurum realiter, est præsens secundùm apprehensionem animæ.

¶ Ad maiorem, proueniens ex præsentia aliqua passio naturalis, & corporalis, prouenit ex reali, & corporali præsentia, sed passio animalis prouenit ex animali præsentia, quæ est secundùm esse apprehensum.

¶ Minor negatur, quòd non sic de præsenti alicuno modo, scilicet de præsentia animali, est quidem de futuro in se, & secundùm rem, tamen illud futurum in se sicut apprehensum immutat appetitum, & consequenter corpus immutatione corruptiua, ad mouere enim appetitum sufficit præsentia in esse apprehensio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus non apprehendit futurum, sed ex eo, quòd apprehendit præsens, animal naturali instinctu mouetur ad sperandum futurum bonum, vel timendum futurum malum.

¶ Maior vera est, cũ ex apprehensione præsentis possit ex instinctu naturæ moueri in futurum: ac si apprehenderet vel bonum sperando vel malum timendo, de spe patuit q. 40. art. 3. videt enim canis almum canem flagellari fugit, timens ne, & ipse flagelletur, & videns sibi manu proijci panem vel carnem sperat, & postea se accepturum; vnde ex his quæ in præsenti apprehendit mouetur in futurum; quare in animalibus brutis est aliquid æquipolens apprehensioni futuri, scilicet instinctus naturæ prouenies ex impressione primi intellectus; in homine verò non est quæstio quin appetitus sensitiuus moueatur in futurum a ratione.

Vtrum timor sit specialis passio.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd timor non sit specialis passio. Dicit enim Aug. in li. 83. q.* quòd quem non examinat metus, neque cupiditas eum vastat, nec ægritudo, id est tristitia eum macerat, nec ventilat

* q.

Digitized by Google

tilat geſtiens,& vana lætitia;ex quo videtur,quòd remoto timore omnes aliæ paſsiones remouentur, non ergo paſsio eſt ſpecialis, ſed generalis.

* Ariſt.c.2. ¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 6.Ethi. * ꝙ ita ſe habet in appetitu ꝓſecutio, & fuga,ſicut in intellectu affirmatio, & negatio; ſed negatio non eſt aliquid ſpeciale in intellectu ſicut nec affirmatio, ſed aliquid commune ad multa; ergo nec fuga in appetitu; ſed nihil eſt aliud timor quàm fuga quædam mali, ergo timor non eſt paſsio ſpecialis.

¶ 3 Præterea.Si timor eſſet paſsio ſpecialis,percipuè in irascibili eſſet; eſt autem timor etiam in concupiſcibili. Dicit enim Philoſophus in 2. Rhetoricorum. * quòd timor eſt triſtitia quædam.Et Damaſ. dicit.* ꝙ timor eſt virtus deſideratiua; triſtitia autem & deſiderium ſunt in concupiſcibili,vt ſupra dictum eſt,* non eſt ergo paſsio ſpecialis cum pertineat ad diuerſas potentias.

* Ariſt.c.5. * Damaſc. li. 3.ca. 23. * q. 30. & 35.ar.1.

¶ Sed contra eſt, quòd condiuiditur alijs paſsionibus animæ,vt patet per Damaſ.in 2.libro. * * Dam.c.15

¶ Hic ſecundo inquirit de differentia,& diſtinctione timoris.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd paſsiones animæ recipiunt ſpeciē ex obiectis,vnde ſpecialis paſsio eſt, quæ habet ſpeciale obiectum; timor autē habet ſpeciale obiectum ſicut,& ſpes. Sicut enim obiectum ſpei eſt bonum futurum arduum poſsibile adipiſci, ita obiectum timoris eſt malum futurum difficile cui reſiſti non poteſt,vnde timor eſt ſpecialis paſsio animę.

¶ D.S.reſpondet tali concluſione. Timor eſt ſpecialis paſsio. Probatur, ſpecialis paſsio eſt quæ habet ſpeciale obiectum,ſed timor habet ſpeciale obiectū,ergo, &c. Maior probatur,quia paſsiones animæ recipiunt ſpeciem, & per conſequens diſtinctionē ex obiectis. Minor probatur, quia malum futurum arduum cui non poteſt reſiſti,ſcilicet de facili,vt patet in ſolutione tertij.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes paſsiones animæ deriuantur ex vno principio, ſcilicet ex amore,in quo habent adiuuicem cōnexionem; & ratione huius connexionis remotò timore remouentur aliæ paſsiones animæ, non ideo quia ſit paſsio generalis.

¶ Ad illam. Ex quo videtur,dicitur,remoto timore non ratione ſui quaſi ipſe includat omnes paſſiones, ſed ratione communis ratio dicti omnium,remouentur omnes aliæ paſſiones, ſcilicet ratione amoris in quo omnes connectuntur;ita quòd ablato timore,vt oritur ex amore,remouentur omnes aliæ, quia non exiſtente metu vel timore vt oritur ex amore,amor non exiſtit,& per conſequēs nulla paſsio; ſed non loquitur de timore ſecundùm ſe, quòd eo ſublato auferatur omnis paſsio.

¶ Ad ſecundum dicendum,ꝙ non omnis fuga appetitus eſt timor, ſed fuga ab aliquo ſpeciali obiecto, vt dictum eſt.* & ideo licet fuga ſit quoddam generale,tamē timor eſt paſsio ſpecialis. * In cor.

¶ Conceditur totum vſque ibi. Sed nihil eſt aliud timor quàm fuga quædam mali.Negatur,quòd ſit fuga in communi, & quælibet fuga;ſed eſt talis ſpecialis fuga reſpectu ſpecialis obiecti, vt dictum eſt in cor.Et hic accipere potes, quia verum eſt, quod ſupra dicebatur.q.30.ar.3.ad tertium,quia fuga non ſignificet proprium oppoſitum,& paſsionem oppoſitam concupiſcentiæ,ſed eſt nomē nimis generale,quia extendit ſe ad omnem motum appetitus receſſiuum à malo.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ timor nullo modo eſt in concupiſcibili,non enim reſpicit malum abſolutè, ſed cū quadā difficultate vel arduitate,vt ei reſiſti vix poſsit.Sed quia paſsiones irascibilis deriuātur à paſsionibus concupiſcibilis,& ad eas terminātur, vt ſupra dictū eſt. * ideo timori attribuūtur ea quæ ſunt cōcupiſcibsiji,dicitur eīn timor eſſe triſtitia inquātū obiectū timoris eſt cōtriſtans ſi præſens fuerit,vnde & Philoſophus dicit ibidē. * ꝙ timor procedit ex phātaſia futuri mali corruptiui vel cōtriſtatiui.Similiter,& deſideriū attribuitur à Damaſ.timori; quia ſicut ſpes cauſatur vel oritur a deſiderio boni,ita timor eſt ex fuga mali; fuga autem mali oritur ex deſiderioboni, vt ex ſupra dictis patet. * *q.25.ar.2. * Et ea. Idem. *q.25.ar.2.

¶ Negatur, ꝙ timor ſit in cōcupiſcibili. Ad probationem dicitur,ꝙ eſt triſtitia quædam finaliter, & terminatiuè, id eſt cum aduenit,quod timebatur malum,ſequitur triſtitia in concupiſcibili, quia paſsiones irascibilis terminantur in irascibili, & Damaſcenus intelligitur principiatiuè; & originaliter; quia videlicet timor procedit ex fuga,& odio mali,& illa fuga iterum prouenit ex aliquo deſiderio,& amore boni,vt patuit ſupra.q.25.ar.2.D.S.tamen in tertio ſupra ad primum dicit, quòd Damaſcenus capit deſiderium largè,pro appetitu,qui communis eſt,& irascibili,& concupiſcibili.

Vtrum timor aliquis ſit naturalis.

P

AD tertium ſic proceditur. Videtur,quòd timor aliquis ſit naturalis.Dicit enim Damaſc.in tertio lib, * quòd eſt quidam timor naturalis nolente anima diuidi à corpore. * Damaſc. cap.23.

¶ 2 Præterea.Timor ex amore oritur, vt dictū eſt.* ſed eſt aliquis amor naturalis,vt Dionyſ. dicit quarto ca. de Diui. no. ergo etiam eſt aliquis timor naturalis. * Art.2.ad primum.

¶ 3 Præterea.Timor opponitur ſpei, vt ſupra dictū eſt. * ſed eſt aliqua ſpes naturæ, vt patet per id,quod dicitur Rom.quarto,de Abraham,quòd contra ſpē naturę in ſpē gratię credidit,ergo etiā eſt aliquis timor naturæ. *q.40.ar.4. ad primū. D.Paul. Abraham.

¶ Sed contra, ea quæ ſunt naturalia communiter inueniuntur in rebus animatis, & inanimatis; ſed timor non inuenitur in rebus inanimatis, ergo timor non eſt naturalis.

¶ Hic D.S.inquirit de vna proprietate timoris, ſcilicet naturalitate.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliquis motus dicitur naturalis,quia ad ipſum inclinat natura,ſed hoc contingit dupliciter.Vno modo,quòd totum perficitur à natura abſque aliqua operatione apprehenſiuæ virtutis, ſicut moueri ſurſum eſt motus naturalis ignis, & augeri eſt motus naturalis animalium, & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis ad quem natura inclinat,licet nō perficiatur niſi per apprehenſionem,quia ſicut ſupra dictum eſt.* motus cognitiuæ,& appetitiuæ virtutis reducuntur in naturam ſicut in principium primum. Et per hunc modum etiam ipſi actus apprehenſiuæ virtutis, vt intelligere,ſentire,& memorari,& etiam motus appetitus animalis quandoque dicuntur naturales. * q.17. art. 9.ad ſecundum,& clarius ſupra q.10. art 1.

¶ D.S.diſtinctē reſpondet ſecundùm ꝙ primò diſtinguit de duplici naturalitate motus,ſecundò ſubiungit concluſiones duas reſponſiuas;primam ibi.Et per hunc modum,&c.ſecundam ibi.Sed ſecundùm primam,&c.D.S. ergo præmittit per modum notabilis quod exponit variam ſignificationem vnius termini quæſiti. ſ.naturalis motus,extensè etiam pro actu ſecundo;dicitur autem naturalis,quia ad eam inclinat natura, ſed hoc contingit dupliciter, vno modo,quia ſequitur naturam, & formam ſubſtantialem ſine omni apprehenſione.Alio modo quia natura quidem inclinat ad hoc,ſed non perficitur niſi mediante apprehenſione,ſicut dictum fuit ſupra.q.10.ar.1.in cor.ꝙ voluntas naturaliter vult ſuum obiectum de per ſe,& omnia quæ naturaliter cōueniunt volenti, ſicut intelligere viuere,& eſſe,&c.& talis ergo appetitus naturalis,ideſt fundatus in natura,poteſt eſſe mediante apprehenſione.

¶ Nota diligenter hāc diſtinctionem, quia ad multa valet;vult enim,ꝙ aliquis motus dicitur naturalis, vel quia ex inclinatione naturali tantùm determinata ad vnum abſque cognitione conſiūcta, & talis motus procedit ex amore naturali, qui non eſt actus elicitus,ſed inclinatio naturæ indita;ſecundo autem modo motus vel actus dicitur naturalis, non quia ſolùm ex inclinatione naturali,ſed concurrente apprehenſione obiecti.

¶ Et nota,ꝙ talis motus poteſt dici animalis vel intellectualis, & naturalis,diuerſis rationibus; vt enim eſt ab inclinatione naturæ,& determinatus ad vnum proſequēdum vel fugiendum,dicitur naturalis; vt autem eſt mediante apprehenſione ſenſitiua vel intellectiua,dicitur animalis vel intellectualis motus.Et patet ex hoc ꝙ motus, & actus qui dicitur naturalis in cognoſcētibus eſt actus elicitus,vnde in propoſito timor naturalis eſt ad quem natura inclinat neceſſariò, & naturaliter, quia videlicet apprehenſo tali obiecto natura neceſſariò ipſum timet, & ita eſt naturalis principiatiuè,& ſpecificatiuè,quia natura inclinat ad cum,& eſt de obiecto,quod neceſſariò timetur,& non poteſt non timeri, ſicut mortem quis naturaliter timet, &c.

¶ Nota etiam verbum D.S.cum dicit.Et per hunc etiā ipſi actus apprehenſiuæ virtutis,&c.quandoq; dicuntur naturales. Patet ex hoc ꝙ cum dicitur.Homo naturā ſcire deſiderat,ꝙ illud deſideriū eſt actus elicitus, quia eſt reſpectu naturaliter deſiderabilis; patet etiam,quòd intelligere principiorum eſt actus elicitus patet etiā, quòd appetitus animalis naturalis eſt elicitus, & dicitur naturalis principiatiuè,

¶ Ad tertium dicendum, quòd desperatio in bello sit periculosa propter aliquam spem adiunctam. Illi enim qui desperant de fuga debilitantur in fugiendo, sed sperant mortem suam vindicare, & ideo ex hac spe acrius pugnant, vnde periculosi hostibus fiunt.

¶ Ad minorem negatur, quòd desperatio secundùm se iuuet nisi ratione spei adiunctæ, immo si nulla spes, esset nulla operatio consequeretur, vnde desperantes de fuga non fugiunt, sed non desperant tales de vindicta mortis suæ, quare fortiter pugnant se vindicando; si autem, & de vindicta desperarent, nihil facerent, nec essent periculosi hostibus; quare desperatio in rebus bellicis non iuuat, sed aliqua spes cum desperatione, ita tamen, quòd spes non haberet materiam nisi præuia desperatione, si enim sperarent posse effugere, tũc nõ haberet locũ vindicta mortis q̃ sperãt.

Quæstio quadragesimaprima.

De timore.

COnsequenter considerandum est primò de timore & secundò de audacia. Circa timorem considerãda sunt quattuor. Primò de ipso timore. Secundò de obiecto eius. Tertiò de causa ipsius. Quartò de effectu. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrum timor sit passio animæ. Secundò, vtrum sit specialis passio. Tertiò, vtrum sit aliquis timor naturalis. Quarto de speciebus timoris.

¶ Postquam D. S. determinauit de prima coniugatione passionum irascibilis, hic agit de secunda, videlicet timore, & audacia, & patet ratio ordinis; quia spes præcedit audaciam, & timor accidit ex desperatione vincendi; prior est autem timor quàm audacia, quia est recessus à malo qui magis per se est quàm audacia quæ dicit accessum ad malum, & ratio omnium iam dictorum patuit supra q. 25. artic. 3. in cor. Circa timorem autem quattuor considerantur vt in littera. Circa timorem secundùm se duo fiunt; primò inquiritur conditio timoris, secundò diuiditur ar. 4. Circa primum primò inquirit quid sit, secundò assignatur quædam proprietas eius art. 3. Circa primum primò ostenditur quòd timor sit passio, secundò quòd specialis passio ar. 2.

Vtrum timor sit passio animæ.

Inf. 2 ar. 2. cor.

NAD primum sic proceditur. Videtur, quòd timor non sit passio animæ, Dicit enim Damas. in li. 3.* quòd timor est virtus secundùm sistolem, ideſt contractionem essentiæ desideratiua; sed nulla virtus est passio, vt probatur in 2. Ethicorum. ergo timor non est passio.

* Damasc. cap. 4.

¶ 2 Præterea. Omnis passio est effectus ex præsentia agentis prouenientis: sed timor non est de aliquo præsenti, sed de futuro, vt Damascenus dicit in 2 lib.* ergo timor non est passio.

* Damasc. cap. 12.

¶ 3 Præterea. Omnis passio animæ est motus appetitus sensitiui qui sequitur apprehẽsionem sensus, sensus autem nõ est apprehẽsiuus futuri, sed præsentis, cum ergo timor sit de malo futuro, videtur quòd non sit passio animæ.

* Aug. c. 7. 9. & 10. 5. ¶ Sed contra Aug. in 14. de Ciui. Dei.* enumerat timorem inter alias animæ passiones.

¶ Hic primò inquirit de quidditate timoris.

¶ Respondeo dicendum, quòd inter cæteros animæ motus post tristitiam, timor magis ratione obtinet passionis, vt enim supra dictum est.* ad rationem passionis primò quidem pertinet, quòd sit motus passiuæ virtutis, ad quam scilicet comparetur suum obiectum per modum actiui mouentis, eo quod passio est effectus agentis, & per hũc modum etiam sentire, & intelligere dicũtur pati. Secundò magis propriè dicitur passio motus appetitiuæ virtutis habentis organum corporale, qui fit cũ aliqua transmutatione corporali. Et adhuc proprissimè illi motus passiones dicuntur, qui important aliquod nocumentum.

* q. 22. ar. 2.

Conclusio. ¶ D. S. respondet tali conclusione. Verissimè competit timori ratio passionis, tamen post tristitiam. Huius conclusionis D. S. deducit primò primam partem, secundò infert totalem conclusionem, & probat secundam partem ibi. Vnde verissimè, &c. Quo ad primam partem arguitur sic. Omnis motus passiuæ virtutis, & appetitiuæ habẽtis organum, ratione cuius fit cum transmutatione corporali corruptiua, & nociua verissimè dicitur passio, sed timor est virtutis passiuæ appetitiuæ, & fit cum transmutatione corporali, & importat aliquod nocumentum, igitur, &c huius rationis D. S. declarat primò maiorẽ, secũdo minorẽ, ibi. Manifestũ est, &c Maior ergo patet clarè in littera ex q. 22. artic. 1. & tangit triplicem acceptionem passionis ibidem positam. Deinde cum dicit.

* Damasc. lib. 3. c. 23. ¶ Manifestum est autem, quòd timor cum sit de malo, ad appetitiuam potentiam pertinet, quæ per se respicit bonum, & malum; pertinet autem ad appetitum sensitiuum, fit enim cum quadam transmutatione, scilicet cũ contractione, vt Damas. dicit.* & importat etiam habitudinem ad malum, secundùm quod malum habet quodammodo victoriam super aliquod bonum.

¶ Declarat minorem clarè in littera quo ad singulas partes. Deinde ibi.

¶ Vnde verisimè sibi competit ratio passionis, tamen post tristitiam quæ est de præsenti malo, nam timor est de malo futuro, quod non ita mouet sicut præsens.

¶ Infert conclusionem ex ponitiuam cum secunda parte quam probat. S. quòd post tristitiam. Maior est passio isto modo dicta, scilicet totalis in malum, & inferens nocumentum, quæ est de præsenti malo, quàm quæ est de futuro; sed tristitia est de præsenti, timor de futuro, igitur, &c. Maior patet, quia futurum non ita mouet sicut præsens, & patuit etiam supra q. 37. ar. 4. in cor. Patet ex probatione dicta, quòd timor sensitiui appetitus est propriè passio, quia habet omnes tres conditiones requisitas ad passionẽ propriè dictam. Timor autem voluntatis est passio secundùm primam conditionem, & importat nocumentum, sed nõ corporale immediatè; De definitione autem horũ D. S. in 3 di. 34. q. 1. ar. 1. q. 2.

¶ Confirmatur conclusio auctoritate Augustini ex argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus nominat quoddam principium actionis, & ideo inquantum interiores motus appetitiuæ virtutis sunt principia exteriorũ actuum, dicuntur virtutes, Philosophus autem negat passionem esse virtutem quæ est habitus.

¶ Ad maiorem dictum est supra q. 56. ar. 1. ad primum. quia timor est virtus prout omne principium operationis dicitur virtus, sed non est virtus habitualis. Ad minorem, nulla virtus habitualis est passio, tamen stando in lata acceptione virtutis. Negatur minor, & consequentia. De mouere secundùm Syllogisticum dictum est aliquid supra q. 24. ar. 2. ad secundum vide D. S. in tertio supra vbi statim.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut passio corporalis naturalis prouenit ex corporali præsentia agentis, ita passio animæ prouenit ex animali præsentia agentis absque præsentia corporali vel reali, inquantum scilicet malum quod est futurum realiter, est præsens secundùm apprehensionem animæ.

¶ Ad maiorem, prouenit ex præsentia aliqua passio naturalis, & corporalis, prouenit ex reali, & corporali præsentia, sed passio animalis prouenit ex animali præsentia, quæ est secundùm esse apprehensum.

¶ Minor negatur, quòd non sit de præsenti aliquo modo, scilicet de præsentia animali, est quidem de futuro in se, & secundùm rem, tamen illud futurum in se actu apprehensum immutat appetitum, & consequenter corpus immutatione corruptiua, ad mouere enim appeticum sufficit præsentia in esse apprehensio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus non apprehendit futurum, sed ex eo, quòd apprehendit præsens, animal naturali instinctu mouetur ad sperandum futurum bonum, vel timendum futurum malum.

¶ Maior vera est, tũ ex apprehensione præsentis potest ex instincta naturæ moueri in futurum ac si apprehenderet vel bonum sperando vel malum timendo, de spe patuit q. 40. ar. 3. vidēs enim canis alium canem flagellari fugit, timens ne, & ipse flagelletur, & videns sibi nunc proijci panem vel carnem sperat, & postea se accepturum; vnde ex his quæ in præsenti apprehendit mouetur in futurum; quare in animalibus brutis est aliquid æquiualens apprehensioni futuri, scilicet instinctus naturæ prouenies ex impressione primi intellectus, in homine verò non est quæstio quin appetitus sensitiuus moueatur in futurum à ratione.

Vtrum timor sit specialis passio.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd timor non sit specialis passio. Dicit enim Aug. in li. 83. q.* quòd quem non examinat metus, neque cupiditas eum vastat, nec ægritudo, ideſt tristitia eum macerat, nec ven-

* q. 33. ad 4.

tilat

tilat geſtiens,& vana lætitia;ex quo videtur,quòd remoto timore omnes aliæ paſsiones remouentur, non ergo paſsio eſt ſpecialis, ſed generalis.

*Ariſt.c.2. ¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 6.Ethi. * ꝙ ita ſe habet in appetitu ꝓſecutio, & fuga,ſicut in intellectu affirmatio, & negatio; ſed negatio non eſt aliquid ſpeciale in intellectu ſicut nec affirmatio, ſed aliquid commune ad multa; ergo nec fuga in appetitu; ſed nihil eſt aliud timor quàm fuga quædam mali, ergo timor non eſt paſsio ſpecialis.

¶ 3 Præterea.Si timor eſſet paſsio ſpecialis,percipuè in irascibili eſſet; eſt autem timor etiam in concupiſcibili. Dicit enim Philoſophus in 2. Rhetoricorum. * quòd timor eſt triſtitia quædam.Et Damaſ. dicit.* ꝙ timor eſt virtus deſideratiua; triſtitia autem & deſiderium ſunt in concupiſcibili,vt ſupra dictum eſt,* non eſt ergo paſsio ſpecialis cum pertineat ad diuerſas potentias.

*Ariſt.c.5. *Damaſc. li.3.ca.23. *q.30. & 35.ar.1.

¶ Sed contra eſt, quòd condiuiditur alijs paſsionibus animæ,vt patet per Damaſ.in 2.libro. *

*Dam.c.15

¶ Hic ſecundo inquirit de differentia,& diſtinctione timoris.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd paſsiones animæ recipiunt ſpecie ex obiectis,vnde ſpecialis paſsio eſt, quæ habet ſpeciale obiectum; timor autē habet ſpeciale obiectum ſicut,& ſpes. Sicut enim obiectum ſpei eſt bonum futurum arduum poſsibile adipiſci, ita obiectum timoris eſt malum futurum difficile cui reſiſti non poteſt,vnde timor eſt ſpecialis paſsio animę.

¶ D.S.reſpondet tali concluſione. Timor eſt ſpecialis paſsio. Probatur, ſpecialis paſsio eſt quæ habet ſpeciale obiectum,ſed timor habet ſpeciale obiectū,ergo, &c. Maior probatur,quia paſsiones animæ recipiunt ſpeciem, & per conſequens diſtinctionē ex obiectis. Minor probatur, quia malum futurum arduum cui non poteſt reſiſti,ſcilicet de facili,vt patet in ſolutione tertij.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes paſsiones animæ deriuantur ex vno principio, ſcilicet ex amore,in quo habent adiuuicem cōnexionem; & ratione huius connexionis remoto timore remouentur aliæ paſsiones animæ, non ideo quia ſit paſsio generalis.

¶ Ad illam.Ex quo videtur,dicitur,remoto timore non ratione ſui quaſi ipſe includat omnes paſſiones, ſed ratione communis ratiocinij omnium,remouentur omnes aliæ paſſiones, ſcilicet ratione amoris in quo omnes connectūtur,ita quòd ablato timore,vt oritur ex amore,remouentur omnes aliæ, quia non exiſtente metu vel timore vt oritur ex amore,amor non exiſtit,& per conſequēs nulla paſsio; ſed non loquitur de timore ſecundùm ſe, quòd co ſublato auferatur omnis paſsio.

¶ Ad ſecundum dicendum,ꝙ non omnis fuga appetitus eſt timor, ſed fuga ab aliquo ſpeciali obiecto, vt dictum eſt.* & ideo licet fuga ſit quoddam generale,tamē timor eſt paſsio ſpecialis.

*In corp.

¶ Conceditur totum vſque ibi. Sed nihil eſt aliud timor quàm fuga quædam mali.Negatur,quòd ſit fuga in communi, & quælibet fuga;ſed eſt talis ſpecialis fuga reſpectu ſpecialis obiecti, vt dictum eſt in cor.Et hic accipere potes, quia verum eſt, quod ſupra dicebatur.q.30.ar.3.ad tertium,quia fuga non ſignificet proprium oppoſitum,& paſsionem oppoſitam concupiſcentiæ,ſed eſt nomē nimis generale,quia extenditur ſe ad omnem motum appetitus receſſiuum à malo.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ timor nullo modo eſt in concupiſcibili,non enim reſpicit malum abſolutè, ſed cū quadā difficultate vel arduitate,vt ei reſiſti vix poſsit.Sed quia paſsiones irascibilis deriuātur à paſsionibus concupiſcibilis,& ad eas terminātur, vt ſupra dictū eſt. * ideo timori attribuūtur ea quæ ſunt cōcupiſcibiſi,dicitur ēm timor eſſe triſtitia inquātū obiectū timoris eſt cōtriſtans ſi præſens fuerit,vnde & Philoſophus dicit ibidē. * ꝙ timor procedit ex phātaſia futuri mali corruptiui vel cōtriſtatiui.Similiter,& deſideriū attribuitur à Damaſ.timori; quia ſicut ſpes cauſatur vel oritur a deſiderio boni,ita timor eſt ex fuga mali; fuga autem mali oritur ex deſiderio boni, vt ex ſupra dictis patet. *

*q.25.ar.1. *Et ca. Eodem. *q.25.ar.2.

¶ Negatur,ꝙ timor ſit in cōcupiſcibili. Ad probationem dicitur,ꝙ eſt triſtitia quædam finaliter, & terminatiuè,id eſt cum aduenit,quod timebatur malum,ſequitur triſtitia in concupiſcibili, quia paſsiones irascibilis terminantur in irascibili, & Damaſcenus intelligitur principaliter; & originaliter, quia videlicet timor procedit ex fuga,& odio mali,& illa fuga iterum prouenit ex aliquo deſiderio,& amore boni,vt patuit ſupra.q.25.ar.2.D.S.tamen in tertio ſupra ad primum dicit, quòd Damaſcenus capit deſiderium largè,pro appetitu,qui communis eſt,& irascibili,& concupiſcibili.

Vtrum timor aliquis ſit naturalis.

AD tertium ſic proceditur. Videtur,quòd timor aliquis ſit naturalis.Dicit enim Damaſc.in tertio lib,* quòd eſt quidam timor naturalis nolente anima diuidi à corpore.

P

*Damaſc. cap.23.

¶ 2 Præterea.Timor ex amore oritur, vt dictū eſt.* ſed eſt aliquis amor naturalis,vt Dionyſ. dicit quarto ca. de Diui. no. ergo etiam eſt aliquis timor naturalis.

*Art.2.ad primum.

¶ 3 Præterea.Timor opponitur ſpei, vt ſupra dictū eſt. * ſed eſt aliqua ſpes naturæ, vt patet per id,quod dicitur Rom.quarto,de Abraham,quòd contra ſpē naturę in ſpē gratię credidit,ergo etiā eſt aliquis timor naturæ.

*q.40.ar.4. ad primū. D.Paul. Abraham.

¶ Sed contra, ea quæ ſunt naturalia communiter inueniuntur in rebus animatis, & inanimatis; ſed timor non inuenitur in rebus inanimatis, ergo timor non eſt naturalis.

¶ Hic D.S.inquirit de vna proprietate timoris, ſcilicet naturalitate.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliquis motus dicitur naturalis,quia ad ipſum inclinat natura,ſed hoc contingit dupliciter.Vno modo,quòd totum perficitur à natura abſque aliqua operatione apprehenſiuæ virtutis, ſicut moueri ſurſum eſt motus naturalis ignis, & augeri eſt motus naturalis animalium, & plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis ad quem natura inclinat,licet nō perficiatur niſi per apprehenſionem,quia ſicut ſupra dictum eſt.* motus cognitiuæ,& appetitiuæ virtutis reducuntur in naturam ſicut in principium primum. Et per hunc modum etiam ipſi actus apprehenſiuæ virtutis, vt intelligere,ſentire,& memorari,& etiam motus appetitus animalis quandoque dicuntur naturales.

*q.17. art. 9.ad ſecundum,& citius ſupra q.10. art 1.

¶ D.S.diſtincte reſpondet ſecundùm ꝙ primò diſtinguit de duplici naturalitate motus,ſecundò ſubiungit concluſiones duas reſponſiuas;primam ibi.Et per hunc modum,&c.ſecundam ibi.Sed ſecundùm primam,&c.D.S. ergo præmittit per modum notabilis quod exponit variam ſignificationem vnius termini quæſiti. ſ.naturalis motus,extensè etiam pro actu ſecundo;dicitur autem naturalis,quia ad eam inclinat natura, ſed hoc contingit dupliciter, vno modo,quia ſequitur naturam, & formam ſubſtantialem ſine omni apprehenſione. Alio modo quia natura quidem inclinat ad hoc,ſed non perficitur niſi mediante apprehenſione,ſicut dictum ſuit ſupra.q.10.ar.1.in cor.ꝙ voluntas naturaliter vult ſuum obiectum de per ſe,& omnia quæ naturaliter cōueniunt volenti, ſicut intelligere viuere,& eſſe,&c.& talis ergo appetitus naturalis,ideſt fundatus in natura,poteſt eſſe mediante apprehenſione.

¶ Nota diligenter hāc diſtinctionem, quia ad multa valet;vult enim,ꝙ aliquis motus dicitur naturalis, vel quia ex inclinatione naturali tantùm determinata ad vnum abſque cognitione coniūcta, & talis motus procedit ex amore naturali, qui non eſt actus elicitus,ſed inclinatio naturæ indita;ſecundo autem modo motus vel actus dicitur naturalis, non quia ſolùm ex inclinatione naturali,ſed concurrente apprehenſione obiecti.

¶ Et nota,ꝙ talis motus poteſt dici animalis vel intellectualis; & naturalis,diuerſis rationibus; vt enim eſt ab inclinatione naturæ,& determinatus ad vnum proſequēdum vel fugiendum,dicitur naturalis; vt autem eſt mediante apprehenſione ſenſitiua vel intellectiua,dicitur animalis vel intellectualis motus.Et patet ex hoc ꝙ motus, & actus qui dicitur naturalis in cognoſcētibus eſt actus elicitus,vnde in propoſito timor naturalis eſt ad quem natura inclinat neceſſariò, & naturaliter, quia videlicet apprehenſo tali obiecto natura neceſſariò ipſum timet, & ita eſt naturalis principiatiuè,& ſpecificatiuè,quia natura inclinat ad cum,& eſt de obiecto,quod neceſſariò timetur,& non poteſt non timeri, ſicut mortem quis naturaliter timet, &c.

¶ Nota etiam verbum D.S.cum dicit.Et per hunc etiā ipſi actus apprehenſiuæ virtutis,&c.quandoq; dicuntur naturales. Patet ex hoc ꝙ cum dicitur.Homo natura ſcire deſiderat,ꝙ illud deſideriū eſt actus elicitus, quia eſt reſpectu naturaliter deſiderabilis; patet etiam,quòd intelligere principiorum eſt actus elicitus patet etiā, quòd appetitus animalis naturalis eſt elicitus, & dicitur naturalis principiatiuè,

principiatiuè,& ſpecificatiuè,&c Dicit autem notanter, quandoque,quia videlicet non quodlibet intelligere eſt naturale, ſed tãtùm intelligere,quod eſt determinatum ad vnum, quod videlicet eſt de obiecto in cuius intellectionem natura inclinat, & cuius oppoſito non poteſt aſſentire;alij autem motus intellectus vel appetitus reſpectu eorum ad quæ natura non inclinat, vel ad quæ non eſt determinatio neceſſariò non dicuntur naturales. Conſequenter cum dicit.

¶ Et per hunc modum poteſt dici timor naturalis, & diſtinguitur à timore non naturali ſecundùm diuerſitatem obiecti. Eſt enim vt Philoſophus dicit in 2. Rhetoricorum. * timor de malo corruptiuo,quod natura refugit propter naturale deſiderium eſſendi,& talis timor dicitur eſſe naturalis.

* Ariſt. ca. 5.10. 6.

¶ Reſpondet iuxta ſecundum modum naturalitatis motus prædictum,tali concluſione. Timor aliquis poteſt dici naturalis ſecũdo modo,aliquis non naturalis,& diſtinguuntur ab inuicẽ Hanc concluſionem probat primò quo ad primam partem, ſecũdò quo ad ſecundam,ibi Et iterum. Quo ad primam ſic,ille timor dicitur naturalis qui eſt de malo corruptiuo,quod eſt contra naturam;ſed aliquis eſt de huiuſmodi malo, ergo aliquis eſt naturalis. Maior eſt philoſophi.2.Rheto.Minor de ſe patet,quia aliquis timet mortem,& alia corruptiua naturæ propter naturale deſiderium eſſendi, quia igitur talis timor prouenit ex inclinatione naturæ, ideo eſt naturalis. Vnde poſſet argui,ille timor eſt naturalis qui procedit ex inclinatione naturæ,ſed aliquis eſt huiuſmodi,ille.ſ.qui eſt de malo corruptiuo,qđ natura refugit,igitur,&c. Cõſequenter ibi.

¶ Et iterũ de malo contriſtatiuo,quod non repugnat naturæ,ſed deſiderio appetitus; & talis timor non eſt naturalis,ſicut etiã ſupra.* amor,concupiſcẽtia,& delectatio diſtincta ſunt per naturale,& non naturale.

q.10.ar.1. q.11.ar. 7.

¶ Probat ſecundam partem cõcluſionis dictæ, ꝙ aliquis timor ſit non naturalis,ſic.Ille timor dicitur non naturalis qui eſt de malo non contrario naturæ, nec per conſequens natura inclinat de propinquo ad eius fugam (ſed appetitui etiam quãdoque inordinato) ſed aliquis eſt de huiuſmodi malo,igitur, &c. Sed quòd diſtinguantur adinuicem timor naturalis,& non naturalis. Probatur ſic,quæ habent diuerſa obiecta diſtinguuntur,ſed illi timores habent diuerſa obiecta,igitur,&c. Minor patuit ex iam dictis. Secũdò probatur à ſimili de concupiſcentia, & amore, vt patuit ſupra q.26 ar.2.De concupiſcentia q.30 ar.3.Et de delectatione q.31.ar. 7. Deinde cum dicit.

¶ Sed ſecundùm primam acceptionem naturalis ſciẽdum eſt,quòd quædam de paſſionibus animæ quandoque dicuntur naturales, vt amor, deſiderium, & ſpes; aliæ verò naturales dici non poſſunt, & hoc ideo, quia amor, & odium, deſiderium & fuga important inclinationem quandam ad proſequendum bonum, & fugiendum malum, quæ quidem inclinatio pertinet etiam ad appetitum naturalem, & ideo amor eſt quidam naturalis;& deſiderium vel ſpes poteſt quodammodo dici etiã in rebus naturalibus cognitione carentibus.

Concluſio

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam quo ad primum modum naturalis motus.Et primò facit,quod dictum eſt.Secundò elicit quoddam corollarium cuius deductio eſt argumentorum adducendorum ſolutio,ibi.Et ideo,&c.Concluſio ergo eſt. Secundum primum modum naturalis, prout tota inclinatio perficitur a natura,aliquæ paſſiones,id eſt nomina paſſionum dicuntur naturales, id eſt ſignificant,& poſſunt attribui rebus purè naturalibus vt amor deſiderium, & ſpes;aliæ verò, id eſt alia nomina aliarum paſſionum non attribuuntur rebus purè naturalibus.Huius concluſionis D.S.probat primò primam partem, ſecundò ſecundam,ibi.Sed aliæ,&c Primam ſic,amor,odium,deſiderium,& fuga,important inclinationem quandam ad proſequendum bonum,& fugiendum malum,ſed ad iſta ſufficit inclinatio appetitus naturalis,igitur,&c. Deinde ibi.

¶ Sed aliæ paſſiones animæ important quoſdam motus, ad quos nullo modo ſufficit inclinatio naturalis,vel quia de ratione harum paſsionum eſt ſenſus ſeu cognitio,ſicut dictum eſt.* quòd apprehenſio requiritur ad rationem delectationis,& doloris, vnde qui carent cognitione non poſſunt dici delectari vel dolere; aut quia huiuſmodi motus ſunt contra rationem inclinationis naturalis, puta quòd deſperatio refugit bonum propter aliquã difficultatẽ, & timor refugit impugnationem mali contrarij., ad quod eſt inclinatio naturalis.

* q.31.ar. 4.q.35.ar.2.

¶ Declarat ſecundã partem dictæ concluſionis ſecundę ſic.Alię paſſiones animę à dictis ſupra important,&c.ſed ad illas nõ ſufficit inclinatio appetitus naturalis, quia vel de ratione illarum eſt cognitio, vel quia ſunt contra rationem inclinationis naturalis, vt eſt deſperatio,& timor, igitur aliæ paſſiones à dictis non attribuuntur rebus purè naturalibus primo modo. Habetur autem ex iſta ſecunda concluſione,quòd timor non eſt naturalis primo modo. Tunc ibi.

¶ Et ideo huiuſmodi paſsiones nullo modo attribuũtur rebus inanimatis. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ Elicit ex dicta concluſione, & eius ratione tale corollarium, quod frangit argumentũ in contrariũ,ꝙ huiuſmodi paſſiones,ſcilicet requirentes cognitionem vel exiſtentes cõtra rationẽ inclinationis naturalis,non attribuuntur rebus inanimatis,patet de ſe, qa in inanimatis non eſt cognitio nec inclinatio contra naturam. Et ex his deductionibus ſoluentur argumenta ſequentia.

AD ARGVMENTVM in cõtrarium. Ad maiorem quæ ſunt naturalia primo modo ad quæ ſufficit inclinatio naturæ, & non requirunt cognitionem,nec ſunt contra inclinationem naturę,talia inueniuntur in rebus inanimatis,& animatis. Minor vera, igitur non eſt naturalis primo modo.

¶ Ad primum,ad auctoritatẽ Damaſceni dicitur,ꝙ intelligitur de naturali ſecundo modo,vt patuit, quia eſt de malo in cuius fugã natura inclinat.ſ.morte;& ſic dupliciter naturalis,ex parte principij,& obiecti; ſed non eſt naturalis quaſi ſequatur formam ſine omni apprehenſione ; vnde quæ nullo modo habent appetitum ſenſitiuum,nec cognitionem non timent mortem, &c.

¶ Ad ſecundũ,maior vera,tñ plus requiritur ad timorem quàm amorẽ, vniuerſaliter accipiendo amorem, videlicet,cognitio,& ad minus fuga quædam impugnationis cõtrarij eſt de ratione timoris,quod contrariatur naturali inclinationi qua vnumquodque impugnat ſuũ contrarium. Minor vera,ſed negatur conſequentia propter iam dictam diuerſitatem tactam in ſecunda concluſione.

¶ Ad tertium,negatur conſequentia breuiter, quia ſpes non requirit cognitionem,& eſt ſecundùm inclinationem naturæ, quia calor aggreditur aliquod arduum difficilẽ impugnando, & ſperando vincere,ſcilicet aliquod difficulter ignibile, ſed plus requiritur ad timorem ; opponuntur quidem ex parte obiecti, vt patuit ar. 2. in cor.tamen timor habet repugnantiam ad inclinationem purè naturalem non ſpes.

Vtrum conuenienter Damaſcenus aſſignet ſex ſpecies timoris, ſcilicet ſegnitiem, erubeſcentiam, verecundiam, admirationem, ſtuporem, agoniam.

Q

AD quartum ſic proceditur. Videtur,ꝙ inconueniẽter Damaſ. * aſsignet ſex ſpecies timoris,ſcilicet ſegnitiem, erubeſcentiam, verecundiam,admirationem, ſtuporem,agoniã. Vt em̃ Philoſophus dicit in 2. Rhet.* timor eſt de malo contriſtatiuo,ergo ſpecies timoris debent reſpõdere ſpeciebus triſtitiæ ; ſunt autem quattuor ſpecies triſtitiæ, vt ſupra dictum eſt. * ergo ſolùm debẽt eſſe quattuor ſpecies timoris eis correſpondentes.

2.2. q. 19. arti 1 ad 1. Et 3. dist. q.1.arti.3. cor. fin. & distin.34.q. 2.arti.1.q.2. ad 6 Et ver. q.26.art 4. ad 7.

* Ariſt.lib. 2.cap.5.

¶ 2 Præterea.Illud,quod in actu noſtro conſiſtit,noſtræ poteſtati ſubijcitur,ſed timor eſt de malo quod excedit poteſtatẽ noſtrã, vt dictũ eſt. * nõ ergo ſegnicies,& erubeſcentia, & verecundia,quæ reſpiciunt operationẽ noſtram,debent poni ſpecies timoris.

* q.35.art. 3.Ar.2.

* Ariſt.lib. 4.cap.14.

¶ 3 Præterea.Timor eſt de futuro, vt dictũ eſt.* ſed verecundia eſt de turpi actu iam commiſſo vt.Greg.Nic. dicit. * ergo verecundia non eſt ſpecies timoris.

* Ar.4.& 2. cap.5.

¶ 4 Præterea. Timor non eſt niſi de malo,ſed admiratio,& ſtupor ſunt de magno,& inſolito,ſiue bono ſiue malo;ergo admiratio,& ſtupor nõ ſunt ſpecies timoris.

¶ 5 Præterea. Philoſophi ex admiratione ſunt moti ad inquirendum veritatem, vt dicitur in principio Metaphy.* timor autem non mouet ad inquirendum, ſed magis ad fugiendũ,ergo admiratio non eſt ſpẽs timoris.

* Ariſt.lib. 1 Meteo. in princ. *Greg. Nyſſen. c.14. Damaſc. lib 2 orth. fid. ca. 15. * Ari.2.

¶ Sed in contrarium ſufficiat auctoritas Damaſc. * & Gregorij Niceni.

¶ Hic vltimò D.S.quærit de diuiſione timoris.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt. * timor eſt de futuro malo,quod excedit poteſtatem timentis,vt ſcilicet ei reſiſti non poſsit; ſicut autem bonum hominis ita & malum poteſt conſiderari,vel in operatione ipſius, vel in exterioribus rebus.

D.S.deducit

¶ D. S. deducit talem concluſionem reſponſiuam in corpore.
Conſtanſo. Conuenienter aſſignantur hæ ſpecies ſex timoris. Probatur. Timor eſt de futuro malo, quod excedit poteſtatem timentis, vt ei de facili reſiſti non poſſit (& ſupple quot modis tale malum diuerſificatur, tot ſunt ſpecies timoris) ſed illud malũ ſex modis diuerſificatur, ergo concluſio vera. Huius rationis maior nota ex ar 2. Minor probatur ſic, malum poteſt conſiderari, vel in operatione hominis, vel in exterioribus rebus, ſed malum in operatione eſt triplex, ſimiliter malum in exterioribus eſt triplex, igitur minor vera. Maior huius minoris ſecundæ declarat primò primam partem, cum dicit.

¶ In operatione autem ipſius hominis poteſt duplex malum timeri. Primò quidem labor grauans naturam, & ſic cauſatur ſegnities, cum ſcilicet aliquis refugit operari propter timorem excedentis laboris. Secundò turpitudo lædens opinionem, & ſic ſi turpitudo timeatur in actu committendo, eſt erubeſcentia, ſi autem ſit de turpi iam facto, eſt verecundia.

¶ Deinde ſecundò ſecundam partem minoris clarè cum dicit.

¶ Malum autem, quod in exterioribus rebus conſiſtit tripliciter poteſt excedere hominis facultatem ad reſiſtendum. Primò quidem ratione ſuæ magnitudinis, cum aliquis ſcilicet conſiderat aliquod magnum malum cuius exitum conſiderare non ſufficit, & ſic eſt admiratio. Secundò ratione diſſuetudinis, quia ſcilicet aliquod malum inconſuetum noſtræ conſiderationi offertur, & ſic eſt magnum noſtra reputatione, & hoc modo eſt ſtupor, qui cauſatur ex inſolita imaginatione. Tertio modo ratione improuiſionis, quia ſcilicet prouideri non poteſt ſicut futura infortunia timentur, & talis timor dicitur agonia.

¶ De iſta materia vide D. S. in de Veritate Materia 26 art. 4 ad ſeptimum.

¶ Et confirmatur concluſio reſponſiua argumẽto in contrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ illæ ſpecies triſtitiæ
* 41 arti. 1. quæ ſupra poſitæ ſunt. * non accipiuntur ſecundùm diuerſitatem obiecti, ſed ſecundùm effectus, & ſecundùm quaſdam ſpeciales rationes, & ideo non oportet, quòd illæ ſpecies triſtitiæ reſpondeant iſtis ſpeciebus timoris quæ accipiuntur ſecundùm diuiſionem propriam obiecti ipſius timoris.

¶ Maior vera, ad illam, ergo, &c. Negatur illa pars aſſumpti, loquendo de ſpeciebus propriè dictis ipſius timoris, & ſpeciebus extraneis triſtitiæ, de quibus ſupra q. 35. art. 8. Et ratio diuerſitatis eſt in ſolutione, quia ſpecies timoris aſſignantur propriè pœnes diſtinctionem obiectorum quæ diſtinguuntur in ratione mali futuri, ſed ſpecies, ſcilicet extraneæ triſtitiæ diſtinguuntur non ſecundùm obiecta vniuerſaliter, ſed ſecundùm effectus, & ſecũdùm ſpeciales rationes, quare non oportet, quòd correſpondeant.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ operatio ſecundùm ꝙ iam ſit ſubditur poteſtati operãtis, ſed aliquid circa operationem conſiderari poteſt facultatem operantis excedens, propter quod aliquis refugit actionem, & ſecundùm hoc ſegnities, erubeſcentia, & verecundia ponuntur ſpecies timoris.

¶ Maior vt iacet negatur. Dico quidem, ꝙ operatio, ſecũdũ ꝙ fit, ſubijcitur poteſtati noſtræ, ſed id, quod contingitur operationi, nõ ſemper ſubeſt poteſtati noſtræ, propter ꝙ aliquis timet operationem, ſicut turpitudo vel magnus labor. Ex hoc enim quis timet hoc facere, quia turpe eſt vel laborioſum. Negatur conſequẽtia, quia non reſpiciunt operationem ſecundùm ſe, ſed ratione alicuius coniuncti, quod eſt malum arduum difficulter fugibile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de actu præterito poteſt timeri conuitium vel opprobrium futurum, & ſecũdum hoc verecundia eſt ſpecies timoris.

¶ Ad minorem, dico quòd eſt de turpi actu, commiſſo de quo timetur confuſio, & opprobrium, vel conuitium futurum. Quare non eſt de præterito vt ſic, ſed vt habet annexum aliquod futurũ malum, cuius ipſe actus præteritus eſt cauſa demeritoria. Negatur ergo conſequentia, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non quælibet admiratio, & ſtupor ſunt ſpecies timoris, ſed admiratio quæ eſt de magno malo, & ſtupor qui eſt de malo inſolito. Vel poteſt dici, quòd ſicut ſegnities refugit laborem exterioris operationis, ita admiratio, & ſtupor refugiunt difficultatem cõſiderationis rei magnæ, & inſolitę, ſiue ſit bona ſiue mala, vt hoc modo ſe habeat admiratio, & ſtupor ad actum intellectus, ſicut ſegnities ad exteriorem actum.

¶ Ad minorem dupliciter. Primo negando, ꝙ admiratio ſit de magno bono vt hic loquimur, immo eſt ſolùm de magno malo, cuius exitum aliquis non poteſt aduertere, & ſic timet ne vergat in magnum detrimentum ſui, & tali modo eſt timor de malo ratione alicuius futuri, ſcilicet exitus, & finis ignorati, qui poteſt eſſe malus, & nocuus. Secundò dicitur, ꝙ admiratio, & ſtupor poſſunt eſſe de bono, & malo materialiter, & remotè, ſed ſunt de malo ſicut obiecto propinquo. ſ. de difficultate conſiderationis rei magnæ, & inſolitę, ſiue ſit bona ſiue mala; quæ difficultas eſt malum quoddam ſicut ſegnicies refugit operationẽ exteriorem propter laborem, ita admiratio refugit actum intellectus circa rẽ magnam propter difficultatem talis actus, & ſtupor refugit conſiderationem circa rem inſolitam propter difficultatem apprehendẽdi, & cognoſcendi quò res illa tendat. Vnde dictum eſt ſupra, quòd magna triſtitia facit hominem ſtupidum, ſic quòd non ſcit quo diuertere debeat propter difficultatem cognoſcendi remediũ euaſionis mali. Et iſte eſt alius modus diſtinguendi admirationẽ, & ſtuporem, quàm in cor.

¶ Ad quintum dicendum, quòd admirans refugit in præſenti dare iudicium de eo, quod miratur, timens defectum, ſed in futurum inquirit; ſtupens autem timet, & in præſenti iudicare, & in futuro inquirere, vnde admiratio eſt principium philoſophandi, ſed ſtupor eſt philoſophicæ conſiderationis impedimentum.

¶ Ad maiorem. Ex admirationoe ſunt moti ad inquirendum, ſed ſtante admiratione non iudicauerunt ferẽdo ſententiam propter timorem deficiendi. Dictum eſt enim ad quartum, ꝙ admiratio ſiſtit actum intellectus, ſcilicet iudicium de magnis propter difficultatem bene iudicandi in tali actu difficili. Ad minorem dico, ꝙ timor vniuerſaliter non mouet ad inquirendum in futuro. Negatur. Verum mouet ad fugiendum iudicium in magnis in præſenti, tamen poſtea inquirit de veritate. Et quid illa res magna velit, & quorſum tendat. Sicut cum accidit aliqua plaga magna inconſueta, conſueuimus admirari, & nõ iudicamus quid ſit, ſed inquirimus, & conferimus adinuicem. Sed verum eſt, quòd aliquis timor qui eſt ſtupor excludit, & in præſenti iudicium, & in futuro inquiſitionem, &c.

Quæſtio quadrageſimaſecunda.

De obiecto timoris.

DEinde conſiderandum eſt de obiecto timoris, & circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum bonum ſit R obiectum timoris vel malum. Secundò, vtrum malum naturæ ſit obiectum timoris. Tertiò, vtrum timor ſit de malo culpæ. Quartò, vtrũ ipſe timor timeri poſſit. Quintò, vtrum repentina magis timeantur. Sextò, vtrum ea cõtra quæ non eſt remedium magis timeantur.

¶ Poſtquam determinauit de timore ſecundùm ſe tangendo ſolùm obiectum in communi, iam quærit de obiecto timoris. Et primo de ſubſtantia obiecti, an ſit bonum vel malum. Secundò inquirit quæ facium ad augmentum huius obiecti in 3. ar. Circa primum primò ſit, quod dictum eſt. Secundò determinatur dubium in 4. ar. Circa primum primò oſtenditur, quòd malum ſit obiectũ timoris, ſecundò inquiritur quale malum in 2. ar.

Vtrum bonum ſit obiectum timoris vel malum.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ bonũ ſit obiectum timoris. Dicit enim Aug. in li. 83. q.* quòd nihil timemus niſi ne id, quod amamus aut adeptum amittamus, aut non adiſpiſcamur ſperatum; ſed id, quod amamus eſt bonum, ergo timor reſpicit bonum ſicut proprium obiectum. Infra ar. 3. & 4. cor & q. 42. art. 2. & 5 cor & & q. 43 art. 1. cor. E. 2. 2. q. 19. arti. 11. cor. fin. Et 3. di 26. n. 1. a. co. * quæſt. 35. * Auſt. c. 5.

¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 2. Rheto.* quòd poteſtas, & ſuper alium eſſe, eſt terribile, ſed huiuſmodi eſt quoddam bonũ, ergo bonum eſt obiectum timoris.

¶ 3 Præterea. In Deo nihil malũ eſſe poteſt, ſed mãdatur nobis vt Deũ timeamus, ſm illud Pſal. Timete Deũ omnes ſancti eius, ergo, & timor eſt de bono. Pſalm.

¶ Sed contra, eſt quod Damaſc. dicit in 2. li.* quòd timor eſt de malo futuro. * Damaſc. cap. 12.

¶ Hic primò quærit de quidditate, & ratione obiecti timoris. an videlicet formale obiectũ terminatiuũ ſit malũ, quod ſ. timeſ.

¶ Reſpondeo

¶ Respondeo dicendum, quòd timor est quidam motus appetitiuæ virtutis; ad virtutem autem appetitiuam pertinet prosecutio, & fuga, vt dicitur in 6. Ethicorum. * Est autem prosecutio boni, fuga autem mali; vnde quicunque motus appetitiuæ virtutis importat prosecutionem, habet aliquod bonum pro obiecto, quicunque autem importat fugam, habet malum pro obiecto; vnde cũ timor fugam quandam importet, primò & per se respicit malum sicut proprium obiectum.

* Arist. c. 2.

¶ D. S. respondet duabus conclusionibus distinctè, secũdam ponit ibi. Potest autem respicere, &c. Prima est, timor primò, & per se respicit malum sicut proprium obiectum. Et vult conclusio, ꝙ malum est obiectum formale, quod timetur; & fugitur. Secunda autem conclusio sequens vult, quòd bonum potest esse ratio fugæ, & causa eius, quod per se timetur. Probatur conclusio. Quicunq; motus appetitiuę virtutis importat prosecutionem, habet bonum pro obiecto. Quicunque verò importat fugam habet malum pro obiecto; sed timor importat quandam fugam appetitus, igitur primò, & per se est mali. Maior probatur à principio quo ad ambas partes. Minor nota, igitur, &c. Consequenter ibi.

¶ Potest autem respicere etiam bonum secundùm ꝙ habet habitudinem ad malum, quod quidem potest esse dupliciter. Vno quidem modo in quantum per malũ priuatur bonũ, ex hoc autem ipso est aliquid malũ, quod est priuatiuum boni; vnde cũ fugiatur malum, quia malũ est, sequitur vt fugiatur, quia priuat bonum, quod quis amando prosequitur, & secundùm hoc dicit Aug. * ꝙ nulla est causa timendi nisi ne amittatur bonũ amatũ.

* Augustin. 33. q. 33. in prin. 29. q.

¶ Ponit secundam conclusionem responsiuã propter argumenta in oppositum adducenda, & primò probat ipsam, secũdò ex ea soluit argumenta, ibi. Et per hũc modum, &c. Conclusio ergo est, timor potest respicere etiam bonum, sed secundùm ꝙ habet habitudinem ad malum; probatur sic, Bonum est ratio vt malum timeatur, & bonum est causa ipsius mali, igitur timor potest respicere bonum, secundùm ꝙ habet duplicem habitudinem ad malũ, consequentia nota. Antecedens probatur primò quo ad primam partem, secundò quo ad secundam, ibi. Alio modo, &c. Quo ad primam; quia timetur malũ, qua malũ, sed ex hoc ipso est aliqd malũ, quia priuatiuũ boni. Et ergo timor respicit aliquo modo bonũ (scilicet tãquã rationem propter quam timet malũ) Et ex hoc D. S. verificat auctoritatem beati August. allegatam in argumento primo. Et vult per hoc, argumentum primum adducendum esse solutum, quia bonum timetur sicut ratio timoris. ¶ Et nota hic haberi, quod supra dictum est, quia videlicet bonum est solũ per se obiectum appetitus, quia nec malum fugitur, nisi ratione boni, habet ergo bonũ habitudinem ad malum, sicut ratio fugiẽdi malum, & sicut priuatum per malum. Consequenter ibi.

¶ Alio modo comparatur bonũ ad malũ, vt causa ipsius, inquantũ. Aliquod bonũ sua virtute potest inducere aliquod nocumentũ in bono amato; & ideo sicut spes vt supra dictũ est. * ad duo respicit. s. ad bonum, in quod tendit, & ad id per quod sperat se bonum concupitum adipisci; ita etiam timor ad duo respicit, scilicet ad malũ, quod refugit, & ad illud bonum, quod sua virtute potest infligere malum.

* q. præcedenti. a. 7.

¶ Probat secundam partem antecedentis pro secunda conclusione sic, aliquod bonum sua virtute potest inducere nocumentũ in bono amato. Et ideo, & c. vt in littera, ergo bonũ est causa ipsius mali. Vel posset sic argui, sicut est de spe, ita & de timore, sed Spes aliqua quæ etiam est expectatio, respicit bonum, & illũ qui ipsum ad consecutionem boni; igitur sic erit de timore, quod respicit malum, & cum qui potest inferre illud malum siue nocumentum, & de his habetur secunda secundæ. q. 19. ar. 1. Deinde ibi.

¶ Et per hunc modũ Deus timetur ab hoĩe, inquantũ potest infligere pœnam vel spiritualẽ vel corporalem. Per hunc etiã modum timetur potestas alicuius hominis, maximè quando est iqsiua vel quando est iniusta; quia sic in promptu habet nocumentum inferre; ita etiam timetur super alium esse, ideſt inniti alij, vt scilicet in eius potestate sit constitutum nobis nocumentum inferre, sicut ille qui est conscius criminis, timetur ne crimen reuelet. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Soluit argumenta vltima duo in oppositum sequentia ex dicto secundo modo habitudinis boni ad malum. Et exponit primò auctoritatem tertij argumenti. Deinde etiam auctoritatem secũdi argumenti, & patebunt postea.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione responsiua.

* 3. tho. 9

¶ Ad primũ. Maior vera, nihil timemus nisi ratione amati boni, sed illud bonum in se non timemus, sed in habitudine ad malum, quia timemus ipsum amittere, vel timemus non adeptum speratũ, quæ amissio habet rationẽ mali, quę tñ ideo habet rationẽ terribilis, quia est priuatio boni. Vnde probat secundã partem cõclusionis quo ad primũ modũ habitudinis boni ad malum, &c.

¶ Ad secundi maiorẽ, potestas & super alũ esse (i. alteri inniti) sunt terribilia, verũ, vt habent virtutẽ lęsiuã, & habent inferre de facili nocumentũ, ergo bonũ est obiectum, verum, in habitudine ad malũ sm secundam habitudinem, inquantũ causa mali. Quid autem sit alteri inniti D. S. declarat in solutione in corpore.

¶ Ad tertium. Maior vera. Ille tamen potest esse causa inali pœnę, & mali secundùm quid, boni simpliciter. Minor vera, ergo bonum in habitudine ad malum potest esse obiectum timoris, sed quod per se directè, & formaliter timetur, est malum, vt patuit.

Vtrum malum naturæ sit obiectum timoris.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd timor non sit de malo naturæ. Dicit enim Philosophus in 2. Rhetoricorum. * quòd timor consiliatiuos facit, nõ autem consiliamur de his quę à natura eueniant, vt dicitur in 3. Ethi. * ergo timor non est de malo naturæ.

S Infra arti. 6. ad 2. Et 22. 2. 144. ar. 1. cor.
* Arist. c. 5.
* Arist. c. 3.

¶ 2 Præterea. Defectus naturales semper homini imminent; vt mors, & alia huiusmodi; si igitur de huiusmodi malis esset timor, oporteret, quòd homo semper esset in timore.

¶ 3 Præterea. Natura non mouet ad contraria, sed malum naturæ prouenit ex natura, ergo, quòd timendo aliquis refugiat huiusmodi malum, non est à natura; timor ergo naturalis non est de malo naturæ, ad quem tamen hoc malum pertinere videtur.

¶ Sed contrà est, quod Philosophus dicit in 3. Ethi. * ꝙ inter oĩa terribilissimũ est mors quæ est malũ naturæ.

* Arist. c. 6.

¶ Hic consequenter quærit de quo malo fit ta. mor obiectiue. Et primò ostendit de quo malo sit. Secundò de quo malo non sit ar. sequenti. Quærit autem de malo naturæ magis quàm de damno in alijs rebus; quia cum mala naturæ videntur ab intrinseco boni, non videntur ita aperte terribilia; de malis enim rerum planum est, &c.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in 2. Rhetoricæ. * timor prouenit ex phantasia futuri mali corruptiui vel contristatiui; sicut autem contristatiuũ malum est, quod contrariatur voluntati, ita corruptiuũ malum, quod contrariatur naturæ, & hoc est malum naturæ, vnde de malo naturæ potest esse timor.

* Arist c. 5

¶ D. S. respondendo sic procedit, primò deducit conclusionem responsiuam sine explicatione. Secundò deducit vnam cõclusionẽ explicatiuam eiusdem, ibi. Sed considerandum, &c. Tertiò infert ex dictis conclusionem responsiuam explicatam, & expositã, ibi. Sic igitur, &c. Conclusio ergo responsiua est, de malo naturæ potest esse timor. Probatur, timor prouenit ex phantasia futuri mali corruptiui, vel contristatiui; sed malum naturæ est corruptiuum, sicut malum imaginationis contristatiuũ, igitur de ipso est timor. Maior est Philosophi, & minor de se nota.

¶ Sed considerandum est, quòd malum naturæ quãdoq, est à causa naturali, & tunc dicitur malum naturæ, non solùm quia priuatur naturæ bonum, sed etiam quia est effectus naturæ, sicut mors naturalis, & alij huiusmodi defectus; aliquando verò malum naturæ prouenit ex causa non naturali, sicut mors quæ violenter infertur à persecutore.

¶ Hic cõsequenter explicat ꝓdictã conclusionẽ, & primò ꝓmittit quoddam notabile distinctiuum. Secundò subungit conclusionem explicatiuam primæ, ibi. Et vtroq; modo, &c. Notæ ergo primò vt sciatur quomodo malum naturæ, & quod malum naturæ timeatur, & vult quòd malum naturæ est duplex. Vnum est a principijs naturæ, & quia priuat bonum naturæ, sicut mors, & alij defectus naturales senium, &c. Alio modo dicitur malum naturæ, non quia est effectus naturæ, sed solùm quia priuat bonum naturæ, & vitæ, causatur tamen à principio extrinseco violenter sicut mors violenta: Deinde cum dicit.

¶ Et vtroq; modo malum naturæ quodammodo timetur, & quodãmodo non timetur. Cũ enim timor proueniat ex phantasia futuri mali, vt dicit Philosophus. * illud qđ remouet futuri mali phãtasiã, excludit ẽt timorẽ,

* Arist. lib. 2 Rhet. c. 5

quòd

quòd aut non appareat aliquod malum vt futurum, pōt ex duobus contingere. Vno quidem modo ex hoc, ꝙ est remotum, & distans, hoc enim propter distantiam imaginamur, vt non futurum, & ideo vel non timemus, vel parum timemus. Vt enim Philosophus dicit in secundo Rhetoricorum. * Quæ valdè longè sunt, non timentur, sciunt enim omnes, ꝙ morientur, sed quia nō prope est nihil curant. Alio modo æstimatur aliquod malū, quod est futurum, vt non futurum, propter necessitatem, quæ facit ipsum æstimare, vt præsens; vnde Philosophus dicit in 3.* Rhetoricorum, quòd illi qui iam decapitantur nō timent videntes sibi necessitatem mortis imminere. Sed ad hoc, quòd aliquis timeat oportet adesse aliquam spem salutis.

* Cap 5.

Arist. * Cap 5.

¶ Ponit secundam cōclusionem declaratoriam primæ iuxta dictam distinctionem. Vtroq; modo accipiendi malum naturę, malum naturæ quodammodo timetur, quodammō non timetur. Probatur, illud quod remouet futuri mali phantasiam, excludit timorem: sed nimia distantia, vel necessitas aliquid patiendi, remouet phantasiam futuri; ergo malū naturæ si accipiatur, vt valde distās, & per consequens quasi nō futurum, non timebit. Et ēt si imaginetur sub necessitate ipsum sustinendi, ēt non timebitur; igitur cōclusio vera. Maior probatur, quia timor prouenit ex phantasia futuri mali; ergo sequitur maior, minor deducitur in litera clarè.

¶ Sic igitur malum naturæ non timetur, quia nō apprehenditur, vt futurum. Si verò malum naturæ, quod est corruptiuum apprehendatur vt propinquum, & tamen cum aliqua spe euasionis, tunc timebitur.

¶ Hic in calce corporis D.S. infert conclusionē rēsiuam, cū explicatione, & expositione p̄dicta clarè. Et nota, ꝙ licet malum naturæ vno mō proueniat a cā, q̄ est inter hoſem (.s. a cōpositione ex contrarijs, & ex dſiio vnius contrarij) quia tñ talis cā non est ipse appetitus, vel voluntas, iō tale malū timeri pōt, qa est malū futurū a cā extra appetitū. Et per hoc non est repugnantia ad articulos sequētes vbi D.S. dicit, ꝙ malū culpę nō timet, qa est cā intrinseca. Intelligę non solū intrinseca homini, sed ēt appetitui, qui malū culpæ amplexat; non sic de morte, quæ appetitui repugnat.

¶ Et confirmatur conclusio rēsiua prima argumēto in cōtrariū.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd malum naturæ quandoque non prouenit a natura, vt dictum est; secundùm tamen quòd a natura prouenit, & si non ex toto vitari possit, potest tamen differri; & sub hac spe potest esse consilium de vitatione ipsius.

¶ Ad maiorem, timor facit consiliatiuos, præsertim de his, quæ imminent ab extrinseco, & vbi non est necessitas patiendi. Ad minorem dupliciter, non consiliamur de his, quæ sunt a natura, verū, quòd ea oporteat quandoque ferre, sed tamen consiliamur quomodo possimus ea differre. Tamen consiliantur, & consulūt medici qūo mors possit diu differri. Secundò dico ad minorē, ꝙ non oīa mala naturæ sunt a natura, sed etiam ab extrinseco, vt patet, & saltem de illis possumus cōsiliari, etiam quomodo ea vitemus. Sicut potest quis consiliari, per quam viam velit incedere, ne a prædonibus, vel vulneretur, vel interficiatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd malum naturæ, etsi semper immineat, non tamen semper imminet de propinquo, & ideo non semper timetur.

¶ Maior vera sumpæ imminent, sed non pro semper, nec semper de propinquo. Vnde negatur consequentia, quia vt dictū est hmōi mala non timent; nisi cum phantasia propinqui aduentus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mots, & alij defectus naturæ proueniunt a natura vniuersali, quibus tamē repugnat natura particularis quantum potest, & sic ex inclinatione particularis naturæ est dolor, & tristitia, de huiusmodi malis cum sunt præsentia, & timor si imminent in futurum.

¶ Maior vera de vna natura (.s. particulari præsertim) talis non mouet in contraria, sed tñ natura vniuersalis mouet in contrariū naturæ particularis, vt insuetēria cęli corrūpit terrę nascētia in hyeme, q tñ corruptio est contra naturas particulares &c. Ad minorē, malū naturæ prouenit ex cā vniuersali, sicut ēt mors prouenit a Deo inflictiuè, esto proueniat primordialiter, & demeritorie ex peccato hois. Vtra ergo &c. Si intelligit, ꝙ non sic a natura particulari, negat, & per cōsequēs, qd vltērius infertur, etiam negatur.

Vtrum timor sit de malo culpæ.

T 2.2.q.44.ar. 1.cor. Augu.

AD tertium sic proceditur. Videtur ꝙ timor possit esse de malo culpæ. Dicit enim Aug. super canonicam Ioannis, * quòd timore casto timet Homo separationem a Deo; sed nihil separat nos a Deo, nisi culpa, secundùm illud Esa. 59. Peccata vestra diuiserunt inter vos, & Deū vestrū; ergo timor p̄t esse de malo culpæ.

* Tract. 9. circa med. Esa. 59.

¶ 2 Præterea. Tullius dicit in 4. de Tusculanis quæstionibus, * ꝙ de illis timemus cū futura sunt, de quorū p̄tia tristamur, sed de malo culpæ pōt aliquis dolere, vel tristari; ergo etiam aliquis malum culpę pōt timere.

* li. 4. I fol. 3.a prin. li.

¶ 3 Præterea. Spes timori opponitur, sed spes potest esse de bono virtutis, vt patet per Philosophū in 9. Ethicorum, * & Apostolus dicit ad Gal. 6. Confido de vobis in domino, quod nihil aliud sapietis; ergo etiam timor potest esse de malo culpæ.

Arist. Gal. 6. * Ca. 4. par. ante med. tom. 5.

¶ 4 Præterea verecundia est quædam species timoris, vt supra dictum est, sed verecūdia est de turpi facto, quod est malum culpæ; ergo & timor.

* q. 41. ar. 4.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum, * quòd non omoia mala timentur, puta si aliquis erit iniustus, aut tardus.

Arist. * Cap. 5. in prin. co. 6.

¶ Hic Doct. Sanct. inquirit de alio malo, quod se habet obiectiuè ad timorem.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictū est, * sicut obiectū spei est bonum futurū arduum, quod quis pōt adipisci; ita timor est de malo futuro arduo, qđ non pōt de facili vitari. Ex quo pōt accipi, ꝙ id, quod oīno subiacet ptāti, & voluntati nr̄æ, non habet rōnē terribilis; sed illud solū est terribile, quod habet cām extrinsecam; malum aūt culpę propriam cām habet voluntatem humanam, & ideo propriè non habet rōnem terribilis.

* q. 41. ar. 2.

¶ D.S. primò deducit conclusionē responsiuā, secundò exponit vnū terminū in ea positū, ibi. Sed quia &c. Conclusio rñ. est. Culpa propriè non habet tōnem terribilis (videlicet in se tamē in suo motiuo, & cā, vel in suo effectu) probatur. Omne illud quod oīno subiacet potestati, & voluntati, non habet rōnē terribilis; sed malū culpæ est hmōi, igitur. Maior probatur a principio, minor patet, quia malum culpæ habet pro cā voluntatem humanā, & p cōsequens est sub potestate nostra. Consequenter cum dicit.

¶ Sed quia voluntas ab aliquo exteriori pōt inclinari ad peccandum, si illud inclinans habeat magnam vim ad inclinandum, secundū hoc poterit esse timor de malo culpæ inquantū est ab exteriori cā, puta cū aliquis timet cōmorari in societate malorū, ne ab eis ad peccādū inducat, sed propriè loquendo in tali dispositione magis timet Hō seductionē, q̄ culpam secūdū propriā rōnē, idest inq̄tū est voluntaria, sic enim nō hēt, vt timeat.

¶ Expouit quare dixit in cōclusione, propriè, quia pōt quidem culpa timeri in suo motiuo & cā vel occasione, & culpa committēda, sed hoc non est propriè timere culpā sub propria rōne, q̄ est esse voluntaria cū committitur. Vnde culpa absens, & in cā timetur; sed culpa, vt actu committitur non timetur, quia dicit defectū voluntarium actionis, voluntarium autem non timetur.

¶ Confirmatur autem conclusio arguimento in contrariū, quia iniustum, vt est culpa, & committitur, vt sic non timetur &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd separatio a Deo est quædam pœna consequens peccatum, & omnis pœna aliquo modo est ab exteriori causa.

¶ Maior vera. Et de ea habet D.S. secunda secundæ q. 19. ar. 11. & in alijs, sed dico, ꝙ talis separatio est effectus consequēs culpā, nō culpa ergo &c. Negatur ꝙ possit esse de culpa secūdū propriā rōnē, quia de rōne culpæ, vt sic, est esse voluntariū, sed de rōne pęnæ, est esse contra voluntatē, & per consequēs pōt timeri. Et nota, ꝙ de rōne pęnæ est esse contra voluntatē, q̄tū ad sustinere, & forte ipsam, & mul. gi est inuoluntariū. Tā demereri pēnā, & se obligare ad pēnā est voluntariū per accidēs, & in sua cā, vt supra habitū fuit q. 20. ar. 5. ad secundū, & infra sępius habebit. Quæ autē sunt de rōne pęnæ, vide D.S. in de Malo q. 1. art. 4. quia oportet, ꝙ sit pp culpam. Secundò, ꝙ contrarietur voluntati. Tertiò ꝙ sit a principio extrinseco. Et ꝙ sit malum voluntarium ipsi actioni, Vide infra q. 87. ar. 2. vbi ponuntur, quæ hic deficiunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tristitia, & timor in vno cōueniūt; quia vtrūq; est de malo, dīnt aūt i duob. In vno quidē, quia tristitia est de malo p̄nti, timor de malo futuro. In alio verò, qa tristitia cū sit incōcupiscibili, respicit malū absolutè; vñ p̄t eē de quocūq; malo, siue par-

uo, ſiue magno, timor verò cum ſit in irascibili, reſpicit malum cum quadam arduitate, ſeu difficultate, quæ tollitur inquantum aliquid ſubiacet voluntati, & ideo non omnia timemus, quæ ſunt futura, de quibus triſtamur cũ ſunt præſentia; ſed aliqua, quæ ſcilicet, ſunt ardua.——

¶ Maior vera; ſed non conuertit, ꝙ de illis timeamus de ꝙbus triſtamur, quia triſtitia cũ ſit in cõcupiſcibili, põt eſſe de quocũq; malo, & non arduo; ſed ira iniacenti. Timor aũt eſt in irascibili, & ſolũ de arduo, quod non eſt in volũtate, & ptãte oña. Minor vera, ſed negat conſequẽtia, qa non oĩa timemus, q̃ ſunt futura, de quibus triſtamur cũ ſunt pñtia. Et huius D.S. ponit rõnem in ſolutione, & eſt rñſio ad maiorẽ: quia triſtitia põt eſſe de quocũq; malo pñti, ſed timor nõ eſt de quocunq; malo futuro; ſed tm̃ magno, & qđ nõ eſt io ptãte nra facile ſubterfugere, quale nõ eſt culpa &c.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd ſpes eſt de bono, quod quis poteſt adipiſci. Poteſt autem aliquis adipiſci bonũ, vel per ſe, vel per alium, & ideo ſpes poteſt eſſe de actu virtutis, qui eſt in poteſtate noſtra cõſtitutus; ſed timor eſt de malo, quod non ſubiacet noſtræ poteſtati, & ideo ſp malũ, quod timet, eſt a cã extrinſeca, bonũ aũt quod ſperatur, põt eſſe & a cã intrinſeca, & a cã extrinſeca. —

¶ Ad maiorẽ, ſpes opponit timori ſm̃ contrarietatem boni, & mali, tñ non oĩno ſimiliter ſe habet ſpes ad bonũ, ſicut timor ad malũ; quia ſpes reſpicit bonũ, ſiue proueniat ex virtute ꝓpria ſiue alterius. Timor aũt ſolũ reſpicit malũ, quod eſt a principio extrinſeco, qđ nõ eſt facile vitandũ. Minor conceditur; ſed negatur cõſequẽtia, & rõ diuerſitatis ĩa tacta eſt, & cã D.S. ponit ĩ ſolone.

*q.41.ar.4. ad ſecũdũ & tertium. ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * verecundia non eſt timor de actu ipſo peccati, ſed turpitudine, vel ignominia, quæ conſequitur ipſum, quæ eſt a cauſa extrinſeca.——

¶ Ad minorẽ. Negat ꝙ ſit de facto turpi materialiter, id ẽ de actu humano, q̃ eſt volũtarius; immo eſt de turpitudine, & cõfuſione ſequẽti, vel cõcomitãte demeritorie, & cãliter, q̃ cõfuſio eſt ꝓ extrinſecũ iferẽs, quare p̃t timeri; ſed culpa, vt volũtaria, & egrediẽs ab agente liberẽ, non timetur in ſe; quare negatur conſequentia.

Vtrum ipſe timor timeri poſſit.

V AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd timor timeri non poſſit. Omne enim quod timetur, timẽdo cuſtoditur ne amittatur; ſicut ille qui timet amittere ſanitatem, timendo cuſtodit eam; ſi igitur timor timeatur, timendo ſe cuſtodiet Homo ne timeat, quod videtur eſſe inconueniens.

¶ 2 Præterea. Timor eſt quædam fuga; ſed nihil fugit ſeipſum; ergo timor non timet timorem.

¶ 3 Præterea. Timor eſt de futuro; ſed ille qui timet iam habet timorem, non ergo poteſt timere timorem.

¶ Sed contra eſt. Quòd Homo poteſt amare amorem, & dolere de dolore; ergo etiam pari ratione poteſt timere timorem.

¶ Hic determinat quoddã dubiũ circa ꝓdicta, qa enim timor ẽ ẽt quoddã malũ abſolutè, vt ẽ anxietas de malo futuro, ſicut triſtitia de præſenti, vt patuit ſupra q.39.ar.1. Ideo eſt ratio dubij.

*Ar.præce. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * illud ſolũ habet rationem terribilis, quod ex cauſa extrinſeca prouenit, non aũt quod prouenit ex voluntate nra; timor aũt partim prouenit ex cã extrinſeca, & partim ſubiacet voluntati; prouenit quidem ex cã extrinſeca, inquantum eſt paſſio quædam conſequens phantaſiã imminentis mali, & ſecundùm hoc poteſt aliquis timere timorem, ne ſcilicet imminear ei neceſſitas timẽdi propter ingruentiam alicuius excellentis mali. ——

¶ D.S. primò determinat q̃ſtiõ, ſecundò oſtendit, ꝙ nõ obſtãte ꝓdicta determinatione, argumenta in oppoſitum adducẽda ſint ſoluẽda ibi. Sed quia &c. Primũ facit tali concluſione reſponſiua, timor põt aliquo mõ timeri, aliquo mõ non. Probat, illud ſolũ hẽt rõnẽ terribilis, quod ex cã extrinſeca prouenit, nõ aũt qđ ꝓuenit ex voluntate nra; ſed timor partim prouenit ex cã extrinſeca, & partim ſubiacet voluntati, igitur &c. Maior patet ex ar.3. Circa minorem D.S. probat primò primã partem eius, inferens primã partẽ ibi. Subiacet &c. Prima ergo pars minoris probat, qa prouenit ex phãtaſia mali imminẽtis. Et ſic timet aliqs timorẽ futurum in ſua cã, ne videlicet immineat ſibi neceſſitas timendi in occurſu alicuius mali prouenientis ex extrinſeca cauſa. Conſequenter ibi.

¶ Subiacet autem voluntati inquantum appetitus inferior obedit rationi; vnde Homo poteſt timorem repellere; & ſecundùm hoc timor non poteſt timeri, vt dicit Auguſt. in libro 83.q.* —— Auguſt. *q.33.in.4.

¶ Probat ſecundam partem minoris principalis ſic, quia voluntas põt timorem repellere, igitur ſubiacet voluntati. Antecedẽs patet, quia appetitus inferior obedit rationi. Nota ꝙ bene valent ad propoſitum quę ſupra q.17.ar.7. dicta ſunt de motu appetitus ſenſitiui, an obediat rõni. Inquantum enim timor poteſt conſurgere ex apprehenſione quandoque non impedibili, tunc prouenit ex extrinſeco, & ſic põt timeri. Sed timor aliquis, qui non ita ſubito conſurgit, ſed põt impediri, & ſequitur apprehenſionẽ, quæ eſt in poteſtate, vel quia põt repelli cũ inſurrexerit, ſic talis timor non timetur. Et ergo aliquo mõ timor terribilis, aliquo mõ nõ. Et ſi idẽ q̃nq; eſt talis, dr̃ terribilis, quia ꝓuenit ex cã extrinſeca; & nõ terribilis, quia licet ipſe ꝓ nũc non poterit impediri, tñ ſi fuiſſet ꝓcogitatus potuiſſet impeditus fuiſſe, vel potuiſſet ſtatim repelli.

¶ Sed quia rationibus quas inducit, aliquis poſſet vti ad oſtẽdendum, quòd timor nullo modo timeatur; ideo ad eas reſpondendum eſt. ——

¶ Hic vltimò D.S. oſtendit, quòd non obſtante prædicta diſtincta reſponſione, argumenta adducta ſint ſoluenda, quia poſſet alicui videri, quòd probatẽt, quòd nullo modo timetur timor, ideo ſoluenda, quia iam dictum eſt, quòd aliquo modo timeatur.

¶ Ratio in contrarium confirmat cõcluſionem a ſimili. Et procedit quo ad hoc, quòd timor timetur, ſed non eſt omnino ſimile de amore, & dolore: quia amor poteſt habere rationem amabilis per ſe, ſed timor non poteſt habere rationem terribilis ſecundùm ſe, vt eſt actus appetitus ſenſitiui; ſed ratione cauſæ extrinſecæ, ad quam quandoque ſequitur ſubito præter imperium rationis; quia & ſi ratio poſſit impedire ſingulos motus ſenſualitatis, non tamẽ omnes. Et præſertim non eos, qui inſurgunt ex ſubito occurſu obiecti, vt patuit ſupra quæſtio. 17. & patebit infra quæſtio. 74. articu 3 ad ſecundum.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ non omnis timor eſt vnus timor; ſed ſecundùm diuerſa, quę timentur ſunt diuerſi timores; nihil ergo prohibet quin in vno timore aliquis præſeruet ſe ab aliquo timore, & ſic cuſtodiat ſe non timentem illo timore. ——

¶ Concedo illam. Si igitur timor timeatur timendo ſe cuſtodit Homo ne timeat. Verum eſt, ſed alius eſt timor quo timeo incurrere timorem, & alius eſt timor a quo Homo timendo ſe cuſtodit. Vltra, quod videtur inconueniens. Negatur, ſed eſſet inconueniens ſi poneretur vnus timor, quo Homo ſe præſeruaret ab eodem; ſed hoc non dicimus, aliquis namque nunc timendo ne terreatur in morte a diabolo, timendo agit ne incurrat terrorem, quem nunc timet: ſicut patet de Ioanne Euangeliſta, qui orabat. Princeps tenebrarum non occurrat mihi, vbi per præſentem timorem fecit ne incurreret futurum. Et ergo non eſt inconueniẽs, vt per vnum timorem præſeruet ſe ab alio. Timendo enim dicimus omnes. Eſto nobis domine turris fortitudinis a facie inimici &c. vbi petimus mediante timore ꝓſeruari a timore inimici.

¶ Ad ſecundũ dicendum, ꝙ cum ſit alius timor quo timetur malum imminens, & alius timor quo timetur ipſe timor mali imminentis; non ſequitur, quòd idem fugiat ſeipſum, vel quòd ſit idem fuga ſuijpſius. ——

¶ Ad maiorem concedo, quòd quilibet timor eſt fuga, ſed alterius non ſuijpſius. Minorem concedo, nihil fugit ſeipſum in numero. Vltra, ergo timor &c. Negatur iſta conſequentia; ſed timor non fugit ſeipſum, poteſt tamen timere alium timorem in futuro a ſe realiter diſtinctum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd propter diuerſitatem timorum iam dictam, timore præſenti poteſt Homo timere futurum timorem. ——

¶ Ad minorem, qui timet iam habet timorem; ſed non quem timet, ſed quo timet timorem futurum. Ergo &c. Negatur conſequentia; quia non eſt inconueniens, quòd habeatur aliquis timor in præſenti quo timeatur futurus. Sicut dictum eſt; quia aliquis nunc timet ne terreatur a diabolo. Et poteſt inueniri in humanis, ſicut multi timent ne terreantur de nocte in tenebris.

Vtrum repentina, & inſolita magis timeantur.

X AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd inſolita, & repentina non ſunt magis terribilia. Sicut enim ſpes eſt de bono, ita timor eſt de malo; ſed experientia facit ad augmentum ſpei in bonis; ergo etiam facit ad augmentum timoris in malis. Infra q.41. ar.3. ad 3.

¶ Præterea.

Ariſto. *Cap.5.an tem.6.

¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 2.Rheto.* ꝙ magis timentur non qui acutę ſunt irę, ſed mites, & aſtuti; cõſtat aũt, ꝙ illi, q̃ acutę irę ſunt, magis hñt ſubitos motus; ergo ea quæ ſunt ſubita ſunt minus terribilia.

¶ 3 Præterea. Quæ ſunt ſubita minus conſiderari põt, ſed tantò aliqua magis timentur, quantò magis cõſiderantur; vñ Philoſophus dicit in 3.Ethi.* ꝙ aliqui vñr fortes pp ignorantiã, qui ſi cognouerint, ꝙ aliud ſit, q̃ ſuſpicantur, fugiunt; ergo repentina minus timentur.

*Cap.8.in fine.10.5.

Auguſt. *Capi 6.a medio 10.1

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 2.confeſ. Timor inſolita, & repentina exhorreſcit rebus, quę amantur aduerſantia dum præcauet ſecuritati.

¶ Hic inquirit de his, quæ faciunt ex parte obiecti ad magnitudinem timoris.

*Artic.3.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt,* obiectũ timoris eſt malũ imminens, quod non de facili repelli poteſt; hoc aũt ex duobus contingit, ſ. ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis.

¶ D.S. deducit talem concluſionem reſponſiuam quam intẽdit implicitè. Inſolita & repentina ſunt magis terribilia. Probatur ꝑ corpus articuli, illud facit ad magnitudinem timoris, & eſt magis terribile, quod facit ad magnitudinem mali, & facit ad debilitatẽ timentis; ſed ad vtrũq; horum operatur, ꝙ aliquid ſit inſolitum, & repentinum, igitur &c. Huius rationis probat primò maiorem, ſecundò primam partem minoris ibi. Ad vtrunque &c. tertiò ſecundam partem minoris, ibi. Secundò aliquid &c. Maior ergo ꝓbatur a principio, quia obiectum timoris eſt malum imminens, quod non de facili repelli poteſt, ſed hoc contingit ex duobus. ſ. magnitudine mali, & debilitate timentis; ergo &c. quia quod facit obiectum maius, facit & actum maiorem. Deinde cum dicit.

¶ Ad vtrunq; aũt horum operatur, ꝙ aliquid ſit inſolitum, & repentinum. Primò quidem facit ad hoc, quòd malum imminens magis appareat, omnia enim corporalia, & bona, & mala quantò magis conſiderantur minora apparent, & ideo, ſicut propter diuturnitatem dolor præſentis mali mitigatur, vt patet per Tullium in tertiò de Tuſculanis quæſtionibus,* ita etiam ex præmeditatione, minuitur timor futuri mali.

*Li.3.illquæſtulã a medio.

¶ Probat primam partem minoris. ſ. ꝙ facit ad magnitudinem mali (ſaltem æſtimatã) ſic. Ex meditatione timor futuri mali minuitur, igitur ex inconſideratione (quam auſert eſſe inſolitũ) augetur (& hoc regulariter, & per ſe loquẽdo) Tenet cõſequẽtia ex Topica. Sicut ꝓpoſitũ in ꝓpoſito &c. Añcedẽs ꝓbat ꝑ ſiſe, põtis mali dolor ꝓpter diuturnitatẽ mitigat, igitur ſeq̃t añcedens. Tenet cõſequẽtia a ſiſi; illud añcedẽs ꝓbat rõe, & auctoritate. Deinde ibi.

¶ Secundo aliquid eſſe inſolitũ, & repentinũ facit, ad debilitatem timentis, inquantum ſubtrahit remedia, quę Homo põt præparare ad repellendum futurum malũ, q̃ eſſe non poſſunt, qñ ex improuiſo malum occurrit.

¶ Declarat ſecũdã partẽ dictę minoris clarè in ſiſa vſq; in finẽ. ARGVMENTVM in contrariũ, confirmat concluſionẽ. Et intelligitur auctoritas Auguſtini ſic. Timor dũ præcauet ſecuritati (i. dum timẽs ſtudet liberari de timore cui opponitur ſecuritas priuatiue, vt patẽt infra q.45.ar.1.ad 3.) exhorreſcit inſolita, & repentina aduerſantia rebus, quæ amantur &c.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ obiectum ſpei eſt bonum, quod quis põt adipiſci, & ideo ea, quæ augmentãt poteſtatem hominis, nata ſunt augere ſpem, & eadem ratione diminuere timorẽ, quia timor eſt de malo, cui non de facili poteſt reſiſti. Quia igitur experientia facit hominem magis potentem ad operandum, ideo ſicut auget ſpem, ita diminuit timorem.

¶ Maior vera, ſed ſpes eſt de bono adipiſcendo poſſibili, & q̃tò alicui videtur potentior, tantò erit maior ſpes, ſed quantò aliquis potentior tantò minor timor, quia per maiorem potentiam poteſt reſiſti malo. Minor vera, quia facit maiorem facultatem, & æſtimationem quandoque poſſibilitatis, ſed negatur conſequentia, immo eo ipſo, quòd auget ſpem, minuit timorem, quia auget rõne maioris potentiæ conſequendi, & iſta maior potẽtia eſt, vñ malo facilius reſiſtitur, & per conſequens minus timetur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illi qui habent irã acutam non occultant eam, & rõ nocumẽta ab eis illata, non ita ſunt repentina, quin prouideant; ſed hoſtes mites, & aſtuti occultant irã; & ideo nocumentũ, quod ab eis imminet, non põt ꝓuideri, ſed ex improuiſo aduenit, & propter hoc Philoſophus dicit* ꝙ tales magis timent.

*Loco citato in argumento.

¶ Maior vera, & hoc iõi, quia nocumentũ aſtutorũ aduenit ex improuiſo, ſed nocumẽtũ eorũ, q̃ ſunt acutę irę, põt ꝓuideri, qa manifeſtãt irã ſuã. Minor vera, hñt ſubitos motus, licet illos etiã manifeſtãt, quare nocumentũ ab eis ꝓuideri põt, quod eſt obiectũ timoris; non enim timet ira, ſed nocumentũ. Ergo &c. Negat conſequẽtia, qa eo ipſo, ꝙ ita eſt acuta, iõ nota. Et per cõſequẽs, qñ qs ſcit, ꝙ talis iratus ſit, ſcit ſe ab eo cuſtodire, ſed qñ aliqs nõ facit ſe notari de ira, vel offenſa, tũc aliquis nõ põt ſe cuſtodire, & per cõſequẽs magis timet, magis repẽtinũ. ſ. nocumẽtũ, licet nõ magis repẽtinã irã &c. Et ꝓbat hæc rõ intẽtũ articuli, qa ex hoc ipſo, ꝙ qs eſt mitior; nocumẽtũ eſt magis repentinũ, & inconſideratũ &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ per ſe loquẽdo bona, vel mala corporalia in principio maiora apparent, cuius rõ eſt, quia vnumquodq; magis apparet contrario iuxta ſe poſito; vnde cum aliquis ſtatim a paupertate ad diuitias tranſit, propter paupertatem præexiſtentem diuitias magis æſtimat, & econuerſo diuites ſtatim ad paupertatem deuenientes, eã magis horrẽt, & ꝓpter hoc malũ repentinũ magis timet, quia magis vt eſſe malum; ſed põt pp aliquod accidens cõtingere, ꝙ magnitudo alicuius mali lateat, puta cum hoſtes ſe inſidioſè occultant, & tũc verum eſt, ꝙ malum ex diligẽti conſideratione fit terribilius.

¶ Maior vera, tñ bona, & mala corporalia ẽt ſubito aduentia, apparent maiora de cõi lege. Eſto non plenè conſiderent, immo ex longa conſideratione apparẽt minora. Et rõ in ſolutione D.S. Minor eſt vñr falſa, immo oppoſitũ eſt cõiter, & regulariter verũ, ſed vera eſt iſta minor, qñq; qñ malum eſt latens, & ex maiori cõſideratione ſequit maior terror, & timor. Sicut patet in exẽplo. Sicut ꝓuolates, & animoſi aũ pericula, quorũ ſunt inexpti. Poſtq̃ ſenſerunt impmeditatã difficultatẽ, magis fugiunt, q̃ hi qui prius conſiderauerũt, qa tã inueniunt mala, q̃ non putabant. Ideo magis timent. Sicut patebit infra q.45.ar.4. Et contingit, ꝙ aliqui egrediuntur ad campum animoſe putantes, quòd hoſtes longè diſtent; ſed cum viderint occultos hoſtes in propinquo eſſe, tunc incipiunt conſiderare pericula, & magis timent &c.

Vtrum ea, contra quæ non eſt remedium, magis timeantur.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur ꝙ ea, quæ non habent remediũ nõ ſint magis timenda. Ad timorem enim requirit, ꝙ remaneat aliqua ſpes ſalutis; vt ſup. dictũ eſt,* ſed in malis, q̃ non habẽt remediũ nulla remanet ſpes ſalutis, ergo talia mala nullo modo timentur.

*Artic.2.

¶ 2 Præterea. Malo mortis nullum remedium adhiberi poteſt, non enim ſecundùm naturam poteſt eſſe reditus a morte ad vitam; non tamen mors maximè timetur, vt dicit Philoſophus in 2.Rhetoricorum,* non ergo ea magis timentur, quæ remedium non habent.

Ariſto.

*Cap.5.

¶ 3 Præterea. Philoſophus dicit in 1.Eth.* ꝙ nõ eſt magis bonũ, quod eſt diuturnius eo, quod eſt vnius diei, neque quod eſt perpetuum eo, ꝙ non eſt perpetuũ; ergo eadẽ ratione neque maius malum; ſed ea quæ non habent remedium non videntur differre ab alijs, niſi ꝓpter diuturnitatem, vel perpetuitatem; ergo propter hoc non ſunt peiora, vel magis timenda.

*Ariſto. Cap.6.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2.Rhetoricorum,* quòd omnia timenda ſunt terribiliora, quæcunque ſi peccauerint corrigi non contingit, aut quorũ auxilia non ſunt, aut non facilia.

Ariſto. *Capi5.

¶ Hic inquirit de alio, qd facit ad magnitudinem timoris, ex parte obiecti. ſ. non habere remedium, vel irremediabilitas.

¶ Rñdeo dicendũ, ꝙ obiectũ timoris eſt malũ; vñ illud, quod facit ad augmentũ mali, facit ad augmentũ timoris; malũ aũt auget non ſolũ ſm ſpẽm ipſius mali, ſed ẽt ſm circunſtantias, vt ex ſupradictis apparet,* inter cę teras aũt circũſtantias diuturnitas, vel ẽt perpetuitas magis vñr facere ad augmentum mali. Ea enim quæ ſunt in tpe, ſecundùm durationem tpis quodammodo mẽſurantur; vnde ſi pati aliq̃d in tempore tãtò, eſt malũ; pati idẽ in duplo tempore apꝓhenditur, vt duplatũ, & ſecũdùm hanc rõnem pati idem in infinito tempore, quod eſt ꝑpetuò pati hẽt quodammodo infinitum augmẽtum.

*q.46.ar.3.

¶ D S. reſpondet tali concluſione. Nõ habentia remedia maximè redduntur timenda. Probatur, illud quod facit ad augmentum mali, facit ad augmentum timoris; ſed non habere remedium facit maximè ad augmentum mali; ergo &c. Maior patet, qa obiectum timoris eſt malum; ergo magis malum maioris timoris, per regulam, ſicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter &c. Minor probatur, malum non ſolũ augetur ex ſpecie, ſed etiam ſecundũ circunſtantias inter quas præcipuè diuturnitas, & perpetuitas auget malum; ſed quæ non habedi remedium, vel non de facili, accipiũtur tanquàm perpetua, & diuturna; igitur &c. Huius rationis pro minore principali ſubintellecta D. S. ponit primò maiorem, ſecũdò minorem cum concluſione, ibi. Mala autem &c. Maior ergo quo ad primam partem patuit ſupra q. 18. ar. 3. quo ad ſecundam declaratur in litera. Deinde ibi.

¶ Mala aũt, quæ poſtq; aduenerint non poſſunt habere remedium, vel nõ de facili, accipiuntur vt perpetua, vel diuturna, & ideo maximè redduntur timenda. ——

¶ Subiungit minorem, pro minore principali circa quam infert concluſionem reſpon. & patet. Habetur ergo ex his, quòd nõ habere remedium eſt circũſtantia durationis, aggrauans malum, & per conſequens augens timorem.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ remedium mali eſt duplex. Vnum per quod impeditur futurũ malũ ne adueniat, & tali remedio ſublato aufertur ſpes, & per conſequens timor; vnde de tali remedio nunc nõ loquimur. Aliud remedium mali eſt quo malum iam præſens remouetur, & de tali remedio nunc loquimur. ——

¶ Ad maiorem. Vera, requiritur ſpes ſalutis, ita q̃ ſperetur remedium quo impeditur malum futurum. Ad minorem, in malis, quæ non habent remedium quo malum iam præſens remouet. Verũ, ibi nõ eſt ſpes, ſed tñ antequàm inſit tale malum, eſt ſpes de remedio fugiendi. Negatur aũt conſequentia; quia loquimur, q̃ mala non habentia remedia, dum aduenerint, talia ſunt magis timenda; & quando timentur antequàm videlicet accedant, tũc ſperat remedium quo impediantur, & ſic remanet ſpes cum timore.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd licet mors ſit irremediabile malum, tamen quia non imminet de prope, non timetur, vt ſupra dictum eſt.* ——

* Artic 5.

¶ Maior vera, ſed quia præſumitur longè diſtans malum mortis, ideo tunc non timetur. Ad conſequens; ergo &c. Verũ, non timentur quæ non habent remedium, niſi accipiãtur vt de propinquo futura. Et de hoc patuit articu. 2. Si autem accipiantur, vt de prope exiſtentia, tunc maximè timentur &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Philoſophus ibi loquitur de per ſe bono, quod eſt bonum ſecundũ ſpec. ẽ ſuã; ſic aũt non fit aliquid magis bonum propter diuturnitatẽ, vel perpetuitatẽ, ſed ꝓpter naturã ipſius boni. —

¶ Auctoritas Philoſophi vera eſt, q̃ non eſt maius bonum ſecundũ ſpeciem, quia diuturnius; tamen maius bonum ſecundùm quid, & ſecundũ accidentalẽ circunſtantiam; quia diuturnius. Minor vera; ſed negatur cõſequentia; qa longa flagellatio, & breuis, valde differunt in q̃ualitate. Vñ nimirũ li vna propter diuturnitatem magis timeatur; & incarceratio trium dierum, & perpetua multum differunt in malitia accidentali. Vnde habet D. S. infra q. 72. ar. 3. ad primum, q̃ diuturnitas nõ facit melius ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Cornus enim diutius viuit, q̃ Homo, & habitus magis durat, quàm actus; non tamen ſunt perfectiora ſimpliciter.

Quæſt. Quadrageſimatertia.

De cauſa timoris.

A DEinde conſiderandum eſt de cauſa timoris, & circa hoc quæruntur duo. Primò, Vtrum, cauſa timoris ſit amor. Secundò, Vtrum, cauſa timoris ſit defectus.

¶ Poſtquàm determinatum eſt de timore ſecundùm ſe, & obiecto eius. Hic conſequenter determinatur de cauſis eius, & prima ponitur amor, ſecunda defectus ar. 2. Patet autem ordo, quia quæ ſecundùm ſe conueniunt, ſunt magis propinqua q̃ cã, & effectus.

Vtrum cauſa timoris ſit amor.

Infra ar. 2. co. Et 2. 2. q. 19. arti. 9. ad 3. Et Phi. 2. Auguſt. *Tracta. 9. ante med. Ariſt. * Cap. 5.

AD primũ ſic proceditur. Videtur quòd amor non ſit cauſa timoris. Illud enim quod introducit aliquid eſt cauſa eius; ſed timor introducit amorem charitatis, vt Aug. dicit ſuper canonicam Ioannis; *ergo timor eſt cauſa amoris, & non econuerſo.

¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 2. Rhetoricorũ, * quòd illi maximè timentur, a quibus expectamus immineꝛe nobis aliqua mala, ſed propter hoc, quòd ab aliquo expectamus malum, magis prouocamur ad odiũm eius, quàm ad amorem; ergo timor magis cauſatur ab odio, quàm ab amore.

¶ 3 Præterea ſupradictum eſt, * quòd ea quæ ſunt a nobiſipſis non habent rationem terribilium, ſed ea quæ ſunt ex amore maximè proueniunt ex intimo cordis; ergo timor ex amore non cauſatur. * q. 42. ar. 1.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in lib. 83. q. * Nulli dubium eſt non aliam eſſe metuendi cauſam, niſi ne id quod agamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum, omnis ergo timor cauſatur ex hoc, quòd aliquid amamus, amor igitur eſt cauſa timoris. Auguſt. * qo. 33. in prin.

¶ Hic quæritur de cauſa, quę eſt amor.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd obiecta paſſionum animæ ſe habent ad eas tanquàm formæ ad res naturales, vel artificiales, quia paſſiones animæ ſpeciem recipiunt ab obiectis; ſicut res prædictæ a ſuis formis. Sicut igitur quicquid eſt cauſa formæ, eſt cauſa rei conſtituæ per ipſam, ita etiam quicquid, & quocunque modo eſt cauſa obiecti, eſt cauſa paſſionis. ——

¶ D. S. reſpondet tali concluſione. Amor hoc mõ(i. per modum diſpoſitionis materialis) eſt cã timoris. Probatur. Quicquid & quocunq; mõ eſt cã obiecti, eſt cã paſſionis; ſed amor eſt cã obiecti timoris, aliquo mõ (non videlicet in gñe cauſæ efficientis, & inferentis malum terribile, ſed per modũ diſpoſitionis materialis) igitur concluſio vera. Huius rõnis D. S. ponit, & probat primò minorẽ. Secundò minorem interferendo concluſionem, ibi. Contingit aũt &c. Maior probat a ſimili clarè in lra. Cõſequẽter cum dicit

¶ Contingit autem aliquid eſſe cauſam obiecti, vel p modum cauſæ efficientis, vel per modum diſpoſitionis materialis; ſicut obiectum delectationis eſt bonum apparens conueniens coniunctum, cuius cauſa efficiẽs eſt illud, quod facit coniunctionem, vel quod facit conuenientiam, vel bonitatem, vel apparẽtiam huiuſmodi boni; cauſa autem per modum diſpoſitionis materialis, eſt habitus, vel quæcunque diſpoſitio ſecundùm quam fit alicui conueniens, aut apparens illud bonum, quod eſt ei coniunctum. ——

¶ Manifeſtat minorẽ principalẽ ꝑmittẽs primò quãdam diſtinctionẽ, ſecundò applicans eam pro minore, ibi. Sic igit &c. Dicit ergo q̃ aliquid põt eſſe cã obiecti dupliciter, vel p modũ efficientis, vel per modum diſpoſitionis materialis &c. clarè in litera.

¶ Sic igitur in propoſito obiectum timoris eſt æſtimatum malum futurum propinquum, cui reſiſti de facili nõ poteſt; & ideo illud, quod poteſt inferre tale malum, eſt cauſa effectiua obiecti timoris, & per conſequens ipſius timoris. Illud autẽ, per quod aliquis ita diſponitur, vt aliquid ſit ei tale, eſt cauſa timoris, & obiecti eius per modum diſpoſitionis materialis; & hoc modo amor eſt cauſa timoris; ex hoc enim, q̃ aliquis amat aliquod bonum, ſequitur, quòd priuatiuum talis boni ſit ei malũ, & per conſequens, quòd timeat ipſum tanquàm malũ. —

¶ Applicat diſtinctionẽ ꝓdicta ad propoſitũ minoris. Et arguit ſic pro ea. Illud, qd põt inferre tale malũ æſtimatũ futurũ propinquũ, eſt cã effectiua obiecti timoris; per quod aũt ita diſponit, vt aliquid ſit ei tale malũ, eſt cã timoris, & obiecti eius p modũ diſpoſitionis materialis; ſed amor eſt hmõi; ergo &c. Maior patet ex dictis. Minor probat poſt concluſionẽ. Nota aũt, q̃ amor hꝰ ſic p modum diſpoſitionis materialis obiecti, non q̃ obiectũ in ſe diſponat, ſed quia diſponit hoiem, vt obiectũ tale apparcat; quia ſi nõ amaret, non eſſet diſpoſitus, vt malũ timeret. Sicut vide mus, quòd quis nõ timet malum inimici, vel alterius quem nõ amat.

¶ Confirmatur etiam concluſio reſpon. auctoritate Auguſtini in argumento in contrarium, quæ iam declarata eſt, in quo videlicet genere &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * timor per ſe, & primò reſpicit ad malum, quod refugit, quod opponitur alicui bono amato; & ſic per ſe timor naſcitur ex amore, ſecundariò verò reſpicit ad id per quod prouenit tale malum; & ſic per accidens, q̃nque timor inducit amorẽ inquantũ. ſ. Homo, qui timet puniri a Deo, ſeruat mandata eius, & ſic incipit ſperare, & ſpes introducit amorem, vt ſupra dictum eſt. — * q. præce. arti. * 3. 40 ar. 7.

¶ Ad

¶ Ad maiorem, id quod introducit aliquid vniuerſaliter, & per ſe eſt cauſa eius, non autem id quod introducit aliquid particulariter, & hoc per accidens. Ad minorem, dico q timor introducit amorem alicuius, illius videlicet quem quis timet puniturũ; ſed hoc per accidens ratione videlicet ſpei, qua ſperat ſe conſecuturũ bonum ab eo. Sed timor vniuerſaliter, & per ſe præſupponit amorem illius rei, cuius contrarium timetur, quia eſt contra illud amatum. Et ergo negatur illa conſequentia, quia magis eſt, quod eſt per ſe, & vniuerſaliter, quàm quod eſt per accidens, & particulariter. Modo amor eſt vniuerſaliter, & per ſe cauſa timoris. Timor autẽ eſt per accidens cauſa alicuius amoris, ſ. eius a quo prius timebat malum, & ex timore illius mali facit bonum, & ſic finaliter incipit de eo ſperare, & tunc illa ſpes eſt immediata cauſa amoris illius a quo ſpero bonum, & hoc patuit ſup. q. 40. ar. 7.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ille a quo expectantur mala, primò quidem odio habetur; ſed poſtquàm ab ipſo iam incipiunt ſperari bona, tunc incipit amari; bonum autem cui contrariatur malum, quod timetur, a principio amabatur.

¶ Ad maiorem, maximè timentur a quibus expectamus mala. Verũ, tamen timor illorum malorum ab eis expectatorum, præſupponit amorem boni, cui illa mala cõtrariantur. Ad minorem. Verũ, prouocamur ad odium in principio, ſed cauendo mala ab eo expectata, paulatim obſeruamus voluntatem ſuam, & ſic incipimus ſperare, quòd benefaciet, & conſequenter incipimus eum amare. Ergo timor &c. Negatur quòd originaliter proueniat ex odio, immo & odium illud, & timor malorum expectatorum eſt ab aliquo amore, ratione cuius illa mala habentur terribilia, licet illud odium de propinquo inducat timorem. Et probat hoc argumentum, ſecundùm iam gloſam, quòd timor cauſet aliquẽ amorem, modo dicto ad primum. Et tamen timor etiam præſupponit amorem eius, quod a principio amabatur, cui malum terribile cõtrariabatur. Et ſi argumẽtum bene ponderetur deberet inferre; ergo timor magis cauſat odium, quàm amorem. Et hoc eſt verũ, in principio, nunc enim cauſat odium, tamen in fine amorem, vt dicebatur ad primum, tamen etiam præſupponit alium amorem. Et ad hæc vadit ſolutio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de eo, quod eſt cauſa mali terribilis per modum efficientis, amor autem eſt cauſa eius per modum materialis diſpo
In corp. ſitionis, vt dictum eſt.

¶ Ad maiorem. Ea quæ ſunt a nobis ipſis in genere cauſæ efficientis; non habent rationem terribilis, vt ſicut dictũ fuit q. 42. ar. 3. ſed tamen quorum eſt diſpoſitio in nobis, quæ facit ea talia videri, & haberi poſſunt eſſe terribilia, & quæ ſunt a nobis in genere cauſæ materialis.

¶ Ad minorem, quæ ſunt ex amore, ſicut a cã effectiua illa procedunt ex intimo cordis. Verũ, ſed ea circa quæ mouemur ratione amoris habentis ſe diſpoſitiuè negatur, immo poſſunt aliqui motus præſupponere amorem ex parte agentis circa ea, quæ ſunt maximè aduerſa, & ſic eſt in propoſito: quia timor procedit ex amore, qui timor eſt circa ea, q̃ nõ ſunt a nobis, nec procedũt a nobis, immo ab extrinſeco; quæ tñ non eſſent terribilia, nec timerẽtur, niſi ratione amoris; quia videlicet ſunt contra bonum amatum.

¶ Ex poſſet dici concedendo maiorẽ, negando aũt minorẽ debitè ſubſumendam. ſ. ſed ea quorum timoris amor eſt cã, procedũt a nobis. Conſtat enim hoc eſſe falſum. Amor quidẽ procedit a nobis; ergo ipſe non eſt terribilis, ſed ille amor eſt cã diſpoſitiua, vt alia appareant terribilia, & ſic eſt cã aliquo mõ rõne obiecti, non ipſum producendo, ſed faciendo ipſum apparere terribile &c.

Vtrum defectus ſit cauſa timoris.

B
Pſalm. 26. col. 2. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur q defectus nõ ſit cauſa timoris. Illi enim qui potentiam hñt maximè timentur; ſed defectus contrariatur potentiæ; ergo defectus non eſt cauſa timoris.

¶ 2 Præterea. Illi qui iam decapitantur maximè ſunt in defectu, ſed tales non timent, vt dicitur in 2. rhetoricorum; *ergo defectus non eſt cauſa timoris.
Ariſto. cap. 5.

¶ 3 Præterea. Decertare ex fortitudine nõ prouenit ex defectu, ſed decertãtes timent eos qui pro eiſdem decertãt, vt dñr 2. Rheror. *ergo defectus nõ eſt cã timoris.
Cap 5.

¶ Sed contra. Contrariorum contrariæ ſunt cauſæ, ſed diuitiæ, & robur, & multitudo amicorum, & poteſtas
*Cap. 5. excludunt timorem, vt dicitur in 2. Rhetorico. *ergo ex defectu horum timor cauſatur.

¶ Hic inquirit de alia cauſa timoris.

Ar. præce. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt duplex cauſa timoris accipi poteſt, vna quidem per modũ materialis diſpoſitionis ex parte eius, qui timet, alia per modũ cauſæ efficientis ex parte eius qui timetur.

¶ D. S. primò reſumit diſtinctionẽ in præcedenti articulo habitam. Secundò ſecundùm eius duo membra ponit duas concluſiones reſponſiuas, primam ibi. Quantum igitur &c. ſecundam ibi. Quantum verò &c. Dicit ergo primò, quòd duplex eſt cã timoris. Vna per modũ materialis diſpoſitionis tenens ſe ex parte timẽtis, quia facit eum diſpoſitum, vt facile timeat. Alia per modũ cauſæ efficientis tenẽtis ſe ex parte obiecti, quæ videlicet põt inferre nocumentum terribile. Conſequenter cum dicit.

¶ Quantum igitur ad primũ, defectus per ſe loquendo eſt cauſa timoris, ex aliquo enim defectu virtutis contingit, quòd non poſſit aliquis de facili repellere imminens malum.

¶ Reſpondet iuxta primum membrum tali concluſione. Defectus per ſe loquendo eſt cã timoris; ſicut cã materialis diſpoſitiua. Et hic loquẽdo de defectu in certa mẽſura. Illa cõcluſio vnũ dicit, & dictũ limitat. Primò D. S probat dictũ, ſecũdò limitationẽ ponit, & declarat, ibi. Sed tñ &c. Primũ probatur ſic. Ex aliquo defectu virtutis contingit q non poſſit &c. vt in litera, igit̃ concluſio vera. Antecedens notum, tenet conſequentia, quia non poſſe repellere malum de facili, facit aliquid apparere, & haberi ſub ratione terribilis &c. Conſequenter ibi.

¶ Sed tamen ad cauſandum timorem requiritur defectus, cum aliqua mẽſura; minor enim eſt defectus, qui cauſat timorem futuri mali, quàm defectus conſequens malum præſens, de quo eſt triſtitia, & adhuc eſſet maior defectus ſi totaliter ſenſus mali auferretur, vel amor boni, cuius contrarium timetur.

¶ Subiungit limitationẽ concluſionis quã exponit, quia ſi eſſet tantus defectus, qui argueret malum pñs, eſſet quidẽ maior, q̃ defectus timẽtis, cui malũ eſt abſens, talis nõ cauſaret timorẽ. Et ꝓter ea ſi eſſet maximus defectus, vt malum non ſentiretur, & bonum ex cuius amore prouenit timor, non amaretur, etiã non cauſaret. Oporter igitur, vt ſit aliquis certus defectus, qui cõpatitur poſſibilitatẽ euaſionis mali, & non hẽt neceſſitatẽ patiendi malũ. Et hoc patebit ad ſecũdũ, & qui hẽat modũ poſſibilẽ timori. Deinde ibi.

¶ Quantum verò ad ſecundum, virtus, & robur per ſe loquendo eſt cauſa timoris; ex hoc enim quòd aliquid quod apprehenditur vt nociuum, eſt virtuoſum, contingit quòd eius effectus repelli non poteſt.

¶ Determinat quæſitum quo ad ſecundum membrum dictæ diſtinctionis, tali concluſione ſecunda reſpon. Virtus & robur (ſupple, & non defectus) per ſe loquendo eſt cauſa timoris ex parte obiecti in genere cauſæ efficientis (ſcilicet directè tanq̃ inferẽs malum nocium) Hanc concluſionem primò probat, ſecundò reddit rõnem quare dixit per ſe, ibi. Contingit &c. Probatur ſic, iſto mõ illud eſt cã timoris ex parte obiecti, (ſcilicet mali inferẽdi) cuius effectus malus magis de difficili repelli poteſt; ſed hoc contingit ex eo, quod aliquod eſt virtuoſum, & robuſtũ, igitur. Robur &c. eſt cauſa iſto modo per ſe. Deinde ibi.

¶ Contingit tñ per accidens, q aliquis defectus ex iſta parte cauſat timorem, inquantũ ex aliquo defectu cõtingit, q aliquis velit nocumẽtum inferre, puta propter iniuſtitiam, vel quia ante læſus fuit, vel quia timet lædi.

¶ Exponit quare dixit in concluſione per ſe, tali cõcluſione declaratoria. Contingit per accidens (i. indirectè mediante agente concitato) q aliquis defectus ex parte agentis obiectum eſt cauſa timoris. (Sicut ſupra dicebatur, q delectatio perficit indirectè operationem in genere cauſæ efficientis.) Probatur concluſio, illud eſt cauſa iſto modo (i. per accidens, & indirectè) quæ videlicet non infert, ſed eſt id ratione cuius aliud infert (quod facit, q aliquis nocumentum velit inferre) ſed defectus eſt hmõi, igitur &c. Minor probatur exemplariter, puta propter iniuſtitiã, vel læſionẽ præcedentem, quæ importans defectus, vel quia timet lædi, aliquis concitatur ad hoc, q velit ſe vindicare, & alium lædere &c. Vnde defectus ſecundum ſe non infert, ſed eſt id ſine quo non, & quaſi occaſio ex qua quis incitatur ad cauſandum malum terribile &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima concluſione, quia robur eſt cauſa non timendi, vt diſpoſitio materialis; per oppoſitũ defectus eſt cã per modũ diſpoſitionis materialis faciens, vt aliquis eſtimet nõ facile poſſe vitare malum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de cauſa timoris ex parte cauſæ efficientis.

¶ Maior vera, qui habent potentiã timentur, ſed non timent. Concluſio aũt vult, q defectus eſt cã timoris quo quis timet actiuè. Et ſecundò, maior vera. Sicut potentes inferre nocumentum, & malũ, & habentes ſe in gñe cauſæ efficiẽtis ad obiectum timoris. Ad minorẽ, vera, ergo defectus non eſt cã timoris in gñe cauſæ efficientis, tñ in gñe cauſæ materialis quo aliquis timet, nõ rõne

cuius per ſe timetur, niſi talis defectus coniungatur potentiæ, vt patet in tertia concluſione declaratoria.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illi qui iam decapitantur ſunt in paſſione præſentis mali, & ideo iſte defectus excedit menſuram timoris.

¶ Ad maiorem. Verũ, ſed talis defectus excedit modum timoris, quia affert neceſſitatem patiendi malum, & facit ipſum quaſi eſſet præſens, quare timor non habet locum, ſed deſperatio, & triſtitia. Oportet enim ad timorem adeſſe ſpem ſalutis, vt patuit quæſt. 42. art. 2 in corpo.

¶ Minor vera, & patuit ratio in loco iam allegato; ergo defectus &c. Verũ, quicunque, ſed vt dicit concluſio loquendo de defectu in menſura. ſ. compoſſibili obiecto timoris.

¶ Ad tertium dicendum, quòd decertantes timent non propter potentiam qua decertare poſſunt; ſed propter defectum potentiæ, ex quo contingit, quòd ſe ſuperaturos non confidunt.

¶ Ad maiorem. Verũ, tamen decertantes quandoque aduertunt defectum potentiæ ſuæ, ex quo incipiunt timere ſe ſuperandos. Minor vera quandoque, ſed vt dictum eſt non propter potentiã, ſed defectum potentiæ.

Quæſtio quadrageſimaquarta.

De effectibus timoris.

C DEinde conſiderandum eſt de effectibus timoris; & circa hoc quærũtur quatuor. Primò, Vtrum, timor faciat contractionem. Secundò, Vtrum, faciat conſiliatiuos. Tertiò, Vtrum, faciat tremorem. Quartò, Vtrũ impediat operationem.

¶ Patet ordo, quia effectus poſterior eſt cauſa. Et ſunt quatuor effectus, & ſecundũ hoc habet præſens quæſtio quatuor articulos.

Vtrum timor faciat contractionem.

Supra q.35 art.1.cor. & q.45 arti.4 ad 1.& 2.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd timor non faciat contractionem. Contractione enim facta, calor & ſpiritus ad interiora reuocãtur; ſed ex multitudine caloris, & ſpirituum in interioribus, magnificatur cor ad audacter aliquid aggrediendum, vt patet in iratis; cuius contrarium in timore accidit; non ergo timor facit contractionem.

¶ 2 Præterea. Multiplicatis ſpiritibus, & calore in interioribus per cõtractionem, ſequitur q̃ Homo in vocem prorumpat, vt patet in dolentibus; ſed timentes nõ emittunt vocem, ſed magis redduntur taciturni; ergo timor non facit contractionem.

¶ 3 Præterea. Verecundia eſt quædam ſpecies timoris, vt ſupra dictum eſt, * ſed verecundari erubeſcunt, vt dicit Tullius 4. de Tuſculanis quæſtionibus, & Philoſophus dicit in 4. Ethi. * rubor autem faciei non atteſtatur contractioni, ſed cõtractio, non ergo contractio eſt effectus timoris.

*q.41.ar.4. ca. vltimo. * Non remot' a pri.

Damaſc.li. 3.ortho. fidei. * Cap.23.

¶ Sed contra eſt, quod Damaſcdicit 3.li. * q̃ timor eſt virtus ſecundùm ſiſtolem, i. ſecundùm contractionem.

¶ Inquirit de primo effectu qui eſt contractio caloris, & ſpirituum ad interiora.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt; * in paſſionibus animæ eſt ſicut formale ipſe motus appetitiuę potentiæ; ſicut autem materiale tranſmutatio corporalis, quorum vnum alteri proportionatur; vnde ſecũdùm ſimilitudinem, & rationẽ appetitiui motus, ſequitur corporalis tranſmutatio.

* q.23.ar.5.

¶ D S. reſpondet tali concluſioni. Contractio ex parte materialis, & corporis eſt effectus timoris, quo ad formale timoris (præſertim naturalis) quod ponũ propter verecundiam, vt patet ad tertium. Ita quòd formale eſt contractio appetitus, & facit contractionem ſpirituum, & caloris ad interiora. ſ. ad partem nutritiuã. Probatur, ſecũdùm ſimilitudinem, & rationem appetitiui motus, qui eſt formale, ſequitur tranſmutatio corporalis; ſed timor q̃tum ad formale, & motum appetitus, importat quandam cõtractionẽ; ergo & ex parte corporis conſequitur quædam contractio, tanq̃ effectus timoris quantum ad formale; huius rationis D S. primo ponit, & probat maiorem. Secundo minorem, ibi. Quãtũ aũt &c. Tertiò concluſionem infert, ibi. Et ſecũdũ ſimilitudinẽ &c. Maior ergo ꝓbatur a principio, & patuit q. 37. ar. 4. Cõſequẽter cũ dicit.

¶ Quantum autem ad animalem motũ appetitus, timor cõtractionem quandam importat. Cuius rõ eſt; q̃a timor prouenit ex phantaſia alicuius mali imminentis, quod difficile repelli poteſt, vt ſupra dictum eſt, * q̃ autẽ aliquid difficile poſſit repelli, prouenit ex debilitate virtutis, vt ſupra dictum eſt, * virtus autem quãtò eſt debilior, tantò ad pauciora ſe poteſt extendere & iõ ex ipſa imaginatione, quæ cauſat timorem, ſequitur quædã contractio in appetitu; ſicut etiam videmus in morientibus, quòd natura retrahitur ad interiora propter debilitatem virtutis; & videmus etiam in ciuitatibus, quòd quando ciues timent retrahunt ſe ab exterioribus, & recurrunt quantum poſſunt ad interiora.

*q.41.ar.2. *q.45.ar.2.

¶ Subiungit minorẽ, quam probat clarè in litera. Et nota circa minorem hanc, vt iacet in litera, q̃ D. S. non dicit, q̃ timor q̃tum ad formale, & motum appetitus, faciat contractionem, ſed importat cõtractionẽ, quia eſt eſſentialiter motus, quo appetitus deijcitur, & trahitur ad ſeipſum fugiendo. Si autem diceretur facere cõtractionem, hoc eſſet formaliter, ſicut ſupra dictum eſt de amore q.28.ar.2. vbi dic. batur, q̃ amor eſſet vnio, & faceret vnionẽ formaliter; ſic timor eſt cõtractio, id eſt motus qui cõſiſtit in receſſu, & facit contractionem. ſ. in appetitu &c. Conſequenter ibi.

¶ Et ſecundùm ſimilitudinẽ huius contractionis, quæ pertinet ad appetitũ animalẽ, ſequit̃ ẽt in timore ex parte corporis, cõtractio caloris, & ſpirituũ ad interiora.

¶ Subinfert concluſionem reſponſiuam iam probatam. Quę ẽt confirmatur argumento in contrarium, quia robur eſt cauſa non timendi, vt diſpoſitionis materialis, per oppoſitum defectus eſt cã per modum diſpoſitionis materialis, faciens vt aliquis æſtimet nõ facile poſſe vitare malum &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ ſicut Philoſophus dicit in libro de problematibus, * licet in timentibus retrahantur ſpiritus ab exterioribus ad interiora, non tamen eſt idem motus ſpirituum in iratis, & timentibus. Nã in iratis propter caloꝛẽ, & ſubtilitatem ſpirituum, quę prouenium ex appetitu vindictæ, interius fit ſpirituũ motus ab inferioribus ad ſuperiora, & ideo congregantur ſpiritus, & calor circa cor. Ex quo ſequitur, q̃ irati reddũtur prompti, & audaces ad inuadendum. Sed in timentibus propter frigiditatẽ ingroſſantem, ſpiritus mouentur a ſuperioribus ad inferiora, quæ quidem frigiditas cõtingit ex imaginatione defectus virtutis, & iõ nõ multiplicant̃ calor, & ſpũs circa cor, ſed magis a corde refugiũt; & pp hoc timẽtes non prõpte inuadũt, ſed magis refugiũt.

Ariſto. * In ſect.27 proble.3.& 9.

¶ Ad maiorem contractione facta, calor & ſpiritus ad interiora reuocantur. Verũ, vel ad interiora ſuperiora ſ. ad cor, vel ad interiora inferiora, quæ ſunt vbi vigent potentiæ nutritiuæ, vbi eſt emiſſio ſuperfluitatũ & circa ſtomachũ. Ad minorem. Ex multitudine caloris, & ſpirituũ in interioribus, q̃s trahuntur ad ſuperiora, tunc magnificatur cor, ſed q̃s trahuntur ad inferiora, tunc deſerũt cor, & Homo efficitur parui animi. In iratis trahunt ad ſuperiora. Vnde negatur cõſequentia; quia timor ingroſſat ſpũs, & trahit ad inferiora pp frigiditatẽ, q̃ accidit ex imaginatione defectus virtutis. Et ſic facit cõtractionẽ, nõ obſtãte reuocatiõe ſpũum ad interiora, q̃a nõ q̃libet talis reuocatio eſt cã audaciæ, ſed aliqua ad ſuperiora. Probat ãt hæc iõ, q̃ nõ facit cõtractionẽ ad ſuperiora.

¶ Ad ſecundũ dicendum, q̃ naturale eſt cuilibet dolẽti, ſiue homini, ſiue aĩali, q̃ vtat quocunq; auxilio ad repellendũ nociuũ pñs, quod infert doloꝛẽ; vñ videmus, q̃ aĩalia doléria percutiũt, vel faucibus, vel cornibus; maximũ aũt auxiliũ ad oĩa in animalibus eſt calor, & ſpũs; & iõ in dolore natura cõſeruat caloꝛẽ, & ſpiritũ interius, vt hoc vtat̃ ad repellendũ nociuũ; & iõ, vt Philoſophus dicit in li. de problematibus, * q̃ multiplicatis ſpiritib. introrſum, & calore, neceſſe, q̃ emittant̃ p vocẽ, & pp hoc dolentes vix ſe pñt continere q̃n clament; ſed in timẽtibus fit motus interioris caloris, & ſpirituũ a corde ad inferiora, vt dictũ eſt, * & iõ timor cõtrariatur formationi vocis, q̃ fit per emiſſionẽ ſpirituũ ad ſuperiora per os, & pp hoc timor tacentes facit, & inde eſt etiã, q̃ timor trẽmẽtes facit, vt dicit Philoſophus in li. de ꝓblematib.

* In ſect.27 proble.3. * Ad primum. * Inſect.27 problem.3. & 10.

¶ Ad maiorẽ, multiplicatis ſpiritibus in interioribus per contractionem. Verũ, tractis ad ſuperiora, & ad cor, ſequitur quòd Homo in vocem prorumpat. Si aũt contrahatur ad inferiora, negatur, quia formatio vocis fit p emiſſionẽ ſpirituũ per ſuperiora ad os.

ad 1. Ad minorem. Verũ, quia eſt contractio verſus inferius, ergo timor non facit contractionem, verũ, quãcunq; ſed ad inferiora.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut pericula mortis nõ ſolùm contrariantur appetitui animali, ſed etiã contrariantur naturæ, & propter hoc in huiuſmodi timore non ſolùm fit contractio ex parte appetitus; ſed etiã ex parte naturæ corporalis. Sic. n. diſponitur animal ex imaginatione mortis, contrahens calorem ad interiora, ſicut quando naturaliter mors imminet, & inde eſt, q̃ timentes mortem palleſcunt, vt dicitur in 3. Ethi.* ſed malum quod timet verecundia nõ opponitur naturæ; ſed ſolùm appetitui animalis, & ideo fit quædam contractio ſecundùm appetitum animalem, non autẽ ſecundũ naturã corporalem; ſed magis aia quaſi in ſe contracta vacat ad motionem ſpirituum, & caloris; vnde fit eorum diffuſio ad exteriora; & propter hoc verecundati erubeſcunt.

* 9.13.c.

¶ Maior vera; ſed eſt de malo appetitus, & contriſtatiuo, nõ de malo naturæ, vnde eſt timor animalis non naturalis. Minor vera, non quin ibi ſit contractio appetitus; ſed quia anima contracta vacat, & intendit motioni, & agitationi ſpirituum, & caloris. Vltra, Rubor autem faciei nõ atteſtatur contractioni. Verum, corporali, & ſpirituum ad cor. tamen atteſtatur contractioni appetitus, & animali. Vltra, Non ergo contractio, verum, corporalis eſt effectus, ſemper timoris, verum, animalis; tamen ſemper naturalis timoris; quia quando imaginatur malum naturæ (ſicut mortem) ſpiritus introrſum trahuntur. Verecundia autem eſt timor animalis, & de malo contriſtatiuo non corruptiuo &c.

Vtrum timor faciat conſiliatiuos.

D. 2.1.q.17.articl. 9. ad 3. & q.14. artic. 2. ad 4. & q.128.ar. 7. cor. & Pſal. 12. colum. 2. fi.

AD ſecundũ ſic proceditur. Videtur, quòd timor non faciat conſiliatiuos. Non enim eſt eiuſdem conſiliatiuos facere, & conſiliũ impedire; ſed timor conſiliũ impedit; omnis enim paſſio perturbat quietẽ, quæ requiritur ad bonũ vſum rõnis, ergo timor nõ facit cõſiliatiuos.

¶ 2 Præterea, conſilium eſt actus rationis de futuris cogitantis, & deliberantis; ſed aliquis timor eſt excutiẽs cogitata, & mentem a ſuo loco remouet, vt Tullius dicit in 4. de Tuſculanis quæſtionibus,* ergo timor non facit conſiliatiuos; ſed magis impedit conſilium.

* In fol. 4. à prin. libr.

¶ 3 Præterea, ſicut conſilium adhibetur ad vitãdum mala, ita etiam adhibetur ad conſequendum bona, ſed ſicut timor eſt de malis vitãdis, ita ſpes eſt de bonis cõſequendis, ergo timor nõ facit magis conſiliatiuos q̃ ſpes.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in ſecundo Rhetoricorum,* quòd timor conſiliatiuos facit.

* Ariſt. c. 5.

¶ Hic inquirit de alio effectu, qui eſt facere conſiliatiuos.

¶ Reſpondeo dicendum, q̃ aliquis poteſt dici cõſiliatiuus dupliciter. Vno modo a voluntate ſeu ſolicitudine conſiliandi, & ſic timor conſiliatiuos facit; quia vt Phils in 3. Ethi. dicit,* Conſiliamur de magnis in quib. quaſi nobis ipſis diſcredimus. Ea autẽ quę timorẽ incutiũt nõ ſunt ſimplr mala; ſed hñt quãdã magnitudinẽ, tũ ex eo, q̃ apprehenduntur, vt quæ difficiliter repelli pñt, tũ ẽt; quia apprẽhenduntur, vt de propè exiſtentia, ſicut iã dictũ eſt,* vñ hoies maximè in timoribus quærunt conſiliari.

* Ariſt. c. 5.

* q. 42. ar. 2.

¶ D. S. diſtinguit intellectum quęſiti, ſecundùm q̃ dupliciter aliquis poteſt dici conſiliatiuus, & ſecundùm hoc reſpondet duabus concluſionibus. Secunda ibi. Alio modo &c. Declarat ergo primũ modum conſiliatiui; quia vno modo dicitur conſiliatiuus ꝓpter voluntatem, & ſolicitudinem, vel appetitum conſiliandi. Concluſio prima. Timor facit conſiliatiuos iſto modo (i. timens libenter haberet conſilium quomodo euaderet malũ terribile.) Probatur. Conſiliamur de magnis; ſed ea quæ timorem incutiunt non ſunt ſimpliciter mala; ſed habent quandam magnitudinem, igitur cõcluſio vera. Maior eſt Phil. minor claret ex litera dupliciter. Et intelligitur, q̃ ea quæ timorem incutiunt nõ ſunt mala ſimpliciter ſine addito (i. non mala, quocunque modo, ſed cum addito) ſma gna mala. Et non intelligitur hic nõ ſimpliciter mala, (ideſt non omnino mala,) ſed vt dictum eſt. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo dicitur aliquis cõſiliatiuus a facultate bene conſiliandi, & ſic nec timor ne aliqua paſſio conſiliatiuos facit; quia homini affecto ſecundùm aliquam paſſionem videtur aliquid vel maius, vel minus, quàm ſit ſecundum rei veritatem, ſicut amanti videntur ea q̃ amat meliora, & timenti ea quæ timet terribiliora, & ſic ex defectu rectitudinis iudicij quælibet paſſio quantum eſt de ſe impedit facultatem bene conſiliandi. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

¶ Subiungit ſecundũ membrũ prædictę diſtinctionis, q̃ ſecundo modo dr̃ conſiliatiuus a facultate bene conſiliandi. Et ſic eſt quęrendum. An timor iuuet, & det potentiam, & facultatem bene cõſiliãdi.

Secunda concluſio reſpon. Nec timor nec aliqua paſſio, (ſcilicet perturbans, & præueniens iudicium rationis) conſiliatiuos facit. Probatur. Quęcunque faciunt aliquid videri maius, vel minus, quàm ſit in veritate, non faciunt hominem bene conſiliatiuũ; ſed timor, & quælibet alia paſſio, (ſcilicet perturbans) faciũt aliquid videri maius, vel minus, quàm ſit in veritate, igitur cõcluſio vera. Maior patet extra literam; quia bene conſiliatiuus dicitur iſto modo, qui poteſt deuenire ad finem conſilij qui eſt rectum iudicium, quod cõſiſtit in adęquatione ad rem &c. Minor declaratur in litera.

¶ Et poſſet ſecũdò argui magis ad literam, quælibet paſſio cau ſat defectum rectitudinis iudicij, igitur quælibet impedit conſiliũ, conſequentia nota antecedẽs patet; quia homini affecto &c. vt in litera. Valent etiam pro iſto articulo quæ habentur ſup. q. 14. ar. 3.

¶ Confirmatur etiam concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primi maiorem, non eſt eiuſdem conſilium impedire, & conſiliatiuos facere. Verum, ſecundùm idem, & conſiliatiuũ accipiendo eodem modo, ſed idẽ poteſt facere cõſiliatiuos. i. ſolicitos de bono conſilio, & tñ impedire tanq̃ impedimentum ligans rectum iudicatorium. Ad minorem, de timore immoderato vera, & perturbante, quæ impedit conſilium ne bene fiat, & aliquis bene conſilietur; tñ facit vt aliquis accipẽret libenter conſilium, etiã ab alio. Et quo ad facultatem tamen nõ impedit ſolicitudinem; ergo timor non facit conſiliatiuos, verum, ſecundo modo.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̃ quãtò aliqua paſſio eſt fortior, tantò magis homo ſecundùm ipſam affectus impeditur, & ideo qñ timor fuerit fortis vult quidẽ homo conſiliari, ſed adeò perturbatur in ſuis cogitationibus, q̃ conſilium adinuenire nõ poteſt. Si autem ſit paruus timor qui ſolicitudinem conſiliandi inducat nec multum rationem cõturbet, poteſt etiam conferre ad facultatem bene conſiliandi ratione ſolicitudinis conſequentis.

¶ Ad minorem. Aliquis timor eſt excutiens cogitata, verum, timor perturbans, & immoderatus præueniens rationem, tamẽ non moderatus, qui ratione ſolicitudinis cõfert ex parte vna, & ex alia non impedit. Ergo, verum, perturbans non facit ad facultatem, tamen facit primo modo cõſiliatiuos; quia etiam perturbatus timore vult conſiliari. Eſto non bene poſſit, vt declarat D. S.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ etiam ſpes facit conſiliatiuos; quia vt in 2. Rhetoricorum Philoſophus dicit.* Nullus conſiliatur de his de quibus deſperat, ſicut nec de impoſſibilibus, vt dicitur in 3. Ethi.* Timor tamen facit magis conſiliatiuos, quàm ſpes; quia ſpes eſt de bono prout poſſumus ipſum conſequi, timor autẽ de malo prout vix repelli poteſt, & ita magis reſpicit rationẽ difficilis timor quàm ſpes, in difficilibus autem maximè inquibus nobis non cõfidimus cõſiliamur ſicut dictũ eſt.*

* Ariſt. c. 5.

* Ariſt. c. 3.

* In cor.

¶ Ad conſequens, quod dicit (magis &c.) dicitur quidem, q̃ ſpes facit conſiliatiuos; quia conſilium eſt ſolum de poſſibilibus, & ſperatis; ſed magis timor; quia conſilium eſt de difficilibus; modo quod timetur habetur tanquam difficilius, quàm quod ſperatur, ideo negatur conſequentia.

Vtrum timor faciat tremorem.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd tremor non ſit effectus timoris; tremor enim ex frigore accidit, videmus enim infrigidatos tremere; timor autem non videtur cauſare frigus; ſed magis calorem deficcantem, cuius ſignum eſt, quòd timentes ſitiunt, & præcipuè in maximis timoribus, ſicut paret in illis qui ad mortem ducuntur, ergo timor non cauſat tremorem.

E ſupra art. 1. ad 2. fin. & Pſalm. 17. co. 7.

¶ 2 Præterea, emiſſio ſuperfluitatum ex calore accidit, vnde vt plurimum medicinę laxatiuę ſunt calidę; ſed huiuſmodi emiſſiones ſuperfluitatũ ex timore frequenter contingunt, ergo timor videtur cauſare calorem, & ſic non cauſat tremorem.

¶ 3 Præterea, in timore calor ab exterioribus ad interiora reuocatur, ſi igitur propter hmõi reuocationẽ caloris in exterioribus homo tremit, videtur ſimiliter, q̃ in

omnibus exterioribus membris deberet cauſari tremor ex timore, hoc autem non videtur, non ergo tremor corporis eſt effectus timoris.

¶ Sed contra eſt, quod Tullius dicit in 4. de Tuſculanis quæſtionibus, * quòd timorem ſequitur tremor, & pallor, & dentium ſtrepitus,

* In fol. 4 a prin. lib.

¶ Hic quærit de tertiò effectu qui eſt tremor corporis in certis membris.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt, * in timore fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora, & ideo exteriora frigida remanent, & propter hoc in eis accidit tremor, qui cauſatur, ex debilitate virtutis continentis membra. Ad huiuſmodi autem debilitatem maximè facit defectus caloris, qui eſt inſtrumentũ quo anima mouet, vt dicitur in 2. de anima. *

* ar. 1. huius quæſt.

* tex. 50.

¶ D. S deducit talem concluſionem reſpon. quam tangit implicitè in ſubſtantia. Tremor (ſcilicet corporis,) eſt effectus timoris. Probatur. In timore fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora, & per conſequens exteriora membra frigida remanẽt, igitur ex timore ſequitur tremor tanquam effectus. Antecedens patet ex ar. 1. Tenet conſequentia; quia tremor cauſatur ex debilitate &c. vt in litera, ergo bene ſequitur, timor facit frigiditatẽ, & debilitatem virtutis contentiuè membrorum, trahendo ad interiora, igitur eſt cauſa tremoris, vt dicit concluſio.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd calore ab exterioribus ad interiora reuocato, multiplicatur calor interius, & maximè verſus inferiora, ideſt circa nutritiuam; & ideo conſumpto humido conſequitur ſitis, & etiam interdum ſolutio ventris, & vrinę emiſſio, & quandoq; etiam ſeminis; vel huiuſmodi emiſſio ſuperfluitatum accidit propter contractionem ventris, & teſticulorum, vt Philoſophus dicit in lib. de Problematibus. * Vnde patet ſolutio ad ſecundum.

* Ariſto. in ſect. 17. Problem. 12.

¶ Maior vera, ex ſingore illorum membrorum quæ tremunt. Ad minorem. Timor non cauſat frigus in exterioribus membris, & timor præſertim naturalis (quod dico propter verecundiam, vt patuit art. 1. ad tertium) negatur. Sed verum, quòd cauſat calorem in interioribus in parte nutritiua; ſed nihilominus calor relinquit exteriora, quare ſequitur tremor. Et quia ſitis eſt partis vegetatiuę. Ideo conſumpto humido in illa parte per calorem attractum, ſequitur ſitis, & quandoque emiſſio ſuperfluorum propter contractionem, & conſtrictionem circa illam partem &c. Et per hoc dicit D. S. etiam patere ad ſecundum.

¶ Ad ſecundum. Concedo totum vſque ibi, ergo timor videtur cauſare calorem. Dico verum, in interioribus inferioribus; ſed retrahit ab exterioribus. Vltra, & ſic non cauſat tremorem exteriorum, negatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia in timore calor deſerit cor a ſuperioribus ad inferiora tendens, ideo timẽtibus maximè tremit cor, & membra quæ habent aliquam connexionem ad pectus, vbi cor eſt, vnde timentes maximè tremunt in voce propter vicinitatem vocalis arterie ad cor. Tremit etiam labium inferius, & tota inferior mandibula propter continuationẽ ad cor, vnde & ſtrepitus dentium ſequitur, & eadem ratione brachia, & manus tremunt. Vel etiam; quia huiuſmodi membra ſunt magis mobilia propter quod & genua tremunt timentibus ſecundùm illud Eſa. 35. Cõfortate manus diſſoluras, & genua trementia roborate.

¶ Negatur illa. Videtur, quòd ſimiliter omnia deberent tremere. Et ratio in ſolutione; quia tremor cauſatur propter defectum virtutis cõtentiuę quæ eſt principaliter ex corde, & ideo illa membra quæ vicinitorem habitudinem ad cor habent, & ſecundò quæ ſunt magis mobilia, illa magis tremunt, deſerente ſe illa virtute contentiua membrorum.

Vtrum timor impediat operationem.

FAD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd timor impediat operationem. Operatio enim maximè impeditur ex perturbatione rationis quæ dirigit in operę; ſed timor perturbat rationem, vt dictum eſt, * ergo timor impedit operationem.

* art. 2 huius quæſt.

¶ 2 Præterea, illi qui faciunt aliquid cum timore, facilius in operatione deficiunt, ſicut ſi aliquis incedat ſuper trabẽ in alto poſitam, pp timorẽ de facili cadit, nõ autem caderet ſi incederet ſuper eandẽ trabẽ in immo poſitam, ppter defectũ timoris, ergo timor impedit operationẽ.

¶ 3 Præterea, p̃ gritia ſiue ſegnities eſt quædã ſpecies timoris; ſed pigritia impedit operationẽ, ergo & timor.

¶ Sed cõtra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Phil. 2. Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini, quod non diceret ſi timor bonam operationem impediret, timor ergo non impedit bonam operationem.

¶ Inquirit de quarto effectu &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd operatio hominis exterius cauſatur quidem ab anima ſicuta a primo mouẽte, ſed a membris corporeis ſicut ab inſtrumẽtis. Contingit autem operationẽ impediri, & propter defectum inſtrumenti, & propter defectum principalis mouentis.

¶ D. S. primò ponit quoddam notabile fundamentale virtualiter diſtinctum. Secundò ſecundum hoc diſtinctè reſpondet, ibi. Ex parte igitur &c. Notat ergo primò, & ſupponit, q̃ operatio hominis cauſatur &c. vt iacet in litera per totum; & habet ſuppoſitum duas partes propter duplicem defectum operationis, ſcilicet principalis agentis, & inſtrumenti. Conſequenter cum dicit.

¶ Ex parte igitur inſtrumẽtorum corporalium timor quantũ eſt de ſe ſemper natus eſt impedire exteriorem operationem propter defectum caloris, qui ex timore accidit in exterioribus membris.

¶ Reſpondet ſecundùm prędictum ſuppoſitum diſtinctè, primò quo ad defectum inſtrumenti, ibi. Ex parte igitur, ſecundò quo ad defectum principalis mouentis, ſ. animæ, ibi. Sed ex parte animæ &c. Primum facit tali concluſione reſponſi. Ex parte inſtrumentorum corporalium, timor quantum eſt de ſe ſemper impedit operationem. Probatur ex timore accidit defectus caloris in exterioribus membris, ergo concluſio vera. Antecedens patet ex ar. 5. Tenet conſequentia; quia propter defectum caloris ſunt debilia, & tremunt; & per cõſequens inabilia ad exteriorem operationem. Et dicit concluſio quantum eſt de ſe; quia ſi eſſet valdè modicus non impediret, pp imperfectionẽ; ſed tamen de ſe ſemper impedit. Cõſequenter ibi.

¶ Sed ex parte animæ ſi ſit timor moderatus nõ multum rationem perturbans, confert ad bene operandum, inquantum cauſat quandam ſolicitudinem, & facit hominem attentius conſiliari, & operari.

¶ Proſequitur ſecundam partem ſuppoſiti, & reſpondet iuxta ſecundùm defectũ operationis duabus concluſionibus, ſecundam ibi. Si verò &c. Prima eſt, ex parte animæ, (ideſt ex parte qua anima cauſat mediante imaginatione, & ratione) timor moderatus confert ad bene operandum, (ideſt facit magis attentam, & non impedit conſilium, & iudicium.) Et intelligitur concluſio, quãdo timor non eſt de operatione, ſed de his quæ quis per operationẽ nititur effugere. Probatur concluſio, quia timor cauſat quandam ſolicitudinem, & facit hominem attentius conſiliari, & operari, igitur concluſio vera. Antecedens patet ex prædictis, conſequẽtia de ſe nota; quia attentio & diligentia multum conferunt ad operandum. Et ita habetur, quòd timor moderatus facit animã quantum eſt de ſe bene operari, licèt membra exteriora per timorem non ſint ita abilia ad exequendum, quod anima operatur diligenter, ſicut patet ſenſibiliter. Si quis cum timore etiam aliquali cantet; quia tunc quidem diligenter attendit, & minus errat; ſed vox aliqualiter præpeditur. Deinde cum dicit.

¶ Si verò timor tantum increſcat, q̃ rationem perturbet, impedit operationẽ ex parte animæ, ſed de tali timore Apls nõ loquitur. Et per hoc patet rñſio ad primum.

¶ Ponit ſecundam concluſionem iuxta ſecundùm membrũ ſuppoſiti iſtã, Timor perturbans impedit operationem etiam ex parte animæ, (a facit vt minus attẽtè, & minus conſultè operetur anima. Patet concluſio de ſe; quia ideo dicitur perturbãs, q̃ iudicium rectum impedit, & per conſequens, (vt patuit ar. 2.) facit minus videri maius &c. Valẽt pro iſta concluſione quæ ſupra habita ſunt. q. 24. art. 3. Et per hanc concluſionem D. S. docet intelligẽdam auctoritatem allegãdam in argumento in contrarium. Et vult etiam per eam eſſe ſolutum primum argumentum in oppoſitum adducendum, quod probat hanc concluſionem.

¶ Auctoritas autem Apoſtoli in argumento in contrarium eſt pro ſecunda concluſione.

¶ Ad primum. Maior vera, & hoc eſt ex parte animę. Ad minorem, non quicunque timor, ſed immoderatus, & præuenies iudicium rationis, & obnubilans, ſed non eſt vera de timore moderato, & imperato; quia talis confert ad vſum rationis propter attentionem, & ſolicitudinem, ergo timor impedit, verum, perturbans, & immoderatus. Vnde hæc ratio eſt pro ſecũda concluſione.

¶ Ad

¶Ad ſecundùm dicendum, quòd illi, qui cadunt de trabe in alto poſita, patiuntur perturbationes imaginationis propter timorem caſus imaginati.

¶Ad maiorem. Qui faciunt cum timore perturbante deficiunt in operatione. Et probationem concedo, quia tales timent timore perturbante, quia imaginatio perturbatur, & per conſequens etiam corpus. Ergo timor, &c. Verum, perturbans.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis timens refugit id, quod timet, & ideo cũ pigritia ſit timor de ipſa operatione, inquantum eſt laboriosa, impedit operationem, quia retrahit voluntatem ab ipſa; ſed timor, qui eſt de alijs rebus intantum adiuuat operationem, inquantum inclinat voluntatem ad operandum ea, per quæ homo effugit id, quod timet.

¶Maior vera, ſegnities eſt quidam timor, ſed de operatione, licet ratione laboris, & difficultatis. Minor vera, quia retrahit voluntatem ab ipſa operatione. Vltra. Ergo timor impedit, &c. Verum, de quo eſt, tamen timor de alia re, quàm de operatione non impedit (immo promonet) operationem, qua reſiſtitur malo futuro imminenti, quia timor eſt cauſa diſpoſitiua, & inclinatiua ad operationes, per quas effugitur quod timetur. Et ergo dixi ei ea ſecundam concluſionem, quando timor moderatus non eſt de operatione, &c. Si autem eſt immoderatus, impedit, licet non ſolicitudinem, tamen facultatem.

Quæſtio quadrageſimaquinta.

De audacia.

G DEinde conſiderandum eſt de audacia, & circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum audacia ſit contraria timori. Secundò, quomodo audacia ſe habeat ad ſpem. Tertiò, de cauſa audaciæ. Quartò, de effectu ipſius.

¶Poſtquam determinatum eſt de timore, hîc determinatur de audacia. Et patuit ratio ordinis ſup. q. 41, quia audacia pertinet ad eandem coniugationem cum timore, & poſterior eſt timore tanquam per accidens, eo quod eſt per ſe. Et tria ſunt principaliter in iſta quæſtione. Primò inquirit quid ſit audacia. Secundò inquirit cauſam eius, ar 3. Tertiò effectus eius, 4. ar. Circa primum primò oſtendit propoſitum, manifeſtando quomodo audacia habeat ſe ad timorem. Secundò quomodo ad ſpem, in 2. ar. Ex qua comparatione innoteſcit quidditas audaciæ.

Vtrum audacia ſit contraria timori.

Sup. q. 35. ar 2. co. fin. Et inf. præſen. q. 125. ar. 3. cor. Et 2. q. 123. ar. 3. ad 3. & q. 129 artic. 6. ad 2.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd audacia non contrarietur timori. Dicit enim Aug. in lib. 83. q.* quòd audacia vitium eſt; vitium autem virtuti contrariatur; cum ergo timor non ſit virtus, ſed paſſio, videtur, ꝙ timori non contrarietur audacia.

* Auguſ. q. 31. & 34.

¶ 2 Præterea, vni vnum eſt contrarium, ſed timori contrariatur ſpes; non ergo contrariatur ei audacia.

¶ 3 Præterea, vnaquæq; paſſio excludit paſſionem oppoſitã; ſed id, quod excluditur per timorem eſt ſecuritas. Dicit enim Auguſt. 2. confeſ.* quòd timor ſecuritati præcauet; ergo ſecuritas contrariatur timori, non ergo audacia.

*Aug. c. 6.

¶Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhetoric.* quòd audacia eſt timori contraria.

* Ariſt. c. 5.

¶Hic primò comparat audaciam timori penes cõtrarietatem. Ex qua comparatione innoteſcit genus, & ſpecies audaciæ, & conſequens quidditas.

¶Reſpondeo dicendum, quòd de ratione contrariorum eſt, quòd maximè à ſe diſtent, vt dicitur in 10. Metaph.* Illud autem, quod maximè diſtat à timore eſt audacia; timor enim refugit nocumentum futurum propter eius victoriam ſuper ipſum timentem, ſed audacia aggreditur periculum imminens propter victoriam ſui ſuper ipſum periculum; vnde manifeſtè timori contrariatur audacia.

* Ariſt. 10.

¶D S. reſpondet tali concluſione. Audacia contrariatur timori, probatur, de ratione contrariorum eſt, quòd maximè diſtent; ſed audacia maximè diſtat à timore, igitur, &c. Maior habetur ex 10. Metaphy. Minor probatur, quia acceſſus ad aliquod malum, maximè diſtat à receſſu ab eodem; ſed audacia dicit acceſſum ad periculum, & malum propter victoriam ſuper ipſum. (Audacia enim tendit in malum arduum, vt euadat eius ſubiectionem.) Timor autem recedit, igitur, &c. Et valent pro iſto artic. quæ dicta ſunt, q. 40. art. 4. in cor. & ad primum.

¶Confirmatur etiam concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd ira, & audacia, & omnium paſſionum nomina dupliciter accipi poſſunt. Vno modo ſecundùm quòd important abſolutè motus appetitus ſenſitiui in aliquod obiectum bonum, vel malum, & ſic ſunt nomina paſſionum. Alio modo ſecundùm quòd ſimul cum huiuſmodi motu important receſſum ab ordine rationis, & ſic ſunt nomina vitiorum, & hoc modo loquitur Auguſ. de audacia; ſed nos loquimur nunc de audacia ſecundùm primum modum. Auguſt.

¶Ad maiorem dico, quòd audacia ſecundùm ſpeciem ſuam, vt eſt paſſio, vt ſic, non eſt vitium, ſicut ſup. q. 24. art. 4. dictum eſt, ꝙ paſſiones ſecundùm eſſe naturæ non ſunt malæ. Sed verum eſt, ꝙ audacia in homine, quia importat modum, qui eſt in poteſtate hominis, & contra ordinem rationis, ſic eſt vitium, & opponitur virtuti. (Fortitudinis penes exceſſum.)

¶Ad minorem, vitium formaliter contrariatur virtuti, ſi capitur propriè vitium. Si autem capitur largè pro actu, tunc eſt peccatum. Et opponitur actui virtuoſi, vt patebit inf. q. 71. artic. 1. Vltra. Cum ergo, &c. Conceditur de timore de quo nunc loquimur. Videtur, quòd timori non contrariatur audacia, verum, vt audacia eſt vitium, ſic non contrariatur timori; tamen vt eſt motus appetitus accedens, opponitur timori recedenti.

¶Et vult breuiter ſolutio, quòd audacia cõſideratur dupliciter. Vno modo pro tali motu appetitus ſenſitiui, tunc contrariatur timori, vt etiam paſſio eſt, & cõtrario modo ſe habet ad obiectũ. Alio modo accipitur vt audacia nominat in homine motum, qui eſt contra ordinem rationis, & formaliter, vt vitium, & ſic opponitur virtuti, vel magis, vt accipitur ſicut peccatum, opponitur actui, vel paſſioni, vt eſt ſecundùm ordinem rationis. Sicut in ſimili peccatum veniale, & mortale, ineſſe peccati formaliter, diſtinguuntur genericè, & ſpecificè; tamen vt actus humani circa obiectum poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, vt infra patebit. Sic audacia, vt vitium opponitur virtuti; ſed vt paſſio opponitur alteri paſſioni.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ vni ſecundùm iddem non ſunt plura contraria, ſed ſecundùm diuerſa nihil prohibet vni plura contrariari, & ſic dictum eſt ſupra,* quòd paſſiones irraſcibilis habent duplicem contrarietatem, vnam ſecundùm oppoſitionem boni, & mali, & ſic timor contrariatur ſpei; & aliam ſecundùm oppoſitionem acceſſus, & receſſus, & ſic timori contrariatur audacia, ſpei verò deſperatio.

* q. 23. ar. 2. q. 40. ar. 4.

¶Ad maiorem ſæpe dictum eſt, Et dicitur nunc etiam, quòd vni vnum eſt contrarium. Vno modo accipiendo cõtrarietatem, & in vno modo contrarietatis; ſed ſecundùm diuerſos modos cõtrarietatis nihil prohibet in paſſionibus irraſcibilis vni paſſioni plures eſſe contrarias, vnam ſecundùm contrarietates obiecti, & ſic contrariatur ſpes timori; aliam ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem, & ſic contrariatur timori audacia.

¶Et ſecundò, vni vnum eſt contrarium, præſertim in his, quæ ſpecificantur per intrinſeca ſui generis, & in abſolutis; ſed in his, quæ ſpecificantur per extrinſeca (vt paſſiones, motus, &c.) vni poſſunt diuerſa eſſe contraria in diuerſis modis contrarietatis, ſic eſt hic.

¶Nota, ꝙ quando D. S. dicit in ſolutione, ꝙ timori ſecundùm diuerſa ſint diuerſa contraria, non intelligitur ſecundùm diuerſas partes ipſius timoris, ſed quodlibet contrariatur totu, ſed ſecundùm diuerſa, & diuerſis modis; quia vnum penes obiectum, aliud penes modum contrarium ſe habendi ad iddem obiectum.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſecuritas non ſignificat aliquid contrarium timori, ſed ſolam timoris excluſionem; ille enim dicitur eſſe ſecurus, qui non timet; vnde ſecuritas opponitur timori, ſicut priuatio, audacia autem ſicut contrarium; & ſicut contrarium includit in ſe priuationem, ita audacia ſecuritatem.

¶Ad maiorem, vnaquæque paſſio excludit ſuam oppoſitam. Verum, contrariam, & cum hoc priuationem. Minorem. Securitas excluditur ſicut priuatio, vt declaratur in litera; quia ſecuritas dicit ceſſationem timoris, non timendo mala imminentia, & ſperat ſe euaſurum malum de facili, ſicut ſupra tangebatur, quæſtio. 40. articu. 8. ad primum. Vltra. Ergo ſecuritas contrariatur, &c. Negatur, ſed opponitur ſibi priuatiuè, & audacia opponitur contrariè.

Vltra.

Digitized by

Vtrum audacia consequatur spem.

Sup. q. 25. ar. 3. cor. & inf. præc. q. ar. 3. cor. Et 2. 2. q. 125. ar. 2. ad 3. & q. 129. ar. 7. co. Et Ve. 22. q. 25. ar. 5. ad 2. Et 3. Eth. lec. 9 col. 3.

HAD secundum sic proceditur. Videtur, quòd audacia non consequatur spem. Audacia enim est respectu malorum, & terribilium, vt dicitur in 3. Ethic.* spes autem respicit bonum, vt sup. dictum est;* ergo habent diuersa obiecta, & non sunt vnius ordinis; non ergo audacia consequitur spem.

* Arist. q. 6. & 7.

* q. 40. ar. 1.

¶ 2 Præterea, sicut audacia contrariatur timori, ita desperatio spei; sed timor non sequitur desperationem, quinimmo desperatio excludit timorem, vt Philosoph. dicit in secundo Rhetoricorum;* ergo audacia nõ consequitur spem.

* Arist. c. 5.

¶ 3 Præterea, audacia intendit quoddam bonum. s. victoriam; sed tendere in bonum arduum pertinet ad spem; ergo audacia est idem spei; non ergo consequitur ad spem.

* Arist. c. 8.

¶ Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 3. Ethic.* ꝙ illi, qui sunt bonæ spei sunt audaces; videtur ergo audacia consequi spem.

¶ Hic comparat audaciam ad spem, penes sequelam, ex qua comparatione etiam innotescit conditio audaciæ, & obiectum.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut iam pluries dictum est,* omnes huiusmodi passiones animæ ad appetitiuam potentiam pertinent; omnis autem motus appetitiuæ potentiæ reducitur ad prosecutionem, vel fugam. Prosecutio autem, vel fuga est alicuius, & per se, & per accidens; per se quidem est prosecutio boni, fuga verò mali; per accidens autem potest prosecutio esse mali propter aliquod bonum adiunctum, & fuga boni propter aliquod malum adiunctum; quod autem est per accidens sequitur ad id, quod est per se, & ideo prosecutio mali sequitur prosecutionem boni, sicut & fuga boni sequitur fugam mali.

* q. 22. &c.

¶ D. S. respondet ex superabundanti plus quàm quæsitum sit tali conclusione. Audacia sequitur spem, & desperatio sequitur & præsupponit timorem. Hanc cõclusionem probat primo quo ad ambas partes simul. Secundò eas infert, & segregatim eas secundariò probat, primã partem ibi. Vnde sequitur, &c. secundam ibi. Ad timorem, &c. Arguitur ergo sic pro ambabus conclusionis partibus. Prosecutio mali sequitur prosecutionem boni, & fuga boni sequitur fugam mali; sed audacia dicit prosecutionẽ mali terribilis, spes autem prosecutionem boni; desperatio autem importat fugam boni, timor fugam mali; igitur audacia sequitur spem, & desperatio timorem. Huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem, secundò minorem, ibi Hæc autem, &c. Maior ergo probatur à principio, resumendo supradicta præsertim, q. 25. art. 3. sic arguendo. Omne per accidens sequitur ad id, quod est per se; sed prosecutio boni est per se, mali per accidens, & fuga mali est per se, boni per accidens; igitur maior vera, & præmittit quòd non sunt nisi fuga, & prosecutio in appetitu. Consequenter cum dicit.

¶ Hæc autem quatuor pertinent ad quatuor passiones; nam prosecutio boni pertinet ad spem; fuga mali ad timorem; prosecutio etiam mali terribilis pertinet ad audaciam; fuga verò boni pertinet ad desperationem.

¶ Subiungit minorem, quæ vult, quòd prædicta quatuor. s. prosecutio boni, & fuga mali, & fuga boni, & prosecutio mali, pertineant ad quatuor passiones irascibilis. Vnde sequitur conclusio. Consequenter ibi.

¶ Vnde sequitur, ꝙ audacia consequitur ad spem. Ex hoc enim, ꝙ aliquis sperat superare terribile imminens, ex hoc audacter insequitur ipsum.

¶ Subinfert primam partem conclusionis, quàm secundò probat magis particulariter, & patet hæc ratio ad sensum, vt in litera. Tunc ibi.

¶ Ad timorem verò sequitur desperatio; ideo enim aliquis desperat, quia timet difficultatem, quæ est circa bonum sperandum.

¶ Manifestat, & ponit secundam partem conclusionis singillatim. Et arguitur sic Ideo aliquis desperat, quia timet difficultatem quæ est circa bonum sperandum (ita videlicet, ꝙ spes directè respicit bonum. s. victoriam. Ratione cuius audacia prosequitur periculum illi bono connunctum, & ita audacia directè prosequitur malum ratione boni adiuncti, & sic per accidens) similiter desperatio respicit bonum, quod refugit. Timor verò respicit malum, ratione cuius desperatio refugit bonum. Et sic patet quomodo spes importat causam, quare audacia accedit ad malũ. Et similiter importat rationem, & motiuum, quare desperatio recedit à bono; nam recessus à bono non est nisi propter malum, &c.

¶ Sed circa hanc secundam partem conclusionis, & iam dicta, videtur esse controuersia ad supradicta, q. 25. ar. 3. post medium corporis. Dicitur enim hic, ꝙ desperatio sequitur timorem, sicut per accidens ad per se. Supra autem dicitur, ꝙ timor sequitur desperationem. Dicit enim D. S. sic. Spes, & desperatio sunt ratio timoris, & audaciæ. Nam audacia consequitur spem victoriæ, & timor sequitur desperationem vincendi, hæc in forma ibidem.

¶ Sed quicquid sit, videtur magis fundatum, & verum, quod hic dicitur, vbi D. S. videtur magis loqui ex intentione. Nec videtur verum, ꝙ timor sequitur desperationem, quia vt patuit q. 42. art. 2. Et in auctoritate Philosophi adducta in argumẽto, secundo vbi dicit, ꝙ desperatio excludit timorẽ. Ad hoc enim ꝙ aliquis timeat oportet esse spem salutis. Vnde sæpe dictũ fuit, ꝙ vbi est necessitas præsumpta (per desperationẽ videlicet) ibi non habet locum timor, sed tristitia; quia accipitur malum, vt iniacens. Videtur ergo timor sequi non desperationem, vt sup. dixit D. S. non loquens ex intentione de ista re, sed amorem, & spem. Sufficit autem ad verificandum intentum suum supra, ꝙ timor, & audacia dependeant à spe, & desperatione coniuncta non diuisim. Timor enim non consurgit ex desperatione vincendi, sed ex spe effugiendi malum, & ex amore boni, cui malum terribile contrariatur. Et præterea desperatio secundum D. S. hic, & veritatem, nõ respicit directè malum, sed bonum; ergo non respicit defectum victoriæ, sed recedit ab ipsa victoria propter timorem deficiendi. Magis igitur desperatio præsupponit timorem, quàm econtra; quia recessus à bono præsupponit recessum à malo à toto genere. Et hoc D. S. vult hic, & videtur melius dictum.

ARGVMENTVM in contrarium pro prima parte conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio sequeretur, si bonum, & malum essent obiecta nõ habentia ordinem adinuicem; sed quia malum habet aliquem ordinem ad bonum; est enim posterius bono, sicut priuatio habitu; ideo audacia, quæ insequitur malum est post spem, quæ insequitur bonum.

¶ Maior vera. Audacia malorum, sed per modum accessus, qui est per accidens, radicatus in aliquo accessu per se, qui est spes. Vltra ad illam. Ergo habent diuersa obiecta, concede. Vltra Et non sunt vnius ordinis. Dico, ꝙ verum, non sunt vnius ordinis, tamen habent se per ordinem actus, quorum vnus est mali accedendo, & alius qui est boni accedendo, quia secundus est ratio, & causa alterius. Et secundò dico, ꝙ etiam malum habet ordinem ad bonũ, licet non sint vnius ordinis. Non enim est inconueniens, quòd diuersi ordines res à seinuicem dependeant. Sicut totum genus accidentium est alterius ordinis, quàm substãtia, & tamen dependet a substantia. Negatur ergo consequentia, quia audacia dicit motum ad malum, qui necessariò præsupponit motum ad bonum in appetitu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etsi bonum simpliciter sit prius, quàm malum, tamen fuga per prius debetur malo, quàm bono, sicut insequutio per prius debetur bono, quàm malo; & ideo sicut spes est prior, quàm audacia, ita timor est prior, quàm desperatio; & sicut ex timore non semper sequitur desperatio, sed quando fuerit intensus, ita ex spe non semper sequitur audacia; sed quando fuerit vehemens.

¶ Maior vera, tamen audacia importat accessum ad malũ, spes ad bonum. timor verò importat recessum à malo, desperatio à bono. Et licet bonum sit prius malo, tamen recessus à malo, prior est recessu à bono. Et sic timor est prior desperatione, & spes prior audacia.

¶ Ad minorem. Verum, timor non sequitur, &c. quia timor dicit recessum à malo, desperatio à bono. Modo recessus à malo est ratio recedendi à bono propter malum coniunctũ. Et ergo econtra, desperatio quæ dicit recessum à bono, est posterior timore, & sequitur timorem, præsertim si timor sit intensus. Vltra. Ergo audacia, &c. f. vehementem, negatur, quia esto desperatio sequitur timorem, & non econtra ratione dicta; non tamen oportet, quòd spes sequatur audaciam, vt prætendit argumentum; quia spes dicit per se accessum ad bonum, ideo necessariò præsupponitur accessui ad malum, qui est in audacia; desperatio autem dicit recessum à bono, qui necessariò præsupponit recessum à malo, qui est timor. Vnde hoc argumentum stat in illa consequentia. Timor præcedit desperationem, ergo oppositum timoris. s. audacia præcedit spem, & nõ econtra. Negat D. S. consequentiam. Et ratio est, quia

Digitized by Google

quia timor importat receſſum à malo, à quo prius receditur, q̃ à bono; ideo oportet, ꝙ timor ſit prior deſperatione; ſed ſpes importat acceſſum ad bonum, ideo prior eſt audacia, quæ importat acceſſum ad malum. Et primum vult D. S. in principio ſolutionis, quia & ſi deſperatio ſit circa bonum, quod prius eſt malo, circa quod eſt timor; tamen quia deſperatio dicit receſſum, & fugam boni, quæ eſt poſterior fuga mali; ideo timor, quæ importat fugã mali, prior eſt deſperatione, quæ dicit fugam boni, hoc intendit ſolutio. Quare negatur conſequentia, quia eſto contrarientur audacia, & timor, ſicut ſpes, & deſperatio, non tamen oportet, ꝙ ſi illud contrarium de illo ordine eſt poſterius. ſ. audacia ſpe, ſic aliud contrario alij. ſ. timor audacia. Et ratio patuit, quia audacia dicit acceſſum ad malum, quæ præſupponit acceſſum ad bonum; ſed deſperatio dicit receſſum à bono, qui poſterior eſt receſſu à malo. Quare non eſt ſimile, &c.

¶Et nota, ꝙ D. S. & minor argumenti clarè dicunt, ꝙ timor prior eſt & rõ deſperationis, pro confirmatione dictorũ in corpo.

¶Ad tertium dicendum, quòd audacia licet ſit circa malum cui coniunctum eſt bonum victoriæ ſecundùm æſtimationem audacis, tamen reſpicit malum; bonum verò adiunctum reſpicit ſpes; & ſimiliter deſperatio reſpicit bonum directè, quod refugit, malum verò adiunctum reſpicit timor; vnde proprie loquendo, audacia nõ eſt pars ſpei, ſed eius effectus, ſicut nec deſperatio eſt pars timoris, ſed eius effectus; & propter hoc etiam audacia principalis paſſio eſſe non poteſt.

¶Maior negatur, ꝙ audacia intendit victoriam tanquam proprium obiectum, immo tendit in periculum directè, quo ſuperato quis conſequitur victoriam. Quare eſt periculi ſicut obiecti, ſed victoriæ ſicut finis, & rationis accedendi periculum. Vnde dictum eſt, ꝙ acceſſus ad bonum. ſ. ad victoriam per ſpem, eſt ratio accedendi malum. ſ. periculum per audaciam. Quare etiam audacia non poteſt eſſe principalis paſſio, quia dicit acceſſum ad malum, qui eſt per accidens propter acceſſum ad bonum.

¶Minorem concedo, ſed tendere in malum arduum coniunctum bono arduo non pertinet ad ſpem ſecundùm ſe, ſed ſequitur ad ſpem ſicut eius effectus. Vltra, ergo Audacia, &c. Negatur conſequentia iſta, quia præſupponit ꝙ habeant idem obiectum, quod iam oſtenſum eſt eſſe falſum, & per conſequens negatur vlterior conſequentia.

Vtrum defectus aliquis ſit cauſa audaciæ.

I 2ãp. q. 25. ar. 1. con.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd defectus aliquis ſit cauſa audaciæ. Dicit enim Philoſophus in lib. de Problem.* quòd amatores vini ſunt fortes, & audaces; ſed ex vino ſequitur defectus ebrietatis; ergo audacia cauſatur ex aliquo defectu.

*Ariſtot. in ſec. 27. proble. 4.

*Ariſt. c. 5.

¶ 2 Præterea, Philoſophus dicit in 2. Rhetoric.* ꝙ inexperti periculorum ſunt audaces; ſed inexperientia defectus quidam eſt; ergo audacia ex defectu cauſatur.

*Ariſt. c. 1.

¶ 3 Præterea, iniuſta paſſi audaciores eſſe ſolent, ſicut etiam beſtiæ cum percutiũtur, vt dicitur in 3. Ethic.* ſed iniuſtum pati ad defectum pertinet; ergo audacia ex aliquo defectu cauſatur.

*Ariſt. c. 5.

¶Sed contra eſt, quod Philoſoph. dicit in 2. Rhetoric.* ꝙ cauſa audaciæ eſt cum in phantaſia fuerit ſpes ſalutarium, vt prope exiſtentium, timendorum autem aut non entium, aut longè entium; ſed id quod pertinet ad defectum, vel pertinet ad ſalutarium remotionem, vel ad terribilium propinquitatem; ergo nihil quod ad defectum pertinet eſt cauſa audaciæ.

¶Hic Doc. Sanc. inquirit de cauſa audaciæ, an defectus ſit cauſa audaciæ.

*Ar. præce.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* audacia conſequitur ſpem, & contrariatur timori; vnde quæcunq; nata ſunt cauſare ſpem, vel excludere timorem, ſunt cauſa audaciæ.

¶D. S. reſpondet vna concluſione, quam deducit per corpus articuli, ſed eam formaliter ponit in ſolutione ad tertium. Et eſt iſta. Excellentia per ſe cauſat audaciam, nullus autem defectus, niſi per accidens, inquantum habet adiunctam aliquam excellentiam. Probatur prima pars huius concluſionis in corpore; ſed ſecunda habebitur ex ſolutionibus argumentorum. Pro prima arguitur ſic. Quæcunq; nata ſunt cauſare ſpem, vel excludere timorem, ſunt cauſa audaciæ; ſed quæ pertinent ad excellentiam, & perfectionem, prouocant ſpem, & excludunt timorem; ergo talia ſunt cauſa audaciæ, & per conſequens ſequitur etiam ſecunda pars, ꝙ non ea, quæ ſunt defectus, niſi per accidens, vt patebit. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem, ſecundò minorem, ibi. Quia verò, &c. Maior ergo patet à principio, quia audacia conſequitur ſpem, & contrariatur timori, igitur, quæ augent, vel cauſant ſpem cauſant audaciam, & quæ diminuunt timorem cauſant audaciam. Conſequenter eum dicit.

¶Quia verò timor, & ſpes, & etiam audacia cum ſint paſſiones quædam, conſiſtunt in motu appetitus, & in quadam tranſmutatione corporali, dupliciter poteſt accipi cauſa audaciæ, ſiue quantum ad prouocationẽ ſpei, ſiue quantum ad excluſionem timoris; vno modo quidem ex parte appetitiui motus, alio verò modo ex parte tranſmutationis corporis.

¶Subiungit quæ ſunt pro minore. Et primò præmittit quoddam notabile diſtinctiuum. Secundò membra declarat, & applicat propoſito pro minore, ibi. Ex parte quidem, &c. Ponit ergo primò rationem diſtinctionis clarè in litera, & concludit, ꝙ dupliciter poteſt accipi cauſa audaciæ, ſiue quantum ad prouocationem ſpei, ſiue quantum ad excluſionem timoris. Vno modo ex parte, &c. vt in litera clarè. Conſequenter ibi.

¶Ex parte quidem appetitiui motus, qui ſequitur apprehenſionem prouocatur ſpes cauſans audaciam per ea, quæ faciunt nos æſtimare, ꝙ poſſibile ſit adipiſci victoriam, vel ſecundùm propriam potentiam, ſicut fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo pecuniarum, & alia huiuſmodi; ſiue per potentiam aliorum, ſicut multitudo amicorum, vel quorumcunq; auxiliantium, & præcipuè ſi homo confidat de auxilio Diuino; vnde illi, qui ſe benè habent ad Diuina, audaciores ſunt, vt etiam Philoſophus dicit in 2. Rhetoric.* timor autem excluditur ſecundùm iſtum modum per remotionem terribilium appropinquantium, puta, quia homo nõ habet inimicos, quia nulli nocuit, quia non videt aliquod periculum imminere; illis enim videntur maximè pericula imminere, qui alijs nocuerunt.

*Ariſt. c. 5.

¶Applicat prædictam diſtinctionem ad propoſitum; & intendit talem rationem pro minore principali. Ex parte appetitui motus, qui ſequitur apprehenſionem, prouocatur ſpes cauſans audaciam, per ea, quæ faciunt nos æſtimare, ꝙ poſſibile ſit adipiſci victoriam. Vel ſecundùm propriam potentiam, vel per potentiam aliorum; timor verò excluditur iſto modo per remotionem terribilium appropinquantium. Ex parte verò tranſmutationis corporalis cauſatur audacia per prouocationem ſpei, & excluſionem timoris, quod facit caliditas circa cor; ſed omnia iſta ſunt excellentiæ, & perfectionis; igitur quę pertinent ad excellentiam prouocant ſpem, & excludunt timorem. Minor illa patet de ſe, quia potentia, experientia, diuitiæ, ſimiliter calefactio cordis pertinent ad excellentiam, & perfectionem. Maiorem autem D. S. declarat, primò quo ad primam partem clarè in litera, ſecundò quo ad ſecundam, cum dicit.

¶Ex parte verò tranſmutationis corporalis cauſatur audacia per prouocationem ſpei, & excluſionem timoris, vel ex his, quæ faciunt caliditatem circa cor; vnde Philoſophus dicit in lib. de partib. animaliũ,* ꝙ illi, qui habent paruum cor ſecundùm quantitatem ſunt magis audaes; & animalia habentia magnum cor ſecundùm quantitatem ſunt timida, quia calor naturalis non tantum poteſt calefacere magnum cor ſicut paruum, ſicut ignis non tantum poteſt calefacere magnam domum, ſicut paruum; & in lib. de Proble. dicit,* ꝙ habentes magnum pulmonem ſanguineum ſunt audaciores propter caliditatem cordis exinde conſequentem, & ibidem dicit,* ꝙ vini amatores ſunt magis audaces propter caliditatem vini; vnde & ſupra dictum eſt, ꝙ ebrietas facit ad bonitatem ſpei, caliditas enim cordis repellit timorem, & cauſat ſpem propter cordis extenſionem, & amplificationem.

*Ariſt. li. 3. cap. 4.

*Ariſtot. in ſec. 27. proble. 4.

*q. 40. ar. 6.

¶Patent iſta clarè. Vult ergo iſta ratio, ꝙ cauſantia ſpem, & excludentia timorem ad quam ſpem, & excluſionem timoris ſequitur audacia, ſunt perfectionis; igitur per conſequens audacia cauſatur ex his, quæ ſunt perfectionis (. ſ. per ſe.) Dico autem per ſe, quia per accidens defectus eſt cauſa audaciæ, vt probant argumenta ante oppoſitum.

¶Argumentum autem in contrarium, eſt directè pro ſecunda parte concluſionis reſponſuæ, quæ etiam de ſe ſequitur ad primam,

mam,& prima probata,probatur & ſecunda,quia benè ſequitur, perfectio eſt cauſa,ergo non defectus.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ebrietas cauſat audaciam,non inquantum eſt defectus,ſed inquantum facit cordis dilatationem, & inquantum etiam facit æſtimationem cuiuſdam magnitudinis.

¶Maior vera,propter multiplicationem ſpirituum,& caloris dilatantium cor. Minor vera,tamen illa perfectio corporalis ipſius cordis concomitatur ebrietatem, & ſecundò æſtimatio magnæ virtutis,vt patuit q.40.ar.6.Vltra,ergo,&c. Audacia cauſatur ex defectu per ſe(hoc eſt ratione ipſius ſolius ſine coniuncta perfectione aliqua,ſaltem corporali, & æſtimata excellentia) negatur,ſed per accidens, vt voluit ſecunda pars concluſionis, quam probat iſta ratio.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ illi qui ſunt inexperti periculorum ſunt audaciores, non propter defectũ, ſed per accidens,inquãtum ſcilicet propter inexperientiam, neque debilitatem ſuam cognoſcunt,neque præſentiam periculorum;& ita per ſubtractionem cauſæ timoris ſequitur audacia.

¶Maior vera, non ratione inexperientiæ per & ſecundùm ſe, ſed vt illa inexperientia habet adiunctam æſtimationem magnæ virtutis,& potentiæ facilè ſuperandi pericula, quæ parua, vel nõ futura æſtimantur. Minor vera,ergo audacia ex defectu cauſatur. Verum,per accidens ratione illius æſtimationis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus dicit
Ariſt.c.5. in 2. Rhetoric. iniuſtum paſſi redduntur audaciores, quia æſtimant, ꝙ Deus iniuſtum paſſis auxilium ferat. Et ſic patet,ꝙ nullus defectus cauſat audaciam, niſi per accidens,inquantum.(habet adiunctam aliquam excellentiam,vel veram,vel æſtimatam, vel ex parte alterius, vel ex parte ſui.

¶Maior vera,non propter iniuriam,vt dicit defectum,ſed propter ſpem in adiutorium Diuinum, & in Diuinam iuſtitiam,quæ non patiatur progredi iniuſtitiam,&c. Animalia autem percuſſa redduntur magis audacia, vt videtur propter excitatam iram, & propter calorem intenſum.

Vtrum audaces ſint promptiores in principio, quàm in ipſis periculis.

K AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd audaces non ſint promptiores in principio, quàm in ipſis periculis.Tremor enim ex timore cauſatur,qui cõtrariatur audaciæ,vt ex dictis patet,* ſed audaces quandoque in principio tremunt,vt Philoſophus dicit in lib. de Problem.* ergo non ſunt promptiores in principio, quàm in ipſis periculis exiſtentes.

*q.44.ar.3. & q. 45. artic. 1.

*3.Ethicor. lec.14.

*Ariſtot.in ſec.27.proble.3.

¶ 2 Præterea, per augmentum obiecti augetur paſſio,ſicut ſi bonum eſt amabile, & magis bonum eſt magis amabile;ſed arduum eſt obiectum audaciæ;augmentato ergo arduo augmentatur audacia; ſed magis fit arduum, & difficile periculum,quando eſt præſens; ergo debet tunc magis creſcere audacia.

¶ 3 Præterea, ex vulneribus inflictis prouocatur ira, ſed ira cauſat audaciam. Dicit enim Phil.in 2.Rhe-
Ariſt.c.5. tor. quòd ira eſt auſiuum;ergo quando iam ſunt in ipſis periculis,& percutiuntur, videtur quòd magis audaces reddantur.

Ariſt.c.7. ¶Sed contra eſt, quod dicitur in 3.Ethic. quòd audaces præuolantes ſunt & volantes ante pericula, in ipſis autem diſcedunt.

¶Hic quærit de effectu audaciæ, qui eſt facere promptiores in principio,quàm tempore periculorum.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ audacia cum ſit quidam motus appetitus ſenſitiui, ſequitur apprehenſionẽ appetitiuę, alias ſenſitiuæ virtutis; virtus aũt ſenſitiua nõ eſt collatiua, nec inquiſitiua ſingulorum, quæ circunſtant rem, ſed ſubitum habet iudicium. Contingit autem quandoque ꝙ ſm ſubitam apprehenſionem non poſſunt cognoſci omnia, quæ difficultatem in aliquo negotio afferunt; vnde ſurgit audaciæ motus ad aggrediendũ periculum; vnde quãdo iam experiuntur ipſum periculum,ſentiunt maiorem difficultatem,quàm æſtimauerunt,& ideo deficiunt.

¶D.S.primò reſpondet directè ad quæſitum, ſecundò reſpondet etiam de forti, quomodo ſe habeat oppoſito modo ad audacem,ibi. Sed ratio,&c. Tertiò probat ambas reſponſiones ſimul, ibi. Verum etiam,&c. Reſpondet ergo ad quæſitum tali concluſione. Audaces ſunt promptiores in principio, & tempore periculorum deficiunt. Arguitur ſic pro iſta concluſione.Illi in principio ſunt prompti,& deficiunt in fine, qui primò æſtimant modicam difficultatem,ſed in periculis experiuntur maiorem,quàm æſtimauerunt; ſed audaces in principio aggreſſus periculi æſtimant modicam difficultatem; in ipſis verò periculis experiuntur maiorem, igitur concluſio vera. Maior patet extra literam, quia promptitudo aggrediendi cauſatur ex æſtimatione facultatis ſuperandi.Minorem D.S.probat à principio. Deinde cum dicit.

¶Sed ratio eſt diſcurſiua omnium,quę afferunt difficultatem negotio,& ideo fortes, qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſſi, quia non paſſi, ſed cum deliberatione debita aggrediuntur;quando autem ſunt in ipſis periculis,non experiuntur aliquid improuiſum;ſed quandoq; minora illis,quæ præcogitauerunt,& ideo magis perſiſtunt.

¶Reſpondet de forti per oppoſitum ad prædicta, propter perfectionem doctrinæ (quia & Philoſophus oppoſitum ponit de forti) tali concluſione. Fortes in principio videntur eſſe remiſſi, ſed in periculis magis perſiſtunt;qd probatur ſuppletdo maiorem oppoſitam maiori præcedentis rationis;illi in principio videntur remiſſi,& in periculis magis perſiſtunt; qui diiudicant omnia pericula in principio, & in ipſis periculis non inueniunt maiorem; immo quandoq; minorem difficultatem, quàm æſtimauerũt,ſed fortes ſunt huiuſmodi. Maior patet, quia remiſſio promptitudinis aggrediendi prouenit ex ponderata difficultate. Et permanentia in periculis ex inuenta minore difficultate,quã æſtimata erat. Minor probatur in litera clarè. Deinde ibi.

¶Vel etiam quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur,cuius boni voluntas in eis perſeuerat quantacunque ſint pericula; audaces autem propter ſolam æſtimationem facientem ſpem, & excludentem timorem,ſicut dictum eſt.* *Ar.ptem.

¶ Subiungit rationem aliam pro vtraque concluſione,iſtam, manente cauſa manet & effectus,& deficiente deficit; ſed in fortibus manet in periculis cauſa aggreſſus, in audacibus autem in periculis deficit;ergo fortes manent, audaces non perſiſtunt,&c. Minor probatur in litera, quia fortes aggrediuntur propter bonum virtutis, cuius voluntas manet etiam in periculis. Audaces autem aggrediuntur propter ſpem conſurgentem ex æſtimatione facilitatis periculorum, quæ æſtimatio non manet dum experiuntur contrarium,igitur,&c.

¶Et nota, ꝙ libri in principio corporis communiter ſunt mendoſi (audacia ſequitur apprehenſionem appetitiuæ) debet eſſe ſenſitiuæ virtutis, non enim virtus appetitiua eſt apprehenſiua, vt de ſe conſtat.

¶Confirmatur autẽ prima concluſio argumento in contrariũ.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ etiam in audacibus accidit tremor propter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora, ſicut etiam in timentibus; ſed in audacibus reuocatur calor ad cor, in timentibus autem ad inferiora.

¶Ad maiorem. Tremor ex timore cauſatur propter retractionem caloris ad interiora inferiora, & non ſolùm ex timore,quia in hoc non contrariatur audaciæ, quia facit tremorem, ſed quia facit propter alium modum.

¶Minor vera,propter hoc, ꝙ calor reuocatur ad cor, quod dilatatur ex calore, & redditur audacius, ergo,&c. Negatur conſequentia,vult argumẽtum, ꝙ in principio timeant, quia tremunt, hoc non ſequitur,vt dictum eſt.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd obiectum amoris eſt ſimpliciter bonum; vnde augmentatum ſimpliciter augmentat amorem; ſed obiectum audaciæ eſt compoſitum ex bono, & malo; & motus audaciæ in malum præſupponit motum ſpei in bonum; & ideo ſi tantum addatur de arduitate ad periculum,quòd excedat ſpem, non ſequitur motus audaciæ,ſed diminuetur; ſi tamen ſit motus audaciæ, quantò maius eſt periculum, tantò maior audacia reputatur.

¶Ad maiorem,vera, ſi augmentum obiecti etiam compatiatur paſſionem,quando paſſio non ſimpliciter reſpicit obiectum,ſed quaſi cõditionaliter in ordine ad aliud. Sic amor reſpicit bonum abſolutè,

absolutè ſine habitudine ad aliud, & procedit probatio de amore. Et maior vera, quando paſſio reſpicit obiectum abſolutè ſub ratione ſi autem non abſolutè, ſed in ordine ad obiectum alterius paſſionis, tunc non oportet, niſi & obiectū alterius augmentetur. Ad minorem, arduum non eſt obiectum ratione arduitatis abſolutè; ſed in ordine ad bonum victoriæ, quam reſpicit ſpes. Vnde ſi accidat, vel æſtimetur tanta arduitas, quæ non compatiatur ſpem, non compatitur tale augmentum paſſionem audaciæ, quia obiectum audaciæ eſt compoſitum, &c. Non ꝙ directè audacia reſpiciat vtrunque, vt patuit ar. 2. ad tertium; ſed quia vnum directè reſpicit. ſcilicet malum, & arduum, aliud præſupponit. ſcilicet victoriam ſperatam; vera eſt tamen maior, quòd augmentato obiecto augetur paſſio ſi maneat; maior eſt enim audacia, quæ aggreditur maximum malum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex læſione non cauſatur ira, niſi ſuppoſita aliqua ſpe, vt infra dicetur,* & ideo ſi fuerit tantum periculum, quòd excedat ſpem victoriæ, non ſequetur ira; ſed verum eſt, quòd ſi ira ſequatur, audacia augebitur. *q.ſeq.art.

¶Ad maiorem, nō ſemper cauſatur ira ex vulneribus, niſi ſuppoſita aliqua ſpe vindicandi, vt patet q. præce. art. 1. Minor vera. Vltra, ergo quādo iam ſunt in periculis, & percutiuntur, &c. Verum, ſi ſpes maneat, ſi autem excluditur ſpes, ſicut communiter ſolet fieri audacibus, qui pericula prius non penſauerunt, tunc nō ſequitur ira, vel audacia, nec perſiſtentia, ſed fuga, & deiectio.

Quæſtio quadrageſimaſexta.

De ira ſecundùm ſe.

L DEinde conſiderandum eſt de ira, & primò de ira ſecundùm ſe; ſecundò de cauſa factiua iræ, & remedio eius; tertiò de effectu eius. Circa hoc quæruntur octo. Primò, vtrum ira ſit paſſio ſpecialis. Secundò, vtrū obiectum iræ ſit bonum, an malum. Tertiò, vtrum ira ſit in concupiſcibili. Quartò, vtrum ira ſit cum ratione. Quintò, vtrum ira ſit naturalior, quàm concupiſcentia. Sextò, vtrum ira ſit grauior, quàm odium. Septimò, vtrum ira ſolùm ſit ad illos ad quos eſt iuſtitia. Octauò, de ſpeciebus iræ.

¶Poſtquam determinatum eſt de timore, & audacia, quæ conſtituunt ſecundam coniugationem paſſionum iraſcibilis, hic finaliter determinat de ira, quia vt ſupra patuit. Ira eſt vltima paſſio iraſcibilis, & non habet aliquam contrariam, cum qua ponatur in aliqua vna coniugatione, ideo vltimò de ipſa determinat. Determinat autem tria de ipſa, primò ſecundùm ſe, ſecundò de cauſis, q. ſeq. tertiò de effectibus, q. 48. Circa primum duo facit, primò inquirit naturam ipſius iræ, ſecundò diuidit eam in ſuas ſpecies in art. vlt. Circa primum duo facit, primò inquirit quid ſit ira, ſecundò aſſignat quaſdam proprietates eius, art. 4. Circa primū tria facit, primò oſtēdit; ꝙ ira eſt paſſio ſpecialis diſtincta ab alijs, ſecundò inquirit obiectū eius, ar. 2. tertiò ſubiectū eius, ar. 3.

Vtrum ira ſit paſſio ſpecialis.

2.2. q. 158. ar. 1. co. Et 3. diſ. 5. q. 2. ar. 2. cor. AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd ira non ſit paſſio ſpecialis. Ab ira enim denominatur potentia iraſcibilis; ſed huius potentiæ non eſt vna tantùm paſſio, ſed multæ; ergo ira non eſt vna paſſio ſpecialis.

¶ 2 Præterea, cuilibet paſſioni ſpeciali eſt aliquid contrarium, vt patet inducenti per ſingula; ſed iræ non eſt aliqua paſſio contraria, vt ſup. dictum eſt;* ergo ira non eſt paſſio ſpecialis. *q.23.ar.3.

¶ 3 Præterea, vna ſpecialis paſſio nō includit aliam; ſed ira includit multas paſſiones, eſt enim cum triſtitia, & cum ſpe, & cum delectatione, vt patet per Phil. in 2. Rhetor.* ergo ira non eſt paſſio ſpecialis. * Ariſt. c. 2. & 3. * Damaſ. li. 2. cap. 16. * Tul. non remota à prin.

¶Sed contra eſt, quod Damaſce. ponit, iram ſpecialem paſſionem. Et ſimiliter Tullius in quarto, de Tuſculanis quæſtionibus.*

¶Hic primò inquirit, an ſit diſtincta paſſio, quod eſt quærere de quidditate ſpecifica.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ aliquid dicitur generale dupliciter. Vno modo per prædicationem, ſicut animal eſt generale ad omnia animalia. Alio modo per cauſam, ſicut ſol eſt generalis omnium, quæ generantur in his inferioribus, ſecundùm Diony. in 4. c. de Diui. no. Sicut enim genus continet multas differētias poteſtate ſecundùm ſimilitudinē materiæ, ita cauſa agens cōtinet multos effectus ſecundùm virtutem actiuam; contingit autem aliquem effectum ex concurſu diuerſarum cauſarum produci. Et quia omnis cauſa aliquo modo in effectu manet; poteſt etiam dici tertio modo, quòd effectus ex congregatione multarum cauſarum productus, habet quandam generalitatem, inquantum continet multas cauſas quodammodo in actu. Dionyſius.

¶Quia vnum oppoſitorum innoteſcit per reliquum, ideo D. S. inueſtigat quomodo ira dicatur generalis paſſio, & quomodo non, & ſic patebit an ſit ſpecialis paſſio. Primò ergo diſtinguit de multiplici generalitate, quia triplici. Secundò ſubiungit tres concluſiones reſponſiuas, primam ibi. Primò ergo, &c ſecundam ibi. Similiter autem, &c. tertiam ibi. Sed tertia, &c. Notat ergo D. S. ꝙ aliquid poteſt dici generale dupliciter, & ex ſecundo modo ponit & tertium, quia eſt generale ſecundùm prædicationem; ſecundò ſecundùm cauſalitatem; tertiò ſecundùm virtualem continentiam. Conſequenter cum dicit.

¶Primo ergo modo, ira non eſt paſsio generalis, ſed condiuiſa alijs paſsionibus, vt ſup. dictum eſt.* *q.23.ar.1. & 4.

¶Reſpondet iuxta primum membrum tali cōcluſione prima. Ira non eſt generalis paſſio per prædicationem. Probatur, omnis paſſio alijs cōdiuiſa non eſt generalis per prædicationem, ſed ira eſt huiuſmodi, ergo, &c. Maior nota, minor patuit ſup. q. 23. artic. 1. & 4. Conſequenter ibi.

¶Similiter autem nec ſecundo modo, non eſt enim cauſa aliarum paſsionū, vt ſup. dictum eſt; ſed per hunc modum poteſt dici generalis paſsio amor, vt patet per Aug. in 4. de ciui. Dei.* Amor enim eſt prima radix omnium paſsionum, vt ſup. dictum eſt.* *q.25.ar.1. & *Aug. li. 14. c. 7. & 8.

¶Subiungit ſecundam concluſionē, iſtā. Ira non eſt generalis per cauſalitatē. Probatur, illa eſt generalis iſto modo, quę eſt cauſa aliarū paſſionū; ſed ira nō eſt cauſa aliarū paſſionū, ſed amor; igitur, &c. Minor patuit ſup. q. 25. ar. 2. Tunc ibi. * q.25.ar.2.

¶Sed tertio modo poteſt ira dici paſſio generalis, inquantum ex concurſu multarum paſsionum cauſatur; non enim inſurgit motus iręnisi propter aliquam triſtitiam illatam, & niſi adſit deſiderium, & ſpes vlciſcendi, quia vt Philoſoph. dicit in 2. Rhetor.* iratus habet ſpem puniendi; appetit enim vindictam, vt ſibi poſsibilem; vnde ſi fuerit multum excellens perſona, quæ nocumentum intulit, non ſequitur ira, ſed ſolùm triſtitia, vt Auic. dicit in libro de anima. * Ariſt. c. 2.

¶Deducit tertiā concluſionē, iſtā. Ira eſt generalis paſſio per virtualē continentiā, & præſuppoſitionē, vel effectualitatē (vt alij dicūt.) Probatur, oē illud eſt generale iſto modo tertiò, qđ ex pluribus paſſiobibus cōcurrētibus ad ipsū cauſatur; ſed ira cauſatur ex cōcurſu multarū paſſionū, igitur, &c Minor deducit in ira clarè.

¶Argumentum autem in contrariū eſt prima conclu. reſpon.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd vis iraſcibilis denominatur ab ira, nō quia omnis motus huius potentię ſit ira, ſed quia ad iram terminantur oēs motus huius potentiæ, & inter alios eius motus, iſte eſt manifeſtior.

¶Maior vera, pp maiorem notitiā huius paſſionis, & quia finalis eſt in iraſcibili; ſed & ipſa terminetur ad paſſionem concupiſcibilis, vt patuit ſup. q. 25. ar. 3. Non autem, &c. quia omnes paſſiones ſunt ira in ipſa iraſcibili. Sicut nec oēs ſunt concupiſcentis in concupiſcibili. Minor vera, tamen ipſa potentia denominatur ab vna ſpeciali ratione dicta. Sed negatur conſequentia.

¶Ad ſecundùm dicendum, ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ ira cauſatur ex contrarijs paſſionibus. ſcilicet à ſpe, quæ eſt boni, & à triſtitia, quæ eſt mali, includit in ſeipſa contrarietatem, & ideo nō habet contrarium extra ſe; ſicut etiam in medijs coloribus non inuenitur contrarietas, niſi quæ eſt ſimplicium colorum ex quibus cauſantur.

¶Ad maiorem, ſi intelligitur, quòd cuilibet paſſioni ſpeciali eſt aliquod contrarium extra ipſam, negatur de ira. Si autem intelligitur vel extra ipſam, vel ipſa intra ſe continet contrarias paſſiones, conceditur. Minor vera, extra ſe, vt patuit quæſt. 23. artic. 3. tamen intra ſe continet contrarias virtualiter, & cauſaliter, negatur conſequentia.

¶Ad tertium dicēdum, ꝙ ira includit multas paſſiones, non quidem ſicut genus ſpecies, ſed magis ſecundùm continentiam cauſæ, & effectus.

¶ Si

¶Si intelligitur maior de inclusione, ſicut effectus causã includit, negatur. Minor vera, includit non ſicut genus ſpecies, ſed ſicut effectus cauſas. Vltra, igitur nõ eſt ſpecialis, verũ; tertio modo.

Vtrum obiectum iræ ſit bonum, an malum.

M Inſ.ar.3. & 6.cor. *Greg.lib. 4.c.13.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd obiectum iræ ſit malum. Dicit enim Greg. Nice.* quòd ira eſt quaſi armigera concupiſcentiæ, inquantum ſ. impugnat id, quod concupiſcentiam impedit; ſed omne impedimentum habet rationem mali; ergò ira reſpicit malum tanquam obiectum.

¶ 2 Præterea, ira, & odium conueniunt in effectu, vtriuſq; enim eſt inferre nocumentum alteri; ſed odium *q.29.ar.1. reſpicit malum tanquam obiectum, vt ſup. dictum eſt;* ergo etiam & ira.

¶ 3 Præterea, ira cauſatur ex triſtitia, vnde Phil. di- *Ariſt.c.6. cit in 7. Ethic.* ꝙ ira operatur cum triſtitia; ſed triſtitiæ obiectum eſt malum; ergo, & iræ.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 4. confeſs.* ꝙ ira *Aug.c.6. Et 14 de ci. Dei.c.15. appetit vindictam, ſed appetitus vindictæ eſt appetitus boni, cum vindicta ad iuſtitiam pertineat; ergo obiectum iræ eſt bonum.

¶ 2 Præterea, ira ſemper eſt cum ſpe, vnde & delectationem cauſat, vt dicit Phil. in 2. Rhetor.* ſed ſpei, & *Ariſt.c.2. delectationis obiectum eſt bonum, ergo, & iræ.

¶Hic inquirit de obiecto iræ expreſsè, licet enim habito, ꝙ ſit ſpecialis paſſio, habeatur ꝙ ſit ſpecialis obiecti, non tamen habetur an ſit bonum, vel malum, & ideo nulla eſt ſuperfluitas in iſtis duobus articulis. Et præterea, quia ira videtur includere multas paſſiones, ideo primus articulus determinauit, ꝙ eſſet ſpecialis. Iſte autem quod ſit ſpeciale eius obiectum.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ motus appetitiuæ virtutis ſequitur actum virtutis apprehenſiuæ; vis autem apprehenſiua dupliciter aliquid apprehendit. Vno modo per modum incomplexi, ſicut cum intelligimus quid eſt homo. Alio modo per modum complexi, ſicut cum intelligimus album ineſſe homini. Vnde vtroque modo vis appetitiua poteſt tendere in bonum, & malum; per modum quidem ſimplicis, & incomplexi, cum appetitus ſimpliciter ſequitur, vel inhęret bono, vel refugit malum; & tales motus ſunt deſiderium, & ſpes, delectatio, & triſtitia, & alia huiuſmodi.

¶D. S. primò præmittit quandam concluſionem præambularem quaſi diſtinctiuam. Secundò applicat eam, & infert concluſionẽ reſponſiuã, ibi. Et ſimiliter, &c. Tertiò ſubiungit quoddam notabile declarans dicta, ibi. Eſt tamen, &c. Circa primum primò deducit ipſam concluſionem præambularem. Secundò explicat partes eius, ibi. Per modum, &c. Concluſio præambularis eſt. Vtroque modo (ſcilicet per modum complexi, & per modum incomplexi) vis appetitiua poteſt tendere in bonum, & malum; probatur clarè à principio in litera.

¶Et nota, quòd licet in beſtijs non ſit apprehenſio formalis alicuius complexi, quia non eſt in eis collatio; tamen ſicut ſupra dictum fuit q.40.ar.3. quòd in eis eſt ſpes, quæ tendit in futurum virtute intellectus inſtituentis naturam, & mouentis in futurum. Sic eſt in eis motus incomplexum abſque collatione, & apprehenſione collatiua vnius ad alterum, vt patebit artic. 4. ad ſecundum. Deinde cum dicit.

¶Per modũ aũt cõplexi, ſicut cum appetitus fertur in hoc, ꝙ aliquid bonũ, vel malum inſit, vel fiat circa alterum, vel tendendo in hoc, vel refugiendo ab hoc, ſicut manifeſtè patet in amore, & odio; amamus enim aliquẽ, inquãtum volumus ei ineſſe aliquod bonũ; odimus aũt aliquem, inquantũ volumus ineſſe ei aliquod malum.

¶Explicat partes concluſionis, quando videlicet appetitiua vis tendit in incomplexum, & quæ ſint iſtæ paſſiones. Explicat etiam ſecundam partem, quando feratur in obiectum complexum, & quæ ſint huiuſmodi paſſiones, quia amor, & odium. Deinde ibi.

¶Et ſimiliter eſt in ira, quicunq; enim iraſcitur, quærit vindicari de aliquo, & ſic motus iræ tendit in duo. ſ. in ipſam vindictam, quam appetit, & ſperat, ſicut quoddam bonum, vnde & de ipſa delectatur; tendit etiam in illum de quo quærit vindictam, ſicut in contrarium, & nocuum, quod pertinet ad rationem mali.

¶Applicat ſecundum membrum prædictum ad propoſitum, & reſpondetur ad quæſitum tali concluſione. Obiectum iræ eſt aliquod per modum complexi ex bono, & malo. Probatur, quicunque iraſcitur quærit vindicari de aliquo; ergo tendit in duo, &c. vt in litera, & per conſequens conclusio vera. Tunc ibi.

¶Eſt tamen duplex differentia attendenda circa hoc, iræ ad odium, & ad amorẽ. Quarum prima eſt, ꝙ ira per ſe reſpicit duo obiecta; amor verò & odium quandoque reſpiciunt vnum obiectum tantùm, ſicut cum aliquis dicitur amare vinum, vel aliquid huiuſmodi, aut etiã odire. Secunda eſt, quia vtrunq; obiectorum, quod reſpicit amor eſt bonum; vult enim amans bonũ alicui tanquam ſibi conuenienti; vtrunq; verò horum, quæ reſpicit odiũ habet rationem mali; vult enim odiens malũ alicui tanquam cuidam inconuenienti; ſed ira reſpicit vnum obiectum ſecundùm rationem boni. ſ. vindictam quam appetit, & aliud ſm rationem mali. ſ. hominem nociuũ de quo vult vindicari, & ideo eſt paſſio quodammodo cõpoſita ex contrarijs paſſionibus. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶Ponit notabile differentiale circa dicta, quia cõparauit iram amori, & odio, dicens, ꝙ non eſt ſimile omnino in obiecto iræ, odij, & amoris. Eſt enim duplex differentia. Ira enim ſemper eſt complexi, & duorum partialium obiectorum. Amor autem (ſcilicet concupiſcentiæ) & ſimiliter odium illi amori correſpõdens, poteſt eſſe boni tantùm, vel mali tantùm, ſicut amamus vinum.

¶Et nota, ꝙ quamuis eo actu quo concupiſcimus vinum includatur, & ipſe cui concupiſcimus; tamen vt amor concupiſcentiæ fertur in vinum tantùm, ſimile de odio, vt cum deteſtor rem aliã quam Et ſecundo, quia amor etiam qui eſt complexi (qui. ſ. ſimul eſt amiciriæ, & concupiſcentiæ in ordine ad diuerſa obiecta partialia) eſt duorum bonorũ, odium ſibi correſpondens eſt duorum malorum. Ira autem eſt boni, & mali. Alia autem differentia eſt clarè in litera. Quia aũt vtreq; rationes verũ probant, primæ tres, quòd ira ſit circa malum; duæ aliæ, quòd ſit circa bonum. Et vtrunque verum eſt, licet non cum præciſione. Ideo Doc. Sanc. eas non ſoluit. Ne autem videantur probare, quòd ſit mali tantùm, ideo reſpondendum eſt argumentis ante contrarium, ad maiorem explicationem.

¶Ad primum, maior vera, impugnat ſe vindicando de eo, qđ concupiſcentiã impedit, quæ vindicta habet rationem boni apud iratum. Minor vera, ergo reſpicit malum, ſed non tantùm, quia differentia eſt inter iram, & concupiſcentiam; nam concupiſcentia eſt incomplexi. Ira autem mixta ex parte obiecti.

¶Ad ſecundi maiorem, vera, ſed non conueniunt in obiecto determinatè, conueniunt quidem, quia ira ſemper eſt complexi; & odium etiam poteſt eſſe complexi; ſed tamen cõplexi ex duobus malis, ira conſtituti ex bono, & malo. Minor vera, ergo etiã ira, ſed non tantùm, immo & partialiter reſpicit bonum.

¶Ad tertium, maior vera, & minor, ergo & ira eſt mali, verũ, ſed non tantùm, quia ira cauſatur quidem à triſtitia, ergo in obiecto aliqualiter conuenit, ſed non totaliter; nec ſequitur gratia ſortmæ, cauſatur ab illa paſſione, ergo conuenit cum ea in obiecto, vt enim ſæpe patuit, omnes cauſantur (ſaltem remotè) ab amore, non tamen conueniunt in obiecto.

Vtrum ira ſit in concupiſcibili.

N 2.2.q.162. ar.3.co. Et 3 di.26.q.1. & 2.co. & lectu.col. 1.fin.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ ira ſit in concupiſcibili. Dicit enim Tul. in 4. de Tuſcu. quæſt.* quòd ira eſt libido quædam, ſed libido eſt in concupiſcibili; ergo & ira.

¶ 2 Præterea, Aug. dicit in regula,* ꝙ ira creſcit in odium. Et Tul. dicit in eodem lib.* quòd odium eſt ira inueterata; ſed odium eſt in concupiſcibili, ſicut amor; ergo ira eſt in concupiſcibili.

¶ 3 Præterea, Damaſce.* & Greg. Nice.* dicunt, ꝙ ira componitur ex triſtitia, & deſiderio; ſed vtrunq; horum eſt in concupiſcibili; ergo ira eſt in concupiſcibili.

¶ Sed contra, vis concupiſcibilis eſt alia ab iraſcibili; ſi igitur ira eſſet in concupiſcibili non denominaretur ab ea vis iraſcibilis.

*Tul.fol.4. & 5.a prin. libri. *Aug.c.37. *Tul.li.cc. *Damaſc.li.2. cap.16. *Greg.li.4. cap.24.

¶Hic D.S. inquirit de ſubiecto iræ.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt,* paſſiones iraſcibilis in hoc differunt à paſſionibus concupiſcibilis, quòd obiecta paſſionum concupiſcibilis ſunt bonum, & malum abſolutè; obiecta autem paſſionum

*q.23.

Digitized by Google

num irascibilis sunt bonum, & malum, cum quadam eleuatione, & arduitate.

¶D.S. respondet tali conclusione, ira non est in concupiscibili, Conclusio. sed irascibili. Probatur, omnis illa passio est in irascibili, cuius obiectum est bonum, vel malum, cum quadam eleuatione, & arduitate; sed obiectum iræ est mixtum ex bono, & malo cum eleuatione, & arduitate, igitur, &c. D.S. primò probat maiorem, secundò minorem, cum conclusione inferendo, ibi. Dictum est autem, &c. Maior ergo probatur in principio, quia per hoc differunt passiones concupiscibilis, & irascibilis. Consequenter ibi.

Ar. præce. ¶Dictum est autem, ꝙ ira respicit duo obiecta. s. vindictam, quam appetit, & eum de quo vindictam quærit, & circa vtrunq; quandam arduitatem ira requirit; non enim insurgit motus iræ, nisi ab aliqua magnitudine cit cavtrunque; quæcunque enim nihil sunt, aut modica valde, nullo modo digna æstimamus, vs dicit Philoso. *Arist. c.2. in 2. Rhetor.* Vnde manifestum est, ꝙ ira nō est in concupiscibili, sed in irascibili.

¶Subiungit minorem, quam probat clarè, quia ira habet pro obiecto vindictam circa aliquem, qui intulit aliquod notabile nocumentum, &c.

¶Et confirmatur conclusio argumento in contrarium, qđ procedit ex denominatione intrinseca, & absoluta, vbi denominans est formaliter in denominato, de hoc pri. par. q. 6. ar. 4.

Tullius. ¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ Tullius libidinem nominat appetitum cuiuscunque boni futuri, non habita discretione ardui, vel non ardui; & secundùm hoc ponit iram sub libidine, inquàtum est appetitus vindictæ; sic autē libido cōis est ad irascibilē, & concupiscibilem.

¶Ad maiorem dico, ꝙ libido accipitur valde generaliter pro omni effrenato motu in bonum futurum, siue arduum, siue absolutè bonum. Minor distinguitur, si intelligitur vniuersaliter falsa est, sed aliqua libido (.i. concupiscentia carnalis) excedens moderamen rectæ rationis. Accipitur etiam libido quādoq; pro materiali peccati originalis pro concupiscentia habituali, vt patebit infra, q. 82. ar. 4. ad tertium.

¶Ad secundum dicendum, quòd ira dicitur crescere in odium, non quòd eadem numero passio, quæ prius fuit ira, postmodum fiat odium per quandam inueterationem, sed per quandam causalitatem; ira enim per diuturnitatem causat odium.

¶Ad auctoritates maioris, dico, ꝙ intelliguntur non formaliter, quasi ira muretur, & transeat in odium; sed causaliter, quia ex ira diu durante, & retenta causatur odium. Quomodo autem differant ira, & odium, patebit ar. 6. Et de hoc habetur in de Malo, q. 12. ar. 4. quia ex hoc, ꝙ aliquis aliquem sæpe offendit, & ei iniuriatus est, & sæpe concutuit ad iram, sequitur ꝙ ipse secundùm se incipiat sibi displicere, & eum absolutè odio prosequitur.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ira dicitur componi ex tristitia, & desiderio, non sicut ex partibus, sed sicut ex *q. 25. ar. 1. causis; dictum est autem sup.* ꝙ passiones concupiscibilis sunt causæ passionum irascibilis.

¶Ad maiorem intelligitur, non compositione ex his propriè dicta, & ꝙ actu, & distinctè manent tristitia, & desiderium, vel spes in ira; sed tantum virtute, & præsuppositiuè, sicut dictum est art. 1. & patuit in simili sup. q. 13. de electione, quomodo est composita ex actu voluntatis, & rationis.

Vtrum ira sit cum ratione.

O AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ ira non sit cum ratione; ira enim cum sit passio quædam est in appetitu sensitiuo; sed appetitus sensitiuus non sequitur rationis apprehensionem, sed sensitiuæ partis; ergo ira non est cum ratione.

¶ 2 Præterea, animalia bruta carent ratione, & tamen in eis inuenitur ira; ergo ira non est cum ratione.

¶ 3 Præterea, ebrietas ligat rationem, adiuuat autem ad iram; ergo ira non est cum ratione.

Arist. c. 6. ¶Sed contra est, quod Philosoph. dicit in 7. Ethic. ꝙ ira consequitur rationem aliqualiter.

¶Hic D.S. inquirit de quibusdam proprietatibus iræ, quarum prima est esse cum ratione.

Ar. 2. huius q. ¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, ira est appetitus vindictæ; hoc autem collationem importat pœnæ infligendæ ad nocumentum sibi illatum, vnde in 7. Ethicor.* dicit Philosoph. quòd syllogizans conferendo quoniam importet totaliter oppugnare, irascitur confestim; conferre autem, & syllogizare est rationis, & ira est quodammodo cum ratione. *Arist. c. 6.

¶D.S. respondet tali conclusione, ira est quodammodo cum ratione (.s. denunciāte,) & in homine est cum ratione intrinseca, Conclusio. sed in bestijs est cum virtute rationis Probatur, ira est appetitus vindictæ, sed appetitus vindictæ collationem importat (.i. præquirit, & exigit collationem præcedentem qua confertur pœna inferenda ad nocumentum præcedens) subsumitur, sed conferre, & syllogizare est rationis, igitur sequitur conclusio. Maior nota. Minor probatur ex Philosopho, subsumpta etiam nota.

¶Confirmatur etiam conclusio argumento in contrariū, quare autem dicat Philosoph. (aliqualiter) patet ad tertium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd motus appetitiuæ virtutis potest esse cum ratione dupliciter. Vno modo cum ratione præcipiente, & sic voluntas est cum ratione; vnde & dicitur appetitus rationalis. Alio modo cum ratione denunciante, & sic ira est cum ratione. Dicit enim Phil. in lib. de Problem.* ꝙ ira est cum ratione, *Aristot. in sec. 21. proble. 3. non sicut præcipiente ratione, sed vt manifestante iniuriam; appetitus enim sensitiuus immediatè rationi non obedit, sed mediante voluntate.

¶Maior vera, tamen ira etiam potest esse in appetitu intellectiuo, sed ibi non est passio. Et dico, ꝙ etiam appetitus sensituus in homine obedit rationi mediante voluntate. Minor vera, non sequitur apprehensionem rationis præcipientem, vel denunciantem vniuersaliter; tamen in ira est speciale, quia illa passio sequitur semper apprehensionem rationis denunciantem; sed nō semper præcipientem, sicut nec aliæ passiones; ergo ira non est cum ratione. Verum, præcipiente, & hoc vniuersaliter loquendo, est tamen semper cum ratione denunciante, & ꝙ ira possit etiam esse cum ratione præcipiente, vide clarè in de Malo, Mate. 12. ar. 1. in cor. quia ira per zelum, & ira moderata sequitur præceptum rationis, quam esto aliqualiter perturbet, nō tamen excęcat, & etiā iuuat ad executionem eius, quod per rationem diiudicatum est, vt sup. patuit de passionibus in communi. Vnde intelligendus est D.S. in litera, & Philosoph. (ira est cum ratione non præcipiente) .s. semper, & vniuersaliter; sed semper, vt manifestante, & hoc in homine. De bestijs patet ad secundum, & vide secunda secundæ, q. 123. ar. 10. vbi idem habet, quamuis videatur hic semper dicere, ꝙ sit cum ratione denunciante, & non audiat rationem; sed hoc est verum, quia aliqualiter turbat, tamen secundùm dictamen rationis infert nocumentum, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ bruta animalia habet instinctum naturalem ex Diuina ratione eis inditū, per quem habent motus interiores, & exteriores similes motibus rationis, sicut supra dictum est.* *q. 40. ar. 3.

¶Maior vera, dico tamen, ꝙ mouētur ex instinctu naturæ proueniente ab intellectu primæ intelligentiæ, ac si apprehenderēt per rationem, vt patuit sup. q. 40. ar. 3. Minor vera. Sed negatur cōsequentia, quia est cum ratione in homine; & in bestijs eū aequalente rationi; quia sicut in homine ratio nunciat vindictam inferendam contrario, ita & instinctus naturæ mouet ad vindictam contra contrarium, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ sicut dicitur in 7. Ethic.* *Arist. c. 6. ira audit aliqualiter rationem, sicut nunciantem, quod iniuriatum est ei, sed non perfectè audit; quia non obseruat regulam rationis in rependendo vindictam; ad iram ergo requiritur aliquis actus rationis, & additur impedimentum rationis, vnde Philosophus dicit in lib. de Problem.* quòd illi, qui sunt multum ebrij, tanquam nihil habentes de iudicio rationis nō irascuntur; sed quando sunt parum ebrij irascuntur tanquam habentes iudicium rationis, sed impeditum. *Aristot. in sect. 3. proble. 2.

¶Ad maiorem, ebrietas quandoq; totaliter ligat. Tunc negatur minor, ꝙ iuuet ad iram; sed qñq; non omnino ligat, sed relinquitur aliquod iudicium rationis, tunc adiuuat iram; quia ira nō requirit omnino perfectam rationem, cum etiam perfectam rationem non audiat, sed excedat modum in rependendo vicem.

Vtrum ira sit naturalior, quàm concupiscentia.

AD quintum sic proceditur. Videtur, ꝙ ira non sit naturalior, quàm cōcupiscentia; proprium. n. hominis P 2. 2. q. 156. ar. 4. col. dicitur, ꝙ sit animal mansuetū natura; sed mansuetudo opponit iræ, vt dicit Phil. in 2. Rhe.* ergo ira nō est naturalior, q̄ cōcupiscētia; sed oīno vt esse cōtra hois naturā. *Arist. c. 3.

¶ 2 Præ-

¶ 2 Præterea,ratio,contra naturam diuiditur; ea.n. quæ ſecundùm rationem agunt, nõ dicimus ſecundùm naturam agere ; ſed ira eſt cum ratione , concupiſcentia autem ſine ratione , vt dicitur in 7.Ethic.* ergo concupiſcentia eſt naturalior,quàm ira.

* Ariſt.c.6.

¶ 3 Præterea,ira eſt appetitus vindictæ;cõcupiſcentia autem maximè eſt appetitus delectabilium ſecundũ tactum.ſ.ciborum,& venereorum;hæc autem ſunt magis naturalia homini,quàm vindicta; ergo concupiſcentia eſt naturalior,quàm ira.

* Ariſt.c.6.

¶Sed contra eſt,quod Philoſoph.dicit in 7.Ethic.* ꝙ ira eſt naturalior,quàm concupiſcentia.

¶Hic inquirit de alia proprietate iræ , an ſit naturalior (.i.an homo magis ſit inclinatus,& habeat principia iræ,quã concupiſcentiæ) & an magis inclinetur in vindictam,vel in delectabilia.

¶Reſpondeo dicendum,quòd naturale dicitur illud, quod cauſatur à natura, vt patet in 2.Phy.* vnde vtrum aliqua paſſio ſit magis, vel minus naturalis , conſiderari non poteſt,niſi ex cauſa ſua. Cauſa autem paſſionis , vt ſup.dictum eſt,* dupliciter accipi poteſt.Vno modo ex parte obiecti , alio modo ex parte ſubiecti.

* Ariſtot. text 4.

*q.26.ar.2.

¶D. S. primò præmittit quandam concluſionem præambularem diſtinctiuam bimembrem ; ſecundò ſecundùm hoc diſtinctè reſpondet dupliciter, primò, ibi. Si ergo,&c. ſecundò,ibi.Si autem,&c. Concluſio præambularis eſt Dupliciter paſſio poteſt dici naturalis,vel naturalior alia. Probatur,naturale dicit illud,&c. ſed cauſa paſſionis dupliciter, &c. vt in litera clarè, ergo,&c. Et ponit D.S.citra maiorem fundamentum determinationis huius quæſtionis , quia oportet attendere ad cauſam paſſionis, & ſi iſta eſt naturalior,tunc paſſio erit naturalior.

¶Nota,ꝙ quia naturale dicitur,quia à principio intrinſeco, & quia determinatum ad vnum ; ideo paſſio dicitur naturalior, vel quia ad eam eſt maior inclinatio intranea ſubiecto paſſionis , vel quia magis eſt ad vnum determinata,& magis ad ipſum inclinata ; & primum modum naturalitatis vocat D.S.ex parte ſubiecti, ſecundum ex parte obiecti,quæ ſolet etiam dici naturalitas obiectiua,vel ſecundùm ſpecificationem.

¶Si ergo conſideretur cauſa iræ , & concupiſcentiæ ex parte obiecti,ſic cõcupiſcentia, & maximè ciborum, & venereorum naturalior eſt,quàm ira, inquantum iſta ſunt magis naturalia,quàm vindicta.

¶Hic conſequenter D. S. reſpondet iuxta primum membrum prædictæ diſtinctionis tali concluſione. Concupiſcentia ex parte obiecti eſt naturalior,quàm ira, maximè ciborum,& venereorũ. Probatur,quia obiecta concupiſcentiæ, præſertim naturalis, ſunt magis naturalia (.i.ad quæ appetitus eſt magis determinatus , & minus poteſt ea reſpuere) igitur concluſio vera,conſequentia nota. Antecedens de ſe patet,quia appetitus magis inclinatur in ea, quæ ſunt de neceſſitate naturæ ſpecificę,& individualis ; nõ autem ita determinatur ad aliquod extrinſecum , quod non eſt pro ſuſtentatione naturæ , quale eſt vindicta , quæ eſt obiectum iræ; quilibet enim potius vellet prætermittere vindictam,quàm carere cibo,& potu,&c. Conſequenter cum dicit.

Conclu.1.

¶Si autem conſideretur cauſa iræ ex parte ſubiecti, ſic quodammodo ira eſt naturalior,& quodãmodo concupiſcentia.Poteſt enim natura alicuius hominis conſiderari, vel ſecundùm naturam generis, vel ſecundũ naturam ſpeciei , vel ſecundùm complexionem propriam individui. Si igitur conſideretur natura generis, quę eſt natura huius hominis,inquantum eſt animal,ſic naturalius eſt concupiſcentia,quàm ira, quia ex ipſa natura cõi habet homo quandã inclinationẽ ad appetendũ ea,quæ ſunt cõſeruantia vitę,vel ſm ſpeciẽ, vel ſm individuum.

¶Reſpondet iuxta ſecundam cauſam paſſionum tali concluſione. Ex parte ſubiecti quodammodo ira eſt naturalior,& quodammodo concupiſcentia. Et quia illa concluſio eſt generalis,& indeterminata,ideo ipſam explicat per tres alias concluſiones ſecundùm quandam diſtinctionem trimembrem,quam ſubiungit; ſecundam concluſionem explicatiuam ponit,ibi. Si autem conſideremus,&c. tertiam ibi.Si verò,&c. Dicit ergo,ꝙ natura hominis poteſt conſiderari tripliciter clatè in litera. Et iuxta primam conſiderationem naturæ hominis ponit talem concluſionem explicatiuam,primam;quo ad naturam generis hominis, inquantum eſt animal,ſic naturalius eſt cõcupiſcentia, quàm ira; probatur clarè in litera,quia ex ipſa natura,&c. Nam animal,vt ſic, naturaliter appetit cibum,& quæ ſunt pro cõſeruatione ſpeciei, plus quam vindictam de contrario ; immo nec quærit vindictam, niſi propter concupiſcentiam naturalium,&c. Conſequenter ibi.

¶Si autem conſideremus naturam hominis ex parte ſpeciei.ſ.inquantum eſt rationalis, ſic ira eſt magis naturalis homini , quàm concupiſcentia, inquantũ ira eſt cũ ratione magis quàm concupiſcentia, vnde Philoſophus dicit in 4.Ethic.* ꝙ humanius eſt magis punire,qđ pertinet ad iram; quàm mãſuetum eſſe, vnumquodq; enim naturaliter inſurgit contra contraria,& nociua.

* Ariſt.c.5.

¶Ponit aliam concluſionem explicatiuam ſecundæ reſponſiuę quo ad ſecundam conſiderationem naturæ, illam. Ex parte naturæ ſpecificę hominis (vt rationalis.) Ira eſt magis naturalis homini,quàm concupiſcentia. Probatur ratione,quia ira eſt cum rõne magis quã concupiſcentia, igitur magis naturalis hoi, vt rõualis eſt, quia vt ſic tõ pertinet ad naturã hois. Concupiſcentia aũt põt eſſe ſine rõne , & tollit rationem Et probatur auctoritate Philo.

¶Pro qua nota, ꝙ punire eſt humanius, quia cũ ratione à qua dicitur humanitas.Et ſecundo,quia magis conuenit humanitati, vt natura eſt,quia vnumquodq; naturaliter reſiſtit ſuo contrario, vt patet enim ſup.q.14.ar.1. Inclinatio naturæ eſt ad reſiſtẽdum contrario,quamuis & manſuetum eſſe ſit naturale homini,vt rationalis eſt,vt patebit ad primum;punire enim & ira,vt ſic,nõ opponuntur manſuetudini. Tunc ibi.

¶Si verò conſideretur natura huius indiuidui ſecundùm propriam complexionem,ſic ira naturalior eſt,quã concupiſcentia ; quia.ſ.habitudinem naturalem ad irascendum,quæ eſt ex complexione,magis de facili ſequitur ira,q̃ concupiſcentia, vel aliqua alia paſſio. Eſt enim homo diſpoſitus ad irascendum ſm ꝙ habet colericam complexionem;colera autem inter alios humores ciius mouetur,aſſimilatur enim igni,& ideo magis eſt in prõptu,vt ille,qui eſt diſpoſitus ſm naturalem complexionem ad iram,ꝙ iraſcatur, quàm de eo,qui eſt diſpoſitus ad concupiſcendum,quòd concupiſcat. Et propter hoc Phil. dicit in 5.Ethic.* quòd ira magis traducitur à parentibus in filios,quàm concupiſcentia.

* Ariſt.c.4.

¶ Subiungit tertiam concluſionem explicatiuam ſecundæ reſpon. iuxta tertiam conſiderationem naturæ,talem. Ex parte naturæ huius indiuidui ſecundùm propriam complexionem.Ira naturalior eſt,quàm concupiſcentia. Hanc concluſionem exponit, & deinde probat ratione,& auctoritate clarè in litera . De materia huius artic.vide 2.2.q.156.ar.4.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda concluſione explicatiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ in homine conſiderari poteſt,& naturalis cõplexio ex parte corporis , quæ eſt temperata,& ipſa ratio.Ex parte igitur complexionis corporalis naturaliter homo ſm ſuam ſpeciem eſt non habens ſuperexcellentiam , neq; iræ, neq; alicuius alterius paſſionis,propter temperamentum ſuæ complexionis. Alia verò animalia ſm ꝙ recedunt ab hac qualitate complexionis ad diſpoſitionem alicuius compoſitionis extremæ,ſm hoc etiã naturaliter diſponuntur ad exceſſum alicuius paſſionis , vt leo ad audaciam, canis ad irã, lepus ad timorem; & ſic de alijs. Ex parte verò rationis eſt naturale homini, & iraſci, & manſuetum eſſe, ſm ꝙ ratio quodammodo cauſat iram,inquantũ nunciat cauſam iræ;& quodammodo ſedat iram, inquantum iratus non totaliter audit imperium rationis,vt ſup.dictũ eſt.*

* Art.4.ad 3.

¶Maior vera, proprium eſt homini manſuetũ eſſe cõparatiue in ordine ad alia animalia, rõne potæ cõplexionis humanæ. Sed dico,ꝙ homo , qui eſt aptus ad iram , facilius iraſcitur, q̃ aptus ad concupiſcentiã,concupiſcat.Et dico ſecundõ,ꝙ manſuetum eſt à natura hois ſpecifica, vt rationalis eſt, & etiam ira . Minor vera, præſertim iræ immoderatę,& ſuperexcellenti penes obiectũ , & penes modum; tamen non opponitur ſibi, in hoc, ꝙ eſt eſſe ſm rõnem,quia tõ verunq; cauſat. Negatur aũt conſequentia, immo eſt ſm naturã hois ſpecificã,& rõnis,& magis cõplexionẽ ſequis q̃ cõcupiſcentia,licet nõ tãta ira,& tã facilis,ſicut in bestijs ſenſis.

¶Nota, ꝙ non omnis ira opponitur mãſuetudini ſm rem, ſed quia oppoſitum maſuetudinis non habet nomen impoſitum; ſed mur nomine iræ pro oppoſito, eſto non omnis ira ſit vitioſa. Ira per zelum. Iſta patent de Malo, Mate.12.ar.1.ad 9. vumur nomine paſſionis pro nomine capitalis vitij.

¶ Ad ſecundùm dicendum , ꝙ ipſa ratio pertinet ad naturam hois , vnde ex hoc ipſo , ꝙ ira eſt cum ratione, ſequitur,ꝙ ſm aliquem modum ſit homini naturalis.

¶Ad

¶Ad maiorem. Ratio diuiditur contra naturam determinatam ad vnum, & genericam hominis, & individualem; & tamen ratio eſt de natura hoīs ſpecifica, vt homo eſt Et verum, quæ ſm rōnem agunt, non dicamus ſm naturam abſolutè, , & præcisè ſed ſm naturam rationalem, & hominis vt ſic. Minor conceditur; ſed negatur conſequentia, immo eo ipſo, q̄ ratio ad naturam hominis pertinet, ideo id quod eſt cum ratione, eſt ſibi magis naturale ſm vnum modū. Vide ſupra q. 10. ar. 1. de materia huius ſolutionis.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de ira, & de concupiſcentia ex parte obiecti.

¶Præmiſſæ conceduntur, & ſimiliter concluſio; ergo concupiſcentia eſt magis naturalis primo modo ſecundùm obiectum magis conforme principio intrinſeco, & naturæ, ſicut voluit prima concluſio quam iſta ratio probat.

Vtrum ira ſit grauior, quàm odium.

2.2. q. 159. artic. 4. Et Mal. q. 12. artic. 4.

Prouer. 25.

* Arist. c. 4.

* Arist. hui. quæst.

* Aug. c. 37.

QAD ſextum ſic proceditur. Vī, q̄ ira ſit grauior, quàm odium. Dī enim Prouer. 25. q̄ ira non habet miſericordiam, nec erumpēs furor; odium autem qñq; habet miſericordiam; ergo ira eſt grauior, quàm odium.

¶2 Præt. Minus eſt pati malum, & de malo dolere, quàm ſimpliciter pati; ſed illi qui habet aliquem odio, ſufficit, q̄ ille quem odit, patiatur malum, irato autē nō ſufficit; ſed quærit, q̄ cognoſcat illum, & de illo doleat, vt dicit Phil. in 2. Rhet.* ergo ira eſt grauior, quàm odiū.

¶3 Præt. Quantò ad cōſtōnem alicuius plura concurrunt, tantò vī eſſe ſtabilius, ſicut habitus permanētior eſt, qui ex pluribus actibus cauſatur; ſed ira cauſatur ex concurſu plurium paſſionum, ut ſupra dictum eſt,* non autem odium; ergo ira eſt ſtabilior, & grauior, q̄ odium.

¶Sed contra eſt, quòd Auguſt. in reg.* odium comparat trabi, iram verò feſtucæ.

¶Hic q̄rit de alia proprietate, comparādo eā odio in grauitate.

¶Reſpōdeo dicendum, q̄ ſpecies paſſionis, & ratio ipſius ex obiecto pēſantur; eſt autem obiectum iræ, & odij idem ſubiecto, nam ſicut odiens appetit malum ei quem odit, ita iratus ei, contra quem iraſcitur; ſed non eadē ratione, ſed odiens appetit malum inimici, inquantum eſt malū, iratus autem appetit malum eius, contra quē iraſcitur, non inquantū eſt malum, ſed inquantum habet quādam rationem boni. ſ. prout ęſtimat illud eſſe iuſtum, inquātum eſt uindicatiuum; unde etiam ſupra dictū eſt,* q̄ odium eſt per applicationem mali ad malum, ira autem per applicationem boni ad malum.

¶D. S. reſpondet tali concluſione. Odium eſt multò deterius, & grauius, quam ira. Probatur, ſupponendo, q̄ ſpecies paſſionis, & ratio ipſius eſt ex obiecto. Et (ſupple) per conſequens grauitas eſſentialis, & per ſe, vt patebit infra q. 73. ar. 3. Et eſt grauitas ex obiecto formaliter (ideſt eo modo, quo tendit in ipſum) quia videlicet eſto ſit bonum, tamen ſi tenditur ſub ratione mali, dabit malitiā. Arguitur ergo ſic. Obiectum iræ, & odij, licet ſit idem ſubiecto, nō tn ratione idem, ſed odij eſt malum ſub ratione mali, iræ autē ſub ratione cuiuſdam boni (ſ. iuſti vindicatiui) ſed appetere malum (pœnæ) ſub ratione iuſti, minus habet de ratione mali, quàm velle malum ſimpliciter; ergo concluſio vera. Huius rationis primò ponit, & probat maiorem; ſecundò minorē, ibi. Manifeſtū eſt, &c. tertiò ſubinfert cōcluſionē, ibi. Vnde manifeſtum, &c. Maior ergo declaratur, & probatur ex dictis in art. 2. clarè. Deinde cum dicit.

¶Manifeſtum eſt autem, q̄ appetere malum ſub ratione iuſti, minus habet de ratione mali, quàm uelle malum alicuius ſimpliciter; velle enim malum alicuius ſub ratione iuſti, poteſt eſſe etiam ſecundùm virtutem iuſtitiæ, ſi præcepto rationis obtemperetur; ſed ira in hoc ſolùm deficit, q̄ non obedit rationis præcepto in ulciſcendo.

¶Subiūgit minorem, & eam probat, quia appetere malum ſub ratione iuſti poteſt eſſe virtutis, ſed appetere malum ſub ratione mali, non poteſt eſſe virtutis; igitur, &c. Minor vera. Notat tamen D. S. circa iſtam probationem, q̄ velle malum poteſt eſſe ſecundùm virtutem; ſed tamen ira habet defectum nō quidem ſemper iuſtitiæ, ſed quia non obedit rationis præcepto in ulciſcendo. Nam ſm D. S. 2.2. q. 158. art. 2. Ira quæ non eſt mala ratione uindictæ appetitæ, ſed ſm ordinem rationis, & iuſta poteſt eſſe mala quantum ad modum iraſcendi. Et ita intelligendus eſt D. S. hic, q̄ ira quandoque (ſ. deficit) q̄ non obtemperat rationis præcepto in ulciſcendo, quamuis & iſto modo poſſit nō deficere. Sed vult D. S. q̄ eſto non ſit defectus in appetitu vindictæ, poteſt tamen eſſe defectus in inferēdo propter exceſſum modi, & etiam propter commotionem corporalem, quæ impedit iudicium rationis. Et de illo defectu ſemper verum eſt, q̄ inuenitur in ira, &c. Deinde ibi.

¶Vnde manifeſtum eſt, quòd odium eſt multò deterius & grauius, quàm ira.

¶Subinfert concluſionem reſponſuam probatam, quæ intelligenda eſt ſm ſpeciem peccati, ſicut probatio proceſſit. Nā ſm circūſtantias nihil prohibet iram eſſe grauiorem, vt habet D. S. in de Malo, vbi videtur ipſum de iſta materia q. 12. art. 4. per totum præſertim ad tertium. vbi ponit quattuor differentias iræ, & odij, &c.

ARGVMENTVM in contrariū cōfirmat concluſionē rātuā.

¶Ad primum ergo dicendū, q̄ in ira, & odio duo poſſunt cōſiderari. ſ. ipſum quod deſideratur, & intenſio deſiderij. Quātum igitur ad id quod deſideratur, ira habet magis miſericordiam, q̄ odium; quia enim odium appetit malum alterius ſm ſe, nulla menſura mali ſatiatur; ea enim, quę ſm ſe appetuntur ſine menſura appetuntur, ut Philoſ. dicit in 1. Polit.* ſicut auarus diuitias. Vnde dī Eccl. 12. Inimicus ſi inuenerit tempus, nō ſatiabitur ſanguine; ſed ira non appetit malum, niſi ſub rōne iuſti uindicatiui; unde qñ malum illatum excedit menſuram iuſtitiæ ſm eſtimationem iraſcentis, tunc miſeretur; vnde Phil. dicit in 2. Rhetor.* q̄ iratus, ſi fiant multa, miſerebitur, odiens autem pro nullo. Quantùm uerò ad intenſionē deſiderij ira magis excludit miſericordiam, quàm odium, quia motus iræ eſt impetuoſior propter coleræ inflammationem. Vnde ſtatim ſubditur. Impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit?

* Arist. c. 4. Eccl. 12.

* Arist. c. 4.

¶Ad maiorem. Negatur per ſe loquendo, & in ordine ad id, qd iratus appetit. ſ. vindictā ſub ratione iuſti, immo ſic habet miſericordiū, nō autem odiens. Sed verum eſt, q̄ ex parte impetuoſitatis, quæ maior eſt in ira, q̄ in odio, minus habet de miſericordia; & illa impetuoſitas non ita durat, ſicut manet odium, etiam non adeo intenſum, & impetuoſum; igit ira eſt grauior per ſe reſpectu obiecti. Negatur; ſed verū eſt, q̄ eſt ſm quid grauior pp maiore vehementiā. Odium autē ſimpliciter, qa vult malum quantū pōt, ſed iratus appetit, q̄ſq; minus malum, & tn illud deſiderat feruentius.

¶Ad ſecundum dicendum, q̄ ſicut dictū eſt; * iratus appetit malum alicuius, inquantum habet rationem iuſti uindicatiui, uindicta aūt fit per illationē pęnę. Eſt aūt de rōne pęnæ, q̄ ſit cōtraria uoluntati, & q̄ ſit afflictiua, & q̄ ꝑ aliqua culpa inferat; & ideo iratus hoc appetit, ut ille, cui nocumentum infert, percipiat, & doleat, & q̄ cognoſcat pp iniuriam illatam ſibi hoc prouenire; ſed odiens de hoc nihil curat, quia appetit malum alterius, inquantum huiuſmodi. Nō eſt autem verum, q̄ id, de quo quis triſtatur, ſit peius; iniuſtitia enim, & imprudentia, cum ſint mala, quia tamen ſunt uoluntaria, non contriſtant eos, quibus inſunt, ut dicit Philoſ. in 2. Rhetor.*

* In cor. ar.

* Arist. c. 4.

¶Maior negatur, immo minus malū eſt præſertim morale, de quo qs dolet, immo nō poteſt qs dolere de malo morali, de cuius rōne eſt eſſe voluntarium, vt tangit D. S. in fine. Et per cōſequens nō eſt magis malum appetitus vindictæ, quam volo alium ſcire, q̄ appetitus mali abſolutè, quod qs non petit ſciri, quia primum ſit ſub ratione iuſti, nō ſecundū. Ad minorē vera eſt. Et D. S. declarat eā in principio ſolutionis; ſed negatur cōſequētia, qa maior falſa.

¶Ad tertium dicendum, q̄ id quod ex pluribus cauſis cauſatur; tunc eſt ſtabilius, qñ cauſæ accipiuntur vnius rationis, ſed una cauſa poteſt prævalere multis aliis; odiū autem prouenit ex permanentiori cauſa, quàm ira; nam ira prouenit ex aliqua commotione animi pp læſionem illatam, ſed odium procedit ex aliqua diſpoſitione hominis, ſm quam reputat ſibi contrarium, & nociuum id quod odit; & ideo ſicut paſſio citius tranſit, quàm diſpoſitio, uel habitus; ita ira citius tranſit, quàm odium, quamuis etiam odium ſit paſſio ex tali diſpoſitione prouenies, & propter hoc Philoſophus dicit in 2. Rhetor.* quòd odium eſt magis inſanabile, quàm ira.

* Arist. ex ea. elicit.

¶Maior vera, qñ plures cauſæ ſunt vnius rationis, cum vna cauſa, tunc exteris paribus permanentius eſt, q̄ quod cauſatur ex vna. Sic autem non eſt in propoſito, quia ira cauſatur ex læſiuo contriſtante, & ex ſpe vindictæ, mediante concitatione, & commotione animi, quæ eſt etiam tranſiens habita vindicta de læſione; ſed odiū cauſatur ex diſpōne quaſi habituali permanēti, quæ facit reputari inimicum tanquā ſemper malum; & ideo licet & odium ſit paſſio, tn ꝓxima cauſa eſt permanētior; & per cōſequens, & odiū ipſum.

Vtrum ira ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia.

R AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ira nõ ſolùm ſit ad illos, ad quos eſt iuſtitia, non enim eſt iuſtitia hominis ad res irrationales, ſed tñ homo qñque iraſcitur rebus irrationabilibus, puta cum ſcriptor ex ira proijcit pennam, uel eques percutit equum; ergo ira non ſolùm eſt ad illos, ad quos eſt iuſtitia.

¶ 2 Præterea. Non eſt iuſtitia hominis ad ſeipſum, nec ad ea, quæ ſuijpſius ſunt, ut dicitur in 5.Ethic. * ſed homo quandoque ſibiipſi iraſcitur, ſicut pœnitens propter peccatum; vnde dicitur in Pſal. Iraſcimini & nolite peccare; ergo ira non ſolum eſt ad quos eſt iuſtitia.

* Ariſt.c.6. & vlt.

Pſalmus.

¶ 3 Præterea. Iuſtitia, & iniuſtitia poteſt eſſe alicuius ad totum aliquod genus, vel ad totam aliquam communitatem, puta cum ciuitas aliquem læſit; ſed ira non eſt ad aliquod genus, ſed ſolùm ad aliquod ſingularium, ut dicit Philoſophus in 2.Rhetor. * ergo ira non propriè eſt, ad quos eſt iuſtitia, & iniuſtitia.

* Ariſt.c.4.

* Ariſt.c.2. 3.& 4.

¶Sed contrarium accipi poteſt a Philo.in 2.Rhet.*

¶Hic inquirit de alia proprietate iræ, quæ eſt eſſe ad eos, ad quos eſt iuſtitia.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * ira appetit malum, inquantum habet rationem iuſti uindicatiui; & ideo ad eoſdem eſt ira, ad quos eſt iuſtitia, & iniuſtitia. Nam inferre uindictam, ad iuſtitiam pertinet, lædere autem aliquem pertinet ad iniuſtitiam, vnde tàm ex parte cauſæ, quæ eſt læſio illata ab altero, quàm etiam ex parte uindictæ, quã appetit iratus, manifeſtũ eſt, ꝙ ad eoſdem pertinet ira, ad quos iuſtitia, & iniuſtitia.—

* Art. præceden.

¶D.S. reſpondet tali concluſione. Ad eoſdem eſt ira, ad quos eſt iuſtitia, & iniuſtitia. (Et intelligitur de ira propriè dicta humana, vt patet ad primum.) Probatur, ira appetit malum, inquantum habet rationem iuſti vindicatiui; igitur concluſio vera. Antecedens patuit artic.6. tenet conſequentia, quia inferre vindictam ſub rationem iuſti, pertinet ad iuſtitiam (ideſt ſi poſſum ſibi inferre iuſtè vindictam, habeo ad eam iuſtitiam) lædere autem aliquẽ pertinet ad iniuſtitiam (ideſt quia infero vindictam ei qui me læſit, ideo ex parte eius eſt & præceſſit iniuſtitia.) Et ſic ex parte læſi eſt iuſtitia vindicandi propter læſionẽ iniuſtam. Quare ſequitur, ꝙ tam ex parte cauſæ, &c. & per conſequens ſequitur concluſio, &c. Quia nullus iraſcitur niſi lædenti; igitur ibi eſt iniuſtitia ex parte ledentis. Et iraſcendo appetit vindictam vt iuſtam de eo; ergo habet ad eum iuſtitiam, qui ſe iniuſtè læſit.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam auctoritate Philoſophi.

*Ar.4.ad 4. * Ariſt.c.3.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* ira quamuis ſit cum ratione, poteſt tñ etiam eſſe in brutis animalibus, quæ ratione carent, inquantũ naturali inſtinctu per imaginationẽ mouentur ad aliquid ſimile operibus rationis. Sic igitur cum in homine ſit & ratio & imaginatio, dupliciter in homine poteſt motus iræ inſurgere; vno modo ex ſola imaginatione nunciante læſionem; & ſic inſurgit aliquis motus iræ etiam ad res irrationales, & inanimatas ſm ſimilitudinem illius motus qui eſt in animalibus contra quodlibet nociuum; alio modo ex ratione nunciante læſionem; & ſicut Phil.dicit in 2.Rhetor. * nullo modo poteſt eſſe ira ad res inſenſibiles, neque ad mortuos; tum quia non dolent, quod maximè quærunt irati in eis, quibus iraſcuntur; tum etiam, quia non eſt ad eos uindicta, cum eorum non ſit iniuriam facere.

* Ariſt.c.3.

¶Minor diſtinguitur, quia duplex eſt ira; vna, quæ eſt perfecta, & propriè ira, ꝙ prouenit ex nunciatione rõnis nunciantis iniuriã ſub ratione iniuſti; & talis non eſt niſi ad eos, ad quos eſt iuſtitia; ſed alia eſt ira procedens ex ſola imaginatione nunciante læſionẽ etiam ſine iniuria, & eſt ſimilis motui in beſtijs, quo mouẽtur per inſtinctũ naturæ in contrarium, & quodlibet nocium ẽt ſine iniuria; talis poteſt eſſe ad irrationabilia, ad quæ non eſt iuſtitia.

* Ariſt. circa fine lib.

¶Ad ſecundum dicẽdum, ꝙ ſicut Phil.dicit in 5.Eth.* quædã metaphorica iuſtitia, & iniuſtitia eſt hominis ad ſeipſum, inquantum ſ.ratio regit iraſcibilem, & concupiſcibilem; & ſm hoc etiam homo dicitur de ſeipſo uindictam facere, & per conſequens ſibiipſi iraſci, propriè autẽ & per ſe non contingit aliquem ſibiipſi iraſci. ——

¶Maior vera, non eſt ad ſeipſum hominem iuſtitia propriè dicta. Eſt tamen iuſtitia impropriè dicta, & metaphorica ſecundùm diuerſas potentias, ſicut iuſtum eſt, ꝙ ſenſualitas obediat rationi; ſed propriè dicta eſt ad alium ſuppoſito diſtinctum, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt.58.artic.2. quia iuſtitia importat æqualitatem ſecundum actionem ad alterum, agere autem eſt ſuppoſitorum. Vnde rectificatio partium animæ, ſecundùm ꝙ ſunt intra hominẽ, fit per alias virtutes morales, quàm iuſtitiam; & tamen tales virtutes vt ſic rectificantes habent rationem iuſtitiæ impropriè dictę, & communiter, & metaphoricè, vt ibidem patet.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut Phil. in 2.Rhetor. * aſſignat vnam differentiam inter odium, & irã, ꝙ odium poteſt eſſe ad aliquod genus, ſicut habemus odio omne latronum genus; ſed ira non eſt niſi ad aliquod ſingulare; cuius ratio eſt, quia odium cauſatur ex hoc, ꝙ qualitas alicuius rei apprehenditur, ut diſſonans noſtræ diſpoſitioni; & hoc poteſt eſſe, uel in uniuerſali, uel in particulari; ſed ira cauſatur ex hoc, quòd aliquis nos læſit per ſuum actum; actus autem omnes ſunt ſingularium; & ideo ira ſemper eſt circa aliquod ſingulare, cum autem tota ciuitas nos læſerit, tota ciuitas computatur, ſicut unum ſingulare.

* Ariſt.c.4.

¶Maiorem concedo; ſed dico, quòd illa tota ciuitas, uel totum genus, cum nos læſerit, & iniuriam fecerit, accipitur per modum vnius ſingularis. Minorem concedo, & patet per differentiam ad odium, quia odiũ eſto ſit obiecti ſingularis, tamen ratio odiendi poteſt eſſe alicuius vniuerſalis, vt ſupra quæſtio.29. artic.6. ſed obiectum, & ratio iræ ſunt ſingularia, vt D.S. hic tangit, & patuit ſupra ibidem. Negatur autem conſequentia, quia ad ciuitatem eſt iuſtitia, & ira, vt ſingulare quoddam eſt, &c.

Vtrum Damaſcenus conuenienter aſſignet tres ſpecies iræ. ſ. fel, maniam, & furorem.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd Damaſce. * inconuenienter aſſignet tres ſpecies iræ, ſcilicet fel, maniam, & furorem. Nullius enim generis ſpecies diuerſificantur ſecundùm aliquod accidens; ſed iſta tria diuerſificantur ſecũdùm aliquod accidens; principium enim motus iræ fel uocatur, ira autem permanẽs dicitur mania, furor autem eſt ira obſeruans tempus in uindictam; ergo non ſunt diuerſæ ſpecies iræ.

S 2.2.q.158. artic.3.

* Damaſc. lib.2. orth. fid.cap.

¶ 2 Præterea. Tullius in 4.de Tuſculanis quæſtionibus dicit, * quòd excandeſcẽtia Græcè dicitur * Sciſmos; & eſt ira modo naſcens, & modo deſiſtens. Sciſmos autem ſecundùm Damaſce. * eſt idem quod furor; non ergo furor tempus quærit ad uindictam, ſed ſpe deficit.

*Tull.lib.4. de quæſt. Tuſcul.

* Alias Thymoſis.

* Damaſc. lib.2. orth. fid.cap.

* Greg.ubi.

¶ 3 Præterea. Greg.in 12.Moralium; * ponit tres gradus iræ. ſ. iram ſine uoce, & iram cum uoce, & iram cum uerbo expreſſo, ſecundùm illa tria, quæ Dñs ponit. Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo, vbi tangitur ira ſine uoce; & poſtea ſubdit. Qui dixerit fratri ſuo Racha, ubi tangitur ira cum uoce, ſed necdum pleno uerbo formata. Et poſtea dicit. Qui autem dixerit fratri ſuo Fatuæ, ubi expletur uox perfectione ſermonis; ergo inſufficienter diuiſit Damaſc. iram, nihil ponens ex parte uocis.

Matth.5.

¶Sed contra eſt auctoritas Damaſc. * & Greg.Nic.*

* Damaſc. loco in arg. i. contra ibid.

* Greg Nic. lib 4.c.18.

* Greg.Nyſ. locis in arg. ſed contra citatis.

¶Inquirit hic vltimò de diuiſione iræ in ſuas ſpecies.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ tres ſpecies iræ, quas Damaſc. ponit, & etiam Greg.Nic. * ſumuntur ſm ea, quæ dant iræ aliquod augmentum, quod quidẽ contingit tripliciter; vno modo ex facultate ipſius motus, & talem irã uocat fel, quia citò accenditur; alio modo ex parte triſtitiæ cauſantis irã, quæ diu in memoria manet, & hæc pertinet ad maniã, quæ a manendo dicitur. Tertiò ex parte eius, quod iratus appetit. ſ. uindictæ; & hæc pertinet ad furorem, qui nunquam quieſcit, donec puniat.——

¶D.S.innuit talem concluſionem reſponſiuam. Conuenienter aſſignantur tres ſpecies iræ, tactæ in quæſito. Hanc concluſionem probat primò rõne, ſecũdò auctoritate, ibi. Vnde Philoſophus, &c. Ratione ſic, iſtæ tres ſpecies ſumuntur ſm, & ꝙ vt in principio litteræ; ſed ſm vnum augmẽtum eſt fel, ſm aliud eſt mania, ſm tertium eſt furor; igitur, &c. Maior patet ex intentione Damaſc. & Greg. Quæ dicit notanter, ꝙ hæ ſpecies ſumuntur ſm augmentatia iram. Per hoc enim innuitur qualitas vtrarum ſpecierum. Nam

Digitized by Google

illæ ſpecies non diſtinguuntur ex parte obiecti, ſed modaliter. Et ſi aliquo modo diſtinguãtur ſpecie, hoc eſt ratione principiorum, & cauſarum, non ratione obiectorum; vt enim infra patebit in materia de habitibus, aliqua poſſunt diſtingui ſpecie ex parte principiorum, & non ex parte obiectorum, vt patet de viſu hominis, & aſini. In ſolutionibus tamẽ D.S. magis innuit, ꝙ ſit modalis, penes illa, per quæ ira recipit perfectionem. Quæ tñ nõ omnino per accidens ſe habent ad irã, ſed per ſeipſam augmentant, &c. Minorẽ D.S. manifeſtat per ſufficientiam, quia fel ſumitur ſm diſpoſitionem iraſcentis, ſm ꝙ aliquis eſt diſpoſitus, vt facilè iraſcatur, & accendatur. Mania autem ſumitur ex triſtitia diu manente in memoria, quæ eſt cauſa iræ. Furor autem eſt ira perſeuerans, & non ceſſans, donec quis conſecutus ſit deſideratam vindictam. Et patet, quòd omnia iſta augmenta iræ, vel iræ augmentatæ, poſſunt eſſe circa idem obiectum in ſpecie, ideo non diſtinguuntur neceſſariò ſpecie ex parte obiecti. Conſequenter ibi.

* Ariſt.c.5. ¶ Vnde Philoſophus in 4. Ethic. * quoſdam iraſcentium uocat acutos, quia citò iraſcuntur; quoſdam amaros, quia diu retinent iram; quoſdam difficiles, quia nunquam quieſcunt, niſi puniant.

¶Confirmat cõcluſionem tñ ſi. auctoritate Philoſ. a ſimili diuiſione, quæ vt in idem redire cum diuiſione Damaſ. & patet littera. ARGVMENTVM autem in contrarium dat etiam auctoritatem concluſioni.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd omnia illa, per quæ ira recipit aliquam perfectionem, non omnino per accidens ſe habent ad iram; & ideo nihil prohibet ſecundùm ea ſpecies iræ aſſignari.

¶Ad maiorem dupliciter. Primò, nullius generi ſpecies omnino proprię diuerſificantur per accidens. Secundò, nullius generis ſpecies etiam communiter (i. ſpeciales modi quaſi per ſe) diuerſificantur per id, quod eſt omnino per accidens, & cõtingens. Verũ, tunc negatur minor, ꝙ fel, mania, &c. dicant accidẽs omnino per accidens, ſed quaſi per ſe, & modos conſequentes iram in diuerſis ſubiectis, vel in eodem ſecũdùm diuerſas cauſas augmentantes, & modificantes iram; ergo, &c. Negatur, ꝙ non ſint diuerſæ ſpecies (ideſt diuerſi modi ſpeciales iræ.) Sicut etiam quidam dicunt de ſpeciebus qualitatis, quòd ſint ſpeciales modi.

Loco cinto. ¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ excandeſcentia, quam Tullius ponit, magis videtur pertinere ad primam ſpeciẽ iræ, quæ perficitur ſm velocitatem iræ, quàm ad furorẽ.

* Alias ſcyſmos, vel Thymoſis. Nihil autem prohibet, quòd thymos Græcè, qui Latinè furor dr, utrumq; importet, & velocitatem ad iraſcendum, & firmitatem propoſiti ad puniendum.

¶ Hoc argumentum arguit contra dicta de furore, qui dicitur importare iram non quieſcentem, donec puniat. Ad maiorem, quòd excandeſcentia eſt idem quod fel, non quod furor. Et dicitur vkra, quòd ſcyſmos ſignificat duas ſpecies (i. fel, & furorem.) Et non tantùm ſcyſmos eſt ira deſiſtens, immo etiam ira non quieſcens, donec habeatur vindicta. Vnde negatur conſequentia, quia ſcyſmos eſt æquiuocum, & importat fel, & furorem.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ gradus illi iræ diſtinguuntur ſecundùm effectum iræ, non autem ſecundùm diuerſam perfectionem ipſius motus iræ.

¶Dico, ꝙ Greg. ſm aliud diuidit, quàm hic diuidatur ira; & ergo vtriuſq; diuiſio eſt bona, ſed non ſm vnam rationem; quia diuiſio Damaſc. eſt ſm perfectionem iræ, Gregorij ſm diuerſos effectus.

Quæſtio Quadrageſimaſeptima.

De cauſa, & remedijs iræ.

DEinde cõſiderandum eſt de cauſa effectiua iræ, & de remedijs eius. Et circa hoc quærũtur quattuor. Primò, vtrum ſemper motiuum iræ ſit aliquid factum, contra eum, qui iraſcitur. Secundò, vtrum ſola paruipenſio, uel deſpectio ſit motiuum iræ. Tertiò, de cauſa iræ ex parte iraſcentis. Quartò, de cauſa iræ ex parte eius, contra quem aliquis iraſcitur.

¶Poſtquam determinauit de ira quo ad quidditatẽ, & proprietates, hic agit de cauſis eius, per quæ etiam innoteſcunt remedia iræ. Et quærit de quattuor cauſis ſecundùm quattuor articulos.

Vtrum motiuum iræ ſemper ſit aliquid factum contra eum, qui iraſcitur.

AD primũ ſic proceditur. Vr, ꝙ nõ ſemper aliquis iraſcatur pp aliquid cõtra ſe factum. Homo enim peccando nihil contra Deũ facere pót. Dr enim Iob 35. Iob 35. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies cõtra illum, dr tñ Deus iraſci contra homines pp peccata, ſm illud Pſal. Iratus eſt furore Dñs in populum ſuum; ergo non ſemper aliquis iraſcitur pp aliquid contra ſe factum. Pſalmus.

¶ 2 Præterea. Ira eſt appetitus vindictæ; ſed aliquis appetit vindictã facere etiam de his, quæ cõtra alios fiunt; ergo nõ ſemper motiuum iræ eſt aliquid cõtra nos factũ.

¶ 3 Præterea. Sicut Philoſ. dicit in 2. Rhet. * homines iraſcuntur præcipuè contra eos, qui deſpiciunt ea, circa quæ ipſi maximè ſtudent; ſicut qui ſtudent in Philoſophia, iraſcuntur contra eos, qui Philoſophiã deſpiciunt, & ſimile eſt in alijs; ſed deſpicere Philoſophiam non eſt nocere ipſi ſtudenti; non ergo ſemper iraſcimur propter id, quod contra nos fit. * Ariſt.c.2.

¶ 4 Præterea. Ille qui tacet contra contumeliantẽ, magis ad iram prouocat, vt dicit Chryſoſtomus; ſed in hoc cõtra ipſum nihil agit ꝙ tacet; ergo non ſemper ira alicuius prouocatur propter aliquid, quod contra ipſum fit. Chriſoſt.

¶Sed contra eſt, quod Phil. dicit in 2. Rhet. * ꝙ ira ſit ſemper ex his, q̃ ad ſeipſum; inimicitia autem, & ſine his quæ ad ipſum; ſi enim putemus talem eſſe, odimus. * Ariſt.c.4.

¶Inquirit primò de motiuo iræ. Eſt autẽ motiuum aliud, quàm obiectum. Ira enim habet pro obiecto vindictam contrario inferendã; ſed motiuũ eſt, quod inducit appetitum vindictæ. Ex iuxta ſupra dicta q.43.art.1. habet ſe per modum diſpoſitionis materialis, quia videlicet apprehenſio, & æſtimatio, & triſtitia de iniurioſo facto contra aliquem, diſponit eum ad ipſam, quia ex contra ſe facto, habet alium tanquam contrariũ, de quo ſit expetẽda vindicta.

¶Rñdeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * ira eſt appetitus nocẽdi alteri ſub ratione iuſti uindicatiui; uindicta autem locum non habet niſi vbi præceſſit iniuria, nec iniuria omnis ad uindictam prouocat, ſed illa ſola, quæ ad eum pertinet, qui appetit uindictam; ſicut enim unumquodque naturaliter appetit proprium bonum, ita etiam naturaliter repellit proprium malum. *q.46.art.6.

¶D.S. reſpondet tali concluſione. Motiuum iræ alicuius ſemper eſt aliquid contra ipſum (ſ. qui iraſcitur) factum. Probatur. Motiuum ad iram eſt iniuria non quæcunque, ſed propria, ad aliquem pertinens, ab alio facta; nec habet rationem iniuriæ reſpectu eius, niſi ſit cõtra ipſum; ſed iniuria ab aliquo facta, nõ pertinet ad aliquẽ, niſi aliquid fecerit, qđ aliquo modo ſit cõtra ipſum; igitr concluſio vera. Huius rationis D.S. primò probat maiorẽ; ſecũdò ſubſumit minorẽ cum concluſione, ibi. Iniuria autem, &c. Maior ergo ſubintellecta probatur a principio litteræ clarè. Deinde ibi.

¶ Iniuria autem ab aliquo facta non pertinet ad aliquem, niſi aliquid fecerit, quod aliquo modo ſit contra ipſum; vnde ſequitur, quòd motiuum iræ alicuius ſemper ſit aliquid contra ipſum factum.

¶Subiungit minorem, quæ patet. Vnde concludit, quòd motiuum iræ alicuius, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionẽ eandem, quod declaratum eſt q. præced. art. 7. ad 2m. quia iræ motiuum, & obiectum eſt ſingulare; odij autem, & inimicitiæ obiectũ eſt ſingulare, ſed motiuum poteſt eſſe non ſolùm factum cõtra ſe, ſed etiam aliquid habens ſe per modũ actus primi, ſicut quis odit talem conditionem aliquorum, &c. De hoc ſupra q. 39. art. 6.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ira non dr in Deo ſm paſſionem animi, ſed ſm iudicium iuſtitiæ, prout uult uindictam facere de peccato; peccator enim peccãdo Deo nihil nocere effectiuè poteſt, tñ ex parte ſua dupliciter cõtra Deum agit. Primò quidem, inquantum eũ in ſuis mandatis contemnit. Secundò, inquantum nocumentum aliquod infert alicui, uel ſibi, uel alteri, quod ad Deum pertinet; prout ille, cui nocumentum infertur ſub Dei prouidentia, & tutela continetur.

¶Maior vera. Non poteſt facere contra Deum effectiuè in ſe, tñ facit contra Deũ effectiuè, & quãtum eſt in ſe dupliciter, vt in Iram; & qđ facit contra id, qđ eſt Dei, hr tanquam contra Deum fecerit. Sicut & per oppoſitum in bonis, iuxta illud, quod vni ex minimis feciſtis, &c. Ad minorem D.S. exponit eã, quia nõ intelligitur de furore propriè dicto, ſicut eſt in nobis, ſed pp ſimilitudinem effectus; igitur, &c. Negatur cõſequentia, tñ quia peccans quantum in ſe eſt, facit contra Deum. Et ſecundò facit contra id, quod eſt quaſi proprium Deo; ꝙ autem efficienter nocere non poſſit, eſt propter perfectionem Diuinam. De hoc infra extenſius q. 73. art. 7. ad 2m.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd iraſcimur contra illos, qui alijs nocent, & vindictam appetimus, inquantum illi, quibus nocetur aliquo modo ad nos pertinent, uel per aliquam affinitatem, uel per amicitiam, uel ſaltem per communionem naturæ.

¶Ad minorem, appetit quis vindictam de his, quæ contra alios fiunt, vt habeantur tanquàm nos, vel propter charitatẽ, vel ſaltem pp cõmunionem in natura. Simile patuit ſupra de delectatione q. 32. art. 2. & habetur ſecunda ſecundæ, q. 30. art. 2. de miſericordia, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd id, in quo maximè ſtudemus, reputamus eſſe bonum noſtrum, & ideo cum illud deſpicitur, reputamus nos quoque deſpici, & arbitramur nos læſos.

¶Maior vera; & ratio eſt, quia illa, in quibus ſtudemus, hñt rationẽ boni noſtri. Minor negatur, immo deſpicere philoſophiã eſt derogare ſtudẽti, & p cõſequẽs ſibi nocere, & aliquid cõtra ipm facere.

¶Ad quartum dicendum, quòd tunc aliquis tacens, ad iram prouocat iniuriantem, quando videtur ex contemptu tacere, quaſi paruipendat alterius iram, ipſa autem paruipenſio quidam actus eſt.

¶Maior vera, quia videtur ex contemptu tacere. Minor negatur, quia paruipenſio eſt actus contra aliquem factus, ſaltem immanens, quem alius ſuſpicatur, &c.

Vtrum ſola paruipenſio, vel deſpectio ſit motiuum iræ.

Infra art. 3. & 4. corp.

VAD ſecundum ſic proceditur. Vĩ, ꝙ nõ ſola paruipẽſio, uel deſpectio ſit motiuũ irę. Dicit enim Dama.* ꝙ iniuriam paſſi, vel eſtimantes pati, iraſcimur; ſed homo poteſt iniuriam pati etiam abſq; deſpectu, vel paruipenſione; ergo non ſola paruipenſio eſt iræ motiuum.

* Damaſc. lib. 2. Orthod. fid. c. 16.

¶2 Præterea. Eiuſdem eſt appetere honorem, & contriſtari de paruipenſione; ſed bruta animalia non appetũt honorẽ; ergo nõ contriſtantur de paruipenſione, & tñ in eis prouocatur ira pp hoc, ꝙ vulnerantur, vt dicit Philoſ.

* Ariſt. c. 1. in 3. Eth.

ergo non ſola paruipenſio vĩ eſſe motiuũ iræ.

¶3 Præterea. Philoſophus in 2. Rhetor.* ponit multas alias cauſas iræ, puta obliuionem, & exultationem in infortunijs, denunciationem malorum, impedimentum conſequendæ propriæ uoluntatis; non ergo ſola paruipenſio eſt prouocatiuum iræ.

* Ariſt. c. 2. tomo 6.

¶Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhet.* ꝙ ira eſt appetitus cum triſtitia punitionis, propter apparentem paruipenſionem non conuenienter factam.

* Ariſt. c. 2.

¶Hic inquirit de ratione formali motiui ad iram. Dictum eſt enim, quòd contra ſe factum iniuriosum ſit motiuum ad iram. Reſtat ergo dubium, quæ ſit ratio, ſub qua contra ſe factum mouet. An videlicet, quia contra ſe factum eſt vilipenſiuum, & deſpectiuum; ita quòd præſens articulus ſit determinatiuus prioris, ſic quòd deſpectiuum ſit ratio, quare aliquid habeatur tanquam contra ſe, vel ſaltem ſit augmentatiuum motiui ad iram.

¶Reſpondeo dicendum, quòd omnes cauſæ irę reducuntur ad paruipenſionem; ſunt enim tres ſpecies paruipẽſionis, vt dicitur in 2. Rhe.* ſ. deſpectus, epireaſmus, ideſt impedimentum uoluntatis implendę, & contumeliatio; & ad hæc tria omnia motiua iræ reducuntur.

* Ariſt. c. 2.

¶D. S. reſpondet tali cõcluſione. Omnes cauſæ motiuæ reducũtur ad paruipenſionem. Et per hoc hĩ reſpõſio formalis ad quæſitum, ꝙ ſic, quia ſola paruipenſio eſt motiuũ, præſertim ad magnã iram, quę eſt cũ ratione nunciante læſionem, & iniuriã. Hanc concluſionẽ probat primò auctoritate; ſecũdò duplici rõne; primã ibi. Cuius ratio, &c. ſecundã ibi, Secunda ratio eſt, &c. Auctoritate ſic, quia ſunt tres ſpẽs paruipenſionis, ſed ad illas oĩa motiua iræ reducũtur; igitur cõcluſio vera. Maior eſt Phil. Minor patet ex ſolutione tertiæ; nã Philoſ. ibidẽ ponit multa motiua irę, vt patet intuenti tex. Pun. & mouent ſub rõne deſpectus, &c. Cõſequenter cũ dicit.

¶Cuius ratio poteſt accipi duplex. Prima eſt, quia ira appetit nocumentũ alterius, inquantùm homo habet rationem iuſti uindicatiui; & ideo intantùm quærit uindictam, inquantùm vĩ eſſe iuſta; iuſta autem uindicta non fit niſi de eo, quod eſt iniuſtè factũ; & ideo prouocatiuũ ad iram ſemper eſt aliquid ſub ratione iniuſti, vnde dicit

* Ariſt. c. 1.

Philoſ. in 2. Rhet.* ꝙ ſi homines putauerint eos, qui læſerunt eſſe iuſtè paſſos, nõ iraſcuntur; non enim fit ira ad iuſtum. Contingit autem tripliciter nocumentum alicui inferri. ſ. ex ignorantia, ex paſſione, & ex electione. Tunc enim aliquis maximè iniuſtum facit, quando ex electione, uel induſtria, uel ex certa malitia nocumẽtum infert, ut dĩ in 5. Ethic.* & ideo maximè iraſcimur contra illos, quos putamus ex induſtria nobis nocuiſſe. Si enim putemus aliquos, uel per ignorãtiam, uel ex paſſione nobis intuliſſe iniuriam; uel non iraſcimur contra eos, uel multò minus, agere enim aliquid ex ignorantia, uel ex paſſione diminuit rationem iniuriæ, & eſt quodammodo prouocatiuum miſericordiæ, & ueniæ; illi autem qui ex induſtria nocumentum inferunt, ex contemptu peccare vñr; & ideo contra eos maximè iraſcimur, vnde Phil. dicit in 2. Rhet.* ꝙ his, qui propter iram aliquid fecerunt, aut non iraſcimur, aut minus iraſcimur; non enim propter paruipenſionem uidentur egiſſe.

* Ariſt. c. 2. & 3.

* Ariſt. c. 1.

¶Probat concluſionem reſpõſiuam prima ratione, inquãtum directè intendit reſpondere ad quæſitum ſic. Prouocatiuum ad irã ſemper eſt aliquid ſub ratione iniuſti; ſed tunc maximè aliquis iniuſtum facit, quando ex electione, vel induſtria nocumentum infert, vel ex malitia. (Subſumitur.) Illi autem, qui ex induſtria nocumentum inferunt, ex contemptu, vel vilipenſione peccare videntur; ideo ſequitur concluſio, quòd maximè contra tales iraſcimur ratione vilipenſionis. Illæ præmiſſæ probantur, & declarãtur clarè in littera rationibus, & auctoritatibus. Deinde cũ dicit.

¶Secunda ratio eſt, quia paruipenſio excellentiæ hominis opponitur, quę enim hoĩes nullo modo putant digna eſſe, paruipendunt, ut dĩ in 2. Rhet.* Ex omnibus autem bonis noſtris aliquam excellentiã quærimus, & ideo quodcunq; nocumentum nobis inferatur, inquãtum excellentiæ derogat, vĩ ad paruipenſionem pertinere.

* Ariſt. c. 2.

¶Subiungit aliã rationem pro eadem cõcluſione, illã. Quodcũque nocumentum, hĩ vt paruipenſio; ergo concluſio vera. Antecedens probatur, omne nocumentũ derogat excellentię, derogans autem excellentiæ hĩ vt paruipenſio, vnde indigna, & non excellentia paruipenduntur, & deſpiciuntur, & per conſequens cũ nocumentum mouet ad iram, omne motiuum erit vilipenſio, &c.

ARGVMENTVM in contrariũ eſt pro cõcluſione reſpõdua.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ex quacunq; alia cauſa aliquis iniuriã patiatur, q̃ ex contemptu, illa cauſa minuit rationẽ iniuriæ; ſed ſolus contemptus, uel paruipenſio rationẽ iræ auget; & ideo eſt per ſe cauſa iraſcendi.

¶Maior vera, ſed dico, quod iniuria non habet rationem iniuriæ, niſi fiat, vel habeatur facta ex paruipenſione; immo niſi ſit paruipenſio, quia ſcilicet nocet, & derogat excellentiæ intentæ. Ad minorem dico, quòd verum eſt, tamen quacunque cauſa fiat iniuria, præterquam ex contemptu minuitur ira, ſed ſolùm contemptus auget; ergo, &c. Verum, alia poſſunt eſſe cauſa aliqualis, ſed ſolùm paruipenſio eſt cauſa per ſe augmentatiua. Et poſſet dici iuxta ſupra dicta ad minorem, ꝙ non patitur propriè iniuriam ſine contemptu, ſed benè nocumentum, vel læſionem.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ licet animal brutum nõ appetat honorem ſub ratione honoris, appetit tamen naturaliter quandam excellentiam, & iraſcitur contra ea, quæ illi excellentiæ derogant.

¶Maior negatur; ſed eiuſdem eſt appetere excellentiam, & contriſtari de paruipenſione; quia directè, & per ſe vniuerſaliter deteſtatiuũ paruipenſionis, non eſt appetitus honoris, ſed excellentiæ. Minor vera, tñ apparent excellentiam; vnde negatur cõſequentia.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ omnes illæ cauſæ ad quandam paruipenſionẽ reducuntur; obliuio enim paruipenſionis eſt euidens ſignũ, ea enim quæ magna æſtimamus, magis memoriæ inhigimus; ſimiliter ex quadã paruipenſione eſt, ꝙ aliquis non vereatur contriſtare aliquem, denunciãdo ſibi aliqua triſtia; qui etiam in infortunijs alicuius hilaritatis ſigna oſtendit, videtur parum curare de bono, uel malo eius; ſimiliter etiam qui impedit aliquem a ſui propoſiti aſſecutione, non propter aliquam utilitatem ſibi inde prouenientem, non uidetur multum curare de amicitia eius, & ideo omnia talia, inquantum ſunt ſigna contemptus, ſunt prouocatiua iræ.

¶Añs verum, tñ oĩa iſta mouẽt ad irã ſub rõne paruipẽſionis, vt D. S. declarat. Quare negatur cõſequentia, quia formale motiuum eſt magis, quàm materiale, & nos loquimur de formali, &c.

Vtrum

Vtrum excellentia alicuius ſit cauſa, quòd facilius iraſcatur.

X AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ excellentia alicuius nõ ſit cauſa, ꝙ facilius iraſcatur; dicit enim
*Ariſt.c.2. Phil. in 2. Rhetor. * ꝙ maximè aliqui iraſcuntur, cum triſtantur, ut infirmi, & egentes, & qui non habent id quod concupiſcunt; ſed oĩa iſta ad defectũ pertinere vñr; ergo magis facit pronum ad iram defectus, quàm excellentia.

*Ariſt. exp. eodem. ¶ 2 Præterea. Philoſophus ibidem dicit, * ꝙ tunc aliqui maximè iraſcunt, quando in eis deſpicitur id, de quo poteſt eſſe ſuſpitio, quod uel non inſit eis, uel quòd inſit eis debiliter; ſed cum putant ſe multum excellere in illis, in quibus deſpiciuntur, nõ curant; ſed prædicta ſuſpitio ex defectu prouenit; ergo defectus eſt magis cauſa, quòd aliquis iraſcatur, quàm excellentia.

¶ 3 Præterea. Ea quæ ad excellentiam pertinent, maximè faciunt homines iocundos, & bonæ ſpei eſſe; ſed
*Ariſt.c.3. Philoſophus dicit in 2. Rhetor. * ꝙ in ludo, in riſu, in feſto, in proſperitate, in conſummatione operum, in delectatione non turpi, & in ſe optima, homines non iraſcuntur; ergo excellentia non eſt cauſa iræ.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus in eodem libro
*Ariſt.c.9. dicit, * ꝙ homines propter excellentiam indignantur.

¶ Hic inqrit de cauſa iræ, q̃ eſt cõditio eius q̃ iraſcit. ſ. excellẽtia.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ cauſa iræ in eo, qui iraſcitur, dupliciter accipi poteſt; vno modo ſm habitudinem ad motiuum iræ, & ſic excellentia eſt cauſa, vt aliquis de facili iraſcatur, eſt enim motiuum iræ iniuſta paruipẽſio,
*Art. præced. vt dictum eſt; * cõſtat autem, ꝙ quantò aliquis eſt excellentior, iniuſtius paruipenditur in hoc, in quo excellit; & ideo illi qui ſunt in aliqua excellentia, maximè iraſcũtur, ſi paruipendãtur, puta ſi diues paruipenditur in pecunia, & Rhetor in loquendo; & ſic de alijs.

¶ D. S. reſpõdet duabus concluſionibus ſm duo membra cuiuſdam diſtinctionis. Secundam deducit, ibi. Alio modo, &c. Diſtinguit ergo, ꝙ cauſa iræ in eo, qui iraſcitur, poteſt dupliciter accipi; vno modo ſm habitudinem ad motiuum iræ (ideſt poteſt attendi ratione, cuius facilius iniuria videatur ſibi iniuſta, vel nocumentũ iniuſtum) Concluſio prima reſponſiua, excellentia (ſ. & non defectus) eſt cauſa, vt aliquis facilius iraſcatur (ſ. ratione propinquæ habitudinis ad motiuum iræ.) Dico per ſe propter ſolutionem termj. Probatur. Omne illud eſt cauſa iræ iſto modo, quod facit paruipenſionem apparere magis iniuſtam, ſed excellentia eſt huiuſmodi; ergo, &c. Maior probatur, quia paruipenſio iniuſta eſt motiuum iræ; ergo ſequitur maior, ꝙ illud, quod eſt cauſa iræ ex parte motiui, quod facit apparere paruipenſionem, &c. Minor declaratur in littera. Conſtat enim, &c. Conſequenter ibi.

¶ Alio modo poteſt conſiderari cauſa iræ in eo, qui iraſcitur ex parte diſpoſitionis, quæ in eo relinquitur ex tali motiuo; manifeſtum eſt autem, ꝙ nihil mouet ad irã, niſi nocumentũ qd cõtriſtat; ea aũt, quæ ad defectũ pertinẽt, maximè ſunt cõtriſtãtia, quia hoĩes defectib. ſubiacẽtes facilius læduntur. Et iſta eſt cauſa, quare hoĩes qui ſunt infirmi, vel in alijs defectibus facilius iraſcũtur, quia facilius cõtriſtantur. Et per hoc patet ſolutio ad primũ.

¶ Deducit ſecundã concluſionem triſticui ꝓmittit ſecundũ membrum dictę diſtinctionis, ꝙ alio modo accipitur cauſa irę ex parte diſpõnis relictæ ex tali motiuo. ſ. læſio, & cõtriſtatio. Ex paruipenſione enim iniuſta aliquis cõtriſtatur, & per talem cõtriſtationem diſponitur ad irã. Cõcluſio corrñdens eſt. Defectus iſto mõ eſt cauſa, vt aliquis facilius iraſcatur (& per cõſequens excellentia.) Probatur, oe illud eſt iſto modo cauſa irę, quod facit hoĩem facilius lædi, & cõtriſtari, ac diſponi ad triſtituã; ſed defectus eſt huiuſmodi; ergo defectus eſt cauſa diſpoſitiua iraſcentis, vt facilius a paruipenſione, & nocumento iniuſto iraſcatur, & hoc pp defectionem, & perturbationem animi. Minor patet ex ſigno, quia homines infirmi, vel aliis defectibus ſubiacentes facilius iraſcuntur.

ARGVMENTVM in contrariũ cõfirmat primã concluſionẽ.

¶ Ad primum. Maior eſt vera. Ratione diſpoſitionis relictæ ex motiuo. ſ. triſtitia. Et concludit ſ. eundam concluſionem, quia defectuoſi ſubiacent triſtitiæ immediatè diſponentis ad iram.

¶ Ad ſecũdum dicendũ, ꝙ ille qui deſpicitur in eo, in quo manifeſtè multum excellit, nõ reputat ſe aliquam iacturam pati, & ideo non contriſtatur; & ex hac parte minus iraſcitur; ſed ex alia parte, inquantum indignius, deſpicitur, habet maiorem rationem iraſcẽdi, niſi fortè reputet ſe non inuideri, uel ſubſannari pp deſpectum, ſed propter ignorantiam, uel propter aliud huiuſmodi.

¶ Ad primã partem maioris dico, ꝙ vera eſt, ꝙ tales iraſcuntur, q̃n nõ eſt euidens excellentia ex parte diſpõnis, quia cõtriſtatur facilè, qui nouit ſe nõ excellere multũ. Ad ſecundã partem maioris rñdet D. S. ꝙ verũ, qui putat multum excellere, nõ curat, & nõ iraſcitur, rõne videlicet diſpõnis, quia nõ reputat dicta aliorũ, & non contriſtatur, ſed tñ quia talis iniuria vr̃ ſibi maior ex iſta parte, rõne habitudinis ad motiuũ iræ, tunc iraſcitur magis, ſi credat ſe deſpici, & contemni; ſi autem putat, ꝙ aliquis nõ loquatur deſpiciẽdo, & contemnendo ex malitia, ſed loquendo ex ignorantia, tunc nõ putat tantam iniuriã, nec multum iraſcitur; ſicut magnus artifex, ſi paruipendatur a ruſtico ſimpliciano non curat, ſi aũt ab alio artifice, quem putat loqui ex maliuolentia, & contemptu, tũc iraſcitur magis, quia reputat maiorem iniuriã. Ad minorem, cõcedo ipſam; ergo defectus eſt cauſa; verum, ex parte diſpõnis, quia videlicet putans ſe defectuoſum facilè conturbatur, & per conſequens facilius iraſcitur. Vltra, quàm excellentia, verum, ex vna parte, tñ ex alia parte, videlicet motiuæ, excellentia eſt magis cauſa, ꝙ aliquis iraſcitur, dum credit ſe deſpici ex contemptu, & malitia.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ oĩa illa impediunt irã, inquãtũ impediũt triſtitiã; ſed ex alia parte nata ſunt ꝓuocare irã, ſm ꝙ faciunt hominem inconuenientius deſpici.

¶ Ad minorem dico, ꝙ in illis recitatis nõ iraſcuntur, quia ſunt in contraria diſpoſitione ad diſpoſitionem requiſitam ad irã, quæ cauſatur ex malo iniacenti, & contriſtante; ſed tñ ex parte motiui ad iram, habent vt facilius iraſcantur. Vnde ruſtici, quando ſedent apud vitium, & reddũtur animoſi, ac loquuntur per talenta, non patiuntur ſe deſpici, & cõtemptum iudicant grauiorem iniuriam.

Vtrum defectus alicuius ſit cauſa, vt contra ipſum facilius iraſcamur.

Y AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ defectus alicuius non ſit cauſa, vt contra ipſum facilius iraſcamur. Dicit enim Philoſ. in 2. Rhetor. * ꝙ his, qui cõfitentur, & pœnitent, & humiliant, nõ iraſcimur, ſed magis ad eos miteſcimus; unde & cães nõ mordẽt eos qui reſident; ſed hoc pertinet ad paruitatem, & defectum; ergo paruitas alicuius eſt cauſa, ut minus iraſcamur. *Ariſt.c.3.

¶ 2 Præterea. Nullus eſt maior defectus, quàm mortis, ſed ad mortuos deſinit ira; ergo defectus alicuius nõ eſt cauſa prouocatiua iræ contra ipſum.

¶ 3 Præterea. Nullus æſtimat aliquem paruum, ex hoc, quòd eſt ſibi amicus; ſed ad amicos, ſi nos offenderint, uel ſi non iuuerint, magis offendimur, vnde dicitur in Pſalmus. Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique; ergo defectus alicuius non eſt cauſa, ut contra ipſum facilius iraſcamur. Pſalmus.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Rhet. * quòd diues iraſcitur contra pauperem, ſi eum deſpiciat, & principans contra ſubditum. *Ariſt.c.2.

¶ Hic quærit de condition cauſæ iræ ex parte eius, cui quis iraſcitur, & quando habetur tanquam partiale obiectum iræ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam ſupra dictum eſt; * indigna deſpectio eſt maximè prouocatiua iræ; defectus igitur, uel paruitas eius, contra quem iraſcimur, facit ad augmentum iræ, inquãtum auget indignam deſpectionem; ſicut enim, quantò aliquis eſt maior, tantò indignius deſpicitur; ita quantò aliquis eſt minor, tantò indignius deſpicit; & ideo nobiles iraſcuntur, ſi deſpiciantur a ruſticis, uel ſapientes ab inſipientibus, uel domini a ſeruis, *Art.2.&3.

¶ D. S. reſumit quoddam fundamentum ex dictis, ex quo dupliciter reſpondet, ſm ꝙ tale fundamentum dupliciter ad propoſitum poteſt applicari. Secundam reſponſionem ponit ibi. Si verò, &c. Fundamẽtum ergo eſt, indigna deſpectio eſt maximè prouocatiua iræ. Patet ex art. 2. & 3. Illud ergo fundamentum poteſt vno modo applicari ad defectum illius, contra quem iraſcimur affirmatiuè, ſic ꝙ talis defectus auget illam indignam deſpectionẽ. Tunc D. S. reſpondet tali concluſione prima. Talis defectus, vel paruitas eius, contra quem iraſcimur, facit ad augmentum iræ, & facilitatẽ eius; & intelligitur de defectu citra extremũ, & excedentem menſurã retributionis humanæ. Probatur concluſio. Indigna deſpectio eſt maximè prouocatiua iræ; igitur concluſio vera. Añs

patet ex ar. 2. & 3. Tenet cõsequentia, quia talis defectus auget indignam despectionẽ; ergo benè sequitur cõclusio. Illud proximũ assumptum probatur in littera a simili; sicut enim, &c. Deinde ibi.

¶Si uerò paruitas, uel defectus diminuat despectionẽ indignam; talis paruitas non auget, sed diminuit iram; & hoc modo illi, qui pœnitent de iniurijs factis, & confitentur se malè fecisse, & humiliantur, & ueniam petunt, mitigant iram, ſm illud Prouerb. 15. Responsio mollis frangit iram, inquantum ſtales uidentur non despicere, sed magis magnipendere eos, quibus se humiliant. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶Subiungit secundam conclusionem responsiuam, applicando prædictum fundamentum priuatiuè, sic ꝙ talis defectus diminuat illa despectione. Et est ista conclusio, talis defectus non auget irã, sed minuit. Probatur oppolito modo ad præcedentem, indigna est maximè prouocatiua, igitur per oppositum minuẽs indignam despectionem minuit iram; igitur conclusio vera. Et sequitur conclusio per regulam, si propositum in proposito, &c. ergo si augens despectionem, auget iram, minuens, minuit. Et iuxta hanc conclusionem D. S. verificat allegatum in primo argumento ante cõtrarium, quia probat hanc conclusionem, vt patet in littera.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, quia despectio actiua pauperis habetur magis injuriosa, & similiter subditi.

¶Ad primi maiorem dico, ꝙ se humiliare, & pœnitere pertinẽt ad defectum diminuentem despectionem; igitur paruitas, &c. Verum, diminuens despectionem (immo ostendens alicuius excellẽtiam) est causa vt minus irascatur, & probat secundam cõclusionẽ.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ duplex est causa, quare ad mortuos cessat ira. Vna, quia non possunt dolere, & sentire, quod maximè quærunt irati in his, quibus irascuntur. Alio modo, quia jàm uidentur ad ultimum peruenisse; vnde etiam ad quoscunque grauiter læsos cessat ira, inquantum eorum malum excedit mensuram iustæ retributionis.

¶Maior vera; sed dico, quòd mors est talis defectus, qui facit, ne mortui possint sentire vindictam humanã, & est defectus excedẽs modũ retributionis humanæ, & vltimus. Minor vera; quia ira est ad eos, qui possunt sentire iustam vindictã, & quos iudicamus nõ sufficienter punitos, & afflictos. Vltra, igitur defectus, &c. Verum, extremus nõ comparens sensum, & excedens omnem punitionẽ hominis non est causa iræ, tamen defectus ista compatiens.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd etiam despectio, quæ est ab amicis, videtur esse magis idigna; & ideo ex simili causa magis irascimur contra eos, si despiciant, uel nocendo, uel non iuuando, sicut & contra minores.

¶Maior vera; sed æstimat aliquem paruum ex hoc, quòd indignè despicit. Minor vera, quia offensa amicorum est magis indignè despectiua, & includit paruitatem augentem indignam despectionem. Vnde neganr consequentia.

Quæstio Quadragesimaoctaua.

De effectibus iræ.

A Deinde cõsiderandum est de effectibus iræ. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum ira causet delectationem. Secundò, vtrum maximè causet feruorẽ in corpore. Tertiò, vtrum maximè impediat rationis vsum. Quartò, vtrum causet taciturnitatem.

¶Patet ordo de se, quia effectus posterior est intrinsecus rei, & causis eius; & quærit de quattuor effectibus.

Vtrum ira causet delectationem.

AD primũ sic proceditur. Videtur, ꝙ ira non causet delectationem. Tristitia enim delectationem excludit, sed ira est semper cum tristitia, quia vt dicitur * Arist. c. 6. in 7. Ethic. * omnis qui facit aliquid propter iram, facit tristatus; ergo ira non causat delectationem.

* Arist. c. 5. ¶ 2 Præterea. Philos. dicit in 3. Eth. * ꝙ punitio quietat impetum iræ, delectationem pro tristitia faciens, ex quo potest accipi, ꝙ delectatio irato prouenit ex punitione, punitio aũt excludit irã; ergo aduenięte delectatione ira tollitur, non est ergo effectus delectatio iræ coniũctus.

¶ 3 Præterea. Nullus effectus impedit causam suam, cũ sit suę causæ conformis, sed delectationes impediũt irã, * Arist. c. 3. vt dr in 2. Rhetor. * ergo delectatio non est effectus iræ.

¶Sed contra est, quod Philosophus in eodem libro * inducit Prouerbium, quòd ira multò dulcior melle distillante in pectoribus uirorum crescit. * Arist. c. 11.

¶Inquirit de primo effectu iræ, qui est delectatio.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut Philosophus dicit in 7. Ethi. * Delectationes maximè sensibiles, & corporales sunt medicinæ quædam contra tristitiam; & ideo quantò per delectationem contra maiorem tristitiam, vel anxietatem remedium præstatur, tantò delectatio magis percipitur; sicut patet, ꝙ quando aliquis sitit, delectabilior fit ei potus. Manifestum est autem ex prædictis, * ꝙ motus iræ insurgit ex aliqua illata iniuria contristante, cui quidem tristitiæ remedium adhibetur per uindictam, & ideo ad præsentiam uindictæ delectatio sequitur, & tanto maior, quantò maior fuit tristitia. * Arist. c. 11. * q. 47. ar. 1.

¶D. S. primò deducit conclusionem responsiuam; secundò eam explicat quadam alia conclusione, ibi. Sigitur, &c. Conclusio responsiua est. Delectatio est effectus irę, sic ꝙ ad præsentiam vindictæ delectatio sequitur; & tanto maior, quanto maior fuit tristitia. Probatur, quanto per delectationem contra maiorem, &c. Sed motus irę insurgit ex, &c. vt in littera; ergo, &c. Minor nota ex dictis. Maior manifestatur a principio. Et vult ista probatio, ꝙ quia ira est appetitus vindictæ, quæ est remedium contra tristitia, ex qua ira causatur; ideo ira est causa delectationis præsente illo remedio, s. vindicta; & quanto quis tristior fuit, tanto magis appetit vindictam; & de illa vindicta, vel illata, vel inferenda magis delectatur. Consequenter cum dicit.

¶Si igitur uindicta fuerit præsens realiter, fit perfecta delectatio, quæ totaliter excludit tristitiam, & per hoc quietat motum irę. Sed antequam uindicta sit præsens realiter, fit irascenti præsens dupliciter; vno modo per spem, quia nullus irascitur, nisi sperans uindictam, ut supra dictum est; * alio modo ſm continuam cogitationẽ; unicuique enim concupiscenti est delectabile immorari in cogitatione eorum, quę cõcupiscit; propter quod etiã imaginationes somniorum sunt delectabiles; & ideo cum iratus multum in animo suo cogitet de uindicta, ex hoc delectatur, tamẽ delectatio non semper est perfecta, quę tollat tristitiam, & per consequens iram. * q. 4. ar. 1.

¶Explicat prædictam conclusionem; quia enim dictum est, ꝙ ira ratione vindictæ præsentis nata est causare delectationem, vindicta autem vario modo præsens est; ideo D. S. ponit secundam conclusionem determinatiuam prioris talem. Si vindicta fuerit præsens (s. exercita) fit perfecta delectatio quietans iram, si autem fuerit præsens in spe, vel cogitatione, causat aliqualem delectationem, sed non quæ tollat iram. Probatur, quia prima totaliter excludit tristitiam, alia verò non; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia ira est ex tristitia: ergo ipsa exclusa, tollitur ira. Antecedens patet, quia ad præsentiam vindictæ sequitur delectatio iuxta primam conclusionem; ergo ad realiter præsentem, & perfectam sequitur perfecta delectatio, & ad præsentem aliqualiter, scilicet in spe, vel cogitatione sequitur aliqualis delectatio. Valent pro ista conclusione, quæ supra dicta sunt quæst. 33 art. 1. quomodo alia delectatio causatur ex præsentia secundùm rem, alia secundùm spem, alia secundùm memoriam.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro prima cõclusione, & responsiua, & etiam pro secunda. Et loquitur Philos. ibidẽ de ira, quæ causat delectationem pp spem vindictæ, & cogitationem; vnde ante verba a D. S. hic allegata dicit. Et ad omnem irã sequi aliquam delectationem a spe puniendi, iratus autẽ appetit sibi possibilia. Et deinde sequitur, ꝙ D. S. hic allegat. Si autem vindicta sperata, vel cogitata causat delectationem, multò magis exercita.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ non de eodem iratus tristatur, & gaudet, sed tristatur de illata iniuria, delectatur autem de uindicta cogitata, & sperata; unde tristitia se habet ad iram, sicut principium; sed delectatio, sicut effectus, uel terminus.

¶Maior vera, quòd tristitia delectationem excludit de eodem, sed de diuersis possunt se consequi, quia eadem ratione quis tristatur de vno, & gaudet de eius contrario, vt patuit supra q. 35 ar. 4. Ad minorem, vera, ira est cum tristitia, de iniuria præcedente irã, & tamen habet annexam, & sublequentem delectationem de vindicta iuxta ab irato. Philosophus autem intelligitur antecedenter, quia videlicet, quæ facit iratus, facit quia fuit cõtristatus, nõ quòd omnia sequentia ex ira fiant cum tristitia, immo possunt fieri cum delectatione. Quare dicit D. S. quòd tristitia se habet ad iram vt principium; delectatio, vt effectus, & terminus.

¶Ad

¶Ad ſecundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de delectatione, quæ cauſatur ex reali præſentia vindictæ, quæ totaliter tollit iram.

¶Maior vera, quando punitio habetur ab irato tanquã ſufficiẽs recõpenſa pro iniuria, tunc quietat impetum iræ; & de eo, de quo erat triſtitia ratione iniuriæ illatæ, & ſic facit aliquẽ delectari rõne vindictæ, de quo triſtabatur ratione iniuriæ. Vltra, cõceditur totũ vſq; ibi. Ergo aduenientе delectatione, &c. Verum, q̃ prouenit ex reali pñtia (& exercita) vindictę ſufficiẽtis, ſed vlterior conſequẽtia non eſt effectus iræ delectatio, conceditur, de delectatione puenientе ex reali præſentia, talis nõ eſt effectus coniunctus, ſed aliæ delectationes prouenientes ex vindicta ſperata, vel imaginata ſunt effectus coniunctus; ſic in naturalibus vltima diſpoſitio pro forma introducenda eſt etiam a forma præcedente tanquam effectus, & tamen non ſtat cum forma, ſed habita diſpoſitione tali, quæ eſt neceſſitãs ad aliam formam, forma prior abiicitur.

¶Ad tertium dicendum, q̃ delectationes præcedẽtes impediunt, ne ſequatur triſtitia; & per cõſequens impediunt irã; ſed delectatio de vindicta cõſequitur ipſam.

¶Maior vera regulariter, non tamen vniuerſaliter, vt patuit ſupra q. 38. ar. 2. de fletu, qui eſt effectus triſtitiæ; & tamen impedit eã non quidem vt effectus, ſed vt talis contentus ſub contrario obiecto ſuæ cauſæ; ſic diſpoſitio pro alia forma non corrumpit formã, & compoſitum in quo eſt, vt effectus compoſiti ſaltem in gñe cauſæ materialis; ſed ratione efficientis, quod facit talem diſpoſitionem tranſcendere proportionem illius compoſiti, in quo nũc eſt. Minor vera, delectationes præcedẽtes, quia tollunt per contrarietatem diſpoſitiones requiſitas ad iram, ſ. triſtitias, impediunt iram; ſed negatur de delectatione ſequente, vel concomitante iram, immo conſequuntur iram; & de illis loquitur articulus.

Vtrum ira maximè cauſet feruorem in corpore.

B Vide q. 46. art. 1. ad 3.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, q̃ feruor nõ ſit maximè effectus iræ; feruor enim, ſicut ſupra dictũ eſt, pertinet ad amorem; ſed amor, ſicut ſupra dictum eſt; * principium eſt, & cauſa omnium paſſionũ; cũ ergo cã ſit potior effectu, vẽ, q̃ ira nõ faciat maximè feruorem.

* q. 31. ar. 4.

¶2 Præterea, Illa quæ de ſe excitant feruorem, per tẽporis aſſiduitatem magis augentur, ſicut amor diuturnitate cõualeſcit, ſed ira per tractum temporis debilitatur.

* Ariſt. c. 3. Dicit enim Philoſophus in 3. Rheto. * q̃ tempus quietat iram; ergo ira non propriè cauſat feruorem.

¶3 Præterea. Feruor additus feruori augmẽtat feruorẽ, ſed maior ira ſuperueniens facit irã mitеſcere, vt Phil.

* Ariſt. c. 3. dicit in 2. Rhetor. * ergo ira non cauſat feruorem.

* Damaſc. lib. 2. orth. fid. c. 16. ¶Sed cõtra eſt, qd Damaſ. dicit, * q̃ ira eſt feruor eius, qui circa cor eſt ſanguis ex euaporatione fellis fiens.

¶Hic inquirit de alio effectu, qui eſt facere feruorem ſanguinis, & ſpirituum circa cor, & in aliis membris.

* q. 44. ar. 1. ¶Reſpondeo dicendũ, q̃ ſicut ſupra dictum eſt; * corporalis tranſmutatio, quæ eſt in paſſionibus animæ, proportionatur motui appetitus; manifeſtum eſt autem, q̃ quilibet appetitus etiam naturalis fortius tendit in id, qd eſt ſibi cõtrariũ, ſi fuerit præſens; vnde videmus, q̃ aqua calefacta magis congelatur quaſi frigido vehementius in calidum agente, motus autem appetitiuus iræ cauſatur ex aliqua iniuria illata, ſicut ex quodã contrario iniacente; & ideo appetitus potiſſimè tendit ad repellendum iniuriã per appetitum vindictæ; & ex hoc ſequitur magna uehementia, & impetuoſitas in motu iræ.

¶D. S. reſpondet tali concluſione. Motus iræ eſt cauſatiuus cuiuſdam feruoris ſanguinis, & ſpiritus circa cor. Probatur. Corporalis tranſmutatio in paſſionibus proportionatur motui appetitus; ſed appetitus potiſſimè (ideſt fortiter, & intensè) tendit ad repellendam iniuriam per appetitum vindictæ; igitur ex hoc (ſcilicet formali) ſequitur magna vehementia, & impetuoſitas in ira (ſcilicet quo ad materiale, & immutationem corporis.) Subſumitur; ſed motus iræ eſt per modum inſecutionis, cui proportionatur calor; ergo ſequitur concluſio. Huius rationis D. S. ponit primò primum diſcurſum. Secundò ſubſumptam cum concluſione, ibi. Et quia motus, &c. Tertiò manifeſtat eam concluſionem a ſigno, ibi. Et ex inde, &c. Maior patuit qu. eſt. 44. artic. 1. Minor deducitur clarè in littera. Deinde cum dicit.

¶Et quia motus iræ non eſt per modum retractionis, cui proportionatur frigus, ſed magis per modũ inſecutionis cui proportionatur calor; cõſequenter fit motus iræ cauſatiuus cuiuſdam feruoris ſanguinis, & ſpiritus circa cor, quod eſt inſtrumentum paſſionis animæ.

¶Subiungit ſub umptam minorem, & patet ex dictis vbi iam, & quæſt. 37. artic. 4. Vnde infert concluſionem reſpouſiuam, conſequenter fit motus, &c. Deinde ibi.

¶Et exinde eſt, quòd propter magnam perturbationem cordis, quæ eſt in ira, maximè apparent in iratis indicia quædam in exterioribus membris; vnde Gregorius dicit in quinto Moralium. * Iræ ſuæ ſtimulis accenſum cor palpitat, corpus tremit, lingua præpedit, facies ignеſcit, exaſperantur oculi, & nequaquam recognoſcuntur noti, ore quidem clamorem format, ſed ſenſus quid loquatur ignorat.

* Greger. cap. 31.

¶Manifeſtat concluſionem a ſigno ab effectu quo ad hoc, quòd ira cauſat magnam commotionem cordis, quia in iratis apparent indicia in membris, quæ oſtendunt perturbationem cordis. Et idem confirmatur auctoritate beati Gregorij, vt in littera.

ARGVMENTVM in contrariũ eſt pro cõcluſione reſpõſiua.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ amor ipſe non ſentitur, niſi cum eum prodit indigentia, vt Aug. dicit in 10. de Trin. * Et ideo quando homo patitur detrimentum amatæ excellentiæ propter iniuriam illatam magis ſentitur amor; & ideo feruentius cor mutatur ad remouendum impedimentum rei amatæ, ut ſic feruor ipſe amoris per iram creſcat, & magis ſentiatur; & tamen feruor, qui conſequitur calorem alia ratione, pertinet ad amorem, & ad iram. Nam feruor amoris eſt cum quadam dulcedine, & lenitate; eſt enim in bonum amatum, & ideo aſſimilatur calori aeris, & ſanguinis, propter hoc ſanguinei ſunt magis amatiui; & dicitur, q̃ cogit amare iecur, in quo fit quædam generatio ſanguinis, feruor autem iræ eſt cum amaritudine ad conſumendum, quia tẽdit ad punitionem contrarij, vnde aſſimilatur calori ignis, & colerę; & propter hoc Damaſcenus dicit, * quòd procedit ex vaporatione fellis, & fellea nominatur.

* Aug. circa finem.

* Damaſc. lib. 2. orth. fid. c. 16.

¶Ad maiorem. Feruor aliquis pertinet ad amorem, qui eſt cum dulcedine, & lenitate; feruor autem, qui eſt cum amaritudine, & conſumptiuus, pertinet ad iram. Et ſecundò, feruor pertinet ad amorem, & feruor amoris creſcit per iram, & feruor iræ eſt ſenſibilior, & maior, quàm feruor amoris ſolius. Minor vera eſt, ad illam. Cum ergo cauſa ſit potior effectu, &c. Verum, ſi præciſè accipiantur, ſi autem effectus cũ cauſa accipiatur, maior eſt. Vnde negatur conſequentia, quia ira cauſat feruorem, non ſecludendo amorem, ſed cum amore; & ſecundò, quia cauſat aliũ feruorẽ, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd omne illud, cuius cauſa per tempus diminuitur; neceſſe eſt, quòd tempore debilitetur. Manifeſtum eſt autem, quòd memoria tempore diminuitur; quæ enim antiqua ſunt, a memoria de facili excidunt; ira autem cauſatur ex memoria iniuriæ illatæ, & ideo cauſa iræ per tempus diminuitur paulatim quouſque totaliter tollatur. Maior etiam uidetur iniuria, quando primò ſentitur, & paulatim diminuitur eius eſtimatio, ſecundùm q̃ magis receditur a præſenti ſenſu iniuriæ; & ſimiliter etiam eſt de amore, ſi amoris cauſa remaneat in ſola memoria, vnde Philoſophus dicit in 8. Ethicorum; * quòd ſi diuturna fiat amici abſentia, uidetur amicitiæ obliuionem facere, ſed in præſentia amici ſemper per tempus multiplicatur cauſa amicitiæ, & ideo amicitia creſcit. Et ſimiliter eſſet de ira, ſi continuè multiplicaretur cauſa ipſius; tamen hoc ipſum, quòd ira citò conſumitur, atteſtatur uehementi furori ipſius, ſicut enim ignis magnus citò extinguitur conſumpta materia, ita etiam ira propter ſuam uehementiam citò deficit.

* Ariſt. c. 5.

¶Maior eſt vniuerſaliter falſa; quia falſa eſt, quando cauſa feruoris per tps debilitatur; ſed vera, qñ cum tpe etiam cauſa creſcit; in ira autem per tempus cauſa decreſcit ſ. memoria iniuriæ, ſi autem iniuria, & cauſa iræ creſceret cum tpe, tunc & ira creſceret. Amor autem conualeſcit diuturnitate manente cauſa. ſ. dulci cõuictu: aliàs nõ. Minor vera eſt, quia tps debilitat cauſam communiter. ſ. memoriam iniuriæ. Sed negatur conſequentia, quia cauſat feruorem, qñ cauſa iræ eſt recens, & præſens. Secundò reſpondet D. S. negando conſequentiã, daro q̃ præmiſſæ eſſent veræ; quia eo ipſo, q̃ ira ſtatim conſumitur; ideo eſt maior feruor in ira, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis virtus diuisa in plures partes diminuitur; & ideo quando aliquis iratus alicui, irascitur postmodum alteri, ex hoc ipso diminuitur ira ad primum; & præcipuè si ad secundum fuerit maior ira; nam iniuria, quæ excitauit iram ad primum, videbitur comparatione secundæ iniuriæ, quæ æstimatur maior, esse parua, vel nulla.

¶Maior vera ceteris paribus, si per secundum feruorem causa primi non minuatur, quando sunt respectu diuersorum. Minor vera, quia secunda ira superueniens facit iniuriam priorem æstimare minorem, quæ æstimatio iniuriæ est motiuum propinquum ad iram. Vnde negatur consequentia. Et hæc solutio procedit, si secunda ira fuerit maior, si autem non fuerit maior, sed æqualis, vel minor, tunc dicitur negando maiorem, quòd feruor augmentat feruorem intentiuè, sed extensiuè, quando sunt in eodem subiecto animali, quia virtus disparsa minor est, quàm vnita. Et ergo dum feruent affectus, & animal circa plures iniurias, fit minor feruor circa singulas.

Vtrum ira impediat rationis vsum.

C Infra ar. 4. cor. Et 2.2. q. 41. art. 2. ad 3. & q. 157. arti. 4. cor. Et Mal. q. 12. artic. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ ira nõ impediat rationem; illud enim quod est cũ ratione, non vt esse rationis impedimentum, sed ira est cum ratione, vt dr̃ in 7. Ethic.* ergo ira non impedit rationem.

* Aristot. c. 6.

¶2 Præterea. Quantò magis impeditur ratio, tantò diminuitur manifestatio; sed Philosophus dicit 7. Eth.* quòd iracundus non est insidiator, sed manifestus; ergo ira non videtur impedire vsum rationis, sicut concupiscentia, quæ est insidiosa, vt ibidem dicitur.*

* Aristot. c. 6.

*Aristot. eod. cap.

¶3 Præterea. Indiciũ rationis euidentius fit ex adiunctione contrarij, quia contraria iuxta se posita magis eluescunt, sed ex hoc etiam crescit ira. Dicit enim Philosophus in 2. Rhetoric.* ꝙ magis homines irascuntur, si contraria præexistunt, sicut honorati, si dehonorentur, & sic de aliis; ergo ex eodem ira crescit, & iudicium rationis adiuuatur, non ergo ira impedit iudiciũ rationis.

* Aristot. c. 2.

*Greg. c. 31.

¶Sed contra est, quòd Gregor. dicit in quinto Moral.* quòd ira intelligentiæ lucem subtrahit, cum mentem permouendo confundit.

¶Hic inquirit de alio effectu, qui est impedire rationem.

¶Respondeo dicendum, ꝙ mens, uel ratio, quamuis non utatur organo corporali in suo proprio actu, tamen quia indiget ad sui actum quibusdam uiribus sensitiuis, quorum actus impediuntur corpore perturbato, necesse est, quòd perturbationes corporales etiam iudicium rationis impediant, sicut patet in ebrietate, & somno. Dictum est autem, * ꝙ ira maximè facit perturbationem corporalem circa cor. ita vt etiam vsq; ad exteriora membra deriuetur. Vnde ira inter cæteras passiones manifestius impedit iudicium rationis, secundùm illud Psal. Conturbatus est in ira oculus meus.

* Art. præced.

¶D. S. respondet tali cõclusione, inter cæteras animæ passiones ira manifestius impedit iudicium rationis. Probatur. Perturbationes corporales iudicium rationis impediunt, sed ira maximè facit perturbationem corporalem circa cor. ita vt etiam ad exteriora membra deriuetur; igitur, &c. Maior probatur a principio. Minor etiam patet in littera; & in fine ponitur conclusio, quæ probatur etiam auctoritate Psal. Et verificatur de omni ira, ꝙ impedit ad minus per viam ligationis, & obnubilationis propter materiale iræ, ira autem per virtum eorum contrariatur rectæ rationi, &c.

ARGVMENTVM in contrariũ est pro conclusione rñsi.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ a ratione est principium iræ quantum ad motum appetitiuum, qui est formalis in ira; sed perfectum iudicium rationis passio iræ præoccupat, quasi non perfectè rationem audiens pp cõmotionẽ caloris velociter impellentis, quę est materialis in ira, & quantum ad hoc impedit iudicium rationis.

¶Ad maiorẽ, qd̃ est cum rõne perfecta, & omnino nõ est rõnis impedimentũ. Ad minorẽ, ira est cum rõne, semper quidem nunciante læsionem, vel iniuriã, quantum ad formale iræ (s. quantum ad motũ appetitus) sed quãtũ ad materiale ira nõ semper est cũ perfecta rõne, sed perturbat, & est impedimentũ rõnis, saltem per viã ligationis faciens obnubilationem in exequendo. Vnde esto iuuet executionem, tñ ratione materialis semper aliqualiter perturbat.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ iracundus dicitur esse manifestus, non quia manifestum sit sibi quid facere debeat, sed quia manifestè operatur, non quærens aliquam occultationem, quod partim contingit propter impedimentum rationis, quæ nõ potest discernere quid sit occultandum, & quid manifestandum, nec etiam excogitare occultandi vias; partim verò est ex ampliatione cordis, quæ pertinet ad magnanimitatem quam facit ira. Vnde & de magnanimo Philosophus dicit in 4. Ethic.* ꝙ est manifestus oditor & amator, & manifestè dicit, & operatur. Concupiscentia autem dicitur esse latens, & insidiosa, quia ut plurimum delectabilia, quæ concupiscuntur, habent turpitudinem quandam, & mollitiem, in quibus homo uult latere; in his autem, quæ sunt uirilitatis, & excellentiæ, cuiusmodi sunt uindictæ, quærit homo manifestus esse.

* Arist. c. 3.

¶Maior vera, ideſt facultas benè manifestandi, ita ꝙ quãtò minuitur ratio, tantò minus scit quid debeat celare, vel dicere; sed nõ impeditur manifestatio oppositæ occultationi, immo quantò quis minus habet de ratione, tantò minus occultat cor suum. Minor vera, iracundus est manifestus secundo modo (ideſt non occultat intentum suum, sicut concupiscens.) Et ratio habetur in solutione; sed negatur consequentia, quia & concupiscentia, & ira impediunt rationem, nec penes talem manifestationem secundo modo dictam arguitur valor rationis, immo defectus, &c.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd sicut dictum est; * motus iræ a ratione incipit, & ideo secundùm idem appositio contrarij ad contrarium adiuuat iudicium rationis, & auget iram; cum enim aliquis habet honorem, uel diuitias, & postea incurrit alicuius detrimentum, illud detrimentum apparet maius, tum propter uicinitatem contrarij, tum quia erat inopinatum; & ideo causat maiorem tristitiam, sicut etiam magna bona ex inopinato ueniẽtia, causant maiorem delectationem, & sm augmẽtum tristitiæ ꝓcedentis consequenter augetur, & ira.

* q. 46. ar. 4.

¶Ad illam; sed ex hoc etiam crescit ira, &c. Verum est, ratione iudicij præcedentis, & iudicantis illud, cuius contrarium præcessit, esse maius malum, & per consequens ingreditur maior tristitia, & per consequens maior ira. Vltra; ergo ex eodem ira crescit, præsertim quantum ad formale directè, & immediatè, & quãtum ad hoc, ꝙ ira sequitur iudicium rationis quantum ad formale; sed tamen illud formale, quod augetur ex iudicio rationis, mediante tristitia, sequitur materiale, quod perturbat rationem. Vnde negatur consequentia, quia ira augetur ex iudicio rationis, qd̃ dicat magnum malum, sed postea sequitur transmutatio corporalis, quæ turbat rationem in exequendo. Et hoc est, quod dictum est ad primum, quòd ira est cum ratione nunciante, & illam sequitur, & etiam augmentum illius causat augmentum alterius, sed quo ad materiale ira turbat rationem.

Vtrum ira causet taciturnitatem.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ ira nõ causet taciturnitatem; taciturnitas enim locutioni opponitur, sed per crementum iræ vsque ad locutionem peruenitur, ut patet per gradus iræ, quos Dominus assignat. Matth. 5. dicens: Qui irascitur fratri suo, & qui dixerit fratri suo Racha, & qui dixerit fratri suo fatuæ; ergo ira non causat taciturnitatem. D

Matth. 5.

¶2 Præterea. Ex hoc, quòd custodia rationis deficit, contingit, quòd homo prorumpat ad uerba inordinata. Vnde dicitur Prouerb. 25. Sicut vrbs patens, & absq; murorum ambitu; ita vir, qui non potest cohibere in loquẽdo spiritũ suum; sed ira maximè impedit iudiciũ rationis, ut dictum est; * ergo facit maximè profluere in uerba inordinata, non ergo causat taciturnitatem.

Prouer. 25.

* Art. 1.

¶3 Præterea. Matth. 12. dicitur. Ex abundantia cordis os loquitur; sed per iram cor maximè perturbatur, vt dictum est; * ergo maximè causat locutionem, non ergo causat taciturnitatem.

Matth. 12.

¶Sed contra est, quod Gregorius dicit in quinto Moralium, * quòd ira per silentium clausa intra mentem uehementius æstuat.

* Gregor. cap. 31.

¶Hic quærit vltimò de alio effectu s. taciturnitate.

¶Respondeo

* Ar. præce denti. ¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ira ſicut iam dictum eſt.* & cum ratione eſt & impedit rationem, & ex vtraq; parte poteſt taciturnitatem cauſare. Ex parte quidem rationis, quando iudicium rationis in tantum viget, ꝙ & ſi nõ cohibeat affectum ab inordinato appetitu vindictæ, cohibet tamẽ linguã ab inordinata locutione. Vnde Greg. * Greg. in 5. moralium dicit.* Aliquando ira perturbato animo quaſi ex iudicio ſilentium indicit.

¶ D.S. reſumit diſtinctionem ex art. præcedente ad primum, ꝙ ira eſt cũ ratione. ſ. quantum ad formale, quod præſupponit rationẽ nunciantẽ, impedit etiam rationem quo ad materiale iræ, quod obnubilat rationem ſm hanc ergo diſtinctionem D. S. reſpondet tali concluſione. Ex vtraque parte ira poteſt cauſare taciturnitatẽ, ſcilicet per iudicium rationis, ad quod ſequitur formale irę, & per materiale irę, ſcilicet commotionem corporalem. Hanc concluſionem probat primò quo ad primã partem. Secundò quo ad ſecundam, ibi. Ex parte verò, &c. Prima probatur ſic, quia iudicium rationis poteſt in tantũ vigere, ꝙ & ſi affectũ non cohibeat, tamẽ linguam cohibet, igitur ratione iudicij rationis, quod requiritur ad iram, poteſt cauſari taciturnitas. Antecedens patet ex auctoritate beati Gregorij. Et notanter dicit cõcluſio, & probatio, poteſt, quia non in omnibus nec ſemper viget tm iudiciũ rationis, vt linguam cohibere poſſit, ſed hoc fit præſertim in hominibus frigidis, qui ſolent occultare ex induſtria, ne de ira notentur, & quãdo immutatio corporalis conſequens affectum vindictæ, non eſt nimis vehemens, vt patet ad primum. Deinde ibi.

¶ Ex parte verò impediměti rationis, quia ſicut dictũ * Ar. 4. eſt.* perturbatio iræ vſque ad exteriora membra perducitur, & maximè ad illa membra in quibus expreſſius relucet veſtigium cordis, ſicut in oculis, & in facie, & in lin- * Arti. 2. gua. Vnde ſicut dictum eſt.* lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperantur oculi. Poteſt ergo eſſe tanta perturbatio iræ, quòd omnino impediatur lingua ab vſu loquẽdi, & tunc ſequitur taciturnitas.

¶ Probat ſecundam partẽ concluſionis ſic. Poteſt eſſe tanta perturbatio irę, ꝙ omnino lingua ab vſu loquendi impediatur, ergo tunc cauſat taciturnitatem ratione materialis irę. Antecedens ꝓbatur in littera, quia ſicut dictũ eſt, &c. Dicit autem, poteſt eſſe tanta perturbatio. Vnde ſolum ira indiſponens inſtrumenta loquẽdi, cauſat iſto modo taciturnitatem, primo modo autem ira quæ eſt cum ratione vigente, cauſat taciturnitatem.

¶ Nota tamen, quòd ira primo modo non propriè cauſat taciturnitatem, ſed magis ratio præcedens iram, vel ſtatus ipſe cauſat ne notetur de ira, ſecundo autem modo ira magis cauſat indiſponendo membra, & inſtrumenta locutionis.

ARGVMENTVM in contrariũ eſt pro concluſione reſpõſiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd augmentum iræ quandoq; eſt vſq; ad impediẽdum rationẽ à cohibitione linguæ, quandoq; autem vltra procedit vſq; ad impediẽdum motum linguæ, & aliorum membrorum exteriorũ. Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſecundum.

¶ Minor vera, quando ira nõ eſt omnino vehemens, & nimia, ratione commotionis, & perturbationis corporalis, & tñ tollit iudicium rationis de cohibitione linguæ, tunc per crementum iræ peruenitur ad locutionem; ſed ſi eſt nimia, & tollit iudiciũ rationis de tacendo, tunc cauſat taciturnitatem. Et ſecundò per incremẽtum irę, &c. quia videlicet ratio impeditur ne cohibeat linguã, ſed non omnino perturbat corpus, tunc ſequitur locutio. Si autem perturbet corpus, tunc cauſat taciturnitatem. Et hoc vult ſolutio, ꝙ ira poteſt per augmentum impedire rationem, & non omnino perturbare corpus; tunc habet locum minor. Si autem per augmẽtum perturbet corpus, tunc negatur, quòd faciat locutionem, ergo, &c. Verum, ira aliqua, ſcilicet non perturbans corpus impediens tamen iudicium rationis ſuper cohibitione linguæ, nec cõcluſio dixit, quòd ſemper cauſet, ſed poteſt ad ſenſum dictum.

¶ Ad ſecundum. Maior vera, niſi aſſit etiam vlterius impedimentum ligans linguam ne facilè moueri poſſit. Minor vera, maximè impedit iudicium rationis, & cum hoc quãdoque impedit motum linguæ, igitur, &c. Verum, quando non omnino impedit motum linguæ, & deficit cuſtodia rationis ſuper linguam tũc ſequitur inordinata locutio, ſicut vult auctoritas ſapientis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd perturbatio cordis quãdoque poteſt ſuperabundare vſque ad hoc, ꝙ per inordinatum motum cordis impediatur motus exteriorum membrorum, & tunc cauſatur taciturnitas, & immobilitas exteriorum membrorum, & quãdoque etiam mors. Si autem non fuerit tanta perturbatio, tunc ex ſuperabũdantia perturbationis cordis, ſequitur oris locutio.

¶ Ad maiorem, ex abundantia cordis os loquitur, quando talis abundantia non eſt nimia, & non immobilitat membra exteriora ſi autem immobiliter, nõ ſequitur locutio. Ad minorem, ſed quãdoq; adeo vt immobilitet membra, vnde negatur conſequentia.

Quæſtio quadrageſimanona.

De habitibus quantum ad ſubſtantiam eorum.

POſt actus, & paſſiones conſiderandum eſt de principijs humanorum actuum. Et primò de principijs intrinſecis. Secundò de principiis extrinſecis, principiũ autem intrinſecum eſt potentia, & habitus, ſed quia de potentijs in prima parte dictum eſt.* nunc reſtat de habitibus conſiderandum. Et primò quidem in generali. Secũdò verò de virtutibus, & vitijs & huiuſmodi alijs habitibus, qui ſunt humanorum actuum principia. Circa ipſos autem habitus in generali quattuor conſideranda ſunt. Primò, quidem de ipſa ſubſtantia habituum. Secundò, de ſubiecto eorum. Tertiò, de cauſa generationis augmenti, & corruptionis ipſorum. Quartò, de diſtinctione ipſorum. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrũ habitus ſit qualitas. Secundò, vtrum ſit determinata ſpecies qualitatis. Tertiò, vtrum habitus importet ordinem ad actum. Quartò de neceſſitate habitus. * q. 77. A

¶ Iuxta ordinem ſupra promiſſum q. 6. poſt conſiderationem de actibus humanis, & paſſionibus, nunc agitur de principijs humanorum actuum, & eſto ſecundùm viam generationis, habitus præcedat actum, præſertim perfectum, tñ ſm viam conſiderationis actus prior eſt in hac Doctrina, quia agitur hic de actu humano vel homine vt operatiuus eſt propter finem ſupernaturalẽ, vt patuit in principio; & præterea etiam actus ſaltem imperfectus prior eſt habitu etiam via generationis. Diuiditur autem ille tractatus in duas partes principales. In prima agitur de principijs intrinſecis, ſ. habitibus, & virtutibus. In ſecunda parte de principijs extrinſecis, vt ſunt lex & gratia. Et incipit iſta ſecunda pars in q. 90. & licet potentia etiam ſit principium intrinſecum actus humani, quia tamen de ea ſatis dictum eſt in prima parte, ideo in hoc tractatu nihil agitur de potentia, ſed incipiendum eſt ab habitu, &c. & quia virtus, & vitium etiam ſunt quidam habitus ſaltem permiſſiuè, vt exponetur infra q. 71. arti. primo. ideo prima pars de habitibus diuiditur in duas, quia primò agitur de habitibus in communi, ſecundò agitur de virtutibus, & vitijs. q. 55. Circa primum, ſcilicet cõſideratione habituum in generali quattuor occurrunt, & patent in littera, patet & ordo inter illa quattuor, nam ſubſtantia de propinquo magis ſe habet quàm ſubiectum vel cauſa.

Vtrum habitus ſit qualitas.

AD primũ ſic proceditur. Videtur, quòd habitus non ſit qualitas. Dicit enim Aug. in lib. 83. Quæſtionũ.* ꝙ hoc nomen habitus dictum eſt ab hoc verbo habere, ſed habere nõ ſolùm pertinet ad qualitatem, ſed ad alia genera; dicimur enim habere quantitatem, & pecuniam & alia huiuſmodi, ergo habitus non eſt qualitas. 1. di. 1. q. 1. ar. 5. & 2. d. 24. art. 1. ad 1. q. 1. co. Et Veri. q. 20. arti. 1. cor. * q. 73.

¶ 2 Præterea. Habitus ponitur vnum prædicamentum, vt patet in li. prædicamẽtorũ; ſed vnũ prędicamẽtũ non continetur ſub alio, ergo habitus non eſt qualitas. * In prædica. qualit.

¶ 3 Præterea. Omnis habitus eſt diſpoſitio, vt dicitur in prædicamẽtis.* ſed diſpoſitio eſt ordo habẽtis partes, vt dicitur in 5. Metaph.* hoc autem pertinet ad prædicamentum ſitus, ergo habitus non eſt qualitas. * Ariſtot. tex. 24. * In prædica. qualit.

¶ Sed contra eſt, ꝙ Philoſophus dicit in prædicamentis.* quòd habitus eſt qualitas de difficili mobilis.

¶ Iſta quæſtio poteſt eſſe quæſtio quid nominis, & quid rei, poteſt enim intelligi an nomen habitus ſignificet ſolam qualitatem, & ſic eſt quæſtio quid nominis; poteſt etiam intelligi an res quæ dicitur habitus, ſit qualitas, eſt ſic eſt quæſtio quid rei.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd hoc nomen habitus ab habendo eſt ſumptum, a quo quidem nomen habitus dupliciter deriuatur. Vno quidem modo, ſecundùm ꝙ homo vel quęcunque alia res dicitur aliquid habere; alio modo, ſecundùm quòd aliqua res aliquo modo habet ſe in ſeipſa, vel ad aliquid aliud.

¶ Vt habeatur totus articulus ſub aliquo certo intento, ponitur ex corpore articuli talis concluſio trimembris, quam D. S. ſparſim habet in corpore, vt patebit proſequendo, eſt igitur iſta concluſio. Habitus vno modo, ſcilicet communiter acceptus, eſt poſtprædicamentum, Concluſio reſponſi.

camentum, ſecundo modo, ſcilicet minus communiter captus, eſt prædicamentum per ſe ſpeciale tertio modo. Sadhuc minus communiter acceptus, & prout hic loquimur de habitu eſt qualitas. Huius concluſionis D.S primò ponit, & probat primam eius partẽ ſecundò ſecundam, ibi. Sed inter ea, &c. tertiò tertiam, ibi. Si autem, &c Prima ergo pars concluſionis probatur ex littera ſic. Omne illud eſt poſtprædicamentum, quod conſequitur res diuerſorũ generum, ſed habitus primo modo eſt huiuſmodi, igitur patet prima pars cõcluſionis. Circa iſtam rationem primò declarat minorẽ ſecundò maiorem, ibi. Circa primum conſiderandum. Minor ergo patet in principio corporis, quia habitus ab habendo ſumitur, ſed quæcunque res poteſt dici aliam habere, ſicut ſubſtantia qualitatem, materia formam, quantitas qualitatem, ergo habere eſt poſtprædicamentum. Deinde cum dicit.

¶ Circa primum conſiderandum eſt, quod habere ſecundùm quòd dicitur reſpectu cuiuſcunque, quod habetur, commune eſt ad diuerſa genera, vnde & Philoſophus inter poſtprædicamenta habere ponit, quæ ſcilicet diuerſa rerum genera cõſequũtur, ſicut ſunt oppoſita, & & prius, & poſterius, & alia huiuſmodi.

¶ Declarat maiorẽ principalem, quia poſtprædicamenta dicũtur quæ conſequuntur diuerſa genera rerum, ſicut oppoſitio, prius, & ſimul, conſequuntur omnia, quia inter omnia genera eſt oppoſitio ſaltem contradictoria, cũ ſit inter omnia diſtinctio; & vnum eſt prius, aliud poſterius; & oſa ſunt ſimul tpe proprie dicto, Quod autẽ 7. Metaphy. ſubſtantia dicitur prior tpe, habet aliũ ſenſum. i. prior durationc, & verificatur nõ ratione ſubſtantiæ prædicamẽtalis, ſed extra prædicamentum exiſtentis, vt habet declarari 7. Metaphy. in D.S. lectione prima tex. com. 4. & præterea differẽtiæ diuidentes genus ſimul ſunt ad ſenſum ſupra dictum. q. 29. ar. 2. ad primum, quia verificatur de differentijs, & ſpeciebus abſolutis non à ſeinuicem dependentibus, & de ſimultate negatiua vel de potẽtia materiæ, loquendo de ſpeciebus naturalibus; ſunt quoque oppoſitæ, &c. & genera ſunt priora ſpeciebus, &c. motus etiam reperitur in quatuor generibus ſi extendatur ad mutationem.

Subſtantia eſt prior tẽ pore.

¶ Sed inter ea quæ habentur, talis videtur eſſe diſtinctio, quòd quædam ſunt in quibus nihil eſt medium inter habens, & id, quod habetur, ſicut inter ſubiectum, & qualitatem vel quantitatem nihil eſt medium; quædam verò ſunt in quibus nõ eſt aliquod mediũ iter vtrumq; ſed ſola relatio ſicut dicitur aliquis habere ſociũ vel amicum, quædam verò ſunt inter quæ eſt aliquid mediũ nõ quidem actio vel paſſio, ſed aliquid per modum actionis, & paſſionis, prout vnũ eſt ornans vel regens, & aliud ornatum aut rectum, vnde Philoſophus dicit in 5. Metaphy.* ꝙ habitus dicitur tanquã actio quædam habentis, & habiti; ſicut eſt in illis quæ circa nos habemus.

* Ariſtot. tex. 25.

¶ Hic conſequenter D.S. procedit ad ſecundam partem cõcluſionis probandam. Circa quam primò præmittit aliqua quæ valẽt pro his quæ ponuntur in eius probatione, ſecundò ipſam probationẽ ſubiungit, ibi. Et ideo in his; &c. Præmittit ergo, ꝙ inter ea q̃ habentur, quandoq; nihil mediat nec ſm rẽ, nec ſm modũ ſignificandi, vt inter ſubiectũ, & accidens, aliquando autẽ habere ſignificat medium, ſcilicet relationem quæ eſt inter habens, & habitũ, ſicut habere ſocium vel amicum, ſed relatio medians pertinet ad genus relationis, & non facit per ſe diſtinctũ genus. Secus de medio habitu qui eſt inter veſtitum, & veſtimentum qui non eſt tale medium reducibile ad aliquod aliud genus, & per conſequens facit per ſe ſpeciale genus, quia res eſt, & in nullo alio genere ponibilis. Omne enim reale creatum oportet, ꝙ ponatur in genere vel ſit diſtinctum genus. Vnde aduerte intentum textus, quia vult, ꝙ habere in communi eſt poſtprædicamentũ, ſed habere aliquid determinatè ſubdiſtinguitur, quia quandoq; nihil mediat inter habens, & habitum, & ſic etiam non eſt determinatũ genus illud habere, quia poteſt conuenire ſubſtãtiæ reſpectu quantitatis, & qualitatis, &c. vnde poteſt tale hebere reduci ad plura prædicamenta, licet non ad omnia, ſicut habere communiſſimè acceptum; quandoque autem inter habens, & habitum mediat relatio ſola, & tũc pertinet ad prædicamentum relationis, & per conſequens tale habere non eſt ſpeciale genus, cum ad aliud pertineat; quandoq; autem mediat inter habens, & id, quod habetur non relatio (formaliter ſaltem, & de genere ad aliquid) nec vt actio vel paſſio, ſed aliquid per modum actionis, & paſſionis, & tale medium non poteſt pertinere ad aliquod aliorum generum, quare tale mediũ, qđ dicitur etiam habitus, erit ſpeciale genus ab alijs diſtinctum, & ſic ergo capitur habitus minus cõmuniter, quam primo modo. ſ. pro medio inter habentem indumentum, & indumentum, vt habet Philoſophus. 5. meta. in D S. lect 18. circa tex. com. 25.

¶ Circa iſta vbi dicitur, ꝙ inter habens, & habitũ nihil eſt medium ſicut inter ſubiectum, & qualitatem, &c Nota, ꝙ forſan poſſet obijci, quia inter qualitatem, & ſubſtantiam mediaret etiã aliqua relatio quę eſt vnio vnius ad aliud, & per cõſequẽs iſta mẽbra textus nõ eſſent diſtincta, quia & hic, & alibi eſt relatio media, puta cum quis dicitur habere quantitatẽ, & cũ dicitur quis hãe ſociũ.

¶ Sed nota, ꝙ vnio capitur dupliciter, vno modo pro relatione equiparantię quia referuntur vnita ad ſeinuicem ſm cõuertentiã, vt dicitur vnitum vnita vnitum, &c. alio modo capitur pro fundamento illius relationis, & dicitur vnio fundamentalis, quæ nihil aliud eſt quam formã actualiter ineſſe, & informare ſubiectũ, quæ vnio fundamentalis poteſt dici forma cum ſuo effectu formali, in eo cuius eſt forma, & dicit illa vnio formam vel accidens ſubiecti non abſolutè, ſed vt cum ſuo effectu formali eſt in ſubiecto, & ideo licet aliquando maneat forma extra materiam, aut accidens extra ſubiectum, non tamẽ ibi manet vnio; quia vnio ſignificat vnum eſſe in alio, & dare eſſe alteri, quod dare eſſe formaliter ſignificat habere eaũ actualitatẽ formalem, & non relationem; quare dicitur ad propoſitum, ꝙ inter ſubſtantiam, & accidens non mediat relatio, & ꝙ vnio fundamentalis etiã non eſt relatio, nec aliquid diſtinctum a forma, & eius effectu, qui abſolutum quid importat, præſertim ſi forma eſt abſoluta; vnio autem quæ eſt relatio, quæ ſolet dici vnio formalis, conſequitur dictam vnionem fundamentalem, & non eſt quid medium, ſed conſequens ad ineſſe, & informare; ex hoc enim, ꝙ illud habet eſſe in illo, & cõmunicat ſibi effectũ formalem ſequitur relatio æquiparantiæ mutua inter vtrũq; vnitũ, nulla igitur relatio mediat inter ſubiectum, & formã quamcunq;, ſubiectum dico immediatũ, immo nihil omnino eſt mediũ, quia forma per eſſentiã, & effectũ iotimũ immediatè vnitur materiæ vel ſubiecto. Quare & D.S. dicit notanter, ꝙ inter ſubiectũ, & qualitatẽ ſeinuicẽ habeatia, nihil eſt mediũ, ſcilicet omnino; quia formã haberi a ſubiecto eſt ipſam formam eſſe in ſubiecto, quæ per eſſentiam ſuã, & proprium eſſe ineſt, vt patuit, &c.

¶ Nota, ꝙ habitus dicitur ſignificare aliquid per modũ paſſionis, & actionis, quia videlicet non eſt paſſio vel actio, ſed magis relatio vel comparatio importata per modũ paſſionis, ſicut habet Capreolus ſimile in 2. diſt. 2. q. 1. ad tertium, ſecundo loco inducẽs contra ſecundam concluſionem de locari, & contineri. Vide & eũdem ibidem diſt. 6. in ſolutionibus argumentorum contra ſecũdã partem ſecundæ concluſionis, quid autem rei importat talis habitus poſtea tangetur. Conſequenter cum dicit. Capreolus.

¶ Et ideo in his conſtituitur vnum ſpeciale genus rerum, quod dicitur prædicamentum habitus, de quo dicit Philoſophus in 5. Metaphy. * ꝙ inter habentẽ indumentũ, & indumentũ qđ habetur, eſt habitus medius.

* Ariſt. loco hic dicto.

¶ Infert ſecundam partem concluſionis quæ probatur ſic. Omne illud eſt ſpeciale prædicamẽtum, quod importat ſpeciale genus rerum, ſed habitus ſecũdo modo acceptus eſt huiuſmodi, igit, &c. Maior nota ex quinto Metaphy. tex. commen. 14. in D.S. lect. 7. quia prædicamenta decem, ſunt decem rerum genera. Minor probatur. Illud importat ſpeciale genus rerũ, quod dicit mediũ quoddam inter habentem, & id quod habetur per modum actionis, & paſſionis, non tamen actionem vel paſſionem; ſed habitus eſt huiuſmodi, igitur minor vera. Iſta maior proxima ſatis patet ex prędictis immediatè, quia nullum aliorum generũ ſignificat taliter. Minor iſta eſt Philoſophi. 5. Metaphy.

¶ Si autem ſumatur habere, prout res aliqua dicitur quodammodo ſe habere in ſeipſa, vel ad aliquid aliud, cum iſte modus ſe habendi ſit ſecundùm aliquam qualitatem, hoc modo habitus quædam qualitas eſt, de qua Philoſophus in 5. Metaphy.* dicit quòd habitus dicitur diſpoſitio ſecundùm quàm benè vel male diſponitur diſpoſitum, & aut ſecundùm ſe, aut ad aliud vt ſanitas habitus quidam eſt, & ſic loquimur nunc de habitu, vnde dicendum, quòd habitus eſt qualitas.

* Ariſtot. tex. 25.

¶ Hic vltimò D.S. ponit, & probat tertiam partem cõcluſionis, & arguitur ſic. Omne illud eſt qualitas, quo ſcilicet formaliter, res ſic ſe habet in ſeipſa vel ad aliquid aliud, ſed habitus tertio modo vt hic loquitur eſt huiuſmodi, igitur, &c. Maior relinquitur nota, & patebit ar. ſequenti, quia qualitas à toto genere eſt aliqua modificatio ſubſtãtiæ, qua ſe aliquo modo habet, ſicut dicimus. Quomodo te habes. Es? ne ſanus, & huiuſmodi. Minor patet auctoritate Philoſophi. 5. Metaph. tex. comm. 25.

¶ Et nota, quòd dicitur ſecundùm habitum res benè ſe habere ſecundùm ſeipſam vel ad aliud, quia quidam dicuntur habitus eſſendi, alij dicuntur habitus operandi; primi ordinantur ad perficiendam rem in ſe, vt ſanitas pulchritudo, & huiuſmodi; ſecundi perficiunt finaliter, & principaliter ad opus, vt ſunt habitus intellectuales, & morales, & de hoc amplius articulo. 3. &c.

¶ Poſſent circa hunc articulum moueri difficultates de quidditate quatuor vltimorum generũ, ſed quia in metaphyſica res iſta agitari debet extenſè, ideo ad præſens per viam compẽdij oportet notare, ꝙ ex D.S. nihil certi de iſta materia habetur, vnde dicunt quidã de via D.S. ꝙ huiuſmodi genera ſignificent abſolutũ ſub reſpectu videlicet, ꝙ Vbi, ſignificet locum ſub reſpectu ad locatum,

& hunc

Capreolus. & hunc modum recitat Capreolus in 2.dist.2.q.1.ſed videtur ſibi, ꝙ magis ſignificent reſpectus qui differunt à genere relationis dupliciter, quia huiuſmodi reſpectus ſolùm inueniũtur in corporalibus, ſecundò quia fundantur ſuper alios reſpectus, relatio autem de genere relationis tam in corporalibus quàm in ſpiritualibus, & fundatur ſuper re abſoluta. Vide ſi placet ad longum Capreolum in 2.dist.6.ad ſeptimum contra ſecundam partem ſecũdæ concluſionis; alijs videtur, ꝙ ſignificent denominationes extrinſecas, ita quòd, Vbi (vel ſortem eſſe in loco) nihil aliud ſit quã ſortẽ denominari à loco ſicut à menſura extrinſeca, & iſte eſt modus dicendi Heruei quodlibet. primo q.9. & videtur conſonare dictis D.S 3.phyſ.lectione 4.tex.com.22. quod autẽ Vbi dicat quoddam abſolutum diſtinctum à loco non videtur probabile in via D.S. Videtur autem opinio Heruei multum intelligibilis, & D.S. ſatis conſona, ſed de his ſatis pro nunc.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro tertia parte concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de Habere communiter ſumpto, ſic enim eſt commune ad multa genera, vt dictum eſt.* ——

* In cor.

¶ Ad hoc dicitur ad maiorem, hoc nomen habitus, &c. Verum, communiſſimè ſumptum, & vt eſt poſt prædicamentum, dictum eſt à verbo habere. Minor vera, ergo habitus, &c. Verum, communiſſimè non eſt qualitas tãtùm, tamẽ prout ſignificat habilitatem & diſpoſitionem rei, qua ſe habet in ſeipſa vel in ordine ad aliud eſt qualitas, vt ab habitu quis dicitur diſpoſitus, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de habitu, ſecundùm quòd intelligitur aliquid medium inter habens, & id quod habetur, ſic enim eſt quoddam prædicamentum, vt dictum eſt. * ——

* In cor.

¶ Dicendum ad maiorem, habitus ponitur prædicamentũ diſtinctum prout ſignificat aliquod mediũ inter habitum, nõ quodcunque tamen, ſed veſtem habitam, & habentem, non quẽcunq; ſed hominem habentem veſtem; hoc enim prædicamentũ in ſolo homine reperitur, vt habet D. S. 3. phy. vbi ſtatim, & ſignificat medium non actionem quidem vel paſſionem, ſed per modum illorum. Minor conceditur, ergo habitus, &c. Verum, quicunque, & quocunque modo acceptus non eſt qualitas, ſed tertio modo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diſpoſitio quidẽ ſemper importat ordinem alicuius habentis partes, ſed hoc contingit tripliciter, vt ſtatim ibidem Philoſophus ſubdit.* ſcilicet aut ſecundùm locum, aut ſecundùm potentiam, aut ſecundùm ſpeciem, in quo vt Simplicius dicit in commento prædicamentorum.* comprehendit omnes diſpoſitiones, corporales quidem in eo, ſecundùm quòd dicit ſecundùm locum, & per hoc pertinet ad prædicamentum ſitus, qui eſt ordo partium in loco; quòd autem dicit ſecundùm potentiam includit illas diſpoſitiones, quæ ſunt in præparatione, & idoneitate nondũ perfectè, ſicut ſcientia, & virtus inchoata; ꝙ autem dicit ſm ſpeciem, includit perfectas diſpoſitiones quæ dicuntur habitus, ſicut ſcientia, & virtus completè. ——

* Ariſtot. tex.24.

* In prædica. qualit.

¶ Dicendum, ꝙ maior vera ad ſenſum dicẽdum in art. 2. ad tertiũ de diſpoſitione capta in genere. Vltra, ſed diſpõ eſt ordo, &c. Dico, quòd debet ſanè intelligi, quia ſi intelligitur de diſpoſitione qualitatiua, tunc non eſt ordo formaliter, ſed importat partes poteſtatiuas, & potentiales in ordine ad aliquid, videlicet naturã vel operationem. Dico vltrius, ꝙ eſt ordo ad ſenſum iam dictũ habentis partes vel integrales vel potentiales vel poteſtatiuas, quæ ſunt intentionales ſm Graciadeum, quæ etiam conueniunt qualitati vel actui ſm perfectionem, ſicut cõplexa ſcientia continet actu multas partiales notitias; vel habet illa ſm idoneitatẽ, & inchoationem, vt ſcientia aut virtus inchoata, &c. Tunc vltra, hoc autem ſcilicet habere ordinem partium, pertinet ad prædicamentũ ſitus. Negatur vniuerſaliter, ſed habere ordinem partium integralium quantitatiuarum in loco eſt prædicamenti ſitus, habere autem partes, ſcilicet potentiales, & poteſtatiuas poteſt competere etiã qualitati, & hoc dupliciter ſm duplicem ſtatum. ſ. inchoationis, & hoc intelligitur per ſecundum potentiam, quia quod inchoatum eſt, eſt quaſi in potentia; & ſm ſtatum perfectionis per ſm ſpeciẽ, quæ res ſecundùm ſpeciem perfectionem ſortitur. Continet enim perfecta virtus etiam actu multas partes ſ. multos modos habendi virtutem, ita ꝙ virtus vt diſpoſitio ſignificatur vt continens partes ſaltem eminenter. Vnde diſpoſitio etiam inuenitur in qualitatis genere, & dicit qualitatem non ſm ſe, ſed vt habet partes potẽtiales vel ſecundum perfectionem vel ſecundum inchoationem. Quare negatur conſequentia, quia etiã qualitas habet ordinẽ partiũ, &c. Aduerte hic ꝙ D.S. 5. metaphy. lect. 18. tex. com. 24. & 25. aliter exponit illam auctoritatem videlicet diſpoſitio eſt ordo habentis partes, quia ſunt tres modi habendi partes, primus eſt ſm ordinẽ

Diſpoſitio quid.

partium in loco, & ſic diſpoſitio ponitur vnum prædicamentum, ſecundus modus eſt prout ordo partium attenditur ſm potentiam ſiue virtutem, & ſic diſpoſitio ponitur in prima ſpecie qualitatis, dicitur enim aliquid hoc modo diſpoſitum, vtputa ſecundùm ſanitatem vel ægritudinem ex eo, quòd partes eius habent ordinem in virtute actiua vel paſſiua. Tertius modus eſt prout ordo partium attenditur ſecundùm ſpeciem, & figuram totius, & ſic diſpoſitio ſiue ſitus ponitur differentia in genere quantitatis, &c. vbi patet, quòd D.S. aliter exponit, vnde hic magis ſequitur, Simplicium, alibi nullum allegat, &c.

¶ Nota, quòd Philoſophus vult ibidem, quòd quia diſpoſitio importat poſitionem, & poſitio requirit partes, ideo & diſpoſitio, & ſuper hoc fundatur argumentum illud.

Vtrum habitus ſit determinata ſpecies qualitatis.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd habitus non ſit determinata ſpecies qualitatis, quia vt dictũ eſt. * habitus, ſecundùm ꝙ eſt qualitas dicitur diſpoſitio ſecundùm quam benè aut malè diſponitur diſpoſitum ſed hoc contingit ſecundùm quamlibet qualitatem, nam & ſecundùm figuram contingit aliquid benè vel malè eſſe diſpoſitum, & ſimiliter ſecundùm calorem, & frigus, & ſecũdùm omnia huiuſmodi; ergo habitus non eſt determinata ſpecies qualitatis. B

* Ar. præceden.

¶ 2 Præterea. Philoſophus in prædicamentis.* caliditatem, & frigiditatẽ dicit eſſe diſpoſitiones vel habitus ſicut ægritudinem, & ſanitatem; ſed calor, & frigus ſunt in tertia ſpecie qualitatis, ergo habitus vel diſpoſitio nõ diſtinguuntur ab alijs ſpeciebus qualitatis.

* In prædic. qualit.

¶ 3 Prẽterea. Difficile mobile non eſt differẽtia pertinens ad genus qualitatis, ſed magis pertinet ad motum vel paſſionem; nullũ autem genus determinatur ad ſpeciem per differentiam alterius generis, ſed oportet differentias per ſe aduenire generi, vt Philoſophus dicit in 7. Metaphyſico. * ergo cum habitus dicatur eſſe qualitas difficile mobilis, videtur quòd non ſit determinata ſpecies qualitatis.

* Ariſt. tex. 42. & 43.

¶ Sed cõtra eſt, qđ Philoſophus dicit in prædicamentis.* ꝙ vna ſpecies qualitatis eſt habitus, & diſpoſitio.

¶ Quærit de differẽtia ipſius habitus, per quam ponitur in determinata ſpecie qualitatis. Et quærit an ſit ſpecies qualitatis ab alijs ſpeciebus eiuſdem diſtincta, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ Philoſophus in prædicamentis. * ponit inter quattuor ſpecies qualitatis primam, diſpoſitionem, & habitum, quarum quidem ſpecierum differentias ſic aſſignat Simplicius in commento prædicamentorum.* dicens, ꝙ qualitatum quędam ſunt naturales quæ ſecundùm naturam inſunt, & ſemper; quædã autem aduentitiæ, quæ ab extrinſeco efficiuntur, & poſſunt amitti, & hæc quidem quæ ſunt aduentitiæ ſunt habitus, & diſpoſitiones ſecundùm facile, & difficile amiſſibile differentes, naturalium autem qualitatum quędam ſunt ſecundùm id, quod aliquid eſt in potentia, & ſic eſt ſecunda ſpecies qualitatis; quædam verò, ſecundùm ꝙ aliquid eſt in actu & hoc vel in profundum, vel ſecundùm ſuperficiem; ſi in profundum quidem ſic eſt tertia ſpecies qualitatis; ſecũdùm uerò ſuperficiem eſt quarta ſpecies qualitatis, ſicut figura, & forma, quæ eſt figura animati. Sed iſta diſtinctio ſpecierũ qualitatis inconueniẽs videtur, ſunt enim multæ figuræ, & qualitates paſſibiles non naturales, ſed aduentitiæ, & multæ diſpoſitiones uõ aduentitiæ, ſed naturales, ſicut ſanitas, & pulchritudo, & huiuſmodi; & præterea hoc non conuenit ordini ſpecierum, ſemper enim, quod naturalius eſt, prius eſt. ——

* In prædica. qua. ſm. Simplicii.

* In prædic. qualit.

¶ In coroore huius articuli D.S. ponit concluſionem reſponſiuam bimembrem virtualiter in principio, cuius ſecundam partem expreſsè reſumit in fine, talem. Habitus eſt determinata vel diſtincta ſpecies qualitatis, & prima ſpecies. Circa iſtam concluſionem D.S. ſic procedit, primò ponit, & probat primam eius partem, ſecundò ſecundam in fine, ibi. Et quia natura, &c. Patet ergo prima pars concluſionis auctoritate philoſophi in prædicamentis, vt patet in littera. Secundò probat eandem partẽ concluſionis per ſufficientiam

ficientiã primò aſſignatã a Simplicio,& quia deficit in aliquibus, ideo ſecũdò aſſignat cõuenienter ſufficientiã, ibi. Et ideo aliter, &c. Sufficientia ergo aſſignata à Simplicio eſt, ꝙ qualitatum quædã ſunt naturales quæ ẽm naturam, &c.vt clarè patet in littera.Conſequenter D. S. oſtendit in quibus illa ſufficientia Simplicij deficiat, primò quia ponit omnes tres poſt primam naturales, quod non valet, quia multæ paſſibiles qualitates inducuntur ab extrinſeco,& ſunt innaturales,ſimiliter multæ figuræ.Deficit etiã, quia non omnes diſpoſitiones,& habitus ſunt aduentitij,immo aliqui connaturales,patet infra q. 51.ar.primo de ſindereſi, & intellectu principiorum,ſimiliter de ſanitate, & pulchritudine. Præterea,ſi habitus,& diſpoſitiones eſſent ab extrinſeco, & innaturales,tunc ininſtè ponerentur prima ſpecies qualitatis, innaturale enim poſterius eſt naturali,& ideo D.S.conſequenter cum dicit.

¶ Et ideo aliter accipienda eſt diſtinctio diſpoſitionũ, & habituum ab alijs qualitatibus, propriè enim qualitas importat quendam modum ſubſtantiæ, modus autem eſt vt dicit Aug.ſuper Gen.ad litteram. * quem menſura præfigit, vnde importat quandam determinationem ſecundùm aliquam menſuram, & ideo ſicut id ſecundùm quòd determinatur potẽtia materiæ ſecundùm eſſe ſubſtantiale, dicitur qualitas quæ eſt differentia ſubſtantiæ, ita id, ſecundùm quod determinatur potentia ſubiecti ſecundùm eſſe accidentale, dicitur qualitas accidentalis, quæ eſt etiam quædam differentia, vt patet per Philoſophum in 5.Metaphyſicorum. *

* Aug.li.4. cap.3.

* Arift. tex.19.

¶ Adducit aliam veram ſufficientiam ſpecierum qualitatis ex qua formaliter arguitur pro prima parte cõcluſionis. Omnis modus,& determinatio ſubiecti ſecundùm eſſe accidentale in ordine ad naturam rei, ſecundùm ꝙ ſe benè vel melè habet, vbi inuenitur facile vel difficile mobile,eſt ſpecies determinata qualitatis, & ab omnibus alijs ſpeciebus diſtincta; ſed habitus eſt huiuſmodi, igitur eſt determinata,& diſtincta ſpecies. Illius rationis D.S.primò probat maiorem,ſecũdò minorem,ibi. Modus autem ſiue determinatio, &c. Probatur ergo maior ſic,quia qualitas importat modum ſubſtantiæ accidentalem ſicut id, quod determinat potẽtiã materiæ dicitur qualitas eſſentialis, igitur quod importat ſingularem modum accidentalem ſubſtantiæ eſt ſingularis qualitas. Et ſecundò, quia in nulla aliarum ſpecierum attenditur bonũ vel malum,ſi ergo in iſta attenditur, igitur eſt diſtincta.

Albertus. Qualitas dupliciter capitur.

¶ Nota primò ſecundùm Albertum ſuper prædicamenta circa prædicamentum qualitatis,ꝙ omnia accidentia vt determinant ſubiecti potentiam qualitates vocantur, ſed nomen appropriatũ eſt vni generi quia facit quale ſine additione, alia autem cum additione vt quantitas facit quale quantum, vel quotum, & etiã,quia ſolùm hoc genus conſiſtit in determinatione ſubiecti vel potentiæ ſubiecti,alia autem habent quaſdam alias rationes præter illam,ideo cum qualitas ſit determinatio, ideo hoc genus nomẽ illud retinuit, & ita habetur, ꝙ quamuis omne accidens ſit determinatio,& qualitas tranſeoendenter capta, non tamen eſt qualitas vt hic capitur,quia capitur qualitas vt eſt determinatum genus. Aduerte hic breuiter ſecundò,ꝙ rectè oportet intelligere,ꝙ qualitas eſt modus ſubſtantiæ.Eſt enim duplex modus, vnus generalis qui non determinat rem ſecundùm aliquid ſui, ſed ſecundùm quem aliquid generaliter determinatur, ſicut ſubſtantia creata determinata generaliter per quodlibet accidens,licet alio modo ſecũdùm aliud,& aliud,puta ſecundùm eſſe quantum vel quale, & ad hunc ſenſum habet Philoſophus 7.metaphy.ꝙ accidens eſt entis diſpoſitio.Alio modo accipitur modus ſpecialiter pro modo proprio, & intrinſeco ipſius rei,ſicut velociter,& tardè ſunt modi motus,& ſic eſſe per ſe eſt modus ſubſtantiæ, & inter hos modos multa eſt differentia;nam primus aliquando ſeparari poteſt,& eſt res diſtincta,& natura abſoluta poſitiua, & poteſt eſſe perfectio ſimpliciter ſaltem ratione ſpeciei, eſto non ratione generis, ſicut ſcientia,ſapientia. Secundus autem modus non eſt ſeparabilis à re, cuius eſt modus,nec eſt res, & natura ſpecialis diſtincta à re, cuius eſt modus; non enim velociter poteſt intelligi aut eſſe ſine motu, & ſic de alijs modis iſto modo acceptis, nec modus eſſendi albedinis vt quatuor, poteſt eſſe ſine albedine, quando ergo D.S dicit,quòd qualitas vel habitus eſt modus, capit modum primo modo,qui tamen facit quale tantum, non ſecundo modo. Et per hoc patet ad quoddam dubium,an habitus ſit tantum modus, & natura, patet ex iam dictis,&c. Conſequenter cum dicit.

¶ Modus autem ſiue determinatio ſubiecti ſecũdùm eſſe accidentale, poteſt accipi vel in ordine ad ipſam naturam ſubiecti,vel ſecundùm actionem,& paſſionẽ,quæ conſequuntur principia naturæ quæ ſunt materia, & forma; vel ſecundùm quantitatem. Si autem accipiatur modus vel determinatio ſubiecti ſecundùm quãtitatem, ſic eſt quarta ſpecies qualitatis.Et quia quantitas ſecundùm ſui rationem eſt ſine motu, & ſine ratione boni,& mali, ideo ad quartam ſpeciem qualitatis non pertinet, quod aliquid ſit benè vel malè,cito vel tardè tranſiens.Modus autem ſiue determinatio ſubiecti ſecundùm actionem, & paſſionem,attẽditur in ſecunda vel tertia ſpecie qualitatis,& ideo in vtraque conſideratur, quòd aliquid facilè vel difficile fiat, vel quòd ſit cito tranſiens aut diutur num;non autem conſideratur in his aliquid pertinẽs ad rationem boni vel mali,quia motus, & paſſiones nõ habẽt rationem finis,bonum autem, & malum dicitur per reſpectum ad finem; ſed modus, & determinatio ſubiecti in ordine ad naturam rei, pertinet ad primam ſpeciẽ qualitatis,quæ eſt habitus, & diſpoſitio. Dicit enim Philoſophus in 7. Phyſicorum. * loquens de habitibus animæ,& corporis,quòd ſunt diſpoſitiones quędam perfecti ad optimum,dico autem perfecti, quod eſt diſpoſitũ ſecundùm naturam. Et quia ipſa forma,& natura rei eſt finis,& cuius cauſa fit aliquid, vt dicitur in 2. Phyſico. * ideo in prima ſpecie conſideratur,& bonum, & malum & etiam facile, & difficile mobile,ſecũdùm quòd aliqua natura eſt finis generationis,& motus; vnde in 5. Metaphy.* Philoſophus definit habitum, quod eſt diſpoſitio ſecundùm quam aliquis diſponitur benè vel malè, & in 2.Ethi.* dicit,quòd habitus ſunt ſecundùm quos ad paſſiones nos habemus benè vel malè. Quando enim eſt modus conueniens naturæ rei,tunc habet rationẽ boni,qñ autem non conuenit, tunc habet rationem mali.

* Arift.tex. 17.& 18.

* Ariſtot. tex.49.

* Ariſtot. tex. 25.

* Arift.c.5.

¶ Probat minorem per ſufficientiam ſpecierum qualitatis, qa alia important determinationem vel ẽm quantitatem ſicut quarta,vel ẽm actionem,& paſſionem,& hoc dupliciter, vel ẽm principia actionis,& paſſionis,& ſic eſt ſecunda; vel ſecundũ actiones ipſas,vt ſunt qualitates ſenſibiles,ſic eſt tertia. Sola autem prima determinat ſubiectum diſponendo vt benè ſit in ſe ſecundũ exigentiam naturæ. Et ꝙ ſolùm in prima ſpecie attendatur bonum, & malum D.S.probat ibi,& quia quantitas, &c.Et patet littera de ſe, nam ſecundùm alias ſpecies non accipitur benè vel malè, niſi vt pertinent aliquo modo ad primam,vt patebit ad primum.

Et quia natura eſt id,quod primum cõſideratur in re, ideo habitus ponitur prima ſpecies qualitatis.

¶ Corroborat ſecundam partem concluſionis reſponſiuæ,& arguitur ſic.Illud,quod diſponit, & ordinatur ad primum,quod eſt in re,ponitur rectè prima ſpecies qualitatis. Minor in littera,ſed habitus in genere permiſſiuè modificat, & ordinatur ad naturam rei,quæ eſt prior quantitate,& potentijs, igitur,&c. Maior patet, quia qualitas ex natura ſua eſt diſpoſitio ſubſtãtiæ,igitur ſi diſponat ad primum eſt prima qualitatis ſpecies, igitur, &c.

¶ Nota circa ſecundam partem concluſionis,ꝙ habitus eſto in ſubiecto præſupponat potentiam, tamen ponitur prima ſpecies, ſed de hoc ar.3.ad ſecundum,& magis infra q.60.art. 1.ad tertiũ.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã partem concluſionis reſponſiuæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd diſpoſitio ordinem quendam importat,vt dictum eſt. * vnde non dicitur aliquis diſponi per qualitatem niſi in ordine ad aliquid,& ſi addatur benè vel malè, quod pertinet ad rationem habitus, oportet quòd attendatur ordo ad naturam quæ eſt finis; vnde ſecundùm figuram vel ſecũdùm calorem, vel frigus non dicitur aliquis diſponi benè vel male,niſi ſecundùm ordinem ad naturam rei, ſecũdùm quòd eſt conueniens vel non conueniens; vnde & ipſe figuræ, & paſſibiles qualitates ſecundùm quòd conſiderantur vt conuenientes vel non conuenientes naturę rei, pertinent ad habitus vel diſpoſitiones, nam figura prout conuenit naturæ rei, & color pertinent ad pulchritudinem; calor autem, & frigus ſecundùm quòd conueniunt naturæ rei, pertinent ad ſanitatem, & hoc modo caliditas, & frigiditas ponuntur à Philoſopho in prima ſpecie qualitatis.

* Ar.primo ad tertium.

¶ Dicendum ad maiorem,primò dico, ꝙ vera eſt,& illud ad qđ diſponit benè vel malè,oportet ꝙ ſit natura,diſponit quidem omnis ſpecies qualitatis,ſed non benè vel malè,niſi vt pertinet ad habitum tanquã eius cauſa, & ſuo modo pars vel partialis cauſa. Ad minorem,ſi intelligitur,ꝙ ẽm figuram ẽm ſe, vel ſecundùm calorem ſecundùm ſe,benè vel malè diſponitur res,negatur. Si autem intelligitur,ꝙ ſecundùm figuram vel calorem benè diſponitur vel malè vt pertinet ad habitum vel diſpoſitionem;conceditur. Negatur ergo

Digitized by Google

tur ergo conſequentia, quia ſm nullam aliam ſpeciem qualitatis benè diſponitur res niſi in ordine ad habitum, & diſpoſitionē, ſicut calor vt conſtituit ſanitatem, ſic ſm eum benè diſponitur ſubiectū, & ſm figuram vt conuenit rei, & conſtituit pulchritudinē. Vnde ſolemus dicere, iſta res eſt benè diſpoſita ſecundùm figurā, quia eſt pulchra. Tangit autem iſta ſolutio vnum dubium, quod etiam tangit argumentum ſecundum ſequens.

¶ Vnde patet ſolutio ad ſecundum, licet à quibuſdam aliter ſoluatur, vt Simplicius dicit in commento prædicamentorum. *

Simplicius *In prædi. ca. qualita.

¶ Dicendū ad philoſophū in prædicamentis, dicit calidū, & frigidū eſſe diſpoſitiones vel habitus, id eſt id, quod cauſatur ex eis eſt diſpoſitio vel habitus. Ad minorem, calor & frigus ſm ſe ſunt in tertia ſpecie qualitatis. Vnde negatur conſequentia, quia vt pertinentes ad habitus ſunt in prima, ſecundùm ſe in tertia.

An idē ſit in duabus ſpeciebus qualitatis.

¶ Circa iſtam ſolutionem eſt dubium. An idē poſſit eſſe in duabus ſpeciebus qualitatis, quia philoſophus in prædicamētis, vt argumentum refert, ponit expreſsè calorem, & frigus in prima ſpecie qualitatis, & etiam in tertia. Ad hoc multipliciter reſpondetur. quidam dicunt, ꝙ vt ſunt in motu, collocantur in tertia; ſed vt habent perfectum eſſe ponuntur in prima; ſed ille modus dicendi nō placet Simplicio; quia ſm hoc Ariſtoteles debuiſſet poſuiſſe calefactionē in tertia ſpecie, & in prima calorem, ſed vtrobiq; ponit calorem. Prophyrius verò poſuit quatuor gradus caloris, & ſm hoc in diuerſis ſpeciebus, &c. De hoc q. 50. ar. 1. ad tertū, ſed hoc Simplicio non placet, quia tunc illæ ſpecies non diſtinguerentur realiter, & ſpecificè, & ergo dicitur vt D. S habet in littera, & vult tantùm D.S. ꝙ ſanitas de cuius ratione eſt, ꝙ conſiſtat in adæquatione caloris, & frigoris, eſt in prima ſpecie, & ſimiliter pulchrum do de cuius ratione eſt, quòd conſiſtat in proportione figuræ eſt in prima ſpecie. Verum autem ſanitas vel pulchritudo ſit habitus, poſtea videbitur. Ex his autem, patet ꝙ poſſūt ſaluari realis diſtinctio illarum ſpecierum. Vnde, ꝙ D S. dicit ꝙ calor, & frigus pertinēt ad habitus, intelligitur non identicè quaſi ſint habitus, ſed cauſaliter, quia cauſant habitus; nec vult, ꝙ pertineant ad primam ſpeciē quæ eſt habitus; & diſpoſitio, ſed pertinent tanquam cauſæ ad id, quod eſt in prima ſpecie quæ eſt habitus, & diſpoſitio. Vnde non videtur D.S. intelligendus, quòd calor ſit in ſpecie prima, ſed pertinet ad id, quod eſt in prima ſpecie, & eſt habitus.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ iſta differentia difficile mobile, non diuerſificat habitum ab alijs ſpeciebus qualitatis, ſed à diſpoſitione, diſpoſitio autem dupliciter accipitur. Vno modo ſecundùm ꝙ eſt genus habitus; nam in 5. Metaphyſic.* diſpoſitio ponitur in definitione habitus. Alio modo, ſecundùm ꝙ eſt aliquid contra habitum diuiſum, Et poteſt intelligi diſpoſitio propriè dicta condiuidi contra habitum dupliciter. Vno modo ſicut perfectum, & imperfectum in eadem ſpecie, vt ſcilicet diſpoſitio dicatur retinens nomen commune quando imperfectè ineſt, ita ꝙ de facili amittitur, habitus autē quando perfectè ineſt, vt non de facili amittatur, & ſic diſpoſitio ſit habitus, ſicut puer ſit vir, alio modo poſſunt diſtingui ſicut diuerſæ ſpecies vnius generis ſubalterni, vt dicantur diſpoſitiones illæ qualitates primæ ſpeciei, quibus cōuenit ſecundùm propriam rationem, vt de facili amittantur, quia habent cauſas tranſmutabiles, vt ægritudo, & ſanitas; habitus verò dicuntur illę qualitates, quæ ſecūdùm ſuam rationem habent, ꝙ non de facili tranſmittentur, quia habent cauſas immobiles, ſicut ſcientiæ, & virtutes, & ſecundùm hoc diſpoſitio non fit habitus, & hoc videtur magis conſonum intentioni Ariſto; vnde ad huius diſtinctionis probationem inducit communem loquendi conſuetudinem ſecundùm quàm qualitates quæ ſecūdū rationem ſuam ſunt facilè mobiles, ſi ex aliquo accidenti difficile mobiles reddantur, habitus dicuntur; & ècōuerſo eſt de qualitatibus, quæ ſecundùm ſuam rationem ſunt difficile mobiles; nā ſi aliquis imperfectè habet ſciētiā, vt de facili poſſit ipſam amittere, magis dicitur diſponi ad ſcientiam quàm ſcientiam habere. Ex quo patet, ꝙ nomen habitus diuturnitatem quandam importat, non autem nomen diſpoſitionis.

* Ariſtot. text. 25.

¶ Et quia hoc argumentum vnum præſupponit, & aliud cōcludere intendit, ideo D.S. ſoluendo, primò deſtruit ſuppoſitum, ſecū dò ſoluit argumentum, ibi. Nec impedit, &c Supponit ergo argumentum quaſi habitus perdifficile mobile diſtinguatur, & ſit determinata ſpecies qualitatis; hoc autem ſuppoſitum falſum eſt, qa non diſtinguitur ab alijs ſpeciebus qualitatis per difficile mobile, quia & potentia eſt de difficili mobilis, ſed diſtinguitur per difficile mobile à diſpoſitione, & hoc capta in ſpecie non in genere; nam ſi in genere capiatur, tunc habitus eſt diſpoſitio. Quomodo autē diſtinguantur habitus, & diſpoſitio per facile, & difficile mobile. D. S. tangit duos modos dicendi, quorum primus eſt. Boetij & Alberti qui dicunt, ꝙ differunt ſicut perfectum, & imperfectū in eadem ſpecie, vt ſortes puer, & ipſe vir; ideo philoſophus coniunxit coniunctione copulationis dicens habitus, & diſpoſitio, & illum modum dicendi, ſecutus eſt D.S. in de malo. q. 7. ar. 2. ad quartum. Sed ſecundus modus eſt qui hic D.S. placet, ꝙ ſunt diſtinctæ ſpecies, nec refert ꝙ Ariſto. dixit vnam ſpeciem, quia hoc dixit ad inſinuandum genus proximum habitus, & diſpoſitionis non eſſe qualitatem, ſed quoddam ſubalternum vocatum ab antiquis appellatio, quæ eſt vna ſpecies ſubalterna in qua vniuntur habitus, & diſpoſitio. Et vult D.S. ꝙ habitus eſt de difficili mobilis ex ratione ſuæ ſpeciei, tanquam vendicans cauſas de difficili variationē cōm patientes. Diſpoſitio autem habet cauſas facilè tranſmutabiles, vt ſanitas, &c. Scientia enim habet pro cauſa intellectum agentē, & poſſibilem, & præmiſſas perpetuæ veritatis, per accidens autem eſt aliquid facilè vel difficile mobile, ex eo, quòd eſt in ſubiecto ſic diſpoſito, vt ſcientia quæ per ſe difficile mobilis eſt, per accidens, ſm ꝙ eſt in ſubiecto hoc malè diſpoſito inchoatiuè facile mobilis eſt & per oppoſitum infirmitas quæ per facilè mobilis eſt, ex hoc, ꝙ eſt firmiter radicata eſt difficile mobilis; igitur qualitates quæ difficile mobiles ſunt ex ratione ſpeciei, & ſm cauſas per ſe, habitus ſunt; ille verò quæ per ſe cauſas habent mobiles facilè, diſpoſitiones ſunt; quia igitur multa conueniunt rei per accidens, quæ ex natura propria non vendicat, ideo nihil prohibet inueniri habitū aliquem facilè mobilem in illo, & ècōuerſo diſpoſitionem aliquā difficile in eo mobilem ex aliqua accidentali cauſa; & tunc contingit habitum non quidem eſſe diſpoſitionem, ſed per modum diſpoſitionis ineſſe, & ſimiliter diſpoſitionem non eſſe habitum, ſed per modum habitus. Scientia itaque quæ non firmiter tenetur habitus eſt, ſed per modum diſpoſitionis ineſt, quia facilè ab illo perdi poteſt; infirmitas verò iam firmiter radicata diſpoſitio eſt, ſed per modum habitus ineſt; vnde philoſophus dicit ſcientiam etiam mediocriter ſumptam eſſe habitum, quod eſſet falſum, ſi diſpoſitio & habitus non differrent ſpecificè, quia ſcientia imperfecta eſſet diſpoſitio Et philoſophus exemplificando de habitu ponit ſolùm quæ ex natura habent cauſas ſtabiles, & de diſpoſitione ponit quæ ex natura facilè variantur.

¶ Et nota ad litteram, ꝙ qualitates quæ ſecundùm rationē ſunt facilè mobiles, ex aliquo accidenti difficile mobiles reddantur, habitus dicuntur. Intellige ex dictis quo ad modum, & non quo ad rem, vult autem ex hoc Ariſto. quòd de ratione habitus eſt per ſe diuturnitas, & difficile eſſe mobile, &c.

¶ Nota etiam, ꝙ difficile mobile, & facilè mobile, vt ſunt differentiæ ſpecificę diſtinguentes habitum, & diſpoſitionem inter ſe, & vt ſunt modi eſſendi eorum, accipiuntur æquiuocè; vno modo naturas eorum conſtituunt, & definitionem ingrediuntur, & ſepa rari non poſſunt, etiam per intellectum; ſecundò ſunt accidentia ſeparabilia, & poſſunt ſucceſſiuè cōuenire eidem, vt patuit, ꝙ infirmitas poteſt eſſe facilè mobilis, & difficile mobilis, & accidens, ſicut magis, & minus circa calidū, & frigidū etiā ſucceduc; ſic vna ſcientia quo ad modum eſſendi quem habet ex diſpoſitione ſubiecti, aliquando eſt facilè, aliquando difficile mobilis, ſed vt differētia conſtitutiua eſt, reſpicit per ſe cauſam, & eſt inſeparabilis.

Difficile mobile eſt differentia & modus eſſendi.

¶ Nec impeditur quin ſecundùm hoc facilè, & difficile mobile ſint ſpecificæ differentiæ, propter hoc, quòd iſta pertinent ad paſſionem, & motum, & non ad genus qualitatis; nam iſtę differentiæ quamuis per accidens videantur ſe habere ad qualitatem, deſignant tamen proprias, & per ſe differentias qualitatum; ſicut etiam in genere ſubſtantiæ frequenter accipiuntur differentiæ accidentales loco ſubſtantialium, inquantum per eas deſignā tur principia eſſentialia.

¶ Conſequenter deſtructo ſuppoſito dicitur ad argumentum. Ad maiorem, verum eſt, difficile mobile non pertinet ad genus qualitatis, tamen circumloquitur nobis vnam differentiam vnius ſpeciei qualitatis ab alia, & hoc ſępe etiam in alijs contingit, vt patet in fine ſolutionis. Vltra, nullum autē genus determinatur, &c. Verum, formaliter, & intrinſecè, tamen benè circumlocutiuè, per rem vnius generis circumloquimur differentiam ignotam, & ita eſt in propoſito, per difficile mobile circūloquimur differētiā ipſius habitus, qui habet per ſe ratione ſui ſpeciei diuturnitatem, & cauſas ſtabiles, diſpoſitio verò non.

Vtrum habitus importet ordinem ad actum.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ habitus non importet ordinem ad actum. Vnumquodque enim agit ſecundùm ꝙ eſt actu, ſed Philoſ. dicit in 3. de aīa. * ꝙ cum aliquis ſit ſciens ſecundum habitum, eſt etiā tūc in poten-

C Infr. ar. 4. & q. 50. ar. 2. d. 3. * Ariſtot. ex. 1.

in potētia, aliter tñ quàm ante adiſceret, ergo habitus nō importat habitudinem principij ad actum.

¶ 2 Præterea. Illud, quod ponitur in definitione alicuius, per ſe conuenit illi; ſed eſſe principium actionis ponitur in definitione potentiæ, vt patet in 5. Metaphy. * ergo eſſe principiū actus per ſe conuenit potentiæ; quod autem eſt per ſe, eſt principium in vnoquoque genere; ſi ergo etiam habitus ſit principium actus, ſequitur, quòd ſit poſterior quàm potentia; & ſic non erit prima ſpecies qualitatis habitus vel diſpoſitio.

* Ariſtot. tex. 17.

¶ 3 Præterea. Sanitas quandoque eſt habitus, & ſimiliter macies, & pulchritudo; ſed iſta non dicuntur per ordinem ad actum; non ergo eſt de ratione habitus, quòd ſit principium actus.

¶ Sed contra eſt, quòd Aug. dicit in li. de bono coniugali. * quòd habitus eſt quo aliquid agitur cum opus eſt, & Commentator dicit in 3. de anima. * quòd habitus eſt quo quis agit cum uoluerit.

* Ariſt. ca. 21.
* Comen. com. 18.

¶ Quærit de vno, per quod habitus etiam differt ab alijs ſpecibus ſaltem duabus, ſcilicet per ordinem ad actum; & non intendit D. S. quærere an hoc nomen habitus ſignificet ordinē ad actū, quia conſtat, quòd non, cum habitus ſit ſpecies prædicamenti abſoluti. Sed quærit, vtrum res ſignificata per nomen, ex natura ſua perficiat, & diſponat ſubiectum ſuum ad operandum. Et quòd ſit illa mens D. S. patet in principio corporis, vbi dicitur habere ordinem ad actum, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ habere ordinem ad actū poteſt competere habitui, & ſecundùm rationem habitus, & ſecundùm rationē [d] ſubiecti in quo eſt habitus; ſecundùm quidem rationem habitus, conuenit omni habitui aliquo mō hr̃e ordinē ad actū, eſt enim de ratione habitus vt importet habitudinem quandā in ordine ad naturam rei, ſecundùm quòd conuenit vel non cōuenit. Sed natura rei, quæ eſt finis generationis, vlterius etiam ordinatur ad alium finem, qui vel eſt operatio, vel aliqd operatum, ad quod quis peruenit per operationem; vnde habitus non ſolùm importat ordinem ad ipſam naturam rei, ſed etiam conſequenter ad operationem inquātum eſt finis naturæ, vel perducens ad finem, vnde & in quinto Metaphy. * dicitur in definitione habitus, quòd eſt diſpoſitio ſecundùm quam benè vel malè diſponitur diſpoſitum, aut ſecundùm ſe id eſt ſecundùm ſuā naturam, aut ad aliud, id eſt in ordine ad finem.

Dub. 6?3.

* Ariſtot. tex. 24.

Concluſio te ſponſi.

¶ D. S. reſpondet ad quæſtum ſm vnam diſtinctionem quā implicitē innuit in principio corporis, videlicet ꝙ habitus poteſt cōſiderari, & ratione habitus in cōmuni, & ratione talis habitus in tali ſubiecto, ſm hoc ergo eſt concluſio reſponſi. Habere ordinem ad actū poteſt competere habitui ſm rationē habitus (i. voluerſaliter vt habitus eſt) & ſm rationem ſubiecti in quo eſt habitus (i. ratione ſpeciei) quibuſdam habitibus Huius cōcluſionis D. S primò probat primā partem, ſecundò magis explicat, & probat ſecūdā partē, ibi. Sed ſunt quidā, &c. Arguitur ergo ſic pro prima parte cōcluſionis. De ratione habitus eſt vt importet habitudinē quādā. i. diſpoſitionē habitualem; nō capitur habitudo pro relatione, ſed pro habilitate in ordine ad naturā rei, ſm ꝙ conuenit vel nō conuenit; ſed natura rei quæ eſt finis generationis vlterius etiam ordinatur ad alium finem, qui vel eſt operatio vel aliquod operatum, ad quod quis peruenit per operationē; ergo habitus non ſolū, &c, vt in littera. Vult iſta ratio, ꝙ habitus vt hic, reſpicit naturam vt ordinatam in operationem, ergo reſpicit etiam operationem inquātum operatio eſt finis naturæ: ſicut finis aliquo modo hominis eſt vtilis Deo; quare virtutes, & habitus hominis vlterius ordinantur in talem operationem. Deus autem eſt finis qui ad quem etiam peruenitur per operationem, &c. Et confirmatur iſta pars concluſionis ex Philoſopho 5. Metaphyſicorum, &c.

¶ Sed ſunt quidā habitus qui etiā ex parte ſubiecti in quo ſūt, primò, & principaliter importāt ordinē ad actū, quia vt dictū eſt. * habitus primò, & per ſe importat habitudinē ad naturā rei; ſi igitur natura rei in qua eſt habitus, conſiſtat in ipſo ordine ad actū, ſequitur ꝙ habitus principaliter importet ordinē ad actū; manifeſtū eſt autē, ꝙ natura, & ratio potentiæ eſt vt ſit principiū actus, vnde omnis habitus qui eſt alicuius potentiæ vt ſubiecti, principaliter importat ordinem ad actum.

* Ar. precedēn.

¶ Hic ſecūdò D. S. procedit ad ſecūdā partē cōcluſionis ñſiuæ, & eā explicat ſm vnā aliā diſtinctionē ex parte ſubiecti, quā hic innuit. i. quia aliqui habitus ſunt immediatè in potētia, & ſunt habitus operādi. Alij autem non ſunt immediatè in potentia, ſed in eſſentia vel in corpore; nō curando nunc vtrum in corpore, ſit principiè habitus, vt gr̃a, & ſanitas corporalis, &c. Secūdū hāc ergo diſtinctionē explicat parte ſuperioris cōcluſionis, vna alia cōcluſione in fine corporis. Oīs habitus qui eſt alicuius potētiæ, vt ſubiecti (immediati, principaliter importat ordinē ad actū, & ſuppletur, qui verò eſt in re ipſa vel in natura, principaliter importat ordinē ad naturā. Et oportet benè intelligere illā concluſionē, quia nō cō paratur ordo vel relatio ad abſolutū, quaſi talis habitus qui eſt in potentia, principalius ſignificet ordinem, quàm rem abſolutā; ſed cōparatur ordo ordini, ita. ſ. ꝙ ordo qui eſt, licet ſecundariū ſignificatum vel connotatum habitus. i. exiſtentis in potētia, eſt primò ad actū. i. talis habitus ordinatur ex natura ſua principaliter, & primò ad hoc tanquam ad finem, vt perficiat potentiā vt operet; ſed habitus qui non eſt in potētia importat ordinē. i. ordinatur vt perficiat tē in qua eſt, vt tali modo ſit. Vnde dr̃ habitus eſſendi. Eſt igitur cōparatio ordinis ad ordinē duorū habituū, ita ꝙ ille ordinat principaliter ad perficere ad operādū, alius ad eſſendū. Simile eſt in prima par. q. 34 ar. 3. ad quartum, vbi D. S. dicit ꝙ idea principaliter ſignificat ordinē ad creaturā, verbū autē ad dicētē, vbi etiam cōparat relationē relationi, & nō abſoluto, vt ibidē dr̃. Et illud dictū confirmatur ex D. S. hic qui dicit ſub eodē modo loquēdi; ꝙ ſi natura rei cōſiſtat in ordine, &c. cōſtat autē, ꝙ natura rei vel accepta ꝙ eſſentia vel potētia, nō ſignificat relationē, ſed abſolutū; ſed intelligitur D. S. ſi cōſiſtat in ipſo ordine. i. ſi immediatè, & principaliter ordinetur ad actū ſecundū, &c. Probatur ergo cōcluſio ſm D. S. ſupponēdo ex ar. 2. ꝙ habitus primò, & per ſe importat habitudinē ad naturā rei. Et intellige, ꝙ D. S. per naturā accipit ſubiectū vt ſe extendit ēt ad potentiā, & ad rē totalē compoſitā vel materiā diſponendā ad formā; vt diſpoſitiones ad ætatem, & ſanitas eſt diſpoſitio totius, arguit ſic. Si natura rei in qua eſt habitus principaliter importet ordinē ad actum, ad ſenſum dictū, ſequitur ꝙ habitus principaliter importet ordinem ad actum; ſed manifeſtū eſt, ꝙ natura, & ratio potentiæ eſt vt ſit principiū actus, ergo, &c. Maior patet extra litterā, quia habitus perficit ſubiectū, ſm cōditionē ſuā; ſi igitur ordinetur ad actum, ergo & habitus perficit in ordine ad actum, &c. Et poteſt idem probari de alio habitu qui. ſ. diſponit ad naturam; quia ordinatur ad idem ſicut ſuum ſubiectum; ſed illud ordinatur principaliter, & primò ad eſſe; ergo & habit*, &c. Patet ex his, quòd natura rei extenditur etiam ad potentiam, & non ſolùm accipitur pro eſſentia totali, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem primæ concluſionis, quia habitui ratione generis competit habere ordinem ad actum principaliter vel minus principaliter, vt etiam exponetur q. ſeq. art. 1.

¶ Ad primum ergo dicēdum, ꝙ habitus eſt actus quidam inquantum eſt qualitas, & ſm hoc poteſt eſſe principium operationis; ſed eſt in potentia per reſpectum ad operationem; vnde habitus dicitur actus primus, & operatio actus ſecundus, vt patet in 2. de anima. * * tex. 5.

¶ Dicendum ad maiorem, ꝙ vera eſt ſm ꝙ eſt actu ſaltem primo, eſt tñ in potentia ad actū ſecūdū. Ad minorem dico, ꝙ habēs habitum ſcientiæ eſt in actu primo, eſt tñ in potentia ad actū ſecūdū, qui eſt conſiderare. Ante addiſcere autem erat in potētia ad actum primum, & ſecundum. Negatur conſequentia, quia habitus eſt actus aliqualis, & per conſequens conſtituit potentiam in cōplemento operandi. Poteſt ergo eſſe principium quo operationis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non eſt de ratione habitus, quòd reſpiciat potentiam, ſed quòd reſpiciat naturam; & quia natura præcedit actionem quam reſpicit potentia, ideo prior ſpecies qualitatis ponitur habitus, quàm potentia.

¶ Dicendum ad minorem, ꝙ eſſe principium actionis ponitur in definitione potentiæ, verum eſt, ſed addo, ꝙ habitus ſaltem aliquis importat diſpoſitionem ad naturā quæ prior eſt operatione. Conceditur, qđ ſequitur vſq; ibi. Si ergo etiam habitus ſit principium actus, dico ꝙ aliquis, ſed à toto genere nō ordinatur ad actū principaliter, & primò ſicut potētia; ſed aliquis habitus ad naturā quæ eſt primum in re. Vltra, ſequitur ꝙ ſit poſterior. Negatur cōſequentia, quia id ad quod perficit habitus eſt prius quā id ad qđ perficit potentia, & ſm hæc ordinantur, licet res quæ eſt habitus ſit poſterior potentia naturali, ſed vt dictum eſt ordinātur ſecūdū ea ad quæ diſponunt. De hoc etiam infra q. 50. ar. 2. ad tertium.

Quare habitus præcedit potētiam.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ ſanitas dr̃ habitus vel habitualis diſpoſitio in ordine ad naturā, ſicut dictum eſt. * inquantum tamen natura eſt principium actus, ex conſequenti importat ordinem ad actum; vnde Philoſophus dicit in 10. de hiſtorijs animalium. * quod homo dicitur eſſe ſanus, vel membrum aliquod, quando poteſt facere operationem ſani. Et eſt ſimile in alijs.

* In cor.
* Ariſt. ca.

¶ Quo

¶ Quo ad ſolutionem iſtius argumẽti ſuppono, ꝙ non velimus iam difficultare, verum in corpore ſit propriè habitus; de hoc q. 50. ar. 1. Volo, ꝙ ſanitas non eſt habitus propriè, quia non habet cauſas ſtabiles, eſt tñ diſpoſitio ſaltẽ de prima ſpecie, & tales qualitates de prima ſpecie poſſunt eſſe in corpore. Ad argumentum ergo, ad maiorem, eſt habitus quo ad modum, quia quandoq; habetur per modum habitus, ſcilicet firmiter, & radicatè, vt patuit etiam de infirmitate, ar. 2. Ad minorem, iſta non dicuntur in ordine ad actum. Verum, primò videlicet ratione ſubiecti, quod diſponunt vt conuenienter ſit, tamen vt habitus vel quaſi habitus ſunt, ex conſequenti ordinantur ad operationem, inquantum natura cõuenienter ſe habẽs eſt principiũ operationis. Et probat hoc argumentũ, ꝙ aliqui habitus, ſ. eſſendi ratione ſubiecti, nõ primò important ordinem, vel ordinentur ad actum; tamen vt habitus ſunt mediante natura ordinantur ad opus.

¶ Nota, ꝙ ſanitas facit ad operationem, & modum operandi, non ſicut principium motiuum, & actiuum, nec ſicut determinãs virtutem motiuam vel operatiuam, & ergo non eſt habitus operatiuus; ſed facit ad opus, & modum operandi, benè diſponendo ſubiectum receptiuum potentiæ operatiuę; quãto autem ſubiectũ alicuius formæ eſt melius diſpoſitum, tantũ illa forma poteſt perfectius in actus ſuos. Vnde ſanitas vel huiuſmodi habitus eſſendi eſt diſpoſitio principij ſubiectiui virtutis agendi. Quare patet, ꝙ tales habitus important ordinem ad operationem minus principaliter, & remotè; habitus autem operatiui propinquè, quia perficiunt ipſam potentiam operatiuam, & principaliter, &c.

¶ Nota ſecundò propter tertiũ argumentum, quid maciei. Vide D. S. 7. phyſicorum. lectione 3. circa finem, quia nominat diſpoſitionem qua quis expeditus eſt ad motum, & operationem, &c.

Vtrum neceſſarium ſit eſſe habitus.

Veri q. 20. ar. 2. co. Et Vin. q. 2. ar. 1. cor. & ad 11. & 13. & q. 2. arti. 2. cor.

* Ar. 2. huius q.

D AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ non ſit neceſſarium eſſe habitus, habitus enim ſunt quibus aliquid diſponitur benè vel malè ad aliquid, ſicut dictũ eſt. * ſed per ſuam formam aliquid benè vel malè diſponitur, nam ſecundùm formam aliquid eſt bonum, ſicut & ens, ergo nulla neceſſitas eſt habituum.

¶ 2 Præterea. Habitus importat ordinem ad actum, ſed potentia importat principium actus ſufficienter, nã & potentiæ naturales abſque habitibus ſunt principia actuum, ergo non fuit neceſſarium habitus eſſe.

¶ 3 Præterea. Sicut potentia ſe habet ad bonum, & ad malum, ita & habitus, & ſicut potentia non ſemper agit, ita nec habitus; exiſtentibus igitur potentijs ſuperfluum fuit habitum eſſe.

¶ Sed contra eſt, quòd habitus ſunt perfectiones quędam, vt dicitur in 7. phyſicorum. * ſed perfectio eſt maximè neceſſaria rei cum habeat rationem finis, ergo neceſſarium fuit habitus eſſe.

* Ariſtot. tex. 17.

¶ Hic quęrit de neceſſitate habitus ponendi, patet de ſe titulus.

* 21. 2. & 3.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * habitus importat diſpoſitionem quandam in ordine ad naturam rei, & operationem vel finem eius, ſecundùm quam benè vel malè aliquid ad hoc diſponitur. ——

Concluſio reſponſi.

¶ In fine huius corporis ponitur cõcluſio reſponſiualis, neceſſe eſt eſſe habitus, probatur formaliter. In tantum eſt neceſſe eſſe habitus inquantum neceſſe eſt aliquid diſponi conuenienter vel diſcõuenienter in ſe, & ad aliud; ſed multa ſunt quæ ſic neceſſe eſt diſponi, ergo neceſſe eſt habitus eſſe. Huius rationis maiorem, & minorem D. S. formaliter non ponit, ſed eas probat, & primò maiorem, ſecundò minorem, ibi. Ad hoc autem, &c. Probatur ergo maior ī principio corporis, q̃a habitus importat diſpoſitionẽ, &c. vt in littera, ergo maior vera.

¶ Ad hoc autẽ, ꝙ aliquid indigeat diſponi ad alterum, tria requiruntur. Primò quidem vt id, quod diſponitur ſit alterum ab eo, ad quod diſponitur, & ſic ſe habeat ad ipſum, vt potentia ad actum; vnde ſi aliquid ſit cuius natura non ſit cõpoſita ex potẽtia [d] & actu, & cuius ſubſtãtia ſit ſua operatio, & ipſum ſit propter ſeipſum; ibi habitus vel diſpoſitio locũ nõ habet, ſicut patet in Deo. ——

Dub. 467.

¶ Hic conſequenter D. S. probat minorem per totum reſiduum corporis, & arguitur ſic. Illud indiget diſponi per habitum, quod eſt aliud ab eo, ad quod diſponitur, & eſt in potentia ad ipſum, & ad quod plura diuerſis modis concurrere poſſunt, & commenſurari; ſed multa ſunt entia ad quorum naturas, & operationes neceſſe eſt multa concurrere, quæ diuerſis modis commenſurari poſſunt, ergo minor principalis vera, & patebit q. ſequenti per multos articulos. Iſtam maiorem proximam primò deducit. Secundò ponit eius minorem cum concluſione, ibi. Quia igitur, &c. Quantum ad primum, D. S. deducit ſingillatim tres conditiones maioris quas cõfirmat ſignis, & exemplariter per modũ corollariorũ, quæ patebunt clarè ex ſequentibus. Prima ergo conditio maioris ſunt, quòd illud indiget diſponi per habitum, quod eſt aliud ab eo ad quod diſponitur; quod patet ex illo corollario, quia ſi aliquid ſit cuius natura, &c. vt clarè patet in littera.

¶ Nota ex iſta confirmatione, ꝙ cum ſcientia vel ſapientia, & huiuſmodi attribuuntur Deo, non ſignificant habitus, ſed magis actus; quare metaphyſica Dei non eſt habitus, nec vniuocè metaphyſica cum noſtra, & ſic de alijs quæ videntur dicere habitus. Vide D. S. primo cõtra Gẽt. c. 93. circa prin. vbi probat virtutes nõ eſſe in Deo ſub rõne habitus. Vide prima parte. q. 14. ar. 1. Deinde ibi.

In Deo nõ eſt habit⁹.

¶ Secundò requiritur, ꝙ id, quod eſt in potẽtia ad alterum, poſſit pluribus modis determinari, & ad diuerſa; vnde ſi aliquid ſit in potentia ad alterum, ita tamen, ꝙ non ſit in potentia niſi ad ipſum; ibi diſpoſitio, & habitus locum non habet, quia tale ſubiectum ex ſua natura habet debitam habitudinem ad talem actum; vnde ſi corpus cęleſte ſit compoſitum ex materia, & forma, cum illa non ſit in potentia ad aliam formam, vt in primo dictum eſt. * non habet locum ibi diſpoſitio vel habitus ad formam, aut etiam ad operationem; quia natura cœleſtis corporis non eſt in potentia niſi ad vnum motum determinatum. ——

* p. p. q. 66. art 2. Dub. 167.

¶ Declarat maiorẽ quantũ ad ſecundam conditionem, ꝙ illud indigeat diſponi habitu, ad quod plura concurrere poſſunt. Patet ex tali ſigno, quia ſi aliquid ſit in potentia ad alterum, & tantũ ad ipſum, illud non indiget habitu, &c. vt clarè patet in littera.

¶ Nota autem circa hoc ſignum, ꝙ D. S. tangit ibi opinionem Auerrois cum dicit. Vnde ſi corpus cęleſte ſit compoſitum ex materia, & forma, quia Auerrois tenuit partem oppoſitam, volens ꝙ cęlum, & materia cęli eſt ſimplex ſubſtantia non compoſita ex materia, & forma. Sed hanc opinionem reprobat D. S. prima par. q. 66. ar. 1. quia ſi eſt ens actu, & non compoſitum, oportet quòd ſit actus tantùm, & ſi ſic, tunc non eſſet quid ſenſibile, ſed intellectum actu, quod eſt manifeſtè falſum. Conſequenter cum dicit.

Auerroes.

¶ Tertiò requiritur, quòd plura concurrant ad diſponendum ſubiectum ad vnum eorum ad quæ eſt in potentia, quæ diuerſis modis commenſurari poſſunt, vt ſic diſponatur benè vel malè ad formam, & ad operationẽ, vnde qualitates ſimplices elementorum quæ ſecundùm vnum modum determinatum naturis elementorũ conueniunt, non dicimus diſpoſitiones vel habitus, ſed ſimplices qualitates; dicimus autem diſpoſitiones vel habitus, ſanitatem, pulchritudinem, & alia huiuſmodi, quæ important quandam commenſurationem plurium, quæ diuerſis modis cõmenſurari poſſunt, propter quod Philoſophus dicit in 5. Metaphy. * quòd habitus eſt diſpoſitio, & diſpoſitio eſt ordo habentis partes vel ſecundùm locum, vel ſecundùm potentiam, vel ſecundùm ſpeciem vt ſupra dictum eſt. ——

* Ariſt. tex. 24. & 25.

* Arti. primo huj⁹ q.

¶ Confirmat tertiã conditionem maioris, quæ fuit, ꝙ requirat habitu diſponibile, ꝙ plura concurrere poſſint, & ꝙ diuerſis modis commenſurari poſſint, &c. Et patet exemplo. Vnde ſimplices qualitates elementorum, &c. vt clarè patet in littera.

¶ Nota autem circa hoc corollarium, ꝙ ſanitas, &c. importat commenſurationem, id eſt qualitatem conſiſtentem, & cauſatã ex commenſuratione qualitatũ. De hoc D. S. in de Veri. Ma. 27. ar. 1. ad quartum vbi dicit. Sanitas eſt quædam qualitas corporalis ex humoribus adæquatis cauſata, ponitur enim in prima ſpecie qualitatis. Et ſic ratio procedit ex falſo, quæ videlicet aſſumit. Sanitas autem in ſano nihil aliud importare videtur quàm ipſos humores adæquatos, &c.

¶ Quia igitur multa ſunt entium ad quorum naturas, & operationes neceſſe eſt plura cõcurrere, q̃ diuerſis modis cõmẽſurari poſſunt, ideo neceſſe eſt habitus eſſe. ——

¶ Hic vltimò ponit minorem pro minore principalis rationis quam relinquit notam, & patebit magis quæſtione ſequenti, vnde concludit in fine, quòd neceſſe eſt habitus eſſe.

Concluſio reſponſi.

¶ De materia huius articuli ad quid videlicet neceſſarius ſit habitus, an ſcilicet faciat ad ſubſtantiam actus, vel ad modum tantum, vide Capreo. in 3. diſt. 23. Vide & eundem in primo diſt. 17. q. 1. quia ad vtrumque & etiam ad prompte, & faciliter agendum. Eſto communiter actus attribuatur potentiæ ſecundùm ſubſtãtiã, & habitus ſm modum; hoc tamen nõ eſt, quia habitus nullo modo ad ſubſtantiam faciat, ſed quia potentia nuda poteſt producere ſubſtantiam alicuius actus, dum tamen eſt habituata ſimul cũ habitu

Capreolus.

Digitized

habitu producit. Sicut enim aliquis effectus qui totus est à Deo, ſm vnum prædicatũ reducitur in Deũ tanquam in cauſam propriã, & ſm aliud in aliam cauſam, vt patet de ſorte, qui vt eſt ens attribuitur Deo, vt homo, homini; ita actus ſm ſubſtantiã eſt proprius potentiæ, ſm modum proprius habitui, tamen vtrumque eſt ab habitu ſicut à cauſa partiali, &c. De iſto dubio an habitus requiratur propter ſubſtantiam aut modum, vide Herueum in quodlibeto primo q. 13. quia ſubſtantia actus reducitur in ipſam potentiam, & modus in habitum, licet vtrunq; ſm rem ſit ratio vtriuſq;, ſicut actus intelligendi æquum, vt eſt actus intelligendi reducitur in intellectum qui ſe extendit ad omnem actum intelligendi, ſed in ſpeciem, vel phantaſma equi, vt eſt talis actus; licet conſtitutũ, ex intellectu, & ſpecie ſit cauſa totalis vtriuſq;, ſicut virtus cęli, & virtus ſeminis ſunt cã equi, ſed equus reducitur ĩ cęlũ, vt eſt generabile, in virtutẽ ſeminis vt eſt equus, vide Herueum qui benè loquitur, vide & Scotũ in 1. d. 17. vbi plures modos dicẽdi refert de actiuitate habitus, & virtutis, quamuis ſententiã propriã nõ ponat.

Herueus.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrariũ cõfirmat cõcluſionẽ reſponſi.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd per formam phicitur natura rei; ſed oportet, ꝙ in ordine ad ipſam formã diſponatur ſubiectum aliqua diſpoſitione, ipſa tamẽ forma ordinatur vlterius ad operationem, quæ eſt vel finis, vel via ad finem; & ſi quidem habeat forma determinatè vnam tantùm operationem determinatam, nulla alia diſpoſitio requiritur ad operationem præter ipſam formã; ſi autem ſit talis forma, quę poſſit diuerſimodè operari, ſicut eſt anima, oportet quòd diſponatur ad ſuas operationes per aliquos habitus.

¶ Dicendum ad maiorem, ꝙ habitus ſunt, quibus aliquid diſponitur ad aliquid (largè loquendo de habitu, vt ſe extendit ad primam ſpeciem qualitatis, vt etiam diſpoſitio dicatur habitus) qñ ſubiectum vario modo diſponi poteſt. Et iterum per habitum diſponitur aliquid ad operationes ſequentes formam, quãdo vario modo operari poteſt. Ad minorem, per formam diſponitur, i. conſtituitur in eſſe ſubſtantiali, & ſpecifico; ſed vt dictum eſt, illa forma præſupponit, & prærequirit diſpoſitiones, & etiam introducta requirit ad operationes ſequentes. Vnde negatur conſequentia.

Dub. 6. 2.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd [d] potentia quandoq; ſe habet ad multa, & ideo oportet, ꝙ aliquo alio determinetur; ſi verò ſit aliqua potentia quæ nõ ſe habet ad multa, non indiget habitu determinante, vt dictum eſt. * & propter hoc vires naturales non agunt operationes ſuas mediantibus al. quibus habitibus, quia ſecuudùm ſeipſas ſunt determinatæ ad vnum.

* In cor.

¶ Dicendum ad minorem, negatur, immo quandoq; nullo modo poſſet in actum ſine habitu, vt patet de ſpecie intelligibili, qñ domue non promptè, & delectabiliter, & determinatè ſine habitu. Vnde negatur, ꝙ ſufficienter, verum eſt, ꝙ potentiæ naturales non indigent habitibus, quia de ſe ſunt determinatæ, ſed rationales, quæ vario modo ſe habent indigent determinatione. Quomodo autem determinentur per habitus habes ad lõgum in Capreo. vbi ſupra ad primũ Durãdi. Vbi nota, ꝙ licet actus poſitus in eſſe, ſit determinatus quo ad ſpeciem, & individuum in eſſe naturæ; tñ potentia ante productionem illius actus non eſt quandoq; determinata ad producendum actus talis ſpeciei, nec per cõſequens tale individuum ſignatum; ſicut intellectus poſſibilis antequam ſit in actu per ſpeciem intelligibilem, eſt indeterminatus ad producẽdum cognitionem aſini vel hominis. Determinatur autẽ ad hanc vel illam, per ſpeciẽ intelligibilem quæ poteſt dici habitus. Et verũ eſt, ꝙ potẽtia nõ producit de ſe actũ vniuerſalẽ ſine aliqua determinatione ad genus, ſpẽm, & individuũ; ſed de ſe nõ produceret actum talis ſpẽi vel generis, vt ſunt potẽtiæ intellectiuæ, volũtas, & ſenſitiuæ. Et ꝓterea determinat habitus potẽtiã in eſſe morali, qa potẽtia ſine habitu nõ plus inclinat ad bonũ moraliter quã malũ, nec ſclinatur ad agẽdũ delectabiliter aut prõptè, ſed remanet in quadã cõfuſa potẽtialitate ad hoc obiectũ, & illud; & ſimiliter ad actũ bonũ, & malũ, & ſimiliter ad talẽ modũ operãdi, & oppoſitũ. Sed per habitũ inclinatur ad hoc obiectũ, & retrahitur ab oppoſito. Et idẽ dicẽdũ eſt de actu, & mõ operandi, ſicut patet de habitu tẽperãtię q inclinat cõcupiſcibilem ad certa obiecta, & certos actus, & modos operãdi, &c. Habes ex hoc qũo D. S. ſit intelligẽdus in iſta ſolutione, vbi dicit ꝙ habitus determinet potẽtiã.

Capreolus. Quomodo habit' determinat potẽtiam.

Herueus. Differẽtia potentiæ & habitus.

¶ Nota Herueũ quodlibeto 1. q. 13. ꝙ iſta eſt differẽtia inter potẽtiã, & habitũ in potentijs habentibus habitũ, ꝙ potẽtia dr illud, qđ nõ ꝓſupponit aliud principiũ, vt habilitabile ꝓ ipſũ, & ſe extẽdit ad oẽm modũ, & actũ illius generis; ſicut intellectus qui ſe extendit ad omnem actum & modũ intelligẽdi, dr potẽtia intellectiua, ſed id, qđ habilitat eũ ad hũc actũ vel iſtũ, dr habitus; qui tñ habitus dr potẽtia, accipiẽdo potenũã pro oĩ principio actiuo vel paſſiuo. Accipitur etiã potẽtia triplicter. Vno modo largè pro oĩ principio actiuo uel paſſiuo, & ſic ẽt actus ꝓt dici potentia, prout eſt principiũ aliquorũ effectuũ. Et ſic loquitur Philoſ. 9. Met. tex. com. 3. lect. 2. in D. S. Alio modo accipitur magis ſtrictè pro principio actiuo vel paſſiuo manente, & ſic actus tranſeuntes nõ poſſunt dici potentia. Tertio mõ magis ſtrictè pro principio actiuo vel paſſiuo non præſuppoente aliquod principium ſui generis modificabile per ipſum ad agẽ dum vel patiẽdũ. Et ſic potentia diſtinguitur cõtra habitũ; ſũt aũt vnius gñis, qñ. ſ. ſicut vnũ eſt actiuũ, & reliquũ; & ſi vnũ eſt paſſiuũ & reliquũ; & ĩ tali cõcurtu vnũ ſe habet vt potẽtia, & aliud vt actꝰ.

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ non idẽ habitus ſe habet ad bonũ, & malum, ſicut infra patebit. * eadem autem potẽtia ſe habet ad bonum, & malum, & ideo neceſſarij ſunt habitus vt potentiæ determinentur ad bonum.

* q. 54. ar. 3.

¶ Dicendum, ꝙ maior non eſt vera, quia eadem potentia numero ſe habet ad bonum, & malum, ſed non idẽ habitus numero, immo nec ſpecie ſe habet ad bonũ, & malũ, nã vt infra patebit. q. 54. ar. 3. habitus ſm bonum, & malũ diuerſificãtur ſpecie; ſed ſolũ habitus in genere ſe habet ad bonum, & malũ; vnde negatur cõſequẽtia, quia potẽtia vna indiget determinari per habitũ, quia potẽtia indifferens eſt ad bonũ, & malũ; habitus, & virtus non. Et valent prædicta ad ſecundum pro intellectu huius ſolutionis.

Quæstio Quinquageſima.

De ſubieſto habituum.

DEinde conſiderandum eſt de ſubiecto habituum. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum in corpore ſit aliquis habitus. Secundò, vtrum anima ſit ſubiectũ habitus ſecundùm ſuam eſſentiam vel ſecundũ ſuam potẽtiam. Tertiò, vtrũ in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus. Quartò, vtrũ in ipſo intellectu ſit aliquis habitus. Quintò, vtrum in voluntate ſit aliquis habitus. Sextò, vtrum in ſubſtantijs ſeparatis.

¶ Patet ordo, quia quidditas immediatius conuenit, quã ſubiectũ. Et tria ſunt ſubiecta habitũ. ſ. corpus, anima, & Angelus, Deꝰ eñ vt patuit arti. 4. præcedentis quęſtionis, ſubiectum habitus eſſe non poteſt ſm hoc ſunt tres partes illius quæſtionis. Et ſecundùm partes continet quattuor articulos, & ſunt in toto ſex.

Vtrum in corpore ſit aliquis habitus.

AD primũ ſic proceditur. Videtur, ꝙ in corpore non ſit aliquis habitus, vt enim Commẽtator dicit in 3. de aĩa. * habitus eſt quo quis agit cũ voluerit; ſed actiones corporales nõ ſubiacent voluntati, cum ſint naturales; ergo in corpore non poteſt eſſe aliquis habitus.

E

* Com. 8.

¶ 2 Præt. Omnes diſpoſitiones corporales ſunt facilè mobiles; ſed habitus eſt qualitas difficile mobilis; ergo nulla diſpoſitio corporalis poteſt eſſe habitus.

¶ 3 Præt. Omnes diſpoſitiones corporales ſubiacẽt alterationi; ſed alteratio non eſt niſi in tertia ſpecie qualitatis, quæ diuiditur contra habitum; ergo nullus habitus eſt in corpore.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus in prædicamentis, * ſanitatem corporis vel infirmitatem inſanabilem, habitum nominari dicit.

* In prædica. quali.

¶ Hic quærit de infimo ſubiecto, ſcilicet corpore.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * habitus eſt quædam diſpoſitio alicuius ſubiecti exiſtentis in potentia, vel ad formam, vel ad operationem; ſecũdùm ergo quòd habitus importat diſpoſitionẽ ad operationẽ, nullus habitus eſt principaliter in corpore ſicut in ſubiecto, oĩs enim operatio corporis aut eſt à naturali qualitate corporis, aut eſt ab aĩa mouente corpus.

* AL. 2 & 4. q. præc.

¶ In hoc corpore duo facit. Primò reſpondet ad quęſitũ, ſecundò inducit opinionem contrariam, & eam infringit, ibi. Alexander, &c. Quo ad primum D. S. reſpondet ſecundum vnum fundamentum, quod reſumit ex ar 3. & 4. præcedentis quæſtionis, quod innuit diſtinctionem, ſcilicet quòd eſt duplex habitus vel quaſi habitus. Vnus diſponens ad operationem, alius ad formam, & eſſe ſub forma, &c. ſecundùm hanc diſtinctionem reſpondet duplici concluſione. Secundam ponit ibi. Si verò loquamur, &c. Cõcluſio prima eſt, nullus habitus importans diſpoſitionem ad operationem eſt principaliter in corpore ſicut in ſubiecto, tamen poteſt eſſe ſecundariò. Et intelligitur concluſio, quòd habitus operatiuus eſt principaliter in anima, ideſt quo ad principale ſuum competit animæ ratione potentiæ, quæ eſt animæ, aut ſolius, aut totius coniuncti, ratione animæ. Materiale autem habitus etiam qui eſt quo ad principale in anima, poteſt eſſe in corpore. Probatur concluſio ſic

intellecta

intellecta, omnis operatio corporis, aut eſt à naturali qualitate corporis, aut eſt ab anima mouente corpus; ſed reſpectu nullius oportet ponere habitum in corpore; ergo concluſio vera. Maiorem ponit D.S. primò. Deinde minorem, ibi. Quantum igitur ad illas, &c. Eſt autem maior nota, quia non eſt alia operatio corporis, quàm naturalis, & animalis. Deinde cum dicit.

¶ Quantum igitur ad illas operationes, quæ ſunt à natura, non diſponitur corpus per aliquem habitum, quia virtutes naturales ſunt determinatæ ad vnum. Dictum eſt autem,* ꝙ habitualis diſpoſitio requiritur vbi ſubiectum eſt in potentia ad multa; operationes verò quæ ſunt ab anima per corpus, principaliter quidem ſunt ipſius animæ; ſecundariò verò ipſius corporis; habitus autem proportionantur operationibus, vnde ex ſimilibus actibus ſimiles habitus cauſantur, vt dicitur 2. Ethic.* & ideo diſpoſitiones ad tales operationes principaliter ſunt in anima; in corpore verò poſſunt eſſe ſecundariò, inquantum. ſ. corpus diſponitur, & habilitatur ad promptè deſeruiendum operationibus animæ.

* Arist. 4. præd. 9.

* Arist. c. 1. & 2.

¶ Probat minorem præcedentis rationis quo ad ambas partes. Prima pars. ſ. ꝙ non reſpectu operationis, quæ fit à qualitate naturali, ſic probatur, habitualis diſpoſitio requiritur vbi ſubiectum eſt in potentia ad multa, ſed virtutes naturales non ſunt in potentia ad multa, immo determinatè ad vnum; ergo. Maior nota ex quæſtione præcedenti. Minor patet de ſe, quia nutritiuo, & huiuſmodi, ſiunt ſemper vno modo. Probat autem & declarat ſecundam partem minoris. ſ. quòd reſpectu operationis, quę fit ab anima, &c. Probatur ſic, habitus proportionantur actibus; ſed operationes, quæ ſunt ab anima per corpus, principaliter ſunt ipſius animæ, ſecundariò corporis; ergo & habitus eſt principaliter quo ad principale animæ, ſecundariò quo ad materiale, & ſecundariũ corporis. Maior patet ex Philoſ. 2. Ethic. Minor nota, quia operari eſt principaliter à re, ratione cuius eſt in actu; hoc autem eſt forma. Et per hoc probata eſt ſecunda pars concluſionis. ſ. ꝙ ſecundariò, &c. Et eam exponit D.S. inquantum. ſ. corpus diſponitur, & habilitatur ad promptè deſeruiendum operationibus animæ, vt patet de aliqua huiuſmodi conſuetudinali, vel habilitate imaginandi, & huiuſmodi diſpoſitionibus, vt patebit art. 4. Vnde talis habilitas eſt in corpore, ſed eſt minus principale in habitu. Poteſt illa pars intelligi, ꝙ habitus operatiui ſunt animæ, ſicut ſubiecti, quia videlicet quantum ad formale, & principale ſunt ipſius potentiæ, quæ eſt animæ ſicut principalis principij quæcunque ſit potentia; tamen quo ad materiale habitus poteſt eſſe in corpore; nam diſpoſitio corporalis ſuffragatur operationi, quæ eſt per potentiam, vt patet ar. 4. ad tertium. Et talis diſpoſitio eſt materiale habitus. Sunt ergo habitus etiam intellectui principaliter (i. quo ad formale, & principale) in anima, & materiale habitus eſt in corpore. Similiter habitus virtutis moralis eſt, quo ad principale, & formale in anima, hoc eſt in toto compoſito ratione potentiæ, quæ eſt principaliter animæ. Materiale autem. i. inclinatio in ea, quæ ſunt virtutis poteſt eſſe in corpore, vt patebit. Et eſt mens D.S. quòd etiam habitus, & virtutes, quæ ſunt totius coniuncti, ſicut ſubiecti cõpleti, ſiunt ipſius animæ, ſicut ſubiecti incompleti; quantum ad formale habitus, & principalius cõueniunt, & ſubiectantur in toto compoſito ratione animæ, quia ab ea eſt potentia cuius eſt operari, & per conſequens cuius eſt habitus; habitus autem intellectualis anima eſt ſubiectum primum abſolutè, quia ipſa primò intelligit, vt ſubiectum intellectionis, & principium, licet fortes primò intelligat, vt ſuppoſitum. Comparat ergo D.S. animam ad corpus, & vult, quòd habitus operatiui etiam operationis, quę fit cum corpore, principaliter ſunt animæ. i. quantum ad principale habitum.

¶ Si verò loquamur de diſpoſitione ſubiecti ad formam, ſic habitualis diſpoſitio poteſt eſſe in corpore, qđ comparatur ad animam, ſicut ſubiectum ad formam, & hoc modo ſanitas, & pulchritudo, & huiuſmodi habituales diſpoſitiones dicuntur; non tamen perfectè habent rationem habituum, quia cauſæ eorum ex ſua natura de facili tranſmutabiles ſunt.

¶ Hæc conſequenter reſpondet ſecunda concluſione tali, habitualis diſpoſitio qua diſponitur ſubiectum, & corpus ad formam, poteſt eſſe in corpore. Probatur ratione, quæ habitur ex litera, in illo poteſt eſſe habitualis diſpoſitio ad formam, quod eſt ſubiectum, & in potentia ad formam ad quam multipliciter diſponi poteſt; ſed corpus reſpectu animæ eſt huiuſmodi, ergo &c. Et probatur exemplariter de ſanitate, & pulchritudine, &c. Et quare dicat concluſio, habitualis diſpoſitio D.S conſequenter reddit rationem, quia huiuſmodi diſpoſitiones corporales non habent rationem habituum, tamè poſſunt quo ad modum dici habituales, ratione dicenda in ſolutione ad ſecundum; ſed extendendo nomen habitus ad omne, qđ eſt in prima ſpecie dicuntur habitus.

¶ Alexander verò poſuit nullo modo habitum, vel diſpoſitionem primæ ſpeciei eſſe in corpore, vt Simplicius refert in commento prædicamentorum;* ſed dicebat primam ſpeciem qualitatis pertinere tantùm ad animam, & quod Ariſtot. inducit in prædicamentis de ſanitate, & ægritudine, non inducit quaſi pertineant ad primam ſpeciem qualitatis, ſed per modum exempli; vt ſit ſenſus, quòd ſicut ægritudo, & ſanitas poſſunt eſſe facilè, vel difficilè mobiles, ita etiam qualitas primæ ſpeciei, quę dicuntur habitus, & diſpoſitio. Sed hoc patet eſſe contra intentionem Ariſtotelis, tum quia eodem modi loquendi vtitur exemplificando de ſanitate, & ægritudine, & de virtute, & ſcientia; tum quia in ſeptimo Phyſicor.* ponit expreſsè inter habitus pulchritudinem, & ſanitatem.

* Simpl. in prædi. qualit.

* Aristot. tex. 17.

¶ In hac ſecũda parte corporis D.S. adducit vnam opinionem contrariam dictis in ſecunda concluſione, quæ eſt Alexandri, qui in prima ſpecie qualitatis nullam diſpoſitionem corporis ponit, ſed D.S. eum reprehendit. Et vult breuiter, ꝙ nullus habitus propriè loquendo eſt in corpore, ſed oēs ſunt aut totaliter, aut principaliter in anima; quod dico propter temperantiam, & huiuſmodi virtutes, quæ ſunt in vi appetitiua ſenſitiua. Intelligendo autem per habitum primam ſpeciem qualitatis aliqui habitus (i. habituales ſecundùm modum diſpoſitionis) ſunt in corpore, vt ſanitas, pulchritudo, &c. Et aduerte ſicut ſupra tetigi, ꝙ ægritudo, vel infirmitas inſanabilis vocatur habitus, & ponitur inter habitus à modo eſſendi, quia firmiter inhæret, & non a re, & natura habitus, quia ſ. ex natura, & ſpecie requirat cauſas permanentes, & ſtabiles, quare mens D.S non eſt velle aſſerere ſanitatem, & huiuſmodi eſſe habitus, ſed pertinere ad primam ſpeciem, à qua Alexander illas qualitates removere volebat.

An in corpore ſit diſpoſitio primę ſpeciei.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam concluſionem reſpondendum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de habitu ſecundùm quòd eſt diſpoſitio ad operationem, & de actibus corporis, qui ſunt à natura; non autem de his, qui ſunt ab anima, quorum principium eſt voluntas.

¶ Dicendum ad maiorem, ꝙ vera eſt de habitu, qui eſt in anima, & eſt diſpoſitio ad operationem, quæ habetur voluntati, non autem intelligitur de habitu largè i. diſpoſitione corporali quaſi habituali. Ad minorem, vera eſt de actionibus purè corporalibus, quę fiunt per qualitates naturales, & non per potentiam, quæ obediat voluntati, vel rationi. Ergo in corpore non eſt habitus. Verum, ad operationem, quæ eſt in potentia hominis, velut enim nolit homo alterari, & augeri, & huiuſmodi, quæ actiones fiũt per qualitates naturales cauſantes ſanitatem, nec eſt in potentate eius facere opera ſani, vt fiunt per qualitates naturales. Vnde ratio illa eſt pro prima concluſione, &c. Sed non probat quòd habitus operatiui quantum ad eſſentiam ſuam, ſint in anima quo ad potentiam.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ diſpoſitiones corporales non ſunt ſimpliciter difficilè mobiles propter mutabilitatem corporalium cauſarum; poſſunt tamen eſſe difficilè mobiles per cõparationem ad tale ſubiectum, quia ſcilicet tali ſubiecto durante, ammoueri non poſſunt, vel quia ſunt difficilè mobiles per comparationem ad alias diſpoſitiones; ſed qualitates animę ſunt ſimpliciter difficile mobiles propter immobilitatem ſubiecti, & ideo non dicit, quod ſanitas difficilè mobilis ſimpliciter ſit habitus; ſed quòd eſt vt habitus, ſicut in Græco habetur; qualitates autem animæ dicuntur ſimpliciter habitus.

¶ Dicendum ad maiorem, quòd vera eſt, ſimpliciter, & per ſe loquendo, comparando eas ad cauſas ſuas, quæ ſunt tranſmutabiles, tamen aliquæ ſunt difficilè mobiles per accidens ſecundum conditionem ſubiecti. Et ſecundo ſunt difficilè mobiles aliquæ comparatiuè ad alias, ſicut infirmitas inueterata, & radicata.

¶ Ad minorem dico, quòd habitus ſimpliciter ſecundùm naturam eſt ſimpliciter difficilè mobilis, ſicut ſunt accidentia animæ, quæ habent cauſas ſtabiles, vt intellectum agentem, vel ſyndereſim; ergo nulla diſpoſitio corporalis eſt habitus, verum, ſimpliciter, & ſecundùm naturam, tamen eſt vt habitus, ſcilicet quantum ad modum eſſendi diuturnum, & permanentem. Eſt igitur habitus (quo ad naturam ſolùm in anima, aut totaliter, aut principaliter; ſed diſpoſitio poteſt etiam eſſe in corpore, vel quaſi habitus. ſ. quo ad modum, qui eſt eſſe diuturnum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ diſpoſitiones corporales, quæ ſunt in prima ſpecie qualitatis, vt quidam poſuerunt, differunt à qualitatibus tertiæ ſpeciei, in hoc, quòd qualitates tertiæ ſpeciei ſunt vt in fieri, & vt in motu, vnde dicũtur paſſiones, vel paſſibiles qualitates; quãdo autem iam peruenerint ad perfectum, quaſi ad ſpeciem, tunc iam ſunt in prima ſpecie qualitatis. Sed hoc improbat Simplicius in commento prædicamentorum,* quia ſecundùm hoc, calefactio eſſet in tertia ſpecie qualitatis, calor autem in prima. Ariſtoteles autem ponit calorem in tertia, vnde Porphyrius dicit, ſicut Simplicius ibidem refert, ꝙ paſſio, vel paſſibilis qualitas, & diſpoſitio, & habitus differunt in corporibus ſecundùm intenſionem, & remiſſionem; quando enim aliquid recipit caliditatem ſecundùm calefieri tantùm, non autem vt calefacere poſſit, tunc eſt paſſio ſi ſit cito tranſiens, vel paſſibilis qualitas ſi ſit manens; quando autem iam ad hoc producitur, quòd poteſt etiam alterum calefacere, tunc eſt diſpoſitio; ſi autem vlterius intantum confirmetur, ꝙ ſit difficile mobilis, tunc erit habitus; vt ſic diſpoſitio ſit quædam intẽſio, ſeu perfectio paſſionis, vel paſſibilis qualitatis; habitus autem diſpoſitionis. Sed hoc improbat Simplicius,* quia talis intenſio, & remiſſio non important diuerſitatem ex parte ipſius formæ, ſed ex diuerſa participatione ipſius ſubiecti, & ita non diuerſificarentur per hoc ſpecies qualitatis. Et ideo aliter dicendum eſt, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* commenſuratio ipſarum qualitatum paſſibilium ſecundùm conuenientiam ad naturam habent rationem diſpoſitionis, & ideo facta alteratione circa ipſas qualitates paſſibiles, quæ ſunt calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, fit ex conſequenti alteratio ſecundùm ęgritudinẽ, & ſanitatẽ, primò autem & per ſe non eſt alteratio ſecundùm huiuſmodi habitus, & diſpoſitiones.

* Simplicius in prædicam. qualit.

* Simp. in prædicam. qualit.

*q.49.ar.1. ad primũ.

¶Dicendum, circa minorem eſt difficultas, aliqui negarẽt eam ſecundùm rem loquendo. Et dicerent, ꝙ immo ſecundùm rem primæ ſpeciei eſt alteratio, prout eſt in fieri, non tamen vt eſt in facto eſſe. Alij dicerent, quòd ſecundùm eſſe remiſſum eſt alteratio in re primæ ſpeciei, ita quòd illæ ſpecies prima & tertia non realiter diſtinguuntur. Eſt igitur alteratio in re primæ ſpeciei, ſed non vt in prima ſpecie, ſed vt in tertia. Sed Simplicius, quem D.S. ſequitur, in hoc reprehendit illos, vt patet in litera. Vnde ſecundùm illos, qui volunt primam & tertiam ſpecies realiter diſtingui. Ad minorem dicitur, quod alteratio non eſt niſi in tertia ſpecie qualitatis, verum, proximè, & primò; tamen ad primam eſt alteratio ex conſequenti, ſicut alteratis humoribus per qualitates primas fit mutatio ſecundùm ſanitatem, & ægritudinem ex conſequenti. Et oportet etiam dicere ad maiorem, negando quòd omnes diſpoſitiones corporales quaſi habituales ſubiaceant alterationi per ſe immediatè, ſed ſolùm mediatè. Sed qualitates tertiæ ſpeciei per ſe immediatè ſubiacent alterationi, quare ſtante diſtinctione reali primæ, & tertiæ ſpeciei, poſſunt eſſe in corpore habituales diſpoſitiones.

An in prima ſpecie qualitatis ſit alteratio.

Vtrum anima ſit ſubiectum habitus ſecundùm ſuam eſſentiam, vel ſecundùm ſuam potentiam.

F 2. diſt. 26. ar 3. ad 4. & 5.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ habitus ſint in anima, magis ſecundùm eſſentiam, quã ſecundùm potentiam. Diſpoſitiones enim & habitus dicuntur in ordine ad naturam, vt dictum eſt,* ſed natura magis attenditur ſecundùm eſſentiam animæ, quàm ſecundùm potentias; quia anima ſecundùm ſuam eſſentiã eſt natura talis corporis, & forma eius; ergo habitus ſunt in anima ſm eius eſſentiam, & non ſm potentiam.

*q.49.ar.3.

¶ 2 Præt. accidentis non eſt accidens; habitus autem eſt quoddam accidens; ſed potentia animæ ſunt de genere accidentium, vt in primo dictum eſt;* ergo habitus non eſt in anima ratione ſuæ potentiæ.

*pri. par. q. 77 ar. 1.

¶ 3 Præt. ſubiectum eſt prius eo, quod eſt in ſubiecto; ſed habitus cum pertineat ad primam ſpeciem qualitatis eſt prior, quàm potentia, quæ pertinet ad ſecundam ſpeciem; ergo habitus non eſt in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.

¶Sed contra eſt, quod Philoſ. in pri. Ethicor.* ponit diuerſos habitus in diuerſis partibus animæ.

*Arift. cap vlt.

¶Quærit de alio ſubiecto habitus. Anima. Et quia anima eſt quoddam totum poteſtatiuum, ideo quærit primò de anima in generali, poſtea ſpecialiter de potentijs animæ. Intenditur autem principaliter de anima rationali.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſup. dictum eſt,* habitus importat diſpoſitionem quandam in ordine ad naturam, vel ad operationem.

*q.49.ar.1. ad 3.

¶Reſpondet ad quæſitum ſecundùm vnam diſtinctionẽ quam reſumit, primò in principio. Secundò ponit ſecundùm eius membra duas concluſiones. Primam ibi. Si ergo accipiatur, &c. Secundam ibi. Si verò accipiatur. Reſumit ergo D.S. vnam diſtinctionem implicitam ex quæſtione 49. ꝙ eſt duplex habitus, quia quidam ordinatur ad naturam, & eſſe. Alius ad operationem. Et ſumitur ſemper illa diſtinctio ſecundùm principalitatem, non ſecundùm præciſionem, vt poteſt patere ex ar. 3. ad tertium, præcequeſt. & q. 55 ar. 2. ad primum, & inf. q. 71. ar. 1 ad ſecundum, quia & habitus eſſendi eſt ad opus ſecundariò, & minus principaliter. Habitus operandi eſt diſpoſitio rei eſſendi minus principaliter; eſſe enim diſpoſitionem rei conuenit habitui ratione generis; ſed ad opus, vel naturam principaliter diſtinguit ſpecies habitus, ſic, ꝙ habitus eſſendi non perficit potẽtiam agendi, ſed ſubiectũ, quo perfecto actio erit perfectior, ſed habitus operatiuus perficit directè, & immediatè potentiam operatiuam.

¶Si igitur accipiatur habitus ſm ꝙ habet ordinem ad naturam, ſic non poteſt eſſe in anima, ſi tamen de natura humana loquamur; quia ipſa anima eſt forma cõpletiua humanæ naturæ, vnde ſm hoc magis poteſt eſſe aliquis habitus, vel diſpoſitio in corpore per ordinem ad animam, quàm in anima per ordinem ad corpus; ſed ſi loquamur de aliqua ſuperiori natura, cuius homo poteſt eſſe particeps, ſm illud 2. Pet. 1. Vt ſimus conſortes naturæ Diuinæ; ſic nihil prohibet in anima ſm ſuã eſſentiã eſſe aliquẽ habitum. ſ. gratiã, vt infra dicetur.*

2. Pet. 1.

*q.110.ar.4.

¶Iuxta primum membrum D.S. hic ponit primam concluſionem reſponſiuam, talem. Habitus, qui habet ordinem ad naturam non poteſt eſſe in anima humana loquendo de natura humana; ſed ſi loquamur de natura aliqua ſuperiori, ſic nihil prohibet in anima ſecundùm eſſentiam ſuam eſſe aliquem habitum. Probatur vtraq; pars, in illo non eſt habitus diſponens ad naturam, quod met eſt natura, vel principium formale completiuum naturæ. Poteſt autem eſſe habitus diſponens ad naturam in eo, quod non eſt natura, & poteſt eſſe eius particeps, ſed anima (ſ. rationalis) eſt forma completiua naturæ humanæ, non autem Diuinæ cuius poteſt eſſe particeps, igitur in ea non eſt habitus in ordine ad naturam humanam, ſed Diuinam. Maior reliquitur nota, quia quod diſponitur per habitum debet diſtingui, & eſſe in potentia ad id ad quod diſponitur, vt patuit ex ar. 4 q. 49. Minor quo ad primam partem nota eſt. Quo ad ſecundam probatur auctoritate, 2. Pet. 1. &c. Et ille habitus, qui eſt in eſſentia animæ; eſt gratia, vt patebit inf. q. 90. artic. 4. quia ſecundùm gratiam participat anima eſſe Diuinum.

¶Nota autem quòd eſt in potentia ad eſſe Diuinum, non quidem naturali, ſed obedientiali. Vnde & ſolùm per agens ſupernaturale principaliter in talem actum deduci poteſt, gratia enim à ſolo Deo principaliter eſt.

¶Si verò accipiatur habitus in ordine ad operationem, ſic maximè habitus inueniuntur in anima, inquantum anima non determinatur ad vnam operationem, ſed ſe habet ad multas, quod requiritur ad habitum, vt ſup. dictum eſt.* Et quia anima eſt principium operationum per ſuas potentias; ideo ſecundùm hoc habitus ſunt in anima ſecundùm ſuas potentias.

*q.49.ar.4.

¶Ponit ſecundam concluſionem reſponſiuam correſpondentem ſecundo membro. Si accipiatur habitus in ordine ad operationem, ſic maximè habitus inuenitur in anima ſecundùm ſuas potentias. Et per hanc concluſionem patet formaliter reſponſio ad quæſitum, ꝙ magis inuenitur habitus ſm ſuam potentiam, q̃ ſm eſſentiam (& hoc innuit maximè) quia ſm eſſentiam nullus eſt, aut eſt vnus tm. Probatur igitur concluſio quo ad primã partẽ. Habitus iſto modo inuenitur maximè in eo, qđ non determinatur ad veram operationem, ſed ſe habet ad multas; ſed aſa non determinatur ad vnã operationem, &c. igitur maximè in ea reperitur habitus operatiuus. Eſt. n. minus determinata, q̃ aliæ res infra animã, & etiã angeli pp multitudinẽ potentiarũ, & operationũ, qa multis operationibus hẽt conſequi perfectã beatitudinẽ, vt patuit

Digitized by Google

patuit ſup.q.5.art.7 & pri.par.q.77.art.3.ſed q̃ ſecundùm potentias inueniatur talis habitus. Probatur, ſecundùm illud inuenitur habitus in anima, ſecundùm quod eſt immediatum principium operationis, ſed anima eſt immediatum principium operationis ſecundùm potentias, ergo, &c. Maior nota, quia habitus perficit ad operandum, & principium operandi. Minor nota, ex pri par. q.77.ar.1.quia anima nõ agit per eſſentiam ſuam, ſed ſolus Deus.

¶Nota autem q̃ intelligitur hoc dictum.ſ.creaturam, vel animam non agere per eſſentiam, non modo Scotico, quaſi creatura non agat actionem infinitam, & ſit ſua actio independens; ſed ideo quia ſolus Deus eſt potentia actiua. Scotus autem in pri.diſ. 2.q.3.ad tertium principale; & diſt.8.ad 2. Iuxta primam quęſtionem in ſimili exponit, ideo Deum dicit ens per eſſentiam, quia eſſe eſt perfectiſſimum, & infinitum; & creaturam per participationem ens, quia eſſe eius eſt pars.i.minus reſpectu ipſius eſſe, qđ natum eſt eſſe infinitum; ſic in propoſito diceret de agere per eſſentiam. Sed nos dicimus ideo Deum ens per eſſentiam, quia eſſe eius eſt ſua quidditas; non in creaturis, ſic dicitur agens per eſſentiam, quia ipſa eſſentia eſt eius potentia, ſecus in anima, & quacunque creatura. Dicit etiam Scot. in 2.diſt.15.q.2. Agere per eſſentiam eſt dupliciter. Vno modo idem eſt, q̃ in agendo nõ dependere ab alio, & non habere eſſentiam per participationem. Alio modo idem eſt, quod non per accidens, ſiue per additum, licet dependeat. Hæc ille. De his, pri.par.q.6.ar.3.videbitur.

Scotus

ARGVMENTVM in contrariũ eſt pro ſecũda conclu.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ eſſentia animę pertinet ad naturam humanam; non ſicut ſubiectum diſponendum ad aliquid aliud, ſed ſicut forma, & natura ad quam aliquis diſponitur.

¶Dicendum, ad maiorem, verã eſſe, aliquæ diſpoſitiones, & aliqui habitus dicuntur ad naturam, ſed etiam aliqui ad operationem, & hæ quæ dicuntur ad naturam, dicuntur diſponere ad naturam, non quia ſunt in natura, ſed quia diſponunt, & ſunt in ſubiecto, & receptiuo naturæ, ſic diſpoſitiones pro anima, vel habenda, vel conſeruanda ſunt in corpore, quia quod diſponitur ad aliquid eſt in potentia. Minor vera, negatur autem conſequentia, immo debet inferri, quòd etiam habitus, qui important ordinem ad naturã (præſertim naturales) non ſunt in eſſentia animæ, ſed in corpore; de habitibus autem importantibus ordinem ad operationem, argumentum nihil loquitur, & hi plures ſunt, & ſunt in potentijs, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̃ accidens per ſe non poteſt eſſe ſubiectum accidentis; ſed quia etiam in ipſis accidentibus eſt ordo quidam, ſubiectum ſecundùm q̃ eſt ſub vno accidente intelligitur eſſe ſubiectum alterius, & ſic dicitur vnum accidens eſſe ſubiectum alterius, vt ſuperficies coloris, & hoc modo poteſt potentia eſſe ſubiectum habitus.

¶Dicendum ad maiorem, reſponſum fuit ſup.q.7.ar.1.ad tertium, quia vera eſt, quòd accidentis non eſt accidens, ſicut prębentis ſuſtentamentum, & tanquam ſubiecti quod. Eſt tamen accidentis accidens, ſicut immediati receptiui, & ſubiecti quo, quia in accidentibus eſt ordo, & vnum recipitur in ſubſtantia mediante alio. Ad minorem, minor duplex, vera eſt; & quòd potentia animæ ſint accidentia, patet pri.par.q.77.artic.1. Negatur autem conſequentia, vt ſonat conſequens, q̃ habitus non ſit in anima ratione potentiæ, quia vt dictum eſt, accidens poteſt eſſe ratio recipiendi aliud. Sed minor probat, quòd non eſt ſubiectum principale quod &c. Idem habet D.S.inſ.q.56.ar.1.ad tertium.

¶Ad tertium dicendũ, quòd habitus præmittitur potentiæ ſecundùm q̃ importat diſpoſitionem ad naturam; potentia autem ſemper importat ordinem ad operationem, quæ eſt poſterior[d], cum natura ſit operationis principium; ſed habitus cuius potentia eſt ſubiectũ, nõ importat ordinem ad naturam, ſed ad operationem, vnde eſt poſterior potentia. Vel poteſt dici, quòd habitus præponitur potentiæ ſicut completum incompleto, & actus potentiæ; actus enim naturaliter eſt prior, quamuis potentia ſit prior ordine generationis, & temporis, vt dicitur in 7.& 9.Metaph.*

Dub.51.

*Ariſt.li.7. à tex.13. vſque ad 19. & li.7.tex. 17.

¶Dicendum ad maiorem, primò, quòd ſubiectum eſt prius eo, quod eſt in ſubiecto. Verum, vt ſic, tamen alia ratione poteſt id, quod eſt in ſubiecto, eſſe prius, vt pura, quia eſt diſpoſitio ad id, quod eſt primum, & prius in reſalud autem quia eſt diſpoſitio ad id, quod eſt poſterius, & ſic eſt in propoſito. Conſiderantur enim & ponuntur à Philoſopho, vt diſpoſitiones, & ſic habitus præcedit, quia habitus poteſt diſponere, & aliquis diſponit ad naturam, quæ prior eſt quàm operatio, ad quam immediatè ex natura ſua ordinatur potentia; ideo habitus ſaltem ratione generis præponitur potentiæ. Verum eſt tamen, quòd aliquis habitus, ſcilicet operatiuus eſt poſterior potentia; ſed tamen in genere loquendo habitus eſt prior ratione dicta, &c. Secundò arguitur ad maiorem, quòd ſubiectum prius eſt, &c. Verum, ordine generationis, tamen id quod eſt in ſubiecto poteſt eſſe perfectio, & complementum ſubiecti, & per conſequens prius ordine perfectionis ſecundùm quem attenditur prioritas ſimpliciter, 9.Metaphyſi. & ideo habitus præponitur potentiæ, tamen ratione eius ad quod diſponit, tamen ratione perfectionis, &c. de his ſup.q.49. artic.3. ad ſecundum.

Vtrum in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus.

G

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd in potentijs ſenſitiuæ partis non poſſit eſſe aliquis habitus. Sicut enim potentia nutritiua pars eſt irrationalis, ita & ſenſitiua; ſed in potentijs nutritiuæ partis non ponitur aliquis habitus; ergo nec in potentijs ſenſitiuæ partis aliquis habitus debet poni. 3.diſt.23.q.1.ar.1.co.& diſt.33.q.1.ar.4.& 1.Ver.q.1.art.1.cor.

¶ 2 Præterea, ſenſitiuæ partes ſunt communes nobis, & brutis; ſed in brutis non ſunt aliqui habitus, quia non eſt in eis voluntas, quæ in definitione habitus ponitur, vt ſup.dictum eſt; * ergo in potentijs ſenſitiuis non ſunt aliqui habitus. * q.49.ar.3. in argu. in oppo.

¶ 3 Præterea, habitus animæ ſunt ſcientiæ, & virtutes, & ſicut ſcientia refertur ad vim apprehenſiuam, ita virtus ad vim appetitiuam; ſed in potentijs ſenſitiuis non ſunt aliquæ ſcientiæ, cum ſcientia ſit vniuerſalium, quæ vires ſenſitiuæ apprehendere non poſſunt; ergo etiam nec habitus virtutum in partibus ſenſitiuis eſſe poſſunt.

¶Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 3.Ethic.* quòd aliquæ virtutes, ſcilicet temperantia, & fortitudo ſunt irrationabilium partium. *Ariſt.c.10.

¶Hic quia articulus præcedens dicit, quòd in anima ſint habitus maximè ſecundùm potentias. Quærit D.S. ſecundùm quales. Eſt autem triplex genus potentiarum animæ ſecundùm quas poteſt anima eſſe ſubiectum habituum. Ideo de iſtis quærit, & in præſenti artic. de potentijs ſenſitiuis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd vires ſenſitiuæ dupliciter poſſunt conſiderari, vno modo ſecundùm quòd operantur inſtinctu naturæ; alio modo ſecundùm quod operantur ex imperio rationis; ſecundùm igitur quòd operantur ex inſtinctu naturæ ſic ordinantur ad vnum ſicut & natura, & ideo ſicut in potentijs naturalibus non ſunt aliqui habitus, ita etiam nec in potentijs ſenſitiuis, ſecundùm q̃ ex inſtinctu naturæ operantur. Dub.709.

¶Doc. Sane reſpondet ſecundùm vnam diſtinctionem, quam ponit in principio, quòd vires ſenſitiuæ poſſunt, vno modo conſiderari ſecundùm quòd operantur ex inſtinctu naturæ. Alio modo ſecundùm quòd operantur ex imperio rationis. Ponit ergo duas concluſiones illis duobus membris correſpondentes, ſecundam ibi. Secundum verò quòd operantur, &c. Concluſio igitur prima. In potentijs ſenſitiuis (ſcilicet etiam in homine) ſecundùm quòd ex inſtinctu naturæ operantur, non ſunt aliqui habitus. Probatur, in potentijs naturalibus non ſunt aliqui habitus; ergo nec in ſenſitiuis ſecundùm quòd ex inſtinctu naturæ operantur. Antecedens patuit ſupra, quæſt.49.art.4 &c. Tenet conſequentia, quia potentiæ ſenſitiuæ ſecundùm quòd ex inſtinctu naturæ operantur, ordinantur ad vnum ſicut natura. Illa autem eſt cauſa quare in potentijs naturalibus non ſunt habitus. Concupiſcibilis enim & iraſcibilis ſibi relictæ, tamen tendunt ad cõueniens ſenſui, & ad impugnandum impedimentum conuenientis. Secus prout moderantur à ratione. Concla.1.

¶Secundùm verò quòd operantur ex imperio rationis, ſic ad diuerſa ordinari poſſunt, & ſic poſſunt in eis eſſe aliqui habitus, quibus benè, aut malè ad aliquid diſponuntur.

¶Hic ponit ſecundam concluſionem talem. In potentijs ſenſitiuis ſecundùm quòd operantur ex imperio rationis poſſunt eſſe habitus. Probatur, in omni illo poteſt eſſe habitus, quod eſt ordinabile ad diuerſa, & quod poteſt benè, & malè diſponi, ſed ſenſualitas iſto modo eſt per rationem ordinabilis ad diuerſa, & diuerſis modis, & poteſt diſponi ad benè, vel malè ſe habendum ad ea quæ per rationem ordinantur, igitur. Concla.2.

Maior patet ex quæſtione præcedenti. Minor patet exemplariter de concupiſcibili, quæ mouetur ad cõcupiſcendum varia, quæ etiam concupiſcibili ſecundùm ſe repugnant, & variis modis, vt concupiſcat quando oportet, & prout oportet, &c. Et illud medium tangit D.S in litera.

ARGVMENTVM in contrarium eſt confirmatiuum ſecundæ concluſionis.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ vires nutritiuæ partis non ſunt natæ obedire impedio rationis; & ideo non ſunt in eis aliqui habitus; ſed vires ſenſitiuæ natæ ſunt obedire imperio rationis; & ideo in eis eſſe poſſunt aliqui habitus; nam ſecundùm ꝙ obediunt rationi quodãmodo rationales dicuntur, vt in primo Ethic. dicitur.* *Ariſt.c.vl.

¶Dicendum, negatur maior, non eſt ſimile; nam ſenſitiuæ potentiæ in homine ſunt rationales quodammodo. i. per participationem; quia obediunt rationi præſertim appetitiuæ, vt patuit ſup.q.17.ar.7. Pars autem nutritiua nullo modo audit rationem, & ergo prima. f. ſenſualitas, cum ſit in potẽtia ad multa, eſt capax habitus, & diſpoſitionis, q̃ eſt habentis partes; non aũt nutritiua.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ vires ſenſitiuæ in brutis aĩalibus non operantur ex imperio rationis; ſed ſi ſibi relinquantur bruta animalia, operantur ex inſtinctu naturæ, & ſic in brutis animalibus non ſunt aliqui habitus ordinati ad operationes; ſunt tamen in eis aliquæ diſpoſitiones in ordine ad naturam, vt ſanitas, & pulchritudo. Sed quia bruta animalia à ratione hominis per quandam conſuetudinem diſponuntur ad aliquid operandum ſic, vel aliter, hoc modo in brutis animalibus habitus quodammodo poni poſſunt, vnde Aug. dicit in lib. 83.q.* quòd videmus immaniſſimas beſtias à maximis voluptatibus abſtinere dolorum metu, quod cum in earum conſuetudinem vertitur, domitę, & manſuetæ vocantur. Deficit tamen ratio habitus quãtum ad vſum voluntatis, quia non habent dominium vtendi, vel non vtendi, quod videtur ad rationem habitus pertinere, & ideo propriè loquendo, in eis habitus eſſe non poſſunt. *Aug.q.36.

¶Dicendum, quòd maior non eſt omnino vera, quia non omnimodo ſunt communes brutis, & nobis; in nobis enim habẽt rationem coniunctam, in eodem ſuppoſito cui obediunt, & à qua mouentur diuerſimodè; & ergo dato, quòd minor eſſet vera, negatur conſequentia. Ad minorem, tamen non ſunt in brutis habitus operatiui ſecundùm perfectam rationem habitus. Sunt tamen quaſi habituales diſpoſitiones ad naturam, & habitus operatiui ſecundùm imperfectam rationem; quia ex inſtitutione hominum beſtiæ inducuntur in aliquas conſuetudinales habilitates, quæ quaſi habent rationem habituum operatiuorum; quia tamen non vtuntur quando ipſę volunt, ideo non ſunt perfectè habitus. Canis enim ſolùm corriſat ſecundùm illam diſpoſitionem cum ab homine iubetur; ſecundùm ſe autem non vtitur illo quaſi habitu, vt patet per experientiam. Scotus autem vt patebit inf. q.56.artic.4. nimis parum tribuens habitui, & multominus virtuti, ponit in beſtijs habitus, & virtutes. Similiter membris corporeis virtutes humanas tribuit, ſed de hoc infra, vbi iam, &c. An in beſtijs ſint habitus. Scotus.

¶Ad tertium dicendum, quòd appetitus ſenſitiuus natus eſt moueri ab appetitu rationali, vt dicitur in tertio de anima;* ſed vires rationales apprehenſiuæ natæ ſunt accipere a viribus ſenſitiuis; & ideo magis conuenit, quòd habitus ſint in viribus ſenſitiuis appetitiuis, quàm in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis, cum in viribus ſenſitiuis appetitiuis non ſint habitus, niſi ſecundùm quòd operantur ex imperio rationis, quamuis etiam in ipſis interioribus viribus ſenſitiuis apprehenſiuis poſſint poni aliqui habitus, ſecundùm quos homo ſit benè memoratiuus, vel cogitatiuus, vel imaginatiuus; vnde etiam Philoſophus dicit in capitulo de memoria,* quòd conſuetudo multum operatur ad benè memorandum; quia etiam iſtæ vires mouentur ad operandum ex imperio rationis; vires autem apprehenſiuæ exteriores, vt viſus, & auditus, & huiuſmodi, non ſunt ſuſceptiuæ aliquorum habituum, ſed ſecundùm diſpoſitionem ſuæ naturæ ordinantur ad ſuos actus determinatos, ſicut & membra corporis in quibus non ſunt habitus; ſed magis in viribus imperantibus motum ipſorum. * Ariſtot. text.17. *Ariſt.c.2.

¶Dicendum; ad maiorem, quòd habitus animæ non ſolùm ſunt ſcientia, & virtutes, ſed etiam diſpoſitio quædam in apprehenſiuis interioribus, quæ etiam obediunt rationi, à qua diuerſimodè moueri poſſunt, vt patuit ſupra, q.17.ar.7.ad tertium. Ad minorem non ſunt aliquæ ſcientiæ, ſunt tamen habitus cogitatiuus, & memoratiuus, & habitus conſuetudinales; & dato, quòd ita eſſet, quòd nullus habitus eſſet in apprehenſiuis etiam interioribus (quod tamen non eſt omnino verum, quia vt patet artic.4. ad tertium; etiam habitus intellectuales ſecundariò ſunt in viribus ſenſitiuis inferioribus.) Negatur conſequentia, & ratio in principio ſolutionis, quia appetitiua pars nata eſt moueri, & recipere à ratione, & voluntate, non ſic ſenſitiua apprehenſiua, immo econtra ratio recipit à ſenſitiua apprehenſiua; quia tamen eſto ratio recipiat, ſenſitiuæ tamen potentiæ etiam natæ ſunt moueri ad actus ſecundùm motionem voluntatis, & rationis, ideo de facto ſunt habitus in ſenſitiuis interioribus, non autem exterioribus, quia ordinantur ad actus determinatos ſecundùm diſpoſitionem naturæ, nec poſſunt diuerſimodè moueri, ſicut interiores. Vnde non eſt par ratio. iſta Doc. Sanc. tangit in ſolutione, de cuius materia vide Doc. Sanc. in de Verita. Mate. 5. artic. 10. in corpo. poſt medium.

Vtrum in ipſo intellectu ſit aliquis habitus.

H Infra q.51. ar.1.col. & q.53. art.1. cor. & q.54. art.1. & q. 67.ar.1.co. Et Ver. q. 20.ar.2.co.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ in intellectu non ſint aliqui habitus. Habitus enim operationibus conformantur, vt dictum eſt;* ſed operationes hominis ſunt communes animę, & corpori, vt dicitur in pri. de ani.* ergo & habitus; ſed intellectus nõ eſt actus corporis, vt dicitur in 3. de ani.* ergo intellectus non eſt ſubiectum alicuius habitus. *Art.1.

¶ 2 Præt. omne quod eſt in aliquo, eſt in eo per modum eius in quo eſt; ſed id quod eſt forma ſine materia eſt actus tantùm; quòd autem eſt compoſitum ex forma & materia habet potentiam, & actum ſimul; ergo in eo, quod eſt forma tantùm non poteſt eſſe aliquid, quod ſit ſimul in potentia, & actu; ſed ſolùm in eo, quod eſt compoſitum ex materia, & forma; ſed intellectus eſt forma ſine materia; ergo habitus, qui habet potentiam ſimul cum actu, quaſi medium inter vtrunque exiſtens, non poteſt eſſe in intellectu, ſed ſolùm in coniuncto, quod eſt compoſitum ex anima, & corpore. * Ariſtot. text. 11. id 66. *Ari.text.6.

¶ 3 Præt. habitus eſt diſpoſitio ſecundùm quam aliquid benè, vel malè diſponitur ad aliquid, vt dicitur in quinto Metaphyſic.* ſed quod aliquis benè, vel malè ſit diſpoſitus ad actum intellectus, prouenit ex aliqua corporis diſpoſitione, vnde etiam in ſecundo de anima dicitur,* quòd molles carne benè aptos mẽte videmus; ergo habitus cognoſcitiui non ſunt in intellectu, qui eſt ſeparatus, ſed in aliqua potentia, quæ eſt actus alicuius partis corporis. *Ari.text.33. *Ari.text.34.

¶Sed contra eſt, quod Philoſ. in 6. Ethic.* ponit, ſcientiam, & ſapientiam, & intellectum, qui eſt habitus principiorum in ipſa intellectiua parte animæ. * Ariſtot. l.6.& 7.

¶Hic quærit de alia potentia. f. intellectiua.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ circa habitus cognoſcitiuos diuerſimodè ſunt aliqui opinati. Quidam enim ponentes intellectum poſſibilem eſſe vnum in omnibus hominibus, coacti ſunt ponere, ꝙ habitus cognoſcitiui non ſunt in ipſo intellectu, ſed in viribus interioribus ſenſitiuis; manifeſtum eſt enim, ꝙ homines in habitibus diuerſificantur, vnde non poſſunt habitus cognoſcitiui directè poni in eo, ꝙ vnũ numero exiſtens eſt omnibus hominibus cõe; vnde ſi intellectus poſſibilis ſit vnus numero omnium hominum, habitus ſciẽtiarum ſm quos hoies diuerſificantur, nõ poterunt eſſe in intellectu poſſibili ſicut in ſubiecto, ſed erunt in viribus interioribus ſenſitiuis, quæ ſunt diuerſę in diuerſis.

¶In corpore duo. Primò adducit opinionem tenentem partem negatiuam quæſiti. Secundò eam reprobat, ex qua reprobatione infert cõcluſionẽ ſuã reſponſiuã, ibi. Sed iſta poſitio, &c Opi. ergo eſt de illo q̃ſito falſa, q̃ fundatur in errore Auer. ꝙ ponebat vnum intellectũ oĩm hoĩm, & hũc ſeparatũ, vt patet pri. par. q 67. ar. 1.

Et conſe-

Et conſequenter, quia habitus ſunt diuerſi in diuerſis hominibus, intellectus autem non, ſed vnus; ideo habitus ſunt in alio ſubiecto, quàm in intellectu, puta in viribus ſenſitiuis interioribus. Deinde cum dicit.

¶Sed iſta poſitio primò quidem eſt contra intentionem Ariſtotelis. Manifeſtum eſt enim quòd vires ſenſitiuæ non ſunt rationales per eſſentiam, ſed ſolùm per participationẽ, vt dicitur in primo Ethicor.* Philoſoph. autem ponit* intellectuales virtutes, quæ ſunt ſapientia, & ſcientia, & intellectus, in eo, quod eſt rationale per eſſentiam; vnde non ſunt in viribus ſenſitiuis, ſed in ipſo intellectu.

*Ariſt. cap. vlt.

* Locis in arg. ſed cõtra citatis.

Concluſio.

¶Hic conſequenter D.S. reprobat illam opinionem, & concludit concluſionem contrariam ex illa reprobatione in fine corporis, & clarius in ſolutione primi, talem. Intellectus poſſibilis eſt ſubiectũ habitus (dicit notãter poſſibilis, quia in intellectu agente nullus eſt habitus, vt patebit ar. 5. ad ſecundum.) Hanc concluſionem probat reprobando præcedentem opinionem dupliciter. Primò auctoritatibus, ſecundò rationibus, ibi. Secundò etiam hæc, &c. Ponit ergo duas auctoritates contrarias illi opinioni, ſecundam ibi. Expreſsè, &c. Arguitur ergo ſic ex prima auctoritate Philoſophi. Vires ſenſitiuæ non ſunt rationales per eſſentiam, ſed ſolùm per participationem; ſed virtutes intellectuales ſunt in rationali per eſſentiam; igitur non ſunt habitus intellectuales in viribus ſenſitiuis, ſed in intellectu.

¶Nota autem, ꝙ dicit vires ſenſitiuæ ſunt rationales per participationem, ſed non ſolùm ipſæ, ſed & ipſa voluntas, quæ eſt potentia inorganica, ſed de hoc infra.

Capreolus

¶Et nota, ꝙ intellectus poſſibilis eſt potentia in genere intelligibilium, non autem in genere entium, de quo in Capreolo in 1. diſ. 3. q. 3. in ſolutionibus argumentorum, contra primam concluſionem. Quare autem dicatur intellectus potentia paſſiua, an videlicet quia intellectus noſter patitur ab intelligibili per accidens, vt Scot. hẽt, ſiue quia patitur ꝑ ſe, vt D.S. hẽt, alibi videbitur pri. par. q. 79. ar. 2. & patet aliqualiter ſup. q. 22. ar. 2. Deinde ibi.

Scotus

* Ariſtot. tex. 8.

¶Expreſsè etiam dicit in 3. de anima,* quòd intellectus poſſibilis cum ſic fiat ſingula. i. cum reducatur in actum ſingulorum per ſpecies intelligibiles, tunc fit ſecundùm actum eo modo, quo ſciens dicitur eſſe in actu, quod quidem accidit cum aliquis poſſit operari per ſeipſum, ſcilicet conſiderando. Eſt quidem igitur tunc potentia quodammodo, non tamen ſimpliciter, vt ante addiſcere, aut inuenire. Ipſe ergo intellectus poſſibilis eſt in quo eſt habitus ſcientiæ, quo poteſt conſiderare etiam cum non conſiderat.

¶Arguitur ex alia auctoritate Philoſo. Ipſe intellectus poſſibilis eſt in quo eſt ſcientia, &c. ſed ſcientia eſt habitus, igitur.

¶Et nota, ꝙ D.S. probat in intellectu poſſibili eſſe habitum, & ſcientiã, quia ibi ſunt ſpecies intelligibiles, vbi dat intelligere, ꝙ ſpecies intelligibiles ſunt habitus, & ſcientia, qđ quidem ſint habitus nemo negat, ſed an ſcientia dicat qualitatem ſimplicem, vel ſpecies, vt ordinarę ſunt, habentur opiniones, ſed de hoc magis infra, q. 52. ar. 2. Conſequenter cum dicit.

¶Secundò etiam hęc poſitio eſt contra rei veritatem, ſicut enim eius eſt potentia cuius eſt operatio, ita etiam eius eſt habitus cuius eſt operatio; intelligere autem & conſiderare eſt proprius actus intellectus; ergo & habitus quo conſideratur eſt propriè in ipſo intellectu.

¶Probat concluſionem reprobando opinionem contrariam rationibus. Et primò tali, eiuſdem ſubiecti eſt operatio, & habitus, ſed intellectus poſſibilis eſt operatio (.Cintelligere) ergo & habitus quo intelligimus. Maior patet à ſimili. Sicut eiuſdem eſt potentia cuius eſt operatio, quia ſemper principium agendi immediatum, & actio ſunt eiuſdem ſubiecti. Minor nota, igitur, &c. Probatur ſecundò alia ratione, quam D.S. tangit ad primum. Illi competit eſſe ſubiectum habitus, quod eſt in potentia ad multa, ſed hoc maximè competit intellectui poſſibili, igitur. Maior patuit ſupra, q. 49. artic. 4. Minor nota ex tertio de anima, quia eſt quo eſt omnia fieri.

¶Confirmatur etiam concluſio alia auctoritate Philoſophi in argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quidam dixerunt, vt Simplicius refert in commento prædicamentorum,* quòd quia omnis operatio hominis eſt quodammodo coniuncti, vt Philoſophus dicit in primo de anima;* ideo nullus habitus eſt animæ tantùm, ſed coniuncti, & per hoc ſequitur, quòd nullus habitus ſit in intellectu, cum intellectus ſit ſeparatus, vt ratio propoſita procedebat, ſed iſta ratio non cogit; habitus enim non eſt diſpoſitio obiecti ad potentiam, ſed magis diſpoſitio potentiæ ad obiectum; vnde habitus oportet, quòd ſit in ipſa, quæ eſt principium actus, non autem in eo, quod comparatur ad potentiam ſicut obiectum. Ipſum autem intelligere non dicitur commune eſſe animæ, & corpori, niſi ratione phantaſmatis, vt dicitur in primo de anima,* patet autem quòd phantaſma comparatur ad intellectum poſſibilem, vt obiectum, vt dicitur in tertio de anima,* vnde relinquitur, quòd habitus intellectiuus ſit principaliter ex parte ipſius intellectus, non autem ex parte phantaſmatis, quod eſt commune animæ, & corpori. Et ideo dicendum eſt, quòd intellectus poſſibilis eſt ſubiectum habitus; illi enim competit eſſe ſubiectum habitus, quod eſt in potentia ad multa, & hoc maximè competit intellectui poſſibili; vnde intellectus poſſibilis eſt ſubiectum habituum intellectualium.

* Simpl. in Præd. qualit.

* Ariſt. tex. 14. & 66.

* Ariſtot. tex. 66.

* Ariſt. tex. 3. 11. & 39.

¶Dicendum ad maiorem. Conformantur habitus actibus, ſicut diſpoſitio ad id quod diſponit, & ſecundò quoad ſubiectum, vt tactum eſt, in fine corporis. Ad minorem in qua ſtat argumentum. Primò, operationes aliquæ, ſed non omnes, &c. Secundò, ſi intelligitur vniuerſaliter, dicitur quòd operatio intellectiua in homine eſt communis animæ, & corpori, non ratione principij elicitiui, & effectiui, ſed ratione obiecti, & principij remoti; quia videlicet omnis intellectio noſtra pro hoc ſtatu originaliter præſupponit phantaſma, quod eſt coniuncti; non quòd totum coniunctum, vel potentia, quæ eſt totius coniuncti producat intellectionem, ſed propter cauſam iam dictam. Vnde negatur conſequentia, quia ſolus intellectus intelligit, vt principium quo immediatum, vnde & habitu perficitur. Doc. Sanc. in ſolutione oſtendit primò originem, & fundamentum huius rationis. Deinde ſoluit, vt dictum eſt, quia habitus non diſponit obiectum ad potentiam, ſed è contra; ideo eſto obiectum originaliter, & remotè. i. id à quo cauſatur ſpecies intelligibilis (ſcilicet phantaſma) ſit coniuncti, non tamen habitus eſt in coniuncto, ſed in potentia quam diſponit.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut potentia ad eſſe ſenſibile conuenit materiæ corporali, ita potentia ad eſſe intelligibile conuenit intellectui poſſibili, vnde nihil prohibet in intellectu poſſibili eſſe habitum, qui eſt medius inter puram potentiam, & actum perfectum.

¶Dicendum, quòd maior fuit ſupra expoſita, q. 5. artic. 4. ad primum. Eſt in eo ſecundùm modum eſſendi, tamen trahit id in quo eſt ad rationem ſuam, ſicut declarat Doc. Sanc. in de Verita. Mate. 24. artic. 8. ad ſextum. Minor negatur, quia id quod eſt ſine materia propriè dicta, poteſt eſſe in potentia, & ſic non actus tantùm, immo potentiale. Negatur etiam illa, ergo in eo, quod eſt forma tantùm, non poteſt eſſe ſimul actus, & potentia. Negatur inquam, quia forma tantùm non eſt ſemper actus purus, niſi ſit forma per ſe ſubſiſtens extrà genus. Vnde negatur alia conſequentia, ſcilicet non poteſt eſſe in intellectu, &c. Vult Doc. Sanc. in ſolutione, quòd anima eſt in potentia, non tamen habet materiã, quia materia eſt in potentia ad eſſe ſenſibile, & naturale; ſed anima, & intellectus poſſibilis ad eſſe intelligibile; & differentia inter iſtas potentias tangit Doc. Sanc. pri. par. q. 75. articulo quinto, ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia vires apprehenſiuæ interius præparant intellectui poſſibili proprium obiectum; ideo ex bona diſpoſitione harum virium ad quam cooperatur bona diſpoſitio corporis, redditur homo habilis ad intelligendum, & ſic habitus intellectiuus ſecundariò poteſt eſſe in iſtis viribus, principaliter autem in intellectu poſſibili.

¶Dicendum ad minorem. Verum, quòd aliquis ſit benè diſpoſitus ad actum intellectus. Verum, diſpoſitione præparatoria, & præuia, prouenit ex aliqua diſpoſitione corporis; ſed ſi intelligitur de diſpoſitione principali immediata diſponente intellectu, negatur, immo quancumcunq; quis ſit habilis in corpore, & non habeat habitum ſcientiæ, intellectus eius non eſt benè diſpoſitus. Negatur conſequentia, immo principaliter ſunt in intellectu; ſed ſecundariò (ideſt aliquod ordinatum ad habitum intellectus) eſt in potentia ſenſitiua. Intellectus enim nõ eſt ſeparatus quo ad eſſe à corpore, ſed quo ad organum. Vide Doc. Sanc. prima parte, quæſt. 89. articulo quinto, in corpore, vbi memini materiæ iſtius, præſentis articuli, & inter cætera

Digitized by

ponit,quæ hanc ſolutionem declarant, vnde dicit, habitus ſunt ſimiles actibus,ex quibus acquiruntur;actus autem intellectus ex quibus in præſenti vita ſcientia acquiritur, ſunt per cõuerſionem intellectus ab phantaſmata, quæ ſunt in prædictis viribus ſenſitiuis, vnde per tales actus, & ipſi intellectui acquiritur facultas quædam ad conſiderandum per ſpecies ſuſceptas, & in prædictis viribus acquiritur quædam habilitas, vt facilius per cõuerſionem ad ipſas,intellectus poſſit intelligibilia ſpeculari; ſed ſicut actus intellectus principaliter quidem, & formaliter eſt in ipſo intellectu; materialiter, & diſpoſitiuè in inferioribus viribus; idem etiam dicendum eſt de habitu,&c.

¶Et nota,ꝙ D.S.in ſolutione hic videtur tangere diſpoſitionẽ prærequiſitam habitui intellectus, quia loquitur de diſpoſitione virium interiorum, quæ prouenit ex bona diſpoſitione corporis, quæ vtiq; non cauſatur ex actu intellectus, vel conuerſione ſequentu ad phantaſmata; ſed pri.par.vbi iam, & art.3. præcedenti ad tertium, videtur loqui de diſpoſitione concomitante actum intellectus; ex hoc enim ꝙ intellectus frequenter vtitur interioribus viribus, acquiritur etiam quædam facilitas, & habilitas in ſenſibus; ſed vtraque diſpoſitio poteſt pertinere ad habitum ſcientiæ materialiter, vna antecedenter, alia concomitanter, & conſequenter.

Vtrum in voluntate ſit aliquis habitus.

I Sup. q. 49. art.4. Et 2. diſt.27.ar.1. ad 2 & 3. diſt.23 q.1. art.1 co. & diſt.27.q.2. art. 3. ad 5. Et Veri. q. 20.ar.1.co. Et Veri. q. 1.ar.1.cor.

AD quintum ſic proceditur. Videtur ꝙ in voluntate non ſit aliquis habitus. Habitus enim qui in intellectu eſt, ſunt ſpecies intellectuales,quibus intelligit actu; ſed voluntas non operatur per aliquas ſpecies; ergo voluntas non eſt ſubiectum alicuius habitus.

¶ 2 Præterea, in intellectu agente non ponitur aliquis habitus, ſicut in intellectu poſſibili, qui eſt potentia actiua; ſed voluntas eſt maximè potentia actiua;quia mouet omnes potẽtias ad ſuos actus,vt ſup.dictum eſt;* ergo in ipſa non eſt aliquis habitus.

*q.9.ar.1.

¶ 3 Præterea, in potentijs naturalibus nõ eſt aliquis habitus,quia ex ſua natura ſunt ad aliquid determinatę; ſed voluntas ex ſua natura ordinatur ad hoc, vt tendat in bonum ordinatum ratione; ergo in voluntate non eſt aliquis habitus.

¶Sed contra eſt,quod iuſtitia eſt habitus quidam,ſed iuſtitia eſt in voluntate; eſt enim iuſtitia habitus quidã, ſecundùm quem aliqui volunt,& operantur iuſta,vt dicitur in quinto Ethicorum;* ergo voluntas eſt ſubiectum alicuius habitus.

*Ariſt.c.1.

¶Hic quærit de alia parte poteſtatiua animæ.ſ.voluntate.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd omnis potentia,quæ diuerſimodè poteſt ordinari ad agendum, indiget habitu quo benè diſponatur ad ſuum actum; voluntas autem cum ſit potentia rationalis, diuerſimodè poteſt ad agendum ordinari, & ideo oportet in volũtate aliquem habitum ponere quo benè diſponatur ad ſuum actum.

¶ Abſoluit quæſtum vnica concluſione, quam probat duplici ratione, ſecundam ponit ibi. Ex ipſa etiam ratione. Concluſio eſt. Oportet in voluntate aliquem habitum ponere quo benè diſponatur ad actum ſuum. Probatur primò ratione ſumpta ex parte potentiæ,& arguitur ſic. Omnis potentia,&c. Sed voluntas poteſt diuerſimodè ordinari ad agendum, igitur, &c. Maior patet q.49.artic.4. Minor probatur,quia voluntas eſt potentia rationalis, quæ ſe habet ad oppoſita, 9. Metaph. Illa minor explicatur ad ſecundum,& magis infra,q.56 artic.6 Et patet hic,& ibidem, quòd Scotum in 3.diſt 33. non oportebat ita contendere ad probandum in voluntate virtutem,& habitum, cum D.S.gratis concedat, verumtamen non omnino ad ſenſum Scoticum, vt patebit infra,vbi iam. Scotus enim principaliter ponit virtutes circa paſſiones in voluntate,quod nos negamus. Deinde ibi.

Concluſio.

Scotus.

¶Ex ipſa etiam ratione habitus apparet, quòd habet quandam principalem ordinationem ad voluntatem, prout habitus eſt quo quis vtitur cum voluerit, vt ſupra dictum eſt.*

*q.49.ar.3.

¶ Tangit ſecundam rationem pro concluſione ſumptam ex parte habitus. Et arguitur ſic. Illud quod ex propria ratione prin cipaliter importat ordinem ad voluntatem,eſt voluntatis,ſed habitus eſt huiuſmodi,igitur,&c.

¶Et nota,ꝙ hæc ratio probat,ꝙ habitus eſt ſemper voluntatis, non quidem ſicut ſubiecti,ſed tamen ſemper ſicut principij motiui,ſicut in ſimili ſup.q.16.ar.1.habitum eſt de vtu (ſed prima ratio probat,ꝙ ſit eius ſicut ſubiecti formaliter) nullus enim eſt habitus niſi generetur per voluntarium exercitiũ, & ſit principium voluntarij actus elicitij, vel imperati, loquendo propriè de habitu; quia habitus eſt quo quis vtitur cum voluerit, & ita ſemper habet habitudinem ad voluntatem, ſaltem ſicut principium, ſicut & actus voluntarius.

¶Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut in intellectu eſt aliqua ſpecies,quæ eſt ſimilitudo obiecti, ita oportet in volũtate, & in qualibet vi appetitiua eſſe aliquid quo inclinetur in ſuum obiectum, cum nihil aliud ſit actus appetitiuæ virtutis, quàm inclinatio quædam, vt ſupra dictum eſt.* Ad ea ergo ad quæ ſufficienter inclinatur per naturam ipſius potentiæ,non indiget aliqua qualitate inclinante; ſed quia neceſſarium eſt ad finem humanæ vitæ, ꝙ vis appetitiua inclinetur ad aliquod determinatum, ad quod non inclinatur ex natura potentiæ, quæ ſe habet ad multa, & diuerſa; ideo neceſſe eſt,ꝙ in voluntate,& in aliis viribus appetitiuis, ſint quædã qualitates inclinantes,quæ dicuntur habitus.

*q 22 art. & q 6.ar.4.

¶Dicendum,quòd de maiore eſt difficultas,verum ſint tantùm ſpecies intellectuales in intellectu, qui dicuntur habitus, videtur quibuſdam quòd præter illas ſit quædam abilitas in intellectu, quæ eſt qualitas ſimplex, quicquid ſit de hoc non variat propoſitum. Conſtat enim, quòd in intellectu poſſibili non ſolùm ſunt ſpecies intelligibiles, immo etiam habitus principiorum connatus,vt patet infra,q.51.artic.1. Similiter ponitur in intellectu habitus confortatiuus, vt patet de lumine gloriæ, quod habitus, & virtus intellectualis dici poteſt,non autem ſpes, quia non eſt ratio cognoſcendi. Minor conceditur. Sed negatur conſequentia, quia non ſequitur. Non ſunt in voluntate tales habitus; ergo non ſunt habitus in voluntate. Sicut enim in intellectu ſunt habitus repreſentatiui,qui ſunt ſimilitudines rerum,quia intellectus eſt vis cognoſcitiua;ita in voluntate ſunt habitus inclinatiui,qui videlicet inclinant ad id ad quod potentia non ſufficit. Et hoc D.S.tangit hic implicitè, videlicet illos habitus,quo determinatur ad finem humanæ vitæ,ſcilicet verum,& ſupernaturalem, vt eſt charitas. Et ad quod non inclinatur ſufficienter ex natura potentiæ,vt eſt iuſtitia,& ſibi connexæ. Et de hoc infra,q.56.artic.6. Et in de virtutibus,q.1.ar.5.habet D.S.ibidem,naturalis inclinatio voluntatis,non ſolùm eſt in vltimum finem, ſed in illud bonum,quod ſibi à ratione monſtratur.

An tãm ſpecies hic in intellectu.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd intellectus agens eſt agens tantùm,& nullo modo patiens; ſed voluntas, & quælibet vis appetitiua eſt mouens,& motum, vt dicitur in 3.de ani.* & ideo non eſt ſimilis ratio de vtroque; nam eſſe ſuſceptiuum habitus, conuenit ei, quod eſt quodammodo in potentia.

* Ariſtot. tex 54.

¶Dicendum, ꝙ maior vera, quia intellectus agens eſt in potentia actiua tantùm,& nullo modo paſſiua;ideo non eſt ſubiectum habitus; ſicut enim ſol ſemper illuminat quantum eſt de ſe,ita & intellectus agens, nec mouetur ad actum per aliquam aliam potentiam. Tunc minor negatur, immo eſt aliquo modo paſſiua,vt patuit ſup.q.9.quia mouetur à ratione, & obiecto. eſto ad exercitium mouear alias potentias, ipſa tamen prius mouetur à ratione,& obiecto;quare non eſt par ratio,ſicut enim infra patebit,virtutes aliquæ,vel infunduntur à Deo voluntati,vel cauſantur in ea ex aſſuetudine operum ex impreſſione rationis.

¶Nota propter dictum de intellectu agente Doc.Sanc.pri.par. q.54 artic.1. ad primum; quia intellectus agens eſt ſua actio, vt patet tertio de anima, quod intelligitur non per eſſentiam, ſed per concomitantiam, quia cum ſit in actu eius ſubſtantia, ſtatim quantum eſt in ſe concomitatur ipſa actio, quod non eſt de intellectu poſſibili,qui non habet actiones,niſi poſtquam fuerit factus in actu,ita ꝙ eius actio neceſſariò, & per ſe paſſionem præſupponit. Secus de intellectu agente.

Intellectus agens eſt ſua actio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas ex ipſa natura potentiæ inclinatur in bonum rationis, ſed quia hoc bonum multipliciter diuerſificatur, neceſſarium eſt, vt ad aliquod dererminatum bonum rationis voluntas per aliquem habitum inclinetur,ad hoc ꝙ ſequatur promptior operatio.

¶Dicendum ad minorem, quòd vera, ex natura ordinatur, vt tendat in bonum rationis,proprium quidem ſine habitu. Verũ, ſed in bonum alterius, vel ſupernaturale non tendit promptè,& certitudinaliter, & vt in plurimum ſine habitu; ſi enim voluntas non ſit informata habitu iuſtitiæ, non facilè ſequetur dictamen rationis opere iuſto, nec ſine habitu voluntatis,erit dictamen perfectum rationis,& imperatiuum, vt patebit loco ſuo, quia qualis vnuſquiſq; eſt,talis finis videtur ei,&c.

Vtrum in ſubſtantijs ſeparatis ſint aliqui habitus.

K Inf. q. 51. ar. 1. cor.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, ꝙ in angelis non ſint habitus. Dixit enim Maximus commentator Dionyſij in 7. cap. de cœle. hierar. Non conuenit arbitrari virtutes intellectuales, ideſt ſpirituales more accidentium quemadmodum & in nobis ſunt, in Diuinis intellectibus. ſ. angelis eſſe, vt aliud in alio ſit ſicut in ſubiecto; accidens enim omne illinc repulſum eſt; ſed oīs habitus eſt accidens; ergo in angelis nō ſunt habitus.

Maximus.

Dionyſius

¶ 2 Præterea, ſicut Dionyſius dicit in 4. c. de cœle. hierar. Sanctæ cęleſtium eſſentiarum diſpoſitiones ſuper omnia alia Dei bonitatem participant, ſed ſemper quod eſt per ſe, eſt prius, & potius eo, qđ eſt per aliud; ergo angelorum eſſentiæ per ſeipſas perficiuntur ad conformitatem Dei; non ergo per aliquos habitus, &

*Max. loco citato in ar gu. præc.

hæc videtur eſſe ratio Maximi, qui ibidem* ſubdit. Si enim hoc eſſet, non vtique maneret in ſemetipſa harum eſſentia, nec deificari per ſe quantum foret poſſibile, valuiſſet.

* Ariſtot. tex. 25.

¶ 3 Præterea, habitus eſt diſpoſitio quædam, vt dicitur in 5. Metaph.* ſed diſpoſitio, vt ibidem dicitur, eſt ordo habentis partes; cum ergo angeli ſint ſimplices, videtur ꝙ in eis non ſint diſpoſitiones, & habitus.

¶ Sed contra eſt, quod Dionyſius dicit ſeptimo cap. de cœl. hierar. quòd angeli primæ hierarchiæ nominantur calefacientes, & throni, & effuſio ſapientiæ, manifeſtatio deiformis ipſorum habituum.

¶ Hic quærit de tertio ſubiecto. ſ. angelo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd quidam poſuerunt in angelis non eſſe habitus, ſed quæcunque dicuntur de eis, eſſentialiter dicuntur, vnde Maximus poſt prædicta

*Max. loco citato in ar gu. 1.

verba, quæ induximus* dicit. Habitudines earum, atq; virtutes, quæ in eis ſunt, eſſentiales ſunt propter immaterialitatem; & hoc etiam Simplicius dicit in commen-

* Simp. in prędicam. qualit.

to prædicamentorum;* ſapientia autem quæ eſt in anima habitus eſt, quæ autem in intellectu ſubſtantia; omnia enim quæ ſunt Diuina, & per ſe ſufficientia, ſunt & in ſeipſis exiſtentia.

¶ In corpore duo. Primò ponit opinionem de quæſito negatiuam; ſecundò eam examinat, partim verificando, & partim falſam oſtendendo, ibi. Quæ quidem poſitio, &c. Quantum ad primum, quidam tenuerūt partē negatiuam, vt Maximus, & Simp. ꝙ in ſubſtantijs ſeparatis non eſſet habitus, &c. vt in litera.

¶ Quæ quidem poſitio partim habet veritatem, & partim cōtinet falſitatem. Manifeſtum eſt enim ex præ-

*9. 49. ar. 4.

miſſis,* quòd ſubiectum habitus non eſt, niſi ens in potentia. Conſiderantes igitur prædicti commentatores, quòd angeli ſunt immateriales, & quòd non eſt in illis potentia materiæ, ſecundùm hoc ab eis habitum excluſerunt, & omne accidens.

¶ Hic cōſequenter D. S. examinat prædictam opinionem quid veritatis, & falſitatis contineat, & per hoc vult ſatisfacere quæſito. Ponit ergo concluſionem verificantem illam opinionem, ſecundò concluſionem falſificantē, ibi. Sed quia licet in angelis, &c.

Concl. 1.

Concluſio ergo prima quam ponit in fine corporis, habitus qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale, non ſunt in angelis. Probatur, omnes tales habitus ſunt in eo, quod eſt in potentia, non quicunque, ſed materiæ; ſed angeli ſunt immateriales, igitur non ſunt in eis tales habitus. Maior patet, quia quicqnid habet tales habitus diſponunt ad eſſe, & naturam, & per conſequens habet materiā, quæ eſt talis potentia, &c. Minor nota.

¶ Sed quia licet in angelis non ſit potentia materiæ, eſt tamen in eis aliqua potentia; eſſe enim actum purum eſt proprium Dei; & ideo inquantum inuenitur in eis de potentia, intantum in eis poſſunt habitus inueniri.—

¶ Hęc eſt ſecunda concluſio oſtendens partim falſitatem prędictæ opinionis. Et primò ipſa concluſio ponitur, ſecundò corollariē extrahitur, ibi. Sed quia, &c. Tertiò declaratur, & limitatur

Concl. 2.

concluſio, ibi. Circa huiuſmodi tamen, &c. Circa primum eſt talis concluſio. In angelis poteſt inueniri habitus. ſ. ordinatus ad operationem. Probatur, in quocunque eſt potentia (. ſ. etiam in eſſe intelligibili) ad multa, ibi poteſt eſſe habitus, ſed in angelis eſt aliqua potentia, igitur, &c. Maior patuit ſupra. Minor patet, quia ſolus Deus eſt actus purus, & in eſſe reali, & in eſſe intelligibili, vt patebit pri. par. q. 14. artic. 4. Et patet illa minor, pri. par. q. 50. art. 2. Deinde cum dicit.

¶ Sed quia potentia materiæ, & potentia intellectualis ſubſtantiæ, non eſt vnius rationis, ideo per conſequens nec habitus vnius rationis eſt vtrobique. Vnde Dub. 522.

* Simpli. in prę dicam. qualit.

Simplicius dicit in commento prædicamentorum,* quòd habitus intellectualis ſubſtantiæ nō ſunt ſimiles his, qui ſunt hic, habitibus, ſed magis ſunt ſimiles ſimplicibus, & immaterialibus ſpeciebus quas continet in ſeipſo.

¶ Infert quoddam corollarium. ſ. Habitus, qui ſunt in angelis non ſunt vnius rationis cum habitibus noſtris (. ſ. corporalibus, & diſponentibus ad eſſe naturale.) Probatur, habitus conſequuntur, & correſpondent potentiæ; ſed eſt alia potentia materiæ, quam diſponunt habitus corporales, alia potentia ſubſtantię intellectualis, quam perficiunt habitus angelici, igitur corollarium verum. Et confirmatur corollarium per Simplicium in litera, &c. Conſequenter ibi.

¶ Circa huiuſmodi tamen habitum aliter ſe habet intellectus angelicus, & aliter intellectus humanus. Intellectus enim humanus cum ſit infimus in ordine intellectuum, eſt in potentia reſpectu omnium intelligibilium, ſicut materia prima reſpectu omnium formarum ſenſibilium; & ideo ad omnia intelligenda indiget aliquo habitu.

¶ Declaratur, & limitatur ſecunda concluſio, & intendit aliam concluſionem declaratoriam, talem. Circa habitum intellectua-

Concl. 3.

lem aliter ſe habet intellectus humanus, aliter angelicus. Probatur intellectus humanus ad omnia intelligēda (. ſ. etiam ſeipſum) indiget aliquo habitu intellectuali; ſed intellectus angelicus non indiget habitu ad omnia intelligenda, immo ad ſeipſum intelligendum nullo indiget, & etiam quantò ſuperior, tantò pauciotibus indiget; ſed ad omnia alia intelligenda indiget habitibus, & præſertim ad intelligendum perfectè Deum, & ad tendendum in ipſum per voluntatē; igitur cōcluſio vera, ꝙ aliter ſe habet, &c. Illius antecedentis primò declarat primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. Sed intellectus angelicus, &c. tertiò tertiam, ibi. Sed quia nullus pertingit, &c. Prima ergo pars antecedentis probatur, quia intellectus humanus eſt in potentia reſpectu omnium intelligibilium, ergo indiget aliquo ſuperaddito habitu, &c. Antecedens probatur, quia eſt infimus.

¶ Nota, ꝙ non intelligitur, ꝙ intellectus noſter intelligat ſeipſum per habitum. i. ſpeciem propriam, ſed vt Philoſ. habet, intelligit ſe ſicut & alia. i. mediantibus ſpeciebus aliorum, per quas primò intelligit res directè repreſentatas poſt hoc per viam diſcurſus mediante actu cognito peruenit in cognitionem ſuiipſius. Intellectus enim noſter habet cognitionem ſimplicem eorum quorum habet proprias ſpecies; ſed cognitionem diſcurſiuam habet, & de alijs mediantibus horum ſpeciebus cognoſcibilibus, &c. & habet conceptum ſui arguitiuè, non repreſentatiuè; de hoc D. S. in de Veri. Mate. 10. ar. 8. in cor. Deinde ibi.

Anima intelligit ſe, vt alia.

¶ Sed intellectus angelicus non ſe habet ſicut pura potentia in genere intelligibilium, ſed ſicut actus quidam, non autem ſicut actus purus, hoc enim ſolius Dei eſt, ſed permixtionem alicuius potentiæ; & tantò minus habet de potentialitate, quantò eſt ſuperior, &

*pri. par. q. 55. ar. 3.

ideo, vt in primo dictum eſt,* inquantum eſt in potentia indiget perfici habitualiter per aliquas ſpecies intellectuales ad operationem propriam; ſed inquantum eſt actu per eſſentiam ſuam poteſt aliquā intelligere ad minus ſeipſum, & alia ſecundùm modum ſuæ ſubſtantiæ; vt dicitur in libro de cauſis,* & tantò perfectius, quantò eſt perfectior.

*In prop. 8. & 13. hr hic liber inter oga Ariſt.

¶ Probatur ſecunda pars antecedentis, quia angelicus intellectus non eſt pura potentia, ſed actus, ſed non purus, igitur ad ea quæ eſt in actu ſecundùm eſſentiam, poteſt per eſſentiam intelligere, ſed huiuſmodi ſunt angelus ipſe, & alia, vt intelliguntur ſecundùm modum ſubſtantiæ ſuæ, igitur ſeipſum, & alia aliqualiter intelligit per eſſentiam.

¶ Nota propter verbum allegatum ex auctore libri de cauſis, videlicet angelus intelligit alia ſecundùm modū ſubſtantiæ ſuæ.

¶ Nota inquā D. S. pri. par. q. 55. ar. 1. in cor. & ad tertiū, vbi dicit. Ea quę ſunt infra angelū, & ea, q̄ ſunt ſupra ipſum, ſunt quodāmodo in ſubſtantia eius, nō quidē perfectè, neq; ſm propriam

Digitized by Google

rationem, cum angeli eſſentia finita exiſtens ſecundū propriam rationem ab alijs diſtinguatur; ſed ſm rationem cōmunem, &c. vbi patet, ꝙ angelus intelligit alia in eſſentia ſm modū quo continentur in eſſentia. ſ. ſm prædicta communia, ſed non propria, & diſtincta. Continentur enim ſuperiora. i. perfectiones diuinæ in eſſentia angeli, ſicut cauſa in effectu deficiente. Et continet eſſentia angeli inferiora, ſicut aliquale exemplar, & repræſentans repreſentatum in eſſe intelligibili, quia ſm D. S. pri. par. q. 55. ar. 3. ad primum; omnia condita prius condita ſunt in natura angelica; ſed quia repræſentare omnes res creatas naturaliter ab angelo intelligibiles perfectè non eſt eſſentiæ angelicæ ſm ſe; ideo oportet ſuperaddere ſpecies intelligibiles infuſas. Illud. n. quo alia intelliguntur, debet ea cōtinere formaliter, vel ſaltem ſupereminenter, vel virtualiter; natura autem angeli non continet omnes conditiones particulares, & proprias differentias; ideo per eſſentiam aliqualiter intelligit omnia, ſed non cognitione quiditatiua diſtincta. Hic vltimò cum dicit.

¶Sed quia nullus pertingit ad perfectionem Dei, ſed in infinitum diſtat, propter hoc, ad attingendum ad ipſum Deum per intellectum, & voluntatem, indiget aliquibus[d] habitibus tanquam in potentia exiſtens reſpectu illius puri actus, vnde Dionyſius dicit,* habitus eorum eſſe deiformes, quibus. ſ. Deo conformantur; habitus autem qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale, non ſunt in angelis, cum ſint immateriales.

Dub 167.

*Dion. c. 7. cęle. hier.

¶Declarat tertiam partem antecedentis. ſ. ꝙ angelus non omnia perfectè intelligit per eſſentiam, ſed indiget habitibus; quia eſt etiam in potentia, & in infinitum diſtat ab actu primo; igitur ad ipſa perfectè cognoſcenda indiget habitibus, vt enim alia etiā creata perfectè, & diſtinctè intelligat, eget ſpeciebus intelligibilibus, vt autem Deum clarè videat indiget lumine gloriæ, non autem ſpecie intelligibili; nam eſſentia Diuina ſupplet vicem ſpeciei, vt patet pri. par. q. 12. ſed ad tendendum per voluntatem in Deum eget charitate, vel viatica, dum eſt viator; vel conſumata, dum eſt comprehenſor.

¶Argumenti in contrarium auctoritas, quæ eſt Dionyſij, eſt pro ſecunda concluſione.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Maximi, intelligendum eſt de habitibus, & accidentibus materialibus.

¶Dicendum. Si intelligitur iſte commentator Dionyſij, ꝙ nullum penitus ſit accidens in angelis, declinatur dictum ſuum. Si autem intelligitur, ꝙ non ſint in eis accidentia conſequentia materiam, & ſimiliter habitus, dictum ſuum admittitur.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ quantum ad hoc, qđ conuenit angelis per ſuam eſſentiam non indiget habitu; ſed quia non ita ſunt per ſeipſos entes quin participent ſapientiam, & bonitatem Diuinam; ideo inquantum indigent participare aliquid ab exteriori, intantum neceſſe eſt in eis ponere habitus.

¶Dicendum ad maiorem, participant ſuper omnia alia Dei bonitatem. Verum, ſuper omnia infra ſe, tamen non participantur Deo, nec ſunt, nec eſſe poſſunt actus purus. Minor vera, ſed nego ꝙ angeli, vel ſint entes per ſe, immo ab alio, nec per eſſentiā ſint intelligentes omnia, ſed aliqua, & aliquo modo. Vltra. Non ergo per aliquos habitus. Verum, intelligunt ſe, & alia, vt ſunt in eſſentia imperfectè. Sed tamen per habitus intelligunt alia perfectè, & Deum, vt non intelligitur per eſſentias eorum.

¶Nota tamen, ꝙ cū angelus dicitur aliqualiter intelligere per eſſentiam, non intelligitur quaſi eſſentia ſit principiū immediatū effectiuū intellectionis, hoc. n. in ſolo Deo eſt. Sed quia eſſentia angeli reſpectu aliquorū, & aliquo modo cognoſcibiliū ſupplet vice ſpeciei intelligibilis. Seipſum. n. per ſeipſum intelligit, & alia ſm ꝓdicata generalia ét ꝙ eſſentiā intelligit, vt patebit pri. par. &c.

Scotus.

Vnde Scotus in 2. diſt. 16. & in 4. diſt. 12. habuit malum intellectum huius dicti, vt patet intuenti, volens per hoc probare, ꝙ creatura agat per eſſentiam, ſicut principium actus immediatum, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd in angelis non ſunt partes eſſentiæ, ſed ſunt partes ſecundùm potentiam, inquantum intellectus eorum per plures ſpecies perficitur, & voluntas eorum ſe habet ad plura.

¶Dicendum, ad minorem fuit ſup. dictum, q. 49. ar. 1. ad tertiū. Eſt ordo habentis partes, non ſolùm ſecundùm locum, ſed etiam ſecundùm potentiam, aut ſpeciem. Quod ſecundum D. S. in 5. me taph. intelligitur ſecundùm potentiam, & virtutem agendi. Et ita eſt in angelis, quia potentia intellectiua angelica poteſt habere plures rationes operandi, & intelligendi diuerſa. Et ſimiliter voluntas naturaliter conſiderata ante confirmationem eſt in potentia ad plura oppoſita. Et nunc ad plura bona. Quare eſt ibi ordo partium potentiarum.

Quæſtio quinquageſimaprima.

De cauſa habituum. ſ. de generatione eorum.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa habituum. Et primò quantum ad generationem ipſorum. Secundò, quantum ad augmentum. Tertiò, quantum ad diminutionem, & corruptionem. Circa primum quæruntur quatuor. Primò, vtrum aliquis habitus ſit à natura. Secundò, vtrum aliquis habitus cauſetur ex actibus. Tertiò, vtrum per vnum actum poſſit generari habitus. Quartò, vtrum aliqui habitus ſint in hominibus infuſi à Deo.

¶Quia propinquior habitudo eſt ad quidditatē, vtpotè in primo modo per ſe, & ad ſubiectum. ſ. in ſecundo modo, quàm ad cauſam effectiuam; ideo patet ordo, & ſunt habitus naturales acquiſiti, & infuſi, de his quæritur.

Vtrum aliquis habitus ſit à natura.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd nullus habitus ſit à natura. Eorum enim quæ ſunt à natura vſus, non ſubiacet voluntati, ſed habitus eſt, quo quis vtitur cum voluerit, vt dicit Commen. in 3. de anī.* ergo habitus non eſt à natura.

Infra q. 53. ar. 1. Et 2. q. 49. ar. 1. Et 3 d. 33. q. 1. ar. 2. q. 1 & Verit. q. 11. ar. 1. & 2. Eth. 10a.

* com. 11.

¶ 2 Præterea, natura non facit per duo, quod per vnum facere poteſt, ſed potentiæ animæ ſunt à natura; ſi igitur habitus potentiarum à natura eſſent, habitus, & potentia eſſent vnum.

¶ 3 Præterea, natura non deficit in neceſſarijs, ſed habitus ſunt neceſſarij ad benè operandum, vt ſupra dictum eſt.* Si igitur habitus aliqui eſſent à natura, videtur quòd natura non deficeret quin omnes habitus neceſſarios cauſaret, patet autem hoc eſſe falſum; ergo habitus non eſt à natura.

*q. 49. ar. 4.

¶ Sed contra eſt, ꝙ in 6. Ethic.* inter alios habitus ponitur intellectus principiorum, qui eſt à natura; vnde & principia prima dicuntur naturaliter cognita.

*Anal. 44.

¶Hic quæritur primò de habitibus naturalibus.

¶Reſpondeo dicendum, quòd aliquid poteſt eſſe naturale alicui dupliciter. Vno modo ſecundùm naturam ſpeciei, ſicut naturale eſt homini eſſe riſibile, & igni ferri ſurſum. Alio modo ſecundùm naturam individui, ſicut naturale eſt Sorti, vel Platoni eſſe ægrotatiuum, vel ſanatiuum ſecundùm propriam complexionem. Rurſus ſecundùm vtranque naturam poteſt dici aliquid naturale dupliciter. Vno modo, quia totum eſt à natura. Alio modo, quia ſecundùm aliquid eſt à natura, & ſecundùm aliquid eſt ab exteriori principio, ſicut cum aliquis ſanatur per ſeipſum, tota ſanitas eſt à natura; cum autem aliquis ſanatur auxilio medicinæ, ſanitas partim eſt à natura, partim ab exteriori principio.

¶Doc. Sanc. diſtinguendo reſpondet ad quæſitum. Nam primò ponit notabilia mouentia ad illam reſponſionem. Secundò ſecundùm illa ponit varias cōcluſiones, ibi. Si igitur loquamur, &c. Notabile ergo continens diſtinctionem, & ſubdiſtinctionem eſt illud, quòd aliquid poteſt eſſe naturale dupliciter. Vno modo ſecundùm ſpeciem, vt quæ ſequuntur formam, quæ eſt principale principium ſpeciei. Alio modo ſecundùm naturam individui, vt quæ ſequuntur materiam, & diſpoſitionem materiæ. Subdiſtinctio eſt, quia vtrumque poteſt dici naturale dupliciter. Vel quia totum eſt à natura, vel partim à natura, partim ab extrinſeco. Nō videlicet ꝙ res habeat partem & partem, ſed propter concurſum duplicis cauſæ, & propter duplicem modum. Vnde D. S. de virtutibus, q. 1. artic. 8 ad 8. Virtus non dicitur partim à natura eſſe, eo quòd aliqua pars eius ſit à natura, & aliqua non. Sed quia ſecundùm aliquem modum eſſendi imperfectum eſt à natura. ſ. ſecundùm potentiam, & aptitudinem. Præſupponitur etiam implicitè diſtinctio, de duplici habitu, videlicet importante ordinem ad formam, vel naturam, & ad operationem.

¶ Si igitur loquamur de habitu ſecundùm quòd eſt diſpoſitio ſubiecti in ordine ad formam, vel naturam, quolibet prædictorum modorum contingit habitū eſſe naturalem. Eſt enim aliqua diſpoſitio naturalis, quæ

debetur

debetur humanæ ſpeciei, extra quam nullus Homo inuenitur, & hæc eſt naturalis ſecũdùm naturam ſpeciei; ſed quia talis diſpoſitio quandam latitudinem habet, cõtingit diuerſos gradus huiuſmodi diſpoſitionis conuenire diuerſis hominibus ſecundùm naturam indiuidui; & huiuſmodi diſpoſitio poteſt eſſe, vel totaliter a natura, vel partim a natura, & partim ab exteriori principio; ſicut dictum eſt, * de his qui ſanantur per artem.

*q.50.art.1.

¶ Hic conſequenter D.S. ponit duas concluſiones reſponſiuas ſecundùm illas diſtinctiones. Secundam ponit ibi. Sed habitus qui &c. Concluſio prima eſt. Si loquamur de habitu ſecundùm quòd eſt diſpoſitio ſubiecti in ordine ad naturam. Quolibet prædictorum modorum cõtingit habitum eſſe naturalem D.S. probat eam. Eſt dare aliquam diſpoſitionẽ, quæ debetur humanæ ſpeciei extra quam nullus Homo inuenitur (diſpoſitio, videlicet accepta diſiunctiuè cum multis gradibus.) Et hæc vocatur naturalis ſecundùm ſpeciem (quia forma requirit eam; vnde anima humana non poſſet ſtare cum diſpoſitione aſinina.) Et contingit hanc diſpoſitionem inueniri ſecundùm certum, & determinatum gradum in indiuiduo; & hæc eſt naturalis indiuiduo. Sed diſpoſitio ſpeciei eſt totaliter a natura; indiuidui autem poteſt eſſe partim ab intra, partim ab extra. Sicut aliqui naturaliter ſunt ſani, alij procurant iuuando naturam per artem, vt patet ex 7. Metaphy. agitur concluſio vera.

¶ Sed habitus qui eſt diſpoſitio ad operationem cuius ſubiectum eſt potentia animæ, vt dictum eſt, * poteſt quidem eſſe naturalis, & ſecũdùm naturam ſpeciei, & ſecundùm naturam indiuidui; ſecundùm quidem naturam ſpeciei, ſecundùm quòd ſe tenet ex parte ipſius animæ, quæ cum ſit forma corporis eſt principium ſpecificum; ſecundùm autem naturam indiuidui ex parte corporis, quod eſt materiale principium; ſed tamen neutro modo contingit in hominibus eſſe habitus naturales ita quòd ſint totaliter a natura. In Angelis ſiquidem contingit, eo quòd habent ſpecies intelligibiles naturaliter inditas, quod non competit humanæ naturæ, vt in primò dictum eſt. * Sunt ergo in hominibus aliqui habitus naturales, tanquàm partim a natura exiſtentes, & partim ab exteriori principio.

*q.50.art.2.

¶ Eſt ſecunda concluſio reſponſiua talis, habitus qui eſt diſpoſitio ad operationem cuius ſubiectum eſt potẽtia animæ, poteſt eſſe naturalis, & ſecundùm naturam ſpeciei, & ſecundùm naturam indiuidui; ſed tamen neutro modo contingit in hominibus habitus eſſe naturales, ita quòd totaliter ſint a natura; ſed ſunt partim a natura, partim ab exteriori principio. Nota q̃ a natura diſtinguitur contra principium extrinſecum, & violentum, non contra voluntatem, loquendo de habitu virtutis moralis maximè; & nõ diſtinguitur a natura contra id cuius vſus eſt a voluntate. Vide ad primum. Circa hanc concluſionem primò ponit eam. Secũdò explicat aliqua tacita in probatione ibi. Aliter quidem in apprehẽſiuis &c. Probatur ergo concluſio ſic, ſecundùm naturam ſpecificam ille habitus vocatur naturalis, qui ſequitur formam; ille verò ſecundùm naturam indiuidui, qui ſequitur diſpoſitionem corporis; ſed aliqui habitus ſequuntur formam, aliqui diſpoſitionẽ corporis, & nullus totaliter eſt a natura; ergo concluſio vera. Minor patet quo ad primam partem. Sed quo ad ſecundam partẽ declaratur primò per differentiam quo ad Angelos, quia Angeli habẽt habitus tales complexè, & naturaliter inditos; quia ſunt actus in genere intelligibilium; ſed Homo nõ eſt actus, immo in pura potentia in genere intelligibilium; ergo &c. Deinde cum dicit.

¶ Aliter quidem in apprehenſiuis potentijs, & aliter in appetitiuis potentijs. In apprehenſiuis enim potẽtijs poteſt eſſe habitus naturalis, ſecundùm inchoationem, & ſecundùm naturam ſpeciei, & ſecundùm naturam indiuidui; ſecundùm quidem naturam ſpeciei ex parte ipſius animæ; ſicut intellectus principiorum dicitur habitus naturalis, ex ipſa enim natura animæ intellectualis conuenit homini, quòd ſtatim cognito, quid eſt totũ, & quid eſt pars cognoſcat, quòd omne totum eſt maius ſua parte, & ſimile eſt in cæteris. Sed quid ſit totum, & quid ſit pars cognoſcere non poteſt, niſi per ſpecies intelligibiles a phantaſmatibus acceptas, & propter hoc Philoſophus in fine poſteriorum oſtendit, quòd cognitio principiorum prouenit nobis ex ſenſu.

¶ Explicat aliqua tacta in probatione, & præſertim in ſecunda parte minoris. Et ponit duas concluſiones declaratorias ſecũdam ibi. In appetitiuis &c. Concluſio ergo prima explicatiua ſecundæ partis minoris ſupra dictæ eſt iſta. In apprehenſiuis potentijs poteſt eſſe habitus (ſcilicet ad operationem de quo eſt ſermo) naturalis ſecundùm inchoationem, & ſecundùm naturam ſpeciei, & ſecundùm naturam indiuidui. Hanc concluſionem probat primò quo ad primam partem. Secundò quo ad ſecundam ibi, ſecũdùm verò naturam &c. Arguitur ergo ſic pro prima parte cõcluſionis, intellectus principiorum conſequitur ſpeciem, ſed talis ineſt nobis a natura ſecundùm inchoationem, & radicaliter; ergo prima pars concluſionis vera. Minor declaratur in litera; quia ineſt nobis naturalis inclinatio ex natura animæ intellectualis, quòd ſtatim &c. vt in litera. Sed quid ſit totum, & quid ſit pars cognoſcere non poteſt, niſi per ſpecies intelligibiles a phantaſmatibus acceptas; ergo non totaliter eſt a natura; quia non completiuè, ſed radicaliter, & in potentia propinqua.

¶ Nota circa minorem illius rationis, quòd circa eam eſt differentia inter ſequentes D.S. Quidã enim volũt, quòd habitus principiorum eſt inchoatus non ſecundùm ſubſtantiam, & completiuè; ſed ſolùm in ſuo principio ſufficiẽte radicaliter, ſcilicet in naturali lumine intellectus agentis; non autem, quia habitus ſecundùm ſe, & formaliter adſit ſecũdùm eſſe completum, ſed adeſt naturaliter medio modo inter puram potentiam, & purum actum, ſic, quòd non eſt purè naturalis neque purè acquiſitus, ſed partim ab intra, & partim ab extra; ſicut & virtutes appetitiuę partis; ita tamen quòd hæc eſt differentia inter habitum principiorũ, & alias virtutes potentiarum appetitiuarum, quia cæterę virtutes nõ oriũtur ex principijs naturalibus appetitiuis immediatè, & proximè ſed mediantibus virtutibus ſuperioribus; ſed habitus principiorũ habet pro cauſa immediata ipſum principium naturalis luminis intellectus, ita quòd cognitio principiorum prouenit immediatè ab intellectu agente in intellectum poſſibilem, & cognitio ſenſitiua concurrit ſolũ, vt determinans obiectũ, & ergo habitus principiorum aliter eſt inchoatus; quia nõ fit ab alio habitu, ſicut aliæ virtutes, quæ præſupponunt habitum principiorum in parte intellectiua, & inclinationem potentialem voluntatis ad bonum rationis; ſed habitus principiorum non præſupponit habitum alterius potentiæ. Et ita potentia proxima inchoatus eſt habitus principiorum, non ſic habitus virtutum. Et hi fundant ſe in ſecũdo poſteriorum circa finem. Et habent fauorem hic ex Doctore vbi dicit. Ex ipſa enim natura animæ &c. ita q̃ ex natura animæ fluit ſufficiens principium talis habitus non requirens aliud principiũ habituale. Et ergo ſecundùm iſtum modum dicendi, habitus principiorum non eſt tantũ inchoatiuè a natura intellectus, ſed etiã radicaliter, & in potentia propinqua intellectus agentis. Et hanc differentiam dicerent D.S. hic prętendere inter habitum principiorum intellectus, & virtutes, quæ ſunt in appetitu. Vnde dicit Philoſophus de habitibus principiorum. Neque ab alijs fiunt, ſicut cæterę virtutes, neque ita a natura ſunt, quòd determinati ortu ſint, ſed ſcilicet ſunt in potentia proxima tam paſſiua, quàm actiua innati, & reducuntur ad eſſe completum per exercitiũ ſenſium, qui offerunt materiam determinatam. Sed alijs videtur, quòd ſit inchoatus ſecundùm ſubſtantiam completè, ſcilicet habitus principiorum, ſed non ſecundùm actum; quia non poteſt exire in actum ſecundum, niſi præhabitis ſpeciebus intelligibilibus, quæ proueniunt ex ſenſibus. Sed dicerent alij, quòd virtutes aliæ dicuntur a D.S. non eſſe inchoatæ ſecundùm ſubſtantiam in parte appetitiua; ſicut habitus principiorum in parte intellectiua, q̃a non cauſantur immediatè a potentijs appetitiuis; ſed mediãtibus ſeminarijs virtutum, & principijs iuris communis, quæ ſunt in intellectu, & ex parte appetitiuę intellectiuę eſt ſolùm inclinatio potentialis, in qua habitus non eſt immediatè inchoatus &c.

Q̃omodo habit⁹ prin cipiorũ eſt innatus.

¶ Secundum verò naturam indiuidui eſt aliquis habitus cognoſcitiuus ſecundùm inchoationem naturalem, inquantum vnus Homo ex diſpoſitione organorum eſt magis aptus ad bene intelligendum, quàm alius, inquantum ad operationem intellectus indigemus virtutibus ſenſitiuis.

¶ Probat ſecundam partem concluſionis ſupradictæ ſic. Vnus Homo ex diſpoſitione organorum eſt magis aptus ad bene intelligendum; ſed talis aptitudo eſt inchoatio habitus ex parte diſpoſitionis indiuidui; ergo &c. Maior patet; quia ad operationem intellectus indigemus virtutibus ſenſitiuis; ergo ſecundùm bonam diſpoſitionem earum eſt inchoatio habituum intellectualiũ. Et patet materia iſtius rationis q. præcedenti. ar. 4. Tunc ibi.

¶ In appetitiuis autem potentijs non eſt aliquis habitus naturalis ſecundùm inchoationem ex parte ipſius animæ, quantum ad ipſam ſubſtantiam habitus; ſed ſolũ quantum ad principia quædam ipſius; ſicut principia iuris communis dicuntur eſſe ſeminalia virtutum; & hoc ideo, quia inclinatio ad obiecta propria, quæ videt eſſe inclinatio habitus, non pertinet ad habitum, ſed magis pertinet ad ipſam rationem potentiarum; ſed ex parte

corporis

corporis ſecundùm naturam indiuidui, ſunt aliqui habitus appetitiui ſecundùm inchoationes naturales, ſunt enim quidam diſpoſiti ex propria corporis complexione ad caſtitatem, vel manſuetudinem, vel ad aliquid huiuſmodi. —

¶ Adducit aliam concluſionem declaratoriam ſecundæ partis minoris ſupradictæ, talem. In appetitiuis potentijs non eſt aliquis habitus naturalis ſecundùm inchoationem ex parte ipſius animę quantum ad ipſam ſubſtantiam habitus, ſed ſolùm quantum ad principia quædam ipſius. Sed ex parte corporis ſecundùm naturã indiuidui, ſunt aliqui habitus appetitiui ſecundùm inchoationes naturales. Prima pars probatur. Id quod pertinet ad naturam potentiæ, non conuenit ſibi per aliquem habitum, nec ad hoc ponẽdus eſt habitus (nec ſcilicet tale dicendum eſt inchoatio habitus) Sed inclinatio ad obiecta propria (connaturalia, & propria appetenti non excedentia ſuppoſitum appetens) pertinet ad ipſam rationem potentiãrum appetitiuarum, igitur &c.

¶ Maior nota. Minor patet, quia potentiæ appetitiuæ ex natura dicunt inclinationem in obiecta conuenientia. Et dicit notãter in obiecta propria, quia reſpectu obiectorum excedentium, quæ videlicet non pertinent ad appetentem, potentia appetitiua, non ſufficit. Et ponuntur habitus, vt infra patebit.

¶ Et vult iſta ratio, quòd ſi aliquis habitus eſſet naturalis ſecundùm inchoationem in appetitiuis, hoc eſſet, quia ille potentiæ habent inclinationem naturalem in bonum. Sed propter illã inclinationem habitus non debet dici inchoatus, quia illa inchoatio conuenit potentiæ ex natura ſua. Et non eſt habitus potentię ſuperadditus, nec habitualis, & ergo non dẽt dici inchoatio habitus.

¶ Secunda pars concluſionis patet. In homine ſunt quædam principia iuris communis (ſupple conſeruata in habitu intellectus.) Sed talia ſunt ſeminatia, & inchoationes virtutum, igitur ſecunda pars vera.

Seminatiũ virtutũ q̃d eſt.

¶ Nota quòd per ſeminarium virtutum intelligitur ſola habitudo naturalis ipſius voluntatis ad bonum rationis, & ipſa principia iuſtitiæ, & virtutis in habitu connato ipſi intellectui practico, qui dicitur ſyndereſis. Sed non aliquis habitus exiſtens in vi appetitiua inferiori. Et ita dicuntur virtutes inchoatæ quantum ad principia iuris communis, quorum habitum habet Homo cõnaturalem (ſaltem radicaliter in intellectu) non in aliqua vi appetitiua. Sic. ſ. quòd virtutes, quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo ſunt inchoatæ in ratione, & in naturali inclinatione voluntatis ad bonum. Virtus autem, quæ poteſt eſſe in voluntate eſt inchoata in ratione, non autem immediatè in volũtate; ſicut habitus principiorum immediatè in lumine intellectus. Vnde D.S. in de virtutibus, Mate. 1. ar. 8 dicit, q̃ quia principale in virtute eſt electio, quæ eſt voluntatis, quæ electio deriuatur ad concupiſcibilem, & iraſcibilem, ideo virtus, quæ eſt in parte ſenſitiua eſt inchoata in ratione, & voluntate. Hæc ille. Et in 3 di. 33. q. 1. ar. 2. quæſtiun. 3. dicit. Seminaria virtutum, quæ ſunt in nobis, ſunt ordinatio voluntatis, & rationis ad bonum nobis connaturale, hæc ille, Vide etiam infra q. 61 ar. 3. in cor. Patet igitur, quòd aliter inchoatæ ſunt virtutes, q̃ habitus principiorum, quia illę virtutes (præſertim in parte appetitiua ſenſitiua) ſecundum ſeminaria alterius potẽtiæ. Habitus autem principiorum in ſua radice immediata in parte intellectiua.

¶ Tertia pars concluſionis patet. Sunt enim quidam diſpoſiti ex propria corporis complexione ad caſtitatem &c. Et hæc tertia pars patebit magis infra q. 63. ar. 1. ad 3.

Plures habitus principi.

¶ Nota quòd Philoſophus 2. poſteriorum loquitur de habitibus in plurali, quia eſt duplex habitus principiorum in ſpecie. ſ. Intellectus, & Syndereſis. Intellectus enim eſt principiorũ ſpeculabilium. Syndereſis agibilium, & moralium. Et ergo D. S. ſub intellectu principiorum quem dicit eſſe habitum naturalem, vtrũque habitum comprehendit.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte primæ concluſionis explicatiuæ.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de natura ſecundùm quòd diuiditur contra rationem, & voluntatem, cum tamen ipſa ratio, & voluntas ad naturam hominis pertineant. —

¶ Dicendum, ad maiorem ſunt virtualiter reſponſum ſup. q. 46. ar. 5. ad ſecundum, quia eorum, quæ ſunt a natura determinata ad vnum, & vt natura diſtinguitur contra rationem, & voluntatem, tunc vera, talium vſus non ſubiacet volũtati. Si aũt intelligitur, q̃ ea quæ ſunt a natura hominis ſpecifica, & ſecundùm animam rationalem, & hoc ſolùm ſecundùm inchoationem, & imperfectè. Negatur maior. Conſtat enim quòd voluntas, & ratio ſunt iſto modo a natura. Et tamen vſus eorum maximè ſubeſt voluntati.

Differunt potẽtia naturalis, & naturaliter conuenies.

Similiter liberum arbitrium &c.

¶ Vnde nota, quòd aliud eſt potentiam in ſe eſſe naturalem, & naturaliter alicui conuenientem. Potentia enim naturalis in ſe eſt determinata ad vnum. Et per conſequens non ſubeſt volũtati. Sed potentia naturaliter cõueniens creaturæ liberæ, poteſt ſubeſſe voluntati. Et ſic in propoſito etiam de habitu naturali &c.

* Ad ſecundum.

¶ Minor vera, præſertim de habitu ordinato de per ſe ad operationem, & de habitu animæ, vt patuit ar. 1. ad primum Sed negatur conſequentia, quòd nullus habitus ſit a natura rationali ſaltẽ radicaliter, vel inchoatuè. Aduerte quòd dictum eſt ſupra vbi ſũ immediatè, quia illa notificatio habitus eſt quo quis vtitur &c. Intelligitur de habitu ordinato ad operationem, qui principaliter eſt in anima rationali &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd aliquid etiam naturaliter poteſt ſuperaddi potentiæ, quod tamen ad ipſam potentiam pertinere non poteſt; ſicut in angelis non poteſt pertinere ad ipſam potentiam intellectiuam, quòd ſit per ſe cognoſcitiua omnium, quia oporteret, quòd eſſet actus omnium, quod ſolius Dei eſt; id enim quo aliquid cognoſcitur oportet eſſe actualem ſimilitudinem eius, quod cognoſcitur; vnde ſequeretur ſi potentia Angeli per ſeipſam cognoſceret omnia, quòd eſſet ſimilitudo, & actus omnium; vnde oportet, quòd ſuperaddantur potentiæ intellectiuę ipſius aliquę ſpecies intelligibiles, quæ ſunt ſimilitudines rerum intellectarum; quia per participationem Diuinæ Sapientiæ, & non per eſſentiam propriam poſſunt intellectus eorum eſſe actu ea, quæ intelligunt. Et ſic patet, quòd non omne id quod pertinet ad habitũ naturalẽ, põt ad potentiã ptinere. —

¶ Dicendum. Maior placet. Sed ſi argumentum debet probare intentum, debet addi ad minorem. Sed potentiæ animæ ſunt a natura, & per eas poteſt fieri, quod ſit per habitus. Tũc negatur iſta minor quia falſa eſt. Nam natura non poteſt facere per vnum. ſ. potentiam, quod fit per habitus; immo nec hoc eſt poſſibile in angelis, vbi propter perfectionem, & ſimplicitatem Angelicam videretur magis poſſe fieri. Angelus enim per potentiam non poteſt eſſe ſimilitudo omnium, etiam naturaliter cognoſcibilium, aliàs eſſet per naturam actus omnium intelligibilium. Vnde per participationem Diuinæ Sapientiæ, quæ fit per ſpecies intelligibiles Angelicus intellectus intelligit ad ſenſum dictum ar. 6. præcedentis quæſtionis, quia non ſunt per eſſentiam entes, vel intelligentes. Species enim intelligibiles ſuo modo ab eſſentia fluentes plurimum addunt ad eſſentiam in repreſentando, licet eſſentia quo ad eſſe ſimpliciter nobilior ſit. Vltra. Si igitur &c. Dico quòd ſic, quia ſunt a natura. Vltra Habitus; & potentia eſſent vnum. Negatur conſequentia, quia per potentiam poteſt cognoſcere; ſicut per immediatum principium effectiuum intellectionis. Sed non repreſentare, & eſſe ſimilitudo intelligibilium. Quare non ſunt vnum, nec idem officium habent &c. Vide ſimile huius ſolutionis in Scoto 1. ſententiarum diſt. 17. ad argumenta iuxta tertiam opinionem, vbi vult, quòd quia potentia, & habitus ſunt diuerſarum rationum, ideo quod conuenit vni ex propria ratione alteri conuenire non poteſt &c. Scotus.

¶ Nota autem, quòd poteſt ſuperaddi aliquid naturaliter potẽtiæ, quod per potentiam fieri nequit, duplicater, tum quia ſuperadditio eſt miraculoſa, ſed ſecundum ordinem naturæ; tum etiam, quia eſt ſuperadditio eius, quod eſt ſecundùm naturam rei. Sic ſpecies intelligibiles in Angelis vtroque modo ſunt naturales, ſiuè enim a natura Angelica, tanq̃ proprię paſſiones cõnaturales &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd natura non æqualiter ſe habet ad cauſandas omnes diuerſitates habituum, quia quidam poſſunt cauſari a natura, quidam non, vt ſupra dictum eſt,* & ideo non ſequitur ſi aliqui ſunt habitus naturales, quòd omnes ſint naturales. —

¶ Dicendum q̃ maior eſt vera ad ſanum ſenſum, nõ q̃ omnia neceſſaria tribuat in ſe. Sed quia tribuit principia, quibus neceſſaria haberi poſſunt. Et hoc in illis inferioribus, quę hñt procedere de imperfecto ad perfectum. Sicut homini rõnem, & manus q̃bus neceſſaria procurare põt. Supra q. 5. ar. 5. ad primũ. Ad minorẽ dico, q̃ aliqui ſunt in homine a natura, illi videlicet per quos natura mediante exercitio alios neceſſarios acquirere poteſt. Sed negatur conſequentia, quia natura hominis pſertim, defectiua eſt. Et ſm gradũ ſuæ intellectualitatis nõ dẽt aliquẽ habitũ cognitiuũ hñe. ſ. ſpeciem intelligibilem, vel ẽt habitum aſſenſiuum completè. Sed vtriuſq; principium habet. ſ. intellectum agentẽ, in quo habitus principiorũ radicaliter innati ſunt, non ſic de alijs habitibus &c. Vltra ergo habitus. Verum, omnis qui repugnaret gradui intellectualitatis in homine, q̃ creatus eſt in vmbra intelligẽtiarum. Secus in Angelis, vbi omnes habitus neceſſarij ſunt cõcreati. De materia ſecundæ, & tertiæ ſolutionis habet D. S. 1. par. q. 55. arti. 1. & 2. vbi videbitur de impugnationibus Scott. Multa enim hic ſupponuntur vera, quę ipſe impugnat, ſed de his alibi.

A Infra q. 63. arti. 2. & Mal. q. 2. arti. 11. ad 4. & 6. Et vide q. 1. arti. 6. co. & ad 10. & artic. 11. ad 13.

Vtrum aliquis habitus poſſit ex actu cauſari.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd nullus habitus poſſit ex actu cauſari. Habitus enim eſt

qualitas

*q.49.ar.1. qualitas quædam, vt ſupra dictum eſt, * omnis autem qualitas cauſatur in aliquo ſubiecto inquantum eſt alicuius receptiuum; cum igitur agens ex hoc, quòd agit, non recipiat aliquid; ſed magis ex ſe emittat, videtur q̃ non poſſit aliquis habitus in agente ex proprijs actibus generari.

¶ 2 Præterea. Illud in quo cauſatur aliqua qualitas mouetur ad qualitatem illam; ſicut patet in re calefacta, vel infrigidata; quod autem producit actum cauſantem qualitatem mouet, vt patet de calefaciente, vel infrigidante; ſi igitur in aliquo cauſaretur habitus per actum ſuijpſius, ſequeretur, quòd idem eſſet mouens, & motum, agens & patiens, quod eſt impoſſibile, vt dicitur in 6. Phyſicorum. *

Ariſto. * Tex. 8.

¶ 3 Præterea. Effectus non poteſt eſſe nobilior ſua cauſa; ſed habitus eſt nobilior, quàm actus præcedens habitum, quod patet ex hoc, quòd nobiliores actus reddit; ergo habitus non poteſt cauſari ab actu præcedente habitum.

Ariſto. c.1. & 2. ¶ Sed contra eſt, quòd Philoſophus in 2. Ethi. docet habitus virtutum, & vitiorum ex actibus cauſari.

¶ Quærit hic de cauſa extrinſeca. Et primò creata, deinde increata ar.4. Primò oſtendit, quòd aliqui habitus poſſunt cauſari ex actu præſenti ar.2. deinde quomodo ar.3.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in agente quandoque eſt ſolùm actiuum principium ſui actus; ſicut in igne eſt ſolùm principium actiuum calefaciendi, & in tali agente non poteſt aliquis habitus cauſari ex proprio actu; & inde eſt, quòd res naturales nõ poſſunt aliquid conſuefcere, vel diſſuefcere, vt dicitur in ſecundo Ethic. *

* Prin. ſi.

¶ D. S. reſpondet duabus concluſionibus, ſecundùm duo membra vnius diſtinctionis, cuius primum membrum, & primam cõcluſionem ei correſpondentem ponit in principio. Secundò ſecũdum membrum cum ſecunda concluſione, ibi. Inuenitur autẽ. Diſtinctio ergo eſt, q̃ duplex eſt agens, vnum quod eſt principium actiuum tantùm. Aliud in quo inuenitur principium actiuum, & paſſiuum ſui actus. Concluſio prima. In agente in quo eſt actiuum principium, non poteſt aliquis habitus ex actu ſuo cauſari. Probatur ex fundamento tacto ſup. q.49. ar.4. In quocunq; eſt habitus, illud habet aliquid potẽtiale receptiuum ipſius habitus, quod eſt & determinabile per habitum. Sed tale agens non habet aliqd huiuſmodi potentiale; ſed eſt actiuum tantùm, igitur non poteſt ex actu ſuo in ſe cauſare habitum. Præmiſſa patent ex dictis. Et exẽplum minoris eſt de igne, in quo eſt ſolũ principium actiuum calefaciendi. Vnde non poteſt calefieri, nec etiam infrigidari, licet calor eius remitti poſſit. Sed in propoſito valet exemplum; quia ſolũ calefacit actiuè, & nullo modo calefit paſſiuè. Et cõfirmat D. S. concluſionem a ſigno, ibi. Et inde eſt &c. vt in litera.

¶ Inuenitur autem aliquod agens in quo eſt principium actiuum, & paſſiuum ſui actus; ſicut patet in actibus humanis; nam actus appetitiuę virtutis procedunt a vi appetitiua, ſecundum quòd mouetur a vi apprehenſiua repreſentante obiectum. Et vlterius vis intellectiua ſecundùm quòd ratiocinatur de concluſionibus habet ſicut principium actiuum propoſitionem per ſe notã.—

¶ Hic procedit ad ſecundam concluſionem, cui præmittit ſecũdum membrum diſtinctionis ſupradictæ. Deinde infert cõcluſionẽ ipſam, ibi. Vnde ex talibus. Secundum ergo membrum diſtinctionis eſt, q̃ aliquod agens habet in ſe principium actiuum, & paſſiuũ ſui actus, ita videlicet, q̃ habet in ſe principium effectiuũ actus. Et etiam receptiuum (ita q̃ per paſſiuum intelligatur omne receptiuum actus etiam perfectiui.) Et exemplificat D. S. explicãdo illud membrum de principio actus humani moralis, quod eſt vis appetitiua, & etiam de principio actus cognitiui. Et patent clarè in litera. Et nota verba Doct. San ibi. Nam actus appetitiui &c. Ex quibus ſatis haberi poteſt, q̃ apprehenſio eſt ratio agendi appetitiuę virtuti, & concauſa actus eius. Et q̃ tõ agendi appetitiuę virtutis non oportet appetitui inhærere formaliter; ſed ſufficit, q̃ inſit formaliter apprehenſiuę in eodem ſuppoſito coniunctæ ipſi appetitiuę &c. Concordat Scotus in ſecundo di.3.q. permit. ad argumenta pro prima opinione; quia obiectum præſens alicui potẽtiæ cognitiuę per idem eſt præſens appetitiuę correſpondenti illi cognitiuę. Et appetitiua non eſt nata habere obiectum in ſe eo modo quo eſt præſens potentiæ cognitiuę, hæc illę, & bene; quia res cognita, & appetitus ſunt completum effectiuum principium actus appetitiui &c. Conſequenter cum dicit.

Ratio appetendi nõ inhæret appetitui.

Scotus.

¶ Vnde ex talibus actibus poſſunt in agentibus aliqui habitus cauſari, non quidem quãtum ad primum actiuũ principium; ſed quãtum ad principium actus, quod mouet motum; nã omne, quod patitur, & mouetur ab alio, diſponitur per actum agẽtis; vnde ex multiplicatis actibus generatur quædam qualitas in potentia paſſiua, & mota, quæ nominatur habitus.

¶ Infert concluſionem ſecundam talem. In agẽtibus in quibus eſt principium actiuum, & paſſiuum, poſſunt ex actibus illorum agentium habitus cauſari ſecundùm potentiam paſſiuam, vt ſic. Hanc concluſionem primò probat ratione, ſecũdò exemplariter, & experimentaliter, ibi; Sicut habitus virtutũ. Ratione ſic. Ex multiplicatis actibus generatur quædam qualitas in potentia paſſiua ab agente. Sed talis qualitas vocatur, & poteſt eſſe habitus, igitur q̃ agens multiplicatis actibus agit, generat habitum, quãtum ad potentiam paſſiuam; & nõn quantum ad principium primũ actiũ. Maior patet. Nam omne, quod patitur, & mouetur ab alio diſponitur per actum agentis; igitur ſi multiplicatis actibus agat, generat diſpoſitionem permanentem, & habitualem, vel ſecundùm naturam, vel ſecundùm modum eſſendi.

¶ Et nota q̃ D. S. dicit notanter. Non quidem quantum ad primum principium actiuum &c. Sicut primum principium ſcientię immobile eſt potentia intellectiua cum habitu principiorum qui eſt intellectus innatus. Et ex multiplicatis actibus non generat habitus in tali principio, vt ſic, quia habet ſe, vt mouens tantùm. Similiter ratio cum ſyndereſi, & cum naturali potẽtiali inclinatione voluntatis ad bonum, eſt primum principium virtutis, quæ eſt in appetitu inferiori. Et nullus ibi generatur habitus, vt ſic. Et hoc etiam tangit ſolutio primi, quia intellectus potentia ſecundùm ſe eſt receptiuum habitus, & habet ſe paſſiuè. Sed acceptus cum intellectu agente, & habitu principiorum, eſt principium actiuũ. Quare D. S. dicit. Non quidem quantum ad primum principiũ actiuũ. Per quod intellꝛ, q̃ dictum eſt. (potentia cum habitu, vel habitus ipſe &c. Nota etiam circa minorem, & probationem maioris, q̃ talis qualitas cauſata in mouente moto poteſt eſſe habitus, vel habitualis diſpoſitio; quia per frequentes actus poteſt generari aliqua qualitas, quæ ex natura ſua habet cauſas ſtabiles. Poteſt etiam cauſari, quod rẽro, non habeat cauſas ſtabiles; tamen per modum permanentis ineſt. Tamen D. S. magis loquitur de habitu ſecũdũ naturam, quia de his, quæ generantur per actus animæ immanentes, & non de generatis per actus tranſeuntes in corpus. Et ergo loquitur de per ſe habitibus. Deinde ibi.

¶ Sicut habitus virtutum moralium cauſantur in appetitiuis potentijs, ſecundùm quòd mouentur a ratione, & habitus ſcientiarum cauſantur in intellectu, ſecũdùm quòd mouentur a primis propoſitionibus.

¶ Explicat concluſionem exemplo. Sicut habitus virtutum &c. vt in litera. Et nota verba D. S. cum dicit. Sicut habitus virtutũ moralium cauſantur in appetitiuis potentijs ſecundùm q̃ mouẽtur a ratione; quia ſuffragantur dictis in ar. præcedenti vbi dictũ fuit, quòd virtus appetitiua non eſſet inchoata in appetitu; ſicut in immediata radice; quia virtus nõ prodit in actum completum ex ſolo appetitu, ſed magis ex ratione mouente appetitum, per frequẽtia dictamina practica; ſecus de habitu principiorum, qui immediatè in actum egreditur per lumen intellectus &c. Vide de hac materia in D. S. in tertio di.33.q.1.ar.1.q.2.

ARGVMENTVM in cõtrariũ eſt, q̃ ſecunda cõcluſione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd agens inquantum eſt agens, non recipit aliquid; ſed inquantum agit motum ab alio, ſic recipit aliquid a mouente, & ſic cauſatur habitus.

¶ Dicendum. Conceditur totum, vſque ibi. Cum igitur agens ex hoc, quòd agit non recipit aliquid. Verum eſt. Tamen agit quandoque agens, non ſe ſolo, ſed cum alio comprincipio, & coagente. Et recipit ipſum tantùm. Vltra videtur &c. Negatur. Si intelligitur, quòd nullo modo. Sed verum, quòd vt agens eſt, non generatur aliquid; ſicut in intellectu accepto cum principio primo ſciẽtiæ (ſcilicet cum propoſitione per ſe nota) non generatur aliquid in intellectu. Sed quia intellectus eſt motus a propoſitione per ſe nota mediante habitu intellectus. ideo vt motus eſt, recipit habitum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd idem ſecundùm idem non poteſt eſſe mouens, & motum; nihil autem prohibet idem a ſeipſo moueri, ſecundùm diuerſa, vt in 8. Phyſicorum, * probatur.

* Tex.18.

¶ Dicendum, conceditur totum vſque ibi. Sequeretur quòd idẽ eſſet mouens, & motum, agens & patiens. Negatur quòd idem eſſet, immo agens, & patiens diſtinguuntur realiter, quia agens totale eſt potentia intellectiua cum propoſitione per ſe nota cognita, & cui aſſenſum eſt mediante intellectu habitu, & cũ intellectu agente, patiens autem eſt intellectus ſe ſolo acceptus.

¶ Vel

¶ Vel secundò, vt D.S. habet, idē esset agens, & patiens; sed non vt agens est patiens; sed vt motum ab alio. Vel est agens, & patiēs, mouens, & motum secundùm diuersa. Et hoc nō est inconueniēs. De ista materia aliquid supra tactum fuit. An videlicet oporteat realiter distingui mouens, & motum. q. 9. ar. 3. Vide & infra q. 85. ar. 1. ad tertium. Nam res ista problematica est, Sed videtur cōsonantius principio Metaphysico; quia oportet agens, & patiens realiter distingui, licet non semper suppositaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus præcedens habitum inquantum procedit a principio actiuo, procedit a nobiliori principio, quàm sit habitus generatus; sicut ipsa ratio est nobilius principium, quàm sit habitus virtutis moralis in vi appetitiua per actuum consuetudines generatus; & intellectus principiorum est nobilius principium, quàm scientia conclusionum.

¶ Dicendum, ad maiorem respondet D. S. in quarto dist. 1. q. 1. ar. 4 quæstiuncula 1. ad tertium. Effectus non est nobilior sua causa. Verū, principali, & totali. Potest tamen esse nobilior sua causa instrumentali. Et secundò, effectus non est nobilior causa, vt causa est. Ad minorem. Habitus est nobilior, quàm actus præcedens. Verū, secundùm se, sed non est nobilior principio a quo actus procedit, quod principium est causa principalis, actus autē quasi instrumentum; sicut intellectus principiorum cum actuali assensu principiorum, quid nobilius est, quàm scientia; & ratio cum syndereſi nobilius aliquid est, quàm virtus in appetitu. Et per iam tacta, & per dicta D.S. in quarto, vbi iam ad quartum patet ad quæstionem. Vtrum actus sit causa vniuoca, vel æquiuoca; quia nec sic nec sic, potest tamen reduci ad vnum horum. Si causa principalis fuerit vniuoca; quia vniuocum, vel æquiuocum sunt determinationes causæ principalis, non instrumentalis.

¶ Nota tamen circa hæc, quòd instrumentum magis propriè est causa minus principalis separata a principali agente mota ad effectum. Quare potentia, vel actus agentis non propriè sunt causa instrumentalis; sed magis causa, & conditio, vel ratio causandi. Vnde actus est ratio efficiendi habitum, non autem propria causa instrumentalis &c.

Vtrum per vnum actum possit generari habitus.

Infra q. 71. art. 4 co. Et 2 d. 17. 2. q. 3 Et ver. q. 1. art. 9. ad 11. & 13.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd per vnū actū possit habitus generari. Demonstratio enim actus rationis est; sed per vnam demonstrationem causatur scientia, quæ est habitus conclusionis vnius; ergo habitus potest causari ex vno actu.

¶ 2 Præt. Sicut contingit actus crescere per multiplicationem, ita contingit actum crescere per intensionem; sed multiplicatis actibus generatur habitus; ergo etiam si multum intendatur vnus actus poterit esse causa generatiua habitus.

¶ 3 Præt. Sanitas, & ęgritudo sunt habitus quidam; sed ex vno actu contingit hominem, vel sanari, vel infirmari; ergo vnus actus potest habitum causare.

Aristo. * Cap. 7.

¶ Sed cōtra est, quod Philosophus dicit in primo Ethicorum,* quòd vna hyrundo ver non facit, nec vna dies; ita vtique, nec beatum, nec fęlicem vna dies, nec paucū tempus; sed beatitudo est operatio, secundùm habitum perfectæ virtutis, vt dicitur in primo Ethico.* ergo habitus virtutis, & eadem ratione alius habitus non causatur per vnum actum.

* Ca. 7. & 9. & 10. & 13.

¶ Hic quærit de modo quo generetur habitus ex actu. An videlicet statim ex vno, vel ex multis successiuè.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictum est, habitus per actum generatur inquantum potentia passiua,* mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autē, quòd aliqua qualitas causetur in passiuo, oportet quòd actiuum totaliter vincat passiuum; vnde videmus, quòd quia ignis non potest totaliter vincere suum combustibile, non statim inflammat ipsum; sed paulatim abijcit contrarias dispositiones, vt sic totaliter vincens ipsum, similitudinem suam ipsi imprimat. Manifestum est autem, quòd principium actiuum, quod est ratio, non totaliter potest superuincere appetitiuam potētiam in vno actu, eo quòd appetitiua potentia se habet diuersimodè, & ad multa; iudicatur autem per rationem in actu vno aliquid appetendum secundùm determinatas rationes, & circunstantias; vndę ex hoc non totaliter vincitur appetitiua potentia, vt feratur in idem, vt in pluribus per modum naturæ, quod pertinet ad habitum virtutis, & ideo habitus virtutis non potest causari per vnum actum, sed per multos.

* Ar. præce.

¶ D. S. distinctè respondet secundùm diuersitatem habituum, & subiectorum; quia sunt potentiæ appetitiuę apprehensiuę, & corpus subiectum habitūm. Vnde primò respondet de habitu potētiæ appetitiuę. Secundò de habitu potentiæ apprehensiuę ibi. In apprehensiuis autem &c. Tertiò de habitu, vel quasi habitu corporis, ibi. Habitus autem corporales &c. Circa primum est talis conclusio responsiua. Habitus virtutis non potest causari per vnum actum, sed per multos. Pro probatione conclusionis supponitur in principio articuli et articulo secundo, quòd habitus per actū generatur, inquantum potentia passiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Tunc arguitur in litera clarè. Maior ibi. Ad hoc autem. Minor ibi. Manifestum est autem &c. Et declarātur præmissæ clarè. Et nota, quòd voluntas quidem statim de se sequitur rationem in proprio bono, sed vt tendit etiam in bonū alterius conformiter rectè rationi, indiget frequenti motione secūdùm diuersas motiones præceptiuas, ex quibus tandem inducitur habitus. Et appetitus sensitiuus in quo sunt virtutes circa passiones, nōstatim vincitur, vt patet. Nec statim fit, vt voluntas non sequatur tactum sensuabilitatis in materia passionis. Ideo virtus circa passiones in appetitu sensitiuo non statim generatur. Nec habitus, qui est in voluntate respectu passionum ad sensum infra dicendum. q. 56. ar. 6. Appetitus quoque sensitiuus multipliciter in multipl. cia bona sensualia tendere potest, & multis modis secundùm diuersas circunstantias; ideo vt feratur, vt in pluribus per modum naturæ in bonum conformiter rectæ rationi, oportet frequentare actus &c.

¶ In apprehensiuis autem potentijs considerandum est, quòd duplex est passiuum, vnum quidem ipse intellectus possibilis, aliud aūt intellectus quem vocat Aristoteles,* passiuum, qui est ratio particularis, id est vis cogitatiua cum memoratiua, & imaginatiua.

* Lib. 3. de anim. tex. 11.

¶ Hic consequenter D.S. respondet de habitu potentiæ apprehensiuæ, de qua potentia primò distinguit, secundò secundùm illam distinctionem ponit duas conclusiones, primam ibi. Respectu igitur primi &c. Secundam ibi. Sed quantū ad inferiores &c. Circa primum ponit notabile distinctiuum de potentijs apprehē. siuis; quia vna est intellectus possibilis, alia est ratio particularis, vel intellectus passiuus de quo etiā habet D.S. 1. p. q. 79 art. 2. ad 2.

Intellectus passiuus quis.

¶ Nota hic verbum D.S. de intellectu passiuo, quia 1. par. vbi iā dicit secundùm aliquos per intellectum passiuum intelligi rationem particularem, quæ est cogitatiua hominis. Sed hic ex propijs loquens dicit intellectum passiuum comprehendere cogitatiuam cum memoratiua, & imaginatiua. Et tunc facile est verificare, quod dicit Philosophus. 3. de anima. s. quòd intellectus passiuus corrūpitur; quia tales vires sunt in organis corporeis, & per consequens cum corpore corrumpuntur. Deinde cum dicit.

¶ Respectu igitur primi passiui, potest esse aliquod actiuum, quod vno actu totaliter vincit potentiam sui passiui; sicut vna propositio per se nota conuincit intellectum ad assentiendum firmiter cōclusioni, quod quidem nō facit propositio probabilis; vnde ex multis actibus rationis oportet causari habitum opinatiuum, etiam ex parte intellectus possibilis. Habitum autem scientiæ possibile est causari ex vno rationis actu quantum ad intellectum possibilem.

¶ Ponit talem conclusionem primam quo ad primum membrum. In intellectu possibili potest aliquis habitus per vnū actū causari, aliquis verò non. Et explicatur conclusio, quia scientia potest per vnum actum causari, non autem habitus, qui est opinio. Probatur, in passiuo quod per actiuum vincitur vnico actu generatur habitus per vnum actum, sed vna propositio per se nota cōuincit intellectum ad assentiendū firmiter conclusioni, quod non facit propositio probabilis, (subsumitur.) Sed propositio per se nota in demonstratione, quę est actus mediante assensu, causat scientiam, probabilis verò opinionem, igitur sequitur conclusio quo ad primam partem, ibi. Habitum autem scientiæ. Quo ad secundā ibi. Vnde ex multis actibus &c. Præmissæ relinquuntur notæ, & præsertim maior ex dictis circa primam conclusionem.

¶ Nota autem pro maiori explicatione minoris, quòd tam intellectus, quàm voluntas sunt potentiæ liberæ a coactione (Esto Homo possit cogi ad actum intellectus, non autem ad actum voluntatis.) Tamen vt dictum est secundùm se consideratæ, & abstractę a supposito sunt liberę a coactione, tamen quo ad libertatem contradictionis voluntas ex natura sua magis libera est intellectu,

quia

quia voluntas ſolũ neceſſariò vult vltimum finem, non autem ali quod aliorum in quibus aliquis defectus inueniri poteſt. Intellectus autem neceſſitatur, & neceſſariò aſſentit nõ ſolũ primis principijs; ſed etiam omnibus concluſionibus demonſtratis. Quare ex maioritate libertatis appetitiuę virtutis (libertatis dico contradictionis, & quo ad ſpecificationem, & exercitium actus) prouenit, quòd appetitus etiam intellectiuus non vincitur vno actu; ſicut ratio per vnum actum demonſtratiuum.

¶ Poteſt & alia ratio aſſignari de appetitu ſenſitiuo; qa ex corruptione naturæ ineſt aliqua cõtraria diſpoſitio virtuti, immo ex natura ſibi relicta eſt repugnantia appetitus inferioris præſertim ad rationem. Non autem eſt aliqua diſpoſitio contraria in intellectu ad verum, nec priuatiuè, nec poſitiuè; immo naturalis habitudo eſt intellectus ad verũ, ideo intellectus ſtatim a vero neceſſariò conuincitur, ex quo cauſatur firmus aſſenſus, & ſcientia. Non ſic appetitus a bono rationis, cuius contraria diſpoſitio adeſt. Et præterea bonum rationis, eſto habeat neceſſariam connexionem cum beatitudine vera, & ſecundùm particularem rõnem, nõ tamẽ ſecundùm rationem communem. Vnde multi ſtatuerunt beatitudinem in his, quæ ſunt contraria virtuti. Quare appetitus non ſtatim firmiter, & immobiliter acceptat, & immobiliter afficitur ad bonum virtutis. Et per conſequens nõ ſtatim generatur virtus moralis, quæ conſiſtit in tali affectione habituali, & firma &c. Poteſt enim in appetitu ſenſitiuo inueniri triplex difficultas ad virtutẽ. Prima eſt inquantum ex natura ſua inclinatur in bonum ſecũdũ ſenſum, ratione cuius habet repugnãtiam ad bonum virtutis. Secundò eſt ex delectatione connata, quæ plerunque eſt contra virtutẽ. Et tertia eſt ex diſpoſitione ex actibus relicta, & hoc in adultis. Voluntas autem habet difficultatem ad bonum alienum, non ad bonum rationis in materia paſſionum; ſed ne a bono rationis recedat propter paſſiones, ponuntur aliqui habitus in voluntate. Sed de hoc infra. Deinde ibi.

¶ Sed quantum ad inferiores vires apprehenſiuas neceſſarium eſt eoſdem actus pluries reiterari, vt aliquid firmiter memoriæ imprimatur. ——————

¶ Subiungit ſecundam concluſionem quo ad ſecundum membrum prædictę diſtinctionis. In viribus apprehenſiuis inferioribus (.i. ſenſibus interioribus, vt in cogitatiua, & memoratiua) vt aliquid firmiter imprimatur (ſcilicet habitualiter) neceſſariũ eſt eoldem actus pluries reiterari.

¶ Et nota q̃ in illis etiam ponuntur habitus, vt patuit q 50. ar. 3. ad tertium. Illa concluſio primò probatur, ſecundò confirmat auctoritate Philoſophi, ibi. Vnde Philoſophus. Et poteſt ꝓbari iſta concluſio, quia in potentia affixa organo corporeo non imprimitur aliquid firmiter, niſi per frequentes actus; ſed iſtę potentiæ ſunt in organo corporeo, igitur. Maior patet ex differentia potentiæ inorganicæ, & organicæ; quia inorganica immobiliter recipit, & firmiter, non ſic organica. Vnde & in diuerſis diuerſimodè corporaliter diſpoſitis imaginatiua aliter recipit, & memoratiua aliter retinet ſecundùm diſpoſitionem, quæ eſt ſecundùm ſiccitatem, vel humiditatem organorum, vt patet ſecundo de anima. Conſequenter eum dicit.

¶ Vnde Philoſophus in c. de memoria, & reminiſcẽtia; * dicit quòd meditatio confirmat memoriam. ——

*Cap.2.

¶ Confirmat eandem concluſionem auctoritate Philoſophi in litera, de qua auctoritate vide ſecunda ſecundæ q. 49. ar. 1. ad ſecũdum, vbi habetur quomodo memoria non ſit perfectè a natura; ſed complementum habet ex quatuor &c.

¶ Habitus autem corporales poſſibile eſt cauſari ex vno actu, ſi actiuum fuerit magnæ virtutis; ſicut quãdoque medicina fortis ſtatim inducit ſanitatem. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. ——————

¶ Hic vltimò D. S. reſpondet de habitu corporis. Et ponit talẽ concluſionem, habitus (largè vt patuit q. 50. articu. 1.) corporales poſſunt cauſari per vnum actum, probatur, actiuum forte, & magnæ virtutis poteſt vnico actu vincere corpus; igitur vno actu poteſt cauſare diſpoſitionem habitualem; conſequentia patet ex dictis in prima concluſione. Antecedens probatur de medicina forti, quæ ſemel ſumpta ſtatim inducit ſanitatem, quæ poteſt ineſſe per modum habitus.

¶ Nota quòd agens in corpus poteſt corrumpere vnico actu diſpoſitionem priorem, & inducere aliam, & ſic verificatur iſta concluſio. Sed habitus memoratiuus, & imaginatiuus non ſic cauſat per agens corporeum virtuoſum; ſed per actum immanentem illis potentijs, qui non eſt tantæ virtutis, vt ſtatim diſpoſitionem habitualem imprimere poſſit. Et ergo non eſt par ratio de diſpoſitione corporali, & habitu illarum potentiarum apprehenſiuarũ, quo ad fieri per vnum actum. Et præterea diſpoſitiones illarum vtrum propinquius accedunt ad rationem habitus propriè dicti, & per naturam, quàm diſpoſitiones corporales exteriores. Et vt dictum eſt non fiunt per agens actione naturali phyſica; ſicut diſpoſitiones corporales. Actio autem realis phyſica fortior eſt &c.

¶ Argumenta ſoluenda ſunt pro, & contra. Et primò dicitur ad argumentum in contrarium, quòd illa prima pars conſequentis conceditur, quòd virtus moralis non cauſatur per actum vnum; ſed ſecunda pars negatur (Et eadem ratione alius habitus) præſertim in intellectu; quia appetitus cuius eſt virtus moralis habet ſe ad oppoſita, & ad bonum, & malum morale, & habet difficultatem ad bonum rationis, vt patuit; ideo vt ad vnum tantùm determinetur, oportet actus multiplicari; ſed intellectus naturaliter inclinatur in verũ tantũ; ideo ſi verũ fuerit forte, ſtatim vincit &c.

¶ Ad primum dicendum ad conſequens; ergo habitus. Verum intellectualis aliquis, per actiuum, quod propoſitum ſtatim vincit intellectum, poteſt cauſari per vnum actum; quia tale paſſiuum non conſiſtit in diſpoſitione contraria quam oporteat prius abijcere; ſicut ſenſualitas de ſe prona eſt in contrarium rationis; ideo vt vincatur, oportet pluries repetere actiones, & ſunt variæ circũſtantiæ. Voluntas etiam ad varia ſe habet, & præſertim quo ad bonum alterius. Et quia quandoque ſubiacet vitio oppoſito, quod oportet abijcere; ſicut poteſt ſubeſſe habitui incontinentiæ; ſicut concupiſcibilis intemperantiæ. Et etiam in puero pergente ad adultam ætatem, ſenſualitas non ſtatim vincitur a ratione; quia ſenſus hominis proni ſunt ad malum ab adoleſcentia propter peccatum originale, ſenſus autem trahunt voluntatem ne promptè eligat ſecundùm dictamen rationis, quę etiam ſecundùm ſe habet difficultatem ad bonum alterius.

¶ Ad ſecundum dicendum ad conſequens; ergo ſi multum intendatur vnus actus poterit eſſe cauſa habitus. Verum, in potentia, quæ non habet contrariam diſpoſitionem, & actus eſt adeo intenſus, vt vincat paſſiuum, & probat etiam ſecũdã concluſionẽ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd concludit de habitu corporali, & quartam concluſionem.

Vtrum habitus hominibus infundatur a Deo.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd nullus habitus hominibus infundatur a Deo. Deus enim æqualiter ſe habet ad omnes, ſi igitur quibuſdam infundit habitus aliquos, omnibus eos infundet, quod patet eſſe falſum. O

1.di 17.q.1. ar.3.cor. Et 3.di. 3. q.3. art 2. ad 3. Et Veri. q. 12. ar.1. ad 7

¶ 2 Præt. Deus operatur in omnibus ſecundùm modum qui conuenit naturæ ipſorum; quia diuinæ prouidentiæ eſt naturam ſaluare, vt dicit Dionyſius 4. ca. de Di. no. ſed habitus in homine naturaliter cauſantur ex actibus, vt dictum eſt, non ergo cauſat Deus in hominibus aliquos habitus abſque actibus.

Dionyſ. 4. * Ar. prec.

¶ 3 Præt. Si aliquis habitus a Deo infunditur, per illum habitum Homo poteſt multos actus producere; ſed ex illis actibus cauſatur ſimilis habitus, vt in ſecundo Ethi. * dicitur, ſequitur ergo duos habitus eiuſdem ſpeciei eſſe in eodem, vnum acquiſitum, & alterum infuſum, quod videtur eſſe impoſſibile, non enim duæ formæ eiuſdem ſpeciei poſſunt eſſe in eodem ſubiecto, nõ ergo habitus aliquis infunditur homini a Deo.

Ariſto. *Cau. & 2.

¶ Sed contra eſt, quòd dicitur Eccl. 15. Impleuit eum dominus ſpiritu Sapientiæ, & intellectus; ſed ſapientia, & intellectus quidam habitus ſunt; ergo aliqui habitus homini a Deo infunduntur.

Eccl.15.

¶ Quærit hic de cauſa ſupernaturali. An aliqui habitus poſſint immediatè cauſari a Deo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd duplici ratione aliqui habitus homini a Deo infunduntur. Prima ratio eſt; quia aliqui habitus ſunt quibus Homo benè diſponitur ad finem excedentem facultatem humanæ naturæ, qui eſt vltima, & perfecta hominis habitudo, vt ſupra dictum eſt. * Et quia habitus oportet eſſe proportionatos ei ad quod Homo diſponitur ſecundùm ipſos; ideo neceſſe eſt, quòd etiam habitus ad huiuſmodi finem diſponentes excedant facultatem humanæ naturæ; vnde tales habitus nunquàm poſſunt homini ineſſe, niſi ex infuſione Diuina; ſicut eſt de omnibus gratuitis virtutibus. ——

*q.1. art 5. *q.5. art.3.

¶ In principio corporis Doct. Sanct. ponit talem concluſionem reſponſiuam: Aliqui habitus infunduntur a Deo (videlicet non acquiſibiles per naturam, & etiam qui poſſunt acquiri per naturam) Probat eam duplici medio, ſecũdum ibi. Alia ratio. Prima ratio oſtendit neceſſitatem infuſionis habituum ſupernaturalium, qui diſtinguũtur ſpecie ab acquiſitis. Et arguitur ſic. Oportet habitus eſſe proportionatos ei ad quod Homo diſponitur ſecundùm ipſos. Sed Homo per aliquos habitus diſponitur ad finẽ excedentem facultatem humanę naturæ (ſcilicet vltimam, & perfectam

ſectam beatitudinem ſupernaturalem) ideo neceſſe &c. vt in litera (Subſumitur.) Sed habitus excedens facultatem humanæ naturæ non poteſt eſſe, niſi a Deo, igitur talis habitus nũquàm &c. vt in litera. Et iſta concluſio patet de omnibus virtutibus gratuitis quæ ſcilicet connectuntur cum gratia, vt theologicæ, & morales infuſę de quibus infra. Minor patuit ſupra quæſtio. 3. articu. 5. & quæſtio. 5. articu. 5. & patebit etiam infra quæſtio. 62. quia Homo ordinatur ad duplicem beatitudinem. Vnam proportionatam, & ad illam peruenire poteſt per virtutem acquiſibilem per naturã. Alia excedit naturam hominis, & ad illam peruenire poteſt per virtutem diuinitus infuſam, & illa eſt habitus de quo loquitur minor. Probat autem maiorem præcedentis rationis, quæ de ſe patet; quia nihil diſponit ad aliquid improportionatum. Habitus autem eſt diſpoſitio; ergo &c.

¶ Alia ratio eſt; quia Deus poteſt producere effectus cauſarum ſecundarum abſque ipſis cauſis ſecundis, vt in primò dictum eſt. *

* 1.par.qũ. 105.ar.6.

¶ Hic conſequenter probat alio medio oſtendente congruentiam infuſionis habituum, qui poſſunt etiam acquiri per actus noſtros. Lijdem in ſpecie. Circa hanc rationem primò præmittit vnũ ſuppoſitum. Secundò ex hoc arguit ad propoſitum, ibi. Sicut igitur &c. Supponitur ergo ex prima par. quæſtio. 105. artic. 6. quòd Deus poteſt producere effectus cauſarum ſecundarum abſque ipſis cauſis ſecundis.

Cuius ens ſe effectiuę Deus põt ſupplere cauſalitatẽ

¶ Nota autem circa hoc ſuppoſitum, quòd ſan è debet intelligi. ſ. de cauſa ſecunda effectiua, & non de quacunque effectiua. ſed agente per motum, & operationem mediam, quæ eſt propriè effectiua. Vnde Deus non poſſet ſupplere cauſalitatem effectiuam animæ ſuper ſuas potentias; quia non eſt per actionem mediam; ſed naturalem reſultationem. Et præterea debet intelligi de cauſa effectiua, quæ non habet neceſſariò annexam imperfectionem, quæ eſt ex informatione. Vnde Deus non poſſet ſupplere cauſalitatem potentiæ viſiuę ſuper viſionem, ita quòd aliquid videret, ſine potentia viſiua; quia potentia viſiua, eſt ita principium viſionis effectiuum, vt cum hoc neceſſariò informet videntem, Deo autem repugnat informatio, vt hic ſupponitur. Similiter non eſt intelligendum ſuppoſitum, quòd Deus poſſet ſupplere cauſalitatem cauſæ ſecundæ intrinſecæ. ſ. materialis, vel formalis. Nec effectum earum producere ſine illis; quia illarum cauſalitas neceſſariò eſt cum imperfectione, quæ a Deo longè relegauda eſt. Quare intelligitur ſuppoſitum, Deus poteſt ſupplere vicem cauſarum ſecundarum efficientium, quarum cauſalitas non arguit imperfectionem, quando ſcilicet cauſa ſecunda efficiens ſolùm ſe habet effectiuè propriè, tunc enim non patitur calumniam. Et licet poſſet Deus producere viſionem ſine potentia viſiua, nõ tamen poſſet oculus videre ſine ipſa. Nec poſſet Deus producere viſionem oculi, vt ſic, ſine potentia viſiua, de his prima par. quæſt. 12. artí. 5. Conſequenter cum dicit.

¶ Sicut igitur quandoque ad oſtenſionem ſuæ virtutis producit ſanitatem abſque naturali cauſa, quæ tamen per naturam poſſet cauſari; ita etiã quandoque ad oſtendendum ſuam virtutem, infundit homini illos habitus, qui naturali virtute poſſunt cauſari; ſicut Apoſtolis dedit ſcientiam ſcripturarum, & omnium linguarum, quã homines per ſtudium, vel conſuetudinem acquirere poſſunt, licet non ita perfectè.

¶ Arguitur ex illo ſuppoſito ſic, Deus quandoque ad oſtenſionem ſuæ virtutis, producit ſanitatem abſque naturali cauſa, quæ tamen ſimilis in ſpecie poſſet cauſari per naturam; ergo etiam ad oſtendendum quandoque ſuam virtutem, infundit homini tales habitus, qui (ſcilicet ſimiles ſpecie) naturali virtute poſſunt cauſari. Antecedens patet ex Euangelio in multis locis, & in veteri teſtamento. Et patet in ſimili de oculis quos Chriſtus cęco nato dedit, qui fuerunt eiuſdem rationis cum oculis, quos natura produxit, vt habet Doct. Sanct. etiam 1. par. quæſt. 94. arti. 3. ad primum. Conſequentia tenet a ſimili. Et conſequens confirmatur de Apoſtolis in litera. Et de primo homine 1. par. vbi iam in eadem ſolutione; quia ſcientia Adæ infuſa reſpectu naturalium, fuit eiuſdẽ ſpeciei cum noſtra acquiſita.

Infuſio nõ ſemper diſtinguit ab acquiſitione.

¶ Nota propter iſta exempla hic breuiter, quòd infuſio, & acquiſitio aliquorum effectuum dupliciter poteſt ſe habere ad effectus. Vno modo per accidens, alio modo per ſe. Tunc autem infuſio ſe habet per accidens, quando forma eadem poteſt haberi per infuſionem diuinam, & per acquiſitionem naturalem. Vnde tunc penes infuſum, & acquiſitum nõ diſtinguuntur ſpecie. Et ſic procedunt exempla hic recitata; quia oculi poſſunt haberi vtroque modo. Sed tunc habet ſe infuſio, vel acquiſitio per ſe, quando concurrunt, vt propriæ viæ ad huiuſmodi effectus, ita quòd infuſus non poteſt haberi, niſi ex infuſione, licet acquiſitus poſſit vtroque modo haberi (quia non fit a creatura quin poſſit fieri a Deo) Et tunc infuſum diſtinguitur ab acquiſito, quod ſcilicet non poteſt eſſe, niſi ex infuſione. Sic ſcientia animæ ſeparatæ, & animæ coniunctæ diſtinguuntur ſpecie. Et ratio eſt; quia ea ſcientia, quæ habetur ex infuſione tantùm, & non poteſt acquiri, habet neceſſariò aliud obiectum. Vnde ratio diſtinctionis propria, eſt obiecti diuerſitas; ſic ſcientia animæ Chriſti infuſa altioris obiecti eſt, & ſub altiori lumine, quare diſtinguitur a noſtra acquiſita, non ſic ſcientia Adę. Quare in iſta re oportet attẽdere principaliter ad obiectum obiecti, & non precisè infuſionem. Quomodo autem habitus diſtinguantur penes principia, & penes quæ, videbitur infra quæſtio. 54. artic. ſecundo.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus quantum ad ſuam naturam, æqualiter ſe habet ad omnes; ſed ſecũdùm ordinem ſuæ ſapientiæ, certa ratione, quædam tribuit aliquibus, quæ non tribuit alijs.

¶ Dicendum ad maiorem, vera, Deus æqualiter ſe habet ad omnia quantum ad naturam, quæ ab omnibus diſtat in infinitum, & quæ ab omnibus participatur, & nihil excluditur a bonitate Dei in communi. Si autem intelligitur, quòd Deus æqualiter ſe habeat ad omnes ſecundùm ordinem ſuæ ſapientiæ, ita quòd omnibus æqualiter ordinet bona in particulari, & bona in æquali gradu, non eſt vera maior. Vltra, dico quòd quibuſdam infundit prout requirit ſua ordinata voluntas. Sed negatur conſequentia, quòd ergo omnibus.

Deus equaliter ſe habet ad omnia.

¶ Et de iſta maiore vide Doct. Sanct. 1. par. quæſt. 23. artic. 4. ad primum; quia ſi conſideratur communicatio boni in communi, ſic abſque electione tribuit omnibus; quia ſcilicet nihil eſt, quod non participet aliquid de bonitate ipſius. Sed ſi conſideratur communicatio iſtius, vel illius boni, non abſq; electione tribuit; quia quædam bona dat aliquibus, quæ non dat alijs. Hæc ibi. Vbi habes declarationem eius, quod dicitur hic. Et vide etiam ad propoſitum D. S. in de Veritate mat. ſexta articu. 2. ad 5. &c. quia habitudinęs Dei ad res poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo quãtum ad primam diſpoſitionem ſecundùm diuinam ſapientiam diuerſos gradus in rebus conſtituentem. & ſic non eodem modo ſe habet Deus ad omnia. Alio modo ſecundùm, quòd iam rebus diſpoſitis prouidet. & ſic ſimiliter ſe habet ad omnia inquantũ omnibus æqualiter dat ſecundùm proportionem &c. Habet ergo diuina ſapientia diuerſimodè quantum ad primam diſpoſitionem, & redeunt illę ſolutiones in idem cum ea, quæ hic ponitur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd hoc, quod Deus in omnibus operatur ſecundùm modum eorum, non excludit quin Deus quædam operetur, quæ natura operari non poteſt; ſed ex hoc ſequitur, quòd nihil operatur cõtra id quod naturæ conuenit.

¶ Dicendum quòd maior vera ad hunc ſenſum, quòd Deus nihil operatur in rebus, quod ſit cõtra naturam earum; quia ſunt in potentia obedientiali ad omne, quod Deus agit. Si autem intelligitur, quòd nihil agit, niſi quod requirat modus naturæ naturalis purè. negatur, immo agit multa ſupra iſtum modum naturalem, tamen non contra, ſed ſupra; quia id quod eſt a Deo præter ordinem naturalem, eſt ſecundùm potentiam obedientialem.

¶ Minor vera de habitibus naturalibus, quòd cauſant ex actu. Tamen ſupernaturales non, ſed negatur conſequentia. Et aliquid pro illa ſolutione habetur ſupra quæſt. 10. articu. 4. ad ſecundum, quia non quicquid Deus operatur in rebus eſt naturale ſimpliciter; ſed quod vult, vt ſit naturale eis &c. Et patet fundamentum huius ſolutionis ex prima parte q. 105. ar. 6. quia Deus poteſt agere præter ordinem (naturalem videlicet) rebus inditum.

Quid preternaturale.

¶ Circa ſolutionem nota, quòd præternaturale non eſt idem, quòd contra naturam. Sed eſt commune quid ad id quod conuenit alicui contra naturam, & ſupra naturam, & extra naturam, & quocunque alio modo, qui tamen non eſt contra naturam. Et ita Deus agit multa, quæ ſunt præter naturam propriam rei. Tamen quæcunque agit ſunt ſecundùm potentiam obedientialem; quia creatura capax eſt cuiuslibet, quod Deus in ea agere ordinauerit.

D. 39. 676. 2106.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus qui producuntur ex habitu infuſo, non cauſant aliquem habitũ; ſed confirmant habitum præexiſtentem; ſicut medicinalia remedia adhibita homini ſano per naturam, non cauſant aliquam ſanitatem; ſed ſanitatem prius habitam corroborant.

¶ Dicendum, ad minorem; ſed ex illis actibus, ſcilicet ſequentibus habitum infuſum, cauſatur ſimilis habitus. Negatur. Secundus autem Ethicorum vult, quòd ex actibus cauſatur habitus non præexiſtente habitu. Si autem habitus præexiſtat, tunc ex ſequentibus actibus augetur, & roboratur. Conſequentiæ aliæ nihil faciunt; quia non ſequuntur ex poſitione noſtra, vt patuit &c.

Quæſt.

Digitized by Google

Articulus

Quæſt. Quinquageſimaſecunda.

De augmento habituum.

DEinde conſiderandum eſt de augmento habituũ. Et circa hoc quæruntur tria. Primò, Vtrum, habitus augeantur. Secundò, Vtrum, augeantur per additionem. Tertiò, Vtrum, quilibet actus augeat habitũ.

¶ Patet ordo; quia generatio præſupponitur perfectioni accidẽ tali ſaltem, qualis eſt augmentatio. Ideo prius determinat de cauſa generationis, & productionis habituum, antequàm de augmento &c. Et duo facit. Primò quærit, an augmentatio conueniat. Secundò, quomodo, articulo ſecundo, & tertio.

Vtrum habitus poſſit augeri.

Infra q. 66. art. 1. & 2. cor. Et ver. q. 1. ar. 11. & q. 5. ar. 3. Et 10 Eth. Lectio 5. Ariſto. * Text. 17. & 18. Ariſto.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd habitus augeri non poſſit. Augmentum enim eſt circa quantitatem, vt dicitur in 5. Phyſicorum; * ſed habitus non ſunt in genere quantitatis, ſed in genere qualitatis; ergo circa eos augmentum eſſe non poteſt.

¶ 2 Præt. Habitus eſt perfectio quędam, vt dicitur in 7. Phyſic. * ſed perfectio cum importet finem, & terminum, non videtur poſſe recipere magis, & minus; ergo habitus augeri non poteſt.

¶ 3 Præt. In his quę recipiunt magis, & minus contingit eſſe alterationem, alterari enim dicitur, quod de minus calido fit magis calidum; ſed in habitibus non eſt alteratio, vt probatur in 7. Phyſicorum; * ergo habitus augeri non poſſunt.

Adſet. * Text. 15. & 17.

¶ Sed contra eſt, quòd fides eſt quidam habitus, & tamen augetur; vnde diſcipuli domino dicunt. Domine adauge nobis fidem, vt habetur Lucę 17. ergo habitus augentur.

Luce 17.

¶ Hic quærit, an habitus poſſit augeri.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd augmentum; ſicut & alia ad quantitatem pertinentia, a quantitatibus corporalibus ad res ſpirituales, & intellectuales transferuntur, propter connaturalitatem intellectus noſtri ad res corporales, quæ ſub imaginatione cadunt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnum ſecundùm quòd ad debitam perfectionem quantitatis perducitur; vnde aliqua quantitas reputatur magna in homine, quæ non reputatur magna in elephante; vnde & in formis dicimus aliquid magnum ex hoc, quòd eſt perfectum. Et quia bonum habet rationem perfecti, propter hoc in his, quæ non mole magna ſunt, idem eſt eſſe magnum, quod melius, vt Aug. dicit in 8. de Trini. *

* Cap. 3.

¶ In corpore huius articuli Doct. Sanct. ſic procedit. Primò exponit titulum quæſtionis. Secundò recitat aliquas opiniones circa quæſitum ibi. Secundum hoc igitur &c. Tertiò determinat veritatem, reſpondendo directè ad quæſitum, ibi. Vt igitur huiuſmodi &c. Quo ad primum ponit duo notabilia exponentia quæſitum. Secundum ibi. Perfectio autem &c. Exponit ergo primum terminum quæſiti quid ſit formam augeri; quia eſt fieri magna. Magnum autem in formis transfertur a magnitudine corporali, quæ dicitur magna; quia perfecta ſecundùm conditionem ſubiecti. Vnde & in formis dicitur aliquid magnum; quia perfectum. Et quia perfectum eſt bonum, & econtrà. Ideo dicit Aug. &c. Deinde cum dicit.

¶ Perfectio autem formæ dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundùm ipſam formam. Alio modo ſecundùm quòd ſubiectum participat formam. Inquantum igitur attenditur perfectio formæ ſecundùm ipſam formam, ſic dicitur ipſa eſſe parua, vel magna, puta magna, vel parua ſanitas, vel ſcientia. Inquantum verò attenditur perfectio formæ ſecundùm participationem ſubiecti; dicitur magis, & minus, puta magis, vel minus, albũ & ſanum. Non autem iſta diſtinctio procedit ſecundùm hoc, quòd forma habeat eſſe præter materiam, aut ſubiectum; ſed quia alia eſt conſideratio eius ſecundùm rationem ſpeciei ſuæ, & alia ſecundùm quòd participatur in ſubiecto.

¶ Nota aliam expoſitionem quaſi diſtinctiuam eius, quod iam dictum eſt; quia duplex eſt perfectio in formis, & ſecundùm hoc erit duplex augmentum. Vna eſt ſecundùm formam in ſe, & in abſtracto. Alia ſecundùm quòd ſubiectum participat formam, vt in concreto dicitur magis album, magis ſanum. Et non fundatur iſta diſtinctio in reali abſtractione per ſeparationem formæ accidentalis a ſubiecto; ſed in alia, & alia conſideratione &c.

Eſſentia formæ intẽditur.

¶ Circa iſtam duplicem conſiderationem formæ, nota, quòd circa hoc eſt difficultas apud Thomiſtas. An illa maior participatio ſecunda ſit ſolùm ſecundùm eſſe, & nullo modo ſecundùm formam, ita quòd non ſint gradus in formis, ita quòd ipſa eſſentia non habeat magis, & minus.

¶ Sed de hoc infra quæſt. 53. artic. 2. ad ſecundum, quia ſecundùm D. S. 1. par. q. 42. ar. 1. ad primum. Ipſa intenſio formæ, & remiſſio eſt ipſius eſſentiæ formæ, & non tantùm eſſe. Sed illa intenſio eſt ratione modi eſſendi in ſubiecto, ita quòd ſolũ in concreto habeat magis. Sed aliquando eſt ſecundùm additionem ad formam ſecundùm ſeipſam, ita quòd poteſt augeri, eſto in ſubiecto non intendatur. Et hoc D. S. hic vult. Vide D. S. 1. par. vbi iam clarè, quia ponit primam rãdicem intenſionis eſſe formam. Deinde maioritatem ipſius eſſe prouenire ex maioritate eſſentiæ, quanquàm illa maioritas non conueniat formæ, niſi ſit in ſubiecto. Et tamen non ſola participatio augetur; ſed etiam formę eſſentia. Logicè tamen loquendo non attribuitur magis, & minus formis, vt ſignificantur in abſtracto, licet phyſicè loquendo eſſentia formę etiam intendatur. Augmentum autem, quod eſt per additionem, poteſt attribui habitibus aliquibus ſignificatis in abſtracto. Sicut dicitur maior, vel minor ſcientia; ſed non magis propter modum ſignificandi abſtracti, qui eſt per modum ſubſtantiæ, cui adeo repugnat intenſio, vt etiam formæ accidentali, quę phyſicè ſecundùm eſſentiam intenditur, dum tamen in abſtracto ſignificatur intenſio non attribuitur.

¶ Secundum hoc igitur circa intenſionem, & remiſſionem habituum, & formarum fuerunt quatuor opiniones apud Philoſophos, vt ſimplicius narrat in commento prædicamentorum. * Plotinus enim & alij Platonici ponebãt ipſas qualitates, & habitus ſuſcipere magis, & minus propter hoc, quòd materiales erant, & ex hoc habebant indeterminationem quandam propter materiæ infinitatem. Alij verò in contrarium ponebant, quòd ipſę qualitates, & habitus ſecundùm ſe non recipiebant magis, & minus; ſed qualia dicuntur magis, & minus ſecundùm diuerſam participationem ſubiecti, puta quòd iuſtitia non dicatur magis, & minus, ſed iuſtũ; & hanc opinionem tangit Ariſtoteles in prædicamẽtis. *

* In prædi. qualit.

* In prædi. qualit.

¶ Hic conſequenter D. S. recitat aliquas (præſertim quatuor opiniones) circa quæſitum iam expoſitum, & diſtinctum. Et primò recitat duas opiniones contrarias, & extrancas. Secundò duas alias, vnam mediam quo ad duas primas, & vnam omnino falſam, ibi. Tertia fuit opinio &c. Duæ ergo primæ opiniones fuerunt contrariæ, & extremæ &c. vt patet clarè in litera. Conſequenter cum dicit.

¶ Tertia fuit opinio Stoicorum, media inter has, poſuerunt enim quòd aliqui habitus ſecundùm ſe recipiũt magis, & minus ſicuti artes; quidam autem non; ſicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundam dicentiũ, quòd qualitates, & formæ immateriales, non recipiunt magis, & minus; materiales autem recipiunt.

¶ Recitat alias duas opiniones, vnam quæ eſt media inter primas duas, de qua etiam infra quæſt. 66. artic. 1. quia non omnino malè dixerunt, virtutes enim & habitus appetitiui non recipiunt magis, & minus ſecundùm ſe (ſcilicet nec phyſicè, & per additionem) Sed habitus intellectuales aliqui, vt patebit vbi tam.

¶ Alia & quarta in ordine non eſt vera; quia habitus intellectus, & multæ formæ immateriales recipiunt magis, & minus, accidentales autem non per ſe ſubſiſtentes.

¶ Vt igitur huiuſmodi rei veritas manifeſtetur, conſiderandum eſt, quòd illud ſecundùm quòd ſortitur aliquid ſpeciem, oportet eſſe fixum, & ſtans, & quaſi indiuiſibile; quæcunque enim ad illud attingunt ſub ſpecie continentur, quæcunque autem recedunt ab illo, vel in plus, vel in minus, pertinent ad illam ſpeciem, vel perfectiorem, vel imperfectiorem; vnde Philoſophus dicit in 8. Metaphy. * quòd ſpecies rerum, ſunt ſicut numeri, in quibus additio, vel diminutio variat ſpeciem. Si igitur aliqua forma, vel quæcunque res ſecundùm ſeipſam, vel ſecundùm aliquid ſui ſortiatur rationem ſpeciei, neceſſe eſt, quòd ſecundùm ſe conſiderata

Ariſto. * Tex. 10.

habeat

fectam beatitudinem ſupernaturalem) ideo neceſſe &c. vt in litera (Subſumitur.) Sed habitus excedens facultatem humanæ naturæ non poteſt eſſe, niſi a Deo, igitur talis habitus nũquàm &c. vt in litera. Et iſta concluſio patet de omnibus virtutibus gratuitis quæ ſcilicet connectuntur cum gratia, vt theologicæ, & morales infuſę de quibus infra. Minor patuit ſupra quæſtio. 3. articu. 5. & quæſtio. 5. articu. 5. & patebit etiam infra quæſtio. 62. quia Homo ordinatur ad duplicem beatitudinem. Vnam proportionatam, & ad illam peruenire poteſt per virtutem acquiſibilem per naturã. Alia excedit naturam hominis, & ad illam peruenire poteſt per virtutem diuinitus infuſam, & illa eſt habitus de quo loquitur minor. Probat autem maiorem præcedentis rationis, quæ de ſe patet; quia nihil diſponit ad aliquid improportionatum. Habitus autem eſt diſpoſitio; ergo &c.

¶ Alia ratio eſt; quia Deus poteſt producere effectus cauſarum ſecundarum abſque ipſis cauſis ſecundis, vt in primò dictum eſt. *

* 1. par. qõ. 105. ar. 6.

¶ Hic conſequenter probat alio medio oſtendente congruentiam infuſionis habituum, qui poſſunt etiam acquiri per actus noſtros. ſ. idem in ſpecie. Circa hanc rationem primò præmittit vnũ ſuppoſitum. Secundò ex hoc arguit ad propoſitum, ibi. Sicut igitur &c. Supponitur ergo ex prima par. quæſtio. 105. artic. 6. quòd Deus poteſt producere effectus cauſarum ſecundarum abſque ipſis cauſis ſecundis.

Cuius cauſę effectiuę Deus põt ſupplere cauſalitatẽ

¶ Nota autem circa hoc ſuppoſitum, quòd ſan è debet intelligi. ſ. de cauſa ſecunda effectiua, & non de quacunque effectiua. ſed agente per motum, & operationem mediam, quæ eſt propriè effectiua. Vnde Deus non poſſet ſupplere cauſalitatem effectiuam animæ ſuper ſuas potentias; quia non eſt per actionem mediam; ſed naturalem reſultationem. Et præterea debet intelligi de cauſa effectiua, quæ non habet neceſſariò annexam imperfectionem, quæ eſt ex informatione. Vnde Deus non poſſet ſupplere cauſalitatem potentiæ viſiuę ſuper viſionem, ita quòd aliquid videret, ſine potentia viſiua quia potentia viſiua, eſt ita principium viſionis effectiuum, vt cum hoc neceſſariò informet videntem, Deo autem repugnat informatio, vt hic ſupponitur. Similiter non eſt intelligendum ſuppoſitum, quòd Deus poſſet ſupplere cauſalitatem cauſæ ſecundæ intrinſecæ. ſ. materialis, vel formalis. Nec effectum earum producere ſine illis; quia illarum cauſalitas neceſſariò eſt cum imperfectione, quæ a Deo longè relinquenda eſt. Quare intelligitur ſuppoſitum, Deus poteſt ſupplere vicem cauſarum ſecundarum efficientium, quarum cauſalitas non arguit imperfectionem, quando ſcilicet cauſa ſecunda efficiens ſolùm ſe habet effectiuè propriè, tunc enim non patitur calumniam. Et licet poſſet Deus producere viſionem ſine potentia viſiua, nõ tamen poſſet oculus videre ſine ipſa. Nec poſſet Deus producere viſionem oculi, vt ſic, ſine potentia viſiua, de his prima par. quæſt. 12. arti. 5. Conſequenter cum dicit.

¶ Sicut igitur quandoque ad oſtenſionem ſuæ virtutis producit ſanitatem abſque naturali cauſa, quæ tamen per naturam poſſet cauſari; ita etiã quandoque ad oſtendendum ſuam virtutem, infundit homini illos habitus, qui naturali virtute poſſunt cauſari; ſicut Apoſtolis dedit ſcientiam ſcripturarum, & omnium linguarum, quã homines per ſtudium, vel conſuetudinem acquirere poſſunt, licet non ita perfectè.

¶ Arguitur ex illo ſuppoſito ſic, Deus quandoque ad oſtenſionem ſuæ virtutis, producit ſanitatem abſque naturali cauſa, quæ tamen ſimilis in ſpecie poſſet cauſari per naturam; ergo etiam ad oſtendendum quandoque ſuam virtutem, infundit homini tales habitus, qui (ſcilicet ſimiles ſpecie) naturali virtute poſſunt cauſari. Antecedens patet ex Euangelio in multis locis, & in veteri teſtamento. Et patet in ſimili de oculis quos Chriſtus cęco nato dedit, qui fuerunt eiuſdem rationis cum oculis, quos natura produxit, vt habet Doct. Sanct. etiam 1. par. quæſt. 94. arti. 3. ad primum. Conſequentia tenet a ſimili. Et conſequens confirmatur de Apoſtolis in litera. Et de primo homine 1. par. vbi iam in eadem ſolutione; quia ſcientia Adæ infuſa reſpectu naturalium, fuit eiuſdẽ ſpeciei cum noſtra acquiſita.

Infuſio nõ ſemper diſtinguit ab acquiſitione.

¶ Nota propter iſta exempla hic breuiter, quòd infuſio, & acquiſitio aliquorum effectuum dupliciter poteſt ſe habere ad effectus. Vno modo per accidens, alio modo per ſe. Tunc autem infuſio ſe habet per accidens, quando forma eadem poteſt haberi per infuſionem diuinam, & per acquiſitionem naturalem. Vnde tunc penes infuſum, & acquiſitum nõ diſtinguuntur ſpecie. Et ſic procedunt exempla hic recitata; quia oculi poſſunt haberi vtroque modo. Sed tunc habet ſe infuſio, vel acquiſitio per ſe, quando concurrunt, vt proprię viæ ad huiuſmodi effectus, ita quòd infuſus non poteſt haberi, niſi ex infuſione, licet acquiſitus poſſit vtroque modo haberi (quia non fit a creatura quin poſſit fieri a Deo) Et tunc infuſum diſtinguitur ab acquiſito, quod ſcilicet non poteſt eſſe, niſi ex infuſione. Sic ſcientia animæ ſeparatæ, & animæ coniunctæ diſtinguuntur ſpecie. Et ratio eſt; quia ea ſcientia, quæ habetur ex infuſione tantùm; & non poteſt acquiri, habet neceſſariò aliud obiectum. Vnde ratio diſtinctionis propria, eſt obiecti diuerſitas; ſic ſcientia animæ Chriſti infuſa altioris obiecti eſt, & ſub altiori lumine, quare diſtinguitur a noſtra acquiſita, non ſic ſcientia Adę. Quare in iſta re oportet attẽdere principaliter alietatem obiecti, & non precisè infuſionem. Quomodo autem habitus diſtinguantur penes principia, & penes quæ, videbitur infra quæſtio. 54. artic. ſecundo.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus quantum ad ſuam naturam, æqualiter ſe habet ad omnes; ſed ſecũdùm ordinem ſuæ ſapientiæ, certa ratione, quædam tribuit aliquibus, quæ non tribuit alijs.

¶ Dicendum ad maiorem, vera, Deus æqualiter ſe habet ad omnia quantum ad naturam, quæ ab omnibus diſtat in infinitum, & quæ ab omnibus participatur, & nihil excluditur a bonitate Dei in communi. Si autem intelligitur, quòd Deus æqualiter ſe habeat ad omnes ſecundùm ordinem ſuæ ſapientiæ, ita quòd omnibus æqualiter ordinet bona in particulari, & bona in æquali gradu, non eſt vera maior. Vltra, dico quòd quibuſdam infundit prout requirit ſua ordinata voluntas. Sed negatur conſequentia, quòd ergo omnibus.

Deus equaliter ſe hẽt ad omnia.

¶ Et de iſta maiore vide Doct. Sanct. 1. par. quæſt. 23 artic. 4. ad primum; quia ſi conſideratur communicatio boni in communi, ſic abſque electione tribuit omnibus; quia ſcilicet nihil eſt, quod non participet aliquid de bonitate ipſius. Sed ſi conſideratur communicatio iſtius, vel illius boni, non abſq; electione tribuit; quia quædam bona dat aliquibus, quæ non dat alijs. Hæc ibi. Vbi habes declarationem eius, quod dicitur hic. Et vide etiam ad propoſitum D. S. in de Veritate mat. ſexta articu. 2. ad 5. &c. quia habitudines Dei ad res poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo quãtum ad primam diſpoſitionem ſecundùm diuinam ſapientiam diuerſos gradus in rebus conſtituentem. & ſic non eodem modo ſe habet Deus ad omnia. Alio modo ſecundùm, quòd iam rebus diſpoſitis prouidet. & ſic ſimiliter ſe habet ad omnia inquantũ omnibus æqualiter dat ſecundùm proportionem &c. Habet ergo diuina ſapientia diuerſimodè quantum ad primam diſpoſitionem, & redeunt illę ſolutiones in idem cum ea, quæ hic ponitur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd hoc, quod Deus in omnibus operatur ſecundùm modum eorum, non excludit quin Deus quædam operetur, quæ natura operari non poteſt; ſed ex hoc ſequitur, quòd nihil operatur cõtra id quod naturæ conuenit.

¶ Dicendum quòd maior vera ad hunc ſenſum, quòd Deus nihil operatur in rebus, quod ſit cõtra naturam earum; quia ſunt in potentia obedientiali ad omne, quod Deus agit. Si autem intelligitur, quòd nihil agit, niſi quod requirat modus naturæ naturalis purè. negatur, immo agit multa ſupra iſtum modum naturalem, tamen non contra, ſed ſupra; quia id quod eſt a Deo præter ordinem naturalem, eſt ſecundùm potentiam obedientialem.

¶ Minor vera de habitibus naturalibus, quòd cauſant ex actu. Tamen ſupernaturales non, ſed negatur conſequentia. Et aliquid pro illa ſolutione habetur ſupra quæſt. 10. articu. 4. ad ſecundum, quia non quicquid Deus operatur in rebus eſt naturale ſimpliciter; ſed quod vult, vt ſit naturale eis &c. Et patet fundamentum huius ſolutionis ex prima parte q. 105. ar. 6. quia Deus poteſt agere præter ordinem (naturalem videlicet) rebus inditum.

Quid præternaturale.

¶ Circa ſolutionem nota, quòd præternaturale non eſt idem, quòd contra naturam. Sed eſt commune quid ad id quod conuenit alicui contra naturam, & ſupra naturam, & extra naturam, & quocunque alio modo, qui tamen non eſt contra naturam. Et ita Deus agit multa, quæ ſunt præter naturam propriam rei. Tamen quæcunque agit ſunt ſecundùm potentiam obedientialem; quia creatura capax eſt cuiuslibet, quod Deus in ea agere ordinauerit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus qui producuntur ex habitu infuſo, non cauſant aliquem habitũ; ſed confirmant habitum præexiſtentem; ſicut medicinalia remedia adhibita homini ſano per naturam, non cauſant aliquam ſanitatem; ſed ſanitatem prius habitam corroborant.

D. 35. 676. 1108.

¶ Dicendum, ad minorem; ſed ex illis actibus, ſcilicet ſequentibus habitum infuſum, cauſatur ſimilis habitus. Negatur. Secundus autem Ethicorum vult, quòd ex actibus cauſatur habitus non præexiſtente habitu. Si autem habitus præexiſtat, tunc ex ſequentibus actibus augetur, & roboratur. Conſequentiæ aliæ nihil faciunt; quia non ſequuntur ex poſitione noſtra, vt patuit &c.

Quæſt.

Digitized by Google

Articulus

Quæſt. Quinquageſimaſecunda.

De augmento habituum.

P DEinde conſiderandum eſt de augmento habituũ. Et circa hoc quæruntur tria. Primò, Vtrum, habitus augeantur. Secundò, Vtrum, augeantur per additionem. Tertiò, Vtrum, quilibet actus augeat habitũ.

¶ Patet ordo; quia generatio præſupponitur perfectioni accidẽ tali ſaltem, qualis eſt augmentatio. Ideo prius determinat de cauſa generationis, & productionis habituum, antequàm de augmento &c. Et duo facit. Primò quærit, an augmentatio conueniat. Secundò, quomodo, articulo ſecundo, & tertio.

Vtrum habitus poſſit augeri.

Infra q. 66. arti. 1. & 2. cor. Et ver. q. 1. ar. 11. & q. 5. ar. 2. Et 2o Eth. Lectio 3. Ariſto.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd habitus augeri non poſſit. Augmentum enim eſt circa quantitatem, vt dicitur in 5. Phyſicorum; * ſed habitus non ſunt in genere quantitatis, ſed in genere qualitatis; ergo circa eos augmentum eſſe non poteſt.

* Text. 17. & 18. Ariſto.

¶ 2 Præt. Habitus eſt perfectio quędam, vt dicitur in 7. Phyſic. * ſed perfectio cum importet finem, & terminum, non videtur poſſe recipere magis, & minus; ergo habitus augeri non poteſt.

¶ 3 Præt. In his quę recipiunt magis, & minus contingit eſſe alterationem, alterari enim dicitur, quod de minus calido fit magis calidum; ſed in habitibus non eſt

Ariſtot. * Text. 15. & 17.

alteratio, vt probatur in 7. Phyſicorum; * ergo habitus augeri non poſſunt.

¶ Sed contra eſt, quòd fides eſt quidam habitus, & tamen augetur; vnde diſcipuli domino dicunt. Domine adauge nobis fidem, vt habetur Lucę 17. ergo habitus augentur.

Luæ 17.

¶ Hic quærit, an habitus poſſit augeri.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd augmentum; ſicut & alia ad quantitatem pertinentia, a quantitatibus corporalibus ad res ſpirituales, & intellectuales transferuntur, propter connaturalitatem intellectus noſtri ad res corporales, quæ ſub imaginatione cadunt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnum ſecundùm quòd ad debitam perfectionem quantitatis perducitur; vnde aliqua quantitas reputatur magna in homine, quæ non reputatur magna in elephante; vnde & in formis dicimus aliquid magnum ex hoc, quòd eſt perfectum. Et quia bonum habet rationem perfecti, propter hoc in his, quæ non mole magna ſunt, idem eſt eſſe magnum, quod melius, vt Aug. dicit in 8. de Trini. *

* Aug.

¶ In corpore huius articuli Doct. Sanct. ſic procedit. Primò exponit titulum quæſtionis. Secundò recitat aliquas opiniones circa quæſitum ibi. Secundum hoc igitur &c. Tertiò determinat veritatem, reſpondendo directè ad quæſitum, ibi. Vt igitur huiuſmodi &c. Quo ad primum ponit duo notabilia exponentia quæſitum. Secundum ibi. Perfectio autem &c. Exponit ergo primum terminum quæſiti quid ſit formam augeri; quia eſt fieri magna. Magnum autem in formis transfertur a magnitudine corporali, quæ dicitur magna; quia perfecta ſecundùm conditionem ſubiecti. Vnde & in formis dicitur aliquid magnum; quia perfectum. Et quia perfectum eſt bonum, & econtra. Ideo dicit Aug. &c. Deinde cum dicit.

¶ Perfectio autem formæ dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundùm ipſam formam. Alio modo ſecundùm quòd ſubiectum participat formam. Inquantum igitur attenditur perfectio formæ ſecundùm ipſam formam, ſic dicitur ipſa eſſe parua, vel magna, puta magna, vel parua ſanitas, vel ſcientia. In quantum verò attenditur perfectio formæ ſecundùm participationem ſubiecti; dicitur magis, & minus, puta magis, vel minus, albũ & ſanum. Non autem iſta diſtinctio procedit ſecundùm hoc, quòd forma habeat eſſe præter materiam, aut ſubiectum; ſed quia alia eſt conſideratio eius ſecundùm rationem ſpeciei ſuæ, & alia ſecundùm quòd participatur in ſubiecto.

¶ Nota aliam expoſitionem quaſi diſtinctuam eius, quod iam dictum eſt; quia duplex eſt perfectio in formis, & ſecundùm hoc erit duplex augmentum. Vna eſt ſecundùm formam in ſe, & in abſtracto. Alia ſecundùm quòd ſubiectum participat formam, vt in concreto dicitur magis album, magis ſanum. Et non ſundatur iſta diſtinctio in reali abſtractione per ſeparationem formæ accidentalis a ſubiecto; ſed in alia, & alia conſideratione &c.

¶ Circa iſtam duplicem conſiderationem formæ, nota, quòd circa hoc eſt difficultas apud Thomiſtas. An illa maior participatio ſecunda ſit ſolùm ſecundùm eſſe, & nullo modo ſecundùm formam, ita quòd non ſint gradus in formis, ita quòd ipſa eſſentia non habeat magis, & minus.

Eſſentia formæ intẽditur.

¶ Sed de hoc infra quæſt. 53. artic. 2 ad ſecundum, quia ſecundùm D. S. 1. par. q. 42. ar. 1. ad primum. Ipſa intenſio formæ, & remiſſio eſt ipſius eſſentiæ formæ, & non tantùm eſſe. Sed illa intenſio eſt ratione modi eſſendi in ſubiecto, ita quòd ſolũ in concreto habeat magis. Sed aliquando eſt ſecundùm additionem ad formam ſecundùm ſeipſam, ita quòd poteſt augeri, eſto in ſubiecto non intendatur. Et hoc D. S. hic vult. Vide D. S. 1. par. vbi iam clarè; quia ponit primam rădicem intenſionis eſſe formam. Deinde maioritatem ipſius eſſe prouenire ex maioritate eſſentiæ, quanquàm illa maioritas non conueniat formæ, niſi ſit in ſubiecto. Et tamen non ſola participatio augetur; ſed etiam formę eſſentia. Logicè tamen loquendo non attribuitur magis, & minus formis, vt ſignificantur in abſtracto, licet phyſicè loquendo eſſentia formę etiam intendatur. Augmentum autem, quod eſt per additionem, poteſt attribui habitibus aliquibus ſignificatis in abſtracto. Sicut dicitur maior, vel minor ſcientia; ſed non magis propter modum ſignificandi abſtracti, qui eſt per modum ſubſtantiæ, cui adeo repugnat intenſio, vt etiam formæ accidentali, quę phyſicè ſecundùm eſſentiam intenditur, dum tamen in abſtracto ſignificatur intenſio non attribuitur.

¶ Secundum hoc igitur circa intenſionem, & remiſſionem habituum, & formarum fuerunt quatuor opiniones apud Philoſophos, vt ſimplicius narrat in commento prædicamentorum. * Plotinus enim & alij Platonici ponebãt ipſas qualitates, & habitus ſuſcipere magis, & minus propter hoc, quòd materiales erant, & ex hoc habebant indeterminationem quandam propter materiæ infinitatem. Alij verò in contrarium ponebant, quòd ipſę qualitates, & habitus ſecundùm ſe non recipiebant magis, & minus; ſed qualia dicuntur magis, & minus ſecundùm diuerſam participationem ſubiecti, puta quòd iuſtitia non dicatur magis, & minus, ſed iuſtũ; & hanc opinionem tangit Ariſtoteles in prædicamẽtis. *

* In prædi. qualit.

* In prædi. qualit.

¶ Hic conſequenter D. S. recitat aliquas (præcipuè quatuor opiniones) circa quæſitum iam expoſitum, & diſtinctum. Et primò recitat duas opiniones contrarias, & extrancas. Secundò duas alias, vnam mediam quo ad duas primas, & vnam omnino falſam, ibi. Tertia fuit opinio &c. Duæ ergo primæ opiniones fuerunt contrariæ, & extremæ &c. vt patet clarè in litera. Conſequenter cum dicit.

¶ Tertia fuit opinio Stoicorum, media inter has, poſuerunt enim quòd aliqui habitus ſecundùm ſe recipiũt magis, & minus ſicuti artes; quidam autem non; ſicut virtutes. Quarta opinio fuit quorundam dicentiũ, quòd qualitates, & formæ immateriales, non recipiunt magis, & minus; materiales autem recipiunt.

¶ Recitat alias duas opiniones, vnam quæ eſt media inter primas duas, de qua etiam infra quæſt. 66. artic. 1. quia non omnino malè dixerunt, virtutes enim & habitus appetitiui non recipiunt magis, & minus ſecundùm ſe (ſcilicet nec phyſicè, & per additionem) Sed habitus intellectuales aliqui, vt patebit vbi iam.

¶ Alia & quarta in ordine non eſt vera; quia habitus intellectus, & multæ formæ immateriales recipiunt magis, & minus, accidentales autem non per ſe ſubſiſtentes.

¶ Vt igitur huiuſmodi rei veritas manifeſtetur, conſiderandum eſt, quòd illud ſecundùm quòd ſortitur aliquid ſpeciem, oportet eſſe fixum, & ſtans, & quaſi indiuiſibile; quæcunque enim ad illud attingunt ſub ſpecie continentur, quæcunque autem recedunt ab illo, vel in plus, vel in minus, pertinent ad illam ſpeciem, vel perfectiorem, vel imperfectiorem; vnde Philoſophus dicit in 8. Metaphy. * quòd ſpecies rerum, ſunt ſicut numeri, in quibus additio, vel diminutio variat ſpeciem. Si igitur aliqua forma, vel quæcunque res ſecundùm ſeipſam, vel ſecundùm aliquid ſui ſortiatur rationem ſpeciei, neceſſe eſt, quòd ſecundùm ſe conſiderata

Ariſto. * Text. 10.

habeat

habeat determinatam rationem, quæ neque in plus excedere, neque in minus deficere poſſit, & huiuſmodi ſunt calor, & albedo, & aliæ huiuſmodi qualitates, quæ non dicuntur in ordine ad aliud, & multò magis ſubſtantia, quæ eſt per ſe ens.

¶ Hic conſequenter Doct. Sanct. determinat veritatem, & per conſequens quid ſit reſpondendum ad quæſitum. Circa quod ſic procedit, primò ponit aliquas cõcluſiones præambulares. Ex quibus ſecundò infert concluſionem reſponſiuam veram ad quæſitum, ibi. Sic igitur patet &c. Quo ad primum præmittit duas concluſiones præambulares generales declaratorias reſponſiuę, ſecũdam, ibi. Si verò conſideremus &c.

¶ Concluſio ergo prima præambularis generalis correſpondẽs primo membro ſecundi notabilis eſt. Aliqua qualitas, vel forma poteſt ſecundùm ſeipſam augeri, & aliqua non. Illam concluſionem; quia generalis D.S. explicat per duas alias concluſiones, ex quibus infert quaſi corollariè illam primam concluſionem generalem. Secundam concluſionem explicatiuam ponit, ibi. Illa verò quæ recipiunt &c. Concluſio prima explicatiua præcedentis eſt. Si aliqua forma, vel quæcunque res ſecundùm ſeipſam, vel ſecũdùm aliquid ſui ſortiatur ſpeciem, illa ſecundùm ſe augeri, vel minui non poteſt. Probatur; quia illud ſecundùm quod ſortitur aliquid ſpeciem, oportet eſſe fixum, & ſtans, & quaſi indiuiſibile; ergo ſequitur concluſio, quòd ſi ſecundùm ſeipſam, vel ſecũdùm aliquid ſui habet ſpeciem, quòd ſecundùm ſe augeri, vel variari non poteſt Conſequentia nota. Antecedens probatur ratione, & auctoritate. Quæcunque enim ad illud &c. Auctoritate ibi Vnde Philoſophus &c. Et ponit D. S exemplum de huiuſmodi formis; ſicut calor, & albedo &c. clarum eſt. Et attende, quòd non intendit concluſio, quòd aliquibus formis, vt ſignificatur in abſtracto, attribuatur magis, & minus; ſed quia ſecundùm ſeipſas augentur per additionem, vel acceſſum ad ſpecificans. Et dicuntur in abſtracto maiores, vel minores. S. cui maior, & minor ſcientia, vel maior motus. Prius autem dictum eſt, quòd logicè loquendo non attribuitur eis magis, & minus, quod eſt ſecundùm intẽſionem; licet Phyſicè loquendo eſſentia verè intendatur; vnde non eſt diſcrepantia &c. Deinde cum dicit.

¶ Illa verò, quæ recipiunt ſpeciem ex aliquo ad quod
D. 131. ordinantur, poſſunt ſecundùm ſeipſa diuerſificari in plus, vel minus; & nihilominus ſunt eadem ſpecie propter vnitatem eius ad quod ordinantur, ex quo recipiũt ſpeciem; ſicut motus ſecũdùm ſe eſt intenſior, & remiſſior, & tamen remanet eadem ſpecies propter vnitatem termini ex quo ſpecificatur; & idem poteſt conſiderari in ſanitate; nam corpus pertingit ad rationem ſanitatis; ſecundùm quòd habet diſpoſitionẽm conuenientem naturæ animalis, cui poſſunt diſpoſitiones diuerſæ conuenientes eſſe; vnde poteſt variari diſpoſitio in plus, vel in minus, & tamen ſemper remanet ſanitatis ratio; vnde
Ariſto. * Cap. 8. Philoſophus dicit in 10. Ethicorum, * quòd ſanitas ipſa recipit magis, & minus; non enim eadem eſt commenſuratio in omnibus, neque in vno, & eodem ſemper; ſed remiſſa pertinet ſanitas vſque ad aliquid; huiuſmodi autem diuerſæ diſpoſitiones, vel commenſurationes ſanitatis ſe habent ſecundùm excedens, & exceſſum; vnde ſi nomen ſanitatis eſſet impoſitum ſoli perfectiſſimæ cõmenſurationi, tunc ipſa ſanitas non diceretur maior, vel
D. 115. minor. Sic igitur patet qualiter aliqua qualitas, vel forma poſſit ſecundùm ſeipſam augeri, vel minui, & qualiter non.

¶ Subiungit aliam concluſionem explicatiuam primæ concluſionis præambularis, talẽ. Illa quæ recipiunt ſpeciem ex aliquo ad quod ordinantur poſſunt ſecũdùm ſeipſa diuerſificari in plus, vel in minus. Probatur ex intento D.S. Illę formę ſecundũ ſe poſſunt diuerſificari in plus, vel in minus, quæ ædem in ſpecie manentes poſſunt plus, vel minus accedere ad terminum ſuæ ſpecificationis; ſed tales formæ ſunt huiuſmodi, igitur. Maior patet; quia forma ſecundùm ſe reſpicit terminum ſuæ ſpecificationis; ergo ſi variatur in ordine ad illum terminum, ſecundùm ſe variatur; ergo etiam ſi ipſe maneat vnus induiſibilis ipſa erit vna, & ſic ſecundùm ſe maior, vel minor cum ſe propinquius, vel minus propinquè habet ad terminum, & tamen manet vna; quia terminus vnus a quo habet vnitatem Minor declaratur exemplariter de motu, diſpoſitionem naturæ animalis conuenientem; ſed ſub tali diſpoſitione multi gradus ſunt ſecundùm quos amplius, & minus, attamen manet ratio ſanitatis propter vnitatem termini ad quem huiuſmodi gradus ordinantur &c. Vnde dicimus non ſolum, quòd ſanitas magis, vel minus inſit; ſed etiam quòd ſit maior, vel minor, & clarum exemplum eſt in motu, qui vnus manens ratione termini, & ſpacij, intantum maior eſt, ſecundùm quòd quis magis accedit ad terminum. Vnde ſi quis non magis velociter ambulet; ſed vno modo per totam viam, tamen quando appropinquat termino eſt maior motus, quam prope initium.

¶ Si verò conſideremus qualitatem, vel formam ſecundùm participationem ſubiecti, ſic etiam inueniuntur quædam qualitates, & formæ recipere magis, & minus, & quædam non; huiuſmodi autem diuerſitatis cauſam Simplicius * aſſignat ex hoc, quòd ſubſtantia ſecun- * In prædi. quali.
dùm ſeipſam non poteſt recipere magis, & minus; quia eſt ens per ſe, & ideo omnis forma, quæ ſubſtantialiter participatur in ſubiecto, caret intenſione, & remiſſione; vnde in genere ſubſtantiæ nihil dicitur ſecundùm magis, & minus. Et quia quantitas propinqua eſt ſubſtantiæ, & figura etiam conſequitur quantitatem, inde eſt, ꝙ neque etiam in iſtis dicitur aliquid ſecundùm magis, aut Ariſto. * Text. 15.
minus. Vnde Philoſophus dicit in 7. Phyſi. quòd cum aliquid accipit formam, & figuram, non dicitur alterari; ſed magis fieri. Aliæ verò qualitates, quæ ſunt magis diſtantes a ſubſtantia, & coniunguntur paſſionibus, & actionibus, recipiunt magis, & minus, ſecundùm participationem ſubiecti.

¶ Hęc eſt ſecunda concluſio præambularis correſpondens ſecundo membro ſecundi notabilis ſuperius poſiti, & eſt talis. Si conſideremus qualitatem, vel formam ſecũdùm participationem ſubiecti, ſic quædam recipiunt magis, & minus, quædam non. Illa concluſio probatur dupliciter. Primò ratione Simplicij, ſecundò ratione explicatiua 18. è ſimplicij, ibi Poteſt autem, & magis &c. Aſſignat ergo Simplicius rationem diuerſitatis, & tamen inexplicatam, ſcilicet propter maiorem propinquitatem ad ſubſtantiam, quæ non poteſt recipere magis, & minus, clarè patet in litera.

¶ Nota circa hæc, & pro intellectu ſequentium ſtatim in proximo textu vbi dicitur ſubſtantiã non recipere magis, & minus (quia hic poſſet pari calumniam de genere, quod eſt perfectius in vna ſpecie, quàm in alia.)

¶ Nota inquàm quòd ſuſcipere magis, & minus capitur dupliciter. Vno modo ꝙ habere eſſe perfectius, & imperfectius, & hoc modo omne genus cuiuſcunque prædicamenti etiam ſubſtantiæ ſuſcipit magis, & minus, vt poteſt patere ex 8. Metaphy. quia formæ rerum habent ſe ſicut numeri, ita quòd natura generis perfectiori modo ſeruatur in vna ſpecie, quàm in alia; quare dicit Cõmentator 12. Metaph. quòd genus dicitur per prius, & poſterius ſecundùm eſſe. Alio modo capitur ſuſcipere magis, & minus ꝙ intẽdi, & remitti, hoc eſt pro perfici, & augeri ſecundùm ſui proprij eſſe. i. pro acquirere maiorem, & minorẽ perfectionẽ in proprio eſſe. & hæc dupliciter, vel in multis, & diuerſis, vel in vno, & eodẽ ſucceſſiuè, requiritur autem vtrũque ad ſuſcipere magis, & minus propriè, ita quòd in diuerſis reperiatur ſecũdum magis, & minus, & quòd in eodem ſucceſſiuè perfici poſſit, & hoc modo loquendo de ſuſcipere magis, & minus, tunc ſecũdùm Philoſophum in prædicamentis non inuenitur in ſubſtantia, aut quantitate. Et per hoc poſſunt ſolui, quæ poſſent apparere contraria in D.S. qa capiendo ſuſcipere magis, & minus largè, ſcilicet pro habere eſſe perfectius in vno, quàm in alio, dicit quandoque ſubſtantiam habere magis, & minus; capiendo verò propriè, ſcilicet pro habere eſſe perfectius in eodem ſucceſſiuè negat magis, & minus, vel ſuſcipere magis, & minus a ſubſtantia, ſicut in hoc loco, & alibi. Quare cum D.S. ſimpliciter, & ſine determinatione loquitur ſubſtantiam non ſuſcipere magis, & minus, intelligendũ eſt propriè, ſcilicet pro habere eſſe minus perfectum, & magis perfectum in eodem ſucceſſiuè, & ſic apud omnes anima rationalis nõ ſuſcipit magis, & minus; ſed an primo modo. i. in diuerſis habeat eſſe perfectius, & imperfectius tangetur poſtea. In prædicamentis autẽ loquitur Ariſto. ſolũ de ſubſtantijs completis prima, & ſecunda vbi non includitur anima rationalis. Subſtantia non ſuſcipit magis & minus.

¶ Nota autẽ pro maiori explicatione, quòd verba Philoſophi in prædicamentis talia ſunt. Videtur autem ſubſtantia non ſuſcipere magis & minus. Dico autem hoc, non quòd ſubſtantia nõ ſit magis, & minus a ſubſtantia, hoc enim dictum eſt; quia eſt. ſ. quoniam vnaqueque ſubſtantia, hoc ipſum, quod eſt, non dicitur magis, & minus, vt hęc ſubſtantia Homo non eſt magis, aut minus Homo, nec a ſeipſo, nec alter ab altero, nõ enim alter altero magis Homo; ſicut eſt album altero magis album, &c. vbi vult Philoſophus, quòd ſubſtantiam non ſuſcipere magis, & minus, poteſt dupliciter intelligi. Vno mõ, ꝙ ſubſtãtia in cõi non ꝑdicet cũ magis, & minus, & hũc ſenſum excludit; ꝙa dixit ſupra, ꝙ ſpecies eſt magis ſubſtantia, q̃ genus, & ꝙ prima ſubſtantia eſt maximè ſubſtantia. Vnde dicitur, hoc autem dictum eſt; quia eſt. ſ. ꝙ ſubſtãtia ſit magis altera ſubſtãtia gñe. Secũdo mõ intelligit, ꝙ id quod de

ſubſtantia,

ſubſtantia.ſ.homo, leo, bos, &c. non dicitur magis,& minus, ita quòd homo idem ſit nunc minus, poſtea magis homo, vel vnus homo magis homo, quàm alius homo; & hoc vult cum dicit; ſed q̃m vnaquęq; ſubſtantia hoc ipſum quod eſt, &c. quia ſ eadem in numero, vel ſpecie non ſuſcipit magis, & minus; & loquitur de ſubſtantijs cõpletis, vt per hoc non habeatur argumentũ de aĩabus rationalibus, quia hæ non ſunt ſubſtantiæ completæ. Deinde ibi.

¶Poteſt autem,& magis explicari huiuſmodi diuerſitatis ratio, ut enim dictum eſt * id, a quo aliquid habet ſpeciem, oportet manere fixum, & ſtans in indiuiſibili; duobus igitur modis poteſt contingere, q̃ forma nõ participatur f̃m magis,& minus; vno modo, qa participans habet ſpeciem f̃m ipſam; & inde eſt, q̃ nulla forma ſubſtantialis participatur f̃m magis,& minus;& propter hoc Philoſ. dicit in 8.Metaph. * q̃ ſicut numerus non habet magis,neq; minus,ſic neq; ſubſtantia,quæ eſt f̃m ſpeciẽ, ideſt quantum ad participationem formæ ſpecificæ; ſed ſi quidem,quę cum materia,ideſt f̃m materiales diſpoſitiones inuenitur magis,& minus in ſubſtãtia; alio modo poteſt contingere ex hoc, q̃ ipſa indiuiſibilitas eſt de ratione formæ; vnde oportet, q̃ ſi aliquid participet formã illam, q̃ participet illam f̃m rationem indiuiſibilitatis;& inde eſt, q̃ ſpecies numeri nõ dicuntur f̃m magis,& minus,quia vnaqueq; ſpecies in eis conſtituitur per indiuiſibilem vnitatem; & eadem ratio eſt de ſpeciebus quantitatis continuæ, quæ ſecundùm numeros accipiuntur, vt bicubitum, & tricubitum, & de relationibus, ut duplum, & triplum, & de figuris, vt trigonum, & tetragonum; & hanc rationem ponit Ariſtot. in Prædicamentis, * ubi aſſignans rationem, quare figuræ non recipiunt magis, & minus dicit. Quæ quidem recipiunt trigoni rationem, & circuli, & ſimiliter trigona, uel circuli ſunt, quia indiuiſibilitas eſt de ipſa eorum ratione, vnde quæcunque participant rationem eorum; oportet, quòd indiuiſibiliter participent. ——

* In hoc ſunt.

* Ariſtot. text.10.

* Ariſt. in prædicam. qualit.

¶Probat D.S.concluſionem præcedentem ratione explicãte dictum Simplicij.Et arguitur ſic. Id a quo aliquid habet ſpeciẽ, oportet manere fixum,& ſtans in indiuiſibili;igitur ſi participãs formã, habeat ſpeciem f̃m illam formam,vel ſi indiuiſibilitas eſt de rõne formæ,talis forma non habet magis,& minus in ſubiecto. Tenet conſequentia, quia ſi forma talis reciperet magis, & minus, tunc ſpecies ſubiecti non eſſet ſtabilis, & fixa; & ſi forma perficeretur f̃m participationem ſubiecti, tunc eius ratio non eſſet in indiuiſibili. Antecedens euidens. Exemplum,vel corollarium ex prima parte cõſequentis. Nulla forma ſubſtantialis participatur f̃m magis,& minus,patet,quia ſubiectum f̃m eam habet ſpeciẽ Et patet auctoritate Phil.8.Metaph. vt in littera. Corollarium ex ſecunda parte cõſequentis,ibi Et inde eſt, q̃ ſpecies numeri,&c.clarè in littera. Et q̃ illa ſit vera ratio.ſ.q̃ indiuiſibilitas formæ facit non ſuſcipere magis,& minus, patet per Ariſt.in Prædicam.vt in littera.

Corollariũ

¶Circa quædam tacta in illa cõcluſione, & circa auctoritatem Phil.in 8.Metaph.tex.comm.10. quòd ſicut numerus,&c.

¶Nota, q̃ huic auctoritati,& expoſitioni D.S.in comm.ibidem, innituntur Capreo.in 2. di.32.& vult, q̃ vna anima rationalis infra eandem ſpeciẽ ſit perfectior alia. Et hoc ad longum vbi iã ſoluendo defendit; ſed quidam alij de via D.S.innituntur verbis hic poſitis,& ex eis trahere volunt, q̃ non ſit inęqualitas in eſſe ſubſtantiali, nec q̃ vna ſit nobilior alia quantum ad aliquid intrinſecum. Sed quantum ad hoc, q̃ vna magis participatur a materia, quàm alia, quia videlicet materia melius diſpoſita melius conſeruat formam; & quia materia melius diſpoſita potentiæ ſenſitiuæ habiliores ſunt ad deſeruiendum actibus animę rationalis Diceret autem Capreolus, & cum ſequentes, q̃ vna anima rationalis eſt maior alia, etiam quo ad eſſe ſubſtantiale. Nec tamen ſuſcipit magis & minus propriè, quia nulla eadem perficitur in eſſe proprio, & q̃ oppoſitum non hr̃ ex D.S.hic;quia f̃m materiales diſpõnes nõ inuenitur ſolũ maior habilitas ad agẽdum, ſed ẽt maior perfectio in eſſendo;& quando Phil.loquitur in Prędicam.q̃ f̃m ſubſtantiã propriã nõ ſuſcipit magis,& minus in ſubſtantia, ita q̃ infra eandem ſpeciem nulla eſt maior alia, loquitur de completa, vt patet ex exemplis ſuis,&c. Sed de his alibi magis in prima parte, &c.

Capreolus

Capreolus.

¶Sic igitur patet, q̃ cum habitus,& diſpõnes dicantur f̃m ordinem ad aliquid,ut dr̃ in 7.Phyſ.* dupliciter põt intenſio,& remiſſio in habitibus,& diſpõnibus conſiderari;vno modo f̃m ſe,prout dr̃ maior,uel minor ſanitas, uel maior,uel minor ſcientia,quæ ad plura, uel pauciora ſe extendit;alio modo f̃m participationem ſubiecti, put ſ.ęqualis ſcientia,uel ſanitas magis recipitur in vno, q̃ in alio f̃m diuerſam aptitudinem,uel ex natura,uel ex conſuetudine; nõ enim habitus,& diſpoſitio dat ſpeciem ſubiecto, neq; iterũ in ſui ratione includit diuiſibilitatem. Quomodo aũt circa uirtutem ſe habeat,infra dicetur.* —

* Ariſtot. tex.17.

* q.66.

¶Hic vltimò D.S infert ex prioribus concluſionibus præmbularibus concluſionem reſponſiuam, cum determinatione, talem. Habitus, & diſpõnes (pſertim intellectuales habitus, & diſpõnes corporales) poſſunt dupliciter augeri,videlicet f̃m ſe,& f̃m participationem ſubiecti.D.S.explicat primò concluſionem iſtã (prout dr̃ maior, vel minor ſanitas,vel ſcientia,vel prout ęqualis ſciẽtia, vel ſanitas,&c.) Probatur ex D.S. Forma reſpectiua, quæ dr̃, vel ordinatur ad aliquid (a quo ſpeciem habet) non dans ſpeciem ſubiecto, nec in ſui ratione indiuiſibilitatẽ includens, poteſt augeri illi duplici modo: ſed habitus,& diſpõnes aliquæ ſunt huiuſmodi formæ; igitur ſequitur concluſio. Maior patet ex concluſionibus præmbularibus, quia formæ abſolutæ, quæ vel dant ſpeciem ſubiecto, vel f̃m rationem indiuibilem inſunt, neutro modo augeri poſſunt,vt patet ex ſecunda concluſione præmbulari.Formæ verò abſolutæ non dantes ſpeciem, nec f̃m rationem indiuiſibilitatis ſubiectum reſpicientes,augeri poſſunt ſecundo modo,ſed non primo modo,patet ex ſecunda concluſione præmbulari. Formæ verò reſpectiuæ (i.recipientes ſpeciẽ ab extrinſeco) non quia relatiua f̃m eſſe,nec includentia relationem de genere ad aliquid,ſed trãſcendentem; vtroq; modo ſunt augmentabiles. Patet ex prima præmbulari,& ſecunda explicatiua. Minor patet de ſe ex Prædicamentis,& ex 7.Phyſ. &c. Quare autem dixerim in concluſione. Habitus intellectuales,& diſpoſitiones corporales. Notat D.S.in fine artic. quia habitus appetitiui, & morales, ſiue virtutes ſolùm vno modo augentur.ſ.ſecundùm participationem ſubiecti, nõ ſecundùm ſe. Et de hoc ex intentione infra quæſt.66. artic.1.

¶Nota circa explicationẽ concluſionis, q̃ ſanitas aliter augetur f̃m ſe, quàm ſcientia, quia ſcientia augetur per additionem, ſed non ſanitas,ſed per maiorem acceſſum ad maximum ſuæ ſpeciei. Vnde D.S. art.2. dicit. In habitibus corporalibus non multum vr̃ fieri augmentum per additionem. Vide art. ſeq. in vlt.tex.

ARGVM. in contr.probat concluſionem reſponſuam formaliter ad quæſitum,quæ deducta,& explicata eſt per articulum, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ ſicut nomen magnitudinis deriuatur a quãtitatibus corporalibus ad intelligibiles perfectiones formarum, ita etiam & nomen augmenti,cuius terminus eſt magnum. ——

¶Dicendum ad maiorem. Augmentum quantum ad primã impoſitionem eſt circa quantitatem molis,& augmentum vniẽtium, quod eſt per additionem ſubiecti ad ſubiectum; ſed augmentum quo ad nominis extenſionẽ tractũ eſt ad perfectionem cuiuſcunq; formæ,& ſpiritualis,& immaterialis. Ad minorem,vera. Habitus non ſunt in genere quantitatis,tñ ſunt in gñe perfectionis, & habent magnitudinem perfectionis, Ergo circa eodem augmentum eſſe non poteſt. Verum, corporale, cui primò nomen impoſitum eſt,t̃men augmentum ſpirituale, ad quod nomen extenſum eſt, vt enim ſupra dictum eſt q.7.art.1. Nomina quandoque primò ad aliqua notiora ſignificanda imponuntur, tamen poſtea propter aliquam conuenientiam extenduntur; & ſic eſt in propoſito.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ habitus quidem perfectio eſt, non tamen talis perfectio, quæ ſit terminus ſui ſubiecti, puta dans ei eſſe ſpecificum; neq; etiam in ſui ratione terminum includit,ſicut ſpecies numerorum,vn de nihil prohibet quin recipiat magis,& minus. ——

¶Dicendum ad maiorem. Habitus quædam perfectio eſt. Verum, accidentalis ſubiecti, ſecundùm quam ſubiectum non habet ſpeciem, nec eius ratio includit indiuiſibilitatem, & quæ habet ſpeciem ex aliquo extrinſeco. Minor negatur vniuerſaliter, quia non omnis perfectio importat terminum, vel ſubiecti eſſentialem, nec iterum accidentalem. Vnde poteſt eſſe maior talis perfectio,& in ſe, & in ſubiecto,quando terminum habet extrinſecum; & eſt forma reſpectiua, ſicut eſt habitus.

¶Ad tertium dicendum, q̃ alteratio primò quidem eſt in qualitatibus tertiæ ſpeciei;in qualitatibus verò primæ ſpeciei poteſt eſſe alteratio per poſterius; facta enim alteratione ſecundùm calidum,& frigidum,ſequitur animal alterari ſecundùm ſanum, & ęgrum; & ſimiliter facta alteratione ſecũdùm paſſiones appetitus ſenſitiui,uel ſecundùm uires ſenſitiuas apprehenſiuas,ſequitur alteratio f̃m ſcientiam,& uirtutes, ut dicitur in 7.Phyſ.* —

* Ariſtot. tex.20.

¶Dicendum primò poſt D.S.hic, q̃ loquitur de habitibus acquiſitis tantùm. Ad maiorem. In his quæ recipiunt magis,& minus contingit eſſe alterationem. Verum, ſaltem ex conſequenti, & tanquam in termino extrinſeco; ſed non oportet, quòd ibi ſit alteratio tanquam in immediato formali termino intrinſeco alte-

rationis. Et sic est in proposito, vt D. S. ostendit in solutione. Et patuit supra simile, quæst. 50. art. 1. ad tertium. Et D. S. loquitur de habitibus, & virtutibus acquisitis, vt patet clarè.

¶ Secundò dicitur negando maiorem vniuersaliter, immo datur intensio sine alteratione, vt in intensione gratiæ, & virtutum infusarum. Et licet ibi aliquid acquiratur, hoc tamen non est per viam transmutationis, & alterationis, sed per simplicem influxũ, quantum ad habitus infusos in instanti. Alteratio autem, quæ fit de vitio in virtutem, vel de ignorãtia ad scientiam, attingit ad partem intellectiuam per accidens per se existente transmutatione in parte sensitiua. Vnde D. S. in de Veri. Mat. 26. artic. 3. ad 12. Ex hoc enim, ꝙ fit aliqua trãsmutatio circa partem sensitiuam, subitò resultat aliqua perfectio in parte intellectiua, vt sic id, qd fit in parte intellectiua sit terminus transmutationis in parte sensitiua existẽtis, & valent ista pro solutione D. S. Sed breuiter maior est falsa. Et probatio procedit particulariter, ꝙ aliqua, & alicuius formæ intẽsio fit cum alteratione, s. formæ actuæ habentis in subiecto cõtrarium, vt patet de calido, & frigido, quæ intenduntur ex impermixtione contrarij. Sed illa impermixtio nõ est causa per se formalis intensionis, sed per accidens, & particulariter, & tunc in genere causæ materialis. Lumen enim intenditur in aere, nec habet contrarium; similiter gratia non habet in puero contrarium positiuum, & sic de multis alijs; sed formaliter consistit intensio in progressu de imperfecto ad perfectum secundùm modum essendi in subiecto. Et possunt multæ formæ sic progredi, & perfectius participari sine alteratione, quæ requirit transmutationem successiuam. Et fit inter qualitates de tertia specie, & præsertim cum conueniens abijcitur, & disconueniens acquiritur.

Intensio quid.

¶ Et nota pro solutione tertij D. S. in de Virtutibus in communi. art. 11. ad 11ᵐ. Motus augmenti charitatis reducitur ad alterationem non tamen ſm ꝙ alteratio est inter contraria, prout tũ est in sensibilibus, & in sensibili parte animæ; sed prout alteratio, & passio dicitur ſm receptionem, & perfectionem; sicut sentire, & intelligere est quoddam pati, & alterari. Et sic distinguit Philosophus alterationem, & passionem in secundo de Ani. Hæc ille.

Vtrum augmentum habituum fiat per additionem.

Infra q. 66. art. 1. & 2. Et Veri. q. 2. art. 11. & q. 5. art. 3. Et 10. Eth. l. 3.

Q AD secundum sic proceditur. Vr, ꝙ augmentũ habituũ fiat per additionem. Nomen enim augmẽti, vt dictum est * a quantitatibus corporalibus, transfertur ad formas, sed in quantitatibus corporalibus non fit augmentum sine additione, vt in 1. de Gene. dr, * ꝙ augmẽtum est præexistenti magnitudini additamentum; ergo & in habitibus non fit augmentum nisi per additionem.

* Art. 1. huius quæst.

* Aristot. tex. 31.

¶ 2 Præt. Habitus non augetur nisi aliquo agente, sed omne agens aliquid facit in subiecto patiente, sicut calefaciens facit calorem in ipso calefacto; ergo non potest esse augmentum, nisi aliqua fiat additio.

¶ 3 Præt. Sicut id quod non est album, est in potentia ad album, ita id quod est minus album, est in potẽtia ad magis albũ; sed illud, qd non est album, nõ fit album nisi per aduentũ albedinis; ergo id, qd est minus albũ, non fit magis albũ nisi per aliquã aliã albedinem superuenientẽ.

* Aristot. tex. 24.

¶ Sed contra est, quod Phil. dicit in 4. Phys. * Ex calido fit magis calidũ, nullo facto in materia calido, quod non esset calidum, qñ erat minus calidum; ergo pari ratione, nec in alijs formis, quæ augentur, est aliqua additio.

¶ Quia articulo primo dictum est, quòd habitus possunt augeri, quærit nunc modum augmenti; primò ex parte habituum in isto articulo. Secundò ex parte causæ agentis, articulo tertio.

¶ Respondeo dicendũ, ꝙ huius quæstionis solutio dependet ex præmissa; dictum est enim supra, * ꝙ augmẽtum, & diminutio in formis, quæ intenduntur, & remittuntur, accidit vno modo non ex parte ipsius formæ ſm se consideratæ, sed ex diuersa participatione subiecti; & ideo huiusmodi augmentum habituum, & aliarum formarũ non fit per additionem formæ ad formam; sed fit per hoc, ꝙ subiectum magis, vel minus perfectè participat vnã, & eandem formã, & sicut per agens, qd est actu, fit aliquid actu calidum quasi de nouo incipiens participare formam, non ꝙ fiat ipsa forma, vt probatur 7. Metaphys. * Ita per actionem intensam ipsius agentis efficitur magis calidum, tanquam perfectius participans formam, non tanquam formæ aliquid addatur.

* Art. 1. huius quæst.

* Aristot tex. 32.

¶ D. S. respondet ſm distinctionem bimembrem habitam, art. 1. ſm quam respondet duabus conclusionibus; secundam ponit ibi. Sed quia quædam, &c. Circa primum præmittit, ꝙ solutio huius quæstionis dependeat ex art. 1. Nam dictum est, ꝙ augmentum, & diminutio formarum vno modo attenditur ex diuersa participatione subiecti. Cùclusio prima respõdiua correspondens huic membro. Augmentum isto modo habituum, & aliarum formarũ non fit per additionem formæ ad formã; sed fit per hoc, ꝙ subiectũ magis, vel minus perfectè participat vnam, & eãdem formam. Hanc cõclusionem ꝓbat primò ratione ostentiua; secundò ratione ad inconueniens, ibi. Si enim per addi. &c. Probat ergo, & explicat cõclusio sic; sicut se habet agens actu ad formã de nouo introductam in subiectum participans formã, ita se habet agens intendẽs per actionem (intensiuam ipsius formæ) sed per agens actu subiectum incipit participare formã, non ꝙ fiat ipsa forma, ergo etiam per actionem intensam agentis subiectum perfectius participat formam, & non tanquam formæ aliquid addatur.

¶ Nota ex 7. metaph. ꝙ formæ non est fieri, sed compositi ex subiecto, & forma; ideo generans, vel calefaciens non facit calorẽ, sed facit aquam calidam; igitur intendens calorem non facit aliquem nouum calorem, sed facit subiectum magis participare eorem præhabitum. Deinde cum dicit.

¶ Si enim per additionem intelligeretur huiusmodi augmentum in formis, hoc non posset esse, nisi vel ex parte ipsius formæ, uel ex parte ipsius subiecti; si autem ex parte ipsius formæ iam dictum est, * ꝙ talis additio, uel subtractio specie uariaret, sicut uariatur species coloris, quando de pallido fit album; si uerò huiusmodi additio intelligatur ex parte subiecti, hoc non posset esse nisi uel quia aliqua pars subiecti recipit formam, quam prius non habebat, vt si dicatur frigus crescere in homine, qui prius frigebat in vna parte, quando iam in pluribus partibus friget; uel quia aliquod aliud subiectum additur participans eandem formã, sicut si calidum adiungatur calido, uel album albo; sed secundùm utrumque istorum duorum modorum non dicitur aliquid magis album, uel calidum, sed manus.

* Art. præced.

¶ Probat eandẽ cõclusionem ratione ducente ad inconueniens. Et arguitur sic, si per additionem intelligeretur huiusmodi augmentum in formis, hoc esset, vel ex parte ipsius formæ, vel ex parte subiecti, ita ꝙ forma adderetur formæ, vel subiectum subiecto, sed neutrum est dicendum; igitur, &c. Maior relinquitur nota extra litteram ex sufficienti diuisione. Minorem deducit D. S. ibi. Si autem ex parte ipsius formæ, &c. vsque ibi. Sed quia quædam, &c. Est ergo isto modo intensio formæ, quòd sicut agens in principio per actionem suam facit subiectum participare formã, non tamen facit subiectum, vel formam; ita per actionem eius continuatam eandem formam facit perfectius participari, faciendo eam magis, ac magis super potentialitatem subiecti dominari secundùm perfectiorem modum participationis.

¶ Nota, quòd quamuis ista ratio etiam vera sit de habitu, quòd ex parte subiecti non augetur per additionem, tamen magis procedit ista ratio de formis absolutis, quia ibi additio ex parte formæ mutat speciem, quia huiusmodi forma habet in se indiuisibile specificans; ergo si in se recipiat additionem. variatur in specie. Sed ad intensionem requiritur, quòd maneat eadem forma in specie. Et hoc confirmat exemplum D. S. cum explicat de forma absoluta dicens, sicut variatur species coloris, quando de pallido fit album; In habitibus autem maximè intellectualibus potest fieri additio ex parte habitus, salua vnitate specifica, immo numerali habitus. Verum est tamen, quòd nec habitus secundùm participationem subiecti augetur per additionem, quamuis secundùm se augeatur per additionem; quare, &c.

¶ Nota etiam, quòd de isto modo intensionis formarum. ſ. ſm participationem subiecti, varij sunt modi dicendi, etiam in schola D. S. Capreolus enim in primo, dist. 17. q. 2. in solutionibus contra 3. 4 & 6 conclusiones. vult, ꝙ forma, quæ intenditur, nullo modo variatur quantum ad essentiam, sed solùm quantum ad esse, qd dat suo subiecto. Et ponit ipse successionem plurium esse circa eandem formam. Aliã opinionem habet Herueus quolib. 2. q. 13. Aliam nuquam quo ad hoc, ꝙ nõ addatur esse, & ꝙ essentia ipsa, & ipsum esse intendantur. Et hoc dictum est de mente D. S. artic. præcedẽ. quo ad hoc, maximè quòd in intensione formæ ipsa essentia etiam augeatur, ita ꝙ dum fit magis calidum, fit & maior calor, non quidem per additionem, sed per intensionem, &c.

Capreol. Herueus.

¶ Sed quia quædam accidentia augentur ſm seipsa, ut supra dictum est; * in quibusdã eorum fieri potest augmentum per additionem; augetur enim motus per hoc, ꝙ ei aliquid additur, uel secundùm tempus in quo est, vel secundùm uiam per quam est; & tamẽ manet eadem

* Art. præced.

species

ſpecies propter unitatem termini, augetur etiam nihilominus motus per intenſionem ſecundùm participationem ſubiecti, inquantum ſcilicet idem motus poteſt magis, uel minus expeditè, aut promptè fieri. ——

¶Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem iuxta ſecundum membrum diſtinctionis, quod præmittit; & eſt talis cõcluſio. In accidentibus quibuſdam (ſ. reſpectiuis) quæ augẽtur ſm ſeipſa, poteſt fieri augmentum per additionem. Hanc concluſionem D.S. oſtendit, & deducit per alias concluſiones innitentes tribus exemplis. Secundam concluſionem ponit ibi. Similiter etiam & ſcientia, &c. Tertiam ibi. In habitibus autem corporalibus, &c. Prima cõcluſio declaratoria. Motus augetur per additionem, augetur nihilominus & per intenſionem. Probatur prima pars; forma aliqua ſecundùm ſe dicitur augeri per hoc, quod magis accedit ad ſuum indiuiſibile ſpecificans, ſed acceſſus in motu maior fit per additionem; ergo motus augetur ſecundùm ſe per additionem. Maior patet ex articulo primo. Minor patet, augetur enim motus per hoc, quòd ei, &c. vt in littera, &c. Secunda pars concluſionis patet ex prima concluſione. Deinde ibi.

¶Similiter etiã, & ſcientia põt augeri ſm ſeipſam per additionẽ, ſicut cum aliquis plures concluſiones geometricæ addiſcit, augetur in eo habitus eiuſdem ſciẽtiæ ſm ſpeciẽ; augeẽ nihilominus ſciẽtia in aliquo ſm participationẽ ſubiecti per intẽſionẽ, prout ſ. expeditius, & clarius vnus hõ ſe hẽt alio in eiſdẽ cõcluſionibus cõſiderãdis.—

¶Inducit aliã concluſionem declaratoriã, & limitatiuã ſecundæ ex alio exẽplo. Scientia augetur nõ ſolùm per additionem, ſed ẽt primo modo per participationẽ ſubiecti ſm intenſionẽ, patẽt ambæ partes, ſicut p̃cedentis cõcluſionis, & declarantur clarè in lra.

Scientia quomodo augetur p additionẽ.

¶Nota, ꝙ quomodo ſcientia augeatur per additionem, ſunt varij modi dicendi in ſchola D.S. Aliqui, qui opinantur ſcientiam eſſe qualitatem ſimplicem, volunt, ꝙ illa additio nõ ſit intrinſecè in ipſa ſcientia, ſed extrinſecè in ipſo cognito, ita ꝙ concluſio additur concluſioni, ſed non pars ſcientiæ ad partem, ſed hoc non vr̃ conſonare verbis D.S. quia dicit, ꝙ ſcientia ſm ſeipſam augetur, & recipit additionem, ad differentiam formarum abſolutarũ albedo enim fit maior extenſo ſubiecto, ſed per accidens non per ſe; ſcientia autem per ſe fit maior per additionem partis intrinſecæ. Vnde dicit D.S. clarè, ꝙ habitus ſcientiæ augetur ſm ſeipſum per additionem. Capreolus verò in prolo. primi q. 3. concl. 1. vult, ꝙ D.S. loquitur de ſcientia, vt dicit ſpecies ordinatas, & ꝙ fiat additio ſpeciei ad ſpeciem. Cui aliqui alij quo ad hoc concordant. Sed addunt, ꝙ non intelligatur D.S. de ſpeciebus abſtractis per intellectum agentem, ſed de ſpeciebus complexis cauſatis per intellectum poſſibilem. Et ſm iſtos diceretur, ꝙ ſciẽtia nominat habitum totalem collectum ex multis notitijs partialibus habentibus vnitatem ſcientiæ ex formali vna ratione conſiderandi, & ex ordine cauſalitatis, & dependentiæ vnius ex alia. Et ſecundùm iſtos ſcientia augetur per additionem, non quia addatur ſcientia ſcientiæ, ſed notitiæ partialis notitiæ partiali, quæ ſub vna ſcientia comprehenduntur ratione iam dicta. Tunc ibi.

Capreolus.

¶In habitibus autẽ corporalibus non multum vr̃ fieri augmentum per additionẽ, quia nõ dr̃ aĩal ſanũ ſimpliciter, aut pulchrũ, niſi ſm oẽs partes ſuas ſit tales; ꝙ autem ad perfectiorem cõmenſurationẽ perducat, hoc cõtingit ſm tranſmutationem ſimpliciũ qualitatum, q̃ non augẽtur, niſi ſm intenſionem ex parte ſubiecti participantis. Quo autem ſe habeat circa uirtutes, infra dicetur. * ——

*q.66.ar.2.

¶Subiungit vltimò tertiam concluſionem limitantem ſecundã reſponſiuam ex alio exemplo; & eſt. In habitibus corporalibus non fit augmentum per additionem, ſed ſm intenſionem, quæ fit ſm participationem ſubiecti; augetur ex conſequenti. Probatur prima pars. Animal non dicitur ſanum ſimpliciter, vel pulchrum, niſi omnes partes ſint ſanæ, &c. ergo non augetur per additionẽ. Tenet conſequentia, quia ſi non dicitur ſanum, niſi omnes partes ſint ſanæ, nihil poteſt addi. Secunda pars patet, quia ſubiectũ poteſt perduci ad perfectiorem commenſurationem ſm tranſmutationem ſimplicium qualitatum; igitur ſecunda pars vera.

¶ Nota, ꝙ ſanitas etiam augetur per ſe pp maiorem acceſſum ad terminum, ſed talis acceſſus non fit per additionem, vt dictum eſt in tertia concluſione; ſed ille maior acceſſus eſt mediante intẽſione qualitatum ſimplicium; & ergo dictum fuit ar. præced. ꝙ ſanitas augetur ſm ſe aliter, quàm ſcientia, quia ſciẽtia per additionem, ſanitas per acceſſum maiorem, qui fit per intenſionem, &c.

¶Ex omnibus iſtis trahitur concluſio formaliter ad quæſitum reſponſiua talis. Aliqui habitus augentur per additionem, non omnes. Probatur. Accidentia reſpectiua, & quæ augentur ſm ſeipſa, & quæ poſſunt partialiter ineſſe, poſſunt augeri per additionem, ſed omnes habitus ſunt quidem reſpectiua (reſpectu trãſcendenti) ſed non omnes augentur ſecundùm ſe, ſed aliqui, nec poſſunt omnes partialiter ineſſe (ideſt patti, & non toti; ſic tamen, ꝙ totum ſimpliciter denominetur) vt patet de ſanitate; igitur aliqui augentur per additionem, aliqui non. Maior patuit concluſione ſecunda. Minoris prima pars; & ſimiliter ſecunda patent ex artic. 7. & ſecunda pars patet de habitus virtutis. Tertia pars minoris patuit ex prima parte proximæ concluſionis.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam concluſionem reſponſiuam.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ etiam in magnitudine corporali contingit dupliciter augmentum; vno modo per additionem ſubiecti ad ſubiectum, ſicut eſt in augmento uiuentium; alio modo per ſolam intenſionem abſque omni additione, ſicut eſt in his, quæ raræ fiunt, ut dicitur in quarto Phyſicorum. * —— * Ariſtot. tex. 43.

¶Dicendum ad maiorem, vera, pp hoc, ꝙ vbiq; augmentum terminatur ad magnitudinem, vel molis, vel virtutis, & nõ pp additionem conſimilem. Ad minorem dico, diſtinguendo eã, quia quantitas corporalis augetur dupliciter; vno modo, vt quantitas eſt, & in augmento viuentium; & ſic verum eſt, quòd augetur per additionem; quia quantitas, vt ſic habet, quòd ſit diſtinguibilis ſm ſitum, vel ſm numerum. Diſtinctio autem ſm ſitum, & augmentatio non fit ſine additione; alio modo conſideratur vt forma accidentalis, & ſic eſt diſtinguibilis ſecundùm ſubiectum; & ſic negatur minor, immo ſic habet augmentum, ſicut aliæ formæ accidentales in ſubiecto per modum intenſionis ſine additione (i. nullo addito augentur, non ramen ſuſcipit magis, & minus.)

¶Nota circa hanc ſecundam partem ſolutionis, ꝙ Capreolus in ſecundo, diſt. 18. circa finem ſolutionum fundat ſe in iſta dicẽs, ꝙ quantitas in ſe, & vt præciſa ab omni quantitate diſcreta, poteſt ſuſcipere magis, & minus, & tamen eſt terminus motus nõ per ſe, ſed conſequitur terminum per ſe. ſ. rarefactionem. Sed illud dictũ non placet, & videtur contra Philoſophum in prædicamentis, vn de D.S. non habet, ꝙ quantitas intendatur, ſed ꝙ augeatur per modum intenſionis, ideſt nulla noua quantitate acquiſita; vnde non vult, ꝙ intendatur, ſed quòd augeatur ſine addito per accidens, ſicut qualitatibus nihil additur, quando intenduntur. Vnde quantitas aeris rarefacti dicitur propriè maius extenſum, quàm magis extenſa. Et de hac ſolutione 2.2.q.24. art. 5. ad primum. Capreolus.

¶Ad ſecũdum dicendum, ꝙ cauſa agens habitum, facit quidem ſemper aliquid in ſubiecto, non autem nouã formam; ſed facit, ꝙ ſubiectum perfectius participet formam præexiſtentem, aut quod amplius ſe extendat. ——

¶Dicendũ ad maiorem, habitus nõ augetur niſi aliquo agente verum, ꝙ non agit nouam formam, ſed ꝙ agit in ſubiectũ vt formam primo introductam perfectius vt participet; & hoc ſm Capreolum, faciendo vt habeat perfectius eſſe ſm eandem formam, vel vt forma fiat perfectior in modo eſſendi in ſubiecto. Minor vera, aliquid facit, non faciendo formam poſt formam, ſed ſubiectum, perficiendo ſecundùm formam præexiſtentem.

¶Ad probationem dico, ꝙ calefaciens in principio facit calorem in aliquo gradu, ſed cõtinuando actionem, facit eundem calorem in alio maiori gradu, qui eſt ipſa forma ſub perfectiori modo eſſendi; vel facit, ꝙ ſubiectum aliquod amplius ſe extendat ſecundùm formam præexiſtentem. Et hoc ſecundum vr̃ fieri, quando formæ augentur per additionem ſecundùm ſeipſas, ita ꝙ D.S. tangat in iſta ſolutione duos modos augmenti formarum.

¶Ad tertium dicendum, quòd id, quod nondum eſt album eſt in potentia ad formam ipſam tanquam nondum habens formam; & ideo agens cauſat nouam formam in ſubiecto; ſed id, quod eſt minus calidum, aut album, non eſt in potentia ad formam, cum iam actu formã habeat, ſed eſt in potentia ad perfectũ participationis modum; & hoc conſequitur per actionem agentis. ——

¶Dicendum, quòd maior negatur in ſolutione, quia quod non eſt album, eſt in potentia ad formam ipſam ſecũdùm ſe, ſed quod eſt minus album, non eſt in potentia ad aliquam aliam albedinẽ, ſed ad præhabitæ albedinis participationis modum. Minor vera. Sed negatur conſequentia, deberet inferri; ergo ſit magis album per maiorem participationis modum eiuſdem formæ.

Vtrum quilibet actus augeat habitum.

AD tertium ſic proceditur. Vr̃, ꝙ quilibet actus augeat habitũ, multiplicata enim cauſa multiplicatur effectus, ſed actus ſunt cauſa habituum aliquorũ, vt ſupra dictum eſt; * ergo habitus augetur multiplicatis actibus. R 4.diſt.12.q.2. artic.1.q.5. ad p.imã. *q.51.art.2.

¶ 2 Præt. De ſimilibus idẽ eſt iudiciũ, ſed oẽs actus ab eodẽ habitu, p̃cedẽtes ſunt ſimiles, vt dr̃ in 2. Eth. * ergo ſi aliq actus augeat habitũ, quilibet actus augebit ipſum. * Ariſt. c. 1. & 2.

¶3 Præt. Simile auget ſuo ſimili, ſed qlibet actus eſt ſimilis habitui a quo ꝓcedit; ergo qlibet actꝰ auget habitū.

¶Sed contra. Idem non eſt contrariorum cauſa, ſed ſicut dicitur in 2. Ethi. * aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipſum, utpote cum negligenter fiunt; ergo non omnis actus habitum auget.

* Ariſt. c. 1.

Quærit hic vltimò de modo augmenti habituum ex parte cauſæ agentis, an videlicet augens habitum, augeat quolibet actu.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſimiles actus ſimiles habitus cauſant, ut dr in 2. Ethic.* Similitudo autem, & diſſimilitudo non ſolùm attenditur ſm qualitatem eandem, vel diuerſam, ſed etiam ſm eundem, vel diuerſum participationis modum. Eſt enim diſſimile non ſolùm nigrū albo, ſed etiam minus album magis albo, nam etiam motus fit a minus albo in magis album, tanquam ex oppoſito in oppoſitum, vt dicitur 5. Phyſicorum. *

* Ariſt. c. 1. & 2.

* Ariſtot. tex. 32.

¶In hoc corp. D. S. probat primò vnam concluſionem tñ ſi. quā expreſsè nō ponit; ſed ſecundò eandem explicat vna alia cōcluſione, ibi. Si igitur intenſio, &c. Concluſio prima tñ ſi. quam D. S. intendit, eſt iſta. Nō quilibet actus procedens. ſ. ab habitu, vel diſponit ad habitum, vel auget habitū. Probatur. Solū ille actus auget habitum, qui eſt ſimilis habitui, non tm in qualitate, ſed etiam in modo intenſionis, & participationis in ſubiecto; ſed non oīs actus procedens ab habitu eſt ſimilis in intenſione habitui; igitur non omnis auget habitum. Maiorem D. S. primò probat; ſecundò minorem, ibi. Quia verò vſus, &c. Probatur ſic maior. Similes actus cauſant ſimiles habitus; ergo etiam ſimiles in augmento, & intenſione habitibus, augent habitus, vel diſponunt. Tunc ibi.

¶Quia uerò uſus habituū in voluntate hoīs conſiſtit, vt ex ſupra dictis patet; * ſicut cōtingit, ꝙ aliquis hñs habitum non utitur illo, uel etiam agit actum contrarium, ita etiam poteſt contingere, ꝙ vtitur habitu ſm actum non reſpondentem proportionabiliter intenſioni habitus.—

* q. 49. articu. 3. & q. 50. art. 5.

¶Minorem probat ſic. Poteſt contingere, ꝙ habens habitū vtatur habitu ſm actum non reſpondentem proportionabiliter intēſioni habitus; ergo minor vera. Aīa probatur, quia vſus habituum in voluntate hominis conſiſtit; ergo ſicut contingit, vt in iſta, &c.

¶Si igitur intenſio actus proportionabiliter ęquet intēſioni habitus, vel ēt ſuperexcedat; quilibet actus, vel auget habitū, vel diſponit ad augmentū ipſius, vt loquamur de augmento habituum ad ſimilitudinē augmenti aialis; nō enim quodlibet alimētum aſſumptū auget animal, ſicut nec quælibet gutta cauat lapidē, ſed multiplicato alimento tandē fit augmentum, ita ēt multiplicatis actibus creſcit habitus. Si verò intenſio actus proportionabiliter deficiat ab intenſione habitus, talis actus nō diſponit ad augmentum habitus, licet magis ad diminutionem ipſius. Et per hoc patet reſpontio ad obiecta. ——

¶Hic conſequenter D. S. explicat præcedentem concluſionē. ſq ſint actus augentes habitū, vel q non; & ponit talē concluſionem declaratoriā. Si actus procedit a voluntate ꝓportionabiliter habitui intenſus, vel etiam ſuperexcreſcat, quilibet actus, vel auget habitum, vel diſponit ad augmentum ipſius. Si verò intenſio actus proportionabiliter deficiat ab intenſione habitus, talis actus non diſponit ad augmentum habitus, ſed magis ad diminutionem ipſius (& dicit D. S. ſi actus ſit proportionabiliter ęqualiter intenſus, quia intenſio actus, & habitus non ſunt ejuſdem rationis, ſed proportionabilitatis) Probatur cōcluſio iſta. Maior ſupplet, ſimiles actus ſm intenſionis, & participationis modum, vel maiorem augent habitus; & deficientes ab intenſione habituum, diſponunt ad diminutionem habituum; ſed actus procedens ab habitu ſecundùm vſum voluntatis, qñq; proportionabiliter ęquatur intenſioni habitus, qñq; deficit; igitur qñq; intendit, & auget, videlicet ſi ꝓcedit proportionabiliter, &c. quandoq; diminuit, vel diſponit ad diminutionem. ſ. ſi deficiat. Maior patet a ſimili, quia ſicut ſimiles actus in qualitate cauſant ſimilem habitum in qualitate, ita ſimilis in intenſione auget habitum in intenſione, vel diſponit; & pro illa maiore D. S. notat duplicem ſimilitudinem actus, & habitus.

ARGVM. in contrarium pro prima eſt cōcluſione reſponſiua.

¶Ad primum dicendū ad maiorem, multiplicata cauſa ſufficienti, multiplicatur & effectus, & cauſa proportionata. Ad minorem dico, ꝙ actus ſunt cauſa habituum, ſed nō quilibet, ſed ſolùm tūc vnus tm cauſat habitum, oñ vincit potentiam paſſiuam; ſi autē nō vincat, & excedat paſſiuum, oportet actum reiterari, diſponitur tm ad generationē habitus, ita actus procedens ab habitu proportionabiliter reſpondens, diſponit ad augmentum. Vltra; ergo habitus auget multiplicatis actibus. Conceditur; ſed non quibuſcunq;, ſed proportionabiliter ęqualibus habitui præexiſtēti in intenſione; & ex talibus multis augetur, ſed non ex quolibet augetur, ſed diſponitur ad augmentum, ita ſ. ꝙ multi præcedentes diſponūt, & poſtea vnus ſuperueniens in virtute præcedentium auget, & ſingulariter ſi vlterior ſit intenſus, tunc auget. Si autem multi actus procedunt ab habitu, ſed remiſſi, tales nec augēt, nec diſponūt ad augmentū, immo ad diminutionē. De hoc exemplo, quod D. S. tangit in art. de cauatione lapidis, quod intellectum benè, cōfert ad propoſitum. Vide D. S. in 8. Phyſ. lect. 5 circa tex. comm. 23. Vnde habet inter cætera, ꝙ eſt in cauatione lapidis, deuenire ad aliqd quātum remotum, quod totū ſimul remouetur, & non pars poſt partē. In remotione ergo illius totius nulla guttarum præcedētium aliquid remouebat, ſed diſponebat tm ad remotionem. Vltima autē agit in virtute omnium, remouendo id, ad cuius remotionē cætera diſponebant. Et ſiſr etiam eſt in motu diminutionis; non enim eſt neceſſarium, ꝙ ſi aliquid decreſcit tm in tāto tpe, ꝙ ſemper aliqd illius quantitatis ſubtractū habeatur; & ſiſr ēt eſt in augmento, hęc ille. Sic ad ꝓpoſitum de augmento habitus, qa actus ꝓportionabiliter corrndens habitui pexiſtenti, oēs diſponunt ad augmentū, ſed vltimus in virtute pcedentium ipſum habitū auget, ſicut gutte præcedentes cauationē mollificant, & diſponūt lapidem ad cauationem. Sic etiam eſt de gñatione virtutis, ꝙ præcedentes actus diſponunt ad eam, ita ꝙ aliquis actus cauſat modicam diſpoſitionē, alius maiorē, tādem aliquis ipſam virtutem efficit, & inducit, &c.

¶Ad ſecūdum dicendū, ꝙ minor eſt vera, ſunt ſimiles in ſpecie, ſed non in modo feruoris, & intenſionis, ſicut a Grammatica ꝓcedit qdē ſemp log Grāmaticē, ſed vna locutio eſt multo intenſior, & attēſior alia; quare neg. t cōſequētia, vt patet ex D. S. in corp. art, quia vnus poteſt eſſe remiſſus, alius ęqualis, vel ſuperexcedens in modo intenſionis habitus; igitur vnus non auget, alius auget.

¶Dicendū ad maiorem tertij, ſimile augetur a ſimili, non tm in natura, vel proportionabiliter in ſpecie naturæ, ſed proportionabiliter in æqualitate intenſionis, & perfectionis. Minor negatur, ꝙ quilibet ſit ſimilis in modo intenſionis, vt patuit in corp. quare negat cōſequentia. Dico autem, ꝙ actus conueniunt cū habitibus proportionabiliter in ſpecie naturæ, nā nō ſunt eiuſdē ſpeciei ſpecialiſſimæ, vt cōſtat, ſed actus immanēs, aut eſt in gñe actionis, aut in gñe qualitatis; & diſpoſitio, quæ diſtinguitur ſpecificè ab habitu; tm ꝓportionabiliter ſm ſpeciem actus cauſatur ſpecies habitus.

Quæſtio Quinquageſimatertia.

De diminutione, & corruptione habituum.

DEinde cōſiderandum eſt de diminutione, & corruptione habituū. Et circa hoc quærunt tria. Primò, vtrum habitus corrumpi poſſit. Secundò, vtrum poſſit diminui. Tertiò, de modo corruptionis, & diminutionis.

¶Patet ordo, quia generatio præcedit corruptionem, & augmētum diminutionem, & via perfectionis, & ſecundùm eſſe. Et primò quærit, quomodo poſſit habitus corrumpi, aut diminui. Secundò determinat dubium, artic. 3.

Vtrum habitus corrumpi poſſit.

AD primum ſic proceditur. Vī, ꝙ habitus corrūpi nō poſſit; habitus enim ineſt ſicut natura quædā. Vnde operationes ſm habitum ſunt delectabiles, ſed natura non corrumpitur manente eo, cuius eſt natura; ergo neque habitus corrumpi poteſt manente ſubiecto.

Prima par. q. 19 artic. 1. corp.

¶2 Præt. Omnis corruptio formæ, vel eſt per corruptionem ſubiecti, uel eſt a contrario, ſicut ęgritudo corrūmpitur corrupto animali, vel etiam ſuperueniēte ſanitate; ſed ſcientia, quæ eſt quidam habitus, nō poteſt corrumpi per corruptionē ſubiecti; quia intellectus, qui eſt ſubiectum eius, eſt ſubſtantia quædam, & non corrumpitur, vt dicitur in primo de Anima. * Et ſimiliter etiam non poteſt corrumpi a contrario; nam ſpecies intelligibiles non ſunt adinuicem contrariæ, vt dicitur in 7. Metaph. * ergo habitus ſcientiæ nullo modo corrūpi poteſt.

* Ariſtot. tex. 65.

* Ariſtot. tex. 31.

¶3 Præt. Omnis corruptio eſt per aliquem motum; ſed habitus ſcientiæ, qui eſt in anima, non poteſt corrūpi per motum per ſe ipſius animæ, quia anima per ſe non mouetur, mouetur autem per accidens per motum corporis; nulla autem tranſmutatio corporalis vī poſſe corrumpere ſpecies intelligibiles exiſtentes in intellectu, cū intellectus ſit per ſe locus ſpecierū ſine corpore; vnde ponitur, ꝙ nec per ſeniū, nec per mortē corrumpūtur habitus; ergo ſcientia corrūpi nō poteſt, & per cōſequēs nec habitus virtutis, qui ēt eſt in aia rationali; & ſicut Philoſ. dicit in 2. Eth. * virtutes ſunt permanētiores diſciplinis.

* Ariſt. c. 5.

¶Sed

¶Sed contra eſt, quod Philoſ. dicit in lib. de longitudine, & breuitate uitæ, * quòd ſcientiæ corruptio eſt obliuio, & deceptio, peccando etiam aliquis habitum uirtutis amittit, & ex contrarijs actibus uirtutis generantur, & corrumpuntur, ut dicitur in 2. Ethic. *

* Arist. c. 2. 3.

* Arist. c. 1. 2. & 3.

¶Hic quærit de corruptione habituum.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſecundùm ſe dicitur aliqua forma corrumpi per contrarium ſuum, per accidens autem per corruptionem ſui ſubiecti. Si igitur fuerit aliquis habitus, cuius ſubiectum eſt corruptibile, & cuius cauſa habet contrarium, utroq; modo corrumpi poterit, ſicut patet de habitibus corporalibus. ſ. ſanitate, & ęgritudine; illi uerò habitus, quorum ſubiectum eſt incorruptibile, non poſſunt corrumpi per accidens.

¶D. S. diſtinctè reſpondet tam ex parte ſubiecti ſ. de multiplicibus habitibus, quàm ex parte prædicati, puta de corrumpi. Vnde ponit quinq; concluſiones partialiter reſponſiuas; ſecundam ibi. Sicut habitus, &c. tertiam ibi. Eſt igitur cõſiderandum, &c. quartam ibi. Aliquis verò habitus, &c. quintam ibi. Quædã verò, &c. Quo ad primam præmittit diſtinctionem ex parte prædicati quæſtionis, quia corrumpi dicitur aliqua forma per ſe per contrarium ſuum, per accidens autem ad corruptionem ſubiecti, & hoc eſt fundamentum totius huius articuli. Vnde concluſio prima ſm illam diſtinctionem eſt iſta. Habitus corporales vtroq; modo corrumpi poſſunt. Probatur. Subiectum eorum eſt corruptibile, & habent contrarium; ergo vtroque, &c. Tenet conſequentia ex notabili. Antecedens de ſe notum, & patet exemplariter de ſanitate, & ęgritudine. Nota tamen ſupra quæſt. 50. art. 1. quia dicuntur habitus, vel quo ad modum, vel capiendo habitum pro prima ſpecie, ſanitas ſcilicet & ęgritudo. Deinde ibi.

¶Sunt tamen habitus quidam qui, & ſi principaliter ſint in ſubiecto incorruptibili; ſecundariò tamen ſunt in ſubiecto corruptibili, ſicut habitus ſcientiæ, qui principaliter eſt quidem in intellectu poſſibili; ſecundariò autem in uiribus apprehenſiuis, ut ſupra dictum eſt; * & ideo ex parte intellectus poſſibilis, habitus ſcientiæ non poteſt corrumpi per accidens, ſed ſolùm ex parte inferiorum uirium ſenſitiuarum.

* q. 50. art. 4. ad tertium.

¶Eſt pro ſecunda concluſione tali. Habitus ſcientiæ non poteſt corrumpi per accidens quantum ad id, quod habet in intellectu poſſibili, ſed ſolùm ex parte inferiorum virium.

¶Nota ex q. 50. art. 4. ad tertium. & ibidem dictis, q uòd habitus ſcientiæ habet aliquid ſecundarium in viribus apprehenſiuis ſenſitiuis. ſ. bonam diſpoſitionem antecedentem, vel conſequentem vſum ſcientiæ; & talis eſt materiale in ſcientia. Et de illo loquitur ſecunda pars concluſionis. Probatur concluſio. Illi habitus, quorum ſubiectum eſt incorruptibile, non poſſunt corrumpi per accidens, ſed ſubiectum ſcientiæ, quantum ad formale, eſt incorruptibile; quantum ad id, quod eſt in viribus ſenſitiuis, habet ſubiectum corruptibile; ergo, &c. Maior patet ex notabili. Minor patet, quia quantum ad principale ſcientiæ ſubiectũ eſt intellectus poſſibilis, qui eſt incorruptibilis. Secunda pars patet, quia vires ſenſitiuæ corrumpuntur cum corpore, cũ ſint potentiæ totius coniuncti, & hoc D. S. tangit in principio tex. Conſequenter cũ dicit.

¶Eſt igitur conſiderandum, ſi poſſunt huiuſmodi habitus per ſe corrumpi; ſi igitur fuerit aliquis habitus, qui habeat aliquid contrarium, uel ex parte ſua, uel ex parte ſuæ cauſæ, poterit per ſe corrumpi; ſi uerò non habet contrarium, non poterit per ſe corrumpi. Manifeſtum eſt autem, quòd ſpecies intelligibilis in intellectu poſsibili exiſtens, non habet aliquid contrarium, neque iterum in intellectu agẽte, qui eſt cauſa eius, poteſt aliquid eſſe contrarium; vnde ſi aliquis habitus ſit in intellectu poſsibili immediatè ab intellectu agente cauſatus, talis habitus eſt incorruptibilis, & per ſe, & per accidens; huiuſmodi autem ſunt habitus primorum principiorum, tam ſpeculabilium, quàm practicorum, qui nulla obliuione, uel deceptione corrumpi poſſunt; ſicut Philoſophus dicit in 6. Ethicorum; * de prudentia, quòd non perditur per obliuionem.

* Arist. c. 5.

¶Inquirit de corruptione habituum per ſe ex parte cauſæ. Vnde eſt tertia concluſio reſponſiua quo ad primum membrum diſtinctionis poſiti in principio. Species intelligibilis, & habitus primorum principiorum non poſſunt corrumpi per ſe. Probatur concluſio. Omnis ille habitus qui habet contrarium, vel ex parte ſua, vel ex parte cauſæ ſuæ, poterit per ſe corrumpi, ſed ſpeciei intelligibili, & habitui principiorum nihil eſt contrarium, vel in ſe, vel ex parte cauſæ; igitur ſequitur concluſio. Maior iſta patet ex notabili. Minor patet de ſpecie intelligibili, & intellectu principiorum. Nam quòd ſecundùm ſe non habeant contrarium; conſtat, nam habitus principiorum nulla obliuione, vel deceptione corrumpi poſſunt, ſicut neque prudentia; quòd autem non ex parte cauſæ, quia cauſa eſt intellectus agens, cui nihil eſt contrarium; quòd autem ſcientiæ, & opinioni non ſit contrarium ex parte cauſæ, oſtendit D. S. ibi. Aliquis verò habitus, &c.

¶Nota primò, quòd in prima operatione intellectus nulla eſt contrarietas, & per conſequens ſcientia accepta pro ſpeciebus nõ habet contrarium, & nullo modo corrumpitur, materiali autem ſcientiæ etiam ſic acceptæ opponitur obliuio, & illa corrumpi poteſt. Vnde D. S. prima par. q. 89. art. 5. probat, ꝙ ſcientia, ſm quòd eſt in intellectu, manet in anima ſeparata, quia in ea eſt tñ prima operatio, quæ non habet contrariũ; ſimiliter ſpecies intelligibilis non habet contrarium, quia intentioni intelligibili nihil eſt contrarium. Vnde anima ſeparata intelligit etiam per ſpecies hic acquiſitas, & illic remanentes; quamuis Scot. in quarto, diſt. 45. q. 2. velit, ꝙ intelligat ſolũ per ſpecies influxas, & iniuriẽ falſo fundamento. ſ. quòd ſpecies conſeruatæ, & influxæ ſint eiuſdem ſpeciei; hoc D. S. oſtẽdit falſum. 1. par. vbi iam. Vide ſolutionẽ tertij ibidẽ. Scotus.

¶Nota ſecundò, ꝙ D. S. dicit hic, quòd habitus principiorum ſit cauſatus ab intellectu agente, non obſtante, quòd ſupra q. 51. art. 1. dixerat ipſum innatum. Ex hoc eſt magnum argumentum ꝓ his, qui dicunt intellectum habituum principiorum connaturalem, & innatum. ſ. in ſua radice propinqua, ex qua ſtatim oritur in actu completo, cum obiectum offertur, & cum tali eſſe innato ſtat cauſalitas intellectus agentis ſuper habitu ipſo ſm eſſe complerum. Sed dicerent alij, quòd talis habitus eſt ab eo, a quo eſt anima; ſed quia effectus primus poteſt aliquo modo dici cauſa effectus ſecundarij neceſſariò primum præſupponentis; ideo quia habitus principiorum neceſſariò præſupponit ordine naturæ intellectũ agentem, ſm cuius proportionem confertur; ideo dĩ, quòd intellectus agens ſit cauſa illius habitus. Et ſecundò dicerent, ꝙ huiuſmodi habitus quo ad actum, dependet ab intellectu agente, &c.

¶Nota tertiò, ꝙ D. S. habet, quia ſpeciei intelligibili non eſt aliquid contrarij ex parte cauſæ, ſed habitui concluſionũ, q eſt ſcientia, eſt contrarium hoc modo, &c. Vbi vĩ ſatis clarè haberi, quòd ſpecies intelligibiles non ſunt ſcientia. Sed diceret quidam, quòd eſto ſpecies ſint ſcientia, nõ tñ niſi vt ordinatæ ſunt, q ordo habet contrariũ, & deſtruitur per ipſum; ideo & ſcientia formaliter. licet materialiter ſit ipſæ ſpecies, q manẽt, ſed non ordinatè. Alij dicerent, vt tactum eſt q. præced. art. 2. ꝙ ſcientia nõ eſt ſpecies cauſatæ ab intellectu agente repreſentatiuæ ſimplicium quidditatum. Et de illis logtur D. S. quando dicit ſpecies non habere contrarium, ſed ſcientia eſt ſpẽs cõplexorum, & partiales notitię concluſionũ, & hæ corrumpuntur, q a habent contrarium ex parte cauſę, vt deductum eſt. Vide etiam Sco. diſt. 17. primi, & diſt. 3. ſecundi ſentẽ. q diſtinguit inter ſpeciem intelligibilem, & habitum intellectualem ſcialem. Et concedit, ꝙ de plano ſpeciei intelligibili conueniat actiuitas ſuper cõſideratione obiecti, ſed an habitui ſciali quę dicit habilitatem ad conſiderandum, cõueniat actiuitas, non ſatis determinat. Sunt autem, qui D. S. ſequuntur, qui dicunt talem habilitatem nihil eſſe præter perfectã participationem ſpẽrum, &c. Scotus.

¶Nota quartò pro intellectu huius verbi, habitus principiorum nõ poſſunt corrumpi per obliuionem, ſicut nec prudentia. Huius fundamentum habetur 2. 2. q. 47. art. 16. quia obliuio reſpicit cognitionem tm̃, & fit per ablationem ſimilitudinum rerum. Dictũ eſt autem ſupra, quòd habitus principiorum ſunt inclinatiui; ideo non tollunt̃r per obliuionem ſic, quia prudentiæ perfectio venit ex affectu, & requirit rectitudinem appetitus; ideo obliuio, quæ opponitur cognitioni tm̃, prudentiam nõ tollit, quamuis & obliuio impedire poſſit prudentiã, quæ præcipit per cognitionem, quã obliuio tollere poteſt; ſed magis tollitur prudentia per paſſiones, & prauas affectiones. Eſt & alia ratio, q a illius virtutis intellectualis non eſt obliuio, cuius materia continuè præiacet homini, & ſuæ operationi, & circa cuius materiam continuè verſamur, & talis eſt prudentia; ergo, &c. Deinde cum dicit.

¶Aliquis uerò habitus eſt in intellectu poſſibili ex ratione cauſatus. ſ. habitus concluſionum, qui dicitur ſcientia, cuius cauſæ dupliciter poteſt aliquid contrarium eſſe; vno modo ex parte ipſarum propoſitionũ, ex quibus ratio procedit; etenim enunciationi, quæ eſt, Bonum eſt bonum; contraria eſt ea, quæ eſt, Bonum nõ eſt bonum, ſm Philoſ. in 2. Perhierm. * alio modo quantum ad ipſum proceſſum rationis, prout ſyllogiſmus ſophiſticus opponitur ſyllogiſmo dialectico, vel demonſtratiuo. Sic igitur patet, quòd per falſam rationem poteſt corrumpi habitus veræ opinionis, aut etiam ſcientiæ; vnde Philoſ. dicit, quòd deceptio eſt corruptio ſcientiæ, ſicut ſupra dictum eſt. * Virtutum verò quędam ſunt intellectuales,

* Arist. cap. vlt.

* In arg. ad oppoſitũ.

*Arist.c.1. quæ ſunt in ipſa ratione, ut dicitur in 6. Ethic. *de quibus eſt eadem ratio, quæ eſt de ſcientia, uel opinione. —

¶ Ponit quartam concluſionem partialiter reſpõſiuam ſimiliter quo ad membrum primum diuiſionis; ſcienta, & opinio poſſunt per ſe corrumpi, & ſimiliter virtutes intellectuales, ſ. prudentia, ſapientia, &c. Probatur. Omnis ille habitus, qui habet contrarium, &c. vt ſonabat maior præcedens pro tertia concluſione; ſed ſcientiæ, & opinioni, & aliis habitibus intellectualibus eſt aliquid contrarium ex parte cauſæ dupliciter; ergo, &c. Minorem D. S oſtendit claiè in littera, &c. Tunc ibi.

¶ Quædam verò ſunt in parte animæ appetitiua, quæ ſunt virtutes morales; & eadem ratio eſt de uitijs oppoſitis; habitus autē appetitiuæ partis cauſantur per hoc, ꝙ ratio nata eſt appetitiuam partem mouere; vnde per iudicium rationis in contrarium mouentis quocunque modo. ſ. ſiue ex ignorantia, ſiue ex paſſione, uel etiam ex electione, corrumpitur habitus uirtutis, uel uitij. ——

¶ Subiungit vltimò quintam concluſionem de alijs habitibus, quæ eſt, habitus virtutis, & vitij per ſe corrumpi poſſunt. Maior reſumitur pro tertia concluſione aſſumpta. Minor, ſed habitus virtutis, & vitij habent contrarium ex parte ſuæ cauſæ; igitur, &c. Minor declaratur in littera, ibi. Quia habitus appetitiuæ partis cauſantur per hoc, quòd ratio nata eſt partem appetitiuam mouere; ſed ratio, quæ prius monet in vnā partem (ſ. virtutis) poteſt poſtea in contrarium mouere (ſ. vitium) propter ignorantiam, vel paſſionem, aut ex electione, & malitia; ergo concluſio vera.

¶ Et nota, quamuis cauſa virtutis (ſ. ratio) in ſe non habeat cõtrarium, ipſa tamen poteſt appetitum contrario, & diuerſo modo mouere; & ratio bene mouens eſt contraria ſibiipſi, vt eſt vitioſè mouens. Et hoc modo habet virtus per ſe cõtrariũ ex parte cauſæ.

¶ Ex his omnibus patet formalis reſponſio ad quæſitum, quòd quidam habitus ſunt omnino corruptibiles, aliqui ſunt omnino incorruptibiles, aliqui verò ſunt vno modo corruptibiles. Prima pars patet per primam concluſionem de habitibus corporalibus. Secunda pars patet etiam concluſione ſecunda, & prima parte tertiæ. Tertia pars patet ex ſecunda parte tertiæ concluſionis, & quarta concluſione, vt patet intuenti de ſcientia, quæ corrumpitur vno modo, ſcilicet per contrarium cauſæ; ſimiliter de virtute, ſcientia autem non corrumpitur ad corruptionem ſubiecti, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmatiuum quartæ concluſionis ſimul, & quintæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut dicitur in *Arist.c.10. 7. Ethic. *habitus ſimilitudinem habet naturæ, deficit tamen ab ipſa; & ideo cum natura rei nullo modo remoueatur ab ipſa, habitus difficilè remouetur. ——

¶ Dicendum ad maiorem, illud, ſicut, dicit ſimilitudinem, non æqualitatem, ſimilitudo autem non eſt omnino perfecta; quare ſicut natura eſt omnino irremouibilis, ita habitus difficulter remouetur. Et eſt ſimilitudo in alio; quia ſicut id, quod procedit a natura, eſt delectabile, ita quod eſt ex habitu. Item ſicut natura operatur eodem modo vt in pluribus, ita habitus ſingulariter appetitiuus. Vnde poſſibile eſt, quòd id quod eſt contra naturam in ſe, eſt delectabile propter habitum, vt patuit ſupra q. 31. art. 7. Negatur autem conſequentia, vt patuit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd & ſi ſpeciebus intelligibilibus non ſit aliquid contrarium, enunciationibus tamen, & proceſſui rationis poteſt aliquid eſſe contra-
*In corp. artic. rium, ut dictum eſt. * ——

¶ Dicendum ad minorem. Ad primam partem dico, ꝙ ſcientia quantum ad eſſentiam, & quantum ad principale, non corrumpitur, quantum ad corruptionem ſubiecti; tamen quo ad ſecundarium, & materiale corrumpitur; intellectus autem non eſt ſubiectum huius ſecundi, ſed primi. Negatur autem ſecunda pars, quòd ſcientia non corrumpatur a contrario.

¶ Ad probationē concedo, quòd ſpecies intelligibiles non ſunt contrariæ, tamen vni propoſitioni eſt alia contraria, & iterum vni proceſſui, & actui rationis, eſt alius contrarius in tertia operatione rationis; ſcientia enim non eſt ſpecies intelligibiles demonſtrationi præuiæ, ſed vel qualitas inclinans ad aſſenſum concluſionis, vel ſpecies complexa repreſentans talem compoſitionem extremorum concluſionis. Poteſt igitur fieri, vt cum iam teneam triangulum habere tres æquales duobus rectis, per ſyllogiſmum falſigraphum inducar, quòd poſtea teneam oppoſitum; & tunc prior notitia perit, quæ repreſentabat complexionem, & vnionem trianguli, & trium æqualium, &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſcientia nõ remouetur per motum corporalem quãtum ad ipſam radicem habitus, ſed ſolùm quantum ad impedimentum actus, inquantũ intellectus indiget in ſuo actu uiribus ſenſitiuis, quibus impedimentum affertur per corporalem tranſmutationem; ſed per intelligibilem motum rationis poteſt cõrumpi habitus d ſcientiæ, etiam quantum ad ipſam radicē habitus, & ſimiliter etiam poteſt corrumpi habitus uirturis; tamen ꝙ dē uirtutes eſſe permanentiores diſciplinis, intelligendum eſt non ex parte ſubiecti, uel cauſæ, ſed ex parte actus; nam uirtutum uſus eſt continuus per totam uitam, non autem uſus diſciplinarum. —— Dub. 3a.

¶ Dicendum, ꝙ maior vera, extendendo motum etiam ad actũ rationis. Ad minorem, negatur de motu rationis, quòd per eum non poſſit corrumpi ſcientia, & quòd nõ per ſe conueniat animæ; ſed verum, ꝙ motus corporalis, & alternatiuus non conuenit per ſe animæ, vt patuit ſupra q. 22. art. 1. Et verũ eſt, quòd ſcientia non corrumpitur per motum, & tranſmutationem corporalem, quantum ad principale, & formale ſcientiæ, tamen quantum ad ſecundarium. Vltra, nulla autem tranſmutatio, &c. Verum, tranſmutatio corporis non corrumpit ſpecies intelligibiles, corrumpit tamen habilitatem conuertendi ſe ad phantaſmata, quæ eſt in ſenſibus interioribus, præſertim cogitatiua. Et præterea ſpecies intelligibiles non ſunt ſcientia, vt patuit; igitur, &c. Negatur conſequentia; igitur ſcientia non corrumpitur, non corrumpitur quidem quantum ad ſubiectum, tamen a contrario, &c. Negatur etiam, quòd virtus non corrumpatur, præſertim quæ eſt in vi ſenſitiua, & rationali per participationem. Eſt enim in anima rationali principaliter, ſed non totaliter; ſed non omnis in vi rationali per eſſentiam, ſed per participationem; & non eſt ſimpliciter verum, quòd virtus moralis, quæ eſt in appetitu ſenſitiuo, ſit permanentior quo ad ſubiectum, vel cauſam, quia ſubiectum corrumpitur; & iterum habet contrarium ex parte cauſæ, quod non habet omnis habitus intellectualis, ſed ex parte vſus, &c.

Vtrum habitus poſſit diminui.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd habitus diminui non poſſit, habitus enim eſt quædã qualitas, & forma ſimplex; ſimplex autem, aut totum habetur, aut totum amittitur; ergo habitus etſi corrumpi poſſit, diminui non poteſt. T

¶ 2 Præt. Omne quod conuenit accidenti, conuenit eidem ratione ſui ſubiecti, habitus autem ſecundùm ſeipſum non intēditur, & remittitur, alioquin ſequeretur, quòd aliqua ſpecies de ſuis indiuiduis prædicaretur ſecundùm magis, & minus; ſi igitur ſecundùm participationem ſubiecti diminui poſſit; ſequeretur, quòd aliquid accidat habitui proprium, quod non ſit commune ei & ſubiecto; cuicunq; autem formæ conuenit aliquid proprium præter ſuum ſubiectum, illa forma eſt ſeparabilis, ut dicitur in primo de Ani. *ſequitur ergo, ꝙ habitus ſit forma ſeparabilis, quod eſt impoſſibile. * Ariſtot. text. 11.

¶ 3 Præt. Ratio, & natura habitus, ſicut & cuiuslibet accidentis conſiſtit in concretione ad ſubiectum, vnde & quodlibet accidens definitur per ſuum ſubiectum; ſi igitur habitus ſecundùm ſeipſum non intenditur, neque remittitur, neque etiam ſecundùm concretionem ſui ad ſubiectũ diminui poterit, & ita nullo modo diminuetur.

¶ Sed cõtra eſt, ꝙ cõtraria nata ſunt fieri circa idē, augmentum autem, & diminutio ſunt contraria, cum igitur habitus poſſit augeri; videtur, ꝙ etiam poſſit diminui.

¶ Hic quærit de diminutione, an conueniat habitui.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ habitus dupliciter diminuuntur, ſicut & augentur, vt ex ſupra dictis patet. * — *q. 52. art. 1.

¶ D. S. primò ponit concluſionem reſponſiuam; ſecundò vnam aliam concluſionem declaratoriam, ibi. Et ſicut ex, &c. Concluſio prima reſponſiua eſt; habitus dupliciter diminuitur. ſ. & ex parte iudicationis, & participationis in ſubiecto, & ſecundùm ſeipſum. Probatur. Habitus dupliciter augetur; ergo dupliciter minuitur. Antecedens patet q. 52 art. 1. Tenet conſequentia per argumentum in contrariũ, quia tot modis poteſt vnum contrariũ fieri circa ſubiectum, quot reliquum; ſuppoſito ꝙ ambo conuenire poſſint. Augetur autem dupliciter. ſ. ſecũdùm participationem ſubiecti, & ſm ſeipſum, aliquis ſaltem habitus; & ergo dicit D. S. habitus indifferenter, non omnis, vt patuit, &c. Deinde cum dicit.

¶ Et ſicut ex eadem cauſa augentur, ex qua generãtur, ita ex eadem cauſa diminuuntur, ex qua corrumpuntur; nam diminutio habitus eſt quædam via ad corruptionem, ſicut è conuerſo generatio habitus eſt quoddam fundamentum augmenti ipſius. ——

¶ Declarat

¶Declarat præcedentem concluſionem tali concluſione. Habitus ex eadem cauſa diminuuntur, ex qua corrumpuntur, ita ſ. ꝙ ſicut actus contrarij cauſæ ipſius habitus corrumpunt habitum, ita etiam diminuunt; & quãdo habitus corrũpitur per multos actus, tunc illi qui præcedunt, totalem corruptionem diminuunt, ſed qñ habitus per vnum actum corrumpitur, tunc talis corrumpit, & nõ diminuit. Et intelligit D. S. de habitu, qui poteſt diminui, ſicut & virtus, & opinio, & huiuſmodi, qui etiam ſucceſſiuè generãtur, ſic etiam ſucceſſiuè corrumpuntur per diminutionem. Probatur, habitus ex eadem cauſa augentur, ex quo generantur; ergo etiam ex eadem cauſa diminuuntur, ex qua corrumpuntur. Antecedens patuit q. 3. artic. 2. ſtatim poſt primam concluſionem, ſicut quod introducit calorem, etiam intendit eum. Conſequentia probatur, quia ſicut generatio habitus eſt quoddam fundamentum augmenti ipſius, ita diminutio eſt via, & fundamentum corruptionis; ergo ſicut quod generat, auget, ita quod corrumpit, diminuit, intelligendo quando eſt diminuibilis, & quòd diminuit per actus præcedentes actum corruptiuum, vel corrumpentem.

¶Et confirmatur concluſio reſponſiua prima arg. in cõtrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd habitus ſecundùm ſe cõſideratus, eſt forma ſimplex, & ſecundùm hoc non accidit ei diminutio; ſed ſecundùm diuerſum modum participandi, qui prouenit ex indeterminatione potentiæ ipſius participantis, quæ ſcilicet diuerſimodè poteſt unam formam participare, uel quæ poteſt ad plura, uel ad pauciora extendi.

¶ Dicendum, quòd circa maiorem eſt difficultas. Dico ergo ad eam, vt videtur poſſe mentem D. S. primò. Habitus aliquis eſt ſimplex ſecundùm ſe, ita quòd non habet partes quaſcunque, vt ſunt ſpecies intelligibiles, & virtutes morales; ſed non ſunt ſimplices, quia videlicet vno indiuiſibili modo inſint, immo variis modis a ſubiecto participari poſſunt. Secundò dico, quòd habitus aliquis, puta intellectualis, vt eſt ſcientia, eſt ſimplex per negationem partium quantitatiuarum, & per negationem compoſitionis, materiæ, & formæ; ſed non eſt ſimplex, ita quòd non habeat partes conſtitutiuas alicuius totius habentes ordinem inter ſe cauſalem. Et vlterius dico, quòd ſcientia non eſt ſimplex quo ad modum eſſendi in ſubiecto, ita quòd vno modo participetur. Iſta omnia poſſunt haberi ex quæſt. 52. Ad minorem dico, quòd ſimplex primo modo. ſ. per negationem cuiuſcunque partis habetur totum ſecundùm ſe, ſed non ſemper totaliter quo ad modum eſſendi in ſubiecto; vnde ſpecies intelligibilis, quamuis ſimplex ſit, poteſt tamen magis, & minus intẽdi; & ergo poteſt diminui, non auferendo partem, & partem; ſed diminuendo modum, & modum. Secundò dico, quòd ſimplex (vt eſt ſcientia) habetur totum ſecundùm eſſentiam, & formalem rationem conſiderandi (a qua habet vnitatem) & cathegoreumaticè; ſi autem intelligitur totum ſyncathegoreumaticè, & ſecundùm omnes partes, ſecundùm quas ſecundùm ſe extendi poteſt, & quæ poſſunt ſibi addi; negatur minor, nam fieri poſſet, vt aliquis habens ſcientiam vnam, ex ſyllogiſmo falſigrapho malè ſentiret, immo dimitteret notitias veras, & partiales aliquarum concluſionum, & alias teneret. Conſtat, quòd talis ſcientia minueretur per partes, & non tota amitteretur; vnde minueretur, & tamen non totaliter corrumperetur. De modo autem diminutionis, qui eſt per defectum participationis non eſt difficultas, quin minuatur ſucceſſiuè, & non corrumpatur.

¶Et nota verbum D. S. quia in principio ſolutionis dicit, ꝙ habitus ſecundùm ſe conſideratus ſit forma ſimplex, & ſic ei non accidit diminutio (ſ. ꝙ aliquid de eo, quod dat ſpeciem, minuatur) quia ſecundùm ſimplex habet ſpeciem, ſed illi ſimplicitati quam ſecundùm ſe habet aliquando, non repugnat habere partes, quæ omnes continentur ſub vno ſimplici ſpecificante, & præſertim qa habitus non ſolùm poteſt dici totalis ſcientia, ſed etiam partialis notitia. Vide infra ad ſecundam in fine, quod notaui; & quod hoc ſtet cum D. S. patet, quia in fine ſolutionis D. S. dicit, ꝙ ſubiectum ſecundùm formam ſecundùm ſe ſimplicem, poteſt ad plura extendi; quæ extenſio, iuxta dicta D. S. in q. 52. art. 2. in corp. & ad ſecundum, neceſſariò attẽditur penes additionem partis, & partis; ſtat ergo, vt videtur ſimplicitas habitus alicuius totius propter vnitatem ſpecificam formalis rationis, & propter negationem compoſitionis quantitatiuæ, & materialis, cum pluralitate partium, & partialium notitiarum, quæ omnes faciunt vnam ſimplicem ſcientiam, & habitum modo dicto; & quælibet in ſe eſt ſimplex per negationem cuiuslibet partis, & quælibet ſufficit ad hoc, vt tota ſcientia habeatur, eſto non totaliter ſecundùm ſe. Non enim video quomodo ſubiectum ſecũdùm habitum extendatur ex illa extenſione, qua habitus ſm ſe augetur, niſi per additionem.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procederet, ſi ipſa eſſentia habitus nullo modo diminueretur, hoc autẽ nõ ponimus, ſed ꝙ quædam diminutio eſſentiæ habitus non habet principium ab habitu, ſed a participante.

¶Dicendum ad maiorem primò. Omne quod conuenit, &c. cõuenit ratione ſubiecti, vel ſicut per id, quod eſt ratio per quam, vel ratio ſine qua non. Et dico, ꝙ diminutio, & augmentum ſm participationem conuenit habitui, & accidenti per ſubiectum, ſicut per rationem per quã; ſed diminutio, vel augmentum ſm ſe. ſ per additionem, conuenit habitui per ſubiectum, ſicut per rationem ſine qua non, ſicut dĩ 2. de Anim. ꝙ albedo eſt viſibilis per ſe, & ſm ꝓpriã rationem, tamen ſubiectum eſt ſine quo nõ vĩ, vel eſt viſibilis, &c.

¶Ad minorem dico, ꝙ quidam ſm ſe augentur; ita ꝙ id, quod pertinet ad ſpeciem habitus eſt id, ſm quod fit augmentum, ſed vt minor ſonat, diſtinguitur, ꝙ habitus ſm ſe non intenditur, vel remittitur; ſi intelligitur, ꝙ ipſa eſſentia habitus in ſe non intenditur; negatur, immo D. S. 2. 2. q. 24. art. 4. ad tertium. ponit expreſsè, ꝙ charitas eſſentialiter augeatur (hoc eſt; intendatur in ſubiecto. Vnde dicit D. S. augetur ergo eſſentialiter, non quidem ita quòd eſſe incipiat, vel deſinat in ſubiecto, ſicut obiectio procedebat; ſed ita quòd magis, ac magis in ſubiecto eſſe incipiat. Vide in de Virtutibus in communi, artic. 11. ad tertium. Si autem intelligitur minor, quòd habitus ſm ſe, &c. ita quòd eſſentia, & ratio habitus non ſit ratio intenſionis, & ratio per quam. Concedo, quia participatio ſubiecti eſt ratio intenſionis, & remiſſionis etiã eſſentiæ. Si autem loqueretur de augmento alicuius habitus, quod ſit per additionem. Dico, quòd per eſſentiam augetur, & eſſentia eſt ratio per quam, ſed ſubiectum ſine qua non. Vltra. Alioquin, &c. Negatur, quòd ſi primo modo per eſſentiam augetur, quòd ſpecies inæqualiter diceretur, quia eſſentia ſm ſe non variatur, ſed ſm eſſe in ſubiecto, nec ſm gradus ſpecificos, & eſſentiales, ſed tãtùm modales; ſed benè ſequitur, quòd vnum ſubiectum habeat maiorem formæ eſſentiam, quàm aliud; ſed illa diuerſitas non eſt ex aliquo principio ſpecifico, ſed ex participatione ſubiecti. Prædicatur autem ſpecies ſm rationem quidditatiuam, ſecundùm quam non habet inæqualitatem, ſed ex ſubiecto, quare nec ſm magis, & minus. Si autem loquimur de augmento, quod per ſe conuenit formæ. Dico ex ſupradictis, ꝙ manet vna ſpecies pp vnitatem termini, nec prædicatur inæqualiter ſm eſſe ſpecificũ, quia in omni ſcientia quantumcunq; parua ſaluatur ſpecies; nec nomẽ talis habitus eſt impoſitum perfectiſſimæ ſcientiæ tñ, ſed omni notitiæ ſub tali ratione; ideo quamuis vnus ſit maior alio (numero diſtincto) eſt tamen vna ſpecies, ſicut D. S. dixit de Sanitate, q. 52. artic. 1. in corp. vnde in eadem ſpecie eſt maior, & minor habitus; ſed non dicitur magis illa ſpecies de vno inferiori eſſentialiter, quàm de alio; quia ab eadem habent eandem ſpeciem, idem autem non eſt inæquale, &c. Vltra. Si igitur, &c. Negatur ſequela, quia participatio ſubiecti non eſt quid proprium formæ, immo oritur ex ſubiecto, quare quod ſequitur, non valet.

¶Nota, quòd videtur D. S prima parte. q. 42. artic. 1 ad primum. clarè dicere, quòd forma intendatur ſm eſſentiam, & primò, vt patet intuenti, quare nõ debet videri alienum Thomiſtæ dicere formam per eſſentiam augeri, quamuis aliqui de via D. S. horreant hoc dictum; videtur tamen, quòd lege bene perſpecta oporteat dicere, quòd eſſentia in ſubiecto augeatur, & non tantùm eſſe. Vnde dicit D. S. 2. 2. ſupra. quidam dixerunt, charitatem non augeri ſm ſuam eſſentiam, ſed ſolùm ſm radicationem in ſubiecto, vel ſm feruorem, ſed hi propriam vocem ignorauerunt, cum enim accidens ſit cuius eſſe eſt ineſſe, vnde nihil eſt aliud ipſam ſm eſſentiam augeri, quàm eam magis ineſſe ſubiecto, quod eſt magis eam radicari in ſubiecto; hæc ille. Quæ quidem verba aliqui trahunt, & mirabiliter exponunt, ſed non poſſunt, niſi peruertendo ſententiam, & intentionem D. S. exponere, vt nõ habeatur formã per eſſentiam augeri. In prima parte autem vbi iam, ſicut. Alia eſt quantitas virtutis, quæ attẽditur ſm perfectionem alicuius naturę, vel formæ, quæ quidẽ quãtitas deſignatur, ſm ꝙ dĩ aliquid magis, vel minus calidũ, inquantũ eſt perfectius, vel minus perfectũ in caliditate; hmõi autem quantitas virtualis, attenditur primò quidem in radice. i. in ipſa perfectione formæ, vel naturæ; & ſic dĩ magnitudo ſpiritualis, ſicut dĩ magnus calor pp ſuam intenſionem, & perfectionem: ſecundò autem attenditur quantitas virtualis in effectibus formæ, &c. vbi clarè ponit formam ſm ſe intendi, & augeri, & deinde etiam ſecundùm eſſe. Quare ex omnibus iſtis concluditur, iuxta mentem D. S. in locis iam dictis, & hic in ſolutione eſſe formam, quæ intenditur, ſecundùm eſſentiam, & eſſe augeri. Thomiſta.

¶Nota quoque circa hæc, ꝙ Herueus concorditer loquitur in primo Sententiarum, diſt. 17. q. 4 Vnde dicit, non ſemper gradus in eſſentia variat ſpeciem, ſed tantùm quando illi gradus accipiũtur ſm abſolutam rationem, ſicut differentiæ ſpecificæ important gradus; Et dicit idem, ꝙ negare gradus in eſſentia alicuius formæ, & ponere gradus in eius magnitudine eſt contradicere, nam magnitudo vniuſcuiuſq; formæ eſt eſſentialiter ipſa forma, excepta magnitudine, quæ conuenit qualitatibus per accidens per quantitatem, inquantum ſunt quantæ per accidens. Magnitudo enim quantitatis eſt eius eſſentia, magnitudo virtutis eſt ipſa virtus, magnitudo charitatis eſt ipſa charitas. Vide multa ibidem, & q. 5. de illa materia. Ponit igitur Herueus gradus in eſſentia formæ non ſolum in eſſe, & non in eſſentia, ſine diſtinguantur, ſiue non eſſe, & eſſentia, ſed ſunt gradus modales, & non ſpecifici, & vĩ habere Herueus. Herueus.

multum fauorem in illa auctoritate secunda secundæ, & rationes suæ sunt fortissimæ in q.4.dist.17. Et dicit inter cætera, illud verbũ ex principiorum, intelligitur quantum ad hoc, ꝙ forma nõ est subiectum motus, vel mutationis, non autem quin ẽm eam fiat motus, & variatio, vt Herueus ibidem, sicut & quodlib.2.q.13. solùm in hoc deficere a mente S. Doct. quòd ponit intensionem fieri per additionem partium, tamen non signabilium, vt ipse declarat.

Herueus.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quocunq; modo significet accidens, habet dependentiam ad subiectum ſm suam rationem, aliter tamen, & aliter. Nam accidens significatum ih abstracto, importat habitudinem ad subiectum, quæ incipit ab accidente, & terminatur ad subiectum; nã albedo dr, qua aliquid est album; & ideo in definitione accidentis abstracti non ponitur subiectum quasi prima pars definitionis, quæ est genus, sed quasi secunda, quæ est differentia; dicimus enim, ꝙ simitas est curuitas nasi; sed in concretis incipit habitudo a subiecto, & terminatur ad accidens; dr enim album, quod habet albedinem, pp quod in definitione huiusmodi accidentis ponitur subiectum tanquam genus, quod est prima pars definitionis; dicimus enim, ꝙ simum est nasus curuus; sic igitur id, quod conuenit accidentibus ex parte subiecti, non autem ex ipsa ratione accidentis, non attribuitur accidenti in abstracto, sed in concreto; & huiusmodi intensio, & remissio est in quibusdam accidentibus; vnde albedo non dicitur magis, & minus, sed album; & eadem ratio est in habitibus, & aliis qualitatibus, nisi quòd quidam habitus augentur, uel diminuuntur per quandam additionem, ut ex supra dictis patet. *

*q.52.ar.2.

¶ Dicendum ad assumptum. Verum est, tamen accidens in abstracto aliter importat habitudinem ad subiectum, aliter in concreto, vt D. S. declarat in solutione, & ideo id quod conuenit accidenti ex parte subiecti, nõ attribuitur accidenti in abstracto, quia subiectum non ponitur tanquam principale in eius definitione, sed in obliquo; sed id quod conuenit accidenti ratione subiecti, attribuitur sibi in concreto, quia concretum dicit habitudinẽ, quæ incipit a subiecto, & subiectum ponitur in eius definitione in recto. Vltra. Vnde, &c. Verum, quodlibet accidens definitur per subiectum, tamen aliter in abstracto, aliter in concreto. Vltra. Si igitur, &c. Negatur consequentia, quia intendi, & remitti conuenit accidenti ex parte subiecti, & per consequens attribuitur sibi in concreto, in quo principaliter importat subiectum, non in abstracto, & secundùm se, prout præscinditur ab inexistentia subiecti, & a modo essendi in subiecto secundùm rationem, & modum intelligendi; licet enim in prima operatione accidens non possit intelligi sine subiecto, vt specificãs est, tñ intelligit sine inexistẽtia subiecti, & per consequens id quod tñ conuenit, vt inexistit actu non attribuitur in abstracto; & hęc solutio vera est de habitu, vt intenditur, & remittitur ex participatione subiecti; & de illis, quæ tantùm isto modo intenduntur, & augentur; sed de habitu, qui augetur secundùm se per additionẽ, ibi secus est; & de illis non est locutus D. S. quia (vt patuit q.52.art 2.) tales etiam in abracto augentur, & secundùm se ad sensum dictum ad secundum immediatè; ideo tales dicuntur augeri, & maiores in abstracto; sed secus de augmento ratione participationis, quod conuenit tantùm ratione subiecti. Et hoc notat D. S. in fine solutionis, ibi. Nisi ꝙ quidam habitus augentur, vel diminuuntur per quandam additionem (supple vel subtractionem) & in talibus supple (secus est) quia etiam in abstracto augentur, non dico intenduntur, &c.

Vtrum habitus corrumpatur, aut diminuatur per solam cessationem ab opere.

V 2.2.q.24.ar tic.10. Et 1. dist.17.q.2. art.5. corp.

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ habitus nõ corrumpatur, aut diminuatur per solam cessationem ab opere. Habitus enim permanentiores sunt, quàm passibiles qualitates, vt ex supra dictis apparet; * sed passibiles qualitates non corrumpuntur, neque diminuuntur per cessationem ab actu; non enim albedo diminuitur, si visum non immuret, neque calor, si non calefaciat; ergo neque habitus diminuuntur, uel corrumpuntur per cessationem ab actu.

*q.49.ar.2.

¶ 2 Præt. Corruptio, & diminutio sunt quædam mutationes, sed nihil mutatur absq; aliqua causa mouente; cum igitur cessatio ab actu nõ importet aliquam causam mouentem; non videtur, quòd per cessationem ab actu possit esse diminutio, uel corruptio habitus.

¶ 3 Præt. Habitus scientiæ, & virtutis sunt in anima intellectiua, quæ est supra tempus, ea uerò quæ sunt supra tempus, non corrumpuntur, neque diminuuntur per temporis diuturnitatem; ergo neq; huiusmodi habitus corrumpuntur, vel diminuuntur per temporis diuturnitatem, si diu aliquis absq; exercitio permaneat.

¶ Sed contra est, quod Philosophus in libro de longitudine, & breuitate uitæ dicit, * quòd corruptio scientiæ non solùm est deceptio, sed etiam obliuio, & etiam in 8. Ethic. * dicitur, quòd multas amicitias in appellatione dissoluit, & eadem ratione alij habitus virtutum per cessationem ab actu diminuuntur, uel tolluntur.

* Arist.c.1.

* Arist.c.5.

¶ Hic quærit vltimò, de quo posset esse dubium, an corrumperet, vel diminueret habitum.

¶ Respondeo dicẽdum, ꝙ sicut dr in 8. Phys. * aliquid potest esse mouens dupliciter; vno modo per se, quod s. mouet secundùm rationem propriæ formæ, sicut ignis calefacit; alio modo per accidens, sicut id quod remouet prohibens.

* Arist. tex 27.

¶ D. S. primò notat vnam distinctionem, secundùm cuius secundum membium verificat secundò quæstum affirmatiue via conclusione responsiua, ibi. Et hoc modo, &c. Distinctio est, quòd dupliciter aliquid est mouens, & causa respectu alterius, scilicet per se, quod videlicet mouet secundùm rationem propriæ formæ, sicut ignis calefacit per calorem suum, ita quòd ipse habet principium illius effectus, & influit in effectum, & per se facit; alio modo per accidens, ideſt per aliud, quia non in se facit, sed remouet prohibens, & impediens facere, quo remoto, tunc aliud causat illum effectum, vt patet 8. physicorum.

¶ Et hoc modo cessatio ab actu causat corruptionem, uel diminutionem habituum, inquantum scilicet remouetur actus, qui prohibeat causas corrumpentes, uel diminuentes habitum.

¶ Hic subiungit conclusionem responsiuam quo ad secundum membrum, talem. Cessatio ab actu est causa corruptionis, & diminutionis habitus secundo modo accepti. Hanc conclusionem primò probat communi dicto; secundò specialiter, ibi. Dictum est enim, &c. Arguitur primò sic. Cessatio remouet actum, qui prohibet causas corrumpentes, vel diminuentes habitum; ergo est causa secundo modo per accidens, s. corruptionis, &c. vt dicit conclusio. Tenet consequentia ex notabili, quia illa est causa per accidens. Illa probatio generalis est; sed nescitur, an cessatio ab actu corrumpat omnem habitum per accidens, ideo D. S. magis explicat illam probationem, & particularius probat illam conclusionem, explicando etiam antecedens primæ rationis, de quibus habitibus intelligat. Cum dicit.

¶ Dictum est enim, * ꝙ habitus per se corrumpuntur, vel diminuuntur ex cõtrario agente; vnde quorumcunq; habituum contraria subcrescunt per temporis tractum, quæ oportet subtrahi per actum ab habitu præcedentẽ, huiusmodi habitus diminuũtur, uel etiam tolluntur totaliter per diuturnam cessationem ab actu, ut patet etiam in scientia, & uirtute.

* An præceden.

¶ Arguitur secundò pro cõclusione. Quorumcunq; habituum contraria subcrescunt per temporis tractum (quæ contraria actus procedens ab habitu subtrahebat, & prohibebat) ille habitus per cessationem ab actu diuturnam diminuuntur, & tandem totaliter tolluntur, sed contraria habitus intellectualis alicuius, s. scientiæ, & virtutis per temporis tractum increscunt, quæ per actus subtrahebantur; igitur per cessationem ab actu tales habitus corrumpũtur. Primò ponit, & probat maiorem; secundò minorem, ibi. Manifestum est, &c. Maior ergo probatur, quia habitus per se corrumpuntur, vel diminuuntur ex cõtrario agente; ergo sequitur maior, ꝙ illud, per quod talia cõtraria increscunt, & quod tollit prohibẽs illa contraria, ꝙ hoc per accidens, & ex consequenti sit causa corruptionis per accidens, & ratione alicuius ablati per ipsum, quo ablato sequitur corrumpens. Deinde cum dicit.

¶ Manifestũ est enim, ꝙ habitus virtutis moralis facit hoiem promptum ad eligẽdum medium in operationibus, & passionibus; cum autem aliquis non vtitur habitu virtutis ad moderãdas passiones, vel operationes ꝓprias, necesse est, ꝙ proueniant multæ passiones, & operationes præter modum virtutis ex inclinatione appetitus sensitiui, & aliorum, quæ exterius mouent, unde corrumpitur uirtus, uel diminuitur per cessationem ab actu.

¶ Probat

¶Probat minorem ſupradictam, & primò probat de habitibus moralibus, ſecundò de intellectualibus, ibi. Similiter etiam, &c. Quo ad primum arguitur ſic ex littera. Habitus virtutis moralis facit hominem promptum ad eligendum medium in operationibus, & paſſionibus, ſed tamen aliquis non vtitur habitu virtutis ad moderandum, &c. vt in littera, igitur minor vera quo ad habitus morales, & virtutes. Deinde ibi.

¶ Similiter etiam ex parte habituum intellectualium ſecundùm quos eſt homo promptus ad rectè iudicandum de imaginatis; cum igitur homo ceſſat ab vſu intellectualis habitus, inſurgunt imaginationes extraneæ, & quandoque ad contrarium ducentes, ita quòd niſi per frequentem vſum intellectualis habitus quodammodo ſuccidantur vel comprimantur, redditur homo minus aptus ad rectè iudicandum, & quandoque totaliter diſponitur ad cõtrarium, & ſic per ceſſationẽ ab actu dimi nuitur, vel etiam corrumpitur intellectualis habitus.——

¶ Corroborat eandem minorem quo ad habitus intellectuales, & arguitur ſic ex littera. Secundum habitus talis homo eſt promptus ad rectè iudicandum de imaginatis, ſed cũ ceſſat ab vſu, &c. vt in littera, igitur &c. Ex iſtis poteſt trahi corollarium, quòd non quilibet habitus corrumpitur per ceſſationem ab actu. Patet, quia ſolùm illi quorum contraria increſcunt per ceſſationem ab actu qui prohibebat, ſed non omnes habent contraria, vt patuit art. 1. vt ſpecies intelligibilis, & habitus principiorum, & hoc intelligo de ſyndereſi quãtum ad lumen habituale, quia ſic non tollitur nec per ceſſationem, nec per actum quemcumque; poteſt tamen tolli actus ſyndereſis in particulari iudicio per paſſionẽ quæ abſorbet vniuerſale iudicium vt ad particularem actum applicari non poſſit, vt patebit infra q. 77. art. 2. Extinguitur igitur ſecundùm quid tantùm, & de his in de Veritate. Materia. 16. ar. 3.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ita etiam calor per ceſſationem à calefaciendo corrumperetur ſi per hoc increſceret frigidum quod eſt calidi corruptiuum.——

¶ Dicendum ad minorem. Nego eam, ſi per ceſſationẽ ab actu contrarium illarum paſſibilium qualitatum increſcat. Benè volo, ꝙ albedo non corrumpitur, quia non immutat viſum, ſed ſi per ceſſationẽ ab actu immutationis increſcat, qđ inducit nigredinẽ, tunc corrumpitur albedo, ſic conſeruatur in quibuſdam, quia morantur in locis frigidis; ſi autẽ ceſſant ſe cõſeruare in loco frigido, & vmbroſo, ita ꝙ ſol poſſit accedere, & remoueatur prohibens cauſam nigredinis inducetur contrariũ, & corrũpetur nigredo, ſimiliter per ceſſationem à calefactione ignis increſcit frigus in aquã, quia calefactio ignis prohibebat frigus, cum ergo ceſſat calefacere ingreditur contrarium, & ſic in propoſito vt patuit in cor.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ceſſatio ab actu eſt mouens ad corruptionem vel diminutionem ſicut remouens prohibens, vt dictum eſt. *——— *In cor. ar.

¶ Dicendum, quòd maior vera, præſertim de corruptione, quòd eſt mutatio tantùm. Diminutio autem poteſt eſſe motus propriè dictus cum eſt ſm qualitatem ſenſibilem. Minor negatur, cum igitur ceſſatio ab actu non importet aliquam cauſam, immo vt oſtenſum eſt eſt cauſa remouẽs actũ qui prohibebat corrumpens cõtrariũ, & per conſequens corruptionem vel diminutionem, vt patuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pars intellectiua animæ ſecũdùm ſe eſt ſupra tempus, ſed pars ſenſitiua ſubiacet tempori, & ideo per temporis curſum tranſmutatur quantum ad paſſiones appetitiuæ partis, & etiam quantum ad vires apprehenſiuas, vnde Philoſophus dicit in 4. Phyſicorum. * quòd tempus eſt cauſa obliuionis.—— *Ariſt. tex. 117. & 118.

¶ Dicendum, quòd maior vera, quòd eſt ſupra tempus ſecundũ partem intellectiuam ſecundùm ſe, & in prima operatione, tamẽ ex ea parte qua ſe conuertit ad phantaſinata compoſitioni, & diuiſioni intellectus adiungitur tempus. Et ſecundò intellectus eſt ſupra tempus ſecundùm ſe, quod eſt numerus motus corporalium rerum, ſed ipſa pluralitas ſpecierum intellectualium cauſat viciſſitudinem quandam intelligibilium operationum, & hanc viciſſitudinem vocat Auguſt. 8. ſuper Geneſim, tempus. Iſta habentur ex D. S. prima parte q. 85. ar. 5. ad ſecũdum. Dicitur igitur breuiter ad maiorem, quòd intellectus ſecundùm primam operationem, vnã videlicet eſt ſupra tempus, tamen multæ operationes conſtituunt tempus diſcretum, quod & in Angelis ponitur; ſed intellectus ratione ſenſuum quibus vtitur, non eſt ſupra tempus etiam noſtrã, & ratione paſſionum ex quibus ſcientia, & virtus dependent. Ad minorem, ea quæ ſunt ſupra tempus, & in ſe, & in ſua cauſa non corrumpuntur per diuturnitatem temporis, ſi autem per diuturnitatem temporis increſcat contrarium corrumpens per remotionem prohibentis, negatur, quòd talia non corrumpantur ex tẽpore, & ſic eſt in propoſito, vt patuit in cor. &c. D. S. reſpondet ad maiorem, ex tempore increſcunt paſſiones in appetitu ſenſitiuo, & fit immutatio in ſenſibus, & ex conſequenti in intellectu, vnde ſupra dictum fuit, ꝙ obliuio opponitur materiali ſcientiæ quę obliuio ex tempore inducitur, & ſic ſcientia corrumpitur; & eſt fundamentum huius ma eriæ, quia intellectus requirit ſenſum benè diſpoſitum qui per ceſſationem ab actu indiſponitur, & ita intellectus ligatur, & quandoque accipit cõtrariam æſtimationem.

¶ Nota, quòd in intellectu noſtro eſt multiplex viciſſitudo, prima eſt in receptione actus primi, ſecunda eſt ſecundum actum ſecundum Et illa duplex, vna quia plures actus poſt ſeinuicem, & illa ſucceſſio non menſuratur tempore noſtro, ſed alia eſt ſucceſſio eiuſdem actus ſecundùm quòd concurrit ſenſus, & talis menſuratur tempore propriè dicto. Vide de materia huius ſolutionis in de Veritate. Materia 8. art. 14. ad duodecimum.

Quæſtio Quinquageſimaquarta.

De diſtinctione habituum.

DEinde conſiderandum eſt de diſtinctione habituum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia. Secũdò, vtrum habitus diſtinguantur ſecundùm obiecta. Tertiò, vtrum habitus diſtinguantur ſecundùm bonum, & malum. Quartò, vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur. X

¶ Quia ratio entis prior eſt ratione vnius, & aliquid, ideo D. S. prius determinat de ſubſtantia, & entitate atque ſubiecto, & cauſa habituum, antequam de eorum diſtinctione. Et in præſenti quæſtione duo facit principaliter, primò oſtendit quomodo, & per quæ diſtinguuntur, ſecundò determinat quoddam incidens in art 4 qa autem habitus poteſt tripliciter conſiderari. ſ. per comparationem ad ſubiectũ in quo eſt. Et ſecundò ad obiectũ circa quod eſt, & tertiò per comparationẽ ad finẽ ad quem diſponit, ideo ſunt tres ar. Primus oſtendit quomodo diſtinguantur ex parte ſubiecti, ſecũdò quomodo ex parte obiecti, tertiò quomodo ex parte finis.

Vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non poſſint eſſe multi habitus in vna potẽtia. Eorum enim quæ ſecundùm idẽ diſtinguũtur multiplicato vno multiplicatur, & aliud; ſed ſecundùm idem potentiæ, & habitus diſtinguuntur, ſcilicet ſecundùm actus, & obiecta; ſimiliter ergo multiplicantur, non ergo poſſunt eſſe multi habitus in vna potentia. 2. 2. q 47. ar. 5. ad. Et 3. d. 33 q. 1. arti. 1. q. 1. cor. & d. 35. q. 2. art. 3. q. 2. ad 3. Et Ver. q. 15 arti 2 ad 11. Et vir. q. 1. art. 12. ad 4.

¶ 2 Præt. Potentia eſt virtus quædam ſimplex, ſed in vno ſubiecto ſimplici non poteſt eſſe diuerſitas accidentium, quia ſubiectum eſt cauſa accidentis, ab vno autem ſimplici non videtur procedere niſi vnum, ergo in vna potentia non poſſunt eſſe multi habitus.

¶ 3 Præterea. Sicut corpus formatur per figuram, ita potentia formatur per habitum; ſed vnũ corpus non põt ſimul formari diuerſis figuris, ergo neq; vna potentia poteſt ſimul formari diuerſis habitibus, non ergo plures habitus poſſunt ſimul eſſe in una potentia.

¶ Sed contra eſt, quòd intellectus eſt vna potentia, in qua tamen ſunt diuerſarum ſcientiarum habitus.

¶ Quærit hic primò, an ſemper neceſſariò diſtinguãtur ex parte ſubiecti immediati, quod eſt potentia.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt,* habitus ſunt diſpoſitiones quædam alicuius in potentia exiſtentis ad aliquid, ſiue ad naturam ſiue ad operationem vel finem naturæ.—— * q. 49. ar. 4.

¶ D. S. primò reſumit vnam diſtinctionem ſupra habitam bimembrem, ſecundò ponit duas concluſiones reſponſiuas ei correſpondentes, primam ibi. Et de illis quidem, &c. ſecundam ibi. Si verò loquamur, &c. Reſumuntur ergo ex ſupra dictis q. 49. arti. 4. quòd aliqui ſunt habitus, qui important ordinem ad naturã, quidam ad operationem.

¶ Et de illis quidem habitibus qui ſunt diſpoſitiones ad naturam, manifeſtum eſt, quòd poſſunt plures eſſe in vno ſubiecto, eo quòd vnius ſubiecti poſſunt diuerſimodè partes accipi, ſecũdùm quarum diſpoſitionem habitus dicuntur.——

¶ Hic

Conclusio prima.

¶ Hic ponit conclusionem primam responsiuam iuxta primũ membrum, talem. Plures habitus qui sunt dispositiones ad naturam possunt esse in vno subiecto, scilicet totali principali. Hanc conclusionem probat simplici consequentia ponens primò antecedens, secundò idem declarans, ibi. Sicut si accipiantur, &c. Probatur sic conclusio. Vnius subiecti possunt accipi diuersimodè partes sm quarum dispositionem sunt diuersi habitus in eodem subiecto, ergo possunt esse plures habitus, vel magis dispositiones, in eodem. Tenet consequentia, quia dispositiones diuersæ partiũ diuersarum sunt distinctæ, & tamen sicut partes sunt vnius totius, ita & dispositiones diuersæ. Deinde cum dicit.

¶ Sicut si accipiantur humani corporis partes humores, prout disponuntur secundùm naturam humanam, est habitus vel dispositio sanitatis. Si verò accipiãtur partes similes, ut nerui, & ossa, & carnes, earum dispositio in ordine ad naturã est fortitudo aut macies. Si verò accipiantur mẽbra, vt manus, & pes, & huiusmodi, earũ dispositio naturæ conueniens, est pulchritudo, & sic sunt

Dub. 105.

plures habitus, vel dispositiones in eodem.——

¶ Declarat antecedens, sicut si accipiantur partes in homine, quatuor humores, prout disponuntur conuenienter ad naturam, est sanitas, si verò accipiantur partes similes, & homogeneæ quæ omnes sunt actu partes, & animatæ, saltem anima vegetatiua vt ossa, licet secundùm D.S. 7. Physicorum, lectio. 4. tex. com. 13. ossa & pili non sunt animata anima sensitiua sicut oculus, & manus, & caro in actu, sic dispositio secundùm naturam est fortitudo aut macies. Et habet D.S. 5. Metaphy. quòd robustum dicit habitum operatiuum; de macie supra dictum est, quia importat agilitatem ad motum, & operationem. Si verò accipiuntur partes organicæ, sic sumitur habitus qui est pulchritudo; patet igitur, quòd antecedens est verum, &c. Circa dicta in declaratione primæ conclusionis latet difficultas non parua in hoc verbo quod D. S. dicit. Sicut si accipiantur humani corporis partes humores, &c. Est namque

An humores sint animati.

super hoc opinio diuersa, an videlicet humores sint actu partes, & animati. Sed in hac re non oportet dubitare Thomistã, quin sanguis colera, &c. sint partes actu hominis, vt hic D.S dicit, & alibi clarè, scilicet in 2. dist. 30. q. 2. & clarius in 4. dist. 44. q. 1 arti. 2. vbi habet, quòd perficiantur ab anima rationali secundùm infimum gradum, vegetatiuum videlicet; sicut enim elementa sunt actu partes vniuersi, imperfectæ tamen, & nihilominus est materia mixtorum, & in potentia ad perfectiorem formam, sic & humores illi nutrimentales sunt partes imperfectæ humani corporis, & sunt in potentia, & via ad animam rationalem perfectius habẽdam, quia sub perfectiori gradu, nam cum per certas alterationes, de quibus D.S. in 4. supra in carnem, & humidum radicale cõuertuntur, participant animam sub altiori gradu; radicale enim dicitur totum, quod habet animam secundùm perfectum gradum. Nutrimentale verò humidum habet animam vt vegetatiua est, sicut & vngues & crines, vt ex D.S. haberi potest. Nec obstat verbum quod D.S. habet prima parte q. 119. ar. 1. ad tertium, scilicet sed humidum nutrimentale est, quod nondum peruenit ad perfectè suscipiendum naturam speciei, sed est in via ad hoc, sicut est sanguis, & alij huiusmodi hæc ille, quia non dicit, quòd sanguis non participet naturam speciei, sed quòd non perfectè participat, alioquin sibi cõtradiceret in 4. est ergo sanguis de veritate naturę humanę, & animatus anima intellectiua secundùm gradum vegetatiuum, sed nõ habet animam perfectè, quia iuxta principia D.S. plures sunt gradus, & latitudo in modo habendi eandem animam secundùm diuersas partes eiusdẽ corporis, vt etiã potest constare ex D.S. supra in 7. physi. Et hæc nota, quia plures in hac re fiunt contentiones.

¶ Si verò loquamur de habitibus qui sunt dispositiones ad opera, quæ propriè pertinent ad potentias, sic etiã contingit vnius potentiæ esse habitus plures; cuius ratio est, quia subiectum habitus est potentia passiua, vt supra

*q. 51. ar. 2.

dictum est.* potentia enim actiua tantùm non est alicuius habitus subiectum, vt ex supra dictis patet.*——

*q. 51. ar. 2.

Conclusio secunda.

¶ Hæc est secunda conclusio responsiua expressius, & loquitur de potẽtia operatiua; plures habitus operatiui possunt esse in vna potentia, plures videlicet specie non genere quasi generalissimo loquendo de genere obiectali, quia scilicet habitus cognitiuus, & appetitiuus non possunt esse in vna potentia, sed plures cognitiui possunt esse in vna potentia. Pro illa conclusione probanda primò adducit præsuppositum, secundò subiungit rationem pro conclusione, ibi. Potentia autem passiua, &c. Supponit, ergo D.S. ex dictis, quòd habitus est tantùm potentiæ passiuę, & non actiuæ tantùm, vt patuit q. 51. art. 2. Tunt ibi.

¶ Potentia autem passiua comparatur ad actum determinatum vnius speciei, sicut materia ad formam, eo quòd sicut materia determinatur ad vnam formam per vnum agens, ita etiam potentia passiua à ratione vnius obiecti actiui determinatur ad vnum actum secundùm speciem; vnde sicut plura obiecta possunt mouere vnam potentiam passiuam, ita vna potentia passiua potest esse subiectum diuersorum actuũ, vel perfectionum fm speciem; habitus autem sunt quædam qualitates aut formæ inhærentes potentiæ, quibus inclinatur potentia ad determinationem actus secundùm speciem, vnde ad vnam potentiam possunt plures habitus pertinere, sicut & plures actus specie differentes.——

¶ Subiungit probationem præcedentis conclusionis ex supposito, & arguitur sic post Doctorem. Potentia passiua à ratione, scilicet specifica, vnius obiecti actiui determinatur ad vnum actum, secũdùm speciem (suppletur) sed a pluribus obiectis mouetur ad plures actus, & perfectiones secundùm speciem; sed habitus sunt tales perfectiones determinantes potentias ad actus eis inexistentes, & vna potentia potest moueri à diuersis obiectis; igitur in vna potentia possunt esse diuersi habitus causati à distinctis obiectis specie, contentis tamen sub vna ratione generica obiectali, sicut diuersæ scientiæ respiciunt diuersa obiecta contenta sub ratione obiecti intellectus, sed sub rationibus particularibus considerandi, & cognoscendi. Antecedens probatur à simili, quia sicut se habet natura ad vnum agens, sic potentia passiua ad vnum obiectum; sed natura per vnum agens recipit determinatum actum vnius speciei, à diuersis agentibus diuersos actus diuersarum specierum; igitur sic est de obiecto, quòd ab vno causatur vnus habitus, ab alio alius. Est tamen differentia extra litteram, quòd materia non capit actu formas plures simul, quia sunt actus perfecti, & essentiales, dantes esse simpliciter materiæ, & respiciunt eandem potentiam; habitus autem sunt actus accidentales secundùm quid incompleti vt tangetur ad tertium.

¶ Et confirmatur illa secunda conclusio argumento in cõtrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut in rebus naturalibus diuersitas specierum est secundùm formam, diuersitatis autem generum est secundùm materiam, vt dicitur in 5. Metaph. * ea enim sunt diuersa genere quorum est materia diuersa; ita etiam diuersitas obiectorum secundùm genus facit distinctionem potentiarum, vnde Philosophus dicit in 6. Ethi. * quòd ad ea quæ sunt genere altera, sunt etiam animæ particulæ aliæ; diuersitas verò obiectorum secundùm speciem facit diuersitatem actuum secundùm speciem, & per consequens habituũ. Quæcunque autem sunt diuersa genere, sunt etiam specie diuersa, sed non conuertitur; & ideo diuersarum potentiarum sunt diuersi actus specie, & diuersi habitus, non autem oportet, quòd diuersi habitus sint diuersarũ potentiarum, sed possunt esse plures vnius; & sicut sunt genera generum, & species specierum, ita etiam contingit esse diuersas species habituum, & potentiarum.——

* Arist. tex. 16. & 35.

* Arist. 2. 1.

Dub. 2ut.

¶ Dicendum ad maiorem. Eorum quæ secundùm idem, eodem modo acceptum, est eadem ratio multiplicationis. Negatur autẽ sic minor. Et ad probationem dicitur, quòd potentia diuersificatur ex distinctione obiectorum generica, habitus autem secundùm distinctionem specificã; sicut & in naturalibus genus sumitur à materia, & species à forma, ita potentia quæ est quoddam confusum & indeterminatum dicitur a generali ratione, habitus autẽ, quia est determinatior dicitur à speciali.

¶ Sed nota, quòd potentiæ distinguũtur à generali ratione immutandi, & se habendi ad obiectum, sicut est alius modus tendẽdi in rem vt in se est, & recipiendi rem intra se; quare appetitus, & potentia cognitiua distinguuntur genere potentiarum secundùm distincta obiecta secundùm diuersas rationes immutandi, & se habendi ad obiecta, habitus verò distinguuntur in eadem potentia non secundũ rationes immutandi, sed per speciales modos se habendi ad obiecta, quæ habent eundem modum immutandi potẽtiam, sicut omnes scientiæ sunt de vero in quod renditur secũdùm quòd est in intellectu, sed diuersæ sunt de diuersis secũdùm diuersas rationes; vnde quando dicuntur scientiæ distingui genericè. 6. Metaphy. intelligitur de genere scibili, & secũdùm diuersas rationes considerandi obiecta contenta tamen sub vno genere, & obiecto potentiæ; sed scientia, & habitus moralis distinguuntur non genere scibili, sed genere etiam obiectali potentiarũ; & sicut in logicis sunt genera subalterna, & generalissima, ita in habitibus; sicut mathematica est genus subalternum, & continet sub se species, similiter philosophia naturalis, & tamen sunt sub genere quasi generalissimo. s. sub philosophia reali, ita est de potentijs, sicut appetitus sensitiuus est quoddã genus, & continetur sub cõmuni genere, scilicet sub appetitiuo, & illa notat D.S. in solutione.

¶ Nota circa id, quod habetur in principio solutionis, scilicet quòd genus sumitur à materia, quia substantiæ sensibiles distinguuntur genere per materiam vt habet aliquod esse confusum, & vnum addit aliquem gradum ad aliud. Accidentia autem distinguuntur

guuntur genere per materiam, non quidem primã, sed capiendo materiã pro receptiua substantia cuius diuersi modi sunt ipsa accidentia, vel ſm alium modum dicendi sumitur genus à tota essentia, vt habet rationem perfectibilis, tanquam à re formaliter significata seu denominata ab ipsa. A materia verò tanquam à radice sm formalis significati. Radix enim potentialitatis in rebus sensibilibus est materia, ideo id, quod sumitur à toto vt est formaliter perfectibile, dicitur à materia sumi, differentia autem sumitur à tota essentia secundùm vlteriorem perfectionem tanquàm à re formaliter significata seu denominata ab ipsa. A forma autem vt à radice formalis significati; quia radix actualitatis, & perfectionis est à forma, ideo quod conuenit toti, vt actuale est, dicitur sumi à forma, scilicet originaliter. Secus est in substantijs immaterialibus vbi genus non solùm formaliter sumitur à tota essentia immo & radicaliter. Quod autem communiter dicitur quòd, genus non sumitur à materia, & differentia non à forma in rebus corporalibus, intelligitur vt iam dictum, scilicet immediatè, & tã quã ab eo, quod est immediatum denominatum per intentionẽ secundã, De istis habet D.S. aliquid in de spiritualibus creaturis. ar. 1. ad 14. & De hoc videbitur prima parte q. 3. art. 5.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd potentia, & si sit quidem simplex secundùm essentiam, est tamen multiplex virtute, secundùm quòd ad multos actus specie differentes se extendit, & ideo nihil prohibet in vna potentia esse multos habitus specie differentes. ——

¶ Dicendum ad maiorem, potentia est simplex in essentia per negationem compositionis ex his, sed non per negationem cuiuscunque compositionis, & est multiplex in operando. Minor negatur, quia in simplici essentia possunt esse multa accidentia, sed forma omninò simplex in esse, & operari, & quæ est suum esse, illa non potest esse subiectum accidentium. Vltra dico, quòd subiectum est quidem semper causa materialis accidẽtium, sed nõ semper effectiua nisi sint naturalia, & tunc est quasi effectiua, sicut in Angelis quasi causã effectiua specierum largè loquendo. Vltra, ab vno simplici, &c. Negatur ista, immo à simplici in natura, tamen virtuoso, & actuali possunt plura procedere, & de hoc prima parte q. 47. ar. 1. Et ita ab vna potentia possunt procedere multi actus respectu plurium obiectorum, & per consequens multi habitus loquendo de acquisitis, & potest Deus multos infundere; Ab vno quidem agente per naturam non procedit nisi vnum, sed ab agente intellectuali possunt procedere plura, ideo in potentijs quæ mouentur à ratione, & voluntate sunt plures habitus, non autem in potentia purè naturali, vt supra patuit; & tã ab vna natura pura nõ procedũt plura scilicet opposita, possunt tñ procedere multa subordinata non opposita; cum enim dicitur natura determinata ad vnum, accipitur vnum non vt distinguitur contra multa, sed contra opposita, ad quæ se habet potentia rationalis vt sic, &c.

¶ Et nota, quòd potẽtia scilicet rationalis aliquo modo est multiplex virtute, id est virtus habens se ad multa idest opposita etiã, & principium agendi diuersa concurrente obiecto, & non dicitur secundùm se multiplex virtute, quasi habens in se distincta, sed qa vna existens in multa, & opposita etiam potest quo ad operari, licet sit vnum quid in essentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus formatur per figuram sicut per propriam terminationem, habitus autem non est terminatio potentiæ, sed est dispositio ad actum sicut ad vltimum terminum, & ideo non possunt esse vnius potentiæ simul plures actus, nisi forte secundùm quòd vnus comprehẽditur sub alio; sicut nec vnius corporis plures figuræ, nisi secundùm quòd vna est in in alia, sicut trigonum in tetragono; non enim potest intellectus simul multa actu intelligere, potest tamẽ simul habitu multa scire. ——

Dub. 10.

¶ Dicendum. Maior negatur, quia figura est terminus completus & actualis ipsius corporis quanti vt sic. Habitus autem non est terminus completus, & actus ipsius potentiæ, sed medius inter potentiam, & actum perfectum. Minor est vera, quia figuræ sunt termini actuales, & respiciunt eandem potentiam; modo impossibile est vnam potentiam terminari per diuersos actus completos simul. Sed negatur consequentia, quia habitus non est actus completus potentiæ, sed incompletus, & tales possunt simul esse in subiecto etiam respicientes vnam potentiam. Secus est de actu secũdo nisi huiusmodi actus sint subordinati, vt cognitio principiorũ, & conclusionum, vel nisi vnum contineatur virtualiter in alio, sicut trigonum in tetragono. De materia istius solutionis, & argumenti longum esset disputare, sed vide fundamẽtum eius in D.S. in de Veri. Mate. 8. ar. 14 ibi prosequitur rem istam ex intentione, videbitur prima parte q. 85. arti 4. Et q. 12. articulo 10.

¶ Nota, quòd D.S. non intelligitur quin plures species possint simul informare intellectum secundùm ineſſe, sed quòd non possint esse actu in esse intelligibili per modum plurium, & non subordinatorum, vnde Angeli essentia, & species intelligibiles asini, sunt quidem plura secundùm esse reale, sed non secundùm esse intelligibile, quia subordinata sunt; quare species intelligibilis potest considerari in ratione entis, & in genere intelligibili, primò actu insunt quando informant, & sic possunt plures simul ineſſe, sed in genere intelligibili actu insunt, quando actu representant obiectum, & intellectum vt intelligens est, informant; vnde plures species nõ possunt simul perficere modo intelligibili, vt vult D.S. prima parte, sed possunt multi habitus ineſſe secundùm quòd res sunt, hoc est actu informare, sed illa informatio secundùm esse naturæ, est incompletũ esse illarum specierũ, & sic vult D.S. hic; quare non est oppositio hic, & in prima parte, cum. S. hic admittat plures habitus simul in vna potẽtia, sed prima parte negat plures species esse simul in actu, quia hic loquitur de actu in esse naturæ. Alibi in esse intelligibili per modum plurium.

¶ Nota, quòd Scotus in primo dist. 3. q. 6. ad tertium deficit. Putans D.S. propter oppositionem specierum ponere esse non posse actu completo simul in vno intellectu; hoc autem nõ est, sed propter vnigeneitatem ponit hic impossibile, quia videlicet omnes sunt vnius generis, & ordinis, pro hoc statu, impossibile est autem vnum indiuisibile perfici simul à pluribus formis, & terminis cõpletis eiusdem ordinis, vt patet intuenti. D.S. in prima parte vbi supra ad secundum. Summariè igitur possunt esse plures species intelligibiles in vna potentia secundùm esse naturæ, & informationem, & inhærentiam vt hic dicit D.S. sed non potest pluribus per modum plurium simul vti intelligendo per plures, ita qꝫ non pñt simul esse in actu in esse intelligibili, licet in esse reali simul esse possint, vnde informare vt Durandus assumit est esse actu secundum esse naturæ, sed non esse actu in esse intelligibili, nisi quãdo intellectus per eam patitur, vt intellectus est, respiciendo obiectũ, vt obiectum specificat intellectum actu. Scotus. Durandus.

¶ Nota etiam, quòd Scotus ibidem reprehendit exemplum, & & similitudinem de figura, & specie intelligibili in actu, quia species intelligibiles sunt formæ simplices; sed similitudo stat in hoc, quod est terminare; nam species intelligibilis in actu terminat intellectum, ita quòd plures per modum plurium nõ possunt simul actuare intellectũ, & sunt species intelligibiles quo adhoc similes figuris, quo ad terminare, licet non conueniant quantum ad esse extensum, &c. De hoc prima parte q. 12. ar. 10. in cor. Scotus.

Vtrum habitus distinguantur secundùm obiecta.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd habitus non distinguantur secundùm obiecta. Contraria enim sunt specie differentia, sed idem habitus scientiæ est contrariorum, sicut medicina sani, & ægri; non ergo ſm obiecta specie differentia habitus distinguuntur. Infra ar. 8. co. & q. 60. ar. 1. cor. & q. 63. ar. 4. cor. Et 5. Eth. Lec 1. fi. Et 2. de anima lec. 16. fin.

¶ 2 Præterea. Diuersæ scientiæ sunt diuersi habitus, sed idem scibile pertinet ad diuersas scientias, sicut terram esse rotundam demonstrat naturalis, & Astrologus, vt dicitur in 2. Physicorum. * ergo habitus non distinguuntur secundùm obiecta. * Aristot. tex. 17.

¶ 3 Præterea. Eiusdem actus est idem obiectum, sed idem actus potest pertinere ad diuersos habitus virtutũ, si ad diuersos fines referatur; sicut dare pecuniam alicui si sit propter Deum pertinet ad charitatẽ, si verò propter debitũ soluendũ pertinet ad iustitiã, ergo etiã idẽ obiectũ potest ad diuersos habitus pertinere; non ergo est diuersitas habituum secundùm diuersitatem obiectorum.

¶ Sed contra, actus differunt specie secundùm diuersitatem obiectorum, vt supra dictũ est. * sed habitus sunt dispositiones quædam ad actus; & ergo etiã habitus distinguuntur secundùm diuersa obiecta. * q. 1. art. 3. & q. 18.

¶ Quærit hic de distinctione ex parte obiectorum.

¶ Respondeo dicendum, quòd habitus, & est forma quæd am, & est habitus, potest ergo distinctio habituum secundùm speciem attendi, aut secundùm communem modum, quo formæ specie distinguuntur, aut secundum proprium modum distinctionis habituum. —— Dub. 133.

¶ D.S. primò declarat titulum quæstionis vna distinctione, qui potest dupliciter intelligi. Secundò respondet quo ad illum duplicem intellectum quæriti, ibi. Distinguuntur siquidem, &c. Notat ergo D.S. in principio, quòd habitus possunt distingui specie, & secundùm modũ quo formæ distinguuntur, & proprietates naturales, & quo habitus distinguuntur vt sic. Et ratio est, quia habitus est quædam forma, & est talis forma, scilicet habitus; modo aliquid potest competere alicui secũdùm rationem communem, quod non conuenit sibi secundùm rationem propriam, & è cõtrà.

¶ Sed

¶ Sed illud dictum calumniat Scotus in prima quæstione primi sententiarum, quia impossibile est aliqua esse distincta in ratione superioris, & esse indistincta in ratione inferioris; ergo impossibile est esse aliqua distincta in ratione formæ, & non esse distincta in ratione habituum. Sed Scotus non apprehendit mentē dicti huius, quia non vult D.S. quòd aliqua sint distincta in ratione superioris, & non in ratione inferioris; sed vult, quòd habitus possunt distingui secundùm modum distinctionis formarum, & secundùm modum proprium habitibus. Et non est idem dicere, ista sunt indistincta in rōne habitus, & ista non distinguuntur fm proprium modum distinctionis habituum, sicut animæ duæ rationales sunt distinctæ formæ, sed non distinguuntur secundùm proprium modum distinctionis formarum, sed per materias diuersas, & non per principia formalia intrinseca. Similiter duæ quantitates cęli, & corporis corruptibilis, scilicet duæ lineæ, sunt distinctæ formæ, sed non distinguuntur per modum distinctionis formarū, sed per subiecta, &c. Aliud exemplum ponit Capreolus in primi prologo q. 1 in fine. De visu hominis, & asini, qui distinguuntur specie, non secundùm proprium modum distinctionis seu suum: l. ratione obiecti, sed vt proprietates, & formæ naturales p principia actiua. Simile est de intellectu Angelico, & animæ rationalis. Vnde sicut arguens deficit in alio proposito arguendo; sunt formæ & differunt; ergo differunt formaliter, sic in proposito non valet. Est forma distincta, & habitus distinctus, ergo distinguuntur vt forma, vel vt habitus; pōt enim id, quod est habitus distinctus, distingui eo modo quo forma, & eo modo quo habitus, &c.

Scotus nō apprehendit D.S.

¶ Nota habitus, & potentiæ, & actus sunt media inter purè absoluta, & purè respectiua, quia includunt absolutum per essentiā ordinatum, & commensuratum alteri; & ideo absoluta à termino correlatiuo, sed nō à termino obiectiuo, & finali; respectus enim talis est transcendens multa genera, & ergo habitus necessariò distinguitur per actum, & obiectū, sicut per id ex natura ordinatur. Vnde actus distinguunt potentias non vt sunt effectus, & potētia & habitus principia, sed vt fines ī quos naturaliter ordinant; actus enim adæquatus est finis potentiæ, vt patet 2. Phyticorum, de hoc supra quæst. prima articulo 3.

¶ Distinguuntur siquidem formæ adinuicem secundùm diuersa principia actiua, eo quòd omne agens facit simile secundùm speciem.

¶ Hic consequenter D. S. respondet secundum distinctum intellectum quæsiti tali conclusione; habitus vt forma, id est quando distinguuntur modo quo distinguuntur formæ, & effectus absolum distinguitur secundùm principia actiua, habitus verò vt dispono ad naturam distinguitur per naturam, habitus verò vt disposito ad operationem distinguitur per obiecta formaliter. Circa hāc cōclusionem primò probat primam eius partem. Secundò secundā, & tertiā simul, ibi. Habitus aūt, &c. Tertiò subiungit ipsam conclusionem, ibi. Sic igitur, &c. Pro prima ergo parte conclusionis arguitur sic, Omne agens agit sibi simile, præsertim quo ad principium actiuum, & rationem agendi ergo fm distinctionē agētium in rationibus agendi, & principijs actiuis distinguuntur formæ. Tenet consequentia, quia si quodlibet agens agit sibi simile in ratione agendi, sequitur quòd si sunt diuersa, & diuersi effectus, & si simile agit simile; ergo diuersum agit diuersum.

¶ Circa istam partem oportet notare, quòd formæ, & effectus non distinguuntur nec identificantur ex principio actiuo vniuersalissimo, quia sicut patuit q. 51. arti. 4 Deus potest producere effectum similem effectui creaturæ sine ipsa creatura, & inde est, quòd oculus vel visus cæci nati, quem Deus contulit fuit eiusdem speciei cū visu naturaliter ꝓducto. Et similiter patet de sciētia Adæquate Paulus Burgensis in quadam additione super Lucam 2 capitulo, non videtur benè accepisse D. S. vbi vult defendere, quòd quia fm D.S. hic, habitus distinguitur secundùm principia actiua, ideo sciē tia Christi sit alterius rationis, videlicet infusa, à nostra acquisita. Hæc enim non est ratio distinctionis scientiæ Christi à nostra, sed qa infusa fuit sub alio lumine, scilicet hierarchico, & respectu altioris obiecti. Replicator quoque ibidem D. S. non intellexit, putat enim quòd D.S. distinguat solùm propter infusum, & acquisitū quod non est, vt patuit supra vbi iam. Distinguuntur, ergo formæ secundùm principia actiua propinqua, & quasi formalia, & penes illa principia præcisa, quæ ita constituunt vnum effectum, & nō alium; & per hoc excluditur primum principium, quòd omnia in vna virtute continē quātumcumque diuersa. Similiter cęlum, qd generat animalia ex putrefactione eiusdem speciei cum animalibus ex semine genitis. Excluditur etiam per hoc principiū actiuū voluntarium ex quo etiam actus non distinguitur specie, quia est de se indeterminatum, vt patet. 9. Metaphy. tex. commen. 10. Sed solùm secundùm principia actiua naturalia distinguuntur actus naturales, sed actus voluntarij ex suis actiuis principijs non distinguuntur, vt patet infra q. 72. ar. 3. vbi vide de hac materia; sed quādo effectus sunt commensurati, & adæquati principijs actiuis, tūc distinguuntur penes principia, sic in demōstratione, principia sunt immediata, & formalia, ideo scientiæ penes ipsa distinguuntur, vt patet ad secundum. Concordant Alberti fiæ, qui ponūt potētias sensitiuas animalium distinctorum specificè, specie distingui non vt potentiæ sunt, sed vt proprietates naturales, quia oportet, quòd prædicata secundi modi per se respondeant prædicatis primi modi, quæ sunt diuersa ī animalibus specie distinctis, & prædicata secundi modi, quæ sunt potentiæ animæ, &c. Et hoc vult probatio, quia simile generat simile. Quando ergo secundùm diuersa agit principia, oportet quòd sit alius effectus, sed nō sequitur si est vnū principium, ergo vnus effectus, nisi sit vnum in substantia, & virtute, ita quòd sit virtus respectu illius, & non alterius. Requiritur igitur, quòd sit principium propinquum adæquatum, & ex tali distinguuntur effectus.

Paulus Burgensis.

Albertistæ.

¶ Et nota semper, quòd distinguuntur effectus naturales penes principia actiua adæquata, & præcisa, quia aliquando similis effectus in specie fit ab vno agente naturali, & agente intellectuali. Sicut dicimus, ꝙ similia opera fiunt ab Angelis cum operibus quibusdam quæ fiunt ab anima. Non tamen, quòd vtrobiq; sint opera vitæ, sed similes effectus in specie, vt patet prima parte q. 51. sed diuersæ potentiæ animalium specie distinctorum habent diuersa principia actiua naturalia adæquata præcisa. Et per hoc excludūtur multæ instantiæ. Sanitas enim vna causatur à diuersis sanatiuis in esse naturæ, tamen vt conueniunt in vna qualitate vel condition̄e, quare nullū est causa præcisa, & adęquata, &c. Deinde cū dicit,

¶ Habitus autem importat ordinem ad aliquid; omnia autem quæ dicuntur secundùm ordinem ad aliquid distinguuntur secundùm distinctionem eorum ad quæ dicuntur. Est autem habitus dispositio quædam ad duo ordinata, scilicet ad naturam, & operationem consequētem naturam.

¶ Probat secundam, & tertiam partes conclusionis simul sic, omnia quæ ordinantur vel important ordinem ad aliquid distinguuntur secundum ea ad quæ ordinantur (scilicet sicut ad commensurata, & propria) sed habitus vt sic est dispositio ordinata ad naturam, & ad operationem consequentem naturam, quæ distinguitur per obiecta; ergo & habitus, &c. Tunc ibi.

¶ Sic igitur secundùm tria habitus specie distinguuntur, vno quidem modo secundùm principia actiua taliū dispositionum. Alio verò modo secundùm naturā. Tertiò verò modo secundùm obiecta specie differentia, vt per sequentia explicabitur.

¶ Subiungit ipsam conclusionem, vt patet, & iste partes magis explicabūtur per sequentia. Vnde sanitas, & infirmitas distinguūtur per contrarium modum se habendi ad naturam. Virtus autem humana, & heroica, & scientia nostra, & Christi infusa, quia disponebant ad operationem altioris naturæ vel inferioris, distinguuntur specie. De distinctione penes obiecta clarum est de habitibus qui sunt eiusdem principij actiui, & effectiui, sicut de scientijs in vno intellectu, illæ tamen habent idem principium actiuū, disponunt etiam ad operationem vnius naturæ, scilicet secundùm proportionem intellectus agentis; sed quia sunt de distinctis obiectis specificānibus, ideo sunt diuersæ. Patet ergo, quòd possunt illę rationes distinguendi ab inuicem separari, ita quod illa quæ sunt diuersi habitus, sunt etiam diuersæ formæ, & ècontra; in eodem tamen possunt diuersificari per principium distinctiuum habituum vt sic, & non per principium distinctiuum formarum, vt sic, sicut iam patet de scientia. Illa etiam tertia pars potest probari per argumentum in contrarium. Ex isto argumento arguitur sic pro tertia parte conclusionis. Habitus sunt quędam dispositiones ad actus, sed actus distinguuntur secundùm diuersitatem obiectorum; ergo & habitus; ac si arguererur. Quicquid distinguit distinguens, distinguit & distinctum, sed obiecta distinguunt actus distinguentes habitus, ergo & habitus ipsos obiecta distinguunt, licet & aliunde etiam distinguantur. Habitus enim operatiui distinguuntur penes obiecta, & penes naturam inquantum dispōnunt ad operationem naturæ, sed habitus essendi distinguūtur penes naturam, & non penes obiecta; & non debet intelligi hoc ꝙ omnes habitus possint fm ista tria simul distingui, sed intelligitur reddendo singula singulis, ita quòd habitus essendi distinguuntur penes naturam, operatiui penes naturam mediante operatione, & penes principia, habitus enim ordinan ad naturam principaliter non videntur penes principia actiua saltem remota distingui, sicut sanitas à quocunque inducatur in homine est sanitas eadem in specie, eo quòd natura est principale sanans quæ est eadē, non sic de principijs scientiæ. Sed habitus discōuenientes, vt ægritudines multiplicantur secundùm causas, vt patet infra q. 82. ar. 2. quia possent diuersæ partes diuersimodè indisponi, sed non dicitur sanitas nisi omnia sint sana, &c. Circa materiam huius articuli, & circa solutionem primi nota, quòd Scotus in 2. dist. 23. in solut. secundi contra hic dicta inuehitur parum tribuens auctoritati Philosophi dicenti potentias per obiecta distingui, similiter habitus, & actus. Dicit enim sic (referens primò dicta D S. cum dicitur, potentiæ distinguuntur per obiecta, dicitur quòd duplex est obiectum formale scilicet & materiale. Formale est adæquatum potē-

Scotus.

tiæ

tiæ, vt color viſui. Materiale, quod non eſt adæquatum; vt albedo. Sed non video quin albedo ſit obiectum viſus, ita formale ſicut color; ſi enim nullus eſſet intellectus abſtrahens hoc vniuerſale, quod eſt color, oculus bouis videret album, & nigrum; immo color vt quid commune abſtractum non videtur, ſed hoc album, & hoc nigrum quorum neutrum eſt obiectum viſui. Hæc ille. Vide & reliqua quia vult, quòd propoſitio illa, ſcilicet diſtinctio obiectorum facit diſtinctionem potentiarum ſolùm vera eſt in potentijs organicis. Sed deficit Scotus primò quia non diſtinguit inter rationem mouendi, & terminandi actum potentiæ, & inter termi num quæ plurimum differunt. Cõmune enim poteſt eſſe ratio mo nendi potentiam ſenſitiuam adæquatã, ſed ſingulare eſt terminus, ſicut ſupra dictum fuit de odio, quòd ſemper terminatur ad ſingu lare, ſed ratio odij poteſt eſſe aliquid commune communiter inuẽ tum in multis. Et mirum eſt quomodo albedinem dicat obiectum formale viſus cum ipſa ablata nihilominus fiat viſio, & maneat viſibile, vide D. S. prima parte q. 77. ar. 3. ad ſecundum, quia ſi po tentia aliqua reſpicit vnum contrarium ſicut obiectum, ſcilicet adæquatum, oporteret ꝙ aliud contrarium ad aliam potentiam pertineret, quia videlicet prima non attingeret ipſum ſm naturã poſitiuam, ſed ſolùm ſm priuationem alterius annexam. Poteſt tñ vnus habitus eſſe vnius contrarij per ſe, hoc eſt principaliter, & al terius ſecundariò, non tñ eſt alicuius determinatè, ſicut adæquati obiecti. Et per hoc patet intellectus Philoſophi. 10. Metaphy. Vbi dicit ꝙ ſcientia eſt per ſe vnius contrarij, & tñ etiam alterius, ſed non vult, ꝙ ſit alicuius ſicut obiecti adæquati, &c. Terminat igitur hoc album viſum, ſed ratio terminandi adæquata non eſt albedo ſed color. Deficit ſecundò, quia non aduertit, quia aliud eſt dicere color communis, & color communiter vel in communi, quæ plu rimum differunt, illa enim falſa eſt, vt ipſe benè probat. Viſus eſt coloris communis vel vniuerſalis, quia ſonat ꝙ viſus tendat vt in terminum adæquatum, in colorem vt ſubſtat vniuerſalitati, quod eſt impoſſibile, quia potentia organica non poteſt tendere in vniuerſale, ſed hoc eſt propriũ intellectus. Dicere autem viſus eſt coloris vniuerſaliter in communi verum eſt, quia viſus non eſt determinatus ad illum vel illum colorem videndum determinatè, ſed poteſt quemcunq; oblatum videre. Vnde ratio terminandi viſum non eſt aliquid proprium illi, ſed aliquid communiter in om ni colore repertum, & color ipſe communiter repertus. Quare ſtat firmiter, ꝙ potentia diſtinguitur per obiectum adæquatum, & ꝙ albedo non eſt formale obiectum viſus vt Scotus dicit, quia nõ eſt ratio terminandi adæquatè, ſed color ſibi, & aliis communis. Vi de 1. Poſteriorum. ca. 23. vbi clarè habes in Philoſopho, quod hic dictũ eſt, quia ſentire eſt huius determinati ſingularis, ſenſus aũt eſt ad multa ſingularia indeterminatus. Vnde dicit, ꝙ & ſi ſenſus ſit huius, & non huius, huius ſentire tñ eſt neceſſe ſingulare, &c.

¶ Nota præterea propter dicta Scoti, ꝙ potentiæ inorganicæ ſunt duplices. Quædam diuerſarum rationũ, vt intellectus, & vo luntas, & illę diſtinguuntur ex obiectis, vt dicetur; ſed de potẽtijs vnius rationis inorganicis ſicut de intellectu Diuino Angelico, & humano dicitur, ꝙ habent pro obiecto adæquato ens inquantum huiuſmodi. Dico enim, ꝙ non ſolùm Diuinus intellectus, ſed omnis intellectus eſt circa ens vniuerſale, & in communi, ſicut circa adæquatum obiectum. Scotus autẽ declinat à cognitione ad mo dum cognitionis, licet enim ſolus Diuinus intellectus perfectè intelligere poſſit omne ens, & per eſſentiam ſuã, tñ & intellectus creatus Angelicus vel humanus ad omne ens terminari poteſt ꝑfectè vel imperfectè per ſpeciem propriam vel alienam, per ſim plicem apprehenſionem vel inquiſitiuam; quare ens inquantum ens eſt obiectum adæquatum omnis intellectus adæquatione ex tenſiua, licet non intenſiua. An autem ex huiuſmodi obiecto di ſtinguantur ſpecificè, quod eſt ſcilicet obiectum terminatiuũ. Di citur, ꝙ diſtinguuntur quidem huiuſmodi intellectus ſpecificè, & vt proprietates naturales, & vt potẽtiæ intellectiuę, ſed nõ ex obie cto terminatiuo, quia idem eſt omnium intellectuum. Nec diſtin guuntur ex obiecto motiuo, quia non adæquatum, ſicut quidditas rei materialis non eſt adæquatum obiectum intellectus humani. Nec eſſentia Angeli intellectus Angelici. Sed diſtinguuntur il li intellectus ex diuerſitate actus, & potentiæ; quia intelligere cũ ſit actus perfecti variatur ſecundùm differentiam actus, & potentiæ. Verum eſt, ꝙ Scotus in 2. diſt. 1. q. vltima videtur declinare ad hoc, ꝙ intellectus Angelicus, & animę ſunt vnius ſpeciei, nihil tñ determinat. Alij tenent, ꝙ vt proprietates naturales differant ſpecie, ſed non vt potentiæ intellectiuæ; ſed magis peripateticum eſt & thomiſticum tenere eas vtroque modo diſtinctas. Et de hoc ali bi longius Deo propitio, &c.

¶ Nota quoq; ꝙ potẽtiæ immateriales ſicut intellectus, & volũ tas diſtinguuntur ex diſtinctione obiectorũ non realı, ſed formali, & per diſtinctionem obiectorum formalem, virtualẽ nõ actua lem, quia videlicet ens, & bonum ex natura rei præter omne opus rationis diſtinguuntur formaliter virtualiter, & ex hoc, ꝙ eadem res aliter eſt imitatiua ſub ratione entis, & aliter ſub ratione boni. Ideo oportuit eſſe diſtinctas potentias quæ in rem tenderent ſub diuerſis rationibus generaliſſimis ad ſe non reducibilibus, & eſt talis diſtinctio formalis, conditio cauſæ diſtinguentis obiectiuè, & finaliter, obiectum enim diſtinguit finaliter, non diſtingueret autem niſi diſtinctum, quare diſtinctio obiecti non diſtinguit, ſed eſt ratio diſtinguendi finaliter, nec oportet, quòd diſtinguens ſit magis diſtinctum quàm id, quod diſtinguit. Nam diſtinctio nõ eſt perfectionis, ita quòd oporteat eam magis eſſe in cauſa quàm effectu, immo eſt imperfectionis, vnde ab vno plura procedere poſſunt. Sed de his ſatis, nunc.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in diſtinctione potentiarum vel etiam habituum non eſt conſiderandũ ipſum obiectum materialiter, ſed ratio obiecti differens ſpecie vel etiam genere; quamuis autem contraria ſpecie differant diuerſitate obiectorum; tamẽ eadem ratio eſt cognoſcendi vtrũq;, quia vnum per aliud cognoſcitur, & ideo inquantum conueniũt in vna ratione cognoſcibilis, pertinent ad vnum habitum cognoſcitiuum.

¶ Maior vera, contraria diſtinguuntur ſpecie naturæ, ſed non diſtinguuntur ſpecie cognoſcibilis, vt de his eſt ſcientia; quia vnũ contrariorum eſt ratio cognoſcẽdi reliquum. Ad minorem, idem habitus ſcientiæ eſt contrariorum, verum, entium, ſed non con trariorum obiectorum, ſicut medicina eſt ſani, & ægri quæ ſunt cõ traria in eſſe naturæ, ſed non in eſſe cognito; quia ille qui habet ſpeciem ſani poteſt per viam inquiſitionis peruenire vt formet in ſe conceptum ægri, ergo non diſtinguuntur per obiecta. Verum, in eſſe rei, ſed ſ eſſe obiecti, & hoc eſt dicere ſub aliis terminis, quòd non diſtinguuntur materialiter, ſed formaliter.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd terram eſſe rotun dam per aliud mediũ demonſtrat naturalis, & per aliud Aſtrologus. Aſtrologus enim hoc demonſtrat per media mathematica, ſicut per figuras eclypſium vel per aliud huiuſmodi. Naturalis verò hoc demonſtrat per medium naturale, ſicut per motum grauium ad medium, vel per aliud huiuſmodi. Tota autem virtus demõſtrationis quæ eſt ſyllogiſmus faciens ſcire, vt dicitur in primo Poſte riorum.* depẽdet ex medio, & ideo diuerſa media ſunt, ſicut diuerſa principia actiua, ſecundũ quæ habitus ſciẽ tiarum diuerſificantur.

* Ariſtot. tex. 3.

¶ Ad minorem vera, idem ſcibile materialiter vt res pertinet ad diuerſas ſcientias, ſed non ſub eadem ratione ſcibilis, vt ſic, & ſecundùm idem principium actiuum, ſcilicet per diuerſa media q̃ ſe habent vt diuerſa principia actiua in ſciẽtijs, & illa diuerſa me dia quæ ſunt ſecundùm alium modum ſciendi, arguunt diuerſam rationem obiecti vt obiectum eſt, eſto non faciant diuerſam ra tionem obiecti vt eſt res. Et diſtincto rationis obiecti vt obiectum eſt, diſtinguit ſcientias genere; diſtinctio autem obiecti vt res eſt, diſtinguit ſpecie, & ſic illa concluſio, terra eſt rotunda, quia ſcitur per media quæ inducunt diuerſitatem generis ſcibilis, & diuerſas rationes obiecti vt obiectum eſt, & non vt res eſt, ideo diſtinguũ tur genere. Et illa diuerſitas ſumitur ex diuerſitate mediorum, quę ſe habent vt principia actiua. De iſta materia prima parte quæſt. prima articu. 2. & 3.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut Philoſophus di cit in 2. Phyſicorum. * & in 7. Ethico.* ita ſe habet finis in operabilibus, ſicut principium in demonſtratiuis, & ideo diuerſitas finium diuerſificat virtutes, ſicut & di uerſitas actiuorum principiorũ; ſunt etiam ipſi fines obie cta actuum interiorum qui maximè pertinent ad virtu tes, vt ex ſupra dictis patet.*

* Ariſtot tex. 65. * Ariſt. c. 8.

* q. 19. art. 1. & 2.

¶ Ad maiorem, eiuſdem, & vnius actus in eſſe naturæ eſt vnum obiectum propinquum, loquendo de actu exteriori, & ſi eſt vnius etiam in eſſe moris, & vnitate morali, eſt idem obiectum remotũ, quod eſt finis, qui eſt immediatum obiectum actus interioris, & per ipſum actus exterioris; & per diuerſitatem finiũ qui ſunt per ſe principalia obiecta diuerſificantur virtutes, & non per actus ex teriores ſecundùm ſe. Ad minorem, ſi intelligitur idem actus ex terior identitate naturæ, poteſt pertinere ad diuerſas virtutes. Ve rum, eſt tamen alius formaliter vt pertinet ad illam, & ad illã vir tutem. Si autem intelligitur de actu interiori, falſa eſt minor, ſed vera, vt dictum eſt. Et placet probatio, quia datio pecuniæ eſt actus exterior, & tamen vt datur propter Deum eſt aliud obiectum for maliter, quàm cum datur ex debito, quia tunc participat rationem formalis per ſe obiecti, ſcilicet finis. Vltra, ergo etiam idem obie ctum poteſt ad diuerſos habitus pertinere. Verum, idem materiali ter, ſed non formaliter, & ſub eadem ratione finali, & motiua, lo quendo de habitibus moralibus; ſicut enim media demonſtratio nis ſunt principia in ſpeculatiuis, ita finis in moralibus; quare ſi cut idem demonſtratum per diuerſa media eſt aliud formaliter in eſſe ſcibili, ſic idem actus exterior vel obiectum ordinatum in diuerſos fines, eſt aliud vel alius actus in eſſe morali, quare minor negatur formalr, & in eſſe moris loquẽdo, ꝙ idẽ actus pertineat ad diuer-

Scotus parũ tribuit auctoritati Philoſophi.

Color cõmunis, & color in cõmuni.

ad diuerſas virtutes. De his intendit hic D.S. & remittit ad ſupradicta in q.19.ar.1.& 2.& q.18.ar.4.& 5. Et quomodo à diuerſis finibus actus exterior trahat diuerſas formalitates, & bonitates morales, vt patuit q.1.ar.3.ad tertium, & q.18.ar.6. Et de hoc D.S. in de Malo q.2.ar.2.ad tertium. Et de virtutibus de charitate ar.3 &c.

Vtrum habitus diſtinguantur ſecundùm bonum & malum.

A AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd habitus nõ diſtinguantur ſecundùm bonum, & malum. Bonũ enim & malum ſunt contraria, ſed idem habitus eſt cõ-
* Ar. 2 ad primum. trariorum, vt ſupra habitũ eſt. * ergo habitus non diſtinguuntur ſecundùm bonum, & malum.

¶ 2 Præterea. Bonum conuertitur cum ente, & ſic cum ſit commune omnibus non poteſt ſumi vt differentia alicuius ſpeciei, vt patet per Philoſophum in 4. Topi-
* Citra pũcip. corum. * ſimiliter etiam malum, cum ſit priuatio, & non ens, non poteſt eſſe alicuius entis differentia, non ergo ſecundùm bonũ, & malũ poſſunt habitus ſpecie diſtingui.

¶ 3 Præterea. Circa idem obiectum contingit eſſe diuerſos habitus malos, ſicut circa concupiſcentias intemperantiam, & inſenſibilitatem, & ſimiliter etiam plures habitus bonos, ſcilicet virtutem humanam, & virtu-
* Ariſt. 7. Ethi. tem heroicam ſiue Diuinam, vt patet per Philoſo. in 7. Ethicorum. * non ergo diſtinguũtur habitus ſecundùm bonum, & malum.

¶ Sed contra eſt, quòd habitus bonus contrariatur habitui malo, ſicut virtus vitio; ſed contraria ſunt diuerſa ſecundùm ſpeciem; ergo habitus differunt ſpecie ſecundùm differentiam boni, & mali.

¶ Quærit hic tertiò quomodo habitus diſtinguuntur ex parte finis diſtinctione ſumpta ex bono, & malo, præſertim morali, vt poteſt trahi ex ſolutione ſecundi; & intelligitur etiam de habitibus operatiuis, quãuis & de habitibus eſſendi intelligi poſſit, qui diſponunt ad bonum naturæ, vt ſanitas, &c.

* Art. præceden. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt. * habitus ſpecie diſtinguuntur, non ſolùm ſecundùm obiecta, & principia actiua, ſed etiam in ordine ad naturam; quod quidem contingit dupliciter. Vno modo ſecundùm conuenientiam ad naturã vel etiam ſecundùm diſconuenientiam ab ipſa.

¶ D. S primò reſpondet ad quæſitum vna concluſione reſpõſiua cum eius probatione. Secundò ex aliquibus dictis in probatione concluſionis incidentaliter infert vnam aliam concluſionem extraneam, ibi. Alio modo; &c. Concluſio reſponſiua eſt habitus bonus, & malus diſtinguuntur ſpecie, ſcilicet ratione boni, & mali, vel ſecundum bonum, & malum diſtinguuntur habitus. Probatur concluſio ſic, habitus diſtinguuntur ſpecie nõ ſolùm ſecundũ obiecta, ſed etiam in ordine ad naturam, ex diuerſo modo ſe habendi ad naturam; ſed habitus bonus, & malus aliter, immo contrariè ſe habent ad naturam; ergo &c. D.S. in principio ponit maiorem. Secundò declarat minorem, ibi. Et hoc modo, &c. Maior ergo patuit ar.2. præſentis quæſtionis. Et quòd ex diuerſo modo ſe habendi ad naturam diſtinguantur habitus, declarat ex diſtinctione, quia hoc contingit dupliciter, quia aliquis habitus conuenit naturæ, & aliquis diſconuenit, etiam aliquis conuenit naturæ ſuperiori, aliquis inferiori, vt patet clarè ex littera. Deinde ibi.

¶ Et hoc modo diſtinguuntur ſpecie habitus bonus, & malus, nã habitus bonus dicitur qui diſponit ad actũ conuenientem naturæ agentis, habitus autem malus dicitur qui diſponit ad actum non conuenientem naturæ, ſicut actus virtutum naturæ humanæ conueniunt, eo, q̃ ſunt ſecundùm rationem; actus verò vitiorum cum ſint contra rationem, à natura humana diſcordant, & ſic manifeſtum eſt, quòd ſecundùm differentiam boni, & mali habitus ſpecie diſtinguuntur.

¶ Declarat minorem, quia actus bonus ſe habet conuenienter ad naturam, ſcilicet diſponendo ad actum conuenientem naturæ, malus oppoſito modo, &c. Minor vera. Antecedens patet de habitu virtutis qui diſponit ad operationem conformem rationi rectæ, ex qua ratione ſumitur natura humana, &c. Diſtinguuntur, ergo habitus bonus, quia diuerſimodè diſponunt quo ad eandem naturam.

¶ Alio modo ſecundùm naturam habitus diſtinguũtur ex eo, quòd habitus vnus diſponit ad actum conuenientem naturæ inferiori alius autem habitus diſponit ad actum conuenientem naturæ ſuperiori, & ſic virtus humana quæ diſponit ad actum conuenientem naturæ humanæ, diſtinguitur à Diuina virtute vel heroica, quæ diſponit ad actũ conuenientẽ cuidam ſuperiori naturæ.

¶ Hic incidentaliter, quia dixit ſupra circa maiorem, q̃ habitus dupliciter diſtinguuntur ſpecie in ordine ad naturam, ideo declarat ſecundum modum. Et ex hoc infert vnam cõcluſionem extraneam per modum corollarij. Virtus humana diſtinguitur ſpecie à Diuina, & heroica. Maior ſicut prius reſumitur, ſed virtus humana diſponit ad actum conuenientem naturæ inferiori, heroica autem diſponit ad actum conuenientem naturæ ſuperiori, ſecũdum ſcilicet q̃ homo operatur quaſi modo ſuper humano inquantum homo eleuatur ad ſimilitudinem aliquam ſuperioris naturæ, videlicet Angelicæ, & Diuinæ, & de illis infra q.61.arti.5. Sed circa iſtam concluſionem eſt dubium, quia D.S.3.par.q.7.ar.2.ad 2. ponit quòd virtus Diuina ſeu heroica diſtinguitur tantùm à virtute communiter dicta ſecundùm modum, vnde verba ſua ſunt hæc, arguit enim ſic ſecundum Philoſophum 7. Ethi. Virtus diuiditur cõtra quendam heroicum ſiue Diuinum habitum, qui attribuitur hominibus Diuinis, hoc autem maximè conuenit Chriſto, ergo, &c. Ad ſecundũ inquit dicendum, q̃ habitus ille heroicus vel Diuinus non differt à virtute communiter dicta niſi ſecundùm perfectiorem modum, inquantum ſcilicet aliquis eſt diſpoſitus ad bonum quodam altiori modo quàm communiter omnibus competat, vnde per hoc nõ oſtenditur, q̃ Chriſtus non habuerit virtutes, ſed q̃ habuit eas perfectiſſimè vltra communem modum; ſic & Plotinus poſuit quendam ſublimen modum virtutum quas eſſe dixit purgati animi, hæc ille. Vbi habetur ſatis, q̃ Diuina vel heroica diſtinguitur tantùm modaliter ex parte habentis virtutem, & non ſpecie, vt hic D.S. dicit. Sed videtur dicendum, quòd D.S. hic aliter loquitur de heroica quàm in 3.parte & in 7.Ethi. loquitur Philoſophus; quia hic accipit heroicam pro virtute; facientẽ hominem operari modo ſupernaturali, ex parte materiæ, & modi, inquantũ per gratiam ſit particeps Diuinæ naturæ, vt ſit Deus per participationem, licet talis operatio non conueniat humanæ naturæ nudę, & in puris naturalibus conſideratæ, ſed vt eſt inſtrumentum Spiritusſancti, & participat Diuinitatem, & tũc virtutes heroicæ ſunt Theologicæ virtutes, & morales infuſæ, de quibus infra q.63.art.3.& 4. Sed in 3.parte loquitur poſt Philoſophum, qui loquitur de heroica naturali, qua quis ſe excellentiori modo habet ad Diuina licet modo naturali; & infra ſpeciem naturæ, quia non diſtinguũtur ex parte obiecti, nec ex modo incompoſſibilit virtuti acquiſitę ex ratione naturali, ſed ex parte modi in ſubiecto tantùm, quare etiam videtur, quòd virtutes purgatorię, & purgati animi non diſtinguantur ſpecie à virtutibus acquiſitis, & communiter dictis, qa Plotinus nihil nouit dicere de infuſis, vnde ſolùm diſtinguuntur ſecundùm altiorem modum, & ſtatum. Sed de hoc infra, quia tales virtutes dicũtur Diuinæ, inquantum ſunt in altiori ſtatu, & gradu quàm cõmuniter hominibus competat, ſed non in altiori gradu quàm poſſet competere naturæ humanæ virtute naturali. Vnde ſunt eędem cum acquiſitis, & communiter dictis ſecundũ ſpeciem. De iſta materia Burleus. 7. Ethi. habet quod ad propoſitum conducit. Vnde dicit ipſe notandum circa virtutem heroicam, q̃ ipſa non eſt ſpecie diſtincta à virtutibus communiter dictis, ſcilicet a fortitudine, manſuetudine, temperantia & cæteris. Nã in ſpecie cuiuſlibet virtutis ſuperexcellẽtia vltra communem modum hominum eſt virtus heroica. Quod patet hic per Euſtratium dicentem, quòd ſi quis fiat fortis ſuper omnem fortem eius fortitudo eſt fortitudo heroica, & Diuina, & ſi aliquis fuerit temperatus vltra omnem temperatum, eius temperantia eſt temperantia heroica, & ſic de alijs ſpeciebus virtutis. Vnde in qualibet ſpecie virtutis moralis eſt reperire virtutem heroicam, vt liberalitatem heroicam, manſuetudinem heroicam & cæteris hæc ille. Vbi patent quę dicta ſunt, quòd heroica vt Philoſophus loquitur, non diſtinguitur ſpecie ab alijs. Sed D.S. hic loquitur, de virtute heroica gratuita, verum eſt tamen quòd D.S. infra q.68.ar.1.ad primum, & ar.2. in corpore videtur magis velle, quòd etiam vt Philoſophus loquitur, heroica diſtinguatur à ciuili, & tunc poſſet dici, quòd non diſtinguuntur ex obiecto materiali, & ſic loquitur in 3.parte. Sed tamen ex obiecto formali, & in ordine ad aliam naturam, vt hic loquitur. Verum eſt tamen quòd magis eſſet pro defenſione diſtinctionis donorum a virtutibus, ponere heroicam diſtinctam a ciuili. Scotus autem in 3.diſtin.35. in fine dicit ad illud Philoſophi de virtute heroica dico, quòd in omni virtute aſſignat quatuor gradus qui ſunt eiuſdem habitus in ſpecie, ſcilicet perſeuerantiam, continentiam, temperantiam, & heroicam. Perfectiſſima ergo virtus in eadem ſpecie manens eſt heroica. Et ſic metaphoricè loquuntur aliqui quòd perficit modo inhumano, quia ſcilicet non eſt communiter hominis ad illum gradum, licet eiuſdem ſpeciei, attingere, & poſt pauca. Licet ergo beſtialitas ſit alius habitus a cõmuni vitio humano qui eſt circa aliud obiectum, non ſequitur heroicam eſſe alterius ſpeciei a virtute humana, quia circa obiectum

Dubium.

Reſpõſio.

Virtus heroica quomodo diſtinguitur à virtute humana.

Scotus.

Digitized by Google

ſtum ordinat, ſed excellentius. Nec eſt manifeſtum hanc excellẽtiam non poſſe eſſe per alium gradum eiuſdem ſpeciei, hæc ille. Ex quibus patet quid ipſe ſenſerit in hac materia, quia conformiter D.S. tertia parte vbi ſupra, &c.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd contrariorũ poteſt eſſe vnus habitus ſecundùm, quòd contratria conueniunt in vna ratione, nunquam tamen cõtingit, quòd habitus contrarij ſint vnius ſpeciei; contrarietas enim habituum eſt ſecundùm contrarias rationes, & ita ſecundùm bonum, & malum, habitus diſtinguuntur, inquantũ vnus habitus eſt bonus, & alius malus, non autem ex hoc, ꝙ vnus eſt boni, & alius eſt mali.

¶ Maior vera, ſed minor malè ſubſumitur, & malè infert. Ad minorem dico, quòd verum eſt, quòd idem habitus, ſcilicet intellectualis non moralis eſt cõtrariorum obiectorum ſub vna ratione communi, vt patuit ar. 2. ad primum. Sic medicina eſt ſani, & ægri; ſed vnus habitus non eſt bonus, & malus quamuis poſſit eſſe boni, & mali, ſicut metaphyſica eſt boni, & mali, & tamẽ etiam habitus intellectualis bonus diſtinguitur ſpecie à malo, ſicut ſcientia ab errore, Ergo, &c. Verum, nõ diſtinguitur penes bonum, & malum tanquam obiecta, quia ſunt circa bonum, & malum, tamẽ diſtinguuntur, quia vnus eſt bonus, alius eſt malus, quia contraria diſtinguuntur ſpecie; bonus autem habitus, & malus ſunt contrarij, ſed de bono, & malo ſub cõi ratione poteſt eſſe idem habitus, &c.

Dub. 770. ¶ Ad ſecundum dicendum, quòd bonum commune omni enti non eſt differentia conſtituens ſpeciem alicuius habitus, ſed quoddam bonum determinatum, quod eſt ſecundùm conuenientiam ad determinatam naturã, ſcilicet humanam; ſimiliter etiam malum, quod eſt differentia conſtitutiua habitus non eſt priuatio pura, ſed eſt aliquid determinatũ repugnans determinatæ naturę.

¶ Ad maiorem, bonum tranſcendenter in ſui communiſſima ratione acceptum conuertitur cum ente, verum, ſed non bonũ hominis, quod eſt ſecundùm rationem eſſe, ideſt operari conformiter circa determinatum obiectum ad rectam rationẽ, & eſt bonũ morale. Similiter bonũ naturale alicuius naturæ determinatę non conuertitur cum ente, ſicut eſſe hominem vel aſinum, &c. & tale bonum poteſt eſſe differentia alicuius ſpeciei. Ad ſecundam partem minoris dico, quòd vt ſupra patuit q. 18. ar. 5. ad 2. Malum in moralibus non eſt pura priuatio, ſed poſitiuum habens annexam priuationem debiti ordinis rationis vt D. S. declarat prima par. q. 48. videlicet bonum ſenſibile cui annectitur remotio debiti finis, & boni. & tale bonum poteſt eſſe ſpeciale, & dare ſpeciem habitui. Sic intemperantia eſt habitus diſponens ad ſequendum delectationes in ſenſibilibus contra ordinem rationis, & per conſequens eſt habitus malus homini, cuius bonum eſt ſecundùm rationem eſſe ſecundùm Dionyſium, &c.

¶ Nota circa maiorem, quòd id, quod eſt commune omni enti poteſt conſtituere ſpeciem alicuius diſtincti habitus, non quidem vt eſt commune, ſed vt conſideratur ſub vna diſtincta, & determinata ratione conſiderandi; ſic ens commune vt accipitur in abſtractione formali, ſcilicet ſecundùm quòd conſideratur ſine materia ſenſibili ſecundùm rem, & rationem, & vt accipitur ens non vt eſt quoddam commune ad omnes gradus omnium rerum, ſed vt cõparatur vt formale ad materiale a quibus abſtrahitur, & non vt totum ad partem. Sic certè commune, ſed non vt cõmune poteſt conſtituere certum, & diſtinctum habitum, quare D.S. in principio ſolutionis intelligendus eſt, quòd bonum commune omni enti nõ eſt differentia conſtituens ſpeciem alicuius habitus, ſcilicet moralis, tamen poteſt conſtituere habitum aliquem intellectualem ſi capitur ſub ratione conſiderandi diſtincta, habitus eñ morales præſertim, diſtinguuntur penes bonum, & malum, quæ formaliter reſpiciunt; habitus autem intellectuales ſicut ſcientia, & error diſtinguuntur etiam penes bonum, & malum propter contrariam habitudinem ad naturam, eſto quòd habitus vnus ſit boni, & mali, ſicut obiectorum, in moralibus autem habitus eſt boni tantũ. Vnde habitus morales diſtinguuntur etiam penes ea ſicut ſecundũ obiecta propria, loquendo de malo, vt dictũ eſt, id eſt vt accipitur pro bono, quod habet remotionem alicuius boni adiunctam.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ plures habitus boni circa idem ſpecie diſtinguuntur ſecũdùm conuenientiam ad diuerſas naturas, vt dictum eſt.* plures verò habitus mali diſtinguuntur circa idem agendum ſecundùm diuerſas repugnantias ad id, quod eſt ſecundùm naturam; ſicut vni virtuti contrariantur diuerſa vitia circa eandem materiam.

* 2a conar.

¶ Dicendum ad antecedens, ꝙ circa idem obiectum ſaltẽ materialiter contingit eſſe diuerſos habitus malos. Verum, & illa diuerſitas ſumitur non præcisè penes obiectum, ſed penes diuerſas repugnantias ad naturam hominis; ſcilicet abundantiam, & defectum, & ſecundum diuerſa motiua, quæ eſt ratio, ſicut excedere rationis medium in delectationibus eſt intemperantiæ, & deficere a delectationibus eſt inſenſibilitatis, & vtrumque eſt contra rationem, & malum hominis, diuerſimodè tamẽ. Vide infra q. 72. ar. 8. Similiter circa idem bonum contingit ſe habere conuenienter in ordine ad aliam, & aliam naturam, & ſecundùm hoc virtutes diſtinguuntur, vt dictum eſt de heroica infuſa, & virtute humana. Vltra, non ergo diſtinguuntur habitus ſecundum bonũ, & malum. Verum, ad hunc ſenſum quem conſequens requirit ex præmiſſis, videlicet ſecundùm bonum, & malum obiecti, ita quòd nõ tantum diſtinguuntur habitus quando vnus eſt circa obiectũ bonum, alius circa obiectum malum, immo diſtinguuntur quando ſunt circa idem obiectum bonum vel malum, ſed diſtinguuntur ſecundùm bonum vel malum naturæ, & ſecundùm bonũ alterius & alterius naturæ. Et diſtinguuntur penes malum, & malũ eiuſdẽ naturæ ſecundùm diuerſam repugnantiam ad eandem, vt patet de intemperantia, & inſenſibilitate, quæ diſtinguuntur circa idẽ obiectum, ſaltem materialiter idem, non formaliter, vt patebit infra q. 72. ar. 8. Sed ſecundùm ſuperabundantiam, & defectum in eadem materia ſub diuerſis rationibus motiuis, & ergo obiectum non eſt formaliter idem, & illam ſolutionem D.S. intendit. Vnde concludit hoc argumentum, quòd habitus non ſemper diſtinguũtur (ſcilicet in intellectualibus) quia boni, & mali obiectiſed quia bonus & malus, vel quia malus, & malus, ſecundùm diuerſam habitudinem ad naturam eandem, vel quia bonus, & bonus, ſed in ordine ad diuerſas naturas, &c.

¶ Nota circa hanc ſolutionem, quòd D.S. videtur dictum argumenti admittere, ſcilicet quòd heroica, & humana virtutes ſunt diuerſi habitus, etiã vt Philoſophus loquitur de heroica, quod eſſet cõtra ſupra dicta in cor. ſed D.S. loquitur in ſolutione de hoc expreſsè vel ex intentione, ideo dic vt in corpore, &c.

Vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

B Supra. q. 51. ar. 2 ad 3.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd vnus habitus ex pluribus habitibus conſtituatur, illud enim cuius generatio non ſimul perficitur, ſed ſucceſſiuè videtur conſtitui ex pluribus partibus, ſed generatio habitus non eſt ſimul, ſed ſucceſſiuè ex pluribus actibus, vt ſupra habitum eſt.* ergo vnus habitus conſtituitur ex pluribus habitibus.

* q. 51 ar. 2.

¶ 2 Præt. Ex partibus conſtituitur totum, ſed vni habitui aſſignantur multæ partes, ſicut Tullius.* ponit multas partes fortitudinis, & temperantiæ, & aliarum virtutum, ergo vnus habitus conſtituitur ex pluribus.

* li. 2. de inuento. in fol 4. ante finem lib.

¶ 3 Præterea. De vna ſola concluſione poteſt ſcientia haberi actu, & habitu; ſed multæ concluſiones pertinent ad vnã ſcientiã totã, ſicut ad geometriã vel arithmeticam, ergo vnus habitus conſtituitur ex multis.

¶ Sed contra, habitus cũ ſit qualitas quædam eſt forma ſimplex, ſed nullum ſimplex cõſtituitur ex pluribus, ergo vnus habitus non cõſtituitur ex pluribus habitibus.

¶ Hic vltimò quærit de quodam dubio, quod poteſt orii ex dictis, quia enim habitus ſunt diſtincti, ideo quærit an ſint ita diſtincti, quòd vnus non conſtituatur ex alio.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd habitus ad operationem ordinatus de quo nunc principaliter intendimus, eſt perfectio quædam potentiæ, omnis autem perfectio proportionatur ſuo perfectibili, vnde ſicut potentia cũ ſit vna ad multa ſe extendit ſecundùm quòd conueniũt in vno aliquo, ideſt in generali quadam ratione obiecti, ita etiam habitus ad multa ſe extendit ſecundùm quòd habent ordinem ad aliquod vnum, puta ad vnam ſpecialem rationẽ obiecti vel vnam naturam, vel vnum principium vt ex ſupradictis patet.*

* q. 54 ar. 1. & 2.

¶ Concluſio reſponſiua circa finem, quã declarat D.S & probat per corpus articuli eſt iſta. Habitus de quo loquimur, ſcilicet ad operationem ordinatus, eſt qualitas ſimplex nõ conſtituta ex pluribus habitibus etiam ſi ad multa ſe extendat. Hãc concluſionem D.S. probat duplici ratione. Secunda eſt, ibi. Non enim vnus, &c. Secundò oſtendit quomodo duæ partes concluſionis ſint cõpoſſibiles, ibi. Si igitur, &c. Tertiò ipſam concluſionem infert, ibi. Inde eſt, quòd habitus, &c. Prima ratio pro concluſione eſt, Omnis perfectio proportionatur ſuo perfectibili, ſed habitus de quo intendimus eſt perfectio potentiæ, ergo, &c. Subſumitur, ſed potentia vna exiſtens, ad multa ſe extendit ſecundùm quòd conueniunt in

vno aliquo, &c. ergo etiam habitus vnus exiſtens ad multa ſe extendit, ſecundùm quòd habent ordinem ad vnum, &c. vt in littera. Deinde cum dicit

¶ Si igitur conſideremus habitũ ſecũdũ ea ad quæ ſe extendit, ſic inuenimus in eo quandã multiplicitatẽ, ſed quia illa multiplicitas eſt ordinata ad aliquid vnum, ad quod principaliter reſpicit habitus.

¶ Oſtendit D.S. qũo iſtæ duæ partes concluſionis ſtent ſimul. ſ. vnitas, & multiplicitas, ita ꝙ habitus ſit ſimplex qualitas non cõſtituta ex multis habitibus, & tamen ad multa ſe extẽdat, quia eſt vnus habitus ratione ſubiecti in quo eſt, & ratione obiecti formalis, ſed multiplex ratione cõtentorum ſub obiecto formali vel ordinatorum ad naturam; ſed quia non eſt in multis, nec ad ea ſe extendit niſi ratione vnius formalis rationis, ideo ab illa omnes partes ſm quas ſe extendit conſtituunt ſolũm vnum habitum. Et illa expoſitio habetur ex ſupra dictis q. 52. ar. 1. & 2. Nec credo, quòd D.S. hic aliter intendat quàm vbi iam. Eſt igitur habitus in communi ſimplex qualitas permiſſiuè, & non per repugnantiam, quia datur habitus ſine omni multiplicitate additionis partiũ, vt patet de habitu qui eſt ſpecies intelligibilis, & de habitu morali, qui quamuis ad plura ſe extendat, hoc tamen non fit per additionem vt patuit ſupra, & infra patebit. Sed habitus ſcientiæ qui eſt in ratione eſt ſimplex qualitas, quia non conſtituta ex partibus quantitatiuis, ſicut nec potentia cuius eſt perfectio, nec cõſtituta ex multis habitibus eſto ad multa ſe extendat, quia etiam nomen ſcientiæ poteſt dici de qualibet partiali noticia, nec alia noticia facit alium habitũ, ideo etiam poteſt dici ſimplex habitus propter vnitatem ſpecificantis. Conſequenter ibi.

¶ Inde eſt, ꝙ habitus eſt qualitas ſimplex nõ cõſtituta ex pluribus habitibus, etiam ſi ad multa ſe extendat.

¶ Infert ipſam concluſionem, ꝙ habitus eſt qualitas, &c. vt in littera. Nota autem verba, quia D.S. dicit, ꝙ habitus non cõſtituatur ex partibus multis, quæ tñ cõtinent ſub vna tõne formali, ſed dicit ꝙ non ex pluribus habitibus. Et quamuis multi fundent ſe in hoc ar. de ſimplicitate ſcientiæ, videtur tñ ꝙ nihil fauoris habeant, quia D.S. dicit, ꝙ habitus habet multiplicitatem ſm ea ad quæ ſe extendit, quæ multiplicitas extenſionis non vꝰ intelligibilis, niſi ſm ꝙ habitus augetur per additionẽ, vt patuit. q. 52. ar. 2. Illa autem additio eſt in habitu ſm ſe per additionẽ notitiæ ad notitiam, ſed quia omnes iſtæ extenſiones habent vnitatẽ ab vna ratione ſpecificante in ratione ſcientiæ, & habitus, ideo ſcientia nõ additur ſcientiæ, ſed ſcientia præexiſtens augetur vt habetur in ſolutione tertij. Præſuppono igitur, quòd iſte articulus non contradicit ſupra dictis de habitu ſcientiæ, quia & ipſa eſt qualitas ſimplex non conſtituta ex multis habitibus, tamen ſe ad multa extendit, quæ extenſio arguit plures partes eiuſdem ſcientiæ. Nec videtur intelligibile, quòd augmentum extenſiuum habitus fiat ſine acquiſitione alicuius abſoluti, ſic quòd maneat vna qualitas ſimplex quæ tamen dicatur augeri per additionem nouorum reſpectuum. Vide Capreo. in 4. di. 25. ad 2. contra primã concluſionẽ. Tunc ibi.

An ſcientia ſit ſimplex qualitas.

¶ Non enim vnus habitus ſe extendit ad multa niſi in ordine ad vnum ex quo habet vnitatem.

¶ Subiungit vnam aliã rationẽ ſecundã pro concluſione, & arguitur ſic. Si vnus habitus eſſet conſtitutus ex pluribus habitibus, hoc eſſet quia vnus habitus extendit ſe ad multa, ſed propter hoc non conſtituuntur ex pluribus habitibus, ergo, &c. Minor probatur, quia qũ ſe extendit ad multa hoc fit in ordine ad vnũ vel ſm obiectum, vel naturam, vel principiũ, ſicut intellectualis habitus; ſcientia extendit ſe ad multa contenta ſub vna ratione formalis obiecti, & habitus moralis ad multas paſſiones in ordine ad vnã naturam. ſ. rationis humanæ, quæ etiã eſt principium virtutis, ſed propter vnitatem illius, quod dat vnitatẽ, & ſpeciẽ, omnia ad quæ ſe extendit continentur, & cõſtituunt vnũ habitum, ſicut oſa quæ ſunt in motu ante, & poſt, conſtituunt vnũ motũ propter vnitatem termini, ergo habitus non conſtituitur ex pluribus habitibus.

¶ Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primũ ergo dicendũ, ꝙ ſucceſſio in generatione habitus non contingit ex hoc, ꝙ pars eius generetur poſt partem, ſed ex eo, ꝙ ſubiectum non ſtatim conſequitur diſpoſitionẽ firmã, & difficile mobilem; & ex eo, ꝙ primò imperfectè incipit eſſe in ſubiecto, & paulatim perficitur, ſicut etiam eſt de alijs qualitatibus.

¶ Dicendum, ꝙ maior non eſt vera vniuerſaliter, quia vt ſupra patuit q. 52. eſt duplex modus augmenti, quorum vnus fit per ſolã maiorem participationem ſubiecti abſq; additione quacunq; & ſi tale augmentum dicimus generationẽ, maior eſt falſa, poteſt cñ habitus ſucceſſiuè acquiri, & generari propter hoc, ꝙ paulatim perficitur in modo intelligendi ſubiecto. Minor eſt vera de habitu quo ad modum in eſſendi ad minus, ſed negatur conſequentia. Ex præterea nota, ꝙ D.S. ſoluendo loquitur ſolùm de generatione ſucceſſiua habituum qñ augentur ſm participationem ſubiecti. Sed quid dicemus de generatione qua habitus fit maior ſm ſeipſum, & non tñ ſm participationem ſubiecti? Dico tunc ad argumentũ primò, ꝙ male infert. D.S. enim aſſumit ĩ maiore de pluribus partibus, & in concluſione infertur de pluribus habitibus, quod non valet; nam ſcia conſtituitur iuxta dicta ex pluribus partibus. ſ. ſcia tota, & perfecta, eſto ſcientia imperfecta poſſit eſſe ſine partibus, non tamen pluribus ſcientijs, & habitibus; quia omnes partes ſciẽtiæ ſunt vna ſcientia, & quælibet ſingillatim eſt ſcientia, licet imperfecta. Vnde ſecundum hoc dicendum eſt ad argumentum formaliter ad maiorem. Illud cuius generatio, &c. Verum, ſi ratione ſui perficiatur, ſucceſſiuè, conſtituitur ex partibus, non quidẽ quãtitatiuis, ſed etiam ſimplicibus, ita quòd quælibet pars eſt ſimplex qualitas. Conceditur minor de quibuſdam, ergo vnus conſtituitur ex pluribus habitibus negatur; ſed ex pluribus partibus modo dicto, & hoc non eſt contra concluſionem.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ partes quę ſingulis virtutibus cardinalibus aſſignantur, non ſunt partes integrales, ex quibus conſtituatur totum, ſed partes ſubiectiuę, ſiue potentiales, vt infra patebit. * *q. 57. ar. 6 & 2. q. 48.

¶ Dicẽdum, ꝙ maior vera, de partibus integralibus propriè dictis, quia illę cõſtituunt totum ſiue quantitatiuę ſiue eſſentiales. Heruęus enim ponit duplices partes integrales, ſcilicet eſſentiales, & quantitatiuas, & loquendo de partibus quantitatiuis vel eſſentialibus minor negatur, & dico, quòd aſſignantur virtuti ſcilicet morali, & etiam prudentiæ multæ partes non integrales, ſed poteſtatiuę, & ſubiectiuę, & de hoc infra. q. 57. ar. 6. & clarius ſecunda ſecundæ q. 48. Nota autem ne videatur diſcrepantia inter doctorem ibidem, & hic vbi dicit quòd virtutis non ſint partes integrales, illic autem oſtendit quomodo alicui virtuti poſſunt connumerare triplices partes, videlicet integrales ſubiectiuę, & potentiales. D.S. enim ſeipſum ſoluit, quia dicit ſecunda ſecundæ vbi iam. Tribus ergo modis poſſunt aſſignari partes alicui virtuti. Vno modo ad ſimilitudinem partium integralium, &c. Non ergo vult D.S. ꝙ virtus habeat partes integrales propriè, ſcilicet quantitatiuas integrantes totum, ſed per ſimilitudinem ſicut D. S. ille exponit, vt ſcilicet illæ dicatur eſſe partes virtutis alicuius integrales, quæ neceſſe eſt concurrere ad perfectum actũ illius virtutis, & ſic ponũtur octo partes prudentiæ. Patet ergo, ꝙ non eſt diſcordia, qa hic loquimur propriè de partibus integralibus virtutis moralis, ubi ſimiliter nanc autem oſtendit quomodo alicui virtuti poſſunt connumerari

mus ſcientialis,& totalis;ſed tantùm partialis conſtituens cum precedente eandem ſcientiã ad ſenſum corporis; oportet enim reducere ad memoriam, quòd cum quis de nouo inducitur in cognitionem concluſionis prius ignoratę,quòd ſcientia ſua augetur dupliciter,vt patuit q.52.art.2.vbi hoc D.S.dixit expreſſis verbis.Similiter etiam ſcientia poteſt augeri ſecundùm ſeipſam per additionem;ſicut cum quis plures concluſiones geometriæ addiſcit,augetur in eo habitus eiuſdem ſcientiæ ſecundùm ſpeciem, augetur nihilominus ſcientia in aliquo ſecundùm participationem ſubiecti per intenſionem &c.hæc ille in forma.Ex quibus oportet dicere ad minorem,quòd cum multæ concluſiones ſciuntur,quòd ſcientia augetur per additionem,& non ſolùm per intenſionem,quare non videntur apprehendere mentem Doct.Sanct. qui dicũt quòd ſcientia ad plura ſe extendat (ſcilicet ſimplex qualitas) ſine additione;nam ligat eos dictum Doc.San. quòd cum quis addiſcit plures concluſiones fit additio,& non tantùm intenſio, ſimplici autẽ non fit additio.Summariè igitur patet,quòd iſta dicta D.S.nõ cõuincunt qualitatem ſimplicem eſſe ſcientiam, immo oppoſitum. Nec valet quòd dicant, quòd ſcientia non eſt ſpecies ordinatæ ſecundùm Doct. quia ſpecies adderetur ſpeciei, & habitus habitui. Dico enim quòd ſcientia eſt aliquæ ſpecies,quas producit ratio non intellectus agens. Sed nego, quòd addatur habitus habitui, ſed additur notitia notitiæ conſtituens cum priori vnum habitum totalem,licet non eſſet inconueniens dicere,quòd additur partialis habitus conſtituens cum alio totum habitum,& tamen quælibet illarum notitiarum poteſt ſignificari nomine illius habitus; ſicut ſanitas in quocunque gradu,& non ſolũ perfectiſſima ſignificatur hoc nomine ſanitas,vt patuit q.52.ar.1. Quare dicit D.S. quòd de vna concluſione habetur habitus,ſed imperfectus,& per ſequentem demonſtrationem non aggeneratur in eo alius habitus,ſcilicet totalis,& ſpecie diſtinctus; ſed prior habitus cum quo ſecundò acquiſitum tranſit in identitatem eiuſdem habitus ſit perfectior (ſcilicet cum ſecundo addito) vtpote ad plura ſe extendens (quæ extenſio fit per additionem) eo quòd concluſiones,& demõſtrationes vnius ſcientiæ ordinatæ ſunt (ſcilicet ordine cauſalitatis)& vna deriuatur ex alia. De iſto vltimo verbo, eſt exemplum, vt omne animal rationale eſt riſibile;ergo Homo eſt riſibilis. Poſtea arguitur ſic,omne riſibile eſt diſciplinabile, omnis homo eſt riſibilis;ergo diſciplinabilis;ibi prima concluſio demonſtrat ſecũdam,& vna deriuatur ex alia,& ſic habitus idem ad plura ſe extẽdit per additionem alterius concluſionis. Et videtur quòd primũ argumentum procedat de habitu in generali,& ſimiliter ſolutio, & loquitur de vno modo generationis habitus, qui competit omnibus habitibus.(ſecundùm radicationem ſubiecti. Secundũ argumentum procedit de habitu morali tantùm, vt de ſe patet. Tertium autem de habitu ſcientiali qui eſt intellectus. Vnde ex prima ſoluuone non poteſt argui de ſcientia &c.

¶Nota quòd Alphonſus in prologo primi.q.7.ar.1. dicit q͡ habitus Metaphyſicus eſt vnus non quidem vnitate ſimplicis formę, ſed vnitate cuiuſdam totalitatis per ſe ordinis, hæc ille, Scotus autem in 3.diſt.95.circa finem dicit. Quilibet habitus intellectualis habet vnitatem ex vnitate ſui primi obiecti in quo habitus virtualiter continetur, ſicut in ſua cauſa partiali; ſicut Geometria dicitur vnus habitus ex vnitate lineæ,in qua linea oſa alia,quæ deducuntur in ſcientia illa,virtualiter continentur mediatius, vel immediatius,ſecundùm quòd ſe habent ad illam;tamen ſi alia explicata in ſcientia conſiderentur ſub propriis rationibus in ſe, non autem vt continentur in aliquo vno primo ſubiecto, fortè tot ſunt habitus quot concluſiones diſtinctè ſpecie ſunt demonſtratæ, hæc ille. Ex quibus videtur etiam velle, quòd ſcientia non ſit qualitas ſimplex.

Scotus.

Quæſt. Quinquageſimaquinta.

De habitibus in ſpeciali, ſcilicet de ſcientia virtutum.

C Conſequenter conſiderandum eſt de habitibus in ſpeciali. Et quia habitus,vt dictum eſt, diſtinguuntur per bonum & malum. Primò dicendum eſt * de habitibus bonis,qui ſunt virtutes,& alia eis adiuncta,ſcilicet dona.beatitudines,& fructus.Secundò de habitibus malis, ſcilicet de vitijs, & peccatis. Circa virtutes autem quinque conſideranda ſunt. Primò, de eſſentia virtutis. Secundò,de ſubiecto eius. Tertiò, de diuiſione virtutum. Quartò,de cauſa virtutis. Quintò, de quibuſdam proprietatibus virtutis. Circa primum quærũtur quatuor. Primò, Vtrum virtus humana ſit habitus. Secundò, Vtrum ſit habitus operatiuus. Tertiò, Vtrum ſit habitus bonus. Quartò, de definitione virtutis.

*q.54.ar.3.

¶ Patet ratio ordinis ex primo phyſicorum; quia communiora ſunt priora procedenti de imperfecto ad perfectum in cognitione. Et quia vt dictum eſt quæſtio.præcedenti artic.3. Habitus diſtinguuntur per bonum, & malum; ideo primò agendum eſt de habitibus bonis qui dicuntur virtutes, & de alijs eis annexis, videlicet donis, beatitudinibus, & fructibus;de hinc agendum eſt de habitibus malis qui dicuntur vitia. Et illa ſecunda pars incipit in quæſtio.71.

¶ Circa primum quinque conſideranda ſunt, & patet ordo inter iſtas quæſtiones per maiorem propinquitatem ad vltimum. Circa primum (ſcilicet eſſentiam virtutis) quærũtur quatuor. Et patet iterum ordo horum articulorum ſecundùm magis commune,& minus.Primò quæritur de genere propinquo.

Vtrum virtus humana ſit habitus.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd virtus humana non ſit habitus. Virtus enim eſt vltimũ potentiæ, vt dicitur in primo de cœlo; * ſed vltimum vniuſcuiuſque reducitur ad genus illud cuius eſt vltimũ; ſicut punctum ad genus lineæ; ergo virtus reducitur ad genus potentiæ,& non ad genus habitus. Infra q.56. artic.3. cor. Et 2. di.27. art.1. Et 3. di.23. q.1. ar.3. q.1.& 3. Et veri. q.1.ar.1. * Tex.116.

¶ 2 Præt. Auguſt. dicit in ſecundo de libero arbitrio, * quòd virtus eſt bonus vſus liberi arbitrij; ſed vſus liberi arbitrij eſt actus; ergo virtus non eſt habitus; ſed eſt actus. *Aug.c.19.

¶ 3 Præte. Habitibus non meremur, ſed actibus; alioquin Homo mereretur continuè etiam dormiendo; ſed virtutibus meremur; ergo virtutes non ſunt habitus; ſed actus.

¶ 4 Præt. Auguſt. dicit in libro de moribus eccleſiæ,* quòd virtus eſt ordo amoris, & in libro 83.q.* dicit,quòd ordinatio,quæ virtus vocatur,eſt fruendis frui, & vtendis vti;ordo aũt ſeu ordinatio noĩat,vel actũ, vel relationẽ;ergo virtus non eſt hĩtus;ſed actus, vel relatio. *Aug. li.1. cap.15. *quæſt.30.

¶ 5 Præt. Sicut inueniuntur virtutes humanæ,ita & virtutes naturales; ſed virtutes naturales, non ſunt habitus; ſed potentiæ quædam; ergo etiam neque virtutes humanæ.

¶ Sed contra eſt,quod Philoſophus in libro prædic.* ſcientiam,& virtutem ponit eſſe habitus. *In prædicam.quali.

¶ Hic primò quærit de eo,quod eſt de eſſentia,puta genere.

¶ Reſpondeo dicendum,quòd virtus nominat quandam potentiæ perfectionem.

¶ Doct. Sanct. abſoluit breuiter quæſitum tali concluſione reſpon.ſua in fine,quòd ſic. Virtutes humanæ ſunt habitus (& dicit notanter virtus humana; quia illa eſt habitus, & non virtus naturalis, vt patebit.) Probatur concluſio. Virtus eſt perfectio potentiæ, & virtus humana eſt perfectio potentiæ rationalis; ſed perfectio potentiæ rationalis eſt habitus, non autem perfectio potentiæ naturalis; ergo virtus humana eſt habitus Doct. Sanct. probat primò maiorem,ſecundò minorem, ibi. Vniuſcuiuſque enim perfectio &c. Maior ergo patet;quia virtus nominat quandam potentiæ perfectionem &c. Deinde ibi. Concluſio

¶ Vniuſcuiuſque autem perfectio præcipuè conſideratur in ordine ad ſuum finem, finis autem potentiæ actus eſt; vnde potentia dicitur eſſe perfecta ſecundùm quòd determinatur ad ſuum actum.

¶ Probat minorem ſic. Potentia dicitur eſſe perfecta ſecũdùm quòd determinatur ad ſuum actum (ſcilicet vnum & determinatum) ſed potentiæ rationales determinantur ad actus per habitus, non autem naturales; ergo minor vera. Huius rationis pro minore D.S.primò ponit maiorem,ſecundò declarat minorẽ,ibi. Sunt autem &c.Maior ergo probatur in litera.Tunc ibi.

¶ Sunt autem quædam potentiæ, quæ ſecundùm ſeipſas ſunt determinatæ ad ſuos actus; ſicut potentiæ naturales actiuę,& ideo huiuſmodi potentiæ naturales ſecundùm ſeipſas dicuntur virtutes; potentię autem rationales, quæ ſunt propriè hominis non ſunt determinatæ ad vnum; ſed ſe habent indeterminatæ ad multa, determinantur autem ad actus per habitus; ſicut ex ſupra dictis patet, * & ideo virtus humanæ habitus ſunt. * q.49 ar.3

¶Declarat minorem præcedẽtem pro minore principali p vnã diſtinctionem. Et arguit ſic,potentiæ tãnales nõ ſunt determinatæ ad vnũ;ſed indeterminatæ ad multa,nõ aũt potentię naturales

ſed determinatio talis potentiæ habentis ſe ad plura, & quę varijs modis determinari habet, eſt habitus, igitur &c. Vnde Doc. Sanct. in fine infert concluſionem ipſam reſpõſiuam, & patet. Circa materiam huius articuli declarandam, ſe magis extendit D.S. in de virtu. q.1. ar.1. vide ibidem.

¶ Et nota quòd Diuina potẽtia eſt de ſe completa, ſimiliter intellectus agens, ſimiliter virtutes actiuę naturales; ideo tales non ſunt habitus; ſed metipſæ potentiæ; potentia autem ſenſitiua de ſe non eſt cõpleta; ideo non eſt virtus ipſa ſola, ſed ſecũdùm q̃ eſt actu paſſa, de rõnabilibus potẽtijs hoc patuit in corpore articuli.

Differunt potẽtia, & virtus.

¶ Nota ex iſtis, quia differunt abſolutè loquendo potẽtia, & virtus; nam potentia, vt ſic ſignificat principium actus etiam indeterminatum, & incompletũ; ſed virtus abſolutè, & in communi acceptione, ſignificat completum principium agẽdi, & determinatũ, quodcunque ſit illud. De hoc etiam ſupra q.26. arti.1. ad primum, & vide de materia huius articuli Capreolum in 3. diſt.23. circa ſecundam concluſionem.

Capreolus.

¶ Nota circa argumentum in contrarium vbi ſcientia conditur virtu. de hoc patebit infra quæſtio. 56. quia ſcientia, & habitus alij intellectuales (dempta prudentia) non ſunt virtutes ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid. De hoc D.S. in de virtu. mate. 1. ar. 7. ad tertium, vbi dicit, ſcientia diuiditur contra moralem virtutẽ, & tamen ipſa eſt virtus intellectualis, vel etiam diuiditur contra propriſſimè dictam, ſic enim ipſa non eſt virtus.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quandoque virtus dicitur id ad quod eſt virtus, ſcilicet vel obiectum virtutis, vel actus eius; ſicut fides dicitur quandoque id quod creditur, quandoque verò ipſum credere, quãdoque autem ipſe habitus quo creditur; vnde quando dicitur quòd virtus eſt vltimum potentiæ; ſumitur virtus pro obiecto virtutis, id enim in quo vltimo potentia eſſe poteſt eſt id ad quod dicitur virtus rei; ſicut ſi aliquis poteſt ferre centum libras, & non plus, virtus eius conſideratur ſecundùm centum libras, non autem ſecũdùm 60. obiectio autem procedebat ac ſi eſſentialiter virtus eſſet vltimum potentiæ.

D. 1172.

¶ Maiorem oportet bene intelligere. Accipitur enim hoc nomen virtus ęquiuoce, & quandoque pro virtute materialiter, id eſt pro obiecto ſecundùm quod attenditur, vel circa quod verſat virtus, vel accipitur pro eo ad quod ordinatur virtus; ſicut ad finem, ſcilicet pro actu. Tertio modo accipitur virtus eſſentialiter, p̃ cõplemento potentiæ formali, quod quandoque eſt habitus, quãdoque non, ſed ipſamet potentia. Dicitur igitur ad maiorem, quòd in illa auctoritate Philoſophi, accipitur virtus materialiter, id eſt, p̃ obiecto virtutis, ac ſi dicat, virtus alicuius penſatur in ſummo, & maiori obiecto in quod quis poteſt, & eſt virtus ſic accepta vltimum potentiæ extrinſecum, nec oportet, quòd ſit in eodem genere cum potentia; ſi autem virtus accipitur pro actu ad quem ordinatur habitus, tunc eſt vltimum potentiæ, etiam extrinſecum, i. vltiſſimus, & perfectiſſimus effectus qui a tali habitu prouenire poteſt, nec eſt in eodem genere propinquo. Vnde D.S. in de virtutibus in communi. q.1. arti.9. ad decimumquintum. Virtus dicit vltimum potentiæ, non quia ſit de eſſentia potentiæ; ſed quia inclinat ad id in quod potentia vltimò poteſt, hæc ille. Si autem capiẽ virtus propriè pro complemento potentiæ, tunc dico q̃ quandoque eſt ipſa potentia met. aliquando autem eſt perfectio habitualis potentiæ ſuperaddita, vt hic patet de virtute humana. Vltra, ſed vltimum vniuſcuiuſque &c. Verũ, vltimum intrinſecum, & quaſi ſpecificum, & terminans intrinſecè eſt in eodem genere reductiuè. Sed dico quòd virtus eſſentialiter, nõ eſt terminus intrinſecus eſſentialis potentiæ; ſed ſuperueniens, & accidentalis, igitur non oportet, quòd ſit in eodem genere propinquo, eſto ſit in eodem genere communi. Quare negatur, q̃ reducatur ad genus potentię, quia non eſt terminus eſſentialis, ſicut punctus, ſed accidẽtalis. Et hæc ſolutio quo ad primum declaratur exemplo de fide &c. quæ quandoque ſignificat obiectum fidei, quandoque actum, ſed propriè ſignificat habitum. Et non oportet illam auctoritatem verificare de virtute eſſentialiter accepta ſ. habitualiter, quòd ſit vltimũ potentiæ, ſed eſt diſpoſitio ad vltimum non ſimpliciter, vltimum etiam actum, ſed ad meliorem actum qui poteſt conuenire per talem habitum, cum in eadem potentia plures ſint habitus, quorum vnus ad meliorem diſponit, quàm aliud; Vide de Veritate mat. 14. ar. 3. ad ſeptimum, & ad tertium. Et ſi aliquo modo intelligitur, q̃ virtus eſſentialiter ſit vltimum, intelligitur vltimum complemẽtum in ratione principij operandi non termini; ſed magis propriè intelligitur de vltimo obiecto; vnde Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ q.23. articu.3. ad ſecundum. Vltimum autem, quod ponitur in ratione virtutis, non importat ordinem effectus; ſed magis ordinem exceſſus cuiuſdam; ſicut centum libræ excedunt quadraginta, hæc ille.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd bonus vſus liberi arbitrij dicitur eſſe virtus ſecundùm eandem rationem; quia ſcilicet eſt id ad quod ordinat virtus; ſicut ad proprium actum; nihil eſt enim aliud actus virtutis, quàm bonus vſus liberi arbitrij.

¶ Ad maiorem eſt prædicatio materialis, vt Doct. Sanct. habet de virtutibus, id eſt bonus vſus liberi arbitrij eſt materia circa quã verſatur virtus; quia omnis actus virtutis eſt liberi arbitrij, vel elicitiuè, vel imperatiuè; quia nullus actus virtuoſus eſt, niſi humanus; nullus autem eſt humanus, niſi liberi ſit arbitrij, & ergo actus ſenſualitatis, vt virtuoſus, eſt etiam liberi arbitrij, ordinatur igitur ad actum liberi arbitrij: & ergo dicitur. Virtus eſt bonus vſus, id eſt bonus vſus dicitur virtus, ad ſenſum dictum. Sicut & quis dicit, hæc eſt poteſtas mea, loquens de facto vel opere ſuo; ſed eſſentialiter, virtus eſt habitus qui eſt principium talis boni vſus &c. Deberet autem inferri non quòd habitus non eſſet virtus; ſed quòd etiam actus dicitur virtus in vna acceptione nominis &c. Eſt enim nomen virtutis ęquiuocum ad ſignificandum habitum, & actum, & obiectum, vt patebit etiam infra quæſt. 70. artic. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquo dicimur mereri dupliciter. Vno modo; ſicut ipſo merito, eo modo quo dicimur currere curſu; & hoc mõ meremur d actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo, ſicut principio merendi; ſicut dicimur currere potentia motiua; & ſic dicimur mereri virtutibus, & habitibus.

Dub. 1.

¶ Ad maiorem diſtinguo, ſi intelligitur, quòd habitibus nõ meremur ſicut merito (ſaltem propriè dicto) concedo. Si autem intelligitur habitibus non meremur; ſicut principijs merendi (præſertim loquendo de habitibus gratuitis.) Negatur maior. Ad probationem dico. Negando ſequelam; quia tunc ſolũ meretur quando per habitus operatur actu; ſicut & per habitum aliquis nõ ſemper operatur. Dixi autem, quòd habitibus propriè non meremur ſicut merito propriè dicto; quia ſecundùm D.S. in de virtutibus q. prima ar.1 ad ſecundum. Si meritum capiatur largè, ſic quælibet conditio, quæ facit hominem aliquo modo dignum mercedem dicitur, vt ſi dicamus ſpecies Priami meruit imperium; quia digna fuit imperio, & ſic habitualis qualitas poteſt dici meritum; ga præmium ſibi deberur. ſ. pueris baptizatis, ſunt enim per gratiã, & charitatem idonei ad præmium. Sed videtur quòd non ſaluentur ratione habitus tantùm propter habitum; ſed quia efficiuntur participes meriti actualis Chriſti per efficaciam ſacramenti, eſt igitur meritũ propriè actus; ſed principium eſt habitus, vt D.S. hic dicit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd virtus dicitur ordo, vel ordinatio amoris, ſicut id ad quod eſt virtus, per virtutem enim ordinatur amor in nobis.

¶ Ad maiorem, & auctoritatem Auguſtini. Virtus eſt ordo amoris, eſt prædicatio materialis; quia amor in ſe, & ſui effectibus regulandis eſt materia circa quam virtutis moralis. Et hoc declarat Doct. Sanct. infra quæſtio. 61. articu. 2. ad tertium; quia ad quamlibet virtutem cardinalem requiritur ordinata affectio, amor autẽ eſt radix, & principium omnium affectionũ, vt patuit ſupra. Virtus ergo habet ordinare amorem; ſicut etiam dictum eſt ad ſecundum, quòd eſt bonus vſus liberi arbi. &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd potentiæ naturales ſunt de ſe determinatæ ad vnum, non autem potentiæ rationales, & ideo non eſt ſimile, vt dictum eſt.

In cor.

¶ Maior vera quidem quo ad inuenire vtraſque; ſed ipſe virtutes ſunt diuerſarum rationum; quia naturales cum ſint determinatę ex natura ad vnum de ſe ſunt completum principiũ illius operationis. Secus de humanis virtutibus, quia illę ſunt complementum ſuperadditum potentijs rationalibus; nam iſtę non ſunt de ſe determinatę; quia ad oppoſita ſe habent. 9. Metaph. & ideo indigent determinationibus habitualibus, habentibus ſe ad vnum tãtùm in aliqua certa materia, ſcilicet cõformiter ad rationem. Determinationes autem potentiarum de ſe habentiũ ad multa non poſſunt eſſe potentiæ, quia potentiæ ſi ſuperadderẽtur eſſent ita indeterminatæ, ſicut potentia præcedens, igitur oportet, quòd ſuperaddatur determinatio ſe habens ad vnum (id eſt non ad oppoſita) qualis eſt habitus, vide ſupra quæſt. 49. art. 4. ad Tertium, quia potentia nõ præſupponit aliud principium habilitabile p̃ ipſam, & ergo potentia non determinat, ſed determinatur tantùm; determinans igitur eſt alterius rationis, & non actus; igitur habitus, quia oportet, quòd ſit qualitas &c.

Vtrum de ratione virtutis humanæ ſit eſſe habitum operatiuum.

D

Infra q.63. ar.1. cor. & q.71. art.1. ad 2 & q.58. artic.3. cor. Et 1.d. 26. q.2. ar.4

AD ſecundum ſic proceditur. Vẽ q̃ non ſit de rõne virtutis humanæ, q̃ ſit habitus operatiuus dicit enim

enim Tullius in 4. de Tuſculanis quæſtionibus, * quòd ſicut eſt ſanitas, & pulchritudo corporis, ita eſt virtus animæ; ſed ſanitas, & pulchritudo non ſunt habitus operatiui; ergo nec etiam virtus. *Tol.6.

¶ 2 Præt. In rebus naturalibus inuenitur virtus non ſolùm ad agere; ſed etiam ad eſſe, vt patet per Philoſophum in primo de cœlo, quòd quædam habent virtutem, vt ſint ſemper, quædam verò non ad hoc, quòd ſint ſemper, ſed aliquo tempore determinato; ſed ſicut ſe habet virtus naturalis in rebus naturalibus, ita ſe habet virtus humana in rationalibus; ergo etiam virtus humana non ſolùm eſt ad agere; ſed etiam ad eſſe. *Ariſt.tex. 27.

¶ 3 Præterea. Philoſophus dicit * in 7. Phyſic. quòd virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, optimum autem ad quod hominem oportet diſponi per virtutem eſt ipſe Deus, vt probat Auguſt. in lib. 2. de moribus eccleſiæ, * ad quem diſponitur anima per aſſimilationem ad ipſum; ergo videtur quòd virtus dicatur qualitas quædam animæ in ordine ad Deum tanquàm aſſimilatiua ad ipſum, non autem in ordine ad operationem; non igitur eſt habitus operatiuus. *Aug. c.3. & c. & 14.

Ariſt.c.6. ¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Ethi. quòd virtus vniuſcuiuſque rei eſt, quæ opus eius bonum reddit.

¶ Hic conſequenter quærit de differentia, & primò de differentia generica non conuertibili cum virtute, ſcilicet de eſſe operatiuo; nam & vitium aliquod eſt operatiuum; ſed per illam differé tiam diſtinguitur ab habitu eſſendi, quare non eſt differentia ſpecialiſſima; ſed ſubalterna.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd virtus ex ipſa ratione nominis importat quandam perfectionem potentiæ, vt ſupra dictum eſt; * vnde cum duplex ſit potentia, ſcilicet potentia ad eſſe, & potentia ad agere, vtriuſque potentiæ perfectio virtus vocatur; ſed potentia ad eſſe ſe tenet ex parte materiæ, quæ eſt ens in potentia, potentia autem ad agere ſe tenet ex parte formæ, quæ eſt principium agendi; eo ꝙ vnumquodque agit inq̃tũ eſt actu. *Ar. præc. D. 1037.

Concluſio ¶ D. S. reſpondet vnica concluſione affirmatiua, quòd ſic, in fine quam approbat per corpus. Et arguitur ſic, de ratione illius virtutis eſt, quòd ſit habitus operatiuus, quæ eſt potentiæ, quæ ſe tenet ex parte formæ; ſed virtus humana de qua loquimur nõ poteſt pertinere ad corpus, ſed pertinet tantùm ad id quod eſt proprium animæ rationalis; igitur eſt habitus operatiuus Doct. Sanct primò probat maiorem, ſecundò minorem, ibi. In conſtitutione &c. Tertiò ſubiungit ipſam concluſionem, ibi. Vnde virtus humana &c. Pro maiore Doct. Sanct notat, quòd eſt duplex potentia, & per conſequens duplex virtus, quia eſt virtus potentiæ ad eſſe, quæ potentia ſequitur materiam, & eſt virtus potentiæ ad agere. Tunc probatur maior; quia potentia ad eſſe ſequitur materiam, ſed agere ſe tenet ex parte formę, igitur habitus qui eſt potentiæ, quæ eſt propria formæ eſt habitus actiuus. Conſequentia nota. Antecedens probatur; quia vnumquodque agit ſecũdùm quòd eſt actu; ſed eſt actu per formam, igitur agere ſe tenet ex parte formæ. Deinde cum dicit.

¶ In conſtitutione autem hominis corpus ſe tenet ſicut materia, anima verò ſicut forma; & quantum quidem ad corpus Homo communicat cum alijs animalibus, & ſimiliter quantum ad vires, quæ ſunt animæ & corpori communes; ſolæ autem illę vires, quæ ſunt proprię animæ, ſcilicet rationales ſunt hominis tantùm; & ideo virtus humana de qua loquimur non poteſt pertinere ad corpus, ſed pertinet tantùm ad id, quod eſt proprium animæ.

¶ Probat minorem ſic. Virtus humana eſt hominis tantùm, ſecundùm quòd Homo eſt; ergo non pertinet ad corpus; ſed ad animam Antecedens notum; quia propterea vocatur virtus humana; conſequentia probatur; quia Homo conſtituitur ex corpore ſicut ex materia, & ex anima, ſicut ex forma; ſed quantum ad corpus communicat cum alijs animalibus, & ſimiliter quantum ad vires communes animæ, & corporis; ergo virtus humana pertinet tantùm ad id, quod eſt proprium animæ, ſcilicet quantum ad vires rationales, & ſic per conſequens virtus humana eſt ad agere, & non ad eſſe &c.

¶ Sed nota quòd D. S. debet ſanè intelligi circa hoc, quod dicit, quòd virtus humana eſt propria animæ, & non corporis; nam non intelligitur, quòd virtus humana ſit propria animæ; ſicut ſubiecti, quia aliquæ ſunt in concupiſcibili, & iraſcibili, quæ ſunt totius coniuncti, ſed eſt virtus potentiæ, quæ eſt ſolius animæ quantum ad modum operandi, & agendi; & eſt animæ, ſicut principalis principij, & originalis, & ſicut principij mouentis, quia tãtùm eſt in potentia, quæ eſt rationalis ſaltem per participationẽ, & ſecundùm hæc propria animæ rationali, virtus autem, quæ eſt corporis intelligitur ea quæ neceſſariò dependet a qualitatibus corporis naturalibus, nec eſt in poteſtate animæ agere ſecundùm eam cum voluerit, vel quomodo voluerit, ſed agit de neceſſitate naturæ; virtus autem animæ eſt in eius poteſtate quo ad vſum &c. Et hæc videtur eſſe mens D. S. in tertio diſtin. 33. quæſt. 1. articu. 2. quæſt. 3. ad tertium, vbi dicit. Virtutes infuſę, & acquiſitę non ſunt in iraſcibili, & concupiſcibili, niſi ſecundùm quòd participãt aliqualiter rationem, & ex hac parte non habent dependentiam ab organo corporali; ſed continentur ſub mente, ſicut & ſub ratione inquantum ipſam participant, hæc ille. Tunc ibi.

¶ Vnde virtus humana non importat ordinem ad eſſe; ſed magis ad agere, & ideo de ratione virtutis humanę eſt, quòd ſit habitus operatiuus.

¶ Infert vltimò ipſam reſponſiuam concluſionem, quòd de ratione virtutis eſt, quòd ſit habitus operatiuus. Et cõcluſio breuius ſic probari poteſt ex priori ratione; quia virtus humana tenet ſe ex parte potentiæ, quæ eſt animæ rationalis propria, ideo eſt habitus operatiuus. Tenet cõſequentia, quia per formam aliquid eſt operatiuum, & potentia fluens a forma eſt operatiua, & per conſequens etiam habitus perficiens talem potentiam eſt operatiuus; quia perfectibile perficitur ſecundùm propriam cõditionem per habitum connaturalem ſibi. Antecedens patet, quia per hoc virtus humana diſtinguitur a virtute tenente ſe ex parte materiæ; ſicut diſpoſitio in materia cœli eſt ad eſſe, ſimiliter in corpore humano ſunt aliquæ virtutes naturales diſpoſitiuę corporis &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Nota circa hoc, quòd illa definitio virtutis non eſt humanæ tantùm; ſed virtutis in communi, quia enim iuxta primum articulum, virtus eſt complementum potẽtiæ, & præſertim, quæ eſt principium actus (i. virtus operandi) principio autem actus exiſtente completo, ſequitur completum, & bonum opus, ideo virtus eſt quæ opus bonum reddit, & habetur ex illa auctoritate, quòd virtus humana eſt habitus operatiuus; nam illa deſcriptio eſt de virtute operatiua in communi (vt patet in de virtutibus. q. 1. in corpore) non materiæ, & ad eſſe.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd modus actionis ſequitur diſpoſitionem agẽtis, vnumquodq; enim quale eſt, talia operatur, & ideo cum virtus ſit principiũ aliqualis operationis, oportet quòd in operante præexiſtat ſecundùm virtutem aliquam conformis diſpoſitio; facit autem virtus operationem ordinatam, & ideo ipſa virtus eſt quædam diſpoſitio ordinata in anima, ſecundùm ſcilicet quòd propriæ potẽtiæ animæ ordinantur aliqualiter adinuicẽ, & ad id quod eſt extra; & ideo virtus inquantum eſt conueniens diſpoſitio animæ, aſſimilatur ſanitati, & pulchritudini, quæ ſunt debitæ diſpoſitiones corporis; ſed per hoc non excluditur quin virtus etiam ſit operationis principium.

¶ Maior eſt vera quo ad aliquid, in hoc videlicet, ꝙ ſicut ſanitas, & pulchritudo corporis dñt debitam diſpoſitionẽ partiũ corporis, vel ſ humorum, vt ſanitas; vel partium homogeneorum, vt robur; vel partiũ organicarũ, ſicut pulchritudo; ſic virtus dicit diſpoſitionẽ ordinatã in potentijs animæ, vt ſcõcupiſcibilis, & iraſcibilis, benè ſe habeant ad voluntatẽ, & rõnẽ, & ita conſtituũt virtutes ét humanę debitam diſpoſitionẽ; ſed ꝑ hoc non excludit ꝙ virtus humana ſit habitus operatiuus, in hoc enim non eſt ſimile de diſpoſitione corporali, & virtute humana. Et huius ponit D. S. rõnem, quia virtus eſt principium ordinarę (hoc eſt aliqualis) operationis iõ agẽs oportet, ꝙ ſit aliqualis. i. ordinatũ; & in hoc attendit ſimilitudo; ſed eſt diuerſitas, quia virtus operatiua q̃uis bñ diſponat, tñ principaliter ordinatur ad opus, ſanitas aũt principaliter perficit, & primò ad bene eſſe. Vide ſupra q. 49. articu. 3.

¶ Nota circa ſolutionẽ primi, ꝙ experimentũ eſt, ꝙ potẽtia poteſt eſſe bñ diſpoſita p̃ habitũ operatiuũ, & agẽs non eſt bñ diſpoſitũ in mõ eſſendi; ꝙa infirmus non bñ operat; iõ habitus eſſendi ordinatur ét indirectè ad operationẽ, q̃uis nõ perficiat potentiam operatiuã. Vide pro ſolutione huius primi infra q. 56. ar. 4. Vbi dicit. Virtus quæ eſt in iraſcibili, & concupiſcibili nihil aliud eſt, q̃ quædã habitualis cõformitas iſtarum potentiarum ad rõnem &c.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd virtus, quæ eſt ad eſſe non eſt propria hominis, ſed ſolùm virtus, quæ eſt ad opera rationis, quæ ſunt propria hominis.

¶ Minor negatur;quia virtus in purè naturalibus aliqua conſequitur aliquam diſpoſitionem materiæ in ordine ad formam, vt illa,quæ habent materiam ſine priuatione poſſunt ſemper eſſe non ſolú ratione formæ,ſed ratione materiæ,virtus autem humana eſt hominis,vt ſic & per conſequens potentiæ humanæ(ſcilicet aliquo modo rationalis)quæ eſt potentia operatiua,& per cõſequens habitus;quia perfectio,& perfectibile proportionantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cum Dei ſubſtantia ſit eius actio, ſumma aſſimilatio hominis ad Deum eſt ſecundùm aliquam operationem;vnde ſicut ſupra dictũ
*q.3 art.2. eſt; * fęlicitas ſiue beatitudo per quam Homo Deo maximè conformatur,quæ eſt finis humanæ vitæ in operatione conſiſtit.

¶ Ad maiorem,virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum,intelligitur ad optimum, ſcilicet actum,& eſt ſenſus ſecundùm D.S.in de Veritate mate.14 articu.3.ad quintum. Virtus eſt diſpoſitio cõplens potentiam ad eliciendum actum bonum,nec oportet ſecundùm Doct. Sanct. ibidem ad tertium, quòd bonum illud ad quod virtus ordinat ſit quaſi obiectum alicuius actus;ſed illud bonum quod eſt ipſe actus perfectus quem virtus elicit. Iſta dico pro tantò,quia iſtud argumentum videtur exponere hanc auctoritatem ad ſenſum quem Doc. Sanct. improbat 7. Phyſicorum lectione 5. quaſi illud vltimum ad quod virtus diſponit ſit vltimum extrinſecum, & non proprius actus cuius oppoſitum iam oſtendit, & eſto ita ſit(quod verum eſt ex conſequenti) quod per virtutem diſponitur ad aſſimilationem ſimpliciter vltimi, & ſupremi, quod eſt Deus,& ita conceſſa minore,dicitur vlterius ad illam,non autem in ordine ad operationem.Illa pars conſequentis,negatur,immo per actum Homo maximè aſſimilatur Deo;quia in beatitudine Homo maximè conformatur Deo; ſed ipſa eſt operatio, ſcilicet ſpeculatiui intellectus qui maximè Deo conformatur, & de illis ſupra quæſt.3 art.2.& 5.ad primum Vnde ſecundùm modum intelligendi in Deo perfectiſſimum eſt operatio, & perfectior ipſo eſſe vel eſſentia ſecundùm quòd ratione diſtinguuntur; ideo per actionem Homo aſſimilatur Deo maximè,& in perfectiſſimo.

Vtrum virtus humana ſit habitus bonus.

E 2.2.q.58.ar ti.2. cor. Et 1.diſt.25.q. 2. articu.1. corp.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd non ſit de ratione virtutis,quòd ſit habitus bonus. Peccatum enim in malo ſemper ſumitur; ſed etiam peccati eſt aliqua virtus, ſecundùm illud * primæ ad Corinth.15. Virtus peccati lex; ergo virtus non ſp eſt habitus bonus.

*Corin.15.

¶ 2 Præt. Virtus potentiæ reſpondet; ſed potentia non ſolũ ſe habet ad bonum; ſed etiam ad malum,ſecundùm illud * Eſa. 5. Ve qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendum ebrietatem; ergo ẽt virtus ſe habet ad bonum,& ad malum.

* Eſa. 5.

*Corin.12. ¶ 3 Præt. Secundùm Apoſtolum * 2. ad Corint. 12. Virtus in infirmitate perficitur; ſed infirmitas eſt quoddam malum; ergo virtus non ſolùm ſe habet ad bonum; ſed etiam ad malum.

¶ Sed contra eſt,quod * Aug. dicit in lib.de moribus eccleſiæ. Nemo autem dubitabit. quòd virtus animam
* Aug.li 2. cap.6.
* Anſt.c.6. facit optimam, & Philoſophus dicit in 2.Eth.* quòd virtus eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.

¶ Hic quærit de differentia ſpecifica virtutis,ſcilicet de bonitate,per hanc enim diſtinguitur a vitio; ſicut per præcedentem differentiam ab habitu eſſendi.

*Art 1.huius quæſt. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, virtus importat perfectionem potentiæ; vnde virtus cuiuslibet rei determinatur ad vltimum in quod res po-
* Tex. 116. teſt, vt dicitur in primo de cœlo. * Vltimum autem in quod vnaqueq; potẽtia poteſt,oportet quòd ſit bonum; nam omne malum defectum quendam importat; vnde
Dionyſius. Dionyſ.dicit * in 4.de Di.no. quòd omne malum eſt infirmum, & propter hoc oportet, quòd virtus cuiuslibet rei dicatur in ordine ad bonum.

Concluſio ¶ D.S.plus reſpondet,quàm quæſitum ſit,ponens in fine talem concluſionem reſponſuam. Virtus humana eſt habitus bonus, & boni operatiuus. Hanc concluſionem primò breuiter probat quo ad primam partem,de qua tantũ quæſitum eſt, ſecundò ſubiungit ipſam concluſionem, ibi. Vnde virtus &c. Probatur ergo breuiter prima pars concluſionis tali conſequentia. Virtus importat perfectionem potentiæ, & virtus cuiuslibet rei dicitur in ordine ad bonum;ergo virtus,quæ eſt habitus,eſt bonus habitus, cõſequẽtia nota;quia id quod ordinatur in bonum eſt bonum;quia habet ſpeciem ab eo in quod ex natura ordinatur. Probatur antecedens, virtus cuiuslibet rei determinatur(id eſt attenditur iuxta ſenſum dictum ar.1.ad primam) ad vltimum id quod res poteſt; ſed id in quod vnaqueque res poteſt eſt bonum;ergo antecedens verũ. Minor patet;quia malum importat defectum, & ad ipſum non attenditur poſſe,ſed deficere;vnde Dionyſius dicit,quòd malum eſt infirmum;ergo non attenditur potentia quo ad malum;ſed impotẽtia,& infirmitas. Deinde ibi.

¶ Vnde virtus humana, quæ eſt habitus operatiuus eſt bonus habitus, & boni operatiuus.

¶ Infert concluſionem ipſam probatam quo ad primam partem;ſed quo ad ſecundam (ſcilicet quòd virtus humana ſit habitus operatiuus boni) relinquit notam clarè ex præcedenti articulo, & probatione primæ partis concluſionis præſentis; quia ſi virtus ſit operatiuus habitus ex præcedenti articu. & ſit bonus habitus ex prima parte concluſionis, ſequitur quòd ſit habitus operatiuus boni.

¶ Et confirmatur etiam concluſio quo ad ambas partes argumento in contrarium.

¶ Nota autem; quia habitus facit opus bonum per ſe tanquàm per ſe effectum & formaliter;ſicut ratio efficiendi ipſum; ergo ipſe eſt bonus; quia vnumquodque operatur per ſe effectum ſecundum modum ſuum; quia igitur virtus operatur bonum, igitur & ipſa eſt bona. Dico autem per ſe,& formaliter; quia quandoq; aliqua forma facit aliud,quàm eſt;ſed hoc eſt per accidens, ſicut frigus calefacit per antipariſtaſim; ſed bonum facere eſt per ſe effectus virtutis;igitur & ipſa eſt bonus.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd ſicut perfectum, ita etiam,& bonum dicitur Metaphoricè in malis. Dicitur enim & perfectus fur,ſiue latro,& bonus fur,ſiue latro,vt patet per Philoſophum in 5.Metaphy. * ſecundũ *Arist.in hoc ergo etiam virtus metaphoricè in malis dicitur, & ſic virtus peccati dicitur lex, inquantum ſcilicet per legem occaſionaliter eſt peccatum augmentatum,& quaſi ad maximum ſuum poſſe peruenit.

¶ Ad minorem, virtus capitur metaphoricè pro quocunq; cõplemento,& cauſa occaſionali; complementum enim ad agẽdum bonum dicitur propriè virtus; ſed metaphoricè ſignificat etiam complementum,& principium quocunque modo mali actus, & ſic accipitur in auctoritate Apoſtoli;ſicut Doct. Sanct.declarat, & magis infra declarabitur q.98.articu.1.ad ſecundum; quia lex vetus(de qua loquitur Apoſtolus)mandabat multa, & non conferebat gratiam implendi, & quia cognito peccato per legem grauius peccabatur,& quia nitimur in vetitum;ideo accendebatur appetitus peccati,& ſumebant homines occaſionem peccandi. Dicitur ergo ad minorem,quòd peccati eſt virtus metaphoricè, & occaſionaliter, cauſa enim completa peccati,& per ſe dicitur virtus peccati,quandoque etiam occaſio dicitur virtus eius, ita quòd omne id quod aliquo modo cõcurrit ad peccatum,dicitur virtus peccati metaphoricè; ſicut etiam perfectum dicitur in malis; ſed metaphoricè; ſicut dicitur perfectus latro,vel bonus fur,vt patet.5.Metaphy.tex.com.22.lectione 16.in D.S.ſed cum hoc ſtat, quòd virtus humana,quæ eſt virtus propriè dicta, eſt habitus bonus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd malum ebrietatis & nimiæ potationis conſiſtit in defectu ordinis, & rationis. Contingit autem cum defectu rationis eſſe aliquã potentiam inferiorem perfectam ad id quod eſt ſui generis,etiam cum repugnantia,vel defectu rationis; perfectio autem talis potentiæ cum ſit cum defectu rationis, non poſſet dici virtus humana.

¶ Maior debet ſatis intelligi. Virtus correſpõdet potentiæ quo ad obiectum ſecundùm formalem rationem; quia eſt eius potentiæ ad quam pertinet obiectum;ſed non correſpondet ſibi ad adæquatè, ita quòd ſit tam communis obiecti ſicut potentia,vt patuit q.54.articu.1.& ſecundo,non correſpondet ſibi quo ad vnitatem, ita quòd ſi potentia eſt vna, & habitus ſit vnus; & tertiò, non correſpõdet ſibi quo ad determinationem, quod reddit in idem cum primo. Minor vera,potentia aliqua ſe habet ad bonum, & malũ ſed non potentia humana, vt ſic ſequens rationem rectam; ſed potentia hominis, vegetatiua ſcilicet, vel ſenſitiua ſecundùm ſe, vt potentia potatiua, vel generatiua ſe habet ad bonum, & malum moraliter, & de illis potentijs loquitur auctoritas;ergo &c. Negatur conſequentia; quia nos loquimur de virtute humana, quæ eſt perfectio potentiæ rationalis per eſſentiam, vel participationem, vt conformis eſt rationi rectæ, & ſic ſolùm ſe habet ad bonum morale; ſed virtus, vel potentia inferior, ſcilicet vegetatiua,vel ſenſitiua ſibi relicta poteſt ſe habere ad malum moris,ſed non virtus humana,quæ eſt limitatio potentiæ rationalis ad vnũ ſcilicet bonum &c. Pro dictis circa maiorem vide Doct. Sanct. in de Veritate materia 10. articu.3.ad tertium, vbi dicit inter potentiam,actum;& habitum poteſt eſſe æqualitas ſecundũ ꝙ cõparan-

tur

tur ad vnum obiectum, & tamen etiam communiter loquēdo inuenitur in eis qualitas non quidem ſecundùm proprietatem naturæ; quia alterius modi habet eſſe operatio habitus, & potentia; ſed ſecundùm quandam comparationem ad actum ſecundū quā conſideratur horum trium quantitas; nec oportet, quòd accipiat vnus tantū actus numero, aut vnus habitus; ſed habitus, & actus in genere, hæc ille; ex quibus poteſt haberi expoſitio maioris D.S. In ſolutione reſpondet ad minorem, & probationem; quia poteſt eſſe potentia inferior potens ad actus ſui generis, ideſt circa obiectum ſibi proportionatum; ſicut quis habet fortem ſtomachum ad deuorandum contra ordinem rationis, & ſic eſt potens; ſed talis potentia non eſt virtus humana; ſed magis beſtialis; vnde virtus humana ſolùm eſt ſecundùm rationem &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tantò ratio perfectior eſſe oſtenditur quantò infirmitates corporis, & inferiorum partium magis poteſt vincere, ſeu tolerare; & ideo virtus humana, quæ rationi attribuitur, in infirmitate perfici dicitur non quidem rationis; ſed in infirmitate corporis, & inferiorum partium.

¶ Maior vera de infirmitate corporis qua præbetur occaſio exercitij virtutis; ſed non de infirmitate rationis, in tali enim virtus perit, & corrumpitur. Ad minorem, infirmitas corporis, & inferiorum virium, & rebellio carnis (de qua infirmitate loquitur Apoſtolus) eſt malum pœnę, & naturæ, & effectus peccati originalis ad ſenſum infra dicendum quęſtio. 81. & tamen poteſt eſſe, vel materia exercendæ virtutis, ſcilicet humilitatis, & patientiæ, & temperantiæ ex qua fomes debilitatur, vel poteſt eſſe occaſio maioris virtutis; quia Homo ſciens ſe infirmum, & pronum ad malum magis ſollicitatur ad reſiſtendum, & per hoc, quòd reſiſtit fit exercitatior, & per conſequens fortior. Vltra; ergo virtus non ſolùm ſe habet ad bonum &c. Si intelligitur tanquàm ad obiectum materiale, vel vt ad occaſionem virtutis maioris conceditur. Vnde Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſtio. 51. articu. 1. ad ſecundum dicit, & ſi virtus eſſentialiter ſit perfectio quædam, non tamen oportet, quòd omne illud, quod eſt materia virtutis importet perfectionem, hæc ille. Si autem intelligitur, quòd non ſemper ſe habeat ad bonum hominis, quod eſt ſecundùm rationem eſſe. Negatur, immo hoc ipſum, quod eſt patienter ferre mala corporis, & rebellionem carnis, vel huic reſiſtere eſt bonum hominis, & ſecundùm rationem; vnde virtus ſe ſemper habet ad bonum, ſcilicet ad conformitatem rationis, eſto materia actus ſui ſit mala. Oportet enim hic memorari ſupra dictorum quæſtio. 54. ar. 3. quòd bonitas habitus non ſolū attenditur in ordine ad obiectū; ſed etiam, quia diſponit ad naturam conuenienter; ideo habitus virtutis, qui etiam circa malum operatur conformiter ad rationē hominis eſt bonus habitus. Poteſt ergo dici ad argumentum breuiter, virtus in infirmitate perficitur occaſionaliter, vel tanquàm circa materiam; quia videlicet habet ſe circa infirmitatem corporis conformiter ad rectam rationem, ita quòd ſimul concurrāt infirmitas corporis, & ſenſualitatis, & firmitas rationis ſecundùm virtutem. Ad minorem, vera, Infirmitas eſt quoddam malum (ſaltem pœnæ) & in illo malo non conſiſtit virtus; ſed in bene ſe habēdo ad malum, puta ſtimulum carnis; Ergo &c negatur conſequētia; quia virtus ſolùm ſe habet ad bonum, ſcilicet hominis eſto obiectum poſſit in ſe eſſe malum; tamen virtus habet ſe ad ipſum bono modo; eſt ergo boni tantùm moraliter, & formaliter, licet naturaliter, & materialiter ſit mali ſicut materiæ; bonum enim virtutis eſt bonum rationis, vt patet articulo ſequenti. Circa malum autem poteſt quis ſe habere ſecūdùm rationem, igitur poteſt virtus perfici in circa infirmitatem &c.

Vtrum definitio virtutis ſit conueniens qua dicitur virtus eſt bona qualitas mentis qua rectè viuitur, qua nullus malè vtitur quam Deus in nobis ſine nobis operatur.

E 1. di. 17. ar. 3. Et 3. dist. 23. q. 1. ar. 2. q. 1. Et Ver. q. 1 art. 2. g toc. & ar. 9. ad 1. & 10. & 11.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd non ſit conueniens definitio virtutis, quæ ſolet aſſignari, ſcilicet. Virtus eſt bona qualitas mentis qua rectè viuitur, qua nullus malę vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur; Virtus enim eſt bonitas hominis, ipſa enim eſt, quæ bonum facit habentem; ſed bonitas non videtur eſſe bona; ſicut nec albedo eſt alba, igitur inconuenienter dicitur, quòd virtus eſt bona qualitas.

¶ 2 Præt. Nulla differentia eſt communior ſuo genere cum ſit generis diuiſiua; ſed bonum eſt communius, quàm qualitas, conuertitur enim cum ente; ergo bonum nō debet poni in definitione virtutis, vt dīa qualitatis.

¶ 3 Præt. Sicut * Aug. dicit in 12. de Trin. Vbi primò occurrit aliquid, quod non ſit nobis pecoribusq; commune, illud ad mentem pertinet; ſed quædam virtutes ſunt etiam irrationabilium partium, vt Philoſophus dicit * in 3. Ethic. non ergo omnis virtus eſt bona qualitas mentis. * Aug. c. 3. * Ariſt. c. 10.

¶ 4 Præt. Rectitudo videtur ad iuſtitiam pertinere; vnde idem dicuntur recti, & iuſti; ſed iuſtitia eſt ſpecies virtutis, inconuenienter ergo ponitur rectum in definitione virtutis cum dicitur. Qua rectè viuitur.

¶ 5 Præt. Quicunque ſuperbit de aliquo, malè vtitur eo; ſed multi ſuperbiunt de virtute, dicit enim * Aug. in regula, quòd ſuperbia etiam bonis operibus inſidiatur, vt pereāt; falſum eſt ergo q̄ nemo virtute malè vtat. * Aug. c. 1.

¶ 6 Præt. Homo per virtutem iuſtificatur, ſed * Aug. dicit ſuper illud Io. Maiora horum facies, Qui creauit te ſine te non iuſtificabit te ſine te; inconuenienter ergo dicitur quòd virtutem Deus in nobis ſine nobis operatur. * Aug. colig. ex tract. 72.

¶ Sed contra eſt auctoritas * Auguſtini, ex cuius verbis prædicta definitio colligitur, & præcipuè in ſecundo de libero arbit. * Aug. cap. 18. & 19.

¶ Hic vltimò ſubiungit definitionem virtutis poſitam a beato Auguſti. quæ poteſt trahi ex præcedentibus articulis huius quæſtionis, dempta vltima particula, qua remota hæc definitio eſt virtutis in genere.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd iſta definitio perfectè complectitur totam rationē virtutis, perfecta enim ratio vniuſcuiuſque rei colligitur, ex omnibus cauſis eius. Comprehendit autem prædicta definitio omnes cauſas virtutis.

¶ Concluſionem reſponſiuam formaliter non ponit; ſed clarè poteſt intelligi ex ratione qua probatur in prime pio, quę talis eſt. Iſta definitio perfectè complectitur totam rationem virtutis; ergo ſequitur concluſio reſponſiua dare, q̄ iſta definitio virtutis eſt conueniens, & ſufficiens. Tenet cōſequentia; quia definitio eſt ratio indicans quid eſt eſſe rei. Antecedens probatur, perfecta ratio vniuſcuiuſque rei colligitur ex omnibus cauſis eius. Sed prædicta definitio comprehendit omnes cauſas virtutis, tam ſ. formalem, q̄ materialem, q̄ etiam finalem, & etiam efficientem, & diſtinguit per illas ab omnibus alijs habitibus, igitur eſt perfecta, & adequata, & tota rō virtutis D.S. primò probat hanc rōnē. Secundò, probat ſpecialiter minorē, quo ad oēs cauſas, ibi. Cā quę formalis &c. Maior ergo prædictæ rationis patet. Conſequenter cum dicit: Concluſio

¶ Cauſa namque formalis virtutis; ſicut & cuiuslibet rei, accipitur ex eius genere, & differentia; cum dicitur bona qualitas, genus enim virtutis qualitas eſt, differentia autem bonum, eſſet tamen conuententior definitio, ſi loco qualitatis hius poneret q̄ eſt genus, ppinquū.

¶ Probat minorem prædictam de vnaquaque cauſa, & patebūt partes, pſequendo, & primò de cauſa formali Et arguitur ſic. Cauſa formalis cuiuslibetrei (ſcilicet logica, & Metaphyſica) eſt genus, & differentia. Sed iſta definitio exprimit genus, & differentiam; igitur. Minor patet, quia qualitas eſt genus ſaltem remotum & propinquum habitus, differentia autem eſt bonum, vt patuit quæſt. 54. artic. 3. quia habitus differunt ſecundùm bonum, & malum ſpecie. Deinde cum dicit.

¶ Virtus autem non habet materiam ex qua; ſicut nec alia accidentia, ſed habet materiam circa quam, & materiam in qua ſ. ſubiectum, & materia autem circa quam eſt obiectum virtutis, quod non potuit in prædicta definitione poni, eo quòd per obiectum determinatur virtus ad ſpeciem, hæc autem aſſignatur definitio virtutis in communi; vnde ponitur ſubiectum loco cauſæ materialis, cum dicitur quòd eſt bona qualitas mentis. D. 6. 20. 851.

¶ Deducit minorem quo ad cauſam materialem. Et arguitur ſic, Illa definitio complectitur ſubiectum virtutis, igitur materiam in qua Antecedens patet; quia mentis eſt qualitas.

¶ Nota autem quid mentis in ſolutione tertij. Quare autem non ponatur materia circa quam oſtendit D. S. quia iſta definitio eſt virtutis in communi. Obiectum autem (ſ. determinatum) trahit virtutē ad ſpeciem, obiectū verò cōe ſatis intelligitur, in eo q̄ dicitur rectè viuitur, id eſt operatur, quod operari obiectū requirit; q̄ nō eſt opus virtuoſum, niſi circa obiectū aliq̄d &c. Deinde ibi,

¶ Finis aūt virtutis, cum ſit habitus operatiuus eſt ipſa operatio. Sed notādum, quòd habituum operatiuorum D. 6. 20.

aliqui ſunt ſemper ad malum, ſicut habitus vitioſi; aliqui verò quandoque ad bonum, & quandoque ad malum; ſicut opinio ſe habet ad verum, & ad falſum; virtus autē eſt habitus ſemper ſe habens ad bonum, & ideo vt diſcernatur virtus ab his, quæ ſe ſemper habent ad malū, dicitur. Qua rectè viuitur; vt autem diſcernatur ab his, quæ ſe habent quandoque ad bonum, quandoq; ad malum, dicitur qua nullus malè vtitur.

¶ Arguitur de cauſa finali pro minore, ſic. In iſta definitione ponitur operatio, igitur finis virtutis. Tenet cōſequentia; quia habitus operatiui finis eſt operatio, cum dicitur, rectè viuitur, per qd diſtinguitur a vitio. Sed per iſtas partes, eſto diſtinguatur virtus a vitio, tamen non diſtinguitur ab habitu, qui non eſt virtus, nec vitium; ſed quandoque ſe habet ad bonum, quandoque ad malum. Ideo additur, qua nullus malè vtitur (ſcilicet principiatiuè, vt patet ad quintum) vt per hanc partem diſtinguatur ab opinione, & huiuſmodi, & hæc omnia conueniunt virtuti in genere. Tunc ibi.

¶ Cauſa autem efficiens virtutis infuſę de qua definitio datur, Deus eſt, propter quod dicitur. Quam Deus in nobis ſine nobis operatur, quæ quidem particula ſi auferatur, reliquum definitionis erit commune omnibus virtutibus, & acquiſitis, & infuſis.

¶ Corroborat vltimò eandem minorem de cauſa efficiente, ſic. In iſta definitione ponitur Deus, igitur cauſa effectiua. Antecedēs patet. Conſequentia tenet; quia Deus eſt cauſa effectiua (immediata ſcilicet) aliquarum virtutum.

¶ Nota autem, ꝙ tangitur cauſa effectiua immediata aliquarū virtutum, ſ. infuſarū. Et ita infuſarum, quòd nullo modo poſſunt acquiri, & diſtinguuntur ab alijs acquiſitis ſpecificè; quia non ſolū infuſè, ſed tantùm ex infuſione, & ad altius obiectum, & Diuini ſupernaturalis ordinis. Et per conſequens diſtinguuntur ſpecificè, eſto enim Deus poſſet infundere acquiſibiles, tamen tales non eſſent tantùm ex infuſione, & haberent inferius obiectum, nec eſſent diuini ordinis.

¶ Nota etiam quòd per hanc vltimam partem definitionis, definitio iſta appropriatur virtutibus infuſis, vt iam dictū eſt, diſtinctis ſpecie ab acquiſitis. Sed illa parte dempta, definitio conuenit generaliter omni virtuti, etiam acquiſitæ, cuius cauſa propinqua, & immediata eſt ratio recta cum appetitu; ſed Deus eſt cauſa prima remota; ſed infuſarum propinqua. Vnde cauſa adequata virtutis in communi eſt Deus, vel recta ratio mouens appetitum &c.

Vnde auctoritas Auguſtini eſt tenenda, vt probat argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd id quod primò cadit in intellectu eſt ens; vnde vnicuique apprehenſo a nobis, attribuimus, quòd ſit ens, & per conſequens, ꝙ ſit vnum & bonum, quæ conuertuntur cum ente; vnde dicimus, quòd eſſentia eſt ens, & vna, & bona, & quòd vnitas eſt ens, & vna & bona, & ſimiliter de bonitate; non autem hoc habet locum in ſpecialibus formis; ſicut eſt albedo, & ſanitas; non enim omne quod apprehendimus, ſub ratione albi, & ſani apprehendimus. Sed tamen conſiderandum, quòd ſicut accidentia, & formæ, non ſubſiſtentes dicuntur entia, non quia ipſa habeant eſſe; ſed ea eis aliquid eſt; ita etiam dicuntur bona, vel vna, nō quidem aliqua alia bonitate, vel vnitate; ſed quia eſt eis aliquid bonum vel vnum, ſic igitur, & virtus dicitur bona; quia ea aliquid eſt bonum.

D.546. D.1171. D. 62.

¶ Argumenta omnia impugnant partes definitionis per ordinem. Maior vera eſt. Bonitas accidentalis hominis, facientes cum eius ſecundum quid, & bonum ſimpliciter, vt patet 1 par. q.5. ar.1. ad ſecundum & tertium.

¶ Ad minorem Negatur, & probatio nō eſt ſimilis; quia in ſpecialibus quidem non prædicatur concretum de abſtracto, ſecus in tranſcendentibus, vbi propter eorum communitatem maximam, & conuertibilitatem cum ente, concretum prædicatur de abſtracto; quia ſicut aliud eſt, quod fugiat rationem entis, ita nihil fugere poteſt rationem vnius, & boni, quæ cum ente conuertuntur; quia ergo virtus eſt ens, ideo etiam bona, ad ſenſum quem D. S. ponit, non quia habeat bonitatem propriā, ſed qa eſt qua aliquid eſt bonum (. Homo &c. De illa ſolutione pulchrè loquitur D. S. in de Veritate in te. 21. ar 4 ad quartum. Aliū enim non eſt a deo cō, vt nec eſſe ſit de omnibus dici, & cadat in conceptu cuiuslibet, ſicut eius & ipſum ſentientia; quare non eſt par ratio. Et tamen haec eius multiplicitet dicitur, vel quia in ſe ſubſiſtit, vel quia eſt principium ſubſiſtēdi, vel aliqua diſpoſitio ſubſiſtēdis; ſic bonitas eſt bona, non quia in ſe ſubſiſtens ſemper, ſed hoc modo quo bonum dicimus illud, quo aliquid eſt bonum. Simile ponit D. S. in de virtutibus q. 1. ar. 2. Vbi tractat materiam huius articuli. Et licet vt patebit iam ad ſecundum, bonitas non capiat tranſcendenter, ſed pro bonitate morali, attamē quia importatur per nomen tranſcendens, ideo virtus eſt bona &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd bonum, quod ponitur in definitione virtutis non eſt bonum ꝺcommune, quod conuertitur, cum ente, & eſt in plus, quàm qualitas; ſed eſt bonum rationis, ſecundùm quòd* Dionyſius dicit in 4.c. de Diuinno. ꝙ bonum animæ eſt ſecundùm rationem eſſe.

D. 1221. * Dionyſ.

¶ Ad minorem. Bonum tranſcendens, quòd ſignificat ens actu quodcunque, eſt communius, quàm qualitas, vel habitus; ſed bonū morale, quod eſt bonum rationis i. cōformitas ad rectam rōnem non eſt cōius. Vltra ergo bonum. Verum, tranſcendens, ſed bonū determinatum, quod eſt conueniens ad naturam humanā, quod eſt ſecundùm rationem eſſe, id eſt ſe habere, & operari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus non poteſt eſſe in irrationali parte animæ, niſi inquantum participat ratione, vt dicitur* in primo Eth.* & ideo ratio, ſiue mēs eſt proprium ſubiectum virtutis humanæ.

* Ariſto. * Cipiale

¶ Ad maiorem. Si loquimur de mente propriè, & perfectè, tūc nullo modo eſt communis nobis, & pecoribus. Si aūt loquimur de mente extenſiuè vſque ad rationale per participationem, tunc non eſt nobis communis omninò, & pecoribus; quia etiam rōnale per participationē in nobis audit rōnē nō in beſtijs. Ad minorē Negatur, ꝙ ſint irrationalium partium, vt ſic, ſed vt audiunt rationem; vnde eſt qualitas mentis, vel propriè, vel participatiuè.

¶ Pro intellectu illius dicti nota ex D. S. in de Veritate mat. 10. ar. 1. ꝙ mens propriè ſignificat potētias immateriales in ſuperiori parte animæ, vt mens ſit quoddam totum potentiale conſtitutū ex memoria intelligentia, & voluntate; vel ſignificat ipſam eſſentiam animæ, vt comprehendit in ſe illas potentias ſecundū quat eſt ad imaginem Dei. Sed tñ extenditur vſque ad potētias quæ ali quo mō ſunt rationales, & propriè nobis, & non cōes beſtijs; ſaltem quo ad modum participandi rationem, eſto ꝙ ad ſpeciem, q eſt ex obiecto, ſint cōes, tñ non vt proprietates naturales, & quo ad habere coniunctam rationem in eodem ſubiecto totali &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd iuſtitia eſt propria rectitudo, quæ conſtituitur circa res exteriores, quæ in vſum hominis veniunt, quæ ſunt propria materia iuſtitiæ, vt infra patebit; * ſed rectitudo quæ importat ordinem ad finem debitum, & ad legem diuinam, quæ eſt regula voluntatis humanæ, vt ſupra dictum eſt* commu nis eſt omni virtuti.

* q.60 ar.1. & 2. a. 5. 57 & 58. * q.19. ar.4.

¶ Maior diſtinguitur. Rectitudo (id eſt æqualitas, quę eſt in rebus exterioribus ſecundùm communicationem ad alterum ſuppoſito diſtinctum) illa pertinet ad iuſtitiam, tanquàm materia circa quam, & effectus conſtitutus per iuſtitiam in materia exteriori in ordine ad alium. De hoc ſecunda ſecundæ q. 57. & q. 58. Sed rectitudo, quæ dicit conuenientiam, vel habitudinem ad debitum finem, & ad veram regulam (puta legem æternam, & rectam rationem) talis rectitudo eſt communis omni virtuti, etiam ipſi iuſtitię. Et de illa rectitudine intelligitur cum dicitur. Qua rectè viuitur. De qua ſupra habitum eſt. q. 19. ar. 4. & 9. Et hic oportet memorari eius, quod dictum eſt in q. 1. ar. 1. quòd actus humanus ex hoc, quòd bonus eſt, habet rationem rectitudinis inquantum procedit a principio ſuo ſecundùm debitam regulam in debitū finem. Et quia talis rectitudo conuenit omni actui bono, conuenit & eius principio, ſcilicet virtuti.

¶ Ad quintum dicendum, quòd virtute poteſt aliquis malè vti tanquàm obiecto, puta cum malè ſentit de virtute cum odit eam, vel ſuperbit de ea; non autem tanquàm principio vſus, ita ſ. ꝙ malus ſit actus virtutis.

¶ Ad maiorem. Quicunque ſuperbit de aliquo, malè vtitur eo. Verum, ſicut obiecto, & occaſionaliter occaſione accepta. Sed non malè vtitur directè, & ſicut principio, & radice ex qua ſuperbia procedit, ſed ſolùm ſuperbia ſua eſt circa ipſum. Minor eſt vera. Multi ſuperbiunt de virtute, ſed non ex virtute, vel per virtutem. Et Auguſt. vult quòd quis ſuperbit de bonis operibus. Negatur conſequentia, immo nullus malè vtitur virtute tanquàm principio vſus. De materia huius ſolutionis ſecunda ſecundæ q. 10. ar. 1. ad ſecundum.

¶ Ad ſextum dicendum, quòd virtus infuſa cauſatur in nobis a Deo ſine nobis agentibus, non tamen ſine nobis conſentientibus, & ſic eſt intelligendum, quod dicitur. Quam Deus in nobis ſine nobis operatur; quæ verò per nos aguntur, Deus in nobis cauſat non ſine nobis agentibus, ipſe enim operatur in omni voluntate, & natura.

¶ Maior

¶ Maior vera de virtute gratuita, & infusa cum radice sua, quę est gratia, sic enim iustificatur Homo. Minor vera. Non iustificabit te sine te consentiente, vel in propria persona, & voluntate propria, vel voluntate alterius, quæ habetur tanquàm propria. (Quod dico propter paruulos baptizatos, qui iustificantur p voluntatem alterius cui commissi sunt, cuius voluntas est interpretatiuè paruulorum.) De hoc secunda secundę q. 10. ar. 12. Et in 4. sententiarum; sed tamen iustificat nos sine nobis agẽtibus. Vltra, negatur; quia intelligitur, quam Deus operatur in nobis sine nobis agentibus. Virtutes autem acquisitæ nõ causantur sine nobis agẽtibus, non tamen excluso Deo qui operatur in omni opere cuiuscunque creaturæ, & plus quàm creatura ipsa. De hoc prima parte quæstio. 105. artic. 5.

Quæst. Quinquagesimasexta.

De subiecto virtutis.

DEinde considerandum est de subiecto virtutis, & circa hoc quæruntur sex. Primò, Vtrum virtus sit in potentia animæ; sicut in subiecto. Secundò, Vtrum vna virtus possit esse in pluribus potentijs. Tertiò, Vtrũ intellectus possit esse subiectum virtutis. Quartò, Vtrũ irascibilis, & concupiscibilis. Quintò, Vtrum vires apprehensiuę sensitiuę. Sextò, Vtrum, voluntas.

¶ Quia quidditas præcedit subiectum. Ideo patet ordo ad præcedentem quæstionem. Et habitudo ad subiectum propinquior est habitudine extrinseca ad constitutum &c. Et primò quæritur de subiecto in genere. Secundò in speciali articu. 3. vsque in finem per quamor articulos.

Vtrum virtus sit in potentia animæ; sicut in subiecto.

F Supra 4. sto ar. 1. Et 3. q. 7. ar 2. c. Et 3. distin. 33. q 2. art. 4. V. ver. q. 3. ar. 5 cc. Et vers q. 1. artic. 3. Et Opusc. 44. ca. 1. Augus. 9 Cap. 18. & 19. Aristo. 10 Cap. 6.

AD primum sic proceditur. Videtur quòd virtus non sit in potentia animæ sicut in subiecto. Dicit enim Augustinus in 2. de libero arbi. 9 quòd virtus est qua rectè viuitur, viuere autem non est per potentiam animæ; sed per eius essentiam; ergo virtus non est in potentia animæ; sed in eius essentia.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 2. Ethicorum. 10 Virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonũ reddit; sed sicut opus constituitur per potentiam, ita habens virtutem constituitur per essentiam animæ; ergo virtus non magis pertinet ad potentiam animæ, quàm ad eius essentiam.

¶ 3 Pręte. Potentia est in secunda specie qualitatis, virtus autem est quædam qualitas, vt supra dictum est, 9 qualitatis autem non est qualitas; ergo virtus non est in potentia animæ; sicut in subiecto.

9 q. præced. artic. 3 & q. 49 ar. 2.

¶ Sed contra. Virtus est vltimum potentiæ, vt dicitur 10 Text. 116. in primo de cœlo; 10 sed vltimum est in eo cuius est vltimum; ergo virtus est in potentia animæ.

¶ Quærit hic primò de subiecto virtutis immediato, quo in genere. Et secundò de quodam dubio. artic. 2. Quærit ergo hic in communi de potentia animæ.

¶ Respondeo dicendum, quòd virtutem pertinere ad potentiam animæ ex tribus potest esse manifestum. Primò quidem ex ipsa ratione virtutis, quæ importat perfectionem potentiæ, perfectio autem est in eo cuius est perfectio.

¶ D. S. breuiter absoluit quæsitum vnica conclusione in fine tali. Virtus humana est in potentia animæ; sicut in subiecto, dicitur notanter (humana.) Hanc cõclusionem probat per corpus tribus medijs, quæ patebunt prosequendo. Probatur ergo conclusio primò sic. Omnis perfectio est in eo cuius est perfectio; sed virtus ex propria rõne est perfectio, & complementum potentiæ, igit' &c. Minor patuit q. 55. ar. 1. Maior de se nota de perfectione formali qualis est virtus. Deus enim quia nulli inesse põt, ideo nullius est pfectio formalis licet effectiuè oĩa perficiat. Cõsequẽter cũ dicit.

¶ Secundò ex eo, quòd est habitus operatiuus, vt supra dictum est, 9 omnis autem operatio est ab anima per aliquam potentiam.

9 1 præced. artic. 2.

¶ Arguitur secundò sic. Virtus est habitus operatiuus; ergo est in anima secundũ potentiam. Antecedens patuit q. 55. ar. 2. Tenet cõsequentia; quia oĩs operatio fit ab aia per aliquã potentiam, igit' habitus qui perficit aiam ẽt immediatum principium operandi est in potentia &c. Supponit aũt hæc 1ã duo. 1. quòd potentia realiter ab essentia distinguat', & 2. quòd potentia est immediatum principiũ agẽdi non essentia. Et illa patebunt in 1. par &c. Tunc ibi.

¶ Tertiò ex hoc, quòd disponit ad optimum, optimum autem est finis, qui vel est operatio rei, vel aliquid consequutum per operationem a potentia egredientem; vnde virtus humana est in potentia animæ; sicut in subiecto.

¶ Assignat adhuc aliam rationem, in cuius fine infert ipsam cõclusionem responsiuam, & arguitur sic, Virtus disponit ad optimũ; sed illud est operatio a potentia egrediens, vel aliquid cõsecutũ per operationem, igitur est in potentia, ac si sic argueretur. Virtus est in illo, quod disponitur ad optimum (.i. vel actionẽ, vel aliquod consequendum per actionem.) Sed potentia est, quod disponitur, igitur &c. Minor patet; quia ipsa efficit actum, & operationẽ. Et aliquis consequitur aliquid per potentiã coniunctam actui. Hoc enim est fundamentum D. S. in 1. par. q. 59. ar. 2 q volũtas Angeli distinguatur ab eius essentia; quia voluntas tendit in extrinsecum, non essentia. Et ita per potentiam aliquid consequitur non per essentiã; quia illa est intranea, & nullum extrinsecum respicit Et nota q illa propositio. Quicquid se extẽdit ad id quod est extra rem non est essentia rei, debet sanè intelligi; quia ẽt appetitus materiæ extendit se ad formam, quæ est extra materiam, & tamen non distinguitur ab essentia materiæ. Intelligitur ergo quicquid extendit se ad id quod est extra integritatem completæ substantiæ, non est essentia rei, nec ad essentiam intrinsecè pertinens. Et sic intelligitur Doct. Sanct. &c. Omnia ista deducuntur ex quæstione præcedenti.

¶ Probatur etiam conclusio quartò ratione in contrarium. Nota propter hoc argumentum, quòd sicut patuit art. 1. q. 55. ad primum. Illud dictum propriè intelligitur de virtute non capta essentialiter; sed materialiter, ad sensum ibidem dictum D. S. autẽ hic applicat, & vtitur dicto isto de virtute essentialiter capta. Et tũc est vltimum. (.i. complementum in ratione principij), & vltimum intrinsecum, licet accidentale, & ergo est in potentia &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd viuere dupliciter sumitur. Quandoque enim dicitur viuere ipsum esse viuentis, & sic pertinet ad essentiam animæ, quæ est viuenti essendi principium. Alio modo viuere dicitur operatio viuentis, & sic virtute rectè viuitur, inquantum per eam aliquis rectè operatur.

¶ Maior vera, qua rectè viuitur, vita secunda, quæ est operatio procedens a principio intrinseco in subiecto se mouente ad operationem; sed non est qua viuitur rectè vita prima, quæ est essentia rei, quæ seipsam mouet. Et viuere hic acceptum est esse in natura seipsam mouente. De his in 1. par. q. 18. art. 2. Ad minorem. Viuere secundo mõ acceptum, est per essentiã animæ, immo est ipsa ipsa, vel natura humana, qua aliquid viuit, & habet esse. Sed viuere primo mõ, id est operari ex se, est a potentia immediatè, & etiã ab habitu, & virtute, ex quibus cõstituitur vnũ cõpletũ principiũ.

¶ Nota q solet esse difficultas, an viuere significet esse essentiæ vel existentiæ. Videtur post D. S. vbi iam in prima parte, q esse essentiæ Et D. S. hic intelligendus est, q viuere significat esse viuentis. (.i. illud esse, quod est essentia per quam aliquis habet esse viuens, & se posse mouere &c. Vnde non dicit D. S. hic quæ est existendi principium; sed essendi. Videtur concordare D. S. in de Veritate mate. 13. artic. 4. ad secundum, vbi vult, quòd significat esse. Quod relinquitur ex hoc, quod anima vnitur corpori, vt forma. Hæc ille; sed tale est esse essentiæ, propriè &c. sed de hoc alibi &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum, vel est finis, vel in ordine ad finem dicitur, & ideo cum bonum operantis consistat in operatione, hoc etiam ipsum, q virtus operantem bonum facit, refertur ad operationem, & per consequens ad potentiam.

¶ Ad maiorem. Virtus est quæ bonum facit habẽtem &c. Verũ, bonum facit in ratione operantis, & facit bonum simpliciter operantem, quæ bonitas simpliciter attenditur secundùm vltimum rei, & secundùm finem. Finis autem est operatio, quæ pertinet ad potentiã, ideo eo ipso, q virtus bonum facit, facit bñ operari, qđ pertinet ad potẽtiã. Ad minorẽ dico, q hũs virtute cõstituitur per essentiã animæ. Contẽtuit. Verũ, in esse substantiali, secũdũ q sumitur bonitas entis, & bonũ secundũ quid. Sed non cõstituitur p formã substãtialẽ immediatè, & per se bonũ simpliciter, quod sumit in ordine ad finẽ, q est operatio, & bonũ moris. Quare negat' consequẽtia; qa hoc ipso, q virtus facit bonũ habentẽ, (simpliciter) ordinat' ad operationẽ, & per cõsequẽs est potentia. Et secundò; quia virtus facit bonum habentem, & nõ formã substantialẽ; quia virtus respicit opus, & hc pertinet ad principium immediatum operis &c. Nota tamen quòd hæc definitio si intelligeretur de bonitate simpliciter, & morali, tunc conueniret perfectè tantũ morali, & ei quæ requirit rectitudinem appetitus; sed generaliter, tunc etiam intellectuali conuenit.

¶Ad tertium dicendum, quòd vnum accidens dicitur eſſe in alio, ſicut in ſubiecto; non quia accidens per ipſum poſſit ſuſtentare aliud accidens; ſed quia vnum accidens inhæret ſubſtantiæ mediante alio accidente, vt color corpori mediante ſuperficie; vnde ſuperficies dicitur eſſe ſubiectum coloris, & eo modo potentia animæ dicitur eſſe ſubiectum virtutis. D.1145.

¶ Ad maiorem. Concedo, & dico quòd potentia eſt ratio ſubſtandi habitibus, & immediatius ſequitur animam, quàm habitus tanquàm ratio qua &c. Dico etiam, quòd virtus eſt qualitas; ſed habitus operatiuus. Ad minorem. Qualitatis non eſt qualitas; ſicut ſubiecti principalis quod, vt patuit ſupra etiam q.50.artic.2.ad ſecundum. Eſt tamen qualitatis, & accidentis qualitas, & accidens, ſicut ſubiecti quo &c. Et ſecundò dico, quòd qualitatis nõ eſt qualitas eiuſdem ordinis, & eiuſdem rationis. Sic potentiæ nõ eſt potentia, nec habitus ſubiectatur in habitum. Sed qualitatis, quæ eſt potentia poteſt eſſe qualitas habitus; & tales qualitates ſunt ſubordinatę, & vna eſt ratio recipiẽdi aliam. Vide ſupra q.49.ar.4.ex Herueo, quia potentia non præſupponit aliquod principiũ operationis habilitabile per ipſam, ſicut habitus, ita quòd potẽtia eſt primum principium inſtrumentale actiuum, non determinatiuũ alterius. Dixi autem eiuſdem ordinis; quia ſecundùm principia Doct. Sanct. Character ordinis ponitur ſubiectiuè in potentia intellectiua, & etiam eſt potentia; ſed altioris ordinis, & ſpiritualis. Et ſecundùm D S. in 3.par.quæſt.63.arti 4.ad ſecundum Potentia naturalis eſt in eſſentia animæ; ſed ſpiritualis eſt in potentia naturali, eo quòd & ipſa ordinetur ad actum &c.

Vtrum vna virtus poſſit eſſe in duabus potentijs.

Infra q.60. art.3.corp. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd vna virtus poſſit eſſe in duabus potentijs. Habitus n. cognoſcuntur per actus; ſed vnus actus progreditur diuerſimodè à diuerſis potentijs; ſicut ambulatio procedit a ratione, vt dirigente, a voluntate, ſicut a mouente, & a potentia motiua, ſicut ab exequente; ergo etiam habitus vnius virtutis poteſt in pluribus eſſe potentijs.

Ariſto. * Cap 4. ¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2. Rhetoricorum, * ꝙ ad virtutem tria requiruntur. ſcire, velle, & immobiliter operari; ſed ſcire pertinet ad intellectum, velle ad voluntatem; ergo virtus poteſt eſſe in pluribus potentijs.

¶ 3 Præt. Prudentia eſt in ratione, cum ſit recta ratio agibilium, vt dicitur in 6. Ethicorum; * eſt etiã in voluntate, quia non poteſt eſſe cum voluntate peruerſa, vt * Cap. 11. in eodem libro dicitur; * ergo vna virtus poteſt eſſe in duabus potentijs.

* Cap 5.

¶Sed contra. Virtus eſt in potentia animæ, ſicut in ſubiecto; ſed idem accidens non poteſt eſſe in pluribus ſubiectis; ergo vna virtus non poteſt eſſe in pluribus potentijs animæ.

¶Hoc eſt dubiũ circa prædictũ articulũ; quia habito, ꝙ virtus ſit in potentia Eſt dubiũ, an vna virtus ſit in vna tm̃, vel in pluribus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliquid eſſe in duobus contingit dupliciter. Vno modo, ſic quòd ex ęquo ſit in vtroque, & ſic impoſſibile eſt vnam virtutem eſſe in duabus potentijs.

¶ D.S. diſtinctè determinat quæſitum. Vnde ponit duas concluſiones ſecundùm duo membra vnius diſtinctionis. Et primò ponit primam concluſionem cum primo membro, ſecundò ſecundam, ibi Alio modo &c. Circa primum primò præmittit primum membrum cum prima concluſione. Secundò ſubiungit ſecundam, ibi. Quia diuerſitas &c. Vult ergo quòd quæſitum poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, quòd vna virtus ſit ex ęquo (ideſt ęquè principaliter) in duabus potentijs, & ſecundùm idem, ita quòd eſſentia ipſa virtutis ſit in duabus potentijs. Concluſio impoſſibile eſt iſto mõ virtutem vnam eſſe in duabus potentijs. Deinde cũ dicit.

D. 1041. D.775. ¶ Quia diuerſitas potentiarum attenditur ſecundùm generales conditiones obiectorum, diuerſitas autem habituum ſecundùm ſpeciales; vnde vbicunque eſt diuerſitas potẽtiarũ eſt diuerſitas habituũ; ſed nõ cõuertit.

¶ Ponit rationem præcedentis concluſionis. Et arguitur ex litera. Vbicunque eſt diuerſitas potentiarum, eſt diuerſitas habituũ; ſed non conuertitur; ergo eſt impoſſibile, quòd vna ſit virtus, & duæ potentiæ, vel vna ſit in duabus potentijs. Conſequentia nota. Antecedens probatur; quia diuerſitas potentiarum eſt ſecundùm generales conditiones obiectorum, diuerſitas autem habituum ſecundùm ſpeciales. Sed plurificatis generalibus conditionibus, plurificantur & ſpeciales; ſed nõ econtra; ergo ſequitur antecedens. Iſta ſupra tacta fuerunt. quæſt.54.arti.1.ad primum. Conſtat enim quòd voluntas, & intellectus diſtinguuntur ſecundùm communes rationes boni, & veri Et ſecundùm has neceſſe eſt, & habitus diſtingui, qui ſunt circa bonum formaliter, & verum, ſed circa verum poſſunt eſſe multi habitus, & tantùm vnus intellectus. Nec obſtat, quòd Metaphyſica vnus habitus exiſtens, eſt entis, & boni; quia non conſiderat bonum ſub propria ratione, ſed ratione entis. Et bonum ſe habet tantùm terminatiuè, & materialiter ad Metaphyſicam; ſed eius motiuè, & formaliter. Sed intellectus, & voluntas reſpiciunt ens, & bonum, vt ſunt obiecta motiua, & formalia. Metaphyſica igitur vtrunque conſiderat; ſed nõ inclinatur in bonum, ſicut voluntas. Qui modus tendendi in rem, vt extra eſt, diſtinguit voluntatem ab intellectu.

¶ Nota quòd minor pro antecedente eſt vera in creatis; quia ibi multiplicato ſuperiori multiplicatur inferius. In trinitate autem multiplicatur perſona, quæ eſt communior Deo, & eſſentia, & Deus non multiplicatur; nam tres perſonæ ſunt vnus Deus; ſed hoc alibi &c.

¶ Alio modo poteſt eſſe aliquid in duobus, vel pluribus, non ex ęquo; ſed ordine quodam.

¶ Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam, cui primò præmittit ſecundum membrum diſtinctionis. Secundò ſubiungit ipſam concluſionem ei correſpondẽtem, ibi. Et ſic vna virtus &c. Secundum ergo membrum eſt, quòd alio modo poteſt aliquid eſſe in duobus, vel pluribus nõ ex ęquo; ſed ordine quodam, ita quòd eſt in vno principaliter, in alio ſecundario, vel in vno eſſentialiter, in alio præſuppoſitiuè. Sicut & ſupra q.50.ar.4.ad tertium, de ſcientia dictum eſt, quòd principaliter eſt in intellectu, ſed ſecundariò, vel diſpoſitiuè, vel quo ad abilitatẽ cauſatam ex vſu ſcientiæ, in viribus ſenſuuis interioribus. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ſic vna virtus pertinere poteſt ad plures potentias, ita quòd in vna ſit principaliter, & ſe extendat ad alias per modum diffuſionis, vel per modum diſpoſitionis, ſecundùm quòd vna potentia mouetur ab alia, & ſecundùm quòd vna potentia accipit ab alia. D.691. 1170.

¶ Subiungit ipſam ſecundam concluſionem reſponſiuam talem. Iſto modo vna virtus poteſt eſſe in pluribus potentijs. Iſta cõcluſio probatur per argumenta in oppoſitum, ſi rectè intelligũtur. Et explicatur a Doct. Sanct. in corpore, & poteſt argui ex corpore. Vna virtus poteſt eſſe in vna potentia eſſentialiter, & in alia per modum diffuſionis. Et iterum poteſt aliqua eſſe in vna eſſentialiter, & in alia per modum diſpoſitionis; ergo vna virtus poteſt eſſe &c. Antecedens probatur; quia vna potentia mouetur ab alia, & vna accipit ab alia; ergo virtus, quæ eſt in mouente potentia, poteſt ſe diffundere ad virtutem, quæ eſt in potentia mota, vel ad potentiam motam. Et iterum virtus, quæ eſt in potentia, quæ accipit, prærequirit aliquam diſpoſitionem in ea a qua accipitur. Sic prudentia, quę ponitur in definitione virtutis moralis, tãquàm quoddam ab ea participatum. Et ſcientia, quæ eſt eſſentialiter in ratione, præſupponit diſpoſitionem bonam ſenſuum a quibus accipit intellectus. Nota autem, quòd id quod virtus præter eſſentiam ſuam habet in alia potentia, non eſt aliquid intrinſecum virtuti, ſed vel principium præſuppoſitum, ſicut ſcire præſupponitur virtuti morali, quod ſcire quantum ad principia moralium virtutum eſt per ſyndereſim, quæ præſtituit finem moralibus; vel eſt quidã effectus in alia potentia; ſicut virtutes morales quo ad electionem & bonam habitudinem mediorum, ſunt effectus prudentiæ. vel eſt quædam diſpoſitio prærequiſita, vel quandoque cauſata, vt patet de ſcientia &c. Vide Capreolum 3.ſententiarum diſt.33. in ſolutionibus ad argumenta contra primam concluſionem; quia tẽperatus eſt habituatus in appetitu ſenſitiuo, & intellectiuo, & ratione. Sed temperantia eſſentialiter eſt in appetitu ſenſitiuo, vt patebit infra. Sed tamen oportet prius ordine naturæ voluntatem eſſe perfectam per habitum cõtinentiæ. Similiter & ratio aliquo modo prius perfecta eſt per habitum prudentiæ. Capreolus

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd idem actus non poteſt æqualiter, & eodem ordine pertinere ad diuerſas potentias; ſed ſecundùm diuerſas rationes, & diuerſo ordine. D.41.

¶ Ad maiorem. Habitus cognoſcuntur per actus, præſertim elicitos, & immediatè ab eis progredientes. Ad minorem. Vnus actus egreditur a diuerſis potentijs, non elicitiuè; ſed in diuerſo ordine, puta ab vna elicitiuè, ab alia imperatiuè, ab alia directiuè. Et ad illum actum ſunt diuerſi habitus, & virtutes; ſicut in imperãte dare elemoſynam propter Deum. ſ. in voluntate eſt charitas; in dirigente intentionem voluntatis, ſcilicet ratione, eſt fides; in exequente aũt, vt eſt virtus motiua, vel manus eſt qdã alia diſpoſitio

diſpoſitio,&c. Negatur autem conſequentia,ꝙ etiã habitus vnus ſit in pluribus potentijs,quia actus de quo arguitur nõ eſt in pluribus potentijs. Sed à pluribus in diuerſo ordine. Sic etiam vnus habitus poteſt eſſe plurium potentiarum;ſed non in eodem ordine,ſed vnius ſubiectiuè,alterius ſuppoſitiuè, alterius conſequenter,& participatiuè, & hoc voluit concluſio,&c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſcire præexigitur ad virtutem moralem, inquantum virtus moralis operatur ſecundùm rationem rectã; ſed eſſentialiter in appetendo virtus moralis conſiſtit.

¶Maior illa vera. Requiruntur quidem tria, ſed non in omnibus eſſentialiter conſiſtit virtus,ſed in vno tantùm.(.i.in velle (capiendo generaliter) loquendo de virtute morali,quæ eſt in appetitu,de qua Philoſ.loquitur, & illa præſupponit ſcire duplex, & finis,quod eſt per rationem namralem,& medij,quod eſt prudentiæ,vt patet 2.2.q.47. Sed habet immobiliter operari, tanquam effectum conſequentem,ergo virtus,&c. (.i.moralis) poteſt eſſe in pluribus; ſed non vno modo, & ſecundùm idem; ſed ſecundùm cauſam eſt in cognoſcitiua, ſecundùm effectum in executiua,eſſentialiter in effectu.

¶Ad tertium dicendum, quòd prudentia realiter eſt in ratione,ſicut in ſubiecto; ſed præſupponit rectitudinem voluntatis,ſicut principium,vt infra dicetur.* *Ar.ſeq.& q.57.ar.4.

¶Ad matorem. Prudentia eſt in ratione eſſentialiter, ſed cauſaliter, & præſuppoſitiuè eſt in voluntate (.i.in affectu bono ipſius finis.) Non enim contingit, vt in plurimum rectè iudicare de medijs bonis eligendis, niſi affectus ſit benè diſpoſitus, quia qualis vnuſquiſq; eſt,taliter iudicat. Vltra.Eſt etiam in voluntate (extendendo voluntatem.) Verum, vt dictum eſt antecedenter, ergo vna virtus,&c. Non quidem in ſe,ſed in ſua cauſa,& in ſuo effectu,ſed non ex æquo. Nec per hoc ſequitur, ꝙ virtus non ſit qualitas ſimplex;ſed ſequitur,ꝙ multa ad ipſam concurrant, nõ quidem multæ partes, ſed multæ cauſæ in diuerſo ordine,& hoc non eſt inconueniens. Dixi autem extendendo voluntatem,quia prudentia nõ ſolùm præſupponit voluntatem intellectiuam, ſed etiam bonam diſpoſitionem appetitus ſenſitiui, per virtutes,quæ ſunt circa paſſiones, vt patebit. Pro intellectu huius ſolutionis maiori,vide infra.q.58.ar.5 in ſolutione ad primum,& tertium.

Vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis.

G AD tertium ſic proceditur: Videtur,ꝙ intellectus non ſit ſubiectum virtutis. Dicit enim Aug.in li. de moribus eccleſiæ,* ꝙ omnis virtus eſt amor;ſubiectũ autem amoris non eſt intellectus,ſed ſolùm vis appetitiua; ergo nulla virtus eſt in intellectu. *Aug li.1. cap.15.

¶ 2 Præt. virtus ordinatur ad bonum, ſicut ex ſup. dictis patet;* bonum autem non eſt obiectum intellectus,ſed appetitiuæ virtutis; ergo ſubiectum virtutis nõ eſt intellectus, ſed appetitiua virtus. *q.55.ar.3.

¶ 3 Præt. virtus eſt,quæ bonum facit habentem,vt Philoſ.dicit,* ſed habitus perficiens intellectum non facit bonum habentem; non enim propter ſcientiam,vel artem, dicitur homo bonus; ergo intellectus non eſt ſubiectum virtutis. *Ariſt.li.7. Ethic.c.6.

¶Sed contra eſt, quòd mens maximè dicitur intellectus;ſubiectum autem virtutis eſt mens, vt patet ex definitione virtutis ſupra inducta;* ergo intellectus eſt ſubiectum virtutis. *q.55.ar.4.

¶Conſequenter quærit de ſubiectis virtutum(quæ ſunt potentiæ)in ſpeciali. Et primò de potentia intellectiua apprehenſiua. Deinde de potentia ſenſitiua. Tertiò de appetitiua intellectiua.

¶Reſpondeo dicendum,ꝙ ſicut ſup.dictum eſt,* virtus eſt habitus quo aliquis benè vtitur. Dupliciter autem habitus aliquis ordinatur ad bonum actum. Vno modo inquantum per huiuſmodi habitum acquiritur homini facultas ad bonum actum, ſicut per habitum Grammaticæ habet homo facultatem rectè loquendi, non tamen Grammatica facit vt homo ſemper rectè loquatur; poteſt enim Grammaticus barbarizare, aut ſoleciſmum facere; & eadem ratio eſt in alijs ſcientijs, & artibus. Alio modo aliquis habitus non ſolùm facit facultatem agendi, ſed etiam facit quòd aliquis rectè facultate vtatur,ſicut iuſtitia non ſolùm facit, quòd homo ſit promptę voluntatis ad iuſta operandum, ſed etiam facit vt iuſtè operetur. *q.preced. ar.3.& 4.

¶D.S. primò ponit aliqua notabilia fundamentalia diſtinctiua. Ex quibus ſecundò reſpondet ad quæſitum, ibi. Subiectum igitur habitus,&c. Quo ad primum ponit duas concluſiones virtualiter diſtinctiuas præambulares. Secundam ibi. Et quia bonum,&c. Prima concluſio præambularis. Duplices ſunt virtutes. Probatur, virtus eſt habitus benè operatiuus, vel quo quis benè operatur. Sed habitus habet duplicem habitudinem ad opus, vel actum bonum, igitur eſt duplex virtus. Minor declaratur, quia quædam faciunt ſolùm facultatem bonam,quædam aũt faciunt vſum bonum.D.S.clarè proſequitur in litera.Deinde cum dicit.

¶Et quia bonum,ſicut & ens,non dicitur ſimpliciter aliquid, ſecundùm id quod eſt in potentia, ſed ſecundùm id,quod eſt in actu; ideo ab huiuſmodi habitibus ſimpliciter dicitur homo bonum operari, & eſſe bonus, puta,quia eſt iuſtus, vel temperatus, & eadem ratio eſt de ſimilibus. Et quia virtus eſt, quæ bonum facit habentem,& opus eius bonũ reddit, huiuſmodi habitus ſimpliciter dicuntur virtutes,quia reddunt bonum opus in actu, & ſimpliciter faciunt bonum habentem.

¶Ponit aliam concluſionem diſtinctiuam fundamentalem, ꝙ habitus,qui faciunt vſum bonum,ſunt ſimpliciter virtutes,qui verò faciunt tantùm facultatem bonam, non dicuntur ſimpliciter virtutes, ſed ſecundùm quid. Huius concluſionis primò ponit,& probat primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. Primi verò,&c. Tertiò infert quoddam corollarium,ibi. Et propter hoc,&c. Prima ergo pars concluſionis probatur. Virtus eſt,quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Sed tales habitus faciunt hominem ſimpliciter bonum operari, & eſſe bonum, igitur,&c. Minor probatur, aliquid dicitur bonum ſimpliciter, quod eſt in actu,non in potentia;ſed tales habitus faciunt actu benè operari, ſicut patet de iuſto, & temperato; non enim eſt iuſtus, niſi quia operatur iuſta,dum debet; & quando debet; nec ſufficit poſſe facere iuſta ad hoc, ꝙ homo ſit iuſtus. Deinde ibi.

¶Primi verò habitus non ſimpliciter dicuntur virtutes, quia non reddunt bonum opus, niſi in quadam facultate,nec ſimpliciter faciunt bonum habentem; non enim dicitur ſimpliciter aliquis homo bonus ex hoc, ꝙ eſt ſciẽs,vel artifex, ſed dicitur bonus ſolùm ſecundùm quid,puta bonus Grammaticus,aut bonus faber.

¶Subiungit ſecundam partem concluſionis, quæ probatur ſic, & reſumitur maior præcedens per oppoſitum, ſed tales habitus non faciunt ſimpliciter bonum opus, nec habentem ſimpliciter bonum,igitur ſunt virtutes,non ſimpliciter, ſed ſecundùm quid. Probatur minor,quia non reddũt bonum opus, ſed ſolùm facultatem,nec ſimpliciter faciunt bonum habentem. Non enim dicitur artifex ſimpliciter bonus,&c.

¶Nota,quòd habitus intellectualis ſine ordine ad voluntatem, non cauſat vſum, & exercitium, ſed oportet recurrere ad aliud mouens ad exercitium,puta voluntatẽ. Quare non faciunt vſum bonum de ſe; mouens enim ad exercitium eſt appetitus, & ergo virtutes ipſum perficientes ſibi proportionantur, & faciunt eum benè velle, & operari, & per conſequens habent ſimpliciter id, quod eſt virtutis. non autem illæ, quæ ſunt virtutis cognoſcitiuę, cuius non eſt mouere ad exercitium,&c. Tunc ibi.

¶Et propter hoc plerunq; ſcientia, & ars contra virtutem diuiditur; quandoque autem virtutes dicuntur, vt patet in 6.Ethicorum.* *Ariſt.c.3. & 4.to.5.

¶Ex iam dicta concluſione ponitur corollarium verificans dictum Philoſ.tale. Plerunque ſcientia, & ars (quæ faciunt ſolùm facultatem bonam) contra virtutem diuiduntur, vt patet in prædicamentis, vt allegatum fuit,q.55.ar.1.argumen.in contrarium. Quandoque autem virtutes dicuntur, vt patet 6 Ethicorum. Primum verificatur,quia diuiduntur contra virtutem ſimpliciter. Secundum patet,quia ſunt virtutes ſecundùm quid.

¶Subiectum igitur habitus,qui ſecundùm quid dicitur virtus, poteſt eſſe intellectus, non ſolùm practicus, ſed etiam intellectus ſpeculatiuus, abſque omni ordine ad voluntatem,ſicut enim Philoſ.in 6.Ethic.* ſciẽtiam, ſapientiam,& intellectum,& etiam artem ponit eſſe intellectuales virtutes. *Ariſt.c.3. 4.6.&7.

¶Hic conſequenter reſpondet ad quæſitum, ſecundùm fundamenta prius poſita duabus concluſionibus,ita ꝙ ſecunda eſt limitatiuè primæ, quæ ponitur ibi. Contingit autem,&c. Concluſio igitur prima reſponſiua eſt. Virtutis ſecundùm quid, intellectus eſt ſubiectum etiam ſpeculatiuus, non ſolùm practicus ſine ordine ad voluntatem. Sed virtutis ſimpliciter non eſt ſubiectum,niſi

voluntas,

voluntas,vel potentia,vt eſt mota à voluntate,&c. D.S.primò ponit,& probat primam partem, ſecundò ſecundam,ibi. Subiectum verò habitus,&c. Quo ad primam partem concluſionis probatur auctoritate Philoſophi,quia ſcientia,ſapientia, & intellectus, ſimiliter ars, ſunt virtutes ſecundùm quid. Sed tres primæ virtutes ſunt ſpeculatiuæ,& ars practica,nec habent aliquem ordinem ad voluntatem, igitur prima pars vera, conſequenter cum dicit.

¶Subiectum verò habitus,qui ſimpliciter dicitur virtus,non poteſt eſſe niſi voluntas, vel aliqua potentia ſecundùm quòd eſt mota à voluntate; cuius ratio eſt,quia voluntas mouet omnes potentias, quæ aliqualiter ſunt rationales ad ſuos actus, vt ſup.habitum eſt,* & ideo ꝙ homo habet homo actu benè agat, contingit ex hoc, ꝙ homo habet bonam voluntatem; vnde virtus, quæ benè facit agere in actu,non ſolùm in facultate, oportet, quòd vel ſit in ipſa voluntate, vel in aliqua potentia, ſecundùm ꝙ eſt à voluntate mota.

* q.9.ar.1.

¶ Ponit ſecundam partem concluſionis reſponſiuæ primæ. Et probatur ſic. Supletur maior. Virtus ſimpliciter eſt,quæ facit actu agere bonum, & non ſolùm in facultate, ſed ꝙ homo actu benè agat. Contingit ex hoc,ꝙ habet bonam voluntatem, ergo virtus ſimpliciter,quæ benè facit agere actu, oportet ꝙ vel ſit in voluntate,vel in aliqua potentia,ſm ꝙ eſt mota à voluntate.Maior nota. Minor probatur, quia voluntas mouet omnes potentias, quæ aliqualiter ſunt rationales.(vel per eſſentiam, vel participationem ad actus ſuos,vt patuit ſup.q.9.ar.1. ergo minor vera.

¶Nota,ꝙ rationale per participationem dicitur, non quia participat cognitionem rationis,ſed quia natum eſt moueri ad actus ſuos à ratione,inf.q.68.ar.3 in fine Et comprehenditur & ipſa voluntas ſub rationali per participationem. Vnde & ſeipſam mouet, & concupiſcibilem, & irascibilem, & mouetur etiam à ratione. Conſequenter cum dicit.

¶ Contingit autem intellectum à voluntate moueri, ſicut & alias potentias; conſiderat enim aliquis aliquid actu, eo quòd vult, & ideo intellectus ſecundùm quòd habet ordinem ad voluntatem, poteſt eſſe ſubiectum virtutis ſimpliciter dictæ.

¶ Procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam limitantem præcedentem,& ſequentem ex prima. Intellectus ſecundùm ꝙ habet ordinem ad voluntatem poteſt eſſe ſubiectum virtutis ſimpliciter. Hanc concluſionem primò probat in generali,ſecundò in ſpeciali,ibi. Et hoc modo intellectus,&c. Arguitur primò ſic, reſumendo maiorem ex ſupradictis. Virtus ſimpliciter quæ bonum facit agere,oportet ꝙ vel ſit in voluntate,vel in aliqua potentia,ſm ꝙ eſt mota à voluntate, ſed intellectus poteſt moueri à voluntate,ſicut & aliæ potentiæ,igitur,&c. Conſequenter ibi.

¶Et hoc modo intellectus ſpeculatiuus, vel ratio eſt ſubiectum fidei; mouetur enim intellectus ad aſſentiendum his, quæ ſunt fidei ex imperio voluntatis; nullus enim credit niſi volens.

¶ Probat ſpecialiter præcedentem concluſionem explicando quæ ſint illæ virtutes,quæ ſic ſunt in intellectu. Et arguitur ſic.Fides eſt virtus ſimpliciter,& ſimiliter prudentia,ſed fides eſt in intellectu ſpeculatiuo (.i.principaliter) in ordine ad voluntatem. Similiter prudentia in intellectu practico in ordine ad voluntatem,igitur concluſio vera. Maior relinquitur nota pro nunc, & probatur de fide,2.2.q.4.ar 3. Et clarius in de Veri.Marc.14.ar.3. quia fides eſt virtus,non quæcunq;, ſed theologica, quia eſt principium boni actus ſemper, ſaltem formata.(.actus meritorij, ſed non eſt intellectualis,&c.Et talis dicitur virtus apud theologum. Minorem D.S ponit,& probat primò primam eius partem, ſecundò ſecundam,ibi.Intellectus verò practicus,&c.Prima pars patet, quia nullus credit niſi volens, ergo fides eſt in intellectu in ordine ad voluntatem,& de hoc 2.2 q.2.& 4. Tunc ibi.

¶Intellectus verò practicus eſt ſubiectum prudentiæ, cum enim prudentia ſit recta ratio agibilium, requiritur ad prudentiam, ꝙ homo ſe benè habeat ad principia huiuſmodi rationis agendorum, quæ ſunt fines ad quos benè ſe habet homo per rectitudinem voluntatis, ſicut ad principia ſpeculabilium per naturale lumen intellectus agentis. Et ideo ſicut ſubiectum ſcientiæ, quæ eſt ratio recta ſpeculabilium eſt intellectus ſpeculatiuus in ordine ad intellectum agentem, ita ſubiectum prudentiæ eſt intellectus practicus in ordine ad voluntatem rectam.

¶Eſt ſecunda pars præcedentis minoris, quæ probatur à ſimili ſic,ſicut eſt de intellectu ſpeculatiuo quo ad ſcientiam,ita proportionabiliter de intellectu practico quo ad virtutem ſimpliciter, ſed intellectus ſpeculatiuus eſt ſubiectum ſcientiæ in ordine ad lumen intellectus agentis,quo ſe benè habet ad principia ſpeculabilium, ergo intellectus practicus eſt ſubiectum virtutis, quæ eſt recta ratio agibilium.(.prudentiæ in ordine ad principia huiuſmodi rationis agendorum. (Subſumitur.) Sed ad illa principia, quæ ſunt fines,homo benè ſe habet per rectitudinem voluntatis, igitur &c.

¶Nota,quòd principia agendorum ſunt duplicia,quædam communiſſima, & quædam particularia propria cuilibet virtuti;ad prima homo ſe benè habet per rationem naturalem proponentem,& per naturalem habitudinem voluntatis ad bonum,de qua ſup dictum eſt. Sed ad fines particulares homo ſe benè habet per virtutem moralem,quæ eſt in appetitu. Vnde prudentia præſupponit voluntatem eſſe rectam,quo ad communia, & particularia principia. Dicuntur autem principia,& fines communia, vt nullum malum eſt faciendum, nulli faciendo eſt iniuria;particulares, vt temperatè eſt viuendum in tali materia,& tali modo,&c.

¶Nota etiam verbum, quod D.S.ponit, ꝙ ad principia ſpeculabilia homo benè ſe habet per naturale lumen intellectus agentis. Intelligitur poſt ſup.dicta in q.13.ar.1.originaliter, & cauſaliter,quia ab agente intellectu cauſatur intellectus habitus,ad ſenſum dictum ibidem, quo immediatè benè ſe habet ad principia.

¶Et nota,quòd in rectitudine voluntatis includitur etiam ſyndereſis,per quam ratio benè ſe habet ad principia agendorum. Et in rectitudine voluntatis intelligitur rectitudo appetitus,vt dictum eſt etiam ſenſitiui,quia prudentia præexigit etiam rectam æſtimationem de fine particulari virtutis in materia paſſionum, quæ non eſſet, vt in plurimum, niſi & ſenſitiuus appetitus eſſet perfectus, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmatiuum eſt ſecundæ concluſionis reſponſiuæ.

¶Nota pro iſto argumento, ꝙ mens eſt ſubiectum virtutis, vt operatiua eſt. Et ergo licet intellectus de ſe ſit maximè immaterialis, & præcipua pars ipſius mentis, non tamen in eo ponitur virtus ſecundùm ſe,ſed in ordine ad voluntatem, quæ eſt principium operandi,& vſus boni. Et ſecundò ex hoc,ꝙ intellectus eſt ſuprema potentia in mente, ſequitur ꝙ ſit ſubiectum nobiliſſimi habitus,ſed non virtutis pro hoc ſtatu,& præſertim loquendo de naturalibus habitibus;quia ſapientia, quæ eſt nobiliſſimus habitus naturalis,vt patebit inf.q.57.ar.2.& q.67.ar.5.In patria quoq; ponitur lumen gloriæ in intellectu, quod eſt habitus ſummus, & principium boni actus,&c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Aug. intelligendum eſt de virtute ſimpliciter dicta, nó quòd omnis talis virtus ſit ſimpliciter amor; ſed quia dependet aliqualiter ab amore,inquantum dependet à voluntate,cuius prima affectio eſt amor,vt ſup.dictum eſt.* Aug.

* q.27.ar.4.

¶Ad maiorem. Auguſt.loquitur non de omni virtute in genere,vt ſe extendit ad virtutes intellectuales,quæ ſunt virtutes ſecundùm quid. Sed loquitur de virtute morali, & virtute ſimpliciter, quæ facit vſum bonum. Et tunc omnis virtus eſt amor præſuppoſitiuè, quia omnis virtus talis dependet à voluntate, cuius prima affectio eſt amor. Eſt ergo prædicatio non formalis,& identica, ſed cauſalis. Vnde dicit Doc.Sanc.non quòd omnis talis (ſcilicet virtus ſimpliciter ſit amor) quaſi innueret,quòd aliqua eſt amor. Et hoc eſt verum de ſumma virtute, ſcilicet charitate, ergo nulla virtus ſimpliciter eſt in intellectu. Verum, ſine ordine ad amorem, & voluntatem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd bonum vniuſcuiuſque eſt finis eius, & ideo cum verum ſit finis intellectus, cognoſcere verum eſt bonus actus intellectus; vnde habitus perficiens intellectum ad verum cognoſcendum, vel in ſpeculatiuis, vel in practicis dicitur virtus.

¶ Ad maiorem. Virtus ordinatur ad bonum.(.finem, qui eſt actus. Verum,ſed ſi intelligitur, quòd virtus à toto genere ordinetur ad obiectum ſub ratione boni. Negatur de virtute intellectuali,quia illa ordinatur ad obiectum ſub ratione veri,& tamen benè agere circa verum eſt bonum. Et verum eſt bonum quoddam, & cognoſcere verum, vel ſpeculatiuè, vel practicè eſt bonum intellectus. Quare in intellectu practico, & ſpeculatiuo poteſt eſſe virtus ſaltem ſecundùm quid &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de virtute ſimpliciter dicta.

¶ Maior vera, de virtute ſimpliciter, illa facit habentem bonum ſimpliciter, virtus autem ſaltem ſecundùm quid facit bonum habentem ſecundùm quid.

¶Ad minorem, vera eſt, virtus perficiens intellectum ſine habitudine ad voluntatem, non facit bonum ſimpliciter, tamen ſecundùm quid, vt bonum artificem,bonum Grammaticum, ergo intellectus non eſt ſubiectum virtutis, verum ſimpliciter.

Virtus

Vtrum irascibilis, & concupiscibilis possint esse subiectum virtutis.

Infra ar.5. ad 1. Et 2. dist.14.q.2. art.2. ad 2. Et Veri. q. 1.art.4. per to.& ar.10. ad 5.

HAD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ irascibilis, & concupiscibilis non possint esse subiectum virtutis. Huiusmodi enim vires sunt communes nobis, & brutis; sed nunc loquimur de virtute secundùm quòd est propria homini, sic enim dicitur virtus humana; non igitur humanæ virtutis potest esse subiectum irascibilis, & concupiscibilis, quæ sunt partes appetitus sensitiui, vt in primo dictum est.*

*Pri.par.q. 81.ar.2.

¶ 2 Præt. appetitus sensitiuus est vis vtens organo corporali; sed bonum virtutis non potest esse in corpore hominis. Dicit enim Apost. Rom.7. Scio ꝙ non habitat in carne mea bonum; ergo appetitus sensitiuus non potest esse subiectum virtutis.

Rom.7.

* Aug.li.1. cap.5.

¶ 3 Præt. Aug. probat in libro de moribus ecclesiæ,* ꝙ virtus non est in corpore, sed in anima, eo ꝙ per animam corpus regitur; vnde ꝙ aliquis corpore benè vtatur, totum refertur ad animam, sicut si mihi auriga obtemperans equos quibus præest, rectè regit, hoc totum mihi debetur; sed sicut anima regit corpus, ita etiam ratio regit appetitum sensitiuum; ergo totum rationali parti debetur, ꝙ irascibilis, & concupiscibilis rectè regantur; sed virtus est qua rectè viuitur, vt sup. dictum

q.55.ar.4. est; virtus igitur non est in irascibili, & concupiscibili, sed solùm in parte rationali.

Arist.c.13. ¶ 4 Præt. principalis actus virtutis moralis est electio, vt dicitur in 8. Ethic. sed electio non est actus irascibilis, vel concupiscibilis, sed rationis, vt supra dictum

q.13.ar.1. est; ergo virtus moralis non est in irascibili, & concupiscibili, sed in ratione.

¶ Sed contra est, quod fortitudo ponitur esse in irascibili; temperantia autem in concupiscibili, vnde Phi-

Arist.c.10. losophus dicit in 3. Ethicorum, quòd hæ virtutes sunt irrationabilium partium.

¶ Quærit hic de alio subiecto. s. sensualitate. Et primò de vi appetitiua.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ irascibilis, & concupiscibilis dupliciter considerari possunt. Vno modo secundùm se, inquantum sunt partes appetitus sensitiui, & hoc modo non competit eis, ꝙ sint subiectum virtutis; Alio modo possunt considerari, inquantum participant rationem, per hoc quòd natę sunt rationi obedire, & sic irascibilis, vel concupiscibilis potest esse subiectum vir-

Dub.206. tutis humanæ, sic enim est principium humani actus, inquantum participat rationem.

¶ In corpore ponit duas conclusiones responsiuas, ita ꝙ secunda est expositiua primæ, quam ponit ibi. Et in his potentijs, &c. Prima conclusio responsiua est bimembris secundùm vnam distinctionem bimembrem, etiam sup. habitam, q.24.art.1.& q.50. art.3. Irascibilis, & concupiscibilis dupliciter considerari possunt. Vno modo secundùm se. s. ratione generis, & solitariè absq; coniunctione ad rationem. Alio modo inquantum participãt rationem in homine, vbi natæ sunt rationi obedire. Conclusio prima responsiua. Primo modo non competit eis, ꝙ sint subiectum virtutis; sed secundo modo possunt esse subiectum virtutis. Probatur conclusio quo ad ambas partes simul. In illo potest esse virtus, quod est principium humani actus, sed irascibilis, & concupiscibilis secundùm se, non sunt principium humani actus; sed solùm secundùm ꝙ natæ sunt rationi obedire, igitur sequitur conclusio. Maior patet, quia sicut virtus in communi ordinatur ad opus bonum, ita humana virtus ad opus humanum bonum. Minoris prima pars patet, quia actus humanus dependet à ratione; sed tales potentiæ secundùm se non habent aliquid rationis, immo sunt nobis, & bestijs communes, igitur patet per hoc secunda pars minoris, quia omne id est principium humani actus, quod mouetur ad actum ex ratione. Sed potentiæ istæ tali modo sunt huiusmodi, igitur patet ista minor, quia natæ sunt obedire rationi, &c. Et posset conclusio probari ex sup. dictis, q.50. artic.3. Istæ potentiæ secundùm se acceptæ non habent vt sint subiectum habitus, ergo nec virtutes. Antecedens patuit supra. Consequentia tenet, quia virtutes sunt habitus.

¶ Et nota verba D.S. qui dicit, illis potentijs secundùm se non competit, ꝙ sint subiectum virtutis. Sed ex hoc non sequitur, ergo eis repugnat. Aliud enim est dicere (hoc secundùm se non habet hoc, & aliud secundùm se habet, vt non habeat hoc) quia secundum arguit repugnantiam, primum non. Et ergo ecko, sensualitas vt sic non habeat esse subiectũ virtutis, tamen potest sibi competere secundùm ꝙ subest rationi in homine. Sicut supra etiam dictum fuit de indifferẽtia actus moralis, ꝙ competit actui humano secundùm se negatiuè, i. solitariè accepto secundùm speciem per rationem, ita sensualitati secundùm se. i. solitariè acceptæ nõ cõpetit esse subiectũ virtutis, sed vt est cõiuncta rõni in hoĩe, &c.

¶ Et in his potentijs necesse est ponere virtutes, quòd enim in irascibili, & concupiscibili sint aliquæ virtutes, patet, actus enim qui progreditur ab vna potentia secundùm ꝙ est ab alia mota, non potest esse perfectus, nisi vtraque potentia sit benè dispositæ ad actum, sicut actus artificis non potest esse congruus, nisi etiam artifex sit benè dispositus ad agendum, & etiam ipsum instrumentum. In his igitur circa quæ operatur irascibilis, & concupiscibilis secundùm quòd sunt à ratione motę, necesse est vt aliquis habitus perficiens ad benè agendũ, sit nõ solũ in rõne, sed etiam in irascibili, & concupiscibili.

¶ Hic consequenter procedit ad secundam conclusionem, licet ex prima conclusione satis responsum esset quæsito. Sed propter maiorem declarationem materiæ ponit aliam conclusionẽ ostendentem necessitatem ponendi habitus in istis potentijs. s. necessitate conditionata. Prima enim ostendit possibilitatem. Ponit ergo primò conclusionem, secundò infert quoddam corollarium, ibi. Et quia bona, &c. Conclusio secunda est ista. Necesse est ponere virtutes in istis potentijs (. s. necessitate conditionata.) Probatur, omnis actus, qui progreditur ab vna potentia, secundùm ꝙ est ab alia mota, non potest esse perfectus, nisi vtraq; potentia sit benè dispositа ad actum, sed irascibilis, & concupiscibilis sunt potentiæ motæ à ratione, & principium humani actus; ideo necesse est vt aliquis habitus perficiens ad benè agendum sit non solùm in ratione (quæ est potentia mouens) sed etiam in irascibili, & concupiscibili. Minor nota ex conclusione prima, quia possunt moueri ad humanum actum à ratione. Maior declaratur exemplariter, ibi. Sicut actus artificis, &c. Et ita oportet in ratione esse prudentiam, & in concupiscibili temperantiam, ad hoc ꝙ aliquis perfectè abstineat à prauis concupiscentijs, & passionibus delectabilium. Consequenter ibi.

¶ Et quia bona dispositio potentiæ motæ attenditur secundùm conformitatem ad potentiam mouentem; ideo virtus, quæ est in irascibili, & concupiscibili nihil aliud est, quàm quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem.

¶ Infert hic quoddam corollarium tale, ꝙ virtus, quę est in irascibili, & concupiscibili nihil aliud est, quàm quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem. Probatur, virtus potentiæ est bona dispositio eius, sed bona dispositio potẽtię motę attenditur secundùm conformitatem ad potentiam mouentẽ. Subsumitur. Sed irascibilis, & concupiscibilis sunt motæ à ratione, igitur, &c.

¶ Nota, ꝙ conformitas, quæ est virtus, nõ est relatio, sed est conformitas fundamentalis, & quid absolutum, qđ connotat respectum, sicut & sup. de vnione dictum fuit proportionabiliter.

¶ De materia huius articuli quarti in de virtutibus, q.1. artic.4. vult D.S. ꝙ appetitui sensitiuo secundùm se in communi nõ conuenit poni esse subiectum virtutis, ita ꝙ ex ratione generica non debeatur sibi esse subiectum virtutis. Conuenit tamen sibi, vt sic permissiuè, idest, non repugnat in aliquo appetitui sensitiuo, scilicet hominis.

¶ Et confirmatur conclusio prima, quo ad secundam partem conclusionis argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd irascibilis, & concupiscibilis secundùm se cõsideratę, prout sunt partes appetitus sensitiui, communes sunt nobis, & brutis; sed secundùm ꝙ sunt rationales per participationem, vt obedientes rõni, sic sunt proprię hominis, & hoc modo possunt esse subiectum virtutis humanæ.

¶ Maior non est omnino vera, quia sunt communes nobis, & bestijs, solùm secundùm se cõsideratę. Et secundùm se (idest quo ad speciem respectu obiecti. i. abstractè acceptæ per intellectum separando eas in prima operatione à ratione.) Sed si accipiuntur, vt existunt in nobis coniunctę secundùm rem ipsi rationi, sic quo ad illum modum essendi nõ sunt communes. Et secundò, vt sup. tetigi, sunt communes nobis, primo modo iam dicto, & in ratione potentiarum considerando quo ad obiecta. Sed considerando in ordine etiam ad subiectum, vt proprietates naturales distinguuntur specie, sicut & ea quorum sunt proprietates; sed verum

est,

eſt, ꝙ conueniunt genere. Concludit conſequens, ergo non ſunt in eis niſi vt ſunt humanæ, & rationales aliquo modo. Et probat primam partem primæ concluſionis, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſicut caro hominis ex ſe quidem non habet bonum virtutis, ſit tamen inſtrumentum virtuoſi actus, inquantum mouente ratione membra noſtra exhibemus ad ſeruiendum iuſtitiæ. Ita etiam iraſcibilis, & concupiſcibilis ex ſe quidem non habent bonum virtutis, ſed magis infectionem fomitis, inquantum verò conformantur rationi, ſic in eis aggeneratur bonum virtutis moralis.

¶Maior vera, tamen obedit rationi in homine. Ad minorem. Bonum virtutis non eſt in corpore hominis. Verum, ſecundùm ſe accepto, tamen corpus poteſt eſſe inſtrumentum rationis ad perficiendum actum virtuoſum; ergo appetitus ſenſitiuus, verum, ſecundùm ſe, & vt habet infectionem fomitis. Sed vt mouetur per rationem in contrarium eius, quod ſecundùm ſe habet, & prout conformatur rationi, ſic poteſt in eis generari habitualis conformitas, quæ eſt in eis virtus, vt patuit. Vide materiam huius ſolutionis infra, q.74.art.4. ad 2. Actus enim & motus corporis poteſt eſſe virtuoſus, nõ vt eſt corporis, ſed rationis, & volũtatis.

¶Nota, ꝙ Scotus valde extendens nomen virtutis, & habitus, ponit in 3.diſt.33. ꝙ in parte corporis poſſit eſſe virtus, & habitus, ſicut patet in manu ſcriptoris, & pictoris. Manus enim mea (inquit ipſe) inexercitata, inhabilis eſt in illa facultate, quæ eſt ad cytharizandum. Exercitata autem habilis eſt, quod non eſt niſi habilitate inhærente manui, quæ habilitas conceditur eſſe quædam virtus, quia quædam qualitas habilitans ad opus virtutis moralis. Conceditur autem hoc vlterius de irrationabili, vt de equo ad actus quoſdam ad quos eſt aſſuefactus, ſed in merè inanimatis non inuenitur. Non enim ex conſuetudine proijcitur facilius lapis ſurſum Hæc ille. Sed patet de ſe, ꝙ valde communiter accipit virtutem eam ponendo in beſtijs. Et præterea, tales habilitates in beſtijs, nec propriè rationem habituum habent, cum non aſſit voluntas, in ordine ad quam habitus dicitur, vt patuit ſupra q.50.ad 3.ad 2. Habilitates autem membrorum, nec habitus ſunt propriè, nec virtutes, cum ſe merè paſſiuè habeant ad appetitum, nec perficiunt opus morale, ſed ſunt tantùm inſtrumenta. Verum tamen ꝙ ſunt quaſi habituales diſpoſitiones, & conueniunt cum habitu in faciendo habilitatem. ſed paſſiuè ſe habentem, quod eſt contra rationem virtutis, vide ſup.q.50.ar.1.vbi dictum fuit, ꝙ in corpore non eſt habitus ſecundùm rationem perfectam, & ſpeciem habitus. Habilitates ergo membrorum, quæ aliquo modo ſupplent, & augent diſpoſitionem naturalem membrorum, non ſunt propriè habitus, vel virtutes, ſed diſpoſitiones alicuius ſe habentis merè paſſiuè ad motum animæ, & appetitus, ſicut & virtus motiua executiua, quæ eſt in muſculis, & neruis.

Scotus concedit virtutem in beſtijs.

¶Et præterea, illa diſpoſitio manuum, de qua Scotus loquitur, non magis eſt principium boni actus moraliter, quàm mali. Eſt enim illa habilitas ſubſeruiens arti, quæ non eſt principium boni moralis, ſed artificialis. Nec requirit appetitum rectum, vt patet inf.q.57. Vnde & artis eſt virtus ſecundùm Philoſoph. Et hoc videmus manifeſtè, ꝙ illi cythariſtæ de quibus ipſe loquitur communiter abutuntur habilitatibus illis. Quare in principio motiuo imperatiuo illarum habilitatum poteſt eſſe virtus, qua voluntas, & appetitus iſtis habilitatibus benè vtatur. Et hoc eſt quod D. S. hic dicit, ꝙ in motiuis membrorum eſt ponenda virtus, non in membris (ſ. virtus humana nullo modo.) Si autem aliquo modo deberet dici virtus, capitur virtus largè pro omni diſpoſitione, & complemento principij agendi, prout dictum fuit, q.55.art.1. circa argumẽtum in oppoſitum, vt virtus dicatur, quod facit opus quodcunq;, & quocunq; modo bonum, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd alia ratione regitur corpus ab anima, & iraſcibilis, & concupiſcibilis a ratione; corpus enim ad nutum obedit animæ abſq; contradictione, in his in quibus natum eſt ab anima moueri; vnde Philoſophus dicit in primo Politicorum, *quòd anima regit corpus deſpotico principatu, ideſt, ſicut dominus ſeruum, & ideo totus motus corporis refertur ad animam, & propter hoc in corpore non eſt virtus, ſed ſolùm in anima; ſed iraſcibilis, & concupiſcibilis non obediunt ad nutum rationi; ſed habent proprios motus ſuos, quibus interdum rationi repugnant, vnde in eodem libro* Philoſoph. dicit, ꝙ ratio regit iraſcibilem, & concupiſcibilem principatu politico, quo ſcilicet reguntur liberi, qui habent in aliquibus propriam voluntatem; & propter hoc etiam oportet in iraſcibili, & concupiſcibili eſſe aliquas virtutes, quibus benè diſponantur ad actum.

*Ariſt.c.1.

*Ariſt.ibid.

¶Maior vera, quæ eſt Auguſtini, quia corpus ſe ſolùm habet paſſiuè ad animam, & obedit animæ ad nutum, ſecundùm ea ſecundum quæ natum eſt obedire, puta ſecundùm exteriora membra communiter, dum ſunt in ſua diſpoſitione naturali. Non autem ſecundùm partem vegetatiuam, vt patuit ſup.q.17. Quia autem ſup.dictum eſt, ꝙ habitus ponitur in eo, quod poteſt variè agere, & tendere in diuerſa, igitur in corpore quo ad motum animæ non ponitur habitus, quia ad nutũ ſecundùm ſe obedit, quare non eſt opus diſpoſitione ſuperaddita. Vltra ad minorem. Sed ſicut, &c. Negatur, quia iam dictum eſt, ꝙ anima regit corpus regimine deſpotico, & corpus ſecũdũ ſe obedit. Appetitus autem ſenſitiuus ſecundùm ſe eſt plerunque in contrarium rationis, igitur vt conformis ſit rationi, opus eſt diſpoſitione ſuperaddita. Nam regitur regimine politico, quo rectius poteſt rebellare, ſic ſenſualitas poteſt habere morum proprium præueniendo voluntatem, & rationem, ideo opus eſt virtute in ſenſualitate, vnde negatur conſequentia, qua a non eſt ſimile.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ in electione duo ſunt. ſ. intentio finis, quæ pertinet ad virtutem moralem, & præacceptio eius, quod eſt ad finem, quod pertinet ad prudentiam, vt dicitur in 6.Ethic.* quòd autem habeat rectam intentionem finis circa paſſiones animæ, hoc contingit ex bona diſpoſitione iraſcibilis, & concupiſcibilis, & ideo virtutes morales circa paſſiones ſunt in iraſcibili, & concupiſcibili, ſed prudentia eſt in rõne.

*Ariſt.c.

¶Maior diſtinguitur. Virtutis moralis eſt electio, quantum ad intentionem finis boni. Verum, quem finem bonum electio præſupponit ſicut principium. Eſt igitur electio virtutis moralis. i. electio mediorum, quod ſit per prudentiam, præſupponit, & dependet ex virtute morali. Aliud eſt in electione. ſ. præacceptio vnius præ alio, & hoc eſt rationis. Ad ſenſum quem D.S.ponit 2.2.q.47.artic.1.ad ſecundum; quia eligere attribuitur prudentiæ conſequenter, inquantum. ſ. electionem per conſilium dirigit. Eſſentialiter autem eſt voluntatis, vt patuit ſup.q.13.ar.1.& 2.

¶Ad minorem, vera, quo ad præacceptionẽ mediorum eſt electio rationis directiuè, vt dictum eſt. Sed quo ad intentionem finis, eſt etiam iraſcibilis, & concupiſcibilis, quia ex bona diſpoſitione harum virium habet quis rectam æſtimationem de fine alicuius virtutis, quæ præſupponitur bonæ electioni mediorum. Et de hoc infra, q.58 ar 4.& 5. vbi habetur maior declaratio. Et etiã videtur, ꝙ appetitus ſenſitiuus motus à ratione poteſt eligere præuio iudicio, & imperio prudentiæ. Et ideo poteſt in eis eſſe virtus. De hoc inf.q.74.ar.4.ad 2. quia non ſolùm voluntas eligit, immo & appetitus ſenſitiuus, licet non ſecundùm ſe, ſed vt eſt in poteſtate voluntatis, & ſequitur rationem, vt videtur dicere Scotus, & benè, vt dicetur vbi iam. Vnde poteſt ſtare, ꝙ virtus electiua ſit in ſenſualitate, tamen in habitudine ad rationes, & voluntatem. Et ad minus diſpoſitio bona appetitus ſenſitiui neceſſaria eſt ad rectam electionem, vt habet D.S. hic. Quicquid ſit de alio.

Scotus

Vtrum in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis interioribus poſſit eſſe aliqua virtus.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, ꝙ in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis interius poſſit eſſe aliqua virtus. Appetitus enim ſenſitiuus poteſt eſſe ſubiectum virtutis, inquantum obedit rationi; ſed virtutes ſenſitiuę apprehenſiuæ interius rationi obediunt; ad imperium enim rationis operatur, & imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua; ergo in his viribus poteſt eſſe virtus.

I

Sup.q.50. art.3.ad 3. Et 13.diſt.33. q.1.ar.4.q.2.ad 6. Et ver.q.22.ar.12.ad 6.

¶ 2 Præt. ſicut appetitus rationalis, qui eſt voluntas in ſuo actu poteſt impediri, vel etiam adiuuari per appetitum ſenſitiuum, ita etiam intellectus, vel ratio poteſt impediri, vel etiam iuuari per vires prædictas; ſicut ergo in viribus ſenſitiuis appetitiuis poteſt eſſe virtus, ita etiam in apprehenſiuis.

¶ 3 Præt. prudentia eſt quædam virtus, cuius partem ponit Tul. memoriam in ſua Rhetor,* ergo etiam in vi memoratiua poteſt eſſe aliqua virtus, & eadem ratione in alijs interioribus apprehenſiuis viribus.

*Tul.lib.2. de inuẽ. in fol.4.lib.

¶Sed cõtra eſt, ꝙ omnes virtutes, vel ſunt intellectuales, vel morales, vt dicitur in 2.Ethic.* Morales aũt virtutes oẽs ſunt in parte appetitiua, intellectuales aũt in intellectu, vel ratione, ſicut patet in 6.Ethic. nulla ergo virtus eſt in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis interius.

*Ariſt.c.1.

Ariſt.c.1.

¶ Hic quærit de alia potentia. ſ. ſenſitiua apprehenſiua, an ſit ſubiectum virtutis.

¶Reſpondeo

¶Reſpondeo dicendum, quòd in viribus ſenſitiuis apprehenſiuis interius ponuntur aliqui habitus, quod patet ex hoc præcipuè, quod Philoſophus dicit in libro de memoria,* quòd in memorando vnum poſt aliud operatur conſuetudo, quæ eſt quaſi quædam natura; nihil autem eſt aliud habitus conſuetudinalis, quàm habitudo acquiſita per conſuetudinem, quę eſt in modum naturæ. Vnde de virtute dicit Tul. in ſua Rhetor.* quòd eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus.—

*Arith.c.3.

*Tul.lib.2. de inuē. in fol.4 lib.

¶In corpore primò ponit concluſionem præambularem. Secundò concluſionem reſpoſiuam, ibi. Sed tamen ſi, &c. Concluſio præambularis eſt. In ſenſitiuis viribus apprehenſiuis interioribus ponuntur aliqui habitus, qui tamen in homine non ſunt per ſe habitus (ſ. non ſubordinati,) ſed annexi habitibus intellectiuæ partis. Huius cõcluſionis primò ponit, & probat primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. In homine tamen, &c. Arguitur ſic pro prima parte ex auctoritate Philoſophi. In memorando vnum poſt aliud acquiritur in memoria per conſuetudinem habitus quidam conſuetudinalis, quæ conſuetudo ſicut & virtus eſt in modum naturæ. ſ. quo ad delectabilitatem, licet liberè, vt patet inf. q.58. artic.4. ad primum. Sed memoria eſt ſenſus interior, igitur, &c. Maior eſt Philoſophi, ſicut D.S. deducit. Minor nota de ſe ex ſecundo de anima. Et patuit iſta pars concluſionis ſup. q.50. artic.3. ad 3. ¶Et nota, ꝙ virtus eſt ad vnum. ſ. in ſpecie morali, ſed non neceſſariò, ſed liberè, & cum diſcretione. Vnde eſt ſimile de virtute, & natura, quo ad promptitudinem, & ſuauitatem, plus quam ad determinationem, ſaltem quo ad vnſi numero, & neceſſariò. Et eſt virtus ad vnum. i. non ad oppoſita. ſ. bonum, & malũ; ſed ad bonum tantùm, & medium rationis; vnde eſt ad modum naturæ rationi conſentanea, quia videlicet promptè mouetur ſecundùm dictamen rectę rationis. Sicut & natura mouetur promptè in id cuius habet inclinationem Vnde virtus non aſſimilatur naturæ quaſi ſit determinata ad vnum, & non ſit ad multa; ſed quia per modum naturæ ſequitur rationem etiam diuerſa dictantem, licet non oppoſita moraliter, vide inf. q.58. ar.4. ad primum. vide Scotum de iſta materia, in tertio, diſtin.33. circa finem. Conſequenter cum dicit.

Scotus.

¶In homine tamen id quod ex conſuetudine acquiritur in memoria, & in alijs viribus ſenſitiuis apprehenſiuis non eſt habitus per ſe; ſed aliquid annexum habitibus intellectiuæ partis, vt ſup. dictum eſt.* ——

*Ar.2.huiꝰ q. & q.50. ar.4.ad 3.

¶Ponit ſecundam partem cõcluſionis præambularis, quę probatur ex ſupradictis, q.50. ar.4. ad tertium. Ille habitus nõ eſt habitus per ſe, & principalis, qui eſt præparatorius ad alium ſuperiorem. Sed habitus ſenſuum interiorũ eſt huiuſmodi, igitur, &c. Vnde dictum fuit, ꝙ diſpoſitio ſenſuum interiorum bona, eſt materiale ſcientiæ, & antecedit, vel cõſequitur ſcientiã in intellectu.

¶Sed tamen ſi qui ſunt habitus in talibus viribus, virtutes dici non poſſunt; virtus enim eſt habitus perfectus, quo non contingit niſi bonum operari, vnde oportet, ꝙ virtus ſit in illa potentia, quæ eſt conſummatiua boni operis; cognitio autem veri non conſummatur in viribus ſenſitiuis apprehẽſiuis; ſed huiuſmodi vires ſunt quaſi præparatorię ad cognitionem intellectiuam. ——

¶Hic procedit ad concluſionem reſponſiuam, quã primò probat, ſecundò elicit quoddam corollarium, ibi. Et ideo huiuſmodi, &c. Concluſio reſponſiua eſt. Habitus ſi qui ſunt in ſenſibus interioribus, non poſſunt dici virtutes. Et arguitur ſic pro iſta cõcluſione. Virtus eſt in illa potentia, quæ eſt conſummatiua boni operis. Sed cognitio veri, quæ eſt opus bonum non conſummatur in apprehenſiuis ſenſitiuis, igitur id quod eſt in eis non habet rationem virtutis. Maior probatur, quia virtus eſt habitus perfectus, quæ non contingit niſi bonum operati. Sed non eſt perfectus, niſi ratione operis perfecti, igitur. Maior vera, minor patet, quia huiuſmodi vires ſunt præparatoriæ ad cognitionem intellectiuam, igitur non perficiunt, &c. Deinde ibi.

¶Et ideo in huiuſmodi viribus non ſunt virtutes quibus cognoſcitur verum, ſed magis in intellectu, vel ratione. ——

¶Subinfert corollarium tale. In viribus ſenſitiuis apprehenſiuis non ſunt virtutes, &c. vt in litera. Patet, quia intellectus conſummat, & facit perfectam cognitionem, &c.

¶Confirmatur concluſio reſpoſiua argum. in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd appetitus ſenſitiuus ſe habet ad voluntatem, quæ eſt appetitus rationis, ſicut motus ab eo; & ideo opus appetitiuæ virtutis conſumatur in appetitu ſenſitiuo, & propter hoc appetitus ſenſitiuus eſt ſubiectum virtutis; virtutes autem ſenſitiuæ apprehenſiuæ magis ſe habent, vt mouentes reſpectu intellectus, eo ꝙ phantaſmata ſe habent ad animam intellectiuam, ſicut colores ad viſum, vt dicitur in 3. de anima;* & ideo opus cognitionis in intellectu terminatur, & propter hoc virtutes cognoſcitiuæ ſunt in ipſo intellectu, vel ratione. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum. ——

*Ariſtot. tex.18.

¶Ad maiorem dicitur, ꝙ illa non eſt præciſa cauſa. eſto requiratur. Sed etiam ideo eſt, quia appetitus ſenſitiuus eſt conſummatiuus boni operis, quia mouetur à voluntate ad opus perficiendũ in materia paſſionum. Minor placet. Sed hoc quod dicit nõ ſuffi cit, quia non perficiunt bonum opus, ſed ſubſeruiunt intellectui, qui ab ipſis accipit, & perficit opus perfectæ cognitionis. Vnde negatur conſequentia. De materia iſtius ſolutionis habet Doc. Sanc. in de Veri. Mate. 5. art. 10. in fine corporis. Et Capreolus in 3. diſt. 33 ad 5. contra primam concluſionem, & ad tertium, vide ibidem multa deſeruientia pro articulo iſto, & præcedenti.

Capreolus

¶Ad ſecundi aſſumptum dico primò. Eſto, ita eſſet, ꝙ ratio impediretur per vires apprehenſiuas, tamen hoc intereſt, quia apprehenſiuæ nõ ſunt perfectiuę boni operis, ſicut appetitus ſenſitiuus. Vnde negatur conſequentia. Secundò dico extra literam, ꝙ antecedens, vel aſſumptum eſt falſum, & eius falſitatem oſtendit D.S. in de Veritate vbi iam, vbi dicit inter cætera, perturbata vi ſenſitiua interiori de neceſſitate perturbatur intellectus. Sicut videmus quòd læſo organo phantaſiæ, de neceſſitate impeditur actio intellectus. Sed appetitus ſenſitiuus non eſt naturaliter motiuus voluntatis, ſed econuerſo, quia appetitus ſuperior mouet inferiorẽ appetitum, ſicut ſphæra ſphæram, vt dicitur in tertio de anima. Et quantumcunque appetitus inferior perturbetur per aliquam paſſionem iræ, vel concupiſcentiæ, non oportet, quòd voluntas perturbetur; immo habet potentiam repellendi huiuſmodi perturbationem, vt dicitur Geneſis 3. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis eius. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd ratio magis impeditur à ſenſitiuis apprehenſiuis, quàm voluntas ab appetitiuis; tamen conſequens non ſequitur ratione dicta, quia virtus non arguitur ex neceſſaria contequiſitione ab alio, ſed ex conſummatione operis.

¶Nota circa iam dicta, ꝙ D.S. pri. par. q.80. ar.2. ad tertium, dicit, quòd opinio vniuerſalis non mouet niſi mediante particulari. Similiter appetitus ſuperior mouet mediante inferiori, quæ videntur velle, quòd ſuperior appetitus etiam neceſſariò coexigat inferiorem, & per conſequens contra dicta.

¶Sed Doc. Sanc. pri. par. intelligendus eſt non vniuerſaliter, & neceſſariò, ſed vt in pluribus. Ad appetitum enim etiam ſuperiorem ſtatim poteſt ſequi motus exterior corporis abſq; hoc, quòd appetitus inferior feratur in idem cum appetitu ſuperiori, ſecundùm ſaltem eandem rationem, & tamen appetitus inferior poteſt ferri in quod fertur ſuperior aliqualiter ſecundùm aliquam aliam rationem, quam feratur ſuperior. Et poteſt ferri in aliquid ordinatum in aliquod appetibile ſuperioris appetitus. Hoc tamen verum eſt, quòd cum appetitus ſuperior eſt intenſus, redundat in appetitum inferiorem, vt patet infra, q.77. artic.6. in corpore. Summariè ergo opinio vniuerſalis nunquam mouet ſine particulari apprehenſione. Superior etiam appetitus, vt in plurimum mouet mediante inferiori. Et hoc Doc. Sanc intendit in pri. par. Poteſt tamen fieri vt moueat ſine inferiori. Et hoc Doc. Sanc. intendit in de Veritate, ideo non eſt controuerſia. Et præterea nullo modo oportet, ꝙ ſuperior appetat ad quod inferior afficitur, vide ſupra, quæſt. 22. artic. 3.

¶Ad tertium dicendum, quòd memoria non ponitur pars prudentiæ, ſicut ſpecies eſt pars generis, quaſi ipſa memoria ſit quædam virtus per ſe; ſed quia vnum eorum, quæ requiruntur ad prudentiam, eſt bonitas memoriæ, vt ſic quodammodo ſe habeat per modum partis integralis. ——

¶Maior vera. Prudentia eſt virtus, ſed circa particularia, quorum eſt ſenſus, ideo multa, quæ pertinent ad partem ſenſitiuam requiruntur ad perfectum actum prudentiæ tanquam partes integrales, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 48. & 49. Eſt ergo memoria pars prudentiæ, non ſubiectiua, ita quòd prudentia de ea prædicetur eſſentialiter tanquam de virtute, ſed pars integralis ad ſenſum ſupradictum, quæſtio. 54. artic. quarto, ad ſecundum. Vltra. Ergo etiam in memoratiua eſt virtus, negatur, ſed eſt actus, vel habitus partialis annexus virtuti, vel deſeruiens virtuti. Vnde negatur, quod infertur, & eadem ratione in alijs interioribus apprehenſiuis.

¶Et nota verbum Doc. Sanc. in fine ſolutionis, vbi dicit, vt ſic quodammodo ſe habeat per modum partis integralis, dicit notanter (quodammodo) ne videatur contradicere ſupradictis, quæſtio. 54. artic. 3. ad ſecundum, vbi negauit partes integrales à virtute, quia ibi loquebatur propriè, hic metaphoricè, &c. vt patuit ibidem, &c.

Virtus.

Vtrum voluntas ſit ſubiectum alicuius virtutis.

K 3.diſt.23.q.1.ar.4.q.1.cor.ad 2.& 3.Et di.41.q.2 ar.4.q.2. & 4.cor. Et Virt. q.1.art.5.per to. & ar.12. ad 6.& q.3. ar.2.cor.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur,quòd voluntas non ſit ſubiectum alicuius virtutis. Ad id enim quod conuenit potentiæ ex ipſa ratione potentiæ non requiritur aliquis habitus;ſed de ipſa ratione voluntatis cum ſit in ratione ſecundùm Philoſophum in 3.de ani.* eſt,ꝙ tendat in id, quod eſt bonum ſecundùm rationẽ, ad quod ordinatur omnis virtus, quia vnumquodq; naturaliter appetit proprium bonum;virtus enim eſt habitus per modum naturæ conſentaneus rationi,vt Tul.dicit in ſua Rhetor.* ergo volũtas nõ eſt ſubiectũ virtutis.

*Arist.42.

*Tul.lib.2. de inuen. verſus fin.

¶ 2 Præt. omnis virtus aut eſt intellectualis,aut moralis,vt dicitur in primo,& ſecundo Ethicorum;ſed virtus intellectualis eſt ſicut in ſubiecto in intellectu, & ratione,non autem in voluntate; virtus autem moralis eſt ſicut in ſubiecto in iraſcibili,& concupiſcibili,quæ ſunt rationales per participationem; ergo nulla virtus eſt in voluntate ſicut in ſubiecto.

Ariſtot. li.1.c.vlt. & li.2.c.1.

¶ 3 Præt. omnes actus humani ad quos virtutes ordinantur ſunt voluntarij, ſi igitur reſpectu aliquorum humanorum actuum ſit aliqua virtus in voluntate, pari ratione reſpectu omnium actuum humanorum erit virtus in voluntate, aut ergo in nulla alia potentia erit aliqua virtus,aut ad eundem actum ordinabuntur duę virtutes, quod videtur inconueniens; voluntas ergo non poteſt eſſe ſubiectum virtutis.

¶Sed contra eſt, quòd maior perfectio requiritur in mouente,quàm in moto; ſed voluntas mouet iraſcibilẽ, & concupiſcibilem; multò ergo magis debet eſſe virtus in voluntate,quàm in iraſcibili,& concupiſcibili.

¶ Hic vltimò quærit de alio ſubiecto virtutis.ſ.de potentia appetitiua intellectiua.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ cum per habitum perficiatur potentia ad agendum, ibi indiget potentia habitu perficiente ad benè agendum, qui quidem habitus eſt virtus vbi ad hoc non ſufficit propria ratio potentiæ; omnis autem potentiæ propria ratio attenditur in ordine ad obiectum.

¶ D.S. breuiter ſatisfacit quæſito tali concluſione reſponſiua (quæ colligitur ex diuerſis partibus corporis.) Voluntas eſt ſubiectum alicuius virtutis. & indiget aliqua virtute, non quidem reſpectu boni proprij, & proportionati, ſed reſpectu boni excedentis, vel totam ſpeciem, vel indiuiduum. Probatur concluſio, ibi. (Et reſpectu illius.) Indiget potentia habitu,vbi ad hoc non ſufficit propria ratio potentiæ, ſi autem ſufficit non indiget. Sed ratione potentiæ (i. potentia ex propria natura) ſufficit ad obiectum proprium, non autem ad excedens proprium obiectum. (Subſumitur.) Sed proprium obiectum voluntatis humanæ eſt bonum rationis voluntati proportionatum; excedens autem eſt bonum diuinum,& bonum alterius; igitur ad proprium bonum non eſt in voluntate habitus, ſed ad bonum diuinum, & alterius hominis. Huius rationis D.S. ponit, & probat, primò maiorem, & minorem, ſecundò ſubſumptam cũ ipſa concluſione,ibi.Vnde cum ſicut,&c. Maior patet,quia per habitum perficitur potentia ad agendum; ergo ſi ipſa potentia ex ſe ſufficit, non oportet ponere habitum;ſi autem non ſufficit oportet ponere habitum. Deinde probat minorem, quia ratio potentiæ.i.ipſa natura,& eſſentia potentiæ (ita ꝙ capitur pro ratione quidditatiua,vel obiectiua) attenditur ad obiectum, & ad proprium obiectum ſufficit, non autem ad excedens, igitur. Minor prima vera,aliàs non eſſet proprium obiectum. Sicut enim auditus de ſe ſufficit ad ſonum,& viſus ad colorem,& concupiſcibilis ad bonum ſenſibile, ita voluntas ad bonum proprium. Deinde cum dicit.

*Arist.

¶Vnde cum ſicut dictum eſt,*obiectum voluntatis ſit bonum rationis voluntati proportionatum, quãtum ad hoc non indiget voluntas virtute perficiente; ſed ſi qd bonum immineat homini volendum, quod excedat proportionem volentis, ſiue quãtum ad totam ſpeciem humanam, ſicut bonum diuinum, quod tranſcendit limites humanæ naturæ, ſiue quantum ad indiuiduum, ſicut bonum proximi, ibi voluntas indiget virtute. ——

¶Subiungit minorem ſubſumptam, & primò ponit duas partes minoris cum duabus partibus vltimis concluſionis reſponſiuæ. Secundò ſubiungit ipſam tertiam partem concluſionis cum declaratione,ibi.Et ideo huiuſmodi,&c. Minor ergo ſubſumpta intelligitur, ꝙ bonum voluntati proportionatum eſt bonum rationis (.ſ.volenti proprium) &c. Tunc ibi.

¶Et ideo huiuſmodi virtutes,quę ordinant affectum hominis in Deum, vel in proximum ſunt in voluntate, ſicut in ſubiecto,vt charitas,iuſtitia, & huiuſmodi. ——

¶Dat intelligere primam partem concluſionis,Et declarat exẽplificando, quæ virtutes ſint in voluntate, ſicut in ſubiecto; quia charitas reſpectu boni excedentis totam ſpeciem(.ſ.boni diuini.) Reſpectu autem boni alterius indiuidui eiuſdem ſpeciei,eſt iuſtitia cum ſibi annexis.ſ.religione,&c. vt patet de magnificentia,& liberalitate,de quibus poſtea videbitur,q.56.

¶Circa iſtam concluſionem eſt dubium, quia D.S habet,quòd circa proprium bonum non eſt virtus in voluntate.Et ſimiliter in de Virtutibus,q.1.ar 5.circa fi.dicit,ꝙ ratione paſſionũ nõ oportet ponere aliquam virtutem in voluntate, quia bonũ in iſtis paſſionibus eſt quid ſecundùm rationem,& ad hoc naturaliter ſe habet voluntas ex ratione ipſius potentiæ,cum ſit proprium bonum voluntatis. Sed huius oppoſitum videtur, quia continentia ponitur in voluntate reſpectu paſſionum,&c.

Capreolus

An in voluntate ſit virtus reſpectu paſſionum.

¶Ad hoc dicit Capreolus primò,ꝙ in voluntate cauſantur habitus circa paſſiones,ſed tamen non habent perfectè,nec propriè rationem virtutis, quia non completè perficiunt appetitum motum circa paſſiones. Hæc ille. D.S.autem dicit, ꝙ non ponitur virtus,&c. Sed quicquid ſit, videtur ꝙ mens D.S.ſit, ꝙ nec habitum quemcunque oporteat ponere ad bonum cõſtitutum in paſſionibus, quia voluntas ipſa ſufficit. Et præterea ſecundùm D.S. 2.2.q.155.ar.1. continentia, vt accipitur qua aliquis reſiſtit prauis concupiſcentijs, quæ in eo vehementes exiſtunt, vt Philoſo. loquitur 7.Ethic. habet aliquid de ratione virtutis,inquantum ratio firmata eſt contra paſſiones,ne ab eis deducatur. Vbi patet,ꝙ D.S.admittit aliqualẽ virtutem in voluntate reſpectu paſſionum.

Capreolus

¶Et ergo dicit Capreolus ſecundò,ꝙ talis habitus non eſt ſimpliciter neceſſarius propter ipſam volũtatem, licet fortè propter appetitum ſenſitiuum, ne deducat ſecum rationẽ, ſm enim D.S. 2.2.ſup.ar.3.ad 2. Voluntas media eſt inter rationem,& concupiſcibilem,& poteſt ab vtroq; moueri; in eo autem qui eſt continẽs mouetur à ratione, in eo autem qui eſt incontinens mouetur à cõcupiſcibili,ideo cõtinentia poteſt attribui tõi ſicut primò mouenti,& incontinentia cõcupiſcibili, quãuis vtrunq; pertineat ad voluntatem ſicut proprũ ſubiectũ.Ex quo videtur,ꝙ continentia ſit neceſſaria pp appetitum ſenſitiuum, ne trahat ſecum rationẽ.

¶ Poſſet tertiò dici poſt D.S.vbi iam, 2.2. ad 1. quia D.S.in de Virtutibus,& hic dicit,ꝙ voluntas naturaliter ſe habet ad bonũ, quod eſt in paſſionibus per rationem conſtitutum. Nec ad hoc oportet ponere virtutem, vel habitum in voluntate, & hoc verũ eſt. Sed per hoc non excluditur quin ad malum rationis vitandũ, quod eſt in paſſionibus inordinatis,& ad huic reſiſtendum,oporteat ponere habitum in voluntate ne trahatur à prauis concupiſcentijs in malum,& ad deferendum rationem. Vnde habet D.S. ibidem. Continentia habet materiam, concupiſcentias delectationum tactus,non ſicut quas moderatur, quod pertinet ad temperantiam,quæ eſt in concupiſcibili.Sed eſt circa eas,quaſi eis reſiſtens. Vnde oportet, ꝙ ſit in alia vi, quia reſiſtentia eſt alterius ad alterum.Hæc ille. Vbi habetur, ꝙ continentia non ordinatur ad bonum rationis,ſed ad malo reſiſtendũ. Stat ergo dictum D.S. ꝙ in voluntate,quo ad bonum rationis proportionatum non ponitur aliqua virtus, vel etiam habitus in voluntate; tamen quo ad vehemens malum vitandum ponitur aliquis habitus aliqualiter virtuoſus, prout virtus accipitur pro quolibet principio laudabilium operum, &c.

Hermes.

¶De his poſtquam ea notaueram inueni Hereum quodlib.4. q.12.conformiter loquentem,qui dicit, Satis probabile eſt in voluntate eſſe aliquos habitus,etiam reſpectu paſſionum ſenſitiuarum ad reſiſtendum tractui appetitus ſenſitiui. Sed tales habitus ſunt circa paſſiones appetitus ſenſitiui, quia ſunt ad reſiſtendum tractui earum. Nec habent rationem perfectam virtutis, cũ non tollat difficultatem in operando. Hæc ille. Patet igitur, ꝙ ad bonum proprium non ponitur virtus in voluntate, ſecundùm ſe, ſed ſolùm propter appetitum ſenſitiuum,ratione cuius homo patitur difficultatem in proprio bono. Et ponitur in voluntate, ne trahatur ad malum contra rationem. Quare habitus voluntatis circa paſſiones non eſt ad bonum voluntatis, ſed ad malum rationis vitandum;vt verum ſit,ꝙ voluntas ſecundùm ſe non habet difficultatem ad proprium bonum, ſed ſenſualitas quæ ne rationem trahat ad bonum ſenſuale,quod non eſt bonum hominis,vt ſic, ponitur habitus in voluntate.

Hermes.

¶Nota pro maiori intellectu huius articuli Hereũ, vbi iam, vbi notat quòd in bonis proprijs homo non patitur difficultatẽ, niſi ſecundùm quòd habent rationem diſconuenientis ad ipſummet. Et hoc tamen propter ſenſualitatem,aliqua enim bona homini

mini ſecundùm intellectum diſconueniunt ſenſualitati, ideo reſpectu talium ponitur virtus in appetitu ſenſitiuo, non voluntate. Sed quantum ad ea, quæ ſunt ad alterum, non ſolùm eſt difficultas propter appetitum ſenſitiuum, immo quantum ad ea, quæ tranſcendunt appetitum ſenſitiuum, ſicut in honoribus obedientia, & ſimilibus. Vnde ſubtrahere ſibi aliquid, vt impendat alteri, importat ſpecialem difficultatem. Ideo in talibus inuenitur difficultas repugnans bono rationis. Et quia talis difficultas prouenit principaliter ex parte voluntatis, quæ magis prona eſt ad volendum bonum proprium magis quàm alienum (vbi etiam eſt bonum proprium honeſtum) tamen cum aliquali malo ratione ſubtractionis prædictæ, ideo virtutes tollentes difficultatem circa bona rationis prædicta ponenda ſunt in voluntate, ita ꝙ formetur ratio ſic. In illo appetitu ſunt ponendæ virtutes, ex parte cuius prouenit difficultas in bono rationis circa materiam moralem. Sed voluntas eſt huiuſmodi, quantum ad ea, quæ ſunt homini ad alterum propter pronitatem ad bonum proprium. Cuius ſignum eſt, ꝙ nullus vellet ſibi miſeriam, licet poſſit, & frequenter velit miſeriam alteri, &c.

ARGVMENTVM in contrarium aliqualiter verificat concluſionem.

¶Sed nota circa hoc argumentum, ꝙ non eſt vndequaque purum, quia concluderet, ꝙ reſpectu quorumcunq; eſt habitus in iraſcibili, & concupiſcibili, ꝙ etiam ſit virtus in voluntate. Vnde ad hanc rationem D.S. in de virtutibus vbi ſupra, primo loco adducit contra veritatem, & ſoluit. Argumentorum enim in contrarium non requiritur omnimoda veritas, vnde moderanda eſt ratio iſta. Et dicitur ad maiorem, ꝙ requiritur maior perfectio in mouente, quàm in moto. Sed non oportet illam perfectionem eſſe habitualem, & ſuperadditam. Poteſt enim eſſe ex ratione potentiæ, quando motus eſt reſpectu proportionati ipſi mouenti. Sed verum eſt, quando mouens moueret etiam ad excedens propriam virtutem; tunc enim oporteret perfectionem eſſe ſuperadditam, & quandoq; habitualem.

¶Ad minorem, dico ꝙ voluntas mouet iraſcibilem, & concupiſcibilem ad bonum rationis, proprium volenti, ad quod ſufficit natura voluntatis cum iudicio rationis. Nec voluntas de ſe patitur, vel habet ad hoc volendum aliquam difficultatem. Concupiſcibilis autem & iraſcibilis non ſufficiunt, quia ſecundùm ſe ſunt in contrarium rationis. Quare eis oportet ſuperaddere habitus, non voluntati. Vnde D.S. vitur iſta ratione tanquam probabili, & magis propter concluſionem, quàm propter præmiſſas. Nam quod infert verum eſt, ꝙ in voluntate oportet ponere aliquem habitum, ſed non reſpectu eorum, nec propter eandem rationem ob quam ponitur habitus in concupiſcibili, &c. Quare argumentum hoc procedit ſecundùm proportionabilitatem, quia ſicut in iraſcibili, & concupiſcibili ponitur virtus quo ad excedentia, ita in voluntate. Sed vt iacet, arguit, ꝙ reſpectu eiuſdem ſit virtus in voluntate, ad quod in concupiſcibili, quod non valet. Vnde dicit D.S. ad hanc rationem in de virtutibus. Ad imperandum ſufficit voluntati iudicium rationis. Nam voluntas appetit naturaliter, quod eſt bonum ſecundùm rationem (ſupple bonum proprium) ſicut concupiſcibilis ſecundùm ſenſum. Et de iſta materia aliquid dictum fuit ſup. q. 50. ar. 5.

Scotus ¶Nota, ꝙ Scotus in 3 diſ. 33. non attendens ſufficientiam voluntatis humanæ ad bonum rationis proprium in paſſionibus conſtituendum, neq; ꝙ voluntas rationalis non eſt conſummatiua operum virtutum exiſtentium circa paſſiones. Iam dictis in iſto articulo, & quarto huius quæſtionis contrarium ſenſit, ponēs virtutes morales circa paſſiones (quas Ariſt. dicit eſſe irrationalium partium) in appetitu rationali. ſ. voluntate principaliter, & ſecundariò in appetitu ſenſitiuo. Cuius oppoſitum nos dicimus, videlicet ꝙ ſunt principaliter in iraſcibili, & concupiſcibili. Eſto aliquos habitus non habentēs rationem perfectæ virtutis ponamus in voluntate, ne propter vehementiam paſſionis a bono rationis recedat, vt patet de cōtinentia, & perſeuerantia, de quibus infra, q. 58. ar. 3. ad 2. Quam parum autem faciant rationes Scoti, vide in Capreolo in 3. diſt. 33. in ſolutionibus argumentorum Scoti contra primam concluſionem. Supponunt autem argumenta Scoti, ꝙ voluntas ſit adeo indeterminata reſpectu operationū circa paſſiones, ſicut intellectus ad intelligendum res. Quod quidem ad hunc ſenſum admitti poſſet, ꝙ voluntas non eſt determinata de ſe, quia cum ea concurrit notitia obiecti. Si autem intelligit, ꝙ non ſit determinata. i. non ſufficiens, vt velit ea, quæ ſunt virtutis concurrente notitia, falſum aſſumit, nec probat. Et hic oppoſitum oſtenſum eſt, quia ipſa ex ſe determinata eſt in ratione ſufficientis principij in ordine ſuo; virtus autem ponitur in appetitu propter eius ſufficientiam, & non propter determinationem ſpecificatiuam, ſed effectiuam. Argumentum quoq; de ſtatu innocentiæ nihil facit contra D.S. quia ipſe ponit pri. par. q. 95. ar. 3. ad primum, ꝙ in homine in iſto ſtatu fuerunt virtutes circa paſſiones moderandas, & ꝙ per accidens eſt, ꝙ paſſiones ſint ſuperabundantes. Sed tales virtutes ponuntur pro tempore defectum partis ſenſitiuæ appetitiuæ, quæ de ſe pateretur difficultatem, non ſic voluntas. Præterea, quædam rationes obijcit, quæ procedunt ex malo intellectu D.S. cum dicit, ꝙ voluntas ſit boni ſimpliciter. Capitur enim ſimpliciter, vt diſtinguitur contra tale, vel tale bonū. Non tamen vult D.S. ꝙ in quodcunq; poſſit ferri ſine habitu ſuperaddito ſecundùm ſe in bonum proprium connaturale. Multa alia Scoti procedūt ex prauo intellectu D.S. vt patet intuenti, &c.

¶Et nota Scotum ibidem in ſolutione ſecunda vnius argumenti, vbi dicit, ꝙ in angelis non eſt ponēda moralis virtus circa paſſiones, quia angelo non eſt difficile tendere in bonum alicuius hominis benè circunſtantionatum in materia paſſionis. Incidit enim in laqueum quem tetendit, quia dicam, & ego poſt D.S. ꝙ voluntati rationali hominis non eſt difficile ſe benè habere ex parte ſui, nec ad efficaciter eligendum in materia paſſionum, ſed tota difficultas eſt propter appetitum ſenſitiuum. Quare ſequitur, ꝙ cum virtus moralis ponenda ſit in eo, ex cuius parte eſt difficultas, ſequitur ꝙ virtus moralis eſt principaliter in appetitu ſenſitiuo, vt patet ex ante dictis. Quare Scotus veritate duce præter intentum ad fundamentum D.S. confugit. Idem enim eſt dicere, in voluntate ponitur habitus, ne ſenſualitati inordinatę condelectetur, vt dicit Scotus. Et in voluntate ponitur habitus, ne ſequatur tractum ſenſualitatis, vt dicit D.S. Sed hoc non eſt propter difficultatem voluntatis ad bonum rationis ſecundùm ſe. Sed eſt, vt voluntas non conſentiat in malum. Quia igitur virtus moralis ponitur in potentia, quæ habet difficultatem ad bonum rationis in paſſionibus (& hæc eſt ſenſitiua, nō rationalis appetitiua) ideo ſequitur, quod Ariſt. & D.S. dicunt, ꝙ virtus moralis circa paſſiones, & bonum in paſſionibus conſtituendum, conſummatiuè eſt in appetitu ſenſitiuo, nō intellectiuo, in quo ponitur habitus tantùm, ne trahatur à ſenſualitate in malum, quod eſt contra rationem. Quare non ſequitur, vt Scotus intendit, ꝙ quia voluntas nata eſt condelectari ſenſualitati. Ideo ſecundùm ſe patitur difficultatem ad bonum. Sed ꝙ eget confirmatione contra vehementem tractum ſenſualitatis in malum.

Scotus non euadit laqueū ſuū.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ratio illa habet locum de virtute, quæ ordinat ad bonum proprium ipſius volentis, ſicut temperantia, & fortitudo, quæ ſunt circa paſſiones humanas, & alia huiuſmodi, vt ex dictis patet. * —— *In corpor

¶Maior eſt vera, & fundamentum probationis concluſionis. Et eam exponit D.S. exteosè in de virtutibus, q. 1. ar. 5. Sicut auditus non requirit habitum ad ſonum, nec concupiſcibilis ad bonum delectabile abſolutè, &c.

¶Minor vera, de ratione voluntatis eſt, ꝙ tendat in bonum rationis proprium, quod eſt proportionatum, ſed de ratione voluntatis non eſt, ꝙ tendat in bonum excedens ſuppoſitum promptè & ſufficienter habentis voluntatem. Sed iuxta artic. pri. q. 10. vult naturaliter ea, quæ conueniunt naturaliter volenti, & omnibus potentijs alijs, & vult naturaliter perfectiones eis cōuenientes naturales. Vltra, ergo voluntas non eſt ſubiectum virtutis. Verum, quæ ſit reſpectu boni proportionati, & connaturalis. Tamen eſt ſubiectum virtutis reſpectu boni excedentis. Vnde reſpectu boni naturalis, & proprij non eſt habitus in voluntate, ſicut eſt fortitudo, & temperantia, ſed ſunt in concupiſcibili, & iraſcibili, &c. Et probat hæc ratio pri. par. conclu. vel primam limitationem, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ rationale per participationem non ſolùm eſt iraſcibilis, & concupiſcibilis; ſed omnino. i. vniuerſaliter appetitiuum, vt dicitur pri. Ethic.* ſub appetitiuo autem comprehenditur voluntas, & ideo ſi qua virtus eſt in voluntate, erit moralis, niſi ſit theologica, vt infra patebit.* —— Dub. 106. *Ariſt. vt. 10. 5. *quæſt. 62.

¶Maiorem oportet gloſſare. Omnis virtus naturalis eſt intellectualis, aut moralis. Sed datur adhuc aliud genus virtutum, non comprehenſum ſub iſta diuiſione Philoſophi, puta virtutis theologicę, inter quas theologicas duæ ſunt in voluntate, ſicut ſpes, & charitas, de quibus Philoſoph. nihil nouit. Ideo maior eſt vera apud Philoſophum, ſed non apud Theologum.

¶Ad minorem, ſecunda pars negatur. ſ. ꝙ virtus moralis ſit tantùm in iraſcibili, & concupiſcibili, immo aliqua eſt in voluntate, ſcilicet iuſtitia. Ad probationem dico, quòd ſub rationali per participationem etiam comprehenditur voluntas, quæ & ſi pertineat ad partem intellectiuam, & ad rationem, ſecundùm quòd accipitur pro potentijs inorganicis, vt habet Doc. Sanc. in de Veritate, Mate. 15. artic. 1 ad duodecimum. Non tamen eſt ipſa ratio, ideſt potentia intellectiua, ſed ipſam participat, & ab ea dirigitur, & mouetur. Quare negatur conſequentia, quia ibi eſt iuſtitia inter morales naturales, & eſt ſpes, & charitas inter theologicas, quæ non comprehenduntur ſub iſta diuiſione, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd quædam virtutes ordinantur ad bonum paſſionis moderatè, quod eſt proprium huius, vel illius hominis, & in talibus non eſt neceſſarium, quòd ſit aliqua virtus in voluntate, cum ad hoc ſufficiat natura potentiæ, vt dictum eſt;* ſed hoc ſolùm *In corpo:

Digitized by Google

lùm neceſſarium eſt in illis virtutibus, quæ ordinantur ad aliquod bonum extrinſecum.

¶Ad maiorem, omnes actus humani ad quos ordinantur virtutes ſunt voluntarij. Dico, quòd ſunt voluntarij, ita quòd ſunt à voluntate eliciti, vel imperati. Et dico vlterius, quòd ad imperatos, qui ſunt virium inferiorum (ſcilicet irascibilis, & concupiſcibilis) non oportet ponere habitum in voluntate, cùm de ſe ſufficiat cum ratione ſibi affini, & coniuncta, vt patuit; ſed ad elicitos reſpectu boni excedentis, ponitur virtus in voluntate, eo quòd non ſufficiat, & ſit conſummatiua talium actuum. Vltra. Si igitur, &c. Negatur iſta, quia non omnes æqualiter ſe habent ad voluntatem; aliqui enim ſunt imperati, qui perficiuntur per aliã potentiam, ad quos non oportet ponere virtutem in voluntate. Alij autem ſunt immediatè voluntatis, ad quos ſecundùm ſe non ſufficit. Vltra, aut ergo in nulla alia potentia erit virtus. Dico, quòd immo in alia eſt virtus, ſicut fortitudo, temperantia in irascibili, & concupiſcibili. Nec ſequitur, quòd ad eundem actum ordinentur duæ virtutes, quia ad actum imperatum ordinatur virtus inferioris potentiæ, & in voluntate nullus eſt habitus ad talem actum; & ad actum elicitum ordinatur ſola virtus (ſaltem perfectiuè) quæ eſt in voluntate. Dico præterea, quòd non eſt inconueniens, quòd ad vnum actum ordinentur diuerſæ virtutes in diuerſo genere, vt patuit articulo ſecundo. Sed verum eſt, quòd plures virtutes non perficiunt elicitiuè in eadem potentia eundem actum; ſed in propoſito non ordinantur plures virtutes ad vnum actum, ſed plures potentiæ, quarum ſuperior, ſcilicet, voluntas imperat ſine virtute, ſed ex naturali perfectione potentiali. Inferior autem elicit, & perficit actum cum virtute ſuperaddita, quia de ſe non ſufficit. Et ſi in virtute ſuperiori eſſet aliquis habitus (vt videtur Capreolo, ſcilicet continentia, quæ ordine naturæ præcedit temperantiam in concupiſcibili) non tamen habet rationem virtutis perfectæ, quia non conſummat, vel elicit actum virtuoſum in materia paſſionum; Et ergo non ordinantur duæ virtutes ad eundem actum in eodem ordine. Verum eſt, quòd charitas eſt in voluntate, & perficit ipſam immediatè ad imperandum, & mouendum alias vires; ſed in alijs viribus ſunt virtutes, quæ ordinantur ad executionem, & ad alios actus, vt patet in virtutibus de charitate, quæſt.5. ita quòd nunquam duæ virtutes ordinantur ad vnum actum immediatè, & in eodem ordine. Verum eſt etiam, quòd vnus habitus, & vna virtus poſſit ordinari ad vnum actum completum, vt patuit articulo quinto, de habitu, qui eſt in parte ſenſitiua interiori; ſed non ordinantur eodem modo, quia habitus partis ſenſitiuæ ordinatur diſpoſitiuè, & remotè ad actum intellectus. Virtus verò intellectualis immediatè, & perfectiuè, &c. Doc. Sanc. aliqua horum tangit in ſolutione, volens, quòd in voluntate non eſt virtus ad bonum paſſionis, ideſt debitum actum, & benè ſe habere ſecundùm rationem in materia paſſionis, ſed in ſenſualitate; quare non ordinantur duæ virtutes ad vnum actum; ſed ad bonum excedens eſt virtus in voluntate, & nec ſic ſunt duæ virtutes ad vnum actum, quare argumentum nihil probat.

Quæſtio quinquageſimaſeptima.

De diſtinctione virtutum intellectualium.

L DEinde conſiderandum eſt de diſtinctione virtutum. Et primò quantum ad virtutes intellectuales. Secundò quantum ad morales. Tertiò quantum ad theologicas. Circa primum quæruntur ſex. Primò, vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes. Secundò, vtrum ſint tres, ſcilicet ſapientia, ſcientia, & intellectus. Tertiò, vtrum habitus intellectualis, qui eſt ars ſit virtus. Quartò, vtrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte. Quintò, vtrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini. Sextò, vtrum eubulia, ſyneſis, & gnomin, ſint virtutes adiunctæ prudentiæ.

¶ Patuit ordo quæſtionę præcedenti, & agit igitur de virtutibus diſtinctè, & primò de intellectualibus. Secundò de moralibus. Tertiò de theologicis. Quia enim intellectuales, & morales aliquæ naturales ſunt, ideo notiores quo ad nos theologicis, & intellectualis (ſaltem aliqua) ſcilicet prudentia principium eſt moralium, ideo patet ordo. Et diuiditur iſta quæſtio in duas partes. Primò inquiritur diſtinctio intellectualium, quę pertinent ad intellectum ſpeculatiuũ. Secundò inquiritur diſtinctio pertinentium ad intellectum practicum in tertio articulo. Circa primum inquiritur quomodo habitus ſpeculatiui habeant rationem virtutum. Secundò inquiritur numerus, & diſtinctio huiuſmodi virtutum artic.ſequenti.

Vtrum habitus intellectuales ſpeculatiui ſint virtutes.

AD primum ſic proceditur. Videtur, q habitus intellectuales ſpeculatiui non ſint virtutes; virtus enim eſt habitus operatiuus, vt ſup.dictum eſt;* ſed habitus ſpeculatiui non ſunt operatiui; diſtinguitur enim ſpeculatiuum à practico.i.operatiuo; ergo habitus intellectuales ſpeculatiui non ſunt virtutes. *q.55.ar.1.

¶ 2 Præt. virtus eſt eorum per quæ fit homo fęlix, ſiue beatus, eo q felicitas eſt virtutis præmium, vt dicitur in primo Ethic.* ſed habitus intellectuales non conſiderant actus humanos, aut alia bona humana per quæ homo beatitudinem adipiſcitur; ſed magis res naturales; & diuinas; ergo huiuſmodi habitus virtutes dici nõ poſſũt. *Arиſt.1.

¶ 3 Præt. ſcientia eſt habitus ſpeculatiuus, ſed ſcientia, & virtus diſtinguuntur, ſicut diuerſa genera nõ ſubalternatim poſita, vt patet per Philoſ. in 3.Topic.* ergo habitus ſpeculatiui non ſunt virtutes. *Arиſt.2.

¶Sed contra, ſoli habitus ſpeculatiui conſiderant neceſſaria, quæ impoſſibile eſt aliter ſe habere; ſed Philoſ. ponit in 6. Ethic.* quaſcunque virtutes intellectuales in parte animæ, quæ conſiderat neceſſaria, quæ non poſſunt aliter ſe habere; ergo habitus intellectuales ſpeculatiui ſunt virtutes. *Arиſt.2.

¶Hic primò inquirit quomodo intellectuales habitus ſpeculatiui habeant rationem virtutis, vel ſint virtutes.

¶Reſpondeo dicendum, quòd cum omnis virtus dicatur in ordine ad bonum, ſicut ſupra dictum eſt,* duplici ratione aliquis habitus dicitur virtus, vt ſupra dictum eſt.* Vno modo, quia facit facultatem benè operandi. Alio modo, quia cum facultate facit etiam vſum bonum. *q.55.ar.2. *q.55.ar.3.

¶In corpore reſpondet ſecũndùm vnam diſtinctionem bimembrem, quam ponit in principio. Deinde ſubiungit vnam concluſionem bimembrem correſpondentem, ibi. Et hoc ſicut, &c. Reſumit ergo diſtinctionem ſupra habitam, q.56.ar.3.q aliquis habitus dicitur virtus duplici ratione. Et rationem diſtinctionis annectit ex q.55.ar.3.quia virtus ordinatur ad bonum (ſ.actum, qui eſt finis) ſed habitus habet duplicem habitudinem ad bonum, vel quia facit facultatem benè operandi. Alio modo, quia cum hoc facit vſum bonum, &c.

¶Et hoc ſicut ſupra dictum eſt,* pertinet ſolùm ad illos habitus, qui reſpiciunt partem appetitiuam; eo q vis appetitiua animæ eſt quæ facit vti omnibus potentijs, & habitibus. Cum igitur habitus intellectuales ſpeculatiui non perficiant partem appetitiuam, nec aliquo modo ipſam reſpiciant, ſed ſolam intellectiuam. *q.56.ar.3.

¶Hic conſequenter procedit ad concluſionem, primò probans ipſam, ſecundò elicit aliqua corollaria, ibi. Et ideo virtus, &c. Concluſio reſponſiua eſt, habitus intellectuales ſpeculatiui ſint & poſſunt dici virtutes, quia faciunt facultatem bonæ operationis.i.ſecundùm quid, non autem ſimpliciter, quaſi facientes vſum bonum. Huius concluſionis D.S. primò probat ſecundam partem. Secundò ponit, & probat primam partem, ibi. Poſſunt quidem dici, &c. Secundò ſecundam partem cũ confirmatione probationis eius, ibi. Non tamen dicuntur, &c. Probatur ergo ſecunda pars concluſionis ſic. Illi habitus faciunt vſum bonum, & ſunt virtutes ſimpliciter, quæ pertinent, vel reſpiciunt partem appetitiuam, & nõ intellectiuam tantùm; ſed habitus ſpeculatiui intellectuales non perficiunt partem appetitiuam, nec aliquo modo ipſam reſpiciunt, ſed intellectiuam, ergo ſequitur concluſio, quo ad ſecundam partem. Maior probatur, quia vis appetitiua animę eſt quæ facit vti omnibus potentijs, & habitibus, ergo ſequitur maior quo ad primam partem. Conſequenter cum dicit.

¶ Poſſunt quidem dici virtutes, inquantum faciunt facultatem bonæ operationis, quę eſt conſideratio veri, hoc enim eſt bonum opus intellectus.

¶ Subiungit primam partem concluſionis, quæ probatur ſic breuiter, quia faciunt facultatem conſiderandi verum, ſed conſideratio veri eſt bona operatio, ergo, &c. Conſequenter cum dicit.

¶Non tamen dicuntur virtutes ſecundo modo, quaſi facientes benè vti potentia, ſeu habitu. Ex hoc enim, q aliquis habet habitum ſcientiæ ſpeculatiuæ, non inclinatur

natur ad utendum, ſed ſit potẽs ſpeculari verum in his, quorum habet ſcientiam, ſed quòd utatur ſcientia habita, hoc eſt, mouente uoluntate.

¶Annectit ſecundam partem concluſionis, & confirmatur probatio eius ſupra habita quo ad maiorem ſic. Ex hoc enim, quòd aliquis habet habitus ſcientiæ ſpeculatiuæ non inclinatur ad vtendum, ſed ſit potens ſpeculari verum, ſed quòd vtatur ſcientia habita, hoc eſt, mouente voluntate; ergo maior vera quo ad ambas partes. Antecedens patet ex dictis ſupra ex probatione maioris præcedentis rationis. Deinde cum dicit.

¶ Et ideo uirtus, quæ perficit uoluntatem, ut charitas, uel iuſtitia, facit etiam benè uti huiuſmodi ſpeculatiuis habitibus,

¶Elicit ex iam dictis duo corollaria; ſecundum ibi. Et ſm hoc etiam, &c. Corollarium primum eſt, virtus, quæ perficit voluntatem, vt charitas, vel iuſtitia facit etiam benè vti habitibus ſpeculatiuis. Probatur, quia quòd quis vtatur talibus habitibus, eſt mouente voluntate, ſed voluntas mouet per tales habitus qui ſunt in ea, quia charitas non eſt otioſa, & iuſtitia tribuit, & operatur ad vnumquemque quod debet; ergo, &c. Tunc ibi.

¶ Et ſm hoc ẽt in actibus horum habituum poteſt eſſe meritũ, ſi ex charitate fiant, ſicut Greg. dicit in 6. Moral. * φ contemplatiua eſt maioris [d] meriti, quàm actiua.

* Greg. or. c. 26. & 28. Dub. 1185.

¶Eſt ſecundum corollarium tale ſequens ex præcedenti. Actus habituum ſpeculatiuorum poteſt eſſe meritum. Probatur ex iã dictis, ſquia oĩs actus procedens ex charitate eſt meritum, ſed actus tales poſſunt procedere ex charitate; ergo, &c. Maior relinquitur nota. Minor patet ex corollario ꝓcedenti, quia procedunt ex voluntate mouente, ſed talis poteſt mouere, & præſertim mouet informata charitate; ergo, &c. Et probatur etiam iſtud corollarium auctoritate beati Greg. 7. Moral. φ contemplatiua eſt maioris meriti, quàm actiua. De iſto vltimo, quomodo vita contemplatiua ſit maioris meriti. Vide 2.2.q.182. art. 2. quia pertinet directè ad dilectionem Dei, φ præmiſſis omnibus, quæ ad hanc vitam pertinent, ſoli Diuinæ contemplationi vacare delectetur. Vnde arguit magnam charitatem, ex qua procedit magnũ meritum (ſ. præmij eſſentialis.) Requirit enim vita cõtemplatiua virtutes morales, & ſit propter finem charitatis; & tamẽ eſſentialiter conſiſtit in intellectu. Vnde non quælibet ſpeculatio eſt vitæ contemplatiuæ. Præterea, iuxta ſupradicta q. 3. art. 2. ad quartum. Contemplatio magis accedit ad rationem beatitudinis, cum verſetur circa optimũ, & poſſit etiam pro hoc ſtatu magis continuari.

ARGVM. in contrarium pro prima parte concluſionis eſt.

¶Ad primum ergo dicendum, φ duplex eſt opus. ſ. exterius, & interius. Practicum ergo, vel operatiuum, quod diuiditur cõtra ſpeculatiuum, ſumitur ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem habitus ſpeculatiuus, ſed tñ habet ordinem ad interius opus intellectus, quod eſt ſpeculari uerum, & ſm hoc eſt habitus operatiuus.

¶Ad maiorem, virtus eſt habitus operatiuus, ita φ operatiuum capitur extensè, vel pro opere interiori intellectus, vel opere exteriori. Minor negatur, immo habitus ſpeculatiui ſunt operatiui, quia contemplatiui, quæ contemplatio eſt vtiq; opus intellectus. Ad probationem, diſtinguitur enim ſpeculatiuum a practico, ideſt operatiuo. Illius probationis primam partem concedo, quia ſpeculatiuum diſtinguitur a practico, ſed illud id eſt, nego, ſi intelligitur de operatiuo in communi, quaſi ſpeculatiuum nullo modo ſit operatiuum, ſed diſtinguitur ab operatiuo opere exteriori, non ab operatiuo operis intrinſeci intellectus. Vnde negatur conſequentia, quòd nullo modo ſint virtutes.

¶Nota, φ iſta ſolutio multa implicat. Primò, de diſtinctione habitus ſpeculatiui, & practici. Secundò, an actus intellectus poſſit dici praxis, & ab ipſo habitus practicus, quia habetur φ non. Vbi reprehenditur dictum Gratiadei, vt infra patebit art. 3. ad 3m. De iſtis omnibus materiam profundare nimis longum eſſet, & eſt tantùm incidentale. Solũ hoc oportet aduertere, φ per opus exterius, quod ſ eſt praxis eſſentialiter, & a quo habitus dr practicus denominatiuè, non eſt exterius ſolùm, φ tranſit in materiam exteriorem, & eſt factio; ſed pro exterius opus intelligitur oĩs actio alterius potentiæ cadens ſub cõſilio, & electione directa a notitia practica immediatè. Oportet enim hic notare, quia Capreolus in prologo primi q. 2. concluſio. 4. fundans ſe in D.S. 2.2.q.47. art. 2. ad ſecundum. vult, φ actus intellectus poſſit dici praxis. ſ. quo ad exercitium, licet non ſemper quo ad ſpecificationem. Sed Herueo quolib. 1 q. 3. & quibuſdam aliis de via D.S. vr, φ actus intellectus nunquam debeat dici praxis, quia nũquam immediatè dirigitur, niſi mediante conſilio, & electione. Capreolus autem vult, φ ad praxim ſufficiat mediatè dirigi, & φ actus intellectus ſit praxis ratione ſpecificationis, & exercitij, quod cadit ſub electione mediatè. Sed videtur aliis, quia nulla ſpecificatio cadit ſub poteſtate voluntatis etiam in mecanicis; oportet enim rem talis ſpeciei artificialis ſic fieri, & non aliter. Habetur ergo ex D.S. 2.2. φ actus intellectus poteſt dirigi per habitum practicum, ſed quia ſolùm mediante conſilio, & electione; ideo non oportet, φ actus intellectus ſit praxis. Et vult D.S. φ actus rationis non dirigitur quo ad ſpecificationem, ſed ex hoc non licet inferre; ergo omnis praxis dirigitur quo ad ſpecificationem, qa primum eſt verum vr, ſecundum falſum, vr loquendo. Habetur ergo, φ actus intellectus non eſt praxis, ſed opus exterius. i. alterius potentiæ cadẽs ſub electione, & conſilio, quare logica eſt ſpeculatiua. Nec obſtat, φ alias dirigit, quia non dirigit ad exercitium, nec immediatè, & habet ſufficientem bonitatẽ, vt propter ſe formaliter quæratur, & gratia ſui.

Capreolus.

Herueus. An actus intellectus poſſit dici praxis.

Capreolus.

¶Ad ſecundum dicẽdum, φ virtus eſt aliquorum dupliciter; vno modo ſicut obiectorum, & ſic huiuſmodi virtutes ſpeculatiuæ non ſunt eorum, per quæ homo ſit beatus, niſi fortè, ſecundùm quòd ly, per, dicit cauſam efficientem, uel obiectum completæ beatitudinis, quod eſt Deus, quod eſt ſummum ſpeculabile; alio modo dicitur eſſe uirtus aliquorum, ſicut actuum; & hoc modo uirtutes intellectuales ſunt eorũ, per quæ homo ſit beatus, tum quia actus harum uirtutum poſſunt eſſe meritorij, ſicut dictum eſt, * tum etiam, quia ſunt quædam inchoatio perfectæ beatitudinis, quæ in contemplatione ueri conſiſtit, ſicut ſupra dictum eſt. *

* In corp. artic. * q. 3. art. 8.

¶Ad maiorem dico primò, φ virtus ſimpliciter, & perfecta eſt eorum, per quæ homo ſit beatus, per quæ ſ. meritoriè, ſicut obiectorum; ſicut iuſtitia eſt de operatione iuſta, ſicut obiecto; ſimiliter de temperantia, per quarum operationem meretur, & ſit quis dignus beatitudine. Et dico ſecundò, φ virtus intellectualis non eſt eorum (ſ. obiectorum) per quæ quis ſit dignus beatitudine, qa eſt ſicut de obiectis de rebus naturalibus, & Diuinis, per quas res non efficitur quis dignus beatitudine, nec meretur beatitudinem.

¶Ad minorem, verum, non conſiderant actus humanos, ſicut obiecta tanquã perducant actus humanos, ſicut effectus circa obiecta, per quos actus quis efficitur dignus beatitudine. Et ſecundò, aliquis habitus ſpeculatiuus eſt circa obiectum ſpeculabile, quod eſt beatificatiuum, ſi perfectè apprehenderetur. Et ſicut dictum eſt, obiecti beatificatiui obiectiuè, vel effectiuè, ſed nõ meritoriè. Vnde negatur conſequentia; tum primò, quia eſt eorum actuum, per quos ſit beatus meritoriè; tum ſecundò, quia eſt eorum obiectorum, per quæ efficitur quis beatus obiectiuè, & effectiuè.

¶Et nota, φ iſta ſolutio vult, & innuit, φ eſt differentia inter virtutem moralem, & intellectualem, quia moralis eſt obiecti, per quod quis efficitur beatus. ſ. meritoriè, & cauſaliter ſuo modo (videlicet, quia eſt actus humanus tanquam obiecti, per quem qs efficitur dignus beatitudine.) Sed virtus intellectualis non habet pro obiecto actum humanum, ſicut argumentum probat, ſed res naturales, & Diuinas; ſed per res naturales, non meretur qs beatitudinem, nec per Diuinas, ſed tamen huiuſmodi virtus efficit actus circa talia obiecta, quæ ſunt meritorij beatitudinis, & obiecta harum virtutum (præſertim ſapientiæ, ſcilicet res Diuina) facit beatos, ſicut obiectum, in quo conſiſtit beatitudo, & in eius cognitione perfecta ſtat beatitudo formaliter, & formalis, vel inchoata, vel conſummata; & iſta intendit ſolutio D.S.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſcientia diuiditur contra uirtutem ſecundo modo dicta, quæ pertinet ad uim appetitiuam.

¶Maior eſt vera indefinitè, quia aliqua ſcientia eſt habitus ſpeculatiuus, ſed non oĩs. Ad minorẽ, ſcientia diuiditur cõtra virtutẽ. Verum, ſimpliciter dicta, quæ cum facultate facit ẽt vſum bonum, & contra virtutem in ſpecie diſtinguitur, ſed non contra virtutẽ in gñe, vel analogia, vt ſe extendit ad omne principium boni actus, ſiue faciat ex ſe illum actum in actu exercito, vel ſolùm in proxima diſpoſitione. Et de iſta ſolutione patuit quæſt. 56. art. 3.

Vtrum conuenienter diſtinguantur tres virtutes intellectuales, ſcilicet ſapientia, ſcientia, & intellectus.

M

AD ſecundum ſic proceditur. Vr, φ inconuenienter diſtinguãtur tres virtutes intellectuales ſpeculatiuæ. ſ. ſapientia, ſcientia, & intellectus. Species enim nõ debet condiuidi generi; ſed ſapientia eſt quædam ſcientia, ut dicitur in 6. Ethic. * ergo ſapientia non debet condiuidi ſcientiæ in numero uirtutum intellectualium.

Infrà q. 66. art. 7. cor. Et 2.2. q. 4. artic. 8. cor. & q. 45. art. 5. corp. Et 3. cont. c. 44. ſi. Et Ve it. q. 1. art. 12. cor. & art. 13. corp.

¶ 2 Præt. In diſtinctione potẽtiarũ, habitũ, & actuũ, quę attenduntur ſm obiecta, attenditur principaliter diſtinctio, quæ eſt ſm rationem formalem obiectorum, vt ex ſupra dictis patet; * nõ ergo diuerſi habitus debent diſtingui

* Ariſt. c. 7. * q. 54. ar. 2

ſtingui ſm materiale obiectũ, ſed ſm rationem formalem ipſius obiecti; ſed principiũ demõſtrationis eſt ratio ſciẽdi cõcluſiones; nõ ergo intellectus principiorũ debet poni habitus alius, aut alia uirtus a ſcientia concluſionũ.

¶ 3 Præt. Virtus intellectualis dicitur, quæ eſt in ipſo rationali per eſſentiam; ſed ratio etiam ſpeculatiua, ſicut ratiocinatur ſyllogizando demonſtratiuè, ita etiam ratiocinatur ſyllogizando dialecticè; ergo ſicut ſcientia, quæ cauſatur ex ſyllogiſmo demõſtratiuo ponitur virtus intellectualis ſpeculatiua, ita etiam & opinio.

* Ariſt. c. 3. 6. & 7. to. 5. ¶Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 6. Ethic. * vbi ponit has ſolùm tres virtutes intellectuales ſpeculatiuas, ſcilicet ſapientiam, ſcientiam, & intellectum.

¶Cõſequenter inquirit numerũ, & diſtinctionẽ virtutũ intellectualiũ. Et primò ſpeculatiuarũ, ſecundò practicarum, art. ſeq. Inquirit ergo primò, an ſint tres virtutes ſpeculatiuæ intellectuales.

* Art. præceden. ¶Reſpõdeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * virtus intellectualis ſpeculatiua eſt, per quam intellectus ſpeculatiuus perficitur ad conſiderandum verum, hoc enim eſt bonum opus eius.

¶Concluſionem rõſiuam D.S. probat per corpus, ſed eam ponit in argumento cõtrarium; & eſt talis. Tres ſunt virtutes intellectuales. (ſ. ſapientia, ſcientia, & intellectus. Probatur, ſuppletur maior formaliter, tot ſunt virtutes intellectuales ſpeculatiuæ, quot modis eſt verum neceſſarium conſiderabile, ſed hoc eſt conſiderabile tribus modis; ergo, &c. Maiorem probat in principio. Deinde minorem deducit per reliquum corporis, ibi. Verũ autem eſt, &c. Maior ergo probatur ſic, quia virtus intellectualis ſpeculatiua eſt, per quã intellectus ſpeculatiuus perficitur ad conſiderandum verum; ergo maior vera. Illud antecedens probatur, quia habitus proportionatur operi, ſed hoc eſt opus boni habitus ſpeculatiui. ſ. cognoſcere verum; igitur, &c. Conſequenter cum dicit.

¶Verum autem eſt dupliciter conſiderabile; vno modo ſicut per ſe notum; alio modo ſicut per aliud notum, quod autem eſt per ſe notum ſe habet, vt principium; & percipitur ſtatim ab intellectu, & ideo habitus perficiens intellectum ad huiuſmodi veri cõſiderationem, vocatur intellectus, qui eſt habitus principiorum.

¶Deducit minorem principalem per talem ſufficiẽtiam. Omne verum (ſ. ſpeculatiuum neceſſarium) aut eſt notum per ſe, & ſic eſt de eo intellectus, aut eſt notũ per aliud, & habet rationem termini, & hoc, vel vltimi in aliquo genere tm̃ (vt in genere naturaliũ, vel logicalium) & ſic eſt ſcientia, vel eſt vltimũ ſimpliciter reſpectu totius cognitionis humanæ; & ſic eſt ſapientia. Huius aſſumpti D.S. primò deducit primam partem; ſecundò tertiam, ibi. Verum autem quod eſt, &c. Tertiò ſecundã, ibi. Ad id verò quod, &c. Et patet prima pars clarè in littera. Deinde cum dicit.

¶Verum autem, quod eſt per aliud notum, non ſtatim percipitur ab intellectu, ſed per inquiſitionem rationis; & ſe habet in ratione termini, quod quidem poteſt eſſe dupliciter; vno modo, vt ſit vltimũ in aliquo genere; alio modo, vt ſit vltimum reſpectu totius cognitionis humanæ. Et quia ea quæ ſunt poſterius nota quo ad nos, ſunt priora, & magis nota ſm naturam, vt dr̃ in 1. Phyſ.* ideo id quod eſt vltimum reſpectu totius cognitionis humanæ, eſt id, quod eſt primum, & maximè cognoſcibile ſecundùm naturam, & circa huiuſmodi eſt ſapientia, quæ conſiderat altiſſimas cauſas, vt dicitur in 1. Metaph.*

* Ariſtot. text 3. to. 2.

* Ariſt. c. 1. circa finẽ, tomo 3.

¶Deducit tertiã partem aſſumpti. Et primò facit quod dictũ eſt; ſecundò elicit ex hoc quoddã corollarium, ibi. Vnde conuenienter iudicat, &c. Patet ergo ſecunda pars aſſumpti clarè in littera.

¶Nota autem, ꝙ ſapientia procedit ex primis principijs ſimpliciter, quæ ſunt principia metaphyſicalia; & quia talia principia ſunt vltimò a nobis perfectè cognita; ideo dicit D.S. ꝙ metaphyſica, & ſapientia eſt circa vltimum terminũ ſimpliciter. Eſto enim principia complexa metaphyſicè cognitione confuſa, facilè apprehendantur, non tamen diſtincta, ſimiliter incomplexa. Vnde dicitur, ꝙ metaphyſica ſit Diuina poſſeſſio, quia eſt diſtincta notitia vniuerſalium, & perfectè ſoli Deo competit. Deinde ibi.

¶Vnde conuenienter iudicat, & ordinat de omnibus, quia iudicium perfectum, & vniuerſale haberi non poteſt, niſi per reſolutionem ad primas cauſas.

¶Elicit quoddam corollarium tale. Sapientia conuenienter iudicat de omnibus. Probatur. Sapientia conſiderat altiſſimas cauſas; igitur, &c. Antecedens patuit. Conſequentia probatur, quia iudicium, & perfectum, & vniuerſale haberi non poteſt, niſi per relationem ad primas cauſas; igitur, &c. Sapientia enim conſiderat altiſſimas cauſas complexas, & incomplexas, & omnia alia principia aliarum ſcientiarum determinantur per metaphyſicam. Conſequenter ibi.

¶Ad id uerò, quod eſt vltimum in hoc, uel in illo genere cognoſcibilium perficit intellectum ſcientia.

¶Manifeſtat ſecundam partem aſſumpti, & ſimiliter primò facit hoc; ſecundò elicit quoddam corollarium, ibi. Et ideo, &c. Patet ergo ſecunda pars aſſumpti clarè in littera. ſ. quòd ſcientia eſt vltimum in aliquo genere.

¶Nota autem, ꝙ quia ſcientia eſt per viam inquiſitionis, & demonſtrationis, quæ inquiſitio nõ terminatur, donec veniat ad primas cauſas, ideo dr̃ ſcientia procedere per vltimum alicuius determinati generis. i. p prima principia in tali genere. Vnde dr̃ primo Poſter. ꝙ demonſtratio procedit ex primis, &c. Et idem eſt procedere ex primis, & vltimis, quia prima cauſa in aliqua ſcientia eſt vltima in cognitione, quæ habetur per inquiſitionem. Tunc ibi.

¶Et ideo ſm diuerſa genera ſcibilium ſunt diuerſi habitus ſcientiarum, cum tm̃ ſapientia non ſit niſi una.

¶Infert quoddam corollarium ex præcedenti parte, tale; ſunt diuerſæ ſcientiæ, ſed ſapientia (ſ. in vno lumine) eſt vna tm̃. Probatur, qa ſapientia conſiderat altiſſimam cauſam ſimpliciter, quæ eſt vna tm̃; ſciẽtiæ autem cauſas altiſſimas ſolùm in ſuo gñe, quę ſunt diuerſæ; ergo ſicut phyſica conſiderat prima principia phyſicæ, & geometria geometricæ, &c. quæ ſunt diuerſa. Dico autem in vno lumine, quia Theologia Chriſtianorum hr̃ in altiori lumine, quàm Philoſophorum. ſ. Metaphyſica, quæ habetur ſub lumine intellectus agentis, & ſub lumine naturali. ſapientia autem Theologorum habetur ſub lumine infuſo fidei, &c.

ARGVM. in contr. probat concluſionem ex auctoritate Phil.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſapientia eſt quædã ſcientia, inquantum habet id, quod eſt commune omnibus ſcientijs, ut ſ. ex principiis concluſiones demonſtret; ſed quia habet aliquid proprium ſupra alias ſcientias, inquantum ſ. de omnibus iudicat, & non ſolum quantum ad cõcluſiones, ſed etiã quantũ ad prima principia, ideo habet rationem perfectioris uirtutis, quàm ſcientia.

¶Nota pro intellectu huius argumẽti, & ſolutionis, ꝙ ſm D.S. 2. 2. q. 9. art. 2 in corp. ꝙ ſcientia, quantum ad primã impoſitionẽ, impoſitum eſt ad ſignificandũ certitudinem iudicii per quãcunq; cauſam fiat; & ſic eſt quoddam commune ad ſapientiã, & ſciam, q iudicat per cauſas ſecũdas; ſed qa iudicatorium per cauſas primas habet nomen proprium, ideo aliud iudicatorium per cauſas ſecũdas retinet nomen commune; ſi ergo capitur ſcientia in cõmuni, ſapientia eſt quędã ſcientia rõne iudicij de cõcluſionibus, ſed conuerſa ex oppoſito ſciæ iudicanti per cauſas ſecundas, ſed quia ſm D.S. hic, & veritatẽ ſapientia non tm̃ iudicat de cõcluſionibus, ſed ẽt principijs, ideo ſcia non dicit totum, quod dicit ſapientia. Et qa de rõne gñis eſt dicere totum, quod eſt in ſpecie, ideo ſcia non eſt proprie genus ſapientiæ, ſed magis ſe habet, ſicut pars potentialis ad ſapientiam, qa includitur, & cum hoc ſibi aliqd additur per ſapientiam, ſicut anima ſenſibilis nõ eſt genus animæ rationalis, qa ſenſibilis non dicit totum (etiam implicitè, quod dicit rationalis) ſed quaſi pars potentialis, inquantũ alia rationalis. ſ. includit hoc, & plus addit. Sic igitur dicendum eſt ad argumentum. Ad maiorẽ dr̃, ꝙ vera eſt, ſpẽs non debet condiuidi gñi, præſertim per modum oppoſiti, quaſi diuerſum, & diſparatum a gñe. Poteſt tm̃ cõdiuidi, ſicut includens ipſum, & aliquid addens (non qdem, quod ſit extra gñis rõnem; ſed quia dicit expreſsè, quod genus dicit implicitè.) Sed quicquid ſit, illa maior vr̃ cõcedenda, quia genus dicit totum, quod eſt in ſpecie. Eſto non eodem modo, ideo vr̃ dimittenda iſta maior, nec D.S. eam tangit, ſed vr̃ reſpondere ad minorem poſitã in ſr̃. Deberet autem ſimiliter formaliter ſubſumi, ſed ſcia eſt genus ſapientię, tunc negatur iſta. Dico enim, ꝙ ſapientia aliqd dicit, qd̃ non includit ſcia, nec de ſignificato materiali. Dico enim, ꝙ iudicare de principijs eſt omnino extra rõnem ſciæ. Et volo bene, ꝙ ſi de rõne ſapientiæ eſſet tm̃ procedere ex principijs primis, & altiſſima cauſa, ꝙ tunc ſcia eſſet genus ſapientiæ, nam tunc ſcia in communi diuideretur per ſciam iudicantem per cauſam primam, & ſecundam, ſicut per ſpecies; ſed nũc habet hoc ſapientia, & cum hoc iudicium alterius rõnis, ideo ſcia non eſt genus, ſed dicit partẽ includitam in rõne ſapientię, & non totum; ideo iſta minor formaliter ſubſumpta eſſet falſa. Dico enim, ꝙ ipſes non condiuidit gñi, tũ totum poteſtatiuum condiuiditur parti, ſicut ſpecies inferior habens ſe per ordinem ad aliam non oppoſitam, ſicut anima rationalis contra ſenſibilem, quia eſto includat ipſam, & ſit ſenſibilis, non tamen tantùm ſenſibilis, ſed etiam rationalis.

¶Ad minorem autem, vt eſt in littera, dico poſt D.S. quòd ſapientia eſt ſcientia, inquantum habet, quod eſt commune omnibus ſcientijs. ſ. iudicare, & demonſtrare concluſiones per principia, ſed qua hoc non ſolùm eſt de ratione ſapientiæ, immo aliqd

omnino

omnino iſti extraneum ſuperaddit, ideo non eſt ſcientia tantùm, nec incluſum quid in ſcientia, ſed totum poteſtatiuum reſpectu eius. Et volo bene, quòd ſcientia, & ſapientia in eodem non diſtinguuntur realiter, tamen in diuerſis, & cum hoc ſapientia ſuperaddit ſuper ſcientiam in communi aliquid realiter diſtinctum, & illud vltimum facit, vt diſtinguatur realiter a ſcientia etiam in communi, non quidem totaliter, ſicut ab oppoſito diſparato; ſed diſtinguitur per habere, & non habere aliquid reale, quia habet quicquid habent aliæ ſcientiæ, ſed aliquid addit; ſic anima rationalis diſtinguitur ab anima ſenſibili in communi realiter modo dicto. Et illam ſolutionem D. S. tangit ad ſecundum, ibi. Vnde ſi quis, & eſt ſupplementum ſolutionis primæ. Et vide de iſta ſo-
Boetius. luꝯione D. S. ſuper Boetio, de Trin q. 2. art. 2. ad primũ. puto enim, quòd hæc ſit ibidem eius mens, & intentio.

¶Nota, quòd ſi de ratione ſcientiæ in communi eſſet iudicare quocunque modo, tunc eſſet genus ſapientiæ; & ſcientia, vt eſſet membrum diuidens, eſſet pars potentialis; ſed quia de ratione ſcientiæ eſt iudicare per cauſam tantùm, & per ſecundã tantùm; ideo non extendit ſe ad iudicium, quod conuenit ſapientiæ de principijs, de quibus non iudicatur per cauſam, ſed alio modo; ideo videtur, quòd ſcientia ſecundùm communem ſignificationem ſit pars potentialis ſapientiæ. Vnde & ſapientia ponitur alius habitus, quàm ſcientia, vt eſt genus ad omnes ſcientias; ſapientia enim aliquid addit, vt patet, quod eſt omnino extra rationem ſcientiæ. Iudicium principiorum. Vnde aliqui dicunt, quòd ſapientia non diſtinguitur contra ſcientiam, ſicut vna ſpecies contra aliam, ſed ſicut proprium contra commune, vt habet D. S. ſuper Boetio, vbi ſupra. Et hoc eſt præſertim verum, inquantum etiam ſapientia per demõſtrationem acquiritur; ſed tamen vt habet iudicare de principijs; ſic videtur dici virtus, & habitus ſcientiæ conditinctus. Vnde dicitur, quòd ſcientia vno modo accipitur, vt eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus, ſic ſapientia eſt ſcientia; ſed alio modo, vt virtus; ſic ſapientia non eſt ſcientia, ſed contra eam diuiditur. Circa verba D. S. in iſta ſolutione notanda ſunt duo. Primum, vbi dicit, quòd ſapientia habet commune omnibus ſcientijs, vt ea principijs concluſiones demõſtret.

¶Nota inquam hoc eſt verbum, quia eſt contra aliquos, qui po
Thomiſta. nunt, quòd ſapientia (vt eſt metaphyſica) non habeat veras demonſtrationes, & per conſequens vult, quòd ſapientia ſit ſcientia ſolùm communiter, accipiendo ſcientiam pro notitia. Sed verba D. S. hic ſunt in oppoſitum, quare oportet dicere Thomiſtam, quòd ſint propriè dictæ demonſtrationes in Metaphyca. Et eſt etiam ſcientia, inquantum habet quicquid habent aliæ ſcientiæ, & eſt notitia propter quid. Et ſcientia prædicatur formaliter de
Scotus. ſapientia, non tamen dicit totam rationem eius, ſed partem. Vnde aliqui volentes tenere cum D. S. contra Scotum, tenent contra vtrumque, quia D. S. admittit hic demonſtrationem in ſapientia; & ponit, ꝙ ſit ſcientia, quia habet omnia quæ habent aliæ ſcientiæ. Fundamentum etiam, & motiuum eorum non valet, quia putant, ꝙ ad demonſtrationem propriè dictam, & cauſatiuã ſcientiæ, requiratur realis diſtinctio ſubiecti, & paſſionis, quod nõ oportet in ſcientia, cuius ſubiectum eſt communiſſimum in omnibus alijs incluſum. Fundant ſe etiam, quia demonſtratio eſt ex cauſis proprijs, ſed cauſalitas talis non videtur habere locum apud metaphyſicalia. Sed dicitur, quòd eſt ibi cauſalitas virtualis, quia ita ex natura ſua cauſaret vnum aliud cauſalitate reali, ſi eſſent realiter diſtincta; & eſt ſibi ratio eſſendi a priori. Poteſt etiam dici, quòd duplex eſt demonſtratio etiam ſimpliciter; vna ex natura rei ſcibilis; quædam ex parte noſtri. Tunc dicetur, ꝙ demonſtratio prima procedit ex cauſis in eſſendo realiter cauſantibus. Demonſtratuo autem non ſimpliciter ratione noſtri procedit ex cauſa, quæ eſt ratio, quòd alterum inſit, & non tantùm, quòd cognoſcatur in eſſe. Et poteſt eſſe talis cauſa abſque reali diſtinctione, & ex talibus cauſis procedit metaphyſica, & ſapientia, vt ad longum declaratur alibi.

¶Nota ſecundùm quod dicit D. S. quòd ſapientia non ſolùm iudicat de concluſionibus, ſed etiam principijs, quia notificat communes rationes terminorum, & contra ea negantes diſputat. 4. Metaphyſ. quia enim ſapientia de vniuerſaliſſimis eſt, per conſequens omnia eius iudicio ſubiacent.

¶Nota, ꝙ natura totius poteſtatiui eſt, ꝙ ſecundùm completã rationem eſt in vno tantùm, in alijs autẽ eſt quædam participatio ipſius; ſic ſapientia completè continet virtutem intellectualem; ſcientia, & intellectus incompletè; vel ipſa ſapientia eſt totũ po-
Capreolus. teſtatiuum, alij duo habitus partes. De varijs modis loquendi de toto poteſtatiuo D. S. vide Capreolum in quarto, diſt. 24. ad 8. contra ſecundam concluſionem; quia aliquando dicit, quòd totum poteſtatiuum prædicetur de partibus ſm eſſentiam, quandoq; non; & quãdoq; dicit, ꝙ anima ſit totum poteſtatiuum ad rationalem, ſenſibilem, & vegetatiuam, quandoq; quòd anima rationalis, &c.

¶Ad ſecundũ dicendum, ꝙ quando ratio obiecti ſub vno actu refertur ad potentiam, uel habitum, tunc non diſtinguuntur habitus, uel potentiæ penes rationẽ obiecti, & obiectum materiale, ſicut ad eandem potentiam uiſiuam pertinet uidere colorem, & lumẽ, quod eſt ratio uidendi colorem, & ſimul cum ipſo uidetur; principia uerò demonſtrationis poſſunt ſeorſum conſiderari abſq; hoc, ꝙ conſiderentur concluſiones, poſſunt etiam conſiderari ſimul cum concluſionibus, prout[d] principia in Dub. 702.
concluſiones deducuntur. Conſiderare ergo hoc ſecundo modo principia pertinet ad ſcientiam, quæ cõſiderat etiam concluſiones, ſed conſiderare principia ſm ſeipſa pertinet ad intellectum; vnde ſi quis rectè cõſideret, iſtæ tres uirtutes non ex æquo diſtinguuntur adinuicem, ſed ordine quodam, ſicut accidit in totis potentialibus, quorum una pars eſt perfectior altera, ſicut anima rationalis eſt perfectior, quàm ſenſibilis, & ſenſibilis, quàm vegetabilis; hoc enim modo ſcientia dependet ab intellectu, ſicut a principaliori; & utrumq; dependet a ſapientia, ſicut a principaliſſimo, quæ ſub ſe continet, & intellectum, & ſcientiam, vt de concluſionibus ſcientiarum diiudicans, & de principijs earundem. ———

¶Concedo totum vſq, ibi. Sed principiũ demonſtrationis, &c. Sed dico, ꝙ principium ſe ſolo eſt obiectum formale habitus intellectus ſine cõcluſione, & diſtinguitur ille habitus; ergo ex obiecto formali ab habitu ſcientiæ, qui eſt concluſionum deductarum ex principijs; & ſi ſcientia eſt aliquo modo principiorum, eſt eorum, vt eodem actu apprehenduntur tanquam formalis ratio concluſionis. Vltra; ſed principium demonſtrationis eſt ratio ſciendi concluſionem; verum, poteſt tamen reſpectu eius haberi actus cognitionis, & aſſenſus ſine concluſione. Vnde negatur conſequentia; ſed debet inferri, ꝙ principia vt cognoſcuntur tanquam ratio concluſionis pertinent ad ſcientiam, ſed vt cognoſcuntur ſm ſe, non ex aliqua demõſtratione, ſed ex cognitione terminorũ pertinent ad habitum intellectus. Et oportet hic repetere, quæ dicta ſunt ſupra q. 8 ar. 3. ꝙ quando obiectum materiale apprehenditur per formale, tunc eſt idem actus; ſed quando apprehenditur formale ſecundùm ſe, tunc eſt alius actus. Ita in propoſito de principio ſecundùm ſe eſt vnus actus, & habitus proprius. S. intellectus ſed quando deducitur in concluſiones, tunc eſt idem actus, & habitus quo ſcitur hoc eſſe propter hoc.

¶Nota illud verbum in illa ſolutione. S. conſiderare hoc modo principia, ſcilicet vt ratione concluſionis pertinent ad ſcientiam, quia aliqui loquuntur ſub dubio, an per habitum intellectus, vel ſcientiæ cognoſcantur ſimul vnico actu principium, & concluſio, habetur hic quid ſit ſentiendum.

¶Nota præterea, ꝙ id, quod ſequitur in iſta ſolutione magis eſt conceptus incidentalis pro ſolutione primi, & quo ad aliquid pro ſolutione iſtius ſecundi; quia vult D. S. ꝙ iſtæ tres virtutes non diſtinguuntur, ſicut omnino diſperata, & duæ ſpecies ex oppoſito diuidentes vnum genus, ſed magis diſtinguuntur, ſicut ſpecies habentes ordinem, quarum vna aliam includit, vel ab alia depẽdet; & diſtinguuntur, ſicut partes vnius totius potentialis, ita ꝙ ſicut anima rationalis eſt totum potentiale reſpectu ſenſitiuæ, & vegetatiuæ; ſic ſapientia reſpectu intellectus, & ſcientiæ, qua vtrumq; eminenter in aliquo ſuperioris ordinis includitur; ſicut lux vna qualitas exiſtens includit virtutem calefactiuam, & deſiccatiuam, & illuminatiuam, &c. ſic ſapientia vnus habitus includit intellectum, & ſcientiam in ſe formaliter abſq; diſtinctione, ita ꝙ ſicut potentia calefactiua in igne diſtinguitur a luce, non tamen a lumine Solis; ſic intellectus, & ſcientia in ſcientijs diſtinguuntur, ſed in ſapientia ambo habitus in vno eminenter, & formaliter, tanquam in aliquo ſuperioris ordinis continentur; ſcientia autẽ non includit identicè intellectum, ſed ab eo dependet. Et ita intelligo D. S. in fine ſolutionis, ꝙ ſapientia continet ſub ſe ſcientiam, & intellectum, non formaliter in proprijs naturis, quia ſic eſſet habitus compoſitus, ſed modo dicto; & bene volo, quòd etiam ſapientia, quæ eſt metaphyſica, præſupponit habitum innatũ principiorum, quia ipſa eſt vltima in cognitione humana, & præſupponit alias ſcientias; tamen ipſa acquiſita facit de ſuis principijs, & principijs omnium aliarum ſcientiarum, quod intellectus habitus facit de principijs tantùm, & ſcientia de concluſionibus tantum; ideo includit vtrumque, ideſt poteſt facere quod faciunt intellectus, & habitus in alijs, vbi diſtinguuntur, &c.

¶Ad tertium dicendum, ſicut ſupra dictum eſt; * habitus uirtutis determinatæ ſe habet ad bonum, nullo autem modo ad malum; bonum autem intellectus eſt uerum, malum autem eius eſt falſum; unde ſoli illi habitus uirtutes intellectuales dicuntur, quibus ſemper dicitur uerum, & nunquam falſum; opinio uerò, & ſuſpitio poſſunt eſſe ueri, & falſi; & ideo non ſunt intelle- * Ariſt. c. 3. circa prin. tomo 5.
ctuales uirtutes, ut dicitur in 6. Ethicorum. * ——— *q. 55. ar. 3. & 4.

¶Concedo, ꝙ virtus intellectualis dicitur, quæ eſt in rationali per eſſentiam; ſed non ideo dicitur virtus, quia in intellectu, ſed aliunde virtus, aliunde intellectualis. Dicitur enim virtus, quia facit (ſaltem in facultate) ſemper bonum actum, & nullo modo malum; & quia ipſa benè vtitur, & qua nullus malè vtitur (id eſt ex hoc, ꝙ determinatè ſe habet ad bonũ, vt patuit q. 55. ar. 3. & 4.) Dicitur autem intellectualis, quia habitus eſt in intellectu. Vltra, minor vera, ratiocinatur quidem vtrobique, ſed ſyllogizando dialecticè poteſt errare, & generare opinionem ſe habentem ad malum intellectus. ſ. falſum. Eſt enim opinio de probabilibus, nihil autem refert quædam falſa, quibuſdam veris eſſe probabiliora. Quare negatur conſequentia, &c.

Vtrum ars ſit virtus intellectualis.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd ars nõ ſit uirtus intellectualis. Dicit enim Aug. in lib. de libe. arbit. * quòd uirtute nullus malè utitur, ſed arte aliquis malè uritur, poteſt enim aliquis artifex ſm ſcientiam artis ſuæ malè operari; ergo ars non eſt uirtus.

¶ 2 Præt. Virtutis non eſt virtus, artis autem eſt aliqua uirtus, ut dicitur in 6. Ethic. * ergo ars non eſt uirtus.

¶ 3 Præt. Artes liberales ſunt excellẽtiores, q̃ artes mecanicæ, ſed ſicut artes mecanicæ ſunt practicæ, ita artes liberales ſunt ſpeculatiuæ; ergo ſi ars eſſet virtus intellectualis, deberet uirtutibus ſpeculatiuis annumerari.

¶Sed contra eſt, quòd Phil. in 6. Eth. * ponit artem eſſe uirtutem, nec tñ cõnumerat eam uirtutibus ſpeculatiuis, quarum ſubiectum ponit ſcientificam partem animæ.

Infra q. 93. art. 1. corp. Et 1. q. 22. ar. 2. corp. Et 2. 2. q. 47 art. 5. corp. Et Ver. q. 5. art. 1. corp. Et 1. Ethic. col. 2. fi. & poſte. prin.

* Aug. li. 2. cap. 18.

* Arift. c. 5.

* Arift. c. 3. & 4.

¶Hic cõſequenter inquiritur diſtinctio virtutum intellectualiũ, quæ reſpiciunt intellectũ practicũ. Et prim. ò, an ars ſit virtus intellectualis; ſecũdò, an prudẽtia, oſtẽdẽs diſtinctionẽ eius ab arte, &c.

¶Reſpondeo dicẽdum, quòd ars nihil aliud eſt, quàm ratio recta aliquorum operum faciendorum.——

¶D. S. duo facit in corpore. Primò deducit vnam concluſionem præambularem, oſtendentem differentiam, & cõuenientiam artis cum alijs prædictis virtutibus intellectualibus. Secundò reſpondet ad quæſitum, ibi. Et ideo eo modo, &c. Concluſio ꝓambularis eſt, ars propriè loquendo (ideſt propriè accepta pp dictũ in ſolutione ſecundi) eſt habitus operatiuus, ideſt practicus; & ſupplè in hoc, differt ab habitibus ſpeculatiuis, & tñ in aliquo conuenit cum habitibus ſpeculatiuis. Huius D. S. manifeſtat primò primam partẽ; ſecundò ſecundam, ibi. Quorum tñ bonum, &c. Probatur ergo prima pars, maior ſumitur extra litteram, omnis habitus ordinatus ad opus extrinſecum intellectu cadens ſub conſilio, & electione eſt habitus operatiuus (& tali opere, a quo habitus practicus) ſed ars eſt huiuſmodi; ergo, &c. Illa maior patet ex artic. 1. ad primum. Minor probatur in principio corporis, quia ars eſt recta ratio operum faciendorũ, ſed factiones ſunt operationes tranſeuntes in exteriorem materiam, quæ per eas tranſmutatur, & per conſequens ſunt extraneæ intellectui, &c.

Ratio qualis.

¶Nota hic, ꝙ aliqui circa iſtam propoſitionẽ. Ars eſt ratio, &c. dixerunt, ꝙ iſta non eſt prædicatio formalis; ars eſt ratio, ſed ars eſt directiua rationis. i. intellectus practici. Sed iſti neſciunt quid nominis rationis, cum dicitur; ars eſt ratio; accipitur enim ratio, non pro intellectu, nec pro conceptu conſequente actum intellectus, nec pro quidditate in eſſe intelligibili, ſed pro principio quo actiuo, & directiuo operis exterioris. Capitur enim ratio ꝓ principio agendi ſæpius, ſicut cum dicimus, calor eſt igni ratio calefaciendi, & ſic de alijs; vnde eſt prædicatio ſuperioris de inferiori, & formalis; conſtat enim, quòd ratio, & principium agendi etiam habituale eſt in plus; prudentia enim etiam eſt recta ratio, ſcilicet agibilium, quamuis & ratio capta pro intellectu dirigat mediante tali ratione, & principio. Quod autem non ſit ratio, ideſt conceptus; patet, quia ars manet etiam in dormiente ſine actu ſecundo, non ſic conceptus, vt poteſt haberi ex prima parte, q. 14. & dicetur inf. q. 93. art. 1. Sed ꝙ non accipiatur pro quidditate in eſſe intelligibili reali obiectiuo tñ, patet, nec enim tale eſſe ponibile eſt, quamuis Scotus ſic ſenſerit de eſſe ideali. Sed aliter hẽ ex 12. Metaph. ꝙ Deus nihil extra propriam eſſentiam intelligit, quæ adeo perfecta eſt, vt omnem modum eſſendi in ſe contineat. Vnde eſſe intelligibile lapidis in Deo non dicit, niſi relationem rationis, &c. De hoc prima pars. Deinde cum dicit.

¶Quorum tñ bonũ non cõſiſtit in eo, ꝙ appetitus humanus aliquo modo ſe habet, ſed in eo, ꝙ ipſum opus, ꝙ fit, in ſe bonum eſt, non enim pertinet ad laudẽ artificis inquantum artifex eſt, quæ voluntate opus faciat; ſed quale ſit opus quod faciat.——

¶Probat ſecundam partem concluſionis ſic; aliquod bonum artis, & rerum artificialium non conſiſtit in eo, ꝙ appetitus humanus aliquo modo ſe habeat, ſed in eo, quòd ipſum opus quod fit, bonum eſt; ſed hoc etiam ad ipſos habitus ſpeculatiuos pertinet, qualiter res ſe habeat quam conſiderant, non autem qualiter appetitus humanus ſe habeat; igitur in hoc conueniunt, in hoc ſcilicet, quod eſt non habere ordinem ad appetitum, nec requirere eius rectitudinem, ſcilicet intrinſecam, vt patebit articulo quinto. Huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem; ſecundò minorem, præmittens ipſam concluſionem, ibi. Sic igitur, &c. Maior patet manifeſtè in littera. Deinde ibi.

¶ Sic igitur ars propriè loquendo, habitus operatiuus eſt, & tamen in aliquo conuenit cum habitibus ſpeculatiuis, quia etiam ad ipſos habitus ſpeculatiuos pertinet, qualiter ſe habeat res, quam conſiderant, nõ autem qualiter ſe habeat appetitus humanus ad illas; dũmodo enim uerum geometra demonſtret, non refert qualiter ſe habeat ſecundùm appetitiuam partem, vtrum ſit lætus, uel iratus, ſicut nec in artifice refert, vt dictum eſt. * —— * Art. 1. huius quæſt.

¶Manifeſtat minorem principalem, & patet; ſed tamen prius præmittit ipſam concluſionem præambularem. Et omnia ſunt clara in littera.

¶ Et ideo eo modo ars habet rationem virtutis, ſicut & habitus ſpeculatiui, inquantum ſ. nec ars, nec habitus ſpeculatiuus faciunt bonum opus quantum ad vſum, qd eſt proprium uirtutis perficientis appetitum, ſed ſolùm quantum ad facultatem bene agendi.——

¶Hic vltimò reſpondet ad quæſitum tali concluſione. Eo modo ars eſt virtus, ſicut habitus ſpeculatiui. Probatur, nec ars, nec habitus ſ. eculatiui faciunt vſum bonum, ſed ſolùm facultatem boni operis; igitur eodem modo ſunt virtutes. Antecedens iam patuit, quia ſolùm virtus reſpiciens appetitum, facit bonum opus, vt patuit quæſt. 56. artic. 3. Conſequentia patet, quia nullo alio modo ſunt virtutes, niſi propter facultatem; igitur eodem modo; vel ſic; vno modo tantùm ſunt virtutes, ergo eodem modo, &c.

¶Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ cum aliquis habens artem, operatur malum artificium, hoc non eſt opus artis, immo eſt contra artem, ſicut etiam cum aliquis ſciens verum mentitur, hoc quod dicit, non eſt ſm ſcientiam, ſed contra ſcientiam; vnde ſicut ſcientia ſe habet ad bonum ſemper, vt dictum eſt, * ita & ars, & ſm hoc dicitur virtus. In hoc tñ deficit a perfecta ratione virtutis, quia nõ facit ipſum bonum vſum, ſed ad hoc aliquid aliud requiritur, quamuis bonus uſus ſine arte eſſe nõ poſſit.—— * Art. 2. ad tertium.

¶ Ad minorem, negatur, nullus enim arte malè vtitur, ſicut principio, ſicut nec virtute. Ad probationem dico, ꝙ habens artem, poteſt malè operari nꝛalitia artis, ſed non ex arte, ſed contra artem, vel præter, ſicut D. S. in ſimili declarat de ſcientia. Et eſt aliud ſimile de charitate, quam quis habens, poteſt peccare venialiter, ſed illud non prouenit ex charitate, ſed eſt præter, quia dictum fuit ſupra, quòd quis poteſt habere habitum, & eo non vti. Sic artifex poteſt facere malum opus diſtractus, & non attendens ad regulas artis, ſicut cantor poteſt deficere, cum fantaſiatur, & diſtrahitur in choro.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ quia ad hoc, vt homo bene vtatur arte quam habet, requiritur bona voluntas, quæ perficitur per uirtutem moralem, ideo Philoſophus dicit, * ꝙ artis eſt uirtus. ſ. moralis, inquantũ ad bonum uſum eius aliqua uirtus moralis requiritur. Manifeſtum eſt enim, quòd artifex per iuſtitiam, quæ facit uoluntatem rectam inclinatur, ut opus fidele faciat.—— * Arift. li. 4. Eth. ca.

¶Ad maiorem, virtutis non eſt virtus eiuſdem rationis, & in eodem ſubiecto, & ad vnum actum eliciendum, tamẽ virtutis facientis ſolùm facultatem bonam, poteſt eſſe virtus faciens vſum bonum, ſicut in propoſito; & virtutis, quæ eſt in executiua, poteſt eſſe virtus in vi imperatiua. Ad minorem, artis eſt virtus, non in eodem ordine, nec eiuſdem rationis (ſ. perficiens eam ad opera facienda) ſed exiſtens in voluntate, vt opus, quod aliquis nouit, & poteſt facere, faciat fideliter, & benè, non ſolùm bonitate artis, ſed & bonitate moris; & inde non plus accipiat, quàm ſibi debeatur; & ergo artis eſt iuſtitia, quæ inclinat voluntatem, vt bene vtatur arte; an autem & prudentia habeat locum in arte, habes ſecunda ſecundæ, quæſt. 47. artic. 4. ad ſecundum. quòd non, niſi in aliquibus artibus, vbi eſt magna incertitudo, vt in medicinali, & nauigatoria, vt patuit etiam ſupra quæſt. 14. artic. 4.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ etiam in ipſis ſpeculabilibus eſt aliquid per modum cuiuſdam operis, puta conſtructio ſyllogiſmi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi,

Digitized by Google

merandi, uel menſurandi; & ideo quicunque ad huiuſmodi opera rationis habitus ſpeculatiui ordinantur, dicuntur per quandam ſimilitudinem artes, ſed liberales, ad differentiam illarum artium, quæ ordinantur ad opera per corpus exercita, quæ ſunt quodammodo ſeruiles, inquantum corpus ſeruiliter ſubditur animæ, & homo ſm animam eſt liber; illæ verò ſcientiæ, quæ ad nullũ huiuſmodi opus ordinantur, ſimpliciter ſcientiæ dicuntur, non autem artes, nec oportet, ſi liberales artes ſunt nobiliores, quòd magis eis conueniat ratio artis.

¶ Ad maiorem, verum eſt, ſunt excellentiores artes liberales mecanicis, ſed non magis conuenit eis ratio, & nomen artis, quia hoc nomen ars impoſitum eſt ad ſignificandum applicationem rationis ad aliquod factibile extrinſecũ in materia, quæ per agentem tranſmutatur, ſicut etiam infra quæſt. 67. artic. 3. patebit, quòd ſapientia eſt quidem excellentior habitus virtute morali, non tamen magis ſibi conuenit ratio virtutis. Minor illa placet mihi, & eſt notanda contra Gratiadeum. Et quamuis ponatur in argumento, vbi non ſemper propoſitiones habent veritatem, tamen eam D.S. admittit in ſolutione, immo eam expreſsè ponit in ſecunda ſecundæ, vt ſtatim patebit. Vltra; ergo dico, quòd eſt intellectualis; ſed principaliter impoſitum eſt nomen ad ſignificandas artes, quæ verſantur circa exterius opus. Artes autem ſpeculatiuæ dicuntur artes ſolùm propter aliquam ſimilitudinem, quia videlicet etiam aliquid conſtituunt, ſed intra intellectum, & per conſequens ſunt ſpeculatiuæ. Dicuntur autem liberales ad differentiam earum, quæ dirigunt opus, quod per corpus exercetur, quod corpus, vt patuit quæſtio. 56. artic. 4 ad ſecundum. ſeruiliter obedit, & regit regimine deſpotico quo reguntur ſerui. Vnde de illis loquitur D.S. ſecunda ſecundæ, quæſt. 47. art. 2. ad tertium. quod deſeruit propoſito oſtendens, quomodo ars communiter dicta pro ratione factiua cuiuslibet cõſtituti dicatur ſpeculatiua. Omnis (inquit) applicatio rationis rectæ ad aliquid factibile pertinet ad artem, quia ergo ratio ſpeculatiua quædam facit, puta ſyllogiſmum, propoſitionem, & alia huiuſmodi, in quibus proceditur ſecundùm certas, & determinatas vias. Inde eſt, quòd reſpectu horum poteſt ſaluari ratio artis, non autem ratio prudentiæ, & ideo inuenitur aliqua ſpeculatiua ars, non autem aliqua prudentia, hæc ille. Vbi clarè habetur, ꝙ ars factiua ſyllogiſmi, quæ eſt logica, eſt ſpeculatiua; quare dixi, ꝙ minor eſſet vera, & alibi ex intentione approbata, etiam in ſolutione, vbi dicit, quòd habitus ſpeculatiui ordinantur ad huiuſmodi operationes. D. S. in ſolutione oſtendit, quare dicantur artes ſolùm ſimilitudinariæ, & in fine tangit maiorem, &c.

Logica eſt ſpeculatiua

Vtrum prudentia ſit alia virtus diſtincta ab arte.

Infra art. 5. ad 1. Et 2. 2. ¶ 47. arti. 4. ad 2.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd prudentia non ſit alia virtus ab arte. Ars enim eſt ratio recta aliquorum operum, ſed diuerſa genera operum non faciunt, vt aliquis amittat rationem artis; ſunt enim diuerſæ artes circa opera valde diuerſa, cum igitur etiam prudentia ſit quædam ratio recta operum, videtur, quòd etiam ipſa debet dici ars.

¶ 2 Præt. Prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus ſpeculatiui; vtrumq; enim eorum eſt circa contingens aliter ſe habere, vt dicitur in 6. Ethic. * ſed quidam habitus ſpeculatiui dicuntur artes, ergo multo magis prudentia debet dici ars.

* Ariſt. c. 4. & 5.

¶ 3 Præt. Ad prudentiam pertinet bene conſiliari, vt dicitur in 6. Ethic. * ſed etiam in quibuſdam artibus cõſiliari contingit, ut dicitur in 3. Ethicor. * ſicut in arte militari, & gubernatiua, & medicinali; ergo prudentia ab arte non diſtinguitur.

* Ariſt. c. 5. * Ariſt. c. 3.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus diſtinguit prudentiam ab arte, in 6. Ethic. *

* Ariſt. c. 3.

¶ Hic conſequenter quærit de alia virtute intellectuali, quæ eſt in ratione practica. ſ. de prudentia; & primò de diſtinctione eius ab arte; ſecundò de concernentibus prudentiam arti. ſequentibus.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ vbi inuenitur diuerſa ratio uirtutis, ibi oportet uirtutes diſtingui. Dictum eſt autem ſupra, * ꝙ aliquis habitus habet rationem virtutis ex hoc ſolùm, quòd faciat facultatem boni operis; aliquis autem ex hoc, quòd faciat non ſolùm facultatem boni operis, ſed etiam vſum; ars autem facit ſolam facultatem boni operis, quia non reſpicit appetitum, prudentia autem non ſolùm facit boni operis facultatem, ſed etiam uſum, reſpicit enim appetitum tanquam præſupponens rectitudinem appetitus, cuius differentiæ [d] ratio eſt; quia ars eſt recta ratio factibilium, prudentia verò eſt recta ratio agibilium.

* Artic. 1. & q. 56. art. 3.

Dub 237.

¶ Concluſio reſponſiua eſt iſta. Prudentia eſt virtus diſtincta ab arte. Probatur, vbi inuenitur diuerſa ratio virtutis (ideſt natura, & condito, & diuerſa definitio virtutis) ibi oportet virtutes diſtingui. Minor formaliter extra litteram; ſed diuerſa eſt ratio virtutis in arte, quàm in prudentia. Vel ſic; ſed alia ratione prudentia eſt virtus, alia ars; ergo concluſio vera. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem, & minorem; ſecundò ſubiungit concluſionem, ibi. Sic igitur, &c. Maior ergo relinquitur nota, quia variata ratione & definitione, variatur & ſpecies. Deducit autem minorem principalem. Et arguitur pro ea ſic. Habitus, qui habet rationem virtutis ex hoc ſolùm, ꝙ facit facultatem boni operis, eſt alia ratione virtus, quàm habitus, qui facit non ſolùm facultatem boni operis, ſed etiam vſum bonum; ſed ars facit ſolùm facultatem boni operis; prudentia autem etiam vſum bonum; igitur minor principalis vera. Maior iſta nota. Minor probatur, ille habitus nõ facit vſum bonum, qui non reſpicit appetitum, vt ille facit, qui reſpicit, & præſupponit rectitudinem appetitus; ſed ars non reſpicit, prudentia autẽ reſpicit; igitur, &c. Maior iſta patuit ex artic. & quæſt. præcedenti. Minor probatur; primò de prudentia, quòd rectitudinem appetitus præſupponit, ars autem non; recta ratio agibilium neceſſariò præſupponit appetitum rectum ad fines, recta autem ratio factibilium non, ſed prudentia eſt recta ratio agibilium, ars factibilium; igitur minor præcedens vera. Huius rationis vltimæ D. S. primò ponit minorem; ſecundò declarat maiorem, ibi. Differt autem, &c. Minor ergo patet clarè ex ſexto Ethicorum. Deinde ibi.

Concluſio reſponſiua.

¶ Differt autem facere, & agere, quia ut dicitur in 9. Metaph. * factio eſt actus tranſiens in exteriorem materiam, ſicut ędificare, ſecare, & huiuſmodi; agere autem eſt actus permanens in ipſo agente, ſicut uidere, uelle, & huiuſmodi.

* Ariſtot. text. 16.

¶ Declarat maiorem præcedentem; & primò præmittit aliqua, ex quibus ad propoſitum arguitur; ſecundò probat primam partẽ maioris, ibi. Sic igitur, &c. tertiò probat ſecũdam partem, ibi. Bonum autem artificialium, &c. Pro declaratione ergo maioris præcedentis præmittit differentiam inter agere, & facere agibilia, & factibilia, vt patet. Conſequenter ibi.

¶ Sic igitur hoc modo ſe habet prudẽtia ad huiuſmodi actus humanos, qui ſunt uſus potentiarum, & habituũ, ſicut ſe habet ars ad exteriores factiones, quia vtraque eſt perfecta ratio reſpectu illorum, ad quæ comparantur; perfectio autem, & rectitudo rationis in ſpeculatiuis depẽdet ex principijs, ex quibus ratio ſyllogizat, ſicut dictum eſt, * ꝙ ſcientia dependet ab intellectu, qui eſt habitus principiorum, & præſupponit ipſum; in humanis autem actibus ſe habent fines, ſicut principia in ſpeculatiuis, ut dicitur in 6. Ethic. * & ideo ad prudentiam, quæ eſt recta ratio agibilium, requiritur, ꝙ homo ſit bene diſpoſitus circa fines, quod quidem eſt per appetitum rectum; & ideo ad prudentiam requiritur moralis uirtus, per quam fit appetitus rectus.

* Art. 2. ad ſecundum. * Ariſt. c. 8.

¶ Probat ſpecialiter primam partem maioris a ſimili, ſicut ſe habet recta ratio in ſpeculatiuis ad principia ſua, ita recta ratio agibilium, & practica ad principia ſua; ſed ratio recta in ſpeculatiuis dependet ex principijs, & ab habitu principiorum, ita ꝙ quis benè ſe habeat ad principia; igitur & recta ratio in agibilibus dependet, & neceſſariò præſupponit principia ſua, ex principijs ſuis (ſubſumitur) ſed principia rationis agibilium, & humanorum actuum ſunt fines boni, igitur recta ratio agibilium præſupponit illos fines per appetitum rectum, ideſt vt quis bene afficiatur ad eos, quod fit per virtutem moralem. Tunc ibi.

¶ Bonum autem artificialium nõ eſt bonum appetitus humani, ſed bonum ipſorũ operũ artificialium, & ideo ars nõ præſupponit appetitũ rectum; & inde eſt, ꝙ magis laudatur artifex qui volens, peccat, quàm qui peccat, nolens; magis autem contra prudentiam eſt, ꝙ aliquis peccet, uolens, quàm nolens, quia rectitudo uoluntatis eſt de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis.

¶ Eſt pro ſecunda parte maioris ſæpe dictæ, & arguitur ſic. Ars eſt de factibilibus artificialibus, ſed bonum artificialium non eſt bonum appetitus humani, ſed bonum ipſorum artificialium; & ideo ars non præſupponit appetitum rectum. Illa minor patuit

Digitized by Google

artic. 3. in corpore, &c. Et posset minor, scilicet quòd prudentia præsupponit appetitum rectum non ars, aliter probari ex littera. Prudentia se habet ad actus humanos tanquam ratio recta, sicut ars est recta ratio factibilium, sed rectitudo rationis actuum humanorum, & agibilium, præsupponit appetitum rectum, non ratio recta factibilium; igitur, &c. Maior declaratur per definitionem, & differentiam artis, & prudentiæ. Minor quo ad prudentiam probatur in littera a simili de ratione speculabiliũ, & potest probari extra litteram, quia bonitas humani actus est ex recto fine, & appetitu recti finis, sed prudentia est de humanis actibus bonis; igitur, &c. Et consequenter in littera, ibi. Et inde est, &c. D. S. confirmat minorem iam deductam a signo, quia laudatur artifex qui volens, peccat; est autem valde contra prudentiam, vt quis peccet volens; ergo signum est, quòd rectitudo voluntatis est de ratione prudentiæ, non artis. Vel potest esse corollarium ex dictis, sed magis est confirmatio dictæ minoris a signo, & pro intellectu horum valent, quæ dicta sunt quæst. 56. artic. 3.

¶Sic igitur patet, quòd prudentia est virtus distincta ab arte.

¶Hic vltimò D. S. ex omnibus istis infert conclusionem ipsam, & patet iam satis.

¶Nota autem, ꝙ D. S. vult breuiter, ꝙ quia prudentia est de agibilibus, ars autem de factibilibus, & rectitudo, & bonitas agibilium dependet a rectitudine appetitus, non autem rectitudo, & bonitas factibilium, igitur prudentia præsupponit appetitum rectum, non ars; agibilia enim sunt actus humani, quorum principaliter sunt fines, prudentia autem est de bonis actibus, & bonorum actuum, igitur præsupponit bona principia, quæ sunt fines; ad bonos autem fines habet se bene per appetitum rectum; & adde, quòd prudentia est bonorum actuum, vt in plurimum, non solum consultiuè, vel iudicatiuè, sed etiam pceptiuè, & executiuè, quod vtiq; non fit, nisi affectus sit benè dispositus, quæ bona dispositio est ſm affectionem ad bonum finem. & ergo sequitur, ꝙ prudentia præsupponit fines etiam particulares virtutum.

Fundamentum contra Scotum.

¶Et nota hoc, quia est fundamentum D. S. in materia de connexione prudentiæ cum alijs. Scotus enim admittit quidem connexionem moralium cum prudentia, sed non econtra. Habes autem hic rationem, quare & ecõtra prudentia contrequirat (immo in aliquo ordine præsupponit) alias, vt patuit; igitur, &c. sed bonitas factibilium sumitur secundùm debitam dispositionem operum exteriorum in ordine ad regulam artis, quæ est principium eorum, & nullo modo per comparationem ad appetitum rectũ denominatione intrinseca, licet rectum materialiter, & extrinsecè. Vide artic. 5. ad tertium, circa finem.

ARGVM. in contrarium confirmat conclusionem responsiuã.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd diuersa genera artificialium omnia sunt extra hominem, & ideo nõ diuersificatur ratio uirtutis; sed prudentia est recta ratio ipsorum actuum humanorum; vnde diuersificatur ratio uirtutis, ut dictum est. *

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, ars est recta ratio operum, non quorumcunq;, sed exteriorum, & factionum, & exteriorum non solùm intellectui, sed & homini; prudentia autem immediatè est de agibilibus exterioribus quidem intellectui, sed non homini. Ad minorem, diuersa genera operum transeuntium, & factionum, non faciunt, vt aliquis amittat rationem artis, & diuersa genera quasi subalterna; sed genera quasi generalissima faciunt diuersitatem, ita quòd opus interius facit, vt habitus circa ipsum existens non dicatur ars, quod quasi genere remoto distinguitur a factione.

¶Ad probationem dico, quòd omnes artes sunt circa opera eiusdem rationis, sed exteriora, & factiones, & extra hominem. Vltra dico, quòd prudentia est recta ratio operum immanentium, quæ sunt actus humani, ad quos bene dirigendos, & moderandos requiritur bonitas appetitus, non autem ad bene dirigendum opera exteriora. Negatur consequentia, quòd videlicet prudentia etiam debeat dici ars, quæ propriè accepta est constitutiua operis extrinseci.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus speculatiui quãtum ad subiectum, & materiam; vtrumq; enim est in opinatiua parte animæ, & circa contingens aliter se habere; sed ars magis conuenit cum habitibus speculatiuis in ratione virtutis, quàm cum prudentia, vt ex dictis patet. *

* In corp. & arti. præceden.

¶Ad maiorem, vera, quo ad aliquid, non simpliciter, quia prudentia magis conuenit cum arte, quàm habitus speculatiui, quo ad subiectum, & obiectum; sed ex alia parte habitus speculatiui magis conueniunt cum arte. s. quo ad esse virtutem, quia tàm illi, quàm ars sunt solùm virtutes secundùm quid non requirentes bonitatem appetitus, nec facientes vsum bonum. Secundò dico, quòd speculatiui habitus magis conueniunt in hoc, quòd est esse alicuius constitutiuum, vt patuit art. 3. ad tertium, quare possunt similitudinariè artes dici. Vnde minor vera propter rationem iam tactam. Negatur autem cõsequentia; tum primò, quia habitus speculatiui conueniunt cum arte quo ad esse virtutem, vnde possunt etiam nomen eius participare, non autem prudentia, vnde non debet dici ars etiam similitudinariè. Tum secundò, quia prudentia non est constitutiua, sicut artes speculatiuæ, quare non potest, nec debet sibi attribui nomen artis, nec est ars, De isto vltimo articulo præcedente ad tertium.

¶Nota autem circa hanc solutionem, & circa argumentum in oppositum præcedentis articuli de opinatiua parte animæ, ꝙ est, qua anima cognoscit contingentia, & non dicitur ars esse in opinatiua quasi possit se habere, sicut opinio etiam ad falsum; sed est in parte animæ, qua cognoscit contingentia, tamen cognoscit ea verè, & vt fiunt vt plurimum, quod sufficit ad rationem virtutis, quæ est contingentium; sicut & in pluribus euenire est necesse, & per se physicum, & morale; sed quid sit illa pars animæ, quæ dicitur opinatiua, vel ratiocinatiua, & an distinguatur a scientifica. Vide D. S. primá par. q. 89. art. 9. ad tertium. vbi dicit inter cætera. Philosophus posuit duas particulas animæ, scientificum, & ratiocinatiuum, non quia sunt duæ potentiæ, sed quia distinguuntur ſm diuersam aptitudinem ad recipiendum diuersos habitus quarum diuersitatem ibi inquirere intendit. Contingentia enim, & necessaria, & si differant secundùm propria genera, conueniunt tñ in ratione communi entis, quam respicit intellectus, ad quam diuersimodè se habent ſm perfectum, & imperfectum, hæc ille.

¶Circa hoc tamen aduerte, ꝙ quidam de via D. S. volunt, ꝙ opinatiuum, & sciẽtificũ dicant diuersas potentias, qui si intelligunt, ꝙ diuersas potentias intellectiuas, nec in prima par. nec in 6. Ethi. D. S. conformiter loquuntur. Verùm, ꝙ dicit in 6 Ethic esse aliam particulam ad contingentia vt sic, sed non intellectiuam, sed rationem particularem, vt patet intuenti. De hoc tamen vide prima par. q 86. art. 3. quia contingentium ſm rem, tamen ſm rationes necessarias possunt esse diuersi habitus intellectuales, & cognoscuntur ab eadem potentia, a qua cognoscuntur necessaria scibilia; sed contingentia vt sic, & sensibilia cognoscuntur directè per aliam potentiam, licet & intellectus indirectè ea cognoscat. Contingentia enim in rebus naturalibus sequitur materiam, quæ est principium indiuiduationis, & singularitatis, & per consequens contingentia naturalia cognoscuntur directè per sensum, & ergo respectu contingentium, vt sic, est alia potentia. s. quæ est particularium, alia est necessariorũ, vt sic, & per hoc potest saluari, quod habetur in de Veri. Ma. 15. art. 2. ad tertium. vide prima par supra.

¶Nota circa ista dicta, ꝙ Burleus in 6. Ethi. refert modũ dicendi D. S ibidem in commento, videlicet, ꝙ respectu necessariorum, vt sic, sit alia potentia, quàm respectu contingentium vt sic, quia ratio particularis. Burleus autem, quamuis teneat sentẽtiam veram D. S. prima par. vbi supra statim, non tamen valet eius ratio cõtra D. S. in 6. Ethic. Arguit enim, ꝙ intellectus vtrumq; cognoscat. s. necessaria vt sic, & contingentia vt sic, quia intellectus ponit differentiam inter vtrumque, &c. Sed non aduertit Burleus primò, ꝙ contingentia per se secum fert particularitatem, & singularitatem, sicut necessitas in naturalibus vniuersalitatem, & formam, & ergo quia contingentia naturalia sunt singularia, oportet, ꝙ non directè per intellectum nostrum cognoscantur. Secundò non aduertit, ꝙ cõtingentia potest accipi in communi pro aliquo modo entis, sicut & necessitas est modus entis; & sic vtrumq; est vniuersale, & nimirum ergo si intellectus vtrumq; directè cognoscat, & differentiam inter ea ponat. Tertiò non aduertit, quia etiam accipiendo contingentiam pro re contingente, & particulari, ꝙ ad hoc, ꝙ intellectus ponat differentiam inter duo, sufficit, quòd cognoscat vnum directè, alterum indirectè, & arguitiuè, & habeat secum colligatam potentiam, & subseruientem, quæ aliud directè cognoscat; sic intellectus noster directè cognoscit vniuersale per propriam speciem, & quia cognoscit ipsum non per seipsum, cognoscit arguitiuè aliquod esse singulare, in quo subsistat, absque hoc, ꝙ singulare per se, & propriam speciem cognoscat; sic etiam cognoscimus Deum pro hoc statu, non in concepto proprio, qui consurgat ex propria specie, sed ex conceptu, qui est Dei arguitiuè, non representatiuè; sic in proposito, intellectus directè, & per propriam speciem cognoscit necessitatem, & ens necessarium, sed arguitiuè, & indirectè contingens, & hoc sufficit ad ponendã differentiam. Vide simile in de Veri. Mate. 2. artic. 6. ad tertium.

Burleus malè arguit contra D. S.

¶Ad tertium dicendum, quòd prudentia est bene cõsiliatiua de his, quæ pertinent ad totam uitam hominis, & ad ultimũ finem uitæ humanæ; sed in artibus aliquibus est consilium de his, quæ pertinent ad fines proprios illarum artium; vnde aliqui, inquantum sunt bene consiliatiui in rebus bellicis, uel nauticis, dicuntur prudentes duces, vel gubernatores, non autem prudentes simpliciter; sed illi solùm, qui benè consiliantur de his, quæ conferunt ad totam vitam.

¶Ad maiorem. Ad prudentiam pertinet bene consiliari de his, quæ pertinent ad totam vitam humanam, & non de aliquo particulari fine, sic s. quòd eius est bene consulere, & iudicare de omnibus

Digitized by Google

omnibus actibus humanis, quibus peruenitur ad beatitudinem, & cum hoc principalius pertinet ad eam præcipere, Et ex non aduertentia huius videtur Scotus incidisse in hoc, quòd posuit prudentiam esse posse sine moralibus, & tamen est principalissimus actus prudentiæ, vt patet secunda secundæ, quæst. 47. artic. 8. & est Philosophus ad hoc. 6. Ethic. vbi dicit. Prudentia præceptiua est; Non aduertit etiam hoc, quia impossibile est non entem bonum esse prudentem, vt Philosophus ibidem habet. Prudentia etiam rectè consiliatur ad sensum dicendum, artic. 6. ad primum.

Scotus nõ videtur attendisse potissimum actum prudentiæ.

¶Ad minorem, vera est, in quibusdam artibus, vbi scilicet est incertitudo eorum, per quæ peruenitur ad finem, sed particularem proprium illius artis; non autem huiusmodi artes consiliantur de mediis ad finem totius vitæ, sicut medicinalis consiliatur, quomodo inueniat media ad sanitatem; & gubernatoria quærit vias, quibus perueniatur ad optatum littus; sed prudentia habet versari in omnibus actionibus humanis, immo & factiones artiũ dirigere habet, vt benè fiant moraliter, sicut & iustitia, vt patuit art. 3. ad 2m. D.S. respondet ad maiorem, & minorem formaliter.

Vtrum prudentia sit necessaria ad benè viuendum.

2 2. q. 51. artic. 3. ad 3. Et Veri q. 3. art. 6. cor.

PAD quintum sic proceditur. Videtur, quòd prudentia non sit virtus necessaria ad bene viuẽdum. Sicut enim se habet ars ad factibilia, quorum est ratio recta, ita se habet prudentia ad agibilia, secundùm quæ uita hominis consideratur, est enim eorum recta ratio

* Arist. c. 5. prudentia, vt dicitur in 6. Ethic. * sed ars non est necessaria in rebus factibilibus, nisi ad hoc, quòd fiant, non autem postquã sunt facta; ergo nec prudentia est necessaria homini ad benè uiuendum, postquam est uirtuosus, sed fortè solùm quantum ad hoc, quòd virtuosus fiat.

¶ 2 Præt. Prudentia est, per quam rectè consiliamur,

* Arist. c. 5. 7. 1. & 3. vt dicitur in 6. Ethic. * sed homo potest ex bono cõsilio agere non solùm proprio, sed etiam alieno; ergo non est necessariũ ad bene uiuendum, ꝙ ipse homo habeat prudentiam; sed sufficit, ꝙ prudentum consilia sequatur.

¶ 3 Præt. Virtus intellectualis est, secundùm quã cõtingit semper dicere uerum, & nunquam falsum; sed hoc non videtur contingere fm prudentiam; non enim est humanum, ꝙ in consiliando de agendis nunquam erretur, cum humana agibilia sint contingentia aliter se habere, vnde dicitur Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ sunt, & incertæ prouidentiæ nostræ; ergo videtur, ꝙ prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

Sapient. 9.

Sapien. 8.

¶Sed contra est, quod Sap. 8. Connumeratur aliis virtutibus necessarijs ad vitam humanã, cum dr de Diuina sapientia, sobrietatem, & prudentiam docet iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in hac vita hominibus.

¶Hic consequenter quærit de quibusdam concernentibus prudentiam; & primò de quadam conditione prudentiæ, & quodam ad eam pertinente. s. de necessitate eius ad bonam vitam.

¶ Respondeo dicendum, quòd prudentia est uirtus maximè necessaria ad uitam humanam, benè enim uiuere consistit in bene operari.

Conclusio responsiua.

¶ Conclusio responsiua est ista. Prudentia est maximè necessaria ad humanam vitam. Circa hanc conclusionem D.S. primò assumit aliquod suppositum cum ipsa conclusione. Secundò ex illo supposito probat conclusionem, ibi. Ad hoc autem, &c. Assumit ergo, quòd bene viuere consistit in bene operari, patet extra litteram, quia viuere capitur pro vita secunda, quæ est operatio vitalis, rationalis, vel intellectualis.

¶ Nota autem circa illam propositionem, quòd etiam opus animæ rationalis, vt sic, dicitur opus vitale; & ergo prudentia necessaria est ad bene viuere, scilicet morale, & intellectuale, &c. Consequenter cum dicit.

¶Ad hoc autem, ꝙ aliquis benè operetur, non solùm requiritur quid faciat, sed etiam quomodo faciat, vt s. fm electionem rectam operetur, non solùm ex impetu, aut passione; cum autem electio sit eorum quæ sunt ad finẽ, rectitudo electionis duo requirit. s. debitum finem, & id quod conuenienter ordinatur ad debitum finem.

¶Probat conclusionem sic. Necesse est in ratione esse aliquam virtutem intellectualem, vt se bene habeat ad ea, quæ sunt ad finem, sed huiusmodi virtus est prudentia; igitur conclusio vera. Huius rationis D.S. primò probat maiorem; secundò ponit minorem cum resumptione conclusionis, ibi. Et hæc virtus, &c. Maior ergo probatur ex supposito, & arguitur sic. Ad hoc, ꝙ aliquis bene operetur non solùm requiritur quid faciat, sed etiam quomodo. s. ex electione (s. sciens, & volens) sed ad debitum finem homo conuenienter disponitur per virtutem, quæ perficit partem animæ appetitiuam, ad id autem, quod conuenienter in finem debitum ordinatur, oportet, quòd homo directè disponatur per habitum rationis; ergo maior vera, &c. Huius rationis D.S. ponit primò primã partem; secundò secundã cũ ipsa maiore probata, ibi. Ad debitum autem, &c. Maior ergo patet. Deinde cũ dicit.

¶Ad debitũ autem finem homo conuenienter disponitur per uirtutem, quæ perficit partem animæ appetituam, cuius obiectum est bonum, & finis; ad id autem, qđ cõuenienter in finem debitum ordinatur, oportet ꝙ homo directè disponatur per habitum rationis, quia consiliari, & eligere quæ sunt eorum, quæ sunt ad finem, sunt actus rationis; & ideo necesse est in ratione esse aliquam virtutem intellectualem, per quã perficiat ratio; ad hoc, quòd cõuenienter se habeat ad ea, quæ sunt ad finem.—

¶Probat minorem proximam, & quo ad primam partem, quia bonum, & finis est obiectum voluntatis, & appetitus; igitur ad finem disponitur per eum habitum, qui est in appetitu.

¶Nota, ꝙ disponitur ad bonũ per habitum, qui est in appetitu. s. formaliter, sub ratione appetibilis, quamuis & per synderesim, & prudentiã disponatur homo ad bonum terminatiuè, sed sub ratione veri motiuè. Secunda pars minoris probat, quia rectè se hẽt ad ea, q̃ sunt ad finem per consilium, & eligere, & ꝑcipere, sed ita sunt rationis; igitur benè se habet ad media per habitum rõnis, vt dicebat minor; sed talis videtur prudentia; igitur, &c. Tunc ibi.

¶Et hæc uirtus est prudentia; vnde prudentia est uirtus necessaria ad benè uiuendum.

¶Ponit minorem ipsam principalem, quæ patet clarè; vnde resumit conclusionem ipsam, vt in littera.

¶Et confirmat conclusionem auctoritate sacræ scripturæ argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ bonum artis consideratur non in ipso artifice, sed magis in ipso artificiato, cum ars sit ratio recta factibilium; factio enim in exteriorem materiam transiens nõ est perfectio facientis, sed facti, sicut motus est actus mobilis. Ars autem circa factibilia est, sed prudentiæ bonũ attenditur in ipso agente, cuius perfectio est ipsum agere; est enim prudentia recta ratio agibilium, ut dictum est; * & ideo ad artem non requiritur, quòd artifex benè operetur, sed quòd bonum opus faciat; requireretur autem magis, quòd ipsum artificiatum benè operaretur, sicut quòd cultellus bene incideret, uel serra benè secaret, si propriè horum esset agere, & non magis agi, quia non habent dominium sui actus; & ideo ars non est necessaria ad bene uiuendum ipsi artifici, sed solùm ad faciendum ipsum artificiatum bonum, & ad conseruandum ipsum; prudentia autem est necessaria homini ad bene uiuendum, non solùm ad hoc, quòd fiat bonus.

* Art. præceden.

¶Maior est quidem vera, quòd prudentia est agibilium ars factibilium. Sed dico, quòd agibilia sunt intra hominem, & sunt ipsi actus humani, factibilia non. Secundò dico, quòd bonum artis est extra hominem, & in ipso facto artificiato, sed bonum prudentiæ est in homine ipso. Tertiò dico, quòd ipsa prudentia perficit, vt ipse homo bene operetur, quod est viuere ars verò, vt suo modo artificiatum operetur; & sic patet, quòd est aliqua conuenientia proportionis, sed multiplex est etiam difformitas. Minor vera; & ratio est, quia ars non ordinatur ad agere ipsius agentis, sed ad factionem extrinseci operis; ideo postquam opus factum est, non est opus arte, sed prudentia ordinatur ad vitam ipsam, quæ est actio. Vnde negatur consequentia, quia prudentia est directiua ipsius vitæ, quæ manet cum virtute, & non cessat; ideo prudentia necessaria est ad vitam, & virtutem. Et stat breuiter fundamentum solutionis in hoc, quia prudentia est directiua ipsius vitæ; ideo semper est necessaria, quia semper oportet bene viuere, quod non fit sine prudentia; ars autem est necessaria ad factionem operis extrinseci, quod facere non semper oportet esse, nec est necessarium, ideo nec ars, quæ non conseruat opus, sed vita ipsa, scilicet bona, conseruatur semper per prudentiam. Vnde posset secundò dici extra litteram, ad minorem, negando eam vniuersaliter, immo aliqua ars (puta Diuina) a qua opus dependet in fieri, & conseruari est necessaria, vt opus sit non solùm vt fiat; sic etiam, quia prudentia est necessaria ad viuere in esse, & fieri, ideo est semper necessaria.

¶Ad secundum dicendum, quòd dum homo bonum operatur, non secundùm propriam rationem, sed motus ex consilio alterius, nondum est omnino perfecta operatio ipsius quantum ad rationem dirigentem, & quantum ad appetitum mouentem; vnde si bonum operetur non tamen simpliciter benè, qđ est benè viuere. —

¶Ad maiorem, verum, & ipsa existens in hoīe, includit & habet annexam rectitudinē, & perfectionē appetitus, & potest de se dirigere in agendis. Ad minorem negatur, ꝙ possit ex consilio alterius agere benè perfectè quo ad substantiā, & modū, puta promptè, & delectabiliter, & in particulari. Et fundamentum est, quia cum consilio alieno stat immoderatio passionum in eo, qui accipit consilium, & per consequens nō exequetur consilium alterius promptè, & nō potest semper in omni actione particulari recurrere ad cōsilium alterius; & hoc est, quod etiam D. S. habet ad hoc argumentum, in de Vir. Ma. 1. ar. 6 ad 2m, vbi dicit. Homo ab alio potest accipere consilium in vl̄i de agendis, sed ꝙ iudicium rectè seruet in ipso actu contra oēs passiones, hoc solùm ex rectitudine prudentiæ prouenit, & sine hoc virtus esse non potest, hæc ille.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ verum intellectus practici aliter accipitur, quàm verum intellectus speculatiui, vt dicitur in 6. Ethi. * nam verum intellectus speculatiui accipitur per conformitatem intellectus ad rem. Et quia intellectus non potest infallibiliter conformari rebus in contingentibus, sed solùm in necessarijs, ideo nullus habitus speculatiuus contingentium est intellectualis virtus, sed solùm est circa necessaria; verum autem intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum, quæ quidem conformitas in necessarijs locū nō habet, quæ uoluntate humana non fiunt, sed solū in contingentibus, quæ possunt a nobis fieri, siue sint agibilia interiora, siue factibilia exteriora; & ideo circa sola contingentia ponitur virtus intellectus practici, circa factibilia quidem ars, circa agibilia verò prudentia.

* Arist. c. 2.

¶Ad maiorem, vera est, de virtute intellectuali speculatiua, nō autem virtute intellectuali practica. Et ratio est in solutione, quia veritas, & verum intellectus speculatiui sumuntur per conformitatem ad rem, & non quamcunque, sed necessariam; quia virtus est semper principium boni ipsius potentiæ; sed respectu contingentium, non potest esse semper veritas intellectus ad rem, quia ex contingentia rei variari potest; veritas autem intellectus practici est, quia est conformis appetitui, sed appetitus non est necessariorum, sed contingentium; ideo & talis habitus intellectus practici est contingentium, sed in contingentibus nō est semper certa veritas, ideo maior non valet de habitu, & virtute intellectuali practica, talis enim potest esse falsi quandoque. Vltra ad minorem; conceditur, quòd prudentia nō semper est veri ex parte obiecti, nec hoc requiritur ad virtutem, quæ est circa contingentia; sed sufficit, quòd vt in plurimum dicat verum, vt potest haberi ex secunda secundæ, quæst. 47. artic. 3. ad secundum. quia cognitio eorum, quæ vt in pluribus accidunt, sufficit ad prudentiam. Vnde negatur consequentia, quòd non sit virtus, sed non est virtus circa necessaria intellectualis, &c.

¶Et nota, ꝙ quia virtus semper est ad bonum, & bonum intellectus speculatiui est veritas, quæ attenditur per comparationem intellectus ad rem, ideo habitus speculatiuus, qui est virtus, est de re necessaria, & per consequens semper vera; quia autem habitus practici bonitas attenditur per conformitatem ad appetitum rectum, qui est de cōtingentibus; contingentia autem non sunt semper vera; ideo non oportet, ꝙ habitus practicus sit rerum, quæ semper sunt veræ, sed vt in plurimum; sed oportet, ꝙ semper sit conformis appetitui recto. Posset autem secundò dici, & vt videtur magis ad mentem solutionis D. S. Ad maiorem, virtus intellectualis est, secundùm quam contingit semper dicere verum, & nunquam falsum. Illam distinguo, & dico, ꝙ virtus intellectualis speculatiua est, secundùm quam contingit semper verum dicere, ita ꝙ ipse habitus habet semper veritatem, & est de semper veris; sed habitus practicus est quidem semper verus, sed non est de semper veris, immo quandoque falsis; veris tamen vt in plurimum. Ratio primi est, quia veritas conuenit habitui speculatiuo per comparationem ad rem, cui oportet semper conformari, aliàs non esset semper verus, & quia non potest semper conformari rei contingenti; ideo nullus habitus, qui est circa contingentia, est virtus, quia habitus speculatiuus est virtus, quia semper verus, est autem verus, vt dictum est per comparationem ad rem, ideo oportet, vt res variari non possit. Quare sequitur, quòd virtus speculatiua non possit esse circa contingentia. Est igitur virtus intellectualis speculatiua semper habitus verus, & per consequens semper veri. Vnde sequitur, quòd non contingit secundùm ipsum falsum dicere, quare maior omnino vera de virtute intellectiua speculatiua, quòd autem semper verus, quia semper bonus, aliàs non esset virtus; bonitas autem eius est in conformitate ad rem, ideo semper verus, & semper veri. Ratio autem secundi dicti ad maiorem est; quia verum, & veritas (& sic per consequens bonitas, & virtuositas) habitus practici est per conformitatem ad appetitum rectum, & bonā intentionem; & illa semper conuenit habitui practico, ideo est semper verus habitus, & bonus; sed quia appetitus rectus, & per consequens habitus intellectualis sibi conformis, & verus, non potest esse nisi contingētium (nam necessaria, vt sic non cadunt sub electione) ideo non semper est verorum, quia contingens est, quod aliter potest esse, & per consequens maior non est omnino vera de tali habitu practico, cuius veritas attenditur, quia est conformis recto (idest bono appetitui, esto sit falsi, & erret.) Potest enim (vt argumentum probat) virtuosus, & prudens iudicare aliquid esse vtile ad bonum finem, quod non est vtile; ideo est tunc quidem verus, & vera prudentia, quia conformis principio suo, sed non est veri. Stat enim prudentia cum aliqua falsitate, vt in paucioribus, sed non stat vera prudentia cum prauo affectu. Patet igitur, quòd prudentia vera, & verè virtus potest esse falsi; & huic suffragatur dictum D. S. in secunda secundæ, vt dictum est. Potest namque prudens aliquando falsum dicere, & errare, vt vult minor; sed hoc non est contra rationem veræ prudentiæ. Vnde negatur consequentia, & hæc videtur velle D. S. in ista solutione, quæ non potest de facili ad argumentum formaliter soluendum applicari.

¶Circa illam solutionem est dubium. Quod enim prudentia præsupponat appetitum rectum, & sit vera per conformitatem ad ipsum, non habet difficultatem; sed de arte sæpe dictum fuit quæstione præsenti, præsertim articulo quarto, quòd non præsupponat appetitum rectum. Hic autem dicit D. S. quòd verum intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum, & hoc vel in contingentibus agibilibus, vel factibilibus, quorum est ars, vbi videtur planè contradictio.

¶Sed dicendum, quòd non est contradictio, æquiuocatur enim de appetitu recto. Dicitur enim rectus dupliciter; vno modo denominatione intrinseca, & formaliter, quia videlicet appetitus in se ordinatus est per bonam affectionem ad finem, & hanc rectitudinem præsupponit prudentia, non autem ars; & ita intelligitur D. S. supra, quia manifestè dixit, quòd non refert, qua voluntate faciat artifex opus, & qualiter in se sit dispositus. Alio modo dicitur appetitus rectus denominatione extrinseca, & materialiter, quia scilicet est recti, & non cuiuscunque recti, sed operis recti secundùm artem, & sic ars præsupponit appetitum rectū, quia ille dicitur habere veram artem, & perfectam, quando facit opus sicut vult, vel alius vult. Vnde dicimus, quòd aliquis est verus artifex, quia nouit rem facere, sicut alius voluit, & hæc videntur habere fundamentum in D. S. 3. scripto, dist. 33. q. 2. art. 1. q. 3. ad sextum. vbi dicit. Appetitus rectus dicitur dupliciter; vno modo in se, secundùm quòd ea, quæ in appetitu sunt, ordinata sunt; & hanc rectitudinem facit virtus moralis; & quia prudentia conformat rationem practicam appetitui sic directo, ideo cum moralibus virtutibus in materia communicat, & in eandem operationem concurrunt, propter quod inter morales computatur; alio modo dicitur appetitus rectus a rectitudine, quæ est extra ipsum, & hoc est materialiter, inquātum scilicet tendit in aliquid rectum extra se faciendum, cuiusmodi est rectitudo in artificiatis, & sic conformat rationem appetitui recto ars mecanica, & ideo non computatur inter morales virtutes, hæc ille; vbi patet, quod dictum est, videlicet, quòd non est contradictio, & quòd alia est rectitudo voluntatis, quam præsupponit prudentia, alia quam præsupponit ars. Solet enim dici, ego vellem habere rem pulchram, & sic dispositam. Tunc artifex dicit, noui optimè facere ad placitum vestrum, vnde ars habet se conformare appetitui recto, id est recti, & sic dispositi operis, &c.

Vtrum eubulia, synesis, & gnomin sint virtutes adiunctæ prudentiæ.

Q

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter adiungantur prudentiæ eubulia, synesis, & gnomin. Eubulia enim est habitus, quo benè consiliamur, vt dicitur in 6. Ethic. * sed bene consiliari pertinet ad prudentiam, ut in eodem libro dicitur; ergo eubulia non est uirtus adiuncta prudentiæ, sed magis est ipsa prudentia.

1 q. 22 ar. 1. ad primū. Et 2. 2. q. 49. cor. fi. & q. 51. p tot. & q. 52. ar. 1. cor. Et 3 di. 33. q. 3 ar. 1. q. 3. & 4. Et Veri. q. 2. ar. ti. 12. ad 26. & q. 5. ar. 1. corp.

* Arist. c. 9.

¶ 2 Præt. Ad superiorē pertinet de inferioribus iudicare; illa ergo uirtus vr̄ suprema, cuius est actus iudiciū, sed synesis est benè iudicatiua; ergo synesis non est virtus adiuncta prudentiæ, sed magis ipsa est principalis.

¶ 3 Præterea. Sicut diuersa sunt ea de quibus est iudicandum, ita etiam diuersa sunt ea, de quibus est consiliandum,

Digitized by Google

ſiliandum, ſed circa omnia conſiliabilia ponitur virtus vna, ſcilicet eubulia, ergo ad benè iudicandum de agendis, non oportet ponere præter ſyneſim aliam virtutem, ſcilicet gnomin.

* Ariſt. lib. 2. de inuē. in fol. 4.

¶ 4 Præterea. Tullius ponit in ſua Rhetorica.* tres alias partes prudentiæ, ſcilicet memoriā præteritorum, intelligentiam præſentium, & prouidentiam futurorū. Macrobius etiam ponit ſuper ſomnium Scipionis. quaſdam alias partes prudentiæ, ſcilicet cautionem, docilitatem, & alia huiuſmodi, non videntur igitur ſolæ huiuſmodi virtutes prudentiæ adiungi.

* c. 9. 10. & 11.

¶ Sed contra eſt auctoritas Philoſophi in 6. Ethico.* qui has tres virtutes ponit prudentiæ adiunctas.

¶ Hic quærit iterum de quibuſdam pertinentibus ad poteſtatem prudentiæ, an ſibi adiungātur quædam partes potentiales, ſcilicet eubulia, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in omnibus potentijs ordinatis illa eſt principalior quæ ad principaliorem actum ordinatur.

¶ Concluſio reſponſiua eſt affirmatiuè ad quæſitum, quòd ſic. Et probatur In omnibus potentijs (ſupple & habitibus ordinatis) illa vel ille eſt principalior, quæ vel qui ad principaliorem actum ordinatur; ſed in his quæ per hominem fiunt principalis actus eſt præcipere, ergo virtus quæ ad ipſum ordinatur; ſubſumitur, ſed prudentia eſt præceptiua, eubulia autem conſiliatiua, & ſyneſis, & gnomin iudicatiuæ, igitur prudentia eſt principalis, & aliæ ſunt ſibi adiunctæ tanquam ſubſeruientes, & minus principales. Huius rationis D. S. primò ponit maiorem, ſecundò ſubſumptam minorem, ibi. Circa agibilia, &c. Tertiò minorem primam cum ipſa cōcluſione formaliter, ibi. Manifeſtum eſt, &c. Maior ergo relinquitur nota ex. 2. phyſico. quia ars introducens formam principalior eſt diſponente materiam, quia habet principaliorem actum, & architectonica ad huc principalior, quia principalioris actus. Et de potentijs patuit q. 56. ar. 5. quia intellectus perficit actum perfectæ cognitionis, ideo principalior ſenſu ſubſeruiente.

¶ Nota circa maiorem, quòd ſi extendatur potentia ad omne principium actionis permanentis, tunc & habitus poteſt dici potentia vt pōt habere 5. Metaphy. vide ſupra q. 49. ar. 4. & ita D. S. nō impertinenter aſſumit de potentijs, & ſubſumit de prudentia quæ eſt habitus. Vide 5. Metaph. textu commen. 17. vbi ars medicinalis, & vniuerſaliter omnis habitus potentię dicitur à Philoſopho. Conſequenter cum dicit.

¶ Circa agibilia autem humana tres actus rationis inueniuntur, quorum primus eſt conſiliari, ſecundus iudicare, tertius eſt præcipere; primi autem duo reſpondent actibus intellectus ſpeculatiui, qui ſunt inquirere, & iudicare, nam conſilium inquiſitio quædam eſt, ſed tertius actus eſt propriè practici intellectus, inquantum eſt operatiuus, non enim ratio habet præcipere ea quæ per hominem fieri non poſſunt.

¶ Declarat ſubſumptam, quòd in agibilibus quæ per hominem fiunt tres ſunt actus, quorum duo poſſunt conuenire etiam intellectui ſpeculatiuo, ſed tertius eſt proprius intellectui practico, inquantum practicus eſt, quia præcipere non poſſumus de neceſſarijs, & ſpeculabilibus; ſed ſolùm de his quæ fiunt per homines, talia autem ſunt obiecta practici intellectus non ſpeculatiui. Deinde cum dicit.

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd in his quæ per hominem fiunt, principalis actus eſt præcipere ad quem alij ordinantur, & ideo virtuti quæ eſt benè præceptiua, ſcilicet prudentiæ tanquam principaliori, adiunguntur tāquam ſecundariæ eubulia, quæ eſt benè conſiliatiua, & ſyneſis & gnomin, quæ ſunt partes iudicatiuæ, de quarū diſtinctione dicetur.*

* Ad tertiū huius q.

¶ Subiungit minorem primam, & patet. Vnde ſubiungit ipſam concluſionē, prudentiæ adiungūtur tanquā ſecūdariæ eubulia, &c.

¶ Nota hic quæ articulo quarto dicta fuerunt, quia prudentiæ eſt præcipere principaliter, ſed hoc non eſt ſine bono affectu. Vnde, & Philoſophus tertio Politicæ vult, quòd eadem eſt virtus boni principis, & boni viri, de quo infra q. 92. art. 1. ad tertium. vnde

Scotus. prudentia non poteſt eſſe ſine moralibus. Scotus autem arguit de conſilio, & iudicio prudentiæ, quia iſta poſſunt eſſe ſine morali. Patet autem, quòd iſti non ſufficiunt prudentiæ nec ſunt prudentiæ in ſe, ſed tatione ſubſeruientium ſibi, & ita prudentia abſque moralibus eſſe non poteſt, &c.

¶ Confirmatur concluſio auctoritate Philoſophi vt in argumēto in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd prudentia eſt benè conſiliatiua, non quaſi benè conſiliari ſit immediatè actus eius, ſed quia hunc actum perficit mediante virtute ſibi ſubiecta quæ eſt eubulia.

¶ Ad maiorem, eubulia benè conſiliamur immediatè tanquam principio elicitiuo. Ad minorem, benè conſiliari pertinet ad prudentiam, mediante vir ute ſibi adiuncta, quæ eſt eubulia, ſicut & charitati multa attribuūtur opera quæ nō elicit, ſed imperat alijs virtutibus ſibi ſubditis; ſic & prudentiæ eſt benè conſiliari imperatiuè, eubuliæ elicitiuè, vt patet ſecūda ſecūdæ q. 51. ar. 2. ad primū.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd iudicium in agendis ad aliquid vlterius ordinatur, contingit enim aliquē benè iudicare de aliquo agendo, & tamen non rectè exequi, ſed vltimum complementum eſt quando ratio iam benè præcipit de agendis.

¶ Ad primam propoſitionem, ad ſuperiorem pertinet iudicare, ſed ad ſupremam pertinet præcipere exequi, quod iudicatum eſt. Vnde negatur alia propoſitio illa ergo videtur ſuprema, cuius actus eſt iudicium, ſed eſt benè ſuperior ea ad quam pertinet cōſilū, ſed non ea cuius eſt præceptum, quia præceptū eſt perfectiſſimus & vltimus actus in moralibus, & ſine eo alij ſunt vani.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iudicium de vnaquaque re fit per propria principia eius, inquiſitio autem nondum eſt per propria principia, quia his habitis non eſſet opus inquiſitionis, ſed iam res eſſet inuenta; & ideo vna ſola virtus ordinatur ad benè conſiliandum, duæ autem virtutes ad benè iudicandum, quia diſtinctio non eſt in communibus principijs, ſed in proprijs; vnde & in ſpeculatiuis vna eſt dialectica inquiſitiua de omnibus, ſcientiæ autem demonſtratiuæ, quæ ſunt iudicatiuæ ſunt diuerſæ de diuerſis. Diſtinguuntur autem ſyneſis, & gnomin ſecundum diuerſas regulas quibus iudicatur; nam ſyneſis eſt iudicatiua de agendis ſecundùm communem legem, gnomin autem ſecundùm ipſam rationē naturalem in his in quibus deficit lex communis, ſicut plenius infra patebit.* * Secūda ſecūdę. q. 55. art. 4.

¶ Maioreſt vera, ſed per alia principia conſiliatur, per alia iudicatur, quia inquiſitio conſilij fit ex communibus, iudicium autem per propria. Minor vera, quia de omnibus conſiliatur per probabilia, & communia. Sed negatur conſequentia, quia ſyneſis, & gnomin ſunt iudicatiuę per regulas adæquatas. Et hoc dupliciter, vna per regulas legis cōmunes vt ſunt adæquatę, & proprię huic facto ſicut ſyneſis. Sed alia per regulas non communes, ſed ſecūdùm alnota principia, quæ dictat ratio naturalis in aliquo caſu, vt quòd impugnatori patriæ vel furioſo non eſſe depoſitum reddendum, iudicat nō ex communi lege, ſed priuata, cuius eſt ephichea, vt patet ſecūda ſecundæ. q. 120. ar. 1. Vnde ſyneſis eſt iudicatiua de his, quæ communiter fiunt. Sed gnomin de his, quæ non communiter fiunt, & tamen quælibet per propria; poteſt enim lex communis etiam eſſe propria alicui facto ſicut furto ſuſpendium. Vnde ſtant ſimul, quòd ſyneſis iudicat per legem communem, & & tamen per principia propria, quia ex communibus illi appropriatis. De gnomin autem non eſt quæſtio quin ſit per propria particularis caſus, ſicut non eſt nunc depoſitum reddendum, quia eſſet in præiudicium, & periculum aliorum pro nunc. Sed eubilia conſiliatur omnia per communia non appropriata illi iudicando ſicut per præterita facta, vel alibi viſa, vel per audita inquiritur, & per ea quæ poſſunt oriri; ſed quando peruenitur ad proprias regulas, tunc fertur iudicium; ſicut dum inuenitur, quod res ſit vtilis vel mala probabiliter per probabiles cauſas, tunc præcipitur vel prohibetur. De materia huius ſolutionis vide ſecunda ſecundæ, quæſtio. 51. articulo 4.

¶ Sed quare prudentia ſit tantùm vna tangit D. S. ſecunda ſecūdæ vbi iam ad ſecundū, quia præceptum reſpicit in omnibus vnā rationem boni. Burleus tamen in fine ſexti Ethicorum ponit circa diuerſas materias virtutis diuerſas prudentias partiales, & ſupponit, virtutes poſſe ſeparari ſecundùm perfectionem intrinſecam, vide infra. q. 65. arti. 1. ad tertium.

¶ Et nota, quòd demonſtratiua, & vt docens, & vt vtens eſt iudicatiua ſeu reſolutoria. Dialectica tamen vt docens eſt iudicatiua, ſed non vtens, ſimiliter ſophiſtica. Docet enim demonſtratiuę dialectica quomodo ſit diſputandum in vnaquaque ſcientia, ſed cum quis vtitur dialectica procedit ex intentionibus communibus generatiuis opinionis, & poteſt per illas communes intentiones diſputare, vnde eſt inuentiua, & inquiſitiua. Demonſtratiuæ autem vſus pertinet ad ſcientias reales, quæ ex cauſis procedunt ad concluſiones, vnde iudicat etiam vtens, ſed vtens non eſt logica, ſed ſciētiæ particulares reales, ſed docens eſt logica. Vide de his D. S. quarto metaphy. lectione quarta. tex. commenti ſexti. Vnde inter cætera dicit, quæ logicis artiſtis ibidem videnda ſunt. Sed in par-

tes logicæ

te logicæ quæ dicitur demonstratiua solùm doctrina pertinet ad logicum, vsus verò ad Philosophiam, & ad alias scientias particulares, quæ sunt de rebus naturæ. Et hoc ideo, quia vsus demonstratiuę consistit in vtendo principijs rerum de quibus fit demonstratio, quæ ad scientias reales pertinet, non vtendo intentionibus logicis, & sic apparet ꝙ quædam partes logicæ habent in ipsa scięntia, & Doctrinam & vsum, sicut dialectica tentatiua, & sophistica; quædam autem Doctrinam, & non vsum, sicut demonstratiua, hęc ille. Vide ibidem ante hæc ad propositum. Et videat artista, quia ens rationis est proprium subiectum logicæ, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd memoria intelligentia, & prouidentia similiter etiam cautio, & docilitas, & alia huiusmodi nõ sunt virtutes diuersę à prudentia, sed quodãmodo cõparantur ad ipsam sicut partes integrales, in quantum omnia ista requiruntur ad perfectionem prudentiæ. Sunt etiam, & quædam partes subiectiuæ seu species prudentiæ, sicut iconomica, regnatiua, & huiusmodi, sed prædicta tria sunt quasi partes potentiales prudentiæ, quia ordinantur sicut secundarium ad principale, & de his infra dicetur. *

* Secunda secundę q. 41. art. 4.

¶ Dico ad duas partes assumpti, quia tã Macrobius, quàm Tullius ponunt, & assignant partes integrales prudentiæ, vt patet secunda secundæ q. 50. & 51. & non virtutes adiunctas. Synesis autem, & gnomin sunt etiam virtutes, sed potentiales quasi non habentes completam rationem principalis virtutis, sed ordinantur ad actus subseruientes actui quem elicit prudentia vt patuit, sed de istis magis secunda secũdæ. Non oportet enim vt quælibet virtus ordinetur ad simpliciter optimum, & vltimum actum, sed in aliquo ordine, sic ebulia ad optimũ consiliũ, & sic de alijs. Sed prudentia ad simpliciter optimum actum rationis practicæ.

Quæstio Quinquagesimaoctaua.

De virtutibus moralibus quantum ad earum distinctionem ab intellectualibus.

DEinde considerandũ est de virtutibus moralibus. Et primò de distinctione earũ à virtutibus intellectualibus. Secundò de distinctione earum ad inuicem secundùm propriam materiam. Tertiò, de distinctione principalium vel cardinalium ab alijs. Circa primum quæruntur quinque. Primò, vtrum omnis virtus sit virtus moralis. Secundò, vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali. Tertiò, vtrum sufficienter diuidatur virtus per intellectualem, & moralẽ. Quartò, vtrũ moralis virtus possit esse sine intellectuali. Quintò, vtrum èconuerso intellectualis virtus possit esse sine morali.

¶ Post determinationẽ de distinctione, & numero intellectualium. Iam determinat de distinctione moralium. Et hoc tripliciter vt patet in littera. Et primò in præsenti quæstione ostẽditur distinctio virtutis moralis ab intellectuali. Secundò ostẽditur mutua dependentia in articulo quartò. Circa primum primò facit, quod dictum est. Secundò cõcluditur diuisio virtutis in genere arti. tertiò. Primò ostenditur, quòd non omnis est moralis. Secundò ostenditur quomodo distinguatur ab intellectuali.

Vtrum omnis virtus sit moralis.

Infra q. 61. ar. 3. cor. & 3. di. 23. q. 1. arti. 4. q. 2. cor.

RAD primum sic proceditur. Videtur quòd omnis virtus sit moralis, virtus enim moralis dicitur à more, id est cõsuetudine, sed omniũ virtutũ actus consuescere possumus, ergo omnis virtus est moralis.

* Arist. c. 6.

¶ 2 Præterea. Philosophus dicit in. 2. Ethi.* quòd virtus moralis est habitus electiuus in medietate rationis cõsistens, sed omnis virtus videtur esse habitus electiuus, quia actus cuiuslibet virtutis possumus ex electione facere, omnis autẽ virtus aliqualiter in medio rationis consistit, vt infra patebit.* ergo omnis virtus est moralis.

* q. 64. art. 2. 3. 4.

* Tull. lib. 2. de inuẽ. in fol. 4.

¶ 3 Præterea. Tullius dicit in sua Rhetorica. * quòd virtus est habitus in modũ naturæ rationi consentaneus, sed cum omnis virtus humana ordinetur ad bonum hominis oportet quòd sit consentanea rationi, cum bonum hominis sit secũdùm rationem esse, vt Dionysius dicit.* ergo omnis virtus est moralis.

* Dion. 4. lib.

* Arist. 1a fiae lib.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in primo Ethicorum.* Dicentes de moribus non dicimus quoniã sapiens vel intelligens, sed quoniam mitis vel sobrius, sic igitur sapientia, & intellectus non sunt morales, quæ tamen sunt virtutes sicut supra dictũ est.* non ergo omnis virtus est moralis.

* q. præcedẽ. tan.

¶ Hic quærit ergo primò an omnis virtus sit moralis.

¶ Respondeo dicendum, quòd ad huius euidentiam considerare oportet quid sit mos, sic enim scire poterimus quid sit moralis virtus. Mos autem duo significat. Quandoque enim significat consuetudinem, sicut dicitur actuũ. 15. nisi circuncidamini secũdùm morẽ Moysi non poterit is salui fieri. Quandoque verò significat inclinationem quandam naturalem vel quasi naturalẽ ad aliquid agendum, vnde & etiam brutorum animalium dicũtur aliqui mores. Vnde dicitur 2. Machabeorũ 11. quòd leonum more irruentes in hostes prostrauerunt eos, & sic accipitur mos in Psal. vbi dicitur. Qui habitare facit vnius moris in domo.

¶ In hoc corpore articuli duo facit principaliter. Primò præmittit aliqua notabilia ad propositum præcurrentia. Secundò declarat ipsam conclusionem responsiuam ibi. Dicitur autem, &c. Circa primum ponit duo notabilia. Secũdum ibi. Et hæ quidẽ, &c. Quo igitur ad primum explicat quid nominis moris, & præmittit rationem huius notabilis, & considerationis, quia per hoc poterimus scire quid sit virtus moralis, secundùm quòd Philosophi, & theologi loquuntur de virtute morali. Vnde mos duo significat, scilicet consuetudinem, & inclinationem naturalem vel quasi naturalẽ ad aliquid agendum, vnde & etiam brutorum animalium dicũtur aliqui mores. Vnde dicitur 2. Machabeorũ 11. quòd leonum more irruentes in hostes prostrauerunt eos, & sic accipitur mos in Psal. vbi dicitur. Qui habitare facit vnius moris in domo.

¶ Nota autem quia notanter dicit naturalem vel quasi naturalem, inclinatio enim bestiarum est naturalis sõno, sed inclinatio quæ in hoie dr moralis virtus, est quasi naturalis, qa non est virtus moralis naturalis obiectiuè, sed aliquo modo est naturalis subiectiuè. Ratio primi est, quia virtus non est respectu naturalis appetibilis, ad hoc enim sufficit ratio potentiæ. Ratio secundi est, quia virtus moralis est cum delectatione, & suauitate, sicut natura; sed non est determinata ad vnum numero, sed se habet ad plura vniuersaliter, licet non ad opposita moraliter, & cum hoc non est necessitas exercitij vt in natura. Vide supra. q. 56. arti. 5. Et secundùm Scotum in tertio distin. 33. Virtus ideo mouet per modum naturæ quia quasi imperceptibiliter sine magna mora, &c. quia & prudẽtia nõ tardè deliberat cõparatiuè ad non prudentẽ. Vide ipsum in fine distinctionis. Sed vide infra. ar. 4. ad primum, quia non intelligitur hoc dictum de prudentia. Consequenter cum dicit. Scotus.

¶ Et hę quidem duæ significationes in nullo distinguuntur apud latinos quantum ad vocem; in greco autem distinguuntur, nam ethos, quod apud nos morem significat. quandoque habet primam longam, & scribitur per y grecam litteram, quandoque autem habet primam correptam, & scribitur per e.

¶ Ponit secundum notabile declarans distinctionem nominis, & vocis in greco diuersa significãtis, quia videlicet hæc vox mos aliter scribitur in greco secundùm diuersas significationes. sed in latino nullo modo variatur vox nec in productione, nec in modo scribendi, vt patet in littera clarè.

¶ Dicitur aut virtus moralis à more, secundùm quòd mos significat quandam inclinationem naturalem vel quasi naturalem ad aliquid agendum; & huic significationi moris propinqua est alia significatio qua significat consuetudinẽ, nã consuetudo quodammodo vertitur in naturã, & facit inclinationem similem naturali.

¶ Hic consequenter procedit ad responsionem propinquius, & ponit talem conclusionem respõsiuam. Non omnis virtus est moralis. Probatur, virtus moralis dicitur à more, secũdùm quòd mos significat quandam inclinationem naturalem vel quasi naturalẽ ad aliquid agendum, sed inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuæ virtuti, ergo virtus moralis est in vi appetitiua solùm (Suppletur) sed non est tantùm virtus in appetitu, sed etiam in intellectu, ergo non omnis est moralis. Huius rationis D. S. ponit primò maiorem. Secundò minorem cum conclusione, ibi. Manifestum est autem, &c. Maior ergo relinquitur nota, nec potest probari cum nomina significent ad placitum. Sed notat D. S. circa eã, quòd significationi eius qua significat inclinationem propinqua est significatio qua significat consuetudinem, &c. vt in littera. Dicitur notanter vel quasi naturalem, quia est naturalis obiectiua, quia videlicet ad bonum tantùm, & quo ad aliquem modum naturæ ex parte subiecti, quia cum delectatione, & suauitate, sed nõ est determinatio ad vnũ in numero, nec necessitas ex parte exercitij. Vide supra. q. 56. art. 4. ad primum, & art. 5. Tunc ibi.

¶ Manifestum

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuę virtuti, cuius eſt mouere omnes potentias ad agendum, vt ex ſupra dictis patet. * & ideo nõ omnis virtus dicitur moralis, ſed ſolùm illa quæ eſt in vi appetitiua. * q.9.art.1.

¶ Ponit minorem quam probat; quia inclinatio ad actum propriè competit ei cuius eſt mouere ad actum, ſed hoc eſt appetitiuę, ergo. Illa minor patuit ſupra. q.9.arti.1. Vnde concludit D. S. non omnis virtus, &c. vt in littera.

¶ Et nota, quòd virtus moralis eſt tantum potentiæ appetitiuæ, ſcilicet primò, & per ſe; ſi autem conuenit alteri potentiæ, hoc erit in ordine ad appetitũ, ſicut prudentia eſt moralis aliqualiter, ſed ipſa dependet à voluntate recta, & eſt in intellectu practico per habitudinem ad voluntatem, & dependet ab appetitu tanquam principia ſua ab ipſo habens, vt patet ex. 6. Ethicorum, & non ſolùm, quia vſus eius, & acquiſitio ab appetitu dependeat. Secundò poteſt dici, quòd omnis virtus moralis per eſſentiam eſt potentiæ appetitiuæ. Sic autem prudentia non eſt moralis, ſed ſolùm obiectiuè, & denominatione extrinſeca, nec inclinat niſi in virtute appetitiuę, ſi tamen debeat dici inclinare, ſed magis præcipit, & hoc etiam in virtute appetitiuæ.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de more, ſecundùm quòd ſignificat conſuetudinẽ.—

¶ Negatur maior, non enim dicitur moralis virtus vt hic propriè loquimur à more ſecundùm quòd ſignificat conſuetudinem ſed inclinationem vt patuit. Minor vera, ergo omnis eſt moralis, vt hic loquimur. Negatur conſequentia, ſed eſt moralis i. cõſuetudinalis, vel ex conſuetudine generata omnis virtus, ſed nõ omnis eſt inclinatiua ad opus, ſed tantùm quæ eſt in appetitu.

¶ Nota tamen, quòd nõ ex conſuetudine generatur omnis virtus, ſed humana acquiſibilis, ſecus de moralibus infuſis, quia illæ ex actibus non acquiruntur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd omnis actus virtutis poteſt ex electione agi, ſed electionem rectam agit ſola virtus quæ eſt in appetitiua parte animæ. Dictum eſt enim ſupra,* quòd eligere eſt actus appetitiuæ partis, vnde habitus electiuus qui ſcilicet eſt electionis principiũ, eſt ſolùm ille qui perficit vim appetitiuam quamuis etiã aliorũ habituum actus ſub electione cadere poſſint.— * q.13.ar.1.

¶ Ad maiorem, virtus eſt habitus electius ad hunc ſenſum, quia facit rectã electionẽ ſaltẽ quo ad id, quod neceſſariò concurrit ad electionem. S. intentionẽ finis debiti, vt patuit. q.56.ar.4. ad quartũ & patebit etiam ar.4. huius quæſtionis. Sed non dicitur electiuus ſolùm, quia actus eius ſub electione cadere poſſit.

¶ Nota pro intellectu maioris, ꝙ virtus moralis eſt habitus electiuus, quia primò benè facit ſe habere ad finem bonum, qui bonę electioni prærequiritur, & illũ finẽ præſtituit ratio naturalis, & prudẽtia ẽm actũ eubuliæ, & ſynęſis. Secũdò eſt habitus electiuus, quia elicit electionem mediorũ. Et eſt tertiò habitus electiuus, qa operatur opera exteriora ex electione interiori, & diſcretione prudentiæ, & non operatur vel afficitur ad media ex paſſione, ſed ex iudicio rationis. Vide infra. q.74. ar.4. ad ſecundum vbi de hac materia agitur. Eſt electiuus, quia voluntas afficitur ei cuius habet virtutem, & imperat appetitiui ſenſitiuo vt eligat, poteſt enim eius actus vt ſubeſt voluntati dici electio, vel ſaltem ſecundum diſpoſitionem appetitus ſenſitiui ipſa voluntas eligit, ſi aliud nõ placeat, ſcilicet ꝙ appetitus ſenſitiuus etiam imperatus eligat. Vnde negatur minor, quia quãtus actus cuiuſlibet virtutis poſſit fieri ex electione, ſed non omnis virtus inclinat ad finem bonum requiſitũ ad electionem, nec eligit media ad finem virtutis mediante prudentia, nec exequitur ſecundùm directionem prudentiæ, nec omnis conſulit vel præcipit de præacceptione vnius præ alio, quare negatur conſequentia. Et nota, quòd in ſolutione dicit, quòd electio eſt appetitiuæ partis, in præcedentibus autem dixit, quòd ſit rationis, quia vtrumque eſt verum, licet aliter, & aliter, & ergo nõ eſt contradictio, vt patuit ſupra. q.13. arti. primo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd natura eſt principium motus, ſicut dicitur in 2. Phyſicorum. * mouere autem ad agendum proprium eſt appetitiuę partis, & ideo aſſimilari naturæ in conſentiendo rationi eſt proprium virtutum, quæ ſunt in vi appetitiua. * Ariſtot. tex.3.

¶ Ad maiorẽ dico, ꝙ illa definitio virtutis conuenit virtuti, quę habet conuenientiã cũ natura in hoc, ꝙ eſt eſſe principiũ motus. Minorem nego, ꝙ omnis ordinetur ad bonũ vtum, ita ꝙ moueat ad ipſum, ſed aliqua virtus ſtat in ſola facultate, & nõ inclinat ad actum, vt patuit quæſtionibus præcedentibus, vnde negatur illa, oportet quòd ſit omnis, ſcilicet virtus rationi conſentanea. Et dico, quòd hominis bonum eſt ſecundùm rationem eſſe, id eſt operari conformiter ad rectam rationem ad quod opus conſenit, & inclinat appetitiua virtus, tamen præuio imperio prudentiæ.

Vtrum virtus moralis diſtinguatur ab intellectuali.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis ab intellectuali nõ diſtinguatur; dicit enim Aug. in li. de Ci. Dei. * quòd virtus eſt ars rectè viuendi, ſed ars eſt virtus intellectualis, ergo uirtus moralis ab intellectuali non differt. S Infra q.62. ar.2. Et 3.d. 23 q.1.ar.4. q.3 ad 4. Et veri. q. 14. arti.3. ad 9. Et Virtu. q.1. art. 12. corp. Et 1. Eth. fin. * Li.19.c.1. & li.4.c.21. & li.15.c.1.

¶ 2 Præterea. Plerique in definitione virtutum moralium ponunt ſcientiam, ſicut quædam definiunt, quòd perſeuerantia eſt ſcientia vel habitus eorum quibus eſt immanendum vel non immanendũ, & ſanctitas eſt ſciẽtia faciens fideles, & ſeruantes quæ ad Deum iuſta, ſciẽtia autem eſt uirtus intellectualis, ergo uirtus moralis non debet diſtingui ab intellectuali.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in primo Soliloquiorum, * ꝙ uirtus eſt recta, & perfecta ratio, ſed hoc pertinet ad uirtutẽ intellectualem, ut patet in ſexto Ethicorum. * ergo uirtus moralis non eſt diſtincta ab intellectuali. * Aug.c.6. * Ariſtot. cap.ult.

¶ 4 Præterea. Nihil diſtinguitur ab eo, quod in eius definitione ponitur, ſed uirtus intellectualis ponitur in definitione uirtutis moralis. Dicit enim Philoſophus in ſecundo Eth. * quòd uirtus moralis eſt habitus electiuus exiſtens in medietate determinata ratione prout ſapiens determinabit; huiuſmodi autem recta ratio determinans medium uirtutis moralis pertinet ad uirtutẽ intellectualem, ut dicitur in ſexto Ethicorum. * ergo uirtus moralis non diſtinguitur ab intellectuali. * Ariſtot.c.6. * Ariſtot. cap.ult.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in primo Ethicorum. * ubi determinatur uirtus ſecundùm differentiam hanc, dicimus enim harum, has quidem intellectuales, has uerò morales. * Ariſtot. cap. uli.

¶ Habito, quòd non eſt omnis virtus moralis, cõſequenter quæritur hic an diſtinguatur moralis virtus ab intellectuali.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd omnium humanorum operum principium primum ratio eſt, & quæcũque alia principia humanorum operum inueniuntur quodammodo rationi obediunt diuerſimodè tamen, nam quædam rationi obediunt omnino ad nutum abſque omni contradictione, ſicut corporis membra ſi fuerint in ſua natura conſiſtentia, ſtatim enim ad imperium rationis manus aut pes mouetur ad opus. Vnde Philoſophus dicit in primo Politicorũ. * quòd anima regit corpus deſpotico principatu, id eſt ſicut dominus ſeruum, qui ius contradicendi non habet. * Ariſt.c.2.

¶ In hoc corpore articuli D. S. tria principaliter facit. Primò ponit quoddam notabile fundamentale in iſta materia. Secundò recitat opinionem quandã, & eam reprobat ibi. Poſuerũt ergo, &c. Tertiò reſpondet ad quæſitum, ibi. Sic igitur, &c. Quo igitur ad primum hoc eſt notabile fundamentale, quod eſt radix in iſta materia, quia ratio eſt principium humanorum actuum, & per conſequens cum principium in aliquo genere ſit per ſe tale, & alia nõ niſi per ipſum, ſequitur quòd quęcunque alia principia humanorum actuum obediunt rationi, ita quòd ſunt principia actuũ humanorum vt mouentur à ratione, & per conſequens oportet, ꝙ ei obediant; ſed in his, quæ obediunt, & ſunt principia humanorũ actuũ eſt differentia, quia ſunt duplicia. Quædã obediũt ſine cõtradictione, quædã cũ cõtradictione, vt clarè in littera deducitur.

¶ Et nota, ꝙ illud notabile eſt fundamentũ, ideo quia ſi omnia obedirent ad nutum non oporteret ponere virtutem, & per conſequens, ſi appetitus eſt huiuſmodi, nõ erit in eo aliqua virtus quã nos dicimus moralem, & per conſequens moralis non eſt diſtincta contra intellectualem, quia non entis nõ eſt diſtinctio ſaltem poſitiua, & quæ ſit relatio realis.

¶ Poſuerunt igitur quidam, quòd omnia principia actiua quæ ſunt in homine hoc mõ ſe habẽt ad rõnẽ.—

¶ Hic conſequenter D. S. recitat quandam opinionem Socratis circa quam primò præmittit fundamentum huius opinionis. Secundò applicat fundamentum exprimendo ipſam opinionem ibi. Quod quidem, &c. Tertiò eandem reprobat cum fundamento ſuo ibi. Hoc autem, &c. Subinfert ergo primò D. S. fundamentum opinionis Socraticæ, quia tenuit Socrates, quòd omnia mobilia à ratione, quæ ſunt principia humanorum actuum, mouerentur abſque contradictione, & regerentur regimine deſpotico. Conſequenter eum dicit.

¶ Quod

¶ Quod quidem ſi verum eſſet ſufficeret, quòd ratio eſſet perfecta ad benè agendum, vnde cum virtus ſit habitus quo perficimur ad benè agendum, ſequeretur ꝙ in ſola ratione eſſet, & ſic nulla virtus eſſet niſi intellectualis. Et hæc fuit opinio Socratis, qui dixit omnes virtutes eſſe prudentias, vt dicitur in ſexto Ethicorum.* Vnde ponebat, quòd homo ſcientia in eo exiſtente peccare non poterat, ſed qnicunque peccabat, peccabat propter ignorantiam.

* Ariſtot. cap. vlt.

¶ Applicat, & infert ex hoc fundamento opinionem Socratis, quia ſi eſſet verum ſequeretur opinio ſua, & intentum eius, quia virtus ponitur vt ſit perfectio ad agendum, & in ea potentia, quæ habet difficultatem ad opus virtuoſum; quare ſi appetitus ex ſe naturaliter moueretur ſine contradictione, & difficultate, non oporteret ponere in eo virtutem, ſed ſufficeret perfectio rationis, ſicut in brachio præter diſpoſitionem naturalem non oportet ponere virtutem additam, vt exequatur imperium rationis. Vnde ſequeretur, quòd ſolùm eſſet intellectualis virtus, & per cõſequens nulla moralis, quia dicitur moralis ab appetitu, vt patuit arti. 1. Et ita opinatus fuit Socrates, qui dixit omnes virtutes eſſe prudentias, ita quòd iuſtitia eſſet ratio recta tribuendi debitum. Temperantia recta ratio benè ſe habendi in concupiſcentijs, & delectationibus tactus, & ſic de alijs. Poſuit etiam, quòd ſcientia inexiſtente, homo non poſſet peccare. Tunc ibi.

¶ Hoc autẽ procedit ex ſuppoſitione falſi, pars enim appetitiua obedit rationi non omnino ad nutum, ſed cũ aliqua contradictione vnde Philoſophus dicit in primo Politicorum, * quòd ratio imperat appetitiuæ principatu politico, quo ſcilicet aliquis præeſt liberis qui habẽt ius in aliquo cõtradicẽdi vnde & Aug. dicit ſuper Pſal. * ꝙ interdum præcedit intellectus, & ſequitur tardus aut nullus affectus intantũ, quòd quandoq; paſſionibus vel habitibus appetitiuæ partis hoc agitur, vt vſus rationis in particulari impediatur.

* Ariſt. c. 3.

* Pſal. 118. ſuper illud. Cõcupiuit anima mea circa finem concionis 8. in illum Pſal.

¶ Reprobat fundamentum Socratis, & primò hoc facit. Secundò ex illa reprobatione verificat aliqualiter quoddã dictum eiuſdem, ibi Et ſecũdùm hoc, &c. Circa primum notat D. S. quòd falſum eſt, quòd pars appetitiua obediat ſine contradictione, & ad nutum in quo fundatur opinio Socratis. Et hoc dupliciter. Primò auctoritate Philoſophi. Secundò auctoritate beati Auguſt. Paret auctoritas Philoſophi. Auctoritas autem beati Auguſt. vult, quòd poſſit eſſe ratio recta, & tamẽ nullus ſequitur aut tardus affectus, ergo non eſt verũ, quòd appetitiua cuius eſt affectus ſtatim ſequatur rationem perfectam, quia per paſſiones & habitus prauos partis appetitiuæ, quandoq; impeditur vſus rationis in particulari, vt patebit magis infra. q. 77. ar. 2. Conſequenter ibi.

¶ Et ſecundùm hoc aliqualiter verum eſt, quòd Socrates dixit. * quòd ſcientia præſente non peccatur, ſi tamen hoc extẽdat vſq; ad vſum rõnis in particulari eligibili.

* Li. 6. Eth. com. 5.

¶ Verificat aliqualiter ex iam dictis illud, quod Socrates dixit, ſcilicet quòd homo ſcientia in eo exiſtente, peccare non poterit, quia hoc non eſt verum de ſcientia vniuerſali, vt patuit, tamen eſt vera de ſcientia particulari, ita quòd ſi ratio exiſtat perfecta in vniuerſali, & particulari, tunc non peccatur, & ſi ita intellexit Socrates, benè dixit. ¶ Nota circa hæc diligenter intellectum auctoritatis beati Aug. quia vt patet D. S. eam intelligit, & ſic intelligẽda eſt, quòd ratio in vniuerſali poteſt eſſe recta, & tamen, quòd ſequatur nullus affectus vel tardus, ſed non habet ex ea, quòd ratio poſſit eſſe perfecta in particulari, & pfectione præceptiua, & nullus ſequatur affectus. Quare ſequitur, quòd Scotus ex iſta auctoritate nihil firmamenti habeat volens per hoc, ꝙ prudentia poſſit eſſe ſine moralibus, quia vt iam frequenter replicatum eſt, prudentia eſt recta ratio in particulari, & præceptiua ad quam non poteſt non ſequi bonus affectus, & bonum opus vt patebit infra q. 65. ar. 1. Poteſt ergo præcedere intellectus vniuerſalis, & non ſequitur affectus, poteſt præcedere intellectus particularis conſultiuus vel iudicatiuus, & non ſequitur affectus, ſed non præcedit intellectus particularis, & præceptiuus qualis eſt prudentia, eſto enim ſenſualitas inuita ſequatur habituata vitijs, & tamen oportet, quòd ſequatur rationis imperium. Et hæc nota, quia Scotus ex illa auctoritate nihil fauoris habet.

Scotus.

¶ Sic igitur ad hoc, quòd benè agat requiritur, quòd non ſolùm ratio ſit benè diſpoſita per habitum virtutis intellectualis, ſed etiam, quòd vis appetitiua ſit benè diſpoſita per habitum virtutis moralis. Sicut igitur appetitus diſtinguitur à ratione, ita virtus moralis diſtinguitur ab intellectuali.

¶ Reprobata falſa opinione Socratis, conſequenter D. S. ponit veritatem, & reſpondet tali concluſione. Virtus moralis diſtinguitur ab intellectuali. Circa hanc concluſionem D. S. primò probat eam. Secundò elicit ex hoc quoddã corollarũ, ibi. Vnde ſicut, &c. Probatur ergo concluſio ſic. Ad hoc, quòd homo benè agat, requiritur, quòd non ſolùm ratio ſit benè diſpoſita per habitum virtutis intellectualis, ſed etiam, quòd vis appetitiua ſit benè diſpoſita per habitum virtutis moralis; ſed appetitus diſtinguitur à ratione, ergo moralis ab intellectuali. Maior patet ex reprobatione fundamenti Socratis, & ex dictis. q. 56. arti. 4. Minor ſuppletur ex prima parte q. 80. ar. 1. ac ſi arguereturbreuiter, quęcunq; virtus eſt in appetitu oportet, ꝙ diſtinguatur ab ea, quæ eſt in ratione, ſed moralis eſt in appetitu intellectualis in ratione, ergo, &c. Tunc ibi.

¶ Vnde ſicut appetitiuum eſt principium humani actus ſecundùm hoc, quòd participat aliqualiter rationẽ, ita habitus moralis habet rationem virtutis humanæ inquantum rationi conformatur.

¶ Elicit corollarium innuens præeminentiam intellectualis ſupra moralem, & dependentiam moralis à ratione; Habitus moralis habet rationem virtutis humanæ inquantum rationi conformatur. Probatur, ſicut ſe habet appetitiuum ad eſſe principium humani actus, ita habitus eius ad eſſe virtutem, ſed appetitiuum eſt principium humani actus, ſecundum ꝙ aliqualiter participat rationẽ, ergo habitus eius qui eſt moralis habet rationẽ virtutis, &c. Maior patet extra litteram, quia ex actibus humanis bonis generatur virtus, ergo ſi non producit actum humanum niſi in ordine ad rationem, non erit capax virtutis niſi in ordine ad rationem. Minor patuit ſupra ſæpius.

¶ Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſt. communiter accipit artem pro qualibet recta ratione, & ſic ſub arte includitur etiam prudentia, quæ ita eſt recta ratio agibilium ſicut ars eſt recta ratio factibilium; & ſecundùm hoc, quòd dicit, quod uirtus eſt ars rectæ uiuẽdi eſſentialiter conuenit prudentiæ, participatiuæ autem alijs uirtutibus prout ſecũdũ prudẽtiã diriguntur.

¶ Ad maiorem, debet ſic intelligi, virtus eſt ars, &c. ſi intelligitur vniuerſaliter de virtute morali, tunc extenditur ars dupliciter. Vno modo ad rationem agibilium. Secundò ad id, quod etiam participat talem rationem, & non ſolùm ad rationem eſſentialiter prout eſt ratio agibilium. Ad minorem, ars propriè dicta, & etiam ars agibilium eſt intellectualis quo ad ſubiectum, ſed ars ſolùm participatiuè (ſcilicet ea, quæ eſt in appetitu) non eſt intellectualis. Vnde negatur conſequentia, quia ars, vt accipitur ab Aug. extendit ſe ad intellectualem, & ad participantem intellectualẽ, quæ poteſt eſſe moralis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd tales definitiones à quibuſcunque inueniantur datæ proceſſerunt ex opinione ſocratica, & ſunt exponendæ eo modo quo de ante prædictum eſt. * Et ſimiliter dicẽdum eſt ad tertiũ.

Ad 1. primi.

¶ Ad maiorem dicitur dupliciter. Primò, ꝙ illę definitiones proceſſerunt ex opinione ſocratica. Et ſecundò dico, quòd poſſunt exponi, quòd ſunt ſcientiæ quædam participatiuæ, accipiendo ſcilicet ſcientiam pro habitu intellectuali, puta prudentia, ſicut ab Auguſtino dicuntur ars, ita ſcientia, &c.

¶ Ad tertij maiorem dicuntur ratio, id eſt rationales per participationem. Minor negatur, quòd rationale per participationem pertineat ad virtutem intellectualem, immo etiam ad appetitiuã virtutem quæ conformatur rationi, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd recta ratio, quæ eſt ſecundùm prudentiã, ponitur in definitione uirtutis moralis non tanquàm pars eſſentiæ eius, ſed ſicut quoddam participatum in omnibus uirtutibus moralibus, inquantum prudentia dirigit omnes uirtutes morales.

¶ Ad maiorem vera, nihil diſtinguitur, quod ponitur in definitione tanquam genus vel differentia, ſcilicet diſtinctione reali. Et ſecundò negatur maior de definitione additamentali. Dico enim quòd potentiæ, & huiuſmodi reſpectiua (reſpectu tranſcendente) neceſſariò definiuntur per obiecta, & terminos, quæ tamen realiter diſtinguuntur, ſed hoc eſt propter neceſſariam dependentiam. Ita dico in propoſito, quòd omnes neceſſariò dependent à prudẽtia in eſſe virtutis, ergo per eam definiuntur ſicut per id à quo dependẽt, vide Capreolum in tertio circa finem. Sed ſic negatur minor, quia ponitur virtus intellectualis, ſcilicet prudentia tanquàm quoddam participatum à moralibus in quarum definitione ponitur, quia dirigit eas, & moderatur quo ad media eligenda ad finem, ad quem benè afficiũt morales. De hac ſolutione habet etiã D. S. ſecunda ſecundæ. q. 47. arti. 5. ad primum. Et non eſt inconueniens, quòd vna ſpecies diſtincta participetur ab alijs ſicut patet de ſole, &c.

Capreolus

¶ Nota, quòd Scotus arguit, quòd prudentia ſit prior, quia definit alias, & per conſequens non connexa cum alijs moralibus. Sed hoc ſoluit D. S. infra. q. 58. ar. 5. ad primum, & certum. Poteſt enim prudentia

Scotus.

prudentia definiri, & esse prior in vno ordine, scilicet prioritate causalitatis in vno ordine, & tamen non est prior durationè vt Scotus vult, sed ad definiens sufficit prioritas naturę, & quandoq; simultas, vt patet in relatiuis,

Scotus.

Vtrum sufficienter diuidatur virtus humana per intellectualem, & moralem.

TAD tertium sic proceditur. Videtur, quòd virtus humana non sufficienter diuidatur per virtutem moralem, & intellectualem. Prudentia enim videtur esse ali quid medium inter virtutem moralem, & intellectualẽ, cõnumeratur enim virtutibus intellectualibus in 6. Ethi corum. * & etiam ab omnibus communiter connumeratur inter quattuor virtutes cardinales, q̃ sunt morales, vt infra patebit. * non ergo sufficienter diuiditur uirtus per intellectualem, & moralem sicut per immediata.

* Arist. c. 3. & 5.

* q. 61.

¶ 2 Præterea. Continentia, & perseuerantia, & etiã patientia non computantur inter virtutes intellectuales, nec etiam sunt virtutes morales, quia non tenent mediũ in passionibus, sed abundãt in eis passiones, nõ ergo sufficienter diuiditur virtus per intellectuales, & morales.

¶ 3 Præterea. Fides spes, & charitas quædam virtutes sunt, non tamen sunt virtutes intellectuales; hæ enim solùm sunt quinque, scilicet sciẽtia, sapientia, intellectus, prudentia, & ars, vt dictum est. * nec etiam sunt virtutes morales, quia non sunt circa passiones circa quas maximè est moralis virtus, ergo virtus non sufficienter diuiditur per intellectuales, & morales.

* q. 57. ar. 2. & 3.

¶ Sed contra est, quod Philosophus dicit in 2. Ethicorum. * duplicem virtutem hanc quidem intellectualem illam autem moralem.

* Arist. c. 1.

¶ Hic ex dictis quærit de diuisione virtutis humanæ. An sufficienter diuidatur per moralem, & intellectualem.

¶ Respondeo dicẽdum, quòd virtus humana est quidam habitus perficiens hominem ad benè operandum, principium autem humanorum actuum in homine non est nisi duplex. s. intellectus siue ratio, & appetitus, hæc enim sunt duo mouentia in homine vt dicitur in 3. de Ani. * vnde omnis virtus humana oportet, quod sit perfectiua alicuius istorum principiorum.

* Arist. text. 48. & seq.

¶ Conclusio responsiua est ista, omnis virtus humana est intellectualis aut moralis. Et notanter dicit humana propter solutionẽ tertij. Probatur, omnis virtus humana oportet, quòd sit perfectiua aut rationis aut appetitus, sed si perficit intellectum speculatiuũ, aut practicam est intellectualis, si autem appetitiuam potentiam erit moralis igitur, &c. Huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem. Secundò minorem inferens in fine ipsam conclusionem, ibi. Si quidem igitur, &c. Maior ergo probatur. Virtus humana est illius, quod est principium humani actus. s. motiuè, & nõ tantùm passiuè, subintellectus prius dictis, q̃ scilicet est in potentia ad multa, & non obedit ad nutum rationi propter mẽbra exteriora, sed principium humanorum actuum est solùm duplex in homine, scilicet ratio, & appetitus, ergo, &c. Minor ista probatur ex tertio de anima, quia ista duo tantùm sunt mouentia, sed membra exteriora, sunt tantùm mota, & exequentia, ergo, &c.

¶ Nota tamen circa hoc, quòd D. S. dicit duo mouentia esse. s. intellectum siue rationem, & appetitum, quia magis ratio mouet quàm intellectus vt sic; & præterea ista duo mouentia sunt ordinata, quia scilicet appetitus mouet, sed executiuè, & ad exercitiũ motus, à ratione quo ad specificationem, & hoc effectiuè. Appetibile enim apprehensum mouet appetitum, & ambo simul concurrunt vt completum principium appetitionis, quæ mouet executiuè, vt de Philosophus habet ibidem & 12. Metaphy. tex. com. 36. quòd appetibile est mouens immobile. Tunc ibi.

¶ Si quidem igitur sit perfectiua intellectus speculatiui vel practici ad bonum hominis actum, erit virtus intellectualis, si autem sit perfectiua appetitiuæ partis; erit uirtus moralis, vnde relinquitur, quòd omnis virtus humana, vel est intellectualis vel moralis.

¶ Subiungit minorem principalem, quæ relinquitur nota ex supradictis ar. 1. quia dicitur intellectualis ab intellectu, & moralis ab inclinatione, q̃ est appetitus, vnde subinfert ipsã cõclusionẽ.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd prudentia secũdùm essentiam suam est intellectualis virtus, sed secundùm materiam conuenit cũ virtutibus moralibus, est em recta ratio agibilium, vt supra dictum est. * & secundùm hoc virtutibus moralibus connumeratur.

* q. 57. ar. 4

¶ Maior negatur essentialiter, ita quòd per essentiã non sit moralis nec intellectualis. Dico enim, quòd per essentiam est intellectualis, quasi habitus intellectus, sed ratione materiæ circa quàm, connumeratur moralibus quia est etiam de agibilibus. i. actionibus humanis, de quibus sunt morales, tamen sub alia ratione, scilicet veri. virtutes autem sunt de ipsis sub ratione boni; videt enim prudentia an verè congruant media bono fini, & ita prudentia est de vero motiuè, & dictamen suum terminatur ad bonum, vnde est bonì terminatiuè. Dicit enim finaliter prudentia, quòd hoc mediũ sit bonum, sed mouetur ad considerandum ipsum an sit verum, q̃ valeat ad talem finem, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd continentia, & perseuerantia non sunt perfectiones appetitiuæ virtutis sensitiuę, quod ex hoc patet, quòd in cõtinente, & perseuerante superabundant inordinatę passiones, quod non esset, si appetitus sensitiuus esset perfectus aliquo habitu conformante ipsum rationi. Est autem continentia seu perseuerantia perfectio rationalis partis quæ se tenet cõtra passiones ne deducatur, deficit tamen à ratione virtutis, quia virtus intellectiua quæ facit rationem se benè habere circa moralia præsupponit appetitum rectum finis, vt rectè se habeat circa principia, ideſt fines ex quibus ratiocinatur, quod continenti, & perseueranti deest, Neque etiam potest esse perfecta operatio, quæ a duabus potentijs procedit nisi vtraque potentia perficiatur per debitum habitum; sicut non sequitur perfecta actio alicuius agentis per instrumentum (si instrumentum non sit benè dispositum) quantumcumque principale agens sit perfectum; vnde si appetitus sensitiuus quem mouet rationalis pars non sit perfectus, quãtumcumque rationalis pars sit perfecta, actio consequens non erit perfecta, vnde nec principium actionis erit virtus, & propter hoc continentia a delectationibus, & perseuerantia à tristitijs non sunt virtutes, sed aliquid minus virtute, vt Philosophus dicit in 7. Ethicorum. *

Dub. 3.

* Arist. c. 1.

¶ Ad antecedens, verum est, quia non includunt perfectionem appetitus. Et continentia est cum inordinatione appetitus sensitiui circa passiones, nec cõsumatiua est operis boni; perseuerãs etiã dicitur in proposito, quando aliquis resistit vehementibus tristitijs, quæ sunt de defectu delectationum cibi, & potus, & aliorũ necessariorũ vitæ. Talis enim habet etiam immoderatas passiones, ideo est aliquid imperfectum in genere virtutis. Similiter patientia capitur hic, quæ est in magnis tristitijs inordinatis, non tamen fugit vt patet infra. q. 59. ar. 1. De continentia autem supra dictum est, q̃ est voluntatis ne seducatur per passiones. Vnde est cũ prauo appetitu, & per consequens minus quàm virtus, quæ non ſtat cum prauo appetitu. Sed negatur consequentia, quia non sunt virtutes perfectæ, ideo non oportet, quòd sint morales vel intellectuales. Sed si capitur perseuerantia secundùm quòd aliquis in quocunq; difficili diu persistit, hoc potest conuenire etiam habenti perfectã virtutem, tunc potest, & est virtus. Similiter patientia, si capitur secundùm, quòd quis quæcunque nocentia ab alijs illãta laudabiliter sustinet, sic est virtus, sed Phil. vult q̃ non sit virtus secundùm quòd quis non fugit propter tristitias intrinsecus consurgentes, de malis naturalibus. De perseuerantia quomodo accipitur tripliciter. vide infra q. 129. ar. 10. & secunda secundæ. q. 137. ar. 1. ad primum, &c. ¶ Nota autem D. S. qui dicit, q̃ continentia seu perseuerantia est rationalis partis, ideſt potentiæ alicuius inorganicæ, & immaterialis scilicet voluntatis. Et de hoc habet D. S. secunda secũdæ q. 158. ar. 2. ad secundum, quòd illa perseuerantia de qua loquitur Philosophus non moderatur aliquas passiones, sed consistit in quadam firmitate rationis, & voluntatis. Sed perseuerantia secundùm quòd ponitur virtus, moderatur aliquas passiones, scilicet timorem fatigationis aut defectus propter diuturnitatem. Vnde hæc virtus est in irascibili, sicut & fortitudo. Hæc ille. Ex quo patet, quòd D. S. hic non loquitur de perseuerantia virtute, sed habitu firmante rationem, & voluntatem vt persistat in bono rationis etiam cum abundantia passionum diuturna. Differunt autem cõtinentia, & perseuerantia, quia continentia firmat partem rationalem, ne seducatur a delectationibus. Vnde 7. Ethic. Continentia est circa ea circa quæ est temperantia. Perseuerantia vt diu sustineat, & maneat in bono rationis, & non frangatur à malo diu sustineudo, quod opponitur delectationi tactus vide tecũda secũdæ

vbi

vbi tam, arti. 1. ad primum. Eſt enim perſeuerantiæ vt hic loquitur ſuſtinere mala oppoſita delectationibus tactus, quæ attenduntur circa neceſſaria vitæ, quando quis de huiuſmodi malis multum triſtatur, & bonis oppoſitis multum afficitur, vtpote non habens perfectam virtutem moderantem huiuſmodi paſſiones. Quare dicit D.S. hic in ſolutione, quòd perſeueranti deeſt appetitus recti finis, videlicet appetitus ſenſitiuus in materia paſſionum. Vnde probat hoc ſecundum, quòd habitus vt ſe extendit etiam ad aliquo modo laudabile non ſufficienter diuiditur, ſed virtus plus dicit quam habitus, &c.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ fides ſpes & charitas ſunt ſupra virtutes humanas, ſunt enim virtutes hominis prout eſt factus particeps Diuinæ gratiæ.

¶ Ad maiorem. Sunt virtutes fides, ſpes, & charitas ſed non humanæ, quæ hic diuiditur. Conceditur minor, cum probatione, & conſequens vt iacet, quia hic non ſufficienter diuiditur virtus, nec hoc dictum eſt, ſed dictum eſt de virtute humana. Hæc enim ſufficienter diuiditur per intellectualem, & moralem. Habitus enim de quibus dictum eſt in ſolutione præcedenti, ſunt minus virtute humana. Fides autẽ, &c. ſunt plus quàm humana virtus, ideo nullum eorum cõprehenditur ſub diuiſo. Nec per conſequens oportet, quòd ſub aliquo diuidentium, &c.

Vtrum virtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali.

VAD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali. Virtus enim moralis vt dicit Tullius. * eſt habitus in modum naturæ rationi conſentaneus; ſed natura, & ſi conſentiat alicui ſuperiori rationi mouenti, non tamen oportet, q̃ illa ratio naturæ coniungatur in eodem, ſicut patet in rebus naturalibus cognitione carentibus; ergo poteſt eſſe in homine virtus moralis in modum naturæ inclinans ad cõſentiendum rationi, quamuis illius hominis ratio non ſit perfecta per virtutem intellectualem.

Infra ar. 5. corp.

* Lib. 2. de inuctio. fo. 4.

¶ 2 Præterea. Per virtutem intellectualem homo cõſequitur rationis vſum perfectum; ſed quandoq; contingit, q̃ aliqui in quibus non multum viget vſus rationis ſunt virtuoſi, & Deo accepti; ergo videtur, quòd virtus moralis poſſit eſſe ſine virtute intellectuali.

¶ 3 Præterea. Virtus moralis facit inclinationem ad benè operandum, ſed quidam habent naturalem inclinationem ad benè operandum etiam abſque rationis iudicio; ergo virtutes morales poſſunt eſſe ſine intellectuali.

*Greg. c. 1. ¶ Sed contra eſt, quod Greg. dicit in 2. Moralium * q̃ cæteræ virtutes, niſi ea quæ appetunt prudenter agãt, virtutes eſſe nequaquam poſſunt; ſed prudentia eſt virtus * q. 57. ar. 4. intellectualis, vt ſupra dictum eſt. * ergo uirtutes morales non poſſunt eſſe ſine intellectualibus.

¶ Hic conſequenter quærit de mutua dependentia moralium, & intellectualiũ; & primò moralium ab intellectuali, ſecũdò è contra in ſequenti articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd virtus moralis poteſt quidem eſſe ſine quibuſdam intellectualibus uirtutibus ſicut ſine ſapientia, ſcientia & arte; non autem poteſt eſſe ſine intellectu, & prudentia.

¶ Concluſionem reſpõſiuam D.S. ponit talem in corpore. Virtus moralis poteſt eſſe ſine quibuſdam intellectualibus virtutibus quæ ſunt ſpeculatiuę, & factiuę, ſicut ſine ſapientia ſcientia, & arte; non autem ſine intellectu, & prudentia. Hanc concluſionẽ ponit in principio, & relinquit primam partem eius notam. Sed ſecundò probat eam quo ad ſecundã partem, ibi. Sine prudẽtia, &c. Prima ergo pars concluſionis relinquitur nota, quia ad experiẽtiam apparet multos eſſe bonos, & virtuoſos, qui carẽt habitibus ſpeculatiuis intellectualibus, & ſimiliter arte, vt eſt ratio factibilium. Conſequenter cum dicit.

¶ Sine prudentia quidem eſſe non potẽſt moralis uirtus, quia moralis uirtus eſt habitus electiuus, ideſt faciẽs bonam electionem. Ad hoc autem, quòd electio ſit bona duo requiruntur. Primò ut ſit debita intentio finis, & hoc ſit per uirtutem moralem, quæ uim appetitiuã inclinat ad bonum conueniens rationi, quod eſt finis debitus. Secundò ut homo rectè accipiat ea, quæ ſunt ad finem, & hoc non poteſt eſſe niſi per rationem rectè cõſiliantem iudicantem, & præcipiẽtem, quod pertinet ad prudentiã, & ad virtutes ſibi annexas ut ſupra dictũ eſt. * unde uirtus moralis ſine prudentia eſſe non poteſt. * q. 57. ar. 4.

¶ Probat ſecundam partem concluſionis. Et primò de prudentia. Secundò de intellectu, ibi. Et per conſequens, &c. Circa primũ arguitur ſic. Moralis virtus eſt habitus electiuus, ad ſenſum ſupra dictum ar. 1. ad ſecundum, & infra q. 74. ar. 4. ad ſecundum, id eſt faciens bonam electionem. Minor ſuppletur. Sed bona electio nõ poteſt eſſe ſine prudentia, igitur nec virtus moralis. Maior eſt nota ex definitione virtutis 2. Ethicorum. Minor probatur in littera. Ad hoc, q̃ electio ſit bona, requiritur debita intentio finis, quæ ſit per virtutem moralem, & recta acceptio eorum quæ ſunt ad finẽ. Sed illud ſecundum non poteſt eſſe niſi per prudentiam cum virtutibus ſibi adiunctis, igitur, &c. Deinde ibi.

¶ Et per conſequens nec ſine intellectu; per intellectũ enim cognoſcuntur principia naturaliter nota tã in ſpeculatiuis quã in operatiuis; unde ſicut recta ratio in ſpeculatiuis inquantum procedit ex principijs naturaliter cognitis præſupponit intellectum principiorum, ita etiã prudentia quæ eſt recta ratio agibilium.

¶ Ex præcedenti parte probata probat etiam, q̃ non poſſit eſſe virtus moralis ſine intellectu ſic. Virtus moralis nõ poteſt eſſe ſine prudentia, ergo nec ſine intellectu. Antecedẽs patuit, probatur conſequentia à ſimili. Ratio recta in ſpeculatiuis, & ſupponit intellectum principiorum dũ procedit ex principijs naturaliter notis ad concluſiones, & non poteſt eſſe ſine habitu principiorum, igitur & ratio recta in agibilibus, quæ eſt prudentia, præſupponit intellectum principiorum operabilium, vel agibilium. Probatur conſequentia, quia per intellectum cognoſcuntur principia naturaliter nota tam in ſpeculatiuis quàm in operatiuis.

¶ Sed hic nota, q̃ D.S. hic non diſtinguit inter intellectum, & ſyndereſim, ſed ſub intellectu vtrumq; comprehendit, vtens nomine intellectus pro habitu principiorum naturaliter notorum ſiue in ſpeculatiuis ſiue in agibilibus. Sed ſecunda ſecundæ. q. 47. ar. 6. ad primum loquitur expreſsè de ſyndereſi. Et adhuc clarius prima parte. q. 79. ar. 12. in corpore, quia videlicet ſyndereſis præſtituit finem moralibus, qui finis ſe habet vt principium in ſpeculatiuis. Dictat enim ratio naturalis, q̃ ſit temperatè viuendum, & huic dictamini voluntas ſe naturaliter conformat, & ratio, & voluntas mouent etiam appetitum ſenſitiuum ad hunc finem. Prudẽtia verò excogitat media ad ipſum. Et ergo, ſi virtus moralis præſupponit rationem rectã de mediis, quæ dependent ex fine, multò magis dependent ex principio huiuſmodi mediorũ, quod principiũ originale, & primũ proponens finẽ appetitui, & uirtuti morali eſt habitus principiorũ, id eſt ſinium, qui eſt ſyndereſis. Quare ſicut prudentia eſt nobilior virtutibus moralibus, inquantũ mouet, & dirigit eas, ſic ſyndereſis eſt nobilior prudentia, & mouet eam ſicut intellectus habitus ſpeculabilium ſcientiam.

¶ Nota propter iam dicta, quòd Philoſophus 2. poſteriorum circa finem loquitur de habitibus principiorũ pluraliter propter diuerſitatem principiorum ſpeculabilium, & agibilium. Vnde verba ſua ſunt hæc. Neque igitur determinati habitus neque ab alijs habitibus fiunt notioribus. Quare duo ſunt habitus principiorum diſtincti ſpecificè, ſed D.S. hic ſub nomine vnius comprehẽdit, &c. reliquum. ¶ Nota etiam, & vide infra q. 66. ar. 3. ad tertium, quia eſto ẽm D.S. alibi, & prudentia aliqualiter præſtituat finem in executione, ſcilicet iudicando, & dictando, & præcipiendo in particulari quid ſit mediũ rationis quo ad hunc, & quomodo agẽdum, & quid agendum; tamen hoc nõ fit ſine affectione bona ad finem virtutis in communi per rationem naturalem præſtitutum ideo quia prudentia præſtituit vt conſequendum efficaciter ab illo, ideo requirit virtutem moralem, quia ſtante recto iudicio uniuerſali, ſtat falſum in particulari propter paſſiones.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte concluſionis, & præſertim quo ad prudentiam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd inclinatio naturæ in rebus carentibus ratione eſt abſq; electione, & ideo talis inclinatio non requirit ex neceſsitate rationem; ſed inclinatio uirtutis moralis eſt cum electione, & ideo ad ſuam perfectionem indiget, quòd ſit ratio perfecta per uirtutem intellectualem.

¶ Maior vera, tamen hoc ſaluo, quod inclinat cum electione, & non determinatè ad vnum ſicut natura in rebus carentibus cognitione, ſed eſt ſimile, quòd virtus facit inclinationem conueniẽtem naturę, & promptam, & ſuauem. Et ſecundò ſicut natura facit promptè ſequi motionem agentis naturalis ſic virtus facit ſequi dictamen rectæ rationis quocunque modo ratio dicter. Vnde dicitur virtus non natura, ſed ad modum naturæ rationi cõſentanea; quia non eſt adeo determinata ſicut natura, & ſequitur tamẽ prõptè diſcretionem rationis, & intelligitur de virtute morali; vnde non benè extenditur ad prudentiam, nec oportet difficultare, vt Scotus videtur facere, quomodo prudentia per modum naturæ conſilietur

Scotus

conſilietur,&c. Minor eſt vera, quia opera naturæ ſunt opera intelligentiæ non errantis;& poſſunt eſſe ab extrinſeca ratione mediante principio naturali, indito, ſed in operibus virtutum eſt libertas,& electio quæ ad ſui perfectionem,vt ſcilicet ſit bona vt in pluribus, requirit prudentiam adiungi; nam non ſequitur actio humana determinatam formam ſicut opus naturale,ſed eſt liberũ ideo negatur conſequentia. Et de his fuit aliquid tactum ſupra q. 26.ar.1.Quomodo appetitus naturalis ſequitur apprehenſionem ſeparatam non autem appetitus rationalis qui ſequitur iudicium liberum,quod eſt in poteſtate appetentis ſicut, & appetitus eius, igitur vt perfectè appetat requiritur perfectio rationis,&c.

¶ Ad ſecundum dicẽdum,quòd in uirtuoſo nõ oportet,quòd uigeat uſus rationis quantum ad omnia,ſed ſolùm quantum ad ea quæ ſunt agenda ſecundùm uirtutẽ, & ſic uſus rationis uiget in omnibus uirtuoſis, unde etiã qui uidentur ſimplices, eo quòd carent mundana aſtutia, poſſunt eſſe prudentes, ſecundùm illud Matth..10. Eſtote prudẽtes ſicut ſerpẽtes, & ſimplices ſicut colũbæ.

¶ Ad maiorem dico,ꝙ per virtutem intellectualem vnam, quæ eſt prudentia non acquiritur vſus rationis perfectus quo ad omnia, ſed ſolùm quantum ad ea,quæ ſunt virtutis. Ad minorem,dico ꝙ non viget vſus rationis quo ad ſubtilitatem mundanam, & philoſophicam,tamen viget quo ad agibilia humana, eſto videantur ſim, lices quo ad ignorantiam dolóſitatis, & ſi quis Deo acceptus, & in gratia non haberet vſum rationis talis non haberet prudentiam humanam acquiſitam,habet tamen infuſam. Et is qui habet gratiam cum aliquo vſu rationis,ille habet ſaltem illam induſtriã vt ſciat ſe debere quærere conſilia aliorum, vnde de illo verbo argumenti,& Deo accepti,vide ſecunda ſecundæ q.47.ar.14.an prudentia ſit in omnibus habentibus gratiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd naturalis inclinatio ad bonum uirtutis eſt quædam inchoatio uirtutis non autẽ eſt uirtus perfecta,huiuſmodi enim inclinatio quãtò eſt perfectior tantò poteſt eſſe periculoſior, niſi recta ratio adiungatur per quam fiat recta electio eorum,quæ cõueniunt ad debitum finem; equus currens ſi ſit cæcus tantò fortius impingit,& læditur quantò fortius currit,& ideo etſi uirtus moralis nõ ſit ratio recta,ut Socrates dicebat non ſolùm eſt ſecundùm rationem rectam inquãtum inclinat in id, quod eſt ſecundùm rationem rectam ut Platonici poſuerunt, ſed etiam oportet,ꝙ ſit cum ratione recta ut Ariſto.dicit in 6.Ethicorum.* ——

*Ariſt.cap. ult.

¶ Ad maiorem,virtus moralis facit inclinationem ad benè operandum perfectè videlicet quantum ad ſubſtantiam, & quantum ad modum,& alias circunſtantias, ita quòd in tali bona inclinatione includitur ordo rationis perfectæ.Ad minorem,dico ꝙ talis inclinatio abſque recta ratione non eſt virtus perfecta,immo nec virtus,immo poteſt eſſe periculoſa niſi recta ratio adiũgatur ſicut D.S.declarat de æquo exco, vnde quòd tales habent inclinationẽ ad benè agendum abſque iudicio rationis, negatur de benè operari ſimpliciter,habent quidem inclinationem ad bonum agendũ ex genere,ſed non ad benè,vt patuit q.57.ar.5.Quare patet,quòd quamuis virtus moralis non ſit recta ratio eſſentialiter, ſcilicet vt Socrates voluit,nec tamen ſufficit,ꝙ ſit ſecundùm rationem rectã, ita ꝙ aliquis faciens ad quod inclinatur,quod in veritate eſt bonũ ex directione alterius; ſed oportet,quòd virtus moralis ſit cum ratione recta in eodem ſuppoſito,quia vt iam patuit,ſi quis inclinetur ad aliquod de genere bonorum ſecundùm ſubſtantiam, quod eſt eſſe ſecundum rationem rectam, non facit benè moraliter niſi faciat diſcretè,& obſeruet circunſtãtias bonas, ad quod requiritur vt virtuti aſſit,& aſſiſtat ratio recta eam moderando,& benè dirigẽdo in eodem ſuppoſito;vnde inclinatio quam aliquis habet ad abſtinendum, & ad opera parſimoniæ eſt ſecundum rationẽ rectã, ſed niſi ſit cum ratione recta in exequendo parſimoniã,ita ꝙ non abſtineat à cibo neceſſariò ad vitam, & abſtinendo facit ſe impotentem ad meliora opera, non eſt talis inclinatio virtutis, ſed vitij. Quare dicit D.S.oportet virtutem moralem eſſe cum ratione rectã,ſcilicet in executione,& non ſolùm de eo, quod eſt ſecundùm rationem rectam.Quaſi diceret, non oportet inclinationem tantùm eſſe ad id,quod eſt de genere bonorum, ſed oportet etiã obſeruare bonum modum, & circunſtantias rationis ex iudicio proprio præſuppoſita ſana affectione finis;Propter ea, quæ dicuntur in ſolutione tertij in fine.

¶ Nota D.S.in 6.Ethi. in commento.non ſolùm hoc habet virtus moralis, quòd ſit ſecundum rationem rectam, quia ſic poſſet aliquis eſſe virtuoſus moraliter ſine hoc, quòd haberet prudentiã per hoc, quòd eſſet inſtructus per rationem alterius. Sed oportet vlterius dicere, quòd virtus moralis eſt habitus cum ratione recta quæ quidem eſt prudentia,ſic igitur patet, quod Socrates plus dixit quam oporteret dum æſtimauit,quòd omnes virtutes morales eſſent ipſę rationes,& non cum ratione, quia dicebat eas eſſe ſcientias ſiue prudentias. Alij verò minus dixerunt ponẽtes eſſe ſolum ſecundùm rationes. Ariſtoteles verò medium tenuit ponens virtutem moralem eſſe ſecundùm rationem,& cum ratione, hæc ille. Ex quibus intelligitur illud,& ideo,&c.

Vtrum virtus intellectualis poſſit eſſe ſine virtute morali.

AD quintum ſic proceditur. Videtur,quòd virtus intellectualis poſſit eſſe ſine uirtute morali. Perfectio enim prioris nõ dependet à perfectione poſterioris; ſed ratio eſt prior appetitu ſenſitiuo,& mouens ipſum;ergo virtus intellectualis,quę eſt perfectio rationis,non depẽdet à virtute morali, quæ eſt perfectio appetitiuæ partis, poteſt ergo eſſe ſine ea. X

¶ 2 Præterea.Moralia ſunt materia prudentiæ,ſicut factibilia ſunt materia artis; ſed ars poteſt eſſe ſine propria materia, ſicut faber ſine ferro; ergo & prudentia poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, quæ tamen inter omnes intellectuales virtutes (maximè moralibus)coniuncta videtur.

¶ 3 Præterea. Prudentia eſt virtus benè conſiliatiua vt dicitur in 6.Ethicorum. * ſed multi benè conſiliantur quibus tamen virtutes morales deſunt, ergo prudentia poteſt eſſe ſine virtute morali. *Ariſt.c.6.

¶ Sed contra velle malum facere opponitur directè virtuti morali, non autem opponitur alicui, quod ſine virtute morali eſſe poteſt, opponitur autem prudentiæ, quòd volens peccet vt dicitur in 6.Ethi. * non ergo prudentia poteſt eſſe ſine virtute morali. *Ariſt.c.5.

¶ Hic vltimo quærit de dependentia intellectualis a morali.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ aliæ virtutes intellectuales ſine uirtute morali eſſe poſſunt, ſed prudentia ſine uirtute morali eſſe non poteſt, cuius ratio eſt, quia prudentia eſt recta ratio agibilium,non autẽ ſolũ in uniuerſali,ſed etiam in particulari,in quibus ſunt actiones.——

¶ Concluſionem reſponſiuam ponit in principio talem. Omnes aliæ virtutes intellectuales poſſunt eſſe ſine morali, ſed prudentia ſine morali eſſe non poteſt. Probatur concluſio. Prudentia eſt recta ratio agibilium non ſolùm in vniuerſali,ſed etiam in particulari, ſed recta ratio præexigit principia ex quibus ratio procedit, & rationem circa particularia oportet procedere non ſolùm ex principijs vniuerſalibus,ſed etiã ex principijs particularibus; ſubſumitur,ſed ad principia particularia homo benè ſe habet per virtutem moralem,ergo ſequitur concluſio.Huius rationis D.S.ponit primò maiorem cum ipſa concluſione, ſecundò minorem primam,ibi.Recta autem ratio, &c.Tertiò ſubſumptam minorẽ,ibi. Et hoc ſit &c.Maiorem,ergo D.S. relinquit notam de ſe ex ratione prudentiæ.Et tamen,ꝙ ſit recta ratio agibilium in particulari. Patet,quia in particularibus ſunt actiones,in vniuerſali enim ſolũ conſiderantur,ſed non fiunt. Quare benè ſequitur. Prudentia eſt ratio agibilium in eſſe exercito,& non ſolùm conſiderato, igitur eſt particularium. Conſequenter cum dicit. Concluſio reſponſi.

¶ Recta autem ratio præexigit principia ex quibus ratio procedit, oportet autem rationem circa particularia procedere nõ ſolùm ex principijs uniuerſalibus, ſed etiã ex principijs particularibus.——

¶ Procedit ad minorem primam circa quam primò ipſam ponit quo ad ambas partes. Secundò probat ſecundam partem,ibi. Circa principia, &c. Tertiò infert quoddam corollarium magis explicans ipſam minorem primam,ibi.Et ideo ſicut,&c. Ponendo ergo ipſam minorem primam,relinquit primam eius partem notam,ſcilicet quòd recta ratio præexigit principia.Et patet extra litteram;nam omnis ratio,& inquiſitio procedit ab aliquo immobili & per ſe noto,quia ergo prudentia mediante conſilio, & inquiſitione peruenit in rectã rationẽ,& dictamen de agibilibus, oportet ꝙ ex aliquo principio per ſe noto procedat. Deinde cum dicit.

¶ Circa principia quidem uniuerſalia agibilium homo rectè ſe habet per naturalem intellectum principiorum, per quem homo cognoſcit, quòd nullum malum eſt agendum, uel etiam per aliquam ſcientiam practicã, ſed hoc non ſufficit ad rectè ratiocinandum circa particularia contingit enim quãdoque,quòd huiuſmodi uniuerſale principium cognitum per intellectum uel ſcientiam corrumpitur in particulari per aliquam paſſionem

ſicut

ſicut concupiſcenti quando concupiſcentia uincit uidetur hoc eſſe bonum,quod cõcupiſcit licet ſit contra uniuerſale iudicium rationis.

¶ Probat ſecundam partem minoris primæ, præmittit tamen quoddam notabile ſcitu dignum, ſcilicet ꝙ circa principia vniuerſalia agibilium (quæ ſunt præcepta legis naturæ cõmunia, vt bonum faciendum,& quia ſecundùm rectam rationem agendũ eſt, & nullũ facienda eſt iniuria,& huiuſmodi,vt patet infra q.74.art. 2.)homo benè ſe habet per naturalem intellectum principiorum per quem,&c.vt in littera clarè. ¶ Nota circa hoc vt dictum eſt art. præcedenti.D.S.hic ſub intellectu comprehendit, & ſyndereſim, ita ꝙ accipit intellectum extensè nõ ſolùm pro habitu principiorum ſpecalabilium. ¶ Nota etiam, ꝙ ſcire non ſufficit ad prudentiam,& ergo licet ſcientia moralium non requirat virtutes morales vt benè probat Scotus,tamen prudentia quæ plus requirit quã ſcientiam,quia & executionem promptã,& dictamen præceptiuũ, & hoc ſine difficultate ex parte agentis.Iſtis notatis probatur minor quo ad ſecundam partem ſic, ad rectè ratiocinandũ circa particularia non ſufficit ſe benè habere per ſynderesim vel ſcientiã practicam circa principia vniuerſalia, igitur minor vera. Conſequentia nota Probatur antecedens. Contingit quandoque, quòd huiuſmodi vniuerſale principium, id eſt propoſitio legis naturæ communis, cognitum per intellectum vel ſcientiam,corrumpitur in particulari per aliquam paſſionem, igitur antecedens verum. Aſſumptum illud patebit infra q.77.ar.2.& q.94.arti.4. & 5.Et declaratur hic exemplariter, ſicut concupiſcenti quando concupiſcentia,&c.vt in littera. Deinde ibi.

¶ Et ideo ſicut homo diſponitur ad rectè ſe habendũ circa principia vniuerſalia per intellectum naturalem vel per habitum ſcientiæ, ita ad hoc, quòd rectè ſe habeat circa principia particularia agibiliũ, quæ ſunt fines,oportet,quòd perficiatur per aliquos habitus,ſecundùm quos fiat quodammodo homini connaturale rectè iudicare de fine.

Corollariũ. ¶ Infert quoddam corollarium explicatiuum præcedentiũ, qa videlicet ſicut ad principia vniuerſalia, ideſt propoſitiones communiſſimas legis naturæ ſe benè habet per ſynderesim in qua lex naturalis virtualiter cõtinet,ita ad hoc,ꝙ benè ſe habeat ad principia particularia agibilium,quæ ſunt fines, oportet, &c. id eſt ad hoc,ꝙ habeat rectam æſtimationem, & dictamen rectum in particulari materia virtutis, oportet hominem eſſe perfectum per habitum,ita ꝙ ad hoc, ꝙ iudicet eſſe tẽperatè viuẽdũ vt in pluribus, oportet affectum eſſe benè diſpoſitũ, & nõ in contrario habituatũ vel malè affectatum,quia iudicium rationis ſemper eſt vt in plurimum conforme diſpoſitioni agentis; quare vt ratio dictet temperatè viuẽdum in particulari, & in executione,& præceptiuè, oportet hominem eſſe benè diſpoſitum ad finem temperantiæ,qui finis eſt, ꝙ ſit temperatè viuendum non ſolùm in communi hoc cognoſcendo,ſed in particulari dictare hoc exequendum.

¶ Nota autem fundamẽtum iſtius dicti infra q.77.ar.2. & q.94. ar.4.quia lex naturæ ſecũdum præcepta communia eſt eadẽ apud omnes,& quo ad veritatem, & notitiam; ſed quo ad particulares concluſiones poteſt variari præſertim quo ad iudicium, ita ꝙ aliqui corrupti per paſſiones, & prauas conſuetudines ſentiunt contrarium legi naturæ in particulari, & in certa materia virtutis, & hoc eſt malè ſe habere ad fines particulares;vnde quãdoq; & fortè hodie apud multos latrocinium nõ reputatur peccatum vel iniuſtum,&c Quare D.S.vult,& notabiliter, quòd ad fines particulares rectè cognoſcendos, & cum hoc in particulari proſequẽdos, vt in plurimum non ſit ſine affectu benè diſpoſito, & per hoc habetur efficaciſſimum argumentum contra Scotum,quia nimis parum tribuit prudentiæ,putans eam poſſe ſtare cum prauo affectu, quod eſt impoſſibile. ¶Nota quoque ꝙ ex his notantur vera quæ ſupra dicta fuerũt, ꝙ quædam ſunt principia cõmuniſſima in moralibus de quibus iudicat ſola ſynderesis & benè, alia ſunt principia propria alicui virtuti,& de illis non benè iudicat ratio applicãdo communia principia ad particulares fines exequendos, quod eſt prudentiæ, niſi per bonam diſpoſitionem appetitus; vnde iudicium rectum de vniuerſalibus principijs ſit etiã à vitioſo,ſed non de particulari fine,loquẽdo de cordiali iudicio, & particulari,licet voce quandoq; benè loquatur vt patebit infra q.77.art.2. Ad iudiciũ enim virtuoſum in particulari exigitur vt habeatur recta æſtimatio ad principia communia,& hoc ſit per rationẽ naturalẽ, & per ſynderesim,oportet etiam,ꝙ illud cõe benè applicetur, & ſub cõi ſublumatur,& hoc ſit per virtutem moralem. Deinde vt benè concludatur,& exequatur,& hoc ſit per prudentiam;& primũ iudicium fundatur ſuper inclinatione naturali quam homo habet ad virtutem inquantum homo,& rationalis;ſecundum ſuper virtutem moralem, quod præſupponitur prudẽtiæ præſertim quo ad executionem,eſto enim aliquis conſiliari poſſit,an hoc ſit ſibi medium virtutis,quod conſilium eſt etiam prudentiæ, tamen quia illud conſilium ordinatur ad executionem,quæ non eſt ſine affectu bono,ideo prudentia moralem præſupponit. Tunc ibi.

Argumentum cõtra Scotum.

¶ Et hoc ſit per virtutẽ moralem, virtuoſus enim rectè iudicat de fine virtutis, quia qualis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei,vt dicitur in 3.Ethi.* & ideo ad rectã rationem agibilium quæ eſt prudentia, requiritur quòd homo habeat virtutem moralem. *Arist.

¶ Subiungit ſubſumptam minorem cum replicatione concluſionis.Et probatur illa ſubſumpta ſic ex littera. Virtuoſus,ſcilicet & ſolus talis,iudicat de fine virtutis,particulari ſcilicet,benè & in ordine ad executionẽ; igitur minor ſubſumpta vera, ſcilicet ꝙ ad principia particularia homo ſe benè habeat per virtutem moralem.Tenet conſequentia, quia non dicitur virtuoſus niſi per morales.Antecedens probatur auctoritate Philoſophi.2.Ethicorum.

¶ Nota autem,quòd quia iudiciũ ſequitur affectum,ideo ſi quis afficitur fini virtutis, & ideo & iudicat ipſum eſſe proſequendum, quod eſt prudentiæ; & exequitur ipſum, & non intelligitur quaſi virtus moralis iudicet de fine, quia eius non eſt iudicare cum ſit in appetitu, iudicare autem eſt cognitiuæ potentiæ, ſed indirectè, quia ex hoc, quòd afficitur ſequitur iudicium rationis approbatiuum talis finis, &c.

¶ Confirmatur concluſio quo ad ſecundam partem eius argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio ſecundùm quòd eſt apprehenſiua finis, præcedit appetitum finis, ſed appetitus finis præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum ea,quæ ſunt ad finem,quod pertinet ad prudentiam;ſicut etiã in ſpeculatiuis, intellectus principiorum eſt principium rationis ſyllogizantis.

¶ Ad maiorem,verum vt ſic,& in eodem genere;tamẽ id,quod eſt prius vno modo poteſt eſſe poſterius alio modo,& in alio genere.Sicut patet de materia,& forma,fine,& efficiente,&c.Ad minorem,ratio ſcilicet præſtituens finem,& vt apprehenſiua finis eſt prior appetitu ſenſitiuo tendenti in finem. Vltra,ergo virtus intellectualis,quæ eſt perfectio rationis. Verum,vt apprehendit finẽ,& quo ad principia communiſſima non dependet à morali, ſed ècõtra,tamen intellectualis, quæ eſt circa media dependet à morali, quia ratio recta eorum, quæ ſunt ad finem ſumitur ex fine proximo,& particulari,ſicut in ſpeculatiuis ratio concluſionis dependet ex habitu principiorum, &c.

¶ Nota hanc ſolutionem,ſoluit enim quædam argumenta Scoti,vt infra.

¶ Nota, quòd hoc argumentum primum facit Scotus in 3.diſt. 26.Sed vides hoc ipſum a D.S.ſolutum. Oportet enim aduertere poſt D.S.ſecundæ ſecundæ q.47.arti.6.& 7.quòd ad generationem virtutis moralis ſimul cum prudentia,concurrit primò præſtitutio finis virtutis,& apprehenſio practica per ſynderesim, quæ dictat finem virtutis eſſe bonum,quod dictamen voluntas acceptat, quæ ſimul idem imperant appetitui ſenſitiuo; ſed vt illum finem, quis exequatur,& operetur ad illum finem, prærequiritur cõſilium iudicium,& præceptum prudentiæ,qui actus omnes ſupponunt appetitum tam intellectiuum,quàm ſenſitiuum eſſe affectum ad illũ finem,aliàs homo non iudicaret nec præciperet. Ex hoc ergo,ꝙ ratio vniuerſalis frequenter præſtituit finem appetitui,qui frequẽter afficitur ad finem virtutis, & ex illis affectione, & dictamine rationis naturalis frequenter quis exit in actus prudentiæ,generãtur ſimul uirtus moralis, & prudentia, & tamen prius ratio naturalis,& appetitus intelliguntur dictare finem, & fini affici, quàm prudentia ipſa conſilietur, & iudicet, & præcipiat de actibus, & modo agendi,& exercendi ſe in materia virtutis;& iterum actus prudentiæ ſunt priores electioni, & operatione virtutis,quibus mediãtibus virtus ipſa acquiritur perfectè. Quare dicit D.S.quòd ratio ſecundùm quòd eſt apprehenſiua finis, ſcilicet mediante ſynderesi,præcedit appetitum,& affectionem finis voluntatis, ſcilicet appetitus ſenſitiui; ſed talis appetitus finis,qui primò eſt affectus de genere bonorum,ſed non virtuoſa;ſed quandoque cum multa difficultate ex parte appetitus ſenſitiui præcedit rationem ratiocinantem ad eligendum, &c.id eſt prudentia,quæ prærequiritur electioni, & operationi quibus mediantibus virtus generatur, & tollitur difficultas ab appetitu ſenſitiuo, qui acquirit diſpoſitionẽ habitualem conformem rationi rectæ,& nihilominus ratio ſic frequenter conſiliando,iudicando,præcipiendo,etiam habilitatur,& fit prudens vnde ratio ſecundùm actum habitus naturalis præcedit appetitum ſenſitiuum, quo apprehendit practicè appetitum, & eum mouet cum voluntate ad affectionem finis apprehenſi;ſed illa affectio finis præſupponitur alteri actui rationis de mediis in actu exercendis, qui actus eſt generatiuus prudentiæ. Ex quibus patet inflexio, & concatenatio virtutis moralis cum ratione recta reſpectu principiorum,& deinde rationis vt eſt cauſatiua prudentiæ cum virtute morali,& iterum moralis vt eſt operatiua ad finẽ cum prudentia.Et per hoc intelliges quæ D.S.habet ubi iam ſecũda ſecundæ quando dicit, quòd ratio naturalis præſtituit finem appetitui,qui finis eſt medium virtutis,ſed prudentia inuenit medium; quia primum eſt in eſſe apprehenſo, ſecundum eſt in eſſe exercito,& in via executionis,quia per rectam diſpoſitionem mediorum

Ad Scotũ.

diorum pertenitur realiter in via executionis ad medium præſtitutum, & intentum, & valent iſta pro intellectu infra dicendorum, q. 65. ar. 1. Nam D. S. aliquando dicit, ꝙ ratio naturalis præſtituat finem, quandoq; ꝙ prudentia, ſed ſecundum debet intelligi, vt accipiatur præſtituere. pro inuenire, & in via executionis.

Nota de præſtitutione finis.

¶Et nota ſemper ꝙ ratio naturalis, quæ eſt ratio informata ſyndereſi, non ſolùm eſt principiorum cõmuniſſimorum, ſed etiam finium propriorum, qui ſunt concluſiones deductæ ex principijs communiſſimis; mam & ad concluſiones particulares ratio naturalis inclinat, vt quod depoſitum eſt reddendum, & ꝙ temperatè eſt viuendum, quare & ratio naturalis poteſt præſtituere finem proprium virtuti, licet in ſyllogiſmo operatiuo præter æſtimationem rationis naturalis reſpectu maioris oportet ad eſſe intellectũ, qui eſt conſtitutus extremi. i. ſingularis propoſitionis, & minoris; ſed hoc fit poſt præſtitutionem finis virtutis per ſyllogiſmum prudentiæ, & de hoc 2. 2. q. 49. ar. 2. ad primum.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ principia artificialium non diiudicantur à nobis benè, vel malè ſecundùm diſpoſitionem appetitus noſtri, ſicut fines, quæ ſunt moralium principia; ſed ſolùm per conſiderationem rationis, & ideo ars non requirit virtutem perficientem appetitum, ſicut requirit prudentia.

¶Maior eſt quidem vera, tamen in hoc eſt diuerſitas, quia principia moralium diiudicãtur ſm diſpoſitionem appetitus noſtri, non ſic in artificialibus, vbi principia diiudicãtur ſolùm ſm rationem, vt patuit ſupra. Sufficit enim ad artificem, vt ſciat quomodo res ſit facienda, eſto res non aſſit. Minor vera, quia ſufficit ſola perfectio rationis in ſe. Negatur autem conſequentia, quia talis prudentia dependet à moralibus, ſicut à principijs, ſine quibus non fit perfectio rationis in moralibus, & diiudicantur principia ſecundùm diſpoſitionem appetitus. i. ſecundùm diſpoſitionem appetitus circa principia ht iudicium rationis, & intellectus ſm ꝙ eſt de particularibus finibus virtutum, quia vnuſquiſq; qualis eſt in affectu, talia videntur ei; affectus enim trahit rationem, vt iudicet ſecundùm ipſum; æſtimatio igitur recta, quæ vocatur etiam intellectus dependet ex affectu, vide ſecunda ſecundæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd prudentia non ſolùm eſt benè conſiliatiua, ſed etiam benè iudicatiua, & benè præceptiua, quod eſſe non poteſt niſi remoueatur impedimentum paſſionum corrumpentiũ iudicium, & præceptum prudentiæ, & hoc per virtutem moralem.

¶Ad maiorem, vera, ſed non ſolùm eſt benè conſiliatiua, ſed etiam benè iudicatiua, & præceptiua in particulari, quod non fit niſi remotis inordinatis paſſionibus per bonum affectum ad finem virtutis. Ad minorem, conſiliantur benè de particulari bono, vel de fine malo, non tamen de fine totius humanæ vitæ, ita ꝙ ipſum conſilium ad effectum deducant, ſed eſto ita eſſet. Negatur conſequentia, quia prudentiæ non eſt ſolùm conſiliari, ſed etiam ad effectum perducere conſilium in bonis, & hoc non faciunt niſi habentes virtutes morales. D. S. habet etiam de iſta minore, 2. 2. q. 47. ar. 13. ad tertium.

Ad Scotũ.

¶Nota hanc ſolutionem, & diligenter, nam & argumentum quod ſoluit, arguit & Scotus vbi ſup. qui benè arguiſſet ſi prudentia eſſet ſolùm conſiliatiua, & iudicatiua in vniuerſali, ſed eſt iudicatiua in particulari de agendo opere, & cum hoc præceptiua, & executiua, vt hic habes. Conſtat autem euidenter, quia nõ benè iudicatur in particulari, nec benè præcipitur, & agitur ſi affectus ſit malè diſpoſitus, quia ratio ſequitur in particulari affectũ, vt patet ex corpore; vnde ipſo malè diſpoſito eſto ſequitur iudicium indicatiuum, vel coniunctiuum, non tamen ſequitur præceptum, & iudicium in particulari cordiale, vt patebit inf. q. 77. ar. 2. Quare conſilium inuenitur ſine prudentia, ſimiliter iudicium, qđ exprimitur per deberet eſſe, ſed non quod exprimitur per oportet eſſe, & non aliter, quod eſt vltimus actus prudentiæ, vt ſup. ſæpius dictum fuit. Et hæc nota, quoniam multa dicta Scoti laborãt ex non aduertentia huius.

Quæſtio quinquageſimanona.

De comparatione moralium virtutum ad paſſiones.

Y DEinde conſiderandum eſt de diſtinctione moralium virtutum adinuicem. Et quia virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones diſtinguuntur ſecundùm diuerſitatem paſſionum, oportet primò conſiderare cõparationem virtutis ad paſſionem. Secundò diſtinctionem moralium virtutum ſecundùm paſſiones. Circa primum quærmntur quinq;. Primò, vtrum virtus moralis ſit paſſio. Secundò, vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione. Tertiò, vtrum poſsit eſſe cum triſtitia. Quartò, vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſsiones. Quintò, vtrum aliqua virtus moralis poſsit eſſe ſine paſsione.

¶Poſtquam determinauit de diſtinctione moralium ab intellectualibus. Hic determinat de diſtinctione moralium adinuicẽ. Et patet ordo, quia ſicut prius determinandum erat de intellectualibus, quã moralibus, ita & de diſtinctione earum à ſe, & ab alijs. Et quia virtutes morales ſunt circa paſſiones, & diſtinguuntur ſm diuerſitatem paſſionũ, ideo primò determinat quomodo virtus moralis ſe habeat ad paſſiones, ſecundò determinat de diſtinctione moralium virtutũ ſm paſſiones, quæſt. ſeq. Circa primum primò oſtendit, ꝙ virtus moralis non ſit paſſio, ſecundò quomodo ſe habeat ad paſſionem, articulis ſequen. poſt primum.

Vtrum virtus moralis ſit paſſio.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ virtus moralis ſit paſsio. Medium enim eſt eiuſdem generis cũ extremis; ſed virtus moralis eſt medium inter paſsiones; ergo virtus moralis eſt paſsio. 1. dif. 23. q. 1. ar. 3. q. 2.

¶ 2 Præt. virtus, & vitium cum ſint contraria ſunt in eodem genere; ſed quædam paſsiones vitia eſſe dicuntur, vt inuidia, & ira; ergo etiam quædam paſsiones ſunt virtutes.

¶ 3 Præt. miſericordia quædam paſsio eſt, eſt enim triſtitia de alienis malis, vt ſup. dictum eſt;* hanc autem Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutem, vt Aug. dicit in 9. de ciui. Dei;* ergo paſsio poteſt eſſe virtus moralis. *q. 35. ar. 8. *Aug. c. 5.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in 2. Ethic.* ꝙ paſsiones, neq; virtutes ſunt, neq; malitiæ. *Ariſt. c. 5.

¶Hic primò inquirit de conuenientia virtutis moralis ad paſsionem, an ſit paſsio.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ virtus moralis non poteſt eſſe paſsio, & hoc patet triplici ratione. Primò quidem quia paſsio eſt motus quidam appetitus ſenſitiui, vt ſup. dictum eſt;* virtus autem moralis nõ eſt motus aliquis, ſed magis principium appetitiui motus, habitus quidam exiſtens. *q. 22. ar. 3.

¶Concluſio reſponſiua in principio. Virtus moralis nõ poteſt eſſe paſsio. Probat hanc concluſionem tribus rationibus, quæ patebunt. Arguitur ergo primò ſic. Paſsio eſt quidam motus appetitus ſenſitiui, ſed virtus moralis non eſt motus, ſed principiũ motus, & actus habitus exiſtens, igitur, &c. Maior patuit, q. 22. ar. 3. Minor patuit, q 55 ¶Nota circa minorem, ꝙ virtus de qua loquimur (. i. moralis per eſſentiam) eſt principium appetitiui motus extẽdendo appetitiuum motum etiam ad motum voluntatis; ſed virtus moralis in appetitu ſenſitiuo eſt principium paſſionis, & elicitiuum; virtus autẽ moralis denominatione obiectiua, & extrinſeca eſt circa paſſiones directiuè, quia & paſsio poteſt imperari per rationem, vt patuit ſup. q. 24. D. S. autem hic loquitur de virtute morali circa paſsionem, tanquam propriam materiam, & talis eſt principium elicitiuum paſsionum, non. n. ſm modum Peripateticũ repugnat virtuti eſſe cũ paſsione, licet non ſm Stoicũ, vt patuit ſup. q. 24. ar. 2. & patebit. Conſequenter cum dicit. Concluſio reſponſiua

¶Secundò, quia paſsiones ex ſeipſis nõ habent rationem boni, vel mali; bonum. n. vel malũ hominis eſt ſm rationem, vnde paſsiones ſm ſe conſideratę habent ſe ad bonum, & ad malum, ſm ꝙ poſſunt conuenire rõni, vel non cõuenire, nihil autem tale põt eſſe virtus, cũ virtus ſolùm ad bonum ſe habeat, vt ſup. dictum eſt.* *q. 55. ar. 3.

¶Arguitur ex alia ratione pro concluſione. Paſsiones ſecundũ ſe nõ habent rationem boni, vel mali, ſed virtus ſecundùm ſe habet ſe ſolùm ad bonũ, igitur, &c. Probatur maior, bonũ, vel malũ hoſs eſt ſm rõnẽ; ſed paſsiones ſm ſe põt cõuenire, vel nõ cõuenire rõni, igitur maior vera. Et de iſtis patuit magis ſup. q. 24. ar. 1. ꝙa paſsiones acceptę rõne generis. i. vt motus ſenſualitatis abſtrahunt à bono, & malo, ſm ꝙ cõſiderantur in eſſe naturali, & ſunt indifferentes negatiuè extra genus moris. Minor principalis patuit, q. 55. ar. 3. ¶Nota, ꝙ & ſi paſsio poſſit eſſe bona, hoc tñ non hẽt ex rõne paſsionis poſitiuè, ſed ſolùm permiſſiuè. i. paſsioni, vt ſic nõ repugnat eſſe bonũ, ſed virtus ex propria rõne, & poſitiuè ſe hẽt ſolũ ad bonũ, & p cõſequẽs diſtinguũtur ſaltẽ quidditatiuè & formaliter. Et vt ex Phil. in 4. Phyſ. hãc põt, diſtinctio quidditatiua infert realẽ, qñ quodlibet eſt ens limitatũ, & ex neutrius quidditate prouenit idemptitas vnius cũ alio, de hoc alibi. Tunc ibi...

¶Tertiò, quia dato, ꝙ aliqua paſſio ſed habeat ad bonū ſolùm, vel ad malū ſolùm, ſecūdùm aliquem modū; tamen motus paſſionis, inquantum paſſio eſt, principiū habet in ipſo appetitu, & terminum in ratione, in cuius conformitatem appetitus tendit; motus autem virtutis eſt e cōuerſo, principium habens in ratione, & terminū in appetitu, ſm ꝙ à ratione mouetur, vnde in definitione virtutis moralis dicitur in 2. Ethicor.* ꝙ eſt habitus electiuus in medietate conſiſtens determinata ratione, prout ſapiens determinabit.

*Ariſt.c.6.

¶Subiungit tertiam rationē (& probatur, ꝙ ſaltem diſtinguentur formaliter, etiam loquendo de actu virtutis, & paſſionis, vt ſic) Probatur, dato, ꝙ paſſio aliqua ſe habeat tantùm ad bonum, ſecundùm aliquem modū (.i. vt eſt in homine habens obiectum cōueniens rationi, vt ſup. q. 24. ar. 4.) tamen vt paſſio eſt, habet principium in appetitu, & terminū in ratione; ſed motus virtutis eſt e conuerſo, igitur non ſunt idem ſaltem formaliter, & ſecundùm rationem, etiam loquendo de motu, & actu virtutis. Maior probatur, quia paſſio intelligitur emanare ab appetitu ſenſitiuo, & terminari ad obiectum, quod eſt conforme rationi. Minor probatur ex definitione virtutis, quia actus eius, qui eſt etiam paſſio procedit ex dictamine rectæ rationis, & terminatur tale dictamen rationis ad motum exercendum in ſenſualitate. Et loquitur D. S. de actu virtutis, qui eſt paſſio in ſenſualitate, quia talis actus habet principium ſaltem directiuum, & imperatiuum in ratione, vel non impeditiuum, & terminatur ſecundùm ſe, & realiter exercetur in ſenſualitate; vnde non eſt intelligendum, ꝙ actus talis habeat principium in ratione, quaſi eliciatur à ratione; ſed quia imperatur à ratione, & elicitur realiter immediatè ab appetitu ſenſitiuo. Et eſt fundamentum breuiter, quia actus humanus, & præſertim virtuoſus dicitur talis, vt eſt à ratione, & voluntate, igitur habet principium à ratione. Dicitur autem paſſio, quia ab appetitu ſenſibili, & quandoq; talis terminatur ad obiectum conforme rationi; ſed vt eſt ab appetitu ſenſitiuo non habet ꝙ ſit humanus, ſed vt ſenſitiuus appetitus mouetur à ratione, & ergo oportet ſuper paſſionem, vt ſic ad minus addere relationem ad rationem, vt principiū directū, vel indirectum, ſi debeat eſſe bona, vel mala moraliter; ita ꝙ ſit imperata à ratione, vel ſaltem non impedita, & potuerit impediri, & hoc ſi debeat eſſe mala.

¶Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ virtus ſm ſuam eſſentiam non eſt medium inter paſsiones, ſed ſm ſuum effectum, quia. ſ. inter paſſiones medium conſtituit.

¶Ad maiorem. Medium per eſſentiā, & per participationem eſt eiuſdem generis cum extremis, ſed non medium per cauſam, & ſecundùm effectum. Ad minorem, virtus moralis eſt medium, non quidem eſſentialiter (ita ꝙ ſit vna paſſio tertia media inter duas) ſed eſt medium inter effectum, quia conſtituit, & facit obſeruare medium in paſſionibus, medium videlicet inter abundantiam, & defectum, & medium, quod eſt viuere in materia paſſionum, vbi oportet, & quando oportet, &c. quod eſt medium inter vbi non oportet, & omiſſionem vbi oportet, &c. & hoc per ſe, & pro omni ſtatu competit virtuti; quòd autem vitet moleſtias paſſionum eſt per accidens, vt patet de ſtatu innocentiæ, vt patet pri. par. q. 95. artic. 3.

¶ Ad ſecundum dicēdum, ꝙ ſi vitium dicatur habitus ſecundùm quem quis malè operatur, manifeſtū eſt, ꝙ nulla paſſio eſt vitium; ſi verò dicatur vitium peccatū, quod eſt actus vitioſus, ſic nihil prohibet paſſionē eſſe vitium, & è contrario concurrere ad actum virtutis, ſm ꝙ paſſio, vel cōtrariatur rōni, vel ſequitur actū rōnis.

¶Maior vera, ſi æqualiter accipiantur ſunt in eodem genere, ita ꝙ vtrunq; accipitur pro habitu, ſi autem vnum accipitur pro habitu, & alterum pro actu, non oportet. Ad minorem, quædam paſſiones dicuntur vitia, prout vitium ſignificat motū, & actum vitioſum, ſed non vt nominat habitum, ergo quędam paſſiones ſunt virtutes. Negatur conſequentia, ſi virtus capitur (vt propriè accipitur) pro habitu, ſed deberet inferri, ergo paſſio poteſt pertinere ad virtutē, vt actus eius, & hoc pōt eſſe verū, vitiū n. ſignificat, & habitū, & actū, ſed virtus ꝓpriè ſolū habitū, vide inf. q. 71. ar. 1.

¶Ad tertium dicendum, quòd miſericordia dicitur eſſe virtus. i. virtutis actus, ſecundùm ꝙ motus ille animi rationi ſeruit, quando. ſ. ita præbetur miſericordia, vt iuſtitia cōſeruetur, ſiue cum indigenti tribuitur, ſiue cum ignoſcitur pœnitenti, vt Aug. dicit ibid.* ſi tamen miſericordia dicatur aliquis habitus, quo homo perficitur ad rationabiliter miſerendum, nihil prohibet miſericordiam, ſic dictam eſſe virtutem. Et eadem eſt ratio de ſimilibus paſſionibus.

*Aug.ep.c.

¶Ad maiorem dico, ꝙ nomen miſericordiæ ſignificat paſſionem, & poteſt ſignificare habitum virtutis moderatem triſtitiam, quę habetur de aliena miſeria, ne aliquis nimis compatiatur alienæ miſeriæ, vt iuſtitia deſeratur. Ad minorem, dico, ꝙ dicitur virtus. Vno modo (.i. actus virtuoſus) inquantum eſt paſsio moderata non impediens rationem, poteſt etiam eſſe virtus, ſed non vt paſſio etiam moderata. Sed negatur cōſequentia, quia ſm ꝙ paſſio, nō eſt virtus, ſed poteſt eſſe motus virtuoſus; ſed ſm ꝙ eſt virtus, eſt habitus concupiſcibilis circa paſſiones exiſtens.

¶Nota de iſta materia 2. 2. q. 30. ar. 3. vbi dicit ad 2. Miſericordia ſecundùm ꝙ eſt virtus, eſt virtus moralis circa paſſiones exiſtens, & reducitur ad illam medietatem, quæ dicitur nemeſis, quia ab eodem more procedunt, vt in 2. Rhetor. dicitur. Has autē medietates Philoſ. non ponit virtutes, ſed paſſiones, quia etiam, ſm ꝙ ſunt paſſiones, laudabiles ſunt; nihil tamen prohibet quin ab aliquo habitu electiuo prouenant, & ſm hoc aſſumūt rationem virtutis, hæc ille; & per hæc intelligis quid aſſertiuè ſentiendum ſit de miſericordia, quia D. S. in fine iſtius ſolutionis loquitur quaſi dubitatiuè, ſed in ſecunda ſecundæ, vbi iam in corpo. artic. loquitur aſſertiuè, quia miſericordia poteſt importare motum ſenſualitatis, & motum voluntatis, poteſt etiam importare habitum, quo perficitur quis ad rationabiliter miſerendum, vide ibidem.

Vtrum virtus moralis poſſit eſſe cum paſſione.

A

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis cum paſsione eſſe non poſsit. Dicit enim Philoſ. in 4. Topic.* ꝙ mitis eſt, qui non patitur; patiens autem qui patitur, & non deducitur; & eadem ratio eſt de omnibus virtutibus moralibus; ergo omnis virtus moralis eſt ſine paſsione.

1. q. 95. ar. 2. ad 2. Et 2. 2. q. 142. ar. 2. Et 4. diſt. 14. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3.

*Ariſt. c. 5.

¶ 2 Præt. virtus eſt quędam recta habitudo animę, ſicut ſanitas corporis, vt dicitur in 7. Phyſic.* vnde virtus quædam ſanitas animæ eſſe videtur, vt Tul. dicit in 4. de Tuſcul. quæſtionib.* paſsiones autem animæ dicuntur morbi quidam animæ, vt in eodem libro Tullius dicit;* ſanitas autem non compatitur ſecum morbum; ergo neque virtus compatitur animæ paſsionem.

*Ariſtot. text 17.

*Tul. lib. 4. in fo. lib. & in ſeq.

¶ 3 Præte. virtus moralis requirit perfectum vſum rationis etiam in particularibus; ſed hic etiam impeditur per paſsiones; dicit enim Philoſ. in 6. Ethic.* ꝙ delectationes corrumpunt exiſtimationem prudentiæ; & Saluſtius dicit in Cathelinario,* ꝙ non facilè verū perſpicit animus, vbi illa officiunt. ſ. animi paſsiones; virtus ergo moralis non poteſt eſſe cum paſsione.

*Ariſt. c. 5.

*Saluſt. in oſtione Cęſaris circa pnc.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 14. de ciui. Dei.* Si peruerſa eſt voluntas peruerſos habebit hos motus. ſ. paſsionum; ſi autem recta eſt, non ſolùm inculpabiles, verùm etiam laudabiles erunt; ſed nullum laudabile excluditur per virtutem moralē; virtus ergo moralis non excludit paſsiones, ſed poteſt eſſe cum ipſis.

*Aug. ca. 4. & 9.

¶ Habito, ꝙ virtus moralis non eſt paſsio. Quæritur nunc an poſſit eſſe cum paſsione, & primò in generali, ſecundò in ſpeciali de triſtitia. Tertiò quæritur, an oīs ſit ſemper circa paſsiones.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ circa hoc fuit diſcordia inter Stoicos, & Peripateticos, ſicut Aug. dicit in nono de ciui. Dei.* Stoici enim poſuerunt, quòd paſsiones animæ non poſſunt eſſe in ſapiente, ſiue virtuoſo; Peripatetici verò quorum ſectam Ariſtoteles inſtituit, vt Auguſt. dicit in 8. de ciui. Dei,* poſuerunt, quòd paſsiones ſimul cum virtute morali eſſe poſſunt, ſed ad medium reductæ.

*Aug. ca. 4.

*Aug. ca. 4.

¶Quia D. S. mouet hoc dubium propter varios modos dicendi, ideo primò recenſet duas opin. contrarias, ſaltem verbaliter. Secundò eas concordat, ibi. Hæc autem diuerſitas, &c. Tertiò ſm hanc concordationem pōnit concluſionem reſponſuam ad quętum, ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primum refert opinionem Stoicorum, & Peripateticorum, quorum primi reſpondebant ad quæſitum negatiuè ſimpliciter. Alij autem quorum ſectam Ariſt. inſtituit, reſpondebant cum limitatione, vt in litera, &c.

¶Hæc autem diuerſitas, ſicut Aug. ibid. dicit,* magis erat ſm verba, quàm ſm rerum ſententias. Quia enim Stoici non diſtinguebant inter appetitum intellectiuū, qui eſt voluntas, & inter appetitum ſenſitiuum, qui per

*Aug. loco hic dicto.

per irascibilem,& concupiscibilem diuiditur,nõ distinguebant in hoc passiones animæ ab alijs affectionibus humanis,ꝙ passiones animę sint motus appetitus sensitiui;aliæ verò affectiones,quæ nõ sunt passiones animæ, sunt motus appetitus intellectiui, qui dicitur voluntas, sicut Peripatetici distinxerunt; sed solùm quantum ad hoc,ꝙ passiones esse dicebant quascunq; affectiones rationi repugnantes, quę si ex deliberatione oriantur, in sapiente,seu in virtuoso esse non possunt; si autem subitò oriantur,hoc in virtuoso potest accidere, eo ꝙ animi visa,quę appellant phantasias,nõ est in potestate nostra, vtrum aliquando incidant animo, & cum veniunt ex terribilibus rebus,necesse est,vt sapiẽtis animũ moueãt, ita vt paulisper,vel paueſcat metu, vel tristitia contrahatur, tanquam his passionibus præuenientibus rõnis officiũ,nec tamen approbant ista, eisq; cõsentiunt, vt Aug. narrat in nono de ciui.Dei,* ab Aulo Gellio dictum.—

*Aug.c.4.

¶Hic consequenter illas opiniones concordat,ostendens ꝙ talis diuersitas est magis verbalis,quàm realis, vt patet:etiam patuit sup.q.24.ar.2.quia Stoici per passiones intelligunt tantùm motus sensualitatis inordinatos rationi repugnantes; Peripatetici autem largius loquũtur, & extendunt nomen passionis pro omni motu sensualitatis,siue ordinato,siue inordinato, & imperato,vel præueniente rationem,& per consequens habent aliter respondere.

¶Nota,ꝙ de materia huius articu. pulchrè loquitur D.S.in de Verita.vbi tam immediatè.s.q.26.ar.8.ad 2. vbi inter cætera dicit. Probat ẽt Aug.ex cuiusdam Stoici (.s.Auli Gellij) confessione,ꝙ etiam volebant Stoici huiusmodi affectus.s.subditos in anima sapientis esse,sine hoc tamen ꝙ approbentur,vel ꝙ eis consentiatur quas quidem passiones non dicebant, sed visa animi,vel phantasias,& sic patet,&c. Sic ergo secundùm Stoicorum sententiam—. Macrobius, & Plotinus dicunt passiones cum virtute purgati animi non esse,non quia non sint aliqui subiti motus passionum in huiusmodi virtuosis;sed quia nec rationem trahunt,nec adeo vehementes sunt,ꝙ pacem mentis multum perturbent. Secundùm etiam ꝙ Philoso.in 7.Ethic.dicit, concupiscentiæ in temperatis non sunt fortes sicut in cõtinentibus, quamuis in neutris ratio ad consensum trahitur,vide,&c.

¶Nota autem hæc verba, quia non est mens, ꝙ cum virtute purgati animi non sint passiones,sed non vehementes, nec imperatæ inordinatè, vt etiam habet clarè D.S.de Veri.sup.ar.7.ad 6.

¶Sic igitur si passiones dicantur inordinatę affectiones,non possunt esse in virtuoso,ita quòd post deliberationem eis cõsentiatur, vt Stoici posuerunt. Si verò passiones dicantur quicunque motus appetitus sensitiui,sic possunt esse in virtuoso, secundùm quòd sunt à ratione ordinati, vnde Arist.dicit in secundo Ethic.* quòd non benè quidam determinãt virtutes impassibilitates quasdam,& quietes,quoniam simpliciter dicunt; sed deberent dicere, ꝙ sunt quietes à passionibus, quæ sunt vt non oportet,& quando non oportet.—

*Arist.c.3.

¶Hic vltimò secundùm concordiam declaratam superius ponit conclusionem responsiuam,talem. Si passiones dicantur inordinatę affectiones non possunt esse in virtuoso(.s.ita ꝙ post deliberationem eis consentiatur.) Si verò passiones dicantur quicunque motus appetitus sensitiui,possunt esse in virtuoso,secundùm ꝙ sunt à ratione ordinati;illius cõclusionis primam partem D. S. relinquit probatã ex auctoritate Auli Gellij, quã Aug. refert. Et secunda pars probatur authoritate Aristotelis,&c. Et potest trahi ratio ex vno verbo D.S.pro secunda parte,talis. Quicquid potest esse à ratione ordinatum potest stare cum virtute, sed passio aliqua (.s.moderata,& sequens rationem) potest esse à ratione ordinata,& moraliter bona, igitur potest esse cum virtute. Maior patet, quia virtus nihil aliud est quàm habitus rationi consentaneus,& conformis, ergo id quod est etiam rationi conforme potest esse cum virtute. Minor patuit supra,q.24.articu.2. & sæpius. Stant ergo cum temperantia passiones.i.motus subiti præuenientes,quibus non consentitur,& etiam motus procedentes ex deliberatione,sed ordinati; sed non passiones inordinatæ, & perturbantes,& præsertim imperatę, & habentes se cõsequenter, & hęc est probatio secundæ partis. Prima pars probatur, quia virtus est quo nullus malè vtitur;sed cõsentire passionibus inordinatis post deliberationem,est malus vsus,& peccatum; ideo non potest esse cum virtute (quasi ex virtute.)

Conclusio.

¶ Confirmatur conclusio quo ad secundam partem argumento in contrarium—.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Philoso.exemplum illud inducit sicut & multa alia in libris logicalibus,non secundùm opinionem propriam,sed ſm opin.aliorum; hæc autem fuit opinio Stoicorũ, ꝙ virtutes essent sine passionibus animæ. Quam Philoso.excludit in 2.Ethic.* dicens,virtutes non esse impassibilitates. Potest tamen dici,ꝙ cum dicitur,ꝙ mitis non patitur, intelligendum est secundùm passionem inordinatam—.

*Arist.c.3.

¶Ad maiorem, qui mitis est non patitur passione immoderata cui consentiat. Patiens autem in proposito dicitur, qui subest tristicijs vehementibus,non solùm prouenientibus ab extra, sed etiam ab intra. Etiam talis patientia (vt sup.dicebatur,q.58.ar.3. ad tertium.) non est virtus, sed minus virtute. Secundò dicitur,ꝙ illa propositio non est Arist.ex propria sententia.Sed refert eam, vel vtitur ea quasi probabili vsq; ad aptum locũ reprobationis.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa,& omnes similes,quas Tul. ad hoc inducit in libro de Tusculanis quæstionib.* procedit de passionibus, secundùm ꝙ significant ordinatas affectiones.—

*Tul.lib 4. fol.3.lib.& sequen.

¶ Maior fuit sup.glossata,q.55.ar.2.ad primum, quia est sanitas quædam,quo ad hoc,ꝙ est determinata dispositio partiũ animæ adinuicem. Ad minorem, negatur vniuersaliter, ꝙ quælibet passio sit morbus animæ,sed solùm inordinata,& vehemens. Sed verum est,ꝙ inordinata affectio est morbus. Tullius loquitur de passionibus modo Stoicorum restrictè solùm, vt significant inordinatas affectiones, vt patet etiam sup.q.24.ar.2.in fi.corpo. Qui deficit,dicens quamlibet passionem esse morbum,saltẽ mediocrem. Passio enim mediocris,& moderata,nullus morbus est.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ passio præueniens iudicium rationis si in animo prævaleat, vt ei consentiatur, impedit consilium, & iudicium rationis; si verò sequatur quasi ex ratione imperata adiuuat ad exequendum imperium rationis.—

¶Ad minorem dico, ꝙ vsus rõnis impeditur per passionẽ præuenientem si ei consentiatur. Tamen passio consequens non impedit,immo est ex ratione perfecta. Et esto in executione rationẽ aliqualiter obnubilet, tamen recompensat per promptitudinem executionis. Et de his ad longum habitum est sup.q.24.ar.3.ad 1. Et in de Veri.Mate.26.ar.7.ad tertium—.

Vtrum virtus cum tristitia esse possit.

B

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ virtus cum tristitia esse non possit. Virtutes enim sunt sapientiæ effectus, ſm illud Sap.8. Sobrietatem,& iustitiã docet.s.Diuina sapientia,prudentiam, & virtutem; sed sapientiæ conuictus non habet amaritudinem, vt postea subditur; ergo nec virtutes cum tristitia esse possunt.

2.2.q.56.ar.1.ar.9. Et 4. dist. 14.q.1. artic.1.q.2. ad 3. Sap.8.

¶ 2 Præt. Tristitia est impedimentum operationis, vt patet per Philoso.in 7.* & 10.* Ethic.sed impedimentum bonæ operationis repugnat virtuti; ergo tristitia repugnat virtuti.

*Arist.c.11. *Arist.c.4. & 5.

¶ 3 Præt. Tristitia est quædam animi ægritudo, vt Tullius eam vocat in 3.de Tuscul. quæst.* sed ægritudo animæ contrariatur virtuti, quæ est bona animæ habitudo; ergo tristitia contrariatur virtuti, nec potest simul esse cum ea—.

*Tul.lib 4. fol.3.lib.& sequen.

¶ Sed contra est,ꝙ Christus fuit perfectus virtute,sed in eo fuit tristitia,dicit.n.vt hĩ Mat.26.Tristis est anima mea vsq; ad mortem;ergo tristitia potest esse cũ virtute.

Mat.26.

¶Quærit nunc de vna passione speciali (quam Stoici à virtuoso tollebant) scilicet tristitia.

¶Respondeo dicendum,quòd sicut dicit Aug.14.de ciui.Dei,*Stoici voluerunt pro tribus perturbationibus in animo sapiẽtis esse tres eupathias.i.tres bonas passiones,pro cupiditate.s. voluptatẽ,pro lętitia gaudium,pro metu cautionem,pro tristitia verò negauerunt posse aliquid esse in animo sapientis duplici ratione.Primò quidem,quia tristitia est de malo,quod iam accidit; nullum aũt malum æstimant posse accidere sapienti; credideruũt enim ꝙ sicut solũ hominis bonum est virtus; bona aũt corporalia nulla bona hominis sunt, ita solũ inhonestũ est hominis malum,quod in virtuoso esse nõ potest. —

*Aug.ca.8.

¶In hoc corpore duo principaliter facit. Primò deducit opinionem,& sentimentum Stoicorum circa hoc quæsitum, & corũ fundamenta, & ea destruit. Secundò respondet ad quæsitum ſm veritatem, ibi. Sic igitur dicendum, &c. Quo ad primum primò refert

refert opinionem prædictorum cum vno eorum fundamento. Secundò ſecundum fundamentum, & ſecundam rationem eorum, ibi. Secundò mouebantur, &c. Facit ergo primò, quod dictum eſt. Secundò multipliciter illud improbat, ibi. Sed hoc irrationabiliter, &c. Dixerunt ergo Stoici, quòd nullo modo triſtitia poſſet eſſe in animo ſapientis, nec aliquid loco eius poſſet eſſe in eo, ſicut loco quarundã aliarũ. Et ponunt huius rõnem primã quæ fundatur in duobus. Primò in hoc, ꝙ corporalia non ſunt bona ſapientis, & per conſequens detrimentũ eorũ nõ eſt malũ. Secundò, quia inhoneſtũ, & malum repugnans virtuti in ſapiente, & virtuoſo eſſe non poſſit. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed hoc irrationabiliter dicitur, cũ enim homo ſit ex anima, & corpore compoſitus, id quod confert ad vitam corporis conſeruandam aliquod bonum hominis eſt, non tamen maximum, quia eo poteſt homo malè vti; vnde & malum huic bono contrarium in ſapiente eſſe poteſt, & triſtitiam moderatam inducere.

¶ Reprobat hanc rationem primam Stoicorum, & illa fundamenta, quatuor rationibus, quæ patebũt. Prima ratio eſt. Id quod confert ad vitam corporis conſeruandam eſt aliquod bonum hominis, quamuis non maximum. Minor ſuppletur, ſed corporalia bona ſunt huiuſmodi. Maior probatur quo ad ambas partes, &c. Deinde ibi.

¶ Præt. Et ſi virtuoſus ſine graui peccato eſſe poſſit; nullus tamẽ inuenitur, qui abſq; leuibus peccatis vitam
1.Ioan.1. ducat, ſecundùm illud 1.Io.1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus.

¶ Eſt ſecunda ratio D.S. contra hoc quod dicunt, ꝙ ſapienti, & virtuoſo poſſit nullum malum accidere, de quo triſtari debeat. Maior. Et ſi virtuoſus ſine graui peccato eſſe poſſit, non tamen ſine venialibus. Minor ſuppletur, ſed de his laudabiliter triſtatur, igitur &c. Conſequenter ibi.

¶ Tertiò, quia virtuoſus, & ſi peccatum non habeat, fortè quandoq; habuit, & de hoc laudabiliter dolet, ſm
2.Cor.7. illud 2.ad Cor.7. Quæ ſecundùm Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.

¶ Arguitur tertiò contra idem, quia eſto nullum malum moris ſaltem, tam accidat, poteſt tamen accidiſſe. Et arguitur ſic. Maior, quia virtuoſus & ſi peccatum non habeat, fortè tamen quandoq; habuit. Minor, ſed de hoc laudabiliter dolet, & triſtatur, ideo cum virtute ſtat triſtitia. Tunc ibi.

¶ Quartò, quia poteſt etiam dolere laudabiliter de peccato alterius; vnde eo modo quo virtus moralis cõpatitur alias paſſiones ratione moderatas, compatitur etiam triſtitiam.

¶ Improbat idem ſic, virtuoſus poteſt laudabiliter triſtari de malo alterius, igitur cum virtute poteſt eſſe triſtitia. Doc. Sanc. ex his infert per viam corollarij concluſionem reſponſiuam, ſed clarius ponitur in fine.

¶ Secundò mouebantur ex hoc, quòd triſtitia eſt de præſenti malo, timor autem de malo futuro, ſicut delectatio de bono præſenti, deſiderium verò de bono futuro; poteſt autem hoc ad virtutem pertinere, quòd aliquis bono habito fruatur, vel non habitum habere deſideret, vel quòd etiam malum futurum caueat; ſed quòd malo præſenti animus hominis ſubſternatur, quod fit per triſtitiam, omnino videtur contrarium rationi, vnde cum virtute eſſe non poteſt.

¶ Hic conſequenter procedit ad ſecundam rationem Stoicorum, quam primò refert. Secundò ſimiliter eam improbat, ibi. Sed hoc irrationabiliter, &c. Fuit ergo ſecunda ratio prædictorũ, quia inconuenientis omnino videtur, vt animus virtuoſus præſenti malo ſubſternatur, quod requirit triſtitia, quæ eſt de malo præſenti, & ergo non eſt triſtitia in virtuoſo, licet quædam aliæ paſſiones eſſe poſſint, &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed hoc irrationabiliter dicitur, eſt.n. aliquod ma-
Art.præc. lum, qđ poteſt eſſe virtuoſo præſens, vt dictũ eſt, quod quidem malũ rõ deteſtatur, vnde appetitus ſenſitiuus in hoc ſequitur deteſtationẽ rõnis, ꝙ de huiuſmodi malo triſtatur, moderatè tñ, ſm rõnis iudiciũ; hoc aũt pertinet ad virtutẽ, vt appetitus ſenſitiuus rõni conformetur, vt
Art.1.huius quæſt. dictũ eſt. Vnde ad virtutem pertinet, ꝙ triſtetur moderatè, in quibus triſtandũ eſt, ſicut etiam Philoſo. dicit in
Ariſt.c.6. & 7. 2.Ethic. & hoc etiam vtile eſt ad fugiendum mala, ſicut enim bona propter delectationem promptius quęruntur, ita mala propter triſtitiam fortius fugiuntur.

¶ Repreheudit & hoc fundamẽcum eorum, & arguitur ſic, aliquod malum poteſt eſſe virtuoſo præſens, quod ratio deteſtatur; ſed ad virtutem pertinet, vt appetitus ſenſitiuus etiam idem malum deteſtetur. Vnde ad virtutem pertinet, &c. Maior patet ex dictis in artic. iſto. Minor patet, quia deteſtando malum ſenſualitas ſequitur rationem, & ei conformatur, &c. Et confirmatur auctoritate Philoſophi 2.Ethicorum. Et confirmatur, ꝙ pertineat ad virtutem malum deteſtari, etiam per appetitum ſenſitiuum. Illud eſt virtus, quod eſt vtile ad fugiendum mala; ſed triſtitia ẽt ſenſitiua vtilis eſt ad fugienda mala, ergo. Minor probatur à ſimili, quia ſicut bona propter delectationem fortius quæruntur, ita mala fortius fugiuntur. Et de hoc patuit ſup.q.39.ar.3. quia gemi natur cauſa fugæ. ſ. malum, & triſtitia de ipſo, quæ etiam naturaliter ſecundùm ſe eſt fugibilis, &c.

¶ Sic igitur dicendum eſt, ꝙ triſtitia de his, quæ conueniunt virtuti non poteſt ſimul eſſe cum virtute, quia virtus in proprijs delectatur; ſed de his quæ quocunque modo repugnant virtuti, virtus moderatè triſtatur.

¶ Hic vltimò D.S. ex omnibus his reſpondet ad quæſitum ſecundùm veritatem, tali concluſione. Triſtitia de his, quæ conueniunt virtuti non poteſt eſſe ſimul cum virtute; ſed de his, quæ quocunque modo repugnant virtuti virtus moderatè triſtatur. Et quamuis reprobatio præcedentis opinionis ſit eius probatio, nihilominus tamen etiam aliquibus verbis D.S. probat, & quo ad primam partem arguitur ſic. Virtus in proprijs delectatur, ergo prima pars vera. Antecedens patet, quia virtus eſt principium intrinſecum, & aſſimilatur naturæ, ergo in proprijs delectatur. Secunda pars patuit in corpore articuli, quia in virtuoſo ſenſualitas conformis eſt rationi; ſed ratio deteſtatur ea, quæ ſunt cõtra virtutẽ, ergo ſenſualitas, quę deteſtatio eſt triſtitia in ſenſualitate.

¶ Et confirmatur concluſio reſponſiua argu. in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ex illa authoritate habetur, ꝙ de ſapientia ſapiens non triſtatur; triſtatur tamen de his, quæ ſunt impeditiua ſapientiæ, & ideo in beatis in quibus nullum impedimentum ſapientiæ eſſe poteſt, triſtitia locum non habet.

¶ Placet maior, & præſertim vera eſt de virtutibus infuſis. Ad minorem, ſapientiæ conmictus non habet amaritudinem de his, quæ ſunt ſapientiæ; ſed tamen habet amaritudinem de his, quæ ſapientiæ contrariantur, quæ amaritudo, & triſtitia affinis eſt ſapientiæ. De his patuit ex intentione ſupra, quæſt.35. artic.5. Vnde in beatis, vbi non poteſt eſſe ſapientiæ impedimentum, ibi non eſt triſtitia.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ triſtitia impedit operationem de qua triſtamur; ſed adiuuat ad ea promptius exequenda per quæ triſtitia fugitur.

¶ Maior eſt diſtinguenda ſecundùm ſup. habita, q.37.art.3. triſtitia eſt impedimentum operationis ad quam comparatur, ſicut ad obiectum de quo eſt triſtitia. Nõ autem impedit operationem ad quam ſe habet, vt cauſa ad effectum, immo ipſam promouet. Dum enim quis triſtatur in re aliqua, illa triſtitia eſt cauſa vt operetur diligenter ad repellendam rem contriſtantem. Minor conceditur, ergo triſtitia, verum, de operatione virtuoſa repugnat virtuti; ſed triſtitia de impedientibus virtutem promouet operationem virtuoſam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd triſtitia immoderata eſt animæ ægritudo, triſtitia autem moderata ad bonam habitudinem animę pertinet ſm ſtatũ præſentis vitę.

¶ Ad tertium patet ex articulo præcedenti. Ad maiorem triſtitia immoderata, & illicita cui conſentitur, eſt animi ægritudo; ſed non moderata de contrarijs virtuti, immo talis pertinet ad virtutem pro præſenti ſtatu. Minor vera, ergo triſtitia, verum, de his, quæ ſunt virtutis, & immoderata contrariatur virtuti; ſed non triſtitia de contrarijs virtuti, & moderata.

Vtrum omnis virtus moralis ſit circa paſſiones.

C

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd omnis virtus moralis ſit circa paſſiones. Dicit enim Philoſoph. in 2.Ethic. *ꝙ circa voluptates, & triſtitias eſt moralis virtus; ſed delectatio, & triſtitia ſunt paſſiones, vt ſupra dictum eſt;* ergo omnis virtus moralis eſt circa paſſiones.

Infra, q.60. ar.4. conc.
* Ariſt.c.3.
*q.31.ar.1. & q.35.ar.1.

¶ 2 Præt. rationale per participationem eſt ſubiectum moralium virtutum, vt dicitur in primo Ethicorum;* ſed huiuſmodi pars animæ eſt in qua ſunt paſſiones, vt ſupra dictum eſt;* ergo omnis virtus moralis eſt circa paſſiones.

* Ariſt.c.vl.
*q.13.ar.1.

¶ 3 Præterea,

¶ 3 Præterea, in omni virtute morali eſt inuenire aliquam paſſionem; aut ergo omnes ſunt circa paſsiones, aut nulla; ſed aliquæ ſunt circa paſsiones, vt fortitudo, & temperantia, vt dicitur in 3. Ethic.* ergo omnes virtutes morales ſunt circa paſsiones.

*Arist. c.6. & 10.

¶ Sed contra eſt, q̃ iuſtitia, quæ eſt virtus moralis, non eſt circa paſsiones, vt dicitur in 5. Ethic.*

*Arist. ex priorib. 4. cap. elicit.

¶ Quia dictum eſt, q̃ virtus moralis ſtat cũ paſſione, ideo quærit hic an omnis virtus moralis ſit circa paſſiones, ſicut circa materiam propriam.

¶ Reſpondeo dicendum, q̃ virtus moralis perficit appetitiuam partem animæ ordinãdo ipſam in bonum rationis; eſt autem rationis bonum id, quod eſt ſecundùm rationem moderatum, ſeu ordinatum; vnde circa omne id quod contingit ratione ordinari, & moderari, contingit eſſe virtutem moralem.

¶ Concluſio reſponſiua ponitur in fine, talis Non omnis virtus moralis eſt circa paſſiones (ſ. ſicut circa propriam materiã, propter ſolutionem primi,) ſed quædam circa operationes, probatur clarè in litera. Circa omne id quod contingit ratione ordinari, & moderari, contingit eſſe virtutem moralem; ſed contingit ratione ordinari, non ſolùm paſſiones appetitus ſenſitiui, ſed etiam operationes appetitus intellectiui, qui eſt voluntas, quæ non eſt ſubiectum paſſionis; ergo ſequitur concluſio Huius rationis D.S. ponit, & probat, primò maiorem, ſecundò minorem, ibi. Ratio autem, &c. Maior ergo probatur, quia virtus moralis perficit partem appetitiuam animæ, ordinando ipſam in bonum rationis; ſed bonum rationis eſt id, quod eſt ratione ordinatum, ergo ſequitur maior. Deinde cum dicit.

¶ Ratio autem ordinat non ſolùm paſsiones appetitus ſenſitiui, ſed etiã ordinat operationes appetitus intellectiui, qui eſt voluntas, quę nõ eſt ſubiectum paſsionis, vt ſup. dictum eſt,* & ideo non omnis virtus moralis eſt circa paſsiones; ſed quædam circa paſsiones, quædam circa operationes.

*q.24. ar.3.

¶ Ponit minorem principalem, quæ patuit ſup. q.22. art.3. quo ad vltimam partem. ſ. q̃ in appetitu intellectiuo non ſint paſſiones. Alia pars minoris eſt nota, quia operationes, quæ ſunt ad alterum, etiam ratione ordinari, & moderari poſſunt, circa quas eſt iuſtitia, vt infra patebit quæſt. ſeq.

¶ Et confirmatur concluſio, quo ad ſecundam partem argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ non omnis virtus moralis eſt circa delectationes, & triſtitias, ſicut circa propriam materiam; ſed ſicut circa aliquid conſequens ad proprium actum; omnis enim virtuoſus delectatur in actu virtutis, & triſtatur in contrario. Vnde Philoſophus poſt præmiſſa verba ſubdit,* quòd ſi virtutes ſunt circa actus, & paſsiones; omni autem paſsioni, & omni actui ſequitur delectatio, & triſtitia; propter hoc virtus erit circa delectationes, & triſtitias, ſcilicet circa aliquid conſequens.

*Arist. li.2. Ethic.c.3.

¶ Ad maiorem reſpondet hic, & in 2.2.q.58.ar.9.ad primum. Circa voluptates, & triſtitias eſt moralis virtus. Verum, aliquæ, ſicut circa propriam materiam, non omnes; ſed omnes ſunt circa ipſas, ſicut circa aliquid conſequens proprium actum, quia delectatur in actu proprio, triſtatur in contrario, extendendo delectationem ad gaudium propter iuſtitiam, quæ quidem ſemper eſt cum gaudio, ſed non ſemper cum delectatione, niſi ſit perfecta, vt redundet in ſenſualitatem, vt patet artic. 5. in cor. Et ſecundò, eſt omnis virtus circa iſta, ſicut ſiues conſequentes omnes virtutes etiam iuſtitiam, quia non eſt iuſtus, qui non gaudet operationibus iuſtis, & ſic de alijs. Minor vera, præſertim de delectatione; triſtitia enim accipitur magis pro actu appetitus intellectiui. Vltra. Ergo omnis eſt circa paſsiones, ſicut circa propriam materiam, & obiectum, vt hic loquimur, negatur, ſed ad ſenſum Philoſophi, qui tactus eſt, &c.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd rationale per participationem non ſolùm eſt appetitus ſenſitiuus, qui eſt ſubiectum paſsionum; ſed etiam voluntas in qua non ſunt paſsiones, vt dictum eſt.*

Dub. 2139.

*In corpo.

¶ Maior vera, de moralibus per eſſentiam, & hoc dico propter prudentiam, quæ eſt in rationali per eſſentiam, & tamen connumeratur moralibus; ſed hoc eſt ſolùm propter materiam, nõ quia per eſſentiam ſit moralis, vt patuit q.58.ar.3.ad primum. Ad minorem. Si rigoroſè examinaretur, non eſſet vndequaq; vera, quia vt ſup. dictum fuit, q.56.ar.6.ad 2. rationale per participationem eſt vniuerſaliter appetitiuum. Vnde huiuſmodi pars ſ. rationale per participationem, non eſt ſecundùm ſe totum ſubiectum paſsionis, quia non ſecundùm voluntatem. Vnde negatur conſequentia, quia illa virtus, quę eſt in voluntate non eſt circa paſsiones, tanquam circa materiam; eſto aliqua delectatio, vel magis gaudium aliquod, iuſtitiæ opera conſequatur, vt patet artic. quinto ſequen. in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in quibuſdam virtutibus ſunt paſsiones, ſicut propria materia, in quibuſdam autem non; vnde non eſt eadem ratio de omnibus, vt infra oſtendetur.*

*q.60.ar.2.

¶ Si aſſumptum intelligitur, q̃ in omni virtute morali eſt inuenire paſſionẽ ſicut materiã virtutis, negatur. Vltra, aut ergo, &c. Dico, q̃ nõ oĩs eſt circa paſſiones, ſed aliqua; ſed negatur cõſequentia. Et ratio diuerſitatis patebit, q.60.ar.2. quia bonũ quarundam virtutũ attenditur in operatione per cõparationẽ ad alterũ, ideo talis virtus eſt de operatione, ſicut de propria materia. In quibuſdam aũt virtutibus, & operationibus virtutis, attenditur bonum per commenſurationem ad operantem, qũo videlicet afficiatur circa eas, & ſic non eſt par ratio, ſed de hoc poſtea. Et de materia iſtius artic. 2.2.q.58.ar.9. &c.

Vtrum aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine paſſione.

D

Infra, q.60. ar.2.cor.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd virtus moralis poſsit eſſe abſque paſsione; quantò enim virtus moralis eſt perfectior, tantò magis ſuperat paſsiones; ergo in ſuo perfectiſsimo poteſt eſſe omnino abſq; paſsionibus.

¶ 2 Præt. tunc vnumquodq; eſt perfectum quando eſt remotum à ſuo contrario, & ab his, quæ ad contrarium inclinant; ſed paſsiones inclinant ad peccatum, qđ virtuti contrariatur, vnde Ro.7. nominantur paſsiones peccatorũ; ergo perfecta virtus eſt oĩno abſq; paſsione.

Rom.7.

¶ 3 Præt. ſecundùm virtutem Deo conformamur, vt patet per Aug. in lib. de moribus eccleſię;* ſed Deus omnia operatur ſine paſsione; ergo virtus perfectiſsimæ eſt abſq; omni paſsione.

*Aug. li.1. c.6. & 11.

¶ Sed contra eſt, q̃ nullus iuſtus eſt, qui non gaudet iuſta operatione, vt dicitur in pri. Ethic.* ſed gaudium eſt paſsio; ergo iuſtitia non poteſt eſſe ſine paſsione, & multò minus aliæ virtutes.

*Arist.c.1.

¶ Quia dictũ eſt in artic. præced. q̃ virtus moralis eſt aliquo modo circa paſsiones, vel ſ. ſicut materiã, vel ſinem conſequentem, quærit iſte artic. an aliqua virtus poſſit eſſe ſine omni paſſione.

¶ Reſpondeo dicendum, q̃ ſi paſsiones dicamus inordinatas affectiones, ſicut Stoici poſuerunt, ſic manifeſtũ eſt, q̃ virtus perfecta eſt ſine paſsionibus; ſi verò paſsiones dicamus oẽs motus appetitus ſenſitiui, ſic planũ eſt, q̃ virtutes morales, quæ ſunt circa paſsiones, ſicut circa propriam materiam, ſine paſsionibus eſſe nõ poſſunt; cuius ratio eſt, q. ā fm hoc ſequeretur, q̃ virtus moralis faceret appetitum ſenſitiuum omnino otioſum, nõ autem ad virtutem pertinet, q̃ ea, quæ ſunt ſubiecta rationi à proprijs actibus vacent; ſed quòd exequantur imperium rationis proprios actus agendo.

¶ D.S. diſtinctè reſpondet ad quæſitum. Vnde ponit duas concluſiones reſponſiuas. Secundam ibi. Virtutes verò, &c. Concluſio prima, virtus moralis perfecta poteſt eſſe ſine omnibus paſſionibus inordinatis; ſed virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones, ſicut circa propriam materiam, nõ poſſunt eſſe ſine paſſionibus, ſi capiatur paſſio pro omni motu appetitus ſenſitiui. Primã partem huius concluſionis relinquit notam ex ſupra dictis, artic. 2. Sed ſecundam partem probat duplici medio. Secundum ponit ibi. Vnde ſicut, &c. Primum ergo medium tendit ad inconueniens, quod eſt tale. Non pertinet ad virtutem, q̃ ea, quæ ſunt ſubiecta rationi à proprijs actibus vacent, & ſint otioſa; ſed ſi virtus moralis circa paſsiones exiſtens non poſſit eſſe cum paſſione quacunq;, faceret appetitum ſenſitiuum omnino otioſum, & vacantem, ergo ſequitur ſecunda pars concluſionis. Maior patet ex ſupra dictis extra literam, quia virtus eſt habitus operatiuus, & perficit potentiam in qua eſt ad operandum, non ad vacandum. Minor etiam patet extra literam, quia omnis operatio appetitus ſenſitiui eſt paſſio, ergo virtus tollens omnem paſſionem tollit omnem operationem ab appetu ſenſitiuo. Tunc ibi.

¶Vnde ſicut virtus mẽbra corporis ordinat ad actus exteriores debitos; ita appetitum ſenſitiuum ad motus proprios ordinatos.

¶Probat alio medio (.ſ.ſimilitudine) prædictam ſecundã partem concluſionis, ſic. Sicut ſe habet virtus ad membra corporis, quo ad operari, ita ad appetitum ſenſitiuum; ſed virtus ordinat membra corporis ad actus exteriores debitos; ergo etiam ordinat appetitũ ſenſitiuum ad motus proprios ordinatos; ſed tales ſunt paſſiones, ergo virtus moralis in appetitu ſenſitiuo exiſtens non ſolùm non compatitur, immo ordinat, & elicit paſſiones moderatas, & regulatas.

¶Virtutes verò morales, quæ non ſunt circa paſſiones, ſed circa operationes, poſſunt eſſe ſine paſſionibus, & huiuſmodi virtus eſt iuſtitia, quia per eas applicatur voluntas ad proprium actum, qui non eſt paſſio.

¶Hic conſequenter ponit ſecundam concluſionem reſponſiuam, quam magis etiam ſecundò explicat, & declarat alia cõcluſione, ibi. Sed tamen, &c. Concluſio ergo ſecunda eſt, morales virtutes, quæ non ſunt circa paſſiones, ſed circa operationes, poſſunt eſſe ſine paſſionibus, ſicut iuſtitia. Probatur, virtutes huiuſmodi ſunt in voluntate applicando ad proprium actum; ſed ille proprius (.ſ.actus) non eſt paſſio, ſed operatio exterior, & interius velle, ergo. Et intelligitur iſta concluſio, & probatio eius præſertim de voluntate non multum perfecta, & feruida reſpectu operationis iuſtæ, quia ad talem ſequitur quidem gaudium in virtuoſo, quod eſt in voluntate, & non eſt paſſio; ſed ſi voluntas multũ gaudeat de actu iuſto, tunc poteſt etiam concitare, & redundare in appetitum ſenſitiuum. Tunc ibi.

¶Sed tamen ad actum iuſtitiæ ſequitur gaudium ad minus in voluntate, quod non eſt paſſio, & ſi hoc gaudium multiplicetur per iuſtitiæ perfectionem, fiet gaudij redundantia vſq; ad appetitum ſenſitiuum, ſm ꝙ vires inferiores ſequuntur motum ſuperiorem, vt ſup. dictum eſt,* & ſic per redundantiã huiuſmodi quãtò magis fuerit perfectior, tantò magis paſſionem cauſat. *q.17.ar.7. q.24.ar.3.

¶Declarat præcedentem concluſionem vna alia concluſione tali, quantò motus ſuperior. ſ. voluntatis gaudentis de actu iuſtitiæ fuerit perfectior, tantò magis paſſionem cauſat. Probatur, qa ad actum iuſtitiæ ſequitur gaudiũ, ad minus in voluntate; ſed ſi hoc gaudium multiplicetur per iuſtitiæ perfectionem fiet redundantia ad appetitum inferiorem ſenſitiuum, ergo. Maior patet, quia non eſt iuſtus, niſi gaudeat de operatione iuſta. Minor patet, quia vires inferiores ſequuntur motum ſuperiorum, ergo? minor vera.

ARGVMENTVM in contrarium non eſt purum, ſed debet moderari poſt dicta in corpore, concluſione tertia. Maior vera, nullus eſt iuſtus niſi gaudeat, &c. ſed tale gaudium non eſt paſſio; ſed ſi fuerit intenſum conſequitur ipſum paſſio in ſenſualitate. Vnde minor negatur, quia gaudium eſt motus voluntatis, & non paſſio, quare non ſequitur conſequentia, immo poteſt eſſe iuſtitia ſine paſſione, ſi nõ fuerit perfecta. Et videtur D.S. illam rationem expoſuiſſe, vbi dixit in fine corporis, ibi, ſed tamen ad actum iuſtitiæ, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ virtus paſsiones inordinatas ſuperat, moderatas autem producit.

¶Ad antecedens, ſi intelligitur, ꝙ virtus moralis exiſtens circa paſſiones tanquam propriam materiam, quantò perfectior, ſuperet omnes paſſiones, negatur, quia tunc faceret potentiam omnino otioſam; ſed verum eſt, ꝙ ſuperat paſſiones immoderatas, ne eis conſentiatur; ſi quandoq; ſubito conſurgant, temperatas, vel moderatas producit, & imperat. Vnde negatur cõſequentia, quia in perfectiſſimo requirit paſſiones, ſed maximè moderatas.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd paſsiones inordinatæ inducunt ad peccandũ, nõ aũt ſi ſunt moderatę.

¶Ad minorẽ, negatur vniuerſaliter, ſed vera eſt de paſſionibus reſpectu illicitorũ, & immoderatis; tales.n. inclinant ad peccatũ, ſed nõ licitę, & imperatę in materia virtutis, immo tales iuuãt ad benè operãdũ, & ſunt meritorię, & laudabiles, vt patuit ſup. q.24.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ bonũ in vnoquoq; cõſideratur ſm cõditionẽ ſuę naturę; in Deo aũt & angelis nõ eſt appetitus ſẽſitiuus, ſicut ẽ in hoie, & iõ bona opatio Dei, & angeli ẽ oĩno ſine paſsione, ſicut & ſine corpe; bona aũt opatio hois ẽ cũ paſsiõe, ſicut & cũ corporis miniſterio.

¶Ad tertũ fuit ſup. reſponſum, q.24.ar.3.ad 2.extensè. Ad maiorem, ſm virtutem conformamur Deo conformitate proportionabilitatis, ſed nõ abſoluta, ita ꝙ habeamus nos ſicut nos decet, ſicut Deus ſe habet, vt ipſum decet. Minor vera, quia natura ſua habet, vt ſit ſine paſſione, noſtra autem requirit paſſionem. Sed negatur conſequentia, quia virtus moralis aliqua eſt in ſenſualitate, & circa paſſiones, & requirit hoc natura noſtra.

Quæſtio ſexageſima.

De diſtinctione virtutum moralium adinuicem.

DEinde conſiderandum eſt de diſtinctione virtutum moralium adinuicem. Et circa hoc quærũtur quinque. Primò, vtrum ſit tantùm vna virtus moralis. Secundò, vtrum diſtinguantur virtutes morales, quæ ſunt circa operationes ab his, quæ ſunt circa paſſiones. Tertiò, vtrum circa operationes ſit vna tantùm moralis virtus. Quartò, vtrum circa diuerſas paſſiones ſint diuerſæ morales virtutes. Quintò, vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundùm diuerſa obiecta paſsionum. E

¶Quia diſtinctio moralium ſumitur ſm diuerſitatem paſſionum, idco prius oportuit oſtendere quomodo ſe habeant ad paſſiones. Et primò oſtenditur radix diſtinctionis moralium virtutũ. Secundò inueſtigatur modus huiuſmodi diſtinctionis, ar.2.

Vtrum ſit tantùm vna virtus moralis.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſit vna tantùm moralis virtus; ſicut enim in actibus moralibus directio pertinet ad rationem, quæ eſt ſubiectum intellectualium virtutum, ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuam, quæ eſt ſubiectum moralium virtutum; ſed vna eſt intellectualis virtus dirigens in oĩbus moralibus actibus, ſ. prudentia; ergo etiam vna tantùm eſt moralis virtus inclinans in oĩbus moralibus actibus. 1.dist.35.q.1.ar.1.q.1.

¶2 Præt. habitus non diſtinguuntur ſm materialia obiecta, ſed ſm formales rationes obiectorum; formalis autem ratio boni ad quod ordinatur virtus moralis, eſt vnum, ſcilicet modus rationis; ergo videtur, quòd ſit vna tantùm moralis virtus.

¶3 Præt. moralia recipiunt ſpeciem à fine, vt ſupra dictum eſt;* ſed finis omnium virtutum moralũ communis eſt vnus. ſ. felicitas; proprij autem & propinqui ſunt infiniti, non ſunt autem infinitæ virtutes morales; ergo videtur, ꝙ ſit vna tantùm. *q.1.ar.3.

¶Sed contra eſt, ꝙ vnus habitus non poteſt eſſe in diuerſis potentijs, vt ſup. dictum eſt,* ſed ſubiectum virtutum moralium eſt pars appetitiua animæ, quæ per diuerſas potentias diſtinguitur, vt in primo dictum eſt;* ergo non poteſt eſſe vna tantùm virtus moralis. *q.56.ar.2. *Pri.par.q. 80.ar.2.

¶Hic primò inquirit radicem diſtinctionis moralium, & quærit de vnitate ſpecifica, & ex hoc artic. habetur fundamentum ſequentium. Et nota verbum ex quo pendet intellectus huius articuli, ꝙ obiectum morale de per ſe dicitur in habitudine ad rationem, quare ſequitur, ꝙ diuerſificata habitudine ad rationem erit aliud morale obiectum, & appetibile. Et per conſequens alia virtus moralis, quæ dicitur ad appetibile ſecundùm rationem.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſup. dictum eſt,* virtutes morales ſunt habitus quidam appetitiuæ partis; habitus autem ſpecie differunt ſecundùm ſpeciales differentias obiectorum, vt ſup. dictum eſt.* *q.55.ar.1. *q.54.ar.2.

¶D.S. duo facit in hoc corpore. Primò ponit quandam concluſionem fundamentalem. Secundò deducit vnam aliam concluſionem, ex qua immediatè infert reſponſiuã, ibi. Species autem obiecti, &c. Nota ergo primò concluſionem fundamentalem, ex qua dependet reſolutio huius quæſtionis, talem. Virtutes morales habẽt diſtinctionem ſpecificam ex diuerſa ſpecie obiecti appetibilis. Probatur, quia virtutes morales ſunt habitus, ſed habitus ſpecie differunt ſecundùm ſpeciales differentias obiectorum. ergo Maior, & minor patuerunt ſupra ſæpius, & ita conſequenter reſtat inquirendum an poſſint eſſe diuerſæ ſpecies appetibilis, & tunc ſtatim habetur reſponſio, quæ eſt in fine.

¶Species autẽ obiecti appetibilis, ſicut & cuiuslibet rei attenditur ſm formã ſpecificam, q̃ eſt ab agente.

¶Hic cõſequẽter D.S. deducit quãdã aliã cõcluſionẽ magis ſpecialẽ, & determinatã priori. Ex qua ſtatim hẽ rũſio formalis, & ẽ talis. Appetibilia cõſtituũtur ſ diuerſis ſpecibus, ſm ꝙ diuerſimodè ſe hñt ad rõnem (& eſt cõcluſio cũ explicatione rõnis probatuę) probat ſic, Species obiecti appetibilis, ſicut & cuiuslibet rei attenditur ſm formã ſpecificã, q̃ eſt ab agente (& ſupple diuerſitas ſpeciei à diuerſis formis, q̃ ſunt ab agente.) Suppletur, ſed obiecta appetibilia

appetibilia habent aliam formam ab agente ſuo, quod eſt ratio in diuerſis. ſ. materijs, ergo concluſio vera, ꝙ appetibilia ſunt diuerſa ſpecie. Huius rationis D.S. ponit primò maiorem, ſecundò probat minorem, ibi. Eſt autem, &c. tertiò ipſam concluſionem inferens reſponſiuam, ibi. Vnde appetibilia, &c. Maiorem ergo D.S. relinquit notam clarè. Deinde cum dicit.

¶ Eſt autem conſiderandum, ꝙ materia patientis ſe habet ad agens dupliciter. Quandoq; enim recipit formam agentis ſecundùm eandem rationem, prout eſt in agente, ſicut eſt in omnibus agentibus vniuocis; & ſic neceſſe eſt, ꝙ ſi agens eſt vnum ſpecie, ꝙ materia recipiat formam vnius ſpeciei, ſicut ab igne non generatur vniuocè, niſi aliquid exiſtens in ſpecie ignis. ——

¶ Probat minorem tali ratione, quando paſſum, vel materia recipit formam agentis ſm eandem rationem, prout eſt in agente, tunc forma recepta in diuerſis eſt eiuſdem ſpeciei, qñ autē non ſm eandem rationem recipitur, tunc diuerſificatur ſpecie in diuerſis recipientibus; ſed appetitus cuius eſt virtus moralis eſt paſſum recipiens impreſſionem agentis. ſ. rationis, non ſecundū eandem rationem, & vniuocè, ergo minor vera, ꝙ ſpecies appetibilis eſt varia. Huius rationis D.S. ponit primò primam partem maioris, ſecundò ſecundam, ibi. Aliquando, &c. Tertiò minorem, ibi. Manifeſtum eſt, &c. Prima ergo pars maioris deducitur exemplariter in litera, & patet. Conſequenter ibi.

¶ Aliquando verò materia recipit formam ab agente, non ſecundùm eandē rationem, prout eſt in agēte, ſicut patet in generantibus non vniuocis, vt animal generatur à Sole; & tunc formæ receptæ in materia ab eodem agente non ſunt vnius ſpeciei; ſed diuerſificantur ſecundùm diuerſam proportionem materiæ ad recipiendum influxum agentis; ſicut videmus, quòd ab vna actione ſolis generantur per putrefactionem animalia diuerſarum ſpecierum ſecundùm diuerſam proportionem materiæ. ——

¶ Ponit ſecundam partem maioris præcedentis. ſ. ꝙ quando nō ſecundùm eandem rationem forma recipitur, tunc diuerſificatur, &c. Et declarat eam D.S. exemplariter in litera.

¶ Nota autem verbum D.S. ꝙ in agente æquiuoco diuerſificantur effectus ſpecie ſecundùm diuerſam proportionem materię ad recipiendum influxum agentis; ſicut patet, ꝙ ex carnibus humanis generantur vermes, ex vino putrefacto generantur parvę muſcæ; ideo in talibus materijs eſt vna particularis virtus actiua, quæ concurrit præter virtutem æquiuocam vniuerſalem. Et hæc eſt cauſa quare à virtute vniuerſali agente per neceſſitatē naturæ poſſunt produci effectus diuerſi in ſpecie, ita etiam in propoſito, cum ratione aliter concurrit voluntas in operationibus, & concupiſcibilis, & iraſcibilis in paſſionibus, ideo eſt alius ordo rationis, & alia virtus. Deinde ibi.

¶ Manifeſtum eſt autē, ꝙ in moralibus ratio eſt ſicut imperans, & mouens; vis autem appetitiua ſicut imperata, & mota; nō autem appetitus recipit impreſſionem rationis, quaſi vniuocè, quia non fit rationale per eſſentiam, ſed per participationē, vt dicitur in pri. Ethic.* — *Ariſt.c.13.

¶ Subiungit minorem proximam, quæ probatur ſic, quia appetitus nunquam efficitur rationalis per eſſentiam, ſed ſolùm per participationem; ideo in diuerſis appetitibus imprimitur ordo rationis diuerſus, propter etiam diuerſas materias; ſicut alius ordo rationis ſeruandus eſt in commutationibus, & operationibus circa quas eſt iuſtitia. Alius in cōcupiſcibili circa delectationes, alius in iraſcibili circa timores, & terrores, & iſta magis explicabuntur per ſequen. artic. Tunc ibi.

¶ Vnde appetibilia ſecundùm motionē rationis conſtituuntur in diuerſis ſpeciebus, ſecundùm ꝙ diuerſimodè ſe habent ad rationem, & ita ſequitur, ꝙ virtutes morales ſint diuerſæ ſm ſpeciem, & non vna tantùm. —

¶ Subinfert concluſionem ipſam iam probatam, & tangit breuiter eius probationem iterum, quia vbicunq; aliqua aliter ſe habent ad rationem, ibi ſunt alia obiecta ſpecificè diſtincta moralia, ſed appetibilia ſunt huiuſmodi, ergo. Maior patet ex ſupradictis, quia moralia obiecta dicūtur per habitudinem ad rationem, ſi igitur eſt alia habitudo erit aliud obiectum. Ex iſta ergo concluſione immediatè reſpondet formaliter quæſito tali concluſione reſponſiua, virtutes morales ſunt diuerſæ ſecundùm ſpeciem, & non vna tantùm. Probatur ratione ex præcedenti concluſione, appetibilia conſtituuntur in diuerſis ſpeciebus, ſecundùm quòd diuerſimodè ſe habent ad rationem; ergo virtutes morales diſtinguuntur ſpecie. Tenet conſequentia ex prima concluſione fundamentali, & eius probatione, quia virtutes morales ſunt habitus appetitiuæ partis (& circa appetibilia tanquam obiecta) ſed habitus diſtinguuntur ſpecie ſecundùm ſpeciales differentias obiectorum, ergo conſequentia bona, ſcilicet appetibilia ſunt diuerſa ſpecie, igitur morales.

¶ Et confirmatur concluſio reſponſiua argu. in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ obiectum rationis eſt verum, eſt autem eadem ratio veri in omnibus moralibus, quæ ſunt contingentia agibilia, vnde eſt vna ſola virtus in eis dirigens. ſ. prudentia; obiectum aūt appetitiuę virtutis eſt bonum appetibile, cuius eſt diuerſa ratio ſm diuerſam habitudinē ad rationem dirigentem. ——

¶ Maior quidem vera, ſed tamen hoc intereſt, quia directio eſt ſub ratione veri, quæ eſt vna in omnibus moralibus (. ſ. verū contingens) ſed inclinatio virtuoſa eſt appetitus ad bonum rationis, quod eſt varium in diuerſis appetitibus, vt patuit. Minor vera, ratione dicta, quia reſpicit omnia moralia ſub vna ratione. ſ. veri. Sed negatur conſequentia, quia ratio boni humani, vel moralis (quod idem eſt) non eſt vna in omnibus moralibus.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ illud formale eſt vnum genere propter vnitatem agentis, ſed diuerſificatur ſpecie pp diuerſas habitudines recipientiū, vt dictū eſt.* — *In corpo:

¶ Maior vera, habitus non diſtinguuntur vt habitus. i. eodem modo quo diſtinguuntur habitus, niſi penes obiecta formalia; tamen vt formæ & proprietates poſſunt diſtingui, & tamen eſſe circa idem obiectum formale, vt patuit ſupra.

¶ Ad minorem, negatur, ꝙ ratio boni moralis. ſ. modus rationis ſit vna ſpecie in diuerſis moralibus virtutibus, & actibus diuerſarum potentiarum appetibilium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd moralia non habent ſpeciē à fine vltimo, ſed à finibus proximis, qui quidem & ſi infiniti ſint numero, non tñ infiniti ſunt ſpecie. ——

¶ Ad maiorem, moralia recipiunt ſpeciem à fine. Dico, ꝙ ſpeciem propriam à fine proximo, & propinquo, qui eſt obiectū, qđ per ſe, & immediatè reſpicit virtus, vel actus; ſed à fine agentis, & obiecti intentionis agentis vltimo, & communi poſſunt habere ſpeciem communem, & ſubalternam, ſicut omnes actus habent ſpeciem meritoriam à fine vltimo. De hoc in de Virtutibus de charitate, ar 3. ad 9. dicit D.S. A fine proprio, & à proprio obiecto quælibet virtus habet formam ſpecialem per quam eſt hęc virtus; ſed à charitate habet quandam formam communem, ſecundùm quam eſt meritoria vitæ æternæ, hæc ille. Vide in de Malo, q. 2. ar. 6. ad 2. 3. & 12. Ad minorem, finis communis eſt vnus, verum, & ab illo non habent ſpeciem propriam ſaltem, ſed à proprio. Ad improbationem dicitur, quòd proprij fines ſunt infiniti numero, non ſpecie, quia certis modis contingit obſeruari ordinem rationis, & non infinitis, ſicut in operationibus ad alterum, vno modo in paſſionibus concupiſcibilis, alio modo & paſſionibus iraſcibilis, tertio modo; vnde ſunt tres morales per eſſentiam, & ratione ſubiecti, & eſto finis agentis virtuosè ſit vnus, & communis, non tamen virtutis ſuis proprius eſt vnus, vt patebit infra, quæſtio. 72.

Vtrum virtutes morales, quæ ſunt circa operationes, diſtinguantur ab his, quæ ſunt circa paſſiones.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales non diſtinguantur ab inuicem per hoc quòd quædam ſunt circa operationes, quædam circa paſſiones. Dicit enim Philoſoph. in 2. Ethic.* quòd virtus moralis eſt circa delectationes, & triſtitias optimorum operatiua; ſed voluptates, & triſtitiæ ſunt paſſiones quædam, vt ſupra dictum eſt;* ergo eadem virtus, quæ eſt circa paſſiones eſt etiam circa operationes, vtpotè operatiua exiſtens. F Vir. q. artic. 15. cor. * Ariſt. c. 3. *q. 31. ar. 5. q. 35. ar. 1.

¶ 2 Præterea, paſſiones ſunt principia exteriorum operationum; ſi ergo aliquæ virtutes rectificant paſſiones, oportet, quòd etiam per conſequens rectificent operationes; eædem ergo virtutes morales ſunt circa paſſiones, & operationes.

¶ 3 Præterea, ad omnem operationem exteriorem mouetur appetitus ſenſitiuus benè, vel malè; ſed motus appetitus ſenſitiui ſunt paſſiones; ergo eædem virtutes quæ ſunt circa operationes ſunt circa paſſiones.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſ.* ponit iuſtitiam circa operationes, temperantiam autem, & fortitudinem, & manſuetudinem circa paſſiones quaſdam. *Ariſt. li. 5. Ethic. ca. 4. & 2. Ethic. c. 3. & 7.

¶Oſtenſa in primo articulo communi radice diſtinctionis moralium, ſcilicet per obiecta diuerſa, & diuerſum ordiné rationis. Hic inquiritur modus quo diſtinguuntur ab inuicem. Et primò inquiritur diſtinctio in genere. Secundò in ſpecie ſubdiſtinguendo membra huius diuiſionis in ſequenti artic. Quærit ergo præſens artic. quomodo diſtinguantur, quia quædam ſunt circa operationes, alia circa paſſiones.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ operatio, & paſſio dupliciter poteſt compatari ad virtutem. Vno modo ſicut effectus, & hoc modo omnis moralis virtus habet aliquas operationes bonas, quarum eſt productiua, & delectationem aliquam, vel triſtitiam, quæ ſunt paſſiones, vt ſupra dictum eſt.* ——— *q.4.ꝙ.4. ad primũ.

¶Hoc corpus habet duas partes principales. In prima reſpondet quæſito. In ſecũda ponit notabilia quædam pro ſolutionibus argumentorum in oppoſitum, ibi. Contingit, &c. Quo ad primã partem D. S. reſpondet diſtinctè. Vnde ponit duas concluſiones reſponſiuas ſecundùm duo membra diſtinctionis cuiuſdam. Secũdam ponit ibi. Alio modo, &c. Notat ergo primò, ꝙ operatio, & paſſio poſſunt vno modo comparari ad virtutem, vt effectus, & aliquid conſequens omnem virtutem. Concluſio prima, virtutes non diſtinguuntur per hoc, ꝙ vna eſt circa operationes, alia circa paſſiones (.ſ. hoc modo) probatur, ſuppletur maior, per hoc non diſtinguuntur virtutes morales, quod eſt oĩbus cõe; ſed eſſe circa operationes, & paſſiones, iſto modo eſt omnibus cõe, ergo. Maior nota, minor probatur, quia omnis virtus moralis habet aliquas operationes bonas, quarum eſt productiua, & delectationem aliquam, vel triſtitiam, quæ ſunt paſſiones, ergo. Minor vera. Et iſtud aſſumptum patuit, q.59.ar.4.ad primum; quia omnis virtuoſus operatur aliqua bona, & in eis delectatur, vel ſaltem gaudet, vt patuit vbi ſtatim, ar.5. Et ita omnis virtus habet paſſionem, ſaltem ſicut effectum mediatum, quia ſcilicet cõſequitur operationem virtutis, quæ eſt immediatus effectus.

¶Et nota, ꝙ hoc, quod dicitur, omnis virtus eſt circa delectationes, intelligitur de delectatione, vt eſt communis ad ſenſibilẽ, & ſpiritualem, fortis enim non delectatur in actu ſuo, tamen gaudet, ſicut habet D. S. de iuſtitia. Conſequenter cum dicit.

¶Alio modo poteſt comparari operatio ad virtutem moralem, ſicut materia circa quam eſt, & ſecũdùm hoc oportet alias eſſe virtutes morales circa operationes, & alias circa paſſiones. ———

¶Procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam, circa quã primò præmittit ſecundum membrũ diſtinctionis, cum ipſa concluſione. Secundò ad hoc adiungit probationem, ibi. Cuius ratio eſt, &c. Dicit ergo, ꝙ alio modo poſſit comparari operatio, vel paſſio ad virtutem, ſicut materia circa quam, & obiectum, quod moderatur, & circa quod verſatur. Concluſio ſecunda, oportet alias eſſe virtutes morales circa operationes, & circa paſſiones iſto modo .ſ. ſicut circa propriam materiam. Et per hoc patet reſponſio ſatis formalis ad quæſitum, ꝙ ſic, loquendo ſecundo modo. Deinde cum dicit.

¶Cuius ratio eſt, quia bonum, & malum in quibuſdam operationibus attenditur ſecundùm ſeipſas qualitercunque homo afficiatur ad eas, inquantum .ſ. bonum in eis, & malum accipitur ſecundùm rationem commenſurationis ad alterum, & in talibus oportet, ꝙ ſit aliqua virtus directiua operationum ſecundùm ſeipſas, ſicut ſunt emptio, & venditio, & huiuſmodi operationes, in quibus attenditur ratio debiti, vel indebiti ad alterum, & propter hoc iuſtitia, & partes eius propriè ſunt circa operationes, ſicut circa propriam materiam. In quibuſdam verò operationibus, bonum, & malum attenditur ſolùm ſecundùm commenſurationem ad operantem; & ideo oportet in his bonũ, & malum conſiderari, ſm ꝙ homo benè, vel malè afficitur circa huiuſmodi, & pp hoc oportet, ꝙ virtutes in talibus ſint principaliter circa interiores affectiones, q̃ dicuntur animę paſſiones, ſicut patet de temperantia, fortitudine, & alijs huiuſmodi. ———

¶Probat præcedentem concluſionem ſic. Vbicunq; aliter attenditur bonum rationis, ibi oportet eſſe aliam virtutem moralem. [Minor in litera pro partibus duabus. Vel ſic minor formaliter] ſed in operationibus ad alterum aliter attenditur bonum rationis, quàm in paſſionibus, & in operationibus, vt ſunt ex paſſionibus, ergo. Maior nota ex artic. 1. Minor probatur in litera, quia bonum, & malum morale in quibuſdam operationibus (.ſ. quæ ſunt ad alterum) attenditur ſecundùm ſeipſas, nõ ſecundùm ꝙ operãs afficitur, ſicut in iuſtitia, & partibus eius; in quibuſdam verò ſolùm attenditur ſecundùm commenſurationem ad operantẽ, quomodo videlicet i, ſe afficiatur, & circa affectiones eſt principaliter virtus; ſequitur igitur, ꝙ operatio ſecundùm ſe requirit aliam virtutem, quàm operatio, vt dependet ex paſſione, vel paſſio ipſa, quare diſtinguuntur, vt dicit concluſio.

¶Nota, ꝙ quamuis opus iuſtum formaliter non fiat, niſi quis det alteri debitum delectabiliter, & promptè, & per conſequens oporteat iuſtum eſſe moderatum in paſſionibus ſuis, ne ſit nimis amatiuus pecuniarum, & huiuſmodi; tamen iuſtitia ipſa principaliter reſpicit opus, vt alteri commenſurabile ſecundùm actionem, vel paſſionem; ſed liberalitas moderatur paſſionẽ, quare ex hoc benè ſequitur connexio virtutum, quia non eſt iuſtitia ſine liberalitate; ſed tamen ad hoc habeat virtutes diuerſas materias, quas principaliter reſpiciunt, &c de hoc ad ſecundum.

¶Nota, ꝙ per partes iuſtitiæ intelliguntur virtutes adiunctæ iuſtitiæ, quæ non attingunt ad debitum perfectè reddẽdum, & quo ad hoc ſunt minus principales, licet quo ad obiectum, & finem aliquæ ſint principaliores, vt patet de religione, vide 2.2.q.80.

¶Sed nota verba D. S. tam circa concluſionem præcedentem, quàm ſequentia (vbi dicit. Et propter hoc oportet, ꝙ tales virtutes in talibus ſint principaliter circa interiores affectiones, quę dicuntur animæ paſſiones, & in fine; ſed in quibuſdam virtus eſt principaliter circa operationem, in quibuſdam circa paſſionem.) Nota inquam, quia aliqui non attendentes ea, ſicut nec quæ Doc. Sanc. ponit 2.2.q.58.ar.9. voluerunt dicere, ꝙ temperantia etiam ſit principaliter circa operationes, licet non circa eas, quæ ſunt ad alterum. Sed hic clarè D. S. dicit oppoſitum. Thomiſta.

¶Contingit autem ꝙ in operationibus, quæ ſunt ad alterum, prætermittatur bonum virtutis propter inordinatam animi paſſionem, & tunc inquantum corrumpitur commenſuratio exterioris operationis eſt corruptio iuſtitiæ, inquantum aũt corrumpitur cõmenſuratio interiorum paſſionum eſt corruptio alicuius alterius virtutis, ſicut cũ pp iram aliquis alium percutit, in ipſa percuſſione indebita corrumpitur iuſtitia. In immoderantia verò iræ corrumpitur manſuetudo, & idem patet in alijs. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam prima ratio procedit de operatione ſm ꝙ eſt effectus virtutis; aliæ verò duæ rationes procedunt ex hoc, ꝙ ad idẽ concurrunt operatio, & paſſio; ſed in quibuſdam virtus eſt principaliter circa operationẽ, in quibuſdam circa paſſionem ratione prædicta.* ——— *In illo.

¶In hac ſecunda parte ponit quoddam notabile pro ſolutionibus argum. & primò ſecundi, & tertij Et patebunt ſoluendo.

¶Et confirmatur ſecunda concluſio argu. in contrarium.

¶Ad primi maiorem, virtus moralis eſt circa delectationes, & triſtitias, omnis quidem ſicut circa effectum, ſed non omnis ſicut circa propriam materiam; ſed aliqua eſt circa ipſas, vt materiam, non omnis. Probat primã concluſionem, ꝙ oſs eſt circa vtrunq;, ſed diuerſimodè, circa vnum, vt propriam materiam; circa aliud, vt effectum. Virtus enim quæ eſt circa operationes, vt materiam eſt paſſionum, vt effectuũ: virtus autem quæ eſt paſſionum, vt materiæ, eſt operationis, vt effectus.

¶Ad ſecundum, maior vera, ſed tamen etiam operationũ, quæ non ſunt ad alterum. Vltra, ſi ergo aliquæ virtutes rectificant paſſiones, oportet, ꝙ etiam per conſequens operationes. Dico, ꝙ tales rectificant operationes, ſed non principaliter, vt terminantur ad exteriora, ſed vt oriuntur à paſſionibus. Vltra, eędem ergo, &c. Dico, ꝙ verum eſt, ꝙ cõcurrunt ad eundem effectum; ſed tamen aliter, & aliter, quia inquantum corrumpitur commenſuratio exterioris operationis, ſic iuſtitia prohibet, & moderatur actionem exteriorem; inquãtum verò procedit ex inordinatione paſſionũ, ſic moderatur actionẽ exteriorem alia virtus circa paſſiones exiſtens, vide de hac materia 2.2.q.58.art.9.ad 2. vbi inter cætera dicit. Rectificatio ergo operationum ſecundùm ꝙ ad exteriora terminantur pertinet ad iuſtitiam, ſed rectificatio earum ſecundùm ꝙ à paſſionibus oriuntur, pertinet ad alias virtutes morales, quę ſunt circa paſſiones; vnde ſurreptionem rei alienæ iuſtitia impedit, inquantum eſt contra æqualitatem in exterioribus conſtituendam; liberalitas verò inquantum procedit ab immoderata concupiſcentia diuitiarum, hæc ille, vide ibidem.

¶Ad tertium, maior vera. Appetitus ſenſitiuus mouetur ad exteriorem operationẽ benè, vel malè, & vt operatio eſt ab appetitu ſenſitiuo, & à paſſione, ſic reſpicit eam virtus circa paſſiones principaliter; ſed ipſam operationem, q̃ eſt ad alterum reſpicit, vt ſic iuſtitia principaliter, ergo eędem virtutes, q̃ ſunt circa operationes ſunt circa paſſiones, tñ nõ ex æquo, quia vna eſt operationis, vt eſt à paſſione, vt liberalitas reſpicit exteriorem dationẽ, vt quis eam det ſine triſtitia, & hilariter; iuſtitia autem vt eſt alteri debita, & cõmenſurata. Vnde contingit, ꝙ qñq; defectus ſit in vno, & non in alio. Sicut ſi quis ſurripiat rem alterius non cupiditate habendi, ſed voluntate nocẽdi, vel econtra. Sicut ſi quis alterius rem concupiſcat, quam tamen ſurripere non velit.

Virtus

Vtrum circa operationes ſit vna tantùm moralis virtus.

G AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd ſit vna tantùm virtus moralis circa operationes. Rectitudo enim omnium operationum exteriorum videtur ad iuſtitiam pertinere; ſed iuſtitia eſt vna virtus; ergo vna ſola virtus eſt circa operationes.

¶ 2 Præt. Operationes maximè differentes eſſe videtur, quæ ordinantur ad bonum vnius, & quæ ordinatur ad bonum multitudinis; ſed iſta diuerſitas non diuerſificat virtutes morales. Dicit enim Philoſophus in 5. Eth.* quòd iuſtitia legalis, quę ordinat actus hominum ad cõmune bonum non eſt aliud a virtute, quæ ordinat actus hominis ad vnum tantùm, niſi ſecundùm rationem; ergo diuerſitas operationum non cauſat diuerſitatem virtutum moralium.

*Ariſt. c.1

¶ 3 Præterea. Si ſunt diuerſæ virtutes morales circa diuerſas operationes, oporteret quòd ſecũdùm diuerſitatem operationum eſſet diuerſitas virtutum moralium; ſed hoc patet eſſe falſum; nam ad iuſtitiam pertinet in diuerſis generibus commutationum rectitudinem ſtatuere, & etiam in diſtributionibus, vt patet in 5. Ethic.* non ergo diuerſæ virtutes ſunt diuerſarum operationũ.

*Ariſt. c.2.

¶ Sed contra eſt, quòd religio eſt alia virtus a pietate, quarum tamen vtraque eſt circa operationes quaſdã.

¶ Subdiuidit vnum membrum præcedentis diſtinctionis, videlicet virtutem, quæ eſt circa operationes.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd omnes virtutes morales, quę ſunt circa operationes, conueniunt in quadam generali ratione iuſtitiæ, quæ attenditur ſecundùm debitum ad alterum, diſtinguuntur autem ſecundùm diuerſas ſpeciales rationes.

¶ Concluſionem reſpõſiuam bimembrem ponit in principio, ſecundò eam probat quantum ad primam partem, ibi .. Cuius ratio eſt &c. quantum ad ſecundam, ibi. Sed debitum &c. Concluſio ergo eſt. Omnes virtutes morales circa operationes conuentũt in quadam generali ratione iuſtitiæ, diſtinguuntur autem ſecũdùm ſpeciales rationes; & vult concluſio, quòd non eſt vna in ſpecie circa operationes; ſed quaſi vna genere, vel vnum totum potẽtiale habens ſub ſe partes ſpecie diſtinctas. Conſequenter cũ dicit.

¶ Cuius ratio eſt; quia in operationibus exterioribus ordo rationis inſtituitur; ſicut dictum eſt, non ſecundùm proportionem ad affectionem hominis; ſed ſecundùm ipſam conuenientiam rei in ſeipſa, ſecundùm quam cõuenientiam accipitur ratio debiti ex quo conſtituitur ratio iuſtitiæ. Ad iuſtitiam enim pertinere videtur, vt quis debitum reddat; vnde omnes huiuſmodi virtutes, quæ ſunt circa operationes, habent aliquo modo rationem iuſtitiæ.

*Ar. prec.

¶ Probat primam partem concluſionis ſic. Omnes illę virtutes conueniunt in generali ratione iuſtitiæ, quæ ſunt circa debitum ad alterum; ſed omnes morales, quæ ſunt circa operationes attendunt in ipſis rationem debiti, igitur prima pars vera. Maior probatur; quia ratio iuſtitiæ in communi attenditur ſecundùm debitũ ad alterum, & ad iuſtitiam pertinere videtur, vt quis debitum reddat. Minor probatur; quia in operibus exterioribus ordo rationis inſtituitur ſecundùm ipſam conuenientiam rei in ſeipſam (id eſt ſecundùm quòd exterior res eſt commenſurata aliquo modo alteri) ſed ſecundùm conuenientiam talem accipitur ratio debiti, id eſt, eo ipſo, quòd res iſti conuenit; debitum eſt, vt ei detur, igit' minor vera, quòd omnes virtutes circa operationes (ſcilicet de per ſe tanquam propriam materiam) attendunt in eis rationẽ debiti.

¶ Et nota, quòd eſſe virtutem circa operationem, vel paſſionẽ tanquam propriam materiam, eſt circa ipſum ponere modum rationis, & ipſum modificare &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed debitum non eſt vnius rationis in omnibus, aliter enim debetur aliquid æquali, aliter ſuperiori, aliter minori, & aliter ex pacto, vel ex promiſſo, vel ex beneficio ſuſcepto, & ſecundùm has diuerſas rationes debiti ſumuntur diuerſæ virtutes, puta religio eſt per quam debitum Deo redditur; pietas eſt per quam redditur debitum parentibus, vel patriæ; gratia eſt per quam redditur debitum benefactoribus, & ſic de alijs. D. 677.

¶ Deducit ſecundam partem concluſionis ſic. Illę virtutes circa operationes exiſtentes, diſtinguuntur ſecundùm ſpeciales rationes, quæ attendunt in ipſis diuerſas rationes debiti, ſed virtutes circa operationes attenduntur, & ſumuntur ſecundùm diuerſas rationes debiti, igitur. Maior patet extra literam; quia ſicut ex debito habent vnitatem, ita ex diuerſo debito habent pluralitatem; quia quod eſt cauſa vnitatis eſt cauſa pluralitatis cum diuerſificatur, & vnumquodque diuerſificatur ſecundùm ea, quæ ſunt de eius ratione. Exemplum infra q. 95. ar. 4. Minor declaratur in litera; aliter enim debetur aliquid æquali, aliter ſuperiori, aliter minori, aliter ex pacto, aliter ex beneficio. Vnde religio reddit debitum Deo, de qua ſecunda ſecundæ q 101. pietas eſt per quam redditur debitum patriæ, vel parentibus, de qua ſecunda ſecundæ q. 101. Gratia autem reddit debitum benefactoribus de qua ſecunda ſecundæ quæſtio. 106.

¶ Nota q̃ D S. hic tangit virtutes adiunctas iuſtitiæ, tanquàm partes potentiales, quæ conueniunt cum principali virtute (ſcilicet iuſtitia) in ratione debiti; ſed deficiũt a perfecta ratione ipſius; quia iuſtitia propriè dicta reddit debitum ſecundùm æquiualentiam, aliæ autem tantùm ſecundùm aliquam proportionẽ, & ſunt illę adiunctæ ſex, ſcilicet religio, pietas, gratia, vindicatio, obſeruantia, veritas, de quibus omnibus Doct. Sanct. tractat ex intẽtione ſecunda ſecundæ q. 80. vide.

¶ Et ea quæ dicta ſunt confirmantur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtitia propriè dicta eſt vna ſpecialis virtus, quæ attendit perfectam rationem debiti, quod ſecundùm æquiualẽtiam poteſt reſtitui; dicitur tamen ampliato nomine iuſtitia ſecundùm quamcunque debiti redditionem, & ſic non eſt vna ſpecialis virtus.

¶ Ad maiorem, rectitudo operationum exteriorũ perfecta ſecũdùm æqualitatem pertinet ad iuſtitiam perfectam, & propriè dictã quæ eſt ad alium ſecundùm perfectam recompenſationem; ſed rectitudo quæcunque ſecundùm proportionem pertinet ad iuſtitiã communiter dictam, vt eſt quoddam totum comprehendens ſub ſe omnes reddentes quocunque modo debitum.

¶ Ad minorem, iuſtitia perfectè recompẽſans eſt vna virtus in ſpecie; ſed non iuſtitia, vt eſt quoddam continens omnes virtutes quæ ſunt ad alterum ſecũdùm rationem debiti; ergo vna ſola &c. Si intelligitur de vnitate ſpecifica, negatur; quia ſunt diuerſæ rationes debiti diuerſificantes ſpecie virtutes; ſed eſt vna ſecundùm generalem rationem iuſtitiæ, & tamen illa ratio non eſt vniuoca; ſed magis quaſi analogica conueniens perfectè vni, ſcilicet iuſtitiæ perfectæ, & propriè dictæ, aliis per aliquam participationem, vel proportionalitatem; ita quòd iuſtitia in communi comprehendit ſub ſe iuſtitiam propriè dictam, & alias adiunctas; ſimile infra q. 95. ar. 4. de lege, quę eſt communis ad legem ſpecialiter dictam, & alias ſpecies legis. Simile quoque 2. 2. q. 83. ar. 17. de oratione, quæ capitur in genere, & diuiditur in oõnem ſpecialiter dictam, & poſtulationem, & obſecrationem, ſic iuſtitia communiter dicta comprehendit ſub ſe iuſtitiam ſpecialem, quæ eſt ad alterum ſecũdùm perfectam æqualitatem, puta ad alterum eiuſdem ordinis, cõprehendit etiam reddentes debitum aliqualem, & iuſtitia ſpecialis comprehendit ſub ſe legalem, & particularem.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd iuſtitia, quæ intendit bonum commune, eſt alia virtus a iuſtitia, quæ ordinatur ad bonum priuatum alicuius; vnde & ius commune diſtinguitur a iure priuato. Et Tullius* ponit vnam ſpecialem virtutem pietatem, quæ ordinat ad bonum patriæ; ſed iuſtitia ordinans hominem ad bonum commune, eſt generalis per imperium; quia omnes actus virtutum ordinat ad finem ſuum, ſcilicet ad bonum commune; virtus autem ſecundùm quòd a tali iuſtitia imperatur etiam iuſtitiæ nomen accipit, & ſic virtus a iuſtitia legali non differt, niſi ratione; ſicut ſola ratione differt virtus operans ſecundùm ſeipſam, & virtus operans ad imperium alterius.

*Lib. 2. de inuẽ fol. 4.

¶ Concedo, & dico, quòd operationes, quæ ordinantur ad bonum multitudinis, vt ſic, ſunt materia iuſtitiæ legalis, quæ autem ordinantur ad bonum vnius de multitudine, ſunt materia iuſtitiæ particularis. Minor negatur, ita quòd virtus ordinans immediatè, & per ſe in bonum commune non ſit alia ſpecie ab ea, quæ ordinat in bonum particularis perſonæ, volo quidem quòd actus cuiuslibet virtutis poſſit ordinari in bonum commune, & poſſit eſſe imperatus; ſed vnius ſpecialis virtutis eſt omnes imperare, & mouere ad bonum commune. Ad probationem, quæ innititur auctoritati. Dico quòd eſt æquiuocatio in nomine iuſtitiæ legalis. Accipitur enim iuſtitia legalis dupliciter. Vno modo ꝓ virtute generali

Iuſtitia legalis dupliciter.

Digitized by

rali (ſecundùm virtutem ſcilicet, non ſecundùm prædicationem) cuius obiectum proprium eſt bonum commune, quia ordinat, & imperat actus omnium aliarum virtutum in bonum commune, per quam Homo concordat legi ordinanti actus omnium virtutum in bonum commune, quare & legalis dicitur, & de illa nõ loquitur Ariſtoteles in iſta auctoritate; quia talis iuſtitia habet ſpeciale obiectum diſtinctum ab obiectis aliarum virtutum; ideo diſtinguimur; ſed quia obiectum eius eſt ſupremum, ideo ipſa eſt ſuprema, & habet omnibus alijs imperare; quia alię ordinant ad ꝓprium finem; quòd autem ordinentur ad finem vlteriorem, ſiue ſemper ſiue aliquando, non habent ex propria ratione, ſed ex virtute ſuperiori ordinantur ad talem finem, & ſicut charitas mouet omnes ad finem ſupremum, ſcilicet in bonum Diuinum, & tamẽ ab omnibus alijs diſtinguitur, ſic eſt de iuſtitia legali, quæ eſt principaliter in Principe, in ſubditis autem ſecundariò. Et patet quòd minor eſt falſa, quòd diuerſitas boni communis, & boni particularis, non diuerſificet virtutes; quia aliud, & aliud obiectum requirit aliam virtutem. Alio autem modo accipitur iuſtitia legalis pro qualibet alia particulari virtute ſecundũ quòd a legali primo modo ordinatur in bonum commune, & hoc modo loquitur auctoritas Philoſophi; ſic enim eadem eſt virtus, quæ operatur finem ꝓprium, & ſic dicitur virtus ſecundùm ſpeciem propriam, & eadem eſt, quæ poteſt ordinari in bonum commune, & diſtinguitur a ſeipſa tantùm ratione; ſicut ſi quis temperatè viuat, & vlterius illud viuere temperatum ordinet in profectum communitatis; quia lex præcipit actus omnium virtutum, vt patebit infra q.96.art.3. Et intelligenda eſt auctoritas, quòd iuſtitia legalis ſecũdo modo, prout eſt idem cum omni virtute ordinat actus hominum ad cõmune bonum non per ſeipſam, ſed mota a legali primo modo. Potes ex his trahere intellectum ſolutionis D. S. quia reſpõdet ad probationem minoris quã negat primò, & vult, quòd eſt alia virtus ordinãs ad bonum communẽ, quàm quæ ordinat ad bonum vnius, & particulare; ſicut eſt aliud ius commune, aliud ius priuatum. infra q.96.ar.1. ad primum, & illa, quæ ordinat ad bonum cõmune eſt generalis non per prædicationem, ſed per imperium; quia generaliter omnes mouet in bonum cõmune, quod eſt ſuũ ꝓprium obiectum. Deinde tangit quomodo Philoſophus loquatur de iuſtitia legali in auctoritate inducta. Sed de iſta ſolutione vide ſecunda ſecundæ quæſtio. 58. artic. præſertim. 6. vide & quintum, & ſeptimum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in omnibus operationibus ad iuſtitiam ſpecialem pertinentibus, eſt eadem ratio debiti, & ideo eſt eadem virtus iuſtitiæ, præcipuè quantum ad commutationes, fortè enim diſtributiua eſt alterius ſpeciei a commutatiua; ſed de hoc infra quæretur.* ——————

* 2.2.q.61 artic.1.

¶ Ad aſſumptum dico poſt dicta corporis, quòd ſi ſint diuerſæ operationes vbi concurrit diuerſa ratio debiti, ibi ſunt diuerſæ virtutes, & partes iuſtitiæ; ſed vbi non eſt diuerſa ratio debiti non oportet. Vnde dicitur conſequenter, quòd immo ſecundùm diuerſitatem operationum cum diuerſa ratione debiti eſt diuerſitas moralium in ſpecie. Vltra, ſed hoc patet eſſe falſum, negatur falſitas. Ad probationem dico, quòd in diuerſis commutationibus eſt vna ratio debiti, ſecundùm quòd vnus de proprio debet alteri priuatiuę perſonæ ad æqualem recompenſam, & eſt debitum partis cõmunitatis ad partem communitatis. De diſtributionibus dico, ꝙ omnes diſtributiones, quæ ſunt iuſtitiæ diſtributiuę, ſunt eiuſdẽ & vnius debiti; ſed alterius rationis, quàm in commutatiua; quia ibi attenditur debitum communitatis ad perſonam priuatam; vnde commutatiua, & diſtributiua, ſunt duæ ſpecies diſtinctę iuſtitiæ particularis. Iſta enim diuiditur in commutatiuam, & diſtributiuam. Legalis autem, quæ eſt communis per imperium, non continetur ſub iſta diuiſione, & diſtinguitur a diſtributiua, quæ incipit a bono communi, & partitur in perſonas priuatas. Legalis verò e contra trahit, & mouet bonum particulare in bonum commune. Negatur autem conſequentia; quia diuerſæ virtutes ſunt circa diuerſas operationes, cum adeſt diuerſa ratio debiti, vt in quibuſdam contingit, licet non in omnibus, & hoc probat argumentũ, quòd non ſecundùm omnem diuerſitatem quaſi numeralem, & materialem operationum, quę ſunt ad alium, attenditur diuerſitas ſpecierum iuſtitiæ; ſed modo dicto.

¶ Nota autem verba Doct. Sanct. in ſolutione; quia dicit in omnibus operationibus ad iuſtitiam ſpecialem pertinentibus eſt eadem ratio debiti præcipuè quantum ad commutationes &c. quia ſi loquamur de iuſtitia in genere, tunc non eſt eadem ratio debiti, vt patuit. Et ſecundo, ſi loquamur de iuſtitia ſpeciali, ideſt particulari, q̃ eſt partis ad partem, vel ẽt totius ad partem, tunc nõ eſt vna ratio debiti; quia alia ratio debiti eſt partis ad partẽ, q̃ totius ad partem; ideo dicit præcipuè q̃tum ad commutationes; quia iuſtitia particularis, vt dictum eſt, diuiditur tanq̃ in ſpecies diſtinctas in commutatiuam, & diſtributiuam, & hæc determinat D. S. ex intentione. 2.2.q.61.ar.1. q̃us hic loquatur ſuſpenſiuè differendo ſuam vſq; ad locũ aptum, vbi iſta materia ex intẽtione tractãda venit, & ergo remittit ſe ad locum dictum in ſecunda ſecũdæ.

Vtrum circa diuerſas paſſiones ſint diuerſæ morales virtutes.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd circa paſſiones non ſint diuerſæ virtutes morales. Eorum enim quæ conueniunt in principio, & fine vnus eſt habitus; ſicut patet maximè in ſcientijs; ſed omnium paſſionum vnum eſt principium, ſcilicet amor, & omnes ad eundem finem terminantur, ſcilicet ad delectationem, vel triſtitiam, vt ſupra habitum eſt;* ergo circa omnes paſſiones eſt vna tantùm moralis virtus. H Infra 24. art. * q.25.& 28.

¶ 2 Præt. Si circa diuerſas paſſiones eſſent diuerſæ virtutes morales, ſequeret ꝙ tot eſſent virtutes morales quot paſſiones; ſed hoc patet eſſe falſum; quia circa oppoſitas paſſiones eſt vna, & eadem virtus moralis; ſicut fortitudo circa timores, & audacias; temperantia circa delectationes, & triſtitias; non ergo oportet, quòd circa diuerſas paſſiones ſint diuerſæ virtutes morales.

¶ 3 Præt. Amor concupiſcentia, & delectatio ſunt paſſiones ſpecie differentes, vt ſupra habitum eſt;* ſed circa omnes has eſt vna virtus; ſcilicet temperantia; ergo virtutes morales, non ſunt diuerſæ circa diuerſas paſſiones. *q.23.a.4.

¶ Sed contra eſt, quòd fortitudo eſt circa timores, & audacias; temperantia circa concupiſcentias; manſuetudo circa iras, vt dicitur in 3. & 4. Ethic.* *Li.3.Eth. c.6.& vlt. lib.4.c.4. & 5.

¶ Conſequenter D.S. ſubdiſtinguit ſecũdum membrum diſtinctionis articuli ſecundi, ſcilicẽ virtutem, quæ eſt circa paſſiones. Et primò oſtendit quomodo diſtinguantur ſecundùm diuerſitatẽ paſſionum. Secundò quomodo diſtinguantur ſecundùm diuerſitatem obiectorum paſſionum ar. ſequenti.

¶ Reſpondeo dicendũ, ꝙ non poteſt dici, quòd circa omnes paſſiones ſit vna ſola virtus moralis; ſunt enim quędam paſſiones ad diuerſas potentias pertinentes; alię namque pertinent ad iraſcibilem, aliæ ad concupiſcibilem, vt ſupra dictum eſt.* ——————

*q.23.ar.1.

¶ D.S. reſpõdẽdo ad quæſitum duo facit, primò deducit concluſionem reſponſiuam generalem, ſecũdò concluſionem aliam partialiter magis reſponſiuam, ibi. Et ideo diuerſæ &c. Concluſio prima, non poteſt dici, quòd circa omnes paſſiones ſit vna ſola virtus moralis, nec etiam omnes diuerſitas paſſionum ſufficit ad diuerſificandas virtutes morales. Huius concluſionis D.S. ponit, & probat primò primam partem, ſecundò ſecundam, ibi, nec tamẽ &c. Probatur ſic prima pars, non poteſt dici, quòd circa paſſiones diuerſarum potentiarum ſit eadem virtus; ſed quædam paſſiones pertinent ad diuerſas potentias, igitur circa tales non poteſt eſſe eadem virtus, & per conſequens circa omnes non eſt eadem virtus. Maior innititur ei, quod dictum eſt q.56.ar.2. quia eadem virtus non poteſt eſſe in duabus potentijs. Minor patet; quia alię ſunt paſſiones iraſcibilis, aliæ concupiſcibilis, quæ ſunt diuerſæ potentiæ, & hoc patuit ſupra q.23.ar.1. Conſequenter cum dicit. Concluſio prima.

¶ Nec tamen oportet, quòd omnis diuerſitas paſſionum ſufficiat ad virtutes morales diuerſificandas. Primò quidem; quia quædam paſſiones, ſunt quæ ſibi opponuntur ſecundùm contrarietatem; ſicut gaudium, & triſtitia, timor & audacia, & alia huiuſmodi, & circa huiuſmodi paſſiones, ſic oppoſitas oportet eſſe vnam, & eandem virtutem; cum enim virtus moralis in quadam medietate conſiſtat, medium in contrarijs paſſionibus ſecundùm eandem rationem inſtituitur; ſicut & in naturalibus idem eſt medium inter contraria, vt inter albũ, & nigrum. ——————

¶ Ponit ſecundam partem præcedentis concluſionis, quã probat dupliciter, ſecunda probatio, ibi. Secundò quia &c. Primò ſic. Circa paſſiones oppoſitas contrariè quales ſunt aliquæ, oportet eſſe vnam & eandem virtutem, igitur non quęlibet diuerſitas ſufficit &c. vt dicit ſecunda pars. Cõſequentia nota eſt. Probatur antecedens primò quo ad ſuppoſitum, quòd aliquæ ſunt contrariæ exemplariter de gaudio, triſtitia &c. Secundò probatur antecedẽs in ſe dupliciter, ratione & ſimilitudine, ratione ſic. Medium in cõtrarijs paſſionibus ſecundùm eandem rationem inſtituitur; igitur circa contrarias paſſiones eſt vna virtus moralis. Antecedens notum; quia inter exceſſum, & defectum in eadem materia conſtituitur medium eiuſdem rationis, vt inter nimis multum comedere, & nimis paruũ, conſtituit comeſtio æqualis prout oportet, &c.

Conſequentia

Conſequẽtia probatur; quia virtus moralis in quadam mediocritate cõſiſtit, ſcilicet cauſaliter. i. inſtituit medium inter duas paſſiones, vt ſupra patuit q. 49. ar. 1 ad primum. Secundò confirmatur hęc ratio a ſimili; ſicut eſt in naturalibus ita in moralibus virtutibus; ſed in natura idem eſt medium inter cõtraria, igitur. Minor patet de albo, & nigro inter quæ mediat color medius. Deinde cum dicit.

¶ Secundò quia diuerſę paſſiones inueniuntur ſecundùm eundem modum rationi repugnantes, puta ſecundùm impulſum ad id, quod eſt contra rationem, vel ſecundùm retractationem ab eo, quod eſt ſecundùm rationem.

¶ Adducit aliam rationem pro ſecunda parte præcedenti. Maior ſuppletur, ad illas paſſiones non ordinantur diuerſæ virtutes, quæ ſecundùm eundem modum repugnant rationi; ſed aliquę diuerſæ paſſiones inueniuntur repugnantes ſecundùm eandem rationem, ſcilicet ſecundùm impulſum ad id quod eſt contra rationem; ſicut concupiſcibilis paſſiones circa bonum delectabile, vel ſecundùm retractationem ab eo, quod eſt ſecundùm rationem; vt ſunt concupiſcibilis circa ſenſibile malum, & paſſiones aliquæ irascibilis, vt timor mali ſenſibilis retrahit ab eo, quod eſt ſecũdùm rationem; igitur &c. Maior probatur extra literã; quia virtus moralis conſiſtit in conformitate rationis; igitur vbi aliqua eodem modo repugnant, vel ſunt conformia, eſt eadẽ virtus. Minor declaratur q. ſeq. ar. 2 in cor. & 2. 2. q. 141. ar. 3.

¶ Et ideo diuerſæ paſsiones concupiſcibilis nõ pertinent ad diuerſas virtutes morales; quia eorum motus ſecundùm quendam ordinem ſe inuicem conſequuntur, vtpote ad idem ordinati. ſ. ad conſequendum bonum, vel ad fugiendum malum; ſicut ex amore procedit concupiſcentia, & ex concupiſcentia peruenitur ad delectationem. Et eadem ratio eſt de oppoſitis; quia ex odio ſequitur fuga, vel abominatio, quæ perducit ad triſtitiam.

Concluſio ſecunda.

¶ Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem magis particulariter reſponſiuam, & explicatiuam prioris per modũ corollarij ſcilicet. Diuerſæ paſſiones concupiſcibilis non pertinent ad diuerſas virtutes morales; ſed ad diuerſas paſſiones irascibilis diuerſæ virtutes ordinantur. Huius concluſionis D. S. ponit, & probat primò primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. Sed paſſiones &c. Quo ad primam arguitur ſic. Illę paſſiones concupiſcibilis non pertinent ad diuerſas virtutes; quarum motus ſe inuicẽ conſequuntur, & ad idem ordinantur (& in quibus eſt eadem ratio repugnantiæ) ſed paſſiones concupiſcibilis ſecũdùm quẽdam ordinem ſe conſequuntur, vtpote ad idem ordinati, & eodem modo rationi repugnant; igitur prima pars vera. Maior patuit ex ſecunda ratione. Minor declaratur in litera; quia ex amore procedit deſiderium, & ex concupiſcentia peruenitur ad delectationem, & eadem ratio eſt de oppoſitis. Vnde habet D. S. ſecunda ſecundæ, vbi ratum ad primum, dum temperantia modificat paſſiones cõcupiſcibilis tendentes in bonum, per conſequens modificat omnes alias paſſiones inquantum ad moderantiam priorum paſſionum ſequitur moderantia poſteriorum, hæc ille.

¶ Nota quòd hic poſſet eſſe dubium; quia Doct. Sanct. hic ponit circa omnes paſſiones concupiſcibilis vnam virtutem, & in artic. ſequenti ponit plures virtutes in concupiſcibili reſpectu paſſionum. Sed oportet notare, quòd aliud eſt dicere diuerſæ paſſiones concupiſcibilis pertinent ad eandem virtutem, & aliud eſt dicere, in concupiſcibili eſt tãtùm vna virtus. Primum enim verum & ſecundum falſum, vt patet art. ſeq. primum autem, quod eſt dictum præſentis articuli, intelligitur, quòd diuerſæ paſſiones concupiſcibilis conſequentes ſe circa idem obiectum, & eandem materiam, pertinent ad eandem virtutem; ſicut ad phylotomiam pertinet amor honoris concupiſcentia, & delectatio eiuſdem, & ſimiliter odium, & fuga, & triſtitia de contrario; ſic de temperantia ad quam pertinet amor, & deſiderium delectationum tactus, & ſimiliter odium contrarij. Secũdum autem verificatur, ſcilicet quòd ſunt diuerſæ virtutes ratione diuerſorum obiectorum, & ratione diuerſarum paſſionum circa diuerſa obiecta habẽtium diuerſam habitudinem ad rationem; eſt igitur vna virtus in concupiſcibili reſpectu paſſionum ſe habentium circa idem; ſed poſſunt eſſe diuerſæ virtutes reſpectu paſſionum diuerſarum ſe non conſequentium circa diuerſa, vt phylotomia circa amorem honoris, & liberalitas circa amorem pecuniarum, vt patebit ar. ſeq. & ergo intelligendum eſt ſanè verbum D. S. quòd temperantia eſt circa paſſiones concupiſcibilis reſpectu certi obiecti, ſ. delectationis tactus; ſed non eſt circa paſſiones circa quæcunque obiecta, & hoc explicat articulus ſequens. Deinde ibi.

¶ Sed paſsiones irascibilis, non ſunt vnius ordinis, ſed ad diuerſa ordinantur; nam audacia, & timor ordinãtur ad aliquod magnum periculum, ſpes & deſperatio ad aliquod bonum arduum, ira autem ad ſuperandum aliquod contrarium, quod nocumẽtum intulit; & ideo circa has paſsiones diuerſæ virtutes ordinantur, vtputa temperantia circa paſsiones concupiſcibilis, fortitudo circa timores, & audacias, magnanimitas circa ſpem, & deſperationem, manſuetudo circa iras.

¶ Subiungit ſecundam partem præcedentis concluſionis ſecundæ, quam probat ſic. Paſſiones quæ non ad idem ordinantur, nec ſe conſequuntur, nec eodem modo rationi repugnant pertinent ad diuerſas virtutes; ſed paſſiones irascibilis non ſunt eiuſdem ordinis, & ad diuerſa ordinantur, igitur iſta pars vera. Maior patuit ex ſecunda ratione. Minorem D. S. oſtendit exemplariter nam audacia, & timor ordinantur &c. clarè in litera.

¶ Et quod dictum eſt confirmatur. ſ. in prima parte cõcluſionis primæ, & in ſecundæ ſecundæ cõcluſionis argumeto in cõtrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes paſsiones conueniunt in vno principio, & fine communi, non autem in vno proprio principio, ſeu fine; vnde hoc non ſufficit ad vnitatem virtutis moralis.

¶ Maior vera; quando cõueniunt in vno principio, & fine proprio, & propinquo immediato tunc pertinent ad vnum habitum. Sic negat minor; qa amor eſt principiũ cõe, & originale quaſi remotum omnium paſſionũ; ſed hñt certę paſſiones finẽ, & principiũ proprũ diſtinctũ, vt patuit. ſ. propria, & per ſe obiecta ſub diſtinctis rõnibus formalibus; ſicut timor, & audacia periculũ; ſpes & deſperatio bonum arduum &c. Et præterea ſunt diuerſi ẽt amores, & per conſequens diuerſæ aliæ paſſiones ipſum conſequentes circa diuerſa obiecta. Vad. negatur cõſequẽtia; tum quia ex amoré ſequuntur paſſiones in diuerſis potentijs, tum quia ſequuntur paſſiones non adinuicẽ ordinatæ, nec ſe conſequentes. Tum quia ſequuntur paſſiones habentes diuerſam repugnantiam pp diſtinctionẽ principiorum, & obiectorum propriorum, tum ẽ, qa eſto habeant vnũ principiũ ſuo mõ effectiuum, vt patebit infra q. 72. ar. 3. & q. 77. ar. 4 qui'a oẽs procedunt ex amore ſui; ſicut cã effectiua, & aliquo modo finali, vt patebit vbi iam; tamen non habent idem motiuũ finale ex parte ſui p, priũ, & ergo ſtat diſtinctio paſſionum circa obiecta propria, & p cõſequẽs diuerſitas virtutis &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut in naturalibus idem eſt principium quo receditur ab vno principio, & acceditur ad aliud; & in rationalibus eſt eadem ratio contrariorum, ita etiam virtus moralis, quæ in modum naturæ rationi conſentit eſt eadem contrariarum paſsionum.

¶ Ad aſſumptum dico, q̃ circa diuerſas paſſiones non cõtrarias nec ſe conſequentes, ſed quaſi diſperatas, & ẽt in diuerſis potẽtijs ſunt diuerſæ virtutes; ſed non circa quaſcunq; diuerſas; quia circa contrarias non; quia eadem rõ eſt aliquid amare, & odire oppoſitum, & accedere ad vnum, & recedere ab oppoſito. Vltra, ſequeretur, q̃ tot eſſent virtutes quot paſſiones, negatur ſequela iſta; quia non eſt par rõ de omnibus. Circa aliquas enim diuerſas ſunt diuerſæ virtutes, circa aliquas non, præſertim contrarias, vt D. S. oſtẽdit in ſolutione per ſimile de principio motiuo in naturalibus, & in rationabilibus, & conceditur fallitas cõſequentis. Et probationem D. S. confirmat; quia cum virtus aſſimiletur naturæ, & rationi ẽt eſt de diuerſis; ſed non eſt par ratio de omnibus. ſ. non cõtrarijs, nec ſe conſequentibus per ordinem, vt patuit. Et nota, q̃ non eſt omnino ſimile de inclinatione naturæ, & virtutis; quia naturæ inclinatio inclinat ad vnum contrarium recedendo ab alio. Inclinatio autem virtutis non eſt ad aliquod contrariorum ſaltem extremum; ſed tendit in medium, eſt tamen ſimile, quòd vtraq; inclinatio eſt inter contraria, & hoc ſufficit propoſito.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illę tres paſsiones ad idem obiectum ordinantur, ſecundùm quendam ordinem, vt dictum eſt, * & ideo ad eandem virtutem moralem pertinent. *In cor. ar.

¶ Maior vera, & habita ſupra q. 23 ar 4. Minor vera circa idem obiectum eſt vna virtus circa amorem cõcupiſcentiam, & delectationem; quia ſunt vnius ordinis, & ſe conſequuntur. Sed negat cõſequentia; quia non eſt par rõ de alijs quibuſdã, q̃ non ſunt vnius ordinis, nec tenent ſe circa idẽ obiectũ conſequenter, vt patuit. Et dicit D. S. notanter in ſolutione, q̃ quia illę tres paſsiones ordinãtur ad idẽ obiectũ, ideo ſunt vnius virtutis; ſi aũt ſunt amores, & aliæ conſequentes circa diuerſa obiecta, tunc ſunt diuerſæ virtutes, ita q̃ ſint duo amores cũ alijs ſe conſequentibus, circa diuerſa obiecta; ſic enim erit diuerſæ virtutes, vt tactũ eſt in corpore.

Vtrum virtutes morales diſtinguantur ſecundùm diuerſa obiecta paſsionum.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd virtutes morales non diſtinguantur ſecundùm obiecta paſsionum, I

paſsionum; ſicut enim ſunt obiecta paſsionum, ita ſunt obiecta operationum; ſed virtutes morales, quæ ſunt circa operationes non diſtinguuntur ſecundùm obiecta operationum, ad eandem enim virtutem iuſtitiæ pertinet emere, vel vendere domum, & equum; ergo etiam nec virtutes morales, quæ ſunt circa paſsiones diuerſificantur per obiecta paſsionum.

¶ 2 Præt. Paſsiones ſunt quidam actus, vel motus appetitus ſenſitiui; ſed maior diuerſitas requiritur ad diuerſitatem habituum, quàm ad diuerſitatem actuum; diuerſa igitur obiecta, quæ non diuerſificant ſpeciem paſsionis, non diuerſificabunt ſpeciem virtutis moralis, ita ſcilicet quòd de omnibus delectationibus erit vna virtus moralis, & ſimiliter eſt de alijs.

¶ 3 Præte. Magis & minus non diuerſificant ſpeciem; ſed diuerſa delectabilia non differunt, niſi ſecundùm magis, & minus; ergo omnia pertinent ad vnã ſpeciem virtutis, & eadem ratione omnia terribilia, & ſimiliter de alijs; non ergo virtus moralis diſtinguitur ſecundùm obiecta paſsionum.

¶ 4 Præt. Sicut virtus eſt operatiua boni, ita eſt impeditiua mali; ſed circa concupiſcentias bonorum ſunt diuerſæ virtutes; ſicut temperantia circa concupiſcentias delectationum tactus, & eutrapelia circa delectationes ludi; ergo etiam circa timores malorum debent eſſe diuerſæ virtutes.

¶ Sed contra eſt, quòd caſtitas eſt circa delectabilia venereorum, abſtinentia verò eſt circa delectabilia ciborũ, & eutrapelia circa delectabilia ludorum.

¶ Non eſt autem idẽ motus rationis, & appetitus ſenſitiui; vnde nihil prohibet aliquam differentiam obiectorum cauſare diuerſitatem paſsionum, quæ non cauſat diuerſitatem virtutum; ſicut quando vna virtus eſt circa multas paſsiones, vt dictum eſt, * & aliquam etiam differentiam obiectorum cauſare diuerſitatem virtutũ, quæ non cauſat diuerſitatem paſsionum, cum circa vnam paſsionem, puta delectationem diuerſæ virtutes ordinentur. * Ar. prec.

¶ Subſumit ſub præcedenti concluſione, & infert ſecundam concluſionem talem, nihil prohibet aliquam differentiam obiectorũ cauſare diuerſitatem paſsionum, quæ non cauſat diuerſitatem virtutum, & aliquando etiam differentiam obiectorum cauſare diuerſitatem virtutum, quæ non cauſat diuerſitatem paſsionum. Iſtã concluſionem D. S. infert ex dictis, & explicat ambas partes exemplariter. Probatur igitur primò in communi, aſſumendo concluſionem ſecundam pro maiori, vel etiam primam concluſionem pro minor, ſed non eſt idem motus rationis, & appetitus ſenſitiui, igitur concluſio vera. Minor patet extra literam; quia ad plures motus appetitus ſenſitiui ratio poteſt ſe habere vno modo; vt patet ex prædictis ar. 4. quia plures paſsiones ſe conſequuntur, & eodem modo per rationem regulantur &c. & etiam multiplicato motu ſenſitiui appetitus ratio vnum motum habere poteſt. Et explicat D. S. primam partem; quia vna virtus poteſt eſſe circa multas paſsiones, vt patuit ar. 4. ſicut temperantia eſt circa omnes paſsiones concupiſcibilis circa ſuam materiam, vt patuit. Secũda pars explicatur; quia circa vnam paſsionem (ſcilicet delectationem) ſunt diuerſæ virtutes; ſicut patebit; quia temperantia phylotomia, & liberalitas ſunt circa delectationem moderandam. Conclusio secunda.

¶ Nota tamen quòd delectatio circa diuerſa obiecta non eſt eadem ſpecie ſpecialiſſima, ſed tamen ſubalternata, & vtrobique eſt delectatio concupiſcibilis, & ita manet eadem ſaltem ratione ſubiecti, vel principij effectiui, & hoc ſufficit ad propoſitum, virtus autem non eſt eadem in ordine ad principium, ſ. ad rationẽ, paſsio autem eadem eſt, vt motus appetitus ſenſitiui, & de hoc ad tertium. Ex his patet, quòd aliter diſtinguuntur virtutes, aliter paſsiones ab obiectis, quia paſsiones diuerſæ quandoque ſunt circa obiectum vnum quod eſt multiplex in eſſe motiuo quo ad appetitum ſenſitiuum; ſicut eſt de amore, concupiſcentia, delectatione; tamen quia omnes iſtę paſsiones eandem habitudinem habent ad rationem, ideo pertinent ad eandem virtutem cuius vnitas attenditur penes vnitatem habitudinis ad rationem. Deinde cum dicit

¶ Et quia diuerſæ paſsiones ad diuerſas potẽtias pertinentes ſemper pertinent ad diuerſas virtutes, vt dictũ eſt, * ideo diuerſitas obiectorum, quæ reſpicit diuerſitatem potẽtiarum ſemper diuerſificat ſpecies virtutum, puta quòd aliquid ſit bonum abſolutè, & aliquid bonũ cum aliqua arduitate. * Ar. 4. & 5. huius quæſtio.

¶ Accedit ad magis determinatè reſpondendum, quæ ſcilicet diuerſitas obiectorum paſsionum cauſat diuerſas virtutes. Et ponit talem cõcluſionem reſpõſiuam tertiam. Diuerſitas obiectorum, ſcilicet paſsionum, quæ reſpicit diuerſitatẽ potentiarum &c. D. S. probat, & explicat illam concluſionem. Probatur ſic, diuerſę paſsiones ad diuerſas potentias pertinentes ſemper pertinẽt ad diuerſas virtutes, igitur obiecta paſsionum diuerſarum potentiarum ſemper &c. Antecedens patuit ar. 4. ex fundamento ſupra habito; quia vna virtus non eſt duarum potentiarum, & quia maior diuerſitas requiritur ad diuerſificandum potentias, quàm virtutes, vt patuit ſupra, ergo antecedens verũ. Conſequentia probatur, quia idem pertinet paſſio, & obiectum eius, ſi ergo paſsiones pertinent ad diuerſas potentias, ſequitur quòd & obiecta pertineant ad diuerſas virtutes. Conclusio tertia.

¶ Et quia ordine quodam ratio inferiores hominis partes regit, & etiam ſe ad exteriora extendit, ideo etiã ſecundùm quòd vnum obiectum paſsionis apprehenditur ſenſu, vel imaginatione, aut etiam ratione, & ſecundùm etiam quòd pertinet ad animam corpus, vel exteriores res, diuerſam habitudinem habet ad rationem, & per conſequens natum eſt diuerſificare virtutes.

¶ Habitis quibuſdam generalibus, & cum hoc quomodo obiecta diuerſa paſsionum diſtinguant, & quæ diuerſa, ſcilicet pertinẽtia ad diuerſas potentias; quia ibi variatur habitudo ad rationem, vt patet ex ar. 4. Hic conſequenter ſecundo loco principali. Doct. Sanct. applicat p̃miſſa generalia in concluſionibus tribus ad obiectum paſsionis vnius, volens oſtendere, quòd virtutes morales circa paſsiones poſſunt diuerſificari ex vno obiecto, & quomodo hoc fiat. Et circa hoc duo facit, primò oſtẽdit hoc de obiecto paſsionis indeterminatæ in generali. Secundò hanc concluſionẽ explicat de obiecto paſsionis vnius determinatæ, ſcilicet bono, & amore, qui ſimul cum concupiſcentia, & delectatione habet rationem

¶ Hic vltimò quærit de alio modo diſtinguendi virtutes videlicet ſecundùm diuerſitatem obiectorum paſsionum, poteſt enim contingere, quòd paſſio ſit vna (ſaltem genere) vt puta amor, & tamen ſunt plures virtutes circa amorem, vel delectationẽ, propter hoc, quia amor eſt circa diuerſa bona hominis. ſ. ſecundùm animam, vel corpus, vel circa exteriora bona; ideo etiam dictum fuit ar. præce. quòd circa omnes paſsiones eiuſdem obiecti eſt vna virtus in concupiſcibili; ſecus de paſsionibus circa aliud obiectum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd perfectio virtutis ex ratione dependet, perfectio autem paſsionis ex ipſo appetitu ſenſitiuo; vnde oportet, quòd virtutes diuerſificẽtur ſecundùm ordinem ad rationem, paſsiones autem ſecundùm ordinem ad appetitum.

In hoc corpore articuli D. S. multa facit, quæ omnia in vnum tendunt, & quæſitum euacuãt. Et principaliter quatuor, primò ponit fundamentum dicendorum, quòd virtutes diſtinguuntur ſecundùm obiecta aliter, quàm paſsiones. Et ex hoc fundamẽto infert aliquas concluſiones reſpõſiuas, volens oſtendere, quę diuerſitas obiectorum paſsionũ cauſet diuerſas virtutes. Secundò principaliter oſtendit quomodo vnum obiectum paſsionis poteſt diuerſificare virtutes, ibi. Et quia ordine &c. Tertiò particulariter declarat quomodo ſecundùm vnum obiectum paſsionis, ſ. amoris concupiſcentiæ, & delectationis ſumuntur diuerſæ virtutes, & quæ & quot, ibi. Sic igitur ſi conſideretur &c. Vltimò infert vnum corollarium de numero moralium circa paſsiones, ibi. Sic igitur patet &c. Quo ad primum oſtendendum, ponit primò concluſionem fundamentalem. Secundò ſubiungit tres cõcluſiones aliqualiter reſpõſiuas, ibi. Obiecta igitur &c. quæ patebunt proſequendo. Concluſio igitur fundamentalis eſt. Oportet quòd virtutes diuerſificentur &c. vt in litera. Probatur, quia perfectio virtutis ex ratione dependet, perfectio autem paſsionis ex appetitu ſenſitiuo, igitur concluſio vera. Tenet conſequentia; quia vnumquodque diuerſificatur ſecundùm ea a quibus depẽdet, & quę ſunt de eius ratione; ſicut patuit ar. 3. Antecedens patuit ſupra de virtute q. 58. ar. 2. Et de paſsionẽ, q. 22. &c. Conſequenter ibi.

¶ Obiecta igitur paſsionum ſecundùm quòd diuerſimodè ordinantur ad appetitum ſenſitiuum, cauſant diuerſas paſsionum ſpecies; ſecundùm verò quòd comparantur ad rõnem, cauſant diuerſas ſpecies virtutum.

¶ Eſt prima concluſio aliqualiter reſpõſiua in communi. Probatur ex dictis aſſumendo primam concluſionem pro antecedente. Oportet quòd virtutes diuerſificentur ſecundùm ordinem ad rationem, paſsiones verò ſecundùm ordinem ad appetitum ſenſitiuum, igitur obiecta paſsionum, &c. Conſequentia de ſe nota; quia ſi diuerſificantur virtutes ſecundùm ordinem ad rationem, igitur obiecta ſecundùm quòd diuerſimodè ſe habẽt ad rationem diuerſificant virtutes.

ſionem vnius paſſionis in ordine ſaltem ad rationem; quia ad ſe inuicem conſequuntur, ibi. Bonum igitur &c. quo igitur ad primum huius partis. Iſta eſt concluſio prima. Vnum obiectũ vnius paſſionis natum eſt diuerſificare virtutes. Probatur concluſio, vnũ obiectum vnius paſſionis natum eſt habere diuerſam habitudinẽ ad rationem; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia ex dictis in principio articuli; quia virtus attenditur per habitudinẽ ad rationem; igitur ſi eſt diuerſa habitudo erit diuerſa virtus. Antecedens probatur; quia ratio ordine quodam regit inferiores hominis partes, & etiam ad exteriora ordine quodam ſe extendit (.i. immediatè mouet ſenſus interiores, & poſtea exteriores, & inter exteriora bona vnum præfert alteri) igitur ſecundùm quòd vnum obiectum apprehenditur ſenſu exteriori (.ſ. tactus) vel imaginatione, vel ſecundùm quòd pertinet ad corpus, vel etiam ad res habet diuerſam habitudinem ad rationem, igitur antecedens verũ.

¶ Bonum igitur hominis, quod eſt obiectum amoris, cõcupiſcentiæ, & delectationis, poteſt accipi, vel ad ſenſum corporis pertinens, vel ad interiorem animæ apprehenſionem, & hoc ſiue ordinetur ad bonum hominis in ſeipſo, vel quantum ad corpus, vel quãtum ad animam, ſiue ordinetur ad bonum hominis in ordine ad alios; & omnis talis diuerſitas propter diuerſum ordinem ad rationem diuerſificat virtutem.

Concluſio

¶ Explicat concluſionem præcedentem, ponẽdo aliam magis determinatam, vt propinquius ad virtutes in particulari deſcẽdat. Bonum hominis, quod eſt obiectum amoris concupiſcentiæ, & delectationis (.i quæ ſunt quaſi vna paſſio in habitudine ad rationem) diuerſificat virtutem. Probatur, omnis diuerſitas propter diuerſum ordinem ad rationem diuerſificat virtutem; ſed bonũ, qđ obiectum amoris &c. habet diuerſum ordinem ad rationem, igitur bonum (ſcilicet in communi) quod eſt obiectum amoris &c. diuerſificat virtutem, ita quòd bonum non capitur pro vno determinato bono; ſed ſuppoſitione communi, vt ſtat pro bono hominis delectabili, & amabili. Maior eſt nota ex dictis. Minor patet; quia poteſt accipi bonum pertinens ad ſenſum corporis. ſ. tactũ, vel quod eſt bonum ſecundùm apprehenſionem interiorẽ, & poteſt eſſe bonum hominis in ſeipſo, vel quantũ ad corpus, vel quantum ad animam, ſiue ordinetur in bonum hominis in ordine ad alium; ſed illę ſunt diuerſę habitudines ad rationem, igitur minor vera. Vnde alia eſt virtus ſecundùm quòd Homo conformiter ſe habet ad rectam rationem in bonis corporis apprehenſis p ſenſum tactus Alia ſecundùm quòd bene ſe habet in bonis imaginationis. ſ. honoribus; ſicut conſequenter D. S. deducit.

¶ Sic igitur ſi conſideretur aliquod bonum, ſiquidem ſit per ſenſum tactus apprehenſum, & ad conſiſtentiam humanæ vitæ pertinens in indiuiduo, vel in ſpecie; ſicut ſunt delectabilia ciborum, & venereorum, erit pertinẽs ad virtutem temperantiæ.

¶ Hic conſequenter D. S. poſt concluſionem proximam particularius declarat quomodo vnum obiectum vnius paſſionis, ſcilicet amoris, concupiſcentiæ, & delectationis (quæ habentur p vna paſſione in ordine ad rationem) diuerſificat virtutes ſecundũ ordinem ad diuerſam apprehenſionem, & ſecũdùm quòd eſt bonũ homini ſecundùm diuerſas partes diuerſificant virtutes inquantũ ſunt bona animæ, vel corpori, vel exteriora bona ipſi homini in ſe, vel bona ad alium; & ideo in iſta inductione non comprehenditur fortitudo, & manſuetudo; quia nõ ſunt circa obiecta moris, & delectationis de qualibus virtutibus hic agitur; ſed vt dictũ eſt ar. 4. ſunt circa mala, vt magnum periculum, vel circa contrariſi, quod intulit nocumentum. Comprehenditur autem magnanimitas, quia ipſa eſt circa obiectum amoris, & delectationis adiuncta ſpe. Et quia hoc bonum eſt duplex. ſ. apprehenſum exteriori ſenſu, & interiori, iõ circa hoc ita procedit. Primò oſtendit qũo bonũ ſit obiectũ tẽperantiæ. Secundò qũo ad bonum aliarum quarũdã virtutum, ibi. Bonũ aũt &c. Circa primum facit, quod dictũ eſt. Secundò ſoluit quoddã dubiũ circa hoc, ibi. Delectationes aũt &c. Vult ergo primò, q hoc bonũ ſenſibile per ſenſum tactus apphẽſum pertinẽs ad conſiſtentiã humanæ vitæ, in indiuiduo, vel ſpecie; & ergo bonũ ſenſibile exterius, quod eſt obiectum delectationis amoris &c. diſtinguit temperantiam ab alijs. Deinde cum dicit.

¶ Delectationes autem aliorum ſenſuum, cum non ſint vehementes non præſtant aliquam difficultatem rationi, & ideo circa eas non ponitur aliqua virtus, quæ eſt circa difficile; ſicut & ars, vt dicitur in ſecundo Ethicorum.* *Ariſt. c. 3.

¶ Soluit quoddam dubium incidens circa præcedẽtem partem. Quare ſcilicet ſenſibilia exteriora aliorum ſenſuum, ſ. exteriorum non ponitur aliqua virtus; ſicut circa delectabilia tactus; quia non ſunt difficilia, vide de hoc ſecunda ſecundæ q. 141. art. 5. quia vſus ciborum, & delectatio eſſentialiter ipſum conſequens pertinet ad tactum. Vnde temperantia quamuis moderetur etiam delectationem cibi, & potus, tamen dicitur eſſe circa delectationem tactus, ſaltem principaliter. Conſequenter ibi.

¶ Bonum autem non ſenſu; ſed interiori virtute apprehenſum ad ipſum hominem pertinens ſecundùm ſeipſum eſt; ſicut pecunia, & honor, quorum pecunia ordinabilis eſt de ſe ad bonum corporis, honor autem conſiſtit in apprehenſione animæ, & hæc quidem bona conſiderari poſſunt, vel abſolutè ſecundùm quòd pertinẽt ad concupiſcibilem, vel cum arduitate quadam ſecundùm quòd pertinent ad iraſcibilem, quæ quidem diſtinctio non habet locum in bonis, quæ delectant tactum, quia huiuſmodi ſunt quædam infima, & competunt homini ſecundùm quòd conuenit cum brutis. Circa bonum igitur pecuniæ abſolutè ſumptum ſecũdùm quòd eſt obiectum concupiſcentiæ, vel delectationis, aut amoris eſt liberalitas. Circa bonum autem huiuſmodi cum arduitate ſumptum ſecundùm quòd eſt obiectum ſpei eſt magnificentia. Circa bonum verò, quod eſt honor, ſiquidẽ ſit abſolutè ſumptum ſecundùm quòd eſt obiectũ amoris, ſic eſt quædã virtus, quæ vocatur philotimia. ſ. amor honoris; ſi verò cum arduitate conſideretur ſecundùm quòd eſt obiectum ſpei, ſic eſt magnanimitas; vnde liberalitas, & philotimia videntur eſſe in concupiſcibili, magnificentia verò, & magnanimitas in iraſcibili.

¶ Oſtendit quomodo bonum hoc ſit obiectum quarundã aliarum virtutum. ſ. bonum apprehenſum virtute interiori. Et illud iterum eſt duplex. ſ. pertinens ad hominem ſecũdùm ſeipſum, & in ordine ad alium. Ideo primò declarat, quæ virtutes ſunt circa primum bonum. Secundò quæ ſint circa ſecundum ibi. Bonum verò &c. Circa primum dicit, q aliud eſt bonum hominis, quod eſt bonum apprehenſum virtute interiori, & pertinet ad hominem ſecundùm ſeipſum. i. non ad alium. Et eſt duplex. ſ. pecunia, & honor, & pecunia eſt ordinabilis in bonum corporis, honor autẽ eſt bonum imaginationis. Et vult, q iſta duo bona ſ. diuitiæ, & honor poſſint accipi dupliciter abſolutè, & cum arduitate. Et interponit per modum parentheſis vnius dubij ſolutionem, ibi. Quæ quidem, vſque ibi. Circa bonum. Vbi proſequitur diſtinctionem; quia circa pecuniam abſolutè acceptam, eſt liberalitas, vt autem ſumitur cum arduitate eſt magnificentia. Circa honorem etiã abſolutè acceptum, eſt philotimia. Sumptum autem cum arduitate eſt magnanimitas. Et nota q dum D. S. loquitur de ſenſu abſolutè, intelligit de ſenſu exteriori, vt patet intuenti. Et q bonum hominis ſecundùm ſeipſum vocat, vt diſtinguitur contra bonum in ordine ad alium, ſiue ſit bonum ſecundùm corpus, ſiue imaginationem. Tunc ibi.

¶ Bonum verò hominis in ordine ad alium non videtur arduitatem habere; ſed accipitur, vt abſolutè ſumptũ prout eſt obiectum paſſionum cõcupiſcibilis, quod quidem bonum poteſt eſſe alicui delectabile ſecundùm q præbet ſe alteri, vel in his, quæ ſerio fiunt. i. in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finem, vel in his, quę fiunt ludo. i. actionibus ordinatis ad delectatione tantũ, quæ non eodem modo ſe habent ad rationem; ſicut prima. In ſerijs autẽ ſe exhibet aliquis alteri dupliciter. Vno modo, vt delectabilem decẽtibus verbis, & factis, & hoc pertinet ad quandam virtutem quam Ariſtoteles* nominat amicitiam, & poteſt dici affabilitas. Alio modo præbet ſe aliquis alteri, vt manifeſtum per dicta, & facta, & hoc pertinet ad aliam virtutem quam nominat veritatẽ. Manifeſtatio enim propinquius accedit ad rationem, quàm delectatio; & ſeria, quàm iocoſa; vnde & circa delectationes ludorum eſt virtus quam Philoſophus* eutrapeliam nominat. *Ariſt. li. 4. Eth. c. 6. *Ariſt. li. 4. Eth. c. 8.

¶ Declarat quomodo bonum hominis in ordine ad alium ſit obiectum quarundam aliarum virtutum. Et notat circa hoc, quòd tale bonum accipitur ſolùm ſub ratione boni abſolutè, & pertinet ad cõcupiſcibilem. Et eſt duplex. ſ. ſerioſum, & iocoſum. Illa enim diſtinguuntur; quia habent aliam habitudinem ad rationem. Primum eſt dupliciter; quia primò ſe exhibet Homo alteri delectabilem decentibus verbis, & factis, & hoc pertinet ad amicitiam, ſeu affabilitatem. Alio modo exhibet ſe manifeſtum verbis, & factis, & hoc pertinet ad veritatem. Et eſt differentia inter delectantia decentia, & inter manifeſtantia; quia manifeſtatio propinquior eſt rectè rationi, quàm delectatio. Et ſimiliter ſeriola, quàm iocoſa, ideo oportet aliam, & aliam eſſe virtutem. Circa iocoſa autem eſt virtus quam Philoſophus nominat Eutrapeliam.

¶ Sic

*Arist.li.2. Eth.c.7. & lib.4.Eth.

¶ Sic igitur patet, quòd ſecundùm Ariſtotelem * ſunt vndecim virtutes morales circa paſſiones.ſ. fortitudo,tẽperantia,liberalitas,magnificentia,magnanimitas, philotimia,manſuetudo,amicitia, veritas, eutrapelia, & iuſtitia, & diſtinguuntur ſecundùm diuerſas materias, vel
D.15. ſecundùm diuerſas paſſiones,vel ſecũdùm diuerſa obiecta. Si igitur addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erunt omnes duodecim.

¶ Hic in calce corporis ex omnibus iam dictis, & in articulis præcedentibus tertio & quarto,D.S. infert corollariè numerum virtutum moralium exiſtentiũ circa paſſiones,quæ vel diſtinguũtur ſecundùm diuerſas materias; ſicut exiſtentes in diuerſis potentijs;vel ſecundùm diuerſas paſſiones,vt exiſtentes in iraſcibili;vel ſecundùm diuerſa obiecta;ſicut aliquæ exiſtentes in concupiſcibili circa eaſdem paſſiones,quæ tamen diſtinguuntur ſecundùm diuerſa obiecta paſſionum, vt patuit in hoc corpore ; ſecundo loco principali,& tertio.Et ſunt hæ virtutes numero vndecim, vt patet in litera Et ſi addatur iuſtitia, quæ eſt circa operationes, erunt omnes morales,tam circa paſſiones,ſcilicet quàm operationes duodecim.Quarum tamen multæ multas habet annexas,quæ ſub iſtis comprehenduntur.

¶Sed hic ſunt aliqua dubia. Primò, quare iſtis moralibus circa paſſiones, & etiam operationes non connumeratur prudentia, eſt ne circa paſſiones,& operationes.

¶ Ad hoc patuit ſupra q.58.ar.3.ad primum; quia non eſt moralis per eſſentiam,& ratione ſubiecti; ſed ſolùm ratione materiæ. Sunt enim morales per eſſentiam,quę ſunt in appetitu,ideo cum hic agatur de moralibus per eſſentiam,ideo eis non connumeratur.

¶ Secundum dubium eſt Quæ eſt illa iuſtitia,quæ eſt circa paſſiones. Dicitur quòd iuſtitia legalis,iuſtitia autem particularis eſt circa operationes.Primum patet ſecunda ſecundæ q.58 artic.9.ad tertium. Vbi dicit rationem, quare iuſtitia particularis nõ eſt circa paſſiones;ſed legalis. Vnde dicit,bonum commune eſt finis ſingularium perſonarum in communitate exiſtentium;ſicut bonum totius eſt finis cuiuslibet partium . Bonum autem vnius ſingularis perſonæ,non eſt finis alterius.Et ideo iuſtitia legalis, quæ ordinatur ad bonum commune , magis ſe poteſt extendere ad interiores paſſiones,quibus Homo ali qualiter diſponitur in ſeipſo,q̃ iuſtitia particularis , quæ ordinatur ad bonum alterius ſingularis perſonæ , quamuis iuſtitia legalis principalis ſe extendat ad alias virtutes,quantum ad exteriores operationes earum, inquantum ſcilicet lex præcipit fortis opera facere , & quæ temperati, & quæ manſueti, vt dicitur in 5.Ethicorum. Hæc ille. Ex quibus patet, q̃ legalis eſt aliquo modo circa paſſiones . Iuſtitia autem particularis, vt ibidem oſtendit in corpore articuli, eſt circa ea, quæ ſunt ad alterum , per paſſiones autem aliquis non ordinatur immediatè ad alterum, ideo &c.

¶Tertium dubium eſt;quia D.S. hic in corpore, & ſecunda ſecundæ q.31.art.1.ad ſecundum, ponit liberalitatem circa paſſiones,& in concupiſcibili. Sed prima par.q.21.art.1. ad primum. Et ſimiliter in de virtutibus q.1.ar.5.ponit eam in voluntate.

¶Sed concordatur; quia eſt duplex liberalitas. Vna quæ habet pro immediata materia ipſas paſſiones circa pecunias, talis eſt in concupiſcibili,vt D.S.hic loquitur. Alia habet pro materia exteriorem rationem,& talis ponitur in voluntate. Nam vti pecunia, & eam exponere eſt voluntaris . Et de illa loquitur D S.1. par.&c. Vide Petrum de Bergomo in concordantijs.1.par.vbi iam,& etiã circa articulum præſentem, vide infra q.72.ar.8. de duplici auaritia. Vide & Doct. Sanct.in de Malo. mate. 15. articu.primo , in principio corporis.

ARGVMENTVM in contrarium, confirmat tertiam concluſionem reſponſiuam particularem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnia obiecta eiuſdem operationis ſecundùm ſpeciem eandem habitudinem habent ad rationem , non autem omnia obiecta eiuſdem paſſionis ſecũdùm ſpeciem; quia operationes non repugnant rationi ; ſicut paſſiones.

¶Maior eſt quidem vera.Sed tamen omnia obiecta vnius operationis ad alteram æqualiter ſe habent ad rationem; quia bonũ in eis ſumitur ſecundùm æqualitatem ad alterum.Non ſic de obiectis vnius paſſionis in ſpecie,vt patuit in articulo;quia poſſunt habere diuerſam habitudinem ad rationem , & bonum rationis attenditur in eis diuerſimodè . Et præterea. Operationes ad aliũ nõ repugnant rationi;ſicut paſſiones, ideo aliter ſe habent ad rationem,quàm paſſiones.Quare nimirum ſi operationes non ſint diuerſarum virtutum (operationes videlicet eiuſdem ſpeciei.) Paſſiones autem etiam eiu'dem ſpeciei poſſunt eſſe diuerſarum virtutum, & vario modo circa diuerſa obiecta moderari per rationẽ cui vario modo poſſunt repugnare . Ideo negatur conſequentia; quia non eſt par ratio,vt iam patuit.

¶ Et nota verbum Doct.Sanct.quia dicit omnia obiecta eiuſdẽ operationis ſecundùm ſpeciem (ſcilicet operatio cõmutatiua)uã ſicut patuit ar.3.ad tertium, diſtributiones diſtinguuntur ſpecie a commutationibus, & habent aliam habitudinem ad rationem, ac requirunt aliam virtutem.

¶ Ad ſecundum dicendum , quòd alia ratione diuerſificantur paſſiones,& alia virtutes;ſicut dictum eſt.* — *In cor.ar.

¶ Ad minorem, vera eſt. Maior diuerſitas requiritur ad diuerſitatem habituum,quàm ad diuerſitatem actuum in eadem potentia exiſtentium.Sed poteſt eſſe,quòd aliquod vnum non diuerſificet actum in vna potentia , & tamen habitum diuerſificet in alia potentia, quando eſt alia ratio diuerſificandi habitum , q̃ actum. Sicut eſt in propoſito,quia obiecta non diuerſificant paſſionem in appetitu ſenſitiuo , quia eandem habitudinem habent ad ſenſum. Sed diuerſificant virtutem propter alium modum ſe habendi ad rationem, vt dictũ eſt in corpore . Honor enim & pecunia, & delectabile ſecundùm tactum cauſant eandem delectationem in appetitu ſenſitiuo ; ſed quia bene ſe habere in illo requirit aliã ordinationem rationis,quàm bene ſe habere in alio,ideo requiritur alia virtus, quæ moderetur appetitum pecuniæ, alia quæ appetitum delectabilis ſecundùm tactum . Declaratur ergo appetitus ſenſitiuus in omnibus illis obiectis;ſed vt rationabiliter delectetur,& ordinatè,requiritur diuerſus ordo rationis;quia non ſecũdùm idem,& eodem modo contingit iſta bene ordinari.

¶ Ad tertium dicendum , quòd magis,& minus non diuerſificant ſpeciem , niſi propter diuerſam habitudinem ad rationem.

¶ Maior vera. Magis & minus in eadem forma non diuerſificant formam , niſi adiungatur illis diuerſa habitudo ad id a quo habent ſpeciem.Sic in moralibus magis delectabile, & minus delectabile, quæ habent aliam,& aliam habitudinem ad rationem, ex qua eſt ſpecies virtutis moralis,diuerſificant virtutem,& quando eſt aliud motiuum finale, vide infra q.72.ar.9. Minore data,& non conceſſa, negatur conſequentia;quia illa magis, & minus habent diuerſam habitudinem.

¶ Sed iuxta ſupradicta in q.30.ar.2.& q.31.ar.8. ad tertiũ oportet dicere , quòd delectabilia non ſolùm diſtinguantur ſecundùm magis & minus in vna ſpecie , immo diſtinguantur ſpecificè, in ſpecie delectabilis . Et per conſequens oportet dicere, quòd delectatio in honore , & delectatio in delectabili ipſius tactus,diſtinguantur ſpecie, & non tantũ numero ratione obiecti. Quod autẽ dicit D.S.in ſolutione primi , quòd diuerſa obiecta.ſ.delectabilia, pertinent ad eandem ſpeciem paſſionis,oportet intelligere, quòd talis delectatio non diſtinguatur ſpecie in ratione formæ.ſ. penes principium.Sicut enim patuit ſupra q.52.ar.2 habitus, & etiã actus poſſunt diſtingui ſpecie,& ratione principij,& ratione obiecti.Paſſio igitur,quæ eſt delectatio circa diuerſa delectabilia non diſtinguitur ſpecie ratione principij, & appetitus ſenſitiui. Nam 10.Ethicorum expreſsè habetur, quòd delectationes ſenſuum differunt ſpecie, ſecundùm diuerſitatem ſpecificam propriorũ obiectorum,& potentiarum,quæ ſunt principia operationum. Et hoc videtur velle D.S. in corpore, vbi dicit, quòd obiecta diſtinguunt paſſiones ſecundùm quòd diuerſimode ordinantur ad appetitum ſcilicet ſecundùm abſens , & præſens &c. Sed virtus diſtinguitur ratione principij (ſcilicet rationis) quæ alium ordinem inſtituit, circa vnum,quàm aliud.

¶Et poteſt dici , quòd delectatio circa diuerſa delectabilia eſt vnius ſpeciei communis , & q̃ omnis delectatio conuenit cũ alia in communi ratione,ſumpta ex hoc,quia eſt motus appetitus ſenſitiui circa conueniens .Sicut in ſimili habet D.S. infra q. 100.art.4.ad tertium,vbi inquit. Omnis cõcupiſcentia conuenit in vna cõi rõne Et ideo Apoſtolus ſingulariter de mandato concupiſcendi loquitur;quia tamen in ſpeciali diuerſæ ſunt rationes concupiſcendi, ideo Aug.diſtinguit diuerſa præcepta de non concupiſcendo. Differunt enim ſpecie concupiſcentiæ ſecũdùm diuerſitatem actionum, vel cõcupiſcibilium, vt Philoſophus dicit in 10. Ethi. Hæc ille. Et nota vltima verba, differunt enim &c. Non autem videtur rõ,quare concupiſcentiæ differant ſpecie ẽx diuerſitatẽ cõcupiſcibilium, & non delectationes ſecundũ diuerſitatẽ delectabiliũ. Quia aũt iſta dicere nõ eſt neceſſe pro ſolutione argumẽti. Iõ D.S.dimittit minorem, quæ tñ rẽ examinando falſa vr, vt patet.

¶Ad quartum dicendum, q̃ bonum fortius eſt ad mouendum,q̃ malum,qa malum non agit , niſi virtute boni,* vt Diony.dicit 4.c.de Di.no.vnde malum non facit difficultatem rationi, quæ requirat virtutem, niſi ſit excellens , quod videtur eſſe vnum in vno genere paſſionis; vnde circa iras, non ponitur, niſi vna virtus , ſcilicet manſuetudo , & ſimiliter circa audacias vna ſola, ſcilicet fortitudo; ſed bonum ingerit difficultatem, quæ requirit virtutem , etiam ſi non ſit excellens in genere talis paſſionis,& ideo circa concupiſcentias ponuntur diuerſę virtutes morales, vt dictum eſt.* — *Dionyſ. *In cor.ar.

¶ Ad maiorem,vera; ſed tamen facilius eſt bene ſe habere, ne deſeratur

deferatur ꝛ̃ propter malum, q̃ propter bonū; quia bonū facilius abducit a recta rōne trahēdo appetitum ad ſe, cū bonū ſit fortius q̃ malum; ō malum non facit difficultatē, trahendo videlicet appetitū ab eo, quod eſt rōnis, niſi ſit excellens. Minor eſt vera; quia omnia illa concupiſcibilia facile trahunt ad ſe contra ordinē rationis. Ideo oportet appetitum confortare per virtutē, vt nō facile recedat a rōne; ſed appetitus non ita ſtatim pp malum relinqt rationem, niſi ſit ingens, & magnum, negatur cōſequentia. Et rō diuerſitatis iā patuit. Vñ virtutes, quæ ſunt circa paſſiones, q̃ ſunt circa malum, non ſunt, niſi circa malū excellens, quod eſt vnum in vno gñe paſſionis (.i. virtus, quæ eſt circa voū genus paſſionis. ſ. timorem, & audaciam eſt circa malū vnū maximū, & eſt virtus circa reſpiciens maximū malū. ſ. pericula mortis, quæ ſunt maximū malum. Similiter virtus, quæ eſt circa itā, ponitur circa maximū nocumentum ſuperandum. ſ. contrarium, quod nocumentū intulit) & ita eſt vna virtus circa illa mala; qa qui pōt maximo malo reſiſtere, pōt & minori reſiſtere in eodē gñe mali. Et hoc eſt signū, qꝑ ſolū circa excellens malū eſt virtus; quia eſt tm̄ in vno gñe paſſionis reſpicientis malū. Secus de virtutibus exiſtentibus circa bonum, vbi non ſolū circa maximum bonū eſt virtus; ſed circa oīa bona. Iō ſecundū diuerſitatē bonorum ſunt multę virtutes. Sed alibi non circa quodcunq; malū eſt virtus (ſaltē principalis) ſed circa maximum. Eſto virtutes adiunctæ fortitudini, poſſunt eſſe circa quædam alia mala, q̃ timores mortis, vt patet ſecunda ſecundæ.

Quæſt. Sexageſimaprima.

De virtutibus Cardinalibus.

K DEinde conſiderandum eſt de virtutibus Cardinalibus. Et circa hoc quęruntur quinq;. Primò, Vtrū, virtutes morales debeant dici Cardinales, vel Principales. Secundò, de numero earum. Tertiò, quæ ſint. Quartò, Vtrum differant abinuicem. Quintò, Vtrum diuidantur conuenienter in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

¶ Iuxta ordinem ſupra ſtatutum. q. 58. Poſtquàm D. S. determinauit de diſtinctione intellectualium, & moralium, & de diſtinctione moralium adinuicem, nūc determinat de Cardinalibus. Et primò quibus cōueniat dici, & eſſe Cardinales ſecūdò quot ſunt.

Vtrum virtutes morales debeant dici Cardinales vel principales.

Infra q. 66. ar. 4. cor. Et 3. d. 33. q. 2. ar. 5. q. 2. & Ver. q. 1. ar. 12. ad 24. & q. 5. ar. 1. ad 2. 4. & 13. *In poſt. dicam. c. de ſimul.

AD primum ſic proceditur. Videtur ꝗ virtutes morales non debeant dici Cardinales, ſeu Principales. Quæ enim ex oppoſito diuiduntur, ſunt ſimul natura, vt dicitur in prædicamentis, * & ſic vnum non eſt altero principalius; ſed oēs virtutes ex oppoſito diuidunt genus virtutis; ergo nullæ earū debent dici principales.

¶ 2 Præt. Finis principalior eſt his, quę ſunt ad finē; ſed virtutes theologicæ ſunt circa finem, virtutes autem morales ſunt circa ea quæ ſunt ad finem; ergo virtutes morales non debent dici principales, ſeu Cardinales; ſed magis theologicæ.

¶ 3 Præt. Principalius eſt, quod eſt per eſſentiam, q̃ quod eſt per participationem; ſed virtutes intellectuales pertinent ad rationale per eſſentiam, virtutes autem morales pertinent ad rationale per participationem, vt ſupra dictum eſt; ergo virtutes morales non ſunt principales; ſed magis virtutes intellectuales.

* q. 58. ar. 1. & 2. * Ambroſ. li. 5. c. 6.

¶ Sed contra eſt, quòd Ambroſius dicit ſuper Lucā, * exponens illud. Beati pauperes ſpiritu. Scimus virtutes eſſe quatuor Cardinales. ſ. temperantiam, iuſtitiam, prudentiam, fortitudinem, hæ autem ſunt virtutes morales; ergo virtutes morales ſunt Cardinales.

¶ Inquirit ergo hic primò, quæ in genere debeant dici Cardinales, an intellectuales, aut morales.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd cum ſimpliciter de virtute loqmur, intelligimus loq de virtute humana. —

¶ D. S. duo facit. Primò præmittit quoddam præſuppoſitū limitans quæſitum. Secundò deducit concluſionem reſponſiuam, ibi. Virtus aūt humana &c. Quo ad primum. ſtud eſt ſuppoſitū reſtrictum quæſiti, & reſponſionis; quia loquimur, & intelligimus quæ ſtionem, & rñſionem de virtute humana, quæ eſt proportionata humanæ naturæ, & per ſeminaria innata acquiſibilis. Vnde quando loquimur ſimpliciter (.i. ſine aliqua additione, & limitatione) intelligimus de virtute humana. Et hoc propter argumentum ſecundum; quia theologicæ ſunt quidem principaliores virtutes (q̃uis ratio Cardinis eis non propriè conueniat) non tamen ſunt humanæ, vt etiam ſupra dictum fuit q. 58. ar. 3. ad tertium.

¶ Virtus autem humana, vt ſupra dictum eſt, * ſecundùm perfectam rationem virtutis dicitur, quæ requirit rectitudinem appetitus; huiuſmodi enim virtus non ſolū facit facultatem bene agendi; ſed ipſum etiam vſum boni operis cauſat; ſed ſecundùm imperfectam rationē virtutis dicitur virtus, quæ non requirit rectitudinē appetitus; quia ſolùm facit facultatem bene agendi, non autem cauſat boni operis vſum. Conſtat autem, quòd perfectum eſt principalius imperfecto, & ideo virtutes, quæ continent rectitudinē appetitus dicuntur principales. — *q. 56. ar. 3.

¶ Hic conſequenter D. S. ſecundū prædictam limitationem reſpondet tali concluſione. Conuenienter inter omnes virtutes ipſę morales dñr principales, ſeu Cardinales (memor eſto ſuppoſiti; quia loquimur de virtute humana) Probatur concluſio. Virtutes q̃ cōtinent rectitudinem appetitus dñr principales. Sed virtutes morales ſunt huiuſmodi, & inter intellectuales ſola prudentia, igitur &c. Huius rationis D. S. primò probat, & ponit maiorem. Secundò minorē ſubiungens concluſionem, ibi. Huiuſmodi aūt &c. Probatur ergo maior ſic in litera. Virtus humana ſecundū perfectam rōnem dr, quæ requirit rectitudinem appetitus; ſed ſecundū imperfectam rōnem virtutis dr, quę non requirit rectitudinē appetitus. Sed conſtat, ꝗ perfectum eſt principalius imperfecto, igitur ſequitur maior, ꝗ virtutes continentes rectitudinē appetitus ſunt principales. Iſta maior hēt duas partes. Prima probatur; quia virtus requirens rectitudinē appetitus cauſat facultatē bene agendi, & vſum bonū, vt patet ex ſupradictis, igit eſt ſimpliciter virtus, & hēt oīa, quæ ſunt de rōne virtutis. Secunda pars patet; qa talis virtus facit ſolùm facultatē bene agendi; ſed non vſum. Et per conſequens non conuenit ſibi tota, & perfecta rō virtutis. Minor de ſe nota, quia perfectius eſt principalius. Et nota, ꝗ fundamentū huius maioris habitum eſt ſupra q. 56. ar 3. quia perfecta, & per cōſequens principalis virtus requirit duo. ſ. facultatem bonā, & vſum bonum. Iſta autem duo conueniunt ſolū virtuti, quæ eſt in appetitu, & per hoc morali. Intellectualis autem ſolū habet vnum. ſ. facere facultatem bonam. Quare moralis magis habet rationē virtutis humanę, & ſic perfectior in rōne virtutis, q̃ intellectualis; ſed non ſp in rōne habitus, vt patebit infra q. 66. ar. 3. Deinde ibi.

¶ Huiuſmodi autem ſunt virtutes morales, & inter intellectuales ſola prudentia, quæ etiam quodammodo moralis eſt, ſecundùm materiam, vt ex ſupra dictis patet. * Vnde conuenienter inter virtutes morales ponuntur illę, quæ dicuntur principales, ſeu Cardinales. ——— *q. 58. ar. 3. ad 1. & 57. artic. 4.

¶ Subiungit minorem principalē, q̃ relinquit nota ex ſupradictis. q. 56. vbi de ea tractatum eſt ex intentione, & de prudentia patuit ſupra. Vnde infert ipſam concluſionē rñſiuā iā ſatis probatā.

¶ Nota hic de materia iſtius articuli D. S. in 3. ſententiarum. di. 33. q. 2. ar. 1. Et in de virtutibus q. 1. art. 12. ad 24. vbi magis materiā iſtam extendit; quia dicuntur principales; quia ſunt circa potiſſimam materiam moralium virtutum, vt temperantia eſt circa maximas delectationes, fortitudo circa maximos timores &c. Virtutes autem adiunctæ ſunt circa materias minus principales. Et dicūtur Cardinales; quia ſicut oſtium firmatur in cardine, ſic adiunctæ in iſtis principalibus. Et etiam quia ſicut per oſtium intratur in domum, ita per illas virtutes quarum exercitium eſt vitæ actiuæ intratur in contemplatiuam, & beatitudinem. Vnde theologis deficit ratio cardinis; quia ſunt circa finem. Similiter virtutes ſpeculatiuę, vide ibidem ad longum. Hic aūt D. S. innititur fundamento iſti; quia inter humanas magis habent rationem virtutis, ideo pfectiores virtutes, nō principales, ideo Cardinales. Sed in tertiò D. S. magis attendit quid nois Cardinalis, hic aūt quid rōnis virtutis.

¶ Confirmat concluſio reſponſiua auctoritate beati Ambroſij in argumento in contrarium adducta.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quando genus vniuocum diuiditur in ſuas ſpecies, tunc partes diuiſionis ex æquo ſe habent ſecundùm rationem generis, licet ſecundùm naturam rei vna ſpecies ſit principalior, & pfectior alia, ſicut Homo alijs animalibus; ſed quando eſt diuiſio alicuius analogi, quod dicitur de pluribus ſecundùm prius, & poſterius, tunc nihil prohibet vnum eſſe principalius altero, etiam ſecundùm communem rationem; ſicut ſubſtantia principalius dicitur ens, quàm accidens; & talis eſt diuiſio virtutum in diuerſa genera virtutum, eo quòd bonum rationis nō ſecundùm eundem ordinem inuenitur in omnibus. ———

¶ Ad

¶ Ad maiorem ſuit ex intentione reſponſum ſup. q. 29. ar. 2. ad primum; quia vera eſt, quæ ex oppoſito diuiduntur diuiſione vniuoca, ſunt ſimul natura, quo ad rationem communem diuiſi, loquendo de ſimultate perfectionis, & quandoque etiam loquendo de ſimultate negatiua exiſtentiæ. Sed non oportet, ꝙ in diuiſione ſit vniuoca ſpecies inter ſe ſint ſimul, ſimultate perfectionis, immo nunquàm ſunt ſimul. 1. æque perfectæ, comparando inter ſe, nec ſimul ſp quo ad exiſtentiam (. ſ. negatiuè) quia quandoq; vna ſpecies cauſatur ab alia, & habet, ꝙ ſit poſterior alia, vt patet in ſpeciebus numeri. Si autem intelligitur maior de diuiſione analogi, eſt omnino falſa, etiam quo ad rationem communis diuiſi; quia illa rō conuenit vni perfectè, & per ſe, alteri verò imperfectè, & in habitudine ad primum, vt patet de ſanitate, quæ conuenit animali p ſe, ſed vrinæ, & medicinæ non niſi per habitudinem ad animalis ſanitatem, & cum hoc imperfectè, non formaliter; ſed cauſaliter, vel ſignificatiuè. De hoc 1. par. q. 13. Ad minorem, negatur ꝙ virtus diuidatur diuiſione generis in oēs virtutes. ſ. intellectuales, & morales, immo diuiſione analogi; quia bonum rōnis, non æqualiter inuenitur in omnibus; quia quædam reſpiciunt bonum formaliter; ſicut quæ ſunt in appetitu, iō magis ſunt virtutes. Animæ aūt ſolū materialiter, ideo non ſunt virtutes perfectę. Nota autem hic verbum D. S. in ſolutione; quia ponit rōnem cōem ſubſtātiæ, & accidenti. Ex quo habes in via D. S. ēt conceptum cōem ad ſubſtātiam, & accidens. Vnde & D. S. quinto Metaphy. lectione ſeptima circa tex. cō. 14. admittit ſuperioritatem entis. Et hoc quidē verificatur aliquo mō de conceptu obiectiuo, qui poteſt dici vnus. & communis, non propter aliquem obiectiuū conceptum abſtrahibilem, & præciſum; ſed propter conceptum proportionabiliter vnum continentem conceptus proprios. Rō aūt formalis eſt vna non quia ſit vtriuſq; propriè, & perfectè; ſed quia repreſentās vnū perfectè repreſentat aliud imperfectè, habent tamen ſimpliciter diuerſas rationes formales perfectè repreſentantes, vide de hoc Caietanus Re. Caietanum Thomam de analogia c. 4. & 5.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd virtutes theologicę ſunt ſupra hominem, vt ſupra dictum eſt; * vnde non propriè dicuntur virtutes humanæ; ſed ſuperhumanæ, vel diuinæ.

*q. 58. ar. 3. ad tertiū.

¶ Maior vera, tamen ei, quod eſt circa finem, & vltimum non competit ratio cardinis, eo quòd cardinis eſt ad interiora introducere. Ad minorem, virtutes theologicæ ſunt circa finem. Verum eſt. Et ergo eoipſo non conuenit eis rō virtutis Cardinalis. Et ſecūdò. Sunt quidem circa finem; ſed non ſunt humanæ; ſed magis diuinæ, vt patuit ſupra q. 58. ar. 3. ad tertium. Vltra morales ſunt circa ea quæ ſunt ad finem, facientes vſum bonum, & introducunt ad aliquid interius. Vltra, ergo non debēt dici principales. Verū, inter omnes virtutes abſolutè, tamen inter omnes humanas. Et eſto non ſint digniores virtutibus theologicis, tamen ratio Cardinalium magis eis conuenit ratione dicta. Eſſe ergo principales, & Cardinales ſimul conuenit, moralibus tamen.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliæ virtutes intellectuales a prudentia, & ſi ſint principaliores, quàm morales quantum ad ſubiectum, non tamen ſunt principaliores quantum ad rationem virtutis, quæ reſpicit bonū, quod eſt obiectum appetitus.

¶ Ad maiorem. Principalius eſt id, quod eſt per eſſentiam. Verum, ſimpliciter in ratione entis, & in ratione habitus propter nobilius obiectum, & ſubiectum a quibus habet entitatem, & bonitatem ſimpliciter in ratione entis. Sed non oportet, quòd id quod eſt rationale per eſſentiam, ſit melius ſecundū quid. ſ. in ratione virtutis. Et rationem D. S. tangit in ſolutione; quia virtus dē in ordine ad bonum, quod per ſe reſpicit appetitus. Vnde ille habitus, qui reſpicit appetitum erit magis virtus tanquàm principium boni, etiam ſecundū vſum, ideo talis habitus in appetitu eſto non ſit ſimpliciter nobilior, eſt tamen magis virtus. Sicut in ſimili, Homo eſt ſimpliciter nobilior equo nobilitate entis; ſed equus in bonitate laborandi, & trahendi, melior eſt homine. Vnde nihil prohibet, quod id, quod eſt ſimpliciter nobilius; ſit ignobilius ſecundū quid. Eſſe autem magis virtutem non eſt propterea eſſe nobilius ſimpliciter; ſed habere magis ordinem ad appetitum, qui mouet ad bonum exercendum. Minor eſt vera, & patuit ſupra q. 58. ar. 1. & 2. Sed negatur conſequentia, quòd non ſint principales in eſſe virtutis. Eſto non ſint ſimpliciter principales. ſ. in ratione entis, & habitus. Aliūde enim habet aliquid, vt ſit nobilior habitus, aliūde vt ſit nobilior virtus. Primum ex obiecto, & ſubiecto, ſecūdum ex ordine ad rationem, & appetitū ſimul, de hoc infra q. 66. ar. 3.

Scotus. ¶ Nota enim ꝙ Scotus in 3. diſt. 33. huic ſolutioni aduerſatur, ponens virtutem moralem ſimpliciter maiorem prudentiam, vide articulo ſequenti ad primum.

Vtrum quatuor ſint virtutes Cardinales.

1. AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd non ſint quatuor virtutes Cardinales. Prudentia enim eſt directiua aliarum virtutum moralium, vt ex ſupra dictis patet; * ſed id quod eſt directiuum aliorum principalius eſt; ergo prudentia ſola eſt virtus principalis.

Infra q. 66. art. 1. 2. 4. cor. Et 2. 2. prolo. Et q. 123. art. 12. & q. 141. ar. 7. Et 3. diſt. 33. q. 2. ar. 2. & q. 90. 3. Et Ver. q. 1. ar. 12. ad 23. & 26. & q. 5. artic. 2. *q. 58. ar. 1. ad 4. & q. 57. ar. 4. in corpore. * Ariſt. c. 2. * Greg. ca. 16.

¶ 2 Præt. Virtutes principales ſunt aliquo modo morales; ſed ad operationes morales ordinamur per rationem practicam, & appetitū rectum, vt dicitur in 6. Eth.* ergo ſolæ duæ virtutes Cardinales ſunt.

¶ 3 Præterea, Inter alias etiam virtutes vna eſt principalior altera; ſed ad hoc, quòd virtus dicatur principalis non requiritur, quòd ſit principalis reſpectu omniū; ſed reſpectu quarundam; ergo videtur quod ſint multo plures principales virtutes.

¶ Sed contra eſt, quòd Grego. dicit in 2. moralium.* In quatuor virtutib. tota bona operis ſtructura cōſurgit.

¶ Hic conſequenter inquirit de diſtinctione virtutum Cardinalium. Et primò quomodo Cardinales diſtinguantur inter ſe. Secūdò inquiritur de quadam alia diſtinctione, qua diſtinguuntur in virtutes exemplares &c. Quo ad primum primò inquiritur numerus virtutum Cardinalium. Secundò quomodo abinuicem diſtinguantur in quarto art. Quo ad primum facit, quod dictum eſt. Secundò oſtendit, quæ inter morales debeant dici Cardinales ar. 3.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd numerus aliquorum accipi poteſt aut ſecundùm principia formalia, aut ſecūdùm ſubiecta, & vtroque modo inueniuntur quatuor Cardinales virtutes.

¶ Concluſio reſponſiua intenta in hoc corpore, eſt iſta, affirmatiuè. Quatuor ſunt virtutes Cardinales, probatur, numerus aliquorum accipi poteſt, aut ſecundùm principia formalia, aut ſecundùm ſubiecta; ſed vtroque modo inueniūtur quatuor virtutes Cardinales, igitur concluſio vera. Huius rationis D. S ponit maiorē, & minorem, ſecundò deducit ipſam minorem per totum reſiduū corporis, ibi. Principium enim &c.

¶ Nota autem circa maiorem, quòd vera eſt; ſiue intelligatur p prima parte, etiam de ſubſtantijs, ſiue intelligantur ambæ partes de accidentibus. Subſtantiæ enim vt ſic diſtinguūtur per proprias differentias, quæ ſunt formalia principia, & per proprias quidditates, vt ſic; De accidentibus, tamē nota, quòd aliquando aliud eſt ſuſtentans, & ſubiectum inhæſionis. aliud principale formale diſtinctiuum formaliter, & ſpecificè; ſicut patet de accidentibus cōmunibus; quia tale non fluit a ſubiecto, ſicut a per ſe principio; ſed ſubiectum ſe habet ſolū paſſiuè, vt patet clarum exēplum de ſpecie ſenſibili in medio, & ſenſu. Et ergo D. S. bene dicit, ſi intelligatur de accidentibus quo ad ambas partes, quòd diſtinguuntur, & habent numerum ſecundùm principia formalia, aut ſecūdùm ſubiecta, quia ſępius aliud eſt ſubiectum aliud principium formale, & adęquatum effectiuum, a quo accidentia habent formam, & ſpeciem, vt patuit ſupra q. 54. ar. 2. Et tamen verū eſt, quòd quodlibet accidens habet proprium ſubiectum in ratione potentiæ; ſed non ſubiecti inhæſionis, vt patet, quia quandoque idem eſt ſubiectum inhæſionis contrariorum, & per conſequens nulli cōtrariorum proprium ſubiectum; ita ergo in propoſito, numerus virtutum, quæ accidentia ſunt, poteſt accipi, vel ſecūdùm principia formalia, vel ſecundùm ſubiecta, ita quòd ex principijs formalibus habeant numerum formalem, & ex ſubiectis, vt ſic, numerum materialem, & numeralem. Eſto enim potentia animæ (puta concupiſcibilis) ſit propria potentia temperantiæ, & per conſequens requirit proprium actum diſtinctum in ratione actus, & ſic formaliter ab actu iraſcibilis; tamen vt ſubiecta inhæſionis ſunt, diſtinguunt ſolùm numeraliter. Conſequenter cum dicit.

¶ Principium enim formale virtutis de qua nunc loquimur, eſt rationis bonum.

¶ Deducit & probat minorem prædictā, & primò quo ad primam partem, ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Et ſimiliter ſecundùm &c. Probat ergo primā partem minoris proportionabiliter ad maiorem. ſ. ꝙ ſecundùm principia formalia virtutis humanæ (de qua loqmur, & virtutis moralis aliqualiter) accipiantur tantū quatuor Cardinales, quæ ſupponuntur ex art. 1. eſſe morales, vel p eſſentiam, & ſubiectum, vel penes materiam, & obiectū. Et arguit ſic. Principium formale virtutis de qua loqmur, eſt rōnis bonum; ſed illud bonum rōnis diuerſificatur quatuor modis, igitur ſecundū principiū formale accipiunt quatuor &c. Huius rōnis D. S. primò præmittit maiorē, ſecundò deducit minorē, ibi. Quod quidem dupl. &c. Nota aūt circa hanc maiorem, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt q. 56. ar. 4. Virtus, quæ eſt in appetitu, quodāmodo continet duo. ſ. quandam diſpoſitionem habitualem, vt materiale, & conformatem ad rōnem rectam, vt formale. Quæ ideo eſt formale; ꝙ conditio a ſuperiori agenti impreſſa. Quare ſecundùm eius diuerſitatem (cum ſit completiuum rōnis virtutis) diuerſificatur virtus ipſa moralis. Vñ poſſumus aduertere duplex principium formale virtutis vnum intrinſecum, & inhibitum, & appetitui impreſſum. Et de illo

Digitized by Google

illo formali D.S. hic videtur loquiſed aliud eſt principium formale, effectiuum, & extrinſecum, & hoc eſt ratio recta per ſyndereſim, loquendo de principio etiam prudentiæ; vel eſt ratio informata per prudẽtiam, ſi loquamur de principio earum, quæ ſunt in appetitu, quæ vt electiuæ ſunt reſpectu mediorum, præſupponunt prudentiam; licet vt factiuæ bonæ intentionis finis, prudentiam antecedant, vt patuit ſupra q. 58. artic. 5. ad primum, & tertium.

¶ Et nota, quòd per bonum rationis intelligitur ordo rationis virtuti imbibitus, & impreſſus; talis enim eſt formale principium conſtituens virtutem, vt ſic. Vel eſt ordo rationis habitualis, in ratione ipſa exiſtens. Conſequenter ibi.

¶ Quod quidem dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, ſecundùm quòd in ipſa conſideratione rationis cõſiſtit, & ſic erit vna virtus principalis, quæ dicitur prudentia; alio modo, ſecundùm quòd circa aliquid ponitur rationis ordo, & hoc uel circa operationes; & ſic eſt iuſtitia; uel circa paſſiones, & ſic neceſſe eſt eſſe duas uirtutes; ordinem enim rationis neceſſe eſt ponere circa paſſiones, cõſiderata repugnantia ipſarum ad rationem, quæ quidem poteſt eſſe dupliciter; vno modo, ſecundùm quòd paſſio impellit ad aliquid contrarium rationi; & ſic neceſſe eſt, ꝙ paſſio reprimatur, & ab hoc denominatur temperantia; alio modo, ſecundùm ꝙ paſſio retrahit ab eo, quod ratio dictat, ſicuti timor periculorũ, vel laborum; & ſic neceſſe eſt, ꝙ homo firmetur in eo, quod eſt rationis, ne recedat, & ab hoc denominat fortitudo.—

¶ Oſtendit minorem præcedentẽ pro prima parte minoris principalis. Et arguitur ſic. Bonum, & ordo rationis; vno modo eſt in ipſa ratione; & ſic eſt prudentia; vel circa aliquid ponitur participans rationem; & hoc tripliciter, quia vel circa operationes ad alium, & ſic eſt iuſtitia; vel circa paſſiones; & hoc dupliciter, ſquia paſſiones dupliciter ſe habent ad rationem ei repugnando; ergo oportet eſſe duas virtutes, quæ eas rationi dupliciter conformẽt) quia aliquæ paſſiones impellunt ad contrarium rationi; & eſt neceſſe, vt paſſio reprimatur; & ſic eſt temperantia; alio modo paſſio retrahit ab eo, quod ratio dictat per timorem periculorũ; & ſic homo firmatur in eo, quod eſt rationis per fortitudinem. Patet igitur, ꝙ ſm principium formale, quod quattuor modis ſe habet, ſumitur quaternarius virtutum humanarum Cardinalium.

¶ Nota, ꝙ fundamentum huius rei patuit q. 60. art. 1. quia quamuis principium effectiuum virtutum moralium vnum ſit, quia tñ diuerſa eſt proportio materiæ, & ſuſceptiui eius impreſſionis; ideo formale virtutis, quod eſt ordo rationis in huiuſmodi ſuſceptiuis derivatus, ſecundùm eorum proportionem recipitur, & modificatur. Quare cum aliter ſit ordo rationis in ratione ipſa, aliter in appetitu, & iterum aliter in appetitu intellectiuo, quàm ſenſitiuo, & aliter in concupiſcibili, & iraſcibili; ideo formale virtutis quadruplicitèr variatur. Deinde ibi.

¶ Et ſimiliter ſecundùm ſubiecta idem numerus inuenitur. Quadruplex enim inuenitur ſubiectum huius virtutis, de qua nunc loquimur. ſ. rationale per eſſentiam, quod prudẽtia d perficit, & rationale per participationẽ, quod diuiditur in tria. i. in uolũtatem, quæ eſt ſubiectum iuſtitiæ, & in concupiſcibilem, quæ eſt ſubiectum temperantiæ, & in iraſcibilẽ, quæ eſt ſubiectum fortitudinis. — Dub. 1199.

¶ Declarat ſecundam partem minoris principalis. ſ. ꝙ ſm ſubiecta virtutum Cardinalium, & moralium inueniantur tm̃ quattuor morales. Et arguitur ſic. Tot ſunt ſubiecta virtutum, quot ſunt rationalia, ſed quattuor ſunt rationalia, vnum per eſſentiam, & tria per participationẽ; igitur, &c. Mator patet ex definitione virtutis, quia eſt qualitas mentis, ideſt rationalis, vel per eſſentiam, vel participationem, vt patuit ſupra q. 55. art. 4. ad tertium. Minor de ſe nota. Et D. S. enumerat ea, & adaptat cuilibet ſuam virtutem.

¶ Et nota, quòd iſte articulus loquitur de numero virtutum indiſtinctè, nec explicat, vtrum ſit numerus realiter diſtinctorum, vel communium rationum, vel quomodo; ſed de hoc in artic. 3. & 4. ex intentione, quia ſecundùm aliquos quattuor Cardinales dicũt generales modos ad omnes virtutes, ſed ſecundùm alios dicunt quattuor diſtinctas virtutes. Habetur autem ex hoc artic. ꝙ ſunt quattuor ſecundùm diuerſitatem principij formalis, & ſubiectorũ, ſiue ſint conditiones communes, ſiue ſpeciales virtutes.

¶ Auctoritas eſt pro concluſione reſponſiua in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd prudentia eſt ſimpliciter principalior omnibus, ſed aliæ ponuntur principales unaquaque in ſuo genere.———

¶ Conceditur conſequens, ꝙ prudentia eſt ſola principalis ad hunc ſenſum, quia eſt ſuper omnes; tamen quælibet alia eſt principalis in ſuo genere, ideſt circa aliquam materiam, vtpotè iuſtitia circa debitum, quia reddit æquale, ſibi autem adiunctæ non. Similiter temperantia eſt circa materiam, in qua difficillimum eſt ſe bene habere. ſ. delectationes tactus; aliæ autem adiunctæ ſunt circa delectationes, ſed non tam vehementes, vt ſobrietas circa delectationem potus; abſtinentia, vel parſimonia circa delectationes cibi, & ſic de alijs. Stat ergo, quòd prudentia eſt excellentiſſima, quæ eſt rationalis per eſſentiam, & eſt circa operationes, & paſſiones, & alias omnes dirigit quo ad media ad finem; & quòd tamen aliæ ſint principales quo ad aliquas ſibi adiunctas circa eãdem materiam, eandem ſcilicet in genere.

¶ Nota, ꝙ Scotus in tertio, di. 33. innixus duobus principijs ruinoſis, oppoſitum hic dictorum ponit, videlicet, ꝙ virtus moralis generata ex electionibus rectis ſit ſimpliciter nobilior virtute, vel habitu generato ex dictaminibus rectis. ſ. prudentia. Eſt autem principium primum, quòd voluntas ſit ſimpliciter nobilior intellectu, quod D.S. reprobat, prima par. q. 82. artic. 3. Et in de Verita. Mate. 22. art. 11. Secundum principium omnino ruinoſum eſt, ꝙ omnes morales virtutes etiam circa paſſiones ſint principaliter in voluntate, cuius oppoſitum ſupra patuit q. 56. artic. 4. & 6. Quare fundamento cadente, neceſſe eſt vt ſtructura ruat. Scotus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd rationale per participationem diuiditur in tria, ut dictum eſt. * ——— * In corp. artic.

¶ Maior vera. Sunt aliquo modo morales propter prudentiam, quæ dependet ab appetitu, & propter materiam, licet ſit eſſentialiter intellectualis. Ad minorem; concedo, ſed dico, ꝙ appetitus rectus, qui dicitur rationale per participationẽ, diuiditur per tria. Vnde negatur cõſequentia, quia erit vna in ratione practica. ſ. prudentia, & tres in appetitu; vna in appetitu intellectiuo; ſecunda in concupiſcibili; tertia in iraſcibili, vt patuit in ſiue corporis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes aliæ uirtutes, quarum una eſt principalior alia, reducuntur ad prædictas quattuor, & quantum ad ſubiectum, & quantum ad rationes formales.———

¶ Maior vera. Sicut inter adiunctas prudentiæ gnomin eſt principalior, quàm ſynecſis, ſecunda ſecundæ, q. 51. art. 4. & hæ duæ principaliores ſunt Eubulia; & inter adiunctas iuſtitiæ, religio eſt principalior alijs. Sed addo, ꝙ omnes iſtæ adiunctæ reducuntur ad prædictas quattuor, quæ ſunt principales in vna certa materia, nõ autem adiunctæ. Ad minorem dico, quòd ad hoc, quòd virtus dicatur principalis, non requiritur, quòd ſit principalis reſpectu omnium, &c. Verum eſt omnium abſolutè, tamen debet eſſe principalis reſpectu omnium exiſtentium circa vnam materiam, quales non ſunt iſtæ adiunctæ, ſed tolùm principales quattuor, ad quas aliæ reducuntur quantum ad ſubiectum, & quãtum ad rationes formales. ſ. obiectorum, ſicut ſobrietas eſt in concupiſcibili, & etiam eſt de delectabili ſicut temperantia, &c.

¶ Nota tamen, ꝙ nõ oportet, ꝙ illa, cui alia adiungitur, ſit ſimpliciter nobilior; ſicut iuſtitia non eſt nobilior religione ſimpliciter, vt patet ſecunda ſecundæ, q. 81. art. 6. ſed eſt nobilior in hoc, ꝙ magis reddit æquale. Et eſt virtus, cui aliæ adiunguntur principaliores exteris paribus, ſtando circa idem obiectum.

¶ Nota ex hac ſolutione regulam illam, quia adiunctæ ſemper reducuntur ad eandem rationem obiectalem, & ad idem ſubiectum. Vide ſecunda ſecundæ, quæſtio. 80.

Vtrum aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm iſte quattuor Cardinales.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ aliæ virtutes magis debeant dici principales, quàm iſtæ. Id enim, quod eſt maximum in unoquoq; genere, videtur eſſe principalius, ſed magnanimitas operatur magnum in omnibus uirtutibus, ut dicitur in 4. Ethic. * ergo magnanimitas maximè debet dici principalis virtus. M Ar. priori, & poſte riori, & locis ibi notatis. Et 3. di. 33. q. 2. artic. 1. quæſt. 4. * Ariſt. c. 3.

¶ 2 Præterea. Illud, per quod aliæ virtutes firmantur, videtur eſſe maximè principalis virtus, ſed humilitas eſt huiuſmodi. Dicit enim Greg. * quòd qui cæteras virtutes ſine humilitate congregat, quaſi paleas in ventum portat; ergo humilitas videtur eſſe maximè principalis. * Greg. homil. 7. in Euang. in fine illius. Et Pſal. 3. pœnitentiali.

¶ 3 Præterea. Illud videtur eſſe maximè principale, quod eſt perfectiſſimum, ſed hoc pertinet ad patiẽtiam, ſecundùm illud Iacobi primo. Patientia opus perfectum habet; ergo patientia debet poni principalis: Iaco. 1.

¶ Sed contra eſt, quòd Tullius in ſua Rhetorica; * ad has quattuor omnes alias reducit. * Tull. li. 2. de inuenta med.

¶ Poſtquam determinatum eſt, quia quattuor ſunt Cardinales. Nunc inquirit, quæ ſunt illæ Cardinales, an prætactæ in fine præcedentis articuli, ſcilicet prudentia, iuſtitia, &c. an quædam aliæ, ſcilicet magnanimitas, humilitas, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum
* Art. præced. eſt; * huiuſmodi quattuor uirtutes Cardinales accipiũtur ſecundùm quattuor formales rationes uirtutis, de qua loquimur, quæ quidem in aliquibus actibus, uel paſſionibus principaliter inueniuntur; ſicut bonum conſiſtens in conſideratione rationis principaliter inuenitur in ipſo rationis imperio, non autem in conſilio,
* q.47.ar.3. neque in iudicio, ut ſupra dictum eſt; * ſimiliter autem bonum rationis, prout ponitur in operationibus ſecundùm rationem recti, & debiti, principaliter inuenitur in commutationibus, uel diſtributionibus, quæ ſunt ad alterum cum æqualitate; bonum autem refrenandi paſſiones principaliter inuenitur in paſſionibus, quas maximè difficile eſt reprimere, ſcilicet in delectationibus tactus; bonum autem firmitatis ad ſtandum in bono rationis contra impetum paſſionum, præcipuè inuenitur in periculis mortis, contra quæ difficillimum eſt ſtare. Sic igitur prædictas quattuor uirtutes dupliciter conſiderare poſſumus. Vno modo ſecundùm communes rationes formales.

¶ D.S. primò deducit vnam cõcluſionem præambularem diſtinctiuam; ſecundò ſecundùm illam reſpondet, ibi. Et ſm hoc, &c. Ponit ergo primò rationem duplicis acceptationis, & cõſiderationis quattuor Cardinalium virtutum, tali cõcluſione præambulari. Prædictas quattuor virtutes dupliciter conſiderare poſſumus; vno modo ſm communes rationes formales; alio modo, ſm ꝙ iſtæ virtutes denominantur ab eo, quod eſt præcipuum in vnaquaq; materia, vt ſunt ſpeciales virtutes contra alias diuiſæ. Ista concluſio probatur, huiuſmodi quattuor virtutes Cardinales accipiuntur ſm quattuor rationes formales virtutis, de qua loquimur. Et hæ rationes formales in aliquibus actibus, vel paſſionibus, principaliter inueniuntur. Igitur poſſunt accipi, vel pro rationibus illis communibus, vel poſſunt accipi, vt illæ rationes inueniuntur in principali materia. ſ. actionibus, vel paſſionibus, vbi difficillimum eſt obſeruare bonum rationis, vt ſunt ſpeciales virtutes. Conſequentia eſt nota, quia vnumquodq; nomen poteſt accipi pro ſuo ſignificato. Si ergo iſta nomina important cõditiones generales, poſſunt pro eis accipi. Prima pars antecedentis patuit arti. 2. quia quattuor Cardinales diſtinguuntur ſm ordinem rationis quadruplicem, qui ordo eſt formale virtutis. Deinde D. S. oſtendit ſecundã partem antecedentis exemplariter, ſicut bonum in conſideratione rationis (quod eſt vnũ de formalibus rationis conſtituens prudentiam) principaliter inuenitur in præcepto, non in iudicio, vel conſilio, vt patuit ſupra q. 57. art. 6. Vide alia in textu clarè.

¶ Nota tamen, ꝙ formalis ratio prudentiæ, quæ eſt bonũ rationis in ipſis actibus rationis, aliter eſt communis conditio, quàm communis conditio, & ratio formalis temperantiæ; quia prima eſt cõmunis aliis, quæ ſunt adiunctæ prudentiæ eſſentialiter, ſed aliis, quæ ſunt in appetitu, ſolũ participatiuè; ſed aliæ tres rationes formales virtutum, quæ ſunt in appetitu, conueniunt eſſentialiter cuilibet virtuti morali; ſed de hoc art ſeq. Patet ergo, ꝙ iſtæ quattuor virtutes (hoc eſt nomina quattuor virtutum) dupliciter accipiunt. Vel ſ. pro rationibus formalibus, ita ꝙ ratio formalis prudentiæ extendit ſe etiam ad ſibi adiũctas virtutes, ſic ꝙ omnis virtus perficiens conſiderationem rationis dicatur prudentia. Et omnis virtus, quæ reddit debitum quocunque modo alteri, dicatur iuſtitia. Et quæcunque moderatur quaſcunque delectationes, vocetur temperantia; ſed alio modo accipiuntur pro ſpecialibus virtutibus, ſic ꝙ prudentia nominat habitum ſpecialem, perficientem ad perfectiſſimum actum rationis in moralibus (ſcilicet præcipere.) Et iuſtitia ſolùm pro virtute reddente æquualens alteri particulari homini in commutationibus, & diſtributionibus, &c.

¶ Et ſecundùm hoc dicuntur principales quaſi generales ad omnes uirtutes, vtpotè quòd omnis uirtus, quæ facit bonum in conſideratione rationis, dicatur prudentia; & quòd omnis uirtus, quę facit bonum debiti, & recti in operationibus, dicatur iuſtitia; & omnis virtus, quæ cohibet paſſiones, & deprimit, dicatur temperantia; & omnis uirtus, quę facit firmitatem animi contra quaſcũque paſſiones, dicatur fortitudo.

¶ Hic conſequenter D. S. reſpõdet ſm prædictam diſtinctionem duabus concluſionibus; ſecundam ponit ibi. Alio verò modo, &c. Innuit ergo primam concluſionem reſponſiuam de iſtis, vt ſignificant rationes formales virtutum, talem. Si iſtæ quattuor virtutes conſiderentur ſm rationes formales cõmunes, ſic dñt principales, quaſi generales ad omnes virtutes. Hanc cõcluſionem primò declarat exemplariter; ſecundò oſtendit illam acceptationem approbatam ab aliis, ſoluens ex hoc argumenta obiecta in oppoſitũ, ibi. Et ſic multi loquuntur, &c. Quo ad primum D. S. declarat dictam cõcluſionem ſic, quia iſto modo omnis virtus, quæ facit bonum in cõſideratione rationis dicitur prudentia; & omnis virtus quæ, &c. vt in littera; ergo concluſio vera. Conſequentia clara, quia prudentia iſto modo eſt genus ad eubuliam, ſyneſim, & gnomin, & ad prudentiam ſpecialiter dictam; ſimiliter iuſtitia eſt genus ad eã, quæ faciant bonum debiti. Et cum hoc (vt patebit artic. ſeq.) tres rationes formales conſtituunt vnum ſolum habitũ, licet ratio formalis prudentiæ conſtituat habitum genericum diſtinctum a virtutibus, quæ ſunt in appetitu. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ſic multi loquuntur de iſtis virtutibus, tàm ſacri Doctores, quàm etiam Philoſ. & ſic aliæ uirtutes ſub ipſis continentur. Vnde ceſſant omnes obiectiones.

¶ Notat illã primam acceptationem illarum virtutum non eſſe nullius momenti, immo approbatam a S. Doctoribus, & a Philoſ.

¶ Et notat, ꝙ iſto modo accipiendo, aliæ continentur ſub ipſis, vt ſ. ſpecies ſub genere. Et patet ex dictis. Vult quoq;, ꝙ loquẽdo poſt iſtam conſiderationem virtutum, ceſſant omnes obiectiones, quia ſic magnanimitas, humilitas, patientia, de quibus obijcit, eſto habeant aliquam præeminentiam præ aliis virtutibus ſpecialibus, non tamen ſunt principaliores iſtis quattuor; nam ipſæ tres, de quibus arguitur, ſub iſtis continentur, & omnes aliæ ſpeciales virtutes, tanquam ſpecies ſub genere. Conſtat autem, ꝙ cõtentum ſub alio, quod plura includit cum ipſo, non eſt principalius, ſed communius, & includens, vt eſt in propoſito. Et vult D. S. argumenta ſoluta eſſe per hoc, quòd dicit. Et ſic aliæ virtutes ſub ipſis continentur, &c. Conſequenter ibi.

¶ Alio verò modo poſſunt accipi, ſecundùm quòd iſtę uirtutes denominantur ab eo, ꝙ eſt præcipuum in unaquaq; materia, & ſic ſunt ſpeciales uirtutes contra alias diuiſæ; dicuntur tamen principales reſpectu aliarũ propter principalitatem materiæ; puta quòd prudentia dicatur, quæ præceptiua eſt; iuſtitia quæ eſt circa actiones debitas inter æquales; temperantia, quæ reprimit concupiſcentias delectationum tactus; fortitudo, quæ firmat contra pericula mortis.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam, cui præmittit ſecundum modum accipiendi has virtutes. Et eſt concluſio talis. Hæ virtutes (vt ſunt ſpeciales virtutes) contra alias diuiſæ, ſunt principales reſpectu aliarum propter principalitatem materiæ. Hanc concluſionem primò declarat. Secundò ex hoc ſoluit argumenta in oppoſitum adducenda, ibi. Et ſic etiam, &c. Declarat ſic concluſionem, quia prudentia dicitur, quæ præceptiua eſt. Iuſtitia quæ eſt, &c. Sed præcipere eſt potiſſimus actus inter actus rationis, vt patuit ſupra quæſtio. 57. articu. ſexto. Et circa actiones, quæ ſunt ad alterum æqualem (ſcilicet particularem) ſeruatur perfectiſſimè æqualitas. Et in delectationibus tactus, difficillimum eſt inter omnes delectationes tenere modum rationis; & in periculis mortis, difficillimum eſt non recedere ab ordine rationis; igitur concluſio vera. Omnia ſunt clara. Tunc ibi.

¶ Et ſic etiã ceſſant obiectiones, quia aliæ virtutes poſſunt habere aliquas alias principalitates; ſed iſtę dicuntur principales ratione materiæ, ut dictum eſt. * In hoc.

¶ Per iam dicta ſoluit obiectiones adducendas, quas dicit ceſſare; quia argumenta probant, quòd aliæ, de quibus arguitur, habent aliquam principalitatem, ſed non in materijs moralibus, ſicut iſtæ ſpecialiter acceptæ. Et ita ſtant ſimul, quòd aliæ habeant aliquas prærogatiuas, ſed non in materia, ſecundùm quam intelligimus has eſſe principales.

ARGVMENTVM in contrarium poteſt exponi pro vtraque concluſione reſponſiua, quia ſi accipiantur pro formalibus rationibus generalibus. Sic aliæ ad iſtas reducuntur, ſicut ſpecies ſub genere, & per conſequens iſtæ quattuor ſunt principales ratione dicta. Si autem accipiantur pro virtutibus ſpecialibus, tunc aliæ reducuntur ad iſtas, ſicut minus principales in materia. Vnde & dicuntur virtutes adiunctæ, vel annexæ, tanquam exiſtentes aliqualiter circa eandem materiam, ſed non æquè principalem, vt iſtæ. Vide Doct. Sanct. in tertio, diſtinct. 27. quæſt. 2. artic. 1. quæſtiuncula quarta.

¶ Vt autem argumenta manifeſtius reſoluantur, accipiendo has quattuor virtutes, vt ſunt ſpeciales, placuit formaliter ad ipſa ſingillatim reſpondere.

¶ Ad primum igitur, ad quod & D. S. infra quæſt. 66. artic. 4. ad tertium. reſpondet, dicitur pro nunc formaliter, id quod eſt maximum in vnoquoque genere. Verum, ſi eſt maximum rationeſui, ita quòd de ſe habet diſtinctam magnitudinem. Sic negatur minor. Dico enim, quòd magnanimitas magna operatur, ſed ſolùm in alijs virtutibus, ita quòd per actus aliarum virtutum magnos, tendit in magnum honorem. Vnde non operatur magna, niſi per alias virtutes, quia magnus honor debetur magno

operi

operi virtutis, & non debetur ipſi magnanimitati, niſi per opera aliarum virtutum; quia ex hoc, quòd aliquis quærit magnum honorem, vt ſic, non eſt virtuoſus, niſi quærat per debita media, quæ ſunt opera virtutum; quare conſequens eſt, quòd magnanimitas addit quendam decorem accidentalem alijs virtutibus, & in ipſis radicatur. Et hæc ſolutio trahitur ex ſecunda ſecundæ, q. 129. ar. 4.

¶Et ſecundò ad maiorem. Quod eſt maximum ratione materiæ; tunc negatur minor, quia magnanimitas operatur magna per actus aliarum virtutum, & non habet de per ſe propriam materiam, ſed ſundatur in alijs. Vnde habet D.S. tertio ſententiarum, diſt. 9. q. 1. artic. 1. quæſtiun. 2. in corpore. Tertio modo dicitur generalis virtus, inquantum operatur circa actus omnium virtutum, ita ꝙ omnes cedunt ei pro materia, ſicut magnanimitas, quæ operatur magna in omnibus virtutibus, vt dicitur 4. Ethic. Et tamen in ſe eſt ſpecialis virtus, quia rationem ſpecialem obiecti in omnibus attendit. ſ. dignum magno honore. Hæc ille.

¶Secundò dicitur ad argumentum. Ad minorem, quòd magnanimitas operatur magnum, ideſt opus perfectum, quod eſt dignum magno honore. Sed dico, quòd poteſt magna iſto modo operari abſque difficultate circa materiam, ita quòd non habet tam principalem, & difficilem materiam, ſicut fortitudo, vel temperantia; quia non eſt adeo magnum benè ſe habere ad ſpem, vel fiduciam magni, ſicut ad timorem mortis. Non enim ita mouet hominem ſpes, ſicut timor mortis. Vnde negatur conſequentia, quia eſto magnanimitas erigat animum per ſpem ad magnum honorem, & faciat operari digna magno honore, ſed tamen non habet materiam ita principalem. Sperat enim aliquis honorem magnum, non ſemper in periculis mortis, vbi benè ſe habet fortitudo. Et hanc ſolutionem D.S. hic etiam tangit in fine, & in de Virtutibus, Materia 1. artic. 12. ad 26.

¶Ad ſecundum. Maior vera. Si firmentur ratione principalitatis in materia, tunc eſt principalis, ita quòd materiæ aliarum virtutum dependeant a materia ſua, & quodammodo ordinentur ad ipſam; ſicut omnes delectationes quodammodo ordinantur, & dependent a delectationibus tactus. Sic negatur minor, quia humilitas habet pro materia idem, quod magnanimitas ſub alia ratione. ſ. ſub ratione parui ex conſideratione propriæ fragilitatis, ſed magnanimitas ſub ratione magni ex conſideratione Diuini auxilij, vel Diuini doni, vel gratuiti, vel naturalis. Humilitas enim reprimit motum ſpei, qui eſt motus in magna tendentis. Eſt in irascibili, & differt in modo a magnanimitate. Sed dicitur ad probationem minoris, quòd humilitas firmat per accidens, remouendo deſtruens, & corrumpēs omnes virtutes. ſ. ſuperbiam, quæ bonis operibus inſidiatur, vt pereant, & non propter principalitatem materiæ, quia materia ſua ſunt opera omnium virtutū, de quibus parua ſentit, ſicut magnanimitas magna de actibus aliarum virtutum, in quibus radicatur. Et hæc eſt ſolutio D.S. in tertio ſcripto, vbi ſupra, & concordat cum eo, quod D.S. habet, ſecunda ſecundæ, quæſt. 161. artic. 5. ad quartum, & ad ſecundum. Chriſtus, inquit, ideo nobis præcipuè humilitatē commendauit, quia per ipſam maximè remouetur impedimentum humanæ ſalutis. Vnde humilitas eſt prima indirectè remouens prohibens, ſed non directè, ſecundùm quòd ad eum acceditur.

¶Ad tertium reſpondet D.S. infra quæſt. 66. art. 4. ad ſecundum. ſed volo ponere ſolutionem ex ſecunda ſecundæ, q. 136. artic. 2. Maior vera, ſi eſt perfectiſſimum ſimpliciter ratione obiecti, & materiæ, & ratione actus principalis; ſic negatur minor, & dicitur, ꝙ hæ, quæ ordinant ad bonum, ſunt principaliores, quàm illæ, quæ ſunt impeditiuæ eorum, quæ abducunt a bono, qualis eſt patientia.

¶Et præterea. Inter illas, quæ ſunt impeditiuæ retrahentium a bono, tantò ſunt perfectiores, quantò id, quod per eas impeditur, magis a bono retrahit. Plus autem retrahunt pericula mortis, vel delectationes tactus, quàm quæuis aduerſa, circa quæ eſt patientia. Vnde patet, quòd minor eſt falſa, quòd ſit perfectiſſima ratione materiæ. Sed ad probationem dicitur, quòd eſt perfectiſſima ſecundùm quid, & opus perfectum (non perfectiſſimū) in aduerſis tolerandis, quia cohibet, quod primum prouenit ex aduerſis. ſ. triſtitiam. Deinde prouenit ira quam moderatur manſuetudo. Tertiò prouenit odium, quod tollit charitas. Quartò prouenit deſiderium iniuſti nocumenti, quod prohibet iuſtitia. Tollere autem principium vniuſcuiuſque eſt perfectius. Non tamen ſequitur, ſi in hoc patientia eſt perfectior, quòd ſit perfectior ſimpliciter, vel etiam ſit circa principalem materiam, de qua principalitate hic locuti ſumus.

N Infra q. 66. art. 2. corp. Et 2. 2. q. 123. ar. 2. & 11. corp. & q. 136. art. 2. cor. prin. Et 3. di 33. q. 1. arti. 1. q. 1. Et Veri. q. 1. ar. 12. ad 13. & 26. Et 2. Eth. lect. 8. co. 1. & 3.

Vtrum quattuor prædictæ virtutes ſint diuerſæ virtutes, & adinuicem diſtinctæ.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ quattuor prædictæ virtutes non ſint diuerſæ virtutes, & adinuicem diſtinctæ, dicit enim Greg. in 22. Moralium. * Prudentia uera non eſt, quæ iuſta, & temperans, & fortis non eſt; nec perfecta temperantia, quæ fortis, iuſta, & prudens non eſt; nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans, & iuſta non eſt; nec uera iuſtitia, quæ prudēs & fortis, & temperans nō eſt; hoc autem nō contingeret, ſi prædictę quattuor virtutes eſſent adinuicem diſtinctę; diuerſæ enim ſpecies eiuſdem gñis nō denomināt ſe inuicem; ergo prædictæ virtutes nō ſunt ab inuicē diſtinctæ.

* Greg. c 1.

¶ 2 Præt. Eorum, quæ ab inuicem ſunt diſtincta, quod eſt unius, non attribuitur alteri; ſed illud, quod eſt temperantiæ, attribuitur fortitudini. Dicit enim Ambroſ. in primo libro de Officijs. * Iure ea fortitudo uocatur, quando unuſquiſque ſeipſum uincit, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur. De temperantia etiam dicit, quòd modum, uel ordinem ſeruat omnium, quæ uel agenda, uel dicenda arbitramur; ergo videtur, quòd huiuſmodi uirtutes non ſunt adinuicem diſtinctæ.

* Ambroſ. cap. 36.

¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in 2. Ethic. * ꝙ ad uirtutem hæc requiruntur. Primū, ſi ſciens, deinde ſi eligens, & ſi eligens propter hoc; tertium quidem, ſi firmè, & immobiliter habeat, & operatur; ſed horum primum vī ad prudentiam pertinere, quæ eſt recta ratio agibilium. Secundum. ſ. eligere ad temperantiam, vt aliquis nō ex paſſione, ſed ex electione agat paſſionibus refrenatis. Tertium, vt aliquis propter debitum finem operetur, rectitudinem quandam continet, quæ vī ad iuſtitiam pertinere; aliud ſ. firmitas, & immobilitas pertinet ad fortitudiuē; ergo quælibet harum uirtutum eſt generalis ad omnes uirtutes; ergo non diſtinguuntur adinuicem.

* Ariſt. c. 4.

¶Sed cōtra eſt, quod Aug. dicit in lib. de Morib. eccl. * ꝙ quadripartita dicitur verius ex ipſius amoris vario affectu, & ſubiungit de prędictis quattuor uirtutibus; prædictæ ergo quattuor uirtutes ſunt abinuicem diſtinctæ.

* Aug. li. 1. cap. 15.

---

* ¶Habito, quia quattuor prædictæ ſunt principales inter humanas. Nunc inquirit, quomodo hæ quattuor principales ſe habeant adinuicem penes diſtinctionem.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * prædictæ quattuor uirtutes dupliciter a diuerſis accipiūtur. Quidam enim accipiunt eas, prout ſignificāt quaſdam generales conditiones humani animi, quę inueniūtur in omnibus uirtutibus; ita ſ. ꝙ prudētia nihil ſit aliud, quàm quædam rectitudo diſcretionis in quibuſcunque actibus, uel materijs; iuſtitia uerò ſit quædam rectitudo animi, per quam homo operatur, quod debet in quacunq; materia; temperantia uerò ſit quædam diſpoſitio animi, quæ modum quibuſcunq; paſſionibus, uel operationibus imponit, ne ultra debitum efferantur; fortitudo uerò ſit quædā diſpoſitio animæ, per quam firmetur in eo, quod eſt ſecundùm rationem cōtra quoſcunq; impetus paſſionum, uel operationum labores.

* Art. præceden.

¶D.S. reſpondet iuxta diſtinctionem tactam in art. 3. præceden. Vnde eam reſumit, & primò reſpondet iuxta primum membrum; ſecundò quo ad ſecundum, ibi. Alij verò, &c. Circa primum, primò præmittit declarationem primi membri prænominatæ diſtinctionis; ſecundò ſubiungit concluſionem vnam reſponſiuam correſpondentem, ibi. Hæc autem quattuor. Notat ergo primò, ꝙ iſtas virtutes diuerſi diuerſimodè accipiunt. Et ponit modum, quia quidam accipiunt, &c. vt in littera clarè. Et breuiter dicendo, iſti accipiunt pro eſſe firmo, pro eſſe modificato, pro eſſe recto, & pro habere diſcretionem, in quacunque materia, ſiue ſit actionis, ſiue paſſionis. Conſequenter cum dicit.

¶Hęc autem quattuor ſic diſtincta non important diuerſitatem habituum virtuoſorum quātum ad iuſtitiam, temperātiam, & fortitudinem; cuilibet enim uirtuti morali ex hoc, ꝙ eſt habitus, conuenit quædam firmitas, vt a contrario non moueatur, quod dictum eſt, ad fortitudinem pertinere; ex hoc uerò, quòd eſt uirtus, habet ꝙ ordinetur ad bonum, in quo importatur ratio recti, vel debiti, quod dicebatur ad iuſtitiam pertinere; in hoc uerò, quòd eſt uirtus moralis, rationem participans, habet, quòd modum rationis in omnibus ſeruet, & ultra ſe non extendat, ꝙ dicebatur pertinere ad temperātiam. —

¶Iuxta dictam acceptionem reſpondet tali concluſione. Hæc

Digitized by Google

quattuor ſic diſtincta non important diuerſitatem habituum virtuoſorum quantum ad iuſtitiam, temperantiam, & fortitudinem; ſolùm autem hoc, quod eſt diſcretionem habere, quod attribuebatur prudentiæ, videtur diſtingui ab alijs tribus; & vult concluſio, quòd tres conditiones ſignificatæ in hoc modo accipiendi, ſcilicet iuſtitia, temperantia, fortitudo, non requirunt diuerſos habitus, ſed habere diſcretionem eſſentialiter, ſcilicet & per ſe, requirit habitum ab illo habitu diſtinctum, cui conueniunt tres prędictæ conditiones, ita ſ. ꝙ vnus habitus eſt firmus, modificatus, & rectus (qui ſcilicet eſt in appetitu) ſed idem non habet diſcernere, & eſſe diſcretum eſſentialiter, ſed ſolùm participatiuè ab alio habitu, cui conuenit eſſentialiter habere diſcretionem. Huius concluſionis primò probat primam partem; ſecundò ſecundã, ibi. Solum autem hoc quod eſt, &c. Quo ad primam arguitur, aſſumendo maiorem ex ſequentibus ſic. Quælibet harum trium virtutum eſt habitus, & eſt virtus, & eſt moralis rationem participãs; ſed ex hoc, ꝙ eſt habitus, conuenit ſibi firmitas (quæ eſt conditio fortitudinis acceptæ iſto modo.) Ex eo autem, ꝙ eſt virtus, habet ordinem ad bonum, in quo importatur ratio recti, vel debiti, quod importat iuſtitia accepta pro generali conditione. Ex hoc verò, ꝙ eſt moralis, & participans rationem, habet ꝙ modum rationis in omnibus ſeruet, & vltra ſe non extendat, quod eſt temperantiæ ſm generalẽ conditionem: igitur prima pars vera, ꝙ illæ tres conditiones concurrunt in vnum habitum virtuoſum, ita ꝙ eſſe temperatum, fortem, & iuſtum, modo dicto, conueniunt eidẽ virtuti, ſi accipiantur pro tribus illis conditionibus. Conſequenter ibi.

¶Solùm autem hoc, quod eſt diſcretionem habere, qđ attribuebatur prudentiæ, vẽ diſtingui ab aliis tribus, inquantum hoc eſt ipſius rationis per eſſentiam; alia verò tria important quandã participationem rationis per modum applicationis cuiuſdã ad paſſiones, vel operationes; ſic igitur ſm prædicta prudentia quidẽ eſſet virtus diſtincta ab alijs tribus, ſed aliæ tres non eſſent uirtutes diſtinctæ ab inuicem. Manifeſtum eſt enim, ꝙ vna & eadem virtus, & eſt habitus, & eſt virtus, & eſt moralis. ——

¶Probat ſecundam partem concluſionis primæ ſic. Id quod eſt rationis per eſſentiam, & in ſeipſa diſtinguitur ab his, quæ important quãdam participationem rationis applicatæ ad materiam extrinſecam moralem, ſed habere diſcretionem, quod attribuitur prudentiæ (ſ. etiam acceptæ pro conditione virtutis) eſt ipſius rationis in ſeipſa, & per eſſentiam. Alia verò tria important quandam participationem rationis per modum applicationis ad appetitum circa paſſiones, vel operationes. Igitur prudentia, & habere diſcretionem etiam ſecundùm iſtum modum, diſtingueretur ab alijs tribus conditionibus virtutis, quæ ſunt impreſſæ appetitui, diſcretio autem manet in ratione. Maior nota, quia id, quod eſt in ratione, diſtinguitur ab eo, quod eſt in appetitu, cum idem non ſit diuerſarum potentiarum. Et præterrim, quia appetitus participat rationem ſolùm analogicè, vt patuit ſupra quæſt. 60. artic. 1. Minor relinquitur nota; igitur, &c. Vnde D. S. infert concluſionem prædictam ſub claris terminis, & verbis. Sic igitur, &c. Et circa eam ponit maiorem pro prima parte concluſionis.

¶Nota autem cautè verba D.S. circa illam partem, cum dicit, inquantum hoc eſt ipſius rationis per eſſentiam, &c. quia videlicet, ſi diſcretio, & prudentia acciperentur impropriè, & participatiuè pro ordine rationis appetitui impreſſo, prout dicimus, ꝙ appetitus ſit rationale per participationem, ſic habere diſcretionem quaſi paſſiuè non argueret alium habitum ab his, qui ſunt in appetitu; ſed accipiendo habere diſcretionem actiuè, & eſſentialiter, ita quòd eius ſit diſcernere quis modus, quæ firmitas obſeruanda ſit, eſt conditio conuenies habitui, qui eſt in intellectu formaliter, & per conſequens conditio requirens habitum diſtinctum ab his, qui ſunt in appetitu; oportet enim ſupponere, quòd non eſt poſſibile, vt idem habitus ſit in diuerſis potentijs, neque conditio cõueniens habitui exiſtenti in vna potentia eſſentialiter, non poteſt eſſentialiter competere habitui alterius potentiæ.

¶Alij verò, & melius accipiunt has quattuor uirtutes, ſecundùm quòd determinantur ad materias ſpeciales; vnaqueque quidem illarum ad vnam materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, a qua nomen uirtutis accipitur, ut ſupra dictum eſt; * & ſecundùm hoc manifeſtum eſt, quòd prædictæ uirtutes ſunt diuerſi habitus ſecundùm diuerſitatem obiectorum diſtincti. ——

* Art. præced. in cor.

¶Hic conſequenter reſpondet ad quæſitum iuxta ſecundùm modum accipiendi præferens ipſum primò, dicens. Alij verò, & melius, &c. Concluſio quo ad hunc modum. Quattuor prædictæ virtutes iſto modo acceptæ ſunt diuerſæ virtutes abinuicem diſtinctæ. Probatur. Vbicunque ſunt diuerſæ materiæ, & obiecta, ibi ſunt diuerſæ virtutes; ſed illæ quattuor virtutes iſto modo acceptæ habent diuerſas materias, & diuerſa obiecta; igitur, &c. Maior nota. Minor patuit, quia vnaqueq; illarum determinatur ad vnam materiam, in qua principaliter illa generalis cõditio laudatur, ſicut fortitudo habet pro materia timores mortis, vbi præſertim laudatur firmitas, temperantia, delectationes, tactus, vbi ſeruare modum rationis præcipuè laudatur; & ſic de alijs.

ARGVMENTVM in contrarium, quod innititur auctoritati beati Auguſtini, eſt pro ſecunda concluſione reſponſiua, quia Auguſtinus ad modum Ariſtotelis accipit hæc quattuor, vt ſunt circa præcipuas materias, & diſtinctas, & per conſequens vt diſtincti habitus, qui ſunt varij effectus amoris, quia (vt patebit quæſt. 62. artic. 2. ad tertium.) ad omnem virtutem concurrit amor ſaltem, ſicut radicale, & primum principium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Grego. loquitur de prædictis quattuor virtutibus ſecundùm primam acceptionem; vel poteſt dici, ꝙ iſtæ quattuor virtutes denominantur adinuicem per redundantiam quandam, id enim ꝙ eſt prudentiæ, redundat in alias virtutes, inquãtum a prudentia diriguntur; vnaqueq; verò aliarum redundat in alias ea ratione, ꝙ qui poteſt, quod eſt difficilius, poteſt & id, quod minus eſt difficile; vnde qui poteſt refrenare concupiſcentias delectabilium ſecundùm tactum, ne modum excedãt, quod eſt difficilimũ, ex hoc ipſo redditur habilior, ut refrenet audaciam in periculis mortis, ne vltra modum procedat, quod eſt longè facilius; & ſecundùm hoc fortitudo dicitur temperata, temperantia etiam dicitur fortis ex redundantia fortitudinis in temperantiam, inquantum ille, qui per fortitudinem habet animum firmum contra pericula mortis, quod eſt difficilimum, eſt habilior, vt retineat animi firmitatem contra impetus delectationum, quia (vt dicit Tullius in primo de Officijs. *) Non eſt conſentaneum, vt qui metu non frangitur, cupiditate frangatur; nec qui inuictum ſe a labore præſtiterit uinci a uoluptate, aliquando poſſit; & per hoc etiam patet reſponſio ad ſecundum. Sic enim temperantia in omnibus modum ſeruat, & fortitudo cõtra illecebras voluptatum animum ſeruat inflexum, uel inquantum iſtæ uirtutes denominãt quaſdam generales conditiones virtutum, vel per redundantiam prędictã.

* Tull. in cap. cuius tituli eſt vera magnanimitas in duobus conſiſtum ſit.

¶Dicitur primò, quòd Gregorius loquitur de illis virtutibus ſecundùm primam acceptionem, tunc enim prudentia eſt iuſta, id eſt habet rectitudinem, & tenet modum, & eſt firma, & ſic de alijs, quia vni habitui conueniunt iſtæ quattuor conditiones, tres vt dictum eſt intrinſecè; quarta participatiuè. Dicitur ſecundò ſecundùm aliam modum accipiendi.

¶Ad maiorem, quòd iſta eſt vera propter redundantiam vnius in aliam, quia videlicet prudentia dirigit omnes alias, & aliæ participant eam. Aliæ autem redundant in ſeinuicem alia ratione, quia videlicet ille, qui poteſt id, quod eſt difficilius, poteſt & minus difficile, vt D.S. clarè exponit. Vltra, hoc autem non contingeret, ſi prædictæ quattuor virtutes eſſent diſtinctæ. Negatur, immo cum diſtinctione ſtat, quòd vna denominat aliam propter prædictam redundantiam.

¶Ad probationem dicitur, quòd diuerſæ ſpecies eiuſdem generis non denominant ſe eſſentialiter; tamen quando vna redundat in aliam, tunc denominant ſe per redundantiam, & participatiuè, & extrinſecè, & effectiuè, ſicut Sol denominat, ideſt facit omnia aſtra lucida, &c.

¶Ad ſecundi maiorem dicitur. Eorum quæ diſtincta abinuicẽ, quod eſt vnius, non attribuitur alteri eodem modo, poteſt tamen unum ſpecie diſtinctum alterum participare, & in aliud redũdare.

¶Ad minorem dupliciter, vel quod eſt temperantiæ, ideſt generalis conditio temperantiæ attribuitur fortitudini, quia illæ conditiones conueniunt eidem habitui, vel quia temperantia redundat in fortitudinem, quando ſimul habentur in eodem ſubiecto; ſicut oportet, quòd ſimul habeantur, quia connexæ. Negatur autem conſequentia, quòd non poſſint eſſe diſtinctæ ſpecies, ſtante prædicta redundantia.

¶Ad tertium dicendum, quòd illæ quattuor generalis uirtutum conditiones, quas ponit Philoſophus, non ſunt propriè prædictis uirtutibus, ſed poſſunt eis appropriari ſecundùm modum iam dictum. * ——

* In cor. art.

¶Dicitur, quòd quælibet harum virtutum, ſi accipiatur pro generali conditione in quacunque materia, ſic eſt generalis. Si autem accipiatur, vt determinatur ad certam materiam, ſcilicet ſcientia pro pœniſſimo actu circa agibilia, & eligere, & non ex paſſione agere, vbi maximè trahit paſſio; tunc appropriatur temperantiæ, & ſic de alijs. Tunc dico, quòd ſunt ſpeciales virtutes, vt patuit circa finem corporis.

Virtus

Digitized by Goog

Articulus

Vtrum huiuſmodi quattuor virtutes Cardinales conuenienter diuidantur in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

9.diſt.33.q.1.ar.4.ad 2. Et diſt. 34. q.1.ar.2.ar-gu.6. & ad eius ſolut. Et Verit. q. 26 ar.8. ad 2. Et Virtu. q.5. arti. 4 ad 7.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter huiuſmodi quattuor virtutes diuidantur in uirtutes exemplares, purgati animi, purgatorias, & politicas, vt enim Macrobius dicit in primo ſuper ſomnium Scipionis. * Virtutes exemplares ſunt, quæ in ipſa Diuina mente conſiſtunt, ſed Philoſophus in 10.Ethicor.dicit, * quòd ridiculum eſt Deo iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam, & prudentiam attribuere; ergo uirtutes huiuſmodi non poſſunt eſſe exemplares.

* Macrob. 1.ſup.1.

* Ariſt.c.8. Macrobius

¶ 2 Præt. Virtutes purgati animi dicuntur, quæ ſunt abſq; paſſionibus. Dicit enim ibidem Macrobius, quòd temperantiæ purgati animi eſt terrenas cupiditates non reprimere, ſed penitus obliuiſci; fortitudinis autem paſſiones ignorare, non vincere; dictum eſt autem ſupra, *ꝙ huiuſmodi virtutes ſine paſſionibus eſſe non poſſunt; ergo huiuſmodi virtutes purgati animi eſſe non poſſunt.

*q.59.ar.2. & ar.5.

¶ 3 Præt. Virtutes purgatorias dicit eſſe eorum, qui quadam humanorum fuga ſolis ſe inſerunt Diuinis, ſed hoc videtur vitioſum. Dicit enim Tullius in primo de Officijs, * quòd qui deſpicere ſe dicunt ea, quæ pleriq; mirantur, ſcilicet imperia, & magiſtratus, his non modo laudi, uerùm etiam uitio dandum puto; ergo non ſunt aliquæ uirtutes purgatoriæ.

*Tull.loco citato in ar tic.præced. ad 1.arg.

¶ 4 Præt. Virtutes politicas eſſe dicit, quibus boni viri reipublicę conſulunt, vrbesq; tuentur; ſed ad bonũ commune ſola iuſtitia legalis ordinat, vt Phil.dicit in 5.Eth. * ergo aliæ uirtutes non debent dici politicæ.

* Ariſt.c.1.

* Macrob. loco citato in arg.1.

¶Sed contra eſt, quod Macrobius ibidem dicit. * Plotinus inter philoſophiæ profeſſores cũ Platone princeps. Quattuor ſunt, inquit, quaternarum genera uirtutum, ex his primæ politicæ uocantur, ſecundæ purgatoriæ, tertiæ autem iam purgati animi, quartæ exemplares.

¶Hic vltimò D.S. inquirit de quadam quaſi ſubdiuiſione moralium, quæ diuiduntur in exemplares, &c.

¶Nota autem, quòd intelligitur, an huiuſmodi quattuor etiam diuiſim diuidantur in iſtas quattuor, ita ſcilicet, quòd prudentia diuidatur in prudentiam exemplarem, purgati animi, &c. Et an temperantia diuidatur in exemplarem, purgati animi, & ſic de alijs. Et mouetur iſta quæſtio propter dictum Plotini, qui introduxit hanc diuiſionem.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit in lib. de moribus eccleſiæ; * oportet, quòd anima aliquid ſequatur ad hoc, ꝙ ei poſſit uirtus innaſci, & hoc Deus eſt, quem ſi ſequimur, benè uiuimus. Patet igitur, quòd exemplar humanæ uirtutis in Deo præexiſtat, ſicut & in eo præexiſtunt omnium rerum rationes. Sic igitur virtus poteſt conſiderari, vel prout eſt exemplariter in Deo, & ſic dicuntur uirtutes exemplares.

*Aug. c.6.

¶D.S. in hoc corpore deducit aliquas concluſiones partiales, ex quibus haberur concluſio formalis reſponſiua. Primò ergo ponit vnam concluſionem partialem, oſtendens aliquas virtutes eſſe exemplares. Secundò oſtendit aliquas eſſe politicas, ibi. Et quia homo, &c. Tertiò oſtendit aliquas eſſe medias inter prædictas, ibi. Sed quia ad, &c. Quo igitur ad primum D.S. intendit talem concluſionem partialem. Oportet, quòd aliquæ ſint virtutes exemplares (ſ. noſtrarum virtutum etiam exiſtentium circa paſſiones, & actiones præſentis vitæ actiuæ; & ſimiliter virtutum tendentium in Diuinam ſimilitudinem, & ipſam aſſequentium.) Circa hanc concluſionem D.S. primò adducit probationem; ſecundò manifeſtat poſt Plotinum, quid ſignificetur nomine exemplarium Cardinalium, ibi. Ita ſcilicet, &c. Probatur igitur concluſio ſic. Oportet, quòd exemplar humanæ virtutis in Deo præexiſtat; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia virtus hominis conſiderata, prout exemplariter eſt, in Deo, eſt, & dicitur virtus exemplaris. Antecedens probatur in littera dupliciter. Primò ex auctoritate beati Auguſtini; ſecundo a ſimili. Primò arguitur ſic. Oportet, quòd anima aliquid ſequatur (ſ. ſicut exemplar imitabile, ad hoc, quòd poſſit ei virtus innaſci.) Sed hoc eſt Deus, quem ſequimur, ſi benè viuimus; igitur, &c. Antecedens verum. Secundò ratione ſic. In Deo præexiſtunt omnium rerum rationes; igitur & rationes virtutum humanarum & Cardinalium; ſed tales rationes ſunt exemplares virtutes. Antecedens patet prima parte, quæſt. 15. Tenet conſequentia, quia par ratio eſt de virtutibus, & alijs rebus, ſcilicet in natura ſubſiſtentibus. Conſequenter cum dicit.

¶ Ita ſcilicet quòd ipſa Diuina mens in Deo dicatur Prudentia; Temperantia uerò conuerſio Diuinæ intentionis ad ſeipſum, ſicut in nobis temperantia dicitur per hoc, quòd concupiſcibilis conformatur rationi; Fortitudo autem Dei eſt eius immutabilitas; Iuſtitia uerò Dei eſt obſeruatio legis ęternæ in ſuis operibus, ſicut Plotinus dixit. *

Plotinus.

* Vide in Macrobio loco citato in arg. ſed contra.

¶D.S. poſt Plotinum aliqualiter manifeſtat quid ſignificetur nomine exemplarium Cardinalium, vt in littera clarè.

¶Pro maiori intellectu huius materiæ. Nota primò, quòd ratio exemplaris nihil aliud eſt, quàm idea, de cuius ratione eſt eſſe repreſentatiuum, & cauſatiuum ideati, quia de ratione ideæ eſt eſſe cognitum, & factiuum ideati ex intentione agentis, &c. Quia igitur omnes virtutes noſtræ ſunt cognitæ a Diuino intellectu, & factibiles; ideo habent exemplaria in Deo, & talia exemplaria nihil aliud ſunt, quàm Diuina eſſentia, vt cognita imitabilis ab homine ſecundùm huiuſmodi virtutes, quarum & Deus eſt cauſa in ſuo ordine etiam acquiſitarum.

¶Nota ſecundò, ꝙ differẽter hñt ideã, & exemplarem formã in Deo, ea q̃ ſunt perfectionis ſimpliciter, & ea q̃ ſunt perfectionis ſm quid, vt habet D.S. 1.ſen.di.19.q.5.ar.2.ad 4m. Nã prima hñt exẽplar in Diuina natura; alia autem hñt exemplar in Diuino intellectu, & Diuina ſapientia; quia videlicet prima aſſimilantur Deo ſm id, quod formaliter in ipſo eſt, ſicut bonitas creata habet exẽplar in Diuina natura; quia & ipſa eſt bona, & id quod imitantur omnia bona; ſic de ſapientia; ſic de veritate & eſſe, & omnibus importantibus perfectionẽ ſimpliciter. Secunda autem, quæ ſ dicunt perfectionẽ ſm quid, hñt exẽplar, nõ in Diuina natura, ſed ſapientia, vel intellectu, ꝙa videlicet in Deo nõ eſt formaliter talis perfectio, ſed Deus eã cognoſcit, & eſt eius cauſa; & dñr hãe eſſe virtuale in Deo, ſicut lapis, lignũ, & huiuſmodi non ſunt formaliter in Deo. Formaliter enim eſſe in Deo eſt ipſum informare, & talem denominare, Deus autem non eſt lapis, vel lignum, & tñ lapis eſt cognitus a Diuino intellectu, & factus ab eo. Patet ex his, ꝙ ſi ſint quædam virtutes, quæ dicant tñ perfectionem ſm quid, ꝙ tales ſolũ hñt exemplar in Diuina ſapientia, quia Deus eas cognoſcit, & homo Diuinam cognitionem imitatur, non autem Diuinã naturam ſm huiuſmodi virtutes. Si verò ſint virtutes, q̃ dicãt perfectionem ſimpl'r, tales hñt exemplar ẽt in Diuina natura, quia ſ. & Deo formaliter conueniunt, & ab ipſo deriuantur in creaturas; nam oẽ quod eſt perfectionis ſimpliciter, exiſtit formaliter in Deo, & ab ipſo, tanquam ab eo, in quo eſt per eſſentiam, deriuatur in creaturas, in quibus eſt per participationem. ¶Pro cuius explicatione nota tertiò poſt D.S. in primo contra Gentil.cap.93.94.& 95. ꝙ primò ſunt aliquæ virtutes, quia perficiunt hanc vitam actuam, q̃ in vſu bonorũ corporalium conſiſtit; ſecundò, ſunt virtutes, q̃ ex paſſionibus, ſicut ex ,pprijs obiectis ſpeciem ſortiunt. Et hæ duplices q̃dam ſunt circa inclinationem appetitus in aliquod corporale bonum, ſicut ſobrietas, caſtitas, continentia, tẽperantia; & omnes iſtæ non poſſunt eſſe in Deo, nec propriè, nec metaphoricè ſ. pp ſimiliudinem effectus, tum quia in Deo non eſt appetitus ſenſitiuus, nec paſſio, nec inclinatio in corporale bonum, tanquam Deo bonum, vel perfectũ; (& patet ex his defectus Sco. in 3.diſt.33.vbi ſingit in Deo temperãtiam eiuſdem rationis cum tẽperantia noſtra.) Aliæ autem ſunt virtutes circa paſſiones ſm inclinationem appetitus in aliquod ſpirituale bonum, ſicut eſt honor, dñium, victoria, vindicta. Et tales virtutes etiam non ſunt in Deo propriè, & vnioce cum noſtris; ſed tamen ſcriptura Deo attribuit metaphoricè pp ſimilitudinem effectus; ſicut patet 1.Reg.2. Non eſt fortis, ſicut Deus noſter. Et Mich.6. Quærite manſuetum, quærite bonum. Patet ex his, ꝙ cum Cardinales, de quibus loquitur eſt Plotinus in propoſito ſint humanæ, & vel circa vitam actiuam præſentis vitę, & circa paſſiones, vel edomandas, vel edomitas, ꝙ non ſunt in Deo propriè, nec formaliter, ſed ſolùm in Diuina cognitione, & virtute. Sequitur, ꝙ exemplares ſunt in Diuina ſapientia, non natura, vt & D.S. vbi ſupra, contra Gent.c.94. in fine concludit. Patet ſecundò contra Scot. ꝙ cum huiuſmodi virtutes ſint in nobis propriè, & formaliter, in Deo aũt non, ſed ſolùm virtualiter, ꝙ nõ ſunt eiuſdem rõnis temperantia in Deo, & in nobis, ſi tñ temperantia in Deo ponenda ſit, & non magis exemplar temperãtiæ noſtræ, ſicut & idea lapidis in Deo ponitur, lapis autem nullo modo.

Eſt idea in Diuina natura, & in Diuina ſapientia. Scotus deſinitur.

Cõtra Scotum.

Scotus.

¶ Nota autem quarto. Ad ſciendum, quæ virtutes habeant exemplar in Diuina natura, ꝙ quædam aliæ ſunt virtutes circa actiones, & tales actiones, quæ non ſunt propriæ hominis, ſed conueniunt cuilibet intelligenti, ſicut iudicare, dare, diſtribuere. Si ergo huiuſmodi actiones in ſua communitate accipiantur, poſ-

ſunt & Deo adaptari, excluſis omnibus imperfectionibus, quæ non ſunt de ratione, & conceptu differentiali huiuſmodi virtutum. Vnde Deus eſt formaliter iuſtus, verax, prudens, liberalis magnificus. Poſſunt enim huiuſmodi virtutes eſſe voluntatis, & intellectus. Vnde ſicut ſapientia, & ſcientia Deo propriè, & formaliter attribuuntur, ita & huiuſmodi virtutes. Nam per extenſionem ſignificant quid proportionabiliter vnum in Deo, & creaturis. Virtutes autem, quæ ad actiones ordinantur, quæ ſunt ſubiectorũ ad ſuperiores, nullo modo Deo conuenire poſſunt, ſicut obedientia, latria, & huiuſmodi. Patet ex hoc, ꝙ virtutes, quæ poſſunt pertinere ad intellectum, & voluntatem, & ad ſuperiorem, & acceptæ, vt ſunt actionum non contractarum ad res humanas, habent exemplar in Diuina natura, ita ꝙ per prius Deo formaliter conueniunt, & ſunt a quibus in creaturis deriuantur.

¶Nota quinto, quòd ex his facilè poteſt patere qualis ſit iſta diuiſio, cum Cardinalis (ſ temperantia) diuiditur in exemplarem, & politicum, quia eſt diuiſio talis, qualis eſſet diuiſio alicuius in ideam lapidis, & lapidem in propria natura, quia eſt in ea, quibus nomen eſt commune, & non aliqua ratio. Eſto inter ea ſit ſimilitudo, non in eſſe, ſed tantùm in repreſentando, ſicut eſt inter ſpeciem lapidis, & lapidem. Verum quidem eſt, ꝙ nomen conueniens Deo (vt exemplari in natura) & exemplaris dicitur analogicè, ſimpliciter ſ. de Deo, & formaliter, & de alijs analogatis in habitudine ad id quod eſt in Deo, vt bonitas, entitas, veritas, quibus aliqua creata denominantur in habitudine ad Diuinã bonitatem, veritatem, &c. Tamen in his, quorum Deus eſt exemplar ſolùm ſm intellectũ, & ſapientiam, non oportet, ꝙ hoc prius conueniat Deo formaliter, ſed cauſaliter tm̃; ideo ibi vr̃ eſſe ſolũ nomẽ commune proportionalitatis, in qua eſt ſolum nomen cõc, & identitas ꝓportionabilis; ſicut enim Deus ſe habet ad ſuũ exẽplar qđ vocatur temperãtia exemplaris, ita homo ad temperantiã ſuã. Diuiſio autem temperantiæ in politicã, & purgatoriam, atq; purgati animi, videtur eſſe modalis, vt patebit. Conſequenter ibi.

¶ Et quia homo ſecundùm ſuam naturam eſt animal politicum, virtutes huiuſmodi, prout in homine exiſtũt, ſecundùm conditionem ſuæ naturæ politicæ vocantur, prout ſ. homo ſecundùm has virtutes rectè ſe habet in rebus humanis gerendis, ſecundùm quem modum hactenus de his virtutibus loquuti ſumus.

¶Oſtendit, ꝙ ſunt politicę per modum notabilis, quia quæ perficiunt hominem ſm conditionem propriæ naturæ, quia ex ꝓpria natura etiam ſpecifica homo eſt animal politicum, & ſociale, & perficitur homo per eas, vt benè ſe habeat in gerendis rebus humanis, ſ. in operationibus ad alium, & propriis paſſionibus, vt viuat. ſ. ſm rationem naturalem. Et notat, ꝙ hactenus in tractatu de Virtutibus præcedenti ſic locutus ſit de Virtutibus. Ex his habetur concluſio reſponſiua partialis, oportet ponere virtutes politicas in homine ipſo. Probatur, quia neceſſe eſt hoſem perfici, vt benè ſe habeat in rebus humanis gerendis, igitur neceſſe eſt ponere virtutes politicas. Tenet conſequentia ex dictis, quia politicæ perficiunt ad hmõi res benè gerendas. Antecedens eſt notum, & intelligitur de neceſſitate ſuppoſitionis, vel finis, non abſoluta.

¶Nota, ꝙ per res humanas nihil intelligit, niſi mores, vel actus humani, quos homo benè gerit, & facit per morales acquiſitas, mediãtibus ſeminarijs virtutum innatis. Vnde ſicut exemplares ſunt in Deo ſm ſapientiam ſuam, vt dictum eſt; ita politicæ ponuntur in homine formaliter ipſum perficientes ad actus, & affectiones regulandas, ſm rectam rationem naturalem, viuendo inter homines ſocialiter, & vt ciuis huius vitæ. Deinde cum dicit.

¶Sed quia ad hominem pertinet, vt etiam ad Diuina ſe trahat quantum poteſt, vt etiam Phil. dicit in 10. Eth.* & hoc nobis in ſacra ſcriptura commẽdatur multipliciter, vt eſt illud Matth. 5. Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter cęleſtis perfectus eſt, neceſſe eſt ponere quaſdam virtutes medias inter politicas, quæ ſunt virtutes humanæ, & exemplares, quæ ſunt virtutes Diuinæ.

* Ariſt. c. 7.

Matth. 5.

¶ Manifeſtat aliquas virtutes eſſe medias inter duas prædictas. Et primò ponit vnam concluſionem, quæ oſtendit earum neceſſitatem; ſecundò oſtendit diuerſitatem illarum mediarum, oſtẽdens aliquas eſſe purgatorias, ibi. Quæ quidem virtutes, &c. Tertiò, quæ ſunt purgati animi, ibi. Quædam verò, &c. Oſtendit ergo primò neceſſe aliquas virtutes eſſe medias inter politicas, & exemplares, tali concluſione. Neceſſe eſt ponere quaſdã virtutes medias inter politicas, & exemplares. Probatur, ad hoſem pertinet, vt ad Diuina ſe trahat quantum poteſt; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia politicæ ſunt circa humana tm̃. exemplares aũt ſunt in Deo; ſi igr̃ debet ſe trahere ad Diuina, oportet, ꝙ fiat per alias, quàm per politicas. Et nõ poteſt fieri per exemplares, quia illæ nõ ſunt in hoſe; igitur per aliquas medias, quæ ſunt infra Diuinas, & exemplares, & ſupra politicas (ſaltem quo ad modum, & actum.) Añs patet per Philoſophum, & per ſcripturam ſacrã. Deinde ibi.

¶Quæ quidem virtutes diſtinguũtur ſm diuerſitatem mõtus, & termini, ita ſ. ꝙ quædam ſunt virtutes trãſcendentium, & in Diuinã ſimilitudinem tendentium, & hæ uocantur uirtutes purgatoriæ, ita ſ. ꝙ prudentia omnia mundana Diuinorum contemplatione deſpiciat, oẽmq; animæ cogitationem in Diuina ſola dirigat; temperantia uerò relinquat, inquantum natura patitur, quæ corporis uſus requirit; fortitudinis autem eſt, ut anima nõ terreatur propter receſſum a corpore, & acceſſum ad ſuperna; iuſtitia uerò eſt, ut tota anima conſentiat ad huiuſmodi propoſiti uiam.

¶D. S. ponit diuerſitatem illarum duarũ mediarum inter politicas, & exẽplares. Et vult, ꝙ diſtinguunt penes diuerſitatem motus, & termini, quia videlicet purgatoriæ aſſimilantur motui, quia perficiunt hoſem, vt terrena, & humana tranſcendat, & tendat in Diuinã ſimilitudinẽ quantũ poſſibile eſt. Et deinde D. S. oſtẽdit de ſingulis virtutibus quattuor actus earũ, vt ſunt purgatoriæ. Tunc ibi.

¶Quædam verò ſunt uirtutes iam aſſequentium Diuinam ſimilitudinem, q̃ uocantur uirtutes iam purgati animi, ita ſ. ꝙ prudentia ſola Diuina intueatur; temperantia terrenas cupiditates neſciat, fortitudo paſſiones ignoret; iuſtitia cum Diuina mẽte perpetuò fœdere ſocietur, eam ſ. imitãdo; quas quidem virtutes dicimus eſſe beatorum, uel aliquorum in hac uita perfectiſſimorum.

¶Oſtendit quæ ſunt purgati animi, quia pertinẽt ad terminum, quia virtutes iam aſſequentium Diuinam ſimilitudinem. Et D. S. etiam exponit actus harum ſecundum ſingulas, &c. in textu clarè.

¶Nota, quia ex his hr̃ reſponſio ad quæſitum affirmatiuum, ꝙ ſic. Probatur ex dictis, quia neceſſe eſt ponere virtutes in Diuina mente, quas homo imitetur, vt ſit virtuoſus. Et neceſſe eſt ponere virtutem, quæ perficit hominem ſm naturam ſuam. Neceſſe eſt etiam ponere virtutes duas medias, diſtinctas ſm diuerſitatem motus, & termini. Igitur conuenientes virtutes illæ quattuor diuiduntur, &c. Tenet conſequentia, quia primæ ſunt exemplares, ſecundæ politicæ, aliæ duæ ſunt purgatoriæ, & purgati animi. Antecedens pro prima parte patet ex prima concluſione, pro ſecunda ex ſecunda, pro tertia ex tertia. Et ita patet hoc corpus.

¶Nota, ꝙ circa iſtum articulum eſt difficultas ſupra tacta q. 54. art. 3. An politicæ, purgatoriæ, & purgati animi diſtinguant ſpecificè. Nã de exẽplaribus nõ eſt q̃ſtio, quin ab illis ſpecie diſtinguant, immo plus, q̃ gñe, tanquam increatum a creato; ſed vt dixi de illis eſt quæſtio, an inter ſe diſtinguantur. Dicunt enim S. vocat purgatorias, & purgati animi mediας, & has diuerſificat, ſicut motum, & terminum. Alibi autem videtur eas identificare.

¶Ad hoc vr̃ dicendum, iuxta D. S. in tertia parte, vt ſupra allegatum fuit, ꝙ loquendo, vt Phil. de illis locuti ſunt, non diſtinguunt ſpecie, immo nec numero in eodem, quia habent idem obiectum, ſ. bonum rationis naturalis, quæ ſe poteſt extendere ad omnes iſtos modos virtutis humanæ. ſ. vt ſit ſm communem modum hominũ, & ſit tendentium in Diuinam ſimilitudinem, & aſſequentiũ modo poſſibili homini conſtituto in puris naturalibus. Sed loquẽdo Theologicè de iſtis, vt D. S. vr̃ tangere, vt ſ. aliquis tendat in ſimilitudinem Diuinam modo ſupernaturali, & tendat in bonum rationis informatæ fide, & modo ſuperhumano, vt factus particeps Diuinæ naturæ per gratiam; tũc tales virtutes diſtinguuntur a politicis acquiſitis, & ſunt virtutes morales infuſæ, ſm quas homo benè ſe habet, vt politicus de ſocietate ciuitatis Dei, vt patebit infra q. 63. art. 3. & 4. Quòd autem primo modo non diſtinguantur ſpecie, vr̃ innuere D. S. tertio ſcripto, diſt. 33. q. 1. art. 4. ad ſecundũ, vbi dicit. Virtutes, quæ perficiunt in vita actiua, etiam acquiſitæ, nõ oportet, ꝙ tollantur, cum aliquis ſe transfert ad vitam contemplatiuam, ſed habent alios actus, inquantum pertingunt ad finem ꝓximum, quia cõtemplatiua vita eſt finis actiuæ. Et ideo diſtinguit Macrobius harum virtutum tres gradus, ſm ꝙ ſunt in hominibus. Sunt enim politicæ, ſm ꝙ homo per eas in ciuilibus operibus rectificat. Purgatoriæ autem, ſm ꝙ ciuilibus vtens ad quietẽ cõtemplationis aliquis anhelat; Sed dñr purgati animi, inquantũ aliquis abiecto omni exercitio ciuilis vitæ, quieri contemplationis totum ſe tribũit. Et in hoc ſtatu dicit, ꝙ actus temperantiæ eſt cupiditatem non iam refrenare, ſed penitus obliuiſci; fortitudinis autem paſſiones ignorare non vincere, & ſic de alijs. Hæc ille.

¶Et nota hæc verba, vbi dicit, ꝙ virtutes, quæ perficiunt in vita actiua non tolluntur, cum quis ſe transfert ad contemplatiũ, ſed habet alios actus. Cum igitur purgatoriæ, & purgati animi dicãtur ſm habitudinem ad vitam contemplatiuam, non oportet eſſe alias virtutes, ſed alium actum, & alium ſtatum. Quare non diſtinguũtur ſpecie modo loquendi illorum Philoſophorum. ſ. Plotini, & Macrobij. Vnde D. S. dicit vbi ſupra 3. par. Sic & Plotinus poſuit quendam ſublimem modum virtutum, quas eſſe dixit purgati animi. Et in principio ſolutionis dicit. Habitus heroicus, vel Diuinus non differt a virtute communiter dicta, niſi ſm perfectioré modum. Vnde vr̃ pro eodem habere virtutem heroicam, & virtutẽ

ſecundùm

ſecundùm ſublimẽ modũ poſitã a Plotino. Sed ſm etm prima, nõ diſtinguitur niſi ſm modum, per conſequens, & ſecunda. Verum eſt, ꝙ D.S. in de Virtutibus, art. vlt. ad ſeptimum. videtur dicere, ꝙ politicę non maneant in patria, ſed purgati animi. Et per hoc poſſet videri, ꝙ diſtinguuntur ſpecie. Sed hoc probat, ꝙ differunt ſecundùm actus, & non maneant quantum ad materiale, vt patet infra quæſt. 67. artic. 1. Et præterea non videtur dictum ex de Virtutibus approbatum a D.S. vbi iam infra.

¶ Quod dictum eſt in corpore, & in concluſione reſponſiua, confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Philoſophus loquitur de his virtutibus, ſecũdùm quòd ſunt circa res humanas, puta iuſtitia circa emptiones, uel uẽditiones; fortitudo autem circa timores; temperantia circa concupiſcentias; ſic enim ridiculum eſt eas Deo attribuere.

¶ Ad minorem. Ridiculum eſt Deo attribuere iuſtitiam vniuocè cum iuſtitia politica, & humana, exiſtenti videlicet circa emptiones, & venditiones. Attribuuntur tamen ſibi, ſecundùm quòd ſibi conuenire poſſunt, vt dictum eſt in artic. Vel exemplariter ſecundùm intellectum, vel ſecundùm naturam, & tunc habẽt alios actus aliqua earum. ſ. prudentia, iuſtitia, fortitudo.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ virtutes humanæ ſunt circa paſſiones. ſ. virtutes hominum in hoc mundo conuerſantium; ſed uirtutes eorum, qui plenam beatitudinem aſſequuntur, ſunt abſq; paſſionibus. Vnde Plotinus dicit, * ꝙ paſſiones politicæ virtutes molliunt, ideſt ad medium reducunt; ſecundæ ſ. purgatoriæ auferũt; tertiæ, quæ ſunt purgati animi, obliuiſcuntur; quartas. ſ. exemplares nephas eſt nominari, quamuis dici poſſit, quòd loquitur hic de paſſionibus, ſecundùm quòd ſignificant aliquos inordinatos motus.

Plotinus. * Vide in Macrob. loco citato, in arg. ſed contra.

¶ Ad maiorem. Virtutes purgati animi, vt ſunt aliquorum in hac vita perfectiſſimorum, ſunt abſq; paſſionibus more Stoyco, ideſt ab q; inordinatis affectionibus, quibus conſentiatur, & imperatis. Ad minorem. Virtutes humanæ ſine paſſionibus quibuſcunq; eſſe non poſſunt, tamen ſine inordinatis; & non ſunt ſine paſſionibus in quibuſcunque perfectis pro hoc ſtatu, tamen ſunt ſine inordinatis, & vehementibus præuenientibus, vt patet tertia par. q. 15 art. 4. in corp. Et ſecundò dicit D.S. ad illam minorem. Virtutes in hac vita non poſſunt eſſe ſine paſſionibus, tamen virtutes beatarum animarum poſſunt eſſe ſine paſſionibus, remanent enim tales virtutes tantùm quo ad formale, non materiale, vt patet infra q. 67. artic. 1. Et eſt magnum argumentum in hac materia, ꝙ nec Chriſtus fuit pro hoc ſtatu ſine omni paſſione, vt D.S. habet tertia par. q. 15. art. 4. Multo minus alij, de quibus illi Philoſophi loqui potuerunt. Vnde videtur dictum eorum intelligendum, vt dictum eſt ad maiorẽ, ꝙ purgati animi virtutes ſunt ſine paſſionibus perturbãtibus, & vehementibus reſpectu illicitorum. Sed quòd Philoſophi omnem negarẽt affectionem appetitus ſenſitiui, non videtur probabile. Vide ſupra quæſt. 58. art. 2. in fine. Vide in Clementinis de hæret. cap. ad noſtrum, circa ſextum errorem reprobatum in apparatu.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ deſerere res humanas, vbi neceſſitas imponitur, uitioſum eſt, alias eſt uirtuoſum; vnde parum ſupra Tullius præmittit. * His forſitan concedendum eſt, rempublicam non capeſcentibus, qui excellenti ingenio doctrinæ ſe dederunt, & his quę, aut ualitudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori cauſa impediti, a Republica receſſerunt cum eius adminiſtrandæ poteſtatem alijs, laudemq; concederent. Quod cõſonat ei, quod Aug. dicit. 19. de Ciu. Dei. * Ocium ſanctũ quærit charitas ueritatis, negotiũ iuſtum ſuſcipit neceſſitas charitatis, quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiẽdæ, atq; intuendæ vacandum eſt veritati, ſi autem imponitur, ſuſcipienda eſt propter charitatis neceſſitatem.

*Tull. loco citato in argum.

*Aug. c. 19.

¶ Ad maiorem dr, ꝙ purgatoriæ ſunt eorum, qui fugiunt humana. ſ. extroriora, & ingerunt ſe Diuinis, cum nemo cogit intendere rebus humanis, nec cõmunis neceſſitas expoſtulat, nec maior auctoritas compellit. Ad minorem, negatur, ꝙ ſit vitioſum vacare contemplationi veritatis, cum nulla neceſſitas, vel maioris præceptum iubet deſerere veritatis contemplationem; ſed vera eſt minor, vbi neceſſitas imponitur, tunc vitioſum eſt deſerere res humanas. Et hoc oſtendit D.S. in ſolutione; & de materia huius ſolutionis, & argumenti. 2. 2. q. 185. art. 1. ad tertium. & in de Virtutibus de Charitate, arti. 11. ad ſextum. vbi D.S. ponit tres gradus in charitate; ſunt enim quidam, qui libenter, & ſine magna moleſtia ſeparantur a vacatione Diuinæ contemplationis, vt terrenis negotijs implicentur, & in his, vel nihil, vel modicum charitatis apparet. Quidam verò in tantùm delectantur in vacatione Diuinæ contemplationis, ꝙ eam deſerere nolunt, etiam vt Diuinis obſequijs mancipentur ad ſalutem proximorum. Quidam verò ad tantum culmen charitatis aſcendunt, ꝙ etiam Diuinam contemplationem (licet in ea maximè delectentur) prætermittit, vt Deo ſeruiant in ſalutem proximorum, & eſt hæc maxima perfectio, & prælatorum, & cætera valent pro intellectu ſolutionis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſola iuſtitia legalis directè reſpicit bonum commune, ſed per imperium omnes alias uirtutes ad bonũ commune trahit, vt in quinto Ethicorum dicit Philoſophus. * Eſt enim conſiderandũ, ꝙ ad politicas uirtutes, ſecundùm ꝙ hic dicuntur, pertinet non ſolùm bene operari ad commune, ſed etiam bene operari ad partes communis, ſcilicet ad domum, uel aliquam ſingularem perſonam.

* Ariſt. c. 1.

¶ Ad maiorem, ꝙ politicè (vt hic loquimur) non ſolùm operãtur benè ad commune bonum, ſed comprehendunt omnem virtutem operantem modo humano communi, ſiue ad proprium, ſiue ad commune. Verum eſt, ꝙ iuxta modum Ariſt. Politica principaliter reſpicit bonum commune, vt patebit ſæpius ſecunda ſecundæ. Ad minorem, vera eſt, primò, & immediatè ſola legalis iuſtitia ordinatur ad bonum commune; tamen mediante ipſa omnes aliæ mouentur ad bonum commune, & ſic omnes particulares poſſunt dici politicæ, vt imperantur a legali, etiam iuxta modum dicendi Ariſt. vt patuit ſupra q. 60. ar. 3. ſed vt dictum policitę hic non vocantur quaſi ordinatæ in bonum commune, ſed quia conueniunt viuenti inter hoĩes, & cõmuni modo, ſiue ſint ad bonum proprium, ſiue commune. Et hæc innuit D.S. in ſolutione, quòd aliter loquuntur de Politica Ariſt. aliter Plotinus, & Macrobius.

Quæſtio Sexageſimaſecunda.

De virtutibus Theologicis.

DEinde conſiderandũ eſt de virtutibus Theologicis. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrũ ſint aliquę virtutes Theologicę. Secũdò, vtrũ virtutes Theologicæ diſtinguantur ab intellectualibus, & moralibus. Tertiò, quot & quæ ſint. Quartò, de ordine earum.

¶ Iuxta ordinem ſupra promiſſum in q. 57. poſt morales, & intellectuales, & earundem diſtinctionem. Nunc determinat de Theologicis, & procedit via doctrinæ de magis noto, & naturali, ad minus notum, & ſupernaturale; & quærit primò quæſtionem, an ſit de neceſſitate earum, art 1. Deinde de earum diſtinctione; & primò de diſtinctione ab alijs, ar. 2. Secundò de diſtinctione earum inter ſe. Vltimò de ordine, quia prærequirit diſtinctionem.

Vtrum ſint aliquæ virtutes Theologicæ.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ non ſint aliquæ virtutes Theologicæ; vt enim dr in 6. Eth.* Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum; dico autem perfectum, quod eſt diſpoſitum ſecundùm naturam; ſed id, quod eſt Diuinum, eſt ſupra naturam hominis; ergo virtutes Theologicæ non ſunt virtutes hominis.

Infra art. 2. & 3 cor. Et 1. diſt. 23. q. 1. art. 4 q. 4. & dist. 26. q. 2 ar. 1. q. 1. cor. Et Virtu. q. 1. ar. 5. ad 12 & ar. 12. cor. fin.

* Ariſt. c. 17.

¶ 2 Præt. Virtutes Theologicæ dicũtur quaſi virtutes Diuinæ, ſed uirtutes Diuinæ ſunt exemplares, ut dictum eſt, * quæ quidem non ſunt in nobis, ſed in Deo; ergo virtutes Theologicæ non ſunt virtutes hominis.

* q. 61. art. 5.

¶ 3 Præterea. Virtutes Theologicæ dicuntur, quibus ordinamur in Deum, qui eſt primum principium, & ultimus finis; ſed homo ex ipſa natura rationis, & uoluntatis habet ordinem ad primum principium, & ad ultimum finem; nõ ergo requiruntur aliqui habitus virtutũ Theologicarũ, quibus ratio & volũtas ordinetur in Deũ.

¶ Sed contra eſt, ꝙ præcepta legis ſunt de actibus virtutũ, ſed de actibus fidei, ſpei, & charitatis dantur præcepta in lege Diuina. Dicitur enim Eccleſ. 2. Qui timetis Deum, credite illi; item ſperate in illum; item diligite illum; ergo fides, ſpes, & charitas ſunt uirtutes in Deum ordinantes, ſunt ergo Theologicæ.

Eccl. 2.

¶ Quærit hic primò quæſtionem an ſint, de neceſſitate Theologicarum virtutum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd per uirtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur, ut ex ſupra dictis patet. *

* q. 3. art. 5. & q. 5. ar. 7. & q. 55. artic. 3.

Digitized by Google

¶D.S. in hoc corpore duo facit. Primò supponit, & notat aliqua ex supra dictis; secundò ex his respondet ad quæsitum, ostendens existentiam, & necessitatem virtutum Theologicarum, ibi. Et quia huiusmodi, &c. Quo ad primum præmittit duo notabilia ex supra dictis; secundum ibi. Est autem duplex, &c.

¶Notat ergo, & supponit primò, quòd per virtutem perficitur homo ad actus, quibus in beatitudinem ordinatur.

¶Nota, quòd patuit fundamentum huius suppositi supra q. 5. artic. 7. quia si loquamur de beatitudine naturali, tunc eam non acquirit nisi per actus procedentes a virtutibus moralibus, & intellectualibus naturalibus, quorum actus imperfecti sunt dispositio ad actus, & habitus perfectos, in quibus consistit beatitudo naturalis, vt patuit supra. Si autem loquamur de beatitudine supernaturali; tunc constat, quòd illa soli Deo naturalis est, omnis autem creatura intellectualis ad eam peruenire habet per motus quosdam meritorios, qui merita dicuntur; & ita per virtutem homo perficitur ad actus, quibus vel beatitudinem naturalem ex propria virtute acquirat, vel meretur ab alio dandam supernaturalem. Consequenter ibi.

¶Est autem duplex hominis beatitudo, siue fœlicitas, ut supra dictum est.* Vna quidem proportionata humanæ naturæ, ad quam scilicet homo peruenire potest per principia suæ naturæ. Alia autem est beatitudo naturā hominis excedens, ad quam homo sola Diuina uirtute peruenire potest secundùm quādam Diuinitatis participationem, secundùm quòd dicitur. 2. Pet. 2. quod per Christum facti sumus consortes Diuinæ naturæ.

* q. 3. art. 2. ad 4. & art. 5. in corp. & q. 5. art. 5.

2. Petr. 2.

¶Notat aliud suppositum, quia est duplex beatitudo. Vna est beatitudo ad quam acquirendam principia naturalia (s. potentiæ, & virtutes naturaliter acquisibiles) sufficiunt, vt est contemplatio veritatis philosophica, & exercitium in virtutibus moralibus, vt patuit supra quæst. 3. artic. 2. ad quartum, & artic. 5. Sed alia est excedens. s. visio Dei per essentiam, vt patuit supra quæst. 5 artic. 5. & ad illam homo peruenire potest sola Dei virtute.

¶Nota autem, quòd hoc verbū dupliciter intelligi potest; quia homo peruenit ad beatitudinem ipsam actualiter assequendo, & ipsam sibi debitam faciendo, & merendo, & vtroque modo ipsam assequitur Diuina virtute; quia & lumen gloriæ, quod est proxima dispositio, & naturalis ad Diuinam visionem est ex solo Deo; similiter & gratia, quæ hic dicitur participatio Diuinitatis a solo Deo est. Vnde quod D.S. dicit. Ad quam homo sola Diuina virtute peruenire potest, intelligitur quātum ad principium visionis, & quantum ad principium merendi beatitudinem, quamuis & ad visionem ipsam, & ad ipsum meritum, anima, vel homo actiuè se habeant. Et quidem demerito nulla est ambiguitas, quin homo se actiuè habeat; sed de beatitudine, quæ est visio, supra dictū est; quia & intellectus informatus lumine gloriæ, & deificatus per Diuinam essentiā supplentē vicē speciei intelligibilis, actiuè cōcurrit.

¶Et quia huiusmodi beatitudo proportionem humanæ naturæ excedit, principia naturalia hominis, ex quibus procedit ad benè agendum, secundùm suam proportionem, non sufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam; unde oportet, quòd superaddantur homini diuinitus aliqua principia, per quæ ita ordinetur ad beatitudinem supernaturalem, sicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalem, non tamen absque adiutorio Diuino.

¶Hic consequenter ex præmissis accedit ad conclusionem responsiuam, quæ intelligitur talis. Oportet ponere aliquas virtutes Theologicas. Probatur, supponendo, quòd homo ordinetur ad beatitudinem supernaturalem politicam. Tunc sic. Principia naturalia hominis, ex quibus, &c. non sufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem prædictam. s. supernaturalem. Igitur oportet, quod superaddātur homini diuinitus aliqua principia, &c. vt in textu (subsumitur) sed huiusmodi principia dicuntur virtutes Theologicę, igitur oportet ponere aliquas Theologicas virtutes. Huius rationis D.S. ponit primam consequentiam; secunda subsumptam, ibi Et huiusmodi principia, &c. Antecedens ergo patet, quia huiusmodi beatitudo supernaturalis proportionem humanę naturæ excedit, quia videlicet non potest eam per naturalia principia mereri, nec operari opera, quibus ex condigno debeatur. Consequentia tenet, quia si ordinatur ex Diuina. s. prædestinatione in beatitudinem supernaturalem habendā per opera meritoria, quibus ex iure debeatur, oportet superaddere principia, per quæ ordinetur homo ad beatitudinem supernaturalem; sicut per principia, &c. vt in tex. Ita videlicet, quod per huiusmodi principia possit eā acquirere sufficienter, & ex condigno, sicut per principia naturalia sufficienter potest acquirere beatitudinem naturalem.

¶Notat tamen D.S. vnam differentiam principiorum naturaliū ad beatitudinem naturalem, & superadditorum gratuitorū ad beatitudinem supernaturalem; quia naturalia principia sufficiunt, istæ Dei auxilio generali, sed ista superaddita non sufficiunt sine auxilio Dei speciali, vt patebit inf. q. 68. art. 2. & inf. q. 109. art. 9 quia requiruntur dona Spiritus sancti, & ipsius specialis instinctus, &c. Et secunda est, & alia differentia, quia per principia naturalia homo efficit beatitudinem naturalem, & eius principia. s. virtutes; sed per gratuita solùm facit eam sibi debitam, & principia eius nō producit, scilicet lumen gloriæ, & charitatis consimilationem, sed Deus ipsam largitur, &c.

¶Et huiusmodi principia virtutes dicuntur Theologicæ, tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas rectè ordinamur in Deum, tum quia a solo Deo nobis infunduntur, tum quia sola Diuina reuelatione in sacra scriptura huiusmodi uirtutes traduntur.

¶Subiungit minorem subsumptam quam explicat, quare illæ virtutes dicantur Theologicæ, vel Diuinæ triplici ratione, tum quia habent Deum pro obiecto, sicut fides habet Deum pro obiecto formali, propter quem omnia credit, & etiam materiali, quia nihil credit, nisi aliquo modo contineat Deum, vel ita quod Deus est subiectum propositionis credibilis, vel si aliud est subiectū, nō creditur nisi sub habitudine ad Deū, quamuis principale materiale sit Deus, vt patet 2. 2. q. 1. art. 1. sic spes pro obiecto formali habet Diuinum auxilium, cui innititur, quod auxilium est Deus, pro materiali obiecto principali habet beatitudinem, quæ est Deus, minus principalia autem obiecta sunt quęcunq; alia sperata in ordine ad beatitudinem, vt patet 2. 2. q. 17. De charitate patet, quia obiectum eius est summum bonum, habent ergo Deū non solùm pro fine, vt quædam aliæ, præsertim religio, sed pro immediato obiecto. Quare dicuntur Theologicæ, vel Diuinæ, & per eas rectè ordinamur in Deum, tanquam in regulam oīs veritatis. & bonitatis, &c. dicuntur 2. Theologicæ, quia a solo Deo infunduntur. Et 3. quia ipso reuelante eas cognouimus. Non etiam inuenitur aliquis soli rationi naturali innixus aliquid de huiusmodi virtutibus dixisse. Circa istas conditiones virtutis Theologicæ. Nota diligenter verba D.S. cū dicit in prima conditione, tum quia habent Deum pro obiecto, inquantum per eas rectè ordinamur in Deum, quasi diceret. Ad Theologicam virtutem nō sufficit Deū hēre pro obiecto quocunq; modo; sed oportet per eā rectè (rectitudine supernaturali proportionata) ordinari in Deū, & tali rectitudine, quæ sola fieri potest per talem virtutem. Et ex his determinatur fluctuatio Sco. in 3. dist. 26 vbi vacillat. An ne & fides acquisita, & silr spes, & charitas; silr & Theologia acquisita sint virtutes Theologicæ, cū & ipsa habeat Deū pro obiecto, vt patet ipsum intuēti; sed oīa ista excludunt a rōne virtutis Theologicæ, per hoc verbū, inquātum per eas rectè ordinamur in Deū. Ea videlicet rectitudine, & ordinatione, quæ est sufficiens, & proportionata supernaturali beatitudini, quantum est ex parte sui. Dicimus enī cōtra Sco. quod fides acquisita nullo modo pōt æquiparari fidei infusæ quo ad modū operandi, & credēdi, vt patet ad longū in Capreo. in 3. di. 24. Nec ēt ipsa fides infusa quo ad habitum, uel actum dependet ab acquisita, vt Scotus vanè imaginat, vt Capreolus habet.) Quare cum hmōi acquisitæ ex propria rōne habeant, vt nō sint æquiparabiles infusis in modo operādi ad beatitudinem supernaturale; sequitur, quod non sint Theologicæ dicēdæ. Esto ēt actus fidei informis non sit meritorius beatitudinis supnaturalis, attamen quantum est ex habitu fidei infuso, rectè ordinat hoīem in Deum modo supernaturali, quātum est ex parte intellectus sufficienter ad beatitudinem supernaturalem, nō sic acquisita, etiam stando in intellectu; deficiunt quoq; aliæ duæ conditiones hic a D.S. positæ huiusmodi acquisitis, quia nec a solo Deo infunduntur, nec sola reuelatione Diuina in sacra scriptura traduntur.

Fluctuatio Scoti determinatur.

Scotus.

Capreolus

Scotus.

Capreolus

¶Nota et circa ista, quod beatitudo supernaturalis excedit naturā, & principia naturalia non solùm in gradu naturæ, quia videlicet est dignior, & nobilior, sed etiā in efficacia, ita s. quod naturalia principia non sunt sufficientia ad producendum actum proportionatū beatitudini. Quare requiruntur aliquæ dispositiones supernaturales, quæ videlicet naturam excedunt in efficacia, quia producunt actus, in quos natura nullo modo potest, & sunt Diuini supernaturalis ordinis; & ergo fides acquisita, vel charitas, nullo modo potest operari æquè perfectè, sicut infusæ a Deo Theologicæ.

ARGVM. in contrarium est pro conclusione responsiua.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd aliqua natura potest attribui alicui rei dupliciter; vno modo essentialiter, & sic huiusmodi virtutes Theologicæ excedunt hominis naturam; alio modo participatiuè, sicut lignum ignitum participat naturam ignis, & quodammodo fit homo particeps Diuinæ naturæ, ut dictum est; * & sic istæ uirtutes conueniunt homini secundùm naturam participatam.

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, dico autem, dispositum sm naturam, vel ppriā, vel participatam, ita quod virtus est dispositio hominis ad naturam aliquam, non tamen propriam, & essentialem, puta humanam, vt rationalis est, sed & naturam quam habet homo participatiuè. Ad minorem dicitur, quòd id, quod est Diuinum est supra naturam

Digitized by Google

tam hominis eſſentialem non tamē ſupra naturam hominis participatā, ipſe enim exiſtens in gratia participat, & eſt Diuinus participatiuè non eſſentialiter. Sicut oſtendit exemplum D. S in littera, ſicut lignum ignitum eſt materia alienæ ignis, & tamē ignitū participat naturam ignis. De quo exemplo ſupra q. 35. ar. 3. ita de homine qui non eſt naturæ Diuinæ eſſentialiter, tamen per gratiā participat aliqualiter Diuinam naturam. Et ad hanc diſponunt iſtę virtutes, quòd videlicet homo operetur actus proportionatos naturæ Diuinæ participatæ, vnde negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd iſtæ virtutes non dicuntur Diuinæ ſicut quibus Deus ſit virtuoſus, ſed ſicut quibus nos efficimur virtuoſi à Deo, & ī ordine ad Deū, vnde non ſunt exemplares, ſed exemplatę.

¶ Ad maiorem dicuntur Diuinæ non formaliter, ſed vel effectiuè, quia videlicet à Deo, vel obiectiuè, quia ad Deum nos ordināt, ſed non quia ſint in Deo, vel quia eis Deus ſit virtuoſus. Ad minorem Diuinę formaliter ſunt exemplares, videlicet exiſtentes in Deo vel in natura vel in ſapientia Diuina, ſicut & idea lapidis eſt in Deo formaliter, licet lapis ſit in Deo ſolùm virtualiter; ſic exēplar etiam virtutum, quæ in Deo ſunt ſolùm virtualiter eſt in Deo formaliter, vt patuit q. præc. ar. 5. vnde negatur cōſequentia, quia theologicæ non ſunt exemplares, ſed exemplatæ, & formaliter exiſtentes in homine, deriuatæ tamen a Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad Deum naturaliter ratio, & voluntas ordinatur, prout eſt natura principium & finis, ſecundùm tamen proportionem naturæ; ſed ad ipſum ſecundùm quòd eſt obiectum beatitudinis ſupernaturalis ratio, & voluntas ſecundùm ſuam naturam nō ordinantur ſufficienter.

¶ Maior vera, ordinamur in Deum vt principium ſalutis, & finem ſupernaturalem, & ſupernaturali modo habibilem per virtutes theologicas. Ad minorem, ex natura rationis, & voluntatis homo habet ordinem ad primum principium vt principium naturalis eſſe, & vltimus finis ſecundùm aliquam participatam perfectionem, & ſecundùm cognitionem naturalem; ſecus de theologicis, quæ ordinant in Deum vt principium beatitudinis ſupernaturalis, & vltimi finis ſupernaturalis adipiſcibilis tantùm per gratiam de hoc infra q. 190. ar. 3. ad primum.

Vtrum virtutes theologicæ diſtinguantur ab intellectualibus, & moralibus.

Q AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes theologicę non diſtinguantur a moralibus, & intellectualibus. Virtutes enim theologicę ſi ſunt in anima humana, oportet, quòd perficiant ipſam vel ſecundùm partem intellectiuam vel ſecundùm partem appetitiuam, ſed virtutes quæ perficiunt ſecundùm partem intellectiuam dicuntur intellectuales, virtutes autem, quæ perficiunt partem appetitiuam ſunt morales, ergo virtutes theologicæ non diſtinguuntur à virtutibus moralibus, & intellectualibus.

Supra q. 58. ar. 2. Et 3. 23. q. 1. art. 4. q. 1. ad 4. Et ver. q. 14. art. 3. ad 9. Et vir. q. 1. ar. 12. cor.

¶ 2 Præterea. Virtutes theologicæ dicuntur, quę ordinant nos ad Deum, ſed inter intellectuales virtutes eſt aliqua quæ ordinat nos ad Deum, ſcilicet ſapientia, quæ eſt de Diuinis, vtpote cauſam altiſſimam conſiderans, ergo virtutes Theologicæ ab intellectualibus virtutibus non diſtinguuntur.

* Lib. 1. ca. 15. ¶ 3 Præterea. Aug. in li. de moribus eccleſiæ.* manifeſtat in quattuor virtutibus cardinalibus, quòd ſunt ordo amoris, ſed amor eſt charitas, quæ ponitur virtus theologica, ergo virtutes morales non diſtinguuntur à Theologicis.

¶ Sed contra, Id quod eſt ſupra naturam hominis diſtinguitur ab eo, quod eſt ſecundùm naturam hominis, ſed virtutes theologicę ſunt ſuper uaturam hominis, cui ſecundùm naturam conueniunt virtutes inteilectuales, & morales, vt ex ſupradictis patet. * ergo diſtinguuntur ab inuicem.

* q. 58. ar. 4. & 5.

¶ Hic ſecundò inquirit de diſtinctione theologicarum ab intellectualibus, & moralibus,

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictū eſt.* habitus ſpecie diſtinguuntur ſecundùm formalem differentiam obiectorum obiectum, autem theologicarum virtutum eſt ipſe Deus, qui eſt vltimus rerum finis, prout noſtræ rationis cognitionem excedit, obiectum autem virtutum intellectualium, & moralium eſt aliquid, quod humana ratione comprehēdi poteſt, vnde virtutes theologicę ſpecie diſtinguuntę à moralibus, & itellectualibus.

* q. 54. ar. 2.

¶ Concluſionem reſponſuam D. S. ponit in fine corporis talē, quam breuiter ponit per corpus. Virtutes theologicæ ſpecie diſtinguuntur à moralibus, & intellectualibus. Probatur, habitus diſtinguuntur ſpecie ſecundùm formalem differentiam obiectorū. Minor ſuppletur formaliter, ſed virtutes theologicæ habent obiecta formaliter differentia ab obiectis moralium, & intellectualium, ergo diſtinguuntur ſpecie. Maior patuit ſupra q. 54. arti. 2 Minor probatur, obiectum theologicarum virtutum ſub ratione. ſ. vel boni vel veri eſt Deus prout noſtræ rationis cognitionem excedit, ſed obiectum intellectualium, & moralium virtutum eſt aliquid quod humana ratione comprehendi poteſt, ergo minor vera.

¶ Nota autem propter iſtam minorem, quòd virtus intellectualis eſt circa aliquod ratione naturali apprehēſibile formaliter intelligendo, ideſt inquantum illud apprehenſibile pertinet ad virtutem intellectualem, licet enim Deus vt res eſt, in ſe non ſit apprehenſibilis per virtutem intellectualem, tamen vt cadit ſub habitu, & virtute intellectuali, cōſideratę vt eſt cognoſcibilis ex principijs naturaliter cognitis, & ſic conſideratur vt naturaliter apprehenſibilis; ſicut ècontra theologus conſiderat res naturales vt modo ſupernaturali cognoſcitur vt patet prima parte q. 1. ar. 1. Quare D. S. dicit, quòd virtus intellectualis eſt circa naturaliter apprehenſibile, intellige formaliter, ideſt vt eſt apprehenſibile ratione naturali, eſto in ſe ſit res ſupernaturalis. Vocatur autem naturaliter cognoſcibile omne, quod ex virtute primorum principiorum, quorum cognitio innata eſt, apprehendi poteſt quocunque modo. Maior illa relinquitur nota ex primo arti. quia ideo dicuntur Theologicæ, quia circa Deum, & ſub ratione excedenti virtutem naturalem vel apprehenſiuam vel appetitiuam, ſcilicet vel vt verū cognoſcibile per reuelationem, & lumine fidei vel vt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, ſecundùm quòd etiam non apprehēditur per rationem naturalem. De his magis poſtea.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes intellectuales, & morales perficiunt intellectum, & appetitum hominis ſecundùm proportionem naturæ humanæ, ſed theologicæ ſupernaturaliter.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd ſecūdùm vtramque, ſed modo ſupernaturali, ſicut fides perficit partem intellectiuam ad cognoſcēdum Deum ſecundùm ea, quæ ratione naturali, & ex principijs naturaliter cognoſcibilibus inueſtigari nō poſſunt. Similiter ſpes, & charitas voluntatem perficiunt vt tendat in Deum, vt beatitudinem ſupernaturalem, non deſiderabilem nec cognoſcibilem per naturam. Ad maiorem virtutes quæ perficiunt partem intellectiuam ſecundùm proportionē humanæ naturæ, & faciunt euidentiam cognoſcibilis, illę dicuntur intellectuales. Similiter quę perficiunt ad bonum connaturale dicuntur, & ſunt morales, & naturaliter adipiſcibile, vnde negatur conſequentia, quia eſt alietas obiecti, & alietas modi habendi ad obiectum.

¶ Ad ſecundum dicēdum, quod ſapientia, quæ à Philoſopho ponitur intellectualis virtus conſiderat Diuina ſecundùm quòd ſunt inueſtigabilia ratione humana, ſed Theologica virtus eſt circa ea ſecundùm quòd rationem humanam excedunt.

¶ Ad maiorem, virtutes Theologicæ dicuntur, quæ nos ordinant in Deum ſecundùm quòd excedit rationem humanam vel in veritate vel in bonitate, ſicut fide tenemus principaliter articulos fidei, qui nullo modo ex naturali ratione cognoſci poſſunt. Similiter ſperamus à Deo beatitudinem, quæ eſt in viſione intuitiua Diuinæ eſſentiæ, & diligimus Deum vt eſt ſummum bonum, & obiectum talis beatitudinis. Ad minorem dicitur, quòd ſapientia ordinat ad Deum cognoſcendum lumine naturalis rationis. Et intelligit de Deo, quæ per rationem ſibi relictam inueſtigari poſſunt ſine ſingulari reuelatione Diuina. Vnde aliàs dictū fuit, quòd ſapientia Philoſophorum, & ſapientia Theologorum diſtinguuntur genere ſcibili, & genere ſcientiæ, vt patet prima parte q. 1. arti. 1. ad ſecundum (penes lumina.)

¶ Ad tertium dicendum; quòd licet charitas ſit amor non tamen omnis amor eſt charitas; cum ergo dicitur, quòd omnis virtus eſt ordo amoris, poteſt intelligi vel de amore cōmuniter dicto, vel de amore charitatis, ſi de amore communiter dicto, ſic dicitur quælibet virtus eſſe ordo amoris inquantum ad quamlibet cardinalium virtutum requiritur ordinata affectio, omnis autem affectionis radix, & principium eſt amor vt ſupra dictum eſt. * Si autem intelligatur de amore charitatis non datur per hoc intelligi, quòd quælibet alia virtus eſſentialiter ſit

* q. 25. & 2.

charitas

charitas, ſed quòd omnes aliæ virtutes aliqualiter à charitate dependeant, vt infra patebit. *

* q.63.ar.2. Et clarius. 2.2.q.23 ar. 7.

¶ Ad maiorem, patuit ſupra q. 55.ar.1.ad quartum, & q.56.art. 3.quia intelligitur materialiter, & cauſaliter, vt ibidem patet. Et ſecundò dico, quòd omnis eſt ordo amoris, ſed non charitatis.1. non omnis ordinatur ad charitatem, vel non omnis dependet à charitate (ſaltem in ratione virtutis ſecundùm quid) quia amor communior eſt charitate vt patuit ſupra q.26. ar.3. Ad minorem, amor aliquis eſt charitas amor ſcilicet Dei quo habetur ſupra omnia charus, & precioſus. Vltra, ergo, &c. Negatur conſequentia, quia virtutes cardinales dependent quidem, & ordinantur ad moderadum amorem in ſe, & ſuis effectibus, ſed talis amor non eſt virtus Theologica, & dato quòd dependeant etiam à charitate in eſſe virtutis ſimpliciter, non tamẽ per hoc ſequitur, quòd ſint eſſentialiter charitas, ſed quòd dependeant à charitate vt patebit infra q. 65.ar.2. & magis ſecunda ſecundæ.q.23. ar.7.

Vtrum conuenienter ponatur tres virtutes Cardinales Theologicæ, fides, ſpes, & charitas.

R 2.2.q.1.& q. 17.art. 6. Et 3.d.23.q.1. ar.5. & diſt. 26.q.2.ar.3. q.1. Et Vir. q.1.ar.5 ad 12. & ar.12. c. fin. & ad 10. Et 1.cor. 13.lect.2.& lec.4.fi.

AD tertium ſic procedirur. Videtur, quòd inconuenienter ponantur tres virtutes Theologicæ, fides, ſpes, & charitas; virtutes enim Theologicæ ſe habent in ordine ad beatitudinem Diuinam ſicut inclinatio naturæ ad finem connaturalem; ſed inter virtutes ordinatas ad finem connaturalem, ponitur vna ſola virtus naturalis, ſcilicet intellectus principiorum, ergo debet poni vna ſola virtus Theologica.

¶ 2 Præterea. Theologicæ virtutes ſunt perfectiores virtutibus intellectualibus, & moralibus; ſed inter intellectuales virtutes fides nõ ponitur, ſed eſt aliquid minus virtute; ſimiliter autẽ inter virtutes morales non ponitur ſpes, ſed eſt aliquid minus virtute, cũ ſit paſſio; ergo multò minus debent poni virtutes Theologicæ.

¶ 3 Præterea. Virtutes Theologicæ ordinant animã hominis ad Deum, ſed ad Deum non poteſt anima hominis ordinari niſi per intellectiuam partem in qua eſt intellectus, & voluntas; ergo non debent eſſe niſi duæ virtutes Theologicæ, vna quæ perficiat intellectum, alia quæ perficiat uoluntatem.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1.ad Corinth. 13. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc.

¶ Hic cõſequenter D.S. inquirit, quę & quot ſint virtutes Theologicæ, & de diſtinctione inter ſe.

* Ar.1. huius q.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictum eſt.* virtutes Theologicæ hoc modo ordinãt hoiem ad beatitudinẽ ſupernaturalem, ſicut per naturalẽ inclinationem ordinatur homo in finem ſibi connaturalem.

¶ D.S. duo facit, primò deducit concluſionem fundamentalem. Secundò applicat eam ad propoſitum innuens concluſionem reſponſiuam implicitè, ibi. Et primò quidem, &c. Concluſio fundamentalis præambularis eſt. Oportet, quòd homini quãtum ad intellectum, & voluntatem ſupernaturaliter aliquid addatur ad ordinandum ipſum in finem ſupernaturalem, quæ ſcilicet ſuperaddita, ex articulo primo, ſunt virtutes Theologicæ. Probatur cõcluſio virtutes Theologicæ, &c. vt in littera, ſed in finem naturalem homo ordinatur ſecundùm duo, ſcilicet ſecundùm rationem, &c. Et ſecundò per rectitudinem volũtatis naturaliter tendentis in bonum rationis, quæ deficiunt ab ordine beatitudinis ſupernaturaliter, ideſt non poſſunt hominem ſufficienter ordinare in beatitudinem ſupernaturalem; igitur oportet, &c. id eſt oportet, quòd intellectui ſuperaddatur perfectiuum ſupernaturale, quod correſpõdet intellectui principiorum naturalium; & voluntati ſuperaddatur correſpondens rectitudini voluntatis, quo benè ſe habeat ad bonum ſupernaturale. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem. Secundò primam partem minoris, ibi. Hoc autem, &c. Tertiò ſecundam partem minoris cum concluſione ibi, Sed hæc duo, &c. Maior ergo patuit arti. primo.

¶ Et nota, quòd ſub naturali inclinatione ad finem connaturalem comprehenditur intellectus principiorum, & rectitudo voluntatis, quæ ſupra.q.51.arti.1. dicebantur ſeminaria virtutum. Conſequenter cum dicit.

¶ Hoc autem contingit ſecundùm duo. Primò quidẽ ſecundùm rationem vel intellectum, inquantum continet prima principia vniuerſalia cognita nobis per naturale lumen intellectus, ex quibus procedit ratio tã in ſpeculãdis quã in agendis. Secundo per rectitudinẽ volũtatis naturaliter tendentis in bonum rationis.

¶ Ponit primam partem minoris prædictæ, ꝙ ſcilicet duo ordinant hominem tanquam radices, & ſeminaria virtutum, mediantibus quibus benè operatur, & conſequitur beatitudinem naturalem, quæ conſiſtit in ſpeculatione, & operatione virtutis moralis. Et dicit D.S. rationẽ vel intellectũ, quia virtus intellectualis cognitiua magis dicitur intellectus reſpectu principiorũ, quã ratio cum ſimplici apprehenſione in ipſa feratur. Et qũo naturale lumen intellectus contineat prima principia dictũ eſt ſupra q.51. quia ſicut in radice, & cauſa propinqua. Deinde cum dicit.

¶ Sed hæc duo deficiunt ab ordine beatitudinis ſupernaturalis, ſecundùm illud primæ ad Corinth.2. Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis nõ aſcendit, quæ præparauit Deus diligẽtibus ſe; vnde oportuit, quòd quantum ad utrumque aliquid homini ſupernaturaliter adderetur ad ordinandum ipſum in finem ſupernaturalem.

¶ Subiungit ſecundam partem minoris præcedentis quam probat auctoritate Apoſtoli in littera, Et concludit. Vnde oportet, &c. vt dicebat concluſio præambularis.

¶ Et primò quidem quantum ad intellectum addũtur homini, quædam principia ſupernaturalia, quę Diuino lumine capiuntur, & hæc ſunt credibilia de quibus eſt fides. Secundò verò eſt voluntas, quæ ordinatur in illum finem, & quantum ad motum intentionis in ipſum tendentem, ſicut in id, quod eſt poſſibile conſequi, quod pertinet ad ſpem; & quantum ad vnionem quandam ſpiritualem per quam quodammodo transformatur in illum finem, quod fit per charitatẽ; appetitus enim vniuſcuiuſque rei naturaliter mouetur, & tendit in finem ſibi connaturalem, & iſte motus prouenit ex quadam conformitate rei ad ſuum finem.

¶ Hic conſequenter applicat prædictam concluſionem ad propoſitum ſubſumendo pro concluſione reſponſiua quam implicitè ponit, & ſuppletur affirmatiuè ad quæſitum, talis. Conuenienter ponuntur tres virtutes Theologicæ, ſcilicet fides, ſpes, & charitas. Probatur aſſumendo concluſionem præambularem pro maiore ſic arguendo, Oportet ꝙ homini aliqua ſuperaddãtur ſupernaturaliter, quæ eum ordinant in finem ſupernaturalem. Et primò quantum ad intellectum. Secundò quantum ad voluntatem duplex perfectio, ſed ſecundùm hoc erunt tria ſuperaddita, quæ vocantur, & ſunt virtutes Theologicæ, ergo concluſio vera. Minor declaratur ſic, quia quæ eſt in intellectu vocatur fides, & ſecunda quæ ordinat voluntatem ad tendendũ in bonum Diuinũ eſt ſpes, & tertia quę vnit voluntatẽ, & transformat in illum finem eſt charitas, ergo concluſio vera. Maior patuit. Minorem D.S. declarat, quia credibilia ſuperadduntur in lumine fidei, in quo tenẽtur habitualiter ſicut infra q.94.arti.1. dicitur de principijs naturalibus, ꝙ tenentur in ſyndereſi, &c. Secũdò ordinatur voluntas duplicitèr. Primò vt tendat in finem ſupernaturalem tanquàm poſſibilẽ, & hoc fit per ſpem. Secundò voluntas ordinatur per quandã vnionẽ ſpiritualem. Et quòd oporteat ponere illam duplicem perfectionẽ D.S. conſequenter oſtendit, ibi. Appetitus, &c.

¶ Nota autem, quòd quamuis charitas vniat affectum cum vltimo fine, ſcilicet Deo, vt ipſe in ſe diligitur amore amicitię. Et per hoc poſſet videri, quòd ſpes, quæ præſupponit amorem concupiſcentiæ boni ſperati non neceſſariò præſupponeret charitatem, tamen ſpes perfecta, & formata illa præſupponit etiam amorẽ amicitiæ Dei, & charitatem, vt D.S. oſtendit ſecunda ſecundæ q.17.ar. 8. & ergo motus ſpei, ſcil. cet formatæ, quę propriè eſt virtus Theologica, de qua loquimur, præſupponit transformationem, & vnionem ad Deum. Et eſto idem ſit amatum, & ſperatum, tamen alia ratione amatur, & alia ſperatur, & ideo poteſt eſſe ſpes informis, quæ non eſt propriè, & perfectè Theologica virtus ſine charitate Dei, licet non poſſit eſſe ſine amore Dei, ſcilicet concupiſcentiæ, vel vt Scotus dicit ſine amore commodi. Scotus.

¶ Nota etiam, ꝙ poſſet eſſe quæſtio circa verba D.S. an ꝙ charitatem voluntas naturaliter tendat in Deũ. Hoc enim videtur poſſe haberi ex verbis ſuis, quia finis efficitur connaturalis voluntati per charitatem, ſed appetitus vniuſcuiuſque naturaliter mouetur, & tendit, &c. Dicitur, ꝙ ſic, & non eſt inconueniens, ꝙ voluntas dicatur naturaliter tendere in Deum, ſed per formam ſupernaturalem; quia omnis habitus ex natura inclinat ad proprũ actũ, ergo, & charitas inclinat naturaliter ad diligẽdum Deum ſupernaturaliter, & meritoriè. Sed non contingit, quòd intellectus vel voluntas tendat in Deum naturaliter per formam naturalem vel connaturalem de hoc alibi. De hoc laborauit Scotus in quarto diſt. 49.q 11. propter lumen glorię putans ſi poneretur in intellectu, tũc intellectus per formam creatam naturaliter videret Deũ, ſed Scotus

ſed conſequens non habemus pro incõuenienti, quòd per formã ſupernaturalem creatam naturaliter videatur Deus. Sic in propoſito de dilectione Dei ſupernaturali per charitatẽ. De materia iſtius articuli habet aliquid Capreolus in tertio.diſt 26.circa tertiã concluſionem vbi habes, quòd ſpes non diſtinguitur à fide ſicut exiſtens circa particulare ab exiſtente circa vniuerſale, ſed ſicut habitus appetitiuus ab intellectiuo; habes quoque quomodo charitas ſufficit ad diligendum Deum, & deſiderandum, ſed non ad ſperãdum cum illud ſit ſpecialis difficultatis. Habes etiam pro intellectu huius corporis quomodo reſpectu finis naturalis ſperandi nõ oportet ponere ſpecialem perfectionem in voluntate ſicut reſpectu ſupernaturalis, quia ad naturalem ex ſe ſufficiens, & determinata eſt, non reſpectu ſupernaturalis.

Capreolus

¶ Nota etiam, quòd Scotus in tertio.diſt. 31.vult ſaluare diſtinctionem ſpecificam harum virtutum Theologicarum ſtante vnitate obiecti ſub eadem ratione formali, & ſpei, & charitatis in eadem potentia, quia quando perfecto actus eſt à duobus, ſcilicet à potentia, & ab obiecto, quando variatur propria ratio iſtorum, vel alterius eorum in ſe, vel coniunctione cum reliqua cauſa, vel ſecũdùm approximationem ad reliquam cauſam variabitur actus. Sic reſpectu actus tentionis obiectum voluntatis eſt ſecundùm ſe præſens, reſpectu deſiderij abſens. Hæc ille. Sed ex his benè habetur, q̃ obiectum eſt eadem res in ſe, & ſecundùm naturam, ſed tamẽ alia eſt ratio obiecti vt ſic, & eſt aliud formaliter ſecũdùm eſſe motiuũ vt ſupra q. 23. arti. 4 Et manifeſtè patet ex verbis Scoti, q̃ eſt alius modus obijciendi, quia abſens, & præſens ſunt modi obiectui ſpecificè diſtincti, ergo eſt alia formalis obiectiua vt ſic, ſed non realis, & quo ad hoc benè dicit.

Scotus.

¶ Argumenti in contrarium auctoritas confirmat concluſionẽ reſpõſiuam. Et dicit Scotus in tertio. diſtin. 26. quòd dicta Sãctorum diſtinguentium realiter tres Theologicas in iſta auctoritate fundentur, propter, quod dicit ſibi non placere opinionem, ſi tamẽ opinio dici debeat dicentium ſpem, & charitatem indiſtinctas.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd intellectus indiget ſpeciebus intelligibilibus per quas intelligat, & ideo oportet, quòd in eo ponatur aliquis habitus naturalis ſuperadditus potentiæ, ſed ipſa natura uoluntatis ſufficit ad naturalem ordinem in finem, ſiue quantum ad intentionem finis, ſiue quantum ad conformitatem ad ipſum, ſed in ordine ad ea, quæ ſupra naturam ſunt, ad nihilorum ſufficit natura potentiæ, & ideo oportet fieri ſuperadditionem habitus ſupernaturalis quantum ad vtrumque.

¶ Maior vera, tamen hoc intereſt, quòd naturalis inclinatio voluntatis ſufficit ad bonum connaturale, vt patuit ſupra q. 56. art. 6. & ſufficit ad verum naturaliter cognoſcibile potentia intellectiua cum habitu principiorum. Ad minorem, vera, ratione iam dicta. Sed negatur conſequentia, quia ad bonum ſupernaturale nõ ſufficit voluntas, vnde & ipſa habet perfici dupliciter, ſicut intellectus vno modo, ideo erunt tres Theologicæ.

¶ Nota, quòd D. S. arguit de habitu principiorum, & in ſolutione loquitur etiam de aliquo alio habitu ſuperaddito, ſcilicet adueniente poſt natiuitatem hominis. Habitus enim principiorum additur potentiæ quaſi aliquid ab ea diſtinctum, ſed non de nouo, poſt eſſe intellectiuę potentiæ vel ſaltem non poſt alium habitum, vterque enim habitus ſuperadditur potẽtiæ intellectiuæ, ſed nullus voluntati ad bonum connaturale, ſicut ſpecies intelligibilis intellectui, & ergo talis ſpecies magis aduenit, & additur. Et dicitur naturalis, vt naturale diſtinguitur contra ſupernaturale, & nõ, put naturale dicitur, quod eſt connatum. Vel dicitur habitus naturalis inchoatiuè, quia eſt à natura quo ad principium ſufficiens, ſcilicet intellectum agentem eo modo quo habitus vel virtus dicitur naturalis vt patebit quæſtione ſequenti, arti. pri. & de habitu ſupra patuit q. 51. ar. 1. ¶ Nota circa ſolutionem primi, duo. Primò, quia intellectus nõ intelligit ſine habitu ſuperaddito, & hoc ſecundùm Scotum ad conſtituendum obiectum præſens, ſecũdùm autem D. S. vt habeat actualitatem. Et de hoc ſupra q. 22. art. 1. vide.

Voluntatiũ dictum Scoti.

¶ Nota ſecundò, quòd ex hac ſolutione conſtat quàm voluntarium ſit aſſumptum Scoti in tertio. diſt 33. vbi dicit, quòd voluntas ſit ita indeterminata ad bonum in paſſionibus ſicut intellectus. Oppoſitum enim D. S. clarè dicit, quia ipſa voluntas ſufficit, & eſt determinatum, & perfectum principium quantũ eſt ex parte ſui boni rationis, ſcilicet proportionati, & proprij, intellectus autem ſeipſo non eſt ſufficiens vel determinatum principium, & de hoc ſupra q. 56. articulo 6.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod fides, & ſpes imperfectionem quandam important, quia fides eſt de his, quę non uidentur, & ſpes de his quæ non habentur, unde habere fidem, & ſpem de his, quæ ſubduntur humanæ poteſtati, deficit à ratione uirtutis, ſed habere fidem, & ſpem de his, quæ ſunt ſupra facultatem naturæ humanę excedit omnem uirtutem homini proportionatam, ſecũdùm illud primæ ad Corinth. primo. Quod infirmum eſt Dei fortius eſt hominibus.

¶ Maior vera, in ratione virtutis, quia faciunt opus ſimpliciter bonum, ſcilicet meritorium. Ad minorem, fides humana non ponitur inter intellectuales virtutes, verum, quia habet quãdam imperfectionem, ſcilicet in euidentiam, cum ſit de non viſis, & nõ cõſtituit intellectum in vltimo ſui, & etiam, quia frequenter poteſt ſibi ſubeſſe falſum. Et ſpes humana, quæ eſt de his, quæ poteſt qs virtute propria conſequi non eſt virtus, ſed negatur conſequentia de fide, & ſpe, vt fides innitatur veritati Diuinæ, quę infallibilis eſt & ſpes auxilio Diuino in ordine ad bonum inſinitum; quæ etiam eſt certiſſima. De iſtis in ſecunda ſecundæ. q. 4. ar. 5. & q. 17. ar. 1. & in de Veritate, Materia 14. ar. 4 Et nota, quòd fides apud Philoſophum non eſſet virtus, quia non facit euidentem cognitionem, ſed tantum apud Theologum eſt virtus, non quidem intellectualis, ſed Theologica, quia principium boni actus ſimpliciter, ſcilicet meritorij, & hoc loquendo de fide formata, q̃ ſola apud Theologum eſt virtus, non informis; quia non eſt principium meriti, ſicut formata cuius actus eſt credere in Deum. De his in Capreolo in tertio. diſtin. 24. concluſione prima, &c. Et de materia arti. in ſe. diſtinctio. 26 eiuſdem tertij.

Capreolus

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ad appetitum duo pertinent ſcilicet motus in finem, & conformatio ad finẽ per amorẽ, & ſic oportet, q̃ in appetitu humano duæ uirtutes Theologicæ ponantur, ſcilicet ſpes, & charitas.

¶ Concedo minorem intelligendo immediatè, & ad Deũ, ſicut obiectum immediatum nõ ordinatur anima hominis niſi per intellectum, & voluntatem, tamẽ mediatè ſicut ad finem, & nõ obiectum, poteſt etiam ordinari per appetitũ ſenſitiuum vt tactũ ſuit, ſed negatur conſequentia, q̃ ergo tm̃ ſint duæ, ſed debet inferri, ergo virtutes Theologicæ ſunt tm̃ in duabus potentiis, & hoc conceditur. Sed in vna ſunt duæ diſtinctæ vt dictũ eſt, vna facit inhærere Deo propter ſeipſum vnions affectum hominis Deo. ſ. charitas. Alia quæ inhæret Deo ſicut principio ex quo prouenit nobis adeptio perfectæ bonitatis, ſcilicet ſpes ideo ſunt tres. Et de iſtius ſolutionis Materia ſecunda ſecundæ. q. 17. articulo 6.

Vtrum fides ſit prior ſpe, & ſpes prior charitate.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit hic ordo Theologicarum virtutum, quòd fides ſit prior ſpe, & ſpes prior charitate. Radix enim eſt prior eo, quod eſt ex radice, ſed charitas eſt radix omnium virtutum ſecundùm illud ad Ephe. 3. In charitate radicati, & fundati, ergo charitas eſt prior alijs.

S 2.2. q. 4. ar. 7. & 8. Et 3. diſt. 3. q. 2. ar. 3. q. 2. & ar. 5. 1 ver. q. 4. arti. 3.

¶ 2 Præterea. Augu. dicit in primo de Doctri. Chriſtiana. * Non poteſt aliquis diligere, quod eſſe non crediderit, porro ſi credit, & diligit benè agendo efficit, vt etiam ſperet, ergo uidetur, quòd fides præcedat charitatem, & charitas ſpem.

* Aug. c. 37.

¶ 3 Præterea. Amor eſt principium omnis affectionis vt ſupra dictum eſt. * ſed ſpes nominat quandam affectionem, eſt enim quædam paſſio vt ſupra dictũ eſt. * ergo charitas quæ eſt amor, eſt prior ſpe.

* q. 26. ar. 2. * q. 9.

¶ Sed cõtra eſt ordo quo Apoſtolus iſta enumerat dicens. Nunc autem manent fides, ſpes, & charitas.

¶ Hic D. S. inquirit de ordine Theologicarum inter ſe, ordo autem prærequirit diſtinctionem, eſt ergo conueniens ordo huius arti. ad præcedentem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd duplex eſt ordo ſcilicet generationis, & perfectionis.

¶ D. S. reſpondet quæſito diſtinctè. Vnde primò ponit huius reſponſionis diſtinctæ rationem præmittens diſtinctionem. Secundò ſubiungit duas concluſiones reſponſiuas correſpondentes. Primã ponit ibi, Ordine quidem, &c. Secundã ibi, Ordine verò perfectionis, &c. Dicit ergo, quòd duplex ſit ordo, ſcilicet generationis, & perfectionis. Ordine generationis dicitur prius, quod prius eſt in generatione rei, quæ procedit de imperfecto ad perfectum, & de potentia ad actum, ita quòd illud, quod prius requiritur ad talem generationem naturalem, & materialem, dicitur hoc modo prius, & quod agens naturale prius attingit, vocatur prius generatione, & quod eſt in fieri eſt prius alio.

¶ Et nota, quòd ordo generationis, etiam ſtando infra limites naturæ creatæ eſt ſimpliciter poſterior ordine perfectionis, q̃a oportet agens etiam naturale prius eſſe in ſe perfectum antequàm generet, ſed in procedente de non eſſe ad eſſe vel de imperfecto ad perfectum, nunc imperfectum eſt prius, quare D. S. notanter dicit.

In eodem

In eodem fides præcedit ſpē,&c.Et nota, ꝙ materia dicitur prius forma non abſolutè,& vniuerſaliter, immo ordine naturæ,& tēporis,& durationis forma abſolutè eſt prior, ſicut actus potentia, ſed intelligitur D.S.iuxta nonum Metaphyſicæ, de forma educta de potentia materiæ. Conſequenter cum dicit.

¶ Ordine quidem generationis,quo materia eſt prior
Dubiij7. forma, & imperfectum perfecto, in vno & eodem fides præcedit ſpem,& ſpes charitatem ſecundùm actus, nam habitus ſimul infunduntur.

¶ Snbiungit primam concluſionem iuxta primum membrum talem. Ordine generationis in vno, & eodem fides præcedit ſpē, & ſpes charitatem,nō ſm habitus,ſed ſm actus. Dicit notanter,in eodem,quia in diuerſis poteſt præcedere ſpes,& charitas fidem alterius, ſed in eodem neceſſariò prior eſt fidei actus quàm ſpei vel charitatis.Huius concluſionis D.S.primò probat tertiam eius partem.Secundò primam,ibi.Non enim poteſt,&c. Tertiò ſecundā, ibi.Similiter autem,&c. Quo ad tertiam partem concluſionis,ſcilicet quòd non ſecundùm habitus ſe præcedant arguitur ſic.Eorum habituū vnus non eſt prior alio etiam via generationis, qui ſimul infunduntur,ſed hi tres habitus ſimul infunduntur,ergo,&c.Maior nota.Minor patet,quia hæ virtutes ſaltem vt formatæ ſunt, requirunt, & coexigunt ſe, & quia opera Dei perfecta, & de his infra.q.63.articulo 4. & 5. Tunc ibi.

¶ Nō enim poteſt in aliqd motus appetitiuus tēdere vel ſperando vel amando niſi quod eſt apprehenſum ſenſu aut intellectu; per fidem autem apprehendit intellectus ea, quæ ſperat, & amat;vnde oportet,quòd ordine generationis fides præcedat ſpem,& charitatem.

¶ Probat primam partem concluſionis prædictæ.ſ. quòd quo ad actus fides,id eſt motus,& actus fidei, ꝓcedit actum ſpei,& charitatis ſic.Non poteſt motus appetitus tendere vel ſperādo vel amādo in aliquid niſi quod eſt apprehenſum ſenſu aut intellectu, ſed per fidem intellectus apprehendit, quæ ſperat, & amat virtutibus Theologicis. Vnde oportet,&c. Propoſitiones D.S. relinquit notas.Et aſſumit maiorem vniuerſaliter de motu appetitus vel ſenſitiui vel intellectui, eo quòd nihil appetitur ſenſu appetitu niſi cognitum cognitione coniuncta,vt patuit ſupra quæſtio.26.Minor nota. Deinde ibi.

¶ Similiter autem ex hoc homo aliquid amat, quòd apprehendit illud vt bonum ſuum,per hoc autem, quòd homo ab aliquo ſperat ſe bonum conſequi poſſe,reputat ipſum in quo ſpem habet quoddam bonum ſuum, vnde ex hoc ipſo, quòd homo ſperat de aliquo, procedit ad amandum ipſum, & ſic ordine generationis ſecundùm actus,ſpes præcedit charitatem.

¶ Deducit ſecundā partem cōcluſionis, ſcilicet quòd ſpes præcedat charitatem,quæ ſcilicet eſt amor eius à quo quis ſperat cōſequi bonum ſperatum ſic,Ex hoc ipſo,quòd homo ſperat de aliquo,procedit ad amandum ipſum,ergo ordine generationis ſecūdùm actus;ſpes præcedit charitatem; conſequentia probatur extra litteram, quia charitas eſt amor eius à quo quis recipit bona ſupnaturalia,ſcilicet Dei.Antecedēs probatur,ibi.Similiter, &c.quia ex hoc homo amat aliquid, quia apprehendit vt bonum ſuū, ſed ille de quo ſperatur eo ipſo apprehēditur vt bonum,igitur,Et patuit fundamentum iſtius probationis ſupra q.40.ar.7.

¶ Et nota circa iſtam concluſionem,quòd D.S. videtur intelligi, quòd actus fidei eſt prior generatione actu ſpei, & charitatis non vniuerſaliter, quia non in Angelis qui pro vno inſtanti habuerunt actū fidei,& ſpei,& charitatis, & per conſequens ibi fuit ſolùm ordo naturæ, & non generationis durationis, ſicut & inter habitus eſt ſolùm ordo naturæ non durationis; ſed dictū D.S. ꝓcedit de hominibus,& talibus,qui ſucceſſiuè, & cum tempore ꝓdeunt in exercitium harum virtutum. Quod autem actus talium virtutū ſimul eſſe poſſunt præſertim ſpei, & charitatis,habet D.S. ſecunda ſecundæ.q.18.ar.1.ad tertium. Ordo enim generationis propriè eſt, quando vnum prius duratione generatur;non enim videtur aliquod impoſſibile, quòd ſi anima Chriſti in primo inſtanti non fuiſſet beatificata,ꝙ pro eodem inſtanti credidiſſet, & ſperaſſet,pro quo ſummè dilexit,& ergo vult D.S.quòd inter habitus non eſt ordo generationis. ſ. quo ad durationem;tamen videtur,ꝙ etiā ordine naturæ prius prærequiratur habitus fidei quàm alij,ſed inter actus, quandoque ſaltem, eſt ordo generationis, & durationis, & temporis,vt patuit. Tunc ibi.

¶ Ordine verò perfectionis charitas præcedit, & fidem,& ſpem, eo quòd tàm fides quàm ſpes per charita-
Dub.ij6. tem formantur, & perfectionem virtutis acquirunt, ſic enim charitas eſt mater omnium virtutum & radix, inquantum eſt omnium virtutum forma,vt infra dicetur.*
*q.65.ar.4. & 2.2.q.23. ar.8. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

¶ Ponit ſecundam concluſionem iuxta ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis talem. Ordine perfectionis charitas præcedit fidem,& ſpem,ideſt charitas eſto in eodem ſequatur, quo ad actum fidem,& ſpem; tamen eſt prior, id eſt perfectior in eodem etiam.Et abſolutè loquendo datur charitas aliqua, ſcilicet Dei, q̄ præcedit etiam tempore,& natura omnem fidē. Probatur ex D.S. tàm fides, quàm ſpes per charitatem formantur, & perfectionem virtutis acquirunt,ergo charitas eſt perfectior. Tenet conſequentia, quia formans præſertim effectiuè, & perficiens, præcipuè in eſſe ſpecifico,& eſſentiali, eſt perfectius, eo ꝙ format, & perficit. Antecedens probatur, quia propterea charitas eſt mater virtutū, & radix,quia format omnes alias, & aliæ habent rationē perfectæ virtutis per charitatem, quia per ipſam ordinantur ad perfectum hominis bonum,ſcilicet Deum,& hæc oſtendentur infra q.65.ar. 4.& magis ſecunda ſecundæ q.23.articulo 8. Conclusio ſecunda.

¶ Nota circa hoc, ꝙ charitas format alias virtutes, & præſertim ſpem,& fidem forma quadam generali, quæ eſt eſſe meritorium,quod habent,quia trahuntur in obiectum charitatis ſummè dilectum vt ſic,vide q.60.arti.1.ad tertium.

¶ Et nota ſecundò,ꝙ non oportet,ꝙ omne perficiens ſit ſimpliciter nobilius,quia non perficiens formaliter accidentaliter.Accidens enim perficit ſubſtātiā non tñ eſt ſimpliciter nobilius, tñ perficiens effectiuè,& quaſi æquiuocè, & perficiens in ſpecie virtutis nobiliſſimę,ſicut eſt eſſe meritoriū, illud eſt ſimpliciter perfectius in eſſe virtutis,ſic eſt de charitate.

¶ Nota tertiò, quòd hæc probatio ſecundæ concluſionis videtur eſſe à ſigno,& à poſteriori,ſcilicet effectu, ſed infra q.66.arti. 6 & ſecunda ſecundæ q.22.arti. 6.oſtendit à priori, quòd charitas eſt nobilior,quia nobilius habet obiectum, & nobiliori modo ſe habet ad obiectum nobiliſſimum.

¶ Et confirmatur prima concluſio argumento in contrarium.

¶ Hic nota D.S ſuper Apoſtolum ibidem, quòd Apoſtolus dicit ſolùm de tribus Theologicis, quòd nunc maneant,cum tamen etiam dona Spiritus ſancti, & aliæ virtutes nūc pro hoc ſtatu maneant, ſed hoc ideo dixit Apoſtolus, quia hæc tria coniungunt Deo, alia autem non coniungunt Deo niſi mediantibus iſtis,alia etiam dona ſunt quædam diſponentia ad gignendum iſta tria in cordibus hominum.

¶ Ad primi maiorem,radix in naturalibus habens ſe in genere cauſæ materialis eſt prior, eo quod eſt ex radice in genere cauſæ materialis via generationis;ſed radix metaphorica in genere cauſæ efficientis,quia videlicet ſuſtentat,& nutrit omnes virtutes,illa eſt prior ordine perfectionis;radix enim ſecundùm D.S.ſecunda ſecundæ.q.78.arti.3.ad primum.non ſolùm habet rationē materiæ, ſed etiam cauſæ actiuæ, inquantum adminiſtrat nutrimentum.Ad minorem charitas eſt radix omnium virtutū.Verum,ſecūdo modo, quia facit omnes virtutes eſſe meritorias, & imprimit eis ordinem ad vltimum finem ſuper omnia charum, non autem quia ſit materia ex qua aliæ virtutes pullulent,ſed ipſis præſuppoſitis,& de ſe imperfectis ipſa adueniens perficit, & ipſa recedente aliæ efficiūtur diformes,ergo charitas eſt prior. Verum,perfectione,& eſt iſta ratio pro ſecunda concluſione.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Auguſtinus loquitur de ſpe, qua quis ſperat ex meritis iam habitis ſe ad beatitudinem peruenturum, quod eſt ſpei formatæ, quæ ſequitur charitatem; poteſt autē aliquis ſperare antequam habeat charitatem,non ex meritis, quæ iam habet, ſed quæ ſperat ſe habiturum.

¶ Ad illam.Porrò ſi credit,& diligit benè agendo efficit,vt etiā ſperet. Verum ſpe perfecta,innitenti meritis, quæ non ſunt ſine charitate,& ſpe formata,qua quis ſperat de Deo ſicut amico.Adueniente eñ charitate aliquis perfectius ſperat,quia de amicis maximè ſperamus, ſed tñ antequā diligat Deum prius ſperat ſpe informi,& imperfecta,& tñ huic ſpei præſupponitur amor ſuiipſius & amor concupiſcentiæ boni ſperati,vt patebit ad tertium.

¶ Ad tertium dicēdum,quòd ſicut ſupra dictum eſt.* cum de paſſionibus ageretur, ſpes reſpicit duo unū quidem ſicut principale obiectum,ſcilicet bonū, quod ſperatur,& reſpectu huius ſemper amor præcedit ſpem,nūquam enim ſperatur aliquod bonum niſi deſideratum, & amatum. Reſpicit etiam ſpes illū à quo ſe ſperat poſſe conſequi bonum, & reſpectu huius primò quidem ſpes præcedit amorem, quamuis poſtea ex ipſo amore ſpes augeatur;per hoc enim,quòd aliquis reputat per aliquem ſe poſſe conſequi aliquod bonum incipit amare ipſum, & ex hoc ipſo, quòd ipſum amat poſtea fortius de eo ſperat. *q.40.ar.7.

¶ Malè infert,quia infert de charitate cum tamen in præmiſſis nullam fecerit mentionem de ea,ſed de amore, vnde conceditur conſequens,quòd amor eſt prior ſpe quacunque,formata, ſcilicet vel informi,ſed non eſt idem dicere de charitate, ſpes enim præſupponit amorē concupiſcētiæ beatitudinis qui eſt amor amicitiæ reſpectu

reſpectu ſperantis hominis, ſed non præſupponit amorem amicitiæ ipſius Dei à quo ſperatur ipſa beatitudo. Spes enim vt ſupra dictum fuit q.40.ar.7. habet obiectum formale principale; quod eſt bonum ſperatum, & huius boni amor præcedit ſpem. Habet etiam obiectum materiale, ſcilicet eum à quo quis tale bonũ ſperat conſequi, & huius amor ſequit̃ ſpem, qa per ſpem agitur vt talis habeatur tanquàm bonum proprium, & per conſequens efficitur diligibilis. Vnde fundamentum D.S. in ſecunda ſecundæ eſt, quòd ſpes ſit prior charitate, quia ſpes ſequitur, & innititur amori imperfecto Dei, ſcilicet amori concupiſcentiæ quo concupiſcitur aliquid ab eo; ſed charitas eſt amor perfectus quo diligit̃ Deus ſecundùm ſeipſum, modo ſecundùm viam generationis in procedente de imperfecto ad perfectum, primò occurrit actus imperfectus, & ergo ſpes prior eſt charitate via generationis, eſto aliquis amor, concupiſcentiæ Dei, prior ſit ſpe, & hæc intendit ſolutio D.S. Dicitur igitur ad oppoſitiones argumenti, maior vera de amore in communi, ſed falſa eſt de charitate. Dictum eſt enim ſupra, quòd amor communius quoddam eſt charitate q.26. ar.3. Minor vera de omni ſpe, quòd nominat affectionem, ſed non omnis paſſionem, ſpes enim voluntatis eſt quidem affectio, ſed non paſſio. Vltra, ergo charitas, quæ eſt amor eſt prior ſpe. Negatur conſequentia, quia licet charitas ſit amor non tamen omnis amor eſt charitas, vnde committitur fallacia cõſequẽtis Amor eſt prior, videlicet concupiſcentiæ Dei, & beatitudinis, ergo charitas, quæ eſt amor amicitiæ Dei quo diligitur ſecundum ſeipſum.

¶ Et nota. quòd D.S. intendit, quòd ſpes ſemper præſupponit, & ſequitur amorem boni ſperati, ſed non præſupponit omnem amorem eius a quo ſperat bonum, eſto & ex amore perfecto eius a quo quis ſperat, ſpes ipſa augeatur, & formetur.

Quæſtio Sexageſimatertia.

De cauſa virtutum.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa virtutum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrũ virtus ſit in nobis à natura. Secundò, vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum. Tertiò, vtrum aliquę virtutes morales ſint in nobis per infuſionẽ. Quartò, vtrum virtus quam acquirimus ex aſſuetudine operũ, ſit eiuſdem ſpeciei cum virtute infuſa.

¶ Iuxta ordinem ſupra præmiſſum, & ſtatutum q.55. iſta eſt ſecunda pars principalis de moralibus virtutibus, in qua poſtquàm actum eſt de eſſentia virtutis, & ſubiecto eius, & de diſtinctione. Hic agitur de cauſa eius, & in iſta quæſtione primò oſtenditur quomodo cauſantur virtutes humanæ naturæ proportionatæ. Secundò oſtenditur quomodo cauſantur virtutes humanam naturã excedentes, ar.3. & in ar.4. comparantur hæ virtutes adinuicẽ penes identitatem, vel diſtinctionem ſpecificam.

Vtrum virtus ſit in nobis à natura.

Supra q.51. ar.1. & 2. & q.63. ar.1. 3. Et 4. dis.33. q.1. ar.2. q.1. 2. Et Vlt. q.1. ar.1. Et Gal. 5. lec. 6. col. 3. Et 2. Eth. lect. 1. col. 2.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd virtus ſit in nobis à natura. Dicit enim Damaſcenus in tertio libro.* Naturales ſunt virtutes, & æqualiter inſunt omnibus. Et Antonius dicit in ſermone ad monachos. Si naturam voluntas mutauerit peruerſitas eſt; conditio ſeruetur, & virtus eſt. Et Matth. quarto ſuper illud. Circuibat Ieſus, &c. dicit Gloſa.* Docet naturales virtutes, ſcilicet iuſtitiam, caſtitatem, humilitatem, quas naturaliter habet homo.

* cap.4.
* Glo. interlin.

¶ 2 Præterea. Bonum virtutis eſt ſecundùm rationẽ eſſe vt ex dictis patet.* ſed id, quod eſt ſecundùm rationem eſt homini naturale, cum ratio ſit hominis natura, ergo virtus ineſt homini a natura.

* 9.55.a.1. ad ſecundũ.

¶ 3 Præterea. Illud dicitur eſſe nobis naturale, quod nobis à natiuitate ineſt, ſed virtutes quibuſdam à natiuitate inſunt. Dicitur enim Iob. 21. Ab infantia creuit mecum miſeratio, & de vtero egreſſa eſt mecum, ergo virtus ineſt homini à natura.

¶ Sed contra. Id, quod ineſt homini à natura eſt omnibus hominibus commune, & non tollitur per peccatum, quia etiam in dæmonibus bona naturalia manent, vt Dionyſius dicit in. 4. cap. de Diui. No. ſed virtus non ineſt omnibus hominibus, & abijcitur per peccatum; ergo non ineſt homini à natura.

¶ Hic ergo primò inquirit de cauſa naturali, & intrinſeca, hoc eſt in homine exiſtente,

¶ Reſpondeo dicendum, quòd circa formas corporales aliqui dixerunt, quòd ſunt totaliter ab intrinſeco, ſicut ponentes latitationem formarum; aliqui verò, quòd totaliter ſint ab extrinſeco ſicut ponentes formas corporales eſſe ab aliqua cauſa ſeparata; aliqui verò, quòd partim ſint ab extrinſeco inquantum ſcilicet præexiſtunt in materia in potentia, & partim ab extrinſeco inquantum ſcilicet reducuntur ad actum per agens. Ita etiam circa ſcientias, & virtutes aliqui quidem poſuerunt eas totaliter eſſe ab intrinſeco, ita ſcilicet quod omnes virtutes, & ſcientiæ naturaliter p̃exiſtunt in anima, ſed per diſciplinam, & exercitium impedimenta ſcientiæ, & virtutis tolluntur, quæ adueniũt animæ ex corporis grauitate, ſicut cum ferrum clarificatur per limationem, & hæc fuit opinio Platonicorum. Alij verò dixerunt, quòd ſunt totaliter ab extrinſeco, id eſt ex influentia intelligentię agẽtis, vt ponit Auicenna. Alij verò dixerunt, quòd ſecundùm aptitudinem ſcientiæ, & virtutes ſunt in nobis à natura non autem ſecũdùm perfectionem vt Philoſophus dicit in 2. Ethicorum. Dub.642.

¶ D.S. in hoc corpore duo facit, primò præmittit quoddã fundamentum in quo ſtat difficultas quæſiti. Secundò ex iſto fundamento clarè reſpondet euacuando quæſitum, ibi. Vtroq; autẽ, &c. Fundamentum ergo eſt, & dubium de cauſa virtutum, an ſint ab intrinſeco vel non. Circa quod primò ponit tres modos dicendi, ſecundò verificat, & declarat tertium modũ, ibi. Et hoc verius, &c. Quo ad primum dicit, quòd ſicut ſunt tres modi dicendi de cauſa formarum naturalium ita de cauſa virtutum, & patet clarè in littera. Poſſet autem adduci circa iſtas opiniones difficultas de inchoatione formarum, ſed res iſta Philoſophica eſt, & vide de ea in Capreolo in 2. diſtinctio. 17. concluſione prima. Conſequenter cum dicit. Capreolus

¶ Et hoc verius eſt. Ad cuius manifeſtationem oportet conſiderare, quòd aliquid dicitur alicui homini naturale dupliciter, vno modo ex natura ſpeciei, alio modo ex natura indiuidui. Et quia vnumquodque habet ſpeciem ſecundùm ſuam formam, indiuiduatur verò ſecundùm materiam, forma vero hominis eſt anima rationalis, materia verò corpus. Ideo id, quod conuenit homini ſecundùm animam rationalem eſt ei naturale ſecundùm rationem ſpeciei, id verò quod eſt ei naturale ſecundùm determinatam corporis complexionem, eſt ei naturale ſecundùm naturam indiuidui; quod enim eſt naturale homini ex parte corporis ſecundùm ſpeciem quodammodo refertur ad animam, inquantum ſcilicet tale corpus eſt tali animæ proportionatum. Dub.731.

¶ Verificat. & declarat tertium dicendi modum qui eſt Ariſtotelis, & pro eius manifeſtatione ponit vnum notabile diſtinctiuũ, quòd aliquid dicitur homini naturale dupliciter, ſecundùm videlicet naturam ſpeciei, & ſecundùm naturam indiuidui, & illud eſt naturale homini ſecundùm ſpeciem, quod conſequitur animam rationalem vt ſic, id verò quod conuenit ſecundùm determinatã corporis complexionem, eſt naturale ſecundùm indiuiduũ, & dicit notanter, quod conuenit ſecundùm determinatam corporis cõplexionem, quia quod conuenit homini ex parte corporis ratione ſpeciei, magis dicitur conuenire ratione animæ quæ requirit talẽ diſpoſitionẽ corporis, ſicut ſanitas corporis ſub aliquo gradu diſiunctiuè eſt de natura ſpeciei, ſed talis determinatus gradus eſt de natura indiuidui, & de hoc ſupra q.51. arti.1.

¶ Vtroque autem modo virtus eſt homini naturalis ſecundùm quandam inchoationem, ſecundùm quidem naturam ſpeciei inquantum in ratione hominis inſunt naturaliter quædã principia naturaliter cognita, tã ſcibilium, quàm agendorum, quę ſunt quædam ſeminaria intellectu alium virtutum, & moralium, & inquantum in voluntate ineſt quidam naturalis appetitus boni, quod eſt ſecundùm rationem.

¶ Hic conſequenter ex præcedentis fundamenti declaratione, & tertio modo dicendi D.S. reſpõdet primò deducendo vnam cõcluſionem reſponſiuam quadrimembrem, ſecundò ex illa reſponſione euacuat argumenta in oppoſitũ adducẽda, ibi. Et p hoc, &c. Concluſio ergo reſponſiua eſt iſta. Vtroque modo, ſcilicet tam ſecundum naturam ſpeciei, quàm indiuidui, virtus eſt homini naturalis ſecundùm inchoationem, non autem ſecundùm conſummationem earum, exceptis Theologicis. Concluſio.

¶ Vbi

Quomodo forma inchoata.

¶ Vbi nota extra litteram pro intellectu concluſionis, quòd ſicut iuxta viam peripateticorum forma naturalis dicitur inchoata non quaſi aliquid ſui intrinſecum ante generationem præſit in materia. Sed dicitur inchoata tripliciter paſſiuè, diſpoſitiuè, & effectiuè; ita antequam virtus in ſe aſſit in homine, prius eſt in natura capacitas virtutis, & præcedit diſpoſitio, & habilitas aliqua, & cum hoc virtus effectiua virtutis; & hoc eſt virtutem eſſe naturalē ſecundum inchoationem, ideſt à natura, & per naturam habet homo capacitatem, & diſpoſitionem ac principium productiuum, & effectiuum virtutis humanæ ſecundùm quæ virtus dicitur eſſe naturalis ſecundùm inchoationē. Ac ſi diceretur inchoatio, & principium virtutis eſt a natura, ſed ipſa virtus in ſe acquiritur p exercitium, & aſſuetudinem operum vt patet ar. ſequenti. His notatis probatur concluſio, & primò prima eius pars, ſecūdò ſecūda, ibi. Secundum verò naturam, &c. tertiò tertia. ibi. Non autē, &c. quartò quartā cum reſumptione concluſionis, ibi. Sic ergo, &c. Prima ergo pars, ſcilicet quòd aliquæ virtutes ſint à natura ſecundùm inchoationem ratione ſpeciei, & formæ. Arguitur ſic poſt D. S. In ratione hominis ſunt naturaliter, ideſt a natura, & natiuitate ſibi indita, & concreta, quædam principia naturaliter cognita, tam ſcibilium, quàm agendorum, quæ ſunt quædam ſeminaria intellectualium virtutum, & moralium; & in voluntate eſt quidam naturalis appetitus boni, quod eſt ſecundùm rationem; ergo virtutes intellectuales, & morales ſunt a natura ſecundùm inchoationem. Tenet conſequentia, quia illa principia naturaliter cognita, & inclinatio voluntatis dicta ſunt principia actiua virtutis; ſed naturaliter habere principia virtutis eſt eam eſſe inchoatā, vt patuit, ergo conſequentia bona. Antecedens ſecundùm partes ſuas patuit ſupra q. 51. arti. 1. quia intellectui, & animæ ſunt concreati habitus principiorum ſpeculatiuorum, & practicorum; & voluntas ex natura ſua eſt quædam inclinatio in bonum connaturale homini, quod eſt bonum rationis. Deinde cum dicit.

¶ Secundum uerò naturam indiuidui inquantum ex corporis diſpoſitione aliqui ſunt diſpoſiti vel melius vel peius ad quaſdam virtutes, prout ſcilicet vires quædam ſenſitiuæ actus ſunt quarundam partium corporis, ex quarum diſpoſitione adiuuantur vel impediuntur huiuſmodi vires in ſuis actibus, & per conſequens vires rationales quibus huiuſmodi ſenſitiuę vires deſeruiunt; & ſecundùm hoc vnus homo habet naturalem aptitudinē ad ſcientiam, alius ad fortitudinem alius ad temperantiam, & his modis tam virtutes intellectuales, quàm morales ſecundùm quandam aptitudinis inchoationē ſunt in nobis a natura.

¶ Probat ſecūdam partem, ſcilicet quòd ex parte indiuidui, ſic. Ex corporis diſpoſitione, ſcilicet in tali gradu, & modo, aliqui ſūt diſpoſiti melius vel peius ad quaſdam virtutes, tam ſcilicet intellectuales quàm morales; ergo virtutes huiuſmodi ſunt naturales ſecundùm inchoationem ex parte diſpōnis corporis. Tenet conſequentia ex dictis, quia talis diſpoſitio eſt quædā inchoatio virtutis, ergo ſi diſpoſitio eſt naturalis, ſequitur, quòd & virtus eſt ſecūdum inchoationem. Antecedens D. S. oſtēdit, & declarat ibi. Prout ſcilicet clarè in littera.

¶ Non autem conſummatio earum, quia natura determinatur ad vnum, conſummatio autem huiuſmodi virtutum non eſt ſecundùm vnum modum actionis, ſed diuerſimodè ſecundùm diuerſas materias in quibus virtutes operantur, & ſecundùm diuerſas circunſtantias.

¶ Subiungit tertiam partem concluſionis prædictæ, ſcilicet ꝙ conſummatio virtutis non ſit à natura, ita videlicet, quòd ſine ratione, & prudentia, & diſcretione rationis non habetur virtus in ſe & perfectè, & arguitur ſic. Natura determinatur ad vnum, ſed conſummatio virtutum non eſt ſecūdum vnum modum actionis, ſed diuerſimodè ſecundùm diuerſas materias virtutum, & ſecundùm diuerſas circunſtantias, ergo. Maior nota, & ſimiliter minor, quia vt patuit q. 49. & q. 50. & q. 58. art. 2. Habitus vel virtus non habet locum vbi eſt determinatus modus agendi; & ſecundò, quia virtus eſt habitus electiuus, & liber agens vario modo, & liberè, & per conſequens non eſt determinatus ad vnum. Deinde ibi.

¶ Sic ergo patet, quòd virtutes in nobis ſunt a natura ſecundùm aptitudinem, & inchoationem non autē ſecundùm perfectionem præter virtutes Theologicas, quę ſunt totaliter ab extrinſeco.

¶ Reſumit cōcluſionem prædictā cum quarta parte cuius probationem notat breuiter ſic. Virtutes Theologicæ totaliter ab extrinſeco ſunt, ergo non ſunt naturales vel a natura etiam ſecundū inchoationem. Antecedens patuit q. 62. ar. 1. quia propterea dicuntur Diuinæ, quia à ſolo Deo. Conſequentia patuit, quia illa virtus dicitur naturalis ſecundum inchoationē cuius diſpoſito, & principium eſt a natura. Vnde ſicut anima rationalis non eſt inchoata, quia in materia non eſt vis animæ rationalis productiua, ita nec Theologicæ.

¶ Et nota, quòd licet in anima ſit potentia obedientialis ad huiuſmodi virtutes, ſed propterea non dicuntur inchoatæ; ſed ad inchoationem formæ requiritur inchoatio paſſiua naturalis, & diſpoſitiua, & effectiua, qd in propoſito non habet locū, quia qd inchoatum eſt pōt per agēs naturale reduci in actū. Vide de hoc Capreolum in prologo primi. q. 1. ad primum. contra ſextam cōcluſionem. Vnde formam eſſe inchoatam in materia, eſt materiā habere aliquam cauſalitatem ſuper exiſtentiam formæ, & eſt materiam concurrere cum ſui tranſmutatione tāquam cauſam ad eſſe formæ. Educi autem, eſt formam incipere eſſe in materia actu, in qua prius erat tantùm in potentia, & a qua dependet, & ipſam materiam trahi ad participandū eſſe ipſius formæ. De ſeminatio virtutum dictum fuit ſupra, quia principia tenta, & cognita per habitus ſynderesim & intellectum, & naturalis inclinatio voluntatis ad bonum. vide q. 51. arti. 1. Tunc ibi. Capreolus

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt, ſecundùm quòd ſeminaria virtutum inſunt in nobis à natura, inquantum rationales ſumus. Tertia verò ratio procedit, ſecundùm quòd ex naturali diſpoſitione corporis quā habet ex natiuitate, vnus habet aptitudinem ad miſerendum, alius ad temperatè viuendum, alius ad aliam virtutem.

¶ Ex prædicta determinatione, & concluſione euacuat D. S. argumenta in oppoſitū; vnde vt clarius fiat applicabuntur dicta in corpſis argumentis, vt ſequitur.

ARGVMENTVM in contrariū confirmat concluſionem reſponſiuam quo ad tertiam partem.

¶ Nota propter hoc argumentum, quod id, quod eſt a natura, quia conſequitur principia naturæ completę, vt patet infra q. 71. ar. 2. ad ſecundum, hoc eſt commune omnibus, & non tollitur per peccatum, id autem, quod eſt a natura, ideſt a natiuitate poteſt tolli per peccatum, ſicut patet de iuſtitia originali ſicut & de gratia Angelorum, &c. quæ ſunt a principio extrinſeco, & conſeruantur liberè, & corrumpuntur per quodlibet mortale contrarium cauſæ. De iſtis vide D. S. de Virtutibus in communi, artic. 10. ad 13. notabiliter, vnde in fine dicit. Alio modo aliquid eſt in anima in potentia, quod non eſt natum educi in actum niſi per virtutem Diuinam, & ſic ſunt in potentia in anima virtutes infuſæ, hęc ille. vide totum. Vnde nota, quòd Aug. in de Prædeſtinatione Sanctorum non dicit, quòd poſſe habere fidem, & charitatem ſi naturale homini, ſed quòd ſit naturæ hominum. Differunt enim plurimum potentiam aliquam eſſe naturalem, & eſſe naturæ. Naturale enim dicitur, quia conuenit modo naturali, & eſt a natura; ſed eſſe naturæ dicitur, quia eſt in natura ſicut in ſubiecto vndecumque veniat; naturæ ergo hominem eſt potentia, ſed obedientialis ad fidem, quia intellectiua eſt, ratione cuius eſt capax, nō autem natura aſinina, immo ſibi repugnat, & hoc habetur manifeſtè in Soliloquiorū Aug. ca. 11. Et hæc nota propter Scotum.

¶ Ad primum, ad auctoritates omnes ſimul dicitur, ꝙ virtutes ſunt naturales ſm inchoationem, quæ eſt ſecūdùm ſeminaria virtutum, illa enim ſeminaria inſunt nobis a natiuitate, & ſunt naturales ſecundum naturam ſpecificam quæ eſt ratio.

¶ Ad ſecundi maiorem vera eſt, ſed dico, ꝙ illud bonum virtutis ſolùm adeſt a natiuitate ſm inchoationem, non ſm conſummationem. Minor vera, eſt naturale ſecundùm naturam ſpecificā tāquam conſequens formam quæ dat ſpeciē, ergo virtus ineſt a natura. Verum, inchoatiuè in ipſa ratione, non autem ſecundùm ſe.

¶ Ad tertium maior vera, illud dicitur naturale, qd nobis a natiuitate ineſt, dicitur inquā naturale vno modo; ſed alio modo, & magis dicitur naturale ſm D. S. in de Veri. Ma. 24. ar. 7. ad 10. quod a principijs naturæ cauſatur in ſe vel in ſui principio, & de hoc. 3. parte q. 2. ar. 12. Poteſt enim ſupernaturale quid vt gratia, & iuſtitia originalis dici naturale, ideſt a natiuitate; ſed nō naturale, ideſt ex principijs naturæ. Vide prima parte q. 12. arti. 5. ad tertium. vbi plura de hoc dicentur Deo dante. Ad minorem virtutes quibuſdā a natiuitate (immo etiam ex principijs naturæ ſpecificis inſunt virtutes omnibus ſecundùm ſeminaria.) Verum, inchoatiuè ſecundùm diſpoſitionem corporis, qua aliquis diſponitur ad aliquas virtutes naturaliter; ſed non inſunt virtutes de communi lege a natiuitate ſecundùm conſummationem.

Vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes in nobis cauſari non poſſint ex aſſuetudine operū, quia ſuper illud Roman. 14. Omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt, dicit gloſa Augu.* Omnis infidelium vita peccatum eſt, & nihil eſt bonum ſine ſummo bono,

V

Supra q. 51. ar. 1. & 3. & infra q. 63. ar. 1. cor. & q. 3. arti. 1. ad 1. Et 2. diſt. 41. q. 2. ar. 1. ad 4. & 3 diſtin. 31. q. 2. ar. 1. q. 1. Et vide. 2. ſen.

* In iſtēt. quæ eſt ex Auguſt. decreto 106.

vbi

vbi deeſt cognitio veritatis, falſa eſt virtus etiam in optimis moribus, ſed fides non poteſt acquiri ex operibus, ſed cauſatur in nobis à Deo ſecundùm illud Ephe. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, ergo nulla virtus poteſt in nobis acquiri ex aſſuetudine operum.

D. Pau.

¶ 2 Præterea. Peccatum cum contrarietur virtuti nõ compatitur ſecum virtutem; ſed homo non poteſt vitare peccatum niſi per gratiam Dei ſecundũ illud Sap. 8. Didici, ꝙ non poſſum eſſe aliter continens niſi Deus dederit, ergo nec virtutes aliquæ poſſunt in nobis cauſari ex aſſuetudine operum, ſed ſolùm dono Dei.

Sapien.

¶ 3 Præterea. Actus qui ſunt ſine virtute deficiunt à perfectione uirtutis; ſed effectus non poteſt eſſe perfectior cauſa, ergo virtus non poteſt cauſari ex actibus præcedentibus uirtutem.

Dionyſius. par. 4.

¶ Sed contra eſt, quod Diony. dicit. 4. ca. de. Diui. No. quòd bonum eſt uirtuoſius quàm malum, ſed ex malis actibus cauſantur habitus uitiorum, ergo multò magis ex bonis actibus poſſunt cauſari habitus uirtutum.

¶ Hic conſequenter D. S. inquirit de cauſa extrinſeca virtutis, & primò naturali, q.a actus sũt extrinſeci habitibus, & virtutibus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd de generatione habituum ex actibus in generali ſupra dictum eſt. * nũc autem ſpecialiter quantum ad virtutem cõſiderandum eſt, quòd ſicut ſupra dictũ eſt.* uirtus hominis perficit ipſum ad bonum, cum autem ratio boni conſiſtat in modo ſpecie, & ordine, ut Aug. dicit in libro de natura boni.* ſiue in numero pondere, & menſura, ut dicitur Sap. 11. Oportet, quòd bonum hominis ſecundùm aliquam regulam conſideretur, quæ quidem eſt duplex, ut ſupra dictum eſt.* ſcilicet ratio humana, & lex Diuina. Et quia lex Diuina eſt ſuperior regula, ideo ad plura ſe extendit; ita quòd quicquid regulatur ratione humana regulatur etiam lege Diuina, ſed non conuertitur.

* q. 11. ar. 2. & 3. q.

*q. 55. ar. 4.

* Aug. ca. 3. & 4.

Sapien.

*q. 19. ar. 4.

¶ D. S. in hoc corpore primò reſtringit intentum ſuum dicens ſe pro nunc velle loqui de generatione virtutis ex actibus, & non de generatione habitus in communi; de hoc enim ſupra q. 51. ar. 2. & 3. dictum eſt, conſequenter D. S. ſecundùm prædictam reſtrictionem reſpondet quæſito diſtinctè. Circa quod primò præmittit quoddam notabile diſtinctiuum fundamentale illius reſponſionis. Secundò ſubiungit duas concluſiones correſpondentes; primam ibi. Virtus igitur hominis, &c. ſecũdam ibi. Virtus verò, &c. Quo ad primum D. S. intendit talem concluſionem diſtinctiuam. Duplex eſt virtus hominis, ſcilicet regulata ſecundùm rationẽ humanam, & ſecundùm legem Diuinam. Probatur, oportet ꝙ bonũ hominis, ſcilicet morale, & virtutis, ſecundùm aliquam regulam conſideretur, ideſt conformetur ad aliquam regulã. Sed eſt duplex regula, ſcilicet ratio humana, & lex Diuina, quę eſt ſuperior; ergo erit duplex virtus hominis. Maior probatur, quia virtus hominis perficit ipſum ad bonum. ſ. opus, & actũ, ſed ratio boni cõſiſtit in modo, &c. & menſura ſiue regula, ergo bonum virtutis hominis, ideſt bonitas eius, & actus eius attenditur ſecundùm conformitatem ad regulam. Minor patuit ſupra q. 19. arti. 4. Et de illa minore ſecunda ſecundæ q. 17. arti. primo.

¶ Nota autem, quòd concluſio dicit notanter duplex virtus hominis, & non duplex virtus humana, quia vt patuit ſupra, Infuſa, & Theologicæ ſunt magis ſuperhumanæ ex parte videlicet obiecti, & modi operandi, quàm humanæ; ſunt tamen hominis ſicut ſubiecti, nec inconuenit hominem operari modo ſuperhumano, vt Scotus calumniatur. Sed de hoc infra in materia de donis. Conſequenter cum dicit.

Scotus.

¶ Virtus igitur hominis ordinata ad bonũ, quod modificatur ſecundùm regulam rationis humanæ, poteſt ex actibus humanis cauſari inquantum huiuſmodi actus procedunt à ratione, ſub cuius poteſtate, & regula tale bonum conſiſtit.

¶ Subiungit primam concluſionem reſponſiuam talem. Virtus hominis ordinata ad bonum, ideſt conuenientiam, & ordinem rationis, quod modificatur ſecundum regulam rationis humanæ poteſt ex actibus humanis cauſari. Probatur, bonum virtutis humanæ conſiſtit ſub regula, & poteſtate rationis humanæ, ergo poteſt cauſari per actus humanos. Antecedens notum, quia tale bonum eſt conformitas habitualis ad rationem naturalem, quæ cõformitas eſt in poteſtate hominis, quia homo ex propria virtute poteſt ſe ſuę rationi conformare. Tenet conſequentia, quia quod ſubeſt poteſtati alicuius poteſt per eius actus cauſari, & ergo per actus rationis poteſt cauſari virtus, quæ conſiſtit in conformitate ad rationem. ¶ Et nota, quòd ſuppoſito, ꝙ virtus eſt habitus, & habitus conformis rationi per conſequens cum habitus cauſetur ex actibus, poterit ex actibus, rationis cauſari virtus, quæ eſt habitus conformis rationi; nam ex actibus generantur ſimiles habitus, ſi ergo actus ſunt conformes rationi, ergo poterunt cauſare habitũ conformem rationi, qui eſt virtus.

Conclusio reſponſ.

¶ Virtus uerò ordinans hominem ad bonũ, ſecundùm quòd modificatur per legem Diuinam, & non rationem humanam, non poteſt cauſari per actus humanos quorũ principium eſt ratio, ſed cauſatur ſolùm in nobis per operationem Diuinam.

¶ Deducit ſecundam concluſionem reſponſiuam talem. Virtus ordinans hominem ad bonum, ſecundum quòd modificatur per legem Diuinam, & non per rationem humanam non poteſt cauſari per actus humanos. Hanc concluſionem probat primò ratione, ſecundò conformat per definitionem Aug. ibi. Et ideo huiuſmodi, &c. quo ad primum arguitur ſic. Bonum virtutis cuius bonitas attenditur per cõformitatem ad regulam Diuinam, excedit poteſtatem rationis humanæ, ergo talis nõ poteſt cauſari ex actibus humanis. Antecedens patet. Tenet conſequentia, quia per actus humanos, & rationis naturalis non poteſt cauſari id, quod eſt ſecundùm legem Diuinam, & ſibi conforme, eo quòd ratio naturalis (& ſui actus per conſequens) non ſe extendat vltra naturalẽ ordinem rationis, & ergo id, quod eſt ſecundùm altiorem ordinem, ſcilicet Diuinum, eſt ab infuſione Diuina, & altiori principio quàm ſit ratio humana.

¶ Nota, quòd virtus acquiſita ideo eſt virtus, quia eſt conformis rationi humanæ, ſed in poteſtate hominis eſt ſe conformare rationi ſuæ, ideo poteſt cauſare per frequentes actus virtutem humanam, quæ conſiſtit in tali conformitate; ſed quia non eſt in poteſtate hominis ſe conformare legi Diuinæ, vt infra patebit, ſed hoc habet ex gratia, ideo nec poteſt per actus ſuos cauſare virtutem, quæ conſiſtit in bono regulæ Diuinæ, ideſt in conformitate ad legem ſupernaturalem, ſecundùm quòd homo habet virtutes Theologicas, & morales infuſas. Tunc ibi.

¶ Et ideo huiuſmodi uirtutem definiens Auguſt.* poſuit in definitione uirtutis, quam Deus in nobis ſine nobis operatur. Et de huiuſmodi etiam uirtute prima ratio procedit.

* Aug. li. 2. de lib. arb. ca. 18. & 19. in pri. uſq. con. 26.

¶ Confirmat ſecundam concluſionẽ definitione Aug. qui definiens virtutem infuſam ponit in eius definitione, quam Deus in nobis ſine nobis operatur; igitur non eſt ex actibus humanis.

ARGVMENTVM in cõtrariũ pro prima cõcluſione eſt.

¶ Ad primi maiorem reſpondet D. S. ſecunda ſecundæ q. 10 ar. 4. ad primum, quia intelligitur primò, quòd vita infidelium nõ poteſt eſſe ſine peccato. Secundò, quia quicquid agunt ex infidelitate eſt peccatum, poſſunt tamen facere multos actus de genere bonorum ex ratione naturali bona, qui ſunt generatiui virtutis acquiſitæ humanę. Vide huius expoſitionem ibidem q. 23. ar. 7. ad primũ. & de materia quam tangit illa maior, vide Capreo. in 2. diſt. 41. ad longum, & infra q. 65. ar 2. circa finem; & ita intelligitur dictũ Aug. quòd quando etiam actus de genere bonorum referunt in finem infidelitatis, tunc eſt peccatum, & ſine cognitione veritatis ſupernaturalis, ſcilicet fide falſa eſt virtus ideſt imperfecta, quia non ordinat ad bonum vltimum hominis vt patet ſecunda ſecundæ. q. 23. ar. 7. Ad minorem vera, ergo nulla, &c Negatur, ꝙ nulla quia virtus imperfecta corrñdens rationi naturali põt cauſari per actus de genere bonorum, qui non neceſſariò ſine fide ſunt peccata, ſed verum eſt, ꝙ virtutes infuſæ correſpondentes fidei, & virtutibus Theologicis non poſſunt acquiri per actus noſtros, quorum bonum eſt per conformitatem ad regulam Diuinam, quæ nõ innoteſcit nec ſibi adhæretur niſi per Theologicas, vnde vult D. S. quòd probet ſecundam partem concluſionis.

Capreolus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd uirtus diuinitus infuſa, maximè ſi in ſua perfectione conſideretur, non cõpatitur ſecum aliquod peccatum mortale, ſed uirtus humanitus acquiſita poteſt ſecum compati aliquem actum peccati etiam mortalis, quia uſus habitus in nobis eſt noſtræ uoluntati ſubiectus ut ſupra dictum eſt,* non autẽ per unum actum peccati corrũpitur habitus uirtutis acquiſitæ, habitui enim non contrariatur directè actus, ſed habitus, & ideo licet ſine gratia d homo nõ poſſit peccatum mortale uitare, ita quòd nunquam peccet mortaliter; non tamen impeditur quin poſſit habitum uirtutis acquirere per quam a malis operibus abſtineat ut in pluribus, & præcipuè ab his, quæ ſunt ualde rationi cõtraria. Sunt etiam quædam peccata mortalia, quæ homo ſine gratia nullo modo poteſt uitare, quę ſcilicet directè oppo-

*q. 44. ar. 3. in argumẽto in oppoſitum.

Dub. 619.

ctè opponũtur virtutibus Theologicis,quę ex dono gratiæ ſunt in nobis;hoc tamen infra manifeſtius fiet.

¶ Ad maiorem,negatur, quòd peccatũ,vt in paucioribus in his, quæ ſunt cõtra virtutem acquiſitam non compatiatur ſecum virtutem ipſam.Et ad probationem,quæ interſeritur . Negatur,quòd peccatum contrarietur virtuti acquiſitæ , quia habitui non cõtrariatur actus, ſed habitus habitui;quãuis virtutẽ infuſam , & Theologicam tollat quo ad perfectionem virtutis, quia peccatum mortale tollit formationem,& ſpei, & fidei , & virtutes morales infuſas, quæ dependent a charitate vt patebit q.65.ar.2.ſicut formatio fidei,& ſpei;ſed hoc non,quia actus peccati mortalis contrariatur habitui, ſed opponitur cõſeruationi cauſæ à qua quodlibet mortale auertit, & influxum eius aufert,à qua charitas , & morales infuſę dependent;acquiſitæ autem ex virtute ſubiecti dependent,Vide ſecunda ſecundę q.24.ar.12.in cor.Ad minorem,dico quòd nõ poteſt omnia vitare, & diu maximè oppoſita virtutibus Theologicis,poteſt tamen ſingula vitare præſertim ad tempus de his,quę opponuntur virtutibus moralibus acquiſitis, & per cõſequens interim ſe exercere in actibus de genere bonorum illatum virtutũ, & ſic acquirere tales virtutes humanas , & ciuiles,de quibus dicit prima pars concluſionis. Negatur ergo conſequentia vniuerſaliter intellecta,quòd nullas poſſit acquirere, quia abſque gratia ſtat bonitas naturalis rationis qua vitat peccata mortalia vt in pluribus, eſto non ſemper ; vitare autem peccata oppoſita Theologicis vt non diligere,& ſe referre, & ſua in Deum non poteſt ſine charitate,& infidelitatẽ ſine fide,ſed de his infra q. 109.ar.8.& art.4.

¶ Et nota verbum D.S.quia vſus habitus in nobis eſt noſtræ voluntati ſubiectus (vt patuit q.49.art.3. argumento in oppoſitum, & patebit infra q. 71. art.4.in cor.)& ergo habens habitum poteſt eo non vti,immo quãdoq;, vt in paucioribus agere actum oppoſitum proprio actui illius virtutis,per actum enim vnum,& per paucos contrarios,habitus acquiſitus non tollitur. Quare non oportet, quòd in quandoque peccante non poſſit manere vel etiam acquiri habitus.

* art.1.huius q. & q.51.ar.1. ¶ Ad tertium dicendum,quòd ſicut dictum eſt.* virtutum acquiſitarum præexiſtunt in nobis quædam ſemina ſiue principia ſecundùm naturam,quæ quidem principia ſunt nobiliora virtutibus eorum virtute acquiſitis, ſicut intellectus principiorum ſpeculabilũ eſt nobilior ſcientia concluſionum,& naturalis rectitudo rationis eſt nobilior rectificatione appetitus , quæ fit per participationem rationis,quæ quidem rectificatio pertinet ad virtutem moralem.Sic igitur actus humani inquantũ procedũt ex altioribus principijs poſſunt cauſare virtutes acquiſitas humanas.

¶ Maior vera,ſed dico,quòd actus ipſi non ſunt cauſa principalis ipſius virtutis,ſed ratio cum ſeminarijs virtutum,quæ ſunt cauſa principalis,& nobiliores virtute.Secũdò dico iuxta dicta ſupra q.51.art.2.ad tertium. quòd actus ſecundùm ſe deficiunt à virtute, tamen actus cum ſuis principijs non deficiunt immo excellũt virtutes ſicut D.S.in ſolutione per ſimile declarat de intellectu principiorum quo ad ſcientiam concluſionũ. Ad minorem effectus nõ eſt nobilior cauſa principali,& totali,tñ poteſt eſſe nobilior cauſa inſtrumentali vt ſupra vbi ſtatim allegatũ fuit ex D.S. in 4. Ergo virtus non poteſt cauſari ex actibus præcedentibus virtutẽ. Verũ, tanquam a cã principali,& in virtute propria; tamen in virtute rectitudinis rationis quæ perfectior eſt rectificatione appetitus.

Vtrum aliquæ virtutes morales præter virtutes Theologicas ſint in nobis per infuſionem à Deo.

Supra q.51. art.3 & q.55.art.4.ad 6. Et infra q.65.art.2. Et 3.d.31. q.1.art.3. q.3.Et 4.d.17 q.1.ar.1. q.1. ea Et vir. q.1.art. 10.

X AD tertium ſic proceditur.Videtur,quòd præter virtutes Theologicas non ſint aliæ virtutes nobis infuſę à Deo. Ea enim quæ poſſunt fieri à cauſis ſecundis nõ fiunt immediatè à Deo niſi forte aliquando miraculosè, quia vt Dionyſ.dicit. Lex Diuinitatis eſt vltima per media adducere,ſed virtutes intellectuales,& morales poſſunt in nobis cauſari per noſtros actus, vt dictum eſt non ergo cõuenienter cauſantur in nobis per infuſionẽ.

* Ar.præcedẽ. ¶ 2 Præterea. In operibus Dei multò minus eſt aliquid ſuperfluum,quàm in operibus naturæ;ſed ad ordinandum nos in bonum ſupernaturale ſufficiunt virtutes Theologicæ, ergo non ſunt aliæ virtutes ſupernaturales quas oporteat in nobis cauſari à Deo.

¶ 3 Præterea.Natura non facit per duo,quod poteſt facere per vnum,& multò minus Deus; ſed Deus inſeruit animæ noſtræ ſemina virtutum vt dicit gloſ.Heb.1. ergo non oportet, quòd alias virtutes in nobis per infuſionem cauſet.

¶ Sed contra eſt,quod dicitur Sap.8.Sobrietatem , & iuſtitiam docet prudentiam , & virtutem .

¶ Hic D. S. inquirit de virtutibus infuſis , quia quòd aliquæ ſint infuſæ,quæ dicũtur Theologicæ,patet ex ſupradictis q.62.ar.1.qa dicũtur Theologicæ vel Diuinæ,qa a ſolo Deo. Sed eſt adhuc qſtio an præter Theologicas ſint infuſæ morales, vel tãtùm Theologicæ ſint infuſæ,& nulla alia;vt enim patebit. Aliqui admittunt infuſas Theologicas qui negant morales infuſas.

¶ Reſpondeo dicendũ,quòd oportet effectus eſſe ſuis cauſis , & principijs proportionatos.

¶ D.S.primò præmittit quoddam præſuppoſitum,& fundamẽtale reſponſionis. Secundò ex illo deducit concluſionem reſponſiuam,ibi.Omnes autem virtutes,&c. Suppoſitum eſt illud oportet effectus eſſe ſuis cauſis , & principijs proportionatos , & eſt hoc ſuppoſitum per ſe notum; nã ex altiori principio procedit altior effectus,& ita oportet, quòd naturali principio correſpondeat naturalis effectus,& ſupernaturali principio, & infuſo ſupernaturalis effectus,& exiſtenti circa finem ſupernaturalem oportet,quòd correſpondeant virtutes circa ſupernaturalia media , & circa media proportionata fini tali . Deinde cum dicit.

¶ Omnes autẽ virtutes tam intellectuales,quàm morales, quæ ex noſtris actibus acquiruntur procedunt ex quibuſdam naturalibus principijs in nobis præexiſtentibus vt ſupra dictum eſt. * loco quorum naturalium principiorum conferuntur nobis à Deo virtutes Theologicæ, quibus ordinamur ad finem ſupernaturalem, ſicut ſupra dictum eſt.* vnde oportet, quòd his etiam virtutibus Theologicis proportionabiliter reſpondeant alij habitus Diuinitus cauſati in nobis,qui ſic ſe habeãt ad virtutes Theologicas,ſicut ſe habent virtutes morales,& intellectuales ad principia naturalia virtutum.

* q.51.ar.1. & hic ar. huius q.

* q.62.ar.1.

¶ Deducit concluſionem reſpõſiuam quàm ponit in fine talẽ. Oportet,ꝙ his etiã virtutibus theologicis,&c.vt in littera.Ex qua concluſione habetur reſponſio formalis ad quæſitum,ꝙ ſic. Probatur autem concluſio ; Omnes virtutes tã intellectuales,quàm morales acquiſitæ procedunt ex quibuſdam naturalibus principijs in nobis præexiſtentibus,&.ſ.eis proportionãtur,loco quorum naturalium principiorum conferũtur nobis virtutes Theologicæ quibus ordinamur ad finem ſupernaturalem, igitur ſequitur concluſio. Antecedens pro prima parte patuit.q.51.ar.1.& ar.1.præſentis quæſtionis.Secunda pars patuit q.62.ar.1.& 3. Tenet conſequẽtia primò ex ſuppoſito , quia oportet principijs effectus reſponderei igitur ſicut principijs virtutum,& ſeminarijs circa finem naturalẽ correſpondent,& ſuperadduntur acquiſitæ naturales , ita & principijs ſupernaturalibus infuſis.ſ. Theologicis,quæ ſunt circa finẽ ſupernaturalem, correſpondent virtutes infuſæ circa media ad finem. Secundò tenet conſequentia ex proportionabilitate principiorum naturalium,ad virtutes acquiſitas, & principiorum ſupernaturalium infuſarum,ad infuſas.Tertiò tenet cõſequentia , quia gratia non eſt imperfectior in opere ſuo quã natura;ſi igitur præter principia quæ ſunt circa finem naturalem adiunguntur virtutes acquiſitæ,quæ operantur proportionabiliter ad illum finẽ,igitur & ſic erit in gratuitis, quòd præter eas quæ benè faciunt ſe habere ad finem ſupernaturalem,ſunt aliquæ infuſæ adiunctæ operatiuæ proportionabiliter ad finem ſupernaturalem.

¶ Nota pro hic dictorum intellectu D.S.in de virtu.in communi ar.10.ꝙ per Theologicas homo efficitur vt benè ſe habeat circa finem ſupernaturalem per fidem rectè cognoſcendo;per ſpẽ, & charitatem, rectam habet inclinationem ad ipſum, ſed quia illum finem nullus conſequitur homo,nec creatura niſi per operationẽ bonam,& huiuſmodi ſiui proportionatã,ideo præter has Theologicas ſuperadduntur virtutes infuſæ ſupernaturaliter operatiuę operationum ordinandarum in ſiuem vitæ æternæ; & huiuſmodi virtutes dicuntur morales infuſæ habentes ſe ad operationes cõgruentes fini ſupernaturali , & vitæ æternæ;ſicut virtutes morales acquiſitæ ad finẽ per ronẽ naturalẽ præſtitarum ; Vide de materia huius ar.Capreolum in 3.diſtin. 33. concluſione tertia. Capreolus Scotus.

¶ Nota autem,ꝙ Scotus in 3.diſt.34.& 36. aduerſatur dictis huius ar.Et vult,ꝙ præter tres Theologicas, & quattuor morales acquiſitas,nõ oportet ponere aliã infuſam,immo ſm eũ tres Theologicæ poſſunt ſufficere quantum ad modum,medium, & finẽ in patria in his qui morales non acquiſierunt. Sed ſua poſitio eſt cõtra rationem,quia nulla Theologica perficit potentiã in quo ponuntur morales,ſecundò nõ habent pro obiecto ea,quæ ſunt virtutum moralium,& per conſequens ad ea ſe elicitiuè non extendunt,Et tertiò,quia nulla moralis acquiſita operatur proportionaliter ad virtutem Theologicam vt patebit ar. ſequenti . Et præterea ſi iſtę tres Theologicæ ſufficerent in patria pari ratione nec in via

in via oporteret alias ponere, quod est falsum. Præterea, ad perfectionem actus requiritur perfectio imperantis potentiæ, & elicientis, igitur præter theologicas imperātes requiruntur perfectio secūdùm virtutes proportionatas in exequentibus. Deinde ēt (vt Capreolus hēt in 3. di. 33.) Hæc assertio Scotica vī esse contra determinationem ecclesiæ, quæ hī in Clementinis de sum. Tri. & fi. ca. in fine, vbi sic hī, Nos aūt attendentes efficaciam mortis Chri, q̄ per baptismā applicatur patter oībus baptizatis, opinionem secundam, quæ dicit tā paruulis, q̄ adultis conferri in baptismo informante grām, & virtutes, tanq̄ probabiliorē, & dictis sanctorū, ac doctorum modernorum Theologiæ magis consonam, & concordem sacro approbaute concilio duximus eligendam, hæc ibi. Quod si Scotista dicat, q̄ virtutes quidem infunduntur, sed solùm tres theologicæ. Dico q̄ hæc responsio non euadit; quia Clemens Papa, & concilium loquunt approbando dicta sanctorū, vt patet iuxta ista; sed sanctī, & glosæ eorū loquuntur de aliis theologicis, igit glosa nulla. Minorē ostendo; quia super illud ad Titū tertio Saluos nos fecit per lauacrū regnationis per baptismū, & renouationis spiritus sancti quē effudit in nos abundè. Dicit glosa. Ad remissionē peccatorū, & copiā virtutum; sed si darent solum tres theologicæ, non darent copia virtutū; quia illę nō sufficiūt, dare aūt copiā est dare sufficientes; ergo. Præterea, Sapientiæ octauo dī de sapientia æterna, sobrietatem enim & sapientiā docet, & iustitiā, & virtutem quibus vtilius in via nihil est hominibus, vbi glosa, vtilius ad vitā æternā; sed acquisitæ nō extendūt se ad vitā æternam, nec operant mō meritorio, & proportionato; ergo loquit̄ sapiens de infusis moralibus. Præterea illę sunt virtutes infusæ sm quas spiritus sanctus venit, & manet in hoīe; sed sic sunt aliquæ morales; ergo aliquæ sunt morales infusę. Maior concedit a doctoribus cōtra; quia solū secundū dona grāe gratum facientis spiritus sanctus venit, & manet in homine. Minor hī de pe. di. 2. Patet discursus. In fide enim spe atq; charitate, & aliis bonis sine q̄bus ad cęlestem patriam non pōt peruenīri; sicut est humilitas, castitas iustitia atq; misericordia, tęcunda perfectorū corda nō deserit, & est auctoritas Greg. Præterea illę virtutes infunduntur a Deo, & nō sunt similes in specie acquisitis, quæ per peccatum mortale pduntur, sed aliquæ morales, sunt huiusmodi. Maior nota. Minor habetur, de pœ. di. 2. Illa anima a Deo contingitur, quæ in se hēt virtutem grām renitentē splendoremq; pietatis (ecce ista pingit pietate) & post secundùm hanc imaginem, ante peccatum depictus fuit Adam, sed vbi lapsus est deposuit, & est auctoritas Ambrosij. Ex q̄bus patet, quàm noua sit assertio Scoti, & quàm fundata solidtas tandē Doctoris.

ARGVMENTVM in contrarium pro conclusione responsiua est.

¶ Nota propter argumentum in oppositum, q̄ sapiētia Dei docet illas virtutes causando non verbaliter loquendo, ideo per hāc auctoritatem habetur, quòd virtutes morales, scilicet temperantia, quæ ligatificatur per sobrietatem, & fortitudo, quæ designatur per virtutem infunduntur, & causantur a Deo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliquæ quidem virtutes morales, & intellectuales possunt causari in nobis ex nostris actibus, tamen illę non sunt proportionatæ virtutibus theologicis, & ideo oportet alias eis proportionatas immediatè a Deo causari.

¶ Ad matorē, ea quæ possunt fieri a causis secūdis. Verū, dico tñ q̄ non oēm formā quam Deus pōt facere, possit ex natura vis pōt infundere virtutes quas natura non pōt producere. Pro maiore nota quod supra dictū est q. 51. ar. 4. de scientia Apostolorū, & Adæ, quam Deus contulit eāde in specie cū acquisitis. Ad minorē dī. q̄ virtutes morales, &c. proportionatæ sm naturali pōt p̄ducī per actus nros, & causari, sed nō, p̄portionatæ sm supernaturali, cui p theologicas hī inhærer. Vñ negat̄ cōsequentia. Sunt n. duplices moratles q̄dā phicētes ad hō operandū naturaliter. Alię aūt ad hō operandū ad vitā æternā cōsequenda, & conformiter ad legem diuinam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes theologicę sufficienter nos ordinant in finem supernaturalem secūdùm quandam inchoationem, quātum. s. ad ipsum Deū immediatè, sed oportet, q̄ p alias virtutes infusas phciat̄ anima circa alias res, in ordine, tamen ad Deum.

¶ Maior vera, & cum hoc dico, q̄ etiam in operibus Dei minus est aliquid diminuti, q̄ in operibus naturæ. Ad minorem dico, q̄ theologicæ insufficienter nos ordinant ad Deū, quo ad vltionem, & adhæsionē ad ipsum immediatè, sed non insufficienter nos ordināt ad operationes eliciēdas ad cōsecutionē, & ad merendū beatitudinem respectu sui, & aliorum; sed oportet superaddere virtutes ēt in alijs potētijs operatiuis actuū humanorū, vt enī supra patuit q. 56. ar. 4. Quantumcunq; potentia superior imperatiua sit perfecta, nisi & executiua perfecta sit, non erit perfectū opus, quia p̄ter perfectionē intellectus, & voluntatis (quæ bene se habent ad Deū, & imperat) oportet ponere virtutes perficientes potentias executiuas, & elicitiuas operationum proportionatarum theologicis, & sini supernaturali, esto enī cōcupiscibilis, & irascibilis, similiter ratio, & voluntas perficiantur per morales acquisitas ad bene operandum ad se, & ad proximum, sed hę operationes, vt sunt talium virtutum non sunt proportionatæ vitæ æternæ, ideo oportet alias superaddere ne gratia sit diminuta magis, quàm natura. Vnde super illud ad Titum tertio Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis per baptismum, & renouationem spiritus sancti quem effudit in nos abundè, dicit glosa. Ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum; vnde non solum tres theologicæ dantur a Deo, sed omnes necessariæ ad bene viuendum.

Instio ad 1a.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus illorum principiorum naturaliter inditorum non se extendit vltra proportionem naturæ, & ideo in ordine ad finem supernaturalem indiget Homo perfici per alia principia supernaturalia.

¶ Maior vera. Non facit per duo, vnum, & idem eiusdem rationis, & ordinis, quod potest facere per vnum. Ad minorem. Verum, tamen seruit semina virtutum naturalium, & operatiuarū secūdū proportionem naturalis rationis sibi derelictæ. Sed non inseruit semina virtutum, vel bene se habentium ad finem supernaturalē, vt sunt theologicæ, nec earum moralium, quæ operātur modo supernaturali, conformiter ad legem diuinā, & præceptum theologicarū. Quare illas oportet infundi ex alio principio supnaturali.

Vtrum virtutes infusæ sint eiusdem speciei cum virtutibus acquisitis.

Y

AD quartum sic proceditur. Videtur quòd virtutes infusę non sint alterius speciei a virtutibus acquisitis. Virtus enim acquisita, & virtus infusa secundū prædicta non videntur differre, nisi secundùm ordinem ad vltimum finem; sed habitus, & actus humani non recipiunt speciem ab vltimo fine, sed a proximo; non ergo virtutes morales, vel intellectuales infusę differunt specie ab acquisitis. 3. dis. 33. q. 1. ar. 2. q. 4. Et 4. di. 14. q. 2. ar. 2. ad 4. Et di. 50. q. 1. ar. 2. ad 4. Et Vir. q. 2. art. 10. ad 7 & 8. & 9. Et q. 5. artī. 4. cor.

¶ 2. Præt. Habitus per actus cognoscūtur, sed idem est actus temperantiæ infusæ, & acquisitæ, scilicet mode rari concupiscentias tactus; ergo non differunt specie.

¶ 3. Præt. Virtus acquisita, & virtus infusa differunt secundùm illud, quod est immediatè a Deo factum, & a creatura; sed idem est specie Homo quem Deus formauit, & quem generat natura, & oculus quem cęco nato dedit, & quem virtus formatiua causat; ergo videtur, q̄ est eadem specie virtus acquisita, & infusa.

¶ Sed contra quælibet differentia in diffinitione posita mutata diuersificat speciem, sed in diffinitione virtutis ponitur. Quam Deus in nobis sine nobis operatur, vt supra dictum est; * ergo virtus acquisita cui hoc non cō uenit non est eiusdem speciei cum infusa. *q. 55. ar. 4.

¶ Hæreo ex articulo præcedenti; quia aliquæ sunt virtutes morales infusæ. Hic inquirit, an infusæ sint alterius speciei ab acquisitis moralibus, & oportet intelligere quæstionem, & respōnē de his infusis, q̄ sunt ex infusione per se, ita l. q̄ nullo mō pōt acquisiri, vt supra dictum fuit q. 51. ar. 4. loquimur enim de infusis per se.

¶ Respondeo dicendum, quòd dupliciter habitus distinguūtur specie. Vno modo; licut prædictum est, * sm * q. 54. ar. 2. species, & formales rationes obiectorum.

¶ D. Scōs hic quæstiō fit quandā distinctionē bimembrē, & primō secundū primū membrū, secundò iuxta secundū, ibi. Alio aūt &c. Quo ad primū primo ponitur distinctionē cum deductione primi membri. Secundò ipsum explicat, ibi. Obiectū autē &c. Quo ad primum D. S. notat ex supra dictis q. 54. ar. 2. q̄ habitus distinguūtur specie dupliciter. Vno mō sm diuersa obiecta, secūdùm rōnes formales obiectorum, non secundùm obiecta materialia, vt patuit vbi iam. ¶ Nota aūt q̄ D. S. hic dicit habitus distingui dupliciter, & tñ supra vbi iam, dixit habitus distingui tripliciter &c. Sed nulla est contrarietas; quia supra D. S. loquebat̄ de distinctione habituum tā in rōne formatū, q̄ in rōne habituū. Hic aūt loquitur solū de distinctione habituum, in rōne habituū. Habitus aūt in rōne habitus dicit dispositionē ad aliquid, & habitus intellectiuus, aut appetitiuus ex natura rei potest aliquod obiectum, & ergo habitus, vt sic, in rōne habitus distinguitur dupliciter. S. m obiecta, in q̄rum est habitus ordinatus ad operationē, & in q̄rum dicit ordinem ad naturam, sic distinguitur sm naturā, & finem; quia aūt Deus q̄ est principium infusorum posset infundere similē in spē cum acquisitis Iō D. S. nō, p̄bat, q̄ distinguantur sm principia actiua. Veruntamen iuxta solutionē tertij posset dici, q̄ etiam secundùm principia actiua distinguant, si sunt ex diffusione p se. Cōsequēter cū dicit.

¶ Obiectum autem virtutis cuiuslibet est bonum con-

Digitized

ſideratum in materia propria; ſicut temperantię obiectū eſt bonum delectabilium in cōcupiſcentijs tactus, cuius quidem obiecti formalis ratio eſt a ratione, quæ inſtituit modum in his concupiſcentijs, materiale autem eſt id quod eſt ex parte concupiſcentiarum.

¶ Applicat primum membrum diſtinctionis, & reſpondet tali concluſione prima. Temperantia infuſa, & acquiſita differūt ſpecie, & eadem rō eſt de alijs virtutibus. ¶ Et habetur ex iſta cōcluſione, ꝙ virtutes morales acquiſitæ, & infuſę diſtinguuntur ſpecie ratione obiectorum. ¶ Probatur ſic. Obiectum cuiuslibet virtutis (ſcilicet formale) eſt bonum conſideratum in propria materia (i. modus inſtitutus circa materiam virtutis a ratione) materiale autem eſt ipſa materia circa quam talis modus rationis inſtituitur. Sed alterius rōnis eſt modus qui imponitur in materia (puta in concupiſcentijs) ſecundū regulā rōnis humanæ, & ſecundū virtutē acquiſitā. Alius ſecundū regulā, & virtutem moralē infuſam, igit cō cluſio vera. Huius rōnis D S ponit primò maiorē, ſecundò minorē cum cōcluſione ibi. Manifeſtum eſt aūt &c. Maiorē ergo D.S. oſtēdit exemplificando de vna acquiſita, & vna infuſa ſ. temperātia, volens, ꝙ ex vna, ſimile intelligat de alijs. Conſequenter ibi.

¶ Manifeſtum eſt autē, quòd alterius rationis eſt modus, qui imponitur in huiuſmodi concupiſcentijs ſecundùm regulam rationis humanæ, & ſecundùm regulam diuinam; puta in ſumptione ciborum ratione humana modus ſtatuitur, vt non noceat valitudini corporis, nec impediat rationis actum; ſecundùm autem regulam legis diuinæ requiritur, quòd homo caſtiget corpus ſuū, & in ſeruitutem redigat per abſtinentiam cibi, & potus, & aliorum huiuſmodi; vnde manifeſtum eſt, quòd temperantia infuſa, & acquiſita differunt ſpecie, & eadem ratio eſt de alijs virtutibus.

¶ Oſtendit minorem prædictam exemplariter. Vbi nota, ꝙ iſta minor vult, ꝙ quamuis temperantiæ virtuſque ſit idem obiectum materiale, puta concupiſcentia circa cibum, & potum; tamē in huiuſmodi paſſionibus, & conſequenter operationibus, vt a paſſionibus procedunt, alium modum inſtituit vna (ſcilicet) alia, & quia iuxta maiorem ille modus eſt formale obiectum, ideo habent diſtincta obiecta formalia ſecundū quæ virtutes diſtinguuntur, & per cōſequens iſtę virtutes, vt dicit cōcluſio, diſtinguunt ſecundū obiecta.

¶ Alio modo habitus diſtinguuntur ſpecie ſecundùm ea ad quæ ordinantur. Non enim eſt eadem ſpecie ſanitas hominis, & equi propter diuerſas naturas ad quas ordinantur, & eodem modo dicit Philoſophus in 3. Politicorum, * quòd diuerſæ ſunt virtutes ciuium ſecūdùm quòd bene ſe habent ad diuerſas policias.

* Ariſto. ex 3. habet.

¶ Hic conſequenter reſpondet iuxta ſecūdum membrū. Circa quod primò declarat ipſum, ſecundò ſubiungit concluſionē ſecūdam conſidentem, ibi, Et per hunc &c. Dicit ergo ꝙ alio modo diſtinguuntur habitus in rōne habitus ſecūdū ea ad quæ ordinant, ſcilicet ſicut ad naturas ad quas diſponunt. Nam vt ſupra dictum fuit. Habitus perficiens hominem ad participationem ſuperioris naturæ, diſtinguitur ſpecie ab eo qui perficit ad participandū naturam inferiorem, & declarat hoc membrum per duplex exēplū. Vnum eſt de habitu, vel magis diſpoſitione naturali ſ. ſanitate. Secundum eſt de habitu morali ex tertio Politicorum, vbi Philoſophus prudentiam ſimpliciter, & Politicam diſtinguit ſpecificè, qa vna ordinat ad finem particularem ſ. proprium bonum. Alia ad bonum commune, vt patet ibidem. Deinde ibi.

D.1111. ¶ Et per hunc etiam modum differunt ſpecie virtutes morales infuſę per quas homines bene ſe habent in ordine ad hoc, quòd ſint ciues ſanctorū, & domeſtici Dei; & aliæ virtutes acquiſitæ ſecundùm quas Homo ſe bene habet in ordine ad res humanas.

D. 1111.

¶ Subiungit concluſionem ſecundam reſponſiuam, iuxta prædictum membrum, talem. Virtutes morales infuſę diſtinguuntur ſpecie ab acquiſitis ſecundū ea ad quæ ordinantur. Probat cōcluſio, per virtutes infuſas bene ſe habent homines in ordine ad hoc, ꝙ ſint ciues ſanctorum, & domeſtici Dei; ſed per acquiſitas homo ſe bñ habet ad res humanas, igitur cōcluſio vera. Cōſequentia tenet de ſe ex dictis, quia aliud eſt ſocietas ſanctorum in cœlo, aliud ſocietas, & ciuilitas hominum in terris. Antecedens patet ex artic. 3. quia infuſę correſpondent theologicis, & diuinis, & ſunt p quas homo operatur mō ſupernaturali ad vitam æternā cōſequendā. Acquiſitæ aūt, vt operetur mō humano, & ciuili. An aūt huiuſmodi infuſę differant ab acquiſitis, ſicut ſpirituale a corporali ſic, ꝙ non habeāt eſſe extenſum per accidens, nō memini aliquid me legiſſe in D.S. Petrus tñ de Palude ponit dona, & virtutes morales infuſas eſſe ſpirituales effectiuè, quia faciunt obedire rationi, quæ eſt ſpiritualis, & tamen ſunt corporales ſubiectiuè, vide apud Capreolum in 4. di. 1. q. 1. ad primum, contra quartam concluſionē.

Pe trus de Pal ude.

Capreolus.

¶ Confirmatur prima concluſio argumento ex contrario.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd non omnino conuincit, niſi addantur omnia dicenda in ſolutione tertij, quia eſſe a Deo ſine nobis, ſine pluri non diuerſificat ſpeciem virtutis, nec eſt particula definitionis ſpecificans, & ſpecificè diſtinguēs infuſam ab acquiſita. Sed oportet addere, eſt a Deo ſine nobis, ita quòd nec vllo modo ſunt a nobis acquiſibiles, & cum hoc ordinatæ ad alium actum, & ſic ſpecificè diſtinguitur; quia includitur alietas obiecti formalis, & finis proximi.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus infuſa, & acquiſita non ſolum differunt ſecundùm ordinem ad vltimum finem; ſed etiam ſecundùm ordinem ad propria obiecta, vt dictum eſt.

In corp.

¶ Maior negatur. Dico enim ꝙ non diſtinguuntur penes ordinem ad vltimum finem diſtinctione propriè ſpeciei; ſed propter aliud proprium obiectū formale; & quia actus earum (infuſarum, ſunt in medio conſtituti prout ſunt ordinabiles ad vltimum finē, qui eſt obiectum charitatis, vltimus enim finis non dat ſpeciem propriam, & diſtinctam (Eſto det ſubalternam, & communem) niſi quatenus in fine proximo eſt debita proportio ad vltimū finem, oportet enim ea quæ ſunt ad finem eſſe ſibi proportionata.

¶ Ad minorem fuit reſpoſum ſupra q. 60. ar. 1. ad tertium. Habitus & actus humani non recipiunt ſpeciem propriam, & diſtinctam ab vltimo fine, tamen ſpeciem communem recipiūt actus, non autem habitus ſecundùm ſe ſpeciem recipit ex hoc, ꝙ actus eius ab alio habitu imperatur. Vnde D.S. in de virtutibus in communi ar. 10. ad decimum. Licet actus intemperantiæ accipiat aliqualiter ſpeciem (ſ. communem) prout imperatur ab auaritia, nō tamen ex hoc intemperantia ſpeciem accipit, quòd actus ab auaritia imperatur. Ex hoc ergo, ꝙ actus temperantię vel fortitudinis imperatur a charitate ordinante nos in vltimum finem, ipſi quidem actus formaliter ſpeciem ſortiuntur. Nam formaliter loquēdo ſunt actus charitatis. Non tamen ex hoc ſequeretur, quòd temperantia, vel fortitudo ſpeciem ſortiantur; non ergo temperantia & fortitudo infuſę differunt ſpecie ab acquiſitis ex hoc, ꝙ imperantur a charitate actus earum. Sed ex hoc, quòd earum actus ſecundùm eam rationem ſunt in medio conſtituti, prout ſunt ordinabiles ad vltimum finem, qui eſt charitatis obiectum. Hæc ille. Ex quibus patet, quod tactum eſt, & ſimiliter patet falſitas maioris prius negatæ, negatur autem conſequentia; quia eſt præter ordinem actuum in vltimum finem alietas formalis obiecti, cūm materiale obiectum idem eſſe poſſit.

In corp.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd alia ratione modificat concupiſcentias delectabilium tactus temperantia acquiſita, & temperantia infuſa, vt dictum eſt; * vnde nō habent eundem actum.

* In corp.

¶ Ad maiorem. Habitus cognoſcuntur per actus formaliter, & ſecundùm proprium modum acceptos. Ad minorem, negatur ꝙ ſit idem actus; quia temperantia acquiſita habet ſe ne noceat corpori. Sed infuſa etiam fert nocumentum corporis pro ſalute animæ. Vnde clarè patet, quòd actus eſt alius (ſ. comedere, & bibere ſecundùm exigentiam bonæ valitudinis, & comedere parcè cum moleſtia, & pœnitia atque afflictione corporis.

¶ Ad tertium dicendū, quòd oculum cęci nati Deus fecit ad eundem actum ad quem formantur alij oculi ſecundùm naturam, ideo fuit eiuſdem ſpeciei, & eadem ratio eſſet, ſi Deus vellet miraculosè coluiare in homine virtutes, quales acquiruntur ex actibus; ſed ita non eſt in propoſito, vt dictum eſt.*

* In corp.

¶ Maior negat, ꝙ ſolū ſm illud Dico. n. iuxta ſupradicta q. 54. ar. 2. ꝙ Deus, vel principiū primū pōt producere ſimilē effectū cū quacunq; creatura. Quare ſunt ſupra expoſitū, ꝙ effectus nō diſtinguunt penes principia primaſed proxima. Sed diſtinguunt, qua infuſa ſit immediatè a Deo ad aliud formale obiectum, & alium actū, & non putē, qa a Deo. Ad minorē. Concedo & hī vbi iā ſtatim, & 1. p. q. 94. ar. 3. ad primū. Sed hoc iō, quia talis oculus ad eūdē actū factus fuit, & in eadē diſpoſitione naturali. Nō ſic in ꝓpoſito, quare negat cōſequētia. Verū eſt, ꝙ Deus poſſet cāre talēs virtutes in ſpecie, vt patet ſup. q. 51. ar. 4. Sed qa virtus Dei altior eſt virtute creata, iō pō., & alias facere ordinatas ad alios actus, qđ de infuſis dicimus, quæ ita ſunt infuſę, ꝙ nullo modo ſunt per naturā acquiſibiles; iſtę aūt ēt acquiſibiles nō diſtinguerent ſpecie; ſicut in ſimili patuit vbi iā ſtatim de ſcia infuſa apſtolorū, & nra acquiſita.

Quæſt. Sexageſimaquarta.

De medio virtutum.

DEinde cōſiderādū eſt de ꝓprietatibus virtutū, & primò quidem de medio virtutū. Secūdò de connexione

A

nexione virtutum. Tertiò, de qualitate earum. Quartò, de ipſarum duratione. Circa primum quæruntur quatuor. Primò, Vtrum virtutes morales ſint in medio. Secundò vtrum medium virtutis ſit medium rei, vel rationis. Tertiò, vtrũ intellectuales virtutes conſiſtant in medio. Quartò, vtrum virtutes theologicæ.

¶ Hic quinto loco, & vltimo iuxta ſupra promiſſa q. 55. determinat de proprietatibus virtutum; quia prædicta videtur propinquius ſe habere ad virtutem, & ſunt quatuor proprietates &c. Præſens quæſtio primò inquirit quomodo virtus moralis ſit in medio. Secundò quomodo intellectualis, in artic. tertio. Tertiò quomodo theologica. Circa primum oſtendit primò virtutem moralem eſſe in medio. Secundò oſtendit quale ſit medium illud.

¶ Et nota quòd conſiſtere in medio eſt proprietas conſequens virtutem per habitudinem ad materiam comparatam ad rationem, quæ inſtituit modum, qui mediat inter ſuperabundantiam, & defectum, ideo prior eſt connexione, & æqualitate, & duratione, qui dicunt habitudines ad extrinſecas virtutes, & ad tẽpus. Quare patet ordo huius quæſtionis ad ſequentes.

Vtrum virtutes morales ſint in medio.

Infra ar. 4. ad 1. & 3. Et 2. 2. qũ. 17. art. 3. ad 2. & q. 92. art. 1. cor. Et 3. diſt. 33. q. 3. art. 3. q. 1. Et Vir q. 1. artic. 13. Et Eth. 2. lect. 7. col. 2. & Tom. 116.

¶ Ad primũ ſic proceditur. Videtur quòd virtus moralis non conſiſtat in medio. Vltimum enim repugnat medij rationi; ſed de ratione virtutis eſt vltimum, dicitur enim in primò de cœlo, * quòd virtus eſt vltimũ potentiæ; ergo virtus moralis non conſiſtit in medio.

¶ 2 Præt. Illud quod eſt maximum nõ eſt medium, ſed quædam virtutes morales tendunt in aliquod maximum; ſicut magnanimitas eſt circa maximos honores, & magnificentia circa maximos ſumptus, vt dicitur in 4. Ethi. * ergo non omnis virtus moralis eſt in medio.

* Ariſt. c. 2. & 3.

¶ 3 Præt. Si de ratione virtutis moralis ſit in medio eſſe, oportet quòd virtus moralis non perficiatur, ſed magis corrumpatur per hoc, quòd tendit ad extremum; ſed quædam virtutes morales perficiuntur per hoc, quòd tẽdunt ad extremum; ſicut virginitas, quæ abſtinet ab omni delectabili venereo, & ſictenet extremum, & eſt perfectiſſima caſtitas, & dare omnia pauperibus eſt perfectiſſima miſericordia, vel liberalitas; ergo videtur quòd non ſit de ratione virtutis moralis eſſe in medio.

* Ariſt. c. 6.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Ethic. * quòd virtus moralis eſt habitus electiuus in mediocrate exiſtens.

¶ Hic primò D. S. quærit quæſtione, an eſt de virtute morali.

* 2. 55. ar. 3

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex ſupra dictis patet; * virtus de ſui ratione ordinat hominem ad bonum, moralis autem virtus propriè eſt perfectiua appetitiuę partis animæ circa aliquam determinatam materiã, menſura autem, & regula appetitiui motus circa appetibilia eſt ipſa ratio.

¶ D. S. hic duo facit. Primò deducit quandam concluſionẽ præambularem fundamentalem. Secundò ſubſumit, & infert concluſionem reſponſiuam, ibi. Manifeſtum eſt autem &c. Concluſio ergo præambularis eſt. Bonum virtutis moralis conſiſtit in adæquatione ad menſuram rationis, probatur, bonum cuiuslibet regulati, & menſurati conſiſtit in hoc, quòd conformetur ſuæ regulę, nõ ſuperexcedendo, nec a regula deficiendo. Malum autem &c. vt in litera ſequenti. Sed virtus moralis ordinat hominem ad bonum, & eſt perfectiua propriè appetitiuę partis circa determinatam materiam, cuius appetitiuę partis regula, & menſura eſt ipſa ratio, igitur ſequitur concluſio præambularis, quòd bonum virtutis moralis &c. Huius rationis D. S. primit primò minorem, ſecundò maiorem cum ipſa concluſione, ibi. Bonum autem cuiuslibet &c. Minor ergo patuit ſupra q. 55. art. 3 quo ad primam partem, quo ad ſecundam patuit q. 58 art. 2 & 3. Tertia pars patuit q. 19. artic. 3 quia actus appetitus eſt humanus, cuius bonitas dependet a ratione; ſicut a regula proxima, & patuit alia pars ſeptus.

¶ Et nota q̃ dicit Doct. Sanct. moralis virtus propriè eſt perfectiua appetitus; quia hoc dicit propter prudentiam, de qua ſupra q. 58 ar. 3. ad primum dictum eſt, quòd non propriè; ideſt per eſſentiam; eſt moralis, ſed intellectualis, & per conſequens non eſt in appetitu; ſed moralis propriè ut eſt per eſſentiam, & non tãtũ ratione materiæ, eſt in appetitu. Deinde eum dicit.

¶ Bonum autem cuiuslibet menſurati, & regulati conſiſtit in hoc, quòd conformetur ſuæ regulæ; ſicut bonum in artificiatis eſt, vt ſequatur regulam artis, malum autẽ per conſequens in huiuſmodi eſt per hoc, quòd aliquid diſcordat a ſua regula, vel menſura; quod quidem contingit, vel per hoc, quòd ſuperexcedit menſuram, vel per hoc, quòd deficit ab ea; ſicut manifeſtè apparet in omnibus regulatis, & menſuratis; & ideo patet, quòd bonum virtutis moralis conſiſtit in adæquatione ad menſuram rationis.

¶ Subiungit maiorem prædictam quam declarat a ſimili de artificiatis, & patet in litera. Vnde concludit, ideo patet &c. vt dicebat concluſio præambularis. Deinde ibi.

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd inter exceſſum, & defectum medium eſt æqualitas, ſiue cõformitas; vnde manifeſtè apparet, q̃ virtus moralis in medio conſiſtit.

¶ Subſumit & infert concluſionem reſponſiuam ad quæſitum, quòd ſic virtus moralis in medio conſiſtit, probatur, bonum virtutis moralis &c. vt dicebat concluſio præambularis; ſed illa adæquatio, & conformitas (ſcilicet in materia, in ordine ad rationẽ) eſt medium (ſcilicet per abnegationem) inter exceſſum, & defectum, igitur virtus moralis eſt in medio. Maior patuit. Minor relinquitur de ſe nota; quia conformitas, & æqualitas eſt medium inter plus, & minus.

¶ Nota autem propter dicta in corpore, quòd D. S. ſcripto, diſtin. 33. habet quòd virtus comparata ad vitia eſt medium per abnegationem. Sed comparata ad materiam eſt medium per participationem D. S. intelligit materialiter. Quia inſtituit materiã non excedentem, nec deficientem. Sed formaliter loquendo inquantũ æqualitas eſt, ſic eſt medium per abnegationem.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtus moralis bonitatem habet, ex regula rationis; pro materia autem habet paſſiones, vel operationes. Si ergo comparetur virtus moralis ad rationem, ſic ſecundùm id quod rationis eſt, habet rationem extremi vitus, quod eſt conformitas; exceſſus verò, & defectus habet rationem alterius extremi, quod eſt difformitas. Si verò conſideretur virtus moralis ſecundùm ſuam materiam, ſic habet rationem medij, inquantum paſſionem reducit ad regulam rationis; vnde Philoſophus dicit in 2. Ethi. * quòd virtus ſecundùm ſubſtantiam medietas eſt, inquantum regula virtutis ponitur circa propriam materiam; ſecundùm optimum autẽ, & bene eſt extremitas, ſcilicet ſecundùm conformitatem rationis. * Ariſt. c. 6.

¶ Dupliciter dicitur ad maiorem. Primò poſt D. S. hic. Vltimũ repugnat medij rationi, verũ, formaliter, vt ſic; ſed non realiter ſecundùm diuerſas conſiderationes. Poteſt enim idem ſecũdũ rem eſſe medium, & extremum in comparatione ad diuerſa. Ad minorem, ſed de ratione virtutis eſt eſſe vltimum. Verum eſt, inquantũ virtus eſt circa bonum rationis, & conformitatem, tunc eſt extremum ad vitia, vt habet rationem mali, bonum enim & malũ ſunt duo extrema, ſed conſiderando virtutem, & comparando ad ſuperabundantiam, & defectum in materia circa quam eſt, tunc habet rationem medii, quia vt dictum eſt in corpore cõformitas mediat quo ad materiam inter ſuperabundantiam, & defectum; & illa ſolutio eſt conformis D. S. de virtutibus infra ad tertium, vbi habet, virtus quantum ad formam quam a ſua menſura ſortitur habet rationem extremi. Sic enim opponitur malo, vt conformatũ informato, & cõmenſuratum incommenſurato; ſed ſecundũ materiã in qua talis menſura imprimitur, ſic virtus eſt in medio. Hæc ille.

¶ Secundò dicitur poſt D. S. in de virtutibus in cõi ar. 13. ad primum. Ad maiorem, vera eſt in realibus; ſed in moralibus negat, immo eo ipſo, quòd eſt vltimum potẽtiæ (i. maximum, & optimũ in quo poteſt eum maxima difficultate) eſt in medio; quia difficillimũ eſt tangere mediũ, facile aũt eſt ab eo deuiare. Minor, vera ad ſenſum ſupradictum, q. 55 ar. 1. ad primum; quia de rõne virtutis materialis, obiecti, & materiæ virtutis eſt vltimum. Et virtus attenditur, & dr ſecundùm id quod eſt maximũ in quo põt, & ergo quia maximũ in quo põt eſt mediũ inter paſſiones, vel operationes, iõ negatur cõſequentia; immo q̃a eſt vltimũ, eſt media cauſaliter, & obiectiuè, q̃a videlicet reducit paſſiones ad mediocritatẽ rõnis, & hoc eſt, q̃ D. S. dicit vbi iã in de virtutibus, vltimũ (inquit) potẽtiæ dr in qd vltimũ potẽtia extẽdit, & hoc eſt difficillimũ, q̃a difficillimũ eſt inuenire mediũ, facile aũt eſt diuertere ab eo, iõ ex hoc ipſo virtus ẽ vltimũ potẽtiæ, q̃ eſt in medio. Hæc ille.

¶ Nota pp verbũ Philoſophi vbi dicit, virtus ſm ſubſtantiã medietas eſt &c. Nota iquã, q̃ virtus moralis dr eſſe mediũ iter paſſiones, & dr mediũ inter duo vitia. De virtute tñ ſermonis, virtus nõ eſt mediũ iter paſſiones eſſentialiter, & formaliter; ſed eſt cõtinuatrix mediꝰ iter paſſiones; q̃a ſchinat ſ mediũ iter paſſiões tanq̃

obiectum proprium. Vnde hæc eſt prædicatio materialis, virtus eſt medium inter paſſiones; & hæc eſt prædicatio formalis, & vera de virtute ſermonis, virtus eſt medium inter duo vitia, & hæc notat Doct. Sanct. virtus ſecundùm naturam habet rationem medij, inquantum paſſionem reducit ad regulam rationis, hoc eſt, eſt medium cauſaliter inter paſſiones, non formaliter; quia habitus non eſt paſſio eſſentialiter media inter duas paſſiones, vt patuit ſupra q. 59. ar. 1. ad primum. Vbi dicit D. S. virtus ſecundùm ſuam eſſentiam non eſt medium inter paſſiones; ſed ſecundùm ſuum effectum quia ſ. inter paſſiones medium conſtituit. Hæc ille.

¶ Nota etiam poſt Doct. Sanct. in tertio, diſt. 33. quòd virtus eſt medium, non ſicut centrum ad circunferentiam æqualiter diſtans ab extremis intra rem. ſed eſt medium ex comparatione ad aliquam regulam extra, & tale nõ æqualiter diſtat ab extremis, ſed æquatur regulæ. Sicut patet, quãdo ſecatur lignum ad aliquam regulam, non ſemper tantum aufertur quantum dimittitur, & tale eſt medium virtutis moralis, quæ habet rectam rationem pro regula. Vnde quandoque appropinquat plus vni extremo, quàm alteri, ſecundùm quòd competit rationi rectæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd medium, & extrema conſiderantur in actionibus, & paſſionibus ſecundũ diuerſas circunſtantias; vnde nihil prohibet in aliqua virtute eſſe extremum ſecundùm vnam circunſtantiam, quod tamen eſt medium ſecundùm alias circunſtantias per conformitatem ad rationem, & ſic eſt in magnificentia, & magnanimitate; nam ſi conſideretur quantitas abſoluta eius in quod tendit magnificus, & magnanimus dicetur extremum, & maximum; ſed ſi cõſideretur hoc ipſum per comparationem ad alias circunſtantias, ſic habet rationem medij; q. tia in hoc maximè tendunt huiuſmodi virtutes ſecundùm regulam rationis, ſ. vbi oportet, & quãdo oportet, & propter quod oportet; exceſſus autem ſi in hoc maximum tendatur, quando non oportet, vel vbi non oportet, vel propter quod non oportet, Defectus autem eſt ſi nõ tẽdatur in hoc maximum vbi oportet, & quãdo oportet, & hoc eſt, quod Philoſophus
*Ariſt.c.3. dicit in 4. Ethic. * quòd magnanimitas eſt quidem magnitudine extremus, eo autem, q̃ vt oportet, medius.—

¶ Maior negatur, quòd id quod eſt maximum in re, nõ ſit medium rationis, & quo ad nos ſecundũ circunſtantias. Poteſt enim id quod eſt maximum in re, eſſe inter medium plus, & minus, & inter exceſſum, & defectum circunſtantiarum.

¶ Ad minorem, vera, aliquæ virtutes morales tendunt in maximum rei; ſed tamen in medium ſecundùm alias circunſtantias, vt Doct. Sanct. clarè habet in ſolutione. Magnanimitas enim tẽdit in maximos honores, qui ſunt maxima res in genere obiectali talis virtutis; ſed in illos tendit prout oportet, & vbi oportet, quę circunſtantiæ ſunt media inter tendere, prout non oportet, & vbi non oportet &c. & inter non tendere prout oportet.

¶ Nota verbum D. S. Nihil prohibet in aliqua virtute eſſe extremum ſecundùm vnam circunſtantiam (ſcilicet quæ eſt quid agitur i. circunſtantiam quid) quod tamen eſt medium ſecundũ alias circunſtantias, quæ ſunt, quando, vbi, & qualiter &c. De magnanimitate habes ſecunda ſecundæ q. 129. ar 3. ad 1. De magnificentia ibidem q. 134. ar. 1. ad ſecundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eadem ratio eſt de
D. 1166. virginitate, & paupertate, quæ eſt de magnanimitate, abſtinet enim virginitas ab omnibus venereis, & pauper tas ab omnibus diuitijs propter quod oportet, & ſecundùm quòd oportet, ſcilicet ſecundùm mãdatum Dei, & propter vitam æternam; ſi autem hoc fiat ſecundùm q̃ non oportet, i. ſecundùm aliquam ſuperſtitionem illicitam, vel etiam propter inanem gloriam erit ſuperfluum; ſi autem non fiat, quando oportet, vel ſecundùm quòd oportet eſt vitium per defectum, vt patet in tranſgredi tibus votum virginitatis, vel paupertatis.——

¶ Ad maiorem. Dico quòd eſt in medio rationis, & circunſtantiarum. Poteſt tamen eſſe in extremo rei, & materiæ, vel obiecti virtutis, vt iam dictum eſt ad ſecundum. Ad minorem, perficiunt per hoc, quòd tendunt ad extremum rei, & tamen ad medium circunſtantiarum, & quo ad nos; & cõcedo, quod dicitur de virginitate, & paupertate, quòd tendunt in extremum rei. Sed tamen obſeruant circunſtantias, quæ ſunt conformes rectæ rationi, & mediãt inter exceſſum, & defectum, vt D. S. declarat in ſolutione.

¶ Et nota, q̃ argumentum bene dicit virginitas abſtinet ab omni delectabili venereo; quia non oportet virginẽ abſtinere ab omni delectatione, ſed tantùm venerea, vt patet 2. 2. q. 152. ar. 2. ad 2.

¶ Et nota propter verbum D. S. Si autẽ hoc fiat (ſcilicet abſtinere ab omni venereo) ſecundùm quòd non oportet. i. ſecundũ aliquam ſuperſtitionem &c. Exemplum ponit in de Malo q. 15. ar. 1. ad nonum, vbi dicit inter alia. Extremum autem ſecundùm diminutionem eſſet, ſi quis præter rationem rectam a carnali commixtione abſtineret, vt patet in eo qui debitum vxori reddere contẽnit. Vel quo abſtinet propter aliquam reuerentiam Dęmonum; ſicut nigromantici, & virgines veſtales. Hæc ille, & illud vltimũ, ſcilicet vel &c. eſt exemplum ad illud verbum D. S. hic. Videt magis eſſe ſecundùm ſuperfluum, & exceſſum; quia abſtinet vbi non oportet. Sed defectus eſt nõ abſtinere, qũ oportet, vt in vouẽtibus.

Vtrum medium virtutis ſit medium rei, vel rationis.

G
2. 2. q. 142. ar. 1. Et. 2. q. 58. ar. 11. q. 1. ar. 4. q. 1. ar. 1. q. 2. ar. 1. q. 3. Et Mal. q. 15. ar. 1. ad 9. Et Virt. q. 1. ar. 13. ad 13. Et 4. d. 33. q. 1. ar. 1. q. 2. ad 4. Et 5. ar. 2. *Arriuab.

AD ſecũdum ſic proceditur. Videtur quòd mediũ virtutis moralis non ſit medium rationis; ſed medium rei. Bonum enim virtutis moralis conſiſtit in hoc quòd eſt in medio, bonum autem, vt dicitur in 6. Metaph. * eſt in rebus ipſis; ergo medium virtutis moralis eſt medium rei.

¶ 2 Præt. Ratio eſt vis apprehenſiua; ſed virtus moralis, non conſiſtit in medio apprehenſionum; ſed magis in medio operationum, & paſſionum; ergo medium virtutis moralis non eſt medium rõnis; ſed medium rei.

¶ 3 Præt. Medium, quod accipitur ſecundùm proportionem ariſmetricam, vel geometricam eſt medium rei; ſed tale eſt medium iuſtitiæ, vt dicitur in 5. Ethic. * ergo medium virtutis moralis non eſt medium rationis; ſed rei. *Ariſtot. 3. & 4.

¶ Sed contra. eſt, quòd Philoſophus dicit in 2. Ethi. * quòd virtus moralis in medio conſiſtit quo ad nos determinata ratione. *Ariſt. c. 6.

¶ Hic ſecundò D. S. inquirit de qualitate medij virtutis moralis. An videlicet ſit medium rationis aut rei. Pro intellectu maioris huius quæſtij, & articuli, oportet aliqua notare ex ſecũdo Ethicorum, vt intelligatur quid ſit medium rationis &c.

¶ Nota igitur, quòd medium rei eſt, quod æqualiter diſtat ab vtroque extremorum. Medium quo ad nos eſt, quod nobis neque ſuperabundat, nec deficit. Medium ſecundùm rem eſt idem apud omnes. Medium quo ad nos non eſt idem apud omnes. Medium rei eſt medium ſecundùm aritmeticam proportionem. Medium quo ad nos eſt medium ſecundùm proportionem geometricam. Medium igitur rei eſt, quod quantum exceditur ab vno extremorum inter quæ eſt medium, tantũ excedit reliquũ extremũ, & hoc modo ſex eſt mediũ inter decẽ, & duo. Nã ſex per quatuor excedunt duo, & per quatuor exceduntur a decem. Vñ æqualiter diſtat ab vtroq; extremorũ. Mediũ quo ad nos eſt mediũ geometricũ; quia eſt nõ ſecundũ eandem q̃tatem; ſed ſecundũ eandẽ proportionẽ, vel magis proportionabilitatẽ ad ſubiectũ, & ſic ſex eſt mediũ inter nouẽ, & quatuor; quæ eſt proportio ſex ad quatuor, eadẽ eſt proportio nouẽ ad ſex; quia vtrobiq; eſt proportio ſeſquialtera; quia ſicut ſex continet quatuor, & eius medietatẽ, ita nouem continet ſex, & eius medietatẽ. Iſtud medium, non eſt idẽ quo adnos, vt declarat Philoſophus ibidẽ exemplariter de Milone. Mediũ igitur rõnis tm̃, non accipitur ſecundũ proportionẽ vnius rei ad aliã, ſed ſolũ per comparationẽ ad ipſum virtuoſum, & nõ dẽ mediũ ſolũ rõnis quo ad nos; quia temperatè comedentẽ, & tenẽtem mediũ huius virtutis, non oportet attendere q̃tum ille, & ille comedant, & vt ipſe teneat mediũ inter ipſos. Sed debet attẽdere q̃tum ſua conditio requirat, & quòd ab illa non deficiat, vel ſuperabundet, & ergo virtutes morales circa paſſiones rectificãt eas ſolũ ſecundũ comparationẽ ad ipſum hoiem, cuius ſunt paſſiones, prout ſ. concupiſcit prout debet, & ſecundũ debitas circunſtãtias. Medium aũt rei (& tm̃ rõnis ẽt; qa vt patet in hoc articulo non eſt rei quaſi non rõnis, ſed vtrunq; ſimul) conſiſtit in quadã æqualitate rei exterioris ad rem, vel perſonam exteriorem, & nõ virtus, quæ eſt circa operationem ſecundũ quòd ipſa operatio, vel perſona agẽs cõparatur ad rẽ exteriorẽ, attẽdit mediũ rei; & q̃ua le, quod eſt mediũ inter maius, & minus; & qa iuſtitia eſt talis virtus circa operationes quibus cõparatur ad exteriorẽ perſonã, tõte net mediũ rei, ita q̃ iuſtus tantũ dat alteri, q̃tum debetur ſibi ſecũdũ merita ſua, & non plus, nec minus. Ecce habitudidem, & medium acceptum per comparationem rei ad rem ſecundùm æqualitatem) poteſt ex his deprehendi quid ſit medium rationis, quia conformitas obſeruata ad perſonam agentem tantùm ſecundùm circunſtantias ſine habitudine ad exteriorem. Medium autem rei eſt æqualitas obſeruata ad exteriorem hominem ſecũdùm actionem, vel paſſionem eius, ſecundùm recompenſationem æqualis. & ſic ter ad rem, & non per comparationem ad agentem. His viſis videndum eſt de corpore articuli.

¶ Reſpondeo

¶ Reſpondeo dicendum, quòd medium rationis dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſecundùm quòd medium in ipſo actu rationis exiſtit, quaſi ipſe actus rationis ad medium reducatur; & ſic quia virtus moralis, non perficit actum rationis, ſed actũ virtutis appetitiuę, medium virtutis moralis non eſt medium rationis.

¶ Doct. Sanct. hic duo facit. Primò reſpondet ad quæſitum diſtinctè. Secundò reſponſionem applicat argumentis in oppoſitum adducendis, ibi, & per hoc &c. Circa primum ponit duas concluſiones reſponſiuas ſecundùm vnam diſtinctionem bimembrem, cuius membra declarat circa ipſas concluſiones. Et primò deducit primam concluſionem, ſecundò ſecundam, ibi. Alio modo &c. Quo ad primum membrum, & primam concluſionem, diſtinguit duplicem intellectum quæſiti; quia vno modo intelligitur quæſitum quaſi virtus moralis reducat actum rationis ad medium. Concluſio reſponſiua huic membro reſpondens, virtutis moralis medium, non eſt medium rationis hoc modo. Probatur virtus moralis non perficit actum rationis; ſed actum appetitiuę virtutis, igitur medium virtutis moralis non eſt medium rationis (ſcilicet cauſaliter, quaſi virtus conſtituat actum rationis in medio.) Antecedens patuit articu. 1. quia virtus moralis propriè perficit appetitum. Conſequentia probatur, quia conſtituere actum in medio eſt ipſum perficere. Sed virtus moralis non perficit actum rõnis, igitur non cõſtituit in medio. Conſequenter cũ dicit.

¶ Alio modo poteſt dici medium rationis id quod a ratione ponitur in aliqua materia, & ſic omne medium virtutis moralis eſt medium rationis; quia ſicut dictum eſt; * virtus dicitur conſiſtere in medio per conformitatem ad rationem rectam.

* Ar. præc.

¶ Proſequitur ſecundum membrum diſtinctionis. Circa quod primò ponit ſecundam concluſionem. Secundò ſubiungit quandam aliam concluſionem explicatiuam huius ſecundæ, ibi. Sed quandoque &c. Dicit ergo primò. Alio modo dicitur medium rationis non formaliter, quaſi ſit in ratione, & in rationis actu. Sed quia a ratione conſtituitur in aliqua materia moralis virtutis ſecũdùm dictamen rectę rationis. Concluſio ſecunda reſponſiua. Omne medium virtutis moralis eſt medium rationis hoc modo (ideſt in qualibet materia inſtituitur conformitas ad rationem.) Probatur concluſio, quælibet virtus moralis conſtituit in materia ſua cõformitatem ad rationem rectam, igitur omne medium virtutis, eſt medium rationis. Antecedens patuit artic. primo; quia bonum virtutis ſtat in conformitate ad rationem &c. Tenet conſequentia; quia illud dicitur medium rationis, quod eſt inſtitutum a ratione, vt patuit ex ſecundo membro. Deinde cum dicit.

¶ Sed quandoque contingit, quòd medium rationis eſt etiam medium rei, & tunc oportet, quòd virtutis moralis medium, ſit medium rei; ſicut eſt in iuſtitia. Quandoque autem medium rationis non eſt medium rei, ſed accipitur per comparationem ad nos, & ſic eſt medium in omnibus alijs virtutibus moralibus, cuius ratio eſt; quia iuſtitia eſt circa operationes, quæ conſiſtunt in rebus exterioribus, in quibus rectum inſtitui debet ſimpliciter, & ſecundùm ſe, vt ſupra dictum eſt; * & ideo medium rationis in iuſtitia eſt idem cum medio rei, inquãtum ſcilicet iuſtitia dat vnicuique, quod debet, & non plus, nec minus.

*q. 60. ar. 2.

¶ Ponit aliam concluſionem explicatiuam præcedentis ſecundæ concluſionis, talem. Quandoque contingit (ſcilicet in iuſtitia) quòd medium rationis eſt etiam medium rei, & talis virtutis dicitur etiam medium rei (quia non rationis tantùm.) Quandoque autem medium rationis, non eſt medium rei, ſi ſolùm accipitur per comparationem ad nos, & ſic medium rationis eſt in alijs moralibus a iuſtitia. Iſta concluſio declaratoria habet duas partes, & primò probatur prima pars eius. Secundò ſecunda, ibi. Aliæ verò &c. Quo ad primã arguitur ſic. Iuſtitia eſt circa operationes, quæ conſiſtunt in rebus exterioribus. Sed bonum in talibus operationibus, & rectum debet inſtitui ſimpliciter, & ſecundùm ſe (& non per comparationem ad agentem) ideſt operatio talis eſt recta & bona, quia ſecundùm ſe commenſuratur alteri, vel perſonæ, vel actioni. Igitur medium rationis (ideſt æqualitas inſtituta a ratione) eſt idem cum medio rei. Maior nota. Minor patuit ſupra quæſtio. 60 articu. ſecundo, in corpore. Vbi patuit, quòd iuſtitia attendit debitum ad alterum in operationibus ſecundùm æqualitatem, vel ſimpliciter, vt in commutatiua, vel proportionis, vt in diſtributiua ſecunda ſecundæ quæſt. 61 ar 2. & D. S. poſt illam partẽ concluſionis reſumit probationem per viam compendij.

¶ Et poteſt ſecundò ſic argui pro illa parte. Illa virtus, quæ dat vnicuique, quod debet, & non plus, nec minus, illa habet mediũ rei, & non rationis tantùm; ſed iuſtitia eſt huiuſmodi, igitur &c. Maior patet; quia res media inter plus & minus, & in comparatione ad extrinſecum, eſt medium etiam rei, & non tantùm rationis; quia videlicet. Eſto ratio hic medium inſtituat, & dictet tantum dandum. ſed tamen hoc dictat in ordine ad aliam perſonam extrinſecam, & non ad ipſum hominem iuſtum. Deinde ibi.

¶ Aliæ verò virtutes morales conſiſtunt circa paſſiones interiores, in quibus non poteſt rectum conſtitui eodem modo, propter quòd homines diuerſimodè ſe habent ad paſſiones, & ideo oportet, quòd rectitudo rationis in paſſionibus inſtituatur, per reſpectum ad nos, qui afficimur ſecundùm paſſiones.

¶ Probat ſecundam partem concluſionis explicatiuè. Rectitudo rationis in paſſionibus inſtituitur per reſpectum ad nos, qui afficimur ſecundùm paſſiones, igitur in virtutibus, quæ ſunt circa paſſiones eſt medium rationis tantùm quo ad nos, & non rei. Patet conſequentia ex dictis; quia medium rationis tantùm, eſt medium inſtitutum a ratione ſecundùm proportionem, & conuenientiam ad hominem agentem, & non habitudinem actionis ad extrinſecum &c. Antecedens Doct. Sanct. probat; quia in paſſionibus non poteſt rectum inſtitui eodem modo, & ſecundùm qualitatem rei, ita quòd quis comedat medium ſecundùm rem, & non plus, vel minus, propter hoc quòd homines diuerſimodè ſe habent ad paſſiones; igitur ſequitur antecedens, quòd inſtituitur medium quo ad nos tantùm.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt de medio rationis, quod ſcilicet inuenitur in ipſo actu rationis; tertia verò ratio procedit de medio iuſtitiæ.

¶ Hic in calce corporis D. S. applicat prædictam reſponſionem diſtinctam ad argumenta adducenda in oppoſitum, & relinquit per hoc ea eſſe ſoluta, vt in ſequentibus patebit.

¶ Et confirmatur ſecunda concluſio reſponſiua, argumento in contrarium.

¶ Ad primum dico poſt verbũ Doct. Sanct. ibi. Nam duæ &c. Maior vera, & patuit articu. primo, quia ex hoc, quòd eſt in medio eſt conformis; ſed in tali conformitate conſiſtit bonũ virtutis.

¶ Ad minorem. Bonum eſt in rebus, ſcilicet morale, & virtutis ad hunc ſenſum, quòd virtus non conſtituit bonum in ratione, vel actu rationis, ſed conſtituit medium in re extra, ſcilicet in actione, vel paſſione, quæ eſt res extra intellectum. Sed tamen dico, quòd quandoque conſtituit illam conformitatem in re tali, ideo per habitudinem ad ipſum agentem, & tunc dicitur mediũ rationis tantùm, quandoque autem ratio inſtituit æqualitatem, etiam ſecundùm comparationem rei ad rem, quod dicitur mediũ rei hic. Vnde negatur conſequentia. Vel conceditur ad intentum Doct. Sanct. quòd eſt medium rei, id eſt non in actu rationis; ſed eſt medium rei, id eſt alicuius extra intellectum, non tamen ſemper per comparationem ad extrinſecum, & ſecundùm æqualem diſtantiam ab extremis, quod hic vocamus medium rei diſtinctũ a medio rationis ſecũdo modo dicto in articulo. ¶ Ad ſecundũ conceduntur præmiſſæ, & conſequens ſecundùm exigentiam præmiſſarum, ſcilicet, ergo medium virtutis moralis non eſt medium rationis, quaſi conſtituat medium inter actus rationis. Sed eſt medium in re, conſtitutum per rationem, vbi priuatur medietas dictata per rationem medians inter exceſſum, & defectum, & ſecundùm circunſtantias. Sed non ſeruatur medium in re ipſa, quæ mediet inter duas res, ita quòd manducetur medietas eius, quod alij comederunt, quorum vnus nimis, alius deficienter comedit; ſed comedat quantum ratio dictat, non eſſe nimis multũ, vel nimis parum. Ita ergo eſt ibi medium in re, id eſt tanta res quanta ratio iudicat competere comedenti, & non ea, quæ eſt media inter duas res.

¶ Ad tertium. Maior eſt vera, & patuit in notabili præſuppoſito concluſioni. Minor eſt etiam vera, præſertim de commutatiua iuſtitia, quòd eſt ibi medium aritmeticum, vt patet ſecunda ſecundæ vbi ſtatim.

¶ Vltra medium virtutis moralis non eſt medium rationis, verum tantùm, ſed rei, cum hoc, quod conceditur in tertia concluſione, quam probat iſta ratio. Illud enim quod alteri debetur, ratio dictat dandum, & ſecundùm debitas circunſtantias, & ſic eſt medium rationis; ſed cum hoc debet eſſe proportio ad exteriorem rem, ita quòd detur commenſuratum ab eo accepto, ideo eſt etiam medium rei. Et detur media res, ita quòd tanta res, & tanta pecunia ſibi detur, & non maior, nec minor.

Vtrum intellectuales virtutes conſiſtant in medio.

C Infra ar. 4. ad 1. & 2. Et 3. di. 33. q. 1. ar. 1. q. 2. Et Vir. q 1. artic. 13. co. & ad 5. & 19. & q. 4. ar. 2. ad 7

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd virtutes intellectuales non conſiſtant in medio. Virtutes enim

enim morales conſiſtunt in medio inquantum conformantur regulæ rationis; ſed virtutes intellectuales, ſunt in ipſa ratione, & ſic non videntur habere ſuperiorem regulam; ergo virtutes intellectuales non conſiſtunt in medio.

¶ 2 Præt. Medium virtutis moralis determinatur a virtute intellectuali. Dicitur enim in 2. Ethi. * quòd virtus conſiſtit in medietate determinata ratione, prout ſapiens determinabit; ſi igitur virtus intellectualis iterum conſiſtat in medio, oportet quòd determinetur ſibi medium per aliquam aliam virtutem, & ſic proceditur in infinitum in virtutibus.

* Ariſt. c.6.

¶ 3 Præt. Medium propriè eſt inter contraria, vt patet per Philoſophum in 10. Metaphiſicæ; * ſed in intellectu non videtur eſſe aliqua contrarietas, cum etiam ipſa contraria ſecundùm quòd ſunt in intellectu non ſint cõtraria, ſed ſimul intelligantur, vt album, & nigrum, & ſanum, & egrum; ergo in intellectualibus virtutibus non eſt medium.

*Ariſt. text. 21. & 22.

¶ Sed contra eſt, quod ars eſt virtus intellectualis, vt dicitur in 6. Ethi. & * tamen artis eſt aliquod mediũ, vt dicitur in 2. Ethi. * ergo etiam virtus intellectualis conſiſtit in medio.

* Ariſto. c. 1. & 4.
* Ariſt. c.4.

¶ Hic tertiò D. S. inquirit de medio virtutis intellectualis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd bonum alicuius rei conſiſtit in medio ſecundùm quòd cõformatur regulæ, vel menſuræ quam contingit tranſcendere, & ab ea deficere; ſicut dictum eſt. * Virtus autem intellectualis ordinatur ad bonum, ſicut & moralis, vt ſupra dictũ eſt; * vnde ſecundùm quòd bonum virtutis intellectualis ſe habet ad menſuram, ſic ſe habet ad rationem medij.—

* Ar. primo huius quæſtio.
* q 16. ar. 3.

¶ Et quia virtus intellectualis eſt duplex, ſcilicet ſpeculatiua, & practica, vt patet ex ſupradictis. Ideo Doct. Sanct. hic primò ponit concluſionem fundamentalem præambularem, ſecundùm quid attẽdatur medium tam in virtute intellectuali ſpeculatiua, quàm practica. Secundò reſpondet diſtinctè de vtraque virtute. Quo ad ſpeculatiuam, ibi. Bonum autem virtutis &c. Quo ad practicam, ibi. Verum autem &c. Concluſio ergo præambularis fundamentalis oſtendens ſecundùm quid oporteat quærere medium, tam in virtute intellectuali ſpeculatiua, & practica, quia ſecundùm id a quo habet eſſe bonum, eſt iſta: Secundùm quòd bonum virtutis intellectualis ſe habet ad menſuram, ſic ſe habet ad rationem medij (ita videlicet quòd ſicut habet bonum eſſe a regula, ſic & eſſe in medio.) Et vnde attenditur eius bonum, ſcilicet a menſura, & regula, ibi & medium, probatur in principio. Bonum alicuius rei conſiſtit in medio (ſcilicet inter exceſſum, & defectum) ſecundùm quòd conformatur regulæ ſuæ, vel menſuræ, quam contingit tranſcendere, & ab ea deficere. Sed virtus intellectualis ordinatur ad bonum, ſicut moralis. ergo ſecundùm quòd bonum virtutis intellectualis ſe habet ad menſuram, ſic ſe habet ad rationem medij, ita quòd vnde habet bonitatem ſicut a regula, ab eo etiam habet eſſe in medio. Maior patuit ar. primo. Minor patuit ſupra q 56. art. 3. & q. 57 art 1. quia virtus a toto genere ordinatur ad bonum, ſiue moralis, ſiue intellectualis. eſto aliter, & aliter; quia virtus moralis ad bonum formaliter, intellectualis ad verum cognoſcendum, quod eſt bonum materialiter.

¶ Bonum autem virtutis intellectualis eſt verum, ſpeculatiuę quidem virtutis verum abſolutè, vt in 6. Ethico. * dicitur, practicę autem virtutis, verum ſecundùm conformitatem ad appetitum rectum; verum autem intellectus noſtri abſolutè conſideratum eſt ſicut menſuratum a re, Res enim eſt menſura intellectus noſtri, vt dicitur in 10. Metaphy. * ex eo enim quòd res eſt, vel non eſt veritas eſt in opinione, & in oratione.

* Ariſt. c.2.
* Ariſ. text. 3.

¶ Habita concluſione generali, & fundamentali, tam ad virtutem ſpeculatiuam, quam practicam intellectualem, Doct. Sanct. cõſequenter ponit vnam concluſionem reſponſiuam de virtute intellectuali ſpeculatiua, talem. Bonum virtutis intellectualis ſpeculatiuę conſiſtit in quodam medio per conformitatem (id eſt, quod eſt conformitas) ad ipſam rem ſecundùm quòd &c. id eſt intellectuus ſpeculatiuus eſt in medio, ex hoc, quòd dicit verum. Circa hanc concluſionem ſic procedit. Primò ponit probationem. Secũdò ipſam concluſionem, ibi. Sic igitur &c. Tertiò ſoluit quoddam dubium circa concluſionem, ibi. Exceſſus verò &c. Probatur concluſio hic aſſumendo concluſionem fundamentalem pro maiori.

Sicut &c. Sed bonum virtutis ſpeculatiuę eſt verum abſolutè (id eſt ſine ordine ad appetitum noſtrum) quod eſt menſuratum a re, igitur concluſio vera. Maior patuit. Minor quo ad primam partẽ patet ſexto Ethycorum; quia intellectus ſpeculatiuus, & per conſequens virtus ſpeculatiua abſolutè contemplatur rem, & non habet dirigere appetitum, & hoc dicitur verum abſolutè. Secunda pars patet ex 10. Metaphyſicæ in litera; quia videlicet intellectus ſpeculatiuus noſter menſuratur a re, tum quia cauſatur, & dependet in eſſe noſtra cognitio ſpeculatiua vera a re, tum in ratione veri, & hoc intenditur in decimo Metaphyſicæ, & intelligitur etiã de cognitione in qua eſt veritas in eſſe exercito, ſcilicet in ſecunda operatione intellectus, vel tertia, quæ dicit aliquid eſſe verũ. An autem relatio ſcientiæ ad ſcibile ſit realis, & quando, videndum eſt quinto Metaphyſicæ, & videbitur prima parte Deo ducẽ. Hoc ſufficiat ad propoſitum, quòd ſcientia, & noſtra cognitio ſpeculatiua comparata ad rem dependet in eſſe vero ab ipſa re. Et per conſequens medium, quod eſt verum eſſe attenditur per cõparationem ad rem, ſicut ad regulam, & menſuram veritatis. Conſequenter cum dicit.

¶ Sic igitur bonum virtutis intellectualis ſpeculatiuę conſiſtit in quodam medio per conformitatem ad ipſam rem, ſecundùm quòd dicit eſſe, quod eſt; vel non eſſe, quod non eſt, in quo ratio veri conſiſtit.——

¶ Subinfert ipſam concluſionem iam probatam, & patet.

¶ Nota autem, quòd quamuis iſta concluſio magis oſtendat quid ſit medium virtutis intellectualis, tamen ex hoc infertur clarè riſio formalis; quia eſt in medio. Conſequenter ibi.

¶ Exceſſus autem eſt ſecundùm affirmationem falſam, per quam dicitur eſſe, quod nõ eſt; defectus autem accipitur ſecundùm negationem falſam, per quam dicitur non eſſe, quod eſt.——

¶ Soluit quoddam dubium circa præcedentem concluſionem; oſtenſo enim quid ſit medium virtutis intellectualis ſpeculatiuę, eſt dubium, quæ ſint extrema, quod manifeſtat; quia videlicet conformitas, quæ eſt verum, & mediat inter affirmationem falſam, & negationem falſam. Prima eſt exceſſus, ſecunda defectus, & ſecundùm Doct. Sanct. in tertio. Extremum in virtutibus intellectualibus in plus eſt, quãdo attribuitur alicui, quod non ineſt ei. Extremum autem in minus, quando remouemur ab eo, quod ineſt. Deinde cum dicit.

¶ Verum autem virtutis intellectualis practicę comparatum quidem ad rem, habet rationem menſurati; & ſic eodem modo accipitur medium per conformitatem ad rem in virtutibus intellectualibus practicis, ſicut in ſpeculatiuis.——

¶ Reſpondet ſecundò de virtute intellectuali practica, & quia talis virtutis veritas (vt patuit ſupra quæſtio. 57. articu. quinto, ad tertium) eſt ſecundùm conformitatem ad rem, & ſecundùm conformitatem ad appetitum rectum, & per conſequens dupliciter in ea attenditur medium. Ideo Doct. Sanct. ponit ſuper hoc duas concluſiones. Secundam ponit ibi. Sed reſpectu &c. Prima eſt. Eodem modo accipitur medium in virtutibus intellectualibus practicis, ſicut in ſpeculatiuis per comparationem ad rem. Probatur, verum virtutis intellectualis practicę comparatum ad rem, habet rationem menſurati. Ergo medium ſumitum ab ipſa re, & non econtra. Conſequentia tenet; quia dictum eſt, quòd bonum, & verum, & per conſequens medium virtutis cuiuslibet, ſumitur per comparationem ad regulam, & menſuram &c.

¶ Circa antecedens, videtur notandum quòd virtus intellectualis practica, vt prudentia, vel ars, poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, vt cognitiua, & dependens ab appetitu recto quo ad finem, vel quo ad appetitum recti operis artificiati, & ſic ad eius veritatem requiritur, quòd dicter conformiter rei, & fini intento, ita quòd rectè conſilietur, iudicet & præcipiat ſecundùm exigentiam rei, id eſt finis, & ſecundùm regulas artis, ideo antecedens iſto modo verum; quia omnis recta cognitio de medio, menſuratur ex fine, & ſimiliter recta cognitio artificiati ex regulis artis. Sed talis virtus intellectualis eſt iudicatiua medij, igitur. Sed ſecundo modo conſideratur prudentia, vt motiua, & regulatiua appetitus circa media ad finem, ita quòd primo modo dependet ab appetitu recti finis, & rc. Sed iſto modo facit appetitum circa media virtutis rectum, & per hoc ſoluitur dubium, quia habitus practicus eſt cauſa rei, & per conſequens menſura. Quare non videtur poſſe ſtare, quòd dicit antecedens, quòd per comparationem ad rem ſit menſuratus.

¶ Dico enim quòd habitus practicus factiuus habet ſuam cauſalitatem actu mediante voluntate per quam motus actu dirigit opus, cui non repugnat menſurari a re, & regulari, & tua cauſalitas eſt directiua, habet tamen ſe in dirigendo conformẽ rebus de re fienda, vel facienda, quare cauſatur a re, & tamen cauſat dirigendo

gendo executionem mediante voluntate, & ita ſtat, quòd dicit antecedens, quòd veritas ſumitur a re, & tamen cauſat rem artificialem per voluntatem. Deinde ibi.

¶ Sed reſpectu appetitus habet rationem regulæ, & menſuræ; vnde idem medium, quod eſt virtutis moralis, etiam eſt ipſius prudentiæ, ſcilicet rectitudo rationis; ſed prudentiæ quidem eſt iſtud medium, vt regulantis, & menſurantis; virtutis autem moralis, vt menſuratæ, & regulatæ.

¶ Ponit ſecundam concluſionem de virtute practica intellectuali ſecundùm quòd comparatur ad appetitum rectum, talem. Idem medium, quod eſt virtutis moralis, etiam eſt ipſius prudentiæ. Circa hanc concluſionem, primò adducit eius probationem. Secundò remouet quoddam dubium circa iſtas duas concluſiones, ibi. Similiter exceſſus &c. Quo ad primum arguitur ſic, intellectualis virtus practica, qualis eſt prudentia reſpectu appetitus, habet rationem menſuræ, & regulæ. Sed idem eſt medium, & eadem conformitas regulæ, & regulati (licet vnius actiuè alterius paſſiuè.) Igitur vnum eſt medium, id eſt conformitas ad rectam rationem, quæ eſt finis recti appetitus, quam prudentia dictat, & præcipit, & quam exequitur moralis virtus.

¶ Virtus enim moralis eſt in medio; quia conformis rationi rectæ, quæ eſt recta per prudentiam. Vnde medium illius, eſt etiam iſtius.

¶ Vbi nota quòd intellectus practicus habet ſe conformare rei dictando, quid in veritate ſit aligendum quid non, & dictando non habet ſe menſurando res; ſed menſuratur a rebus; quia prudentia noſtra ſumitur a rebus, & ſic voluit ſecunda concluſio, quòd intellectualis virtus menſuratur a re; ſed iam habita, & acquiſita recta ratione, quæ eſt prudentia; vlterius habet ipſa præcipere, & medium ipſi appetitui conſtituere; quare ſic ſe habet, vt menſura imponens medium appetitui. Quare benè dictum videtur, quòd intellectualis virtus primò quidem cauſatur a re, & eſt bona, & conformis in ordine ad rem; ſed conſequenter ea quæ habet ordinem ad appetitum ipſum menſurat. Et quia vt ſupra dictum fuit. Ars non regulat appetitum; ſed magis præſupponit appetitum rectum materialiter (id eſt appetitum recti operis, vt ſupra dictum fuit quæſtio. 57. articu. quinto, ad tertium.) Ideo dependet, & menſuratur a tali re appetita, quam ſi efficiat, vt propoſita eſt ſecundùm regulas artis, erit in medio inter abundantiam, & defectum, & ſic bona. Eſto enim ars ſit cauſa operis exterioris mediante voluntate, dirigendo operationem eius, tamen eius veritas (& per conſequens bonitas) menſuratur a re, vt eſt appetita, quòd ſi non fiat, vt eſt deſiderata, non erit vera ars, vel verum artificiatum; & ergo licet intellectus practicus (præſertim factiuus) ſit cauſa rei, vt eſt extra, tamen eius veritas menſuratur a re, vt eſt deſiderata, & propoſita ſecundùm artem, & iterum ars ſe habet actiuè dirigendo opus extrinſecum; ſed ſe habet, vt menſurata ad regulas artis ex quibus ars deducitur; ſicut concluſio ex principijs. Sicut & prudentia mouetur a ſyndereſi, & virtutibus moralibus, vt ſunt circa fines, & principia prudentiæ. Deinde ibi.

¶ Similiter exceſſus, & defectus accipitur diuerſimodè vtrobique.

¶ Remouet breuiter dubium circa prædictas cõcluſiones duas. Oſtenſo enim quomodo virtus intellectualis practica ſit in medio, dubitatur de extremis, quæ oſtendit Doct. Sanct. diuerſimodè accipiendo ea ſecundùm quòd menſuratur a re, & vt menſurat appetitum. Primo modo eſt, ſicut de intellectuali ſpeculatiua dictum eſt. Secundo modo autem, quia excedit, vel deficit præcipiendo appetitui.

¶ Et quod dictum eſt in corpore de medio virtutis intellectualis, confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd etiam virtus intellectualis habet ſuam menſuram, vt dictum eſt, * & per conformitatem ad ipſam accipit in ipſa mediũ.

*In cor. ar.

¶ Ad maiorem. Conſiſtunt in medio; quia conformantur regulæ circa materiam vbi contingit ſuperabundare, & deficere; & non præcisè, quia conformantur regulæ rationis, nec quia regulæ, ſed quia contingit regulam tranſcendere, & ab ea deficere (quod dico propter theologicas.) Et quia ſunt alicuius per ſe obiecti, in quo contingit deficere a regula vide articulo ſequenti ad primum.

¶ Ad minorem. Vera, quòd ſunt in ratione. Sed negatur primum conſequens (& ſic non videntur habere ſuperiorem regulam.) Negatur inquam; quia regulam habet, ſcilicet rem extra cui ſe habent conformare; & ſecundo, quia habitus intellectualis circa concluſiones habet pro ſuperiori regula habitum principiorum a quo menſuratur; & tertiò loquendo de habitu practico in ordine ad appetitum, habet medium actiuè, vt regulans, & in hoc tamen poteſt deficere, non præcipiendo inquantum debet, vel plus, quàm debeat.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non eſt neceſſe in infinitum procedere in virtutibus; quia menſura, & regula intellectualis virtutis non eſt aliquod aliud genus virtutis; ſed ipſa res.

¶ Conceditur totum vſque ibi. Oportet quòd determinetur ſibi medium per aliquam aliam virtutem. Hoc negatur. Sed dico, quòd determinatur a re, cui ſi ſe conformat, erit vera, & per conſequens in medio; quia verum eſt medium inter plus, & minus, & negatur per conſequens, quod ſequitur (Et ſic proceditur in infinitum in virtutibus) quia moralis habet medium ab intellectuali practica, & illa a re, & ibi eſt ſtatus, & ideo non proceditur in infinitum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipſe res contrariæ nõ habent contrarietatem in anima; quia vnum eſt ratio cognoſcendi alterum, & tamen in intellectu eſt contrarietas affirmationis, & negationis, quæ ſunt contraria, vt dicitur in fine perihermenias, *quamuis enim eſſe, & non eſſe non ſunt contraria, ſed contradictoriæ oppoſita, ſi conſiderentur ipſa ſignata prout ſunt in rebus, & alterum eſt ens, & alterum eſt purè non ens; tamen ſi referantur ad actum animæ, vtrunque ponit aliquid eſſe, vnde eſſe, & non eſſe contradictoria ſunt; ſed opinio qua opinamur, quòd bonum eſt bonum, eſt contraria opinioni qua opinamur, q̃ bonũ non eſt bonum, & inter huiuſmodi contraria medium eſt virtus intellectualis.

*Ariſt. li. 2. c. viti.

¶ Maior vera, præſertim de medio per participationem. Ad minorem, vera eſt ad hunc ſenſum, quòd in intellectu non eſt contrarietas rerum; quia etiam contraria extra intellectum in intellectu non ſunt contraria. Eſt tamen in intellectu contrarietas affirmationis, & negationis, & enunciationis veræ, & falſæ. Opinio enim vera, & affirmatiua contrariatur opinioni falſæ, & negatiuæ, vt patet prima parte quæſtio. 17. quia verum, & falſum ſunt contraria, tanquàm acceptio conformis, & acceptio difformis contrariæ, & inter huiuſmodi contraria, media eſt virtus intellectualis, & medium conſtituit, i. dicit verum quod eſt medium inter affirmatiuam falſam, & negatiuam fallam, vt patuit.

¶ Nota autem verbum Doct. Sanct. quòd vtrunque contradictoriorum ſi referatur ad actum animæ, vtrunque aliquid ponit.

¶ (Nota inquam) quòd negatio, aut priuatio per intellectum acquirit aliquod eſſe obiectiuũ, & hoc quidem nihil ponit. Sed hoc eſſe intellectum acquirit mediante conceptu, & in propoſito compoſitionem, vel negationem intellectus, quæ in intellectu aliquid etiam reale ponit. Quare dictum Doct. Sanct. verificatur, quòd ſi ad actum animæ intellectiuum referantur, vtrunque aliquid ponit, ſcilicet ſaltem eſſe rationis. De his in principio de ente, & eſſentia; intellectus enim per ſpeciem habitus, poteſt in ſe formare conceptum priuationis, aut negationis, & ſic acquirit eſſe rationis.

Vtrum virtutes theologicæ conſiſtant in medio.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd virtus theologica conſiſtat in medio. Bonum enim aliarum virtutum conſiſtit in medio; ſed virtus theologica excedit in bonitate alias virtutes; ergo virtus theologica multò magis eſt in medio.

D 2.q.17.ar tic.5. ad 2. Et 3. di.33. q.1.ar.3.q. 4. Et vir.q. 1.ar.13.col. & ad 5. & 19. & qõ. 2. ad 10. & 13. & Ro. 12. lec. 1. co. 4.

¶ 2 Præt. Medium virtutis moralis accipitur quidẽ ſecundùm quòd appetitus regulatur per rationem, intellectualis verò ſecundùm quòd intellectus noſter menſuratur a re; ſed virtus theologica, & perficit intellectum, & appetitum, vt ſupra dictum eſt; * ergo etiã virtus theologica conſiſtit in medio.

*q.61.ar.3.

¶ 3 Præt. Spes quæ eſt virtus theologica medium eſt inter deſperationem, & præſumptionem; ſimiliter etiam fides incedit media inter contrarias hæreſes, vt Boetius dicit in libro de duabus naturis, *quòd enim cõfitemur in Chriſto vnam perſonam, & duas naturas, medium eſt inter hæreſim Neſtorij, quæ dicit duas perſonas, & duas naturas, & hæreſim Euthicis, q̃ dicit vnã perſonam, & vnam naturam; ergo virtus theologica conſiſtit in medio.

*Nõ remote a princ. lib.

¶ Sed contra. In omnibus in quibus conſiſtit virtus in medio contingit peccare per exceſſum; ſicut & per

defectum; ſed circa Deum qui eſt obiectū virtutis theologicæ non cōtingit peccare per exceſſum, dicitur enim Eccle.43. Benedicentes Deum exaltate illum quantum poteſtis, maior enim eſt omni laude; ergo virtus theologica non conſiſtit in medio.

¶Hic vltimò Doct. Sanct. inquirit de medio virtutis theologicæ; quia obſeruat ordinem quo ad nos, in quo ordine acquiſitæ, & humanæ ſunt priores.

* Ar.1. huius quæſt. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, medium virtutis accipitur per conformitatem ad ſuam regulam, vel menſuram ſecundùm quòd contingit ipſam tranſcendere, vel ab ea deficere.

¶Hic primò præmittit quoddam præſuppoſitum. Secundò reſpondet quæſito diſtinctè duabus concluſionibus ſecundùm duo membra vnius diſtinctionis, quæ declaratur circa ipſas concluſiones. Et primò primam concluſionem, ibi. Virtutis autem &c. Secundò ſecundam, ibi. Alia verò &c. Supponit ergo Doct. Sanct. primò ex ſupradictis, quòd medium virtutis accipiatur per cōformitatem ad ſuam regulam, vel menſuram, ſecundùm quòd &c. vt in litera, & patuit ar.1. & tertio, & eſt fundamentum in iſta materia. Conſequenter cum dicit.

¶ Virtutis autem theologicæ duplex poteſt accipi mēſura. Vna quidem ſecundùm ipſam rationem virtutis, & ſic menſura, & regula virtutis theologicæ eſt ipſe Deus, fides enim noſtra regulatur ſecundùm veritatem Diuinam, charitas autem ſecundùm bonitatem eius, ſpes autem ſecundùm magnitudinem omnipotentiæ, & pietatis eius, & iſta eſt menſura excellens omnem humanam facultatem; vnde nunquàm poteſt Homo tantùm diligere Deum quantum diligi debet, nec tantùm credere, aut ſperare in ipſum quantum debet; vnde multò minus poteſt ibi eſſe exceſſus; & ſic bonum talis virtutis, non conſiſtit in medio; ſed tantò eſt melius quantò magis acceditur ad ſummum.

¶ Notat vnam diſtinctionem de duplici regula theologicę virtutis, & declarat primum membrum.

¶ Circa quod ponit talem concluſionem reſponſuam. Bonum virtutis theologicæ, vt reſpicit regulam ex qua habet eſſe virtus, non eſt in medio. Probatur, medium virtutis accipitur &c. vt dicit præſuppoſitum; ſed regulam virtutis theologicæ ex qua habet, ꝙ ſit virtus, non contingit tranſcendere, igitur concluſio vera.

¶ Maior patuit. Pro minore nota primum membrum, quòd virtus theologica habet regulam vnam ſecundùm rationem virtutis (ideſt vt virtus theologica, & a qua regula hēt eſſe virtutis theologicæ, fides enim eſt virtus theologica; quia circa Deū, aliter ſpes, quia innititur Diuino auxilio ad beatitudinem conſequendā) Ex parte autem ſubiecti non habet, quòd ſit virtus, nec quòd theologica; ſed tantùm ex parte ſubiectū habet tendere in illud, vel aliud ſecundùm diſpoſitionem, & proportionem ſubiecti. Hoc notato arguitur pro minore. Menſura & regula virtutis theologicæ (a qua habet eſſe virtutis theologicæ) eſt Deus. Sed iſtam regulā nūquàm contingit excedere, igitur Minor vera. Maior iſta patet, ibi fides enim noſtra &c. Minor proxima patet, ibi, & iſta eſt menſura excellens &c. Et nota, quòd Homo nunquàm poteſt Deum diligere quantum diligi dēt. (ab aliquo qa dēt infinitè diligi a Deo, ſed tñ Homo pōt diligere q̄tū ipſe tenetur pro hoc ſtatu, vel alio. Sed D. S. vult, ꝙ Homo nō poteſt diligere quantum diligibilis eſt, quia infinitè, qui modus diligendi competit ſoli Deo. Vide ſecunda ſecundæ q.27.art.5. quia nulla creatura tenetur Deum diligere quantum diligibilis eſt; ſed ſuper omnia ſaltē habitu, vel virtute.

¶ Et nota etiam, quòd ſi non poteſt eſſe exceſſus, ideo in virtute theologica hoc modo non eſt medium; quia medium eſt inter exceſſum, & defectum, hic autem non eſt exceſſus, igitur. Similiter ſtante virtute theologica, & habita, tunc ex ea non poteſt eſſe defectus, quia diligit Deum, & omnia diligibilia, licet non eodem modo ex parte agentis; ſicut perfecta charitas; quia minima virtus, quæ in appetitu extendit ſe ad omnia, quæ continentur ſub ſuo obiecto, vt patuit ſupra. Defectus igitur non eſt cum virtute theologica, reſpectu obiecti formalis. Deinde cum dicit.

¶ Alia verò regula, vel menſura virtutis theologicæ eſt ex parte noſtra; quia etſi nō poſſumus ferri in Deum quantum debemus, debemus tamen ferri in ipſum credendo, ſperando, & amando, ſecundùm menſuram noſtræ conditionis; vnde per accidens poteſt in virtute theologica conſiderari medium, & extrema ex parte noſtra.

¶ Ponit ſecundum membrum diſtinctionis de ſecunda regula virtutis theologicæ; quia videlicet menſurat theologicam, quo ad materiale obiectum, vel quo ad modum actus. Sicut peccator non debet ſperare beatitudinem manendo in peccatis, & imperfectus non debet ſperare tantum gradum beatitudinis; ſicut perfectus. Vnde eſt iſta concluſio. Per accidens poteſt &c. vt in hne corporis. Probatur, debemus ferri in Deum credendo, ſperando, & amando ſecundùm menſuram noſtræ conditionis; ſed illam contingit tranſcendere, igitur per accidens ex parte noſtra; maior nota ex dictis; quia ex parte noſtra ſumitur regula virtutis theologicæ. Minor patet ex ſolutione tertij; quia poteſt quis ſperare a Deo plus, & minus quoddam, quàm ſua conditio patiatur igit &c.

¶ Nota autem, quòd concluſio dicit per accidens; quia virtuti theologicæ accidit, quòd ſperanti, tale ſperandum ſit proportionatum, & huiuſmodi.

Quomodo theologica ſit media

¶ Pro maiori horum intellectu nota, vt poteſt haberi ex Doc. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſtio. 17. artic. 5. ad ſecundum, & alibi, quòd virtus illa per ſe conſiſtit in medio, quæ per ſe reſpicit aliquod obiectum, & materiam, in quo poteſt eſſe exceſſus, & defectus per comparationem ad regulam. Et ſic virtus moralis cum ſit circa ea quæ regulantur ratione, non autem eſt circa ipſam regulam, ideo conuenit ſibi per ſe (ſcilicet ratione per ſe obiecti): vt ſit in medio. In ipſa enī regula nō eſt mediū, & extrema, ideo non contingit nimis conformari rationi &c. ſed quia virtus theologica habet pro obiecto per ſe formali non materiam aliquam regulatam; ſed ipſam regulam, & cum hoc primā, quam Homo nullo modo poteſt excedere, & ab illa regula etiam non pōt deficere ſtante virtute theologica (licet enim aliquis poſſit non credere Deo, ſed quàm cito, vel vnum articulū diſcrederet, perit fides) iō ex parte obiecti formalis, quod eſt veritas prima, bonitas ſumma, omnipotentia Dei, fides non habet medium. Tamen fides, & ſpes habent obiecta ſecundaria, & materialia, ſcilicet ipſa credita, vel ipſa ſperata, & circa hoc contingit eſſe exceſſum, & defectum, & per conſequens, & medium. Fides enim tenet medium inter errorem Sabellij, & Arrij, quorum vnus ponebat indiſtinctionem perſonæ, & eſſentiæ. Alius autem cum diſtinctione perſonarum, etiam diſtinctionem naturæ. Fides enim catholica tenet medium, vt patet 1.par.q.27.ar 1. & q.31.ar 2. Quare iſto modo fides ſecundùm D. S. in 3 diſtin. 33. habet medium; ſicut virtus intellectualis, inquantum propoſitio vera media eſt inter duas falſas, ſic ſpes pro obiecto formali habet omnipotentiam, & miſericordiam Dei, cui nō pōt nimis inniti; pro obiecto autē materiali principali habet beatitudinem, pro materiali autem minus principali, alia bona ſperata quæcunque, vt cōferunt ad beatitudinem, & ibi poteſt eſſe exceſſus. Poteſt enim aliquis præſumere ſperando beatitudinem ſine meritis, & poteſt ſperare ex cedētia proportionem ſuam. Poteſt & aliquis deſperare de his, quæ ſibi ſunt proportionata; ſpes autem ſperata ſe ſperanda, & quod dixi, quòd non cōtingat deficere in defectu in virtute theologica reſpectu per ſe obiecti, habet D. S. in de virtutibus de ſpe ar.1. ad ſeptimum pulchrè, vbi inter cætera, quæ hic valent, dicit. Virtus theologica hēt pro obiecto ipſam primam regulam non regulatam, & ideo ſufficit qualitercunque cōtingere regulam ad rōnem virtutis, propter qđ ſecundùm comparationem ad proprium, & formale obiectum, virtus theologica in medio non cōſiſtit; ſed ex parte materialis obiecti pōt conſiſtere in medio, & hoc accidit ei; ſicut fides catholica in druſis, peccat, media inter hęreſim Sabelli &c. vide Scotū.

Scotus contra.

¶ Nota quoque Scotum in 3. diſtin. 26. ad ſecundum principale de iſta materia, vbi dicit. Licet dicatur, quòd non eſt medium participans extrema; ſed vniens ea. Poteſt tamen concedi, ꝙ virtus theologica eſt propriè media, non ex parte obiecti, ſed ex parte exceſſus qui poteſt eſſe in actu. Virtus quidem moralis habet exceſſum, & defectum, non tantùm ratione modi actus; ſed etiam ratione obiecti in quod tendit actus, nō ſic theologica; quia obiectum in quod tendit eſt infinitum; ſed in hoc poteſt tendere actu immoderato, aut in maius, aut in minus. Virtus autem moderatur, vt medio modo tendit in illud; & hoc modo poteſt concedi fidem eſſe mediam inter leuitatem qua quis nimis firmiter aſſentit ei quod non eſt credendum, iuxta illud. Qui cito credit leuis eſt corde, & inter pertinaciam qua quis nimis reſiſtit credendis nolens alicui conſentire, niſi per rationem naturalem oſtendatur; ſic etiam nimio amore poteſt quis tendere in aliquod diligibile, & nimis remiſsè, licet non in nimis bonum, nec in nimis verū poſſit aliquis credendo tendere in Deum. Temperantia verò moralis requirit medium vtroque modo; quia poteſt in obiectum excedēs & deficiens, & tendere poteſt actu deficiente, & excedente, & ille ſecundus modus eſt communis virtuti morali, & theologicæ, primus non, hæc ille; vbi patet quomodo theologica ex parte obiecti non eſt in medio, ſicut moralis, & in hoc bene. Sed eſt dubiū, an theologica poſſit nimis parum tendere in obiectum proprium formale, & videtur quòd non, vt patuit circa corpus; ſed verū eſt, quòd aliquis poteſt tendere in materiale obiectum in quod non non debet in fide, vt patuit. Similiter in ſpe poteſt quis tendere in materiale principale, ſ. beatitudinem, eo modo quo non debet, vt patuit; ſed verum eſt, quòd Homo qui deberet habere virtutem theologicā poteſt minus tendere; ſed non per virtutē theologicā.

¶ Et

¶Et confirmatur prima concluſio argum. in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ bonum virtutum intellectualium,& moralium cõſiſtit in medio per conformitatem ad regulam,vel menſuram,quam tranſcendere contingit; quod non eſt in virtutibus theologicis per ſe loquendo,vt dictum eſt.* ——— Ia corpo.

¶Ad maiorem, dico,ꝙ vera eſt. Sed dico, ꝙ hoc eſt ideo, quia regula illarum virtutum non eſt per ſe obiectum virtutum. Sed aliqua materia in qua contingit à regula deficere. Hic autem regula ipſa eſt per ſe formale obiectum virtutum theologicarum, quod non contingit tranſcendere,& à quo per virtutem nõ deficere, quia ſufficit qualitercunque attingere.

¶Ad minorem. Concedo,quia eſt circa ſummum obiectum,& perfectiſſimum,tanquam regulam; ſed eo ipſo non eſt in medio. Vnde negatur conſequentia.

¶Et de hac ſolutione benè loquitur D.S.vbi ſtatim in principio ſolutionis ſeptimi. Ideo (inquit) virtutes morales ſunt in medio, quia ad virtutẽ moralẽ pertinet attingere regulam rationis circa proprium,& per ſe obiectum.ſ.circa paſſiones,& operationes humanas. Omne autem regulatum, inquantum huiuſmodi,habet rationem medij, quia quod à regula diſcedit eſt ſuperfluũ,& diminutum; ſed virtus theologica habet pro obiecto ipſam regulam non regulatam,&c.vt ſtatim allegatum fuit. Vbi patet,quòd neganda eſt conſequentia,quia ibi (.ſ.in alijs)eſt bonum;ſed circa aliquod regulatum à regula, quæ non eſt obiectum virtutum, quam non contingat tranſcendere; ſed hic eſt bonum circa regulam non regulatam, igitur non eſt par ratio.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd virtutes morales, & intellectuales perficiunt intellectum, & appetitũ noſtrum in ordine ad menſuram,& regulam creatam; virtutes autem theologicę in ordine ad menſuram, & regulam increatam, vnde non eſt ſimilis ratio. ———

¶Patet ſolutio ex iam dictis. Ad maiorem,dico,ꝙ medium virtutis moralis accipitur ſecundùm ꝙ appetitus regulatur per rationem circa aliquam materiam, quæ eſt obiectum virtutis, in qua contingit excedere, & deficere, & non eſt talis virtus, ſicut circa obiectum, circa regulam non regulatam.

¶Nota D.S.in ſolutioue ſecundi, ꝙ aliæ virtutes perficiunt.ſ. ad materiam in qua contingit excedere regulam creatam, & nõ reſpiciunt regulam ſicut obiectum. Sed theologicę reſpiciunt regulam increatam,ſicut obiectum à quo habent rationem virtutis.

¶Minorem concedo, ꝙ theologica perficit intellectum,& voluntatem,ſed in ordine ad regulam primam nullo modo regulatam, in qua non eſt exceſſus. Quare negatur conſequentia, quia omne regulatũ habet rationem medij, nõ aũt regula prima,&c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſpes eſt media inter præſumptionem,& deſperationem ex parte noſtra, inquantum.ſ.aliquis præſumere dicitur ex eo, ꝙ ſperat à Deo bonum,quod excedit ſuam conditionem, vel non ſperat, quod ſecundùm ſuam conditionem ſperare poſſet; non autem poteſt eſſe ſuperabundantia ſpei ex parte Dei,cuius bonitas eſt infinita. Similiter etiam fides eſt media inter contrarias hæreſes, non per cõparationem ad obiectum, quod eſt Deus, cui non poteſt aliquis nimis credere; ſed inquantũ ipſa opinio humana eſt media inter contrarias opiniones,vt ex ſup.dictis patet.* — *Ar.1.& 3. ad tertiũ.

¶Dico ad aſſumptum, ꝙ ſpes eſt media inter deſperationem, & præſumptionem. Non in ordine ad obiectum formale principale, & ad regulam ex qua habet rationem virtutis. Sed quo ad nos,& in ordine ad regulam ex parte noſtra,ſecundùm quam regulatur ſpes,quo ad ſperatũ materiale,vt patuit in corpore,quia præſumptio eſt, non quia nimis confidat de Deo, ſed quia ſperat aliquid à Deo,quod ſibi non congruit ſperare,propter indiſpoſitionem ſuam. Similiter deſperat quis,nõ quia non confidat Deũ talia poſſe dare, ſed quia non confidit ſe poſſe accipere propter ſuam indiſpoſitionem, vt patet 2.2.q.20.ar.2.ad ſecundum. De fide etiam dictum eſt,ꝙ eſt media inter duas hæreſes,ex parte obiecti materialis, quod eſt creditum; quod quia verum, ideo poteſt eſſe medium inter exceſſum,& defectum,ſicut virtus intellectualis. Sed non eſt media inter exceſſum,& defectum, quo ad obiectum formale,quod eſt veritas prima,vt patet 2.2.q.1.ar.1. Nullus enim poteſt excedere in credendo Deo,&c.

Quæſtio ſexageſimaquinta.

De connexione virtutum.

DEinde conſiderandum eſt de connexione virtutũ, & circa hoc quæruntur quinq;. Primò,vtrum virtutes morales ſint adinuicem cõnexæ. Secundò,vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Tertiò, vtrũ charitas poſſit eſſe ſine eis. Quartò,vtrum fides, & ſpes poſſint eſſe ſine charitate. Quintò,vtrum charitas poſſit eſſe ſine eis.

¶Patuit ordo præcedenti quæſtione, & tria fiunt in hac quæſtione. Primò agitur de connexione moralium virtutum,art.1. Secundò de connexione earum ad charitatem, ar.2.& 3. Tertiò de connexione virtutum theologicarum adinuicem,art.4. Non quæritur autem hic de connexione moralium cum intellectualibus,vel econtra; quia de hoc ſatis dictum eſt ſup.q.58.ar.4.& 5. quia vt etiam hic patebit,connectuntur tantùm cum vna intellectuali practica (.ſ.prudentia,&c.) De intellectualibus autem ſpeculatiuis ſatis patet ex dictis ſupra. De quibus Scotus in 3.diſ.36. Scotus
De habitibus inquit intellectualibus planum eſt,ꝙ non eſt neceſſaria eorum connexio, niſi fortè ſint habitus ſubordinati, quales ſunt habitus principiorum, & habitus concluſionum. Et in talibus prior poteſt eſſe ſine poſteriori,licet non e conuerſo. Hæc ille,& benè. Et circa præſentem materiam concordat in non connexione intellectualium,& theologicarũ, ſed diſcordat de connexione prudentiæ cum moralibus, licet e contra morales cum prudentia connectat.

Vtrum virtutes morales ſint adinuicem ex neceſſitate connexæ.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ virtutes morales non ſint ex neceſſitate connexæ. Virtutes enim morales quandoque cauſantur ex exercitio actuũ,vt probatur in 2.Ethic.* ſed homo poteſt exercitari in actibus alicuius virtutis ſine hoc, quòd exerciteꝛ in actibus alterius virtutis; ergo vna virtus moralis poteſt haberi ſine altera. Infra,q.73. ar.1.Et 2.2. q.146.ar.4. Et 3. q.15. art.6. co.1. Et 3 diſ.35. artic.1.& 2. Et Veri. q. 5.art 2. Et quolib.12. ar.25.Et 6. Ethic.fin. * Ariſt.c.1. & 2.

¶ 2 Præt.magnificentia,& magnanimitas ſunt quędam virtutes morales;ſed aliquis poteſt habere alias virtutes morales ſine hoc, quòd habeat magnificentiam,& magnanimitatem. Dicit enim Philoſoph.in 4.Ethic.* ꝙ inops non poteſt eſſe magnificus, qui tamen poteſt habere alias quaſdam virtutes, & ꝙ ille, qui paruis eſt dignus, & his ſe dignificat temperatus eſt, magnanimus autem non eſt; ergo virtutes morales nõ ſunt connexæ. *Ariſt.c.2.

¶ 3 Præt. ſicut virtutes morales perficiunt partem appetitiuam animæ, ita virtutes intellectuales perficiũt partem intellectiuam; ſed virtutes intellectuales non ſunt connexæ; poteſt enim aliquis habere vnam ſcientiam ſine hoc, quòd habeat aliam; ergo etiam neq; virtutes morales ſunt connexæ.

¶ 4 Præt. ſi virtutes morales ſint connexæ,hoc nõ eſt niſi quia connectuntur in prudentia; ſed hoc nõ ſufficit ad connexionem virtutum moralium; videtur,n. quòd aliquis poſſit eſſe prudens circa agibilia, quę pertinent ad vnam virtutem ſine hoc ꝙ ſit prudens in his, quæ pertinent ad aliam;ſicut etiam aliquis poteſt habere artẽ circa aliqua factibilia ſine hoc ꝙ habeat artẽ circa alia; prudentia autem eſt recta ratio agibilium; ergo non eſt neceſſarium virtutes morales eſſe connexas.

¶ Sed contra eſt,quod Ambroſius dicit ſuper Lucã.* Connexæ ſibi ſunt concatenateq; virtutes,vt qui vnam habet,plures habere videatur. Aug. etiam dicit in 6.de tri.* ꝙ virtutes quæ ſunt in animo humano nullo modo ſeparantur abinuicem.Et Greg.dicit 13.moralium,* ꝙ vna virtus ſine alijs,aut omnino nulla eſt, aut imperfecta. Et Tullius dicit 2. de Tuſculanis quæſtionibus.* Si vnam virtutem confeſſus es te non habere, nullam neceſſe eſt te habiturum. * Amb. ſuper illud, Beati Paup. ſpin.li.5. * Aug.c.4. * Greg.c.1. *Tul.fol.7. à prin.lib.

¶Hic primò quærit an ſint connexæ morales, ita quòd qui habet vnam, habeat omnes.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ virtus moralis poteſt accipi,vel perfecta,vel imperfecta.Imperfecta quidem moralis virtus,vt temperantia,vel fortitudo, nihil aliud eſt, quàm aliqua inclinatio in nobis exiſtens ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, ſiue talis inclinatio ſit in nobis à natura, ſiue ex aſſuetudine. ———

¶D.S.in

¶D.S.in hoc articuli corpore reſpondet ſecundùm vnam diſtinctionem bimembrem. Et primò iuxta primum membrum,ſecundò quo ad ſecundum membrum, ibi. Perfecta autem virtus,&c. Quo ad primum primò præmittit diſtinctionem ipſam cum declaratione primi membri. Secundò ſubiungit primam concluſionem reſponſiuam,ibi,Et hoc modo,&c. Dicit ergo primò,ꝙ virtus moralis poteſt accipi,vel perfecta, vel imperfecta. Et exponit conſequenter membrum primum , iuxta ſup.dicta in q.58.art.4. ad tertium. Quia imperfecta virtus moralis nihil aliud eſt quàm inclinatio in nobis exiſtens , vndecunq; veniat ad aliquod opus de genere bonorum ; ita.ſ.ꝙ eſt inclinatio in ad quod eſt ſecundùm rationem; ſed non eſt cum ratione perfecta, nec habet perfectionem aliarum virtutum coniunctam. Deinde cum dicit.

¶Et hoc modo accipiendo virtutes morales non ſunt connexæ ; videmus enim aliquem ex naturali complexione, vel ex aliqua conſuetudine eſſe promptum ad opera liberalitatis, qui tamen non eſt promptus ad opera caſtitatis.

¶Subiungit primam concluſionem reſponſiuam . Hoc modo accipiendo virtutes morales non ſunt connexæ. Illam D.S.probat aſſumpto ſenſibili,& experimentali.Videmus aliquem ex naturali complexione, vel ex aliqua conſuetudine eſſe promptũ ad opera liberalitatis, qui tamen non eſt promptus ad opera caſtitatis. Igitur virtutes morales,&c. Tenet conſequentia , quia talis promptitudo eſt imperfecta moralis,vt patuit ex notabili,antecedens relinquitur notum ad ſenſum, &c. De hoc dicit D.S.de virtutibus cardinalibus,non ſunt virtutes, quia virtute nullus malè vtitur; ſed iſtis inclinationibus contingit malè vti,igitur,&c.

¶ Perfecta autem virtus moralis eſt habitus inclinans ad bonum opus benè agendum , & ſic accipiendo virtutes morales , dicendum eſt eas connexas eſſe , vt ferè ab omnibus ponitur.

¶Hic conſequenter D.S.reſpondet iuxta ſecundum membrum. Quod primò declarat adiungens ſecundã concluſionem reſponſiuã. Secundò eam probat rationibus diuerſis , ibi. Cuius ratio duplex,&c. Secũdum ergo membrum prædictæ diſtinctionis eſt, ꝙ virtus moralis perfecta , eſt habitus inclinans ad bonum benè agendum.ſ.ſeruatis omnibus debitis circunſtantijs, prout videlicet oportet,& propter quid . Et vbi attingitur regula humanorũ actuum,videlicet recta ratio,ſecundùm cuius dictamen benè agitur. Concluſio ſecũda iuxta hoc membrum, accipiendo hoc modo virtutes morales , tunc ſunt connexæ (præſertim quæ perficiunt ſecundùm communem ſtatum vitæ humanæ) ita quod tales ſunt cõnexæ actu,& non tantùm in potentia propinqua. D. S. primò probat concluſionem auctoritate , quia ferè iſta concluſio ab omnibus ponitur. Deinde cum dicit.

¶ Cuius ratio duplex aſſignatur,ſecundùm quòd diuerſimodè aliqui virtutes cardinales diſtinguunt . Vt enim dictum eſt,* quidam diſtinguunt eas ſecundùm quaſdam generales conditiones virtutum; vtpotè quòd diſcretio pertineat ad prudentiam , rectitudo ad iuſtitiam , moderantia ad temperantiam , firmitas animi ad fortitudinem , in quacunq; materia iſta conſiderentur, & ſecundùm hoc manifeſtè apparet ratio connexionis; non enim firmitas habet laudem virtutis ſi ſit ſine moderatione,vel rectitudine, aut diſcretione, & eadem ratio eſt de alijs. Et hanc rationem connexionis aſſignat. *Greg. Greg.22.moralium* dicens, quòd virtutes ſi ſint diſiunctæ non poſſunt eſſe perfectę ſecundùm rationem virtutis;quia nec prudentia vera eſt, quæ iuſta,temperans, & fortis non eſt,& idem ſubdit de alijs virtutibus.Et ſimi- *Aug. lem rationem aſſignat Aug.in 6.de trini.*

*q.61.ar.3. & 4.

¶Probat concluſionem ſecundam duplici medio. Notando,ꝙ contingit dupliciter loqui de moralibus cardinalibus, & vtroque modo vult concluſionem habere veritatem; poſſunt enim accipi virtutes morales cardinales pro generalibus conditionibus repertis in omni materia virtutis.Et poſſunt accipi pro diſtinctis habitibus ſecundùm diuerſas materias,vt patuit ſup.q.61.ar.3.ad quartum. Corroborat ergo concluſionem primò de moralibus primo modo acceptis , ſecundò de eiſdem acceptis alio modo,ibi. Alij verò diſtinguunt,&c. Suppoſito ergo , ꝙ prudentia importat diſcretionem in quacunque materia obſeruatam , & participatam ab appetitu. Et iuſtitia rectitudinem vbicunq; ſeruatam,&c. Probatur igitur concluſio de moralibus ſic acceptis ; Firmitas, quæ iſto modo dicitur fortitudo,non habet laudem virtutis,ſi ſit ſine moderatione,vel rectitudine, aut diſcretione , & ſimiliter de alijs,ita ꝙ moderatio non habet laudem virtutis ſine rectitudine, ergo virtutes morales iſto modo acceptæ ſunt connexæ . Tenet conſequentia , quia ſi vna ſine alia non habet laudem , & rationem virtutis,benè ſequitur,ꝙ vna non poteſt ſine alia eſſe, & per conſequens connexæ , antecedens patet . Et probatur auctoritate Greg. qui innuit hanc rationem ; & ponit hoc antecedens ſimiliter B.Auguſt. Conſequenter cum dicit.

¶ Alij verò diſtinguunt prædictas virtutes ſecundùm materias , & ſecundùm hoc aſſignatur ratio connexionis ab Ariſt.6.Ethic.* quia ſicut ſup. dictum eſt,* nulla virtus moralis poteſt ſine prudentia haberi , eo ꝙ proprium virtutis moralis eſt facere electionem rectã , cum ſit habitus electiuus. Ad rectam autem electionem non ſolùm ſufficit inclinatio in debitum finem,quod eſt directè per habitum virtutis moralis ; ſed etiam quòd aliquis directè eligat ea , quæ ſunt ad finem , quod fit per prudentiam,quæ eſt conſiliatiua, & iudicatiua , & præceptiua eorum,quæ ſunt ad finem.

*Arist.c.vl. to.1. *q.58.ar.4

¶Oſtendit ſecundò concluſionem de moralibus cardinalibus acceptis ſecũdùm ſpeciales materias,& pro habitibus diſtinctis, vt ſup.declaratum fuit. Et arguitur poſt Philoſoph.6.Ethicorum. Nulla virtus moralis poteſt ſine prudentia haberi,nec prudentia poteſt haberi,niſi habeantur virtutes morales, ergo morales virtutes ſunt connexæ:conſequentia clara , quia prudentia requirit omnes morales communiter concurrentes,& è contra,&c.Antecedens ponit, & probat primò quo ad primam partem , ſecundò quo ad ſecundam,ibi. Similiter etiam prudentia,&c.Arguitur ſic pro prima parte antecedentis, Virtutis moralis proprium eſt facere electionem rectam ; ſed ad rectam electionem non ſufficit inclinatio in debitum finem, quod fit directè per virtutem moralẽ, ſed etiam ꝙ aliquis diſcretè eligat ea,quæ ſunt ad finem,quod fit per prudentiam,quæ eſt iudicatiua & præceptiua eorũ , quæ ſunt ad finem. Maior patet, quia virtus moralis eſt habitus electiuus, ideſt faciens electionem rectam,ſaltem conſequenter præuio iudicio prudentiæ. Electio enim eſt appetitus elicitiuę,directiuę rationis. Et patet illa ratio ſup.q.58.ar.4. Tunc ibi.

¶Similiter etiam prudentia non poteſt haberi,niſi habeantur virtutes morales , cum prudentia ſit recta ratio agibilium , quæ ſicut ex principijs,procedit ex finibus agibilium ad quos aliquis rectè ſe habet per virtutes morales,vnde ſicut ſcientia ſpeculatiua non poteſt haberi ſine intellectu principiorum, ita nec prudentia ſine virtutibus moralibus , ex quo manifeſtè ſequitur virtutes morales eſſe connexas.

¶Subnectit ſecundam partem antecedentis , quæ probatur ſic. Prudentia eſt ratio recta agibilium , ſed talis ratio procedit ſicut ex principijs, ex finibus ad quos aliquis ſe habet benè per virtutes morales, ergo ſicut ſcientia ſpeculatiua non poteſt haberi ſine intellectu principiorũ, ſic nec prudentia ſine virtutibus moralib.

¶Et hæc nota contra Burleum,& Scotum,quia omnes morales ſimul habent ſe,vt principium totale ad prudentiam veram,quare deficiente vna moralium,deficit principium prudentiæ,& per conſequens prudentia ipſa,vt enim patebit ad quartum. Si ſit defectus cuiuſcunque principij,non poteſt dici recta ratio,etiam in ſpeculatiuis in eadem ſcientia, ſic deficiente quacunque virtute non erit prudentia. Vide ipſum in 6.Ethicor. in fine, vbi videtur huic articulo contrariari , quia vult , ꝙ poſſibile eſt habere vnam virtutem perfectiſſimam cum perfectione intrinſeca,quæ acquiritur per proprias operationes,abſq; alijs virtutibus,&c. Et vult ꝙ cõtingit habere prudẽtiam circa materiam vnius virtutis abiq; hoc,ꝙ habeatur prudentia in materia alterius virtutis; quia ſicut ſunt diuerſæ ſcientiæ reſpectu diuerſarum concluſionum,ita ſunt diuerſæ prudentiæ circa diuerſas materias,&c. Sed nullitatẽ iſtorum dictorum oſtendent ſolutiones Doc. Sanc. Nam Burleus ſicut & Scotus nimis vilificat prudentiam veram , quia iuxta D.S. in de Virtutibus , q. 6. ad prudentiam pertinet rectè iudicare de ſingulis agibilibus,prout hic,& nunc aguntur;Vide de iſtis in Capreolo,in 3.diſt.36.per totum;quia rectum dictamen,& bona voluntas non ſtant cum paſſionato,& ſi ſtaret,non tamen diu. Ideo per peruerſas electiones impeditur ratio recta,nec generatur habitus prudentiæ ſine habitu virtutis moralis. Nam prudentia generatur ex frequenter benè præcipere . Ad rectum præceptũ autem ſequitur recta voluntas,& benè agere, igitur non generatur prudentia, niſi & morales generentur. Et deficit Burleus,quia nõ aduertit,ꝙ principia,& concluſiones in moralibus conuertuntur. Non eſt quidem neceſſe,ꝙ qui habet vnam cõcluſionem, habeat aliam;ſed tamen qui habet concluſionem habet principia.

*Greg.c.1.

*Aug.c.4.

Scotus.

Capreolus.

¶Nota Scotus in 3.diſt.36.art.1.& 2. hic habitis veritatibus Peripateticis aduerſatur . Sed nimis vilificat prudentiam, ad quam putat ſufficere rectitudinẽ dictaminis ſterilis, & indicatiui. Cum tamen præcipere, & exequi efficaciter, & in particulari iudicata ſint potiſſimus actus prudentiæ . Quod vtique ad ſenſum clarer, non ſit vt in pluribus,niſi per bonam diſpoſitionem appetitus,& per

Scotus.

per remotionem impedimentorum, quæ ſunt ex paſſionibus, & malis affectionibus; falſum quoque ſupponit in iſta materia, ꝙ ad rectum iudicium, quod eſt præceptum, non ſequitur bona electio. Item poteſt eſſe mala electio propter falſam æſtimationem particularis finis, quæ falſa æſtimatio ſequitur paſſiones, ideo qa prudentiæ eſt æſtimare benè de fine particulari, oportet appetitum eſſe ſanum. Præterea, dato, ꝙ prudentiæ ſit aliquo modo præſtituere finem virtuti morali in particulari, hæc tamen poſitio eſt in ordine ad imperium, & executionem, quæ requirit bonam diſpoſitionem appetitus. Quare prudentia non generatur ex vno actu, vt ipſe ſupponit etiam; ſed per frequens præceptum, & executionem ad quam ſequitur actus appetitus bonus, & tale frequens præceptum requirit bonum affectum in fine vniuerſali, & particulari virtutis. Quare ſicut D.S. habuit, q.58.ar.5. ad primum. Prudentia præſupponit virtutem moralem circa finem, & præcedit circa media. Et ſi aliquo modo dirigat in præſtituendo finem, hoc eſt ſecundùm actus minus principales. ſ. cõſiliam, & iudicium, ſed ſecundùm actum ſuum proprium, qui eſt præceptum, neceſſariò requirit rectum affectum actualem, vel appetitum. Quare & habitus prudentiæ per multos actus reiteratos generatus non poterit generari, niſi & habitualis rectitudo generetur in appetitu, quæ eſt virtus moralis.

Suppoſita ſecundò falſa. ¶Potes igitur facilè euacuare omnia argumenta Scoti in hac materia, quia ſupponunt prudentiam generari per vnum rectum iudicium. Supponunt etiam ꝙ ſufficiat iudicium debile, & iudicium; præſupponant quoque ꝙ poſſit rectè iudicari, rectitudine ſufficiente ad prudentiam cum prauitate appetitus, & ſine recta electione ſequente; & præſupponunt, ꝙ prudentia præſtituat finem particularem virtutibus, & ad illam præſtitutionem, vt prudentiæ cõperit, non prærequiratur bonus appetitus, ex quo generatur virtus moralis. Quæ omnia eſſe falſa, & antiquę, & ſolidæ veritati ſanctorum, & Arift. contraria, oſtendit Capreo. diſtin. 36. tertij, clariſſimè, Ipſum videas.

Capreolus

¶Et confirmatur concluſio auctoritatibus poſitis in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtutum moralium, quædam perficiunt hominem ſecundùm communem ſtatum. ſ. quantum ad ea, quæ communiter in omni vita hominum occurrunt agenda; vnde oportet quòd homo ſimul exercitetur circa materias omnium virtutum moralium; & liquidem circa omnes exercitetur benè operando, acquiret habitus omnium virtutum moralium; ſi autem exercitetur benè operando circa vnam materiam, non autem circa aliam, puta benè ſe habendo circa iras, non autem circa concupiſcentias; acquiret quidem habitum aliquem ad refrenandum iras, qui tamen non habebit rationem virtutis propter defectum prudentiæ, quæ circa concupiſcentias corrumpitur; ſicut etiam naturales inclinationes non habent perfectam rationem virtutis ſi prudentia deſit. Quædam verò virtutes morales ſunt, quæ perficiunt hominem ſecundùm aliquem eminentem ſtatum, ſicut magnificentia, & magnanimitas. Et quia exercitium circa materias harum virtutum non occurrit vnicuique communiter, poteſt aliquis habere virtutes morales ſine hoc ꝙ habitibus harum virtutum habeat actu, loquendo de virtutibus acquiſitis; ſed tamen acquiſitis alijs virtutibus habet iſtas virtutes in potentia propinqua; cum enim aliquis per exercitium adeptus eſt liberalitatem, circa mediocres donationes, & ſumptus, ſi ſuperueniat ei abundantia pecuniarum, modico exercitio acquiret magnificentiæ habitum; ſicut Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam alicuius concluſionis, quam nunquam conſideravit; illud autem habere dicimur, quod in promptu eſt, vt habeamus, ſecundùm illud Philoſophi ſecundo Phyſic.* Quod parum deeſt quaſi nihil deeſſe videtur. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum.

* Arift. text. 19.

¶Ad tertium, poſſet dici, ꝙ virtutes generantur ex exercitio actuum etiam interiorum, non ſolùm exteriorum. Ideo ſecundùm illum modum oſtendi poſſet, generari virtus etiam vbi deficeret exterior materia, cum tamen adeſſet bona voluntas. Sed qa hoc argumentum poſſet arguere, ꝙ etiam ſine exercitio in actibus interioribus, &c. Ideo dicitur ad minorem, negatur minor de virtutibus, quæ perficiunt hominem ſecundùm communẽ ſtatum. Et ſic ſolùm, quæ exerceantur tali exercitio, quod poſſet generare virtutem. Dico enim ꝙ ſi exerceatur in aliqua materia, & omnia alia in communiter concurrentibus, poteſt quidem generari habitus; ſed alijs abſentibus non habet rationem virtutis propter defectum completiui rationis virtutis. ſ. prudentiæ. Et ſecundò propter condependentiam benè ſe habendi in vna materia ad aliam materiam. Intemperans enim diligens mulierẽ pulchram non faciet iuſtitiam modo virtuoſo. (iuſtè. Secundò dico ad minorem, ꝙ vera eſt in his actibus virtutum quem non perficiunt ſecundùm communem ſtatum. Illę enim ſecundùm D.S. hic non ſunt cum alijs actu, ſed tamen potentia propinqua, vt oſtendetur argumento ſequentis; Qui enim eſt liberalis, ſtatim poteſt eſſe magnificus, accedente materia. Et D.S. in de Virtutibus loquitur quaſi ſub dubio, & poſſet dici, ꝙ non connectuntur ſecundùm actum, tamen ſecundùm habitum, præſertim ſi virtus poteſt acquiri ex actibus interioribus tantùm; poteſt enim eſſe diſpoſitus homo, qui habet paruas pecunias, ꝙ ſi adeſſet materia veller facere magnificè, &c. Negatur autem conſequentia de cõmuniter occurrentibus, vt virtutes circa paſſiones, & actiones in quibus homines communiter verſantur.

¶Ad ſecundum argumentum patet ex iam dictis, & dicitur formaliter ad maiorem, ꝙ magnificẽtia, & magnanimitas ſunt quidem virtutes morales, non tamen perficiunt, ſecundùm communem ſtatum, & ad ea, quæ communiter omnibus conueniunt. Ad minorem dicitur, ꝙ aliquis poteſt habere alias virtutes, non habendo illas, verum in actu, tamen in potentia, & diſpoſitione propinqua; ergo non omnes ſunt connexæ. Verum, omnes ſimpliciter, tamen omnes in quarum materia homo communiter ſe exercet; in talibus enim ſi quis exerceret ſe in vna materia, & nõ alia, tunc id quod acquireretur per exercitationem, & ſi eſſet habitus, non tamen virtus, quia ſi in vna benè ſe habet, & in alia malè, ibi non poteſt eſſe prudentia, ſecundùm quam quis vniuerſaliter ſe benè habet, &c.

¶ Nota tamen, ꝙ ſi quis diceret habitum virtutis acquiri per actus interiores, poſſet dicere, ꝙ magnificentia adeſſet etiam pauperi cui non ſupperit materia. Et huic videtur ſauere quoddam verbum D.S. 2.2.q.152.ar.3.ad ſecundum. vbi dicit, connexio virtutum accipitur ſecundùm illud, quod eſt formale in virtutibus, ideſt ſecundùm charitatem, vel prudentiam; non autem ſecundùm id, quod eſt materiale in virtutibus, nihil enim prohibet alicui virtuoſo ſuppetere materiam vnius virtutis, non autem materiam alterius, ſicut pauper habet materiam temperantiæ, non autem materiã magnificentiæ. Et hoc modo alicui habenti alias virtutes deeſt materia virginitatis (i. prædicta integritas carnis) tamen poteſt id qđ eſt formale in virginitate habere, vt. ſ. ſit in præparatione mentis prædictæ integritatis conſeruandæ propoſitũ, ſi hoc ſibi competeret; ſicut pauper poteſt in præparatione animi habere propoſitum magnificos ſumptus faciendi ſi ſibi competeret. Et ſimiliter ille, qui eſt in proſperitate, habet in præparatione animi propoſitum aduerſa æquanimiter tolerandi, & ſine hac præparatione animi non poteſt aliquis eſſe virtuoſus. Hæc D.S. in forma, vbi videtur poſſe haberi, ꝙ pauper habeat, quod eſt formale magnificentiæ, & facit hominem virtuoſum. Sed poſſet dici iuxta iam dicta, ꝙ illud propoſitũ eſt quidem principale principium magnificentiæ, ſed niſi quis ſe exerceat in actibus exterioribus non habet habitum in ſe, ſed ſolùm in potentia propinqua; iuxta enim ſup. dicta, q.20.ar.4. quidam actus, qui ſunt penoſi, nati ſunt voluntatem remittere dum exerceantur. Et ideo poteſt quis quidem proponere ſe velle facere, quod requiritur ad virtuoſum; ſed niſi ſe exercitauerit faciendo talia opera, nõ habet habitum virtutis in ſe. De iſta materia habet D.S. in quarto ſententiarum, diſt. 15. q. 1. ar. 1. q. 3. ad tertium. Principale in virtute poteſt accipi dupliciter. Vno modo principale in ipſa, inquantũ eſt virtus. Et ſic ea, quæ ad rationem pertinent, vel ei magis propinqua ſunt, principaliora ſunt in virtute, & ſic electio, & interiores actus in virtute (inquantum eſt virtus) principaliores ſunt. Alio modo poteſt accipi principale in virtute, inquantum eſt talis virtus. Et ſic principalius in ipſa eſt ex quo determinationem recipit. Actus autem interiores in aliquibus virtutibus determinantur per exteriores, quia electio, quæ eſt communis omnibus virtutibus, ex hoc, ꝙ eſt electio talis actus efficitur propriè huius virtutis, & ſic actus exteriores in aliquibus virtutibus ſunt principaliores, & ita eſt in ſatisfactione. Hæc ille. Ex quibus videtur, ꝙ in certis virtutibus (quæ. ſ. verſantur circa actus exteriores) oporteat ipſos actus exercere, & non ſolùm habere in voto, alias non eſſet electio efficax talis virtutis; ſed eſſet velleitas quædam conditionata. Quare videtur habere ex iſtis, ꝙ virtus talis non poſſit haberi, niſi per exercitium exteriorum actuum. Simile habet D.S. tertio ſententiarum, diſtin. 9. q. 1. ar. 1. q. 1. ad ſecundum. vbi dicit, Quamuis virtus habeat, ꝙ ſit virtus ex actu interiori (. ſ. electione) tamen ꝙ ſit determinata virtus, habet ex actu exteriori, quia noſtra electio determinatur per actum exteriorem, qui elicitur, ſecundùm quem virtus attingit proprium obiectum (vel materiã) ex quo ſpecificatur actus, vel habitus. Et ideo virtutes quædam habent actus exteriores, non ſolùm interiores, ſicut patet de fortitudine, & iuſtitia. Hæc ille. Et clarius quam in prioribus, nam dicit ex exteriori (. ſ. actu) qui elicitur. Patet ergo quid ſit tenuendum iuxta mentem Doc. Sanc.

¶Ad

¶Ad tertium dicendum, quòd virtutes intellectuales ſunt circa diuerſas materias adinuicem non ordinatas, ſicut patet in diuerſis ſcientijs, & artibus; & ideo non inuenitur in eis connexio, quæ inuenitur in virtutibus moralibus exiſtentibus circa paſſiones, & operationes, quæ manifeſtè habent adinuicem ordinem; nam omnes paſſiones à quibuſdam primis procedentes, ſcilicet amore, & odio, ad quaſdam alias terminantur, ſcilicet delectationem, & triſtitiam; & ſimiliter omnes operationes, quæ ſunt virtutis moralis in materia, habent ordinem adinuicem, & etiam ad paſſiones; & ideo tota materia moralium virtutum ſub vna ratione prudentiæ cadit; habent tamen omnia intelligibilia ordinem ad prima principia; & ſecundùm hoc omnes virtutes intellectuales dependent ab intellectu principiorum, ſicut prudentia à virtutibus moralibus, vt dictum eſt;* principia autem vniuerſalia quorum eſt intellectus principiorum non dependent à concluſionibus de quibus ſunt reliquæ intellectuales virtutes, ſicut morales dependent à prudentia, eo ꝙ appetitus mouet quodammodo rationem, & ratio appetitum, vt ſup. dictum eſt.*

*In corpo:

* q.9 art.1. q.58 art.5. ad 1 & art.4. & in cor.

¶Ad maiorem, eſt quidem ſimile in hoc, ſed ſunt multæ differentiæ ex altera parte; tum quia in virtutibus intellectualibus nõ ſe habent conuertibiliter principia, & concluſiones: ſed in moribus neceſſe eſt, ꝙ quicunq; habet prima principia (ſ. morales virtutes) habeat & concluſionem. Prudentiam, & è contra. Tum quia intellectuales nõ connectuntur in materia, ſicut morales, quia ſunt circa diuerſa genera non ordinata adinuicem; tum quia intellectuales virtutes ordinantur ad particularem finem, ſed morales ordinantur ad vltimum finem, id quem homo non ordinatur, niſi in omnibus ſe bonè habeat.

¶Ad maiorem, vera eſt, vt D.S. in principio ſolutionis declarat. Sed conſequentia negatur, quia non eſt par ratio, vt patuit, quia omnes morales dependent à ſe inuicem quo ad materiam; conſtat enim ꝙ omnes, quæ ſunt circa paſſiones connectuntur in principio, & ſine omnium paſſionum, quia omnes oriuntur ex amore, & odio, & terminantur ad triſtitiam, vel delectationem; quare ſi quis in amore delectationis ſe malè habet, & in paſſionibus concupiſcibilis nimis diligendo eutem ſuam, malè ſe habebit in paſſionibus irascibilis, circa timorem, vt poteſt deprehendi ex ſup. dictis, q.61. ar.4. ad primum. Similiter, & operationes ad alterum, & ad paſſiones; & ex defectu circa paſſiones ſequitur defectus circa operationes. Si quis enim per temperantiã non moderatur concupiſcentias, ipſe ſequendo concupiſcentias faciet alicui iniuriam, & violabit iuſtitiam.

¶Et ſecundò dicitur ad minorem (vt tangatur totum, quod eſt in ſolutione D.S.) Vera, virtutes intellectuales non ſunt connexæ in principijs propijs, & propinquis; tamen in principijs primis à quibus omnes dependent; & tunc dico, ꝙ ſicut à primis principijs omnes dependent, ita prudentia dependet à moralibus, & è contra morales à prudentia, ꝙ non eſt in ſcientijs vbi concluſiones dependent à principijs, & non è contra; quare negatur conſequentia, quia hic principia, & concluſiones ſe habent conuertibiliter non in ſcientijs, &c.

¶Et nota verbum D.S. & ideo tota materia moralium virtutum ſub vna ratione prudentiæ cadit: prudentia reſpicit totam materiam moralem collectam ex paſſionibus, & operationibus, ſicut adæquatum obiectum ratione connexionis materiæ. Quare ruit fundamentum Burlei, ꝙ quis poſſit prudens eſſe circa vnam materiam, & non circa aliam. Et ruit quoq; quod ponit Burleus (ſ. diſtinctas prudentias, & multas circa materiam moralem; patet nullitas hic, quia tota materia eſt vnum obiectum, & per conſequens vnus habitus, &c. Dico enim ꝙ ſicut vna inclinatio ad id quod eſt de genere bonorum, non aliſtente perfecta ratione, nõ eſt virtus (immo res periculoſa) ita recta æſtimatio in vna materia virtutis moralis, & nõ in alia, non interemit dici prudentia; ſed ad modum dicendi Ariſt. 6 Ethicor. Dimothica, vel induſtria, vel naturalis, vel acquiſita. Sicut enim (vt habetur ad quartum) ſi ſit defectus cuiuſcunque principij in intellectualibus, ratio non poteſt eſſe perfecta in illa arte, vel ſcientia, puta Geometria; nam error vnius principij inducit errorem in totam ſcientiam, ita defectus prudentiæ circa vnam materiam, quę ſe habet, vt pars totalis materiæ, & obiecti prudentiæ, deſtruit prudentiam circa alia, &c.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ea, quæ inclinant virtutes morales ſe habent ad prudentiam, ſicut principia; non autem factibilia ſe habent ad artem, ſicut principia; ſed ſolùm ſicut materia. Manifeſtum eſt autem, quòd & ſi ratio poſſit eſſe recta in vna parte materiæ, & non in alia, nullo tamen modo poteſt dici ratio recta ſi ſit defectus cuiuſcunque principij, ſicut ſi quis erraret circa hoc principium. Omne totum eſt maius ſua parte, non poſſet habere ſcientiam Geometricam, quia oporteret multum recedere à veritate in ſequentibus. Et præterea agibilia ſunt ordinata adinuicem, non autem factibilia, vt dictum eſt,* & ideo defectus prudentiæ circa vnam partem agibilium induceret in defectum etiam circa alia agibilia, quod in factibilibus non contingit.—

*Ad 1 arg. precedens.

¶Ad maiorem, dico, ꝙ ſic, & è contra etiam, quia prudentia omnes requirit illas, quæ perficiunt ſecundùm communem ſtatum actu, & alias in propoſito, & potentia propinqua.

¶Minor negatur, ꝙ hoc non ſufficiat, & negatur illud videtur, & negatur ſimilitudo adducta de arte. Dico enim, ꝙ eſt duplex differentia. Primò, quia moralia ſe habent ad prudentiam, ſicut principia à quibus dependet; ſed artificialia ſe habent ad artem ſolùm, ſicut materia; modo ratio poteſt eſſe perfecta circa vnam materiam vnius generis non exiſtens perfecta circa materiam omnino diſparatam, & dependentem ex principijs omnino diſparatis; & ſic poteſt eſſe vna ars ſine alia. Sed non contingit, ꝙ in eadem arte, & eadem materia quis malè ſe habeat in vno principio, & in alijs connexis ſe benè habeat, vt D.S. exemplificat in Geometria, & poteſt eſſe exemplum in arte ſcriniatoria, ſi quis cum circino non ſit perfectus in omnibus penè deficiet. Ita prudentia, quia reſpicit omnes morales, quaſi principia in vna arte, ideo non contingit malè ſe habere in vna materia, & in alijs vt in plurimũ benè, quod requiritur ad prudentiam, quare illud videtur eſt falſum. Secunda differentia, quia artificialia factibilia ſunt diſparata non habentia ordinem adinuicem; non enim factor dependet in materia à fabro, & ſic de alijs; ſed agibilia dependent, & habent ordinem in materia, & defectus vnius inducit defectũ alterius, vt patuit iam ad tertium. Ideo negatur conſequentia, & minor eſt falſa, & probato eius, &c.

Vtrum virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate.

F

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Dicitur enim in libro ſententiarum Proſperi, quod omnis virtus præter charitatem poteſt eſſe communis bonis, & malis; ſed charitas non poteſt eſſe niſi in bonis, vt dicitur ibidem; ergo aliæ virtutes poſſunt haberi ſine charitate.

Infra, q.71. ar.4. ad 2. & q.24. ar.12. & q.114. ar.6. & q.100. ar.12. ad 2. Et Verit. q.14. ar.6. & Ver. q.24. ar.3. ad 1. Et quodl. 12. ar.21. ad 2.

¶ 2 Præt. virtutes morales poſſunt acquiri ex actibus humanis, vt dicitur in ſecundo Ethicor.* ſed charitas non habetur niſi ex infuſione, ſecundùm illud Ro.5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis; ergo aliæ virtutes poſſunt haberi ſine charitate.

*Ariſtot. c.2.

Rom.5.

¶ 3 Præt. virtutes morales connectuntur adinuicem, inquantum dependent à prudentia; ſed charitas non dependet à prudentia, immo prudentiam excedit, ſecundùm illud Ephe.3. Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti; ergo virtutes morales non connectuntur charitati, ſed ſine ea eſſe poſſunt.

Ephe.3.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur pri.Io.3. Qui non diligit manet in morte; ſed per virtutes perficitur vita ſpiritualis; ipſę enim ſunt quibus rectè viuitur, vt Auguſt. dicit in ſecundo de libe. arbi.* ergo non poſſunt eſſe ſine directione charitatis.

1 Ioan.3.

*Aug.c.18. & 19.

¶Hic conſequenter ſecundò quærit de connexione moralium virtutum cum charitate. Et primò inquirit an virtutes morales poſſint eſſe ſine charitate. Secundò è conuerſo, an charitas poſſit eſſe ſine moralibus artic. ſequenti.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* virtutes morales, prout ſunt operatiuæ boni in ordine ad finem, qui non excedit facultatem naturalem hominis, poſſunt per opera humana acquiri; & ſic acquiſitæ ſine charitate eſſe poſſunt, ſicut fuerunt in multis Gentilibus.

*q.63.ar.3. & 4.

¶D.S. abſoluit qua ſitum reſpondendo diſtinctè. Vnde ponit duas concluſiones reſponſiuas, ſecundùm quandam diſtinctionem ſupra habitam bimembrem. Secundam ponit ibi. Secundum autem, &c. Reſumit ergo virtualiter diſtinctionem habitam ſup. q.63. artic.2. & 3. q. ſunt duplices virtutes morales. Quædam operatiuæ boni, in ordine ad finem proportionatum rationi humanæ

manæ conſtitutæ in puris naturalibus. Cõcluſio prima huic membro correſpondens, tales virtutes poſſunt eſſe ſine charitate. Probatur, tales virtutes poſſunt per opera humana acquiri, ergo poſſunt eſſe ſine charitate. Antecedens patuit vbi iam, & etiam probatur hic, quia non excedunt facultatem naturalem hominis. Tenet conſequentia, quia charitas ſolùm eſt in nobis per infuſionem, vt patet. Et excedit omnem facultatem hominis, ergo per opera humana non poteſt acquiri. Nec per conſequens connectitur cum acquiſibilibus per opera humana. Et confirmatur hæc ratio, quia tales virtutes fuerunt in multis Gentilibus, quorum plures non habuerunt charitatem, ergo nõ neceſſariò connectuntur.

¶Secundum autem ꝙ ſunt operatiuę boni in ordine ad vltimum finem ſupernaturalem, ſic perfectè, & verè habent rationem virtutis, & non poſſunt humanis actibus acquiri, ſed infunduntur à Deo; & huiuſmodi virtutes morales ſine charitate eſſe non poſſunt.

¶Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam. Et primò ponit ipſam concluſionem cum ſecundo membro prædictæ diſtinctionis. Secundò cã probat, ibi. Dictum eſt enim ſup. &c. Tertiò infert quoddam corollarium ex dictis, ibi. Patet igitur ex dictis, &c. Secundum ergo membrum diſtinctionis eſt, ꝙ aliæ ſunt morales virtutes operatiuæ boni ad finem ſupernaturalem vltimum, & perfectæ ſunt morales virtutes, quæ ſup. dictæ ſunt morales infuſæ. Tunc ibi.

*Arist. hujus q. & q. 58. art. 4.

¶ Dictum eſt enim ſupra,* ꝙ aliæ virtutes morales non poſſunt eſſe ſine prudentia; prudentia autem non poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, inquantum virtutes morales faciunt ſe habere benè ad quoſdam fines, ex quibus procedit ratio prudentiæ. Ad rectam autem rationem prudentiæ multò magis requiritur, ꝙ homo benè ſe habeat circa vltimum finem, quod fit per charitatem, quàm circa alios fines, quod fit per virtutes morales; ſicut ratio recta in ſpeculatiuis maximè indiget primo principio indemonſtrabili, quod eſt contradictoria non ſimul eſſe vera; vnde manifeſtum fit, quòd nec prudentia infuſa poteſt eſſe ſine charitate, nec aliæ virtutes morales conſequenter, quæ ſine prudentia eſſe non poſſunt.

¶Probat concluſionem ſecundam, & arguitur ſic, poſt D.S. Prudentia infuſa non poteſt eſſe ſine charitate, ergo nec aliæ morales conſequenter (.infuſę, & per conſequens omnes ſunt cum charitate connexæ. Tenet conſequentia, quia aliæ morales infuſæ (.i. quæ perficiunt appetitum) non poſſunt eſſe ſine prudentia, ergo de vltimo ad primum, ſi aliæ morales non poſſunt eſſe ſine prudentia, & prudentia non ſine charitate, ſequitur, ꝙ nulla infuſa poteſt eſſe ſine charitate. Illud antecedens D S. relinquit notum à ſimili de moralibus acquiſitis, quia tales non poſſunt eſſe ſine prudentia acquiſita, ergo nec illæ ſine infuſa.

¶Antecedens principale (.i. prudentia infuſa non poteſt eſſe ſine charitate) Probatur, prudentia (.infuſa) non poteſt eſſe ſine moralibus (.infuſis) ergo multò minus ſine charitate. Antecedens relinquitur notum à ſimili de prudentia acquiſita, vt patuit art 1. Conſequentia probatur in litera, prudentia non poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, inquantum virtutes morales faciunt ſe habere benè ad quoſdam fines (.i. propinquos, & propinquos) virtutum, vt temperantia facit inclinationem in delectationes modo conuenienti circa charitatem Dei, vt patuit q. 63. artic. 4. ex quibus procedit ratio prudentiæ. Sed ad rectam rationem, quæ eſt prudentia infuſa, multò magis requiritur, ꝙ homo ſe benè habeat circa vltimum finem, quod fit per charitatem, quàm circa alios fines, quod fit per virtutem moralem; igitur conſequentia bona, ꝙ ſi præſupponat inclinationem ad finem virtutis propinquum, multò magis in vltimum, quod fit per charitatem. Minor iſta declaratur exemplariter, recta ratio in ſpeculatiuis maximè indiget primo principio indemonſtrabili, quod eſt contradictoria non ſimul eſſe vera, igitur & recta ratio practica (.i. prudentia) multò magis præſupponit benè ſe habere circa ſummũ finẽ, &c.

¶Nota, ꝙ hæc conſequentia (.i. prudentia requirit benè ſe habere ad finem virtutis moralis, ergo ad vltimum finem) tenet gratia materiæ, ſuppoſito, ꝙ talis virtus moralis infuſa ſubordinatur vltimo fini, & ab ipſo dependet, vt poteſt patere ex dictis, q. 63. quia morales habent fines propinquos dependentes (ſicut ex principio) ex virtute theologica, charitate (hoc inquam relinquo ex ar. 3 vbi tam, vbi dicebatur, ꝙ theologicę habẽt ſe ad infuſas morales, ſicut ratio naturalis ad acquiſitas) benè ſequitur, ꝙ ſi prudentia illas præſuppouit, videlicet morales, & illam præſupponit, videlicet charitatem; quia in eſſentialiter ordinatis dependens à ſecundo, vel ipſum præ requirens, prærequirit & primum, vt patet per philoſophiam, quare conſequentia D.S. benè valet attentis attendendis, &c. Quare inſtantia nihil valeret, ſi quis argueret, prudentia acquiſita requirit benè ſe habere ad fines virtutum moralium propinquos, igitur & requirit benè ſe habere ad finem vltimum modo ſupernaturali, vt fit per charitatem; licet enim requiratur appetitum vltimi boni, ſecundùm communem rationem; non tamen modo ſupernaturali, vt fit per charitatem. Non valet vt patuit, quia tales fines proprij harum moralium non eſſentialiter dependent ab vltimo fine, vt eſt obiectum charitatis, vt eſt in propoſito; poteſt enim Gentilis modo naturali ſe benè habere ad finem temperantiæ abſq; charitate Dei, ſed non ad finem temperantiæ infuſæ, quæ ſe habet modo proportionato beatitudini deideratæ, & Deo ſummè charo. Vide ar. 4. ad primum.

¶Nota ſecundò, quod D.S dicit, ꝙ contradictoria non eſſe ſimul vera, eſt primum principium indemonſtrabile, hoc enim aliqui negauerunt. Sed breuitatis cauſa vide 4. Metaphyſi. q. 31. in Soncinate. Deinde ibi.

¶Patet igitur ex dictis, ꝙ ſolę virtutes infuſę ſunt perfectæ, & ſimpliciter dicendæ virtutes, quia benè ordinant hominem ad finem vltimum ſimpliciter; aliæ verò virtutes (.i. acquiſitæ) ſunt ſecundùm quid virtutes, non autem ſimpliciter; ordinant enim hominem benè reſpectu finis vltimi in aliquo genere, non autem reſpectu finis vltimi ſimpliciter.

¶Ex dictis infert corollariũ tale, ſolę virtutes infuſę ſunt perfectæ, & ſimpliciter dicendæ virtutes; aliæ autem (.i. acquiſitæ) ſunt ſecundùm quid virtutes, non autem ſimpliciter. Probat primò ratione. Secundò auctoritate, ibi. Vnde Ro. 14. Ratione ſic. Infuſæ ordinant hominem ad finem vltimum ſimpliciter, ſed acquiſitæ ad vltimum ſecundùm quid (.i. reſpectu vltimi finis in aliquo genere, non autem ad vltimum ſimpliciter) ergo primæ ſunt virtutes ſimpliciter, aliæ ſecundùm quid. Antecedens patet ex dictis. Conſequentia tenet, quia virtus ordinat hominem ad bonum, & ex hoc habet rationem virtutis; ergo ſi ordinat ad bonum ſimpliciter, eſt virtus ſimpliciter, & ſi ad bonum ſecundùm quid, eſt virtus ſecundùm quid. Et innititur iſta conſequentia illi Topicę, ſicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis, &c. Tunc ibi.

¶Vnde Ro. 14. ſuper illud Omne, quod non eſt ex fide peccatum eſt, dicit glo. Aug.* Vbi deeſt agnitio veritatis, falſa eſt virtus etiam in bonis moribus.

* Habetur ad Ro. 14. in glo. ord. ſumitur ex lib. ſent. ex Auguſt. de cerp. c. 106.

¶Probat corollarium, præſertim quo ad ſecundam eius partẽ, auctoritate glo. Aug. vbi dicit. Vbi deeſt cognitio veritatis (.i. per fidem formatam) falſa eſt virtus etiam in bonis moribus. Et dicitur falſa virtus, i. imperfecta, non quaſi vitium. Non enim eſt neceſſarium ad hoc, quòd actus humanus ſit moraliter bonus, & inculpabilis, quòd dum actus ille elicitur, actualiter referatur in vltimum finem; ſed ſufficit, quòd referatur de proximo in aliquem finem bonum. Et ideo infidelis poteſt intendere bonum finem, licet non vltimum, in quem dirigit fides. Vnde ad bonitatem moralem cuiuſcunque actus, non requiritur aſſiſtentia gratię habitualis, vel fidei, aut charitatis; ſed ſolùm requiritur ad bonitatem actus vltimatam, quæ eſt meritoria. Vnde Auguſt. intelligitur, quod eſt falſa virtus propter carentiam vltimatæ bonitatis, De iſtis in Doc. Sanc. ſecunda ſecundæ, quæſt. 23. artic. 7. & in Capreolo, in 2. di. 41. in principio ſolutionum, & per totum. Et fuit aliquid tactum ſup. q. 63. artic. 2. ad primum. Vide etiam inf. q. 88. artic. 1. ad ſecundum. Capreolus

ARGVMENTVM in contrarium corroborat ſecundam concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes ibi accipiuntur ſecundùm imperfectam rationẽ virtutis; alioquin ſi virtus moralis ſecundùm perfectam rationem virtutis accipiatur, bonum facit habentem, & per conſequens in malis eſſe non poteſt.

¶ Ad maiorem, quòd omnis virtus præter charitatem poteſt eſſe communis bonis, & malis. Si intelligitur vniuerſaliter, negatur, quia morales infuſæ non poſſunt eſſe ſine charitate; ſed intelligitur, quòd omnis virtus imperfecta, quæ habentem non facit ſimpliciter bonum, quæ bonitas conſiſtit in eſſe gratum Deo, & dignum beatitudine. Si autem intelligitur de virtute, quæ bonum facit habentem, non poteſt ſtare, quia ſi bonum facit habentem, ideo non eſt communis ipſis malis.

¶Minor vera, charitas non eſt niſi in bonis ſimpliciter. Et tamen ſine charitate eſt quis bonus ſecundùm quid per virtutes humanas. Vltra, ergo aliæ virtutes poſſunt haberi ſine charitate. Verum, acquiſitæ imperfectæ, vt volebat prima concluſio, &c. Et nota verbum Doc. Sanc. quia virtus ſecundùm perfectam rationem eſt, quæ bonum facit habentem, ſcilicet bonitate gratuita, & ſupernaturali, & quaſi diuina, participata tamen; quod non facit niſi virtus connexa charitati. Nam ſolùm ordinans ad bonum ſimpliciter vltimum, eſt virtus ſimpliciter, &c.

¶Ad

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de virtutibus moralibus acquiſitis.

¶Ad maiorem, virtutes morales aliquæ, verùm, poſſunt acquiri ex humanis actibus, quæ ſunt virtutes ſecundùm quid, quia non ordinatæ ad bonum vltimum hominis.

¶Minor vera, vltra, ergo aliæ quædam poſſunt haberi ſine charitate acquiſitæ, & ſecundùm quid virtutes, ordinantes iuxta modum dicendi, D.S. in ſecunda ſecundæ, ad bonum ſecundarium, verum quidem, ſed imperfectum. Sunt enim aliquæ virtutes falſæ, ſicut prudentia auarorum, & tales ordinãtur ad bonum ſecundarium falſum, &c. Eſt hæc ratio probatio concluſionis primæ.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ſi charitas excedat ſcientiam, & prudentiam, tamen prudentia dependet à charitate, vt dictum eſt,* & per conſequens omnes virtutes morales infuſæ. *In corpo.

¶Maior vera, ſed dico, ꝙ morales infuſæ dependent à prudentia infuſa, & ipſa ab eis, & multò magis à charitate.

¶Minor vera, non dependet charitas à prudentia, tamen vt benè operetur per potentias quibus imperat, requirit prudentiam, & alias ſibi connexas, vt patebit artic. ſeq. ſicut enim potentia intellectiua humana non dependet à ſenſitiua, tamen eam ſi debet operari præexigit, ita & in propoſito, ſuperius naaq; non dependet ab inferiori, quia dependere eſt per aliud habere eſſe, vel operari; quod non eſt ſuperioris ad inferius, tamen ſuperius poteſt inferus ad operationem ſuam exigere, ſicut cauſam ſine qua nõ, vt artificis inſtrumentum; ſed tamen inferius non eſt cauſatiuum actionis propriè ſuperioris, ſic ſenſus non elicit intellectionem, eſto requiratur.

¶Dico ſecundò ad minorem, iuxta D.S. ꝙ charitas non dependet à prudentia, tamen è contra prudentia dependet à charitate, vt patuit, & per conſequens omnes aliæ morales, quia ipſę ſine prudentia eſſe non poſſunt, vt deductum eſt in articulo. Negatur conſequentia de infuſis, &c.

Vtrum charitas ſine alijs virtutibus moralibus haberi poſſit.

G

Vir.q.1. artic.10. & 4. Art.q.2 art.4. ad 2. Et q. 5. art.1. cor. Et quol.12. ar.2. & 3. 2.Cor.13.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd charitas ſine alijs virtutibus moralibus haberi poſſit. Ad id enim ad quod ſufficit vnum, indebitum eſt, quòd plura ordinentur; ſed ſola charitas ſufficit ad omnia opera virtutis implenda, vt patet per id quod dicitur pri. Cor. 13. Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c. ergo videtur ꝙ habita charitate aliæ virtutes ſuperfluerent.

¶ 2 Præt. Qui habet habitum virtutis de facili operatur ea, quę ſunt virtutis, & ei ſecundùm ſe placent, vnde & ſignum habitus eſt delectatio, quæ fit in opere, vt dicitur in ſecundo Ethicorum, * ſed multi habent charitatem abſq; peccato mortali exiſtentes, qui tamen difficultatem in operibus virtutum patiuntur, neq; eis ſecundùm ſe placent, ſed ſolùm ſecundùm quòd referuntur ad charitatem; ergo multi habent charitatem, qui non habent alias virtutes. *Ariſt.c.3.

¶ 3 Præt. Charitas in omnibus ſanctis inuenitur, ſed quidam ſunt ſancti, qui tamen aliquibus virtutibus carent. Dicit enim Beda, ꝙ ſancti magis humiliantur de virtutibus quas non habent, quàm de virtutibus quas habent glorientur; ergo non eſt neceſſarium, ꝙ qui habet charitatem omnes virtutes morales habeat.

¶Sed contra eſt, quod per charitatem tota lex impletur. Dicit enim Rom. 8. quòd qui diligit proximum legem implenit; ſed tota lex impleri non poteſt, niſi per omnes virtutes morales, quia lex præcepit de omnibus actibus virtutum, vt dicitur in 5. Ethic.* ergo qui habet charitatem, habet omnes virtutes morales. Aug. etiam dicit in quadam epiſt,* ꝙ charitas includit in ſe omnes virtutes cardinales. Rom.8. *Ariſt.c.1. & 2. * Id habet Aug. ſic. Diuus poſt octa ep pa qui eſt ten. 45 de ipſe. Id hoc eſt in li. de Inſtit. & nota tres. de in tract. de qua tuor virtutibus.

¶Hæc quærit conuerſim ad articulum præcedentem, & patet.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ cum charitate ſimul infunduntur omnes virtutes morales.

¶ Doc. Sanc. in corpore primò ponit concluſionem reſponſiuam, quam etiam refumit in ſequentibus. Secundò eam probat, ibi Cum ratio eſt. Tertiò infert quædam corollaria, ibi, Et ſic patet, &c. Concluſio reſponſiua eſt Cum charitate ſimul infunduntur omnes virtutes morales. Et nota, quod Doc. Sanc. non dicit, quòd neceſſe ſit, ꝙ ſimul infundantur neceſſitate abſoluta, quaſi non poſſint ſine ſeinuicem fieri; ſed intelligitur concluſio ſecundùm decentiam Diuinæ ſapientiæ, & bonitatis, vt D.S. habet in de Virtutibus, q. 2. in corpore. Concordat Scotus in tertio, diſt. 36. Scotus artic. 4. Vnde dicit. Quæcunque ſeparari poſſunt in eſſe, poteſt Deus ſeparare in fieri. Et ideo quantum eſt ex ſe non neceſſariò connectuntur in infuſione, ſed ex liberalitate Diuina connectuntur; quia Deus totum hominem perficit. Probatur concluſio, primò ſupponendo poſt Apoſt. ad Ro. 5. quòd charitas eſt in nobis per infuſionem diuinam. Et eſt quidam effectus gratuitus Dei.

¶Cuius ratio eſt, quia Deus non minus perfectè operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ; ſic autem videmus in operibus naturæ, quòd non inuenitur principium aliquorum operum in aliqua re, quia inuenitur in ea, quæ ſunt neceſſaria ad huiuſmodi opera perficienda, ſicut in animalibus inueniuntur organa quibus perfici poſſunt opera ad quæ peragenda anima habet poteſtatem.

¶Hic conſequenter probat concluſionem reſpõſiuam, tali ratione. Deus non minus perfectè operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ; ſed in operibus naturæ non inuenitur principium (ſcilicet imperatiuum, vel exequutiuum) aliquorum operum in aliqua re, quin inueniantur in ea, quæ ſunt neceſſaria ad huiuſmodi opera perficienda (ſubſumitur.) Sed charitas eſt principium (ſcilicet imperatiuum, & motiuum) omnium bonorum operum, quæ in finem vltimum ordinari poſſunt; igitur oportet (de congruo) ꝙ cum charitate (inclinante in finem) infundantur virtutes morales, quibus homo perficit ſingula genera bonorum operum, quibus peruenit ad illum finem, in quem charitas inclinat. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem, & minorem tertiò ſubſumptam ibi. Manifeſtũ eſt autem &c. Maior ergo patet, quia cum opus gratiæ naturam perficit, & ſit excellentius natura etiam ſit modo minus defectiuo.

¶ Minor patet exemplariter in litera, in animalibus quibus dat principia, quæ ſunt potentiæ, vel imperatiuæ, vel executiuæ; & etiam dat organa, & inſtrumenta quibus exequantur, & quia graue ordinat natura ad eſſendum deorſum, dedit & ſibi grauitatem, per quam deorſum veniat dulciter, & ſuauiter, &c. Deinde cum dicit.

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd charitas inquantum ordinat hominem ad finem vltimum, eſt principium omnium bonorum operum, quæ in finem vltimum ordinari poſſunt; vnde oporter, ꝙ cum charitate ſimul infundantur omnes virtutes morales, quibus homo perficit ſingula genera bonorum operum.

¶Subiungit ſubſumptam, quæ probatur ſic, quia virtus reſpiciens finem imperat, & mouet alias, quæ ſunt circa ea, quæ in finem ordinari poſſunt; ſed charitas ordinat hominem ad vltimum finem (ſcilicet in Deum) & obiectum beatitudinis, igitur præcipit omnibus, quæ poſſunt ordinari ad finem; ſed actus omnium virtutum moralium ſunt ordinabiles, igitur omnes præcipit, quas potentiæ imperatæ non benè exequerentur, niſi eſſent perfectæ virtutibus charitati correſpondentibus, ergo.

¶Et nota, ꝙ charitas ordinat hominem ad vltimum finem ſecundùm proprium actum quem elicit, qui eſt Deum diligere ſuper omnia, ſed ipſa in voluntate circa illum finem exiſtens, adeocat omnes actus aliarum potentiarum, præcipiendo vt fiant ad conſecutionem, & propter honorem illius finis, qui non perfectè fierent (ſcilicet prompte, & delectabiliter) niſi adeſſent virtutes, & ergo Deus cum charitate (quæ dicitur operari opera propria elicita, & opera imperata) infundit virtutes, quæ imperium charitatis prompte exequantur. Et ita intendit D.S. vbi dicit, cum charitate ſimul infunduntur omnes virtutes morales, quibus homo perficit (ſcilicet quę) ſingula genera bonorum operum; quæ opera ipſa charitas habet perficere imperatiuè illis virtutibus mediantibus. De his ſupra, quæſt 63. artic. 3. vbi habetur fundamentum huius artic. quare D.S. multa ſupponit ibidem dicta, &c.

¶Et ſic patet, quòd virtutes morales infuſæ, non ſolùm habent connexionem, propter prudentiam, ſed etiam propter charitatem; & quòd qui amittit charitatem per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infuſas.

¶Hic vltimò Doc. Sanc. infert duo corollaria. Primum eſt. Virtutes morales infuſæ non ſolùm habent connexionem propter prudentiam, ſed etiam propter charitatem. Patet iam ex dictis, quia principia executiua connectuntur cum imperatiuis. Secundum corollarium, qui amittit charitatem per peccatum mortale amittit omnes morales virtutes infuſas. Patet ex dictis, quia connectuntur charitati, ergo ipſa amiſſa, & ipſæ amittuntur.

¶Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Ad

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd de hoc, quòd actus inferioris potentiæ ſit perfectus, requiritur quòd nó ſolùm adſit perfectio in ſuperiori potentia, ſed etiam in inferiori. Si enim principale agens debito modo ſe haberet, non ſequeretur actio perfecta, ſi inſtrumentum non eſſet benè diſpoſitum; vnde oportet ad hoc, ꝙ homo benè operetur in his, quæ ſunt ad finem, quòd non ſolùm habeat virtutem, qua benè ſe habeat circa finem, ſed etiam virtutes quibus ſe benè habeat circa ea, quæ ſunt ad finem; nam virtus, quæ eſt circa finem ſe habet vt principalis, & mouua reſpectu eorum, quæ ſunt ad finem; & ideo cum charitate neceſſe eſt etiam habere alias virtutes morales.

¶ Maior vera, ſi ſufficit omni modo, & æquè perfectè, tunc indebitum eſt, ꝙ plura ordinentur. Minor negatur, ſufficit quidem ad omnia imperanda, ſed non ad implenda. Ad probationem dico, quòd charitas patiens eſt, & benigna, non quaſi ipſa actus iſtos eliciat, ſed quia habet ſecum annexas patientiam, & benignitatem, quibus imperat etiam ipſa ſtatim eis non perfectè faceret exequi. Vnde ſecundùm Doc. Sanc. alibi. Charitas dicitur patiens, benigna, quaſi denominata ab aliis virtutibus, inquantum ducit actus omnium virtutum, quare negatur conſequentia. Et Doc. Sanc. oſtendit falſitatem minoris, concordat ad ſupra dicta, quæſtio. 53. artic 4. quia charitas ſufficit quidem ad benè ſe habendum ad Deum immediatè, vt patuit, quæſtio. 63. artic. 3. ad ſecundum; ſed non ſufficit ad omnes actus hominis eliciendam, quia quantumcunque voluntas perfecta ſit, niſi & potentiæ ab eo mobiles quo ad actus virtuoſos ſint perfectæ, non ſequeretur perfectum opus, quare minor eſt falſa, quòd charitas ſola ſufficiat omni modo, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd quandoq; contingit, quòd aliquis habens habitum patitur difficultatem in operando, & per conſequens non ſentit delectationem, & complacentiam in actu propter aliquod impedimentum extrinſecus ſuperueniens; ſicut ille, qui habet habitum ſcientiæ, patitur difficultatem in intelligendo propter ſomnolentiam, vel aliquam infirmitatem; & ſimiliter habitus moralium virtutum infuſarum patiuntur interdum difficultatem in operando propter aliquas diſpoſitiones contrarias ex præcedentibus actibus relictas, quæ quidem difficultas non ita accidit in virtutibus moralibus acquiſitis, quia per exercitium actuum quo acquiruntur, tolluntur ēt contrariæ diſpoſitiones. —

¶ Ad primam partem maioris, primo, quòd habet habitum virtutis de facilè operatur, niſi adſint impedimenta, ut dicit D. S. declarat de habente ſcientiam, qui non facilè operatur propter ſomnolentiam, aut obſcuritatem. Ad ſecundam partem, & ſecundum ſe placent, dico, ꝙ in principio ſimiliter, quòd ea, quæ ſunt virtutis non diſplicent, & non eo tollente, præſertim ſecundum voluntatem, & rationem. Et non oportet, ꝙ à principio delectabiliter operetur ſecundùm appetitum ſenſitiuum, quia quandoquæ ad virtutem ſufficit ſine triſtitia operari propter molestias, quæ in ſenſualitate ſentiuntur, vnde ſupra dictum fuit, ꝙ ratione gaudet quidem temperatus de operatione, non autem ſemper delectatur. Et Philoſo. habet 3. Ethic. ꝙ forti ſufficit ſine triſtitia operari, & ꝙ quæ virtutes ſunt ſecundùm ſe placeant volentari, &c. Et ad probationem dico, ꝙ vera eſt, eam non admittimus, ed mouta.

¶ Ad minoris primam, autem dico, quòd verum eſt, quòd patiuntur difficultatem propter diſpoſitiones ex actibus priorum peccatorum derelictas, & ſic habent habitum virtutis infuſæ, qd quidem tam contingit in virtutibus acquiſitis per exercitium actuum, per eos ſimul contrariæ diſpoſitiones tolluntur, & habitus virtutum generantur. Secundam partem minoris concedo, ſed hoc non eſt contra rationem virtutis infuſæ, quæ à principio non ſemper ita tollit ſentum paſſionum, ſicut acquiſita, ſed fortè mirabiliosè, ſed facit vtrum ſenſualitas, & ſi ſentiatur ſe remittatur, non tamen dominetur, & tollatur, quod voluntati, & rationi tale opus placeat, & vt dixi ſenſualitas non prævaleat, & minus modo obediatur concupiſcentiis peccati, quare negatur conſequentia, tum quia cum habitu ſtat difficultas operandi propter malam diſpoſitionem relictam, tum quia non oportet, ꝙ ſenſualitas perfecta habitu delectetur in opere virtutis, & habitus infuſi, ſed ſufficit, ꝙ non dominetur ratiōni, & voluntati, quod ſit ſtante virtute infuſa infallibiliter.

¶ Sed circa hoc eſt notandum, quòd licet per vnum ſimplicem actum non corrumpantur habitus acquiſiti, tamen actus contrarios habet quod corrumpat habitum vtq; generatum ex virtute gratiæ. Vnde in eo, cui habuit infuſam intemperantiæ cum conteritur non remanet cum veritate temperantiæ infuſæ habitus intemperatiæ in ratione habitus, ſed in via corruptionis quaſi diſpoſitio quædam; diſpoſitio autem non contrariatur habitui perfecto, quare ſtare poteſt, ꝙ dictum eſt, quòd virtus infuſa repetat impedimentum. ſ. malam diſpoſitionem ex peccatis præteritis relictam. Hæc inuenies in ſolutione D. S. hic, & in de virtutibus, &c. D. S. hic reſpondet primò ad maiorem. Deinde ad minorem, ibi. Et ſimiliter habitus, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliqui ſancti dicuntur aliquas virtutes non habere, inquantum patiuntur difficultatem in actibus earum ratione iam dicta, *quamuis habitus omnium virtutum habeant. — *In corpo. artic.

¶ Minor negatur, ꝙ careant habitibus, ſed aliqui carent prompta executione illarum virtutum, propter rationem iam dictam ad ſecundum, videlicet propter impedientes diſpoſitiones, &c. Et ita intelligitur dictum Bedæ, ꝙ humilientur de virtutibus quas non habent, quantum ad difficilem vſum virtutum. Vnde negatur conſequentia, quia eſto omnes habitus virtutum omnes ſancti habeant, quia tamen inclinationem, quæ eſt ex natura, vel ex dono gratiæ, alterius habet magis ad opus vnius virtutis, quàm alterius, ideo contingit, ꝙ aliquis promptior eſt ad actum vnius virtutis, quam alterius. Et ſecundùm hoc dicuntur ſancti aliquas virtutes habere, ad quarum actus ſunt magis prompti. Et aliquas non habere ad quas ſunt minus prompti, hæc eſt ſententia Doc. Sanc. alibi. Sed hic dicit, ꝙ ſit propter impedimenta, & diſpoſitiones contrarias, &c.

Vtrum fides, & ſpes poſſint eſſe ſine charitate.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ fides, & ſpes nunquam ſint ſine charitate, cum enim ſint virtutes theologicæ, digniores eſſe videntur virtutibus moralibus etiam infuſis, ſed virtutes morales infuſę non poſſunt eſſe ſine charitate, ergo neque fides, & ſpes. H Infra. q. 71. ar. 4. cor.

¶ 2 Præt. nullus credit niſi volens, vt Auguſt. dicit ſuper Ioan.* ſed charitas eſt in voluntate, ſicut perfectio eius, vt ſupra dictum eſt; * ergo fides non poteſt eſſe ſine charitate. *Aug. trac. 26. in Ioan. *q. 62. ar. 3.

¶ 3 Præt. Auguſt. dicit in Enchir.* quòd ſpes ſine amore eſſe non poteſt, amor autem eſt charitas; de hoc enim amore ibi loquitur; ergo ſpes non poteſt eſſe ſine charitate. *Aug. c. 8.

¶ Sed contra eſt, quod Matth. pri. dicitur in glo.* ꝙ fides generat ſpem, ſpes verò charitatem; ſed generans eſt prius generato, & poteſt eſſe ſine eo; ergo fides poteſt eſſe ſine ſpe, & ſpes ſine charitate. * Glo. interl. ibi.

¶ Conſequenter Doc. Sanc. oſtendit connexionem theologicarum virtutum inter ſe, & primò fidei, & ſpei ad charitatem in articulo iſto. Secundo è conuerſo charitatis ad ſpem, & fidem articulo ſequenti.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ fides, & ſpes, ſicut & virtutes morales dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo ſecundùm inchoationem quandam. Alio modo ſecundùm perfectum eſſe virtutis. —

¶ Doc. Sanc. diſtinctè reſpondet. Vnde primò ponit vnum notabile diſtinctionis. Secundò ſubiungit concluſionem reſponſionis, ibi. Sic igitur fides, &c. Circa primum primò facit, quod dictum eſt. Secundò declarat ſecundum membrum diſtinctionis, ibi. Cum enim virtus, &c. Dicit ergo primò, ꝙ fides, & ſpes dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo ſecundùm inchoationem quandam, & hoc intelligo non quaſi ſubſtantia, & habitus inchoata, & non adſint. Hoc enim eſſet malè intelligere, ſed oportet intelligere, ꝙ ſubſtantia ipſa fidei adiuncta ex Diuina infuſione, ſed ex illa non completur ratio virtutis, immo habet ſe materialiter ad aliquod adueniens ex voluntate, & conſideratione habitum in eſſe virtutis; ſicut inclinatio in quid de genere bonorum ablique prudentia eſt inchoatio virtutis, & ejus eſt Doc. Sanc. licet & virtutes morales poſſunt dupliciter conſiderari, & ergo illa inchoatio non intelligitur quaſi fides ante ſui exiſtentiam ſit educibilis de potentia mentis humanæ, hoc enim ſup. q. 63. artic. 1. in fine corporis oſtenſum eſt falſum, ſed illa inchoatio refertur non ad ſubſtantiam fidei, vel ſpei, ſed ad eſſe virtutis, ita ꝙ ſubſtantia ipſa fidei, & habitus informis eſt inchoatio, & quoddam imperfectum in eſſe virtutis. Vnde Doc. Sanc. in de Veritate, Mate. 14. artic. 6. ad primum. id quod fides ex charitate recipit eſt ſibi accidentale ſecundùm genus naturæ, ſed eſſentiale, prout refertur ad genus moris. Et ideo per hoc ponitur in genere moris virtutis, hæc ille. Alio modo conſiderantur fides, & ſpes in eſſe virtutis Conſequenter eſt dicit.

¶ Cum

¶ Cum enim virtus ordinetur ad bonum opus agendum, virtus quidem perfecta dicitur ex hoc, ꝙ poteſt in opus perfectè bonum, quod quidem eſt dum nõ ſolùm bonum eſt, quod fit, ſed etiam benè fit; alioquin ſi bonum ſit quod fit, non autem benè fiat, non erit perfectè bonum. Vnde nec habitus, qui eſt talis operis principium habebit perfectè rationem virtutis, ſicut ſi aliquis operetur iuſta, bonum quidem facit, ſed non erit opus perfectæ virtutis, niſi hoc benè faciat, ideſt ſecundùm electionem rectam, quod eſt per prudentiam, & ideo iuſtitia ſine prudentia non poteſt eſſe virtus perfecta.—

¶Declarat ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis, quare dicatur aliqua virtus perfecta, quare imperfecta. Perfecta enim dicitur virtus, quia opus facit de genere bonorum, & benè, ideſt obſeruatis omnibus circunſtantijs, & ſic inclinatio virtutis moralis cum procedit in actum ſecundum electionem directam à prudentia obſeruando eius diſcretionem eſt perfecta virtus, ſi autem facit quid bonum, & non benè eſt perfecta virtus, & exempli ſicut D.S. de iuſtitia.

¶ Sic igitur fides, & ſpes ſine charitate poſſunt quidem aliqualiter eſſe; perfectę autem virtutis rationem ſine charitate non habent.

¶ Hic conſequenter D.S. procedit ad concluſionem reſponſiuam. Et primò eam ponit quo ad ambas partes. Secundò probat ſecundam partem, ibi. Cum enim fides, &c. Tertiò ipſam concluſionem reſumit cum probatione per viam compendij, ibi. Et ideo fides, & ſpes, &c. Concluſio eſt. Fides, & ſpes ſine charitate poſſunt aliqualiter eſſe (ſ. ſecundùm id, quod eſt ex parte intellectus, & ſecundùm ſubſtantiam habitus) perfectæ autem virtutis rationem ſine charitate non habent. Primam partem D. S. reliquit notam. Nam multi fideles inueniuntur, qui perfectè per intellectum aſſentiunt omnibus, quæ ſunt fidei, & innituntur primæ veritati, & tamen non habent charitatem, ergo fides poteſt aliqualiter eſſe ſine charitate. Sed quia talis aſſenſus non eſt perfectus in genere cognitionis, quia inuidens; ideo principium eius non meretur dici virtus, non quidem intellectualis, quia ad illam requiritur euidentia. Nec theologica, quia non eſt principium actus theologicè boni, ideſt meritorij, ideo prima pars vera. Deinde cum dicit.

¶ Cum enim fidei opus ſit credere Deo, credere autem ſit alicui propria voluntate aſſentire, ſi non debito modo velit, non erit fidei opus perfectum; quòd autem debito modo velit, hoc eſt per charitatem, quæ perficit voluntatem; omnis enim rectus motus voluntatis ex recto amore procedit, vt Auguſt. dicit 14. de ciuitate Dei.* Sic igitur fides eſt quidem ſine charitate, ſed non perfecta virtus, ſicut temperantia, vel fortitudo ſine prudentia.

*Aug.ci.9.

¶Probat ſecundam partem concluſionis. Et primò de fide. Secundò de ſpe, ibi. Et ſimiliter dicendum, &c. Quo ad primum arguitur ſic, tunc fides habet rationẽ perfectæ virtutis, quando poteſt in opus perfectè bonum, ſed ſine charitate nõ poteſt in opus perfectè bonum, ergo, &c. Maior nota ex notabili. Minor probatur, & ſupponitur, ꝙ opus fidei ſit credere, & aſſentire alicui propria voluntate, tunc arguitur ſic. Si aliquis non debito modo velit aſſentire, non erit opus fidei perfectum, ſed ꝙ aliqui debito modo velit aſſentire (ſ. ex amore Dei) hoc eſt per charitatem, ergo opus fidei non eſt perfectum ſine charitate, vt volui minor. Maior probatur extra literam, quia actus progrediens à duabus potentijs, ad hoc, ꝙ ſit perfectus requirit perfectionem vtriuſque potentiæ (vt patuit ſup. q. 56. ar. 4. in corpore) ſed aſſenſus fidei eſt intellectus, & voluntatis, igitur ad hoc ꝙ ſit bonus, oportet, ꝙ intellectus tendat in verum, & ꝙ voluntas velit intellectum aſſentire debito modo, ergo maior vera. Minor patet, quia charitas perficit voluntatem, ergo facit eam debito modo velle, vt. ſ. non ſolùm credat Deum, & Deo, ſed in Deum etiam, ita ꝙ velit aſſentire dictis à Deo circa Deum, & ex amore, quod eſt credere debito modo. ſ. credendo ipſum amare. Et ſecundò confirmatur illa minor auctoritate Beati Auguſtini, quia omnis rectus motus voluntatis ex recto amore procedit, ergo & voluntas credendi recta, &c. Et innuit D.S. probationem à ſimili, ſicut ſe habet temperantia, vel fortitudo ad prudentiam, ita fides ad charitatem, ſed temperantia, vel fortitudo eſt imperfecta virtus ſine prudentia, cum ipſa autem eſt perfecta virtus, ergo, &c. Inde ibi.

¶Et ſimiliter dicendum eſt de ſpe, nam actus ſpei eſt expectare futuram beatitudinem à Deo, qui quidem actus perfectus eſt ſi fiat ex meritis, quę quis habet, qd non poteſt eſſe ſine charitate; ſi autem homo expectet ex meritis, quæ nondum habet, ſed proponit in futurum acquirere, erit actus imperfectus, & hoc poteſt eſſe ſine charitate.

¶ Arguitur pro ſecunda parte concluſionis de ſpe, ſic. Spes ſine charitate non habet perfectè bonum opus, ſed cum charitate habet, igitur ſine charitate eſto ſit aliqualiter, non tamen habet rationem virtutis. Conſequentia tenet ex notabili. Antecedens probatur, ſupponendo, ꝙ actus ſpei, vel opus, eſt expectare futurum beatitudinem à Deo. Tunc ſic, expectare beatitudinem à Deo ex meritis, quæ quis habet, eſt actus perfectus, ſi autem hanc expectet ex meritis, quæ nondum habet, ſed proponit in futurum acquirere, erit actus imperfectus; ſed primum non poteſt eſſe ſine charitate, ſecundum autem poteſt eſſe ſine charitate, igitur concluſio vera, quo ad ambas partes concluſionis. Maior patet, quia expectare beatitudinem ex meritis, eſt hominem eſſe dignum beatitudine, & ipſa beatitudo taliter expectanti deberur, non autem ſperanti ſine meritis; nam ſpes habet initi Diuinæ liberalitati, & meritis. Minor nota, quia ſine charitate nullum eſt meritũ, vt infra patebit, q. 114. ar. 4. Tunc ibi.

¶Et ideo fides, & ſpes poſſunt eſſe ſine charitate, ſed ſine charitate propriè loquendo virtutes non ſunt; nam ad rationem virtutis pertinet, vt non ſolùm ſecundùm aliquod bonum operetur, ſed etiam benè, vt dicitur in ſecundo Ethicor.* *Arist.c.6.

¶Infert concluſionem ſecundariò, & reſumit probationem per viam compendij, & patet; De hac materia, præſertim de fide, vide D.S. 2. 2. quæſt. 4. artic. 5. vbi oſtendit fidem infirmam non eſſe virtutem. Et ſtat in hoc fundamentũ, quia licet fides, vt eſt intellectus habeat actum bonum; ſed non ea bonitate, quę ſufficiat ad faciendam fidem virtutem, ſed oportet addere perfectionem, quam conſequitur ex hoc, quòd eſt intellectus moti à voluntate bona, gratuita bonitate, quæ eſt per charitatem; vnde quamuis fides informis, & formata non differant ſpecie propria, & ratione obiecti immediati, tamen differunt ſicut perfectum, & imperfectum in eadem ſpecie (ſcilicet naturæ) tamen ſpecies communis, quę eſt ex obiecto charitatis participatur à fide formata, non autem informi, &c. Et ſecundùm Doc. Sanc. in de Veritate, ordo charitatis intelligitur in fide ſecundùm eſſe moris, & virtutis. Scotus in tertio, diſt. 36. artic. 4. conformat ſe hic dictis; tamen ſub alijs verbis, & refert modum eſſendi Doc. Sanc. & alium addit. Dicit enim, vtrum fides, vel ſpes ſine charitate eſſent virtutes, ſcilicet ſi ſine charitate infundentur. Dici poteſt ſicut prius dictum eſt de virtutibus moralibus, quòd in ſpecie ſua poſſunt eſſe perfectæ, inquantum ſunt principia propriorum actuum reſpectu proprium obiectorum; ſed perfectionem illam vltimam quam habent in attingendo finem ad quem ordinantur ex charitate non poſſunt habere ſine ipſa; & hæc quidem perfectio licet dicatur eſſe in attingendo finem per aliquam operationem elicitam, ſiue per ordinem ſtatũ, vel earum actuũ ad finem (qđ eſt dictum Sanc. Doc.) poteſt tamen dici eſſe præcipuè in hoc, quod eſt acceptari à Deo ordinãdo ad beatitudinem, ſic quippe nulla virtus, nec eius actus acceptatur ſine charitate, quæ ſola diuidit inter filios regni, & perditionis, hæc ille. Scotus

¶Se nota Thomiſta, quòd Scotus illam acceptabilitatem reducit in charitatem, ſupponens ex ſecundo, diſtin. 27. indiſtinctionem, & idemptitatem charitatis, & gratiæ. Doc. autem Sanc. diſtinguens eas attribuit illam gratiæ, licet ordinem ad vltimum finem, per quem habent eſſe bonum ſimpliciter meritorium, attribuit charitati, ſed acceptabilitatem gratiæ in de Veritate, Mate. 27 artic. 5 ad quintum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem concluſionis reſponſiuæ.

¶Nota pro iſto argumento, quòd fides generat ſpem, & ſpes charitatem impropriè, quaſi in genere cauſæ diſpoſitiuæ. Et de hoc infra, q. 66. artic. 6 ad tertium. Fides generat ſpem, & ſecundùm quòd vna diſponit ad aliam; & vt præintelliguntur in via generationis charitati non habent rationem perfectæ virtutis ſed charitas vtcumq; generat fidem, & ſpem in genere cauſæ efficientis in ratione virtutis, vt poteſt patere ex dictis in q. 62. art. 4. & ita fides, & ſpes poſſunt eſſe ſine charitate, ſed non virtutes, & probat primam partem concluſionis.

¶Nota tamen, q. in propoſito eſt difficultas, an videlicet fides, & ſpes infundantur à Deo ſine charitate, ſed de hoc habes 2. 2. q. 6. artic. 2. ad tertium. quòd ſic; quia non eſt dubium quin contingat adultum baptizari, & eſſe fictum fictione non euacuante eſſentiam, & veritatem ſacramenti; ſed & in propoſito peccati mortalis, talis recipiet fidem, non tamen charitatem cui opponitur fictio prædicta, non autem fides, & ſpes informium. Caſus eſt in 4. ſententiarum, de poſſibili conſentit, & Scot. in 3. diſt. 36. ar. 4. Scotus

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd virtutes morales dependent à prudentia, prudentia autem infuſa, nec rationem prudentiæ habere poteſt abſque charitate, vtpotè

vtpotè deficiente debita habitudine ad primum principium, quod eſt vltimus finis; fides autem,& ſpes ſecundùm proprias rationes, nec a prudentia, nec a charitate dependent; & ideo ſine charitate eſſe poſſunt, licet non ſint virtutes ſine charitate, ut dictum eſt, * ——— * In corp. artic.

¶Ad maiorem, fides,& ſpes, cum ſint virtutes Theologicæ, videntur eſſe digniores virtutibus moralibus etiam infuſis. Dico, ꝙ fides,& ſpes ſine charitate non ſunt virtutes Theologicæ, quia non virtutes. Et tamen dico ſecundò, quòd etiam ipſæ informes ſunt digniores moralibus ratione materiæ, & obiecti, ſed non in ratione virtutis, quia cognoſcere, vel parum, & ratione topica de rebus Diuinis maius eſt, quàm multa, & perfectè de rebus minimis;& quia de ratione virtutis eſt facere opus bonum, & reſpicere appetitum rectum; ideo fides ſecundùm id tantùm, quod eſt in intellectu, non habet rationem virtutis, vt poteſt patere ex dictis ſupra, quæſt. 56. art. 3. Minor vera eſt, & eſt ratio duplex; vna trahitur ex ſupra dictis, quæſt. 63. artic. 3. quia morales infuſæ dependent, ſicut ex per ſe principio a virtutibus Theologicis, præſertim charitate; ſicut virtutes morales, & intellectuales ab habitu principiorum, ſine quo nullo modo eſſe poſſunt. Et ſecunda ratio, quia morales infuſæ dependent a prudentia infuſa, quæ nõ habet rationem prudentiæ, niſi in habitudine ad vltimum finem, qui eſt per charitatem, vt patuit artic. 2. Fides autem, & ſpes ſm proprias rationes, non dicunt habitudinem ad appetitum rectũ, nec ad prudentiam. Poſſunt enim fides, & ſpes ſtare cum præſente peruerſo appetitu, nec requirunt bene agere pro nunc. Ideo negatur conſequentia; & hanc ſolutionem intendit D. S. etiam ſecunda ſecundæ, quæſt. 77. artic. 13. ad ſecundum.

¶Et nota, quòd ratio fidei propria conſiſtit in ſola cognitione, non autem prudentiæ. Similiter propria ratio ſpeciei ſtat in confidentia erga Diuinam liberalitatem, & miſericordiam, & præſupponit quidem neceſſariò amorem cõcupiſcentiæ beatitudinis, ſed talis amor non eſt virtutis; & hoc eſt quod dicit D.S. in de Verita. Mate. 14. artic 2. ad decimum. actus fidei eſſentialiter conſiſtit in cognitione,& ibi eſt perfectio eius quantũ ad formam, vel ſpeciem, quod patet ex obiecto; ſed quantum ad finem perficitur in affectione, quia ex charitate habet, ꝙ ſit meritoria finis, hæc ille.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de fide, quæ habet perfectam rationem virtutis. ———

¶D.S facilè ſe abſoluit dicens, ꝙ hæc ratio probat, quòd fides perfecta non poteſt eſſe ſine charitate; ſed oportet rationem hanc melius examinare, ne videatur probare, quòd etiam fides informis non poſſit eſſe ſine charitate, quia & illa nullus credit, & aſſentit niſi volens. Dicitur igitur ad maiorem, nullus credit niſi volens; ſed dico, ꝙ actus voluntatis prærequiritur ad fidem, non tamen actus voluntatis charitate informatus, ſed actus quidam voluntatis præcedit, qui eſt appetitus boni repromiſſi. Ex hoc enim aliquis inducitur ad fidem, quia credẽtibus promittitur beatitudo; vnde talis amor eſt amor ſuiipſius. ſ. credentis amicitiæ, & concupiſcentiæ beatitudinis, iſtam glo. maioris habes in D.S. ſecunda ſecundæ, q. 4. ar. 7. ad 5. & in de Veri. vbi ſupra in eadem ſolutione. Sed addo, ꝙ voluntatis actus charitate informatus ſequitur charitatem, quæ credere facit pp ipſum Deum ſummè charum & appreciatũ, & dignum, vt ſibi credatur tanquam ſummũ bonũ. Ad minorẽ, concedo quidem, ꝙ charitas eſt in voluntate, capiẽdo pro potentia, ſed nõ informat omnem actum voluntatis, præſertim eum qui præcedit fidem, quia non poteſt voluntas perfici perfecto amore, qui eſt charitas, niſi intellectus habeat prius rectam cognitionem. Quare negatur conſequentia, quia nõ ſequitur, voluntas, præcedit fidem, ergo charitas, vt patuit, &c.

Scotus. ¶Nota de materia huius ſolutionis Scot. in tertio, diſt. 25. vbi videtur carpere quædam hic poſita, & in corpore artic. volens, ꝙ intellectus credentis, non a voluntate, ſed ab obiecto determinatur, nec per conſequens ad fidem requiritur aliquis habitus, præſertim qui ſit charitas in voluntate, qa aliàs aliquis crederet quodcunq; vellet. Sed ad hoc dicitur primò poſt D.S. in de Veri. Mate. 24. art. 2. ad 10. ꝙ intellectus determinatur quo ad ſpecificationem actus ex voluntate, non mediante habitu neceſſariò, ſed tamen mediante affectione ad bonum promiſſum. Secundò dicitur, ꝙ voluntas non quæcunq; determinat intellectum, ſed voluntas rationalis, cui per rationem proponitur obiectum fidei ſub ratione credibilis, & merito credendi, vt declarat D.S. ſecunda ſecundæ, q. 2. art. 9. ad 3. quia videlicet ratio dicit illud credibile, eſt confirmatum miraculis, & credere ipſum eſt meritorium vitæ æternæ; ideo voluntas determinat intellectum, nõ tamen credibile ipſum mouet rationem, ſed ratio credendi proponitur a ratione voluntati, quæ mota vlterius mouet rationem; nec eſt par ratio de quolibet, quia non quodlibet proponitur voluntati per rationem iudicantem aliquid eſſe credendum, ſicut nec eſt ratio, quare credãmus aſtra paria; ſed in his, quæ ſunt fidei, eſt ratio, quare hoc habeatur, tanquam credibile; non quidem, ꝙ ipſum credibile moueat intellectũ, ſed quia ratio credendi, & interior inſtinctus mouent rationem, & voluntatem, & volũtas determinat intellectum ad vnam partem; falſum quoq; omnino eſt, ꝙ voluntas determinet ad intellectum ſolùm ad exercitium, & nũquam ad ſpecificationem, & determinationem, vel vnam partem contradictionis. De hac tamen materia magis 2. 2. q. 4. arti. 2. vbi D.S. ponit ex intentione, quæ Scotus videtur vbi ſupra impugnare, &c. Scotus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Aug. loquitur ibi de ſpe, ſm ꝙ aliquis expectat futuram beatitudinem per merita, quæ iam habet, quod non eſt ſine charitate. ———

¶Ad maiorem, intelligitur de ſpe perfecta meritis iam habitis innitens, talis enim ſine amore amicitiæ Dei eſſe non poteſt, ſpes autẽ imperfecta non eſt ſine amore, ſed imperfecto (ſ. amore boni ſperati, & ſuupſius) vt patuit ſupra q. 62. artic. 4. ad tertium.

Vtrum charitas poſſit eſſe ſine fide, & ſpe.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, ꝙ charitas poſſit eſſe ſine fide,& ſpe. Charitas enim eſt amor Dei; ſed Deus poteſt a nobis amari naturaliter, etiam nõ præſuppoſita fide, uel ſpe futuræ beatitudinis; ergo charitas poteſt eſſe ſine fide, & ſpe. I

¶ 2 Præt. Charitas eſt radix omnium virtutum, ſm illud Epheſ. 3. In charitate radicati, & fundati; ſed radix aliquando eſt ſine ramis; ergo charitas poteſt eſſe aliquando ſine fide, & ſpe, & aliis uirtutibus. Eph. 3.

¶ 3 Præt. In Chriſto fuit perfecta charitas, & ipſe tñ nõ habuit fidem, & ſpem; quia fuit perfectus comprehẽſor, ut infra dicet; * ergo charitas poteſt eſſe ſine fide, & ſpe. *Par. 3. q. 7. ar. 3. & 4. Ei q. 9. ar. 2. Et q. 15. ar. 10. Heb. 11. Prouer. 8.

¶Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, quod maximè pertinet ad charitatem, vt patet ſecundùm illud Prouerb. 8. Ego diligentes me diligo; ſpes etiam eſt, quæ introducit ad charitatem, vt ſupra dictum eſt; * ergo charitas non poteſt haberi ſine fide, & ſpe. * q. 62. ar. 4.

¶Hic vltimò quærit conuerſim ad articulum præcedentem, & eſt titulus clarus.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ charitas nõ ſolùm ſignificat amorem Dei, ſed etiam amicitiã quandam in ipſum, quæ quidem ſuper amorem addit mutuã redamationẽ cum quadã communicatione mutua, vt dr in 8. Ethic. * Et ꝙ hoc ad charitatem pertineat, patet per id, quod dr 1. Ioã. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et 1. ad Corin. 1. dicitur. Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietate filij eius. ——— * Ariſt. c. 2. & 3. Ioan. 4. 1. Corin. 1.

¶Concluſio reſpõſiua hr in fine, & deducitur per corpus, & eſt. Charitas non poteſt eſſe ſine fide, & ſpe; & intellige ratione eius, quod eſt perfectionis in eis; ita videlicet, ꝙ non poteſt eſſe ſine fide, vt dicit rectam Dei cognitionem, & ſpes dicit inhærentiã Diuinæ potentiæ, & maieſtatis; non autem connectitur fidei, & ſpei ratione imperfectionis, prout fides eſt non apparentiũ, & ſpes nõ habitorum. Vnde charitas manebit in patria connexa viſioni, & cõprehẽſioni plenæ, ita vt adæquatũ connexũ charitati ſit quoddã commune ad viſionem clarã, & enigmaticam. ſ. recta cognitio, & benè ſe hr ad Diuinam miſericordiam, vt tangetur in ſolutione tertij, & hr in de Virtutibus de ſpe, art. 3. ad 14. ſic enim habet etiã rationem ſundamẽti (ſ. ratione eius, quod eſt perfectionis) Vel poteſt intelligi concluſio, & magis ad mentem art. de charitate viatica imperfecta, talis enim non eſt ſine fide, & ſpe, &c. Sed ſi loquamur de charitate pro ſtatu comprehenſorum, tunc connectit continentibus fidẽ, & ſpem ſupereminẽter quantum ad id, quod eſt perfectionis in eis; ita videlicet, ꝙ non poteſt eſſe ſine fide, vt dicit rectam Dei cognitionem, & ſpes dicit inhærentiã Diuinæ potentiæ, & maieſtatis; non autem connectitur fidei, & ſpei ratione imperfectionis, prout fides eſt non apparentiũ, & ſpes nõ habitorum. Vnde charitas manebit in patria connexa viſioni, & cõprehẽſioni plenæ, ita vt adæquatũ connexũ charitati ſit quoddã commune ad viſionem clarã, & enigmaticam. ſ. recta cognitio, & benè ſe hr ad Diuinam miſericordiam, vt tangetur in ſolutione tertij, & hr in de Virtutibus de ſpe, art. 3. ad 14. ſic enim habet etiã rationem ſundamẽti (ſ. ratione eius, quod eſt perfectionis) Vel poteſt intelligi concluſio, & magis ad mentem art. de charitate viatica imperfecta, talis enim non eſt ſine fide, & ſpe, &c. Sed ſi loquamur de charitate pro ſtatu comprehenſorum, tunc connectit continentibus fidẽ, & ſpem ſupereminẽter quantum ad id, quod eſt perfectionis in eis, & c. Si autem loquamur de charitate abſolutè nõ reſtringenda ad aliquem ſtatum, tunc connectitur rectæ cognitioni ſupernaturali, & bonitati appetitus innitenti ordinatè Deo. Probatur igitur cõcluſio. Charitas nõ ſolùm ſignificat amorem Dei, ſed etiam amicitiam quãdam in ipſum cum quadam redamatione, & cõmunicatione mutua, & his cognitis, & ſperatis; ſed hæc ſine fide, & ſpe apprehendi non poſſunt; igitur charitas nullo modo, &c. Huius rationis D.S. ponit, & probat primò maiorem; ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Hęc autẽ ſocietas, &c. Maior ergo patet ſm partes; primò, ꝙ addat redamationẽ per id, quod habetur. 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet (ſicut amans in amato) & Deus in eo, ſicut redamans. Secunda pars maioris patet 1. Corin. 1. Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietate filij eius. Conſequenter cum dicit.

¶Hæc autem ſocietas hominis ad Deum eſt quædam familiaris conuerſatio cum ipſo, inchoatur quidem hic in præſenti per gratiam, perficitur autem in futuro per gloriam, quorum vtrumq; fide, & ſpe tenetur. ———

¶Probat minorem dupliciter; primò ratione, ſecundò ſimilitudine, ibi. Vnde ſicut aliquis, &c. Probatur ergo primò minor, ſ. ꝙ illa redamatio mutua, & ſocietas Dei ad nos non poſſunt cõſtare ſine fide, & ſpe; ſocietas hominis ad Deum, & quædam familiaris converſatio cum ipſo, inchoatur hic in præſenti per gratiã, perficitur autem in futuro per gloriã; ſed vtrumq; horũ tenetur fide, & ſpe; igitur minor vera. Maior illa ſupponitur, & declaratur. 2. 2. q. 23. ar. 1. ꝙ fundatur ſocietas illa ſuper communicatione beatitudinis, hic imperfectè per gratiam, & ſpem; in patria perfectè ſm viſionem, & comprehenſionem. Minor declaratur, quia ꝙ Deus inhabitet nos per gratiam, nullus ſcit, ſed credimus; ſimiliter ꝙ beatificandi ſumus, & in æternum cum Deo victuri, ſperamus, & credimus; in futuro autem ſciemus, & comprehendemus.

¶ Vnde ſicut aliquis nõ poſſet cum aliquo amicitiam habere, ſi diſcrederet, uel deſperaret ſe poſſe habere aliquam ſocietatem, uel familiarem converſationem cum ipſo, ita aliquis non poteſt habere amicitiam ad Deum, quæ eſt charitas, niſi fidem habeat, per quam credat huiuſmodi ſocietatem, & converſationem hominis cum Deo; & ſperet ſe ad hanc ſocietatem pertinere, & ſic charitas ſine fide, & ſpe nullo modo eſſe poteſt. ——

¶Declarat minorem principalem ſimilitudine ſic. Nullus poſſet cum aliquo amicitiam habere, ſi diſcrederet, &c. ergo etiam nullus poteſt habere amicitiam ad Deum (quæ eſt charitas) niſi fidem habeat, &c. ergo minor principalis vera.

¶Nota, ꝙ fundamentum iſtius artic. trahitur ex 8. Ethicor. vbi Philoſophus deſcribens amicitiam dicit, ꝙ eſt benevolentia in contrapoſitis non latens. Amicitia enim propriſſimè capta includit duplicem relationem ſcilicet amantiæ: vnam fundatam ſuper actum voluntatis, qui eſt bene velle benevolenti, alia fundatur ſuper actum intellectus (ſuper ſcire, quod mutuò refertur ad ſcitum. Vnde ad amicitiam ſic acceptam requiritur, quòd benevolentia ſit mutua, & etiam quòd ſcientia, vel quaſi ſcientia ſit mutua, quia ergo redamationem ſolùm credimus, & fundamentũ illius amicitiæ (ſ. communicationem) etiam credimus, & ſperamus; ideo amicitia, & charitas non poteſt eſſe ſine iſtis, &c.

A R G. in contrarium confirmat concluſionem reſpondeo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd charitas non eſt qualiſcunque amor Dei, ſed amor Dei quo diligitur, ut beatitudinis obiectum, ad quod ordinamur per fidem, & ſpem. ——

¶Ad maiorem. Charitas eſt amor Dei, non quicunq; ſed quo amatur ſuper omnia tanquam principium beatitudinis ſupernaturalis, & obiectum, & vt communicante amante communicatur in tali beatitudine ſupernaturali, ita quòd non eſt amor tantùm benevolentiæ, ſed amicitia, vt patuit. Minor vera de amore naturali, quo amatur Deus, vt principium naturalis eſſe: & ad talem ſufficit cognitio naturalis, vel etiam directio cognitiua extrinſeca. Negatur conſequentia, quia non ſequitur, Deus poteſt diligi naturaliter ſine fide, & ſpe; igitur ſupernaturaliter, quia dilectio ſupernaturalis requirit cognitionem in correſpondentem ſupernaturalem, & elevationem voluntatis, quo conſtituit ſe tale bonum conſequi poſſe, quia amicitia non eſt ſine commutu, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ charitas eſt radix fidei, & ſpei, inquantũ dat eis perfectionẽ virtutis; ſed fides, & ſpes ſm rõnem propriã præſupponunt ut ad charitatẽ, vt *q. 62. ar. 4. ſupra dictũ eſt; * & ſic charitas ſine eis eſſe nõ poteſt. —

¶Ad maiorem patet ſupra q. 62. artic. 4. ad primum. Charitas enim eſt radix omnium virtutum, non vt radix eſt principiũ naturale, & primum via generationis, ſed vt radix habet rationem cauſæ efficientis, fouentis, & ſuſtentantis, & in genere cauſæ efficientis, & poſterioris via generationis, inquantum adnexa aliis ordine generationis præſupponit, & imperfectionis, dat eis eſſe virtutis, mouendo actus earum in vltimum finem.

¶Ad minorem, radix materialis in genere cauſæ materialis eſt ſine ramis, ſed non radix perfectionis, immo præſupponit ea, quorum eſt radix ſecundum proprias rationes tanquam priora via generationis, & diſpoſitiua ad ipſam; & ſic eſt de charitate reſpectu fidei, & ſpei. Vnde ipſe præcedunt imperfectè; ſed charitas ipſas præſupponit, vt patuit ſupra quæſt. 62. artic. 4. quare ipſa exiſtente, & hæ exiſtunt, ſed non e contra.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ Chriſto defuit fides, & ſpes pp id, quod eſt aliquid imperfectionis in eis; ſed loco fidei habuit apertam viſionem, & loco ſpei plenam cõprehenſionem; & ſic fuit perfecta charitas in eo. ——

¶Ad maiorem, verum eſt; ſed comprehenſoris charitas fuit in Chriſto, & corpio non habuit fidem, & ſpem; ſed aliquid, quod illas includebat ſupereminẽter in aliquo ſuperioris ordinis quantum ad id, quod eſt perfectionis in eis. Minor vera, vt patet tertia parte, q. 7. artic. 3. Et quòd fuerit comprehenſor, habetur in eadem q. 9. artic. 2. & q. 34. artic. 4. Ergo charitas; verum, omnino perfecta, & comprehenſoria, vt dictum fuit, vel charitas, &c. Verum, quantum ad id, quod eſt imperfectionis, ſed non quantum ad id, quod eſt perfectionis, & hoc ſupereminenter. Viſio enim beatifica continet quicquid perfectionis eſt in fide, ſicut lumen, quicquid perfectionis eſt in colore.

¶Nota autem propter inertiam quorundam, quòd Chriſtus ſecundùm animam dicitur comprehenſor, non ſolùm autem ipſe, ſed & quicunque beati; putant autem aliqui non intelligentes, ꝙ Chriſtus ſecundùm animam dicatur comprehenſor, quia intelligat Diuinitatem omni modo, quo intelligibilis eſt; qui intellectus longè falſus eſt; ſed dr̃ comprehenſor, ſicut & alij, vt cõprehenſio opponitur infectioni, & motui in diſtãs, nõ vt cõprehenſio idem eſt, ꝙ incluſio totalis, eſto anima Chriſti alijs beatis plura videat, non tamen videt omni modo, quo viſibilis eſt.

Quæſtio Sexageſimaſexta.

De æqualitate virtutum.

DEinde conſiderandum eſt de æqualitate virtutum. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum virtus poſſit eſſe maior, uel minor. Secundò, vtrum omnes virtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales. Tertiò, de comparatione virtutum moralium ad intellectuales. Quartò, de comparatione virtutum moralium adinuicem. Quintò, de comparatione virtutum intellectualium adinuicem. Sextò, de comparatione virtutum Theologicarum adinuicem.

¶Poſtquam D.S. determinauit de connexione virtutum in eſſe. Nunc quærit de connexione in quantitate, vt enim hr̃ ar. 2. huius quæſt. æqualitas virtutum eſt quædam connexio virtutũ in quantitate, modo eſſe prius eſt quãtitate, ideo & cõnexio in eſſe. Quare patet ordo. Et D.S. ſic facit. Primò oſtendit propoſitum in gñe, & quæſtionem an eſt; ſecundò in ſpeciali, deſcendendo ad ſingulas differentias virtutum, in artic. 3. Primum in duo. Primò facit quod dictum eſt, comparando virtutes inter ſe quo ad æqualitatem; ſecundò, comparando eas ad ſubiectum in quo ſunt, art. 2.

Vtrum virtus poſſit eſſe maior, vel minor.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd virtus non poſſit eſſe maior, uel minor. Dicitur enim in Apocalyp. quòd latera ciuitatis Ieruſalem ſunt æqualia, per hoc autem ſignificantur virtutes, ut Glo. * dicit ibidem; ergo omnes virtutes ſunt æquales; non ergo poteſt eſſe virtus maior virtute. K

Infra ar. 2. cor. & q. 73. ar. 2. ad 3.

* Et quia ar. 4. q. 95. ar. 3. ad 4. Et Mat. q. 2. ar. 2. ad 1. Et Virtut. q. 1. ar. 12.

* Glo. ord.

¶ 2 Præt. Omne illud, cuius ratio cõſiſtit in maximo, non poteſt eſſe maius, uel minus, ſed ratio virtutis conſiſtit in maximo, eſt enim virtus ultimum potentiæ, vt Philoſ. dicit in primo de Cœlo, * & Auguſtinus ſecundo de libero arbitr. * quòd virtutes ſunt maxima bona, quibus nullus poteſt malè vti; ergo uidetur, quòd virtus non poſſit eſſe maior, neque minor.

* Auguſt. ſecundo.

* Aug. ubi.

¶ 3 Præt. Quantitas effectus penſatur ſm virtutem agentis, ſed virtutes perfectæ, quæ ſunt virtutes infuſæ ſunt a Deo, cuius virtus eſt uniformis, & infinita; ergo videtur, quòd virtus non poſſit eſſe maior virtute.

¶Sed contra, vbicunq; poteſt eſſe augmentum, & ſuperabundantia, poteſt eſſe inæqualitas; ſed in virtutibus inuenitur ſuperabũdantia, & augmẽtũ. Dr̃ enim Mat. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus q̃ Scribarũ, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorũ. Et Prou. 16. dicitur. In abundantia iuſtitiæ virtus maxima eſt; ergo videtur, quòd virtus poſſit eſſe maior, uel minor.

Matth. 5.

Prouer. 16.

¶Quærit hic primò, cõparando virtutes inter ſe quo ad æqualitatem, an vna ſit maior alia, vel ipſa eadem; & ergo, quia vtroque modo quæſtio intelligitur, ideo in quæſtione nõ additur alia, quia etiã intelligitur, an vna poſſit augeri, & ſic ſeipſa fieri maior.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ cum quæritur, utrum virtus una poſſit eſſe maior alia, dupliciter intelligi poteſt; vno modo in virtutibus ſpecie differentibus; & ſic manifeſtum eſt, quòd una virtus eſt alia maior. ——

¶D. S. in hoc corpore exponit titulum quæſiti, quod poſſit habere duplicem intellectum, & ſenſum; & ſm hoc etiam diſtinctè reſpondet. Vnde ponit tres concluſiones reſpõſiuas, iuxta vnũquemq; intellectum quæſiti ſecundam concluſionem, ſenſum, & intelle-

intellectum ponit, ibi. *Hoc modo potest intelligi, &c. Tertiam ibi. Si verò consideretur, &c. Quo ad primum, primò præmittit primum sensum quæstionis cum prima cõclusione; secundò deducit eam ratione, ibi. Semper enim, &c. Dicit ergo virtutem esse maiorem, & minorem, dupliciter potest intelligi, vel tripliciter, subdividêdo secundũ membrum, vt patebit; vno modo, an vna virtus
Conclusio prima. possit esse maior alia virtute specie distincta. Conclusio huic intellectui respondens, vna virtus est maior alia specie distincta.

¶Semper enim est potior causa suo effectu, & in effectibus, tantò aliquid est potius, quantò est causæ propinquius.

¶Deducit præcedentem conclusionem, ratione sic. Semper causa est potior suo effectu, & in effectibus tantò aliquid est potius, quantò est causæ (præsertim analogicæ, vt habitum est, patuit supra q.60 art.1.) propinquius (*sem immediatiorem, & maiorem participationem) sed causa, & radix humani boni (quod *est bonum virtutis acquisitæ) est ratio, cui propinquissima est prudentia, deinde iustitia, tertiò fortitudo, quartò temperantia: igitur prudentia præfertur in bonitate aliis virtutibus perficientibus appetitum; & iustitia præfertur aliis moralibus; & fortitudo temperantiæ præfertur. Huius rationis D.S. ponit maiorem, secundò minorem, ibi. Manifestum est autem, &c. Maior ergo relinquitur nota quo ad ambas partes, in causis quidem equiuocis simpliciter est vera, quòd causa est nobilior suo effectu.

¶Nota circa istam maiorem, causa est potior effectu, si intelligitur vniuersaliter, oportet intelligere de causa effectiua principali, & oportet intelligere permissiuè, idest non repugnet causæ, & sit nobilior effectu. Vniuoca autem est æqualis effectui in substantia, agens enim vniuocum non est nobilius suo effectu, quia vbi est maior nobilitas, ibi est distinctio; sed forma generi non est finis generationis vniuocæ, vt est ab agente, nisi vt est similis formæ agentis, quia agit ad conseruationẽ sui quantum fieri potest, vt habetur prima parte q.44 art 4 ad secundum. Negatur ita, & non est causa imperfectior effectu, & possibile est causam esse perfectiorem saltem æquiuocam. Deinde cum dicit.

¶Manifestum est autem ex dictis, & causa, & radix humani boni est ratio; & ideo prudentia, quæ perficit rationem, præfertur in bonitate aliis virtutibus moralibus perficientibus uim appetitiuam, inquantum participat rationem, & in his etiam tantò est una altera melior, quantò magis ad rationem accedit; vnde & iustitia, quæ est in uoluntate, præfertur aliis virtutibus moralibus; & fortitudo, quæ est in irascibili, præfertur temperantiæ, quæ est in concupiscibili, quæ minus participat rationem, ut patet in 7. Ethicorum. *

*Arist.c.4.

¶Ponit minorem principalem, quæ patet quo ad primam partem ex auctoritate Dionysij, quia bonum hominis est sm rationem esse. Secunda pars minoris patet, quia prudentia perficit ipsam rationem ad actum suum, qui est præcipere. Aliæ autem morales perficiunt appetitum, participando bonum rationis; & quia voluntas propinquius se habet ad rationem; ideo præfertur eis, quæ sunt in appetitu sensitiuo; & fortitudo est in irascibili, quæ dicitur ab ira, quæ magis est cum ratione, quàm concupiscentia, a qua dicitur concupiscibilis, ideo maior virtus.

¶Nota primò, quare irascibilis sit propinquior rationi ipsa concupiscibili; quia fundatur in hoc, φ incontinentia concupiscentiæ est turpior incontinentia iræ. De hoc vide secunda secundæ, quæst.156.artic.4. quia intelligitur ex parte gallionis, ex qua ratio superatur, non autem ex parte materialis, in quod quis per huiusmodi passiones inducitur, quia sic ira pleramq; est grauior inferens maius nocumentum, &c.

¶Nota secundò, quòd quia nullus est in ratione (idest in superiori portione animæ, quia virtus inorganica, sicut & ratio) ideo sibi affinior, & per consequens prudentiæ magis coniuncta, & ratione subiecti, & ratione obedientiæ.

¶Nota tertiò, φ causa virtutis est ratio, scilicet naturalis perfecta per habitum principiorum, cui rationi propinquius coniungitur prudentia. Et dixit ergo maior, quòd in effectibus tantò aliquid est potius, quantò causæ propinquius. Prudentia autem est etiam effectus causæ virtutis (*rationis perfectæ per synderesim) ideo inter alias morales prima.

*q.51.ar.1.

¶Alio modo potest intelligi quæstio in uirtute eiusdẽ specie; & sic secundùm ea, quæ dicta sunt supra, * cum de intensionibus habituum ageretur, virtus potest dupliciter dici maior, & minor; vno modo secundùm seipsam, alio modo ex parte participantis subiecti.

¶Hic consequenter procedit ad secundum intellectum quæsiti, circa quem primò ipsum declarat, secundò subiungit conclusionẽ responsiuam ei respondentẽ, ibi. Sic igitur, &c. Primò ex hoc verificat quoddam dictum Stoycorum, & secundum hoc, &c. Secundus ergo intellectus quæsiti est de uirtute eiusdẽ speciei, an videlicet duæ virtutes numero distinctæ sint æquales semper. Et an vna in numero possit esse maior, &c. Et illud membrum sic intellectum subdistinguitur, quia vna virtus numero ab alia distincta potest esse maior alia dupliciter, vt patuit supra q.52.art.1.de habitibus; vno modo *m seipsam, idest *m maiorem extensionem ad specificans, ad quod magis, & magis acceditur, vel per additionem, vt in scientia, vel per maiorem accessum ad terminum, vt est in motu, & habitu corporali: potest quidem in virtute vna esse maior accessus ad medium, sed non maior extensio ad ea quæ sunt obiecti. Consequenter ibi.

¶Si igitur secundùm seipsam consideretur, magnitudo, uel paruitas eius attenditur secundùm ea, ad quæ se extendit; quæcunq; autem habet aliquam uirtutem, puta temperantiam, habet ipsam quantum ad omnia, ad quæ se temperantia extendit; quod de scientia, & arte non contingit; non enim quicunq; est grammaticus, scit omnia, quæ ad grammaticam pertinent.

¶Subiungit secundam conclusionem, quæ formaliter ponitur sic. Isto modo. (secundùm seipsam per maiorem extensionẽ, vna virtus non est maior alia eiusdem speciei, nec maior seipsa. Probatur, quicunq; habet aliquam virtutem, puta temperantiam, habet ipsam, quantum ad omnia, ad quæ se extendit; igitur virtus moralis non est maior isto modo. Consequentia nota, quia si quælibet virtus se ad omnia, quæ sunt sui obiecti, extendit, non potest se ad plura extendere. Antecedens patet ex differentia scientiæ, & artis ex vna parte, & virtutis ex alia; non enim qui habet grammaticam, scit omnia, quæ ad grammaticam pertinent. Et ratio diuersitatis est, quia virtus moralis dicit inclinationem appetitus in aliqua *m vnam rationem, sed scientia est habitus cognoscitiuus; modo inclinatio appetitus est per modum naturæ, & per consequens ad omnia vnius rationis, licet cum electione, vt supra quæst.58.art.4. ad primum. Exemplum euidens est de grauitate, quæ lapidem inclinat ad omnem locum inferiorem, & deorsum, ita moralis inclinat ad omnia sui obiecti conformiter ad rationem, quia est habitualis consormitas ad rectam rationem. Cognitio autem est per modum intellectus nostri, qui acquirit cognitionem partibiliter, nec omnia simul addiscit, ideo habitus moralis, qui est ipsius appetitus, & inclinatiuus per modum naturæ est ad omnia, non scientia, vel ars, quæ sunt habitus cognitiui. Deinde ibi.

¶Et secundùm hoc bene dixerunt Stoyci, ut Simplicius dicit in commento Prædicamentorum, * φ uirtus non recipit magis, neque minus, sicut scientia, uel ars, eo quòd ratio uirtutis consistit in maximo.

* Simplic. in præd. ca. qualit.

¶Ex ista conclusione secunda, & eius probatione D.S. verificat dictum Stoycorum, quia bene dixerunt, φ virtus nõ suscipit magis, neq; minus. Verum est per additionem, & maiorem extẽsionem ad plura obiecta, eo φ ratio virtutis consistit in maximo, quod tamen exponitur, est enim in maximo, quia extendit se ad omnia sui obiecti; sed tamen est inæqualitas ex parte extendentis subiecti, & quia vna propius accedit ad medium rationis *m circumstantias, quia esto in omnibus velit temperatè viuere, tamen vnus plus obseruat, prout oportet, quàm alius; & est extensio ad omnia, sed non æqualis accessus ad medium. Consequenter ibi.

¶Si verò consideretur uirtus ex parte subiecti participantis, sic contingit uirtutem esse maiorem, uel minorem, siue secundùm diuersa tempora in eodem, siue in diuersis hominibus.

¶Hic consequenter D.S. deducit tertiam conclusionem responsiuam, cui primò præmittit tertium intellectum, & ipsam conclusionem ponit; secundò eandem probat D.S. ibi. Quia ad attingendum, &c. Tertiò ex hoc reprehendit Stoycos, ibi. Et in hoc deficiebant, &c. Tertius ergo intellectus, & secundum membrũ subdistinctionis est, φ alio modo potest intelligi, an vna sit maior alia eiusdem speciei, vel seipsa diuersis temporibus secundùm maiorem subiecti participationem, ita quòd sit maior intensiuè. Conclusio huic membro respondens. Contingit uirtutem esse maiorem, vel minorem, siue secundùm diuersa tempora in eodem, siue in diuersis hominibus, scilicet simul. Deinde ibi.

¶Quia ad attingendum medium uirtutis, quod est secundùm rationem rectam, unus est melius dispositus, quàm alius, uel propter maiorem assuetudinem, uel pp melliorem dispositionem naturę, uel pp perspicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratiæ donũ, quod unicuiq; donatur secundùm mensuram donationis Christi, vt dicitur ad Eph. 4. Ephes.4.

¶Probat præcedentem conclusionem tertiam tali consequentia, quia ad attingendum medium virtutis, quod est *m rationem rectam, vnus est melius dispositus, quàm alius, ergo virtus est maior in vno, quàm in alio *m participationem subiecti. Antecedẽs

probatur in littera, ibi. Vel propter aſſuetudinem, &c. Tenet conſequentia, quia virtutem iſto modo eſſe maiorem, nihil aliud eſt, quàm vnum eſſe promptiorem, & magis diſpoſitum ad attingendum medium, & vltimum virtutis, quia iuxta dicta idem ſunt medium, & vltimum ſm diuerſas rationes, vt patuit q. 64. art. 1. ad 1. Et poſſet ſic argui virtutem iſto modo eſſe maiorem, eſt cauſa eſſe intenſiorem ad actum virtutis reſpectu medij attingendi, ſed poteſt in vno eſſe intenſior vno tpe, quam in alio tpe, & in vno homine, quàm in alio; igitur, &c. Maior patet ſupra q. 52. quia idem iudicium eſt de virtute, & habitu, habitus autem eſt iſto modo maior. Minor patet in littera, ibi. Quia ad, &c. Tunc ibi.

¶Et in hoc deficiebant Stoyci eſtimantes nullum eſſe uirtuoſum dicendum, niſi qui ſummè fuerit diſpoſitus ad uirtutem; non enim exigitur ad rationem uirtutis, ꝙ attingat rectæ rationis mediũ in indiuiſibili, ſicut Stoyci putabant; ſed ſufficit prope mediũ eſſe, vt in 2. Eth. dr, idem etiam indiuiſibile ſignum unus propinquius, & promptius attingit, quàm alius, ſicut etiam patet in ſagittatoribus trahentibus ad certum ſignum.

* Ariſt. c. 6.

¶Reprehendit ex illa concluſione Stoicos, vt patet clarè in littera, quia medium virtutis non eſt in indiuiſibili; ergo non oportet virtuoſum eſſe ſummè diſpoſitum. Sufficit enim ad virtutem ſm Philoſophum in fine ſecundi Ethicorum, vt aliquis non inſenſibiliter, & groſsè deficiat. Et ſecundò dato, ꝙ medium ſtaret in indiuiſibili, tamen vnus illud promptius, & expeditius ex parte agentis attingeret, quàm alius; ſicut patet de ſagittantibus ad idē punctum phyſicum, quorum vnus expeditius trahit, & proijcit ſagittam, &c. Vnde licet quælibet moralis virtus extendat ſe ad omnia, quæ ſunt ſub ratione obiecti, tamen non omnis æqualiter attingit medium, quæ bene ſtant ſimul, quia in omnibus vna virtus magis tangit ad medium, quàm alia, &c.

¶Et nota auctoritatis intellectum ad Eph. 4. Vnicuiq. noſtrum data eſt gratia ſm menſuram donationis Chriſti, quaſi diceretur, iſta gratia nõ eſt data omnibus vniformiter, ſeu æqualiter, ſed ſm menſuram donationis Chriſti, ideſt ſm ꝙ Chriſtus eſt dator, & eã ſingulis menſurauit; ipſe enim ſolus recepit ſpiritum, non ad mẽſuram, cæteri autem ſancti ad menſuram recipiunt; & ſicut in poteſtate Chriſti eſt dare, vel non dare, ita tantum, vel minus, &c.

ARGVM. in contrarium confirmat vltimam concluſionem.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ æqualitas illa nõ eſt ſecundùm quantitatem abſolutã, ſed eſt ſecundùm proportionem intelligenda, quia omnes virtutes proportionabiliter creſcunt in homine, ut infra dicetur. *

* Art. ſeq.

¶Ad maiorem. Latera cantata Ieruſalem ſunt æqualia æqualitate proportionis geometricæ, cum qua ſtat inæqualitas quantitatis, vel molis, vel perfectionis, vt patuit ſupra quæſt. 64. art. 2. quòd nouem habent ſe ad ſex, ſicut ſex ad quattuor; eſt enim proportio ſexquialtera, & tamen nouem excedunt ſex in tribus, & ſex excedunt quattuor ſolum in duobus. Ergo omnes ſunt æquales æqualitate proportionis. Verum; ſed negatur vltima conſequentia, quia vt patuit cum æqualitate proportionis, ſtat inæqualitas quantitatis, ſicut patebit ad hoc ſequenti.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ illud vltimum, quod pertinet ad uirtutem, poteſt habere rationem magis, uel minus boni ſecundùm prædictos modos, cum non ſit ultimum indiuiſibile, ut dictum eſt. *

* In corp. huius.

¶Ad maiorem, vera, ſi illud maximum nõ habeat aliquam latitudinem, & ſic in indiuiſibili, & ſi vno modo cõtingat ſe habere ad illud indiuiſibile, alias illa maioritas eſt vera, vt patet in hoc corpore; quia idem indiuiſibile ſignum vnus promptius attingit, q̃ alius. Et conſtat, ꝙ ſi vltimũ habeat aliquam latitudinem, ꝙ vnus poteſt plus altero ad vltimum accedere. Minor vera, ratio virtutis conſiſtit in medio in tali genere, ſi loquimur de virtute acquiſita, quod maximum eſt medium habens aliquam latitudinem, & eſt etiam vltimum, quia vt patuit q. 64. arti. 1. ad primum. idem eſt medium, & vltimum virtutis; & ſecundò eſto, ꝙ illud vltimũ eſſet indiuiſibile, poſſet tamen vnus alio melius ſe ad ipſum habere, quare eſſet ſaltem maioritas ex parte ſubiecti ſm intenſionem, quamuis nũc ſit maioritas ſm maiorem acceſſum ad vltimum, ita ꝙ vltimum non habet ſe tantum extrinſecè, ſed etiam intrinſecè, & eſto ꝙ non attingat vltimam partẽ vltimi, adhuc eſt virtuoſus, ſicut eſt in ſchola iſta, non ſolùm qui ſtat in centro, ſed etiam qui in quacunq; parte ſedet. Ad auctoritatem B. Aug. reſpondet D. S. de Virtutibus in communi art. 9 ad ſeptimum. Virtus acquiſita nõ eſt maximum bonum ſimpliciter, ſed maximum in genere humanorum. Virtus autem infuſa eſt maximum ſimpliciter, inquãtum hõ per eam ad ſummũ bonũ ordinatur, quod Deus eſt, hæc ille. vbi patet, ꝙ virtutes ſunt maxima bona, vel ſm quid, vel ſimpliciter ratione obiecti, cui quo ſtat, ꝙ ex parte ſubiecti poteſt eſſe maioritas, etiam in ea, quæ eſt circa maximum bonum, vt patet de charitate, vbi vna eſt maior alia ex parte ſubiecti, & ꝙ in æquitis poteſt eſſe maioritas per maiorem acceſſum ad medium; & in Theologica in modo ſe habendi ad maximum obiectum, &c. Et de hoc etiam habet D. S. ibidem, artic. 11. ad 15m. vbi dicit, tatio virtutis in ſuperlatione conſiſtit, non quantum ad ſe, ſed quãtum ad ſuum obiectum, quia per virtutem ordinatur homo ad vltimum potentiæ, quod eſt bene operari. Vnde Philoſophus dicit in 7. Phyſ. ꝙ virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum, tamen ad hoc optimum aliquis poteſt eſſe magis, vel minus diſpoſitus; & ſecundùm hoc virtus recipit magis, & minus. Vide ibidem, & ſolutionem ad 16m. vbi habet, ꝙ medium nõ eſt indiuiſibile, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Deus nõ operatur ſm neceſſitatem naturæ, ſed ſm ordinẽ ſuæ ſapientiæ, ſm quã diuerſam menſuram uirtutis hominibus largitur, ſm illud ad Eph. 4. Vnicuiq; veſtrum data eſt gratia ſecũdùm menſuram donationis Chriſti. Ephe. 4.

¶Ad maiorem, quantitas effectus naturalis penſatur ſm virtutem agentis ex neceſſitate naturæ, quod agit quantum poteſt. Sed negẽtur, ꝙ quantitas effectus liberæ cauſæ agentis ſm voluntatem, penſetur ſm virtutem agentis huiuſmodi, ſed ſm formam idealem huius rei, quæ eſt forma Diuini intellectus excogitata liberè ſm placitum voluntatis Diuinæ. Minorem concedo; ſed dico, ꝙ Deus agit per intellectum, & voluntatem, & virtus ſua effectiua, eſt quidem vniformis, cauſatiua tamen difformium. Et dico ſecundò, ꝙ exemplaritas eius eſt difformis ex parte exemplatorum, licet enim Deus ſit vnum exemplar pp vnã ſubſtantiã, tñ eſt diuerſa exemplaria, prout vna ſubſtãtia eſt intellecta diuerſimodè imitabilis; ſed de hoc prima par. q. 15. & q. 47. arti 1. & 2. Negatur cõſequentia, quia ſicut Deus immobilis exiſtens dat ea moueri, ita ipſe vnus cauſat diuerſa, & inæqualia. Sicut enim iuxta ſupra dicta q. 54. art. 2. ex principio actiuo remoto, & primo, effectus non habent vnitatem ſpecificam, ſic nec æqualitatem, vel ſpecificam, vel accidentalem ex parte ſubiecti, &c.

Vtrum omnes virtutes ſimul ſint æqualiter intenſæ.

L

Supra ar. 1. ad 1. Item ſm q. 52. ar. 2. ad 1. Et 2. diſt. 42. q. 1. ar. 5. ad 1. Et 4. diſt. 49. artic. 1. & Malo. q. 20. artic 3. ad 1. Et Vir. q. 1. artic. 3. ad 1. Cor. 7.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non omnes uirtutes in uno, & eodem ſint æqualiter intenſæ. Dicit enim Apoſtolus. 1. ad Corinth. 7. Vnuſquiſque enim habet proprium donum a Deo alius quidem ſic, alius autem ſic, non eſſet autem unum donum magis propriũ alicui, quàm aliud, ſi omnes virtutes dono Dei infuſas quilibet æqualiter haberet; ergo videtur, ꝙ non omnes virtutes ſint æquales in uno, & eodem.

¶ 2 Præt. Si omnes virtutes eſſent æquè intẽſè in vno & eodem, ſequeretur, quòd quicunque excederet aliquem in una uirtute, excederet ipſum in omnibus alijs uirtutibus; ſed hoc patet eſſe falſum, quia diuerſi ſancti de diuerſis uirtutibus præcipuè laudantur, ſicut Abraham de fide, Moyſes de manſuetudine, Iob de patientia; vnde de quolibet Confeſſore cantatur in eccleſia. Non eſt inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret legem excelſi, eo quòd quilibet habuit prærogatiuam alicuius virtutis; non ergo omnes virtutes ſunt æquales in uno, & eodem.

¶ 3 Præt. Quantò habitus eſt in tenſior, tantò homo ſm ipſum delectabilius, & promptius operatur; ſed experimẽto patet, ꝙ vnus homo delectabilius, & pr̃ptius operatur actum vnius virtutis, quàm actum alterius; non ergo omnes uirtutes ſunt æquales in uno, & eodem.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 6. de Trin. * quòd quicunque ſunt æquales in fortitudine, æquales ſunt in prudentia, & temperantia; & ſic de alijs, hoc autem nõ eſſet, niſi omnes uirtutes unius hominis eſſent æquales; ergo omnes uirtutes unius hominis ſunt æquales.

* Aug. 6.

¶Hic quæritur de æqualitate virtutum ex parte ſubiecti, quæ eſt ſecundùm intenſionem æqualem.

¶Reſpondeo dicendum, quòd quantitas uirtutum, ſicut ex dictis patet, * poteſt attendi dupliciter; vno modo ſecundùm rationem ſpeciei; & ſic non eſt dubium, quòd una uirtus unius hominis ſit maior, quàm alia, ſicut charitas, fide, & ſpe.

* Art. præcedens.

¶D. S. duo facit. primò declarat quæſitum, remouẽdo ſiniſtrum intellectum eius; ſecundò ſm verum intellectũ quæſiti rñdet, ibi. Alio modo, &c. Circa primum reſumit diſtinctionem poſitam in art. 1.

art. 1 innuens, ꝙ quæstio ista non quærit, an sint æquales ſm ſe ex parte obiecti, & ſpeciei per propinquiorem habitudinem ad rationem; de hoc enim ſatis expediuit ſe art. 1. & tñ pro ſupplemento, & bene eſſe, ponit talem concluſionem. Non eſt dubium, quin vna virtus vnius hominis ſit maior, q̃ alia, & per conſequens nõ ſunt æquales in eodem homine ſm ſpeciem. D. S. ſolùm probat exẽplariter, quia charitas maior eſt fide, & ſpes igitur virtus vnius hominis eſt maior, quàm alia eiuſdem hominis. Antecedens eſt Apoſtoli. 1. Corinth. 13. Et patuit ſupra, & patebit artic. 6. Tenet conſequentia, quia (vt patuit quæſt. 65. artic. 5.) illæ virtutes ſunt vnius hominis, & connexæ, &c. quia ergo de æqualitate ſecundùm ſpeciem non quæritur. Ideo ibi.

¶Alio modo poteſt attendi ſecundùm participationẽ ſubiecti, prout ſ. intenditur, uel remittitur in ſubiecto; & ſecũdùm hoc omnes uirtutes unius hominis ſunt æquales quadam æqualitate proportionis, inquantum æqualiter creſcũt in homine, ſicut digiti manus ſunt inæquales ſecundùm quantitatem, ſed ſunt æquales ſecundùm proportionem, cum proportionabiliter augeantur. ——

¶Hic conſequenter D. S. reſpondet ad quæſitum iuxta ſecundũ membrum eius; vnde primò ponit concluſionem reſponſiuam; ſecũdò pro explicatione eius deducit primam aliam concluſionẽ declaratoriam, ibi. Huiuſmodi autem, &c. Et ponendo ergo concluſionem reſpõſiuam, præmittit ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis, ꝙ alio modo quãtitas, & æqualitas attenduntur ſm participationem ſubiecti, prout ſ. virtus intenditur, vel remittitur in ſubiecto, & ſic poteſt intelligi quæſtio. Et ſm hoc eſt concluſio reſponſiua talis. Virtutes omnes vnius hominis ſunt æquales quadam æqualitate proportionis (ſm formale virtutis, non autẽ materiale.) Probatur. Virtutes omnes æqualiter creſcunt in eodem quo ad formale, non quo ad materiale; igitur, &c. Conſequentia probatur a ſimili, quia digiti ſunt æquales ſecundùm proportionem, eſto ſint inæquales ſm quantitatem, inquantum proportionabiliter augentur. Antecedens probatur, omnes virtutes ſunt connexæ ſimpliciter in eſſe virtutis; ergo & æquales virtutes. Antecedens patuit q. 65. Conſequentia probatur, æqualitas eſt quædam connexio virtutum ſm quantitatem, igitur ſi ſunt connexæ ſimpliciter, ſunt etiam æquales. Et tenet conſequentia propter ſimpliciter connexionem ad hunc modum, & nõ propter ſuperius ad inferius. Conſequenter cum dicit.

¶Huiuſmodi autem æqualitatis oportet eodem modo rationem accipere, ſicut & connexionis; æqualitas enim eſt quædam connexio virtutum ſm quantitatem. Dictũ eſt autem ſupra, * ꝙ ratio connexionis virtutum dupliciter aſſignari poteſt; vno modo ſm intellectum eorũ, qui intelligunt per has quattuor uirtutes quattuor cõditiones generales virtutum, quarum vna ſimul inuenitur cum alijs in qualibet materia. Et ſimiliter virtus in qualibet materia non poteſt æqualis dici, niſi habeat omnes iſtas cõditiones æquales. Et hãc rationẽ æqualitatis uirtutum aſſignat Aug. in 6. de Tri.* dicẽs. Si dixeris, æquales eſſe iſtos fortitudine, ſed illum præſtare prudẽtia; ſequitur, ꝙ huius fortitudo minus prudens ſit, ac per hoc, nec fortitudine æquales ſint, quando eſt illius fortitudo prudentior; atque ita de cæteris uirtutibus inuenies, ſi omnes eadem conſideratione percurras. ——

* 1.q.65. a.1.i.

* Aug. c.4.

¶Deducit vnam aliam concluſionem explicatiuã priorꝭ cõclu ſionis reſponſiuæ, quam tamen expreſsè non ponit, ſed probat, & eſt, duplici ratione uirtutes ſunt æquales. Probatur concluſio. Omnes ſunt æquales, quia connexæ, ſed duplici ratione, & duplici modo ſunt connexæ, igitur & æquales. Maior nota. Minorem D. S. oſtendit primò quo ad primam rationem; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Alio modo aſſignata, &c. Oſtendit ergo D. S. minorem primò, quia vno modo connectuntur, vt dicunt generales conditiones, ita quòd nulla eſt virtus ſine alia; ergo nec maior ſine alia aucta. Deinde cum dicit.

* q. præc. ed. artic. 1.

¶Alio modo aſſignata eſt ratio cõnexionis * uirtutũ ſm eos, qui intelligunt huiuſmodi uirtutes habere materias determinatas, & ſm hoc ratio connexionis uirtutum moralium accipitur ex parte prudentiæ, & ex parte charitatis quantũ ad uirtutes infuſas, non autem ex parte inclinationis, quæ eſt ex parte ſubiecti, ut ſupra dictũ eſt. * Sic igitur, & ratio æqualitatis uirtutum poteſt accipi ex parte prudentiæ, quãtum ad id, quod eſt formale in omnibus uirtutibus moralibus, exiſtente enim ratione æqualiter perfecta in vno, & eodem, oportet, quòd proportionabiliter ſm rationem rectam medium cõſtituatur in qualibet materia uirtutũ; quantũ uerò ad id, qd eſt materiale in uirtutibus moralibus. ſ. inclinationem ipſam ad actum uirtutis, poteſt eſſe vnus homo magis prõptus ad actum unius uirtutis, q̃ ad actum alterius, uel ex naturali conſuetudine, uel etiam ex gratiæ dono. ——

* 1.q.65. artic. 1. & 2.

¶Oſtendit minorem præcedentem quo ad ſecũdam rationem, quia ſecũdò connectuntur hac ratione, quia vt ſunt diſtinctæ virtutes connexæ ſunt in prudentia, & charitate; igitur illis auctis, & ipſæ augentur. Quare autem dicit cõcluſio, ſm formale virtutis, & non materiale, &c. quia poteſt vnus promptior eſſe ad actum vnius virtutis, quàm alius; igitur quo ad materiale nõ ſunt æquales. Tenet conſequentia, quia illa inclinatio promptior eſt materiale. Antecedens patet, quia ex naturali conſuetudine, &c.

¶Et nota, quia (vt ſupra dictum eſt) ad hoc, ꝙ prudentia acquiratur, requiritur exercitium in omni materia virtutum moraliũ, quare ſi in vna materia proficit, magis accedendo ad medium rationis, oportet, ꝙ & in alia materia magis accedat, & per conſequens cum augmento prudentiæ, augentur, omnes aliæ virtutes quo ad formale, quia per exercitium prudentiæ augentur, & perficiunt habitus in ſe, cũ quo ſtat, ꝙ ex aliqua diſpoſitione, vel naturali, vel gratuita, homo promptior fiat ad actum vnius habitus, quam alterius, habitibus exiſtẽtibus æqualibus; ideo D. S. dicit, exiſtente enim ratione æqualiter perfecta in uno, & eodem, oportet, ꝙ proportionabiliter ſm rationẽ, medium conſtituatur in qualibet materia virtutũ: & ita formale, quod eſt tẽdere ad ſinem virtutis (quod eſt medium) æquale eſt, cum quo ſtat diuerſitas ad actus exercendos in tali virtute, in tali materia. In diuerſis enim inclinationibus poteſt ratio æqualitatẽ proportionalem inſtituere in ordine ad fines virtutum. Conformitas enim ad rectam rationem eſt formale: vnde diuerſimodè inclinato, poteſt ratio in diuerſis materijs dictare, vnum & æqualem modum ſe habendi ſm rationem rectam, ita ꝙ vbiq; obſeruet æqualem diſcretionem.

ARG. in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ verbum Apoſtoli poteſt intelligi de bonis gratiæ gratis datæ, quæ non ſunt communia omnibus, nec omnia æqualia in uno, & eodem; vel poteſt dici, ꝙ refertur ad menſuram gratiæ gratum facientis, ſecundùm quam unus abundat in omnibus uirtutibus plus, quàm alius propter maiorem abundantiam prudentiæ, uel etiam charitatis, in qua connectuntur omnes uirtutes infuſæ. ——

¶Ad maiorem; primò intelligitur de gratijs gratis datis, quæ non ſunt communes, nec æquales, &c. Secundo dicit, ꝙ poteſt intelligi de gratia gratum faciente, tunc negatur illa. Non eſſet item, &c. Dico enim, ꝙ Apoſtolus donum, quod eſt gratia cũ ſibi annexis virtutibus, cõparat gratiæ, & virtutibus alterius hominis, quia gratia habet annexam charitatẽ, & prudentiam, quibus æquantur aliæ virtutes in eodem. Et has ſimul comparat virtutibus alterius. Quare dicitur, ꝙ donum eſt magis proprium vni, quam alteri. Et concedo quidem, ꝙ cõparando virtutes vnius hominis ad materiã, vna non eſt magis propria ſecundùm formale virtutis, tamen eſt magis propria illi, quam alteri homini.

¶Et nota, quòd Apoſtolus loquitur illam auctoritatem, quia induxerat matrimonium. Et ponit rationem, quia non omnibus tantum donũ virtutis a Deo datum eſt, vt poſſit totaliter cõtinere.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ vnus ſanctus laudatur præcipuè de una uirtute, & alius de alia pp excellentiorẽ promptitudinem ad actum unius uirtutis, q̃ ad actũ alterius. Et ſecundum hoc ẽt patet reſponſio ad tertiũ. —

¶Ad maiorem dico, ꝙ qui excedit in vna virtute, excedit in omnibus quo ad formale. Et negatur falſitas huius.

¶Ad probationem dico, ꝙ ſanctorum aliqui laudantur in vna virtute, in qua viri excellere, & non in alijs pp materiale virtutis, quia videlicet illas promptiores, & hãt maiorẽ inclinationem ad actum vnius, quam alterius virtutis; tñ ſi in formali virtute vnus ſanctus exceſſit, excedit in omnibus alijs, ſed nõ in materiali, &c.

¶Ad tertij maiorem ſupra dictum eſt, ꝙ nõ oportet, ſi aſſit impedimentũ habitui, tunc enim cũ maiori habitu, poteſt eſſe minor promptitudo, & delectatio, vt patet q. 65. art. 1. ad ſecundum. Et poteſt hoc etiã fieri pp maiorẽ exercitationẽ in actu vnius virtutis, per quam acquiritur promptitudo habitui ſuperaddita, ratione cuius facilius operatur ſm illam virtutem, virtute exiſtente æquali. Minorem concedo, non quia habitus ſit in ſe maior, quàm alius, & formale virtutis; ſed ratione dicta. ſ. propter materiale magis deſeruiens vni virtuti, quàm alteri. Negatur autem conſequentia, intelligendo conſequens quo ad formale virtutis. Et de illa ſolutione habet D. S. de Virtutibus Cardinalibus. ar. 1. ad 12. Vbi (inquit) eſt maior habitus, non oportet, ꝙ ſit maior actus ſm inclinationem habitus, poteſt enim in homine eſſe aliquid, vel impediens, vel diſponens ad actum, quod per accidẽs ſe habet ad habitum, ſicut habitus ſcientiæ impeditur, ne ad actũ

procedat propter ebrietatem. Et ideo ſm huiuſmodi impedimẽta, vel auxilia ad agendum, poteſt quandoq; eſſe augmentũ in actu, non exiſtente augmento circa habitum. Hæc ille.

¶Nota, ꝙ ſicut ſupra q. 50. & 56. dictum fuit, ꝙ formale ſcientiæ eſt in intellectu, materiale autem in viribus interioribus apprehenſiuis, ita formale virtutis eſt impreſſio, & ordo rationis relictus per rationem rectam in appetitu. Materiale autem eſt aliqua diſpoſitio, vel inclinatio appetitus ſenſitiui circa propriam materiam vndecunq; prouenitat, vel ex corruptione naturæ, vel ex aſſuetudine, vel ex dono Dei, vel ex tentatione Diaboli ſubſeruiens, vel obſiſtens tali virtuti, vel ex parte corporis, vel animæ, vt eſt inordinatio paſſionum, & huiuſmodi. Et formali exiſtente æquali, poteſt eſſe diuerſitas in materiali, ita ꝙ aliquis habeat parum de formali virtutis, & multum de materiali. Et e contra, &c. Vnde poteſt aliquis eſſe æqualiter diſcretus, & æqualiter tendit cum alio ad medium. Et tamen cum maiori difficultate, & ſic cum æqualitate formalis ſtat diuerſitas materialis.

Vtrum virtutes morales præeminent intellectualibus.

Supra q. 61. art. 1. ad 2. & in. 62. art. 7. & 8. cor. Et 2. 2. q. 23. art. 6. ad 1. Et 1. 2. 61. 2. 5. co. Et 4. dist. 33. q. 3. artic. 3. cor. Et Virt. q. 1. artic. 12. cor.

M AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales præeminent intellectualibus. Quod enim magis eſt neceſſarium, & permanẽtius eſt melius; ſed virtutes morales ſunt permanentiores etiam diſciplinis, quæ ſunt virtutes intellectuales; & ſunt etiam magis neceſſariæ ad vitam humanam; ergo ſunt præferendæ virtutibus intellectualibus.

¶ 2 Præt. De ratione virtutis eſt, ꝙ bonũ faciat habentem, ſed ſm virtutes morales dr̃ homo bonus, nõ autem ſm virtutes intellectuales, niſi forte ſm ſolam prudẽtiã; ergo virtus moralis eſt melior, q̃ virtus intellectualis.

¶ 3 Præt. Finis eſt nobilior his, quę ſunt ad finem, ſed dicitur in 6. Ethic.* virtus moralis facit rectam intentionem finis, prudentia autem facit rectam electionem eorum, quæ ſunt ad finem; ergo virtus moralis eſt nobilior prudentia, quæ eſt virtus intellectualis circa moralia.

*Ariſt. c. 12.

¶Sed contra. Virtus moralis eſt in rationali per participationem, virtus autem intellectualis in rationali per eſſentiam, ſicut dicitur in 1. Ethi.* ſed rationale per eſſentiam eſt nobilius, quàm rationale per participationẽ; ergo virtus intellectualis eſt nobilior, q̃ virtus moralis.

* Ariſtot. cap. vlt.

¶ Hic conſequenter deſcendit ad æqualitatem virtutum in ſpeciali, & primo comparando morales intellectualibus; ſecundò cõparando aliquas particulares virtutes alijs virtutibus alijs in act. ſequẽ.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ aliquid poteſt dici maius, vel minus dupliciter; vno modo ſimpliciter; alio modo ſm quid. Nihil enim prohibet aliquid eſſe melius ſimpliciter, ut philoſophari, quàm ditari, quod tamen non eſt melius ſm quid, ideſt neceſſitatem patienti; ſimpliciter autem cõſideratur vnumquodque, quando conſideratur ſecundùm propriam rationem ſpeciei.

¶D. S. reſpondet diſtinctè. Vnde primò præmittit vnum notabile diſtinctiuum, & eius rationem; ſecundò iuxta hoc reſpõdet, ibi. Habet autem virtus, &c. Quo ad primum dicit, ꝙ aliquid poteſt dici maius, vel minus dupliciter; vno modo ſimpliciter, alio modo ſecundùm quid, & ſtant bene ſimul, ꝙ nobilius ſimpliciter, non ſit nobilius ſecundùm quid, vt patet de philoſophari, quod eſt ſimpliciter nobilius, & melius, quàm ditari. Ditari tamen eſt melius, ideſt magis appetibile alicui per accidens, propter ſcilicet indigentiam. Eſt ergo melius, quia magis neceſſarium, & per conſequens magis appetibile, & magis bonum illi.

¶Habet autem virtus ſpeciem ex obiecto, ut ex dictis patet;* vnde ſimpliciter loquendo illa virtus nobilior eſt, quæ habet nobilius obiectum.

* q. 60. ar. 1.

¶Hic conſequenter D. S. reſpondet ad quæſitum per duas concluſiones, ſm duo membra prædictæ diſtinctionis; ſecundâ ponit ibi. Sed ſi conſideretur, &c. Concluſio ergo prima eſt. ſimpliciter loquendo virtutes intellectuales, quæ perficiunt rationem, ſunt nobiliores, quàm morales, quæ perficiunt appetitu. Probatur, ſimpliciter loquendo, illa virtus eſt nobilior, quæ habet nobilius obiectum, ſed obiectum rationis eſt nobilius, quàm obiectum appetitus; igitur, &c. Huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem; ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Manifeſtum eſt autem, &c. Probatur ergo maior, quia ſimpliciter cõſideratur vnumquodque, quando conſideratur ſm rationẽ propriæ ſpeciei, ſed virtus habet ſpeciem ex obiecto; igitur maior vera.

¶Et nota, ꝙ accipitur hic ſimpliciter primo modo, quem ponit D. S. 3. par. q. 50. art. 5. pro abſolutè, & ſine addito; & non ſimpliciter ſecundo modo ibidem poſito. ſ. pro omni modo, & totaliter, quia hoc repugnaret ſequentibus. Vnde intellectualis eſt ſimpliciter (ideſt abſolutè, &c.) quæ abſoluta nobilitas ſumitur ſm ſubſtantiam, & eſſentiam rei. Philoſophi enim communiter loquentes de ſimpliciter, accipiunt ipſum dupliciter; vno modo, vt eſt idẽ quod totaliter, ſicut dr̃, ꝙ ex non ente ſimpliciter, nihil fit, quod eſt dictum, ꝙ ex eo, ꝙ totaliter nihil eſt, non fit aliquid; ſecundò autem accipitur ſimpliciter, vt idem eſt, ꝙ nullo addito, vt hr̃ in Topicis. Et hoc ſecundo modo accipit hic; & prima pars accipit ſimpl'r. i. ſm ſe, ſm quid. i. in ordine ad alterũ; virtus autẽ ſm obiectũ cõſideratur quo ad ſpeciem, & ſine addito; ergo q̃ ex obiectio maior eſt, illa nobilior eſt ſimpliciter, & ſm ſe. Deinde cum dicit.

¶Manifeſtum eſt autem, ꝙ obiectum rationis eſt nobilius, quàm obiectum appetitus; ratio enim apprehendit aliquid in vniuerſali; ſed appetitus tendit in res, quæ habent eſſe particulare; vnde ſimpliciter loquendo virtutes intellectuales, quæ perficiunt rationem, ſunt nobiliores, quàm morales, quæ perficiunt appetitum.

¶Ponit minorẽ principalẽ, quia obiectum rõnis eſt vr̃, ſed appetitus tẽdit in rẽ ſm eſſe particulare, modo vr̃ eſt nobilius particulari; igitur, &c. ¶Sed nota circa hoc, ꝙ intellectus, & fundamẽtum huius probationis pendet ex dictis, prima par. q. 82. art. 3. hr̃ ſupponitur nunc, ꝙ quantò obiectum eſt abſtractius, tantò nobilius. Et intelligitur de abſtractione in communi, quia ergo obiectum intellectus, vt obiectum eſt, abſtractionis modo, & conditione obiectur rationi, quàm obiectũ voluntatis ipſi voluntati; quia illud ſub ratione quidditatis, illud autem, vt habet eſſe; ideo obiectum intellectus eſt nobilius; & quia quod quid eſt, ſic abſtractum eſt vnitur al 3 ideo D. S. hic probat, ꝙ obiectum rationis eſt nobilius. Et quia potentia de per ſe magis reſpicit obiectum, vt obiectum eſt, quam t res eſt; ideo intellectus ratione nobilitatis obiecti, vt obiectum eſt præſertur appetitui, & hoc ſimpliciter; ſed ſecundùm quid. ſ. ſecundùm ꝙ talis ratio in nobiliori re inuenitur, voluntas poteſt eſſe nobilior, &c. Conſequenter cum dicit.

¶Sed ſi conſideretur virtus in ordine ad actum, ſic virtus moralis, quæ perficit appetitum, cuius eſt mouere alias potentias ad actum, ut ſupra dictum eſt,* nobilior eſt.

* 9. 81. 1.

¶Subiungit ſecundam concluſionem reſpõſiuam, iuxta ſecundum membrum diſtinctionis. Et primò facit quod dictum eſt; ſecundò infert quoddã corollarium ex dictis, ibi. Et quia virtus, &c. Concluſio ergo illius eſt illa; ſi cõſideretur virtus in ordine ad actum, ſic virtus moralis nobilior eſt; & hoc eſt eſſe nobilioré ſm quid. Probatur, virtus moralis perficit appetitum; igitur magis eſt principiũ actus, & ſic nobilior. Antecedens patet ſup. q. 58. ar. 1. Tenet conſequentia, quia ipſius appetitus eſt mouere alias potentias ad actum, & ideo virtus in appetitu facit vltimum bonum, & non ſolum facultatem bonam. Et de his ſupra q. 56. art. 3. Tunc ibi.

¶Et quia virtus dicitur ex eo, ꝙ eſt principium alicuius actus, cum ſit perfectio potentiæ, ſequitur etiam, ꝙ ratio virtutis magis cõpetat virtutibus moralibus, quàm virtutibus intellectualibus; quamuis virtutes intellectuales ſint nobiliores habitus ſimpliciter.

¶Infert corollarium tale, ratio virtutis magis competit virtutibus moralibus, quàm intellectualibus, quamuis virtutes intellectuales ſint nobiliores habitus ſimpliciter. Probatur ex dictis, quia virtus dicit ex eo, ꝙ eſt principium alicuius actus; igitur ratio virtutis, &c. Tenet conſequentia ex dictis, quia moralis eſt magis principium actus. Antecedens patet, virtus eſt perfectio potentiæ operatiuæ, ideo perficit eã ad actum. Et patet ex ſupra dictis, quia virtus eſt habitus non eſſendi, ſed operandi, &c.

ARGVM. in cõtrarium eſt pro prima concluſione reſpõſiua.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ virtutes morales ſunt magis permanentes, quàm intellectuales, propter exercitium earum in his, quæ pertinent ad vitam communem; ſed manifeſtum eſt, ꝙ obiecta diſciplinarum, quæ ſunt neceſſaria, & ſemper eodem modo ſe habẽtia, ſunt permanentiora, quàm obiecta virtutum moralium, quæ ſunt quædam particularia agibilia; ꝙ autem virtutes morales ſint magis neceſſariæ ad vitam humanam, non oſtendit eas eſſe nobiliores ſimpliciter, ſed quo ad hoc; quinimmo virtutes intellectuales ſpeculatiuę ex hoc ipſo, ꝙ non ordinantur ad aliud, ſicut utile ordinatur ad finem, ſunt digniores; hoc enim contingit, quia ſm eas quodammodo inchoatur in nobis beatitudo, quæ conſiſtit in cognitione veritatis, ſicut ſupra dictum eſt.* 9. 3. art. 4.

¶Ad

¶Ad maiorem. Quod eſt permanentius,& magis neceſſarium, eſt melius, non oportet, quòd ſimpliciter, ſed ſecundùm quid; id eſt non in ſubſtantia ſua,ſed quo ad aliud. Non enim oportet vllo modo, quòd magis neceſſarium ad alterum, ſit ſimpliciter nobilius, immo ſi non quæratur propter aliud, & ſit ipſe finis, tunc multò nobilius eſt. Et ſecundò, quod eſt permanentius ſecundùm ſe, hoc eſt nobilius, ſed ſolùm ſecundùm quid, quia dictum fuit ſupra, quòd permanentia maior, vt ſic, non arguit perfectionem ſimpliciter, niſi & nobilitas naturæ adiungatur. Ad minorem, ad primam partem ſunt permanentiores, vt patuit ſupra q.53. artic.1. Et non de per ſe, ſcilicet ratione per ſe cauſatum, immo ſic diſciplinæ permanentiores ſunt, ſed per accidens ratione continui exercitij, quia tales virtutes ſaltem aliquæ, ſunt quæ communiter in vita humana occurrunt agenda.

¶Ad ſecundam partem vera, ſunt magis neceſſariæ; ſed negatur conſequentia, ꝙ ergo ſimpliciter nobiliores, ſed quo ad hoc, immo eo ipſo, quòd intellectuales ſunt circa finem, ideo meliores ſimpliciter. Nam habitus ſpeculatiuus eſt principium eius actus, qui eſt finis, ſed moralis eſt principium eius actus, qui ordinatur vlterius, ſicut medium ad finem, &c.

¶Ad ſecundùm dicendum, quòd ſecundùm uirtutes morales dicitur homo bonus ſimpliciter, & non ſecundùm intellectuales uirtutes, ea ratione, quia appetitus mouet alias potentias ad ſuum actum, ut ſupra dictum eſt; * vnde per hoc etiam non probatur, niſi quòd uirtus moralis ſit melior ſecundùm quid. —— *q.9.art.1. & q 56.artic.3.

¶Ad maiorem, vera, de ratione virtutis ſimpliciter; ſed dico, quòd hoc ſit, quia facit vſum bonum, quod eſt quia in appetitu. Et dico, quòd non ſequitur, eſt maior, vel magis virtus, igitur magis ſimpliciter, ſed ſecundùm hoc, ideſt in ratione virtutis. Minor vera ratione iam tacta, quia habet ordinem ad appetitum bonum, quia facit hominem bonum; ergo moralis eſt melior in ratione virtutis, & in ordine ad actum. Vnde ſequitur bene, eſt virtus, ergo habitus; ſed non ſequitur, eſt magis virtus, igitur maior habitus; quia non eſt ſecundùm quòd ipſum, nec per ſe. Et probat hæc ratio ſecundam concluſionem & corollarium.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ prudentia non ſolùm dirigit uirtutes morales in eligendo ea, quæ ſunt ad finem, ſed etiam in præſtituendo finem; eſt autem finis uniuſcuiuſque uirtutis moralis attingere medium in propria materia, quod quidem medium determinatur ſecũdùm rectam rationem prudentiæ, vt dicitur in 2.& 6.Eth.* — *Ariſt.li.2. c.6. Et 6.li. 9.vlt.

¶Ad maiorem. Vera eſt quidem maior, vt iacet; ſed dico, ꝙ non oportet, quòd virtus tendens in finem ab alio præſtitutum ſit nobilior ea, quæ iuuatur, & dirigitur per eam, quæ eſt circa ea, quæ ſunt ad finem. Ad minorem dico poſt D. S. quòd facit electionem rectam eorum, quæ ſunt ad finem, non tantùm, ſed etiam dirigit in præſtituendo finem, qui eſt attingere medium rationis in propria materia, quod medium determinatur ſecundùm rectam rationem prudentiæ.

¶Nota hic, ne videatur illud dictum contrarium ei, quod habetur ſecunda ſecundæ, quæſt.43. artic.6 & 7. quia non dicit D.S. abſolutè, quòd prudentia præſtituat finem ſ.quo ad ſubſtantiam, & quaſi in communi, proponendo appetitui, quia temperatè viuendum eſt. Hoc enim reprehendit D.S. vbi iam in ſecunda ſecundæ, quia hoc fecit ratio naturalis,& ſynderesis; ſed dicit,quòd dirigit in præſtituendo, hoc eſt quo ad modum, & quaſi in particulari; poſtquam enim ratio dictat, quia tenendum ſit medium rationis in materia temperantiæ; prudentiæ eſt dictare quid ſit illud medium quo ad hunc. Dicit ergo prudentia, quòd tantum comedere non ſit plus, nec minus patum, & inſtituit media, per quæ quis ad finem illum perueniat. Quare non eſt contradictio, ratio enim naturalis dictat finem in communi, ſed quis ſit ille finis,& quomodo attingatur, eſt prudentiæi ratio itaque naturalis præſtituit, ſed prudentia ipſum conſequi facit, & in executione, & exiſtentia ad ipſum dirigit. Dicit enim ratio debes comedere temperatè; ſed adhuc eſt quæſtio quomodo,& quantum comedã, vt vtiam temperatè, hoc itaq; determinate eſt prudentiæ. Et igitur dicit prudentia, præſtituendo videlicet quantum ad circũſtantias particulares congruentes illi, vt finem illum, qui eſt tenere medium rationis attingat, dicendo illud eſt medium, & finis tibi a ratione naturali præſtitutus. Et huius ſignum eſt, quòd ratione naturali manente in vniuerſali, & benè dictante, eſt defectus a fine virtutis in particulari propter defectum prudentiæ. Et ergo dicitur ad maiorem poſt dicta illa, ꝙ vera eſt; ſed tamen virtus, quæ facit virtutes circa finem conſequi ipſum realiter, & attingere, præſtituendo eis in particulari finem, eſt nobilior, vt eſt prudentia. Vnde poſſet dici, ꝙ ratio naturalis præſtituit finem in eſſe cognito, & via intentionis, prudentia in via executionis, & in particulari cum circumſtantijs, & prudentia quaſi præſtitutum in eſſe cogito præſtituit, vt attingitur realiter; ita quòd ratio naturalis præſtituit, ſed prudentia determinat præſtitutum, & dirigit ad præſtitutum, & determinatum conſequendũ, dictando quid ſit ſibi medium, & finis virtutis, quærendo media opportuna. Et ergo prudentia dirigit in præſtituendo, ideſt determinando finem illi. Vide de ſolutione hac D.S. tertio ſententiarum, diſt.33.quæſt.2.art.3. Quia ibidem videtur dicere, quòd prudentia præſtituat. In ſecunda ſecundæ autem, quòd ſynderesis. Sed ex dictis haberi poteſt, quomodo vtrumque ſaluari poteſt, &c.

Vtrum iuſtitia ſit præcipua inter virtutes morales.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtitia non ſit præcipua inter uirtutes morales. Maius enim eſt dare alicui de proprio, quàm reddere alicui, quod ei debetur; ſed primum pertinet ad liberalitatem, ſecundum autem ad iuſtitiam; ergo videtur, quòd liberalitas ſit maior uirtus, quàm iuſtitia. N Supra ar.1. cur Et inf. q.61. ar.1. cor Et 2.2. q.58. ar.12. & q. 23.ar. 12.Et q.141. arti.1. Et 3. diſt.33.q.1. ar.3.q.1.co. Et 4.di.33. q.3.a uic.1. co.Et Vir. q.5 arti.3. cor.

¶2 Prętorea. Illud videtur eſſe maximum in vnoquoque, quod eſt perfectiſſimum in ipſo, ſed ſicut dicitur Iacobi primo. Patientia opus perfectum habet; ergo videtur, quòd patientia ſit maior, quàm iuſtitia.

¶3 Præt. Magnanimitas operatur magnum in omnibus uirtutibus, ut dicitur in 4.Ethicor. *ergo magnificat etiam ipſam iuſtitiam, eſt igitur maior, quàm iuſtitia. *Ariſt.c.3.

¶Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 5.Ethic.* quòd iuſtitia eſt præclariſſima virtutum. * Ariſt,c.1.

¶Hic conſequenter comparat ſpecialiter aliquas particulares virtutes inter ſe. Et primò morales; ſecundò intellectuales, artic. ſequen.tertiò Theologicas, artic. 6. Comparat ergo hic morales per eſſentiam adinuicem. De prudentia, quæ eſt aliqualiter moralis, patet ex dictis in articulo præcedenti ad tertium.

¶Reſpondeo dicendum, quòd uirtus aliqua ſm ſuam ſpeciem poteſt dici maior, uel minor, uel ſimpliciter, uel ſm quid. Simpliciter quidem dicitur maior, ſm ꝙ in ea maius bonum rationis relucet, ut ſupra dictum eſt.* —— *Art.1. huius quæſt.

¶D S. reſpondet diſtinctè ad quæſitum ſm vnam diſtinctionem bimembrem. Vnde primò reſpondet ſm primum membrum diſtinctionis, ſecundò iuxta ſecundum, ibi. Secundũ quid autẽ, &c. Quo ad primum ponit duas concluſiones reſponſiuas; ſecundam ibi. Inter alias autem, &c. Secundò ſubiungit quoddã corollarium ex dictis, ibi. Et ſic iſte, &c. Præmittit ergo primò notabile diſtinctum, & declarationem primi eius membri. Secundò ſubiungit primam concluſionem reſpõſiuam, ibi. Et ſm hoc, &c. Dicit ergo primò ſic. Virtus aliqua poteſt eſſe nobilior ſm ſpeciem (de qua nobilitate hic quęritur) dupliciter, vel ſimpliciter, vel ſm quid. ex obiecto habente ſe propinquius ad rectã rationẽ, vel ſm aliquem ornatum accidẽtalem alteri virtuti ſuperadditam, ſicut magnanimitas quærit excellentiam in opere virtutis. Deinde cum dicit.

¶Et ſecundùm hoc iuſtitia inter omnes uirtutes morales præcellit tanquam propinquiori rationi, quod patet & ex ſubiecto, & obiecto; ex ſubiecto quidem, quia eſt in uoluntate, ſicut in ſubiecto; uoluntas autem eſt appetitus rationalis, ut ex dictis patet; * ſecundùm autem obiectum, ſiue materiã, quia eſt circa operationes, quibus homo ordinatur non ſolùm in ſeipſo, ſed ẽt ad alterũ. — *Prima pat te, q.20.

¶Subiungit concluſionem primam reſpõſiuam. Iuſtitia inter omnes virtutes morales (ſ. per eſſentiam, quæ ſunt in appetitu) ꝑcellit. Probatur, ſimpliciter dr maior virtus, in qua maius bonum rationis relucet, ſed iuſtitia eſt hmõi; igit, &c. Maior patet ex ar.1. vbi dictum eſt, ꝙ ratio eſt radix humani boni, quod eſt virtuoſum & honeſtum; ergo ſequitur maior, &c. Minor probatur, in illo relucet maius bonũ rationis, cuius ſubiectum, & obiectum ſunt propinquiora rationi; ſed iuſtitiæ ſubiectum, & obiectum ſunt huiusmodi; igitur, &c Huius rationis vltimæ D.S ponit, & declarat maiorem, cum prima, & ſecũda partibus minoris. Secundò cõfirmat rationẽ, & concluſionem auctoritate, ibi. Vnde iuſtitia, &c. Maior ergo proximæ rationis nota, quia virtus præſertim ex ſubiecto, & obiecto dependet. Minor probatur, quia iuſtitia eſt in voluntate, quæ eſt appetitus rationalis, & per cõſequens valde propinqua rationi, non ſolùm propinquitate ſubiectiua, ſed etiam obedientiali, quia de ſe nullo modo renititur dictamini rectæ rationis. Declarat autem minorem quo ad ſecundam partem, videlicet, quia obiectũ & materia eius ſunt operationes ad alterum, & nõ ſolũ in ſeipſo; ſed maius bonum rationis eſt benè ſe habere ad alium; igitur, &c. Minor patet ex ſupra dictis, quia ad bonum proprium facilè eſt ſe habere bene, ſed ad bonum alterius difficile. Vnde ponitur virtus ad bonum alterius, non ad bonum proprium, vt patet ex ſupra dictis, quæſt.56. artic.6.

¶Et nota, ꝙ D. S. dicit, ꝙ iustitia est non solũ circa operationes, quibus homo benè ordinatur ad seipsum, sed & ad alterũ; quia dicit pp iustitiam communem, tàm legalem, quàm particularem; vt enim supra patuit q. 60. artic. 5. legalis est circa passiones, & operationes ex eis procedentes, & circa operationes ad alterum; particularis autem circa operationes ad alterum tantùm. Deinde ibi.

¶ Vnde iustitia est præclarissima uirtutum, ut dicitur * Aristo. 1. in 5. Ethicorum. *

¶Confirmat cõclusionem pœdentẽ auctoritate Phil. 5. Eth. &c.

¶Nota, ꝙ quamuis Arist. dicat illam auctoritatem de iustitia legali, de qua & arguit rationem, quam D. S. hic induxit. Et tamen de iustitia particulari etiam verificari potest; nam & ipsa est in voluntate, & ad alterum, licet particularem personam. Secundum autem Philos. ibidem multi possunt benè vti virtute in proprijs, & ad seipsos, qui non vtuntur benè ad alios. Quare rectè dixit Bias; Principatus ostendit virum, &c. Et quamuis tam responsum sit ad quæsitum, D. S. tamen consequenter ostendit ordinem nobilitatis aliarum, quæ sunt circa passiones, &c. Consequenter cum dicit.

¶Inter alias autem uirtutes morales, quæ sunt circa passiones, tantò in unaquaq; magis relucet rationis bonum; quantò circa maiora motus appetitiuus subditur rationi, maximum autem in his, quæ ad hominem pertinent, est uita, a qua omnia alia dependent; & ideo fortitudo, quæ appetitiuum motum subdit rationi in his, quæ ad mortem, & uitam pertinent, primum locum tenet inter uirtutes morales, quæ sunt circa passiones; tamen ordinatur infra iustitiam, vnde Philosophus dicit * Arist. c. 9. in primo Rheror. * ꝙ necesse est maximas esse uirtutes, quæ sunt alijs honoratissimæ; si quidem est uirtus potentia benefactiua, propter hoc fortes, & iustos maximè honorant; hæc quidem in bello. s. fortitudo, hæc autem s. iustitia, & in bello, & in pace utilis est.

¶ Ponit aliam conclusionem responsiuam quo ad primum mẽbrum, talem. Fortitudo secundum locum tenet inter virtutes morales, quæ sunt circa passiones, infra tamen iustitiam. Post fortitudinem autem ordinatur temperantia. Huius conclusionis Doct. San. ponit, & probat primam partem; secundò secundam, ibi. Post fortitudinem. Probatur ergo prima pars sic, resumendo maiorem; Inter virtutes, quæ sunt circa passiones, illa est maior, & nobilior, in qua maius bonum rationis relucet, sed fortitudo est huiusmodi; igitur conclusio vera. Maior patuit. Minor probatur, inter eas, quæ sunt circa passiones, tantò in vnaquaque magis relucet rationis bonum, quantò circa maiora motus appetitiuus subditur rationi, sed per fortitudinem motus appetitiuus subditur rationi circa maxima (idest difficillimè benè moderanda) igitur, &c. Maior illa patuit supra quæst. 61. artic. 3. & 4. Minor probatur. Fortitudo subdit motum appetitiuum rationi in his, quæ ad mortem, & vitam pertinent; igitur, &c. Minor vera. Antecedens relinquitur notum. Tenet consequentia, quia maximum in his, quæ ad hominem pertinẽt, est vita, a qua omnia alia (circa quæ sunt aliæ virtutes, quæ sunt circa passiones) dependẽt. Igitur illa, quæ est circa passiones concernentes vitam, est circa ea, quæ maximè mouent, & circa quæ difficillimum est benè se habere; sed ꝙ fortitudo sit post iustitiam. D. S. relinquit notum ex prima conclusione, & probat solùm auctoritate Philosophi; & probat eam secunda secundæ, quæst. 123. ar. 12. quia fortitudo non habet laudem nisi ex iustitia, & in ea fundatur. Et secundò, quia ratio virtutis magis consistit in bono, quàm difficili, ideo quia iustitia magis participat bonum rationis; igitur, &c. Et tertiò, quia iustitia semper vtilis est, & in pace, & in bello; & si omnes essent iusti, non esset opus actu fortitudinis. Sed D. S. probat vtranq; partem simul. s. quòd iustitia, & fortitudo præferantur alijs, & iustitia fortitudini propter tertiam rationem tactam, quia sunt honoratiuæ, quia maximè benefactiuæ. Consequenter ibi.

¶Post fortitudinem autem ordinatur temperãtia, quæ subijcit rationi appetitum circa ea, quæ immediatè ordinantur ad uitam, uel in eodem secundùm numerum, uel in eodem secundùm speciem. s. in cibis, & venereis.

¶Ponit, & probat secundam partem conclusionis secundæ. Et arguitur sic. Maior resumitur ex præcedenti parte inter virtutes, &c. sed per temperantiam post fortitudinem subditur rationi circa difficilia; igitur illa pars vera. Minor probatur. Temperantia subijcit rationi appetitum circa ea, quæ immediatè ordinantur ad vitam, vel in eodem secundùm numerum, moderando delectationes gustus, vel secundùm speciem quo ad delectationes tactus; igitur minor vera. Sed quòd temperantia sit post fortitudinem, patet ex dictis, quia benè se habere ad vitam, & mortem, & subdere circa ea motum appetitiuum rationi maius est, quàm circa vitam tantùm; fortitudo enim facit, ne aliquis vitam nimis amet, & mortem ne nimis horreat, &c. Tunc ibi.

¶Et sic istæ tres uirtutes simul cum prudentia dicuntur esse principales etiam dignitate.

¶Infert quoddam corollarium, tale. Istæ tres virtutes. s. iustitia, fortitudo, temperantia, simul cum prudentia, dicuntur esse principales, etiam dignitate; patet, quia in eis maximè relucet bonum rationis; igitur, &c. Antecedens, & consequentia patẽt ex dictis.

¶ Secundum quid autem dicitur aliqua uirtus esse maior, secundùm quòd adminiculum, uel ornamentum præbet principali uirtuti, sicut substantia est simpliciter dignior accidente; aliquod tamen accidens est secũdùm quid dignius substantia, inquantum perficit subiectum in aliquo esse accidentali.

¶Hic vltimò resumit secũdum membrum prædictæ distinctionis, & respondet iuxta ipsum tali conclusione intenta implicitè. Aliquæ virtutes sunt maiores ipsa iustitia (sin aliquo accidentali) secundùm quid. Probatur. Illæ virtutes (sunt maiores secundùm quid istis virtutibus, quæ has ornant, vel præbent quoddam adminiculum; sed aliquæ respectu harum sunt huiusmodi; igitur, &c. Maior patet a simili de substantia, & accidente, quod est nobilius substantia secundùm quid, quia perficit in esse accidentali. Minor patet in solutione primi, & quarti; quia liberalitas ornat, & est supplementum iustitiæ, & magnanimitas ornat omnes virtutes; & similiter patientia est secundùm quid (s. in tolerantia malorum) maior quibusdam, quia excludit radicem multorum malorum prouenientium ex malo illato, vt patet ad secundum. Humilitas autem adminiculatur omnibus virtutibus per accidens remouendo prohibens, & corrumpens, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem responsiuam.

¶Ad primum ergo dicendũ, ꝙ actus liberalitatis oportet, ꝙ fundetur super actum iustitiæ, non enim esset liberalis datio, si nõ de proprio daret, vt in 2. Polit. dicitur. Vnde liberalitas sine iustitia esse nõ posset, quæ secernit suum a non suo; iustitia autem potest esse sine liberalitate; vnde iustitia simpliciter est maior liberalitate, tanquá communior, & fundamentum ipsius; liberalitas autem est secundùm quid maior, cum sit quidam ornatus iustitiæ, & supplementum eius.

¶Maior est vera, secundùm quid, non simpliciter, quia dare de suo fundatur in ea virtute, quæ reddit debitum, quia proprium secernitur a non suo per eam, quæ reddit vnicuique, quod suum est, & quod debetur. Ad minorem, concedo eam; sed dico, quòd secundum. s. dare alicui quod debetur, est fundamentum primi, & communius, & sine secundo primum non habet rationem virtutis. Non enim est datio liberalis nisi de suo, quod iustè habet. Negetur autem consequentia, si intelligat, ꝙ liberalitas sit maior simpliciter; sed conceditur iuxta vltimam conclusionem, ꝙ secundùm quid maior est. Et hanc nobilitatem fm quid explicat D. S. secunda secundæ, q. 117. artic. 6. quia liberalitas est ordinare affectionem pecuniæ, ꝙ s. homo nõ sit amatiuus pecuniæ. Ex quo fit, ꝙ de facili vtitur ea, & ad seipsum, & ad vtilitatem aliorum, & ad honorem Dei, & secundùm hoc habet quandam excellentiam, ex hoc, ꝙ est vtilis ad multa, &c. Quia tamen amor pecuniæ non est materia tam digna, vel tam fortiter trahens, sicut delectationes corporis; ideo temperantia simpliciter præfertur, &c. Habes ex hoc, quòd liberalitas ornat, & præbet adminiculum. De minore habet D. S. vbi iam, artic. 3. ad primum, &c.

¶Et nota, quòd quia ad liberalitatem præcipuè pertinet, vt homo propter inordinatam affectionem ad pecuniam, non prohibeatur a quocunque debito vsus eius; ideo affert quendam ornatum iustitiæ, faciendo vt quis soluat debitum, & libenter, & iocundè. Liberalitas enim non attendit debitum legale, quod attendit iustitia, sed quoddam debitum morale, quod sumitur penes quandam decentiam, &c. De duplici debito. vide secunda secundæ, quæst. 31. artic. 3. ad tertium. & quæst. 80. artic. 1.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ patientia dicitur habere opus perfectum in tolerantia malorum, in quibus nõ solùm excludit iniustam uindictam, quam etiam excludit iustitia, neque solum odium, quod facit charitas, neque solum ira, quod facit mansuetudo; sed etiam excludit tristitiam inordinatam, quæ est radix omnium prædictorum; & ideo in hoc est perfectior, & maior, quia in hac materia extirpat radicem, non autem est simpliciter perfectior omnibus alijs uirtutibus, quia fortitudo non solũ sustinet molestias absque perturbatione, quod est patientiæ, sed etiam ingerit se eis, cum opus fuerit, unde quicunque est fortis, est patiens; sed non conuertitur, est autem patientia quædam fortitudinis pars.

¶Maior

¶ Maior eſt vera, ſi eſt perfectiſſimũ ſimpliciter tunc eſt maximum ſimpliciter. Dictum eſt autem ar. tertio, quòd maioritas ſimpliciter eſt ex obiecto, & materia. Tunc negatur minor, vt patuit ſupra q. 61. ar 3. ad tertiũ. Sed dico ſicut ibidem patuit, quod habet opus perfectum ſecundùm quid in tali genere, ſcilicet in toleraudis malis, quia ibi excludit radicem multorum vitiorum prouenientium ex malis præſentibus ingerentibus triſtitiã quã ipſa patiẽtia tollit. Vnde quo ad hoc eſt nobilior iuſtitia, quę excludit vindictam iniuſtam, & charitate, & manſuetudine; ſed nõ eſt nobilior etiam in hoc genere. ſ. tolerandi mala ipſa fortitudine, quæ non ſolùm mala patienter ſuſtinet, ſed etiam ſe ingerit. Quare omnis fortis eſt patiens. ſed non conuertitur. Et de materia huius ſolutionis ſecũda ſecũdę q. 136. ar. 2. in corp. ad primũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magnanimitas non poteſt eſſe, niſi alijs virtutibus præexiſtentibus vt dicitur in 4. Ethicorum. * vnde comparatur ad alias ſicut ornatus earum, & ſic ſecundum quid eſt maior omnibus alijs non tamen ſimpliciter. * Ariſt. c. 3.

¶ Ad antecedens, verum, operatur in magna in omnibus virtutibus magnanimitas, ſed per actus ipſarũ virtutum, & operatur magnum, quod eſt quidam decor accidentalis ipſis virtutibus, & non perfectio eſſentialis. Habet enim quælibet virtus quendam decorem proprium ex propria ſpecie ſine magnanimitate. Sed per magnanimitatem additur quidam alius ornatus ex magnitudine operis virtuoſi quam magnitudinem per ſe reſpicit magnanimitas. Sic fortitudinis eſt fortiter agere ex propria ſpecie, ſed magnanimitatis eſt circa materiam fortitudinis magna operari in fortiter agendo. Vnde fortis intẽdit fortiter agere, & magnanimus intẽdit magna operari in fortiter agendo. Quare ille decor, & illud magnum, quæ per ſe reſpicit magnanimitas, ſunt accidentalia alijs virtutibus, & in alijs virtutibus fundantur. Et vltra concedo, quòd magnificat iuſtitiam magnitudine accidentali in ſtitiæ ipſi & fundatur in iuſtitia, vltra; ergo eſt maior ſecundùm quid quia non omne perficiens eſt maius ſimpliciter, ſed perfectio ſubſtantialis, & ſpecifica vt forma, ipſa materia, non autem perfectio accidentalis vt hic eſt. De illa materia ſupra q. 61. artic. tertio ad primum.

Vtrum ſapientia ſit maxima inter virtutes intellectuales.

Supra q. 57. art. 2. ad 2. Et infra q. 66. ar. 7. co. Et 1. Ethic. princ. & li. 6. lec. 6. & 7.

O AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd ſapientia non ſit maxima inter virtutes intellectuales. Imperans enim maius eſt eo cui imperatur, ſed prudentia videtur imperare ſapientiæ. Dicitur em̃ in primo Ethi.* quòd quas diſciplinarum debitum eſt eſſe in ciuitatibus, & quales vnumquodque addiſcere, & vſquequo, hæc præordinat, ſcilicet Politica, quæ ad prudentiam pertinet vt dicitur in 6. Ethic. * cum igitur inter diſciplinas etiam ſapientia contineatur, videtur, quòd prudẽtia ſit maior, quàm ſapientia. * Anit. c. 2. * Ariſt. c. 1.

¶ 2 Præterea. De ratione virtutis eſt, quòd ordinet hominem ad ſęlicitatem, eſt enim virtus diſpoſitio perfecti ad optimum vt dicitur in 7. Phyſico. * ſed prudentia eſt recta ratio agibilium per quæ homo ad ſęlicitatem perducitur, ſapientia autem non conſiderat humanos actus quibus ad beatitudinem peruenitur, ergo prudentia eſt maior virtus, quàm ſapientia. * Ariſtot. tex. 17.

¶ 3 Præterea. Quantò cognitio eſt perfectior tantò videtur eſſe maior, ſed perfectiorem cognitionem habere poſſumus de rebus humanis de quibus eſt ſcientia, quàm de rebus Diuinis de quibus eſt ſapientia, vt diſtinguit Auguſt. in 12. de Trinitate. * Quia Diuina incomprehenſibilia ſunt, ſecundùm illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram, ergo ſcientia eſt maior virtus quàm ſapientia. * Aug. 14. Iob 36.

¶ 4 Præterea. Cognitio principiorum eſt dignior quàm cognitio concluſionum, ſed ſapientia concludit ex principijs indemonſtrabilibus quorum eſt intellectus ſicut, & aliæ ſcientiæ, ergo intellectus eſt maior virtus, quàm ſapientia.

¶ Sed contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 6. Ethicorum. * quòd ſapientia eſt ſicut caput inter virtutes intellectuales. * Ariſt. c. 7.

¶ Hic comparantur ſpecialiter virtutes intellectuales ad inuicem. Et an ſapientia ſit maxima inter eas. ¶ Et nota, quòd non quærit de ſapientia abſoluta, & ſecũdùm ſe, vt includit etiam Diuinam; ſed de ſapientia vt eſt habitus intellectualis, & naturalis, ita quòd non videtur hic includi ſapientia extra genus hoc eſt Theologia, quæ conſiderat Deum modo ſupernaturali, vt eſt ſcibile genericè diſtinctum à ſeipſo ſcibili per virtutem naturalem intellectus. Sapientia etiam abſolutè non habet, quòd ſit habitus intellectualis niſi permiſſiuè id eſt ſibi non repugnat, non tamen ſibi per ſe conuenit ratione formalis ſignificati, ſed accidit ſibi ratione ſignificati materialis, & generici vt patebit prima par. q. 13. ar. 3. ad 1. & q. 14. ar. 1. ad 1. Quærit ergo de ſapiẽtia, quæ eſt habitus intellectualis, & conſiderat cauſam altiſſimam, modo naturali, quæ Deo formaliter non conuenit, cum habitus in ipſo locum non habeat. De ſapientia autem Theologorum videbitur prima parte q. 1. ar. quinto, & ſexto. Et in articulo ſexto vbi iam habetur, quòd ad ſapiẽtiam gratuitam non pertineat probare, & diſputare de principijs aliarum ſcientiarum, ſed ſolũ iudicare. Hic autem in fine ſolutionis quarti ponit, quòd ſapientia de qua eſt ſermo habeat diſputare contra negantes principia, patet ergo, quòd hic loquitur de alia ſapientia quam ibidem. Quia hic de ſapientia, quæ conſiderat altiſſimam cauſam ſecundùm rationes communes ſibi, & creaturis, præſertim quo ad cõceptus primos ſimplices. Compoſiti autem eſto ſint Deo proprij tamen ex communibus colliguntur, &c. Illic autem de ſapiẽtia quæ conſiderat Deum ſecundùm ea, quæ non conueniunt ſibi, & creaturis, ſed ſecundùm ſibi propria, ſcilicet quòd ſit trinus, & de huiuſmodi notionalibus, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt. * magnitudo virtutis ſecundùm ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto, obiectum autem ſapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualium, conſiderat enim cauſam altiſſimam, quæ Deus eſt, ut dicitur in principio Metaphyſic. * * Art. 3. huius q. * Ariſt. c. 1.

¶ Concluſio reſponſiua ſuppletur affirmatiua, quòd ſic. Sapiẽtia eſt maxima inter omnes virtutes intellectuales, ſcilicet ſecũdùm ſuam ſpeciem, & ſecundùm ſe. Hanc cõcluſionem D. S. primò probat, ſecundò infert quoddam corollarium, ibi. Et quia per cauſam, &c. Probatur ergo concluſio ſic. Magnitudo virtutis ſecundùm ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto, ſed obiectũ ſapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualiũ igitur eſt maior ſecundùm ſpeciem. Maior patuit ar. 3. quia magnitudo ſecundùm ſpeciẽ ſumitur a dante ſpeciẽ, quod eſt obiectum reſpectu virtutis. Minor probatur, quia obiectum ſapientiæ eſt altiſſima cauſa, quæ Deus eſt, ſed altiſſimo, ſcilicet penes excellentiam naturæ nihil eſt altius vel præcellentius. Et patet illa minor ex primo Metaphyſicæ.

¶ Et nota, quòd dicit Deus eſt altiſſimus non altitudine locali ſed entitatiua, & perfectionali. Eſto ſit in omnibus intimè etiam ſecundùm ſuppoſitum ſaltem ratione alicuius effectus, qui eſt quid pertinens ad eſſe rei creatæ à ſolo Deo cauſabile, vt patebit prima parte q. 8. ar 1. & 3. Conſequenter cum dicit.

¶ Et quia per cauſam iudicatur de effectu, & per cauſam ſuperiorem de cauſis inferioribus; inde eſt, quòd ſapientia habet iudicium de omnibus alijs virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare omnes, & ipſa eſt quaſi architectonica reſpectu omnium.

¶ Infert quoddam corollarium tale. Sapientia habet iudiciũ de omnibus alijs virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare omnes, & eſt quaſi architectonica reſpectu omnium, probatur ex dictis. Sapientia eſt de altiſſima, & vniuerſaliſſima cauſa omnium rerum, & principiorum, igitur, &c. Antecedens patuit. Tenet conſequentia, quia per cauſam iudicatur de effectu. Et per cauſam ſuperiorem de cauſis inferioribus. Aliæ autem ſcientiæ, vel ſunt de effectibus cauſæ altiſſimæ, vel ſunt principia probabilia per prima principia complexa Metaphyſicalia. Et per hæc ſequitur, q̃ ſit architectonica, quia talis eſt ordinatiua de inferioribus vt patet 2. Phyſicorum tex. com. 25. in D. S. lectione 4.

¶ Nota, quòd quia Metaphyſica conſiderat communiſſima in omnibus incluſa tam complexa quàm incomplexa, ideo de omnibus ſe habet intromittere. Et ſingulariter, quia conſiderat prima principia ſimpliciter quarum virtute omnia principia quarumcunque ſcientiarum verificantur ideo de omnibus iudicat, & probat omnia, &c.

¶ Et confirmatur concluſio auctoritate Philoſophi inducta in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicẽdum cum prudentia ſit circa res humanas, ſapientia verò circa cauſam altiſſimam, impoſſibile eſt, quòd prudentia ſit maior virtus, quàm ſapientia, niſi vt dicitur in 6. Ethico. * maximum eorum quæ ſunt in mundo eſſet homo. Vnde dicendum eſt, ſicut in eodem libro dicitur. * quòd prudentia non imperat * Ariſt. c. 7. * Ariſtot. tex. 2.

¶Et nota, ꝙ D. S. dicit, ꝙ iustitia est non solũ circa operationes, quibus homo benè ordinatur ad seipsum, sed & ad alterũ; quia dicit pp iustitiam communem, tàm legalem, quàm particularem; vt enim supra patuit q. 60. artic. 5. legalis est circa passiones, & operationes ex eis procedentes, & circa operationes ad alterum; particularis autem circa operationes ad alterum tantùm. Deinde ibi.

¶ Vnde iustitia est præclarissima uirtutum, ut dicitur *Arist. c. 1. in 5. Ethicorum. *

¶Confirmat cõclusionem pcedentẽ auctoritate Phil. 5. Eth. &c.

¶Nota, ꝙ quamuis Arist. dicat illam auctoritatem de iustitia legali, de qua & arguit rationem, quam D. S. hic induxit. Et tamen de iustitia particulari etiam verificari potest; nam & ipsa est in vo luntate, & ad alterum, licet particularem personam. Secundum autem Philos. ibidem multi possunt benè vti virtute in proprijs, & ad seipsos, qui non vtuntur benè ad alios. Quare rectè dixit Biãs; Principatus ostendit virum, &c. Et quamuis iam responsum sit ad quæsitum, D. S. tamen consequenter ostendit ordinem nobilitatis aliarum, quæ sunt circa passiones, &c. Consequenter cum dicit.

¶Inter alias autem uirtutes morales, quæ sunt circa passiones, tantò in unaquaq; magis relucet rationis bonum; quantò circa maiora motus appetitiuus subditur rationi, maximum autem in his, quæ ad hominem pertinent, est uita, a qua omnia alia dependent; & ideo fortitudo, quæ appetitiuum motum subdit rationi in his, quæ ad mortem, & uitam pertinent, primum locum tenet inter uirtutes morales, quæ sunt circa passiones; tamen ordinatur infra iustitiam, vnde Philosophus dicit *Arist. ca. in primo Rheror. * ꝙ necesse est maximas esse uirtutes, quæ sunt alijs honoratissimæ; si quidem est uirtus potentia benefactiua, propter hoc fortes, & iustos maximè honorant; hæc quidem in bello. s. fortitudo, hæc autem s. iustitia, & in bello, & in pace utilis est.

¶ Ponit aliam conclusionem responsiuam quo ad primum mẽbrum, talem. Fortitudo secundum locum tenet inter virtutes morales, quæ sunt circa passiones, infra tamen iustitiam. Post fortitudinem autem ordinatur temperantia. Huius conclusionis Doct. San. ponit, & probat primam partem; secundò secundam, ibi. Post fortitudinem. Probatur ergo prima pars sic, resumendo maiorem; Inter virtutes, quæ sunt circa passiones, illa est maior, & nobilior, in qua maius bonum rationis relucet, sed fortitudo est huiusmodi; igitur conclusio vera. Maior patuit. Minor probatur, inter eas, quæ sunt circa passiones, tantò in vnaquaque magis relucet rationis bonum, quantò circa maiora motus appetitiuus subditur rationi, sed per fortitudinem motus appetitiuus subditur rationi circa maxima (idest difficillimè benè moderanda) igitur, &c. Maior illa patuit supra quæst. 61. artic. 3. & 4. Minor probatur. Fortitudo subdit motum appetitiuum rationi in his, quæ ad mortem, & vitam pertinent; igitur, &c. Minor vera. Antecedens relinquitur notum. Tenet consequentia, quia maximum in his, quæ ad hominem pertinẽt, est vita, a qua omnia alia (circa quæ sunt aliæ virtutes, quæ sunt circa passiones) dependẽt. Igitur illa, quæ est circa passiones concernentes vitam, est circa ea, quæ maximè mouent, & circa quæ difficillimum est benè se habere; sed ꝙ fortitudo sit post iustitiam. D. S. relinquit notum ex prima conclusione, & probat solùm auctoritate Philosophi; & probat eam secunda secundæ, quæst. 123. ar. 12. quia fortitudo non habet laudem nisi ex iustitia, & in ea fundatur. Et secundò, quia ratio virtutis magis consistit in bono, quàm difficili, ideo quia iustitia magis participat bonum rationis; igitur, &c. Et tertiò, quia iustitia semper vtilis est, & in pace, & in bello; & si omnes essent iusti, non esset opus actu fortitudinis. Sed D. S. probat vtranq; partem simul. s. quòd iustitia, & fortitudo præferantur alijs, & iustitia fortitudini propter tertiam rationem tactam, quia sunt honorariæ, quia maximè benefactiuæ. Consequenter ibi.

¶Post fortitudinem autem ordinatur temperãtia, quæ subijcit rationi appetitum circa ea, quæ immediatè ordinantur ad uitam, uel in eodem secundùm numerum, uel in eodem secundùm speciem. s. in cibis, & venereis.

¶Ponit, & probat secundam partem conclusionis secundæ. Et arguitur sic. Maior resumitur ex præcedenti parte inter virtutes, &c. sed per temperantiam post fortitudinem subditur rationi circa difficilia; igitur illa pars vera. Minor probatur. Temperantia subijcit rationi appetitum circa ea, quæ immediatè ordinantur ad vitam, vel in eodem secundùm numerum, moderando delectationes gustus, vel secundùm speciem quo ad delectationes tactus; igitur minor vera. Sed quòd temperantia sit post fortitudinem, patet ex dictis, quia benè se habere ad vitam, & mortem, & subdere circa ea motum appetitiuum rationi maius est, quàm circa vitam tantùm; fortitudo enim facit, ne aliquis vitam nimis amet, & mortem pe nimis horreat, &c. Tunc ibi.

¶Et sic istæ tres uirtutes simul cum prudentia dicuntur esse principales etiam dignitate.

¶Infert quoddam corollarium, tale. Istæ tres virtutes. s. iustitia, fortitudo, temperantia, simul cum prudentia, dicuntur esse principales, etiam dignitate; patet, quia in eis maximè relucet bonum rationis; igitur, &c. Antecedens, & consequentia patẽt ex dictis.

¶ Secundum quid autem dicitur aliqua uirtus esse maior, secundùm quòd adminiculum, uel ornamentum præbet principali uirtuti, sicut substantia est simpliciter dignior accidente; aliquod tamen accidens est secũdùm quid dignius substantia, inquantum perficit subiectum in aliquo esse accidentali.

¶Hic vltimò resumit secũdum membrum prædictæ distinctionis, & respondet iuxta ipsum tali conclusione intenta implicitè. Aliquæ virtutes sunt maiores ipsa iustitia (s. in aliquo accidentali) secundùm quid. Probatur. Illæ virtutes sunt maiores secundùm quid istis virtutibus, quæ has ornant, vel præbent quoddam adminiculum; sed aliquæ respectu harum sunt huiusmodi igitur, &c. Maior patet a simili de substantia, & accidente, quod est nobilius substantia secundùm quid, quia perficit in esse accidentali. Minor patet in solutione primi, & quarti; quia liberalitas ornat, & est supplementum iustitiæ, & magnanimitas ornat omnes virtutes; & similiter patientia est secundùm quid (s. in tolerantia malorum) maior quibusdam, quia excludit radicem multorum malorum prouenientium ex malo illato, vt patet ad secundum. Humilitas autem adminiculatur omnibus virtutibus per accidens remouendo prohibens, & corrumpens, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam conclusionem responsiuam.

¶Ad primum ergo dicendũ, ꝙ actus liberalitatis oportet, ꝙ fundetur super actum iustitiæ, non enim esset liberalis datio, si nõ de proprio daret, vt in 2. Polit. dicitur. Vnde liberalitas sine iustitia esse nõ posset, quæ secernit suum a non suo; iustitia autem potest esse sine liberalitate; vnde iustitia simpliciter est maior liberalitate, tanquã communior, & fundamentum ipsius; liberalitas autem est secundùm quid maior, cum sit quidam ornatus iustitiæ, & supplementum eius.

¶Maior est vera, secundùm quid, non simpliciter, quia dare de suo fundatur in ea virtute, quæ reddit debitum, quia proprium secernitur a non suo per eam, quæ reddit vnicuique, quod suum est, & quod debetur. Ad minorem, concedo eam; sed dico, quòd secundum. s. dare alicui quod debetur, est fundamentum primi, & communius, & sine secundo primum non habet rationem virtutis. Non enim est datio liberalis nisi de suo, quod iustè habet. Negetur autem consequentia, si intelligat, ꝙ liberalitas sit maior simpliciter; sed conceditur iuxta vltimam conclusionem, ꝙ secundùm quid maior est. Et hanc nobilitatem sm quid explicat D. S. secunda secundæ, q. 117. artic. 6. quia liberalitatis est ordinare affectionem pecuniæ, ꝙ homo nõ sit amatiuus pecuniæ. Ex quo fit, ꝙ de facili vtitur ea, & ad seipsum, & ad vtilitatem aliorum, & ad honorem Dei, & secundùm hoc habet quandam excellentiam, ex hoc, ꝙ est vtilis ad multa, &c. Quia tamen amor pecuniæ non est materia tam digna, vel tam fortiter trahens, sicut delectationes corporis; ideo temperantia simpliciter præfertur, &c. Habes ex hoc, quòd liberalitas ornat, & præbet adminiculum. De minore habet D. S. vbi iam, artic. 3. ad primum, &c.

¶Et nota, quòd quia ad liberalitatem præcipuè pertinet, vt homo propter inordinatam affectionem ad pecuniam, non prohibeatur a quocunque debito vsus eius; ideo affert quendam ornatum iustitiæ, faciendo vt quis soluat debitum, & libenter, & iocundè. Liberalitas enim non attendit debitum legale, quod attendit iustitia, sed quoddam debitum morale, quod sumitur penes quandam decentiam, &c. De duplici debito. vide secunda secundæ, quæst. 31. artic. 3. ad tertium. & quæst. 80. artic. 1.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ patientia dicitur habere opus perfectum in tolerantia malorum, in quibus nõ solùm excludit iniustam uindictam, quam etiam excludit iustitia, neque solum odium, quod facit charitas, neque solum ira, quod facit mansuetudo; sed etiam excludit tristitiam inordinatam, quæ est radix omnium prædictorum; & ideo in hoc est perfectior, & maior, quia in hac materia extirpat radicem, non autem est simpliciter perfectior omnibus alijs uirtutibus, quia fortitudo non solũ sustinet molestias absque perturbatione, quod est patientiæ, sed etiam ingerit se eis, cum opus fuerit, unde quicunque est fortis, est patiens; sed non conuertitur, est autem patientia quædam fortitudinis pars.

¶Maior

¶ Maior eſt vera, ſi eſt perfectiſſimũ ſimpliciter tunc eſt maximum ſimpliciter. Dictum eſt autem ar. tertio, quòd maioritas ſimpliciter eſt ex obiecto, & materia. Tunc negatur minor, vt patuit ſupra q. 61. ar 3. ad tertiũ. Sed dico ſicut ibidem patuit, quòd habet opus perfectum ſecundùm quid in tali genere, ſcilicet in tolerandis malis, quia ibi excludit radicem multorum vitiorum prouenientium ex malis præſentibus ingerentibus triſtitiã quã ipſa patiẽtia tollit. Vnde quo ad hoc eſt nobilior iuſtitia, quę excludit vindictam iniuſtam, & charitate, & manſuetudine; ſed nõ eſt nobilior etiam in hoc genere. S. tolerandi mala ipſa fortitudine, quæ non ſolùm mala patienter ſuſtinet, ſed etiam ſe ingerit. Quare omnis fortis eſt patiens. ſed non conuertitur. Et de materia huius ſolutionis ſecũda ſecũdę q. 136. ar. 2. in corp. ad primũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magnanimitas non poteſt eſſe, niſi alijs virtutibus præexiſtentibus vt dicitur in 4. Ethicorum. * vnde comparatur ad alias ſicut ornatus earum, & ſic ſecundum quid eſt maior omnibus alijs non tamen ſimpliciter. * Ariſt. c. 3.

¶ Ad antecedens, verum, operatur in magna in omnibus virtutibus magnanimitas, ſed per actus ipſarũ virtutum, & operatur magnum, quod eſt quidam decor accidentalis ipſis virtutibus, & non perfectio eſſentialis. Habet enim quælibet virtus quendam decorem proprium ex propria ſpecie ſine magnanimitate. Sed per magnanimitatem additur quidam alius ornatus ex magnitudine operis virtuoſi quam magnitudinem per ſe reſpicit magnanimitas. Sic fortitudinis eſt fortiter agere ex propria ſpecie, ſed magnanimitatis eſt circa materiam fortitudinis magna operari in fortiter agendo. Vnde fortis intẽdit fortiter agere, & magnanimus intẽdit magna operari in fortiter agendo. Quare ille decor, & illud magnum, quæ per ſe reſpicit magnanimitas, ſunt accidentalia alijs virtutibus, & in alijs virtutibus fundantur. Et vltra concedo, quòd magnificat iuſtitiam magnitudine accidentali in ſtitiæ ipſi & fundatur in iuſtitia, vltra; ergo eſt maior ſecundùm quid quia non omne perficiens eſt maius ſimpliciter, ſed perfectio ſubſtantialis, & ſpecifica vt forma, ipſa materia, non autem perfectio accidentalis vt hic eſt. De illa materia ſupra q. 61. artic. tertio ad primum.

Vtrum ſapientia ſit maxima inter virtutes intellectuales.

Supra q. 57. artic. 1. ad 2. Et infra q. 66. ar. 7. co. Et 1. Ethic. princ. & li. 6. lec. 1. & 7.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd ſapientia non ſit maxima inter virtutes intellectuales. Imperans enim maius eſt eo cui imperatur, ſed prudentia videtur imperare ſapientiæ. Dicitur enim in primo Ethi.* quòd quas diſciplinarum debitum eſt eſſe in ciuitatibus, & quales vnumquodque addiſcere, & vſquequo, hæc præordinat, ſcilicet Politica, quæ ad prudentiam pertinet vt dicitur in 6. Ethic. * cum igitur inter diſciplinas etiam ſapientia contineatur, videtur, quòd prudẽtia ſit maior, quàm ſapientia. * Ariſt. c. 1. * Ariſt. c. 8.

¶ 2 Præterea. De ratione virtutis eſt, quòd ordinet hominem ad fęlicitatem, eſt enim virtus diſpoſitio perfecti ad optimum vt dicitur in 7. Phyſico.* ſed prudentia eſt recta ratio agibilium per quæ homo ad fęlicitatem perducitur, ſapientia autem non conſiderat humanos actus quibus ad beatitudinem peruenitur, ergo prudentia eſt maior virtus, quàm ſapientia. * Ariſtot. tex. 17.

¶ 3 Præterea. Quantò cognitio eſt perfectior tantò videtur eſſe maior, ſed perfectiorem cognitionem habere poſſumus de rebus humanis de quibus eſt ſcientia, quàm de rebus Diuinis de quibus eſt ſapientia, vt diſtinguit Auguſt. in 12. de Trinitate. * Quia Diuina incomprehenſibilia ſunt, ſecundùm illud Iob 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram, ergo ſcientia eſt maior virtus quàm ſapientia. * Aug. 14. Iob 36.

¶ 4 Præterea. Cognitio principiorum eſt dignior quàm cognitio concluſionum, ſed ſapientia concludit ex principijs indemonſtrabilibus quorum eſt intellectus ſicut, & aliæ ſcientiæ, ergo intellectus eſt maior virtus, quàm ſapientia.

¶ Sed contra eſt, quòd Philoſophus dicit in 6. Ethicorum. * quòd ſapientia eſt ſicut caput inter virtutes intellectuales. * Ariſt. c. 7.

¶ Hic comparantur ſpecialiter virtutes intellectuales ad inuicem. Et an ſapientia ſit maxima inter eas. ¶ Et nota, quòd non quæritur de ſapientia abſoluta, & ſecũdùm ſe, vt includit etiam Diuinam; ſed de ſapientia vt eſt habitus intellectualis, & naturalis, ita quòd non videtur hic includi ſapientia extra genus hoc eſt Theologia, quæ conſiderat Deum modo ſupernaturali, vt eſt ſcibile genericè diſtinctum à ſeipſo ſcibili per virtutem naturalem intellectus. Sapientia etiam abſolutè non habet, quòd ſit habitus intellectualis niſi permiſſiuè id eſt ſibi non repugnat, non tamen ſibi per ſe conuenit ratione formalis ſignificati, ſed accidit ſibi ratione ſignificati materialis, & generici vt patebit prima par. q. 13. ar. 3. ad 1. & q. 14. ar. 1. ad 1. Quærit ergo de ſapiẽtia, quæ eſt habitus intellectualis, & conſiderat cauſam altiſſimam, modo naturali, quæ Deo formaliter non conuenit, cum habitus in ipſo locum non habeat. De ſapientia autem Theologorum videbitur prima parte q. 1. ar. quinto, & ſexto. Et in articulo ſexto vbi iam habetur, quòd ad ſapiẽtiam gratuitam non pertinet probare, & diſputare de principijs aliarum ſcientiarum, ſed ſolũ iudicare. Hic autem in hac ſolutionis quarti ponit, quòd ſapientia de qua eſt ſermo habeat diſputare contra negantes principia, patet ergo, quòd hic loquitur de alia ſapientia quam ibidem. Quia hic de ſapientia, quæ conſiderat altiſſimam cauſam ſecundùm rationes communes ſibi, & creaturis, præſertim quo ad cõceptus primos ſimplices. Compoſiti autem eſto ſint Deo proprij tamen ex communibus colliguntur, &c. Illic autem de ſapiẽtia quæ conſiderat Deum ſecundùm ea, quæ non conueniunt ſibi, & creaturis, ſed ſecundùm ſibi propria, ſcilicet quòd ſit trinus, & de huiuſmodi notionalibus, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt. * magnitudo virtutis ſecundùm ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto, obiectum autem ſapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualium, conſiderat enim cauſam altiſſimam, quæ Deus eſt, ut dicitur in principio Metaphyſic. * * Ar. 3. huius q. * Ariſt. c. 1.

¶ Concluſio reſponſiua ſuppletur affirmatiua, quòd ſic. Sapiẽtia eſt maxima inter omnes virtutes intellectuales, ſcilicet ſecũdùm ſuam ſpectem, & ſecundùm ſe. Hanc cõcluſionem D. S. primò probat, ſecundò infert quoddam corollarium, ibi. Et quia per cauſam, &c. Probatur ergo concluſio ſic. Magnitudo virtutis ſecundùm ſuam ſpeciem conſideratur ex obiecto, ſed obiectũ ſapientiæ præcellit inter obiecta omnium virtutum intellectualiũ igitur eſt maior ſecundùm ſpeciem. Maior patuit ar. 3. quia magnitudo ſecundùm ſpeciẽ ſumitur a dante ſpeciẽ, quod eſt obiectum reſpectu virtutis. Minor probatur, quia obiectum ſapientiæ eſt altiſſima cauſa, quæ Deus eſt, ſed altiſſimo, ſcilicet penes excellentiam naturæ nihil eſt altius vel præcellentius. Et patet illa minor ex primo Metaphyſicæ.

¶ Et nota, quòd dicit Deus eſt altiſſimus non altitudine locali ſed entitatiua, & perfectionali. Eſto ſit in omnibus intimè etiam ſecundùm ſuppoſitum ſaltem ratione alicuius effectus, qui eſt quid pertinens ad eſſe rei creatæ à ſolo Deo cauſabile, vt patebit prima parte q. 8. ar 1. & 3. Conſequenter cum dicit.

¶ Et quia per cauſam iudicatur de effectu, & per cauſam ſuperiorem de cauſis inferioribus; inde eſt, quòd ſapientia habet iudicium de omnibus alijs virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare omnes, & ipſa eſt quaſi architectonica reſpectu omnium.

¶ Infert quoddam corollarium tale. Sapientia habet iudicũ de omnibus alijs virtutibus intellectualibus, & eius eſt ordinare omnes, & eſt quaſi architectonica reſpectu omnium, probatur ex dictis Sapientia eſt de altiſſima, & vniuerſaliſſima cauſa omnium rerum, & principiorum, igitur, &c. Antecedens patuit. Tenet conſequentia, quia per cauſam iudicatur de effectu. Et per cauſam ſuperiorem de cauſis inferioribus. Aliæ autem ſcientiæ, vel ſunt de effectibus cauſæ altiſſimæ, vel ſunt principia probabilia per prima principia complexa Metaphyſicalia. Et per hæc ſequitur, q ſit architectonica, quia talis eſt ordinatiua de inferioribus vt patet 2. Phyſicorum tex. com. 25. in D. S. lectione 4.

¶ Nota, quòd quia Metaphyſica conſiderat communiſſima in omnibus inclusa tam complexa quàm incomplexa, ideo de omnibus ſe habet intromittere. Et ſingulariter, quia conſiderat prima principia ſimpliciter quarum virtute omnia principia quatumcunque ſcientiarum verificantur, ideo de omnibus iudicat, & probat omnia, &c.

¶ Et confirmatur concluſio auctoritate Philoſophi inducta in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicẽdum cum prudentia ſit circa res humanas, ſapientia verò circa cauſam altiſſimam, impoſſibile eſt, quòd prudentia ſit maior virtus, quàm ſapientia, niſi vt dicitur in 6. Ethico. * maximum eorum quæ ſunt in mundo eſſet homo. Vnde dicendum eſt, ſicut in eodem libro dicitur. * quòd prudentia non imperat * Ariſt. c. 7. * Ariſtot. tex. 2.

Digitized by Google

perat ipſi ſapientiæ, ſed potius è conuerſo, quia ſpiritualis iudicat omnia, & ipſe a nemine iudicatur, vt dicitur. 1. ad Corinth. 2. Non enim prudentia habet ſe intromittere de altiſſimis, quæ conſiderat ſapientia, ſed imperat de his, quæ ordinantur ad ſapientiam, ſcilicet quomodo homines debeant ad ſapientiam peruenire; vnde in hoc eſt prudentia, ſeu politica miniſtra ſapientiæ, introducit enim ad eam, præparans ei viam ſicut hoſtiarius ad regem.

¶ Maior placet. Et inde eſt, quòd ratio imperans cum voluntate præfertur omnibus aliis potentis animæ. Minor autem negatur, nec auctoritas eam probat immo oppoſitum eius. Nõ enim vt habet D. S. in 4. diſt. 49. q. 1. art. 1. quæſtiun. 3. ad quartum. practicus intellectus perfectus per prudentiam Politicam, quæ principaliter eſt, ad bonum commune, vt patet ſecunda ſecundæ q. 50. ar. 2. præcipit vel ponit legem ipſi ſapientiæ. Nec dirigit ſapiẽtiam in iudicio rerum, ſed Politica legem ponit, & aliqua ordinat propter ſapientiam, ordinando ea quibus homines ad ſapiẽtiam perueniant. Et eo ipſo oſtenditur prudentia ſubſeruire ſapientiæ tanquàm digniori, & potiſſimo, quod haberi poteſt in politia, & vita humana. Vnde dicit D. S. quòd non imperat ſapientiæ, vt ipſa ſcilicet rectè ſe habeat circa obiectum ſuum, ſed ẽcontra, quia ſpiritualis non ſolùm ſpiritualitate gratuita, ſed & naturali iudicat omnia. Eſt autem ſapientia ſpiritualis, quia circa abſtracta ſecundùm rem, & rationem a materia ſenſibili. Prudẽtia autem imperat, & ordinat de his, quæ ordinantur ad ſapiẽtiã, ſicut inſtituit vniuerſitates, & ſtudentibus neceſſaria prouidet, vt poſſint vacare ſapientiæ. Quare eſt miniſtra ſapientiæ.

¶ Aliqui tamen dicunt, quòd ſapientia ſit principalior in ratione artis, quia melius nouit cauſas quàm Politica, ſed Politica eſt principalior principalitate operis, quia eſt ad principaliorem finem. Sed huius intellectus patet in ſolutione ad ſecundũ, quia & ſapientiæ eſt nobilior finis intrinſecus, quia actus ſuus ſi perfectè haberetur eſſet ipſe vltimus finis, Politica autem ordinat ad hunc finem remotè, ſicut ad finem extrinſecum.

¶ Vnde nota, quòd nec bonum commune legale præferendũ eſt bono Diuino. Quare, & nullus quomodocunque peccare debet pro ſalute temporali reipublicæ. Quod eſt ſignum, ꝙ etiam particularem hominem ſe benè habere ad Diuina, maius eſt bono multitudinis ciuilis, &c. De hoc Capreolus in 3. diſt. 27. ad 11. contra tertiam concluſionem. Capreolus.

¶ De quodam tacto in minore, quomodo videlicet Politica ſe habeat ad prudentiam. Dicit D. S. in commento ſexti Ethicorũ, quòd Politica habet ſe ad prudẽtiam ſicut legalis iuſtitia ad virtutem, quæ differt ſola ratione, vt ſupra tactum fuit q. 60. artic. 3. Et ita videretur, quòd quælibet prudentia etiam circa bonũ proprium eſſet politica, ſecundum quòd referretur in bonum commune. Et ſic intelligit Burleus dicens, illa virtus intellectualis, quæ ſecundùm quòd dirigit vnum hominẽ ſecundùm ſe in agẽdis, dicitur prudentia. Illa eadem, ſecundùm quòd dirigit multitudinem ciuilem vel vnum hominem ſecundùm quòd eſt pars multitudinis ciuilis, dicitur Politica. Hæc ille.

¶ Sed hæc expoſitio Burlei nõ placet D. S. Vnde exponit quomodo Philoſophus intelligendus ſit ſecunda ſecundæ. q. 47. artic. 11. ad primum. Philoſophus (inquit) non intendit dicere, quòd Politica ſit idem ſecundùm ſubſtantiam habitus cuilibet prudẽtiæ, ſed prudentiæ, quæ ordinatur ad bonum commune; quæ quidem prudentia dicitur ſecundùm communem rationem prudentiæ, prout, ſcilicet eſt quædam ratio rectæ agibilium. Dicitur autem Politica ſecundùm ordinem ad bonum commune. Hæc ille. Vnde patet ex his, & aliis, quæ ibidem in articulo habet, ꝙ in homine etiam ſubdito, eſt duplex prudentia. Vna quæ eſt ad bonum proprium. Alia Politica, quæ ordinatur ad bonum commune, & talis dicit' prudentia, & Politica; & nõ differunt in tali Politica, & prudentia, niſi ſecundùm rationem, alia tamen ratione, quàm virtus, & iuſtitia legalis, quia iſtę diſtinguuntur ſecundùm hoc, quòd particularis virtus vel ſecundùm ſe operatur vel ad bonum commune imperatur. Sed hic eſt, quia habet id, quod habet prudentia, & cum hoc eſt ad bonum commune, quamuis & politica in ſubditis a politica in principe imperetur, & ei obediatur, Et vocatur politica principis regnatiua.

¶ Nota, ꝙ præter illam politicam, quę eſt etiam in ſubditis ad modum artis manu operantis, eſt politica in principe ad modum architectonicæ, vt per principem intelligatur quicunque rector vel rectores communitatis. Et talis propriè habet facere de quibus loquitur argumentum. Sic ergo patet, quòd politicæ in cõmuni ſunt duę ſpecies, vt habetur ſexto Ethicorum, ſcilicet legiſpoſitiua, quæ & regnatiua eſt, & alia quæ retinet nomen communius diuiſi, & vocatur politica. Et hæc etiam differt à prudẽtia directiua ad bonum particulare. Sed talis politica, & prudentia in communi non differunt re, ſed ratione propter cauſam dictam a D. S. De his particularius loquendum erit ſecunda ſecundæ, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd prudentia conſiderat ea, quibus peruenitur ad ſęlicitatem; ſed ſapientia conſiderat ipſum obiectum ſęlicitatis, quod eſt altiſſimum intelligibile; etſi quidem eſſet perfecta conſideratio ſapientiæ reſpectu ſui obiecti eſſet perfecta fœlicitas in actu ſapientiæ; ſed quia actus ſapientiæ in hac vita eſt imperfectus reſpectu principalis obiecti, quod eſt Deus, ideo actus ſapiẽtiæ eſt quædam inchoatio ſeu participatio futuræ ſęlicitatis, & ſic propinquius ſe habet ad ſęlicitatem quàm prudentia.

¶ Ad maiorem, vera eſt, vel ſicut ad proprium actum, ita quòd ſęlicitas eſt actus virtutis circa obiectum talis virtutis, vel ordinat hominem ad ſęlicitatem extrinſecè & diſpoſitiuè vel meritoriè. Ad minorem, vera, prudentia eſt recta ratio eorum per quæ homo peruenit ad beatitudinem meritoriè, & diſpoſitiuè. Nã per actus humanos, & paſsiones moderatas per prudentiam cũ annexis moralibus homo mereretur, & diſponitur ad beatitudinẽ extrinſecè, quia ſcilicet talium virtutum actus non ſunt fœlicitas, ſed diſponunt ad actũ alterius ſupremę potentiæ cuius actus eſt fœlicitas. Vltra dico ad ſecundam partem minoris. Verum eſt, quòd non conſiderat actus humanos tanquam obiectum, ſed tũ conſiderat altiſsimum obiectum, & illa conſideratio ſi perfectè haberetur eſt perfecta beatitudo. Imperfectè autem habita eſt inchoatio veræ beatitudinis. Quare negetur conſequẽtia, qa maius eſt eſſe principiũ ſęlicitatis, quàm ad ſęlicitatẽ remotè diſponere.

¶ Et nota pro illa ſolutione ea quæ ſupra habita ſunt. q. 57. ar. 1. ad 2m. quia ſapientia eſt eorum per quæ homo fit ſęlix obiectiuè, & effectiuè, qa elicit beatitudinẽ circa, & per obiectũ beatificans, ſed non eſt eorum per quæ homo fit beatus cauſaliter, & meritoriè. ¶ Nota ſecundò, quòd actus ſapientiæ Philoſophicæ dicitur eſſe quędam inchoatio dupliciter vel fœlicitatis naturalis, & tunc idem ſpecie ſit fœlicitas perfecta. Sapientia enim etiam creata ſecundùm ſe poteſt comprehendere ens naturaliter cognoſcibile, quia ſapientia Angelica, & etiam humana naturalis, ideſt quæ habetur ſecundùm proportionem naturæ pro alio ſtatu hoc facit, quæ ex parte obiecti ſunt eiuſdẽ rationis vel veræ fœlicitatis, quæ conſiſtit in viſione clara Diuinæ eſſentiæ tunc non eadem numero vel ſpecie ſit fœlicitas vera, & perfecta, ſed quaſi eadem propter vnitatem obiectiuam obiecti, non vt obiectum eſt, ſed vt res eſt, quia utraque eſt circa obiectum fœlicitãs idem vt res, tamen ſub alio lumine, & formali ratione vt obiectũ eſt; quia ibi ſub lumine naturali, illic ſub lumine Diuino. Et ergo eſt inchoatio magis obiectiua quàm ſubiectiua. Patet ex illa ſolutione, quòd ſapientia nobiliori modo ordinatur ad finem communem (ſcilicet fœlicitatem) quàm prudentia vel quæcũque virtus moralis, quia vt principium elicitiuum intrinſecæ. Aliæ vt diſpoſitiuè, & meritoriæ extrinſecè. Quare politica nõ videtur nobilior principalitate finis, vt tangebatur in ſolutione præcedentis argumenti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in primo de anima. * vna notitia præfertur alteri, aut ex eo, quòd eſt nobiliorum, aut propter certitudinem. Si igitur ſubiecta ſint æqualia in bonitate, & nobilitate, illa quæ eſt certior erit maior virtus, ſed illa, q̃ eſt minus certa de altioribus, & maioribus præfertur ei quæ eſt magis certa de inferioribus rebus; vnde Philoſophus dicit in 2. de Cęlo. * quòd magnum eſt de rebus cœleſtibus aliquid poſſe cognoſcere etiam debili, & topica ratione. Et in primo de partibus animaliũ dicit. * quòd amabile eſt magis paruum aliquid cognoſcere de rebus nobilioribus quàm multa cognoſcere de rebus ignobilioribus. Sapientia igitur ad quam pertinet Dei cognitio, homini maximè in ſtatu huius vitæ non poteſt perfectè aduenire, vt ſit quaſi eius poſſeſſio; ſed hoc ſolius Dei eſt, vt dicitur in primo Metaphy. * ſed tamen illa modica cognitio quæ per ſapientiam de Deo haberi poteſt, omni alij cognitioni præfertur.

* Ariſtot. tex. 2.
* Ariſtot. tex. 60.
* Ariſt. c. 5.
* Ariſto. tex. 1.

¶ Ad maiorem ſi maior intelligitur quantò perfectior perfectione euidentiæ quo ad nos, & per conſequens certior quo ad nos, tanto maior ſimpliciter, negatur; immo cognitio incuidens quo ad nos euidens autem ex medio demonſtrandi, & nobiliſſimi obiecti maior eſt, & nobilior. Ad minorẽ, ſi intelligitur de perfectione ſimpliciter, negatur, quia talis ſumitur ex obiecto. Sapientiæ autem eſt nobilius obiectum, quàm ſcientiæ. Sed verũ eſt, quòd de rebus humanis habemus euidentiorem cognitionẽ, certiorem quo ad nos. Sed quia res Diuinæ immateriales, & immutabiles ſunt, ideo ex natura ſua certiſsimæ. Certum enim eſt, de quo non oportet dubitare, quod aliter eſſe poſſit. Et probatio

ſolum

solùm probat, quòd quia Diuina sunt incomprehensibilia ideo incuidentiora nobis, tamen ex natura sua certissima sunt, vt habetur 2. Metaph. tex. com. 1. ℣ intellectus noster se habet ad manifestissima naturæ sicut oculus, &c Quare negatur consequẽtia, quia nobilitas obiecti præponderat certitudini, & euidentiæ, quo ad nos. Sed posita paritate obiecti, tunc illa quæ esset euidentior, & certior, esset maior saltem accidentaliter.

¶ Nota autem, quòd cognitio dicitur esse certior secundum se non præcisè ratione obiecti, sed ratione medij infallibilis. & non potentis se aliter habere. Si enim obiectum esset nobile, & certum, sed medium, & ratio cognoscendi non essent certa notitia non haberet certitudinem, in sapientia autem, & obiectum nobilius est, & medium certum. Quare dixi, quòd est certior scientia secundùm se, & cũ hoc nobilioris obiecti vt D.S. deducit, &c. Et vide D.S. in 6 Ethi. vbi dicit, quòd sapientia simpliciter est certissima inter omnes scientias, inquantum scilicet attingit ad prima principia entium, quæ secundùm se sunt notissima, quamuis aliqua illarum, scilicet immaterialia sint minus nota quo ad nos, vniuersalissima autem principia sunt etiam quo ad nos magis nota, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd veritas, & cognitio principiorum indemonstrabilium dependet ex ratione terminorum; cognito enim quid est totum, & quid est pars statim cognoscitur, quòd omne totum est maius sua parte; cognoscere autem rationem entis, & non entis, & totius, & partis, & aliorum quæ consequuntur ad ens ex quibus sicut ex terminis constituuntur principia indemõstrabilia, pertinet ad sapientiam, quia ens commune est proprius effectus causæ altissimæ, scilicet Dei, & ideo sapientia non solùm vtitur principijs in demonstrabilibus, quorum est intellectus concludendo ex eis sicut etiam aliæ scientiæ, sed & iudicando de his, & disputando cõtra negantes, vnde sequitur, quòd sapientia sit maior virtus, quàm intellectus. ——

¶ Ad maiorem est vera, quòd cognitio principiorum est dignior, quàm cognitio cõclusionum tantùm, quia intellectus nobilior est scientia vt patuit supra q. 57. ar. 2. ad tertium. Sed negatur, quòd cognitio principiorum tantùm sit dignior, quàm cognitio conclusionum, & cum hoc principiorum, & sic est in proposito. Et rationem D.S. ostendit quare sapientia non solùm habeat cum alijs scientijs deducere ex principijs conclusiones, sed etiam de principijs iudicare. Quia cognitio principiorum depẽdet ex cognitione terminorum, cum autem sapientiæ sit cognoscere omnia, sequitur, quòd de principijs constitutis ex simplicibus iudicet, & disputet defendendo contra ea negantes.

¶ Nota tamen circa hoc D.S. in sexto Ethicorum, quòd sapiẽtia verum dicit circa principia, non quòd demonstret ea, sed inquantum ad sapientem pertinet notificare communia, puta totum, & partem, æquale, & inæquale, & alia huiusmodi, quibus cognitis principia demonstrationum innotescunt, &c. Quomodo autem distinguantur intellectus, sapientia, & scientia supra dictum est vbi statim, &c.

Vtrum charitas sit maxima inter virtutes Theologicas.

P 2.2.q.23 ar. 6. Et q. 30. ar. 4. Et 3. di. 33. q. 2. ar. 4. q. 2. ad 3. Et 4. cõtra c. 55. ad 13. Et vir. q. 2 ar. 2. cor. fi. & ad 17. & ar. 5. co. & ar. 5. cor. & ad 4. Et Comth. 3. lect. 3. c. 4. fin. *q. 62. ar. 3. * Arri. 3. * Aug. c. 1. * Matth. in Glo. inter. lin. super illud. Abrã gemit Isaac. 1. Cor. 13.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd charitas non sit maxima inter virtutes Theologicas. Cum enim fides sit in intellectu, spes autem, & charitas in vi appetitiua vt supra dictum est.* videtur, quòd fides cõparetur ad spem, & charitatẽ, sicut virtus intellectualis ad moralẽ, sed virtus intellectualis est maior morali vt ex dictis patet. * ergo fides est maior spe, & charitate.

¶ 2 Præterea. Quod se habet ex additione ad aliud videtur esse maius eo, sed spes vt videtur se habet ex additione ad charitatem præsupponit enim spes amorem vt Aug. dicit in Ench. * Addit enim quendã motũ attentionis in tẽ amatam, ergo spes est maior charitate.

¶ 3 Præterea. Causa est potior effectu, sed fides, & spes sunt causa charitatis. Dicitur enim Matth. primo in glo.* quòd fides generat spem, & spes charitatem, ergo fides, & spes sunt maiores charitate.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit 1. ad Corin. 13. Nunc autem manẽt fides, spes, charitas tria hæc, maior autem horum est charitas.

¶ Hic vltimò comparat Theologicas virtutes ad inuicem penes dignitatem.

¶ Respondeo dicendum, ℣ sicut supra dictum: * magnitudo virtutis secundùm suam speciem consideratur ex obiecto, cũ autẽ tres virtutes Theologicæ respiciant Deum sicut proprium obiectum, non potest vna eorũ dici maior altera ex hoc, ℣ sit circa maius obiectum.— * Arti. 1.

¶ Conclusionem respondiam cum expressione rationis maioritatis ponit D.S. talem. Charitas est maior secundum speciẽ inter virtutes Theologicas non propter maius obiectum in esse rei, sed quia propinquius se habet ad idem obiectum, quod videtur esse dictum, quòd habent idem obiectum in esse rei, sed non in esse obiectiuo, quia videlicet charitati nobiliori modo obijcitur. Huius conclusionis D.S. probat primò primam eius partem. Secundò secundam ibi. Sed ex eo, quòd &c. Arguitur sic pro prima parte conclusionis, magnitudo virtutis secundum suam speciem consideratur ex obiecto, sed tres Theologicæ virtutes respiciunt Deum sicut proprium obiectum, materiale & tanquam rem, ergo vna non est maior quasi circa maius obiectum secundùm rem. Deinde cum dicit.

¶ Sed ex eo, quòd vna se habet propinquius ad obiectum, quàm alia; & hoc modo charitas est maior alijs, nam aliæ important in sui ratione quandam distantiã ab obiecto; est enim fides de non visis, spes autem de non habitis, sed amor charitatis est de eo quod iam habetur, est enim amatum quodammodo in amante.——

¶ Probat secũdam partem sic, illa virtus Theologica propinquion modo se habet ad Deum, quæ est de Deo, vt habetur, & quæ dicit vnionem hominis cum Deo, quàm hæ quæ in sui ratione important quandam distantiam ab eo, sed charitas est de Deo vt iam habetur, & dicit vnionem hominis ad Deum. Fides autem, & spes important distantiam ab ipso, igitur. Maior nota. Minorem D.S. primò declarat quo ad primam partem, secundò quo ad secundam, ibi. Et etiam amans, &c.

¶ Vnde pro minore nota, quòd esto fides, & spes etiam inhæreant Deo, non tamen in credente, & sperante vt sic, est Deus per impressionem affectionalem, quæ facit hominẽ habere ad Deũ sicut ad seipsum, & plus. Et secundò fides, & spes inhærent Deo vt aliquid ex eo prouenit, sed charitas inhæret inhæsione affectiua Deo propter se volendo sibi bona sicut amico. Et tertio, qa per fidẽ, & spẽ non inhabitat Deus hominem sicut per charitatẽ.

¶ Nota, ℣ infra habetur. q. 70 ar. 3 ℣ in charitate habetur, & datur specialiter Spiritussanctus sicut in propria similitudine cũ & ipse sit amor. Quare minor vera, quam D.S. probat, quia amor charitatis est de eo, quod iam habetur in complacentia, & connaturalitate affectiua. Deinde ibi.

¶ Et etiam amans per affectum trahitur ad vnionem amati propter quod dicitur. 1. Ioan. 4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo.—— 1oan. 4.

¶ Probat minorem præcedentem quo ad secundam partem, quia amans per affectum trahitur ad vnionem amati vt dicitur 1. Ioannis quarto. Fides autem, & spes non faciunt Deum esse in affectu hominis, sed faciunt affectum, & intellectum tendere in bonum, & verum Diuinum à Deo essentiã, sed charitas inhæret ipsi Deo ratione sui. Aliæ autem vt nobis aliquid ab eo profluit, quod inhærere nõ requirit vnionem affectionalem. Quare D.S. dicit, quòd fides, & spes important in ratione sui quandam distãtiam, quia fides innititur Diuinæ veritati de non visis. Similiter spes Diuino auxilio de non habitis. Et ergo ibi est distantia primò quo ad obiectum materiale, scilicet creditum, & speratum, sed charitas sicut & amor est de præsenti, & abstrahit ab absentia. Secundò quo ad obiectum formale, quod est Diuina veritas vel omnipotentia, quia huic non inhæret propter se vt dictũ est. Et habetur in D.S. secunda secundæ q. 17. arti. 6. Et secundo, quia ibi non est vnio affectiua, quæ est amici ad amicũ. Et ergo Deus propinquiori modo, & nobiliori obijcitur voluntati secundùm charitatem, quam ipsi secundùm spem, & intellectui secundùm fidem. Deus cũ vt habetur ab homine super omnia charus amicus obijcitur charitati. Vt autem ab eo est omnis veritas fidei, & inquantum omnipotens, & misericors ipsi. Constat autem, quòd habere aliquem vt amicũ super omnia pretiosum nobilior modus est. Et potest cognitio fidei esse abstractiua, & non rei vt in se est, sed amor est rei vt in se.

¶ Et nota, quòd quamuis illi modi sunt accidentales obiecto Theologicarum virtutum vt res est, non tamen vt obiectum est. Et per consequens illi modi etiam sunt essentiales illis virtutibus, quia virtus non trahit speciem ex obiecto secundùm rationem suam vt res est, sed vt obiectum est, vt alibi patet. Quare non oportet D.S. intelligere quasi vna propinquiori modo eiusdem tamen rationis se habeat ad idem obiectum vt res, sed modis inducentibus diuersitatem obiecti, vt sic, & omnino diuersis.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione confirmanda.

¶ Ad

Digitized by Google

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd hoc modo nõ ſe habent fides, & ſpes ad charitatẽ ſicut prudentia ad virtutem moralem, & hoc propter duo. Primò quidem quia virtutes Theologicæ habent obiectum, quod eſt ſupra animam humanam; ſed prudentia, & virtutes morales ſunt circa ea, quæ ſunt infra hominem; in his autẽ, quæ ſunt ſupra hominem nobilior eſt dilectio, quàm cognitio, perficitur enim cognitio, ſecundùm quòd cognita ſunt in cognoſcente; dilectio verò ſecũdum quòd diligens trahitur ad rem dilectam; id autem, quod eſt ſupra hominem nobilius eſt in ſeipſo, quàm ſit in homine, quia vnumquodque eſt in altero per modũ eius in quo eſt; èconuerſo autem eſt in his, quæ ſunt infra hominem. Secundò, quia prudentia moderatur motus appetitiuos ad morales virtutes pertinentes, ſed fides non moderatur motum appetitiuũ tendentem in Deũ qui pertinet ad virtutes Theologicas, ſed ſolùm oſtẽdit obiectum; Motus autem appetituus in obiectum excedit cognitionem humanam ſecundùm illud ad Eph. 3. Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti.

¶ Ad ſecundam partem maioris negatur omnino, quòd fides comparetur ad ſpem, & charitatem ſicut virtus intellectualis, ſcilicet prudentia ad moralem. Et eſt duplex ratio diuerſitatis in littera. Prima ratio diuerſitatis innititur dictis in prima parte q. 82. ar. 3. vbi dictum eſt, quod voluntas interdum eſt ſecundum quid nobilior intellectu, quando videlicet obiectum voluntatis interdum inuenitur in altiori re, quàm ſit obiectum intellectus. Dictum eſt etiam, quòd ea, quæ ſunt infra animam, nobilius eſſe habent in anima, quàm in ſeipſis. Quia ergo obiectum fidei pro hoc ſtatu, notanter pro hoc ſtatu viatico, habet nobilius eſſe in ſe ſecundùm quòd eſt obiectum charitatis, quàm in anima ſecũdùm intellectum fide informatum. Ideo charitas nobilior eſt habitu intellectus, ſcilicet fide, & voluntas ipſa reſpectu talis obiecti in via nobilior eſt ſecundum quid. Sed ſic non eſt de prudentia, & moralibus virtutibus, quia vtræque ſunt de his, quæ ſunt infra animam, & rationem. Ideo illa quæ eſt de eis ſecũdùm quòd ſunt in anima, ſcilicet prudentia, præfertur his, quæ ſunt de ipſis ſecundùm quòd in ſe ſunt. Quare non eſt ſimilis proportio fidei ad charitatẽ ſicut prudentiæ ad moralẽ. Sed eſſet proportio lumenis gloriæ ad charitatem, & prudentiæ ad moralem, quia èquè nobili modo obijcitur Deus intellectui in patria vt charitati, quia ſecundùm ſe, & per eſſentiam intelligitur, & per conſequens actus intellectus habet nobilitatem ſui generis quam habet ex per ſe obiecto, & modo obijciendi, ſcilicet ſecundùm eſſe abſtractum, & abſolutum. Eſſe enim in anima non dat intellectui nobilitatem ſuper voluntatem, ſed eſt ſolùm conditio ſine qua non: ſed eſſe abſolutum, & abſtractum obiecti intellectus ſuper obiecto voluntatis eſt ratio propter quam. Eſto enim obiectũ voluntatis habeat quandoque nobilius eſſe ſecũdùm rem, & extra, tamen non habet nobilius eſſe obiectiuum ſimpliciter loquendo, ſed ſecundùm quid in tali re, & in via voluntas præfertur, ſcilicet quo ad immaterialia præſertim Deum, &c.

¶ Secunda ratio diuerſitatis, & negationis maioris, quia virtus intellectualis moderatur, & ponit modum immo, & mediũ, virtuti morali, & perfectè menſurat actum eius, non ſic fides virtuti Theologicæ, quæ eſt in appetitu. Eſto enim non ametur etiam amore charitatis niſi oſtenſum, & cognitum, non tamen ſolùm amatur vt cognoſcitur, ſed multò plus diligitur, quàm cognoſcatur. Sicut oſtẽdit D. S. in de Virtutibus de charitate. ar. 4. ad quartum. Et ſecundò, quia lex, & menſura noſtræ dilectionis eſt lex Diuina, & ſapientia Diuina, vt patet ſecunda ſecundæ. q. 24. ar. 12. & q 27. ar. 6. ad tertium. quæ iubet nos diligere quantum poſſumus ex toto corde, &c. propter infinitam Dei bonitatem. Quare non eſt ſimile, quia fides non ponit menſuram nec præſcribit medium, ſed ſolùm oſtendit obiectum, & dicit, quòd Deus eſt ſummum bonum, & diligibilis, ſed non ponit modum vel menſuram dilectioni. Nec dicit, quòd dilectio non debeat excedere modum cognitionis, immo plus debet diligi, quàm poſſit ratio apprehendere, &c Minor eſt vera, & patuit ar. 3. loquendo præſertim de intellectuali ſimpliciter, & aliqualiter morali, quia talis maior eſt ne dum in ratione habitus, ſed etiam virtutis, ſed negetur conſequentia, & ratio iam dicta eſt, vide D. S. de charitate ſtatim articulo tertio ad 13.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſpes præſupponit amorem eius, quod quis adipiſci ſe ſperat, qui eſt amor concupiſcentiæ, quo quidem amore magis ſe amat cui concupiſcit bonum, quàm aliquid aliud; charitas autem importat amorem amicitiæ ad quam peruenitur ſpe, vt * q. 62 ar. 4. ſupra dictum eſt. *

¶ Ad maiorem vera eſſet ſi habens ſe ex additione per ſe addit id, quod eſt perfectionis ſin autem non oportet; vnum enim addit ſuper ens, nec tamen perfectius eſt ente, quia addit negationem diuiſionis abſtrahentem à perfectione, & imperfectione. Si enim diuiſio oppoſita vnitati ſit imperfectionis, tunc vnitas eſt perfectionis, ſicut relatio abſtrahit formaliter a perfectione ſimpliciter, & ſecundùm quid. Sed verum eſt, quòd id, quòd ſe habet ex additione eſt poſterius quomodocunque addat, quia ſimpliciter maiora ſunt priora.

¶ Ad minorem, negatur, quòd ſpes ſe habet ex additione ad charitatem ex parte ſubiecti vt argumentum intendit, quia id, q addit, alterum præſupponit, ſed ſpes non præſupponit charitatẽ, immo è contra patuit ſupra. q. 62. ar. 4. Sed verum, quòd ſpes præſupponit amorem concupiſcẽtiæ boni ſperati, qui eſt amor amicitiæ ſperantis. Sed non præſupponit amorem amicitiæ eius a quo quis ſperat bonũ, quod eſt beatitudo, ſcilicet Dei, qui amor eſt charitas, quia ex ſpe peruenitur in talem amorem. Et auctoritas beati Auguſtini vult, quòd addit ſpes ſuper amorem, ſcilicet concupiſcentiæ alterius boni ſperati, extenſionem in rem amatam, ideo ſpes maior motus eſt amore tali, ſed non ſequitur, ergo charitate. Et de iſta ſolutione habet D. S. in de Virtutibus de ſpe, ar. 3. in ſolutionibus. Sed eſto, quòd ſpes non addat ſuper charitatem ex parte ſubiecti ſicut addit ſuper amorem, vt illa ſolutio oſtendit, quia ſpes prior eſt, & charitas poſterior, prius autem non addit ſuper poſterius, ſed quandoque è contra, quando ſunt ordinata per modum determinabilis, & determinantis. Tamen videtur, quòd ſpes addat ſuper charitatem ex parte obiecti, nam charitatis obiectum eſt bonum, ſpei autem obiectum eſt bonum arduum. Vnde ſecunda ſecundæ. q. 28. arti. 4. ad ſecundum Spes addit ex parte obiecti quandam ſpecialem rationem, ſcilicet arduum, & poſſibile adipiſci huiuſmodi. Sed hoc ſoluit D. S. ſecũda ſecundæ. quæſtio 23. articu. 6. ad tertium. quia illud additum, ſcilicet arduitas non arguit perfectionem ſpei, immo imperfectionem, quia implicat diſtantiam a bono ſperato; quia ſi eſſet præſens, & vnitum, tunc arduitas non haberet locum, quia ergo charitas reſpicit idem bonum vt vnitum, affectualiter ſaltẽ, ideo charitas eſt nobilior ſpe. Vnde dictum eſt ad maiorem, quòd eſt vera, ſi additum arguit perfectionem. Et quamuis charitas ſit poſterior ſpe, & præſupponit ipſam ordine generationis, quia tamen obiectum ſuum formaliter diſperatum eſt ab obiecto ſpei formaliter, ideo ipſum non includit, nec ſibi addit, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cauſa perficiens eſt potior ſuo effectu, non autem cauſa diſponens, ſic enim calor ignis eſſet potior, quàm anima ad quam diſponit materiam, quod patet eſſe falſum, ſic autem fides generat ſpem, & ſpes charitatem ſecundùm ſcilicet, quòd vna diſponit ad alteram.

¶ Ad maiorem dictam fuit, quia vera eſt permiſſiuè, vel negatiuè, ideſt cauſæ non repugnat eſſe nobiliorem effectu. Et hoc intelligendo de cauſa effectiua principali vt dictum eſt ar. 1. præſentis quæſtionis. Ad minorem. Eſt vera de cauſa diſpoſitiua, qa fides diſponit ad charitatem, & hoc quo ad actus, nam cauſa habituum eſt Deus, ſed actus vnius præſupponitur actui alterius, vt dictum fuit. q. 62. articulo 4. Et hoc in præcedentibus de imperfecto ad perfectum, tunc etiam ordine temporis ſe præcedunt, ſeu vniuerſaliter, & ſemper ordine naturæ.

¶ Nota, quòd inter ſpem, & fidem ex vna parte, & charitatem ex alia parte eſt ordo generationis talis, quo imperfectũ eſt prius perfecto, & cum hoc naturaliter ordinatur ad perfectũ. Et illud imperfectum non eſt cauſa materialis, ſed cauſa efficiens Et hoc diſpoſitiua, quæ ordinatur ad aliud, & alteri neceſſariò præſupponitur. Vnde ſaluatur ibi cauſalitas effectiua nõ principalis, ſed diſpoſitiua. Et ea cauſalitas qua effectus prior, eſt cauſa poſterioris, & qua ratio agẽdi, eſt effectiua. Nam ſi de actibus loquamur, vnus diſponit ad alium. Nam ſecundùm D. S. ſupra. q. 43. art. 1. in cor. Id, quod facit obiectum apparere tale, eſt cauſa per modum diſpoſitionis materialis. Spes autem facit Deum haberi tanquam bonum ſperantis, ideo eſt cauſa per modum diſpoſitionis materialis. Non quòd ſua cauſalitas ſit cauſalitas in genere cauſæ materialis propriè, ſed dicitur per modum diſpoſitionis materialis, quia diſtinguitur contra cauſalitatem propriam, & perfectã efficientis. Sicut dicimus obiectum apprehenſum cauſare ſpecificationem actus formaliter, & tamen effectiuè, hoc facit non propriè, ſicut agens; ſed ſicut ratio ſpecificandi; ita in propoſito, qa vnus actus vel habitus non efficit alium, ſed eſt ratio efficiendi, ideo dicitur eſſe cauſa non perfectè effectiua, ſed per modum diſpoſitionis materialis. Non tamen in genere cauſæ materialis, q ſe habet mere paſſiuè, & receptiuè. Diſpoſitio autem materialis, diſponens ad formam ſe habet actiuè inſtrumẽtaliter, & minus principaliter effectiuè, vt patet 2. Phyſicorum. Eſt enim quadruplex cauſa efficiens perficiens, diſponens, adiuuans, præparans. Et ſicut diſpoſitiones materiam aptantes pro forma; ipſam formam præueniunt, ita fides, & ſpes charitatem præuenientes, di-

cuatur

cuntur causare per modum dispositionis materialis; ita ꝙ nomine dispositionis materialis omne præueniens intelligatur etiã in genere causæ efficientis, sed minus principalis, & quasi ratio agendi. Et illis videtur fauere exemplum D. S. de calore ignis disponente ad animam, quia absque dubio agit in genere causæ efficientis instrumentalis, & dispositiuè. Si autem loquimur de habitu, tunc actus vnius disponit ad infusionem alterius habitus. Et sic videtur intelligi D. S. in secunda secundæ q. 27. art. 3. vbi dicit dispositionem ad charitatem habere se, & reduci ad genus causæ materialis, quia capitur genus causæ materialis vt distinguitur cõtra effectiuum propriè principale. Vide etiam secunda secundæ q. 24. ar. 2. ad tertium. quia spes & huiusmodi disponũt ad habitum charitatis infundendum, & actum exercendum, &c.

Quæstio Sexagesimaseptima.

De duratione virtutum post hanc vitam.

Q DEinde considerandum est de duratione virtutũ post hanc vitam, & circa hoc quæruntur sex. Primò, vtrum virtutes morales maneant post hanc vitam. Secũdò, vtrum virtutes intellectuales. Tertiò, vtrũ fides. Quartò, vtrũ remaneat spes. Quintò, vtrum maneat aliquid fidei vel spei. Sextò, vtrum maneat charitas.

¶ Postquam determinauit D. S. de tribus proprietatibus virtutum, hic nunc agit de quarta, quæ est duratio post hanc vitã. Quę iustè est vltima, quia vltimò conuenit, & cum hoc in habitudine ad extrinsecum, scilicet statum & futurum, tempus futurum. Et patuit ratio ordinis etiã q. 64. Et diuiditur quæstio ista in tres partes. Primò agitur de duratione moralium. Secundò de duratione intellectualiũ, & permanentia in alia vita. Tertiò de Theologicis primum in arti primo, secundum in secundo, tertiũ vtq; in finem per quattuor articulos.

Vtrum virtutes morales maneant post hanc vitam.

Infra ar. 2. c. & ad 3. & q. 61. ar. 1. co. Et 2. 2. q. 23. ar. 7. ad 2. Et 3. d. 33. q. 1. ar. 4. Et 4. dist. 14. q. 1. ar. 1. q. 1. Et sic q. 5. co. 4.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd virtutes morales non maneant post hãc vitam. Homines enim in statu futuræ gloriæ erunt similes Angelis, vt dicitur Matth. 22. sed ridiculũ est in Angelis ponere virtutes morales vt in dicitur in 10. Ethi.* ergo neq; in hominibus post hanc vitam erunt virtutes morales.

* Arist. c. 9.

¶ 2 Præterea. Virtutes morales perficiunt hominem in vita actiua, sed vita actiua non manet post hanc vitam. Dicit enim Greg. in 6. moralũ.* Actiuæ vitæ opera cum corpore transeunt, ergo virtutes morales non manent post hanc vitam.

* Gre. c. 37.

¶ 3 Præt. Têperantia, & fortitudo, quæ sunt virtutes morales sunt irrationabiliũ partium vt Philosophus dicit in 3. Ethi.* sed irrationabiles partes animæ cortũpuntur corrupto corpore, eo quòd sunt actus organorum corporalium, ergo videtur, quòd virtutes morales non maneant post hanc vitam.

* Arist. c. 10.

Sapien.

¶ Sed contra est, quod dicitur Sap. primo. quòd iustitia perpetua est, & immortalis.

¶ Hic quæritur primo de duratione moralium. Nota ꝙ D. S. in de virtutibus in ar. vltimo, & in tertio sententiarum dist. 33. q. 2. ar. 4. Et Capreolus post eum in eadem distinctione conclusione quarta. Expresse potuit, ꝙ hæc quæstio debeat intelligi de moralibus infusis non acquisitis. Et ratio quidem D. S. ibidem. est quia acquisitæ dirigunt in vita ciuili, & habent bonum ciuile, & fine. Et quia hæc ciuilitas non remanebit in patria, ideo non remanebit eis aliquis actus, nec circa finem, nec circa materiã, propriam secundum quam tendit in finem. Et ideo habitus tolletur. In de virtutibus autem sic dicit. Si vltimum illud ad quod pertingit virtus vitæ ordinatur ad vltimum illud ad quod pertingit virtus patriæ, necesse est, quòd in eadem virtus secundum speciẽ, sed actus erunt differentes. Si autem non accipiatur vnum vt in ordine ad aliud, tunc non erunt eædem virtutes, nec secũdum actũ, nec secundum habitum. Manifestum est autem, ꝙ virtutes ciuiles acquisitæ, de quibus locuti sunt Philosophi, ordinantur tãtùm ad proficiendum in vita ciuili, non fin ꝙ ordinantur ad cęlestẽ gloriam prosequendam. Et ideo potuerunt, ꝙ huiusmodi virtutes non manent post hanc vitam. Sicut de Tullio Aug. narrat. Sed virtutes cardinales secundũ ꝙ sunt gratuitæ, & infusæ, prout nũc de eis loquimur, perficiunt hominem in vita præsenti vt in ordine ad cęlestem gloriam. Et ideo necesse est dicere, quòd sunt idẽ habitus harum virtutum, hic, & ibi, sed actus sunt differentes.

Capreolus.

Nam hic habent actus qui competunt tendentibus in finẽ vltimum, ibi autem actus habent ę. a competunt tam in fine vltimo quiescentibus. Hæc ille. Similia habet in quarto. Ex quibus patet quòd quæstio illa accipienda sit de infusis moralibus tantùm.

¶ Sed intuenti diligenter D. S. hic in præsenti ar. Videbitur, ꝙ non tantum infusæ, sed & acquisitæ suo modo maneant. Primò, quia D. S. refert opinionem vel magis recitat relationem opinionis Tullij positam a beato Aug. Et secundùm D. S. iam allegatũ in de virtutibus. Tullius loquit de acquisitis moralibus. Et Aug. dicit. & determinauit huiusmodi virtutes in futura vita existere, quam determinationem D. S. hic approbat, & sequitur. Videtur ergo, ꝙ iuxta Augustinum & D. S. quæstio, & responsio intelligi debeant de vtrisque, aliàs videretur valde impertinenter relata opinio Tullij, qui non loquitur nisi de acquisitis, & dicit eas nõ manere. Aug. autẽ dicit eas manere. Et D. S. Aug. sequitur, ergo, &c.

¶ Secundò vt ex supra dictis. q. 63. ar. 3. ad 2. trahi potest euidenter, in nobis non sunt seminalia virtutum moralium infusarũ naturalia, & connata, sed loco seminalium naturalium virtutũ acquisitarum conferuntur quædam principia supernaturalia gratuita, & virtutes Theologicę. Sed D. S. hic in solutione tertij expressè dicit, ante resurrectionem huiusmodi virtutes, de quibus est quæstio, manere in anima in radice. s. in ratione, & voluntate in quibus sunt seminalia quædam harum virtutum vt dictũ est. s. q. 63. ar. 1. vbi manifestè locutus est de acquisitis. Quare videtur, ꝙ & de illis responsio, & quæstio intelligatur; quia non præsumitur, ꝙ D. S. in corpore, & solutione aliter accipiat virtutẽ moralem. Si quis autem diceret, ꝙ & moralium infusarum seminalia sunt in ratione, & voluntate, quia fides, spes, & charitas uel eis æquiualentia sunt in ratione, & voluntate, quæ iuxta supra dicta, sunt etiam seminalia supernaturalia virtutum infusarũ moralium. Verum quidẽ dicit, sed obstat prima ratio, ne de illis tm̃ loquatur. Et secundò, quia remittit se ad locum vbi de seminalibus acquisitarum locutus fuit. ¶ Tertiò, quia ar. sequenti ad tertiũ, & in fine corporis, comparat virtutem intellectualem acquisitam moralẽ. Et dicit vtrãq; manere quo ad formale, & non materiale, vbi videtur loqui de acquisita virtute sicut loquitur de acquisita scientia naturali. Et præterea ẽm multos doctores, nõ datur infusæ distinctæ ab acquisitis, nec credunt illi, ꝙ Aug. & alij posuerũt infusas distinctas ab acquisitis, sequitur, ꝙ & acquisitę manent aliàs ẽm illos nullę manerent. Si quis ergo illud secũdum tenere vellet, posset dicere, ꝙ D. S. rem hic magis ponderasset, ꝙa non modo perfectiones, quæ nos ad gloriam supernaturalẽ ordinant, imo & naturales statui illi non incompossibiles erunt sicut, & generatiua manebit, & nutritiuę potentiæ, & alia, q̃ sunt vel de integritate vel de perfectione, vel ostensione virtutis naturalis manebunt, vt D. S. habet in 4. vnde & hic ponit vnam distinctionem, qua concordari possunt, quę ponit vbi supra, & hic. Nã rationes aliæ ꝙ ex tertio scripto, & ex de virtutibus ptobãt, quòd acquisitæ non maneant quo ad materiale virtutis, quod est inclinatio ad operationem in propria materia virtutis pro præsenti statu, talia enim non manent vt patebit, sed tm̃ formale manebit scilicet perfectio rationis, & similiter perfecta dispositio appetitus scilicet conformiter se habentis ad rationem quo ad finem virtutis iam assecutum. Subditur enim rationi appetitus pfectissime in omnibus, quæ ad istum statum pertinent, & si talis perfectio formalis virtutis non prodeat in actum circa materiam presentis vitæ, tm̃ est pro complemento naturæ, & ostensione virtutis eius. Quos autem actus habeant infusæ virtutes morales ostẽdit D. S. in de Virtutibus. ¶ Nota tm̃, ꝙ licet non maneat idẽ obiectum formaliter, manet tamen idem finis; vel licet nõ maneat obiectum sub eodem modo, tamen sub alio sic, quòd concupiscetiæ sint materia, & obiectum pro hoc statu vt moderandæ circa cibum, &c. ibi circa ea, quæ congruunt statui illi, & illę materię se habent magis vt terminus a quo, q̃ ad quẽ, & sunt obiecta vt abeuntia ad illud tendat. His notatis videdũ est de art. &c.

Morales q̃ manẽt in patria.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit in 14. de Trini.* Tullius posuit post hanc vitam quattuor virtutes cardinales non esse, sed in alia vita homines esse beatos sola cognitione naturæ, qua nihil est melius aut amabilius, vt Augustinus dicit ibidem.* ea scilicet natura, quæ creauit omnes naturas.

* Aug. c. 9

* Eodẽ ca.

¶ D. S. in hoc corpore primò refert post Augustinum opinionem Tullij. Secundò opinionem beati Augustini quam declarat, ibi. Ipse autem, &c. Tertiò secundùm eandem opinionem Augustini respondet, ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primum, opinio Tullij fuit, ꝙ virtutes morales cardinales non possiunt manere post hanc vitam vt Augustinus refert, sed homines esse beatos sola cognitione naturæ, scilicet supremę, quę omnes creauit, quia ipsa est summum bonum, & ea nihil melius, & quo ad hoc non malè dixit vt patuit supra q. 3. articulo 8. quia in cognitione Diuinæ essentiæ consistit beatitudo.

¶ Ipse autẽ postea determinat huiusmodi quattuor virtutes in futura vita existere, tamen alio modo. Ad

cuius

Digitized by

cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd in huiuſmodi virtutibus aliquid eſt formale,& aliquid quaſi materiale. Materiale quidē eſt in his virtutibus inclinatio quædā partis appetitiuæ ad paſſiones vel operationes ſecūdùm modum aliquem,ſed quia iſte modus determinatur à ratione, ideo formale in omnibus virtutibus eſt ipſe ordo rationis.

¶Hic cōſequēter ponit opi. B.Aug. q poſuit huiuſmodi (nota huiuſmodi,de quibus locutus eſt Tullius) quattuor virtutes in futura vita exiſtere,tñ alio modo , & hāc veritatē D.S. acceptat,& eā declarat, præſertim quo ad hoc, q ponit manere alio modo.

¶ Nota ſicut ſupra.q.66.ar.2.dictum fuit. Materiale in virtutibus moralibus eſt inclinatio partis appetitiuæ proueniens vel ex natura vel ex conſuetudine vel ex corruptione naturæ, quæ per virtutem moralem regulatur. Ex remotione enim iuſtitiæ originalis ſecuta eſt ,pnitas,& inclinatio ad delectabilia ſenſus inordinata in concupiſcibili; & ſimiliter inordinatio, & inordinata inclinatio in irāſcibili,& in voluntate. Inordinata inclinatio ad bona temporalia,& non ſolùm eſt priuatiua, ſed etiam perſonalis,quæ conſurgit ex cōplexione.Et quia in futura vita etiam reſumpta corporibus iſtę inclinationes non habebunt locum,ipſa natura reducta ad ſtatum perfectiſſimum,& ceſſante materia illarū inclinationū,ideo dicit concluſio , q non manebunt quātū ad materiale.Formale autem in virtutibus eſt perfectio rationis, & habitualis conformitas appetitus ad rationem, quæ manebūt.

¶Nota,q D.S.infra q.68. ar 6.loquens de permanentia donorum in patria,loquitur proportionabiliter ſicut dicit ſe locutum hic de virtutibus;& dicit ,q quantū ad eſſentiā dona erunt perfectiliter in patria,ſed quantū ad materiā circa quā operantur, nō manent in patria;ſic poſſumus hic dicere,q per formale virtutis moralis intelligit eſſentiam virtutis, per materiale autē materiā, quām virtus moralis regulat , & hoc eſt inclinatio appetitus circa propriam materiam pro hoc ſtatu, &c.

¶ Sic igitur dicendum eſt, quòd huiuſmodi virtutes morales in futura vita non manent quantū ad id,quod eſt materiale in eis,nō enim habebunt in futura vita locū concupiſcentiæ,& delectationes ciborū,& venereorum,neq; etiam timores,& audaciæ circa pericula mortis,neque etiam diſtributiones,& communicationes rerum , quæ conueniunt in vſum præſentis vitæ.

¶ Hic conſequenter D.S. reſpōdet ad quæſitum ſecundùm veritatē Aug.tali concluſione reſponſiua.Huiuſmodi virtutes morales in futura vita non manent quantum ad id , quod eſt materiale in eis,ſed quantum ad id, quod eſt formale remanebunt in beatis perfectiſſimè poſt hāc vitam, & præſertim iuſtitia. Huius concluſionis D.S.primò ponit, & probat primā partem,ſecundò ſecundam,ibi. Sed quantum ad id, &c. Tertiò tertiam, ibi. De iuſtitia verò,&c. Arguitur ergo ſic pro prima parte cōcluſionis. Materiale in virtutibus moralibus eſt inclinatio quædam partis appetitiuæ ad paſſiones vel operationes; ſed in futura vita non habebunt locum iſtæ paſſiones,ſ.concupiſcentiæ, & delectationes ciborū, & venereorū,neq; timores,& audaciæ circa pericula mortis.Neq; etiā diſtributiones , & communicationes rerū , igitur,&c.Maior relinquitur nota ex ſupra dictis q.66.arti.1. & 2. Minor patet extra litteram,quia beati ſimiles ſunt Angelis neq; nubent neque nubentur , & ergo venerea non habent locum, neque bibent amplius;ablata autem materia tollitur,& inclinatio, & eius appetitus,&c.Et patet etiā,quia conueniunt in vſum præſentis vitæ tantùm . Vide ad longum.4.contra Genti.cap.83. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed quantum ad id,quod eſt formale remanebūt in beatis perfectiſſimè poſt hanc vitam, inquantum ratio vnuſcuiuſque rectiſſima erit circa ea, quæ ad ipſum pertinent ſecundùm ſtatum illum,& vis appetitiua omnino mouebitur ſecūdùm ordinem rationis in his, quæ ad ſtatum illum pertinent;vnde Aug. ibidem dicit.* q prudentia ibi erit ſine vllo periculo erroris , fortitudo ſine moleſtia tolerandorū malorū, tēperantia ſine repugnatione libidinū,vt prudentię ſit nullum bonum Deo præponere vel æquare, fortitudinis ei firmiſſimè cohærere,temperantiæ nullo defectu noxio delectari.

¶ Dicit ſecundam partem concluſionis quæ probatur ſic. For male in virtutibus moralibus eſt ipſe ordo rationis inſtitutus , & determinatus in inclinationibus appetitiuæ partis per rationem, ſed in futura vita ratio vnuſcuiuſq; rectiſſima erit circa ea, quæ pertinent ad ſtatum illum, & vis appetitiua omnino mouebitur ſecundùm ordinem rationis in his,quæ pertinent ad ſtatum illū; igitur,&c.Maior illa relinquitur nota ex.q.66.vbi ſupra. Minor probatur auctoritate Aug.elatè in littera, quæ etiā oſtēdit actus harum virtutum in patria.¶ Nota,q in ſubſtantia vult iſta ratio, q quia ibi non erit cibus,& potus,nec venerea erunt , & per cōſequēs,nec aliqua inclinatio ad iſta,quę hic per tōnē mediātibus virtutibus regulanē,ſed talis ſclinatio,& affectus ad iſta,eſt materiale ſicut habet D.S. in ſolutione primi , q concupiſcentia prava non manet,& eſt materiale.Sed quia ratio regulando iſtas inclinationes habet in ſe perfectionem,& relinquit in appetitu cō formitatē ad rōnem,quæ ſunt formalia virtutum,& tale formale non repugnat futuræ vitę,immo requiritur perfectio naturę poſſibilis iſti vitæ,ideo formale manebit. ¶ Nota autem,q Scotus in tertio dist.33.in principio habet pro vna maxima,q habitus nō eſt poſſibilis,cuius inclinatio non eſt poſſibilisſi intelligit de inclinatione circa materiā præſentis vitæ. negatur dictū ſuū. Si aut tē intelligit,q oportet aliquos actus manere, bene dicit,vel inclinatio habitualis conformis tationi. Sicut enim D. S. in de Malo ponit duplicē ſeruore,vnū qui eſt eſſentialiter charitas ,ſicut quæ eſt redundantia in vires inferiores, ita ponimus inclinationem, quæ eſt eſſentialiter habitus. Alia eſt inclinatio appetitus regulanda talis non eſt virtus,ſed materia præſentis vitæ. Scotus.

¶ Nota propter hæc dicta verbum D.S. in de Veritate.Mate. 25.ar.7 ad tertium.vbi dicit virtus in irāſcibili exiſtens non contrariatur corruptioni prædictæ. Vnde nō totaliter eam tollit,non trariatur autem excellentiæ inclinationis prædictarum virium in ſua obiecta,& hoc per virtutem tollitur.Hæc ille. Vbi patet, quòd inclinatio appetitus ſenſitiui in propria obiecta eſt aliud a virtute,& vocatur hic a D.S.materiale , & in patria non habebit locum , &c. Deinde ibi .

¶ De iuſtitia verò manifeſtius eſt quē actum ibi habebit,ſcilicet eſſe ſubditum Deo, quia etiam in hac vita ad iuſtitiam pertinet eſſe ſubditum ſuperiori.

¶Subiungit tertiam partē concluſionis,quę probat ſic,illa virtus præcipuè,& manifeſtè manebit de qua manifeſtum eſt , quē actū ibi habebit,& cuius ſubiectū manebit . Sed manifeſtum eſt quē actū iuſtitia ibidē habebit,& ſubiectū eius manet, ergo,&c. Maior patet extra litteram,quia ſi actus manet , & principiū actus. Et tota vis in præſenti materia eſt , qa non conſideret vt quos actus habeant in futura vita. Minor probatur, quia eius erit ſe ſubdere Deo,quod etiam hic pertinet ad iuſtitiam.ſ.ſubdere ſe ſuperiori. De ſubiecto patet in ſolutione tertij,q ei⁹ ſubiectū eſt voluntas, quæ manet in anima,& ante,& poſt reſurrectionem, quare ipſa præſertim eſt immortalis. ¶ Nota circa illā partē,q iuſtitia particularis ſm ſe eſt circa diſtributiones,& cōmutationes. Vnde illa non manet ſm materiale,ſicut nec temperantia,vel fortitudo,ſi ſm virtutes ſibi adiunctas habet alios actus vt obſtinere,& ſe ſuper mori ſubdere, & maiores cohibere , & reuereri,vt patet ſecunda ſecundæ q.80.& q.104.ar.1.& 3. vbi obſeruantia, & pietas,& obedientia ponitur pars iuſtitiæ.Et ergo dicit D.S. q manifeſtū eſt quem actum habeat iuſtitia in patria , ſcilicet ſecundùm virtutes ſibi adiunctas , & ergo dicit ſcilicet eſſe ſubditum Deo , quod eſt religionis vel obtemperantiæ,quæ ſunt etiam iuſtitiæ.Vnde ſicut habet Philoſophus,quòd prudentia bene conſiliatur, & tamē facit hoc per virtutem ſibi adiunctam , ita hic actus virtutis conſiderat iuſtitiæ attribuitur iuſtitiæ , ſcilicet eſſe ſubditum Deo.

¶ Et cōfirmatur illa tertia pars concluſionis arg.in contrariū.

¶ Ad primum ergo dicendū, quòd Phil.loquitur ibi de huiuſmodi virtutibus moralibus quantū ad id,quod materiale eſt in eis , ſicut de iuſtitia quantum ad commutationes,& diſtributiones , de fortitudine quantum ad terribilia & pericula , de temperantia quantum ad concupiſcentias prauas.

¶ Ad matorem, homines in ſtatu gloriæ erunt ſimiles Angelis ad intentum Chriſti dicentis , quia videlicet non vacabunt operibus venereis,ſed intendent ſolis Diuinis.Tamen differentia eſt quia homines etiam beati retinēt id,quod ſunt perfectionis in via compoſibile patriæ,& homines quandoque habuerunt, & nati fuerunt habere virtutes morales,non ſic ſubſtantiæ ſeparatæ , vt habet Philoſophus 10. Ethicorum vbi iam allegatur.

¶ Ad minorem,vera eſt , ad ſenſum quem Philoſophus ibidē ponit dicens.Actiones autem quales attribuere debitæ ipſis,vtrū iuſtas vel ridiculi apparebunt cōmutationes, & depoſitiones dāres,& quæcunq; alia talia,&c.vbi patet, q negat virtutes morales quo ad materialia præſentis vitæ, & materialia noſtrarū moralium eiuſdem,ſunt tñ in eis morales ſecūdum eis conuenientia, & ſecundùm actus recitatos per Aug.in corpore, & ſuo modo ſecundùm formalia virtutum præſertim quo ad perfectionem rationis,& voluntatis,licet non appetitus ſenſitiui. Vltra. Ergo neque in hominibus poſt hanc vitam erunt virtutes morales. Cōceditur primò quo ad actus,& materialia,quæ ſunt in nobis pro hac vita,quia in hoc aſſimilantur Angelis. Sed negatur,conſequentia,quòd non maneant quo ad formalia etiam quo ad perfectionē appetitus ſenſitiui,quia in hoc nō eſt ſimile. Cū Angeli non ſint nati habere appetitum ſenſitiuum,habent tamen ſimile,& ſupereminenter his,quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo.

¶ Nota

* Eodem c.

¶Nota, ꝙ Philosophus non habet hoc nomen Angelus, sed hoc nomen diis, & exponit D.S. ibidem, & alij de substantijs separatis. Vide pulchrum textum.

Scotus

¶ Nota, ꝙ Scotus in tertio di. 33. super ista auctoritate decimi Ethic. fluctuat dubitando, an nec & in Angelis virtutes morales circa passiones esse possint, cum ipsi possint habere bonam voluntatem in materia passionum existente in homine. Concludit autem, ꝙ non, quia non habent efficacem electionem, sed solùm voluntatem simplicem; inducitur autem in illam fluctuationem volens uteri, quia virtutes morales circa passiones in voluntate rationali sint. Sed hoc supra. q. 66. improbatum est. Supponit, & aliud. s. ꝙ Angelus in naturalibus cõstitutus ex multis rectis electionibus possit acquitere virtutem, tum quia virtutes sunt connatæ Angelis, tum quia si non essent innatę, non possent acquiri virtutes morales nisi æquinoctę, vnde nec speciem intelligibilẽ a rebus accipere possunt, vt habetur prima parte q. 55. ar. 2. ad 1.

Capreolus

Et Capreolus in 2. di. 3. q. 2. in solutionibus contra tertiam cõclusionem. Est enim contra omnes Philos. ꝙ substantiæ naturaliter à corporibus separatæ aliquid à corporibus accipiant. De his vide D.S. primo contra Genti. c. 93. vbi ostendit quomodo virtutes

Scotus.

circa passiones nullo modo possunt esse in Deo. Et probat suæ rationes, ꝙ nec in Angelis. Vnde primus modus quem Scotus ponit. s. ꝙ in Angelo possit esse temperantia eiusdem rationis cum ea, quæ est in homine nihil apparentiæ habet, quia temperantia est in eo, qui afficitur passionibus, & ergo eligere mihi, & tibi pluri-

Scotus

mum diuersificat virtutes, cuius oppositum habet Scotus, &c. Vide D.S. in 3. d. 33. q. 1. ar. 4. ad quartum. Vbi ponit, ꝙ in Deo, & Angelis nõ possunt esse virtutes circa passiones, qa Angeli nõ hãt naturam vt huiusmodi passiones perpeti possint vnde in Deo, & Angelis sunt sicut exemplares, &c Vide de hoc supra q. 61. art. 5.

¶ Et similiter dicendum est ad secundum, ea enim, q̃ sunt actuæ vitæ materialiter se habent ad virtutes.—

¶ Ad maiorem, virtutes morales perficiunt hominem in vita actiua qñ perficiunt materialia virtutum, quia illæ inclinationes, & affectiones circa materias suas pertinẽt ad vitam actiuã, sicut passiones ipsæ, & affectiones circa res exteriores. Sed non oportet, ꝙ perficiant in vita actiua, qñ solùm perficiunt ſm id, quod formale in eis est, immo & formale potest haec cum sola contẽplatione, immo præexquiritur, & concomitatur summã contẽplationem, vt patet ex dictis supra q 3 vnde. D. S. habet secunda secũdæ. q 183. ar 3. ꝙ efficacius vitæ actiuæ, qui est sedatio passionum, confert vitæ contemplatiuæ, formale ergo, quod est perfecta subiectio appetitus sub ratione non repugnat contemplationi, & qñ quis vtitur his, quæ sunt vitæ actiuæ vt deseruiant cõtẽplatiuæ, tunc pertinent ad vitam contemplatiuam. Minorem cõcedo, & eam approbat D.S. secundo secũdæ. q. 181. art. 4. quia exterior occupatio, & etiam sedatio interiorum passionum finem habebunt. Ergo virtutes morales non manebunt. Verum, vt sunt principium actiuæ vitæ, & moderantur exteriores operationes ad alterum, vel sedant tumultum interiorum passionum, sed vt sunt perfectiones animæ, & habent actus circa finẽ iã adeptum.

¶ Nota, ꝙ ista iuxta D.S. secunda secundæ. q. 180. art. 2. quietatio passionum, & cessatio ab exterioribus tumultibus requiritur ad vitam contemplatiuam, etiã istius vitæ antecedenter nõ & in patria hæc erũt, ita ꝙ nulla erit relictatio appetitus aduersus rationem, nec quæcunque distractio in exterioribus operationibus. Quare benè sequitur, quòd & in patria erit illa perfectio appetitus quam tam diximus formale virtutis moralis, ideo virtus moralis manet quantum ad formale, non autem materiale, vita autem actiua dicit non solùm illam perfectionem, sed & occupationem, & exercitium in passionibus interioribus, & operationibus exterioribus. Quare benè istud simul, quòd vita actiua desinat, & tamen formale virtutum maneat, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd status post hanc vitã est duplex. Vnus quidem ante resurrectionem quando animæ erunt à corporibus separatæ. Alius autẽ post resurrectionem, quando animæ iterato corporibus suis vnientur. In illo ergo resurrectionis statu erunt vires irrationales in organis corporis, sicut & nunc sunt, vnde & poterit in irascibili esse fortitudo, & in concupiscibili temperantia inquantũ vtraque vis perfectè erit disposita ad obediendum rationi; sed in statu ante resurrectionem partes irrationales non erunt actu in anima

*p.p.q. 77. ar. 8.

sed solùm radicaliter in essentia ipsius vt in primo dictum est. * vnde nec huiusmodi virtutes erunt in actu

*q. 63. ar. 2.

nisi in radice, scilicet in ratione, & voluntate in quibus sunt seminalia quædam harum virtutum vt dictũ est. * sed iustitia, quæ est in voluntate etiam actu remanebit, vnde specialiter de ea dictum est, quòd est perpetua & immortalis tum ratione subiecti, quia voluntas incorruptibilis est, tum etiã propter similitudinem actus vt prius dictum est. *

*In cor. ar.

¶ Maior vera, sunt irrationalium partium per essentiam. Rationalium tñ per participationem. Ad minorem, dico, ꝙ verũ est ꝙ corumpuntur ſm se, tñ manent in essentia sũæ sicut in sẽcũda radice, & hoc tpe medio post mortem, & ante resurrectionem, vt patet prima parte q. 77. arti. 8. & quatto sententia. d. 44. q. 3. art. 3. quæstiun. 1. vbi D. S. circa hoc refert opiniones, & sentit, quod dictum est. Dico secũdò ad minorem, ꝙ illę irrationales partes iterum reparabuntur in resurrectione. Vltra, ergo vt quòd virtutes morales non maneant post hanc vitam, verum ante resurrectionem nõ manent actu, tñ manent in efficacia animæ, saltem quo ad formale, & in essentia animæ tanquam in secunda radice, & in ipsa gratia, & in voluntate tanquam in seminarijs earum. Ex qua corpori denuo coniuncta ebulliunt ipsæ potentiæ actu. Sed negatur cõsequentia, ꝙ post resurrectionẽ redeuntibus organis nõ maneant etiam actu virtutes, quæ sunt in organis corporeis.

¶ Et dico secundò ad maiorẽ, ꝙ vera est, ꝙ tẽperantia, & fortitudo sunt irrationabilũ partiũ, sed nõ iustitia, quæ est volũtatis, quæ est potentia inorganica. Minor vera ad sensum dictũ. Ergo virtutes morales, &c verum, aliæ a iustitia non manent actu ante reparationem organorum, tamen postea redeunt actu.

¶ Circa illã solutionem est difficultas, an in resurrectione virtutes redeant per Diuinam potentiam eędem numero, quæ hic fuerunt. An tantùm eædem in specie saltem quo ad formale.

¶ Ad hoc respondet Capreolus in 3. di. 33. ad secundum cõtra quartam conclusionem, ꝙ verè simile est, ꝙ potentiæ sensitiuæ oẽs reparantur eædem numero quantumcumq: in morte fuerint corruptæ vel etiam annihilatæ. Deus enim potest omne positiuũ permanens, & nõ successiuũ quantumcumq; annihilatum fuerit, idem numero reparare, vt alias forte videbitur quarto sententiarum. Et idem dico de huiusmodi virtutibus, hæc ille in forma, vbi patet secundùm eum, quòd eædem numero redibunt.

Capreolus. An eædem virtutes, & potẽtiæ numero reparentur.

¶ Sed ipse se fundat in vno, quod non videtur esse de mente. D.S. videlicet, ꝙ huiusmodi potentiæ sensitiuæ, quæ sunt subiecta immediata huiusmodi virtutum, redeant eædem numero. Cuius oppositum D.S. ponit in quarto vbi supra ad textum vbi dicit in fine. Organa essent eædem numero quamuis potẽtiæ eędẽ numero non fuat. Hæc ille. Quare oportet dicere, quòd sicut potentiæ iuxta D.S. nõ redeunt eædem numero ita nec virtutes, sed eædem in specie. Verum quidem est apud D.S. quòd Deus omne positiuum permanens idem reparare potest in numero ut Capreolus asserbit D.S. ex quodlibetis. Non tamen facit vt D.S. habet in Compendio Theologię tractatu primo cap. 154. vbi ponit, ꝙ nec eadem quantitas redeat, & ꝙ diuersitas potent iarum ſm numerum animæ sensitiuæ, & vegetatiuæ, non impediat veritatem resurgentis. Idem sentit quarto contra Gentiles. c. 81.

Capreolus

Vtrum virtutes intellectuales maneant post hanc vitam.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd virtutes intellectuales non maneant post hanc vitam. Dicit enim Apostolus. 1. ad Corinth. 13. quòd scientia destruetur, & ratio est, quia ex parte cognoscimus; sed sicut cognitio scientiæ est ex parte, ideſt imperfecta, ita cognitio aliarum virtutum intellectualium quandiu hæc vita durat; ergo omnes virtutes intellectuales post hanc vitam cessabunt.

R Infra q. 93. ar 6. ad 2. Et 2. in 6. ar. 4. ad 3. ar dist. 14. artu. 5. Et 3. contra c. 12. Et Ma q. 2. art. 12. Et opusc 3. ca. 118.

¶ 2 Præt. Philos. dicit in Prædicamen.* ꝙ scientia cũ sit habitus, est qualitas difficile mobilis, non enim de facili auferuntur nisi ex aliqua forti transmutatione vel ægritudine, sed nulla est tanta transmutatio corporis humani sicut per mortem, ergo scientiæ, & aliæ virtutes intellectuales non manent post hanc vitam.

* In prædicamẽt. qualit.

¶ 3 Præt. Virtutes intellectuales perficiunt intellectũ ad benè operandum propriũ actũ; sed actus intellectus non videtur esse post hãc vitam, eo quòd nihil intelligit anima sine phantasmate vt dr in 3. de Anima.* Phantasmata autem post hanc vitam non manent cum non sint nisi in organis corporeis; ergo virtutes intellectuales non manent post hanc uitam.

* Aristot. tex. 30.

¶ Sed contra est, quòd firmior est cognitio vniuersalium, & necessariorum, quàm particularium, & contingentium; sed in homine remanet post hanc vitã cognitio particularium, & contingentium puta eorũ, quę quis fecit vel passus est secundùm illud Luc. 16. Recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala

ter mala, ergo multò magis remanet cognitio vniuerſalium,& neceſſariorum, quæ pertinent ad ſcientiã, & ad alias virtutes intellectuales.

¶ Hic conſequenter quærit de permanentia virtutum intellectualium poſt hanc vitam obſeruando ordinẽ quem ſupra obſeruauit, vbi ſemper primò de moralibus egit: q̃ plus habẽt de ratione virtutis humanæ. ¶ Nota autẽ, q̃ D. S. quærit de virtutibus intellectualibus,& reſpondendo dicit ſpecies intelligibiles manere,& hoc probato vult probatum eſſe, q̃ virtutes intellectuales maneant, vbi patet fauor pro his, qui dicunt ſpecies eſſe ſcientiã. Sed vt ſupra patuit D. S. varius eſt in ita re, & dato, quòd habitus intellectualis vt ſcientia, ſit quædam habitudo vtendi ſpeciebus,& qualitas ſimplex, nihilominus probato, q̃ ſpecies intelligibiles maneant, probatũ eſt, q̃ ſcientia tali modo maneat, quia talis habilitas inſeparabiliter ſ̃ſupponit ſpecies, & nihil eſſe videtur ſm reloquendo, quàm intenſio ſpecierum intelligibilũ, qua exiſtente intellectus ſit habilior ad conſiderandum ſecundũ ſpecies intenſas per exercitium, & frequentem conſiderationẽ.

¶ Reſponeo dicendum, quòd ſicut in primo dictũ eſt,* quidam poſuerunt, quòd ſpecies intelligibiles non permanent in intellectu poſſibili, niſi quãdiu actu intelligit, nec eſt aliqua conſeruatio ſpecierum ceſſante cõſideratione actuali: niſi in viribus ſenſitiuis, quæ ſunt actus corporalium organorum, ſcilicet imaginatiua, & memoratiua; huiuſmodi autem vires corrũpuntur corrupto corpore, & ideo ſecundùm hoc, ſcientia nullo modo poſt hanc vitam remanebit corpore corrupto, neque aliqua alia intellectualis virtus.

* p.p. q. 79. artic. 6.

¶ D. S. hic dicit, primò recitat opinionem quandam. Secundò eam reprobat. &c. Sed hæc opinio. Tertiò reſpondet ad quæſtiũ. Sed phantaſmata. Optimo ergo, patet ex iam ſupra dictis ſunt. q. 67. art. 4 & in prima parte q. 79. artic 6 vbi, qui dicit non fit aliqua memoria in parte intellectiua nec cõſeruatio ſpecierum intelligibilium, poſt actuale conſiderare, ſed hæc remanent in viribus ſenſitiuis organicis, imaginatiua, & memoratiua. Et ergo quia poſt hanc vitam non remanent huiuſmodi vires ſenſitiuæ propter corruptionem corporis, ideo nec aliqua ſpecies intellectualis. Et per conſequens nec hæc ſcientia nec aliqua alia intellectualis virtus. Vnde D. Sebaſtianus magis mentem huius opinionis percauit 13 Quod illi de hac opinione putauerunt, q̃ ſpecies intelligibiles non conſeruentur in intellectu poſſibili niſi quãdiu intelligit. Conſeruantur autem ſpecies phantaſticæ in potentia ſenſitiua, puta in memoria, & imaginatiua, ita q̃ licet intellectus poſſibilis quando de nouo vult intelligere eorum, quæ prius cognouerat, indiget deſiderio a phantaſmatibus per lumen intellectus agentis, & hoc nihil aliud cõſiderare eſt, quàm ſcientia hic acquiſita non remanet poſt mortem.

¶ Deinde D. S. eam reprobat dicit, & hoc, quia ſpecies intelligibiles recipiuntur in intellectu poſſibili a phantaſmatibus dum actu intelligit: quod autem recipitur, ad modum recipientis recipitur in ipſam. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed hæc opinio eſt contra ſententiam Ariſto. qui in 3. de anima,* dicit, quòd intellectus poſſibilis eſt in actu cum ſit ſingula ſicut ſciens, cum tamen ſit in potẽtia ad conſiderandum in actu.

* Ariſtot. text. 3.

¶ Reprobat hæc ſecundam opinionem, dicit: auctoritate, & ratione, ibi Et ita patet. Sed Ariſtotelis Auctoritas non ſic tacta demonſtrat vbi ponit, q̃ intellectus poſſibilis ſit in actu, ſcilicet primo ſicut ſciens in habitu, cum tamen adhuc ſit in potentia ad actum ſecundum, ergo non ſolum quando actu conſiderat ſcit, ſed etiam ſine actuali conſiderare, manet ergo ſcientia, & ſpecies actu ſine cõſiderare. Deinde cum dicit.

¶ Eſt etiam contra rationem, quia ſpecies intelligibiles recipiuntur in intellectu poſſibili, & immobiliter ſecundùm modum recipientis; vnde & intellectus poſſibilis dicitur locus ſpecierum, quaſi ſpecies intelligibiles conſeruans.

¶ Ratione ſic reprobat, quicquid recipitur in aliquo immobiliter hoc manet, & conſeruatur in eo tempore, ſed ſpecies intelligibiles recipiuntur in intellectu poſſibili immobiliter, ergo in eo conſeruantur, & manent. Maior nota. Minor probatur dupliciter, quia vnumquodq; recipitur ſ̃ eundem modum recipiẽtis, ſed modus intellectus poſſibilis eſt immobiliter eſſe, ergo & immobiliter recipit ex parte ſui. Illa minor patet, quia eſt immaterialis, & incorruptibilis. Et hoc eſt, quod ſupra q. 54. artic primo. dicebatur, quòd ſcientia nõ corrũpitur ad corruptionẽ ſubiecti.

¶ Secundò probatur minor principalis, quia intellectus poſſibilis dicitur locus ſpecierum in ſignum, quòd conſeruat ipſas ſpecies immobiliter, &c.

¶ Sed fantaſmata, ad quæ reſpiciendo hõ intelligit in hac vita, applicando ad ipſa ſpecies intelligibiles, vt in primo dictum eſt.* corrupto corpore corrumpuntur; undequantum ad ipſa phantaſmata, quæ ſunt quaſi materialia in virtutibus intellectualibus, virtutes intellectuales deſtruuntur deſtructo corpore.

* p.p. q. 84. a. 7. & 8.

¶ Hic conſequenter D. S. reſpondet ad quæſitũ tali concluſione. Intellectuales virtutes manent poſt hanc vitam quantum ad id, quod eſt formale in eis. Non autem quantum ad id, quod eſt materiale in eis. Huius concluſionis. D. S. primò probat ſecundam partem, ſecundò primam, ibi. Sed quantum, &c. Tertiò ambas ſimul adiungens ipſam concluſionẽ, ibi. Vnde intellectuales, &c. Probatur ergo ſecunda pars ſic, Fantaſmata ad quæ reſpiciendo homo intelligit in hac vita, applicando ad ipſa ſpecies intelligibiles, corrumpuntur, ergo virtutes intellectuales deſtruuntur, & non manent quantum ad materiale, probatur conſequentia, q̃ ipſa phantaſmata ſunt materialia in virtutibus intellectualibus. Antecedens probatur, corpus corrumpitur, igitur & phantaſmata corrumpuntur. Tenet conſequentia, quia fantaſmata ſunt in organis corporeis ſicut & phantaſia, & cogitatiua, & imaginatiua, & patet illud antecedens prima parte q. 85. articulo primo, & ſecundo. Deinde ibi.

¶ Sed quãtũ ad ſpẽs intelligibiles, quæ ſunt in intellectu poſſibili, virtutes intellectuales manent, ſpecies autẽ in ipſo ſunt in virtutibus intellectualibus ſicut formale. —

¶ Probat primam partem ſic. Species intelligibiles manẽt poſt hanc vitam, ergo ſcientia quantum ad formale manet poſt hãc vitam. Antecedens patet ex reprobatione opinionis. Conſequentia tenet, quia ſpecies ſe habent in virtutibus intellectualibus ſicut formale, vt patuit ſupra ſexto quæſt. 3 ad tertium. Tunc ibi.

¶ Vnde intellectuales virtutes manẽt poſt hãc vitã quãtũ ad id, quod eſt formale in eis, nõ autẽ quantũ ad id, quod eſt materiale, ſicut & de moralibus dictũ eſt.* — Dub. 111. * Alpha. deo.

¶ Subiungit ipſam concluſionem quam etiam probat à ſimili quantum ad ambas partes ſimul ſic. Morales virtutes manent quo ad formale, non autem materiale, ergo & intellectuales. Antecedens patuit in tertio primo. Tenet conſequentia a proportione, quia vtrobique eſt materiale, & formale, & materiale eiſdem rationis in hac, quòd vtrobique, ſe tenet ex parte corporis.

¶ Notanda, q̃ materiale virtutum moralium minus manet, quàm materiale ſcientiæ, quia materiale virtutum, quod eſt inclinatio appetitus ſenſitiui in propriam materiam, tanquã habet locum in patria, etiam ſeiunctis corporibus, ſed materiale ſcientiæ, & virtutis intellectualis habebit locum in patria, quia beati reſumptis corporibus intelligent ſe conuertendo ad phãtaſmata, quamuis non neceſſario vt D. S. alibi habet, tertia parte q. 11. ar. 2. & ad tertium. Sic etiam ibidem dicit de Chriſto, ſic dicendũ eſt de beatis poſt reſumptionẽ, q̃ vtroq; modo intelligere poterunt, ſcilicet ſine actuali conſideratione, & de anima ſeparata, de qua D. S. intelligit, quia ibi nec manet illud, nec alibi materiale. Sicut de toto homine reſuſcitato.

¶ In confirmatur prima pars concluſionis arg. in contrariũ.

Ad primum ergo dicendum, q̃ verbum Apoſtoli eſt intelligendũ quantũ ad id, quod eſt materiale in ſcientia, & quantũ ad modũ intelligendi, quia ſ. neq; phantaſmata remanebunt deſtructo corpore, neque erit vſus ſcientiæ per conuerſionem ad phantaſmata.

¶ D. Sanctus ſecundo ad primum, quæ eſt auctoritas Apoſtoli, q̃ ſcientia deſtruetur quantum ad materiale, & modum, & vſum, qui materialis eſt, non deſtruetur quantum ad formale, & vſum contemplationis diuinæ, &c. ¶ Sed oportet primam magis ꝓfundare ex dictis D. S. in ſecunda primæ Thomas 13. dicit. Dicitur igitur ad auctoritatem, quòd ſcientia deſtruetur, verum eſt. Sed loquitur Apoſtolus de ſcientia, quæ eſt cognitio Dei, illa deſtruetur ea ratione, quia ex parte, ſui eſt imperfecta tali imperfectione, quæ eſt de ratione ſcientiæ noſtræ, quam hic habemus de Deo, inquantum cognoſcimus ex ſenſibilibus, quam cognitionem oportet eſſe imperfectam. Sed dices tamen, q̃ ſcientia noſtra de aliis ſenſibilibus non deſtruetur, quia ex parte id eſt imperfecta, immo poſt D. S. ſcientia de naturalibus eſt perfectior in anima coniuncta, quam ſeparata, & modus cognoſcendi animæ cum coniunctione ad phantaſmata perfectior eſt vt D. S. ad longum deducit prima parte q. 89. ar. primo. Sed deſtruetur tamen propter deſtructionẽ ſubiecti ipſius materialis in tali ſcientia, & etiam propter deſtructionem virium ſenſitiuarum deſtruitur modus, & vſus connaturalis cognoſcendi. Vnde dico, quòd ratio deſtructionis ſcientiæ Dei eſt, quia ex parte eſt, & quia tales partialitas id eſt imperfectio eſt de ratione ipſius ſcientiæ Dei hic habitæ, quare nõ eſt par ratio de aliis habitibus, de quorum ratione, & ſpecie non eſt imperfectio, vt patet de charitate viatica, quæ eſt imperfecta, & in patria non euacuatur immo perficitur.

¶ Ad

¶Ad minorem, dico, ꝙ non eſt par ratio, ſi loquamur de ſcientia (ideſt cognitione Dei) & alijs habitibus intellectualibus, quia imperfectio eſt de ratione cognitionis Dei viatiæ ſ. gratuitæ, & ſupernaturalis, non autem aliarum virtutum intellectualium de alijs rebus. ¶Et ſecundò dico ad minorem, negando, ꝙ ſcientia naturalium ſit imperfecta in anima coniuncta. Et negatur per conſequens, ꝙ deſtruatur, quia ex parte. Sed ratione tacta in corpore propter corruptionem corporis deſtruitur quo ad materiale, & conceditur, ergo & aliæ deſtruuntur quo ad materialia, verum. Et ꝙ hæc ſit mens illius auctoritatis, patet intuenti D. S. ibidem, & Apoſt. qui ſtatim ſubdit, Videmus nũc per ſpeculum, &c. vbi D. S. habet, hic loquitur de viſione, quæ eſt cognitio Dei, vnde omnia præcedentia dona euacuanda, ſunt intelligenda ſecundùm ꝙ ordinantur ad cognitionem, hæc ille ibi; & in lectione tertia præcedenti eiuſdem capituli, vbi habebis, ꝙ ſcientia, ideſt cognitio Dei euacuatur, quia ex parte eſt; non poteſt autem dici, ꝙ ſcientia naturalium propter conuerſionem ad phantaſmata ſit imperfecta, immo perfecta, quia determinata, & propria; ideo oportet ponere aliam rationem deſtructionis eius, quare Doctores ſanè intelligendi ſunt, cum dicunt, ꝙ ſcientia noſtra euacuatur, quia ex parte. Intelligitur enim de ſcientia Dei, & ſupernaturalium, non naturalium, & ſenſibilium, ſic Gloſa ordinaria, quam Capreolus allegat in ſimili propoſito, in tertio, diſtin. 31. ad primum, contra primam concluſionem moderari debet, vbi habetur, omne ergo, quod ex parte eſt, diminuetur, vel ex toto, vt fides, & ſpes, vel ex parte, vt ſcientia, cuius actus, & modus deſtruetur, &c. Intelligitur enim ꝙ modus cognoſcendi Deum per conuerſionem ad phantaſmata imperfectus eſt, ideo deſtruetur, Deo factaliter, & in ſe, non in ſpeculo vitreo, cum quo fiat, quòd modus cognoſcendi per phantaſmata non eſt imperfectus reſpectu ſenſibilium. Hæc voluit notare, quia communiter, & indiſtinctè intelligitur, ꝙ ſcientia euacuatur propter imperfectionem, quam habet ex conuerſione ad phantaſmata, hoc enim de ſcientia naturalium non eſſe verum clarè videbit, quicunq. D. S. prima parte, vbi ſtatum, ex attentione videbit, &c.

Capreolus

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ per ægritudinem corrumpitur habitus ſcientiæ, quantum ad id quod eſt materiale, in eo ſcilicet quantum ad phantaſmata, non autem quantum ad ſpecies intelligibiles, quæ ſunt in intellectu poſſibili.

¶Ad maiorem dico, ꝙ ſcientia ſi capitur pro ſpeciebus, ſiue pro notitia concluſionis complexa, non amittitur, niſi ex ſortitranſmutatione [illegible] verum, quo ad materiale: formale tamen non tollitur ex tranſmutatione corporis hic, ſed poteſt inferri ſcientia, vt eſt notitia complexa per ſyllogiſmum falligraphum in præſenti ſtatu, ſed in anima ſeparata non, quia eius intellectio eſt per modum ſimplicis intelligentiæ, & eſt tota prima operatio in ipſa, vt patet per par. q. 89. ar. 5. de his ſup. q. 63. ar. 1. ad ſecundum, & ſeptimum.

¶Minor vera, ergo ſe habet, & aliæ non mutant, verum, quo ad materiale, & quo ad illum huius vitæ conſentientem. Quo autem vſus ſcientiæ vitæ communis, & quo modo anima intelligit hic per ſpecies hinc acquiſitas, & prout in ſeparatione retinebit, quod eſt intelligere per conuerſionem ad phantaſmata, & aliter per impreſſionem ſpecierum, quæ fiunt in receptione ſenſibilium, quod fit per locutionem, vide Doc. S. in quæſt. de Veritate, Mater. 19. ar. 1. in huius corporis.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima ſeparata poſt mortem habet alium modum intelligendi, quam per cõuerſionem ad phantaſmata, vt in primo dictum eſt,* & ſic ſcientia manet; non tamen ſecundùm eundem modum operandi, ſicut & de virtutibus moralibus dictum eſt. *

*Prim. par. q. 89. ar. 1.

*Ad 1. obiect.

¶Maior vera, perfectiuè eadem ad propinum actum, ſed ſecundùm exigentiam modi eſſendi, qui habitus fuerit, & modus agendi alius erit, dum enim eſt in corpore, tunc virtus intellectiua habet ordinem ad corpus, & a potentijs organicis accipit, & ad eas habet reſpicere ad [illegible] quarum, nec conſiderando, quando autem eſt à corpore ſeparata, eſſe [illegible] nec per corpus, ſicut nec hic per corpus intelligit, nec ordinem habet ad corpus, applicando [illegible] ad phantaſmata, cum vel ipſe eas à Deo accipit, & per ſpecies hinc acceptas intelligit ſine conuerſione ad phantaſmata.

¶Ad minorem, negatur omnino, quia etiam dato, ꝙ habitus hic ſcripti non maneant, ex ſe manent tamen potentiæ intellectiuæ ordinata ad illa quæ acta, ſeſe alterius rationis. Ad probationem dicitur, ꝙ vera eſt de anima coniuncta, præterea non habent eſſe dependens a corpore, non tamen eſſe hinc corpore, nec eſſe non habeat intellectiuam cognitionem dependentem a corporeis, nec fit hinc habitudine ad corpus modo dicto. Concedo vlterius, ꝙ phantaſmata non manent, ſed negatur conſequentia, ſi conſequens abſolutè intelligatur, ſ. quòd virtutes intellectuales: nullo modo maneant, ſed conceditur, quòd non manent quo ad materiale, & modum intelligendi per conuerſionẽ, & inſpectionem phantaſmatum; & de his habetur etiam prima parte, q. 89. artic. 1.

Vtrum fides maneat poſt hanc vitam.

S Inf. ar. 5. Et 2. 2. q. 4. ar. 4. ad 1. Et q. 7. ar. 3. ad 3. Et q. 8. ar. tic. 2. co. fi. Et 3 diſt. 3. q. 2. ar. 1. q. 1. & 3. Et Ver. q. 27 ar tic 5. ad 6. fi Et Vit. q. 5. articu 4. ad 10.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ fides maneat poſt hanc vitam. Nobilior enim eſt fides, quàm ſcientia; ſed ſcientia manet poſt hanc vitam, vt dictum eſt,* ergo, & fides.

*Art. præc. 1. Cor. 13.

¶ 2 Præt. pri. ad Corin. 3. dicitur. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. ſ. fides Chriſti Ieſu; ſed ſublato fundamento non remanet id, quod ſuperædificatur. ergo ſi fides non remanet poſt hanc vitam, nulla alia virtus remaneret.

¶ 3 Præt. Cognitio fidei, & cognitio gloriæ differunt ſecundùm perfectum, & imperfectum; ſed cognitio imperfecta poteſt eſſe ſimul cum cognitione perfecta, ſicut in angelo ſimul poteſt eſſe cognitio veſpertina cum cognitione matutina, & aliquis homo poteſt ſimul habere de eadem concluſione ſcientiam per ſyllogiſmũ demonſtratiuum, & opinionem per ſyllogiſmum dialecticum; ergo etiam fides ſimul eſſe poteſt poſt hanc vitam cum cognitione gloriæ.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit 2. ad Corinth. 5. Quàm diu ſumus in corpore peregrinamur à Domino; per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem; ſed illi, qui ſunt in gloria non peregrinantur à Domino, ſed ſunt et præſentes; ergo fides non manet poſt hanc vitam in gloria.

2. Cor. 5.

¶Conſequenter quæritur de virtutibus intellectualibus, & ſpecialiter de fide, circa quam tria ſcitu digna. Et primò de fide, quæ prior eſt aliis in generatione.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ oppoſitio eſt per ſe, & propria cauſa, ꝙ vnum excludatur ab alio, inquantum. ſ. in omnibus oppoſitis includitur oppoſitio affirmationis, & negationis. Inuenitur autem in quibuſdam oppoſito ſecundùm contrarias formas, ſicut in coloribus album, & nigrum; in quibuſdam autem ſecundùm perfectum, & imperfectum; vnde in alterationibus magis, & minus, accipiuntur vt contraria, vt cum de minus calido fit magis calidum, vt dicitur in 5. Phyſicor.* Et quia perfectum, & imperfectum opponuntur, in poſſibile eſt ꝙ ſimul ſecundùm idem ſit perfectio, & imperfectio.

* Ariſt. ex 19.

¶ Ita hinc corporis Doc. Sanc. dat intelligere virtutibus explicẽ quæſiti intellectum. Vnde ſecundùm illum duplicem intellectum etiam dupliciter reſpondet iuxta ſecundum, ibi. Sed vlterius, &c. Primus ergo intellectus quæſiti poteſt eſſe, an fides maneat poſt hanc vitam, ita ꝙ habitualiter fides maneat, abiecta imperfectione, [illegible] ita quòd eadem cognitio ſecundùm naturam, [illegible] manent, quæ hic erat imperfecta, & illa perficitur, & tranſeundo, ſalto ecclia, & eundem. Vnde D. S. iuxta hunc intellectum ponit talem concluſionem primam reſpondendo. Fides non poteſt eſſe poſt vitam cognitio eadem numero [illegible] quæ hic erat imperfecta, & perfecta, & clara cognitio in patria. Probatur, ex Doc. Sanc. impoſſibile eſt, ꝙ ſimul eadem ſit perfectio, & imperfectio, & quando imperfectio eſt de ratione rei, & perficitur ad ſpeciem finis impoſſibile eſt, ꝙ idem numero maneat de imperfecto perfectio, ſed [illegible] ſed imperfecta cognitio (habitualis, & actualis) eſt de ratione fidei, ergo [illegible] ꝙ impoſſibile eſt, ꝙ fides ſimul ſit perfecta, & imperfecta, vel ꝙ ſit imperfecta, & eadẽ numero ſit in alia vita perfecta. Hanc rationẽ D. S. primò ponit, & probat maiorẽ, ſecundò minorẽ, ibi. Manifeſtum eſt autẽ, &c. Circa maiorẽ D. S. primò probat primã partem, ſecundò ſecundã, ibi. hæc ſit conſideranda, &c. Arguitur ergo ſic, pro prima parte. Oppoſitio eſt per ſe, & propria cauſa, ꝙ vnũ excludat ab alio; ſed nõ tollit cõtraria, ſcil. & perfectũ, & imperfectũ, ergo [illegible] ꝙ non ſit negatiua prima pars vera. Maior illa patet quia in oppoſitis includitur oppoſitio affirmationis, & negationis. Sed impoſſibile eſt affirmationẽ, & negationem eſſe ſimul in, & de eodem, ſpem, &c. Minor patet ex 5. Phyſic. vbi inquit, & magis, & minus, & per cõſequens perfectũ, & imperfectũ etiam circa eadem re dicuntur contraria, vt patet in alterationibus. Conſequenter cum dicit.

¶Eſt autem conſiderandum, quòd imperfectio quidem quandoque eſt de ratione rei, & pertinet ad ſpeciem ipſius, ſicut defectus rationis pertinet ad rationem ſpeciei equi, vel bouis. Et quia vnum, & idem numero manens non poteſt transferri de vna ſpecie in aliam; inde eſt, quòd tali imperfectione ſublata, tollitur ſpecies rei, ſicut iam non eſſet bos, vel equus ſi eſſet rationalis; quandoque verò imperfectio non pertinet ad rationem ſpeciei, ſed accidit in diuiduo ſecundùm aliquid aliud; ſicut alicui homini, quandoque accidit defectus rationis, inquantum impeditur in eo rationis vſus propter ſomnum, vel ebrietatem, vel aliquid huiuſmodi. Patet autem, ꝙ tali imperfectione remota, nihilominus ſubſtantia rei remanet.

¶Procedit ad ſecundam partem maioris, pro qua notat, ꝙ imperfectio rei ſe habet ad rem dupliciter. Vno modo eſt de ratione, & ſpecie ipſius. Alio modo non, ſed ſe habet accidentaliter ad ſubſtantiam rei. Et tunc ablata imperfectione non aufertur ſubſtantia, ſicut declaratur exemplariter in litera. Sed quòd primo modo auferatur ſubſtãtia rei, & impoſſibile ſit idem numero manens transferri de imperfecto ad perfectum, etiam ſucceſſiuè, ſicut dicit ſecunda pars maioris. Probatur, idem numero manens non poteſt transferri de vna ſpecie in aliam; ſed ſi res eadem numero fieret de tali imperfecto perfectum, transferretur de vna ſpecie in aliam; igitur impoſſibile eſt, quòd idem numero ſucceſſiuè ſit imperfectum, & perfectum. Maior nota extra literam, quia maior diſtinctio (ſcilicet ſpecifica) infert minorem, ſcilicet numeralem. Non ergo ſtant ſimul, quòd ſit idem numero, & diſtinctum ſpecie. Minor tam aſſumpta patet, quia imperfectione remota tollitur ſpecies rei, igitur aduenientе perfectioне, aduenit alia ſpecies, & ſic transfertur de ſpecie in ſpeciem. Antecedens patet ex notabili, quia imperfecto eſt de ratione ſpeciei, igitur ea ſublata tollitur ſpecies. Deinde cum dicit.

¶Manifeſtum eſt autem, quòd imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei; ponitur enim in eius diffinitione; fides enim eſt ſubſtantia ſperandarum rerum argumentum non apparentium, vt dicitur ad Heb. 11. Et Auguſt. dicit,* Quid eſt fides, credere quod non vides, quòd autem cognitio ſit ſine apparitione, vel viſione, hoc ad imperfectionem cognitionis pertinet, & ſic imperfectio cognitionis eſt de ratione fidei.

Heb. 11.

* Aug. ſer. 27. de verbis Apoſt.

¶Patet, & probat minorem principalem ex definitione fidei, quia fides eſt ſubſtantia, &c. non apparentium, & non viſorum. Sed quòd cognitio ſit ſine apparitione, vel viſione, hoc ad imperfectionem cognitionis pertinet; igitur minor principalis vera, ſcilicet, quòd imperfectio cognitionis eſt de ratione, & ſpecie fidei, &c. Tunc ibi.

¶Vnde manifeſtum eſt, ꝙ fides non poteſt eſſe perfecta cognitio eadem numero manens.

¶Dat. Sanc. ſubaugit conclutionem ipſam, quòd fides nõ poteſt, &c. vt in litera.

¶Aduerte autem circa probationem iſtius concluſionis, quàm verum ſit, quod Capreolus hic quaerit, auctoritatis obiicit, quia videbitur ſibi, & vtiq; non differunt ſecundùm magis, & minus in genere cuidentiæ, & eſſe humanæ, ita quòd eadem ſubſtantia materiæ, ſub maiori, & minori, vt patet in intentione formarum naturalium, nemo dixerit licet primario, & habitus, & diuerſarum rationum, & ibi omnino incompoſſibilia in eodem, &c.

¶Sed vlterius conſiderandum eſt, vtrum ſimul poſſit eſſe cum cognitione perfecta; nihil enim prohibet aliquam cognitionem imperfectam ſimul eſſe aliquando cum cognitione perfecta. Eſt igitur conſiderandum, quòd cognitio poteſt eſſe imperfecta tripliciter. Vno modo ex parte obiecti cognoſcibilis, alio modo ex parte medij, tertio modo ex parte ſubiecti. Ex parte quidem obiecti cognoſcibilis differunt ſecundum perfectum, & imperfectum, cognitio matutina, & veſpertina in angelis; nam cognitio matutina eſt de rebus ſecundùm quòd habent eſſe in verbo; cognitio autem veſpertina eſt de eis ſecundum ꝙ habent eſſe in propria natura; quod eſt imperfectum reſpectu primi eſſe.

¶Hic conſequenter Doc. Sanc. tractat de quæſito ex ſecundum intellectum, qui eſt, An poſſit eſſe cum cognitione perfecta, dato, & concello, quòd ipſa fides non poſſit fieri cognitio euidens, & perfecta, quia intuitiua eſt de ratione ſua. An tamen poſſit haec cum euidenti, & clara Dei cognitione in patria, quæ eſt beatitudo. Et ratio dubitandi rationabiliter eſt, quia quandoque ſtat cognitio imperfecta cum perfecta, vt patebit; aliquando autem repugnat, quia cum perfectione ex parte obiecti, ſtat imperfectio ex parte ſubiecti, vel medij. Et iterum cum perfectione ex parte medij, ſtat imperfectio ex parte ſubiecti. Secundum ergo hunc intellectum Doc. Sanc. adiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam in fine, ibi. Vnde manifeſtum eſt. Et eſt concluſio. Impoſſibile eſt, quòd fides maneat ſimul cum beatitudine in eodem ſubiecto. Circa probationem huius concluſionis Doc. Sanc. primò præmittit quoddam notabile diſtinctiuum. Secundò ſubiungit probationem, ibi. Manifeſtum eſt autem. Notat ergo primò, quòd aliqua cognitio poteſt eſſe imperfecta tripliciter, & declarat ſingula membra. Secundum ibi. Ex parte verò medij. Tertium ibi. Ex parte verò ſubiecti. Dicit ergo, quòd cognitio vno modo eſt imperfecta ex parte obiecti cognoſcibilis, alia perfecta; ſic, quòd res certæ, alia res incertæ, ſecundùm ſe ex natura ſua, vt certitudo, & perfectio, vel imperfectio obiectalis, hoc eſt impoſſibile, quòd vna res eadem modo ſit perfecta, & imperfecta, & per conſequens cognitio non poteſt eſſe perfecta obiectiuè, & imperfecta eiuſdem obiecti cognoſcibilis; & tales nõ ſunt eiuſdem obiecti, ſecundùm idem eſſe, ſicut matutina in angelis eſt perfecti, veſpertina imperfecti.

¶Vbi nota, ꝙ ſi propriè loqueremur de matutina, & veſpertina, tunc diſtingueretur ſecundo modo, quòd videlicet ſunt eiuſdem rei per diuerſa media, videlicet per Diuinam eſſentiam, & ſpecies proportionatas, vt Doc. Sanc. oſtendit prima part. q. 59. artic. 7. Et clarè in de Verit. Mate 8 artic 16. in hoc corporis, & ita ſunt per diuerſa media. ſ. perfectum, & imperfectum de eadem re, & duæ cognitiones realiter diſtinctæ. Sed Doc. Sanc. hic loquitur de matutina, & veſpertina extensè, vt diſtinguuntur tantùm ex parte obiecti, vt cognitio, quæ cognoſcit rem ſecundùm eſſe, quòd habet in Deo eſt matutina, & eadem numero, vt cognoſcit rem ſecundùm eſſe, quod habet in propria natura, dicitur veſpertina; & ita eſt ibi dualitas cognitionis ſecundùm rationem, & extrinſeca ſecundùm diuerſa obiecta, vt vult Doc. Sanc. Et ita perfectum, & imperfectum ex parte obiecti, non ſunt eiuſdem obiecti, ſed duorum, puta Dei, & creaturæ; ſic igitur impoſſibile eſt, quòd ſit perfecta, & imperfecta cognitio denominatione etiam extrinſeca, ideſt perfecti, & imperfecti reſpectu vnius, vt volebat antecedens quo ad primam partem. Matutina enim & veſpertina, vt hic loquitur Doc. Sanc. non diſtinguuntur eſſentialiter, & realiter; vnde non eſt perfecta, & imperfecta denominatione intrinſeca, ſed extrinſeca. Sed ſi ſtrictè acciperentur, tũc eſſent perfecta, & imperfecta, etiam intrinſecè. Et hoc nota, vt euadas difficultatem, quæ rarò hic explicatur, &c. Conſequenter cum dicit.

¶Ex parte verò medij differunt ſecundùm perfectum, & imperfectum, cognitio, quæ eſt de aliqua concluſione per medium demonſtratiuum, & per medium probabile. Dub. 61.

¶Declarat ſecundum membrum. ſ. quod eſt perfecta cognitio, & imperfecta ex parte medij.

¶Circa explicationem D. S. vbi habet, quòd ex parte medij differunt ſecundùm perfectum, & imperfectum. Cognitio, quæ eſt de aliqua concluſione per medium demonſtratiuum, & per medium probabile (poteſt enim idem cognoſci per duo media, ſed non per vnum, quod ſit certum, & incertum), & cum quis per duo media certum, & incertum cognoſcit, tunc illud perfectè, & imperfectum non cognoſcit vno medio, tamen vnus cognoſcendo per vtrumq; poteſt cognoſcere certè ex parte illius certi difficultas. Nam aliquis poſſet de turbare fundare, ponendo, ꝙ opinio, & ſcientia poſſent eſſe ſimul, ſicut ſcribunt quos recitat Capreolus, quia probabile medium generat opinionem, & demonſtratiuum ſcientiam. Cum ergo poſſint habere ab eodem, & de eodem, videtur, ꝙ ab eodem inducantur opinio, & ſcientia.

¶Sed quod iſta non ſit mens Doc. Sanc. patet ex immediatè ſequentibus, vbi dicit, ꝙ opinio, & ſcientia differũt ſecundùm perfectum, & imperfectum ex parte ſubiecti. Et dicit, ꝙ impoſſibile eſt, quòd cognitio perfecta, & imperfecta ex parte ſubiecti ſint in eodem, vt clarè patet. Dicitur ergo, quòd medium probabile quando ſe ſolo concurrit, tunc cauſat cognitionem probabilem, & cum formidine, ac per hoc ex parte ſubiecti imperfectam. Cum verò concurrit cum medio demonſtratiuo, & euidenti, non cauſat opinionem. Sed amico ſimul cauſant cognitionem euidentem, & ſcientem eam, quæ quidem cognitio, vt ſ. actualiter procedit a medio probabili, habet quòd ſit aſſenſus aliqualiter firmus, & declinans in vnam partem contradictionis, vt autem eſt effectus ſ. illog ſmi demonſtrationi habet euidentiam, & perfectam firmitatem, non enim differunt ex parte claritatis medij, vel cauſæ, ſed ſolùm ex parte ſubiecti. Vnde quantumcumque eſt obſcuritas in medio, dummodo ſubiectum ſit firmum, non eſt ibi opinio, de his habes plura in Capreolo in tertio, diſtin. 26. in ſolutionibus contra ſecundam concluſionem potes videre, &c. Deinde cum dicit. Capr.

¶Ex

¶ Ex parte verò ſubiecti differunt ſecundùm perfectum, & imperfectum, opinio, fides, & ſcientia; nam de ratione opinionis eſt, quòd accipiatur vnum cum formidine alterius oppoſiti, vnde non habet firmam inhæſionem; de ratione verò ſcientiæ eſt, quòd habeat firmam inhæſionem cum viſione intellectiua; habet enim certitudinem procedẽtem ex intellectu principiorum; fides autem medio modo ſe habet, excedit enim opinionem in hoc, ꝙ habet firmam inhæſionem, deficit verò à ſcientia in eo, ꝙ non habet viſionem. ———

¶ Explicat tertium membrum. ſ. de cognitione perfecta, & imperfecta ex parte ſubiecti, vt eſt opinio, fides, & ſcientia. Circa hoc eſſet difficultas, an fides, & opinio poſſent ſtare ſimul; ſed de hoc habet D. S. 2. 2. q. 1. ar. 5. ad quartum, & tangetur ad tertium, & Capreolus vbi iam. Conſequenter ibi.

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd perfectum, & imperfectum non poſſunt ſimul eſſe ſecundùm idem; ſed ea, quæ differunt ſecundùm perfectum, & imperfectum, ſecundùm aliquid idem poſſunt eſſe in aliquo alio eodẽ. Sic igitur cognitio perfecta, & imperfecta ex parte obiecti nullo modo poſſunt eſſe de eodem obiecto, poſſunt tamen conuenire de eodem medio, & in eodem ſubiecto; nihil enim prohibet, quòd vnus homo ſimul, & ſemel per vnum, & idem medium habeat cognitionem de duobus, quorum vnum eſt perfectum, & aliud imperfectum, ſicut de ſanitate, & ægritudine, & bono, & malo. Similiter etiam impoſſibile eſt, quòd cognitio perfecta, & imperfecta ex parte medij conueniant in vno medio; ſed nihil prohibet quin conueniant in vno obiecto, & in vno ſubiecto; poteſt enim vnus homo cognoſcere eandem concluſionem per medium probabile, & demonſtratiuum. Et eſt ſimiliter impoſſibile, ꝙ cognitio perfecta, & imperfecta ex parte ſubiecti ſint ſimul in eodem ſubiecto; fides autem in ſui ratione habet imperfectionem, quæ eſt ex parte ſubiecti, vt. ſ. credens non videat id quod credit; beatitudo autem de ſui ratione habet perfectionem ex parte ſubiecti, vt. ſ. beatus videat id, quo beatificatur, vt ſup. dictum eſt.* ——

* q. 3. ar. 8.

¶ Probat concluſionem ſecundam ex præcedenti diſtinctione ſic. Perfectũ, & imperfectũ nõ poſſunt eſſe ſimul, ſecundùm illud ſecundùm quod differunt penes perfectum, & imperfectum; poſſunt tamen ea, quæ differunt ſecundùm perfectum, & imperfectum ſecundùm diuerſa eſſe in aliquo alio eodem, ergo cognitio perfecta, & imperfecta ex parte obiecti nõ poſſunt eſſe de eodem obiecto (ita ꝙ eadem cognitio ſit perfecta, & imperfecta, certa, & incerta vnius) poſſunt tamen, &c. vt in litera. Similiter impoſſibile eſt, ꝙ cognitio perfecta, & imperfecta ex parte medij ſit ſecundùm idem medium, quaſi vna cognitio ſit perfectum medium, & imperfectum idem, quaſi idem medium ſit certum, & incertum. Et ſimiliter impoſſibile eſt, ꝙ cognitio perfecta, & imperfecta ex parte ſubiecti ſint ſimul in eodem ſubiecto. (Addo extra literam) poteſt tamen eſſe in diuerſis ſubiectis, ſecundùm idem medium, & idem obiectum. Poſſunt enim diuerſi homines ſic ſe habere, ꝙ vnus idem cognoſcat per idem medium cum firma adhæſione, alius autem cum formidine (ſubſumitur ad propoſitum,) ſed fides in ſui ratione habet imperfectionem, quæ eſt ex parte ſubiecti, vt. ſ. &c. beatitudo autem de ſui ratione habet perfectionem ex parte ſubiecti, vt. ſ. beatus videat clarè id, quod beatificatur, ergo ſequitur concluſio. Antecedens patet ex præcedenti diſtinctione. Minor ſubſumpta relinquitur nota quo ad primam partem ex dictis circa concluſionem primam. Quo ad ſecundum. Ex dictis ſup. q. 3. artic. 8. Et nota breuiter, quòd mens Doc. Sanc. ſtat in hoc, quòd oppoſita, vt ſic, non poſſunt eſſe ſimul. Sed opinio, & fides, & ſcientia habent aliquam oppoſitionem, quia in vna eſt certitudo, in alia incertitudo. Et non opponuntur ſecundùm certitudinem obiecti, & medij, ſed tantũ ſubiecti; igitur non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto, licet poſſint eſſe eiuſdem obiecti, & medij; de vno enim obiecto, & per conſequens vno modo certo ex ſe habet vnus opinionem, aliqui ſcientiam, & certitudo obiectalis vna eſt. Similiter de vno medio, & per vnum medium vnus habet opinionem (dubiis) alius ſcientiam. Similiter poſſunt eſſe duo media, quorum vnum eſt certũ, aliud incertum, &c. Tunc ibi.

¶ Vnde manifeſtum eſt, quòd impoſſibile eſt, quòd fides maneat ſimul cũ beatitudine in eodẽ ſubiecto. —

¶ Infert ipſam concluſionem iam ſatis probatam, & patet.

¶ Nota, ꝙ hæc cõcluſio videtur intelligenda de potentia circa-

An fides poſſit ſtare cum beatitudine.

Capreolus

Herueus.

Capreolus

Scotus

turæ, de qua non videtur magna difficultas, & de potentia Dei ordinata de eo, qui eſt in ſtatu beatitudinis; Paulus autem non fuit in ſtatu beatitudinis, ſed raptim vidit. Et intelligitur, quòd impoſſibile eſt, quòd fides maneat cum beatitudine ſecundùm actum, & actu habeat rationem fidei. Verumtamen, quòd omne abſolutum fidei remaneat cum beatitudine, non tamen actu habeat rationem fidei, non videtur impoſſibile de potentia Dei abſoluta. Si enim ſecundùm Capreolum, Deus poteſt intellectionem quam habeo de lapide ponere in lapide, abſque hoc quòd intelligat, nõ videtur impoſſibile, quòd entitatem fidei ponat in intellectu beati, abſque hoc quòd actu credat, id quod intuitiuè videt. Et ad hoc eſt Herueus quodlibeto ſecundo, quæſt. 15. quia nihil prohibet oppoſitorum, & incompoſſibilium actuum eſſe principia nõ oppoſita, nec incompoſſibilia. Adamas enim ſi ponatur ſuper ferrum imprimit ſibi quandam inclinationem per quam mouetur ſurſum ad adamãtem ipſum, & cum tali inclinatione mouente ſurſum manet grauitas, ſecundùm quam habet moueri deorſum, ita quòd duæ inclinationes habituales ad diuerſos motus ſtant ſimul, licet illi motus non ſtent ſimul, &c. Et ita puto intelligendum Doc. Sanc. quòd quia fides requirit non videre, & obſcuritatem, ideo ex natura ſua non ſtat cum viſione, & hoc ſub ratione fidei formaliter, & ſecundùm actum ſecundum, quòd tamen id quod eſt fides poſſit manere, & fides materialiter non videtur implicare, quia etiam ſecundùm Capreolum, eſto incuidentia, & enigma ſit de conceptu fidei, non tamen eſt de eſſentia fidei, cum priuatio non ſit natura, vel de natura poſitiua, ideo ſequitur quòd per potentiam Diuinam abſolutam tale poſitiuum poſſet conſeruari. Sed verum eſt iuxta dicta circa concluſionem primã, quòd non habebit, vt ſic, ſpeciem, ideſt formalem rationem fidei, quo ad omnia, quæ ſunt de ratione fidei. De iſtis etiam difficultatibus Capreolus in tertio, diſt. 31. in ſolutionibus, quaſi per totum, quoniam Doc. Sanc. alibi ponit fidem manſiſſe in Paulo tempore raptus.

¶ Scotus concordat in tertio, diſtin. 31. vbi dicit, actus ſuccedentes, credere, & ſperare, ſcilicet videre, & tenere, non habent propriè impoſſibilitatem ad habitus fidei, & ſpei quod probatur, qa Paulus in raptu habuit ſaltem actum viſionis, & tamen non erat in eo euacuatus habitus fidei, igitur ille actus non repugnat habitui fidei. Non ergo euacuatur fides, & ſpes, quia ſuccedat eis aliquod incompoſſibile, ſed quia eſſent ſuperflui. Hæc ille, &c.

ARGVMENTVM in contrarium idem cõcludit, quod dictum eſt in præſenti ſecunda concluſione.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ fides eſt nobilior quàm ſcientia ex parte obiecti, quia eius obiectum eſt veritas prima; ſed ſcientia habet perfectiorem modum cognoſcendi, qui non repugnat perfectioni beatitudinis. ſ. viſioni, ſicut repugnat ei modus fidei. ———

¶ Maior vera, quòd fides eſt nobilior, quàm ſcientia ex parte obiecti, quia fides de Deo, ſcientia autem de naturalibus, & creatis. Sed dico, quòd fides directè opponitur cognitioni beatificæ, quia de eodem cum ipſa, & ex parte ſubiecti habet conditionem beatitudini incompoſſibilem reſpectu eiuſdem obiecti. Scientia autem eſt quidem imperfecta (ſaltem in perfectione negatiua) comparata ad beatitudinem, & viſionem patriæ; ſed illa imperfectio non opponitur ipſi viſioni patriæ, tamen quia non de eodem, tum quia non per idem medium, tum quia ſubſtrata viſioni beatificæ. Vnde negatur conſequentia, quia etiam perfectio naturalis, & natura ipſa eſt imperfecta reſpectu gloriæ, & tamen gloriæ non repugnat, ſed per gloriam perficitur. Sic cognitio naturalis, quæ eſt ſcientia de naturalibus, & naturalis non opponitur patriæ; ſicut fides, quæ dicit imperfectam cognitionem Dei gratuitam, viſio autem, vel beatitudo dicit perfectam cognitionem eiuſdem Dei, vnde ſunt reſpectu eiuſdem. Dictum eſt autem in corpore, ꝙ perfectum, & imperfectum in eodem, & reſpectu eiuſdem non compatiuntur ſe, tamen reſpectu diuerſorum, vel per diuerſa media.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd fides eſt fundamentum, quantum ad id, quod habet de cognitione, & ideo quando perficietur cognitio erit perfectius fundamentum. ———

¶ Ad maiorem dico, quòd fides Ieſu eſt fundamentum, non ratione imperfectionis (ſcilicet incuidentiæ, & enigmatis) ſed ratione rectæ cognitionis. Et ſi ſit perfecta cognitio ſine enigmate, nihilominus tunc fundamentum chriſtianæ vitæ, & perfectionis, & omnium aliarum virtutum.

¶ Ad minorem, verum, ablato fundamento in ſe, & in ſibi æquiualenti, ea ratione qua eſt fundamentũ, non remanet id quod ſuperædificatur. Sed dico, quòd hoc non contingit in propoſito, quia eſto fides ipſa euacuetur, tamen ſibi ſuccedit perfecta cognitio, ratione cuius erat fundamentum, & per conſequens perfectius fundamentum, & adeo perfectum, vt nunquam deficere poſſit, nec ipſi ſuperædificata deficient. Negatur ergo conſequentia.

¶Vel poſſet concedi. Ergo ſi non remanet fides, vel ſecundùm ſpeciem, vel ſecundùm genus, & ſecundùm id virtualiter, ratione cuius eſt fundamentum: quod nos non dicimus, vt patebit artic 5. vbi dicetur, ꝙ fides manet ſecundùm aliquid ſui generis. Et de hoc fuit aliquid tactum ſup. q 65. art 5. vbi dictum eſt, ꝙ charitas non manet ſine fide, vel ſine eo, quod ſuperemineniter continet fidem, quo ad id quod eſt perfectionis Et hanc ſolutionem habet etiam Doc. Sanc. in de Virtutib. de ſpe, ar. 3. ad 14.

In corpo. ¶Ad tertium patet ſolutio ex his, quę ſup. dicta ſunt.

¶Ad maiorem dico, ꝙ cognitio fidei, & cognitio gloriæ differunt ſecundùm perfectum, & imperfectum ex parte ſubiecti, reſpectu eiuſdem obiecti; dictum eſt autem, tale perfectum, & imperfectum in eodem ſecundùm idem, & reſpectu eiuſdem, ſunt incompoſſibilia. Ad minorem. Si intelligitur, vt iam dictũ eſt ad maiorem, negatur, ſed dico, ꝙ vera eſt, ꝙ cognitio imperfecta ex parte obiecti poteſt eſſe cum perfecta ex parte obiecti, ſed non eiuſdem, ſed diuerſorum. Et ſecundò perfecta ex parte medij, poteſt eſſe cum imperfecta ex parte medij, ſed non eiuſdem medij, ſed diuerſi. Et iſto modo in angelo eſt ſimul matutina, & veſpertina, vt diſtinguuntur ex parte obiecti, ſed diuerſi, vt dictum eſt in corpore. Et aliquis idem cognoſcit per perfectum medium, & imperfectum. Sed negatur conſequentia, quia fides, & cognitio gloriæ opponuntur in eodem ſubiecto per perfectum, & imperfectum reſpectu eiuſdem, & per perfectum, & imperfectum ex parte ſubiecti, ratione cuius non compatiuntur ſe in eodem intellectu. Oppoſitio enim medij non facit ſcientiam, & opinionem incompoſſibiles, ſed oppoſitio, quæ eſt ex parte ſubiecti.

¶Nota hic, quòd verum eſt, ꝙ homo poteſt cognoſcere eandem concluſionem ex parte ſubiecti, & prædicati, eandem omnino, per medium probabile, & demonſtratiuum, & ita erit cognitio per medium perfectum, & imperfectum, vt dicitur in corpore; ſed non conceditur, ꝙ per illa duo media dum ſimul concurrunt, habeatur cognitio perfecta, & imperfecta formaliter ex parte ſubiecti, quia habent rationes incompoſſibiles in eodem ſubiecto reſpectu eiuſdem. Dictum eſt enim, quòd non opponuntur, neque ſecundùm certitudinem, & incertitudinem obiecti, vel medij, ſed tantùm ſubiecti, vt habetur primo Poſteriorũ in fine, de eodem enim obiecto poteſt haberi ſcientia, & opinio à diuerſis, & poteſt eſſe opinio propoſitionis immediatè, & per conſequens opinio non neceſſario habetur per medium probabile, nec per conſequens opponitur ratione medij ſcientiæ. Et poteſt per idem medium in vno generari opinio, in alio ſcientia. Igitur nõ opponuntur ex parte medij. Vnde ſecunda probatio minoris, quæ eſt per exemplum, negatur, videlicet, ꝙ aliquis homo ſimul poſſit habere de eadem concluſione ſcientiam per ſyllogiſmum demonſtratiuum, & opinionem per ſyllogiſmum dialecticum. Sed dicimus, ꝙ poteſt quidem eadem concluſio per illa duo media cognoſci, ſed vel erit ſolùm cognitio ſcientifica actu habens in ſe, quod perfectionis eſt in opinione ſupereminenter, vel erit æſtimatio per medium probabile firma, quæ non eſt opinio. Et dicimus ergo, ꝙ cognitio perfecta, & imperfecta ex parte medij ſtant ſimul, non ꝙ perfecta, & imperfecta ſint in propoſito duæ; ſed dicitur perfecta, & imperfecta extrinſecè, ideſt per medium perfectum, & imperfectum, ſicut prius dictum eſt in corpore de matutina, & veſpertina ex parte obiecti. Sed ſemper dicimus, ꝙ ſcientia, & opinio dicunt perfectum, & imperfectum, oppoſitum ſolùm ex parte ſubiecti eiuſdem, & ergo in eodem non ſunt ſimul de eodem, ſed in diuerſis poſſunt eſſe in eodem. Concedimus ergo, quod D.S. dicit in corpore, quod ad euangelia idem enim ſtabile cognoſcere eundem ſimul per ſcientiam neceſſitatum, & contingentis, ſed non ſcit ſimul, & opinatur; ſed vel habet tantùm ſcientiam continentem eminenter, quod eſt cognitionis; vel habet per medium probabile diſtincta æſtimationis à medio ſcientifico, ſed talis æſtimatio non eſt incerta, ſed firma, nec habet rationem opinionis, & ſic poſſumus dicere Thomiſtæ, quia D.S. 2.2. q. 1. ar. 5. ad quartum. expreſſè ponit non poſſe ſtare ſcientiam, & opinionem. Et nota D.S in 3. par. q. 9 artic. 3. quod Capreolus etiam allegat, ꝙ ſicut in generatione ſubſtantiali in vno D.S. diſpoſitiones præcedentes abijciuntur, & formæ perfectiones ſequuntur. Ita in generatione ſcientiæ poſt præmiſſas opiniones deſinunt opiniones, ſed ſequitur ſcientia, quæ continet opinionem, quantum ad id quod eſt compoſſibile ſcientiæ. Et minorem aliæ ſum, licet non incertitudinem; vel ſequuntur, & concomitantur firmiores exiſtimationes per illa media probabilia, quia habita demonſtratione de concluſione aliqua per medium neceſſarium, tunc firmius, & fortius adhæremus mediis probabilibus. Et niſi ſic dicatur non poteſt quis effugere contradictionem in D.S. hic, & in 2.2. q 1 ar 5 ad quartum, & alibi.

¶Nota ſecundò, ꝙ ſicut forma non ſtat cum imperfectione ſuæ ſibi oppoſitæ, ita tamen cum imperfectione materiæ, non ſubſtrata, quia ſibi non opponitur. Ita perfectio gloriæ non ſtat cum imperfectione fidei. Ita tamen cum imperfectione cognitionis naturæ, quia illa non eſt ſibi oppoſita, ſed ſubſtrata, quia licet ſint in eodem, non tamen habent oppoſitionem perfecti, & imperfecti ſecundum idem; ſed ex parte obiecti, ſ. diuerſi, vel medij diuerſi, ſicut matutina, & veſpertina ſecundùm diuerſas acceptationes; & ita ſecũdùm diuerſa obiecta, vel media tollitur oppoſitio, quia oppoſita habent fieri circa idem, quare non eſt par ratio de cognitione fidei, & gloriæ, & matutinæ (quæ eſt gloriæ) & veſpertinæ, quæ eſt naturæ ſecundùm vnam acceptationem; quia ſunt de eodem, ſed per diuerſa media; ſi autem matutina, & veſpertina accipiantur, ſicut D.S. accipit in corpore, tunc ſunt in eodem de diuerſis, & per idem medium.

Vtrum ſpes remaneat poſt mortem in ſtatu gloriæ.

T 2.2.q.18.a. 2.Et 3 dis. 31.q.2.ar.1. q.2.Et Vii. q.4.ar.4.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloriæ. Spes enim nobiliori modo perficit appetitum humanum, quàm virtutes morales; ſed virtutes morales manent poſt hanc vitam, vt patet per Auguſt. in 14. de trinitate; * ergo multo magis ſpes. *Aug.ca.

¶ 2 Præt. Spei opponitur timor, ſed timor manet poſt hanc vitam, & in beatis quidem timor filialis, qui manet in ſæculum; & in damnatis timor pœnarum; ergo ſpes pari ratione poteſt permanere.

¶ 3 Præt. Sicut ſpes eſt futuri boni, ita & deſideriũ; ſed in beatis eſt deſiderium futuri boni, & quantum ad gloriam corporis, quam animæ beatorum deſiderant, vt dicit Aug. 12. ſuper Gen. ad literam; * & etiam quantum ad gloriam animæ, ſecundùm illud Eccle. 24. Qui edunt me adhuc eſurient, & qui bibunt me adhuc ſitiẽt. Et 1. Pet. 1. dicitur. In quem deſiderant angeli proſpicere; ergo videtur, quòd poſſit eſſe ſpes poſt hanc vitam in beatis. *Aug.ca. Eccl.24. 1.Pet.1.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit Rom. 8. Quod videt quis, quid ſperat? ſed beati vident id, quod eſt obiectum ſpei, ſ. Deum; ergo non ſperant. Rom.8.

¶Hic ſecundò quærit de duratione ſpei poſt hanc vitam in ſtatu gloriæ, quia vt ſup. dictum eſt, ſpes poſterior eſt fide.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, * id quod de ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti, non poteſt ſimul ſtare cum ſubiecto oppoſita perfectione perfecto, ſicut patet, quòd motus in ratione ſui importat imperfectionem ſubiecti; eſt enim actus exiſtentis in potentia, inquantum huiuſmodi; vnde quando illa potentia reducitur ad actum, iam ceſſat motus; non enim adhuc albatur poſtquam iam aliquid factum eſt album. *Arg.pri.

¶D S. breuiter abſoluit quæſitum, tali concluſione reſponſiua in calce corporis. Cum habetur id, quod ſperatur. ſ. Diuina fruitio quod eſt in ſtatu gloriæ iam ſpes eſſe non poterit.

¶Nota, quòd ſperatur ſummo, vt includit ſub ſe viſionem, & tantum dicit ſpem beatitudo hominis, quæ eſt obiectum ſpei, non vt res creata eſt, ſed vt adeptio Dei. Spes enim habet pro obiecto etiam naturali Deum. Et ergo formalis beatitudo, quæ eſt creata, non eſt totale obiectum, ſed magis Deus habendus per fruitionem illo modo dictam; de hoc Doc. Sanc. ſecunda ſecundæ, quæſt. 17. artic 1. ad ſecundum vbi dicit, per virtutem ſpei non ſolùm manitur Deum auxilio ad adipiſcendum quæcunque alia bona, ſed principaliter ad adipiſcendum ipſum Deum tanquam principale obiectum. Hæc ille. Et ibidem, quòd Deus vt eſt proprium, & principale obiectum theologicarum. Probant autem concluſio, ex fundamento articuli præcedentis. Quicquid de ſui ratione importat imperfectionem ſubiecti, non poteſt ſimul ſtare cum ſubiecto oppoſita perfectione perfecto. Sed ſpes importat imperfectionem ſubiecti, quod in gloria eſt ſub perfectione, ipſi oppoſita fruitione Diuina; igitur ſpes non manet cum fruitione Diuina in gloria ſtatu.

¶Huius rationis Doc. Sanc. ponit primò maiorem, & eam probat, ſecundò probat minorem, ibi. Spes autem, &c. Maiorem igitur probatur exemplariter de motu, qui eſt imperfectio ſubiecti, & non ſtat cum perfectione ſubiecti, ſicut ſubiectum non albatur poſtquam eſt factum album. Deinde ibi.

§ Spes autem importat motum quendam in id quod non habetur, vt patet ex his, quæ ſup. de paſſione ſpei diximus, * & ideo quãdo habetur id quod ſperatur. ſ. Diuina fruitio, iam ſpes eſſe non poterit. *2.2.q.18. & 2.

¶ Item

¶Probat minorem principalē, quia ſpes importat motū quendam.i.extenſionem appetitus in id,quod non habetur;igitur importat imperfectionem ſubiecti. Antecedens patuit ſup.q.40.artic.1.& 2. quod non ſolùm verificatur de ſpe paſſionis, ſed etiam de ſpe theologica, cuius actus eſt extenſio appetitus rationalis in abſens. Tenet conſequentia, quia omnis motus eſt exiſtentis in potentia, & per conſequens imperfecti cum omnis potentia imperfectionem ſecum ferat.

¶Nota autem q̄ ſpes importat motum.i.actum reſpectu diſtantis habendi. Charitas autem, & gaudium non dicunt iſto modo motum.i.extenſionem in diſtans, ſed vnionem ad præſens,vt ſic. Et ergo dicit D.S.q̄ ſpes importat motum ad ſentum ſup.q.31. ar.1.ad 2.dictum,videlicet actum tendentem in abſens.

¶Nota ſecundò pro minore, q̄ ſpes dicit imperfectionem, & perfectionem; imperfectionem quidem reſpectu boni ſperati,qa implicat ipſius priuationem, & abſentiam; perfectionem autem virtutis, vt facit inhærere regulæ Diuinæ, cui per ſpem homo innititur ad conſequendum beatitudinem; vnde ſub alijs verbis dici poteſt, quod dicit perfectionem reſpectu obiecti formalis,qd eſt Diuinum auxilium,cui debitè innititur; ſed reſpectu materialis, quod eſt beatitudo ſperata importat imperfectionē, quia neceſſariò de non habito, & ſic intendit D.S.q̄ ſpes dicat in ſui ratione imperfectionem ſubiecti.ſ.non habitionem beatitudinis. Et hæc tanguntur 2.2.q.17.ar.1.ad tertium.

¶Ex confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Nota propter argumentum in oppoſitum D.S. ſuper Apoſt. ibid. q̄ quia ſpes ex fide quodammodo oritur, ideo Apoſt. attribuit ſpei opus illud,quod eſt fidei.ſ.eſſe de non viſis,ita q̄ non viſum idem ſit,quod non habitum,& viſum,quod habitum. Scotus etiam in 3.diſt.31.circa principium dicit,q̄ accipitur ſpes pro ſperato.ſ.pro obiecto,quando Apoſt.dicit ad Rom.8.q̄ ſpes,quę videtur non eſt ſpes. Eſt ergo ſenſus,quod videt quis.a.quod præſentialiter habet quid,i.cui ſperat, quaſi dicat, ſpes importat motū animæ in aliquid non habitum tendentem. Cum autem aliquid iam habetur non eſt neceſſarium; vt in id aliquis moueatur & hoc conſonat dictis in corpore, vbi dictum eſt, q̄ ſpes importat motum.i.extenſionem animi in diſtans,& abſens,&c.

Scotus.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd ſpes eſt nobilior virtutibus moralibus quantum ad obiectum, quod eſt Deus; ſed actus virtutum moralium non repugnat perfectioni beatitudinis, ſicut actus ſpei, niſi forte ratione materiæ,ſecundùm quam non manent;non enim virtus moralis perficit appetitum ſolùm in id, quod nondum habetur, ſed etiam circa id, quod præſentialiter habetur.

¶Ad maiorem dico, q̄ ſpes perficit nobiliori modo ad ſanam intellectum, quia perficit appetitum ad altius, & nobilius obiectum,quam morales. Si autem intelligitur, q̄ perficiat nobiliori modo ex parte obiecti,& ſtatus,negatur;quia ſpes perficit ſolùm in diſtantia à perfectione ſumma,& dum ipſa non habetur. Morales autem virtutes perficiunt (præterquam quo ad formale)etiam cum habetur perfecta beatitudo, ideo actus ſpei repugnat ſtatui patriæ,non actus morales.

¶ Et ſecundò dico, q̄ eſto ſpes ſit perfectior moralibus ad ſenſum dictum; tamen ſpes dicit imperfectionem ex parte ſubiecti, directè oppoſitum beatitudini. Non ſic de moralibus, quia ſpes, & gloria requirunt conditiones incompoſſibiles in ſubiecto ſuo, videlicet non habere beatitudinem,& habere. Secus de moralibus,niſi forte quo ad materiale,quod etiam non habet locum in patria,& arguit conditionem viatricam, & mortalem, & per conſequens ſtatui patriæ incompoſſibilem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd timor eſt duplex, ſeruilis, & filialis, vt infra dicitur. * Seruilis quidem eſt timor pœnæ, qui non poterit eſſe in gloria nulla poſſibilitate ad pœnam remanente. Timor verò filialis habet duos actus,ſ.reuereri Deum, & quantum ad hunc actum manet, & timere ſeparationem ab ipſo, & quantum ad hunc actum non manet; ſeparari enim à Deo habet rationem mali; nullum autem malum ibi timebitur, ſecundùm illud Prouerb.1. Abundantia perfruetur malorum timore ſublato. Timor autem opponitur ſpei oppoſitione boni,& mali,vt ſupra dictum eſt; * & ideo timor, qui remanet in gloria non opponitur ſpei; in damnatis autem magis poteſt eſſe timor pœnæ, quàm in beatis ſpes gloriæ; quia in damnatis erit ſucceſſio pœnarum, & ſic remanet ibi ratio futuri, quod eſt obiectum ſpei; ſed gloria ſanctorum eſt abſque ſucceſſione, ſecundùm quandam æternitatis participationem,in qua non eſt præteritum, & futurum, ſed ſolùm præſens; & tamen nec etiam in damnatis eſt propriè timor; nam ſicut ſup.dictum eſt; * timor nunquam eſt ſine aliqua ſpe euaſionis, quæ omnino in damnatis non erit, vnde nec timor,niſi communiter loquendo, ſecundùm q̄ quælibet expectatio mali futuri dicitur timor.

* 1.2.q.42.ar.1.

* 2.2.q.19. arti.2.

Prouer.1.

*q.40.ar.1.

Aliàs ſpei.

¶Reſpondeo primò iuxta D.S.hic,& in de Virtutib.de ſpe,art. 4.ad 2. Ad maiorem,ſpei opponitur timor,verum,timor ſeruilis, vel etiam filialis,quo ad actum ſecundū,qui eſt timere ſeparationem à Deo,tanquā malum. Sed negatur,q̄ timere filialis quo ad actum primum,qui eſt reuereri Deum,& reuerentiā Deo exhibere tanquam ſuo creatori, & ex conſideratione maieſtatis eius, in proprium paruitatem reſilire. Et ratio eſt,quia ſm ſup.dicta,q.40. art.1. Spes,& timor opponuntur ex poſitione boni, & mali,quia ſpes de bono, timor de malo. Cum ergo timor filialis ſm hunc actum non ſit de malo,ideo ſpei non opponitur, quia vterq; eſt de bono. Ad minorem dr̄, q̄ timor manet in beatis.ſ.filialis quo ad vnum actum,qui eſt reuereri,qui non repugnat perfectioni patriæ. Non aūt quo ad actum,qui eſt timere offenſam,& ſeparationem à Deo per peccatum, qui timor aufertur in abundantia bonorum.Quia ergo ſpes habet oppoſitionem, & imperfectionem incōpoſſibilem perfectioni patriæ,ideo ēt euacuatur, & tollitur.

¶Secundò dico ad ſecundam partem minoris, q̄ timor manet in damnatis,largè accipiendo timorem', quia ſi propriè capitur, tunc eſt cum ſpe euaſionis mali,vt patuit ſup.q.42.ar.2. quæ non eſt in damnatis. Sed eſt timor accipiendo timorem pro omni expectatione mali futuri,qd habet locum in damnatis, quia in pœnis eorū eſt continuatio, & ſucceſſio, vt habet D.S.pri.par.q.10. ar.3.ad 2. Sed non eſt par rō de beatitudine ſanctorum in patria, vbi nulla eſt futuritio,ſed participatio æternitatis, vt etiam patet pri.par.vbi iam,ar.2 & 3. Negatur ergo conſequentia,tum quia timor manens in patria non opponitur ſpei, vt argumentū ſupponebat ex maiore,tū quia timor manens nō dicit imperfectionem oppoſitā beatitudini,immo ſolū imperfectionē arguit naturalem creaturæ, & defectū negatiuū, ſm q̄ in infinitum diſtat à Deo,& ideo meritō Deū reuereatur,& colat,& ſe ei ſubiiciat. Spes aūt importat defectū alicuius gratuiti, & directè oppoſitū beatitudini,& gloriæ,vnde non eſt par ratio; hæc eſt ſolutio inuenta à D.S hic,& in de Virtutib.vbi tamen q̄ in beati. non eſt timor filialis quo ad actū, qui eſt timere ſeparationem a Deo per cōtemptum,& peccatū,quia ipſe eſt impoſſibile,& habet rationem mali. Nullū aūr malū timebitur in ſtatu gloriæ, ſm illud Prou.1.&c.

¶Sed meritō D.S.in hac re,2.2.q.19 art.11. ad 3. patet, q̄ etiam quo ad hunc actū, qui eſt timere malum ſeparationis a Deo manebit aliqualiter,& aliquo modo. Nam eſto talis ſeparatio nō ſit poſſibilis creaturæ rationali pp gloriæ perfectionem. Eſt tamen ſibi poſſibilis conſideratę ſm ſuā naturam pp naturalem libertatem arbitrij de ſe ſibi inſitam. Quare fuga huius mali, qd eſt Deo nō ſubiici,& à Deo ſeparari,eſt in patria,vt poſſibilis naturæ, impoſſibilis autem beatitudini in patria. Et ad auctoritatem D.S ibid. ſcilicet ad primum,quia illa auctoritas excludit a beatis timorem ſollicitantem,& perturbantem,non autem timorē ſecundum,vt Aug. dicit. Et per hoc pater, q̄ ibi non timebitur, & fugietur malum, vt poſſibile gloriæ,tamen vt poſſibile naturæ. Et ſtante iſto modo, qui D.S poſtremo vltus eſt,dicetetur ad argum.litere,ſecūdo concedendo maiorem,q̄ ſpei opponitur timor, etiam ſm actū quem habet in patria.ſ.oppoſitione obiecti, qa de malo poſſibili naturæ ſm ſe. Minor ēt concedetur. Sed dico, q̄ timor ipſe non habet oppoſitionem ad gloriam,quia vt fugiatur malum tanquam poſſibile naturæ.ſm ſe non repugnat beatitudini,quia vt dictum eſt, cum gloria manet defectus negatiuus naturæ, ratione cuius talis ſeparatio,& tale malum eſt poſſibile.

Secūdò ſoluitur argu.

¶ Nota, quòd Doc. Sanc dicit, quòd timor offenſæ manet aliqualiter,& aliquo modo.& poſtea dicit, q̄ fuga; quaſi diceret,nō eſt imperfectus timor,ſed fuga, quæ dicit abhominationem peccati aliqualiter poſſibilis.ſ.ſecundùm naturam. Tamen id quod hic dicit,clarum eſt. Sed negatur conſequentia, quia ſpes directè opponitur gloriæ præſenti, tanquam importanti eius remotionē, & abſentiam, ideo non eſt par ratio. Vnde in art.3. in fine ſolutionis tertij dictum eſt, q̄ imperfectio naturalis ſubtracta eſt perfectioni gloriæ. Sed imperfectio in gratuitis directè ſibi opponitur,& eſt ſibi incompoſſibilis, qualem imperfectionem importat ſpes. Et illa eſt ſententia Doc Sanc 2.2 vbi ſtatim, ad tertium. vbi habet. Spes importat quendam defectum.ſ.futuritionem beatitudinis, quæ tollitur per eius præſentiam. Sed timor importat defectum naturalem creaturæ, ſecundùm quòd in infinitum diſtat a Deo, quod etiam in patria manebit, & ideo timor non euacuabitur totaliter, hæc ille. Et vult ſolutio iſta, quòd ad minus manet timor reuerentiæ, ſed in corpore oſtendit quomodo fuga mali, ſcilicet contemptus, & inſubiitionis in Deum manebit.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ quantum ad gloriam animæ non poteſt eſſe in beatis deſiderium, ſecundùm

Digitized by

*Sup.q.33. artic.2. quòd reſpicit futurum, ratione iam dicta; * dicitur autem ibi eſſe eſuries, & ſitis p remotionẽ faſtidij, eadem ratione dicitur eſſe deſiderium in angelis. Reſpectu autem glorię corporis in animabus ſanctorum, poteſt quidem eſſe deſiderium, non tamen ſpes, propriè loquẽdo, neque ſecundùm φ ſpes eſt virtus theologica; ſic enim eius obiectum eſt Deus, non autem aliquod bonũ creatum, neq; ſecundùm φ communiter ſumitur; quia obie

*q.40.ar.1. ctum ſpei eſt arduum, vt ſupra dictum eſt; * bonum autem cuius iam ineuitabilem cauſam habent, non comparatur ad nos in ratione ardui; vnde non propriè dicitur aliquis, qui habet argentum ſperare ſe habiturum aliquid, quod ſtatim in poteſtate eius eſt, vt emat; & ſimiliter illi, qui habent gloriam animæ, non propriè dicuntur ſperare gloriã corporis, ſed ſolùm deſiderare. —

¶ Ad maiorem dico, verum eſt, φ ſpes, & deſiderium propriè dictum eſt futuri boni, vt patet ſup.q.33.art.1. Sed illud ſicut non dicit æqualitatem, quia vt patuit, q.40.art.1. Spes eſt futuri boni, ſed ardui, deſiderium autem eſt futuri boni abſolutè. Si tamen deſiderium capiatur pro excluſione faſtidij, tunc eſt etiam boni præſentis, & habiti. Et dico vlterius, φ deſiderium poteſt eſſe eius cuius non eſt ſpes, vel theologica, vel communiter dicta.

¶ Ad minorem. Si intelligitur, φ in beatis ſit deſiderium propriè dictum, vt dicit motum appetitus ad bonum diſtans reſpectu boni animæ, vel gloriæ animæ, negatur, nec auctoritates hoc probãt. Sed loquuntur de deſiderio, vt dicit excluſionem faſtidij, quæ eſt etiam de re habita, vt ſupra patuit.

¶ Dico ſecundò ad aliam partem minoris, φ in beatis ſ. ſ. animabus ſeparatis) eſt deſiderium reſpectu gloriæ corporis propriè dictum. Sed negatur conſequentia, φ ergo ſpes, vel theologica virtus, vel ſpes, ſecundùm cõmunem rationem ſpei. i. vt dicit motum in bonum arduum, & difficile quodcunque. Spes enim theologica eſt de bono diuino, & de Deo habendo. Vnde gloria corporis (cum ſit quædam redundantia beatitudinis eſſentialis in corpus) non eſt Deus. Nec per conſequens obiectum ſpei theologicæ. Spes etiam communiter accepta eſt boni ardui difficilis, quale non eſt gloria corporis, quo ad animam iam beatam, quæ ineuitabilem, & certiſſimã cauſam habet beatitudinis corporis. Quare negatur conſequentia, tum quia non eſt deſiderium reſpectu gloriæ animæ, cuius eſt ſpes in via. Vnde ſicut deſiderium propriè dictum non manet in patria, ſic nec ſpes. Tum ſecundò, quia eſto maneat deſiderium propriè dictum reſpectu gloriæ corporis, non tamen ſequitur, φ ſpes quocunque modo accepta, quia multa deſideramus, quæ non ſperamus.

Vtrum aliquid fidei, vel ſpei remaneat in gloria.

V

3.diſtin.31. q.2. ar.1.q. 1. & 3. Et Ver. q.27. art.5. ad 6. Et Vir. q.5. ar.4.ad 10.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, φ aliquid fidei, vel ſpei remaneat in gloria. Remoto enim quod eſt proprium, remanet id quod eſt commune, ſicut dicitur in libro de cauſis, * φ remoto rationali remanet viuum, & remoto viuo remanet ens; ſed in fide eſt aliquid, quod habet cõe cum beatitudine. ſ. ipſa cognitio; aliquid autem quod eſt ſibi proprium. ſ. enigma; eſt enim fides cognitio enigmatica; ergò remoto enigmate fidei, adhuc remanet ipſa cognitio fidei.

*Propoſi.

¶ 2 Præt. Fides eſt quoddam ſpirituale lumen animæ, ſecundùm illud Ephe. 1. Illuminatos oculos cordis noſtri in agnitionem Dei; ſed hoc lumen eſt imperfectum reſpectu luminis glorię, de quo dicitur in Pſalt. In lumine tuo videbimus lumen; lumen autẽ imperfectum remanet ſuperueniente lumine perfecto; non enim candela extinguitur, claritate ſolis ſuperueniente; ergo videtur φ ipſum lumen fidei maneat cum lumine gloriæ.

Ephe.1.

¶ 3 Præt. Subſtantia habitus non tollitur per hoc φ ſubtrahitur materia; poteſt enim homo habitum liberalitatis retinere etiam amiſſa pecunia, ſed actum habere non poteſt; obiectum autem fidei eſt veritas prima non viſa; ergo hoc remoto per hoc φ videtur veritas prima, adhuc poteſt remanere ipſe habitus fidei.

¶ Sed contra eſt, quod fides eſt quidam habitus ſimplex; ſimplex autem vel totum tollitur, vel totum remanet; cum ergo fides nõ totaliter maneat, ſed euacuetur,

*Art.3.huius quæſt. vt dictum eſt; * igitur videtur, φ totaliter collatur.

¶ Hic quærit de quodam dubio incidente circa articulos præcedentes. Et habet occaſionem ex dicto quorundam, vt patebit in principio corporis.

¶ Reſpondeo dicendum, φ quidam dixerunt, quòd ſpes totaliter tollitur; fides autem partim tollitur, ſcilicet quantum ad enigma, & partim manet. ſ. quantum ad ſubſtantiam cognitionis. ——

¶ Doc. Sanc. in hoc corpore primò oſtendit occaſionem dubium hoc mouẽdi, quia. ſ. ex aliquorum opinione circa illud, ibi, Quod quidem, &c. Secundò examinat illam opinionem. Tertiò ex illa examinatione infert reſponſuam concluſionem ad quæſitum, ibi. Vnde non poteſt, &c. Dicit ergo primò, φ quidam dixerunt, φ ſpes totaliter tollitur, fides autẽ partim tollitur. ſ. quantum ad enigma, & partim manet quantum ad ſubſtantiam cognitionis, reſtat ergo hoc declarandum. Vnde dicit conſequenter.

¶ Quod quidẽ ſi ſic intelligatur, φ maneat non idem numero, ſed idem genere, veriſſimè dictum eſt; fides. n. cum viſione patriæ conuenit in genere, quod eſt cognitio; ſpes autem non conuenit cum beatitudine in genere; comparatur enim ſpes ad beatitudinis fruitionem, ſicut motus ad quietem in termino. ——

¶ Vbi examinat dictum illorum, & circa hoc ponit duas cõcluſiones examinatorias, ſecundam ibi. Si autem intelligatur, &c. Prima eſt, ſi intelliguntur ſic dicentes, φ fides maneat ſecundùm ſubſtantiam non eandem in numero, ſed ſm eandem in genere; ſpes autem non ſm eandem in numero, nec in genere, veriſſimè dixerunt. Probatur concluſio, fides conuenit cum viſione patriæ ſibi correſpondente, quæ manet in genere. Spes autẽ non conuenit cum beatitudine ſibi ſuccedente in genere, igitur fides manet ſm aliquid quod ſecum conuenit in genere, non autem ſpes. Conſequentia tenet extra literam, quia ſi ſibi ſuccedens eſt ſecum idem in genere, & manet, ſequitur benè, φ manet ſm aliquid ſui generis. Et ſi non eſt in patria idem ſecum in genere, tunc nõ manet ſm aliquid ſui generis. Antecedens patet pro prima parte, quia fides, & viſio cõueniunt in genere cognitionis, quę eſt genus proximum vtriuſq;, vt patet. Secunda pars patet. Motus, & quies in termino non ſunt vnius generis proximi. Sed ſpes cõparatur ad beatitudinis fruitionẽ, ſicut motus ad quietem in termino, igitur.

¶ Nota, φ quamuis quies priuatiua in naturalibus reducatur ad genus ipſius motus, non tamen per ſe eſt eiuſdem generis, immo omnino alterius rationis, ſicut priuatio ab habitu. In propoſito autem quies non dicit priuationem motus; ſed actum poſitiuum quo affectus faciatur ſuper obiecto beatifico præſente. Spes aũt dicit actum quo affectus ſe extendit ad abſens, & diſtans. Quare non ſunt eiuſdem generis proximi, ſicut nec deſiderium, & delectatio. Et intelligitur D. S. non de genere prædicamentali primo, & remoto, ſed de genere proximo, quod de eis immediatè vniuocè dicitur. Deinde cum dicit.

¶ Si autem intelligatur, φ eadem numero cognitio, quæ eſt fidei maneat in patria, hoc eſt omnino impoſſibile; non enim remotâ differẽtia alicuius ſpeciei remanet ſubſtantia generis eadem numero, ſicut remota differentia conſtitutiua albedinis nõ remanet eadem ſubſtantia coloris numero, vt ſic idem color numero ſit quandoque albedo, quandoque verò nigredo. —— Dubium

¶ Ponit ſecundã concluſionem examinatoriam dictı illorũ, & modi dicendi, ſi intelligatur, φ eadem numero (. ſ. in ſubſtantia) cognitio, quæ eſt fidei maneat in patria, remoto enigmate, hoc eſt omnino impoſſibile. Probatur, remota differẽtia alicuius ſpeciei, impoſſibile eſt, φ remaneat ſubſtantia generis eadẽ numero. (Minor ſuppletur) ſed enigma habet ſe ſicut differentia fidei; ergo ipſa remota (vt ſit in patria) impoſſibile, &c. Minor patuit ar.3. Non tamen intelligendo, φ ipſa priuatio ſit pars eſſentialis, aut integralis fidei, ſed qa ſine tali priuatione fides nec eſſe, nec intelligi poteſt, & fundatur in aliquo poſitiuo fidei, quod neceſſariò conſequitur. Sed circa maiorem Doc. Sanc. primò ponit eam, & probat exemplariter, ſecundò ratione, ibi. Non enim, &c. Oſtendit ergo maiorem exemplariter de albedine cuius differentia remota non remanet eadem ſubſtantia coloris numero, vt ſic idem color numero ſit quandoq; albedo, quandoq; verò nigredo. Deinde ibi.

¶ Non enim cõparatur genus ad differentiam, ſicut materia ad formam, vt remaneat ſubſtantia generis eadem numero differentia remota, ſicut remanet eadem numero ſubſtantia materiæ remota forma; genus enim & differentia non ſunt partes ſpeciei, alioquin nõ prędicarentur de ſpecie; ſed ſicut ſpecies ſignificat totum, ideſt compoſitum ex materia, & forma in rebus materialibus, ita differentia ſignificat totũ, & ſimiliter genus;

ſed

sed genus denominat totum ab eo, quod est sicut materia; differentia verò ab eo, quod est sicut forma; species verò ab vtroque; sicut in homine sensitiua natura materialiter se habet ad intellectiuam; animal autem dicitur quod habet naturam sensitiuam; rationale, quod habet intellectiuam; homo verò quod habet vtrunque; & sic idem totum significatur per hæc tria, sed non ab eodem; vnde patet, ꝙ cum differentia non sit nisi determinatiua generis, remota differentia, non potest substantia generis eadem remanere, non enim remanet eadem animalitas si sit alia anima constituens animal. ——

¶Probat præcedentem maiorem ratione sumpta ex differenti comparatione differentiæ ad genus, & formæ ad materiam. Et arguitur sic, eadem materia in substantia manens potest subijci diuersis formis; sed idem genus secundùm substantiam eandem numero, non potest subijci diuersis differentijs successiuè. Igitur. Maior vera. Antecedens pro prima parte patet extra literam. Secunda pars antecedentis deducitur, & declaratur vsque in finem. Et potest sic argui ex Doc. Sanc. idem totum secundùm rem significatur per genus, differentiam, & speciem, licet non ab eodem sumantur hæc tria. Et differentia non est nisi designatiua, vel determinatiua generis, i. differentia differt solùm à genere, penes determinationem expressionē, & significationem eiusdem, quia significat videlicet idem determinatiori modo, ergo remota differentia non potest substantia generis eadem remanere. Antecedēs pro prima parte patet, quia si genus, & differentia essent partes speciei, & non tota species, non prædicarentur de specie. Secunda pars patet, quia genus denominat totum ab eo, quod est sicut materia; differentia verò ab eo, quod est forma. i. formale, patet in littera, ergo differentia differt à genere solùm, penes signatum, & non signatum, vt patet in littera. Et habetur ex intentione de ente, & essentia. Confirmatur etiam exemplariter à simili. Non.n. remanet eadem animalitas si sit alia anima constituens animal. Consequentia patet, quia impossibile est, ꝙ in his, quæ sunt idem vnum tollatur, & aliud remaneat.

¶Nota, quòd Doc. Sanc. vult sub brevibus, quòd quia genus, & differentia, & species differunt solùm penes modum significandi idem secundùm rem, quia genus significat id quod est determinabile; differentia verò non differt, nisi quia significat determinationem, quæ est idem secundùm rem cum determinabili. Species verò explicitè vtrunq; significat. Modo impossibile est, quidem à seipso separetur. Ideo non potest tolli differentia manente natura generica eadem numero, cum sit eadem secundùm rem cū importato per differentiam, & tantùm distinguatur penes determinatiorem modum significandi idem. Quare aduerte verba D. Vult dicit. Vnde patet, quòd cum differentia non sit nisi designatiua (vel secundùm alios libros determinatiua generis ideō cum differentia non distinguatur nisi penes designationem, hoc est, penes hoc quòd idem importat sub determinatiori modo (scilicet) ideo non potest substantia generis eadem remanere remota differentia; differunt enim solùm sicut inchoatus implicitè, & explicitè idem, & quodlibet illorum significat totum significatione materiali, & formali simul. Differunt autem in significato formali, quia genus significat determinabile, differentia determinationem, vt habetur ex dictis, & essentia, cap 3. & hoc intendit hic Doc. Sanc.

¶Vnde non potest esse, quòd eadem numero cognitio, quæ prius fuit enigmatica, postea fiat visio aperta, & sic patet, ꝙ nihil idem numero, vel specie, quod est in fide remaneat in patria, sed solùm idem genere. ——

¶Hic in calce corporis Doc. Sanc. respondet ad quartum conclusione responsiua cum aliquali explicatione rationis prædictæ, ex qua vult habere ipsum propositum. Et est, nihil idem numero, vel specie, quod est in fide, remanet in patria: sed tolum idem ta genere, & sic aliquid fidei (aliquid vult licet idem eum fide in genere) manet in patria, sed nihil spei manet in patria, nihil videlicet idem, in numero, specie, vel genere. Prop. inquisitiua pars patet ex secunda conclusione examinatoria quo ad fidem non manſuram eandem in numero, vel speciē. Secunda pars, & tertia, scilicet quòd fides manet secundùm aliquid eandem in generis, non autem spes, patet ex prima conclusione examinatoria.

¶Et aduerte, quòd non est aliquid secundùm rem idem rebus realiter distinctis, nisi Deitas est tribus personis, & hoc non dicimus de genere, differentia, & specie. Sed dicimus, quod hæc tria secundùm rationem, & modum significandi distincta, important idem secundùm rem, & realiter, vel ex significato formali, vel materiali.

¶ Confirmatur conclusio quantum ad primam partem argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd remoto rationali non remanet vnum idem numero, sed idem genere, vt ex dictis patet. * —— *In corpore artic.

¶Ad maiorem. Si intelligitur, quòd remoto proprio remanet id, quod est commune idem in numero, vel in specie, negatur, dico secundò, quòd remoto proprio. i. differentia propria, remanet commune idem secundùm genus, vel secundùm analogiam. Et manet non secundùm rem idem, sed secundum rationem. Nam vnitas generica est vnitas secundùm rationem tantùm. Et quamuis etiam vnitas specifica sit rationis, tamen vna res non potest transire de vna differentia in aliam. Et differentia est de ratione speciei, non generis, ideo ablata differentia non manet species secundùm genus.

¶Ad minorem, concedo ipsam. Et dico tamen, quòd cognitio est commune genus fidei, & beatitudinis. Vltra ergo, remoto enigmate fidei, adhuc remanet ipsa cognitio fidei. Si intelligitur quod eadem in numero, vel specie, negatur; sed si intelligitur, ꝙ cognitio eadem secundùm genus cōcedatur, & est dictum in corpore conclusione examinatoria.

¶ Nota, ꝙ licet ablato indiuiduo non auferatur species in diuersis, tamen in eodem ablata differentia auferrur species, quia differentia, & species necessariò se concomitantur, & simul auferuntur, quia vt dictum est, differentia est de ratione speciei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd imperfectio luminis candelæ non opponitur perfectioni solaris luminis, quia non respiciunt idem obiectum; sed imperfectio fidei, & perfectio gloriæ opponuntur adinuicem, & respiciunt idem subiectum, vnde non possunt esse simul, sicut nec claritas aeris cum obscuritate eius. ——

¶Ad maiorem, vera, est quod lux lumen spirituale, & imperfectum respectu luminis gloriæ, cui opponitur tanquam imperfectum perfecto in eodem subiecto, & respectu eiusdem obiecti, vt patuit articu. 5.

¶Ad minorem, negatur, ꝙ lumen imperfectum remaneat superueniente lumine perfecto in eodem subiecto, & susceptiuo immediato ad hunc sensum, ꝙ ibi moueant duo lumina distincta. Ad probationem, quia est per exemplum ideo, quòd claritas solis est in alio subiecto, quam lumen candelæ. Claritas enim secundum se est in solis sicut eius principatio est in aere, lumen autem candelæ est in ipsa candela. Si autem exemplum intenderet, ꝙ in aere illuminato per solem, & candelam essent duo lumina. Vnum superficiem cuitatum à candela, aliud à sole, negaretur exemplum: nam dum simul concurrunt sol, & candela ad causandum lumen causant vnum lumen quamuis maius, quam si vnum eorum concurreret solitarie. Et hoc videtur velle D. S. 2. 2. eq. 1. ad secundum, vbi dicit. Additio luminis ad lumen potest intelligi sic, quòd intenditur in aere propter diuersitatem luminum candelarum lucem. Hæc ille. Vbi vult, quòd non addatur lumen luminis, sed lumen intendatur, & euadatur intentius à diuersis luminaribus. Et hæc contenta Capreolus dist. 29. 2. primi, in fourmbus Scoti, &c. Capreolus

¶ Nota autem, ꝙ Doc. Sanc. in solutione videtur accipere lumen pro hoc, ita ꝙ lux solaris, vbi est exilens in sole, & lux candelæ habent diuersa subiecta. Et enim differentia inter lumen, & lumen. Est enim lux forma quæ, prout est in corpore luminoso, quod videlicet habet lumen ex se. Sed lumen dicitur eadem forma in specie, non numero, prout est in corpore illuminato, hoc est in corpore non habente lumen de se, sed tantum ab alio, vt est aer, & luna. Quia ergo D. S dicit, ꝙ lumen candelæ habet aliud subiectum, quam lumen solare, oportet dicere, quòd accipiat pro hoc. Et enim dicitur ab vtroque est in vno lucreto, scilicet aere, hoc ea non habet esse perfectum, & imperfectum. Sed vt dictum est, lumen est vnum, & idem subiecto in fide autem, & gloria sunt necessaria duo habita, & sunt omnibus secundo, & circa idem, ideo eum possent esse simul. Sicut nec idem aer potest simul esse clarum, & obscurum.

¶Vbi nota, quòd hæc verba huius exempli satis arguunt in compossibilitatem fidei, & gloriæ. Nam nulla potentia videtur posse facere actum simul obscurum, & clarum, quia implicat, sic in proposito, & hoc est verum quando fides accipitur formaliter sub ratione fidei. Tamen abstractum fidei videtur posse conseruari sine hoc ꝙ habeat actum obscurum, vt tactum est articulo 3. in exemplo Hermei.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille, qui amittit pecuniam non amittit possibilitatem habendi pecuniam, & ideo, conuenienter remanet habitus liberalitatis; sed in statu gloriæ non solùm actu tollitur obiectum fidei, qd est non visum, sed etiam secundùm possibilitatem propter beatitudinis stabilitatem, & ideo frustra talis habitus remaneret. ——

¶Maior vera, vt sic. Substantia habitus non tollitur per hoc ꝙ subtrahitur materia cum possibilitate habendi ipsam. Si autem non est possibilitas habendi, negatur, secundò dico negādo eam

quando materiæ ſubtractæ ſuccedit alia materia, quæ tollit formalem rationem obiecti habitus,& eius eſſentialem differẽtiam, & requirit omnino incompoſſibilem diſpoſitionẽ ex parte ſubiecti. Sic autem eſt in propoſito, quia tollitur actu, & potentia materia circa quam fidei. Secus de habitu liberalitatis,amiſſa pecunia. Et ſecũdò,quia ſuccedit obiectum viſum,quod tollit formalem rationem obiecti,& differentiã fidei,& gloria requirit aliam diſpoſitionem in ſubiecto. Similem ſolutionem habet D.S.de virtutibus,q.de ſpe,ar.4.ad 11.

¶Sed circa hoc videtur dubium, quia etiam materia virtutum moralium in patria non manebit,nec poſſibilitas vtendi ea,& tamen dicuntur à D.S.ſup manere.

¶Ad hoc D.S.in de virtutibus,q.vlt.ad quintum.ꝙ immo obiectum finale ad quod ordinantur,ſicut ad finem,quod eſt bonum rationis,hoc manet. Sed non manent obiecta materialia.i.materiæ circa quas operantur.

¶Poteſt etiam dici,ꝙ immo habent obiecta formalia,& actus conuenientes futuro ſtatui;& præterea,eſto nullum actum ſecundum haberent,quia tamen,vt ſup. tangebatur, ſunt de perfectione,& integritate accidentali naturæ,ideo habent actum primum conuenientem, & non repugnantem patriæ. f.dare eſſe perfectũ, & hoc loquendo quo ad formale.Secus eſt de fide,& ſpe, quæ dicunt repugnantia patriæ. Et ideo nec habent actum ſecundum, nec primum. Quare non eſt par ratio. Vnde habet D.S.in fine ſolutionis, ꝙ fruſtra maneret, quia nec perficerent quo ad actum ſecundum,qui imperfectionis eſt, nec quo ad actum primum.

Vtrum charitas maneat poſt hanc vitam in ſtatu gloriæ.

X

Inf.q.111. art.1. ad 2. Et 3.dif.31. q.2.ar.2. Et Ver.q 27 ar tic.5.ad 6. Et Vir. q. 2. articu. 12.ad 10.& 2.Cor.13. lec.3.co.1.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd charitas non maneat poſt hanc vitam in gloria,quia vt dicitur pri.ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectũ eſt, euacuabitur quod ex parte eſt.i.quod eſt imperfectum; ſed charitas viæ eſt imperfecta, ergo euacuabitur aduenïente perfectione gloriæ.

¶ 2 Præt. Habitus, & actus diſtinguũtur ſecundùm obiecta; ſed obiectum amoris eſt bonum apprehẽſum; cum ergo alia ſit apprehenſio præſentis vitæ, & alia apprehenſio futuræ vitæ, videtur quòd non maneat eadem charitas vtrobiq;.

¶ 3 Præt. Eorum,quæ ſunt vnius rationis,imperfectum poteſt venire ad æqualitatem perfectionis per cõtinuum augmentum; ſed charitas viæ nunquam poteſt peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ, quantumcunque augeatur; ergo videtur quòd charitas viæ non maneat in patria.

1.Cor.13. ¶ Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit pri. ad Cor.13. Charitas nunquam excidit.

¶ Hic vltimò quærit de tertia virtute theologica.f.de charitate,an ipſa maneat in alia vita.

ꝙ Art.3.huius quæſt. ¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* quando imperfectio alicuius rei non eſt de ratione ſpeciei ipſius, nihil prohibet idem numero,quod prius fuit imperfectum, poſtea perfectũ eſſe; ſicut homo per augmentum perficitur,& albedo per intenſionem.

¶Concluſio reſponſiua eſt talis. In corpore charitas non euacuatur per gloriæ perfectionem,ſed eadem numero manet. Probatur concluſio [& pendet fundamentum ex arte.tertio]quando imperfectio alicuius rei nõ eſt de ratione ſpeciei ipſius, nihil prohibet idem numero, quod prius fuit imperfectum, poſtea perfectum eſſe. [Minor formaliter ſupplecur.] Sed de ratione charitatis ſpecifica non eſt imperfectio, ergo per glorię perfectionem (i.per hoc,ꝙ perficitur in gloria, vel aduenit habenti charitatẽ, gloria,vel beatitudo) non euacuatur,&c. Huius rationis D.S.primò ponit maiorem, ſecundò probat minorem, ibi. Charitas autem,&c. Tertiò infert ipſam concluſionẽ,ibi.Vnde charitas,&c. Maior ergo patuit ar.3.& hic declaratur duplici exemplo,primò de homine,qui per augmentum animale(quod ſit per additionẽ) non euacuatur in ſubſtantia, immo eadem ſubſtantia manet in pueritia ſub parua quantitate, & in virili ætate ſub quantitate perfecta. Euacuatur quidem puerilitas,ſed quia illa non eſt de ratione ſpeciei pueri,ideo ſubſtantia eadem manet. Secundũ exemplum eſt de augmento, quod fit per intenſionem. Nam eadem numero albedo in ſubſtantia eſt primò ſub eſſe imperfecto,deinde ſub eſſe perfecto. Conſequenter cum dicit.

¶ Charitas autem eſt amor, de cuius ratione non eſt aliqua imperfectio; poteſt enim eſſe & habiti, & non habiti,& viſi, & non viſi.

¶Probat minorem principalem ſic. Charitas eſt amor, ſed de ratione amoris, vt ſic non eſt aliqua imperfectio, ſed ſolùm accidit ſibi ratione ſubiecti. Igitur minor vera. Maior patuit ſup.q. 26.ar.3. quia omnis charitas eſt amor,ſed non è contra,&c. Minor patet in litera,quia amor poteſt eſſe habiti, & non habiti,& neutrum ſibi repugnat,vt patuit ſup.q.18.ar.1.ad primum.Amor autem habiti eſt perfectus,&c. Et vult D.S. ꝙ quia amor, & charitas abſtrahunt ab habito,& nõ habito,hoc eſt,poſſunt eſſe præſentis,& abſentis,ideo eſſe de abſente, quod arguit imperfectionem,non eſt de ratione charitatis. Et per conſequens poteſt tolli imperfectio, remanente ſubſtantia charitatis. Tunc ibi.

¶Vnde charitas non euacuatur per gloriæ perfectionem, ſed eadem numero permanet.

¶Infert ipſam concluſionem,& patet. Nota autem,ꝙ hęc concluſio dicit eadem numero manet ad differentiam fidei, quæ manet ſm aliquid ſui generis.i.aliquid quod eſt idem in genere proximo cum fide ſuccedit fidei,& manet in patria,ſed ipſa charitas eadem in numero,quæ hic eſt,erit & in patria.

¶ Nota ſecundò, ꝙ gloria apud D.S.variè accipitur, vt refert etiam Capreo.in ſecundo,diſt.26.Aliquando enim accipitur pro ipſa viſione clara Diuinæ eſſentiæ,aliquando pro lumine glorię, aliquando pro omnibus diſponẽtibus animam, ad hoc, ꝙ videat clarè Deum. Sic dotes animæ poſſunt dici gloria, & ipſa gratia, & charitas conſummata, & quomodocunque accipiatur gloria, tunc charitas ipſa non euacuatur per glorię perfectionemimmo eadem in ſubſtantia (abiecta imperfectione viatica)efficitur perfecta,& glorioſa,& conſummata. Vnde Aegidius quærit.An gratia,& gloria ſint idem,& determinat, ꝙ ſic, & non differunt niſi ſecundùm perfectum,& imperfectum, quodlib.2.q.30.& vltima. Similiter & Bonauentura in ſecundo. Gloria nul tiplices.

¶Circa materiam huius articuli concordat Scotus ſimiliter in materia duorum articulorum præcedentium in 3.diſt.31.& concluſione,& ſententia. Et ponit,ꝙ ſi eſſet habitus in appetitu,qui reſpiceret bonum diuinum, vt bonum commodum conueniens naturæ rationali abſolutè,non videlicet, vt abſens, vel præſens, hoc eſt dicere apud Thomiſtam,ſi poneretur habitus quo diligeretur Deus,amore concupiſcentiæ ſolùm principaliter,& abſolutè,tali habitui non repugnaret manere in patria, ſed ſpes ſecundùm dicta ſanctorum nõ inclinat ad actum tendendi in bonum commodum abſolutè. Sed ad actum imperfectum ex abſentia obiecti. Ita ꝙ illa imperfectio non accidit actui, inquantum eſt huiuſmodi habitus, ſed ſit de ratione eius. Charitas autem ſit principium,& habitus tendendi in Deum, vt eſt bonum in ſe, ita ꝙ actui,vt eſt eius accidat perfectio, vel imperfectio ex præſentia,vel abſentia obiecti.Hæc ille. Et quidem benè. Sed Thomiſta diceret vlterius,ꝙ imperfectio,quã ipſe attribuit actui ſpei,etiam eſt de ratione habitus ſpei,ſecũdùm ꝙ actu habet rationem ſpei. Similiter imperfectio quam negat de actu charitatis. Thomiſta negat de habitu charitatis,&c. Scotus.

¶Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Circa hanc auctoritatem inductam nota Doc.Sanc.in poſtilla eiusdem.f.pri.ad Corin.13. quia aliqui occaſionem errandi ex illa auctoritate ſumpſerunt,intelligentes, ꝙ charitas ſemel habita nunquam poteſt amitti; ille enim intellectus eſt erroneus, vt oſtendit Doc.Sanc.ibid. & in 2.2.q.24.art.11. Nec eſt ſenſus ille de intentione Apoſtoli, quia non loquitur de ceſſatione donorum ſpiritualium per peccatum mortale,ſed de ceſſatione donorum ſpiritualium, quæ pertinent ad hanc vitam per gloriam ſuperuenientem vni. Vnde vult Apoſtolus, Charitas nunquam excidit,quia ſcilicet ſicut eſt in ſtatu viæ,ita permanebit in ſtatu patriæ cum augmento, & ſic benè intellecta confirmat concluſionem poſitam, &c.

¶Ad primum ergo dicendum,ꝙ imperfectio charitatis per accidens ſe habet ad ipſam, quia nõ eſt de ratione amoris imperfectio; remoto autem eo, quod eſt per accidens, nihilominus remanet ſubſtantia rei; vnde euacuata imperfectione charitatis non euacuatur ipſa charitas.

¶Ad maiorem,cum venerit,quod perfectum eſt,&c. vera,euacuabitur quod eſt imperfectum, verum,tali imperfectione, quæ eſt de ſua ratione ſpecifica,& ſic intelligit Apoſt.de fide,& cognitione Dei in via,vt patuit ar.2.ad 1. De cuius ratione ſpecifica eſt imperfectio,vt patuit ar.3. Si autem imperfectio non ſit de ratione ſpecifica imperfecti,; ſed eſt ſolũ modus quidam accidentalis, non oportet, ꝙ imperfectũ in ſubſtantia euacuetur,licet imperfectio tollatur. ¶Ad minorẽ,vera eſt, ꝙ charitas viatica eſt imperfecta,comparando ad ſtatum patriæ; ſed talis imperfectio nõ eſt de ratione ſua ſpecifica; ſed accidit ſibi ratione ſtatus, & habentis. Quare negatur conſequentia, ſed benè ſequitur, ꝙ imperfectio euacuatur,ſed quia talis eſt accidentalis ſubſtantiæ, & ſpeciei charitatis,ideo non oportet, ꝙ ſubſtantia tollatur,non enim corrumpitur obiectum propter corruptionem alicuius modi accidentalis,ſic ſubſtantia pueri non definit euacuata pueritia.

¶Ad

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd charitas non habet pro obiecto ipſam cognitionem, ſic enim non eſſet eadē in via, & in patria; ſed habet pro obiecto ipſam rem cognitam, quæ eſt eadem, ſcilicet ipſum Deum. ———

¶ Maior vera ad ſenſum dictum ſupra q. 54. arti. 2. quia penes obiecta formalia, & adæquata.

¶ Ad minorem dico, quòd obiectum appetitiuę, & quod amoris, eſt res ipſa, vt in ſe eſt, & non apprehenſio; licet enim nō amemur, & appetatur, niſi prius apprehenſum, tamen res ſecundùm eſſe apprehenſum non eſt obiectum; ſed ſecundùm quòd eſt in ſe extra, vt Doct. Sanct. deducit ſecunda ſecundæ quæſt. 27 articu. 4. Apprehenſio autem, vel viſio eſt cauſa amoris, non propter quā, ſed conditio obiecti, & cauſæ ſine qua non, & neceſſariò præſuppoſita. Vltra, cum ergo &c. Verum eſt alia apprehenſio, ſed tamen idem obiectum ſecundùm rem, negatur ergo conſequentia.

¶ Nota fundamentum ex Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ vbi iā, quia licet cognitio viæ & patriæ diſtinguantur genere; quia tamē appetitus non fertur in rem, vt cognita eſt, ita quòd eſſe cognitū ſit formalis ratio obiecti appetitus; ſed vbi terminatur cognitio, ibi incipit cognitio etiam viatica, hoc eſt in re ſecundùm ſe, ideo obiectum charitatis viaticę, & patriæ idem eſt, licet cognitio viæ, & patriæ ſit alia, & alia, & ratio tamen amandi eſt eadem, ratio videlicet per quam, & propter quam, licet ratio ſine qua non, & neceſſariò prærequiſita ſit alterius rationis, ſcilicet cognitio. De hoc habet Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſt. 26. artic. 2. ad primum, & in de virtutibus, quæſt. 2. articu. 4. ad quartum, quomodo ſcilicet duplex eſt cauſa amoris, vel dilectionis. Vna quæ eſt ratio diligendi, & hoc eſt bonum, alia quia eſt via quædam ad acquirēdam dilectionem, & hoc modo viſio, vel cognitio eſt cauſa &c.

* Aliàs dilectio.

¶ Nota autem, quòd quamuis ſupra quæſt. 27. ar. 2. dictum ſit, quòd obiectum appetitus eſt bonum, vt apprehenſum, non intelligitur autem, quòd apprehenſum dicat formalem rationem obiecti appetitus, ita quòd tendit in apprehenſum, vt apprehēſum eſt, ſed intelligitur; quia non tendit, niſi in apprehenſum, ſic quòd apprehenſio neceſſariò præcedat, in ipſa tamen non ſiſtitur, ſed vltrius tenditur in rem, vt eſt extra, quæ eſt obiectum. Sed apprehenſio cauſa ſuo modo partialis; ſicut ratio efficiendi ipſius amoris, vt alibi patuit, & tanquàm videlicet conditio cauſæ totalis. Vnde licet diuerſa apprehenſio variet obiectum intellectus viæ, & patriæ, vt ſupra dictum eſt, non tamen variat rem, quæ eſt obiectū, & quia charitas reſpicit per ſe rem apprehenſam ſub ratione ſummi boni, quæ eadem eſt in via, & in patria, ideo non obſtante, ꝙ Deus viſus, & non viſus eſt diuerſa obiecta intellectus, eſt vna charitas, quæ pro obiecto habet Deum, vt apprehenſum ſub ratione ſummi boni. Vnde charitas viæ, & patriæ habent aliquo modo diuerſas cauſas ſuo modo effectiuas; ſicut rationes efficiendi (quia diuerſas cognitiones) ſed habēt vnum obiectum, quia diuinum bonum modo ſupernaturali.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas viæ per augmentum non poteſt peruenire ad æqualitatem charitatis patriæ propter differentiam, quæ eſt ex parte cauſæ; viſio enim eſt quædam cauſa amoris, vt dicitur in 9. Ethicorum, * Deus autem quantò perfectius cognoſcitur, tantò perfectius amatur. ———

* Ariſt. c. 1.

¶ Ad maiorem. Eorum quæ ſunt vnius rationis, imperfectum poteſt peruenire ad æqualitatem perfectionis per continuum augmētum, verum, ſi etiam cauſa imperfecta ſit eiuſdem rationis cum cauſa perfecta. Sin autem negatur illa maior, quia effectus nō poteſt excedere ſuam cauſam, ſi ergo cauſa non poteſt peruenire ad æqualitatem cauſæ, nec effectus ad æqualitatem effectus; & huius clarum exemplum habetur in naturalibus, calor enim aeris eſt eiuſdem rationis quo ad ſpeciem cum calore ignis, qui tamen nō poteſt pertingere ad æqualitatem caloris ignis quandiu conſeruatur ſubſtantiæ aeris propter defectum tuę cauſæ, quæ non eſt comparabilis cauſæ caloris in igne, quæ eſt calida per eſſentiam, aer autem per participationem.

¶ Minorem concedo, & propterea dicitur de Ioanne Baptiſta, qui minor eſt in regno cœlorum minor eſt illo, quia cauſa charitatis viaticæ, & conſummatæ ſunt incomparabiles, ſcilicet cognitio viæ, & patriæ, licet enim vt habet Doct. Sanct. in de virtutibus, vbi ſtatim in ſolutione ſecundi, non magis diligatur aliquid, quia magis cognoſcitur, tamen ſi magis cognoſcitur bonum tunc magis diligitur, ſic in patria plus in infinitum cognoſcitur bonitas Dei, & ipſa magis participatur a beato, immo ipſa cognitio clara eſt maxima participatio, & quia cognitio, & obiectum, vt cognitum eſt cauſa dilectionis, ideo incomparabiliter plus amatur.

An charitas viæ, & patriæ ſint eiuſdem rationis.

¶ Nota quòd Doct. Sanct. dicit, quia Deus quantò perfectius cognoſcitur, ſub ratione boni, & bonitas ipſa plus participatur, tanto perfectius amatur, non autem præciſe, quia plus cognoſcitur, magis enim cognoſci, vt ſic, non eſt ratio maioris amoris; ſed maior bonitas &c.

¶ Nota etiā circa maiorem, an charitas viæ, & patriæ ſint eiuſdem rationis. Oportet enim dicere ex corpore articuli, quòd quia ſunt eadem charitas numero, quòd ſint eiuſdem rationis. Cum oppoſitum videtur Doct. Sanct. alibi dicere, tertia parte q. 7. articu. 11. ad tertium, & alibi, vbi ponit, quòd non ſint eiuſdem rationis, ſed ſe habeant, vt ſuperficies, & linea, quæ nunquàm ſunt comparabiles.

¶ Ad hoc dicendum, quòd charitas viæ, & patriæ quo ad eſſentiam, & ſubſtantiam ſunt eiuſdem rationis, immo vna ſubſtantia; ſed quo ad modalitatem, & rationem eſſendi, & gradualitatem non ſunt eiuſdem rationis; ſic albedo, vt in ſecūdo gradu, & vt in duodecimo ſunt einſdem eſſentiæ, gradus autem illi diſtinguuntur ſpecie, & non ſunt vnius rationis, & in propoſito diuerſitas rationis in gradibus charitatis prouenit, vt dicit hic Doct. Sanct. ex diuerſitate cauſæ. Sicut in Chriſto eſt gratia noſtræ non comparabilis in modalitate; quia ipſe eſt naturalis filius Dei, ideo habet totum modum gratiæ, ſecus de nobis; quare ſicut albedo inhęrens, & per ſe ſubſiſtens incomparabiles eſſent, ſic gratia Chriſti, & noſtra, quia ſeparata eſt infinita (ſcilicet in tali ſpecie; quia haberet omnes modos poſſibiles) recepta autem finita eſt, &c.

¶ Nota de iſta materia, quę Doct. Sanct. habet in de Veritate. materia 29. ar. 3. ad quintum. Quia aliter afficitur aliquis ad præſentiam, & ad abſentiam rei, & quia quantumcunque cognitio p ſimilitudinem proficiat, nunquàm poteſt equari cognitioni comprehenſoris, qui videt Deum per eſſentiam, & ergo dicit D. S. hic quòd ſit diuerſitas ex parte cauſæ.

¶ Scotus in 3. diſt. 31 circa finem, conformat ſe huic ſolutioni pluribus verbis, quo ad aliquid. Quo ad actualem dilectionem, & vult, quòd ſi aliquis haberet hic æqualē charitatem, ſicut in patria, non propter hoc eſſet hic beatus; quia non poſſet habere æqualem actum, ſicut tunc habebit &c. quia actus diligendi dependet ſicut a cauſa partiali, non ſolum a voluntate, & charitate, ſed etiam ab obiecto præſente per actualem intellectuonem; ſicut dictum eſt. diſt. 21. ſecundi, in via non poteſt obiectum eſſe præſens ſicut in patria de communi lege, etiam præſentia ſpeciei illius. Vnde ex hoc ſequitur, quòd actus non poſſit eſſe ita perfectus, & ſi habitus ſit æqualis; quia habitus non erit totum principium illius actus; ſed partiale, & eo modo quo habitus eſt principiū ſemper æqualiter ſe habet ad actum, ſed non dat ſibi perfectionem quam habet ex obiecto. Hæc ille certis prætermiſſis. Et habetur ex hoc, quòd ſaltem actus charitatis non poteſt eſſe æqualis. Sed non eſt dubium quin, & ipſe habitus, quia correſpondet cognitioni, & ſibi neceſſariò connectitur, ideo auctio habitu cognitiuo augebitur, & charitas habitualis, ſed Scotus non ponit lumen gloriæ, licet malè, ideo loquitur ſolum de actu.

Scotus.

¶ Et nota circa dicta iſta Scoti, quòd nō eſt dubium quin Deus poſſit dare animo de facto deilent alicui viatori tantam gratiam, & charitatem; ſicut alicui patrio comprehenſori; ſicut tenet Alphonſus in primo diſt. 1. q. 1. ar. 1. concluſione quarta. Sed ꝙ charitas viatica eiuſdem non augeatur in patria, non videtur probabile de facto propter alteratem habitus ſuccedentis fidei, ſcilicet luminis gloriæ, & hoc vult Doct. Sanct. hic. Sed verū eſt, quòd augmentum dilectionis non eſt tantùm ab augmento habitus, ſed etiam ex concurſu alterius obiecti formaliter, & cognitionis, licet & ab habitu ſit &c.

Quæſt. Sexageſimaoctaua.

De donis.

A COnſequenter conſiderandum eſt de donis. Et circa hoc quærūntur octo. Primò, vtrum dona differunt a virtutibus. Secundò, de neceſſitate donorum. Tertiò, vtrum dona ſint habitus. Quartò, quæ & quot ſint. Quintò, vtrum dona ſint connexa. Sextò, vtrum maneāt in patria. Septimò, de comparatione eorum ad inuicem. Octauò, de comparatione eorum ad virtutes.

¶ Poſtquam Doct. Sanct. determinauit de habitibus bonis aliqualiter in ſpeciali ſ. virtutibus. Hic conſequenter iuxta ordinem ſupra promiſſum in q. 55. determinat de quibuſdā eis annexis, videlicet donis beatitudinibus, & fructibus, & qa dona propinquius videntur ſe habere ad virtutes adeo, vt aliqui opinati ſunt ea idēticari cū virtutibus, & ſecundum veritatem ēt ſunt habitus, non aūt beatitudines, vel fructus ſunt habitus; tō primò de eis determinatur propter maiorem conuenientiam cum virtutibus, & primò ingritur qd ſit donum Spiritusſancti. Secundò quot ſint in art. 4. Tertiò inquiruntur quædam eorum proprietates in art. 5. vſque ad finem. Circa primum primò inquiritur differentia donorum a virtutibus. Secūdò oſtenditur neceſſitas eorum. Tertiò an ſint habitus ex quibus innoteſcit eorum quidditas.

Vtrum dona differant a virtutibus.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd dona nō diſtinguantur a virtutibus. Dicit enim Grego. in 1. Moralium

Moralium,* exponens illud Iob. Nati ſunt ei ſeptem filij, ſic, Septem nobis naſcuntur filij, cum per conceptionem bonæ cogitationis Sanctiſpiritus ſeptem in nobis virtutes oriuntur. Et inducit illud, quod habetur Eſa. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus intellectus &c. vbi enumerantur ſeptem Spirituſſancti dona; ergo ſeptem dona Spirituſſancti ſunt virtutes.

* Greg. ca. 21.

¶ 2 Præt. Auguſtinus dicit in libro de quæſtionibus Euangelij, * exponens illud quod habetur Matthei 12. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus &c. Septem vitia ſunt contraria ſeptem virtutibus Spirituſſancti, id eſt ſeptem donis, ſunt autem ſeptem vitia contraria virtutibus communiter dictis; ergo dona non diſtinguuntur a virtutibus communiter dictis.

* Aug. li. 1. c. & q. 8.

¶ 3 Præt. Quorum eſt definitio eadem, ipſa quoque ſunt eadem; ſed definitio virtutis conuenit donis, vnumquodque enim donum eſt bona qualitas mentis qua rectè viuitur &c. ſimiliter definitio doni conuenit virtutibus infuſis, eſt enim donum datio irredibilis ſecundùm Philoſophum; ergo virtutes, & dona non diſtinguuntur.

¶ 4 Præt. Plures eorum, quæ numerantur inter dona ſunt virtutes, nam ſicut ſupra dictum eſt, * Sapientia & intellectus, & ſcientia ſunt virtutes intellectuales, conſilium autem ad prudentiam pertinet, pietas ſpecies eſt iuſtitiæ, fortitudo autem quædam virtus eſt moralis; ergo videtur q̃ dona, & virtutes non diſtinguantur.

*q. 57. ar. 1. & 2.

¶ Sed contra eſt, quod Grego. in primo mor. * diſtinguit ſeptem dona, quę dicit ſignari per ſeptẽ filios Iob, a tribus virtutibus Theologicis, quas dicit ſignificari p tres filias Iob. Et in ſecundo Moralium * diſtinguit eadem ſeptem dona a quatuor virtutibus Cardinalibus, quæ dicit ſignificari per quatuor angulos domus. ——

* Gregor. ca. 18.

* Iob. c. 36.

¶ Hic primò inquirendo de quidditate donorũ inueſtigat differentiam eorum a virtutibus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſi loquamur de dono, & virtute ſecundùm nominis rationem, ſic nullam oppoſitionem habent adinuicem, nam ratio virtutis ſumitur ſecundùm quòd perficit hominem ad bene agendum, vt ſupra dictum eſt. * Ratio autem doni ſumitur ſecũdùm comparationem ad cauſam a qua eſt, nihil autem prohibet illud, quod eſt ab alio, vt donum eſſe perfectiuum alicuius ad bene operandum, præſertim cum ſupra dixerimus, * quòd virtutes quædam nobis ſunt infuſę a Deo; vnde ſecũdùm hoc donum a virtute diſtingui non poteſt. Et ideo quidam poſuerunt, quòd dona non eſſent a virtutibus diſtinguenda. ——

*q. 55. ar. 3. & 4.

*q. 63. ar. 3.

¶ Doct. Sanct. in hoc articuli corpore duo principaliter facit. Primò recitat quandam erroneam opinionem tenentem partem negatiuam circa quæſitum. Secundò deducit veram opinionem, & veram concluſionem reſponſiuam, ibi. Vnde alij dixerũt &c. Circa primum primò recitat opinionem primam, & eius fundamentum. Secundò eam reprobat, ibi. Sed eis remanet &c. Voluerũt ergo quidam, quòd dona a virtutibus non eſſent diſtincta, & fundamentum eorum fuit talis concluſio, ſi loquamur de dono, & virtute ſecundùm nominis rationem (ſcilicet doni, & virtutis) ſic nullã oppoſitionem habent ad inuicem, & per conſequens, vt ſic nõ diſtinguuntur realiter, id eſt idem poteſt dici donum, & virtus quantum eſt ex ſignificatione nominis, ita quòd rationes nominũ nõ ſunt repugnantes, nec diſparatę. Probatur iſta cõcluſio. Ratio virtutis, quæ eſt definitio (quia ratio quam ſignificat nomen eſt definitio) ſumitur ſecundùm quòd perficit hominem ad bene agendum. Ratio autem doni ſumitur ſecundùm comparationẽ ad cauſam a qua eſt, ſed nihil prohibet illud, quod eſt ab alio eſſe perfectiuum alterius ad bene operandum; ergo ſecundùm hoc, id eſt nominis rationem, donum a virtute diſtingui nõ poteſt. Maioris prima pars patet ex definitione virtutis habita ſupra q. 55. art. 3. & 4. quia virtus qua rectè viuitur id eſt agitur &c. Secũda pars patet ex dictis prima par. q. 38. ar. 2. quia donum importat gratuitam donationem alicuius donantis, qui (vt dat non intentione retributionis, quod nec ex debito naturæ recipientis competit; ſed ex liberalitate donantis. Minor patet, quia virtutes infuſę dantur ab alio (ſcilicet Deo) gratis, & tamen perficiunt hominem ad bene operandum, vt patuit ſupra q. 63. artic. 3. igitur minor vera. Quare iſti opinantes eum attenderent ſolùm non incompoſſibilitatem nominum, & rationum ipſorum, & non res ipſas ſignificatas, quæ habent diſtinctas rationes, vt patet ad tertium, poſuerunt dona & virtutes non diſtinguiꝰ. Conſequenter cum dicit.

—¶ Sed eis remanet non minor difficultas, vt ſcilicet rationem aſſignẽt, quare quædam virtutes dicantur dona, & non omnes, & quare aliquæ computantur inter dona, & non cõputant inter virtutes, vt patet de timore. —

¶ Reprehendit prædictam opinionem, tum quia veritatis determinatio eſt argumentorum, & difficultatum ſolutio, iſta autẽ non ſoluit hanc difficultatem aſſignando rationem, quare quędã virtutes in ſcriptura dicantur dona, vt Sapientia, ſcięcia &c. & nõ omnes, ſicut prudentia, temperantia, iuſtitia &c. Secundò eſt inſufficiens, & non ſoluit quare aliqua dicuntur dona quę non computantur inter virtutes, ſcilicet timor, nulla enim virtus, nec intellectualis, nec moralis, nec theologica dicitur timor, & tamẽ timor eſt donum, quare ſequitur, quòd non ſint idem cõuertibiliter, qa aliquæ ſunt virtutes, & non dona, aliqua dona, & nõ virtutes. Vnde poſſet formaliter argui contra iſtam opinionem, aliquæ dicuntur, & ſunt virtutes, & non dicuntur dona, & econtra aliqua dicũtur (vel ſaltem aliquod dicitur donum) dona, & non virtutes, igitur non ſunt idem, ſaltem vniuerſaliter, & conuertibiliter. Antecedens patuit, &c. conſequentia euidens, quia bene ſequitur datur animal, qđ nõ eſt homo, igitur nõ ſunt idẽ cõuertibiliter &c.

¶ Vnde alij dixerunt dona a virtutibus eſſe diſtinguẽda; ſed non aſſignauerunt conuenientem diſtinctionis cauſam, quæ ſcilicet ita communis eſſet virtutibus, quòd nullo modo donis, aut e conuerſo. Conſiderantes enim aliqui quòd inter ſeptem dona quatuor pertinent ad rationem, ſcilicet ſapientia, & ſcientia, intellectus, & conſilium; & tria ad vim appetitiuam, ſcilicet fortitudo, pietas, & timor, poſuerunt, quòd dona perficiebant liberum arbitrium ſecũdùm quòd eſt facultas rationis virtutes verò ſm quod eſt facultas voluntatis; qa inuenerũt duas ſolas virtutes in rõne, vel in intellectu, ſ. fidem, & prudentiam; alias verò in vi appetitiua, vel affectiua. —

¶ Hic conſequenter reprobata opinione tenente partem negatiuam quæſiti ponit aliam opinionem veram, tenentem partẽ affirmatiuam quæſiti, & ipſam acceptat, & ideo ponit eam pro cõcluſione reſponſiua talem. Dona diſtinguuntur a virtutibus, ſcilicet realiter loquendo de rebus ipſis, quæ dicuntur dona, & virtutes. Huius ſimile eſt de principio, & cauſa, qua poſſunt conuenire eidem ſecundùm rationes communes, & datur cauſa, quæ realiter diſtinguitur a principio, & econtra. Circa hanc concluſionem, vel opinionem inducit primò aliquas rationes, & tamen cauſas eius inſufficientes aliquorum. Secundò adducit veram rationem, & verã cauſam huius concluſionis, ibi, Et ideo ad &c. inducit autẽ tres cauſas inſufficientes a diuerſis aſſignatas. Secundam ibi, quidam verò. Tertiam ibi. Alij verò &c. Quod autem nulla iſtarum cauſarum ſufficienter oſtendat concluſionem (ſcilicet cauſam diſtinctionis virtutum, & donorum) probat primò in communi ſic, quia nullam aſſignauerunt, quæ ſit communis virtutibus, & nullo modo donis, & conuerſo, igitur non ſufficienter aſſignauerunt cauſam diſtinctionis. Conſequentia patet de ſe, quia cauſa diſtinctionis vera, & ſufficiens debet ita conuenire vni diſtincto, quòd nullo modo alteri, quia ſecundùm commune non attenditur diſtinctio. Antecedens probatur inductiuè de quolibet clarè in litera, ibi. Conſiderantes enim &c. vbi primò eandem recitat, ſecundò eam reprobat, ibi. Oporteret autem &c.

¶ Nota quòd hæc prima ratio inuitẽtium iſti phantaſiæ, quòd quia plura dona ſunt in intellectu, & plures virtutes in voluntate, ideo videbatur, quòd diſtinguerentur abinuicem; quia dona perficiunt liberum arbitrium ſecundùm quòd eſt facultas rationis, id eſt ſecundùm vnam partem, quæ eſt ratio, & virtutes perficiunt ſecundùm quòd eſt facultas voluntatis, ſecundùm aliam partem, quæ eſt voluntas. Sed hoc nihil eſt, quia tunc omnia dona deberẽt eſſe in intellectu, & omnes virtutes in voluntate, quod eſt falſum, quare ſequitur, quòd hæc non ſit præciſa, & adęquata ratio diſtinctionis. Tunc ibi.

¶ Oporteret autem ſi hæc diſtinctio eſſet conueniẽs, quòd omnes virtutes eſſent in vi appetitiua, & omnia dona in ratione. ——

¶ Reprobat prædictam poſitionem quaſi inſufficientem. Pro quo nota, quomodo liberum arbitrium eſt facultas voluntatis, & rationis ſupra quæſt. 1. ar. 1 quia liberum arbitrium dicit ſecundũ veritatem, & mentem Doct Sanct. ibidem allegatam vnam potentiam, ſcilicet voluntatem, vt ſtat ſub influxu alterius, ſcilicet rationis, radix enim libertatis eſt ex ratione, vt ſup. dictum fuit q. 59. artic. 3. Nam prius ordine naturæ ratio habet contingentiam diſtantiam in agibilibus contingentibus, quam voluntas libertatem

tem electionis. Sed fortè isti, sic opinantes posuerunt, sicut multi, liberum arbitrium compositum ex duabus potentijs, & dona posuerunt in vna parte, virtutes in alia; sed quia hoc incidentale est, ideo Doct. Sanct. non curauit illam optionem hic examinare.

Gregor. ¶ Quidam verò considerantes, quod Greg. dicit in 2. Moralium, quòd donum Spiritussancti, quod in mente subiecta format prudentiam, temperantiam, iustitiam, & fortitudinem, eandem mentem munit contra singula tentamenta per septem dona, dixerunt quòd virtutes ordinantur ad bene operandum, dona verò ad resistẽdum tentationibus.

¶ Inducit secundam causam insufficientem, & ideo deinde eam reprobat, ibi. Sed nec ista &c. Illa ergo causa secunda fuit; quia scilicet virtutes ordinantur ad bene operandum, dona verò ad resistendum tentationibus, & fundant se in auctoritate beati Gregorij. Deinde ibi.

¶ Sed nec ista distinctio sufficit; quia etiam virtutes tentationibus resistunt inducentibus ad peccata, quæ cõtrariantur virtutibus; vnumquodque enim resistit naturaliter suo contrario, quod præcipuè patet de charitate

Cantic. 8. de qua dicitur Cantic. 8. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem.

¶ Ostendit insufficientiam huius rationis; quia & virtutes resistunt tentationibus &c. Nec dicit Grego. quòd solùm dona resistant, vel muniunt mentem contra tentamenta; sed loquitur sine exclusione virtutum, in hoc enim virtutes, & dona conueniũt &c. Deinde ibi.

¶ Alij verò considerantes, quòd ista dona traduntur in scriptura secundùm quòd fuerunt in Christo, vt pa-

Esa.11. tet Esa. 11. dixerunt, quòd virtutes ordinantur simpliciter ad bene operandum, sed dona ordinantur ad hoc, vt per ea conformemur Christo, præcipuè quantum ad ea, quæ passus est; quia in passione eius præcipuè huiusmodi dona resplenduerunt.

¶ Subiungit tertiam causam aliquorum, & eandem similiter reprehendit, ibi. Sed hoc etiam &c. Dixerunt ergo quidam; sicut præcedentes, quòd virtutes ordinantur ad bene operandum, sed dona propter conformitatem ad Christum. Tunc ibi.

¶ Sed hoc etiam non videtur esse sufficiens, quia ipse dominus præcipuè nos inducit ad sui conformitatem

Matt.11. secundùm humilitatem, & mansuetudinem. Matth. 11. Discite a me; quia mitis sum, & humilis corde. Et secun-

Ioan.15. dùm charitatem Ioan. 15. Diligatis inuicem; sicut dilexi vos, & hę etiam virtutes præcipuè in passione Christi resplenduerunt.

¶ Reprehendit & illam causam insufficientem, quia & in virtutibus maximè oportet Christo conformari. Vnde & hæc ratio non distinguit dona, & virtutes; quia in hoc effectu etiam conueniunt, vt patet in litera.

¶ Et ideo ad distinguendum dona a virtutibus debemus sequi modum loquendi scripturæ, in qua nobis tra-

Esa.11. duntur, non quidem sub nomine donorum; sed magis sub nomine spirituum. Sic enim dicitur Esa. 11. Requiescet super eum spiritus Sapientiæ, & intellectus &c. Ex quibus verbis manifestè datur intelligi, quòd ista septem enumerantur ibi secundùm quòd sunt in nobis ab inspiratione diuina, inspiratio autem significat quandam motionem ab exteriori. Est enim considerandum, quòd in homine est duplex principium mouens, vnum quidem interius, quod est ratio, aliud autem exterius,

q.9.art.4. & 6 quod est Deus, vt supra dictum est, & etiam Philoso-

Arist.li.7. Moral. Eudemiorum ca.12. phus dicit hoc in capitulo de bona fortuna.

¶ Hic consequenter exclusis causis, & rationibus insufficientibus conclusionis respondiũ ponit aliam causam veram, & circa hoc primò deducit quoddam fundamentum huius rationis. Secundò ipsam rationem subiungit ibi. Manifestum est autem &c. Fundamentum ergo est, quòd dona dicuntur, quia dãtur a Deo, vt aut ma facile moueat ab inspiratione Diuina. Prima pars huius fundamenti patet; quia dona in scriptura (quam debemus sequi) numerantur, & nominantur secundum quòd sunt in nobis ab inspiratione Diuina; ergo &c. Tenet consequentia; quia solũ dona innotescunt nobis ex scriptura; ergo debemus sequi scripturam in qua traduntur nobis sub nomine spirituum &c. Antecedens patet Esaiæ 11. vt in litera. Secunda pars patet; quia dona dicuntur (vt iam patet) quia ex inspiratione Diuina; sed inspiratio significat quandam motionem ab exteriori, igitur dona perficiunt, & disponũt, vt homo efficiatur mobilis a Deo. Pro minori ista D.S. notat, quòd duplex est mouens in homine (i. hominis) scilicet ratio quæ est interius mouẽs, aliud est exterius, vt est Deus, vt patuit supra q. 9. ar. 4. & 6. Tunc ibi.

¶ Manifestum est autem, quòd omne, quod mouetur necesse est proportionatum esse motori, & hæc est perfectio mobilis inquantum est mobile, dispositio qua disponitur ad hoc, quòd bene moueatur a suo motore. Quantò igitur mouens est altior tantò necesse est, quòd mobile perfectiori dispositione ei proportionetur; sicut videmus, quòd perfectius oportet esse discipulum dispositum ad hoc, quòd altiorem doctrinam capiat a Docto re. Manifestum est autem, quod virtutes humanæ perficiunt hominem secundùm quòd homo natus est moueri per rationem in his, quæ interius, vel exterius agit; oportet igitur inesse homini perfectiones altiores secundùm quas sit dispositus ad hoc, q̃ diuinitus moueat.

¶ Probat ex illo fundamento conclusionem responsiuam sic, dona Spiritussancti sunt altiores perfectiones, quàm virtutes humanæ, igitur distinguuntur ab inuicem realiter. Consequentia nota; quia idem non est secundùm rem altius, & dignius seipso, secũdùm idem. Antecedens probatur. In quo notanter dicitur, quòd virtutes humanæ, scilicet intellectuales, & morales; quia vt patebit in ar. 8. theologicæ sunt altiores perfectiones, quàm dispositiones quibus disponitur, vt moueatur a ratione humana; sed dona dicũtur dona Spiritussancti non solùm, quia infunduntur a Deo, sed quia secundùm ea homo disponitur, vt efficiatur promptè mobilis ab inspiratione Diuina, virtutes autem humanæ perficiunt hominem secundùm quòd homo natus est moueri per rationem, in his quæ interius (circa passiones, & affectiones proprias) vel exterius agit, scilicet operationes secundùm debitum ad alterum, igit antecedẽs verum. Huius rationis D.S. ponit, & deducit primò maiorem, secundò minorem, ibi. Et istę perfectiones &c. tertiò ex illa ratione verificat dictum quorundam, ibi, & hoc est &c. Maior ergo probatur sic, quantò mouens est altius tãtò necesse est, quòd mobile perfectiori dispositione ei proportionetur (suppletur minor) sed Spiritussanctus est Deus, & altius mouẽs, quàm ratio humana; ergo maior, vera principalis. Maior nunc assumpta declaratur exemplariter de discipulo quem oportet esse altius dispositum, vt altiorem doctrinam capiat a Doct. & probatur tali assumpto. Omne quod mouetur necesse est esse proportionatum motori; ergo quantò mouens &c. vt dicit maior. Assumptũ illud patet; quia hæc est perfectio mobilis, vt sit dispositio qua disponitur ad hoc, quòd bene moueatur a suo motore, quod est esse proportionatum, & consistit in esse proportionato. Deinde cũ dicit.

¶ Et istę perfectiones vocantur dona, non solùm, q̃a infunduntur a Deo; sed quia secundùm ea homo disponitur, vt efficiatur promptè mobilis ab inspiratione diuina; sicut dicitur* Esa. 50. Dominus aperuit mihi aurẽ; ego autem non contradico, retrorsum non abij. Et Philosophus etiam dicit in c. de bona fortuna, * quòd his, qui mouentur per instinctum Diuinum non expedit consiliari secundùm rationem humanam; sed quòd sequentur interiorem instinctum; quia mouentur a melio ri principio, quàm sit ratio humana.

*Esa.50.

*Arist. loco cit.

¶ Ponit minorem principalem, cuius prima pars patuit ex fundamento superius deducto, & adhuc eam Doct. Sanct. probat auctoritatibus Esaiæ, & Philosophi clarè in litera. Secunda autem pars relinquitur nota ex dictis supra, quia virtutes morales non sunt nisi habituales dispositiones, & conformitates appetitus, vt facilè, & promptè sequatur motionem, & dictamen rectę rationis, & habitus intellectuales perficiunt rationem, vt conformiter se habeat ad intellectum principiorum. Patet ergo conclusio, q̃ dona distinguantur a virtutibus.

¶ Nota autem quòd Doct. Sanct. dicit in minore principali, q̃ dona dicuntur non solùm, quia a Deo, sed etiam quia secundùm ea homo disponitur, vt fiat promptè mobilis a Spiritusancto. Per hoc enim elidit quoddam argumentum cuiusdam aduersarij; quia esto charitas sit a Deo liberaliter, & præter debitum creaturæ, & per consequens quo ad hoc tibi conueniret ratio doni; quia tamen charitas, sicut & cæteræ theologicæ non sunt tales dispositiones passiuę, immo vt patebit se habent actiuè in hęrendo Deo, & præsupponuntur dono. Nam antequàm aliquid moueat a mouente, oportet esse aliquem contactum, & vnionem ad mouens, quod in proposito fit per theologicas; ergo charitas non habet rationem doni, vt hic loquimur.

¶ Nota secundò, quòd vt verba sonant non videtur probatio Doct. Sanct probare, nisi quòd dona distinguãtur a virtutibus humanis, scilicet intellectualibus, & moralibus; quia probatum est, q̃ sunt

Digitized by

ſint his altiores; ſed tamen in ſententia probatum eſt, quòd etiam diſtinguuntur a theologicis ex eodem fundamento, quod D.S. poſtea exponit, & deducit ar. 8. quia bene ſequitur, dona diſtinguuntur ab humanis dictis, quia altiores; ergo a theologicis, quia ipſis inferiores, & theologicæ altiores. Vnde ſemper intelligendus eſt Doct. Sanct. quòd actus donorum ſunt altiores actibus virtutum moralium, & intellectualium; ſed non theologicarum. Nam theologicæ ſunt directrices, & motrices donorum, nullus enim mouetur a Spiritusancto ad actus donorum, niſi ſit coniunctus Spiritusancto per fidem, ſpem, & charitatem, ita quòd Spiritusſanctus ſit motor qui principalis, theologicæ motor quo, & ſecundarius; in his enim quæ facultatem hominis excedunt non ſufficit mens etiam informata theologicis, ſed oportet, vt & Spiritusſanctus ſingulari motione, & auxilio accurrat, & ita præter theologicas, quæ ſe habent actiuè ad Deum, oportet ponere dona, quę ſe habent paſſiuè, ſic quòd mediantibus ipſis mens promptè moueatur a Spiritusancto ad actus aliquos, ita quòd ſint paſſiuè ad Spiritumſanctum, & actiuè ad actum ex ipſis eliciendum, nam D. S. ſecunda ſecundæ cuilibet dono in particulari attribuit ſpecialem actum, & operationem; ſicut & appetitus eſt mouens motum motiuè; & nota, quod ſupra dictum fuit, quòd videlicet morales infuſę ponuntur, vt potentiæ per ipſas perfectæ facile exequantur imperium theologicarum virtutum, ſic & dona ponuntur, vt potentiæ per dona perfectę ſequantur mediantibus theologicis inſtinctum ſpecialem Spiritusſancti ad altiores actus quo ad modũ, quàm ſint actus virtutum moralium etiam infuſarum, vt patebit; quare ſicut morales imperantur a theologicis, & tamen ſe habent actiuè, ſic & dona eſto moueantur a Spiritusancto mediantibus theologicis etiã ſe habent actiuè ad actus ſuos; non enim virtutes etiam morales, ſunt principalia agentia, ſed mouentia mota, ſic dona perficiũt potentias, vt facilè moueantur a Spiritusſancto per ſingularẽ inſtinctum quem ſuggerit mediantibus theologicis, & illa videtur eſſe mens Doct. Sanct. qui ſemper ponit dona correſpõdere inſtinctui Spiritusſancti, & hoc ideo, quia etiam mẽs perfecta theologicis, & moralibus non ſufficit, ideo ponuntur alij habitus correſpõdẽtes motioni Spiritusſancti, qui hominem ab omni defectu præſeruat, & facit operari modo perfectiſſimo neceſſariò ad ſalutem. Quomodo autem habeãt alia obiecta a theologicis videbitur Deo volente ſecunda ſecundæ, vbi de iſta re agitur particulariter. De materia iſtius articuli habet aliquid Capreolus in 3. di. 34. in ſolutionibus argumentorum contra primam concluſionem.

Capreolus

¶ Nota etiam D. S. in tertio ſcripto, di. 34. q. 1. ar. 1 poſt recitatas opiniones, amplectitur illam quam hic in textu ſequenti ſaluat ex dictis. ſ. quòd dona perficiunt ad altiores actus. Sed hic D. S. oſtendit magis fundamentum, quàm ibidem; quia videlicet ſunt diſpoſitiones habilitantes hominem, ad altiorem mouentẽ. Ex quo principaliter mouente procedunt altiores actus, non tamen quòd ad huiuſmodi actus mens humana ſe merè paſſiuè habeat, ſed quòd ſit mouens mota quadam ſingulari motione excitante mentem hominis ad concauſandum. Tunc ibi.

¶ Et hoc eſt, quòd quidam dicunt, quòd dona perficiunt hominem ad altiores actus, quàm ſit actus virtutũ.——

¶ Ex ſuperius dictis verificat opinionem, & dictum quorundã, qui dicũt, quòd dona perficiant ad altiores actus, quam ſint actus virtutum. Probatur corollariè ex dictis, dona perficiunt, & diſponunt ad altiorẽ motorem, quàm virtutes: ergo ad altiores actus. Antecedens patuit ex probatione concluſionis. Conſequentia nota, quia altior motor cauſat altiorem effectum, & actum.

Scotus.

¶ Nota autem, quòd Scotus in tertio diſt. 34. aduerſatur dictis præſentis quæſtionis, & duarum ſequentium, qui nõ attendens, quòd neceſſarium ſemper ſit homini auxilium Diuinum, & quoniam Spiritusſanctus principaliter deducat in vitam æternam, nimis attribuit virtutibus quatuor acquiſitis, & aliquibus, ſcilicet duabus infuſis theologicis, dicendo eas ſufficere ad omnia perfectiſſimè. Vnde ſeptem dona Spiritusſancti identificat, cum quatuor Cardinalibus & duabus theologicis. ſ. charitate quam dicit ſignificari per Sapiẽtiam, & cum fide quam dicit ſignificari per intellectum, & ſcientiã, quæ circumloquuntur fidem imperfectam, & perfectam; & quàm ſuis dicta ſua quo ad hoc, ſint voluntaria. ſ. quare vna virtus theologica exprimitur duobus nominibus propter perfectum, & imperfectum, & non alia: tamen fundamentum ruinoſum eſt videlicet, quòd illi habitus ſeptem in ſe, & ſpeciebus ſub eis contentis ſufficiant. Nec rationes ſuæ aliquid faciunt quas Capreolus in 3. diſtin. 34 ad planum diſſoluit. Ex iſto quo, quod dicto Scoti euidenter ſequitur, quòd in Chriſto, non fuerunt dona Spiritusſancti, ſaltem omnia. Quod eſt clarè contra id quod habetur Eſaiæ 11. requieſcet ſuper eum &c. quæ auctoritas ab omnibus expoſitoribus intelligitur de Chriſto; ſequitur autem, quia in Chriſto non fuit fides quam ipſe dicit identificari cum intellectu, & ſcientia, & per conſequens ipſa dona in ipſo non fuerunt. Quod autem in Chriſto non fuerit fides, & Scotum concedere oportet, quia Scotus in diſtin. 31. tertij negat fidem a patria, & beatitudine, & per conſequens a Chriſto quem omnes confitentur ſemper beatum. Iuſte autem qui terminos patrum derelinquit, & ſpernit, in inconueniẽtia incidit Scotus præterea non ſanè, nec verè accepit mentem Doct. Sanct. quem putat dona beatitudines, & fructus, vt habitus, diſtinxiſſe a virtutibus, quæ nunquàm fuit mens eius, ſed ſolùm dona diſtinguit a virtutibus, tanquàm habitus, ſed alia duo, tanquàm actus. Defecit quoque Scotus qui putat Doct. Sanct. ideo dona, & beatitudines diſtinxiſſe, vt habitus (quod tamen falſum eſt) quia alius eſt numerus in ſcriptura donorum, alius beatitudinum, quia videlicet ponuntur octo beatitudines, & ſeptem dona. Non enim ideo diſtinguit ea Doct. Sanct. vt habitus, quia in Veritate non ſunt, niſi ſeptem beatitudines diſtinctę, vt habetur infra quæſtio. 70. articu. 3. ad 5. ſed diſtinguit, quia iſta habitus, iſtæ ſunt actus; ſed ideo diſtinguit dona a virtutibus tanquàm habitus, quia habent alios actus, & diſponunt ad altium motorem, & ſunt principia quædam neceſſaria habitualiter, vt patet intuenti. Nec obiectio ſua aliquid valet, quam habet circa finem diſtinctionis, ſcilicet ſi dona, & beatitudines diſtinguantur, vt habitus propter alium numerum in ſcriptura, quòd tunc ea quæ ponuntur primæ ad Corinthios 12. ſcilicet gratiæ gratis datæ enumerantur nouem, deberent eſſe habitus diſtincti ab illis quos enumerat miniſtrantes fidem quinque virtutum, & puto, quòd per alias quinque virtutes miniſtrantes fidem inter alias, quæ ponuntur primæ ad Timotheum 6. Dico enim quod gratiæ gratis datæ non ſunt habitus, quare non oportet eas diſtingui, vt habitus ab alijs, ſed dona ipſa diſtinguunt vt habitus ab alijs virtutibus, quæ ex natura ſua ſunt habitus, & planũ eſt, quòd numerus requirit diſtinctionẽ in his quæ connumerantur, ſed nõ diſtinctionem habituum ſemper, ſed quando natura rerum requirit, vt dicimus de donis: quare multa dicta Scot. fundantur in prauo intellectu Doct. Sanct. Quod autem gratiæ gratis datæ non ſint habitus, habes artic. 5. ad primum, & tertium, & ſecunda ſecundæ vbi allegatur ibidem. Hoc tamen verum eſt, quòd Scotus non credidit ſe demonſtraſſe, cum in principio præmittat, ad quæſtionem poteſt dici ſine aſſertione, quòd non ſunt neceſſarij in via, niſi illi habitus qui ſunt virtutes morales, & theologicæ, hæc ille.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd huiuſmodi dona nominantur quandoque virtutes ſecundùm communem rationem virtutis, habent tamen aliquid ſuperueniens rationi communi virtutis, inquantum ſunt quædam Diuinæ virtutes perficientes hominem inquantum eſt a Deo motus; vnde & Philoſophus in 7. Ethicorum, * ſupra virtutem communem ponit quandam virtutem heroicam, vel Diuinam, ſecundùm quam dicuntur aliqui Diuini viri.—— *Ariſt. c. 1

¶ Illud argumentum ſtat in auctoritate beati Gregorij qui dicit ſeptem dona ſeptem virtutes. Ad hoc dicitur, quòd dona dicũtur virtutes propter conuenientiam in genere ſubalterno, vel analogicè cum virtutibus, & in definitione virtutis communi, non autem propter conuenientiam in ſpecie, vel definitionem, & rationem ſpecificam, quia dona ſunt habitus, & qualitates mentis, & faciunt benè operari, ſed illud bene operari ſubdiuiditur per plures differentias, & ſpecies, quia patuit ſupra quæſtio. 54 arti. 3. in corpore, operari conuenienter ad naturam interiorem, & ſuperiorem diſtinguunt habitus ſpecificè. Sic in propoſito virtus tantùm, & non donum facit bene agere in ordine ad rationem humanam, vel naturalem, vel informatam virtutibus infuſis; ſed virtus cum hoc donum facit operari bene ad inſtinctum, & motionem Spiritusſancti, & cum hoc eſt ibi alietas obiecti formalis, vt poſtea patebit. Quare videtur poſſe dici, quòd virtus eſt nomen commune ad virtutem tantùm, & ad virtutem, quæ cum hoc eſt donum, & virtus tantum retinet ſibi nomen commune. donum autem habet proprium nomen, ſicut alibi patet de caſu, & fortuna, & proprio, & definitione, & ita patet, quòd iſta definitio, vt iacet eſt generica, & non ſpeciei ſpecialiſſimæ, vt patet etiam ad tertium. Non oportet autem, quòd ſint idem quorum definitio, & nomen genericum eadem ſunt.

¶ Nota quòd Doct. Sanct. tangit vnum de quo ſupra quæſt. 54. articu tertio, mentio habita eſt, de diſtinctione virtutis communiter dictę ab heroica, nam ſi heroica diſtinguitur a virtute communiter dicta ſpecie, tunc habet omnino intentum. Si autem diſtinguitur modaliter, vt ſupra magis videbatur, tunc eſt ſimile, quòd ſicut heroica eſt altior, quàm communiter dicta virtus, ita donum altius eſt virtute humana, licet modus excedendi non ſit omnino ſimilis. Verum eſt, quòd iſte paſſus, & ſimiliter ar. ſequens magis videntur velle, quòd heroica diſtinguitur a cæteris ſpecie.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd vitia inquantum ſunt contra bonum rationis, contrariantur virtutibus; inquantum autem ſunt contra Diuinum inſtinctum, cõtrariantur donis; idem enim contrariatur Deo, & rationi cuius lumen a Deo deriuatur.——

¶ Argumentum ſtat in hoc, quòd idem contrariatur virtuti, & dono,

dono, igitur ſunt idem. Dico formaliter, quòd ſeptem vitia contrariantur ſeptem donis inquantum vitia ſunt contra motionem Spiritusſancti, & eadem ſeptem vitia contrariantur ſeptem virtutibus inquantum ſunt contra rationem hominis, vel naturalem, vel informatam theologicis. Sed negatur conſequentia, tum quia vitia cõtrariantur alia ratione donis, alia ratione virtutibus. Tum ſecundò, quia non eſt inconueniens, vt idem contrarietur diuerſis præſertim ſubordinatis; ſicut ratio hominis, & lex Diuina, vel motio Spiritusſancti ſunt ſubordinata, & vnũ deriuatur ex alio; motus enim rationis debet regulari motu Diuino, vt patuit ſupra q. 19. articu. 9. & 4. dq; ratione humana, & lege æterna. Sicut etiam non eſt inconueniens, vt plura contrariẽtur eidem, plura enim vitia ſunt contraria vni virtuti, ſecundùm diuerſam repugnantiam ad ipſam; ſicut hic e contra, vnum aliquod contrariatur diuerſis. Conſequentia igitur non valet, ſcilicet eadem contrariantur donis & virtutibus; igitur ſunt eadem; ſicut nec ſequitur contrariantur eidem; igitur ſunt idem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd definitio illa datur de virtutibus ſecundùm communem modum virtutis. Vnde ſi volumus definitionem reſtringere ad virtutes prout diſtinguuntur a donis, dicemus quòd hoc, quod dicitur, qua rectè viuitur, intelligendum eſt de rectitudine vitæ, quæ accipitur ſecundùm regulam rationis, ſimiliter autem donum prout diſtinguitur a virtute infuſa, poteſt dici id quod datur a Deo in ordine ad motionẽ ipſius, quia ſcilicet facit hominem bene ſequentem ſuos inſtinctus.

¶ Ad maiorem vera, quorum definitio adæquata, & ſpecifica eſt eadem, & ipſa ſunt eadem. ſ. ſecũdùm ſpeciem, & formaliter. Sed negatur, quòd ſi eſt eadem definitio generica, vel analogica, & cõmunis; hominis enim, & aſini eſt vna definitio eadẽ generica, ſed non ſpecifica ſic in propoſito.

¶ Ad minorem, definitio virtutis generica, & ſecundùm communem modum, & differentiam ſubalternam cõcretã donis; ſed tamen ſi adæquate deberet donum definiri, oporteret addere differentiam, quæ definitio eſſet ſibi propria, & per ipſam diſtingui a virtute tantùm, ſcilicet qua bene viuitur ſecundùm motionem Spiritusſancti. Vltra. Ad ſecundam partem, cõcedo quòd ratio, & definitio doni quantum ad rationem nominis, vel quid nominis communem, ſcilicet quòd eſt datio irredibilis; ſed ſi additur qua homo efficitur bene mobilis in ordine ad Spiritumſanctum, negatur; definitio igitur doni poſita in argumento eſt generica (ſed donum, vt hic loquimur ſuperaddit, quod dictum eſt) cõuenit virtutibus; ſed negatur, quòd res cui nomen, & ratio attribuitur, ſcilicet ei habitui qui facit hominem bene mobilẽ a Spiritusſancto, & bene operari per inſtinctum Spiritusſancti.

¶ Vltra, ergo virtutes, & dona non diſtinguuntur. Verum, vt dixit prima concluſio quantum ad rationes nominum, & præſertim communes; ſed tamen diſtinguuntur quãtum ad res ſignificatas, & rationes proprias; quia donum addit ſuper id quod habet commune cum virtute aliquam differentiam. Similiter ſuper illam cõmunem definitionem doni, addit quòd virtuti non conuenit; ſicut homo ſuper definitionem animalis, quæ eſt ſubſtantia corporea animata ſenſibilis, addit rationale &c.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ ſapientia dicitur intellectualis virtus ſecundùm quòd procedit ex iudicio rationis, dicitur autem donum ſecundùm quòd operatur ex inſtinctu Diuino, & ſimiliter eſt dicendum de alijs.

¶ Ad maiorem, plures quæ ẽnumerantur inter dona ſunt virtutes. Negatur, ſed dico, quòd verum eſt, quòd virtus, & donum conueniunt aliquando in nomine; ſed ratio ſignificata (ſaltem propria) & res ſunt diuerſa, ita quòd Sapientia donum, & ſapientia virtus intellectualis, differunt realiter numero, & ſpecie, quia Sapientia virtus eſt habitus quo homo per rationem naturalem cognoſcit altiſſima modo naturali; ſed vt donũ eſt habitus quo homo motus a Spiritusſancto penetrat Diuina bene de eis iudicãdo modo ſupernaturali, quæ humanam cognitionem excedunt, ſic eſt donum; vnde diſponit ad altius principium, & ad altius obiectum, & per conſequens nomen dicitur de eis æquiuoce, & nullum donum habet Deum pro obiecto ſecundùm ſe tantùm, ſed vt eſt regula, & menſura alicuius actus, vel operationis humanæ, & actuum ad beatitudinem pertinentium, & per hoc diſtinguitur donum a theologicis &c.

Vtrum dona ſint nobis neceſſaria ad ſalutem.

B infra 22. 3. art. 3.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd dona nõ ſint neceſſaria homini ad ſalutem. Dona enim ordinantur ad quandam perfectionem vltra communẽ perfectionem virtutis; non autem eſt homini neceſſariũ ad ſalutem, vt huiuſmodi perfectionem cõſequatur, quæ eſt vltra communem ſtatum virtutis, quia huiuſmodi perfectio non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio; ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem.

¶ 2 Præt. Ad ſalutem hominis ſufficit, quòd homo ſe bene habeat, & circa Diuina, & circa humana, ſed per virtutes theologicas homo ſe habet bene circa Diuina, per virtutes autem morales circa humana; ergo dona nõ ſunt homini neceſſaria ad ſalutem.

¶ 3 Præt. Greg. dicit in 2. Moral.* quòd Spiritusſanctus dat Sapientiã contra ſtultitiam, intellectum contra hebetudinem, conſilium contra præcipitationem, fortitudinem contra timorem, ſcientiam contra ignorantiã, pietatem contra duritiam, humilitatem contra ſuperbiã; ſed ſufficiens remedium poteſt adhiberi ad omnia iſta tollenda per virtutes; ergo dona non ſunt neceſſaria homini ad ſalutem. * Greg. c. 56

¶ Sed contra. Inter dona ſummum videtur eſſe Sapientia, infimum autem timor, vtrunque autem horum eſt neceſſarium ad ſalutem; quia de Sapientia dicitur,* Sap. 7. Neminem diligit Deus, niſi qui cum Sapientia inhabitat. Et de timore dicitur* Eccle. 1. Qui ſine timore eſt non poterit iuſtificari; ergo etiam dona media ſunt neceſſaria ad ſalutem. * Sap. 7. * Eccle. 1.

¶ Hic oſtendit neceſſitatem donorum per quam etiam innoteſcit aliqualiter quidditas eorum; quia ex eorum quidditate ſumitur neceſſitas eorum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, dona ſunt quædam hominis perfectiones quibus homo diſponitur ad hoc, quòd bene ſequatur inſtinctum Diuinum; vnde in his in quibus non ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſarius Spiritusſancti inſtinctus, per conſequens eſt neceſſarium donum. * Ar. præc.

¶ Doct. Sanct. reſpondet ad quæſitum tali concluſione. Ad cõſequendum finem vltimum ſupernaturalem eſt homini neceſſarium habere donum Spiritusſancti. Probatur, in his in quibus nõ ſufficit inſtinctus rationis, ſed eſt neceſſarius Spiritusſancti inſtinctus, neceſſarium eſt donum; ſed ad conſequendum finem illum ſupernaturalem non ſufficiet inſtinctus rationis, vel perfectę naturali perfectione, vel etiã perfectæ, & informatæ per virtutes theogicas, & neceſſarius eſt inſtinctus Spiritusſancti; igitur concluſio vera. Huius rationis Doct. Sanct. probat primò maiorem, ſecundò minorem, ibi. Ratio autem &c. Tertiò ſubiungit ipſam concluſionem, ibi. Et ideo ad illum &c. Maior ergo probatur a principio quia dona ſunt quædam hominis perfectiones quibus bene diſponitur ad hoc, quòd bene ſequatur inſtinctum Diuinum, & ergo ſequitur, quòd ſi opus eſt inſtinctu Spiritusſancti, quòd opus ſit dono Spiritusſancti; quia ſine dono non eſſet bona, & prompta ſequela ad inſtinctum Spiritusſancti. Cõſequenter cum dicit. Concluſio reſponſi.

¶ Ratio autem hominis eſt perfecta dupliciter a Deo. Primò quidem naturali perfectione, ſecundùm ſcilicet lumen naturale rationis. Alio autem modo quadam ſupernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictum eſt ſupra.* Et quamuis hæc ſecunda perfectio ſit maior, quàm prima, tamen prima perfectio perfectiori modo habetur ab homine, quàm ſecunda; nam prima habetur ab homine quaſi plena poſſeſſio, ſecunda autem habetur quaſi imperfecta, imperfectè enim diligimus, & cognoſcimus Deum. Manifeſtum eſt autem, q̃ vnumquodque quod perfectè habet naturam, vel formam aliquam, aut virtutem, poteſt per ſe ſecundùm illam operari, non tamen excluſa operatione Dei, quæ in omni natura, & voluntate interius operatur; ſed id quod imperfectè habet naturam aliquam, vel formam aut virtutem, non poteſt per ſe operari, niſi ab altero moueatur; ſicut ſol, quia eſt perfectè lucidus, per ſeipſum poteſt illuminare, Luna autem in qua eſt imperfecta natura lucis non illuminat, niſi illuminata; medicus autem, qui perfectè nouit artem medicinæ, poteſt per ſe operari, ſed diſcipulus eius, qui nondum eſt plenè inſtructus non poteſt per ſe operari, niſi ab eo inſtruatur. * 1. q. 72. ar. 1.

¶ Deducit minorem principalem Doct. Sanct. & præmittit diſtinctionem tactam in minore ipſa de duplici perfectione ratio-

nis

nis hominis. Et arguitur ſic. Vnumquodque quod perfectè habet naturam, vel formam aliquam, aut virtutem, poteſt per ſe ſecundùm illa operari (non tamen excluſa Dei operatione, Dei ſcilicet generali influẽtia) ſed id quod imperfectè habet naturam aliquã, vel formam, aut virtutem non poteſt per ſe operari, niſi ab alterò moueatur (ſupple motione ſpeciali) ſed reſpectu finis naturalis, & reſpectu eorum, quæ ſubſunt rationi naturali reſpectu talis finis, homo habet perfectam virtutem; ſed reſpectu finis ſupernaturalis non habet perfectam virtutem etiam informatus virtutibus theologicis, & neceſſarius eſt inſtinctus Spiritusſancti; igitur minor principalis vera. Huius rationis Doct. Sanct. deducit primò maiorẽ, ſecundò minorẽ, ibi. Sic igitur quantũ ad &c. Maior ergo quo ad primam partem, & ſecundam declaratur exemplariter de Sole, & magiſtro ex vna parte, & de Luna, & diſcipulo ex alia parte; quia prima cum habeant perfectionem, & virtutem perfectam nõ indigent ſingulari adiutorio; alia duo, quia imperfectè habent, iõ indigent; quare autem dixerit non tamen excluſa Dei operatione, notat, quia in omni natura, & voluntate internus Dẽus operatur, vt patet 1. par. quæſt. 105. articu. quinto, ideo tale auxilium generale non poteſt a quacunque re quantumcunque perfecta excludi. Deinde cum dicit.

¶ Sic igitur quantum ad ea quæ ſubſunt humanæ rationi, in ordine, ſcilicet ad finem connaturalem homini, homo poteſt operari per iudicũ rationis, ſi tñ etiam in homo adiuuetur a Deo p ſpecialem inſtinctum, hoc erit ſuperabundãtis bonitatis; vnde ſecundùm Philoſophos non quicunque habebat virtutes morales acquiſitas habebat virtutes heroicas, vel diuinas; ſed in ordine ad finem vltimum ſupernaturalem ad quem ratio mouet ſecundùm quòd eſt aliqualiter, & imperfectè informata per virtutes theologicas, non ſufficit ipſa motio rationis, niſi deſuper adſit inſtinctus, & motio Spiritusſancti
*Rom. 8. ſecundùm illud *Rom. 8. Qui ſpiritu Dei aguntur hi filij Dei ſunt & hæredes. Et in Pſal. dicitur. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam; quia ſcilicet in hæreditatem illius terræ beatorum nullus poteſt peruenire, niſi moueatur, & ducatur a Spiritusſancto.

¶ Subſumit minorem præcedentem, quæ probatur ex præcedẽti diſtinctione quo ad duas primas partes, quia perfectio naturalis, & virtus reſpectu naturalium, habetur ab homine quaſi plena poſſeſſio; ſecunda autem habetur imperfectè; quia ſupernaturalis, & participata imperfectè; nam imperfectè cognoſcimus, & diligimus Deum, ideo per primam poſſumus operari perfectè ea ad quæ ſe extendit; ſed per ſecundam quamuis in ſe ſit nobilior, quia tamen a nobis imperfectè participatur, & habetur, ideo non poſſumus perfectè operari, & huius ſecundi ſimile habet Doc. Sanct. de Veritate mate. 14 artica. 9 ad ſecundum; vide igitur quantum ad ea quæ ſubſunt humanæ rationi in ordine ad finem naturalẽ homo poteſt operari per iudicium rationis, & ſic poteſt habere perfectam virtutem ex communi, & generali influentia, ſi tamen etiam in hoc &c. vt in litera; ſed in ordine ad finem vltimum, ſupernaturalem ad quem ratio mouet &c. vt in litera. Tertia pars minoris, ſcilicet quòd neceſſarius ſit inſtinctus Spiritusſancti. Probatur auctoritatibus Apoſtoli, & pſalmiſtæ in litera &c. Et patet etiam extra literam ratione; quia ſi ratio, & virtus naturalis non ſufficit, nec virtus gratuita, & tamen homo debet ipſum cõſequi, oportet quòd concurrat, & ſuffragetur virtus Diuina, quam hic diximus motionem, & inſtinctum Diuinum.

¶ Nota autem verbum Doct. Sanct. ſi tamen etiam in hoc (ſcilicet ad agendum ea quæ ſubſunt potẽtiæ hominis) homo adiuuetur a Deo per ſpecialem inſtinctum, hoc erit ſuperabundantis bonitatis, vnde ſecundùm Philoſophos non quicunque habebat virtutes morales acquiſitas, habebat virtutes heroicas, vel diuinas.

¶ Nota inquam quòd poſſet quis trahere velle ex iſtis verbis, quòd homo poſſet agere actum moraliter bonum abſque ſpeciali auxilio, quia videt innuere, quòd poſſit agere, quæ ſubſunt potẽtiæ ſuę abſque ſpeciali inſtinctu, & quòd hæc ſit mens patebit infra q. 109. ar. 9. ex intentione.

¶ Nota etiam quòd Doct. Sanct. videtur hic velle, quòd heroica ſit realiter diſtincta ab acquiſita, quia ſecundùm Philoſophos non quicunque habebat virtutes morales acquiſitas habebat heroicas; quare videtur quòd ſint ſeparabiles, & per conſequens realiter diſtinctę, & ſecundum hoc oporteret dicere, quod Philoſophi non omnino ignorauiſſent morales infuſas. Sed poſſet dici ſequendo ſupra dicta, quòd non quicunque habuit acquiſitas habuit Diuinas, quia non habuit acquiſitas perfectiſſimo modo, qui requiritur ad hoc, vt dicatur heroicę. De iſta autem re nihil certi legi, nã Doct. Sanct. in diuerſis locis potuit, quæ pro vtraque parte poſſunt induci.

¶ Nota quoque verbum, quod habet Doc. Sanct. quòd ratio mouet ſecundum quod eſt aliqualiter informata theologicis. Patet ex hoc, quod dictum eſt articu. præcedenti, ſcilicet quòd virtutes theologicæ habent ſe actiuè, & mouent, & imperant, ſcilicet moralibus infuſis ſibi correſpondentibus, principale autem mouens donorum eſt Spiritusſanctus &c. Tunc ibi.

¶ Et ideo ad illum finem conſequendum, neceſſariũ eſt homini habere donum Spiritusſancti.

¶ Subinfert ipſam concluſionem, quæ licet non ſit explicitè reſponſiua formaliter ad quæſitum, tamen implicitè, & immediatè ex ipſa ſequitur concluſio formaliter reſponſiua, talis. Dona ſunt neceſſaria ad ſalutem, hæc concluſio infertur ſic ex præcedenti, Ad conſequendum finem vltimum ſupernaturalem neceſſarium eſt homini habere donum Spiritusſancti, igitur dona ſunt neceſſaria &c. Conſequentia manifeſta, quia ſalus hominis vera, & æterna conſiſtit in conſecutione talis finis ſupernaturalis, vt patuit ſupra q. 5. Antecedens fuit concluſio per corpus probata, vnde patet.

¶ Nota autem, quòd pro profundo intellectu dictorum in hoc articulo, faciunt notabiliter quæ Doct. Sanct. habet in de Veritate materia 24 articu 8. & 9. quia ad cõſecutionem beatitudinis requiritur, quòd homo deuitet omnem errorem, & omne peccatũ, & perſeueret in bono vſque in finem, quæ ab homine quantumcunque perfecto fieri nequeunt ſine ſingulari motione, & auxilio Diuino, vt etiam Doct. Sanct. oſtendit 3 contra gentiles cap. 155. & infra in hac prima ſecundæ habebimus. quæſtio. 109. art. 9. quamuis enim alicui viatori cõcedi poſſit, vt ratio nullatenus erret, nec in vniuerſali, nec in particulari circa finem bonũ, & circa vtilia ad finem per dona Sapientiæ, & conſilij; tamen quòd nõ aliquando intercipiatur iudicium rationis, vel per concupiſcentiam, vel alia, & non omittatur conſideratio alicuius circunſtantię requiſitæ ad bonitatem actus ſupernaturalẽ, excedit ſtatum præſentis vitæ, quare rationis, & aliarum potentiarum perfectio etiã per dona non ſufficit quamuis neceſſariò requirantur, ſed cũ hoc oportet concurrere Diuinam cuſtodiam & prouidentiã, vt quantumcunque occaſio peccati ſe ingerat, mens diuinitus excitetur ad reſiſtendum, & dirigatur ad nihil omittendum, cui quidem cuſtodiæ, & motioni diuinæ obtẽperatur mediantibus donis, quomodo autem illa motio Spiritusſancti, vel Dei ſe habet ad hominem, & quomodo non ſit communis, & generalis influentiã, ſed faciat ipſam voluntatem concurrere, & concauſare, & eam efficaciter manutenet potes legere in Capreolo in 2. diſt. 28 in ſolutionibus ad argumenta contra ſecundam concluſionem præſertim ad duodecimum. Capreolus

¶ Et confirmatur concluſio reſponſiua argumento in cõtrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dona excedunt communem perfectionem virtutum, non quantum ad genus operum, eo modo quo conſilia præcedunt præcepta; ſed quantum ad modum operandi ſecundùm quòd mouetur homo ab altiori principio.

¶ Ad maiorem, dona ordinantur ad quandam perfectionem, vltra communem perfectionem virtutis, verum, quo ad modum operis non quo ad ſubſtantiam, vel genus operis; dicit enim ſupra dictum eſt quæſtio. 63. artic quarto, quòd circa eandem materiam ponit alium modum, & alio modo operatur virtus infuſa, quam acquiſita, & actus earum ad aliud ordinantur; ſita dico de virtute, & dono, quòd circa idem genus operis, vel circa eandem materiã aliter ſe habent virtus aliter donum; ſicut fortitudo virtus, & fortitudo donum, habent idem obiectum materiale, ſcilicet pericula mortis, & ardua, tamen in his aliter firmat virtus, aliter donum; quia virtus firmat, vt non recedatur a veritate fidei; ſed donum ita firmat, vt præmeat fiducialiter eundemſi quocunque periculo, vt oſtẽdit Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ q. 139. ar. 1.

¶ Ad minorem, ſi intelligitur, quòd conſecutio perfectionis, vltra communem ſtatum virtutis ad ſenſum maioris, ſcilicet quo ad modum; ita quòd non ſit neceſſarium ad ſalutem operari tali modo quem nulla virtus facit. Negatur minor, ſi autem intelligitur minor, quòd non ſit ad ſalutem neceſſarium cõſecutio perfectionem vltra communem ſtatum virtutis quo ad ſubſtantiam operis, vera eſt, ſicut ſeruare caſtitatẽ perfectam, & relignare omnia bona temporalia, eſt vltra communem ſtatum virtutis, quia eſt ſupererogationis, & hunc ſenſum probat probatio; quia talis perfectio (ſcilicet quo ad genus operis) eſt conſilij non præcepti, ſed prima perfectio etiam cadit ſub præcepto, quia homo poteſt cum auxilio diuino. Negatur ergo conſequentia; quia acquiſitus de perfectione vltra communem ſtatum virtutis; quia ſi intelligitur quo ad modum, & quo ad principium, quia videlicet eſt ab altiori principio, quam ſit quæcunque virtus, tunc maior vera, & minor falſa. Si autem intelligitur de perfectione vltra communem ſtatum virtutis quo ad genus operis, tunc maior eſt falſa, & minor vera. Si autem maior intelligitur de vna, & minor de alia, adhuc ſunt veræ, ſed erunt quatuor termini. Hæc eſt ſententia Doct. Sanct. in tertio diſtinctio. 34. quæſtio. vlti. artic. primo, quæſtio ſecunda, ad primum; vide ibi multos, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ, & ſunt in præcepto homo tenetur operari modo quo non poteſt, niſi

nisi vt motus a Spiritusancto, in casu enim est de necessitate salutis perferre mortem cum fiducia euadendi quæcunque pericula, & fiducia perueniendi ad salutem æternam quam fiduciam non potest homo habere, nisi a Spiritusancto &c. Quomodo autē dona habent alia obiecta formalia, ex iam dictis apparere potest; quia alio modo stat firmiter in periculis virtus aliter donum, & sic de alijs.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per virtutes theologicas, & morales non ita perficitur homo in ordine ad vltimum finem, quin semper indigeat moueri quodam superiori instinctu Spiritussancti, ratione iam dicta.

*In corp.

¶ Ad maiorem vera, sufficit ad salutem, quòd homo bene se habeat circa Diuina, & humana, & circa omnia, vt per Diuina, intelligantur omnia, quæ nos in Deum ordinant actiones, & considerationes, & debito modo.

¶ Ad minorem, ad primam partem dico, si intelligitur, quòd p theologicas homo bene se habet circa Diuina omnia, ita quòd non egeat cum hoc singulari adiutorio, & singulari motione Spiritussancti. Negatur, quia omnibus habitis contingit hominem non perseuerare, quod maximè necessarium est ad salutem, & cōtingit eum errare saltem per interceptionem rationis, & omissionem considerationis debitæ circunstantiæ, immo vt homo per illas theologicas bene operetur, & nihil omittat, & in eis perseueret indiget motione Spiritussancti; quia vt in corpore dictum est, ratio humana etiam perfecta per theologicas imperfectè cognoscit &c Ad secundam partem minoris, patet responsio ex corpore, quia conceditur, quòd per morales bene se habet circa humana; quia illa sunt proportionata, & ad finem generalem, sed bene se circa ista habere modo humano, non sufficit ad salutem, sed oportet etiam circa Diuina se bene habere, ad quod non sufficiūt aliquæ virtutes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd rationi humanæ non sunt omnia cognita neque omnia possibilia, siue accipiatur, vt perfecta perfectione naturali, siue accipiatur, vt perfecta theologicis virtutibus; vnde non potest quantū ad omnia repellere stultitiam, & alia huiusmodi de quibus fit mentio; sed Deus cuius scientiæ, & potestati omnia subsunt, sua motione ab omni stultitia, & ignorātia, & hebetudine, & duritia, & cæteris huiusmodi nos tutos reddit, & ideo dona Spiritussancti, quæ faciunt nos bene sequentes instinctum ipsius, dicuntur contra huiusmodi defectus dari.

¶ Conceditur maior, & ratio est; quia solus Spiritussanctus potest facere, vt homo non erret, vel deficiat in eligendo, & operando. Sed minor negatur, quia sufficiens remedium non potest adhiberi, nisi per omnia scientem, & omnia potentem: hoc autem non est hominis quantumcunque perfecti, immo nec angeli, vt alibi patet, quia etiam potest deficere circa contingentia. Quare negatur consequentia, & Doct Sanct ostendit minorem esse falsam.

Vtrum dona sint habitus.

C *In prædicamento qualit.

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd dona Spiritussancti nō sint habitus. Habitus enim est qualitas in homine manens, est enim qualitas difficile de mobilis, vt dicitur in prædicamentis, * sed proprium Christi est, quòd dona Spiritussancti in eo requiescant, vt dicitur * Esa. 11. Ecclesiast. primo dicitur. Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat. Quæ exponens Gregorius 2. Moral. dicit. * In electis habet ea Spiritussanctus venit; sed in solo mediatore semper sicut diuerse permanet; ergo dona Spiritussancti non sunt habitus.

* Esaiæ.

* Greg. 24. mor.

* Arist. 8.

¶ 2 Præt. Dona Spiritussancti perficiunt hominem secundum quod agitur a Spiritu Dei; non sic etiam est, * sed inquantum homo agitur a spiritu Dei habet quodammodo, vt infra dicetur, respectu Dei, non tamen continet, vt infra dicetur, per habitum, sed per aliquid ageas; ergo dona Spiritussancti non sunt habitus.

* Dicetur infra.

¶ 3 Præt. Sicut dona Spiritussancti sunt ex inspiratione Diuina, ita donum Prophetiæ; sed Prophetia non est habitus, non enim habitus Prophetiæ adest Prophetæ semper, vt Greg. dicit in prima Homelia Ezech. * ergo neque etiam dona Spiritussancti sunt habitus.

* Greg. prima hom.

¶ Sed contra est, quod dominus dicit discipulis de Spiritusancto loquens * Ioan. 14. Apud vos manebit, & in vobis erit; spiritus autem sanctus non est in hominibus absque donis eius; ergo dona eius manēt in hominibus; ergo non solùm sunt actus, vel passiones; sed etiam habitus permanentes.

* Ioan. 14.

¶ In articulo primo Doct. Sanct. ostēdit quid non sint, hic vult ostendere quid sint, quia quamuis ex articulo primo, sciatur quòd non sunt virtutes. Est tamen dubium, an sint actiones, vel passiones, an sint habitus permanentes.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * dona sunt quædam perfectiones hominis quibus disponitur ad hoc, quod homo bene sequatur instinctum Spiritussancti. Manifestum est autem ex supradictis, * quòd virtutes morales perficiunt vim appetitiuam secundùm quòd participat aliqualiter rationem, inquantum scilicet nata est moueri per imperium rationis; hoc igitur modo dona Spiritussancti se habent ad homines in comparatione ad Spiritumsanctum; sicut virtutes morales se habent ad vim appetitiuam in comparatione ad rōnē.

* Art. 2.

* 9. 56. ar. 4. 9. 58. ar. 2.

Conclusio responsi.

¶ Conclusio responsiua est. Dona Spiritussancti sunt quidam habitus quibus homo perficitur ad prompte obediendum Spiritussancto. Probatur, hoc modo se habent dona Spiritussancti ad homines in comparatione ad Spiritumsanctum, sicut se habent virtutes morales ad vim appetitiuam in comparatione ad rationem. Sed virtutes morales habitus quidam sunt quibus vis appetitiua disponuntur ad prompte obediendum rationi; ergo sequitur conclusio. Huius rationis Doct Sanct ponit primò, & probat maiorem, secundo minorem cum tota conclusione, ibi Virtutes autem &c. Maior ergo probatur sic. Dona sunt quedam perfectiones hominis quibus disponitur ad hoc, quòd sequatur instinctum Spiritussancti, & virtutes morales perficiunt vim appetitiuam secundùm quòd participat aliqualiter rationem; igitur maior vera, & ista proportionalitas donorum hominis in cōparatione ad Spiritumsanctum, & moralium existentium in appetitu in comparatione ad rationem mouentem, quia sicut dona disponunt ad Spiritumsanctum, ita morales ad rationem. Prima pars assumpti patet ex articulo primo, Secunda pars assumpti, vel antecedentis patet ex supradictis quæst. 58. articulo primo, quo ad hoc, quod perficiunt in ordine ad rationem, & exponit Doct Sanctam hoc eodem modo quo dictum est, quòd appetitiua aliqualiter participat rationem; quia aliqualiter participat est ipsam esse aptam natam moueri per imperium rationis, nō enim dicitur rationale per participationem, sed per participationem aliquam cognitionis rationis, sed ratione dicta, & ut dictum est, quòd pars vegetatiua non participat ratione, quia non est nata moueri, vel cohiberi ad actus, vel actibus suis qui fiunt mediantibus qualitatibus secundum rationem omni modo, vt patuit supra quæstione 17. articulo 8. Et sic aliqualiter comparantur dona ad Spiritumsanctum, & virtutes morales ad rationem; quia vtrobique est habitudo mouentis ad motum. Deinde ibi.

¶ Virtutes autem morales habitus quidam sunt, quibus vires appetitiuæ disponuntur ad prompte obediendam rationi; vnde & dona Spiritussancti sunt quidam habitus, quibus homo perficitur ad prompte obediendū Spiritui sancto.

¶ Solutionem [illegible] notam ex supra dictis. quæst. 68. [illegible] virtutes morales nihil aliud tant, quàm habituales [illegible] appetitiuæ partis, quam bene mobilis reddatur a ratione, [illegible] conclusionem, tot. Vnde & dona Spiritussancti &c. hoc tangit ita conclusio genus proprium donorum in hac consideratione habitus, & differentiam saltem [illegible] vbicunque, quibus perficitur, per hoc enim differunt dona a virtutibus, [illegible] communis omnibus donis, quæ vlteriùs specie dicta sunt.

¶ Et dimittatur ista maior, & conclusio vrgumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod Gregorius ibidem intelligit de donis, quòd in illis donis sine quibus ad vitam perueniri nō potest, Spiritussanctus in electis omnibus semper manet, sed in alijs non semper manet, septem autem dona sunt necessaria ad salutem, vt dictum est; vnde quantum ad ea Spiritussanctus semper manet in sanctis.

* Art. 2 huius quæst.

¶ Ad secundum dico, [illegible] gratis datis, [illegible] gratum faciunt, & quòd aliqua dona solum in Christo requiescant, ad ea [illegible] permanenter, & per modum habitus. Negatur, nec probatio valet, quia beatus Gregorius loquitur de donis gratiæ gratis datæ, quæ non sunt necessaria ad salutem, & talia dicuntur

tur in Chriſto requieſcere, & ſingulariter permanere; quia vt D. S. declarat tertia parte quæſt. 7. articu. ſeptimo, in ſolo Chriſto tanq̃ inſtrumento Diuinitatis coniuncto, reperiẽ fuerunt omnes tales gratiæ ſimul, non autem in aliquo aliorum Sanctorum, qui particularem efficaciam participant ad hos, vel illos actus perficiendos, de quibus intelligitur, Diuiſiones gratiarum ſunt &c.

¶ Nota quòd per gratiam gratum facientem, Spiritusſanctus inhabitat hominem, ſed per gratiam gratis datam non, ſed ſolũ Spiritusſanctus per eam manifeſtatur, ſicut interius verbum, per verbum vocis.

¶ Nota verba Doct. Sanct. in ſolutione in illis donis (id eſt ſecundùm illa dona) ſicut quibus ad vitam peruenitur nõ poteſt, Spiritusſanctus in electis omnibus ſemper manet &c. Non oportet autem hoc intelligere, quòd in electis, & prædeſtinatis omnibus ſemper maneat Spiritusſanctus ſecundùm dona, cum per peccatũ mortale (quod poteſt pro aliquo tempore habere locũ in electis) dona ſicut & gratia, & charitas abijciantur; ſed vel intelligitur, vt habet Doct. Sanct. in de virtutibus de charitate articu. 12. q. ſemper manet quantum eſt ex parte motionis Spiritusſancti, vel donorum; ſed tamen propter libertatem, & flexibilitatem liberi arbitrij homo amittit; vel intelligitur, q̃ ſicut ſemper manet finaliter, ſ. in electis, & intelligitur de illis quos Spiritusſanctus vult mouere perſeueranter, & quibuſdam poſtquàm confirmati fuerint; non enim ſtat, quòd Spiritusſanctus velit aliquem manere in gratia, & ipſe de gratia excidat, & de his ad longum vide Doct. Sanct. vbi iam in de virtutibus, & ſecunda ſecundæ quæſt. 24. ar. 11. Et ſi quis vellet logicè ſatisfacere diceret, quod verum eſt, quòd Spiritusſanctus ſemper manet in ſanctis (ſ. formaliter, quàm diu ſunt ſancti, ſed in ſanctis non ſemper manet (ſ. in non perſeuerantibus, q̃ deſinunt eſſe ſancti, & ſunt ſancti tantùm materialiter &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de inſtrumento cuius non eſt agere, ſed ſolùm agi, tale autem inſtrumentum non eſt homo, ſed ſic agitur a Spiritusſancto, quòd etiam agit inquãtum eſt liberi arbitrij, vnde indiget habitu.

¶ Ad minorem, homo inquantum agitur a ſpiritu Dei ſe habet quodammodo, vt inſtrumentum. Dico quòd homo agitur nõ tamen cogitur, nec neceſſitatur, aut determinatur ad vnum; ſed liberè concurrit, ita quòd agitur, & cum hoc agit, & liberè, & eſt quidem inſtrumentum Spiritusſancti, ſed animatum anima rationali, & voluntaria. Vltra, non autem conuenit, vt inſtrumẽtum perficiatur per habitum, vera eſt illa de inſtrumẽto inanimato, & acto tantùm, quia iuxta ſupradicta quæſt. 50. articu. 3. habitus de ſui ratione importat habitudinem ad voluntatem liberam, quare ſi aliquid agatur tantùm, & non ſit liberum, non habet habitus locũ, ſed falſa eſt illa ſublumpta de inſtrumento animato anima rationali, vel de inſtrumento intellectuali, quod vt actionem principalis agentis bene exequatur, habet perfici per habitum, quia non agitur tantùm, ſed etiam agit, ideo iuxta ſupra dicta, agens voluntarium, & liberum, vt bene operetur indiget habitu; & ſimilem ſolutionem habet D. S. tertia parte q. 7. ar. 1. ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prophetia eſt de donis, quę ſunt ad manifeſtationem ſpiritus, non autem ad neceſſitatem ſalutis; vnde non eſt ſimile.

Differunt donu Spiritusſancti & Prophetia.

¶ Ad maiorem, in hoc quidem ſimile eſt, quòd vtrunq; donũ, ſ. Spiritusſancti (de quo loquitur) & donum Prophetiæ eſt ex inſpiratione Diuina, ſed multæ aliæ ſunt diſſimilitudines; quia donũ in propoſito eſt ad ſalutem neceſſarium, & connexum cum gratia gratũ faciente, nõ ſic Prophetia, ſed eſt gratia gratis data, & ordinatur non ad ſalutẽ Propheræ, ſed ad veritatem cõm ecclesiæ & dico vltimus, q̃ ea, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, oportet ſemper homini adeſſe, non aũt ea, quæ non ſunt ad ſalutem neceſſaria & dico ſecundo, q̃ eſt Propheræ cõſilium principaliter in illuſtratione mentium Prophetæ, & cognitione rerum ſupernaturali, & extenditur ad alia inferiora ſecundariò, ſ. ex implẽtione huius vitæ contingit talem intellectum imperfectè habere, non ſemper per modum habitus, ſed ſi ſibi per modum tranſeuntis; ſed donum Spiritusſancti in propoſito cõſiſtit in diſpoſitione mentis humanæ ad motionem Spiritusſancti, quã oportet q̃ adeſſe, nõ eſt habitus. Minor vera ſancti Pauli Burgẽſis de ipſa tenetur quæſtionem in prima additione ſuper. plakentium, & tamen ſecundũ eũ vera eſt ad hunc ſenſum, q̃ Prophetia ex propria rõne non habet, q̃ ſit habitus, tamen habet permiſtionem. potest eſſe aliqua Prophetia, quæ eſt habitus, vt dicit ipſe de Prophetia Apoſtolorum; ſed de hoc ex intentione 2. 2. q. 171. ar. 2. non videtur Burgẽſis mentem D. S. augiſſe, vt ibi replicatur obijcit &c. Negatiua cõſequentia, & ratio negationis patet.

Verum conuenienter ſeptem dona Spiritusſancti enumerentur.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ſeptem dona Spiritusſancti enumerẽtur. In illa enim enumeratione ponuntur quatuor pertinentia ad virtutes intellectuales, ſcilicet Sapientia intellectus ſcientia, & conſilium, quod pertinet ad prudentiam; nihil autem ibi ponitur, quod pertineat ad artem, quæ eſt quinta virtus intellectualis, ſimiliter etiã ponitur aliquid pertinens ad iuſtitiam, ſcilicet pietas, & aliquid pertinens ad fortitudinem, ſcilicet fortitudinis donum, nihil autem ibi pertinens ad temperantiam; ergo inſufficienter enumerantur dona. 1a. q. 61. ar. 2. & 3. q. 2. ar. 2. q. 8. ar. 2. q. 9. ar. 2. q. 3. Et 2. 2. q. 181. ar. 2. ad 1. loca. citata.

¶ 2 Pięte. Pietas eſt pars iuſtitiæ, ſed circa fortitudinem non ponitur aliqua pars eius, ſed ipſa fortitudo; ergo non debuit poni pietas, ſed ipſa iuſtitia.

¶ 3 Præt. Virtutes theologicę maximè ordinant nos ad Deum, cum ergo dona perficiant hominem, ſecundùm quòd mouetur a Deo, videtur quòd debuiſſent poni aliqua dona pertinentia ad theologicas virtutes.

¶ 4 Præt. Sicut Deus timetur ita etiam amatur, & in ipſum aliquis ſperat, & de eo delectatur; timor autem ſpes, & delectatio ſunt paſſiones contrariæ timori; ergo ſicut timor ponitur donum, ita & alia tria debent poni dona.

¶ 5 Præterea. Intellectui adiungitur Sapientia, quæ regit ipſum, fortitudini autem conſilium, pietati autem ſcientia; ergo & timori debuit addi aliquod donum directiuum; inconuenienter ergo ſeptem dona Spiritusſancti enumerantur.

¶ Sed incontrarium eſt auctoritas ſcripturæ Eſa. 11.

¶ Habito quid ſint dona, quæritur hic quot ſint.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * dona ſunt quidam habitus perficientes hominem ad hoc, quòd promptè ſequatur inſtinctum Spiritusſancti; ſicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendum rationi; ſicut autem vires appetitiuę natæ ſunt moueri per imperium rationis, ita omnes vires humanæ natæ ſunt moueri per inſtinctum Dei ſicut a quadam ſuperiori potentia; & ideo in omnibus viribus hominis, quæ poſſunt eſſe principia humanorum actuũ ſicut ſunt virtutes, ita etiam ſunt dona, ſcilicet in ratione, & in vi appetitiua.

Concluſio reſpondeo.

¶ Concluſio reſponſiua formaliter intenta, in hoc corpore quam & probat eſt. Conuenienter enumerantur ſeptem dona Spiritusſancti, probatur ex corpore. In omnibus viribus (id eſt potentijs hominis) quæ poſſunt eſſe principia humanorum actuũ id eſt natæ ſunt obedire rationi) ſicut ſunt virtutes, ita ſunt dona (ſcilicet in ratione, & vi appetitiua) ſed ſecundùm hoc oportet ponere ſeptem dona Spiritusſancti, igitur concluſio vera. Huius rationis Doct. Sanct. pr. mò probat maiorem, ſecundò minorem, ibi Ratio autem. Tertiò ex hoc elicit quoddam corollarium, ibi, & ſic patet. Maior ergo probatur a principio ſic. Dona ſunt habitus quidam perficientes hominem ad hoc, quòd promptè ſequatur inſtinctum Spiritusſancti; ſicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendum rationi; ſed ſicut vires appetitiuæ natæ ſunt moueri per imperium rationis, ita omnes vires humanæ, ſcilicet tam ratiõnales ipſa, quàm appetitiuæ natæ ſunt moueri per inſtinctum Dei, igitur ſequitur maior.

¶ Minor ſic proxima patet ex articu. tertio, Minor probatur; quia ſicut ratio eſt quædam potentia a deo appetitiua, & per hoc ei imperatiua & motiua, ſic inſtinctus diuinus habet rationem cuiuſdam potentiæ, quam ſit quæ vnique potentia ab vnoquoque quæ ſicut ratio mouet, & cuilibet virtutes morales (hominis) appetitiuas mouebus a ſe, ſic Spiritus ſanctus in omnibus a se mouebus cuiuſ dona.

¶ Nota circa maiorem, quòd non videtur aliquod donum eſſe in conſequentia ſicut habitus, & intellectus. Tenet enim quem Doct. Sanct. ponit in ſolutione primi corpus ſi ſit temperantiæ, non eſt in contemplatiuis, vt de ſe patet, quia non requirit ardua, & per conſequens in voluntate, vt virtualiter eſt ratiocinatiuis, ſed donum eſt ponitur in voluntate. Oportet ergo intelligere, quòd in omnibus viribus, ſunt dona, vel ſubiective, vel motiue, & virtualiter; nam timor in voluntate exiſtens, mouet conſequibilem, & cohibet a prauis delectationibus. Conſequenter eum dicat.

¶ Ratio autem eſt ſpeculatiua, & practica, & in vtraque conſideratur apprehenſio veritatis, quæ pertinet ad intel-

inuentionem, & iudicium de veritate. Ad apprehenſionem igitur ueritatis perficitur ſpeculatiua ratio per intellectum, practica uerò per conſilium, ad rectè autem iudicandum ſpeculatiua quidem per ſapientiam, practica uerò per ſcientiam perficitur. ——

¶Deducit minorem principalem ſic. Secũdum rationem accipiuntur, & oportet ponere quattuor dona, & ſm partem appetitiuã tria; igitur ſm illas potentias, & vires accipiuntur ſeptẽ dona. Conſequentia clara, quia tria & quattuor faciunt ſeptem. Huius antecedentis D.S. primò probat primã eius partem; ſecundò ſecũdam, ibi. Appetitiua autem, &c. Probatur ergo primò ſic. Oportet rationẽ hominis perfici per dona ſm omnia, quæ fidei proponũtur, & ſm apprehenſionẽ, & ſm iudicij; ſed ad apprehenſionem, & penetrationem perficitur per intellectum, ad iudicij autẽ perficiẽ, vel quantũ ad res Diuinas, & ſic perficitur per ſapiẽtiam, vel quantum ad res creatas, & ſic eſt ſcientia, vel perficitur ratio quãtum ad ſingularia opera, & ſic perficit donum conſilij. Patet igitur ſecunda pars antecedentis, ꝙ ſm rationem accipiuntur quattuor prædicta. Aſſumptũ proximum probatur, quia omnia dona, quæ perficiunt rationem, ordinantur ad ſupernaturalem cognitionem, quæ in nobis per fidem fundatur; igitur cum proponantur res, & apprehendendæ, & iudicandæ, & Diuinæ, & humanæ, & operandæ; patet, ꝙ oportet dona ad hæc perfectiua ponere, &c. & hæc eſt ſententia D.S. 2.2.q.8. art.6. Deinde ibi.

¶Appetitiua autem virtus in his quidem, quæ ſunt ad alterum, perficitur per pietatem; in his autẽ, quæ ſunt ad ſeipſum, perficitur per fortitudinem contra timorẽ periculorum; cõtra concupiſcentiã verò inordinatã delectabilium per timorem, ſm illud Prou. 16. Per timorẽ Dñi declinat omnis a malo. Et in Pſal. Confige timore tuo carnes meas, a iudicijs enim tuis timui. ——

Prouer. 16.

Pſalmus.

¶Probat ſecundam partem antecedentis ſic, vis appetitiua perficitur in ordine ad ea, quæ ſunt ad alterum a proprio ſuppoſito, & in his quę ſunt ad ſeipſum; ſed in ordine ad alterum, perficitur appetitiua per pietatem, in his quæ ſunt ad ſeipſum (ſ. periculis, & timore periculorum) per fortitudinem; contra verò concupiſcentiam inordinatam delectabilium per timorem, vt patet ex auctoritatibus, quas D.S. adducit, &c. ¶Nota, ꝙ D.S. hic numerando, & ponendo ſufficientiã donorum, q̃ ſunt in intellectu, ponit aliqua, quæ retractat in 2.2.q.8.art.6. & q.9.art.3. Nec oportet aliquẽ de concordia ſolicitum eſſe, cum D.S. clarè dicat ſe hic locutum, ſm ꝙ quibuſdam viſum fuit, ſed ſibi diligentius intuenti, ſecus viſum eſt, eſt ergo diſcrepantia in hoc, ꝙ D.S. hic ponit donum intellectus pertinere ad apprehenſionẽ, & quo ad hoc concordat cũ ſecunda ſecundæ, ſed in hoc diſcordat, quia ponit ipſum tm̃ ſpeculatiuum; ſimiliter ſapientiam ponit hic pertinere ad iudicium, & in hoc etiã concordat, ſed in hoc diſcordat a ſecunda ſecundę, q̃a ſpeculatiuã tm̃, in ſecunda ſecundæ verò q.45.art.3. ponit ſpeculatiuam, & practicã ſimul. Similiter hic ponit ſcientiam eſſe circa practica tm̃, & ſic tm̃ practicam, Secunda ſecundæ verò q.8.art.6. & q.9.art 3. ponit ipſam principaliter ſpeculatiuam, & ſecundariò practicam. In hoc ergo D.S. hic poſita emendat in locis iã dictis; & iſta dona non diſtinguit penes ſpeculatiuum, & practicum, vtpotè quia ſapientia indicet tm̃ ſpeculatiua, & ſcientia tm̃ practica; ſed aliunde & penes apprehenſionem, & iudicium, & penes obiecta, q̃ ſunt res Diuinæ, vel humanæ principaliter; de dono autem conſilij, & aliis tribus pertinentibus ad appetitiuã vim, nõ eſt diſcordia, quare formaui articulum iuxta intentionẽ D.S. hic, pręterquã in ſufficientiã donorum pertinentium ad intellectum. Et poſui rationem diſtinctionis horum, quæ D.S. ex proprijs viſa eſt, ſm quam & determinat de ipſis donis in ſpeciali. Tunc ibi.

¶Et ſic patet, ꝙ hæc dona extendunt ſe ad oia, ad quæ ſe extendunt uirtutes tam intellectuales, q̃ morales. ——

¶Ex dictis D. S. infert corollarium, hæc dona extendunt ſe ad omnia, ad quæ ſe extendũt virtutes tam intellectuales, q̃ morales. Patet ex dictis, quia extendunt ſe ad paſſiones irascibilis, & concupiſcibilis, & ad operationes ad alterũ, & per conſequens ad materiam moralium virtutum; extendunt ſe etiam ad res Diuinas, & temporales, & apprehendendas, & iudicandas, & etiam ad operationes humanas ſecundùm conſilium, & per conſequens ad materiam virtutum intellectualium.

ARG. in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ dona Spiritus ſancti perficiunt hominem in his, quæ pertinent ad benè uiuendum, ad quæ non ordinatur ars, ſed ad exteriora factibilia; eſt enim ars ratio recta non agibilium, ſed factibilium, vt dicitur in 6. Ethic.* Poteſt tamen etiam dici, ꝙ quantum ad infuſionem donorum, ars pertinet ad Spiritum ſanctum, qui eſt principaliter mouens, non autem ad homines qui ſunt quædam organa eius, dum ab eo mouentur; temperantiæ autem reſpondet quodãmodo donũ timoris, ſicut enim ad virtutem temperantiæ pertinet ſm eius propriam rationem, ut aliquis recedat a delectationibus prauis propter bonum rationis, ita ad donum timoris pertinet, quòd aliquis recedat a delectationibus prauis propter Dei timorem. ——

*Arist.c.4.

¶Argumentum arguit, ꝙ debeant plura poni, quia vnum correſpondens arti, ſicut alia, quæ pertinent ad intellectũ, correſpondẽt alijs intellectualibus. Et videtur etiam, ꝙ debeat poni in appetitu donum correſpondens temperantiæ. Dicitur igitur, conceditur, ꝙ ponuntur quattuor pertinẽtia ad virtutes intellectuales, quia illa poſſunt conuenire homini moto a Spirito ſancto, cuius ſunt dona; ars autem non eſt ipſius hominis moti, & quaſi inſtrumenti, ſed principalis mouentis. Secundò dicitur, quòd ponuntur iſta quattuor correſpõdentia quattuor intellectualibus, quia hæc perficiunt ad benè viuendum, & operandum actiones intraneas; ſed ars perficit ad factibilia exteriora, vt patuit ſupra quæſt. 57. artic. 4. Negatur ergo, quòd ars debeat poni donum, tum quia non perficit ad benè viuendum, quod eſt donorum; tum quia dona ſunt hominis formaliter, ars autẽ in propoſito, eſt Spiritus ſancti, qui eſt principale agens. De ſecundo ſ. ꝙ debeat poni donum correſpondens temperantiæ. Negatur iſta, quòd nihil ponitur pertinens ad temperantiam, quia timor quodammodo ſibi correſpondet, dicitur quodammodo, ſcilicet quo ad effectum, quia facit recedere a delectationibus prauis, ſicut temperantia; nõ autem reſpondet ſibi quo ad ſubiectum, quia timor eſt in voluntate, temperantia in concupiſcibili; poteſt enim voluntas perfecta mouere, & imperare concupiſcibili propter timorem Dei filialem, qui eſt donum Spiritus ſancti, vt patet ſecunda ſecundæ, q.19.art.9. Negatur ergo cõſequentia, ꝙ inſufficiẽter enumerent.

¶Ad ſecundum dicendũ, ꝙ nomẽ iuſtitiæ imponitur a rectitudine rationis; & ideo nomen virtutis eſt conuenientius, q̃ nomen doni; ſed nomẽ pietatis importat reuerentiam quam habemus ad patrem, & ad patriam. Et quia pater omnium Deus eſt, etiam cultus Dei pietas nominatur, ut Aug. dicit 10. de Ciuit. Dei; * & ideo cõuenienter donum, quo aliquis propter reuerentiam Dei bonum operatur ad omnes, pietas nominatur. ——

*Aug. c.1.

¶Maior vera, præſertim de pietate virtute, talis enim eſt pars potentialis iuſtitiæ, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 80. quæ videlicet exhibet debitum cultum patri carnali, & patriæ, & conſanguineis, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 101. artic. 1. ſed pietas donum exhibet cultum Deo vt patri, & eſt altior religione, quæ Deo exhibet culmn, vt Domino, & creatori, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 121. artic. 1. Minor vera; & ratio eſt, quia nomen fortitudinis commune eſt, & ad virtutem, quæ mouetur a ratione, & ad donum, quo mouetur homo a Spiritu ſancto. Sed negatur conſequentia, quia vt dictum eſt artic. 1. Dona dicunt perfectiones, quibus homo perficitur ad motionem Spiritus ſancti. Virtus autem importat perfectionem ad rationem, quia ergo hoc nomen iuſtitia importat rectitudinem, & æqualitatem conſtitutã per rationem in ordine ad alium, ideo magis nomen eſt virtutis, & conuenientius, quàm doni; pietas autem, quia importat cultum & reuerentiam quam exhibemus patri, & patriæ, ideo etiam ſe extendit ad Deum, qui eſt ſummus Pater noſter, quare magis eſt nomen doni, quod importat ordinem ad Deum; pietas igitur donum exhibet cultum, & officium Deo, vt patri principaliter, & etiam omnibus hominibus, vt pertinent ad Deum; & hoc eſt quod D.S. dicit, quòd operatur bonum ad omnes propter reuerentiam Dei; & ergo quia ex vi nominis magis importat habitudinem ad Deum, quàm iuſtitia, ideo donum operatiuum boni ad alium, magis nominatur pietas, quàm iuſtitia.

¶ Ad tertium dicendũ, ꝙ animus hoĩs non mouetur a Spiritu ſancto, niſi ei ſm aliquẽ modũ uniatur, ſicut inſtrumentũ nõ mouetur ab attifice, niſi per contactũ, aut per aliquã aliam vnionem. Prima autẽ unio hoĩs eſt per fidem, & ſpem, & charitatem; vnde iſtæ uirtutes præſuponuntur ad dona, ſicut radices quædam donorum, unde omnia dona pertinent ad has tres uirtutes, ſicut quædam deriuationes prædictarum uirtutum. ——

¶Maior placet, & ideo maximè ordinant nos ad Deum, quia primordialiter, & immediatè, & ordinant nos ad Deum ſecundùm ſe tantùm, & non in ordine ad aliud, ita quòd Deus, ſecundùm ſe eſt proprium, & principale obiectum Theologicarum, quod non contingit, nec in alijs virtutibus, nec in donis ipſis. De virtutibus enim hoc clarum eſt. De donis quoq; patet, præſertim ſapientia, quæ habet pro obiecto Diuina quæcunquè, de quibus iudicat ſecundùm veritatem Diuinã; vnde non eſt de veritate Diuina ſecundùm ſe, ſicut fides Theologica; vnde ſecunda ſecundæ, quæſt. 45. artic. 1. ad ſecundum, immo & ſapientia iudicat de

actibus humanis, tamen per rationes Diuinas, ſicut ſcientia per rationes humanas, & temporales; & ita ſapientia eſt de veritate Diuina, vt eſt regula aliorum. Intellectus autem donum etiam non eſt de veritate prima ſecũdùm ſe, ſed habet percipere, & penetrare ea, quibus per viam aſſentitur; vnde præſupponit fidem. Minor conceditur, & ſimiliter conſequens ad hunc ſenſum, quòd ponunt aliqua dona (immo omnia dona) pertinentia ad Theologicas, ſicut ad radicem, & fontem donorum; non autem, ita q nominarentur nominibus Theologicarum, & ratio primi habet in præſenti ſolutione. Ratio ſecundi in ſolutione quarti ſequentis, non enim mouetur mens a Spiritu ſancto, niſi ſibi vnita per Theologicas; & ergo Theologicæ ſunt radix donorum, quare omnia dona ad ipſas pertinent ad ſenſum dictum.

¶ Ad quartum dicendum, q amor, ſpes, & delectatio habent bonum pro obiecto, ſummum autem bonum Deus eſt; vnde nomina harum paſſionum transferuntur ad uirtutes Theologicas, quibus anima cõiungitur Deo; timoris autem obiectum eſt malum, quod Deo nullo modo competit; vnde non importat coniunctionem ad Deum, ſed magis receſſum ab aliquibus rebus propter reuerentiam Dei, & ideo non eſt nomen virtutis Theologicæ, ſed doni, quod eminentius retrahit a malis, quàm virtus moralis.

¶ Maior claudicat. Nam negatur, quòd Deus timeatur, ſicut amatur; nam Deus amatur ſecundùm ſe, & propter ſe tanquam per eſſentiam bonus, immo bonitas ipſa, & ita amatur, ſicut proprium, & principale obiectum amoris; ſed Deus non eſt obiectũ proprium, & principale timoris; quia malũ ipſum eſt a quo quis refugit timendo; ſed Deus eſt ille, qui poteſt inferre malum, quod eſt per ſe obiectum timoris. Habet enim timor duplex obiectum (ſ. partiale) vnum formale, & principale. ſ. malum, aliud autẽ eſt, a quo tale malum prouenire poteſt, vt deducit D.S. ſecunda ſecundæ, quæſt. 19. artic 1. quare illa maior non continet æqualitatem in illo; ſicut, &c. Quo ad ſecundam partem (ſ. in eum ſperat, & delectatur.) Dico pro maiori intellectu poſt D.S. in de Virtutibus de ſpe, artic. 1. ad ſextum. q non eſt ſimile de nomine ſpei, & delectationis, vel gaudij quo ad eſſe nomen virtutis Theologicæ viaticè tantùm, quia talis pertinet ad ſtatum viæ, quando tendimus in Deum ablentem; ideo nomina paſſionum, quarum obiectum eſt bonum præſens tantùm, non ſunt nomina Theologicarum virtutum, vt delectatio, & gaudium; ſed magis pertinẽt ad beatitudinem, vel tanquam conſequens, ſi accipiuntur pro actibus; vel tanquam præambulum, ſi accipiuntur vt dotes, & vt habitus. Charitas autem, vt patuit quæſt. 67. artic. 6. eſt abſentis, & præſentis, ideo poteſt eſſe Theologicæ virtutis, & viaticæ, & patriæ. Vltra, ad minorem; concedo, q amor, & ſpes, & delectatio ſunt nomina paſſionum condiuiſarum timori. Sed dico, q obiecta earum ſunt bona tantùm, & nullo modo malum, quale obiectum eſt obiectum Theologicarum virtutum, quæ habent Deum ſecundùm ſe pro obiecto, qui eſt ipſa bonitas, & in ſe nullo modo malus. Negatur ergo cõſequentia, quia alia nomina ſaltem duo conueniunt nominibus Theologicarum virtutum, ſecus de timore, cui repugnat eſſe nomen Theologicæ virtutis, non autem doni; quia non eſt inconueniens, vt per motionem Spiritus ſancti, homo recedat, & refugiat a malo (ſ. culpæ) propter reuerentiam Dei, quare dictum eſt ad tertium, quòd dona pertinent ad virtutes Theologicas, non tamen omnia poſſunt nominari nominibus Theologicarum virtutum, nec e contra.

¶ Nota autem, quod D.S. ſoluendo dicit, q nomina harum paſſionum. ſ. amor, ſpes, & delectatio transferuntur ad virtutes Theologicas, quod non debet intelligi, quaſi delectatio importet ſpecialem virtutem Theologicam, ſed quia pertinet aliquo modo ad virtutem Theologicã, quaſi actus eius, licet imperfectus pro hoc ſtatu; & principium eius eſt charitas ipſa, cuius gaudium, vel delectatio extensè ſumpta eſt effectus, & hunc eſſe ſenſum patet intuenti D.S. ſecunda ſecundæ, quæſt. 28. artic. 4. Nec eſt controuerſia hic, & in de Virtutibus loco allegato; quia delectatio eſt charitatis viaticæ, vt dicit actum, & imperfectum; ſed non pertinet ad virtutem Theologicam etiam charitatem, vt eſt viatica, accipiendo delectationem pro fruitione pertinente ad beatitudinem, vel accipiendo pro dote. Et hoc eſt, quod dicit ibidem. Vnde delectatio ponitur vna de dotibus, ſcilicet animæ.

¶ Ad quintum dicendum, q per ſapientiam dirigitur & hominis intellectus, & hominis affectus; & ideo ponuntur duo correſpondentia ſapientię tanquam directiuo, ex parte quidem intellectus donum intellectus, ex parte autem affectus donum timoris, ratio enim timendi Deum præcipuè ſumitur ex conſideratione excellentiæ Diuinæ quam conſiderat ſapientia.

¶ Ad illam; ergo & timori debuit addi donum directiuum; cõceditur; ſed illud eſt ſapientia, quæ dirigit intellectum, & affectũ; & ideo ſibi correſpondent duo dona. ſ. donum intellectus, & donum timoris, quia ratio timendi ſumitur, præſertim ex conſideratione Diuinæ excellentiæ, quam conſiderat ſapientia. Vnde & timor dicitur eſſe initium ſapientiæ, vt declarat Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ, quæſt. 19. artic. 7. quia videlicet eſt primus effectus conſequens conſiderationem excellentiæ Diuinæ, vt homo Deum reuereatur, & ei ſe ſubijciat, quod eſt timoris.

Vtrum dona ſint connexa.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd dona non ſint connexa. Dicit enim Apoſtolus. 1. ad Corinth. 12. Alij datur per Spiritum ſermo ſapientiæ; alij ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem Spiritum; ſed ſapientia, & ſcientia inter dona Spiritus ſancti computantur; ergo dona Spiritus ſancti dantur diuerſis, & non connectuntur ſibi inuicem in eodem. E

¶ 2 Præterea. Aug. dicit in 14. de Ciuit. Dei, * quòd ſcientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipſa fide; ſed fidem concomitatur aliquod de donis, ad minus donum timoris; ergo uidetur, quòd dona non ſint de neceſſitate connexa in uno, & eodem. * Aug. c. 1.

¶ 3 Præt. Gregor. in primo Moral. dicit, * q minor eſt ſapientia, ſi intellectu carear; & valde inutilis eſt intellectus, ſi ex ſapientia non ſubſiſtat; vile eſt conſilium, cui opus fortitudinis deeſt; & ualde fortitudo deſtituitur, niſi per conſilium fulciatur; nulla eſt ſcientia, ſi utilitatẽ pietatis non habet; & ualde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione caret; timor quoque ipſe, ſi non has uirtutes habuerit, ad nullum opus bonæ actionis ſurgit; ex quibus videtur, quòd unum donum poſſit ſine alio haberi; non ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa. * Greg. ſ.

¶ Sed contra eſt, quod ibidem Greg. præmittit dicẽs. * Illud in Iob filiorum conuiuio perſcrutandum vt, q ſemetipſos inuicem paſcunt; per filios autẽ Iob, de quibus loquitur, ſignificantur dona Spiritus ſancti; ergo dona Spiritus ſancti ſunt connexa per hoc, q ſeinuicẽ reficiũt. * Greg. loco prim. ſ. ratio. & ea. eodem.

¶ Iſta eſt tertia pars huius quæſtionis, in qua D.S. agit de proprietatibus donorum. Et primò de connexione eorum, arti. præſenti. Secundò, de duratione, artic. 6. Tertiò, de dignitate, artic. 7. & 8. quærit igitur primò, an ſint connexa.

¶ Reſpondeo dicendum, q huius quæſtionis veritas de facili ex præmiſſis poteſt haberi; dictum eſt enim ſupra, * q ſicut vires appetitiuæ diſponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis; ita omnes uires animæ diſponuntur per dona in comparatione ad Spiritum ſanctum mouentem, Spiritus autem ſanctus habitat in nobis per charitatem, ſecundùm illud Roman. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, ſicut & ratio noſtra perficitur per prudentiam. * Art. 3. huius quæſt. Rom. 5.

¶ Concluſio reſponſiua in hoc corpore eſt iſta. Dona Spiritus ſancti connectuntur ſibi in charitate, ita ſ. q qui habet charitatẽ, habet omnia dona Spiritus ſancti, quorum nullum ſine charitate haberi poteſt. Probatur, & fundatur probatio in dictis art. 3. & 4. & arguitur ſic. Virtutes morales connectũtur ſibiinuicem in prudentia; ergo dona Spiritus ſancti connectuntur ſibi in charitate. Huius rationis D.S. probat primò conſequentiam; ſecundò ponit antecedens cum ipſa concluſione, ibi. Vnde ſicut, &c. Conſequẽtia ergo probatur ſic, ſicut vires appetitiuæ diſponuntur per virtutes morales in comparatione ad regimen rationis, ita omnes vires animæ (ſ. quę ſunt principia humanorũ actuum) diſponunt per dona in comparatione ad Spiritum ſanctum mouẽtem; ergo ſicut oẽs morales connectunt in virtute perficiente rationẽ. ſ. prudentia, ita omnia dona in ea virtute connectuntur, ſm q Spiritus ſanctus nos inhabitat, quæ eſt charitas, ſecundùm illud Ro. 5. &c. Illud aſſumptum patuit art. 3. & 4. Tenet conſequentia iſta a proportione virtutis perficiẽtis principium moralium virtutum. ſ. rationem, & virtutis perficientis ad principium donorũ, ſecundùm quam videlicet Spiritus ſanctus hominem inhabitat. Tunc ibi.

¶ Vnde ſicut uirtutes morales connectuntur ſibiinuicem in prudentia, ita dona Spiritus ſancti connectuntur ſibiinuicem in charitate, ita ſcilicet, quòd qui charitatem habet, omnia dona Spiritus ſancti habet, quorum nullũ ſine charitate haberi poteſt.

¶ Subiungit

¶Subiungit antecedens principale, qđ patuit ſupra q.65.art.1. Et ſtat ratio breuiter in hoc, quòd ſicut perfectione rationis habitu habentur omnes morales ſaltem quo ad formalia, ſic habita perfectione, ſecundùm quam Spiritus ſanctus eſt in homine, habentur omnes effectus Spiritus ſancti gratuiti, qui ſunt dona; non enim Spiritus ſanctus imperfectius agit, quàm ratio naturalis, cũ habet præſentem ſuam perfectionem, quæ eſt recta ratio agibilium. ſ. prudentiam; & ideo cum ipſe adeſt, & tunc de ipſo effluũt dona, adeſt autem per charitatem, & non per fidem, vel ſpẽ informem; ideo dicit notanter, quòd connectuntur in charitate, non in alijs, quæ poſſunt eſſe ſine inhabitatione Spiritus ſancti, ſicut etiam ſunt gratiæ gratis datæ. De hoc prima parte, q.44.articu.3. quomodo ſolùm ſecundùm dona gratiæ gratum facientis Spiritus ſanctus hominem inhabitet.

¶Nota autem, quòd ratio naturalis acquirendo prudentiam acquirit omnes morales, quia ad generationem prudentiæ, iuxta ſupra habita, exigitur exercitium in tota materia morali. Ita homo acquirendo Spiritum ſanctum per charitatem, acquirit omnia dona, licet in hoc ſit differentia, quòd prudentia, & morales ſucceſſiuè acquiruntur, ſed dona ſubitò, ſicut & charitas ſubitò infunditur. Stat ergo fundamentum connexionis donorum cum charitate in hoc, quia per charitatem habetur Spiritus ſanctus, qui largitur menti inhabitatæ omnia neceſſaria ad ſalutem, dona autem ad ſalutem ſunt neceſſaria.

ARGVMENTVM in contrarium pro concluſione eſt.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſapientia, & ſcientia vno modo poſſunt conſiderari, ſm ꝙ ſunt gratiæ gratis datæ, prout ſ. aliquis abundat intantũ in cognitione rerũ Diuinarum, & humanarũ, vt poſſit etiã fideles inſtruere, & aduerſarios confundere; & ſic loquitur ibi Apoſtolus de ſapientia, & ſcientia; vnde ſignanter fit mentio de ſermone ſapientiæ, & ſcientiæ; alio modo poſſunt accipi, prout ſunt dona Spiritus ſancti; & ſic ſapientia, & ſcientia nihil aliud ſunt, quàm quædam perfectiones humanæ mentis, ſecundùm quas diſponitur ad ſequendum inſtinctum Spiritus ſancti in cognitione Diuinorum, vel humanorum, & ſic patet, quòd huiuſmodi dona ſunt in omnibus habentibus charitatem. ——

¶Ad maiorem placet quod dicitur, ſcilicet quòd alij datur per Spiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ. Dico autem duo. Primò, quòd Apoſtolus intelligit per altum, qui eſt membrum eccleſiæ, ſicut enim in capite naturali omnes ſenſus ſimul ſunt, non autem in alijs membris, ſic in capite eccleſiæ (quod Chriſtus eſt) ſunt omnes gratiæ ſimul. In alijs autem, ſcilicet membris eccleſiæ gratiæ diuiduntur, vt patuit artic.3.ad primum.

¶Dico ſecundò, quòd Apoſtolus ſignanter dicit, datur alij ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, & non dicit alteri datur ſapiẽtia, alteri ſcientia; ſermo enim ſapientiæ, & ſermo ſcientiæ ſunt gratiæ gratis datæ; ſapientia autem, & ſcientia ſunt dona Spiritus ſancti; ſermo autem ſapientiæ eſt gratia gratis data, qua quis perſuadere poteſt ad ſermonem, ea quæ ad cognitionem Diuinorum pertinent. Sermo autem ſcientiæ eſt, quo quis per creaturas ea quæ ſunt Dei, manifeſtare poteſt.

¶Minor vera, quòd ſapientia, & ſcientia ponuntur inter dona Spiritus ſancti; & dico, quòd hæc non ſeparatim inueniuntur, immo omnes exiſtentes in gratia, & charitate habent rectam cognitionem Diuinorum, & creaturarum, vel humanorum. Quare negatur cõſequentia propter quaternitatem terminorum. Maior enim aſſumit de ſermone ſapientiæ, & minor de ſapientia, quare ratio non valet.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ Aug. loquitur de ſcientia exponens prædictam auctoritatem Apoſtoli. Vnde loquitur de ſcientia prædicto modo accepto, ſm ꝙ eſt gratia gratis data, quod patet ex hoc quod ſubdit. Aliud enim eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat pp adipiſcendam vitam beatam, quę non niſi ęterna eſt. Aliud autem eſt ſcire, quemadmodum hoc ipſum, & pijs opituletur, & contra impios defendatur, quam proprio appellare vocabulo ſcientiam videtur Apoſtolus. ——

¶Ad maiorem, verum, ſcientia, ideſt ſermone ſcientiæ, nõ pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipſa fide, quia non omnes ſciunt per rationes humanas, & temporales, & per creaturas manifeſtare ea, quæ ſunt fidei, loquitur enim Auguſt. de ſcientia, vt gratia gratis data, q̃ non eſt communis oĩbus membris eccleſię.

¶Ad minorem (quæ indiget bono intellectu) ſi intelligitur ipſa, quòd fidem formatam cõcomitetur, quandoq; vnum donum, ſ. timoris, & non alia. Negatur ipſa, ſecundò ſi intelligitur, quòd fidem informẽ concomitetur timor, qui eſt donum Spiritus ſancti, negatur iterum; ſi autem intelligitur, ꝙ fidem concomitatur timor. ſ. ſeruilis. ſ. qui non eſt donũ Spiritus ſancti, licet poſſit eſſe a Spiritu ſancto; vera quidem eſt, ſed nihil ad propoſitũ probat. Et de his dictus ad minorem habes ſecunda ſecundæ, q.7.artic.1. & q.19.art.9. Negatur autem conſequentia, quia maior nõ loquitur de dono; & minor ſolùm probat, ꝙ aliquis bonus effectus Spiritus ſancti coniungitur fidei etiam informi, ſed non coniungitur vnum donum ſine alio, & illam auctoritatem beati Aug. ſimiliter exponit D. S. ſuper Apoſtolum. vbi allegatur in argumẽto primo. & ſecunda ſecundæ, quæſt.177.artic.1.ad quartum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut vno modo connexio virtutum Cardinalium; probatur per hoc, ꝙ vna earum perficitur quodãmodo per aliam, vt ſupra dictum eſt; * ita Greg. eodem modo uult probare connexionẽ donorum per hoc, ꝙ vnum ſine alio non poteſt eſſe perfectũ. Vnde præmittit dicens. * Valde ſingula quælibet deſtituitur, ſi nõ vna virtus alij virtuti ſuffragetur; non ergo dać intelligi, ꝙ vnum donũ poſſit eſſe ſine alio, ſed quia intellectus, ſi eſſet ſine ſapientia, non poſſet eſſe donũ, ſicut temperantia, ſi eſſet ſine iuſtitia, bon eſſet virtus. ——

* q.65.ar.1.

* Greg.c.16.

¶Maior vera; ſed ad ſanum ſenſum minor eſt ſapiẽtia, ſi intellectu careat, &c. non ꝙ ſapientia exiſtens ſine intellectu ſit donũ, ſed quia ſi eſſet ſine intellectu, non haberet rationem doni, ſed eſſet quid imperfectum, cui non competeret ratio doni, ſicut ſupra dictum eſt q.65.artic.1. ꝙ firmitas, ſi eſſet ſine diſcretione, & moderantia, non haberet rationem virtutis; quare negatur quod ſequitur. ſ. Ex quibus videtur, &c. quia ſicut ſecundùm beatum Gregorium poteſt reperiri vna conditio virtutis (materialiter) ſine alia, nec tamen eſt formaliter virtus; ita ſi aliqua participatio alicuius doni haberetur ſine alio, non mereretur dici donum.

Vtrum dona Spiritus ſancti maneant in patria.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, ꝙ dona Spiritus ſancti non maneant in patria. Dicit enim Greg. in 2. Moral. * quòd Spiritus ſanctus contra ſingula tentamenta ſeptem donis erudit mentem, ſed in patria non erunt aliqua tentamenta, ſecundùm illud Eſa. 11. Non occidet, & non nocebunt in monte ſancto meo; ergo dona Spiritus ſancti non erunt in patria.

F

2.a.q.8.art.7. Et 3.q.7.art.5.ad 3. E 3.dif.34.q.1.artic.3. Et diſt.35.q.2.arti.2.q.1 & ar.4.q.1.

* Greg.c.36. Eſa. 11.

¶ 2 Præt. Dona Spiritus ſancti ſunt habitus quidam, vt ſupra dictum eſt; * fruſtra autem eſſent habitus, vbi actus eſſe non poſſunt; actus autem quorundam donorum in patria eſſe non poſſunt. Dicit enim Gregor. in primo Moral. * ꝙ intellectus facit audita penetrare, & conſiliũ prohibet eſſe præcipitem, & fortitudo facit non metuere aduerſa, & pietas replet cordis viſcera operibus miſericordiæ, hæc autem non competunt ſtatui patriæ; ergo huiuſmodi dona non erunt in ſtatu gloriæ.

* Artic.3.

* Gregor.c.32. &c. 36.

¶ 3 Præt. Donorum quædam perficiunt hominem in vita contemplatiua, vt ſapientia, & intellectus, quædam in vita actiua, vt pietas, & fortitudo; ſed actiua vita cum hac vita terminatur, vt Greg. dicit in 6. Moral. * ergo in ſtatu gloriæ non erunt omnia dona Spiritus ſancti.

* Gre.c.21.

¶Sed cõtra eſt, qđ Ambr. dicit in li. de Spiritu ſancto. * Ciuitas Dei illa Hieruſalem cęleſtis non meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ex vitæ fonte procedẽs Spiritus ſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cęleſtibus ſpiritibus redundantius uidetur affluere, pleno ſeptem uirtutum ſpiritualium feruens meatu.

* Ambroſ. lib.1. c.20.

¶Hic quærit de alia proprietate donorum. ſ. de permanentia, & durationc donorum in patria.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ de donis dupliciter poſſumus loqui; vno modo quantum ad eſſentiam donorum, & ſic perfectiſſimè erunt in patria, ſicut patet per auctoritatem Ambr. inductam. * ——

* Ambr.in argum. ſed contra.

¶D. S. reſpondet diſtinctè, vnde ponit duas concluſiones reſpõſiuas ſecũdum duo membra diſtinctionis, quæ etiam declarat ſecundum membrum, & ſecundam cõcluſionẽ, ibi Alio modo, &c. Ponit ergo diſtinctionem talem. De donis poſſumus loqui dupliciter; vno modo quantum ad eſſentiam, ſicut ſupra q.67.ar.1. dicebatur de virtutibus moralibus, ꝙ poſſent vno modo conſiderari quãtum ad formale; puto enim, ꝙ D. S. hic, & ſupra pro eodem habeat eſſentiam, & formale. Concluſio prima huic membro correſpondens quantum ad eſſentiam, dona perfectiſſimè erunt in patria. Hanc concluſionem probat primò auctoritate; ſecundò ratione, ibi. Cuius ratio eſt, &c. auctoritate B. Ambroſij inducta, ſ. in argumento in contrarium, quod ponetur in fine corporis.

¶Cuius ratio eſt, quia dona Spiritus ſancti perficiunt mentem humanam ad ſequendum motionem Spiritus ſancti, quod præcipuè erit in patria, quando Deus erit 1.Corin.15. omnia in omnibus, vt dicitur 1.ad Corin.15.& quando homo erit totaliter ſubditus Deo.

¶Ratione probat primam concluſionem ſic, dona Spiritus ſancti perficiunt mentem humanam ad ſequendum motionem Spiritus ſancti, ſed in patria erit mens hominis omnino perfecta ad ſequendum motionem Spiritus ſancti; ergo dona perfectiſſimè erunt in patria. Maior patuit articulo primo, & tertio. Minor probatur, quia in patria erit Deus omnia in omnibus, & homo erit totaliter ſubditus Deo, ita quòd in omnibus mouebitur ad voluntatem, & inſtinctum Dei.

¶Nota autem, quòd D.S.in poſtilla. 1.ad Corinth.15. exponit illam auctoritatem hic allegatam dupliciter, ſcilicet. Erit Deus omnia in omnibus vno modo, id eſt anima hominis totaliter requieſcit in Deo, & ſolus Deus eſt eius beatitudo. Secundò, quia tunc manifeſtabitur, quòd quicquid boni habemus, eſt a Deo; ſed hic tangit aliam expoſitionem, quia videlicet homo erit totaliter ſubditus Deo, quia videlicet ad omnia volenda, & facienda mouebitur ex inſtinctu, vel magis ex viſa Diuina voluntate. Et hunc ſenſum declarat D.S.in de Veritate, Materia 24. articu.8. in fine corporis. quia videlicet Diuinam eſſentiam videntes, cognoſcent ipſum Deum eſſe finem maximè amandum, cognoſcent etiam omnia, quæ ipſi Deo vnient, vel quæ ab eo diſtinguunt in particulari, cognoſcentes Deum non ſolùm in ſe, ſed prout eſt ratio aliorum. Et ex hac cognitionis claritate in tantum mens corroboratur, quòd in inferioribus viribus nullus motus inſurgere poterit, niſi ſecundùm regulam rationis; vnde ſicut nunc immutabiliter bonum in genere appetimus, ita immutabiliter in particulari bonum debitum appetunt beatorum mentes; per ſupernaturalem autem inclinationem voluntatis erit in eis charitas perfecta ligans eos cum Deo; vnde nullo modo peccatum in eis incidere poterit, & ſic erunt per gratiam confirmati, hæcille. Ex quibus patet, quomodo Deus erit omnia in omnibus, tum quia erit ſolum bonũ, & tota regula agendi beatis, cui beati per charitatem, & dona Spiritus ſancti alligati ſunt, & ſic perfectè mouentur a Deo; illa enim motio, quæ eſt mediantibus donis, conuenit toti Trinitati, eſto approprietur Spiritui ſancto.

¶ Alio modo poſſunt conſiderari quantum ad materiam, circa quam operantur.

¶Hic procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam, cui primò præmittit ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis. Secundò ſubiungit concluſionem cum probatione, ibi. Et ſic in præſenti, &c. Secundum ergo membrum eſt, ꝙ dona alio modo poſſunt conſiderari quantum ad materiam circa quam operãtur, quia videlicet fortitudo operatur circa pericula mortis, & alia arduа propter Deum ſuſtinenda, pietas autem circa releuationem, & benehcentiam proximi. Deinde ibi.

¶Et ſic in præſenti habent operationem circa aliquã materiam, circa quam non habebunt operationem in ſtatu gloriæ; & ſecundùm hoc non manebunt in patria, * q.67.ar.1. ſicut ſupra de virtutibus Cardinalibus dictum eſt. *

¶Subiungit probationem,& concluſionem ſecundam, quæ talis eſt, quantum ad materiam præſentis vitæ dona non manebunt in patria (ideſt materia, circa quam ſunt,& operantur pro hoc ſtatu illa non manet) probatur ex D.S. In præſenti vita habent operationem circa aliquam materiã, circa quam non habebunt operationem, in ſtatu gloriæ; ergo concluſio vera; conſequẽtia cuidens, quia ſi materia, circa quam hic operantur, non manet; ergo, &c. Antecedens declaratur in ſolutionibus argumentorum, quia in præſenti vita ſunt quædam circa materiã, quæ ſunt opera vitæ actiuæ, ſicut circa tentationes, & aduerſitates, immo omnia habent aliquid pro materia, quod non manet in patria; ergo, &c. Et ſecundò probatur a ſimili ſic, ſicut eſt de virtutibus moralibus quo ad materiam, ita & de donis; ſed morales nõ manent quo ad hanc, ergo nec dona. Maior patet, quia vtraq; ſunt circa materiam vitæ actiuæ, &c. Minor patuit ſupra q.67.art.1.

¶Nota pro hoc articulo, & pro intellectu ſolutionum D.S.in de Virtutibus.q.vlt.art.vlt. quia ſicut virtus moralis (vtpura fortitudo) alium actum habet in bello, alium in domo, in quiete, & pace, conſecuta victoria, ipſa eadem in ſubſtantia manens; ſic eſt de donis, quæ hic habent actus congruentes miſeriæ præſentis vitæ, in futuro autem congruentes paci, & ſtatui patriæ.

ARGVMENTVM in contrarium corroborat primam concluſionem.

Gregorius. ¶Ad primum ergo dicendum, quòd Gregor. loquitur ibi de donis, ſecundùm quòd competunt ſtatui preſenti, ſic enim donis protegimur contra tentamenta malorum; ſed in ſtatu gloriæ ceſſantibus malis per dona Spiritus ſancti perficiemur in bono.

¶Ad maiorem, dona dantur contra tentamenta. Verum eſt, pro hoc ſtatu. Nam actus eorum verſantur circa tentamẽta hæc, pro hac vita actiua, tamen eſſentia ipſorum ſtat in habituali perfectione mentis ad motionem Spiritus ſancti promptè ſequendum. Minor vera, quòd in patria nulla erunt tentamenta; ergo dona non manent. Verum, quantum ad materiam circa quam hic verſantur, nec per conſequens ſecundùm actus, quos circa talem materiam habent; ſed tamen ſecundùm eſſentiam manent, & ſecundùm actus competẽtes ſtatui patriæ. Nam per motionem Spiritus ſancti mens ſe bene habet pro exigẽtia cuiuslibet ſtatus.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd Gregorius in ſingulis donis ponit aliquid, quod tranſit cum ſtatu præſenti, & aliquid, quod permanet in futuro. Dicit enim, * quòd ſapientia mentem de ęternorum ſpe, & certitudine reficit, quorum duorum ſpes tranſit, ſed certitudo remanet; & de intellectu dicit, quòd in eo, quòd audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illuſtrat, quorum auditus tranſit, quia non docebit vir fratrem ſuum; vt dicitur Hierem.31. Sed illuſtratio mentis manebit. De conſilio autem dicit, quòd prohibet eſſe præcipitem, quod eſt neceſſarium in præſenti, & iterum, ꝙ ratione animum replet, quod eſt neceſſarium etiam in futuro. De fortitudine autem dicit, ꝙ aduerſa nõ metuit, quod eſt neceſſarium in præſenti, & iterum, quòd confidentiæ cibos apponit, quod permanet etiam in futuro. De ſcientia verò vnum tantùm ponit, ſcilicet ꝙ ignorantiæ ieiunium ſuperat, quod pertinet ad ſtatum præſentem, ſed quòd addit in uentre mentis, poteſt figuraliter intelligi repletio cognitionis, quæ pertinet etiam ad ſtatum futurum. De pietate verò dicit, quòd cordis viſcera miſericordiæ operibus replet, quod quidem ſecundùm uerba pertinet tãtùm ad ſtatum præſentem; ſed ipſe intimus affectus proximorum per uiſcera deſignatus, pertinet etiam ad futurum ſtatum, in quo pietas non exhibebit miſericordiæ opera, ſed congratulationis affectum. De timore verò dicit, quòd præmit mentem, ne de præſentibus ſuperbiat, quod pertinet ad ſtatum præſentẽ, * & quod de futuris cibos ſpei confortat, quod etiam pertinet ad ſtatum præſentem, quantum ad ſpem; ſed poteſt etiam ad ſtatum futurum pertinere, quantum ad confortationem de rebus hic ſperatis, & ibi obtentis.

Gregorius. * Omnia hæc habet Greg. Moral. capit.

* Aliàs ꝙ de futuro cibo ſpem confortat.

¶Maior vera, ſunt habitus ad motionem Spiritus ſancti, qui & in patria manebunt perfectiſſimè, licet ad alios actus quo ad multa dona, quæ videlicet ſunt hic circa vitã actiuam, & in appetitu. Ad minorem. Fruſtra eſſent habitus, vbi non poſſunt actus eſſe. Verum, vbi omnino nulli eſſent, nec poſſent eſſe actus. Sed negatur, ꝙ ſi nõ ſint actus cõuenientes præſenti vitę, ꝙ ergo nulli ſint; ſicut non ſequitur fortitudo habita victoria, nõ habet actum, qui eſt bellare; ergo non habet actũ, quia habet actũ, qui eſt gaudere de triumpho, & victoria. Vltra, actus autem quorundam donorũ in patria eſſe non poſſunt. Dico, quòd dona non habent actus circa materiam præſentis vitæ, tamen habent actus conuenientes circa finem, & beatitudinem habitam. Et ad probationẽ dicitur, ꝙ intellectus pro hoc ſtatu facit audita penetrare, ſed etiã tenebras illuſtrat, quorum ſecundum manet etiam in patria, vnde Gregorius in ſingulis donis ponit aliquid, quod tranſit cum præſenti ſtatu, & aliquid quod manet, circa quod habet actum etiam in patria, vt D.S.ad longum oſtendit in ſolutione.

¶Nota autem circa illam auctoritatem adductam in ſolutione. Nõ docebit vir fratrem ſuum, ſ.de pertinẽtibus ad Deũ, de quibus aliquis per auditum reficitur, & informatur mediante dono intellectus, vnde illum actum non habebit in patria; de quibus autem vnus beatus aliũ illuminet, & doceat, vide prima par.q.105.art.1. ad primum. quia de exiſtentiũ rationibus, vt Dionyſius dicit, hoc eſt de rationibus Diuinorum operum vſq; ad diem iudicij, &c. Et probat hæc ratio ſecundam cõcluſionem, ꝙ non manent quantũ ad materiã, ea ꝙ verſant circa materiã pertinentem tñ ad præſentem vitam, ſecus ſm materiam poſſibilem patriæ, & actus, &c.

¶Nota, ꝙ libri communiter habent circa finem ſolutionis, & ꝙ de futuris cibos ſpei confortat. Alius quidã habet (& quod de futuro cibo ſpem confortat) & hoc intelligibilius eſt, &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de donis quantum ad materiã; opera enim actiuæ vitæ non erunt materia donorũ, ſed oĩa habebũt actus ſuos circa ea, quæ pertinent ad vitam contemplatiuã, quæ eſt uita beata.

¶Maior

¶Maior vera, tamen & ipſa dona perficientia in vita contemplatiua habent aliquid imperfectionis huius vitæ, & hoc tollitur, vt patet ad ſecundum. Minor vera. Et de ipſa habetur ſupra quæſt.67. artic.1. ad ſecundum. Vltra; ergo in ſtatu gloriæ non erunt omnia dona Spiritus ſancti, verum, ſecundùm materiam, in qua conſiſtit vita actiua, talis enim materia non erit in patria, nec dona operabũtur circa eam; ſed manet iuxta primam concluſionem ſecundùm eſſentiam, & habent operationem circa materiam poſſibilem, & manentem in vita contemplatiua, & beata, vt tactum eſt in littera ad ſecundum. Vnde & hæc ratio probat ſecundam concluſionem, &c.

Vtrum dignitas donorum attendatur ſecundùm enumerationem, qua enumerantur. Eſa. 11.

Iſa.11.dec.2. cor.2. Eſa.11.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, ꝙ dignitas donorum non attendatur ſecundùm enumerationem, qua enumerantur. Eſa. 11. Illud enim videtur eſſe potiſſimum in donis, quod Deus maximè ab homine requirit, ſed maximè requirit Deus ab homine timorem. Dicitur enim Deute. 10. Et nunc Iſrael quid Dominus Deus tuus petit a te, niſi ut timeas Dominũ Deũ tuum. Et Malach. 1. dicitur. Si ego Dominus, ubi timor meus; ergo videtur, ꝙ timor, qui enumeratur vltimò, non ſit infimum donorum, ſed maximum.

Deuter.10. Malach.1.

¶ 2 Præt. Pietas videtur eſſe quoddam bonum uniuerſale, dicit enim Apoſtolus. 1. ad Timoth. 5. ꝙ pietas ad omnia utilis eſt; ſed bonum uniuerſale prefertur particularibus bonis; ergo pietas, quæ penultimò enumeratur, videtur eſſe potiſſimum donorum.

1.Timo.5.

¶ 3 Præt. Scientia perficit iudicium hominis, conſilium autem ad inquiſitionem pertinet, ſed iudiciũ præeminet inquiſitioni; ergo ſcientia eſt potius donum, quàm conſilium, cum tamen poſt enumerantur.

¶ 4 Præt. Fortitudo pertinet ad vim appetitiuã, ſcientia autem ad rationem, ſed ratio eſt eminẽtior, quàm vis appetitiua; ergo & ſcientia eſt eminentius donũ, quàm fortitudo, quæ tñ primò enumerantur; nõ ergo dignitas donorum attenditur ſm ordinem enumerationis eorũ.

¶Sed contra eſt, quod Auguſ. dicit in lib. de Sermone Domini in monte. * Videtur mihi ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de qua Eſa. loquitur his gradibus, ſententijſq; congruere, de quibus fit mentio. Matth. 5. Sed intereſt ordinis; nam ibi, ſ. in Eſa. enumeratio ab excellentioribus cœpit, hic verò ab inferioribus.

* Aug. li. 1. cap. 4.

Matth. 5.

¶Hic conſequenter quærit quo ad tertiam proprietatem; de ordine dignitatis donorum. Et primò, comparando ea inter ſe, in articulo præſenti. Secundò in comparatione ad virtutes. Quærit igitur, an dignitas donorum attendatur ſecundùm enumerationem, qua enumerantur Eſa. 11. ita videlicet, ꝙ id, quod ponitur primo loco, ſit digniſſimum, & poſtea ſecundum, & ſic de alijs. Enumerantur autem ſic, ſapientia, intellectus, conſilium, fortitudo, ſcientia, pietas, timor.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ dignitas donorum dupliciter poteſt attendi; vno modo ſimpliciter. ſ. per comparationem ad proprios actus, prout procedunt a ſuis principijs; alio modo ſecundùm quid, ſcilicet per comparationem ad materiam.

¶D. S. duo facit. Primò præmittit quoddam notabile pro intellectu terminorum in concluſione reſponſiua cõtentorum; ſecundò ſubiungit ipſam concluſionem reſponſiuam cum probatione, ibi. Simpliciter autem. Notat ergo, ꝙ dignitas donorum dupliciter attẽdi poteſt; vno modo ſimpliciter. ſ. per comparationem ad proprios actus, prout procedunt a ſuis principijs, a principio dirigente, quod altius eſt, &c. Et primus eſt rationis; ſecundus appetitiuæ virtutis. Alius autem eſt principij directi, & ſic omnia dona perficientia intellectum ſunt digniora donis perficientibus appetitum, & talis ordo dignitatis non ſeruatur in iſta enumeratione vniuerſaliter, ſed tantùm duorum; alio modo dignitas donorum attenditur ſecundùm quid. ſ. per comparationem ad materiam, ita videlicet, ꝙ licet principium, & ſubiectum eius non ſit dignius, nec ſit dirigens, ſed directum; tamen eſt circa materiam, ubi difficile eſt ſe bene habere, & tamen materia in ſe non eſt dignior (aliàs eſſet dignitas ſimpliciter maior) ſed eſt ſolùm maioritas, in modo ſe habendi ad materiam; & ſic fortitudo, & conſilium habent aliquam prærogatiuam.

¶Simpliciter autem loquẽdo de dignitate donorum eadem eſt ratio comparationis in ipſis, & in uirtutibus, quia dona ad omnes actus potentiarum animæ perficiũt hominem, ad quos perficiunt uirtutes, ut ſupra dictum eſt. * Vnde ſicut uirtutes intellectuales præferuntur uirtutibus moralibus, & in ipſis uirtutibus intellectualibus contemplatiuæ præferuntur actiuis, ut ſapientia, intellectui, & ſcientia, prudentiq, & arti; ita tamen, ꝙ ſapientia præfertur intellectui, & intellectus ſcientiæ, ſicut prudentia, & ſyneſis eubuliæ; ita etiam in donis ſapientia, & intellectus, ſcientia & conſilium præferuntur pietati, & fortitudini, & timori, in quibus etiam pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, ſicut iuſtitia, fortitudini, & fortitudo temperantiæ. * Art. 3. huius quæſt.

¶ Hic conſequenter in fine corporis procedit ad reſpõdendum quæſito tali concluſione. Dignitas donorum ordini enumerationis reſpondet, partim quidem ſimpliciter, partim autem ſm ordinem materiæ. Probatur. In enumeratione donorum primò ponuntur ſapientia, & intellectus, deinde conſilium, & fortitudo, ſed ſapientia, & intellectus ſunt digniora ſimpliciter. Conſilium, & fortitudo digniora ſm quid alijs. ſ. non exiſtentibus circa difficilia, vt ſunt ſcientia, pietas, & etiam timor; ergo concluſio vera, ꝙ dignitas donorum, &c. ita ſ. ꝙ non ſeruatur dignitas ſimpliciter, in tota enumratione, ſed partim dignitas ſimpliciter, & poſtea relicta dignitate ſimpliciter, ſeruatur dignitas ſecundùm quid, &c. Maior patet ad vſum inſpicienti Eſaiæ textum. Minorem D. S. primò probat quo ad primam partem. Secundò quo ad ſecundam, ibi. Sed quantum ad materiam, &c. Arguitur ſic pro prima parte. De dignitate ſimpliciter donorum loquendum eſt, ſicut de dignitate ſimpliciter virtutum; ſed virtutes intellectuales præferuntur moralibus, & in ipſis virtutibus intellectualibus, cõtemplatiuæ præferuntur actiuis, vt ſapientia, intellectus, ſcientia, prudentiæ, & arti; & ſapientia præfertur intellectui, & intellectus ſcientiæ. Ergo in donis (quo ad dignitatem ſimpliciter) ſapientia, & intellectus, ſcientia, conſilium, præferuntur pietati, & fortitudini, & timori, in quibus pietas præfertur fortitudini, & fortitudo timori, ſicut iuſtitia fortitudini; & fortitudo temperantiæ, cui aliquo modo timor reſpondet; & inter omnia, tamen ſapientia, & intellectus ſunt digniſſima; & ſic patet prima pars minoris. Maior probatur ex artic. 4. quia dona ad omnes actus potentiarũ animæ perficiunt hominem, ad quos perficiunt virtutes. Ergo eadem eſt ratio comparationis in ipſis donis, & virtutibus. Antecedens patuit. Et conſequentia patet, quia ea, quæ ſunt eiuſdẽ rationis quo ad ſubiecta, & etiam quo ad effectum (ſaltem quo ad ſubſtantiam) ſunt comparabilia in dignitate ſimpliciter, quæ ſumitur ex principio, & actu. Minor patuit ſm partes ſuas ſupra; de ſapientia quidem, ꝙ ipſa præferatur ſimpliciter omnibus habitibus, & virtutibus (nõ quidem in ratione virtutis, ſed ſimpliciter) q. 66. art 5 Quòd autem ipſa ſit altior intellectu, & ſcientia, patuit quæſt. 57. art. 2 de prudentia, ibidem, artic. 6. Deinde ibi.

¶Sed quantum ad materiam, fortitudo, & conſilium præferuntur ſcientiæ, & pietati, quia ſ. fortitudo, & conſilium habent in arduis locum; pietas autem, & etiam ſcientia in communibus. Sic igitur donorum dignitas ordini enumerationis reſpondet partim quidem ſimpliciter, ſm ꝙ ſapientia, & intellectus omnibus præferuntur, partim autem ſm ordinẽ materiæ, ſecundùm quòd conſiliũ, & fortitudo præferuntur ſcientiæ, & pietati.

¶Probat ſecundam partem minoris. ſ. ꝙ conſilium, & fortitudo ſint digniora ſm quid, ſic, illa dona ſunt nobiliora, quæ ſunt circa materiam arduam, vbi difficile eſt ſe bene habere; ſed fortitudo, & conſilium ſunt circa ardua, non autem ſcientia, & pietas; igitur ſm quid ſunt digniora, quàm ſcientia, & pietas. Maior patuit ex notabili, quia ex difficultate ſumitur dignitas ſecundùm quid tãtùm, quia maior dignitas ſumitur ex bonitate, quàm difficultate; quare ſupra quæſt. 66. art. 6. ad ſecundum. dicebatur, ꝙ quamuis ſpes ſuperaddat charitati ex parte obiecti arduitatem; ipſa tamen non eſt propterea dignior. Minor illa patet, quia fortitudo, & conſilium habent locum in arduis, pietas autem, & ſcientia in communibus; ergo minor vera. Antecedens patet de fortitudine, quia eſt in irascibili, & de periculis mortis, vbi difficile eſt bene habere, & patuit ſupra quæſtio. 66. artic. 4. De conſilio patet ex tertio Ethicorum, & patuit ſupra quæſt. 14. artic. 3. & 4. De ſcientia patuit, quia iudicium eius locum habet in omnibus, inter quæ etiam ſunt non ardua, ſimiliter pietas beneficia exhibet omnibus, & qualitercunque.

¶Nota autem circa dona appetitiuæ partis, ꝙ D. S. dicit, quia ꝙ pietas præfertur fortitudini (ſ. ſimpliciter) & fortitudo timori. Iſta patent ex ſupra dictis quæſtio. 66. artic. 4. quia videlicet pietas eſt in voluntate, & ad alterum, vbi relucet maius bonum rationis,

& fortitudo se habet benè in his, quæ pertinẽt ad vitam, & mortem; timor autem se habet quodammodo, sicut temperantia, quæ minor est fortitudine. Vbi aduerte, quòd timoris filialis, non est tantùm refrenare passiones concupiscibiles, sed etiam se subdere, & bene se habere ad Deum, & est non in concupiscibili, sed voluntate (cum remaneat in animalibus separatis actu) sed vt dictum est art. 4. quodammodo respondet temperantiæ quo ad effectum, & quo ad hunc minor est timor, quàm fortitudo, &c.

¶ Et quod dictum est in corpore, confirmatur arg. in contrariũ.

¶ Circa hoc argumentum in oppositum nota, quòd Augustinus ponit enumerationem donorum positam ab Esaia incipere a superioribus ad sensum dictum, vel simpliciter, vel quo ad materiam; sed enumerationem Matthæi incipere ab inferioribus, hoc intelligo, quia beatus Augustinus beatitudinibus positis a sancto Matthæo ponit respondere dona, sic quòd prima beatitudo, scilicet beati pauperes, correspondet timori, vt patet secunda secundæ, quæstio. 19. artic. 12. Secunda autem beatitudo (scilicet beati mites) correspondet pietati, vt patet secunda secundæ, q. 121. artic. 2. & de hoc tangetur aliquid quæst. seq. art 3. ad tertium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd timor maximè requiritur quasi primordium quoddam perfectionis donorum; quia initium sapientiæ timor Domini, non propter hoc, ꝙ sit cæteris dignius, prius enim est secundùm ordinem generationis, ut aliquis recedat a malo, quod
Prouer. 16. fit per timorem, ut dicitur Prouerb. 16. quàm quòd operetur bonum, quod fit per alia dona.

¶ Ad maiorem, illud videtur esse potissimum donum, quod maximè Deus ab homine requirit. Dico, ꝙ si maximè intelligitur, ideſt tanquam perfectius, & finem aliorum, vera esset, sed minor falsa. Si autem intelligitur maximè, ideſt primò, & primordialiter in via generationis, tunc negatur maior. Non enim sequitur, est primum, & deseruit, & ordinatur ad alia habenda, tãquam removens prohibens; ergo est potissimum, sicut ostendit D. S. secunda secundæ, q. 161. artic. 5. de humilitate, quæ removet prohibens, & corrumpens omnem virtutem, non tamen propterea est simpliciter nobilior. Minor tunc est vera, quia nisi quis recesserit a malo (quod fit per timorem) non est capax aliorum donorum, & etiam vt habet D. S. secunda secundæ, q. 19 art. 9. timor filialis tenet primum locum inter dona, ascendendo, quia dona ordinantur ad motionem Spiritus sancti; sed ad hoc, quòd aliquid sit bene mobile ab aliquo mouente, primò requiritur, vt sit ei subiectum non repugnans, quia tali repugnantia mobilis ad mouens impeditur motus, hoc autem facit timor filialis, vel castus, inquantum per ipsum, Deum reuereamur, & refugimus nos ipsi abducere; quare nõ sequitur, quòd timor sit maximum, sed sit primum via generationis, qualia sunt imperfectiora.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ pietas non comparatur in verbis Apostoli, omnibus donis Dei, sed soli corporali exercitationi, de qua prœmittit, ꝙ ad modicũ utilis est.—

¶ Maior negatur; sed pietas est donum communicans beneficia propter Deum ex charitate vniuersaliter omnibus bonis, & habet pro obiecto rem, qua subuenitur, quæ modica esse potest. Ad auctoritatem Apostoli dico, ꝙ pietas accipitur quandoq; pro cultu Dei secundùm D. S. ibidem, quandoque pro misericordia, & semper præfertur abstinentiæ, & exercitio corporali, quia ad omnia valet, videlicet ad omnia peccata delenda, & ad omnia bona promouenda; & quia pietas manifestè connectitur, & est effectus charitatis, ideo de se meritoria est. Exercitatio autem corporalis, (abstinentia ſm propriam rationem non est meritoria, ideo Apostolus pietatem comparando exercitationi corporali dicit, ꝙ ad omnia vtilis est. Vltra, negatur, ꝙ sit bonum vniuersale, sed vtilis, & meritoria est ad omnia, vt dictum est. Ad minorem, bonum vniuersale, &c. si intelligitur, ꝙ vniuersale bonum per prædicationem præferatur particularibus bonis; negatur, & falsitatẽ eius ostendit D. S. de Veri. Mate. 7. art. 6. ad septimum. Si intelligitur de vniuersali bono per inclusionem actualem omnis boni, vel etiam inclusionem permissiuam, vt est bonum per essentiam, vel beatitudo vera, quia videlicet beatitudo, & essentia Diuina isto modo sunt vniuersale bonũ; sed negatur cõsequentia, quia pietas nõ est isto modo bonũ vtile, sed solum quia utilis, & meritoria est multorum. Et quamuis pietas ad multos bene se habeat, eis benefaciendo, tamẽ bene se habere ad Deum vnum longè excellentius est, quia bonum multitudinis quidem melius est bono vnius inclusi in multitudine, tamen non bono extra multitudinem existenti, & bono vniuersali, & supremo, ad quod multa dona bene se hãt, &c. Supra aliquid de hoc tactum fuit q. 66. art. 3. ad 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia & si præferatur consilio ratione iudicij, tamen consilium præfertur ratione materiæ, nam consilium non habet locum nisi
* Arist. c. 3. in arduis, vt dicitur in 3. Ethic. * sed iudicium scientiæ in omnibus locum habet.

¶ Maior vera, est enim scientia iudicatiua per temporales rationes, sicut sapientia per Diuinas; vnde secunda secundæ, q. 9. art. 3. ad tertium. Minor vera, & patuit supra q. 14. art. 1. Vltra, ad subsumptam, sed iudicium præeminet inquisitioni, verum est, præeminẽtia simpliciter, qnæ est ſm propriam rationem, & speciem, & finem, & potentiam, cuius est actus. Iudicare enim est finis, & actus scientiæ, & nobilior, quàm inquirere; tamen inquisitio est dignior ſm quid ratione materiæ, ideſt maioris arduitatis, & difficultatis, circa materiam suam, cum non habeat locum nisi in arduis, iudicium autem rectum in omnibus locum habet. Vltra; ergo scientia est potius, & verum simpliciter, tamen consilium est dignius secundùm quid, & ea ratione scientia posterius numeratur. Dictum est autem in conclusione, quòd seruatur ordo dignitatis, vel simpliciter, vel secundùm quid.

¶ Nota, ꝙ posset dici, ꝙ dona considerantur; vno modo penes principia, & actus; sicut supra dictum est, ꝙ habitus distinguuntur, & habent speciem penes principia, & sic scientia est dignior; sed alio modo considerantur, vt sunt obiectorum, sic consilium est dignius; dictum est enim, ꝙ quandoque habitus distinguuntur vno modo, & non alio modo, sed econtra; sapientia autem, & intellectus vtroq; modo sunt digniora, quia altiorem actum, & materiam habent; & per hoc patet ad quartum.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ dona directiua, quę pertinent ad rationem donis exequentibus, digniora sunt, si considerentur per cõparationem ad actus, prout egrediuntur a potentijs; ratio enim appetitiuæ præeminet, vt regulans regulato; sed ratione materiæ adiungitur consilium fortitudini, sicut directiuum exequenti; & similiter scientia pietati, quia s. consiliũ, & fortitudo in arduis locum habent, scientia autem, & pietas etiam in communibus; & ideo consilium simul cum fortitudine ratione materiæ numeratur ante scientiam, & pietatem.

¶ Ad minorem, & cõsequentiã. Minor vera est. Ratio est eminentior simpliciter, q̃ vis appetitiua, & habet altiorem actum, tñ aliquid exultẽs in appetitiua pũt esse circa materiã magis arduã, q̃ habitus, vel donũ in intellectu. Vltra, ergo scientia est eminentius donũ, verum quo ad actũ, vt progreditur a potentia altiori, & altiori modo; tñ fortitudo cum cõsilio eius directiuo ratione materiæ præfertur scientiæ, & eius directo dono. s. pietati, quæ sunt circa communia. Negatur ergo, ꝙ dignitas, vel simpliciter, vel ſm quid non attendatur secundùm enumerationem donorum.

¶ Nota, ꝙ iuxta D. S. in corpore, oportet dicere, quòd dignitas secundùm actum procedentem ab altiori principio sit simpliciter maior, sed secundùm materiam est secundùm quid. Nam ex nobilitate subiecti, quod est ratio, & actus, qui est finis, attenditur maior dignitas, quàm ex materia præcipuè in naturalibus.

Vtrum virtutes sint præferendæ donis.

AD octauum sic proceditur. Vſ, ꝙ virtutes sint præferendæ donis, dicit enim Aug. in 15. de Tri. * de charitate loquens. Nullũ est isto Dei dono excellentius, solum est, quod diuidit inter filios regni ęterni, & filios perditionis ęternæ; dantur & alia per Spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt, sed charitas est virtus; ergo uirtus est potior donis Spiritus sancti.

H Infra q. 23. art. 6. ad 3. 2. 2. q. 9. art. 3. ad 3. E. 3. dist 35. art. 1. ad 1. Et infra q. 2. art. 3. q. 2. ad 2. Et in q. de virtu. art. 1. ad 17.

¶ 2 Præterea. Ea quę sunt priora naturaliter, videntur esse potiora; sed uirtutes sunt priores donis Spiritus sancti. Dicit enim Grego. in 2. Moral. * ꝙ donum Spiritus sancti in subiecta mente ante alia, iustitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam format; & sic eandem mẽtem septem mox virtutibus, ideſt donis temperat, ut contra stultitiam sapientiam, cõtra hebetudinem intellectum, contra præcipitationem consilium, cõtra timorem fortitudinem, contra ignorantiam scientiam, contra duritiam pietatem, contra superbiam Dei timorem; ergo uirtutes sunt potiores donis.

* Aug. ut. * Gregor. cap. 16.

¶ 3 Præt. Virtutibus nullus malè uti potest, ut Aug. dicit; * donis autẽ potest aliquis malè vti, dicit enim Greg. in 1. Moral. * ꝙ hostiam nostræ pcis immolamus, ne sapientia eleuet; ne intellectus, dum subtiliter currit, oberret; ne consilium, dum se multiplicat, confundat; ne fortitudo, dũ fiduciã præbet, præcipitet; ne scientia, dũ nouit, & nõ diligit, inflet; ne pietas, dum se infra rectitudinem inclinat, intorqueat; ne timor, dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam, mergat; ergo uirtutes sunt digniores donis Spiritus sancti.

* Aug. li. de lib. arb. cap. 3. * Greg. cap. 31.

¶ Sed

¶Sed cõtra est, quòd dona dantur in adiutorium virtutum contra defectus, vt patet in auctoritate inducta;* & sic videtur, quòd perficiant, quod virtutes perficere non possunt; sunt ergo dona potiora virtutibus.

*In arg.2.

¶ Hic agit de comparatione donorum ad virtutes ex parte dignitatis.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut ex supra dictis *q.57.& q. 58.& q.62. patet; * uirtutes in tria genera distinguuntur, sunt enim quædam uirtutes Theologicæ, quædam intellectuales, quædam morales. Virtutes quidem Theologicæ sunt, quibus mens humana Deo coniungitur. Virtutes autem intellectuales sunt, quibus ratio ipsa perficitur. Virtutes autem morales sunt, quibus uires appetitiuæ perficiuntur ad obediendum rationi. Dona autem Spiritus sancti sunt, quibus omnes uires animæ disponuntur ad hoc, quòd subdantur motioni Diuinæ. ———

¶D.S.duo facit. Primò ponit quoddam notabile distinctiuũ, & fundamentale. Secundò secundum illud respondet, ibi. Sic ergo eadem, &c. Ponit ergo distinctionem trimembrem ex dictis supra in diuersis locis, scilicet quæst.57.58.& quæst.62. quòd sint tria genera virtutum; sunt enim Theologicæ quædam intellectuales, quædam morales, & notificat eas; & per hoc habetur fundamentum sequentium, quia Theologicæ sunt, quibus mens humana Deo coniungitur. f. secundùm se tanquam proprio immediato obiecto, & modo supernaturali, & hoc, vt supra arti.4. ad tertium. dicebatur, non conuenit, nec aliis virtutibus, nec donis. Virtutes autem intellectuales sunt, quibus ratio perficitur, licet non conuertatur, quòd omne perficiens rationem sit intellectualis virtus, sicut enim non omne, quod est in appetitu, est virtus moralis (vt patet de charitate, spe, & donis) sic nec omne, quod est in intellectu, est virtus intellectualis, vt patet de fide, &c. Sed verum est, quod D S. dicit, quòd virtus intellectualis non est nisi in intellectu, morales verò (scilicet per essentiam, & propriè) sunt, quibus vires appetitiuæ perficiuntur ad obediendum rationi; dona Spiritus sancti sunt, quibus omnes vires animæ, scilicet tam ratio, quàm appetitus, disponuntur ad hoc, quòd subdantur motioni Spiritus sancti, & Diuinæ.

¶ Sic ergo eadem uidetur esse comparatio donorum ad uirtutes Theologicas, per quas homo unitur Spiritui sancto mouenti, sicut uirtutum moralium ad uirtutes intellectuales, per quas perficitur ratio, quæ est uirtutum moralium motiua. Vnde sicut uirtutes intellectuales præferuntur uirtutibus moralibus, & regulant eas, ita uirtutes Theologicæ præferuntur donis Spiritus sancti, & regulant ea. ———

¶Hic consequenter iuxta prædictam distinctionem D S respõdet duabus conclusionibus; secundam ponit ibi. Sed si comparemus, &c. Conclusio prima responsiua est, virtutes Theologicæ præferuntur donis Spiritus sancti, & dona regulantur per eas. Hanc conclusionem primò probat ratione: secundò auctoritate, ibi. Vnde Gregorius dicit, &c. ratione sic. Eadem est comparatio donorum ad virtutes Theologicas, quæ est virtutum moralium ad virtutes intellectuales; sed intellectuales præferuntur virtutibus moralibus tanquam regulantes: ergo sequitur conclusio. Minor patuit supra quæst.65. artic.3. Maior probatur, quia sicut per Theologicas vnitur homo Spiritui sancto mouenti dona, sic intellectuales perficiunt rationem, quæ mouent virtutes morales, (ita quod virtutes, tam videlicet Theologicæ, quam intellectuales perficiunt in ordine ad motiua, vel donorum, vel moralium) & patuit de hoc artic.4.ad tertium. quia dona non mouentur (vel nisi agitis homo non mouetur secundùm dona) nisi præsupposita Theologicis, ita appetitus non mouetur sin morales, nisi præsuppositis intellectualibus, talem prudentia; & de hoc etiam tactum fuit artic 5. Consequenter ibi.

Conclusio prima.

*Gre.c.28. ¶Vnde Gregorius dicit in primo Moral. * quòd neq; ad denarij perfectionem septem sibi, id est septem dona perueniunt, nisi in fide, spe, & charitate fuerit omne quod agunt. ———

¶ Confirmat conclusionem primam auctoritate beati Gregorij, quia perficiuntur per Theologicas, igitur Theologicæ sunt maiores. Deinde concludit.

¶ Sed si comparemus dona ad alias uirtutes intellectuales, uel morales, dona præferuntur uirtutibus, quia dona perficiunt uires animæ in comparatione ad Spiritum sanctum mouentem; uirtutes autem perficiunt, uel ipsam rationem, uel alias uirtutes in ord.ne ad rationẽ. Manifestum est autem, quòd ad altiorem motorẽ oportet maiori perfectione mobile esse dispositum. Vnde perfectiora sunt dona virtutibus. ———

¶ Subungit conclusionem secundam responsiuam, talem. Dona præferuntur virtutibus intellectualibus, & moralibus. Probatur. Ad altiorem motorem oportet maiori perfectione mobile esse dispositum, sed dona perficiunt vires animæ in comparatione ad Spiritum sanctum mouentem, virtutes autem perficiunt vel ipsam rationem (vt intellectuales) vel alias virtutes, id est potentias in ordine ad rationem. Spiritus autem sanctus altior est ratione; igitur, &c. Maior, & minor patet ex artic.1. Conclusio secunda.

¶Et confirmatur ista secunda conclusio, argum. in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ charitas est uirtus Theologica, de qua concedimus, q̃ sit potior donis. —

¶Maior vera, & dicitur charitas donum secũdùm communem rationem nominis, non autem secundùm distinctam rationem, vt hic loquimur de dono, prout datur a Deo, & in ordine ad motionem Diuinam, mens enim informata Theologicis habet se actiuè, & mouet virtutes morales, &c.

¶Ad minorem, charitas est virtus; sed Theologica, & inter eas præcipua, ergo virtus, verum, Theologica est potior donis, & concludit primam conclusionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid est prius altero dupliciter. Vno modo, ordine perfectionis, & dignitatis, sicut dilectio Dei est prior dilectione proximi; & hoc modo dona sunt priora uirtutibus intellectualibus, & moralibus; posteriora verò virtutibus Theologicis; alio modo ordine generationis, seu dispositionis, sicut dilectio proximi præcedit dilectionem Dei quantum ad actum; & sic uirtutes morales, & intellectuales præcedunt dona; quia per hoc, quòd homo benè se habet circa rationem propriam, disponitur ad hoc, quòd homo se bene habeat in ordine ad Deum. ———

¶Ad maiorem, quæ sunt priora naturaliter videntur esse potiora, distinguitur, eo quod est duplex prioritas naturalis, vel naturæ, vt patuit supra quæst.62. artic 4 vna generationis; & de tali prioritate naturæ negatur maior, & conceditur minor, loquẽdo de virtutibus intellectualibus, & moralibus, eo quòd per tales virtutes homo disponitur, vt benè se habeat ad Deum, quod fit per dona. Si autem intelligatur maior de prioritate perfectionis; tunc verum est, quod talia priora sunt potiora; sed tunc minor est falsa; nec probatur ex auctoritate beati Gregorij, quæ solùm vult, quòd dona præsequuntur virtutes tanquam dispositiones ordinatas ad dona tanquam præparantes viam. Vnde consequentia negatur, si intelligatur de virtutibus moralibus, vel intellectualibus.

¶Nota verba D.S.in solutione, quòd dilectio Dei est prior dilectione proximi prioritate perfectionis, & dilectio proximi præcedit dilectionem Dei via generationis.

¶Nota inquam ex quæst.26. artic.3. quòd dilectio non accipitur pro habitu, sed tantùm pro actu, vel passione, ideo non intelligat Doct. Sanct. de charitate, sed de actu. quomodo autem dilectio proximi prior sit via generationis, habes secunda secunda, quæst.26.artic 2.ad primum. quia proximus est primus visibilis, & cognoscibilis, & per consequens primò diligendus. Ex cognitis enim discit animus amare incognita. Quomodo autem dilectio Dei sit potior, & melior, habes eodem quæst.27 artic 8. & quæst.64 artic 2. quia habent se sicut finis, & ea, quæ sunt ad finem. Vnde & dicta præcepta dantur pro tempore distinctionem actuum, non habituum, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sapientia, & intellectus, & alia huiusmodi sunt dona Spiritus sancti, secundùm quòd charitate informantur, quæ non agit perperam, vt dicitur 1.ad Corinth. 13. & ideo sapientia, & intellectu, & aliis huiusmodi, nullus malè vtitur, secundùm quòd sunt dona Spiritus sancti; sed ad hoc, quòd a charitatis perfectione non recedant, vnum ab altero adiuuatur, hoc est, quod Greg. intendit dicere. ——— 1.Cor.13.

¶Maior vera, ad sensum supra dictum, quæstio 56.artic.4. ad sextum. scilicet principaliuè, &c. Minor negatur, quia dona connectuntur cum charitate, qui quis non agit perperam, & ad bonum Gregorius in dicitur, quòd ipse intendit, quod scilicet non adiuuent, nec a charitate recedant, quia si vnum sine alio esset, non maneret, nec esse donum; sed haberet quandam similitudinem cum dono, & posset eo quis abuti, vt patuit ibi 5.ad tertium. sicut & supra quæst.65 artic.2. dictum est de virtute morali accepta pro rectitudine in aliquod de genere bonorum, quod videlicet posset esse occasio, tamen caua a periculi, sic et ea, dona non sunt principia malè vitæ, sed ad hoc opus habent mutuo adiutorio, & hoc voluit beatus Gregorius.

Quæſtio Sexageſimanona.

De Beatitudinibus.

DEinde conſiderandum eſt de Beatitudinibus. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum beatitudines, a donis, & uirtutibus diſtinguantur. Secundò, de præmijs beatitudinum, vtrum pertineant ad hanc vitam. Tertiò, de numero beatitudinum. Quartò, de conuenientia præmiorum, quæ eis attribuuntur.

¶Quia beatitudines perfectiones ſunt fructibus, & ſunt actus donorum magis, quàm fructus; ideo poſt dona (vt habeatur tota conſideratio pertinentium ad dona.) D.S. determinat de beatitudinibus. Et primò inquiritur conditio beatitudinum: ſecundò oſtenditur conuenientia enumerationis earum, arti.3.& 4. Circa primum, primò oſtenditur quomodo beatitudines diſtinguantur a virtutibus, & donis; ſecundò, mouetur quoddam dubium, art.2.

Vtrum beatitudines, à virtutibus, & donis diſtinguantur.

I Infra q.70. art.2. corp. Et 3. di 34. q.1.ar.4. Et Iſa.11.lec.1. col.1 fin. Et Matthæ. 5. col.4.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd beatitudines, a uirtutibus, & donis non diſtinguantur. * Auguſt. enim in lib. de Sermone Domini in monte, attribuit beatitudines, in Matthæo enumeratas, donis Spiritus ſancti. Ambroſius autem ſuper Lucam, * attribuit beatitudines ibi enumeratas, quattuor virtutibus Cardinalibus; ergo beatitudines non diſtinguuntur a virtutibus, & donis.

* Aug.li.1. cap.9.

* Ambroſ. lib.5. in Luc. ſuper illud Luc.6 Beati pauperes ſpiritu.

¶ 2 Præt. Humanæ uoluntatis non eſt niſi duplex regula, ſ. ratio, & lex æterna, vt ſupra dictum eſt; * ſed uirtutes perficiunt hominẽ in ordine ad rationem, dona autem in ordine ad legem æternam Spiritus ſancti, ut ex dictis patet; * ergo non poteſt eſſe aliquid aliud pertinens ad rectitudinem uoluntatis humanæ præter uirtutes, & dona; non ergo beatitudines ab eis diſtinguuntur.

*q.19.ar.4.

*q.61.ar.1.

¶ 3 Præterea. In enumeratione beatitudinum ponitur mititas, & iuſtitia, & miſericordia, quæ dicuntur eſſe quædam uirtutes; ergo beatitudines non diſtinguuntur a donis, & uirtutibus.

¶ Sed contra eſt, quòd quædam enumerantur inter beatitudines, quæ nec ſunt uirtutes, nec dona, ſicut paupertas, & luctus, & pax; differunt ergo beatitudines a uirtutibus, & a donis.

¶Quæritur hic primò de vna conditione beatitudinum, ſcilicet de diſtinctione earum a cæteris, &c.

q.2.& q.3. ¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt; beatitudo eſt vltimus finis humanæ uitæ; dicitur enim aliquis iam finem habere propter ſpem finis obtinendi; * Ariſt.c.9. vnde & Philoſophus dicit in primo Ethic. * quòd pueri Rom.5. dicuntur beati propter ſpem. Et Apoſtolus dicit Ro.8. Spe ſalui facti ſumus.

¶Concluſio reſponſiua in hoc articulo eſt, beatitudines diſtinguuntur a virtutibus, & donis, non ſicut habitus ab eis diſtincti, ſed ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus, ſcilicet ipſos elicientibus. Probatur concluſio. Beatitudines ſunt actus, ideſt operationes virtutum, & donorum præcipuè; ergo concluſio vera. Conſequentia probatur, quia actus alicuius habitus non diſtinguitur ab habitu, qui eſt eius principium, vt habitus, ſed vt actus, non enim diſtinguitur aliquid ab alio niſi ſecundùm propriam rationem. Actus igitur diſtinguitur vt actus, non vt habitus. Antecedens deducitur per articulum. Beatitudines, de quibus loquimur, ſunt per quas aliquis habet beatitudinem, quæ eſt vltimus finis humanæ vitæ propter ſpem ipſam obtinendi; (ideſt beatitudo in proposito eſt id, per quod quis ſperat tanquam per meritum conſequi beatitudinem veram); ſed talis ſpes obtinendi verã beatitudinem (& præſertim æternam, & veram) eſt per operationes virtutum, & præcipuè per operationes donorum (ideſt innititur operationibus illis); ergo antecedens verum; huius rationis probat D.S. primò maiorem; ſecundò minorem, ibi. Spes autem, &c. Tertiò ſubiungit ipſam concluſionem reſponſiuã, ibi. Et ideo, &c. Maior ergo patet ex Apoſtolo, & Phil. quo ad hoc, ꝙ eſt beatitudo ſpei habiti dꝫ beatus, quia ſperat ſpe formata, & inuente meritis, quibus dignus eſt beatitudine, vel quia diſpoſitus eſt de habendis bonis operibus, quibus peruenitur ad beatitudinem, vt Philoſophus vult de pueris. Deinde cum dicit.

Concluſio.

¶Spes autem de fine conſequendo inſurgit ex hoc, ꝙ aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipſum, quod quidem fit per aliquam actionem. Ad finem autem beatitudinis mouetur aliquis, & appropinquat per operationes uirtutum, & præcipuè per operationes donorum, ſi loquamur de beatitudine æterna, ad quã ratio non ſufficit, ſed in eam inducit Spiritus ſanctus, ad cuius obedientiã, & ſequelã p dona ꝓficimur.—

¶Probat minorem præcedentem ſic. Spes de conſequendo fine, vel beatitudine, conſurgit ex hoc, quòd aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipſum; ſed conuenienter moueri & appropinquare ad finem vltimum eſt per aliquã operationem; igitur minor vera quo ad primam partem. Quare autem dictum ſit, & præcipuè per operationes donorũ, ſ. plus, quàm virtutum, oſtenditur ſic. Ad beatitudinem veram homo peruenit per operationes tali beatitudini proportionatas, & altiores; ſed operationes donorum ſunt huiuſmodi, nõ virtutum. ſ. morales, vel intellectualiũ; igitur, &c. Maior nota. Minor patet, ſpei obtinendi beatitudinem, præcipuè innititur operationibus procedentibus ab altiſſimo mouente, & ſufficienti, non autem inſufficienti; ſed operationes donorum ſunt huiuſmodi, nõ virtutum; igitur, &c. Vnde quia ratio non ſufficit mouere mediantibus virtutibus ad talem finem; ergo oportet eſſe altiorem motorẽ. ſ. Spiritum ſanctum, ad cuius ſequelam, & obedientiã perficiunt donas & ergo mediantibus actibus, ad quos mouemur per Spiritum ſanctum, ſumus digni, & proportionati beatitudini, & tales ſunt actus donorum. Patet ergo, ꝙ beatitudines nihil aliud ſunt, quàm operationes bonæ, & meritoriæ vitæ æternæ, quibus homo ſperando, innitipoteſt ad vitam æternam conſequendam; ſpes enim ex meritis prouenit, ideſt conſequitur rem ſperatam per merita, quæ vocantur beatitudines non iam rei, ſed ſpei, &c. Deinde ibi.

¶Et ideo beatitudines diſtinguuntur quidẽ a virtutibus, & donis, non ſicut habitus ab eis diſtincti; ſed ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus.

¶Subiungit ipſam concluſionẽ reſponſiuã ſatis clarè deductã.

Scotus. ¶Sed nota, ꝙ Scotus in tertio, diſt.34. diſcordat volendo, quòd beatitudines ſint idem habitus cum habitibus virtutum. ſ. Theologicis, & Cardinalibus, tamen aliquando inter dona nominãtur ſpecies ſpecialiores virtutum dictarum, ita ibi ponuntur duæ ſpecies temperantiæ. ſ. humilitas, & vna ſpecies, quæ moderatur voluptates in cõmuni fortitudo in ſe, & iuſtitia in tribus ſpeciebus, & duæ Theologicæ perficientes appetitum; ſed deficit opinando, quaſi D.S. beatitudines a virtutibus diſtinguat tanquam habitus, quod intuenti D.S. hic clarè apparet falſum, nec ipſe contra veram D.S. mentem aliquid probat, vel arguit malè accipiendo, & benè ponderanti conſtabit, quia Scotus nulli auctoritati ſcripture innititur, nec alicuius ſancti Doct. quare de volũtariè dictis parum curandum eſt.

¶Confirmatur concluſio reſponſiua, argumento in cõtrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. & Ambroſius attribuunt beatitudines donis, & uirtutibus, ſicut actus attribuuntur habitibus; dona autem ſunt eminentiora virtutibus Cardinalibus, vt ſupra dictum eſt; * & ideo Ambroſius exponens beatitudines turbis propoſitas, attribuit eas virtutibus Cardinalibus. Aug. autem exponẽs beatitudines Diſcipulis propoſitas in monte tanquam perfectioribus, attribuit eas donis Spiritus ſancti. *q.61.ar.1

¶Maior vera, quia Auguſtinus attribuit beatitudines propoſitas Diſcipulis (qui erant perfectiores) donis, quæ & ipſa ſunt perfectiora virtutibus Cardinalibus, & intellectualibus; attribuit quidem non identicè quaſi beatitudines ſint dona, ſed principaliuè, & cauſaliter, quia videlicet beatitudines præſertim pertinent ad dona, ſicut eorum actus elicii, & effectus. Vltra; concedo, quòd Ambroſius benè attribuit beatitudines quattuor Cardinalibus, non quidem identicè, ſed modo dicto, & quia conſiderauit, & locutus fuit de beatitudinibus propoſitis turbis, quæ ſunt minores prædictis, quia (vt patuit quæſt. præcedenti.) dona altiori modo operantur, quàm virtutes morales. Quare negatur conſequentia; nam non ſequitur, attribuitur ſibi ſicut actus habitui, ideo non diſtinguuntur; immo oppoſitum ſequitur. D.S. notat implicitè concordiam beati Auguſtini, & beati Ambroſij, quomodo non contrarientur, dum vnus reduxit beatitudines in dona, alius in virtutes; ſunt enim vtrorumq; beatitudines, ſed præſertim donorum, vt patuit in corpore, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa probat, ꝙ non ſunt alij habitus rectificantes humanam vitam præter uirtutes, & dona.

¶Maior placet, & patuit ſupra q.19.art.4. Minor vera; ſed dico, ꝙ virtutes perficiunt ad rationem, & dona ad legem æternam Spiritus ſancti, nõ ſolùm ad actum primum, ſed etiam ad actum ſecundum,

Digitized by Google

ſecundum, & ad quoſdam actus eliciendos quos dicimus beatitudines. Vltra, ergo nõ põt eſſe aliquid aliud, &c. Verũ, habituale, præter dona, & virtutes, tamen eſt aliquid aliud eo pacto quo actus eſt aliud ab habitu. Vltra, nõ ergo beatitudines ab eis diſtinguuntur. Verum, vt habitus, ſed vt actus à principijs elicientibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mititas accipitur ꝓ actu manſuetudinis. Et ſimiliter dicendum eſt de iuſtitia, & miſericordia; & quamuis hæc videantur eſſe virtutes, attribuuntur tamen donis, quia etiam dona perficiunt hominem circa omnia circa quæ perficiunt virtutes vt dictum eſt. *

*q. 68. ar. 4.

¶ Ad antecedens vel aſſumptum dico, quòd in enumeratione beatitudinum ponitur mititas, & iuſtitia, & miſericordia, ſed nõ vt ſignificant vel important virtutes, ſed vt important actus non modo actus virtutum; ſed etiam donorum; nam iuxta ſupra dicta q. 68. ar. 4. dona perficiunt ad omnia ad quæ perficiũt virtutes vt ſic mititas, non tantùm accipiatur pro actu manſuetudinis, ſed etiam pro actu fortitudinis, & iuſtitia, & miſericordia pro actu pietatis vt patet art. 3. ad tertiũ. Quare negatur cõſequentia, quia ſicut dictum eſt. q. 68. articu. 1. ad quartum. ſapientia, & fortitudo æquiuocè dicuntur de virtute, & dono ita in propoſito mititas ſignificat (minus tamen æquiuocè) habitum, & actum, ſicut etiã ſupra q. 59. arti. 1. ad tertium dictum eſt miſericordiam quandoque accipi pro actu, quandoque pro habitu, vt ergo beatitudo tunc eſt actus pietatis doni, & diſtincta a pietate dono, & a miſericordia virtute, vt actus ab habitu, &c. De hoc articulo vide D. S. in 3. ſcripto diſtinct. 34. q. 1. articulo 4.

Vtrum præmia quæ attribuuntur beatitudinibus, pertineant ad hanc vitam.

K 2. 2. q. 1. ar. 7. Et Math. 5. co. 5.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ præmia, quæ attribuuntur beatitudinibus non pertineant ad hanc vitã. Dicuntur enim aliqui beati pp ſpem præmiorũ, vt dictum eſt. * ſed obiectum ſpei beatitudo eſt futura, ergo præmia iſta pertinent ad vitam futuram.

* Art. præced.

¶ 2 Præterea. Lucę 6. ponuntur quædam pęnę per oppoſitum ad beatitudines, cum dicitur. Væ vobis, qui eſtis ſaturati, quia eſurietis, væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis, ſed iſtæ pęnæ non intelligũtur in hac vita, qa frequenter hoĩes in hac vita non puniuntur, ſm illud Iob. 21. Ducunt in bonis dies ſuos, ergo, nec præmia beatitudinum pertinent ad hanc vitam.

¶ 3 Præterea. Regnum cœlorũ, quod ponitur præmium paupertatis eſt beatitudo cęleſtis vt Auguſt. dicit 19. de Ciui. Dei. plena etiam ſaturitas non niſi in futura vita habetur, ſecundùm illud Pſalm. Satiabor cum apparuerit gloria tua; viſio etiam Dei, & manifeſtatio filiationis Diuinæ ad vitam futuram pertinent, ſecũdùm illud. 1. Ioan. tertio. Nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus, ſcimus quoniam cum apparuerit ſimiles ei erimus quoniam videbimus eum ſicuti eſt, ergo præmia illa pertinent ad vitam futuram.

Auguſt.

Ioan. 3.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in libro de ſermone Domini in monte. * Iſta quidem in hac vita cõpleri poſſunt ſicut cõpleta in Apoſtolis eſſe credimus; nã illa omnimoda, & in Angelicã formã mutatio, q̃ poſt hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt.

* Aug. li. 2. cap. 9.

Hic agit de quodam dubio circa ar. præcedentem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd circa iſta præmia expoſitores ſacræ ſcripturæ diuerſimodè ſunt locuti. Quidam enim omnia iſta præmia ad futuram beatitudinem pertinere dicunt, ſicut Ambroſius ſuper Lucam. * Auguſt. verò dicit ea ad præſentem vitam pertinere. Chryſoſtomus * autem in ſuis Homelijs quædam eorum dicit pertinere ad futuram vitam, quædam autem ad præſentem.

*Ambro. li. 5. cap. 6.
* Homil. 6. ex variis locis in Matth.

¶ D. S. duo facit. Primò inducit diuerſas opiniones doctorum, ſaltem ſecundùm vocem, circa quæſtum. Secundò concordat eas & determinat veritatem per concluſionem reſponſuam, ibi. Ad cuius euidentiam. Prima ergo opinio eſt Ambroſij quæ dixit omnia pertinere ad futuram vitam. Secunda eſt beati Auguſt. qui poſuit omnia ad præſentem vitam pertinere. Tertia eſt beati Chryſoſtomi qui tenuit medium, quædam videlicet pertinere ad præſentem quædam ad futuram, ſicut valde apparens eſt, quòd conſecutio miſericordiæ pertineat ad præſentem, ſed habere regnũ cœlorum videtur magis pertinere ad futuram.

¶ Ad cuius euidentiam conſiderandũ eſt, quòd ſpes futuræ beatitudinis poteſt eſſe in nobis propter duo. Primò quidem propter aliquam præparationem vel diſpoſitionem ad futuram beatitudinẽ, quod eſt per modum meriti. Alio modo per quandam inchoationẽ imperfectam futuræ beatitudinis in viris ſanctis etiam in hac vita. Aliter enim habetur ſpes fructificationis arboris cum vireſcit frondibus, & aliter cum iam primordia fructuum incipiunt apparere.

¶ Hic conſequenter concordat huiuſmodi opiniones, quia omnes verificari poſſunt per diſtinctionem quam tangit cõcluſio reſponſiua, in qua D. S. plus reſpondet, quàm quæſtum eſt. Concluſio igitur reſponſiua eſt. Ea quæ tanguntur in beatitudinibus tanquam merita, ſolùm pertinẽt ad præſentem vitam, ſed ea, quæ ponuntur tanquam præmia, poſſunt pertinere ad præſentem vitam vel futuram. Iſta concluſio vnum ſupponit, & duo dicit; ſupponit enim, quòd ea, quę tanguntur tanquàm merita, etiã dicantur beatitudines, & quòd quæ ponuntur tanquàm præmia, etiam ſint, & pertineant ad beatitudines, & dicit, quòd poſſunt accipi dupliciter, & ſecundum hoc pertinent ad præſentem vitã vel futuram. Primò ergo Doct. San. probat ſuppoſitum, ſecundò ponit primam partem concluſionis, ibi. Sic igitur ea, &c. Tertiò ſecundam, ibi. Ea verò, &c. Præſuppoſitũ igitur probatur ſic, beatitudo, vt loquimur, poteſt dici omne id ratione cuius eſt ſpes futuræ, & perfectæ beatitudinis; ſed ſpes futuræ beatitudinis poteſt eſſe in nobis primò propter aliquam præparationem vel diſpoſitionẽ ad futuram beatitudinem, quod eſt per modum meriti, id eſt per virtutem imperfectam, & gratiam, quæ facit ſperare ſolũ per modum meriti, poſſumus etiam ſperare futuram beatitudinẽ per quandam inchoationem imperfectam futuræ beatitudinis, vt eſt in viris ſanctis; igitur ſuppoſitum verum, ſcilicet quòd tam meritum tactum in beatitudinibus, quàm præmium poſſunt dici beatitudines. Maior nota ex ar. 1. Minor declaratur per ſimile in naturalibus, quia habetur ſpes fructificationis arboris cum vireſcit frondibus, & ſimiliter habetur ſpes (licet aliter & perfectior) cum iam primordia fructuum incipiunt apparere; ſic ad propoſitum, cum aliquis incipit vireſcere per gratiam aliqualem, & per bona opera meritoria vitæ actiuæ eſt ſpes, quòd ipſe perueniat ad beatitudinem perfectam, ſed maior ſpes eſt cum venerit ad faſtigium, & magnam perfectionem vitæ, & vitam contemplatiuam, abiectis omnibus impedimentis.

Concluſio.

¶ Nota, quòd prima beatitudo cõcenta per modum meriti dicitur diſpoſitio, & præparatio ad futuram vitam, quia cum quis etiam ſe exercet in operibus vitę actiuę, & in quibuſcunq; bonis meritorijs actionibus, ipſe diſponitur per modum meriti ad beatitudinem, & facit eam ſibi debitam; ſed quia vera beatitudo patriæ conſiſtit in contemplatione ſumma, ideo talis inchoatur ſolùm in hac vita in viris ſanctis, qui ſe pro poſſe ſuo totaliter dãt contemplationi Diuinorum, in qua inchoatur futura beatitudo vt patuit ſupra, quare dixit minor, quòd poteſt eſſe ſpes vel propter quandam præparationem, & diſpoſitionem videlicet meritoriam, quæ facit hoĩem capacẽ, & dignũ beatitudine, ſed in perfectis contemplatiuis iam inchoata eſt. Deinde cum dicit.

¶ Sic igitur ea, quæ in beatitudinibus tãgũtur tãquã merita, ſunt quædã præparationes vel diſpoſitiones ad beatitudinem vel perfectam vel inchoatam.

¶ Ponit primam partem, & primum dictum concluſionis videlicet, quòd merita pertineant tantùm ad præſentem vitã probatur; diſpoſitio remota, & viatica tantùm pertinet ad hanc vitã, ſed quæ ponuntur tanquàm merita ſunt diſpoſitiones præparatoriæ etiam ad beatitudinem imperfectam, igitur, &c. Minor patet quia ſunt meritoriæ diſpoſitiones, ſed meritum eſt tantũ præſentis vitæ. Et poſſet ſecundo argui; diſpoſitio, quæ diſponit etiam ad beatitudinem inchoatam eſt præſentis vitæ, ſed ea quæ ponũtur tanquàm merita diſponunt etiam ad beatitudinẽ aliqualem inchoatã in hac vita, igitur. Maior patet, quia beatitudo inchoata eſt ſolùm præſentis vitæ. Minor probatur, quia per merita iſta diſponitur quis ad contemplationem Diuinorum in præſenti vita, in qua eſt beatitudo inchoata. Deinde ibi.

¶ Ea verò, quæ ponuntur tãquã præmia, poſſunt eſſe vel ipſa beatitudo perfecta, & ſic pertinent ad futurã vitam; vel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in viris perfectis; & ſic præmia pertinent ad præſentem vitam; cum enim aliquis incipit perficere in actibus virtutũ, & donorũ, poteſt ſperari de eo, quòd perueniat ad perfectionem viæ, & ad perfectionem patriæ.

¶ Subiungit

¶ Subiungit ſecundam partem, & dictum concluſionis, ſcilicet quòd præmia poſſunt pertinere ad præſentem vel futurã vitam ſicut eſt, quia Deum videbunt, quia cõſolabuntur, quia filij Dei vocabuntur, &c. Arguitur ſic. Iſta præmia poſſunt accipi pro beatitudine perfecta vel imperfecta, & inchoata; ſed beatitudo perfecta pertinet tantùm ad futuram vitam, imperfecta etiam ad præſentem, igitur, &c. Minor nota ex ſupra dictis q. 5. ar. 3. Probatur maior, iſta præmia correſpondent meritis contentis in beatitudinibus, ſcilicet operibus, & actibus virtutum, & donorũ; ſed cum quis incipit proficere in actibus virtutum, & donorum poteſt ſperari de eo, quòd perueniat ad perfectionem vitæ, quæ eſt beatitudo imperfecta, vel ad perfectionem patriæ, quæ eſt beatitudo perfecta; igitur maior vera, quòd præmium beatitudinum, id eſt meritorum, quæ etiam dicuntur beatitudines, poſſunt eſſe vel beatitudo patriæ, vel viæ, & ſic talia præmia pertinent ad patriam vel viam. Ex quibus ſequitur concordantia ſanctorum Doctorum, quia præmia ſunt vitæ præſentis, & futuræ, omnia enim poſſunt eſſe præſentis vitæ imperfecta, & omnia futuræ vitę perfecta, & aliqua ergo, ſcilicet imperfecta, & aliqua non, ſcilicet perfecta, quare D. S. vult implicitè eſſe concordatos per diſtinctionem quam innuit concluſio, &c. Et aduerte benè articulum, quia D. S. vult, quòd & meritis inoleatur ſpes beatitudinis, & præmijs, ſcilicet imperfectis pro hoc ſtatu; & tam illa, quàm iſta dicantur beatitudines, & ſunt præmia beatitudinum præparatoriarum, & meritoriarum; & vult, quòd ipſa præmia poſſunt dupliciter accipi, & vno modo pertinent ad præſentẽ vitã, alio modo ad aliã, & valet pro intellectu, quod D. S. habet in 3. ſcripto diſt. 34. q. 1. ar. 4. ad ſecundum. vbi dicit, virtus imperfecta facit ſperare beatitudinem futuram ſolùm merendo ipſam, ſed virtus perfecta per meritum, & aſſimilationẽ ad ipſam, ſicut etiam pueros bonæ indolis dicimus ſcires ſecundùm Philoſophum in primo Ethicorum, inquantum in eis quoddam iudicium futuræ ſcelicitatis apparet, hæc ille. Ex quo patet, q D. S. in 3. vocat beatitudinẽ meritum, virtutem imperfectam; & beatitudinem præmium, vocat virtutem perfectam; quod quidem præmium pũtis vitæ non eſt adeo præmium, quin ſit etiam meritum, tamen in comparatione ad imperfectionem præcedentem, dicitur præmium, licet quo ad veram beatitudinem, ſit meritum. Conſtat enim, quòd viri perfecti per contemplationem ſuam maximè merentur, eſto ea, quæ ſunt vitæ contemplatiuæ ponantur ſolùm per modum præmiorum reſpectu beatitudinum viæ, vt habet D. S. ar 3. tamen in veritate ſunt illa præmia etiam meritoria; vnde iſta non contradicunt ſequentibus, quare benè dictum eſt ad præcedenti, q beatitudines ſunt actus virtutum, & donorum, qui quidem ſi ſint imperfecti ſunt merita, & diſpoſitiones ad præmia præſentis, & futuræ vitæ, ſi autem actus donorum præſertim contemplationis ſint perfecti tunc ſunt præmia reſpectu actuum imperfectorum qui diſponebant, & meruerunt talem perfectionem, ſunt tamẽ & hi perfecti actus merita reſpectu beatitudinis patriæ, &c.

¶ Secunda pars concluſionis confirmatur arg. in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſpes eſt de fitura beatitudine ſicut de vltimo fine, poteſt etiam eſſe, & de auxilio gratiæ, ſicut de eo, quod ducit ad finem, ſm illud Pſal. In Deo ſperauit cor meũ, & adiutus ſum. —

¶ Maior vera, & dico, quòd aliquis habet ſpem præmiorũ viæ per opera bona, & meritoria, & habet ſpem præmiorum perfectam patriæ, quæ eſt maior ſ. os, vt poteſt habere ex dictis in corpore, & ita ſperamus perfectionem viæ, & patriæ. Ad minorẽ eſt beatitudines principaliter, ſed & aliorum actuum principaliter, q iuuant ad beatitudinem quæ eſt perfectio viæ, quæ eſt ultimũ operationum præcedentium. Et dico poſt D. S. ſecunda ſecundæ. q. 17. ar. 2. & 4. quod obiectum materiale principale eſt beatitudo æterna patriæ, ſed ſecundarium eſt omne pertinens ad beatitudinẽ illam, quæ etiã petuntur, & ſperantur a Deo in ordine ad beatitudinẽ, ſed obiectum formale principale eſt auxilium Dei, ſecundarium autem omne, quod iuuare ad beatitudinem aliquo modo effectuè poteſt. Quare negatur conſequentia, quia poteſt aliquis ſperare non ſolum beatitudinem perfectam, ſed etiam imperfectam viaticam, quæ ſunt præmia ſperata per merita, & beatitudines præparatorias. Et ſecundò nota D. S. in ſolutione non ſolum ſperatur beatitudo patriæ, vt ſubiectum materiale principale, ſed ſperatur etiam auxilium gratiæ, ſcilicet ſicut obiectum ſecundarium contentum ſub formali; & ſicut ſperamus perfectionem gratiæ, & donorum, & actuum earundem, quæ ſunt præmia viatica, quare præmia illa ſperantur tanquam poſſibilia mediantibus meritis imperfectis, & actibus imperfectis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd mali, & ſi interdũ in hac vita temporales pœnas non patiantur, patiuntur tamen ſpirituales, vnde Auguſt. dicit in primo Confeſ.* Infiſti Domine, & ſic eſt vt pœna ſibiſit inordinatus animus. Et Philoſophus dicit in 9. Ethic.* de malis, quòd contendit ipſorum anima, & hoc quidem huc trahit, illud autem illuc. Et poſtea concludit. Si autem ſic miſerum eſt malum eſſe, fugiendum eſt malitiam intenſę; & ſimiliter èconuerſo boni, & ſi in hac vita quandoq; nõ habeant corporalia præmia, nunquàm tamen deficiunt à ſpiritualibus etiam in hac vita ſecundùm illud Matth. 10. Centuplum accipietis etiam in hoc ſæculo. ——

* Aug. c. 12.

* Arist. c. 4.

¶ Maior placet. Minor negatur, immo pœnæ oppoſitæ beatitudinibus, & præmijs beatitudinum pertinent ad hanc vitam. Ad probationem dicitur, quòd eſto non puniantur temporaliter, puniuntur tamen ſpiritualiter propter remorſum ad minus cõſcientiæ, quia nec vermis, ille extinguitur in damnatis propter indelebilitatem ſinderęſis, prout oſtendit D. S. in ſolutione.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd omnia illa præmia perfectè quidem cõſumabuntur in vita futura, ſed interim etiam in hac vita quodammodo inchoãtur; nam regnũ cœlorum, vt Auguſt. dicit poteſt intelligi perfectæ ſapientiæ initium, ſecundùm quòd incipit in eis ſpiritus regnare. Poſſeſſio etiam terræ ſignificat affectum bonũ animæ quieſcentis per deſiderium in ſtabilitate hæreditatis perpetuæ per terram ſignificatæ. Conſolantur autem in hac vita per Spiritum ſanctum, qui paraclitus, id eſt conſolator dicitur participando. Saturantur etiam in hac vita illo cibo de quo Dominus dicit. Meus cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei. In hac etiam vita cõſequuntur homines miſericordiam Dei. In hac etiã vita purgato oculo per donum intellectus, Deus quodammodo videri poteſt. Similiter etiam in hac vita, qui motus ſuos pacificant, ad ſimilitudinem Dei accedentes, filij Dei nominãtur, tamẽ hæc perfectius erũt in patria. —

¶ Concedo totum, quod dicitur. Sed nego conſequentiam, qa licet ſoa iſta ſ. regnum cęlorũ, & beatitudo cęleſtis habeatur perfectè tm̃ in patria, ſed & hic habentur per inchoationem, nã & Spiritusſanctus hic regnat mediante ſapientia in hominibus, qa primus effectus ſapientiæ eſt timor domini, qui facit vt homines ſe pfectè ſubdant timendo eius offenſam, & ſic perfectè obediũt & per conſequens regnat, de aliis quæ hic habentur, vide litterã.

Vtrum conuenienter enumerentur beatitudines.

L

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter enumerentur beatitudines. Attribuuntur enim beatitudines donis vt dictum eſt.* donorũ autẽ quædã pertinent ad vitã contemplatiuam. ſ. ſapientia, & intellectus, nulla autem beatitudo ponitur in actu cõtẽplationis, ſed omnes in his quæ pertinent ad vitam actiuam, ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

3. dist. 34. q. 1. ar. 1.
* Arist. 10. Ethic. c. 9.

¶ 2 Præterea. Ad vitam actiuam non ſolùm pertinent dona exequentia, ſed etiam quædam dona dirigẽtia, vt ſcientia, & conſilium; nihil autem ponitur inter beatitudines, qd directè ad actũ ſcientiæ vel cõſilij pertinere videatur, ergo inſufficientes beatitudines tãgũtur.

¶ 3 Præt. Inter dona exequẽtia in vita actiua, timor ponitur ad paupertatem pertinens, pietas autem videtur pertinere ad beatitudinem miſericordiæ; nihil autem ponitur directè ad fortitudinem pertinens, ergo inſufficienter enumerantur beatitudines.

¶ 4 Præterea. In ſacra ſcriptura tanguntur multæ aliæ beatitudines ſicut Iob 5. dicitur. Beatus homo, qui corripitur à Deo. Et in Pſalm. dicitur. Beatus vir, qui nõ abijt in conſilio impiorum. Et Prouer. 3. Beatus vir, qui inuenit ſapientiam; ergo inſufficienter beatitudines enumarentur.

¶ Sed contra videtur, quòd ſuperfluè enumerentur, ſunt enim ſeptem dona Spiritusſancti; beatitudines autem tanguntur octo.

¶ 2 Præterea. Lucæ 6. ponuntur quattuor tantum beatitudines; ſuperfluè ergo enumerantur ſeptem vel octo in Matthęo.

¶ Hic conſequenter oſtendit conuenientiam enumerationis beatitudinũ, & primò quo ad merita, ſecũdò quo ad fructus art. 4.

¶ Reſpondeo

¶ Reſpondeo dicendum, quòd beatitudines iſtę cõuenientiſſimè enumerantur. Ad cuius euidentiam eſt conſiderandum, quòd triplicem beatitudinem aliqui poſuerunt, quidam enim poſuerunt beatitudinem in vita voluptuoſa, quidã in vita actiua, quidam verò in vita contemplatiua. Hæ autem tres beatitudines diuerſimodè ſe habent ad beatitudinem futuram, cuius ſpe dicimur hic beati. Nam beatitudo voluptuoſa, quia falſa eſt & rationi contraria impedimentũ eſt beatitudinis futuræ. Beatitudo verò actiuæ vitæ diſpoſitiua eſt ad beatitudinẽ futurã. Beatitudo autem contemplatiua ſi ſit perfecta, èſt eſſentialiter ipſa futura beatitudo, ſi autem eſt imperfecta eſt quædam inchoatio eius. ———

Concluſio. ¶ D.S. ſatisfacit quæſito tali concluſione in principio corporis; beatitudines iſtę conuenientiſſimè enumerantur, ſcilicet quo ad merita quo ad ordinem, & numerum ſeptenarium Matthæi, ſcilicet quinto. Hanc concluſionem D.S. probat inductiuè p corpus articuli, & immo præmittit quoddam notabile, ſecũdò ſubiungit probationem pro concluſione, ibi. Et ideo dominus. Notat ergo D.S. triplicem beatitudinem poſitam à diuerſis, vnã falſam, quæ eſt voluptuoſa, aliam quæ eſt diſpoſitiua, & meritoria veræ beatitudinis vt vita actiua, quæ ſecundùm aliquos eſt verè beatitudo, & tamen in veritate non eſt beatitudo vera etiam inchoata, ſed diſpoſitiua, vt patet q. 3. ar. 5. Tertia eſt beatitudo vera, & eſt contemplatiua, quæ perfecta eſt beatitudo, & imperfecta eſt inchoata. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ideo dominus primò quidem poſuit quaſdam beatitudines quaſi remouentes impedimentum voluptuoſæ beatitudinis. Conſiſtit enim voluptuoſa vita in duobus. Primò quidem in affluentia exteriorum bonorum ſiue ſint diuitiæ, ſiue ſint honores, a quibus quidem retrahitur homo per virtutem ſic vt moderatè eis vtatur, per donum autem excellentiori modo vt ſcilicet homo totaliter ea contemnat. Vnde prima beatitudo ponitur. Beati pauperes ſpiritu, quod poteſt referri vel ad contemptum diuitiarum, vel ad contemptum honorum, quod fit per humilitatem. Secundò verò voluptuoſa vita conſiſtit in ſequendo proprias paſſiones ſiue iraſcibilis ſiue concupiſcibilis. A ſequela autem paſſionum iraſcibilis retrahit virtus ne homo in eis ſuperfluat ſecundùm regulam rationis, donum autem excellentiori modo, vt ſcilicet homo ſecundũ voluntatẽ Diuinam totaliter ab eis tranquillus reddatur. Vnde ſecũda beatitudo ponitur. Beati mites. A ſequela verò paſſionum cõcupiſcibilis retrahit virtus moderatè huiuſmodi paſſionibus vtendo, donum verò eas ſi neceſſe fuerit totaliter abijciendo, quinimmo ſi neceſſarium fuerit, voluntarium luctum aſſumendo. Vnde tertia beatitudo ponitur. Beati qui lugent. ———

¶ Deducit cõcluſionem ex iſto notabili ſic. Beatitudines ſunt quibus hic dicimur beatificatura beatitudine in ſpe, ſed ad ſpem beatitudinis futuræ conſequendę primò requiruntur tres beatitudines quibus remoueatur falſa beatitudo impeditiua, quas dominus primo loco poſuit, ſecundo loco requiruntur beatitudines, & merita deſeruientia vitæ actiuæ, quæ diſpoſitiua eſt, & præparatoria, ſ. per viam meriti ad beatitudinem futuram, & hæ ſunt duæ, & ponuntur ſecundo loco a domino. Tertio autem ſequuntur pertinentia ad vitam contemplatiuam, ſicut proxima diſpoſitio, & ipſa beatitudo, quæ vel eſt perfecta beatitudo ſi ſit perfecta vel inchoatio eius ſi ſit imperfecta, & ad hanc pertinent etiã duæ, igitur ſequitur concluſio, q tres primæ oppoſitæ falſæ beatitudini primò ponantur, deinde duæ pertinentes ad vitam actiuam. Tertiò duæ pertinentes ad contemplatiuam, ergo conuenienter ponuntur quo ad ordinem, & ſufficientiam quo ad numerum. Maior trahitur ex ar. 1. & 2. quia hic ſolùm habetur beatitudo ſpei, quo ad minorem D.S. deducit primò primã eius partem, ſecundò ſecundam, ibi. Actiua verò, &c. Tertiò tertiam, ibi. Ea verò quæ, &c. Prima ergo pars minoris. ſ. quòd beatitudines remouẽtes beatitudinem falſam debeant poni primò, & q tres, probatur ſic, in cõſecutione perfectionis prius, immo primò debent poni, quæ tollunt impedimenta ne ad perfectionem intentam perueniri non poſſit, ſed vita voluptuoſa eſt impeditiua cõſecutionis veræ beatitudinis per tria impedimenta, quę tolluntur per tres primas beatitudines, igitur primò debent poni tres beatitudines, quibus illa impedimenta tollantur. Maior nota eſt ex naturalibus, & artificialibus, & etiã moralibus, vbi impedimenta & vitia reſecantur antequã perfectiones inducantur. Minor p̃batur ſic, vita voluptuoſa primò conſiſtit in tribus impedimẽtis veræ beatitudinis. ſ. affluentia bonorum exteriorum vt in diuitijs, & honoribus, ſecundò in ſequendo paſſiones iraſcibilis. tertiò in ſequendo paſſiones concupiſcibilis, ſed primum impedimẽtũ deſtruitur, & tollitur per primam beatitudinem. ſ. beati pauperes, quæ eſt actus virtutis humilitatis aut doni timoris. Secundum tollitur per ſecundam beatitudinem, quæ eſt beati mites, quæ eſt actus manſuetudinis aut doni pietatis vel fortitudinis. Tertium tollitur per beatitudinem, beati qui lugent, quæ eſt actus temperantiæ aut doni ſcientię, & magis timoris, tanquam exequentis ſcientiæ vt mouentis, & dirigẽtis; igitur minor proxima vera. ſ. vita voluptuoſa impedit per tria. Quare autem dicatur eſt actus virtutis vel doni, patet ex dictis ar. 1. quia præſertim actus donorum ſunt beatitudines plus, quàm virtutum, quia altiori modo operantur, & hoc tangit D.S. in littera. Deinde cum dicit.

¶ Actiua verò vita in his cõſiſtit præcipuè quæ proximis exhibemus vel ſub ratione debiti vel ſub ratione ſpontanei beneficij, & ad primum quidem nos virtus diſponit vt ea, quæ debemus proximis non recuſemus exhibere, quod pertinet ad iuſtitiam; donum autem ad hoc ipſum abundantiori quodam affectu nos inducit, vt ſcilicet feruenti deſiderio opera iuſtitiæ impleamus, ſicut feruenti deſiderio eſuriens, & ſitiens cupit cibum vel potum. Vnde quarta beatitudo ponitur. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam. Circa ſpontanea verò dona nos perficit virtus, vt illis donemus quibus ratio dictat eſſe donandum, puta amicis aut alijs nobis coniunctis, quod pertinet ad virtutem liberalitatis, ſed donum propter Dei reuerentiam ſolùm neceſſitatem conſiderat in his quibus gratuita beneficia præſtat, vnde dicitur Luc. 14. Cum facis prandium aut cęnam noli vocare amicos aut fratres tuos, &c. ſed voca pauperes, & debiles, &c. quod propriè eſt miſereri. Et ideo quinta beatitudo ponitur. Beati miſericordes. ———

¶ Deducit ſecundam partem minoris ſupra dictæ. ſ. q ſecũdo loco requirãtur beatitudines pertinentes ad vitã actiuã, & ſunt duæ, & arguitur ſic. Prius ponenda ſunt diſpoſitiua ad perfectionẽ, quàm ponatur ipſa perfectio; ſed beatitudines vitæ actiuæ diſponunt, & præparant ad vitã contemplatiuã, immo ad beatitudines vitæ contẽplatiuæ tã quo ad merita, quàm quo ad præmia, igitur debuerunt iſtæ beatitudines primò poni poſt tres præcedentes; quia poſt ablata impedimẽta perfectionũ, ſtatim ponũtur debitæ diſpoſitiones. Quod autem ſint duæ probatur ſic, tot ſunt beatitudines vitæ actiuæ, quot ſunt in quibus vita actiua præcipuè conſiſtit, ſed illa conſiſtit in duobus. ſ. in exhibitione debiti proximo, & in ſpontanea ſubuẽtione eiuſdẽ, & primũ eſt actus iuſtitiæ, & eſt beatitudo illa beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiã, aut eſt actus doni pietatis aut fortitudinis. Secundũ autẽ fit p virtutẽ liberalitatis, & eſt beatitudo illa beati miſericordes, quę eſt actus doni pietatis aut conſilij, igitur ſunt duę beatitudines, id eſt duę principales operationes virtutum, & donorũ in quibus verſatur pro hoc ſtatu vita actiua. ¶ Nota autem, q D.S. notanter dicit, q in his duobus. ſ. in exhibitione debiti, & ſpontanei beneficij præcipuè conſiſtit vita actiua, quia ſecundùm D.S ſecunda ſecundæ. q. 181. & q. 182. Actiua etiam conſiſtit in edomatione, & moderatione paſſionum, ſed principalius in operatione ad aliũ, vnde & Philoſ. actiuam vitam principaliter attribuit iuſtitiæ, & tũ in operationibus omnium moralium conſiſtit; illæ ergo duæ beatitudines, quia ſunt ad alterum. ſ. proximum, ideo principales ſunt in vita actiua, aliæ autem tres præcedentes moderantur paſſiones, & ſubſunt iſtis, ideo D.S. dicit vitam actiuã in iſtis duabus beatitudinibus conſiſtere, &c. Tunc ibi.

¶ Ea verò quæ ad contemplatiuam vitam pertinent, vel ſunt ipſa beatitudo finalis, vel aliqua inchoatio eius, & ideo non ponuntur in beatitudinibus tanquam merita, ſed tanquam præmia; ponuntur autem tanquam merita effectus actiuæ vitę quibus homo diſponitur ad contemplatiuam uitam; effectus autem actiuæ uitæ quãtum ad uirtutes, & dona quibus homo perficitur in ſeipſo, eſt mundicia cordis vt ſcilicet mens hominis paſſionibus non inquinetur. Vnde ſexta beatitudo ponitur. Beati mundo corde. Quantum uerò ad uirtutes, & dona quibus homo perficitur in comparatione ad proximum, effectus actiuæ uitæ eſt pax ſecũdùm illud Eſa. 30. Opus iuſtitiæ pax. Et ideo ſeptima beatitudo ponitur. Beati paci fici. ———

¶ Probat

¶ Probat tertiam partem minoris ſæpe dictæ, & primò declarat quare ipſa dicat, quòd ponantur in vita cõtemplatiua, actus duorum donorum ideſt contemplatiuorum non in loco nec per modum meriti, ſed præmij; & arguitur ſic. Illa non debent poni in loco, nec per modumm eriti, quæ ſunt ipſa beatitudo finalis vel aliqua eius inchoatio, ſed ea, quæ pertinent ad contemplationem, & vitam cõtemplatiuam eſſentialiter vel ſunt ipſa beatitudo vel aliqua eius inchoatio, igitur debent magis poni p modum, & in loco præmij. Maior patet, quia beatitudo vt ſic eſt præmium, & finis, & non meritum, quod ordinatur ad finẽ. Minor patet ex dictis ſupra q. 6. ar. 6.

¶ Nota, quòd quamuis vt tangebatur ar. præcedenti, contemplatiua vita viatica ſit meritoria, quia tamen contemplatio vt ſic non habet eſſe meritum, ſed magis habet eſſe præmium; & eſt communis ad contemplationem viæ, & patriæ; ideo non ponitur in locum meriti, quia & ipſa contemplatio viæ eſt aliqua participatio beatitudinis. Et ergo licet per ipſam habeatur beatitudo perfecta in ſpe propter eius inchoationem, & poſſet dici beatitudo ſpei, non tamen ponitur in loco meriti, ſed præmij. Quod autem ſint duæ beatitudines pertinentes per modum meriti, & diſpoſitionis ad contemplatiuam vitam, & ex conſequẽti duo præmia pertinentia eſſentialiter ad contemplatiuam, probatur nunc; De præmijs autem videbitur ar. 4. ex intentione. Et arguitur ſic, in beatitudinibus pertinentibus ad vitam contemplatiuam loco meriti non ponitur aliquid eſſentialiter ad contẽplatiuam pertinens per modum meriti, ſed ſolùm præmij, ponũtur autem tanquam merita effectus vitæ actiuæ, quibus homo diſponitur ad contemplatiuam vitam, ſed illi effectus ſunt duo, igitur, &c. Maior patet ex dictis ſtatim. Minor declaratur in littera, quia effectus vitæ actiuæ vel eſt donorum, & virtutum pertinentium ad vitam actiuam, & perficientium hominem in ſeipſo, & ſic eſt ſexta beatitudo, ſcilicet beati mundo corde, in qua meritũ eſt effectus iam dictorum virtutum, & donorũ, quorum tres beatitudines primæ ſunt effectus; vel eſt effectus actiuæ vitæ ſecundùm dona ad alium perficientia, quo ad meritum; & ſic eſt ſeptima beatitudo. ſ. beati pacifici, vbi vel in qua meritum eſt effectus donorum, & virtutum, quorum beatitudo quarta, & quinta ſunt effectus. Ex hoc enim, quòd aliquis alteri debitum dat, & benefacit, ſequitur pax. Eſt ergo pax effectus donorum, & virtutũ, quibus homo debitum reddit, & benefacit, ſcilicet iuſtitiæ, & liberalitatis, & fortitudinis, vel pietatis, & conſilij; præmium autem eſt ipſius ſapientiæ.

¶ Nota autem hic quid ſit munditia cordis ex ſecunda ſecundæ. q. 7. ar. 2. quia conſiſtit in retractione appetitus ab eo, quod eſt mente humana ignobilius, & per conſequens vt dicit D. S. hic, eſt effectus donorum, & virtutum, quæ moderantur paſſiones, & affectiones exteriorum bonorum temporalium, quibus ſi inhæreatur tanquam fini, inquinatur mens hominis.

¶ Nota ſecundò, quòd D. S. prius dixit vitam actiuam principaliter conſiſtere in operationibus ad alium, ſed vt tactum fuit, huic non obſtat, quod iam dicit, quòd dona, & virtutes perficiẽtes hominem in ſeipſo, ſcilicet quo ad paſſiones, & affectiones propriorum bonorum, etiam pertineant ad vitam actiuam, ſed minus principaliter. Quare benè ſtant ſimul, quod dicit D. S. meritum in duabus vltimis beatitudinibus ſit virtutum, & donorum pertinentium ad vitam actiuam perficientium hominem in ſeipſo, & q̃ vita actiua præcipuè conſiſtat in donis, & virtutibus, vel magis in eorũ actibus perficientibus ad alium vel ad debitũ vel beneficium ſpontaneum. Primum enim eſt verũ minus principaliter, ſecundum verũ principaliter quare, & dr̃ præcipuè, &c.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd actus donorum pertinentium ad vitam actiuam exprimuntur in ipſis meritis, ſed actus donorum pertinentium ad vitam cõtemplatiuam exprimuntur in præmijs, ratione iam dicta. * videre enim Deum reſpondet dono intellectus, & conformari Deo quadam filiatione adoptiua pertinet ad donum ſapientiæ. * In co. ar.

¶ Maior vera. Beatitudines attribuuntur donis ad ſenſum dictum ar. 1. ad primum. ſ. ſicut actus principijs elicientibus, & productiuis; vel quo ad merita, vel quo ad præmia. Et dico, quòd donorum pertinentium ad vitam actiuã beatitudines vel actus ponuntur in merito tãtùm. Et hoc vel executiuè vel directiuè, quia non habent rationem vltimi finis, & præmij, ſed diſpoſitionis ad finem, qui eſt contemplatio; ſed actus donorum ſpeculatiuorum, & contemplatiuorum ponuntur in beatitudinibus loco præmiorum ratione dicta circa probationem tertiæ partis minoris principalis, quia videlicet habent rationem finis, & vltimi.

¶ Ad minorem, concedo, quòd ſapientia, & intellectus pertinent ad vitam contemplatiuã, ſaltem principaliter, vt patuit ſup. q. 68. ar. 4. Vltra dico, quòd nulla beatitudo, quo ad meritum vel loco meriti ponitur in actum contemplationis, verum eſt, quia actus contemplationis habet rationem finis. Sed dico, quòd ponitur actus doni contemplatiui in loco præmij, quia viſio Dei, & gloria filiationis Diuinæ, quæ eſt per perfectam coniunctionem ad Deum, pertinent ad vitam contemplatiuam, ergo, &c. Negatur conſequentia, & patuit ratio, quare nullius actus doni contẽplatiui debuit poni p̃ modũ meriti, ſed actus donorũ actiuorũ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in his, quæ pertinent ad actiuam vitam cognitio non quæritur propter ſeipſam, ſed propter operationem, vt etiã Philoſophus dicit in 2. Ethi. * Et ideo quia beatitudo aliquid vltimũ importat non computantur inter beatitudines actus donorum dirigentium in vita actiua, quos ſcilicet eliciunt, ſicut conſiliari eſt actus conſilij, & iudicare eſt actus ſcientiæ; ſed magis attribuuntur eis actus operatiui in quibus diriguntur ſicut ſcientiæ lugere, & conſilio miſereri. * Ariſt. 2. 2.

¶ Maior vera. Sed dico, quòd actus donorum dirigentium nõ ſunt finales, ſed ordinantur ad actus executiuos vt de ſe patet, qa notitia practica qualis eſt directiua appetitus vel opetis alterius potentiæ cadentis ſub electione, non quæritur propter ſe, ſed p̃pter opus. Ad minorem, vera, quòd nihil ponitur inter beatitudines, ſcilicet etiam quo ad merita, quod ad actum ſcientiæ vel conſilij pertinere videatur. Verum, vt actus elicitus, & dirigẽs, tamen ponitur actus directus, ſcilicet lugere, & miſereri, quare ne gatur conſequentia, quia de ratione beatitudinis, ſcilicet etiam poſitæ in loco meriti, eſt eſſe vltimum, & finale; quia ergo actus directus finalior eſt, & finis actus dirigentis vt ſic, ideo magis ponitur directus, &c. Et patet etiã ex his, q̃ actus elicitus doni practici multò minus potuit poni inter præmia de quorum ratione eſt maior finalitas, quã de ratione meritorũ; ſi igitur nõ debuit ea ratione poni inter merita, multò minus inter præmia, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in attributione beatitudinum ad dona poſſunt duo conſiderari. Quorum vnum eſt conformitas materiæ, & ſecundum hoc primæ omnes quinque beatitudines poſſunt attribui ſciẽtiæ, & conſilio tanquam dirigentibus; ſed inter dona exequentia diſtribuuntur, ita ſcilicet quòd eſuries, & ſitis iuſtitiæ, & etiam miſericordia pertineant ad pietatem, quæ perficit hominem in his, quę ſunt ad alterum; mititas autem ad fortitudinem. Dicit enim Ambroſius ſuper Lucam. * quòd fortitudinis eſt iram vincere, indignationem cohibere, eſt enim fortitudo circa paſſiones irascibilis; paupertas verò, & luctus pertinẽt ad donum timoris, quo homo ſe retrahit a cupiditatibus, & delectationibus mundi. Alio modo poſſumus in his beatitudinibus conſiderare motiua ipſarũ, & ſic quantũ ad aliqua eorũ oportet aliter attribuere, ſcipiuè enim ad mãſuetudinem mouet reuerentia ad Deum, quæ pertinet ad pietatem, ad lugendum autem mouet præcipuè ſciẽtia, per quam homo cognoſcit defectus ſuos, & rerum mundanarum, ſecundùm illud Eccleſiaſ. primo. Qui addit ſcientiam, addit & dolorem. Ad eſuriendum autem iuſtitiæ opera præcipuè mouet animi fortitudo, ad miſerendum verò præcipuè mouet conſilium Dei, ſecũdũ illud Danielis. 4. Conſiliũ meũ regi placeat peccata tua elemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Et hunc modum attributionis ſequitur Aug. in lib. de ſermone Domini in monte. * * Ambroſ. lib. 5. cap. 21. ſuper Luc. et De ſerm. Dñi & Iſa. tit. 8. probatur * Aug. lib. 2. cap. 9.

¶ Maior vera, quia paupertas ſpiritus eſt actus doni timoris, tanquam exequentis, licet ſit conſilij ſcientiæ vt dirigentis, ſecũdùm duplicem attributionem beatitudinum ad dona, ſcilicet ſecundùm Ambroſium; quia attendit conuenientiam in materia, quia ex hoc ipſo, quòd aliquis ſe ſubiicit Deo, perfectè habet ſe retrahere à rebus mundanis, quod ſit per paupertatem ſpiritus, & etiam luctũ, vt D. S. habet ſecunda ſecũdæ. q. 19. ar. 12. Iſta enim attributio hic vocata ſecundùm conformitatem materiæ, vocat à D. S. ſecunda ſecundæ q. 121. ar. 2. conuenientia ſecundùm propriam rationem doni, & beatitudinis; & ſecundùm conuenientiam obiecti, & actus, & ſic in propoſito actus timoris, & paupertatis ad ſe ſtatim conſequuntur; ideo timori attribuitur paupertas. Et iuxta etiam ſecũdum modum attributionis beatitudinum ad dona, qui eſt Auguſtini, & attenditur ſecundùm motiuum, ita videlicet, quòd beatitudo reducatur, & attribuatur dono cuius actus elicitus eſt motiuus ad beatitudinem; & ſic etiam paupertas attribuitur timori, ex ſubiectione enim ad Deum, monetur homo ad fugiendum magnificare in terrenis. Hæc notaui vt tãgantur, quæ ponit D. S. in ſolutione, & hanc adaptationem. D. S. in ſecunda ſecundæ, vbi immediatè vocat adaptationem, ſiue attribu-

Digitized by Google

tributionem ſecundùm rationẽ ordinis, ita ſcilicet quòd prima beatitudo attribuatur vltimo dono, & ſecunda beatitudo penultimo dono, &c. Vltra, pietas autem videtur pertinere ad beatitudinem miſericordiæ, vera eſt, attribuitur miſericordia pietati vt exequenti propter conformitatem in materia, & in actibus, quia miſericordia eſt ad alterum ſicut, & pietas; tamen ſecũdum aliã adaptationem beati Aug. attribuitur miſericordia conſilio ex cuius actu quis mouetur ad miſerendũ, conferens enim, quam neceſſaria ſit miſericordia ad redimenda peccata mouetur ad miſerendum, &c. & eſt conſilium motuum imperando, & ſuadendo miſericordiam, non eliciendo, quia eliciuè eſt miſericordię virtutis vel pietatis doni; & ergo quando donis motuis attribuuntur beatitudines hoc non eſt ſemper vt elicientibus, ſed vt mouentibus, & imperantibus; ſicut ſcientiæ hoc modo attribuitur luctus quem non elicit, ſed timor vel temperantia. Vltra, nihil autem ponitur directè ad fortitudinem pertinens. Negatur iſta, quia ſecundùm primum modum adaptationis propter conuenientiam in materia, & obiecto attribuitur ſibi mititas, quia ipſa eſt circa paſſiones iraſcibilis, circa quas eſt mititas, & fortitudo cohibet iram, & indignationẽ, quare mititas beatitudo, eſt actus elicitus fortitudinis doni. Sed ſecundùm alium modum attributionis beati Auguſtini adaptatur ſibi eſurtes, & ſitis iuſtitiæ. ſ. tãquam motiuo, quia ex quo aliquis habet animum fortem mouetur ad opera iuſtitiæ. Quare negatur cõſequentia, quia omnibus donis exequentibus attribuuntur aliquæ beatitudines; eliciuè etiam & donis dirigentibus actuis attribuuntur, ſcilicet cõſilio, & ſcientiæ, quinq; pertinentes ad vitam actiuam, & hoc primò, & per ſe; videtur tamen, quòd quæ pertinent ad merita ſextę & ſeptimæ beatitudinum etiam debeant attribui cõſequẽter, ꝙ dictũ eſt in corpore, ꝙ illa merita ſunt effectus donorũ, & virtutũ perficientiũ in vita actiua, & ergo ea, quæ dirigunt dona exequentia actiua, dirigunt ex conſequenti ad illa merita, non enim videtur aliquabile aliud directiuum; ſapientia enim, & intellectus non dirigunt ea, quæ ſunt vitæ actiuæ immediatè, & per ſe, quia principaliter ſpeculatiua, & circa Diuina.

¶ Ad quartum dicendum, quòd neceſſe eſt beatitudines omnes, quæ in ſacra ſcriptura ponuntur, ad has reduci vel quantum ad merita, vel quãtum ad præmia, quia neceſſe eſt, quòd omnes pertineant aliquo modo ad vitam actiuam, vel ad vitam contemplatiuam, vnde quòd dicitur. Beatus vir, qui corripitur à Domino, pertinet ad beatitudinẽ luctus. Quod verò dr Beatus vir, ꝙ non abijt in conſilio impiorum, pertinet ad munditiã cordis, quod verò dicitur. Beatus vir, qui inuenit ſapientiam, pertinet ad prẽmium ſeptimæ beatitudinis. Et idẽ patet de omnibus alijs, quæ poſſunt induci. ———

¶ Ad maiorem, verum, aliæ nominabitur, ſed ſecundùm rẽ ad iſtas reducuntur, vel ad merita in his poſita, vel ad præmia. Et ſic illa quæ ponitur. Iob quinto. Beatus, qui corripitur a Deo, reducetur ad beatitudine, qui lugent, quia ideo quis corripitur à Domino ne nimis gaudeat de temporalis proſperitate, & videtur ſe in creaturis peccaſſe, &c. Similiter inordinati cupiditati inhærẽtes inordinatè bonis temporalibus. Ideo non abire in eorum conſilium, eſt habere cor mundum. Inuenire autem ſapientiam pertinet ad præmium ſeptimæ beatitudinis, &c. Et hæ quatuor rationes arguunt, quòd inſufficienter ſequentes duæ arguunt, quòd ſuperfluæ. Et minus plures.

¶ Ad quintum dicendum, quòd octaua beatitudo eſt quædam confirmatio, & manifeſtatio omnium prędcedentium, ex hoc enim, quòd aliquis eſt confirmatus in paupertate ſpiritus, & mititate, & alijs ſequentibus prouenit, quòd ab his bonis propter aliquam perſecutionem non recedit, vnde octaua beatitudo quodammodo ad ſeptem præcedentes pertinet. ———

¶ Ad argumentum, quod obijcitur primò in contrarium quo ad ſecundam partem aſſumpt. Dico, ꝙ octaua beatitudo non eſt diſtincta ſecundum rem ab eis, ſed eſt inclusa in alijs, & ad alias ſequitur, & manifeſtat præcedentes. Ex hoc enim, quòd aliquis eſt firmus in alijs beatitudinibus, ſequitur quòd non recedat ab eis propter quamcunque perſequutionem. Vnde non ponit in numerum octaua beatitudo contra alias, ſed omnes ſuas includit, & ad eas, ceteras ſicut totum ad partes, & hoc perfectu cõtinet minus perfectum.

¶ Ad ſextum dicendum, quòd Lucas narrat ſermonem Domini factum eſſe ad turbas, vnde beatitudines numerantur ab eo ſecundùm capacitatem turbarum, quæ ſolam voluptuoſam, & temporalem, & terrenam beatitudinem nouerunt; vnde Dominus per quattuor beatitudines quattuor excludit, quę ad prędictam beatitudinem pertinere videntur. Quorum primum eſt abundantia bonorum exteriorum, quod excludit per hoc, quòd dicit. Beati pauperes. Secundum eſt, quòd ſit benè homini quantum ad corpus in cibis, & potibus, &c alijs huiuſmodi, & hoc excludit per ſecundum quod ponit. Beati qui eſuritis. Tertium eſt, quòd ſit homini benè quantum ad cordis iocunditatem, & hoc excludit tertio dicens. Beati, qui nunc fletis. Quartum eſt exterior hominum fauor, & hoc excludit quarto dicens. Beati eritis cum vos oderint homines. Et ſicut Ambroſius dicit. * paupertas pertinet ad temperantiam, quæ illecebroſa non quærit; eſuries ad iuſtitiam, quia qui eſurit compatitur, & compatiendo largitur; fletus ad prudentiam, cuius eſt flere occidua; pati odium hominum ad fortitudinem pertinet. ——— * Ambroſ. li. 5. Lucæ c. ut ſupra.

¶ Concedo antecedens, quòd Lucæ 6. ponantur tantùm quattuor beatitudines. Et ratio eſt, quia Dominus loquebatur turbis, & imperfectis, qui non nouerunt niſi voluptuoſam, & terrenam beatitudinem, a qua eos Chriſtus per illas quattuor beatitudines retrahere volebat, excludendo ea, quæ ad illam beatitudinẽ pertinere videbantur. Sed negatur conſequentia, quia alibi, ſcilicet. Matthæi quinto, propoſuit Diſcipulis, & omnes beatitudines ad finalem hominis perfectionem pertinentes, tam videlicet retrahentes a dicta falſa beatitudine, quàm diſponentes ad veram, & etiam ipſam beatitudinem veram. Vnde non ſequitur, ponit ibi quattuor gratia materiæ, propter videlicet capacitatem audientium, igitur non ſunt plures; quia non omnia omnibus dicũtur, ſed ad altiorem doctrinã oportet diſcipulũ eſſe altius diſpoſitũ.

¶ D. S. in hac ſolutione oſtendit quomodo per quattuor beatitudines poſitas apud Lucam excludantur quattuor in quibus imperfectè, & rudes beatitudinem eſſe falsè putabant. Et in fine ſolutionis adaptat, & attribuit has quattuor beatitudines poſitas in Luca virtutibus cardinalibus, pauperrtatem tem; etantiæ, quæ in alijs beatitudinibus a Matthæo aſſignatis tribuitur humilitati, vel dono timoris, &c.

¶ Et nota verbum, prudentiæ eſt flere occidua, id eſt caduca, & tranſitoria, tribuit autem beatus Ambroſius illas beatitudines virtutibus cardinalibus, quæ ſunt minores donis, quia loquitur de beatitudinibus propoſitis turbis. Auguſtinus autem loquitur de propoſitis Diſcipulis, ideo adaptauit donis vt patuit articulo primo ad primum.

Vtrum præmia beatitudinum conuenienter enumerentur.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd præmia beatitudinum inconuenienter enumerentur. In regno enim cœlorum, quod eſt vita æterna, bona omnia continentur, poſito enim regno cœlorum non oportuit alia præmia ponere. M 3. d. 34. q. 1. art. 4.

¶ 2 Præterea. Regnum cœlorum ponitur prò prẽmio, & in prima beatitudine, & in octaua, ergo eadem ratione debuit poni in omnibus.

¶ 3 Præterea. In beatitudinibus, proceditur aſcendendo, ſicut Auguſt. dicit. * in præmijs autem videtur procedi deſcendendo, nam poſſeſſio terræ eſt minus, quàm regnum cœlorum, ergo inconuenienter huiuſmodi præmia aſſignantur. * Aug. li. 1. de ſer. Do. in mõ. c. 3.

¶ Sed contra eſt auctoritas ipſius Domini præmia huiuſmodi proponentis.

¶ Hic vltimò offenda conuenientiam enumerationis prẽmiorum, ſicut enim dictum eſt antecedendo. In qualibet beatitudine ponuntur duo. Vnũ in loco meriti, aliud tanquam præmium, & oportet præſupponere, ꝙ D. S. in corpore, & ſolutionibus per beatitudines ſemper intelligat merita, & non præmia.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ præmia iſta conuenientiſſimè aſſignantur conſiderata cõditione beatitudinũ ſecundùm tres beatitudines ſupra aſſignatas. * ——— * Ar. ſeqẽ.

¶ D. S reſpondet quaſito tali concluſione. Præmia beatitudinum, id eſt meritorum, quæ ſunt beatitudines diſponentes, & meritoria conuenientiſſimè aſſignantur. Probatur concluſio, illa præmia correſpondent conditionibus beatitudinum conuenientiſſimè, igitur concluſio vera. Huius conſequentiæ D. S. ponit primò antecedens cum ipſa concluſione. Secundò per reliquum corporis probat antecedens, ibi. Tres enim primæ, &c. Et tenet conſequentia prædicta extra litteram, quia præmium dicitur in ordine

ordine ad meritum, quod hic dicitur beatitudo, & dicitur præmium merito correſpondere, ſicut effectus ſuæ cauſæ aliquo modo, quare benè ſequitur, iſta præmia ſunt aſſignata ſecundùm correſpondentiam ad beatitudines, igitur conuenienter, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Tres enim primę beatitudines accipiuntur per retractionem ab his in quibus voluptuoſa beatitudo cõſiſtit, quam homo deſiderat quærens id quod naturaliter deſideratur nõ vbi quærere debet, ſcilicet in Deo, ſed in rebus temporalibus, & caducis; & ideo præmia trium primarum beatitudinum accipiuntur ſecundùm ea, quæ in beatitudine terrena aliqui quærunt, quærũt enim homines in rebus exterioribus, ſcilicet diuitijs, & honoribus excellentiam quandam, & abundantiam quorum vtrumque importat regnũ cęlorum per quod homo conſequitur excellentiam, & abundantiam bonorũ in Deo, & ideo regnum cœlorum Dominus pauperibus ſpiritu repromiſit. Quærunt autem homines feroces, & immites per litigia, & bella ſecuritatem ſibi acquirere inimicos ſuos deſtruendo, vnde Dominus repromiſit mitibus ſecuram, & quietam poſſeſſionem terræ viuentium, per quam ſignificatur ſoliditas æternorum bonorum. Quærunt autem homines in concupiſcentijs, & delectationibus mundi habere conſolationem contra præſentis vitę labores, & ideo Dominus conſolationem vitæ lugentibus promittit.

¶ Deducit antecedens prædictum. Et pro maiori explicatione arguitur ſic. Beatitudines, id eſt merita, ſunt aſſignatæ ſecundùm illas conditiones, ſcilicet ſecundùm tres beatitudines aſſignatas ar. 3. ita quòd tres primæ tetrahunt ab his, in quibus conſiſtit beatitudo falſa, & voluptuoſa. Duæ verò aliæ beatitudines conſiſtũt in operibus principaliter duobus vitæ actiuæ. Aliæ autem duæ dicunt diſpoſitiones ad veram beatitudinem, ſcilicet contemplatiuam; igitur & præmia debent accipi ſecundùm ea, quæ homines quærunt in vita voluptuoſa tanquam præmia, & ſecundùm ea propter quæ dimittebant, & recedebant ab operibus vitæ actiuę, & ſecundùm ea, quæ correſpondent diſpoſitionibus poſitis in meritis, ſed hoc ſic in enumeratione præmiorum igitur. Antecedens verum, ſcilicet quòd præmia correſpondent conditionibus meritorum. Aſſumptum pro antecedente patuit ar. tertio, & cõſequentia probatur, quia ex hoc præmia meritis proportionabiliter correſpondent quo ad tres beatitudines dictas, quia qui q̃rit beatitudinem veram, & dimittit falſam, debet præmiari largius quàm qui inſectatur falſam beatitudinem, & vbi non eſt. Et qui perficit vitæ actiuæ opera debet conſequi ea commoda, quæ alij quærunt, opera ipſa horrendo, & qui habet conuenientes diſpoſitiones ad contemplationem, debet habere correſpondentia p̃mia vitæ contemplatiuæ. Minorem ſubſumptam D. S. deducit primò quo ad tria prima præmia. Secundò quo ad duo ſequẽtia, ibi. Alię verò, &c. Tertiò duo vltima, ibi. Alię verò duę vltimę, &c. Quo igitur ad primum proceditur ſic. In beatitudine voluptuoſa & terrena a qua retrahũt tres beatitudines primæ, homines quærunt primò in exterioribus bonis, ſcilicet diuitiis, & honoribus, excellentiam, & abundantiam. Et quærunt ſecundò feroces, per litigia, & bella, ſecuritatem acquirere, & tertiò quærunt in delectationibus, & concupiſcentijs conſolationẽ habere contra præſentis vitæ labores; ſed præmia trium prædictarum beatitudinũ primarum correſpondent iſtis tribus præmiis iam enumeratis, igitur. Minor ſubſumpta vera, ſcilicet quòd præmia enumerantur correſpondenter ad præmia beatitudinum ab aliis poſitarũ. Minor proxima declaratur, quia regnum cęlorum importat abũdantiam, & excellentiam quam Dominus promiſit pauperibus ſpiritu, quæ retrahit à bonis exterioribus. Et poſſeſſio terræ viuentium importat ſoliditatem, & ſecuritatem æternorum bonorũ, quam Deus promiſit mitibus, quæ retrahit a ſequela paſſionum irraſcibilis. Et conſolatio vitę promittitur lugentibus, quę retrahit à ſequela paſſionũ cõcupiſcibilis, ita quòd euitantes ea, quæ ſunt in beatitudine falſa, conſequuntur præmia, quę quærũt quærentes ipſam. Deinde cum dicit.

¶ Aliæ verò duæ beatitudines pertinent ad opera actiuæ beatitudinis, quæ ſunt opera virtutum ordinãtium hominem ad proximũ, a quibus operibus aliqui retrahuntur propter inordinatum amorem proprij boni, & ideo Dominus attribuit illa præmia his beatitudinibus propter q̃ homines ab eis diſcedunt. Diſcedunt enim aliqui ab operibus iuſtitiæ, non reddentes debitũ ſed potius aliena rapientes, vt bonis temporalibus impleantur, & ideo Dominus eſurientibus iuſtitiam ſaturitatem repromiſit. Diſcedunt etiam aliqui ab operibus miſericordiæ, ne ſe immiſceant miſerijs alienis, & ideo Dominus miſericordibus repromittit miſericordiã, per quam obomni miſeria liberentur.

¶ Probat minorem ſupradictam, de beatitudine actiua quantum ad alia duo præmia ſic, ab operibus vitæ actiuæ, quæ ſunt opera virtutum ordinãtium hominem ad proximum, aliqui retrahuntur propter amorem boni proprij, vt ſcilicet bonis ꝓpriis impleantur non reddentes debitum. Alij verò recedunt ab operibus miſericordiæ ne alienis miſerijs ſe immiſceant, ſed his ꝓmiis quæſitis ab his, qui dimittunt vitam actiuam, correſpondẽt ꝓmia a Domino poſita, igitur, &c. Probatur minor, quia Dñs iuſtitiam eſurientibus promiſit ſaturitatem, & miſericordibus miſericordiam, per quam ab omni miſeria liberantur. Igitur præmia iſta correſpondent his, propter quę homines retrahũtur ab operibus vitæ actiuæ. Tunc ibi.

¶ Aliæ verò duæ vltimæ beatitudines pertinent ad contemplatiuam ſçlicitatem ſeu beatitudinem, & ideo ſecundùm conuenientiam diſpoſitionum, quæ ponuntur in merito præmia redduntur, nam munditia oculi diſponit ad clarè videndum, vnde mundis corde, Diuina viſio repromittitur. Conſtituere verò pacem vel in ſeipſo, vel inter alios, manifeſtat hominem eſſe Dei imitatorem, qui eſt Deus vnitatis, & pacis; & ideo pro præmijs redditur ei gloria Diuinæ filiationis, quæ eſt in perfecta coniunctione ad Deum per ſapientiam conſummatam.

¶ Oſtendit minorem ſæpe dictam de præmiis vitæ contẽplatiuæ ſic. Secundum conuenientiam diſpoſitionum, quæ ponuntur in merito, præmia redduntur; ſed munditia cordis oculi diſponit ad clarè videndum; & conſtituere pacem vel in ſeipſo, vel inter alios manifeſtat hominem Dei eſſe imitatorem, qui eſt Deus vnitatis, & pacis. Igitur primæ diſpoſitioni, ſcilicet beati mũdo corde, conuenienter pro præmio attribuitur, & promittitur Diuina viſio, & ſecundæ, ſcilicet beati pacifici, redditur pro præmio gloria Diuinæ filiationis, quæ eſt, id eſt conſiſtit in perfecta coniunctione ad Deum per ſapientiam conſummatam; patet igitur minor probanda, ſcilicet quòd hæc præmia aſſignantur correſpondenter ſecundùm conditiones beatitudinum, & meritorũ in ordine ad tres beatitudines, ſcilicet falſam imperfectam, & perfectam, quia tria prima præmia ſunt quæ quæruntur in beatitudine falſa, duo alia, ſcilicet quartum, & quintum, ſunt præmia, quæ quæruntur ab omittentibus opera beatitudinis imperfectæ, ſcilicet vitæ actiuæ, quæ conſiſtit principaliter in operibus ad alium, ad ſenſum dictum ar. præcedenti. Vltima verò præmia ſunt in quibus eſſentialiter conſiſtit beatitudo, & quæruntur tanquam vera beatitudo, vel inchoata vel perfecta.

¶ Nota autem, quòd iſta præmia aliter, & aliter ſe habent ad beatitudines tres, ſcilicet voluptuoſam actuam, contemplatiuã. Nam tria prima correſpondent his præmiis, quæ agentes vitam voluptuoſam quærunt, licet non prout oportet, & vbi oportet, & in eo vbi illa quærenda ſunt in veritate; ſed duo præmia alia, aſſignantur tanquam correſpondentia his, quæ quærunt diſcedentes à vita actiua, qui vt ſaturentur non ſiuunt iuſtitiæ opera reddendo debita, nec immiſcent ſe miſeriis aliorum, vt miſeriã euadant, quamuis etiam ſectantes vitam actuam a Deo iſta præmia conſequantur.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Chryſoſtomus dicit.* omnia præmia iſta vnum ſunt in re, ſcilicet beatitudo æterna, quam intellectus humanus non capit, & ideo oportuit, quòd per diuerſa bona nobis nota deſcriberetur obſeruata conuenientia ad merita quibus præmia attribuuntur.

* Homil. 15. i Matt. ante medium. Et hom. 6. ex variis locis in Matth.

¶ Antecedens conceditur, ſcilicet quòd in regno cœlorum, quod eſt vita æterna, omnia bona includuntur realiter, ſed tamẽ non diſtinctè omnia bona in illa contenta exprimuntur, ſed habet deſcribi nobis non cognoſcentibus in ſe vitam beatam, per bona nobis nota ſeruata proportione ad merita. Sicut Chriſtus exponit ſufficientiam beatitudinis per edere, & bibere ſuper menſam ſuam in regno ſuo, quia iſta ſunt magis nota nobis. Sicut & ſpecies, & definitio idem ſignificant etiã ẽm rationem, ſed differunt tamen in modo exprimendi vocali idem ſignificatum formale. Et apud Theologum hoc nomen Deus ſecundùm rem idem ſignificat, quod bonitas, ſapientia, & alia nomina attributalia, quia tamen differunt in modo exprimendi idem ſecũdùm aliam conceptionem in ordine ad intellectum creatum præſertim humanũ, ideo non eſt nugatio, dicere Deus bonus, &c. Quare negatur conſequentia, quia in regno cęlorum non omnia diſtinctè

ſtinctè exprimuntur nobis, eſto ſecundùm rem ibi contineantur, ſed oportet ipſum explicari per bona varia nobis nota. Qui ergo videt Deum clarè, habet omnia bona tacta in præmiis, ſed illud bonum adeo fœcundum eſt, vt in plura in ſe contineat, ideo variis modis exprimitur. Eſt enim beatus videns Deum liber ab omni miſeria, & habet ſecuritatem de omnibus bonis, & eſt filius Dei, & ſic de aliis. Et ideo vt homines magis illud bonum intelligerent, Chriſtus per varia explicauit bona.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut octaua beatitudo eſt firmitas quædam omnium beatitudinum, ita debentur ſibi omnium beatitudinum præmia, & ideo redit ad caput vt intelligantur ſibi conſequenter omnia præmia attribui. Vel ſecundùm Ambroſium,* pauperibus ſpiritu repromittitur regnum cœlorum quantum ad gloriam animæ, ſed paſſis perſecutionem in corpore, quantum ad gloriam corporis. ———

* Ambroſ. li. 1 in Luc. c. cuius tit. eſt de beatitudinibus.

¶ Ad antecedens, verum, ſed alia ratione, ponitur enim pro præmio primæ beatitudinis ratione dicta, vt videlicet hi, qui retrahunt ſe a diuitiis, & bonis exterioribus propter Deum, nihilominus ſperarent ſe conſecuturos abundantiam bonorum, & excellentiam ſupereminenter. Sed regnum cœlorum ponitur in octaua beatitudine, quia ſicut ipſa octaua beatitudo eſt communis, & firmitas omnium beatitudinum vt patuit art. 3. ad quintũ. ita cum ſibi primum attribuitur præmium, intelligantur omnia alia præmia ſubſequentia, & incluſa in regno cœlorum, vt ad primum dictum eſt ſibi debere attribui; regnum enim cœlorum eſt caput, & principalius præmium, ſecundùm rem omnia alia includens. Et ita communi beatitudini attribuitur commune præmium. Commune dico per eminentem inclusionem omnium aliorum. Secundo dicitur ſecundùm alium modum dicendi, qui eſt beati Ambroſij, ad antecedens, quòd regnum cœlorum ponitur pro præmio in prima beatitudine, accipiendo regnum cœlorum pro præmio eſſentiali, & beatitudine animę. Sed in octaua ponitur regnum cœlorum pro præmio accidentali, quæ eſt gloria corporis, quę eſt per dotes corporis glorioſi, vel etiam per aureolas, quæ ſecundariò ſunt etiam in corpore, vt habet D. S. in quarto d. 49. q. 5 art. 4. quæſtiuncula 5. Pertinet enim illa octaua beatitudo ſecundùm gloriam Matthæi. 5. ad martyres, quorum aureola maxima eſt, &c. Sed quia ſupra dictum eſt, quòd octaua beatitudo non ſit ſpecialis, & diſtincta, & per conſequens nec habet diſtinctum præmium, ideo prima ſolutio magis concordat. Sed ſecundùm alium modum dicendi oporteret dicere, quòd eſſet diſtinctum præmium, ſcilicet accidentale, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam præmia ſecundùm additionem ſe habent adinuicem; nam plus eſt poſſidere terram regni cœlorum, quàm ſimpliciter habere; multa enim habemus, quæ non firmiter, & pacificè poſſidemus; plus eſt etiam conſolari in regno, quàm habere, & poſſidere, multa enim cum dolore poſſidemus; plus eſt etiam ſaturari, quàm ſimpliciter conſolari, nam ſaturitas abundantiam conſolationis importat, miſericordia verò, excedit ſaturitatem, ut plus ſcilicet homo accipiat, quàm meruerit vel deſiderare potuerit; adhuc autem maius eſt Deum videre, ſicut maior eſt, qui in curia regis non ſolũ prandet, ſed etiam faciem regis videt; ſummam autem dignitatem in domo regia filius regis habet. ———

¶ Maior vera, & intelligitur in beatitudinibus quo ad merita. In illis enim proceditur aſcendendo de minori, videlicet ad maius, minus enim eſt abijcere exteriora bona, quod fit per paupertatẽ ſpiritus, quam domare proprium animum, quod fit per beatitudinem, beati mites, &c. Ad minorem negatur, quòd in p̃mijs procedatur deſcendendo videlicet a maioribus ad minora, immo proceditur aſcendendo.

¶ Ad probationem negatur, quòd poſſeſſio terræ viuentium ſit minus, quàm habere, ſcilicet de iure regnum cœlorum. Multa enim ſunt alicuius de iure, quæ tamen de facto non poſſidet. Et aliquis poſſidet ſine conſolatione, & quiete. Vnde inquantum ratione diſtinguuntur, tunc ſemper poſterius dignius, & maius eſt, quàm prius, quamuis ſecundùm rem idem ſint. Et per conſequens vnum non eſt realiter nobilius. Sicut habet D. S. prima parte quæſtio. 4. articulo. 2. ad tertium. Et ſupra quæſtio. 2. articu. 5. ad ſecundum, quòd eſſe eſt perfectius, quàm vita, & vita, quàm ſapientia, ſi conſiderentur ſecũdùm quòd ratione diſtinguuntur. Sic in propoſito, ſi iſta præmia accipiantur ſecundùm quòd ratione diſtinguuntur, tunc poſterius eſt perfectius, vt D. S. clarè oſtendit in ſolutione negando minorem, & oſtendendo falſitatem probationis.

Quæſtio Septuageſima.

De fructibus.

DEinde conſiderandum eſt de fructibus. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum fructus ſpiritus ſint actus. Secundò, vtrum differãt a beatitudinibus. Tertiò, de eorum numero. Quartò, de oppoſitione eorum ad opera carnis.

¶ Quia beatitudines perfectiores actus dicunt, quàm fructus, vt patet art. 2. ideo poſt beatitudines agit de fructibus, qui & ipſi ad virtutes habitudinem habent tanquàm eorum actus. Et in præſenti quæſtione D. S. duo principaliter facit. Primò determinat de fructibus ſecundùm ſe. Secundò comparando ad oppoſita, arti. quarto. Primum in duas, quia primò inquirit quid ſit fructus. Secundò aſſignat conuenientiam enumerationis eorum. Circa primum, primò inquirit quid ſint. Secundò oſtendit quomodo differant a beatitudinibus arti. 2.

Vtrum fructus Spirituſſancti ſint actus.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd fructus ſpiritus ſanct, iquos Apoſtolus nominat ad Gal. 5. non ſint actus. Id enim cuius eſt alius fructus non debet dici fructus, ſic enim in infinitum iretur, ſed actuũ noſtrorum eſt aliquis fructus. Dicitur enim Sapien. 4. Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. Et Ioã. 4. Qui merit mercedem accipit, & fructum congregat in vitam æternam; ergo ipſi actus noſtri non dicuntur fructus. N Gal. 5. lect. 6. co. 1. & 2. Sapien. Ioan. 4.

¶ 2 Præterea. Sicut Auguſt. dicit in 10. de Trinita,* Fruimur cognitis in quibus voluntas ipſa delectata cõquieſcit, ſed voluntas noſtra non debet conquieſcere in actibus noſtris propter ſe, ergo actus noſtri fructus dici non debent. *Aug. c. 10.

¶ 3 Præterea. Inter fructus ſpiritus ſancti enumerantur ab Apoſtolo aliquæ virtutes, ſcilicet charitas manſuetudo, fides, & caſtitas, virtutes autem non ſunt actus, ſed habitus, vt ſupra dictum eſt. * ergo fructus non ſunt actus. *q. 55. art. 1.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Matthæi. 12. Ex fructu arbor cognoſcitur, ideſt ex operibus ſuis homo, vt ibi exponit à ſanctis; ergo ipſi actus humani dñr fructꝰ.

¶ Quærit ergo primò hic an fructus Spirituſſancti enumerati ab Apoſtolo ad Galathas. 5. ſint actus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd nomẽ fructus a corporalibus ad ſpiritualia eſt translatum. Dicitur autẽ in corporalibus fructus quod ex planta producitur cũ ad perfectionem peruenerit, & quandam in ſe ſuauitatem habet. Qui quidem fructus ad duo comparari poteſt, ſcilicet ad arborem producentem ipſum, & ad hominẽ qui fructum ex arbore adipiſcitur; ſecũdùm hoc igitur nomen fructus in rebus ſpiritualibus dupliciter accipere poſſumus. Vno modo vt dicatur fructus hominis quaſi arboris id, quod ab eo producitur. Alio modo vt dicatur fructus hominis id, quod homo adipiſcitur. —

¶ D. S. in hoc corpore plus reſpondet, quàm quæſitum ſit propter perfectionem doctrinæ. Quærit enim de fructibus Spiritus ſancti, & in corpore etiam loquitur de fructu hominis variè accepto. Vnde primò ponit rationem huius per quoddam notabile diſtinctiuum. Secundò ſubiungit aliquas concluſiones reſponſiuas ibi. Non autem omne id, &c. Notat ergo primò per modũ concluſionis fundamentalis, quid nominis fructus hominis ſpiritualis, dicens, quòd nomen fructus in rebus ſpiritualibus dupliciter accipere poſſumus. Vno modo vt fructus hominis dicitur quaſi arboris, id eſt vt fructus comparatur ad hominem, ſicut fructus arboris ad arborem, vtrobique videlicet in ratione producti & effectus. Alio modo vt dicatur fructus hominis id, quod homo adipiſcitur eſto arbor non fruatur, tamen producit id, quod ſuaue eſt, & ab alio fruibile, homo autem met fruitur fructu ſuo. Et ſub breuibus verbis ponit D. S. eandem diſtinctionem ſuper ad Galat. quòd fructus dicitur dupliciter. Vno modo vt productus, alio modo vt acquiſitus in quo quis cupit quieſcere, & eo frui, ita quòd dicatur fructus, quia obiectum fruitionis. Et huius duplicis acceptionis nominis D. S. ponit rationem in principio corporis, quia nomen fructus a corporalibus ad ſpiritualia eſt translatum. Sed in corporalibus fructus qui ſcilicet ex planta producitur, & dicitur fructus cũ ad perfectionẽ peruenerit, & quãdã ſuauitatem

Digitized by Google

ſuauitatem in ſe habet poteſt ad duo comparari, ſcilicet ad arborem producentem ipſum / & ſic dicitur fructus, quia productū non quodcunque, ſed perfectum & vltimum, & ad hominē qui fructū ex arbore adipiſcitur. & acquirit; igitur & ſpiritualis fructus pōt accipi, & dici dupliciter, vnus videlicet dē hominis fructus ſpiritualis, quia eſt quid productum vltimum tamen, & ſuaue. Alius, quia & ſinō eſt quid productum, eſt tamen aliquid vltimum expectatum adipiſcibile ab homine. Hic cōſequēter D. S.

¶ Non autem omne id, quod adiſpiſcitur homo habet rationem fructus, ſed id, quod eſt vltimum delectationem habens; habet enim homo agrum, & arborem, qui fructus non dicuntur, ſed ſolum id', quod eſt vltimum, quod ſcilicet ex agro, & arbore homo intendit habere; & ſecundùm hoc fructus hominis dicitur vltimus hominis finis quo debet frui.

¶ Reſpondet tribus concluſionibus, duabus primis in ſpeciali, tertia in generali, ſecunda ibi. Si autem dicatur, &c. tertia ibi. Si igitur operatio, &c. Concluſio igitur prima reſponſiua iuxta diſtinctionem ſupradictam. Fructus hominis ſecundo modo, ſcilicet vt acquiſitus, eſt vltimus finis hominis iſto modo, & per conſequens non operatio. Probatur, fructus iſto modo eſt vltimum delectationem habens, quo quis fruī debet. Sed vltimus finis hominis, ſcilicet obiectalis eſt huiuſmodi, igitur, &c. Circa maiorē D. S. declarat quid requiratur ad fructum talem, quia non ſufficit, quòd ſit adipiſcibile ab homine, ſed opottet quòd ſit vltimū delectationem habens. Sicut declarat exemplariter de agro, & arbore, quę quidem habentur ab homine, non tamen ſunt fructus, quia non ſunt vltimum expectatum, nec habent delectationem qualem fructus. Hoc tamen fm D. S. ſuper Apoſtolum, & in artic. ſecundo, non oportet eſſe in fructu primo ad quem ſufficit eſſe delectatus, & aliqualiter vltimā, ſicut arbor producit pomū poſt florationem, & imperfectionem fructus. Quod autem requiratur, q̄ non ſit operatio tranſiens, iſto modo probatur, vltimus finis obiectalis quo quis propriē fruitur tanquam obiecto, quod eſt ipſe Deus, ſed Deus non eſt nec eſſe poteſt operatio vel actus ſecundus cuiuſcunque creaturę, igitur, &c. Omnia iſta patent ex ſupra dictis. Quia fruitio præſertim propriē ſumpta eſt cū vltimi finis, qui eſt res aliqua in qua quis ponit beatitudinē, & ipſa adeptione talis rei, quæ eſt operatio, aliquis non fruitur, niſi conditione ſine qua non. Quomodo autem Deus non poſſit eſſe actus ſecundus cuiuſcunque vel cuiuſcunque creaturę dēfendit. Capreolus in ſecundo diſtinct. 3. qu. 1. in ſolutionibus argumentorum contra primam concluſionem. Conſequenter cum dicit.

Capreolus.

¶ Si autem dicatur fructus hominis id, quod ex homine producitur, ſic ipſi actus humani fructus dicūtur, operatio eñ eſt actus ſecundus operātis, & delectationem habet ſi ſit conueniens operanti.

¶ Submagit ſecundam concluſionem reſponſiuam in ſpeciali iuxta primum membrum prędictę diſtinctionis, fructus hominis primo modo, ſcilicet vt productus, qui comparatur ad hominem, ſicut id, quod producitur ab arbore, ſic fructus hominis ſunt actus humani. Probatur, fructus hominis iſto modo dicitur, qđ ex aliquo producitur, quod habet perfectionem, & ſuauitatem, ſed actus humani ſunt effectus hominis operantis, & delectationem habent aliqui ſaltem, igitur ſunt fructus. Maior patuit ex notabili. Minor patet, quia operatio cōueniens operanti eſt ſibi delectabilis. Dicitur autem aliqui, quia non omnes operationes hominis ſunt fructus, quia cum fructus ſit aliquod finale, & ſuaue ex ſe productum, ideo operationes malæ, quæ ſunt præter immo contra naturam humanam vel homo eſt, non habent rationē fructus, ſed alterius germinis. Ex ergo operationibus virtuum fructus dicuntur, non autem peccata, & vitioſi actus. Sic Apoſt. effectus earum nō dicit fructus ſecundum opera. De hoc art. 4 ad 1. Deinde ibi.

¶ Si igitur operatio hominis procedat ab homine ſecundùm facultatem ſuæ rationis, ſic dicitur eſſe fructus rationis, ſi verò procedat ab homine ſecundùm altiorē virtutem, quæ eſt virtus Spiritus ſancti, ſic dicitur eſſe operatio hominis fructus Spiritus ſancti, quaſi cuiuſdā Diuini ſeminis. Dicitur enim. 1. Ioan. 3. Omnis qui natus eſt ex Deo peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet.

¶ Innuit tertiam concluſionem in generali reſponſiuam tamen formaliter ad quæſitum, ſcilicet Fructus Spiritus ſancti ſunt actus, probatur ex dictis, fructus Spiritus ſancti ſunt operationes procedentes ab homine ſecundùm altiorem virtutem, quàm ſit ſua facultas naturalis, ſcilicet ſecundùm virtutes infuſas, & dona, ſic quòd Spiritus ſanctus ponat ſemē ex quo pullulant tales operationes. Sed operationes ſunt actus ſecundi, igitur, &c. Maior patet, quia ex dictis operatio hominis ſi procedat ſecundùm facultatem ſuæ rationis ſibi relictæ, dicitur fructus rationis. Igitur ſi procedat ex virtute altiori quam dat Spiritus ſanctus ſicut ſemen, tunc dicitur eſſe fructus Spiritus ſancti. Tenet conſequentia, quia fructus dicitur eſſe eius qui dat ſemen, quod eſt principium fructus, ſed Spiritus ſanctus dat ſemen huiuſmodi operationū, ſcilicet infuſas virtutes, & dona. Minor de ſe nota. Quod autē virtus infuſa a Spiritu ſancto, qui eſt in nobis per gratiā, & operatur per virtutem, dicatur ſemen Diuinum, & Spiritus ſancti, oſtendit D. S. ex auctoritate. 1. Ioan. 3.

¶ Nota, quòd Scotus in tertio diſtin. 34. circa iſtam materiam diſcordat opinando, ſicut & de beatitudinibus, quòd D. S. ponat eos habitus a virtutibus diſtinctos, quòd quam falſum ſit, vides ipſe. Dicit autem Scotus, quòd quidā fructus ſint virtutes Theologicæ, & cardinales principales. Quidam ſunt ſolùm adiunctæ cardinalibus, Vide ſi placet Scotum. Scotus

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda, & tertia concluſionibus.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd cum fructus habeat quodammodo rationem vltimi, & finis, nihil prohibet alicuius fructus eſſe alium fructum, ſicut finis ad finem ordinatur, opera igitur noſtra inquantum ſunt effectus quidam Spiritus ſancti in nobis operantis, habent rationem fructus, ſed inquantum ordinantur ad finem vitæ æternæ, ſic magis habent rationem florum, vnde dicitur Eccleſ. 24. Flores mei fructus honoris, & honeſtatis.

¶ Ad maiorem, vt iacet negatur, quia ſicut id cuius eſt alius finis etiam poteſt dici finis, ſic id cuius eſt alius fructus, poteſt etiā dici, & eſſe fructus. Secundò dico ad maiorem, id cuius eſt alius fructus non debet dici fructus, verum, eodem modo, & eiuſdem rationis cum ſuo fructu in quem ordinatur, poteſt tamen dici fructus alterius rationis. Et negatur, quòd catur in infinitum; immo deueniendum eſt ad fructum ſimpliciter vltimum, qui non habet alium fructum. Ad minorem dico, actuum noſtrorum eſt aliquis fructus, capiendo fructum pro acquiſito vltimo fruibili, ſcilicet vita æterna. Sed cum hoc ſtat, quòd ipſi actus ſint fructus in alia acceptione vel licet effectus delectabilis Spiritus ſancti in nobis operantis. Et ſic volūt auctoritates. Vltra, ergo ipſi actus non ſunt fructus, verum, fructus ac quitus, quo finaliter fruimur Sunt tamen fructus comparati ad hominē, ſicut effectus eſt fructus ſuæ cauſæ. Tertio dicitur vt trahi poteſt ex D. S. Ad maiorē, id cuius eſt alius fructus, non debet dici fructus in eiuſdem generis vt ordinatur ad alium fructum, poteſt tamen dici fructus in alia comparatione. Tunc concedo conſequens, quòd actus noſtri nō dicuntur fructus, ſcilicet acquiſitus vt comparantur ad fructum vltimum, ſed ſic magis dicuntur flores, ſicut enim in flore eſt q̄dā inchoatio fructus, ita in operibus virtutum, eſt quædam inchoatio beatitudinis. Et ſicut ex floribus accipitur ſpes fructus, ita ex operibus virtutum habetur ſpes vitæ æternæ beatitudinis. Cum quo ſtat, quòd actus noſtri dicantur fructus in ordine ad hominem agentem in virtute Spiritus ſancti, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd cum dicitur voluntas in aliquo propter ſe delectari, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, ſecundum quòd Iv, propter, dicit cauſam finalem, & ſic propter ſe nō delectatur aliquis niſi in vltimo fine. Alio modo ſecūdùm quòd deſignat cauſam formalem, & ſic propter ſe aliquis poteſt delectari in omni eo quod delectabile eſt ſecundùm ſuam formam, ſicut patet, quòd infirmus delectatur in ſanitate pp ſe ſicut in fine, in medicina autem ſuaui non ſicut in fine, ſed ſicut in habente ſaporem delectabilem; in medicina autem aultera nullo modo propter ſe, ſed ſolùm propter aliud. Sic igitur dicēdum eſt, quòd in Deo delectari debet homo propter ſe, ſicut propter vltimum finem, in actibus autem virtuoſis non ſicut propter finem, ſed propter honeſtatem quam continet delectabile in virtuoſis vnde Ambroſius dicit. * quòd opera virtutum dicuntur fructus, quia ſuos poſſeſſores ſancta & ſincera delectatione reficiunt.

* Ambroſ. In Iuſe pa radiſo. ca. 13. id in ſenſu.

¶ Ad maiorem ſi tenetur cogitis in cuibus voluntas ipſa delectata quieſcit. Dico, quòd vera eſt, ſed fruimur, & ouſ eſcimus dupliciter, vel ſcilicet finali bono, quod non eſt in aliud referibile, vel formali bono, quod habet vt delectet, eſt tamen ordinabile in aliud ſicut in finem, & de ſe non eſt vltimus finis, & quieſcit in fructu vel finaliter vel formaliter. Ad minorem vera, non dicitur voluntas no ſua quieſcere in actibus noſtris propter ſe finaliter, tamen formaliter vt D. S. clarè exponit, vnde negatur cōſequentia. Et requirit hoc argumentum, quod ſupra declaratum eſt, quia fruitio non eſt tantùm vltimi finis, ſed etiam aliorū quæ de ſe

de ſe habent appetibilitatem,& non ſolùm in ordine ad aliud;ſicut eſt bonum vtile, Et de materia illius ſolutionis habet Doctor Sanct. ſupra q. 11. artic. 3. ad ſecundum, & magis ibidem in corpore;quia auctoritas illa Auguſtini intelligitur de vltimo,& perfecto fructu,in quo quis ſimpliciter quieſcit, & omnino propter ſe; ſed tamen in alijs bonis,& fructibus poteſt quieſcere,& frui ſecundùm quid. In his autem quæ ſolùm ſunt bona in ordine ad aliud, nullo modo fruimur, ſed ſolùm vtimur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomina virtutum ſumuntur quandoque pro actibus earum, ſicut Auguſtin. dicit, * quòd fides eſt credere, quod non vides, & charitas eſt motus animi ad diligẽdum Deum, & proximum; & hoc modo ſumuntur nomina virtutum in enumeratione fructuum.

*Serm. 27. de verbis apo. hab. 1. parr huius; Secũda verò lib. 3 de Doctrina Chriſt. c. 10 & in Enchirid. c. 8.

¶ Ad maiorem nego, quòd enumerentur inter fructus aliquæ virtutes. Sed dico, quòd bene ponuntur nomina, quæ etiam ſignificant virtutes. Sed cum ponuntur talia nomina inter fructus ſignificant actus, & non habitus, vel virtutes; vt enim dictum fuit ſupra q. 55. ar. 1. ad primum. Nomina virtutum ſumuntur quandoque p actibus virtutum ipſarum, vt effectus ſortiatur nomen ſuæ immediatæ cauſæ, vt patet etiam apud beatum Auguſtinum cum dicit. Fides eſt credere &c. Minor verá, & patuit q. 55. artic. 1. Sed negatur conſequentia; quia huiſmodi poſita inter fructus, ſignificant actus &c. Similiter ſupra q. 68. ar. 1. ad quartum.

Vtrum fructus differant a beatitudinibus.

O Calm. 5. Ethic. 9. co. 3. * q. 69. ar. 1.

AD ſecũdum ſic proceditur. Videtur quòd fructus a beatitudinibus nõ differant. Beatitudines enim attribuuntur donis, vt ſupra dictum eſt, * ſed dona perficiunt hominem ſecundùm quòd mouetur a Spiritu ſancto; ergo beatitudines ipſę ſunt fructus Spiritus ſancti.

¶ 2 Præt. Sicut ſe habet fructus vitæ æternæ ad beatitudinem futuram, quæ eſt rei, ita ſe habent fructus præſentis vitæ ad beatitudines præſentis vitæ, quæ ſunt ſpei; ſed fructus vitæ æternę eſt ipſa beatitudo futura; ergo fructus vitæ præſentis ſunt ipſę beatitudines.

¶ 3 Præt. De ratione fructus eſt, quòd ſit quiddam vltimum, & delectabile; ſed hoc pertinet ad rationẽ beatitudinis, vt ſupra dictum eſt; * ergo eadem ratio eſt fructus, & beatitudinis; ergo non debẽt adinuicẽ diſtingui.

* q. 1. & 4. artic. 1.

¶ Sed contra. Quorum ſpecies ſunt diuerſę, ipſa quoque ſunt diuerſa; ſed in diuerſas partes diuiduntur fructus, & beatitudines, vt patet per numerationem vtrorumque; ergo fructus differunt a beatitudinibus.

¶ Hic conſequenter quærit de differentia fructuum, & beatitudinum, & oritur quæſtio ex art. 1. quia enim dictum eſt, quòd fructus ſunt actus, & ſimiliter dictum eſt de beatitudinibus; quæſt. 69. ar. 1. ideo eſt quæſtio, an differant.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd plus requiritur ad rationem beatitudinis, quàm ad rationem fructus; nam ad rationem fructus ſufficit, quòd ſit aliquid habens rationem vltimi, & delectabilis; ſed ad rationem beatitudinis vlterius requiritur, quòd ſit aliquid perfectum, & excellens; vnde omnes beatitudines poſſunt dici fructus, ſed non conuertitur.

¶ Concluſionem reſponſiuam formaliter Doct. Sanct. expreſsè non ponit, ſed innuit talem implicitè. Fructus differunt a beatitudinibus; ſicut magis commune a minus communi.

¶ Nota autem quòd magis commune, & minus commune ita differunt, quòd in eodem ſunt idem ſecundùm rem, diſtincta ratione, ſed in diuerſis diſtinguuntur realiter; ſic in eodem idem ſecundùm rem ſunt beatitudo, & fructus, ſed in diuerſis, quando eſt ita fructus, quòd non beatitudo, tunc diſtinguuntur realiter. Si autem magis commune accipiatur in ſui communitate, tunc diſtinguuntur ratione a minus communi. Doct. Sanct. probat concluſionem primò ratione, ſecundò eandem magis explicat, ibi. Sunt enim fructus &c. Arguitur ſic poſt Doct. Sanct. omnes beatitudines poſſunt dici fructus, ſed non conuertitur, igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia illa eſt lex magis communis, quod vniuerſaliter prædicatur de inferiori, & minus cõmuni, ſed non econtra; ergo ſi omnis beatitudo eſt fructus, & non omnis fructus eſt beatitudo, ſequitur, quòd fructus eſt magis commune, & beatitudo minus commune. Antecedens probatur, plus requiritur ad rationem beatitudinis, quàm ad rationem fructus, ita quòd beatitudo includit id quod includit fructus, & aliquid addit, igitur antecedens eſt verum. Tenet conſequentia; quia addens ad aliud contrahit ipſum, & per conſequens eſto alterum prædicetur de ipſo (quia incluſum) non tamen e contra; quia illud non includit aliud per ſe, & poſitiuè, & actu, vt patet apud logicam. Antecedens probatur; Ad rationem fructus ſufficit, quòd ſit aliquid habens rationem vltimi aliqualiter, & ſecundùm quid, & delectabilis; ſed ad rationem beatitudinis hoc requiritur quidem, & vlterius, quòd ſit aliquid perfectum, & excellens; ergo Antecedens proximum verum. Deinde ibi.

¶ Sunt enim fructus quæcunque virtuoſa opera in quibus homo delectatur; ſed beatitudines dicuntur ſolùm perfecta opera, quæ etiam ratione ſuæ perfectionis magis attribuuntur donis, quàm virtutibus, vt ſupra dictum eſt. * * q. 69. ar. 1. & 4.

¶ Doct. Sanct. iam explicat præcedentem rationem ſic. Quæcũque opera virtuoſa in quibus homo delectatur (& fruit ipſis) ſunt fructus, ſed tamen non ſunt beatitudines, igitur fructus eſt magis commune, conſequentia nota, quia id quod de pluribus dicitur, eſt magis commune. Secunda pars aſſumpti patet, quia beatitudines dicuntur ſolũ perfecta opera, quæ ratione ſuæ perfectionis magis attribuuntur donis, quàm virtutibus (ſcilicet moralibus, vt patuit q. 69. art. 1. & 3.) beatitudines enim videntur poſſe attribui theologicis ſaltem radicaliter, igitur opera virtuoſa ſunt quidam fructus, ſed non beatitudines. Antecedens pro prima parte patet ex ar. 1. quia operatio delectans eſt fructus, qualis eſt virtuoſa.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua.

¶ Nota propter hoc argumentum, quòd beatitudines, & fructus ſunt diuerſæ ſpecies, non tamen ratio fructus in communi repugnat beatitudini in communi, vel ſpeciebus eius, nec e contra, beatitudo repugnat fructui. Vnde datur aliquis fructus qui eſt etiam beatitudo, ſicut eſt charitas; datur tamen & alius fructus, qui non eſt beatitudo; & ergo probat iſta ratio, quòd diſtinguantur in diuerſis, ſed tamen in eodem poſſunt conuenire ſecundùm rem, ſicut ſupra quæſt. 68. artic. primo, dicebatur, & ita probat diſtinctionem, & differentiam, ſed non diſparitatem. Sunt ergo ſpecies diuerſæ non omnes, ſed aliquæ, & ita non ſunt idem conuertibiliter &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa probat, quòd beatitudines ſint fructus, non autem, quòd omnes fructus beatitudines ſint.

¶ Concedo præmiſſas, & maior expoſita fuit quæſt. 69. artic. tertio, & concedo conſequens, quòd beatitudines ſunt fructus Spiritus ſancti in nobis, quia effectus eius mediante ſemine ſuo. Sed dico, quòd non conuertitur, quòd omnes fructus ſint beatitudines. Actus enim donorum ſunt beatitudines, & fructus, vt argumentum probat, & conceſſum eſt. Sed non actus omnium virtutum (præſertim moralium) ſunt beatitudines, nec per conſequens omnis fructus eſt beatitudo. Ad fructum enim ſufficit, quòd ſit delectans, ſed ad beatitudinem, quòd ſit perficiens; nec oportet, quòd fructus productus ſit vltimus finis; ſicut fructus adeptus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd fructus vitæ æternæ eſt ſimpliciter vltimus, & perfectus, & ideo in nullo diſtinguitur a beatitudine æterna futura; fructus autẽ præſentis vitæ nõ ſunt ſimpliciter vltimi, & perfecti, & ideo non omnes fructus ſunt beatitudines.

¶ Negatur maior; quia fructus vitæ æternæ eſt ipſa beatitudo æterna, quia eſt vltima perfectio ſimpliciter, qualis etiam beatitudo eſt. Sed fructus præſentis vitæ poteſt dici, & eſſe aliqua operatio, quæ non habet perfectionem beatitudinis præſentis vitæ. Vnde conceſſa minore, negatur conſequentia, quia non ſequitur, perfectiſſimus & ſimpliciter vltimus finis eſt beatitudo etiam vera, & rei; igitur omnis imperfectus fructus eſt beatitudo ſpei, & viatica; plus enim requirit beatitudo ſpei, quàm fructus viæ; ſed beatitudo vera, & patriæ nihil plus habet, quàm vltimus fructus. Quare non ſequitur conſequens vniuerſaliter, ergo fructus vitæ præſentis, vniuerſaliter ſit beatitudo; & intelligitur maior argumenti de fructu vitæ æternæ producto, hoc eſt de actu beatifico, qui & formaliter beatitudo dicitur; non de fructu adepto, id eſt bono fruibili, quia arguitur de comparatione actus ad actum. Fructus autem adeptus, vel beatitudo obiectalis, non eſt actus, vt patuit &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid amplius eſt de ratione beatitudinis, quàm de ratione fructus, vt dictum eſt. * *In cor. ar.

¶ Ad maiorem, de rõne fructus eſt, quòd ſit quiddam vltimum, & delectabile; vltimum ſecundũ quid & aliquorum, loquendo de fructu, vt eſt effectus delectabilis, & gratus, vt fructus arboris eſt vltimum florũtionis, & pullulationis, & huiuſmodi; ſed dico, quòd requiritur maior perfectio ad beatitudinẽ, puta quòd ſit

quid excellens, & perfectum opus, quod excedit omnia alia opera, ſaltem quo ad modum operis, vt patuit quæſt. 68. artic. 2. ad primum. Ad minorem dico, quòd hoc pertinet quidem ad beatitudines, ſed cum hoc plus. Quare negatur, quod ſequitur, ſcilicet ꝙ ſit eadem ratio adæquata, & connertibilis; quia ratio fructus eſt communior, & ſimplicior, ratio autē beatitudinis contractior, & perfectior; ergo non diſtinguūtur &c. verum ſicut oppoſita, vel diſparata, tamen ſicut magis commune, & minus commune, vt dictum eſt; diſtinguuntur igitur non poſitiuè, ſicut diſtinguuntur in ſe habentia oppoſita diſtinguentia, ſed diſtinguuntur per habere, &c. nō habere idem; quia beatitudo habet quicquid habet fructus, & cū hoc aliquid addit quod non habet fructus actu, & poſitiuē, licet habeat permiſſiuè, ſi capiatur in genere. Quare haberi poteſt ex dictis, quòd fructus accipitur vno modo in genere, & ſic eſt genus ad beatitudines, & fructus tantùm, qui ſunt ita fructus, quòd non beatitudines. Alio modo accipitur pro fructu tantùm, & ſic diſtinguitur realiter a beatitudine, vt ſpecies condiuiſa; & hoc probat argumentum in oppoſitū, quòd fructus habet alias ſpecies, q̄ beatitudo, hoc enim verum eſt de fructu tantùm, qui eſt ſpecies ſubalterna ſubdiuiſa in plures. Sed verum inter fructus poſitos ab Apoſtolo ponantur fructus tantùm, vel etiā aliqua beatitudo, eſt quæſtio propter charitatem, quæ ſignificat actum excellentiorem, q̄ ſint actus donorum, qui tamen ſunt beatitudines, cū charitas virtus dignior, & perfectior ſit ipſis donis, & ergo videtur quòd non omnes fructus poſiti ab Apoſtolo diſtinguantur realiter a beatitudinibus, ſed aliqui, ita quòd minor argumenti in oppoſitum non eſt omnino pura, ſcilicet quòd in diuerſas partes vniuerſaliter diuidantur fructus, & beatitudines, niſi intelligatur de beatitudinibus expreſsè poſitis in Matthei 5. capitulo, ibi enim non enumerantur, niſi actus immediati donorum, qui diſtinguuntur a fructibus poſitis apud Apoſtolum. Si enim beatitudo accipiatur abſolutè, tunc etiam actus charitatis eſt beatitudo propter perfectionem, & excellentiam, & tamen ponitur fructus. Quare etiā Doct. Sanct. in ſolutione primi notanter dicit, quòd beatitudines ſunt fructus, ſcilicet vniuerſaliter; ſed non omnes fructus ſunt beatitudines; quaſi innuendo, quòd aliqui fructus poſiti ab Apoſtolo (vt charitas, gaudium, & pax) ſint beatitudines, licet non quæ ponantur apud Mattheum expreſsè. Eſto in pace poſita apud Matthæū includatur charitatis actus, & gaudium. Sicut in vita actiua cuius effectus eſt pax (iuxta ſupra dicta quæſt. 69. artic. 3.) includitur charitas proximi, cuius effectus directus eſt pax, ſed iuſtitię indirectè, vt habet Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſt. 29. arti. 3. ad tertium. Et ergo ſummariè dicendum videtur, quòd inter fructus poſitos ab Apoſtolo ponuntur etiam aliquæ beatitudines ſecundùm cōmunem rationem beatitudinis, quæ eſt actum eſſe excellentem, & perfectum, & etiam beatitudo implicitè poſita apud Matthęum; vt ſic omnis beatitudo ſit fructus ſecūdùm communem rationem fructus, & etiam reducitur ad fructus poſitos ab Apoſtolo, vt patebit art. ſequenti ad quartum; & iterum fructus aliquis de poſitis ab Apoſtolo eſt beatitudo ſecundùm communem rationem beatitudinis, & cōtinetur implicitè, & reductiuè ſub ſeptem poſitis Matthę. 5. Sed tamen non omnis fructus eſt beatitudo ſecundùm communem rationem; Apoſtolus enim non ponit omnes fructus quibus conuenit ratio nominis; ſed aliquos, & nec omnes poſiti, nec alij ſub his contenti habent rationem beatitudinis &c.

Fructus dupliciter accipitur.

Vtrum Apoſtolus cōuenienter enumeret fructus.

P 3 di. 34. q. 1. ar. 3. co. Et Vitt. q. 2. ar. 11. 2. ad 12. Et Gal. 5. lec. 6.

AD tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ Apoſtolus inconuenienter enumeret ad Gal. 5. duodecim fructus. Alibi enim dicit eſſe tantùm vnum fructum præſentis vitæ, ſecundùm illud * Ro. 6. Habetis fructum veſtrum in ſanctificatione, & * Eſa. 26. dicitur. Hic eſt omnis fructus, vt auferatur peccatum, non ergo ponendi ſunt duodecim fructus.

* Rom 6.
* Eſa. 27.

¶ 2 Præt. Fructus eſt qui ex ſpirituali ſemine exoritur, vt dictum eſt; * ſed dominus Matth. 13. ponit triplicem terræ bonæ fructum ex ſpirituali ſemine prouenientem, ſ. centeſimum, ſexageſimum, & trigeſimū; ergo non ſunt ponendi duodecim fructus.

* Matth. 13. ar. 1. huius quæſt.

¶ 3 Præt. Fructus habet in ſui ratione, quòd ſit vltimum, & delectabile; ſed ratio iſta non inuenitur in omnibus fructibus ab Apoſtolo enumeratis, patientia enim & longanimitas videntur in rebus contriſtantibus eſſe, fides autem non habet rationem vltimi, ſed magis rationem primi fundamenti; ſuperfluè igitur huiuſmodi fructus enumerantur.

¶ Sed contra videtur, quòd inſufficienter, & diminutè enumerentur, dictum eſt * enim quòd omnes beatitudines fructus dici poſſunt; ſed non omnes hic enumerā-

* Ar. præc.

tur; nihil enim hic ponitur ad actum ſapientię pertinēs, & multarum aliarum virtutum; ergo videtur quòd inſufficienter enumerentur fructus.

¶ Hic aſſignat conuenientiam enumerationis fructuum Spiritusſancti ſecundùm Apoſtolum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd numerus duodecim fructuum ab Apoſtolo enumeratorum conueniens eſt, & poſſunt ſignari per duodecim fructus de quibus dicitur * Apoc. vltimo. Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim.

* Apoc.

¶ Concluſio reſpōſiua eſt in principio corporis. Numerus duodecim fructuum ab Apoſtolo enumeratorum eſt conueniens, ſcilicet charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas.

¶ Vbi nota, quòd conueniens dicitur numerus ille, nō quia omnes fructus enumerentur, ſed quia ſub iſtis alij cōtinentur, vel quia hi principaliùs important fruitionem bonorum, vel ſedationem malorum, quod videtur ad rationem fructus pertinere, qui delectat, & defectum excludit; & enumerat aliquos de fructibus, ſicut aliqua de operibus carnis. Doct. Sanct. primò probat concluſionē auctoritate. Secundò ratione, ibi. Quia verò &c. Auctoritas Apocalipſis, quæ figuratiuè exponitur de fructibus poſitis ab Apoſtolo duodecim. Secundò Doct. Sanct. illam concluſionem explicat, & probat aſſignando rationem diſtinctionis horum fructuum. Conſequenter ibi.

¶ Quia verò fructus dicitur quod ex aliquo principio procedit; ſicut ex ſemine, vel radice, attendēda eſt diſtinctio horum fructuum ſecundùm diuerſum proceſſum Spiritusſancti in nobis.

¶ Deducit rationem explicantem diſtinctionem horum fructuum. Quia enim Apoſtolus non intendit enumerare omnes fructus, ſed aliquos, quibus magis eminenter videtur competere ratio fructus; ideo non eſt quærenda ſufficientia, ſed ratio diuerſitatis quam Doct. Sanct. hic aſſignat, & arguitur ſic; diſtinctio horum fructuum attendenda, & ſumenda eſt ſecūdùm diuerſum proceſſum Spiritusſancti in nobis. Sed ſecundùm diuerſum proceſſum Spiritusſancti in nobis accipiuntur duodecim fructus, igitur Apoſtolus benè enumerat numero duodenario, ſecundùm videlicet diuerſas ſpecies fructuoſorum actuum ſecundùm quos actus mōtio Spiritusſancti diuerſimodè habet proceſſum in nobis, ita ꝙ illa diuerſitas ſumitur per habitudinem ad cām mouētem ad huiuſmodi actus. Huius rationis Doct. Sanct. probat primò maiorem, ſecūdò minorem, ibi. Qui quidem proceſſus. Maior ergo patet; qua fructus dicitur, quòd ex aliquo principio procedit; ſicut ex ſemine, vel radice, & ergo fructus Spiritusſancti diſtinguuntur ſecūdū ꝙ principium eorum. ſ. Spiritusſanctus mediante ſemine. ſ. gratia, & virtutibus diuerſimodè in mente hominis operatur, eam ad diuerſa perficiendo. Sicut etiam in naturalibus diſtinguūtur fructus ſecundùm diuerſitatem ſeminum, & principiorum. Sic in propoſito ſecundū ꝙ vnum principium ſecūdum (ſ. Spiritusſanctus) diuerſimodè procedit in mentem, ipſam perficiendo. Deinde ibi.

¶ Qui quidem proceſſus attenditur ſecundùm hoc, vt primò mens hominis in ſeipſa ordinetur, ſecundò verò ordinetur ad ea quæ ſunt iuxta, tertiò verò ad ea quæ ſunt infra. Tunc autem benè mens hominis diſponitur in ſeipſa, quando mens hominis benè ſe habet in bonis, & in malis; prima autem diſpoſitio mentis humanæ ad bonum eſt per amorem, quæ eſt prima affectio, & omnium affectionum radix, vt ſupra dictum eſt, * & ideo inter fructus ſpiritus primò ponitur charitas, in qua ſpecialiter Spiritusſanctus datur, ſicut in propria ſimilitudine, cum & ipſe ſit amor. Vnde dicitur * Ro. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritumſanctum qui datus eſt nobis. Ad amorem autem charitatis ex neceſſitate ſequitur gaudium, omnis enim amans gaudet ex coniunctione amati, charitas autem ſemper habet præſentem Deum quem amat, ſecundùm illud * 1. Io. 4. Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Vnde ſequela charitatis eſt gaudium; perfectio autem gaudij eſt pax quantum ad duo. Primò quidem quātū ad quietem ab exterioribus conturbantibus, non enim pōt perfectè gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab alijs perturbatur. Et iterum. Qui perfectè cor habet in vno pacatum a nullo alio moleſtari poteſt, cū alia quaſi nihil reputet; vnde dicitur in Pſal. Pax multa diligentibus nomen tuum, & non eſt illis ſcandalum; quia ſ. ab

* q. 25. ar. 1. & 2.
* Rom. 5.
* 1. Io. 4.

exterioribus

exterioribus non perturbantur, quin Deo fruantur. Secũ dò quantum ad ſedationem deſiderij fluctuantis, non enim perfectè gaudet de aliquo, cui non ſufficit id de quo gaudet; hæc autem duo importat pax, ſcilicet vt neque ab exterioribus perturbemur, & vt deſideria noſtra conquieſcant in vno; vnde poſt charitatem, & gaudium, tertiò ponitur pax. In malis autem bene ſe habent mens quantum ad duo. Primò quidem, vt non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod pertinet ad patientiam: Secundò vt non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad longanimitatem; nam carere bono habet rationem mali, vt dicitur in 5. Ethicorũ.* —

* Arift. 5. Ethic. & 1.

¶ Manifeſtat minorem prædictam per reliquum huius corporis, & arguitur ſic, Spiritusſanctus procedit in mentem hominis, vel in homine proceſſu perfectiuo, primò perficiens eam, & ordinando in ſeipſa, & quo ad bona, & quo ad mala (id eſt, vt bene ſe habeat in his, quæ ad ſe pertinent.) Secundò perficitur mens ad id quod eſt iuxta hominem (ſcilicet ad proximum) Tertiò diſponitur homo ad id quod eſt infra, ſcilicet corpus, & corporales actus appetitus ſenſitiui. Sed iuxta primum proceſſum ſumuntur quinque fructus, iuxta ſecundum quatuor, quo ad tertium tres fructus, quæ faciunt duodecim, igitur minor principalis vera, ſcilicet ꝙ ſecundùm diuerſum proceſſum Spiritusſancti in nobis, accipiuntur duodecim fructus. Maior iſta patet. Sed circa minorem Doct. Sanct. declarat primò partem primam, ſecundò ſecundam, ibi. Ad id autem &c. Tertiò tertiam, ibi. Sed ad id quod infra &c. Primam ergo partem explicat multis verbis, videlicet quòd ſecundũ primum proceſſum ſumantur quinque fructus, tres perficiẽtes ad bonum. ſ. charitas, gaudium, & pax, duo vt bene ſe habeat ad malum, ſicut patientia, & longanimitas &c. clarè in litera.

¶ Nota autem hic primò, ex verbis Doct. Sanct. fundamentum eius, quod ſupra quæſtio. 66. articu. 6. dicebatur, quòd amor charitatis eſt de eo, quod iam habetur; ideo videlicet, quia amor eſt propria ſimilitudo Spiritusſancti, ideo per amorem inhabitat hominem Spiritusſanctus, non autem per fidem, vel ſpem, quare per charitatem adeſt Deus non per alias, vt ſunt ſine charitate.

¶ Nota ſecundo quomodo pax perficiat gaudium, ex ſecunda ſecundæ quæſtio. 29. & quarto ſenten. diſtin. 49. quæſt. 1. articu. 2. quæſtiuncula quarta. Quia pax importat remotionem impedimẽtorum perturbantium fruitionem boni, & etiam importat quietationem, & vnionẽ appetituum in vno, ſine quibus aliquis perfectè gaudere non poteſt; & ergo licet via generationis pax præcedat gaudium; quia tamen gaudium perficit ſaltem diſpoſitiuè, ponitur tertio loco.

¶ Nota tertiò, quòd longanimitas dicitur hominem perficere, vt bene ſe habeat ad mala; quia licet eius ſit expectare bonum, tamen expectat ipſum, vt differtur, ratione cuius dilationis perturbatur animus; quia carere bono, malum quoddam eſt; ideo perficit ad bene ſe habendum ad malum formaliter. Deinde cum dicit.

¶ Ad id autem, quòd eſt iuxta hominem, ſcilicet proximum, bene diſponitur mens hominis, primò quidem quantum ad voluntatem bene faciendi, & ad hoc pertinet bonitas; Secundò quantum ad beneficentiæ executionem, & ad hoc pertinet benignitas, dicuntur enim benigni quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis. Tertiò quantum ad hoc, quòd equanimiter tollerentur mala ab eis illata, & ad hoc pertinet manſuetudo, quæ cohibet iras. Quartò quantum ad hoc quòd non ſolùm per iram proximis non noceamus; ſed etiam neque per fraudem, vel per dolum, & ad hoc pertinet fides ſi pro fidelitate ſumatur, ſed ſi ſumatur pro fide qua creditur in Deum, ſic per hanc ordinatur homo ad id quod eſt ſupra ſe, vt ſcilicet homo intellectum ſuum Deo ſubijciat, & per conſequens omnia quæ ipſius ſunt. —

¶ Declarat ſecundam partem minoris præcedẽtis, ſcilicet quòd ſecundùm alium modum proceſſus Spiritusſancti in quo mens perficitur ad id quod eſt iuxta hominem, ſcilicet ad proximum, accipiantur quatuor fructus. ſ. bonitas, benignitas, manſuetudo, & fides, & patet clarè in litera.

¶ Nota autem quòd Doct. Sanct. ſuper Apoſtolum habet, quòd per aliquem fructum adiuuat nos Spiritusſanctus ad id quod eſt ſuper nos, & illum fructum dicit eſſe fidem, ideſt credere. Sed hic dicit, quòd poſſit ſumi, & pro fidelitate qua ordinamur, vt bene nos habeamus, & ad id quod eſt circa nos, ſcilicet proximum, & poteſt ſumi pro fide, & tunc per eam bene ſe habet ad id quod eſt ſupra nos. Quare Doct. Sanct. hic ponit omnia, quę ponit ſuper Apoſtolum, videlicet quòd aliquis fructus etiam perficit ad id quod eſt ſuper nos, quod membratim videbatur obiectum ſe in principio, quando dixit, quòd per proceſſum Spiritusſanctũ in nobis, mens ſe bene habet, & ad ea quę ſunt iuxta, & ad ea quę ſunt infra. Tunc ibi.

¶ Sed ad id quod infra eſt, bene diſponitur homo, primò quidem quantum ad exteriores actiones per modeſtiam, quæ in omnibus dictis, & factis modum obſeruat; quantum ad interiores concupiſcentias, per continentiam, & caſtitatem, ſiue hæc duo diſtinguantur per hoc, quòd caſtitas refrenat hominem ab illicitis, continentia verò a licitis, ſiue per hoc, quòd continens patitur cõcupiſcentias, ſed non deducitur, caſtus autem neque patitur, neque deducitur. —

¶ Oſtendit tertiam partem minoris ſępedictę, ſcilicet quòd ſecundùm tertium proceſſum Spiritusſancti, quo homo diſponitur ad quod eſt infra ſe, ſumantur tres fructus. ſ. modeſtia, caſtitas, continentia, & patet.

¶ Nota autem quòd Doct. Sanct. ſuper Apoſtolum vno modo diſtinguit continentiam, & caſtitatem; quia continentia etiam a licitis abſtinet, & caſtitas, quæ licitis rectè vtitur ſecũdùm gloſam. Deinde ponit aliam differentiam; quia ſcilicet continens patitur, & non deducitur, & de hoc fuit aliquid ſupra tactum. quæſt. 58. articu. 3. ad ſecundum.

¶ Nota ſecundò, quòd caſtus non patitur, ſcilicet paſſione vehementi, & quæ faciat prauitatem appetitus habitualem circa finem; poteſt tamen pati paſſione ſubita, non tamen prævalente, vt in plurimum, ſtante rectitudine appetitus ad finem, & de hoc ſupra quæſt. 59. &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſanctificatio ſit per omnes virtutes per quas etiam peccata tolluntur; vn de fructus ibi ſingulariter nominatur propter virtutem generis, quod in multas ſpecies diuiditur, ſecundũ quas dicuntur multi fructus. —

¶ Ad maiorem dico, quòd Apoſtolus alibi dicit vnum fructum præſentis vitæ, vnum genere, qui in virtute continet multos ſpecie diſtinctos. Sanctificatio enim ſit per omnes virtutes, & etiam peccata tolluntur per omnes virtutes. Quare negatur conſequentia; quia vnum genus in multas ſpecies diuiditur. Sic ergo omnes fructus dicuntur vnus fructus, propter vnitatem generis, vel propter vnitatem principij primi a quo ſunt. Dico ſecundò, quòd ſi illa auctoritas ad Roma. 6. exponatur, vt Doct. Sanct. eam ibidem exponit, tunc non probat vnitatem fructus. Eſt enim ſenſus, ipſa ſanctificatio, hoc eſt exequutio ſanctitatis per bona opera, eſt fructus veſter, inquantum ſcilicet hoc ſpiritualiter, & ſanctè vos delectat. Hæc ille. Patet igitur, quòd bona opera ſunt fructus, quæ ſunt multa, & varia. Quæ tamen dicuntur fructus vnus in ſingulari propter vnitatem generis &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd fructus centeſimus, ſexageſimus & trigeſimus, non diuerſificantur ſecundùm diuerſas ſpecies virtuoſorum actuum; ſed ſecũdùm diuerſos perfectionis gradus etiam vnius virtutis; ſicut continentia coniugalis dicitur ſignificari per fructum trigeſimum, continentia vidualis per ſexageſimũ, virginalis autem per centeſimum. Et alijs etiam modis ſancti diſtinguunt tres euangelicos fructus ſecundùm tres gradus virtutis, & ponuntur tres gradus; quia cuiuslibet rei perfectio attenditur ſecundùm principium, medium, & finem. —

¶ Maior placet. Sed dico, quòd ex diſtinctis ſeminibus oriuntur diuerſi fructus. Ex vno enim ſemine poſſunt oriri fructus diuerſi gradus.

¶ Ad minorem dico, quòd dominus ponit triplicem tetrę bonum fructum, triplicem in gradu, & eiuſdem virtutis, ſcilicet continentiæ, vel caſtitas ſecundùm expoſitionem Hieronymi. Sed ſecundùm expoſitionem Auguſtini, ille triplex fructus non eſt eiuſdem virtutis, vt refert Doct. Sanct. ſecunda ſecundę quæſt. 152. articu. 5. ad ſecundum; quia fructus centeſimus eſt martyrum, ſexageſimus virginum, & trigeſimus coniugatorum. Sed Apoſtolus aſſignat fructus diſtinctos non vnius ſeminis, vel virtutis; ſed diuerſorum ſeminum, & virtutum. Vnde & alij ſancti diſtinguunt etiam tres gradus euangelici fructus, ſecundùm principium, medium, & finem. Sicut diſtinguitur charitas in incipientem, proficientem, & perfectam, vt patet ſecunda ſecundæ quæſt. 24. articu. 9. Sed vt dictum eſt, Apoſtolus aſſignat fructus non ſecundùm gradum vnius virtutis, ſed ſecundum diuerſos fructuoſos actus diuerſarum virtutum; quare bene ſtant ſimul. Et modus diſtinguendi fructus a donuno poſitos, & a ſanctis etiam ab Apoſtolo &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipſum, quod eſt in triſtitijs non perturbari, rationem delectabilis habet, & fides etiam ſi accipiatur pro vt eſt fundamentũ, habet quandam rationem vltimi, & delectabilis ſecundùm q̃ continet certitudinem. Vnde glo. exponit, fides. i. de inuiſibilibus certitudo.

¶ Ad maiorem dico, vt dictum eſt, artic. ſecundo. Sufficit q̃ ſit vltimum ſecundùm quid, & formaliter; non oportet, quòd ſit vltimum finaliter ſimpliciter. Sufficit enim quòd in ſe habeat vñ delectet (ſicut medicina dulcis) eſto in aliud ſit referibilis, loquendo de fructu producto. Licet fructus, vt eſt obiectum fruitionis perfectè debeat eſſe vltimum ſimpliciter. Minor negatur; quia in omnibus fructibus inuenitur ratio delectabilis, quæ habet rationem vltimi reſpectu voluntatis; quia poteſt actum eius de ſe terminare, & eſſe finis aliquorum ad ipſum ordinatorum. Ad probationem minoris dico, quòd patientiæ eſt nõ perturbari in triſtitijs, & hoc delectabile eſt. Similiter longanimitatis eſt non turbari in dilatione malorum. Similiter fides ſi capiatur pro actu virtutis theologicæ (vt argumentum prætendit) habet certitudinem, vt patet ſecunda ſecundæ q. 1. art. 4 & 5. Ratione cuius delectat, & per conſequens rationem fructus habet, qui præſertim eſt eſſe delectabile, vel quoddam productum ſuaue &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſicut Aug. dicit ſuper epiſtolam ad Gal. * Apoſtolus non hoc ita ſuſcepit, vt doceret quot ſunt, vel opera carnis, vel fructus ſpiritus; ſed vt oſtenderet in quo genere illa vitanda, illa verò ſectanda ſint. Vnde potuiſſent, vel plures, vel etiam pauciores fructus enumerari, & tamen omnes donorum, & virtutum actus poſſunt ſecundùm quandam conuenientiam ad hæc reduci, ſecundùm quòd omnes virtutes, & dona neceſſe eſt, quòd ordinent mentem aliquo prædictorum modorum; vnde & actus ſapientiæ, & quorumcunque donorum ordinantium ad bonum, reducuntur ad charitatem, gaudium, & pacem. Ideo tamen potius hæc quàm alia enumerauit; quia hic enumerata magis important, vel fruitionem bonorum, vel ſedationem malorum, quod videtur ad rationem fructus pertinere.

* In expoſitio. ca. 5. ad Gala.

¶ Dicitur primò, poſt beatum Auguſtinũ ad aſſumptum, quòd non quidem enumerantur omnes fructus, nec fuit mens Apoſtoli omnes enumerare; ſed aliquos fructus ſpiritus, & aliqua opera carnis, vt per iſta deprehendi poſſet in alijs quæ eſſent opera carnis, & qui fructus ſpiritus. Vnde numeratis aliquot operibus carnis dixit, & his ſimilia, & ergo dicitur, quòd non omnes enumerantur, nec tamen diminutè; quia tot quot ſufficiunt ſibi ad propoſitum ſuum oſtendendum, his quibus ſcribebat.

¶ Secundò dicitur poſt Doct. Sanct. negando aſſumptum, & dico, quòd omnes fructus enumerãtur ſaltem implicitè, quia ad hic poſitos ſunt reducibiles; & dico conſequenter, quòd verum eſt, qđ dictum eſt artic. ſecundo, quòd omnes beatitudines ſunt fructus; ſed continentur ſub iſtis; quia beatitudines quo ad merita, & præmia perficientes hominem in ſeipſo ad bonum; ſicut ſapientia, & intellectus, reducuntur ad charitatem gaudium, & pacem. Quæ autem perficiunt ad proximum reducuntur ad bonitatem, benignitatem &c. Quare autem magis poſuerit hos fructus, quàm alios, tangit Doct. Sanct. in fine ſolutionis; quia ratio fructus euidentius videtur eis competere, vt tactum fuit in principio articuli &c.

Vtrum fructus contrarientur operibus carnis quæ Apoſtolus enumerat.

Gala. 5. lectio 6. fin.

QUAD quartum ſic proceditur. Videtur quòd fructus non contrarientur operibus carnis, quæ Apoſtolus enumerat. Contraria enim ſunt in eodem genere; ſed opera carnis, non dicuntur fructus; ergo fructus ſpiritus eis non contrariantur.

¶ 2 Præt. Vnum vni eſt contrarium; ſed plura enumerat Apoſtolus opera carnis, quàm fructus ſpiritus; ergo fructus ſpiritus, & opera carnis non contrariantur.

¶ 3 Præt. Inter fructus ſpiritus prima ponuntur charitas, gaudium, & pax, quibus non correſpõdent ea quæ primò enumerantur inter opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia; ergo fructus ſpiritus non contrariantur operibus carnis.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ibidem, quòd caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem.

¶ Hic vltimò quærit de fructibus in comparatione ad opera carnis. An ſcilicet quilibet fructus poſitus ab Apoſtolo contrarietur cuilibet operi carnis, poſito ab Apoſtolo, reddendo ſingula ſingulis, ita quòd cuilibet fructui correſpondeat aliquod opus carnis ſibi oppoſitum. Quia autem poteſt intelligi de duplici oppoſitione. (vel ſecundùm communem rationem, vel propriam, ideo quo ad vtrunque ſenſum D. S. reſpondet.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd opera carnis, & fructus ſpiritus poſſunt accipi dupliciter. Vno modo ſecũdùm communem rationem, & hoc modo in communi fructus Spiritusſancti contrariantur operibus carnis.

¶ Doct. Sanct. reſpondet diſtinctè ſecundùm vnam diſtinctionem bimembrem. Cuius primò declarat primum membrum, adiungens vnam concluſionem. Secundò ſecundum, cum ſecũda cõcluſione ibi. Alio modo &c. Diſtinctio ergo eſt, q̃ opera carnis, & fructus ſpiritus poſſunt accipi dupliciter. Vno modo ſecundũ cõmunem rationem. Alio modo ſecundùm proprias rationes ſingulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis. Circa primũ membrum D. S. infert concluſionem primam. Deinde eam probat, ibi. Spiritus enim ſanctus &c. Concluſio prima eſt. Primo modo. (in communi, & ſecundùm communem rationẽ, fructus Spiritusſancti contrariantur operibus carnis.

¶ Vbi nota, quòd bene ſtant ſimul, quòd aliqua opponuntur ẽt propriè ſecundùm rationes communes, & tamen non oppoñtur ſecundùm rationes proprias. Sicut Doct. Sanct. oſtendit in de Malo q. 1. articu. 2. ad quartum, & quintum. Et q. 2. artic. 11. ad 10. Quia bonum & malum ſecundùm communes rationes oppoñũtur, & rationes eorum ſunt incompoſſibiles in eodem ſecundùm idem, & tamen hoc malum, puta cęcitas, non opponitur huic bono. (naturæ oculi, vel auditui, ſed viſui; quia malum ſecundùm propriam rationem, opponitur bono, quod aufert formaliter, & priuat. Cęcitas autem non priuat auditum, vel ſubſtantiam oculi; ſed tamẽ vt malum ſic opponitur cuilibet, vt bonum eſt. Similiter intemperantia opponitur liberalitati ſecundùm rationẽ cõm vitij, & virtutis; quia videlicet intemperantia eſt vitium, liberalitas virtus; ſed ſecundùm ſpecialem, & propriam rationem nõ opponitur, nam vt infra patebit. Vitium opponitur ſecundùm ſpecialẽ rationem virtuti cum qua eſt circa idem obiectum, vt intemperantia temperantiæ, illiberalitas liberalitati, & poteſt etiam dari aliud exemplum de duabus formis ſubſtantialibus eiuſdem ſpeciei, quę opponuntur in hoc, quod eſt eſſe ſimul in vna materia, non ſub ratione propria; quia ſcilicet duæ animæ ſenſitiuę, vel rationales; ſed quia duo actus ſubſtantiales, & ſimpliciter, qui ſi ſimul eſſent in eodem, oporteret quòd vel idem haberet plura eſſe ſimpliciter, vel quòd vnus actus ſubſtantialis daret eſſe accidentale, quorumvtrunque eſt impoſſibile. Sic in propoſito fructus Spiritusſancti, quia eſt ſecundùm Spiritumſanctum, opus vero carnis; quia eſt contra motionem Spiritusſancti, ideo ſecundùm talem communem rationem opponũtur. Quia autem opus carnis eſt circa obiectum, quãdoque omnino diſparatum ab obiecto fructus, ideo ſecũdùm ſpeciales rationes (id eſt ratione propriorum obiectorum, ex quibus propriè rationes ſumuntur) non opponuntur, vt enim patebit. Oppoſitio vitij ad virtutem attenditur ſecundùm obiectum, quod cõſideratur ex parte conuerſionis, vt habet Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſtio. 162. artic. 6. ad ſecundum, & alibi, & infra quæſtio. 73. ar. 1.

Dupliciter poſſunt accipi quoniam.

¶ Secundo nota, quòd opera carnis ſunt hæc, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſentiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commeſſationes, & his ſimilia.

¶ Vbi patet, quòd Apoſtolus ponit plura peccata, & opera carnis, quàm ponat fructus, & ſic non quodlibet opus carnis habet fructum directè ſibi oppoſitum circa idem obiectum. Conſequenter cum dicit.

¶ Spiritus enim ſanctus mouet humanam mentem ad id quod eſt ſecũdùm rationem, vel potius ad id quod eſt ſupra rationem; appetitus autem carnis qui eſt appetitus ſenſitiuus trahit ad bona ſenſibilia, quæ ſunt infra hominem; vnde ſicut motus ſurſum, & motus deorſum contrariantur in naturalibus, ita in operibus humanis contrariantur opera carnis, fructibus ſpiritus.

¶ Probat præcedentem concluſionem ſic, motus ſurſum, & motus deorſum contrariantur in naturalibus, igitur in operibus humanis contrariantur opera carnis, fructibus Spiritusſancti, vt ſic ſecundũ communem rõnem. Antecedens notum ex quinto Phyſicorum. Tenet cõſequentia; quia Spiritusſanctus mouet humanã mentem ad id quod eſt ſecundùm rationem, vel potius ad id quod eſt ſupra rationem (ſcilicet mediantibus virtutibus theologicis, & donis quorũ obiecta ſunt ſupra naturalem, rationem, vel quo

ad

ad subſtãtiam,vel modum) Appetitus autem carnis,vel ſenſitiuus trahit & mouet ad ſenſibilia, quæ ſunt infra hominem, & per conſequens fructus aſſimilantur motui ſurſum,& opera carnis motui deorſum. Quare bene ſequitur conſequentia, motus ſurſum, & motus deorſum contrariantur,igitur opera carnis, & ſpiritus &c.

¶ Alio modo poſſunt conſiderari ſecũdùm proprias rationes ſingulorum fructuum enumeratorum, & operum carnis,& ſic non oportet, quòd ſingula ſingulis cõ- *Ar. præ traponantur ; quia ſicut dictum eſt.* Apoſtolus non intendit enumerare omnia opera ſpiritualia, nec omnia opera carnalia.

¶ Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem cui præmittit ſecundum membrum. Vnde cõcluſio ſecũda eſt iſta. Secundo modo non oportet, quòd ſingula ſingulis componant (i. opponantur propriè) niſi ſecundũ quandam adaptationẽ. Huius concluſionis D.S. ponit,& probat primò partem primã, ſecundò ſecundam ibi. Sed tamen ſecundũ &c. Prima pars probatur ſic. Ille fructus opponitur illi operi carnis ſecundũ propriam rõnem,q̃ eſt cum eodẽ circa idem obiectum ; ſed fructus aliqui non ſunt cũ enumeratis operibus carnis circa idẽ obiectum,immo multa opera carnis ponuntur,qui non habẽt correſpõdentẽ fructũ,circa idẽ obiectũ; ergo non ſingula carnis opera opponunt̃ ſingulis fructibus. Maior nunc ſupponitur, & patebit infra q. 73. ar. 4. in principio corporis,& in 2.2. vbi ſupra. Minor patet; quia (vt dictum eſt ar. 3. ad quartum) Apoſtolus non intendit enumerare omnia opera ſpiritualia, nec omnia opera carnalia , & plura carnalia opera ponit,quàm fructus ſpiritus. Quare datur aliquod opus carnis, qđ non habet fructum directè oppoſitũ, circa idem obiectũ, nec per conſequens oppoſitum ſecundum propriam rationem. Tunc ibi.

* Aug. loco citato arti. præc. ad 4. ¶ Sed tamen ſecundùm quandam adaptationẽ Aug. ſuper epiſtolam ad Gal. * contraponit ſingulis operibus carnis ſingulos fructus; ſicut fornicationi, quæ eſt amor explendæ libidinis a legitimo connubio ſolutus opponitur charitas,per quam anima coniungitur Deo,in qua etiam eſt vera caſtitas ; immundiciæ autem ſunt omnes perturbationes de illa fornicatione conceptæ, quibus gaudium tranquillitatis opponitur. Idolorum autem ſeruitus per quam bellum eſt geſtum aduerſus Euangelium Dei,opponitur paci ; contra venefica autem inimicitias, & contentiones , animoſitates , æmulationes, & diſſẽtiones, opponuntur longanimitas ad ſuſtinendum mala hominum inter quos viuimus , & ad curandum, benignitas;& ad ignoſcendum bonitas;hæreſibus autem opponitur fides; inuidiæ manſuetudo; ebrietatibus, & comeſſationibus continentia.

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis præcedẽtis, quam deducit ex implatione, clarè in litera.

¶ Nota autem, q̃ ex iſtis patet, q̃ illa oppoſitio non eſt propria & ex parte propũ obiecti,ſed ſolũ adaptatio ſecũdùm rationem aliquam communem, & quaſi extrinſecam. Sicut idolorum ſeruitus propriè opponitur religioni: quia tamẽ ad talem ſeruitutem, & idolatriam ſequitur eſt bellum , quo turbata eſt pax verè fidelium,ideo ex adaptatione hc. Auguſtinus ibi opponitur. Similiter fornicationi opponitur caſtitas propriè dicta , & continentia, quæ ſunt circa idem: quia tamen etiam charitas adhæret proprio ſponſo, ſicut fornicatio non propriè ideo opponitur illo modo, & poſſet hc deduci de aliis; quia inuidiæ propriæ opponit̃ miſericordia, vel nemeſis,vt patet ſecunda ſecundæ q. 36 articu. 3. ad tertium. Sed quia ex inuidia ſequitur perturbatio animi per iram, eam opponitur manſuetudo, ideo dicitur manſuetudo opponi inuidiæ,cum magis opponatur alteri ex ira ſequenti &c.

¶ Nota quòd venefica ſunt,quæ fiunt per magicas artes , & p ſuperſtitiones. Et dicuntur venefica a veneno; quia fiunt in venenum , hoc eſt nocumentum hominum , & animarum. De his veneficijs,& ſuperſtitionibus, & ſpecialius eorum ſecunda ſecundæ, videbitur &c.

¶ Confirmatur prima concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd id quod prorẽdit ab arbore contra naturam arboris non dicitur eſſe fructus eius; ſed magis corruptio quædam. Et quia virtutum opera ſunt conformia rationi, opera verò vitiorum ſunt contraria rationem , ideo opera virtutum fructus dicuntur , non autem opera vitiorum.

¶ Ad maiorem, contraria præcertim ſecundùm proprias rationes,& [illegible] ſunt in eodem genere etiam propinquo. Vnde habitus [illegible] directè contrarium actui,ſed habitui. Sed addo, quòd non [illegible] in moralibus ſunt eiuſdem generis logici, & diſtincti actus,ergo contrarij. Sed contra ſecundùm communem rationem, non oportet,quòd ſint eiuſdem generis. Sicut malum actuale (hoc eſt actus malus) contrariatur cuicunque bono, vt hic, ſiue bonum ſit habitus,ſiue actus.

¶ Ad minorem conceditur , & Doct. Sanct. ponit rationem in ſolutione; quia fructus producens dicitur eſſe ſecundùm naturam producentis , & delectabilis, requiritur enim etiam contrarietas obiectorum directè, quamuis & contrarietas in genere requiratur , non tamen ſufficit , alias omnes actus eſſent inter ſe contrarij. Opus autem carnis eſt contra naturam hominis , vt homo eſt, vt patebit, ideo non meretur dici fructus hominis. Et ſi alicubi (vt in Euangelio) peccatum & opus carnis, dicitur fructus hominis, non dicitur, vt homo eſt ſic vt beſtia,& animalis; etenim ſic opus carnis eſt ſecundùm naturam hominis, & ibi delectabile. Sed dico, quòd tamen opera carnis, ſunt etiam in genere operis, in quo conueniunt cum fructibus , ideo poſſunt eis in aliquibus directè, & ſecundùm ſpecialem rationem contrariari, vt luxuria caſtitati. Sed bene conceditur conſequens, quòd non ſemper contrarientur directè,& ſecundùm ſpeciales rationes, non quia non conueniant in genere propinquo, quod eſt actus; ſed quia non opponũtur circa idem, quòd requiritur ad oppoſitionem, & contrarietatem actuum humanorum ſecundùm ſpeciales rationes. Non ſufficit enim conuenientia in genere logico ad contrarietatem actuum, ſed in genere moris, quod eſt obiectum; & ergo ſi argumentum eſſet formale,& minori ſubſumeretur ad maiorem , minor eſſet falſa, ſcilicet ſed opera carnis non ſunt in eodem genere ; immo ſunt eiuſdem generis , & quòd non contrarientur eſt aliunde propter rationem tam tactam , quia Apoſtolus non numerauit fructus directè oppoſitos operibus carnalibus circa eadem obiecta ; ſed enumeratum aliqua vitia, & opera carnalia diſparata ſecundùm proprias rationes a fructibus : Sicut cæcitas ab auditu, & intemperantia a liberalitate; ſed tantùm opponũtur ſecundùm communem rationem, vt dictum eſt.

¶ Doct. Sanct. reſpondet ad minorem, verificando eam,& reinquit diligenti lectori trahere ſolutionem ex corpore , & aliis dictis &c.

¶ Ad ſecundum dicendum , quòd bonum contingit vno modo , malum verò omnifariam, * vt Dionyſius dicit 4. ca. de di. no. vnde & vni virtuti plura vitia opponuntur , & propter hoc non eſt mirum ſi plura ponuntur opera carnis,quàm fructus ſpiritus. * Dion.

¶ Ad maiorem reſponſum fuit ſupra quæſtio. 31. artic. octauo, ad ſecundum, quia uni unum eſt contrarium, ſub uno genere immediato,& hoc in entibus abſolutis,& in naturalibus; ſed in moralibus,quæ ſunt entia ſuo modo reſpectiua (ſaltem ad terminũ, & obiectum ſpecificans a quo dependet eorum differentia) non habet veritatem. Vel vni vnum eſt contrarium perfectum (vt alij dicunt) maximè diſtans; ſunt tamen vni plura contraria mediata , & præſertim in moralibus ubi bonitas conſiſtit in medio, & illa videtur eſſe mens Philoſophi , vt patet ex probatione eius textu commen. 14. quia arguit ex maxima diſtantia, ſed vnum ſolùm maximè diſtat. Vnde ſecundùm Doctorem Sanct. ſecunda ſecundæ quæſtio. 92. articu. ſecundo ad primum, verbum Philoſophi primo Topicorum ubi dicit. Si vnius oppoſitorũ dicitur multipliciter,& reliquum intelligitur, quando eſt eadem ratio multiplicationis,quod non eſt inter virtutem,& vitia. Bonum enim morale eſt vno modo,ſcilicet per conformitatem ad rationem rectam, malum autem multifariam , & ideo cum unitate virtuoſi actus, ſtat diuerſitas vitiorum. Vni vnum eſt contrarium.

¶ Minor vera , quia Apoſtolus enumerat ſeptemdecim opera carnis,ſolum autem duodecim fructus;ergo fructus ſpiritus, non contrariantur operibus carnis ſecundùm rationem communem. Negatur conſequentia, immo non ſolùm illa vitia, ſed omnia ponuntur cuilibet fructui ſecundùm rationem communem.

¶Et nota,quòd nec hæc ratio procedit, & probatur, quòd non contrarientur opera carnis (etſi plura ſint , quàm actus virtutis) etiam ſecundùm propriam rationem , dummodo ſint circa idem obiectum: nec actui qui attingit medium, & eſt virtutis, opponũtur duo vitia ſecundùm excell. m,& defectum, & directè, poſito q̃ ſint circa idem. Quod autem in propoſito non contrarientur ſecũdùm proprias rationes, hoc aliunde eſt, vt patuit &c.

¶ Ad tertium patet ſolutio ex dictis. * *In cor. ar.

¶ Concedo ſimpliciter primam partem aſſumpti, & patuit articu. 3. Ad ſecundam partem dico negando eam de oppoſitione, quæ eſt ſecundùm adaptationem beati Auguſtini, vt patuit, quia charitas opponitur hoc modo fornicationi, & immundiciæ; gaudium,& idolorum ſeruitus paci. Sed loquendo de correſpondentia,quæ eſt ſecundùm oppoſitionem directam ſecundùm propriã rationem, concedo illam partem aſſumpti, vel antecedentis. Vltra ergo fructus ſpiritus non contrariantur operibus carnis, verum, ſecundùm oppoſitionem directam , & ſecundùm proprias rationes ſpeciales, quæ ſumuntur ex obiectis.

Et nota quòd Doct. Sanct. ſoluendo hæc argumenta nõ reſpõdet ad argumenta quaſi probent aliqd cõtra veritatem, nã oĩa pñt admitti, q̃ non contrariantur ſecũdùm ſpeciales rationes, vt dixit

ſecunda pars concluſionis, & ideo D.S. ſolũ exponit minorẽ primi, & maiorem ſecundi propter bonitatem doctrinæ. Cum quo ſtat, quòd contrarientur ſecundùm communem rationem, & ſecundùm adaptationem beati Auguſtini, &c.

Quæſt. Septuageſimaprima.

De peccatis ſecundùm ſe.

A COnſequenter conſiderandum eſt de vitijs, & peccatis. Primò, quidem de ipſis vitijs, & peccatis ſecũdùm ſe. Secundò, de diſtinctione eorum. Tertiò, de comparatione eorum ad inuicem. Quartò, de ſubiecto peccati. Quintò, de cauſa eius. Sextò, de effectu eius. Circa primum quæruntur ſex. Primò, vtrum vitium contrarietur virtuti. Secundò, vtrum vitium ſit contra naturam. Tertiò, quid ſit peius, vtrum vitium, vel actus vitioſus. Quartò, vtrum actus vitioſus poſſit eſſe ſimul cum virtute. Quintò, vtrum in omni peccato ſit aliquis actus. Sextò, de diffinitione peccati quam Auguſtinus ponit 22. contra Fauſtum. Peccatum eſt dictum, vel factum, vel cõcupitum contra legem æternam.

* Auguſt.

¶ Iuxta ordinem ſupra ſtatutum q. 55. poſtquàm Doct. Sanct. determinauit de habitibus in generali, & de vno membro habitus, ſcilicet de habitu bono qui eſt virtus, cum ſibi annexis ſcilicet donis, & beatitudinibus, & fructibus. Hic incipit determinare de alio membro, ſcilicet habitu malo, qui eſt vitium, & patet ordo; quia habitus bonus præcedit habitum malum, & dignitate (vt conſtat) & via doctrinæ, cum rectum ſit canon ſui, & obliqui; & dicitur iſta conſideratio de habitu malo, hoc eſt vitio, & peccato, in ſex partes, quæ patent in litera, & ordinantur iſte partes ſecundùm maiorem propinquitatem ad vitium, ita quòd primò agitur de his, quæ conueniunt in primo modo per ſe, & quidditatiuè. Secundò de his, quæ ſtatim quidditatem conſequuntur; ſicut eſt diſtinctio vitiorum, in q. 72. Tertiò de comparatione, ſcilicet quo ad connexionem, & æqualitatem, quæ etiam ſequuntur intrinſeca vitiorum, q. 73. Quartò de ſubiecto, quod conuenit in ſecundo modo per ſe, vt ſubiectum eſt inhæſionis. q. 74. Quintò, de cauſa ſcilicet effectiua, quæ remotior eſt ſubiecto q. 75. Sextò, de effectu qui eſt poſtremum, & extrinſecum quæſt. 85. Quæſtio prima continet ſex. Primò quæruntur proprietates, & conditiones vitij, ex quibus innoteſcit quidditas eius. Secundò inquiritur definitio vitij. Circa primum primò agitur de vitio ex parte habitus. Secundò ex parte actus. artic. 4. Circa primum primò inquiritur quomodo habitus vitioſus ſe habeat ad virtutem. Secundò quomodo ſe habeat ad actum vitioſum. art. 2. Tertiò determinat quoddam dubium, quod incidit circa dicta artic. 3. Circa primum, primò ſit quod dictum eſt. Secundò determinatur dubium conſequens ex dictis, articu. ſecundo.

Vtrum vitium contrarietur virtuti.

Supra q. 61. art. 2 ad 2. Et Verit. q. 14. art. 6. ad 2. Et Vir. q. 1. art. 2. ad 1. & 5. Et q. 2. art. 1. 3. cor.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd vitium non contrarietur virtuti. Vni enim vnum eſt cõtrarium, vt probatur in 10. Metaphyſicæ; * ſed virtuti contrariantur peccatum, & malitia; non ergo contrarietur ei vitium; quia vitium dicitur etiam ſi ſit indebita diſpoſitio membrorum corporalium, vel quarumcunque rerum.

* Anſt. text. 37.

¶ 2 Præte. Virtus nominat quandam perfectionem potentiæ, ſed vitium nihil nominat ad potentiam pertinens; ergo vitium non contrariatur virtuti.

¶ 3 Præt. Tullius dicit in quarto de Tuſculanis quæſtionibus, * quòd virtus eſt quædam ſanitas animæ; ſanitati autem opponitur ægritudo, vel morbus magis, q̃ vitium; ergo virtuti non contrariatur vitium.

* Fol. 6. 2b initio libri

¶ Sed contra eſt, quod dicit Auguſtinus in libro de perfectione iuſtitiæ, * quòd vitium eſt qualitas ſecundũ quam malus eſt animus, virtus autem eſt qualitas, quæ facit bonum habentem, vt ex ſupra dictis patet; * ergo vitium contrariatur virtuti.

*Aug. circa finem 4. rationum. * q. 55 ar. 1. & 4.

¶ Quia vitium importat oppoſitum defectum virtutis, ideo per ipſam habet cognoſci quare agendo de vitio doctor primò comparat virtuti, vt ex illa comparatione quidditas eius innoteſcat.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd circa virtutem duo poſſumus conſiderare, ſcilicet ipſam eſſentiam virtutis, & id ad quod eſt virtus. In eſſentia quidem virtutis aliquid conſiderari poteſt directè, & aliquid eſt conſequẽti. Directè quidem virtus importat diſpoſitionem quandam alicuius conuenienter ſe habentis ſecundùm modum ſuæ naturæ. Vnde Philoſophus dicit in ſeptimo Phyſicorum, * quòd virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. Dico autem perfecti, quod eſt diſpoſitum ſecundùm naturam. Ex conſequenti autem ſequitur, quòd virtus ſit bonitas quædam; in hoc enim conſiſtit vniuſcuiuſque rei bonitas, quòd conuenienter ſe habet ſecundùm modum ſuæ naturæ, id autem ad quod virtus ordinatur eſt actus bonus, vt ex ſupra dictis patet. *

* Ariſt. 17.

* q. 56. ar. 3.

¶ Doct. Sanct. in huius articuli corpore plus reſpondet, quàm quæſitum eſt, & ideo primò ponit diſtinctionem mouentem ipſum ad tam ſecundam reſponſionem. Secundò ipſam concluſionem reſponſuam ſubiungit, ibi. Secundum hoc igitur &c. Circa primum dicit, quòd circa virtutem duo cõſideranda veniũt, ipſa videlicet eſſentia virtutis, & id ad quod virtus reſpicit. Si primũ, iterum circa virtutem poſſumus duo conſiderare, videlicet aliqd directè, & aliquid ex conſequenti, vt patet clarè in litera.

¶ Notandum autem, quòd hæc dicta patiuntur difficultatem; nam videntur contrariari dictis ſupra quæſt. 55. articu. tertio, vbi dicebatur, quòd bonum, vel bonitas ſit de ratione virtutis, quod ſi verum eſt, non poteſt ſtare, quòd bonitas ad eſſentiam virtutis conſequatur. Ad hoc poteſt breuiter dici, quòd Doct. Sanct. nõ dicit hic, quòd bonitas ſequatur rationem virtutis, immo eſt de ratione virtutis etiam generaliter acceptę, vt ſupra dixit. Sed dicit quòd in eſſentia eſt conſiderare duo, ſcilicet imbibita eſſentiæ virtuti, & identica ſibi, quorum vnum eſt conſiderandum primò, aliud ex conſequenti; ſicut ſi diceret, quòd in voluntate eſt conſiderare duo, ſcilicet quòd eſt natura, & quòd voluntas, & tamen vtrunque conſideratum importatur in cõcepto, & ratione formali voluntatis, licet non dicant gradus diſtinctos, vt patuit ſuprà ſic ſuo modo in propoſito, in eſſentia virtutis ſunt duo conſideranda, quorum vnum eſt alteri naturaliter præſuppoſitum, alterum ex conſequenti. Vnde notanter dicit Doct. Sanct. aliud eſt conſiderare ex conſequenti, ſi ſcilicet conceptus, & eſſentia virtutis reſoluatur in conceptum generis, & differentiæ, & tunc videlicet eſt duo conſiderare, quorum vnum eſt directè importatũ, aliud iſtud primum præſupponit; ſicut differentia genus.

¶ Secundum hoc igitur tria inueniuntur opponi virtuti, quorum vnum eſt peccatum, quod opponitur ſibi ex parte eius ad quod virtus ordinatur; nam peccatum propriè nominat actum inordinatum; ſicut actus virtutis eſt actus ordinatus, & debitus. B

¶ Hic conſequenter Doct. Sanct. reſpondet ad quæſitum tali concluſione trimembri. Virtuti opponuntur tria, videlicet peccatum, ratione eius ad quod virtus ordinatur; malitia ratione eius, quod ad rationem virtutis conſequitur; ſed vitium ratione eius, quod directè eſt de ratione virtutis. Circa iſtam concluſionem Doct. Sanct. primò ponit primam eius partem cum probatione. Secundò ſecundam ibi. Secundum autem, quod &c. Tertiò tertiam, ibi. Sed ſecundùm id &c. Probatur ergo concluſio quo ad primam partem ſic. Peccatum opponitur virtuti ratione actus virtutis, ſcilicet bonitatis; ergo ratione eius ad quod ordinatur. Tenet conſequentia, quia virtus ordinatur ad actum bonum, vt patuit ſupra quæſt. 55. & quæſt. 56. artic. 3. Antecedens probatur, quia peccatũ propriè nominat actum inordinatum; ſed actus virtutis eſt ordinatus, & debitus; ſed ordinatum, & inordinatum opponuntur, igitur antecedens verum. Deinde cum dicit.

¶ Secundum autem, quòd ad rationem virtutis conſequitur, quòd ſit bonitas quædam, opponitur virtuti malicia.

¶ Ponit ſecundam partem concluſionis, quòd videlicet malicia opponatur virtuti &c. pro qua arguitur ſic, ex diſtinctione ſupra dicta in principio cor. Malicia opponitur virtuti ratione bonitatis; ſed bonitas ad rationem virtutis conſequitur; ergo ſecunda pars vera.

¶ Maior nota, quia malicia, & bonitas contrariantur ſecũdùm communem rationem boni, & mali, vt tactum eſt. ar. 4. præcedentis quæſti. Minor patet clarè ex ſecundo membro ſubdiuiſionis præhabitę, quare bonitas ad rationem virtutis cõſequitur &c. Hic tertiò cum dicit.

¶ Sed ſecundùm id quod directè eſt de ratione virtutis, opponitur virtuti vitium, vitium enim vniuſcuiuſque rei eſſe videtur, quòd non ſit diſpoſita ſecundùm quòd conuenit ſuæ naturæ. Vnde Auguſt. dicit in 3. de libe. arbitrio. * Quod perfectioni naturæ deeſſe perſpexeris, id uoca uitium.

* Aug. ci.

¶ Annectit

¶ Annectit tertiam partem conclusionis, quæ formaliter est ad quæstium responsiua, quòd s. vitium opponatur, vel contrarietur virtuti ratione eius, quòd directè (s. primò, & fundamẽtaliter) est de rõne virtutis, & probatur sic Directè (s. primò) virtus importat dispositionem quandam alicuius conuenienter se habentis secũdũ modum suæ naturæ, vitium autem vniuscuiusque rei importat, ꝙ res non sit disposita secundùm ꝙ cõuenit suæ naturæ; sed ista expresse opponuntur, vt vitium opponatur virtuti rõne directè importati; ergo &c. Maior pro prima parte patet ex auctoritate septimi Physicorum. Secunda pars ex auctoritate August. quæ ponit in fine. Minor de se nota; quia conueniens naturæ, & non conueniens habent euidentem contrarietatem, ergo &c.

¶ Nota autem ꝙ D.S. hic loquitur de virtute magis extensè, q̃ de virtute humana, quæ est habitus operatiuus; sed accipit virtutẽ largè pro omni dispositione conuenienti rei, siue ad esse, siue ad operari, habituali, vel actuali, vt patet ad tertium; & vitium etiam accipitur pro omni indispositione congruente rei.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat secundam partem conclusionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa tria non cõtrariãtur virtuti secundùm idem; sed peccatum quidem contrariatur secundùm quòd virtus est operatiua boni; malitia autem secundùm quòd est bonitas quædam; vitium autem propriè secundùm quòd est virtus.

Vnum vni opponitur dupliciter.

¶ Ad maiorem, vni vnum est contrarium ad sensum dictum ad secundum præcedentis ar. secundùm idem, & eandem rationem; sed vni secundùm diuersa, & diuersis rationibus possunt plura opponi, & præsertim in moralibus, vbi excessus, & defectus opponũtur medio, licet non secundùm eandem rationem. Et secundò dicitur ad maiorem, quòd vnum vni est contrarium verum, & perfectum ab eo maximè distans, potest tamen vni contrariari vnum vt maximè distans, aliud vt medium, & præsertim, vt hĩ. 2. Ethicorum, quando bonitas consistit in medio, tunc opponunt sibi duæ malitiæ, & malum opponitur malo, vt extremo, bono verò, vt medio, & auctoritas 10. Metaphy. intelligitur de verè, & perfectè cõtrarijs, ibi enim est vni vnum oppositum contrarium; sed in moralibus malo contrariatur bonum, vt medium, & malum, vt extremum. Ad minorem, vera; sed non secundùm idem, nec secundùm eandem rationem, peccatum enim contrariatur virtuti secundùm quòd virtus est habitus operatiues, non autem virtuti secundùm quòd est bona dispositio, & habitus essendi. Malitia autem opponitur cuilibet habitui, siue essendi, siue operãdi, vt est bonitas quędam, & ita loquitur Philosophus 7. Phy. lectione 5. in D.S. vbi virtuti opponit malitiam, vel magis capit malitiam pro vitio &c. Cũ quibus stat, quòd virtuti contrariatur vitium propriè, & directè, quantum ad principale importatum virtutis, scilicet inquantum est dispositio conueniens. Quare negatur, quod infertur, non ergo contrariatur ei vitium; sed sequitur, quòd non contrariatur ei, vt alia, sed tamen principalius, & directius. Et nota, quòd id quod sequitur in argumento intendit probare, quòd vitium non opponatur virtuti; quia virtus cum sit habitus operatiuus videtur habere contrarium ipsum opus prauum; sed vitium non videtur dicere opus aliquod, sed indebitam dispositionem cuiuscunque rei, vt membrorum corporalium. Dico quòd virtus non importat principaliter opus; sed quandoque ordinatur aliqua virtus ad opus, vt virtus operatiua; sed virtus principaliter, vel saltem primò secũdũ communem rationem, dicit debitam dispositionem, & conuenientem; ergo vitium eo ipso, quòd dicit indebitam dispositionẽ, directè sibi opponit. Vnde dictum est in fine cor. ꝙ virtus non solũ capitur pro habitu operandi, sed pro quacunq; conuenienti dispositione rei, & vt patebit ad secũdum, ẽt virtus operatiua dicit dispositionẽ primò conuenientẽ rei, esto vlterius, & principaliter ordinetur ad opus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus non solũ importat perfectionem potentiæ, quæ est principium agendi, sed etiam importat debitam dispositionem eius cuius est virtus; & hoc ideo, quia vnumquodque operatur secundùm quòd actu est, requiritur ergo ꝙ aliquid sit in se bene dispositum, quod debet esse boni operatiuum, & secundùm hoc virtuti vitium opponitur.

C ¶ Ad maiorem, vera est, virtutem accipiendo in cõi, & potentiam in communi ad potentiam operatiuam, & ad potentiam ad esse, vt potest patere ex dictis q. 55. ar. 2. Et dico 2. ꝙ de virtute potentiæ ad esse, non est difficultas quin dicat rectã, & conuenientẽ dispositionem eius cuius est virtus. Et hoc idem dico de virtute operatiua, ꝙ illa ẽt dicit non mõ perfectionem potentiæ operatiuę vt sic, sed ẽt dispositionem debitam eius cuius est virtus; immo prius ordine naturæ dispositionem debitam, q̃ principium operãdi; stant asit simul ꝙ vnum sit prius aliquo ordine naturæ aliud principalius, & sic virtus operatiua principalius ordinat ad opus (quia finaliter) sed tñ prius est conueniens dispositio; & hoc fuit supra declaratũ, vbi iam ad primum; quia videlicet ẽt virtus humana, vt est moralis perficiendo potẽtiam, disponit eam, vt se debitè habeat, sicut regrit conditio hominis. Debet enim homo esse ita dispositus, vt appetitus sensitiuus subdatur rationi; quare q. 56. articu. 4 dictum fuit, quòd virtus in irascibili, & concupiscibili nihil aliud sunt, nisi habituales conformitates, & dispositiones appetitus ad rationem; quare esto talis virtus principaliter ordinetur ad operandum, tamen primò bene disponit id cuius est virtus; quia nihil operatur aliqualiter, nisi sit aliqualiter dispositum; nã vnũquodque agitur, sicut est, & e contra, virtus quæ est principaliter ad esse secundariò etiam ordinatur ad opus, ita quòd quilibet habitus, & quęlibet virtus dicat ordinem ad naturam, & ad opus. Sed in hoc differunt virtus potentiæ operatiuæ, & potentiæ essendi; quia prima principaliter ordinatur ad opus, & minus principaliter ad bene disponendum subiectum; licet secũdum primò faciat, tamen ibi non statur. Sed e contra habitus essendi principaliter ordinatur ad bene disponendum, secundariò ad operandum, vt trahi potest ex q. 50 art. 3. Omnis enim habitus (& per consequẽs virtus ratione generis) dicit ordinem ad naturam rei; sed aliqui ratione subiecti principaliter ad opus. Ad minorem, si intelligitur quantum ad rem vitij, negatur, immo id quod est vitium sępius est in potentia; sicut in subiecto. Sed minor vera quantum ad significationem nominis vniuersaliter, tunc vt dictum est in fine cor. solũ importat indispositionem rei secundùm naturam, sic turpitudo dicitur vitium, & non significat aliquid pertinens ad potentiam operatiuam, & ergo licet habitus vitiosus sit etiam principiũ operatiuum, hoc est vt habitus talis, non vt vitium; quia iste habitus, vt vitium solũ dicit dispositionem indebitam, quare vitium in communi ponitur non habet, vt sit potentiæ, tamen permittitur. Sed negatur consequentia; quia ẽt virtus potentiæ operatiuæ, vt virtus, significat dispositionem debitam, & non solũ pfectionem operandi potentiæ actuę. Vbi nota, ꝙ dispositiones ẽt corporales indebitę (quæ nõ sunt propriè habitus, vt supra patuit) possunt dici vitia; quare minor est vera, ꝙ vitium, vt sic, non habet, ꝙ pertineat ad potentiam; sed sufficit, ꝙ sit dispositio indebita rei; quare non opponitur virtuti, vt est operatiua, & potentiæ operatiuæ, sicut subiecti; sed tamen vt virtus est debita dispositio, sic opponuntur; & vlterius (vt tactum est) virtus etiam in sui communi acceptione non solùm est habitus operatiuus; sed etiam quæcunque debita dispositio rei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Tullius dicit in quarto de Tusculanis quæstionibus, * morbi, & ægrotationes partes sunt vitiositatis; in corporibus enim morbum appellat totius corporis corruptionem, puta febrẽ, vel aliquid huiusmodi; ægrotationem verò morbum cũ imbecillitate; vitium autem cum partes corporis inter se diffident. Et quamuis in corpore quandoque sit morbus sine ægrotatione, puta cum aliquis est interius malè dispositus, non tamen exterius præpeditur a solitis operationibus, in animo tamen vt ipse dicit * hæc duo non possunt, nisi cogitatione secerni. Necesse est enim quòd quando aliquis interius est malè dispositus habẽs inordinatum affectum, quòd ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercendas; quia vnaqueq; arbor ex suo fructu cognoscitur, id est homo ex opere, vt dicitur Matth. 12. sed vitium animi, vt Tullius ibidem dicit * est habitus, aut affectio animi in tota vita inconstans, & a seipsa dissentiens, quod quidem inuenitur etiam absq; morbo, vel ægrotatione, vtpote cum aliquis ex infirmitate, vel ex passione peccat; vnde in plus se habet vitium, quàm ægrotatio, vel morbus; sicut etiam virtus in plus se habet, quàm sanitas; nam sanitas etiam quædam virtus ponitur in 7. Physi. * & ideo virtuti conuenientius opponitur vitium, quàm ęgrotatio, vel morbus.

* Non multum remotè aũ med. lib.

* Eodẽ lib. fol. 6.

* Manh. 12. eadem lib. non remotè ante medium.

* Aristo. ter. 17.

¶ Ad maiorem primò dictum est supra quæstio. 55 articu. secundo ad primum, comparatur virtus animæ sanitati (saltem corporali) inquantum vtraque est recta dispositio; sed non in ordine ad operationem, quam virtus animæ principaliter respicit, nõ sanitas corporalis. Dico secundò, quòd si loquamur de virtute in communi, & non, vt supra allegabatur, de virtute animæ (quæ est virtus humana) quòd virtus est in plus secundùm modum significandi, quàm sanitas, quia sanitas est quædam species virtutis generaliter accepte, vt patet 7. Physi.

¶ Ad minorem, sanitati autem opponitur ægritudo, vel morbus magis, quàm vitium. Dico, quòd sanitati corporali opponitur præsertim morbus, & ægritudo, quæ in corporalibus differunt, vt habetur in principio solu. quia ægrotatio superaddit super morbum, & vitium corporale est defectus quasi disparatus ab ægrotatione, & morbo, scilicet disproportio membrorum, & turpitudo corporalis; sed in moralibus non distinguitur morbus,

Differunt ægrotatio, morbus, vitiũ, in corporalibus.

& ęgrotatio ſecundùm rem: ſed tãtũ rõne, qui enim eſt corruptus, ſtatim eſt per habitum malum quem importat morbus: ille ẽt debi lis eſt ad operandum, quod eſt eſſe ęgrotum. Sed vitium in moralibus, & in animo in plus eſt: quia importat quamcunque indiſpo ſitionem non ſolũ habitualem, quæ eſt morbus, & ęgrotatio; ſed etiam actualem, puta affectionem inordinatã; vnde communius eſt. Quare negatur conſequentia; quia communioribus debẽt cõmuniora opponi, cum ergo virtus communior ſit ſanitati dẽt ſibi opponi communius, q̃ ſit oppoſitum ſanitatis: ęgritudo, vel mor bus, quod communius eſt vitium, quod communius eſt ægritudine, vel morbo, quæ opponuntur ſanitati: & ſtatim breuiter intẽto ſo lutionis in hoc, ꝙ virtus communiter accepta eſt communior ſa nitate; ergo debet habere oppoſitum communius, q̃ ſit oppoſitum ſanitatis, quod eſt ægritudo, vel morbus. Et gratia declarationis minoris D.S. oſtendit a principio ſolutionis, quomodo in corporalibus diſtinguantur morbus, & ægrotatio: quia realiter, & ſeparatim poſſunt inueniri, & vitium diſtinguitur realiter ab vtroq; quaſi diſparatẽ: ſed in ſpiritualibus, & moralibus non diſtinguun tur illa duo: ſ. morbus, & ægrotatio: ſed vitium diſtinguitur realiter, & in diuerſis realiter eſt reparabile, vel diſtinguitur ſaltem ſicut communius; quia morbus, & ægrotatio dicunt ſolum corruptionem per habitũ: ſed vitium etiam per affectionem, & paſſionẽ prauam, quæ non arguit corruptionem habitualem, poteſt enim ſtare cum habitu bono; vnde vitium eſt in plus, & ergo debet opponi virtuti, & non morbus, vel ægrotatio: quia ſicut vitiũ in plus eſt, quàm ægrotatio: ita virtus, q̃ ſanitas cui ægrotatio opponitur.

D ¶ Nota circa hanc ſolutionem D.S. quia habitum ex ea, ꝙ inconſtans affectio animi poteſt dici vitium, & per conſequens operatio, vel actio: quare ſequitur, quòd vitium non ſolũ ſignificet habitum, ſed & actum, & per conſequens virtus cum ponatur eiuſdẽ communitatis cum vitio etiam non ſolũ ſignificabit habitum, ſed omne id quod habet rationem diſpoſitionis cõuenientis: ſiue habitualis, ſiue actualis: & hoc videtur conſonum ei, quod hẽt Doct. Sanct. in de virtu. in communi. q. 1. ar. 1. vbi oſtendit virtutẽ ſignifi care omne id, quod habet rationem complementi potentię, quale poteſt eſſe paſſio, & actus, vt patuit ſupra q. 41. art. 1 ad primum, & q. 26. ar. 2. ad primum. Sed verũ eſt, quòd virtus humana ſignificat habitum, ſed non virtus in communi, quæ ſignificat diſpoſitionẽ debitam qualemcunque. Sed tunc eſſet dubium quomodo verifice tur prima pars concluſionis, quando dicit, quòd virtuti opponat̃ peccatũ ratione cuius ad quod ordinatur, ſi enim poſſibile eſſet actum, tunc poſſet peccatum illi opponi ratione [illegible] tionis cui ad quod ordinatur. Ad hoc dicitur primo, quòd prima pars concluſionis vera [illegible] quia eſt contra communitatem, quia videlicet aliqua virtus ordinata ad [illegible] eſt diſpoſitio habitualis peccatum [illegible] actum bonum, cui opponitur peccatum, [illegible] ſupra dictum eſt q. 20. ar. 1. ad 1. [illegible] vel paſſio, [illegible] ſecundum, & per conſequens [illegible] opponitur illi virtuti [illegible] & ſubiecti. Secundò dicitur, quòd ſecunda pars concluſionis vera [illegible] ſecundum, & per conſequens [illegible] ſed id quod hic dicit videtur eſſe contra [illegible] & communiter [illegible] omnia tunc, hic quæ eſt poſſibilis [illegible] ſine ad operatio. Ad [illegible] q. 1. ar. 1. [illegible] potentię [illegible] ſequitur [illegible] quod [illegible] peccatum oppon [illegible] ſue in operari, & [illegible] ſequitur. Vnum autem oppo [illegible] tio eſt ad malitia opponitur virtus, [illegible] ſicut ægrotatio malitia eſt, & intemperantia [illegible] communiter ſanitas, & temperantiæ, virtus communiter [illegible] pro virtute naturali, & morali, & gratuita, ſic bonitas, & malitia.

Vtrum vitium ſit contra naturam.

E AD tecũdum ſic procedit. Videtur quod vitium non ſit contra naturam, vitium enim cõtrariatur virtuti, vt dictum eſt; * ſed virtutes non ſunt in nobis a natura, ſed cauſantur in nobis per infuſionem, aut ab aſſuetudine, vt dictũ eſt; ergo vitia non ſunt cõtra naturã.

2. 2. q. 104. ar. 12. Et 4. dd. 26. arti. 4. q. 1 ad 1. Et Mal. qõ. 14 ar. 2 ad 2 & ca. 12. ar. 1. ad 7. & Roma 1 lec. 8. & Gal. 5 lec. 6 cor. 2 princi. Et Coloſ. 3.

¶ 2 Præt. Ea quæ ſunt contra naturam non poſſunt aſſuefieri; ſicut lapis nunquam aſſuefit ferri ſurſum, vt dicitur in 2. Ethi. ſed aliqui aſſuefiunt ad vitia; ergo vitia non ſunt contra naturam.

¶ 3 Præt. Nihil quod eſt contra naturam inuenitur in habentibus illam naturam, vt in pluribus; ſed vitia inueniuntur in hominibus, vt in pluribus; quia ſicut dicitur * Matthei 7. Lata eſt via, quæ ducit ad perditionem, & multi vadunt per eam; ergo vitium non eſt contra naturam. * Art. 3. 41. arti. 3. * Matth. 7.

¶ 4 Præt. Peccatum comparatur ad vitium ſicut actus ad habitum, vt ex ſupra dictis patet; * ſed peccatũ definitur eſſe dictum, vel factum, vel concupitum cõtra legem Dei, vt patet per Auguſtinum 22. contra Fauſtũ, * lex autem Dei eſt ſupra naturam; magis ergo dicendum eſt, quòd vitium ſit contra legem, quàm quòd ſit contra naturam. * Art. 2. * Aug. 22.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in 3. de libe. arb. * Omne vitiũ eorpſo, ꝙ vitiũ eſt, contra naturam eſt. * Aug. 3.

¶ Hic quærit de quodam dubio, quod oritur ex dictis, dictum eſt enim quòd vitium principaliter ſignificat diſpoſitionem incõuenientem naturæ rei, ideo eſt dubium, an vitium ſit contra naturam. Poteſt autem hic titulus quæſtionis habere duplicem intellectum, ſecundùm quòd vitium, & natura poſſunt capi communiter, & ſpecialiter. Vnde quæritur, an vitium in communi contrarietur naturæ in communi, & an vitium humanum contrarietur naturæ humanæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt; * vitium virtuti cõtrariatur, virtus autem vniuſcuiuſque rei conſiſtit in hoc, quòd ſit bene diſpoſita ſecundùm conuenientiam ſuæ naturę, vt ſupra dictum eſt. * Vnde oportet quòd in qualibet re vitium dicatur ex hoc, quòd eſt diſpoſita contra id quod conuenit naturę. * Art. 1. * Art. 1.

¶ Secundum duplicem intellectum quæſiti D. S. reſpondet dupliciter. Primò reſpondet ad quæſitum intellectum cõiter. Secundò ſpecialiter, ibi. Sed conſiderandum &c. Circa primum ponit talẽ concluſionem, vitium in qualibet re eſt contra naturam. Hanc cõcluſionem adducit duplicem probationem. Secundã ibi. Vnde & de hoc &c. Prima probatio talis eſt, quæ quid eſt contra id quod conuenit naturæ rei, ſed vitium in qualibet re eſt diſpoſitio [illegible] quod conuenit naturæ rei: ergo conclusio vera. Maior non indiget declaratione, quia eſt contra communitatem, quod eſt contra [illegible] Minor probatur in ſua, vitium cõtrariatur [illegible] conſiſtit in hoc, quòd ſit bñ diſpoſita ſecundùm naturę, ergo minor vera.

¶ Nota aũt pro maiori intellectu maioris, vt tangitur in ſolutione [illegible] contra id quod eſt aliquid dupliciter. Vel quia eſt contra id, quod eſt a natura. Vel quia eſt contra id quod eſt ſecundùm naturam. Vnde [illegible] modo poteſt eſſe contra naturam, [illegible] contra naturam, quæ eſt quando [illegible] vt patuit [illegible] & ponit diuiſionem [illegible] ſpecialiter [illegible] diſpoſitionem [illegible] conuenientem, [illegible] eſt [illegible] vt patet de male diſpoſitione ſenſata in [illegible] quæ [illegible] bona diſpoſitionem communem [illegible] ſ. mediam, hoc eſt naturæ conſentaneam, quæ [illegible] ſecundùm humanos [illegible] & [illegible] Virtuti, & [illegible] ſicut [illegible] quia opponit [illegible] communem, [illegible] vt patet ſupra q. 63.

¶ Vnde & de hoc vnaquæque res vituperatur, a vitio autem nomen vituperationis detractum creditur, vt Auguſtinus dicit in 3. de libero arbitrio. * [illegible] * Aug. 3.

¶ Augmentat [illegible] parte, & tria nomen vituperationis [illegible] [illegible] [illegible] vituperatum, quia eſt duplex [illegible] id quod conuenit naturæ rei, aliquid [illegible] naturam. Maior patet per Auguſtinum.

¶ Sed conſiderandum eſt, quòd natura vniuſcuiuſq; rei potiſſime eſt forma, ſecundùm quam res ſpeciem ſortitur; homo autem in ſpecie conſtituitur per animam rationalem, & ideo id quod eſt contra ordinem rationis, proprie eſt contra naturam hominis, inquantum eſt homo, quod autem eſt ſecundùm rationem eſt ſecundũ naturam hominis inquantum eſt homo.

¶ In hac ſecunda parte Doct. Sanct. reſpondet ſpecialiter de vitio humano, & morali, & de natura humana talí concluſione, Vitium hominis, & morale eſt contra naturam hominis, vt homo eſt, & virtus eſt ſecundum naturam hominis, vt homo eſt. Probat etiam vnica ratione, quicquid eſt contra ordinem rationis, proprie eſt contra naturã hominis inquantum homo eſt

quod

quod autem est secundùm rationem, est secundùm naturam hominis, vt homo; sed vitium est contra ordinem rationis, virtus verò est secundùm naturam hominis, ergo conclusio vera. Illius rationis D.S. primò ponit maiorem cum sua probatione. Secundò minorem innuens conclusionem, ibi. Bonum autem, &c. Probatur ergo maior sic, natura vniuscuiusq; rei est potissime forma (s. radicaliter, & causaliter) per quam res speciem sortitur, sed homo constituitur in specie per animam rationalem, ergo maior vera. Deinde ibi.

¶Bonum autem hominis est secundùm rationem esse, & malum hominis est præter rationem esse, vt Dion. dicit 4. cap. de Diui. no. Vnde virtus humana, quæ hominem facit bonum, & opus ipsius bonum reddit, intantum est secundùm naturam hominis, inquantum conuenit rationi; vitium autem intantum est contra naturam hominis, inquantum est contra ordinem rationis. —

Dionysius

¶Ponit minorem, quæ probatur sic, præsertim de virtute, Illud quod facit hominem malum est contra ordinem rationis, & illud quod facit hominem bonum est secundùm rationem; sed vitium facit hominem malum, virtus bonum; ergo vitium est contra rationem, virtus verò, &c. Maior probatur, quia bonum hominis est secundùm rationem esse, malum verò est præter rationem esse, vt Dionysius habet; ergo quod facit bonum est secundùm rationem, &c. cum non dicitur bonum, nisi quia secundùm rationē, & non malum, nisi quia contra rationem. Minor quo ad secundam partem patet, quia virtus bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. De vitio patet per oppositum, quia contrariorum sunt contrarij effectus; sed virtus opponitur vitio, sicut bonum malo. Patet ergo si ipsa facit bonum, vitium facit malum, vel sic. Effectus proportionatur causæ, sed vitium est malum, ergo & effectus eius est esse malum. Ex his innuit D.S. conclusionem secundam in fine, ꝙ virtus humana, q̄ hominem facit bonū, &c.

ARGVMENTI in contrarium auctoritas, est pro prima conclusione.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ virtutes & si non causentur à natura secundùm suum esse perfectum; tamen inclinant ad id, quod est secundùm naturam, ideſt secundùm ordinem rationis; dicit enim Tullius in sua Rhetorica,* quòd virtus est habitus in modum naturæ rationi consentaneus, & hoc modo virtus dicitur esse secundùm naturam, & per contrarium intelligitur, ꝙ vitium sit contra naturam. ——

*Tul. in 2. li. de inuē. circa fin.

F

¶Maior vera, & patuit art. 1. Minor vera, quod non sunt à natura completæ virtutes, sunt tamen à natura secundum inchoationem, quo ad speciem in communi, & quo ad naturam individuum in aliquibus, de hoc sup. q. 63. Dico 2. modo, ꝙ licet virtutes non sint à natura, tamen istæ 3. conditiones conueniunt, & inclinant in id, quod est secundum naturam hominis, vt homo est, quia in id, quod est secundum rationem. Nam virtus (humana) est habitus rationi consentaneus. Negatur autem consequentia, quia eo modo quo virtus est secundum naturam, vitium est contra naturam, tanquam inclinatio in id, quod est contra rationem, & contra inclinationem virtuosam, quæ est secundùm naturam, vt patet ad secundum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de his, quæ sunt contra naturam, secundùm ꝙ esse contra naturam opponitur ei, quod est esse à natura; non autem secundùm quòd esse contra naturā opponitur ei, quod est esse secundùm naturam, eo modo quo virtutes dicuntur esse secundùm naturam, inquantum inclinant ad id, quod naturæ conuenit. —

¶Maior est vera ad [illegible], quia [illegible] ponit in communi secundū ethicā [illegible] quæ sunt contra naturam hominis, quæ agit tantum non possunt allucinari, & [illegible] naturæ, sicut ex emplum Philosophi probat de lapide, & [illegible] quamuis [illegible] sint absoluti naturales, quia tamen [illegible] Deus [illegible], quæ [illegible] sequitur mutari potest, ideo & [illegible] inferri. Dico secundò, quòd ea quæ sunt contra naturam [illegible] quæ sunt contra id, quæ sunt à natura [illegible].

¶Minor vera, & per hoc probat [illegible] ꝙ nec virtutes, nec virtutes sunt à natura, quia homo virtutem potest per assuetudinem amittere eam, & similiter de vitio. Vitia, ergo vitia moralia non sunt contra naturam hominis, tanquam existentia contra id, quod est completè à natura humana, tamen sunt contra naturam, tanquam contra id, quod est secundum naturam, quod benè potest auferri per operationes contrarias: sic virtutes, quæ sunt secundùm naturam tolluntur per assuetactionem vitiosam; sed synderesis, quæ est à natura quoquam tollitur, quæ enim sunt à natura stante ipsa non mutantur: similes autem illius hominis est à natura individuali, & complexione, quæ mutari potest, sed quæ sequuntur naturam specificam ipsa manente non patiuntur contraria, &c. Dicitur autem stante natura ipsa (vide art. 4. ad tertium) quia virtutibus naturalibus destructis potest induci peccatum, quod est contrarium naturæ, & ei, quod est à natura.

¶Ad tertium dicendum, quòd in homine est duplex natura, s. rationalis, & sensitiua. Et quia per operationem sensus homo peruenit ad actus rationis; ideo plures sequuntur inclinationes[d] naturę sensitiuæ, quàm ordinem rationis; plures enim sunt, qui assequuntur principium rei, quàm ad consummationem perueniunt; ex hoc autem vitia, & peccata in hominibus proueniunt, quòd sequuntur inclinationem naturæ sensitiuæ contra ordinem rationis. —

Dub. 295. 839.

¶Ad maiorem dico, verum, si haberent illam naturam solam, tunc id quod est contra eam in paucioribus accidit, vt habet D.S. pri. par. q. 49 ar. 3. ad quintum. in angelis enim, vt in paucioribus inuentur defectus peccati, qui est contra naturam. Similiter in generabilibus, & corruptibilibus, vt in paucioribus euenit, quod est contra inclinationem naturalem; sed si habeant cum natura contra quam aliquid est, & aliam naturam cui conuenit id, quod est contra aliam naturam, & quæ est de his, quæ sunt magis nota, & vehementius delectantia, & à pluribus perceptibilia, tunc negatur maior illa, sic autem est in proposito, quia homo præter naturam rationis habet naturam sensitiuam, cui conueniunt ea (s. delectationes vitiosæ) & quæ sunt contra rationem, & sunt magis vehementes, & notæ, & possunt à pluribus consequi, quàm bona spiritualia, quæ sunt secundùm rationem, vt patuit sup. q. 31. art. 5. ad primum. Concessa ergo minore, negatur consequentia, ꝙ non sit vitium contra naturam hominis, quæ est ratio, licet benè probet, ꝙ non sunt contra naturam animalis, & sensualem hominis, quia cognitio, & operatio sensitiua est primordialis, & imperfectior operatione perfecta rationis, modo facilius est peruenire ad principium, quàm ad perfectionem, ideo relicta ratione, plures sequuntur sensum.

Nihil ex̄ra naturā existens inuenitur, vt in pluribus.

¶Ad quartum dicendum, quòd quicquid est contra rationem artificiati, est etiam contra naturam artis, qua artificiatum producitur; lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ, sicut ars ad artificiatum; vnde eiusdem rationis est, quòd vitium, & peccatum sit contra ordinem rationis humanæ, & quòd sit contra legem æternam, vnde Aug. dicit in 3. de libe. ar. b, quòd à Deo habent omnes naturæ, quòd naturæ sunt, & intantum sunt vitiosæ, inquantum ab eius, qua factæ sunt, arte discedunt. ——

August.

¶Maior placet, præsertim de peccato, & vitio moralibus: tale enim peccatum comparatur ad vitium morale, & humanum, sicut actus, ad habitum; tamen vt patuit arti. 1. vitium aliquod in naturalibus, potest etiam esse passio, vel actus, inquantum dispositio inordinata.

¶Ad minorem, concedituꝛ. Sed dico, ꝙ per hoc non excluditur quin peccatum sit contra rationem hominis, nam eo ipso, ꝙ est contra rationem hominis (s. rectam) est etiam contra legem æternam, quia quicquid est contra rationem artificiati, est etiam contra rationem artis, qua artificiatum producitur. Lex autem æterna sic habet, vt regula, & ars, respectu rationis humanæ, quamuis hoc verum sit, ꝙ ad multa se extendit lex æterna, ad quæ se non extendit ratio humana naturaliter; tamen nihil est contra rationem humanam, quin sit contra legem æternam. Vnde negatur consequentia, quia vitium est contra vtrumque, s. legem æternam, & rationem, vel naturam hominis, vt sic. Vide de materia istius minoris tabulæ 2. 2. ae. 10. ad primum, & in corpore. Et nota, ꝙ peccatum dicitur esse contra rationem, quia est contra rectam, vt habet D.S. in de veritate, &c.

Vtrum vitium sit peius, quàm actus vitiosus, ideſt peccatum.

G

Sup. art. 2. cor. Et Mal. q. 2. art. 2. ad 9. & art. 5. ad 8.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd vitium. i. habitus malus sit peius, quàm peccatum, ideſt actus malus; sicut enim bonum, quod est diuturnius est melius, ita malum, quod est diuturnius est peius; sed habitus vitiosus est diuturnior, quàm actus vitiosi, qui statim transeunt; ergo habitus vitiosus est peior, quàm actus vitiosus.

¶ 2 Præt. Plura mala sunt magis fugienda, quàm vnum malū; sed habitus malus virtualiter est causa multorum malorum actuum; ergo habitus vitiosus est peior quàm actus vitiosus.

¶ 3 Præt.

Digitized by

¶ 3 Præt. Cauſa eſt potior quàm effectus; ſed habitus perficit actum, tam in bonitate, quàm in malitia; ergo habitus eſt potior actu, & in bonitate, & in malitia.

¶ Sed contra, pro actu vitioſo aliquis iuſtè punitur, non autem pro habitu vitioſo, ſi nõ procedat ad actum; ergo actus vitioſus eſt peior, quàm habitus vitioſus.

¶ Quærit quomodo vitium ſe habeat ad actũ vitioſum in malitia, an excedat peccatum, & intelligitur præſertim de vitio morali, & peccato morali, quamquam & de vitio, & peccato in communi intelligi poſſit; vt enim ſup. patuit q. 21. artic. 1. & 2. peccatum inuenitur etiam in naturalibus, & omnis actus deficiẽs à regula ſua eſt peccatum; ſed quia D. S. quærit, an vitium, i. habitus malus, ideo intelligitur de vitio humano principaliter.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd habitus medio modo ſe habet inter potentiam, & actum; manifeſtum eſt autem quòd actus in bono, & malo præeminet potentiæ, vt dicitur in 9. Metaph.* melius eſt enim benè agere, quàm poſſe benè agere; & ſimiliter vituperabilius eſt malè agere, quàm poſſe malè agere; vnde etiam ſequitur, q̃ habitus in bonitate, & in malitia medium gradum obtineat inter potentiam, & actum; vt. ſ. ſicut habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, ita etiam ſubditur actui.

* Aciſtot. tex. 19.

¶ D. S. in hoc corpore reſpondet per vnam concluſionem bimembrem, talem. Habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, ſed ſubditur actui, (& ſic actus potior eſt in bonitate, vel malitia, quàm habitus) & intelligitur de maioritate ſimpliciter, vt patet ad primum. Ex hoc habetur concluſio reſponſiua ad quæſitum formaliter negatiua, quia vitium non eſt peius peccato, ſed è contra. Et quæſitum eſt de vitio. D. S. autem reſpondet de habitu, quia ſi aliquid verificatur poſitiuè de genere; verificatur etiam de ſpecie, vt ſolet dici circa illam auctoritatem tertij Phyſicorum. Nihil eſt in genere (ſ. poſitiuè) quin ſit in aliqua ſpecierum; habitus autem genus eſt vitij, de quo intelligitur præſertim quæſitum. Huius concluſionis primam partem cũ ſua probatione primò ponit. Secundò probat ſecundam, & eam annectit, vbi. Quod etiam ex hoc, &c. Arguitur ergo pro prima parte concluſionis ſic, quicquid eſt medium inter potentiam, & actũ tanquam duo extrema, hoc præfertur extremo inferiori, & ſubditur potiori, & excellenti extremo; ſed habitus in bonitate, & malitia medium gradum obtinet inter potentiam, & actum, & actus eſt extremum excellens, & potentia extremum infimum, ita q̃ actus in bono, & malo præeminet potentiæ, tanquam extremo inferiori; ergo ſequitur, q̃ habitus in bonitate, & malitia medium gradum obtineat inter potentiam, & actum, vt ſcilicet ſicut habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, ita ſubditur actui. Maior nota, quia medium excedit vnum extremum, & exceditur ab alio. Minor quo ad primã partem relinquitur nota, & poteſt patere ex dictis ſup. q. 49. art. 3. ad primum. & q. 50. &c. Secunda pars minoris patet ex 9. Metaph. tex. com. 19. vbi vtraq; ratio hic poſita habetur; melius eſt enim benè agere, quàm poſſe benè agere, & vituperabilius eſt malè agere, quàm poſſe malè agere.

¶ Quod etiam ex hoc apparet, quòd habitus non dicitur bonus, vel malus, niſi ex hoc q̃ inclinat ad actum bonum, vel malum; vnde propter bonitatem, vel malitiam actus dicitur habitus bonus, vel malus; & ſic potior eſt actus in bonitate, vel malitia, quàm habitus; quia propter quod vnumquodq; tale, & illud magis eſt.

Dub. 52. 53. & 60.

¶ Ponit ſecundam partem concluſionis, quam probat ſic. Propter quod vnumquodque tale, & illud magis; ſed propter bonitatem, vel malitiam actus, dicitur habitus bonus, vel malus; ergo actus potior eſt in bonitate, vel malitia, quàm habitus. Maior eſt auctoritas, & præſertim tenet in cauſis finalibus, & in his, quę cõmunicant in nomine, vt alibi exponi habet, ſicut eſt in propoſito. Minor probatur, quia habitus non dicitur bonus, vel malus, niſi ex hoc q̃ inclinat ad actum bonum, vel malum. Vnde habitu exiſtente, non autem actu, nullus punitur, ideo potior malitia eſt in actu, vt eſt cauſa finalis malitiæ habitus, quia ideo habetur malus, quia eſt principium habituale actus mali.

¶ Eandem partem ſecundam concluſionis confirmat argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid eſſe ſimpliciter altero potius, quod tamen ſecundùm quid ab eo deficit; ſimpliciter enim potius iudicatur, quod præeminet, quantum ad id, quod per ſe conſideratur in vtroque; ſecundùm quid autem quod præeminet, ſecundùm id quod per accidens ſe habet ad vtrunque; oſtenſum eſt autem ex ipſa ratione actus, & habitus, quòd actus eſt potior in bonitate, & malitia, quàm habitus; quòd autem habitus ſit diuturnior, quàm actus, accidit ex eo, quòd vtrunque inuenitur in tali natura, quæ non poteſt ſemper agere, & cuius actio eſt in motu tranſeunte; vnde ſimpliciter actus eſt potior, tam in bonitate, quàm in malitia; ſed habitus eſt potior ſecundùm quid.

* In corp. artic.

¶ Dicendum ad maiorem, negatur, q̃ bonum, q̃ eſt diuturnius ſit melius ſecundùm ſpeciem, & per conſequens ſimpliciter minus diuturno, & præcipuè quando minor diuturnitas non conquit minus duranti ſecundùm rationem ſpeciei, immo æqua duratio ſibi ex propria ratione, vel maior non repugnat. Nam vt patuit ſup. q. 66. ar. 3. maioritas ſimpliciter eſt ſecũdùm ſpeciẽ, & rationem propriam; diuturnitas autem maior eſt ſecundùm id, qđ eſt præter rationem rei, præſertim creatæ, vt habetur pri. ethic. & tactum fuit ſup. q. 42. ar. 6. ad tertium. Vnde vita hominis vnius anni non eſt melior ſimpliciter, quàm vita hominis vnius horæ. Et ſic in quibuſcunque bonis eiuſdem rationis, & ſpeciei. Vnde bonum ſeparatum perpetuum ſi differret ſolùm in duratione nõ eſſet ſimpliciter melius bono temporali. Sed dico, q̃ vera eſt maior, q̃ bonum, vel malum, quia diuturnius, eſt melius, vel peius ſecundùm quid. Ad minorem, habitus vitioſus eſt diuturnior, quã actus vitioſ. Dico, q̃ verum, habitus eſt diuturnior actu per accidens tantùm; ſed actus eſt perfectior à toto genere ipſo habitu ſecundùm propriam rationem, & ſecundùm propriam rationem non repugnat ſibi tanta duratio, ſicut conuenit habitui, immo maior; quia datur actus, qui menſuratur æternitate eſſentialiter dicta, quod non conuenit alicui habitui, &c. Quod enim actus ſtatim tranſeant, hoc eſt per accidens, quia ſunt actus talis naturæ, quæ non poteſt ſemper actu agere; vnde actus diuinus ſemper durat, & ſimiliter actus naturalis angelorum, & habitus ſolùm habet locum in natura, quæ quandoque eſt in potentia, in qua accidit actum non ſemper eſſe, quare negatur conſequentia, tum quia ex diuturnitate non ſumitur maioritas ſimpliciter, tum quia per accidens eſt, q̃ habitus plus durat actu (quia quamuis per ſe duratio diuturna conueniat habitui, tamen per accidens eſt, q̃ non conueniat actui.) Quare ſtando in his, quæ vtriſque per ſe conueniunt, actus maior eſt ſimpliciter, quia includit maiorem actualitatem in propria ratione, quare per ſe, & per conſequens eſt ſimpliciter nobilior, vel peior habitu bono, vel malo.

An maior duratio arguat maiorẽ peiorẽ.

¶ Nota tamen circa hoc, q̃ videtur verum, q̃ ſi maior diuturnitas alicui conueniret ex propria ratione, & poſitiuè; alteri verò repugnaret, ſicut æternitas debetur per ſe Deo, repugnat autem cuilibet creaturæ; & econtrario debetur per ſe duratio repugnans temporali; q̃ tunc magis duratiuum eſſet ſimpliciter nobilius, & minus duratiuum ignobilius ſimpliciter, ſic autẽ non eſt in propoſito, vt patuit; nec corpus ex propria ratione ſpecifica habet maiorem durationem, ſed ex diſpoſitione individuali, vt in plurimũ, & tamen talis duratio non eſt vtcrioris rationis, cuius veraque duratio temporalis, poteſt enim ſine tali diſpoſitione intelligi etiam in ſecunda operatione, ſicut & ſine regreditur, vt Porphyrius habet, q̃ poteſt intelligi nitens candore, & hoc in ſecunda operatione intellectus, vt Doc. Sanc exponit in de ſpiritualibus creaturis, q. vlt. ad primum, quia videlicet albedo non repugnat principijs eſſentialibus eorũ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd habitus non eſt ſimpliciter plures actus, ſed ſecundùm quid, ideſt virtute; vnde ex hoc non poteſt concludi, q̃ habitus ſit ſimpliciter potior in bonitate, vel malitia, quàm actus.

¶ Ad maiorem vera, ſi ſint eiuſdem rationis, ſi autem non ſint eiuſdem rationis non oportet, ſicut multa ventalia, non tam fugienda ſunt, ſicut vnum mortale, immo ſecundùm Doc. Sanc. inf. q. 88. ar 4. Omnia ventalia de mundo non equiparantur vni mortali, &c. Minor vera, q̃ virtualiter eſt cauſa multorum, & tali virtute qua continentur actus plures ſecundùm quid ſolum. Sed negatur conſequentia, quia in vno polygrano vnius alleci continentur benè mille alleca in virtute; ſed nemo dubitat quin vnum allec actu præualeat omnibus iſtis granis, in quibus plurima continentur; & vnum pomum præualet centum floribus, quia vnumquodq; iudicandum eſt ſecundùm q̃ eſt actu, non in potentia. Vnde logici dicunt, q̃ ſpecies abundat à genere propter differentiam, quam actu includit, quare actus ſimpliciter potior eſt, licet habitus ſecundùm quid, &c.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ habitus eſt cauſa actus in genere cauſæ efficientis; ſed actus eſt cauſa habitus in genere cauſæ finalis, ſecundùm quam conſideratur ratio boni, & mali; & ideo in bonitate, & malitia actus præeminet habitui.

¶ Ad hanc maiorem, reſponſum eſt ſupra, cauſa principalis, & totalis eſt perfectior ſuo effecta; ſed ſi eſt cauſa effectus minus principa-

principalis.ſ.inſtrumentalis effectiua, & effectus eſt cauſa in genere cauſæ finalis, ſecundùm quam conſideratur ratio boni, vel mali,negatur. Minor vera,in genere cauſæ efficientis inſtrumentalis; tamen iterum actus eſt cauſa finalis habitus; nam habitus ex natura ſua ordinatur ad actum eliciendum,ſicut ad finem,qui eſt finis habitus,& agentis,vt ſic; ſed non agentis abſolutè, & ſecundùm ſe. Quare negatur conſequentia, & de hoc fuit aliquid dictum ſup.q.18.ar.2.ad tertium. quia non eſt inconueniens, vt effectus in genere cauſæ efficientis,ſit cauſa in genere cauſæ finalis, & præſertim quando eſt cauſa inſtrumentalis tantùm, & intelligitur de actu procedente ex habitu, ꝙ talis eſt finis habitus; ſed præcedens eſt cauſa effectiua inſtrumentalis ad ſenſum dictum,q.51.ar.2.ad tertium.& q.63.ar.2.ad tertium.

¶Nota,ꝙ poſſunt habitus,& actus conſiderari,quo ad modum entis,quia videlicet vt actus,& potentia,tunc omnis actus eſt melior habitu. Poſſunt ſecundò conſiderari quo ad modum eſſendi in ſubiecto,ſic habitus intenſus eſt melior actu remiſſo,ſed nõ actu proportionabiliter intenſo; ſed quo ad ſpeciem ſunt eiuſdem nobilitatis comparando ad idem obiectum. Patet igitur,ꝙ actus præcedens habitum eſt nobilior habitu ratione modi entis; ſed quo ad intenſionem poſſunt eſſe pares, quia ante generatum habitum perfectum, & actus, & habitus remiſſi ſunt; ſed habitu generato, & intenſo poteſt procedere imperfectus actus, & remiſſus cum vſus ſubſit voluntati, & tunc talis actus erit imperfectior ſecũdùm modum eſſendi. Vnde probatio art.ex 9.Metaph. videtur procedere vniuerſaliter conſiderando actum,& habitum, vt continentur ſub modis entis.ſ.actu,& potentia,& non vt conſiderantur ſecundùm modum accidentalem,qui eſt in eſſe ſubiecto tali,vel tali modo.

Vtrum actus vitioſus, ſiue peccatum poſſit eſſe ſimul cum virtute.

H

Sup. q. 63. art.2. ad 2. Et infra,q. 73.art.1.ad 2. Et q.77. art.2. ad 3. Et 2.2. q. 24.ar.12. Et Mal.q.2.ar. 9.ad 13. Et Virt.q.1.ar. 2.ad 5.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ actus vitioſus, ſiue peccatum non poſſit ſimul eſſe cum virtute. Contraria enim non poſſunt eſſe ſimul in eodem; ſed peccatum quodammodo contrariatur virtuti, vt dictum eſt;* ergo peccatum non poteſt ſimul eſſe cum virtute.

* Art.1.huius quæſt.

¶ 2 Præt. Peccatum eſt peius quàm vitium.i.actus malus, quàm habitus malus; ſed vitium non poteſt ſimul eſſe in eodem cum virtute;ergo neq; peccatum.

¶ 3 Præt. Sicut peccatum accidit in rebus voluntarijs,ita & in rebus naturalibus,vt dicitur in 2.Phyſic.* ſed nunquam in rebus naturalibus accidit peccatum, niſi per aliquam corruptionem virtutis naturalis, ſicut monſtra accidunt corrupto aliquo principio in ſemine,

* Arist. 2.text. 82.

* Arist.text. prox.dicto.

vt dicitur in ſecundo Phyſicorum;* ergo etiam in rebus voluntarijs non accidit peccatum, niſi corrupta aliqua virtute animæ, & ſic peccatum, & virtus non poſſunt eſſe in eodem.

* Arist.c.1. 2.& 3.

¶Sed contra eſt,quod Philoſophus dicit in 2.Ethic.* ꝙ per contraria virtus generatur, & corrumpitur; ſed vnus actus virtuoſus non cauſat virtutem, vt ſup. habitum eſt;* ergo neque vnus actus peccati tollit virtutem; poſſunt ergo ſimul in eodem eſſe.

*q.51.ar.3.

¶ Hic quærit de vitio ex parte actus vitioſi ſecundùm ſe. Eſt enim principalis conſideratio de actu,hoc eſt peccatum, vt patebit. Et quærit an actus vitioſus, hoc eſt peccatum, poſſit ſtare cum virtute,& intelligitur de peccato morali, & hominis, quod eſt culpa, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ peccatum comparatur ad virtutem, ſicut actus malus ad habitum bonum; aliter autem ſe habet habitus in anima, & forma in re naturali; forma enim naturalis ex neceſſitate producit operationem ſibi conuenientem; vnde non poteſt eſſe ſimul cum forma naturali actus formæ contrariæ; ſicut non poteſt eſſe cum calore actus infrigidationis; neque ſimul cum leuitate motus deſcenſionis, niſi forte ex violentia exterioris mouentis; ſed habitus in anima non ex neceſſitate producit ſuam operationem; ſed homo vtitur eo cum voluerit; vnde ſimul habitu in homine exiſtente poteſt non vti habitu, aut agere contrarium actum, & ſic poteſt habens virtutem procedere ad actum peccati.

¶ Vt plenè euacuet D.S.quæſitum notat virtualiter diſtinctionem trimembrem.ſ.ꝙ actus peccati poteſt comparari ad virtutem tripliciter. Primò comparatur ad eam, ſicut actus malus ad habitum bonum. Secundò comparatur ad eam, vt actus contrarius habitui. Tertiò comparatur peccatum ad cauſam virtutum. Et ſecundùm hoc D.S.diſtinctè reſpondet ad quæſitum per tres concluſiones. Secundam ponit ibi. Actus verò peccati. Tertiã ibi. Sed ſi comparetur,&c. Concluſio ergo prima. Si peccatum comparatur ad virtutem, vt actus malus ad habitum bonum,tunc poteſt ſimul eſſe cum virtute. Probatur,habens virtutem poteſt procedere ad actum peccati,igitur concluſio vera. Tenet conſequentia de ſe, quia ſi habendo virtutem peccat,benè ſequitur, ꝙ ſtant ſimul. Antecedens probatur. Habitu in homine exiſtente poteſt non vti habitu,aut agere actum contrarium, ergo antecedens verum.Tenet conſequentia,quia peccatum eſt actus contrarius virtuti,quæ eſt habitus bonus. Antecedens proximum probatur, ex differenti comparatione habitus exiſtentis in anima,& formę naturalis in re naturali,quia forma naturalis ex neceſſitate producit operationem ſibi conuenientem; ſed habitus non ex neceſſitate producit ſuam operationem;ſed homo vtitur eo cum voluerit,vt patuit etiam ſup.q.63.ar.2.ad ſecundum. & q.52.ar.3. ergo cum forma naturali non poteſt eſſe actus contrarius alterius formæ, ſed habitu inexiſtente poteſt ineſſe actus cõtrarius qualis eſt peccatum reſpectu habitus boni, qui eſt virtus. Aſſumptum pro prima parte D.S.declarat exemplariter, ſicut cum forma ignis, quę eſt calor, & forma ſubſtantiali eiuſdem non ſtat actus infrigidationis. ¶Et nota,ꝙ D.S.in calore etiam includit formam ſubſtantialem præſuppoſitam calori, &c. Patet igitur, ꝙ peccatum, vt actus malus poteſt ſtare cum virtute,vt eſt habitus bonus,ita ꝙ habens habitum bonum non neceſſariò operatur bonum,immo poteſt operari malum actum. Deinde cum dicit.

¶ Actus verò peccati ſi comparetur ad ipſam virtutẽ, prout eſt habitus quidam, non poteſt ipſam corrumpere,ſi ſit vnus tantùm; ſicut enim non generatur habitus per vnum actum,ita nec per vnum actum corrumpitur, vt ſupra dictum eſt.*

*q.63.ar.2. ad 2.

¶Innuit ſecundam concluſionem talem. Si actus peccati comparatur ad virtutem, prout eſt habitus quidam, poteſt ſtare cum ea ſic,ꝙ non poteſt ipſam corrumpere ſi ſit vnus tantùm [ita ꝙ peccatum,vt contrarius actus habitui non tollit ipſum.) Et oportet intelligere prout eſt habitus quidam appetitiuus, quia habitui in communi non repugnat generari, & corrumpi per vnum actum; ſed hoc repugnat habitui, qui eſt virtus ſimpliciter.ſ.qui eſt in appetitu de quo intelligitur concluſio, & de hoc ſup.q.51. art.3. Et probatur concluſio ſic. Habitus (.ſ.moralis) non generatur per vnum actum, ergo nec corrumpitur per vnum actum. Antecedens patuit ſup. vbi iam ſtatim. Conſequentia probatur per argumentum in oppoſitum,quia per contraria virtus generatur, & corrumpitur; ſed generatur per multos bonos, ergo corrumpitur per multos malos.

Concl.1.

¶ Sed ſi comparetur actus peccati ad cauſam virtutũ, ſic poſſibile eſt, ꝙ per vnum actum peccati aliquæ virtutes corrumpantur; quodlibet enim peccatum mortale contrariatur charitati, quæ eſt radix omnium virtutum infuſarum,inquantum ſunt virtutes, & ideo per vnum actum peccati mortalis excluſa charitate, excluduntur per conſequens omnes virtutes infuſæ, inquantum ſunt virtutes; & hoc dico propter fidem, & ſpem, quarum habitus remanent informes poſt peccatum mortale, & ſic non ſunt virtutes.

Concl.2.

¶Annectit tertiam concluſionem magis reſponſiuam ad quæſitum,talem. Si comparetur actus peccati ad cauſam virtutum,ſic poſſibile eſt, ꝙ per vnum actum peccati (.ſ.moralis) corrumpantur aliquæ virtutes (.ſ.infuſæ)& ſic peccatum mortale non poteſt eſſe cum virtutibus infuſis;poteſt tamen peccatum mortale ſimul eſſe cum virtutibus acquiſitis. Peccatum verò veniale poteſt ſimul eſſe,& cum virtutibus infuſis, & cum acquiſitis. Circa iſtam concluſionem trimembrem D.S. primò probat primam eius partem, ſecundò tertiam,ibi. Sed peccatum veniale. Tertiò ſecundã ſubiungens concluſionem ipſam, ibi. Virtutes verò,&c. Quo ad primam partem arguitur ſic. Per vnum actum peccati mortalis excluditur charitas,ergo omnes virtutes infuſæ,vt virtutes ſunt,per vnum actum peccati mortalis corrumpuntur. Tenet conſequentia, quia charitas eſt radix omnium virtutum ad minus infuſarũ, vt virtutes ſunt;ſed ablata radice in eſſe,& fieri (vt eſt charitas reſpectu aliarum virtutum) aufertur effectus, igitur benè ſequitur conſequentia,&c. Dicitur autem,vt virtutes ſunt,propter ſup.dicta,q.65.ar.2.3.& 4 quia eſto ablata charitate morales infuſæ ſimpliciter etiam quo ad ſubſtantiam habitus tollantur, tamen fides, & ſpes ſecundùm habitum manent, non autem in ratione virtutis, vt patuit ibidem. Antecedens probatur, quodlibet peccatum

mortale

¶ 3 Præt. Cauſa eſt potior quàm effectus; ſed habitus perficit actum, tam in bonitate, quàm in malitia; ergo habitus eſt potior actu, & in bonitate, & in malitia.

¶ Sed contra, pro actu vitioſo aliquis iuſtè punitur, non autem pro habitu vitioſo, ſi nõ procedat ad actum; ergo actus vitioſus eſt peior, quàm habitus vitioſus.

¶ Quærit quomodo vitium ſe habeat ad actũ vitioſum in malitia, an excedat peccatum, & intelligitur præſertim de vitio morali, & peccato morali, quamquam & de vitio, & peccato in communi intelligi poſſit; vt enim ſup. patuit q. 21. artic. 1. & 2. peccatum inuenitur etiam in naturalibus, & omnis actus deficiés à regula ſua eſt peccatum; ſed quia D. S. quærit, an vitium, i. habitus malus, ideo intelligitur de vitio humano principaliter.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd habitus medio modo ſe habet inter potentiam, & actum; manifeſtum eſt autem quòd actus in bono, & malo præeminet potentiæ, vt dicitur in 9. Metaph.* melius eſt enim benè agere, quàm poſſe benè agere; & ſimiliter vituperabilius eſt malè agere, quàm poſſe malè agere; vnde etiam ſequitur, q̃ habitus in bonitate, & in malitia medium gradum obtineat inter potentiam, & actum; vt. ſ. ſicut habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, ita etiam ſubditur actui.

* Ariſtot. tex. 19.

¶ D. S. in hoc corpore reſpondet per vnam concluſionem bimembrem, talem. Habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, ſed ſubditur actui, (& ſic actus potior eſt in bonitate, vel malitia, quàm habitus) & intelligitur de maioritate ſimpliciter, vt patet ad primum. Ex hoc habetur concluſio reſponſiua ad quæſitum formaliter negatiua, quia vitium non eſt peius peccato, ſed è contra. Et quæſitum eſt de vitio. D. S. autem reſpondet de habitu, quia ſi aliquid verificatur poſitiuè de genere; verificatur etiam de ſpecie, vt ſolet dici circa illam auctoritatem tertij Phyſicorum. Nihil eſt in genere (. ſ. poſitiuè) quin ſit in aliqua ſpecierum; habitus autem genus eſt vitij, de quo intelligitur præſertim quæſitum. Huius concluſionis primam partem cũ ſua probatione primò ponit. Secundò probat ſecundam, & eam annectit, ibi. Quod etiam ex hoc, &c. Arguitur ergo pro prima parte concluſionis ſic, quicquid eſt medium inter potentiam, & actũ tanquam duo extrema, hoc præſertur extremo inferiori, & ſubditur potiori, & excellenti extremo; ſed habitus in bonitate, & malitia medium gradum obtinet inter potentiam, & actum, & actus eſt extremum excellens, & potentia extremum infimum, ita q̃ actus in bono, & malo præeminet potentiæ, tanquam extremo inferiori; ergo ſequitur, q̃ habitus in bonitate, & malitia medium gradum obtineat inter potentiam, & actum, vt ſcilicet ſicut habitus bonus, vel malus præeminet in bonitate, vel malitia potentiæ, ita ſubditur actui. Maior nota, quia medium excedit vnum extremum, & exceditur ab alio. Minor quo ad primã partem relinquitur nota, & poteſt patere ex dictis ſup. q. 49. art. 3. ad primum. & q. 50. &c. Secunda pars minoris patet ex 9. Metaph. tex. com. 19. vbi vtraq; ratio hic poſita habetur; melius eſt enim benè agere, quàm poſſe benè agere, & vituperabilius eſt malè agere, quàm poſſe malè agere.

¶ Quod etiam ex hoc apparet, quòd habitus non dicitur bonus, vel malus, niſi ex hoc q̃ inclinat ad actum bonum, vel malum; vnde propter bonitatem, vel malitiam actus dicitur habitus bonus, vel malus; & ſic potior eſt actus in bonitate, vel malitia, quàm habitus; quia propter quod vnumquodq; tale, & illud magis eſt.

Dub. 51. 53. & 60.

¶ Ponit ſecundam partem concluſionis, quam probat ſic. Propter quod vnumquodque tale, & illud magis; ſed propter bonitatem, vel malitiam actus, dicitur habitus bonus, vel malus; ergo actus potior eſt in bonitate, vel malitia, quàm habitus. Maior eſt auctoritas, & præſertim tenet in cauſis finalibus, & in his, quę cõmunicant in nomine, vt alibi exponi habet, ſicut eſt in propoſito. Minor probatur, quia habitus non dicitur bonus, vel malus, niſi ex hoc q̃ inclinat ad actum bonum, vel malum. Vnde habitu exiſtente, non autem actu, nullus punitur, ideo potior malitia eſt in actu, vt eſt cauſa finalis malitiæ habitus, quia ideo habetur malus, quia eſt principium habituale actus mali.

¶ Eandem partem ſecundam concluſionis confirmat argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid eſſe ſimpliciter altero potius, quod tamen ſecundùm quid ab eo deficit; ſimpliciter enim potius iudicatur, quod præeminet, quantum ad id, quod per ſe conſideratur in vtroque; ſecundùm quid autem quod præeminet, ſecundùm id quod per accidens ſe habet ad vtrunque; oſtenſum eſt autem ex ipſa ratione actus, & habitus, quòd actus eſt potior in bonitate, & malitia, quàm habitus; quòd autem habitus ſit diuturnior, quàm actus, accidit ex eo, quòd vtrunque inuenitur in tali natura, quæ non poteſt ſemper agere, & cuius actio eſt in motu tranſeunte; vnde ſimpliciter actus eſt potior, tam in bonitate, quàm in malitia; ſed habitus eſt potior ſecundùm quid.

*In corpo. artic.

An maior duratio arguat maiorẽ perfec.

¶ Dicendum ad maiorem, negatur, q̃ bonum, q̃ eſt diuturnius ſit melius ſecundùm ſpeciem, & per conſequens ſimpliciter minus diuturno, & præcipuè quando minor diuturnitas non conuenit minus duranti ſecundùm rationem ſpeciei, immo æqua duratio ſibi ex propria ratione, vel maior non repugnat. Nam vt patuit ſup. q. 66. ar. 3. maioritas ſimpliciter eſt ſecũdùm ſpeciẽ, & rationem propriam; diuturnitas autem maior eſt ſecundùm id, qđ eſt præter rationem rei, præſertim creatæ, vt habetur pri. ethic. & tactum fuit ſup. q. 42. ar. 6. ad tertium. Vnde vita hominis vnius anni non eſt melior ſimpliciter, quàm vita hominis vnius horæ. Et ſic in quibuſcunque bonis eiuſdem rationis, & ſpeciei. Vnde bonum ſeparatum perpetuum ſi differret ſolùm in duratione nõ eſſet ſimpliciter melius bono temporali. Sed dico, q̃ vera eſt maior, q̃ bonum, vel malum, quia diuturnius, eſt melius, vel peius ſecundùm quid. Ad minorem, habitus vitioſus eſt diuturnior, quã actus vitioſi. Dico, q̃ verum, habitus eſt diuturnior actu per accidens tantùm; ſed actus eſt perfectior à toto genere ipſo habitu ſecundùm propriam rationem, & ſecundùm propriam rationem non repugnat ſibi tanta duratio, ſicut conuenit habitui, immo maior; quia datur actus, qui menſuratur æternitate eſſentialiter dicta, quod non conuenit alicui habitui, &c. Quod enim actus ſtatim tranſeant, hoc eſt per accidens, quia ſunt actus talis naturæ, quæ non poteſt ſemper actu agere; vnde actus diuinus ſemper durat, & ſimiliter actus naturalis angelorum, & habitus ſolùm habet locum in natura, quæ quandoque eſt in potentia, in qua accidit actum non ſemper eſſe, quare negatur conſequentia, tum quia ex diuturnitate non ſumitur maioritas ſimpliciter, tum quia per accidens eſt, q̃ habitus plus durat actu (quia quamuis per ſe duratio diuturna conueniat habitui, tamen per accidens eſt, q̃ non conueniat actui.) Quare ſtando in his, quæ vtriſque per ſe conueniunt, actus maior eſt ſimpliciter, quia includit maiorem actualitatem in propria ratione, quare per ſe, & per conſequens eſt ſimpliciter nobilior, vel peior habitu bono, vel malo.

¶ Nota tamen circa hoc, q̃ videtur verum, q̃ ſi maior diuturnitas alicui conueniret ex propria ratione, & poſitiuè; alteri verò repugnaret, ſicut æternitas debetur per ſe Deo, repugnat autem cuilibet creaturæ; & cuiterno debetur per ſe duratio repugnans temporali; q̃ tunc magis duratiuum eſſet ſimpliciter nobilius, & minus duratiuum ignobilius ſimpliciter, ſic autẽ non eſt in propoſito, vt patuit; nec coruus ex propria ratione ſpecifica habet maiorem durationem, ſed ex diſpoſitione indiuiduali, vt in plurimũ, & tamen talis duratio non eſt vlterioris rationis, quia vtraque duratio temporalis, poteſt enim ſine tali diſpoſitione intelligi etiam in ſecunda operatione, ſicut & ſine nigredine, vt Porphyrius habet, q̃ poteſt intelligi nitens candore, & hoc in ſecunda operatione intellectus, vt Doc. Sanc exponit in de ſpiritualibus creaturis, q. vlt. ad primum, quia videlicet albedo non repugnat principijs eſſentialibus corui.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd habitus non eſt ſimpliciter plures actus, ſed ſecundùm quid, ideſt virtute; vnde ex hoc non poteſt concludi, q̃ habitus ſit ſimpliciter potior in bonitate, vel malitia, quàm actus.

¶ Ad maiorem vera, ſi ſint eiuſdem rationis, ſi autem non ſint eiuſdem rationis non oportet, ſicut multa venialia, non tam fugienda ſunt, ſicut vnum mortale, immo ſecundùm Doc. Sanc. inſ. q. 88. ar. 4. Omnia venialia de mundo non equiparantur vni mortali, &c. Minor vera, q̃ virtualiter eſt cauſa multorum, & tali virtute qua continentur actus plures ſecundùm quid ſolum. Sed negatur conſequentia, quia in vno polygrano vnius allecis continentur benè mille alleca in virtute; ſed nemo dubitat quin vnum allec actu præualeat omnibus iſtis granis, in quibus plurima continentur; & vnum pomum præualet centum floribus, quia vnumquodq; iudicandum eſt ſecundùm q̃ eſt actu, non in potentia. Vn de logici dicunt, q̃ ſpecies abundat à genere propter differentiam, quam actu includit, quare actus ſimpliciter potior eſt, licet habitus ſecundùm quid, &c.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ habitus eſt cauſa actus in genere cauſæ efficientis; ſed actus eſt cauſa habitus in genere cauſæ finalis, ſecundùm quam conſideratur ratio boni, & mali; & ideo in bonitate, & malitia actus præeminet habitui.

¶ Ad hanc maiorem, reſponſum eſt ſupra, cauſa principalis, & totalis eſt perfectior ſuo effectu; ſed ſi eſt cauſa effectiua minus

principa-

principalis ſ. inſtrumentalis effectiua, & effectus eſt cauſa in genere cauſæ finalis, ſecundùm quam conſideratur ratio boni, vel mali, negatur. Minor vera, in genere cauſæ efficientis inſtrumentalis; tamen iterum actus eſt cauſa finalis habitus; nam habitus ex natura ſua ordinatur ad actum eliciendum, ſicut ad finem, qui eſt finis habitus, & agentis, vt ſic; ſed non agentis abſolutè, & ſecundùm ſe. Quare negatur conſequentia, & de hoc fuit aliquid dictum ſup. q. 18. ar. 2. ad tertium. quia non eſt inconueniens, vt effectus in genere cauſæ efficientis, ſit cauſa in genere cauſæ finalis, & præſertim quando eſt cauſa inſtrumentalis tantùm, & intelligitur de actu procedente ex habitu, ꝙ talis eſt finis habitus; ſed præcedens eſt cauſa effectiua inſtrumentalis ad ſenſum dictum, q. 51. ar. 2. ad tertium. & q. 63. ar. 2. ad tertium.

¶ Nota, ꝙ poſſunt habitus, & actus conſiderari, quo ad modum entis, quia videlicet vt actus, & potentia, tunc omnis actus eſt melior habitu. Poſſunt ſecundò conſiderari quo ad modum eſſendi in ſubiecto, ſic habitus intenſus eſt melior actu remiſſo, ſed nõ actu proportionabiliter intenſo; ſed quo ad ſpeciem ſunt eiuſdem nobilitatis comparando ad idem obiectum. Patet igitur, ꝙ actus præcedens habitum eſt nobilior habitu ratione modi entis ſed quo ad intenſionem poſſunt eſſe pares, quia ante generatum habitum perfectum, & actus, & habitus remiſſi ſunt; ſed habitu generato, & intenſo poteſt procedere imperfectus actus, & remiſſus cum vſus ſubit voluntati, & tunc talis actus erit imperfectior ſecũdùm modum eſſendi. Vnde probatio art. ex 9. Metaph. videtur procedere vniuerſaliter conſiderando actum, & habitum, vt continentur ſub modis entis. ſ. actu, & potentia, & non vt conſiderantur ſecundùm modum accidentalem, qui eſt in eſſe ſubiecto tali, vel tali modo.

Vtrum actus vitioſus, ſiue peccatum poſſit eſſe ſimul cum virtute.

H

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ actus vitioſus, ſiue peccatum non poſſit ſimul eſſe cum virtute. Contraria enim non poſſunt eſſe ſimul in eodem; ſed peccatum quodammodo contrariatur virtuti, vt dictum eſt;* ergo peccatum non poteſt ſimul eſſe cum virtute.

Sup. q. 63. art. 2. ad 2. Et infra, q. 78. art. 1. ad 2. Et q. 77. art. 2. ad 3. Et 2. 2. q. 24. ar. 12. Et Mal. q. 2. ar. 9. ad 13. Et Virt. q. 2. ar. 2. ad 5.

¶ 2 Præt. Peccatum eſt peius quàm vitium, i. actus malus, quàm habitus malus; ſed vitium non poteſt ſimul eſſe in eodem cum virtute; ergo neq; peccatum.

*Art. 1. huius quæſt.

¶ 3 Præt. Sicut peccatum accidit in rebus voluntarijs, ita & in rebus naturalibus, vt dicitur in 2. Phyſic.* ſed nunquam in rebus naturalibus accidit peccatum, niſi per aliquam corruptionem virtutis naturalis, ſicut monſtra accidunt corrupto aliquo principio in ſemine, vt dicitur in ſecundo Phyſicorum;* ergo etiam in rebus voluntarijs non accidit peccatum, niſi corrupta aliqua virtute animæ, & ſic peccatum, & virtus non poſſunt eſſe in eodem.

*Ariſtot. text. 32.

*Ariſt. text. prox. dicto.

*Ariſt. c. 1. 2. & 3.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Ethic.* ꝙ per contraria virtus generatur, & corrumpitur; ſed vnus actus virtuoſus non cauſat virtutem, vt ſup. habitum eſt;* ergo neque vnus actus peccati tollit virtutem; poſſunt ergo ſimul in eodem eſſe.

*q. 51. ar. 3.

¶ Hic quærit de vitio ex parte actus vitioſi ſecundùm ſe. Eſt enim principalis conſideratio de actu, hoc eſt peccatum, vt patebit. Et quærit an actus vitioſus, hoc eſt peccatum, poſſit ſtare cum virtute, & intelligitur de peccato morali, & hominis, quod eſt culpa, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ peccatum comparatur ad virtutem, ſicut actus malus ad habitum bonum; aliter autem ſe habet habitus in anima, & forma in re naturali; forma enim naturalis ex neceſſitate producit operationem ſibi conuenientem; vnde non poteſt eſſe ſimul cum forma naturali actus formæ contrariæ; ſicut non poteſt eſſe cum calore actus infrigidationis; neque ſimul cum leuitate motus deſcenſionis, niſi forte ex violentia exterioris mouentis; ſed habitus in anima non ex neceſſitate producit ſuam operationem; ſed homo vtitur eo cum voluerit; vnde ſimul habitu in homine exiſtente poteſt non vti habitu, aut agere contrarium actum, & ſic poteſt habens virtutem procedere ad actum peccati.

¶ Vt plenè euacuet D. S. quæſitum notat virtualiter diſtinctionem trimembrem. ſ. ꝙ actus peccati poteſt comparari ad virtutem tripliciter. Primò comparatur ad eam, ſicut actus malus ad habitum bonum. Secundò comparatur ad eam, vt actus contrarius habitui. Tertiò comparatur peccatum ad cauſam virtutum. Et ſecundùm hoc D. S. diſtinctè reſpondet ad quæſitum per tres concluſiones. Secundam ponit ibi. Actus verò peccati. Tertiã ibi. Sed ſi comparetur, &c. Concluſio ergo prima. Si peccatum comparatur ad virtutem, vt actus malus ad habitum bonum, nunc poteſt ſimul eſſe cum virtute. Probatur, habens virtutem poteſt procedere ad actum peccati, igitur concluſio vera. Tenet conſequentia de ſe, quia ſi habendo virtutem peccat, benè ſequitur, ꝙ ſtant ſimul. Antecedens probatur. Habitu in homine exiſtente poteſt non vti habitu, aut agere actum contrarium, ergo antecedens verum. Tenet conſequentia, quia peccatum eſt actus contrarius virtuti, quæ eſt habitus bonus. Antecedens proximum probatur, ex differenti comparatione habitus exiſtentis in anima, & formę naturalis in re naturali, quia forma naturalis ex neceſſitate producit operationem ſibi conuenientem; ſed habitus non ex neceſſitate producit ſuam operationem; ſed homo vtitur eo cum voluerit, vt patuit etiam ſup. q. 63. ar. 2. ad ſecundum. & q. 52. ar. 3. ergo cum forma naturali non poteſt eſſe actus contrarius alterius formæ, ſed habitu inexiſtente poteſt ineſſe actus cõtrarius qualis eſt peccatum reſpectu habitus boni, qui eſt virtus. Aſſumptum pro prima parte D. S. declarat exemplariter, ſicut cum forma ignis, quę eſt calor, & forma ſubſtantiali eiuſdem non ſtat actus infrigidationis. ¶ Et nota, ꝙ D. S. in calore etiam includit formam ſubſtantialem præſuppoſitam calori, &c. Patet igitur, ꝙ peccatum, vt actus malus poteſt ſtare cum virtute, vt eſt habitus bonus, ita ꝙ habens habitum bonum non neceſſariò operatur bonum, immo poteſt operari malum actum. Deinde cum dicit.

¶ Actus verò peccati ſi comparetur ad ipſam virtutẽ, prout eſt habitus quidam, non poteſt ipſam corrumpere, ſi ſit vnus tantùm; ſicut enim non generatur habitus per vnum actum, ita nec per vnum actum corrumpitur, vt ſupra dictum eſt.* *q. 63. ar. 2. ad 2.

Concl. 2.

¶ Innuit ſecundam concluſionem talem. Si actus peccati comparatur ad virtutem, prout eſt habitus quidam, poteſt ſtare cum ea ſic, ꝙ non poteſt ipſam corrumpere ſi ſit vnus tantùm (ita ꝙ peccatum, vt contrarius actus habitui non tollit ipſum.) Et oportet intelligere prout eſt habitus quidam appetitiuus, quia habitui in communi non repugnat generari, & corrumpi per vnum actum; ſed hoc repugnat habitui, qui eſt virtus ſimpliciter. ſ. qui eſt in appetitu de quo intelligitur concluſio, & de hoc ſup. q. 51. art. 3. Et probatur concluſio ſic. Habitus (ſ. moralis) non generatur per vnum actum, ergo nec corrumpitur per vnum actum. Antecedens patuit ſup. vbi iam ſtatim. Conſequentia probatur per argumentum in oppoſitum, quia per contraria virtus generatur, & corrumpitur; ſed generatur per multos bonos, ergo corrumpitur per multos malos.

¶ Sed ſi comparetur actus peccati ad cauſam virtutũ, ſic poſſibile eſt, ꝙ per vnum actum peccati aliquæ virtutes corrumpantur; quodlibet enim peccatum mortale contrariatur charitati, quæ eſt radix omnium virtutum infuſarum, inquantum ſunt virtutes, & ideo per vnum actum peccati mortalis excluſa charitate, excluduntur per conſequens omnes virtutes infuſæ, inquantum ſunt virtutes; & hoc dico propter fidem, & ſpem, quarum habitus remanent informes poſt peccatum mortale, & ſic non ſunt virtutes.

Concl. 3.

¶ Annectit tertiam concluſionem magis reſponſiuam ad quæſitum, talem. Si comparetur actus peccati ad cauſam virtutum, ſic poſſibile eſt, ꝙ per vnum actum peccati (ſ. moralis) corrumpantur aliquæ virtutes (ſ. infuſæ) & ſic peccatum mortale non poteſt eſſe cum virtutibus infuſis; poteſt tamen peccatum mortale ſimul eſſe cum virtutibus acquiſitis. Peccatum verò veniale poteſt ſimul eſſe, & cum virtutibus infuſis, & cum acquiſitis. Circa iſtam concluſionem trimembrem D. S. primò probat primam eius partem, ſecundò tertiam, ibi. Sed peccatum veniale. Tertiò ſecundã ſubiungens concluſionem ipſam, ibi. Virtutes verò, &c. Quo ad primam partem arguitur ſic. Per vnum actum peccati mortalis excluditur charitas, ergo omnes virtutes infuſæ, vt virtutes ſunt, per vnum actum peccati mortalis corrumpuntur. Tenet conſequentia, quia charitas eſt radix omnium virtutum ad minus infuſarũ, vt virtutes ſunt; ſed ablata radice in eſſe, & fieri (vt eſt charitas reſpectu aliarum virtutum) aufertur effectus, igitur benè ſequitur conſequentia, &c. Dicitur autem, vt virtutes ſunt, propter ſup. dicta, q. 65. ar. 2. 3. & 4. quia eſto ablata charitate morales infuſæ ſimpliciter etiam quo ad ſubſtantiam habitus tollantur, tamen fides, & ſpes ſecundùm habitum manent, non autem in ratione virtutis, vt patuit ibidem. Antecedens probatur, quodlibet peccatum

mortale

mortale contrariatur charitati, igitur antecedens verum. Proximum antecedens oſtenditur infra, & ipſum declarat D.S.1.2.q. 24.ar.12.quia charitatis eſt ſe Deo ſubdere, & Deum ſuper omnia diligere, & præceptis eius obedire; ſed peccatum mortale oppoſitum facit, igitur, &c.

Quare charitas p vnũ mortale tollitur.

¶Sed nota, ꝙ poſſet eſſe quæſtio, quia charitas cum etiam ſit habitus non videtur tolli poſſe per vnum actum peccati etiã mortalis. Sed hoc ſoluit D.S. ibidem, quia ſi charitas penderet ab influentia Dei tantùm in fieri, & non conſeruari, tunc per vnum actum peccati mortalis non tolleretur; ſed quia dependet ab influxu Diuino in eſſe, & fieri; ideo pro quodlibet mortale (quod tollit illum influxum) charitas aufertur, & per cõſequens ſecum connexæ, vel ſimpliciter, vt ſunt morales infuſæ, vel in ratione virtutis, vt ſunt fides, & ſpes, quæ poſſunt eſſe informes.

¶Pro cuius explicatione maiori nota, ꝙ omne mortale tollit cauſam infuſarum, vt virtutes ſunt. ſ. charitatem, quæ eſt cauſa in eſſe virtutis, & cum hoc, tollit cauſam propriè effectiuam charitatis, & aliarum. ſ. continuationem Diuinæ conſeruationis, & ſic peccatum mortale opponitur infuſis ex parte cauſæ quaſi formalis, & exemplaris ad ſanum ſenſum; & viterius ex parte cauſæ effectiuæ conſeruantis ſaltem aliquas, quæ abſolutè tolluntur ablata charitate, licet fides, & ſpes conſeruentur virtute ſubiecti, & non dependeant in eſſe à Diuino influxu ſupernaturali tamen.

¶Nota quoq; de illa prima parte huius tertiæ concluſionis tactum fuit aliquid ſupra, q.63 ar.2.ad ſecundum. Et habet D.S. de ipſa in de Virtutibus de charitate artic.13. Nam vt pars hæc, & probatio euidentior ſit, oportet adijcere, quæ tetigi, quia videlicet charitas eſto nõ ſit cauſa aliarum virtutum effectiua propriè cauſando eas quo ad ſubſtantiam habitus, ſed ſolùm radix effectiua in eſſe virtutis, pro quanto per eam aliæ virtutes producunt actus formatos, vt patet 2.2.q.23.art.8. & tactum fuit ſup.q.63.art.4.ad primum, quia tamen alix ſecum connexæ ſunt, & dependent ex continuatione Diuini influxus; ideo quodlibet mortale tollit, qa eſto non omne mortale ſibi opponatur directè ex parte obiecti, ſed ſolùm odium; tamen ex parte cauſę quodlibet ſibi opponitur, ideo quodlibet eam tollit; & etiam opponitur ſibi quodlibet mortale ſecundùm rationem communem, vt peccatum dicit auerſionem, & charitas vnionem, & etiam ex parte finis.

Scotus contradicit.

¶Nota etiam Scotum ad propoſitum loquentem in 2 diſt.37. vbi dicit. Peccatum non poteſt effectiuè corrumpere gratiam, ſed tantùm demeritoriè, ita ꝙ prius voluntas auertit ſe naturaliter, quàm Deus ceſſet naturaliter conſeruare gratiam; neceſſe eſt autem omnem priuationem eſſe alicuius poſitiui formaliter, cum quo impoſſibile eſt ipſum ſtare; non eſt igitur peccatum formaliter priuatio gratiæ, quam non ex incompoſſibilitate deſtruit, ſed vt dementum, hæc ille. Et concorditer ad mentem D.S. infra, q. 85.ar.4.in fine articuli. quia peccatum etiam mortale non eſt priuatio gratiæ, vt conſtat, nec contrariatur gratiæ, vel cuicunq; habitui ex propria ratione, inquantum videlicet actus, qui nõ contrariatur habitui, vt patet ex artic. nec formaliter ratione inordinationis, quæ primat ſolùm rectitudinem debitam actui formaliter; ſolùm igitur deſtruit, quia demeretur, vt Deus conſeruationem ſuam ſubtrahat; & ideo opponitur peccatum huiuſmodi habitibus ex parte cauſæ conſeruantis, oppoſitione videlicet demeritoria, quia demeretur peccatum, vt gratia ſubtrahatur. Conſequenter cum dicit.

¶Sed peccatum veniale, quod non contrariatur charitati, nec excludit ipſam; per conſequens etiam non excludit alias virtutes.

¶Probat tertiam partem tertiæ concluſionis, pro qua arguitur ſic. Veniale peccatum non contrariatur charitati, nec excludit ipſam, igitur nec excludit alias virtutes infuſas connexas charitati, & multò minus acquiſitas. Antecedens patebit infra, q.72.art.5. & alibi, quia deordinationi, quæ eſt circa id, quod eſt finem, non opponitur debita ordinatio circa finem, ſic multum affectus ſani tati poteſt ſe inordinatè habere circa dictam, &c. Tenet conſequentia, quo ad primam partem, quia alix tolluntur, niſi propter ablationem charitatis. Quo ad ſecundam partem patet, quia mortale auferens charitatem & infuſas, non aufert acquiſitas, igitur multò minus veniale, quod etiam ſtat cum infuſis tollit acquiſitas. Hic vltimò cum dicit.

¶Virtutes verò acquiſitæ non tolluntur per vnum actum cuiuſcunque peccati. Sic igitur peccatum mortale non poteſt ſimul eſſe cum virtutibus infuſis; poteſt tamen ſimul eſſe cum virtutibus acquiſitis; peccatum vero veniale poteſt ſimul eſſe, & cum virtutibus infuſis, & cum acquiſitis.

¶Corroborat ſecundam partem, in cuius fine ſubiungit ipſam tertiam concluſionem. Arguitur ergo ſic. Virtutes morales acquiſitæ non generantur per vnum actum bonum (ſupple) & dependent ex virtute ſubiecti, nec actus peccati mortalis eis directè contrariatur, igitur ex vno actu peccati mortalis non corrumpuntur. Antecedẽs ſupponitur nunc, & prima eius pars patuit, q.63 ar.2. Secunda pars patet 2.2.q.qua ſupra. Cõſequentia nota, quia charitas, & ſecum connexæ ideo tolluntur per vnum peccatum mortale, quia dependent ex cõſeruatione Diuina, cui opponitur peccatum mortale, & non quia habitus, vt ſic, ſed ratione cauſæ; igitur, quia moralis acquiſita dependet ex virtute ſubiecti, tanquam habitus, cui actus vnus non contrariatur, igitur, &c. Vnde ſubungit D.S. illam tertiam concluſionem: ꝙ peccatum mortale, &c.

¶Secundã partẽ concluſionis confirmat etiã arg. in contrariũ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum non contrariatur virtuti ſecundùm ſe, ſed ſecundùm ſuum actum; & ideo peccatum nõ poteſt ſimul eſſe cum actu virtutis, poteſt tamen ſimul eſſe cum habitu.

¶Maior vera, contraria directa non poſſunt ſimul eſſe in eodem, ſiue in naturalibus, ſiue in moralibus, & contraria ſm ſe.

¶Ad minorem, vera, quodammodo contrariatur peccatũ virtuti, ſed nõ directè, & ſecundùm ſe; ſed vt patuit ar.1. ratione eius ad quod virtus ordinatur, opponitur ſibi peccatũ, ſ. ratione actus boni. Contraria enim ſecundùm ſe, & directè, oportet eſſe vnius generis, & rationis. Quare negatur conſequentia vniuerſaliter loquendo, & de virtute vt habitus bonus, vel vt habitus, ꝙ nõ poſſit ſtare cum peccato, eſto virtus infuſa non ſter cum tali peccato, qđ tollit influxum conſeruatiuum ſuæ cauſæ, &c.

¶Ad ſecundum dicẽdum, quòd vitium directè contrariatur virtuti, ſicut & peccatum actui virtuoſo; & ideo vitium excludit virtutem, ſicut peccatum excludit actum virtutis.

¶Maior vera eſt, ſed illa non eſt cauſa quare non poſſunt ſtare ſimul, ſed directa, & ſecundùm ſe oppoſitio, aliàs cum habitus, & actus peiora ſint potentia mala, ſequeretur ꝙ ſicut potentia mala non ſtat cum potentia bona, nec habitus, vel actus malus ſtaret cum potentia bona, quod eſt falſum. Minor vera, & ratio eſt, quia iuxta articulum primum, vitium directè, & ſecundùm ſe opponitur virtuti, tanquam habitus habitui, & indebita diſpoſitio debitæ diſpoſitioni. Vnde negatur conſequentia, quia procedit ex non cauſa, vt cauſa.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ virtutes naturales agunt ex neceſſitate; & ideo integra exiſtente virtute nũquam peccatũ poteſt in actu inueniri; ſed virtutes animæ non producunt actus ex neceſſitate, vnde nõ eſt ſimilis rõ.

¶Maior tranſit extendendo illud, ſicut ab hoc, ꝙ vtrobiq; peccatum eſt indebitum opus. Minor vera, & ratio eſt, quia naturalia agunt de neceſſitate ſicut ſunt, ideo quandiu cõuenienter ſunt bene agunt, & per conſequens peccatum accidit ſemper propter aliquam corruptionem virtutis naturalis, vnde & in artic.2. dictum fuit, ꝙ manente natura non mutata, non aſſueſcit id, quod eſt contra id, quod eſt à natura perfectè. Sed negatur conſequentia, quia virtutes non cauſant neceſſariò ſuos actus, ſed liberè, & habens eas poteſt non vti eis, vel contrarium agere; ideo eis incorruptis poteſt agere oppoſitum, & peccare. Et patuit ratio negandi conſequentiam in principio corpo ex differenti compatatione formæ naturalis ad opus, & habitus, de cuius ratione (vt ſup.d.cebatur) eſt habere ordinem ad voluntatem, &c.

Vtrum in omni peccato ſit aliquis actus.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, ꝙ in quolibet peccato ſit aliquis actus. Sicut enim meritum comparatur ad virtutem, ita peccatum ad vitium compa ratur; ſed meritum non poteſt eſſe abſque aliquo actu; ergo nec peccatum poteſt eſſe abſque aliquo actu. I

2.2.q.54.articu.2.ad 2. Et q.79.ar.3. Et 2. diſt. 35.ar.3. Et diſt.41.q.2. artic.1. ad 4. Et po q.1. ar.6.ad 9. & q.21 articu.1. ad 6. Et Mal. q. 2.ar.1.

¶2 Præt. Aug. dicit in lib. de libe.arb.* quòd omne peccatum adeo eſt voluntarium, quod ſi non ſit voluntarium non eſt peccatum; ſed non poteſt eſſe aliquid voluntarium, niſi per actum voluntatis; ergo omne peccatum habet aliquem actum.

* Aug.li.3. cap.18.

¶3 Præt. Si peccatum eſſet abſq; aliquo actu, ſequeretur, ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ aliquis ceſſat ab actu debito peccaret; ſed continuè aliquis ceſſat ab actu debito; ille. ſ. qui nunquam actum debitum operatur; ergo ſequeretur, ꝙ continuè peccaret, quod eſt falſum; non ergo eſt aliquod peccatum abſq; actu.

¶Sed contra eſt, quod dicitur Iacobi 4. Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi; ſed non facere non importat aliquem actum; ergo peccatum poteſt eſſe abſque actu. Iacob.4.

¶Hic quærit de quodam dubio, quod oritur circa dicta de peccato, quia videlicet ſit actus malus; ideo eſt dubium, an quodlibet peccatum conſtat in actu malo.

¶Reſpondeo

Digitized by Google

¶Respondeo dicendum, quòd quæstio ista principaliter mouetur propter peccatum omissionis, de quo aliqui diuersimodè opinantur. Quidam enim dicunt, ꝙ in omni peccato omissionis est aliquis actus, vel interior, vel exterior; interior quidem sicut cum aliquis vult non ire ad ecclesiam quando ire tenetur; exterior autem sicut cum aliquis illa hora qua ad ecclesiam ire tenetur, vel etiam ante occupat se talibus quibus ab eundo ad ecclesiam impeditur, & hoc quodammodo videtur in primum redire; qui enim vult aliquid cum quo aliud simul esse non potest, ex consequenti vult illo carere, nisi fortè non perpendat, ꝙ per hoc quod vult facere, impeditur ab eo, qd facere tenetur; in quo casu posset per negligentiam culpabilis iudicari.

¶D.S. in corpore principaliter duo facit. Primò ponit rationem mouendi hoc quæsitum ex eius difficultate. Secundò respondet ad hoc quid sibi videatur, ibi. Vtraq; autem opinio, &c. Circa primum ergo ponit rationem huius quæsiti, quia videlicet mouetur propter peccatum omissionis, quia de illo peccato non planè constat, an consistat in actu, vel non, quia de hoc est diuersitas opinionum; & ideo consequenter ponit duas opiniones de hoc, saltem secundùm vocem contrarias, secundam ibi. Alij verò, &c. Prima ergo opinio est, ꝙ in omni peccato omissionis est actus vel interior, vel exterior, sicut cum aliquis vult non ire ad ecclesiam quando ire tenetur, tunc est peccatum omissionis illius transitus, & non est actus exterior, est tamen interior; aliquando autem secùndùm illos in peccato omissionis est actus exterior, quandoq; quidem coniunctus omissioni, quandoq; verò præcedens, & distans. Exemplum primi ex D.S. in de Malo, sicut aliquis volens ludere, omittit ire ad ecclesiam. Exemplum secundi, sicut aliquis omittit surgere ad matutinas, quia de sero nimis vigilauit circa aliquod se occupando. Deinde dicit D. S ꝙ illud secundum redeat in idem quodammodo cum primo. s. ꝙ quando est actus exterior etiam sit interior; qui enim vult actum exteriorem coniunctum, vel distantem ab omissione; vult etiam omissionem in sua causa, & præsertim si aduertat actu, ꝙ ad talem actum exteriorem sequatur omissio; immo etiam si non aduertat actu, quia ipse posset, & deberet aduertere, ꝙ ad actũ exteriorem sequitur omissio, & per cõsequens interpretatiuè, & indirectè vult illam omissionem; patet igitur, ꝙ secundùm illam opinionem semper concurrit, vel actus interior (.s. expresse) vel actus exterior expresse, & tamen interior etiam modo dicto saltem interpretatiue. Si.n. considerat actum exteriorem impedientem, & nihilominus vult ipsum facere, tunc vult ipsam omissionem expresse; si autem nõ considerat, tunc vult per negligentiam, quia si consideraret non vellet actum, qui est causa omissionis; illud autem ꝙ voluntas potest, & debet, & non facit, habetur vt voluntariũ, & vt habet D.S. de Malo, prima opinio initur verbis Aug. quia peccatum est dictum, vel factum, &c. Deinde cum dicit.

¶Alij verò dicunt, ꝙ in peccato omissionis non requiritur aliquis actus; ipsum enim non facere, quod quis facere tenetur peccatum est.

¶Ponit secundam opinionem dicẽtem, ꝙ in peccato omissionis nõ requiritur aliquis actus. Et fundat se in vna ratione, quam D.S. in de Malo, q. 2. ar. 1. ad longum deducit; hoc autem sub brevibus tangit, illa. s. Omne peccatum consistit in oppositione ad regulã, siue in natura, siue in artificialibus, siue in moralibus; sed omissio sola opponitur regulæ. s. præcepto affirmatiuo, igitur ipsum non facere, qd quis ex præcepto facere tenetur, peccatũ est.

¶Vtraq; autem opinio secundùm aliquid veritatem habet. Si enim intelligatur in peccato omissionis illud solùm, quod per se pertinet ad rationẽ peccati; sic quandoq; omissionis peccatum est cum actu interiori, vt cum aliquis vult non ire ad ecclesiam; quandoq; verò absque omni actu, vel interiori, vel exteriori, sicut cum aliquis hora qua tenetur ire ad ecclesiam, nihil cogitat de eundo, vel non eundo ad ecclesiam.

¶Hæc est secunda pars principalis huius corporis, in qua D.S. respondet quid sibi videatur de quæsito. Et circa hoc duo facit. Primò ponit quid veritatis habeant ambæ opiniones. Secundò respondet directè per vnam conclusionem exprimentem sententiam propriam circa quæsitum, ibi. Iudicium autem. Quo ad primum examinat illas opiniones duabus conclusionibus. Quarum prima est ad verificandum secundam opinionem. Secũda autem aliqualiter verificatiua primæ, quam ponit ibi. Si verò, &c. Et dicitur aliqualiter, quia vt patebit, ista prima opinio minus est verificabilis, immo magis falsa, quàm vera. Prima ergo cõclusio pro secunda opinione, si intelligatur in peccato omissionis illud solùm, quod per se pertinet ad rationem peccati, sic quandoque omissionis peccatum est cum actu interiori, quandoq; verò absq; omni actu, vel interiori, vel exteriori. (Et dicitur per se pertinere, in quo essentialiter peccatum consistit.) Et probat D.S. istam conclusionem quo ad duas partes, quasi exemplariter, & tali assumpto. Quando aliquis vult non ire ad ecclesiam (quando. s. tenetur) & quando aliquis hora, qua tenetur ire ad ecclesiam nihil cogitat de eundo, vel non eundo ad ecclesiam, vtrobique est peccatum omissionis; sed primo modo illa omissio est cum actu interiori, secundo modo est absque omni actu interiori, vel exteriori; igitur conclusio vera. Et potest illa conclusio probari ratione tacta post opinionem ex de Malo, & ita patet, ꝙ non necessariò concurrit actus quicunq; s. positus in actu, & exercitus ad peccatum omissionis per se, ita ꝙ sit de essentia, & ratione ipsius peccati omissionis. Consequenter cum dicit.

¶Si verò in peccato omissionis intelligantur etiam causæ, vel occasiones omittendi, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse; non enim est peccatum omissionis, nisi cum aliquis prætermittit quod potest facere, & nõ facere, ꝙ autem aliquis declinet ad non faciendũ illud qd põt facere, & non facere, ꝙ aũt aliquis declinet ad nõ faciendũ illud qd põt facere, & nõ facere, non est nisi ex aliqua causa, vel occasione coniuncta, vel præcedente; & siquidẽ causa illa nõ sit in potestate hominis, omissio non habet rationem peccati, sicut cum aliquis propter infirmitatem prætermittit ad ecclesiam ire. Si verò causa, vel occasio omittendi subiaceat voluntati, omissio habet rationem peccati, & tunc semper oportet, ꝙ ista causa inquantũ est voluntaria, habeat aliquem actum ad minus interiorem voluntatis. Conclus.

¶Adducit aliam conclusionem pro prima opinione. Si in peccato omissionis (.i cum peccato, vel per peccatum) intelligantur etiam causæ, vel occasiones omittendi, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse (.i oportet, ꝙ ad peccatum omissionis cõcurrat aliquis actus.) ¶Et nota, ꝙ per causas intelligũtur illa ad quæ sequitur omissio cum præuisione, vel intentione; per occasiones autem intelliguntur ea ad quæ sequitur omissio occasionaliter præter actualem præuisionem, & intentionem, non tamen præter præuisionem possibilem, & intentionem interpretatiuam, &c. Circa hanc conclusionem ergo D.S. primò adducit rationem eam probantem, secũdò declarat aliqua tacta in ipsa probatione, ibi. Qui quidem actus, &c. Arguitur ergo sic post D.S. Non est peccatum omissionis, nisi cum quis prætermittit quod potest facere, & nõ facere (.s. & tenetur facere si omissio est peccatũ) sed ꝙ aliquis declinet ad non faciendum illud quod potest facere, & non facere, non est nisi ex aliqua causa, vel occasione, quæ subiaceat voluntati, & est voluntaria cõiuncta, vel præcedẽs omissionem (subsumitur) sed non est causa, vel occasio voluntaria, nisi habeat aliquem actum sibi coniunctum voluntatis ad minus interiorem; igitur oportet, ꝙ semper concurrat cum causa, vel occasione ad minus actus interior, qui fertur quandoque directè in omissionem mediante causa, & habet se per se ad omissionem; quandoq; autem fertur per accidens in omissionem mediãte occasione, & habet se per accidens; igitur sequitur conclusio, ꝙ sem per concurrat cum causa, vel occasione omissionis aliquis actus. s. vel interior cum aliqua alia causa (sicut volo omittere propter vitare laborem) vel interior actus cum aliquo actu exteriori, qui est occasio. Maiorem D.S. hic relinquit notam, quia si necessariò faceret, nõ omitteret, vel si non posset facere, iterum nõ esset omissio peccatum. Minor pro prima parte relinquitur etiam hic nota; sed eam D.S probat in de Malo, vbi supra, quia oportet quietis præsertim innaturalis (cui assimilatur omissio) esse aliquã causam, 8. Phys. Secunda pars minoris. s. ꝙ oportet illam causam esse voluntariã. Probatur in litera, quia si causa illa non esset in potestate hominis. s. & voluntaria, omissio non haberet rationem peccati, sicut cum aliquis prætermittit ire ad ecclesiam propter infirmitatem, vel propter quancunq; causam intrinsecam etiam nõ impedibilem, quare oportet, ꝙ si omissio debeat esse peccatum (vt. s. hic loquimur) oportet causam, vel occasionem omittendi esse voluntariam, subiumpta relinquitur nota ex se, quia nihil est volitum, vel voluntarium, nisi per actum voluntatis.

¶Qui quidem actus quãdoq; directè fertur in ipsam omissionem, puta cum aliquis vult non ire ad ecclesiam vitans laborẽ; & tunc talis actus per se pertinet ad omissionem; voluntas enim cuiuscunq; peccati per se pertinet ad peccatum illud, eo ꝙ voluntarium est de ratione peccati; quandoq; autem actus voluntatis directè fertur in aliud per quod homo impeditur ab actu debito, siue illud in quod fertur voluntas sit coniunctum omissioni, puta cum aliquis vult ludere quãdo ad ecclesiam debe-

ret

ret ire, ſiue etiam ſit præcedens, puta cum aliquis vult diu vigilare de ſero, ex quo ſequitur, ꝙ non vadat hora matutinali ad eccleſiam, & tunc actus iſte interior, vel exterior per accidens ſe habet ad omiſſionẽ, quia omiſſio ſequitur prꝙter intentionem; hoc autem dicimus per accidens eſſe, quod eſt præter intentionem, vt patet in ſecundo Phyſicorum; vnde manifeſtum eſt, quòd tunc peccatum omiſſionis habet quidem aliquem actum coniunctum, vel præcedentem, qui tamen per accidens ſe habet ad peccatum omiſſionis.

¶Declarat aliqua tacta in prꝙcedenti ratione, videlicet quomodo dicatur actus volũtatis ſe quandoque habere directè ad omiſſionem, & per ſe, & quomodo indirectè, & per accidens. Similiter quando occaſio ratione cuius voluntas fertur indirectè in omiſſionem, ſit coniuncta omiſſioni, & quando præcedat, &c. D.S claræ exponit in litera. Vbi nota primò, ꝙ intentum D.S. in hoc breuiter ſtat, quia omiſſio de qua loquimur eſt peccatum; non eſt autem peccatum, niſi quia voluntaria, non eſt autem voluntaria, qa volita propter ſe (quia priuatio non eſt de genere per ſe volibilium) ergo eſt volita in aliqua cauſa, vel occaſione directè, vel indirectè. Omne enim per accidens præſupponit per ſe, quare cauſatur ex aliquo voluntario; ſed illud non eſt voluntarium, niſi in ordine ad actum interiorem ad minus, vel ipſum volitũ eſt actus, vel habet modum actus; igitur oportet ſemper concurrere actum habentem ſe per ſe, vel per accidens ad omiſſionem, & prꝙſertim loquendo de omiſſione actus, quem ratio iudicat fieri. Vnde licet volũtas poſſit eſſe cauſa omiſſionis ſine actu volendi illam omiſſionem directè, non tamen ſine quocunq; actu volendi reſpectu omiſſionis, aut alterius obiecti, præcipuè poſt conſilium, vel iudicium; ita ꝙ oporteat cauſam, vel occaſionem eſſe volitam, & ꝙ illam, vel in illa interpretatiuè, & indirectè ipſam omiſſionem.

¶ Nota ſecundò, ꝙ D. S. aliter accipit hic directè, quàm in de Malo, vbi ſup. Nam dicit ibidem, ſic ergo actus voluntatis quandoq; eſt per ſe cauſa actus omiſſionis, non tamen ita, ꝙ voluntas directè feratur in omiſſionem, ſed indirectè; fertur enim in aliquod poſitiuum cum prætiſione omiſſionis conſequentis; hic autem dicit, ꝙ actus voluntatis quandoq; directè fertur in omiſſionem. Sed aliter loquitur D.S. de directè hic, & ibi; hic enim accipit directè pro ferri in aliud cum prætiſione agentis, & prꝙcogitatione alterius ſequentis, & non pro ferri in aliud propter ſe, vt D.S. accipit in de Malo. Stant enim ſimul, ꝙ volũtas in aliquod feratur ſcienter, & cum prætiſione, non tamen propter ſe. Vnde apud moralem aliud eſt per ſe, & propter ſe; per ſe enim eſt cum ex præmeditatione expreſſa, & actuali fertur in aliquid, eſto feratur in ipſum ratione alterius. Sed propter ſe eſt quando ratione ſumpſius fertur in ipſum; quare D.S. hic intelligitur, ꝙ voluntas fertur quandoq; directè (i. cum prætiſione actuali in omiſſionẽ) quandoq; indirectè ſine actuali aduertentia ſequelæ ipſius omiſſionis ex aliquo actu, nec tamen illud per accidens facit omiſſionem non eſſe peccatum, quia ſufficit, ꝙ omiſſio ſequatur ad talem actum, vt in pluribus, & per ſe ex natura rei, ad hoc, quòd ſit peccatum; ſtat autem ꝙ aliquid ſequatur per ſe ex natura rei, & tamen non ſit intentum, nec prætiſum, & ſic per accidens quo ad agentem, vt patebit infra, q. 73. ar. 8. Vnde D.S. quando dicit, quòd omiſſio ſequitur per accidens qñq; ad actum exteriorem, accipitur per accidens, vt opponitur eſſe prætiſo; ſed qñ dicit, ꝙ per ſe, accipit pro eſſe prætiſo, non autem per ſe. i. pro per ſe intento.

Aliud eſt ꝙ ſe, aliud ꝙ ſe apud moralem.

¶Nota tertiò, ꝙ ſicut ex actu interiori, & exteriori dum ſimul coniunguntur conſtituitur vnum peccatum, vt patet ſupra; ita ex actu voluntatis, & omiſſione volita, conſtituitur vnum peccatum; nam omiſſio non habet rationem peccati, niſi quia volita in ſe, & directè, vel in ſua cauſa ſine actuali prætiſione, & per accidens, ſicut D.S. hic loquitur de per accidens, quare D.S. dicit hic, ꝙ voluntas dum directè cum prætiſione fertur in omiſſionem, pertinet per ſe ad omiſſionem, ſicut voluntas cuiuſcunq; peccati per ſe pertinet ad peccatum. (ratione generis, quia ratio peccati nõ cõpletur ſine voluntario. Vnde peccata habent genus peccati ex voluntate, ſpeciem verò ex obiecto; ſed quando voluntas indirectè fertur, tunc non directè pertinet, ſed eſt voluntas interpretatiua talis omiſſionis; nulla enim omiſſio eſt peccatum ſine voluntate, vel expreſſa, vel interpretatiua, & indirecta.

Capreolus

¶Nota quartò, de materia iſtius articuli habet Capreolus in 2. diſt. 35 circa ſecundam concluſionem, vbi nota vnum verbum, ꝙ quia omne volibile indirectè præſupponit aliquod volibile directè, ſicut & illud qđ eſt ad finẽ, volumus propter finẽ; ideo omiſſio, quæ non eſt primò, & directè volibilis, nec eſt culpabilis, niſi ſit aliquo modo voluntaria. Vnde omnis culpabilis omiſſio cauſatur ex aliquo directè, & per ſe (i. propter ſe volito) hoc autem eſt aliquis actus voluntatis elicitus, aut imperatus, hæc ille. Quæ verba videntur apparenter eſſe contra D.S. (quia dicit, ꝙ in omiſſionem feratur ſolùm indirectè) ſequendo D.S. in de Malo; cum tamen hic dicat, ꝙ feratur quandoq; directè; ſed de hoc dictum eſt, quia æquiuocatur de directè. Capreolus enim dicit directè volitum propter ſe volitum, quod D.S. nõ vult hic, ſed volitum cum prætiſione, etiam ſi ſit volitum propter aliud. Et patet ex verbis D.S. qui dicit. Quidem actus (volũtatis interior fertur quandoque directè in ipſam omiſſionem. Et exemplificat, puta cum aliquis vult non ire ad eccleſiam vitans laborem, hæc ille. Vbi patet, ꝙ illa omiſſio volita eſt propter vitare laborem ſicut finem, & ita nõ eſt directè volita, vt D.S. in de Malo loquitur, & Capreolus poſt eum. Eſt tamen directè volita, vt hic D.S. loquitur, quia præmeditata, & prætiſa, quare legentem D.S. hic, & in de Malo, & etiam Capreolum, oportet intellectum D.S. accipere ſanũ, ne vel erret, aut D.S. ſibi contradicere arbitretur. Tunc ibi.

Nota.

¶ Iudicium autem de rebus dandum eſt ſecũdùm illud quod eſt per ſe, & non ſecundùm illud quod eſt per accidens. Vnde verius dici poteſt, ꝙ aliquod peccatum poſſit eſſe abſque omni actu, alioquin etiam ad eſſentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus, & occaſiones circunſtantes.

Tertia concluſio reſponſiua.

¶ Ponit vltimò tertiam concluſionem comparatiuam illarum opinionum, & reſponſiuam ad quæſitum, quæ exprimit ſententiam propriam D.S. (Verius dicitur, ꝙ aliquod peccatum poſſit eſſe, &c Probatur duplici ratione, ſecunda ibi. Alioquin etiã, &c. Prima ratio. Iudicium de rebus dandum eſt ſecundùm illud quod eſt per ſe, & non ſecundùm illud quod eſt per accidens (moraliter loquendo) ſed ad peccatum omiſſionis ſcito ſemper concurrat aliquis actus, tamen quandoq; ſolùm per accidens; igitur per ſe, & abſolutè dicendum ꝙ poſſit eſſe ſine actu. Maior nota eſt, quia ſermones artis debent eſſe formales, & per ſe. Minor iam patuit, quia quando omiſſio eſt volita ſolùm per aliud, & prꝙter intentionem, tunc actus interior, & exterior, ſiue coniuncti, ſiue prꝙcedentes, habent ſe per accidens; igitur minor vera, ſicut velle ludere, & nihil cogitare de non ſurgendo ad matutinas, eſt cauſa per accidens ipſius non ſurgere. i. prꝙter actualem intentionem, non tamen potentialem, & indirectam, & in ſua cauſa. Secundò confirmatur illa concluſio à ſimili. Si ad peccatum omiſſionis pertinerent occaſiones, & cauſæ per accidens, eadem ratione, & ad actualia cõmiſſionis; ſed hoc nõ, vt conſtat, igitur nec in propoſito, &c.

Nota.

¶Nota circa hanc concluſionem, ꝙ D.S. in de Malo, vbi ſup. attenta re, & non formalitate, & perfectate morali, quæ eſt ſecundùm eſſe prætiſum, & actu intentum ab agente, nullam opinionum alteri prætulit, ſed ad rationes vtriuſq; opinionis ex æquo reſpondit; hic autem ponderata perfectate morali, ſecundã præfert primæ. Eſt nanq; verum, quia ad omne peccatum omiſſionis aliquis actus concurrit, vel voluntatis tantùm, vel etiam actus imperatus, & volitus, tamen quia hoc quandoq; per accidens eſt reſpectu agentis, ideo per ſe non requiritur actus exercitus, nec vt de eſſentia exiſtens, nec vt per ſe cauſa omiſſionis; ideo hic vt dictum eſt ſecundam præfert, & veritati arbitratur magis cõſonam, Vide de materia iſtius artic. D.S. in 2. ſent. diſt. 35. ar. 3. vbi eandem ſententiam habet, &c.

¶ Argumentum in contrarium concludit, ꝙ peccatum eſt ſine actu exercito, ita ꝙ non conſiſtit in eo eſſentialiter, tamen actus ſemper concurrit; quandoq; ſe per ſe habens ad omiſſionẽ, quandoque per accidens, quia cum cauſa eſt aliquando prætiſa omiſſio, quandoq; non. Vnde oportet ſemper hic aduertere, ꝙ debet intelligi cauſam ſe habere ad omiſſionem per accidens, quia non prætiſa eſt omiſſio ſequi, non autem ita per accidens, ꝙ non ſit omiſſio volita in cauſa indirectè, & interpretatiuè, ad quam probabiliter ſequitur omiſſio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd plura requiruntur ad bonum, quàm ad malum, eo ꝙ bonum contingit ex tota, & integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus, vt Diony. dicit 4. c. de Diui. no. & ideo peccatum poteſt contingere, ſiue aliquis faciat quod non debet, ſiue non faciendo quod debet; ſed meritum non poteſt eſſe niſi aliquis faciat volũtariè quod debet; & ideo meritum non poteſt eſſe ſine actu, ſed peccatum poteſt eſſe ſine actu.

Dionyſius.

¶Vult hoc argumentum, ꝙ ſicut actus virtutis eſt meritum, ita peccatum, quod eſt actus vitij, eſt demeritum, ſed meritum nõ eſt ſine actu etiam exercito ad minus interiori, igitur, &c. Sed negatur conſequentia, & rationem ponit D.S. in ſolutione, quia plura requiruntur ad bonum, quàm ad malum, ideo bonum non eſt ſine aliquo actu exercito; malum autem ſine omni actu, cum. (quis omittit quod deberet facere. Nec eſt inſtantia, ꝙ quis dimittendo prohibita à Deo (ſeruando. (præcepta negatiua) meretur; quia oportet ꝙ quis voluntariè dimittat prohibita, ſi debeat ſeruare prꝙceptum negatiuum. Vnde ad minus eſt ibi actus interior, ſicut legebat in 4. ſent. de ieunio, ad quod requiritur actus interior poſitiuus, & exercitus. Vide de hoc D.S. de Malo, q. 7. art. 11. ad octauum, quia vitare dicitur dupliciter. Vno modo ſecundùm puram negationem, & ſic aliquis vitando nihil meretur, quia etiam dormiens

Vitare duplex.

Digitized by Google

miens isto modo vitat peccatum. Alio modo dicitur secundùm aliquam affirmationem, secundùm quòd dicitur vitare peccatum, quia vult non peccare, & quia ista voluntas potest esse ex charitate, ideo vitare peccatum mortale isto modo est meritorium, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquid dicitur voluntarium, non solùm quia cadit super ipsum actus voluntatis, sed quia est in potestate nostra, vt fiat, vel non fiat, vt dicitur in 3. Ethic.* vnde etiam ipsum non velle potest dici voluntarium, inquantum in potestate hominis est velle, & non velle.

*Arist. c. 5.

¶Ad maiorem placet, sed dico, ꝙ voluntarium non solùm est quod cadit sub actu volũtatis, quia. s. (iuxta sup. dicta in q. 6. ar. 3.) est voluntarium directè tanquã procedens à voluntate, sed etiam quia est in potestate voluntatis, à qua est indirectè, tanquam à nõ agente, quæ tamen deberet agere, & posset ipsum nõ agere agendo impedire, isto modo peccatum omne est voluntarium (. s. directè, vel indirectè) quia. s. vel est actũ à voluntate, & cadit sub actu voluntatis, vel quia etsi non est actum posset tamen agi, & voluntas deberet agere, & est in potestate eius, & obligatione agere, quo ipsum non agere impediret; & ita cadit sub potestate voluntatis, vt fiat, vel non fiat; & tunc ipsum non fieri iudicatur voluntarium, quia potuisset voluntas ipsum impediuisse, &c. Ad minorem negatur vniuersaliter, immo potest esse volũtarium aliquid sine actu voluntatis elicito, vel imperato; ita. s. ꝙ non consistit essentialiter in tali actu, sed in omissione actus, quæ omittio est voluntaria sine actu exercito, vt patuit tam ad maiorem; quia etiam non velle, & non agere est voluntarium, quamuis verum sit, ꝙ ad hoc ꝙ talis omittio debiti actus fiat, concurrat cum causa eius aliquis actus voluntatis, quia omissio ipsa non est propter se eligibilis, sed fit solùm ob aliud positiuum intentum, cum quo quãdoq; præuidetur omissio, & quãdoq; non. Sed negatur consequentia, ꝙ habeat actum in quo consistat essentialiter, quia in sola omissione, quæ etiam est voluntaria, quia in potestate voluntatis fuit eam impedire agendo, modo voluntarũ est, quod non fit, & fuit in potestate alicuius, vt fieret, sicut negligẽtia reputatur volũtaria.

¶ Nota, est duplex voluntarium, vnum. s. quia cadit sub actũ voluntatis. Aliud quia est in potestate voluntatis, & primum est etiam multiplex, quia cadit sub actu voluntatis in se, vel in sua causa, Vide inf. q. 76. ar. 4.

¶Ad tertium dicendum, quòd peccatum omissionis contrariatur præcepto affirmatiuo, quod obligat semper, sed non ad semper; & ideo solùm pro tempore illo aliquis cessando ab actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligabat.

¶Ad maiorem, ꝙ ex hoc ipso, ꝙ aliquis cessat ab actu debito peccaret. Dico verum pro tempore in quo obligatur ad actum, ita ꝙ durante tempore in quo obligatur per præceptum affirmatiuum ad actum quem omittit, manet peccatum omissionis actu, & reatu; quo tranſeunte transit peccatum omissionis actu, & manet reatu, & redeunte illo tempore quo iterum obligatur ad actum quem omittit, reiteratur peccatum omissionis. Ad minorẽ, concedo, ꝙ continuè aliquis cessat ab actu debito, sed non est debitus pro omni tempore, sed pro aliquo tantùm; quia actus cadit sub præcepto affirmatiuo, quod non obligat ad semper, quare non sequitur consequentia, vt patuit, sed solùm peccat tempore debito, in quo non facit actum, &c.

Vtrum definitio peccati, quam Aug. ponit 22. contra Faustum. Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam, sit conueniens.

K Infra, q. 76. ar. 2. ad 1. Et 2. dist. 35. ar. 2. cor. & ad tertium. Et Mal. q. 2. ar. 1. cor. & ad 2.

AD sextum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter definiatur peccatum, cum dicitur. Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Dictum enim, vel factum, vel concupitum importat aliquem actum; sed non omne peccatum importat aliquem actum, vt dictum est;* ergo hęc definitio non includit omne peccatum.

*Art. præc.

*Aug. c. 11. & pri. retract. c. 15.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in libro de duabus animabus.* Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi, quod iustitia vetat; sed voluntas sub concupiscentia comprehenditur, secundùm ꝙ concupiscentia largo modo sumitur pro omni appetitu; ergo sufficeret dicere. Peccatum est concupitum contra legem æternam, nec oportuit addere dictum, vel factum.

¶ 3 Præt. Peccatum propriè consistere videtur in auersione à fine; nam bonũ, & malum principaliter considerantur secundùm finem, vt ex sup. dictis patet,* vnde & Aug. in pri. de libe. arbi.* per comparationem ad finem definit peccatum, dicens, ꝙ peccare nihil est aliud quàm neglectis rebus ęternis temporalia sectari. Et in libro 83. quęst. dicit,* ꝙ omnis humana peruersitas est vti fruendis, & frui vtendis; sed in præmissa definitione nulla fit mentio de auersione à debito fine; ergo insufficienter definitur peccatum.

* q. 1. art. 3. q. 18. art. 4. & 6. q. 20. ar. 1. & 2.

*Aug. c. 16. & vlt.

*quæst. 30.

¶ 4 Præt. Ex hoc dicitur aliquid esse prohibitum, quia legi contrariatur; sed non omnia peccata sunt mala, quia prohibita; sed quædam sunt prohibita, quia mala; non ergo in communi definitione peccati debuit poni, ꝙ sit contra legem Dei.

¶ 5 Præt. Peccatum significat malũ hominis actũ, vt ex dictis patet;* sed malum hominis est contra rationem esse, vt Diony. dicit 4. cap. de Diui. no. ergo potius debuit dici, quòd peccatum sit contra rationem, quàm quòd peccatum sit contra legem æternam.

*Art. 1. huius quæst. Dionysium.

¶In contrarium sufficit auctoritas August.*

*Aug. li. 22. cõtra Faustũ, cap. 27.

¶Hic quærit iuxta prædicta de definitione peccati, quam ponit Aug. de peccato, quæ potest sequi ex iam dictis.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ sicut ex dictis patet,* peccatum nihil aliud est quàm actus humanus malus; ꝙ autem aliquis actus sit humanus habet ex hoc, ꝙ est voluntarius, sicut ex sup. dictis patet,* siue sit voluntarius, quasi à voluntate elicitus, vt ipsum velle, vel eligere, siue quasi à voluntate imperatus, vt exteriores actus, vel locutionis, vel operationis.

*Art. 1. huius quæst.

* q. 1. art. 1.

Dub. 142.

¶D. S. in corpo. huius artic. non respondet expresè formaliter, sed innuit vnam conclusionem respondiuam, quæ suppletur formaliter. Definitio peccati B. Aug. est conueniens, & sufficiens. Illa conclusio subintellecta potest sic habiliti, ista definitio continet omnia, quæ sunt de ratione peccati, ergo est conueniens. Consequentia nota. Sed antecedens D. S. non ponit formaliter, sed probat per totum corpus artic. tali ratione. De ratione peccati est, ꝙ sit actus humanus malus, sed ista continentur in hac definitione, igitur antecedens verum. Circa istam rationem D. S primò ponit maiorem in principio, quæ nota est ex ar. 1. & ex sup. dictis, q. 21. Deinde declarat minorem, & arguitur pro ipsa sic, ꝙ actus sit humanus, habet quia est voluntarius (siue. s. elicitus à voluntate, siue imperatus) ꝙ autem sit malus, habet, quia caret debita commensuratione ad regulam. Ex primum pertinet ad substantiam actus; aliud autem complet formaliter, & constituit actum in ratione mali; sed ista duo (. s. & substantia actus humani, & malũ formaliter) ponuntur in ista definitione; igitur minor vera. D. S. primò ponit istam maiorem, secundò minorem, ibi, & ideo August. &c. Circa maiorem primò ponit primam eius partem. Secundò secundam, ibi. Habet autem, &c. Prima ergo pars maioris relinquitur nota ex sup. dictis, q. 1. ar. 1. & alibi, &c. Tunc ibi.

¶Habet autem actus humanus, ꝙ sit malus, ex eo, ꝙ caret debita commensuratione; omnis autem commensuratio cuiuscunque rei attenditur per comparationem ad aliquam regulam, à qua si diuertat, incommensurata erit. Regula autem voluntatis humanæ est duplex. Vna propinqua, & homogenea. s. ipsa humana ratio. Alia verò est prima regula. s. lex æterna, quæ est quasi tõ Dei. —

¶Ponit secundam partem maioris pro minori. Pro qua D. S. notat duplicem regulam voluntatis, & actus humani. s. propinquam & primam, quæ magis est regula, in cuius virtute ratio humana regit, quæ magis est consideranda à theologo; sed si ab illa regula prima diuertat, incõmensurata erit, & sic actus humanus sequẽs, malus erit. Ex hoc arguitur sic pro ista parte, ꝙ actus humanus sit malus, formaliter est, quia caret debita commensuratione regulæ, sed illa carentia notatur ibi, contra legem, &c. Pro ista minore D. S. notat duplicem regulam, &c.

¶Nota autem verbum D. S. vbi dicit, ꝙ lex æterna est quasi ratio Dei; non enim illud quod dicitur quasi, refertur ad esse Dei, quia absolutè, & sine quasi, lex æterna est Dei, immo Deus secundùm rem; sed refertur ad rationem, quia non dicitur propriè Dei ratio ob imperfectionem notatam nomine rationis, quæ sumitur à ratiocinatione, quæ est discursiua inquisitio. Sed est quasi ratio, quia quicquid perfectionis continetur in ratione humana, eminentius est in lege æterna; & ergo est quasi ratio Dei, quia habet in Deo, quod ratio humana habet in homine perfectionis.

¶Nota Scotum in 2. dist. 34. qui dicit dictum, & factum, concupitum,

Scotus.

Digitized b

ptum, accipiuntur tanquam materiale, ſed dictum, & factum, vt remotum materiale; ſed cõcupitum dicitur materiale propinquũ contra legem Dei, dicit formale in peccato, hæc ille. Et bene ad ſenſum quem ponit D.S. de Verita. Mate. 25. art. 5. ad decimum. Quia materiale in peccato mortali poteſt accipi tripliciter. Vno modo ſicut obiectum eſt materia actus, & ſic materia peccati mortalis quandoq; eſt in ſenſualitate, vt cũ aliquis conſentit in delectatione ſenſualitatis. Alio modo ſicut actus exterior dicitur materialis reſpectu interioris actus, qui eſt formale in peccato mortali, cum actus interior, & exterior ſunt vnum peccatũ. Et per hũc etiam modum actus ſenſualitatis poteſt ſe habere materialiter in peccato mortali. Tertio modo materiale in peccato eſt conuerſio ad bonum commutabile, ſicut ad finem; formale autem auerſio à bono incommutabili; & ſic id quod eſt materiale in peccato mortali, non poteſt eſſe in ſenſualitate. Nec ſequitur ſi peccatum mortale non poteſt illi ineſſe, ꝙ non ſit ibi veniale ratione prædicta, hæc ille formaliter. Et nota iſta, quia plurimum deſeruiẽt pro intellectu ſequentium, cum infra dicetur, ꝙ in ſenſualitate non poſſit eſſe mortale, etiam quo ad materiale, quia niſi intelligatur accedere actus rationis, & voluntatis poſitiuè, vel interpretatiuè ſuper actu ſenſualitatis, tunc eius non eſt conuerti ad bonũ commutabile ſicut ad finem, quod requiritur ad materiale mortalis peccati tertio modo. Conſequenter cum dicit.

*Aug. loco in arg. ſed contra citato.

¶ Et ideo Aug.* in definitione peccati poſuit duo. Vnum, quod pertinet ad ſubſtantiam actus humani, qđ eſt quaſi materiale in peccato, cum dixit, dictum, vel factum, vel concupitum. Aliud autem quod pertinet ad rationem mali, quod eſt quaſi formale in peccato, cum dixit, contra legem æternam.

¶ Subiungit minorem, pro minore principali, quæ ſuit, ſed iſta duo. ſ. & ſubſtantia actus humani, & malum formaliter, &c. ponũntur i definitione, & declarat duas eius partes, vt patet in litera.

¶ Argu. in contrarium cõfirmat concluſionem auctoritate, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus, ſicut in diuinis genitum, & ingenitum ad relationem, vt Aug. dicit in 5. de Trini.* & ideo pro eodem eſt accipiendum dictum, & non dictum, factum, & non factum.

*Aug. lc. 3. & 7. c.

¶ Maior vera, tamen ſub ipſis continentur eorũ oppoſita. ſ. ſub dicto non dictum, & ſub facto non factum, &c. quia negatio reducitur ad affirmationem, & ꝙ illa expoſitio non ſit contra mentem B. Aug. Patet, quia & ipſe in lib. de Trini. Ingenitum, qđ dicit priuationem (ad ſenſum, qui habetur pri. par. q. 33. ar. 4.) dicit pertinere ad relationis genus, ſicut eſſe genitum, quare nõ eſt abſurda expoſitio, cum dicitur, non factum ſub facto comprehendi, quia & apud Philoſoph. ad idem genus reducuntur, vt nõ homo ad ſubſtantiam, & non quale ad qualitatem, &c.

¶ Minor vera, ad ſenſum dictum, art. 5. ſed dico, ꝙ nõ actus reducitur ad actum, & ſub actu comprehenditur; quare negatur conſequentia, quia hæc definitio conuenit omni peccato actuali, vel commiſſionis, & hoc per ſe, vel omiſſionis, & hoc reductiuè.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd prima cauſa peccati eſt in voluntate, quæ imperat omnes actus voluntarios, in quibus ſolùm inuenitur peccatum, & ideo Aug. quandoq; per ſolam voluntatem definit peccatum; ſed quia etiam ipſi exteriores actus pertinent ad ſubſtãtiam peccati, cum ſint ſecundùm ſe mali, vt dictum eſt,* neceſſe fuit, ꝙ in definitione peccati poneretur etiam aliquid pertinens ad exteriores actus.

Auguſt.

*In corpo. & quæſt. 18. & 20.

¶ Maior eſt vera ad ſanum ſenſum, non ꝙ ſolus actus voluntatis elicitus ſit peccatum, ſed etiam actus exterior imperatus eſt malus ſecundùm ſe, vt patuit ſup. q. 18. & q. 20. ſed ideo peccatum dicitur eſſe voluntas, quia voluntas eſt radix, & cauſa completiua peccati actus exterioris, vt eſt in executione; quia ſ. recipere, vel retinere contra iuſtitiam nõ eſt peccatum, niſi voluntarium, quare definitio illa non eſt completa, quam Aug. ponit in lib. de duabus animabus, ſed eſt radicalis, & quaſi cauſalis, ſaltem reſpectu actus imperati; ergo vt ſit ſufficiens, & formalis, conueniens omni peccato formaliter, oportuit ponere etiam pertinẽs ad actum imperatum. Poteſt enim aliquod diſiunctum dici verè, & formaliter de aliquo ratione alicuius partis, ſic ꝙ dicit peccatum eſſe dictum, vel factum, &c. licet vna pars illius diſiuncti ſolùm ſibi conueniat, vt patet apud logicam, quia concupitum, & non cõuenit actui exteriori, nec factum, vel dictum actui interiori, tamen tota definitio formaliter eſt conueniens peccato omni. Ad minorem, placet, ꝙ voluntas comprehendatur ſub concupito accepto communiter, ſed dico, ꝙ non ſola cõcupiſcentia, vel voluntas eſt peccatum omne formaliter, licet ſit omne peccatum radicaliter; quare negatur conſequentia, ꝙ ſuffeciſſet dicere concupitum contra legem æternam, quia non ſolùm concupiſcentia, vel concupitum eſt peccatum, ſed & factum. Vnde definitio Auguſt. hic poſita eſt ſufficiens, & formaliter conuenit peccato à toto genere; ſed alia conuenit ſolũ actui interiori voluntatis, qui eſt omne peccatum completiuè, & radicaliter, non vt radix habet rationem cauſę materialis, ſed eo modo quo ſup. q. 65. ar. 5. ad 2. dictũ eſt, charitatem eſſe radicem omnium virtutũ effectiuam, &c. De materia iſtius ſolutionis habet D.S. in ſ. q. 74 ar. 2. & in de Malo, q. 2. ar. 2.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ lex æterna primò, & principaliter ordinat hominem ad finem; conſequenter autem facit benè ſe habere circa ea, quæ ſunt ad finem; & ideo in hoc ꝙ dicit contra legem æternam, tangit auerſionem à fine, & omnes alias inordinationes.

¶ Maior conceditur cum probationibus ſuis, & patebit infra. Minor negatur, immo formale peccati, quod eſt carentia debitæ regulæ, eſt auerſio à Deo, quod vt dictum eſt, tangitur in hoc ꝙ dicitur, contra legem æternam, in quo & omnes aliæ inordinationes intelliguntur, quæ ſ. ſunt inordinationes ex parte agentis, & loci, & aliarum circunſtantiarum. Principalis tamen eſt inordinatio ex parte finis, quæ eſt auerſio ab vltimo fine, quia lex æterna principaliter ordinat hominem ad finem, ergo auerſio à fine debito, quæ coniungitur conuerſioni ad finem indebitum, eſt principalis, alia minus principalis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum dicitur, ꝙ non omne peccatum ideo eſt malum, quia eſt prohibitum, intelligitur de prohibitione facta per ius poſituũ; ſi autem referatur ad ius naturale, quod continetur primò quidem in lege æterna, ſecundariò verò in naturali iudicatorio rationis humanæ, tunc omne peccatum eſt malum, quia prohibitum, ex hoc enim ipſo ꝙ eſt inordinatum, iuri naturali repugnat.

¶ Hoc argumentum vult, ꝙ non debeat conſequenter poni in definitione peccati, ꝙ ſit contra legem æternam, quaſi habeat rationem mali, quia repugnat legi æternæ; quia aliqua prius ſunt mala antequam prohibita, & ideirco prohibẽtur, quia prius ſm ſe mala; & ergo vult argumentum, ꝙ per eſſe contra legem æternam non habeat peccatum rationem mali, ſed prius eſt malum. Sed hoc verum eſt de lege poſitiua, vel iure poſitiuo, hoc enim prohibet aliqua, quia ſm ſe mala, & non ſolùm ſunt mala, quia contra legem poſitiuam. Sed ius naturale (quod continetur in lege æterna, tanquam in fonte à quo deriuatur) ex ipſo, ꝙ aliquid prohibet (i. aliquid ſibi repugnat) eſt malum, & non prius eſt malum, & poſtea prohibitum (i. ſibi repugnans) ſed eſt malum ex ipſo ꝙ repugnat iuri naturali. Vnde iuſtè ponitur, ꝙ peccatum. ſ. de ſe eſt, quia contra legem æternam, & per conſequens cõtra ius naturale, quod ab ipſa deriuatur, & non prohibet lex æterna, quia prius eſt malum, vt lex poſitiua, quæ ſe conformat iuri naturali, & ipſum ſequitur, prohibet aliqua, quæ ſm ſe mala ſunt, quia ſunt contra ius naturale; & ergo quia malum, ideo repugnat legi æternæ, & econtra, quia repugnat, ideo ſm ſe malum; ſed nõ quia repugnat iuri poſitiuo, ideo eſt ſm ſe malum: ſed quandoq; prius eſt malum, & etiam quia prohibitum, non eſt malum propterea ſm ſe. Vnde D. S. clarè reſpondet ad minorem, quia vera eſt de prohibitione legis poſitiuę humanæ præſertim, quæ prohibet ea, quæ prius erant mala, & non efficiuntur per prohibitionem mala, ſecus de lege naturali. Et ſecundò lex poſitiua etiam prohibet, quæ non ſunt ſm ſe mala. Et ſtat breuiter in hoc, ꝙ quia nihil repugnat iuri naturali, niſi quia in ſe inordinatum, ideo quia contra ius naturale, ideò malum. Secus, in iure poſitiuo humano, vel Diuino, vbi aliqua prius ſunt inordinata, quàm prohibita, & etiã aliqua prohibita eſſo ſecundùm ſe non ſint mala.

¶ Nota autem hic, quia ius Diuinum diuidatur in poſitiuum, & naturale, de quo vide D. S. 2. 2. q. 57 ar. 2. ad tertium.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ à theologis conſideratur peccatum præcipuè ſecundùm ꝙ eſt offenſa contra Deũ; à Philoſopho autem morali ſecundùm ꝙ contrariatur rationi, & ideo Aug.* conuenientius definit peccatum ex hoc ꝙ eſt contra legem æternam, quàm ex hoc quòd eſt contra rationem, præcipuè cum per legem æternam regulemur in multis, quæ excedunt rationem humanã, ſicut in his, quæ ſunt fidei.

*Aug. li. 1. de lib. c. 18.

¶ Maior vera, & patuit art. 1. & in cor. huius art. Minor vera, ꝙ malum hominis eſt cõtra rationẽ eſſe, & tamẽ illud quod eſt contra rationem, eſt etiam contra legem æternam, vt patuit art. 2. ad quartum. Et ſecundò ſunt multa peccata, quæ ſunt contra id in quo regulamur ſecundùm legem æternam, & non humanam rationem, vt ſunt peccata oppoſita virtutibus theologicis, & donis; eſto enim lex Diuina, & æterna non ſit contra naturalem rationem, eſt tamen ſup. ſicut D. S. declarat primo contra Gentiles, c. 7. & ad multa obligamur ad quæ ratio naturalis ſibi relicta non poteſt extendere, vt de credibilibus, & ſperandis apparet, vt patebit infra,

infra,q.71.art.4. ad primum. Tertiò dico, ꝙ etiam ſi ad æqualia extenderent ſe ratio naturalis humana,& lex æterna,tamẽ Theologi eſt principaliter attendere in peccatis, quia contra Deum,ſicut Philoſophi moralis,quia contra rationem naturalem. Quare negatur conſequentia,quia Auguſtinus,vt Theologus definit.

credere ¶Et nota,ꝙ nõ credere ea, quæ excedunt rationem humanam naturalem nõ eſt propriè contra rationem ipſam naturalem,& tñ eſt peccatum, illud tñ non credere etiam non eſt ſm rationem naturalem, ſed præter,& non ſm eam,ſicut credere Deum trinum, & vnum eſt ſupra, eſt tñ id non credere contra legem æternam, quæ & deriuatur in legem Diuinam, quæ etiam eſt poſitiua, ſub qua continetur lex noua, quæ pauciſſima habet,quæ non ſunt de lege naturæ, vt patebit infra,q.107. artic.4. Lex namque æterna participatur in omnibus alijs legibus, quæ ſunt quædam deriuationes ipſius,vt infra patebit,q.91. ad longum. & ergo dicit D.S. in ſolutione præcipuè. ſ.debuit peccatum definiri per eſſe contra legem æternam, quàm per eſſe contra rationem humanam, quia quædam peccata ſunt contra legem æternam, quæ tamen nõ ſunt contra rationem humanam, eſto vt dictum eſt, nec ſm eam ſint, ſed præter. Sicut & oppoſita horum peccatorum,ſ.actus ſupernaturales ſunt ſupra rationem naturalẽ, ſicut & lex humana multa non reprobat, quæ tamen lex æterna reprobat, verùm etiam non approbat,ſed permittit; ſic legis naturalis non eſt ſe intromittere de his,quæ ſunt ſupernaturalia, & legis Diuinæ, &c.

¶Nota,ꝙ iſta definitio nullo modo conuenit originali peccato. An autem conueniat veniali. Vide infra q.88.ar.1.ad primum. quia non vnimodè, & æquè perfectè, ſicut mortali, ſed analogicè per quandam attributionem tanquã diſpoſitioni aliquali ad mor- Capreolus. talem, ſicut eſt de definitione ſani, &c. Vide Capreolum in ſecũdo, diſtin.43. concluſione prima. Vide & de hoc, & de materia totius artic.D.S.in ſecundo ſententiarum,diſt.35.art.2.præſertim ad ſecundum, an definitio conueniat originali, & veniali.

Quæſtio Septuageſimaſecunda.

De diſtinctione peccatorum, vel vitiorum.

DEinde conſiderandum eſt de diſtinctione peccatorum,vel vitiorum.Et circa hoc quæruntur nouem. Primò, vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundùm obiecta. Secundò, de diſtinctione peccatorum ſpiritualium, & carnalium. Tertiò, vtrum ſm cauſas. Quartò, vtrum ſm eos,in quos peccatur. Quintò,vtrum ſecundùm diuerſitatem reatus. Sextò,vtrum ſm omiſſionem, & commiſſionem. Septimò, vtrum ſm diuerſum proceſſum peccati. Octauo,vtrum ſm abundantiam,& defectum. Nonò, vtrum ſecundùm diuerſas circũſtantias.

¶Quanquã vitia,& peccata humana diſtinguantur,& non ſint idem,quia tamẽ idem diſtinctiuum eſt actus,& habitus;ideo D.S. ſimul quærit de diſtinctione vtriuſque. Vel vitium nomine vitij extensè, vt idem eſt, ꝙ peccatum. Et determinando de diſtinctione peccatorũ,diuidit intentionem ſuam in quattuor partes,quia circa peccata eſt quattuor conſiderare.ſ.obiectum,cauſam,effectum, & circunſtantiam. Primò ergo oſtenditur,quomodo obiectum ſe habeat ad diſtinctionẽ peccati; Secundò,quomodo cauſa,in art.3. Tertiò,qũo effectus,in 5.art. Quartò,quomodo circumſtantia,in art.9. Circa primum, primò oſtenditur peccata differre ſpecie ſm obiecta; ſecundò,oſtenditur conuenientia diſtinctionis peccatorũ ſpiritualium a carnalibus,art.ſeq. Aliæ par.patebunt proſequẽdo.

Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundùm obiecta.

Infra ar.3. & 4.cor. & ar.5.ad 1. Et ſ.pl. & q.19.ar. 3.cor. Et 2. diſt.41.q.1. ar.2.q.1. ad 2.& q.2.co. Et Mal.q. 2.ar.6 cor. & q.14. ar. 3.corp. Et Pi 30.co 2. *q.1.ar.3. & q.18. artic.4. & 6. *q.71.ar.1.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccata non differãt ſpecie ſecundùm obiecta,actus enim humani præcipuè dicuntur boni, vel mali per comparationem ad finẽ, vt ſupra oſtenſum eſt; * cum igitur peccatum nihil aliud ſit, quàm actus hominis malus, ſicut dictum eſt; * videtur, ꝙ ſecundùm fines peccata debeant diſtingui ſpecie magis, quàm ſecundùm obiecta.

¶2 Præt.Malum,cum ſit priuatio, diſtinguitur ſpecie ſm diuerſas ſpecies oppoſitorũ; ſed peccatũ eſt quoddã malum in gñe humanorum actuum;ergo peccata magis diſtinguuntur ſpecie ſm oppoſita, quàm ſm obiecta.

¶3 Præt. Si peccata ſpecie differant ſm obiecta, impoſſibile eſſet idem peccatũ ſpecie circa diuerſa obiecta inueniri;ſed inueniũtur aliqua huiuſmodi peccata,nam ſuperbia eſt in rebus ſpiritualibus, & in corporalibus, vt *Cre.c.11. Gre.dicit in li.33.Mora. *auaritia ẽt eſt circa diuerſa gña rerum;ergo peccata nõ diſtinguũtur ſpecie ſm obiecta.

¶Sed contra eſt, ꝙ peccatum eſt dictũ,vel factum,vel concupitum contra legẽ Dei; ſed dicta,vel facta,vel cõcupita diſtinguunt ſpecie ſm diuerſa obiecta,quia actus per obiecta diſtinguuntur, vt ſupra dictum eſt; * ergo etiam peccata ſecundùm obiecta ſpecie diſtinguuntur. * q.18.ar.2. & q.54. artic.1.& 2.

¶Hic quærit,an peccata differãt ſpecie ſm obiecta. Nota,ꝙ de peccato contingit loqui dupliciter; vno modo materialiter, quo ſ.ad ſignificatum materiale,quod (ſm dicta in artic.6.q.præced.) eſt actus humanus voluntarius; aliud eſt formale,quod eſt malum, vel inordinatio, vel priuatio ordinis rõnis, vel legis æternæ. D.S. igitur in hoc ar.loquitur de peccato,vt eſt actus humanus voluntarius culpabilis,ſed nõ loquit̃ de peccato formaliter,vt malũ eſt; & de priuatione ordinis debiti;& tñ ſi etiã loqueretur D.S.de peccato formaliter,adhuc dicta ſua haberent veritatẽ,vt tangit in ſolutione ad ſecundũ,quia & ſic peccatũ habet ſpecialẽ priuationẽ, & diſtinctionẽ ab obiecto. Nã ideo eſt ſpecialis deformitas,quia voluntas ſert in ſpecialem materiã derelicto ordine rationis, ad ſpecialẽ enim conuerſionem volũtariã,ſequitur ſpecialis auerſio.

¶Reſpondeo dicẽdum,ꝙ ſicut dictum eſt; * ad rationem peccati duo cõcurrunt.ſ.actus voluntarius,& inordinatio eius,quæ eſt per receſſum a lege Dei. Horũ autẽ duorum,vnum per ſe comparatur ad peccantem,qui intendit talem actum voluntarium exercere in tali materia; aliud autem.ſ.inordinatio actus,per accidens ſe habet ad intentionem peccantis,nullus enim intendens ad malum operatur,vt Dionyſ.dicit 4.cap.de Di.no. —— Dionyſius. * q.71. ar.6.

¶D.S.in hoc art.duo facit.Primò præmittit vnã propoſitionem præambulatem diſtinctiuã deſeruientem ſibi ad probationẽ concluſionis reſponſiuæ;ſecundò ponit cõcluſionem reſponſiuam in fine,ibi. Manifeſtum eſt autem. Propoſitio præambularis eſt iſta. Actus voluntarius per ſe comparatur ad peccantem, inordinatio autẽ ſe habet per accidens ad intentionem peccãtis. Pro iſta propoſitione D.S.notat in principio ex art.6.præced.q. ꝙ in peccato ſunt duo.ſ.actus,&c.tunc arguit̃ ſic pro iſta propoſitione. Illud eſt per ſe in moralibus,quod eſt de intentione peccantis,ſed actus voluntarius eſt hmõi,non autem imordinatio eius;ergo,&c. Maior patet extra litterã,quia aliquid dr morale perfectum,quia voluntariũ,& quia per ſe volitum; ſed id quod eſt de intentione,eſt per ſe volitũ;ergo quod eſt de intentione,eſt per ſe. Minor probatur quo ad primã partẽ, quia peccans intendit exercere talem actum voluntariũ in tali materia,& hoc per ſe,& ſm ſeipſum. Secunda pars probatur,quia nullus intendẽs ad malũ operatur, illa autem inordinatio eſtformaliter mala;ergo,&c Et ita patet, ꝙ peccatũ vt eſt actus volũtarius,q per ſe intendit a peccante, diſtinguit penes obiectũ,ſicut & alij actus,& operationes,nõ aũt ,ppriè moraliter; loquẽdo penes inordinationes; quia moralis nõ diſtinguit ſm p ſe,& formale ſignificatũ,ſicut logicus;ſed ſm per ſe intentũ;vnde quãuis illa inordinatio formalius ſignificetur,q actus,quia tamen eſt præter intentionem, ideo moralis penes eam non diſtinguit.

¶Nota autem, ꝙ inordinatio dr eſſe præter intentionem,quia non eſt principaliter, & pp ſe volita, tamen ex conſequenti eſt volita pp aliud,quia aliquis nõ recuſat incurrere illam inordinationẽ,vt perfruatur bono concupito,& ſiue non ſit intenta.ſ.actu, & ſm ſe præuiſa, ſiue non præuiſa, dummodo per ſe ſequatur ad actum voluntarium ex parte actus,habet rationem peccati, quia (vt infra patebit q.73.ar.8.) etiam non intentum,nec præuiſum a peccante facit ad peccatum, dummodo ipſum peccatum per ſe ſequatur. Et ſic D.S.intelligendus eſt, quòd inordinatio non eſt intenta a peccante, ſed tamen etiam non recuſata,quia ſi recuſaret eam, ceſſaret ab actu,quem neceſſariò ſequitur; cum quo ſtat, quòd per ſe peccãti actum conſequitur; quare eſt volita, & voluntaria illa inordinatio, licet non intenta, tanquam ſ.per ſe bonum, & gratia cuius aliquid fiat; intentio enim eſt boni tantùm, voluntas autem etiam mali propter aliud, &c. Vide D.S.de Malõ, q.3.art.12.vbi clarè loquitur. Vide & tertio contra Gentiles.c.6. vbi loquitur ad propoſitum ſic dicens; licet malum ſit præter intentionem, eſt tamen voluntarium, licet non per ſe, ſed per accidens. Intentio enim eſt vlumi finis, quem quis propter ſe vult. Voluntas autem eſt eius, quod quis vult propter aliud, etiam ſi ſimpliciter non velit, &c. hæc ille. Tunc ibi.

¶Manifeſtum eſt autem, ꝙ vnumquodq; conſequitur ſpeciem ſecundùm illud, quod eſt per ſe,non autem ſm id, quod eſt per accidens, quia ea, quæ ſunt per accidẽs, ſunt extra rationem ſpeciei; & ideo peccata ſpecie diſtin- Dub. 147. & 785. guuntur ex parte actuum voluntariorum magis, quàm ex parte inordinationis in peccato exiſtentis. ——

¶Procedit ad reſpondendum quæſito tali concluſione, peccata propriè diſtinguuntur ſpecie ſm obiecta. Probatur cõcluſio. Peccata propriè diſtinguũtur ſpecie ex parte actuum voluntariorum magis,

magis, quàm ex parte inordinationis in peccato existentis; sed actus voluntarij distinguunt specie ſm obiecta; ergo conclusio vera. Circa istam rationem D.S. primò ponit maiorem cũ eius probatione; secundò minorem annectens cõclusionẽ, ibi. Actus autẽ voluntarij. Maior ergo probatur. Vnumquodque consequitur speciem secundùm illud, quod est per se, non autem secundùm id, quod est per accidens (& per consequens distinguitur specie ſm id, quod est per se) sed actus voluntarius se habet per se ad peccatum ex parte agentis, inordinatio autem se habet per accidens; ergo maior vera. Maior proxima probatur, quia ea quæ sunt per accidens, sunt extra rationem speciei. Minor proxima patuit, & fuit formaliter propositio præambularis. Tunc ibi.

¶Actus autem uoluntarij distinguuntur specie secun
*q.18.ar.2. dum obiecta, ut in superioribus ostensum est; * vnde
Dub.991. sequitur, quòd peccata propriè distinguantur specie secundùm obiecta.

¶Ponit minorem principalis rationis quæ fuit; sed actus voluntarij, &c. quam D.S. relinquit notam ex supra dictis q.18.artic.2. Vnde concludit, ꝙ peccata propriè distinguantur, &c. Et ita patet, ꝙ peccatum, vt est actus voluntarius, qui per se intenditur a peccante, distinguitur penes obiectũ, sicut & alij actus, & operationes.

¶Et hanc conclusionem confirmat D.S. per arg. in contr. quod etiam procedit de peccato quo ad materiale significatũ, videlicet ad actum voluntarium ſ. dictum, vel factum, vel concupitum, talia enim sunt actus, & per consequens vt sic distinguunt per obiecta.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd finis principaliter habet rationem boni; & ideo cõparatur ad actum uoluntatis, qui est primordialis in peccato, sicut obiectum; vnde in idem redit, quòd peccata differant secundùm obiecta, uel secundùm fines.

¶Maior vera, quia actus humani non sunt humani, nisi in ordine ad actum interiorem voluntatis, qui per se respicit finem; ita ꝙ actus interior per se immediatè respicit finem, vt obiectũ principale, & etiam actus exteriores formaliter vt morales sunt, per se respiciunt vt obiectum mediatum. Et secundò vera ad alium sensum, quia (vt patuit q.19.arti.2.ad primum.) actus voluntatis per se est finis; per accidens autem est, ꝙ obiectum actus voluntatis non sit finis, vt ibidem declaratum fuit. Conceditur vltra, ꝙ peccatum est actus malus; & etiam cõceditur consequens quo ad hoc, ꝙ ſm fines peccata distinguantur specie, etiam actus exteriores formaliter, vt peccata sunt; quia non sunt peccata, nisi assit actus voluntatis, qui principaliter respicit finem, saltem vt habet rationem volendi; quamuis & actus exterior respiciat obiectum, quod non est finis remotus, esto sit propinquus, qui & dicitur finis actus. Sed negatur cõsequentia quo ad aliam partem ſ. magis, quàm secundùm obiecta, quia & ipse finis est primum, & principale obiectum peccati, vt actus voluntarius est, & humanus; quia & si cum actu interiori concurrat actus exterior, & obiectũ eius, tamẽ finis est principalius obiectum actus interioris, qui est principalior in peccato. Quare negatur consequentia.

¶Nota, ꝙ actus exterior, qui etiam potest concurrere ad peccatum, distinguitur ex obiecto exteriori in esse rei, & moris; & hoc distinctione propriæ speciei. Distinguitur etiã ex fine distinctione speciei communis, & moris tantùm, vt finis est, non obiectum proprium, & immediatum, sed mediante actu interiori. Actus autẽ interior, qui est formalis in peccato, distinguitur ex fine, vt finis est obiectum eius. Quare semper distinctio est ex obiecto, vt sic saltem distinctio propria, & immediata; licet enim actus exterior distinguatur ex fine agentis, vt sic, tamen hoc est mediante actu interiori, cuius finis est obiectum, & præter finem habet proprium obiectum, ex quo habet distinctionem propriæ speciei; quod obiectum est etiam finis, non quidem intentionis agentis, sed actus exterioris, & voluntatis; omne enim bonum volitum potest dici finis, vt patuit supra quæst. 1. artic. 1.

¶Nota, ꝙ quia per accidens est, ꝙ obiectum voluntatis non sit finis etiam agentis, quia ſ. est quoddam volitum ordinatum in finem intentum; tamẽ per se finis est volitus, & volitum finis, ideo idem est finis, & obiectum peccati. Et nota, quòd D.S. dicit, quòd in idem redit peccatum differre. ſ. formaliter, & quo ad actum interiorem, quo ad obiecta, & finem; licet materialiter distinguantur per obiecta, illa possunt patere ex dictis supra quæst 19. &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ peccatum non est pura
Dub.917. priuatio, sed est actꝰ debito ordine priuatus; & ideo peccata magis distinguuntur specie ſm obiecta actuũ, quàm ſm opposita, quamuis etiam si distinguantur ſm oppositas vltrutes in idẽ rediret; uirtutes enim distinguuntur
*q.60.ar.5. specie secundùm obiecta, ut supra dictum est. *

¶Ad maiorem D.S. respondet virtualiter dupliciter. Malum, cũ sit priuatio, distinguitur specie ſm diuersas species oppositorum. Concedo, & dico, ꝙ hoc redit in idem cum eo, quod diximus peccata distingui ſm obiecta, quia opposita (i. bona moralia) distinguũtur ſm obiecta; igitur & originaliter mala ſm obiecta distinguuntur, quia virtutes distinguuntur ſm obiecta; & sicut actus boni ſm obiecta, & diuersas materias. Si igitur peccata distinguantur ſm diuersas species oppositorum, oportet, ꝙ etiam distinguãtur ſm contrarias materias, secundùm quas virtutes ipsæ distinguuntur, in quibus tamen contrario modo se habent ad virtutes. Ad minorem dr, ꝙ peccatum est quidem malum, sed nõ ipsa malitia, vel priuatio, sed actus voluntarius habens annexam priuationem; & cũ actus est per se intentus, priuatio autem nõ, qa actus de se habet aliquam appetibilitatem, priuatio non. Negatur ergo consequentia, quia peccata, si accipiantur quantum ad id, quod est in eis per se, sic moraliter distinguuntur euidenter, & immediatè ex obiectis. Si autem accipiantur pro significato formali (quod cũ est per accidens apud moralem) adhuc distinguuntur penes obiecta radicaliter, esto immediatè penes opposita, quia tamen ista opposita etiam distinguuntur secundùm obiecta, ideo origo distinctionis etiam priuationum sunt obiecta. Et de hac materia benè loquitur Capreolus in secundo, dist. 43. in solutionibus ad argumenta contra primam, & secundam conclusiones, &c. Capreolus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ nihil prohibet in diuersis rebus specie, vel gñe differentibus, inuenire vnã formalẽ rõnem obiecti, a qua peccatũ specie recipit, & hoc modo superbia circa diuersas res excellentiã qrit, auaritia verò abundantiã eorum, quæ vsui humano accõmodantur.

¶Ad maiorem quo ad primam partem, ꝙ actus differunt ſm obiecta, sicut de habitibus supra dictum est, q.54.art.2. ſ. ſm obiecta formalia adæquata, non autem materialia. Dico autem formalia, & adæquata, & terminatiua pp Sco. in secundo, di.24. Sed de hoc vide supra loco iam allegato. Ad secundam partem dico, ꝙ verum est, ꝙ impossibile est idem peccatum specie circa diuersa obiecta formalia, & formaliter diuersa esse. Minor negatur ad sensum iam dictum. Ad probationem dico, ꝙ superbia est in rebus spiritualibus, & corporalibus, sed non ſm proprias rationes, sed ſm vnam rationem communem, quã in eis respicit, ſ. excellẽtiã, illa autem ratio est formaliter vna; sicut auaritia in rebus qrit, & respicit vnũ formale. ſ. abundãtiã rerum, quæ veniunt in vsum humanum. Quare negatur cõsequentia, ꝙ non distinguantur ſm obiecta formaliter accepta, idest ſm diuersa obiecta, vt obiecta sunt, & obiecta adæquata, esto non distinguantur secundùm diuersa obiecta, vt diuersa sunt in esse rei, vt argumentum probat. Scotus.

Vtrum conuenienter distinguantur peccata spiritualia a carnalibus.

M Ad secundum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter distinguantur peccata spiritualia a carnalibus. Dicit enim Apostolus ad Galat. 5. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, &c. ex quo videtur, quòd omnia peccatorum genera sunt opera carnis; sed peccata carnalia dicuntur opera carnis; ergo non sunt distinguenda peccata carnalia a spiritualibus. Infra q.73. ar.5.cor. Et 2.2.q.118. ar.6.cor. Et 1.co.6.l.c.3. col.3.ſ. Et 2. corp. 7. col.1. Gal.5.

¶2 Præterea. Quicunque peccat secundùm carnem, ambulat, secundùm illud Rom.8. Si secundùm carnem vixeritis, moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis viuetis; sed viuere, vel ambulare secundùm carnem videtur pertinere ad rationem peccati carnalis; ergo omnia peccata sunt carnalia; non ergo sunt distinguenda peccata carnalia a spiritualibus. Rom.8.

¶3 Præterea. Superior pars animæ, quæ est mens, vel ratio, spiritus nominatur, secundùm illud Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, vbi spiritus pro ratione ponitur, vt ibi glo. dicit; * sed omne peccatũ, quod ſm carnem committitur, a ratione deriuatur per consensum, quia superioris rationis est cõsentire in actum peccati; vt infra dicetur; * ergo eadem peccata sunt carnalia & spiritualia; non ergo sunt distinguenda adinuicem. Ephes.4. *Glo.ordi. & interlin. *q.74.ar.7.

¶4 Præterea. Si aliqua peccata specialiter sint carnalia, hoc potissimè intelligẽdum videtur de illis peccatis, quibus in corpus suum peccat aliquis; sed sicut Apostolus dicit 1. ad Corinth. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo extra corpus est, qui autem fornicatur in corpus suum peccat; ergo sola fornicatio esset peccatum carnale, cum tamen Apostolus ad Ephes. 5. etiam auaritiam carnalibus peccatis annumeret. 1.Cor.6. Eph.5.

¶Sed

*Greg. c. 31. à med.

¶Sed contra est, quòd Gregorius 31. Moral. dicit, * quòd ſeptem capitalium vitiorum quinque ſunt ſpiritualia, & duo carnalia.

¶Hic quærit de diſtinctione ſpiritualium peccatorum à carnalibus. Videtur enim difficultas de ipſa diſtinctione, præſertim cùm Apoſtolus ponat ſimul carnalia, vt fornicationem, & idolorum ſeruitutē, &c. Quia tamen determinatio huius queſt. ſtatim ſequitur ex dictis in artic. 1. ideo mouet hoc dubium, præſertim etiam propter variam acceptionem peccati carnalis.

*Art. præced.

¶Reſpondeo dicendum, q̄ ſicut dictum eſt, * peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis; omne autem peccatum in appetitu conſiſtit alicuius cōmutabilis boni, quod inordinatè appetitur, & per conſequens in eo iam habito inordinatè aliquis delectatur.

¶D. Sanct. non reſpondet formaliter ad quæſitum, ſed tantùm implicitè viam diſtinctionem, quam expreſsè ponit ſuper auctoritate allegata in hoc corp. ar. ad Corinth. 7. qua notata faciliter poteſt haberi concluſio reſponſiua. Diſtinctio ergo eſt iſta (quam etiam ponit ad Gala.) peccata carnalia dicuntur dupliciter. Vno modo, quia conſumantur in delectatione carnis, ſicut ſpiritualia, quæ conſumantur in delectatione ſpirituali, vel animali. Secundo modo autem dicuntur peccata carnalia propter originem, & radicem, inquantum ex corruptione carnis anima aggrauatur, ſm q̄ dicitur fomes principium omnium peccatorum, ſic omnia peccata pollunt dici carnalia, quia etiam hæreſes, & ſectæ iſto modo ſunt carnalia, quia intellectus ex corruptione carnis facilius decipi poteſt, & impeditur a ſua operatione. Vnde iſta diſtinctione ſuppoſita, ponitur talis concluſio reſponſiua. Si peccata ſpiritualia, & carnalia accipiuntur primo modo (quia videlicet cōſumantur in delectatione ſpirituali, vel carnali) tunc diſtinguuntur ſpecie, ſicut gula, & luxuria ſunt iſto modo carnalia, quia perficiuntur in delectatione carnali. Probatur concluſio dupliciter. ſ. ratione, & auctoritate. Secundum ibi. Vnde & Apoſtolus. Circa primum arguitur ſic, peccata ſpiritualia, & carnalia iſto modo habent diuerſa obiecta formalia, igitur conuenienter diſtinguuntur. Cōſequentiam D. S. probat per vnam propoſitionem in principio ex artic. 1. quia peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis, & per conſequens diſtinctionem, quia ſpecies non eſt ſine differentia diſtinctiua. Antecedens probatur per articulum, quæcunque ſunt diuerſa in ratione delectabilis, ſunt diuerſa obiecta formalia peccatorum; ſed obiecta ſpiritualium, & carnalium peccatorum ſunt huiuſmodi (ſ. diuerſa in ratione delectabilis;) igitur antecedens eſt verum. Circa illam rationem D. S. primò probat maiorem. Secundò declarat minorem, ibi. Vt autem ex ſuperioribus. Primò ergo probatur maior ex littera, quia omne peccatum conſiſtit in appetitu alicuius boni commutabilis, quod inordinatè appetitur, & per conſequens in eo habito inordinatè aliquis delectatur; igitur delectabile commutabile eſt per ſe obiectum omnis peccati; ergo ſequitur maior, quia ſecundùm rationē diuerſam formalis & per ſe obiecti diuerſificantur actus. Deinde cum dicit.

*q. 31. ar. 3.

¶Vt autem ex ſuperioribus patet; * duplex eſt delectatio. Vna quidem animalis, quæ conſumatur in ſola apprehenſione alicuius rei ad uotum habitæ; & hæc etiā poteſt dici delectatio ſpiritualis, ſicut cum aliquis delectatur in laude humana, uel in aliquo huiuſmodi. Alia uerò delectatio eſt corporalis, ſiue naturalis, quæ in ipſo tactu corporali perficitur, quæ poteſt etiam dici delectatio carnalis. Sic igitur illa peccata, quæ perficiuntur in delectatione ſpirituali, vocātur peccata ſpiritualia; illa verò quæ perficiuntur in delectatione carnali, uocantur peccata carnalia, ſicut gula, quæ perficitur in delectatione ciborum, & luxuria, quæ perficitur in delectatione venereorum.

Declarat minorem tali ratione, delectabile pertinens ad delectationem interiorem, quæ perficitur in apprehenſione interiori (ideſt conſequitur apprehēſionem interiorem) eſt alterius rationis, quàm delectabile pertinens ad delectationem exteriorem, q̄ perficitur in apprehenſione tactus corporalis. Sed delectabile peccati ſpiritualis eſt delectabile ſecūdùm interiorem delectationem animalē, delectabile peccati carnalis ſm tactum; igitur, &c. Maior patet, quia iſtæ delectationes ſunt diuerſarum rationum, vt patet ſupra quæſt. 31. artic. 3. igitur & delectabilia formaliter. Dictum eſt enim ſupra quæſt 60. artic. vlt. quòd non in omnibus delectabilibus eſt vna ratio delectandi; quia delectabile eſt conueniens habitum, ſed ſecundùm aliud, & alia ratione conuenit honor, & laus (quia ſecundùm imaginariuam, & apprehenſionem interiorem) ſecūdùm alias cibus, & potus, & venerea, vt patet de ſe. Et poſſet ratio iſtius artic. breuius ſic formari. Peccata ſpiritualia habent alia obiecta, quàm carnalia; igitur conuenienter diſtinguuntur. Conſequentia patet in princ. art. Antecedens probatur. Obiectum peccati ſpiritualis eſt delectabile alterius rationis, quàm obiectum peccati carnalis; igitur antecedēs verum. Tenet conſequentia, quia omne peccatum cōſiſtit in appetitu alicuius boni connaturalis, in quo habito quis delectatur; igitur conſequētia bona. ſ. quòd ſi eſt delectabile alterius rationis, igitur obiectum alterius rationis, quia delectabile eſt obiectum. Antecedens proximum probatur, quia alia eſt delectatio, quæ ſequitur apprehenſionem interiorem, & conſumatur in ſola apprehenſione alicuius rei ad votum habitę, & boni ſecundùm imaginationem, quàm delectatio ſequens apprehenſionem exterioris ſenſus, & quæ perficitur in tactu corporali.

¶Nota autem verbū D. S. vbi dicitur, q̄ delectatio animalis, vel ſpiritualis conſumatur in apprehenſione interiori; quia intelligitur ſuxta ſupra dicta q. 31. ſm cauſam non formaliter, quia videlicet delectatio animalis, vel ſpiritualis (quod idem eſt) cauſatur ex hoc, q̄ bonum hominis ſm imaginationem, vel etiam apprehenſionem intellectiuam apprehenditur preſens; ſicut quis apprehendens ſe honorari delectatur, non in tactu, ſed in appetitu ſenſitiuo concupiſcibili, vel voluntate. Vnde delectatio animalis comprehendit ſub ſe etiam gaudium. Philoſomia enim, & liberalitas ſunt bonorum, quæ delectant, ſm q̄ apprehenduntur apprehenſione interiori; vt ſupra q. 60. art. 5. vbi tanguntur, quæ declarant, quomodo ſumuntur diuerſæ rationes boni delectabilis, &c.

¶Vnde & Apoſtolus dicit, 1. ad Cor. 7. Emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus. 1. Cor. 7.

¶Probat concluſionem reſponſiuam auctoritate Apoſtoli, qui diſtinctē ponit inquinamentum carnis, & ſpiritus, ideſt peccata carnis, & ſpiritus.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro cōcluſione reſpōſiua.

¶Ad primum ergo dicendum, q̄ ſicut glo. * ibidem dicit; illa uitia dicuntur opera carnis, non quia in voluptate carnis perficiantur, ſed caro ſumitur ibi pro homine, qui dum ſecundùm ſe uiuit, ſecundùm carnem uiuere dicitur, ut etiam Aug. dicit. 14. de Ciuit. Dei. * Et huiuſmodi ratio eſt ex hoc, q̄ omnis rationis humanæ defectus ex ſenſu carnali aliquo modo initium habet. Et per hoc etiam patet reſponſio ad ſecundum.

*Col. ex Aug. ſummitur loco mox dicē.

*Aug. c. 12. & 3.

¶Ad maiorem patuit ex dictis in principio articuli. Conceditur auctoritas, & dicitur, quòd omnia peccatorum genera ſunt opera carnis radicaliter, & originaliter, quia omnia peccata oriūntur ex defectu carnali, ideſt ex ſubtractione originalis iuſtitiæ, quam ſequuta eſt inordinatio cōcupiſcentiæ, & ſenſualitatis, & per conſequens voluntas, & ratio debilitata, & facta prona ex materiali peccati originalis ad omnia mala. Sed dico, quòd non omnia genera peccatorum dicuntur opera carnis, quia conſumantur in delectatione carnali, ſed aliqua certa, quorum obiecta ſunt conuenientia ſenſui carnali exteriori tactui, & guſtui. Vlterius ad conſequens, ergo non ſunt diſtinguenda, &c. Verum, carnalia radicaliter, & originaliter; vnde ſicut omnia peccata reducuntur indirectè in diabolum, quia eſt cauſa aliquo modo ſubtractionis originalis iuſtitiæ, ad quam ſequuntur omnia peccata. Sic quia in carne eſt fomes, & inordinatio, ex qua indirectè oriuntur omnia peccata, ideo omnia peccata dicuntur carnis, ideſt habentia originem ex carne. Et ſecundò dicit hic D. S. quòd dicuntur opera carnis, quia homīnis ſecundùm ſe viuentis. Dicitur autem homo viuere ſecundùm ſe, non propriè quantum ad id, quod eſt principale, ſed quantum ad id, quod eſt minus principale, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 25. art. 7.

¶Ad ſecundi maiorem ſecundùm expoſitionem D. S. ibidem, q̄ Apoſtolus per facta carnis intelligit opera carnis. i. opera, quæ ex concupiſcentia carnis prouenunt. Et ex hoc patet, q̄ loquitur de opere carnis radicaliter, vel originaliter, & communi. Ad minorem, viuere ſm carnem (ideſt committere opera prouenientia ex carne) pertinet ad rationem peccati carnalis; verum originaliter, & vt eſt commune, ſed viuere ſecundùm opera, quæ conſumantur in delectatione carnali, pertinet ad carnalia, vt ſunt diſtincta. Vltra; ergo carnalia, verum originaliter, vel quæ homo agit ex amore ſuiipſius, vt eſt caro, ideſt ſm concupiſcentiā ortam aliqualiter ex carne non ſunt diſtincta; & hoc conceſſum eſt.

¶Nota, quòd ſolutio primi tangit duos modos accipiendi peccatum carnale, vt eſt commune, non diſtinctum contra ſpirituale, quos expreſsè D. S. ponit ſuper Apoſtolum ad Gala. 5. Vnde dicit ſecundùm Auguſt. de Ciuit. Dei, lib. 14. cap. 2. quòd ſecundùm carnem viuit, quicunque vivit ſm ſeipſum; vnde caro hic accipitur pro toto homine, quicquid ergo procedit ex inordinato amore ſui, dicitur opus carnis. Poſtea ponit diſtinctionem poſitam in principio art. &c. quia videlicet alio modo dicitur ſm radicem, & originem carnale peccatum, & vtroque modo eſt commune. Et hoc, ꝓbāt duo prima argūmēta; vnde & D. S. vna ſolutione ſoluit.

¶Ad tertium dicendū, q̄ in peccatis etiam carnalibus eſt aliquis actus ſpiritualis. ſ. actus rationis; ſed finis horū peccatorū, a quo denominantur, eſt delectatio carnis.

¶Maior vera, & D. S. exponit ibidē. Renouamini ſpiritu mentis veſtræ, i. mente ſpiritualiter facta, vel ſm animam hic, & in futuro renouabitur etiam corpus. Minor vera, ꝙ peccatum carnale etiam vt diſtinguitur contra ſpirituale, deriuatur ſm inchoationē & originem proximā ab eo, quia videlicet nullum peccatū carnale eſt peccatum niſi volūtarium, & ratio ſuperior in ipſum conſentiat directè, vel indirectè, vt patebit q. 74 ar. 7. Tñ origo remota eſt corruptio carnis, &c. Sed addo, ꝙ tale peccatum habet quidem aliquem actum ſpiritualem rationis, & voluntatis, tñ cauſa finalis, in qua conſumatur, eſt carnalis delectatio, ſicut per oppoſitum peccatum ſpirituale habet originem (ſaltem remotam) ex carne; & tamen non dicitur carnale, & ſpirituale, quia in delectatione ſpirituali perficitur; ita de carnali per oppoſitum, quia habet pro principio effectiuo aliquod ſpirituale, ſed pro finali, & obiectali aliquod carnale. Quare negatur conſequentia.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ſicut glo. ibidē dicit, ſpecialiter in fornicationis peccato ſeruit anima corpori, intantum, ut nihil aliud in ipſo momento cogitare homini liceat; delectatio autē gulæ, & ſi ſit carnalis, nō ita abſorbet rationē. Vel poteſt dici, ꝙ in hoc peccato ēt quædam iniuria fit corpori, dū inordinatè maculatur; & ideo per hoc ſolū peccatū dr̄ ſpecialiter homo in corpus peccare. Auaritia verò, q̄ carnalibus peccatis connumeratur, pro adulterio, ponitur, quod eſt iniuſta vſurpatio vxoris alienæ. Vel poteſt dici, ꝙ res, in qua delectat auarus, corporale quiddā eſt, & quantum ad hoc cōnumerat peccatis carnalibus, ſed ipſa delectatio non pertinet ad carnē, ſed ad ſpiritū. Et ideo Greg. dicit, *ꝙ eſt ſpirituale peccatū.—

Dub. 14.

*Greg. lib. 31. Moral. cap. 31.

¶Ad maiorem, ꝙ carnalia principaliter ſunt, in quibus homo in corpus ſuū peccat, quia & in delectatione carnali perficiuntur, & ſm vnum modum, quia maculant corpus; & homo efficit oīno caro ablato vſu rationis; tñ & aliud quoddā dr̄ carnale propriè, quia ſolùm in delectatione carnali perficitur, ſicut gula; quoddā aliud dr̄ carnale medio modo, quia obiectū eſt carnale, vel corporale, ſed delectatio eſt ſpiritualis, ſicut auaritia, cuius obiectum eſt pecunia, tñ delectatio eſt ſm ſenſum interiorē. Luxuria autem, & gula ſunt carnalia; quia obiectum, & delectatio, ſunt carnalia. Ira autem eſt vtroq; modo ſpirituale, & inanis gloria. Dico vltra, ꝙ ſi auaritia ſumit̄, vt opponitur iuſtitiæ; tūc idē eſt, quod adulterium, tūc eſt ſpecies luxuriæ, & propriè carnale, & eſt iniuſtus vſus vxoris alienæ, ſicut auaritia propriè eſt iniuſtus vſus alienæ pecuniæ. Vide 2. 2. q. 118. art. 6. an auaritia ſit carnale. Ad minorem dico, ꝙ fornicator in corpus ſuum peccat (i. cōtra corpus ſuum) corrumpendo, & inquinando illud præter verū vſum rōnis, qui p̄ſertim ibi tollitur; & ita eſt carnale, quia corrumpit, & quia carnalis delectatio. Vltra; ergo fornicatio eſt carnale. Verum ſpecialiter, q̄a corrumpit, & quia carnalis delectatio, licet & gula carnalis ſit, & auaritia aliquo modo. Sed ſi intelligit cōſequēs, ꝙ ſola fornicatio ſit carnale peccatū, & alia nullo modo; negatur. Nā non ſequitur eſt principaliter carnale ſm ſingularem modum; ergo alia nullo modo, &c. Vide de Ma. q. 4. ar. 8. ad 17. q. a luxuria eſt carnale, quia in corporis delectatione, & corporis reſolutione in gula aūt non eſt corporis reſolutio, & i ſpiritualib. nō eſt delectatio corporalis.

Vtrum peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas.

N 2. 2. prol. Et 2. 01. 22. q. 1. ar. 1. corp.

AD tertium ſic proceditur. Vī, ꝙ peccata diſtinguantur ſpecie ſm cauſas. Ab eodem enim habet res ſpeciem, a quo habet eſſe; ſed peccata habent eſſe ex ſuis cauſis; ergo ab eis etiam ſpeciem ſortiuntur; differunt ergo ſpecie ſecundùm diuerſitatem cauſarum.

¶ 2 Præt. Inter alias cauſas minus videtur pertinere ad ſpeciem cauſa materialis; ſed obiectum in peccato eſt ſicut cauſa materialis; cum ergo ſecundùm obiecta peccata ſpecie diſtinguuntur, videtur, ꝙ peccata multò magis ſecundùm alias cauſas diſtinguantur ſpecie.

*Aug. pſal. 79.

¶ 3 Præt. Aug. ſuper illud Pſal. *Incēſa igni, & ſuffoſſa, dicit, ꝙ omne peccatū eſt ex timore malè humiliāte, vel

1. Ioan. 2.

ex amore malè inflammante. Dr̄ etiam 1 Io. 2. ꝙ omne, ꝙ eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut cōcupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. Dr̄ autem aliquid eſſe in mundo pp peccatum, ſm ꝙ mundi nomine amatores mundi ſignificantur, vt Auguſt. dicit ſuper Ioan.*

*Aug. tract. 3. in med. *Greg. c. 31.

Greg. etiam 31. Moral. *diſtinguit omnia peccata ſm ſeptem vitia capitalia; omnes autem huiuſmodi diuiſiones reſpiciunt cauſas peccatorum; ergo videtur, ꝙ peccata differant ſpecie ſecundùm diuerſitatem cauſarum.

¶Sed contra eſt, quia ſm hoc oīa peccata eſſent vnius ſpeciei, cum ex vna cauſa cauſentur. Dr̄ enim Eccl. 10. ꝙ initium oīs peccati eſt ſuperbia. Et 1. ad Tim. vlt. ꝙ radix oīum malorum eſt cupiditas. Manifeſtum eſt autem eſſe diuerſas ſpecies peccatorum; non ergo peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundùm diuerſitates cauſarum.

Eccl. 10.

1. Tim. vlt.

¶Hic quærit, quomodo ſe cauſa habeat ad diſtinctionem peccati, an ſ. peccata diſtinguantur ſpecie ſecundùm cauſas, &c.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ cum quatuor ſint cauſarum genera, diuerſimodè diuerſis attribuuntur; cauſa enim formalis, & materialis reſpiciunt propriè ſubſtantiam rei; & ideo ſubſtantiæ ſecundùm formam, & materiam ſpecie, & genere diſtinguuntur.

¶Quia autem omne multiplex diſtinguendum eſt, & cauſa dr̄ multipliciter, &c. ideo D. S. in hoc art. diſtinctè reſpōdet ſm diuerſa genera cauſarum, & ideo ponit duas cōcluſiones triſtuas; ſecūdā ibi. Agens autem, &c. Prima concluſio, ex qua elicitur concluſio reſponſiua partialis ad quæſitum negatiua. Subſtantiæ ſm formam, & materiam ſpecie, & genere diſtinguuntur (ſcilicet & non peccata) per hanc concluſionem habetur, ꝙ peccata non diſtinguantur ſpecie ſecundùm cauſas materialem, & formalem. Probatur concluſio. Vnumquodque diſtinguitur ſpecie, vel genere, per ea quæ ipſum per ſe reſpiciunt; ſed materia, & forma reſpiciunt per ſe ſubſtantiam materialem, non autem motū, vel actum; igitur, &c. Maior nota, quia diſtinctio ſpecifica, vel generica eſt eſſentialis, & intrinſeca, & per ſe; & per cōſequens per principia intrinſeca. Minor patet, quia ſola ſubſtantiæ habet materiam, & formam tanquam principia per ſe, actus autem, & motus non conſtituuntur ex materia, & forma; nec ab eis immediatè, & per ſe dependent, & per conſequens nec ſpecificantur.

Concluſio prima ſe ponitur.

¶Nota autem, ꝙ D. S. dicit, ꝙ ſubſtantiæ (ſ. materiales) diſtinguuntur per formā, & materiā ſpecie, & genere, quia a forma eſt omnis diſtinctio ſpecifica tanquam ab eo, a quo ſumitur differentia ſpecifica, nō a materia. De gñe autem poteſt diſtingui, quia vel accipitur pro gñe phyſico quo modo. 10. Metaph. tex. comm. 26. & vlt. dr̄ differre gñe corruptibile, & incorruptibile. Et ſic planū eſt, quod dr̄, quia ex materia, quę habet annexā priuationem, prouenit aliud eſſe, quàm a materia non habente priuationem, quia primum corruptibile, ſecundum incorruptibile. Si autē loquamur de gñe logico; ſic etiam verum eſt, ſiue intelligatur de generibus generaliſſimis, ſiue de ſubordinatis in prædicamento ſubſtantiæ, præſertim materialis. De hoc vide ſupra q. 54. art. 1. ad primum.

¶Nota circa minorem cautē, quòd principia quidem eſſentialia diſtinguunt, non tamen conuertitur, quòd omnia diſtinctiua ſint eſſentialia ad hunc ſenſum, quòd ſint de eſſentia rei. Sed verū eſt, ꝙ ſunt de ratione quidditatiua rei, & a quibus ſumūtur differentiæ eſſentiales. Et hoc dico iuxta ſupra dicta propter obiecta, & terminos motuum, qui non ſunt de eſſentia eorū, quæ diſtinguunt; ſunt tamen in ordine, ad quæ ſumuntur differentiæ actuū, & motuum, quia huiuſmodi ex natura ſua ordinātur ad obiecta, & terminos, a quibus ſpecificantur, & ſunt relatiua ad terminos, & obiecta, & fines, licet abſoluta terminis correlatiuis.

¶Agens autē, & finis reſpiciunt directè motū, & operationem; & ideo motus, & operationes ſm huiuſmodi cauſas, ſpecie diſtinguuntur, diuerſimodè tamen.

¶Hic ſecundò D. S. procedit ad ſecundā concluſionē reſponſiuā. Circa quā duo facit. Primò p̄mittit vnā cōcluſionē præambulārē probantem primā eius partem; ſecundò ſubiungit cōcluſionē, ibi. Vnde manifeſtum eſt. Concluſio ergo p̄ambularis eſt. Motus, & operationes diſtinguuntur ſm cauſam agentē, & finem ſpecie, diuerſimodè tñ actus naturales, & actus voluntarij quo ad principia. Iſtā concluſionem D. S. primò ponit cum probatione primæ partis; ſecundò probat ſecundam partem, ibi. Nam principia.

¶Nota autem, ꝙ aliquid poteſt conuenire alicui communi per non repugnantiā, quod tamen diuerſimodè ſe habet ad inferiora; ſic actui, & motui in communi conuenit permiſſiuè habere ſpeciem ex principio, quod tamen nō conuenit actui humano; ideo iſta partes ſtāt ſimul, operationes diſtinguuntur ſm cauſam agentem permiſſiuè, non tñ actus volūtarius. Probat ergo prima pars, agens & finis reſpiciunt directè motum, & operationem (tanquā ea, a quibus motus, & operatio eſſentialiter dependent; igitur prima pars vera. Tenet conſequentia, quia vnumquodq; diſtinguitur per id cuius eſt, & ad quod ordinat̄, ſicut ad per ſe cauſam. Eſt enim diſtinctio ex per ſe cauſis ex natura ſua, ſicut relatiuum ex termino correlatiuo. Antecedens patet ex ſecundo Phyſicorū.

¶Nota hic primò defectum quorundam dicentium diſtinctionem potentiarum per actus, & actuum per obiecta ſolùm eſſe circumlocutiuā, & a poſteriori, cum actus ſint effectus potentiarum, & obiecta extrinſeca actibus. Sed patet, ꝙ actus non ſolùm eſt effectus, ſed etiam finis, ex quo ſumitur ratio rei a priori, tanquam a prima cauſa rei, vt patet ex 2. Phyſic. Et obiecta ellō non ſint de eſſentia actus, ſunt tamen principia ſpecificatiua, & a quibus ſumuntur

muntur per se dñæ; & ea, sine quibus actus nec intelligi possunt, nec definiri, & conueniunt actibus in primo modo per se, ad quẽ non requiritur necessariò definitio per intrinseca, sed per additamentum, vt solet alibi declarari. Et hi clarè non aduertũt D.S. hic dicentem, ꝙ agens, & finis directè respiciunt motum, & operationem tanquam.s.eorum distinctiua per se, a quibus naturaliter eorum differentia sumitur, vt patet supra q.1.art.3. ad primum.

¶Nota secundò, ꝙ D.S. vbi iã dixit, ꝙ actiones humanę, si considerantur per modum actionum, distinguuntur ex fine, sicut principio; hic autem dicit, ꝙ actus humani non distinguãtur ex principio motiuo, sed ista non sunt contraria; quia finis, vt est per rationem voluntati præsentatus, & vt cognitus concurrit quidem ad actum voluntatis aliquo modo effectiuè; sed cum hoc etiam formaliter, & specificatiuè, & quasi principium actiuum iam ad vnũ determinatum. Est enim id, quod est in intellectu ratio appetẽdi, & agendi voluntati, & non inhæret voluntati, quare D.S.q.1.ar.3. assimilat finem sic apprehensum formæ generantis, qui producit formam generati sibi similem; & est principium generandi actiuum, & determinatum ad vnum. Sed verum est, quod D.S. hic dicit, quia principium motiuum tantùm est indeterminatum, & nõ specificat actum, sicut voluntas secundùm se, vel etiam aliud motiuum effectiuum, quod non est determinatum ad vnum actum, secus de fine apprehenso, qui comparatur a D.S. termino specificatiuo motus formaliter, & conuenit quo ad determinationem cum principio actiuo naturali, quod (vt dictum est) motum, & operationes specificat. Vide propter hæc dicta supra q.9.artic.1. vbi dicebatur, in quo genere causæ obiectum apprehensum specificaret actum voluntatis; & his suffragantur statim dicenda ad primum, vbi habebitur, ꝙ finis, vel intentio eius determinat voluntatem, & constuuit eam principium actiuum determinatum.

¶Nã principia actiua naturalia sunt determinata semper ad eosdem actus; & ideo diuersæ species in actibus naturalibus attendunť non solùm ſm obiecta, quæ sunt fines, uel termini; sed etiam ſm principia actiua, sicut calefacere, & infrigidare distinguũtur specie ſm calidum, & frigidum; sed principia actiua in actibus voluntarijs, cuiusmodi sunt actus peccatorum, non se habent ex necessitate ad unũ; & ideo ex uno principio actiuo, uel motiuo possunt diuersę species peccatorum procedere, sicut ex timore male humiliante potest procedere, ꝙ homo furetur, & quòd occidat, & ꝙ deserat gregem sibi commissum, & hæc eadem possunt procedere ex amore.

¶Hic probat secundam partem conclusionis præambularis tali ratione. Diuersæ species in naturalibus attenduntur non solùm ſm obiecta, quæ sunt fines, vel termini, sed etiã ſm principia actiua; sed in voluntarijs non distinguuntur ſm principia actiua, sed ſm fines tñ; igitur secunda pars vera. Consequentia plana. Antecedens probatur, relinquendo primam partem notã, ꝙ s. distinguantur ſm obiecta. Sed probatur, ꝙ ſm principia actiua. Principia actiua naturalia semper sunt determinata ad eosdem actus; ergo illa pars vera. Probatur cõsequentia, quia si operantur semper sicut sunt, igiť si sunt diuersa principia, erũt diuersæ actiones; & si eadem principia in specie, erunt eædem operationes. Et declaratur exemplariter, sicut calefacere, & infrigidare distinguuntur specie ſm calidum, & frigidum. Tertia pars antecedẽtis.s. sed in voluntarijs non distinguuntur secundùm actiua, &c. Probatur, principia actiua in actibus voluntarijs non se habent ex necessitate ad vnum; igitur illa pars vera. Tenet consequentia, quia ex vno principio motiuo, & effectiuo possunt diuersæ species actuũ voluntariorum procedere. Tunc ibi.

¶Vnde manifestum est, ꝙ peccata non differunt specie secundùm diuersas causas actiuas, vel motiuas, sed solum secundùm diuersitatem causæ finalis, finis autem est obiectum uoluntatis; ostensum est enim supra, * ꝙ actus humani habent speciem ex fine.

* q.1.art.3. & q.18.art.4.& 6.

Secunda conclusio responsi.

¶Ponit secundam conclusionem responsiuam specialẽ ad quæsitum. Peccata nõ differunt specie ſm diuersas causas actiuas, vel motiuas, sed ſm diuersitatem causæ finalis. Probatur prima pars ex conclusione præãbulari, & ex dictis circa ipsam. Actus voluntarij non distinguunť specie ſm principia actiua, vel motiua, quia ex vno motiuo plures procedere possunt; igitur nec peccata. Tenet consequentia, quia peccata, & actus peccatorum sunt actus voluntarij, & ex vno motiuo possunt etiam plura procedere, sicut ex timore malè humiliante potest procedere, ꝙ homo furetur, & ꝙ occidat, & ꝙ deserat gregem sibi cõmissum; & hęc silr possunt procedere ex amore malè inflammante. Et videť, ꝙ D.S. accipiat hic motiuum pro ratione mouendi, & efficiendi se habente ad plura, quia vt effugiat quis malum multa peccata committit.

¶Nota oẽ peccatum est, vel ex fuga mali, vel amore boni inordinatis, primum dř timor malè humilians; secundum amor malè inflãmans, infra q.77.art.4. Inordinata ergo fuga mali potest aliquem mouere ad vitia posita in littera; silr inordinatus amor potest aliquẽ mouere ad varia peccata, vt satisfaciat amori. Mouet ergo ad diuersa volenda, & facienda, & mediantibus diuersis volitatibus, & velle est causa diuersorum actuum humanorum in specie. Secunda pars probatur. Omnes actus humani distinguuntur ex fine, sed peccata sunt actus humani; igitur, &c. Maior patet, quia actus humani sunt, inquantum voluntarij, qui distinguuntur ex obiecto; sed finis est obiectum voluntatis; igitur, &c. Ista patent ex dictis supra quæst.18.artic.4.& 6.

Quomodo diuersa motiua distinguant.

¶Nota autem circa primam partem illius conclusionis, vt tangetur attic. 6. si motiuum sit vnum, & etiam idem finis propinquus, tunc actus habent eandem speciem moralem propinquam, non ratione motiui vt sic, sed ratione finis propinqui. Si autem motiuum (accipiendo motiuum pro imperatiuo, & mouente ad finem suum, & pro ratione efficiendi) sit quidem vnum, sed moueat ad diuersos fines particulares, tunc distinguuntur actus causati specie propria; possunt tamen conuenire pp vnitatem motiui ſm speciem cõmunem, si actus diuersos ſm propria obiecta moueat in finem communem, quem per se respicit intentio agentis. Sæpius enim est alius finis actionis, alius agentis; sic igitur supra dictum est q.60.art.1.ad tertium. ꝙ ex charitate actus diuersarum virtutum circa diuersa obiecta imperati habent vnam speciem communem propter finem, & obiectum charitatis, tamen habẽt diuersas species proprias; & de illis loquitur articulus, ꝙ actiones procedentes ab eodem motiuo non sunt vnius speciei specialissimę propriè. Vide quæst.63.art.6.dicta in principio.

¶Nota, ꝙ clarum est videre, quomodo a fine propinquo, & a fine actus peccatum vt actus habeat speciem propriam, quando peccatum aliquod trahitur in speciem disparatam per intentionẽ finis, vt luxuria ordinata in furtum. Constat enim, ꝙ luxuria non habet speciem propriã ex furto, quod est obiectum, & finis intentionis agentis, sed ex materia propria. Et ita vult D.S. hic, ꝙ motiuum actus distinguit speciem, & motiuum voluntatis, non motiuum intentionis agentis. Vide D.S. in quarto, dist.38.q.2.art.2.q.2.in corp. vbi bene loquitur ad propositum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem secundæ conclusionis.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ principia actiua in actibus voluntarijs, cum non sint determinata ad vnum, non sufficiunt ad producẽdum humanos actus, nisi determinetur voluntas ad vnum per intentionem finis, ut patet per Philosophum in 9.Metaphys. * & ideo a fine perficitur & esse, & species peccati.

*Arist.tex. 15. & 16.

¶Maior vera, ab eo habet speciẽ, a quo habet esse determinatũ, quia species dicit esse distinctum, & determinatum. Minor, si intelligitur sic, ꝙ s. peccata habeant esse distinctum ab omnibus causis etiam actiuis ſm se nõ adiuncto fine, vt apprehensus, & intentus est; sic negať, quia causa effectiua, & motiua in moralibus non sunt principia alicuius determinati actus, nisi qa determinati sunt per finem, qui vt apprehensus specificat voluntatem ad determinatum. Et ista habet Phil.9.metaph.tex.comm 10.vbi D.S. exponendo Phil. dicit. Ostendit Philosophus, per quid potentia rationalis reducatur in actum cõcludens ex dictis, ꝙ cum potentia rationalis se habeat communiter ad duo contraria, & cum a causa cõmuni non procedat effectus determinatus, nisi sit aliquid, quod causam communem ad hunc effectum magis determinet, quàm ad illum; sequitur, ꝙ necesse est præter potentiam rationalẽ (quæ est communis ad duo contraria) poni aliquid, quod approprietẽ ad alterum faciendum ad hoc, ꝙ exeat in actum, hoc autem est appetitus, aut prohæresis, idest electio quorumcũque, idest electio, quæ pertinet ad rationem. Quod enim aliquis desiderat, hoc facit, &c. vbi patet dictum D.S. esse fundatum in Philosopho.

¶Nota autem, sicut supra dicebatur, ꝙ potentia, & habitus cõcurrunt ad eundem actum tanquam causa completa, sic tamen, ꝙ substantia actus reducitur in potentiam, & modus, & specificatio in habitum; sic in proposito voluntas sola non est principium actus peccati determinati, nisi intentio finis determinati cõcurrat, iuxta tamen supra dicta q.1.art.1.& q.9.art.1. secundùm aliud esse conuenit fini causalitas finalis, & effectiua. Determinatur enim voluntas a fine secundùm esse apprehensum, secundùm quòd cõcurrit specificatiuè ad actum voluntatis actiuæ tamen, sed secundùm esse extra habet esse finis, & distinguit, & determinat finaliter.

¶Ad secundum dicendum, quòd obiecta, secundùm ꝙ comparantur ad actus exteriores, habent rationẽ materiæ circa quam; sed ſm ꝙ comparantur ad actum interiorem uoluntatis, habent rationem finium; & ex hoc habent, ꝙ dent speciem actui, quamuis etiam ſm quòd sunt materia circa quam, habeant rationem terminorũ, a quibus motus specificantur, vt dicitur in 5.Phys. * & in 10.Ethic. * sed tamen etiam termini motus dant speciem motibus, inquantum habent rationem finis.

* Aristot. tex.4.
* Arist.c.4

Digitized by Google

¶Ad maiorem, inter alias causas, &c. Verum est de causis, ex qua, & in qua vt sic. Tamen negatur, ꝙ causa materialis, circa quam vt est terminus, & finis, in quem motus naturaliter tendit, & ordinatur, quòd non distinguit speciē actus, & motus.

¶Ad minorem dico, ꝙ obiectum actus interioris, præsertim intentionis est finis exprese; sed de obiecto actus exterioris dicitur, quòd comparatum ad actum exteriorem est materia circa quam, tamen comparatum ad actum interiorem habet rationem finis; quia aliquis non operatur voluntariè circa obiectum actus exterioris, nisi apprehendat ipsum vt bonum, & per consequens aliqualiter vt finem; quare dat speciem moris actui exteriori formaliter, vt voluntarius est, vt est finis. Posset secundò dici, ꝙ obiectum actus exterioris dat speciem actui, vt est finis propinquus, naturalem quidem speciem, si consideratur absolutè secundùm esse naturæ, moralem autem, prout est apprehensum conforme rationi inchoatiuè, sed completè vt volitum; & sic redit in idem, quod D. S. dicit, quòd obiectum exterioris actus dat speciem moralem. i. completè, prout est obiectum voluntatis, & finis, quia accidit, ꝙ referatur in aliū finem alterius actus. i. intentionis. Et vult D. S. quòd obiectum non dat speciem actui, vel motui, nisi quia finis, vel terminus motus, quia videlicet obiecta, & termini sunt, ad quæ motus naturaliter ordinantur tanquam fines. Finis enim ex secundo Physicorum distinguit a priori, vt tactum fuit. Considerat enim D. S. actus in ratione viarum, & tendentiarum ad obiecta, sicut ad fines. Posset etiam dici, quòd actus exterior, vt motus, & via habent speciem ab obiecto, vt est terminus eius; sed vt est actus agentis voluntarij habet speciem moralem ab obiecto, vt est finis, & obiectum actus interioris, &c. Et hoc videtur voluisse D. S. artic. 1. ad primum.

¶Nota, quòd hic soluitur quæstio, an obiecta vt sic, vel vt fines distinguant actus, & motus; habes, quòd vt fines saltem propinqui, & immediati, quia vnumquodque naturaliter distinguitur, & est conforme ei in quod ordinatur vt in finem suum, quia ergo actus ordinantur in obiecta, & terminos vt fines; ergo debent esse commensurati; quare secundùm aliud obiectum est alius actus. Vnde sicut animæ ex diuersis commensurationibus substantialibus distinguuntur numero, ita actus, & motus ex commensurationibus obiectiuis, & finalibus; sic potentiæ commensurantur actibus, & ergo secundùm diuersitatem actuum erit diuersitas potentiarum, & hæc habentur ex fine solutionis, quia motus distinguuntur ex terminis, sicut ex finibus.

¶Nota autē verba D. S. ꝙ actus exterior in esse moralis distinguitur ex obiecto, vt est finis actus interioris, licet etiā distinguatur ex obiecto secundùm se, vt est finis naturalis actus exterioris in esse naturæ. Et de his aliquid tactum fuit supra quæst. 18.

¶Ad tertium dicendum, quòd illæ diuisiones peccatorum non dantur ad distinguendas species peccatorū, sed manifestandas diuersas causas eorum.

¶Concedo totum, quod inducitur pro maiore. Sed dico ad minorem, quòd omnes huiusmodi diuisiones respiciunt causas peccatorum non distinguētes specificè, sed causas motiuas, ita quòd istæ diuisiones dantur ad manifestanda diuersa motiua peccatorum; sic cupiditas, vel auaritia potest causare diuersa peccata; & sic de alijs enumeratis. i. superbia, & concupiscentia; sed ista peccata non distinguuntur, quia ex tali, vel alio motiuo, sed quia circa aliud obiectum, & alium finem. Negatur ergo consequentia, intelligendo consequens de causis motiuis; ex illis enim, vt sic non habent distinctionem, quia ad vnitatem causæ motiuæ non sequitur vnitas peccati specificè, vt patuit in corpore articuli. Et ex diuersitate nō sequitur diuersitas saltem in specie immediata, & propria peccatorum; quia si auaritia, & superbia mouerent ad peccatum circa idem obiectum, & eundem finem, tale esset vnum in specie, nō obstante diuersitate specifica causarum motiuarum; sic litigium est vnum vitium specie, & tamen ex multis causis oriri potest, vt ex ira, & superbia, vt patet secunda secundæ, quæstio. 116. artic. primo. & sic de alijs.

Vtrum conuenienter peccatum distinguatur per peccatum, quod est in Deum, in proximum, & in seipsum.

O 2. d. 42. q. 2. artic. 2. q. 2. Et Plal. 25. col. 2.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter peccatum distinguatur per peccatum, quod est in Deum, in proximum, & in seipsum. Illud enim, quod est commune omni peccato, non debet poni quasi pars in diuisione peccati; sed commune est omni peccato, quòd sit contra Deum, ponitur enim in definitione peccati, quòd sit contra legem Dei, vt supra dictum est; * non ergo peccatum in Deum debet poni quasi pars in diuisione peccatorum.

*q. 71. ar. 6.

¶ 2 Præt. Omnis diuisio debet fieri per opposita; sed ista tria genera peccatorum non sunt opposita; quicunq; enim peccat in proximum, peccat in seipsum, & in Deū; non ergo peccatum cōuenienter diuiditur ſm hæc tria.

¶ 3 Præt. Ea quæ sunt extrinsecus, non conferunt speciem; sed Deus, & proximus sunt extra; non ergo per hęc distinguuntur peccata secundùm speciem; inconuenienter igitur secundùm hæc tria peccatum diuiditur.

¶ Sed contra est, quod Isidorus in libro de Summo bono distinguens peccata dicit, quòd homo dicitur peccare in se, in Deum, & in proximum.

¶Hic quæritur iuxta prædicta de quadam consueta distinctione peccatorum, secundùm quòd diuiditur in peccatum, quod est in Deum, in proximum, & in seipsum. Est enim dubium, an sit distinctio secundùm diuersas species, vel diuersas causas motiuas, vel diuersos fines.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est; * peccatum est actus inordinatus. Triplex autem ordo in homine debet esse; vnus quidem secundùm comparationem ad regulam rationis, prout. omnes actiones, & passiones nostrę debent secundùm regulam rationis cōmensurari; alius autem ordo est per comparationem ad regulā Diuinæ legis, per quam homo in omnibus dirigi debet; & siquidem homo naturaliter esset animal solitariū, hic duplex ordo sufficeret; sed quia homo est naturaliter animal politicū, & sociale, vt probatur in 1. Poli. * ideo necesse est, quòd sit tertius ordo, quo homo ordinetur ad alios homines, quibus conuiuere debet.

*q. 71. ar. 6.

* Arist. c. 1.

Conclusio prima.

¶Iste articulus diuiditur principaliter in duas partes. In prima D. S. innuit vnam conclusionem respōsiuam ostendentem illam diuisionem conuenientem, præsertim, accipiendo peccatum formaliter. In secunda parte ponit conclusionē ostendentem illius diuisionis qualitatem, accipiendo peccatum ex parte actus, ibi. Sunt autem diuersa. Conclusio ergo prima, quam D. S. intendit de peccato formaliter accepto, est ista. Hæc distinctio peccatorum est cōueniens (supplè accipiendo peccatū formaliter.) Probatur cōclusio; hæc distinctio peccati accipit ſm tres ordines oppositos, & distinctos; igitur est cōueniens. Circa illā rationem D. S. ita ꝓcedit; primò ꝓbat cōsequentiam cū prima parte antecedentis; secundò ostendit secundā antecedentis partē, ibi. Horum autem ordinū, &c. Consequentiā probat sic. Peccatū est actus inordinatus; igit cōsequentia bona. Illa cōsequentia patet iterū extra litterā, quia tot modis dī vnum oppositorū, quot modis & reliquū. Ans pro prima parte ꝓbat. In hoc est vnus ordo debitus ſm cōparationem, & regulā rationis, prout. oēs actiones, & passiones nostrę debent ſm regulā rationis cōmensurari; alius est ordo per cōparationem ad regulā legis Diuinæ, per quam homo in oībus dirigi debet; tertius ordo est, quo homo ordinatur ad alios hoīes, quibus conuiuere debet; sed primo ordini opponitur peccatum in seipsum; secundo opponitur peccatum in Deum; tertio opponit peccatum in his, quibus ordinatur ad proximum; igitur prima pars antecedentis vera, scilicet quòd hæc distinctio peccati accipitur secundùm tres ordines. Deinde cum dicit.

¶Horum autē ordinum primum continet secundus, * & excedit ipsum; quæcunque enim continentur sub ordine rationis, continentur sub ordine ipsius Dei, sed quædam continentur sub ordine ipsius Dei, quæ excedunt rationem humanā, sicut ea quæ sunt fidei, & quę debentur soli Deo; vnde qui in talibus peccat, dicitur in Deum peccare, sicut hæreticus, & sacrilegus, & blasphemus. Similiter etiam primus ordo * includit tertium; & primus excedit ipsum, quia in omnibus, in quibus ordinamur ad proximum, oportet nos dirigi secundùm regulam rationis; sed in quibusdam dirigimur secundùm rationem, quantum ad nos tantùm, non autem quantum ad proximum; & quando in his peccatur, dicitur homo peccare in seipsum, sicut patet de guloso, luxurioso, & prodigo; quando uerò peccat homo in his, quibus ad proximum ordinatur, dicitur peccare in proximum, sicut patet de fure, & homicida.

* Aliàs, primus continet secundum.

* Aliàs, secundum.

¶Probat secundam partem antecedentis subintellecti. i. ꝙ huiusmodi tres ordines sunt distincti, & oppositi. Et arguitur sic. Primus ordo. i. ad Deum excedit secundum (i. ordinem rationis) & secundus includit tertium, & excedit ipsum; ergo secunda pars antecedentis vera. Tenet cōsequentia, quia si accipiatur superior ordo, ſm ꝙ excedit inferiorē, includit aliquid, ꝙ ipse nō includit; ergo

ergo diſtinguuntur, ſaltem ſm illum modum diſtinguẽdi, qui eſt ſm habere, & non habere idem. Antecedens probatur, quęcunq; cõtinentur ſub ordine rationis humanæ, continentur ſub ordine ipſius Dei, & nõ econtra; & in omnibus, in quibus ordinamur ad proximum, oportet nos dirigi ſm regulam rationis, & cum hoc in alijs pluribus, & in quibuſdam dirigimur ſm rationem ad nos tm, non autem ad proximum; igitur antecedens verum. Conſequentia nota. Antecedens proximum probatur pro prima parte, quia Deus excedit rationem humanam, vt patet in his, quæ ſunt fidei, quæ ſunt ſm ordinem Diuinum, non humanũ, & qui in illũ ordinem peccat, contra Deum peccat, vt hæreticus, ſacrilegus, & blaſphemus, &c. Secunda pars eiuſdem proximi añtis probatur, quia ſm rationem humanam dirigimur quo ad nos, & proximũ, & in omnibus actibus, & paſſionibus, ſed hoc eſt in plus, q̃ dirigi in his, quæ ſunt ad proximum tm; igitur verum eſt añs proximũ.

Exponitur textus. ¶Nota hic, ꝙ D.S. enumerando illos tres ordines; primò ponit ordinem ſm comparationem, & regulam rationis; deinde ordinem, qui eſt per comparationem ad regulam Diuinam. Poſt hoc dicit, horum autem primus continet ſecundum, &c. vbi D.S. non intelligit de primitate poſitionis, & ſitus; ita ꝙ primò poſitus, & enumeratus cõtineat ſecundum; ſed de primitate dignitatis, & de abſolutè, & in ſe primo, tamen videlicet, quia in ordine ad abſolutè primum attenditur, tum quia communior, tum quia ad eauſam altioris ordinis. Vnde & D.S. non dicit primò, enumerando primus, & ſecundus, ſed vnus, & alius. Et ille alius eſt ſm rem primus, quod notat D.S. quia videlicet per eũ in omnibus homo dirigi debet. Videtur tamen, ꝙ ex incuria ſit facta tranſpoſitio litteræ, ſic ꝙ ordo ad regulam Diuinam deberet poni primo loco, & ordo ad regulam rationis ſecundo loco; vel ſi ita debeat eſſe ordo, quem libri communiter habent, debet conſequenter littera in præſenti textu habere, horum autem ordinum primum continet ſecundus, vel ſi quis velit litteram omnino manere, tunc exponendum eſt, ſicut iam expoſitum eſt, &c.

¶Aduerte autem, ꝙ clarum eſt videre, quomodo ſecundus, vel vt littera habet primus. ſ. ordo rationis excedit ordinem ad proximum, quia cõtinet ſub ſe ordinem ad ſeipſum, & ad proximũ; vnde quandocunque peccat contra proximum, peccat contra ordinem rationis, ſed non e contra, quia etiam quando peccat contra ſe, peccat contra ordinem rationis, & non contra proximum, vt patet in exemplis litteræ de guloſo, &c.

¶Sunt autẽ diuerſa, quibus homo ordinatur ad Deũ, ad proximum, & ad ſeipſum; vnde hæc diſtinctio peccatorũ eſt ſecundùm obiecta, ſecundùm quæ diuerſificantur ſpecies peccatorum; vnde hæc diſtinctio peccatorũ propriè eſt ſecundùm diuerſas peccatorum ſpecies. —

¶Hæc eſt ſecunda pars principalis huius articuli, in qua D.S. oſtendit qualis ſit iſta diuiſio per vnam concluſionem reſponſiuã, quam probat duplici ratione; ſecunda ibi. Nam & virtutes, &c.

Concluſio ſecunda. Concluſio igitur talis eſt. Hæc diſtinctio propriè eſt ſecundùm diuerſas peccatorum ſpecies. Probatur concluſio primò ſic. Quęcunque diſtinctio peccatorum eſt ſecundùm diuerſa obiecta, illa eſt ſecundùm diuerſas peccatorum ſpecies; ſed hæc diſtinctio peccatorum eſt ſecundùm diuerſa obiecta; igitur illa concluſio vera. Maior nota. Minor probatur, quia diuerſa ſunt, quibus homo ordinatur ad Deum (ſ. tantùm, & immediatè) alia quibus ad proximum, alia quibus ad ſeipſum; ſed hæc diſtinctio ſumitur ſecundùm illa, quibus ordinatur ad iſta dicta; igitur minor vera. Iſta minor proxima patuit ex probatione primæ concluſionis.

¶Nota pro minore principali iſtius rationis, ꝙ iſta diuiſio accipitur ſm ea, quibus homo ordinatur ad Deum, proximũ, & ſeipſum, non vt conuenienter, & debitè ſe habet circa materiã, qua ordinatur ad illa, ſed vt indebitè; quia peccatũ eſt circa eandem materiam cum virtute, tamẽ ſemper oppoſito modo, &c. Deinde ibi.

¶Nam & virtutes, quibus peccata opponuntur, ſecũdum hanc differentiam ſpecie diſtinguuntur. Manifeſtum eſt enim ex dictis, * ꝙ virtutibus Theologicis homo ordinatur ad Deum; temperantia verò, & fortitudine ad ſeipſum; iuſtitia autem ad proximum. —

* Ex q. 64.

¶Ponit ſecundam probationẽ, & arguitur ſic. Virtutes ſm hãc differentiam (ſ. Deum, ſeipſum, & proximum) diſtinguuntur ſpecie; igitur & peccata. Tenet conſequentia, quia peccata opponũtur virtutibus, & ex eiſdẽ diſtinguuntur, vt patet art. 1. ad 2. nam in idem redit peccata diſtingui ſm virtutes, & obiecta, &c. Antecedens probatur, quia virtutibus Theologicis ordinatur homo ad Deũ, & diſtinguuntur. ſ. ab alijs virtutibus, quod patuit ſupra. Temperantia verò, & fortitudine ad ſeipſum, ideſt ad propria bona, vel mala, iuſtitia ad proximum; igitur antecedens verum, & per conſequens, ſi circa illa ſunt diuerſæ virtutes, ſunt etiam diuerſa vitia, quia circa quodcunque contingit ſe benè habere, contingit ſe etiam malè habere. Patet igitur hæc concluſio, ꝙ hæc diuiſio eſt in diuerſas ſpecies, quia ſecundùm diuerſa obiecta, & per conſequens etiam ſecundùm diuerſas virtutes oppoſitas, & licet ad diuerſas virtutes ſequatur diuerſitas obiectorum, & in idem redeat peccata diſtingui ſecũdùm oppoſitas virtutes, & ſecundùm diuerſa obiecta, tamen ratione diſtinguuntur; & ideo pro maiore euidentia D.S. oſtendit illam diuiſionem eſſe ſecundum diuerſa obiecta; & oſtendit, quòd etiam ſecundùm illam diuiſionem materiæ, & obiecti, peccatorum diuerſificentur virtutes ſpecie.

¶Prima concluſio confirmatur per argumentũ in contrarium.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ peccare in Deum, ſm ꝙ ordo, qui eſt ad Deum, includit omnem humanum ordinem, commune eſt omni peccato; ſed quantum ad id, quod ordo Dei excedit alios duos ordines, ſic peccatum in Deum eſt ſpeciale genus peccati. —

¶Ad maiorem, vera, id quod eſt cõmune omni peccato, vt ſic, nõ debet poni pars in diuiſione peccati, ſi accipitur vt commune, ſ. ſm hoc, ꝙ alia includit; tamen ea rõne, qua alia excedit, & continet aliquid, quod alia non continent, poteſt diſtingui ſaltem diſtinctione (quæ eſt ſm habere, quod alia non habẽt) licet non diſtinguatur, ſicut diſparatum, & ex oppoſito condiſtinctum, tamẽ vt diſtinctum ratione dicta. Ad minorẽ, commune eſt omni peccato eſſe contra Deum, vera, ſm ꝙ ordo, qui eſt ad Deum, includitur in omni alio ordine, ſicut radix, & origo eius. Sed negatur, ꝙ omne peccatum ſit contra Deũ in ſe, & immediatè, ſm ꝙ ordo ad Deum excedit alios, & vt contra Deum eſt eſſe contra Deum ſolùm, & in ſe, quamuis enim id, quod ſit contra rationẽ, & contra proximum, ſit contra Deum (ſaltem in effectu ſuo, & indirectè, & quaſi ex conſequenti) tamen non conuertitur. ſ. eſt contra Deũ, ergo contra rationem, vt patuit q. 71. art. 6. ad 5. Ad probationem minoris patuit vbi iã, quia eſſe contra Deum, eſt commune omni peccato, contra Deum non in ſe, & vt contra Deũ, opponitur ordini ad Deum, vt excedit alios ordines; ſed vt eſt contra Deũ, quod etiam eſt contra ordinem ab eo in alijs, & ad alia inſtitutum. Ad conſequens, peccatum in Deum, vel mediatè, vel immediatè non debet poni pars, ſed in Deum immediatè, vt opponitur ordini, qui eſt ad Deum ſm ſe, ſic ſunt peccata oppoſita virtutibus Theologicis, quæ opponuntur Deo in ſe, ſed alia peccata opponuntur Deo ea ratione, qua oppoſitum artificiato opponitur art. vt patuit ſupra q. 71. art. 2. ad quartum. & hæc tangit D.S. in ſolutione.

¶Ad ſecũdum dicendum, ꝙ quando aliqua, quorum vnum includit alterum, ab inuicem diſtinguuntur, intelligitur fieri diſtinctio, non ſecundùm illud, ꝙ vnum cõtinetur in altero, ſed ſecundùm illud, ſecundùm ꝙ vnum excedit alterum, ſicut patet in diuiſione numerorum, & figurarum, non enim triangulus diuiditur contra quadratum, ſm ꝙ continetur in eo, ſed ſecundùm ꝙ exceditur ab eo; & ſimiliter eſt de ternario, & quaternario. —

Duplex modus diſtinguendi. ¶Ad maiorem, cuius diuiſio ſit per oppoſita, vel directè, & poſitiuè, vel negatiuè. Prima eſt, quando in vtroq; oppoſitorum eſt aliquod poſitiuũ, per quod diſtinguitur ab alio, & opponitur alteri. Sed ſecunda eſt, quando in vno eſt aliquid, quod non eſt in alio, licet ſibi non directè opponatur, ſicut homo diſtinguitur ab animali in genere accepto, & præciſè, nõ quia opponatur animali; ſed quia includit aliquid, ꝙ animal vt ſic non habet. Et iſti modi diſtinguendi, & oppoſitionis habentur a D.S. quolib 4. artic. 7. Ad minorem vera, oppoſitione directa, quaſi in vno ſit repugnãs alteri, ſed tamen ſunt oppoſita ſecundo modo, quia & ſi peccans in proximum, peccet contra rationem, & Deum, tamen poteſt peccare in Deum, vel contra rationem, non peccando in proximum; & iterum poteſt peccare in Deum tantùm, & non in alia, ſaltem ſicut in obiecta, & ita peccatum in Deum (vt diſtinctum, vt hic loquitur) opponitur ordini ad Deum, vt excedit, & plus continet, quàm alij ordines; & ſic opponuntur modo dicto, ſicut D.S. oſtendit per exemplum de ternario, & quaternario, qui diuiduntur, vt vnus excedit alium, non vt continet, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Deus, & proximus, quãuis ſint exteriora reſpectu ipſius peccantis, non tamen ſunt extranea reſpectu actus peccati, ſed comparatur ad ipſa, ſicut ad propria obiecta ipſius. —

¶Ad maiorem, quæ ſunt extrinſecus, quia extra eſſentiam rei, & extra rationem quidditatiuam non conferũt ſpeciem, ſi autem ſunt extra eſſentiam quidem, tamen ſunt de ratione quidditatiua addimentali tanquam conferentia differentiam propriam negatur; ſtant enim iſta duo ſimul, eſſe extra eſſentiam, & tamen eſſe de ratione quidditatiua, ſicut ſubiectum eſt de ratione quidditatiua paſſionis, & in primo modo per ſe apud Thomiſtã, non tamen eſt de natura, & eſſentia, &c. vt tactum fuit artic. 3.

¶Ad minorẽ, ſi ſubſumeretur debitè ſub maiore, negaretur. Vera eſt tm vt; iacet; ſed deberet ſubſumi, ſed Deus, & proximus, & homo ipſe ſunt extranea peccatis negatur, quia obiectũ non eſt extraneum actui, quia eius finis, & id in quod naturaliter ordinatur, & per conſequens id a quo habet differentiam, & per quod habet intelligi, & definiri. Quare negatur conſequentia, &c.

Vtrum diuiſio peccatorum, quæ eſt ſecundùm reatum, diuerſificet ſpeciem, puta cum diuiditur ſecundùm veniale, & mortale.

Infra q.88. ar.1.& 2.Et 1.di 17.q.2. ar.5.cor.Et 2.di.42.q.1. arti 3.Et 4. diſt.16.q 3. ar.2.q.4.ad 5.Et 3 cõt. ca.139. fin. & 147. Deuter. 25.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, q̃ diuiſio peccatorum, quæ eſt ſecundùm reatum, diuerſificet ſpeciem, puta cum diuiditur ſecundùm veniale, & mortale. Ea enim, quæ in infinitum differunt, non poſſunt eſſe unius ſpeciei, nec etiam unius generis; ſed uenialе, & mortale peccatum differunt in infinitum; venialis enim debetur pœna temporalis, mortali pœna ęterna, menſura autem pœnæ reſpondet quantitati culpæ, ſecundùm illud Deuter. 25. ſecundùm menſuram delicti, erit & plagarum modus; ergo veniale, & mortale nõ ſunt vnius generis, ne dum quòd ſint vnius ſpeciei.

¶ 2 Præterea. Quædam peccata ſunt mortalia ex genere, ſicut homicidium, & adulterium; quædam verò ex ſuo genere ſunt peccata uenialia, ſicut uerbum otioſum, & riſus ſuperfluùs; ergo peccatum ueniale, & mortale ſpecie differunt.

¶ 3 Præterea. Sicut ſe habet actus uirtuoſus ad præmium, ita ſe habet peccatum ad pœnam; ſed præmium eſt finis uirtuoſi actus; ergo & pœna eſt finis peccati; ſed peccata diſtinguuntur ſpecie ſecundùm fines, ut dictum eſt; * ergo etiam diſtinguuntur ſpecie f̃m reatum pœnæ.

* Artic.1. ad primũ.

¶ Sed contra; ea quæ conſtituunt ſpeciem, ſunt priora, ſicut differentiæ ſpecificæ; ſed pœna ſequitur culpam, ſicut effectus eius; ergo peccata non differunt ſpecie ſecundùm reatum pœnæ.

¶Hic quærit de quadam alia diuiſione peccati, quæ eſt f̃m effectum peccati. ſ. f̃m reatum, an videlicet diuiſio in veniale, & mortale ſit ſecundùm diuerſas ſpecies, ita q̃ peccata, quibus conueniunt venialitas, & mortalitas diſtinguantur ex hoc ſpecificè.

Quid venialitas, & mortalitas.

¶Pro intellectu terminorum quæſiti, & fundamento dicendorum in ar. oportet ſcire primò, q̃ veniale, & mortale formaliter (ideſt venialitas, & mortalitas) ſignificant relationes rationis, quę habent eſſe fundamentale ab actu peccati inordinato. Actuale autem eſſe (eo modo, quo entia rationis habent eſſe actuale. i eſſe obiectiuum actu) habent ab intellectu Diuino, vel humano, qui intelligit peccantẽ in ordine ad pœnam, eo modo quo actus peccati propter ſui inordinationem exigit ſuppoſita lege Diuina, vel humana, vel recta ratione. Ille enim, qui ſe contra ordinem alicui exigit, debet ab eo, qui ordini illi præeſt, puniri. Vnde mortale, vel veniale dicunt reatus, & obligationem ad pœnam aliquam, veniale ad pœnam terminabilem, & temporalem, mortale, reatum, & obligationem ad pœnam interminabilem, & incurabilem. Et hæc tangit implicitè D. S. in quæſito, cum quærit, an differant f̃m reatum, hoc eſt veniale, & mortale. Verum eſt tamen, quòd illa venialitas, & mortalitas præſupponunt etiam offenſam, & non offenſam Dei, & maculam relictam ex actu peccati, ſuper quibus fundantur; aliam tamen maculam veniale, aliã mortale, vt patebit infra quæſt. 89. artic. 1. & de his in Capreolo in quarto, diſt. 14. in ſolutionibus contra tertiam concluſionem.

Capreolus.

Veniale, & mortale dupliciter accipiuntur.

¶Nota ſecundò, q̃ de veniali, & mortali contingit loqui dupliciter; vt ſupra tactum eſt art. 1. Vno modo formaliter de illis diuerſis reatibus, vel offenſis; alio modo materialiter de actu humano, cui conuenit mortale, vel veniale; & primo modo non eſt difficultas, quin veniale, & mortale ſpecie diſtinguantur, eo modo quo entia rationis habent ſpeciem; & diuidunt ſpecificè, vel analogicè reatum, vel offenſam; alio modo non oportet, quòd veniale, & mortale ſpecie diſtinguantur, ita q̃ vnus actus vnius ſpeciei, eſt mortale; & ſimilis in ſpecie actus humani eſt veniale, ita q̃ venialitas, & mortalitas non neceſſariò arguunt diuerſitatẽ ſpecificam, nec conſtituunt, ſed poſſunt ſequi peccatum, non ex ſpecie, q̃ eſt ex obiecto, ſed aliunde, puta ex conditione peccãtis, qui conſtituit finẽ in eo, quod eſt ex genere, & ſpecie veniale, vel ex intentione finis, vt patebit infra q. 88. artic. 2. ita q̃ veniale, & mortale non conueniunt peccato ex parte conuerſionis voluntariæ ad obiectum, ſed ex parte inordinationis, quæ ſequitur præter intentionem peccantis. De his vide etiã Capreolum in ſecũdo, di. 43. in ſolutionibus argumentorum contra primam, & ſecundã cõcluſiones; eſt ergo ſenſus q̃ſiti, an veniale, & mortale (ideſt illi diuerſi reatus) conſtituant peccata ſpecie diuerſa, vel neceſſariò conſequantur diuerſas ſpecies actuum humanorum, vt ſic, ſic q̃ in eadem ſpecie non poſſint reperiri venialitas, & mortalitas.

Capreolus.

¶Nota etiam, q̃ reſpondendo D. S. intelligendus eſt de veniali, & mortali pro materiali ſignificato, quod tamen eſt apud moralẽ Philoſophum, & Theologũ principale dicendum, vt patuit art. 1. Circa hæc tamen nõ moueatis, quia dictum eſt illos reatus dicere relationes rationis (vtpotè, quia ſunt relationes ad nõ ens in actu, & fundantur ſuper macula, & aliquo huiuſmodi manente poſt actũ peccati, quæ etiã ſunt entia rationis) cum tñ aliquis peccator ad pœnã realiter obligatus ſit; quia iuxta philoſophiã aliquis dr̃ realiter talis in reſpectuus pp realitatẽ fundamenti, data q̃ relatio ſit rationis, ſicut Ioannes eſt realiter idem ſibiipſi propter realem vniratem numeralem, quæ eſt fundamentum identitatis numeralis; ſic, quia ille realiter peccauit, ideo ex parte ſui eſt, quod exigat pœnam, & ad ipſam peccantem obliget, præſuppoſita Diuina iuſtitia; & de hoc infra etiam quæſt. 87. artic. 1.

¶Rñdeo dicendũ, q̃ eorum, quæ ſpecie differunt duplex dr̃ia inuenitur; vna quidẽ, quæ cõſtituit diuerſitatẽ ſpecierũ; & talis dr̃ia nunquã inuenitur niſi in ſpeciebus diuerſis, ſicut rationale, & irrationale, animatũ, & inanimatum. Alia autem dr̃ia eſt conſequens diuerſitatẽ ſpeciei; & talis dr̃ia, & ſi in aliquibus cõſequatur diuerſitatẽ ſpeciei, in alijs tñ poteſt inueniri in vna ſpecie, ſicut albũ & nigrũ conſequũtur diuerſitatẽ ſpeciei, corui, & cygni, tñ inuenitur huiuſmodi dr̃ia in eadem hois ſpecie. ——

¶D. S. in hoc corpore (vt ſatisfaciat quæſito, & quærẽti) ſic procedit; primò reſpondet ad quæſitum; ſecundò declarat quoddam dubium incidens circa reſponſionem, ibi. Differentia autem, &c. Et quia quæſitum poteſt intelligi dupliciter, an ſ. diuerſitas reatũ conſtituat a priori diuerſitatem peccatorum ſpecificam, vel an diuerſitas reatuum ſemper ſequatur neceſſariò, & requirat diuerſitatem ſpecificam peccatorum, ideo primò ponit D. S. in iſto artic. notabile diſtinctiuum, oſtendens illum duplicem intellectum. Secundò, iuxta duplicem intellectum reſpondet, ibi. Dicendum eſt ergo, Diſtinctio ergo, in qua virtualiter innuit duplicem intellectũ quæſiti eſt talis. Duplex inuenitur differentia eorũ, quæ differunt ſpeciẽ; vna eſt differentia, q̃ conſtituit diuerſitatẽ ſpecificam, ſicut rationale, & irrationale; & talis dr̃ia nunquã inuenitur, niſi in diuerſis ſpeciebus. Alia eſt dr̃ia cõſequens diuerſitatem ſpecierum, & talis inuenitur, qñq; in diuerſis ſpeciebus, aliquando in vna, ſicut patet de albo, & nigro in littera clarè, &c. Deinde cum dicit.

¶Dicẽdũ eſt ergo, q̃ dr̃ia venialis, & mortalis peccati, vel quæcunq; alia dr̃ia, quæ ſumitur penes reatum, non poteſt eſſe dr̃ia cõſtituens diuerſitatem ſpeciei; nũquam enim id, quod eſt per accidens, cõſtituit ſpeciẽ; id autem qd eſt præter intentionem agentis, eſt per accidens, ut patet in 2. Phyſ. * Manifeſtum eſt autem, q̃ pœna eſt præter intentionẽ peccantis, vnde per accidens ſe habet ad peccatũ ex parte ipſius peccantis, ordinatur tñ ad peccatum ab exteriori. ſ. ex iuſtitia iudicantis, qui f̃m diuerſas conditiones peccatorum, diuerſas pœnas infligit. ——

* Ariſtot. tex. 50.

¶Reſpondet ad quæſitũ f̃m eius duplicem intellectũ; & primò quo ad primum; ſecundò quo ad ſecundũ, ibi. Differentia quę eſt ex reatu, &c. Circa primã ponit talem concluſionẽ reſponſiuam. Differentia venialis, & mortalis peccati, vel cuiuſcunq; alia dr̃ia, q̃ ſumitur penes reatum, nõ poteſt eſſe dr̃ia cõſtituens diuerſitatem ſpeciei peccati (ſ. vt eſt actus voluntarius) Probatur concluſio iſta dupliciter. Primò ſic. Nunquã id, qd eſt per accidens, cõſtituit ſpeciẽ; ſed pœna (& per cõſequẽs reatus, & mortalitas, vel venialitas) per accidens ſe habet ad peccatũ (ſ. vt actus voluntarius) ex parte peccantis; igitur cõcluſio vera. Maior nota. Minor probat. Quicquid eſt p̃ter intentionem agentis eſt per accidens (ſ. moraliter, & etiã in naturaliter agẽtibus, quia & natura intendit finem) ſed pœna, & obligatio ad eã (quam importat reatus) eſt p̃ter intẽtionem peccantis; igitur minor vera. Intendit enim peccans talem actum delectabilem circa talẽ materiam, ſed q̃ ſequitur obligatio ad pœnã non intendit; quare actus vt procedat ab agente per ſe reſpicit obiectum, non autem reatũ; ſecundò probatur illa concluſio arg. in contrariũ, quod eſt pro iſta cõcluſione; q̃ cõſtituunt ſpeciẽ, ſunt priora, ſed pœna & reatus (vel ad pœnã ęternam, vel tpalem) nõ ſunt priora culpa, & peccato, vt culpa eſt (ſ. vt eſt actus humanus voluntarius) immo ſequuntur culpam præter intentionem peccantis, & ordine naturæ prius eſt actus talis ſpeciei, antequam ſequatur reatus; igitur, &c. Patet igitur prima concluſio, q̃ veniale, & mortale non conſtituunt actum in ſpecie actus humani, & voluntarij, quia ipſa non ſunt voluntaria reſpectu peccantis (ſaltem non voluntaria per ſe) ideo nec conſtituunt actum, de cuius ratione eſt per ſe voluntarium ab agente, qualis eſt peccatum conſideratum materialiter pro actu culpabili. Deinde ibi.

Concluſio reſponſi.

¶Vnde differentia, quæ eſt ex reatu pœnæ, poteſt cõſequi diuerſam ſpeciem peccatorum, non autem conſtituit diuerſitatem ſpeciei. ——

¶Inciput

¶ Incipit reſpondere ad quæſitum iuxta ſecũdum intellectũ. Et ponit duas concluſiones quo ad hoc reſponſiuas, primam ponit hic in textu, ſed eam magis explicat, & probat in ſolutione ſecundi. Secundam concluſionem ponit, & probat in ſolutione primi. Prima ergo concluſio reſponſiua pro ſecundo membro diſtinctionis ſupra in primo habitæ, quæ habetur ex ſolutione
Concluſio ſecundi argumenti eſt iſta. Diuerſitas iſta ex reatu poteſt conſequi diuerſam ſpeciem peccatorum in aliquibus, & intelligitur, quòd mortale, & veniale, id eſt reatus illi, ideſt obligationes ad mortalem, hoc eſt irreparabilem, & æternam pœnam, & ad pœnam temporalem, nati ſunt ſequi quantum eſt ex natura actus, & obiecti, eſto præter intentionem peccantis, in quibuſdam actibus voluntariis. Et arguitur ſic ex ſolutione ſecundi, inuenitur aliquod mortale ex genere, & aliquod veniale ex genere, igitur veniale vel venialitas magis & mortale, vel mortalitas magis, poſſunt in aliquibus conſequi ſpeciem. Antecedens patebit infra q. 88. arti. 2. & in de Malo. q. 7. arti. 1. & 3. Tenet conſequentia, quia idem eſt mortale ex genere, & ex ſpecie, nam genus accipitur ibi pro ſpecie, ſicut patuit ſupra q. 18. ar. 2. in fine cor. Et ex prima concluſione non ſunt mortale, & veniale ex genere quaſi conſtituant ſpeciem; igitur quia ſequuntur ſpeciem quãtum eſt ex ſpecie, & obiecto, &c.

¶ Nota autem, quòd dicitur mortale ex ſpecie, quia ad actum talis ſpeciei (ſicut adulterij) ſequitur ex natura ſua inordinatio, quæ facit formaliter peccatum mortale, & conſtituit actum in ratione peccati formaliter, mediante qua inordinatione in reſpectu ad iuſtitiam Dei quantum eſt ex natura inordinationis ſequitur æterna depreſſio, & punitio peccati ſtante æterna inordinatione, vt tactum fuit. Dicitur autem quantum eſt ex natura peccati, quia vt patebit infra q. 87. art. 3 peccans mortaliter exit ordinem primi principij moralis, ſcilicet vltimi finis cui inhæretur per charitatem, qua amiſſa non poteſt homo per proprias vires recuperare ipſum, Deus tamen poteſt ipſum in hunc ordinem reducere, infundendo charitatẽ per quã ſubeſt recto ordini ad vltimum finem Et hæc etiam notantur a D. S. in corpore.

¶ Nota etiam, quòd mortalitas, & venialitas ſequitur quantũ eſt ex ſpecie peccati; quia vt patebit, ſi deſit volũtarium, quod requiritur ad actum vt culpa eſt, & peccatum humanum, poteſt nõ ſequi inordinatio completa, quæ eſt contra finem vltimum. Nec per conſequẽs ſequitur mortalitas, immo nec venialitas ſi actus fuerit ſine omni ratione, & voluntate, vt in amentibus; quare dixi quantum eſt ex ſpecie actus. Et ergo quando voluntarium dat genus ipſi culpæ, & peccato humano, ideo quantumcumque ſit mortalitas exigitiuè, & conſequutiuè ex parte ſpeciei non ibit in actum niſi accedente conſenſu, &c.

¶ Secunda concluſio pro eodem ſecundo membro diſtinctionis reſponſiua, quæ habetur ex ſolutione primi argumenti eſt iſta. Iſta diuerſitas reatuum poteſt reperiri etiam in eodem ſecũdùm ſpeciem. Probatur concluſio ſic ex ſolutione primi. Primus motus in genere adulterij eſt peccatum veniale, & verbum otioſum poteſt eſſe mortale, igitur concluſio vera. Aſſumptum vel antecedens patebit infra q. 88. ar. 2. Tenet conſequentia, quia talis motus primus in genere adulterij eſt vnius ſpeciei in comparatione ad obiectum cum motu adulterij deliberato, qui eſt peccatum mortale. Similiter verbum otioſum prolatum in iniuriã Dei eſt mortale, & tamen eſt eiuſdem ſpeciei actus cum verbo otioſo inaniter prolato, quod eſt veniale tantùm; quare illa concluſio vera, quòd in eadem ſpecie reperitur venialitas, & mortalitas; & venialitas, & mortalitas non neceſſariò, nec ſolùm ſequũtur actus humanos ſpecie, & genere diſtinctos, immo poſſunt ſequi actus eiuſdem generis vel ſpeciei, de hoc etiam infra q. 88. ar. 6. ¶ Nota, quòd D. S. non fruſtra exemplificauit, & virtualiter ſubdiſtinxit ſecundum membrum circa principium cor. ſcilicet quòd ea, quæ non conſtituunt ſpeciem, poſſunt ſequi diuerſitatem ſpeciei in quibuſdam, & in alijs non diuerſitatẽ ſpeciei, ſed individualem vel complexionalem; ſic in propoſito illius cõcluſionis proximæ, venialitas, & mortalitas non ſequuntur inordinationem, quæ immediatè trahatur, & ſequatur ex ſpecie, & genere actus. Sed vel ex diſpoſitione agentis vel ex relatione in finem. Sicut patet in exemplis aſſumptis pro iſta concluſione ꝓbanda. Primus enim motus in genere adulterij habet venialitatem propter imperfectionem actus ex parte agentis a quo egreditur actus ille ſine deliberatione, & conſenſu; vnde & infra dicetur veniale per accidens. Similiter verbũ otioſum habet mortalitatem propter inordinationem quam trahit ex hoc, quòd fit in iniuriam Dei. Et ex fine ſimiliter ſi quis in actu, qui eſt ex genere venialis conſtituat finem, tunc ex parte agentis habet, quòd fit mortale, quia habet inordinationem contra Deum, cum talis actus habeatur tanquam vltimus finis, quod repugnat charitati Dei, & de hoc magis infra q 88. Quare patet, quòd reatus illi nõ ſunt differentiæ ſpecificæ actuum humanorũ; nec per ſe, & ſemper ſequuntur differentiam ſpecificam, ſed aliquando proueniũt aliunde, vt poteſt conſtare ex dictis, &c.

¶ Differentia autem peccati venialis, & mortalis cõſequitur diuerſitatem inordinationis, quæ complet rationem peccati. Duplex enim eſt inordinatio vna per ſubtractionem principij ordinis, alia qua etiam ſaluato principio ordinis fit inordinatio circa ea, quæ ſunt poſt principium ſicut in corpore animalis. Quãdoque quidem inordinatio complexionis procedit vſque ad deſtructionem principij vitalis, & hæc eſt mors. Quandoque verò ſaluo principio vitæ fit deordinatio quædam in humoribus, & tunc eſt ægritudo.

¶ Iſta eſt ſecunda pars principalis huius corporis, vbi D. S. ut ſatisfaciat quærenti, declarat aliqua quæ manſerunt ſuſpenſa in præcedentibus; dictum eſt enim, quòd diuerſitas reatuum non ſit differentia conſtituens diuerſitatem ſpeciei, nec de neceſſitate conſequitur diuerſam ſpeciem peccatorum. quamuis aliquando ſequatur, ideo dubium eſt, quid ſemper ſequatur diuerſitas reatũ. Et hoc declarat tali concluſione. Differentia peccati venialis, & mortalis conſequitur, ſcilicet per ſe, & ſemper diuerſitatem inordinationis, quæ complet rationem peccati. Circa hanc concluſionem primò ponit quoddam notabile diſtinctiuum, ſecundò applicat ad propoſitum, & probat concluſionem ibi. Principium autem, &c. Diſtinguit ergo de inordinatione, quòd ſit duplex, vna videlicet per ſubtractionem principij alicuius ordinis, & hęc eſt ſm ſe irreparabilis. Alia eſt inordinatio circa ea, quæ sũt poſt principio ipſo ſaluato, & hæc, ſupple, eſt reparabilis naturaliter. Et declarat D. S. membra clarè in textu.

¶ Nota autem pro declaratione concluſionis prædictæ, quòd circa peccatum mortale vel veniale poſſunt tria conſiderari, vnũ eſt actus humanus voluntarius circa talem materiam. Et ille eſt per ſe de intentione agentis. Secundum eſt inordinatio, quæ facit talem actum eſſe peccatum. Et hæc eſt præter intentionem agentis. Eſto ut tactum fuit ar. primo habeatur voluntaria in ſua cauſa, & indirectè, tamen verum eſt, quòd non eſt de intentione quaſi propter ipſam aliquid fiat. Tertium eſt, quod præſupponit iſta duo, ſcilicet reatus, & obligatio ad pœnam ſecundùm proportionem, & conditionem inordinationis. Vult ergo prædicta concluſio, quòd reatus non habet ſe per ſe, nec eſt differentia conſtitutiua diuerſitatis ſpeciei actuum voluntariorum. Nec per ſe, & neceſſariò ac ſolùm ſequitur diuerſitatem ſpeciei peccatorum materialiter, ideſt actuum humanorum. Sed ſemper, & neceſſariò, & per ſe ſequitur diuerſitas reatuum inordinationes diuerſas, quæ cõſtituunt actus humanos in eſſe peccati; ita quòd vndecumque proueniant illæ inordinationes, quæ faciunt veniale, & mortale, ſiue ex obiecto, ſiue ex fine, ſiue ex agente, illas diuerſas inordinationes ſequitur diuerſitas reatus, ita ꝙ per ſe diuidunt reatum, & per ſe ſequuntur tanquã propriè paſſiones diuerſas inordinationes, quarum vna conſtituit mortale, alia veniale. Et vult, quòd illas inordinationes diuerſas ſequuntur per ſe, ſcilicet tanquam cauſas ex natura ſua exigitiuas illorum reatuum, & tanquam exiſtentes de intentione iuſti iudicis, qui ſecũdùm diuerſas inordinationes peccantem obligat ad diuerſas pœnas, ita quòd ex natura illius inordinationis ſequitur obligatio ad pœnam. Et Deus iuſtus iudex intendit per illam pœnam hanc inordinationem punire. Eſto tam inordinatio, quàm reatus ſequantur peccatum præter intentionem peccantis. Tamen poſtquàm ſequuta eſt inordinatio uoluntatiè eſto non ex intentione quaſi propter ſe volita, Deus per ſe, & ex intentione ordinat, ꝙ iſta inordinatio deprimatur quandiu manet. Et ſi manet in æternum, punietur in æternum. Et hanc eſſe mentem illius cõcluſionis, & D. S. videbit qui ipſum infra q. 87. arti. 1. & 3. diligenter viderit, &c. Deinde cum dicit.

¶ Principium autem actus totius ordinis in moralibus eſt finis vltimus, qui ita ſe habet in operatiuis ſicut principium indemonſtrabile in ſpeculatiuis, vt dicitur in 7. Ethicorũ. * vnde quando anima deordinatur per peccatum vſque ad auerſionem ab vltimo fine, ſcilicet Deo, cui vnimur per charitatem, tunc eſt peccatũ mortale, quando verò fit deordinatio citra auerſionem a Deo, tunc eſt peccatum veniale; ſicut enim in corporibus deordinatio mortis, quæ eſt per remotionem principij vitæ eſt irreparabilis ſecundùm naturam, inordinatio autem ægritudinis reparari poteſt propter id, quod ſaluatur principium vitæ; ſimiliter eſt in his, quæ pertinent ad animam. Nam in ſpeculatiuis, qui errat circa principia, impersuaſibilis eſt; qui autem errat ſaluatis principijs, per ipſa principia reuocari poteſt.

* Ariſt. c. 8.

Dub. 259.

Dub. 1010.

¶ Applicat prędictam didinctionem, & probat concluſionem prædictam ſic. Ratione illius conſequitur peccatum mortale vel mortalitas. Ratione cuius eſt auerſio, & deordinatio vel deſtructio ordinis ad vltimum finem, & ratione iſtius conſequitur peccatum venialitas, quando ſaluatur principium morale, & eſt deordinatio

ordinatio citra auersionem ab vltimo fine. Sed mortale ratione suæ inordinationis est contra vltimum finem, veniale non; igitur conclusio vera. Huius rationis D. S. ponit maiorem, & declarat eam primò in corporalibus, & speculatiuis, secundò in operatiuis, ibi Et similiter, &c. vbi etiam implicitè innuit minorem. Et patet primum clarè in littera. Tunc ibi.

¶ Et similiter in operatiuis, qui peccando auertitur ab vltimo fine, quantum est ex natura peccati, habet lapsum irreparabilem, & ideo dicitur peccare mortaliter æternaliter puniẽdus, qui verò peccat citra auersionem à Deo, ex ipsa ratione peccati reparabiliter deordinatur, quia saluatur principium, & ideo dicitur peccare venialiter, quia scilicet non ita peccat vt mereatur interminabilem pœnam. Dub. 75.

¶ Declarat maiorem præcedentem in operatiuis cum declaratione terminorum mortalis, & venialis. Patet ergo ista conclusio declaratoria, quòd diuersitas reatuũ, scilicet veniale, & mortale, per se sequuntur peccatum, quia diuersim odè inordinatum vndecunq; illa inordinatio proueniat, vel ex obiecto vel aliũde.

¶ Nota, autem, quòd per mortale, & veniale intelligere debemus in proposito non ipsam inordinationem, sed reatum tẽporalem, vel æternum, qui sequitur ad peccatum mortale vel veniale ratione inordinationis suæ. Vnde dicit D. S. Differentia autem venialis, & mortalis peccati, idest venialitatis, & mortalitatis conuenientium peccato, consequitur diuersitatem inordinationis, ita quòd per mortale quandoque intelligimus ipsam deformitatem, quæ est auersio a fine, quandoque reatum consequẽtem peccatum, ratione illius auersionis, quia per nomen effectus scilicet mortale, quod formaliter significat reatum mortalem, & incurabilem, intelligimus etiam suum immediatum fundamentum, & causam, scilicet inordinationem circa vltimum finem; proportionabiliter intelligendum est de venali. Sic ergo differẽtia venialis, & mortalis peccati vt per ista intelligimus diuersos reatus, consequitur diuersitatem inordinationis, quæ est mortalis peccati constitutiua formaliter, quę inordinatio sic constituẽs, est mortalis causaliter, & dispositiuè demeritorię. Et facit actum cui conuenit esse mortalem, idest demeritorium æternæ, & irreparabilis pœnæ. Quare dictum est, quòd mortale, & veniale per se diuidunt reatum tanquam significantes formaliter reatus distinctos, a quibus sicut ab effectibus, peccata dicuntur venialia, vel mortalia. Sunt tamen effectus consequentes peccata non semper ratione speciei, sed ut dictum est, &c. Veniale, & mortale varię accipiũtur.

ARGVMENTVM in contrarium vt patuit, est pro prima conclusione iuxta primum membrum distinctionis.

¶ Nota etiam, quòd sicut nigredo est accidens inseparabile corui, & tamen in alijs est accidens commune, sic mortalitas vel venialitas conuenit quibusdam ex specie quasi proprietas inseparabilis ratione speciei. Et tamen in alijs actibus inuenitur per accidens, scilicet vel ex parte agentis vel ex parte finis remoti.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte auersionis, non autem ex parte conuersionis per quam respicit obiectum unde peccatum speciem habet; vnde nihil prohibet in eadem specie inueniri aliquod peccatum mortale, & veniale, sicut primus motus in genere adulterij est peccatum veniale, & verbũ ociosum quod plerumque est veniale, potest etiam esse mortale. Dub. 1001.

¶ Ad maiorem. Ea, quæ in infinitum differunt non possunt esse unius speciei, &c. Cõceditur & dico, quòd mortalitas, & venialitas captę pro reatibus distant in infinitum obiectiuè. Similiter si capiantur pro inordinationibus mortalis, & venialis peccatorum. Sed dico, quòd non sunt differentiæ peccati capti pro eo, quod est principale in peccato, & de intentione agentis, scilicet pro actu humano voluntario.

¶ Ad minorem, nego eam, quòd mortale, & veniale differant in infinitum quantum ad actum, & quantum ad id, quod dat speciem actui, scilicet obiectum Quod est idem dicere cũ eo, quod D. S. dicit quòd non distinguuntur ex parte conuersionis, scilicet voluntarię ad obiectum. Actus enim ipse humanus dicit conuersionem, & tendentiam in aliquod obiectũ, & huius ratio est, quia possunt inueniri circa idem obiectum duo actus, qui per consequens sunt vnius speciei, & tamen vnus est mortale peccatum, alius veniale vt dictum fuit in corpore. Ad probationem dico, quòd mensura pœnę respondet quantitati culpæ, non quia illa pœna sit constitutiua speciei culpæ, quantum ad id, quod est de specie actus. Sed respondet sibi ratione inordinationis, & deformitatis, quę est in culpa. Et illam deformitatem concedo esse aliã in mortali, & venali, tanquam vel consequentem speciem vel conuenientem actui humano ratione finis vel agentis. Sed negatur consequentia, quia solùm probat, quòd mortale, & veniale differunt plurimum, & sint diuersæ differentiæ reatus vel inordinationis. Sed non probat per hoc, quòd constituant diuersas species actuum uoluntariorum.

¶ Nota autem circa minorem, quòd illi reatus differunt in infinitum non entitatiuè, & formaliter, sed obiectiuè, quando pœna ad quam obligat mortale incomparabilis est pęnę venialis, & hoc quo ad pœnam damni debitam mortali. Sed quo ad pœnam sensus non distant in infinitum quo ad acerbitatem, sed quo ad durationem, & hoc per se vtrique debitam, ut exponetur infra q. 88. arti. 5. Distant ergo in infinitum non quo ad speciem, sed quo ad inordinationem, & pœnam damni, & quo ad durationem pœnæ sensus, non quo ad acerbitatem. Et est pœna peccati mortalis infinita non in genere entis, sed in ratione pœnæ, præsertim quo ad damnum, quia aufertur bonum infinitum. Vide infra quæstio. 87. articulo 4.

¶ Nota etiam, quòd D. S. in principio solutionis intelligit, ꝙ mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte auersionis, id est formalis peccati, quod est inordinatio; non autem materialis quod est actus, qui est conuersio ad obiectum. Et per consequens vult, quòd veniale, & mortale distinguant inordinationes, & reatus, sed non peccatum quo ad actum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex hoc, quòd inuenitur aliquod peccatum mortale ex genere, & aliquod peccatum veniale ex genere, sequitur quòd talis differentia consequatur diuersitatem peccatorum secũdùm speciem, non autem, quòd causet eam, talis autem differentia potest inueniri etiam in his, quæ sunt eiusdẽ speciei vt dictum est. * In ca. 11.

¶ Assumptum concedo, quòd quædam sunt peccata mortalia ex genere, quædam venialia; sed non est intellectus, quòd mortale, & veniale dent speciem diuersam, sed quia consequuntur speciem diuersam in quibusdã, quamuis in vna specie reperiri possint vt patuit in corpore. Vltra, ergo peccatum mortale, & veniale specie differunt, verum quandoque, sed non ratione venialitatis, & mortalitatis, sed quia circa diuersa obiecta, secundùm quę consequuntur illi diuersi reatus. Sed si intelligitur consequens, quòd ergo differunt specie mortale, & veniale quasi per venialitatem, & mortalitatem, actus ipsi specie distinguantur. Negatur consequentia, quia cum mortali, & venali formaliter acceptis, stat unitas specifica actus peccati. Vnde argumentum solùm probat, quòd uenitale, & mortale accepta pro reatibus sunt proprietates, quæ possunt sequi diuersitatem specificam actuum peccati quia aliqua mortalia ex genere, scilicet consequutiuè, quia mortale sequitur ea ratione obiecti specificantis. Et tamen non probat quin, & cum unitate specifica actus stare possint.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præmium est de intentione merentis vel virtuosè agentis, sed pœna nõ est de intentione peccantis, sed magis est contra voluntatem ipsius, vnde non est similis ratio.

¶ Maior negatur, sed oppositum magis est verum, vt D. S. ostẽ dit in de Malo. q. 1. ar. 5. ad primum, & prima parte q. 48. ar. 6. ad tertium, quia sicut actus virtuosus intenditur a virtuoso propter præmium, ita pœna a iusto iudice propter emitationem, & reformationem culpæ, sed falsa est vt iacet maior, quia præmium est per se intentum a virtuoso, & per consequens per se voluntariũ, & finis, & obiectum distinguens. Sed sic non est de pœna respectu peccantis, qui non intendit, nec vult directè se obligare ad pęnam simmo si posset vellet peccare sine sequela pœnæ; quare ipse reatus non est volitus, nec per se uoluntarius, & per consequens non dat speciem actui uoluntario vt sic; sic autem nos loquimur hic de peccato vt est actus volũtarius, quare negatur cõsequẽtia. Pœna cõtra voluntatem ponitur.

¶ Nota autem ex solutione D. S. ꝙ pœna est contra voluntatẽ, & ergo non habet rationem constituentis actum in specie ut uoluntarius est, & ratione conuersionis, &c. Et est pœna contra uoluntatem præsertim vt infligitur. Et etiam demeritum pœnæ est contra uoluntatem secundùm se, tamen indirectè in sua causa, tunc reatus pœnæ est uoluntarius, ut ar. primo tactum fuit.

Vtrum peccatum commissionis, & omissionis differant.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum commissionis, & omissionis specie differant. Delictum enim contra peccatum diuiditur Ephe. 2. vbi dicitur. Cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris. Et exponit ibi Glo. * Delictis, idest dimittendo, quæ iubẽtur, & peccatis, scilicet agendo prohibita. Ex quo patet, ꝙ per delictum, intelligitur peccatum omissionis; ꝑ peccatum, peccatum commissionis; differũt ergo specie cũ ex opposito diuidantur tanquam diuersæ species. Q 2. di. 42. q. 2. art. 2. * Glosa interlin. ibi.

¶ 2 Præterea. Peccato per se conuenit, quòd sit cõtra legem

tra legem Dei, ponitur enim in eius diffinitione, vt ex
*q.71.ar.6. ſupra dictis patet. * ſed in lege Dei alia ſunt præcepta affirmatiua, contra quæ eſt peccatum omiſſionis; & alia præcepta negatiua, contra quæ eſt peccatum commiſſionis; ergo peccatũ omiſſionis, & peccatum commiſſionis differunt ſpecie.

¶ 3 Præterea. Omiſſio, & commiſſio differunt ſicut affirmatio, & negatio; ſed affirmatio, & negatio non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, quia negatio non habet ſpeciem, non entis enim non ſunt ſpecies neque differen-
* Ariſt. li. 4. phiſ. tex. 67. tiæ, vt Philoſophus dicit. * ergo omiſſio, & commiſſio non poſſunt eſſe vnius ſpeciei.

¶ Sed contra, in eadem ſpecie peccati, inuenitur omiſſio, & cõmiſſio, auarus enim, & aliena rapit, quod eſt peccatum commiſſionis, & ſua non dat quibus dare debet, quod eſt peccatum omiſſionis; ergo omiſſio & commiſſio non differunt ſpecie.

¶ Hic inquirit de quadam diuiſione peccati vulgata, qualis ſit ſcilicet diuiſio, cum peccatum diuiditur in peccatum commiſſionis, & omiſſionis, an ſcilicet ſit in diuerſas ſpecies, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in peccatis inuenitur duplex differentia, vna materialis, & alia formalis. Materialis quidem attenditur ſecundùm naturalem ſpeciẽ actuum peccati, formalis autem ſecundùm ordinem ad vnum finem proprium, quod eſt etiam obiectum proprium; unde inueniuntur aliqui actus materialiter ſpecie differentes, qui tamen formaliter ſunt in eadem ſpecie peccati, quia ad idem ordinantur, ſicut ad eandem ſpeciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quamuis actus ſint ſpecie differentes ſecundùm ſpeciem naturæ.

¶ Vt D.S. plenè reſpondeat, primò ponit notabile diſtinctiuũ. Secundò iuxta hoc reſpondet ad quæſitum, ibi. Sic ergo ſi. Diſtinctio eſt, quòd in peccatis eſt duplex differentia, vna materialis, alia formalis. Et declarat membra diſtinctionis, quia materialis eſt ſecundùm naturalem ſpeciem actuum peccati, qui videlicet conſideratur ſecundùm naturas actuum abſque relatione ad finẽ præſtitutum a voluntate, & ſine habitudine ad rationem; & vt conſiderantur abſque eſſe moris. Differentia autem formalis eſt ſecũdùm ordinem ad finem proprium, qui eſt obiectum propriũ ſcilicet relatum ad rationem, & voluntatem, quæ præſtituunt, & tendunt in illud obiectum vt bonum quoddam adipiſcibile. Et oſtendit D. S. conuenientiam illius diſtinctionis, vt ex ſupra dictis patere poteſt. q. 18. ar. 6. & alibi, quia inueniuntur aliqui actus materialiter, ideſt in eſſe naturæ, differentes, qui tamen formaliter, ſcilicet in eſſe moris, & in ordine ad obiectum voluntatis a qua habent eſſe morale ſunt in eadem ſpecie peccati, propter vnitatem eius, in quod ordinantur. Sicut ad vnum peccatum in ſpecie pertinent iugulatio, lapidatio, & perforatio, quæ vtiq; dicunt actus diſtinctos in eſſe naturæ, tamen omnes pertinent ad vnum peccatum ſpecie. ſ. homicidium. Si enim quis faciat quemcumque ex talibus actibus vt auferat vitã iniuſtè, homicida eſt. Et addo extra litteram. Si quis cum propoſito non obſtrueret foramẽ vt inimicus ſuus ibi periret, talis omiſſio eſſet quidem differens in eſſe naturæ ab actibus ꝓdictis, ſcilicet iugulatione, &c. tamen in eſſe moris eſſet idem homicidium in ſpecie.

¶ Sic ergo ſi loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis materialiter differunt ſpecie, largè tamen loquendo de ſpecie, ſecundùm quòd negatio vel priuatio ſpeciem habere poteſt.

¶ Poſita diſtinctione, & ratione diſtinctionis, cõſequenter reſpondet ad quæſitum per duas concluſiones reſponſiuas, ſecundũ duo membra, ſecundam ponit ibi. Si autem loquimur, &c. Primo concluſio eſt iſta. Si loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis materialiter differunt ſpecie.

¶ Pro quibus nota, quòd aliqua dicuntur differre ſpecie propriè, quando vtrumque habet naturam, & differentiam poſitiuã quæ ſub eodem genere ab alio diſtinguuntur, ſed impropriè dicuntur aliqua differre ſpecie negatiuè, ſicut ens, & non ens, vel duo non entia; quia non habent eandem ſpeciem, & naturam vt differentia dicat negationem non relationem; & iſto modo intelligitur concluſio, & hoc eſt, quod D.S. dicit largè tamen loquẽdo de ſpecie, ſecundùm quòd negatio vel priuatio ſpeciem habere poteſt, ſcilicet formalitate m aliquam, & non propriè ſpeciem nec per conſequens propriè diſtinctionem ſpecificam. Et iſtam concluſionem reliquit D.S. notam. Et probatur per primum, & tertium argumenta. Et arguitur ſic, affirmatio & negatio vel magis priuatio, neceſſariò differunt ſpecie materialiter, eo pacto, quo ſpecies priuationi competere poteſt. Sed peccatum cõmiſſionis habet ſe vt affirmatio, & eſt aliquid poſitiuum, peccatum omiſſionis autem ſe habet ut priuatio, igitur, &c. Maior nota, ꝙa eſt impoſſibile vt ens, & nõ ens, vel reale, & ens rationis habeant eandem ſpeciem, affirmatio autem eſt ens, priuatio non ens, &c. Minor patet ex q. 71. ar. 5. ad ſextum. Conſequenter cum dicit.

¶ Si autem loquamur de ſpecie peccati omiſſionis & commiſſionis formaliter, ſic non differunt ſpecie, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt; auarus enim ad congregandum pecuniam, & rapit, & non dat ea, quæ dare debet; & ſimiliter guloſus ad ſatisfaciendum gulæ, & ſuperflua comedit, & ieiunia debita prætermittit, & idem eſt videre in cæteris.

¶ Ponit concluſionem reſponſiuam ſecundam quo ad ſecundum membrum diſtinctionis, quæ talis eſt. Si loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis formaliter, ideſt moraliter, ſic non differunt ſpecie, ſcilicet ad ſenſum dicendum. Probatur ſic, quæcunque ad idem ordinantur, ideſt ad vnum finẽ ꝓpriũ & ex eodem motiuo procedunt, ſunt eiuſdem ſpeciei formaliter, hoc eſt in eſſe moris; ſed hoc poteſt contingere de omiſſione, & commiſſione, ergo tunc ſunt eiuſdem ſpeciei moralis.

¶ Circa maiorem nota, ne videatur contradicere in his, quæ dicta ſunt ar. primo, quia ex motiuo imperatiuo, & effectiuo, & ex parte agentis, peccata non habent vnitatem ſpeciei, ſaltem propinquę, vt dictum fuit ar. 3. Sed ex motiuo finali, & ex natura actus habent vnitatem, & præſertim habent ſpeciem moralem vnam formaliter, ſi ex proprijs obiectis non habeant aliquam bonitatem vel malitiam moralem, ſed tantum ex fine ſicut eſt in propoſito de omiſſione, quæ non eſt per ſe bona, nec appetibilis, niſi ratione alicuius finis poſitiui, & de ſe boni. Et ergo dicit D.S. notanter, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt, quaſi diceret vnitas motiui effectiui non ſufficit, ſed requiritur etiam vnitas motiui finalis, ſcilicet eius, in quod ordinãtur; ex diuerſitate etiam cauſarum motiuarum effectiuè ſuo modo, ſicut ex ratione agendi, non arguitur diuerſitas vitiorum, quia litigium eſt ex ſpecie vnum vitiũ, & tamen ex multis cauſis oriri poteſt, vt patet ſecunda ſecundæ. q. 116. art. 1. Ex illo ergo attẽditur vnitas uel diuerſitas, quod dat ſpeciem immediatã actui, &c. Et quæ dixit D.S. art. 3. motiua, & principia actiua peccatorũ (pene quæ peccata non diſtinguuntur) in ſecunda ſecundę vocat peccati cauſas. His notatis probatur maior ex ſupra dictis. Ex fine propinquo habent aliqua bonitatem moralem, ergo ex vno motiuo finali vnam ſpeciem, & ex pluribus plures. Tenet conſequentia, quia idem eſt ratio vnitatis, & diuerſitatis, ſcilicet vnum ratio vnitatis, plurificatum ratio pluralitatis, &c. Minorem declarat primò exemplo, ſecundò ratione, ibi. Semper enim, &c. Exemplum eſt, quia auarus ad congregandam pecuniam rapit, & non dat ea, quæ dare debet; & guloſus ad ſatisfaciendum gulæ ſuper finẽ comedit, & ieiunia debita prætermittit, &c. vbi conſtat, quòd talis omiſſio ordinatur in eundem finem cum commiſſione. Licet enim, & rapere, & non dare vbi quis dare debet, inuoluant deformitatem iniuſtitiæ, tamen ut referũtur in finem auaritiæ, habent vnam ſpeciem moralem, ſic enim aliquis omittit dare, quod debet. Deinde ibi.

¶ Semper enim in rebus negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione, quæ eſt quodammodo cauſa eius; vn de etiam in rebus naturalibus eiuſdem rationis eſt, ꝙ ignis calefaciat, & quòd non infrigidet.

¶ Probat minorem ratione tali. Semper negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione, quæ eſt quodammodo cauſa eius, ſed peccatum omiſſionis aſſimilatur negationi, vt patuit, igitur, &c. Maior patet in naturalibus, quia eiuſdem rationis, & idem fundamentum eſt, & principium, quòd ignis calefaciat, & non infrigidet, ſic ex eodem motiuo finali prouenit, quòd facio hoc, & aliud omitto; quare omiſſio fundatur ī aliqua affirmatione, ideſt motiuo finali eodem cum actu aliquo. Notanter autẽ dicit D.S. quæ eſt quodammodo cauſa eius, quia negatio, & ſi non habet cauſam productiuam, & effectiuam, habet tamen cauſam fundatiuam poſitiuam realem vel intellectam aut imaginatam ut habet D.S. in de Malo. Mate. 2. ar. 1. ad nonum.

¶ Nota autem, quòd omiſſio magis aſſimilatur negationi in ſubiecto apto nato qualis eſt priuatio, & per conſequens fundatur ſuper aliqua affirmatione, hoc eſt aliquo motiuo finali. Nã de ſe non habet rationem finalis vel appetibilis, & per cõſequẽs eſt eiuſdem ſpeciei cum actu, non quocunque, ſed procedente ex eodem motiuo, & propinquo. Et hoc intendit D.S.

¶ Nota autem, quòd hic ar. multa præſupponit, vtpotè, quòd negatio non habet naturam, nec ſpeciem propriè. Eſto, habeat aliquam entitatem vel formalitatem ex intellectu, quodque habeat reduci ad affirmationis cauſam. Circa quæ poſſet dubitari, an habeat propriam conceptibilitatem, & intelligibilitatem, & plura id genus de quibus habetur in 10. Metaphy. & alibi, vide ſi placet

Digitized by Google

ordinatio citra auersionem ab vltimo fine. Sed mortale ratione suæ inordinationis est contra vltimum finem, venale nonigitur conclusio vera. Huius rationis D. S. ponit maiorem, & declarat eam primò in corporalibus, & speculatiuis, secundò in operatiuis, ibi Et similiter, &c. vbi etiam implicitè innuit minorem. Et patet primum clarè in littera. Tunc ibi.

¶ Et similiter in operatiuis, qui peccando auertitur ab vltimo fine, quantum est ex natura peccati, habet ipsum irreparabilem, & ideo dicitur peccare mortaliter æternaliter puniẽdus, qui verò peccat citra auersionem à Deo, ex ipsa ratione peccati reparabiliter deordinatur, quia saluatur principium, & ideo dicitur peccare venialiter, quia scilicet non ita peccat vt mereatur interminabilem pœnam.

Dub. 71.

¶ Declarat maiorem præcedentem in operatiuis cum declaratione terminorum mortalis, & venialis. Patet ergo ista conclusio declaratoria, quòd diuersitas reatuũ, scilicet venialis, & mortalis, per se sequuntur peccatum, quia diuersimodè inordinatum vndecunq; illa inordinatio proueniat, vel ex obiecto vel aliúde.

¶ Nota, autem, quòd per mortale, & veniale intelligere debemus in proposito non ipsam inordinationem, sed reatum tẽporalem, vel æternum, qui sequitur ad peccatum mortale vel venialiter accipiũtur.

Venialis, & mortale variè accipiũtur.

niale ratione inordinationis suæ. Vnde dicit D. S. Differentia autem venialis, & mortalis peccati, ideſt venialitatis, & mortalitatis conuenientium peccato, consequitur diuersitatem inordinationis, ita quòd per mortale quandoque intelligimus ipsam deformitatem, quæ est auersio a fine, quandoque reatum consequẽtem peccatum, ratione illius auersionis, quia per nomen effectus scilicet mortale, quod formaliter significat reatum mortalem, & incurabilem, intelligimus etiam suum immediatum fundamentum, & causam, scilicet inordinationem circa vltimum finem; proportionabiliter intelligendum est de venali. Sic ergo differẽtia venialis, & mortalis peccati vt per ista intelligimus diuersos reatus, consequitur diuersitatem inordinationis, quæ est mortalis peccati constitutiua formaliter, quę inordinatio sic constituẽs, est mortalis causaliter, & dispositiuè dementoriè. Et facit actum cui conuenit esse mortalem, ideſt dementorium æternæ, & irreparabilis pœnæ. Quare dictum est, quòd mortale, & veniale per se diuidunt reatum tanquam significantes formaliter reatus distinctos, a quibus sicut ab effectibus, peccata dicuntur venialia, vel mortalia. Sunt tamen effectus consequentes peccata non semper ratione speciei, sed vt dictum est, &c.

ARGVMENTVM in contrarium vt patuit, est pro prima conclusione iuxta primum membrum distinctionis.

¶ Nota etiam, quòd sicut nigredo est accidens inseparabile corui, & tamen in alijs est accidens commune, sic mortalitas vel venialitas conuenit quibusdam ex specie quasi proprietas inseparabilis ratione speciei. Et tamen in alijs actibus inuenitur per accidens, scilicet vel ex parte agentis vel ex parte finis remoti.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte auersionis, non autem ex parte conuersionis per quam respicit obiectum unde peccatum speciem habet; vnde nihil

Dub. 1001.

prohibet in eadem specie d inueniri aliquod peccatum mortale, & veniale, sicut primus motus in genere adulterij est peccatum veniale, & verbũ ociosum quod plerumque est veniale, potest etiam esse mortale.

¶ Ad maiorem. Ea, quæ in infinitum differunt non possunt esse unius speciei, &c. Cõcedit & dico, quòd mortalitas, & venialitas captę pro reatibus distant in infinitum obiectiuè. Similiter si capiantur pro inordinationibus mortalis, & venialis peccatorum. Sed dico, quòd non sunt differentiæ peccati capti pro eo, quod est principale in peccato, & de intentione agentis, scilicet pro actu humano voluntario.

¶ Ad minorem, nego eam, quòd mortale, & veniale differant in infinitum quantum ad actum, & quantum ad id, quod dat speciem actui, scilicet obiectum Quod est idem dicere cũ eo, quod D. S. dicit quòd non distinguuntur ex parte conuersionis, scilicet voluntarię ad obiectum. Actus enim ipse humanus dicit conuersionem, & tendentiam in aliquod obiectũ, & huius ratio est, quia possunt inueniri circa idem obiectum duo actus, qui per consequens sunt vnius speciei, & tamen vnus est mortale peccatum, alius venale vt dictum fuit in corpore. Ad probationem dico, quòd mensura pœnę respondet quantitati culpæ, non quia illa pœna sit constitutiua speciei culpæ, quantum ad id, quod est de specie actus. Sed respondet sibi ratione inordinationis, & deformitatis, quę est in culpa. Et illam deformitatem concedo esse aliã in mortali, & venali, tanquam vel consequentem speciem vel conuenientem actui humano ratione finis vel agentis. Sed negatur consequentia, quia solùm probat, quòd mortale, & veniale differunt plurimum, & sunt diuersæ differentiæ reatus vel inordinationis. Sed non probat per hoc, quòd constituant diuersas species actuum uoluntariorum.

¶ Nota autem circa minorem, quòd illi reatus differunt in infinitum non entitatiuè, & formaliter, sed obiectiuè, quando pœna ad quam obligat mortale incomparabilis est pœnę venialis, & hoc quo ad pœnam damni debitam mortah. Sed quo ad pœnam sensus non distant in infinitum quo ad acerbitatem, sed quo ad durationem, & hoc per se vtrique debitam, ut exponetur infra q. 88. arti. 5. Distant ergo in infinitum non quo ad speciem, sed quo ad inordinationem, & pœnam damni, & quo ad durationem pœnæ sensus, non quo ad acerbitatem. Et est pœna peccati mortalis infinita non in genere entis, sed in ratione pœnæ, præsertim quo ad damnum, quia aufertur bonum infinitum. Vide infra quæstio. 87. articulo 4.

¶ Nota etiam, quòd D. S. in principio solutionis intelligit, q̃ mortale, & veniale differunt in infinitum ex parte auersionis, id est formalis peccati, quod est inordinatio; non autem materialis quod est actus, qui est conuersio ad obiectum. Et per consequens vult, quòd venale, & mortale distinguant inordinationes, & reatus, sed non peccatum quo ad actum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex hoc, quòd inuenitur aliquod peccatum mortale ex genere, & aliquod peccatum veniale ex genere, sequitur quòd talis differentia consequatur diuersitatem peccatorum secũdùm speciem, non autem, quòd causet eam, talis autem differentia potest inueniri etiam in his, quæ sunt eiusdẽ speciei vt dictum est. * In co. ar.

¶ Assumptum concedo, quòd quædam sunt peccata mortalia ex genere, quædam venialia; sed non est intellectus, quòd mortale, & venale dent speciem diuersam, sed quia consequuntur speciem diuersam in quibusdã, quamuis in vna specie reperiri possint vt patuit in corpore. Vtra, ergo peccatum mortale, & venale specie differunt, verum quandoque, sed non ratione venialitatis, & mortalitatis, sed quia circa diuersa obiecta, secundùm quę consequuntur illi diuersi reatus. Sed si intelligitur consequens, quòd ergo differunt specie mortale, & veniale quasi per venialitatem, & mortalitatem, actus ipsi specie distinguantur. Negatur consequentia, quia cum mortali, & venali formaliter acceptis, stat unitas specifica actus peccati. Vnde argumentum solùm probat, quòd uenale, & mortale accepta pro reatibus sunt proprietates, quæ possunt sequi diuersitatem specificam actuum peccati quia aliqua mortalia ex genere, scilicet consequutiuè, quia mortale sequitur ea ratione obiecti specificantis. Et tamen non probat quin, & cum vnitate specifica actus stare possint.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præmium est de intentione merentis vel virtuosè agentis, sed pœna nõ est de intentione peccantis, sed magis est contra voluntatem ipsius, vnde non est similis ratio.

¶ Maior negatur, sed oppositum magis est verum, vt D. S. ostẽdit in de Malo. q. 1. ar. 5. ad primum, & prima parte q. 48. ar. 6. ad tertium, quia sicut actus virtuosus intenditur a virtuoso propter præmium, ita pœna a iusto iudice propter euitationem, & reformationem culpæ, sed falsa est vt tacet maior, quia præmium est per se intentum a virtuoso, & per consequens per se voluntariũ, & finis, & obiectum distinguens. Sed sic non est de pœna respectu peccantis, qui non intendit, nec vult directè se obligare ad pœnam; immo si posset vellet peccare sine sequela pœnæ; quare ipse reatus non est volitus, nec per se uoluntarius, & per consequens non dat speciem actui uoluntario vt sic; sic autem nos loquimur hic de peccato vt est actus volũtarius, quare negatur cõsequẽtia.

Pœna cõtra voluntatem exponitur.

¶ Nota autem ex solutione D. S. q̃ pœna est contra voluntarẽ, & ergo non habet rationem constituentis actum in specie ut uoluntarius est, & ratione conuersionis, &c. Et est pœna contra uoluntatem præsertim vt infligitur. Et etiam demeritum pœnæ est contra uoluntatem secundùm se, tamen indirectè in sua causa, tunc reatus pœnæ est uoluntarius, ut ar. primo tactum fuit.

Vtrum peccatum commissionis, & omissionis differant.

Q

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum commissionis, & omissionis specie differant. Delictum enim contra peccatum diuiditur Ephe. 2. vbi dicitur. Cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris. Et exponit ibi Glo. * Delictis, ideſt dimittendo, quæ iubẽtur, & peccatis, scilicet agendo prohibita. Ex quo patet, q̃ per delictum, intelligitur peccatum omissionis; p̃ peccatum, peccatum commissionis; differũt ergo specie cũ ex opposito diuidantur tanquam diuersæ species.

2. di. 42. q. 2. art. 2.

* Glosa interlin. ibi.

¶ 2 Præterea. Peccato per se conuenit, quòd sit cõtra legem

tra legem Dei, ponitur enim in eius diffinitione, vt ex
*q.71.ar.6. ſupra dictis patet. * ſed in lege Dei alia ſunt præcepta affirmatiua, contra quæ eſt peccatum omiſſionis; & alia præcepta negatiua, contra quæ eſt peccatum commiſſionis; ergo peccatũ omiſſionis, & peccatum commiſſionis differunt ſpecie.

¶ 3 Præterea. Omiſſio, & commiſſio differunt ſicut affirmatio, & negatio; ſed affirmatio, & negatio non poſſunt eſſe vnius ſpeciei, quia negatio non habet ſpeciem, non entis enim non ſunt ſpecies neque differen-
* Ariſt. li. 4. phiſ. tex. 67. tiæ, vt Philoſophus dicit. * ergo omiſſio, & commiſſio non poſſunt eſſe vnius ſpeciei.

¶ Sed contra, in eadem ſpecie peccati, inuenitur omiſſio, & cõmiſſio, auarus enim, & aliena rapit, quod eſt peccatum commiſſionis, & ſua non dat quibus dare debet, quod eſt peccatum omiſſionis; ergo omiſſio & commiſſio non differunt ſpecie.

¶ Hic inquirit de quadam diuiſione peccati vulgata, qualis ſit ſcilicet diuiſio, cum peccatum diuiditur in peccatum commiſſionis, & omiſſionis, an ſcilicet ſit in diuerſas ſpecies, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in peccatis inuenitur duplex differentia, vna materialis, & alia formalis. Materialis quidem attenditur ſecundùm naturalem ſpeciẽ actuum peccati, formalis autem ſecundùm ordinem ad vnum finem proprium, quod eſt etiam obiectum proprium; unde inueniuntur aliqui actus materialiter ſpecie differentes, qui tamen formaliter ſunt in eadem ſpecie peccati, quia ad idem ordinantur, ſicut ad eandem ſpeciem homicidij pertinet iugulatio, lapidatio, & perforatio, quamuis actus ſint ſpecie differentes ſecundùm ſpeciem naturæ.

¶ Vt D.S. plenè reſpondeat, primò ponit notabile diſtinctiuũ. Secundò iuxta hoc reſpondet ad quæſitum, ibi. Sic ergo ſi. Diſtinctio eſt, quòd in peccatis eſt duplex differentia, vna materialis, alia formalis. Et declarat membra diſtinctionis, quia materialis eſt ſecundùm naturalem ſpeciem actuum peccati, qui videlicet conſideratur ſecundùm naturas actuum abſque relatione ad finẽ præſtitutum a voluntate, & ſine habitudine ad rationem; & vt conſiderantur abſque eſſe moris. Differentia autem formalis eſt ſecũdum ordinem ad finem proprium, qui eſt obiectum propriũ ſcilicet relatum ad rationem, & voluntatem, quæ præſtituunt, & tendunt in illud obiectum vt bonum quoddam adipiſcibile. Et oſtendit D. S. conuenientiam illius diſtinctionis, vt ex ſupra dictis patere poteſt. q. 18. ar. 6. & alibi, quia inueniuntur aliqui actus materialiter, ideſt in eſſe naturæ, differentes, qui tamen formaliter, ſcilicet in eſſe moris, & in ordine ad obiectum voluntatis a qua habent eſſe morale ſunt in eadem ſpecie peccati, propter vnitatem eius, in quod ordinantur. Sicut ad vnum peccatum in ſpecie pertinent iugulatio, lapidatio, & perforatio, quæ vtiq; dicunt actus diſtinctos in eſſe naturæ, tamen omnes pertinent ad vnum peccatum ſpecie. ſ. homicidium. Si enim quis faciat quemcumque ex talibus actibus vt auferat vitã iniuſtè, homicida eſt. Et addo extra litteram. Si quis cum propoſito non obſtrueret foramẽ vt inimicus ſuus ibi periret, talis omiſſio eſſet quidem differens in eſſe naturæ ab actibus p̃dictis, ſcilicet iugulatione, &c. tamen in eſſe moris eſſet idem homicidium in ſpecie.

¶ Sic ergo ſi loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis materialiter differunt ſpecie, largè tamen loquendo de ſpecie, ſecundùm quòd negatio vel priuatio ſpeciem habere poteſt.

¶ Poſita diſtinctione, & ratione diſtinctionis, cõſequenter reſpondet ad quæſitum per duas concluſiones reſponſiuas, ſecundũ duo membra, ſecundam ponit ibi. Si autem loquimur, &c. Prima concluſio eſt iſta. Si loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis materialiter differunt ſpecie.

¶ Pro quibus nota, quòd aliqua dicuntur differre ſpecie propriè, quando vtrumque habet naturam, & differentiam poſitiuã quæ ſub eodem genere ab alio diſtinguuntur, ſed impropriè dicuntur aliqua differre ſpecie negatiuè, ſicut ens, & non ens, vel duo non entia; quia non habent eandem ſpeciem, & naturam vt differentia dicat negationem non relationem; & iſto modo intelligitur concluſio, & hoc eſt, quod D.S. dicit largè tamen loquẽdo de ſpecie, ſecundùm quòd negatio vel priuatio ſpeciem habere poteſt, ſcilicet formalitate m aliquam, & non propriè ſpeciem nec per conſequens propriè diſtinctionem ſpecificam. Et iſtam concluſionem reliquit D.S. notam. Et probatur per primum, & tertium argumenta. Et arguitur ſic, affirmatio & negatio vel magis priuatio, neceſſariò differunt ſpecie materialiter, eo pacto, quo ſpecies priuationi competere poteſt. Sed peccatum cõmiſſionis habet ſe vt affirmatio, & eſt aliquid poſitiuum, peccatum omiſſionis autem ſe habet ut priuatio, igitur, &c. Maior nota, qa eſt impoſſibile vt ens, & nõ ens, vel reale, & ens rationis habeant eandem ſpeciem, affirmatio autem eſt ens, priuatio non ens, &c. Minor patet ex q. 71. ar. 5. ad ſextum. Conſequenter cum dicit.

¶ Si autem loquamur de ſpecie peccati omiſſionis & commiſsionis formaliter, ſic non differunt ſpecie, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt; auarus enim ad congregandum pecuniam, & rapit, & non dat ea, quæ dare debet; & ſimiliter guloſus ad ſatisfaciendum gulæ, & ſuperflua comedit, & ieiunia debita prætermittit, & idem eſt videre in cæteris.

¶ Ponit concluſionem reſponſiuam ſecundam quo ad ſecundum membrum diſtinctionis, quæ talis eſt. Si loquamur de ſpecie peccati omiſſionis, & commiſſionis formaliter, ideſt moraliter, ſic non differunt ſpecie, ſcilicet ad ſenſum dicendum. Probatur ſic, quęcunque ad idem ordinantur, ideſt ad vnum finẽ ꝓpriũ & ex eodem motiuo procedunt, ſunt eiuſdem ſpeciei formaliter, hoc eſt in eſſe moris; ſed hoc poteſt contingere de omiſſione, & commiſſione, ergo tunc ſunt eiuſdem ſpeciei moralis.

¶ Circa maiorem nota, ne videatur contradicere in his, quæ dicta ſunt ar. primo, quia ex motiuo imperatiuo, & effectiuo, & ex parte agentis, peccata non habent vnitatem ſpeciei, ſaltem propinquę, vt dictum fuit ar. 3. Sed ex motiuo finali, & ex natura actus habent vnitatem, & præſertim habent ſpeciem moralem vnam formaliter, ſi ex proprijs obiectis non habeant aliquam bonitatem vel malitiam moralem, ſed tantum ex fine ſicut eſt in propoſito de omiſſione, quæ non eſt per ſe bona, nec appetibilis, niſi ratione alicuius finis poſitiui, & de ſe boni. Et ergo dicit D.S. notanter, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motiuo procedunt, quaſi diceret vnitas motiui effectiui non ſufficit, ſed requiritur etiam vnitas motiui finalis, ſcilicet eius, in quod ordinãtur; ex diuerſitate etiam cauſarum motiuarum effectiuè ſuo modo, ſicut ex ratione agendi, non arguitur diuerſitas vitiorum, quia litigium eſt ex ſpecie vnum vitiũ, & tamen ex multis cauſis oriri poteſt, vt patet ſecunda ſecundæ. q. 116. art. 1. Ex illo ergo attẽditur vnitas uel diuerſitas, quod dat ſpeciem immediatã actui, &c. Et quæ dixit D.S. art. 3. motiua, & principia actiua peccatorũ (penes quæ peccata non diſtinguuntur) in ſecunda ſecundę vocat peccati cauſas. His notatis probatur maior ex ſupra dictis. Ex fine propinquo habent aliqua bonitatem moralem, ergo ex vno motiuo finali vnam ſpeciem, & ex pluribus plures. Tenet conſequentia, quia idem eſt ratio vnitatis, & diuerſitatis, ſcilicet vnum ratio vnitatis, plurificatum ratio pluralitatis, &c. Minorem declarat primò exemplo, ſecundò ratione, ibi. Semper enim, &c. Exemplum eſt, quia auarus ad congregandam pecuniam rapit, & non dat ea, quæ dare debet; & guloſus ad ſatisfaciendum gulæ ſuperfluè comedit, & ieiunia debita prætermittit, &c. vbi conſtat, quòd talis omiſſio ordinatur in eundem finem cum commiſſione. Licet enim, & rapere, & non dare vbi quis dare debet, inuoluant deformitatem iniuſtitiæ, tamen ut referũtur in finem auaritiæ, habent vnam ſpeciem moralem, ſic enim aliquis omittit dare, quod debet. Deinde ibi.

¶ Semper enim in rebus negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione, quæ eſt quodammodo cauſa eius; vn de etiam in rebus naturalibus eiuſdem rationis eſt, ꝙ ignis calefaciat, & quòd non infrigidet.

¶ Probat minorem ratione tali. Semper negatio fundatur ſuper aliqua affirmatione, quæ eſt quodammodo cauſa eius, ſed peccatum omiſſionis aſſimilatur negationi, vt patuit, igitur, &c. Maior patet in naturalibus, quia eiuſdem rationis, & idem fundamentum eſt, & principium, quòd ignis calefaciat, & non infrigidet, ſic ex eodem motiuo finali prouenit, quòd facio hoc, & aliud omitto; quare omiſſio fundatur ĩ aliqua affirmatione, ideſt motiuo finali eodem cum actu aliquo. Notanter autẽ dicit D.S. quæ eſt quodammodo cauſa eius, quia negatio, & ſi non habet cauſam productiuam, & effectiuam, habet tamen cauſam fundatiuam poſitiuam realem vel intellectam aut imaginatam ut habet D.S. in de Malo. Mate. 2. ar. 1. ad nonum.

¶ Nota autem, quòd omiſſio magis aſſimilatur negationi in ſubiecto apto nato qualis eſt priuatio, & per conſequens fundatur ſuper aliqua affirmatione, hoc eſt aliquo motiuo finali. Nã de ſe non habet rationem finalis vel appetibilis, & per cõſequẽs eſt eiuſdem ſpeciei cum actu, non quocunque, ſed procedente ex eodem motiuo, & propinquo. Et hoc intendit D.S.

¶ Nota autem, quòd hic ar. multa præſupponit, vtpotè, quòd negatio non habet naturam, nec ſpeciem propriè. Eſto, habeat aliquam entitatem vel formalitatem ex intellectu, quodque habeat reduci ad affirmationis cauſam. Circa quæ poſſet dubitari, an habeat propriam conceptibilitatem, & intelligibilitatem, & plura id genus de quibus habetur in 10. Metaphy. & alibi, vide ſi placet

placet de diſtinctione priuationis, & negationis vide in Metaphy. in 5. Textu com. 27. lectione. 19. in D.S. & in poſtprædicamentis Ariſtotelis.

¶ Circa argumentum in contrariũ nota, & circa tacta in cor. quòd eſto rapina habeat ſpecialem deformitatem oppoſitam iuſtitiæ ex parte obiecti, quod eſt res aliena per violentiam rapta; habet tamen & aliam formalitatem ex parte finis in auaro, ſicut & qui furatur vt mœchetur magis mœchus eſt, quàm fur apud philoſophum. Non enim eſt inconueniens vt in eodem committãtur plura peccata formaliter. i. plures deformitates plurium peccatorum, vt patuit ſupra. Et omiſſio illa. (non dare, quibus dare debet, cum ſit propter finem auari, ſcilicet propter abundantiã, eſt eiuſdem ſpeciei moralis. Et ſecundùm D.S. ſecunda ſecundæ. q. 66. ar. 4. ad ſecundum. Ad identitatem ſpeciei in peccatis requiritur vnitas finis propinqui, finis autem remoti vnitas non ſufficit. Rapina igitur, & omiſſio ſunt eiuſdem ſpeciei formaliter ratione finis propinqui intenti ab auaro, & non vt ſunt contra iuſtitiam, quamuis etiam ſic eſſent ſub vna ſpecie, ſcilicet iniuſtitia ex parte obiecti, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa diuiſio, quæ eſt per commiſſionem, & omiſſionem, non eſt ſecundùm diuerſas ſpecies formales, ſed materiales tantùm, vt dictum eſt. *

*In cor. ar.

¶ Maior placet, & ita exponit Doct. S. ibidem, ſcilicet per delicta, intelligendo peccata omiſſionis, & per peccata, peccata commiſſionis. Ad conſequens. Differunt ergo ſpecie, cum ex oppoſito diuidãtur, dico quòd differunt materialiter, & ſuo modo in eſſe naturæ ſpecificæ; ſed nõ propterea ſequitur, quòd formaliter ſemper, & in eſſe moris, quando habent idem motiuum propinquum finale; & ita Apoſtolus ad exaggerandum multitudinem peccatorum dimiſſorum per Chriſtum expoſuit eis peccata omiſſionis, & commiſſionis, quæ diſtinguuntur materialiter, & quandoque formaliter, ſcilicet omiſſio a commiſſione diſparata, ſed non a commiſſione relata in eundem finem, vel in cuius finem refertur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd neceſſe fuit in lege Dei proponi diuerſa præcepta affirmatiua, & negatiua, vt gradatim homines introducerentur ad virtutẽ, prius quidem abſtinendo a malo, ad quod inducimur per præcepta negatiua, & poſtmodum faciendo bonũ, ad quod inducimur per præcepta affirmatiua, & ſic p̃cepta affirmatiua, & negatiua non pertinent ad diuerſas virtutes, ſed ad diuerſos gradus virtutis, & per conſequens non oportet, quòd contrarientur diuerſis peccatis ſecundùm ſpeciem. Peccatum etiam non habet ſpeciem ex parte auerſionis, quia ſecundùm hoc eſt negatio vel priuatio, ſed ex parte conuerſionis ſecundùm quòd eſt actus quidam, vnde ſecundùm diuerſa præcepta legis, non diuerſificantur peccata ſecundũ ſpeciẽ.—

¶ D.S. negat conſequentiam, quia non ſequitur, opponuntur diuerſis præceptis, igitur ſunt diuerſa peccata formaliter. Eſto poſſint eſſe diuerſa materialiter. Et ratio eſt duplex, quia id, qđ prohibetur per negatiuum præceptum, & quod præcipitur per affirmatiuum ſunt eiuſdem virtutis, quia eiuſdem virtutis eſt primò in imperfectis abſtinere a malo, quod præcipit negatiuum, deinde facit bonum, quod præcipit affirmatiuum; modo peccata quæ ſunt contra eandem virtutem non poſſunt differre formaliter. Peccatum igitur commiſſionis, quòd eſt contra negatiuum p̃ceptum, & facit malum prohibitum per negatiuum p̃ceptũ, & peccatum omiſſionis, quod non facit, quod præcipit affirmatiuum, peccant in eandem virtutem, & per cõſequens eſto diſtinguantur ſpecie materiali non tamen formali. Secũda ratio, quare non ſequitur conſequentia, quia præceptum negatiuum hoc prohibet auerſionem, quia malum vt ſic, quod conſiſtit in auerſione; ſed ex illa auerſione peccatum non habet ſpeciem, & per conſequens non dat actu aliam ſpeciem. Sed habet ſpeciem ex conuerſione quam p̃cipit præceptum affirmatiuum. Quare nõ ſequitur, ſunt duo præcepta affirmatiuum ſcilicet & negatiuum, ergo duæ ſpecies formaliter. Patet igitur primò, quòd affirmatiuo, & negatiuo præcepto non cõtrariantur duo peccata formaliter, quia peccata formaliter contrariantur, quia ſunt contra diuerſas virtutes, & contra diuerſa bona rationis. Sic & in propoſito quando omiſſio non eſt ex alio motiuo finali, quàm cõmiſſio, tũc nõ diſtinguũtur formaliter, ſicut patuit in exẽplo ar. &c.

¶ De ſolutione autem huius argumenti habet D. S. in de Malo. Materia ſecunda artı. 6. in cor. Nec eſt dicendum, quòd differunt ſpecie ſecundùm differentiam præceptorũ, ſed magis è conuerſo, præcepta diſtinguuntur ſecundùm differentiam virtutum & vitiorum, quia præcepta ad hoc ſunt vt ſecundùm virtutem operemur, & peccata vitemus. Hæc ille.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de materiali diuerſitate ſpeciei. Sciendum eſt tamen, quòd negatio, & ſi proprie non ſit in ſpecie, conſtituitur tamen in ſpecie per reductionem ad aliquam affirmationem, quam ſequitur. Dub. 111. 1060.

¶ Maior vera. Ad minorem, affirmatio, & negatio nõ poſſunt eſſe vnius ſpeciei naturalis. Conceditur, Si autem intelligit, quòd non poſſint eſſe vnius ſpeciei formalis, & moralis. Dico, quòd non ſunt vnius ſpeciei moralis ex æquo, ita quòd negatio per ſe habet ſpeciem moralem, tamen reductiuè eſt in ſpecie affirmationis ad quam ſequitur, vel ex cuius motiuo finali procedit, ſicut & in naturalibus. Negatio vel magis priuatio reducitur ad genus affirmationis, vt patuit q 71. art. 6. & ita non dare vel non facere propter finem auaritiæ, eſt eiuſdem ſpeciei moralis cum actu exercito propter finem auaritiæ. Et per hoc patet ad probationem minoris, ſi contra illum ſenſum procedat, quia negatio non habet ſpeciem per ſe, ſed reductiuè, vt patuit. Ad conſequẽs, ergo omiſſio, & commiſſio non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei materialis, & naturalis, conceditur, ſi intelligitur de morali, negatur ſaltem reductiuè, vt patuit.

Vtrum peccatum conuenienter diuidatur in peccatum cordis, oris, & operis.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd incõuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis, oris & operis. Auguſt. enim in 12. de Trini. * ponit tres gradus peccati quorum primus eſt cum carnalis ſenſus illecebram quandam ingerit, quod eſt peccatum cogitationis. Secundus gradus eſt quando ſola cogitationis delectatione aliquis contentus eſt. Tertius gradus eſt qñ faciendũ diſcernitur per conſenſum; ſed tria hæc pertinent ad peccatum cordis; ergo inconueniẽter peccatum cordis ponitur quaſi vnum genus peccati.

R Infr. q. 100. ar. 5 & 6. cor. Et 2.2. prol. Et 2. diſt. 42. q. 2. ar. 2 q. 1.

* Aug. li. 12. to. 1.

¶ 2 Præterea. Grego. in 4. Moral. * ponit quattuor gradus peccati, quorum primus eſt culpa latens in corde, ſecundus cum exterius publicatur, tertius eſt cũ cõſuetudine roboratur, quartus eſt cum vſque ad præſumptionem Diuinæ miſericordiæ, vel ad deſperationem homo procedit, vbi non diſtinguitur peccatum operis a peccato oris, & addũtur duo alij peccatorum gradus; ergo inconueniens fuit prima diuiſio.

* Greg. c. 23

¶ 3 Præterea. Non poteſt eſſe peccatum in ore vel in opere niſi fiat prius in corde, ergo iſta peccata ſpecie non differunt; non ergo debent contra ſe inuicẽ diuidi.

¶ Sed contra eſt, quod Hiero. dicit ſuper Ezech. * Tria ſunt generalia delicta quibus humanum ſubiacet genus, aut. n. cogitatione, ſermone, aut opere peccamus.

* In illud Ezech. 43. Cum compleueris expiatione tomo 5.

¶ Hic ſeptimò inquirit de quadam alia diuiſione peccati, cum ſcilicet diuiditur in peccatum cordis, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliqua inueniuntur differre ſpecie dupliciter. Vno modo ex eo, quòd vtrũque habet ſpeciem completam ſicut equus, & bos differunt ſpecie. Alio modo ſicut ſecundùm diuerſos gradus in aliqua generatione vel motu accipiuntur diuerſæ ſpecies, ſicut ædificatio eſt completa generatio domus, collocatio autem fundamenti, & erectio parietis ſunt ſpecies incompletę, vt patet per Philoſ. in 10. Eth. * & idem etiã poteſt dici in generationibus animaliũ.—

* Ariſt. c. 4 tomo 5.

¶ Quoniã titulus q. poteſt intelligi de ſpecie cõpleta vel incõpleta ideo D. S. in iſto artic. primò ponit notabile diſtinctiuũ declarans illum dupliceꝫ intellectum. Secundò reſpondet quo ad ambos ſenſus, ibi. Sic igitur peccatum. Diſtinctio ergo eſt, quòd aliqua inueniuntur differre ſpecie dupliciter. Vno modo ex eo, quòd vtrumque habet ſpeciem completam. Alio modo ſicut ſecundùm diuerſos gradus in aliqua generatione vel motu accipiũtur diuerſæ ſpecies, ſicut ędificatio eſt completa generatio domus, collocatio autem fundamenti, & erectio parietis ſunt incompletæ, vt patet. 10. Ethicomm. Et idem poteſt dici in generationibus animalium, ſicut generatio hominis eſt completa, embrionis autem, & viuentis vita plantę eſt imperfecta.

¶ Vbi nota, quòd ædificatio eſt vnus motus totalis comprehendens ſub ſe multos motus partiales diſtinctos ſpecie imperfecta, qui diſtinguuntur a ſeinuicem ſpecie imperfecta, & etiam a tota generatione cõpleta. Et ratio eſt, quia generatio ſpeciem

recipit

recipit secũdùm formam, quæ est finis generationis. Constat autem, quòd aliud est forma totius, & aliud forma partium. Quare & generationes differunt specie abinuicem, & sicut forma totius domus est completa, & perfecta, formæ autem partium sunt imperfectæ; ita & constructio domus est perfecta, nullo exteriori indigens ad propositum ædificatoris explendum, sed generatio fundamenti est imperfecta, & similiter aliarũ partium. Et per hæc intelligitur secundum membrum, scilicet quòd alio modo aliqua distinguuntur specie secundum diuersos gradus, scilicet partiales incompletos vlterius ordinabiles in vnum terminum totalem, & completum. Quomodo autem ista distinctio ad propositũ accipienda sit, statim declarabitur.

¶ Nota secundo de generatione animalium, quia tota generatio comprehendit sub se multas partiales generationes distinctas secundùm distinctionem partialium formarum sibi succedentium. Tota verò generatio denominatur ab vltima forma cõpleta, & a natura intenta. Quare D. S. benè dicit, idem potest dici de generationibus animalium, quæ sunt generationes naturales sicut dictum est de generationibus artificialium, quia sicut in artificialibus, generatio completa habet speciem a forma totius cõpleta, quæ comprehendit, & præsupponit multas formas, & generationes partiales, sic est in generatione animalis, quod prius habet formam imperfectam, deinde perfectiorem, vltimò completam, quæ generatio totius dicitur. Et de hoc habes prima parte q. 118. ar. 1. ad secũdum, vbi clarè ponit plures partiales generationes sibi succedere antequam producatur genitum principaliter intentum. Vide pro maiori intellectu secundi membri distinctionis D. S. in 10. Ethicorum, & in de virtutibus. q. vltima. ar. vltimo, in corpore.

¶ Sic igitur peccatum diuiditur per hæc tria, scilicet peccatum oris, cordis, & operis, non sicut per diuersas species completas; nam cõsummatio peccati est in opere; vnde peccatum operis habet speciem completam.—

¶ Respondet ad quæsitum dupliciter intellectum, & ideo secũdùm hoc ponit duas conclusiones responsiuas, secunda ibi. Sed prima inchoatio. Conclusio prima responsiua quæ ad primum intellectum quæsiti negatiua est talis. Peccatum conuenienter diuiditur per hæc tria (scilicet peccatum oris, cordis, & operis) non sicut per diuersas species completas. Probatur conclusio, solùm peccatum operis habet speciem completam, & est vltimus gradus peccati, igitur conclusio vera. Antecedens patet, quia cõsummatio peccati est in opere, quod inchoatur in corde, & manifestatur in ore. Tunc ibi.

¶ Sed prima inchoatio eius est quasi fundatio in corde. Secundus autem gradus eius est in ore, secundùm quòd homo prorumpit facilè ad manifestandum conceptum cordis. Tertius autẽ gradus iam est in consummatione operis. Et sic hæc tria differunt secundùm diuersos gradus peccati.

¶ Ponit secundam conclusionem responsiuam quo ad secundum sensum quæsiti talem. Hæc tria peccatum cordis, oris, & operis differunt secundùm diuersos gradus peccati, scilicet quando separatim inueniuntur, & eadem tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem. Illius conclusionis D. S. primò ponit primam partem cum eius probatione, secundò secundam, ibi. Patet tamen, quòd hæc tria. Probatur prima pars, peccati in corde est inchoatio, & primus gradus. Secundus gradus autem peccati est in ore, sed tertius est consummatio in opere, igitur prima pars conclusionis vera. Patet consequentia, quia sicut positio fundamenti est species incompleta, & primus gradus ædificationis domus, similiter erectio parietum; sed introductio formæ totius est species completa; sic in proposito, quando peccatum cordis est sine alijs, est species vel magis gradus peccati imperfectus, peccati oris similiter imperfectus gradus, sed operis perfectus gradus.

¶ Nota tamen circa ista, quòd non videtur omnino simile de generationibus imperfectis animalis, & partialibus generationibus domus, & de illis tribus peccatis; quia termini specificantes has generationes habẽt distinctas species, licet inæquales, vt anima vegetatiua habet speciem distinctam ab anima sensitiua. Sed in proposito, quia illa tria proueniunt ab eodem motiuo (etiam quando separantur) a quo habent speciem. Ideo sicut supra. q. 52. ar. 1. dictum fuit, quòd illa, quæ recipiunt speciem ex aliquo, ad quod ordinantur, possunt secundùm seipsa diuersificari in plus vel in minus, & nihilominus sunt eadem in specie propter vnitatem eius, ad quod ordinantur, vt fuit exemplificatum de motu; sic in proposito peccatũ cordis est in eadem specie morali quãdo solitarie sit cum peccato operis, & oris. Sed habet illam speciem imperfectè, & alia habent eandem speciem, sed perfectius, & solùm perfectũ operis completè, ita quòd sunt tres gradus in vna specie peccati, & tria peccata, quãdo separatim inueniũtur. Tria dico non specie morali distincta, sed tria materialiter, & numeraliter distincta habenna vnam speciem moralem secundũ magis, & minus propter maiorem, & minorem accessum ad specificans motiuum. Propius enim accedit ad vindictam, qui in opere eam exercet, quàm qui eam solo corde desiderat, vel etiã desideratam verbo manifestat. Et illa videtur mens D. S. cum dicit, & & sic patet, quod hæc tria differunt secundùm diuersos gradus peccati (supple eiusdem in specie morali) patet tamen, quòd hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem, quæ videlicet species reperibilis est in tribus gradibus. Simile est autem exemplum D. S de generationibus imperfectis in hoc, quòd & ipsę nõ habent speciem completam, sed vltima tantùm in quam ordinatur. Sic, & hoc solùm peccatum operis habet illam speciem completè. Sed hoc interest, vt patuit, quia alibi (scilicet in generationibus) sunt diuersæ species, hic autem diuersi gradus eiusdem speciei Et videtur hæc D. S. innuisse cum dicit, quòd peccatum non diuiditur per hæc tria, sicut per diuersas species completas (& in hoc similitudo) sed secũdũ diuersos gradus peccati, scilicet eiusdem speciei, & ecce dissimilitudo. Deinde cum dicit.

¶ Patet tamen, quòd hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem, cum ab eodem motiuo procedant. Iracundus enim ex hoc, quòd appetit vindictam, primò quidem perturbatur in corde, secundò in verba contumelioſa prorumpit, tertiò verò procedit vsque ad facta iniurioſa, & idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.

¶ Annectit secundam partem conclusionis secundæ, quæ fuit. Et hæc tria pertinent ad vnam perfectam peccati speciem, quæ probatur sic, quæcunque ab eodem motiuo procedunt, pertinent ad eandem speciem peccati, sed ista tria procedunt ab vno motiuo finali, igitur pertinent ad vnam speciem. Maior patuit arti. 3. ad 6. & quòd plus est si sic ab eodẽ motiuo procedentia sunt subordinata, quando simul inueniuntur, pertinent ad vnum peccatum numero. Minor declaratur exemplariter. Iracũdus enim ex hoc, quòd appetit vindictam primò turbatur in corde, secundò in verba cõtumelioſa prorumpit, tertiò procedit vsq; ad facta iniurioſa, & idẽ patet in alijs. Quæ tria de plano ordinãtur ad vindictam habendam vt finem, ergo sunt eiusdem speciei moralis, & sic intelligitur conclusio de specie moris, non de specie naturę de qua constat, quòd distinguuntur.

¶ Nota autem, quia dictum est circa maiorem, q̃ distinguuntur a seinuicem gradualiter in eadem specie, dum separatim inueniuntur, vt patet ad tertium. Dum autem simul concurrunt, scilicet respectu eiusdem obiecti, habent rationem vnius peccati, etiam secundùm numerum, moraliter loquendo, sicut supra q. 17. dictum fuit, quòd actus imperatus, & imperium habent rationem vnius actus moraliter, &c.

¶ De materialibus ar. vide in D. S. in secundo dist. 42. q. 2 arti. 2. vbi habet, quòd est quasi diuisio totius potestatiui, & secũdus includit primum. Habet quoque ibidem, q̃ quamuis lingua sit exterius membrum, tamen inter alia est magis propinquum interiori actui secundùm quòd congruit locutioni, quia loquutio est signum interioris actus, Et ideo quẽdam gradum habet in processu peccati locutio, inter peccatum cogitationis, & operis.

¶ Nota, quòd in peccato cogitationis, vel cordis, intelligitur omne peccatum, quod in solo interiori actu consistit. Et ideo includitur etiam affectio sine qua nullum peccatum est, &c.

¶ Nota, quòd Scotus in secundo dist. 42. in quarta q. loquitur de ista diuisione, & dicit quòd Hieronymus non diuidit hic peccatum formaliter, nec subiectum peccati formalis, quia hoc est actus voluntatis, & non cogitatio, nec sermo nec opus exterius; nec etiam originale peccatum, quia illud solùm est in anima. Sed distinguit hic tantùm subiectum materiale peccati, & posset cõtineri ista diuisio peccati sub duplici mẽbro, scilicet quòd quoddam est peccatũ in actu interiori, quoddam consistit in actu exteriori, primo modo est peccatum cogitationis, secundo subdiuiditur, quia sic cõtinet locutionem. & operationem, quia locutio maximè conuenit homini vt est rationalis, & vt est homo, quia vt sic est communicatiuus, & sic circumloquimur actũ exteriorẽ per duo mẽbra Et debet intelligi diuisio posituè, quo ad peccatũ cõmissionis, & negatiuè, quo ad peccatũ omissionis ī cogitatione, locutione, & opere. Hæc ille. Sed patet, q̃ D. S magis tribuerit huic diuisioni, & cã profundius penetrauit. Scotus enim deficit ab intentione. Hieronymi, reducẽdo locutionem, & opus in vnũ mẽbrũ. Nã intentionis Hieronymi est distinguere illa duo vt diuersos gradus peccati, in locutione enim manifestatur peccatum, in opere expletur, vt patet ad secundũ. Vnde esto non distinguãtur formaliter, q̃ procedunt ab eodem motiuo, tñ distinguũtur fm maiorem processum peccati eiusdem tãquam diuersi gradus, quare non est diuisio subiecti materialis peccati, sed magis modalis, & gradualis ipsius peccati, &c. Et hæc patent ex auctoritate B. Hieronymi in argumẽto in contrarium adducta, quia distinguit ista tria in ratione delicti. Quare non est mens eius, quòd ista diuisio intelligatur de subiecto peccati, ut Scotus exponit, sed de peccato ipso; ut D. S. per arti. declarauit.

Scotus

ARGV-

Digitized by Google

ARGVMENTVM in contrarium est pro iam dicta conclusione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omne peccatum cordis conuenit in ratione occulti, & secundum hoc ponitur vnus gradus; qui tamen per tres gradus distinguitur. s. cogitationes, delectationes, & cõsensus.

¶ Patet maior, quæ est B. Aug. Sed dico, ꝙ peccatum cogitationis delectationis, & consensus conueniunt in ratione occulti, & sic cõstituunt vnum gradum hic positum. ſ. peccatum cordis. Gradum in quam quasi integratum ex tribus gradibus. Minor. conceditur. Sed negatur consequentia, quia illi tres gradus cõtinentur sub vno gradu, qu a omnes dicunt peccatum latens, & occultum, & ea ratione peccatũ cordis ponitur vnus gradus peccati. Vnde illi tres gradus quos B. Aug. ponit, subdiuidunt peccatum cordis tanquam communius, vel quasi totum integrale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum oris, & operis conueniunt in manifestatione, & propter hoc a Greg.* sub vno computantur. Hiero.* autem distinguit ea; quia in peccato oris est manifestatio tantum, & pura eructuratio intenta; in peccato verò operis est principaliter explerio interioris conceptus cordis, sed manifestatio est ex consequenti; conjunctio verò, & desperatio sunt gradus consequentes post speciem perfectam peccati; sicut adolescentia, & iuuentus post perfectam hominis generationem.

* Greg. loco in arg. citato.
* Idem in arg. sed cõtra citato.

¶ Ad maiorem placet, quia dicit B. Gregorius, sed aliunde distinguit ipse gradus peccatorũ quatuor; quam B. Hieronymus tres. Dico vltra, quòd Grego. sub secũdo comprehendit duos gradus hic positos, scilicet peccatum oris, & operis, ratione conuenientiæ in manifestatione, quia videlicet vtrumque manifestum est. Sed quia aliter se habent ad manifestationem, ideo B. Hieron. distinguit. In peccato enim oris peccans intendit principaliter solùm manifestationem conceptus cordis, & affectionis. In peccato verò operis principaliter intendit consummare, & explere affectum cordis. Ideo alia ratione Gregorius cõprehendit duos sub vno. Alia ratione Hiero. distinguit expresse vtrumque. Vltra. Tertius est, &c. Dico, quòd tertius, & quartus gradus positi a B. Gregõ. non pertinent ad speciem peccati, vel inchoatam vel cõpletam, sed consequuntur speciem perfectam peccati, quia post consummatum peccatum sequitur præsumptio vel desperatio, de quibus loquitur. Vltra, vbi non distinguit peccatum operis a peccato oris. Verum est, quia cõueniunt in manifestatione, licet aliter, & aliter ut dictum est. Et dico, quòd verum est, quia additur tres duo gradus, sed hi sequuntur speciem completam. Hiero. autem ponit solùm, quæ pertinent ad speciem, & non sequuntur. Quare negatur consequentia, quia vtraque diuisio est conueniens sed secundùm aliam considerationem, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum cordis, & oris non distinguuntur a peccato operis, quando simul cum eo coniunguntur; sed prout quodlibet horum per se inuenitur, sicut etiam pars motus non distinguitur a toto motu quãdo motus est continuus, sed solùm quando motus tollit in medio.

¶ Antecedens conceditur, scilicet quòd non potest esse peccatum in ore, vel in opere, nisi prius fiat in corde, quia actus exterior non habet rationem peccati nisi accedente consensu voluntatis, prima deliberatione rationis. Nam alias non haberet rationem actus humani. Tamen potest esse peccatum cordis sine alijs, & peccatum oris, & cordis sine peccato operis, &c. Ergo ista peccata specie non differunt. Verum, quando simul coniunguntur, imò tunc habent rationem vnius peccati in numero. Cuius quo stat, quòd distinguuntur vt diuersi gradus numero eiusdem peccati in specie, quando seorsum, & per se inueniuntur. Et sic intelliguntur conclusiones vt dictum est, sicut voluntas iuncta ex, terioris actui est vnum peccatum, & voluntas sine actu, & cum actu postea, sunt duo peccata, ut patuit, &c.

Vtrum peccata diuersificentur specie, secundum abundantiam, & defectum.

S Mal. q. 2. ar. 6. ad 9. & q. 4. art. 3.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd superabundantia, & defectus non diuersificent species peccatorum. Superabundantia enim, & defectus differunt secundùm magis, & minus; sed magis, & minus non diuersificant speciem; ergo superabũdantia, & defectus non diuersificant speciem peccatorum.

¶ 2 Præterea, Sicut peccatum in agibilibus est ex hoc, ꝙ recedit a rectitudine rationis, ita falsitas in speculatiuis est ex hoc, quòd recedit a veritate rei, sed nõ diuersificatur species falsitatis ex hoc, quòd aliquis dicit plus vel minus esse, quàm sit in re; ergo etiam non diuersificantur species peccati ex hoc, quod recedit a rectitudine rationis in plus vel minus.

¶ 3 Præterea, Ex duabus speciebus nõ constituitur vna species ut Porphy. dicit,* sed superabundantia, & defectus vniuntur in vno peccato, sunt enim simul quidam illiberales, & prodigi, quorum diuorum illiberalitas est peccatum secundum defectum, prodigalitas autem superabundantiam; ergo superabundantia, & defectus non diuersificant speciem peccatorum.

* Anto. 1. Meth. text. 17.

ō. ¶ Sed contra, contraria differunt secũdùm speciem; nam contrarietas est differentia secundùm formam, vt dicitur in 10 Metaphy.* sed vitia, quæ differunt secundùm abundantiam, & defectum sunt contraria, sicut illiberalitas prodigalitati, ergo differunt secundũ speciẽ.

* Arist. text. 13. & 14. 10.

¶ Hic quæritur de quadam alia diuisione peccatorum, quæ est secundum superabundantiam, & defectum, sicut diuiduntur extrema virtutis, vt prodigalitas, & auaritia, vel intemperantia, & insensibilitas, vel audacia, & timiditas. Quæritur ergo, an talis diuisio sit secundum diuersas species. Et est ratio dubitationis, quia tam abundantia, quam defectus sit contra rectitudinem, & medium obseruatum vnius virtutis, posset videri, quòd non faceret distincta peccata secundũ speciem.

¶ Respondeo dicendum, quòd cum in peccato sint duo, scilicet ipse actus, & inordinatio eius prout recedit ab ordine rationis, & legis Diuinæ; species peccati attenditur non ex parte inordinationis, quæ est præter intentionem peccantis, vt supra dictum est:* sed magis ex parte ipsius actus, secundũ quòd terminatur ad obiectum, in quod fertur intentio peccantis; & ideo, dicitque occurrit diuersum motiuum inclinans intentionem ad peccandum, ibi est diuersa species peccati.

* Ar. 1. huius q. Dub. 7 13.

¶ D. S. præmittit rei primam conclusionem simplicem, & quarto, & quæ est ratio. Huiusmodi peccata, scilicet quorum unum est in abundantia, & excessu medij virtutis, aliud in defectu, non solùm differunt specie, sed etiam sunt sibi inuicẽ contraria, vt probatur, vbi cùm occurrit diuersum motiuum obiectale, & tunc proximum, inclinans intentionem ad peccandũ ibi est diuersa species peccati. Et si motiuũ sit contrarium, est cõtrarium peccatum, sed diuersum est motiuum ad peccandum in peccatis, quæ sunt secundum superabundantiam, & in peccatis, quæ sunt secundum defectum, quinimmo sunt contraria mutuo; igitur conclusio vera D. S. primò ponit maiorẽ, secundò minorem cum conclusione, ibi. Manifestum est autem, &c. Maiorẽ ergo probat quasi per viam diuisionis sufficientis: in peccato sunt duo. Triplex actus, & inordinatio eius prout recedit ab ordine rationis, & legis Diuinæ; sed species peccati nõ attenditur ex parte inordinationis, vt patuit ar. primo, quia præter intentionẽ peccantis, sed ex parte ipsius actus ſm ꝙ terminatur in obiectum in quẽ fertur intentio peccantis; ergo sequitur maior, ꝙ vnic. q. &c. quia licet se habet obiectum ad actum, ita vnũ obiectũ ad vnum actum, & plura ac diuersa ad pluresue obiectũ motiuũ dat speciem, igitur vnũ obiectum vnam speciẽ, & plura plures species, & contraria contrarias species. ¶ Nota primò circa istã maiorẽ verba D. S. ꝙ clarè loquitur de motiuo obiectali, quod tenet se ex parte actus, & non de causa motiua effectiua ex parte agẽtis, quæ impellit, & disponit, vt talem vel talem actum circa determinatum obiectum intendat. ¶ Nota secundò circa istius maioris probationem, ꝙ species peccati sumitur ex obiecto in quod fertur intentio peccantis non solum prosequendo obiectum, sed etiã fugiendo, vt patebit, ꝙ motiuũ insensibilitatis, cuius est horrere, & fugere delectationes debitas, sunt delectationes, vt habitus odio, & abhominabiles in sensibili.

¶ Nota tertiò, quòd peccatum consistens in abundantia, habet quidem aliam inordinationem, quam consistens in defectu, & aliter bono rationis, & medio virtutis repugnat; quia autem semper loquimur de peccato ut actus humanus est, qui vt sic per se respicit obiectum; ideo talia peccata sortiuntur speciem penes obiecta, quæ contraria sunt in proposito; ideo talia distinguntur specie vt actus humani, & cũ etiam vt peccata formaliter, quia diuersæ sunt inordinationes consequentes diuersa obiecta, quẽadmodum in ar. 5. dictum fuit de veniali, & mortali; ꝙ aliquãdo consequuntur speciem, & per se obiecta. Tamẽ D. S. ea distinguit potius ex motiuo, quam ex inordinatione, quia motiuum habet se per se, non inordinatio. Et secundò, quia inordinatio consequitur motiuum, non econtra. Consequenter cum dicit.

¶ Manifestum

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd non eſt idem motiuũ ad peccandum in peccatis quę ſunt ſecũdùm ſuperabũdantiam, & in peccatis quæ ſunt ſecundùm defectum; quinimmo ſunt contraria motiua, ſicut motiuũ in peccato intemperãtię eſt amor delectationum corporaliũ, motiuum autem in peccato inſenſibilitatis eſt odium earum; vnde huiuſmodi peccata non ſolùm differunt ſpecie, ſed etiam ſunt ſibi inuicem contraria. ———

¶ Ponit minorem quam declarat exemplariter. Motiuũ peccati intemperantiæ eſt amor delectationum corporalium, ideſt ipſę delectationes corporales amarę, & deſideratę, inordinatè, tñ. Motiuum verò in peccato inſenſibilitatis, eſt odium earum, ideſt ipſę abhominabiles exiſtentes faciunt fugam, & deteſtationem ſui Sed conſtat, quòd delectationes amatę, & habitæ odio ſunt vt ſic contraria motiua, quia vt amatæ mouent ad proſequutionem vt odioſæ ad fugam. Similiter poſſet oſtẽdi in alijs, quia motiuũ illiberalitatis, ſiue auaritiæ, ſunt pecuniæ amatæ, & habitæ in p̃cio, motiuũ verò prodigalitatis, ſunt pecuniæ vt non curatæ, &c. In quo autem conſiſtat peccatum inſenſibilitatis, patet ſecunda ſecundæ q. 142. artic. 1. qui a in fuga, & declinatione delectationũ neceſſariarum ad conſeruationem naturæ tanquam per ſe malarum; vbi patet, quòd motiuum inſenſibilitatis eſt contrarium motiuo intemperantiæ, quia obiectum eius eſt malũ vt ſic, alterius vt bonum, quæ, clarum eſt, cõtrariari. Inſenſibilis igitur mouetur ad fugiendas delectationes, & intendit eas deuitare, quia malæ, quare dictum eſt, quòd obiectum motiuum non ſolùm dicitur mouens ad proſecutionem, ſed etiam ad fugam.

ARGVM. in contrarium eſt confirmatiuum concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd magis, & minus & ſi non ſint cauſa diuerſitatis ſpeciei, conſequuntur tamen quandoque ſpecies differentes prout proueniunt ex diuerſis formis, ſicut ſi dicatur, quòd ignis eſt leuior aere, vnde Philoſ. dicit in 8. Ethi. * ꝙ qui poſuerunt nõ eſſe diuerſas ſpecies amicitiarum propter hoc, ꝙ dicũtur ſecundùm magis, & minus, non ſufficienti crediderunt ſigno; & hoc modo ſuperexcedere rationem vel deficere ab ea, pertinet ad diuerſa peccata ſecundũ ſpeciem, inquantum conſequuntur diuerſa motiua. ———

Dub. 641.

* Ariſt. ca. 3. 10. 3.

¶ Ad maiorem, vera, quòd ſuperabundantia, & defectus differunt ſecũdùm magis, & minus, ſed ſumpta a diuerſis formis, vel tenentibus locum formarum, ſcilicet a diuerſis motiuis. Ad minorem dico dupliciter, primò poſit D. S. prima parte. q. 50. ar. 4. ad ſecundum. Magis, & minus, quæ accipiuntur ſecundùm intẽſionem, & remiſſionem eiuſdem formæ, non diuerſificant ſpeciem; ſed negatur minor, quando magis, & minus cauſantur ex diuerſis formis diuerſorum graduum, ſicut ignis eſt perfectior, & magis ens aere. Secundò dico, quòd & ſi magis, & minus, ſcilicet accidentalia non diuerſificent ſpeciem, conſequuntur tamen quãdoq; ſpecies differentes, & ea, quæ ſpecies diuerſificant; qa cõſequuntur formas diuerſas, vel quaſi formas, ſicut leuitas ignis, & aeris non diuerſificant naturas, ſed cõſequuntur diuerſas formas ſpecies diuerſificantes. Sic in propoſito magis, ideſt exceſſus ſup medio rationis, & defectus ab eodẽ, conſequũtur diuerſa motiua quæ tenent locũ formarũ, inquantũ dant ſpeciẽ actibus humanis; Et ꝙ magis, & minus non ſemper in vna ſpecie reperiantur, oſtendit D. S. ex Philoſ. in 8. Ethi. qui reprehendit errorẽ aliquorũ dicẽtiũ tm̃ eſſe vnã ſpẽm amicitiæ, qa amicitiæ ſunt cõparabiles ſm̃ magis, & minus. Dicimus n. ꝙ amicitia honeſti melior eſt, quàm amicitia vtilis. Illa autẽ, q̃ differũt ſpecie, nõ differunt ſm̃ magis, & minus Sed dicit Philoſ. ꝙ ſic dicẽtes, nõ crediderũt ſufficiẽti ſigno, nã diuerſa ſpecie recipiũt magis, & minus. Et exẽplificat D. S. ibidẽ ſic vt actus eſt melior potentia, & ſubſtãtia accidente. Patet igitur, ꝙ minor eſt falſa vniuerſaliter intellecta.

Magis & minus an diuerſificẽt ſpeciem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd intentio peccantis non eſt vt recedat a ratione; & ideo non efficitur eiuſdem rationis peccatum ſuperabundantiæ, & defectus propter receſſum ab eadem rationis rectitudine; ſed quandoque ille, qui dicit falſum intendit veritatem oc cultare, vnde quantum ad hoc non refert vtrum dicat vel plus, vel minus ſi tamen recedere a veritate ſit præter intentionem, tunc manifeſtum eſt, quòd ex diuerſis cauſis aliquis mouetur ad dicẽdum plus vel minus, & ſecundum hoc diuerſa eſt ratio falſitatis, ſicut patet de iactatore, qui ſuperexcedit dicendo falſum quærens gloriam, & de deceptore, qui diminuit euadens debiti ſolutionem; vnde & quędam falſæ opiniones ſunt ſibi inuicem contrariæ. ———

¶ Maior q̃dẽ vera. tñ dico, ꝙ in moralibus receſſus a rectitudine tõis nunquã eſt intentus, tñ receſſus a veritate, quandoque poteſt eſſe intẽtus. Sicut qs ex ꝓpoſito, & intẽtione vult occultare veritatẽ. Et dico ſecũdò, ꝙ qñ aliquis nõ intendit aliq̃d in moralibus, tunc ab eo nõ accipitur ſpẽs peccati, ſed ſolũ ab intento, Et ſi diuerſa intẽta ſequuntur magis, & minus, tũc ſunt in diuerſis ſpeciebus. Qñ autẽ receſſus a rõne eſt intentus magis, & minus non variant ſpẽm, quia ſunt in vno ſpecificante, & motiuo.

¶ Ad minorẽ dupliciter, primò exponẽdo eã, vera eſt, qñ aliquis dr̃ plus vel minus recedere a rõne, ita ꝙ illũ receſſum intẽdat, tũc nõ variatur ſpẽs. Si aũt nõ intẽdat recedere a veritate, ſed mentiatur pp aliquod aliud motiuũ, ad q̃d ſequitur receſſus a veritate in magis vel minus, negatur minor, ſicut patet, ꝙ iactãtia, & ironia, quæ opponuntur veritati tanquam extrema, & ſunt ſpecies mendacij diſtinctæ, quia conſurgunt ex diuerſis motiuis; ratione vnius qs dicit plus, quam res habeat. S. iactator, qui motus ex gloria dicit plus, quàm in re ſit. Iron autẽ qui mouetur ex lucro, & aĩo decipiendi ꝓximũ, dicit minus, ſicut emens dicit rẽ non tm̃ valere quantũ valet, vt decipiat illũ, & lucretur. Et cõſtat apud Philoſ. 4. Ethi. ꝙ ironia, & iactantia ſunt diuerſæ ſpẽs oppoſitæ veritati. Ad ꝓpoſitũ autẽ dico, ꝙ ſuperabũdantia, & defectus qui dicunt receſſum a rectitudine tõis in magis vel minus non ſunt intenta, ſed conſequuntur diuerſa motiua ſpecie diſtincta, igitur nõ ſequitur intentũ argumenti. Bene volo, ꝙ ſi cũ eodem motiuo qs intẽderet plus, & minus ꝓcedere a rectitudine rõnis, ꝙ ſpẽs non variaretur, ſed ſic nõ eſt in propoſito. Et hæc ſolutio minoris vadit ad falſitatẽ eius in magis, & minus in moralibus.

Dubitatio.

Reſponſio

Iactantia multis modis.

¶ Secundò dr̃ reſpondendo directe ad minorẽ ſubſumptã ſub maiore, negãdo eã in ſpeculatiuis, quia qñ quis dicit plus, quàm eſt in re, & falsè, & alius dicit minus, quam eſt in re etiã falsè, ibi ſunt duæ opiniones mentales contrariæ, vt patet 2. Periherme, & prima par. q. 17. ar. 6. Sed contraria ſemper diſtinguuntur ſpecie, quare minor eſt vniuerſaliter falſa, qa etiã in ſpeculatiuis dãtur contrariæ falſitates, & per cõſequẽs ſpecie diſtinctæ. Nota, ꝙ circa verba D. S. in ſolutione poſſet eſſe dubiũ, quo iactator recedat a veritate ꝑter intentionẽ, cũ tñ iactantia ſit ſpẽs mendacij de cuius rõne eſt voluntarie ire contra mentẽ. ¶ Ad hoc poteſt breuiter dici nũc, qa iſta pertinet ad ſecunda ſecundæ q. 110. & q. 112. & q. 113. Et ad quartũ Ethi. ꝙ iactãtia ſit multis modis. Vno modo ex hoc, quia facit iactatorẽ delectari in receſſu a veritate, & ipſum pp̃ ſe intendere, & tũc talis receſſus eſt intentus, non ſolùm ex natura, & genere actus, ſed etiã ex parte agentis. Sed alio modo aliquis ſe iactat, non qa de per ſe quærat exceſſum in magis a veritate, ſed pp aliquod motiuũ, & tũc quãuis iactantia vt mẽdacium ſit, habeat rationẽ fallẽdi, vel ſaltẽ intentionẽ aſſerẽdi falſum ex genere actus, non tm̃ intenditur ab ipſo agente, ſed ꝓpria gloria intenditur ab iactatore, & aliquid aliud ab rone. Et non oportet, ꝙ omne mẽdacium ex parte agẽtis hat pp̃ fallere vel recedere a veritate, eſto ex genere actus hoc habeat, vt patet de mendacio ioco to. Sic ergo ſtat, quod D. S. dicit, ꝙ iactator poſſit non intendere receſſum a veritate nec iron, ſed aliqua alia motiua ad quæ ſequitur receſſus in magis vel minus a veritate, & tales receſſus differunt ſpecie, ſicut in propoſito fit &c. Non autem dicit D. S. ꝙ iactantia, & ironia ſint ſine receſſu in magis vel minus a veritate. An autem receſſus in plus vel minus ſit grauior moraliter loquendo. i. magis peccatum, de hoc ſecunda ſecundæ. Ex his igitur habetur, ꝙ recedere in plus vel minus a veritate vt ſic, non habet diuerſitatẽ ſpecificam, præſertim in moralibus, ſed recedere a veritate in plus vel in minus propter diuerſa motiua, vt eſt in ironia, & iactantia ſic diſtinguuntur. Patent hæc ex ſolutione D. S. quia ſi quis ex intentione ex vno motiuo diceret contra veritatem, & in plus, & in minus, tunc non variatur ſpecies, puta vt occultaret veritatem, ſi autem ſunt diuerſa motiua, ſecus vt patuit, &c Quandoque tamen contingit, quòd aliquis exercendo ironiam etiam ſe iactet, ſed tamen ſecundùm diuerſa, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prodigus, & illiberalis poteſt eſſe aliquis ſecundum diuerſa; vt ſcilicet ſit aliquis illiberalis in accipiendo, quæ non debet, & prodigus in dando, quæ non debet; nihil autem prohibet cõtraria ineſſe eidem ſecundùm diuerſa. ———

Idẽ poteſt eſſe prodigus, & auarus.

¶ Maior vera, de cõſtitutione formali, & accipiendo ſpẽm in eſſe ſpecifico, ſic ex duabus ſpeciebus non conſtituitur una ſpẽs, quamuis vt Porphy. ibidẽ habet, ex duobus indiuiduis duarũ ipecierũ conſtituatur effectiuè, & per viã generationis indiuiduum tertię ſpẽi, ſicut patet de equa, & aſina, & mulo, &c. Loquitur cũ Porphy. ponẽdo diuerſitatẽ inter ſpẽm, & differentiã quarũ plures cõcurrũt ad cõſtitutionẽ formalẽ, & logicã vnius ſpẽi. Minor vt facit negatur. ſ. ꝙ ſuperabũdantia, & defectus vniantur in vno peccato, nec hoc probatur. Sed concedo, ꝙ contraria vitia cõueniant vni hoĩ, & tñ ſm̃ diuerſa ſic ex parte vitiorum. Sunt enim quidam prodigi in excedendo in datione, & ſunt illiberales uel auari excedendo in recipiendo, & hæc duo non ſunt vt ſic oppoſita immo ad ſe conſequuntur. Ex hoc enim, ꝙ aliquis indebitè, & exceſſiuè dat, quod eſt prodigalitatis, deficiunt ſibi bona ſua, & per

& per consequens cogitur indebitè recipere, quod est illiberalitatis. Sed impossibile est, ꝙ aliquis sit prodigus, & illiberalis ſm idem, sic ꝙ excedat in dando, & deficiat in dando, vel excedat in retinendo, & deficiat in retinendo sed vt dictum est potest excedere dando, quod est prodigalitatis, & excedere in recipiendo, quod est auaritiæ. Oportet enim ſcire circa hoc, ꝙ prodigalitatis est excedere in dando, & deficere in retinendo, & acquirẽdo. Auaritiæ autẽ ècontrario est deficere in dando, ſuper abũdare autem in accipiendo, & in retinendo. Qui ergo est prodigus in excessu dationis, non est auarus ſm defectum dationis, quia vt sic opponuntur; sed th̃ potest esse auarus ſm aliud, quod est ẽt auaritiæ. ſ. excedere in recipiendo. Et de his 2. 2. q. 119. ar. 1. Et p hæc habetur intellectus solutionis in littera. Auaritia enim, & prodigalitas opponuntur ſecundùm id, quod præcipuum est in eis. ſ. ſecundùm dationem. Non autẽ opponuntur ſm inordinatã & exceſſiuam dationem, & exceſſiuam receptionem; immo aliqui intendentes exceſſiuè recipere, & per hoc auari ex hoc mouentur ad exceſſiuam dationem, quod est prodigalitatis, &c. Videtur th̃ auaritia ſpecie diſtincta, quæ est in defectu dationis ab ea, quæ est in exceſſu receptionis, vt patet in de Malo. Mate. 18. ar. 3. Et est ad hoc argumentum, quia aliqui deficiunt in dando, qui th̃ non ſuperexcedunt in recipiendo, vt patet 4. Ethicorum.

Vtrum vitia, & peccata diuerſificentur ſpecie ſecundùm diuerſas circunſtantias.

T 2. 2. q. 53. ar. 2. ad 3. & q. 92. ar 2. co. Et q. 142. ar. 4. ad 2. & 3. di. 36. ar. 5. Et Ma. q. 2. ar. 6 &. q. 14. ar. 1.

AD nonum ſic proceditur. Videtur, quòd vitia, & peccata diuerſificentur ſpecie ſecundum diuerſas circunſtantias, quia ut dicit Diony. 4. capitulo de Diui. no. malum contingit ex ſingularibus defectibus; ſingulares autem defectus ſunt corruptiones ſingularium circunſtantiarum; ergo ex ſingulis circunſtantijs corruptis ſingulę ſpecies peccatorum conſequuntur.

¶ 2 Præterea, Peccata ſunt quidam actus humani, ſed actus humani interdum accipiunt ſpeciem à circũſtantijs, vt ſupra habitũ eſt.* ergo peccata differunt ſpecie ſecundùm ꝙ diuerſæ circunſtantiæ corrumpuntur.

* 1. 2. q. 18. ar. 10

¶ 3 Præt. Diuerſæ ſpẽs gulæ aſſignantur ſm particulas, quæ in hoc verſiculo cõtinentur. Præpropere, laute, nimis, ardenter, ſtudioſe, hæc autem pertinent ad diuerſas circunſtantias, nam præpropere eſt antequàm oportet, nimis plus; quã oportet, & idem patet in alijs ergo ſpẽs peccati diuerſificãtur ſecũdũ diuerſas circũſtãtias.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 3.* & 4. Ethicorum, *quòd ſingula vitia peccant agendo plus, quàm oportet, & quãdo non oportet, & ſimiliter ſecundùm omnes alias circunſtantias; non ergo ſecundũ hoc diuerſificantur peccatorum ſpecies.

* Ariſt. lib. 3. ca. 7. Et * Ariſt. lib. 4. ca. 1. to. 5.

¶ Quærit hic de alio diſtinctiuo peccatorũ. ſ. de circunſtantia. An videlicet diuerſificentur ex circunſtantijs ſecundùm ſpeciem, vt furtum in quo corrumpuntur multæ circunſtantię, ſit alterius ſpeciei a furto, vbi non tot corrũpũtur, ſimiliter de auaritia, &c.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd ſicut dictum eſt. * vbi occurrit aliud motiuũ d ad peccandũ, ibi eſt alia peccati ſpecies, quia motiuũ ad peccãdũ eſt finis, & obiectũ.

* Ar. pręce. Dub. 391.

¶ In hoc ar. D. S. reſpondet diſtinctè per talem concluſionem. Vitia, & peccata ſecundùm corrupciones aliquarum circunſtantiarum non diuerſificantur, ſed tales corruptiones pertinent ad vnam, & eandem ſpeciem peccati; corruptiones verò aliquarum circunſtantiarum diuerſarum inducunt diuerſas ſpecies peccati. Illãũ concluſionem D. S. manifeſtat tali ratione. Vbicũq; occurrit aliud motiuum. ſ. obiectale, & finale propinquum, ad peccandum, ibi eſt, alia ſpecies peccati. Sed aliquando in corruptionibus diuerſarum circunſtantiarum eſt idem motiuum. Quandoq; verò contingit, ꝙ corruptiones diuerſarum circunſtantiarum prouenient a diuerſis motiuis, igitur diuerſitas primarũ non diuerſificat ſpecies peccati, ſed ſecundarium. Circa iſtam rationem D. S. primò ponit & probat maiorẽ, ſecundò minorẽ eſt cõcluſionẽ, ibi. Contingit autẽ. Maiorẽ probat, quis ſepius habita ſit, Finis, & obiectũ diuerſificant ſpeciem peccati, & vbicũque eſt aliud obiectum, & finis, eſt & alia ſpecies peccati, igitur maior vera. Tenet conſequẽtia, quia motiuum eſt finis, & obiectum. Vbi patet quod ar. ſexto dicebatur, quòd D. S. intelligendus eſt de motiuo finali, & obiectali ex natura actus ſolitum, & non ex præſtitutione agentis, qa videlicet actus peccati vel virtutis habet ſpeciem propriã ex motiuo, ex quo ex natura ſua procedit, &c. Deinde ibi.

¶ Contingit autem quandoque, quòd in corruptionibus diuerſarum circunſtantiarum eſt idem motiuum ſicut illiberalis ab eodem mouetur, quòd accipiat quãdo non oportet, & vbi non oportet, & plus, quàm oportet, & ſimiliter de alijs circunſtantijs; hoc enim facit ꝓpter inordinatum appetitum pecuniæ congregandæ, & in talibus diuerſarum circunſtantiarum corruptiones non diuerſificant ſpecies peccatorum, ſed pertinent ad vnam, & eandem peccati ſpeciem.

¶ D. S. probat exemplariter minorem, & primò quo ad primã partem, ſubdens concluſionis primam partem, ſecundò quo ad ſecundam partem ſimul annectens ſecundam partem cõcluſionis, ibi. Quandoq; verò. Declaratur ergo prima pars minoris de illiberali, & auaro, qui ex eodem motiuo prætermittit, & corrũpit multas circunſtantias, ſicut auarus ex amata pecunia & deſiderata, mouetur ad nõ dandum vbi oportet, & quando & cui, vel quòd accipiet vbi nõ oportet, &c. ¶ Nota autem circa hoc, quòd notanter dicit D. S. quando circunſtantiæ procedunt ex motiuo, tunc non diuerſificant ſpeciem peccati, quia ſi accipiuntur ipſę ratione motiui, & obiecti ſaltem interioris actus, vel in ratione conditionis principalis obiecti, tunc poſſunt diuerſificare ſpeciẽ peccati, ſicut tollere rem alienã de loco ſacro eſt ſpeciale peccatum diſtinctum a ſimplici furto, ſicut ſpecies a genere. Et tollere rem alienam tempore ſacro eſt ſpecies diſparata a furto, inquãtum tempus ſacrum conſideratur ut obiectum actus interioris, qui eſt contemptus tẽporis ſacri, & hoc ſecũdùm aliquos, de quo infra q. 73. ar. 7. Similiter ſi aliquis mœchetur vt furetur vel è cõtra, tunc finis, qui eſt circunſtantia reſpectu actus interioris ſecũdùm ſe, accipitur vt obiectum actus interioris, & ſic trahit in aliã ſpeciem. Quare notanter dictum eſt, quando procedunt ab eodem motiuo, & ſupple manent in ratione circunſtantiarum. Conſequenter cum dicit.

¶ Quandoque verò contingit, quòd corruptiones diuerſarum circunſtantiarum proueniunt a diuerſis motiuis, puta, quòd aliquis præpropere comedat, poteſt ꝓuenire ex hoc, quòd homo non poteſt ferre dilationem cibi propter facilem cõſumptionem humiditatis; quòd verò appetat immoderatum cibum, poteſt contingere propter virtutem naturæ potentem ad conuertendum multum cibum; quòd autem aliquis appetat cibos delitioſos, contingit propter appetitum delectationis, quę eſt in cibo; vnde in talibus; diuerſarũ circũſtãtiarũ corruptiones inducunt diuerſas peccati ſpecies.

¶ Ponit, & probat ſecundã partem minoris annectens aliam partem concluſionis ſibi correſpondentẽ, & deducitur ergo illa pars exẽplariter de ſpecibus gulæ, quæ diſtinguuntur ſpecie ſm diuerſas circunſtãtias, quæ vt D. S. habet 2. 2. q. 148. ar. 4. Iſidorus comprehendit ſub quid, quantum, qũo, qñ quæ iuxta ſupra dicta. q. 7. dicunt diuerſas circunſtantias, quas circunſtantias etiã Gregorius ponit ſub alijs verbis, quæ inuenientur in hoc verſu. Præpropere laute, nimis, ardẽter, ſtudioſe. ¶ Vbi nota pro intellectu, ꝙ gula, & ſpecies eius cõſiſtunt in inordinata cõcupiſcentia cibi non autem de per ſe in inordinata ſumptione, niſi inquantũ ꝓcedit ex inordinata concupiſcentia. Poteſt igitur illa concupiſcẽtia eſſe inordinata, quia concupiſcit cibum præcioſorem ex natura cibi, quàm eũ, & ſtatum ſuũ decet, & per conſequens corrũpit circunſtantiam quid, qui non concupiſcit cibum quẽ deberet concupiſcere, ſicut ruſticus debet concupiſcere cibos ruſticanos, & non carnes cerninas, & perdicum, &c. Sed prętermiſſo huius, circunſtantię prouenit ex vno ſpeciali motiuo, quia cupit carnes præcioſas, & ex conditione naturali delicioſas, & delectabiles. Illa ergo ſubſtãtia rei concupitæ eſt motiuum rationis cuius trãſgreditur. Sed alius eſt inordinatè concupiſcens, quia deſiderat cibum inordinatè ratione qualitatis, quia accuratè præparatum, & delectabiliorem, quam oporteat ratione condimentorũ. Eſto cibus in ſubſtantia nõ ſit prętioſus, ibi igitur eſt corruptio alterius circunſtantiæ. ſ. qualis, & ſtudioſè, quam th̃ Iſidorus comprehendit ſub quid, ſed prouenit ex alio motiuo. ſ. delicacitate, & delectatione cuncupita in condimento cibi, quæ eſt aliud motiuum. Similiter de alijs. ſ. quãdo vel præpropere, vt aliquis habet inordinatam concupiſcentiã rationę temporis, quia concupiſcit comedere cibum in tpe incongruo, & nimis mane, ibi prætermittit alia circunſtantia, ſed & eſt aliud motiuum, quia ad ſatisfaciendum ſtomacho murmurãti, quia pp caliditatem non equanimiter fert dilationem cibi, ipſe mouetur ad tranſgreſſionẽ alterius circunſtantiæ. Similiter tranſgreditur quis circumſtantiam quantum, concupiſcendo inordinatum cibum in quantitate, ſed ad illius tranſgreſſionem mouetur ex alio motiuo. ſ. propter ſortitudinem naturæ quam putat requirere th̃ cibum cum th̃ nõ th̃ poſtulat. Patet igitur ex his, intellectus ſecundæ partis, & minoris, & eorum, quæ D. S. pro eius declaratione exemplificando ponit, quæ in ſententia inuenies ſupra in ſecunda ſecundæ, & in de Malo. Ma. 14. arti. 3. Corrumpuntur igitur diuerſæ circunſtantiæ in gulæ ſpecibus, ſed corruptiones hæ diuerſæ ſequũtur diuerſa

Gulæ ſpes quomodo diuerſifi. tur.

motiua

motiua finalia, & obiectalia, quare ſicut abundantia, & defectus, non vt ſic, ſed quia ſequuntur diuerſa motiua, diuerſificant ſpecies, vt patuit artic. 3. ita & in propoſito reſolutorie dicendum eſt, q̃ diuerſitas circunſtantiarum, vt ſic, non variat ſpeciem, ſed vt ſequitur diuerſitatem motiui, & propriè loquendo iuxta dicta in artic. 5. Diuerſitas circunſtantiarum, non variat, ſed per ſe variantia ſpeciem peccati. ſ. motiua cõſequitur. Sicut venialitas, & mortalitas quandoq; diuerſificant ſpeciem venialis, & mortalis. Et hoc D. S. videtur innuiſſe, cum dixit in fine. Vnde in talibus diuerſarum circunſtantiarum corruptiones inducunt diuerſas ſpecies peccati. (Notanter inducunt) non conſtituunt, vel cauſant, ſed arguitiuè, & concomitanter, vel magis conſequuntur, quia ſequuntur diuerſificantia ſpeciem; ideo inducunt, & indicant ſicut effectus diſtinguentium, præſertim, quia circunſtantiarum corruptio non eſt de intentione peccantis, ideo non dat ſpeciem, nec per conſequens per ſe diuerſificat; ſed quandoque ſequitur diuerſificans per ſe, ſcilicet motiuum.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ malum inquantum huiuſmodi, priuatio eſt, & ideo diuerſificatur ſpecie ſecundùm ea, quæ priuantur, ſicut & cæteræ priuationes; ſed peccatum non ſortitur ſpeciem ex parte priuationis, vel auerſionis, vt ſup. dictum eſt;* ſed ex conuerſione ad obiectum actus.

*Art. 2 huius quæſt.

¶ Maior eſt vera, quòd malum contingit ex ſingularibus defectibus. Sed dico iuxta ſup. dicta artic. primo, ad ſecundum. quòd peccatum dicit actum humanum malum, qui non capit ſpeciem ex malo, & defectu, ſed ex obiecto, & motiuo. Concedo minorem etiam, quòd ſecundùm corruptiones ſingularium circunſtantiarum ſunt ſingulares, & plures defectus, quia priuatio multiplicatur ſecundùm multitudinem boni oppoſiti, & priuati. Vnde dico, quòd quãdo deficiunt plures circunſtantiæ debitæ, quòd ſunt multa mala formaliter, ſed non dant ſpeciem. Et cum multis malitijs accidentalibus ſtat vna eſſentialis. Negatur conſequentia, quòd ergo multæ ſpecies, quia ſpecies eſt ex motiuo vno in ſpecie, cum cuius vnitate ſtat pluralitas defectuum accidentalium, qui ſunt ex corruptione circunſtantiarum. Vnde ſicut in naturalibus cum vnitate eſſentiali, ſtat varietas accidentium naturalium, & innaturalium, ita in moralibus cum vnitate ſpecifica malitiæ, vel bonitatis eſſentialiter, ſtat pluralitas accidentalium malitiarum. Illa poſſunt haberi ex ſupra dictis, quæſt. 18. In propoſito D. S. negat conſequentiam, quia eſto ſint multa mala propter corruptionem multarum circunſtantiarum; non tamen ſequitur q̃ ergo multæ ſpecies, quia vt ſepius dictum eſt, peccatum acceptum pro actu voluntario non habet ſpeciem ex defectu.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd circunſtantia nunquam transfert actum in aliam ſpeciem, niſi quando eſt aliud motiuum.

¶ Maior vera, quòd peccata ſunt quidam actus humani.

¶ Ad minorem, actus humani interdum accipiunt ſpeciem à circunſtantijs ad ſenſum ſupra dictum, quæſt. 18 artic. decimo. inquantum videlicet trahuntur in conditionem per ſe obiecti. Vel iterum vt habet Doctor Sanctus in de Malo, Mate. 2. artic. 6. inquantum accipiuntur vt obiectum actus circunſtantis actum exteriorem, cuius etiam ſunt per ſe obiectum, & ſic ergo non dant ſpeciem, niſi vt habent rationem obiecti, vel rationis, vel actus aliquo modo. Quare negatur conſequentia, quia non ſemper habent rationem obiecti, nec pertinent ad diuerſa motiua diuerſæ circunſtantiæ, ſed quandoque ad vnum, vt patuit. Sed benè probat ſecundam partem concluſionis, quòd aliquando inducunt, & conſequuntur diuerſam ſpeciem, magis quàm conſtituant.

¶ Nota igitur, q̃ circunſtantia quando trahitur in motiuum, & conditionem obiecti, tunc per ſe diuerſificat. Sed in propoſito tunc corruptio plurium circunſtantiarum non diuerſificat, ſed ſequitur diuerſificantia. Vnde Doc. Sanc breuiter ſe abſoluit dicendo, quòd non variat, vel conſtituit ſpeciem, ſcilicet actus, niſi propter aliud motiuum; ita q̃ ipſa ſit aliquid motiui, vel ipſum conſequatur, &c.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ in diuerſis ſpeciebus gulę diuerſa ſunt motiua, ſicut dictum eſt.*

*In corpo. artic.

¶ Concedo, quòd diuerſæ ſpecies gulæ aſſignantur ſecundùm particulas contentas in hoc verſiculo, prepropere, &c. Et dico, q̃ hoc non eſt præcisè ratione circunſtantiarum diuerſarum, quæ tanguntur, ſed aliunde, videlicet ratione diuerſorum motiuorum, quæ illæ diuerſæ corruptiones conſequuntur. Negatur igitur conſequentia, quia non ſecundùm circunſtantias diuerſificantur; ſed diuerſæ circunſtantiæ inducuntur à poſteriori, & indicant diuerſas ſpecies propter diuerſa motiua, quæ conſequuntur, vt dictum eſt, Vide ſup. q. 18. art. 5. & 5.

Quæſtio Septuageſimatertia.

De comparatione peccatorum.

DEeinde conſiderandum eſt de comparatione peccatorum adinuicem, & circa hoc quæruntur decem. Primò, vtrum omnia peccata, & vitia ſint connexa. Secundò, vtrum omnia ſint paria. Tertiò, vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundùm obiecta. Quartò, vtrum ſecundùm dignitatem virtutũ, quibus peccata opponuntur. Quintò, vtrum peccata carnalia ſint grauiora, quàm ſpiritualia. Sextò, vtrum ſecundùm cauſas peccatorum attendatur grauitas peccatorum. Septimò, vtrũ ſecundùm circunſtantias. Octauò, vtrum ſecundùm quantitatem nocumenti. Nonò, vtrum ſecundùm conditionem perſonæ in qua peccatur. Decimò, vtrum propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum.

¶ Iuxta ordinem ſtatutum in q. 71. hic poſt determinationem de diſtinctione, agit de comparatione peccatorum adinuicem, & principaliter duo facit. Primò comparantur quo ad connexionẽ, Secundò quo ad quantitatem, ſecundum in art. 2. vſq; finem.

Vtrum omnia peccata, & vitia ſint connexa.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd ómnia peccata ſint connexa. Dicitur enim Iacob. 2. Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus; ſed idem eſt eſſe reum omnium mandatorum legis, quod habere omnia peccata, quia ſicut Ambroſius dicit,* Peccatum eſt tranſgreſſio legis Diuinæ, & cęleſtium inobedientia mãdatorum; ergo quicunq; peccat vno peccato ſubijcitur omnibus peccatis.

A 3. q. 86. ar. 3. Et 3. di. 36. art. 5. Et 4. diſt. 15. q. 1. artic. 3. q. 1. cor. & diſt. 16. q. 2. ar. 1. q. 2. cor. Et diſt. 18. q. 2. artũ. 3. q. 5. ad 1. Iacob. 2. * Ambl. lib. de Paradi. c. 8. to. 4.

¶ 2 Præt. Quodlibet peccatum excludit virtutem ſibi oppoſitam; ſed qui caret vna virtute caret omnibus, vt patet ex ſupra dictis;* ergo qui peccat vno peccato priuatur omnibus virtutibus, ſed qui caret virtute habet vitium ſibi oppoſitum; ergo qui habet vnum peccatum habet omnia peccata.

* q. 65. ar. 1.

¶ 3 Præt. Virtutes ſunt omnes connexæ, quæ conueniunt in vno principio, vt ſup. habitum eſt;* ſed ſicut virtutes cõueniunt in vno principio, ita & peccata, quia ſicut amor Dei, qui facit ciuitatem Dei, eſt principium; & radix omnium virtutum, ita amor ſui qui facit ciuitatem Babylonis eſt radix omnium peccatorum, vt patet per Auguſt. 14. de ciuitate Dei.* ergo etiam omnia vitia, & peccata ſunt connexa, ita vt qui vnum habet, habeat omnia.

* q. . . & 2.

* Aug. c. 28. & vi. to. 5.

¶ Sed contra, quædam vitia ſunt ſibiinuicem contraria, vt patet per Philoſo. in 2. Ethic.* ſed impoſſibile eſt contraria ſimul ineſſe eidem; ergo impoſſibile eſt omnia peccata, & vitia ſibi eſſe inuicem connexa.

* Ariſt. c. 8. to. 5.

¶ Hic quærit de connexione peccatorum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliter ſe habet intentio agentis ſm virtutẽ ad ſequendum rationem, & aliter intentio peccantis ad diuertendum à ratione; cuiuslibet enim agentis ſecundùm virtutem intentio eſt, vt ipſius rationis regulam ſequatur, & ideo omnium virtutũ intentio in idem tendit, & propter hoc omnes virtutes habent connexionem adinuicem in ratione recta agibiliũ, quæ eſt prudentia, ſicut ſupra dictum eſt.*

*q. 65. ar. 1

¶ In hoc art. D. S. breuiter ſe abſoluit vnica concluſione reſpõſiua, tali. Secundũ illud, q̃d perficit ſpeciem peccatorũ, nullã connexionẽ habent peccata adinuicẽ. Iſtã concluſionẽ primò probat rõne, ſecundò eã rõne magis explicat, ibi. Non. n. peccatum. Circa primũ arguitur ſic per oppoſitũ ad rõnem cõnexionis virtutum. Oẽs virtutes habẽt cõnexionẽ adinuicẽ, q̃a oĩum virtutũ intẽtio in idẽ tendit; ſed intentio vitiorũ, & peccatus nõ tendit in idẽ, ſed in diuerſa, nullã habẽtia cõnexionẽ à quibus peccata ſpeciẽ hãnt igitur cõclu. vera. Tenet cõſequẽtia, q̃a oppoſitorũ diuerſi, & oppoſiti ſũt effectꝰ. Si igit̃ aliqua cõnectunt̃, q̃a accedũt ad vnũ, benè ſequit̃, q̃ ſi accedũt ad diuerſa, q̃ nõ cõnectunt̃, q̃ ſicut ꝓpoſitũ

in proposito, &c. Et si illa diuersa dant speciem, sequitur ꝙ non connectuntur secundùm id quod perficit speciē. Quoad antecedens D.S. primò ponit, & probat primam eius partem, secundò secundam subiungens conclusionem, ibi. Sed intentio peccantis. Antecedens ergo quo ad primam eius partem probatur ex differentia intentionis agentis secundùm virtutem, & intentionē peccantis ad diuertendum à ratione. Cuiuslibet agentis secundū virtutem intentio est, vt ipsius rationis regulam sequatur; igitur prima pars antecedentis vera. s. ꝙ omnium virtutum intentio (ex natura etiam actus virtutis) in idem tendit. s. in rectam rationem agibilium, quæ est prudentia, & patuit sup. quæst. 65. artic. primo. Consequenter cum dicit.

¶ Sed intentio peccantis non est ad hoc, quòd recedat ab eo, quod est secundùm rationem; sed potius, ꝙ tendat in aliquod bonum appetibile à quo speciem sortitur: Huiusmodi autem bona in quæ tendit intentio peccantis à ratione recedens, sunt diuersa, nullam connexionem[d] habentia adinuicem, immo etiam interdum sunt contraria. Cum igitur vitia, & peccata speciem habeant secundùm illud ad quod conuertuntur, manifestum est, ꝙ secundùm illud quod perficit speciem peccatorū, nullam connexionē habent peccata adinuicē.— Dub. 101.

¶ Ponit, & probat secundam partem antecedentis sic, intentio peccantis non est, quòd recedat à ratione (quod videlicet esset tendere in vnum) sed potius, quòd tendat in bonum appetibile à quo speciem sortitur ipsum peccatum, sed cuiusmodi bona in quę intendit intentio peccantis à ratione recedentis, sunt diuersa nullam connexionem habentia adinuicem, immo etiam interdum sunt contraria; igitur secunda pars antecedentis vera. Deinde cum dicit.

¶ Non enim peccatum committitur in accedendo à multitudine ad vnitatem, sicut accidit in virtutibus, quę sunt connexæ; sed potius in recedendo ab vnitate ad multitudinem.—

¶ Confirmat rationem istius conclusionis, vel magis explicat rationem ipsam, nec differt in substantia à priori probatione. Quandocunq; receditur ab vnitate ad multitudinem, ibi non est connexio, sed econtra, tunc est connexio quando à multitudine acceditur ad vnitatem, sed peccatum committitur in recedendo ab vnitate ad multitudinem, virtus è contra, igitur, &c.

¶ Nota, ꝙ conclusio dicit notanter, ꝙ peccata non habent connexionem secundùm id à quo habent speciem. s. in obiectis, quia aliqualiter habent conuenientiam secundùm id, quod est præter intentionem, & quod non dat speciem. s. in recessu à ratione, & à lege æterna, quia quodlibet mortale (quod est perfectum peccatum) habet contrarietatem, & auersionem ab illis, quamuis illa auersio non sit vna specie, vel numero, sed quali genere; quia est auersio ab eodem, ex fundamēto autem & subiecto est distinctio. Sed tatis fuit D.S. ostendere, ꝙ non habent connexionem in eo, quod est per se moraliter, & intentum. Iudicium enim secundùm Doc. Sanc. sup. q. 7. artic. quinto. dandum est de his, quæ sunt per se, non per accidens.

¶ Posset autem secundò formari, & breuius sic arguendo pro conclusione, Intentio peccantis non est, quòd recedat à ratione (quod scilicet esset tendere in vnum) sed potius, ꝙ tendat in bona appetibilia, quæ sunt diuersa, & nullam habent cōnexionem, immo aliquando contrarietatem, à quibus peccatum habet speciem; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia diuersitas non est ratio connexionis, igitur si sunt diuersa, & quandoque contraria, à quibus peccata habent speciem; igitur talium ratione non habent connexionem. Antecedens quamuis habitum sit in quæst. præcedenti. tamen probatur nunc etiam ex differentia intentionis agentis secundùm virtutem, & intentionis peccantis, & recedentis a virtute; quia cuiuslibet agentis secundùm virtutem intentio est, vt ipsius rationis regulam sequatur, & ideo omnium virtuum intentio in vnum tendit, & ergo habent connexionem in illa regula, scilicet prudentia (vt patuit sup. quæst. 56. artic. primo) vel recta ratione. Sed intentio peccantis, non est, vt recedat ab eo, quod est secundùm rationem, quia nullos respiciēs ad malum operatur; sed talis recessus est quoddam malum; igitur peccans non intendit illum recessum, & per consequens sequitur alia pars antecedentis, ꝙ tendit in bona, &c. Tertia pars. s. ꝙ sint illa bona in quæ tendit intentio peccantis diuersa, etiam quandoque contraria, patuit quæst. præced. artic. 8. de obiectis intemperantiæ, & insensibilitatis, auaritiæ, & prodigalitatis, audaciæ, & timiditatis, &c.

¶ Nota etiam quòd posset alicui videri, quòd virtutes morales non distinguerentur specie, quia omnium virtutum intentio in idem tendit, scilicet vt rationis regulam sequantur. Sed hoc solutum est sup. quæst. 71. artic. primo quia tendunt omnes virtutes in vnum non in se, sed tendunt in ordinem rationis participatum in diuersis materijs, ratione quarum ordo ille specificè diuersificatur, sicut & virtus agentium naturalium vniuersalium variatur in diuersis materijs, vt ibidem patuit; quare stante vnitate rationis in se, in quam omnes virtutes tendunt (sed quia non tendunt, nec respiciunt illum ordinem secundùm se, vt in ratione est, sed sola prudentia) ideo diuersæ sunt species virtutum. Et tamen nihilominus in prudentia connectuntur, sicut in fonte, & causa analogica ordinis rationis participati in diuersis materijs virtutum moralium, quia in nulla materia morali contingit se benè habere sine ratione, ideo omnis virtus dependet à prudentia, quæ esto vna sit, tamen aliter participatur à diuersis virtutibus; ideo stante simul connexio virtutum in prudentia, & distinctio earum secundùm proprias materias diuersimodè eandem prudentiam participantes. Cuiuslibet igitur agentis secundùm virtutem intentio est, vt ipsius rationis regulam sequatur, quæ regula alia est in alia virtute. Regula dico non regulans, quæ est prudentia; sed regulata, vt ita dicam impressa, vel magis ordo rationis ab illa regula derivatus varius est. Et per consequens omnium virtutum intentio in idem tendit participandum, sed secundùm diuersas participationes, vt potest cuiuslibet patere ex dictis suis, vbi statim. Non oportet itaque, quòd virtutes morales non distinguantur specie, quia conueniunt in vno principio; sed tamen analogico, quod de se specificè diuersa deficiat, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est probatio conclusionis tacta etiam in corpore.

¶ Nota circa hoc argumentum, quòd prima facie non videtur consonare dictis in articulo octauo, ad tertium, quæstionis præcedentis, vbi dictum fuit, quòd idem potest esse auarus, & prodigus; igitur non est impossibile contraria moralia simul inesse eidem saltem vniuersaliter, cuius oppositum argumentum illud assumit. Propter hoc nota, quòd sicut supra, quæstio. 59. articulo quarto, dictum fuit, quòd delectatio, & tristitia generaliter contrariantur, & opponuntur secundùm genus, non tamen secundùm speciem, secundum quam scilicet quandoque consequuntur, vt delectari de bono, tristari de malo. Simile quæstio 70 articulo quarto, de fructibus, & operibus carnis, ita & in vitijs, & peccatis, aliqua contrariantur secundùm genus, non tamen secundùm speciem, sed vnum est causa alterius. Sic auaritia secundùm genus opponitur prodigalitati, tanquam extremum extremo; sed tamen secundùm speciem non contrariantur, nisi secundùm idem, sed secundum diuersa possunt ad inuicem sequi. Sicut qui est auarus in non dando, non est, nec esse potest prodigus in dando. Sed auarus in recipiendo potest esse prodigus in dando, dationem finaliter referens in acceptationem inordinatam. Et ad inuicem consequuntur exponere prodigaliter, & recipere auarè, vt patuit articulo octauo præcedentis quæstionis. Sed quando sunt contraria secundùm speciem, tunc se non compatiuntur in eodem, quia iam sunt circa idem; sed simul oppositio modo se habere ad idem, secundùm idem, est impossibile. Quando autem sunt contraria secundùm genus tantùm, & non secundùm speciem (quia non sunt circa idem) tunc possunt stare simul secundùm diuersa. s. vt expositum fuit. Quare sequitur quòd vtrunque dictum est verū, videlicet quòd contraria vitia, & peccata non possunt esse simul in eodem, loquendo de contrarijs secundùm speciem propinquam, quia scilicet habent se circa eandem materiam contrariè, & hoc vniuersaliter. Et verum est, quòd possunt esse simul contraria vitia, scilicet ratione generis, sed tamen secundùm diuersa. Argumentum igitur in contrarium procedit, & probat, quòd non omnia sunt connexa, quia non contraria secundùm speciem, & esto contraria secundùm genus quandoque simul inuentantur in eodem, secundùm diuersa, hoc non arguit necessitatem, & per consequens vitiorum connexionem, quia & secundùm Philosophum inuenitur auarus, & non prodigus. Et quòd auaritiæ sint duæ species, patet, quia secundùm Philosophum potest quis esse auarus, quia deficit in dando, qui tamen non superabundat in accipiendo, &c. Contraria igitur peccata secundùm speciem non sunt, nec esse possunt simul, sicut intemperantia, & insensibilitas, nec auaritia, & prodigalitas, vt contrariantur secundùm speciem; vt accipiuntur circa idem, vel videlicet circa dationes, vel acceptiones determinatè. Et hoc sufficit ad propositum ostendendum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Iacobus loquitur de peccato non ex parte conuersionis secundùm ꝙ peccata distinguuntur sicut dictum est, * sed loquitur de eis ex parte auersionis, inquantum scilicet homo peccando recedit à legis mandato; omnia autem legis mandata sunt ab vno, & eodem, vt ipse ibidem dicit, & ideo idem Deus contemnitur in omni peccato, & ex hac parte dicit, quòd qui offendit in vno factus est omnium reus, quia scilicet vno peccato peccando incurrit pœnæ reatum ex hoc, ꝙ contemnit Deum, ex cuius contemptu prouenit omnium peccatorum reatus.— * 9.71.ar.1. & hic in corpore.

¶ Pro

Primum Not. Duplex reatus.

¶Pro ſolutione, vt clarior ſit, aliqua præmitto. Primò, quòd eſt duplex reatus, qui conſurgit ex peccato. Vnus eſt obligatio ad pœnam damni. Alius ad pœnam ſenſus: Et pœna damni eſt infinita, quia amiſſio boni infiniti, & æqualis quo ad omnia peccata, quia in infinito non eſt magis & minus. Pœna autem ſenſus, vel reatus maior eſt in vno peccato, quàm in alio. Nam ſecundùm magis pronam, & delectabilem conuerſionem, maior eſt acerbitas vnius pœnæ ſenſus, quàm alterius. Iſta habet Doctor Sanctus in ſubſtantia in de Veritate Mate. 28. artic. ſecundo. & in de Malo, Mate. 1. artic. 9. ad tertium. Vnde dicit in de Veritate. Reatus autem peccati non ſolùm eſt obligatio ad pœnam ſenſibilem, ſed præcipuè ad pœnam damni, quæ eſt carentia gloriæ. Et in de Malo dicit. In ſupplicio damnatorum eſt aliquid commune omnibus, quod reſpondet contemptui Dei, puta carentia viſionis Diuinæ, & perpetuitas pœnæ. Et quantum ad hoc dicuntur congregari congregatione vnius faſcis. Et eſt aliquid in quo differunt, ſecundùm quòd quidam magis torquentur, quàm alij, &c. Hæc ille. Ex quibus patent, quæ dicta ſunt, quia videlicet carentia viſionis (quæ eſt pœna damni) communis eſt, & æqualis omnibus; non autem pœna ſenſus. Et etiam habetur ex his, ꝙ duplex eſt reatus.

Secundum Notandū.

¶ Secundò præmitto, quòd peccata eſto habeant quandoque contrarietatem ex parte conuerſionis, non tamen habent contrarietatem ex parte auerſionis; immo ex parte auerſionis, & eorum, quæ auerſionem ſequuntur, vt ſunt offenſa, & reatus, habent conuenientiam, & contingit contrariorum peccatorum reatus ſimul in anima remanere; reatus dico pluraliter ad pœnam ſenſus. Nam omnium peccatorum reatus damni vnius videtur. Nam huiuſmodi reatus ſunt effectus per accidens, quos non oportet contrariari, ſi cauſæ contrarientur. Et hæc eſt ſententia Doctoris Sancti in de Veritate, vbi ſupra ad ſecundum, & tertium. Et hæc tacta fuerunt in articulo præſenti, quia dictum eſt, quòd peccata habeant conuenientiam in auerſione, & per conſequens in his, quæ eam per ſe ſequuntur. Sicut ſunt offenſa, & reatus. Dicitur autem notanter, ꝙ habeant conuenientiam in reatu, & in auerſione, & non dicitur, quòd habeant connexionem. Nam ſi loquamur de reatu pœnæ ſenſus, conſtat, quòd ſunt diuerſi, & habent ſe ſecundùm magis, & minus, & à ſeinuicem ſeparantur. Si verò loquamur de reatu pœnæ damni, tunc quidem in illo omnia peccata mortalia (de quibus loquimur) conueniunt, ſed non propriè habent connexionem.

Tertium Notan.

¶Pro quo tertiò præmitto, & noto, quòd ſicut eſt in merito, ita ſuo modo eſt in peccato, quo ad præmium meriti, & reatum, vel pœnam peccati; ita quòd vnus exiſtens in gratia, poteſt idem præmium (ſcilicet beatitudinem) ſibi facere pluribus modis debitam, & cum hoc quandoque magis debitam. Et poteſt etiam contingere, quòd pluribus modis faciat ſibi debitam beatitudinem, & non magis, radice videlicet meriti manente æquali, multiplicatis tamen actibus de genere bonorum. Sic videtur probabiliter, quòd vnam pœnam (ſcilicet damni) quis poſſet demereri, & ſe ad eam obligare ex multis peccatis inquantum conueniunt in auerſione ab vltimo fine. Sicut infra habebitur. Et habet Doc. Sanc. pulchrè, tertio contra Gentiles, cap. 144. qui beatitudinem contemnunt peccando mortaliter, & ſe ab ea auertūt, iuſtè æternaliter ab ea excluduntur, quæ excluſio eſt pœna damni. Et eſto vnus magis demereatur in vno peccato, quàm in alio; tamen illa pœna, & reatus eius non poteſt eſſe maior, propter infinitatem boni ſubtracti. Sed vel eſt maior remorſus conſcientiæ in vno, quàm in alio propter illam pœnam, vel eſt (ſicut eſt abſque dubio) maior pœna ſenſus; ſed vt dictum eſt, nec alietas, nec maioritas in reatu damni eſſe poteſt. Ex quibus ſequitur, quòd cum quis prætergrediendo, & peccando contra vnum mandatum incurrit reatum damni infiniti, quia contempſit Deum, & beatitudinem, quæ ipſe eſt, ideo dicitur à beatitudine ſemper excludi, quantum ex natura peccati, & ille ſic vno peccato peccans incurrit eundem reatum damni, quem incurrit in omnibus alijs peccatis; tamen ſecundùm alia peccata demeretur illum reatum damni pluribus modis, & ex pluribus cauſis, quare ſequitur iam reſponſio.

¶ Ad maiorem, quæ eſt auctoritas Sancti Iacobi. Quicunque totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus; quia videlicet incurrit reatum damni, quem omnia peccata inducunt, ſed incurrit eum non ex contemptu omnium præceptorum ſecundùm ſe, ſed ex contemptu vnius præcepti, quod vnum contemnendo contemnit Deum, ex quo omnia præcepta auctoritatem habent. Concedo ergo maiorem ad hunc ſenſum, & dico, quòd ille reatus conſequitur peccatum ratione auerſionis, in qua omnia peccata conueniunt, & eſt reatus damni; non autem conſequitur peccatum ratione conuerſionis, ſecundùm quam habent ſpeciem, & non conueniunt, immo diſtinguuntur. Nos autem diximus, quòd peccata non ſunt connexa ſecundùm id à quo ſpeciem ſortiuntur, & ratione eius, quod ſe per ſe habet in peccato. Et dico, quòd iſte reatus conſequitur quodlibet mortale ratione auerſionis, eſto iſta mortalia ſint contraria, nec ſimul eſſe poſſint, licet plura mortalia ſint plures cauſæ eiuſdem reatus. Ad minorem dico, ſed idem eſt eſſe reum omnium mandatorum legis, quod habere omnia peccata; diſtinguo ſi intelligitur idem eſſe reum omnium mandatorum propter eundem reatum, & propter contemptum omnium præceptorum indirectè, ſcilicet ratione contemptus Dei, & habere omnia peccata, negatur, quia, vt dictum fuit in tertio notabili, poteſt quis per vnum peccatum tantùm incurrere reatum omnium mandatorum; tum quia vnus eſt reatus omnium, tum quia vno præcepto contempto contemnuntur omnia quodammodo videlicet in auctore præceptorum. Si autem intelligitur, quòd idem ſit eſſe reum omnium mandatorum, ſic quòd aliquis eſt reus propter actualem omnium contemptum, & tranſgreſſionem omnium mandatorum, & reus propter reatum cauſatum ex omnibus peccatis, conceditur, quòd hoc eſt habere omnia peccata.

¶Et conceditur probatio minoris, quòd peccatum eſt tranſgreſſio cœleſtium mandatorum, & quando omnia ſunt tranſgreſſa, tunc ſunt ſimul ſecundùm effectum conſequentem ex parte auerſionis, qui effectus vnus poteſt eſſe non connexorum ſecundùm ſpeciem, ſed etiam contrariorum; quare negatur conſequentia, quòd quicunque peccat vno peccato ſubijciatur omnibus ſecundùm ſpeciem peccatis, ſed ſequitur quòd peccans vno peccato, incidit in vnum effectum per accidens (ſcilicet reatum) in quem incidit per omnia alia peccata ſi committantur, etiam ſi ſint contraria.

¶Argumentum ergo illud ſolùm probat conuenientiam peccatorum in auerſione, & effectibus conſequentibus eam, ſed non connexionem peccatorum ſimultaneæ coexiſtentiæ, ſed communitatem in effectu. Nec probat connexionem eorum, nec conuenientiam in obiectis, & ſpecificantibus. Quare Doctor Sanctus dixit notanter, quòd non connectuntur in eo, quod dat ſpeciem; ſed dicit alibi expreſsè, quòd conueniant in auerſione, & reatu, licet illum reatum in diuerſis temporibus, & materijs incurrant. Hæc iudicio meo ſunt de mente Doctoris Sancti, tam hic, quàm de Malo Materia ſecunda, artic. 9. ad primum, vbi illam auctoritatem Iacobi gloſſat, ſicut hic. Quia aliquis efficitur reus omnium mandatorum dupliciter. Vno modo quodammodo, quia videlicet incurrit reatum propter contemptum Dei in vno peccato tantùm, peccando contra vnum mandatum, & ſic non habet omnia peccata etiam quo ad effectum per accidens, ſcilicet reatum, quia ille reatus eſt nunc ex vno peccato tantùm directè, licet omnia mandata alia ſint contempta in ſuo auctore, propter cuius contemptum ille reatus incurritur, & ſic intelligitur auctoritas. Alio modo aliquis eſt reus omnium mandatorum, quia omnia in ſe tranſgreſſus eſt, & contempſit, & non ſolùm propter contemptum Dei, & ſic eſſe reum, eſt habere omnia in effectu, ſed ſic non intelligit auctoritas Iacobi; & per conſequens peccans vno peccato non habet omnia connexa actu ſecundùm reatum, ſed poſſunt omnia alia ſecum conuenire in eodem reatu, ſcilicet pœnæ damni; ſed non oportet, quòd actu connectantur ſecundùm conuerſionem, nec ſecundùm reatum pœnæ ſenſus. Nam vnum peccatum poteſt demereri maiorem pœnam ſenſus, quàm aliud. Vnde licet omnia peccata mortalia demereantur pœnam ſenſus æternam, non tamen æqualem; ſed pœnam damni demerentur æqualem rationem boni ſubtracti, & ideo finaliter non ſunt connexa, nec ſecundùm auerſionem, nec ſecundùm conuerſionem, & reatum propriè, ſed conueniunt in vno effectu per accidens. Sicut opera meritoria conueniunt in effectu largè loquendo per ſe, quia per ola meretur quis beatitudinem; non tamen propterea habent connexionem ſimultatis in homine, ſed ſucceſſiuè homo ipſa operatur. Vnde ſicut non valet arguere, quicunque operatur vnum opus meritorium facit ſibi debitam beatitudinem, & mercedem omnium bonorum actuum meritoriorum; igitur omnes actus ſunt connexi inter ſe, ſed ſequitur, quòd conueniant in communi radice meriti, ſcilicet charitate. Sic nec in propoſito ſequitur, per vnum peccatum quis eſt reus illo reatu quo efficitur reus per omnia alia peccata; igitur peccata ſunt connexa inter ſe, & quo ad id à quo habent ſpeciem; ſed ſequitur quòd cōueniant in contemptu Dei, quem conſequitur ille reatus. Auerſionem enim & contemptum Dei ſequitur ille reatus, qui contemptus eſt in omni mortali; igitur omne mortale inducit illum reatum, & per conſequens conueniunt omnia peccata in iſto. Sed ſemper aduerte, quòd plus eſt in aliquo connecti, quàm conuenire; nam primum arguit ſimultatem, ſecundum autem non; quia & ſibi ſuccedentia, immo ex natura contraria, poſſunt conuenire in eodem effectu per accidens, &c.

Qui deficit in vno factus eſt omnium reus.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * non per quemlibet actum peccati tollitur virtus oppoſita; nam peccatum veniale virtutem non tollit; peccatum autem mortale tollit virtutem infuſam, inquantum auertit à Deo; ſed vnus actus peccati etiam mortalis non tollit habitum virtutis acqui-

*9.71.a1.4.

ſitæ, ſed ſi multiplicentur actus intantum quòd generetur contrarius habitus, excluditur habitus virtutis acquiſitæ, qua excluſa excluditur prudentia; quia cum homo agit contra quancunque virtutem, agit contra prudentiam, ſine qua nulla virtus moralis eſſe poteſt, vt ſupra habitum eſt,* & ideo per conſequens excluduntur omnes virtutes morales, quantum ad perfectum, & formale eſſe virtutis, quod habent, ſecundùm quòd participant prudentiam; remanent tamen inclinationes ad actus virtutum non habentes rationem virtutis; ſed non ſequitur quòd propter hoc homo incurrat omnia vitia, vel peccata. Primò quidem quia vni virtuti plura vitia opponuntur, ita quòd virtus poteſt priuari per vnum eorum, etiam ſi alterum eorum non adſit. Secundò, quia peccatum directè opponitur virtuti, quantum ad inclinationem virtutis ad actum, vt ſupra dictum eſt,* vnde remanentibus aliquibus inclinationibus virtuoſis, non poteſt dici, quòd homo habeat vitia, vel peccata oppoſita.

*q.58.ar.4. q.65.ar.1.

*q.71.ar.1.

¶Ad maiorem dico, quòd falſa eſt, & falſitas eius patuit ſupra q.71.ar.4. quia mortale peccatum non tollit virtutem acquiſitam, eſto tollat infuſam; veniale verò nullam excludit, nec infuſam, nec acquiſitam. Sed multi actus peccatorum mortalium excludunt virtutem acquiſitam, qua excluſa excluditur prudentia, ſine qua nulla moralis eſſe poteſt, vt patuit ſupra, q.58.art.4. & q.65. art.1. & prudentia excluſa excluduntur omnes morales, quo ad eſſe virtutis, & quo ad formale virtutis, de quo ſup.q.61.artic.2. dicebatur, quòd eſt ordo rationis participatus in appetitu. Sed dico, quòd etiam virtute aliqua excluſa, & ſimiliter prudentia, poteſt remanere inclinatio alterius virtutis in aliquod de genere bonorum, quę tamen inclinatio, ſiue prudentia non habet rationem virtutis. Dico vltra, quòd qui caret vna virtute, caret omnibus. Verum, ſecundùm eſſe formale virtutis, propter deſtructionem prudentiæ, ſed tamen cum hoc manent inclinationes bonæ. Vltra, ergo qui peccat vno peccato priuatur omnibus virtutibus. Negatur iſta conſequentia, quia iam dictum eſt, quòd vnum peccatum non excludit aliquam virtutem, quare non priuatur omnibus. Sed ſi peccet multipliciter vſque ad deſtructionem prudentiæ, tunc priuatur omnibus virtutibus, quo ad eſſe formale virtutis moralis. Vltra, ſed qui caret virtute habet vitium oppoſitum, iſta negatur, quia poteſt carere virtute ſecundùm eſſe formale, & tamen adhuc retinere inclinationem bonam, & ſic non habet virtutem, nec habet vitium oppoſitum. Et dato, ſed non conceſſo, quòd ita eſſet, quòd non habens virtutem, haberet vitium oppoſitum. Negatur vltima conſequentia, quòd ergo qui habet vnum peccatum habet omnia peccata, quia ſi quis non habet virtutem, ſed peccatum oppoſitum, non oportet, quòd habeat (nec eſt poſſibile, quòd habeat) omnia oppoſita eidem virtuti, quia illa ſunt contraria, nec poſſunt eſſe ſimul, & ergo habito vno quo ad actum, & conuerſionem (de qua loquimur,) non poteſt habere aliud ſecundùm ſpeciem contrarium priori peccato, eſto ratione reatus, & auerſionis, non repugnaret ea eſſe ſimul. Et hæc Doctor Sanctus intendit in iſta ſolutione, primò negando maiorem, poſtea implicitè gloſſat primam minorem, ſcilicet qui caret vna virtute, caret omnibus. Tertiò ibi. Sed non ſequitur. Negat vltimam conſequentiam, videlicet illam, aliquis non habet virtutem, ſed deſtructa eſt per peccatum etiam multiplicatum, igitur habet omnia vitia, vel peccata; tum primò, quia excluſa virtute per vnum vitium, non poteſt cum illo vitio ſimul adeſſe vitium ſibi oppoſitum. Poteſt enim temperantia excludi per intemperantiam, nec oportet ſimul adeſſe inſenſibilitatem. Tum ſecundò, quia deſtructa virtute aliqua, puta iuſtitia, poteſt remanere bona inclinatio in materia temperantiæ, & per conſequens non habetur intemperantia.

¶Ad tertium dicendum, quòd amor Dei eſt congregatiuus, inquantum affectum hominis à multis ducit in vnum; & ideo virtutes, quæ ex amore Dei cauſantur, connexionem habent; ſed amor ſui diſgregat affectum hominis in diuerſa, prout ſcilicet homo ſe amat appetendo ſibi bona temporalia, quæ ſunt varia, & diuerſa; & ideo vitia, & peccata, quæ cauſantur ex amore ſui non ſunt connexa.

¶Dicendum ad maiorem, quòd hæc non eſt ſufficiens cauſa, ſed cum hoc, quia conueniunt in vno principio, & ex intentione agentis ſecundùm virtutem tendunt in vnum, & idem, quia videlicet prouenient ex recto amore, & recta ratione, & tendunt in conformitatem rationis in ſuis materijs tanquam proprium finem. Vt enim habitum eſt ſupra, finis virtutis moralis eſt attingere medium rationis in propria materia. Et ergo ſunt virtutes morales connexæ, & quia ab vno (ſcilicet ratione recta) mouente appetitum, & quia in vnum, ſcilicet in conformitatem rationis attingendam. Minor negatur, ſcilicet quòd ſicut virtutes conueniunt, &c. Nam principium virtutum eſt congregatiuum, ſcilicet vel amor ordinatus, & ratio recta (loquendo de virtutibus humanis) vel charitas, & amor ſupernaturalis, loquendo de infuſis. Sed principium motuum ex parte peccantis eſt amor ſui, qui facit intendere quæcunque bona appetibilia, & conuenientia peccanti, & ſic intentio eius fertur per amorem ſui in non connexa, ſed diuerſa, & quandoque contraria. Amor autem ordinatus, qui includitur in virtutibus moralibus, quæ inclinant in bonum rationis, facit intentionem hominis tendere in vnum, ſcilicet vel in bonum rationis naturalis, vel in bonum Diuinum, & ſic omnes virtutes ſunt connexæ, tam humanæ inter ſe, quam Diuinæ inter ſe. Et per hoc patet, quòd virtutes ſunt connexæ in eo, quod eſt de intentione virtutis, ſcilicet in ratione recta, vel charitate. Vitia autem & peccata non. Et per hoc patet reſponſio ad probationem minoris, quia amor Dei faciens ciuitatem Dei, eſt principium, & radix motiua in vnum; amor autem ſui eſt radix, & motiuum (ſcilicet effectiuum ex parte agentis, vt patuit articulo tertio præcedentis quæſtionis) in diuerſa, quare negatur conſequentia.

¶Nota, quòd Doctor Sanctus in ſolutione conformiter ad auctoritatem Beati Auguſtini loquitur de amore gratuito, qui facit ciuitatem Dei, & talis eſt principium connexionis, & id in quo connectuntur omnes virtutes infuſæ. Sed & virtutes acquiſitæ connectuntur in prudentia, ſicut dictum eſt in corpore articuli, & ideo Doc. Sanc. ſupponit ex artic. in quo connectantur morales acquiſitæ.

¶Nota, quòd amor ſui, vel eſt motiuum effectiuum ex parte agentis, vel motiuum finale remotum, & ab illis peccatum non habet ſpeciem. Et quia ille amor eſt ad diuerſa bona amata, & ſenſibilia conuenientia ſenſualitati; ideo mouet etiam ad diuerſa peccando circa ipſa, ideo ex amore ſui quamuis ſit vnus tantùm, quia mouet ad actus circa diuerſa, ſequitur quòd tales actus & peccata differant ſpecie mediantibus diuerſis motiuis finalibus propinquis, & ex natura actuum, & ſic non habent connexionem in eo, quòd dat ſpeciem. Et per hoc patet, quòd quamuis omnia peccata habeant vnum principium à quo procedunt effectiuè, & ſimiliter vnum principium finale remotum, ſcilicet hominem ipſum ſe inordinatè, & tanquam finem amantem; quia tamen ex illis non habent ſpeciem, ſed ex obiectis proprijs, & motiuis finalibus propinquis, ideo non habent connexionem; virtutes autem infuſæ habent connexionem in charitate, quia ab ipſa dependent ſicut ex principio, & effectiuo à quo in eſſe, & conſeruari dependent, & in ratione virtutum gratuitarum, quæ dependent à continuatione Diuini influxus, & per conſequens à charitate. Quare eſt maior ratio connexionis infuſarum inter ſe, & charitate, quàm peccatorum cum amore ſui. Cum quo non neceſſariò omnia vitia connectuntur, ſicut virtutes infuſæ cum charitate.

Vtrum omnia peccata ſint paria.

B

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd omnia peccata ſint paria, hoc enim eſt peccare, facere, quod non licet; ſed facere quod non licet vno, & eodem modo in omnibus reprehenditur; ergo peccare vno & eodem modo reprehenditur, non ergo vnum peccatum eſt alio grauius. a.dist.42.q.2.art.5. Et contra ci. 119. Et Ma. q.2.ar.9. Et Mat.11.colu.2.

¶ 2 Præt. Omne peccatum conſiſtit in hoc, quòd homo tranſgreditur regulam rationis, quæ ita ſe habet ad actus humanos, ſicut regula linearis in corporalibus rebus; ergo peccare ſimile eſt ei, quod lineas tranſilire; ſed lineas tranſilire eſt æqualiter, & vno modo, etiam ſi aliquis longius recedat, vel propinquius ſtet, quia priuationes non recipiunt magis, vel minus; ergo omnia peccata ſunt æqualia.

¶ 3 Præt. Peccata virtutibus opponuntur, ſed omnes virtutes æquales ſunt, vt Tullius dixit in Paradoxis,* Ergo omnia peccata ſunt paria.

* Tul. in Par. ad 1. cuius titu. eſt, oia æqualia et ſe vitia.

¶ Sed contra eſt, quod Dominus dicit ad Pilatum, Ioan. 16. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet; & tamen conſtat, q̃ Pilatus aliquod peccatum habuit; ergo vnum peccatum eſt maius alio. Ioan. 16.

¶ Hic quærit de comparatione peccatorum in quantitate, an ſint paria in quantitate, & grauitate malitiæ. Deinde in articulis ſequentibus explicat hunc articulum, ſecundùm quid varietur quantitas, & prouenient inæqualitas peccatorum.

¶Reſpondeo

Simil. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd opinio Stoicorum fuit quam Tullius proſequitur in paradoxis, quòd omnia peccata ſunt paria, & ex hoc etiam deriuatus eſt quorundam hæreticorum error, qui ponentes omnia peccata eſſe paria, dicunt etiam omnes pœnas inferni eſſe pares.

¶ Doctor Sanctus primò ponit opinionem, & magis errorem circa quæſitum. Secundò oſtendit huius opinionis, & ſui fundamenti defectum, ex qua oſtenſione vult habere ſtabilitam ſuam concluſionem reſponſiuam, quam ponit in fine. Secundum ibi. Sed ſi quis. Circa primum primò ponit hunc errorem. Secundò eius fundamentum, ibi. Et quantum, &c. Quo ad primum igitur, fuit opinio Stoicorum, quòd omnia peccata ſunt paria. Et hanc opinionem ſequutus eſt Tullius, & etiam quidam hæretici inſectati ſunt hunc errorem. Et ex hoc errore moti ſunt ad aſſerendum alium errorem, ſcilicet omnes pœnas eſſe pares, quem errorem Doctor Sanctus hic ſupponit errorem, ſed in tertio contra Gentiles, cap. 142. oſtendit ſcripturæ, & veritati contrarium; nam hic incidentaliter iſte error commemoratur. Deinde ibi.

Tullius. ¶ Et quantum ex verbis Tullij perſpici poteſt, Stoici ducebantur ex hoc, quòd conſiderabant peccatum ex parte priuationis tantùm, prout ſcilicet eſt receſſus à ratione; vnde ſimpliciter æſtimantes, quòd nulla priuatio ſuſciperet magis, & minus, poſuerunt omnia peccata eſſe paria.

¶ Adducit huius erroris fundamentum, quia Stoici æſtimantes nullam priuationem ſuſcipere magis, & minus, & peccatum conſiderabant ex parte priuationis tantùm, & non ex parte poſitiui, (cui poſſunt plures, vel maiores, & pauciores, & minores priuationes competere) dixerunt omnia peccata paria, & hoc Doctor Sanctus extenſius exponit in de Malo, Materia ſecunda, artic. 9. Conſiderabant enim Stoici, quòd aliquid ex hoc tantùm habet rationem peccati, quia eſt præter rectitudinem rationis (quod eſt priuatio.) Sicut patet, quòd adulterium eſt peccatum, non quia commiſceri mulieri ſit ſecundùm ſe malum, ſed quia præter rectitudinem rationis ſit, & idem patet in alijs. Idem autem eſt, ac ſi dicatur præter legem Diuinam, vt theologi loquuntur, quia vtrunque priuationem importat. Priuatio autem non videtur ſuſcipere magis, & minus. Vnde ſi aliquid ſit malum per priuationem alicuius, non videtur differre qualitercunque ſe habeat, dummodo priuetur. Sicut ſi iudex alicui certum limitem ſtatuat, ſi illum præteriret, non refert vtrum multum, vel parum. Et ſimiliter dicebant, quòd non refert, dummodo aliquis peccando rectitudinem rationis prætereat qualitercunque, vel ex quacunque cauſa hoc faciat; ac ſi peccare nihil eſſet aliud quàm quaſdam poſitas lineas tranſilire. Vnde huic rationi videtur ſuffragari, quòd in humanis iudicijs agitur, vt refert Doctor Sanctus, tertio contra Gentiles, capitu. 139. Nam ſi alicui ſtatuatur limes quem non tranſgrediatur, nihil refert apud iudicem, ſiue multũ, ſiue modicum ſit tranſgreſſus. Sicut non refert, ex quo pugil campum exiuit, vtrum longius progrediatur, &c. Ex his habetur ergo motiuum illorum opinantium, & aliqualis declaratio opinionis, & motiui.

¶ Sed ſi quis diligenter conſideret, inueniet duplex priuationum genus. Eſt enim quędam ſimplex, & pura priuatio, quæ conſiſtit quaſi in corruptum eſſe, ſicut mors eſt priuatio vitæ, & tenebra eſt priuatio luminis, & tales priuationes non recipiunt magis, & minus, quia nihil reſiduum eſt de habitu oppoſito. Vnde non minus eſt mortuus aliquis primo die mortis, & tertio, vel quarto, quàm poſt annum, quando iam cadauer fuerit reſolutum; & ſimiliter non eſt magis tenebroſa domus ſi lucerna ſit operta pluribus velaminibus, quàm ſi ſit operta vno ſolo velamine totum lumen intercludente. Eſt autem alia priuatio non ſimplex, ſed aliquid retinens de habitu oppoſito, quæ quidem priuatio magis conſiſtit in corrumpi, quàm in corruptum eſſe, ſicut ægritudo, quæ priuat debitam commenſurationem humorum, ita tamen quòd aliquid eius remaneat, alioquin non remaneret animal viuum. Et ſimile eſt de turpitudine, & alijs huiuſmodi.

¶ In iſta parte Doctor Sanctus oſtendit defectum huius opinionis, & eius motiui, quia falſum eſt, quòd nulla priuatio recipiat magis & minus. Vnde quia reprobatio illius falſitatis eſt probatio concluſionis, ideo ſimul deducit Doctor Sanctus reprobationem illius erroris, & probationem concluſionis reſponſiuæ, quæ talis eſt. Non omnia peccata ſunt paria. Probatur concluſio, aſſumendo oppoſitum contradictorium eius in quo ſe fundabat iſta opinio. Aliqua priuatio (ſcilicet non ſimplex, vel pura, ſed aliquid retinens de habitu oppoſito, quæ conſiſtit in corrumpi, & non corruptum eſſe) ſuſcipit magis & minus, & non omnes ſunt æquales; ſed peccatum ſcilicet oppoſitum virtuti, & de ſe malum (de quo loquimur,) eſt talis priuatio (quæ & contrarium dicitur) ſcilicet non ſimplex, ſed aliquid retinens de habitu, vel de pertinentibus ad oppoſitum, &c. igitur peccata non ſunt æqualia, ſed recipiunt magis & minus. Huius rationis Doctor Sanctus primò ponit, & probat maiorem. Secundò minorem apponens concluſionem, ibi. Et ſimiliter dicendum eſt. Circa primum primò ponit vnam diſtinctionem, ex qua ſecundò arguit pro maiore, ibi. Huiuſmodi autem priuationes. Diſtinctio eſt, quòd duplex eſt priuationũ genus. Quędam enim eſt priuatio ſimplex, & pura priuatio, quia videlicet in ſui ratione non includit aliquod poſitiuum, licet in poſitiuo aliquo fundetur, tamen illud poſitiuum non eſt de ſui ratione, & dicitur magis conſiſtere in corrupto eſſe, quàm corrumpi, quia ex hoc ipſo, quòd nihil relinquunt de habitu, oportet quòd totus habitus ſit corruptus, vnde conſiſtunt in ablato eſſe, & corrupto ipſius habitus; & tales priuationes non ſuſcipiunt magis & minus, quia nihil relinquunt de habitu oppoſito, ratione cuius magis, vel minus relicti, & remanentes, ipſę priuationes dicerentur maiores, vel minores, ſicut mors, & tenebra ſunt priuationes tales, quia non eſt minus mortuus aliquis prima die, quàm poſt annum, & ſi vno vulnere interijt, quàm ſi decem, vel viginti. Similiter domus non eſt minus tenebroſa ſi lumen totum, & totaliter intercludatur per vnum obſtaculum, vel per decem, & prima hora ſicut poſt diem. Sed alia eſt priuatio non ſimplex, &c. ſicut ægritudo, vt in litera. Et habetur illa diſtinctio apud commentatorem nono metaphyſi. commento 16. vbi dicit, quòd omnis priuatio aut eſt priuatio ſecundùm totum, aut eſt priuatio quia caret perfectione tantùm, vt eſt forma poſitiua cui iuncta eſt priuatio alterius formæ. Tunc ibi.

Duplex priuatio.

Auerro.

¶ Huiuſmodi autem priuationes recipiunt magis, & minus ex parte eius, quod remanet de habitu contrario; multum enim refert ad ægritudinem, vel turpitudinem, vtrum plus vel minus à debita commenſuratione humorum, vel membrorum recedatur.

¶ Diſtinctione notata ponit & probat maiorem ſic, In talibus priuationibus poteſt magis & minus remanere de habitu oppoſito; igitur poſſunt tales priuationes habere magis & minus. Tenet conſequentia, quia ſi relinquatur multum de habitu, & ſit minor receſſus ab oppoſito, priuatio talis eſt minor, ſi autem parum relinquitur, & ſit magnus receſſus ab oppoſito habitu, tunc priuatio eſt maior. Secundò probatur conſequentia, quaſi exemplariter, quia multum refert ad ægritudinem, vel turpitudinem (ſcilicet quo ad eſſe magis, vel minus) vtrum plus, vel minus à debita commenſuratione humorum, vel membrorum recedatur. Antecedens probatur dupliciter, quòd in talibus priuationibus aliquid de habitu, vel oppoſito remaneat exemplariter, de ægritudine, quæ priuat debitam commenſurationem humorum, ita tamen quòd aliquid eius (ſcilicet commenſurationis) remaneat, alioquin non remaneret animal viuum. Et ſimile eſt de turpitudine, & alijs. Si autem aliquid remanet de poſitiuo, poteſt plus & minus remanere, igitur antecedens verum.

¶ Nota circa iſta dicta in probatione maioris, pro antecedente, quòd in his, quæ imperfectionem important, eſt inuenire duplex magis, & minus. Vnum in proprio genere. aliud in genere, & ratione entis; ſed iſta diuerſimodè attenduntur, ſicut infirmitas poteſt eſſe maior in genere, & ratione infirmitatis, & in ratione, & genere entis. Primo modo dicitur maior quandoque propter acceſſum ad ſummum illius generis, vel (& hoc vniuerſaliter) per receſſum ab oppoſito ſuo. Sicut eſt maxima infirmitas, quæ eſt propinquior morti, & quæ plus recedit à commenſuratione debita. Et ita intelligitur Doctor Sanctus, & quod dictum eſt, quòd maior eſt priuatio (ſcilicet impura) quæ magis priuat, & tollit de oppoſito (maior ſcilicet in ratione propria.) Sed ſecundò aliquod pertineus ad imperfectiunem eſt maius in genere entis, quia videlicet perfectius, vel ſaltem minus malum; ſic attenditur maioritas oppoſito modo ad prædictum, quia eſt maior, hoc eſt melior, vel minus mala, propter minorem acceſſum ad ſummum ſui ordinis, & propter minorem ablationem oppoſiti; ſicut melior (ſaltem comparatiuè) eſt infirmitas, quæ remotior eſt à morte, & quæ minus tollit de commenſuratione. Peccatum igitur maius eſt & minus in genere peccati, propter maiorem, vel minorem ablationem boni oppoſiti (ſcilicet ordinis rationis) ſed non eſt maius in genere entis, immo eo ipſo quo maius peccatum, ideo minus ens. De his aliquid ſupra, quæſtio. 22. articulo ſecundo, ad primum. Deinde cum dicit.

Duplex maioritas in his q̃ ſunt imperfectionis.

Concluſio.

¶ Et ſimiliter dicendum eſt de vitijs, & peccatis; ſic enim in eis priuatur debita commenſuratio rationis, vt non totaliter ordo rationis tollatur, alioquin malum ſi ſit integrum deſtruit ſeipſum, vt dicitur in quarto Ethicorum;* nõ enim poſſet remanere ſubſtantia actus, vel affectio agentis, niſi aliquid remaneret de ordine rationis; & ideo multum intereſt ad grauitatem peccati, vtrum plus, vel minus recedatur à rectitudine rationis. Et ſecundùm hoc dicendum eſt, ꝙ non omnia peccata ſunt paria.

* Ariſt.c.5. 10.5.

¶Ponit,& probat minorem principalem ſic,peccatum non poteſt auferre totum ordinem, vel cõmenſurationem rationis; igitur non eſt priuatio pura, ſed aliquid relinquens de oppoſito. Tenet conſequentia,quia ordo rationis, vel commenſuratio eſt oppoſitum peccati, quod per ipſum aufertur, (includendo ſub ordine rationis etiam conformitatem ad legem æternam.) Antecedens probatur auctoritate,& ratione, vel magis auctoritate, & eius explicatione. Auctoritate Philoſophi quarto Ethicorum, quia ſi malum eſſet integrum, deſtrueret ſeipſum; quod declaratur prima parte, quæſt.49.artic 3. quia malum non eſt niſi in bono; & ſi ergo totum bonum auferret, per conſequens ſeipſum deſtrueret. Et ratione ſic oſtenditur antecedens, vel explicatur auctoritas Philoſophi. Si in peccato nihil manet de ordine rationis, tunc non maneret ſubſtantia actus, vel affectio agentis, ergo etiam non maneret peccatum, & ſic deſtrueret ſeipſum. Tenet conſequentia, quia priuatio, quæ importatur in peccato fundatur neceſſariò in ſubſtantia actus, & affectione agentis. Oportet enim, quòd ad omne minus ratio, & voluntas adſint, alias non fieret actus humanus, nec per conſequens peccatum. Quare ad minus ſubſtantia actus producitur ſecundùm rationem, & voluntatem peccantis. De hoc Doc.Sanc.in ſecundo,diſtinct.10.37.quæſt.prima,artic.primo,ad tertium, ſic dicit, impoſſibile eſt aliquam rem eſſe,quæ omni ordine deſtituatur. Vnde & in ipſo actu peccati,vt res quædam eſt, remanet aliquis ordo, & ad agentem,& ad finem intentum ab agente,qui eſt æſtimatum bonum,quamuis priuetur ordo à debito fine. Hæc ille. Patet igitur, quòd multum intereſt quo ad grauitatem peccati,vtrum plus,vel minus recedatur à rectitudine rationis, quare minor vera, quòd peccatum non tollit totam commenſurationem rationis, & poteſt de illa tollere plus,vel minus, & ſecundùm hoc erit grauius, vel minus graue peccatum. Et declarat hoc Doc.Sanc. magis extensè in de Malo,vbi ſupra; quia peccatum commiſſionis conſiſtit in deformitate alicuius actus, quæ quidem deformitas non tollit totum ordinem rationis,ſed aliquid eius;puta ſi quis commedat quando non debet, & remanet, quòd commedat vbi debet,vel propter quod debet; ſic ergo ſicut non omnis deformitas corporis eſt æqualis, ſed vna maior alia, ſecundùm ꝙ priuantur plura ad decorem pertinentia, vel aliquid principalius; ita non omnis deformitas peccati eſt æqualis, ſed quædam alia maior. Et ad eandem ſententiam loquitur D. S. contra Gentiles, tertio, vbi ſup.vide ſi placet.

¶Nota circa iſta iam dicta,quòd ſi peccatum proueniat ex maiori cauſa, puta ex maiori voluntate, vel ſit contra rem maiorem, vel contineat plures deformitates propter defectum pluriũ circunſtantiarum eſt maius peccatum; omne enim quod conſiſtit in priuatione debitæ commenſurationis eò maius eſt, quò maiori commenſurationi opponitur, & quò plura, vel plures gradus illius commenſurationis tollit. Dictum eſt autem ſup. quòd bonitas moralis non eſt vnum vnitate indiuiſibilitatis, ſed aggregationis ex multis partialibus ordinibus rationis, ſcilicet, & quo ad obiectum,& finem, & circunſtantias; ideo peccatum quantò plures partiales ordines tollit maius eſt, quamuis etiam contemptus non ſolùm ex parte eius,qui contemnitur,ſed etiam ex parte actus,qui poteſt eſſe intenſior,& remiſſior, & magis,& minus inordinatus.

Scotus.

¶ Nota, quòd Scotus in ſecundo, diſtin.37. ponit alium modum quomodo malum ſi eſſet integrum deſtrueret ſeipſum, quia videlicet ſi eſſet integrum malum, & primum, illud careret ſumma perfectione ſibi conueniente,ſed nulli nata eſt cõuenire ſumma perfectio, niſi ſummo bono in natura; igitur ſummum malum eſſet ſummum bonum in natura. Et ad hanc hæreſim ſequuntur multa alia inconuenientia, non tantùm contra fidem, ſed etiam contra philoſophiam, quia deſtruit ſeipſam, & includit contradictionem; quia ſi ponatur ſummum malum primum ex æquo ad primum bonum, oportet quòd illud ſit neceſſe eſſe, & omnino independens,& impartitum, & tamen iſta non conuenunt enti,niſi perfectiſſimo. Hæc ille. Vbi patet, quòd deſtruit ſeipſum primum malum eſſe,ſicut implicans contradictionem, cuius vna pars deſtruit aliam. Secundum Doc. Sanc.autem deſtruit ſeipſum, quia ſummum,& primum malum eſſet,& non eſſet, &c. vt patuit.

¶Nota, quòd hæc dicta videntur quidem probare, quòd peccata tranſgreſſionis,vel commiſſionis non ſint æqualia, ſed nihil videtur probatum,vel oſtenſum de peccatis omiſſionis, quia ibi non eſt actus cum priuatione plurium ordinum rationis partialium, & nihil remanet de oppoſito, ſicut in peccatis commiſſionis. Dicitur ad hoc primò, quòd peccata omiſſionis non ſunt æqualia, tum propter diuerſam auctoritatem præcipientis, tum propter diuerſam dignitatem, aut neceſſitatem præceptorum, & virtutum, quibus huiuſmodi omiſſiones opponuntur, ſed de his poſtea magis. Secundò dicitur poſt dicta in q.72.artic.6. quòd omiſſionis peccata quo ad materialia, & per ſe ſunt æqualia, tamen formaliter, & in eſſe moris, & reductiuè ſecundùm motiua,& præcepta ſunt inæqualia;ſicut & peccatum omiſſionis,& commiſſionis,ſic omiſſio,& omiſſio procedentes ex diuerſis motiuis,& oppoſitę diuerſis præceptis,& virtutibus ſunt inæquales. Circa iſta poſſet quæri,an originalia, & venialia eſſent etiam inæqualia. Sed de originalibus infra ex intentione videbitur, quæſtio.82.articu.quarto. quòd non ſunt inæqualia. De venialibus autem videbitur infra,quæſtio.89.artic.ſecundo. & ſimiliter in quarto, diſtinct.21.articu.2.& 3. quòd ſunt inæqualia. Nam conſtat affectum vnius venialis eſſe maiorem affectu alterius. Et etiam in obiecto poteſt eſſe diuerſitas ſecundùm gradus multiplices citra auerſionem à fine vltimo. Vnde ſunt inæqualia tam ratione generis,quod eſt voluntarium,quàm ratione ſpeciei, quæ eſt ex obiecto.

Peccata omiſſionis non ſunt æqualia.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccata committere non licet propter aliquam deordinationem, quam habent; vnde illa, quæ maiorem deordinationem continent, ſunt magis illicita, & per conſequens grauiora peccata.

¶Maior,hoc eſt peccare,facere quòd non licet,vera eſt indefinitè,quia peccare eſt etiam non facere quod licet. Et dico, quòd ideo aliquid non licet,quia eſt inordinatum, & ſi eſt magis inordinatum,magis non licet.

¶Ad minorem,ſed facere quod non licet vno & eodem modo in omnibus reprehenditur. Negatur illa, quia aliqua ſunt magis illicita alijs, & per conſequens magis reprehenſibilia, ſicut blaſphemare Deum eſt magis illicitum, quam facere aliquid contra hominem, & per conſequens magis reprehenſibile. Hoc argumentum imaginatur quaſi in peccatis ſit eſſe illicitum vno modo tantùm, & peccatum dicat illud eſſe illicitum; ſed oſtenſum eſt quia peccatum non ſignificat illam priuationem,ſed aliquod poſitiuum in quo plures inordinationes concurrere poſſunt, & ſic peccata non ſunt vno modo illicita.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa procedit de peccato,ac ſi eſſet priuatio pura.

¶ Circa iſtud argumentum nota Doc. Sanc. contra Gentiles, qui ſic dicit, negando illam propoſitionem hic aſſumptam,ſcilicet,ergo peccare ſimile eſt ei, quod eſt lineas tranſilire. Vnde dicit,non eſt autem ſimile virtutem tranſgredi, & terminos à iudice poſitos tranſilire;nam virtus eſt ſecundùm ſe bonum. Vnde virtutem tranſgredi eſt ſecundùm ſe malum, & ideo oportet, ꝙ magis à virtute recedere,ſit maius malum. Tranſgredi autem terminum à iudice poſitum non eſt ſecundùm ſe malum,ſed per accidens,inquantum ſcilicet eſt prohibitum In his autem quæ ſunt per accidens non eſt neceſſarium, quòd ſi ſimpliciter ſequitur ad ſimpliciter,& magis ſequatur ad magis,ſed ſolùm in his,quę ſunt per ſe,&c. Hæc ille. Vbi patet ad maiorem primam, quòd omne peccatum conſiſtit in tranſgreſſione regulæ rationis,quę ita ſe habet ſicut in corporalibus rebus,quòd eſt falſa, quia illa regula rationis præcipit per ſe bona, & peccatum, quod eſt contra eam eſt per ſe malum; ſed regula præcipiens non tranſilire præcipit non de ſe bona,& id quod eſt contra eam non eſt per ſe malum,quare,& falſa eſt,quę ſequitur;quòd peccare,ſcilicet contra virtutem ſimile eſt ei,quod eſt tranſilire lineas,quia primum eſt per ſe malum,ſecundùm non, ſed per accidens,quare non ſequitur quod argumentum intendit. Et ſecundò poteſt dici ad mentem Doctoris Sancti, hic ad illam maiorem ſub breuibus, quòd peccatum, quod eſt contra regulam rationis non eſt priuatio pura, ſicut peccatum, quod eſt contra regulam humanam poſitiuam, quia quantò peccatum magis procedit, tantò ſemper magis priuat de ordine rationis, non ſic de peccato contra ſtatutum humanum, &c. Volui iſta extendere, quia rarò ſoluitur hoc argumentum.

¶Et nota etiam circa iſtud argumentum Doctoris Sancti in de Malo,qui hic dicit. In his, quæ ſunt mala, tamen prohibita, qui præceptum non ſeruat totaliter priuat id ad quod tenetur. Sed in his,quæ ſunt mala per ſe,& non ſolùm quia prohibita,non totaliter tollitur bonum, cui opponitur malum, & ideo tantò grauius peccatur,quantò plus de eo tollitur. Hæc ille. Ex quibus patet,quòd qui facit ſolùm malum,non ſeruat præceptum affirmatiuum. Sicut debeo me continere,& nõ contineo,pecco omiſſionis

Digitized by Google

nis peccato, & in prima tranſgreſſione totum bonum tollitur, ſed qui peccat in malo ſecundùm ſe, quantum magis procedit, ſemper magis tollit bonum rationis, & ſic plus peccat. Et præterea etiam non eſt ſimile de bono virtutis ſecundùm ſe, & de bono quia præceptum; quia primum habet multas commenſurationes, ſecundum ſolùm vnam. Vnde dicitur ad argumentum formaliter ex iam dictis. Ad maiorem, omne peccatum conſiſtit in hoc, quòd homo tranſgreditur regulam, quæ ita ſe habet, &c. Dico ad primam partem aſſumpti, quòd omne peccatum cõſiſtit quidem in tranſgreſſione regulæ, ſed addo quòd in his, quæ non ſunt mala niſi quia prohibita, peccatum totum auferet ad quod tenebatur, & nihil refert verum multum, vel parum à termino ſtatuto recedat, quia totum bonum per tranſgreſſionem quamlibet tollitur, & tale peccatum, quod eſt malum ſolùm quia prohibitum, aſſimilatur priuationi puræ. Sed in his, quæ ſunt ſecundùm ſe mala, peccatum non totum bonum priuat, & aſſimilatur priuationi impuræ, quæ relinquit aliquid de oppoſito. Et ratio huius dicti eſt, quia id quod tollitur per peccatum primùm, eſt bonũ vno modo tantùm, quia ſcilicet præceptum eſt, & peccatum ipſum malum vno modo, quia prohibitum: ideo tollitur per peccatum tranſgreſſionis obedientia præcepti, & per conſequens totum bonum, & ſic plus, & plus recedendo non variatur malitia, quia *in* principio habet totam malitiam quam habere potuit. Sed in peccato, quod eſt contra bonum ſecundùm ſe, vbi plus, & plus recedendo maior eſt malitia, & plus tollitur de bono; immo continuatio talis peccati ſemper eſt peior. Vltra, ergo peccato eſt ſimile ei, quod eſt lineas tranſilire, negatur iſta, quia vniuerſaliter falſa eſt; nam linea tranſilire eſt peccatum, quia non continet ſe infra terminũ præſtitutum, & eſt malum, quia prohibitum, & ergo aſſimilatur priuationi puræ, & quaſi peccato omiſſionis, & habet tantùm vnam malitiam, quæ aufert totum bonum, quia bonum præcepti erat ſe continere intra lineam; poſtquam ergo exit, quantumcunque exeat, non eſt niſi vnum malum, quia non continet ſe intra. Sed in peccatis malis ſecundùm ſe, vbi quantum magis procedit ſemper magis & plus aufert de recta ratione, quæ dictat ſtatim ceſſandum à peccato. Vnde quantum magis continuat peccatum, ſemper magis recedit ab ordine rationis; quia in his, quæ per ſe ſunt, ſicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter, ita ſe habet magis ad magis, &c. ideo quantò magis progreditur in per ſe malis, tantò grauius peccat. Sed in his, quæ ſunt per accidens non tenet iſta regula, ideo poſtquam tranſilijt lineam ſibi præſtitutam, totum peccatum factum eſt, & amplius non peccat, quia non obligabatur, niſi ad continere ſe intra lineam, quod non continere æqualiter eſt in omnibus exceſſibus poſt primum exceſſum. Vltra, ſed lineas tranſilire eſt vno modo, &c. verum eſt, quia prima tranſilitio aufert totum bonum præcepti, ratione cuius erat bonitas in non tranſilire, & ergo eſt ibi bonum ſolùm, quia præceptum, & non ſecundùm ſe, vbi ſecundùm dicta non refert ſi plus, vel minus recedatur. Vltra, quia priuationes non ſuſcipiunt magis, & minus. Verum, priuationes, quæ totum auferit de oppoſito, &, puræ. Sed tamen priuationes, quæ relinquunt aliquid de poſitiuo, contrario, illę recipiunt magis, &c. ſicut eſt peccatum, quod eſt contra bonum ſecundùm ſe, & bonum virtutis, in quibus ſemper relinquitur aliquid de ordine rationis, qui ſemper plus & plus priuari poteſt, & quantò magis proceditur in huiuſmodi peccatis, tantò magis recedit ab ordine rationis; & ergo ibi eſt magis, & minus, quare negatur conſequentia, quia non eſt ſimile de tranſilire lineas, & de alijs peccatis ſecundùm ſe malis, & hæc innuit Doc. Sanc. in ſolutione, vbi dicit, ratio illa procedit de peccato (ſupple de ſe malo, & oppoſito virtuti) ac ſi eſſet priuatio pura, quod ſupple eſt eſt falſum, quamuis verum ſit, quòd peccatum malum, quia prohibitum, quale eſt tranſilire lineas; & ergo non eſt ſimile de peccato vniuerſaliter, & ſecundùm ſe malo, & de tranſilitione, quia illa eſt priuatio pura, & reducitur ſecundùm D.S. in de Malo, ad peccatum omiſſionis, & totum bonum tollit prima tranſilitio, & per conſequens aliæ non plus tollunt, quia prima totum abſtulit. Eorum obedientiæ, quod erat ex præcepto continendi ſe intra lineam, &c.

Quomodo peccatũ cõſiſtat tranſgreſſione regulæ.

¶ Nota, quòd licet tranſilitio ſit actus, tamen tranſiliens non peccat ratione actus, vt ſic, ſed ratione omiſſionis, quia omittit ſe continere; & ita dicitur peccatũ omiſſionis formaliter. Omiſſio autem eſt pura priuatio, ideo non habet magis, & minus; ſi autem præciperetur alicui directè, quòd non ambularet abſolutè, tunc quantò plus ambularet, tantò grauius peccaret, & puniretur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtutes ſunt æquales proportionabiliter in vno, & eodem; tamen vna virtus præcedit aliam dignitate ſecundùm ſuam ſpeciem, & vnus etiam homo eſt alio virtuoſior in eadem ſpecie virtutis, vt ſupra habitum eſt,* & tamen ſi virtutes eſſent pares, non ſequeretur vitia eſſe paria, quia virtutes habent connexionem; non autem vitia, ſeu peccata.

*q.66.ar.1. & 2.

¶ Maior vera, quia peccata virtutibus opponuntur directè, quantum ad inclinationem ad actum, vt patuit ſup. q.71. artic.1. Ad minorem, virtutes ſunt æquales ad ſenſum ſup. dictum, q.66. art.1. & 2. Æquales ſecundùm proportionem, non autem ſimpliciter, quia vna virtus eſt maior alia, ſecundùm ſpeciem quo ad obiectum. Et ſecundò vna eſt maior alia in eadem ſpecie ſecundùm radicationem in ſubiecto. Et dico tertiò, quòd æqualitas virtutum proportionalis, prouenit ex connexione virtutum in prudentia, quæ complet rationem virtutis, ideo oportet, q ipſa creſcente, omnes proportionabiliter creſcant, vt dictum fuit ſup. de augmento digitorum. Negatur autem conſequentia; tum quia virtutes etiam non ſunt ſimpliciter æquales, tum quia æqualitatem quam habent virtutes ex connexione in eodem habent, qđ non conuenit vitijs; ideo peccata non ſunt paria, nec ſunt connexa, licet in reatu præſertim damni, & etiam ſenſus, aliqualiter conueniant, vt patebit artic.3. ad tertium. peccata quò ad grauitatem ſunt comparabilia, licet non paria.

Vtrum grauitas peccatorum attendatur ſecundùm obiecta.

C

AD tertium ſic proceditur. Videtur, q peccatorum grauitas non attendatur ſecundùm obiecta. Grauitas enim peccati pertinet ad modum, vel qualitatem ipſius peccati; ſed obiectum eſt materia ipſius peccati; ergo ſecundùm diuerſa obiecta peccatorum, grauitas non variatur.

Inf. ar.4.5. & 9.cor. & q.74. art.9. cor. Et 2.2. q.74. art.2. ad primũ. Et Mal. q.5. ar.2.ad 6.

¶ 2 Præt. Grauitas peccati eſt intenſio malitiæ ipſius; peccatum autem non habet rationem malitiæ ex parte conuerſionis ad proprium obiectum, quod eſt quoddam bonum appetibile, ſed magis ex parte auerſionis; ergo grauitas peccatorum non variatur ſecundùm diuerſa obiecta.

¶ 3 Præt. Peccata, quæ habent diuerſa obiecta ſunt diuerſorum generum; ſed ea, quæ ſunt diuerſorum genera non ſunt comparabilia, vt probatur in 7. Phyſic.* ergo vnum peccatum non eſt grauius altero ſecundùm diuerſitatem obiectorum.

* Ariſtot. text.30.31. & 32.to.2.

¶ Sed contra, peccata recipiunt ſpeciem ex obiectis, vt ex ſupra dictis patet, * ſed aliquorum peccatorum vnum eſt grauius altero ſecundùm ſuam ſpeciem, ſicut ſicut homicidium furto; ergo grauitas peccatorum differt ſecundùm obiecta.

*q.praeced. artic.1.

¶ Habito, quia peccata ſunt inæqualia, conſequenter D.S. oſtendit ſecundùm quæ attendatur inæqualitas peccatorum, quia ſecundùm quatuor. 1. ſecundùm obiecta, ſecundùm contrarias virtutes, in art.4. ſecundùm cauſas peccatorum, ar 6. ſecundùm circunſtantias, in ar.7. vſq; in finem. In præſenti igitur artic. quærit, an grauitas peccatorum varietur ſecundùm obiecta, & hoc eſt quærere, an ſint inæqualia propter alietatem obiecti, ita q ſi quis peccet contra rem meliorem, grauius peccet, ſicut homicida furem.

¶ Reſpondeo dicendum, q ſicut ex ſup. dictis patet,* grauitas peccatorum differt eo modo, quo vna ægritudo eſt alia grauior; ſicut enim bonum ſanitatis conſiſtit in quadam commenſuratione humorum per conuenientiam ad naturam animalis, ita bonũ virtutis conſiſtit in quadam commenſuratione humani actus ſecundùm conuenientiam ad regulam rationis.

*Art.præc.

¶ D.S. primò ponit vnam propoſitionem præambularem deſeruientem ad probationem concluſionis. Secundò ipſam concluſionem reſponſiuam cum ſua probatione ſubiungit, ibi. Ratio autem. Tertiò infert corollarium, ibi. Et quia, &c. Propoſitio præambularis eſt iſta, Peccatum tantò eſt grauius, quantò contingit deordinatio circa aliquod principium, qđ eſt prius in ordine, &c. Probatur iſta propoſitio, grauitas peccatorum differt eo modo, quo vna ægritudo eſt grauior alia; ſed tantò grauior eſt ægritudo, quantò tollitur debita humorum commenſuratio per commenſurationem prioris, & altioris principij in naturalibus; ergo ſequitur propoſitio vera. Huius rationis D.S. ponit, & probat maiorem a principio. Secundò minorem annectens propoſitionem in fine, ibi. Manifeſtum eſt autem, &c. Maior ergo quamuis habita ſit art.2. tamen probatur tunc primò, quia ſicut bonitas ſanitatis naturalis conſiſtit in quadam commenſuratione humorum per conuenientiam ad naturam, ita bonum virtutis, & morale conſiſtit in quadam commenſuratione humani actus ſecundùm conuenientiam ad regulam rationis, ergo Maior vera, q grauitas peccati differt, ſicut grauitas ægritudinis. Deinde ibi.

¶Manifestum est autem, q tantò est grauior ægritudo quantò tollitur debita humorum commensuratio per commensurationem prioris principij; sicut ægritudo, quæ prouenit ex corpore humano ex corde, quod est principium vitæ; vel ex aliquo, quod appropinquat cordi, periculosior est; vnde oportet etiam, quòd peccatum sit tantò grauius, quantò deordinatio contingit circa aliquod principiũ, qd est prius in ordine rationis.

¶Ponit, & ostendit minorem exemplariter, quia ægritudo, quę prouenit ex corpore humano ex corde, quod est principium vitę, vel ex aliquo, quod appropinquat principio vitæ, sicut ex aliquo membro vitali propinquo cordi, periculosior est, igitur, minor vera, & per consequens conclusio posita; ergo subiungit illam propositionem, Vnde oportet etiam, &c. Tunc ibi,

¶Ratio autem ordinat omnia in agibilibus ex fine, & ideo quantò peccatum contingit in actibus humanis ex altiori fine, tantò peccatum est grauius; obiecta autem actuum sunt fines eorũ, vt ex supradictis patet,* & ideo secundùm diuersitatem obiectorum attenditur diuersitas grauitatis in peccatis.

*q.72.ar.3. ad 2.

¶Respondet ad quæsitum tali conclusione, secundùm diuersitatem obiectorum (sin maioritate, vel paritate) attenditur diuersitas grauitatis in peccatis, & per hoc habetur formaliter responsio ad quæsitum, quòd sic, secundùm obiecta diuersa, variatur grauitas peccatorum. Hanc conclusionem probat primo ratione, secundò exemplo, ibi. Sicut patet, &c. Ratio est talis. Quia nimirũ peccatum contingit ex altiori fine in actibus, tantò peccatum est grauius; sed obiecta actuum humanorum sunt fines, igitur, sequitur conclusio, q quantò obiectum est altius, & maius, tantò peccatum est grauius, & per consequens ex diuersitate obiecti attenditur varietas grauitatis. Minor ista patuit sæpius q præced. art. 3. ad secundum. Et sup. q. 18. ar. 2. Maior probatur. Peccatum tantò est grauius, quantò contingit deordinatio circa aliquod principium, quòd est prius in ordine rationis; sed finis est principium in ordine rationis moralis; igitur maior principalis vera. Maior ista fuit propositio præambularis. Minor ista patet, quia ratio omnia ordinat in agibilibus ex fine, & patuit sup. sæpius, q 17. ar. 4.

Conclusio responsiua

¶Nota circa minorem, primam & principalem, quòd peccata habent grauitatis diuersitatem ex diuersitate finium, & obiectorum, non quidem essentialem, & propriam grauitatem ex parte finis agentis, sed actus voluntarij; sicut homicidium habet grauitatem ex iniusta ablatione vitæ humanę, & non ex fine quem homicida intendit, puta lucrum proprium, vel vt satisfaciat iniuri, & huiusmodi. Nam plerunque est alius finis actionis, & voluntatis secundùm se, & alius agentis intentionis; sic furtum habet grauitatem ex re aliena ablata iniustè, esto fur intendat furando sustentationem suam, vel aliquid huiusmodi; sic odium Dei habet grauitatem, quia est remissus, & detestatio boni Diuini, intendat odiens quicquid voluerit. Quare & supra dictum fuit, quòd alia est bonitas, vel malitia voluntatis, vt fertur super actum exteriorem, & finem actus. alia bonitas, vel malitia intentionis, vt fertur in finem agentis; ergo obiectum actus exterioris, vt sic est finis, & obiectum voluntatis dat grauitatem propriam, cum quo stat, quòd aliquando agens intendat vlteriorem finem. Consequenter ibi.

¶Sicut patet, quòd res exteriores ordinantur ad hominem, sicut ad finem; homo autem ordinatur vlterius in Deum, sicut in finem; vnde peccatum, quod est circa substantiam hominis, sicut homicidium est grauius peccato, quod est circa res exteriores, sicut furtum, & adhuc est grauius peccatum, quod immediatè contra Deũ committitur, sicut infidelitas, blasphęmia, & huiusmodi; & in ordine quorumlibet horum peccatorum vnum peccatum est grauius altero, secundùm q est circa aliquid principalius, vel minus principale.

¶Doc. Sanc. probat conclusionem exemplariter, & quasi à signo, quia peccata contra Deum grauissima sunt, deinde ea, quæ sunt contra substantiam hominis. tertiò ea, quæ sunt circa res exteriores hominis; sicut infidelitas, blasphęmia sunt contra Deum, & grauissima. Deinde homicidium est grauius furto, quia contra substantiam hominis; furtum autem circa res exteriores; sed hoc ideo est, quia Deus nobilior, & altior est homine; & hominis substantia, rebus exterioribus (cum ordinentur in hominem, vt finem,) ergo conclusio vera, quòd secundùm obiectorum diuersitatem in nobilitate, attendatur varietas in grauitate peccatorum.

¶Notat tamen Doc. Sanc. circa hoc, quòd in quolibet ordine horum peccatorum (scilicet tam eorum, quæ sunt contra Deum in se, quàm quæ sunt contra hominem in se, quàm quæ sunt contra eum in exterioribus) vnum est grauius alio, secundùm quòd est circa aliquod principalius, vel minus principale, vel saltem, alio, & alio modo, sicut odium, quod est contra Deum in se, grauius est infidelitate, & desperatione, vt patet secunda secundæ, q. 20. artic. 3. & q. 34. artic. 2. Similiter homicidium, quod est contra vitam hominis in actu, grauius est, quàm adulterium, quod est contra vitam hominis in potentia, vt patet de Malo, q. 2. art. 10. Et furtum rei magis præciosæ grauius est furto rei minus præciosę. Deinde ibi.

¶Et quia peccata habent speciem ex obiectis, & differentia grauitatis, quæ attenditur penes obiecta est prima, & principalis, quasi consequens speciem.

Dubium.

¶Hic tertiò D. Sanctus infert corollarium tale. Differẽtia grauitatis, quæ attenditur penes obiecta est prima, & principalissima. Probatur, ista differentia est prima, & principalis, quæ consequitur primum, & principale rei; sed ista est huiusmodi, ergo. Maior nota, quia differentia est prima, & principalis, secundùm q est imitior, & prouenit ex magis intrinseca rei. Minor probatur, quia ista attenditur penes obiecta, sed obiecta sunt prima & principalia distinctiua, igitur, &c. Minor ista probatur, quia obiecta dant speciẽ, & per consequens differentiam primã, & essentialẽ, quare ista differentia grauitatis consequitur primũ, & principale rei.

Corollarij

¶ Conclusio, responsiua confirmatur per argumentum in oppositum.

¶Nota circa hanc confirmationem, q vnum peccatum dicitur grauius ex specie alia, ex eo quòd grauitas maior vel minor constituat speciem; eam grauitas tenet se ex parte auersionis, quę est præcipue extentionem agentis, & per consequens se habet per accidens ad actum humanum, vt sic. Sed dicitur vnum grauius ex specie alia, eo modo qui dictus est q. 72. ar. 6. ad secundum; quia videlicet maior, vel minor grauitas sequitur speciem, & specificãs, scilicet obiectum; nam vt statim dicetur, ad secundum, ad aliam conuersionem sequitur alia auersio, & per consequens alia grauitas peccati, sicut cum quis peccat in regem in re quam magis diligit, grauius offendit, vel si quis ex natura, & obiecto turpiora de eo diceret, etiam grauius se à rege auertit, & grauius offendit. Probat autem argumentum hoc satis conclusionem, quia differunt aliqua in grauitate secundùm speciem ad sensum dictum, sed species est ex obiecto; igitur primordialis grauitas, & specifica est ex obiecto, vt dixit corollarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, q obiectum etsi sit materia circa quam terminatur actus, habet tamen rationem finis. secundùm q intentio agentis fertur in ipsum, vt sup. dictum est,* forma autem actus moralis dependet ex fine, vt ex superioribus patet.*

*q.72.ar.3. ad 2.

*q.1.art.6. in corpo. & sup.q.1.art. 1. & q. 11. artic.4.

¶Ad maiorem, grauitas peccati, &c. Verum, tamen sicut species peccati maximè pertinet ad peccatum, & tamen sumitur ab extrinseco, sic de grauitate. Ad minorem, quòd obiectum est materia, circa quam, & terminus actus exterioris secundùm esse naturæ; est tamen finis actus interioris, qui trahit actum exteriorem in esse morale, quia obiectum etiam exterioris actus, vt est apprehensum, mouet voluntatem, & voluntas tendit in ipsum in via executionis mediante actu exteriori, & ita dat esse morale, & speciem moralem, quia vt dictum fuit bonum apprehensum per rationem, vel tanquam bonum est obiectum morale (esto obiectum exterioris actus, vt terminus eius specificet actum ipsum, vt via est absolutè) tamen vt moralis est, sic specificatur ab eo, vt est apprehensum, & obiectum actus interioris, & finis à quo & exterior actus trahitur in eandem speciem moris. Obiectum ergo est materia actus exterioris, est tamen finis actus interioris eo mediante. Quare negatur consequentia, quia secundùm diuersa obiecta, vt sunt fines, & dant esse mediante actu interiori, sic dant grauitatem moralem sicut & speciem. Et est res clara, quia homicidium non habet grauitatem moralem, nec moralitatem aliquam ab occisione, vt sic, quia si fieret sine voluntate nullam haberet grauitatem, nec moralitatem; si ergo debet dare grauitatem oportet quòd aliquis faciat homicidium ex deliberatione, & voluntariè, sic quòd apprehendat, & velit facere sub ratione boni; quare sic habet rationem finis, quo ad actum interiorem quem oportet adesse, sine referat illud obiectum in aliud, sine non, oportet ad minus quòd velit, & quia nihil est volitum, nisi sub ratione boni, sive sit bonum vtile, vel honestũ, &c. Ideo dicit Doc. Sanc. quòd habet rationem finis, secundùm quòd intentio (vel voluntas) fertur in ipsum. Vide simile argumentum sup. q. 72. ar. 3. ad secundum.

¶ Ad secundum dicendum, q ex ipsa indebita conuersione ad aliquod bonum cõmutabile, sequitur auersio ab incommutabili bono in qua perficitur ratio mali; & ideo oportet, quòd secundùm diuersitatem eorum, quæ pertinent ad conuersionem, sequatur diuersa grauitas malitiæ in peccatis.

¶Ad

¶ Ad maiorem, grauitas peccati eſt intenſio malitiæ ipſius. Dicitur quòd non eſt propriè vniuerſaliter vera; quia grauitas poteſt eſſe etiam extenſio, id eſt multiplicatio malitiæ, & corruptio diuerſorum ordinum partialium, ità quòd corrumpantur multi debiti ordines, ſcilicet quo ad obiectum, finem, & circunſtantias, quis poſſit, & quandoque in eodem aggrauante ordo rationis magis corrumpi; ſicut contingit, quando eſt magis indebitum obiectum. Ad minorem, peccatum non habet rationem malitiæ ex conuerſione ad proprium obiectum. Dico quòd vera eſt, quòd ex conuerſione, vt ſic non habet peccatum malitiam ſuam, ſed ex indebita conuerſione conſequitur maior, & minor malitia ſecundum conditionem, & ſpeciem conuerſionis, quam eſto præter intentionem (non tamen voluntatem) conſequitur maior, vel minor inordinatio. Conſtat enim in humanis, quòd ſi quis faciat (& per conſequens conuertat ſe) & inordinatè ſe habeat ad rem alicui magis dilectam, quòd magis offendit, & ſe magis ab alio auertit. Vnde ſolet dici quomodo non es veritus offendere in hoc, & ſciebas quia mihi maximè diſplicereti; ita ad propoſitũ. Ex hoc, quòd aliquis inordinatè ſe conuertit per voluntatem volendo, & faciendo quod eſt maximè inordinatum, & Deo maximè diſplicens, ſequitur maior auerſio a Deo, & maior malicia, & hoc eſt, quod Doct. Sanct. dicit quòd ad conuerſionem ad bonum commutabile (ſcilicet qua conuertitur quis, vt ad finem inhæreudo ſibi contra voluntatem Dei, quæ vult vt inhæreatur ſibi ſuper omnia) ſequitur (eſto præter intentionem, non tamen voluntatem interpretatiuã) auerſio, & contemptus boni incommutabilis. Quare ſi magis inordinatè ſe conuertat ad id quod ex natura ſua plus ſeparat, & magis diſpliceat Deo, vel proniori voluntate, ſequitur maior auerſio; quia ſi ad conuerſionem ad bonum cõmutabile inordinatũ, quod eſt contrà Deum ſequitur auerſio; ergo ad conuerſionem magis voluntariam, & magis inordinatam, ſequitur maior auerſio; quia in his, quæ ſunt per ſe, ſicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis &c. Conuerſionem igitur magis inordinatam ad bonum commutabile magis inordinatum, ſequitur maior auerſio. Sicut & in humanis, ſi quis rem etiam modicam, quæ alicui diſplicet faciat cum multa libidine, & pronitate, magis cõtemnit, & offendit, & iterum ſi faciat rem alicui quantum in ſe eſt valde nociuam, & ſibi plurimum contrariam &c.

Ad conuerſionem maiorem ſequitur maior auerſio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnia obiecta humanorum actuum habent ordinem adinuicem, & ideò omnes actus humani quodammodo conueniunt in vno genere ſecundùm quòd ordinantur ad vltimum finem, & ideo nihil prohibet omnia peccata eſſe comparabilia.

¶ Propter maiorem notã, quòd genus peccati poteſt accipi triplicitèr. Vno modo ratione ſubiecti, & vt peccatum eſt, & ſic conſtituitur in ratione, & genere peccati, inquãtum eſt voluntarium. Vnde ſi quis committat actum circa obiectum quodcunque, ſed ſine voluntate, non habet rationem peccati; quia deeſt, quòd dat genus ipſi peccato, ſcilicet voluntas, & hoc modo loquitur Doct. Sanct. in de malo materia 2. arti. 10. ad tertium, vbi dicit aliquem peccare ſcientem, vel ignorantem, licet accidat alicui peccato ſpeciali, puta furto quantũm ad ſpeciem eius, tamen quantum ad rationem generis (id eſt inquantum eſt peccatum) non accidit, quia de ratione peccati eſt, vt ſit voluntarium. Vnde ignorantia, quæ diminuit voluntarium diminuit etiam rationem peccati, hæc illæ. Vbi patet, quòd genus peccati ſumitur vno modo ratione eius, quod facit aliquid eſſe peccatum completiuè, ſcilicet volũtatij. Ex obiecto enim eſt malicia ſolùm inchoatiuè, ſed ex voluntate cõpletè, vt patuit ſupra. Secundo modo capitur genus peccati; ſicut frequenter loquuntur pro ſpecie peccati quam trahit ex obiecto ſpecifico, vt dictum fuit ſupra quæſt. 18. ar. 2. in fine; ſicut dicimus totum genus humanum, id eſt tota ſpecies humana, & huiuſmodi genus ſunt obiecta propria, & fines proprij ipſorum actuum. Tertio modo capitur etiam pro genere obiectali, & nõ pro obiecto, ſcilicet pro eo in quod omnia obiecta propria reducuntur, & ſub quo omnia continentur tanquàm ſub eo, quod dat omnibus appetibilitatem, & eſt ratio omnibus appetendi, ſic vltimus finis, & beatitudo ſub communi ratione, eſt genus obiectale actuũ humanorum, quia vt dictum fuit ſupra quæſtione prima, articulo 6. Quæcunque homo appetit, propter vltimum finem appetit. His notatis dicitur ad argumentum. Ad maiorem, peccata, quæ habẽt diuerſa obiecta ſunt diuerſorum generum. Si intelligitur de genere peccati, vt ſic Falſa eſt, quia poſſunt peccata circa diuerſa obiecta conuenire in eſſe voluntario etiam in eodem gradu. Si autem intelligitur, quòd ſunt diuerſorum generum obiectalium generaliſſimorum, negatur; quia omnia obiecta humanorum actuum conueniunt in vltimo fine ſecũdùm communem rationem; quia in omnibus quæritur ſanctitas, vel vera, vel æſtimata, & omnia in hunc finem ordinantur. Si autem intelligitur de genere accepto p ſpecie. Maior eſt vera. Sed tunc dicitur ad minorem. Primò quæ ſunt diuerſorum generum, vt ſic nõ ſunt comparabilia, tamẽ poſſunt comparari ſecundùm quòd conueniunt in vno prædicato cõmuni. Secundò dicitur, quòd quæ ſunt diuerſorum generum obiectalium communium non eſſent comparabilia in moralibus. Sed negatur, quòd non ſint comparabilia, quæ ſunt diuerſorum generum ſpecialium; quia ſicut omnes actus humani ſunt comparabiles ſecundùm quòd continentur ſub vltimo fine in communi ratione; ita omnia peccata, quia opponuntur vltimo fini in veritate, ideo ſunt comparabilia ſecundùm quòd plus, & minus auertũt ex propria ſpecie ab vltimo fine, & præſertim quia, vt dictũ fuit ar. 1. præſentis quæſt. Omnia peccata quantumcunque diuerſa, & contraria ſecundùm ſpeciales rationes obiectorum, cõueniunt in auerſione, & eam ſequentibus. Grauitas autem eſt de pertinentibus ad auerſionem, immo auerſio ipſa, vel eius per ſe proprietas, ideo non obſtante diuerſitate generis, id eſt ſpeciei, ſunt comparabilia peccata, ita ſ. quòd omnia mortalia ſunt comparabilia.

Genus peccati tripliciter accipitur.

¶ Nota quod Doct. Sanct. dicit quòd omnes actus humani conueniunt quodammodo in vno genere; quia nõ conueniunt in genere obiectali vnioco, vt res ſunt; quia aliqui habent Deum pro obiecto, aliqui creaturam. Sed quia habent vnam communem rationem obiecti, vt ſic, quia videlicet volũtas in omnia fertur ſub ratione boni, & vltimi finis ſecundùm communem rationem.

¶ Nota quòd inordinatio, & grauitas venialis non eſt comparabilis grauitati mortalis; quia habent obiecta generice diſtincta, quia mortale eſt circa creaturã, vt finem; ſed veniale eſt circa eã, vt ad finem ſaltem habitũ; ſed omnium mortalium grauitates ſunt comparabiles; quia omnes circa idem, ſcilicet Deum directè vel indirectè, quorum grauitates ſumuntur ſecundùm diuerſas cõuerſiones quas diuerſæ inordinationes ſequuntur. Vnde grauitas odij Dei, & grauitas homicidij non diſtant in infinitum, qa vtraque ſumitur ex hoc, quòd actus illi ſunt contra Deum, licet odium ſit directè contra Deum, & immediatè, homicidium autem indirectè, & ex conſequenti.

¶ Nota etiã, quòd peccata, nec ſunt paria proportionabiliter, vt habet Doct. Sanct. de malo q. 2. ar. 9. ad octauum; quia videlicet non oportet, quòd vno creſcente aliud creſcat, & ſimul ſint; cum quo ſtat, quòd ſint comparabilia videlicet mortalia; quia plus requiritur ad paritatem etiam proportionalem, quàm ad comparabilitatem ad quam ſufficit conuenientia in aliquo prædicato communi etiam analogico, poſſunt autẽ mortalia in huiuſmodi prædicato conuenire.

Vtrum ſecundùm dignitatem virtutum quibus peccata opponuntur grauitas peccatorum attendatur, vt ſcilicet maiori virtuti grauius peccatum opponatur.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non differat ſecundùm dignitatẽ virtutum quibus peccata opponuntur, vt ſcilicet maiori virtuti grauius peccatũ opponatur; quia vt dicitur * Prouerb. 15. In abundanti iuſtitia virtus maxima eſt; ſicut autem dicit dominus * Matth. 5. Abundans iuſtitia cohibet iram, quæ eſt minus peccatum, quàm homicidium, quod cohibet minor iuſtitia; ergo maximę virtuti opponitur minimum peccatum.

D 2a 2æ q. 10. ar tic. 3. Et q. 116. ar. 2. co. Et q. 119. ar tic. 3. o. Et Mal q. 2. ar tic. 10.

* Prou. 15.

* Matth. 5.

¶ 2 Præterea. In 2. Ethicorum dicitur, * quòd virtus eſt circa difficile, & bonum; ex quo videtur, quòd maior virtus ſit circa magis difficile; ſed minus eſt peccatum ſi homo deficiat in magis difficili, quàm ſi deficiat in minus difficili; ergo maiori virtuti minus peccatũ opponit.

* Ariſt. c. 3. tom. 6.

¶ 3 Præt. Charitas eſt maior virtus, quàm fides, & ſpes, vt dicitur * primæ ad Corinth. 13. Odium autem quod opponitur charitati eſt minus peccatum, quàm infidelitas, vel deſperatio, quę opponuntur fidei, & ſpei; ergo maiori virtuti opponitur minus peccatum.

* Ariſt. c. 10. tom 5.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 8. Ethicorum, * quòd peſſimum optimo contrarium eſt; optimum autem in moralibus eſt maxima virtus, peſſimum autem grauiſſimum peccatum; ergo maximę virtuti opponitur grauiſſimum peccatum.

*Ariſt. c. 10.

¶ Hic quærit quomodo diuerſa grauitas peccatorum ſumatur ſecundùm diuerſas virtutes, an videlicet peccatorum grauitas differat ſecundùm dignitatem virtutum quibus peccata opponuntur, ita quòd ex hoc, quòd eſt contra nobiliorem virtutem, ſequatur quòd ſit grauius peccatum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd virtuti opponitur aliquod peccatum, vno quidem modo principaliter, & directè,

Digitized by Google

rectè, quod ſcilicet eſt circa idem obiectum, nam cõtraria circa idem ſunt.

¶ Doct. Sanct. reſpondet ad hoc quæſitum diſtinctè, & ideo præmittit vnam diſtinctionem bimembrem, ſecũdùm quam ponit duplicem concluſionem reſponſiuam. Vnam iuxta primum membrum, etiam quo ad ſecundum, ibi Alio modo &c. Circa primum primò præmittit primum membrum diſtinctionis. Secundò ſubiungit concluſionem ſibi correſpondentem cum probatione, ibi, Et hoc modo &c. Diſtinctio eſt iſta: Virtuti opponitur peccatum vno modo quidem principaliter, & directè, & quãdo, vel quomodo hoc ſit, exponit, quia ſcilicet peccatum eſt circa idem obiectũ circa quod eſt virtus, quia contraria (ſcilicet in moralibus enim & ſecundùm ſpeciales rationes) ſunt circa idem, licet oppoſitò modo. Si enim peccatum, & virtus ſint circa diuerſa, poſſunt quidem contrariari ſecundùm genus, & eſſe diſparata; ſed non ſunt contrariæ ſecundùm ſpeciem, niſi ſint circa idem; & de hoc aliquid tactum fuit art. 1. circa argumentum in oppoſitum, & ſupra q. 60. art. 4. Deinde cum dicit.

¶ Et hoc modo oportet, quòd maiori virtuti opponatur grauius peccatum; ſicut enim ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, ita etiam maior dignitas virtutis, vtrũque enim ex obiecto ſpeciem ſortitur, vt ex ſupra dictis patet; * vnde oportet quòd maximè virtuti directè contrarietur maximum peccatum, quaſi maximè ab eo diſtans in eodem genere.

*q. 60. ar. 1.

¶ Ponit primam concluſionem reſponſiuam talem. Maiori virtuti opponitur grauius peccatum, & maximè virtuti maximum peccatum, & peccatum ſic oppoſitum (ſcilicet directè) contrariatur virtuti. Probatur prima pars, ſic arguendo poſt Doct. Sanct. q. maiori virtuti, & maximè directè opponitur maximũ peccatum, ſic. Virtuti opponitur peccatum directè, quando ſunt circa idem obiectum; ergo ſi virtus trahit dignitatem, & peccatum grauitatem, & ſi virtus maximè dignitatem, peccatum maximè grauitatem. Antecedens patet ex notabili. Tenet conſequentia; quia ab eodem obiecto habent ſpeciem, & per conſequens grauitatem, & dignitatem, quę conſequuntur ſpeciem; & ſi virtus maximè dignitatem (quia bene ſe habet ad rem maximam) peccatum maximè grauitatem, quia malè circa rem maximã, & eſt ratio clara, & poteſt ſic extendi, & explicari. Peccatum quòd eſt circa maximam rem eſt grauiſſimum; ſed peccatum directè oppoſitum maximè virtuti eſt circa maximam rem (licet contrario modo); igitur peccatum virtuti maximè oppoſitum eſt maximum peccatum. Maior patuit ar. 3. Minor probatur; quia peccatum directè oppoſitum eſt circa eandem rem, & idem obiectum cum virtute, cuius obiectum eſt maximum; igitur & obiectũ, & res peccati directè oppoſiti eſt maxima &c. Et hoc eſt fundamentum ex Doct. Sanct. quia peccatum trahit grauitatẽ ex obiecto, & maiorem ex maiori obiecto, & maximam ex maximo; quia ergo ex hoc, quòd opponitur maiori, vel maximè virtuti eſt contra maius, vel maximum obiectũ; ideo grauitas peccati variatur ſecundùm directam oppoſitionem ad virtutem, non quòd virtus ſit prima radix grauitatis, vel oppoſitio ad virtutem, ſed ipſum obiectum virtutis ad quod peccatum malè ſe habet; & hoc eſt, quod Doct. Sanct. in de malo deducit q. ſecunda, ar. 10. vbi dicit, quòd peccatum variatur in grauitate, ga opponitur maiori bono, quę oppoſitio ad maius bonum infertur ex oppoſitione directa ad maiorem virtutem, quia oppoſitio directa virtutis, & peccati ſunt circa idem, & hoc Doct. Sanct. innuit, & aſſumit hic pro fundamento, quia vtrunque ex obiecto ſpeciẽ trahit, & ſupplè quando directè opponuntur tunc ex eodem obiecto. Sed idem obiectum ſi valde digniheat virtutem propter eius excellentiam, oportet, quòd valde aggrauet peccatũ propter eandem; quia peccatum eò grauius, quo contra rem maiorem. Subintelligendo ſemper, quòd virtus ſe habet bene, & peccatum malè; quare vnum trahit dignitatem magnam, aliud magnam grauitatem, vt ſic argueretur. Ab obiecto virtus habet maximam dignitatem, ideo peccatum maximam grauitatem. Tenet conſequẽtia, quia idem dignificat virtutem, & aggrauat peccatum directè oppoſitum, quia ſicut benè habere ad maximum eſt dignitatis, ita ad maximum malè habere eſt grauitatis. Secunda pars concluſionis, ſcilicet quòd peccatum ſic oppoſitum directè contrarietur. Probatur, illa opponuntur contrariè, vel contrariantur, quæ fiunt circa idem, & maximè diſtant, ſed peccatum directè oppoſitũ ſit circa idem cum virtute, & maximè ab ea diſtat in eodem genere, igitur Minor patet; quia genus peccati, & virtutis eſt obiectum, ſed ad id ſe habent modo maximè diſtanti moraliter, igitur.

Conclusio prima.

Peccatum trahit grauitatem ex obiecto.

¶ Nota autem, quòd ſicut in naturalibus contraria fiunt circa idem ſubiectum, & eandem potentiam proximam receptiuam, vt alibi declaratur; quia videlicet contraria requirunt propriam potentiam immediatè receptiuam contrariorum, quæ per ſe reſpicit acquiſibilia per motũ, & ſunt ſub vno genere propinquo, loquendo de perfectè contrariis, ita in moralibus directè contraria reſpiciunt idem obiectum, & ad illud ſe habent contrario modo, & ſic circa idem maximè diſtant diſtantia moraliter, quæ eſt ſecũdum bonum & malum &c. Sed circa iſtam concluſionem, & circa dicta ibidem, ſunt aliqua dubia. Primò quia dicitur quòd peccatum directè oppoſitum virtuti variatur in grauitate ſecundùm maioritatem virtutis &c. Supra autem q. 71. art. 1. dictum eſt, quòd peccatũ non directè contrariatur virtuti, ſed ratione inclinationis ad actũ, vel rationem actus &c. Dicitur quòd non eſt controuerſia, quia aliter accipitur directè ſupra, aliter hic. Directè ſupra dicebatur id quod eſt de principali, & primario ſignificato virtutis, & eſt diſpoſitio conuenions habitualis, loquendo de virtute humana, & ſic non opponitur peccatum directè virtuti, id eſt directè ſignificato, & principaliter, & in recto nomine virtutis, vt patuit. Sed hic capitur oppoſitio directè pro oppoſitione circa idem obiectum, & ſic peccatum quandoque contrariatur directè, quia vtrunque ſpeciem trahit ex obiecto eodem, licet alio modo reſpecto &c. Secundò eſt dubium, quia iam frequenter commemoratum eſt, quòd ſit aliquod maximum peccatum. Ex quo videtur quòd ſit aliquod maximum malum, cuius contrarium poſſet videri, quia ſecundùm Doct. Sanct. prima par. q. 49. ar. 3. nõ datur ſuperius, & per conſequens malum. Videtur autem idem eſſe maximum malum, & ſummum malum. Sed dicitur, quòd non eſt idem maximum malum, vel peſſimum malum moraliter, & malum ſummum per eſſentiam; quia malum per eſſentiam eſſet, quod non haberet aliquid de bono, & eſſet cauſa omnis mali, quod impoſſibile eſt eſſe, quia malum primum deſtruit ſeipſum, vt patuit ar. 2. circa finem, & hoc malum ſummum quaſi per ſe exiſtens ſine omni bono negat Doct. Sanct. prima parte vbi ſupra; ſed peſſimum, vel maximum malum moraliter dicitur, non quia ſit ſine omni bono, & ſeparatum ab omni bono, ſed dicitur ſummum malum extenſiuè, & obiectiuè, quia malum delicet eſt contra rem maximam, & opponitur maximè bono, id eſt peſſimum, ratione videlicet materiæ, & obiecti, a quo peccata habent grauitatem. Quare circa rem optimam eſt grauiſſimũ peccatum, ſcilicet moraliter, & ex ſpecie non exiſtentiæ. Sic ſolemus dicere; quòd actus bonus habet quandam inſinitatem bonitatis, ex hoc, quòd per charitatem ordinatur in Deũ, & concordat Scotus in ſine quarti. Eſt igitur peſſimum malum, quia oppoſitũ ſummo bono, ſed an ſummo bono aliquod malum opponatur videbimus ſtatim. Tertiò eſt dubium, quia Doct. Sanct. infra q. 84. art. 4. ad primum, clarè dicit, quòd non oportet, quòd principalia vitia opponantur principalibus virtutibus, cuius oppoſitum videtur ia dictum. Quare dictum eſt, quòd maximis virtutibus opponuntur maxima peccata &c. Sed ibi incidit deceptio propter ignorantiam ſignificationis terminorum. Non enim eſt idem dicere principale vitium, quod alio nomine dicitur capitale, & peſſimum, vel maximum vitium, vel peccatum. Conſtat enim apud Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ q. 34. art. 4. quòd odium Dei non eſt principale vitium, vel capitale, & tamen eſt peſſimum, & grauiſſimum; & ſecundò conſtat apud Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ q. 132. art. 4. ad tertium, & alibi, & in de malo q. 9. ar. 2. ad quintum. Nõ eſt eſtimandum, quòd omnia peccata, quæ dicuntur capitalia, ſunt ex genere ſuo mortalia &c. Sed quia vitium capitale dicitur ex quo alia peccata oriuntur &c. Et vbicunque de hoc loquitur Doct. Sanct. vult quòd ad capitale vitiũ non requiritur, quòd ex genere ſuo ſit mortale; ergo aliunde eſt principale, aliunde peſſimum, vel maximum peccatum. Eſt enim capitale per quandam deriuationem ſui obiecti in multa peccata; quia videlicet habet rationem originis finalis propinquè reſpectu multorum peccatorum, ita quòd ad finẽ, & obiectũ ſuum nata ſunt fieri multa peccata, ſiue ſit graue in malicia, ſiue non. Sed eſt peſſimum, quia habet maximam maliciam, quæ principaliter prouenit ex obiecto maximo. Quare non eſt odium principale, vel capite, aliud maximũ in malitia.

Dubiũ primum.

Reſponſio

Dubiũ ſecundum.

Reſpo

Dubiũ tertiũ.

Reſponſio

Aliud eſt vitium principale, vel capite, aliud maximũ in malitia.

¶ Alio modo poteſt conſiderari oppoſitio virtutis ad peccatum ſecundùm quandam extenſionem virtutis cohibentis peccatum, quantò enim fuerit virtus maior; tanto magis elongat hominem a peccato ſibi contrario, ita quòd non ſolùm ipſum peccatum, ſed etiam inducentia ad peccatum cohibet; & ſic manifeſtum eſt, quòd quantò aliqua virtus fuerit maior, tantò etiam minora peccata cohibet; ſicut etiam ſanitas quantò fuerit maior, tantò

etiam

etiam minores discrepantias excludit, & per hunc modum maiori virtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

D.100. 1179.

¶ Ponit secundum membrũ distinctionis principale, quòd alio modo potest considerari oppositio virtutis ad peccatum non directè, sed secundùm quandam extensionem virtutis cohibentis peccatum, ita quòd virtus opponitur vitio, quia non permittit ipsum fieri, & cohibet, & tollit; & posset haberi simile de illa duplici oppositione peccati, & virtutis in aliquo prælato cui opponitur directè inobedientia subditorum; sed si est diligens non solùm aduersatur sibi inobedientia, sed etiam quicunque alij defectus etiam leues subditorum, vt non patitur fractionem silentij, & huiusmodi; sic virtuti opponitur aliquid directè stãdo sibi in faciem, id est contrario modo se habendo ad obiectum virtutis, sed si est magna & diligens non patitur quoscunque defectus in subiecto sibi contrarios. Vnde est secundum conclusio responsiua huic mẽbro correspondens, per hunc modum (id est secundùm extensionem virtutis, & cohibitionem, & detestationẽ) maiori virtuti minus peccatũ opponitur ex parte effectus. Hoc est dicere, quòd maior virtus nõ patitur, nec sufferet, sed excludit etiam pauciores defectus, & minora peccata, quæ exclusio est effectus virtutis. Probatur conclusio. Quantò virtus fuerit maior, tantò magis elongat hominẽ a peccato sibi contrario, ita quòd non solùm ipsum peccatum, sed etiam inducentia ad peccatum cohibet; igitur quantò maior fuerit virtus, tantò etiam minora peccata cohibet, & per consequens sequitur conclusio, quòd ex parte effectus, qui est cohibitio peccati minora peccata contrarientur (quia non potest ea pati) maiori virtuti. Consequentia clara est; quia si virtus magna cohibet etiam occasiones, & inducẽtia in peccata, multò magis ipsa peccata. Antecedens patet per simile; sicut sanitas quantò fuerit maior, tantò etiam excludit, & non patitur minores discrasias, & disproportiones in corpore humano, & ergo patet conclusio ista.

Conclusio secunda.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatiuum primæ conclusionis.

¶ Nota circa hoc argumentum ea quæ supra quæst. 39. artic. 4. ad primum dicta sunt; quia illa auctoritas, Pessimum optimo contrarium est, intelligitur ad sensum primæ conclusionis hic positæ, quia videlicet optimę virtuti contrariatur pessimum vitium directè, & verificatur præsertim in moralibus, quando optimum, & pessimum comparantur ad seinuicem circa idem obiectũ, tunc semper optimo contrariatur pessimum. Si autem comparatur optimum ad aliud minus bonum circa diuersa obiecta, non oportet, quòd oppositũ optimi sit peius opposito minoris boni, nisi quando se non includunt. Sicut exempli gratia. Odium est pessimum quia contrariatur optimo, scilicet charitati, & hoc non fallit in quibuscunque; quia videlicet si opponitur optimo circa idẽ obiectum, tunc est pessimum. Si autem charitas comparetur ad aliam virtutem minus nobilem, vt fidem, tunc non oportet, quòd oppositum charitatis (scilicet odium) sic peius oppositio fidei, scilicet infidelitate, si infidelitas accipiatur cum inclusione odij ratione cuius inclusi habet rationem peccati. Similiter quia iustitia est maxima virtus inter morales appetitiuas, ideo iniustitia, quæ sibi directè opponitur circa idem obiectum, est grauius peccatum in moralibus; sed si iustitia comparetur temperãtiæ, quæ est circa aliam materiam, & oppositum temperãtiæ includit oppositum iustitiæ, non oportet, quòd id quod opponitur iustitiæ, sint maius peccatum. Sicut exempli gratia, si arguatur. Iustitia est melior temperantia, igitur furtum oppositum iustitiæ est peius adulterio, quod opponitur temperantiæ; quia vt patebit arti. 5. ad primum, adulteriũ includit etiam iniustitiam, sed in non se includentibus, valet consequentia, vt arguendo. Iustitia est melior liberalitate, ergo iniustitia est peior illiberalitate, vel auaritia, quæ potest esse sine iniustitia, quando quis non dat sua liberaliter, non tamen accipit in excessu, vt patet 4. Ethycorũ. Quare semper verum est, quòd optimo opponitur pessimum circa idem obiectum, & hoc vult auctoritas, sic etiam comparando optimum ad minus bonũ, si minus bonum includat magis bonum, tunc etiam non valet, sicut patet in exemplo supra quæst. 39. ar. 4. ad primum; quia dilectio meritoria melior est, quàm fides, vel spes, & tamen oppositum fidei, & spei peius est, quàm oppositum dilectionis meritorię, scilicet odio proximi, quia desperatio, & infidelitas grauiora sunt; sed dilectio meritoria includit spem, & fidem; igitur nõ oportet, quòd oppositum eius sit peius opposito fidei, quia bonitatem suam habet a fide. Vnde patet, quòd non semper oppositum melioris est peius, quando oppositum minoris ipsum includit, & aliquid addit &c. Et patet, quòd ista propositio tenet principaliter in moralibus, & fundamẽtum est, quia ab eodem virtus habet maiorem dignitatem a quo peccatum maiorem grauitatem, ideo quando directè opponuntur tunc meliori opponitur peius, & quando peccatum ab eodem habet fugibilitatem totam, a quo virtus habet appetibilitatem.

Optimo cõtrariũ pessimum expositur.

¶ Nota quòd posset esse quæstio, an etiam in naturalibus, & rebus ipsis, ita sit, quòd optimo (quod est Deus) opponitur pessimum, quod est malum, & pessimum, vel summum malum, quia Doct. Sanct. prima par. quæst. 49. ponit, quòd summo bono nullũ malum opponatur. Ad hoc dicitur (quia posset alicui videri contradictio in Doct. Sanct. vbi iam, qui dicit, quòd malum culpæ opponatur Deo secundum quòd in se est; & postea dicit, quòd summo bono nullum malum conuenit, sed non est contradictio.) Vnde dicitur, quòd malum est duplex. Vnum est malum formaliter in aliquo existens, remouẽs ab eo perfectionem sibi debitam, & possibilem, quæ abest, & tale malum impossibile est, quòd Deo conueniat. s. formaliter, eo modo quo priuatio alicui formaliter inest. Et hoc intendit Doct. Sanct. quòd summo bono nullum malum opponitur, quia est actus purus; priuatio autem (& malum acceptum pro priuatione perfectionis) non conuenit, nisi enti in potentia. Sed alio modo accipitur malum pro malo culpæ, & tale opponitur Deo, non quòd ipse peccet, sed quia peccatum hominis est circa Deum; sicut obiectum, quemadmodum charitas est circa Deum, ita peccatum, quod est odium Dei directè respicit, & contrariatur Deo in se, cui vellet perfectionem suam nõ inesse, & sic etiam summo, & optimo bono opponitur pessimum peccatũ, scilicet extrinsecè, & obiectiuè non formaliter, & intrinsecè, sed optimo bono. s. Deo non opponitur summum malum per exclusionem omnis boni, sed pessimum peccatum; iam autem dictum fuit, quòd aliud est summum malum, & pessimum peccatum, primum non datur, sed secundum, vt patuit.

Quomodo summo bono opponitur malũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de oppositione, quæ attenditur secundùm cohibitionem peccati, sic enim abundans iustitia etiam minora peccata cohibet.

¶ Maior vera, quòd in abundanti iustitia virtus maxima est, vel accipiendo iustitiam generaliter, vt se extendit ad omnem virtutem, sicut Matthei 3. Decet nos adimplere omnem iustitiam, vbi secundum Doctores capitur generaliter, vt etiam includit humilitatem secunda secundæ q. 58. art. 5. ad sextum; vel accipiendo pro iustitia, vt est distincta virtus, vt supra q. 66. art. 4. Concedo consequenter, quòd abundans iustitia cohibet iram, quæ est minus peccatum, quàm homicidium, quod cohibet minor iustitia; ergo &c. Maximę virtuti opponitur minimum peccatum oppositione extensionis, & quo ad effectum, & probat hæc ratio secundam conclusionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd maiori virtuti, quę est circa bonum magis difficile contrariatur directè peccatum, quod est circa malum magis difficile; vtrobique enim inuenitur quædam eminentia ex hoc, quòd ostenditur voluntas procliuior in bonum, vel in malum ex hoc, quòd difficultate non vincitur.

¶ Dicendum ad præsuppositum, quòd virtus est circa difficile, & bonum, tamen virtus habet maiorem dignitatem plus ratione boni, quàm difficilis, vt secunda secundæ q. 27. artic. 8. ad tertium, vbi dicit Doct. Sanct. plus facit ad rationem meriti, & virtutis bonum, quàm difficile. Vnde nõ oportet, quòd esse difficilius sit magis meritorium, sed quòd sic est difficilius, vt etiam sit melius, hęc ille, & vide Capreolum in 3. di. 30. ad argumenta contra octauam conclusionem, vide & argumenta durandi, quia difficultas ex parte operantis nullam confert bonitatem, sed difficultas ex parte operis præbet bonitatem, & meritum accidẽtale; sed bonitas operis cõfert bonitatem essentialem virtuti magis, quàm difficultas, vide infra quæst. 114. ar. 4. ad secundum, vbi extensius de hac materia dicetur. Vltra ex quo videtur, quòd maior virtus sit circa magis difficile. Dico quòd negatur, quòd sit maior virtus ratione difficultatis tantùm, nisi assit, & maior bonitas; nam & in malis perpetrandis potest esse magna difficultas etiam ex parte operis. esto ratione maioris difficultatis possit esse maior secundùm qd, sed simpliciter maior est ratione bonitatis obiecti, & operis. Ad minorem dico, quòd malè subsumitur, si enim rectè subsumeretur, minor est falsa. s. peccatũ, quod directè opponitur virtuti non est circa difficile malum, quia dicit maior, quòd virtus est maior, quia circa magis difficile, ergo debet subsumi, sed peccatum directè sibi oppositum nõ est magis circa difficile malum, vel sic subsumatur, sed peccatum circa magis difficile malum est minus, illas minores Doct. Sanct. ostendit falsas, & vult, quòd sic debet subsumi, quòd tale directè contrariatur maiori virtuti, & ostendit quare est maius peccatum, quia vtrobique est aliqua eminentia propter procliuem voluntatem. s. in bono, & in malo, in bono in bonitate, in malo in malitia, & ergo sicut propter difficultatem boni ostenditur maior bonitas saltem ratione generis, & conatus, ita in malo, maior malitia propter peiorem voluntatem; quòd autem minor sit falsa declaratur; sicut enim charitas est circa difficile nobis, vt patet secunda secundæ quæst. 24. art. 2. ad secũdum (qa propter inclinationem voluntatis nostræ, & pronitatem ad proprium bonum, propter etiam tactum sensualitatis ad bona sensibilia difficile est diligere Deum, vt charitas diligit; sicut obiectũ beatificum super omnia) sic odium Dei est circa magnum difficile, & maxime abominabile. s. contra Deum in se, qa vult odium, vt Deus non habeat bona sua, quod est difficile volendum. Vnde

Capreolus.

& secunda

Digitized by Google

& ſecunda ſecundæ quæſt. 34. art. 5. oſtendit Doct. Sanct. q odium eſt vltimum peccatum, & maximè contra naturam rationis, ideo non eſt capitale. Verum eſt, quòd minor, vt iacet eſt vera, quòd minus eſt peccatum, ſi quis deficiat in magis difficili bono, quàm ſi deficiat, & prætermittat bonum minus difficile; quia ibi minus eſt de voluntario; nam defectus, & omiſſio magni boni habet cauſam magis extrinſecam, ſcilicet difficultatem rei. Sed negatur, q peccare, & deficere committendo, circa magis malum, & magis difficile (ſicut deberet ſubſumi) quòd hoc ſit minus peccatum, immo magis peccatum tum ratione grauitatis ſpeciei, & obiecti, quia eſt circa maximè malum, tũ ratione grauitatis generis, quæ eſt ex voluntario; quia ſicut homo agens bonum difficile oſtenditur habere promptam, & magnam voluntatem, quæ ex difficultate non vincitur, ſic in peccato commiſſionis, quod eſt circa malum magnum, & difficile, eſt magna grauitas ex ſpecie, quia magnum malum, & magna ex genere, id eſt voluntate, & contemptu, quia voluntas adeo prochiuis eſt, vt difficultate mali non vincatur; & hæc vltima tangit Doct. Sanct. in ſolutione reſpondendo ad minorem, quæ deberet ſubſumi, ſcilicet ſed peccatum, quod eſt de difficili malo (quod videlicet directè contrariatur maiori bono, & virtuti) eſt minus peccatum, quia falſa eſt, quod Doct. Sanct. oſtendit a ſimili de virtute, quæ eſt circa maius bonum, & innuit Doct. Sanct quòd minor litteræ nõ ſit ad propoſitum, quia peccatum de magis difficili bono (quod quidem eſt minus peccatum) hoc non contrariatur directè maiori bono, & maiori virtuti, ſed peccatum de magis difficili malo, hoc contrariatur. Vnde non arguit contra intentionem articuli, quia dictum eſt, quòd maiori virtuti opponitur maius peccatum, quando peccatum ſibi directè opponitur, & hoc eſt peccatum; non ſicut minor ſubſumit deficere in magis difficile bono, ſed peccatum, quod eſt committere circa malum magis difficile. Quare D. S. innuit ſoluendo quod argumentum non arguat contra dictum, & ſi debeat arguere cõtra dicta, oportet minorem aliter formare, & erit falſa. Quare negatur conſequentia, quia nos diximus, quod peccatum directè oppoſitum virtuti maiori ſit maius, ſed defectus in magis difficili ſ. bono, hoc non directè opponitur; ſed peccatum circa magis difficile malum, & hoc maius eſt.

¶ Nota quòd ex bonitate obiecti, & operis virtus habet maiorem bonitatem eſſentialem, & ſpecificã, quæ vt patuit eſt ex obiecto. Ex maiori autem difficultate habet maiorem bonitatem generticam: & ergo tam in bono magis difficili, quàm in malo magis difficili, arguitur maior bonitas, vel malitia ex parte voluntatis; & quia præſupponitur, quòd ſit etiam magis malũ, vel magis bonum, ideo eſt etiam maior grauitas ſpecifica &c.

Quæ difficultas faciat ad bonitatem.

¶ Nota propter verbum ſolutionis, quod in eius principio habetur, Scotum in fine tertij. Difficultas (inquientem) in opere virtuoſo non eſt per ſe ex parte operantis, ſed ex parte operis. Difficilius eſt enim auaro dare vnum quàm liberali decem, & tamen non virtuoſius, nec qualiſcunque difficultas ex parte operis arguit maiorem virtuoſitatem, ſed illa quæ per ſe includit excellentiam obiecti, quod per ſe attingitur per operationem; talis autem difficultas ſtat cum maiori leuitate, ſcilicet ex parte agentis &c. idem habet Doct. Sanct. 2. ſenten. diſt. 29. artic. 4. ad tertium, & in cor. vbi dicit, non enim arduum opus auget rationem meriti, niſi ratione bonitatis, & non ratione difficultatis, niſi per accidens, inquantum, ſcilicet in id quod difficile eſt, maiori attentione aliquis conſurgit, & cum maiori conatu voluntatis Hæc ille. Vide & reliqua, quæ valent pro intellectu multorum, & præcipuè quomodo dilectio inimici poſſit eſſe melior. Vnde & ad tertium ibidem dicit, aliquid poteſt dici difficile dupliciter. Vel ex arduitate operis, & ſic virtus intelligitur circa difficile eſſe, quod ſcilicet in ſe difficile eſt, & arduum. Vel ex imperfectione operantis, & ſic virtus circa difficile non eſt, ſed talem difficultatem tollit. Quantò enim aliquis virtuoſior eſt, tantò facilius opera virtutis exercet. Nec tamen dicendum eſt, quòd quantò virtuoſior ſit, minus mereatur Hæc Doct. Sanct.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas non eſt quicunque amor; ſed amor Dei; vnde non opponitur ei quodcunque odium directè, ſed odium Dei, quod eſt grauiſſimum peccatorum.

¶ Dicitur quòd maior vera, & habet Doct. Sanct. ſupra q. 66. art. 6. Ad minorem, odium autem quod opponitur &c. Si intelligitur de odio charitati directè, & principaliter oppoſito (ſ. ratione principalis obiecti, Dei videlicet) omnino falſa eſt, & eius falſitatem oſtendit Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ q. 20. ar. 3 ex q. 34. ar. 2. Sed concedo, quòd odium hominis eſt minus peccatum, quàm infidelitas, & deſperatio, quia illa contra Deum ingratur autem conſequentia; quia odium Dei eſt principale, & directum oppoſitum charitatis, & hoc pens eſt alijs; quia infidelitas non habet grauitatem, niſi ex odio veritatis, & Dei ex conſequenti.

¶ Nota autem circa hoc, quòd quamuis dilectio meritoria ſit melior fide, & ſpe, non tamen ſequitur, quòd odium proximi ſit peius deſperatione; quia dilectio meritoria non eſt ſine fide, & ſpe, & habet bonitatem ex illis. Quare non oportet, quòd oppoſitum ſuum ſit peius oppoſito aliorum, ſed econtra. Si enim de dilectione proximi meritoria ſubtraheretur, quod eſt ex fide, & ſpe formatis, tũc fides, & ſpes eſſent meliores dilectione naturali proximi, ideo nec oportet, quòd eius oppoſitum ſit dignius, quia dictum eſt, quòd regula ſolùm tenet in ſe non includentibus &c.

Vtrum peccata carnalia, ſint grauiora quàm ſpiritualia.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd peccata carnalia non ſint minoris culpæ, quàm peccata ſpiritualia. Adulterium enim grauius peccatum eſt, quàm furtum. Dicitur enim * Prouerb. 6. Non grandis eſt culpæ cum quis furatus fuerit, qui autem adulter eſt propter cordis inopiam perdet animam ſuam, ſed furtũ pertinet ad auaritiam, quæ eſt peccatum ſpirituale, adulterium autem ad luxuriam, quæ eſt peccatum carnale; ergo peccata carnalia ſunt maioris culpæ. E

2. 2. q. 154. arti. 3. Et 4. dist. 9. ar. 3. q. 5. con. Et dist. 33. q. 2. ar. 3 q. 2. ad 3. Et Veri. q. 25. art. 6. ad 2. Et Iſa. 1. ca. 6 fin. * Prouer. 6.

¶ 2 Præt. Auguſtinus dicit ſuper Leuit. quòd Diabolus maximè gaudet de peccato luxuriæ, & idolatriæ, ſed de maiori culpa magis gauderet; ergo cum luxuria ſit peccatum carnale, videtur quòd peccata carnalia ſint maximę culpæ. Auguſt.

¶ 3 Præt. Philoſophus probat in 5. Ethi. * quòd incontinens concupiſcentię eſt turpior, quàm incontinẽs irę, ſed ira eſt peccatum ſpirituale ſecundùm Grego. 31. Moralium, * concupiſcentia autem pertinet ad peccata carnalia; ergo peccatum carnale eſt grauius, quàm peccatum ſpirituale. * Arift. c. 6. * Grego. c. 31.

¶ Sed contra eſt, quod Gregorius dicit, * qnòd peccata carnalia ſunt minoris culpæ, & maioris infamiæ, quàm ſpiritualia. * Li. 31. Moral. c. 31. Et li. 23. c. 11.

¶ Hic comparat peccata carnalia, & ſpiritualia in grauitate, & eſt quoddam dubium circa prædicta, & quia illa maior, vel minor grauitas (vt patebit) partim prouenit ex obiecto, & ex ſpecie, partim ex genere, quia maior, vel minor contemptus, & voluntas, ideo ponitur inter præcedentes, & ſequentes, quia aliqualiter cõtingit vtrunque.

¶ Nota autem primò ex ſupra dictis q. 72. artic. 2. quòd peccata carnalia ſunt duo, videlicet luxuria, & gula, quæ ideo dicũtur carnalia non ſolùm ratione obiecti, ſed ratione finis, & obiecti ſimul; quia videlicet perficiuntur in delectatione carnali.

¶ Nota ſecundò quòd Doct. Sanct. in iſto arti. non loquitur de carnali, & ſpirituali, niſi ratione carnalitatis; quia videlicet eſt in carnali delectatione, & quis peccat contra corpus ſuum, & motus ex paſſione, & concupiſcentia carnali, & oportet per intellectum præſcindere alias deformitates aliorum peccatorum, puta iniuſtitiã, & huiuſmodi. Oportet etiam ſupponere, quòd aliquis peccet carnaliter, non ex malitia, vel ex contemptu, ſed tractus a paſſione, & ita conſiderando carnale, vt habet deformitatem intemperantiæ tantùm, excluditur adulterium, ſacrilegium, & huiuſmodi quæ inuoluunt deformitates peccatorum ſpiritualium. Quæritur ergo an carnale ſolùm, vt carnale (i. quia in carne, & contra corpus, & ex paſſione ſenſibili) verum ſit maioris culpæ, quàm ſpirituale, quod ſcilicet pficitur in delectatione ſpirituali, & nõ a Deo prouenit ab exteriori impulſiuo, & habet magis de voluntaria auerſione, & eſt contra dignius, quàm contra corpus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd peccata ſpiritualia ſunt maioris culpæ, quàm peccata carnalia, quod non eſt ſic intelligendum quaſi quodlibet peccatum ſpirituale ſit maioris culpæ quolibet peccato carnali, ſed quia conſiderata hac ſola differentia ſpiritualitatis, & carnalitatis, grauiora ſunt q cætera peccata cæteris paribus. —

¶ Doct. Sanct. ſe abſoluit vnica concluſione reſponſiua in principio tali. Peccata ſpiritualia ſunt maioris culpæ, quàm peccata carnalia. Illam concluſionem primò exponit, ſecundò expoſitam probat, ibi. Cuius ratio eſt. Exponit quia non intelligitur, quaſi quodlibet ſpirituale ſit maioris culpæ (ideſt impuretur ad maiorem pœnam, & habeat maiorem reatum, & auerſionem, & inordinationem) quolibet peccato carnali; quia hoc non eſt verum, inuenitur enim aliquod ſpirituale, quod eſt ſolùm veniale, & inuenitur carnale, quod eſt mortale graue; & quandoque poteſt carnale eſſe ex deliberatione, & certa malitia, & ſpirituale ex ſurreptione. Sed intelligitur cæteris paribus, ita quòd ſit paritas in obiecto, & paritas voluntatis Et ſi vtrunque ex ſurreptione, ſpirituale eſt carnali grauius, & attentis ſolùm carnalitate, & ſpiritualitate, quia videlicet hoc carnale eſt contra corpus directè, ſpirituale

contra

contra animam; & carnale prouenit ex tractu volũtatis ab extra, & spirituale ab intrinseco;tunc intelligitur conclusio,quòd spiritualia sunt maioris culpæ,idest magis imputabilia; quia iuxta supra dicta q.21.ar.1.aliquid habet rationem culpæ inquantum malum voluntarium. Ostendetur autẽ nunc,quòd spiritualia habent plus de voluntate,& contemptu,& auersione voluntaria;& comparantur ad seinuicem in genere tantùm, & vt sic formaliter.

¶ Cuius ratio triplex potest assignari. Prima quidem ex parte subiecti;nam peccata spiritualia pertinẽt ad spiritum,cuius est conuerti ad Deum,& ab eo auerti;peccata verò carnalia consumantur in delectatione carnalis appetitus,ad quem principaliter pertinet ad bonum corporale conuerti; & ideo peccatum carnale inquantum huiusmodi,plus habet de conuersione, propter quod etiam est maioris adhæsionis;sed peccatum spirituale habet plus de auersione, ex qua procedit ratio culpæ; & ideo peccatum spirituale inquantum huiusmodi est maioris culpæ.

¶ Hic consequenter Doct.Sanct.probat conclusionem responsiuam tripliciter. Primò ex parte subiecti, secundò ex parte eius in quem peccatur, ibi. Secunda ratio,tertiò ex parte motiui, ibi. Tertia ratio.Quo ad primum arguitur sic, quodcũque peccatum habet plus de auersione est maioris culpæ; sed peccatũ spirituale, vt sic,habet plus de auersione,licet carnale plus habeat de cõuersione;igitur peccatum spirituale inquantum huiusmodi est maioris culpæ.Maior probatur;quia ratio culpę prouenit ex auersione (scilicet a Deo,& bono incommutabili)Et eam ostendit longius Doct.Sanct.secunda secundæ q.20.ar.3. quia si posset esse conuersio ad bonum commutabile sine auersione a Deo,etiam si cõuersio esset inordinata,non esset graue,& mortale peccatũ,qa auersio,& esse contra legem æternam,complet rationem peccati mortalis,vt patuit supra.Minor probatur, peccata spiritualia ptinẽt ad spiritum,peccata verò carnalia consumantur in delectatione appetitus carnaliter,sed ipsius spiritus est cõuerti ad Deum, & ab eo auerti.Sed ad appetitum carnalem pertinet principaliter ad bonum corporale conuerti;ergo minor vera, illam secundam partem proximę minoris.s. quòd ad appetitum carnalẽ pertineat magis conuersio Doct.Sanct.probat ex effectu; quia propterea peccata carnalia sunt maioris adhæsionis.

¶ Nota circa hæc,quòd quamuis in peccatis carnalibus præsertim mortalibus,necessariò concurrat etiam spiritus.i.actus volũtatis,& rationis consentientium,tamen quia spiritus, vel spiritualis actus non est finale peccati carnalis, sed actus carnalis appetitus, ideo carnalia attribuuntur carnali appetitui non spiritui. Et secundò esto,quòd esse peccatum sit completiuè ex voluntate,tamen ex hoc nõ habet,quòd sit carnale,& ideo D.S. notãter infert ꝙ carnale inquantum huiusmodi &c.quia si magis cõcurrat de spiritu,& voluntate tunc erit grauius cæteris paribus, sed hoc nõ habet,vt carnale, & ideo semper intelligenda est locutio formaliter,ꝙ carnale vt sic,habet minus de auersione, qa vt sic non hẽt auersionem,nisi concurrat spiritus cuius est auerti a Deo,vt patebit infra q.74.ar.4. Sed carnalis appetitus est conuerti, quia appetitus sensitiuus(qui hic dicitur carnalis)ex natura sua fertur in bona sensibilia quibus tanquàm cõnaturalibus magis adhæret; eius autem secundùm se non est auerti a Deo;sicut nec conuerti,sed rationis,& voluntatis. Vnde dicetur infra,quòd in sensualitate etiã hominis secundùm se non est mortale,sed veniale. Deinde ibi.

¶ Secunda ratio potest sumi ex parte eius in quẽ peccatur;nam peccatum carnale inquantum huiusmodi,est in corpus proprium,quod est minus diligendum secundùm ordinẽ charitatis, quã Deus, & proximus,in quos peccatur per peccata spiritualia;& ideo peccata spiritualia inquantum huiusmodi,sunt maioris culpæ.

¶Probat secundò eandem conclusionem sic. Illa peccata sunt maioris culpæ,quæ sunt cõtra ea, quæ ex ordine charitatis sunt plus diligenda,sed peccata spiritualia sunt contra ea quæ ex ordine charitatis sunt plus diligenda, carnalia autem contra minus diligenda;ergo peccata spiritualia,vt sic sunt maioris culpæ. Maior nota; quia sicut charitas obligat, ita & ordo charitatis, & patuit ex artic.3.& 4. quia peccata habent grauitatem maiorem ex hoc quòd maiori bono opponuntur. Minor patet, peccatum carnale inquantum huiusmodi est contra corpus proprium, sed peccata spiritualia sunt cõtra Deum, & proximum; sed corpus proprium est minus diligendum secundùm ordinem charitatis, quàm Deus & proximus; igitur minor vera. Maior illa patuit supra quæstio. 72.artic.2.quia luxuria,& gula perficiuntur in corpore,& resoluunt, & nocent corpori. Minor proxima patet secunda secundæ q.26.ar.5.& hic supponitur;igitur &c.

¶Nota quòd Doct.Sanct.dicit,quia peccatum carnale,vt sic est tantùm contra corpus;nam quòd adulterium sit contra proximũ hoc non habet, vt carnale, sed vt habet deformitatem iniustitiæ, & ideo dicit notanter,vt carnale; quia sic solùm peccat contra seipsum,sic de alijs speciebus luxurię,quę possunt esse contra Deũ, sed non vt carnalia;quare Doct.Sanct.semper replicat inquãtum huiusmodi,sicut patet de sacrilegio &c.Tunc ibi.

¶ Tertia ratio potest sumi ex parte motiui, quia quantò est grauius impulsiuum ad peccandum, tantò homo minus peccat, vt infra dicetur, * peccata autem carnalia habent vehementius impulsiuum,idest ipsam concupiscentiam carnis nobis innatam,& ideo peccata spiritualia inquantum huiusmodi sunt maioris culpæ. *Ar.sequẽ.

¶Probat tertiò idem(& requirit ratio ista art.sequentem)& arguitur sic,quantò est grauius impulsiuum ad peccandum, tantò homo minus peccat,sed peccata carnalia habent grauius,& vehementius impulsiuum; ergo inquantum huiusmodi sunt minora. Maior intelligitur de impulsiuo extrinseco, & probatur artic. sequenti,quia quantò maius est impulsiuum tale,tantò minus est de voluntario,quod est ab intrinseco, sed minus voluntarium tantò minus peccatum saltem ratione peccati, ergo. Minor probatur; quia impulsiuum ad carnalia vt sic, est concupiscentia carnis innata,quæ vehemens est,& extrinseca voluntati;ergo minor vera.

¶Nota quòd ex hoc habetur, quia verũ est præmissum in principio ar.quia carnale,vt sic,habet motiuum extrinsecum, & ergo si quis peccat carnaliter absque tali motiuo, sed ex habitu, & ex electione, peccatum suum non habet paruitatem ex parte motiui vt carnalia habent,vt sic. Patet ergo quòd considerando formale in peccato,scilicet auersionem,& considerando obiectum,& materiam in quam peccatur, & considerando motiuum ad peccandum,tunc carnale habet minorem culpam,sed spiritualia habent maiorem auersionem, vt sic, habent quoque maius obiectum, & minus motiuum extrinsecum,possunt enim spiritualia,vt sic esse a sola voluntate,& carnale,vt sic non,quare patet ar.

¶ Nota pro maiori intellectu istius materiæ, quòd non est inconueniens,quòd aliquid non conueniat alicui ex ratione generis sui communis, vel conditionis quasi genericę, quod tamen aliunde sibi conuenire potest; sicut extensio non conuenit albedini ratione generis communis, scilicet qualitatis,vt sic,quia qualitati non conuenit positiuè habere extensionem, non tamen sibi repugnat,quòd alicui qualitati conueniat ratione quantitatis. Sic in proposito,carnali peccato ratione generis(vel magis generalis conditionis)non conuenit grauitas, immo aliqua leuitas; sed tamen vt participat spirituale,vel ratione obiecti,quia est cum carnalitate,etiam contra alium, vel quia ęsto sit ibi delectatio carnalis,& appetitus carnalis, tamen non prouenit ex motiuo extrinseco,sed ex malitia,vel habitu voluntatis,tunc participat grauitatem spiritualis peccati secundùm propriam speciem;sed ex genere non habet illam grauitatem positiuè, sed solùm permissiuè p non repugnantiam participationis spiritualis peccati secundùm propriam speciem;sic peccatum spirituale ratione generis, vel generalis conditionis, scilicet spiritualitatis,non habet, quòd sit ab extrinseco,sicut carnale, potest enim dari spirituale, vt sic, quod oritur ab intrinseco tantùm;tamen vt secundùm speciem participat carnale aliqualiter (scilicet quantum ad motiuum extrinsecum)sic potest alleuiari.Sicut cum quis furatur cõpulsus per paupertatem,peccatum suum est leuius, quia minus habet de contẽptu,& voluntate,& in hoc participat,& conuenit cum carnali secundùm propriam rationem specificam;sic ergo carnali secundũ propriam rationem conuenit esse contra corpus proprium, & habere minus de auersione,& voluntario,cum quo stat,quòd possit quandoque aliunde,quàm ex ratione carnalitatis accipere, ꝙ sit contra proximum,vel Deum,& habere multam auersionem,scilicet secundùm quòd est tale peccatum participans aliquid quod per se conuenit spirituali peccato; & econtra de spirituali (quod ex ratione propria habet multum de voluntario ratione generalis conditionis)habeat parum de voluntario aliunde, & ita carnale,vt sic erit minus culpabile,& spirituale magis. Cum quo stat, vt aliquid quod conuenit vni ex propria ratione, conueniat alteri,per accidens, sicut extensio per se conuenit quantitati cõtinuę, & per accidens albedini &c.Non enim sequitur, homo non conuenit alicui ex propria ratione generica; ergo sibi repugnat; sed sequitur, quòd non conueniat sibi per se secundùm illam rationem; ita carnali non conuenit culpa magna ex propria ratione generica carnalitatis,quæ potest colligi ex principio ar,conuenit tamen sibi aliquando ratione speciei secundùm quam participat peccatum spirituale;& e contra spirituale, vt sic non habet, quòd sit ex motiuo extrinseco,quia tunc omne spirituale,vt sic esset ab extrinseco;tamen sibi non repugnat,& potest sibi secundùm speciem(secundùm quam conuenit,& quodammodo participat motiuum carnalis,vt sic)esse ab extrinseco;sic scientia rõne gñis,scilicet qualitatis non habet,ꝙ sit ad aliqd, & tñ rõne speciei subalternę(vt scientia est)hẽt ꝙ sit ad aliquid,vt patet.5.Metaph.& in pdicamentis; sic carnale rõne illius conditionis quasi gñicæ non hẽt tantam grauitatem,sicut spirituale rõne spiritualitatis,sed tñ rõne speciei (secũdùm quam concurrit aliqualiter cũ spirituali)

trahit

Digitized b

trahit eius grauitatẽ, & e contra de ſpirituali. Vtrum ergo dicendum, q̃ carnali, vt ſic, politiuè cõueniat eſſe minoris culpæ, & ſpirituali, vt ſic, eſſe maioris culpæ, & non ſolũ per non repugnantiã, cũ quo ſtat, q̃ maior culpa conueniat carnali ſecundũ rationẽ ſpeci ficam, & ſpirituali minor ſecũdũ rõnem ſpecificam ex parte motiui, & q̃ſque obiecti &c. ſicut qualitas ſm genus hẽt, q̃ ſit abſolu tũ p̃dicamentum, ſed th ſm rõnẽ ſpeciei hẽt eſſe ad aliqd &c. Cõ traria n. nõ p̃t ſiem circa idem ſm idem, tũ ſecundũ diuerſa &c.

Circa argumentum in oppoſitum, & auctoritatem beati Gregorij, videlicet peccata carnalia ſunt minoris culpæ, & maioris infamiæ, quãm ſpiritualia.

Aliũde grauitas, & infamia.

¶ Nota quòd aliunde eſt magnitudo culpæ, aliunde magnitudo infamiæ, quia magnitudo culpę reſpicit deordinationem a fine, quæ maior eſt in ſpiritualibus, vt ſic, quia ſunt contra meliora, & ſunt maioris contemptus. Infamia autem reſpicit turpitudinem, quæ maximè conſideratur ſecundùm indecentiam peccantis, cuius decor eſt ex ratione, & ideo peccata carnalia, in quibus caro dominatur ſunt magis exprobrabilia, & indecora, & maioris infamiæ, quia maximè repugnant excellentiæ hominis, tanq̃ communia nobis, & beſtijs, & quia in eis minus apparet de lumine rationis, & ergo reddunt hominem infamem i. minus reputatum, & vilem in opinione hominum, quia iudicatur talis beſtialis. Econtra contingit, quòd aliquid ſit peius, & minus verecundũ, vt de rapina patet ſecunda ſecundæ q. 66. arti. 9. ad ſecundum. Et videtur quòd infamia facti, & canonica, de quibus alibi &c. De his vide Doct. Sanct. ſecunda ſecundę. q. 142. ar. 4. & q. 116. ar. 2. ad ſecundum, quæ etiam tangit ad tertium hic.

Scotus.

¶ Nota quòd Scotus in 2 di. 42. q. 5. poſt fundamẽtum aliàs dictum (ſ. quòd virtutes ſint principaliter in volũtate) ponit alium modum diſtinguendi peccata ſpiritualia a carnalibus, quia volũtas noſtra propter coniunctionem ſui cum appetitu ſenſitiuo, nata eſt tendere in delectabilia tali appetitui, & ſecundùm iſta delectabilia poſſunt aſſignari peccata capitalia carnalia. Spiritualia autem ſecundùm illud, quod eſt voluntari delectabile in ſe, q̃ſi propter appetitum ſenſitiuum. Hæc illæ. Sed cõſtat, quia ſpiritualia non ſolùm ſunt in voluntate, immo & in appetitu ſenſitiuo, ſicut & virtutes oppoſitæ. Inuidia enim non eſt dubium quin in concupiſcibili ſit. Similiter & ſuperbia in iraſcibili, & voluntate, & auaritia ſimiliter, ſicut & liberalitas in concupiſcibili, quare iſta diſtinctio non habet fundamentum. Sed diſtinguenda ſunt, vt ait ille diſtinguit. Procedit autem ille modus, diſtinguendi Scoti, ex ſuppoſitione falſi. ſ. quòd virtutes, & vitia ſolùm, vel principaliter ſint in voluntate, cuius contrarium patuit ſupra q. 56. art. vlti mo. Conſummantur enim peccata huiuſmodi quandoque principaliter in appetitu ſenſitiuo, q̃ videlicet ſunt circa paſſiones &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd adulterium nõ ſolùm pertinet ad peccatum luxuriæ, ſed etiam pertinet ad peccatum iniuſtitiæ, & quãtum ad hoc poteſt ad auaritiam reduci, vt glo.* dicit ad Eph. 5. ſuper illud. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus; & tunc grauius eſt adulterium, quàm furtum, quantò homini carior eſt vxor, quàm res poſſeſſa.

*Aſtgl. Hie ro. in hunc locũ to. 5.

¶ Ad maiorem adulterium grauius eſt, quàm furtum. Verum quidem, ſed non ratione carnalitatis, ſed ratione iniuſtitiæ quam includit, & ſecundùm quòd implicat peccatum ſpirituale, & ad ipſum reducitur. ſ. ad auaritiã; quia ſicut auaritia eſt iniuſtus vſus pecuniæ, ſic adulterium vxoris alienæ, vt patuit ſupra q. 72. art. 2. ad quartum, & ergo ratione illius iniuſtitiæ, grauius eſt furto, qa tollit meliorem rem, quàm commune furtum, quod tollit rem poſſeſſam; & ſic adulterium ratione materiæ habet deformitatẽ iniuſtitiæ. Sed ratione finis eſt ſpecies luxuriæ, & intemperantiæ, vt habet D. S. in de malo. q. 15. ar 3. ad vltimum, & non ſolũ adulterium eſt grauius furto, immo etiam fornicatio ſimplex, vt hẽt D. S. ibidem ar. 2. ad ſextum, & q. 2. ar. 10. Ad probationem maioris; pro quantò poſſet probare, quòd furtum non eſſet peccatum mortale. Reſpondet D. S. ſecunda ſecundæ q. 66. ar. 6. ad primum. Quia intelligitur furtum non eſſe grandis culpæ propter neceſſitatem inducentem ad furandum, quæ diminuit, vel totaliter tollit, quando eſt extrema neceſſitas, vt D. S. oſtendit ibidem, arti. 7. Secundò intelligitur, & dicitur furtum non eſſe grandis culpæ p comparationẽ ad reatum adulterij, quod puniebatur morte. Vnde ſubditur. Prouerb. 6. de fure, q̃ deprehenſus redder ſeptuplum, qui autem adulter eſt, perdet animam ſuam. Hæc Doct. Sanct.

Fornicatio grauior furto.

¶ Nota q̃ in his verbis D. S. tangit quoddam dubium. An iuſtè fures ſimplices, & diurni interficiantur, nam vt D. S. tangit in lege veteri, furtum non puniebatur morte, in legibus quoque ciuilibus non eſt ſtatuta pœna mortis, ſed quædam aliæ etiam citra mutilationem membrorum.

Scotus.

¶ Ad hoc reſpondet Scotus in 4. diſt. 15. in quarta q & videtur ſibi, quòd nulla conſuetudo introducere poſſit, vt fures ſimplices iuſtè occidantur, quia nec Deus olim, nec aliquando fures excepit ab hoc præcepto, non occides. Sed hoc ſatis graue eſſet, nam & multos nunc leges ciuiles interficiunt, qui de illo præcepto negatiuo non ſunt excepti, vt de ſe patet. Quare alijs viſum eſt, quòd neceſſitas pacis communis, & frequens incorrigibilitas huius malitiæ, faciat vt conſuetudo legitimè præſcribere poſſit. Sed de hoc alibi, nam & hæc circa iſtam probationem maioris ſe obtulerũt incidentaliter &c.

¶ Ad minoris primam partem, ſcilicet (ſed furtum pertinet ad auaritiam, quæ eſt peccatum ſpirituale) Conceditur, quia eſt ſpirituale medio modo, ſcilicet non tantione obiecti, ſed quia perficitur in delectatione ſpirituali, & interiori, vt patuit ſupra q. 72. ar. 2. ad quartum. Ad ſecundam partem minoris, ſcilicet adulterium autem ad luxuriam, quæ eſt peccatum carnale. Dico quòd non tantum pertinent ad luxuriam, ſed etiam ad auaritiam reduciuũ, quia includit ablationẽ, vel vſum rei alienæ. Vltra ergo carnalia ſunt maioris culpæ ratione carnalitatis, & ratione conditionis generiçe, negatur, ſed quandoque ſpecies luxuriæ, & intemperantiæ, mixta cum ſpirituali, & continens grauitatem ſpiritualis; hoc eſt grauius aliquo ſpirituali.

¶ Sed hoc eſt dubium, an ſit dabile aliquod peccatum carnale, quod ſolùm habeat grauitatem carnalis ſine deformitate ſpiritualis peccati. Fornicatio enim etiam ſimplex, illa non ſolùm habet grauitatem luxuriæ, ſed etiam iniuſtitiç, quia eſt contra vitam hominis alterius in potentia. Quare & dictum eſt, quòd ſit grauius peccatum, quàm furtum, vt D. S. tangit vbi ſupra in de Malo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd immo datur aliqua luxuria, quę ſola habet grauitatem carnalis ſine ſpirituali, & hoc eſt leuiſſimum, & ſm veniale. Eſt enim ſecundùm D. S. in de Malo vbi ſtatim ar. 2. & tertio duplex luxuria. Vna ſolũ propter inordinatam concupiſcentiam, ſicut cum quis nimis concupiſcit etiam vxorem ſuam, & nõ fertur extra limites matrimonij. Conſtat autem ibi eſſe peccatum carnale tantùm, & leue, quia veniale tãtùm. Sed alia luxuria propter inordinationẽ actus, qui eſt cum non ſua, & extra matrimonium, eſt peccatum mortale, ſed hoc non habet (ſ. mortalitatem) niſi ratione ſpiritualitatis, quia committit iniuſtitia, vt eſt in adulterio, vel fornicatione, vt patuit. & ergo carnale tantùm leue eſt, ſed carnale ratione finis, & ſpirituale ratione materiæ, põ eſſe grave &c. D. S. reſpondet ad ſecundam partem minoris.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd diabolus dicitur maximè gaudere de peccato luxuriç, qa eſt maximę adhærẽtiæ, & difficile ab eo homo poteſt eripi inſatiabilis eſt. n. delectabilis appetitus, vt Philoſ. dicit in 3. Ethi.* *Ariſt. in tom. 5.

¶ Ad maiorem Diabolus maximè gaudet de peccato luxuriæ, & idolatriæ. Dico quòd non eadem ratione, maximè gaudet de his duobus peccatis. Gaudet enim de idolatria maximè propter grauitatem peccati, & ex ſpecie. Eſt enim idolatria, etiam ſpecie grauiſſimum, vt oſtendit Doct Sanct. ſecunda ſecundæ q 94. ar. 3. Secundò gaudet maximè de idolatria propter ſuperbiam ſuam, delectatus honore Deo debito. Sed gaudet maximè de luxuria, quia cum habeat, iuxta dicta articuli, multum de conuerſione, & ſit maximę adhærentiæ, & difficile relinquatur propter inſatiabilitatem concupiſcentiæ carnalis, & non quia ratione carnalitatis ſit grauiſſimum peccatum. Ad minorem de maiori culpa magis gaudet, non ſolùm maiori quaſi intenſiuè, quia peior ſit, ſed etiam extenſiuè, quia plus durat, & adhæret, & difficilius relinqtur quia vt hẽt D. S. ſecunda ſecundæ; concupiſcentia quantò magis ſibi conſentitur, tantò magis ſemper creſcit, & præualet. Concedo ſubſumptionẽ, q̃ luxuria eſt carnale, ſed negat cõſequẽtia.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ſicut Philoſophus dicit* turpius eſt eſſe incontinentem cõcupiſcentiæ, quàm incontinentem irę, quia minus participiat de ratione, & ſecundùm hoc etiam dicit in 3. Ethico.* quòd peccata intemperantię ſunt maximè exprobrabilia, quia ſunt circa illas delectationes, quæ ſunt communes nobis, & brutis; vnde quodammodo per iſta peccata homo brutalis redditur, & inde eſt, quòd Grego. dicit* quòd ſunt maioris infamiæ. *Li. 7. Eth. cap. 6. *Ariſt. to. tom. 5. *Greg. loco ci. ato i arg. ſed cõtra.

¶ Maior (ſcilicet quòd incontinens cõcupiſcentiæ eſt turpior, quàm incontinens irę) eſt vera, & eam declarat Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ q. 156. ar. 4. Sed hoc non eſt propter maiorem grauitatem, quam habeat ratione carnalitatis, ſed ratione dicta circa argumentum in oppoſitum; quia eſt magis contra excellentiam hominis, & eſt magis beſtialis, tanquàm hominibus, & beſtijs cõmunis. Quare & magis exprobrabilis eſt, vt fuit allegatum circa argumentum in oppoſitum. Minor conceditur, quòd ira eſt peccatum ſpirituale, quia perficitur in delectatione ſpirituali, & eſt circa delectabile ſpirituale, quia in delectatione conſequente apprehenſionem vindictæ, q̃ eſt interior, & animalis &c. Sed negat conſequentia, quia non ſequit, eſt turpior, ergo peior culpa; qa Gregorius expreſsè dicit, q̃ carnalia ſunt maioris infamiæ, & per conſequens maioris turpitudinis, & tamen dicit ea minoris culpæ; quare ſtant ſimul, q̃ ſint turpiora, & tamen minoris culpæ; ſicut in rapina, & doloſa circumuentione, maior eſt culpa, minor verecundia, immo homines de iſtis gloriantur.

Vtrum

Vtrum ſecundùm cauſas peccatorum, attendatur grauitas peccatorum.

F 2.2.q.64. art.3.co. Et 2.diſt.33.in expoſ. lit. Et Mal.q. 2.artic.1.& 10. col.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quòd grauitas peccatorum non attendatur ſecundùm peccati cauſam. Quantò enim peccati cauſa fuerit maior, tantò vehementius mouet ad peccandum, & ita difficilius po teſt ei reſiſti; ſed peccatum diminuitur ex hoc, quòd ei difficilius reſiſtitur, hoc enim pertinet ad infirmitatem peccantis, vt non facile reſiſtat peccato, peccatum autem quod eſt ex infirmitate leuius iudicatur; non ergo pecca tum habet grauitatem ex parte ſuæ cauſæ.

¶ 2 Præt. Concupiſcẽtia eſt generalis quædam cauſa peccati; vnde dicit glo. * ſuper illud Ro. 7. Nam concupiſcentiam neſciebam &c. Bona eſt lex, quæ dum cõcupiſcentiam prohibet omne malum prohibet, ſed quãtò homo fuerit victus maiori concupiſcentia, tantò eſt minus peccatum; grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine cauſæ.

* Rom. 7. Ex Auguſ. in li. de ſpiritu & litera c.4.10.3.

¶ Sed contra, multiplicata cauſa multiplicatur effectus; ergo ſi cã peccati maior fuerit, peccatũ erit grauius.

¶ Hic quærit de alio ex quo variatur grauitas peccati, & attenditur inæqualitas peccatorum.

¶ Nota autem ꝙ D.S. in ar.3 quæſiuit de obiecto, quod eſt obiectũ peccati ex natura ſua, & cauſa quaſi intrinſeca ſpecificatiua. Hic aũt quærit de cã in cõi, videlicet effectiua, & finali. Nã qñq; præter obiectum, quod eſt materia circa quam actus exterioris, & finis immediatus actus voluntatis, eſt obiectum, & finis intẽtionis agentis. Sicut enim ſupra dictum fuit q.19.ar.7. Bonitas volũtatis dependet ex bonitate intentionis. Vnde ſi voluntas, & actus exteriꝰ ſint boni obiecti, intentio autem eſt mali finis, erit voluntas mala. Quare oportet aduertere, ꝙ non eſt idem dicere peccatum habet grauitatem ex obiecto, & cã finali loquendo de actu exteriori, & actu qui eſt voluntas, licet ipſius intentionis idem ſit obiectum, & finis, quia eſto obiectum actus exteroris ſit motiuũ finale volũtatis, non tñ eſt cã finalis agẽtis, & intentionis ſp. Accidit enim quandoque, vt finis ſit ex fine, & voluntas ex volũtate, vt patuit ſupra q.19 art.2. ad primum. Iſta autem dixi, ne quis putet hunc art. quo ad vnum membrum (dum ſcilicet loquitur de cauſa finali) incidere cum art.3.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in genere peccati ſicut & in quolibet alio genere poteſt accipi duplex cauſa. Vna quæ eſt per ſe, & propria cauſa peccati, quæ eſt ipſa voluntas peccandi; comparatur enim ad actum peccati, ſicut arbor ad fructum, vt dicitur in glo.* ſuper illud Matt.7. Nõ põt arbor bona fructus malos facere. —

* Matth.7. Ex Auguſt. lib. contra Iulian. c.3. tom. 7.

¶ In hoc ar. D.S. reſpõdet ad quæſitum diſtinctè, ideo ponit diſtinctionem trimembrem ſecundùm quam reſpondet tribus concluſionibus. Vnam iuxta primum membrum, ſecũdam iuxta ſecundum, ibi. Alia verò cauſæ &c. tertiam circa tertium membrũ, ibi. Aliæ verò. Circa primum, primò ponit primũ membrũ diſtinctionis. Secundò ex hoc infert concluſionem primam cũ probatione, ibi, Et huiuſmodi &c. Diſtinctio eſt iſta. In genere peccati ſicut & in quolibet alio genere, poteſt accipi duplex cã. Vna p ſe, & propria cauſa. ſ. effectiua, & per ſe mouua effectiuè ad peccatũ, quæ eſt ipſa voluntas peccandi, quæ eſt principium completiuum malitiæ, & boni moralis, vt patuit ſupra q.20. Deinde ibi.

¶ Et huiuſmodi cauſa quantò fuerit maior tantò peccatum erit grauius; quantò enim voluntas fuerit maior ad peccandum tantò homo grauius peccat. ——

¶ D.S. infert concluſionem primam huic membro correſpondentem, quantò huiuſmodi cã (ſ. per ſe effectiua) fuerit maior, tãtò peccatum erit grauius, quam hic probat, quantò voluntas fuerit maior, tantò homo grauius peccat; igitur cõcluſio vera. Tenet cõſequentia; quia voluntas eſt talis cã ſ. per ſe effectiua. Antecedens probatur extra literã partim. In his, quæ ſunt per ſe, ſicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis &c. Sed volũtas eſt per ſe cã peccati; igit ſi maior, & maius peccatũ. Minor iſta probatur, quia voluntas cõparatur ad peccatũ, ſicut arbor ad fructũ, ſed iuxta ſupra dicta q.70. ar.1. Fructus comparatur ad arborem, vt per ſe cauſam productiuam; igitur &c. Quare patet ex inductione illius ſimilis de arbore, & fructu, quòd D.S. vult, voluntatẽ eſſe cauſam effectiuam peccati &c.

¶ Nota aũt, quod dicebatur ar.3. ꝙ grauitas ex obiecto erat prima, tanquàm conſequens ſpeciem, illa aũt grauitas eſt quaſi generica, conſequens per ſe cauſam effectiuam, ex qua ſumitur genus peccati, inquantum culpa, & peccati moralis, quia nullũ peccatum eſt, niſi voluntarium. Quare per voluntatem habet eſſe peccatum, quod eſt quoddam genericum, & cõe omnibus peccatis.

¶ Si aũt quæris, quæ illarum grauitatum eſt maior dicit, ꝙ ea q̃ eſt ex ſpecie, vt D.S. vbiq; habet. Conſtat enim quantacunque ſit voluntas dummodo habeat obiectum veniale (& non conſtituat mortale ponendo finem in eo) quòd peccatum leue eſt. Ecõtra autem ſi obiectum eſt mortale, quantumcunque ſit remiſſa volũtas, eſt in infinitum grauius; quia mortale, & veniale in infinitum diſtant obiectiuè, & extrinſecè. De hoc D.S. in de Malo. q.15. arti.2. ad ſextum; quantitati peccati, quæ attenditur ſecundùm circũſtantias, præponderat quantitas peccati, quæ attenditur ſecundũ ſpeciem actus. Vnde patet ꝙ quantumcunque aliquis inducatur ad faciendum homicidium, grauius eſt peccatum, q̃ ſi dicat verbum otioſum, etiam ſine impulſu. Hæc illę. Maior grauitas ex obiecto, q̃ ex voluntate.

¶ Nota autem, quòd eſſe voluntarium vocatur circunſtantia generis, quia videlicet non eſt conſtitutiua ſpeciei, & ergo ex iam dictis grauitas ex ſpecie (de qua loquebatur ar. tertius) præfertur grauitati ex voluntate. Tunc ibi.

¶ Aliæ verò cauſæ peccati accipiuntur quaſi extrinſecę, & remotę, ex quibus, ſcilicet voluntas inclinatur ad peccandum, & in his cauſis eſt diſtinguendum. Quædã enim harum inducunt voluntatem ad peccandum ſecũdùm ipſam naturam volũtatis; ſicut finis, quod eſt proprium obiectum voluntatis. ——

¶ Hic conſequenter D.S. adducit ſecundum membrum diſtinctionis, ſecundùm quod ponit aliam concluſionem, ibi, & ex tali cã. Secundum membrum eſt. Aliꝫ ſunt cauſæ, quaſi extrinſecæ, & remotæ ex quibus voluntas, quæ eſt immediata propinqua cauſa, inclinatur ad peccandum (quia prima eſt effectiua propinqua) Et illud ſecundũ membrum iterum ſubdiuiditur. Quædam inducunt voluntatem ad peccandum ſecundùm ipſam naturam voluntatis.

¶ Vbi nota ꝙ D.S. dicit primò, cauſæ aliæ ſunt quaſi extrinſecæ, quia cauſa finalis, licet non ſit de eſſentia intentionis agentis, nec actus humani moralis, tamen dat intentioni ſpeciem, & mediante ea etiam dat ſpeciem moralem communem actui exteriori, & interiori voluntatis. Sicut voluntas furandi, vel furtum volũtatum factum propter mechiam intentam, habet grauitatem, & participat ſpeciem moralem luxuriæ. Et ergo D.S. dicit quaſi extrinſecę. Deinde cum dicit.

¶ Et ex tali cauſa augetur peccatũ, grauius enim peccat, cuius voluntas ex intentione peioris finis inclinatur ad peccandum. ——

¶ Adiungit ſecundam concluſionem reſpõſiuam quo ad illud membrum. Talis cauſa (ſcilicet quaſi extrinſeca, quę induxit volũtatem ſecundùm naturam ſuam) auget peccatum. Probatur cõcluſio, vel magis explicat, Finis intentionis agẽtis eſt huiuſmodi cauſa, ſed finis auget peccatum, igitur &c. Maior patet, quia finis eſt proprium obiectum voluntatis, ſed in proprium obiectum potentia ex ſe, & naturaliter inclinatur. Minor probatur, quia grauius peccat cuius voluntas ex intentione peioris finis inclinat ad peccandum. Iſtud aſſumptum pro minore patuit ſupra.

¶ Nota circa hoc, quòd obiectum voluntatis potentię per ſe eſt finis, ſed ſecundùm actum qui eſt intentio, eſt finis vt ſic, non ordinatus in alium finem, ſed obiectum voluntatis ſecundũ actum exteriorem, & interiorem, qui etiã dicitur voluntas eſt finis, quandoque ordinatus in alium finem, & quia poteſt eſſe finis non ordinatus in alium, ideo D.S. ſupra dixit, quòd per ſe bonitas voluntatis dependet ab obiecto.

¶ Nota circa illam concluſionem, quòd clarum eſt. Si quis faciat malum ex genere, & cum hoc referat in malum finem, quòd multò grauius peccat, quàm ſi faceret aliquid de genere malorũ, non tamen referret in finem malum, vel nõ adeo malum, & hoc vult iſta concluſio.

¶ Nota autem circa ſecundam concluſionem ꝙ cã finalis auget peccatum, quia videlicet circunſtantia finis apponit vnã ſpecialem deformitatẽ ſuper eam, q̃ eſt ex obiecto, & ſuper eam, quæ eſt ex genere, vt peccatum eſt, & cum hoc non minuit illam grauitatem, quæ eſt ex parte voluntatis, vel generis. Habet ergo peccatum grauitatem ex obiecto, & hæc prima eſt, & principalis. Secundam ex parte voluntatis, quæ eſt cauſa per ſe effectiua peccati. Tertiam habet ex fine, qui eſt circũſtantia actus exterioris; ſed per ſe obiectum intentionis agentis, quæ malitiam quam habet immediatè ex fine, diffundit in actum voluntatis, & actum exteriorem, inquãtum eſt ratio volendi actum exteriorem, & obiectũ

cius,

eius,& hoc intendit D.S. vbi dicit quòd grauius peccat cuius voluntas ex intentione peioris finis inclinatur ad peccatum. Quia vt tactũ est, bonitas voluntatis ad minus partialiter dependet ex bonitate, vel malitia intentionis, licet in indifferentibus habeat totam bonitatem ex fine, & hæc patent ex supra dictis &c.

¶ Aliæ verò causæ sunt quæ inclinant voluntatem ad peccandum præter naturam, & ordinem ipsius voluntatis, quæ nata est moueri liberè ex seipsa secundùm iudicium rationis.

¶Hic tertiò Doct. Sanct. ponit tertium membrum, & secundũ subdiuisionis, & postea infert secundùm ipsum, tertiam cõclusionem responsiuam, ibi. Vnde causæ &c. Dicit ergo. Aliæ sunt causæ motiuę extrinsecę inclinantes voluntatem ad peccandum, præter naturam suam, quæ natura est moueri liberè ex seipsa secũdũ iudicium rationis. Sicut quando mouetur a fine apprehenso per dictamen rationis, & non per aliud extrinsecum impulsiuum. Deinde cum dicit.

¶ Vnde causæ, quæ diminuunt iudicium rationis, sicut ignorantia, vel quæ diminuunt liberum motum voluntatis, sicut infirmitas, vel violentia, aut metus, aut aliquid huiusmodi, diminuunt peccatũ, sicut & diminuũt voluntarium intantum, quòd si actus sit omnino inuoluntarius non habet rationem peccati.

¶Infert tertiam conclusionem responsiuam huic membro correspondentem. Tales causæ sic inclinantes diminuunt peccatum, & secundùm eas non attenditur (scilicet grauitas, sed diminutio peccati) sicut est ignorantia, infirmitas, violẽtia, metus & aliquid huiusmodi. Probatur conclusio, quicquid diminuit voluntarium, diminuit peccatum (scilicet ratione generis, & circunstantiæ generis) sed tales causæ iam expressę sunt huiusmodi; igitur &c. Maior patet per oppositum ad primam conclusionem, quia si augẽs voluntarium auget peccatum, ergo diminuens voluntarium diminuit peccatum; quia sicut propositum in proposito &c. Ex confirmatur, quia si omnino inuoluntarium, nullum est peccatũ omnino. Minor patet; quia voluntarium est, quando voluntas mouetur ab intrinseco, & a seipsa secundùm iudicium rationis, purum, & non obnubilatum; sed ista faciunt ne moueatur ex seipsa, & in dicium rationis obnubilatum reddunt, & impurum, igitur minor vera.

Circa argumentum in oppositum nota, quòd multiplicatã causa totali, & per se, multiplicatur effectus, & ipsa aucta, augetur effectus; sed hoc non oportet de causa per accidens, vt patet, quòd si quis fortiter remoueat impediens lapidem ne descendat, non tamen propterea velocius descendet; sed aucta grauitate, similiter non augetur effectus, aucta causa extrinseca diminuente p se causam, vt est de passione, & infirmitate, vt dixit tertia conclusio. De his in de Malo. q. 3. ar. 11. quia cum de ratione peccati sit esse voluntarium, ideo causa extrinseca, quę minuit volũtarium, minuit & peccatum, licet enim passio quandoque nata sit inducere volũtatem ad consensum, tamen semper tollit conditionem ad voluntarium requisitam. Scilicet ab intrinseco, & pro tanto dicitur passio diminuere causam voluntarij, vt sic, De hoc vide supra q. 6. ar. 7. in principio articuli notata &c.

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd obiectio illa procedit de causa mouente extrinseca, quæ diminuit voluntarium; cuius quidem causæ augmentum diminuit peccatum, vt dictum est. *

In cor. ar.

¶ Ad maiorem, vera de causa motiua extrinseca; quia illa diminuit voluntarium, & per se causa peccati, vt sic. Sed non est vera, quòd si causa intrinseca peti plus moueat, tantò minus sit peccatum, & ad talem non est resistentia, quia nihil plus est in potestate hominis, quàm sua voluntas. Vnde motiuas voluntatis in neminem reduci potest in malis, nisi in ipsam voluntatem. Resistentia enim est ad extrinsecum trahens, vel impellens. Minor vera, scilicet quòd peccatum diminuitur ex hoc, quòd ei difficilius resistitur, quia ibi est minus de voluntario; cum consensus, & inclinatio in tale peccatum non sit a solo principio intrinseco, nec a puro iudicio rationis, sed obnubilatio per externus impellens. Probationem concedo, & patebit infra q. 77. ar. sexto, & septimo. Vltra, ergo non habet peccatum grauitatem ex parte suæ causæ, verum extrinsecę diminuentis voluntarium. Sed nõ probat quin ex causa intrinseca, quæ est ipsa voluntas, vel extrinseca non diminuente voluntarium; vnde infra habetur q. 79. ar. quarto, quòd peccare ex habitu non minuit peccatum, nec voluntarium; quia habet rationem principij intrinseci &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si sub concupiscentia includatur etiam ipse motus volũtatis, sic, vbi est maior concupiscentia est maius peccatum. Si verò concupiscentia dicatur passio quædam, quæ est motus vis concupiscibilis, sic maior concupiscentia præcedens iudicium rationis, & motum voluntatis, diminuit peccatum; quia qui maiori concupiscentia stimulatus peccat, cadit ex grauiori tentatione; vnde minus ei imputatur. Si verò concupiscentia sic sumpta sequatur iudicium rationis, & motum voluntatis, sic, vbi est maior concupiscentia est maius peccatum; insurgit enim interdum maior concupiscentiæ motus ex hoc, quòd voluntas ineffrenatè tendit in suum obiectum.

¶ Ad maiorem. Concupiscentia est generalis quædã causa peccati, de ista maiore videbitur q. 84. ar. primo. Nam vnè accipitur concupiscentia. Vno modo, vt est commune genus omnis peccati pro concupiscentia cuiuslibet peccati, & appetitu cuiuslibet temporalis, & sic non est radix, sed genus omnium, saltem eius, quod est principale in peccato; quia actus exterior non est peccatũ, nisi per interiorem motum in ipsum, qui dicitur cõcupiscentia, & sic non est causa generalis realiter, vel radix, vt habet D.S. in postilla primæ ad Timotheum 6. Secundo modo accipitur concupiscentia, vel cupiditas specialiter, pro appetitu diuitiarum temporalium, & pro auaritia. Sic est speciale in essendo, & tamen generalis ratione ad sensum infra dicendum, & de illa loquitur Apostolus primæ ad Timotheum 6. & similiter expositio Augustini hic allegata, quæ vult concupiscentiam esse generale malum non genere, vel specie, sed communitate causalitatis, & vult Doct. S. quòd Apostolus in loco allegato ad Roma. assumit concupiscentiam specialiter, pro concupiscentia rei alienæ, quæ furto auferetur, & vxoris alienæ, quę per adulterium violatur &c. Dico autem ad propositum, quòd sub concupiscentia generali (scilicet pro concupiscentia cuiuslibet peccati) comprehenditur concupiscentia volitatis propria, & intranea, qua ex seipsa mouetur in peccatum. Cõprehenditur etiam concupiscentia, quæ est passio, & motus appetitus concupiscibilis, & irascibilis, quia pro omni tendentia appetitus cuiuscunque in obiectum suum &c. Ad minorem. Quantò homo victus fuerit maiori concupiscentia, tantò minus est peccatum. Dico quòd vt iacet deberet intellig. de concupiscentia extrinseca voluntati, & antecedente, quia voluntas a propria contrinseca, & actu propriè non vincitur. Sed dico post D.S. si intelligitur de concupiscentia volũtatis, & intelligitur, quòd vbi est maior motus, & inclinatio voluntaris in peccatum, ibi minus sit peccatum. Negatur omnino, quia aucta causa per se, augetur & effectus in bono, & malo. Si autem intelligatur de concupiscẽtia sensitiua, & passionis. Maior distinguitur, ista quod quis inducatur ad volẽdum ex maiori passione. Tunc minor est vera, quia tunc minus est de voluntario, & minus de libero iudicio, & maior tentatio, quæ diminuunt peccatum. Si autem intelligitur de concupiscentia maiori habente se consequenter, quia videlicet sequitur, vel per modũ electionis, vel per modum concomitantiæ, & redundantiæ. Negatur, quòd vbi est maior cõcupiscentia, vel passio, isto modo se habens, sit minus peccatum, quia vt patuit sup. q. 24. arricu. 3. ad primum, talis passio indicat maiorem voluntatem, quando sequitur, scilicet per redundantiam; quia ex hoc, quòd voluntas effrenatè tendit in obiectum suum, sequitur etiam maior motus in sensualitate. Si autem passio sit imperata, tunc addit ad maliciam extensiuè, quia malitia non solum est in actu elicito voluntatis, sed etiam in actu imperato.

Quòd maior concupiscentia, tanto minus peccatum. Exponitur.

¶Nota sicut tactum est, q̃ D.S. non ita respondet ad verba minoris, quæ vt iacent, solũ arguũt de concupiscentia extrinseca, vel sensitiua antecedente, quia solũ talis vincit ad sensum infra dicẽdũ. q. 77. ar. 2. & 3. Non autem sequens; vel etiam propria concupiscentia; quia vincens hic dicitur esse extrinsecum, & antecedere actum ad quem trahit. Sed propter maiorem doctrinam D.S. soluendo distinguit generaliter de concupiscentia &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de causa, quæ causat inuoluntarium, & hæc diminuit peccatum, vt dictum est. *

* In corp.

¶ Dictum est sępius, q̃ vbi in argumento D. S. ponit, videl. ibi propositio est falsa, vel suspecta de Veritate. Maior igitur, scilicet sicut rectitudo rationis est causa virtuosi actus, ita defectus rationis videtur esse causa peccati. Negatur, quia rectitudo rationis est causa per se, & intentæ ab agente virtuoso, vt patuit arti. 1. in corpore. Nec diminuit per se causam boni actus, vt sic, imo requiritur sicut principium, & sicut per se finis. Secus de defectu rationis, qa ille diminuit de ratione peccati, qa de voluntario tollit, q̃d habet ꝓcedere ex iudicio rationis, & principio intrinseco. Ratio enim est propriũ motiuũ volũtatis, ex parte obiecti scilicet. Minor conceditur, & probatio eius scilicet q̃ defectus rationis diminuit peccatũ, & adeo, q̃ si nulla sit ratio, nulla est culpa, qa non est voluntarium, quod non est cognitum, vt patuit supra q. 6. ar. 8. Ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine causæ, verum, extrinsecę diminuentis voluntarium &c. Probant hæc tria argumenta tertiam conclusionem.

Nota

¶Nota autem circa ista semper, quòd quando dicimus de rõne peccati

peccati eſt eſſe voluntarium, quòd loquimur de peccato moraliter, & Theologicè, quia ex vſu Theologorum peccatum accipit pro culpa; ſed philoſophicè peccatū accipitur pro omni actione defectiua etiam in naturalibus; quia ergo de ratione culpę eſt eſſe voluntarium, ideo quæ diminuunt voluntarium, diminuunt peccatum, ideſt culpam vt ſic, ratione generis, ſed vitale peccatum in ſpecie reſpicit obiectum. De iſtis ſupra q. 21. artic. 1. & 2.

Vtrum ſecundùm circumſtantias attendatur grauitas peccatorum.

3. 4. 10. 42. 8. con. Et Mal. q. 2. art. 10. cor. & q. 15. art. 2. ad 6. Et 4. dist. 16. q. 3. art. 2. q. 2. Et 1. cor. 11. lec. 3.

G AD ſeptimum ſic proceditur. Vt, ꝙ circumſtantia non aggrauat peccatum. Peccatum enim habet grauitatem ex ſua ſpecie, circumſtantia autem non dat ſpeciem peccato, cum ſit quoddam accidens eius; ergo grauitas peccati non conſideratur ex circumſtantia.

¶ 2 Præt. Aut circumſtantia eſt mala, aut non, ſi circumſtantia mala eſt, ipſa per ſe cauſat quandam ſpeciem mali, ſi uerò non ſit mala, non habet vnde augeat malum; ergo circumſtantia nullo modo auget peccatum.

¶ 3 Præterea. Malitia peccati eſt ex parte auerſionis, ſed circumſtantiæ conſequũtur peccatum ex parte conuerſionis; ergo non augent malitiam peccati.

¶Sed cõtra eſt, ꝙ ignorãtia circũſtantiæ diminuit peccatũ, qui enim peccat ex ignorãtia circũſtantiæ meretur
* Ariſt. et. tomo 5. veniã, vt dr in 3. Eth. * hoc aũt nõ eſſet niſi circumſtantia aggrauaret peccatũ; ergo circũſtantia peccatũ aggrauat.

¶Hic quærit de alio aggrauante, & faciente ad inæqualitatem peccatorum. ſ. de circumſtantia. Sicut enim D. S. ſupra q. 18. quæſiuit de conferentibus, & augentibus bonitatem, videlicet obiecto, fine, circumſtantijs, ita & hic quærit de peccato.

¶Reſpõdeo dicendũ, ꝙ vnumquodq; ex eodem natũ eſt augeri, ex quo cauſatur, ſicut Phil. dicit de habitu virtutis
* Ariſt. ci. & 2. to. 5. in 2. Eth. * Manifeſtum eſt autem, ꝙ peccatum cauſatur ex defectu alicuius circumſtantiæ; ex hoc enim receditur ab ordine rationis, ꝙ aliquis in operando nõ obſeruat debitas circumſtantias; vnde manifeſtum eſt, ꝙ peccatum natum eſt aggrauari per circumſtantiam. ——

¶D. S. ſatisfacit quæſito breuiter tali concluſione reſponſiua. Peccatum natum eſt aggrauari per circumſtantiam; & hoc tribus modis. Circa iſtam concluſionem primò probat primam partẽ; & ponit ipſam. Secundò ponit, & probat ſecundam partem, ibi. Sed hoc contingit, &c.

¶Nota autem, quia dicitur in concluſione, natum eſt, &c. quia non quodlibet aggrauatur actu per circumſtantiam triplici modo. Sed natum eſt peccatum (indefinitè, & diſiunctiuè) aggrauari, &c. Quo attento probatur concluſio quo ad primam partem; vnumquodq; ex eodem natum eſt augeri, ex quo cauſatur; ſi peccatum cauſatur ex defectu alicuius circumſtantiæ; igitur & augetur, & aggrauari poteſt. Maior probatur ſimilitudine Philoſophi in ſecundo Ethicorum, quia ex actibus generatur habitus, & augetur, vt patuit etiam ſupra quæſt. 52. Et patet in naturalibus, quòd corpus humanum generatur a materia tertiæ digeſtionis, vel ex ſanguine materno nutrimentali ad ſenſum alibi declarandum, quia corpus prolis conſtituitur ex materia miniſtrata a matre, quæ non eſt ſuperfluum alimenti tertiæ digeſtionis, ſed ex ſanguine, cui multum aſſimilatur materia iam vertenda in ſubſtantiam nutriti (quę alimentum propinquum eſt.) Et ergo homo ex eodem generatur, & nutritur de propinquo, quia in fine digeſtionis primò auget, &c. * Minor probatur, peccatum formaliter, ideſt malum cauſatur ex receſſu (vel magis conſiſtit in receſſu) ab ordine rationis, & eſt priuatio ordinis rationis; ſed in nõ obſeruando debitas circumſtantias receditur ab ordine rationis; igitur ſecundùm circumſtantias ſumitur malum.

¶ Nota pro iſta minore, quæ dicta ſunt, quæſtio. 72. articu. 9. ad primum. Quia peccatum formaliter eſt malum, malum autem eſt priuatio boni; igitur vbi aliud bonum priuatur, ibi eſt (& quaſi generatur) malum, eo modo quo malum poteſt generari; quia ergo circumſtantiæ aliquæ ſunt bonæ, & debitæ, igitur priuatio eorum eſt malum. Quare peccatum cauſatur ex defectu, vel magis eſt defectus circumſtantiæ, licet non tantùm circumſtantiæ, ſed & obiecti, &c.

¶Sed hoc quidem contingit tripliciter; vno quidem modo, inquantum circumſtantia transfert in aliud genus peccati, ſicut peccatum fornicationis conſiſtit in hoc, quòd homo accedit ad non ſuam; ſi autem addatur hæc circumſtantia, vt illa ad quam accedit, ſit alterius vxor, transfertur iam in aliud genus peccati, ſcilicet in iniuſtitiam, inquantum homo uſurpat rem alterius; & ſecundùm hoc adulterium eſt grauius peccatum, quàm fornicatio. ——

¶Hic conſequenter D. S. ponit, & probat ſecundam partem cõcluſionis reſponſiuæ, ꝙ tribus modis aggrauetur; & arguitur ſic. Circumſtantia poteſt transferre in aliud genus (ideſt aliam ſpeciẽ peccati grauiorem, quàm fuerit peccatum cui aduenit; poteſt etiam addere malitiam ſm ſe in eadem ſpecie; & poteſt addere malitiam non ſm ſe, ſed ſolùm in ordine ad aliam circumſtantiã præſuppoſitam. Sed hoc eſt aggrauare tribus modis; igitur ſecunda pars vera. Iſta minor proxima patet, quia nihil aliud eſt aggrauare, quàm addere malitiam. Maior declaratur exemplariter quo ad omnes tres partes; ſecunda pars declaratur ibi. Aliquãdo, &c. tertia ibi. Tertio modo, &c. Prima igitur pars maioris declaratur exemplariter, ſicut peccatum fornicationis conſiſtit in hoc, ꝙ accedit ad non ſuam, cui ſi addatur circũſtantia illa. ſ. vxor alterius, iam redder ſingularem iniuſtitiam, & cõſtituit ſpeciem adulterij; ſed adulterium eſt grauius, quàm fornicatio ſimplex; quia illa vltima eſt quidẽ in damnum ſpeciei, & prolis generandę; ſed adulterium eſt cum hoc in iniuriam alterius, cuius eſt vxor, in quem committit ſpecialem iniuſtitiam, &c. ¶Nota circa primũ modum quo aggrauat circumſtantia peccatum, trahendo in aliam ſpẽm, quia hoc ſit dupliciter; vno modo trahit in ſpeciẽ aliam non diſparatam; ſed quod ſe habet ad peccatũ prætintellectũ, vt ſpecies ad genus; & hoc ſit, qñ circumſtantia conſideratur in ratione cõditionis obiecti, per quã obiectũ pręintellectum, videlicet acceptũ cum circumſtantia, dat nouã ſpeciem, & ſit dupliciter; vno modo, quia circũſtantia facit aliud obiectum pp aliam materiã determinatiuã prioris; ſicut adulterium conſtituitur per hoc, ꝙ adulterium eſt cum nõ ſua, quæ eſt materia fornicationis, & cũ hoc eſt cũ vxore alterius; alio modo per circumſtãtiã conſtituẽ aliud peccatum, ꝙ tñ ẽt ſe habet vt ſpecies ad peccatũ prætintellectũ, nõ quia addit aliquid ex parte materię determinatiuũ circa quã eſt, ſicut prędẽs; ſed quia circũſtãtia accipit in ratione formalis cõditionis obiecti per comparationẽ ad rationẽ, rõne cuius ſpecialiter rationi repugnat; ſicut accipere rem alienã de loco ſacro, hic conſiderat conditio obiecti ex circumſtãtia loci, tanquã ex conditione obiecti; & facit aliã ſpeciẽ a furto ſimplici, & ſit ſacrilegiũ; vnde qñcunq; circumſtantia addit ſuper obiectũ prætintellectum aliquã ſpecialẽ conditionẽ determinatiuã per ſe obiecti præcedentis peccati, tunc habet ſe vt ſpecies ad genus; ſed alio modo principali trahit circumſtantia in aliã ſpeciem, quæ nõ ſe habet ad ꝓintellectã, vt ſpẽs per ſe determinatiua materialiter, vel formaliter obiecti prætintellecti; ſed eſt oĩno diſparata a ſpecie priori; & hoc ſit, qñ circumſtantia nõ ſe habet vt aliqua determinatio obiecti præcedẽtis peccati, ſed ſm ꝙ illa circumſtantia conſideratur vt obiectũ alicuius alterius actus circumſtãtis, quia ex illa circumſtantia trahit vnam ſpecialem malitiã, quæ ſuperaddit peccato priori; ſicut ſi aliquis mœchetur, vt furetur, additur quædã alia ſpecies peccati pp actum intentionis tendentem in malum finem, qui eſt obiectum intentionis; ita ꝙ intentio furãdi, vel furtum intẽtum, quod ſe habet vt circumſtantia finis ad mœchiã, dat luxuriæ, vel mœchiæ malitiam ſpecifice diſtinctã, & diſparatè a malitia, quam habuit mœchia ex ſpecie, & obiecto ſuo malo; ſic ꝙ iuxta dicta in art. 5. carnali peccato addatur grauitas ſpiritualis, & ab eo diſparati. In primo autem modo non additur malitia diſparata, ſed per ſe prioris determinatiua ex parte obiecti.

¶Nota aliud exemplum D. S. vbi circumſtantia trahit in ſpeciẽ diſparatam; ſicut ſi quis faciat aliquod indecens tpe ſacro, tẽpus ſacrum, quod conſideratur circumſtantia reſpectu actus decentis, qui in eo fit, poteſt conſiderari vt obiectũ reſpectu alterius actus circumſtantis, qui eſt contemnere tempus ſacrum; & ſic trahit in ſpeciem aliam. Hæc ille. Notanter autem dicit, ꝙ circumſtantia, vt eſt obiectum actus interioris, & vt contemnit, ſic trahit in aliã ſpeciem tãquam exiſtens contra ſpeciale præceptum de honoratione tpis ſacri; ſed cum quis peccat tpe ſacro, non in contẽptum tpis ſacri; & dolet, ꝙ eſt in tpe ſacro. Verum, tunc trahat in aliam ſpeciẽ, volunt aliqui, ꝙ ſic. Sed iſta non vr eſſe mens D. S. immo ꝙ non trahit in aliam ſpeciẽ, quamuis Nicolaus de Lyra, & Summa Roſella teneant primum, Nyder tamen, & Angelus loquunt dubitatiuè. Ne autem res iſta in dubio apud Thomiſtam ſit, placuit recenſere illius præclari Petri Bergomenſis epiſtolam, quam ad quendam amicum ſuper iſta re ſcripſit in hunc modum. Venerabilis Pater, præmiſſa recommen. de circumſtantia temporis, nouerit ꝙ iam diù Venerabiles Patres, atq; Doctores ſacri ſ. magiſter Gabriel de Barchinona, magiſter Vercellinus de Vercellis, Magiſter Angelus de Nirdono, dominus Ludouicus de Neapoli, qui diſputauit cõtra totum Generale Capitulum Fratrum Minorum; & poſtea factus eſt monachus, Frater Antonius de S Germano de Vercellis, Frater Dominicus de Cathalonia, & Frater Ioannes de Calopia, in Conuentu Bononienſi me præſente definierunt, & concluſerunt, pro parte negatiua, de mente Sancti Doctoris, & pro rei veritate, quorum rationes, & allegationes dimitto, quia nimis longum eſſet cuncta narrare. Nec obſtat, quod

An tempus ſacrum trahat peccatum in aliã ſpeciem.

dicitur secunda secundæ, q. 122 art. 4 ad secundum. ꝙ peccatum mortale est opus seruile. Et ꝙ magis facit contra istud præceptum peccans mortaliter in festo, quàm exercens opus manuale; quia vt ibidem dr̄ ad primum, istud præceptum quo ad cessationē a peccatis, & quietem mentis in Deo est generale; generalia autem nihil addunt supra specialia, nec generale numeratur cum speciali; sicut homicidium non aggrauatur ex præcepto generali. s. declina a malo, vel noli peccare. Item illud præceptum tertium ſm sensum litteralem, intelligitur solùm de opere manuali, seu mecanico, sed quo ad peccata mortalia, intelligit' solùm ſm sensum mysticum, vt dr̄ ibidem. Et in tertio sent. dist. 37 q. 1. ar. 1. Et super Matth. c. 12. Col. 4. Et benè scitis, ꝙ argumentum non trahitur a sensu mystico, sed tantùm a litterali, ſm Dionysium, & Augustinum, & sanctum Thomam. Nec obstat etiam, ꝙ circumstantia de festo potest considerari vt obiectum, respectu illius actus, qui est contemnere tempus sacrum, quia illud est præter intētionem peccantis vt plurimum; sed nulla circumstantia, quæ est præter intentionem peccantis dat speciem peccato, vt dr̄ prima secundæ, q. 72. art. 1. & 8. in corp. Hæc ille. Vbi habes quid isti celeberrimi viri senserint in hac materia esse de mente D. S. quia tenent partē negatiuam. Non enim videtur, ꝙ præceptum festi obliget, nec inquantum morale, quia vt sic non præcipitur istud tempus; nec videtur, ꝙ ex ecclesia habeat virtutem, quæ non plus præcipit, quàm in veteri lege ſm sensum litteralem præcipiebatur. Secundum hoc ergo oportet intelligere D. S. in secunda secundæ, quòd loquitur de hoc præcepto intellecto spiritualiter, vel vt indistinctè spiritualiter, & litteraliter intelligitur, vel intelligitur de præcepto quo ad finem', plus quàm de præcepto absolutè.

¶Nota autem, ꝙ est magna differentia inter istos duos modos trahēdi in aliam speciem s. per se determinatiuam, & speciem disparatam. Quia primo modo idem peccatum non est in diuersis speciebus peccati, nec est duo peccata, sed vnum; sicut Sortes nō est duæ substantiæ propter hoc, ꝙ est homo, & animal, & esse sub homine, & sub animali, non est esse sub duabus speciebus, quia homo verè est animal. Sic adulterium, quamuis includat fornicationem, non tamen est aliud peccatum, sed maius, quia includit ipsum, & aliquid addit. Sic homo non ponit in numerum contra animal, quia est animal. Sed quando circumstantia constituit speciē disparatam, tunc idem actus est sub diuersis speciebus peccati, & est vnum peccatum propter vnam substantiam actus in esse naturæ; sed multiplex in esse moris propter diuersas & disparatas deformitates peccati, quę specificè distinguuntur ꝑꝑ diuersa obiecta disparata, quorum vnum est obiectum actus exterioris, & voluntatis; aliud est obiectum intentionis, cuius malitia in voluntatem, & actum exteriorem redundat. Non est autem (iuxta supra dicta, q. 18. artic. 7. ad primum.) inconueniēs, vt vnus actus in esse naturæ sit sub diuersis speciebus moralibus, quia esse morale comparatur ad substantiam naturalem actus, vt quale ad substantiam, vel sicut deformitas qualis; potest autem idem subiectum habere diuersas qualitates disparatas, igitur & idē actus ſm substantiam esse naturæ. De istis vide D. S. in de Malo, q. 2. artic. 6. in corpore, & in solutionibus. Consequenter cum dicit.

¶Aliquando uerò circumstantia non aggrauat peccatum quasi trahēs in aliud genus peccati; sed solùm, quia multiplicat rationem peccati, sicut si prodigus det quādo non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere peccati, quàm si solùm det cui non debet; & ex hoc ipso peccatum fit grauius; sicut etiam ęgritudo est grauior, quæ plures partes corporis inficit.

¶Ponit, & probat secundam partem antecedentis duobus exēplis, primo proprio, secundo Tullij, ibi. Vnde & Tullius. Quantum ad primum exemplum oportet repetere, vel tenere memoriter dicta in q. 72. art. 9. Quod quicunq; defectus circumstantiarum procedunt ab eodem motiuo, pertinent ad eandem speciem actus peccati, etiam si secundùm se sint malæ; sed defectus plurium circumstantiarum istarum sunt huiusmodi; igitur, &c. Minor illa patet; sicut si prodigus det, quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere (quia ex eodē motiuo) quàm si solùm det cui non debet. Et ex hoc peccatum fit grauius, sicut patet de ęgritudine, quæ grauior est, quantò plures partes corporis inficit. ¶Nota autem cautè circa hoc, ꝙ D. S. hic dicēdo, quòd talis circumstātia multiplicat rationem peccati, accipit peccatum formaliter pro malitia, alias contradiceret dictis in q. 72. artic. 9. ad primum. Quia quilibet defectus debitæ circumstantiæ addit vnam malitiam, sed non addit aliud obiectum, & motiuum actui, ideo multiplicat peccatum, idest malitiam, sed non peccatum materialiter, idest actum, qui est de intentione agentis, & recipit speciem ab obiecto, quod in proposito est verum; vnde tales circumstantiarum defectus per se augent malitiam, quia s. secundùm se habent priuare partialem ordinem rationis; nec hoc faciunt, vt sunt obiecta actuum, vel conditiones obiecti actus vt sic; sed vt dictum est, quia secundùm se habent repugnantiam ad rationem consequentes vnum actū circa idem motiuum, & obiectum; ideo salua vnitate specifica morali actus, & manētibus circunstantijs, in ratione circumstantiarum aggrauant speciem. De his supra ad longum, q. 18. art. 3. & 5. ¶Quare nota bene, ꝙ non est idem dicere, circumstātia mala, vel etiam defectus debitæ circumstantiæ per se auget malitiam, & habet se in ratione obiecti, vel conditionis obiecti actus; quia per se augere malitiam est ex propria ratione tollere aliquem ordinem rationis, quod potest fieri sine hoc, ꝙ mutetur obiectū actus, quòd dat speciem actui; sicut in eadem specie infirmitatis, possunt tolli plures partiales commensurationes partium corporis; sic in eadem specie peccati possunt priuari, & tolli multæ commensurationes rationis debitæ circa idem obiectum; per se igitur aggrauat talis corruptio circumstantiæ, hoc est, non secundùm aliam præsuppositam, sed ex propria ratione habet repugnantiā ad rationem, non tamen in ratione obiecti actus, sed conditionis accidentalis per se obiecti, & motiui actus, & est per accidens quo ad intentionem peccantis, & non dat speciem actui, licet circumstantia indebita, vel defectus debitæ variet habitudinē actus eiusdem in specie ex parte obiecti ad rationem; & sic potest circumstātia, vel defectus debitæ dare speciem, quæ est bonum, vel malum morale, vt patuit supra vbi iam; sic quòd stant simul, ꝙ circumstantia, vel defectus eius non mutant speciem peccati, quæ est ex obiecto, & ꝙ variat speciem boni, vel mali moralis; quare non oportet, ꝙ circumstātia per se aggrauans habeat conditionem obiecti actus. Sed verum est, ꝙ circumstantia trahens in aliam speciem, habeat rationem obiecti respectu alterius actus, vt postea plus declarabitur. Ista volui notare, quia aliquibus visum fuit, ꝙ circumstantia per se non aggrauaret, nisi vt obiectum, vel conditio obiecti. Hoc autem falsum est, si intelligitur, ꝙ circumstātia solùm aggrauet vt obiectum speciale actus, licet verum sit, ꝙ oporteat circumstātiam aggrauantem accipi, vt conditionem obiecti, vel actus in comparatione ad rationem, ita ꝙ idem actus bonus ex specie, ex defectu solius circumstantiæ potest fieri malus; & sic erit in vna specie actus, sed in alia specie, quæ est ſm differentiam boni, & mali; sic ꝙ habita circumstantia esset bonum, nunc est malus in eadem specie actus. Vnde circumstantia manens in ratione circūstantiæ pōt ꝑ se aggrauare malitiam, sed vt sic. s. in ratione circumstantiæ non potest speciem actus constituere, vel mutare. Sūt enim duplices circumstantiæ manentes in ratione circunstantiæ, quædam (de quibus loquimur) aggrauans ſm se in eadem specie actus peccati, vt actus est, quia cuiuslibet corruptio ponit singularem malitiam accidentalem repugnantem rationi. Aliæ, de quibus dicetur statim, non per se, & ex propria conditione aggrauāt, sed solùm aliqua alia præsupposita. Deinde cum dicit.

¶Vnde & Tullius dicit in Paradoxis, * quòd in patris uita uiolanda multa peccantur; violatur enim is qui procreauit, qui aluit, qui erudiuit, qui in sede, ac domo, atque in rempublicam collocauit.

* Tull. in Parad. 3. cu ius tit. est æqualia esse peccata

¶Declarat illam secundam partem maioris alio exēplo, sicut qui occidit patrem, peccat vno peccato ſm speciem, & tamen ibi sunt multæ circumstantiæ aggrauātes, quæ multiplicāt malitiam, quia peccatur in eum, qui procreauit, qui aluit, &c. Vnde is, qui interficit patrem suum, qui plura bona sibi fecit, & vbi sunt multæ rationes beneficiorum grauius peccat, quàm cum pater, non tot beneficia contulit, grauius dico in eadem specie. Tunc ibi.

¶Tertio modo circumstantia aggrauat peccatum ex eo, quòd auget deformitatem prouenientem ex alia circumstantia; sicut accipere alienum constituit peccatum furti, si autem addatur hæc circumstantia, vt multum accipiat de alieno, erit peccatum grauius, quamuis accipere multum, uel parum de se non dicat rationem boni, uel mali.

¶Declarat tertiam partem maioris. s. quòd aliqua circumstantia aggrauat, sed non secundùm se, sed solùm alia præsupposita, sicut accipere alienum constituit furtum, si autem addatur circumstantia hæc. s. multum accipere de alieno, erit peccatum vtiq; grauius, quàm accipere parum de alieno; & tamen multum, & parum de se non habent rationem boni, vel mali moralis, quia non conueniunt, vel disconueniunt secundùm se rationi, sed solùm propter aliam; sed circumstantiæ secundæ, de quibus dictum est, habent secundùm se repugnantiam, sicut accipere vbi non oportet, & quando, ideo auget bonum, vel malum, immo quandoq; possunt facere bonum, & malum, licet non speciem actus.

¶Nota quoq; ꝑꝑ quædam verba Angeli in Sūma sua titulo circunstantia, quia ipse non vr̄ satis accepisse mentem D. S. sed refert solùm ea, quæ vr̄r trahi ex superficie litteræ habitæ supra q. 18. art. 11. Nam Angelus nihil loquitur de circumstantijs aggrauantibus ſm se, & tñ in eadem specie actus; sed loquitur de circunstātijs indifferentibus, & de constituentibus nouam speciem actus, & de aggrauantibus, alijs præsuppositis. Et ipse vr̄ intellexisse, ꝙ idem sit circumstantiam per se habere ad rationem, vel per se aggrauare & dare speciem, vel grauitatem specificā actui, quod non

est

Digitized by Google

eſt bene intelligere, quia (ſicut dictum eſt) plus requiritur ad dare ſpeciem, & grauitatem ſpecificã actui, & aliud per ſe aggrauare. Et hĩ hoc in ſolutione ad ſecundum hic manifeſtè; quia primum conuenit ſoli obiecto, vel motiuo, vel circumſtantiæ, vt ſumitur in ratione obiecti actus, ſaltem intentionis. Sed ſecundum conuenit cuilibet habenti ſpecialem repugnantiam, vel ordinem ad rationem, etiam ſi ſit accidentale actui, & non teneat ſe ex parte obiecti actus, quia obiectum quidem ſolùm dat grauitatem ſpecificã, quæ eſt per ſe, ideſt ſubſtãtialis, & eſſentialis grauitas actus ſpecifica obiectalis, tamen circumſtantiæ per ſe repugnantes, etiam vt circumſtantiæ dant per ſe, ideſt ex propria ratione grauitatem accidentalem pp ſpecialem repugnantiam ad rationem. Vnde vĩ incidere defectus, quia eſt aliud dicere, per ſe dat grauitatem, & dat grauitatem per ſe, ideſt principalem, & eſſentialem. Nam primum denotat modum dandi grauitatem, ſecundum denotat ſubſtantiam datam. Circũſtantia enim per ſe (ideſt ex ſe) habet dare bonitatem, vel malitiam accidentalem; ſed non dat malitiam per ſe, i. eſſentialem, & per ſe conuenientem peccato. Specifica enim malitia obiectalis conuenit per ſe, & eſt bonitas per ſe; ſed tamen & circumſtantiæ de ſe malæ conuenit per ſe, quod dat malitiam accidentalem, quæ etiam eſt ſpecies moris. ſ. bonitas, &c.

¶Nota circa arg. in contr. ꝙ aliqui ſolent arguere ex illa auctoritate Phil. 3. Ethic. videlicet ignorantia circumſtantiæ facit peccatum veniale, ꝙ veniale non diſtinguatur a mortali genere. Sed de hoc inf. q. 88. art. 2. quia eſt ꝙquiuocatio venialis. Volo quidem, ꝙ veniale, de quo loquitur Phil. ſ. veniale ex cauſa, poſſit eſſe mortale ex gñe; ſed veniale, quia inducit ex natura obiecti reatum venialẽ, & eſt citra auerſionẽ abvltimo fine, tale eſt ſpeciale peccatũ.

¶Nota etiam, ꝙ argumẽtum in oppoſitum hoc intendit, quia ſi ignorãtia circumſtantiæ excuſat, & minuit peccatum; ergo circumſtantia ſcita, & volita grauat, & hoc eſt verum. Sed quare dicatur ignorantia circumſtantiæ excuſat, habebitur infra q. 76. quia non quælibet facit inuoluntarium, nec excuſat; ſed ſolùm ignorantia facti, quam Philoſophus vocat ignorantiam circumſtantiæ. Vnde verba Philoſophi ſunt hæc, inuolũtarium autem vult dici, non ſi quis ignorat, quod confert (ideſt quod ſcire debet & poteſt) ſed quæ in ſingularibus, in quibus, & circa quæ eſt operatio; in his enim miſericordia, & venia; horũ enim aliquod ignorans, inuoluntariè operatur, &c. Hæc ille.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd aliqua circumſtantia dat ſpeciem actui morali, vt ſupra habitum eſt; * & tamen circumſtantia, quæ non dat ſpeciem, poteſt aggrauare peccatum; quia ſicut bonitas rei non ſolum penſatur ex ſua ſpecie; ſed etiam ex aliquo accidente, ita malitia actus non ſolùm penſatur ex ſpecie actus, ſed etiam ex circumſtantia.

* q. 18. art. 10. ad 2.

¶Ad maiorem dico, ꝙ peccatum habet grauitatem ex ſua ſpecie. Verum, grauitatem primam eſſentialem, & ſpecificam obiectalem, ſicut & bonitatem; tamẽ grauitatem accidentalem habet ex circumſtantijs, ſicut & bonitatem, vt patuit ſupra q. 18. arti. 3. quia ſicut in naturalibus non tota bonitas eſt ex natura, & ſpecie; ſed aliqua prouenit ex accidentibus, ita & in moralibus; vnde ſupra vbi iam, artic. 4. ponebatur quadruplex partialis bonitas, & per conſequens quadruplex partialis malitia poni poteſt.

¶Ad minorem dico, ꝙ ſi intelligatur, ꝙ nulla circumſtantia vt ſic, dat ſpeciem actus obiectalem. Verum, tñ aliqua, vt eſt cõditio per ſe obiecti, dat ſpeciem moralem, quæ eſt bonum, vel malum. Et dato, ꝙ minor eſſet vẽt vera. Negatur conſequentia, quia ex circumſtantia, quæ non dat ſpeciẽ actui ſaltem, poteſt aggrauare, i. addere partialẽ malitiam accidentalẽ; & ſi nulla alia eſſet malitia niſi circumſtantiæ actus, haberet ſpeciem mali, quam non haberet, ſi circũſtantia eſſet bona, immo haberet ſpeciem moris oppoſitũ. ſ. boni; augetur etiam grauitas peccati non ſemper per intẽſionem, vel maioritatem vnius malitiæ, ſed ẽt pp additionem alicuius malitiæ partialis ad malitiam eſſentialem. Dictũ eſt enim, ꝙ malitiæ vnius actus, vel peccati accepti pro actu diſtinguuntur ſpecificè. Eſto actus ſit vnius ſpeciei propter vnitatem obiecti.

¶Ad ſecundum dicendũ, ꝙ vtroq; modo circumſtantia poteſt aggrauare peccatum; ſi enim ſit mala; nõ tamẽ pp hoc, oportet, ꝙ conſtituat ſpeciem peccati, põt enim addere rationem malitiæ in eadẽ ſpecie, vt dictum eſt; * ſi autem non ſit mala, poteſt aggrauare peccatum in ordine ad malitiam alterius circumſtantiæ.

* In corp. artic.

¶Ad maiorem huius argumenti (quod etiam ſupra habitũ fuit q. 18. art. 11. & eſt ſecundum ibidem.) Dico, ꝙ circumſtantia aggrauans omnis eſt mala, vel per ſe, vel ratione alterius; per ſe vt ſunt qñ non oportet, &c. per aliã, vt multum, parum. Vltra, ſi circumſtantia mala eſt ipſa per ſe cauſat quandam ſpeciem mali; Si intelligitur de ſpecie obiectiua actus, negatur, quia poteſt per ſe eſſe mala abſq; hoc, ꝙ ſit obiectum, vel motiuum. Et ita addit malitiã accidentalem actui, & tamen peccatum ratione actus manebit in eadem ſpecie, vt patuit in corp. ſed non in eadẽ ſpecie moris, quæ eſt bonum, vel malum. Vltra. Si verò non ſit mala, nõ habet vnde augeat malum. Verum, non habet per ſe augere, & ſolitariè accepta; tamen accepta cum alia, ex qua inficitur, tunc habet augere; ſicut pomum ſm ſe non habet, vt inficiat hominem, tamẽ pomum infectum ex veneno vlterius inficit. Sic circumſtantiæ tertij modi ſm ſe ſunt indifferentes negatiue, tamen contractæ ad aliã circumſtantiam priorem infectam inficiunt. ¶Nota verba D. S. in hac ſolutione, quia planè habent, quæ contra Angelũ dicta ſunt, videlicet, ꝙ oportet ponere circumſtantias ſm ſe malas, & tñ non conſtituentes ſpeciẽ actus. Dicit enim, vtroq; modo (ſ. poſito in argumento in maiori) circumſtantia poteſt aggrauare peccatum. Planum eſt autem, ꝙ vnus modus eſt, ꝙ circũſtantia ſit mala ſm ſe; & alio modo non eſt mala ſm ſe. ¶Nota autẽ vlterius, ſi enim ſit mala (intellige ex ſe) non tamen pp hoc oportet, ꝙ conſtituat ſpeciem peccati (vt ſ. eſt actus.) Poteſt enim addere rationem malitiæ in eadem ſpecie. Hæc ille. Vbi patet clarè, ꝙ augeat aliqua circumſtantia peccatum. i. malitiã, & per ſe, & non conſtituit ſpeciẽ. ſ. actus, licet per ſe poſſet cõſtituere ſpeciẽ, q̃ eſt malũ eſſe, &c.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ ratio debet ordinare actum non ſolùm quantum ad obiecta, ſed ẽt quantum ad oẽs circumſtantias; & ideo auerſio quærẽdã a regula rationis attenditur ſm corruptionẽ cuiuslibet circumſtãtię; puta ſi aliquis operetur, qñ non debet, uel ubi non debet, & hmõi auerſio ſufficit ad rationem mali, hanc autẽ auerſionem a regula rationis ſequitur auerſio a Deo, cui debet homo per rectam rationem coniungi.

¶Ad maiorẽ, malitia peccati eſt ex parte auerſionis. Dico ſicut ſupra art. 3. ad 2. ꝙ vera eſt; & tñ ſm aliam conuerſionem eſt alia auerſio. Et ratio eſt, quia ratio recta conformans ſe Deo ordinat, & rectum obiectum, & debitas circumſtantias; ergo recedendo ab illis, & cõuertendo ſe ad indebitas, eſt manifeſtè ſe auertere a ratione, & per conſequẽs a Deo. Quare & ſi plures indebitæ circumſtantiæ ſint in cõuertendo ſe, ſm plura auertet ſe ab ordine rationis, & per conſequens a Deo; ſicut ſolet dici, ecce ille fecit hoc, & cum tantis inordinatis circumſtantijs, & ita deſpectiuè, quare me plurimum offendit, quia factum, & modus mihi diſplicent; & debebat ſcire, ꝙ aliter debuiſſet, egiſſe. Ad minorem, vera, ſed prætermittere debitas circumſtantias, quas ratio debet ordinare, eſt ſe auertere, vel etiam ſe conuertendo ad indebitas, eſt auertere ſe a ratione. Et ergo ſi minor benè ſubſumeretur eſſet falſa. ſ. ſed ſm circumſtantias non attenditur auerſio, quia conuertere ſe ad indebitas, eſt auertere ſe a ratione recta, quæ ponit debitas. Negatur igitur conſequentia; quia ſicut conuertere ad magis indebitum obiectum eſt grauius; ita conuertere ad plures inordinatas circũſtantias ergo eſt etiam magis auertere, & per conſequẽs grauius peccatum, quia prætermittuntur plura bona debita, &c.

¶Nota Scotum in ſecundo, diſt. 37. quomodo vnum peccatum eſt peius alio, quia vnus actus habet plures priuationes plurium rectitudinum actualium, & vnum opponitur rectitudini meliori. Eſt autem melior, quæ eſt fini propinquior, ſicut & de concluſionibus patet; vbi error circa concluſionem eſt peior, quantò magis redundat in negationem principij, & quantò actus oppoſitus eſt perfectior. Hæc ille, & benè, & concorditer ad D. S. Scotus.

Vtrum ſecundùm quantitatem nocumenti attendatur grauitas peccatorum.

H

AD octauum ſic proceditur. Vĩ, ꝙ grauitas peccati non augeatur ſm maius nocumentum. Nocumentum enim eſt quidam euentus conſequens actũ peccati; ſed euentus ſequens non addit ad bonitatem, uel malitiam actus, ut ſupra habitum eſt; * ergo peccatum non aggrauatur propter maius nocumentum.

2. 2. q. 34. articu. 4. & q. 73. ar. 3. co. & q. 74. art. 2. cor. Et q. 154. ar. 4. Et Mal. q. 2. ar ti. 10. corp.

¶2 Præt. Nocumentum maximè inuenitur in peccatis, quæ ſunt contra proximum, quia ſibiipſi nemo uult nocere, Deo autẽ nemo poteſt nocere, ſm illud Iob 25. Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies cõtra illum? homini qui eſt ſimilis tibi, nocebit impietas tua; ſi ergo peccatum aggrauaretur pp maius nocumentum; ſequeret, ꝙ peccatum, quo quis peccat in proximũ, eſſet grauius peccato, quo quis peccat in Deũ, vel in ſeipſum.

* q. 20. ar. 5.

Iob 25.

¶3 Præt. Maius nocumentum inferẽ alicui, cum priuatur uita gratiæ, quàm cum priuatur uita naturæ, quia uita gratiæ eſt melior, quàm vita naturæ, intantum, quòd homo debet uitam naturæ contemnere, ne amittat uitã gratiæ; ſed homo, qui inducit aliquam mulierem ad fornicandum, quantum eſt de ſe, priuat eam vita gratiæ inducens eam ad peccatum mortale; ſi ergo peccatũ eſſet

grauius propter maius nocumentum; ſequeretur, quòd ſimplex fornicator grauius peccaret, quàm homicida, quod eſt manifeſtè falſum; non ergo peccatum eſt grauius propter maius nocumentum.

*Aug.c.14. ¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 3. de liber. arbit. * Quia vitium naturæ aduerſatur, tñ additur malitiæ uitiorũ, quantùm integritas naturarum minuitur; ſed diminutio integritatis naturæ, eſt nocumentũ; ergo tantò grauius eſt peccatum, quantò maius eſt nocumentum.

¶Hic cõſequenter D S. inquirit de quibuſdã ſpecialibus circũſtãtijs, qũo faciãt ad aggrauationẽ peccati, quarũ vna attendit ex parte effectus peccati, quæ eſt quid; alia ex parte obiecti, q̃ eſt circa quid; & tertia ex parte agentis, q̃ eſt quis; quę vñ eſſe principales circũſtantiæ. Quærit igit primò, an grauitas peccati augeat, & variet ſm maius nocumentum, quod eſt quærere de circumſtantia quid, quæ quærit de effectu per operationem relicto.

¶Rñ. dicendum, q̃ nocumentum tripliciter ſe habere põt ad peccatũ. Qñq; enim nocumẽtum, quod prouenit ex peccato, eſt præuiſum, & intẽtum, ſicut cũ aliquis aliquid operat animo nocendi alteri, ut homicida, uel fur; & tunc directè quãtitas nocumenti adauget grauitatem peccati, quia tũc nocumẽtũ eſt per ſe obiectũ peccati.—

¶D. S. in hoc ar. non tã ſecundè, quàm diſtinctè reſpondet, euacuando totum intellectum quæſiti. Et quia virtualiter innuit duplex nocumentum peccati; vnũ ſ. q̃ eſt damni, & reale, q̃ peccãs infert alteri a ſe, vel ſibi; aliud nocumentũ, quod eſt pœnale, quod ipſe peccans incurrit, ſicut eſt pœna. Ideo D. S. principaliter duo facit. Primò tñdet diſtinctè de primo nocumẽto. Secundò de nocumento pœnali, ibi. Aliter tamen. Quia autẽ vtrumq; nocumẽtum multipliciter ſe habet ad peccatum; ideo ſm vtrumq; multipliciter reſpondet. Circa primũ nocumentum (ſ. damni) ponit, q̃ ſe habet quadrupliciter ad peccatũ ſubdiuidendo, ideo ſm hoc ponit quattuor concluſiones reſponſiuas eis correſpondentes; ſecundam ibi. Quandoq; autem nocumentum eſt præuiſum; tertiã ibi. Quandoq; autem nocumentum; quartam ibi. Si verò nocumentum. Diſtinctio ergo eſt, q̃ nocumentum primum. ſ. damni, ſibi, vel alteri illatum, tripliciter ſe habet ad peccatum, vel peccãtem. Quandoq; enim nocumẽtum, quod ex peccato prouenit, eſt præuiſum, & intẽtum, ſicut cum aliquis operatur animo nocendi alteri, vt homicida, & fur. Vbi nota terminos, q̃ aliud eſt eſſe intẽtum, aliud eſſe præuiſum; quia intentum eſt, in quod fertur intẽtio agentis. Intentio autem eſt de fine, quare intentum eſt, pp quod aliquis agit, & gratia cuius aliquid facit; ſed præuiſum poteſt eſſe etiã, q̃ non eſt intentum, immo q̃ aliquis vellet non fieri, ſed vult tñ indirectè, & interpretatiuè, quia videlicet ſcit, & cõſiderat actu quod ſequit ad intentum ſuum; & antequam patiat ſe fruſtrari intento ſuo, ipſe patit, & hoc ſcienter ſequi. Et ita patet, q̃ non eſt idẽ intentum, & præuiſum, quia intentũ eſt per ſe volitũ, ꝓuiſum autẽ, & nõ intentum eſt volitum ſolùm ex conſequenti. Patet ex his, q̃ ſup. q. 72. ar. 1. dictum fuit, q̃ aliquid poteſt eſſe volũtariũ, & tñ non intentum. Cõcluſio prima huic membro correſpondens, qñ nocumentũ maius eſt ꝓuiſum, & intentum, tunc directè quantitas nocumenti adauget quantitatẽ peccati. i. nocumentũ tale auget malitiã ſpecificam tanquam obiectum, quod directè (hoc eſt per ſe) auget in malitia per ſe, hoc eſt eſſentiali, & ſpecifica.

¶Nota primò intellectum termini directè, quia directè augere eſt augere tanquam id, quod per ſe, & ex natura actus, vel agentis, vt ſic reſpicitur; & hoc eſt obiectum, quod auget in malitia eſſentiali. Sic directè eſſe volitum, & voluntatem directè in aliquod ferri, eſt eſſe per ſe, & immediatè, & gratia ſui volitum; ſed indirectè idem eſt, q̃ per aliud, vel ex conſequenti, & gratia alterius; & etiam quandoque ſub ſe comprehendit volitum per accidens, vt patebit infra q. 76. artic. 3. & 4. Sic multum bibens de nocte, quod eſt per ſe volitum, vult indirectè, & per accidens de nocte non ſurgere, vel non ſtudens vult eſſe ignorans; & ita eſt indirectè volitum, quod eſt volitum ſolùm per aliud, & quandoque prẽter intentionem, & præuiſionem, vt patebit.

¶His notatis probatur concluſio. Obiectum maius per ſe directè, & in quantitate ſpecifica eſſentiali adauget quantitatem peccati; ſed nocumẽtum maius iſto modo (ſ. præuiſum, & intentum) habet ſe vt obiectum per ſe ipſius peccati; igitur, &c. Maior patuit art. 3. quia obiectum directè (hoc eſt per ſe, & primò, & principaliter) dat grauitatẽ peccato; & ſm eius quantitatem augetur quantitas peccati eſſentialis, &c. Minor nota, quia per ſe motiuum alicuius peccati, & finis eſt obiectum per ſe ipſius; ſed nocumentum præuiſum, & intentũ eſt huiuſmodi; igitur, &c. Illa minor patet, quia ꝓpea idẽ eſt eſſe intentũ ex natura actus, & per ſe motiuum.

¶Nota, q̃ iſta prima concluſio intelligitur, quòd ſi nocumenta duo ſint intenta, vel duo peccant, vel vnus duobus peccatis, quorum vtrumque habet nocumentũ pro obiecto intento, tunc ille qui peccat, inferendo maius nocumẽtum ſpecie diſtinctum, peccat grauius grauitate directa, & principali, quæ eſt ex obiecto. Si autem nocumenta ſint eiuſdẽ ſpeciei, tunc eſt grauius grauitate accidẽtali in vna ſpecie, ſicut furtum viginti florenorum, grauius eſt furto decẽ florenorum in vna ſpecie. Et homicidium grauius grauitate ſpecificè diſtincta, & eſſentiali a grauitate furti. Et hoc eſt directè augere. ſ. ſicut obiectum auget in quantitate ſpecifica. Intelligitur etiam iſta concluſio, qñ peccatum habet grauitatem ex nocumento; tunc enim maius eſt, quod infert maius nocumẽtum; vel intelligitur cæteris paribus, ita q̃ nocumẽtum ſit tã malum, ſicut eſt obiectum alterius peccati. Et inferendo maius nocumentũ ſit tanta inordinatio eiuſdẽ rationis ex parte obiecti, ſicut alibi. Et hæc vt innuere D. S. cum exẽplificat de duobus peccatis, quæ ſunt circa nocumenta diuerſa alterius hominis, vt homicidium, & furtum. Et de hoc ad ſecundum, quia intelligitur concluſio de inferentibus nocumentum, &c. Deinde cum dicit.

¶Qñq; autem nocumentum eſt præuiſum, ſed nõ intentum; ſicut cum aliquis tranſiens per agrum, vt compendioſius vadat ad fornicandũ, infert nocumentũ his, q̃ ſunt ſeminata in agro ſcienter, licet nõ animo nocẽdi; & ſic etiã quantitas nocumenti aggrauat peccatum, ſed indirectè, inquantum ſ. ex uoluntate multum inclinata ad peccandum, ꝓcedit, q̃ aliquis nõ prætermittat facere damnum ſibi, uel alij, quod ſimpliciter non uellet.—

¶Ponit, & ꝓbat ſecundam concluſionẽ reſpoſiuam, præmittit tñ ſecundũ membrum diſtinctionis. ſ. q̃ alio modo nocumentum eſt præuiſum, ſed non intentũ, ſicut cum aliquis tranſiẽs per agrũ vt compendioſius vadat ad fornicandũ, quod eſt intentum ſuũ; & videt, q̃ ad illam ambulationẽ ſequitur nocumentũ in his, quæ ſunt ſeminata in agro, illud nocumentũ eſt præuiſum, qa aduertit ſequuturum damnum; ſed non eſt intentũ, quia non facit animo nocendi, ſed ſi poſſet fieri ſine nocumento, nihilominus tranſiret, quare non vadit pp nocumentum, ſed pp fornicandum, ad quod ſequitur illud damnum, quare nocumentum tale eſt volitũ indirectè, & per accidens. Secunda concluſio huic membro reſpondent. Quantitas nocumenti præuiſi, & non intenti aggrauat peccatum, ſed indirectè (vult iſta concluſio) q̃ ſi quis infert maius nocumentum præuiſum, & non intentum, tunc eſt maior malitia, quæ ſumitur penes circumſtantiam; & cum hoc quaſi a poſteriori arguitur maior malitia, quæ eſt ſm genus peccati. ſ. ſm magis voluntarium peccati, ad quod ſequitur illud maius nocumentum; ſed non ſumitur ex tali nocumento grauitas directè. ſ. ſicut ex obiecto per ſe, ita q̃ talis circumſtantia non auget directè, hoc eſt grauitatem ſpecificam, quæ eſt ex obiecto per ſe intento; ſed indicat grauitatem generis, quæ eſt ex voluntate. Et hoc D. S. innuit in quinta concluſione, vbi dicit. Nec ſequitur maiorẽ grauitatem (ſupplè, ſicut erat in ſecunda concluſione.) Et cum hoc addit malitiam accidentalem maiorem, quia tale nocumentũ nõ ſe habet, vt obiectum intentum talis peccati, quod dat ſpeciem, ſed ſe habet vt circumſtantia coniuncta per ſe obiecto; ſicut talis trãſiens per agrum, peccat peccato luxuriæ, & fornicationis; & ab illa habet grauitatem ſpecificam, quæ eſt æqualis cum luxuriante in domo; ſed ibi eſt alia grauitas ex parte generis arguitiuè. ſ. ex parte maioris voluntatis; & cum hoc eſt exceſſus, & grauitas alicuius circumſtantiæ ſumptæ ex damno, vel nocumento, quæ eſt quid, quia fornicando. i. eundo ad fornicationem (qui trãſitus formaliter eſt fornicatio) intulit damnum. ¶His notatis probatur concluſio, quicquid procedit ex maiore inclinatione voluntatis, hoc auget, vel aggrauat peccatum (ſ. indirectè) ſed nocumentum iſto modo ſe habens (ſ. cum præuiſione non tamen intentum) eſt huiuſmodi; igitur aggrauat indirectè. Maior patet artic. 6.

¶Nota tamen, q̃ maior iſta intelligitur, qñ inclinatio eſt propria, & intranea voluntati, & a tali peccatum eſt grauius, ſaltem grauitate quam habet ex cauſa effectiua; ſi autem ſit maior inclinatio ab extraneo proueniens, tunc peccatum, vt ſic, eſt minus. Minor probatur, quia q̃ aliquis non prætermittat facere damnũ ſibi, vel alteri, quod ſimpliciter (ideſt abſoluè, & ſm ſe. ſ. ſi intẽto non coniungeretur) nõ vellet, procedit ex voluntate multum inclinata ad peccandũ. Sic in propoſito exemplo ex voluntate multum affecta fornicationi prouenit, q̃ non prætermittat, immo velit (pp aliud tñ) facere damnum, quare voluntas magna eſt; ſed magna volũtas dat magnam grauitatem peccato, vt culpa in gñe. Quare nota, q̃ eſt maior malitia voluntatis ad fornicandum intenſiua, quæ arguitur ex damno non prætermiſſo; & de illa procedit ratio. Sed quamuis D. S. hic non faciat mentionem de hac, eſt tñ nihilominus maior malitia per additionem quaſi extrinſecè, quia plures; quia malitia maior intenſiua voluntatis fornicationis, cui additur malitia accidentalis ex circumſtantia damni, vel nocumenti, quæ ſe tenet quaſi circa obiectum, & volitam fornicationem; & ergo licet obiectum intentionis ſit vnum. ſ. fornicatio, tñ obiectum voluntatis, ſaltem interpretatiuè, eſt fornicatio cum circumſtantia aggrauante in eadem ſpecie fornicationis; nã damnum non poteſt dare ſpeciem actui, cum non ſit motiuum, nec obiectum, ſed conditio accidentaliter ſe habens ad peccantẽ;

fornicatio

fornicatio igitur intenta est motiuum, cui accidit damnum suũ, vel alterius, licet illud damnum addat specialem deformitatem per comparationem ad rationem; quare fornicatio cum damno, & obiectum cum conditione accidentali actus maioratur; & fornicatio cum damno facta est grauior, quia est maior voluntas fornicationis, & cum hoc quædam malitia accidentalis, præter intẽtionem; vnde voluntas non habet speciem a volito quocunq;, sed tm̃ a volito directo, & non indirecto; quare volens fornicari per se, & directè habet speciem a fornicatione, sed a damno sequente se (voluntate indirecta, sed pp aliud) non habet spẽm actus. Sed quia dictum est, ꝙ non solùm a dante speciem, sed ẽt a circumstãtia habet grauitatem per comparationem ad rationẽ, cui magis in eadem specie actus repugnat pp malam circũstantiã; ideo tale dãnum addit partialem malitiam accidentalẽ. Consequẽter cũ dicit.

¶Quandoq; autem nocumentum, nec est præuisum, nec intentum; & tunc si per accidens se habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directè, sed propter negligentiam cõsiderandi nocumenta, quæ consequi possent, imputantur homini ad pœnã; mala quæ eueniunt præter eius intentionem, si dabat operam rei illicitæ. —

¶Infert tertiam conclusionem ex tertio membro distinctionis, quod est nocumentum, nec est præuisum, nec intentum. Et hoc membrum subdiuiditur, quia nocumẽtum tale qñq; se habet per accidens ad peccatum intentum. s. & præuisum, quia videlicet nõ sequitur ad naturã illius peccati, & ex propria cõditione, sed qñq; ex aliquo euentu casuali, & vt in paucioribus. Quandoq; autem nocumentum nõ præuisum, nec intentum, sequitur per se ad peccatum, quia ex natura actus sequitur talis effectus, quantum est de natura peccati. Exemplum primi, sicut clericus in venatione mittens iaculum occidit hominem, vbi est (casuale nocumentum) effectus sequens per accidens ad opus rei illicitæ; vel sicut incidens arborem, quæ cadit in partem contra communem ẽstimationem, occidit hominem, vbi est nocumẽtum casuale sequens ad operam rei licitæ. Exemplum secundi est in littera; sicut ad publicam fornicationem sequitur per se scandalum plurimorum, & ad prolixam expositionem per se sequitur penuria, & paupertas.

¶Nota autem pro intellectu sequentium, ꝙ ex his habetur, ꝙ non repugnat dicere, ꝙ effectus, vel nocumentum non sit intentum, nec præuisum actu; & tm̃ per se sequitur ad peccatum, quia potest aliquid non esse intentum per se, & actũ, & sic per accidens quo ad agentem; nec voluntarium directè, & per se, tm̃ potest se habere ad actum intentum per se; quia ipsum ex propria specie consequitur; & sic erit voluntarius per accidens; & ille qui facit peccatum aliquo modo, est causa voluntaria quandoq;, sicut non remouens prohibens. Conclusio igitur tertia correspondens huic primo membro. Nocumentum non intentum, nec præuisum, si per accidens se habeat ad peccatum, non aggrauat peccatum directè, sed pp negligentiam considerandi nocumenta, quæ consequi possunt (iuppiè etiam, qñ dat operam rei licitæ) imputantur homini ad pœnam, mala quæ eueniunt præter eius intentionem; & præsertim si dat operam rei illicitæ. D.S. non tangit hic aliud medium probationis, nisi pp negligentiam, nec conclusio aliter declaratur; sed declaratio hr̃ ex secunda secundæ, q. 65. arti. 8. Et extra de homicidio voluntario, vel casuali. lib. 5. per multa capitula, singulariter c. Sicut dignum, in §. clericos. vide apparatum. Vbi nota, ꝙ effectus, vel nocumentum (de quo loquitur conclusio) quod alibi vocatur casuale, potest sequi per accidens ad opus de se licitum, vt statim patuit in exemplis, quorum plura videbis in Antonino. 3. par. tit. 38. c. 2. §. 4. Et tunc si taliter dans operam rei licitæ, facit debitam diligentiam, & possibilem; & si tunc sequatur talis effectus, vel tale nocumentum, nõ habet aliquam culpam, nec incurrit aliquam pœnam, vel reatum; si autem dat operam rei licitæ, & non adhibet diligentiam, incurrit pœnæ reatum, solùm ratione negligentiæ, quia si fecisset diligentiã, tunc non fuisset sequutum nocumentum, si verò det operam rei illicitæ, etiam si faciat debitam diligẽtiam, nihilominus incurrit reatum illius peccati, vel illius nocumenti, quia talia opera debent ab eo omnino esse aliena, & ipsa faciens, hr̃ tanquam causa effectus; quia facit quod nõ deberet facere, & quod posset remouere, & deberet; ideo quod ex eo sequitur, imputat sibi; sic ergo quamuis conclusio solùm sonet de dãte operã rei illicitæ, qa de illo ptertim verificat cõclusio, tm̃ ibi & de dante operã rei licitæ, sed negligenti facere, quod potest, & debet, verificatur conclusio. His præmissis probatur conclusio quo ad primã partem. s. ꝙ tale nocumentum, nec intentum, nec præuisum, non directè aggrauat. Quicquid directè aggrauat, hoc est actu intentum, & actu volitum, & directè, & tenet se ex parte obiecti; sed tale nocumentum non est actu intentum, nec actu volitum directè, vel indirectè, sed solùm per accidens, ideo non aggrauat directè. Maior probatur ex dictis circa primam conclusionem, quia in moralibus nõ aggrauat directè, & per se, nisi ꝙ se habet per se ad actum peccati, sed tale est obiectum vt sic; igit, &c. Pro secunda parte arguit sic. Quicquid est voluntarium aliquo modo etiam per accidens, imputatur homini ad pœnam, sed nocumentum, quod sequitur per accidens ad peccatum alicuius, potest esse volũtarium aliquo modo; igitur imputatur, & aggrauat, &c. Maior nota ex dictis supra, q. 6. ar. 3. Minor probatur, quia in potestate eius fuit considerare illa nocumenta, & neglexit; sed si cõsiderasset illa mala nõ accidissent; igitur tale nocumentum hr̃ vt volitum; saltem per accidens, & remotũ; secundò potest probari. Minor principalis. Quicunq; non remouet ea, ex quibus sequitur nocumentum, si debeat remouere, erit nocumẽtum quo ad ipsum voluntarium; sed dans operam rei illicitæ, vel etiam dãs operam rei licitæ, non tm̃ considerans, & faciens faciẽda, non remouet ea, ex quibus sequitur nocumẽtum; igitur minor vera. Maior patet, quia remouens prohibens est causa aliquo modo, & si hr̃ nõ remouens prohibens, cum debet, est causa in moralibus. Minor patet, quia ille nõ remouit operam illicitam, quam debebat remouere, siue faciat diligẽtiam, siue nõ; alio modo nõ remouit inconsiderationem suam, ad quam sequitur ille effectus; igitur, &c. Patet ergo, quòd tale nocumẽtum aggrauat, non quia se teneat in ratione obiecti, & intenti, & voliti per se, vt primum nocumẽtum; nec quia sit volitum indirectè, & procedat ex maiori voluntate; sed quia est volitum per accidens, quia potuit, & debuit impediri, & per negligentiam non est impeditum; ideo ratione negligẽtiæ voluntariæ, indirectè tm̃, quia fuit in potestate voluntatis eam cohibere, &c. Quare secundum nocumẽtum fuit actu consideratũ & volitum actu, sed indirectè, hoc autẽ nõ est consideratum, nec volitũ actu; sed quasi in potẽtia actiua, & potestate, & per accidẽs. Et istam conclusionem vide supra in iure fundatam, &c. Tũc ibi.

¶Si verò nocumentum per se sequatur ex actu peccati, licet non sit intentum, nec præuisum directè, peccatum aggrauat, quia quæcunque per se consequuntur ad peccatum, pertinẽt quodammodo ad ipsam peccati speciem, puta si aliquis publicè fornicetur, sequitur scandalum plurimorum, quod quamuis ipse non intendit, nec fortè prꝛuideat, directè per hoc aggrauatur peccatum. —

¶Circa quartum membrum. s. secundum subdiuisionis, ꝙ nocumentum non intẽtum, nec præuisum, tamen sequẽs per se ex peccato, &c. Ponit talem conclusionem quartam. Nocumẽtum non intentum, nec præuisum, tamen sequens per se ad peccatum directè aggrauat. s. tanquam obiectum intentum, & volitum. Probat. Quicquid per se sequitur peccatum, directè aggrauat ipsum; sed tale nocumentum non intentum actu, nec præuisum, tm̃ sequẽs ad peccatum per se, sequit per se peccatum; igit, &c. Maior probat, quia quæcunq; per se sequunt peccatum, pertinẽt quodammodo ad spẽm eius (supplè & intẽto peccato, & ipsa virtualr intẽduntr & sine actuali cõsideratione.) Minor patet ex suppõne, qa supponit, ꝙ per se sequatur. Et est exemplum in littera de scandalo, &c.

¶Nota, ꝙ D.S. dicit, ꝙ quę per se. i. semper, vel vt in pluribus sequuntur quodammodo pertinẽt ad speciẽ (pp hoc inquam nota) ꝙ D.S. habet in de Malo. q. 1. ar. 3. ad 15. ꝙ quando accidẽs alicuius effectus, vel actus, & peccati concomitatur peccatum principaliter intentum semper, vel vt in pluribus, tunc accidens non separatur ab intentione agentis. Hæc ille in substantia. Ex quo patet, ꝙ tale per accidens hr̃ tanquam intentum, saltem in sua per se causa; sed omne intẽtum habet se vt per se obiectum, & habet directè aggrauare; igit tale nocumẽtum directè aggrauat, vt sic arguat, Omne intẽtum directè aggrauat; sed tale nocumentum est quodãmodo intentum (s. non actu in se, quia per hypothesim, nõ est consideratum, sed est intentum virtualiter in sua per se causa) igit directè aggrauat tanquã ad speciem quodammodo pertinẽs.

¶Nota ex his solutionem dubij, quia nocumentũ non intentũ, tm̃ præuisum, non aggrauat directè; & tm̃ hoc nocumentum. s. non intentum, nec præuisum, aggrauat directè. Patuit iam ratio diuersitatis, quia nocumentũ non intentũ, sed puisum non pertinet ad speciẽ, & obiectũ, vt patuit. Istud autem pertinet ad speciẽ, & obiectum, qa est volitũ, & intentũ in obiecto, licet non in se; igit, &c.

¶Aliter tm̃ vr̃ se habere circa nocumentum pœnale, ꝙ incurrit ipse qui peccat. Huiusmodi enim nocumentũ, si per accidens se habeat ad actum peccati, & non sit puisum, nec intentum, nõ aggrauat peccatum, neq; sequitur maiorem grauitatem peccati; sicut si aliquis currens ad occidendum impingat, & lædat sibi pedem. ——

¶Hæc est secunda pars principalis huius ar. in qua D.S. respondet ad quæsitum intellectum de nocumento pœnali, quod etiam est duplex, quare & duplici cõclusione respondet; secundã ponit ibi. Si verò tale nocumentũ. Vbi oportet breuiter notare, ꝙ dria est inter nocumentum damni, vel reale, & nocumentum pœnale, quia nocumentum damni (de quo habitus est sermo) potest esse voluntariũ ipsi, cuius est nocumentũ, saltem indirectè, & per accidens; sed nocumentum pœnale semper vt sic est contra voluntatem eius, cuius est pœna; quare oportet aliter dicere de isto nocumento pœnali, quam de alio. Constat enim, ꝙ aliquis transiẽs ad fornicationem potest ita facere damnum sibi in agro suo, sicut in agro alterius; & tamen illud damnum, vel nocumẽtum est vo-

litum indirectè, vt patuit; secus de pœna, quæ non est volita, nec per consequens auget voluntatem, sicut damnũ augere põt: quare specialiter de nocumento pœnali Doctori respondendum erat.

¶Pro quo innuit vnã distinctionem, ꝙ tale nocumẽtum potest se habere ad peccatum dupliciter; vno modo per accidens, quia s. non sequitur ex natura peccati, nec semper, nec vt in pluribus. Est enim apud moralem per se, & vsu, quod vt in pluribus contingit.

¶Conclusio, huiusmodi nocumentum (s. per accidens se habẽs ad actum peccati, & non præuisum, nec intentum) non aggrauat peccatum, neq; sequitur maiorem grauitatẽ peccati. D.S. explicat illam conclusionem exemplariter; sicut si aliquis currens ad occidendum impingat, & lædat sibi pedem; & potest probari ratione ex dictis; quicquid non est aliquo modo volitum, sed omnino per accidens se hãs, non aggrauat peccatum, nec sequitur maiorem grauitatem; sed tale nocumentum pœnale est hmõi; igitur, &c.

¶Nota autem, ꝙ nocumentum præuisum, esto non intentum aggrauat, quia arguit, & sequitur maiorem voluntatem. Sed nocumentum in proposito, cum non fuerit cogitatum, nec præuisum, nõ potest arguere maiorem volũtatem, quia non est volitum actu nisi cogitatum, nec potest esse volitum in sua causa; quia supponitur, ꝙ ad illam per accidens sequatur; igitur nullo modo aggrauat, nec causaliter, nec arguitiuè. Deinde cum dicit.

¶Si verò tale nocumẽtum per se consequatur ad actũ peccati, licet fortè nec sit præuisum, nec intentum; tunc maius nocumentum non facit grauius peccatũ, sed econuerso graue peccatum inducit grauius nocumentum; sicut aliquis infidelis, qui nihil audiuit de pœnis inferni, grauiorem pœnam in inferno patietur pro peccato homicidij, quàm pro peccato furti; quia enim hoc nec intendit, nec præuidit, non aggrauatur ex hoc peccatum, sicut contingit circa fidelem, qui ex hoc ipso videtur peccare grauius, ꝙ maiores pœnas contemnit, vt impleat voluntatem peccati; sed grauitas huiusmodi nocumenti solùm causatur ex grauitate peccati.

¶Ponit secundam conclusionem, iuxta aliud membrum distinctionis, quod est, ꝙ nocumentum pœnale consequitur per se ad actũ peccati, licet non sit intentum, nec præuisum. Conclusio. Nocumentum per se consequens peccatũ, licet fortè nec sit præuisum, nec intentũ, tunc maius nocumentum non facit grauius peccatũ, sed econuerso graue peccatũ inducit grauius nocumentum. D.S. ostendit, & explicat illam conclusionem exemplariter, notando quare dicat, non præuisum, quia infidelis, qui nihil audiuit de futura pœna inferni pro grauiori peccato (vt homicidio) grauius punietur in inferno, quàm pro furto; & sic peccatum suum dat grauitatem, & maioritatem nocumento pœnali, & nõ econtra; & hoc vult conclusio; sed fidelis, qui præuidit pœnas inferni, peccat grauius pp maius voluntarium, quia arguitur voluntas sua magis inclinata ad peccandum, quia non coluisset se etiam metu pœnarũ. Grauitas igitur nocumenti non præuisi, sequit grauitatem peccati, secus de grauitate nocumenti præuisi. Et potest sic argui p ista conclusione, quicquid non est volitũ actu, nec sequit maiorem voluntatem, & est quoddã consequens peccatũ proportionabiliter, hoc non aggrauat peccatũ, sed eius grauitas sequitur ad grauitatẽ peccati; sed nocumentũ pœnale quo ad infidelem est hmõi, quia non est volitum, nec intentũ, nec præuisum; & correspondet ex iustitia Dei proportionabiliter peccato; sed nocumentũ fidelis pec cãtis est ꝑuisum, licet nõ volitũ, nec intentũ, tñ arguit maiorẽ voluntatem; igit nocumentũ infidelis, ꝙ non est præuisum, non aggrauat; sed nocumentũ fidelis, qđ est ꝑuisum, hoc aggrauat, &c.

¶Nota, ꝙ licet ex iustitia Dei necessariò culpam, & peccatũ sequatur pœna, tñ vt supra, q. 71. art. 5. habitum fuit, hoc est omnino contra, & præter intentionem peccantis; ideo talis pœna non directè aggrauat peccatum fidelis, nec dat grauitatem specificam; sicut dictum fuit, ꝙ peccatum publicum haberet grauitatem scandali ipsum per se sequentis, quia hoc quodammodo est de specie, & intentione publicè peccantis; secus de pœna, de cuius ratione est esse ab extrinseco, & contra voluntatem, &c.

¶Nota circa arg. in contr. ꝙ tangit vnũ, de quo infra, q. 85. s. ꝙ peccatum diminuat bonum naturæ, quæ diminutio est nocumẽtũ damni, non pœnale, & potest esse præuisum; & siue sit præuisum, & intentũ, siue non, tamen per se sequitur ad actum peccati. Vnde aggrauat ad minus iuxta quartam conclusionem. s. directè tãquam pertinens quodammodo ad speciẽ; secus de pœna, quæ sequitur ex peccato, non ex parte peccantis, sed iustitia iudicis, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd sicut etiam supra dictum est; * cum de bonitate, & malitia exteriorum actuum ageretur; euentus sequens, si sit præuisus, & intentus, addit ad bonitatem, vel malitiam actus.

* q. 20. ar. 5.

¶Maior vera. s. nocumentum est quidã euentus cõsequens actũ peccati. Ad minorem, negat vr, ꝙ euentus sequens quicũq; non addat ad bonitatem, vel malitiam actus, nec hoc dictũ est supra, q. 20. ar. 5. immo dictũ est, ꝙ euentus intentus, & præuisus addit ad bonitatem, vel malitiam, immo & vlterius dictũ est, ꝙ si etiam nõ sit præuisus, vel intentus, dummodo per se sequatur ad peccatum, tunc addit ad bonitatem, vel malitiam; sed verum est etiam, dictũ fuit vbi iam, ꝙ si euentus non sit præcogitatus, & per accidens, & vt in paucioribus sequatur, tunc non addit ad bonitatem, vel malitiam, & supplendũ est ex his dictis circa tertiam conclusionem, si non imputetur propter negligentiam; & ita per accidens, quia non præuisum, & per accidens sequens, & facta debita diligentia, & data opera rei licitæ, ita quòd sit aliter per accidens, vt nullo modo possit voluntarius iudicari. Quare negatur consequentia, loquendo de nocumento damnoso aliquo modo volito, &c.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ quamuis nocumentum aggrauet peccatum; non tamen sequitur, ꝙ ex solo nocumento peccatum aggrauetur, quinimmo peccatum per se est grauius propter inordinationem, vt supra dictum est; * vnde & ipsum nocumentum aggrauat peccatum, inquantum facit actum esse magis inordinatum; vnde non sequitur, ꝙ si nocumentum maximè habeat locum in peccatis, quæ sunt contra proximum, ꝙ illa peccata sunt grauissima, quia multò maior inordinatio inuenitur in peccatis, quę sunt contra Deum; & in quibusdam eorum, quæ sunt contra ipsum; & tamen potest dici, ꝙ etsi Deo nullus posset nocere quantũ ad eius substantiã, potest tñ nocumentum attentare in his, quæ Dei sunt, sicut extirpando fidẽ, violãdo sacra, quę sunt peccata grauissima; Sibi etiam aliquis, qñq; scienter, & violenter infert nocumentum, sicut patet in his, qui se interimunt; licet finaliter hoc referant ad aliquod bonum apparens, puta ad hoc, quòd liberentur ab aliqua angustia.

* Art. huius quæ.

¶Dico, ꝙ suppositum argumenti. s. ꝙ nocumentũ maximè inuenitur in peccatis, q̃ sunt contra proximũ, & nõ in his, q̃ sunt cõtra Deũ. Verum est, ꝙ nocumentum ẽm effectum inuenit in peccatis contra proximũ, cuius substantiæ aliqs etiã effectualiter nocere põt. Põt tñ aliqs nocere Deo ẽm affectum suũ, quantum est ex peccato ẽm se Deũ odiendo, sicut quilibet etiã mortaliter peccãs illi, vult Deum non esse summũ bonum. Et vult hoc voluntate indirecta, vel tanquã quoddã per se consequens ad peccatũ mortale, etiam si non sit indirectè volitum, quando est sine præuisione.

¶Secundò dico, ꝙ potest Deo nocere ex parte sua, & quantum in se est, contemnendo eũ in mandatis suis; & tertiò nocendo his, quæ Dei sunt, vel quia sub ꝓuidentia Dei, vel quia a Deo specialiter; vt contemnendo fidem, violando sacra, quę constituta sunt, ꝙ Dei reuerentia. Probatio secundæ partis suppositi; probat, ꝙ nullus noceat Deo quantum ad effectum in substantia; & sic intelligitur auctoritas Iob, quia dicit. Quid facies cõtra illum. s. in se, & ẽm effectum, supplè, sicut facere potes contra substantiam, & vitã hominis; quare subdit homini, qui est similis tibi, nocebit impietas tua. s. etiam ẽm substantiam suam effectualiter. Vltra. Si ergo peccatum aggrauaretur pp maius nocumentum. Dico ad hoc tripliciter. Primò, ꝙ aggrauat quidem ex nocumento, non tñ vt nocumentum est; sed vt inordinatum est, & iniustum; quare iudex, interficiendo furem, nocet sibi, ita benè, sicut homicida; nõ tñ aliquo modo peccat, quia nocumentũ non est inordinatũ, nec iniustum; si ergo aggrauat ratione inordinationis per se, & formaliter; ideo vbi est maior inordinatio cum minore nocumẽto, ibi est maior grauitas. Dico secundò, peccatum aggrauatur pp nocumẽtum maius, ita ꝙ si comparetur ad peccatũ, quod etiam est peccatum, & inordinatum, pp iniustum nocumentum; tunc vbi est grauius nocumentum directè se habens ad peccatum, tunc est maior grauitas, vt patet de homicidio, & furto; sed nõ oportet, ꝙ peccatũ maioris nocumenti comparatũ ad id, ꝙ non est tanti nocumẽti, nec est peccatũ pp nocumentũ effectuale, sed pp maiorem inordinationem, quàm trahatur ex nocumento, sit maioris grauitatis; & ista tacta fuerunt circa corpus, quia stando in peccatis eiusdem rationis, tunc vbi grauius nocumentum, ibi grauius peccatum. De hoc D. S. quolib. 1. art. 18. quòd periurium est grauius homicidio.

¶Dico tertiò, ꝙ peccatum aggrauatur propter nocumentum, vel substantiale, & effectuale, vel propter nocumentũ affectuale, & nocumentum, quod inducitur ex contemptu alicuius in se, vel in suis præceptis, vel in suis factis, &c. Negatur autem sequela, ꝙ peccatum in proximum esset grauius peccato in Deum. Tum primò, quia peccatum non est solùm graue propter nocumentum, sed propter inordinationem; modo cõstat, ꝙ peccatum in Deum pejus est ex specie, & inordinatius, quàm quodcunq; peccatũ nocens homini, ex intentione etiam, & cum ꝑuisione. Tum secundò, quia peccatum in Deum, & proximum non sunt eiusdem rationis; modo dictum est, ꝙ quando peccatum ex nocumẽto inordinato, comparatur ad aliud ex nocumento, tũc vbi est maius nocumentum, ibi grauius peccatum. Tum tertiò, quia peccatum, quod est contra Deum, habet nocumentum affectuale, & quantum

Digitized by Google

rum in ſe eſt, qđ eſt peius, & grauius, & inordinatius, quàm nocumentum affectuale contra hominem, quare argumentũ nõ valet.

¶D.S. primò reſpondet ad tequelã, negando eam; ſecundò ad aſſumptum, vel ſuppoſitum, ibi. Et tamen poteſt dici, &c. De aliquibus huius ſolutionis habitum eſt ſupra, q.47.ar.1.ad primum.

¶Ad tertium dicendum, q̃ illa ratio nõ ſequitur propter duo. Primò quidem, quia homicida intendit directè nocumentum proximi; fornicator autem, qui procurat mulierem, non intendit nocumentum, ſed delectationem. Secundò, quia homicida eſt per ſe, & ſufficiens cauſa corporalis mortis, ſpiritualis autem mortis nullus poteſt eſſe alteri cauſa per ſe, & ſufficiens, quia nullus ſpiritualiter moritur, niſi propria uoluntate peccando.

¶Ad hoc argumentum, quod mouit quendam magnum, qui aſſeruit fornicationem grauius eſſe peccatum homicidio, motus ex ratione illa ſophiſtica. Dicitur igitur ad maiorem. ſ. maius nocumẽtum infertur alicui, cum priuatur vita gratiæ, quàm vita naturæ, &c. Dico, q̃ verum eſt, q̃ maius nocumentum infertur. Et dico, q̃ grauius peccaret, ſi aliquis poſſet, vt cauſa totalis, & ex intentione auferre vitam gratiæ, quàm auferens vitam naturæ ex intentione, & propoſito. Et concedo probationem maioris.

¶Ad minorem dico, negando, q̃ priuet quãtum in ſe eſt ex intentione. Secundò dico, q̃ quantumcunq; intendat, nõ eſt cauſa ſufficiens, & totalis priuationis gratiæ alterius, immo ipſe ſolus, nec excellentiam aureolæ debitæ virginitati poteſt auferre, muliere reluctante, etiam ſi violenter opprimat, vt patet in D.S. in quarto, diſtin. 49.q.5.artic.3.quæſtiun.1.ad quartum. Vnde ſi vita gratiæ ei debeat auferri, non eſt ex fornicãte, ſed ex mulieris cõſenſu, & voluntate. Dico vlterius, q̃ nullus homo poteſt alium inducere in peccatum mortale, ſicut cauſa ſufficiens, nec diabolus hoc poteſt, vt patebit infra q.75.artic.3.& q.80. multò minus homo. Vltra. Si ergo peccatum eſſet grauius propter maius nocumentum. Dico, quòd eſt grauius directè, & ex ſpecie propter maius nocumentum intentum, cuius aliquis eſt ſufficiens cauſa. Vltra. Sequeretur, q̃ ſimplex fornicator grauius peccaret, quàm homicida. Negatur ſequela. Tum quia fornicator non intendit mortem animæ, nec ab illa peccatum ſuum habet ſpeciem, & eſſentialem grauitatem, ſed obiecto, & materia, quia intẽdit talem delectationem cum muliere, licet non ſua, & ab hoc habet grauitatem. Homicida autem intendit mortem naturalem, & priuationem naturalis vitæ. Conſtat autem, q̃ intentum, & motiuum homicidij valde grauius eſt, quàm velle delectare cum non ſua. Tum ſecundò, negatur ſequela, quia fornicator non eſt ſufficiens cauſa mortis animæ, ſicut homicida eſt ſufficiens cauſa mortis corporis. Quare concedo, quod vlterius dicitur, ſcilicet quod eſt manifeſtè falſum, immo falſiſſimum, q̃ ſimplex fornicatio ſit grauius peccatum homicidio. Quare negatur conſequentia, q̃ non aggrauetur peccatum propter maius nocumentum intentum. ſ. & cuius aliquis eſt cauſa ſufficiens. Propterea homicidium, & fornicatio non comparantur bene adinuicem penes nocumentum, quia (vt patuit) vnum habet ſpeciem ex nocumento, alterum non, ſed ex delectatione inordinatè quæſita. Dictum eſt autem, q̃ quando duo peccata conueniunt in hoc, quòd trahunt ſpeciem a nocumento intento, tunc grauius eſt, quando nocumentum eſt grauius. Patet igitur, quòd hæc ratio multipliciter deficit, & intentum nullatenus oſtendit. Nec obſtat, quòd dictum eſt articulo præcedenti, quòd ſi nocumentum ſequatur per ſe, & etiam non intendatur, nec cogitetur, tunc peccatum directè aggrauatur, quia (vt patet hic) tale nocumentum (ſ. ſpiritualis mors animæ mulieris) non ſequitur per ſe ad ſolicitationem, vel etiam opus fornicationis; quia non eſt cauſa eius, ſed conſenſus mulieris, cuius eſſe non poteſt eſſe cauſa.

Simplex fornicatio nullo modo eſt grauius homicidio.

Vtrum ſecundùm conditionem perſonæ, in quam peccatur, attendatur grauitas peccati.

1 2.2.q.61.ar.2.ad 3.& ar.8.cor.& q.65.artic.4. Et 3.q.80.ar.5.cor. Et 2.dist.20.art.3.cor. Et opu.3.c.2.& 31.5. Et pſ.12.con. Et Rom.1c.2.co.1. Et 1.cor.10.lec.7.co.2.fin. & 2.

AD nonum ſic proceditur. Videtur, q̃ ſecundùm conditionem perſonæ, in quam peccatur, peccatũ non aggrauetur. Si enim hoc eſſet, maximè aggrauaretur ex hoc, q̃ aliquis peccat in aliquem virum iuſtum, & ſanctum; ſed ex hoc non aggrauatur peccatum, minus enim læditur ex iniuria illata virtuoſus, qui æquanimiter tolerat, quàm alij, qui etiam interius ſcandalizati læduntur; ergo conditio perſonæ, in quam peccatur, non aggrauat peccatum.

¶2 Præterea. Si conditio perſonæ aggrauaret peccatum, maximè aggrauaretur ex propinquitate; quia ſicut Tull. dicit in Paradoxis. * In ſeruo necando ſemel peccatur, in patris vita violanda multa peccantur; ſed propinquitas perſonæ, in quam peccatur, non videtur aggrauare peccatum, quia vnuſquiſq; ſibiipſi maximè eſt propinquus, & tamen minus peccat, qui aliquod damnum ſibi infert, quàm ſi inferret alteri, puta ſi occideret equum ſuum, quàm ſi occideret equum alterius, vt patet per Philoſophum in quinto Ethicorum; * ergo propinquitas perſonæ non aggrauat peccatum.

*Tull. in Parad. cuius tit. eſt æqualia eſſe iuſtia.

* Ariſt. ca. vlt. to. 5.

¶3 Præt. Conditio perſonæ peccantis præcipuè aggrauat peccatum ratione dignitatis, vel ſcientiæ, ſecundùm illud Sap.6. Potentes potenter tormenta patientur. Et Luc.12. Seruus ſciens voluntatem Domini, & non faciẽs, plagis vapulabit multis; ergo pari ratione ex parte perſonæ, in quam peccatur, magis aggrauaret peccatum dignitas, aut ſcientia perſonæ, in quam peccatur; ſed non videtur grauius peccare, qui facit iniuriam perſonæ ditiori, vel potentiori, quàm alicui pauperi; quia non eſt perſonarum acceptio apud Deum, ſecundùm cuius iudicium grauitas peccati penſatur; ergo conditio perſonæ, in quam peccatur, non aggrauat peccatum.

Sap.6.

Luc.12.

¶Sed contra eſt, q̃ in ſacra ſcriptura ſpecialiter vituperatur peccatum, quod cõtra ſeruos Dei committitur, ſicut dicitur 3.Reg.19. Altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio. Vituperatur etiam maximè peccatum commiſſum in perſonas propinquas, ſecundùm illud Mich.7. Filius contumeliam facit patri, filia cõſurget aduerſus matrem ſuam. Vituperatur etiam ſpecialiter peccatum, quod committitur in perſonas in dignitate conſtitutas, vt patet Iob 34. Qui dicit Regi Apoſtata, qui vocat duces impios; ergo conditio perſonæ, in quam peccatur, aggrauat peccatum.

3.Reg.19.

Mich.7.

Iob 34.

¶Hic quærit de quadam alia circunſtãtia, quæ ſe tenet ex parte obiecti, an ſ. per conditionem perſonæ, in quam peccatur, peccatum aggrauetur, an videlicet grauius peccet, qui peccat contra perſonam magis dignam, vel ſibi magis coniunctam.

¶Reſpondeo dicẽdum, q̃ perſona, in quam peccatur, eſt quodammodo obiectum peccati. Dictum eſt autem ſupra, * quòd prima grauitas peccati attenditur ex parte obiecti.

*Art.3 huius quæſt.

¶D.S. in hoc articulo; primò innuit vnam concluſionem reſponſiuam; ſecundò explicat de quibus conditionibus intelligatur, ibi. Ex quo quidem: Concluſio formalis reſponſiua, quam D.S. non ponit, ſed ipſam probat, eſt iſta. Per conditionem perſonæ, in quam peccatur, peccatum aggrauatur. Probatur. Prima grauitas attenditur ex parte obiecti; ſed perſona, vel cõditio perſonæ eſt quodammodo obiectum peccati, igitur aggrauat (ſ. tanq̃ circunſtantia tenens ſe ex parte obiecti.) Maior patuit artic 3.

¶Nota autem circa minorem, quòd D.S. nõ dicit, q̃ perſona ſit obiectum abſolutè, ſed eſt quodammodo obiectum peccati. Nam licet circunſtantia ſit aliqualiter volita, & variet obiectum in cõparatione ad rationem, & quandoque addit ſpecialem inordinationem, non tamen habet ſe vt obiectum motiuum, quando eſt circunſtantia facies malitiam, nec dat ſpeciem actui, licet (vt dictum eſt) det ſpeciem deformitatis; ſicut patet, quòd homicidiũ non habet ſpeciem homicidij a perſonatu, ſed ab homine. Perſona enim ſignificat quandam conditionem hominis pertinentẽ ad dignitatem, ita q̃ idem ſit dicere. Vtrum, ſecundùm conditionem perſonæ aggrauetur peccatum, & an ſecundùm circunſtantiam, quæ eſt perſonarus hominis, aggrauetur. Non eſt igitur perſona formaliter (ideſt conditio hominis) obiectum actus, ſed quodammodo, ideſt tenens ſe circa obiectum actus; & poteſt talis circunſtantia, vt habet rationem obiecti (voluntatis ſaltem) dare nouam ſpeciem moris; ſicut interficiens ſacerdotem cõmittit non ſolùm homicidium, ſed & ſacrilegium, quia obiectum huius interfectionis non ſolùm eſt homo, ſed etiam ſacerdos, quem occidendo quis facit irreuerentiam rei ſacræ, ac per hoc talis circunſtantia, vt tenet ſe circa obiectum. ſ. hominem, & vt facit ſpecialem repugnantiam alterius ſpeciei, & rationis, conſtituit ſacrilegium; ſimiliter interfectio patris habet pro obiecto hominem cum conditione ſpecialiter repugnante, & ſic eſt ſpeciale, & grauius peccatum, quàm homicidium ſimplex; quare D.S. dicit, quòd perſona eſt quodammodo obiectum, etiam capiendo perſonam formaliter. ſ. pro conditione hominis. Licet enim interficiens ſacerdotem, vel patrem, vellet quòd non eſſet ſacerdos, vel pater; tamen ſimpliciter vult interficere patrem, &c.

Digitized by Google

¶Ex quo quidem tantò attenditur maior grauitas in peccato, quantò obiectum eius est principalior finis; fines autem principales humanorum actuum sunt Deus ipse, homo, & proximus; quicquid enim facimus, propter aliquod horum facimus, quamuis etiam horum trium vnum sub altero ordinetur. Potest igitur ex parte horum trium considerari maior, vel minor grauitas in peccato secundùm conditionem personæ, in quam peccatur.

¶Hic cõsequenter D. S. explicat illam conclusionem responsiuam per vnam aliam conclusionem, ſm quid attendantur illæ cõditiones aggrauantes, & quæ sint, vel quot sint tales conditiones in communi aggrauantes; vtrum quia factor, vel fautor, vel pistor, ita ꝙ sit grauius peccatum interficere cocũ, quam cellerariũ, &c. Et habebitur, ꝙ non quæcunq; cõditiones personæ, vel hominis aggrauant, sed certè aliquæ. Vnde D.S. primò ponit illam secundã conclusionem explicatiuã primæ, & probat eam in communi; secundò in speciali ſm quãlibet eius partem, ibi. Primò quidẽ, &c. Conclusio igitur secunda explicatiua primæ est talis. Ex parte trium. ſ. Dei, ipsius hominis peccantis, & ex parte proximi potest considerari maior, vel minor grauitas in peccato, ratione conditionis, & ſm conditionem personæ, in quam peccatur. Sic videlicet, ꝙ non ſm quamcunq; conditionem, sed ſm conditionem, quæ attenditur in habitudine ad ista tria, aggrauetur peccatum, ita ꝙ si peccatur in personam ratione coniunctionis maioris, vel minoris ad illa; tunc est maius, vel minus peccatũ grauitate sumpta ex istis conditionibus attentis in habitudine ad ista tria; ita ꝙ aliæ conditiones non attentæ in habitudine ad ista tria, vel quæ nõ mutant habitudinem ad illa tria sunt indifferẽtes, sicut pistor, vel molitor non variant habitudinem ad Deum, vel proximum, vel hominem ipsum vt sic formaliter, quia pistor. Probatur ergo conclusio ista primò communiter; supponendo, ꝙ grauitas attẽdatur ex parte obiecti; & per consequens ex maiori conditione obiecti, attendatur maior grauitas. Tunc sic arguitur. Ex obiecto tantò attenditur maior grauitas in peccato (supplè, & ex conditione obiecti, secundùm quã concernit principaliorem finem) quantò obiectum eius est principalior finis; sed principales fines humanorũ actuum sunt Deus, ipse homo, & proximus; igitur ex parte horũ trium, &c. vt dicit conclusio. Ita videlicet, ꝙ si est conditio personę, ratione cuius magis attinet Deo, tunc est grauius. si magis ipsi homini, iterum maius, quàm si non esset contra coniunctam istis, &c. Maior ista patet ex artic. 3. quia ex obiecto attenditur grauitas, inquantum finis, & motiuum, ergo si est maior finis, & maior grauitas. Et per consequens, si est conditio, ratione cuius peccatum aliuori fini repugnat, tunc peccatum aggrauatur. Et si est conditio, quæ ex parte obiecti addit specialem deformitatem. tunc aggrauat super priorem speciem manentem, addendo specialem deformitatem alterius peccati, sicut dictum est de interfectione sacerdotis, quę manens homicidium, efficitur cum hoc sacrilegium, quia altiori fini repugnat. Deo. Nam malè tractando rem Deo consecratam redundat directè in iniuriam Dei. Et de his supra. Minor patet, quia quicquid homo facit, propter aliquod horum facit. ſ. immediatè, quamuis & id, quod propter vnũ facit immediatè, posset esse propter aliud principaliter, & finaliter. Vnde notat D.S. circa hoc, ꝙ sunt quidem tres fines, sed non ex æquo se habentes, quasi vnus sit ita principalis, sicut alius; sed sunt subordinati. ſ. in veritate, & ex natura rei, etiam si homo se a Deo subtrahat, vel in proximo, vel in seipso vltimum finem, peccando constituat, tamen in veritate sunt subordinati. Patet igitur conclusio, ꝙ ſm conditiones personæ, ſm quas peccatum repugnat altiori fini, peccatum aggrauatur, quia huiusmodi conditiones accipiuntur in ratione obiecti, & per consequẽs possunt dare nouam speciem deformitatis, quæ tamen oñque se habet ad priorem, vt species ad genus; vt sacrilegium ad furtum, vel homicidium, vt supra q. 18. dictũ fuit. licet enim fur non intendat iniuriare loco sacro, tamen furto suo coniungitur iniuria loci sacri, quæ est volita per accidens saltem. Et ita habet se in ratione obiecti, & specialiter facit actum rationi repugnare. Sed & hæc conclusio opus habet explicatione, quia (vt res iacet in littera) adhuc non habetur, quæ sint illæ conditiones personæ, secundùm quas attenditur maior repugnantia ad illos fines. Tunc ibi.

¶Primò quidem ex parte Dei, cui tantò magis aliquis homo coniungitur, quantò est virtuosior, vel Deo sacratior; & ideo iniuria tali personæ illata magis redundat in Deum, secundùm illud Zach. 2. Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei. Vnde peccatum fit grauius ex hoc, ꝙ peccatur in personam magis Deo coniunctam, vel ratione virtutis, vel ratione officij. Zach. 2.

¶Probat specialiter illam conclusionem ſm quãlibet eius partem. ſ. quare ſm aliam propinquitatem ad Deum attẽdatur maior grauitas, & quare ſm maiorem coniunctionem ad peccantem, & quare ſm maiorem habitudinem ad proximũ. Vnde primò, pbat primã partem; secundò secundam, ibi Ex parte etiam suijpsius; tertiò tertiã, ibi. Ex parte verò proximi. Ex parte igitur Dei primò peccatum fit grauius ex hoc, ꝙ peccatur in personam Deo coniũctam, vel ratione virtutis, vel ratione officij. Ex quo hĩ, ꝙ cõditio personæ, ratione cuius habet habitudinẽ propinquiorem ad Deũ aggrauat. Et probatur sic. Ratione illius peccatum fit grauius, ratione cuius iniuria magis redundat in Deum; sed ratione virtutis, vel officij iniuria magis redũdat in Deum; igitur, &c. Maior nota, quia iniuria Dei, & peccata in Deũ sunt grauissima; ergo illud, quod participat iniuriã Dei, est etiã eò grauius. Minor patet, quia homo quantò virtuosior, vel sacratior, tantò magis Deo coniungit per maiorem assimilationem, & participationem suæ bonitatis, & excellẽtiæ; igitur iniuria illi facta propius accedit ad iniuriam Dei, quantò ille est Deo similior. Quasi arguatur, peccando cõtra quamcunq; facturã Dei, peccatur contra Deum, vt patuit supra; ergo quantò peccatur contra maiorem facturã, & Deo similiorem, eò magis peccatur. Et probatur illa minor etiam auctoritate Zachar. 2. Qui vos tetigerit, &c. Consequenter cum dicit.

¶Ex parte etiam suijpsius manifestum est, quòd tantò aliquis grauius peccat, quantò aliquis magis in coniunctam personam, seu naturali necessitudine, seu beneficijs, seu quacunque coniunctione peccauerit, quia videtur in seipsum magis peccare, & pro tantò grauius peccat, secundùm illud Eccles. 14. Qui sibi nequam est, cui bonus erit? Eccl. 14.

¶Explicat, & probat secundam partem secundæ conclusionis, ſ. quòd tantò aliquis grauius peccat, quantò peccauerit in personam magis coniunctam, seu naturali necessitudine, seu beneficijs, seu quacunque coniunctione. Et arguitur sic. Quantò aliquis magis in seipsum peccat (ſin his, quæ suo arbitrio non subsunt) tantò grauius peccat; sed peccando in magis coniunctos, magis in seipsum peccat; igitur, &c. Maior non probatur hic, nisi ex auctoritate Sapientis, vt in littera. Sed potest haberi probatio ex secunda secundæ, quæst. 26. artic. 4. & quæstio. 64. artic. 5. quia debet seipsum maximè diligere; ergo faciẽdo cõtra seipsum maximè peccat, quia maximè cõtra ordinem charitatis; inde est, quòd interficiens seipsum, maximè peccat.

¶ Circa istas duas explicationes est dubium; quia quidem satis constat, quòd stando in vno ordine, scilicet in habentibus coniunctionem ad Deum, quòd tunc peccatum sit grauius, quòd sit contra eũ, qui est magis coniunctus Deo. Sed comparando istos duos ordines, & duas coniunctiones, & conditiones adinuicem, sic quòd vnus peccet contra personam magis coniunctam Deo, alius verò cõtra personam magis coniunctam sibi, ita quòd vnus occidat sacerdotem, alius patrem suum carnalem, quis amplius, vel grauius peccat? Dubium.

¶ Ad hoc posset videri post Doctor. Sanct. secunda secundæ, quæstio. 26. artic. 4. & 7. & quæstio. 64. artic. 5. quòd plus peccat, peccans in eum, quem plus tenetur diligere ex charitate, vt iam tactum est; sed constat ex artic. 7. quæstio. 26. ibidem, quòd homo tenetur plus diligere sibi magis coniunctũ secundùm carnalem originem, quàm meliorẽ, & magis coniunctum Deo (præsertim pro hoc statu) quia charitas semper elicit actum secũdùm rationem, & conditionẽ diligentis, qui fortius diligit magis coniunctos, vt ibidem ad longum habetur. Quare peccare in valde coniunctos secundùm naturalem originem videtur grauius; nisi fortè ex altera parte esset magnus excessus, sicut si quis interficeret talem, in cuius interitu valde læderetur respublica. Est enim vtilitas reipublicæ præferenda, & sibiipsi, & parenti. Et hoc videtur notasse D.S. secunda secundæ, quæst. 31. artic. 3. ad primum, & tertium. vbi dicit, parentes in recompensandis beneficijs sunt omnibus alijs præferendi, nisi necessitas ex altera parte præponderaret, sic proportionabiliter in proposito. Vnde Richardus in tertio dicit, quòd licet pater spiritualis magna det, non tamen ita verè est causa beneficij, quod intendit, cum nõ det filio illud beneficium nisi ministerialiter. Pater autem carnalis dedit filio esse naturæ, sicut causa efficiens, & beneficium nutritionis, & doctrinæ. Honor autem magis debetur patri spirituali propter statum, beneficium, & etiam subsidium. Hæc ille & benè. Prima responsio. Richardus

¶Nec obstat, vt videtur, quòd percutiens clericum efficitur irregularis, quia irregularitas non respondet grauitati culpæ, sed alicui conditioni agentis, vel patientis minus quandoque aggrauanti; vnde & irregularitas incurritur sine omni culpa, vt patuit supra quæst. 20. artic. 5 ad quartum.

¶Sed melius consideranti videtur distinguendum, ita quòd interfectio patris, & sacerdotis habent se sicut excedentia, & excessa. Nam vt iam probatum est, occisio parentis grauior est, quia contra magis coniunctam personam, & contra maiorem benefactorem, & contra speciale præceptum de honoratione parentum, & contra eũ quẽ plus diligere tenetur; sed ex altera parte occisio sacerdotis præponderat, inquantum incidit deformitas sacrilegij, quæ attenditur penes irreuerentiam rei sacræ. Et quia facit illam Secunda responsio.

occisionem

occiſionem eſſe cõtra altiorem finẽ, ſcilicet Deum, vnde & paricidium, & interfectio ſacerdotis includunt homicidium. Et ſuperaddunt ſpeciales conditiones, quæ conſtituunt aliam ſpeciẽ deformitatis, licet propriè ex homicidio, & paricidio non ſint duæ ſpecies, ſed duæ deformitates generis, & ſpeciei. Et hæ deformitates homicidio additæ habent ſe vt excedens, & exceſſum. Et verum quidem eſt, q̃ irregularitas vt ſic non arguit culpã, nec maiorem culpam, ſed tamen ſacrilegium, quod in propoſito irregularitas conſequitur. Vide ſecũda ſecũdæ q. 199. art. 2. vbi dicitur, quòd ſacrilegium eſt ſpeciale peccatum, &c. Tunc ibi.

¶ Ex parte verò proximi tãtò grauius peccatur, quantò peccatum plures tangit; & ideo peccatum, quòd fit in perſonam publicam puta regem vel principem, qui gerit perſonam totius multitudinis, eſt grauius, quã peccatum quod committitur contra vnam perſonam priuatam, vnde ſpecialiter dicitur Exodi 22. Principi populi tui non maledices. Et ſimiliter iniuria, quæ fit alicui famoſæ perſonæ videtur eſſe grauior ex hoc, quòd in ſcandalum, & in tribulationẽ plurimorũ redũdat. —

¶ Confirmat tertiam partem ſecundæ concluſionis, ſcilicet parte proximi, peccatum, quod fit in perſonam publicam, & magis famoſam, puta regem vel principem, qui gerit perſonam totius multitudinis eſt grauius, quàm peccatum, quod fit cõtra vnam perſonam priuatam. Arguitur ſic, peccatũ tantò grauius eſt quãtò plures tangit; ſed iſta peccata ſunt huiuſmodi, igitur, &c. Maior nota, quia ſi eſt graue, quia contra vnum, multò grauius eſt ſi contra plures, &c. Minor probatur, quia perſona publica gerit perſonam totius multitudinis, & contra eum peccando, peccatur contra multitudinem. Similiter peccatum contra perſonam famoſam redundat in ſcandalum, & tribulationem plurimorũ, igitur, &c. Et probatur etiã auctoritate Exodi. 22. vt in littera.

ARGVMENTVM in contrariũ probat omnes tres explicationes ſecundę concluſionis, quaſi argueret, Secũdũ illud ſumitur maior grauitas, ratione cuius peccatum præſertim vituperatur, ſed hoc ſit ſecundùm conditiones perſonæ non quaſcũque, ſed tres, ſecundùm quas eſt habitudo ad tres fines, ſcilicet Deum hominem ipſum, & proximum, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ille, qui infert iniuriam virtuoſo, quantum eſt in ſe, turbat eum, & interius, & exterius; ſed quòd iſtè interius non turbetur, contingit ex eius bonitate, quæ non diminuit peccatum iniuriantis. ———

¶ Ad maiorem dico, quòd immo maximè aggrauatur, quia quis peccat contra virtum iuſtum, & ſanctum capiendo maximè pro præſertim; quia ſanctitas, & virtuoſitas aggrauant quidem, ſed non magis omnibus, quia vt dictum eſt maius peccatum aliquo modo eſt, quod ſit contra magis coniunctum. &c.

¶ Ad minorem, negatur, quòd nõ aggrauetur, quia peccatur contra iuſtum, & ſanctum. Ad probationem dicitur, quòd ſi minus ledatur iuſtus ex iniuria ſibi illata, hoc non eſt ex parte peccantis, qui eum turbat quantum in ſe eſt intus, & extra; ſed hoc eſt ex bonitate, & bona diſpoſitione ſancti, & virtuoſi, qui non vincitur a malo. Et eſt omnino præter intentionem, imino contra intentionem iniuriantis ſaltem a propoſito, q̃ ipſe non lędatur interius; ſicut & peccatum perſequutorum martyrum nõ diminuitur, quia ſancti martyres per martyrium conſequuti ſunt coronam. Nam hoc fit præter, & contra intentionem tyrannorum, ut habet D. S. prima parte q. 19. art. 9. ad primum. Et in primo ſcripto, diſt. 46. ar. ſecundo ad tertium.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd nocumentũ, quod quis ſibijpſi infert in his, quæ ſubſunt dominio propriæ voluntatis, ſicut in rebus poſſeſſis, habet minus de peccato, quàm ſi alteri inferatur; quia propria voluntate hoc agit; ſed in his, quæ non ſubduntur dominio voluntatis, ſicut ſunt naturalia, & ſpiritualia bona, eſt grauius peccatum nocumentum ſibijpſi inferre, grauius enim peccat, qui occidit ſeipſum, quàm qui occidit alterum. Sed quia res propinquorum noſtrorum nõ ſubduntur voluntatis noſtræ dominio, non procedit ratio quantum ad nocumenta rebus illorum illata, quòd circa ea minus peccetur niſi fortè velint uel ratũ habeãt. —

¶ Ad maiorem dico, quòd ſic, quia maximè aggrauatur ex cõditione perſonæ, quæ eſt propinquitas, & coniunctio ad peccantem. Et do auctoritate Tullij, quæ vera eſt, patuit ar. 7. Minor negatur, ſcilicet quòd propinquitas non aggrauet. Ad probationẽ dico diſtinguendo illam, & tamen minus peccat, qui aliquod dãnum ſibi infert, quàm ſi inferret alteri. Diſtinguitur illa. Eſt damnum in re, quæ ſubeſt libero arbitrio hominis, & eſt in eius poteſtate. Et de illa concedo, quòd minus peccat faciens ſibi damnũ quàm alteri. Et ratio habetur in ſolutione, quia damnũ alterius eſt magis iniuſtum, quàm damnum proprium. Nam peccata oppoſita iuſtitiæ habent conſiderari ex inuoluntario. Nam ſi quis etiam alius homo patiatur a me damnum voluntariè, non patitur iniuſtum formaliter, quia vt habetur quinto Ethicorum, & ſecunda ſecundæ q. 59. ar 3. nullus patitur iniuſtum volens, quia ergo inferens ſibi damnum infert voluntariè, & patitur voluntariè, conſequens eſt ſecundùm Philoſophum in quinto Ethicorũ, quòd non patiatur formaliter iniuſtum. Et ergo minus peccat in his, quæ ſubſunt ſuæ voluntati, & poteſtati. Dicitur autem notanter, minus peccat, quia etiam ſi quis nõ facit ſibi iniuſtitiam, exponendo bona ſua, tamen poteſt peccare non propriè contra iuſtitiam, ſed contra charitatem ſuijpſius, & contra liberalitatem; vt de prodigo, qui peccat inordinatè exponendo, & de tali repbat exemplum, ſcilicet de equo. Sed aliud eſt damnum in re, q̃ non ſubditur dominio voluntatis, ut ſunt bona naturæ, & bona gratiæ. Et de illis negatur, quòd inferens ſibi nocumentum vel damnum, in talibus minus peccat; quia tenetur ſe maximè diligere ſibi volẽdo talia bona, & ergo ſibi faciens damnum in talibus, maximè peccat. Sicut patet de eo, qui ſe occidit, vt patet ſecunda ſecundæ. q. 64. ar. quinto. Nec minor probatur de illis rebus, quia equus eſt ſub poteſtate, & ergo poteſt dare vbi vult, ſed vita ſua naturalis vel ſpiritualis non eſt in poteſtate ſua, ſed Dei. Dare enim equum alteri, vel pati damnum in equo, vt ſic, nõ habet rationem peccati; ſicut nec pati iniuriam, ſed facere iniuriã; quia igitur ſibi inferens damnum non facit iniuriam ſicut inferens alteri. Sin re, quæ ſubeſt poteſtati, ideo vt ſic non peccat, niſi damnum eſſet inordinatum, & magnum. Poteſt enim aliquis ex rationabili cauſa meritoriè pati damnum in re ſua. Secus de his, quæ non ſubſunt poteſtati hominis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eſt acceptio perſonarum ſi Deus grauius punit peccantem contra excellentiores perſonas, hoc enim fit propter hoc, quòd hoc redundat in plurium nocumentum. ———

¶ Maior vel aſſumptum verum, & patebit prima pars arti. ſequenti, ſcilicet quòd conditio peccantis aggrauat, & dico, quòd etiam conditio eius, quæ eſt dignitas vel ſcientia eius in quem peccatur, aggrauat. Ad minorem ſubſumptam negatur, quòd nõ grauius peccet, qui facit iniuriam perſonæ ditioti vel potentiori ratione altioris loci quem obtinet in communitate, ratione cuius ſunt magis honorandi ad ſenſum ſtatim dicendum. Ad probationem conceditur, quòd non eſt perſonarum acceptor Deus, ad ſenſum quem habet Capreolus, quia peccantem contra excellentiorem perſonam grauius punit, & magis imputat hoc peccatum, quia inordinatius, & grauius eſt peccatum. Negatur igitur conſequentia. Capreolus

¶ Nota, quòd hoc argumentum duo implicat. Primũ an Deus ſit acceptor perſonarum; de hoc ſecunda ſecundæ. q. 63. art. 1. ad tertium. Et Capreolus habet de hoc in ſecundo diſtin. 28. ad primum, contra ſecundam concluſionem. Verum eſt, ut Apoſtolus loquitur, quia non dat munera ſua ſecundùm nationem vel ſtatum, aut aliquam prærogatiuam perſonalem, &c. Si verò accipiatur acceptio perſonarum ſimpliciter, pro dilectione qua vnum alteri omnino ſimili prælegit, ſeu prædiligit, eique gratias, & dona largitur, quæ alteri denegat; non oportet hanc a Deo excludere, ſed cum Apoſtolo confiteri, quòd cuius vult miſeretur, & quem vult indurat, &c. Vtrũ Deus ſit accep. perſon.

¶ Secundum dubium eſt. An peccans contra diuitem peccet grauius, quàm contra pauperẽ. Ad hoc poteſt dici ex D. S. quodlibeto. 10. ar. 12. quòd ſic, cæteris paribus. Sed eſt duplex honor, & per conſequens duplex peccatum ex inhonoratione alicuius. Vnus qui debetur alicui ratione ſuijpſius propter ipſam virtutẽ, & ad hunc diuitiæ nihil faciunt. Et ſi talis honor alicui propter diuitias exhibeatur, erit attentio perſonarum, ſicut commendatio inuitatio, & huiuſmodi. Alius honor alicui debetur ſecũdùm ſtatum quem habet in republica, & quia in terrena republica diuites ſtatum obtinent altiorem, ideo ciues cœleſtis Hieruſalem, quaſi in Babylonia peregrinantes debent eis inter quos conſeruantur morem gerere. Et ſic diuites honorare illis duntaxat honoribus, qui ad exteriorem conuictum pertinent licitum eſt. Idẽ innuit D. S. ſecunda ſecũdæ. q. 63. art. 3. Patet igitur, quòd iniuriãs diuiti, in his præſertim quę ad exteriorem conuictum pertinent grauius delinquit, quia in his tenetur eum magis honorare. An diues ſit magis honorandus.

Vtrum propter magnitudinem perſonæ peccantis aggrauetur peccatum.

K

AD decimum ſic proceditur. Videtur, quòd magnitudo perſonæ peccantis non aggrauet peccatum. Homo enim maximè redditur magnus ex hoc, quòd Deo adhæret, ſecundùm illud Eccle. 25. quàm magnus eſt qui inuenit ſapientiam, & ſcientiam, ſed non eſt ſuptimentem

Infra q. 89. arti. 3. & 5. co. & q. 102 ar. 3. ad 11. Et 2. 2. q. 100. ar. 1. ad 7. Et Mal. q. 7. ar. 10. ad 5. Et pſal. 24. co. 4.

Digitized by Google

timentem Deum, ſed quantò aliquis magis Deo adhæ-
ret tantò minus imputatur ei aliquid ad peccatum. Di-
citur enim 2. Paral. 30. Dominus bonus propitiabitur
cunctis qui in toto corde requirunt Dominum Deum
patrum ſuorum, & non imputabitur eis, quòd minus
ſanctificati ſunt; ergo peccatum non aggrauatur ex ma
gnitudine perſonæ peccantis.

¶ 2 Præterea. Non eſt perſonarum acceptio apud
Deum, vt dicitur Rom. 2. ergo non magis punit ꝓ vno
& eodem peccato vnum, quàm alium, non ergo aggra-
uatur peccatum ex magnitudine perſonæ peccantis.

¶ 3 Præterea. Nullus debet ex bono incommodũ
reportare, reportaret autem ſi id, quod agit magis ei im
putaretur ad culpam; ergo propter magnitudinẽ perſo
næ peccantis non aggrauatur peccatum.

Iſidorus. ¶ Sed contra eſt, quod Iſidorus dicit in 2. de ſummo
bono. Tantò maius cognoſcitur peccatum, eſſe, quan-
tò maior, qui peccat, habetur.

¶ Quærit de quadam alia circunſtantia ex qua variatur gra-
uitas peccati, & attenditur inæqualitas peccatorum, quæ eſt con
ditio peccantis. Et quærit. An magnitudo peccantis aggrauet
peccatum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd duplex eſt peccatũ.
Quoddam enim ex ſurreptione proueniẽs propter in-
firmitatem humanæ naturę, & tale peccatum minus im
putatur ei, qui eſt maior in virtute, eo ꝙ minus negligit
huiuſmodi peccata reprimere, quę tamen omnino ſub-
terfugere, infirmitas humana non ſinit.

¶ In iſto articulo D. S. reſpondet ad quæſitum per diſtinctio-
nem de duplici peccato, & ſecundùm hoc ponit duas concluſio-
nes reſponſiuas, illi duplici peccato correſpondentes, ſecundam
ibi. Alia verò peccata, &c. Dicit ergo, ꝙ duplex eſt peccatũ, quod
dam eſt ex ſurreptione proueniens ex fomite, & infirmitate na-
turæ humanæ, quod ad plenum nõ poſſumus vitare pro hoc ſta-
tu. Concluſio prima, quo ad hoc membrum, Peccatum tale, mi-
nus imputatur ei, qui eſt in maiori virtute.

¶ Nota autem, quòd hanc concluſionem poſſet quis malè in-
telligere, quaſi ſi maior in virtute committat peccatum æquale
cum commiſſo à minus virtuoſo, quòd æquale peccatum ex
ſurreptione minus imputetur magis virtuoſo. Sed ille non eſt
ſenſus concluſionis, ſed iuxta dicta in quarto articu. quia vir-
tus maior cohibet etiam minores inordinationes, & ſtudet eas
ſtatim excludere, immo non moratur, nec complacet ſibi in ve-
nialibus. Quare, & apud Apoſtolum, venialia perfectorum, vt
infra patebit q. 89. arti. 2. comparantur ſtipulis. Et ergo vult D. S.
quòd venialia maiorum in virtute ſunt leuiora, & per conſequẽs
minus imputantur. Nam oportet hic ſupponere ex dictis circa
arti. ſecundum, quòd nec venialia ſunt æqualia, ſed aliqua maio-
ris adhærentiæ, & fiunt cum maiori affectu, & magis immanſue-
tè in venialibus.

¶ His notatis probatur concluſio ex D. S. Illud peccatum ali-
cui minus imputatur, quod cum vitari omnino non poteſt, tamẽ
ſtatim curat ipſum reprimere, & minus negligit ipſum exclude
re. Sed peccatum ex ſurreptione proueniẽs eſt huiuſmodi in his,
qui ſunt maioris virtutis, & perfectionis; igitur eis minus impu-
tatur. Maior patet de ſe, quia ſunt minus voluntaria, ex quo nõ
poteſt vitare omnino, & cum hoc ſtatim excludit. Minor patet
ex ar. quarto, quia maior virtus minus patitur etiam paruam ma
litiam, &c. Et per conſequens illa venialia ſunt minora, nimirũ
autem, quòd minus imputentur.

¶ Nota autem, quòd ſi quis delectetur in huiuſmodi venialibus
iam non proueniunt ſolùm ex ſurreptione, ſed quandoq; ex
imperio tõtius. Et talis in quo ſic proueniunt nõ eſt magnæ virtu
tis, quia magna virtus deteſtatur etiam minima, &c.

¶ Alia verò peccata ſunt ex deliberatione procedẽ-
tia, & iſta peccata tantò magis alicui imputantur quan-
tò maior eſt.

Hic conſequenter ponit ſecundam concluſionem reſponſiuã,
& deinde eam probat multipliciter, ibi. Et hoc poteſt eſſe, &c.
Præmittit huic concluſioni ſecundum membrum diſtinctionis.
Alia ſunt peccata ex deliberatione procedentia. Concluſio quo
ad hoc membrum. Talia peccata tantò magis alicui imputantur
quantò maior eſt. Et intelligitur etiam de quacunque maiorita-
te quam habet a Deo, vt patebit.

¶ Et hoc poteſt eſſe propter quattuor. Primò quidem
quia facilius poſſunt reſiſtere peccato maiores, puta qui
excedunt in ſciẽtia, & virtute, vnde Dñs dicit Luc. 12.
quòd ſeruus ſciens voluntatem Domini, & non faciẽs,
plagis uapulabit multis.

¶ Hic conſequenter probat ſecũdam concluſionem per quat-
tuor vias, quæ patebunt faciliter intuenti. Prima via eſt maiori-
tas in ſcientia, & virtute. Sic, quicunque poteſt facilius peccato
reſiſtere ſi faciat peccatum grauius peccat, ſed maiores in virtute
& ſcientia, ſunt huiuſmodi reſpectu peccatorum, quæ ex delibe-
ratione fiunt, igitur, &c. Probatur maior, quia ex hoc arguitur
maius voluntarium, ſed vbi eſt maior voluntas, ibi grauius pec-
catum, vt enim dictum fuit ar. quarto, quando quis deficit in ma
gis difficili, & ad quod multum impellitur ab extrinſeco, pecca
tum eſt leuius. Sed maiores virtute facilius poſſunt vitare, igitur
ſi non vitent, habet peccatum eorum magis de peruerſa volũta-
te. Minor patet, qa virtus, & recta cognitio reſiſtere poſſunt ſibi
contrarijs, ſcilicet peccato, & errori qui eſt in omni peccato. Vn-
de ea ratione qua ignorantia excuſat, ſcientia aggrauat in pecca-
tis, quia ratione voluntarij. Deinde cum dicit.

¶ Secundò propter ingratitudinem, quia omne bo-
num quo aliquis magnificatur, eſt Dei beneficium, cui
homo fit ingratus peccando, & quãtũ ad hoc quælibet
maioritas etiam in temporalibus bonis peccatum ag-
grauat, ſecundùm illud Sapien. 6. Potentes potenter
tormenta patientur.

¶ Probat eandem concluſionem per viã maioritatis cuiuſcun-
que ſic, Quicunq; peccãdo eſt magis ingratus Deo, grauius pec-
cat, ſed maiores etiam in temporalibus ſunt magis ingrati Deo
peccando, igitur ratione illius ingratitudinis magis peccant. Ma
ior nota, quia ſicut ingratitudo eſt peccatum, ita maior ingratitu
do eſt maius peccatum. Minor probatur, quia omne bonum quo
quis magnificatur, eſt Dei beneficium, cui homo fit ingratus pec
cando; igitur ſi habet à Deo plura beneficia, & eſt maior etiã in
bonis temporalibus, peccando efficitur magis ingratus.

¶ Nota autem ex ſecunda ſecũdæ, quòd gratitudo reſpicit be-
neficia ab alio collata, ratione quorum aliquis obligatur ad ho-
norem alterius, & gratitudinem, & quantò ſunt maiora bona tãtò
obligatur ad maiorem gratitudinem. Quare ille, qui accepit
plura beneficia a Deo, peccando contra ipſum eſt magis ingra-
tus, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Tertiò propter ſpecialem repugnãtiam actus pec-
cati ad magnitudinem perſonæ; ſicut ſi princeps iuſtitiã
violet, qui ponitur iuſtitiæ cuſtos, & ſi ſacerdos forni-
cetur, qui caſtitatem vouit.

¶ Procedit ad idem cõcludendum via, quæ eſt magnitudo, ra-
tione cuius aliquid alicui ſpecialiter repugnat, ꝙ alteri vel ſibi
extra illam magnitudinem exiſtenti non repugnaret.

¶ Nota autem, quòd iſta aggrauatio eſt per circumſtantiam,
non vt circunſtantia eſt, ſed vt dat ſpeciem peccato, & trahit in
ſpeciem, vt patuit ar. primo, puta. Si ſacerdos faciat aliquid con-
tra præceptum ſibi datum vel votum, tunc illa circunſtantia, ſci-
licet quis accipitur vt de per ſe faciens actum illum repugnare
rationi, quia illi circunſtantiæ adiungitur eſſe contra præceptũ.
Et hæc tangit D. S. in de Malo Mate. ſecũda art. 8. ad quintum. Et
Mate. 7. ar. 7. in corpore. Et ſic etiam dictum fuit articulo præcedẽ
ti, quòd conditio perſonæ contra quàm peccatur accipitur in ra
tione obiecti, & dat nouam ſpeciem.

¶ His notatis arguitur ſic. Quicquid facit ſpecialem repugnã-
tiam ad præceptum Dei, & rationem, hoc aggrauat peccatũ. Sed
magnitudo peccantis, addit & facit in peccato ſpecialem repu-
gnantiam ad præceptum Dei, & rationem; igitur aggrauat etiã
trahendo in aliam ſpeciem. Maior nota, quia peccatum eſt con-
tra legem Dei, & præceptum etiam eccleſiæ. Minor patet, quia
eſſe ſacerdotem, & clericum in ſacris, eſt circunſtãtia addens ad
fornicationem ſingularem deformitatem per contrarietatem ad
caſtitatem, quam ſecerdos vouit. Vnde committit non ſimplicem
fornicationem, ſed ſacrilegium. Vnde accedere ad mulierem po-
teſt eſſe ſine peccato, ſcilicet in matrimonio, & tamen in ſacerdo
te non poteſt eſſe ſine peccato mortali.

¶ Nota autem circa hæc, quòd circunſtantia trahens in aliam
ſpeciem, poteſt quidem aggrauare in infinitum, ſed non ſemper
niſi quia facit actum eſſe contra præceptum; ſi autem non faciat,
eſſe contra præceptum tunc nõ aggrauat in infinitum. Sicut gu-
læ ſpecies mutatur ex corruptione circumſtantiarum, & tamen
ſemper manet ex genere veniale. Quare circunſtantia mutando
ſpeciem ſemper addit nouam deformitatem, ſed non in infini-
tum diſtantem, niſi quando deformitas addita eſt contra præce-
ptum legis ſpeciale. Vide D. S. in quarto di. 16 q. 3. art. vlti. & q. 4.

¶ Nota autem, quòd exemplum de principe violante iuſtitiã,
videtur eſſe, quòd magnitudo principis trahat iniuſtitiam ſuam
in aliam ſpeciem, ſicut magnitudo ſacerdotis, &c. quia ſecundũ
D. S. in de Malo. Materia 7. arti. 7. quando circunſtantia facit in-
fringere ſpeciale præceptum, tunc trahit in aliam ſpeciem, ſicut
eſt de clerico, ſed nõ infringere iuſtitiam eſt præceptum ſpecia-
le tan-

le tanquam cuſtodi iuſtitiæ principi. Vnde videtur iniuſta rapina principis alterius ſpeciei grauioris, quàm ſit rapina alicuius, cui prohibitio rapinæ non eſt commiſſa ſicut principi.

¶ Nota autem notanter, quòd circunſtantia dicitur eſſe contra præceptum ſpeciale, quia generale præceptum, nec adit alium actum peccati, nec aliam deformitatem. Vnde rapere, & damnificare iniuſtè, nõ ſunt duo peccata. Vide D.S. in de Verita. Mate. 23. ar. 7. ad ſecundum pulchrè. Sic illud præceptum generale, declina a malo, non trahit in aliam deformitatem; quia autẽ principi ſpecialiter præcipitur iuſtitiæ conſeruatio, vt patet, ideo iniuſtitia ſua eſt alterius ſpeciei.

¶ Nota circa aliud exemplũ, quòd videlicet ſactis ordinibus, & ſacerdotio ſit annexum votum caſtitatis tenet D. S. vbicunq; de iſta materia, loquitur videlicet in quarto diſt. 37. q. 1. ar. primo. Et in de Malo vbi iam, quod tamen ſanè intelligendum eſt, videlicet ex ſtatuto eccleſiæ occidentalis præcipientis, ne cõtrahatur, & nec contractum teneat perſonam per præceptum illegitimando in ſacris conſtitutam. Vnde Scotus non diſcordat in ſententia a ſanct Thoma, quia non intelligit Sanctus Thomas, ꝙ continentia, & caſtitas ſit annexa ex præcepto eccleſiæ ſimplici, quod ſolùm prohibeat ne fiat, ſed ex præcepto perſonam clericam in ſacris illegitimante. Scotus de iſta in quarto. diſt. 37. Nã
Scotus. ſecundùm eccleſiam orientalem ordo ſacer impedit ſolùm contrahendum, ſed non dirimit contractum, vt ibidem habet D.S. videas. Sed hoc ſanè intelligendum eſt, quòd ſuſceptioni ſacrorũ ordinum ſit annexum votum. Poteſt enim intelligi dupliciter ſe-
Capreolus cundùm Capreolum in quarto, diſtin. 33. Vno modo, quòd actus interior voluntatis poſſit per purum hominem annecti exterioribus actionibus vel paſſionibus agentis vel patientis. Et ſic non intelligitur dictum D.S. quòd votum continentiæ annectatur ſacramento, ita quòd ſuſcipiens tale ſacramentum interius cõſentiat. Sed alio modo intelligitur, quòd debitum, & obligatio ad ea quę ſunt voti, poſſunt & de facto annexa ſint, exterioribus actionibus vel paſſionibus. Et ſic Sanctus Thomas intendit, quòd eccleſia occidentalis, poteſt annectere, & de facto annexuit votum continentiæ ſacris ordinibus.

¶ Nota, quòd votum aliquo modo annexum ordinibus ſacris non facit, quòd fornicari ſit peccatum ſacerdoti, quia hoc eſt ex ſe peccatum, & prohibitum omnibus, ſed facit vt id non liceat ſacerdoti, quod laico licet, ſcilicet accedere ad mulierem quamcũque, ita quòd impediat ne aliqua poſſit eſſe vxor inhabilitando, & illegitimando, exiſtentem in ordine ſacro. Vnde plus eſt in ſacris exiſtens obligatus ad vitare non ſolùm fornicationem, ſed etiam ad vitandum actum venereum cum quacunque muliere, &c. Tunc ibi.

¶ Quartò propter exẽplũ ſiue ſcãdalũ, quia vt Greg.
* Par. 1. cap. 2. dicit in paſtorali.* in exemplum culpa vehementer extenditur quando pro reuerentia gradus peccator honoratur. Ad plurium etiam notitiam proueniunt peccata magnorum, & magis homines ea indignè ferunt. ——

¶ Eſt quarta ratio, qua procedit via, quæ eſt ſcandalũ, & exemplum. Et arguitur ſic. Illud aggrauat peccatum, quod eſt magis ſcandaloſum, & in exemplum pluribus, ſed magnitudo peccantis eſt huiuſmodi, igitur, &c. Minor patet ex auctoritate B. Gregorii, quia in exemplum, &c.

¶ Circa maiorem nota, quòd tunc ſecundùm D. S. in quarto. diſt. 38. q. 2 ar. 2. quæſtiuncula ſecũda. Scandalum eſt ſpeciale peccatum, quando eſt intẽtum. Et intellige iuxta dicta ar. 8. vel quaſi intentum, quando videlicet per ſe ſequitur ad peccatum, dum ſcilicet eſt publicum; ſi autem non eſt intentum, nec volitum, & tamen accedit peccato, quod quis occultè fecerat vt putabat, tũc ſi eſt circunſtantia aggrauans, eſt ideo, quia dedit operam rei illicitę; quia autem peccatum, nec ſcandalizat niſi cognitum vel manifeſtum, ideo quando peccatum eſt publicum non eſt dubiũ qn ſcãdalum ſit volitum, & habeat rationem obiecti voluntarij. Sed quando peccatum eſt occultum, & per infidelitatem aliorũ propalatur, tunc habet ſe vt effectus conſequens non intentus, nec præuiſus, ideo peccatum ſuum non aggrauatur ex hoc ſcandalo quod oritur ratione conditionis perſonæ, niſi forſan quia dedit operam rei illicitæ. Dico autem forſan, quia apud iudicium quidem humanum operam rei illicitæ ſequitur imputatio, ſed non conſtat, an & in iudicio Dei, cum euentus ſequens poſſit eſſe penitus inuoluntarius. Vnde poſſet dici breuiter, quòd quando peccatum eſt publicum per ſe, tunc aggrauatur, vt ſi fiat coram hominibus multis, & in communi loco. Si autem ſit publicum tantùm per accidens, tunc non videtur aggrauare, &c. D.S. autem loquitur de peccato magnæ perſonæ publico. Et conſtat, quòd hoc aggrauatur ratione conditionis, quæ nata eſt cauſare ſcandalum, &c. Quæ ſit autem illa ſpecies in quam trahit ſcandalũ intẽtum, tangit D.S. vbi ſupra, quia odium proximi. Sicut enim ædificatio proximi eſt, & poteſt eſſe cuiuslibet virtutis, formaliter autem charitatis; ſic & ſcandalum materialiter poteſt eſſe cuiuslibet peccati, & vitij, ſed formaliter eſt odium proximi.

¶ Et confirmatur cõcluſio ſecunda argumẽto in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd auctoritas illa loquitur de his, quæ per ſurreptionem infirmitatis humanæ negligenter aguntur. ——

¶ Maior vera, quòd magnus eſt qui adhæret Deo. Ad minorẽ, quantò magis adhæret Deo tantò minus ſibi imputatur peccatũ. Verum, quia imputatio eſt voluntarij, & culpæ, ſed in perfectis hominibus peccata de quibus intelligitur, quæ poſſunt, videlicet eſſe in magnis, & perfectis, ſed peccata per ſurreptionem minus ſunt voluntaria, & per hoc etiam minora, quare nimirum, ſi minus eis imputentur, tanquàm quæ minora ſunt. Et concedo probationem, quòd minus imputatur eis, quòd minus ſanctificati ſunt propter defectum paruũ, quo omnino carere non poſſunt. Probat igitur hæc ratio primam concluſionem, quia cum aliquis libenter faceret poſſe ſuum, & omnino non patitur defectum quantum eſt in volũtate, ideo defectus inſurgens ex miſeria humana, minus imputatur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Deus non accipit perſonas ſi maiores plus punit; quia ipſorum maioritas facit ad grauitatem peccati, vt dictum eſt.* ——— * In cor. ar

¶ Vera eſt maior ad ſenſum dictum arti. præcedenti ad tertiũ. Vltra, ergo non &c. Dico, quòd hoc benè ſequitur, quando peccatum eſt æquale, poteſt enim vnum, & idem peccatum in ſpecie grauius eſſe in minus perfecto, quàm perfecto, & hoc loquendo de peccato ex ſurreptione. Secundò dico loquẽdo de peccato ex deliberatione, quòd peccatũ idem in ſpecie grauius eſt in maiori, quàm in minore peccante, & quando per magnitudinem peccantis trahitur in aliã ſpeciem, ſi ratione magnitudinis contrarietur ſpeciali præcepto, vt dictum fuit de ſacerdote, & principe. Negatur ergo conſequentia, quia non eſt acceptor perſonarum qui grauius peccatum grauius imputat, & punit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo magnus non reportat incommodum ex bono, quod habet; ſed ex malo vſu illius. ——

¶ Maior vera, quia nullus debet incommodum reportare ex bono, quod habet, quamuis verum ſit, quòd ex priuatione boni aliquis reportet incommodum damni, licet non ſenſus, vt habet D.S. de Malo. q. 5. ar. 2. in corpore. Sicut non habens ſcientiam litterarũ debet priuari, & non habere epiſcopalẽ dignitatẽ, &c.

¶ Ad minorem. Si autem, &c. negatur iſta, ſed ipſe reportat incommodum ex abuſu boni. Sicut per oppoſitum ſupra dictũ fuit, ꝙ in poteſtate nõ conſiſtit beatitudo, ſed in bono vſu eius, ita hic in magnitudine peccantis nõ eſt malum, nec incommodum, ſed in malo vſu eius.

Quæſtio Septuageſimaquarta.

De ſubiecto peccatorum.

DEinde conſiderandum eſt de ſubiecto vitiorum ſiue peccatorum, & circa hoc quæruntur decem. Primò, vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati. Secundò, vtrum voluntas ſola poſſit eſſe peccati ſubiectum. Tertiò, vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectũ peccati. Quartò, vtrum poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis. Quintò, vtrum ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati. Sextò, vtrum delectatio moroſa vel non moroſa, ſit in ratione inferiori, ſicut in ſubiecto. Septimò, vtrum peccatum conſenſus in actum ſit in ſuperiori ratione, ſicut in ſubiecto. Octauò, vtrum ratio inferior poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis. Nonò, vtrum ratio ſuperior poſſit eſſe ſubiectum peccati venialis. Decimò, vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale circa proprium obiectum. L

¶ Iuxta ordinem ſupra ſtatutum. q. 71. hic conſequenter D S. agit de quarto principali circa peccatum. Conſiderando videlicet de ſubiecto peccati, & vitij. Et diuiditur in duas partes principales. Primò oſtenditur in quo ſit peccatum ſubiectiuè primò & principaliter. Secundò oſtendit in quibus ſit ſecundariò, in ar. ſecundo, vſque in finem.

Vtrum voluntas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas non poſſit eſſe ſubiectum peccati. Dicit enim Diony. 4. c. de Diui. no.* quòd malum eſt præter volũtatem, & intentionem; ſed peccatum habet rationẽ mali, ergo peccatum non poteſt eſſe in voluntate. 4. diſt. 11. q. 1. ar. 2. q. 1. ad 2. Et 3. contr. cap. 109. fin. Et Mal. q. 7. ar. 1. ad 14. Et Ma. 15. * Diony. ca. 4 par. 4. aliquantulum ante fi Et Aug. li. 3. de li. arb. cap. 17.

¶ 2 Præterea. Voluntas eſt boni veri vel apparentis boni,

boni,ex hoc autem,quòd voluntas vult bonum nõ peccat;hoc autem, quòd vult apparens bonum, quod non eſt verè bonum,magis pertinere videtur ad defectũ virtutis apprehenſiuæ, quàm ad defectum voluntatis;ergo peccatum nullo modo eſt in voluntate.

¶ 3 Præterea.Non poteſt eſſe idem ſubiectum peccati,& cauſa efficiens,quia cauſa efficiens,& materialis non incidunt in idem,ut dicitur in 2.Phy.*ſed voluntas eſt cauſa efficiens peccandi. Prima enim cauſa peccandi eſt voluntas,vt Aug.dicit in lib. de duabus animabus.* ergo non eſt ſubiectum peccati.

¶ Sed contra eſt,quòd Aug. dicit in lib. retractationum.*quòd voluntas eſt qua peccatur, & rectè viuitur.

* Ariſtot. tex. 70.

* Aug.ca. 10. & 11. to.6.

* Aug.li.1. ca.9.to.1.

¶ Hic D.S.primò quærit de ſubiecto principali peccati. An videlicet ſit in voluntate.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd peccatum quidam actus eſt,ſicut ſupra dictum eſt.* actuum autem quidã tranſeunt in exteriorem materiam,vt vrere,& ſecare,& huiuſmodi actus habent pro materia,& ſubiecto id in quod tranſit actio, ſicut Philoſophus dicit in 3. Phyſicorum,* quòd motus eſt actus mobilis a mouẽte. Quidam verò actus ſunt non tranſeuntes in exteriorem materiam, ſed manentes in agente ſicut appetere, & cognoſcere.

* q. 71. ar. 1.& 6.

* Ariſt.tex. 18. tom.2.

¶ D.S.breuiter in hoc ar.ſatisfacit quæſito vnica concluſione reſponſiua, quam ponit in fine. Peccatum eſt in voluntate ſicut in ſubiecto,probatur per ar.& arguitur ſic. Omnis actus immanens eſt ſubiectiuè in ſuo principio effectiuo ſcilicet,ſed omnes actus morales ſiue actus virtutum ſiue peccatorum ſunt actiones immanentes,& voluntas eſt principium actuum moralium, ſiue bonorum ſiue malorum,qui mali ſunt peccata, igitur volũtas eſt ſubiectum peccati. Circa iſtam rationem primò probat maiorem,ſecundò minorem,ibi.Et tales actus ſunt omnes. Maior probatur ex differentia actuum immanentium, & tranſeuntium,ſupponendo quòd peccatum eſt actus, quia actus tranſeũtes,ſicut vrere,& ſecare, & huiuſmodi habent pro ſubiecto non potentiam operatiuã,ſed id in quod tranſit actio in quod agens agit,vt patet tertio phyſicorum de motu, qui eſt actio tranſiens, & ſubiectiuè in mobili. Sed actus immanentes manent in agente,vt cognoſcere,& appetere.

¶ Nota autem hic duo. Primò expreſſam ſententiam D.S.de actione tranſeunte, qui eſt in patiente. Et eum latuit diſtinctio quorundam de actione tranſeunte logicè, & phyſicè, antecedẽter, & conſequenter accepta. Latuit in quam, quia non entis non eſt cognitio.

¶ Nota ſecũdò,quòd ex iſta maiore habetur illa maxima,quę apud omnem ſcholam conceditur, quòd actio immanens idem habet pro principio effectiuo, & ſubiecto. Secus de tranſeunte, quæ habet pro principio immediato videlicet, potentiam actiuam agentis,ſed habet pro ſubiecto id, in quod agens agit. Deinde cum dicit.

¶ Et tales actus ſunt omnes actus morales ſiue ſiut actus virtutum ſiue peccatorum; vnde oportet, quòd proprium ſubiectum actus peccati ſit potentia,quæ eſt principium actus.

¶ Ponit,& probat minorem,& primò ponit eius primam partem,ſecundò ſecũdam,ibi. Cum autem proprium,&c. Prima ergo pars minoris fuit,quòd actus morales, ſiue boni ſiue mali ſint immanentes,quę patet ex ſupra dictis q 57.ar.quarto,quia actus morales ſunt agibilia,ſed agibilia ſunt actiones manẽtes in agẽte,igitur,&c. Patet iſta minor per differentiam actionis,& factionis ibidem aſſignatam ex Philoſopho.9.Metaphyſicæ. Nec obſtat de actibus exteriorum membrorum, quòd illi videntur morales,& tamen non ſunt immanentes. Nam actus membrorum non ſunt morales vt membrorum ſunt, nec in membris eſt peccatum vel meritum,ſicut patebit ar.ſequenti ad tertium. Et D.S. habet in de Malo.q.7.arti ſexto, quia principium moralis actus debet eſſe liberum aliqualiter,membra autem nõ ſunt huiuſmodi,vnde & actus membrorum non attribuuntur membris.Et ſecundò dicitum D.S. poteſt intelligi de actibus moralibus propinquis,tales autem non ſunt actus membrorum. Et de hoc ſtatim plus. Deinde ibi.

¶ Cũ autẽ ,ppriũ ſit actuũ moraliũ, ꝙ ſint voluntarij vt ſupra habitũ eſt.* ſequitur,ꝙ volũtas,quæ eſt principiũ actuũ volũtariorũ ſiue bonorũ ſiue malorũ, q̃ ſunt peccata,ſit principiũ peccatorũ,& ideo ſequitur,ꝙ peccatum ſit in [d] voluntate ſicut in ſubiecto.

* q.1.ar.1. & q.13. ar.

Duq.925.

¶ Ponit,& probat ſecundam partem minoris, quæ fuit, ꝙ voluntas ſit principium actuum moralium.Arguitur ſic.Actus ſunt morales,quia voluntarij, igitur voluntas eſt principium eorum, quaſi arguereꝰ,Id a quo omnes actus habẽt,quòd ſint morales, eſt principium moralium actuum, ſed voluntas eſt huiuſmodi, ergo,&c. Probatur minor,quia actus ſunt morales,quia voluntarij,vt patuit ſupra q.1.ar.primo.

¶ Nota circa hoc, quòd poſſet alicui videri ex iſta probatione ſequi, quòd voluntas eſſet ſubiectum omnium peccatorum, quia eſt principium omnium. Sed dicendum iſtam non eſſe mẽtem,vt patebit arti.ſequenti, ſed habetur ex dictis indefinitè, & in communi,quòd voluntas eſt ſubiectum peccati ex hoc medio quia eſt principium peccati.Qualitas autem principij,quæ requiritur ad eſſe ſubiectum,explicabitur ar.ſecundo,quia bene ſequitur,eſt principium elicitiuum peccati,igitur ſubiectum.Dico ſecundò, quòd ex iſta probatione habetur, quòd voluntas eſt ſubiectum omnis peccati,præſertim directè voluntarij, quo ad ſor male, & principale peccati; nullus enim actus exterior vel imperatus eſt peccatum, niſi in ordine vel ad volũtatem vel ad actũ eius.Quare actus voluntatis eſt primum,& principale in quocũque peccato,igitur omne peccatum ſaltem partialiter eſt ſubiectiuè in voluntate. Oportet enim hic memorari, quòd ex actu elicito voluntatis,& imperato, conſtituitur vnum peccatum;oportet etiam notare, quòd voluntas quando eſt principium directũ, & imperatum peccati, tunc eſt ſubiectum peccati, quia eſt principium per actum ſuum,qui eſt aliquid talis peccati, & eſt principium ſecundùm complexum dominium. Aliquando autem eſt principium indirectum peccati, quia videlicet in eius poteſtate fuit impedire actum alterius potentiæ; & tunc nõ oportet,quòd tale peccatum ſit in voluntate ſubiectiuè poſitiuè,ſed tamen formale illius peccati eſt in voluntate ſicut priuatio, &c.

¶ Corroboratur concluſio argumento in contrarium.

¶ Nota,quòd voluntate peccatur, & rectè viuitur,rectitudine ſcilicet morali;& intelligitur,quòd voluntate peccatur quia non peccatur niſi actu voluntario,qui ſit voluntatis, vel elicitiuè, vel imperatiuè,vel motiuè,directè, vel indirectè. Si ergo voluntate peccatur, quia actus eius neceſſariò ad omne peccatum concurrit,ſequitur,quòd omne peccatum ſit partialiter in ea. Et hæc videtur innuere D. S. in fine ſolutionis tertiæ, quia voluntas non mouet alias potentias imperando, niſi & ipſa actum eliciat cuius ipſa eſt ſubiectum;habetur ergo intentum ar. ex illo fundamento,quia principium moralis actus, vnde & art.quarto habetur,quòd peccatum mortale eſt rationis, & non ſenſualitatis,qa præter actum ſenſualitatis eſt alius actus, qui complet mortale peccatum.Sic ergo in voluntate eſt peccatum ſubiectiuè, quãdo videlicet ad peccatum actus voluntatis concurrit,quando videlicet peccatum eſt voluntarium expreſsè,& directè. Si autem peccatum ſit voluntarium indirectè vel interpretatiuè, quia a volũtate nõ impeditur, tunc peccatũ eſt in volũtate nõ propriè ſubiectiuè,ſed moraliter imputatiuè. Ratio autẽ D. S.in corpore procedit de principio moralis actus directo,& expreſſo, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd malum dicitur eſſe præter volnntatem,quia voluntas non tendit in ipſum ſub ratione mali. Sed quia aliquod malum eſt apparens bonum, ideo voluntas aliquando appetit aliquod malũ,& ſecũdùm hoc peccatũ eſt in volũtate.

¶ Ad maiorem,patuit ſupra q.71.ar.primo.Malum eſt præter voluntatem, & intentionem, præter voluntatem directam,quia non eſt propter ſe volitum,tamen poteſt eſſe volitum indirectè, ſcilicet vt ſequitur ad bonum intentum, quod quis magis quærit quàm fugiat malum annexum. Secundò dicitur, quòd malũ eſt præter intentionem, & voluntatem formaliter ſub ratione mali,tamen poteſt eſſe volitum ſub ratione boni apparentis. Tertiò dicitur,quòd voluntas non eſt mali obiectiuè, tanquam obiecti formaliter,poteſt tamẽ eſſe mali actus ſubiectiuè, & principiatiuè ſub ratione boni apparentis. Actus enim peccati aliquid bonitatis habet,ſaltem ſecundùm quid, ſcilicet ſecundùm ſenſum vel ſecundùm erroneam rationem. De hoc D.S.in ſecundo,diſt. 24.q.3.ar.3.ad quintũ. Malũ in eo,ꝙ malum eſt,eſt præter volũtatem, ſed operatio mala inquantum apparet bona,ſub voluntate cadere poteſt,& ita poteſt eius eſſe electio, & libero arbitrio ſubiacere. Hæc ille. Ad minorem,diſtinguo iuxta ſupra habita, peccatum accipitur dupliciter. Vno modo pro iſta malitia,& deordinatione,quæ complet rationem peccati, & ſic peccatum nõ eſt ipſa malitia,& tamen etiam vt ſic poteſt eſſe volitum ex conſequenti,non tamen propriè intentum. Secundo modo accipitur peccatum pro actu humano voluntario circa aliquod bonũ ſecundùm quid,vel ſecundùm apparentiam, & ſic peccatum eſt malum,id eſt actus voluntarius inordinatus, tamen habet rationem boni apparentis,ſiue ſit exterior ſiue interior, ſicut fornicatio,& velle fornicationem accipiuntur ſub ratione boni appatẽtis. Et ſic videtur intelligenda ſolutio D.S.cum dicit,quòd peccatum habet rationem boni apparẽtis,ita quòd loquatur de actu voluntario vt trahit quandam apparẽtem bonitatem ex obiecto,

ſic eſt

ſic eſt volibilis,& producibilis a volũtate in ordine ad tale obiectum. Simile ſupra q.27.arti.primo ad primum. Vide etiam infra.q.75.articulo primo.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſi defectus apprehenſiuæ virtutis nullo modo ſubiaceret voluntati, non eſſet peccatum, nec in voluntate, nec in apprehenſiua virtute, ſicut patet in his, qui habent ignorantiam inuincibilem, & ideo relinquitur, quòd etiam defectus apprehenſiuæ virtutis ſubiacens voluntati, deputetur in peccatum.

¶ Concedo aſſumptum, quòd voluntas eſt veri boni vel apparentis. Vltra,ex hoc autem, quòd voluntas vult bonum non peccat. Dico,quòd ſi intelligitur,quòd ex hoc dicat cauſam cõplentem rationem peccati,vera eſt,ſic ſcilicet,quòd bonum volitũ nõ eſt cauſa peccati vt ſic. Si autem intelligitur, quòd actus quo quis vult bonum non ſit peccatum. Negatur,quia etiam volendo bonum poteſt eſſe defectus ex abſentia conſiderationis eorum,quæ quis conſiderare deberet. Sicut oſtendit D.S.prima parte q.63.ar.1.ad quartum,de peccato Angeli. Poteſt enim actus inferi vel ex obiecto vel ex modo tendendi in obiectum. Sicut ſi quis eligeret orare contra ordinem ab eccleſia inſtitutum. Vltra hoc aũt,&c. Iſta negatur vt patebit etiam art.5. quia quando defectus apprehenſiuæ nullo modo eſt in poteſtate voluntatis,ita quòd defectus ſit voluntarius,quia ſcilicet potuit,& debuit illum defectum, & errorem prohibere, tunc nullum eſt peccatum,nec rationis,nec voluntatis, ſicut patet in ignorãtia inuincibili,vbi poteſt aliquid iudicari aliter, quã eſt ſine omni peccato. Quare ſequitur,quòd nec defectus rationis imputetur ad peccatum,niſi exiſtente peccato ſaltem omiſſionis,in voluntate. Quare negatur conſequẽtia, quia ad omne peccatum concurrit aliquis actus voluntatis ſaltẽ remotè,& ſicut cauſa per accidẽs, propter hoc,quia defectus rationis eſt in poteſtate voluntatis,& indirectè volitus propter negligẽtiã,quia potuit illũ defectum euitare,& non fecit. Vnde nõ omnis error eſt peccatum,quia aliquis non eſt voluntarius,&c.

¶ Ad tertium dicendum,quòd ratio illa procedit in cauſis efficientibus, quarum actiones tranſeunt in materiam exterioꝛẽ,& quæ nõ mouent ſe, ſed alia,cuius cõtrarium eſt in voluntate, vnde ratio non ſequitur.

¶ Ad maiorem,non poteſt eſſe idem ſubiectum, & cauſa efficiens,verum cauſa efficiens agens operationem tranſeuntem illa non eſt ſubiectum. Si autem intelligitur vniuerſaliter, & de cauſa agente actionem immanentem,negatur iſta maior.Ad ꝓbationem dico,quòd cauſa efficiẽs, & materia ex qua,nunquam coincidunt,& hoc intenditur in ſecundo phyſicorum. Dico ſecundo,quòd cauſa efficiens trãſmutatiua alicuius exterioris materiæ,quæ videlicet agit per motum propriè dictum,non coincidit cum materia in qua, & quæ eſt tantum actiuè in aliud vt res purè naturales. Secus de his,quæ agendo immutant ſeipſa. Sed efficiens, & cauſa actiua illa ſimilis eſt materia in qua, & cauſa productiua ſuæ operationis, & cũ hoc quãdoque termini actionis,vt patet de actu intelligẽdi,& verbo cordis, ſimiliter de actu appetitus,& eius termino,ſcilicet habitu morali. Ad minorem dico,quòd voluntas eſt cauſa efficiens peccati,ſed nõ efficit peccatum tũ,tranſmutãdo alia a ſe, ſed & mouẽdo alias potentias ſeipſam immutat,& peccat, quod peccatum eſt actus immanẽs in ipſa voluntate. Ad probationem dico, quòd verum eſt,quòd voluntas eſt prima cauſa peccandi,ſed dupliciter, vno modo elicitiuè,ſecundo modo imperatiuè vel motiuè,ita quòd mouet alias potentias ad actus qui ſunt peccata. Sed dico,quòd hoc nunquã facit,niſi peccato prius ordine naturæ ſaltem, & quandoq; prius tempore in ſe exiſtente. Volens enim alias potentias peccare, ipſa iam peccauit. Quare negatur conſequentia, immo ſequitur, quòd ipſa ſit primum, & principale ſubiectum peccati, quia eſt ſubiectum primi peccati,ſcilicet interioris, & propriꝛ actus quẽ elicit; & ſecundò, quia eſt motiua cauſa omnis alterius peccati, directè vel indirectè, & hoc non niſi etiam mediante peccato, quod in ipſa ſubiectatur. Benè volo ſi ipſa eſſet principium ſolũ motiuum, & imperatiuum, ſic quòd illud imperium, & motio non requirit proprium actum voluntatis elicitum,tunc nõ oporteret ipſam eſſe ſubiectum,eſto eſſet principiũ quaſi agens actionem tranſeũtem,quia moueret ſolùm alia, & ipſa non mutaretur,ſicut faciunt agentia purè actiua naturalia;ſed quia non imperat, nec mouet ad actus aliarum potentiarũ niſi mediante ꝓprio elicito,ideo ſi eſt peccatum in alijs, & in ipſa oportet eſſe.

M Infra ar.3. corp. & q. 83.ar.1.co. Et 2 di.44. in expoſitione ad 2. Et Mal. q. 2.ar.2.& 3. * Aug. ca. 10.to.6.

Vtrum voluntas ſola ſit ſubiectum peccati.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur,quòd ſola voluntas ſit ſubiectum peccati. Dicit enim Auguſt. in libro de duabus animabus. * quòd non niſi voluntate peccatur,ſed peccatum eſt ſicut in ſubiecto in potentia qua peccat,ergo ſola volũtas eſt ſubiectũ peccati.

¶ 2 Præterea. Peccatum eſt quoddam malum cõtra rationem;ſed bonum, & malum ad rationem pertinens eſt obiectum ſolius voluntatis; ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

¶ 3 Præterea. Omne peccatum eſt actus volũtarius quia vt dicit Auguſt.in lib. de libe.ar. * peccatum adeo eſt voluntarium, quòd ſi non ſit voluntarium non eſt peccatum; ſed actus aliarum virium non ſunt volũtarij niſi inquantum illę vires mouentur à voluntate,hoc autem non ſufficit ad hoc, quòd ſint ſubiectum peccati, quia ſecundùm hoc etiam membra exteriora,quæ mouentur à volũtate eſſent ſubiectum peccati, quod patet eſſe falſum,ergo ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

* Aug.li.3. c.17.& 18. to.1. Et de ver. relig. c.14 & 1.retract. ca.9.

¶ Sed contra,peccatum virtuti contrariatur, contraria autem ſunt circa idem, ſed aliæ etiam vires animæ præter voluntatem ſunt ſubiecta virtutũ,ut ſupra dictũ eſt.* ergo non ſola voluntas eſt ſubiectum peccati.

* q.61.

¶ Hic quærit conſequenter in quibus ſit peccatum ſecũdariò. Et primò in generali in hoc arti. ſecundò in ſpeciali in articulis ſequentibus. Quærit igitur,an ſola voluntas ſit ſubiectum, an etiam quædam aliæ potentiæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex prædictis patet, omne quod eſt principium voluntarij actus eſt ſubiectum peccati; actus autem voluntarij dicuntur nõ ſolùm illi,qui eliciuntur a voluntate,ſed etiam illi,qui à voluntate imperantur,vt ſupra dictum eſt.* cum de voluntario ageretur.

* ar.prece. * q.6. ar.4.

¶ D.S.breuiter reſpondet ad quæſitum vnica concluſione, tali. Non ſolùm voluntas poteſt eſſe ſubiectũ peccati, ſed omnes illæ potentiæ,quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi ꝑ voluntatem. Et intelligitur de motione politica, qua mouetur potentia aliqualiter libera,propter membra exteriora,& virtutẽ motiuam executiuam,vnde eis non attribuitur peccatum. Illam concluſionem D.S.probat primò, ſecundò ipſam concluſionem ſubiungit,& eam confirmat,ibi. Vnde non ſolùm. Circa primum arguitur ſic. Omne,quod eſt principium voluntarij actus eſt ſubiectum peccati,ſed non ſolùm voluntas eſt principium voluntarij actus,ſed etiam potentiæ mobiles a voluntate ad actus ſuos & ab eis reprimibiles per voluntatem,igitur ſequitur concluſio. Maior patuit ar.primo, & intelligitur de principio elicitiuo, & non imperatiuo, niſi & ſimul eliciat vt dictum fuit arti.primo. Probatur autem iſta maior, quia principium actionis immanentis eſt eius ſubiectum. Sed elicitiuũ peccati,& actus voluntarij eſt principium actionis immanentis,igitur,&c.

¶ Nota autẽ,quòd benè ſequitur, ſi poteſt eſſe ſubiectũ actus voluntarij,quòd poſſit eſſe ſubiectum peccati, quia peccatum eſt actus voluntarius malus,nec malitia actus trahit actum volũtarium in aliud ſubiectum, &c. Minor probatur,actus voluntarij non ſolùm ſunt illi,qui a voluntate eliciuntur, ſed etiã q̃ a volũtate imperantur,ſed aliæ potentiæ à volũrate mobiles ab ea,ſunt principia actuum imperatorum elicitiua,igitur non ſolùm volũtas eſt principium actuum volũtariorum,ſcilicet elicitiuum, ſed & aliæ potentiæ. Maior iſta patuit ſupra.q.6.art.4. Minor etiam patuit ibidem. Deinde ibi.

¶ Vnde non ſolùm voluntas poteſt eſſe ſubiectum peccati, ſed omnes illæ potentiæ, quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem, & eædem etiam potentiæ ſunt ſubiecta habituum moralium bonorum vel malorum, quia eiuſdem eſt actus, & habitus.

¶ Ponit ipſam concluſionem reſponſiuam, quam confirmat ſic. Aliæ potentiæ à voluntate ſunt ſubiecta habituum moralũ bonorum vt malorum, igitur & peccatorum ſunt ſubiecta. Antecedens patuit ſupra q.56. arti.4. de concupiſcibili,& iraſcibili. Tenet conſequentia,quia eiuſdem ſubiecti eſt actus, & habitus, peccata autem ſunt actus habituum malorum vel eorum cauſatum,igitur,&c. In littera ponitur iſta confirmatio per modum concluſionis,tamen ex intento D.S.non eſt niſi confirmatio cõcluſionis reſponſiuę.

¶ Et repetitur iſta confirmatio in argumento in oppoſitum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non peccatur niſi voluntate ſicut primo mouente, alijs autem potentijs peccatur ſicut ab ea motis.

¶ Ad maiorem, quæ eſt auctoritas B.Aug. qꝛ òd non niſi voluntate peccatur,tactũ fuit aliquid ſupra.q.71.ar 6. ad ſecũdum, quia vera eſt,ꝙ ſola voluntate peccatur, ſicut principio motiuo, & imperatiuo peccati directè, vel interpretatiuè. Sed negatur, quòd

Digitized by Google

quòd solùm actus volũtatis elicitus sit peccatum, immo & actus elicitus ab alia potentia est pecca tum, non tamen nisi in habitudine ad voluntatem; ita ꝙ sicut qs meretr p oēs actus bonos, nõ tñ sine charitate, ita qs per omnes actus malos peccat, nõ tamen sine voluntate, qa nullus actus malus cuiuscunq; potẽtiæ est malus moraliter, sine principio moralitatis, quod est voluntas. Quare secundò, sola voluntate peccatur, ideſt actu voluntario elicito vel imperato, qui tamen cum simul concurrunt constituunt vnũ completum peccatum, sicut formale, & materiale. Tertiò dicitur sola voluntate peccatur, sicut primo mouente ad actum peccati, tamen & alijs peccatur sicut proximis elicientibus peccatum. Scotus. Scotus in secundo dist. 42. respondet ad illam auctoritatem, & bene. Conclusio enim, inquit, quòd peccatum formaliter non est nisi in voluntate, sed materialiter potest esse in alijs actibus, non tamen nisi vt imperantur a voluntate. Vnde praua cogitatio vt patet non inducit peccatum, sed totiens habet homo prauas cogitationes, quotiens sibi occurrunt diuersa obiecta, & quotiens surgit a somno. Hæc ille. Quicquid sit de secundo, primum dictum valet. Ad minorem, dico, quòd peccatum est subiectiuè in potentia qua peccatur elicitiuè, & non est subiectiuè in potentia qua peccatur imperatiuè vel motiuè, vt sic. Quare negatur consequentia, quia nõ sola voluntas elicit, licet sit primum motiuum, & ideo non attribuuntur sibi omnia sicut subiecto, sed vt motiuo, cui omnia imputantur, quia ex ea habẽt rationẽ culpæ. Quare potest dici, quòd omne peccatum est voluntatis imputatiuè, sed non subiectiuè, &c. Quartò dicitur, quòd omne peccatum est in voluntate sicut in causa, sed non sicut in subiecto.

¶ Nota, ꝙ omne peccatum est voluntatis, vt principij motiui, vel vt mouentis actu vel vt mouere vel impedire potentis, vt sunt venialia sensualitatis, quæ attribuuntur sensualitati vt principio mouenti actu; sed tamen non habent rationem peccati etiã venialis, nisi vt sunt in potestate voluntatis, quæ posset ipsa cohibere, saltem quo ad singula. Vide ar. 3. ad secundum circa dicta Scoti. Non tamen dicitur consentire directè vel interpretatiuè in venialia per accidens, quia sunt in eius potestate. Nã consensus etiã interpretatiuus causat mortale in id, qđ ex genere est mortale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum, & malum pertinent ad voluntatem sicut per se obiecta ipsius; sed aliæ potentiæ habent aliquod determinatum bonũ, & malum, ratione cuius potest in eis esse, & virtus, & vitiũ & peccatum, fm ꝙ participant voluntate, & ratione. —

¶ Dicitur primò ad hoc argumentum, quòd non est formale. Et si benè subsumeretur, minor esset falsa sic arguendo, Peccatũ est quoddam malum contra rationem, verum, sicut actus malus habens deordinationem, & repugnantiam ad rationem. Minor, sed actus malus existens contra rationem, est solius voluntatis. Negatur minor, immo actus omnium mobilium a voluntate potest esse peccatum, &c. Sed secundò dico ad materiam post D.S. Ad maiorem, peccatum est quoddam, &c. verum est, quoddã malum, non purum, sed actus voluntarius inordinatus, & non malum obiectum, sed malum effectum, & productum, vt patet arti. præcedenti ad primum. Ad minorem, bonum & malum ad rationem pertinens, est obiectum solius voluntatis. Distinguo illã, bonũ & malum fm cõmunem rationem, & absolutè sunt obiecta voluntatis; sed bonum, & malum contracta ad aliquam determinatam materiam, & determinatum bonum vel malum, sunt obiecta etiam aliarum virium mobilium a ratione, sicut temperantia non habet pro obiecto bonum absolutè, & quodcunque, sed tale bonum scilicet ordinem rationis participatum in ꝓpria materia. Similiter intemperantia est circa materiam vbi est tale malũ, & talis deordinatio ad rationem. Quare negatur consequẽtia, quia etiã aliæ potentiæ respiciant malum, tamẽ determinatũ.

¶ Nota, quòd idem videtur dictum, quòd aliæ potentiæ nõ respiciant malum, & bonum tãquam per se obiecta. (absolutè acepta, quia voluntas est boni vniuersaliter; & vniuersalis, sed tales potentiæ sunt boni particularis, cum eo, quod supra dictũ fuit q. 18. arti. 5. ad secundum, quòd malum est quoddam particulare bonum, cui adiungitur priuatio ordinis rationis, & ita bonũ sensibile est bonum determinatum, & moraliter bonum, secundùm quòd appetitus sensitiuus fertur conformiter ad rationem est autem malum moraliter secundùm quòd fertur difformiter. Et per hoc patet, quòd appetitus etiam sensitiuus est mali, & boni moraliter. Quare, & actus eius potest esse bonus vel malus moraliter licet non feratur in bonum secundùm communem rationẽ. Et hoc argumentum vt iacet, videtur velle probare, ꝙ nõ sit peccatum, nisi in voluntate, quia peccatum non est nisi respectu mali, sed voluntas sola videtur esse mali, quasi argueret, Eiusdẽ potentiæ est actus cuius est obiectum, sed solius voluntatis est obiectum peccati, scilicet malum, igitur & actus, scilicet peccatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd membra corporis nõ sunt principia actuũ, sed solùm organa; vnde & comparantur ad animam mouentem, sicut seruus, qui agitur, & non agit; potentiæ autem appetitiuæ interioris comparãtur ad rationem quasi liberæ, quia agunt quodammodo, & aguntur, vt patet per id qđ dicitur in primo Poli. * Et præterea actus exteriorum membrorum sunt actiones in exteriorem materiam trãseuntes, sicut patet de percussione in peccato homicidij, & propter hoc non est similis ratio. * Arist. c. 3. 10. 5.

¶ Concedo, quòd omne peccatum est voluntarium, sed addo, quòd actus aliarum virium non sunt voluntarij, nisi inquantum mouentur à voluntate motione regiminis politici, quia videlicet illę vires in aliquo possunt reniti, & mouentur ita, quòd etiam moueant. Et hoc facit vt illis virious attribuatur peccatũ aliquod etiam secundùm se, & non tantùm vt mouentur actu, & imperãtur à voluntate, non tamẽ sine hoc, quòd sunt in potestate rationis. Dico secundò, quòd si aliquid mouetur a voluntate tantùm, ita quòd nunquam se moueat sine imperio voluntatis, tunc esto actus eius sit peccatum, non tamen sibi attribuitur, sed rationi, & voluntati imperantibus. De hoc D.S. de Malo. q. 7. ar. 6. Quod qa actio magis attribuitur principali, & primo agenti, quàm instrumento, quando interior appetitus vel membrum exterius, operatur ex imperio rationis, attribuitur peccatum non sensualitati vel membro corporali, sed rationi. Nunquam autem contingit, quòd membrum exterius operetur, nisi motum vel a ratione vel saltẽ ab imaginatione vel natura, & appetitu sensitiuo; ideo peccatum nunquã dicitur esse in membris exterioribus, puta manu vel pede. Sed sensualitas quãdoque mouetur absque imperio rationis, & voluntatis, & tunc dicitur esse in sensualitate, & tamen hoc peccatum non potest esse mortale, sed veniale. Hæc ille. Eandem sententiam ponit in secundo dist. 24. q. 3. ar. 2. in cor. vbi dicit, deformitas cuiuslibet actus illi potentiæ attribuitur vt subiecto, quæ est actus principium, & ideo cũ sensualitas sit principium horum actuum, videlicet qui imperium rationis præcedunt, conuenienter in ea peccatum esse dicitur sicut in subiecto. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd actus aliarum virium aliquarũ, scilicet sensitiuarum interiorum appetitiuarum sunt aliqualiter voluntarij, absque hoc, quòd actu mouentur a voluntate ea ratione vt D. S. habet, vbi iam in secundo, quia esto non actu sint voluntatis imperantis, sunt tamen voluntarij, quia impedibiles à voluntate, saltem singuli, & hoc sufficit ad rationem aliqualiter voluntarij. Secus de motibus membrorum, quæ sunt solũ organa, quę non operantur nisi mota. Quare actus eorum nõ sunt voluntarij nisi actu moueantur. Et per cõsequens motus eorum non eis, sed rationi, & voluntati attribuuntur semper, & vniuersaliter. Secus de motu appetitus sensitiui. Vltra, hoc autem. (moueri a voluntate non sufficit ad hoc, quòd sint subiectum peccati. Dico, ꝙ solũ moueri a voluntate, & se tñ habere passiuè, hoc non sufficit vt peccatum alicui attribuatur vt subiecto. Sed nego quòd moueri, ita tamen, ꝙ non solùm moueatur, sed etiã se mouere possit, non sufficiat. Nec probatio contra hoc procedit, qa membra exteriora illa habent se tñ passiuè, & ergo nullum peccatum eis attribuitur sicut principio, secus de sensualitate, quare negatur consequentia. Et est prima solutio D.S. in littera.

¶ Secunda solutio est ad ad illam, hoc autem non sufficit. Dico, quòd non sufficit moueri à voluntate ad esse subiectum, quãdo mouetur ad actum transeuntem in exteriorem materiã, sed nego, quòd non sufficiat moueri à voluntate ad actum immanẽtem. Et ad probationem dico, quòd membra exteriora mouẽtur ad actus transeuntes, sicut manus ad percussionem in peccato homicidij, quæ percussio vtique est in percusso non manu percutiẽte. Sed aliæ vires interiores mouentur à voluntate ad actus immanentes, sicut est concupiscere irasci, & huiusmodi. Quare negatur consequentia, quia non est par ratio de viribus appetitiuis, & ratione, & membris, vt patuit.

¶ Nota aũt circa hãc solutionẽ primò, ꝙ prima solutio directè ꝓcedit, ꝙ actus & motus exteriorum mẽbrorũ, quę iuxta supra dicta q. 58. ar. 2. ad nutum, & absque omni contradictione mouẽtur a voluntate non debeant attribui membris tanquam principio, esto essent actiones immanentes, quia iuxta allegata ex de malo, motus vel actus attribuitur principali agenti non instrumento. Et ita etiam si actus membri exterioris esset subiectiuè in ipso, non sibi attribueretur sicut principio. Secus de actu sensualitatis, quæ est quasi principale agẽs respectu aliquorum motuum ꝓuenientium imperium rationis, quare sibi attribuuntur. Et hæc vult prima solutio, volũtati enim, & rationi attribuũtur aliqui actus non vt subiecto, & tamen vt principio. Vnde aliud est attribui isto mõ, aliud alio modo. Sed secũda solutio ꝓcedit directè, quòd si etiam membra exteriora essent principaliter mouentia, & haberent se actiuè, & quasi liberè, & per consequens actus eorum sibi attribuerentur vt principio, non tamẽ vt subiecto, quia sunt actiones transeuntes non immanentes, sicut sunt actus sensualitatis proprij. Habet enim, & sensualitas actum proprium, & elicitum, & alium quasi imperatiuũ vel magis exequutiuum, ut patuit supra q. 17. ar. 2. ad 1. & 2. qui actus ad quem mouet sensualitas est ipsius, vt principij non vt subiecti. Ex his patet quomodo intelligendæ sunt solutiones.

¶ Nota

¶Nota ſecundò, quòd non eſt mens. D.S. quòd actus exteriorũ membrorum non ſint peccata, nam hoc eſt contra omnem ſenſum. Et D.S. clarè oppoſitum oſtendit infra ar. 8. ad primum, & in de Malo. q. 1. ar. 2. ad 6. & q. 7. ar. 6. in cor. Sed vult D. S. ꝙ eſto ſit peccatum, quia actus voluntarius inordinatus, non tamen attribuitur membro exteriori ſicut principio vel ſubiecto, quia actus non attribuitur tanquam principio ipſi inſtrumẽto, quod ſe habet merè paſſiuè vt patuit, neq; tanquam ſubiecto, quia eſt actio tranſiens, ſed attribuitur voluntati, & rationi tantùm ſicut principio. Secus de quibuſdam actibus ſenſualitatis, ſcilicet præuenientibus imperium rationis, quamuis etiam ſequentes imperiũ rationis, qui poſſunt eſſe mortalia peccata, non ſenſualitati, ſed rationi, & voluntati attribuantur, qui tamen nõ ſunt ſubiectiuè in ratione, & voluntate. Et hoc oportet aduertere in iſta materia, & ſequentibus, quia mortale peccatum, eſto quo ad materiale ſit ſubiectiuè in ſenſualitate, & ſit actus exercitus per membrũ exterius, non tamen his attribuitur, ſcilicet vt principio principali, ſed rationi, & voluntati, quorum eſt ſe conuertere ab incommutabili bono, & per cõſequens peccare mortaliter. Senſualitatis autẽ ſm ſe eſt inordinatè affici, ad aliquod bonum cõmutabile, ſed eius non eſt ſe auertere vel cõuertere ad Deum, quare veniale ſibi attribui poteſt, non mortale. Et de his ſtatim arti. 4.

¶ Nota ex ſolutione huius tertij, quòd dicta in corpore huius art. intelliguntur de motis a voluntate ad actus voluntarios immanentes, & quando motę non habent ſe merè paſſiuè, tũc cm attribuitur eis peccatum ſubiectiuè, & principatiuè. Et ſic intelligitur maior principalis, quòd principium voluntarij actus immanentis elicitiuum ſemper eſt ſubiectum. Et quando cum hoc mouetur ſe attribuitur ſibi vt principio. Sed quando mouetur ab alio ad actum peccati immanentem, eſto ſibi attribuatur vt ſubiecto materialis, tamen eius mouens attribuitur vt principio & ſubiecto formalis.

Vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati.

N 2. dd. 24. q. 3. ar. 2. Et di. 31. q. 1. ar. 1. ad 4. Et ve. di. q. 15. art. 5. Et Mal. q. 7. ar.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd in ſenſualitate nõ poſſit eſſe peccatum. Peccatum enim eſt proprium homini, qui ex ſuis actibus laudatur vel vituperatur, ſed ſenſualitas eſt communis nobis, & brutis, ergo in ſenſualitate non poteſt eſſe peccatum.

¶ 2 Præterea. Nullus peccat in eo, quod vitare non poteſt ſicut Aug. dicit in lib. de lib. arb.* ſed homo non poteſt vitare, quin actus ſenſualitatis ſit inordinatus, eſt enim ſenſualitas perpetuæ corruptionis, quandiu in hac mortali vita viuimus, vnde per ſerpentem ſignificatur, vt Auguſt. dicit 12. de Trin.* ergo inordinatio motus ſenſualitatis non eſt peccatum.

* Aug. lib. 3. c. 18. to. 1.

* Aug. c. 12. & 13. to. 3.

¶ 3 Præterea. Illud quod homo ipſe non facit, non imputatur ei ad peccatũ, ſed hoc ſolùm videmur noſipſi facere, quod cum deliberatione rationis facimus, vt Philoſophus dicit in 9. Ethicorum.* ergo motus ſenſualitatis, qui eſt ſine deliberatione rationis non imputatur homini ad peccatum.

* Ariſt. c. 8. tomo 5.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Roma. 7. Non enim quod volo bonũ hoc ago, ſed qđ odi malũ illud facio, quod exponit Auguſt.* de malo concupiſcentiæ, quod conſtat eſſe motum quendam ſenſualitatis, ergo in ſenſualitate eſt aliquod peccatum.

* Aug. li. 3. contra Iulian. ca. 26. to. 7. Et de verbis Apoſtoli ſer. 11.

¶ Hic conſequenter D.S. in ſpeciali inquirit in quibus ſit peccatum. Et primò de ſenſualitate, ſecundò an in ratione ar. 5. Quo ad primum, primò, quærit indeterminatè, an poſſit eſſe peccatũ in ſenſualitate. Secundò quale peccatum poſſit eſſe in ſenſualitate, articulo ſequenti.

¶ Reſpondeo dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* peccatum poteſt inueniri in qualibet potentia cuius actus poteſt eſſe voluntarius, & inordinatus, in quo conſiſtit ratio peccati. Manifeſtum eſt autem, ꝙ actus ſenſualitatis poteſt eſſe voluntarius inquantum ſenſualitas, i. appetitus ſenſitiuus nata eſt à voluntate moueri, vnde relinquitur, quòd in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum.——

* Ar. 1. & 2.

¶ In cor. arti. D.S. ſe abſoluit vnica concluſione in fine. In ſenſualitate poteſt eſſe peccatum. Probat, peccatum poteſt inueniri in qualibet potentia, cuius actus poteſt eſſe voluntarius, & inordinatus, ſed actus ſenſualitatis poteſt eſſe voluntarius ſupplè, & inordinatus, igitur concluſio vera. Maior patet, qa in hoc cõſiſtit rõ peccati, vt patuit. q. 71. ar. 6. ſ. ꝙ eſt actus volũtarius inordinatꝰ.

¶ Nota autem, quòd iſta maior præſupponit dicta in articulis præcedentibus, præſertim ad tertium ar. 2. quia videlicet intelligitur de actu voluntario immanente, talis enim attribuitur potentiæ vt ſubiecto, qualis eſt actus proprius ſenſualitatis. Minor probatur, illius potentiæ actus eſt voluntarius, quæ nata eſt a voluntate moueri, ſed actus ſenſualitatis eſt potentiæ natæ moueri a voluntate, igitur eſt voluntarius, præmiſſæ patent ex arti. 2. & ex ſupra dictis q. 56. & alibi.

¶ Nota autem circa iſtam minorem, ꝙ actus ſenſualitatis eſt duplex; vnus præueniens iudicium rationis, procedens ex imaginatione impedibili, talis eſt voluntarius imperfectè, & indirectè, quia videlicet in poteſtate voluntatis fuit eum impedire. Alius ſequitur imperium, & iudiciũ rõnis, & talis eſt volũtarius pfectè. Et vterque dicitur voluntarius non intrinſecè, & elicitiuè, quas ſit actus elicitus à voluntate. Sed dr voluntarius extrinſecè, & imperatiuè, quia imperatur à volũtate, vel natus eſt impediri a voluntate. Trahitur ergo ex illis tribus ar. quòd in illa potentia eſt peccatum ſubiectiuè in qua eſt actus voluntarius immanens inordinatus; ſenſualitas autem eſt huiuſmodi, ergo, &c. De iſto artiçu. in de Veritate Mate. 25. arti. 5. pulchrè.

ARGVM. in contrarium confirmat concluſionem. Nota, ꝙ hoc argumentum in oppoſitum fuit etiam ſupra expoſitum. q. 17. ar. 7. ad primum, & D.S. ſupra ad Roman. 7. exponit illã auctoritatem Apoſtoli. ſ. Nõ enim, quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum hoc facio; poteſt enim vno modo intelligi de hoc conſtituto ſub peccato, & ſic hoc, quod dr hoc ago, intelligendũ eſt de actione cõpleta, q̃ exterius exercetur p conſenſum rõnis. Quod aũt dr volo, intelligitur nõ de volũtate cõpleta, quæ eſt operis præceptiua, ſed de volũtate quadã incõpleta qua hoies bonũ in vniuerſali volunt, & deprauatur talis voluntas in particulari vt non agat homo, quod veller. Alio modo intelligitur de homine reparato per gratiã, & tunc è conuerſo oportet intelligere, videlicet per hoc, quod dicitur, volo volũtatẽ cõpletã perdurantem in electione particularis operationis vt per hoc, quod dicit ago, intelligatur actio incompleta, quæ cõſiſtit tm in appetitu ſenſitiuo non perueniens ad rationis conſenſum. Homo cm ſub gratia conſtitutus vult quidem mentem ſuam à prauis concupiſcentijs conſeruare, ſed hoc bonũ non agit propter motus inordinatos concupiſcentiæ ſurgentes in appetitu ſenſitiuo. Et ſimile eſt, quod dicitur ad Galat. 5. vt non quæcunque vultis illa faciatis. Similiter id, quod dicitur, quod odi malum hoc facio, dupliciter intelligitur. Si de homine peccatore intelligitur, tunc p hoc, quod dicitur, odi, intelligitur quoddam odium imperfectum, ſecundùm ꝙ omnis homo naturaliter odit malũ. Per hoc autẽ, quod dr, facio intelligitur actio pfecta per operis executionẽ ſm rationis conſenſum. Nã illud odiũ in vniuerſali tollitur in particulari eligibili per inclinationẽ habitus vel paſſionis. Si verò intelligitur de homine ſub gratia conſtituto per hoc, quod dicitur, facio, intelligitur èconuerſo actio imperfecta, quæ conſiſtit in ſola concupiſcentia appetitus ſenſitiui. Per hoc, quod dicitur, odi intelligitur odium perfectum, quo quis perſeuerat in deteſtatione mali, vſque ad finalem reprobationem ipſius, & in littera hic, & communiter vbi D.S. allegat illam auctoritatem exponit eam iuxta ſecundum intellectum, videlicet vt intelligitur de conſtituto in gratia, & facere pro concupiſcere, & pro motu appetitus ſenſitiui ex ſurreptione, qui inuenitur in viris bonis & hunc motum dicit Auguſt. eſſe malum, & peccatum, ergo in appetitu ſenſitiuo poteſt eſſe peccatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd aliquæ vires ſenſitiuæ partis, & ſi ſint communes nobis, & brutis, tamen in nobis habent aliquam excellentiam ex hoc, ꝙ rationi iunguntur; ſicut nos præ alijs animalibus habemus in parte ſenſitiua cogitatiuam, & reminiſcentiam, vt in primo dictum eſt.* & per hunc modum etiã appetitus ſenſitiuus in nobis præ alijs animalibus habet quãdam excellentiam, ſcilicet quòd natus eſt obedire rationi, & quantum ad hoc poteſt eſſe principium actus voluntarij, & per conſequens ſubiectum peccati.——

* prima parte q. 78. ar. 4. in cor. & ad quintũ.

¶ Ad maiorem, peccatum eſt proprium homini, conceditur. ſ. ſecundùm potentias quocunque modo humanas, vel ſcilicet rationales per eſſentiam, vel per participationẽ, & peccatum eſt in omni eo, quod debet ſe benè habere in homine, & ordinatè ſm rationem. Ad minorem fuit reſponſum ſupra. q. 56. ar. 4. quia eſt quidem communis nobis, & beſtijs, ſi conſideretur ratione generis, & ſecundùm ſe; ſed negatur, ꝙ ſit communis nobis, & beſtijs ſenſualitas vt eſt in homine, imò eſt alterius ſpeciei in homine ſenſualitas a ſenſualitate beſtiæ, ſicut etiam in beſtia eſt æſtimatiua, quæ diſtinguitur ſpecie a cogitatiua hominis. Similiter memoria beſtiæ diſtinguitur ſpecie a reminiſcentia hominis, vt patet prima parte. q. 78. ar. 4. in cor. Quia ergo ſenſualitas in homine habet aliquam excellentiam per coniunctionem ad rationem, quam participat, & cui obedit, ideo ratio tenetur eam

ordinatè

ordinatè habere, quare si qui defectus incidat in sensualitate imputatur homini, ideo est in ea peccatum, secus de sensualitate bestiæ, quam bestia non tenetur, nec potest aliter habere, quàm sensualitas patiat. Dr enim volútarius actus q est in potestate hois.

¶ Nota autē quod D.S. dicit, q aliquæ vires sensitiuæ sunt nobis communes, & bestijs. s. fm rationem generis, & per comparationem ad obiecta; nō tñ sunt nobis, & bestijs communes quo ad speciem, & quo ad excellentiam, licet enim non sit in nobis sensus interior, qui non sit in bestijs aliqualiter secundùm viam D.S. in prima parte, vbi iam in fine cor. tamen in nobis habent alium modum operandi cogitatiua, cui respondet in bestijs æstimatiua naturalis, & alium modum reminiscentia in homine, alium modū memoria in bestijs, vnde & alia sunt nomina, quare non oportet D.S. intelligere cum dicit. Aliquæ vires sensitiuæ partis sunt nobis communes quasi aliquæ essent in homine, quę nullo modo essent in bestijs, sed vult, quòd sint cōmunes aliquæ quo ad modum operandi, vt sensus communis, aliæ autem non, vt patet de imaginatiua, quę in homine etiam dicitur phantasia, & æstimatiua, quæ in homine dicitur cogitatiua, &c. sunt ergo communes saltem quo ad genus, sed non quo ad excellentiam, & modum operandi. ¶ Nota autem, quòd hæc dicta sunt non ad mentem Auicennæ. qui posuit quinque sensus interiores in homine, & quattuor in bestiis, sed dicta sunt post D.S. & Auerroim. vt patet prima parte vbi supra, negatur ergo consequentia. Probat autem hæc ratio, quòd in sensualitate vt sic non est peccatū, tamen non probat quin sit & esse possit in sensualitate humana, quia sensualitatis humanæ est, quòd suus motus non sit contra rectitudinem rationis, quare aliquis actus in homine est vituperabilis, qui in bestijs non est vituperabilis, vt habet D.S. secundo sententiarum dist. 24. q. vltima artic. 2. & sanctus Bonauentura ibidem q. vltima duobus arti.

¶ Ad secundum dicendū, q perpetua corruptio sensualitatis est intelligenda quantum ad fomitem, qui nū quam totaliter tollitur in hac vita; transit enim peccatū originale reatu, & remanet actu, sed talis corruptio fomitis non impedit quin homo rationali volūtate possit reprimere singulos motus inordinatos sensualitatis si præsentiat, puta diuertendo cogitationem ad alia; sed dum homo cogitationem ad alia diuertit, potest etiam circa illud aliquis inordinatus motus insurgere, sicut cū aliquis transfert cogitationem suam a delectationibus carnis, volens concupiscentiæ motus vitare ad speculationem scientiæ, insurgit quandoque aliquis motus inanis gloriæ impremeditatus, & ideo non potest homo vitare omnes huiusmodi motus propter corruptionem prædictam, sed solùm sufficit ad rationem peccati voluntarij, quòd possit vitare singulos.

¶ Nota pro maiori intellectu eorum, quæ habentur in solutionibus, & in istis duobus argumentis. Innuit enim duo, primò q motus sensualitatis sunt peccata. Secundò, q motus sensualitatis rationem præuenientes sint venialia. Circa hoc fm p̄sertim est difficultas, & in eo videtur aliqui discordare, vnde Nicolaus de Lyra cuius modū dicēdi vr cōmemorare magister Ioānes Nider, in suo p̄ceptorio pręcep. 9. c. 4. & tñ sine affirmatiua assertione, vt patet intuenti, qa simul cōmemorat modum dicendi San. Bonauenturæ; q dicit veniale, quod Lyra negat veniale, dicit sic in postilla sup Matth. 5. c. Cōcupiscentia inquit hoc mō procedit quia primo ex aspectu mulieris causatur concupiscentia in appetitu sensitiuo, qui dicitur sensualitas, & præuenit actū rationis & sic non est peccatū, nec veniale, nec mortale. Cuius ratio est, quia talis motus sensualitatis non est in potestate hominis, & p consequens non est peccatum; sed retentio huiusmodi concupiscentiæ postquā percepta est, benè est peccatum, vnde dicit Aug. non est in potestate nostra quibus visis tangamur, & est in potestate nostra ea respuere vel acceptare. Et sic patet, q p̄dictus motus sensualitatis non est peccatum, sed est materia exercendæ virtutis, si ei resistatur per rationem; si autem teneatur per delectationem morosam absque consensu tñ, tunc est peccatum, sed veniale; si autem consequitur consensus in animo, tunc est peccatum mortale, etiam antequàm exprimatur facto vel signo, & ideo de tali concupiscentia, quæ est consensus intelligit saluator, iā mechatus est in corde suo. Hæc ille. Sed tertium omnino verum est, scilicet cum accedit consensus est mortale. Verùm de secundo. s. q cum quis immoratur concupiscentiæ de se mortali, ante consensum, an sit tm̄ veniale, postea videbitur. Et de hoc etiā laborat Nider vbi supra post S. Bonauen. Sed pro nūc est difficultas quo ad primū, & stat in hoc, An motus ad illicitū, insurgēs in sensualitate ante actū rationis sit veniale. De hoc iam patuit quid sentiat Nico de Lyra, quia q non. Sed apud S. Tho. vr respondendū cū bona limitatione, quam D.S ponit in de Malo q. 7. ar. 6. ad 8. & in secundo d. 21. q. 1. ar. 2. ad vltimum. In de Malo dicit sic, qa

An motus sensualitatis rationē præuenientes sint venialia.

ergo peccatum est in sensualitate fm q potest obedire rationi, primus motus sensualitatis, qui est ex dispositione corporali nō est peccatum, & hunc appellant aliqui primò primum. Secūdus autē motus qui excitatur ex aliqua apprehensione est peccatum. Primum enim ratio nullo modo vitare potest, secundum autem vitare potest quantum ad singulos, non autem quantum ad oēs; quia dum auertit cogitationem suam ab vno, incurrit in aliud ex quo insurgere potest motus illicitus. Hæc ille. In secundo autem vbi iam dicit, motus vis concupiscibilis potest dupliciter insurgere, vel ex qualitate organi, sicut calefacto corpore insurgit motus libidinis sine aliqua imaginatione, & ille motus est purè naturalis, nec rationem peccati habens, & ad hoc potest virtus demonis ex potestate naturæ, quæ in transmutationem corporalium potest, nisi virtute Diuina colibeatur. Alius motus concupiscibilis est, qui insurgit ex apprehensione delectabilis, & ex parte illa appetitus concupiscibilis, habet quandam libertatem ad minus in hoīe, fm q pōt obedire imperio rōnis prohibentis; & sic in concupiscibili pōt esse peccatū, sed hunc motū diabolus extorquere non potest. Hæc ille. Et adhuc clarius infra in 2. d. 24. q. vltima ar. 2. in cor. dicit. Omnes primi motus, qui sensualitati attribuuntur, vt verba Aug. asserunt, peccatum sunt; sed motus pręcedentes quos supra naturales diximus, qui imaginationem non sequuntur, sed solùm naturalium qualitatum actionem, ratione peccati carent. Et secundum hoc potest verificari quorūdā dictū, qui dicunt, q motus primò primi non sunt peccatum, sed motus secundò primi; vt per primo primos motus naturales, & per secundò primos motus sensualitatis intelligamus, in qua peccatū est sicut in subiecto. Quod sic patet, peccatū enim vt pertinet ad præsentem consideratione, nō est aliud, quàm inordinatus actus ad genus moris pertinens, nullus autem actus ponitur in genere moris, nisi habita comparatione ad voluntatem, quæ principiū est moralium, vt patet ex 6. metaph. & ideo in primo incipit genus moris, vbi primò dominium voluntatis inuenitur; habet autem voluntas in quibusdam dominium completum, in quibusdā verò incompletum. Completum dominiū habet in istis actibus qui ex imperio voluntatis procedunt, & hi sunt actus delibera-tionem sequentes, qui rationi attribuuntur. Sed dominiū incōpletum habet in illis actibus, qui imperiū rōnis præcedūt, tñ voluntas eos impedire poterat vt sic quodammodo voluntati subiacerent quātū ad hoc, quod est impediri vel nō impediri. Et ideo inordinatio, quæ in his actibus contingit, rationem peccati causat, tñ incompleti; & ideo in his actibus peccatum leuissimū, & veniale est, non autem mortale, quod est perfectū peccatum, &c. Hæc ille. Et ad quartum dicit, q motus isti sunt quodāmodo in potestate nostra, & quodammodo non sunt, si eīn quilibet eorū sigillatim cōsideretur, sic ī potestate nostra sunt, qa quēlibet eorū p̄ueniēdo impedire possumus. Si autē oēs simul cōsiderentur sic in potestate nr̄a nō sunt, qa dum vni obuiare nitimur, ex alia parte pōt motus illicitus surripere, nō eīn pōt esse simul intētio renitentis voluntatis contra diuersa in actu. Hæc ibi; qbus cōcordāt ea quæ supra q. 17. art. 7. D.S. ponit, quomodo actus sensualitatis possit esse imperatus, vbi ponit, q actus sensualitatis vt sequitur ad apprehensionem imaginationis non subitam, sed imperatam, & regulatam ratione, & tunc est sub imperio, vt autē qualitatem sequitur corporis sic non imperatur, nec subditur imperio; quandoq; autem concitatur ad apprehensionē imaginationis vel sensus, non omnino subito in occursu obiecti, & tūc ille motus est præter imperium rationis, quamuis potuisset impediri a ratione si præuidisset. Et vr velle, q talis actus etiā imputetur voluntati, qa potuit impedire talem motum, vt patuit ibidē. Ex quibus omnibus trahitur, q motus naturalis, qui sequitur ex qualitate corporis, & est primò primus, & cōcitatur merè naturaliter sine aliqua imaginatione, non est aliquo modo in potestate hominis, & est sine omni peccato etiā veniali, tanquā extra genus moris existens. Et si de tali intelligitur dictū Nico. de Lyra bonum est, & concordat. Patet, & sequitur secundò, q motus nō merè naturalis sensualitatis, sed aliqualiter liber ratione. s. causæ suæ, qa sequitur ad imaginationē quā homo potuit præuenire, & impedire, & per consequens actū sensualitatis sequētē, tūc talis actus est veniale tanquam actus inordinatus volūtarius indirectè, vtpotè cadens sub dominio voluntatis incompletè, etiā si rōnis aduertētiā, & actū præueniat, quia ratio potuit ipsum motū illicitum præuenisse in speciali acceptum, licet non omnes. Dico autem circa hoc, q si esset actus talis sensualitatis, qui consurgeret ad imaginationem subitam, quam potius cōcomitaretur vel causaret, quàm sequeretur, nec fuisset ut nunc in potestate hoīs talem impediuisse, & dedisset operam rei licitæ, nec in aliquo esset negligens, puto, q talis actus sensualitatis non esset peccatū, nec veniale, vt patuit supra. q. 17. q si de tali intelligit Lyra, benè dicit. Si autem intelligit de secundo motu. s. sequente imaginationem non subitò aduenientem ex occursu præsentis obiecti, sed in absentia sensibilis, tunc respondendum est ad rationē Lyrę, negando, quòd talis motus concupiscentiæ nullo modo sit in potestate. Et ratio patuit, & patet hic in D.S. quia sufficit ad rationē venialis, quòd possit impediri, & sit in potestate quo ad

singulos,

Digitized by Google

ſingulos, non quo ad oēs. Ad dictum Aug. vbi dicit, ꝙ eſt materia exercēdæ virtutis. Dico ꝙ loquitur de primò primis, qui ſunt materia exercendæ virtutis, & ſine omni peccato, q̄ vocatur naturalis. Sed vt patuit ex D. S. ex 2. ſent. motus qui ſenſualitati attribuūtur. C. ſequentes imaginationē impedibilē ad quam ēt non ſubito ſequitur, ſecundū B. Aug. peccata ſunt, nam & rōni commiſſa eſt imaginatio, pſertim nō ab extrinſeco ſubitò extorta. Vñ & ipſa illicita, & eā ſequētia homini imputant, & de illa auctoritate Bea. Aug. quā Lyra allegat habet D. S. de Malo. vbi ſup. ad ſextū, dicēs, q̄ motus illicitus eſt in ſenſualitate, tripliciter ſe pōt habere ad ipſum rō. Vno mō, ſicut reſiſtens, & tunc nullū eſt peccatū, ſed eſt meritum coronæ. Aliq̄n aūt ſe hēt, vt imperans, puta cū aliqs motum concupiſcentiæ illicitæ excitat, tunc ſi ſit illicitū in gne pōt mortalis, erit peccatū mortale. Aliq̄n aūt ſe habet, vt neq; phibēs neq; imperans, ſeu conſentiens, & tunc eſt peccatū veniale. Hæc ille, & intelligitur primū membrum (vt pōt haberi ex ſolutione tertij ſequentis) de motu naturali, & primò ſimpliciter, q̄ non eſt prohibibilis; tertius aūt eſt prohibibilis, vel impedibilis, & ita indirectè voluntarius, & peccatum veniale. Dico ſecundò, ꝙ non vī inconueniens, vt aliquis motui illicito, & peccato veniali exorto ex negligentia, & infirmitate humana reſiſtendo, ꝙ ſuperueniēs iudicium rōnis poſſit mereri coronam (hæc vī innuere D. S. in de Verita. ma. 23. ar. 7. ad quintum) quare nō ſequitur, aliquis motus eſt materia exercendæ virtutis; ergo non eſt peccatum leuiſſimū. Nam ſtimulus carnis quē & Paulus patiebat non fuit ſine venialibus peccatis, & tñ ſibi fuit materia exercendæ virtutis, vt patuit ſup. q. 55. ar. 3. ad tertium, & exponit D. S. ſecundæ ad Corint. 12. poſt Aug. de infirmitate carnis; quia inerant ei motus concupiſcētiæ, quos tñ Diuina gratia refrenabat, & habet ibidē, ꝙ Deus ad præcauēdum maius malum permittit electos impediri ex aliqua parte, vt per infirmitatem, vel defectum, & ēt aliq̄n per peccatum mortale. Vnde non ſequit, eſt materia exercendæ virtutis; ergo non eſt peccatum leue, & modicum, cum Aug. dicat illū ſtimulū Apoſtoli ſibi fuiſſe in exercitium, & in coronam. Dico vlterius, ꝙ acceptando per rōnis conſenſum tales motus, peccat peccato plecto, & mortali, quia talis acceptatio ſubeſt pleno dominio voluntatis; ſed nihilominus ipſe motus præueniens ipſum acceptare eſt peccatum leue, & modicum, & quis ipſum reſpuere ſit meritū perfectū, non tñ ſequitur quin ipſe motus cui non conſentit, ſed abijcitur, fuerit non ſolū illicitus, ſed & peccatum. De his inuenit D. S. conformiter loquentem poſtq̄ hæc conſcripſerā, dicit enim ſic in 2. ſententiarum di. 40. ar. 4. ad 3. ꝙ primus motus nō habet rōnem culpæ, niſi ſm ꝙ eſt aliquo mō in poteſtate voluntatis. Vñ quandiu voluntas non repugnat, habet rōnem peccati, ſed q̄n voluntas iā repugnare incipit, tunc homo meretur, non quia ille primus motus ſenſualitatis ſit meritorius qui reſiſtitur, qui tñ poſtq̄ ſibi reſiſtitur rōnem peccati amittit, ſed in actu voluntatis reſiſtentis eſt meritum, qui nō eſt idē cū primo motu ſenſualitatis. Hæc ille. Ex quibus patet clarè, qūo auctoritas B. Aug. intelligēda eſt, & q̄a nihil contra dictum noſtrū, ꝙ aūt motus proueniēs ex imaginatione ſubita, & ſubito, non ſint venialia vī haberi ex D. S. in de Malo vbi ſupra ad octauum, vbi dicit, oīs apprehēſio imperio rōnis ſubiacet, poteſt enim rō prohibere vſum cuiuslibet apprehenſiuæ potentiæ, maximè in abſentia ſenſibilis. Hæc ille. Vbi non tanter dicit, in abſentia &c. quaſi admitteret, & concederet, quòd aliquando imaginatio non eſſet in poteſtate rationis. Cū in preſentia rei ſenſibilis; ſicut quis videns a caſu mulierem, vel audiēs loq̄ de materia veneréa ſubito incedit imaginatio, quam non potuit prohibere, & de motu ſequente huiuſmodi imaginationē vī intelligendum dictum B. Aug relatū per Lyrā, videlicet, non eſt in poteſtate, vt his viſis non tangamur. Vñ & hic ad ſecundū dicit D. S. ꝙ homo per voluntatē pōt reprimere ſingulos motus ſi pſentiat. i. ſi non proueniant merè naturaliter, nec ad imaginationem ſubitam. ſed impedibilē quam poſſit auertere, & pōt aduertere, quia imaginatio ad illicita trahit; oportet enim ſp habere oculū ad hoc, ꝙ aliud eſt loqui de motu carnis qui pōt eſſe ſine imaginatione, aliud de motu ſenſualitatis, qui imaginationem præqui rit. Iſta vāt eſſe de mente D. S. ſaluo iudicio meliori. Vnde & Capreolus in 2. di. 4. ad ſecundum Durandi, contra primā cōcluſionē concorditer loquitur, vbi dicit, Actus ex ſola imaginatione procedentes ſunt duplices. Quidam enim ſunt quos imaginatio concomitatur potius, q̄ cauſet, qui oriunt ex diſpoſitione qualitatū naturaliū, vel ſi cauſantur ex imaginatione, non tñ tali, quæ a volū tate potuerit impediri, nec per cōſequens appetitus ſequens, vt patet in imaginatione, quæ cauſat ex neceſſitate in occurſu alicuius obiecti, vel ex ſubita operatione phantaſmatis, vel cum audio loquentem de materia venereorū; & tales ſunt penitus extra genus moris, & de iſtis intelligit dictum San. Th. videlicet, ꝙ actus ex imaginatione procedentes ſunt indifferētes. Alij verò ſunt quos imaginatio non ſolū concomitat, ſed cauſat, q̄ quidē imaginatio non ſic ſubito, & merè naturaliter cauſat, quin potuerit impediri, vel ipſa, vel appetitus ſequēs, & talis non eſt extra genus moris. Hæc ille. Vbi patet ea, q̄ dicta ſunt, & Capreolū ſenſiſſe; & nota, ꝙ ex hoc hī, ꝙ verbū D. S. ſup. q. 17. ar. 1. vbi dicit, ꝙ q̄nq; concitatur ſubitò ad imaginationē, & potuit impediri a rōne ſi præuidiſſet) intelligitur de tali imaginatione, quæ eſt aliqualiter in poteſtate hominis, & impedibilis; ſi autem oritur omnino ſubitò, & ita, ꝙ non potuit præſentire, vt auerteret cogitationem, & imaginationem, tunc non eſſet peccatum ēt veniale, nec aliquo mō ſub imperio rōnis, nec directè, quia videlicet non impeditur cum potuerit impediri.

Hæc notatis videndum eſt de argumento ſecundo, cuius ſolutio clareſcet ex dictis. Vnde dicitur ad maiorem, nullus peccat in eo, quod vitare non poteſt, verum, qd nullo mō vitare pōt, nec quo ad oēs, nec quo ad ſingulos. Secundò, quod non poteſt vitare, ita ꝙ nec ſubſit dominio voluntatis completo, nec incompleto. Dico autem, ꝙ ad rationem peccati leuiſſimi ſufficit, ꝙ poſſit vitari quo ad ſingula, eſto non omnia ſimul; & ſufficit, ꝙ habeat dominium incompletum, ita ꝙ licet non imperauerit (quod eſt completi voluntarij) tamen impedire potuit ſi præſenſiſſet.

Ad minorem, homo non pōt vitare quin actus ſenſualitatis ſit inordinatus, verū, ad hūc ſenſum, ꝙ nullus ſit inordinatus, pōt tñ ſingulos vitare, & reprimere, & hoc ſufficit ad voluntariū imperfectum, quod pōt cōſtituere veniale. Ad probationem minoris dicitur, ꝙ ſenſualitas eſt perpetuæ corruptionis propter materiale peccati originalis, quod eſt deſtitutio virium inferiorum a retinaculo iuſtitiæ originalis, quæ eſt fomes, qui manet de communi lege donec durat hæc vita; de hoc infra q. 82. & in de Veritate materia 25. ar. 7. per totum. Sed dico, quòd quamuis propter illā corruptionem, non poſſit voluntas, & ratio vitare omnes motus inordinatos, tamen ſingulos. Non omnes quidem, quia dum quis aduertit imaginationem ſuam de re illecebroſa, & ad hanc conciari ſenſualitatem, & auertit ſe cōuertendo cogitationem ad ſpeculationem ſcientiæ, tunc inſurgit aliquis motus inanis gloriæ impremeditatus, & ſic de alijs; quare verum eſt, quòd nō poſſunt vitari omnia venialia, tamen homo ſingula vitare poteſt; nam cū præſentit, & aduertit imaginationem ſuam verſari circa illicita, antequàm oriatur motus inordinatus, poteſt eam auertere, & ſic vitare motum inordinatum ſenſualitatis, & appetitus. Dictum eſt enim quòd ſi quis motus ſubitò incedat per imaginationem ſubitò ortam ex præſentia ſenſibilis, vel ſi inordinatus motus oriatur ex naturali qualitate ſine imaginatione, quod nullum eſt peccatum; & ergo quia imaginationem auertere poteſt, quæ prę requiruntur ad veniale, ideo ad veniale ſequēs, ſcilicet motum ſenſualitatis impedire poteſt, quo ad ſingulos motus ſi præſentiat; ſi autem negligat præſentire, & aduertere, nihilominus motus ſequens imputabitur ſibi tanquàm voluntarius, propter negligentiam. Vltra, concedo quòd ſenſualitas ſignificatur per ſerpentem tentantem mulierem, ſcilicet rationem inferiorem, quæ ſignificatur in proceſſu peccati per mulierem, ſicut ratio ſuperior per virum, vt habet magiſter ſæpius in ſecundo. Vltra; ergo inordinatus motus ſenſualitatis non eſt peccatum, verum perfectum, tamen imperfectum, quia imperfectum voluntarium; & ſecundò motus ſenſualitatis qui non potuit præſentiri, & ſic impediri, tamen impedibilis, & ſequens imaginationem, quæ auerti potuit ſi rō attēdiſſet, & talis eſt peccatum. Nota circa principium ſolutionis de perpetua corruptione &c. ex D. S. in de Verita. vbi ſupra ſtatim, ꝙ illa corruptio ideo ſic dicitur, quia eſt contra primam inſtitutionem naturæ, ſed non quia contra naturam ſibi relictam, immo ſequitur principia naturę, vt D. S. ibidem habet in cor. Quare non ſatis aduertunt qui arguunt Ariſtotelem cognouiſſe corruptionē naturæ per peccatum, & ideo eam eguiſſe reparatore. Nam illa rebellio ſenſualitatis non arguit apud gentilem naturam deſtitutam, cum ſit defectus naturalis, & per conſequens non propterea cognouit eam per peccatum deſtitutam. Vnde D. S. ſecundò ſentētiarū di. 30. q. 1. ar. 1. ad primum. Seneca & alij Philoſophi conſiderauerūt naturam humanam ſm ea quæ ex principijs ſuis naturalibus eam conſequuntur, ſtatum enim illū primæ conditionis ſcire non potuerūt, quē non niſi fides tenet, & ideo de morte illi nihil niſi ſicut de naturali defectu locuti ſunt, quamuis & naturalis defectus aliquo modo pœna dici poſſit. Hæc ille &c.

Nota ſecundò, ꝙ D. S. dicit, ꝙ voluntas poſſit reprimere ſingulos motus ſenſualitatis ſi præſentiat, quia per hoc excluduntur primò primi, & ſequentes ad imaginationem non impedibilem, & per conſequens non ſunt venialia; ſed includuntur, qui inſurgunt ex negligentia aduertentiæ ſuper imaginationem.

Nota etiam D. S. in fine ſolutionis, quòd ſufficit ad rationem peccati voluntarij, (ſcilicet imperfecti, & incompleti, ꝙ poſſint vitari ſingula Scotus de iſta materia aliquid tangit in ſecundo diſtin. 42. ad 3. q. reſpondendo ad auctoritatem in argumento poſt oppoſitum adductam, dicens, Apoſtolus debet intelligi, quo ad primos motus, de quibus non video, quòd ſint peccatum, quia p̄cedunt omnem actum voluntatis, & nulla rō culpæ eſt in aliquo p̄cedente actum volūtatis. Si dicas, ꝙ primi motus ſunt peccatū, eo voluntas non præuenit, tunc nō eſt peccatū commiſſionis, ſed omiſſionis, & ſic illa opera, q̄ ſunt peccata formaliter ſunt illa opera interiora, hæc ille. Vbi patet ſm Scotum, ꝙ primi motus ſm ſe nō ſunt pcta, ſed tñ admittit, ꝙ ſunt pcta inq̄tū voluntas negligit eos impedire, vt ſic volūtas incōpleta, & indirecta cōſtituat illos motus in eſſe peccati etiā venialis, ſicut q̄n ſunt illiciti, tunc vo-

Non hoc ſcribit Lyra

Capreolus.

Ratio non poteſt vitare oēs motus illicitos tamen ſingulos.

Ariſt. non cognouit corruptionē naturæ.

Scotus.

Digitized by Google

luntas completa conſtituit in eſſe mortali, ita tamẽ quòd ille motus primus concurrat, ſed non compleat rationem peccati etiã venialis, & hæc poſſunt ſtare cum D.S. quia & D.S. vult quòd ſolũ illi motus ſunt peccata venialia, qui potuerunt impediri, non tamen ita quòd voluntas conſentiat expreſsè, vel interpretatiuè, quia aliàs eſſet peccatũ rationis, & non ſenſualitatis. Vnde D.S. in de Ver. ma. 25. art. 5. ad quintũ, Non dicitur eſſe peccatum in ſenſualitate, propter interpretatiuum conſenſum rationis. quando enim primus motus ſenſualitatis præuenit iudicium rationis, non eſt conſenſus, nec interpretatiuus, nec expreſſus; ſed ex hoc ipſo, quòd ſenſualitas eſt ſubiectibilis rationi, actus eius quamuis rationem præueniat, tamen habet rationem peccati. Hęc ille. Vbi patet, quòd motus ſenſualitatis eſt veniale, non quia conſentiatur per rationẽ, immo ſic eſſet mortale, ſi eſſet de re illicita mortaliter, & attribueretur rationi; ſed eſt peccatum, quia in poteſtate fuit ipſum prohibere &c. Et patet ſecundò, quòd motus præueniens rationem eſt peccatum &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud, quod homo facit ſine deliberatione rationis, non perfectè ipſe facit, quia nihil operatur ibi id, quod eſt principale in homine; vnde non eſt perfectè actus humanus, & per conſequens non poteſt eſſe perfectè actus virtutis, vel peccati; ſed aliquid aliud imperfectum in genere horum. Vnde talis motus ſenſualitatis rationem præueniens eſt peccatum veniale, quod eſt quiddam imperfectum in genere peccati.

¶ Ad maiorem, quòd homo ipſe non facit, nõ imputatur ei ad peccatum. Verum, ſi nullo modo faciat, nec ſecundùm id quod eſt principale, nec ſecundùm minus principale in eo, & ſecundò qđ non facit voluntariè directè, vel indirectè.

¶ Ad minorem, ſed ſolũ hoc videmur facere, quod cum deliberatione rationis facimus. Verum, hoc perfectè facimus nos; quia facimus ſecundùm id quod eſt principale in nobis, nihilominus tamẽ & nos facimus ſecundùm id quod eſt in nobis, licet imperfectum, quod facimus ſecũdùm ſenſualitatẽ; quia & ipſa eſt principium voluntariorum actuum aliqualiter, & quod ipſa facit voluntati, & rationi aliqualiter imputatur, in quorum poteſtate, & cura eſt in homine. Nam ipſa debet eſſe ordinata ſecundũ rationem in homine; negatur conſequentia, ꝙ ad nullum peccatũ omnino imputetur; ſed probat, quòd nõ ad perfectum, ſed nõ probat quin motus ſenſualitatis rõnem præuenientes ſint voluntarij; qa ſinguli impedibiles; id autem, quod quis impedire poteſt, & non facit, ſi ſit inordinatum, ſibi imputatur, ſolũ autem habentur venialia motus impedibiles, vt patuit.

¶ Nota aũt verba D. S. vbi dicit; vnde talis motus ſenſualitatis rationem præueniens eſt peccatum veniale, vbi diximus ſtare radicem diſputationis tactæ. Quomodo autem veniale ſit imperfectum in genere peccati, habetur infra q. 88. art. 1. ad primum.

Vtrum ſenſualitas poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis.

Supra q. præc. art. 3. ad 3. Et infraq. 89 ar. 5. co. Et 2. diſt. 24. q. 3. arti. 2. ad 3. Et ver. q. 25. arti. 5. Et Mal. q. 7. arti. 6. Et quol. 4. art. 22. co.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd in ſenſualitate poſſit eſſe peccatũ mortale. Actus enim ex obiecto cognoſcitur, ſed circa obiecta ſenſualitatis contingit peccare mortaliter; ſicut circa delectabilia cartnis; ergo actus ſenſualitatis poteſt eſſe peccatum mortale, & ita in ſenſualitate peccatum mortale inuenitur.

¶ 2 Præt. Peccatum mortale contrariatur virtuti; ſed virtus poteſt eſſe in ſenſualitate, temperãtia enim & fortitudo ſunt virtutes irrationabilium partium, vt Philoſophus dicit in 3. Ethicorum; * ergo in ſenſualitate poteſt eſſe peccatum mortale, cum contraria ſint nata fieri circa idem.

* Atiſc. 10.

¶ 3 Præt. Veniale peccatum eſt diſpoſitio ad mortale; ſed diſpoſitio, & habitus ſunt in eodem, cum igitur veniale peccatum ſit in ſenſualitate, vt dictum eſt; * etiã mortale peccatum eſſe poterit in eadem.

* Arti 3. ad tertium.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in libro retractationum; * & habetur in glo. Rom. 7. Inordinatus concupiſcentiæ motus, qui eſt peccatum ſenſualitatis, poteſt etiam eſſe in his, qui ſunt in gratia, in quibus tamen peccatum mortale non inuenitur; ergo inordinatus motus ſenſualitatis non eſt peccatum mortale.

* Aug. li. 1. ca. 13 & 15. tom. 1.

¶ Hic quærit quale peccatum poſſit eſſe in ſenſualitate, an mortale, quia quòd poſſit ibi eſſe veniale ſatis patuit ex ſolutionibus ar. præcedentis. Nam ſenſualitas ante aduertentiam rationis habet ſecundùm ſe actum inordinatum aliquo modo voluntarium, loquendo de ſenſu alterate humana, de qua ſp loquimur.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut inordinatio corrumpens principium vitæ corporalis cauſat corporalem mortem, ita etiam inordinatio corrumpens principium vitæ ſpiritualis, quod eſt finis vltimus, cauſat mortẽ ſpiritualem peccati mortalis, vt ſupra dictum eſt. * ——— * 9. 72. ar. 5.

¶ Doct. Sanct. in fine 2or, reſpondet vnica concluſione tali. Peccatum mortale non poteſt eſſe in ſenſualitate; ſed ſolùm in ratione. Probatur concluſio ſic. Inordinatio corrumpens principiũ vitæ ſpiritualis (quod eſt vltimus finis) cauſat mortem ſpiritualem peccati mortalis, ſed ſenſualitatis non eſt talis inordinatio corrũpens vltimum finem; ergo non eſt illius (vt cauſæ, ſcilicet & principij completiui) peccatum mortale. Illius rationis Doct. Sanc. primò ponit maiorem. Secundò probat minorem adiungens cõcluſionem, ibi, ordinare autem &c.

¶ Nota autem, quòd concluſio non dicit, quòd peccatum mortale non ſit in ſenſualitate ſubiectiuè, ſed in ratione, ſed dicit abſolutè, quod non eſt in ſenſualitate, ſicut in principio a quo habet eſſe mortale, ſed eſt in eo (ſupple) ſicut principio cui attribuitur ſecundùm eſſe mortale a quo habet, vt ſit cum auerſione ab vltimo fine, hoc autem eſt, quia fit a voluntate deliberata, cuius eſt ſe auertere ab vltimo fine. Non eſt ergo peccatum mortale formaliter in ſenſualitate, vt ſic, quaſi a ſenſualitate habeat eſſe mortale, ſed eſt formaliter in ratione ad ſenſum dictum. Quo notato probatur maior a ſimili, Sicut inordinatio corporis corrumpens principium vitæ corporalis cauſat corporalem mortem, & patuit iſta maior cum ſui longa explicatione ſupra q. 72. ar. 5.

¶ Nota autem ꝙ D. S. dicit, ꝙ inordinatio corrumpens principium vitæ cauſat mortem peccati mortalis, non dicit, ꝙ peccatũ mortale ſit ſubiectiuè totaliter in eo, quod cauſat talem inordinationem, de hoc ad primum. Conſequenter cum dicit.

¶ Ordinare autem aliquid in finem non eſt ſenſualitatis, ſed ſolùm rationis, inordinatio autem a fine non eſt, niſi eius cuius eſt ordinare in finem; vnde peccatum mortale non poteſt eſſe in ſenſualitate; ſed ſolùm in ratione.

¶ Probat minorem prædictæ rationis, & in fine annectit concluſionem reſponſiuam. Minor ergo probatur, Inordinatio a fine vltimo non eſt, niſi eius cuius eſt ordinare in vltimum finem; ſed ordinare in vltimum finem non eſt ſenſualitatis, ſed rationis; ergo minor vera. Maior probatur, quia inordinatio nõ imputatur niſi potenti ordinare; quia negatio, & priuatio non eſt voluntaria, niſi quia affirmatio eſt in poteſtate, ſicut omiſſio imputatur alicui, quia potuit agendo omiſſionem impediuiſſe. Minor antẽ iſta patet, quia ſenſualitatis eſt ſolùm tendere ad bona ſenſibilia non ſpiritualia. Vltimus autem finis eſt bonum ſpirituale, & ſummum; & intendit hæc ratio, quòd illius eſt peccatum mortale cuius eſt corrumpere ordinem ad vltimum finem, ſed hoc non eſt ſenſualitatis, ſed voluntatis deliberatæ; ergo. Maior patet; qa peccatum mortale eſt, quod ratione ſuæ inordinationis dicit auerſionem ab vltimo fine, & conſiſtit in deordinatione circa vltimũ finem &c. Circa hanc concluſionem, & eius probationem, & etiã ſolutiones argumentorum ſunt aliqua notanda. Primò ꝙ aliud eſt peccatum alicui attribui, tanquam cauſæ & principio motiuo, & aliud tanquàm ſubiecto; patuit hoc art. 1. quia omne peccatum perfectum eſt voluntatis, & rationis præceptiuè, & completiuè, quod tamen ſaltem partialiter poteſt eſſe alterius potentiæ.

¶ Nota ſecundò, iuxta tacta ſupra q. 15. arti. 4. ex Doct. Sanct. in de Veritate ma. 15 q. 3. quòd actus appetitus intellectiui attribuitur ſuæ apprehenſiuę, cuius iudicium, & directionem ſequitur, eſto ab ipſa non eliciatur, ſed ab appetitiua; ſecus de actu appetitus ſenſitiui, ita quòd dicimus, quòd conſenſus in peccatum eſt actus rationis.

¶ Nota tertiò, quòd peccatum mortale, & perfectum quamuis quandoque prius inueniatur in actu exteriori, & obiecto eius ſecundùm eſſe apprehenſum originaliter, & radicaliter, tamen ille actus exterior non conſtituit actu, vel complet in rõne peccati mortalis, niſi accedente conſenſu voluntatis, qui ſp hꝫ tanꝫ a ratione procedens. Iſta poſſunt conſtare ex dictis ſupra, & patebũt quo ad aliqua ex ſequentibus. Secus de veniali, quod poteſt compleri in genere ſuo ſine conſenſu voluntatis, & deliberatione, vt patuit, ſed non abſque poteſtate voluntatis. Ad propoſitum ergo concluſionis, dꝫ peccatum mortale non eſſe in ſenſualitate, ſicut in cã, & principio totali, & ſufficiente, quia quicunque motus, vt eſt illius, non habere põt rõnem mortalis, oportet ergo ꝙ aliũde proueniat mortalitas, & ſi actus eius ſit mortalis, tamẽ non habet a ſenſualitate, ſed a conſenſu voluntatis prævia deliberatione rationis; & ita intelligitur concluſio, ꝙ peccatũ mortale non eſt ſenſualitatis ſolius, ſicut principij, nec ſicut totalis ſubiecti omnium, quæ requiruntur ad mortale, ita ꝙ nullo mõ eſt principium mortalis formaliter, ſed partiale ſubiectũ. Nam peccatum mortale eſt

committitur

committitur actu exteriori, vel sēsualitatis regrit ꝑter hos actus, & actum interiorem saltem interpretatiuè, qui se habet formaliter; quare dicit conclusio, quòd mortale non est sensualitatis, sed rationis, ita quòd rationis nomine etiam voluntas intelligat. Et dicitur esse, sic rationis, sicut principij, & sicut subiecti eius, quod est principale in peccato mortali, tamen & sensualitas est subiectum eius, quod est mortale, & minus principale in peccato mortali; & hæc patebunt, in solutione primi, & ar. 7. ad primum. Vnde D. S. habet hic ad primum, quòd actus sensualitatis concurrit ad peccatum mortale; quia tamen ex sensualitate, nō habet esse mortale, sed a ratione. i. consensu deliberato, ideo non attribuitur sensualitati; oportet enim hic memorari eorum, quæ allegata sunt ar. 1. ex de Malo q. 7. ar. 6. ꝙ peccatum attribuitur principali agenti, non aūt minus principali, vel instrumēto, & sic cum rō sit i. deliberatus consensus sit principale principium, iō sibi attribuit mortale. ¶ Nota circa argumentum in oppositum, quod concludit ex auctoritate Aug. quæ vult quòd peccatum sensualitatis potest esse in his, quæ sunt in gratia; ergo peccatū, quod est sensualitatis nō est, vt sic mortale, sed vt sic, venit sensualitatis humanæ, habet ꝙ sit veniale propter imperfectionem actus etiā si sit mortale ex genere, vt patebit ar. 8. ad secundum. Sunt tamen & venialia ex genere in sensualitate, sicut motus ad ea quæ de se venialia sunt; quare bene sequitur peccatum sensualitatis, vt est sensualitatis, potest stare cum gratia, ergo vt est sensualitatis non est mortale; qa mortale non stat cum gratia. Concludit ergo quòd mortale formaliter non est sensualitatis; sed tamen id quod est mortale pōt esse sensualitatis subiectiuè; sed formalitas mortalis, q̄ est auersio ab vltimo fine, attribuitur voluntati deliberatę, ita quòd sicut exterior percussio est mortale; sed non attribuitur membro, sed voluntati; ita actus sensualitatis est mortale peccatum; sed stando in sensualitate hoc non habet, sed habet ex accedente consensu deliberato.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd actus sensualitatis potest concurrere ad peccatum mortale; sed tamē actus peccati mortalis non habet, quòd fit peccatum mortale, ex eo quòd est sensualitatis, sed ex eo quòd est rationis, cuius est ordinare in finem; & ideo peccatum mortale non attribuitur sensualitati; sed rationi.

¶ Ad maiorem, actus cognoscitur quidem ex obiecto quo ad speciem; sed dico, quòd actus moralis (qualis est peccatum) non habet maliciam completè, nisi secundùm quòd est voluntarius; quia esse voluntarium, esto sit ꝓter rationem peccati secūdùm speciem, non tamen secundùm genus, vt habet D. S. de Malo. q. 2. ar. 10. ad tertium, quia in moralibus actus non tantū dependet ex obiecto, sed etiam ex dispositione agentis, vt patebit q. 78. arti. 4. & q. 77. ar. 6. & q. 88. ar. 2. Dico tertiò, quòd ad actum peccati mortalis non sufficit quodcunque voluntarium, sed perfectum, & tale cui annexa sint inordinatio, & auersio circa vltimum finē. Dico quartò, quòd esto peccatum mortale sit inchoatum in actu aliquo, non tamen est actu peccatum mortale, nisi accedente consensu deliberato, ita quòd completiuum peccati mortalis est consensus deliberatus.

¶ Ad minorem, circa obiecta sensualitatis contingit peccare mortaliter, si intelligitur stando in sensualitate, negatur, immo vt patuit supra q. 72. ar. 5. & patebit infra q. 88. ar. 2. si actus est ex genere mortalis, & est tamen in sola sensualitate sine deliberatione, & consensu rationis; est tantū veniale. Dico ergo secundò, quòd circa obiecta sensualitatis contingit peccare mortaliter, non vt est sensualitatis motus ille; sed vt est, vel imperatus a ratione, vel approbatus per consensum rationis; ita quòd esto ortum habeat ex imaginatione, & incesserit animum ante deliberationem, superueniente deliberatione fit mortale actu, sic quòd mortale complectatur actum sensualitatis tanquàm materiale, & actum rationis tanquàm formale; & concedo, quòd circa delectabilia carnis contingit peccare mortaliter, sed non per sensualitatem tantùm, sed per rationem completiuè. Vltra ergo actus sensualitatis potest esse peccatum mortale. Concedo ad hunc sensum, quòd actus sensualitatis concurrit, & est pars peccati mortalis, & est subiectiuè in sensualitate; sed non principiatiuè. Nec principale peccati mortalis est in sensualitate, scilicet consensus, sed in ratione. Vnde dicit D. S. de Malo. q. 7. ar. 6. ad quartum, quando actus rationis inuenitur in peccato, tunc directè potest attribui rationi, vel voluntati; sicut primo motiuo, & primo subiecto: sed quando ibi nō est aliquis actus voluntatis, vel rationis; sed solus actus sensualitatis, qui dicitur peccatum (quia pōt prohiberi per rōnem, & voluntatem) tunc peccatum attribuitur sensualitati. Hæc ille. Vbi patet, ꝙ cum ad peccatum mortale necessariò concurrat actus rationis, iō tale peccatum debet attribui rōni, sicut primo motiuo, & primo subiecto, scilicet rōne eius, quod est rōnis, quod est principale; tū rōne actus sensualitatis, qui concurrit materialiter, est in sensualitate, licet non attribuatur sibi; quia non est principale agens, & cā mortalis, vt sic. Nota aūt, ꝙ D. S. non dicit, ꝙ peccatum mortale nullo modo sit subiectiuè in sensualitate, sed ꝙ non attribuit sensualitati, sed rationi; qa ipsa est principium illius actus elicitiui, sed non vt est mortale, sed principium imperatiuum eius est causa, quòd sit mortale; ideo &c. Est ergo peccatum mortale in sensualitate materialiter, non formaliter ad sensum, quem habet D. S. de Veritate ma. 25. ar. 5. ad 10. Et sic etiam dicit Scotus in simili de peccato sermonis. 2. sententiarum dist. 42. Vnde habet, quod valet etiam in proposito. Appetitus noster in quo conuenimus cū brutis est liber, & rationalis per participationem, nō autem per actū suum, sed per actum alterius potentiæ, scilicet voluntatis, cui subest. Et ideo potest conuerti ad bonum, & auerti a bono; in brutis autem licet sit appetitus sensitiuus, nō tamen est particeps rationis in eis, sicut in nobis. Hæc ille. Scotus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus virtutis non perficitur per id quòd est sensualitatis tantùm, sed magis per id quod est rationis, & voluntatis, cuius est eligere, nam actus virtutis moralis, non est sine electione; vnde semper cum actu virtutis moralis, quæ perficit vim appetitiuam, est etiam actus prudentiæ, quæ perficit vim rationalem, & idem est etiam de peccato mortali; sicut dictum est. * *Ad primū arg. præce.

¶ Maior vera ad sensum supra dictum. q. 71. arti. 1. quia contrariatur peccatum virtuti ratione actus. Ad minorem, sed virtus potest esse in sensualitate, sicut completi principij, ita quòd sit a sensualitate tātùm, vel principaliter negatur, immo est rationis principaliter; sicut causæ, & principij, quia vt patuit supra q. 57. arti. 4. & alibi, id quod est sensualitatis non habet rationem virtutis, nisi fiat cum electione, & discretione voluntatis, & rationis. Est enim virtus habitus electiuus, sed sibi non conuenit, nisi per prudentiam, vel sioderesim; quare sicut virtus non attribuitur sensualitati, sic nec peccatum &c. Vide de hac solutione de Verita. ma. 25. ar. 5. ad 8. quia admittitur, quòd virtus est in irascibili, & concupiscibili, sed non in sensualitate, quia sensualitas nominat has vires quantum ad inclinationem naturalem sensuum, quæ est rationi contraria, non secūdùm quòd participat rationem; ideo magis propriè dicitur, quòd vitium sit in sensualitate, & virtus in irascibili, & concupiscibili &c.

¶ Nota autem hic circa ista dicta, quòd virtutis moralis esse eligere videtur dupliciter posse intelligi ex D. S. quia in tertiò scripto dist 33. q. 2. ar. 3. intelligit, quòd est electiuus finis proprij ipsius virtutis in quem inclinat per modum naturæ, quæ quidem inclinatio dicitur electio, inquantum finis proximus ad vltimum finem ordinatur, ita quòd secundùm D. S ibidem, electio est duplex, vna qua eligitur finis proximus virtutis illa est virtutis moralis, sed alia est eorum, quæ sunt ad finem secundū ꝙ electio importat præceptum rōnis de hmōi mediis prosequēdis, & talis est actus prudentiæ sibi proprius distinctus ab actibus aliarum virtutum. Nota tamen quòd electio attribuitur prudentiæ consequenter, & directiuè, quia ad imperium sequitur electio. Sed in prima secundæ, vt sępius habitum est, virtutis moralis est electio, vt est mediorum, mediante directione, & imperio prudentiæ, & cuius electio inquantum ad electionem requiritur acceptio, & affectio boni finis, non ꝙ ipse finis eligatur per morales, sed quia afficit ad bonum finem, & consequenter mediante prudentia discernēte eligit, & operat media ad finē. Est igitur virtus habitus electiuus, idest ex electione. i. discretione prudentiæ operās, & illa discretio est principale in virtute, & est rōnis, quare virtus principaliter est rōnis &c. Et est habitus electiuus. i. causatiuus affectionis etiā ad media, q regulat rōne, & est operatiuus operū exteriorum prequia electione interiori. Vnde D. S. (2. ethi. in commento super illo verbo Philosophi. Virtutes enim vel sunt electiones, vel non sunt sine electione) dicit, potest enim virtus dici ipse actus virtutis, & si sic accipiamus principales actus virtutum qui sunt interiores, virtus est electio, si autem exteriores, virtus non est sine electione, quia exteriores actus virtutum ab interiori electione procedunt. Si autem accipiatur virtus pro habitu ipso virtutis, sic etiā virtus non est sine electione, sicut causa nō est sine proprio effectu. Hæc ille. ¶ Sed posset esse dubium quomodo actus virtutis existentis in appetitu sensitiuo possit dici electio, cum electio sit appetitus intellectiui. Dicitur quòd non est in appetitu sensitiuo secundùm se, nec quo ad actus præcedentes rōnem, sed appetitus sensitiuo humano conuenit electio (. i. actus tendens in aliquod) pro alio in ordine ad finem mediante imperio rationis, & voluntatis; & per hæc patent, quæ Doct. Sanct. dicit, quòd actus virtutis moralis non est sine electione; quia verum est etiam de actu exteriori. Actus autem interior est electio, idest actus ordinatè, & discretè tendens ex directione rationis imperantis, cuius non est imperare sine voluntate, vt patuit supra, & ita habetur conclusiuè, quòd sensualitatis non est virtus, nec actus virtutis, nisi ex ratione, & voluntate. Virtus est habitus electiuus.

¶ Nota fundamentum, quia actus sensualitatis præuenientes actum rationis, esto sint in aliquod de genere bonorū, non habēt rōnem virtuosi actus, sed solū imperati a rōne recta, qui dicuntur esse electiones, vel cum electione &c. Nota etiam ꝙ D. S. dicit ꝙ semp cū actu virtutis moralis, quæ perficit vim appetitiuam, est

etiam actus prudentiæ, & idem eſt de peccato mortali, vt dictum eſt. Per hoc patet, quòd dictum eſt ad primum, quòd in peccato mortali eſt alius actus cum actu ſenſualitatis, qui eſt principalis, & ipſius rationis. Quare peccatum mortale principaliter attribuitur rationi, & tanquam principio, & tanquàm ſubiecto, ſcilicet principalioris in peccato mortali.

Scotus. ¶Nota quòd Scotus diceret in tertio diſt. 33. quòd virtus moralis eſt habitus electiuus; quia eſt volũtatis, ſicut ſubiecti, cuius eſt electio proprius actus. Sed fundamentum falſum eſt, & eo deſtructo, ſtat virtutem moralem eſſe habitum electiuum, quia & appetitus ſenſitiuus eligit, vt imperatur a ratione, vt hic patet. Vnde & Scotus in ſecundo di. 42. dicit quòd appetitus ſenſitiuus noſter eſt liber, non quidem per proprium actum, ſed per actum volũtatis, quia videlicet ſubeſt rationi in homine, poteſt moueri ad oppoſita, & per conſequens poteſt etiam moueri, vt tendat in obiectum ſecundùm diſcretionem prudentiæ, quod tendere eſt electio &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd diſpoſitio tripliciter ſe habet ad id ad quod diſponit. Quandoque enim eſt idem, & in eodem, ſicut ſcientia inchoata dicitur eſſe diſpoſitio ad ſcientiam perfectam. Quandoque autem eſt in eodem, ſed non idem, ſicut calor eſt diſpoſitio ad formam ignis. Quandoque verò, nec idem, nec in eodem, ſicut in his, quæ habent ordinem adinuicem, vt ex vno perueniatur in aliud, ſicut bonitas imaginationis eſt diſpoſitio ad ſcientiam, quæ eſt in intellectu, & hoc modo veniale peccatum, quod eſt in ſenſualitate, poteſt eſſe diſpoſitio ad peccatum mortale, quod eſt in ratione.—

¶ Ad maiorem dicetur infra q. 88. arti. 3. & præſertim eſt vera de veniali, & ex genere; ſed non ita propriè intelligitur de veniali ex diſpoſitione agentis, ſcilicet ex imperfectione deliberationis quale eſt peccatum in ſenſualitate, quod poteſt eſſe mortale ex genere, & veniale propter abſentiam conſenſus, & deliberationis. Verum eſt tamen, quòd ſi quis motus ſenſualitatis non ſtudeat diligenter reprimere, ſed immorari, ꝙ eſt diſpoſitio ad mortale per negligentiam. Ad minorem diſpoſitio, & habitus ſunt in eodem. Negatur iſta vniuerſaliter; quia tripliciter ſe habet diſpoſitio ad id ad quod diſponit, quandoque eſt idem, & in eodem, ſicut ſcientia inchoata dicitur diſpoſitio ad ſcientiam perfectam, nõ ꝙ ſit diſpoſitio, vt ponitur membrum condiuiſum habitui, ſed largè, & eſt diſpoſitio quo ad malum, non ſecundùm ſe, & ſpeciem ſuam, vt patuit ſupra q. 49. ar. 2. Alio modo ſunt in eodem, ſed nõ idem, ſicut calor eſt diſpoſitio ad formam ignis, & ſunt in eodem ſaltem ſunt eiuſdem ſuppoſiti, quia propriè loquendo calor ignis eſt totius compoſiti, nam nullum accidens eſt in materia prima, forma aũt vnitur materiæ primæ. Tertio modo diſpoſitio, nec eſt idem, nec in eodem cum eo ad quod diſponit, ſicut patet in ſubordinatis vbi requiritur diſpoſitio in vno, vt perueniatur ad perfectionem alterius, ſicut patuit ſupra q. 56. artic. 5. quòd in ſenſitiuis interioribus eſt materiale, & bona diſpoſitio ad ſciẽtiam, quę eſt in intellectu; & ſic eſt in proposito, quia veniale, quod eſt ſenſualitatis tantũ, ſi frequentetur, diſponit ad conſenſum rationis, qui complet, & facit peccatum mortale. Vide ſup. q. 88. ar. 6. Vltra cũ igitur veniale peccatum ſit in ſenſualitate. Dico quòd eſt in ſenſualitate etiam ſine actuali conſenſu rationis, & vt ſic non poteſt eſſe mortale, quare cum conſenſus deliberatus nunquàm poſſit eſſe ſenſualitatis, ſed ſolius rationis, ſequitur quòd peccatũ mortale non eſt ſenſualitatis, vt principij, nec eſt ſubiectum completum mortalis; ſed actus eius concurrit, & habet ſe materialiter, cuius ipſa eſt ſubiectum. De materia huius articuli, vide D.S. in 2. di ſtin. 24. q. 3. ar. 4. circa finem corporis.

Vtrum ratio poſſit eſſe ſubiectum peccati.

p Infra ar. 6. cor. & 2. di. 24. q. 3. Ver. qó. 17. & 3. cur.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd peccatum non poſſit eſſe in ratione. Cuiuslibet enim potentiæ peccatum eſt aliquis defectus ipſius, ſed defectus rationis non eſt peccatum; ſed magis excuſat peccatum, excuſatur enim aliquis a peccato propter ignorantiam; ergo in ratione non poteſt eſſe peccatum.

* Ar. 1. & 2. ¶ 2 Præt. Primum ſubiectum peccati eſt voluntas, vt dictum eſt; * ſed ratio præcedit voluntatem cum ſit directiua ipſius; ergo peccatum eſſe non poteſt in rõne.

¶ 3 Præte. Non poteſt eſſe peccatum, niſi circa ea, quæ ſunt in nobis; ſed perfectio, & defectus rationis nõ eſt eorum, quæ ſunt in nobis, quidam enim ſunt naturaliter ratione deficientes, vel ratione ſolertes; ergo in ratione non eſt peccatum.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in lib. 12. de Trinita. * quòd peccatum eſt in ratione inferiori, & in ratione ſuperiori. * Aug. cap. 12. & 13. 14.

¶ Hic quærit de alio ſubiecto ſpeciali, ſcilicet ratione, & primò facit hoc, ſecundò mouentur quædam dubia circa peccatũ, quod eſt in ratione, in ar. ſequenti vſque in finem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd peccatum cuiuslibet potentiæ conſiſtit in actu ipſius, ſicut ex dictis patet. * Habet autem ratio duplicem actum. Vnum quidem ſecundùm ſe in comparatione ad proprium obiectum, quod eſt cognoſcere aliquod verum. Alius autem actus rationis eſt inquantum eſt directiua aliarum virium. — * Artic. 1. & 3.

Concluſio reſponſi. ¶ Concluſionem reſponſiuam ponit Doct. San. in medio corporis, talem. Duobus modis (ſcilicet in genere, quatuor autẽ modis ſecundùm ſpeciem) contingit eſſe peccatum in ratione. Quam probat tali ratione. Peccatum cuiuslibet potentiæ cõſiſtit in actu ipſius voluntario, & inordinato; ſed actus rationis poteſt eſſe voluntarius, & inordinatus dupliciter, igitur concluſio vera. Maior patet ex artic. 1. 2. & 3. Et intelligitur iuxta prædicta de actu alicuius potentiæ etiam imperato, qui dicitur eſſe poteutiæ alicuius ſicut principij principalis motiui, quæ & ſubiectum eſſe poteſt ratione actus quem imperando habet &c. Pro minore D.S. ponit, quòd ratio habet duplicem actum, & arguitur ex hoc, ſic pro iſta minore. Ratio habet duplicem actum, vnum ſecundùm ſe in cõparatione ad proprium obiectum, quod eſt cognoſcere verum alicuod, ſecundus eſt actus rationis inquantum eſt directiua aliarũ virium; ſed vterque horum poteſt eſſe voluntarius, & inordinatus, igitur minor vera. Maior iſta relinquitur nota, quia rationis eſt cognoſcere verum, & cum ſit altiſſima potentia in homine habet alias dirigere. Sed conſequenter Doct. Sanct. declarat minorem iſtam vltimam, præmittit tamen concluſionem reſponſiuam cum dicit.

¶ Vtroque igitur modo contingit eſſe peccatum in ratione. Et primò quidem inquantum errat in cognitione veri, quod quidem tunc imputatur ei ad peccatũ, quando habet ignorantiam, vel errorem circa id quod poteſt, & debet ſcire. Secundò quando inordinatos actus inferiorum virium, vel imperat, vel etiam poſt deliberationem non coercet.—

¶ Probatur minor vltima ſic. Ille actus eſt culpabilis, & peccatum voluntarium inordinatum, quando quis ignorat, & errat in his, quę poteſt, & debet ſcire. Similiter ille actus eſt voluntarius & inordinatus (ſaltem omiſſiuè) quando ratio dimittit debitam directionem aliarum virium cum deberet, & poſſet poſt deliberationem coercere; ſed contingit quandoque rationem ignorare, & errare & deficere indirectione poſſibili inferiorũ virium, igitur minor vera, ſcilicet quòd vterque actus poſſit eſſe voluntarius, & inordinatus.

¶ Nota quòd materia iſtius ar. quia generalis eſt, poſtea magis explicabitur, & quidem quo ad primum peccatum rationis quo deficit in cognitione veri poſſibilis cognoſci, & debiti cognoſci, habetur infra q. 76. ar. 2. an ſ. ignorãtia ſit peccatum. & dicit D.S. hic, ꝙ ignorantia, & error eſt peccatum rõnis iſto mõ ſic, ꝙ ignorantia dicatur peccatum omiſſionis rõne negligentiæ acquirẽdi debitam notitiam. Error aũt dicat actum indebitum, & approbationem falſi pro vero. Error enim vt habet D.S in de Malo q. 3. ar. 7. eſt, quando quis de his, quæ neſcit, fert ſententiam, ita vt primo modo ſit duplex peccatum. ſ. omiſſionis, & commiſſionis. Secundo etiam modo circa deficere in dirigendo, põt eſſe duplex peccatum, vnum ẽt poſitiuè, & commiſſionis, quia videlicet ratio ſeducta per paſſionẽ, relicto vero iudicio vniuerſali ad ſuggeſtionẽ paſſionis, vel habitus praui concludit ſententiam qua iudicat proſequẽdum, ꝙ paſſio affectat. aliud aũt peccatum eſt omiſſionis; qa non reprimit illicitum motum poſt deliberationẽ; & de primo peccato infra q. 77. ar. 2. de ſecundo aũt ſtatim art. ſeq. &c. Et ita patet, ꝙ ſi res ponderetur inuenietur quadruplex peccatum in ratione, quæ D.S. omnia ſub paucis verbis tangit. Primum per ignorantiam, ſecundum per errorem, tertium per imperare inordinatos actus inferiorũ virium, quantũ per nõ coercere poſt deliberationẽ. Quæ oĩa ſunt in rõne, vel ſubiectiuè, vel imputatiuè priuatio enim & omiſſio nõ eſt ſubiectiuè in aliquo, tñ moralis, priuatio (ſ. volũtaria, & inordinata) eſt alicubi imputatiuè, & de duobus vltimis pẽtis. ſ. tertio & quarto hẽt D.S. i. 2. di. 24. q. 3 ar. 3 & 4.

Confirmatur concluſio argumento in contrarium. Auctoritas iſta inducta in argumento in oppoſitum, declarabitur poſtea artic. ſeptimo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de defectu rationis, qui pertinet ad actum proprium reſpectu proprij obiecti, & hoc quandoque eſt defectus cognitionis eius, quod quis nõ poteſt ſcire, tunc enim talis defectus rõnis non eſt peccatũ, ſed excuſat a peccato

ſicut

ſicut patet in his, quæ per furioſos committuntur. Si verò ſit defectus rationis circa id quod homo poteſt, & debet ſcire, nõ omnino homo excuſatur a peccato, ſed ipſe defectus imputatur ei ad peccatum; defectus autem qui eſt ſolùm in dirigendo alias vires, ſemper imputatur ei ad peccatum, quia huic defectui occurrere poteſt per proprium actum.

¶ Maior conceditur, quòd peccatum cuiuslibet potentiæ eſt defectus ipſius elicitiuè, & imperatiuè, ita quia elicuit, vel imperauit, vel voluit ita fieri, faciendo, vel non prohibendo.

¶ Ad minorem prima pars negatur, immo iam oſtenſum eſt, quòd quadruplex poteſt eſſe peccatum. Ad ſecundam partem dico, q̃ non ſemper excuſat, aliquando autem excuſat, quando eſt defectus rationis circa verum non debitum, vel non poſſibile cognoſci; ſicut furioſus habet defectum cognitionis qui excuſat, & quæ ab eo committuntur non ſunt ſibi peccata, quia non põt cognoſcere ſtante furia. Sed defectus cognitionis, vel priuatiuè, vel contrarè ignorantia, vel error in his, quæ quis poteſt, & debet ſcire, non excuſat a toto, licet a tanto, vt poſtea patebit; & talis defectus etiam rationis (& nõ ſolùm, quod committitur ex tali defectu) imputatur ad peccatum propter negligentiam. Sed minor eſt falſa ſemper, quia defectus qui eſt in dirigendo alias vires ſemper imputatur ad peccatum, quia ſemper voluntarius cũ poſſet occurrere, & defectum illum per proprium actum tollere, & ita eſt ibi negligentia. Siue enim argumentatur argumento paſſionis, ſiue non reprimat illicitum motum ſemper peccat. Sed verùm, quòd non ſemper peccat deficiendo in cognitione veri, ſicut patet de ignorantia, vel errore inuincibili &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* cum de actibus voluntatis, & rationis ageretur; voluntas quodammodo mouet, & præcedit rationem, & ratio quodammodo voluntatem; vnde & motus voluntatis dici poteſt rationalis, & actus rationis poteſt dici voluntarius; & ſecundùm hoc in ratione inuenitur peccatum, vel prout eſt defectus eius voluntarius, vel prout actus rationis eſt principium actus voluntatis.

* q. 17. ar. 1; q. 8. ar. 1.

¶ Ad maiorem, primum ſubiectum peccati eſt voluntas. Verũ, eſto non ſola voluntas, ſed etiam omne, quod eſt in poteſtate hominis poſſit eſſe ſubiectum, id eſt omnis potentia mobilis a voluntate. Ad minorem, quòd ratio præcedit voluntatem quo ad aliquem actum, tamen & econuerſo voluntas præcedit rationem quo ad alium actum, cum iuxta ſupra dicta, iſtæ potentiæ ſuper ſe reflectantur. Dico ſecundò, quòd ratio dirigit voluntatem quo ad aliquem actum, & tamẽ ad vſum directionis procedit ex motione voluntatis, quia primum mouens ad exercitium actus qui non eſt primus, & naturalis eſt ipſa voluntas, quare actus rationis eſt voluntarius, & defectus rationis poteſt eſſe voluntarius, & e conuerſo actus voluntatis eſt rationalis. Quare negatur conſequentia, quia defectus rationis eſt voluntarius, cum ſcilicet quis ignorat, quæ deberet ſcire, & actus rationis eſt principium directiuum ipſius voluntatis, quæ tñ directio cum etiam ſit in poteſtate voluntaris, quia poteſt dirigere bene, & ergo ſi malè dirigat, vel omittat dirigere, habetur tanquàm peccatum voluntarium.

¶ Quare nota, quòd non eſt intelligendum, quòd ille defectus directionis præcedat omnem actum voluntatis, ſed aliquem, quia directio iſta non eſt actus primus rationis ad quem non mouetur a voluntate, ſed a natura, vt patuit ſupra, & ideo dirigit intellectus actum voluntatis aliquem, & hunc præcedit, ſed & alium ſequitur; & eſt in poteſtate hominis bene dirigere, quare & defectus directionis eſt voluntarius; ſed defectus rationis circa verum cognoſcendum dicitur ſequi voluntatem, quia talis defectus de plano non habet rationem peccati, niſi quia volũtarius, & aliquo modo volitus. Sed ſecundo modo eſt peccatum, quia deficit in dirigendo voluntatem, & appetitum; ſed intellige quo ad aliquem actum, & tamen ipſa directio etiam eſt voluntaria. Quare dictum Doct. Sanct. non intelligitur per præciſionem, quaſi defectus in cognitione veri ſit voluntarius, defectus autem directionis nõ ſit voluntarius; ſed ratione dicta propter euidentem dependentiam in ratione peccati a voluntate, quia primus defectus eſt ſolũ peccatum, quia volitus ſecundus autem, quia defectus in dirigendo voluntatem; & ſic vnus ſequitur actum voluntatis. alius defectus præcedit, ita quòd vnus eſt obiectum voluntatis, alius habet pro obiecto actum voluntatis, licet & ipſe ſit voluntarius &c.

* Ar. 1. arg. ¶ Ad tertium patet reſponſio ex dictis.*

¶ Ad maiorem vera, & intelligitur in nobis, id eſt in noſtra poteſtate, ita quòd poſſumus facere, vel dimittere. Ad minorem, defectus rationis non eſt eorum, quæ ſunt in nobis. Negatur minor vniuerſaliter, vt patuit ad primum, quia defectus rationis qui eſt in dirigendo alias vires ſemper eſt in nobis, ſed & defectus rationis in cognitione veri, quia per ſtudium ſuperare poſſet, vt patet de ignorantia iuris, & ignorantia vincibili. Ad probationem dico, quòd probat, quòd aliqua ignorantia non ſit in poteſtate, ſicut cum quis propter defectum naturalem non poteſt ſcire, tunc enim ignorantia non eſt peccatum, & excuſat. Secus de ignorantia voluntaria indirectè, quæ peccatum eſt, & peccatum ſequens, non ex toto excuſat.

Vtrum delectatio moroſa, vel non moroſa ſit in ratione inferiori, ſicut in ſubiecto.

Q

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, q̃ peccatum moroſæ delectationis, non ſit in ratione. Delectatio enim importat motum appetitiuæ virtutis, vt ſupra dictum eſt,* ſed vis appetitiua diſtinguitur a ratione, quæ eſt vis apprehenſiua; ergo delectatio moroſa non eſt in ratione.

Infra q. 33. arti. 5. ad 2. Et 2. di. 24. q. 3. ar. 4. Et veri. q. 15. ar. 1. 4. cor. * q. 31. ar. 1.

¶ 2 Præt. Ex obiectis cognoſci poteſt ad quam potentiam actus pertineat, per quem potentia ordinatur ad obiectum; ſed delectatio quandoque eſt moroſa circa bona ſenſibilia, & non circa bona rationis; ergo peccatũ delectationis moroſæ, non eſt in ratione.

¶ 3 Præt. Moroſum dicitur aliquod propter diutur nitatem temporis, ſed diuturnitas temporis non eſt ratio, quòd aliquis actus pertineat ad aliquam potentiam; ergo delectatio moroſa, non pertinet ad rationem.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit 12. de Trini.* q̃ conſenſus illecebrę ſi ſola cogitatione delectationis cõtentus eſt, ſic habendum exiſtimo velut cibum vetitum mulier ſola comederit; per mulierem autem intelligitur ratio inferior, ſicut ibidem ipſe exponit; ergo peccatum moroſæ delectationis eſt in ratione.

* Aug. c. 12. tom. 2.

¶ Hic quærit de quodam dubio circa peccatum in ratione. An peccatũ moroſę delectationis ſit in ratione, Vt intelligatur quęſitum, & ar. oportet primò videre de titulo, quia intelligendo, qd ſit peccatum moroſæ delectationis, vt per conſequens appareat quomodo ſit rationis.

¶ Nota igitur primò iuxta ſupra dicta, quòd peccatum ſenſualitatis, vel delectatio conſiſtens in appetitu ſenſitiuo, antequàm percipiatur per rationem, attribuitur ſoli ſenſualitati, & non dicitur peccatum moroſæ delectationis quantocunque tempore talis delectatio manſerit in appetitu ſenſitiuo, ſed ſi debeat dici moroſa, oportet quòd ratio ipſam delectationem aduertat, & in ipſam aliquo modo conſentiat.

¶ Nota ſecundò, quòd eſt triplex conſenſus. Vnus eſt interpretatiuus quo quis conſentit moroſè in delectationem. Secundus eſt expreſſus in delectationem. Tertius eſt in opus ipſum ſi poſſit.

¶ Pro quo nota tertiò, quòd cum delectatio illicita percipitur, aut ſtatim per rationem abijcitur, & repellitur, tunc ad hue non habet locum moroſa delectatio, & eſt tantùm veniale. Si verò poſt perceptionem rationis, retinetur, & non ſtatim viriliter abijciatur, hoc eſt tripliciter, vel quia placet delectatio interior de opere cogitato nephario, & cum placet operis conſummatio, ita quòd adeſt voluntas delectandi ſe in cogitatione operis, & voluntas explendi opus cum facultas affuerit, & tunc eſt plenus conſenſus, & peccatum mortale, nec habet rationem peccati moroſæ delectationis de quo loquimur. Vel ſecundò placet delectatio procedens de opere cogitato, ſed tamen diſplicet operis conſummatio, quia timet infamiam, & huiuſmodi; & tunc eſt conſenſus ſemiplenus, & eſt plus, quàm peccatum moroſæ delectationis, & eſt peccatum mortale, quia conſentit de plano in illam delectationem, vt patebit articu. ſeptimo. Vel tertiò habet ſe, vt vtrunque diſplicear, ſcilicet interior delectatio, & operis conſummatio, tunc aut aduertit periculum, aut non. Si non aduertit, nec tamen repellit, peccat graui veniali, ſed non mortaliter, & grauius, quàm ſi ſtatim repulliſſet. Si autem aduertit periculum, & delectationem non repellit, ſed mentem in talibus cogitationibus reuolut finit, tunc eſt peccatum moroſæ delectationis, & ex illa mora aduertentiæ rationis dicitur peccatum moroſæ delectationis, & ex tali mora arguitur conſenſus interpretatiuus; quia homo aduertens periculum delectationis retentæ, & eſt negligens reprimere, diſcrimini ſe exponit, & propriam ſalutem contemnit; quia cum huiuſmodi delectatio ſerpenti aſſimiletur, ſequitur quòd ſicut ſalutem corporalem negligit, qui ſerpentem iuxta ſe collocaret, ſic qui voluntariè aduertenter in tali delectatione verſatur voluntariè diſcrimini ſe exponit, & ſalutem ſuam negligit negligendo periculum repellere, ex negligentia igitur repellendi, arguitur conſenſus interpretatiuus. ¶ Nota quartò

quòd (ſicut ar.præcedenti dictum fuit) peccatum mortale non attribuitur ſenſualitati, eſto actus eius concurrat, ſed rationi in cuius poteſtate eſt conſenſus voluntatis, & ſic in propoſito cum per illam immorationem aduertentiæ rationis arguatur (propter negligentiam rationis) conſenſus eius, ideo tale peccatum nõ attribuitur ſenſualitati, ſed ei a quo perfectam rõnem peccati habet, ſcilicet rationi. Quare (ſicut patebit) illud peccatum attribuit rationi, ſicut omiſſio attribuitur ei, cui debet attribui actus. Sicut ergo ratio debet ſtatim repellere, cum aduertit ſe ad illicita trahi, & in periculo ſtare, ideo ſi non repellat dicitur peccare peccato moroſæ delectationis, quod eſt peccatum omiſſionis, quo ad rationẽ. Intellectus igitur ex omnibus iſtis ſequitur quæſiti, an peccatum, quod aliquis incurrit ex hoc, quòd aliquis in delectatione de ſe praua, & mala immoratur poſtq̃ aduertit periculum ſuum, & ipſum non repellit, imputetur ipſi rõni, ita quòd tale periculum repellere pertineat ad rationem, quòd ſi non repellat, dicat̃ homo per rationem peccaſſe peccato omiſſionis, ſic videlicet, quòd ex illa omiſſione repulſæ arguatur ratio conſenſiſſe, & delectationem inordinatam iam in rõne peccati perfecti, & mortalis cõtiuuiſſe.

¶Nota aũt, ꝙ nunc non quæritur quale ſit illud peccatum, an ſcilicet mortale, ſed de hoc ar. ſequenti. Sed nũc ſolũ eſt dubiũ, an tale peccatum ſit rationis, & pertineat ad rationem propter eius negligentiam, & ſit peccatum eius omiſſionis, ex qua omiſſione ſequitur eius interpretatiuus conſenſus. Et de omnibus iſtis vide Doct. Sanct. in de Veri. materia 15. arti. 4. vbi in argumento decimo, & in eius ſolutione omnia præd icta ſub breuibus tangit. Arguit enim Doct. Sanct. ſic. Idem iudicium videtur eſſe de conſenſu interpretatiuo, & expreſſo, ſed conſenſus interpretatiuus nõ videtur eſſe peccatum mortale, quia peccatum non transfert̃ in aliquam potentiam, niſi per actum illius potẽtiæ; interpretatiuus autem conſenſus non videtur aliqu.s rationis actus qui dicitur conſentire, ſed ſola negligentia illicitos motus reprimendi; ergo conſenſus interpretatiuus in delectationem non eſt peccatum mortale; ergo nec ſimiliter conſenſus expreſſus. Ecce argumentũ, ſequitur reſponſio. Ad decimum dicitur ꝙ anteq̃ delectationem ratio perpendat vel nocumentum, non habet interpretatiuum conſenſum, & ſi rõ non reſiſtat. Sed qñ iam percipit rõ de delectatione inſurgente, & de nocumento conſequente, vtpote cum percipit homo ſe totaliter per delectationem in peccatum inclinari, & in ꝓceps ruere, niſi expreſsè reſiſtat, vt̃ conſentire, & tunc peccatum ad rationem transfertur per actum eius; quia agere, & non agere, cum quis agere debet, ad genus actus reducuntur ſecundũ ꝙ peccatum omiſſionis ad peccatum actus reducitur, hæc ille, ibi in forma, quæ ſi quis ponderauerit, videbit prædicta ex ipſis haberi.

¶Nota autem, quòd ex negligentia rationis reducitur peccatũ moroſæ delectationis in ipſam tanquam conſentientem, quare cum peccatum ſenſualitatis attribuitur ei, quod in ipſum conſentit; igitur peccatum moroſæ delectationis ſibi attribuitur. His notatis videndum eſt de articulo, qui ex dictis facile intelligitur.

* Art. 5. huius quæſt.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* peccatum contingit eſſe in ratione, quandoque quidem inquantum eſt directiua humanorum actuum. Manifeſtum eſt autem, quòd ratio non ſolùm eſt directiua exteriorum actuum, ſed etiam interiorum paſſionum. ——

Concluſio

¶Doct. Sanct. ponit concluſionem reſponſiuam in fine talem. Secundum hoc (ideſt ratione negligentiæ non repellendi ex qua moroſa delectatio transfertur ad rationem tanquam in interpretatiuè conſentientem) peccatum delectationis moroſæ dicitur eſſe in ratione. Quæ verba nota, quia non dicitur, quòd peccatum moroſæ delectationis ſit ſubiectiuè in ratione, ſed dicitur ſecundùm hoc. i. eo peccato quo modo attribuitur, & imputatur agere debenti, attribuitur delectatio moroſa quãtum ad formale, quod facit ipſam moroſam eſſe in ratione, ſcilicet quaſi priuatiuè, eo modo quo negligentia, & priuatio eſt in aliquo; ipſa autem delectatio appetitus ſenſitiui, vel complacentia voluntatis ſuper iſta delectatione non eſt in ratione, ſed illa moroſitas, & interpretatiuus conſenſus &c. Illam concluſionem probat ſic. Quando deficit ratio in directione interiorum paſſionum, dicitur eſſe peccatũ in ratione (ſiue ſcilicet deficiat poſitiuè malè dirigendo per deliberationem malam, ſiue priuatiuè, non cohibẽdo ab illicitis) ſed peccatum moroſæ delectationis dr̃, & eſt, quia non deficit in directione interiorum paſſionum (.ſ. priuatiuè, nõ cohibendo eas cũ poſſet, & deberet) igitur peccatum moroſæ &c. Illius rõnis D.S. ponit primò, & probat maiorem. Secundò minorem cum cõcluſione, ibi. Deficit &c. Maiorem primò probat ratione, ſecundò ponit ipſam eam confirmando ſimilitudine, ibi. Et ideo quãdo &c. Probatur ergo maior ratione ſit quæ trahitur ex ar. 5. Peccatum contingit eſſe in ratione quandoque quidem (id eſt vno modo dicto in ar. 5.) inquantum eſt directiua humanorum actuum, ſed ratio non ſolùm eſt directiua exteriorum actuum, ſed etiam interiorum paſſionum; igitur ſequitur maior, quòd ſi deficiat &c. Præmiſſæ illę patent ex dictis. Deinde cum dicit.

¶ Et ideo, quando deficit ratio in directione interiorum paſſionum, dicitur eſſe peccatum in ratione, ſicut etiam quando deficit in directione exteriorũ actuũ. ——

¶Ponit & confirmat maiorem pro concluſione ſimilitudine proportionali ſic. Quando ratio deficit in directione exteriorum actuum dicitur peccatum eſſe in ratione, igitur & quando deficit in directione paſſionum. Tenet conſequentia, quia ita debet dirigere paſſiones, ſicut actus exteriores; nõ magis videtur hoc eſſe ſecunda pars maioris, quæ ſimul cum alia probatur ex ꝓmiſſis, quia minor aſſumit de vtriuſq; .ſ. paſſionibus, & exterioribus actibus.

¶ Deficit autem in directione paſſionum interiorũ dupliciter. Vno modo, quando imperat illicitas paſſiones, ſicut quando homo ex deliberatione prouocat ſibi motum irę, vel concupiſcentiæ. Alio modo, quando nõ reprimit illicitum paſſionis motum, ſicut cum aliquis poſtquàm deliberauit, quòd motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit, & ſecundùm hoc dicitur peccatum delectationis moroſæ eſſe in ratione. ——

¶Hic D.S declarat minorem principalem pro qua notat diſtinctionem, ꝙ ratio deficit in directione paſſionum dupliciter. Vno mõ poſitiuè, & peccato commiſſionis, quia imperat illicitas paſſiones per argumẽtationem ſm ſuggeſtionẽ paſſionis aſſumptã, qñ homo ex deliberatione prouocat, & ex ſuſa rõnis motum irę vel concupiſcentiæ, & talis defectus non eſt peccatum de quo eſt ſermo. Alio mõ deficit (.ſ. omiſſiuè) qñ non reprimit illicitũ paſſionis motum, ſicut cum aliquis poſtq̃ deliberauit, ꝙ motus paſſionis inſurgẽs eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit; quia aũt, ꝙ quid eſt non põt probari proprie de eo cuius eſt, ſufficit minorem declaraſſe, & patet; qa in hoc conſiſtit rõ peccati moroſæ delectationis. ſ. qr̃ó (vel magis homo ſm rõnem) non dirigit reprimendo illicitas paſſiones. ſed cũ periculoſo ſui, quod aduertit, immorat, igitur cõcluſio vera, ꝙ peccatũ moroſæ delectationis formaliter, vt moroſum eſt, attribuitur rationi tanquàm proximo principio volũtario, & motiuo indirectè, quia poſſet & deberet repellere, & non facit.

¶Nota aũt, ꝙ D.S. in ar. nihil loquitur de delectatione, & tamẽ de ipſa quæſitum eſt. Sed dico, ꝙ cum loquitur de paſſionibus loquitur, & rñdet ẽt de delectatione, qa delectatio appetitus ſenſitiui ẽt eſt paſſio. Innuitur aũt vnum de quo San. Bonauentura ex intentione quærit, quia videlicet peccatum moroſum non ſolùm eſt, cum aliquis per rõnẽ immoratur mõ dicto in delectatione ſenſuali, & carnali, ſed ẽt quia immoratur in quacunq; delectatione cuiuſcunque paſſionis, circa quã immorari per rõnẽ vergit in periculum peccati mortalis, & hoc patebit ar. ſequentibus; qa tñ delectatio carnis ꝑſertim ſolet intendere, & ad ſe multum trahere, ió loquunt̃ doctores cõſequenter de mora rõnis ſuper delectatione carnali reſpectu delectabilis ſenſualis. Attamen & mora rationis .i. non repulſa per rõnẽ ſuper delectatione, vel paſſione homicidij, & irę eſt peccatum moroſæ cogitationis, ita ꝙ D. S. ſub peccato moroſæ delectationis cõprehendat peccatũ quodcũque moroſæ cogitationis ſup quacunq; paſſione illicita, ſic ꝙ peccatũ moroſæ delectationis intelligit approbatio rõnis, & implicitus conſenſus eius per moram prædictam, videlicet moram aduertentiæ cũ non repulſa. Vnde D.S in 2. di. 24. dicit. Sicut ſi in fornicatione quis conſentiat in delectationem, quæ appetitum concupiſcibilis reſpectu fornicationis ſequitur, erit peccatũ mortale, ita ẽt & multo amplius ſi conſentiat in delectationem, quæ appetitũ iraſcibilis reſpectu homicidij ſequitur, erit peccatũ mortale, hæc ille. Ex quo patet, ꝙ non ſolũ delectatio concupiſcibilis reſpectu delectabilis, & obiecti concupiſcibilis eſt obiectũ cõſenſus interpretatiuę, & moroſæ cogitationis, ſed & delectatio, q̃ eſt de obiecto iraſcibilis; immo ois paſſio illicita quã qs aduertit ſe trahere in periculũ animæ quã non abijcit; & hoc habetur, & de ſe ſequit ex ar. illo, qa ratio debet repellere omnem inordinatã paſſionẽ.

Bonauent.

¶Nota autem quanta mora eſſe debeat, quæ arguat interpretatiuum conſenſum, & peccatum mortale non poteſt in particulari determinari, ſed hoc eſt bonæ conſcientiæ, & vnctionis, vt habet San. Bonauentura, ſed in generali habes in D.S. ex de Veritate vbi ſupra & ſecundùm Bonauen. ſecurius eſt tenere huiuſmodi peccata moroſa, & confiteri tanquàm mortalia, quàm venialia. Vide ipſum in 2. di. 24 circa finem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuam.

¶Nota pro intellectu huius argumenti, ꝙ ſm modũ loquẽdi Beat. Aug. qñ eſt conſenſus plenus .ſ. in opus, & delectationẽ operis interiorem ſequentẽ cogitationẽ operis, tunc eſt peccatũ mortale perfectum, & dr̃ comediſſe mulier, & vir .ſ. rõ inferior, & ſuperior, cuius eſt conſentire in actum, ſicut conſentire in delectationem cogitationis eſt rationis inferioris, vt patebit artic. ſequenti. Quando aũt eſt conſenſus in delectatione cogitationis de re cogitata, tunc mulier comedit .i. ratio inferior conſenſit, ſiue conſentiat expreſsè in delectationem, ſiue interpretatiuè, & eſto ſo-

la mulier

la mulier comederit, nihilominus eſt peccatum mortale, & imputatur viro, ſcilicet rationi ſuperiori, quia eam compeſcere tenebatur, & tamen non compeſcuit, quare & ſibi imputatur in peccatum. Vnde vult argumentum in oppoſitum, quòd cõſenſus in delectationem cogitationis, ſcilicet de re cogitata eſt mulieris, hoc eſt ratione inferioris; igitur peccatum moroſę delectationis, vel cogitationis eſt in ratione, quia in ratione inferiori. Per ſerpentẽ autem Beat. Auguſt. intelligit ſenſualitatem, & illa adaptatio eſt eius in 12. de Trin. ſed in libro contra manicheum ſerpentem attribuit ſenſui, mulierem concupiſcentiæ, vel ſenſualitati, virum rationi &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd delectatio quidem eſt in vi appetitiua, ſicut in proximo principio; ſed in ratione eſt, ſicut in primo motiuo ſecundũ hoc, quod ſupra dictum eſt,* quòd actiones, quæ non tranſeunt in exterioré materiã, ſunt ſicut in ſubiecto ī ſuis principijs.

* Ar. 1. huius quæſt.

¶ Ad maiorem concedo, quòd delectatio importat motum appetitiuę virtutis, vt patuit ſupra q. 31. ar. 1. Sed dico, quòd illa delectatio eſt materiale in peccato inſtanti de quo loquimur. Formale autem eſt ipſius rationis, ſcilicet immoratio rationis, & implicitus conſenſus, & ſecundò, delectatio eſt in vi appetitiua, ſicut in proximo ſubiecto, tamen eſt in ratione, ſicut in primò motiuo, ꝙ videlicet eam imperare poteſt, vel in cã conſentire expreſsè, vel interpretatiuè ex quo conſenſu accedente efficitur moroſa, & ergo dictum fuit ar. 1. quòd actiones immanentes ſunt in ſuis principijs, ſicut in ſubiecto, & ſic cum ratio ſit principium (ſcilicet cõpletiuum) & principium formalis in peccato moroſæ cogitationis, ideo eſt in ratione, intelligo quo ad hoc ſecundùm quòd ratio eſt eius principium, ſcilicet formale non materiale. Ad minorem, vera, vis appetitiua diſtinguitur a ratione, tamen actus appetitiuę eſt a ratione, ſicut a principio motiuo; & actus appetitiuę attribuitur rationi tanquàm ei, quod poteſt ipſum prohibere, vel in ipſum conſentire expreſsè, vel interpretatiuè; & ſecundò dico, quòd actus appetitiuę præſertim ſenſualis non conſtituit, nec habet rationem peccati maximè moroſæ cogitationis, niſi per actũ rationis. Quare negatur conſequentia, quòd formaliter non ſit rationis, licet materialiter ſit appetitiuę. Nam dictum fuit, ꝙ q̃diu illa delectatio manet in appetitu ſine ratione, non eſt peccatum moroſum, quare oportet, quòd accedat actus rationis, ſcilicet aduertentia; & ſecundò oportet, quòd ſit omiſſio actus repellẽdi, quæ complet peccatum moroſum, vt patuit. D. S. igitur diligẽter aduertendus eſt in iſta ſolutione conformiter ad dicta in 1. ar. ti. quia peccatum eſt in principio motiuo formaliter, ideſt quo ad formale, non autem quo ad materiale ſemper, loquendo de in eſſe ſubiectiuè.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio actum proprium illicitum habet circa proprium obiectum, ſed directionem habet circa omnia obiecta inferiorum virtũ, quæ per rationem dirigi poſſunt; & ſecundùm hoc etiã delectatio circa ſenſibilia obiecta pertinet ad rõnem.—

¶ Ad maiorẽ dico, ꝙ vera eſt de obiecto ꝓprio, & formali; ex illo enim cognoſcitur actus. Sed dico, quòd non eſt aliquod obiectum proprium alicuius virtutis obedibilis rationi tanquàm attingentis formaliter, quin ſit & ipſius rationis tanquàm dirigentis, eſto præter hoc, ratio habeat proprium actum elicitum circa proprium obiectum, ſ. cognitionem veri. Ad minorem concedo, ꝙ delectatio eſt circa ſenſibilia, ſicut proprium obiectum, & tñ rationis eſt dirigere illam delectationem, ẽt circa ſenſibilia, quam ſi non dirigat reprimẽdo imputatur ei, & attribuitur ſibi tanq̃ negligenti, & per negligentiam conſentienti. Negatur igitur cõſequentia, quòd non ſit in ea formaliter, & imputatiuè. Eſto actus ſenſualitatis, qui concurrit ad peccatum moroſum non ſit in ratione ſubiectiuè, ſed talis non eſt peccatum moroſum ſolus, vt patuit. Nota autem minorem, quia notanter, & bene dicit, ſcilicet ꝙ delectatio moroſa non ſolùm eſt circa bona ſenſibilia, ſed ẽt rationis, hoc enim dictum eſt in cor quia delectatio moroſa etiam locum habet in peccatis ſpiritualibus, vt etiam tãgit Scotus in 2. diſtin. 42. in ſecundo principali vbi dicit. Quando igitur volũtas imperat cogitationem alicuius illiciti, quæ vult quòd obiectum ſit ſibi præſens ad continuandum delectationem, & complacentiam in illo, ſi illud cogitatum ſit illicitum in complacentia plena modo prædicto eſt peccatum mortale, & hoc non ſolũ de carnalibus, vt cogitare luxuriam, ſed etiam in actibus intellectus reſpectu aliorum obiectorum, vt imaginari, & morari cum delectatione in cogitatione mortis inimicorum; & ſic patet, quòd cogitatio de obiecto illicito procedens ex complacentia voluntatis in illo poſt deliberationem, eſt peccatum mortale, hæc ille, & bene quo ad propoſitum, ſcilicet quòd delectatio moroſa, vel cogitatio moroſa habet locum non ſolùm in carnalibus peccatis, ſed etiam in ſpiritualibus. Verum quo ad hoc, quòd innuit cogitationem debere eſſe imperatam, ſi intelligit in peccato moroſæ cogitationis, non videtur bene dicere, quia iuxta Doct. Sanct. in ar. eſt alia ſpecies peccati rationis cum paſſionem imperat, nec eſt delectatio moroſa cum aſſit expreſſus conſenſus, ſed tunc eſt motus illicitus, qui non eſt imperatus a ratione non reprimitur ex qua non repreſſione, arguitur conſenſus ſolùm interpretatiuus.

Scotus.

¶ Nota autem, quia dicit Scotus moroſæ cogitationis peccatum eſſe mortale, & in hoc etiam concordat, vt patebit artic. octauo &c.

¶ Nota autem circa iam dicta, quòd cum dicimus peccatũ moroſæ delectationis non oportet ſemper eſſe delectationem ſenſibilem, & paſſionem; quia iam dictum eſt, quòd illud peccatum habeat locum etiam in peccatis ſpiritualibus; & ideo dato, quòd vis concupiſcibilis non delectaretur, nec de obiecto proprio, nec de obiecto iraſcibilis, ſed eſſet ſola complacentia voluntatis, & gaudium interius, de re tamen illicita cogitata ſpirituali, nihilominus eſſet peccatum de quo loquimur, cum ratio aduerteret complacentiam voluntatis, nec abigeret cogitationem illam ſimul eſt complacentia, immo & videtur ſemper oportere concurrere cõplacentiam voluntatis cum delectatione appetitus ſenſitiui, ita quòd ex illa complacentia voluntatis, & immoratione rationis arguatur conſenſus. Peccatum enim de quo loquimur eſt mortale, quod non committit ſine acceſſu voluntatis, & rationis implicitè ſaltem conſentientium. Vnde Doct. Sanct. in 2. diſtin. 24 q. vltima, ar. 4. dicit, delectatio inferioris rationis nihil aliud eſt, q̃ cõplacentia voluntatis in eo, quod apprehenditur conueniens per rationẽ inferiorem. Hæc autem delectatio, vt in litera dicitur ſi ſtatim, vt mentem attigerit auctoritate viri repellatur, veniale eſt, hoc autem contingit, quando talis complacentia ſequitur ſubitam rationis apprehenſionem; ſi verò diu teneatur mortale peccatum eſt. Hęc autem diuturnitas non ex quantitate temporis iudicanda eſt, ſed magis ex deliberatione rationis; ſi enim poſt deliberationem rationis inferioris adhuc illa delectatio placeat, moroſa delectatio dicetur, & tunc erit in delectationem conſenſus, & tunc mortale peccatum eſt, vt magiſter dicit, & verba ſonare videntur, hæc ille; & tamen nota, quòd licet poſſit illa complacentia ſola concurrere, vt in peccato de re ſpirituali, & in materiali, tamen & delectatio ſenſibilis reprimẽda eſt, vt patuit in cor. quare moroſa delectatio extenditur, & ad complacentiam voluntatis quandoque ſolam, & ad complacentiam voluntatis ſimul cũ delectatione ſenſibili.

¶ Nota circa ſolutionem, quia dicit D. S. quòd ratio habet actũ proprium circa obiectum ſuum proprium, & habet vnum actũ, ſcilicet directionem aliarum virium.

¶ Nota inq̃ quia cum rõ deficit in dirigẽdo alias vires, & actus rõnis, eſt peccatũ, qa eſt regula proxima prauę electionis; vel negligens reprimere inordinatã paſſionẽ cũ aduerterit, tunc actus intellectus, vel exercitus, & cõmiſſus, vel neglectus, & omiſſus, & actus appetitus hñt rõnẽ vnius culpæ, & nõ duarũ. Quare dixit in ſolutione primi, ꝙ in peccato moroſo actus appetitus ſe hęret materialiter, & actus rõnis omiſſus formaliter cõpletiuè. Sed quãdo actus rõnis eſt defectuoſus ſm ſe, & circa proprũ obiectũ, qui videlicet non eſt directiuus alicuius affectionis, vel electionis, ſed ſpeculatiuus, ſicut actus infidelitatis, & error circa veritates vniuerſales quas qs tenet ſcire, & põt; tunc talis actus eſt ſpãle peccatum ſm ſe (i. ſolitariè acceptus) dato ꝙ nullus actus voluntatis cõ comitet, vel ſequatur. Eſto enim intellectus ẽt dirigat actus appetitus ſub rõne veri, qa tñ illud verum ordinat ad opus, iõ intellectus dr̃ dirigere appetitum diſtinctè contra cognoſcere verum, & vr̃ ꝙ poſſit inſurgere talis inordinatus actus ſpeculatiuus ſine imperio voluntatis, & aliqs immorando, & non reprimendo poteſt eſſe peccatũ ẽt mortale ſine omni actu voluntatis exercito, tamẽ pp negligentiam repreſſionis, q̃ fuit in prãte voluntatis. Vr̃ enim ꝙ cũ intellectus ad actũ primũ impfr, vel in aliquo gñe non moueat a voluntate, ꝙ talem actũ continuando eſt negligẽtia rephẽſionis, peccet, cũ aduertere poſſit, vel magis mouere intellectum, vt aduertat actum illicitũ; ſi aũt talis actus intellectus eſt imperatus, tunc actus voluntatis cum actu intellectus conſtituit vnũ peccatum iuxta ſupra dicta q. 17. art. 4. Vide de iſtis Capreolum in 2. di. 39. in princ. ſolutionum; & aliqua horum notantur implicitè in principio huius ſolutionis, vbi D. S. innuit duplicem actum rationis inordinatum, ſicut & fecit expreſſius ar. 5. præcedenti.

Capreolus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio dicitur moroſa non ex mora temporis, ſed ex eo, quòd ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamẽ eam repellit tenẽs, & voluens libenter, quæ ſtatim, vt attigerunt animũ reſpui debuerunt, vt Auguſt. dicit 12. de Trin.* ——— * Auguſt. c. 12. com. 3.

¶ Ad maiorẽ, negat in ꝓpoſito, ſed ex immoratione rõnis dr̃ delectatio moroſa, quia videlicet rõ immorat cõplacentiæ voluntatis, vel delectationi appetitus ſenſitiui attẽto periculo aĩç, & qa voluit, & tenet, qđ ſtatim cũ mẽtẽ attigiſſet (i. cũ peepiſſet, & aduertiſſet illicitũ) ſtatim dubuiſſet repuliſſe. Vñ dictũ fuit in prin. ar. ꝙ ſi ẽt imaginatio, & ſenſualitas multo tpe añ aduertentiã rationis immoratę eſſent, nõ eſſet moroſa delectatio, vel cogitatio. Quare maior eſt falſa ī ꝓpoſito. Vñ dr̃ ſedò, ꝙ aliqđ ī tpalibus dr̃

quòd (ſicut ar.præcedenti dictum fuit) peccatum mortale non attribuitur ſenſualitati, eſto actus eius concurrat, ſed rationi in cuius poteſtate eſt conſenſus voluntatis, & ſic in propoſito cum per illam unmorationem aduertentiæ rationis arguatur (propter negligentiam rationis) conſenſus eius, ideo tale peccatum nõ attribuitur ſenſualitati, ſed ei a quo perfectam rõnem peccati habet, ſcilicet rationi. Quare (ſicut patebit) illud peccatum attribuit rationi, ſicut omiſſio attribuitur ei, cui debet attribui actus. Sicut ergo ratio debet ſtatim repellere, cum aduertit ſe ad illicita trahi, & in periculo ſtare, ideo ſi non repellat dicitur peccare peccato moroſæ delectationis, quod eſt peccatum omiſſionis, quo ad rationẽ. Intellectus igitur ex omnibus iſtis ſequitur quæſiti, an peccatum, quod aliquis incurrit ex hoc, quòd aliquis in delectatione de ſe prauta, & mala immoratur poſtq̃ aduertit periculum ſuum, & ipſum non repellit, imputetur ipſi rõni, ita quòd tale periculum repellere pertineat ad rationem, quòd ſi non repellat, dicat homo per rationem peccaſſe peccato omiſſionis, ſic videlicet, quòd ex illa omiſſione repulſæ arguatur ratio conſenſiſſe, & delectationem inordinatam iam in rõne peccati perfecti, & mortalis cõtituiſſe.

¶Nota aũt, ꝙ nunc non quæritur quale ſit illud peccatum, an ſcilicet mortale, ſed de hoc ar. ſequenti. Sed nũc ſolũ eſt dubiũ, an tale peccatum ſit rationis, & pertineat ad rationem propter eius negligentiam, & ſit peccatum eius omiſſionis, ex qua omiſſione ſequitur eius interpretatiuus conſenſus. Et de omnibus iſtis vide Doct. Sanct. in de Ver. materia 15. arti. 4. vbi in argumento decimo, & in eius ſolutione omnia prædicta ſub breuibus tangit. Arguit enim Doct. Sanct. ſic. Idem iudicium videtur eſſe de conſenſu interpretatiuo, & expreſſo, ſed conſenſus interpretatiuus nõ videtur eſſe peccatum mortale, quia peccatum non transfert in aliquam potentiam, niſi per actum illius potẽtiæ; interpretatiuus autem conſenſus non videtur aliquis rationis actus qui dicitur conſentire, ſed ſola negligentia illicitos motus reprimendi; ergo conſenſus interpretatiuus in delectationem non eſt peccatum mortale; ergo nec ſimiliter conſenſus expreſſus. Ecce argumenti, ſequitur reſponſio. Ad decimum dicitur ꝙ anteq̃ delectationem ratio perpendat vel nocumentum, non habet interpretatiuum conſenſum, et ſi rõ non reſiſtat. Sed q̃n iam percipit rõ de delectatione inſurgente, & de nocumento conſequente, vtpote cum cernit homo ſe totaliter per delectationem in peccatum inclinari, & in ꝓceps ruere, niſi expreſsè reſiſtat, vĩ conſentire, & tunc peccatum ad rationem transfertur per actum eius; quia agere, & non agere, cum quis agere debet, ad genus actus reducuntur ſecundũ ꝙ peccatum omiſſionis ad peccatum actus reducitur, hæc ille, ibi in forma, quæ ſi quis ponderauerit, videbit prædicta ex ipſis haberi.

¶Nota autem, quòd ex negligentia rationis reducitur peccatũ moroſæ delectationis in ipſam tanquàm conſentientem, quare cum peccatum ſenſualitatis attribuitur ei, quod in ipſum conſentit; igitur peccatum moroſæ delectationis ſibi attribuitur. His notatis videndum eſt de articulo, qui ex dictis facile intelligitur.

* Art. 5. huius quæſt.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* peccatum contingit eſſe in ratione, quandoque quidem inquantum eſt directiua humanorum actuum. Manifeſtum eſt autem, quòd ratio non ſolùm eſt directiua exteriorum actuum, ſed etiam interiorum paſſionum. ——

Concluſio

¶Doct. Sanct. ponit concluſionem reſponſiuam in fine talem. Secundum hoc (ideſt ratione negligentiæ non repellendi ex qua moroſa delectatio transfertur ad rationem tanquam in interpretatiuè conſentientem) peccatum delectationis moroſæ dicitur eſſe in ratione. Quæ verba nota, quia non dicitur, quòd peccatum moroſæ delectationis ſit ſubiectiuè in ratione, ſed dicitur ſecundùm hoc, ideo peccato quo modo attribuitur, & imputatur agere debenti, attribuitur delectatio moroſa quãtum ad formale, quod facit ipſam moroſam eſſe in ratione, ſcilicet quaſi priuatiuè, eo modo quo negligentia, & priuatio eſt in aliquo; ipſa autem delectatio appetitus ſenſitiui, vel complacentia voluntatis ſuper iſta delectatione non eſt in ratione, ſed illa moroſitas, & interpretatiuus conſenſus &c. Illam concluſionem probat ſic. Quando deficit ratio in directione interiorum paſſionum, dicitur eſſe peccatũ in ratione (ſiue ſcilicet deficiat poſitiuè malè dirigendo per deliberationem malam, ſiue priuatiuè, non cohibẽdo ab illicitis) ſed peccatum moroſæ delectationis dr̃, & eſt, quia non deficit in directione interiorum paſſionum (ſ. priuatiuè, nõ cohibendo eas cũ poſſet, & deberet) igitur peccatum moroſæ &c. Illius rõnis D.S. ponit primò, & probat maiorem. Secundò minorem cum cõcluſione, ibi. Deficit &c. Maiorem primò probat ratione, ſecundò ponit ipſam eam confirmando ſimilitudine, ibi. Et ideo quãdo &c. Probatur ergo maior ratione ſit quæ trahitur ex ar. 5. Peccatum contingit eſſe in ratione quandoque quidem (id eſt vno modo dicto in ar. 5. inquantum eſt directiua humanorum actuum, ſed ratio non ſolùm eſt directiua exteriorum actuum, ſed etiam interiorum paſſionum; igitur ſequitur maior, quòd ſi deficiat &c. Præmiſſæ illę patent ex dictis. Deinde cum dicit.

¶Et ideo, quando deficit ratio in directione interiorum paſſionum, dicitur eſſe peccatum in ratione, ſicut etiam quando deficit in directione exteriorũ actuũ. ——

¶Ponit & confirmat maiorem pro concluſione ſimilitudine proportionali ſic. Quando ratio deficit in directione exteriorum actuum dicitur peccatum eſſe in ratione, igitur & quando deficit in directione paſſionum. Tenet conſequentia, quia ita debet dirigere paſſiones, ſicut actus exteriores; ſi magis videtur hoc eſſe ſecunda pars maioris, quæ ſimul cum alia probatur ex ꝓmiſſis, quia minor aſſumit de vtruſq; ſ. paſſionibus, & exterioribus actibus.

¶Deficit autem in directione paſſionum interiorũ dupliciter. Vno modo, quando imperat illicitas paſſiones, ſicut quando homo ex deliberatione prouocat ſibi motum irę, vel concupiſcentiæ. Alio modo, quando nõ reprimit illicitum paſſionis motum, ſicut cum aliquis poſtquàm deliberauit, quòd motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit, & ſecundùm hoc dicitur peccatum delectationis moroſæ eſſe in ratione. ——

¶Hic D.S. declarat minorem principalem pro qua notat diſtinctionem, ꝙ ratio deficit in directione paſſionum dupliciter. Vno mõ poſitiuè, & peccato commiſſionis, quia imperat illicitas paſſiones per argũmẽtationem ſm ſuggeſtionẽ paſſionis aſſumptã, q̃n homo ex deliberatione prouocat, & ex ſiſa rõnis motum irę vel concupiſcentiæ, & talis defectus non eſt peccatum de quo eſt ſermo. Alio mõ deficit (ſ. omiſſiuè) q̃n non reprimit illicitũ paſſionis motum, ſicut cum aliquis poſtq̃ deliberauit, ꝙ motus paſſionis inſurgẽs eſt inordinatus, nihilominus circa ipſum immoratur, & ipſum non expellit; quia aũt, ꝙ quid eſt non põt probari proprie de eo cuius eſt, ſufficit minorem declaraſſe, & patet; qa in hoc conſiſtit rõ peccati moroſæ delectationis. ſ. ꝙ rõ (vel magis homo ſm rõnem) non dirigit reprimendo illicitas paſſiones ſed cũ periculoſo ſui, quod aduertit, immorat, igitur cõcluſio vera, ꝙ peccatũ moroſæ delectationis formaliter, vt moroſum eſt, attribuitur rationi tanquàm proximo principio volũtario, & motiuo indirectè, quia poſſet & deberet repellere, & non facit.

¶Nota aũt, ꝓ D.S. in ar. nihil loquitur de delectatione, & tamẽ de ipſa quæſitum eſt. Sed dico, ꝙ cum loquitur de paſſionibus loquitur, & rõndet ẽt de delectatione, qa delectatio appetitus ſenſitiui ẽt eſt paſſio. Innuitur aũt vnum de quo San. Bonauentura ex intentione quærit, quia videlicet peccatum moroſum non ſolùm eſt, cum aliquis per rõnẽ immoratur mõ dicto in delectatione ſenſuali, & carnali, ſed ẽt quia immorat in quacunq; delectatione cuiuſcunque paſſionis, circa quã immorari per rõnẽ vergit in periculum peccati mortalis, & hoc patebit ar. ſequentibus; qa tñ delectatio carnis ꝑſertim ſolet intendere, & ad ſe multum trahere, ĩõ loquunt doctores cõſequenter de mora rõnis ſuper delectatione carnali reſpectu delectabilis ſenſualis. Attamen & mora rationis i. non repulſa per rõnẽ ſuper delectatione, vel paſſione homicidij, & irę eſt peccatum moroſæ cogitationis, ita ꝙ D. S. ſub peccato moroſæ delectationis cõprehendat peccatũ quodcũque moroſæ cogitationis ſup quacunq; paſſione illicita, ſic ꝙ peccatũ moroſæ delectationis intelligit approbatio rõnis, & implicitus conſenſus eius per moram prædictam, videlicet moram aduertentiæ cũ non repulſa. Vnde D.S in 2. di. 24. dicit. Sicut ſi in fornicatione quis conſentiat in delectationem, quæ appetitum concupiſcibilis reſpectu fornicationis ſequitur, erit peccatũ mortale, ita ẽt & multo amplius ſi conſentiat in delectationem, quæ appetitũ iraſcibilis reſpectu homicidij ſequitur, erit peccatũ mortale, hæc ille. Ex quo patet, ꝙ non ſolũ delectatio concupiſcibilis reſpectu delectabilis, & obiecti concupiſcibilis eſt obiectũ cõſenſus interpretatiuę, & moroſæ cogitationis, ſed & delectatio, q̃ eſt de obiecto iraſcibilis; immo ois paſſio illicita quã qs aduertit ſe trahere in periculũ animæ quã non abijcit, & hoc habetur, & de ſe ſequit ex arg. illo, qa ratio debet repellere omnem inordinatã paſſionẽ.

Benaunt.

¶Nota autem quanta mora eſſe debeat, quæ arguat interpretatiuum conſenſum, & peccatum mortale non poteſt in particulari determinari, ſed hoc eſt bonæ conſcientiæ, & vnctionis, vt habet San. Bonauentura, ſed in genetali habes in D.S. ex de Veritate vbi ſupra & ſecundùm Bonauen. ſecurius eſt tenere huiuſmodi peccata moroſa, & confiteri tanquàm mortalia, quàm venialia. Vide ipſum in 2. di. 24 circa finem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſiuum.

¶Nota pro intellectu huius argumenti, ꝙ ſm modũ loquẽdi Beat. Aug. q̃n eſt conſenſus plenus. ſ. in opus, & delectationẽ operis interiorem ſequentẽ cogitationẽ operis, tunc eſt peccatũ mortale perfectum, & dr̃ comediſſe mulier, & vir. ſ. rõ inferior, & ſuperior, cuius eſt conſentire in actum, ſicut conſentire in delectationem cogitationis eſt rationis inferioris, vt patebit artic. ſequenti. Quando aũt eſt conſenſus in delectatione cogitationis de re cogitata, tunc mulier comedit. i. ratio inferior conſenſit, ſiue conſentiat expreſsè in delectationem, ſiue interpretatiuè, & eſto ſola mulier

la mulier comederit, nihilominus eſt peccatum mortale, & imputatur viro, ſcilicet rationi ſuperiori, quia eam compeſcere tenebatur, & tamen non compeſcuit, quare & ſibi imputatur in peccatum. Vnde vult argumentum in oppoſitum, quòd cõſenſus in delectationem cogitationis, ſcilicet de re cogitata eſt mulieris, hoc eſt ratione inferioris; igitur peccatum moroſę delectationis, vel cogitationis eſt in ratione, quia in ratione inferiori. Per ſerpentẽ autem Beat. Auguſt. intelligit ſenſualitatem, & illa adaptatio eſt eius in 12. de Tri. ſed in libro contra manicheum ſerpentem attribuit ſenſui, mulierem concupiſcentiæ, vel ſenſualitati, virum rationi &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd delectatio quidem eſt in vi appetitiua, ſicut in proximo principio; ſed in ratione eſt, ſicut in primo motiuo ſecundũ hoc, quod ſupra dictum eſt,* quòd actiones, quæ non tranſeunt in exteriorẽ materiã, ſunt ſicut in ſubiecto ī ſuis principijs.

* Ar. 1. huius quæſt.

¶ Ad maiorem concedo, quòd delectatio importat motum appetitiuę virtutis, vt patuit ſupra q. 31. ar. 1. Sed dico, quòd illa delectatio eſt materiale in peccato inſtanti de quo loquimur. Formale autem eſt ipſius rationis, ſcilicet immoratio rationis, & implicitus conſenſus, & ſecundò, delectatio eſt in vi appetitiua, ſicut in proximo ſubiecto, tamen eſt in ratione, ſicut in primò motiuo, q̃ videlicet eam imperare poteſt, vel in cã conſentire expreſsè, vel interpretatiuè ex quo conſenſu accedente efficitur moroſa, & ergo dictum fuit ar. 1. quòd actiones immanentes ſunt in ſuis principijs, ſicut in ſubiecto, & ſic cum ratio ſit principium (ſcilicet cõpletiuum) & principium formalis in peccato moroſæ cogitationis, ideo eſt in ratione, intelligo quo ad hoc ſecundùm quòd ratio eſt eius principium, ſcilicet formale non materiale. Ad minorem, vera, vis appetitiua diſtinguitur a ratione, tamen actus appetitiuę eſt a ratione, ſicut a principio motiuo; & actus appetitiuę attribuitur rationi tanquàm ei, quod poteſt ipſum prohibere, vel in ipſum conſentire expreſsè, vel interpretatiuè; & ſecundò dico, quòd actus appetitiuę præſertim ſenſualis non conſtituit, nec habet rationem peccati maximè moroſæ cogitationis, niſi per actũ rationis. Quare negatur conſequentia, quòd formaliter non ſit rationis, licet materialiter ſit appetitiuę. Nam dictum fuit, q̃ q̃diu illa delectatio manet in appetitu ſine ratione, non eſt peccatum moroſum, quare oportet, quòd accedat actus rationis, ſcilicet aduertentia; & ſecundò oportet, quòd ſit omiſſio actus repellẽdi, quæ complet peccatum moroſum, vt patuit. D. S. igitur diligẽter aduertendus eſt in iſta ſolutione conformiter ad dicta in 1. ar. ti. quia peccatum eſt in principio motiuo formaliter, ideſt quo ad formale, non autem quo ad materiale ſemper, loquendo de in eſſe ſubiectiuè.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio actum proprium illicitum habet circa proprium obiectum, ſed directionem habet circa omnia obiecta inferiorum virtũ, quæ per rationem dirigi poſſunt; & ſecundùm hoc etiã delectatio circa ſenſibilia obiecta pertinet ad rõnem.—

¶ Ad maiorẽ dico, q̃ vera eſt de obiecto ꝓprio, & formali; ex illo enim cognoſcitur actus. Sed dico, quòd non eſt aliquod obiectum proprium alicuius virtutis obedibilis rationi tanquàm attingentis formaliter, quin ſit & ipſius rationis tanquàm dirigentis, eſto præter hoc, ratio habeat proprium actum elicitum circa proprium obiectum, ſ. cognitionem veri. Ad minorem concedo, q̃ delectatio eſt circa ſenſibilia, ſicut proprium obiectum, & tñ rationis eſt dirigere illam delectationem, ẽt circa ſenſibilia, quam ſi non dirigat reprimẽdo imputatur ei, & attribuitur ſibi tanq̃ negligenti, & per negligentiam conſentienti. Negatur igitur cõſequentia, quòd non ſit in ea formaliter, & imputatiuè. Eſto actus ſenſualitatis, qui concurrit ad peccatum moroſum non ſit in ratione ſubiectiuè, ſed talis non eſt peccatum moroſum ſolus, vt patuit. Nota autem minorem, quia notanter, & bene dicit, ſcilicet q̃ delectatio moroſa non ſolùm eſt circa bona ſenſibilia, ſed ẽt rationis, hoc enim dictum eſt in cor quia delectatio moroſa etiam locum habet in peccatis ſpiritualibus, vt etiam tãgit Scotus in 2. diſtin. 42. in ſecundo principali vbi dicit. Quando igitur volũtas imperat cogitationem alicuius illiciti, quæ vult quòd obiectum ſit ſibi præſens ad continuandum delectationem, & complacentiam in illo, ſi illud cogitatum ſit illicitum in complacentia plena modo prædicto eſt peccatum mortale, & hoc non ſolũ de carnalibus, vt cogitare luxuriam, ſed etiam in actibus intellectus reſpectu aliorum obiectorum, vt imaginari, & morari cum delectatione in cogitatione mortis inimicorum; & ſic patet, quòd cogitatio de obiecto illicito procedens ex complacentia voluntatis in illo poſt deliberationem, eſt peccatum mortale, hæc ille, & bene quo ad propoſitum, ſcilicet quòd delectatio moroſa, vel cogitatio moroſa habet locum non ſolùm in carnalibus peccatis, ſed etiam in ſpiritualibus. Verum quo ad hoc, quòd innuit cogitationem debere eſſe imperatam, ſi intelligit in peccato moroſæ cogitationis, non videtur bene dicere, quia iuxta Doct. Sanct. in ar-

Scotus.

eſt alia ſpecies peccati rationis cum paſſionem imperat, nec eſt delectatio moroſa cum aſſit expreſſus conſenſus, ſed tunc eſt moroſa cum motus illicitus, qui non eſt imperatus a ratione non reprimitur ex qua non repreſſione, arguitur conſenſus ſolùm interpretatiuus.

¶ Nota autem, quia dicit Scotus moroſæ cogitationis peccatum eſſe mortale, & in hoc etiam concordat, vt patebit articu. octauo &c.

¶ Nota autem circa iam dicta, quòd cum dicimus peccatũ moroſæ delectationis non oportet ſemper eſſe delectationem ſenſibilem, & paſſionem; quia iam dictum eſt, quòd illud peccatum habeat locum etiam in peccatis ſpiritualibus; & ideo dato, quòd vis concupiſcibilis non delectaretur, nec de obiecto proprio, nec de obiecto iraſcibilis, ſed eſſet ſola complacentia voluntatis, & gaudium interius, de re tamen illicita cogitata ſpirituali, nihilominus eſſet peccatum de quo loquimur, cum ratio aduerteret complacentiam voluntatis, nec abigeret cogitationem illam ſimul cũ complacentia, immo & videtur ſemper oportere concurrere cõplacentiam voluntatis cum delectatione appetitus ſenſitiui, ita quòd ex illa complacentia voluntatis, & immoratione rationis arguatur conſenſus. Peccatum enim de quo loquimur eſt mortale, quod non committit ſine acceſſu voluntatis, & rationis implicitè ſaltem conſentientium. Vnde Doct. Sanct. in 2. diſtin. 24. q. vltima, ar. 4. dicit, delectatio inferioris rationis nihil aliud eſt, q̃ cõplacentia voluntatis in eo, quod apprehenditur conuenienſ per rationẽ inferiorem. Hæc autem delectatio, vt in litera dicitur ſi ſtatim, vt mentem attigerit auctoritate viri repellatur, veniale eſt, hoc autem contingit, quando talis complacentia ſequitur ſubitam rationis apprehenſionem; ſi verò diu teneatur mortale peccatum eſt. Hęc autem diuturnitas non ex quantitate temporis iudicanda eſt, ſed magis ex deliberatione rationis; ſi enim poſt deliberationem rationis inferioris adhuc illa delectatio placeat, moroſa delectatio dicetur, & tunc erit in delectationem conſenſus, & tunc mortale peccatum eſt, vt magiſter dicit, & verba ſonare videntur, hæc ille; & tamen nota, quòd licet poſſit illa complacentia ſola concurrere, vt in peccato de re ſpirituali, & in materiali, tamen & delectatio ſenſibilis reprimẽda eſt, vt patuit in corpore. Quare moroſa delectatio extenditur, & ad complacentiam voluntatis quandoque ſolam, & ad complacentiam voluntatis ſimul cũ delectatione ſenſibili.

¶ Nota circa ſolutionem, quia dicit D. S. quòd ratio habet actũ proprium circa obiectum ſuum proprium, & habet vnum actũ, ſcilicet directionem aliarum virium.

¶ Nota inq̃ quia cum rõ deficit in dirigẽdo alias vires, & actus rõnis, eſt peccatũ, q̃a eſt regula proxima prauę electionis; vel negligens reprimere inordinatã paſſionẽ cũ aduertere it, tunc actus intellectus, vel exercitus, & cõmiſſus, vel neglectus, & omiſſus, & actus appetitus hãt rõnẽ vnius cauſæ, & nõ duarũ. Quare dixit in ſolutione primi, q̃ in peccato moroſo actus appetitus ſe hẽret materialiter, & actus rõnis omiſſus formaliter cõpletiuè. Sed quãdo actus rõnis eſt defectuoſus ſm ſe, & circa proprũ obiectũ, qui videlicet non eſt directiuus alicuius affectionis, vel electionis, ſed ſpeculatiuus, ſicut actus infidelitatis, & error circa veritates vniuerſales quas q̃s tenet ſcire, & põt; tunc talis actus eſt ſpãle peccatum ſm ſe (ſolicitè acceptus) dato q̃ nullus actus voluntatis cõmitteꝛ, vel ſequatur. Eſto enim intellectus ẽt dirigat actus appetitus ſub rõne veri, q̃a tñ illud verum ordinat ad opus, iõ intellectus dr̃ dirigere appetitum diſtinctè contra cognoſcere verum, & vr̃ q̃ poſſit inſurgere talis inordinatus actus ſpeculatiuus ſine imperio voluntatis, & aliq̃s immorando, & non reprimendo poteſt eſſe peccatũ ẽt mortale ſine omni actu voluntatis exercito, tamẽ pp negligentiam repreſſionis, q̃ fuit in ptãte voluntatis. Vr̃ enim q̃ cũ intellectus ad actũ primũ ſimplr, vel in aliquo gñe non moueat a voluntate, q̃ talem actũ continuando cũ negligẽtia rephẽſionis, peccet, cũ aduertere poſſit, vel magis mouere intellectum, vt aduertat actum illicitũ; ſi aũt talis actus intellectus eſt imperatus, tunc actus voluntatis cum actu intellectus conſtituit vnũ peccatum iuxta ſupra dicta q. 17. art. 4. Vide de iſtis Capreolum in 2. di. 39. in princ. ſolutionum; & aliqua horum notantur implicitè in principio huius ſolutionis, vbi D. S. innuit duplicem actum rationis inordinatum, ſicut & fecit expreſſius ar. 5. præcedenti.

Capreolus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd delectatio dicitur moroſa non ex mora temporis, ſed ex eo, quòd ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamẽ eam repellit tenẽs, & voluens libenter, quæ ſtatim, vt attigerunt animũ reſpui debuerunt, vt Auguſt. dicit 12. de Trin.* ——— *Auguſt. li. 12. tom. 3.

¶ Ad maiorẽ, negat in oppoſito, ſed ex immotatione rõnis dr̃ delectatio moroſa, quia videlicet rõ immorat cõplacentiæ voluntatis, vel delectationi appetitus ſenſitiui attẽto periculo aĩę, & q̃a voluit, & tenet, q̃d ſtatim cũ mẽtẽ attigiſſet (ſ. illũ peepiſſet, & aduertiſſet illiciteũ) ſtatim dubuiſſet repuliſſe. Vñ dictũ fuit in prin. ar. q̃ ſi ẽt imaginatio, & ſenſualitas multo tpe añ aduertentiã rationis immoratę eſſent, nõ eſſet moroſa delectatio, vel cogitatio. Quare maior eſt falſa ī oppoſito. Vñ dr̃ ſecdò, q̃ aliqd ī tpalibus dr̃

moroſum propter diuturnitatem temporis, ſed non dicitur peccatum moroſum propter diuturnitatem temporis, ſed propter immorationem rationis, & eam ex qua ſequitur conſenſus interpretatiuus; quæ aũt ſit iſta immoratio, & quam longa non põt in particulari exprimi, vt patuit. Tertiò poteſt dici ad maiorem, quòd ēt in rebus vniuerſaliter intellecta eſt falſa, quia moroſum dr̃ a mora, quæ non neceſſariò eſt tempus. Vnde pontius magiſter in Angelis vbi non habet locum tempus ſaltem propriè dictum. Dico quarto, q̃ poteſt aliquid durare ſine tempore ſucceſſiuo, ſicut patet de nunc ſtante, & nunc temporis diſcreti, & ita poteſt durare aduertentia rationis ſine ſucceſſione ſaltẽ intranea, quæ ſit in ratione, cuius actus ſecundùm ſe eſt ſupra tempus propriè dictum. Quod autem duratio ſit in plus, q̃ tempus, & non neceſſariò habeat diuẽſionem, vide Capreolum in 1. di. 9. ar. 2. in ſolutionibus argumentorum, & de hoc videbitur Deo volente 1. par. q. 10. Ad minorem, verũ eſt quod dicitur, ſed dico, q̃ diuturnitas (i. immoratio rationis in aduertentia illiciti) facit actum permanere, & transferri ad aliam potentiam. ſ. rationem per actũ ipſius rationis, quæ immorando, & non repellendo, illicitum habet actum ſ. aduertẽdo, & omittit actum debitum ſ. repellere, ratione cuius peccatũ trãſfertur in ipſam tanquàm in conſentientem, & approbantem, vt patuit ex D. S. allegato ex de Veritate. Quare negatur conſequentia, vide infra q. 88. artic. 5. ad primum, quomodo diuturnitas non trahat in aliam ſpeciem.

Capreolus.

Verum peccatum conſenſus in actum ſit in ſuperiori ratione, ſicut in ſubiecto.

K Supra q. 15. ar. 4. & inf. præſenti q. arti. 1. ad 1. Et 2. di. 24. q. 3. arti. 1. & 4. Et Verit. q. 15 artic. 3. & 5. Et Mal. qõ. 15. art. 2. ad 9.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur quòd peccatum conſenſus in actum non ſit in ratione ſuperiori. Conſentire enim eſt actus appetitiuę virtutis, vt ſupra habitum eſt, ſed ratio eſt vis apprehenſiua, ergo peccatum conſenſus in actum non eſt in ratione ſuperiori.

¶ 2 Præt. Ratio ſuperior intendit rationibus æternis inſpiciendis, & conſulendis, vt Auguſ. dicit in 12. de Tri. * ſed quandoque conſentitur in actum non cõſultis rationibus æternis, non enim ſemper homo cogitat de rebus diuinis, quando conſentit in aliquem actum; ergo peccatum conſenſus in actum non ſemper eſt in ratione ſuperiori.

* Aug. c. 7. tom. 3.

¶ 3 Præte. Sicut per rationes æternas poteſt homo regulare actus exteriores, ita etiam interiores delectationes, vel alias paſſiones; ſed conſenſus in delectationẽ abſque hoc, quòd opere ſtatuatur implendum, eſt rationis inferioris, vt dicit Auguſt. 12. de Trini. * ergo etiam conſenſus in actum peccati debet interdum attribui rationi inferiori.

* Aug. cap. 12. tom 3.

¶ 4 Præt. Sicut ratio ſuperior excedit inferiorem, ita rõ excedit vim imaginatiuam, ſed quandoq; procedit homo in actum per apprehenſionem virtutis imaginatiuę abſque omni deliberatione rationis; ſicut cum aliquis ex impręmeditato mouet manum, aut pedem; ergo etiam quandoque poteſt ratio inferior conſentire in actum peccati abſque ratione ſuperiori.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit 12. de Tri. * Si in cõſensione malè vtendi rebus, quæ per ſenſum corporis ſentiuntur, ita decernitur quodcunque peccatum, vt ſi poteſtas ſit etiam corpore compleatur, intelligenda eſt mulier cibum illicitum viro dediſſe, per quem ſuperior ratio ſignificatur; ergo ad rationem ſuperiorem pertinet conſentire in actum peccati.

* Aug. cap. 12. tom. 3.

¶ Hic D. S. mouet aliud dubiũ circa peccatũ in ratione, & orit̃ propter modum dicendi beati Aug. qui peccatum, quòd conſiſtit in conſenſu in actũ attribuit rõni ſuperiori, & viro, conſenſum aũt in delectationem rei cogitatę attribuit mulieri. i. rõni inferiori. Quærit igitur D. S. an peccatum conſenſus &c. Pro cuius quæſiti intellectu pariter, & ſequentiũ, oportet aliqua præ notare, primò ſupponendo ex prima par. q. 79. ar. 9. quid noĩs rõnis ſuperioris, & inferioris, q̃a ēm rẽ ſunt idẽ, quod intellectus poſſibilis, ſed diſtinguunt̃ per officia, & actus; nã ſuperior rõ intendit æternis, & Diuinis concupiſcendis, & conſulendis. rõ verò inferior tpalibus, vt ibidem patet. Q̃ñ igitur aliquis conſentit in aliqd, q̃a cõforme legi Diuinæ, & præceptis Diuinis, vel legi æternæ, tunc dr̃ cõſentire ſm rõnẽ ſuperiorem, vel ēt, q̃ñ non cohibet peccatũ, & aduertit, vel dẽret aduertere, q̃a eſt cõtra Deũ, cõtra ſalutẽ ſuã, tũc attribuit rõni ſuperiori. Si verò conſenſus ſequit̃ deliberationẽ, q̃ concludit conſentiendum per rõnes inferiores, & tẽporales, quia videlicet eſt contra honorem mundanũ, vel quia nociũ tẽporaliter, & hmõi, tunc eſt conſenſus rõnis inferioris, ſicut ẽ contra, q̃ ſequitur deliberationem, quæ procedit ex Diuino motuo, & ſupernaturali, tunc eſt conſenſus rationis ſuperioris.

¶ Nota ſecundò ex D. S. in de Veri. ma. 15. artic. 3. vt taſtum fuit ſupra ar. 4. q. actus appetitiuę rationalis attribuitur ſuo principio directiuo. ſ. rationi, non quidem eſſentialiter, & elicitiuè, ſed conſequenter, & directiuè, ſic ergo conſenſus qui eſt eſſentialiter, & elicitiuè voluntatis dr̃ eſſe illius rõnis, cuius directionem, & deliberationẽ exercẽs, vel exercẽdi debitã cõſequitur; vt ſi rõ indicat aliqd acceptandũ per voluntatẽ, vt iudiciũ & ſnĩam trahit ex motiuo Diuino, & ſupernaturali, tunc conſenſus dr̃ rationis ſuperioris. Si aũt iudicat conſentiendũ, & eſſe faciendũ propter cauſam, vel motiuum temporale, dicitur conſenſus rationis inferioris.

¶ Nota tertiò, q̃ q̃ quæritur, an peccatum conſenſus in actũm ſit in rõne ſuperiori, non quæritur de peccato, quod conſiſtit in actu rõnis in ordine ad proprium obiectũ, ſed vt eſt directiua voluntatis, & inquantum motus appetitiuę virtutis (ſ. voluntatis) rationi attribuitur ut q̃ ſententia rationis expreſſa, vel interpretatiua, & conſenſus ſequens, habent rõnem vnius peccati, & tã ſententia, & iudicium, quàm conſenſus voluntatis, dicuntur eſſe peccata rõnis, non ẽm proprium actum reſpectu diuinorum in ſe cõſpiciendorum, ſed vt dictum eſt, vt eſt directiua voluntatis, & circa diuina conſulenda. Quærere igitur, an peccatum conſenſus ſit in rõne ſuperiori, eſt quærere, an peccatum, quod eſt conſenſus in actum peccati attribuatur & competãt voluntati elicitiuè ſecũdũ q̃ dirigimur, vel dirigi debet a rõne ſuperiori, & hoc eſt q̃rere, an voluntas nunq̃ conſentiat in actum peccati, quin idẽm peccatum ſit rõnis ſuperioris tanq̃ malè dirigentis; quia videlicet nõ prohibet, & excludit illum conſenſum, vel actũ deliberando, & ſic contemnendo, expreſsè, imperat conſenſum, vel quia deberet deliberare, & impedire, quod non fecit, & ſic contemnit interpretatiuè, & ſtat ſumma in hoc, quia nũquam debet homo agere, niſi prius deliberauerit, an actus iple ſit ſecundùm Deum, & ſupremam regulam, & ergo rationi ſuperiori attribuitur actus, vel vt imperanti, vel vt neghgenti.

¶ Nota quartò, q̃ ſententia rationis, quæ & iudicium vocatur, & conſenſus voluntatis, & complacentia habentur tanquam vna ſententia completa; ita quòd conſenſus eſt vltimum ſententiæ, & habet ſe propinquiſſimè ad opus faciendum, & ergo in illo artic. ſub ſententia finali comprehenditur vtrumq;, & vtrũq; attribuitur rationi modo dicto, vnum vt elicitum, aliud vt directũ, & imperatum. His notatis videndum eſt de articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd conſenſus importat iudicium quoddã de eo in quod conſentitur, ſicut enim ratio ſpeculatiua iudicat, & ſententiat de rebus intelligibilibus, ita ratio practica iudicat, & ſententiat de agendis.

¶ In hoc corpore D. S. primò ponit vnum præſuppoſitũ ex ſupra dictis, ex quo ſuppoſito ſecundò rñdet ad quæſitum vna concluſione tripartita, & eã probat, ibi. Eſt aũt cõſideraudum &c. Circa primum, ſupponitur ex q. 15. art. 3. q̃ conſenſus importat iudicium quoddam (i. conſequitur iudiciũ intellectus tanq̃ terminus eius, & dr̃ ēt iudicium extrinſecũ intellectus, vt patuit ſup. q. 15. ar. 3.) de eo in quod conſentitur, & declarat illud ſuppoſitũ a ſimili de rõne ſpeculatiua, quia ſicut rõ ſpeculatiua ſententiat, & iudicat de intelligibilibus, ita rõ practica de agendis; & ergo conſenſus eſt ſnĩa, & iudicium, quia eſt terminus extrinſecus pertinẽs ad completam ſententiam; non enim eſt completa ſententia in agibilibus, niſi & voluntas conſentiat dictamini rationis practicæ.

¶ Eſt autem conſiderandum, quòd in omni iudicio vltima ſententia pertinet ad ſupremum iudicatorium, ſicut videmus in ſpeculatiuis, quòd vltima ſententia de aliqua propoſitione datur per reſolutionem ad prima principia; quandiu enim remanet aliquod principium altius, adhuc per ipſum poteſt examinari id de quo quæritur; vnde adhuc eſt ſuſpenſum iudicium, quaſi nondũ data finali ſententia.

Concluſio.

¶ Suppoſito ſtante, hic conſequenter D. S. reſpondet ad quæſitum tali concluſione tripartita. Ad rationem ſuperiorem propriè pertinet conſenſus in actum. Ad rõnem verò inferiorem pertinet directè conſenſus in delectationem, quamuis & ad ſuperiorẽ ptinere poſſit. Huius concluſionis primò probat primas duas partes ſimul. Secundò tertiam præmittens ipſam concluſionem, ibi. Et iõ ad rõnem &c. Circa primũ arguitur ſic, pro duabus primis partibus concluſionis. In omni iudicio vltima ſententia pertinet ad ſupremũ iudicatorium, ſed conſenſus in actum eſt vltima ſententia, & ratio ſuperior ſupremum iudicatorium. conſenſus autem in delectatione eſt præambula ſententia, & ratio inferior iudex inferior; igitur ſequuntur duæ primæ partes concluſionis. Illius rõnis primò ponit, & probat maiorẽ, ſecũdò minorẽ, ibi. Manifeſtũ eſt aũt &c. Maior ergo patet, q̃a videmus in ſpeculatiuis vltimã ſententiam

ſententiam non dari, vſque dum reſolvatur in prima principia. Quandiu enim manet principiū altius, adhuc per ipſum poteſt propoſitio examinari, & ſuſpenditur iudicium finale, ſic videmus clarè in propoſitionibus problematicis, ꝙ non eſt finalis ſententia, ſed manet fluctuatio in opinionibus, quia non habetur eundēs reſolutio in prima principia; ſic quando non eſt determinatio eccleſiæ, vel ſcripturæ ſacræ poteſt eſſe res opinabilis; ſimiliter ergo eſt in agibilibus, ꝙ non datur finalis ſententia, niſi perueniatur ad ſupremum iudicatorium, & per conſequens maior vniuer ſaliter aſſumpta eſt vniuerſaliter vera.

¶ Nota, ꝙ altiſſimum principium in moralibus, ſecundùm D. S. in de Veri. eſt vltimus finis, qui pertinet ad rationem ſuperiorem, & tunc ergo ratio vltimā ſententiam dabit, quando procedit ex vltimo fine, &c. Deinde cum dicit.

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd actus humani regulari poſſunt ex regula rationis humanæ, quæ ſumitur in rebus creatis, quas naturaliter homo cognoſcit; & vlterius ex regula legis Diuinæ, vt ſup. dictum eſt.* Vnde *q.19.ar.4.
cum regula legis Diuinæ ſit ſuperior, conſequens eſt vt vltima ſententia per quam iudicium finaliter terminatur, pertineat ad rationem ſuperiorem, quæ intendit rationibus æternis; cum autem de pluribus occurrit iudicandum, finale iudicium eſt de eo, quod vltimò occurrit; in actibus autem humanis vltimò occurrit ipſe actus; præambulum autem eſt ipſa delectatio, quæ inducit ad actum.

¶ Minor probatur, primò quo ad ſecundam, & quartam partes .ſ. ꝙ ratio ſuperior ſit ſupremum iudicatorium; ratio autem inferior iudicatorium inferius. Et arguitur ſic, ratio ſuperior intendit rationibus æternis, & regulat actus humanos ſecundùm regulam Diuinam; ratio autem inferior intendit regulæ rationis humanę, & ſecundùm eam regulat actus humanos; ſed regula Diuina, & iudicatorium ſecundùm rationes æternas altius eſt, quàm iudicatorium ſecundùm regulas rationis humanæ, & per res creatas, quas homo naturaliter cognoſcit; ergo minor vera, quo ad illas duas partes. Maior iſta ſupponit actum humanum regulari per rationem humanam, & legem Diuinam, quod ſuppoſitum patuit ſup. q.19 ar.4. Minor iſta de ſe nota eſt, arguitur etiam pro prima, & tertia partibus minoris principalis, quod conſenſus in actum ſit finalis, & vltima ſententia; conſenſus autem in delectationē ſit præambula, ſic. Quandocūq; de pluribus occurrit iudicandum, finale iudicium eſt de eo, quod vltimò occurrit, (ſupple, & finalis ſententia eſt vltimi agendi, ad quod alia ordinantur, ita ꝙ ſit vltimū, & principale) ſed in actibus humanis vltimò occurrit (.ſ. & tanquam principalius) ipſe actus; præambula autem eſt ipſa delectatio; ergo minor vera quo ad iſtas partes. Maior illa patet extra literam, quia ſecundùm ordinem iudicandorum eſt ordo iudiciorum; illud ergo quod primum occurrit, & inferius, primò iudicatur, & ab inferiori, &c.

¶ Circa minorem nota, & repete dicta ſuperius q.15.artic.4 ad primum. quia intelligitur de delectatione, quæ ſequitur cogitationem actus faciendi, & non intelligitur de delectatione operis. Et dictum eſt ibidem, ꝙ cogitatio cum delectatione ſe ſequenti, ordinatur ex natura ad opus, & actum, tanquam imperfectum ad perfectum, & ratione eius habet illa cogitatio delectabilitatem. His notatis probatur minor, quia ſequens cogitationem actus, & ordinatum ad actum eſt prius, & prius occurrit, quàm actus ipſe, vt exercitus, & eſt quoddam inferius ipſo; ſed delectatio in quam conſentit ratio inferior, ſequitur cogitationem operis, vel actus, & eſt quoddam ordinatum in ipſum, ergo &c. Maior patet, quia prius eſt cogitatio operis, & ſequens cogitationem, quàm opus, vel actus, cum in actibus humanis nihil fiat niſi præcogitatum. Et ergo ſtatim vt ratio inferior aduertit delectationem, quę ſequitur ex cogitatione ſecundùm rationes temporales, ſi ratio ſuperior non reſiſtat, conſentit, & iudicat eam bonam, &c.

¶ Et ideo ad rationem ſuperiorem propriè pertinet conſenſus in actum; ad rationem verò inferiorem, quæ habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum, quod eſt de delectatione, quamuis etiam & de delectatione ſuperior ratio iudicare poſſit, quia quicquid iudicio ſubditur inferioris, ſubditur etiam iudicio ſuperioris, ſed non conuertitur.

¶ Hic conſequenter D. S. annectit concluſionem reſponſiuam ſuperius poſitam, & probat ipſius tertiam partem. .ſ. ꝙ iudicare, & conſentire in delectationem etiam poſſit pertinere ad rationem ſuperiorem, & arguitur ſic pro iſta parte, Quicquid ſubditur iudicio inferioris, ſubditur, & iudicio ſuperioris, ſed non conuertitur; ſed conſenſus in delectationem (.ſ. cogitationis) ſubditur iudicio rationis inferioris, quæ eſt inferior iudex; ergo & ad ſuperiorem pertinere poteſt.

¶ Nota autem, ꝙ iſta pars magis explicabitur per ſolutiones argumentorum, quia ſi poſt deliberationem rationis inferioris ſuperior non reſiſtat, vel cum conſiderat rationes æternas, vel cū non actu conſiderat, ſed omittit, imputatur ſibi; ſed quia immediatè ratio inferior iudicat per rationes temporales, & ea, quæ ſunt præambula ad actum (quæ prouenium ex ſenſualitate) ſunt his rationibus proportionata; ideo ſibi directè attribuitur iudicium de talibus, quæ tamen etiam de primò occurrentibus, & delectabilibus non dicitur ferre ſententiam conſentiendo deliberatè, niſi regulata per rationem ſuperiorem; conſentit ergo in delectationem etiam ratio inferior, ſed non ſine ſuperiori.

¶ Nota de his D. S. in 2.diſt.24 q.3.vbi dicit ad quartum, ꝙ ratio ſuperior non habet motum circa res temporales, niſi deducendo ad eas per modum conſilij rationes æternas, & ideo non ſe habet, niſi vt deliberās de eis. Et ideo ſibi delectatio in his rebus nō attribuitur, quæ nominat quandam complacentiam non deliberatam, ſed tantùm conſenſus, qui delectationem conſequitur. Hęc ille. & in cor.ponit dupliceм apprehenſionem rationis inferioris. Vnam ſimpl cem & abſolutam, quando ſine diſcuſſione iudicat, & talem ſequitur voluntas non deliberata. Alia eſt apprehenſio inquiſitiua, & talem ſequitur voluntas deliberata. Et ratio inferior vtroque modo motum voluntatis elicere poteſt; vel quando ſubitò apprehendit hoc eſſe conueniens corpori, & tunc ſequitur motus rationis inferioris, qui dicitur delectatio; vel quando inquirendo deliberat, & tunc ſequitur conſenſus in delectationem. Vide & ad quintum, vbi patet, ꝙ delectatio attribuitur inferiori rationi dupliciter. Vno modo, quia ſine deliberatione, & ſubitò, quandoque complacet ſibi in huiuſmodi delectationibus, ratio ſuperior autem nunquam ſubitò apprehendit, ideo proximum iudicatorium, & immediatum eſt ratio inferior antequam ſuperior iudicet. Sed hic D. S. non facit mentionem de illo modo iudicandi .ſ. ſubito, ſed ideo attribuit ſenſualitati conſenſum in delectationem, etiam poſt deliberationem, quia ratio inferior iudicat de delectatione, quam offert ſenſualitas ex rationibus temporalibus, quia ratio inferior habet huiuſmodi diſpoſitionibus præambulis inſiſtere, & eas reprimere, quia ſunt contra rationem humanam, & huiuſmodi, &c. & videtur D. S. hic magis ſolidè loqui, &c.

¶ Nota D. S. in de Veri. ſup. ar. 3. delectatio in actum attribuitur rationi ſuperiori, quæ vltimum finem reſpicit; ſed delectatio, ſiue delectationis placentia, ſiue conſenſus attribuitur ab Auguſtino rationi inferiori; quando igitur aliquis peccat in actum malum conſentiendo, eſt peccatum in rationе ſuperiori, quādo verò per ſolam delectationem cum aliqua deliberatione, dicitur eſſe peccatum in inferiori parte, propter hoc ꝙ huiuſmodi ratio inferioribus diſpoſitionibus immediatè inſiſtit. Et puto, ꝙ D. S. per complacentiam ſequentem ſubitam apprehēſionem, intelligat idem quod Magiſter in 2.diſtin.24. poſt Auguſtinum intelligit per guſtare mulieris, & non comedere. .ſ. apprehendere delectationem, & tamen non conſentire, nec expreſsè, nec interpretatiuè per immorationem, &c.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd conſentire eſt actus appetitiuæ virtutis non abſolutè, ſed conſequens ad actum rationis deliberantis, & iudicantis, vt ſup. dictum eſt;* in hoc enim terminatur conſenſus, quia vo- *q.15.ar.3.
luntas tendit in id, quod eſt iam ratione iudicatū, vnde conſenſus poteſt attribui & voluntati, & rationi.

¶ Ad maiorem dico, ꝙ conſentire eſt actus appetitiuæ virtutis elicitiuè, & immediatè; conſequitur tamen ad actum rationis, & eſt in poteſtate rationis. Et ſecundò eſt actus appetitiuæ, non ſecundùm ſe, ſed in ordine ad actum rationis deliberantis, & iudicantis, ita ꝙ eſt terminus extrinſecus conſilij rationis. Et dico tertiò, ꝙ actus appetitiuæ rationalis attribuitur ipſi rationi tāquam ſuo principio per ſe directiuo, vt patuit ex de Veritate. Vnde ſicut electio dicitur eſſe rationis .ſ. conſequenter, quia eſt terminus extrinſecus iudicij, & conſilij rationis, & immediatè iudiciū perfectum, & præceptum rationis conſequitur; nam plerunque electio, & conſenſus idem ſunt ſecundùm rem, vt patuit ſup. q.15. artic.3. ad tertium. vnde dicit D. S. pri. par. vbi iam, iudicium eſt qua ſi concluſio, & determinatio conſilij. Determinatur autem conſilium, primò quidem per ſententiam rationis, & ſecundò per acceptionem appetitus. Vnde dicit Philoſoph. 3. Ethic. ꝙ ex conſiliari iudicantes deſideramus ſecundum conſilium, & hoc modo ipſa electio dicitur quoddam iudicium, à quo nominatur liberum arbitrium, hæc ille. Vbi patet, ꝙ electio, & ſimiliter conſenſus ſunt terminus rationis practicæ.

¶ Ad minorem conceditur, ꝙ ratio eſt vis apprehenſiua; ſed dico, ꝙ conſenſus eſt eius tanquam dirigentis, & ad cuius actum conſequitur, & eſt in eius poteſtate; quare ſi conſequens intelligitur, ꝙ conſenſus non ſit in rationе ſuperiori, ſicut in immediato ſubiecto, conceditur. Si autem intelligitur, ꝙ non ſit eius, ſicut cuius actum, & deliberationem conſequitur, & quæ ſemper præ-

ſupponit

ſupponit poſitiuè, vel priuatiuè, negatur; nam non debet eſſe conſenſus in actum, niſi conſultus rationibus ſuperioribus.

¶Nota D. S. in ſolutione, quia conſenſus terminatur in acceptione voluntatis, cum acceptat id, quod iudicatum eſt per rationem, & ita conſenſus requirit iudicium rationis antecedenter; ſed eſſentialiter conſiſtit in tendentia affectionali, & acceptatione eius, quod iudicatum eſt. Et nota verbum, quod ſup. quæſt. 15. dictum fuit, quòd conſenſus eſt rationis, ſecundùm quòd ratio complectitur voluntatem, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ex hoc ipſo, quòd ratio ſuperior non dirigit actus humanos ſecundùm legem Diuinam impediens actum peccati, dicitur ipſa conſentire, ſiue cogitet de lege æterna, ſiue non; cum enim cogitat de lege Dei, actu eam contemnit; cum verò non cogitat, eam negligit per modum omiſſionis cuiuſdam. Vnde omnibus modis conſenſus in actũ peccati procedit ex ſuperiori ratione, quia vt Aug. dicit 12. de trini.* non poteſt peccatum efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi illa mentis intentio penes quã ſumma poteſtas eſt membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi malę actioni cedat, aut ſeruiat.

* Aug. loco citato in arg. cap. 12. to. 1.

¶Maior vera, & dico, ꝙ poteſt quandoq; actualiter cogitare de rationibus æternis, & tamen permittere peccatum; quandoq; autem permittit peccatum, & non cogitat, ſed tamen deberet cogitare, & imputatur ſibi propter negligentiam peccatum, quod per rationes æternas conſiderandas non cohibet.

¶Ad minorem, quandoq; conſentitur in actum non conſultis rationibus æternis, verum eſt, tamen debuiſſet conſiderare, & cõſiderando prohibuiſſe actum peccati, & impediuiſſe conſenſum. Quando autem aliquid debet alterum impedire, & non impedit, attribuitur ſibi tanquam ab eo exiſtens; & ergo eo ipſo, quo ratio ſuperior non conſiderat rationes æternas, quas deberent conſulere, imputatur ſibi conſenſus in actum, tanquam ab ea exiſtens indirectè, ſicut dictum fuit de ratione inferiori, art. 6. ꝙ dum non repellit delectationem, ſed immoratur, dicitur in eam conſenſiſſe; ita cum ratio ſuperior non repellit, & non impedit conſenſum per rationes ſuperiores, quem deberet impedire, attribuitur ſibi conſenſus in actum, quem ipſe debet dirigere ſecundùm legem Diuinam. Si enim cogitat, & aduertit, quia eſt contra legem Diuinam, & nihilominus conſentit, expreſsè contemnit legem. Si verò non cogitat, tunc negligit dirigere ſecundùm legem, quod tamen deberet; vnde quia tacet, & non prohibet, tanquam conſentiens habetur.

¶ Nota autem verba auctoritatis B. Auguſt. Non poteſt peccatum efficaciter perpetrandum mente diſcerni (quod ſcilicet fit per conſenſum) niſi illa mentis intentio penes quam ſumma poteſtas eſt (.i. ratio ſuperior) membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi mali actioni cedat (.ſ. diſſimulando, & non cohibendo, & dum cohibere poteſt, & debet) aut ſeruiat actualiter, contempta Diuina lege actum illicitum imperando. Ex qua auctoritate habetur, quod non ſit executio actus, niſi ſuperior ratio, aut imperet, aut negligat.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio ſuperior per conſiderationem legis æternæ, ſicut poteſt dirigere, vel cohibere actum exteriorem, ita etiam delectationem interiorem; ſed tamen antequam ad iudicium ſuperioris rationis deueniatur, ſtatim vt ſenſualitas proponit delectationem, inferior ratio per rationes temporales deliberans, quandoq; huiuſmodi delectationem acceptat, & tunc cõſenſus in delectationem pertinet ad inferiorem rationem. Si verò etiam conſideratis rationibus æternis, homo in eodem conſenſu perſeueret, iam talis conſenſus ad ſuperiorem rationem pertinebit.

¶Ad maiorem dico, ꝙ non eſt omnino ſimile, cõcedo quidem, ꝙ per rationes æternas poteſt regulare vtrũque; ſed tamen in delectationes, & paſſiones ratio inferior quandoque ſtatim ad oblationem imaginationis, & ſenſualitatis, ſecundum rationes temporales deliberans conſentire poteſt; rationis autem inferioris non eſt conſentire in actum, quia ipſa tanquam inferior iudex acceptat primò oblata, inter quæ eſt delectatio cogitationis. Ratio autem ſuperior, quæ non iudicat, niſi per ſupremam regulam, iudicat de vltimo principali, & finali, quãuis & de delectatione cogitationis iudicare poſſit, quia ſi conſideratis rationibus æternis, vel habito tempore conſiderandi hominem immorari patiatur, pertinebit ad eam conſenſus in delectationem cogitationis.

¶Ad minorem dico, ꝙ verum eſt, ſed non ſolius rationis inferioris, poteſt enim etiam eſſe ſuperioris ratio primi (.ſ. quare poſſit eſſe inferioris immediatè, & propinquè conſenſus in delectationem) quia cum delectatio ſit aliquod infimum, & temporale, ideo temporalis iudex, qui .ſ. iudicat per temporales regulas, ſtatim habet complacentiam; nam ſecundùm illas regulas delectatio habetur bona, quia delectabilis corpori, & grata ſenſualitati; ideo ratio inferior, niſi cohibeatur, ſtatim complacet, vel conſentit, quæ tamen complacentia, vel qui conſenſus non eſt plenus, nec conſtituit mortale, niſi ſit aliquo modo rationis ſuperioris ſaltem interpretatiuè, & indirectè. Sed quia quod conuenit temporali, & inferiori iudici, & ſecundùm rationes, & motiua temporalia, qñq; non videtur bonum iudici ſpirituali, & ſecundũ legem Diuinam iudicanti, ideo ratio ſuperior quandoq; inferius iudicium impedit, & repellit. Ratio ſecundi, quia ille, qui debet ſpiritualiter iudicare, ſeducitur, & contemnit legem ſpiritualem, vel negligit inferiorem temporalem impedire, ideo & ſibi attribuitur conſenſus in talem rem temporalem .ſ. delectationem; & hoc tangitur in ſolutione ſequentis. Vltra, ergo etiam, &c. negatur conſequentia, quia conſenſus in delectationem eſt præambulum & inferius iudicium, & per regulas temporales, ideo inferiori, & temporali iudici competere poteſt; ſed vltimum, & finale nullo modo. Iudicium autem de actu fiendo eſt vltimum, ideo ſupremo attribuitur, ita ꝙ ſibi ſoli competit; quamuis & iudicium de temporali ſibi & rationi inferiori competere poſſit, & ideo conſenſus in actum ſemper attribuitur ſuperiori rationi.

¶Ad quartum dicendum, quòd apprehenſio virtutis imaginatiuæ eſt ſubita, & ſine deliberatione; & ideo poteſt aliquem actum cauſare antequam ſuperior, vel inferior ratio etiam habeat tempus deliberandi; ſed iudicium rationis inferioris eſt cum deliberatione, quæ indiget tempore, in quo etiam ratio ſuperior deliberare poteſt; vnde ſi non cohibeat ab actu peccati per ſuam deliberationem, ei imputatur.

¶ Negatur iſta maior, quia ratio ſuperior excedit inferiorem, ſicut aliquid ſui generis, & cuius iudicium eſt cum deliberatione, quæ indiget tempore. Apprehenſio autem imaginationis eſt ſubita quandoque. ¶Minor eſt vera, ſed negatur conſequentia, ꝙ ratio inferior poſſit conſentire in actum abſque ſuperiori cõſentiente directè, vel interpretatiuè. Et ratio diuerſitatis patuit, quia inferioris rationis non eſt conſentire, niſi per deliberationem, quæ fit cum tempore, & in iſto tempore etiam ſuperior poteſt deliberare ſecundùm rationes æternas; ſi ergo conſiderat, & rationem inferiorem non cohibet, imputatur ſibi directè; ſi autem non conſiderat, iterum imputatur ſibi propter hoc ꝙ conſentit rationi inferiori eam non impediendo; ſecus de imaginatiua, ad quam ſequitur quandoque motus, quem ratio non potuit impedire. Vnde talis non imputatur rationi, ſed ratio inferior nunquam conſentit, vel iudicat præuia deliberatione, niſi & ſuperior deliberare poſſit, & inferiorem impedire ne conſentiat, ideo non eſt par ratio.

¶ Nota verba D. S. vbi dicit, iudicij rationis inferioris eſt cum deliberatione, quæ indiget tempore, &c. Videntur enim non bene concordare cum his, quæ allegata ſunt circa corpus art. ex ſecundo ſcripto, vbi ponit vnum iudicium rationis inferioris ſubitum, quod ſequitur voluntas indeliberata, & vocat illud iudicium conſenſum in delectationem. Nam dicit, ꝙ ſine diſcuſſione apprehenſum iudicat. Poſſet autem dici primò, ꝙ hic D. S. loquitur de iudicio actus, alibi de iudicio delectationis, quæ ſcilicet conſurgit in voluntate de delectabili apprehenſo per rationem ſubitò. Sicut enim imaginatio apprehendit ſubitò aliquod ſenſibile delectabile, ita poſſet dici, ꝙ & ratio idem, vel etiam aliquod ſpirituale delectabile ſubitò apprehendere poſſit. Vnde apprehenſio poteſt eſſe ſubita, ſed iudicium de agendo, vel non agendo, hoc eſt cum tempore, immo etiam deliberatio de acceptanda delectatione cogitationis cum tempore eſt, ſicut D. S. hic dicit. Vnde & infra, art. 10 D. S. ſubitum motum ponit in ratione ſuperiori, quare & in inferiori poni poteſt: & talis ſubitus motus non poteſt cauſare, niſi veniale, ſed cum ratio inferior deliberat, & ſuperior aduertit, & arguitur conſenſus interpretatiuus, & delectatio moroſa, tunc eſt periculum mortalis; quare ſupra dictum fuit, ꝙ cum ratio ſuperior aduertit complacentiam, & delectationem, & ſtatim abijcit, non eſt niſi veniale. Doc. Sanc. ergo hic loquitur de conſenſu in actum, & etiam de conſenſu expreſſo, vel interpretatiuo in delectationem; quia talis requirit deliberationem, & tempus. Sed in ſecundo loquitur de iudicio, quod non habet rationem conſenſus, ſed cuiuſdam apprehenſionis, quam ſequitur ſubita complacentia, quæ ſi ſtatim abigitur, vt ſuperior ratio aduertit, manet veniale. Vnde & D. S. ibidem in ſecundo, attribuit rationi inferiori duplex iudicium. Vnum per ſubitam apprehenſionem, quod non habet rationem cõſenſus, ſed aliud quod eſt poſt deliberationem, & illud habet rationem conſenſus. Nam nullus peccat mortaliter, nec habetur tanquam conſentiens, niſi habito tempore deliberandi. Stante ergo dicto Doc. Sanc. in ſecundo, facile eſt videre, quomodo conſenſus in delectationem attribuitur rationi inferiori, quia antequam ratio ſuperior deliberare poſſit eſt iudicium ſubitum rationis inferioris, & complacentia voluntatis,

tatis, qua apprehẽditur delectatio bona corpori, & tale iudicium non eſt conſenſus perfectus; talis enim ſecundùm D. S. hic, & ibidem in ſecundo membro, attribuitur rationi inferiori deliberanti, cuius eſt propriè conſenſus, quia deliberando ex rationibus temporalibus, quæ ſtatim occurrunt, ſtatim illa res placet, nec huiſmodi complacentia habet rationem mortalis, donec ratio ſuperior ſecundùm rationes æternas etiam deliberare poſſit. Poſt quod ſi immorata fuerit eſt periculum peccati moroſæ cogitationis, ita ꝙ illud iudicium inferioris rationis non dicatur conſenſus in delectationem cogitationis, niſi & ratio ſuperior ſecundùm ſuam regulam deliberando ipſam repellere poſſit. Non eſt ergo contradictio aliqua, quia hic D. S. loquitur de conſenſu in actum, vel in delectationem; & talis non eſt ſine deliberatione, & mora, qua & ſuperior ratio deliberare poſſit. In ſecundo autem loquitur de apprehẽſione ſubita rationis inferioris reſpectu proprij obiecti; talis enim poteſt fine deliberatione, ſicut enim ſubitus motus infidelitatis poteſt competere rationi ſuperiori reſpectu proprij obiecti, vt cum quis ſubito apprehendit reſurrectionem, vt impoſſibilem naturæ; ita ratio inferior poteſt habere ſubitam apprehenſionem, de delectatione appetitus ſenſitiui, qua apprehenditur ſecundùm rationem temporalem. Nec debet dici conſenſus in delectationem, niſi ratio immoretur poſt deliberationem, & conſiderationẽ rationis ſuperioris. Vnde D. S. vbiq; dicit, ꝙ deliberatus conſenſus faciat mortale, innuendo, ꝙ ſubita complacentia ſequens ſubitam apprehenſionem, non faciat mortale. In de Veritate tamen vbi videtur pro eodem habere complacentiam, & conſenſum, accipit conſenſum largè.

Vtrum ratio inferior poſſit eſſe ſubiectum peccati mortalis, ita ꝙ conſenſus eius in delectationem ſit peccatum mortale.

S 2.2. q. 154. ar.4.cor. Et q.110.ar.7. Et 1.dist.24. q.3.ar.4. Et Ver.q.15.ar ticu.4. Et Mal. q. 15. ar.2. ad 16. & 17. Et quol.12.ar ticu.43.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd conſenſus in delectationem non ſit peccatum mortale; conſentire enim in delectationem pertinet ad rationem inferiorem, cuius non eſt intendere rationibus æternis, vel legi Diuinæ, & per conſequens nec ab eis auerti; ſed omne peccatum mortale eſt per auerſionem à lege Diuina, vt patet per definitionem Aug.* de peccato mortali data, quæ ſup. poſita eſt;* ergo conſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale.

*Auguſ. 22. contra Fauſtum, c.27. 10.6. & li.1. de lib. arb. cap.16.

¶ 2 Præt. Conſentire in aliquid non eſt malum, niſi quia illud eſt malum in quod conſentitur; ſed propter quod vnũ quodq; & illud magis, vel ſaltem non minus; non ergo illud in quod conſentitur poteſt eſſe minus malum, quàm conſenſus; ſed delectatio ſine opere non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantùm; ergo nec conſenſus in delectationem eſt peccatum mortale.

*9.71.ar.6.

¶ 3 Præt. Delectationes differunt in bonitate, & malitia ſecundùm differentiam operationum, vt dicit Philoſoph. in 10. Ethicor.* ſed alia operatio eſt interior cogitatio, & alia actus exterior, puta fornicationis; ergo delectatio conſequens actum interioris cogitationis tantùm differt à delectatione fornicationis in bonitate, vel malitia, quantum differt cogitatio interior ab actu exteriori, & per conſequens etiam eodem modo differt conſentire in vtrunq;; ſed cogitatio interior non eſt peccatum mortale, nec etiam conſenſus in cogitationem; ergo per conſequens nec coſenſus in delectationem.

* Ariſt. c.3. 4. & 5.10.5.

¶ 4 Præt. Exterior actus fornicationis, vel adulterij non eſt peccatum mortale ratione delectationis, quæ etiam inuenitur in actu matrimoniali, ſed ratione inordinationis ipſius actus; ſed ille qui conſentit in delectationem, non propter hoc conſentit in deordinationem actus; ergo non videtur mortaliter peccare.

¶ 5 Præt. Peccatum homicidij eſt grauius quàm ſimplicis fornicationis; ſed cõſentire in delectationem, quæ conſequitur cogitationem de homicidio non eſt peccatum mortale, ergo multo minus conſentire in delectationem, quæ conſequitur cogitationem de fornicatione eſt peccatum mortale.

¶ 6 Præt. Oratio dominica quotidie dicitur pro remiſſione venialium, vt Aug. dicit;* ſed conſenſum in delectationem Auguſt. docet eſſe abolendum per oratio-

* Aug. Enchir. c. 71. 10.3.

tionem dominicam; dicit enim in 12. de trini.* ꝙ hoc eſt longè minus peccatum, quàm ſi opere ſtatuatur implendum, & ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectusq; percutiẽdum, atq; dicendum; Dimitte nobis debita noſtra; ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum veniale.

*Aug. c.12. to.3.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. poſt pauca ſubdit;* Totus homo damnabitur, niſi hæc, quæ ſine volũtate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittantur; ſed nullius damnatur, niſi pro peccato mortali; ergo conſenſus in delectationem eſt peccatum mortale.

*Aug. li.11. c.12.10.1.

¶ Hic D. S. iterum inquirit de quodam dubio correſpondente art.6. & eſt dubium circa peccatum in ratione inferiori, cuius diximus eſſe conſenſum in delectationem; poteſt enim vt dirigibilis à ratione ſuperiori habere conſenſum, vel interpretatiuum, ſicut eſt cogitatio moroſa, vel expreſſum, quando exereſcit libido in tantùm, vt velit ſe delectare cogitando contempta ſalute expreſsè; quæritur ergo an conſenſus in delectationem, qui attribuitur inferiori rationi (ad ſenſum habendum) ſit peccatum mortale. Vbi nota, ꝙ oportet quæſt. intelligere de delectatione interiori ſequente cogitationem, quia non eſt dubium de delectatione exteriori, in quam conſentitur conſentiendo in actum, quem ſequitur, hoc autem eſt rationis ſuperioris. Hic autem quæritur de conſenſu, qui attribuitur etiam rationi inferiori, qui eſt conſenſus in delectationem cogitationis, vt eſt quoddam præambulum ordinatum in opus, ex hoc enim ꝙ res vt cogitata placet, facilè homo trahitur in conſenſum operis explendi in actu exercito. Et hæc poſſunt haberi ſup. q. 15. ar. 4. ad primum. & ergo Doctor Sanc. de Verita. Mate. 15. art. 4. in princ. cor. dicit, ꝙ idem eſt quærere de delectatione moroſa, an ſit mortale, & quærere an conſenſus in delectationem ſit mortale.

¶ Nota etiam ꝙ ſicut ad exteriorem actum peccati, puta fornicationis, ſequitur ſua delectatio ſenſibilis exterior, ita ẽt ad actũ cogitationis ſequitur ſua delectatio, & duplex, vna eiuſdẽ rationis cum delectatione conſequente actum exteriorem, alia autem alterius rationis, vt patebit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd circa hoc aliqui diuerſimodè opinati ſunt. Quidam enim dixerunt, quòd conſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale, ſed veniale tantùm. Alij verò dixerunt, quòd eſt peccatum mortale.

¶ D. S. in cor. huius art. duo facit, primò ponit quid alij de hoc quæſito ſenſerint. Secundò ponit propriam ſententiam, ibi. Et hæc opinio. Circa primum ponit diuerſas opiniones circa quæſitum; quidam enim dixerunt, ꝙ conſenſus in delectationem non eſt peccatum mortale, ſed veniale. Alij dixerunt, ꝙ eſt mortale.

¶ Et hæc opinio eſt communior, & verisimilior.

¶ Hæc eſt ſecunda pars huius corpo. in qua D. S. incipit determinare q. ex proprijs, quid ſibi videatur de illis opinionibus, & per conſequens de quæſtione. Vnde primò comparat illas opiniones adinuicem. Secundò tamen ambas verificat per duas concluſiones, quibus vult ſatisfactum eſſe quæſito, ibi. Eſt enim conſiderandum, &c. Circa primum D. S. breuiter comparat illas duas opiniones adinuicem, & vult ꝙ ſecunda eſt communior, & verisimilior, & ſecundùm D. S. in de Verita. vbi ſtatim, prima videtur vergere in periculum animarum, quia ex conſenſu in delectationem homo in peccatũ promptiſſimè ruit. Conſequenter cũ dicit.

¶ Eſt enim conſiderandum, ꝙ cum omnis delectatio cõſequatur aliquam operationem, vt dicitur in decimo Ethicor.* & iterum cum omnis delectatio habeat aliquod obiectum, delectatio quælibet poteſt comparari ad duo. ſ. ad operationem quam conſequitur, & ad obiectum in quo quis delectatur. Contingit autem ꝙ aliqua operatio ſit obiectum delectationis, ſicut & aliqua alia res, quia ipſa operatio poteſt accipi vt bonum, & finis, in quo quis delectatus requieſcit; & quandoque quidem ipſamet operatio, quam conſequitur delectatio, eſt obiectum delectationis, inquantum ſ. vis appetitiua, cuius eſt delectari reflectitur in ipſam operationem, ſicut in quoddam bonum; puta, cum aliquis cogitat, & delectatur de hoc ipſo ꝙ cogitat, inquantum ſua cogitatio placet. Quandoque verò delectatio conſequens vnam operationem, puta cogitationem aliquam, habet pro obiecto aliam operationem quaſi rem cogitatam, & tunc

* Ariſt. c.4. to.5.

talis

talis delectatio procedit ex inclinatione appetitus, non quidem in cogitationẽ, ſed in operationem cogitatam. Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus poteſt delectari, vno modo de ipſa cogitatione, alio modo de ipſa fornicatione cogitata.

¶ D. S. ambas opiniones verificat, eas exponendo, & primò præmittit vnam concluſionem fundamentalem, ex qua ſecundò arguit ad duas concluſiones verificatiuas illarum opinionum, ibi, Delectatio autem, &c. Concluſio ergo fundamentalis diſtinctiua delectationis, & per conſequens conſenſus, talis eſt, aliquis de fornicatione cogitans de duobus poteſt delectari, vno modo de ipſa cogitatione, alio modo de ipſa fornicatione cogitata.

¶ Nota autem q̃ ex vno exemplo D. S. vult, & de ſimilibus intelligi, quamuis ſecundùm D. S. in de Verita. Mate. 15. ar. 4. hæ duæ delectationes in quibuſdam actibus differant manifeſtius, quàm in cogitatione de peccatis carnis, (eo q̃ propter corruptionem concupiſcibilis ad cogitationem talium, ſtatim ſequitur motus in concupiſcibili ex ipſis concupiſcibilibus cauſatus.) Si enim quis cogitat de re quam odit, & intendat loqui in deteſtationem talis rei, & videt ſe habere bonos conceptus, tunc apertum eſt, q̃ delectatur in cogitatione, & non in re cogitata, & tamen de cogitatione fornicationis, & idem reperitur præſertim in vitis ſanctis. Probatur autem ſic concluſio. Delectatio quælibet poteſt comparari ad duo. ſ. ad operationem quam conſequitur, & ad obiectum in quo quis delectatur, ſed contingit q̃ aliqua operatio quã conſequitur, (ſ. cogitatio fornicationis) accipiatur vt obiectum delectationis ipſam ſequentis, tamen intercedente actu reflexo. Contingit etiam q̃ delectatio ſequens operationem (ſ. cogitationem fornicationis) habeat pro obiecto aliam operationem, quaſi rem cogitatam; ergo concluſio vera, q̃ aliquis de fornicatione cogitans poteſt delectari de ipſa cogitatione, (ſ. vt obiecto mediante actu reflexo) & poteſt delectari in ipſo actu exteriori fornicationis, vt cogitatus eſt. Maior patet per Philoſoph. decimo Ethicor. quia omnis delectatio conſequitur operationem, & etiam quia delectatio habet obiectum, quia actus, vel paſſio; & ergo maior vera, quod poteſt ad duo comparari, quia à duobus dependet eſſentialiter, vt patuit etiam ſup. non tamen intelligitur, q̃ ſit vna operatio, quam conſequitur, & eadem numero ſit obiectum; ſed intelligitur, q̃ operatio quam nata eſt conſequi delectatio de re cogitata, poteſt accipi vt obiectum delectationis mediante aliqua alia operatione. Mediante cogitatione reflexa ſuper primam cogitationem, quæ reflexa habet cogitationem fornicationis pro obiecto; ita q̃ fornicatio exterior cogitata eſt obiectum delectationis, & cogitatio eius eſt operatio quam ſequitur, & alia cogitatio eſt obiectum delectationis, quæ ſequitur cogitationem reflexam. Minor probatur quo ad primam partem, ipſa operatio eſt circa aliquam rem, & ipſamet operatio, vel cogitatio quam conſequitur delectatio de re cogitata, poteſt accipi vt bonum, & finis; ergo poteſt accipi vt obiectum delectationis. Tenet conſequẽtia, quia bonum, & finis ſunt obiectum delectationis, & quietis appetitiuæ. Antecedens declarat D. S. præſertim quomodo accipiatur vt obiectum, & declaratur magis illa prima pars minoris, quia vis appetitiua (cum homine cuius eſt delectari) reflectitur in ipſam fornicationem, vel cogitationem (quæ quandoque eſt operatio) quam delectatio conſequitur, vt in quoddam bonum; puta cum quis cogitat, & delectatur de hoc ipſo, quod cogitat, inquantum. ſ. ipſa cogitatio placet, ſicut ſolemus dicere, ego ſum gauſus, quia habui optimum conceptum de hac re. Secunda pars minoris relinquitur nota. Sicut cum quis delectatur de fornicatione exteriori mediante cogitatione eius; talis delectatio enim habet pro obiecto non cogitationem, ſed rem cogitatam, & procedit talis delectatio ex inclinatione appetitus, non quidem in cogitationem, ſicut præcedens, ſed in operationẽ, vel actũ, vel rẽ cogitatã.

¶ Delectatio autem de cogitatione ipſa ſequitur inclinationem affectus in cogitationem ipſam; cogitatio autem ipſa ſecundùm ſe non eſt peccatum mortale, immo quandoque eſt veniale tantùm, puta cum aliquis mutiliter cogitat de ea; quandoq; autem ſine peccato omnino, puta cum aliquis vtiliter de ea cogitat, ſicut cum vult de ea prædicare, vel diſputare; & ideo per conſequens affectio, & delectatio, quæ ſic eſt de cogitatione fornicationis non eſt de genere peccati mortalis; ſed quandoq; eſt peccatum veniale, quandoq; nullum. Vnde nec conſenſus in talem delectationem eſt peccatum mortale, & ſm hoc prima opinio habet veritatem.

¶ Hic conſequenter ſuppoſita iſta concluſione fundamentali D. S. procedit ad probandum duas concluſiones verificatiuas ambarum opinionum recitatarum, & reſponſiuas ad quæſitũ. Secundùm ponit ibi. Quod autem aliquis, &c. Concluſio ergo reſponſiua prima, conſenſus in delectationem ſecundùm quod eſt de cogitatione ipſa, vt obiecto, non eſt peccatum mortale ſecundùm ſe maximè, ſed eſt quandoque veniale, quandoque nullum; immo vtile, & virtuoſum quid. Probatur concluſio, affectus, & delectatio, quæ ſic eſt de cogitatione fornicationis, aut alterius peccati, non eſt de genere peccati mortalis, ſed quandoq; eſt peccatum veniale, quandoq; nullum; ergo & conſenſus in talem delectationem, quæ eſt cogitationis, vt obiecti. Tenet conſequentia, qa conſenſus eſt eiuſdem generis peccati cum obiecto in quod conſentitur, quare ſequitur benè conſequentia. Antecedens probatur, delectatio de cogitatione ſequitur inclinationem affectus in ipſam cogitationem (& ſupple eſt eiuſdem conditionis in bono, vel malo eſt re in qua quis delectatur) ſed cogitatio ipſa ſecundùm ſe non eſt peccatum mortale, quandoq; autem veniale, quandoq; nullum, immo quandoq; virtuoſum quid; ergo antecedens verũ. Maior iſta patet ex ſup. dictis, qa nullus delectatur niſi in re amata, ad quam affectus inclinatur, & inclinatio eſt eiuſdem conditionis cum re in quam inclinatur, vel quam amat, &c. Minor patet primò, q̃ cogitatio non ſit peccatum mortale ſecundùm ſe, qa non eſt contra charitatem Dei, & proximi. Dicit autem D. S. notanter ſecundùm ſe, quia per accidens poteſt eſſe occaſio mortalis, vt patuit ſup. q. 19 ar. 2. ad ſecundum. quia aliquis volendo cogitare cum omiſſione præcepti, peccaret; q̃ autem veniale quandoque, patet quia inutile, & curioſum eſt veniale, ſed talis cogitatio quandoq; eſt huiuſmodi; q̃ autem quãdoq; nullum omnino, immo virtuoſum, quia cogitatio de qua quis cogitat, vt prædicet, & diſputet, eſt vtilis & bona, & põ procedere ex charitate, quare patet, q̃ ſi intelligitur prima opinio ſecundùm tenorem huius concluſionis, ipſa eſt vera.

¶ Nota autem circa quædam verba, q̃ delectatio procedit ex inclinatione in rem in qua quis delectatur. Per illam inclinationem iuxta ſup. dicta, q. 26. ar. 1. & 2. intelligo coaptationẽ, & connaturalitatem appetitus, quæ ſunt nihil aliud in cognoſcentibus, niſi amor; & ergo ſi amor eſt bonus, & delectatio bona, quare delectatio ſequitur non modò ſequela effectus, ſed etiam in conformitate conditionis mortalis, quæ eſt eſſe bonum, vel malum inclinationis in rem. Sed cum Doctores communiter loquantur de conſenſu in delectationem illicitam non intelliguntur iſto modo, ſed de delectatione, vt habet rem cogitatam, vel operationem cogitatam diſtinctam à cogitatione pro obiecto, vt intelligit etiam ſecunda opinio. Tunc ibi.

¶ Quod autem aliquis cogitans de fornicatione delectetur de ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc quòd affectio eius inclinata eſt in hunc actum. Vnde quòd aliquis conſentiat in talem delectationem, hoc nihil aliud eſt, quàm quòd ipſe cõſentiat in hoc quod affectus ſuus ſit inclinatus in fornicationem; nullus enim delectatur, niſi in eo, quod eſt conforme appetitui eius; quòd autem aliquis ex deliberatione eligat, quòd affectus ſuus conformetur his, quæ ſecundùm ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale; vnde talis conſenſus in delectationem peccati mortalis, eſt peccatum mortale, vt ſecunda opinio ponit.

¶ Pro ſecunda opinione, ponit aliam concluſionem etiam ad quæſitum reſponſiuam, conſenſus in delectationem, quæ habet pro obiecto ipſum peccatum (ſ. fornicationem cogitatam) eſt peccatum mortale. (ſi res cogitata, vel peccatum ſit mortale ex genere; ſi autem eſt veniale, tunc conſenſus in delectationem eius eſt peccatum veniale. D. S. probat primam partem in cor. pro qua arguitur ſic, q̃ aliquis conſentiat in talem delectationem (ſ. de re cogitata, vt fornicationem, quæ eſt peccatum mortale) hoc nihil aliud eſt, quàm quòd ipſe conſentiat in hoc, q̃ affectus ſuus ſit inclinatus in talem (ſ. fornicationem) ſed q̃ aliquis ex deliberatione eligat, q̃ affectus ſuus conformetur his, quæ ſecundùm ſe ſunt mortalia, eſt peccatum mortale; ergo concluſio vera. Maior probatur, quia quòd aliquis cogitans de fornicatione delectetur in ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc, q̃ affectio eius eſt inclinata ad hunc actum; nam conſentire in talem delectationem, eſt conſentire, & habere complacentiam, q̃ affectus ſit conformis malæ rei. Illud aſſumptum pro maiore patet, quia nullus delectatur, niſi in eo, quod eſt conforme appetitui eius, &c. Minorem D. S. relinquit notam, & patuit, quia hæc inclinatio ſequitur conditionem eius in quod inclinatur, & delectatio ſequitur inclinationem, ſic delectationem ſequitur conſenſus. Et patet, quia velle mortale, eſt mortale; ergo ſe velle, vel conſentire in velle mortale, eſt mortale, quia ſequens trahit conditionem prioris; & patet etiam ex hoc, quia actus habet malitiam ex obiecto; ergo ſi obiectum conſenſus eſt mortale, & ipſe eſt mortale.

¶ Nota autem q̃ in maiore D. S. aſſumit de conſentire, & in minore de delectatione, quia vt patuit ſup. q. 15. ar. 3. ad tertium. plerunq; conſentire, & electio ſunt idem ſecundùm rem, vel ſe ſtatim ſequuntur quando diſtinguuntur; & ergo non eſt æquiuocatio ſecundùm rem, & idem eſt ſaltem in ratione peccati; conſentire in hoc q̃ affectus ſit conformis peccato mortali, & eligere hoc, vt patet.

patet. Secunda pars conclusionis est ex eodem fundamento probanda, quia consensus sequitur conditionem obiecti,& delectationis circa ipsam; ergo si obiectum,& delectatio est venialis; ergo & consensus in talem delectationem, sicut consensus in verbum iocosum,& in delectationem eius est veniale.

¶ Nota circa istas conclusiones pro declaratione ipsarum D.S. de Verita. Mate. 15.ar.4. ꝙ delectatio,quæ cogitationem pro obiecto habet, & actum reflexum super eam pro causa, hoc est quæ cogitationem sequitur ex parte cogitationis omnino ad aliud genus reducitur,quàm delectatio actus exterioris. Vnde talis delectatio quantumcunq; malam cogitationem sequatur, penitus nõ est peccatum, sed laudabilis delectatio; vt cum quis delectatur in cogitatione veri; vel si sit aliqua immoderantia,continebitur sub peccato curiositatis;sed delectatio, quæ consequitur ex parte rei cogitatæ, in idem genus coincidit cum delectatione exterioris actus; vt enim dicitur 11. Metaph. Delectatio in actu consistit per se, sed spes, & memoria propter actum delectabilia sunt, vnde constat, ꝙ talis delectatio secundùm genus suum inordinata est, & eadem inordinatione qua est inordinata delectatio exterior; dato ergo ꝙ delectatio exterior sit de genere peccati mortalis, tunc etiam interior delectatio in se, & absolutè considerata de genere peccati mortalis erit. Quandocunque autem ratio se subijcit peccato mortali per approbationem, tunc est peccatum mortale. Excluditur enim à ratione rectitudo iustitiæ, cum ipsa subijciatur iniquitati per approbationem; tunc autem se subijcit delectationi huic peruersæ, quando in eam cõsentit,& hæc est prima subiectio qua ei se subijcit, & ex hac subiectione sequitur quandoque vt ipsum actum inordinatum eligat propter hanc delectationem perfectius consequendam. Hæc ille. Et in solutione ad octauum dicit, nullus delectatur in aliquo, nisi afficiatur ad illud,& apprehendat illud vt conueniens. Vnde qui consentit in delectationem interiorem, approbat etiam exteriorem, & vult ei frui saltem cogitando de illa. Hæc ille. Ex quibus clarè patent, quæ dicta sunt, & patet ꝙ consentire in delectationem rei cogitatæ est approbare affectionem malam, quę est peccatum mortale, supposito, ꝙ res cogitata sit mortale; hoc autem est peccatum mortale velle malam affectionem, & ipsam eligere deliberatè, quod est consentire. Concordat Scotus in 2. dist. 42. in secundo principali,& meminit istius distinctionis, quam D.S. hic ponit. s. de delectatione cogitationis,& rei cogitatæ. *Scotus.*

¶ Et confirmatur ista conclusio secunda responsiua argumento in contrarium. De illa auctoritate Aug. vide Magistrum in secundo, dist. 24. circa finem, quia sensit iuxta secundam conclusionem, quamuis (vt Bonauentura inquit) aliqui sibi contradixerint exponentes August. sed vt ipse dicit, Magister benè sentit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd consensus in delectationem potest esse, non solùm rationis inferioris, sed etiam superioris, vt dictum est;* & tamen ipsa ratio inferior potest auerti à rationibus æternis, quia etsi non intendit eis, vt secundùm eas regulans, quod est proprium superioris rationis, intendit tamen eis, vt secundùm eas regulata, & hoc modo ab eis se auertens potest peccare mortaliter; nam & actus inferiorum virium,& etiam exteriorum membrorum possunt esse peccata mortalia, secundùm ꝙ deficit ordinatio superioris rationis regulantis eos secundùm rationes æternas.

** Ar. 9. sec. in corpo. & ad tertiũ.*

¶ Ad maiorem, ad primam partem, ꝙ consentire in delectationem pertinet ad rationem inferiorem, sed non solùm, vt patuit artic. præced. in fi. cor. & ad tertium immo, & ad rationem superiorem; quia quandocunque mulier comedit imputatur viro, siue sibi, secundùm rationes æternas actu consideratas consentiat, siue eas non considerando, non eam prohibeat; & quia sibi commissa est ratio inferior, & defectus eius sibi imputatur; consentit autem ratio inferior tantùm in delectationem cogitationis, quia vt Magister habet in secundo, vbi supra, ipsa habet insistere talibus dispositionibus, primò. s. occurrentibus ex sensualitate, quia sensualitas etiam secundùm rationes temporales, & secundũ rationem humanam regulanda est, quia sensualitas ratione regulari debet. Ad secundam partem maioris, cuius. s. rationis inferioris non est intendere rationibus æternis, distinguo eam Si intelligitur, quòd non sit eius intendere actiuè se habendo, & regulando alia secundùm eas, verum; si autem intelligitur, ꝙ non sit eius attendere, vt reguletur secundùm eas, negatur; & per consequens negatur,& tertia pars, ꝙ non sit eius auerti; quia sicut sensualitatis, & membrorum non est auerti secundùm proprium actum à lege Diuina; tamen secundùm actum rationis auertuntur, quia eas non regulat,& moderatur secundùm legem Diuinam, cum possit, & debeat,& sic sunt peccata mortalia; ita ipsius rationis inferioris etiã est regulari secundùm legem Diuinam, etiam quo ad consensum in delectationem; quare si insequatur sensualitatem, consentiẽdo, & non prohibetur actus eius, erit peccatum mortale; quia debuit per rationem superiorem regulari, sicut actus virium inferiorum, vel membrorum. ¶ Ad minorem conceditur, ꝙ omne peccatum mortale est per auersionem à lege Diuina, & patuit sup. q. 71. ar. 6. Sed dico, ꝙ talis auersio conuenit etiam rationi inferiori, quia habet actum in quo transgreditur legem, cui debuit, ꝙ potuit conformari ratio inferior, quæ est eius principium, quia stat sub directione viri, hoc est rationis superioris, per quam potuit legi æternæ conformari, sicut sensualitas rectę rationi; quare negatur consequentia, quia sicut actus homicidij, qui est manus, quæ potest facere actum, quo auertitur quis à Deo, vt est in potestate voluntatis; sic de ratione inferiori, quæ quo ad consensum in delectationem facit contra legem, & potuit per rationem superiorem prohiberi.

¶ Nota autem, ꝙ consensus in delectationem, de quo loquitur secunda conclusio est contra præceptum, Non concupisces; secundùm enim D.S. sup. de Verita ad nonum. Non sine causa de actu exteriori,& interiori concupiscentia, diuersa præcepta dantur in lege; nihilominus tamen si in illo præcepto speciali prohiberetur ex hoc ipso, ꝙ fornicatio prohibetur, cum ea prohibẽtur omnia consequentia, quæ ad idem genus pertinent. Hæc ille. Potest ergo secundùm illud præceptum regulari, & non regulari,& per consequens esse peccatum.

¶ Nota hic, quòd videtur simile, quo ad esse mortale respectu actus rationis inferioris,& respectu actus sensualitatis, quia sicut actus sensualitatis non est peccatum mortale, nisi ratio cõsentiat, ita consensus rationis inferioris non est peccatum mortale, nisi & ratio superior consentiat secundùm rationes æternas, saltem interpretatiuè, quia eas non consulendo,& secundùm eas nõ prohibendo, habetur ac si consenserit, vt patuit artic. præced. In hoc tamen est differentia, ꝙ sensualitatis non est consentire, sicut rationis inferioris, quæ consentit saltem in cogitationem, & delectationem,& præambula ad opus. Sed tamen ille consensus non esset mortale, nisi quia in potestate rationis superioris, cui intendenti actiuè,& regulanti secundùm rationes æternas potest conformari. Et per hoc patet, quomodo teneat similitudo, quam D.S. in solutione ponit inter membra, & inferiores vires ex vna parte ad rationem,& peccatum mortale,& inter rationem inferiorem, & superiorem ex alia parte. Et propter hanc differentiam attribuitur rationi inferiori peccatum mortale, non sensualitati, quia secundùm D.S. vbi iam, art. 4. in de Verita ad duodecimum. Conuersio qua quis post deliberationem conuertitur ad aliquid de genere malorum, sufficit ad rationem peccati mortalis,&c. quia ergo hoc conuenit rationi inferiori; ergo potest in ea esse peccatum mortale, ita ꝙ actui eius, vt est eius, annectitur auersio ab vltimo fine, quod non est de actu sensualitatis. Nam ratio inferior potest conuerti ad Deum, ergo & auerti; tamen non conuertitur, nisi vt est in potestate superioris rationis; sed sensualitatis, nulla potestate est conuerti, cum sit supra naturam suam,&c. Vide supra statim de Veri. ar. 5. ad tertium. ꝙ hoc, ꝙ in sensualitate non potest esse peccatum mortale, contingit ex imperfectione eius. Ratio autem perfecta potentia est, & ideo in ea esse potest peccatum secundùm omnem peccati differentiam. Hæc ille.

¶ Ad secundum dicendum, quòd consensus in peccatum, quod est veniale ex genere, est veniale peccatum, & secundùm hoc potest concludi, quòd consensus in delectationem, quæ est de ipsa vana cogitatione fornicationis, est peccatum veniale; sed delectatio, quæ est in ipso actu fornicationis de genere suo est peccatum mortale; sed quòd ante consensum sit veniale peccatum tantùm, hoc est per accidens. s. propter imperfectionem actus, quæ quidem imperfectio tollitur per consensum deliberatum superuenientem; vnde ex hoc adducitur in suam naturam, vt sit peccatum mortale.

¶ Maior conceditur, ꝙ consentire in aliquid non est malum, nisi quia illud est malum (. s. inchoatiuè saltem.) Et conceditur probatio; nam ista maiore vsi sumus in corpore pro probatione conclusionum. ¶ Ad minorem dico primò, ꝙ si intelligitur de delectatione cogitationis secundùm seipsam, conceditur,& vltra conceditur, ꝙ & consensus in talem delectationem, & ita probaret primam conclusionem. Dico secundò, ꝙ si intelligitur de delectatione sine opere, quæ est de re cogitata, ꝙ non sit mortale ex genere, negatur vniuersaliter. s. quando res cogitata, vel actus cogitatus, est peccatum mortale. ¶ Dico tertiò, ꝙ quandoq; delectatio aliqua etiam de actu cogitato, qui est mortale, est veniale, non quidem ex genere, sed propter imperfectionem actus, quia præcedit deliberationem,& deliberatum consensum. Abiecta ergo tali imperfectione per superuenientem consensum deliberatum adducitur in suam naturam,& ita talis delectatio. s. de peccato mortali, potest esse veniale per accidens; quare negatur consequentia, ꝙ consensus in delectationem de peccato mortali, nõ sit peccatum mortale; bene volo, ꝙ consensus in veniale ex genere, vt est verbum otiosum, non est mortale, sed consensus in veniale per accidens tantum, mortale ex genere potest esse mortalis, quia

Digitized by Google

per talem conſenſum remouetur illud accidens, quod rationem peccati mortalis auferebat. ſ. deliberationem rationis non attingere, vt habet D.S. in 2.diſt.24.q.vlt.ar.4.ad 3. Non tamen eſt imaginãdum, ꝙ eadem numero delectatio, quæ prius erat veniale per accidens, poſtea fiat mortale; ſed alia numero, & eadem ſpecie. Vel ſi continuatur, & ſuperuenit conſenſus rationis, tunc ille conſenſus eſt mortalis completiuè, & non ſola delectatio, quæ prius erat ſine conſenſu, & illa delectatio vna in eſſe naturæ, erut duę in eſſe moris. Sed de hoc infra, q.88.art.4. Vide D.S.2.ſen.diſt.24. q.3.ar.6.ad tertium.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de delectatione, quæ habet cogitationem pro obiecto. ——

¶Maior conceditur, ꝙ delectationes differunt in bonitate, & malitia ſecundùm differentiam operationum, & concedo conſequenter minorem, ꝙ alia operatio eſt cogitatio, & alia actus exterior, & dico, ꝙ cogitatio de ſe nunquam eſt mortalis, ſed exterior actus benè poteſt eſſe mortalis. Concedo etiam conſequens ꝙ delectatio conſequens actum cogitationis, vt obiectum, tantùm differt à delectatione fornicationis in bonitate, vel malitia, quantum differt cogitatio interior ab actu exteriori. Et dico cum hoc, ꝙ delectatio conſequens cogitationem ratione rei, vel actus cogitati, eſt eiuſdem rationis cum delectatione exteriori, & mortale. Vltra, cogitatio interior non eſt peccatum mortale, conceditur, ſed actus exterior cogitatus eſt mortale. Vltra, nec etiam conſenſus in cogitationem, conceditur; vltra, ergo per conſequens nec conſenſus in delectationem, verum cogitationis, ſed negatur de conſenſu, vt habet pro obiecto actum fornicationis cogitatũ; ꝙa illa delectatio differt ſolũ ẽm magis, & minus, à delectatione actus exterioris, vnde & aliquẽ eundẽ effectum habere poteſt.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ delectatio, quæ habet actum exteriorem pro obiecto, non poteſt eſſe abſque complacentia exterioris actus ſecũdùm ſe, etiam ſi non ſtatuatur implendum propter prohibitionem alicuius ſuperioris; vnde actus ſit inordinatus, & per cõſequens delectatio erit inordinata. ——

¶Ad maiorem concedo eam, & verum eſt, ꝙ poteſt quis conſentire in delectationem, quæ eſt in actu matrimoniali, ſine peccato, dummodo ſiſtat intra limites matrimonij, de quo in D.S. in 4.ſen. diſt.31.q.2.artic.3. Sed dico cum hoc, ꝙ delectatio eſt inordinata vbicunq; inueniatur ſequi ipſum opus, etiam vt cogitatum eſt, ita ꝙ inordinatio actus vbicunq; inueniatur, ſiue vt exercitus, ſiue vt cogitatus redundat neceſſariò in delectationem, quæ eſt in ipſo actu fornicationis; & ſicut realiter exercitus inficit delectationẽ, quæ eſt in ipſo, ſenſibilem exteriorem, ita cogitatus inficit delectationem, quæ eſt de ipſo, vt cogitatus eſt, quia iſta delectatio eſt eiuſdem generis cum ea, quæ eſt in reali exercitio, & ſecundò, ꝙa talis delectatio nõ poteſt eſſe ſine complacentia exterioris actus; quare trahit ſuam inordinationem, & inficitur, & per conſequẽs & ipſe conſenſus. Ad minorem, negatur, ad hunc ſenſum, quòd ille, qui conſentit in delectationem, quæ habet fornicationem, vel actum peccati mortalis pro obiecto, non conſentiat in deordinationem actus, ſaltem vt cogitatus eſt; quia non eſt poſſibile, ꝙ placeat illa delectatio, & ꝙ delectetur in tali actu, niſi ipſe actus ſecundùm ſe placeat, eſto non ſtatuatur implendus; dictum eſt.n. in cor. ꝙ nullus delectatur niſi in re placenti, & cui afficitur, & in quam inclinatur. Conſentire igitur eſt approbare inclinationem in actum talem, & complacentiam in ipſo, & per conſequens conſenſus mediante delectatione inficitur, & trahit deformitatem, & deordinationem actus cogitati. Bene volo, ꝙ conſentiens in delectationem non conſentiat in deordinationem actus in eſſe exercito, tamen in eſſe cognito. Dictũ eſt autem, ꝙ inordinatio actus redundat in delectationem de ipſo, vbicunq; reperiatur actus, ſiue vt exercitus, ſiue, vt cogitatus, quia delectatio, quæ eſt de ipſo vbicunque inueniatur eſt eiuſdem generis, quare ſi vt inuenitur in actu exercito eſt mortale, ergo & in actu cogitato. Negatur igitur conſequentia.

¶Nota, ꝙ D.S. reſpondet ad minorem, & vult, ꝙ eſt falſa, quia conſentiens in delectationem exterioris actus habet complacentiam in actu exteriori, ſi igitur ipſe eſt inordinatus, & conſenſus; nullus enim conſentit in delectationem rei non placentis. Vide de Veritate ſup. ad tertium. quia eſt per accidens, quòd actus, qui placet non impleatur propter timorem alicuius, ſiue autem impleatur, ſiue cogitetur, & placeat, ſemper habet inordinationem ſuam: delectatio etiam ſemper eſt eiuſdem generis cum appetitu, & inclinatione, vel affectione, ergo delectatio interior eſt eiuſdẽ generis cum affectu, quẽ neceſſariò ſupponit, igitur & cõſenſus.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ etiam conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia actus homicidij cogitati, eſt peccatum mortale; non autem conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia cogitationis de homicidio. ——

¶Concedatur maior omnino, & oppoſitũ eius eſt reprobatum ſup.q.73.ar.8.ad tertium. Ad minorem, ſi intelligitur de conſentire in delectationem cogitationis, conceditur, & ſic etiã dictum eſt de conſenſu in delectationem de cogitatione fornicationis. Si autem intelligitur de conſenſu in delectationem de homicidio cogitato, negatur minor iſta penitus; non enim eſt minor inordinatio in homicidio, & eius delectatione vbicunque inueniatur, quàm in fornicatione, & eius delectatione. Per conſequens & in conſenſu maior eſt grauitas, & inordinatio, nec probatur minor ad hunc ſenſum, nec probabilis eſt, quia penitus falſa. Delectatio enim ſequens appetitum irraſcibilem non eſt minus mala ceteris partibus, quàm ſequens appetitum concupiſcibilem. Delectatus igitur in cogitatione homicidij propter rem cogitatã non eſt ſine affectione complacentia homicidij. Secus ſi quis delectatur in cogitatione mali pp noritiam eorũ de quibus cogitat, & huiſmodi nõ eſt peccatũ mortale ſemper, ſed reducitur ad aliud genus peccati, puta curioſitatẽ, vt habet D.S. in de Veri. ad quartũ.

¶Ad ſextum dicendum, ꝙ oratio dominica non ſolùm contra peccata venialia dicenda eſt, ſed etiam contra mortalia. ——

¶Ad maiorem dico, ꝙ ſi quis videat Aug. in Enchir. videbit, ꝙa oratio dominica etiam dicitur pro remiſſione mortalium, vt patet manifeſtè cap.7. & cap.77. vbi ponit quædam grauia, & dicit eſſe orandum pro eis orationem dominicam, quamuis vt habet D.S. de Veri. ſup. ad primum, pro remiſſione mortalium minus ſufficit. Secundò dicitur, ꝙ Aug. cap.7. dicit, ꝙ oratio dominica ſatis facit pro leuibus, & poſtea ſtatim dicit, ꝙ delet etiã grauia, ſed pro illis non ita ſufficit, vide etiam D.S. 2.ſen.diſt.24. in expoſitione literæ. Eſt ergo dicenda oratio dominica pro remiſſione venialium ad quæ ſufficit; ſed non ſolùm dicenda eſt pro illis, ſed etiam pro remiſſione mortalũ, & impetranda, & aliquali expiatione, & ſatisfactione, ſed non ſufficienti. Minor conceditur, ꝙ peccatũ conſenſus in delectationem minus ſit, tamen eiuſdem generis, non propriè eiuſdem ſpeciei, ſed negatur conſequentia, ꝙa vt patuit, etiam pro mortalibus dicenda eſt oratio dominica.

Oratio dominica ẽt pro mortalibus dicitur.

Vtrum ratio ſuperior poſſit eſſe ſubiectum peccati venialis, ſecundùm ꝙ eſt directiua inferiorum virium. i. ſecundùm ꝙ conſentit in actum peccati.

AD nonum ſic proceditur. Videtur, quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum veniale ſecundùm ꝙ eſt directiua inferiorũ virium. i. ſecundùm ꝙ conſentit in actum peccatum. Dicit enim Aug. in 12. de trini.* ꝙ ratio ſuperior inhęret rationibus æternis; ſed peccare mortaliter, eſt per auerſionem à rationibus æternis; ergo videtur ꝙ in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum, niſi peccatum mortale.

T Inf. art. 10. & locis ibidem indictis.

* Aug. 6. 7. 10.

¶ 2 Præt. Superior ratio ſe habet in vita ſpirituali tanquam principium, ſicut & cor in vita corporali; ſed infirmitates cordis ſunt mortales; ergo peccata ſuperioris rationis ſunt mortalia.

¶ 3 Præt. Peccatum veniale fit mortale ſi fiat ex cõtemptu, ſed hoc non videtur eſſe ſine contemptu, quòd aliquis ex deliberatione peccet etiam venialiter; cũ ergo conſenſus rationis ſuperioris ſemper ſit cũ deliberatione legis Diuinæ, videtur ꝙ non poſſit eſſe ſine peccato mortali propter contemptum Diuinæ legis.

¶ Sed contra, conſenſus in actum peccati pertinet ad rationem ſuperiorem, vt ſup. dictum eſt;* ſed conſenſus in actum peccati venialis, eſt peccatum veniale; ergo in ſuperiori ratione poteſt eſſe peccatum veniale.

* Art. 7. huius quæſt.

¶Hic D.S. inquirit de quodam alio dubio, quod correſpondet ar.7. dictum fuit enim, ꝙ conſentire in actum pertineat ad rationem ſuperiorem, ſicut ad rationem inferiorem (eſto non ſolũ) conſentire in delectationem actus. Quæritur igitur, an ſicut conſentire in delectationem actus ſit mortale aliquando, interdum etiam veniale, an etiam conſentire in actum, poſſit eſſe veniale.

¶Nota primò, ꝙ ratio dubij videtur, quia cum ratio ſuperior verſetur circa rationes æternas; & ergo ſi deficit dirigendo ſui eas, videtur ſe ab eis auertere, quia eius eſt principaliter ſe cõuertere, & auertere à lege Diuina. Quare eſt dubium, an poſſit deficere dirigendo vires inferiores, & tamen non peccare mortaliter.

¶Nota ſecundò, ꝙ ſicut dictum fuit art.5. in ratione poteſt eſſo duplex peccatum (duplex inquam in genere) vnum ẽm ſe, aliud ex defectu directionis vitium inferiorum, ideo ſicut quæſitum eſt de peccato rationis inferioris ex defectu directionis conſenſus in dele-

in delectationem, ita nunc quæritur de peccato, quod incidit ex defectu directionis rationis superioris. Et quærit D.S. de veniali, quia vt dictum est, de isto est singularis apparentia difficultatis, sicut & de hoc, an inueniatur in ratione superiori, secundùm ꝙ dirigit alias vires, & an conueniat sibi secundùm seipsam, de primo in præsenti artic. de secundo in sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut Augst. dicit in 12. de Trinitate; * ratio superior inhæret rationibus æternis conspiciendis, aut consulendis. Conspiciendis quidem secundùm quòd eorum veritatem speculatur. Consulendis autem secundùm quòd per rationes æternas de alijs iudicat, & ordinat, ad quod pertinet, quòd deliberando per rationes æternas consentit in aliquem actum, vel dissentit ab eo.

*Aug. c. 7. n. 1.

¶ In cor. ar. D.S. duo facit, primò saluat quoddam suppositum, quod quæsitum supponit, ostendens in hoc pertinentiam, & rationabilitatem quæstionis; secundò respondet per vnam conclusionem, ibi. Contingit autem. Circa primum ergo ponit vnum notabile declaratiuum alicuius suppositi, & est implicita solutio dubij circa quæsitum, quod dubium etiam tangit primum argumentum; quia posset alicui videri, ꝙ rationis superioris non esset dirigere vires inferiores, quia eius est intendere rationibus superioribus, quæ videntur longè distare ab his, quæ sunt virium inferiorum. Hoc soluit D.S. notando, ꝙ ratio superior inhæret rationibus æternis dupliciter. s. conspiciendis, & consulendis, si autem tantùm inhæreret conspiciendis, tanquam proprio obiecto, & eis secundùm se tantùm cognoscendis, & speculatiuè, quæstio non haberet locum; sed quia inhæret eis etiam consulendis, hoc est tanquam medio, & regulæ quam practicè applicat ad actiones humanas, eas secundùm ipsam regulando, & iudicando, & secundùm rationes æternas isto modo cognitas, dirigit etiam consensum in actum peccati, & ideo potest esse quæstio, an consensus secundùm rationes æternas consultas (positiuè, vel omissiuè) possit esse veniale peccatum, ita ꝙ consensus ipse in aliquod peccatum sit solùm veniale.

¶ Contingit autem ꝙ inordinatio actus in quem consentit non contrariatur rationibus æternis, quæ non est cum auersione à fine vltimo, sicut contrariatur actus peccati mortalis, sed est præter eas, sicut actus peccati venialis.

Conclusio.

¶ Hic consequenter D.S. ponit conclusionem responsiuam, ꝙ sic. In ratione superiori potest esse veniale peccatum, secundùm ꝙ consentit in actum peccati, & est directiua aliarum virium, & non mortale semper. Probatur conclusio, quicunque peccat mortaliter auertitur à rationibus æternis; qui autè venialiter non auertitur ab eis, sed facit præter eas; sed ratio superior consentiens in actum peccati nõ semper auertitur à rationibus æternis, sed quandoq; facit præter eas; igitur conclusio vera. D.S. primò notificat maiorem præsertim quo ad secundam partem. Secundò minorem annectens conclusionem, ibi. Vnde quando ratio, &c. Arguitur ergo pro maiore sic, quicunq; consentit in actum, qui est cum auersione ab vltimo fine, peccat mortaliter, qui autem consentit in actum, qui non est cum tali auersione, licet sit circa ordinem ad vltimum finem, peccat venialiter; sed qui auertitur à rationibus æternis, auertitur ab vltimo fine, qui autem non auertitur à fine vltimo, non auertitur ab ipsis, sed facit præter tales rationes; ergo maior vera.

¶ Nota, ꝙ veniale est præter rationes æternas, quia tardat in via ad vltimum finem, inquãtum tollit actum charitatis; quia autem non contrariatur habituali ordinationi ad principium vitæ spiritualis, nec destruit ordinem ad vltimum finem, ideo & veniale est remissibile per principium intrinsecum, & patent ista ex q. 72. art. 5. Deindè cum dicit.

¶ Vnde quando ratio superior in actum peccati venialis consentit, non auertitur à rationibus æternis, vnde non peccat mortaliter, sed venialiter. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Notificat minorem principalem inuens in fine conclusionem. Minor ergo patet, quia consensus sequitur conditionem eius in quod consentitur; sed veniale non auertitur à rationibus æternis, & ratio superior potest quandoq; consentire contra actũ venialis peccati; ergo ratio superior consentiens in actum peccati non semper auertitur à rationibus æternis.

¶ Hanc rationem pro conclusione responsiua tactam in cor. etiam resumit per viam compendij in argumento in oppositum, cuius maior patuit sup. ar. 7. Minor patet ex dictis art. præc. quia consensus sequitur conditionem eius in quod consentitur, proba ta etiam fuit in cor. Consensus enim in id tantù est mortalis, cuius inordinatio est contra rationes æternas; sed veniale non est contra rationes æternas, sed præter eas, igitur, &c. Maior ista patet, quia talis est auersio ab vltimo fine, quæ tantùm contrariatur legi Diuinæ, & rationibus æternis; sed non id quod est citra auersionem, quale est veniale. Ita patent ex dictis, quæst. 71. articu. 5. & infra, quæst. 88. artic. 2.

¶ Nota ex isto artic. ignorantiam aliquorum, qui putant, ꝙ si quis scienter, & ex deliberatione committat veniale, quòd peccet mortaliter, non aduertentes, quia consensus deliberatus sequitur conditionem eius in quod quis etiam deliberatè consentit. Habes autem ex D.S. falsitatem huius dicti, quia dicit, ꝙ consensus rationis superioris in veniale, est veniale tantùm, qui quidem consensus non est sine scientia, & deliberatione, & de hoc habetur ad tertiũ, & inf. q. 78. ar. 2. ad primum. Vnde in de Malo, q. 7. ar. 6. ad octauum dicit, non oportet, ꝙ quandocunque ex deliberatione peccet, ꝙ peccet ex certa malitia; sed solùm tunc quando acceptat aliquid contrarium virtuti, vt dicitur 2. ethicor. Veniale autem peccatum non contrariatur virtuti; cum ergo ex deliberatione consentit aliquis in veniale peccatum, non propter hoc peccat ex malitia. Et ad decimum dicit, deliberatus consensus nõ cau sat contemptum Dei, nisi illud in quod consentit, t acceptetur vt contrarium de eo, similia habet de Verita. Mate. 15. art. 5. ad secundum, vbi dicit, non quilibet contemptus facit peccatum mortale, sed contemptus Dei solus, per hunc enim solum homo auertitur à Deo. Post quantamcunque autem deliberationem homo in ipsum veniale consentiat, non contemnit Deum, nisi existimaret peccatum illud esse contrarium præcepto Diuino Hæc ille. Vbi patet euidenter ignorantia prædicta periculosa, & quòd post quantamcunque deliberationem homo in veniale consentiat, non est nisi veniale.

Cessatur quorũdam periculosa phantasia.

Nota.

¶ Ad primum dicitur, ꝙ arguit contra suppositum quæsiti, de quo in artic. dictum est. Ad maiorem, ratio superior inhæret rebus Diuinis. Verum, sed conspiciendis, & consulendis, hoc est nõ solùm secundùm se tanquam obiecto proprio, sed etiam rãquam medio, & regulæ, inquantum cognoscuntur practicè, vt cognitio rationum illarum moderatur, & dirigit omnes vires obedibiles. Et addo, ꝙ potest quandoq; malè dirigere citra auersionem ab illis rationibus, quia tunc tantùm auertitur quando ratio superior consentit in id, quod corrumpit ordinem rectum ad vltimum finem, quem lex intendit, & quando acceptatur aliquod quod est contrarium fini; ita ꝙ eo posito non possit ad finem vltimũ perueniri; sed quando acceptatur aliquid, quod non excludit finem; sed tamen sine eo melius ad finem peruenire posset (quia in aliquo retardat, vel disponit ad contrarium finis, & deficit à rectitudine, quæ ducit ad Deum) tunc non contrariatur talis consensus rationibus æternis, vel legi Diuinæ, sed est præter eas. Ad minorem conceditur, ꝙ peccare mortaliter est per auersionem à rationibus æternis, ita ꝙ agatur contra eas, & nõ præter eas. Sed dico, ꝙ per consensum in venialе ex genere, non auertit se à rationibus æternis, tanquam acceptando, quod est eis contrarium, sed aliquid quod est præter eas, vt patuit iam; quare negatur consequentia, & si argumentum esset formale, vna præmissarum esset falsa, sic arguendo. Ratio superior inhæret rationibus æternis, à quibus se auertere, est peccare mortaliter; sed consentiens in actũ peccati etiam venialis auertit se à rationibus æternis, igitur, &c. Minor est falsa, vt patuit in corpo. ex iam dictis.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ duplex est infirmitas cordis. Vna, quæ est in ipsa substantia cordis, & immutat naturalem complexionem ipsius, & talis infirmitas semper est mortalis. Alia est autem infirmitas cordis propter aliquam inordinationem, vel motus eius, vel alicuius eorum, quæ circunstant cor, & talis infirmitas non semper est mortalis. Et similiter in ratione superiori semper est peccatum mortale, quando tollitur totaliter ipsa ordinatio rationis superioris ad proprium obiectum, qđ est rationis æternæ; sed quando est inordinatio citra hoc, nõ est peccatum mortale, sed veniale.

Dub. 401.

¶ Ad maiorem conceditur, & potest haberi ex dictis sup. q. 72. ar. 5. quia vita spiritualis consistit in recto ordine ad vltimum finem, quem facit ratio superior mediante charitate sibi inhærente, sicut vita corporalis in salute cordis, qđ est principiũ vitę, &c.

¶ Ad minorem distinguitur, si intelligitur de infirmitate cordis, quæ attingit ipsam substantiam cordis in se, & immutat eius naturalem complexionem, talis est semper mortalis, & vera est minor; sicut quãdo ipsa ratio superior infirmatur circa proprium obiectum, & in seipsam, tunc semper est mortale ex genere, esto quandoque sit venialе propter imperfectionem actus, vt patebit art. seq. Sed dico, ꝙ peccatum venialе inferiorum virium in quod consentitur non est talis infirmitas, quæ contingat in ratione superiori secundùm se circa proprium obiectum, vt patet ex cor. ar. 1. Si autem intelligitur, ꝙ infirmitas cordis propter aliquam inordinationem, quæ est in motu eius, vel alicuius alterius membri, ex cuius infirmitate & cor patitur, sic negatur minor; quia absque lęsione cordis in substãtia sua, & secundùm se potest contingere aliqua inordinatio, & infirmitas circa ipsum. Sicut cum

quis

quis multum mouetur, vel laborat, conſurgit aliqua irregularitas in motu cordis. Et ex infirmitate, & mala qualificatione aliorum vitalium debilitatur, & cor; immo & ex mala diſpoſitione exteriorum membrorum, vt de ſe patet; & tamen infirmitas nõ eſt mortalis; ſic in propſito, quia veniale non attingit rationem ſuperiorem ſecundùm ſe, & ad proprium obiectum, ſed dicit inordinationem in motu i. actu eius, & in actu alicuius altetius potentiæ, quam rationis ſuperioris ſecundùm ſe, & ideo tollit quidem actum charitatis, & actum rationis ſuperioris bonum, ſed nõ tollit vitam de ratione ſuperiori. ſ. charitatem habitualem, qua Deus ſuper omnia diligitur, & in qua conſiſtit vita, & rectus ordo ad vltimum finem; quare negatur conſequentia, ꝙ peccata omnia ſuperioris rationis, ſecundùm quòd eſt directiua virium ſubiectarum, ſint mortalia.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ deliberatus conſenſus in peccatum non ſemper pertinet ad cõtemptum legis Diuinæ; ſed ſolùm qñ peccatum legi Diuinæ cõtrariatur.—

¶Ad maiorem dico, ꝙ ſi fiat ex contemptu Dei, & Diuinæ legis vera eſt. Dico autem ꝙ veniale ex genere quantacunq; diſſolutione, & complacentia fiat abſq; contemptu Dei, non eſt niſi veniale. Ad maiorem negatur, loquendo de contemptu Dei; quia quantumcunq; conſentiat, dummodo veniale maneat infra limites venialis, nullo modo cõtrariatur Deo, nec legi eius, & per conſequens non eſt contemptus in commiſſione talis peccati; quãdo enim hoc modo conſentitur in veniale, vt ſi eſſet contra legem Dei, nullo modo fieret; tunc manet infra limites venialis peccati, etiam ſi aduertatur eſſe veniale peccatum, & iſto modo nos loquimur de conſenſu deliberato in veniale, vt manet infra limites venialis. Si aũt hoc modo conſentiatur in peccatum veniale, vt ẽt ſi eſſet prohibitum præcepto Diuino, nihilominus fieret talis conſenſus in veniale, tunc eſſet peccatum mortale ex genere. Sed ſic non loquimur, quando enim veniale placet vt finis, tunc eſt obiectum mortalis ex genere, de quo inf. q. 88. & habet D. S. in 2. diſt. 24. q. & ar. vltimis. Vltra, cum ergo conſenſus, conceditur ꝙ conſenſus ſemper eſt cũ deliberatione, tamen reſpectu proprij obiecti poteſt habere motum ſubitum, &c. Sed negatur conſequentia, quia non quilibet conſenſus deliberatus in peccatum virium inferiorum eſt contemptus Dei, vt argumentũ ſupponit in minore.

¶Nota autem circa iſta, ꝙ peccatum eſt veniale, non ſolũ propter imperfectionem agentis (qđ eſt veniale per accidens quandoq;, vt patuit ar. 8. ad ſecundùm, & mortale ex genere) ſed etiã veniale propter imperfectionem actus, quod eſt veniale ex genere; quare licet ratio ſuperior ſit perfectiſſima, & perfecto modo agat. ſ. ex deliberatione, quo ad directionem inferiorum virium, ideo nõ inuenitur veniale propter imperfectionem, vt ſic, tamen inuenitur propter imperfectionem actus. Secus de peccato, quod eſt in comparatione ad obiectum proprium, vbi etiam poteſt agere modo imperfecto. ſ. ſubito ſine deliberatione; ſenſualitas autem eſt veniale etiam propter imperfectionem agentis, &c.

Vtrum in ratione ſuperiori poſſit eſſe peccatum veniale ſecundùm ſeipſam i. ſecundùm ꝙ inſpicit rationes æternas.

2. diſtin. 24. q. 3. artic. 5. Et Veri. q. 15. art. 5. Et Mal. art. 1. ad 12. & 17. & art. 3. ad 17. & art. 5.

AD decimum ſic proceditur. Videtur, quòd in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum veniale ſecundùm ſeipſam, ideſt ſecundùm quòd inſpicit rationes æternas. Actus enim potentiæ non inuenitur eſſe deficiens, niſi per hoc, quòd inordinatè ſe habet circa ſuum obiectum; ſed obiectum ſuperioris rationis ſunt æternæ rationes, à quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali; ergo in ſuperiori ratione non poteſt eſſe peccatum veniale ſecundùm ſeipſam.

¶ 2 Præt. Cum ratio ſit vis deliberatiua, actus rationis ſemper eſt cum deliberatione; ſed omnis inordinatus motus in his, quæ Dei ſunt, ſi ſit cum deliberatione, eſt peccatum mortale; ergo in ratione ſuperiori ſecundùm ſeipſam nunquam eſt peccatum veniale.

¶ 3 Præt. Contingit quandoque quòd peccatum ex ſurreptione eſt peccatum veniale; peccatum autem ex deliberatione eſt peccatum mortale, per hoc quòd ratio deliberans recurrit ad aliquod maius bonum, contra quod homo agens grauius peccat; ſicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat, quod eſt contra legem Dei, grauius peccat conſentiendo, quàm ſi ſolùm conſideraret, quod eſt contra virtutem moralem; ſed ratio ſuperior nõ poteſt recurrere ad aliquod altius, quàm ſit ſuum obiectum; ergo ſi motus ex ſurreptione non ſit peccatum mortale, neque etiam deliberatio ſuperueniens faciet ipſum eſſe peccatum mortale, quod patet eſſe falſum; non ergo in ratione ſuperiori ſecundùm ſeipſam poteſt eſſe peccatum veniale.

¶Sed contra, motus ſurreptitius infidelitatis eſt peccatum veniale, ſed pertinet ad ſuperiorem rationem ſecundùm ſeipſam; ergo in ratione ſuperiori poteſt eſſe peccatum veniale ſecundùm ſeipſam.

¶Hic quærit de quodam alio dubio per oppoſitum ad ar. præc. qui oſtendit, ꝙ veniale etiam ex genere poteſt conuenire rationi ſuperiori, ſm ꝙ dirigit vires inferiores. Nunc quærit, an veniale poſſit eſſe in ea ſm ſeipſam i. ſm ꝙ deficit circa ipſas rationes æternas malè ſe habendo ad ea, quæ ſunt Diuina, & fidei; ſicut dubitando de veritate alicuius articuli fidei, vel alicuius contenti in ſcriptura Diuina, quę omnia dicuntur rationes æternę. Quæritur ergo ſi quis per rationem ſuperiorem (i. intellectum, vt eſt circa Diuina) malè ſentiat, & deuiet, ſemper peccet mortaliter.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ratio ſuperior aliter fertur in ſuum obiectum, atq; aliter in obiecta inferiorum virium, quæ per ipſam diriguntur. In obiecta enim inferiorum virium non fertur, niſi inquantum de eis conſulit rationes æternas; vnde non fertur in ea, niſi per modum deliberationis.

¶D. S. in cor. artic. ſatisfacit quæſito concluſione trimembri in fine, tali. Circa proprium obiectum & ſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt tamen ratio ſuperior peccare venialiter, & mortaliter. In his autem quæ pertinẽt ad inferiores vires ſemper peccat mortaliter in his quæ ſunt mortalia ex ſuo genere, nõ autem in his, quæ ſecundùm genus ſuum ſunt venialia peccata. Concluſio reſponſiua

¶Nota, ꝙ per hoc ſatis reſponſum eſt ad quæſitum, quia idem eſt dicere circa proprium obiectum rationis ſuperioris poteſt eſſe veniale, & ſm ſeipſam. Ipſa enim ratio ſuperioris rationis conſiſtit in ſe habere, & inhærere obiecto proprio; viribus autem inferioribus, & eis, quæ ad ipſas pertinent, non inſiſtit niſi ſecundariò per quandam extenſionem, & applicationem, & indirectè; ſed directè fertur ratio ſuperior in ſuum obiectum.

¶Nota, ꝙ iſta concluſio habet tres partes, tertiam D. S. in hoc art. non probat, ſed probata eſt art. præc. Primam, & ſecundã partes D. S. probat ex differenti tendentia rationis ſuperioris in ſuũ obiectum proprium, & in obiecta inferiorum virium, qui per ipſam diriguntur. Ex hoc enim ſuppoſito, & fundamento deducuntur ambæ partes. Et primò probat ſecundam partem concluſionis, ſecundò primam, ibi. Sed circa propriũ, &c. Probatur ergo ſecunda pars concluſionis. ſ. ꝙ ratio ſuperior ſemper peccet mortaliter, ſi actus inferiorũ virium in quos conſentit ſint peccata mortalia, tali medio. Deliberatus cõſenſus in his, quæ ex genere ſuo ſunt mortalia, eſt mortale peccatum; ſed in ea, quæ ad inferiores vires pertinent, ratio ſuperior non fertur, niſi per modum deliberationis; ergo illa pars vera. Illius rationis primò probatur minor, ſecundo ponitur maior cum reſumptione illius partis cõcluſionis, ibi. Deliberatus, &c. Probatur minor, nõ ſuperior nõ fertur in obiecta inferiorũ virium, niſi inquantũ de eis conſulit rõnes æternas, ſed ferri per modũ cõſilij eſt ferri cũ deliberatione (quia conſilium eſt deliberatio, vt patuit ſup. q. 13.) ergo minor vera.

¶Nota autem circa iſtam minorem, ꝙ ſemper fertur ratio ſuperior in ea, quæ ſunt inferiorũ virium deliberãdo poſitiuè, vel omiſſiuè, quia nõ habetur conſenſiſſe in actus inferiorum virium, niſi cõſuluerit rationes æternas, vel conſulere potuerit, & neglexerit; non enim fertur (vt dictum eſt) ſubito in tales actus inferiorum virium, ſed habet deliberare, an tales debeant fieri ſm legẽ Diuinã, vel prohiberi, & antequã deliberet, vel habeat tẽpus in quo deliberare potuit, non habetur cõſenſiſſe, quare ſi conſultus rõnibus æternis nihilominus cõſentiat in actũ peccati mortalis, clarũ eſt, quia deliberatè cõſenſit in peccato mortali; ſi autẽ non conſulit, potuit aũt cõſulere, habetur cõſenſiſſe per negligentiã impediẽdi & cõſulendi; & ſic ſemper cõſentit in ea, q̃ ſunt inferiorũ virium p viam deliberationis poſitæ, vel omiſſę, &c. Deinde cum dicit.

¶Deliberatus autem conſenſus in his, quæ ex genere ſuo ſunt mortalia, eſt mortale peccatum; & ideo ratio ſuperior ſemper mortaliter peccat, ſi actus inferiorum virium in quos conſentit ſint peccata mortalia.

¶Ponit maiorem, quæ relinquitur nota ex prædictis artic. quia ex hoc peccatum mortale ex genere (quod ſit ex deliberato conſenſu) conſequitur naturam ſui generis perfectè, & efficitur peccatum perfectum mortale. Vnde D. S. ſubiungit illam ſecundam partem concluſionis, & ideo ratio ſuperior, &c.

¶ Sed circa proprium obiectum habet duos actus. ſ. ſimplicem intuitum, & deliberationem, ſecundùm ꝙ etiam de proprio obiecto conſulit rationes æternas.—

¶Hic

¶Hic conſequenter D.S. probat primam partem concluſionis ſic. Circa proprium obiectum ratio ſuperior habet duos actus. ſ. ſimplicem intuitum, & liberationem; & ſic motum ſubitum, & deliberatum conſenſum; ſed motus ſubitus circa Diuina, & inordinatus eſto ex genere ſit mortalis, eſt tamen venialis, quia ſubitus; motus autem deliberatus, eſt mortale; ergo circa proprium obiectum, & ſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt ratio ſuperior peccare venialiter, & mortaliter. Illius rationis D.S. primò ponit maiorem; ſecundò minorem, ibi. Secundum autem ſimpliciter. Quo ergo ad primam partem maioris patet in ſolutione ſecũdi, ſ. ꝙ poſſit habere ſubitum motum reſpectu proprij obiecti, quia ſicut eſt in ſpeculatiuis ita etiam in operatiuis; ſed rationis ſpeculatiuæ, cuius eſt ſyllogizare, eſt etiam apprehendere ſimpliciter; igitur & ſic eſt in operatiuis, & in ratione agibilium, quòd ipſius eſt apprehendere rationes ęternas ſimpliciter, & in prima operatione intellectus, antequam ex ipſis ſyllogizet, & deliberet. Et vide D.S. in de Malo, q. 7. artic. 5. quia deliberatio nihil aliud eſt, quàm quædam diſcurſio, & quodammodo mobilis conſideratio; ſed in omni motu inuenitur aliquod indiuiſibile; ergo & in ratione ſuperiori, quæ deliberat, inuenitur etiam ſimplex intuitus. Et declaratur illa pars exemplariter de ſubito motu infidelitatis, quem quis ſubitò patitur circa materiam fidei. Secunda pars maioris patet, quia etiam de proprio obiecto, ratio deliberat. ſ. an ſit aſſentiendũ, vel non; & an talis aſſenſus ſit ſm legem Diuinã debitus, quia poteſt aliquis deliberare, an credere Deum trinum ſit reuelatum a Deo; & inquirere, quòd oppoſitum eius ſit contra reuelationem Diuinam, & per conſequens abijciendum. Tunc ibi.

¶ Secũdum autem ſimplicem intuitum poteſt aliquẽ inordinatum motum habere circa Diuina, puta cũ quis patitur ſubitum infidelitatis motum; & quamuis infidelitas ſm ſuum genus ſit peccatum mortale, tñ ſubitus motus[d] infidelitatis eſt peccatum veniale; quia peccatũ mortale non eſt niſi contra legem Dei. Poteſt autem aliquod horum, quæ pertinent ad fidem ſubitò rationi occurrere ſub quadam alia ratione, antequam ſuper hoc conſulatur, vel conſuli poſſit ratio ęterna, ideſt lex Dei; puta cum quis reſurrectionem mortuorum ſubitò apprehendit, vt impoſſibile ſecundùm naturam, & ſimul apprehendendo renititur, antequam tempus habeat deliberandi, quòd hoc eſt nobis traditum, vt credendum ſecundùm legem Diuinam.

Dub. 1011.

¶Declarat minorem; & primò probat primam eius partem; ſecundò probat ſecundam annectens concluſionem ipſam quo ad omnes ſuas partes, ibi. Si verò. Probatur ergo prima pars minoris, videlicet, ꝙ motus ſurreptitius concomitans, vel ſequens ſubitam apprehenſionem ante deliberationem ſit veniale per accidens, licet non ex genere. Et arguitur ſic. Peccatum mortale (ſ. completum) non eſt niſi contra legem Dei, ita ſ. ꝙ non committitur, niſi aliquis aduertat, vel aduertere poſſit, quia quod agit eſt contra legem Dei; ſed motus ſubitus circa Diuina, & inordinatus poteſt occurrere, & inſurgere in homine, antequam aduertat, quòd ſit contra legem Diuinam; ergo talis non eſt completè mortalis, ſed venialis per accidens. Maior iſta relinquitur nota ex dictis ſupra q. 71. art. 6. ex definitione peccati mortalis. Et notanter dixi, niſi aliquis aduertat, vel aduertere poſſit, quia quod agit eſt contra legem. Nam multi non meditantur, nec penſant actu, an opera ſua ſint contra legem Dei, & tamen peccant mortaliter completè, quia poſſunt, & deberent aduertere; & eſt incõſideratio, vel ignorantia voluntaria. Minorem iſtã D. S. explicat in littera exemplariter, quia poteſt aliquid pertinens ad fidem (ſicut aliquis articulus fidei) ſubitò ſub aliqua ratione humana occurrere rationi, antequam cõſulatur, vel conſuli poſſit ratio ęterna, ideſt lex Dei, & ad illius apprehẽſionem ſequitur renitſus, & quidem motus infidelitatis; ſicut exempli gratia, poteſt quis apprehendere reſurrectionem mortuorum, vt impoſſibilem ſm naturam, & ſimul apprehendendo renititur, antequam habeat tempus deliberandi, ꝙ hoc eſt nobis traditum, vt credendum ſm legem Diuinam; & ita talis motus ſequens talem apprehenſionem ſm rationem naturalem, præuenit aduertentiam legis Diuinæ. Et cum quis legem Diuinam aduertit, & pellit illum motum, ſubmittendo, & captiuãdo intellectum in obſequium Chriſti non eſt mortale. Tunc ibi.

¶Si verò poſt hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, eſt peccatum mortale; & ideo circa proprium obiectum, etſi ſit peccatũ mortale ex genere, poteſt ratio ſuperior peccare venialiter in ſubitis motibus, vel etiam mortaliter per deliberatum conſenſum. In his autẽ, quæ pertinẽt ad inferiores vires, ſemper peccat mortaliter in his, quæ ſunt peccata mortalia ex ſuo genere, nõ autem in his, quæ ſecundùm ſuũ genus ſunt venialia peccata.

¶Ponit ſecundam partem minoris, quam D.S. relinquit notam de ſe, quia ſ. motus inordinatus circa Diuina procedens ex deliberatione ſit mortale, quia ſi motus infidelitatis eſt cum illa aduertentia, quòd lex Diuina iubet credere, & nihilominus perſiſtit in dubitatione, tunc eſſet mortale. Vnde concludit D.S. & ideo circa proprium obiectum, &c. De materia iſtius probationis habet D.S. in ſecundo ſentent. diſt. 24. q. 3. art. 6. vbi dicit. Vnaqueq; potentia (quam poſſibile eſt aliquo modo eleuari in aliquid, quod eſt ſupra ſe) habet ſubitum motum in id, quod ſibi ſm ſe conuenit, & alium motum habere poteſt in id, quod ſibi conuenit ratione eius, quod eſt eleuata in aliquod ſuperius, ſicut in appetitu ſenſibili patet; nam ipſe ſubitum motum habet in id, quod eſt ſibi conueniens ſm ſenſum, inquantum autem eſt regulatus ratione, & perfectus habitu virtutum habet motum poſt deliberationem in id, quod eſt ſm rationem conueniens, ſicut autem appetitus ſenſibilis eleuatur per regimen rationis in id, quod eſt ſupra ſe, ita etiam ratio ſuperior eleuatur per lumen fidei in id, quod eſt ſupra ſuam naturalem cognitionem, & ideo ſubitus motus apprehenſionis ſuperioris rationis eſt ſm ſuam naturalem cognitionẽ; quæ ſi in aliquo fidei obuiet, erit motus infidelitatis ex ſubreptione, & ita pp defectum deliberationis erit veniale peccatũ. Hæc ille. Quæ declarant hic poſita, videlicet, quòd motus ſubitus eſt, qui ſequitur cognitionem naturalem ante deliberationem, & aduertentiam legis Diuinæ; ſed actus deliberatus eſt, qui elicitur a ratione ęterna cum aduertentia legis Diuinæ.

¶Nota circa iſta, quòd apprehenſio ſubita in propoſito non dicitur ſubitus motus, quem dicimus veniale; ſed reniſus ipſius intellectus, & quaſi diſcredentia ipſius in his, quæ ſunt Diuina, talis dicitur motus infidelitatis ſubitus. Apprehenſio autem ipſa nullum eſt peccatum, nullum eſt enim peccatum apprehendere reſurrectionem impoſsibilem naturæ. Sed dubium, & hæſitatio ſequens ante aduertentiam legis Diuinæ de reſurrectione. Quam cum quis aduertit, & nihilominus de veritate Diuina dubitat, tunc ratio ſuperior habet motum deliberatum, & inordinatum circa Diuina; ſic etiam deliberatio non eſt peccatum; ſed actus inordinatus rationis ſequens, vel permanens poſt deliberationem. Quare ſicut dictum fuit in præcedentibus articulis, quòd motus ſenſualitatis in delectationem mortalem cum ſimplici apprehenſione rationis non eſt niſi venialis; ſed quando eſt tempus deliberandi, & immoratur, non repellendo auctoritate viri, ideſt ratione ſuperioris, tunc eſt mortale; ita in propoſito ratio ſuperior, licet non ſubſit altiori potentiæ, tamen habet duplicem cõſiderationem alicuius Diuini, quarum vna per aliam regulari debet, ſcilicet naturalis per ſupernaturalem; & ita ſi ad apprehenſionem ſubitam naturalem ſequitur motus inordinatus, qui repellitur poſt aduertentiam legis Diuinæ, tunc eſt ſolùm venialis; ſi autem diu immoretur dubitando, & non excutiat per conſiderationem altiorem, vel expreſsè approbet illud dubium, etiam attento quod eſt contra legem Dei, eſt mortale. Patet ex omnibus iſtis, quòd non eſt facilè iudicandum in huiuſmodi motibus aliquem peccare mortaliter, præſertim hominem bonum, qui cum aduertit aliquid eſſe contra fidem, nullo modo vellet, vel immorari, vel approbare.

¶Nota autem, quòd ſicut dictum fuit de peccato moroſæ delectationis, ꝙ non arguit conſenſum interpretatiuum, niſi poſtquã aliquis apprehenderit periculum ſuum, & tamen immoratur; ita videtur, ꝙ motus infidelitatis non habeatur pro deliberato, & tãquam interpretatiuè, vel expreſsè approbatus, niſi poſt aduertentiam teneatur, qua aduertitur eſſe contra regulam Diuinam, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem, quòd veniale eſt in ſuperiori ratione ſecundùm ſeipſam.

¶Ad primum ergo dicendũ, quòd peccatum eſt contra rationes ęternas, & ſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt tamen eſſe peccatum veniale propter imperfectionem actus ſubiti, vt dictum eſt. * ——— * In corp. artic.

¶Ad maiorem. Dico, quòd non eſt vndequaque vera, vt patuit artic. 6. ad ſecundum, & artic. 5. Quia ratio non ſolùm deficit circa proprium obiectum, ſed etiam in directione aliarum virium; ſed tamen conceditur, ꝙ defectus potentiæ maximè attenditur circa proprium obiectum. Ad minorem, prima pars conceditur; ſecunda autem pars negatur, quia cũſto deordinari circa rationes ęternas ſit mortale ex genere, tamẽ poteſt eſſe veniale per accidẽs pp imperfectionem actus ſubiti; quia (vt tactum fuit) nõ eſt peccatum mortale ſine conſenſu deliberato. Vltra ad conſequens; ergo, &c. Verum, veniale ex genere, tamen veniale per accidẽs. Poteſt enim ratio ſuperior ſibi relicta, & ſm virtutem naturalem habere motum imperfectum, & ſubitum circa Diuina.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd in operatiuis ad rationem, ad quam pertinet deliberatio, pertinet etiam ſimplex intuitus eorum, ex quibus deliberatio procedit; ſicut etiam in ſpeculatiuis ad rationem pertinet, & ſyllogizare, & propoſitiones formare; & ideo etiam ratio poteſt habere ſubitum motum.

¶Ad maiorem negatur, nec probatio implicata eam probat. Dico enim, ꝙ ratio eſt vis deliberatiua, ſed non tñ deliberat, ſed etiam aliqua ſimpliciter apprehẽdit, ſicut in ſpeculatiuis, ita & in practicis, & agibilibus. Vnde ſi intelligitur probatio maioris, ꝙ ſit tñ deliberatiua. Negatur ipſa. Quamuis enim ſit rationis deliberare, neceſſe eſt tñ, ꝙ in omni deliberatione includatur abſoluta conſideratio eius, circa quod eſt deliberatio; & ergo ſicut ad rationem ſpeculatiuam pertinet ſyllogizare, quod ęquipollet deliberationi, & cum hoc formare propoſitiones in ſecunda operatione, & apprehendere ſimplicia in prima; ita & de ratione operatiua dr̃, ꝙ qñq; apprehendit aliquid ſimpliciter, & aliquid Diuinum ſm rationem naturalem, & poſtea deliberat per rationem ſupernaturalem. Et ergo maior negatur, ꝙ ſemper ſit cum deliberatione in omni videlicet actu. Ad minorem conceditur, ꝙ omnis inordinatus motus in his, quæ Dei ſunt, ſi ſit cum deliberatione, eſt peccatum mortale; quia & in his, quæ ſunt contra proximum, ſunt mortalia, ſi ſint deliberata, & preſertim ſi ſint notabilis contrarietatis; & ratio eſt, quia talia ſunt directè contra charitatem, quæ eſt vita ſpiritualis. Negatur autem conſequẽtia, quia maior falſa; quare & concluſio. D. T. negat maiorem.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ vna & eadem res poteſt diuerſas conſiderationes habere, quarum vna eſt altera altior; ſicut Deum eſſe, poteſt conſiderari, vel inquantum eſt cognoſcibile ratione humana, vel inquantũ traditur reuelatione Diuina, quæ eſt conſideratio altior; & ideo quamuis obiectum rationis ſuperioris ſit quiddam ſm naturam rei altiſſimum, tñ poteſt etiam reduci in quandam altiorem conſiderationem; & hac ratione, quod in motu ſubito non erat peccatum mortale, per deliberationem reducentem in altiorem conſiderationem, fit peccatum mortale, ſicut expoſitum eſt.* ——— * In corp. artic.

¶Ad maiorem dico, ꝙ vera eſt particulariter, ſicut & iacet; quia cõtingit, ꝙ recurritur ad maius bonum. Sed dico, ꝙ non ſolùm contingit iſto modo, videlicet quia ex deliberatione aduertit eſſe contra maius bonũ; ſed ẽt contingit, ꝙ grauius peccetur, quia res ſub altiori conſideratione conſiderat, quia videlicet conſideratur ſubito, & primò ſm rationem naturalẽ, & deinde deliberatè conſideratur ſm rationem Diuinã. Ad minorem, vera, quo ad rem, tñ quo ad modum conſiderandi, quorum vnus non facit peccatum mortale, ſed alius completè facit; ſicut Deũ eſſe poteſt conſiderari vt eſt cognoſcibile ratione humana, vel vt eſt reuelatum a Deo. & ſecunda cõſideratio eſt altior; quare eſto obiectũ rõnis ſuperioris ſit ſm rem altiſſimum, non tñ ſemper altiſſimo modo cõſideratur; & ita cum conſideratur ſubitò, & ſm rationem humanam, non erit peccatum mortale, ſi autem deliberatè, & deliberatione ſm rationes Diuinas, ſit peccatum mortale, vt ſatis dictum eſt circa corpus art. Poteſt enim Deũ eſſe trinum apprehendi ratione naturali non attendente fidem, & reuelationem Diuinã, & obligationem ad credendum ex præcepto Diuino, & qñ talẽ apprehenſionem ſequit̃ reniſus per motũ infidelitatis, vel dubitationis ſine aduertentia, ꝙ eſt contra fidem, non eſt peccatum mortale, quia nõ auerſio a lege ęterna. Cõſtat enim, ꝙ ſimplices Chriſtiani multa falſa poſſunt tenere abſq; periculo peccati mortalis in his, quæ non proponuntur communiter credenda. Et tñ quia habent fidem implicitam, & ſubmittunt ſe eccleſiæ, ſtant abſq; periculo, vt patebit ſecunda ſecundæ. Si autem apprehendat Deum eſſe trinum cum deliberatione ſm rationes ęternas; & tunc renititur, eſt mortale. Ex his trahitur, ꝙ ante determinationem eccleſiæ, licet opinari in re non expreſſa per ſcripturam. Negatur autẽ conſequẽs de veniali per accidens ſemper. Quare nota, ꝙ in ratione ſuperiori ſm ſe non eſt veniale ſm genus, tñ per accidẽs.

Quæſtio Septuageſimaquinta.

De cauſis peccatorum in generali.

ADeinde conſiderandum eſt de cauſis peccatorum. Et primò in generali; ſecundò in ſpeciali. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrum peccatum habeat cauſam. Secundò, vtrum habeat cauſam interiorem. Tertiò, vtrum habeat cauſam exteriorem. Quartò, vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

¶Iuxta ordinem ſupra ſtatutum, quæſt. 71. Hic agitur ẽquam in ſexto conſiderando de cauſis peccatorum. Et diuiditur iſte tractatus, vel conſideratio in duas partes principales. Primò determinatur in generali de cauſis peccatorum. Secundò in ſpeciali, quæſt. ſequenti. Circa primum, primò oſtenditur, ꝙ peccatum habet cauſam; ſecundò, oſtenditur qualem cauſam, artic. 2. Patet autem conuenientia ordinis, quia communiora ſunt priora, & cauſæ intrinſecæ immediatius ſe habent ad peccatum.

Vtrum peccatum habeat cauſam.

AD primum ſic proceditur. Vr̃, ꝙ peccatum nõ habeat cauſam. Peccatũ enim habet rationem mali, vt dictum eſt; * ſed malum non habet cauſam, vt Dionyſ. dicit 4. c. de Di. no. * ergo peccatum non habet cauſam. Infra eod. & 4. con. & ad 1. Et q. 77. ar. 4. co. Et 2. di. 37. art. 1. corp. *q. 71. ar. 6. *Dion. c. 4. par. 4.

¶2 Præterea. Cauſa eſt, ad quam de neceſſitate ſequitur aliud; ſed quòd eſt ex neceſſitate, non videtur eſſe peccatum, eo quòd omne peccatum eſt voluntariũ; ergo peccatum non habet cauſam.

¶3 Præterea. Si peccatum habet cauſam, aut habet pro cauſa bonum, aut malum; non autem bonum, quia bonum nõ facit niſi bonum; non enim poteſt arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matth. 7. Similiter autem nec malum poteſt eſſe cauſa peccati, quia malũ pœnæ ſequitur ad peccatum, malum autem culpæ eſt idem quod peccatum; peccatum igitur non habet cauſam. Matth. 7.

¶Sed contra, omne quod fit habet cauſam, quia vt dicitur Iob 5. Nihil in terra ſine cauſa fit; ſed peccatum fit, eſt enim dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei; ergo peccatum habet cauſam. Iob 5.

¶Hic quærit in generali, an peccatum habeat cauſam. Circa iſtud quæſitum, & pro intellectu artic. oportet aliqua præmotare extra litteram. Primò, ꝙ eſt differentia inter defectum negatiuũ, & malum, quia defectus negatiuus eſt eius, quod non eſt natũ haberi, & eſt naturalis; ſicut nõ habere alas eſt naturale homini, neẽ eſt ſibi malum, ſicut etiam non habere viſum non eſt malum lapidi; & talis defectus eſt ſm naturam; ſed malum dicit defectum priuatiuum eius, videlicet, quod natum eſt ineſſe, & non ineſt, & eſt tale malum præter naturam eius cui ineſt, & non a natura; quia autem eius, ꝙ eſt ſecundùm naturam, non oportet quærere aliam cauſam, quàm naturam; ſed eius, quod eſt præter, vel contra naturam; ideo defectus negatiui non eſt quærenda cauſa, ſed mali, quia quòd res careat eo, quod nata eſt habere eſt propter aliquam cauſam, & per aliquod impedimentum. Differunt malum, & defectus negatiuus.

¶Nota ſecundò, ꝙ quodammodo ſimili modo loquendum eſt de malo in rebus, & de malo in actionibus voluntarijs, & quodãmodo non quo ad cauſam. Eſt enim ſimile in hoc, ꝙ cauſa mali in rebus eſt bonum, & hoc dupliciter. ſ. per accidens; & ſecundò inquantum bonum deficiens. Per accidens quidem, ſicut virtus actiua ignis, quæ intendit generare ignem per ſe, ex conſequẽti cauſat corruptionem, & non eſſe aquæ. Inquantum autem deficiens, ſicut monſtruoſitas partus cauſatur ex ſemine, vt deficit in virtute formatiua, vel organizatiua; ſic eſt & de malo in voluntarijs, qu od videlicet habet cauſam per accidens, & deficientem, ita quòd tamen non ſit alia per accidens, alia deficiens, ſed vna ſecundùm diuerſa; voluntas enim, prout fertur in aliquod bonum ſecundùm quid, puta ſecundum ſenſum, per ſe eſt cauſa motus in delectabile ſecundùm ſenſum, cui per accidens adiungitur (hoc eſt præter intentionem voluntatis) deordinatio tranſgreſſionis Diuinæ legis, & illa eadẽ voluntas cauſat illud malum in actu inquantum deficiens, inquantum ante peccatum præconſideratur aliquis defectus ſui. ſ. nõ vti regula rationis, vel legis Diuinæ, qui defectus præintelligit̃ prauę electioni; & ergo in hoc eſt ſimile de malo cauſato in actu volũtario. Sed in hoc eſt dr̃a, quia res naturalis, vel corpus naturale recipit impreſſionẽ agentis (ad quã ſequitur malum ſuũ) ex neceſſitate, ſicut aqua neceſſariò calefit per ignem; & per cõſequens neceſſariò incurrit malũ ſuum violentata per agens fortius; ſic non eſt de voluntate, ꝙ ſ. etiam malũ actionis ſuę neceſſitata incurrat; quia quãuis delectabile ſm ſenſum moueat, & afficiat voluntatẽ ad delectandum ſe tali delectatione, tñ in poteſtate voluntatis eſt recipere, vel non recipere. Quare ſequitur, ꝙ mali moralis (quod accidit ex hoc, ꝙ volũtas recipit) nõ eſt cauſa ipſum delectabile mouẽs, ſed magis ipſa voluntas; & ideo cũ loquimur de cauſa mali moralis, & defectu ordinis debiti, attribuimus voluntati tanquã cauſæ, non aũt obiecto.

¶Notãdũ tertiò, ꝙ aliqua dr̃ cauſa per accidens dupl̃r; vno mõ ex parte cauſæ; alio mõ ex parte effectus, ex parte cauſæ, quia videlicet eſt accidentaliter conueniẽs cauſæ, vt cauſa eſt, ſic eſſe album, vel muſicum per accidens ędificat. ex parte autẽ effectus, qa videlicet coniungit̃ præter intentionẽ agentis ſuo per ſe effectui, ſicut infortunium coniungit̃ domui ędificatæ, vel inuentio theſauri foſſioni ſepulchri; & de hoc ſolet dici in 2. Phyſ. Cum ergo dicemus, ꝙ volũtas eſt cauſa per accidẽs inordinationis, & mali, capit̃ cauſa per accidens ſecundo modo. ſ. rõne effectus, ita ꝙ malũ eſt effectus p accidens ſequẽs. ſ. ad effectũ per ſe intentũ; ſicut per accidẽs, qd̃ eſt ex parte cauſæ, reducit̃ ad cauſam per ſe agentẽ, ita per accidens ex parte effectus reducitur ad aliũ effectum per ſe. Nota.

¶Nota quartò, vt ſupra dictum fuit, q. 71. art. 1. & q. 73. artic. 8. Aliud eſt dicere præter intentionem, & præter voluntatẽ, vel inuoluntarium;

Digitized by Google

uoluntarium, quia malum formaliter eſt præter intentionẽ, quia non pp ſe quęſitum, quale eſt intentũ, ſed tñ eſt volitum, indirectè ſaltẽ, quia ex hoc ipſo, ꝙ aliquis intendit, & eligit bonũ ſm quid, cui ſemper coniungit malũ, tũc vult malũ: eſto nõ ſm ſeipſum, & pp ſe, tñ magis vult incidere in hoc malũ, ꝙ carere bono intẽto.

¶Nota quinto poſt D.S. prima par. q. 49. artic. 1. ꝙ malum non habet cauſam formalem, nec finalem, habet autẽ ſuo modo materialem, & efficientem. Hic autem quæritur principaliter ſolùm de cauſa agente, & effectiua, ſaltẽ per accidens. His notatis, quorum aliqua habes in de Malo. q. 1. ar 3. videndum eſt de articulo.

Dub. 917. ¶Reſpondeo dicendum, quòd peccatum [d] eſt quidam actus inordinatus.

¶In hoc corp. D.S. primò determinat duplicem intellectum q̃ſtiõ; ſecundò reſpondet ſm vtrumq; ibi. Ex parte igitur, &c. Circa primũ in principio ſub breuibus per viã notabilis reſumit ex dictis, q. 71. & 72. ꝙ peccatum duo dicit. ſ. actum, & inordinationẽ, quæ eſt formaliter malũ, & cõplet rationẽ peccati. Et per hoc innuit, ꝙ rñdẽdo copletè oporteat de vtroq; rñdere; vnde ſequitur.

¶Ex parte igitur actus poteſt habere per ſe cauſam, ſicut & quilibet alius actus.

¶In hac ſecunda parte D.S. reſpondet ad quæſitum vtroq; modo intellectum; & primò quo ad primum intellectum, ſecundò quo ad ſecundum, ibi. Ex parte autẽ inordinationis, &c. Concluſio igitur reſponſiua prima. Ex parte actus peccatum poteſt habere per ſe cauſam. Probat. Quilibet actus poteſt habere per ſe cauſam, igitur & actus peccati. Conſequentia clara. Antecedens patet, quia quilibet actus eſt aliquod bonum (ſaltem ſm quid) ſed omne bonum poteſt habere cauſam, præſertim bonum, quod ex propria ratione eſt effectus, ſicut eſt actus quilibet cauſatus; igitur, &c. Patet enim, ꝙ actus fornicationis habet cauſam per ſe, etiam perfeitate morali, quia fornicatio, cum ſit bonum delectabile, poteſt eſſe intenta, & ſit ex intentione.

Concluſio reſponſiua prima.

¶Ex parte autẽ inordinationis habet cauſam eo modo, quo negatio, vel priuatio poteſt habere cauſam; negationis autem alicuius poteſt duplex cauſa aſſignari. Primò quidẽ defectus cauſæ, ideſt ipſius cauſæ negatio, eſt cauſa negationis ſm ſeipſam; ad remotionem enim cauſę ſequit̃ remotio effectus, ſicut obſcuritatis cauſa eſt abſentia Solis; alio modo cauſa affirmationis, ad quã ſequitur negatio, eſt per accidens cauſa negationis conſequentis, ſicut ignis cauſando caloreꝫ ex principali intentione, conſequenter cauſat priuationẽ frigiditatis, quorum primũ poteſt ſufficere ad ſimplicẽ negationem.

¶Hic conſequenter D.S. reſpondet quęſito iuxta ſecundum intellectum; & circa hoc ponit tres concluſiones, quo ad hoc reſpõſiuas, ita ꝙ ſemper vna eſt explicatiua alterius, vt clarius pateat reſponſio; ſecundam ponit ibi. Omnis autem cauſa; tertiam ibi. Sic igitur voluntas. Prima ergo cõcluſio reſponſiua in generali (quã ponit partim in principio, partim in medio) eſt iſta. Ex parte inordinationis peccati, neceſſe eſt ponere cauſam, eo modo quo negatio, vel priuatio habet cauſam; & quia iſta eſt vna diſiũctiua, vel de diſiuncto extremo, ad cuius veritatem ſufficit alteram partem eſſe veram (immo verificatur q̃nq; diſiũctum ſine aliqua parte determinatè) ideo ponit aliam partem illius concluſionis cathegoricè reſpondentem, in medio corporis. ſ. peccatũ eo modo, quo priuatio, habet cauſam (ſ. agentem alicuius affirmationis, ad quam ſequitur priuatio) & non eo modo, quo negatio pura, & ſimplex habet cauſam. Probatur iſta concluſio. Cauſa negationis puræ poteſt eſſe negatio, ſed cauſa inordinationis peccati non poteſt eſſe negatio pura, ſed cauſa agens per accidens; igitur cõcluſio vera, ꝙ oportet ponere cauſam, eo modo quo priuatio, &c. Tenet conſequentia, quia priuatio habet talẽ cauſam agentem per accidens, vt patuit in primo notabili. Antecedens D.S. primò declarat per vnũ notabile diſtinctiuum quo ad primã eius partem; & ſecundò quo ad ſecũdam partem, ibi. Sed cũ, &c. Quòd negationis alicuius poteſt eſſe duplex cauſa. Primò quidẽ defectus cauſæ, ideſt negatio ipſius cauſæ ſm ſeipſam eſt cauſa negationis, quia ad remotionẽ cauſæ ſequitur remotio effectus, ſicut ad non præſentiam Solis, ſequitur non eſſe luminis, & negatio luminis in aere; ſed alio modo eſt cauſa negationis, cauſa ipſius affirmationis, ita ꝙ ſit vna cauſa, quæ cauſat affirmationẽ per ſe, & ex intentione, ſed negationem ſequentem illam affirmationem per accidens, ſicut ignis calefaciendo, & cauſando calorem ex principali intentione, conſequenter cauſat priuationẽ frigiditatis; & ſic patet antecedens, ꝙ negationis puræ ſufficit negatio cauſæ per accidens, ſicut ad defectũ negatiuum, qui eſt non eſſe riſibile, ſufficit nõ eſſe hominem, quod non eſſe hominem, eſt negatio cauſæ ipſius, quod eſt eſſe riſibile. Tunc ibi.

¶Sed cum inordinatio peccati, & quodlibet malum non ſit ſimplex negatio, ſed priuatio eius, quod quidem natum eſt, & debet habere; neceſſe eſt, quòd talis inordinatio habet cauſam agentem per accidens; quod enim natum eſt ineſſe, & debet, nunquam abeſſet niſi propter cauſam aliquam impedientem.

¶D.S. ponit, & probat ſecundã partem antecedentis; primò ratione; ſecundò communi dicto, ibi. Et ſm hoc, &c. Arguitur ergo primò ſic; quicquid natum eſt in eſſe, & debet, nunquã abeſſet niſi pp aliquam cauſam impedientem; ſed inordinatio peccati, & quodlibet malum (ſcilicet in rebus) eſt non ſimplex negatio, ſed priuatio eius, quod aliquid natum eſt, & debet habere; igit̃ inordinatio peccati habet aliquã cauſam, ſicut priuatio. ſ. cauſam affirmationis. Maior nota, quia frigiditas debet ineſſe aquæ, & oportet eſſe cauſam, quare non inſit, quod nõ ineſſe eſt priuatio reſpectu aquæ, & habet cauſam impediẽtem ne inſit. ſ. virtutem ignis. Minor etiam relinquitur nota ex ſupra ſępius dictis, quia inordinatio peccati, eſt priuatio debiti ordinis rõnis, vel legis Diuinæ, ꝙ poſſet, & deberet actui humano in eſſe; quare oportet dare cauſam, ꝙ non inſit, cauſam inquã per accidens. Conſequenter ibi.

¶Et ſecundùm hoc cõſueuit dici, quod malum, quod in quadam priuatione conſiſtit, habet cauſam deficientem, uel agentem per accidens.

¶Cõfirmat illã ſecundã partem antecedentis communi dicto, quia cõſueuit dici, ꝙ malum (quod dicit defectũ priuatiuũ, & cõſiſtit in priuatione) habet cauſam deficientem, vel agentẽ de per accidens; & hoc patuit in primo notabili, & patebit plus in ſeq.

¶Nota autem, ꝙ idẽ eſt dicere, ꝙ negatio pura habet pro cauſa negationem cauſę; & dicere, ꝙ negatio habet pro cauſa naturã rei, nõ quide quo ad poſitiuum quod eſt; ſed vt includit negationem ratione proprię differentię ſui oppoſiti; ſicut natura humana eſt cauſa eius, quod eſt non hñe alas, inquantũ dicit negationem dñæ, quam conſequitur eſſe alatum. Quare D.S. in de Malo ſm tenorem primi notabilis, & hic, non contradictoria ponit, dicendo negationem abſolutam eſſe ſm naturam, & hic dicendo eam habere pro cauſa negationem, quia eſt ſm naturã, nõ ratione poſitiui, quod eſt, ſed ratione virtualis negationis incluſæ, quia quęlibet habentia oppoſitas dñas, includunt negationem mutuam.

¶Omnis autem cauſa per accidens reducitur ad cauſam per ſe. Cum igitur peccatum ex parte inordinationis habeat cauſam agentem per accidens, ex parte autem actus habeat cauſam agentem per ſe; ſequitur, ꝙ inordinatio peccati conſequatur ex ipſa cauſa actus.

¶Quãuis iam habitum ſit ſatis quid dicendum ſit ad quæſitum, quia videlicet peccatum quo ad formale. ſ. deordinationẽ habeat cauſam ſuo modo effectiuã per accidens. Adhuc tñ nõ eſt habitum, quæ ſit illa cauſa per accidens; ideo conſequenter hic D.S. ꝙ complemento doctrinæ, & hoc oſtendit per alias duas cõcluſiones; quarũ vna oſtendit cauſam per accidens in gñali; & eſt iſta. Inordinatio peccati cõſequit̃ per ſe cauſam ipſius actus. Probat, omne per accidẽs reducitur ad cauſam per ſe (i. nõ cauſat effectus per accidẽs, niſi mediante effectu per ſe) ſed ipſe actus cauſat per ſe, & habet per ſe cauſam; ex parte autem inordinationis habet cauſam agentẽ per accidens, ita ꝙ illud per accidens eſt mediãte eo quod eſt per ſe; igit̃ cõcluſio vera. Maior nota, & minor patet pro prima parte ex prima parte primæ cõcluſionis. Secunda pars patet, quia malũ eſt p̃ter intentionẽ, & p cõſequẽs nõ hẽt cauſam per ſe moraliter, vel naturaliter, quę p ſe reſpiciat intẽtũ. Tũc ibi.

¶Sic igitur volũtas carens directione regulæ rationis & legis Diuinę, intendens aliquod bonum cõmutabile, cauſat actũ peccati, quidẽ peccati p ſe; ſed inordinationẽ actus per accidens, & p̃ter intẽtionẽ; ꝓuenit enim defectus ordinis ĩ actu, ex defectu directionis in volũtate.

¶Infert ex omnibus ſupra dictis vltimã cõcluſionẽ per modũ corollarij explicatiuã in ſpeciali, quæ ſit cauſa per ſe, & per accidens peccati, talẽ. Voluntas carens directione regulæ rationis, & legis Diuinæ intendẽs aliquod bonum commutabile cauſat actũ peccati per ſe, ſed inordinationẽ actus per accidens, & præter intentionẽ. Sequit̃ ex dictis, quia id quod cauſat actum per ſe, cauſat inordinationem (quæ ſequitur ad actum) per accidẽs, ſed voluntas carens directione regulæ rationis intẽdens aliquod bonũ cõmutabile, cauſat actũ per ſe moralem. ſ. de quo loquimur, qui eſt peccatũ; igit̃, &c. Maior patet ex cõcluſione præcedẽti. Minor quo ad hoc, ꝙ dicit carens directione regulę, &c. Patet, quia defectus ordinis in actu nõ cauſat a volũtate, niſi ex defectu directionis paſſiuæ in voluntate, quia ſ. volũtas mediante ratione nõ vtit̃, nec attendit regulæ ſuæ. Quod autem volũtas ſit cauſa actus per ſe, patuit; quare patet, ꝙ peccatum formaliter, & inordinatio habet voluntatem pro cauſa, & per accidens, & prout eſt deficiens, Per accidens, quia mediante actu per ſe intento, vt eſt deficiens, quia inquantum non vtitur regula ſua, vel vt ei nõ conformatur, & vt non adhibet regulam debitam. De illo autem defectu, non adhibitionis regulæ, vel non ſubiectionis regulæ, an ſit peccatum, vel ſolùm defectus negatiuus, videbitur ad tertium.

¶Nota autem circa vltimã cõcluſionem, ꝙ cauſa intendens bonũ commutabile eſt per ſe cauſa actus; ſed quia careus directione regulæ debitæ eſt cauſa per accidens inordinationis; quia ex actu circa obiectum non habet inordinationẽ, ſed ex omiſſione regulę; ſicut fornicatio nõ habet inordinationẽ ex acceſſu ad mulierẽ ſed ex hoc, ꝙ acceditur ad cã, quæ eſt lege prohibita. ſ. non ſuam.

¶Nota ſecundò circa eandem concluſionem, ꝙ D.S. attribuit peccatum voluntati, & non obiecto; ſed voluntati circa obiectũ. Et huius ratio patuit in ſecundo notabili, &c.

ARGVM. in contrarium confirmat primam concluſionem.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ peccatum nõ ſolùm ſignificat ipſam priuationẽ boni, q̃ eſt inordinatio; ſed ſignificat actum ſub tali priuatione, quæ habet rationem mali, qd quidẽ qualiter habeat cauſam, dictum eſt.* ——

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, peccatum habet rationem mali. Dico, ꝙ habet rationem mali actus, ita ꝙ peccatũ importat duo (vt patuit) vnũ formaliter, aliud materialiter, & materiale eſt principale, quia de intentione agentis. Ad minorem, malum formaliter non habet cauſam per ſe, tamen per accidẽs, & hoc vult Dion. ſed actus ipſe malus habet cauſam per ſe. ſ. voluntatem intendentẽ tale obiectum; ſed inordinatio ſequitur per accidens, inquantum non aduertit debitam regulam. Vltra, ergo peccatum non habet cauſam; verum, ratione malitiæ non habet cauſam per ſe, tñ per accidẽs, & rõne actus, qui eſt bonus (ſaltẽ ſm qd) hẽt cauſam p ſe.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ ſi illa definitio cauſæ vniuerſaliter debeat verificari, oportet, vt intelligatur de cauſa ſufficienti, & nõ impedita; contingit enim aliquid eſſe cauſam ſufficientem alterius; & tamen non ex neceſſitate ſequitur effectus pp aliquod impedimẽtum ſuperueniens; alioquin ſequeretur, ꝙ omnia ex neceſſitate contingerent, vt patet in 6. Metaph. * Sic igitur etſi peccatum habeat cauſam, non tamen ſequitur, quòd ſit neceſſaria, quia effectus poteſt impediri. ——

* Ariſtot. tex. 5.

¶Ad maiorem dico, ꝙ illa maior eſt vlr falſa, nec ponit in definitione cauſæ ex neceſſitate; ſed eſt ad quod ſequitur aliud. Dico enim, ꝙ etiam cauſa exiſtente ſufficiente, adhuc non ſequitur effectus de neceſſitate, quando cauſa impediri poteſt, etiam cauſa ſemper eodem modo ſe habẽte; ſicut patet de Sole, cuius effectus impediri poteſt pp indiſpoſitionẽ materiæ, & multa impedimẽta.

¶Dico ſecundo, ꝙ de cauſa voluntaria non habet apparẽtiam iſta maior, quia motus eius eſt in ipſius poteſtate; & poteſt agere, & non agere, vt dictum eſt, eius actus; & per cõſequens inordinatio nõ eſt niſi ab ipſa; obiectum enim peccati cuiuſcunq; nõ neceſſariò mouet voluntatem; & ergo ipſa poteſt impedire, ne actus committatur. Minor vera, quod ex neceſſitate ſit, non eſt peccatũ præſertim ex neceſſitate abſoluta, & ſimpliciter. Sed negat conſequentia, quia nõ omnis cauſa neceſſariò agit, & maximè voluntaria, qualẽ dicimus eſſe cauſam peccati. Vide D.S. in 2. d. 36. ar. 1. ad 2. ſimilẽ ſolutionem. De materia huius ſolutionis prima par. q. 115. art. 6. vbi examinatur opinio Auicennę ex intentione; quia cauſa ſufficiẽs, ad quã ſequitur effectus, eſt, q̃ habet actũ primum completum, & negationem impedientium actualem cauſalitatem. Vide D.S. 6. Metaph. lec. 3. quia Auicẽna ponit, ꝙ nullus effectus ſit poſſibilis in cõparatione ad cauſam ſuam; & dicit D.S. ibidem, ꝙ debet intelligi, ſuppoſito ꝙ nullum impedimentũ cauſæ aduenìat; neceſſe eſt enim cauſa poſita ſequi effectum, niſi ſit impedimentum, qđ tamen quandoq; contingit per accidens; & ideo Phil. d. cit, ꝙ non eſt neceſſarium generationem ſequi, vel corruptionẽ, poſitis cauſis generationis, vel corruptionis, poſſunt enim impediri, ſicut propter indiſpoſitionem materiæ, vel propter occurſum contrarij agentis, vel propter aliquod huiuſmodi. De hac materia dicetur prima parte, quæſt. 22. artic. 4. ad primum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt; * voluntas ſine adhibitione regulæ rationis, vel legis Diuinæ, eſt cauſa peccati, hoc autem quod eſt non adhibere regulã rationis, uel legis Diuinæ ſm ſe non habet rationẽ mali, nec pœnæ, nec culpæ, antequã applicet ad actũ; vnde ſm hoc peccati primi non eſt cauſa malum aliquod; ſed bonum aliquod cum abſentia alicuius alterius boni. ——

* In corp. artic.

¶Circa hoc argumentum nota, & pro intellectu ſolutionis, ꝙ hic tangitur vna difficultas de peccato inconſiderationis, ꝙ D.S. prima par. q. 63. ponit fuiſſe primum in Angelo. Eſt enim dubiũ, an non attendere ad regulam ſit peccatum, & an aliud peccatum, quàm actus malę electionis ſequens. ¶De primo, clarus eſt D.S. in de Malo, vbi ſupra, & vbicunq; de iſta materia loquitur, quia non attendere actu ad regulam rationis, non eſt culpa, nec pœna, nec peccatum cõmiſſionis, nec omiſſionis; ſed ex hoc primo accipit rationem culpæ, ꝙ ſine actuali conſideratione regulæ procedit ad huiuſmodi electionẽ, ſic, ꝙ peccatum non eſt eſſe ſine regula, ſed conſiſtit in actu, qui fit contra regulam, ita ꝙ electio libera cõtra regulã rationis, eſt peccatum. Vnde vr dicendum iuxta ſupra dicta, ꝙ ſicut defectus rationis, & actus malus voluntatis, habent rationem vnius peccati, ſiue ſit defectus rationis in dirigendo poſitus, vel obmiſſus; ſic ipſa inconſideratio, aut non attendere regulam, cum quis debet attendere, & prauа electio ſequens ad illam inconſiderationem, habent rationẽ vnius peccati totalis, quia tale non attendere eſt voluntarium, & per conſequens peccatum; ſed quia defectus rationis, & voluntatis conſtituunt vnum peccatum commiſſionis, q̃n etiam eſt defectus priuatiuus in ratione (poſito tñ aliquo actu voluntatis) ideo faciunt vnum peccatum. Conſtat enim, ꝙ conſenſus in actum, & actus ipſe cui conſentitur, ſolùm per negligentiã conſiderationis in ratione ſuperiori, & ipſe actus conſtituunt vnum peccatum. Voluntas igitur cauſat peccatũ formaliter, i. deordinationem peccati ex hoc, ꝙ non attendit actu, cũ agit, & ſic cauſat, inquantum deficit, & defectu culpabili; quia talis defectus eſt voluntarius modaliter, non tamen obiectiuè, ita ſ. quia agit non vtens regula ſua, qua deberet vti, & poſſet, non ꝙ expreſsè nolit vti. Illud igitur non vti regula eſt modus peccati, non obiectum, & modus culpabilis, q̃n agit actu ſine regula, ſm quam deberet agere; & ſi ſm regulam ageret, non cauſaret inordinationem. Summariè igitur dr, ꝙ actu non attendere ſm ſe, & abſolutè ſolùm eſt defectus negatiuus, & nullum malum; ſed non attendere actu applicatum ad operantem, qui agendo debet attẽdere, & ſm regulam moderate opus ſuum, tunc eſt culpa, & defectus priuatiuus, quia non attẽdere, quod quis debet, & ſic operari eſt peccatum, & hẽ tanquã noluerit ſe conformare regulæ ſuæ, & ſic tanquã voluntarium indirectum; quare & actus ſequens hẽ tãquam voluntariè non conformatus regulæ ſuæ, & per conſequẽs talis volũtaria nõ conformatio, eſt idem peccatum cum actu diſformi. Hoc notato videndum eſt ad argumẽtũ. Ad maiorẽ dico, ꝙ habet borũ deficiens pro cauſa, & ille defectus antequam actu agat, eſt defectus negatiuus. Dico ſecundò, ꝙ cũ actu cauſat, tunc eſt deficiens concomitanter defectu priuatiuo, ita ꝙ hoc ipſo, ꝙ actu agit ſine regula ſua peccat; ſic ꝙ tale non conſiderare, & actus qui fit, ſunt vnum peccatum contra regulam debitam. Et, ergo dico ad maiorem iterum, ꝙ peccatum habet cauſam bonã, antequam peccat, quæ efficitur mala actu peccando, non ꝙ prius fuerit mala. Sed nunc, quia agit contra regulam ſuam, qua potuit attendere regulam, & vti regula, & actum hunc ſibi conformare, quod quia non fecit, hẽ vt voluntariè agens contra regulam. Vltra, non autem bonum. Negatur iſta vniuerſaliter. Ad probationem dico primò, ꝙ loquẽdo de bono in rebus; negatur, ꝙ bonum etiam, vt non eſt deficiens, immo perfectum non faciat malum huic in effectu alieno; & loquendo de bona voluntate Dei. Dico ꝙ etiam vt optima, eſt cauſa mali pœnæ in peccantibus, & hoc intentione bona, & iuſta. Sed verum eſt, ꝙ bonum vt bonũ nõ cauſat malum in effectu proprio, nec cauſat in alio quocunq; malum per ſe, ſed per accidens. Verum eſt etiam, ꝙ agens naturale non cauſat malum in effectu proprio, niſi vt deficiens.

Summa.

¶Dico ſecundò, ꝙ bonum cum abſentia boni (hoc eſt, vt deficiens defectu, qui ſm ſe eſt negatiuus) poteſt cauſare malum, & cauſa talis non eſt mala, niſi dum actu cauſat; ita ꝙ defectus, qui præceſſit negatiuus, nunc cum agit, efficitur priuatiuus, quia ex ipſa applicatione ad opus fit debitum illud bonum, quo caret. ſ. attendere actu ad regulam rationis, & legis Diuinæ. Vltra; ad probationem, non poteſt arbor bona, &c. Intelligitur per arborem bonam voluntas bona moraliter, quæ vt ſic non facit mala, tamen vt deficiens. Secundò non facit bona voluntas mala, ſic, ꝙ antequam faciat, ſit mala, immo bona; ſed ſolùm eſt mala cõcomitanter, dum facit; quia non facit, niſi cõcomitetur iam culpabilis, qui prius culpabilis non erat. Vltra, ad ſecundam partem principalem, &c. Conceditur, ꝙ malum non ſit cauſa peccati, intelligendo ſemper antecedenter, ita ꝙ non eſt mala, antequam cauſet, ſed cauſando efficitur actu mala. Quare cauſa mali moralis (de qua loquimur) eſt bonum, quia antequam cauſat peccatum, eſt bonum bonitate naturæ; ſed dum cauſat, efficitur malum moraliter, quia voluntas ipſa ſine adhibitione regulæ Diuinæ eſt quoddam bonum ens, & illud non adhibere nõ facit eam malum ens, ſed dum actu applicatur, ideſt dum aliquis operatur actu, & exit in actum, non vtens regula, tunc illud nõ adhibere, redditur malum, & peccatum, & facit voluntatem malam moraliter, & denominatiuè. De materia huius ſolutionis vide Capreolum in ſecundo, diſtinct. 34. in ſolutione argumentorum contra ſecundam concluſionem. Capreolus.

Nota de peccato inconſiderationis.

¶Nota verbum D.S. in ſolutione, ꝙ primi peccati cauſa, non eſt malum aliquod. Notanter, primi, ita ꝙ antequam quis peccet peccato actuali, nullum peccatum actuale præintelligitur, ſed poſtquam peccauit, tunc ante ſecundum, intelligitur primum, ante quod nullum eſt, vnde non eſt proceſſus in infinitum. Et ſoluitur per hoc argumentum, quod D.S. deducit in de Malo ſupra ſexto loco. Vnde dicit D.S. ibidem ſoluendo. Sed in voluntarijs cauſa mali, quod eſt peccatum, eſt voluntas deficiens; ſed ille defectus non habet rationẽ, nec culpæ, nec pœnæ, ſm ꝙ præintelligitur peccato; nec huiuſmodi defectus oportet aliã cauſam quærere, vnde non oportet procedere in infinitum. Hæc ille.

¶Nota

Digitized by Google

¶Nota etiam,quod D.S.dicit,ꝙ causa mali (ſ.moralis & peccati) eſt bonum aliquod.ſ.voluntas ipſa cum motiuo,& bono intento cum abſentia alicuius boni.ſ.conſiderationis regulæ ; ita ꝙ talis abſentia abſolutè eſt negatio pura, & nullum malum, ſed tamen dum actu cauſat peccatum, tunc eſt malum ; & ſic poſſet concedi, ꝙ cauſa mali eſt malum dum cauſat; ſed antequam cauſaret erat bonum,ſed dum cauſat,deficit tali defectu,qui abſolutè non eſt malum quoddam , ſed ſolùm dum cauſat.

Vtrum peccatum habeat cauſam interiorem.

B Infra ar. 3. corp. AD ſecundũ ſic proceditur. Vĩ,ꝙ peccatũ nõ habeat cauſam interiorem. Id enim, ꝙ eſt interius alicuius rei ſemper adeſt ei;ſi igit peccatũ habeat cauſam interiorem,ſemper hõ peccaret,cũ poſita cauſa ponat effectus.

¶ 2 Præt.Idẽ nõ eſt cauſa ſuijpſius;ſed interiores motus hominis ſunt peccatum;ergo non ſunt cauſa peccati.

¶ 3 Præt. Quicquid eſt intra hoiem, aut eſt naturale, aut uoluntarium; ſed id quod eſt naturale,nõ poteſt eſſe peccati cauſa,ꝙa peccatũ eſt cõtra naturã,vt dicit Dam.* quod autẽ eſt voluntariũ,ſi ſit inordinatũ,iã eſt peccatũ; nõ ergo aliquid intrinſecũ põt eſſe cauſa primi peccati.

* Damaſc. lib. 2.ca.4. & 30.& lib. 4.ca.21.

¶Sed cõtra eſt,ꝙ Aug.dicit,* ꝙ volũtas eſt cã peccati.

* Aug.lib. de duabus animabus.c.10 & 2.c. 9.10 & 6.Et.1. retract.c.9. 10.1. Et libro 3.de libert.arbitr. c.17.

¶Hic quærit qualem cauſam habeat peccatum in genere; & primò an habeat cauſam interiorem; deinde an exteriorem, artic.ſequenti. Et intelligitur per cauſam interiorem peccati, aliquid faciens ad peccatum , quod eſt intra hominem peccantem , ſicut econuerſo per cauſam exteriorem intelligitur aliquid exiſtens extra rationem. Quærit ergo habito,quòd habeat cauſam, an illa ſit in homine. Et quamuis ex art. 1. habeatur de vna cauſa intrinſeca.ſ.voluntate , tamen quia & aliæ cauſæ intrinſecæ ſunt; ideo vt res ad plenum apperietur; quærit diſtinctè,&c.

* Art. precedẽs. ¶Reſpondeo dicendum,ꝙ ſicut iam dictum eſt;* per ſe,cauſam peccati oportet accipere ex parte ipſius actus; actus autem humani poteſt accipi cauſa interior,& mediata,& immediata.

¶D.S.primò reſpondet per vnã concluſionem,& eã probat;ſecundò eandẽ explicat,& declarat, ibi. Sed quia ſupra dictum,&c. Circa primum eſt talis cõcluſio reſponſiua. Duplex eſt cauſa peccati interior ; vna proxima ex parte rationis , & voluntatis ; alia verò remota ex parte imaginationis, vel appetitus ſenſitiui.

¶ Nota autem , ꝙ huiuſmodi cauſæ ſunt quidem per ſe cauſa actus; ſed tamen & inordinationis ſunt cauſa, vt patebit;ſed D.S. oſtendit primò principaliter , quòd huiuſmodi cauſæ ſint per ſe cauſæ actus peccati. Probatur concluſio ex littera. Actus humani poteſt accipi cauſa interior,& immediata,ſed peccatũ eſt actus humanus ; igitur concluſio vera. Minor relinquitur nota ex dictis,q.71.artic.1. quia dictum,vel factum;& eam D.S.declarat ex vno præſuppoſito ex artic.1.quòd per ſe cauſam peccati oportet accipere ex parte ipſius actus , qui ſ.eſt humanus,& voluntarius, quia vt patuit,ex parte inordinationis, non habet per ſe cauſam; ſed tamen (vt etiam dictum eſt artic.1.) eadem eſt cauſa actus per ſe, & inordinationis per accidens. Et quia hic loquimur de cauſa peccati per ſe ex parte actus humani , ſequitur , quòd tot habeat cauſas interiores, quot actus humanus.

¶Nota circa maiorem cautè verba D.S. quia non dicit cuiuslibet actus humani, ſed dicit indefinitè, actus autem humani,quia videlicet, non omnis actus humanus habet duplicem cauſam interiorem propriè; nam actus voluntatis poteſt eſſe peccatum, & actus humanus, nõ dependens ab appetitu ſenſitiuo. Et eſto imaginationem , & cogitatiuam oporteat eſſe in actu , quando ratio proponens voluntati obiectum eſt in actu, tamen poteſt eſſe , ꝙ voluntas peccet ſine inclinatione appetitus ſenſitiui , quæ ſequatur imaginationem; ſicut poteſt etiam quis peccare circa id,quod eſt contrarium ſenſualitati, & ad id quod ipſa non inclinat. Sed tamen aliquando contingit,vt peccatum oriatur ab appetitu ſenſitiuo, & imaginatione, ſicut præſertim eſt in carnalibus , & peccatis circa bona ſenſibilia. Sed vt dictum eſt circa intelligibilia, & ſpiritualia non ita oportet. Quare notanter maior aſſumpta eſt indefinitè, & vera eſt permiſſiuè; vnde & D.S.dicit, poteſt accipi,&c. vnde maiorem D.S.conſequenter declarat, cum dicit.

¶Immediata quidem cauſa humani actus eſt ratio,& uoluntas,ſm quam homo eſt liber arbitrio;cauſa autem remota eſt apprehenſio ſenſitiuæ partis,& etiam appetitus ſenſitiuus ; ſicut enim ex iudicio rationis voluntas mouetur ad aliquid ſm; rationem , ita etiam ex apprehenſione ſenſus, appetitus ſenſitiuus in aliquid inclinatur , quæ quidem inclinatio interdum trahit uoluntatem , & rationem , ſicut in ſra patebit . * Sic igitur duplex cauſa peccati interior poteſt aſſignari; vna proxima ex parte rationis, & voluntatis; alia verò remota ex parte imaginationis , vel appetitus ſenſitiui.

*q.77.art.2.

¶Nota pro intellectu eorum, quæ dicta ſunt a D. S.in littera ad maiorem declarandam , vt tangetur infra,quæſt.77.artic. 1. quòd proprium, & per ſe motiuum directiuum voluntatis, eſt ratio, & non quæcunque, ſed practica; & ea quæ eſt circa ſingularia,quomodocunque circa ea ſit directè,vel indirectè (poſſumus namque directè velle,quæ indirectè intelligimus.) Si ergo ſingulare quod apprehenditur per rationem, etiam apprehendatur per ſenſum interiorem, præſertim cogitatiuam , & idem dicent ratio, & cogitatiua, ita ꝙ apprehenſo per intellectum, addatur & apprehenſo per ſenſum dictum, multò fortius mouebit voluntatem. Et ſi cum his addatur inclinatio appetitus ſenſitiui , tunc & cognitio firmabitur. & ſequetur iudicium conforme cogitatiuæ , & rationis, & voluntas fortiter mouebitur. Quare ſequitur, ꝙ ad peccatum, quod completur per voluntatem, & rationem,ſicut per cauſas immediatas, & intrinſecas ; concurrant quandoque & appetitus ſenſitiuus, & apprehenſio interior ſenſitiua, quæ quidem nõ immediatè perficiunt peccatum ; & ideo ſunt cauſæ remotæ , ſed tamen adiuuant, & trahunt perficiẽtes,ideo eſt duplex cauſa peccati humani actus interior , vna propinqua, & alia remota.

¶Nota autem vt dictum eſt, ꝙ ſemper dum ratio practica mouet voluntatem, oportet ſenſum eſſe in actu , quia neceſſe eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari, non tamen videtur, ꝙ oporteat appetitum ſenſitiuum ſemper mouere ad id, ad quod voluntas mouet, ſed ſm eãdem rationem, vt patet ex ſupra dictis,q.10. artic.3.ad tertium . Vnde D.S.prima par.q.34.artic.2.ad tertium. intelligendus eſt, vt in plurimum,qñ dicit, ꝙ ſuperior appetitus non moueat,niſi mediante inferiori. Sed de apprehenſuis vſr verum eſt, ꝙ ſuperior non mouet niſi mediante inferiori.vſ is mediante particulari. His notatis,patet maior ex declaratione, quia ad actum humanum poſſunt concurrere voluntas,ratio,apprehẽſio quoque ſenſitiua , & appetitus ſenſitiuus ; igitur maior vera.ſ. ꝙ habet actus humanus duplicem interiorẽ,&c. Tenet conſequẽtia,quia voluntas,& ratio ſunt cauſa immediata interior,id quod eſt ex ſenſu,eſt cauſa remota. Antecedens patet pro prima parte, quia non eſt actus humanus, niſi quia a libero arbitrio;ſed homo eſt liberi arbitrij per rationem, & voluntatem; igitur antecedens verum pro prima parte,ꝙ cauſa interior eſt ratio,& voluntas,immo quantumcunq; alia cauſarent in ordine ſuo , & non accedat deliberatus conſenſus, non erit peccatum perfectum. Pro ſecunda parte patet quoq; añs,quia ſicut ex iudicio rationis volũtas mouetur ad aliquid ſm rationem.ſ.practicã, ita etiam ex apprehenſione ſenſus,appetitus ſenſituus in aliquid inclinatur;ſed illa inclinatio interdum trahit voluntatem, & rationem, vt patebit infra,q.77.art.2. Et iam dictum fuit,& patuit ſupra,q.9.art.3. quare & ſenſitiua apprehenſio , & appetitus ſenſitiuus ſunt cauſa.ſ.mediante voluntate,quam trahunt,& inclinant,vt dictum eſt.

¶Nota autem circa hoc,ꝙ dictum hoc verum eſt, ꝙ ſ.ſenſualitas prævia apprehenſione ſenſitiua inclinat voluntatem,non ſolùm quando ratio practica, & apprehenſio concurrunt, & concordant in eodem,ſed etiam plerumq; ſit, ꝙ ſenſus, & inclinatio ſenſualis trahunt rationem, & voluntatem in id,quod primò nõ videbatur , ita vt ratio relicto iudicio ſuo (imperfecto tamen) & voluntas abiecta inclinatione quam habuit in contrarium , nunc trahatur in id, quod prius diſpliceba. Vnde ſit, vt quamuis primò aliqualiter renitatur , & inclinetur aliqualiter in bonũ virtutis,tamẽ finaliter cedit a bono virtutis,& ſequitur ſenſualitatem, non violentata, ſed voluntariè conſentiens; & hoc ſemper fit directè, vel interpretatiuè, ita quòd appetitus ſenſitiuus nõ moueat ad peccatum, niſi conſentiente voluntate.

¶Nota quoq; circa iſta,ꝙ apprehenſum ſm ſenſum, ſm ſe nõ poteſt mouere voluntatem, niſi & aſſit apprehenſio, & iudicium intellectiuum, ꝙ ſm ſe mouere poteſt intellectum,licet nõ adeo perfectè,ſicut cum iudicio ſenſus; quia autem iudicium intellectus plerumque ſequitur iudicium ſenſuale,& inclinationem appetitus ſenſitiui, quam ſequitur iudiciũ ſenſuale ; ideo de vltimo ad primum, ex ſenſualitate ſequitur peccatum in voluntate.

¶Nota quoque, quod dicit D.S.interdum inclinatio ſenſualis trahit voluntatem,quia non ſemper,& in omnibus voluntas ſequitur inclinationem, tamen plerumque,& certè in pluribus,vnde ſit, vt ſtultorum infinitus ſit numerus . Deinde cum dicit.

¶Sed quia ſupra dictum eſt , * quòd cauſa peccati eſt aliquod bonum apparens motiuum cum defectu debiti motiui, ſcilicet regulæ rationis, vel legis Diuinæ , ipſum motiuum , quod eſt apparens bonum , pertinet ad apprehenſionem ſenſus , & appetitum; ipſa autem abſentia debitæ regulæ pertinet ad rationem , quæ nata eſt huiuſmodi regulam conſiderare, ſed ipſa perfectio uoluntarij actus peccati pertinet ad uoluntatem , ita ꝙ ipſe uoluntatis actus præmiſſis ſuppoſitis iam eſt quoddam peccatum.

* Art.1.huius quæſt.

¶Explicat concluſionem reſponſuam, & ſupplentur talis cõcluſio declaratoria reſponſiuæ. Illæ cauſæ interiores (ſ. propinquæ, & remotæ) concurrunt ad ipſum ſm diuerſa, quæ ad peccatum requiruntur, ita ꝙ concurrunt tanquam plures cauſæ partialiter. Probatur. Cauſa peccati eſt aliquod bonum apparens motiuum, cum defectu debiti motiui ſ. regulæ rationis, vel legis Diuinæ; ſed ipſum motiuũ (ſ. inclinans, & non perficiens) quod eſt apparens bonum, pertinet ad apprehẽſionem ſenſus, & appetitum, ipſa autem abſentia debitæ regulæ pertinet ad rationem, quæ nata eſt huiuſmodi regulã conſiderare; ſed ipſa perfectio voluntarij actus pertinet ad voluntatem; igitur concluſio vera quo ad primã partem, ꝙ illæ cauſæ concurrunt diuerſimodè, & ſm diuerſa. Secunda pars patet, quia iſtis ſuppoſitis fit peccatum ſolùm ex acceſſu actus voluntatis conſentientis. Habetur autem ex illa concluſione, ꝙ illæ cauſæ interiores ſunt cauſa per ſe actus. ſ. ſenſus, imaginatio diſpoſitiua, ratio iudicatiua, voluntas completiua. Quarum vna. ſ. ratio, eſt etiam cauſa inordinationis, quæ non cõſiderat debitam regulam; ſicut enim in naturalibus vnus effectus ſm diuerſas rationes reducitur in diuerſas cauſas adæquatas, ita non eſt inconueniens, quod idem peccatum ſm diuerſa reducatur in plures cauſas, quia ſm ſubſtantiam actus, ſicut in cauſam completiuã in voluntatem, ſm rationem, & quo ad motiuum in ſenſualitate.

¶Nota circa illam partem, ꝙ imaginatio, & cogitatio non eſt peccatum, ſed poteſt diſponere ad peccatum ratione inclinationis ſequentis; ſimiliter & ipſa inclinatio ſenſualitatis non eſt peccatum perfectum, ſtando in ſenſualitate; ſimiliter non conſiderare ſm ſe non eſt peccatum, nec malum, vt patuit. Quare D.S. benè dicit, ꝙ peccatũ ſit ſolus actus voluntatis, quod intelligẽ tñ principaliter, & completiuè; inconſideratio enim etiam eſt peccatum, ſed non aliud, quàm actus voluntatis; ſimiliter inclinatio, cui conſentitur, concurrit ad peccatum, ſed nõ eſt peccatum mortale principaliter, iuxta ſupra dicta, ſed ipſe actus voluntatis. Quare dicit D.S. ad ſecundum, ꝙ motus interiores. ſ. imaginatio, & inclinatio præcedunt peccatum, & inconſideratio concomitat, & nullum ſm ſe eſt peccatum, ſaltem perfectum. Quidã ẽt motus pñt ſequi, qui non ſunt peccatũ, ſaltem perfectum, vt aliq motus ſenſualitatis ſubiti. Ex q̃bus patet concluſio, ꝙ oẽs cauſæ interiores, propinquæ, & remotæ concurrunt ad peccatũ, vel diſpoſitiuè, & antecedenter, vel concomitanter, ſed ſola voluntas perficit.

¶Nota quoque, quod dictum eſt artic. primo, ꝙ motiuum obiectale non eſt cauſa ſufficiens peccati, ſed ſolùm motiuum effectiuum, quod eſt voluntas. Quare bene dicitur hic, ꝙ ſenſualitas nõ eſt cauſa perfectiua peccati, eſto ex habeat motiuum, vt patebit in ſequentibus. Defectus etiam rationis non eſt peccatum, niſi voluntas velit, vel exeat in opus ſine regula. Quare & defectus rationis non perficit peccatum, qui ſolùm eſt peccatum voluntariè applicatus ad opus, vt patuit articulo primo.

¶Nota quoque, quod D.S. dicit, ꝙ homo eſt liber arbitrio ſecundùm voluntatem, intelligendo tamen formaliter, ſed originaliter eſt liber ex ratione; ſed de hoc ſupra.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionis reſponſiuæ vnam partem. Et declaratum eſt, quomodo voluntas, & in vno ſenſu ſola eſt cauſa interior peccati. ſ. perfectiua.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ id quod eſt intrinſecum, ſicut potẽtia naturalis, ſemper ineſt; id autẽ quod eſt intrinſecum, ſicut actus interior appetitiuæ, vel apprehenſiuæ virtutis, non ſemper ineſt; ipſa autem potentia voluntatis eſt cauſa peccati in potentia, ſed reducitur in actum per motus præcedentes, & ſenſitiuæ partis primò, & rationis conſequenter; ex hoc enim, ꝙ aliquid proponitur vt appetibile ſm ſenſum, & appetitus ſenſitiuus inclinatur in illud, ratio interdum cellat a conſideratione regulæ debitæ; & ſic voluntas producit actum peccati; quia igitur motus præcedentes non ſemper ſunt in actu, neque peccatum ſemper eſt in actu. ——

¶Ad maiorẽ. Si intelligitur id, qd eſt interius tanquã potentia naturalis, vel proprietas intrinſeca; ita ꝙ interius ſit aduerbium, & dicat modum in eſſendi, ita ꝙ intrinſecè, & naturaliter inſit, vera eſt propoſitio. Potentia enim, & proprietas, quæ intrinſecè cõueniunt ſemper inſunt; ſed ſi intelligitur interius alicuius rei nominaliter, quia videlicet eſt intra rem. Negatur maior. Pñt enim accidẽtia communia, & motus, & actiones, & paſſiones eſſe intra, & tñ nõ oportet, ꝙ ſemper aſſint. Ad ſequelã dico primò, negãdo eã, quia cauſa interior, nõ ſemper adeſt, quã nos ponimus cauſam peccati, quia voluntas (eſto ſit intra) eſt cauſa peccati in potẽtia, & cauſat actu, qñ reducitur in actum, quod fieri poteſt per motus appetitus ſenſitiuę partis, & per iudicium rationis, vt patuit; ſed iſti motus nõ ſemper aſſunt; igitur nec ſemper peccat. Dico ſecundò ad ſequelam, dato ꝙ cauſæ interiores ſemper ineſſent, quas ponimus actualẽ cauſam peccati (voluntas enim eſto ſemper inſit, & ſit ratio, & ſenſitiua pars, tñ non ſunt cauſa in actu, niſi mediantibus motibus, & actibus, qui non ſemper aſſunt) non tñ ſemper peccaret; quia ſolũ peccatur, qñ voluntas ab eis efficaciter mouet ad hunc ſenſum, ꝙ ab eis electa conſentiat, quod non ſemper fit ẽt præſentibus hmõi motibus. Et ad probationem ſequelæ dico, ꝙ poſita cauſa ſufficiẽte, & nõ impedita, ponitur effectus; ſed nulla eſt cauſa ſufficiens, niſi volũtas, q̃ nõ ſemper cauſat, nec neceſſariò mouetur a quocunq; ad peccatũ; igitur nõ oportet, ꝙ ſemper peccet, qa volũtas quãlibet cauſam per libertatẽ ſuã impedire põt. D.S. rñdet primò ad aſſumptũ. Deinde ad ſequelã, ibi. Ipſa tñ, &c.

¶Ad ſecundum dicendũ, ꝙ non oẽs motus interiores ſunt deſubſtãtia peccati, qd cõſiſtit principaliter ĩ actu volũtatis, ſed qdã p̃cedũt, & qdã cõſequunt ipſum pctũ. —

¶Ad maiorem, idẽ non eſt cauſa ſuiipſius. Conceditur ſm idẽ, & idẽ numero, poteſt enim idem cauſare ſaltem aliquid in ſeipſo, ſed ſm aliud cauſat, ſm aliud recipit, vt ſupra patuit. Ad minorẽ. Dico primò, ſi intelligitur de motu imaginationis, comprehẽdendo ſenſus interiores, ꝙ talis ſit peccatum ſm ſe, negatur, ſi intelligit de motu appetitus ſenſitiui præcedente conſenſum, ꝙ talis ſit peccatum, ſaltem perfectum, etiam negat. Secundò dico, ꝙ interiores motus poſſunt ſequi peccatum eſſentiale, & qui ſequuntur ex peccato etiam ſunt peccata, ſed non pp ſe, ſed vt ſunt ex per ſe peccato. ſ. actu voluntatis; quare motus interiores aliqui poſſunt diſponere ad peccatum. ſ. conſenſum voluntatis, aliqui ſequuntur ipſum, & ſunt effectus peccati, & non peccata q̃q; niſi quia ex mala voluntate. Quare negatur conſequentia. ¶Secundò dico, ꝙ dato, ꝙ motus huiuſmodi eſſent peccata; negatur conſequẽtia, quia (vt patebit artic. 4.) vnum peccatum poteſt eſſe cauſa alterius; nec ppea idem eſt cauſa ſuiipſius, idem videlicet in numero; tñ idem gñe, vel ſpecie poteſt cauſare idem ſibi gñe, vel ſpecie, vel analogia, & vnum peccatum aliud; ſed verum eſt, ꝙ motus præcedentes primum peccatũ perfectũ, non ſunt peccata ſaltẽ perfecta.

¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ illud, ꝙ eſt cauſa peccati, ſicut potentia producens actũ, eſt naturale; motus ẽt ſenſitiuę partis, ex quo ſequitur peccatum, interdum eſt naturalis, ſicut cum pp appetitum cibi aliquis peccat; ſed efficitur peccatum innaturale ex hoc ipſo, ꝙ deficit regula naturalis, quam homo ſm naturam ſuã debet attendere. ——

¶Ad maiorẽ. Concedit ad hunc ſenſum, vt naturale dicat modum ineſſendi homini, ita ꝙ quicquid eſt intra hominẽ, vel ineſt ei a natura, vel prouenit a voluntate, & conuenit ei, vel a principio intrinſeco, vel a voluntario. Ad minorem negatur, & dico, ꝙ id, quod eſt naturale homini, & naturaliter ſibi ineſt, eſt cauſa completiua effectiua peccati, quia voluntas naturaliter ineſt homini, & tamen eſt cauſa peccati. Dico ſecundò, ꝙ id, quod eſt naturale homini tanquam prouenies ab intrinſeco hominis, cum quo communicat cum alijs in gñe, poteſt eſſe cauſa inclinans, vel diſponens ad peccatum, ſicut motus ſenſualitatis. Præterea, quod eſt naturale obiectiuè, quia de re naturaliter appetibili, poteſt eſſe cauſa diſponens ad peccatum, ſicut patet de appetitu cibi.

¶Dico vltra ex D.S. in de Malo. q. 8. ar. 2. ꝙ omne peccatũ fundatur in aliquo appetitu naturali, vt ibidem declaratur; ſed tñ talis appetitus, eſto ſit naturalis homini, vt conuenit cũ alijs beſtijs gñe, non tñ eſt naturalis homini, vt homo eſt, niſi ſit ratione regulatus. Vnde dico vlterius iuxta ſupra dicta, q. 71. arti. 2. ꝙ aliquid poteſt eſſe ſm naturam hominis genericã, & tñ contra naturam propriã, vt rationalis eſt. Vltra; ad probationem minoris dico, ꝙ peccatũ eſt contra naturã hois, vt rationalis eſt, poteſt tñ oriri ab aliquo, ꝙ eſt homini naturale, vel quia a natura ſenſitiua, vel quia circa id, quod requirit natura corporalis; ſicut ſupra q. 30. ar. 3. dixímus aliquam concupiſcentiã naturalem, aliquam innaturalem, immo poteſt eſſe a potentia rationali, ſed tñ nõ vt eſt conformis rationi rectæ. Quare negat cõſequentia, quia aliquod intrinſecũ homini, vt eſt potentia ẽt rationalis, põt eſſe cauſa peccati, ſed nõ vt agit rationabiliter, quia peccatũ eſt contra rationem rectam, in qua peccatũ eſſe non põt, vt habet D.S. in de Ve. Ma. 15. ar. 3. ad 4.

¶Circa iſtam minorem, & principiũ ſolutionis, vbi minor negatur, & dr̃, & id quod eſt cauſa peccati, ſicut potentia producens actum, eſt naturale. poſſet eſſe dubium non benè intelligẽti, quia eſſe naturale, vr̃ idem ꝙ eſſe determinatum ad vnum; ſed potentia determinata ad vnum non eſt principium peccati, vt patet. Nam peccatum eſt voluntarium, & a voluntate non vt natura eſt, ſed vt liberum arbitrium. Dico, ꝙ potentiam aliquã dici naturalem intelligitur dupliciter; vno modo vt naturale dicit modum agendi, & mouẽdi ipſius potentiæ, vel rei, quæ dr̃ naturalis ſm ſe; ſic ꝙ in ſe ſit potentia naturalis ſm propriam conditionem, & rationem, hoc eſt, ꝙ eſt potentia determinata ad vnũ, & nõ indifferẽs ad oppoſita. Et ſic dico, ꝙ potentia naturalis hoc modo non eſt principium peccati, nec iſto modo intelligitur D.S. ꝙ potentia, quæ eſt cauſa peccati, ſit naturalis, ideſt determinata ad vnum, & nõ indifferens, & libera; ſed alio modo dr̃ potentia naturalis, vt naturalitas dicit modum inhæſionis ad id, cuius eſt potẽtia, & determinat inhæſionem potentiæ ad ſubiectum; & ſic omnia, quæ proueniũt a principio intrinſeco naturali, vel quę congenita ſunt alicui, dr̃ ſibi naturalia, ſm ꝙ naturale accipitur, vel quia a principio naturali,

rali, vel quia a principio natiuitatis, vt ſupra tactum fuit, q. 63. ar. 1. ad tertium. Et iſto modo potentia libera, immo liberum arbitrium, poteſt dici naturalis potentia hominis, quia videlicet, illud quod eſt ex natura liberum, oritur a principio ſpecifico hominis. ſ. anima rationali, & eſt homini congenitum; ſicut ratio ipſa eſt naturalis potentia hominis, eſto in ſe non ſit naturalis, vt naturale dicitur, quod eſt ad vnum determinatum. Ex ſic loquitur D.S. ꝙ potentia, quæ eſt cauſa peccati, eſt naturale. ſ. homini; & ſic motus etiam, qui præcedunt peccatum, ſunt naturales; quia a principio intrinſeco, & de re naturali, quæ facit ad ſuſtentationem naturæ, & ſunt cauſa peccati, quod eſt contra naturam, quia contra rationem rectã. Vel poſſet dici, & redit in idem, quia naturale poteſt determinare rationem rei; & ſic naturalis potentia non eſt cauſa peccati; alio modo determinat inhæſionẽ potẽtiæ ad ſubiectum ſuũ; & ſic naturalis potentia. i. naturaliter hoĩ conuenies, eſt principiũ peccati, q̃ tñ in ſe, & ſm propriã rationẽ eſt libera, &c.

Vtrum peccatum habeat cauſam exteriorem.

C Infra q. 10. ar. 1. & 3. Et 1. q. 115. ar. 4. co. Et 2. q. 79. ar. 1. cor. & ad 2. & q. 113. art. 2. ad 1. & 2. Et Mal. q. 3. art. 3. per totum. & de 4. corp.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum non habeat cauſam exteriorem. Peccatum enim eſt actus voluntarius, voluntaria autem ſunt eorum, quæ ſunt in nobis; & ita nõ habent exteriorem cauſam; ergo peccatum non habet exteriorem cauſam.

¶ 2 Præterea. Sicut natura eſt principium interius; ita etiam voluntas; ſed peccatum in rebus naturalibus nunquã accidit ſibi niſi ex aliqua interiori cauſa, vtpotè monſtruoſi partus proueniunt ex corruptione alicuius principij interioris; ergo neque in moralibus poteſt cõtingere peccatum niſi ex interiori cauſa; non ergo habet peccatum cauſam exteriorem.

¶ 3 Præt. Multiplicata cauſa multiplicatur effectus; ſed quantò plura ſunt, & maiora exterius inducentia ad peccãdum, tantò minus id, quod quis inordinatè agit, ei imputatur ad peccatũ; ergo nihil exterius eſt cauſa peccati.

Num. 31. ¶Sed contra eſt, quod dicitur Nu. 31. Nõne iſtę ſunt, quæ deceperunt filios Iſrael, & præuaricari vos fecerunt in Domino ſuper peccato Phogor? ergo aliquid exterius poteſt eſſe cauſa faciens peccare.

¶Hic quærit iterum de qualitate cauſæ peccati in communi, an detur etiã aliqua cauſa exterior peccati, intelligit aũt per cauſam exteriorem per oppoſitũ ad cauſam interiorẽ aliquid extra hominem exiſtens, vt eſt Deus, dæmon, homo, & ſenſibilia ipſa bona.

* Art. præced. ¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * cauſa interior peccati eſt ꝙ, & volũtas vt perficiens actum peccati, & ratio quantum ad carentiam debitæ regulæ, & appetitus ſenſitiuus inclinans; ſic ergo aliquid extrinſecũ tripliciter poſſet eſſe cauſa peccati, vel quia moueret immediatè ipſam voluntatem, vel quia moueret rationem, vel quia moueret appetitum ſenſitiuum.

¶D. S. ſatisfacit quæſito tribus concluſionibus, quarũ ſecunda eſt determinatiua primæ, quã ponit, & probat, ibi. Voluntatem autem, &c. Tertia explicatiua ſecũdæ, quæ notatur ibi. Sed neq; perſuaſio, &c. Concluſio igitur prima gñalis, & quaſi conditionalis, quæ tñ poſſet ſtatim videri ſine conditione ponenda prima facie, lege non bene perſpecta. ſ. aliquid extrinſecum tripliciter poſſet, (ſupplè intelligi prima facie ex dictis art. 2.) eſſe cauſa peccati, vel quia moueret immediatè ipſam voluntatem, vel quia moueret rationẽ, vel quia moueret appetitum ſenſitiuum. Probatur cõcluſio. Tot modis poſſet intelligi (ſ. prima facie) aliquod extrinſecũ eſſe cauſam peccati, quot modis contingit interiores cauſas peccati moueri ab extrinſeco, ſed cauſa interior peccati, eſt voluntas vt perficiens, & ratio quantum ad carẽtiam debitæ regulæ, & appetitus ſenſitiuus vt inclinans, igitur ſequitur cõcluſio, ꝙ tripliciter poſſet aliquis prima facie putare, exterius poſſe concurrere ad peccatum, vel quia mouet voluntatem, &c. Maior patet, quia exterius non cauſat, niſi mediante interiori, quia videlicet mouet, vel inclinat interius principium. Quare ſequitur maior, quòd tot modis, &c. Minor patuit artic. præcedenti. Deinde ibi.

* 9. 9. art. 6. & q. 10. ar. 4. ¶Voluntatẽ autem, vt ſupra dictum eſt; * interius mouere non poteſt niſi Deus, qui non poteſt eſſe cauſa peccati, vt infra oſtendetur; * vnde relinquitur, ꝙ nihil exterius poteſt eſſe cauſa peccati, niſi vel inquãtum mouet rationem, ſicut homo, vel dæmon perſuadens peccatum, vel ſicut mouens appetitum ſenſitiuum, ſicut aliqua ſenſibilia exteriora mouent appetitum ſenſitiuum.

* 1. 79. ar. 2. ¶Ponit ſecundam concluſionem determinatiuam prioris, per quam eliminat vnam partem prioris concluſionis conditionatæ; & eſt talis. Nihil exterius eſt cauſa peccati, quod mouet voluntatem immediatè (ſ. mouendo immediatè ad exercitium, & ad actũ ſecũdum, & inclinando eam immediatè ad actum) ſed ſolùm inquantum mouet rationem, vel appetitum ſenſitiuũ. Probatur prima pars, voluntatẽ interius mouere nõ poteſt niſi Deus, ſed Deus non poteſt eſſe cauſa peccati; igitur prima pars vera, ꝙ nullũ exterius poteſt eſſe cauſa peccati, ſm ꝙ mouet voluntatem. Minor patebit infra q. 79. art. 1. Maior patet ex dictis ſup. q. 9. art. 6. & q. 10. ar. 4. & magis prima par. q. 105. art. 4. & q. 106. ar. 2. & q. 111. art. 2.

¶Nota autẽ, quod D. S. dicit in maiori, interius mouere (quod idem eſt, quod immediatè mouere) voluntatem, non poteſt niſi Deus, quia licet aliquid aliud a Deo poſſit mouere aliqualiter allectiuè ad ſpecificationẽ actus, & mouere, vt alij dicũt, obiectiuè, tñ mouere interius inclinando non eſt niſi eius, in cuius poteſtate eſt ipſa voluntas, & hoc ſoli Deo conuenit, vt patet 1. par. q. 105. ar. 4. vide ibidem. Quomodo autem Deus poſſit immutare, & tñ non cogere. Vide de Veri. Ma. 22. ar. 8. & 9 & in 2. ſen. diſt. 25. q. 1. ar. 2. ad 1. Quare autem ſolus Deus poſſit inclinare efficaciter, immutando, habetur prima par. q. 106. art. 2. & ſupra q. 9. art. 6.

Differẽtia inter motum, & operationem alicuius. ¶Vbi nota breuiter, ꝙ differentia eſt inter operationẽ, vel motum alicuius abſolutè, & inter motũ, vel operationem, quæ eſt inclinatio. Motus enim, & operatio abſolutè poſſunt eſſe ab extrinſeco; graue enim poteſt aſcendere per extrinſecum impellens, ſed tale aſcendere eſt quidam motus, ſed non eſt inclinatio actualis ipſius grauis; ſed deſcendere eſt motus, qui eſt actualis inclinatio grauis; & ideo graue a nullo extrinſeco mouetur deorſum, niſi tñ a generante, quod contulit principium, & inclinationem habitualem; & ſi eſt aliquid, quod naturam grauis mutat, illud mutat eſſe, & variat inclinationem, puta quod mutaret graue in leue, & nihil aliud poteſt in illã inclinationem, niſi quod poteſt in naturã; quia ergo omnis motus voluntatis eſt inclinatio actualis in rem volitã; igitur voluntas nõ poteſt moueri in talem inclinationem actualem, niſi ab auctore, & factore voluntatis, qui eſt Deus; non poteſt enim actualis inclinatio attingi, niſi mediante potentiali, eam autem potentialis, & quaſi habitualis inclinatio voluntatis, nulli creaturæ ſubſit, per conſequens nec actualis; põt igitur agens extrinſecum, creatũ proponere obiectum, & ipſum perſuadere, & quantum in ſe eſt, voluntatem allicere; ꝙ autem faciat eam producere actum ſecundum, & velle, non eſt creaturæ, ſed Dei; quare benè, & optimè dicit maior, ꝙ volũtatem interius mouere non poteſt niſi Deus, &c. Et ſic etiam intelligitur concluſio, quòd nullum exterius poſſit eſſe cauſa peccati hoc modo.

¶Nota, ꝙ non eſt ſimile de operatione appetitus naturalis, & volũtatis, quia oĩs operatio voluntatis eſt ipſius ſubiectiuè, & principiatiuè; ſed appetitus naturalis eſt qñq; aliqualiter ſubiectũ, & non principiũ; ideo poteſt pati violentiã, non aũtẽ voluntas, &c.

¶Secunda pars cõcluſionis probat. Ratio, & appetitus poſſunt moueri ab extrinſeco; igit aliqd exterius poteſt eſſe cauſa peccati, inquãtũ aliquod ipſorum mouet. Añs patet quo ad primã partẽ; quia homo, vel dæmon poteſt mouere rationẽ, perſuadendo peccatum, vt patebit inf. q. 80. Secunda pars patet, quia appetitus ſenſitiuus mouetur ſa ſenſibilibus exterioribus; igitur antecedens verũ.

¶Nota circa hoc ex prima par. q. 111. ar. 2. ꝙ voluntas humana mouet ab exteriori rõne obiecti, quod obiectum poteſt offerri duplici modo, ſ. intelligibili; & ſic offertur ab intellectu proprio, vel ſuadente, vt eſt dæmon, vel alius homo; ſecundo modo offert modo ſenſibili; & ſic p̃ſentatur a paſſione intrinſeca, & a concitante paſſionem; & quia dæmon poteſt concitare paſſionem appetitus ſenſitiui, & immutare imaginationem hoĩs (vt patet ibidem ar. 3.) ideo dæmõ poteſt mouere extrinſecè; primo quidẽ modo intelligibili ſuadendo; ſecundo ẽt modo ſenſibili, mediante apprehẽſione ſenſitiua, & inclinatione ſenſualitatis; quia aũt perſuadere conuenit dæmoni immediatè, & ſm ſe; & eſt modus intelligibilis, q manifeſtè reducit in dæmonem; ideo D. S. dicit hic, ꝙ dæmõ mouet per modũ perſuadentis; ſed quia mouere appetitũ ſenſitiuum immediatius, & expreſſius cõuenit bonis ſenſibilibus; ideo D. S. dicit hic, ꝙ mouere appetitũ ſenſitiuũ cõueniat exterioribus ſenſibilibus; & ergo eſt attributio nõ p̃ciſa, ſed ſm maiorem euidẽtiam, & immediatiorem habitudinẽ. Vide ar. 2. vbi iam in prima par. & art. 3. & 4. valent enim pro hic dictorum intelligentia. Tunc ibi.

¶Sed neq; perſuaſio exterior in rebus agendis ex neceſſitate mouet rationem, neq; etiam res exterius propoſitæ ex neceſſitate mouent appetitum ſenſitiuum, niſi fortè aliquo modo diſpoſitum; & tñ etiam appetitus ſenſitiuus non ex neceſſitate mouet rationẽ, & voluntatem; vnde aliquid exterius poteſt eſſe aliqua cauſa monẽs ad peccatum, non tñ ſufficienter ad peccatum inducẽs; ſed cauſa ſufficienter cõplens peccatum eſt ſola voluntas.

¶Subiungit tertiam cõcluſionem explicatiuam prioris, & magis reſponſiuam oſtendentem, quomodo aliquid exterius poteſt eſſe cauſa peccati, an ſufficiens, vel quomodo; aliquid exterius põt eſſe cauſa mouens ad peccandũ, nõ tñ ſufficienter ad peccatũ inducens, ſed cauſa ſufficienter cõplens peccatum eſt ſola voluntas.

Digitized by Google

Probatur, exterius mouens eſt cauſa peccati, inquantum mouet rationem perſuadendo, vel appetitum ſenſitiuum inclinando; ſed neque perſuaſio exterior in rebus agendis, ex neceſſitate mouet rationem, neque res exterius propoſitę, ex neceſſitate mouent appetitum ſenſitiuum. ſ. hominis, niſi fortè aliquo modo diſpoſitũ; & tamen etiam appetitus ſenſitiuus, non ex neceſſitate mouet rationem, & voluntatem; igitur ſequitur concluſio. Maior iſta patet ex concluſione præcedenti. Minor patet quo ad primam, immo quo ad omnes partes, ex ſupra dictis, q. 10. art. 2. & 3. quia nihil mouet voluntatem, & rationem, neceſſariò obiectiuè, & quo ad ſpecificationem actus, niſi vniuerſale bonum; ſed res agendæ non ſunt huiuſmodi; igitę, &c. Minor patet, quia actiones humanæ agendæ ſunt propter finem, & per conſequens non vniuerſale bonum, quod eſt ipſe vltimus finis, &c. Secunda pars patet, quia appetitus ſenſitiuus in homine, eſt in poteſtate rationis, & voluntatis; igitur non neceſſariò mouetur ab obiecto. Ex intelligitur præſertim, quòd non neceſſariò mouetur quo ad actum imperatum, & ſequentem iudicium rationis, eſto quandoq; ſubitò moueatur ab obiecto ante aduertentiam rationis. Et dicit D. S. niſi fortè aliquo modo diſpoſitum, quia quando appetitus ſenſitiuus ſubeſt vehementibus paſſionibus, & maximè tollentibus vſum rationis, tunc iuxta ſupra dicta, artic. 3. idem eſt iudicium, ſicut de animalibus brutis, quia ſcilicet neceſſariò ſequitur impetum paſſionis; & ergo appetitus ſenſitiuus, qui eſt immunis a paſſionibus inordinatis, non neceſſariò mouetur. Tertia pars patet ibidem, quia appetitus ſenſitiuus mouet ex parte obiecti, ſed ipſe non poteſt exhibere obiectum, quod moueat neceſſariò. ſ. vniuerſale bonum; igitur, &c. Et quia iſta magis particulariter explicabuntur, & etiam ſupra ſatis dicta ſunt; ideo D. S. non adducit ſpeciales probationes. Patet igitur ex omnibus iſtis reſponſio ad quæſitum, quòd peccatum habeat cauſam exteriorem, patet & qualiter cauſa exterior cauſat peccatum, & ſecundùm quid, &c.

ET confirmatur argumento in contrarium. Auctoritas huius argumenti in oppoſitum, intelligitur de mulieribus Madianitis, de quibus dicit Moyſes. Nonne iſtæ ſunt, quæ deceperunt filios Iſrael.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ex hoc ipſo, ꝙ exteriora mouentia ad peccandum, non ſufficienter, & ex neceſſitate inducunt; ſequitur, quòd remaneat in nobis peccare, & non peccare. ———

¶Maior vera. ſ. peccatum eſt actus voluntarius. Ad minorem. Voluntaria autem ſunt, quæ ſunt in nobis, ſic ſ. quòd immediatum principium eorum eſt voluntas, cui non repugnat, quòd principium originale, & remotum ſit aliquod extrinſecum. Vltra; & ita non habent exteriorem cauſam; verum, tantùm. Et ſecundò, non habent cauſam exteriorem, propinquam, & immediatam. Et tertiò, non habent cauſam exteriorem ſufficientem, cũ quibus ſtat, quòd habent exteriorem tanquam remotam, & alliciẽtem interiorem perfectiuam peccati, vt enim patuit ſupra, q. 9. artic. 4 Ad actum voluntarium ſufficit, ꝙ principium proximum ſit intrinſecum, eſto remotũ ſit extrinſecum. Vltra, non ergo peccatum habet cauſam exteriorem; verum, perficientem peccatum, vel tanquam cauſam immediatam, tamen tanquam remotam, & alliciente. n.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd per hoc, quòd ponitur interior cauſa peccati, non excluditur exterior; nõ enim id, quod eſt exterius, eſt cauſa peccati, niſi mediante cauſa interiori, ut dictum eſt. * ———

* In corp. artic.

¶Maior, ſicut natura, &c. eſt vera, quo ad hoc, ꝙ eſt principium interius, licet aliæ multæ differentiæ ſint. Ad minorem, vera, tamẽ corruptio, & defectus interioris cauſæ in naturalibus poteſt ꝓuenire ab extrinſeca cauſa, ſicut corruptio ſeminis, q̃ eſt cauſa monſtruoſi partus, prouenit ab aliquo alterante extrinſeco, qđ inducit diſpoſitionem cõtrariam ei, quæ requiritur ad debitam formationem partus. Vltra; ergo neque, &c. Si intelligit, ꝙ oportet ſemper cõcurrere interiorem, concedit. Sed negatur conſequentia vlterior; ergo nõ habet cauſam exteriorẽ, qa per hoc, ꝙ ponitur interior in ordine ſuo, nõ excludit exterior, nec exterior excludit interiorẽ, qa non cauſat niſi mediante interiori, quã mouet. Et probat hæc ratio, ꝙ exterior ſola non eſt cauſa peccati, quod cõceditur, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ multiplicatis exterioribus cauſis inclinantibus ad peccandum, multiplicãtur actus peccati, qui plures ex illis cauſis, & pluries inclinãtur ad actus peccati; ſed tñ minuitur ratio culpæ, quæ conſiſtit in hoc, quòd aliquid ſit uoluntarium, & in nobis. ———

¶Ad maiorem, multiplicatis cauſis, &c. Verum, de cauſis perfectis, & totalibus. Conſtat enim, ꝙ ad vnum effectum naturalem concurrunt quattuor cauſæ, ſed omnes ſunt ſimul totalis cauſa, & nulla ſola, &c. Ad minorem dico, ꝙ malè ſubſumit; & ſunt quattuor termini, & ſi debitè ſubſumeretur eſſet falſa. ſ. ſed multiplicatis cauſis exterioribus nõ multiplicatur peccatum. Negatur; dico enim, ꝙ multiplicatis exterioribus cauſis, cauſantur plures inclinationes, ad quas ſequunt plura & pluries (licet nõ ſemper) peccata. Nam inclinatio ſenſualis, quam poteſt cauſare aliquod exterius, frequenter trahit in peccatum. Dico tertiò, ꝙ minor, vt iacet ſ littera, vera eſt, ꝙ quãtò plura ſunt & maiora exterius inducẽtia ad peccandum, tantò minus id, quod quis inordinatè agit, ei imputat ad peccatum, quo ſ. ad grauitatem culpæ, & patuit ſup. q. 73. ar. 6. cũ quo ſtat, ꝙ quantò plura ſunt, & maiora exterius inducentia ad peccatum, tantò frequẽtius, & ꝛpius, ac pluries peccet, multiplicando numerum actuum peccati. Quare negat cõſequentia, quia cũ multitudine numerali, & quaſi extẽſiua peccati, ſtat modicitas peccati quo ad paruitatem malitiæ, & quaſi paruitas quo ad extenſionẽ. Loquimur enim de cauſa peccati ex parte actus, non ex parte culpæ, & inordinationis; & ideo cauſa exterior, qa facit vt actus fiat, dicimus eam cauſam peccati, non curando, an faciat maiorem, vel minorem culpam. Vnde committitur fallacia figuræ dictionis, arguendo a continuo ad diſcretum, &c.

Vtrum peccatum ſit cauſa peccati.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum non ſit cauſa peccati; ſunt enim quattuor genera cauſarum, quorum nullum poteſt ad hoc congruere, ꝙ peccatum ſit cauſa peccati; finis enim habet rationem boni, quod non competit peccato, quod de ſua ratione eſt malum; & eadem ratione, nec peccatũ poteſt eſſe cauſa efficiens, quia malũ nõ eſt cauſa agens, ſed infirmum, & impotens, vt Dionyſ. dicit 4. c. de Di. no. *cauſa autem materialis, & formalis vñr hr̃e locũ ſolùm in naturalibus corporibus, quæ ſunt cõpoſita ex materia, & forma; ergo peccatũ non poteſt habere cauſam materialẽ, & formalẽ.

D Infra q. 14. Ba 2. di. 36 ar. 1. & di. 42. q. 1. ar. 2. & 3. & 5. cor. Et Mal. q. 3. arti. 1. cor. Et Ro. ma. 1. lec. 7. col. 5. fin.

*Dion. c. 4. par. 4.

¶ 2 Præterea. Agere ſibi ſimile eſt rei perfectæ, vt dicitur in 4. Metheor. *ſed peccatum de ſui ratione eſt imperfectum; ergo peccatum nõ poteſt eſſe cauſa peccati.

*Ariſt. li. 1. de Anim. tex. 14. 15.

¶ 3 Præterea. Si huius peccati ſit cauſa aliud peccatum, eadẽ ratione, & illius erit cauſa aliquod aliud peccatum; & ſic procedetur in infinitum, quod eſt inconueniens; non ergo peccatum eſt cauſa peccati.

¶Sed cõtra eſt, ꝙ Greg. dicit ſuper Ezech. *Peccatum, quod per pœnitentiam citius non deletur, mox ſuo pondere ad aliud trahit; ergo peccatum eſt cauſa peccati.

*Greg. homil. 11. & li 25. Moral. cap. 13.

¶Hic quærit de quodam dubio, quod incidit circa dicta, An etiam peccatum poſſit eſſe cauſa peccati.

¶Reſpondeo dicendũ, ꝙ cum peccatũ habeat cauſam ex parte actus, hoc modo vnũ peccatũ põt eſſe cauſa alterius, ſicut vnus actus humanus põt eſſe cauſa alterius. —

¶D. S. primò innuit vnã concluſionem generalem; ſecundò explicat illã in ſpeciali, ibi. Contingit igit̃, &c. Cõcluſio igit̃ gñalis reſponſiua eſt. Peccatum poteſt eſſe cauſa peccati. Dicit notãter, poteſt, quia nõ, cuiuslibet peccati cauſa eſt peccatum. Primũ enim peccatum non cauſatur ex aliquo peccato, vt patuit ar. 1. ad 3. Sed de alijs quibuſdã poſt primũ verificari poteſt concluſio, ad minus ſm cauſalitatem per accidens, quia remouet prohibens. Probatur concluſio. Vnus actus humanus poteſt eſſe cauſa alterius; igitur & vnum peccatum eſt cauſa alterius. Tenet conſequentia primò, qa peccatum eſt actus humanus; ſecundò, quia hic quærimus de cauſa peccati ex parte actus humani. an videlicet actus peccati cauſet peccatum. Et ex hoc patet intellectus concluſionis; quia intelligitur concluſio, ꝙ peccatum ex parte actus, eſt cauſa alterius, numero, vel ſpecie diſtincti, & ex parte actus; ita ꝙ actus peccati natus eſt cauſare actum peccati, non autem intelligitur concluſio ex parte inordinationis, ſic ꝙ inordinatio cauſet, vt patebit ad primũ. Añs relinquitur notum, & virtualiter ex ponetur, & declarabit in ſequenti concluſione de actu humano malo. Patet enim, ꝙ vnus actus virtuoſus eſt cauſa alterius multis modis, ſicut actus charitatis, & amoris, cauſat alios in genere cauſæ efficientis, finalis, & formalis. Charitas enim eſt finis præcepti de alijs actibus. Et iterum imperat, & iuuat alios; & non eſt dubium, quin vnum opus ſit propter aliud, & per aliud.

¶ Contingit igitur unum peccatum eſſe cauſam alterius ſm quattuor genera cauſarum. Primò quidem ſm modum cauſæ efficientis, uel mouentis, & per ſe, & per accidens. Per accidens quidem, ſicut remouens prohibens dicitur mouens per accidens; cum enim per vnum actum peccati homo amittit gratiam, uel charitatem, vel uerecundiam, uel quodcunque aliud retrahens a peccato, incidit ex hoc in aliud peccatum; & ſic primum peccatum eſt cauſa ſecundi per accidens. ———

¶Hic

Digitized by Google

¶Hic D.S.conſequenter declarat,& explicat primã concluſionem,& ponit alteram concluſionem declaratoriam,talem. Contingit vnum peccatum eſſe cauſam alterius ſecundùm quattuor genera cauſarum.

¶ Et nota,quòd non vult D.S.ꝙ hoc ſit ſemper,& vniuerſaliter,ita quòd vnũ ſingulare cauſetur ab alio determinato in quattuor generibus,ſed verificatur concluſio de peccato in ſuppoſitione ſimplici cum inclinatione ad ſuppoſita,ſicut hic & Romæ venditur piper,quia peccatum aliquod cauſatur ab aliquo in tali genere,aliud ab alio in alio genere, &c.vt patebit. Eſt igitur vnum peccatum in communi ſecundum inclinationem ad ſuppoſita diuerſa,cauſa alterius etiam communiter accipiendo alterius in quattuor generibus, ſic quòd ſecundum diuerſa genera cauſarum,accipiantur quandoque etiam diuerſa peccata niſi forte in cauſalitate effectiua per accidens, ibi enim quodlibet aliud præcedens eſt cauſa ſequentis ſi abijciat gratiam. Illam concluſionem D.S.probat particulariter de omnibus generibus cauſarum,vt patebit.Probat ergo concluſionem primò de genere cauſæ efficientis,quæ cum ſit duplex,ſcilicet efficiens vel mouens per ſe,& per accidens. Primò probat de cauſa efficiente per accidẽs, ſecundò de per ſe,ibi. Per ſe quidem,&c. Quo ad primam arguitur ſic, remouens prohibens, dicitur mouens per accidens, ſed vnum peccatum remouet prohibens aliud,igitur,&c.Maior nota ex 8.phyſicorum. Minor probatur vel declaratur, quia per vnũ actum peccati,ſcilicet mortalis,homo amittit gratiam, & charitatem,vel verecundiam,& alia huiuſmodi, ſed iſta prohibebant peccatum,igitur minor vera. Iſtæ propoſitiones ſunt per ſe notæ quia gratia,& charitas reſiſtunt ſuo contrario, quod eſt peccatũ mortale. Similiter verecundia,quæ eſt timor turpis,facit ne quis peccet,vt ſub verecundia cõprehendatur erubeſcẽtia,quæ timet turpitudinem actus committendi, vt patuit ſupra q.141.arti.4.

¶ Nota autem,quòd hæc ratio probat, quòd primum peccatum ſit cauſa ſequentis,& hoc eſt per accidens,quòd primũ abijciat prohibens peccatum,& non ſecundum; & iſto modo poteſt minus peccatum eſſe cauſa maioris,& indifferenter quodcunq; præcedens aliud,eſt cauſa alterius ſiue diſparati ſiue eiuſdẽ ſpeciei.Et hoc tangit D.S.de Malo.q.ſecunda ar.10.ad primum,clarius.q.8.ar primo vbi habet,quæ hic poſita declarant, & ſecũdo ſenten.di. 36. ar primo. Deinde cum dicit.

¶ Per ſe quidem ſicut cum ex vno actu peccati homo diſponitur ad hoc, quòd alium actum conſimilem facilius committit, ex actibus enim cauſantur diſpoſitiones, & habitus inclinantes ad ſimiles actus.

¶ Probat concluſionem quo ad cauſam efficientem per ſe,ita tamen quòd cauſa efficiens vel mouens extendatur etiam ad diſpoſitionem vel effectiuam remotam,& D.S.in de Malo vocat illam cauſalitatem eſſe per modum inclinationis, & arguitur ſic. Ex vno actu peccati homo diſponitur ad hoc, quòd alium committat,igitur vnum mouet diſpoſitiuè ad aliud,conſequentia nota,antecedens probatur,quia ex actibus cauſantur diſpoſitiones, & habitus inclinantes ad ſimiles actus. Et quia quicquid eſt cauſa cauſæ,eſt cauſa cauſati,ſequitur ꝙ peccatũ, qđ cauſat diſpoſitionẽ,vel habitum inclinantẽ ad actũ dicatur & ſit etiã cauſa ſaltem remota ipſius actus ex habitu procedentis.

¶ Nota autẽ, ꝙ iſto modo peccatum eſt cauſa peccati ſimilis in ſpecie,vel aliqualiter ſibi cohærentis;quia actus diſponens vel cauſans habitum, & actus procedens ex habitu ſunt ſimiles in ſpecie,licet nõ in modo,vt patuit ſup.q.52.ar.3. Cõſequẽter ibi.

¶ Secundum verò genus cauſæ materialis vnum peccatum eſt cauſa alterius inquantum præparat ei materiam,ſicut auaritia præparat materiam litigio, quod plerumque eſt de diuitijs congregatis.

¶ Adducit probationẽ de genere cauſæ materialis, non quidẽ ex qua,ſed circa quã,vt patet ad primum,& arguitur ſic, Vnum peccatum præparat alteri materiam, igitur vnum eſt cauſa alterius in genere cauſæ materialis. Tenet conſequentia a ſimili in naturalibus. Mater enim,eſto ſe habeat actiuè ad præparationem materiæ ex qua formatur corpus fetus,quia tamen materia ſe habet ſolùm paſſiuè & materialiter in generatione fetus,ideo dicitur concurrere materialiter,& eſſe cauſa in genere cauſæ materialis; ſic & in propoſito peccatum miniſtrans materiam circa quam peccato, dicitur eſſe cauſa materialis,eſto ad materiam ſe habet actiuè.Antecedens patet de auaritia,quæ præparat materiã litigio.Videmus enim experimentaliter,quomodo etiam fratres & ſorores, poſt mortẽ parentum litigent de diuitijs congregatis a parentibus auaris plerumque. Sic gula miniſtrat materiam luxuriæ.Et quia vt dictum fuit, id quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati,ideo, quia auaritia cauſauit diuitias, quæ cauſant litigium,ideo & litigij cauſa dicitur. Conſiſtit autem litigium in cõtradictione verborum,quæ contradictio præſertim in diuidendis bonis habet locum,Vide 2.a.q.116.ar.1.quid ſit litigium,&c.

¶ Nota tamen,quòd id, quod miniſtrat materiam peccato, nõ eſt propriè cauſa peccati in actu,ſed in potentia, & occaſionaliter.Sic dicitur,ꝙ præſentans obiectũ voluntati eſt cauſa indirectè occaſionalis,vide in fra.q.77.ar.1. Deinde ibi.

¶ Secundum verò genus cauſæ finalis vnum peccatum eſt cauſa alterius inquantum propter finem vnius peccati aliquis committit aliud peccatum; ſicut cũ aliquis committit ſimoniam propter finem ambitionis, vel fornicationem propter furtum.

¶ Confirmat particulariter concluſionem de genere cauſæ finalis, ſic. Propter finem vnius peccati aliquis committit aliud peccatum,igitur ſecundùm genus cauſæ finalis,vnum peccatum eſt cauſa alterius.Tenet conſequentia,quia eſſe propter,qđ aliud ſit eſt eſſe finem. Antecedens probatur, quia aliquis committit ſimoniã, propter finem ambitionis, qui eſt honor indebitus quẽ quis intendit per ſimoniam. Similiter fornicationem propter furtum,& dicit antecedens propter finem vnius peccati commititur aliud, quia talis finis eſt obiectum proprium ipſius actus,a quo actus habet appetibilitatem, ſicut aliquis facit aliquid propter furtum,inquantum per furtum conſequitur bonum deſideratum, quare antecedens magis dicit propter finem peccati,quã propter peccatum.Et quia actus peccati trahit eandem appetibilitatem quam habet obiectum,ideo & actus dicitur eſſe cauſa finalis, & ſi non ſecundùm ſe,tamen ratione obiecti, & hoc innuit ſolutio primi. Et iſta cauſalitas eſt omnium capitalium reſpectu ſuarum filiarum,vt patebit infra q. 84.& de Malo ſupra. q.8. Tunc ibi.

¶ Et quia finis dat formam in moralibus, vt ſupra habitum eſt.* ex hoc etiam ſequitur,quòd vnum peccatũ ſit formalis cauſa alterius,in actu enim fornicationis, ꝙ propter furtum committitur, eſt quidem fornicatio ſicut materiale,furtum verò ſicut formale.

* q.1.ar.4. q.18.ar.4. & 6.

¶ Arguitur vltimò, & de genere cauſæ finalis ſic, vnum peccatum eſt cauſa alterius in genere cauſæ finalis,ſed finis dat formam in moralibus,ergo ſequitur quòd vnum peccatum ſit cauſa formalis peccati alterius. Maior patet ex ſtatim dictis.Minor patuit ſupra.q.1.ar.3.& q.18.ar.4.& 6.& declaratur hic exemplariter.Quando enim fornicatio propter furtum committitur, tunc fornicatio eſt ſicut materiale,furtum verò ſicut formale.Et patuit fundamẽtum ſupra ſæpius,quia ex obiecto motiuo proprio mediante actu interiori voluntatis, habet actus exterior,& ipſum velle ſpeciem propriam;ſed ex fine, qui eſt obiectum intẽtionis agentis, trahit actus exterior,& voluntas ſpeciem communem, quæ eſt principalis ſecundùm eſſe morale, ſicut & intentio principalior eſt actu exteriori,& actuvolũtatis reſpectu actus exterioris.Eſt ergo fornicatio materiale reſpectu furti, quia actus exterior ſe habet materialiter ad intentionem, & finem intentionis agentis.Patet igitur,quòd peccatum ſecundùm ſuppoſitionẽ ſimplicem nõ determinatam, & perſonalẽ eſt cauſa peccati in quattuor generibus cauſarum,quod fuit probandum, &c.

¶ Nota circa auctoritatem B.Grego.adductam in argumento in oppoſitum. Nam poſſet malè intelligi, quaſi exiſtens in peccato,neceſſariò traheretur in aliud peccatum. Quare eam exponit D.S.in de Veri.Mate.24.art.12. ad 5.dicens quamuis peccatũ per pœnitentiam non deletum trahat ad aliud inclinando,ſed tamen non eſt neceſſarium,quòd liberum arbitrium ſemper huic inclinationi obediat, ſed poteſt in aliquo vno actu contra eam niti.Hæc ille. Ex quo patet,quòd ex illa auctoritate habetur, ꝙ vnum peccatum eſt cauſa alterius ſimilis,in genere cauſæ mouẽtis per ſe cauſando videlicet diſpoſitionem, & habitum ad actũ conſimilem,cui habitui difficile renititur, & ideo dicit B.Greg. ſi non mox deletur,ſed ſupple ſi diu continuatur mediante generato habitu,trahit vehementer inclinando ad peccatum aliud ſimile. Eſt nihilominus cauſa per accidens alterius cuiuſcunque remouendo prohibens. Sed videtur eſſe intellectus auctoritatis qui dictus eſt, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ peccatum inquãtum eſt inordinatum habet rationẽ mali, ſed inquantum eſt actus quidam, habet aliquod bonum ſaltẽ apparens pro fine,& ita ex parte actus poteſt eſſe cauſa,& finalis, & effectiua alterius peccati; licet non ex parte inordinationis; materiam autem habet peccatum non ex qua,ſed circa quam;formam autem habet ex fine;& ideo ſecundùm quattuor genera cauſarum peccatum poteſt dici cauſa peccati, vt dictum eſt.* * In cor. ar.

¶ Negatur aſſumptum, quòd nullum quattuor generum cauſarum poſſit ad hoc cõgruere, immo omnia congruunt. Ad ꝓbationem aſſumpti dico, quòd finis habet rationem boni veri, vel ſaltem apparentis,vt patet ſecundo phyſi,Et dico,quòd ratio boni competit peccato,tum ratione actus,qui eſt bonum ſecũdũ eſſe naturæ,& ſecundùm quid, tum ratione obiecti ipſius peccati,quod eſt bonum delectabile vel vtile, licet nunquam honeſtũ vt ſic.

vt ſic. Dico vlterius, quòd peccatum habet rationẽ mali quo ad inordinationem, & auerſionem, quę eſt præter intentionem peccantis, habet tamen rationem boni modis dictis; & ergo peccatũ ratione obiectu habet rationem cauſæ finalis, & quandoque etiã ratione ſui ipſius, quia eſt ſecundum ſe actus delectabilis. Vnde videntur eſſe duplicia peccata, quædam ſunt circa bona vtilia, & ſecundùm ſe non quæruntur, talia ſunt cauſa finalis ratione obiectorum tantùm ſicut furtum. Quædam autem ſunt actus ſecundùm ſe delectabiles, & tales quæruntur vt fines ſecundùm ſe, & non tantùm ratione obiectorum, vt eſt fornicatio. Vltra, negatur, quòd peccatum nõ poſſit eſt cauſa efficiens ratione actus. Ad probationem dicitur, quòd malum formaliter, ideſt malitia eſt impotens, & vt ſic non agit effectiuè, niſi per accidens ratione boni cui adiungitur, nec eſt niſi in bono, & de hoc ſupra q. 18. ar. 1. Vide de hoc in de Malo. Mat. prima ar. prima, quia malũ formaliter nõ agit effectiuè, ſed malum denominatiuè, ideſt bonum deficiens, hoc agit. Malum autem hoc, ſcilicet deficiens bonum agit, ſed defectiuè, ſicut ſemen defectuoſum cauſat generationem defectuam, ſed malum non in ſe, ſed alteri, cauſat malũ non in actione vel effectu proprio, ſed alieno, nec hoc malũ cauſat vt deficiens. Vltra, cauſa autem materialis, & formalis videntur ſolùm habere locum in naturalibus corporibus. Dico, quòd cauſa materialis ex qua, & cauſa formalis conſtitutiua ſuppoſiti, habent ſolùm locũ in corporibus, naturalibus. Sed cauſa materialis circa quam, & forma ſpecificatiua vel obiectalis vel finalis, habent locum, & in actibus moralibus, vt poteſt patere ex ſupra ſæpius dictis, quare negatur conſequentia. D.S. reſpondet ad probationem aſſumpti, vel minorem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd peccatum eſt imperfectum imperfectione morali ex parte inordinationis, ſed ex parte actus poteſt habere perfectionẽ naturæ, & ſecundùm hoc poteſt eſſe cauſa peccati.

¶ Ad maiorem, agere ſibi ſimile eſt rei perfectæ ad hunc ſenſum, quòd nihil agit ſibi ſimile, niſi ſit perfectum aliquo modo, & ſic conceditur; ſed an agere ſibi ſimile, præſertim in natura ſubſtantiali, generando ſibi ſimile, conueniat cuilibet in natura perfecta exiſtenti, vide prima par. q. 45. ar. 5. ad primum, quia nõ. Generare enim ſibi ſimile, cum diuiſione naturæ eſt perfectionis ſecundùm quid, & reperitur in iſtis inferioribus tantùm, nõ autem in Angelis. Generatio verò, quæ eſt cum communicatione eiuſdem naturæ eſt perfectionis infinitæ, nec alicui creaturæ cõpetere poteſt, ſed de his alibi, &c. Ad minorem dico, quòd peccatum eſt imperfectum moraliter ratione formalis, quod eſt inordinatio, ſed tamen ratione materialis, ideſt actus, poteſt eſſe perfectum perfectione naturæ, & ſecundùm hoc poteſt cauſare ſimilem actum. Vltra, ergo peccatum non eſt cauſa peccati, verum ratione formalis, nec hoc diximus, ſed ratione actus, & hoc dictum fuit in principio, quòd peccatum eſt cauſa ex parte actus cauſantis, & cauſati; inordinatio autem ex parte actus cauſati, ſequitur per accidens. D.S. reſpondet ad minorem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nõ omnis cauſa peccati eſt peccatum, vnde nõ oportet vt procedatur in infinitum, ſed poteſt peruenire ad aliquod peccatum, cuius cauſa non eſt aliud peccatum.

¶ Ad aſſumptum dico, quòd huius peccati poſt primũ eſt cauſa aliud peccatum, ſaltem per accidens remouendo prohibẽs; ſed huius, ſcilicet primi peccati cauſa nõ eſt nec eſſe poteſt aliud peccatum, vt patuit ar. 1 ad tertiũ. Vltra, eadem ratione, & illius erit cauſa aliud peccatum dico, quòd illius poſt primum poteſt eſſe cauſa aliud peccatum, ſed non cuiuslibet alterius, quia non primi, quod cauſatur a bono deficiente, qui defectus aute peccatum erat negatiuus, & ſic nec peccatum, nec malum. Vltra, & ſic procederetur in infinitum, illa cõſequentia negatur, quia nõ quodlibet peccatum cauſatur ex peccato, ſed eſt deuenire ad primum quod non præſupponit peccatum, nec malum. Negatur, & vltima conſequentia, quia vt patuit non eſt mens cõcluſionis, quòd q̃libet peccatum cauſetur ex peccato, ſed aliquod ex aliquo, & peccatum poteſt cauſari ex aliquo peccato, & præſertim vbi non eſt ignorantia, nec infirmitas, ibi non oportet, quòd primum peccatum ex aliquo peccato proueniat, ſed ſolùm ex inconſideratione, vt patet de Angelis, nec oportet in nobis, q̃ omne actuale proueniat ex aliquo actuali ipſius peccantis, licet proueniat originaliter ex originali, & actuali primi hominis, cuius primum peccatum non proueniebat ex alio. D.S. virtualiter tangit aſſumptum, & negat primam conſequentiam.

Quæſtio Septuageſimaſexta.

De cauſis peccati in ſpeciali, & primò de interioribus, videlicet de ignorantia.

Deinde conſiderandũ eſt de cauſis peccati in ſpeciali. Et primò de cauſis interioribus peccati. Secundò de exterioribus. Tertiò de peccatis, quę ſunt cauſa aliorum peccatorum. Prima autem conſideratio ſecundùm præmiſſa erit tripartita; nam primò agetur de ignorantia, quæ eſt cauſa peccati ex parte rationis. Secundò de infirmitate ſeu paſſione, quæ eſt cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui. Tertiò de malitia, quæ eſt cauſa peccati ex parte voluntatis. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrum ignorantia ſit cauſa peccati. Secundò, vtrum ignorantia ſit peccatum. Tertiò vtrum totaliter a peccato excuſet. Quartò, vtrum diminuat peccatum.

¶ Iuxta ſtatutũ ordinẽ in quæſt. præced. D.S. conſequenter agit ſecundam partem tractatus (de cauſis peccatorum in ſpeciali. Et quia vt dictũ eſt quæſt. præce. triplex eſt cauſa peccati. ſ. interior, exterior, & ſecundùm quòd vnum peccatum eſt cauſa alterius. Et inter has cauſas interiores ſunt immediatores, & principaliores, ideo D.S. primò agit de cauſis interioribus, ſecundò de exterioribus. q. 79. tertiò de peccatis, quæ ſunt cauſa aliorum peccatorum. q. 84. Quia autem cauſa interior eſt tripartita, vna. ſ. ex parte rationis, quæ eſt ignorantia. Alia ex parte appetitus ſenſitiui, quæ dicitur paſſio. Tertia ex parte voluntatis, quæ dicitur malitia, ideo primò oſtenditur qũo ignorantia ſit cauſa peccati, ſecũdo quomodo paſſio, in quæſt. ſequẽ. tertiò, qũomalitia. q. 78.

¶ Quo igitur ad primum, quod eſt præſentis quæſtionis, primò oſtenditur qùomodo ignorantia poſſit eſſe cauſa peccati, ſecundò quomodo poſſit eſſe peccatum, tertiò qũo faciat ad qũitatem culpæ vel peccati formaliter arti. 3. & 4.

Vtrum ignorantia ſit cauſa peccati.

A D primum ſic proceditur. Videtur, quòd ignorantia non poſſit eſſe cauſa peccati, quia quod non eſt, nul'ius eſt cauſa, ſed ignorantia non eſt ens, cum ſit priuatio quædam ſcientiæ; ergo ignorantia non eſt cauſa peccati. A

Infra ar. 3. cor. Et 2. 2. q. 42. ar. 2. co. & ad 1. Et Ma. q. 3. ar. 6. per to. & q. 7. co. 6. & ad 6.

¶ 2 Præterea. Cauſæ peccati ſunt accipiendæ ex parte conuerſionis, vt ex ſupra dictis patet, * ſed ignorantia vt reſpicere auerſionẽ; ergo non debet poni cã peccati. *q. 75. ar. 2.

¶ 3 Præterea. Omne peccatum in voluntate conſiſtit, vt ſupra dictum * eſt, ſed voluntas non fertur niſi in aliquod cognitum, quia bonum apprehenſum eſt obiectum voluntatis, ergo ignorantia non poteſt eſſe cauſa peccati. *q. 74. ar. 2.

¶ Sed contra eſt, quòd Aug. dicit in li. de natura, & gratia, quòd quædam per ignorantiam peccantur. * Aug. ex. 61. to. 7. Et li. 3. de lib. arb. ca. 18. to. 1.

¶ Hic ergo primò D.S. determinat quomodo, & an ignorãtia poſſit eſſe cauſa peccati.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſecundùm Philoſophum in 8. Phyſico. * cauſa mouens eſt duplex, vna per ſe, & alia per accidens. Per ſe quidem eſt, quæ propria virtute mouet, ſicut generans eſt cauſa mouens grauia, & leuia. Per accidens autem ſicut remouens prohibẽs, vel ſicut ipſa remotio prohibentis, & hoc modo ignorantia poteſt eſſe cauſa actus peccati, eſt enim priuatio ſcientiæ perficiẽtis rationem, quæ prohibet actum peccati inquantum dirigit actus humanos. * Ariſt. ar. 27. com. 2.

¶ In hoc corpore ar. D.S. reſpondet ad quæſitum plenè, & diſtinctè, tam ex parte prędicati, quàm ſubiecti quæſiti, & ideo tria facit. Primò reſpondet ex parte prædicati. Secundò eadem explicat ex parte ſubiecti, ibi. Conſiderandum eſt autem, &c. Tertiò infert corollarium limitans eandem cõcluſionem ex parte vtriuſque, ibi. Vnde patet, &c. Concluſio igitur prima reſponſiua ad quæſitum ex parte prædicati, eſt talis. Ignorantia poteſt eſſe cauſa actus peccati non quidem per ſe mouens, ſed per accidens.

¶ Vbi nota primò, quòd notanter dicit, & cauſæ actus peccati, quia ignorantia aliqua, vt eſt ignorantia circunſtantiæ, & inuincibilis, vt patebit ar. 3. poteſt eſſe cauſa peccati ſolùm materialiter, & nõ eſt cauſa peccati formaliter, quæ videlicet omnino excuſat. Et ergo aliquando eſt cauſa actus peccati, & non culpæ, vel peccati formaliter. Et hoc innuit D.S. quando dicit cauſa actus peccati. Aliqua verò ignorantia quæ non omnino excuſat illa dicitur eſſe cauſa peccati.

¶ Nota ſecundò, quòd per hoc, quòd dicit concluſio, non per ſe mouens, dat intelligere in quo genere cauſæ ignorantia ſit cauſa peccati, quia videlicet in genere cauſæ mouentis vel effectiuẽ tis indirectè, & per accidens. Probatur igitur concluſio, ſupponendo

nendo ex octauo phyſicorum, quia duplex eſt cauſa mouens. Et arguitur pro prima parte, cauſa mouens per ſe eſt quæ propria virtute mouet, ſed ignorantia non mouet propria virtute ad peccatum, igitur, &c. Maior patet exemplariter, de generante grauia, & leuia, quod dat eis inclinationẽ ad propria loca, qua mediante mouet, & præſertim in primo inſtanti generationis ſi ſint extra loca ꝓpria. Minor patet, quia non ens, & priuatio non eſt alicuius virtutis, igit nõ mouet ꝓpria virtute; conſequentia clara.

¶ Secunda pars probatur, remouens prohibens, vel remotio prohibentis, mouet per accidens, ſed ignorantia eſt remotio ꝓhibentis actum peccati, igitur. Maior nota, quę notanter dicit diſiunctim remouens prohibens vel remotio prohibentis, qa vtrũque eſt cauſa per accidens, ſicut remouens columnam, & remotio columnæ. Minor patet, quia ignorantia ſaltem aliqua, vt verificetur illa minor permiſſiuè, eſt priuatio ſcientiæ perficientis rationem, quæ prohibet actum peccati, inquantum dirigit actus humanos, igitur, &c.

¶ Nota autem circa minorem, & probationem primò, quòd minor ſubſumit, ſed ignorantia eſt priuatio, &c. Vbi habes determinatè, & cathegoricè qualis cauſa mouens per accidens eſt ignorantia, quia ſicut remotio prohibentis, nam, vt ſtatim patebit, ipſa ignorantia non dicitur eſſe cauſa actus peccati, niſi ſciẽtia, ſi adeſſet, prohiberet ipſum. Cauſa autem per accidens peccati, ſicut remouens prohibens dicitur, & eſt voluntas carendi ſciẽtia. Illa enim remouet, directè vel indirectè, cauſam prohibentẽ, & tamen talis voluntas eſt cauſa per accidens peccati, magis quã actus peccati, quia ignorantia voluntaria non excuſat, &c.

Ignorãtia eſt remotio prohibentis.

¶ Nota ſecundò, quòd ſcientia cuius remotio eſt ignorantia, non ſolùm eſt directiua actuum humanorum bonorum, qui debent fieri, ſed eius etiam eſt reuocare a malis, vt poteſt patere ex ſupra dictis q. 74. arti. 5. & 6. & eius eſt prohibere mala, & peccata. Quare patet, quòd ignorantia eſt remotio prohibentis, ſcilicet dictæ notitiæ vniuerſalis vel particularis, vt patebit; quæ ſi adeſſet, peccatum nõ fieret. Et hęc innuit, & intendit ꝓbatio D. S.

¶ Conſiderandum eſt autem, quòd ratio ſecundùm duplicem ſcitẽtiam eſt humanorum actuum directiua, ſcilicet ſecundùm ſcientiam vniuerſalem, & particularem, conferens enim de agendis vtitur quodam ſyllogiſmo cuius concluſio iudicium eſt ſeu electio vel operatio, actiones autem in ſingularibus ſunt, vnde concluſio ſyllogiſmi operatiui eſt ſingularis, ſingularis autem propoſitio non concluditur ex vniuerſali niſi mediante aliqua propoſitione ſingulari; ſicut homo prohibetur ab actu patricidij per hoc, quòd ſcit patrem non eſſe occidendum, & per hoc, quòd ſcit hunc eſſe patrẽ; vtriuſque ergo ignorantia poteſt cauſare patricidij actũ ſcilicet vniuerſalis principij, quod eſt quædam regula rationis, & ſingularis circunſtantiæ. —

¶ Hæc conſequenter explicat priorem concluſionem ex parte ſubiecti: & præſertim ea, quæ ſunt pro minore, & intendit talem concluſionem ſecũdã. Ignorantia duplex poteſt eſſe cauſa actus peccati, videlicet remouens ſcientiam vniuerſalem, ſcilicet vniuerſalis principij, & etiam remouens particularem, ſcilicet cognitionem alicuius particularis circunſtantiæ. Probatur, ignorãtia eſt cauſa peccati, vel actus peccati, inquantum remouet ſcientiam directiuam actuum humanorum, & prohibentem peccatũ ſi adeſſet, ſed ratio ſecundùm duplicem ſcientiam eſt humanorũ actuum directiua, ſcilicet ſecundùm ſcientiam vniuerſalem, & particularem impediẽdo peccatum materialiter vel formaliter; igitur duplex ignorantia, &c. Maior patet ex prima concluſione. Minor declaratur in littera, quia ratio vel homo ſecundùm rationem conferens de agendis, vtitur quodam ſyllogiſmo, cuius, concluſio iudiciũ eſt, ſeu electio vel operatio; ſed actiones in ſingularibus ſunt, ergo cõcluſio ſyllogiſmi operatiui eſt ſingularis, ſed ſingularis propoſitio nõ concluditur ex vniuerſali, niſi mediante propoſitione ſingulari; igitur minor vera, quòd ſcilicet ratio dirigat ſecundùm duplicem ſcientiam. Et explicat D. S. dicta pro minore exemplariter, ſicut homo poteſt prohiberi ab actu patricidij per hoc, quòd ſcit patrem non eſſe occidendum, & per hoc, quòd ſcit hunc eſſe patrem; & ergo ignorãtia vtriuſq; ſcilicet vniuerſalis principij moralis, videlicet eius, quod eſt ignorare patrem, non eſſe occidendum, & ignorãtia eius, quod eſt hũc eſſe patrem, põt eſſe cauſa actus vel peccati patricidij. Sic ſi aliqs ignorãs fornicationem eſſe peccatum committit ipſam, ꝙ ſi ſciret ipſam eſſe peccatum, & non committeret; tunc ignorantia tollens vel remouens ſciẽtiam vniuerſalem, ideſt vniuerſalis, ꝓpoſitionis moralis, eſſet cauſa peccati. Ignorantia autem particularis circũſtantiæ eſt cauſa actus peccati, vel peccati qñq; qñ ſciẽtia circunſtantiæ prohibuiſſet peccatum, vel ſimpliciter vel à tali genere peccati. Exemplum primi, ſicut ſi ſagittator ſciret tranſeuntem eſſe hominem, nullo modo ſagittaret, ſed quia æſtimat eſſe ceruum, ideo proijcit ſagittam. Exemplum ſecundi. Sicut ſi aliquis ſagittator vellet interficere hominem, ſed non patrem, ſi ſciret tranſeuntem eſſe patrem, nullo modo ſagittaret, ſed quia non ſcit eſſe patrem, ideo interficit patrem. Vnde talis ignorantia cauſat manifeſtè peccatum homicidij, ſed non ſemper patricidij. Et ſcientia ſi affuiſſet prohibuiſſet patricidiũ, ſed nõ homicidium; quare patet ex iſtis, quòd ſm duplicem ſcientiam poteſt prohiberi peccatum. Nõ autem dico, ꝙ ſemper prohibeatur, &c.

¶ Circa iã dicta nota primò, quòd ignorantia vniuerſalis principij, nunquam facit vt actus qui fit ex ea omnino non ſit peccatum, ſed tamen hoc poteſt facere ignorantia particularis circũſtantiæ, quia prima ſemper habetur tanquam voluntaria ꝓpter negligentiam, non ſic de ſecunda, & ſub prima etiam comprehenditur ignorantia particularis eligibilis, quæ ſecundum Philoſophum tertio Ethicorum etiam non excuſat, nec facit inuoluntarium, ſed ſolùm ignorantia circunſtantiæ; ita quòd eſt triplex ignorãtia, ſcilicet vniuerſalis, & particularis eligibilis, quæ duæ non excuſant a toto, ſed tertia eſt ignorantia circunſtantiæ quæ poteſt excuſare. Quare D. S. oportet hic cautè intelligere, qa non dicit, quòd ab actu patricidij prohibeatur aliquis propter ignorantiam particularis eligibilis, ſed circunſtantiæ; ignorantia enim electionis eſt, per quam aliquis æſtimat hoc malũ nunc faciendum, tractus ex aliqua paſſione, puta iudicans nunc eſſe fornicandum. Sed ignorantia vniuerſalis eſt qua quis opinatur fornicationem abſolutè eſſe bonam, & licitam. Ignorantia autem circunſtantiæ, eſt ignorantia alicuius cõditionis ſingularis, puta, quòd iſta mulier ſit vxor, vel quòd iſte vir ſit pater, vel ꝙ locus iſte ſit ſacer. &c.

Triplex ignorantia.

¶ Nota ſecundò, quòd concluſio ſyllogiſmi practici vel operatiui, dicitur iudicium, electio, & operatio, ſed differenter vt patuit q. 75. ar. 7. ad primum; quia immediata concluſio, & intrinſeca conſilij, & ſyllogiſmi dicti eſt iudicium, & ſententia intellectus, cõcluſio autem extrinſeca eſt electio vel conſenſus. Sed qñ hæc ſunt efficacia habentia ſe per modum imperij, tunc ſequitur, & vltima, & remota cõcluſio, ſcilicet executio operis, & opus ipſum, non ſolùm in actu concepto, ſed exercito, &c.

¶ Nota tertiò, quòd actiones in ſingularibus ſunt, intelligitur principiatiuè, ita quod agens, & exercens actionem quamcumq; eſt ſingularis ſubſiſtens. Dico autem notanter ſingulare ſubſiſtẽs, quia datur aliqua actio, quæ primò ſimpliciter eſt ſingularis, & non ſuppoſiti, vt intelligere animæ rationalis, quod prius conuenit animæ, quàm ſorti. Si autẽ intelligitur iſta propoſitio obiectiuè, terminatiuè, ſic non omnis actio eſt ſingularis, ſed aliqua vniuerſalis, vt patet de actionibus quibuſdam intellectus, qui intelligit vniuerſalia. Sed vera eſt propoſitio ad intentum D. S. de actione morali cuiuſmodi eſt iudicium, & electio. Talis eñ ſem per exercetur, & ſit circa aliquod ſingulare. Propoſitio autẽ primi Metaphyſicæ, intelligitur de actionibus tranſeuntibus.

Actiones ſingularibus exponitur.

¶ Vnde patet, quòd non quælibet ignorantia peccãtis eſt cauſa peccati, ſed illa tantum, quæ tollit ſcientiã prohibentem actum peccati; vnde ſi voluntas alicuius eſſet ſic diſpoſita, quòd non prohiberetur ab actu patricidij, etiam ſi patrem agnoſceret, ignorantia patris non eſt hic cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum, & ideo talis non peccat propter ignorantiam, ſed peccat ignorans ſecundùm Phil. in 3. Ethi.* —

* Ariſt. c. 1. tomo 5.

¶ Hic tertio loco D. S. infert corollarium limitans concluſionem primam, tale. Non quælibet ignorantia peccantis eſt cauſa peccati, &c. Patet ex dictis, quia ignorantia ſolùm dicitur cauſa, quia remouet prohibens peccatum, ſcilicet ſcientiam, qua exiſtente peccatum non fieret; igitur corollarium verum. Et ex hoc patet, quòd ſiue ſit ignorantia vniuerſalis ſcientiæ, ſiue particularis, dummodo ſcientia cõſiſtente, nihilominus fieret peccatũ, tunc ignorantia nõ eſt cauſa. Et D. S. explicat illud corollarium deducendo particulariter, ibi. Vnde ſi voluntas alicuius eſſet ſic diſpoſita, &c. Similiter ſi quis vellet furari ſtannum non ſciens eſſe argentum, tolleret argentum ignorans, talis ignorantia nõ tollit ſcientiam, quæ prohiberet furtum argenti, quia ſi adeſſet, multò magis tolleret fur argentum, quam ſtannum.

¶ Nota autem circa iſta, quòd poteſt eſſe vt ignorantia tollat ſcientiam, quæ impediret peccatum ſi adeſſet, nihilominus tamẽ talis non dicitur peccare ex ignorantia, quæ tollat voluntarium. & excuſat, quia videlicet ipſa ignorantia eſt voluntaria, ſicut peccantes in Chriſtum G entiles, & Iudęi, ſi ſcirent vel crederent ipſum Deum non facerent; & tamen non excuſantur, quia eorum ignorantia eſt voluntaria. Sed de his poſtea, hoc ſolũ nunc oportet notare, quòd ignorantia poteſt tollere ſcientiam, quæ prohiberet, & tamen illud, quòd ſit ex tali ignorantia non excuſat, nec tollit voluntarium, ſaltem indirectè eius, quod ſit eſto, propter ignorantiam faciat.

¶ Nota iuxta D. S. ſecunda ſecundæ. q. 27. ar. 3. illa præpoſitio, propter, poteſt dicere circunſtantiam, & habitudinem cuiuslibet cauſæ. In propoſito igitur dicitur aliquis facere propter ignorantiam

Digitized by Google

rantiam, non ſicut propter finem, ſed ſicut per cauſam efficientem per accidens, quia remouet ſcientiam, qua ſtante non faceret hoc, & poſtquam accedit ſcientia de facto triſtatur, hoc enim ſecundùm Philoſophum 3. Ethicorum. eſt cerum iudicium, qa ſit propter ignorantiam ſi ſubſequitur triſtitia.

ARGVMENTVM in cõtrariũ eſt pro prima cõcluſione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non ens nõ poteſt eſſe alicuius cauſa per ſe, poteſt tamẽ eſſe cauſa per accidens, ſicut remotio prohibentis.

¶ Dicendum ad maiorem, quod non eſt, nullius eſt cauſa per ſe. Si tamen non ſit, ſcilicet ſicut ens reale, eſt tamen ſicut ens rationis (quod eſt priuatio cuiuſdam, quo poſito illud non cauſaretur) poteſt eſſe cauſa per accidens non ſicut remouens prohibens, ſed ſicut remotio prohibentis. Ad minorẽ, ignorantia non eſt ens, verum, reale, ſed tamen rationis, quia & priuatio ſcientiæ eſt ens rationis. Nam ſecundum D.S. in de Verita. Mate. 2 1. ar. 1. & negatio, & relatio rationis ſunt entia rationis ad quorum eſſe ſufficit, quòd apprehendantur, & intellectus mediante ſpecie poſitiui, ſe rei conformet, quæ priuata eſt debito haberi, vt ſolet dici circa principium ſuper de Ente, & eſſentia; ergo ignorantia non eſt cauſa peccati, verum poſitiua, & per ſe cauſans, eſt tñ remotiua, & per accidens, & quaſi cauſa ſine qua non, quia ſi nõ eſſet priuatio ſcientiæ, tũc peccatum vel actus peccati non fieret.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſcientia quã tollit ignorantia reſpicit peccatum ex parte conuerſionis, ita etiam ignorantia ex parte conuerſionis eſt cauſa peccati, vt remouens prohibens.

¶ Dicendum, quòd maior vera, quòd cauſæ peccati accipiendæ ſunt ex parte conuerſionis. Et ideo patuit ſupra q. 75. ar. 1. ꝙ conuerſio eſt per ſe apud moralem, quia intenta, non autẽ auerſio. Vnde, & peccata ſecundùm conuerſiones diſtinguuntur, vt patuit ſupra q. 73. ar. 1. Minor autem negatur, quia ignorantia reſpicit peccatum ex parte qua eſt ſcientia, ſed illa prohibuiſſet cõuerſionem illam ideſt actum neſfieret in tali materia. Quare, & ignorantia, quæ non eſt cauſa, niſi quia remouet prohibens, eſt cauſa per accidens ex parte conuerſionis, quia cauſa, ꝙ ſit actus, cauſa inquam ſuo modo, negatur igitur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ in illud, quod eſt quantum ad omnia ignotum, non poteſt ferri voluntas, ſed ſi aliquid eſt ſecundùm aliquid notum, & ſecundùm aliquid ignotum, poteſt voluntas illud velle; & hoc modo ignorantia eſt cauſa peccati; ſicut cum aliquis ſcit hunc quem occidit eſſe hominem, ſed neſcit eum eſſe patrẽ, vel cum aliquis ſcit aliquem actum eſſe delectabilem, neſcit tamen eum eſſe peccatum.

¶ Dicendum ad maiorem, vera eſt ad ſenſum ſupra dictum. q. 74. ar. 2. ad primum, quia omne peccatum in voluntate conſiſtit, ideſt in defectu voluntario, &c. Ad minorem concedo, quòd voluntas non fertur niſi in cognitum, ſed dico, quòd non eſt inconueniens vt illud, quod eſt cognitum, & apprehenſum ſecundùm vnum, ſit ignoratum quo ad aliud, & ſecundùm quòd eſt actu cognitum, eſt volitum actu, & manifeſtè, quod ſufficit ad peccatũ. Sed tamen ſecundùm ignoratum non expreſsè volitum, & intẽtum, ſicut patet in exemplis articuli; quia aliquis ſcit eſſe hominem, & vult eum interficere, & tamen ignorat eſſe patrem, quæ ignorantia non eſt cauſa homicidij ſciti, ſed patricidij ignorati. Secundò dico, quòd dato, quòd ſit ignorantia circunſtantiæ, quæ excuſat, & reddit omnino inuoluntarium, benè probat argumẽtum, quòd ignorantia non eſt cauſa peccati, eſt tamẽ cauſa actus peccati materialiter, vnde D.S. in de Malo vbi ſupra ad primum, dupliciter contingit ignorantiam non ſic totaliter excludere voluntarium, quòd tollatur etiam ratio peccati. Vno quidem modo quando ignorantia eſt voluntaria, quia tunc per conſequens id, quod ex ignorantia ſequitur, voluntarium iudicatur. Alio modo, quando & ſi ignoratur aliquid, tamen ſcitur, quod ſufficit ad rationem peccati ſicut dictum eſt de eo, qui ſagittando interficit eum quem ignorat patrem eſſe, ſed tamen ſcit eſſe hominẽ. Et ſic quamuis inuoluntariè committat patricidium, vuluntariè tamen committit homicidium. Hæc ille. Patet autẽ, quòd ſi nullum eſſet peccatum niſi ignoratum, & ignorãtia excuſante, ſicut eſt de interficiente hominem, putans eſſe cerum, facta debita diligentia, &c. eſſet cauſa actus peccati non peccati, ſed volũtaria aliquo modo eſt cauſa peccati formaliter. Eſt ergo ignorantiam cauſa peccati, ſed coniuncta alicui cognitioni, & hoc probat argumentum.

B Infra q. 84. art. 4. ad 3. & q. 105. art. 2. ad 9. Et 2. 2. q. 53. ar. 2. ad 2. Et 2. di. 42. q. 2. art. 2. q. 1. ad 3. Et. Mal. q. 3. ar. 7. co. & ad 1. 7. & 11. & quol. 1. ar. 19. cor.

Vtrum ignorantia ſit peccatum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ignorantia nõ ſit peccatum. Peccatum enim eſt dictum vel factum vel concupitum contra legem Dei, vt ſupra habitum eſt. * ſed ignorantia non importat aliquẽ actum neque interiorem neque exteriorem, ergo ignorantia non eſt peccatum. * q. 71. a. 1.

¶ 2 Præterea, Peccatum directius opponitur gratiæ quàm ſcientiæ; ſed priuatio gratiæ non eſt peccatum, ſed magis pœna quædam conſequens peccatum; ergo ignorantia, quæ eſt priuatio ſcientiæ non eſt peccatum.

¶ 3 Præterea. Si ignorantia eſt peccatum, hoc non eſt niſi inquantum eſt voluntaria; ſed ſi ignorantia ſit peccatum inquantum eſt voluntaria, videtur peccatum in ipſo actu voluntatis conſiſtere magis, quã in ignorãtia, ergo in ignorantia non erit peccatum, ſed magis aliquid conſequens ad peccatum.

¶ 4 Præterea. Omne peccatum per pœnitentiam tollitur, nec aliquod peccatum tranſiens reatu, remanet actu, niſi ſolùm originale; ignorantia autem non tollitur per pœnitentiam, ſed adhuc remanet actu omni reatu per pœnitentiam remoto; ergo ignorantia nõ eſt peccatum, niſi forte ſit originale.

¶ 5 Præte. Si ipſa ignorantia ſit peccatum, quandiu remaneret ignorantia in homine, tandiu actu peccaret; ſed continuè manet ignorantia in ignorante; ergo ignorans cõtinuè peccaret, quod patet eſſe falſum; quia ſic ignorantia eſſet grauiſſimum, non ergo ignorantia eſt peccatum.

¶ Sed contra. Nihil meretur pœnam, niſi peccatum; ſed ignorantia meretur pœnam, ſecundùm illud 1. ad Corinth. 14. Si quis ignorat ignorabitur; ergo ignorantia eſt peccatum.

¶ Quia vt patuit ſupra q. 75. non oportet, quòd cauſa peccati ſemper ſit peccatum, & ideo eſt dubium an ignorantia ſit peccatum, nec habetur determinatio huius quæſtionis ex dictis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ignorãtia in hoc a neſcientia differt, quia neſcientia dicit ſimplicem ſcientiæ negationem; vnde cuicunque deeſt aliqua rerum ſcientia, poteſt dici neſcire illa, ſecundum quem modũ. Dionyſius in Angelis neſciẽtiã ponit. vi. c. Cęl. Hierarchiæ. ꝙ ignorantia verò importat ſcientiæ priuationem, dum. ſ. alicui deeſt ſcientia eorum, quæ aptus natus eſt ſcire.

ꝙ Dionyſius. * A medio & c. 6. cęleſtis Hierar. decimando ad fin.

Ex quia titulus quæſtionis poteſt intelligi de triplici ignorantia, ideo D.S. primò diſtinguit de ignorantia, ſecundò ſecundum vnamquamque reſpondet, ibi. Manifeſtum eſt autem, &c. Quo ad primum D.S. ponit duo notabilia diſtinctiua ignorantiæ, primum eſt quo ad genus ignorantiæ, ſecundum quo ad ſpeciem eius, ibi. Horum autem quædam, &c. Notat ergo primò differẽtiam inter neſcientiam, & ignorantiam, & per hoc ſatis patet, quid ſit ignorantia oppoſita, ſcilicet inuincibilis, quia eſt eorũ, quæ quis non poteſt ſcire, vt poſtea patebit.

¶ Et hæc eſt differentia, quia neſcientia dicit ſimplicem negationem abſque ſcilicet aptitudine habendi id, quod neſcitur, ita quòd cuicumque deeſt aliquarum rerum ſcientia, poteſt dici neſcire illas, & hoc modo ponitur ſecundùm Dionyſium neſcientia in Angelis. Vnde & dicitur, quòd Angeli ſe purgent a neſcientia, nam Angeli nec cognoſcunt, nec cognoſcere poſſunt naturaliter omnia, quæ Deus nouit, & neſciunt multas rationes Diuinorum operum in ecclęſia, de quibus à Deo primò, deinde a ſeituicem illuminantur, & quod vnus videt in Diuina eſſentia, alius non, vt patet prima parte. q. 106. ar. primo, &c. Sed ignorantia importat priuationẽ ſcientiæ, quia videlicet alicui deeſt ſcientia eorũ, quæ aptus natus eſt ſcire, priuatio enim dicit negationem in ſubiecto apto nato, & per aptitudinem diſtinguitur a nẽgatione ſimplici, & pura.

Differunt neſcientia ignorantia error, & hęreſ.

¶ D.S. autem in de Malo, q. 3. ar. 7. addit, quòd eſt, & ignorãtia prauæ diſpoſitionis, quæ contrariatur ſcientiæ, vt cum quis habet habitum falſorum principiorum, & falſarum opinionum, ex quibus impeditur a ſcientia veritatis.

¶ Quomodo autem ſe habeat neſcientia, ignorãtia, error, hæreſis. Vide in de Malo. q. 8. arti. 1. ad 7. Addit & ibidem, quid ſuppaddit error, quia addit actum quendam ſuper ignorantiam, puta prolationem ſententiæ de ignoratis. Sed hic ſuffecit D.S. loqui de ignorantia negationis, de qua quæſtio intelligitur, an ſit peccatum. Deinde cum dicit.

¶ Horum autem quædam aliquis ſcire tenetur, illa ſcilicet ſine quorum ſcientia non poteſt debitum actũ rectè exercere, vnde omnes tenentur ſcire communiter ea, quæ Dub. 49

Digitized by Google

ea, quæ ſunt fidei, & vniuerſalis iuris præcepta; ſinguli autem ea, quæ ad eorum ſtatum vel officium ſpectant. Vnuſquiſque enim ſcire tenetur ea, quæ ad ſuum officium ſpectant. Quædam verò ſunt, quæ & ſi aliquis natus eſt ſcire, non tamen ea ſcire tenetur, ſicut theoremata geometriæ, & contingẽtia particularia niſi in caſu.—

¶ Diſtinguit ſecundum membrum, ſcilicet ignorantiam, quæ eſt priuatio ſcientiæ, quia eorum q̃ homo natus eſt ſcire, quędam tenetur ſcire, illa ſcilicet ſine quorum ſcientia non poteſt debitũ actum exercere, vnde omnes homines tenẽtur ſcire ea, quæ ſunt fidei, & vniuerſalia præcepta iuris; ſinguli autem quæ ad eorum ſtatum vel officium ſpectant, quia vnuſquiſque tenetur ſcire, quę ad officium ſuum ſpectant, nam ſine ſcientia huiuſmodi non poſſet officium rectè exercere; quædam verò ſunt, quæ aptus natus eſt ſcire, ſed tamen non tenetur, ſicut theoremata i. ſpeculationes geometriæ, & contingentia particularia, niſi in caſu.

¶ Et quis ſit ille caſus D. S. exponit in de Malo vbi ſupra art. 2. ſicut cum aliquis emittit ſagittam in aliquo loco, vbi homines ſolent tranſire, ad negligentiam ſibi imputatur ſi ſcire non ſtudeat, an tunc aliquis tranſeat; tranſire autem tunc hominem in tali loco eſt particulare contingens, & tamen aliquis in caſu dicto ſcire tenetur.

¶ Nota autẽ, q̃ ideo iſta ponit D. S. qa ex ommiſſione eorũ, quæ eſto natus ſit ſcire, non arguitur negligentia, ex non habere autem, quæ debet ſcire. Arguitur, & eſt negligentia.

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd quicunque negligit habere vel facere id, quod tenetur habere vel facere, peccat peccato omiſſionis; vnde propter negligentiam ignorãtia eorũ, quæ aliquis ſcire tenetur eſt peccatũ. —

¶ Hic conſequenter D. S. reſpondet ad quæſitum quo ad ignorantiam ſic tripliciter intellectam per tres concluſiones, ſecundam ponit ibi. Non autem imputatur, & q̃ tertiam ibi. Ex quo patet, &c. Prima ergo concluſio quo ad ignorantiam ſecundo modo acceptam, eſt iſta. Ignorantia vincibilis eorũ, quæ aliquis ſcire tenetur, eſt peccatum. Probatur, quicunque negligit habere vel facere id, quod tenetur habere vel facere, peccat peccato omiſſionis; ſed ignorantia vincibilis eorum, quæ quis poteſt & debet ſcire vel quorum debet habere ſcientiam, eſt cum negligentia, igitur concluſio vera. Maior nota. Minòr patet ex iam dictis, qa ignorantia vincibilis eſt eorum, quę natus eſt ſcire, ſi ergo addat, quòd tenetur, & non ſcit, ſequitur quòd negligat acquirere.

¶ Nota circa hoc verbum D. S. vbi dicit. Vnde propter negligentiam, &c. In hoc enim ſtat fundamentum materiæ. Notandũ eſt enim, quòd ignorantia ſecundùm ſe accepta vt dicit negationem ſcientiæ aptæ natæ haberi, non eſt peccatum vel culpa, ſed magis pœna quędam conſequens originale peccatum; quia culpa conſiſtit in defectu actionis, & non cuiuſcunque, ſed actionis voluntariæ. Ignorantia autem nõ eſt priuatio vel defectus actionis, ſed eſt priuatio perfectionis habentis ſe per modũ actus primi, & remotio perfectionis ab agente, quæ habet ſe vt pœna cum aduenerit ab extrinſeco, vt patet prima par. q. 48. art. 5. & 6. Et ergo ignorantia vt ſic non eſt culpa, quia non actio deficiens vel defectus actionis, ſed defectus in agente proueniens de facto ꝓpter ſubtractionem originalis iuſtitiæ, ſi ergo ignorantia debeat eſſe culpa, oportet eam comparare ad ſuam cauſam propinquã, quæ eſt non applicare animum ad ſciendum, quæ quis ſcire debet, & tenetur; quod non applicare eſt negligẽtia, de qua D. S. hic loquitur, quod etiam non applicare, & negligere eſt peccatum ommiſſionis. Quare priuatio ſcientiæ cum cauſa præcedente eſt peccatum. Ex quibus patet, quòd ignorantia eſt peccatum, non ita quòd ſola priuatio ſcientiæ dicatur peccatum, ſed ipſa cum negligentia voluntaria directè, vel indirectè, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Non autem imputatur homini ad negligentiam ſi neſciat ea, quæ ſcire non poteſt, vnde horum ignorantia inuincibilis dicitur, quia ſtudio ſuperari non poteſt; & propter hoc talis ignorantia eum non ſit voluntaria, eo quòd non eſt in poteſtate noſtra eam repellere, non eſt peccatum. —

¶ Ponit ſecundam concluſionem reſponſiuam de ignorantia intellecta primo modo, ſcilicet inuincibili. Talis ignorantia, ſcilicet inuincibilis non eſt peccatum, probatur, ignorantia eſt peccatum propter negligentiam habendi, & acquirendi ſcientiam; ſed non imputatur homini ad negligentiã ſi neſciat ea, quæ ſcire non poteſt, quod eſt ignorantiæ inuincibilis, igitur non eſt peccatum. Maior patuit. Minor patet quo ad ſecundam partem, qa ideo dicitur inuincibilis, quia ſtudio ſuperari non poteſt. Prima pars de ſe patet, quia non eſt negligens, qui non facit, qd facere nõ poteſt, &c. Et ſecũdò arguitur pro iſta parte, ignorãtia inuincibilis non eſt voluntaria, igitur non eſt peccatum; conſequentia clara, quia ſolùm voluntarium eſt peccatũ, vt patuit q. 71. art. 6. Antecedens patet, quia non eſt in poteſtate noſtra ea m repellere, hoc aſſumptum patet ex quid nominis inuincibilis, &c.

¶ Nota autem, quòd non eſt contradictio in littera, cum ex vna parte dicitur, quòd ignorantia in communi eſt, quando deeſt ſcientia eorum, quæ quis natus eſt ſcire. Et tamen poſtea dicitur, quòd inuincibilis ignorantia eſt neſcire, quæ non poteſt. Si enim non poteſt non eſt aptus natus. Et ita ignorantia inuincibilis non erit ignorantia.

¶ Sed ad hoc dẽ quòd ignorantia inuincibilis, dicitur eorũ, q̃ non poteſt ſcire pro nunc tamen aptus natus eſt ſcire abſolutè. Sicut quis non poteſt nunc ſcire, quòd iam tranſeat aliquis cum emittit ſagittam, natus eſt ſcire tamen abſolutè, quia poſtquam proiecit, & interfecit hominem, nunc ſciet. Et ergo ignorãtia inuincibilis dicitur, quia ſtudio ſuperari non poteſt pro nunc, quando agit ex ignorantia.

¶ Nota quoque, quòd ignorantia vincibilis quæ eſt quæ ſtudio ſuperari poteſt. Nam dicitur vincibilis, quia ſuperari poteſt, & quia aliquis eam poteſt euitare ignorantiam ſciendo) eſt duplex, vt poteſt haberi ex articulo, vna eſt eorum quæ quis ſcire poteſt, & tenetur. Alia eſt eorum, quæ poteſt ſcire nunc, & abſolutè, ſed non tenetur; ſed non eſt ignorantia peccatum, nec habet locum negligentia, niſi cum omittitur debitum, & ignoratur, quod quis tenetur ſcire. Deinde ibi.

¶ Ex quo patet, quòd nulla ignorantia inuincibilis eſt peccatum, ignorantia autem vincibilis eſt peccatum ſi ſit eorum, quæ aliquis ſcire tenetur; non autem ſi ſit eorum, quę quis ſcire non tenetur. ——

¶ Subiungit tertiam concluſionem reſponſiuam quæſito de ignorantia tertio modo intellecta, reſumit tamen cum illa etiã alias duas concluſiones priores, ita quòd erit vna totalis concluſio totius corporis; Nulla ignorantia inuincibilis peccatũ ignorantia autem vincibilis eſt peccatum, ſi ſit eorum, quæ aliquis ſcire tenetur non autem ſi ſit eorum, quæ quis ſcire nõ tenetur; illa vltima pars, quæ eſt tertia concluſio, poteſt probari ſicut ſecunda, quicũque negligit habere vel facere ad quod tenetur habere vel facere, peccat, ſi autem non tenetur nõ peccat. Sed ignorantia vincibilis eorum, quæ quis poteſt, & tamen non debet ſcire, non eſt cum tali negligentia, ergo non eſt peccatum, ratio ſatis patet ex ſupra dictis.

¶ Patet igitur quæ ignorantia ſit peccatum, & quale peccatum, quia ignorantia vincibilis eorum, quæ quis ſcire debet ꝓpter negligentiam ſtudij, quæ eſt cauſa eius, & eſt propter negligentiam peccatum, ita quòd negligentia ſimul includatur, & conſtituat ignorantiam in eſſe peccati. Sicut enim actus exterior non eſt peccatum ſine interiori, & tamen ſimul accepti ſunt vnũ peccatum. Sic in propoſito, quia ignorantia non poteſt habere rationẽ peccati ad quod requiritur actus vel ommiſſio actus niſi cointelligatur ignorantia ex negligentia proueniens. Et huius clarum indicium eſt, quia ignorantia pueri nõ eſt peccatum, qa non habet annexam negligentiam, ſed ignorantia adulti.

¶ Patet ſecundò quale peccatum ſit, quia omiſſionis. Patet tertiò, quòd ignorare credenda, & ignorare præcepta decalogi, quæ ſunt communia præcepta legis Diuinæ, eſt peccatum. Similiter ignorantia epiſcopi vel ſacerdotis, qua neſciunt quæ pertineant ad officia ſua, non eſt ſine peccato. Sequuntur autem omnia ex dictis. Epylogus.

ARGVMEN. in contrarium eſt pro prima concluſione.

¶ Circa hoc argumentum in contrarium, nota pro intellectu maioris, ſcilicet nihil meretur pœnam niſi peccatum. Nota inquam infra q. 87. arti. 3. Vbi habetur ex intentione, quòd omnis pœna eſt propter culpã. Intelligitur enim de pœna vt ſic formaliter, & de culpa actuali, vel originali. Quare ſequitur, quòd ſi ignorantia meretur pœnã, ꝙ ſit culpa. Et intellige de ignorãtia, quæ eſt cum negligentia, quia talis ignorans ignorabitur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt.* in hoc, quòd dicit dictum, vel factum, vel cõcupitum, ſunt intelligendæ etiam negationes oppoſitæ, ſecundùm quòd omiſſio habet rationem peccati; & ita negligentia ſecundùm quam ignorantia eſt peccatũ continetur ſub prædicta diffinitione peccati, inquantũ prætermittitur aliquid, quòd debuit dici, vel fieri, vel cõcupiſci, ad ſcientiam debitam aquirendam. —— * q. 71. ar. 6. ad primũ.

¶ Maior vera. Et eſt definitio peccati, vt patuit ſupra q. 71. ar. 6. Sed dico, quòd oportet recolere, quod ibidẽ dicebatur, quia ſub dicto comprehenditur, & omiſſio dicti. Et ſub facto, & concupito, omiſſio facti, & concupiſcentiæ debitæ, quia & omiſſio habet rationem peccati.

¶ Ad minorem, ſed ignorantia, &c. Negatur, de ignorantia, q̃ eſt peccatum, quod non importat omiſſionem actus, qui reducitur ad dictum, factum, &c. quia vt dictum eſt, talis ignorantia eſt peccatum, accepta cum negligentia, quæ negligentia dicit omiſſionem eorũ, per q̃ potuiſſet acquiſita fuiſſe ſcientia. Talia

autem

autem ſunt & concupiſcentia, quia ſine animo, & deſiderio ſtudendi nullus proficit. Et dicta, ſcilicet frequentes interrogationes, & facta, ſcilicet viſitationes ſcholarum, & vita temperata, & huiuſmodi, quæ requiruntur ad conſecutionem ſcientiæ. Quare negatur conſequentia, quia in peccato ignorantiæ eſt actus interior, & exterior omiſſi. Et hæc notat ſolutio D.S.q̃ ſequit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd priuatio gratiæ, & ſi ſecundum ſe non ſit peccatum, tamen ratione negligentiæ præparandi ſe ad gratiam poteſt habere rationem peccati; ſicut & ignorantia & tamen quantum ad hoc eſt diſſimile, quia homo poteſt aliquam ſcientiam
Dub. 610. acquirere per ſuos actus, d gratia verò non acquiritur ex noſtris actibus, ſed eſt de munere Dei.

¶ Ad maiorem, vera eſt, ſcilicet quòd peccatum directius opponitur gratiæ, quàm ſcientiæ, quia opponitur ſibi ratione conſeruantis gratiam, non autem ſcientiam præſertim acquiſitã, licet & infuſam non totaliter tollat; quamuis de Salomone dicat, quòd ſcientia ſua infuſa vtique fuit ſatis per peccatum obſcurata. Et aduerte circa maiorem iſtam, quòd peccatum opponitur gratiæ, non formaliter, quaſi dicat priuationem gratiæ, ſed dicit priuationem actualis rectitudinis debitæ actui. Sed opponitur gratiæ demeritoriè, & ratione cauſæ conſeruantis gratiam, ſcilicet Diuini influxus.

¶ Ad minorem dico, quòd priuatio gratiæ ſecundùm ſe non eſt peccatum, ſic & ignorantia ſecundùm ſe non eſt peccatum. Sed nego, quòd priuatio gratiæ cum negligentia præparandi ſe ad gratiam tempore debito, omnino non habeat rationem peccati omiſſionis. Sic, & negatur, quòd ignorantia cum negligentia, & non applicatione ad habendum ſcientiam.

¶ Et tertiò dico, quòd non eſt omnino ſimile de priuatione gratiæ, & ſcientiæ, immo magis eſt apparens, quòd ignorãtia ſit peccatum, quàm priuatio gratiæ, quia ſcientiã per proprios actus habere poteſt, non autem gratiã, ſed ex ſolo Dei munere. Et igit manifeſtius imputatur hoi non habere ſcientiam, quã nõ habere gratiam, & tamen in veritate, & priuatio gratiæ peccatum eſt.

¶ Sed circa hoc quæritur, quia vt inf. patebit ad quintum, & ſupra patuit. q 71. art. 5. peccatum omiſſionis non ſemper committitur dum quis non facit, ſed pro aliquo determinato tempore, ideo eſt dubium pro quo tempore peccat quis non habendo gratiam. De hoc in de Verita. Mate. 23. ar. 7. ad quintum, & ſeptimũ, habet D.S. in ſimilibus. Vnde dicit ad quintum, non pro omni tẽpore quo voluntas noſtra in actum exit, obligat præceptum de conformitate voluntatis, ſed pro illo tempore, quo quis tenetur de ſtatu ſuæ ſalutis cogitare. Sicut tenetur quando confiteri debet, vel ſacramenta accipere vel aliquid huiuſmodi facere. Hæc ille. Et ad ſeptimum quilibet (inquit) tenetur quantum in ſe eſt ad charitatem habendam, & ſi nõ facit, quod in ſe eſt, peccat peccato omiſſionis, non tamen oportet, quòd in quolibet inſtanti in quo non facit, peccet, ſed tunc tantùm quando facere tenebatur, vtpote cum ei neceſſitas immiuebat aliquid faciendi, quod ſine charitate non poteſt facere, vt accipere ſacramenta. Hæc ille. Et per omnia ſimiliter dicendum eſt, de non præparando ſe, & non diſponendo ad gratiam, quia ſolùm peccatur cum deberet facere, quod debet, dum habet facere, quod ſine gratia benè fieri non poteſt. Et huiuſmodi etiam eſt ſanctificatio ſabbati ſecundùm aliquos, vt infra tangetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut in peccato trãſgreſſionis, peccatum non conſiſtit in ſolo a voluntatis, ſed etiam in actu uolito, qui eſt imperatus tam voluntate, ita in peccato omiſſionis non ſolùm actus voSupra q. 71 ar. quinto. luntatis eſt peccatum, ſed etiam ipſa omiſſio inquantũ eſt aliqualiter voluntaria; & hoc modo ipſa negligentia ſciendi vel etiã ipſa inconſideratio, eſt peccatum.

¶ Concedo maiorem, quòd ignorantia non eſt peccatum niſi voluntaria aliqualiter, ſcilicet directè vel indirectè per ſe vel per accidens, vt patebit ar. ſequen. & eſt voluntaria eo modo, quo nõ agere eſt voluntarium, vt patuit ſupra q. 6. art. 8. vt ſic, & ipſa negligentia ſit volũtaria, quæ conſiſtit in nõ agere. Ad minorẽ, ſed ſi ignorantia ſit peccatum inquantum eſt voluntaria, videt peccatum in ipſo actu voluntatis conſiſtere, magis quàm in ignorãtia. Dico, ꝙ non videtur inconueniens dicere, ꝙ magis cõſiſtit in
Ad peccatum ignorantiæ cõcurrit volũtas poſitiue vel intẽ perauuẽ. actu voluntatis, quàm in ipſa omiſſione, ſaltem completiuè, licet, & primordialiter conſiſtat in ipſa negligentia vel omiſſione, quia voluntas non eſſet mala, niſi omiſſio mala eſſet; ſed verum eſt, quòd talis negligentia non eſt peccatum, nec negligentia, niſi aliqualiter volũtaria, quia & non ſtudere, immo nõ velle ſtudere eſt voluntarium, quia in poteſtate voluntatis. Sed nego, quòd ita conſiſtat in actu voluntatis, quòd non in ipſa ignorãtia, accepta cum omiſſione, & negligentia, quia ſicut eſto actus voluntatis compleat peccatum actus exterioris, nihilominus tñ, & in actu exteriori conſiſtit, ſic in propoſito licet eſſe voluntarium aliqualiter, id eſt eſſe in poteſtate voluntatis ſaltem requiratur ad hoc, quòd ignorantia cum cauſa ſua ſit peccatum, tamen non in ſolo voluntatis actu expreſſo vel interpretatiuo, ſed etiam in ipſa ignorantia conſiſtit peccatum.

¶ Nota tamen, quòd voluntatis actus exercitus vel interpretatiuus quo quis vult ignorare, & negligere, & non repellere negligentiam, & per conſequens ignorantiã, & ipſa ignorantiã nõ: ſunt duo peccata, ſed vnum ſicut actus interior, & exterior cum ſimul currunt; quare peccatum conſiſtit in ambobus, quorũ vnũ præcipuum, & primum in executione, aliud in eſſe apprehenſo, & quaſi via intẽtionis, vt patuit ſupra in ſimili de bonitate actus exterioris, & voluntatis

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet tranſeunte reatu per pœnitentiam remaneat ignorantia, ſecundùm quòd eſt priuatio ſcientiæ, non tamen remanet negligẽtia ſecundùm quam ignorantia peccatum dicitur.

¶ Ad maiorem, conceditur, quòd omne peccatum per pœnitẽtiam tollitur, & quòd nullum peccatum tranſiens reatu remanet actu niſi ſolum originale. Et de hoc infra, quia videlicet reſtituta gratia, ex cuius priuatione inerat reatus originalis ad pœnam damni, remanet adhuc fomes, & concupiſcentia habitualis, quæ ſunt materiale ipſius originalis. Et ſic tranſeunte reatu per infuſionem gratiæ, manet originale actu quo ad materiale ſuũ, ſub ratione defectus, & pœnæ, non culpæ.

¶ Ad minorem, negatur, quòd ignorantia vt peccatum eſt nõ tollatur per pœnitentiam, nec remanet actu, reatu tranſeunte, quia manet quidem priuatio ſcientiæ poſt peccatum, ſed nõ remanet negligentia, quia pœnitens tenetur ſibi proponere factum ſe diligentiam vt addiſcat, quæ debet. Vnde ſi priuatio ſola eſſet peccatum ignorantiæ, argumentum procederetur, ſed dicimus; ꝙ ipſa cũ cã ſua, q̃ eſt negligentia conſtituit peccatũ ignorãtiæ, quæ negligentia tollitur, ideo non manet in ratione peccati.

¶ Dico ſecundò, quòd eſt aliqua ignorantia, cum qua omnes naſcimur, quæ pertinet ad peccatum originale, ſicut materiale partiale. Vnde talis manet actu poſt dimiſſionem reatus, ſicut & fomes. Sed loquendo de ignotantia, quæ non eſt materiale originalis, vtpote ignorantia ſupernaturalium, quorum ſcientia non ſtatim competiſſet homini nato in ſtatu innocentiæ, talis nõ manet actu ſecundùm quòd peccatum fuit, manet tamen ſecundùm ſe vt eſt priuatio. Et de illa loquitur D.S. Stant igitur ſimul, ꝙ ſolùm originale maneat actu poſt pœnitentiam, etiã quo ad id, qd pertinet ad peccatum materialiter, quòd etiam ignorantia ſecũdum ſe maneat; quia ſic nec eſt materiale, nec formale peccati actualis omiſſionis, quale eſt ignorantia cum cauſa ſua, &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ſicut in alijs peccatis omiſſionis ſolo illo tempore homo actu peccat, pro quo præceptum affirmatiuum obligat; ita eſt & de peccato ignorantiæ, non enim continuè ignorans actu peccat, ſed ſolùm quando eſt tempus acquirendi ſcientiam, quam habere tenetur.

¶ Ad aſſumptum, ſi ignorantia ſit peccatum, quandiu remaneret ignorantia in homine iam diu actu peccaret. Dico, quòd eſt peccatum accepto cum cauſa ſua, negligentia, videlicet addiſcendi. Sed nego ſequelam, quia iuxta ſupra dicta q. 71. arti. 5 in alijs peccatis omiſſionis, ſolo illo tempore actu peccat, pro quo affirmatiuum præceptum obligat, ita quòd ſi non faciat aliquid, peccat tantùm in tempore, quo facere tenetur, & non ſemper dum non facit, ſicut ad ſecundum dictum eſt, de non habere gratiam. Vltra, ſed continuè manet in ignorantia, dico, quòd poſſibile eſt, ſed iam patuit, ꝙ ignorãtia peccatum eſt contra præceptũ affirmatiuum, qd ligat ad certũ tẽpus; quare negatur conſequentia, ꝙ ergo continuè peccaret, & reliqua non ſequũtur ex dictis noſtris vt patet, &c. An autem ignorantia ſit grauiſſimum peccatũ, vel magis, quod ſit ex ignorantia, patebit ar. quarto ad tertium.

Vtrum ignorantia totaliter à peccato excuſet.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd ignorantia ex toto excuſet à peccato, quia vt Aug. dicit. * omne peccatum voluntarium eſt, ſed ignorantia cauſat inuoluntarium, vt ſupra habitum eſt. * ergo ignorantia totaliter excuſat peccatum.

¶ 2 Præterea. Id, quod aliquis facit præter intẽtionem, per accidens agit, ſed intentio nõ poteſt eſſe de eo, quod eſt ignotum, ergo id, quod per ignorantiã homo agit, per accidens ſe habet in actibus humanis, ſed quod eſt per accidens non dat ſpeciem, nihil ergo, quod eſt p ignorãtiam factum, debet iudicari peccatum vel virtuoſum in humanis actibus.

¶ 3 Præterea. Homo eſt ſubiectum virtutis, & peccati inquantum eſt particeps rationis, ſed ignorantia

C

Supra q. 74. ar. 1. ad 2. & arti. 5. co. & ad 1. & 1. di. 22. q. 2. ar. 2. Et 4. d. 9. ar. 1. q. 2. Et Ma. q. 3. ar. 5. Et quol. 9. ar. 15. con. Et Pſalm. 24. Et Rom. 1. lec. 7. prin.

* Aug. lib. 1. retract. ca. 9. to. 1. * q 6. ar. 3.

excludit

excludit ſciẽtiam per quam ratio perficitur, ergo ignorantia totaliter excuſat a peccato.

* Aug. lib. 3. de liber. arb. cap. 18. tomo 1.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in li. de lib. arb.* quòd quædam per ignorantiam facta rectè improbantur, ſed ſolùm illa rectè improbantur, quæ ſunt peccata; ergo quædam per ignorantiam facta ſunt peccata, non ergo ignorantia omnino excuſat peccatum.

¶ Hic quærit conſequenter, quomodo ignorantia faciat ad quantitatem peccati, & primò quando excuſet vel non, ſecundò, quomodo augeat vel diminuat ar. ſequen. Primò igitur quærit, an ignorantia ex toto excuſet a peccato.

¶ Vbi nota breuiter pro intellectu dicendorum, quòd neceſſariò omnis actus voluntatis præſupponit cognitionem. Nã bonum intellectum eſt obiectum voluntatis, non autem poteſt eſſe actus ſine obiecto, quare ſequitur, ꝙ ſublata cognitione alicuius per ignorantiam, aufertur & actus voluntatis, & tollitur volũtarium, quantum ad id, qđ ignoratum eſt. Et hoc modo ignorantia habet excuſare a peccato, quia ſecundùm ſe tollit voluntarium.

¶ Nota autem ſecundò, quòd quamuis omnis ignorãtia tollat voluntarium, non tamen omnis cauſat inuoluntarium. Nam plurimum differunt, non voluntarium, & inuoluntarium. Non voluntarium enim dicitur per negationẽ actus voluntatis, quia videlicet non eſt aliquis actus voluntarius circa ipſum. Sed inuolũtarium dicitur contrariè, non negatiuè, ita. ſ. quòd id, quod fit, ſit contra voluntatem, & vt dictũ fuit art. 1. ad inuoluntariũ ſequit triſtitia, quæ tñ non conſequitur ad non voluntariũ. Sicut contingit in ignorantia concomitante. Et patuit exemplum ſupra. q. 6. ar. 8. Sicut ſi quis interficiat ignorans hoſtem, credens ſe interficere ceruum, poſtquam cognouerit eſſe hoſtem, non triſtat ſe feciſſe, ſed gaudet. Secus de inuoluntario vbi cum quis videt factum ex ignorantia, dolet, & triſtatur, & hęc oportet prænotare, quia ex magna parte declarabunt dicenda.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ignorantia de ſe habet, quòd faciat actum quem cauſat inuoluntarium eſſe, tã autem dictum eſt,* ꝙ ignorantia dicitur cauſare actum quem ſcientia oppoſita prohibebat, & ita talis actus ſi ſcientia adeſſet, eſſet contrarius voluntati, quod importat nomen inuoluntarij.

* Art. primo & ſecũdo.

¶ Hæc quæſtio, quia præſupponit vnũ aliud dubium ex quo dependet, videlicet an ignorantia poſſit excuſare a peccato. Ideo D. S. primò reſpondet ad hoc dubium, ſecundò ad quæritũ principaliter motum, ibi. Sed quòd aliquando &c. Circa primũ ponit talem concluſionem. Ignorantia, quæ non eſt cauſa actus nõ excuſat. Et eadem ratio eſt de quacunque ignorantia non excuſante, ſed conſequente vel concomitante actum peccati, ſuppletur, & ſic talis ignorantia, nec a toto, nec a tanto excuſat, vt patebit ar. 4. Sed ignorãtia, quæ eſt cauſa actus peccati habet, quod excuſet. Circa iſtam concluſionem D. S. ſic procedit. Primò ponit probationem ſecundæ partis concluſionis, ſecundo ponit, & ꝓbat primam eius partem, ibi, Si verò ſcientia, &c. tertio infert ſecundam partem primò probatam, cum aliquali confirmatione eius probationis, ibi. Sed ignorantia, quæ eſt, &c. Arguitur ergo ſic pro ſecunda parte concluſionis. Ignorantia de ſe habet, quòd facit actum quem excuſat inuoluntarium eſſe, igitur de ſe habet excuſare peccatum, conſequẽtia probatur ſotiora, ibi. Sed ignorantia, quæ eſt cauſa actus, &c. Antecedens probatur, illa ignorãtia dicitur cauſare actum, quem ſcientia oppoſita ſi adfuiſſet prohibuiſſet, & talis actus ſi adeſſet ſcientia eſſet contrarius voluntati, igitur antecedens vt patet tenet cõſequentia, quia actus contrarius voluntati eſt inuoluntarius, igitur ignorantia, quæ eſt cauſa actus, quod fiat, qui præſente ſcientia non fuiſſet factus, immo eſſet contra voluntatem, cauſat inuoluntarium, ideſt actum qui cognitus eſſet contra voluntatem. Illud antecedens patuit ar. 1. in corollario. Tenet conſequentia ex primo notabili, quia ignoratum vt ſic non eſt voluntarium, ſed cognitum, ſi ergo ignorantia cauſat actum, vt ſic non habet eſſe voluntarium, ſed ſolùm cognitum. Quare ignorantia, quæ eſt cauſa actus ſemper facit inuoluntarium, quia non dicitur cauſa niſi ſe ẽnte, phibuiſſet, & quia non eſſet factus niſi ſtante ignorantia. Et ſi aduenerit eius cognitione, & ſcientia eſt contra voluntatẽ, igitur de ſe cauſat actum, qui eſt contra voluntatẽ, & per conſequens inuoluntarius. Et ſtat fundamentũ in hoc, quia ignorantia eſt cauſa remouens prohibens vt patuit ar. 1. quare ſi actus ille eſſet prohibitus per ſcientiam, ideo eſt inuoluntarius. Deinde enim dicit.

¶ Si verò ſcientia, quæ per ignorantiam priuatur nó prohiberet actum propter inclinationem voluntatis in ipſum, ignorantia huius ſcientiæ non facit hominẽ inuoluntariũ, ſed nõ volentẽ vt dĩ in 3. Eth.* & talis ignorantia non eſt cauſa actus peccati, vt dictum eſt.* quia non cauſat inuoluntarium nó excuſat a peccato. Et eadem ratio eſt de quacunq; ignorantia non cauſante, ſed conſequente vel concomitante actum peccati.

* Ariſt. ca. 1. 2. 3.

* Art. primo, & hic ſtatim.

¶ Hic conſequenter D. S. ponit, & probat primam partẽ concluſionis ſupra dictæ, & arguit ſic. Ignorantia, quæ non eſt cauſa actus peccati non cauſat inuoluntarium, eſto cauſet nõ volitum; igitur non excuſat, conſequentia tenet per oppoſitum ad præcedentem, quia ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis, &c. Sed prima excuſat, quia cauſat inuoluntarium, igitur illa, quia non cauſat inuoluntarium, non excuſat. Antecedens probatur, quia ſi ſcientia adeſſet, quæ per talẽ ignorãtiã priuatur, nihilominus fieret actus propter inclinationẽ voluntatis in ipſum; igitur ignorantia talis non facit hominẽ inuoluntarium, ſed non volentem vt dicitur 3. Eth. vt dicit antecedens, ſicut patet in exemplo ſecundi notabilis, de interficiente hoſtem quem ignorat, talis ignorãtia nõ cauſat propriè hunc actum, quia oppoſitum eius etiam cauſaret, & plus ſi adeſſet. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed ignorantia, quæ eſt cauſa actus, quia cauſat inuoluntarium, de ſe habet, quòd excuſet a peccato, eo ꝙ voluntarium eſt de ratione peccati.

¶ Adducit ſecundã partẽ concluſionis primò probatã, annectens aliqua, q̃ ſunt pro conſequentia prioris rõnis, q̃ ſunt ꝓ eadem parte. Vnde tenet prima cõſequentia ꝓ illa parte, qa volũtariũ eſt de ratione peccati, & ipſo diminuto minuitur & peccatũ, & ipſo totaliter ablato, totaliter auferetur peccatũ; ergo ſi ignorantia de ſe habet, quòd faciat actũ, quẽ cauſat inuoluntarium eſſe, ſequit, quòd de ſe habet excuſare peccatũ. Patet igit, quòd ignorantia, quæ eſt cauſa, habet ex ꝓpria ratione. inquantũ removet ſcientiã, quæ prohibuiſſet actũ, cauſare inuoluntarium.

¶ Et nota hoc, quia eſt fundamentum huius materiæ.

¶ Sed quòd aliquando non totaliter excuſet a peccato poteſt contingere ex duobus, vno modo ex parte ipſius rei ignoratæ, intantum enim ignorantia excuſat a peccato, inquantum ignoratur aliquid eſſe peccatum; poteſt autem contingere, quòd aliquis ignoret quidem aliquam circunſtantiam peccati, quam ſi ſciret retraheretur a peccando, ſiue illa circunſtantia faciat ad rationem peccati ſiue non; & tamen adhuc remanet in eius ſcientia aliquid per quod cognoſcit illud eſſe actũ peccati, puta ſi aliquis percutiens aliquem, ſciat quidem ipſum eſſe hominem, quod ſufficit ad rationem peccati, non tamen ſcit eum eſſe patrem, quod eſt circunſtantia conſtituens nouam ſpeciem peccati; vel forte neſcit, ꝙ ille ſe defendẽs reperiuriat eũ, qd ſi ſciret nó peuteret, qđ non pertinet ad rationẽ peccati; vnde licet talis propter ignorantiã peccet, nõ tñ totaliter excuſatur a peccato, quia adhuc remanet ei cognitio peccati.

¶ Obiecto ſuppoſito, ꝙ aliqua ignorãtia excuſet, videlicet, q̃ eſt cauſa actus. Hic conſequenter procedit ad reſpondendum q̃ſito principaliter moto, an talis ignorantia excuſet a toto. Et qa talis ignorantia diuerſimodè eſt cauſa actus peccati, ideo D. S. diſtinctè reſpondet per talem concluſionem quadripartitam. Ignorantia, quæ eſt cauſa actus, non totaliter excuſat dupliciter, vel ex parte rei ignoratæ, vel ex parte ignorantiæ. Si aũt eſt ignorantia inuincibilis vel vincibilis, tñ eius, quod nõ tenetur ſcire nõ excuſat a peccato. Hanc concluſionis ponit primò primã eius partem, ſecundò tertiã ſ. ibi. Alio modo, tertiò tertiã, & quartã ſimul, ibi. Si verò ita &c. Arguitur ergo pro prima parte cõcluſionis ſuppoñdo, ꝙ ignorantia excuſat a peccato ratione rei ignoratæ, inquãtũ ignoratur aliquid eſſe peccatũ, ita videlicet, ꝙ ſi nõ ſciretur ex parte rei aliquid, qđ faceret peccatũ, qa. ſ. nõ teneẽ, ꝙ eſſet homo, nec pater, ſed omnino putarẽ beſtiã, & interficeret eum, excuſaret talis ignorantia ſi nõ eſſet aliqua negligẽtia, hoc ſuppoſito arguitur ſic. Cũ tali ignorantia ex qua quis peccat, poteſt remanere cognitio peccati, tñ ꝙ cognoſcit aliquid in re, qđ facit peccatũ; igitur talis ignorantia licet ſit cauſa peccati, tñ nõ totaliter excuſat, conſequentia eſt nota, quia ſi eſt cognitio peccati, & ſit, ibi eſt peccatum. Antecedens probatur in littera, qa põt contingere, ꝙ aliquis ignoret quidem aliquã circunſtantiã peccati, quam ſi ſciret retraheretur a peccato, & ita ipſa ignorantia eſt cauſa, q̃ actus peccati fiat, ſiue circunſtantia illa faciat ad peccatum. Iquia ratione ſcit poſſet eſſe obiectum peccati, ſiue nõ, & tñ adhuc remanet in eius ſcietia aliquid, per qđ cognoſcit illud eſſe actũ peccati. Exempli gratia, ſi aliquis percutiẽs aliquẽ ſciat quidẽ ipſum eſſe hoiem, qđ ſufficit ad rõnẽ peccati, qa percutere hoiem quẽcũq; iniuſtè, eſt peccatum mortale ex genere; non tñ ſcit eum eſſe patrem, quod eſſe patrem eſt circũſtantia faciẽs ad peccatum, quia conſtituit ſuper homicidium vel percuſſionem hominis, nouam ſpeciem peccati, quod eſt patricidium; vel forte neſcit, ꝙ ille defendet ſe, & repercutiat, ꝙ ſi ſciret, nõ percuteret. Et talis circunſtantia. ſ. repercutere nihil facit ad peccatum primi

percu-

percurrentis, quare antecedens eſt verum, quòd cum ignorantia, quæ eſt cauſa vt peccatum fiat, ſtat peccati cognitio quandoque ex altera parte, quę cognitio ſufficit vt factum ex ignorantia nõ omnino excuſetur, etſi poſſit excuſari ab aliqua ſpecie peccati vt dictum fuit art. primo. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo poteſt hoc contingere ex parte ipſius ignorantiæ, quia ſcilicet ipſa ignorantia eſt voluntaria vel directè, ſicut cum aliquis ſtudiosè vult neſcire aliqua vt liberius peccet; vel indirectè, ſicut cum aliquis propter laborem vel propter alias occupationes negligit addiſcere id per quod a peccato retraheretur, talis enim negligentia facit ignorantiam ipſam eſſe voluntariam, & peccatum, dummodo ſit eorum, quæ quis ſcire tenetur, & poteſt; & ideo talis ignorantia non totaliter excuſat à peccato.

¶ Ponit & probat D. S. ſecundam partem concluſionis. Et arguit ſic. Poteſt contingere vt ignorantia, quæ eſt cauſa actus peccati ſit voluntaria directè vel indirectè, igitur talis non totaliter excuſat. Tenet conſequentia, quia quod ex voluntario cauſatur, voluntarium in moralibus reputatur; igitur ſi illa ignorantia eſt voluntaria, & id, quod ex ea ſequitur, & ſi eſt voluntarium aliquo modo, non eſt ſine peccato, &c. Antecedens patet ex dictis ſupra q. 6. ar. 8. qui articulus in præſenti materia videri debet. Et explicatur hic primò, quòd poſſit eſſe voluntaria directè, & habeus ſe conſequenter ad actum voluntatis, qui cum deliberatione tendit in ignorantia, quæ eſt volibilis per accidens; ſicut cum aliquis ſtudiosè vult neſcire aliqua vt liberius peccet, vt nolens audire de inferno ne patiatur remorſum peccando. Secundũ etiã explicatur, quòd poſſit eſſe volita indirectè, ſicut id dicitur volũtarium, quod eſt in poteſtate hominis repellere, & hæc eſt ignorantia negligentiæ, ſicut cum aliquis propter laborem vel propter alias occupationes negligit addiſcere vel conſiderare id per qđ a peccato retraheretur, talis enim negligentia facit ignorantiam ipſam eſſe voluntariam, & peccatum dummodo ſit eorum, quæ quis ſcire poteſt, & tenetur. Et dicitur notanter dummodo ſit eorum, &c. quia ſi quis negligat ſcire, quæ non tenetur non eſt talis ignorantia peccatum, nec negligere talia ſcire, eſt peccatum, vt patuit.

¶ Et nota, quòd D. S. ſub iſto modo voluntarij, ſcilicet indirecto, comprehendit etiam voluntariam ignorantiam per accidens, quæ non dicitur voluntaria directè, nec indirectè ſolũ propter negligentiam, ſed ex eo, quòd aliquis directè vel indirectè vult aliquid ad quod ſequitur ipſum ignorare, dato, quòd non ꝑſciat vel aduertat actu. Directè quidẽ poteſt aliquis velle cauſam ignorantiæ; ſicut qui vult inebriari, & vinum ſuperfluè potare, vult priuari vſu rationis per accidens. Indirectè verò, ſicut cũ qs negligit reprimere inſurgentes motus paſſionũ, qui ſuperexcreſcentes ligant vſum rationis in particulari eligibili, ſecũdùm ꝙ dicitur omnis malus ignorans. Talis enim non vult expreſsè cauſam ignorantiæ, ſed indirectè, quia in poteſtate eius fuit reprimere cauſam talis ignorantiæ, & per conſequens ſi non reprimit habetur vt voluntaria indirectè, quia iuxta ſupra dicta indirectè volitum eſt, quod eſt in poteſtate voluntatis vel ſecundùm ſe vel ſecundum cauſam ſuam. Patet igitur ſecũda pars, quòd ignorantia ex parte ſui, quia videlicet aliquo horum modorum volũtaria, non omnino excuſat, etſo excuſet aliqualiter, vt patebit ar. ſequenti. Conſequenter cum dicit.

¶ Si verò ſit talis ignorantia, quæ omnino ſit inuoluntaria, ſiue quia eſt inuincibilis, ſiue quia eſt eius, qđ quis ſcire non tenetur; talis ignorantia omnino excuſat a peccato.

¶ Addicit tertiam, & quartam partem concluſionis ſimul, & probatur ex dictis, quia quòd ignorãtia, quæ eſt cauſa actus peccati non excuſet, eſt, quia aliquo modo voluntaria, & peccatum; ſed talis ignorantia, ſcilicet inuincibilis eſt omnino inuoluntaria, & ignorantia eius, quod quis non tenetur nõ imputatur alicui ad peccatum, igitur omnino excuſant. Maior patuit, qa ignorantia, quæ eſt cauſa actus peccati ſecũdùm ſe habet excuſare, & ꝙ non excuſet eſt, quia voluntaria vel cum inordinatione volũtatis, quare ſequitur maior. Minor patuit art. 2. quia nullo ſtudio ſuperari poteſt, & per conſequens nullo modo volita.

¶ Et nota, quòd ignorantia alicuius non debiti, etiam ſi ad eam ſequatur effectus malus, non imputatur ignoranti tali ignorantia, quia ipſa ignorantia non eſt peccatum, nec eius eſt negligentia, quæ vt dictum eſt ſolùm habet locum in debitis. Vnde omnino excuſat, ſicut ſi quem contingat mori, quia nõ habet medicum, ego qui non ſum medicus non iuuando ipſum nõ peco, quia ignorantia eſt eius, quod non teneor ſcire.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primam partem concluſionis.

¶ Ad primũ ergo dicẽdũ, ꝙ nõ omnis ignorãtia cauſat inuoluntarium ſicut ſupra dictũ eſt.* vnde non omnis ignorantia totaliter excuſat a peccato. * q. 6. art.

¶ Maior eſt vera, quia omne peccatum voluntarium eſt. Ad minorem dicitur, quòd ignorantia antecedens, & inuincibilis, & ignorantiæ circunſtantiæ illa cauſat inuoluntarium, & hoc eſt ſupra dictum q. 6. ar. 8. Sed negatur, quòd ignorantia conſequens voluntatis actum, & volita aliquo modo, & ignorantia, q̃ eſt peccatum, cauſet inuoluntarium, nec illud ſupra dictum eſt, immo oppoſitum omnino. Vltra, igitur ignorantia totaliter excuſat. Verum ea, quæ facit totaliter inuoluntarium, & hoc nos diximus, ſed non omnis totaliter excuſat, quia non omnis facit totaliter inuoluntarium, quia quod voluntarium eſt, non poteſt omnino inuoluntarium cauſare vt patuit, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd inquantum remanet in ignorante de voluntario, intantum remanet de intentione peccati; & ſecundùm hoc non erit per accidens peccatum.

¶ Ad maiorẽ, id qđ aliqs facit præter intentionem, hoc per accidens agit. Dico, ꝙ eſt vera cõprehendendo ſub intentione etiã voluntatem, ita quod quicquid facit præter intentionem, & voluntatem omni modo, hoc habetur tanquam per accidens moraliter. Sed dico, quòd non oportet, quòd id ſit per accidens moraliter, qđ eſt volitũ aliquo modo, etiã ſi ſit volitũ indirectè, & per accidens. Ad minorem. Sed intentio non poteſt eſſe de eo, quod eſt ignotum, negatur de quocunque ignoto quacunque ignorãtia, quia falſa eſt de ignoto ignorantia voluntaria aliquo modo dicto, volita enim tali ignorantia ſic volitum, & id, quod ex ea ſequitur. ¶ Secundò dico, quòd dato quandoq; quòd ſit ignorantia non ſic volita per conſequens, nec ſequens ex ea ſit volitũ quo ad ignotam circunſtantiam, poteſt tamẽ eſſe ſecundũ aliud notum, ita quod ignorantia habeat coniunctam ſcientiam eius, quod ſufficit ad rationem peccati. Vltra. Igitur, quod per ignorantiam agit homo, per accidens agit, verum, ſi agat per ignorãtiam inuoluntariam omnino. Sed negatur, quòd ſi agat per ignorantiam voluntariam, vel per ignorãtiam habentem coniunctã cognitionem eius, quod ſufficit ad peccatum. Vltra, ſed quod eſt per accidens non dat ſpeciem, verum quidẽ. Sed dico, quòd apud moralem non habetur per accidens, & nullo modo peccatum, niſi nullo modo ſit voluntarium. Et dico, quòd per accidens volitum, non habetur per accidens tale; quare negatur conſequẽtia, qa peccũ vel virtuoſum dr omne, qđ eſt voluntariũ aliquo modo, quale eſt, & ignorantia, & ipſam ſequens quandoque.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſi eſſet talis ignorantia, quæ totaliter vſum rationis excluderet, omnino a peccato excuſaret, ſicut patet in furioſis, & amentibus; non autem ſemper ignorantia cauſans peccatum eſt talis, & ideo non ſemper totaliter excuſat a peccato.

¶ Ad maiorem, homo eſt ſubiectũ virtutis, & peccati inquãtum eſt particeps rationis, conceditur. Sed iuxta dicta ſupra non ſolùm eſt peccatum, quod ex ratione eſt imperatiuè, ſed etiam, quod eſt in poteſtate rationis, & voluntatis, quod non prohibetur. Ad minorem malè ſubſumitur, dico quidem, quòd ignorãtia excludit ſcientiam per quam ratio perficitur, ſed non tollit omnem cogitionem rationis, quandoque etiam actualem peccati, quandoqte verò excludit poſſibilitatẽ cognoſcendi peccatũ, & vſum rationis, benè eñ volo, ꝙ ſi ignorãtia totaliter excluderet vſum rationis; ꝙ talis ignorantia omnino excuſaret, ſicut eſt in furioſis, & amentibus; ſed ignorantia, quæ habet coniunctã cognitionem peccati, manifeſtè non excludit rationem.

¶ Secundò etiam ignorantia, quæ eſt cum vſu rationis, & voluntaria, & in poteſtate hominis, eſtotollat cognitionem actu, non tñ cognitionẽ poſſibilẽ, & debitam, ideo non omno excuſat.

Vtrum ignorantia diminuat peccatum.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd ignorãtia non diminuat peccatum. Illud enim quod eſt commune omni peccato non diminuit peccatum, ſed ignorantia eſt communis in omni peccato. Dicit enim Philoſophus in 3. Ethicorum. * quòd omnis malus eſt ignorans, ergo ignorantia non diminuit peccatum. D Supra ar. 1. & locis ibidem anno tatis. * Ariſt. circa à medio tom. 5.

¶ 2 Præterea. Peccatum additum peccato facit maius peccatum; ſed ipſa ignorantia eſt peccatum, vt dictũ eſt.* ergo non diminuit peccatum. * Arti. 2.

¶ 3 Præterea. Non eſt eiuſdem aggrauare, & diminuere peccatum, ſed ignorantia aggrauat peccatũ, quoniam ſuper illud Apoſtoli. Ignoras quoniam benignitas Dei, &c. dicit Ambro. Grauiſſimè peccas ſi ignoras, ergo ignorantia non diminuit peccatum.

4 Præterea.

¶ 4 Præt. Si aliqua ignorantia diminuit peccatum hoc maximè videtur de illa, quæ totaliter tollit vſum rationis; ſed huiuſmodi ignorantia non minuit peccatum, ſed magis auget. Dicit enim Philoſoph. in 3. Ethicor.* ꝙ ebrius meretur duplices maledictiones; ergo ignorantia non minuit peccatum.

*Ariſt. c. 3. ante med. to. 5.

¶ Sed contra, quicquid eſt ratio remiſſionis peccati alleuiat peccatum; ſed ignorantia eſt huiuſmodi, vt patet 1. ad Thimot. 1. Miſericordia conſecutus ſum, quia ignorans feci; ergo ignorantia diminuit, vel alleuiat peccatum.

¶ Quia habito, ꝙ nõ omnis ignorantia excuſat totaliter. Quæritur nunc an tamen minuat, & aliqualiter excuſet.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd quia omne peccatum eſt voluntarium, intantum ignorantia poteſt diminuere peccatum, inquantum diminuit voluntarium; ſi autem voluntarium non diminuat, nullo modo diminuet peccatum. Manifeſtum eſt autem quòd ignorantia, quæ totaliter à peccato excuſat, quia totaliter voluntarium tollit peccatum, non minuit, ſed omnino auſert.—

¶ Quia autem iuxta prædicta variæ ſunt ignorantiæ. ſ. omnino inuoluntaria, & voluntaria, non exiſtens cauſa peccati, ſed concomitans, & voluntaria aliquo modo, & conſequenter ſe habens ad actum voluntatis, & tamen exiſtens cauſa actus peccati, ideo diſtinctè D. S. reſpondet de vnaquaq; ignorantia, per quinq; concluſiones, quæ patebunt proſequendo. Concluſio igitur prima, ignorantia inuincibilis, & quæ totaliter excuſat, non minuit peccatum, ſed omnino tollit. Probatur cõcluſio, intantũ ignorantia poteſt diminuere peccatum, inquantum diminuit voluntarium (remanente. ſ. aliquo voluntarij, & aliquo ſublato) ſi autem voluntarium non diminuat (quia videlicet manet plenum voluntariũ, vel omnino nullum eſt) nullo modo diminuet peccatũ; ſed ignorantia excuſans non diminuit voluntarium, ſed totaliter auſert; igitur non minuit peccatum, ſed tollit, ideſt facit, ꝙ non ſit peccatum quodcunque. Maior nota, quia omne peccatum eſt voluntarium; igitur ſequitur maior, &c. Minor patet de ſe, quia ſi non eſt aliquod voluntarium, non poteſt diminui, quia diminutio præſupponit eſſe, quare ſi nihil eſt de voluntario, ideo non minuitur. Deinde ibi.

¶ Ignorantia verò, quæ non eſt cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum, nec minuit peccatum, nec auget.

¶ Eſt ſecunda concluſio talis. Ignorantia, quę non eſt cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum, nec minuit, nec auget. Probatur, talis ignorantia nec minuit, nec auget voluntariũ, & omnino impertinenter ſe habet ad actum peccati; igitur concluſio vera, conſequentia tenet ex dictis, quia ignorantia diminuit ratione diminutionis voluntarij. Antecedens patet ex dictis, artic. 3. Quia eſto faciat non voluntarium, nullo tamen modo facit inuoluntarium. Et nota circa hoc, ꝙ non eſt idem dicere, ignorantia, quæ eſt cauſa peccati, & ignorantia antecedens, quia antecedens ſolùm dicitur illa, quæ eſt omnino inuoluntaria, & excuſat omnino, vt patuit ſup. q. 6. ar. 8. Sed ignorantia, quæ eſt cauſa peccati, eſt conſequens voluntatem, & voluntaria aliquo modo dicto in artic. præced. Vnde omnis antecedens eſt cauſa actus peccati. Sed non conuertitur, quia non omnis, quæ eſt cauſa actus peccati eſt antecedens. Quare benè ſtat, ꝙ ignorantia eſt cauſa actus peccati, & tamen non omnino excuſat, licet antecedens omnino excuſat, quia illæ ignorantiæ non ſunt eædem. Deinde ibi.

3. Thim. 1. Nõ eadem eſt ignorãtia antecedẽs, & quæ eſt cauſa peccati.

¶ Illa igitur ſola ignorantia poteſt peccatum minuere, quæ eſt cauſa peccati, & tamen totaliter à peccato non excuſat.

¶ Ponit tertiam concluſionem quaſi corollariè ex dictis. Illa igitur ſola ignorantia poteſt peccatum minuere, quæ eſt cauſa peccati, & tamen totaliter non excuſet. Probatur ex dictis, quia ignorantia, quæ non eſt cauſa actus peccati, non minuit, nec auget, vt dicit ſecunda concluſio. Et ignorantia, quæ totaliter excuſat totaliter tollit peccatum, vt dicit prima concluſio; igitur iſta concluſio vera; antecedens patuit, tenet conſequentia, quia ad diminutionem peccati, oportet eſſe peccatum, & cum hoc non perfectum, ſed diminutum, &c. Deinde cum dicit.

¶ Contingit autem quandoq; ꝙ talis ignorantia directè, & per ſe eſt voluntaria, ſicut cum aliquis ſua ſponte neſcit aliquid, vt liberius peccet, & talis ignorantia videtur augere voluntarium, & peccatum; ex intentione enim voluntatis ad peccandum prouenit, quòd aliquis vult ſubire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi.

¶ Ponit quartam concluſionem explicatiuam tertiæ. Ignorantia, quæ eſt cauſa peccati, & non totaliter excuſans, & per ſe, & directè voluntaria, nõ diminuit peccatum, ſed auget, ſicut cum quis ſua ſponte neſcit aliquid, vt liberius peccet. Probatur concluſio, talis ignorantia videtur augere voluntarium: igitur concluſio vera, ꝙ non minuit, ſed auget peccatum; conſequentia patet ex dictis, quia ignorantia eo modo ſe habet ad peccatum, quo ſe habet ad voluntarium. Antecedens patet, quia ex intenſione voluntatis ad peccandũ prouenit, ꝙ aliquis vult ſubire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi. Sicut in ſimili ſup. dictum fuit q. 73. ar. 8. ꝙ damnum præſcitum propter quod aliquis non prætermittit peccatum, aggrauat peccatum; multò igitur plus aggrauat peccatum, velle ignorare, vt liberè peccet.

¶ Nota autem verbum D. S. in antecedente, talis ignorantia videtur augere, &c. Quia propriè non auget à priori, ſed magis à poſteriori oſtendit, ſicut & ſup. q. 24. artic. 3. dictum fuit de paſſione conſequente voluntatem; procedit enim ex voluntate multũ ad peccatum affecta ignorantia talis. Et ergo oſtendit magis intenſionem voluntatis plus quàm cauſet. Ideo Doc. Sanc. dicit, videtur augere, quia non propriè auget, ſed ex nucta, & magna voluntate procedit, & eius magnitudinem oſtendit. Tunc ibi.

¶ Quandoque verò ignorantia, quæ eſt cauſa peccati non eſt directè voluntaria, ſed indirectè, vel per accidens; puta cum aliquis non vult laborare in ſtudio, ex quo ſequitur eum eſſe ignorantem; vel cum aliquis vult bibere vinum immmoderatè, ex quo ſequitur eum inebriari, & diſcretione carere; & talis ignorantia diminuit voluntarium, & per conſequens peccatum; cum enim aliquid non cognſcitur eſſe peccatum, non poteſt dici, ꝙ voluntas directè, & per ſe feratur in peccatum, ſed per accidens; vnde eſt ibi minor contemptus, & per conſequens minus peccatum.

¶ Eſt concluſio quinta etiam explicatiua tertiæ. Ignorantia, quę eſt cauſa actus peccati, & nõ totaliter excuſans, nõ directè tamen voluntaria, ſed indirectè, vel per accidens minuit peccatum. Explicat D. S. concluſionem ponendo primò exemplum de ignorantia indirectè voluntaria, puta cum aliquis non vult laborare in ſtudio. ex quo ſequitur eam eſſe ignorantiam, quæ & in articulo præcedenti dicebatur ignorantia negligentiæ, quia negligit laborare in ſtudio, fortè propter alias occupationes in quibus delectatur. Exemplum ſecundi, vt cum quis vult bibere vinum immoderatè, ex quo ſequitur eum inebriari, & diſcretione carere. Et eſt ergo per accidens volita, quia in ſua cauſa poſitiua; præcedens autem dicitur volita, non in cauſa poſitiua, ſed quia fuit in poteſtate voluntatis, eam repellere repellendo negligentiam, quæ eſt cauſa quaſi priuatiua, & proxima. in ſecunda autem proxima cauſa eſt aliquod poſitiuum.

¶ Nota autem circa hoc, quia verum eſt, quod dicebatur artic. præced. videlicet, ꝙ ſub ignorantia indirectè voluntaria, comprehendebatur ignorantia voluntaria per accidens. Et hoc patet, tũ quia eodem modo habent ſe ad excuſandum peccatum, quia in tanto non in toto; tum ſecundò, quia Doc. Sanc. hic expreſsè cum ignorantiam per accidens voluntariam connumerat volitæ, vel voluntariæ indirectè dicens. Quandoque verò ignorantia, quæ eſt cauſa peccati non eſt directè voluntaria, ſed indirectè, vel per accidens (hæc ille.) Quare ex vno accipiendum eſt, & reliquum. Vide de hoc etiam Doc. Sanc. ſecundo ſententiarum, diſt. 22. q. 2. artic. 2. quia dicit vtranque eſſe voluntariam, quia eſt in poteſtate hominis, licet aliter; quia prima eſt in poteſtate voluntatis per ſe, ſicut qui ignorat aliquod præceptum, quod ſtatim poſſet ſcire. Secunda autem eſt in poteſtate voluntatis, quantum ad cauſam ſuam, non in ſe, vt patet in ignorantia ebrij, quia ebrietas, quę eſt cauſa ignorantiæ in poteſtate eius fuit, nõ autem ignorantia conſequens eũ vſus rationis impediebatur; his notatis, probatur concluſio. Talis ignorantia minuit voluntarium, & facit minorem contemptum; igitur & per conſequens minuit peccatum; conſequentia tenet ex ſæpe dicto fundamento, quia omne peccatũ voluntarium, &c. Antecedens probatur, talis ignorantia facit, vt voluntas non per ſe feratur in peccatum, ſed ſolũ per accidens; igitur antecedens verũ. Tenet conſequentia, quia voluntarium per accidens eſt minus, q̃ per ſe, & habet minorem contemptũ. Illud antecedens patet, quia talis ignorantia facit vt nõ cognoſcatur aliquid eſſe peccatũ, igitur, &c. Quia nõ fertur per ſe, niſi in cognitũ. Vnde poteſt contingere, ꝙ fornicans neſciat ipſam fornicationem eſſe peccatũ, alias non faceret ſi non ignoraret; talis nõ fertur ita expreſsè, & cum tanto contemptu in peccatũ, ſicut ille, qui ſcit illam eſſe peccatum, & tamen vult. Quare clarũ eſt, ꝙ ignorantia, quæ eſt cauſa peccati, de qua & ſermo eſt facit minorẽ contemptum, & minus voluntarium, quia facit ferri in peccatũ, quaſi materialiter, & non formaliter, patet igitur articulus.

¶Circa argumentum in contrarium. Nota circa auctoritatem Apoſt. 1.ad Thimoth. 1. Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci.

¶ Nota inquam Doc. Sanc. ſuper eodem verbo, quia iuxta dicta, ignorantem facere non excuſat; nam omnis malus eſt ignorans, & tamen talis ignorantia non excuſat. Minus ergo dicit Apoſtolus, & plus ſignificat, quia aliud eſt ignoranter agere, aliud per ignorantiam, quia ignoranter facit aliquid, qui neſcit, quod facit, tamen ſi ſciret etiam faceret illud. Sicut credens ſe interficere feram, occidit inimicum ſuum, quem tamen occidiſſet etiam libentius, ſi nouiſſet eum. Sed per ignorantiam facit, qui facit aliquid, quod non faceret, ſi noſceret. Sicut occidens patrem, quem ſi ſciret non occideret eum, quem tamen occidit, quia eũ credit inimicum. Sed Paulus fecit per ignorantiam, quia ſi ſciuiſſet, quòd Chriſtus eſſet filius Dei, hoc non feciſſet; ſed Iudæi per ignorantiam non occiderunt Chriſtum, ſed ignoranter, quia ſi ſciuiſſent ipſum eſſe Chriſtum, libentius occidiſſent eum [hæc ille.] Vbi patet, q̃ verbum Apoſtoli intelligitur de ignorantia, quæ fuit cauſa peccati, non tamen fuit inuincibilis, ſed vincibilis, & eius quod ſcire potuit, & tenebatur. Quare non meretur talis ignorantia dici antecedens, quia aliquo modo voluntatia, cum fuerit eius, quod ſcire potuit, & debuit; ſed conſequens, ſicut ignorantia iuris Diuini, & Euangelici, & tamen excuſat à tanto, non à toto. Et eſt hæc auctoritas pro vltima concluſione. Et de hac auctoritate vide ſecunda ſecundæ, quæſt. 10. articu. tertio. ad ſecundum. Quia infidelitas ratione renitſus ad ea, quæ ſunt fidei, eſt grauiſſimum ex genere, propter tamen ignorantiam aliqualiter excuſat, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ignorantia ſecundùm quàm omnis malus eſt ignorans non eſt cauſa peccati, ſed aliquid conſequens ad cauſam. ſ. ad paſſionem, vel habitum inclinantem in peccatum. ——

¶Ad maiorem, conceditur, quia ſi eſt commune omni peccato, inuenitur etiam in maximo peccato, & grauiſſimo, & per conſequens non minuit, quia ſi minueret non inueniretur in omni peccato, quia non in grauiſſimo.

¶Ad minorem, dico, q̃ ſi intelligitur, quòd ignorantia, quæ eſt cauſa peccati, quam nos dicimus excuſare peccatum, ſit communis omni peccato, negatur iſta, nec ſic intelligit Philoſophus. Sed ſi intelligitur de ignorantia concomitante cauſam peccati, quæ eſt ignorantia electionis, prouenions ex paſſione, vel habitu, ſecundùm quem dicitur peccare ex malitia, conceditur, quòd omnis malus eſt ignoraus, quia in particulari eligibili errat acceptando malum pro bono. Aliter tamen quando peccat ex paſſione, aliter quando ex habitu, vt patebit infra, q. 78. artic. 1. ad primum. & oportet reminiſci dictorum in artic. 3. quòd talis ignorantia eſt voluntaria in cauſa peccati, quam ſequitur; nec eſt cauſa vt peccatum fiat, ſed cauſa eius, quæ vt patebit non excuſat quandoque, immo auget ſicut habitus. Quandoque autem cauſa talis ignorantiæ aliqualiter excuſat, ſcilicet paſſio, ſed ipſa ignorantia non iuxta ſecundam concluſionem. Quando enim quis valde concupiſcit aliquam delectationem, ligatur ratio, & fit vt ipſe eam proſequitur, & æſtimat eam bonam pro nunc; vel eſto ſciat eam ſimpliciter malam, etiam pro nunc, ſicut peccans ex malitia, tamen ignorat hoc malum eſſe proſequendum cum amiſſione boni Diuini, &c. Quare dicit Doc. Sanc. quòd talis ignorantia non eſt cauſa propter quam peccetur, ſed conſequens ad cauſam peccati. ſ. paſſionem, vel habitum inclinantem in peccatum. Vnde habet Doc. Sanc. tertio Ethic. ſuper iſto verbo Philoſophi. Ebrius, vel iratus non operatur propter ignorantiam, ſed propter ebrietatem, vel iram, & tamen neuter operatur ſcienſ, ſed ignorans, quia ex ira, & ebrietate cauſantur ignorantia ſimul cum tali operatione, & non ſunt cauſa eius. Vnde Philoſophus concludit ex hoc, q̃ ſicut iratus operatur ignorans, nõ autem propter ignorantiã, ſed propter iram, ita omnis malus operatur, nõ quidem propter ignorantiam, ſed ignorans in particulari, quę bona oportet facere, & à quibus malis oportet fugere, inquantum ſcilicet æſtimat hoc malum ſibi nunc eſſe faciendum, & ab hoc bono ſibi nunc eſſe cauendum. Et propter hoc peccatum, quia ſic operantur, quæ non oportet, ignorantes omnes vniuerſaliter, ſunt iniuſti quo ad alios, & mali quo ad ſeipſos. Ex quo patet, quòd ex hoc, quòd aliquis operatur ignorans, & non propter ignorantiam, non cauſatur inuoluntarium, quia nullus propter id quòd inuoluntarius facit eſt inuſtus, vel malus, [hæc ille.] Ex quibus patent, quę dicta ſunt, & de qua ignorantia loquatur Philoſoph. Et ergo conſequenter dicitur ad conſequens, quod ignorantia talis eſt, quæ eſt communis omni peccati, non diminuit, ſed eſt ignorantia concomitans cauſam peccati, quam diximus in ſecunda concluſione non diminuere peccatum. Et probat igitur primam concluſionem, cum quo fiat, q̃ ignorantia, quæ eſt cauſa peccati, & tamen ipſam indirecte voluntatia diminuat, vt dicit vltima concluſio, &c.

¶ Nota de illa ignorantia, qua omnis malus eſt ignorans, D. S. in 2. diſtinct. 22. q. 2. artic. 2. in corpore. Quædam ignorantia eſt, quæ quodammodo affectum peccati conſequitur, vt quando ex concupiſcentia peccati, quam voluntas non reprimit, abſorbetur iudicium rationis in particulari operabili, ſecundùm quod dicitur 6 Ethicor. q̃ delectatio corrumpit æſtimationem prudentiæ. Et hæc eſt ignorantia electionis ſecundùm quam omnis malus dicitur ignorans. Aduerte tamen, q̃ omnis malus eſt ignorans, vel errans, quando efficitur, & eſt malus peccando in hoc, quòd eligit tanquam bonum, quod verè malum eſt. Sic enim intelligit Philoſophus, loquens de peccato, quod eſt ex paſſione, vel habitu, vbi peccatur ex hoc quòd eligitur verè malum. Loquitur enim de homine in ſtatu corrupto, & naturali. Sed non oportet, quòd malus, & peccans, non propter rem malam electam, ſed tantùm ex parte electionis; ibi enim non oportet peccantem eſſe ignorantem, ſed inconſiderantem, quæ tamen inconſideratio ſecundùm ſe mala non eſt, & talis inconſideratio reperitur in peccato primo hominis in ſtatu integro, & in peccato angeli. Vide prior. q. 73. ar. 1. ad quartum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd peccatum peccato additum facit plura peccata; non tamen facit ſemper maius peccatum, quia ſortè non coincidunt in idem peccatum, ſed ſunt plura, & poteſt contingere ſi primum diminuat ſecundum, quòd ambo ſimul non habeant tantam grauitatem, quantam vnum ſolùm haberet; ſicut homicidium grauius peccatum eſt ſi ſit à ſobrio homine factum, quàm ſi fiat ab ebrio homine, quamuis hæc ſint duo peccata, quia ebrietas plus diminuit de ratione ſequentis peccati, quàm ſit ſua grauitas. ——

¶Ad maiorem, negatur vniuerſaliter, quòd quando duo peccata ſimul concurrunt, quòd ſecundum efficiatur maius propter concurſum alterius, quando vnum minuit id vnde aliud habet eſſe peccatum. ſ. voluntarium ipſum. Concederetur autem maior ſi ſtaret, peccatum additum peccato facit plura, niſi forte inciderent in vnã ſpeciem peccati formaliter; ſicut cogitationi carnali additur locutio, & oſculum carnale, & tamen non ſunt plura peccata quando ſimul concurrunt, præſertim non plura ſpecie, & tunc additum cum priore facit grauius peccatum, quia plures gradus eiuſdem peccati, inter quos ſecundus grauior eſt. Sed ſi peccatum ſit alterius rationis, ſiunt plura peccata, non tamen oportet, quòd quodlibet ſit grauius, quàm ſi ſolum eſſet. Poteſt tamen contingere, q̃ primum diminuat ſecundum, ita q̃ ambo ſimul non habeant tantam grauitatem, quantam vnum ſolum haberet, ſicut homicidium abſque ebrietate, & ignorantia ſibi connexa, factum videlicet à ſobrio homine, grauius peccatum eſt, quàm ſit homicidium, & ebrietas ebrij, quamuis ebrietas, & homicidium ſint duo peccata. Nam ebrietas plus diminuit de ſequenti peccato, quàm ſit ſua grauitas, ita quòd amborum grauitates vix æquipolleãt grauitati vnius. ſ. homicidij facti ſine ebrietate. Et notanter dicitur, ſi ſecundum diminuat primum, quia ſi non diminueret non oporteret, quòd ſecundum eſſet minus peccatum, ſicut odium additum inuidiæ, non eſt eo minus, ſed ſi primum ratione alicuius, quod minuit voluntarium, minuit per conſequens ſecundum, inquantũ facit vt fiat cum minori voluntario.

¶Ad minorem, ipſa ignorantia eſt peccatum, dico, q̃ ignorantia, quæ eſt cauſa peccati formaliter, ſemper eſt peccatum. Nam ignorantia, quæ non eſt peccatum, ſed omnino inuincibilis, non cauſat peccatum, eſto cauſat actum peccati. Sed dico, q̃ talis ignorantia eſt peccatum nõ adeo graue, immo poteſt iuxta dicta plus excuſare, & tollere de grauitate alterius ex ſe ſequentis, quàm ſit ſua propria grauitas. Quare negatur conſequentia, quòd non diminuat, ſed benè ſequitur, q̃ quia peccatum ideo non totaliter excuſat, quia ſi peccatum, ergo voluntaria, ſed voluntariũ etiam indirecte, non omnino excuſat.

¶Ad tertium dicendum, quòd verbum Ambroſij poteſt intelligi de ignorantia ſimpliciter affectata, vel poteſt intelligi in genere peccati ingratitudinis, in qua ſummus gradus eſt, quòd homo etiam beneficia non recognoſcat; vel poteſt intelligi de ignorantia infidelitatis, quæ fundamentum ſpiritualis ædificij ſubuertit. ——

¶Ad maiorem, vera præſertim ſm̃ idẽ. Dico tñ, q̃ eiuſdem eſt cauſare peccatũ, & ipſum diminuere, cauſare, quia tollit ſcientiam, quæ prohiberet, diminuere, q̃ minuit voluntariũ. In propoſito aũt vt iacet maior, concedo, q̃ idem non aggrauat, & diminuit.

¶Ad minorẽ, ſi intelligitur vniuerſaliter, q̃ quælibet ignorantia, negatur. dico ñ q̃ ignorantia, q̃ eſt cauſa peccati, & ſimiliter indirecte voluntaria non aggrauat. Ad probationem, & auctoritatem Ambroſij, quæ dicit, grauiſſimè peccat, ſi ignorat. Dicitur quadrupliciter, primo, quòd loquitur de per ſe, & directè voluntaria, & affectata ſimpliciter, & expreſsè, & talis, quia arguit intentam malitiam voluntatis, & multum de voluntario, ideo auget, & hic

Periculoſiſſime peccas ſi ignoras, expone tect.

& ſic eſt pro quarta cõcluſione. Secundò dicitur, ꝙ loquitur Ambroſius de ſpeciebus, vel magis gradib⁹ ingratitudinis, inter quas grauiſſimè eſt ignorare, i. nõ recognoſcere beneficia; habet enim ingratitudo diuerſos gradus ſm ordinem eorum, quæ ad gratitudinem requiruntur, in quo primum eſt, vt homo beneficiũ recognoſcat. Secundò, ꝙ laudet, & gratias agat. Tertium eſt, ꝙ retribuat pro loco, & tempore ſm ſuam facultatem. Sed quia quod eſt vltimum in generatione, eſt primum in deſtructione, & reſolutione, cui aſſimilatur peccatum; ideo primus gradus ingratitudinis eſt, vt homo non retribuat. Secundus eſt, vt diſſimulet, quaſi non demonſtrans ſe beneficium accepiſſe. Tertius, & grauiſſimus eſt, ꝙ non recognoſat, ſiue per obliuionem, ſiue quocunq; alio modo. Tertiò dicitur, ꝙ intelligitur de ignorantia infidelitatis, quæ eſt ſm ſe grauiſſimum peccatum, vt patet 2.2.q.10. quia opponitur Deo, & ſubuertit fundamentum totius ſpiritualis ædificij, qđ eſt fides formata, quæ tamẽ põt aliqualiter excuſari propter ignorantiam, vt dictum fuit circa argumentum in oppoſitum.

¶Quartò dicitur poſt D.S. in de Malo, Matę. 3. art. 8. ꝙ verbum Ambroſij ſolet exponi, grauiſſimè peccas, ſi ignoras. i. periculoſiſſimè, quia dum neſcis te peccare remedium non quæris. Non oportet autem ꝙ periculoſum magis, ſit ſimpliciter grauius, & peius, quia vt patet ſecunda ſecundæ, q. 20. ar. 3. deſperatio eſt periculoſior odio, & infidelitate, non grauior, vide ibidem. Vltra, ergo ignorantia non, &c. verum, quæcunque, ſed ea de qua dixit quinta concluſio. Et eſto, ꝙ ſit periculoſa, non tamen obſtat quin poſſit excuſare.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ebrius meretur quidem duplices maledictiones propter duo peccata, quæ committit. ſ. ebrietatem, & aliud peccatum, quod ex ebrietate ſequitur; tamen ebrietas ratione ignorantiæ adiunctæ diminuit ſequens peccatum, & fortè plus quàm ſit grauitas ipſius ebrietatis, vt dictum eſt.* Vel poteſt dici, quòd illud verbum inducitur ſecundùm ordinationem cuiuſdam Pythathij legislatoris, qui ſtatuit ebrios ſi percuſſerint, amplius puniendos non ad veniam reſpiciens quam ebrij debent magis habere, ſed ad vtilitatem, quia pluries iniuriantur ebrij, quàm ſobrij, vt patet per Philoſophum in ſecundo Politicorum.*

*Art. 2. huius quæſt.

*Ariſt. citra finem lib. 10. 5.

¶Ad maiorem, dico, ꝙ ignorantia tollit vſum rationis totalem dupliciter. Vno modo ſine peccato, ſicut ſi quis efficitur amens ſine culpa, talis omnino excuſat, & non diminuit. Secundò modo ignorantia tollit vſum rationis, quæ non eſt abſque culpa, ſed aliquo modo voluntaria, & concedo, ꝙ talis diminuit id quod ex ea fit, eſto ipſa ſit peccatum.

Ebrius meretur duplicem maledictionem.

¶Ad minorem, negatur, immo dico, ꝙ talis ignorantia, quę eſt cauſa peccati, minuit. Et per hoc excluditur ignorãtia electionis, quæ non eſt cauſa peccati. Ad probationem dicitur, ꝙ ebrius meretur duplicem maledictionem. Dico, quòd verum eſt, quòd ſic dicit Philoſophus, ſed non dicit, quòd mereatur grauiorem maledictionem, ſed duplicem, propter duo peccata, quæ committit. ſ. ebrietatem, & aliud quod ex ebrietate ſequitur. Tamen dictũ eſt ad ſecundum, ꝙ ebrietas ratione ignorantiæ adiunctæ diminuit ſequens peccatum, & fortè plus quam ſit grauitas ipſius ebrietatis. Secundò dicitur ad probationem, quòd loquitur ſecundùm dictum cuiuſdam Pytathij legislatoris, qui non reſpiciebat ad veniam, quam meretur ebrietas ratione ignorantiæ, ſed conſuluit paci, & vtilitati communi. Nam pluries ebrij iniuriantur, & turbant pacem, quàm ſobrij, & quia pœnæ medicinales ſunt, & quandoque maiores pœnæ imponuntur pro minori peccato in iudicio humano, quia homines procliues ſunt, & quia ſunt contra pacem communitatis, quam legislator præſertim intendit. Ideo ſtatuit ille legislator duplicem pœnam ebrio malè facienti, & iniurianti. Vnde habet Doc. Sanc. in de Malo, q. 2. artic. 10. ad quartum. quòd pœnæ, quæ à Deo inferuntur in vita futura reſpondent grauitati culpæ. Sed pœnæ, quæ in præſenti vita infliguntur, ſiue a Deo, ſiue ab homine, non ſemper reſpondent grauitati culpæ; interdum enim minor culpa grauiori pœna punitur temporaliter propter maius periculum vitandum; pœnæ enim præſentis vitæ, quaſi medicinæ adhibentur. Peccatum ſchiſmatis eſt perniciosiſſimum in rebus humanis, quia diſſoluit totum regimen humanæ ſocietatis. Hæc ille. Idem habetur in multis locis quodlib. primo, artic. 18. Et infra, quæſt. 105. artic. 2. ad nonum. & ſecunda ſecundæ, queſt. 29. artic. 2. ad primum. Doctor Sanctus in ſecundo, diſtin. 22. quæſt. 2. artic. 2. ad ſecundum dicit in hoc argumento, incidere fallaciam figuræ dictionis, quia mutatur diſcretum in continuum, intellige metaphoricè, quia à dualitate, & numero ſaltem tranſcendente, ad maioritatem, quod non valet. Vide ipſum ibidem, & de materia præcedentium articulorum huius quæſtionis. Vnde patet, quòd iſta auctoritas non arguit ebrium coram Deo in alia vita demereri maiorem pœnam, ſed hic grauius temporaliter puniri propter communitatem huius vitij, &c.

Quæſtio ſeptuageſimaſeptima.

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui, quæ eſt paſſio.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui, vtrum paſſio animæ ſit cauſa peccati. Et circa hoc quæruntur octo. Primò, vtrum paſſio appetitus ſentiui poſſit mouere, vel inclinare voluntatem. Secundò, vtrum poſſit ſuperare rationem contra eius ſcientiam. Tertiò, vtrum peccatum, quod ex paſſione prouenit, ſit peccatum ex infirmitate. Quartò, vtrum hæc paſſio, quæ eſt amor ſui, ſit cauſa omnis peccati. Quintò, de illis tribus cauſis, quæ ponuntur, 1. Io. 3. concupiſcentia oculorum, concupiſcentia carnis, & ſuperbia vitę. Sextò, vtrum paſſio, quæ eſt cauſa peccati, diminuat ipſum. Septimò, vtrum totaliter excuſet. Octauò, vtrum peccatum, quod ex paſſione eſt, poſſit eſſe mortale: E

1. Ioan. 3.

¶Iuxta ordinem ſtatutum quæſt. præcedenti, poſtquam determinatum eſt de cauſa peccati intrinſeca ex parte rationis, quæ eſt ignorantia, vel inconſideratio aliqua, hic determinatur de cauſa intrinſeca peccati ex parte appetitus ſenſitiui, quæ dicitur paſſio. Et circa hoc principaliter duo fiunt. Primò oſtenditur quomodo paſſio ſit cauſa peccati. Secundò, quomodo faciat ad quantitatem peccati, artic. 6. primum in duas, quia primò oſtenditur, quod dictum eſt in generali, ſecundò in ſpeciali, de quibuſdam paſſionibus, artic. 4. Circa primum primò fit, quod dictum eſt. Secundò ex dictis oſtenditur conuenientia denominationis peccati, quod eſt ex paſſione, quia dicitur ex infirmitate, in ar. 5. quia autem paſſio cauſat peccatum mouendo voluntatem, & rationẽ, ideo ratione huius (quia videlicet non eſt cauſa, niſi iſta mouendo) quæritur quomodo voluntas, & ratio moueantur à paſſione. Et primò inquiritur hic de voluntate, ſecundò de ratione, art. 2.

Vtrum paſſio appetitus ſenſitiui poſſit mouere, vel inclinare voluntatem.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd voluntas non moueatur à paſſione appetitus ſenſitiui; nulla enim potẽtia paſſiua mouetur, niſi à ſuo obiecto; voluntas autem eſt potentia paſſiua, & actiua ſimul, inquantum eſt mouens, & mota, ſicut Philoſophus dicit in 3. de anima;* vniuerſaliter de vi appetitiua; cum ergo obiectum voluntatis non ſit paſſio appetitus ſenſitiui, ſed magis bonum rationis; videtur ꝙ paſſio appetitus ſenſitiui non moueat voluntatem.

Sup. q. 9. ar. 2. & q. 10. ar. 3. Et 2.2. q. 156. ar. 1. cor. & 3. q. 46. artic. 7. ad 3. Et Veri. q. 5. artic. 10. cor. Et q. 23. artic. 9. ad 3. & 6.

*Ariſtot. tex. 54.

¶ 2 Præt. Superior motor non mouetur ab inferiori, ſicut anima nõ mouetur à corpore; ſed voluntas, quæ eſt appetitus rationis comparatur ad appetitum ſenſitiuum, ſicut motor ſuperior ad inferiorem. Dicit enim Philoſoph. in 3. de ani.* ꝙ appetitus rationis mouet appetitum ſenſitiuum, ſicut in corporibus cęleſtibus ſphæra mouet ſphæram; ergo voluntas non poteſt moueri à paſſione appetitus ſenſitiui.

*Ariſtot. tex. 57. to. 2.

¶ 3 Præt. Nullum immateriale poteſt moueri ab aliquo materiali; ſed voluntas eſt potentia quædam immaterialis; non enim vtitur organo corporali cum ſit in ratione, vt dicitur in 3. de ani.* appetitus autem ſenſitiuus eſt vis materialis, vtpotè fundata in organo corporali; ergo paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt mouere appetitum intellectiuum.

*Ariſtot. tex. 42 to. 2.

¶Sed contra eſt, quod dicitur Dan. 13. Concupiſcentia ſubuertit cor tuum.

Dan. 13.

¶Hic q̃rit, an voluntas moueatur à paſſione appetitus ſenſitiui.

¶Nota autem ꝙ quæſtiones diſtinguuntur ſecundùm formalia, & formaliter diſtincta; ideo nõ eſt nugatoria hæc quæſtio, & hic articulus, quamuis ſup. q. 9. ar. 2. quæſitum ſit, an appetitus ſenſitiuus moueat voluntatem, quia hic particularius materia hæc deſeruit, & deducitur.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ paſsio appetitus ſenſitiui nõ poteſt directè trahere, aut mouere voluntatem.—

Digitized by Google

¶D.S. abſoluit quæſitum tali concluſione reſponſiua. Paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt directè trahere, aut mouere voluntatem, ſed indirectè poteſt, & per viam diſtractionis, & ex parte obiecti voluntatis. Antequam concluſio probetur, oportet notare rationes quorundam terminorũ in ipſa poſitorum, primò quid ſit voluntatẽ directè mouere, quia eſt eam moueri in genere cauſæ efficientis ad actum ſuum, & aliquid in ipſam imprimere, & eam immutare. Et iuxta ſup. dicta, q. 75. art. 3. in eam intus agere, & eſt mouere ad exercitium actus. Et de iſta motione directa dicit D.S. in de Verita. Mate. 22. artic. 9. ꝙ nulla creatura poteſt directè agere in voluntatem, vt eam immutet neceſſariò, vel qualitercũq; inclinet, quod Deus poteſt. Et eſt ratio ſupra tacta, vbi iam, q. 73. quia ſolus auctor, & creator voluntatis, poteſt influere, & immediatè agere in voluntatem, aliquid ſibi immittendo, & imprimendo. Et de hoc pri. par. q. 111.

¶ Nota ſecundò, ꝙ voluntatem indirectè moueri poſſet malè intelligi (ad hunc videlicet ſenſum) ſicut intelligitur cum dicitur, ꝙ corpora cœleſtia agant in virtutes organicas indirectè, & per accidens, vt habet D.S. pri. par. q. 115. ar. 4. Quia videlicet mediante corpore, cuius ſunt actus, corpora cœleſtia aliquid imprimunt in ipſas potentias, quia oculus turbatus non benè videt, & huiuſmodi) ille enim intellectus falſus eſt. Nam nulla creatura quocunq; modo in ipſam voluntatem aliquid imprimere poteſt. Sed alio modo (& benè) intelligitur aliquid mouere voluntatem indirectè, non quia aliquid in ea cauſet; ſed occaſionaliter per modum propoſitionis obiecti, & per modum occaſionis, nõ alicuius immutationis, & de hoc ſup. q. 9. art. 5. Vnde dicit D.S. in de Veri. vbi ſup. Et mediante hoc obiecto poteſt aliqua creatura inclinare aliquatenus voluntatem, non tamen neceſſariò immutare. Sicut cum aliquis perſuadet alicui aliquid faciendum, proponendo eius vtilitatem, & honeſtatem; tamen in poteſtate voluntatis eſt, vt illud accepter, eo ꝙ non eſt naturaliter determinata ad illud. Sic igitur nulla creatura poteſt directè (ꝙ prius dixit per modum cauſæ efficientis) immutare voluntatem; poteſt autem extrinſecè aliquid proponendo voluntati, eam aliqualiter inclinare, non tamen immutare. Hæc ille.

¶Nota tertiò, quia diſtractus dicitur, qui non diligenter intendit vni, & rapitur ad diuerſa, ſicut voluntas in eo, qui eſt affectus paſſione, non manet in eo, quod ratio dictat. Sed partim ibi, partim ibi verſatur, vel certè vni totaliter intendit, alio relicto. Et ſecundùm hoc ſup. dictum fuit, q. 33. ar. 3. ꝙ delectationes corporales impediunt vſum rõnis per viam diſtractionis. Et non eſt curæ pro nũc, an id qđ eſt ſenſualitatis, ſit peccatum, vel non, dũmodo ad ſe trahat volũtatem, & actum eius remittat, circa propoſitum per rationem. Et dummodo ſint actus diſparati, vel contrarij.

¶His igitur notatis videndum eſt de probatione concluſionis. Primò ergo D.S. ponit primã partem concluſionis. Secundò probat ſecundam, ibi. Sed indirectè, &c. Tertiò tertiam, ibi. Alio modo, &c. Primam ergo partem concluſionis D.S. ponit in principio, ſed eam notam relinquit ex alijs dictis, quia ſolus Deus poteſt mouere hoc modo volũtatem, igitur. Antecedens patet, quia hoc modo mouere eſt intra voluntatem agere, & ipſam immutare; ſed hoc eſt ſolius auctoris voluntatis, vt patuit q. 75. art. 3. Quare iſta pars relinquitur nota. Et probatur etiam illa pars per argumenta ſecundum, & tertium. Deinde ibi.

¶Sed indirectè põt, & hoc dupliciter. Vno quidem modo ſecundùm quandam abſtractionem; cum enim omnes potẽtiæ animæ in vna eſſentia animæ radicẽtur, neceſſe eſt, ꝙ qñ vna potentia intenditur in ſuo actu, altera in ſuo actu remittatur, vel ẽt totaliter in ſuo actu impediatur, tũ quia oĩs virtus ad plura diſperſa fit minor, vnde è cõtrariò qñ intenditur circa vnum minus poteſt ad alia diſpergi; tum quia in operibus aiæ aialibus requiritur quædam intentio, quæ dum vehementer applicatur ad vnũ, non põt alteri vehementer attendere, & ſm hunc modum per quandam diſtractionẽ, qñ motus appetitus ſenſitiui fortificatur ſm quãcunq; paſſionem, neceſſe eſt, ꝙ remittatur, vel totaliter impediatur motus proprius appetitus rationalis, qui eſt voluntas.

¶ Probat ſecundã partem concluſionis reſpõſiuæ. ſ. ꝙ indirectè per viã diſtractionis, faciendo, vt affectio, non ſolũ inhæreat vni proprio motiuo, qđ eſt per rationem propoſitum, ſed affectio fluctuet, verſetur circa diuerſa. Sic ꝙ diuerſa proponantur voluntati, non aũt ꝙ paſſio cauſet, vel faciat, vt aliquid voluntati influatur, vt dictũ eſt in notab. ſecundo. ſic ꝙ voluntas liberè vellet hoc, ꝙ rõ dictat ſine paſſione, & tñ ibi nõ ſiſtit, ſed inclinatur, & ad aliud ꝙ paſſio ſuggerit. Et arguitur ſic. Neceſſe eſt, ꝙ qñ vna potẽtia intenditur in actu ſuo, altera in ſuo actu remittatur, vel ẽt totaliter in ſuo actu impediatur; ergo qñ motus appetitus ſenſitiui fortificatur ſm quancũq; paſſionem, neceſſe eſt, ꝙ remittatur, vel totaliter impediatur motus proprius appetitus rõnalis, qui eſt volũtas; conſequentia clara, quia appetitus illi ſunt diuerſæ potentiæ; & proprius motus rõnalis appetitus eſt, qui ſequitur dictamen rationis circa bona per ſolam rationẽ propoſita, motus appetitus ſenſitiui proprius, circa bona ſenſibilia, quæ proponit ſenſualitas, ſaltem originaliter. Antecedens primò probatur, quia oẽs potentiæ animæ in vna eſſentia animæ radicantur, ſed vnũ agens non põt perfectè, & intensè agere circa diuerſa per proprios motus diuerſarum potentiarum, nec poteſt virtus vnius agẽtis ad diuerſa perfectè extendi. Probatur iſta minor, primò ratione minorationis virtutis, ſecundò ratione minorationis attentionis, quia oĩs virtus ad plura diſperſa fit minor; igitur è contrario qñ intenditur circa vnum, minus poteſt ad alia diſpergi. Et igitur minor vera, ꝙ non poteſt intensè agere circa diuerſa. Vnde ſolet dici. Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus. Secundò probatur minor ex alia radice. In omnibus operibus animæ animalibus requiritur quædam intentio, & attentio, ſed dum attentio vehementer applicatur ad vnum, nõ poteſt alteri vehementer attendere; igitur minor vera. Maior notanter dicit in operibus animæ animalibus &c. qa in operibus naturalibus, ſicut in digeſtione, nutritione, & operibus, quæ fiunt per vires naturales. ſ. vegetatiuas, non requiritur attentio, quamuis per attentionem, & magnum exercitium virtum animalium, vegetatiua pars in operibus ſuis impediatur. Sed opera animalia, ſicut cognoſcere, ſpeculari, illa requirunt attentionem. Quare dum vni vehementer intendit, non poteſt alteri vehementer intendere, & per conſequens diſtrahitur, & ꝙ non perfectè ſibi intendit, de hoc ſup. q. 37. artic. 1.

¶Nota, ꝙ hæc concluſio, & eius probatio procedunt, ꝙ paſſio moueat diſtrahendo voluntatem, quando voluntas, & ſenſualitas primò ad minus, & in principio afficiuntur circa diuerſa, qa cum primò voluntas ſecundùm dictamen rationis, quæ eſt proprium motiuum voluntatis afficitur vni, ſi accidat affectio ſenſualitatis, circa aliud, & reddatur per negligentiam rationis fortis, traheretur voluntas, vt vel remiſsè intendat, vel magis remiſsè afficiatur ſuo proprio obiecto præſentato ſine paſſione, vel totaliter ab eo recedat, & cum ratione inſequatur paſſionis iudicium, hoc eſt apprehenſionem, & iudicium, quod prouenit ex paſſionis ſuggeſtione, & inclinatione. Tunc ibi.

¶Alio modo ex parte obiecti voluntatis, quod eſt bonum ratione apprehenſum; impeditur enim iudicium, & apprehenſio rationis propter vehementem, & inordinatam apprehenſionem imaginationis, & iudicium virtutis æſtimatiuę, vt patet in amentibus. Manifeſtum eſt autem, quòd paſſionem appetitus ſenſitiui ſequitur imaginationis apprehenſio, & iudicium æſtimatiuę, ſicut etiam diſpoſitionem linguæ ſequitur iudicium guſtus; vnde videmus, ꝙ homines in aliqua paſſione exiſtentes non facilè imaginationem auertunt ab his circa quæ afficiuntur; vnde per conſequens iudicium rationis plerunq; ſequitur paſſionem appetitus ſenſitiui, & per conſequens motus voluntatis, qui natus eſt ſemper ſequi iudicium rationis.

¶ Eſt tertia pars concluſionis. ſ. ꝙ paſſio moueat indirectè (occaſionaliter) ex parte obiecti, non ꝙ ipſa ſit obiectum, vel ipſa proponat, ſed quia ad ipſam immediatè conſequitur apprehenſio interior ſenſitiua, qua approbatur id cui per paſſionem appetitus afficitur, quæ apprehenſio imaginationis, & æſtimationis trahunt rationem, vt & ratio approbet idem, cui afficitur ſenſualitas, & ſic ex conſequenti voluntas acceptet. Et probatur prima pars. Iudicium rationis plerunq; ſequitur paſſionem appetitus ſenſitiui, igitur & ꝑ cõſequens motus volũtatis ſequitur paſſionẽ appetitus ſenſitiui; tenet cõſequentia, qa motus volũtatis ſp ſequitur iudicium rationis, ita videlicet, ꝙ ſenſitiua apprehenſio nõ mouet, niſi mediante ratione, vt patuit ſup. q. 75. ar. 3. quia proprium motiuum eſt ratio, quæ poteſt mouere ſine appetitu ſenſitiuo, & ſine apprehenſione particulari quam excitauerit paſſio. Et ſecundò, quia quando iudicium rationis eſt perfectum, & imperatiuũ, tunc ſequitur motus voluntatis, ꝙ autem quandoque non ſequitur, hoc eſt per accidens ratione imperfectionis iudicij.

¶Nota, ꝙ antecedens dicit plerunque, quia in ſapientibus iudicium rõnis non ſequitur paſſionẽ, ſed è contra. Sed quia ſapientes pauci ſunt, & ſtultorũ infinitus eſt numerus, ideo dicit plerunque. Antecedens probatur, iudiciũ, & apprehenſio rõnis impeditur pp vehementẽ apprehenſionẽ imaginationis, & iudiciũ æſtimatiuę; ſed paſſiones appetitus ſenſitiui ſequitur imaginationis apprehenſio, & iudiciũ æſtimatiuę, igitur. antecedens verũ, ꝙ iudiciũ rõnis ſequitur plerunq;, &c. Maior patet in amẽtibus, in quibus apprehẽſio ſenſitiua dñatur, adeo vt tollat vſum rõnis. Et ergo ſi põt totaliter tollere vſum rõnis, & dñari in hoĩe, põt & iudiciũ rõnis trahere, qđ eſt intentũ. Minor declaratur à ſimili, ſicut linguæ diſpõnem, ſequitur iudiciũ guſtus, ita diſpoſitionẽ appetitus ſenſitiui apprehenſio imaginationis, & iudicium æſtimatiuę.

Et con-

Et confirmat Doc. Sanc. illam minorē quodam ſigno, & quadam experientia; videmus enim ꝙ homines in aliqua paſſione exiſtentes, non facilè imaginationem auertunt ab his circa quæ afficiuntur; igitur minor vera ad experientiam.

¶ Nota autem ꝙ hi duo modi mouendi voluntatem à paſſione diſtinguuntur, ex hoc ꝙ primus eſt ſecundùm ꝙ voluntas retrahitur ab affectione alicuius, q̄ præintelligitur paſſioni, ſic ꝙ primò afficiebatur vni, & poſtea adueniente paſſione, illa affectio remittitur, vel totaliter tollitur. Et hoc tamen non fit niſi etiam mutato iudicio rationis, vel remiſſo, vel ablato totaliter mediāte alio iudicio rationis, quod ſequitur paſſionem. Sed ſecundus modus eſt, quando voluntas mouetur ab obiecto præſentato per rationem mediante paſſione, non præintellecta affectione circa aliud. Vnde quia iſte ſecundus modus expreſsè, & tantùm attenditur penes propoſitionem obiecti, ideo dicitur moueri hoc modo voluntas per modum obiecti. Sed eſto in primo modo etiam concurrat propoſitio obiecti; tamen quia non ſolùm hoc fit, ſed & diſtractio, & minoratio affectionis circa aliud obiectum, quod ratione paſſione propoſuerat, ideo iſti modi diſtinguuntur. Et dicitur primus per modum diſtractionis, & remiſſionis actus voluntatis. Secundus per modum propoſitionis obiecti, non quidem quòd paſſio immediatè proponat, ſed dicto modo, &c.

¶ Nota autem circa hoc, ꝙ motio ab obiecto vocatur hic indirecta, tum quia non eſt motio affectiua, & ſufficiens voluntatis, nec immutans voluntatem; tum ſecundò, quia & ſi aliquo modo, ſ. ſpecificatiuè ipſum obiectum directè moueret, quia tamen paſſio non eſt obiectum, nec immediatè obiecti propoſitiua, ideo dicitur mouere indirectè ex parte obiecti, Vide inf. q. 80. artic. 2. D. S. vocat directam, quæ inducit ad actum ſufficienter.

¶ Notandum quoq; hic eſt, ꝙ aliter mouetur occaſionaliter. i. per modum acceptionis obiecti intellectus ex vna parte à viribus apprehenſiuis inferioribus, aliter voluntas ex inclinatione appetitus ſenſitiui; quia intellectus neceſſariò accipit, & naturaliter, & ſequitur neceſſariò diſpoſitionem ſenſuum quo ad actum, & rectitudinem actus, qui pertinet ad ſpecificationem actus; non ſic voluntas, quia eſto paſſiones habeant quandam vim inclinandi voluntatem, tamen in poteſtate voluntatis eſt eas refutare, & poteſt in contrarium, eius quod à ſenſualitate proponitur, & de illis patuit ſupra.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam partem concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ per paſſionem appetitus ſenſitiui fit aliqua immutatio circa iudicium de obiecto voluntatis, ſicut dictum eſt,* quamuis ipſa paſſio appetitus ſenſitiui non ſit directè voluntatis obiectum.

*In corpo. artic.

¶ Ad maiorem dico, ꝙ non eſt ſufficiens, poteſt etiam moueri à mouente potentiam ad exercitium actus. Dico tamen ꝙ potentia paſſiua non mouetur quo ad ſpecificationem, niſi ab obiecto, & à proponente, & à perſuadente, & inclinante ad obiectum, mediante iudicio de obiecto. Vnde dictum fuit ſupra, ꝙ diabolus, & homo etiam poſſunt mouere, non ſicut directum obiectum, ſed ſicut ſuadentes obiectum. Ad minorem, concedo, ꝙ voluntas eſt partim paſſiua, & partim actiua, quia mouēs mota ab appetibili.

¶ Notandum enim, ꝙ appetibile mouet ipſum appetitum, vt apprehenſum eſt ad ſpecificationem actus in genere cauſæ efficientis, non quidem ſicut propriè efficiens, ſed ratio efficiēdi ſpecificationem actus. Sed voluntas ſic ab obiecto ſpecificata, mouet alias potentias ad executionem, & realem habitionem obiecti. Vnde primum mouens immobile eſt appetibile. Sed mouens motum eſt ipſe appetitus. Et ergo Ariſt. 12. Metaph. reduxit ordinem mouentium ad vnum mouens immobile. ſ. appetibile, quod mouet in eodem genere. ſ. ſicut efficiendi ratio. Eſt ergo minor vera, & Ariſt. in 3. de anima, & 12 Metaph. Vltra, Cum ergo obiectum voluntatis non ſit paſſio appetitus ſenſitiui, ſed magis bonum rationis. Verum eſt. Sed tamen facit, vt per rationem aliquid proponatur tanquam obiectum voluntati, quia etiam iuxta ſupradicta, q. 9. art. 2. facit vt id circa qđ afficit paſſiō iudicetur per rationem bonum, & per conſequens obiectum voluntatis, quia per eam fit immutatio circa iudicium de obiecto voluntatis, vt videlicet videatur propter paſſionem bonum, quod ſine ea non videretur bonum. Vltra, ergo non mouet, &c. Verum directè non mouet, nec tanquam cauſa efficiens immutans voluntatem, nec tanquā obiectum directè, ſed indirectè tanquam faciens præſentari obiectum per rationem, & videri faciens aliquid ſub ratione obiecti, & ſic intelligitur concluſio.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſuperius non mouetur ab inferiori directè, ſed indirectè quodammodo moueri poteſt, ſicut dictum eſt.* Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

*In corpo. artic.

¶ Ad maiorem. Superior motor non mouetur ab inferiori. Verum directè in genere cauſæ efficientis, immutantis efficaciter, & aliquid imprimens. Sed iſto modo, è contra ſuperior agit in inferiorem, & mouet. Tamen inferior poteſt mouere ſuperiorem, perſuaſiuè, & inclinatiuè, & modis dictis ratione obiecti, meritoriè ſaltem. Minor conceditur cum probatione, ꝙ voluntas eſt ſuperior. Et ideo imprimit, & imperat ſenſualitati, vel appetitui ſenſitiuo. Vltra, ergo voluntas nō poteſt moueri à paſſione appetitus ſenſitiui, directè modo expoſito in primo notabili. Sed tamen indirectè modo expoſito in ſecundo notabili, & in corpo. articuli.

¶ Ad tertij maiorem, nullum immateriale poteſt moueri ab aliquo materiali. Illa maior poſſet ingerere difficultatem Thomiſtæ in materia ſacramentorum, quæ D. S. ponit cauſas gratiæ, & per conſequens agere in animam. Poſſet & pati difficultatem de anima, quæ patitur ab igne corporeo. Eſto ſolùm per viam alligationis. Dico igitur, ꝙ nullum immateriale poteſt moueri ab aliquo materiali naturaliter loquendo, & directè. Secundò dico, ꝙ poteſt tamen materiale agere in immateriale, vt eſt inſtrumentum agentis ſupernaturalis, quod poteſt directè, & per ſe agere in immateriale, & de hoc vide D. S. in de Verita. Mate. 26. ar. 1. & Mar. 27. ar. 4. & Capreo. in 4 diſt. 1. q. 1. in ſolutionibus argumentorum contra tertiam concluſionem. Ad minorem, conceditur, ꝙ voluntas eſt potentia immaterialis, & appetitus ſenſitiuus materialis; ergo appetitus non poteſt mouere, &c. Verum, directè, & in genere cauſæ efficientis, tamen indirectè, & remotæ quo ad occaſionem obiecti. Probant igitur hæ duæ rationes primam partem concluſionis, vt dictum fuit, ꝙ videlicet appetitus ſenſitiuus non immutet voluntatem, nec moueat in genere cauſæ efficientis, quia in illo genere mouetur ſolùm à Deo, & à ſeipſa. Vnde cum dictum fuit, ꝙ voluntas à nulla creatura moueri poteſt, debet intelligi alia à ſeipſa.

Vtrum paſſio poſſit ſuperare rationem contra eius ſcientiam.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ratio non poſſit ſuperari à paſſione contra ſuam ſcientiam. Fortius enim non vincitur à debiliori; ſed ſcientia propter ſuam certitudinem eſt fortiſſimum eorum, quæ in nobis ſunt; ergo non poteſt ſuperari à paſſione, quæ eſt debilis, & cito tranſiens. F Mal. q. 1. art. 9.

¶ 2 Præt. Voluntas non eſt niſi boni, vel apparentis boni; ſed cum paſſio trahit voluntatem in id quod eſt verè bonum, non inclinat rationem contra ſcientiā; cum autem trahit eam in id, quod eſt apparens bonū, & non exiſtens, trahit eam in id, quod rationi videtur; hoc autem eſt in ſcientia rationis, quod ei videtur; ergo paſſio nunquam inclinat rationem contra ſuam ſcientiam. Si dicatur, ꝙ trahit rationem ſcientem aliquid in vniuerſali, vt contrarium iudicet in particulari. Contra, vniuerſalis, & particularis propoſitio ſi opponantur, opponuntur ſecundùm contradictionem, ſicut omnis homo, & non omnis homo; ſed duæ opiniones, quæ ſunt contradictoriarum ſunt contrariæ, vt dicitur in 2. Periher.* Si igitur aliquis ſciens aliquid in vniuerſali iudicaret oppoſitum in ſingulari, ſequereturꝙ haberet ſimul contrarias opiniones, quod eſt impoſſibile.

*Ariſt. c. vl.

¶ 3 Præt. Quicunq; ſcit vniuerſale, ſcit etiam particulare, quod nouit ſub vniuerſali contineri, ſicut qui ſcit omnem mulam eſſe ſterilem, ſcit hoc animal eſſe ſterile, dummodo ipſum ſciat eſſe mulam, vt patet per id, qđ dicitur in pri. Poſter.* ſed ille, qui ſcit aliquid in vniuerſali, puta nullam fornicationem eſſe faciendam, ſcit hoc particulare ſub vniuerſali contineri, puta hunc actū eſſe fornicarium; ergo videtur ꝙ etiam in particulari ſciat.

*Ariſt. c. 1. non longè à princip. to. 1.

¶ 4 Præt. Ea, quæ ſunt in voce ſunt ſigna intellectus animæ, ſm Philoſo.* ſed homo in paſſione exiſtens frequenter confitetur id quod eligit eſſe malum etiā in particulari; ergo etiam in particulari habet ſcientiā; ſic igitur videtur, ꝙ paſſiones non poſſunt trahere rōnem contra ſcientiam vniuerſalem, quia nō poteſt eſſe, ꝙ habeat ſcientiā vniuerſalem, & æſtimet oppoſitū in particulari.

*Ariſt. li. 1. Perther. in princ. cap. to. 1.

¶ Sed cōtra eſt, quod dicit Apoſt. Ro. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuantem me in lege peccati; lex autem quę eſt in membris eſt concupiſcentia, de qua ſup. locutus fuerat; cum igitur concupiſcentia ſit paſſio quædam, videtur, ꝙ paſſio trahat rationem etiam contra hoc quod ſcit. Rom. 7.

Ariſtot.

§ Quærit hic quantum ad rationem, Quomodo paſſio poſſit mouere rationem. Quæ quidem quæſtio videtur mota propter opinionem Socratis, cuius opinionem pertractat Philoſoph. ad longum ſeptimo Ethicor.

§ Vbi nota, ꝙ quia ex ar. 1. ſatis habetur quomodo paſſio poſſit mouere rationem immutando iudicium eius, ideo non quæritur de hoc. Sed an etiam poſſit mouere contra ſcientiam ſuã, quia hoc eſt alicuius difficultatis propter Socratis opinionem. Quæritur igitur, an aliquis poſſit ſcire, ꝙ aliquid ſit malum, & non faciendum. Et tamen ſi aſſiciatur paſſione aliqua, puta ira, vel concupiſcentia, faciat id quod ratio dicit ex recta ſcientia, nõ eſſe faciendum, vt ſi ratio recte dictat non eſſe fornicandum, quia malum, an paſſio poſſit ſuperare rationem, ita ꝙ ſtante illa ſcientia operetur ex paſſione contra hoc, quod ſcit. Et ex hoc ſatis habetur, ſi poſſit ſuperare rationem contra ſcientiam ſuam, ꝙ poſſit mouere rationem, quamquam, & ex artic. præced. ſatis habeatur, quòd poſſit mouere rationem.

§ Reſpondeo dicendum, ꝙ opinio Socratis fuit, vt Philoſoph. dicit in 7. Ethic.* ꝙ ſcientia nunquam poſſet ſuperari à paſſione; vnde ponebat omnes virtutes eſſe ſcientias, & omnia peccata eſſe ignorantias.

* Ariſt. c. 2. in princip. lo. 5.

§ In corpore D. S. tria facit, primò ponit quandam opinionem circa quæſitum; ſecundò examinat eandem opinionem, oſtẽdens in quo ſit erronea, & in quo vera, ibi. In quo quidem, &c. tertiò ex illa examinatione procedit ad reſpondendum quæſito formaliter ſm veritatem, ibi. Quod autem homo, &c. Circa primũ ergo fuit opinio Socratis circa hoc quæſitum, qui reſpondebat negatiuè, vt habetur 7. Ethic. ꝙ ſcientia nunquam poſſit ſuperari à paſſione. Vnde (vt etiam ſup. tactum fuit q. 58 ar. 2.) ponebat omnes virtutes eſſe ſcientias, & omnia peccata ignorantias, ita quòd iuſtitia eſſet ſcientia, qua ſciretur quid eſſet operandum ad alios. Et ſic ſtante virtute nullus peccat ex virtute, ita dato, ꝙ aliquis ſciat, quid debeat, & quomodo debeat agere, non malè aget, ſed ſolùm quando ignorat. Et hæc ergo eſt ſententia Socratis, quę cõplectitur duo. Primò, ꝙ omne peccatum eſt ignorantia, ſecundò, ꝙ nullus facit contra ſcientiam. Secundò loco cum dicit.

§ In quo quidem aliqualiter rectè ſapiebat, quia cum voluntas ſit boni, vel apparentis boni, nunquam voluntas in malum moueretur, niſi quod non eſt bonum, aliqualiter rationi bonum appareat; & propter hoc voluntas nunquam in malum tenderet, niſi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis; vnde dicitur Prouer. 14. Errant qui operantur malum.

Prouer. 14.

§ Examinat hanc opinionem quid veritatis habeat, & ponit circa hoc talem concluſionem examinatoriam. Hæc opinio Socratis aliqualiter eſt vera, non tamen ſimpliciter eſt vera, i. omnino, quo ad hoc, ꝙ non poſſet aliquis agere contra ſcientiã, quam habet. Sed ſecundùm diſtinctionem ſcientiæ loquendum eſt. Illa concluſio examinatoria habet tres partes; ideo D. S. primò ponit & probat primam partem; ſecundò ſecundam, ibi. Sed quia experimento, &c. tertiò tertiam, ibi. Sed oportet diſtinguere, &c. Prima ergo pars dicit, ꝙ hæc opinio aliqualiter ſit vera. Et dicit aliqualiter, quia nec ipſa eſt ſimpliciter vera; nam peccatum non eſt ignorantia, ſed tantùm aliqualiter, quia cũ ignorantia. Et quo ad hoc D. S. verificat eam. Et arguitur ſic pro ea quantum ad hoc. Voluntas nunquam tenderet in malum, niſi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis. Igitur quo ad aliquid verum dixit. i. quo ad hoc, ꝙ non eſt peccatũ ſine ignorantia. Antecedens probatur, quia cum voluntas ſit boni veri, vel apparentis boni, nunquã voluntas in malũ moueretur, niſi quia id quod non eſt bonũ aliqualiter rõni appareat. Non.n. fertur niſi in apprehenſum ſub ratione boni, & ergo antecedens verũ. Vnde ſup. dictũ fuit q. 74. art. 5. ꝙ defectus rationis, qui eſt in diligendo alias vires eſt peccatum.

Concluſio examinatoria opinionis.

§ Nota autem, ꝙ antecedens notanter dicit, voluntas non tendit in malum ſine ignorantia, hoc enim veriſſimum eſt, quia tendere in malum eſt peccare ex parte rei volitæ, vel electæ, qđ nunquam ſit ſine ignorantia, vel errore, & hoc vult D. S. Poteſt tamen eſſe peccatum voluntatis ſine ignorantia, vel errore. Sed nõ quia tendit in malum, & ex parte rei electæ; ſed ex parte electionis, qa videlicet eligitur in ſe bonum, ſed non cum ordinẽ debitæ menſuræ; & huiuſmodi peccatum non præexigit ignorantiam, ſed tantùm defectum rationis. i. inconſiderationem eorum, quæ conſiderari deberent. Vide prima par. q. 63. ar. 1 ad quartum. D. S. autẽ noſter loquitur de peccato voluntatis ex parte rei volitæ, & notanter, &c. Vide D. S. in de Verita. q. 24. ar. 8. vbi & habet eandem ſententiam pro illo antecedente.

Nõ eſt peccatũ in voluntate ſine defectu rationis.

§ Nota autem quia in iſto antecedente latet difficultas nõ parua. Habetur enim ꝙ non poteſt eſſe defectus in voluntate, niſi ſit aliquis defectus in ratione. Habebitur quoq; ex ſequentibus, ꝙ ratione exiſtente perfecta in vniuerſali, & particulari, & in apice, voluntas non poſſit eſſe obliqua, & in contrarium dictaminis rationis. Quibus videntur obuiare articuli certi Pariſienſis. Quorum vnus dicit. Dicere ratione exiſtente recta, voluntatem neceſſariò eſſe rectam, error. Secundus eſt poſt concluſionem factam de agendo, vel non agendo, dicere voluntatem non poſſe in oppoſitum, error. Qui duo articuli de plano condemnare videntur iam dictum, & quęddam ſtatim dicendum.

Articuli Pariſienſes.

§ Sed quæ auctoritas ſit horum articulorum, vide Capreolum in 2. diſt. 2. q. 1. ad 8. contra primam cõcluſionem. Fuerunt quoq; aliqui qui forſan innixi his articulis, & non benè videntes mentem Sanc. Doc. dicere viſi ſunt, ꝙ quantumcunq; ratio dictat, voluntas poſſit in oppoſitum. Sed ꝙ nullo modo ſit mẽs Sanc. Doc. immo ꝙ ſi 16 eſt perfecta, omnino in vniuerſali, & particulari, & dictat vltimato dictamine, quod eſt præceptum, voluntas nullo modo poſsit in oppoſitum, vide Capreolum in 3. diſt. 36. in ſolutionibus argumentorum contra primam concluſionem. Et in 2. diſt. 39. circa ſecundam concluſionem, vbi oſtendit, ꝙ nullus poteſt facere contra vltimatum dictamen rationis. Nec aliquis peccat, quia facit contra illud vinquam. Sed quia contra ſuperiorem regulam. Vide Doc. Sanc. in de Verita. Mate. 24. ar. 1. & 8. Et in de Malo, q. 16. ar. 2. Vide & Capreolum in 2. diſt. 24. vbi oſtendit, ꝙ voluntas ab aliquo neceſſariò mouetur, quo ad ſpecificationem actus, & hoc ſup. habitum eſt. Non autem eſt intelligibile, quòd voluntas deficiat ſine ratione deficiente, vt patuit iam, ex ratione D. S. qui inſolubilis eſt, quia voluntas, vel deficit ex parte obiecti. Et tunc oportet ipſam rationem errare, quia non tendit niſi in dictatum, vel deficit in modo tendendi; quia eſto videlicet tendat in bonum, non tamen debito modo, ſicut dicitur de peccato angelorum primò. Et tunc ille defectus, ſi debet eſſe culpabilis vtique cognoſcibilis fuit, & in poteſtate voluntatis ipſum vitare. Et hoc non eſt niſi mediante conſideratione rationis, quæ ſi conſideraſſet, non fuiſſet culpa, & peccatum in voluntate. Vnde quia longum eſſet de iſtis loqui, & Capreolus ad manũ habetur, vide ipſum. Et confirmatur illa prima pars concluſionis per auctoritatem Sapientis, Prouer. 14. Errant qui operantur iniquitatem; quare in hac benè dixit Socrates, ꝙ ad omne peccatum concurrat aliquis defectus rationis. Deinde cum dicit.

Capreolus

Capreolus

Capreolus

§ Sed quia experimento patet, ꝙ multi agunt contra ea quorum ſcientiam habent.

§ Adducit ſecundam partem concluſionis examinatoriæ, videlicet, ꝙ non ſit ſimpliciter vera iſta opinio, eſto peccando ſemper concurrat defectus. Hanc partem probat primò communi experimento, ſecundò auctoritate ſacræ ſcripturæ, ibi. Et hoc etiam auctoritate, &c. Dicit ergo, ꝙ hæc opinio ſit contra experientiam. Nam experimento patet, ꝙ multi agunt contra eam, quam habent ſcientiã. Sciunt enim multi, quia fornicatio mala eſt, & non facienda, & tñ eam committunt victi à paſsionibus. Deinde ibi.

§ Et hoc etiam auctoritate Diuina cõfirmatur, ſecundùm illud Luc. 12. Seruus qui cognouit voluntatem domini ſui, & non facit plagis vapulabit multis. Et Iacob. 4. dicitur, Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi; non ſimpliciter verum dixit.

Luc. 12.

Iacob. 4.

§ Probat idem, quia illa pars eſt contra auctoritatem Diuinam, pri. Lucæ, quia Seruus, &c. Et Iacob. 4. Scienti, &c. Ex quibus auctoritatibus habetur clarè, ꝙ aliquis poteſt cognoſcere, & ſcire, & tamen non facere, & peccare. Quare non eſt dictum Socraticum omino verum, præſertim quo ad ſecundam partem iam dictam. Conſequenter cum dicit.

§ Sed oportet diſtinguere, vt Philoſophus tradit in ſeptimo Ethic.* Cum enim ad rectè agendum homo dirigatur duplici ſcientia. ſ. vniuerſali, & particulari, vtriuſque defectus ſufficit ad hoc, ꝙ impediatur rectitudo voluntatis, & operis, vt ſupra dictum eſt.* Contingit ergo quòd aliquis habet ſcientiam in vniuerſali, puta nullam fornicationem eſſe faciendam; ſed tamen nõ cognoſcat in particulari hunc actum, qui eſt fornicatio, non eſſe faciendum; & hoc ſufficit ad hoc, ꝙ voluntas non ſequatur vniuerſalem ſcientiam rationis.

*Ariſt. c. 2. to. 5.

*q. 76. ar. 1.

§ Declarat tertiam partem concluſionis examinatoriæ, ꝙ videlicet diſtinctè reſpondendum ſit, quando quæritur. An aliquis poſsit agere contra ſcientiam, quia põt multipliciter oſtẽdi cõtra ſecundã partem opinionis Socratis, ꝙ aliquis poteſt facere cõtra id qđ ſcit. Et hoc verificatur ex duabus diſtin. quas Philoſ. ponit 7. Ethicorũ ꝙ per quamlibet diſtinctionem oſtenditur ꝙ põt quis agere aliquo modo contra ſcientiã. Secundã ponit ibi. Et iterum conſiderandũ. § Nota aũt ꝙ non intelligere quaſi agat contra ſcientiã ponendo oppoſitum eius, qđ hẽt ſcientia vniuerſalis, ſed modo dicendo. Suppoſita ergo prima diuiſione, ꝙ eſt ſcia vlis, & particularis. Probatur tertia pars cõcluſionis ſup. dictæ. Sic cõtingit, ꝙ aliquis habeat ſcientiã in vli. ſ. nullã fornicationẽ eſſe faciendã, ſed tñ non cognoſcit in particulari hunc actum, qui eſt fornicatio, non eſſe faciendum. Sed defectus vtriuſq; ſufficit ad hoc, quòd impediatur rectitudo voluntatis, & operis; igitur ſtante

Digitized by Google

ſtante ſcientia vniuerſali, non autem particulari, poteſt quis peccare, & facere contra ſcientiam vniuerſalem. Maior nota, & patebit poſtea magis, quia iudicium vniuerſale, & cognitio vniuerſalis, quandoq; non applicatur ad ſingulare; ſed ſingulare conſideratur ſm exigẽtiam paſſionis, & impeditur ratio per paſſionem, vt particularem ſubſumat ſub propoſitione vniuerſali, quã offert paſſio. Et ergo poteſt haberi iudicium rectum de vſu, ſaltem aliquo modo, antequam paſſio omnino vincat, & tamen non habere idem iudicium de particulari concluſione impediente paſſionem, &c. Minor patuit q. 66. art. 1.

¶Et nota, ꝙ defectus vniuerſalis ſcientiæ cauſat peccatũ, quod eſt ex ignorantia. Sed defectus particularis ſcientiæ, quando adeſt vniuerſalis actu, vel habitu concomitatur cauſam peccati, quando eſt paſſio, & tale peccatum vocatur peccatum ex paſſione. Habetur ergo, ꝙ aliquis poteſt agere contra id quod ſcit ſaltem in vniuerſali. Et fundamentum eſt, quia vniuerſalis apprehenſio nõ eſt principium actionis, ſed particularis. Et ergo ſtante vniuerſali, & recto iudicio rationis, dummodo in particulari erret, ſequitur prana electio, & malũ opus. Quomodo aũt ſit poſſibile, ꝙ vniuerſalis apprehenſio, & ſcientia ſit cum particulari apprehenſione erronea, habebitur poſtea, quia particularis concluſio, contraria vniuerſali propoſitioni, quæ ſumitur, non ſyllogizatur ex vniuerſali propoſitione rationis, quia videlicet ſub ea actu non ſubſumitur, ſed aliunde, vt fornicãs ex paſſione, benè ſcit in vniuerſali, ꝙ fornicatio ẽ mala. Sed qñ paſſio eſt fortius, tũc facit vt illa ꝓpoſitio maneat ſterilis, & in particulari nõ habeat efficaciã, &c. Tũc ibi.

¶Et iterum cõſiderandum eſt, ꝙ nihil prohibet aliquid ſciri in habitu, quod tamen actu nõ conſideratur. Poteſt igitur contingere, ꝙ aliquis etiam rectã ſcientiam habeat in ſingulari, & non ſolũ in vniuerſali; ſed tamen in actu non conſideret, & tunc non videtur difficile, ꝙ præter id, ꝙ actu non conſiderat homo agat.

¶Manifeſtat illam tertiam partem concluſionis ex illa diſtinctione ſcientiæ, ꝙ aliquid poteſt ſciri in habitu, & aliquid in actu. Et arguitur ſic, ex illa diſtinctione, non videtur difficile (& Philoſophus habet durum) ꝙ præter id, ꝙ actu non conſiderat homo agat, ſed ponit contingere, ꝙ aliquis etiam rectam ſcientiam habeat in ſingulari, & nõ ſolùm in vniuerſali. ſed tamen in actu nõ conſideret; igitur ſtante ſcientia recta, etiam in particulari, in habitu tamen, poteſt homo actu non conſiderando agere oppoſitũ. Quare habetur, ꝙ aliquis poteſt agere contra ſcientiam etiã particularem, ſed tamen non ſtantem actu. Maior clara, ſicut põt quis loqui etiam in particulari malam grammaticam, qñ eſt ebrius, vel cum actu non attendit. Eſto etiam de illa particulari oratione habeat rectam cognitionem in habitu.

¶Et nota verbũ Philoſo. quia dicit circa illam maiorem, ꝙ durũ vĩ dicere, ꝙ aliquid poſſit actu cõſiderare, & in particulari aliquod malũ, & illud facere. Vbi hĩ ꝙ tangat articulũ Pariſienſem, quia habetur ex Philoſo. ꝙ aliquis non poteſt contra particulare dictamen imperatiuum rationis, cuius oppoſitum dicit articulus.

¶Circa minorem aduerte, ꝙ euidens ſignum eſt, ꝙ quandoque contingit habere peccantem rectam æſtimationem, etiam in particulari in habitu tamen, quia tranſeunte paſſione ipſe iudicat ſe malè egiſſe, & dolet. Hoc autem non fieret niſi habuiſſet in habitu rectam æſtimationem de iſto particulari facto. Dicit autem Doc. Sanc. Contingit, quia non ſemper in omni peccante ita eſt, quia quandoq; aliquis nec actu, nec habitu habet rectam æſtimationem, ſicut eſt ex ignorantia peccans. Sed veritatem habet in eo, qui peccat ſolùm ex paſſione.

¶Quod autem homo non conſiderat in particulari id quod habitualiter ſcit, quandoque quidem contingit ex ſolo defectu intentionis, puta cum homo ſciens Geometriam non intendit ad conſiderandum Geometriæ concluſiones, quas ſtatim in promptu habet conſiderare; quandoq; autem homo non conſiderat id quod habet in habitu propter aliquod impedimentum ſuperueniens, puta propter aliquam occupationem exteriorem, vel propter aliquam infirmitatem corporalem, & hoc modo ille, qui eſt in paſſione conſtitutus, non conſiderat in particulari id quod ſcit in vniuerſali, inquantum paſſio impedit talem conſiderationem.

¶Oſtenſo quomodo poſſit aliquis agere contra ſcientiam, videlicet quam habet in vniuerſali, vel etiam in particulari, in habitu tamen ſolũ, & eam actu non conſiderat. Hic conſequenter magis accedit ad propoſitum reſpondendo directè ad quæſitum. Et circa hoc primò applicat ſupradicta propoſito. Secundò ex hoc infert concluſionem reſponſiuam directè ad quæſitum, ibi. Impedit autem tripliciter, &c. Circa primũ, quia dictum eſt, ꝙ aliquis poſſit agere contra ſcientiã vniuerſalem, & ẽt contra ſcientiam particularem, quã tamẽ ſolũ habet in habitu, ideo oſtendit nunc quomodo vtrunque contingat, & quomodo aliquis impediatur ne conſideret ſcientiam in vniuerſali, vel ſcientiam in particulari quam habet in habitu, & agat ſecundùm ſciẽtiam particularem, & quam habet actu; & ſi hoc habetur, tunc videbitur in propoſito, ꝙ vnum impedimentum erit paſſio. Diſtinguit ergo de duplici impeditiuo ſcientiam vniuerſalem, & etiam particularem in habitu, ꝙ actu non conſideratur, quia hoc contingit dupliciter. Vno modo ex defectu intentionis. Et vt Philoſo. habet, in vigilia exiſtens. i. in bona diſpoſitione, abſq; extrinſeco impedimento, ꝙ poteſt conſiderare ſi velit, & habet habitum ſcientiæ non ligatũ, nec impeditũ, ſed ſolutum, puta, cum homo ſciens Geometriam non intendit ad conſiderandum Geometriæ cõcluſiones, quas ſtatim in promptu habet conſiderare. Secundò autem modo quandoq; homo non conſiderat actu ad quod ſe habet in habitu propter aliquod impedimentum ſuperueniens, puta propter aliquam occupationem, vel propter aliquam infirmitatem corporalem, ſicut etiam eſt dormiens, vel ebrius. Et iſtud ſecundùm membrum deſeruit ad propoſitum quæſiti. Vnde D. S. applicat hoc ad propoſitum, ꝙ illud vltimum impeditiuum poteſt eſſe paſſio, quia in paſſione conſtitutus non cõſiderat in particulari, &c. vt in textu. Et hoc magis declarat. Cum dicit.

¶Impedit autem tripliciter. Primò quidem per quandam diſtractionem, ſicut ſup. expoſitum eſt.* Secundò per contrarietatem, quia plerunque paſſio inclinat ad contrarium huius, ꝙ ſcientia vniuerſalis habet. Tertiò per quandam immutationem corporalem, ex qua ratio quodammodo ligatur ne liberè in actũ exeat, ſicut etiam ſomnus, vel ebrietas quadam corporali tranſmutatione facta, ligant vſum rationis; & ꝙ hoc contingit in paſſionibus patet ex hoc, ꝙ aliquando cum paſſiones multum intenduntur, homo amittit totaliter vſum rationis; multi enim propter abundantiam amoris, & iræ, ſunt in inſaniam conuerſi, & per hũc modum paſſio trahit rationem ad iudicandum in particulari contra ſcientiam quam habet in vniuerſali. *Art. præc.

¶Vbi ex dictis infert directè reſponſiuã concluſionẽ ad quæſitũ; paſſio põt trahere rõuẽ ad iudicandũ in particulari cõtra ſcientiã, quã hẽt in vſi, & ẽt cõtra ſcientiã, quã hẽt in habitu, ne conſideret in actu. Probatur ſic, id põt ſuperare rationem vt faciat cõtra ſcientiam vniuerſalem, à quo põt impediri ne conſideret actu id qd ſcit in vſi, & etiam in particulari in habitu; ſed paſſio impedit vt ille, qui eſt in paſſione conſtitutus non conſideret in particulari id, quod ſcit in vniuerſali impediendo tripliciter; igitur paſſio ſuperat per hunc modum. i. facit vt notitia vniuerſalis nõ habeat effectum ſuum, & ipſam non ſequatur operatio ſm particularem æſtimationem quam cauſat paſſio, &c. Non autem hoc modo, vt ratio habeat falſam æſtimationem vniuerſalem; ſed ꝙ vniuerſalem ſcientiam non ſequatur particularis ſubſumptio, & concluſio operatiua, &c. Maior patet, quia per ſuperate rationẽ in propoſito intelligimus facere vt ratio vſus non habeat progreſſum, & vt opus non ſit ſibi conforme. Sed hoc fit per hoc, ꝙ in particulari non conſideratur id, quod conſideratur in vſi. ſ. in particulari in iudicio proprio, eſto ſm paſſionem. Minor declaratur in litera, quia primò impedit paſſio præſertim fortis diſtrahendo à ſcientia vniuerſali, quia ex hoc, ꝙ intendit paſſioni, minuitur à conſideratione particulari eius, quod eſt ſm rationem. Et ita ratio informata vniuerſali iudicio intenderet particulari conformando ſe vſi iudicio; ſed paſſio facit vt in particulari ſibi attendat, & non particulari rationi. Secundò impedit per contrarietatem, qa eſto prius in particulari habuerit aliquam æſtimationem rectam, ſm conformitatem ad vniuerſalem; tamen paſſio fortis impellit, & corrumpit per verba contrarietatis illud iudicium, & facit in particulari contrarium iudicium, ita ꝙ ſi prius ratio iudicauerit non fornicandum, iam iudicabitur fornicandum. Tertiò p quandam immutationem corporalem, &c.

¶Nota, ꝙ hi tres modi impediẽdi diſtinguuntur, quia primus ſaltem in principio admittit iudicium particulare rationis. Secundus corrumpit particulare iudicium. Tertius ligat ad minus ne ad particulare iudicium conforme rationi peruenire poſſit; ſed ſi rationis vſus manet, erit cuca particulare, vt paſſio ſuadet, ſcilicet ſecundùm affectionem appetitus ſenſitiui. Vnde articulo primo dictum eſt, ꝙ in paſſione exiſtentes non poſſunt aliter iudicare, tunc arguitur ſic. Ex corporali mutatione ratio ligatur ne liberè in actum exeat, & liberum iudicium de particularibus agendis non habeat; immo quandoq; totum vſum rationis excludit, ſed paſſiones habent talem immutationem corporalem; igitur vt ſic ligant, & iudicium rationis excludunt quandoq; in vniuerſali, & particulari, & totaliter, qñq; autem manet actus rationis, ſed conformis paſſioni, nec ratio poteſt applicare vniuerſalem ſcientiam ad particularem conformem. Maior patet de ſomno, & ebrietate, quæ corporali tranſmutatione facta, ligant vſum rationis. Minor patet, quia ex hoc, quòd paſſiones multum intenduntur; homo amittit totaliter vſum rationis; multi enim propter abundantiam

dantiam amoris, & iræ ſunt in inſaniam conuerſi; igitur minor principalis vera. Ex his patet, ꝙ paſſio ligat rationem quo ad particularem conſiderationem, ne actu eam, aut perfectè habeat, aut nullo modo, & ſic dato, ꝙ aliquis in particulari rectã æſtimationem habeat habitu, non tamen actu. Vnde poſſet ſic argui formaliter pro concluſione reſponſiua. Paſſio facit, vt ratio recta in vniuerſali, eſto habeat rectam æſtimationem in particulari, habitu, non tamen actu habet præſertim perfectam; igitur poteſt rationem ſuperare, vt agat contra ſcientiam. Tenet conſequentia, qa actio ſequitur apprehenſionem particularem, non vniuerſalem; ſi ergo paſſio facit, vt æſtimatio particularis, nõ ſit ſecundũ ſcientiam vniuerſalem, ſed ſm inclinationem ſuam, ſequitur ꝙ ſuperat, quia hoc dicimus ſuperare ſcientiam, ita ꝙ in particulari nõ ſit apprehenſio ſibi cõformis, ſed alteri. Antecedens patet, qa põt rõnem vſum impedire tripliciter, ne in particulari cõſideret, &c.

¶Et nota, ꝙ non intelligitur, ꝙ paſſio faciat ne ratio conſideret in particulari quocunque modo, quia hoc eſt falſum; nõ enim voluntas eligeret, niſi præuio dictamine particulari rationis, vt patuit ſup. q. 25. ar. 2. & 3. ſed intelligitur ne conſideret conformiter ad dictamen vniuerſale, quod eſt rectum; ſed relicto dictamine, quod inerat, vel ineſt aliquo modo, ſed ſterili recto tamen, dictant nunc ſecundùm inclinationem paſſionis, quia primò renitebatur ei ad quod iam paſſio trahit, nunc autem ſe ei conformat; & hoc eſt vincere rationem. ſ. facere, vt relicto recto iudicio in particulari, iudicet ꝙ paſſio ſuadet afficiendo, & indirectè modo dicto artic. primo. &c.

¶Nota quoque, ꝙ cum ratio incipit ſequi paſſionem, dicitur manere ſcientia in vniuerſali actu ſecundùm habitum, vt tangetur ad tertium. vel ſi manet, vt dicit D. S. in de Malo, ita ꝙ actu conſideret in vniuerſali, tunc eſt dictamen ſterile, & feriale, quod exprimetur per verbum coniunctum temporis, quia videlicet non deberet fieri fornicatio; ſed tamen particulare iudicium paſſionis eſt imperatiuum, & vltimatum. Et præterea cum actu ſyllogizat incontinens in quo vincit paſſio, tunc quidem primò aliqualiter conſiderat vniuerſalem rectam, ſed ea relicta ſubſumit aliam vniuerſalem, & ſub ea concludit, vnde aliqualiter conſiderat nõ eſſe fornicandum; ſed nondum actu concludit eſſe pro nunc fornicandum, quam concluſionem deduxit nõ eſt vniuerſali rationis, quæ eſt non eſſe fornicandum, ſed ex alia, vt patebit, quare intelligendus eſt Doc. Sanc. ꝙ in paſſione conſtitutus conſiderat in vniuerſali aliqualiter, nec tamen dum actu infert eius oppoſitum contradictorium faciente paſſione.

¶Nota etiam circa hoc, ꝙ eſto ratio ſecundũ vniuerſale quandoq; formet particulare iudicium rectum, quia tamen ad iudiciũ non ſequitur actio, niſi ſit efficax; ideo quia paſſio diſtrahit rationem à iudicio tali particulari, ideo facit ne ſit efficax, & per conſequens ſuperat rationem trahendo eam ab vniuerſali iudicio recto pariter, & particulari, ſed inefficaci, ita ꝙ electio ſequatur iudicium paſſionis, quod eſt efficax, & non rationis.

Capreolus. ¶Nota autem pro maiori intellectu, ꝙ Capreolus in 2. & 3. vbi ſupra, trahit ex illo artic. quædam quæ aduerſantur articulis præ-

Articuli Pariſienſes. tactis Pariſienſibus. Et primum eſt, ꝙ poſſibile eſt aliquem ſecundùm voluntatem malè eligere, & ſimul hoc cum habere rectam ſcientiam de agendis in vniuerſali, intellige habitu, vel actu, ante tamen concluſionem ſyllogiſmi paſſionati. Secundum, poſſibile eſt aliquem habere rectam æſtimationẽ, & cognitionem de agendis in vniuerſali actu, & in particulari habitu, & ſimul cum hoc peccare malè eligendo, intellige iterum, ꝙ cognitio vniuerſalis actu eſt cognita, non tamen ꝙ ex ea ſyllogizet. Tertium, ꝙ impoſſibile eſt aliquem rectè æſtimare de agendis actu in vniuerſali, & particulari, & ſimul cum hoc peruersè eligere. Et hæc quidem tria habentur ex hoc articulo. Aliqua addit, quæ alibi ex Doc. Sanc. habentur. Et eſt quartum, quòd impoſſibile eſt aliquem habere perfectum actum prudentiæ, & vltimatum, & ſimul cum hoc malè eligendo peccare. Perfectus autem actus prudentiæ eſt rectè conſiliari, rectè dictare, rectè præcipere de particulari eligibili, ſecundùm ꝙ agendum eſt hic, & nunc, & ſecundùm omnes circunſtantias. Quintum eſt, ꝙ nunquam voluntas peccat in hoc quòd diſcordat ab vltimato iudicio rationis, vel prudentiæ; ſed qua diſcordat à ſuperiori regula. Sextum, ꝙ nunquam aliquis appetitus animalis, vel rationalis, vel intellectualis tendit in oppoſitum illius, quod vltimatè proponitur, & præcipitur tanquam omnino agendum per vim apprehenſiuam. Non eſt autem meus noſtra, quod ſemper, & neceſſariò ad omnem rectam æſtimationem, vel conſiderationem intellectus de particulari eligibili ſequatur recta electio; ſed tunc tantùm intellectus mouet neceſſariò ad ſpecificationem actus, quando eſt perfectum, & vltimatum iudicium, & præceptum rationis, ita ꝙ ad omne præceptum ſequatur electio, non autem ad omne conſilium, vel iudicium, & in hoc deficiunt multi. Et ad hunc ſenſum accipienda ſunt dicta Doc. Sanc. vbi videtur dicere oppoſitum. ſ. ꝙ voluntas non contrariatur vltimo iudicio intellectus; accipit enim Doc. Sanc. iudicium pro præcepto; hæc autem adduxi, vt videatis, quæ ſit mens Doc. Sanc. & quid ſentiendum ſit de articulis Pariſienſibus ſupra commemoratis.

¶Nota etiam ex his habetur, ꝙ proximum mouens voluntatem ad eligendum, & agendum, eſt ratio particularis practica, & imperatiua, non tantùm iudicatiua; & habetur, ꝙ malam electionem non oportet, ꝙ præcedat falſum iudicium vniuerſale, ſed iudiciũ peruerſum rationis particularis, quod in paſſionato deriuatur à paſſione appetitus ſenſitiui, vel ab habitu corrupto, ſicut eſt in peccante ex malitia; talis enim etiam malè iudicat in particulari; aliter tamen quàm paſſionatus, vt patebit quæſt. ſequenti.

ARGVMENTVM in contrarium pro vltima concluſione reſponſiua eſt. In hoc argumento fundato in auctorit. Apoſt. Ro. 7. tangitur quoddam infra declarandum ex intentione, q. 91. artic. 6. qualis lex ſit concupiſcentia, & quæ concupiſcentia, quia talis concupiſcentia idem eſt quod fomes, qui nominat concupiſcentiam habitualem, ex qua prouenit actualis, quam dicit Apoſt. ſe captiuare in lege peccati. Sed de his infra.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ſcientia vniuerſalis, quæ eſt certiſſima, non habet principalitatem in operatione; ſed magis ſcientia particularis, eo ꝙ operationes ſunt circa ſingularia; vnde non eſt mirum ſi in operabilibus paſſio agit contra ſcientiam vniuerſalem abſente conſideratione in particulari.

¶Ad maiorem, fortius non vincitur à debiliori, verum quidem vt ſic, tamen quandoq; inclinatur, & trahitur à debiliori præſertim in regno animæ; nam ipſa voluntas, quæ fortiſſima eſt, & à nullo creato ſuperabilis, trahitur tamen & cedit ſenſualitati, non quidem coacta, ſed dulciter tracta.

¶Ad minorem dico, quòd ſcientia vniuerſalis eſt quidem certiſſima, ſed non eſt principalior in operatione, quæ ſequitur æſtimationem particularem, vt patuit, negatur ergo conſequentia, quia vincere ſcientiam vniuerſalem, eſt eam non ſequi in operando. Et hoc non eſt mirum, cum ſub ea non aſſumitur particularis, ſed poſt paſſionem, ꝙ tunc ſecundùm eam non fiat electio, & opus, quod in propoſito dicimus vincere. Dico ſecundò ad illam rationem Socratis, qui volebat, quòd impoſſibile eſt aliquem habentem ſcientiam, & decipi ſecundùm ſcientiam propriã quam habet, quod concedimus; non enim dicimus, ꝙ incontinens, & ſe ſtator paſſionem decipiatur, vel erret circa vniuerſalia, quorum ſcientiam habet, & quia non operatur circa vniuerſalia; ſed particularia circa quæ habet falſam æſtimationem propter paſſionẽ, & non ſcientiam, ideo ſcientia non decipitur, nec aliquis circa id cuius habet ſcientiam. Nec ideo dicitur ſcientia ſuperari, ſed ad ſenſum dictum, quia ad ſcientiam vniuerſalem non ſequitur æſtimatio recta particularis, vel ſi ſequatur ipſa non habet efficaciã; ſed particularis æſtimatio, quam ſuggeſſit paſſio; ideo fortius ſaltem non corrumpitur, nec vincitur, vt fortius eſt, nec tollitur eius certitudo, ſed aliunde dicitur ſuperari.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd hoc ipſum, quòd rationi videatur in particulari aliquid bonum, contingit ex aliqua paſſione; & tamẽ hoc particulare iudicium eſt contra vniuerſalem ſcientiam rationis.

¶Concedo quod dicit vſque ibi. Cum autem trahit eam in id quod eſt apparens bonum, & non exiſtens, trahit eam in id quod rationi videtur. Dico, ꝙ verũ eſt, ꝙ hoc apparens bonũ videtur rationi in particulari, & tali iudicio particulari, non quod eſt conforme vniuerſali ſcientiæ, ſed quod eſt rationis tractæ per paſſionem, & conforme paſſioni. Vnde dictum fuit, ꝙ paſſio facit agere contra rationem, non quia contra quodcunque iudicium rationis, ſed quia contra iudicium, quod eſt putè rationis, & contra ſcientiam rationis vniuerſalem, hic, ꝙ ea dimiſſa, ratio in particulari habet iudicium illi vniuerſali contrarium, & ex ipſo eligit, & operatur. Vnde ſolutio admittitur, ꝙ paſſio trahit rationem ſcientem in vniuerſali, vt contrarium iudicet in particulari.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ non poſſet contingere, ꝙ aliquis haberet ſimul in actu ſcientiam, aut opinionem veram de vniuerſali affirmatiuo, & falſam opinionem in actu de particulari negatiuo, aut è conuerſo; ſed benè poteſt contingere, ꝙ aliquis habeat veram ſcientiam habitualiter de vniuerſali affirmatiuo, & falſam opinionem in actu de particulari negatiuo; actus enim directè non contrariatur habitui, ſed actui.

¶Dicitur, ꝙ replicat contra iſtam ſolutionem, & conceditur totum vſq; ibi. Si igitur aliquis ſciens aliquid in vniuerſali iudicaret oppoſitum in particulari, haberet ſimul contrarias opiniones. Dico primò, ſi ſciret actu in vniuerſali, & oppoſitum iudicaret in particulari, ſequeretur illud conſequens illatum, & inconueniens. Si autem habeat ſcientiam de vniuerſali in habitu, ſed non in actu, negatur ſequela; dictum enim fuit ſup. quæſt. 71. ꝙ habitus, & actus contrarius benè ſtant ſimul, ſed nõ habitus, & habitus, nec actus, & actus. Stant ergo ſimul rectum iudicium vniuerſale in habitu, & falſum iudicium de eius contradictorio in actu.

¶Et huius

Et huius declaratio habetur ex ſequenti ſolutione, patet enim ex primo poſteriorum, quòd maior tempore prius cognoſcitur concluſione, & etiam maior propria, multò magis maior ſub qua minor non ſubſumitur, quare in ſyllogiſmo paſſionati dum concluſio deducitur, & concluditur, non actu cõſideratur maior vniuerſalis, quæ eſt rationis; ſed vel prius conſiderata fuit, vel habitu tantùm, nunc cognoſcitur. Quando igitur errando concludit hãc concluſionem falſam, quæ contradictoriè opponitur vniuerſali propoſitioni, ſcilicet hic actus, qui eſt fornicatio eſt faciendus, nõ conſiderat actu nullam fornicationem eſſe faciendam, ſed prius actu conſideravit, & iam habitu. Secundò dico extra literam, & videtur haberi ex vno verbo D.S. in de Malo, quòd vniuerſale iudicium, quod eſt coniunctiuum, & particulare imperatiuum non contradicunt, quia non ſecundùm idem; quando ergo aliquis cõcludit particularem affirmatiuam conſiderat eam modo imperatiuo, & efficaci, cum quo ſtat, quòd etiam actu conſideret vniuerſalem modo coniunctiuo, ita vt dicat in corde, fornicatio nõ deberet fieri, tamen in particulari dicit, ille actus debet fieri. Verum, tamen eſt, quòd hunc particularem actum non conſiderat ſecundùm proportionem vniuerſalis propoſitionis, quæ eſt rationis, & ideo non actu conſiderat contradictoria; nam hunc actum dicit fieri debere, non vt eſt fornicatio, ſed vt delectabilis; quare actu non conſiderat contradictoria. Vnde & dictum fuit circa corpus articuli, quòd vniuerſalis non conſideratur actu, inter concludendum particularem contradictoriam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ille qui habet ſcientiam in vniuerſali, propter paſſionem impeditur ne poſſit ſub illa vniuerſali ſumere, & ad concluſionem peruenire; ſed aſſumit ſub alia vniuerſali quam ſuggerit inclinatio paſſionis, & ſub ea concludit; vnde Philoſophus dicit in 7. Ethi. * quòd ſyllogiſmus incontinentis habet quatuor propoſitiones, duas vniuerſales, quarum vna eſt rationis, puta nullam fornicationem eſſe committendam. Alia eſt paſſionis, puta delectationem ſectandam, paſſio igitur ligat rationem ne aſſumat, & concludat ſub prima; vnde ea durante aſſumit, & concludit ſub ſecunda.

* Ariſt. c. 3. tom. 5.

¶ Ad maiorem vera eſt, & notanter dicitur. Quicũque ſcit vniuerſale ſcit etiã particulare quod nouit (ſcilicet actu) ſub vniuerſali contineri; quia ſecundùm Ariſto. 1. poſte. ca. 20. Qui ſcit vniuerſalem propoſitionem ſcit tantùm in potentia ipſam particularem, in potentia tamẽ phyſica actiua, & propinqua, quæ eſt iuxta 9. Metaphy. quæ tantùm vno motore eget, vt in actum deducatur. Sic ſciens propoſitionem vniuerſalem vna tantùm mutatione poteſt particularem cognoſcere, cognoſcendo videlicet particularem ſub vniuerſali contineri; quare admitto maiorem, quòd qui ſcit particulare, quod nouit actu, & actu aſſumit ſub vniuerſali, & ſimul tempore nouit concluſionem cum maiore, & minore particulari ſubſumpta, cognita inquam virtualiter non actu nec potentia ſolum, vt habetur. 1. Poſter.

¶ Ad minorem, ſed ille qui ſcit aliquid in vniuerſali, puta nullã fornicationem eſſe faciendam, ſcit hoc particulare ſub vniuerſali contineri, puta hunc actum eſſe fornicariũ, negatur quòd actu ſciat, ſcilicet incontinens, & paſſionatus; immo vt dictum eſt in corpore, poteſt habere rectam æſtimationem vniuerſalẽ in actu, & particularem ſolũ habitu, & ratio habetur in ſolutione Doct. Sanct. quia paſſione faciente, non conſiderat particularem ſub vniuerſali propoſitione rationis, nec ſub ea ſubſumit, ſed ſub quadam alia propoſitione, quæ eſt paſſionis, & iuxta illas præmiſſas concludit, nam nihil concluditur, niſi ex præmiſſis, & actu applicatis. Quia ergo paſſionum ſectator non applicat minorem ad maiorem, quæ eſt rationis, ideo ex ea nihil concludit; ſed applicat ad maiorem paſſionis; quare cum ea infert concluſionem, quæ eſt operatio contra ſcientiam vniuerſalem rationis, non tamen contra vniuerſalem paſſionis Syllogiſmus enim incontinentis habet quatuor ꝓpoſitiones, duas vniuerſales quarum vna eſt rationis, ſcilicet nullam fornicationem eſſe faciendam. Alia paſſionis, puta delectationem eſſe ſectandam &c. vt in litera, & vide in de Malo. q. 3. ar. 7. ad ſeptimum.

Nota circa hanc ſolutionem primò, quòd dicitur vna vniuerſalis eſt paſſionis, hoc enim poſſet malè intelligi, quaſi paſſio aſſumeret vnam vniuerſalem, vel inclinaretur in vniuerſalem, ſicut malè intellexit Burleus in 7. Ethi. qui carpit hanc ſolutionem, cuius materiam, & Doct. Sanct. ponit ibidem. Vnde dicit, mihi tamen videtur, quòd concupiſcentia cum ſit paſſio exiſtens in parte ſenſitiua non habeat aliquam vniuerſalem in quam inclinet, ſed ſolũ inclinatur in particularia. Hæc ille. Patet autem, ꝓ D.S. non dicit quòd pars ſenſitiua inclinetur in aliquam vniuerſalem. Debet ergo intelligi, quòd ex inclinatione paſſionis ratio aſſumit aliquam vniuerſalem conformẽ paſſioni, ſub qua aſſumit aliquam particularem, & etiam paſſioni conformem, & per conſequens infert vnam concluſionem, & iudicium particulare de particulari operatione, cuius eſſe poteſt, & eſt appetitus ſenſitiuus; & licet appetitus ſenſitiuus non ſit alicuius vniuerſalis, eſt tamen alicuius vniuerſaliter, ſicut ſupra habitum eſt de odio. Fertur enim appetitus ſenſitiuus in aliquod ſingulare tanquàm terminum, rõ tamen terminandi poteſt eſſe aliqua conditio communis vniuerſaliter, ſecus de appetitu intellectiuo, qui fertur in particulare ratione conditionis vniuerſalis, immo & in vniuerſale ipſum; quare non eſt mens Doct. Sanct. vt poteſt patere ex dictis ſup. q. 29. ar. 6. quòd ſenſitiuus appetitus feratur in vniuerſale, vel inclinet, vt ſibi Burleus (malè intelligendo) imponit. Sed quòd rõ primò non concurrente paſſione aſſumit vniuerſalem rectam, ſed aduenìente, & implente paſſione (modo dicto in art. 1.) aſſumit aliquã vniuerſalem, vel aliquam communem vniuerſaliter, ſub qua ſubſumit, & pro paſſione concludit. Conſtat autem apud logicam, ꝙ vna præmiſſarum exiſtente particulari, vel ſingulari, quòd & concluſio eſt ſingularis; quare Burleus meritò aduertiſſet, quòd cum appetitus feratur in concluſionem ſyllogiſmi operatiui, quòd nõ eſſet mens Doct. Sanct. dicere, quòd appetitus ſenſitiuus inclinaretur in vniuerſale, poteſt enim ratio etiam ſingularem concluſionem concludere etiam aſſumpta vniuerſali, loquendo præſertim de ratione practica &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ſicut ebrius quandoque proferre poteſt verba ſignificantia profundas ſententias, quas tamen mente diiudicare non põt ebrietate prohibente; ita in paſſione exiſtens, & ſi ore proferat hoc non eſſe faciendum, tamen interius hocanimo ſentit, quòd ſit faciendum, vt dicitur in 7. Ethic.* ——

* Ariſt. c. 3. a medio tomo 5.

¶ Ad maiorem, ea quæ ſunt in voce ſunt ſigna intellectus animæ conceditur, quòd ſigna ex natura ſua, quia apta nata ſignare, tamen quandoque propter aliquod impedimentum poteſt quis proferre vocem, & non capere ſignificationem eius, & ergo ſunt ſigna quantum eſt ex parte vocum, & inſtitutionis earũ, eſto quandoque aliter fiat; ſicut & de mentiente patet, ſecunda ſecũdæ q. 110. ar. 3. qui aliter habet in mente, quàm verba ſonent. Sunt igitur, vt ibidem D. S. habet ex natura ſua ſigna intellectuum.

¶ Ad minorem dico, quòd homo in paſſione exiſtens frequenter confitetur ore, ſed non corde, id quod dicit eſſe malum, ſicut Philoſophus dicit 7. Ethicorum, quòd ebrii, & furioſi voce proferunt demonſtrationes geometricas, & dicunt verba Empedoclis, quæ ſunt difficilia ad intelligendum, quia metrice philoſophiam ſcripſit, quare negatur conſequentia, & id quod ſibi connectitur, ſcilicet quòd non poſſet eſſe, quòd habeat quis ſcientiam vniuerſalem, & ęſtimet oppoſitum in particulari. Verba Empe.

¶ Nota autem, quòd quia vt dictum eſt, iudicium particulare indicatiuum, vel coniunctiuum non efficaciter mouet, nec habet conſequentem electionem, ideo videtur poſſe fieri, quòd aliquis habeat particulare iudicium conforme rationi, ſed exprimit verbo coniunctiuo, quia non deberem facere &c. & huiuſmodi, ſed vltimatum dictamẽ, & iudicium imperatiuum, & ſtant ſimul, vel valde de propinquo ſe compatiuntur; ideo aliquis poteſt dicere, quòd eſt malum, & non deberet fieri, ſed oppoſitum eſt in corde, quod eſt vltimatum; quare ſtant ſimul, quòd dicat non faciendũ, & tamen facit propter duo dictamina, & particularia, inter quæ, dictamen paſſionis vltimatè prævalet &c.

Vtrum peccatum, quod eſt ex paſſione, debeat dici ex infirmitate.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum, quod eſt ex paſſione non debeat dici ex infirmitate, paſſio enim eſt quidam vehemens motus appetitus ſenſitiui, vt dictum eſt, * vehementia autem motus magis atteſtatur fortitudini, quàm infirmitati; ergo peccatum, qđ eſt ex paſſione, nõ dẽt dici ex infirmitate. G

Infra q 35. ar. 1. ad 4. Et 2. diſt 22. q. 2. ar. 1. ad 5 & in exp. literæ ſi Et 4. di. 19. q. 1. ar. 3 q. 1. ad 2. Et Mal. q. 3. ar. 8. ad 5. & ar 9. & 10. 11. & 12. cor. & Pſa. * Ar. 1. huius quæſt.

¶ 2 Præt. Infirmitas hominis maximè attenditur ſecundùm illud, quod eſt in eo fragilius, hoc autem eſt caro; vnde dicitur in Pſal. Recordatus eſt, quia caro ſunt; ergo magis debet dici peccatum ex infirmitate, quod eſt ex aliquo corporis defectu, quàm quod eſt ex animæ paſſione.

¶ 3 Præt. Ad ea non videtur homo eſſe infirmus, quæ eius voluntati ſubduntur; ſed facere, vel non facere ea ad quæ paſſio inclinat, hominis voluntati ſubditur, ſecundùm illud * Gen. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius; ergo peccatum, quod eſt ex paſſione non eſt ex infirmitate.

* Geneſ. 4.

¶ Sed contra eſt, quod Tullius in 4. li. de Tuſculanis, quæſtionibus * paſſiones animæ ægritudines vocat,

* Tullius libro 4. in 3. fol. a prin. li. & ſequẽtibus.

ægritudines

ægritudines autem alio nomine infirmitates dicuntur; ergo peccatum, quod eſt ex paſſione debet dici ex infirmitate.

¶Quærit hic de nomine peccati, quod committitur ex hoc, ꝙ ratio, & voluntas motæ per paſſionem (quæ afficit concupiſcibilem, vel iraſcibilem extra ordinem rationis) conſentiunt, & perficiunt peccatum, an conuenienter nominetur peccatum ex infirmitate, ita quòd paſſio ipſa infirmitati aſſimiletur, & peccatum, quod ex ea ſequitur dicatur peccatum ex infirmitate, ita quòd nominetur a cauſa ſua; ſicut & id peccatum cuius cauſa eſt ignorantia, dicitur peccatum ignorantiæ, quemadmodum & peccatum, quod eſt ex habitu voluntatis vocatur peccatum ex malitia.

¶Reſpondeo dicendum, quòd cauſa peccati propria eſt ex parte aię, in qua principaliter eſt peccatum.—

¶Doct. Sanct. in prin. art. præmittit vnam propoſitionem per quam exponit quæſitum. Secundò deducit concluſionem reſponſiuam, ibi. Poteſt autem dici &c Circa primum exponit quæſitū, videlicet de qua infirmitate intelligatur, quia videlicet cauſa peccati propria eſt ex parte animæ, quia in ea principaliter eſt peccatum, & per conſequens, quia hic quæritur de infirmitate, quæ eſt cauſa peccati, oportet intelligere quæſitum de infirmitate animæ.

¶Poteſt autem dici infirmitas in anima ad ſimilitudinem infirmitatis corporis; dicitur autem corpus hominis eſſe infirmum, quando debilitatur, vel impeditur in executione proprię operationis propter aliquam inordinationem partium corporis, ita ſcilicet quòd humores, & mẽbra hois non ſubdantur virtuti regitiuè, & motiuè corporis. Vnde & membrum dicitur eſſe infirmum, quando non poteſt perficere operationem membri ſani, ſicut oculus, quando non poteſt clarè videre, vt dicit Philoſophus in 10. de hiſtorijs animalium;* vnde & infirmitas animæ dicitur, quando impeditur anima in ꝓpria operatione ꝓpter inordinationé partiū ipſius.—

* Ariſt. c.1. non procul a prin. 10.4.

¶Hoc ſuppoſito, conſequenter deducit talem concluſionem reſponſiuam. Peccatum quod eſt ex paſſione, debet dici ex infirmitate. Probatur ſic, infirmitas animæ dicitur, quando impeditur anima in propria operatione, propter inordinationem partium ipſius, & per conſequens peccatum ex infirmitate dicitur, quod ex tali inordinatione procedit; ſed paſſio impedit animã in propria operatione, & eſt inordinatio partiū animę, igitur eſt ex infirmitate. Illius rationis Doct. Sanct. primò ponit, & probat maiorem. Secundò minorem cum concluſione ipſa, ibi. Sicut autem partes &c. Pro maiore ergo nota, quòd dicit notanter, quãdo impeditur &c. Quia infirmitas animæ, & peccatum ex infirmitate requirit, quòd anima, id eſt vſus rationis, non totaliter abſorbeat, vel tollatur, ſed aliquid remaneat cum impedimento. Secũdò dicitur, impeditur a propria operatione, quia ſi ſubitus motus ſit, & ſtatim abigatur, non erit peccatum ex infirmitate, ſed peccatum in quod quis inducitur ex paſſione contra ſcientiam, vniuerſalem ſaltem. Dicit etiam propter inordinationem partium ipſius, quia ſi conſurgat inordinatio ab extrinſeco, ſicut a diabolo ſuadente vt ſic non dicitur infirmitas, nec peccatum ex infirmitate. Oportet ergo quòd impedimentum præſtetur animæ a partibus ſuis intraneis. Probatur igitur maior, infirmitas animæ dicitur ad ſimilitudinem infirmitatis corporis, ſed corpus hominis dicitur eſſe infirmum, quando debilitatur, vel impeditur in executione proprię operationis propter aliquam inordinationem partium corporis, ita ſcilicet etiam, vt in litera.

¶Notat autem Doct. Sanct. hic diſtinctionem partium corporis, dictam ſupra q. 54. ar. 1. quarum inordinatio diuerſimodè, & diuerſas impedit operationes, ſicut inordinatio humorũ, operationes intraneas naturales, puta nutritionem, & huiuſmodi, immo & animales operationes; ſed inordinatio partium organicarum impedit operationes exteriores, ſicut ambulationem, & laborem exteriorem &c. Deinde cum dicit.

¶Sicut autem partes corporis dicuntur eſſe inordinatæ, quando non ſequuntur ordinem naturæ; ita & partes animæ dicuntur eſſe inordinatę, quando nõ ſubduntur ordini rationis, ratio enim eſt vis regitiua partiũ animæ. Sic ergo quando extra ordinem rationis vis concupiſcibilis, aut iraſcibilis aliqua paſſione afficitur, & p hoc impedimentum præſtatur modo prædicto debitæ actioni hominis, dicitur peccatum eſſe ex infirmitate.—

¶Probat minorem quam in fine confirmat auctoritate, ibi. Vnde & Philoſophus &c. Patet igitur minor primò, quia iraſcibilis, & concupiſcibilis ſunt partes animæ. Secũdò, quòd impediat, patuit ar. præcedenti, quia trahit rationem a ſcientia vniuerſali in id quod eſt contra eam in particulari triplici modo &c. Tertio quòd ſit inordinatio partium ipſius animæ. Patet a ſimili, qa partes corporis dicuntur inordinatę eſſe, quando non ſequuntur naturæ ordinem, ſic etiam partes animæ dicuntur eſſe inordinatę, quia non ſubduntur ordini rationis. Tenet conſequentia; quia ſicut natura eſt regitiua corporis, ita ratio eſt regitiua partiũ animæ, quare ſicut &c. Hic vltimò cum dicit.

¶Vnde & Philoſophus in primò Eth. * comparat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in contrarium eius, quod ipſe diſponit.—

* Ariſt. c.1. circa prin. tom. 3.

¶Confirmat minorem quo ad hanc partem, auctoritate Philoſophi primo Ethi. qui comparat incontinentem, in quo ſcilicet vincit paſſio, paralitico, cuius partes mouentur in contrariũ eius, quod ipſe diſponit, ita ſcilicet quòd paralyticus vult partes corporis mouere ad vnam partem, ſcilicet dextram; ex vehemẽtia morbi, quæ facit ne partes corporis ſubdantur virtuti motiuę, mouentur in contrariam partem, ſic in incõtinente ratio mouet ad vnũ, & paſſio in contrarium.

¶Nota autem, quòd ratio recta eſt regitiua, quia debet regere partes animæ, quia ergo paſſio inordinata de qua dicit minor, eſt contra rectam rationem, & vniuerſalem, ideo talis paſſio eſt inordinatio, quia contra regulam, & inſtitutum debiti ordinis. Patet autem ex his, quòd non omnis paſſio eſt infirmitas, ſed inordinata, quæ eſt circa aliquod de genere malorum. Patet ſecundò, ꝙ paſſio cui non conſentitur, ſed eſt ſubitus motus, non habet rationem infirmitatis propriè, ſed illa, quæ trahit in conſenſum illicitum, vel in opus prauum, quæ videlicet impedit rationem rectam, ſaltem in vniuerſali, & impedit ne ſequatur ſcientiam vniuerſalem, talis propriè eſt infirmitas, & peccatum ex ea commiſſum, dicitur conuenienter ex infirmitate.

¶Nota circa argumentum in contrarium ne videatur contradicere ſupradictis; nam ſupra dicebatur. q. 24. ar. 2. & q. 59. ar. 2. ꝙ nõ omnes paſſiones ſunt ægritudines animæ, ſed ſolũ immoderatæ, & in hoc non fuerunt Tullius, & Stoyci reprehenſi, ſed ſolùm, qa omnes dicebant morbos, quare illa ratio concludit, quòd paſſio inordinata, & contra rationem, ſit ægritudo, & infirmitas, & peccatum ex ea procedens eſt peccatum ex infirmitate; nam modo diximus, quia non omnis paſſio eſt infirmitas, ſed quæ eſt contra rectam rationem, & de illa procedit argumentum hoc &c.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd ſicut quantò fuerit motus fortior in corpore præter ordinem naturæ, tantò eſt maior infirmitas; ita quantò fuerit motus fortior paſſionis præter ordinem rationis, tantò eſt maior infirmitas animæ.

¶Maior conceditur, quòd paſſio eſt vehemens motus appetitus ſenſitiui, loquendo de paſſione quã ponimus eſſe cauſam peccati, quia iuxta dicta in articu. præceden. fortis paſſio vincit rationem, & dico, quòd quantò vehementior eſt, tantò magis impedit rationem &c.

¶Ad minorem dico, quòd ſi intelligitur, quòd vehemens motus ſenſualitatis atteſtatur fortitudini ſenſualitatis concedítur, & per conſequens, quod ex tali motu ſequitur, non dicitur ex infirmitate ſenſualitatis, vel corporis; ſi autem intelligitur, quòd atteſtetur talis motus fortitudini animæ rationalis ſecundum rationem, negatur; immo, quantò maior eſt talis motus, tantò anima magis impeditur a propria operatione, & ꝙſt maior inordinatio in partibus animæ. Sicut & in ſimili eſt in corpore, quia quantò maior eſt motus, & fortior qui eſt præter, & contra ordinem naturæ, tantò maior eſt infirmitas corporalis. Vltra, ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, non debet dici ex infirmitate. Verum, cuiuſcunque, ſed animæ, & non cuiuſcunque animæ, ſed rationalis, vt ſic, quia per eam diſponuntur partes animæ, vt operatiua ſecundùm rationem rectam, & hoc fuit notatum in ſuppoſitione in principio articuli &c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd peccatum principaliter conſiſtit in actu voluntatis, qui non impeditur per corporis infirmitatem, poteſt enim qui eſt corpore infirmus promptam habere voluntatem ad aliquid faciendum, impeditur autem per paſſionem, vt ſupra dictum eſt; * vnde cum dicitur peccatum eſſe ex infirmitate, magis eſt referendum ad infirmitatem animæ, quàm ad infirmitatem corporis; dicitur tamen etiam ipſa infirmitas animæ infirmitas carnis, inquantum ex conditione carnis paſſiones animæ inſurgunt in nobis, eo qđ appetitus ſenſitiuus eſt virtus vtens organo corporali.—

* Art. huius quæſt.

¶Ad maiorem, vera eſt de infirmitate naturali, & corporali, ſed negatur de infirmitate morali. Vnde infirmitas moralis, quæ eſt cauſa peccati eſt ex parte animæ magis, quàm ex parte corporis, quia peccatum cum conſiſtat in actu voluntatis, quæ nõ adeo impeditur ex infirmitate corporis, ſicut per infirmitatem, quæ eſt per paſſiones, q̃ eſt infirmitas animæ. Scrupulus enim ille de quo ſcribit

Digitized by Google

ſcribit beatus Grego. in Homelia ſexageſimæ. Eſto infirmus eſt corpore, tamen mente optimè valuit. Secus eſt de laborante in paſſionibus, quare infirmitas moralis magis attenditur ex parte animæ ſecundùm paſſiones inordinatas. Dico ſecundò, quòd infirmitas etiam moralis, & animæ, attẽditur ex parte corporis, vel carnis remotè, & originaliter inquantum ex conditione carnis paſſiones animæ inſurgunt; ſunt enim diuerſi ſecũdùm diuerſas complexiones proniores ad certas paſſiones, quia appetitus ſenſitiuus, qui eſt immediatum principium paſſionum, & ſubiectum, mouetur & operatur ſecundùm diſpoſitionem naturalem corporis. Sed negatur conſequentia, quòd magis debeat dici peccatum ex infirmitate, quod eſt ex defectu aliquo corporis, quàm ex paſſione; quia defectus corporalis non eſt cauſa peccati, vt patuit. Vel ſecundò poſſet dici cõcedendo, quòd peccatum ex infirmitate eſt ex defectu corporis, tum ratione concupiſcentiæ habitualis, tũ ratione complexionis aliquando; ſed negatur illud vltimum, quàm ex paſſione, quia idem peccatum, quod eſt ex paſſione eſt etiã ex corpore, & corporis defectu. Vnde anima ſeparata non afficitur paſſionibus, ſed ſolùm coniuncta carni, a qua paſſiones originẽ habent, & has duas ſolutiones ponit Doct. Sanct. & primò negat maiorem, & conſequentiam. Secundò negat vltimam partem cõſequentiæ, vel conſequenti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in poteſtate quidem voluntatis eſt aſſentire, vel non aſſentire his in quæ paſſio inclinat, & pro tantò dicitur noſter appetitus ſub nobis eſſe; ſed tamen iſte aſſenſus, vel diſſenſus voluntatis, impeditur per paſſionem modo prædicto. *

* In cor. & ar. 1. & 2.

¶ Ad maiorem dico, quòd homo non videtur eſſe infirmus ad ea quæ eius voluntati ſubduntur, ſi voluntas non impeditur, nec retrahitur a proprio, quod eſt ratio, & etiam a proprio motu, qui eſt ferri in aliquod ſecundùm dictamen rationis proprium; ſicut etiam infirmus corporaliter, quandoque mouetur vbi vult, ſed impeditur in motu per infirmitatem, ſic in propoſito.

¶ Ad minorem, conceditur quòd poſſet facere, vel non facere ad quæ paſſio inclinat, tamen non ita liberè & prompte dimittit aliquis id ad quod per paſſionem trahitur; & ſi fuerit paſſio fortis, & non ſtatim abiecta, plerunque trahet voluntatem contra id in quod ferretur ſine paſſione, quia ipſa voluntas ſequitur iudiciũ rationis, quod immutatur ex paſſione, vt patuit; & ergo negatur conſequentia, & ſtat fundamentum ſolutionis in hoc, quia eſto conſenſus in actum ſit voluntatis libere, quia tamen non conſentit ſine applicatione ad particulare in qua plurimũ poſſunt paſſiones animæ, ideo per paſſiones quandoque conſenſus immutatur, & conſenſus aliquis impeditur; & hoc Doct. Sanct. vult in ſolutione, quia impeditur voluntas modo prædicto, ſcilicet quo impeditur ratio &c.

Vtrum hæc paſſio, quæ eſt amor ſui, ſit cauſa omnis peccati.

Infra ar. 5. co. Et q. 34. art. 2. ad 3. Et 2. 2. q. 25. art. 7. ad 1. Et q. 153. art. 5. ad 3. Et 2. diſt. 42. q. 1. art. 1. co. Et Mal. q. 8 art. 1. ad 19.

HAD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd amor ſui, non ſit principium omnis peccati, id enim quod eſt ſecundùm ſe bonum, & debitum, non eſt propria cauſa peccati; ſed amor ſui eſt ſecundùm ſe bonum, & debitum, vnde præcipitur homini, vt diligat proximum, ſicut ſeipſum Leuit. 19. ergo amor ſui non poteſt eſſe propria cauſa peccati.

* Roma. 7.

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit Roma. 7. Occaſione accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnẽ concupiſcentiam, vbi glo. dicit, * quòd bona eſt lex, quæ dum cõcupiſcentiam prohibet, omne malum prohibet, quod dicitur propter hoc, quia concupiſcentia eſt cauſa omnis peccati; ſed concupiſcentia eſt alia paſſio ab amore, vt ſupra habitum eſt, * ergo amor ſui non eſt cauſa omnis peccati.

* Eſt Augu. de ſpiritu, & lit. [illegible] ita meminit. 3.

* q. 23. ar. 4. & q. 30. ar. 2.

¶ 3 Præt. Auguſt. ſuper illud Pſ. * Incenſa igni, & ſuffoſſa, dicit, quòd omne peccatum eſt ex amore malè inflammante, vel ex timore malè humiliante; non ergo ſolus amor ſui eſt cauſa peccati.

* Auguſ. in Pſal. 79. habet in ſententia 10. 2.

¶ 4 Præt. Sicut homo peccat quandoque propter inordinatum ſui amorem, ita etiam interdum peccat propter inordinatum amorem proximi; ergo amor ſui non eſt cauſa omnis peccati.

* Aug. cap. 28. & vl. 15.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit 14. de ciuit. Dei, * quòd amor ſui vſq; ad contemptũ Dei facit ciuitatẽ babylonis, ſed per quodlibet peccatũ pertinet hõ ad ciuitatem Babylonis; ergo amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

¶ Inquirit de quibuſdam paſſionibus in ſpeciali, quomodo ſint cauſa peccati, & primò de amore. ſecundo de concupiſcentia, in arti. ſequenti, de alijs autem paſſionibus non fit mentio, quia iuxta ſupra dicta quæſt. 27. articu. 4. oriuntur ab iſtis, immo etiam cõ cupiſcentia, ab amore oritur; ideo tamen ſpecialiter quæritur de concupiſcentia, quia habet ſpecialem rationem in cauſando peccatum ſecundùm diuerſa obiecta, ſeu motiua, vt patebit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * propria, & per ſe cauſa peccati accipienda eſt ex parte cõuerſionis ad commutabile bonum, ex qua quidem parte omnis actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. *q. 71. ar. 1.

¶ Doct. Sanct. reſpondet breuiter vnica concluſione in fine corporis, inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati. Probatur ex parte conuerſionis ad commutabile bonum, actus peccati procedit ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni; ſed quòd aliquis appetat inordinatè aliquòd temporale bonum procedit ex hoc, quòd inordinatè amat ſeipſum; ergo ſequitur cõcluſio. Circa iſtam rationem Doct. Sanct. primò exponit maiorem, ſecundò minorem cum concluſione ibi. Quod autem &c. Maiorem ergo exponit ex quodam ſuppoſito ex ſupra habitis. q. 71. artic. 1. quòd propria, & per ſe cauſa peccati accipienda eſt ex parte conuerſionis ad commutabile bonum; ergo inordinatio amoris ſui eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis; vnde patet maior.

¶ Nota autem quòd Doct. Sanct. ex hoc relinquit maiorẽ notam, quòd ſcilicet omne peccatum procedit ex inordinato appetitu ad hunc ſenſum, quòd non eſt peccatum ſine inordinato appetitu, quia vt ſupra dictum eſt. q. 71. ar. 6. concupiſcentia eſt cauſa omnis peccati, & actus exterior, eſto ſit peccatum quandoque, non tamen ſine interiori motu appetitus; non autem debet intelligi, quòd peccatum ſolũ conſiſtat in tali procedente ab inordinato appetitu, quia & ipſe appetitus inordinatus, eſto non progrediatur ab actu alio ipſius appetitus, eſt peccatum, procedit ergo omne peccatum ab appetitu inordinato, vel eſt appetitus inordinatus. Si enim loquamur de peccato quãtum ad formale, & principale, tunc omne peccatum eſt appetitus capiẽdo appetitum pro concupiſcentia generaliter dicta, vt patuit ſupra q. 71. art. 6 ad 2. Si verò loquamur de pacto quo ad materiale. i. actum exteriorem qui eſt conuerſio ad bonum commutabile, ſicut ad finem, tunc ſemper procedit ab appetitu inordinato; accedere enim ad mulierem, non eſt peccatum, nec fornicatio, nec adulterium, niſi ſit a voluntate inordinata; & ſimile eſt de omnibus alijs peccatis. Ex quibus habetur, quòd id, quod eſt cauſa omnis inordinati appetitus, eſt cauſa omnis peccati; nam vt dictum eſt, peccatum non fit ſine inordinato appetitu; ſi tamen appetitus caperetur potentialiter, tunc vniuerſaliter verum eſt, quod dicitur, qui tamen appetitus eſt inordinatus eo ipſo, quòd inordinatum actum producit. Deinde cum dicit.

¶ Quod autem aliquis appetat inordinatè aliquod tẽporale bonum, procedit ex hoc, quòd inordinatè amat ſeipſum, hoc enim eſt amare aliquem velle ei bonum. Vnde manifeſtum eſt, quòd inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati.

¶ Ponit minorem cum concluſione, quæ probatur, quia amare aliquem eſt velle ei bonum; ergo volendo, & appetendo quodcũque bonum ſibi, vel alij, amat ſeipſum. Circa iſtam minorẽ poſſet, eſſe difficultas quomodo amor ſui ſit cauſa appetitus boni temporalis, cum idem ſit actus quo fertur appetens in bonum ſuum, & ſeipſum, & volendo illud bonum ſibi, dicitur ſe amare, idem autẽ non eſt cauſa ſuijpſius. Et præterea eſt difficultas in quo genere cauſæ appetitus boni tẽporalis procedat ex amore ſuijpſius. Quo ad primum dicitur primò iuxta ſupra dicta q. 26. ar. 4. Vbi diceba tur, quòd ſtante vnitate actus amoris amicitiæ, & concupiſcentiæ, nihilominus eſſet diuiſio per prius, & poſterius, ratione obiectorũ; quia videlicet amatum illo actu, vt eſt amor amicitiæ, eſt principalius amatum, quàm amatum eodem actu, vt eſt amor concupiſcentiæ. Ita in propoſito poteſt attendi cauſalitas quo ad obiecta; quia illud bonum temporale non concupiſcitur, niſi propter eum cui concupiſcitur, ſicut non vult vinum, niſi quia bonũ ſibi, ſic quòd ipſe qui ſe amat referre videtur vinum ad ſe ſic, quòd ſit cauſalitas in obiectis, quorum vnum eſt propter aliud, ſtãte vnitate actus, qui eſt appetitus boni temporalis, & amor ſuijpſius. Vnde Doct. Sanct. in ſecundo diſt. 42. ar. 2. in cor. Cum in bonis cõmutabilibus ad quæ homo inordinatè conuertitur per peccatũ, ſit quidam ordo ſecundùm quòd vnum eſt finis alterius (ſemper enim ea quæ ſunt ad finem ſunt plura, quàm ipſe finis) oportet vt quantò radix peccati ſumitur propinquior fini vltimo, tantò inueniantur pauciores radices, finis autem vltimus in amore cõmutabilium bonorum eſt ipſe homo, propter quem omnia alia quærit, & ideo ſi radix peccati ſumatur ex parte ipſius peccantis, erit vna, ſi autem ſumatur ex parte eorum, quæ propter ſeipſum peccans q̃rit, erũt plures. Vbi patet, q̃ D. S. innuit amorẽ ſui eſſe cãm

peccati

peccati in genere cauſæ finalis ex parte appetẽtis:quia quærit alia bona propter ſe, & ſic ex parte obiectorum eſt cauſalitas finalis; ſed ex parte actuum eſt cauſalitas ſuo modo effectiua. Si tamen actus diſtinguuntur quo quis amat ſe, & quo quis peccat, quod præſertim contingit,quando peccatum eſt actus exterior.&c.

¶Secundò dicitur,quòd ſicut patuit ſupra q.1.art.6.nihil habet appetibilitatem,& motiuitatem voluntatis, niſi ſecundùm virtualem ordinem ad vltimum finem in communi,ita quòd quicquid appetitur aliud ab vltimo fine,appetitur virtualiter ,pter ipſum. Sic poteſt dici,quòd nullus appetit aliquid inordinatè volẽdo ipſum, niſi inquantum virtualiter in eo vult proprium bonum, ita quòd ratio ipſum appetendi eſt proprium bonum.

¶Tertiò poteſt dici,quòd quia natura,& ea quæ ſe tenẽt ex parte naturæ ſunt fundamentum,& ratio aliorum,ideo eũ amor ſuiipſius ſit aliqualiter naturalis,ideo amor ſuiipſius, qui eſt amor amicitiæ,& perfectus,eſt cauſa alterius amoris, ſcilicet concupiſcentiæ,quo quis concupiſcit ſibi alia,qui eſt imperfectus; & dato, quòd amor ſuiipſius eſſet diſtinctus actus ab amore cõcupiſcẽtiæ aliorum,tunc ratione obiectorum eſſet cauſalitas finalis;quia hoc concupitum eſt propter hoc amatum,ſed ratione actuũ eſſet aliqualis cauſalitas effectiua, ſicut appetitus finis eſt cauſa appetitus eorum,quæ ſunt ad finem,ſicut ratio cauſandi,& efficiendi ipſum.Vnde D.S.in de Malo,materia 8.ar.1.ad 19.dicit,ſicut Philoſophus dicit in 2. rheto. Amare eſt velle bonum alicui, in hoc ergo quòd homo appetit ſibi quæcunque bona, videtur amare ſeipſum, & ideo amor ſuiipſius, non ponitur ſeorſum, vel radix peccati,vel etiam vitium capitale, quia omnes radices vitiorũ includunt inordinatum ſui amorem.Hæc ille.Quare videtur ibi eſſe vniuerſaliter cauſalitas finalis,quæ eſt inter obiecta, ſed non vniuerſaliter cauſalitas effectiua inter actus. Patet ergo quòd amor ſuiipſius eſt cauſa appetendi alia, patet &in quo genere. Patet ẽt quomodo Doct.Sanct.pulchrè propoſitum oſtẽdit,ꝙ quia peccatum non habet cauſam, niſi ex parte conuerſionis ſecundũ quam eſt appetibile; & quia appetitus boni concupiti reducitur in cauſam(ſaltem virtualiter incluſam) in amore ſuiipſius, igitur talis amor eſt cauſa omnis peccati,quia eſt cauſa appetendi, & volẽdi omne peccatum. Peccatum enim non eſt volitum propter Deum, nec refertibile in ipſum, ſicut in finẽ,igitur refertur, ſicut in finẽ, in bonum peccantis. Vnde & peccator mortalis dicitur ſui ſeipſo,non enim quærit peccatum propter peccatum, ſed quia vtile, vel delectabile ſibi,vel ei,ꝙ eſt alter ipſe, quod eſt amare ſeipſum.

Cõcor. Scotus. De hoc Scotus conformiter loquitur in primo diſt.1.vbi ſic hẽt. Sed tunc eſt dubium quo obiecto peccans mortaliter fruitur, an ſcilicet actu ſuo,an obiecto ſui actus. Reſpondeo quòd communiter fruitur ſeipſo,quia obiectum actus ſui amat amore concupiſcentiæ, & per conſequens aliquid aliud amore amicitiæ, quia omnem amorem concupiſcentiæ,præcedit amor amicitiæ, illud autem aliud eſt ipſemet,cui vt amato amore amicitiæ appetit illud obiectum;vnde non fruitur obiecto ſui actus, nec per conſequens ipſo actu ſuper quem non oportet primò reflecti, hæc eſt ſententia Auguſtini de ciuitate Dei lib.14.cap.28. & ſuper geneſim lib.2.cap.8.dicentis,duas ciuitates fecerunt duo amores,Ciuitatem Diaboli,amor ſui,vſque ad contemptum Dei. Ciuitatem Dei, amor Dei, vſque ad contemptum ſui; ergo prima radix ibi eſt,quòd peccans fruitur ſe.Hæc ille.Ex quibus habetur,quod dictum eſt, quia ſcilicet amor ſui amicitiæ eſt cauſa finalis amoris concupiſcentiæ aliorum.

¶Aliud dubium eſt quis ſit ille amor qui eſt cauſa omnis peccati,an videlicet ſit amor qui eſt paſſio,vel amor qui ſimplex motus voluntatis; nam amor paſſio non videtur eſſe cauſa oĩs peccati,quia non ſpiritualis circa rem ſpiritualem.Dico quòd amor ſui ipſius in communi,quo quis diligit ſeipſum inordinatè tanquàm finem,& principalius,quàm Deum,talis eſt principium oĩs peccati, & non ſolùm amor ſenſitiuus; immo videtur quòd amor paſſio,id eſt quo aliquis diligit ſe,volendo bona ſenſibilia ſibi, non ſit cauſa peccati,niſi aſſit etiam amor qui dicit ſimplicem motum voluntatis, & huius argumentum eſt, quia amor ſuiipſius dicitur eſſe cauſa peccati quo conſtituitur finis in proprio bono, quod non eſt ſenſualitatis;ſed voluntatis. Eſto enim ſenſualis amor ſit quandoque cauſa originalis peccati, non tamen completiua, ſed ſola voluntas,& actus eius.Vnde quando amor paſſio dicitur eſſe cauſa peccati ex infirmitate,intelligendum eſt cauſa inchoatiua, non completiua, ex hoc enim quòd quis ſibi appetit delectationem ſenſibilem inordinatam,tunc ſenſualitas,& voluntas in idẽ tendunt,completur peccatum, aliàs non. De hoc videtur loqui Doct.Sanct.ſecunda ſecundæ q.54.artic.5.ad tertium, cum dicit. Amor ſui quantum ad quæcunque bona, quæ ſibi aliquis appetit eſt cõe principium peccatorum, ſed quantum ad hoc ſpecialiter, ꝙ aliquis appetit ſibi delectabilia carnis,ponitur amor ſui filia luxuriæ.Hæc ille. Patet autem, ꝙ appetere quæcunque bona nõ eſt amoris ſenſitiui,ideo talis nõ eſt cã adequata omnis peccati; ſed amor ſui in cõi.Cum quo ſtat, ꝙ amor ſenſibilis eſt principiũ peccati,quod eſt ex infirmitate. Aliud dubiũ eſt circa iſtam materiã, cuius inordinationis ſit iſte amor ſuiipſius, qui eſt cauſa omnis peccati, & incluſus virtualiter ſaltẽ in appetitu cuiuslibet peccati.

Ad hoc reſpondet Doct. Sanct.ſecunda ſecundæ q.25.art.7.ad primum,quòd amor ſui,qui eſt principium peccati eſt ille,qui eſt proprius malorum perueniens vſque ad contemptum Dei, vt dicitur 14.de ciui.Dei,quia mali etiam, ſic cupiunt exteriora bona, quòd ſpiritualia contemnunt Hæc ille. Ex quo patet,quòd amor ſui, qui eſt cauſa peccatorum eſt ex genere peccatum mortale, qa eſt ſe diligere,ſicut finem,quod non eſt ſine contemptu Dei. Velle igitur ſibi bonum,quod eſt contra legem Diuinam, ſicut delectationem illiciram,vel velle quandoque ſibi bonum,quod poteſt ſibi velle modo indebito,& tali modo, qui inducat contemptum Dei,eſt amare ſe inordinatè, & principium peccati.De iſta materia,ſcilicet de amore ſuiipſius,quando ſit inordinatus,& quomodo poſſit ſtare cum charitate, & an conueniat bonis, videbimus ſecunda ſecundæ q.19.articu. 6.& q.25.artic.7. Quare nunc differenda ſunt &c.

ARGVMENTVM in contrarium etiam aperit, quis ſit amor ſui qui eſt cauſa peccati,ſicut iam dictum eſt,quia amor ſui vſque ad contemptum Dei, facit ciuitatem Babylonis, & confuſionis;ſed per peccatum pertinet aliquis ad ciuitatem Babylonis; igitur hoc habet ex amore ſui, & ſic confirmat concluſionem reſponſuam.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd amor ſui ordinatus, eſt debitus & naturalis, ita ſcilicet quòd velit ſibi bonum, quod congruit; ſed amor ſui inordinatus, qui perducit ad contemptum Dei,ponitur eſſe cauſa peccati ſecundùm Auguſtinum.* ——— * Lib.14.de ciui.Dei.c. vltimo.

¶Ad maiorem;verũ eſt, quòd bonum ſecũdùm ſe, & debitum, non eſt cauſa peccati. poteſt tamen eſſe occaſio peccati,vt patuit ſupra q.19.artic.2.ad 2.

¶Ad minorem,negatur quòd amor ſui ſit ſecundùm ſe bonũ, & debitum ſecundùm ſe.i. ex propria ratione, & quaſi generica, ſic quòd quilibet amor ſui ſit bonus. Si enim quis ſibi velit bonũ, quod non congruit ſibi,vel vult ſibi inordinato modo,quia ſcilicet plus vult temporale,& ſenſibile,quàm æternum,& ſpirituale, amat ſe indebitè,& malè. Ad probationem dico, quòd præcipitur homini,vt diligat ſeipſum ordinatè,volendo bona,quę cõgruũt, & modo congruenti; eſto enim quis appetat bonum naturale, & quod poteſt ſibi velle, ſi tamen modus, non eſt bonus,erit amor malus,vt patet in ſuperbia &c.negatur igitur conſequentia &c.

Nota autem verba D. S. quòd amor ſui aliquis dicitur naturalis, non quia non ſit actus elicitus, vel quia ſit aliqua proprietas inhærens, vel actus ſemper exercitus; ſed dicitur naturalis obiectiuè,& ſpecificatiuè, quia videlicet eſt de bono, quod aliquis nõ poteſt non appetere.i.cuius contrarium, non poteſt appetere, & ita neceſſarius,& determinatus ad vnum;& hoc tangit Doc.San. cum dicit,ita ſcilicet,quòd velit ſibi bonum,quòd congruit, & ex hoc videlicet eſt ordinatus, & debitus, ideſt regularis, & naturalis,vel eſt naturalis.i.ſecundùm naturã hominis, vt homo eſt &c. Pro illa probatione minoris vide ſecunda ſecundę q.19.ar.6.quia aliquis præcipitur,aliquis prohibetur.

¶Ad ſecundum dicendum,quòd concupiſcentia qua aliquis appetit ſibi bonum,reducitur ad amorem ſui, ſicut ad cauſam,vt iam dictum eſt.* ——— * In corp.

¶Conceditur totum vſque ibi, quod dicitur propter hoc, quia concupiſcentia eſt cauſa omnis peccati, de hoc patuit ſup. q.73. ar.6.ad ſecundũ,quia concupiſcentia, quæ eſt generalis in omni peccato non eſt propria cauſa peccati, ſed genus peccati præſertim quo ad formale,& principale peccati, quod eſt actus interior, qui dicitur concupiſcentia largè pro omni complacentia,& affectione peccati;ſed de hoc poſtea ar.ſeq.ad primum. Dato igitur, quòd concupiſcentia ſit aliquo modo cauſa peccati.Dico quòd nõ eſt prima ſimpliciter, immo procedit ex amore ſui tanquàm prima origine generali, & incluſa virtualiter in concupiſcentia omnis peccati,vt patuit circa corpus. Dico vlterius, ꝙ concupiſcẽtia eſt quidẽ alia paſſio, ſi accipiatur, vt ſignificat paſſionem; ſed cũ dicimus,quòd concupiſcentia eſt principium omnis peccati,non accipitur pro paſſione tantùm, ſed vt dictum eſt, generaliter pro omni inordinata affectione,& motu inordinato in proprium bonum, ſic etiam amor accipitur generaliter, vt dictum fuit ; negatur igitur conſequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliquis dicitur amare,& illud bonum,quod optat ſibi,& ſe cui bonum optat. Amor igitur ſecundùm quòd dicitur eius eſſe, quod optatur,puta quòd aliquis dicitur amare vinum,vel pecuniam,recipit pro cauſa timorem, qui pertinet ad fugã mali; omne enim peccatum prouenit, vel ex inordinato appetitu alicuius boni,vel ex inordinata fuga alicuius mali,ſed vtrũque horum reducitur ad amorem ſui, propter hoc enim homo, vel appetit bona, vel fugit mala, quia amat ſeipſum. ———

¶Concedo

¶Concedo auctoritatem B.Aug.& fuit ēt ſupra habita q.72. arti.3.Et eſt ſenſus,quòd omne peccatum præſertim in actibus exterioribus prouenit ex inordinato amore concupiſcentiæ alicuius boni amati amore concupiſcentię,vel ex inordinata fuga mali,& contingit, ꝙ amor concupiſcentiæ alicuius boni concupiti etiam prouenit ex timore malè humiliantis.i. ex inordinata fuga maſtificit ex hoc,ꝙ aliquis timet deficere,& incurrere miſeriam, & paupertatem,inducitur in amorem pecuniarū,& poſſeſſionū, & bonorum temporaliū ēt inordinatū, licet & iſte timor oriatur ex appetitu alterius boni,& amore cōcupiſcētię qñq;. Vide ad quartum in ſequenti ar.ſed negatur conſequentia, ꝙ nō ſolus amor ſui ſit cā peccati primordialis, & originalis ſimpliciter; nā amor concupiſcentię boni concupiti (qui dr malè inflammans.i.afficiēs appetitum inordinatè;quia amor compatat igni, & calori præſertim concupiſcentię,& amor ſenſitiuus) reducitur ſaltem aliqñ in timorem malè humiliantem.i.proſternentem appetitum, quia timor aſſimilatur fugę,& reſilitioni,ſed vtrunq; horum reducitur, ſicut in primam cām in amorem ſui, fugitur enim malum.ſ.miſeria propter amorem ſuiipſius,& concupiſcunt bona propter amorem ſui,vt patuit,quare amor ſui amicitiæ,eſt cā amoris concupiſcentiæ,& timoris, & fugę mali; & de iſtis ſupra ſępius patuit in materia paſſionū; quia acceſſus ad bonum eſt cauſæ fugę, & receſſus a malo,D.S. in iſta ſolutione primò exponit antecedens, & auctoritatem B.Aug.& poſtea negat conſequentiam &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd amicus eſt quaſi alter ipſe,& ideo, quod peccatur propter amorem amici, videtur propter amorem ſui peccari.

¶Dico ad aſſumptum,ꝙ peccat quis propter amorē amici; ſed talis amor comprehenditur ſub amore ſui,quia non facit aliquid inordinatum propter amicum, niſi vt ipſum habet tanq̄ ſeipſum, quia amicus alter ipſe eſt,ſicut etiam ſup. dictum eſt.q.47.art.1.ꝙ aliquis irascitur propter factum contra amicum inḡtum eum hāt tanq̄ ſeipſum, amor igitur ſui, & quaſi ſui eſt cauſa peccati &c.

Vtrum conuenienter ponantur cauſæ peccatorum eſſe hæc tria, quæ ponuntur 1. Io. 3. videlicet concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.

Infra quæſt. 101. ar.3.ad 4. Et 2.dist. 42. q.2.art. 2. Et Mal. q.1.artic.1. ad 21.

I AD quintum ſic proceditur. Vī ꝙ incōueniēter ponantur cauſę peccatorum eſſe cōcupiſcētia carnis cōcupiſcētia oculorū,& ſuperbia vitæ,ꝙa ſecūdùm Apoſtolum 1.ad Timoth.vltimo. Radix omnium malorum eſt cupiditas; ſed ſuperbia vitæ ſub cupiditate non continetur;ergo non debet poni inter cauſas peccatorum.

¶ 2 Præt. concupiſcentia carnis maximè ex viſione oculorum excitatur, ſecundùm illud * Daniel 13. Species decepit te; ergo non debet diuidi concupiſcentia oculorum contra concupiſcentiam carnis.

* Dan. 13.

¶ 3 Præt.Concupiſcentia eſt delectabilis appetitus, vt ſupra habitum eſt,* delectationes autem contingunt, non ſolùm ſecundùm viſum, ſed etiam ſecundùm alios ſenſus;ergo deberet etiam poni concupiſcentia auditus, & aliorum ſenſuum.

*q.30.ar.2. & q.33.ar. primo.

¶ 4 Præt. Sicut homo inducitur ad peccandum ex inordinata concupiſcentia boni, ita etiam ex inordinata fuga mali, vt dictum eſt, * ſed nihil hic enumeratur pertinens ad fugam mali;ergo inſufficienter cauſæ peccatorum tanguntur.

* Art.4.ad tertium.

¶ Sed contra eſt,quod dicitur * 1. Io.2. Omne quod eſt in mundo,aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum,aut ſuperbia vitæ. In mundo autem dicitur aliquid eſſe propter peccatum; vnde & ibidē dicit,ꝙ totus mundus in maligno poſitus eſt; ergo prædicta tria ſunt cauſæ peccatorum.

¶Hic conſequenter quærit de alia cā, & paſſione in ſpeciali,ſ. concupiſcentia. Nota aūt,ꝙ ſicut dictum eſt ar præc. amor ſuiipſius dicitur eſſe cā oīs peccati, & non tñ ſolū amor ſenſitiuus, & paſſio,ſed ēt amor in communi; ſicut ēt ſup.q.28. ar.6.dixit D.S. cum dicitur amans omnia agere ex amore,loqmtur de amore cō muniter accepto prout comprehendit naturalem,rationalem, & intellectualem;ſic in propoſito per concupiſcentiā intelligit non ſolū de paſſione,ſed de appetitu cuiuſcunque boni,vt patebit, ꝙa autem concupiſcentia trifariam diuiditur, ideo vt & verificet auctoritas adducta in argumento in oppoſitum D.S.quærit de triplici concupiſcentia,ſ.carnis,oculorum,& ſuperbia vitæ Ex quo patet,ꝙ non quærit de concupiſcentia,quæ eſt paſſio tantū,quia ſuperbia vitæ non eſt ſolū paſſio, ſed etiam ſimplex motus voluntatis,ſimiliter concupiſcentia oculorum, vt patet,ad ſecundum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictū eſt,* inordinatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati, in amore autem ſui,includitur inordinatus appetitus boni, vnuſquiſque enim appetit bonum ei quem amat. Vnde manifeſtum eſt, quòd inordinatus appetitus boni eſt cauſa omnis peccati.

* Art.4.huius quæſt.

¶Concluſionem formaliter rñſiuam D.S. expreſsè nō ponit in corpore, ſed in argumento in contrariū quam tñ clarè probat in corpore,& eſt talis concluſio rñſiua. Conueniēter hæc tria ponūtur cauſæ peccatorū.ſ.omnium. Probat,inordinatus appetitus boni(ſ.vniuerſaliter)eſt cā oīs peccati, ſed hæc tria dñt inordinatū appetitum oīum bonorū temporaliū, igitur ſunt cauſæ oīs peccati. Ad hunc ſenſum, ꝙ non ſit aliquod peccatum in exterioribus actibus quin procedat ex aliqua illarū concupiſcentiarū. Huius rōnis.D.S.ponit,& probat primò maiorem,ſecundò minorē,ibi. Bonum aūt dupliciter. Maior ergo probat ſic, inordinatus amor ſui eſt cā oīs peccati, ſed in amore ſui inordinato includit inordinatus appetitus boni;ergo ſequit maior principalis. Iſta maior patuit ar.præce.Minor patet, vnuſquiſq; enim appetit bonum ei quē amat, igit ſi inordinatè amat,inordinatè appetit; & vult iſta probatio,ꝙ quia amor ſui non excludit cupiditatē, immo omnis amor eſt cū concupiſcentia,ideo ſicut amor eſt cā oīum ita cupiditas; nā vt patuit amare ſe eſt ſibi cōcupiſcere bonū, amori ergo ſui ſp annectit cōcupiſcētia, quare maior vera,ꝙ inordinatus appetitus(ſuppoſitione cōi) eſt cā oīs peccati. Cā tñq̄ ſecunda,ſicut amor ſui ſimplr prima,immo idē eſt actus amor ſui, & cōcupiſcētia boni,ꝙ tñ principalius eſt ſui,q̄ boni cōcupiti,vt patuit. Et nota iuxta ar.4. ꝙ peccatū eſt ex appetitu inordinato boni rpalis,ita tñ ꝙ ſub rpali cōprehēdat ēt ſpūale ſordinatè appetibile. Tūc ibi.

Conclusio reſponſi.

¶Bonum autem dupliciter eſt obiectum ſenſibilis appetitus,in quo ſunt animę paſſiones,quæ ſunt cauſa peccati. Vno modo abſolutè ſecundùm quòd eſt obiectum concupiſcibilis. Alio modo ſub ratione ardui prout eſt obiectum iraſcibilis,vt ſupra dictum eſt. *Eſt autem duplex concupiſcentia,ſicut ſupra habitum eſt. Vna quidē naturalis,quæ eſt eorum quibus natura corporis ſuſtentatur,ſiue quantum ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus,& potus,& alia huiuſmodi; ſiue quantum ad conſeruationem ſpeciei,ſicut in venereis, & horum inordinatus appetitus dicitur concupiſcentia carnis.

*q.23.ar.1. q.30.ar.1.

¶Procedit ad principalē minorem probādā, ꝙ qua oportet notare prius,ꝙ iuxta,D.S.2.2.q.162.ar.3.Iraſcibilis dupliciter accipitur, vno mō propriè prout eſt pars appetitus ſenſitiui. Alio mō accipiē iraſcibilis largius,vt ſ.ēt pertineat ad appetitū intellectiuum, cui ēt qñq; attribuitur ira prout irā attribuimus Deo, & Angelis,nō quidē ſm paſſionem &c. Si ergo arduū, quod eſt obiectū ſupbiæ, eſſet ſolū aliquod ſenſibile in quod poſſet tēdere appetitus ſenſitiuus,oporteret ꝙ ſuperbia eſſet in iraſcibili, q̄ eſt pars appetitus ſenſitiui;ſed quia arduū,qd reſpicit ſupbia cōiter inuenitur, & in ſenſibilibus,& in ſpūalibus rebus,neceſſe eſt dicere,ꝙ ſubiectum ſupbię ſit iraſcibilis nō ſolū propriè ſumpta prout eſt pars appetitus ſenſitiui, ſed ēt cōius,prout inuenit in appetitu intellectiuo. Hæc ille, & ſicut ipſe dicit,ꝙ iraſcibilis accipit dupliciter, ita poſſum dicere,ꝙ concupiſcibilis accipit dupliciter, propriè,& largè,put volūtas reſpu boni abſoluti dr concupiſcibilis, quare vr, ꝙ ſicut ſub bono arduo,& appetitu ipſius nō ſolū dēt intelligi motus appetitus ſenſitiui qui eſt paſſio, ſed ēt motus volūtatis in bonū ſpūale inſenſibile;vn quamuis D.S.conſequenter in articulo videatur ſolū probare de cōcupiſcētia carnis,& oculorū,vt ſunt paſſiones cō cupiſcibilis,tñ ſub iſtis,ptertim ſub cōcupiſcentia oculorū, dēt ēt intelligi cōcupiſcētia cuiuſcunq; boni ſpūalis, ſicut & ſupbia vitæ,iuxta iā allegata,ponitur in iraſcibili largè accepta, ita ꝙ hæc tria cōprehēdāt, & oēm paſſionē concupiſcibilis, & iraſcibilis,vt patebit,& oēm motū voluntatis quo appetitur bonū ſpūale abſolutè,vel arduū; iuſtè tñ D.S.hic loqtur ſolū de paſſionibus ex ipſis, ꝙa intētū huius qōnis eſt q̄rere qūo paſſiones ſint cāæ peccati &c.His ergo notatis, ꝓbatur minor ſic.Cōcupiſcētia carnis dicit inordinatū appetitū bonorū abſolutè, q̄ ſunt obiecta cōcupiſcētiæ naturalis,& eſt concupiſcētia naturalis, cōcupiſcētia oculorū dicit inordinatū appetitū delectabiliū ſm intentionē apphenſionē, & eſt cōcupiſcētia animalis, ſiue intellt oculorum.i.viſionis &c. Supbia aūt vitæ dicit inordinatū appetitū bonorū ardui, ſed nō ſunt alia bona rpalia hois ꝑter iſta; ergo minor principalis vera. Minor iā aſſumpta patet, ſed maiorē D.S.primò ꝓbat,ſecūdò elicit quoddā corollariū,ibi.Et ſic patet &c. Maiorē probat ex quadā diſtinctione,& primò primā partē,ſecūdò ſecūdam,ibi.

Alia

Alia aũt eſt cõcupiſcentia, tertiò tertiã, ibi. Appetitus autem &c. Notat ergo D.S. diſtinctionẽ, ꝙ bonum dupliciter eſt obiectum ſenſibilis appetitus in quo ſunt paſſiones, q̃ ſunt cã pcti (ſub qb. intellige motus volũtatis, niſi intelligeretur D.S. de pcto ex infirmitate, qa tale ſolũ eſt ex paſſione appetitus ſenſitiui) vno mõ abſolutè ſm ꝙ eſt obiectũ concupiſcibilis. alio mõ ſub rõne ardui qui eſt obiectũ iraſcibilis, vt patuit ſup. q. 23. art. 1. Primũ aũt mẽbrũ ſubdiuiditur, qa eſt duplex cõcupiſcẽtia, & duplex cõcupiſcibile p conſequẽs, vt patuit ſup. q. 30. ar. 3. vna eſt naturalis, ſ. obiectũ, q̃ videlicet rei facientis ad ſuſtentationẽ naturæ, & corporis, ſiue q̃tum ad cõſeruationẽ indiuidui, ſicut cibus, & potus &c. Ex illo mẽbro iã ſatis clarè patet prima ps maioris ſup. dictę &c.

¶ Alia eſt concupiſcentia animalis eorum, ſ. quæ per ſenſum carnis ſuſtentationem, aut delectationem, non afferunt, ſed ſunt delectabilia ſecundùm apprehenſionẽ imaginationis, aut alicuius huiuſmodi acceptionis, ſicut ſunt pecunia, ornatus veſtium, & alia huiuſmodi; & hæc quidem animalis concupiſcentia vocatur concupiſcentia oculorum, ſiue intelligatur concupiſcentia oculorũ, ideſt ipſius viſionis, quæ fit per oculos, vt referatur ad cu

* Aug. c. 35. parũ a prin ci. to. 1. rioſitatem, ſecundùm quòd Aug. exponit in 10. cõfeſ.* ſiue referatur ad concupiſcentiam rerum, quæ exterius oculis proponuntur, vt referatur ad cupiditatem ſecundùm quòd ab alijs exponitur.

¶ Deducit ſecundã partẽ maioris, ꝙ qua notat ſecũdũ mẽbrum ſubdiuiſionis, ꝙ alia eſt cõcupiſcẽtia animalis, hoc eſt eorum, q̃ nõ faciunt ad conſeruationẽ naturæ corporis immediatè, nec ſm delectabilia ſm ſenſum corporalẽ exteriorẽ ſ. tactum, & guſtum, ſed ſm apprehenſionẽ imaginationis, aut alicuius hmõi interioris acceptionis ẽt rõnis particularis, vt patuit ſup. ſicut eſt ornatus veſtiũ pecunia, honor, & hmõi, de quibus ſup. q. 60. ar. 5. Et nota ꝙ D.S. dicit, ꝙ ornatus veſtium ſit bonũ imaginationis, & obiectũ delectationis, & concupiſcẽtiæ animalis; nã veſtis vẽ aliquaſt ad ſuſtentationẽ corporis facere, nõ aũt ornatus &c. Ex hac declaratione ſatis patet ſecunda pars maioris pcedẽtis. Sed notat D.S. ꝙ hæc pars ſ. cõcupiſcẽtia oculorũ dupliciter exponitur, vno mõ cõcupiſcentia oculorũ. i. cõcupiſcentia viſionis extendendo ad apprehenſiuã quãlibet, vt referat ad curioſitatẽ, q̃ cõſiſtit circa delectationẽ cognitionis oĩum ſenſuum immo oĩum apphenſiuarũ, denoſatur aũt magis cõcupiſcẽtia oculorum, qa oculi ſunt ad cognoſcendum in ſenſibus principales. Alio mõ exponit cõcupiſcẽtia oculorum. i. rerum, q̃ exterioribus oculis ꝓponunt, licet non oĩum, vt patet ad ſecundũ, quia nõ earum, q̃ cõcupiſcunt ad delectationẽ tactus immediatè, & nõ faciunt ad ſuſtentationẽ vitę immediatè, & qũcunq; intelligat, tunc cõcupiſcentia oculorum dicit appetitum inordinatum, vel cognitionẽ ſenſibilis, vel rerũ cognitarũ p ſenſus, nõ vt faciunt ad vitã. Curioſitas enim, vt habet D.S. 2. 2. q. 167. ar. 2. ad 1. eſt circa cognitionis delectationẽ, vel cõcupiſcentiã inordinatã; licet luxuria, & gula ſint circa delectationes cognitionis, q̃ ſunt ĩ vſum rerũ tãgibiliũ. Cõſequẽter cũ dicit.

¶ Appetitus autem inordinatus boni ardui pertinet ad ſuperbiam vitæ; nam ſuperbia eſt appetitus inordinatus excellentiæ, vt inferius dicetur. * q. 84. art. 2. & ſecunda ſecundæ q. 162. ar. 1.

¶ Ponit tertiã partẽ maioris ſępe dictæ, & eam declarat iuxta ſecundum mẽbrũ primæ diſtinctionis, qa ſuperbia eſt appetitus inordinatus excellẽtiæ, q̃ eſt bonũ arduũ. D.S. tñ circa iſtã partẽ remittit ſe ad ſecũdã. 2. q. 162. vbi determat de ſuperbia ex intẽtione, qa eſt circa bonũ arduũ nõ ſolũ ſenſibile, ſed ẽt ſpuale; ac propter ea nõ ſolùm in iraſcibili ſenſitiuo, vt patet ex dictis. Deinde ibi.

¶ Et ſic patet, quòd ad iſta tria reduci poſſunt omnes paſſiones, quæ ſunt cauſa peccati; nam ad duo prima reducuntur omnes paſſiones concupiſcibilis, ad tertium autem omnes paſſiones iraſcibilis.

¶ Infert ex iſtis oĩbus iã dictis corollarium quoddam circa, qđ ſecundò ſoluit dubium, ibi. Quod iõ non &c. Corollariũ igit eſt. Ad iſta tria reduci pñt oẽs paſſiones, q̃ ſunt cã peccati. Patet, qa ad duo prima ſ. concupiſcentiam carnis, & oculorũ, quæ ſunt boni abſolutè, reducunt oẽs paſſiones cõcupiſcibilis, qa ẽt ipſe ſunt boni abſolutè. Ad tertium autem. ſ. ſuperbiam vitæ reducũtur omnes paſſiones iraſcibilis, quia & ipſa eſt in iraſcibili largè dicto. ſ. ſenſitiua, & intellectiua &c. Tunc ibi.

¶ Quod ideo non diuiditur in duo; quia omnes paſſiones iraſcibilis conformantur concupiſcentiæ aĩali.

¶ Soluit quoddam dubium circa corollarium prædictũ, quare ẽt non ſit duplex concupiſcentia reſpectu boni ardui, ſicut eſt duplex reſpecta boni abſolutè videlicet naturalis, & aĩalis, qa cõcupiſcẽtia circa bonũ abſolutè diuerſificant, qa ſequunt diuerſas apprehenſiones, vt patuit ſup. q. 30. ar. 3. ad tertiũ, & qa ſunt bonorũ apphenſorum per ſenſum exteriorẽ, vel interiorẽ, iõ ſunt diſtincte concupiſcentiæ, & paſſiones; ſed oẽs paſſiones iraſcibilis conformant concupiſcẽtiæ aĩali, quia ſequunt ẽt ſolũ apphenſionẽ interiorem, & aĩalẽ, ſicut patet de ſpe timore, & oĩbus, quia ſunt ſolũ reſpectu apphenſorum per imaginationẽ, & iõ motus in arduum non põt ſubdiuidi in duo ſm duplicem apprehenſionem.

¶ Nota ꝙ ex his hẽ implicitè in quo gñe cupiditas, vel concupiſcẽtia ſit cã pcti, quia D.S innuit, ꝙ cauſet peccatum, ſicut paſſio. Conſtat aũt, ꝙ paſſio eſt cã actus exterioris, ſicut rõ efficiendi ipſum, quare & concupiſcentia cuiuſcunq; rei eſt cã huiuſmodi, nõ videlicet perfectè effectiua, ſed rõ efficiendi; non enim proſequeret quis actum circa obiectum, niſi ſit concupitũ. Nota quoq;, ꝙ cõcupiſcentia, vt tactum eſt ar. prę. eſt cã oĩs peccati diſtributione accommoda, & peccati exterioris; nã nõ eſt cã ſuiipſius, & cũ ipſa eſt peccatũ, nec eſt cã amoris ex qua ipſa ꝓcedit, eſt igitur cã oĩum pctõrũ exteriorũ capiẽdo cõcupiſcẽtiã in ſuppõne cõi &c.

ARGVMENTVM in contrarium continet, & confirmat concluſionem iam probatam.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd ſecundùm ꝙ cupiditas importat vniuerſaliter appetitum cuiuslibet boni, ſic etiam ſuperbia vitæ continetur ſub cupiditate, quomodo autem cupiditas, ſecundùm quod eſt ſpeciale vitium, quod auaritia nominatur, ſit radix omnium peccatorum infra dicetur.* * q. 84. art.

¶ Ad maiorem ſunt opiniones qũo iſta auctoritas intelligatur, ſed de hoc infra q. 84. art. 1. & patuit ſup. q. 73. art. 2. ad ſecundum. Dico enim ꝙ cupiditas, vt eſt ſpeciale peccatum, eſt radix, & cauſa omnium, ſed cupiditas accepta cõiter pro appetitu inordinato cuiuſcunque boni, eſt genus omnium peccatorum pſertim quantum ad principale peccati. Ad minorem negatur, ꝙ ſuperbia non continetur ſub cupiditate gñaliter dicta, & cupiditas, quæ eſt ſpeciale peccatum. i. auaritia eſt cã, & radix omnium peccatorum in vno gñe, cum quo ſtat, ꝙ ſuperbia, & quædã aliæ cauſæ ſunt principia in alio gñe, vt patebit vbi iam ar. 2. Vnde negat cõſequẽtia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd concupiſcẽtia oculorum non dicitur hic concupiſcentia omnium rerum, quæ videri oculis poſſunt; ſed ſolùm earum in quibus non quæritur delectatio carnis, quæ eſt ſecundùm tactum, ſed ſolùm delectatio oculi, ideſt cuiuſcunque apprehenſiuę virtutis.

¶ Ad maiorem, vera, de oculorũ exteriorũ viſione. Sed dico, ꝙ in propoſito non loquimur de concupiſcẽtia oculorũ i. cõcupiſcẽtia cauſata ex re viſa tm̃, q̃ concupiſcit ad delectationem carnis, quæ eſt ſm tactũ; ſed intelligimus per cõcupiſcentiã oculorũ, concupiſcentiã cuiuſcunq; rei, quæ delectat ſm apprehẽſionẽ interiorẽ quãcunq;, hoc eſt dicere, ꝙ capit pro cõcupiſcentia rei, quæ eſt bonũ imaginationis, & delectat ſm ꝙ eſt apphenſa interiori apprehenſione, ſicut dictum eſt ſup. q. 60. art. 5. ꝙ quædam ſunt bona hoĩs ſm corpus, & tactũ, quædã ſunt bona ſm imaginationẽ, ſicut eſt honor, & pecunia; & concupiſcentia talium, quæ non pfectè pficiunt hoĩem ſm corpus immediatè, dñt concupiſci concupiſcentia oculorũ i. qui ſunt delectabilia ſm apprehenſionẽ quaſi ſpiritualẽ, & non ſm corporalem contactum. Vñ negat cõſequẽtia, quia argm̃ procedit ac ſi p cõcupiſcẽtiã oculorũ intelligeret tãtũ cõcupiſcentia eorũ, quæ oculis exterioribus videri poſſunt, illa. n. excitãt cõcupiſcẽtiã carnis; ſed aliter intelligit, vt dictũ eſt. ſ. de cõcupiſcẽtia, quæ eſt, vel apprehenſionis ſenſuũ, q̃ eſt curioſitas, vel quæ eſt rerum, quæ delectant ſecundùm apprehenſionem, & non ſecundùm contactum corporalem, & vtum earum &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſenſus viſus eſt excellentior inter omnes alios ſenſus, & ad plura ſe extendẽs, vt dicitur in primo Metaphyſicæ, * & ideo nomen eius transfertur ad omnes alios ſenſus, & etiam ad omnes interiores apprehenſiones, vt Auguſt. dicit in libro de verbis domini.* * Cit. pũn. tom. 3. * Auguſt. ſerm. 11. 2 med. to. 10.

¶ Maior vera, quia cõcupiſcẽtia, q̃ eſt paſſio eſt appetitus delectabilis ſm ſenſum, & naturalis quidẽ eſt delectabilis rei, q̃ delectat ſm tactũ, q̃ vocat hic cõcupiſcentia carnis. Concupiſcentia aũt aĩalis eſt delectabilis ſm apphenſionem aĩalẽ interiorem, & hẽt locũ ſolũ in hoĩe, & de hoc patuit ſup. q. 30. ar. 2. & q. 23. ar. 1. & ſecundã dicimus cõcupiſcentiã oculorũ. Ad minorem, cõcedit ꝙ delectationes cõtingunt ſm alios ſenſus ẽt, ſed addo, ꝙ nomẽ ſenſus viſus aptus eſt ad ſignificandũ apphenſionem interiorem quãcunq;, q̃ nomina aliorum ſenſuum, tũ pp eius cõtiguitatem, tũ pter eius perfectionem, vt patet ẽt 1 par. q. 67. ar. 1. Vñ conuenienter noĩe viſus, & oculi denotat apphenſio quæcunq;, quare negat cõſequentia, eſto enim per auditũ poſſit ẽt cõſurgere, & prouenire cõcupiſcentia aĩalis quã hic dicimus oculorũ, tũ quia nõ pueniret, niſi mediãte interiori apprehenſione ad quã ſignificãdũ nomẽ oculi, vel viſus congruentius aſſumit, iõ negat conſequentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd fuga mali cauſatur ex appetitu boni, vt ſupra dictum eſt, * & ideo ponũtur ſolùm * Art. 4. ad tertium, & q. 25. ar. 2.

Digitized by Google

ſolùm paſſiones inclinantes ad bonum tanquàm cauſę earum, quæ faciunt inordinatè fugam mali.

¶Maior quidē vera, ꝙ inducitur homo in peccatū ex inordinata fuga mali, ſed tñ fuga mali ſp oritur ex appetitu boni plerunque amore. ſ. concupiſcentiæ, qa fugiē malū inq̄tum impedit, vel eſt cōtrariū amato amore cōcupiſcētię. i. cōcupito, & ad oē minus puenit oſs fuga mali (ſicut eſt ēt timor malè humiliās) ab amore boni, vt patuit ex dictis art. 3. ad tertiū, & ſup. q. 25. art. 2. & ſępius. Ad minorem dico, ꝙ nihil enumeratur pertinens ad fugam mali expreſsè, tñ vt dictum eſt in cor. ſ corollario, oēs paſſiones ſub iſtis intelliguntur, quare negat conſequentia; quia magis debuerunt poni, quæ dñt proſecutionem boni, q̄ fugam mali, quia ſunt cauſæ qliarum. ¶Nota aūt ne videatur eſſe apparens cōtrouerſia inter ſolutionem tertij in ar. præc. & inter principium huius ſolutionis. Dixit enim ſolutio præcedentis ar. ꝙ timor malè humiliās ſit cā appetitus boni amati amore concupiſcentiæ, vt dicebatur, timor aūt dicit fugam mali, vt conſtat. Iſta aūt ſolutio dicit, ꝙ fuga mali cauſatur ex appetitu boni &c. ſed intellige illud dictum pñtis ſolutionis, vt in plurimum, & regulariter, quia cōter fugiē malum propter bonum concupitum, vt conſtat, iō enim odio, timeo ad abominor ſunt cōtra bonum concupitū. Secundò poteſt dici, ꝙ D. S. hic ſub appetitu boni comprehendit ēt amorem amicitiæ, & amorem ſui, vt amor amicitiæ eſt, & ſic nō patitur dubiū quin ſemper fuga mali ex appetitu boni oriatur &c. Vide ſup. q. 1. ar. 2. in fine allegatos multos paſſus ex hoc libro, ex quibus habetur quomodo amor boni ſit cauſa fugę mali, & quòd nec actū p olitionis habet appetitus reſpectu mali, niſi propter bonū &c.

Vtrum peccatum alleuietur propter paſſionem.

K Supra q. 31. arti. 3. ad 3. Et q. 47. artic. 2. co. Et Ver. q. 26. artic. 7. Et Mal. q. 3. art 11.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quòd peccatū non alleuietur propter paſſionem. Augmentum enim cauſæ auget effectum, ſi enim calidum diſſoluit magis calidum magis diſſoluit, ſed paſſio eſt cauſa peccati, vt habitum eſt, * ergo quantò eſt intenſior paſſio, tantò eſt maius peccatum; paſſio igitur, non minuit peccatum, ſed auget.

* Ar. præc.

¶ 2 Præt. Sicut ſe habet paſſio bona ad meritum, ita ſe habet mala paſſio ad peccatum; ſed bona paſſio auget meritum, tantò enim aliquis magis videtur mereri quantò ex maiori miſericordia pauperi ſubuenit; ergo etiam mala paſſio magis aggrauat peccatum, q̄ alleuiet.

¶ 3 Præt. quantò intenſiori voluntate aliquis facit peccatum, tantò grauius videtur peccare, ſed paſſio impellens voluntatem facit eam vehementius ferri in actū peccati; ergo paſſio aggrauat peccatum.

¶ Sed contra. Paſſio ipſa concupiſcentiæ vocatur tentatio carnis, ſed quantò aliquis maiori tentatione proſternitur, tantò minus peccat, vt patet per Auguſ.* ergo paſſio diminuit peccatum.

* Auguſt. Innuit lib. 14. de ciuit. Dei. c. 12. in fin. to. 5.

¶Hæc eſt ſecunda pars huius quæſtionis, in qua Doct. Sanct. oſtendit quomodo paſſio facit ad quantitatem peccati, & primò facit hoc, ſecundò monet quoddam dubium attica. Primum in duas; quia primò oſtendit quomodo minuat, vel augeat. ſecundò quomodo excuſet, ar. ſequenti &c.

¶Reſpondeo dicendum, quòd peccatum eſſentialiter conſiſtit in actu liberi arbitrij, quod eſt facultas voluntatis, & rationis, paſſio autem eſt motus appetitus ſenſitiui.

¶Doct. Sanct. in hoc corpore duo facit, primò præmittit quandam diſtinctionem, ſecundò ſecundùm eandem euacuat quæſitū, ibi. Si igitur accipiatur &c. Circa primum primò præmittit rationem diſtinctionis per modum notabilis. Secundò ex hoc infert diſtinctionem, ibi. Appetitus autem &c. Ratio diſtinctionis, vel notabile fundamentale ſtat in hoc, quòd peccatum eſſentialiter ſtat in actu liberi arbitrij (intellige in actu elicito principaliter, & in actu imperato ſecundario) quorum tamen vterque eſt actus liberi arbitrij, quod eſt facultas voluntatis, & rationis ad ſenſum ſup. dictum. q. 1. art. 1. Paſſio autem eſt motus appetitus ſenſitiui, & iō ſi quis velit reſpondere ad quæſitum, quomodo ſ. paſſio alleuiet, vel augeat peccatum videat quomodo paſſio ſe habeat ad liberū arb. dicit autem Doct. Sanct. magis de libero arbit. quia voluntas, non eſt cauſa peccati, vt natura ſecundùm quòd poteſt accipi ſub hoc nomine voluntas ſignificata, ſed vt eſt liberum arb. habens ſe ad oppoſita, & liberè in vnum declinans. Conſequenter cū dicit.

* Ar. 1. & 2. huius quęſt. & q. 10. artic. 3.

¶Appetitus autem ſenſitiuus poteſt ſe habere ad liberum arbitrium, & antecedenter, & conſequenter. Antecedenter quidem ſecundùm quòd paſſio appetitus ſenſitiui trahit, vel inclinat rationem, vel voluntatem, vt ſupra dictum eſt. Conſequenter autem ſecūdùm quòd motus ſuperiorum virium ſi ſint vehementes redundant in inferiores, non enim poteſt voluntas intensè moueri in aliquid q̄n excitet aliqua paſsio in appetitu ſenſitiuo.

¶Infert diſtinctionem explicantem quæſitum, quæ & determinat, & explicat notabile prædictum. ſ. quòd appetitus ſenſitiuus ſe poteſt habere (. ſ. affectus aliqua paſſione) ad liberum arb. dupliciter. Vno modo antecedenter. Alio modo conſequenter. Antecedē ter quidem ſecundùm quòd paſſio trahit, vel inclinat rationem, vel voluntatem, vt dictum eſt ar. 1. & 2. quia videlicet facit, vt ratio dimiſſo vniuerſali iudicio iudicet in particulari conformiter paſſioni, & mediante tali iudicio rationis inclinat voluntatē &c. Conſequenter ſecundùm quòd motus voluntatis, & rōnis ſi ſint vehementes redundant in inferiores vires. Non enim poteſt volū tas intensè moueri in aliquod, quin excitetur aliqua paſſio in parte ſenſitiua. ¶Nota autem quòd paſſio ſe habet conſequenter dupliciter, vno mō per modum redundantiæ. Alio modo per viam electionis, vt patuit ſup. q. 24. ar. 3. ad primum D. S. autem hic ſolū tangit vnum modum. ſ. redundantiæ, quia talis euidenter atteſtatur perfectioni voluntatis, & oportet, quòd ratio dictet primò ſine paſſione dictamen vniuerſale, & particulare, & ex hoc, quòd voluntas ſecūdum iudicium, quod rō ſola dictauit fortiter moueſ in id quod dictatum eſt, conſequitur paſſio in appetitu ſenſitiuo.

¶Si igitur accipiatur paſsio ſecūdùm quòd præcedit actum peccati, ſic neceſſe eſt, quòd diminuat peccatum, actus intantum eſt peccatum inquantum eſt volūtarius, & in nobis exiſtens; eſſe autem aliquid in nobis dicitur per rationem, & voluntatem; vnde quantò ratio, & volū tas ex ſe aliquid agunt non ex impulſu paſsionis magis eſt voluntarium, & in nobis exiſtens, & ſecundùm hoc paſsio minuit peccatū, inquantū minuit voluntarium.

Concluſio prima reſponſiua.

¶Hic conſequenter D. S. indet ad quæſitum ſm prædictam diſtinctionem duabus concluſionibus, ſecundam ponit ibi. Paſſio aſit &c. Concluſio ergo prima rñſiua. Paſſio ſecundū, quòd præcedit actum peccati (. i. iudicium, & conſenſum in actū peccati) habendo ſe añcedenter ad liberum arbi. ſic neceſſe eſt, quòd diminuat peccatum. Probatur concluſio, paſſio talis iſto mō ſe hñs minuit voluntarium, igitur ēt peccatum. Tenet cōſequētia, qa actus in tñ eſt peccatum inq̄tum eſt voluntarius, & in nobis exiſtens. i. in poteſtate nra, hoc eſt facultate voluntatis, & rōnis, ſic videlicet ꝙ procedat ab his tanq̄ principijs liberis. ¶Nota aūt, ꝙ actus in tantū eſt peccatum. i. culpa, & tantò maiorē habet grauitatē gñicā inq̄tum voluntarium, ſed non grauitatem ſpecificā, nec eſt tale peccatum ex voluntario, ſed ex obiecto, vt patuit ſup. q. 73.

¶Nota ꝙ per hæc tria Philoſophus idem intelligit. ſ. per eſſe ſ nobis, & per eſſe voluntariū, & in nra poteſtate. Id enim eſt in poteſtate nra, quod poſſumus facere, & non facere. Antecedēs patet, q̄tò rō, & uoluntas ex ſe aliquid agit, tantò eſt magis volūtarium (& ſupple q̄tò minus ex ſe tantò minus voluntarium) ſed impetus paſſionis, vel impulſus eius facit, vt minus ex ſe agāt, igiſ &c. Maior patet, quia uoluntariū, ſicut & naturale dī, cuius principiū eſt intra; & principium voluntarij, oportet ꝙ ſit nō quodcunque intra hoīem exiſtens, ſed uolūtas ipſa cū ſuo per ſe motiuo. ſ. rōne, paſſio aūt eſt extra illa; ergo maior vera. Minor de ſe patet, imo paſſio facit, vt rō, & voluntas relinquāt id in qđ ex ſe mouebant, & inſequunt paſſionem. Patet igiſ, ꝙ peccās ex iudicio rōnis, quod extorſit paſſio minus peccat, q̄ ille q̄ peccat ex iudicio particulari ad quod nulla paſſio concurrit &c. Deinde cum dicit.

¶Paſsio autem conſequens, non diminuit peccatum, ſed magis auget, vel potius eſt ſignū magnitudinis eius, inquantum ſcilicet demonſtrat intenſionem voluntatis ad actum peccati.

Concluſio ſecundare ſponſiua.

¶Subiungit ſecundam concluſionem iuxta ſecundū membrū prædictum ex qua ſecundò verificat, & infert, quoddā cōe dictū, ibi. Et ſic verum eſt &c. Concluſio ergo ſecunda eſt. Paſſio conſequēs nō diminuit peccatum, ſed magis auget, vel potius eſt ſignū magnitudinis eius. Probat concluſio, talis paſſio demōſtrat intenſionem uoluntatis (. ſ. & non cauſat eā) ergo auget, vel potius eſt ſignū magnitudinis eius. Antecedens patet ex dictis, quia ex perfecto iudicio, & uoluntate redundat talis paſſio, & non ex quacunque voluntate. Dī autem notāter auget peccatum, vel potius &c. quia ſecundum eſt magis verum; nam talis paſſio non cauſat peccatum, nec maliciam eius, ſed eſt effectus cauſæ peccati, & concomitatur peccatum potius, q̄ cauſet, & ideo oſtendit magnitudinē per ſe cauſæ peccati, & ex conſequenti oſtendit, & magnitudinē.

¶Et ſic verum eſt quantò aliquis maiori libidine, vel concupiſcentia peccat, tantò magis peccat.

¶Verificat & infert quandam cōem propoſitionem ex præceden ti concluſione, ꝙ ſ. q̄tò aliquis maiori libidine, vel concupiſcen

tia

tia peccat tantò magis peccat. ſ. concupiſcentia conſequente per viam redundantiæ; quia oſtendit maiorem voluntatem ad peccatum, verificatur ẽ de maiori libidine, quæ eſt inclinatio propria voluntati non proueniens ab extrinſeco, & de hac propoſitione ẽ ſupra q. 73. ar. 6. ad ſecundum. Ex ponit D.S. illam propoſitionẽ propter argumentum in contrarium, quia illud dicit ex Aug. pro prima concluſione, ꝙ quantò aliquis maiori tentatione proſternitur, tantò minus peccat, & ideo ne hoc intelligeretur etiam de paſsione conſequenter ſe habẽte, poſuit D.S. illã expoſitionẽ &c.

Vnde confirmatur concluſio prima argumento in cõtrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd paſsio eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis, grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auerſionis, quæ quidem ex cõuerſione ſequitur per accidens. i. præter intentionẽ peccantis, cauſæ autem per accidens augmentatæ non augmentant effectus, ſed ſolùm cauſæ per ſe.

¶ Ad maiorem augmentata cauſa per ſe, augmentatur effectus, & hoc oſtendit exemplum argumenti de calido, quia eſt per ſe cã diſſolutionis; ſed non oportet in cã per accidens, ſicut & de ignorãtia patet, quæ eſt cã per accidens; nõ enim q̃tò maior eſt ignorantia, quæ eſt cã peccati, tantò maius eſt peccatum, immo minus ſcilicet in rõne culpæ, & formaliter; nec oportet ꝙ q̃tò maior eſt remotio prohibentis, tãtò maior & velocior ſit deſcenſus grauis, ſed quantò maior grauitas. Ad minorem dico, ꝙ paſsio eſt cã peccati per ſe quidẽ perfeitate morali actus peccati, ſed nõ per ſe ipſius inordinationis, quod eſt dictum ſub alijs verbis, ꝙ eſt cã peccati ex parte conuerſionis non auerſionis, ex cuius parte attendit maior grauitas peccati, non ex parte cõuerſionis. Dictũ eſt enim ſupra, ꝙ ſi quis ſe conuerteret abſque auerſione nullum ſit peccatum ſaltẽ perfectum; quare negatur conſequentia de paſsione antecedente intelligendo, quia paſsio per ſe. i. facit, vt paſsionatus ex intentione ſe conuertat, & intendat actũ peccati, & ex hoc nõ hẽt grauitatem; ſed non facit, vt p ſe id eſt ex intẽtione ſe auertat immo facit, vt minus auertat, qa minuit voluntatẽ cuius eſt ſe auerte re, & impedit ne rõ adeo cõtẽnat, qa impedit eius conſiderationẽ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd bona paſsio conſequens iudicium rationis augmentat meritum, ſi autem præcedat, vt ſ. homo magis ex paſsione, q̃ ex iudicio rationis moueatur ad bene agẽdum, talis paſsio diminuit bonitatem, & laudem actus.

¶ Maior vera, capiendo paſsionẽ bonam, & malã proportionabiliter. ſ. vt ambę rõnem præcedant, vel ambę ſequant. Ad minorẽ dico, ꝙ ſi intelligitur de bona paſsione ꝓcedente, q̃ eſt cã actus, negatur, & ad probationem dico negando eã, ꝙ tantò magis meretur, q̃tò ex maiori miſericordia pauperi ſubuenit loquendo de miſericordia, vt eſt paſsio antecedens volũtatem, ſecus ſi miſericordia diceret ſimplicem motum voluntatis, quia quantò iſte eſt maior informatus charitate tantò maius meritum, põt enim iuxta tacta ſup. q. 59. ar. 1. ad tertium, miſericordia dupliciter, vel tripliciter accipi &c. Si aũt intelligitur minor de bona paſsione conſequente præſertim per viam redundantiæ conceditur ipſa, & eius probatio. Paſsio enim imperata magis facit cum actu voluntatis plura bona, quàm oſtendat actum ipſum ex voluntate procedẽtem meliorem, vel etiam voluntatem ipſam; vnde dicebatur ſupra ꝙ talis facit maiorem bonitatem extenſiuè, ſed paſsio ſequens per viam redundantiæ illa arguit maiorem bonitatem, non directè extenſiuam, ſed intenſiuam. Ad conſequentiam, igitur paſsio aggrauat peccatum, verũ cõſequens, eſt pro ſecunda cõcluſione &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd & ſi motus voluntatis ſit intenſior ex paſsione incitatus, non tamen ita eſt voluntatis proprius, ſicut ſi ſola ratione moueretur ad peccandum.

¶ Ad maiorem, quantò intenſiori voluntate quis facit peccatum &c. Verum, intenſiori ſibi proprio, ita quòd intenſio proueniat ab intrinſeco, tantò grauius peccat; ſi autem intenſiori qui non eſt voluntati proprius, nec voluntas eſt ſola cauſa præuio iudicio rationis puro talis intenſionis, negatur, quia talis intenſio non arguit maius voluntarium, ſed maius impulſiuum extrinſecum. Ad minorem vera, ſed illa vehementia, non eſt ex voluntate ſola, & propria voluntati, ſed communis ſibi, & paſsioni; immo reducitur in paſsionem, ſicut in primam cauſam; quare negatur conſequentia intelligendo de paſsione antecedente &c. Vide D.S. in de Malo q. 3. ar. 11. &c. Lapis enim vehementer motus deorſum per extrinſecum impellens, non habet maiorem inclinationem ad deſcendendum ex ſe, nec eſt grauior, quia talis motus non eſt ſibi proprius, ſic in propoſito.

Vtrum paſsio totaliter excuſet a peccato.

L Infra ar. 8. ad 3. Et Ma. q. 3. art. 10. cor.

AD ſeptimum ſic poceditur. Videtur quòd paſsio totaliter excuſet a peccato. Quicquid enim cauſat inuoluntarium excuſat totaliter a peccato, ſed concupiſcentia carnis, quæ eſt quædam paſsio cauſat inuoluntarium, ſecundùm illud* Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, vt non quæcunque vultis illa faciatis; ergo paſsio totaliter excuſat a peccato. * Gal. 5.

¶ 2 Præt. Paſsio cauſat ignorantiam quandam in particulari, vt dictum eſt, ſed ignorantia particularis totaliter excuſat a peccato, ſicut ſupra habitum eſt; ergo paſsio totaliter excuſat a peccato. * Antehabitus quæſt. 76. art. 3.

¶ 3 Præt. Infirmitas animæ grauior eſt, quàm infirmitas corporis, ſed infirmitas corporis totaliter excuſat a peccato, vt patet in freneticis; ergo multo magis paſsio, quæ eſt infirmitas animæ.

¶ Sed contra eſt, quòd Apoſtolus* Ro. 7. vocat paſsiones peccatorum, non niſi quia peccata cauſant, quod non eſſet ſi a peccato totaliter excuſarent; ergo paſsiones, non totaliter a peccato excuſant. * Rom. 7.

¶ Quærit hic quomodo paſsio excuſet actum exteriorem, qui eſt de ſe malus, & peccatum; ſicut an poſſit fieri, quòd homicidũ non ſit alicui peccatum cum facit ex furia.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſecundùm hoc ſolũ actus aliquis qui de genere ſuo eſt malus totaliter a peccato excuſatur, quòd totaliter inuolũtarius redditur; vnde ſi ſit talis paſsio, quæ totaliter inuolũtarium reddat, actum ſequentem, totaliter a peccato excuſat, alioquin non totaliter.

¶ Doct. Sanct. dño facit, primò reſpondet ad quæſtum in gẽtali, ſecundò magis in ſpeciali, ibi. Circa quod duo &c. Ponit ergo primò quandam concluſionem generalem, & fundamẽtalem quam poſtea explicat, & eſt iſta. Si ſit talis paſsio, quæ totaliter inuoluntarium reddit actum ſequentem, totaliter a peccato excuſat, alioquin non totaliter. Probatur concluſio, quia ex hoc ſolũ actus aliquis qui de genere ſuo eſt malus totaliter excuſatur, ꝙ totaliter inuoluntarius redditur; ergo ſequit concluſio. Antecedens patet ex dictis ar. 1. & q. præc. quia voluntariũ eſt de rõne peccati.

¶ Circa quod duo cõſideranda videntur. Primò quidem, quòd aliquid poteſt eſſe voluntarium, vel ſecundũ ſe, ſicut quando voluntas directè in ipſum fertur, vel ſecundùm ſuam cauſam, quando voluntas fertur in cauſam, & non in effectum; vt patet in eo qui voluntariè inebriatur, ex hoc enim quaſi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit.

¶ Hic conſequenter D.S. explicat prædictam concluſionem magis ſpecialiter tũdendo. Circa quod primò ꝓmittit aliqua notabilia. Secundò ſubiungit aliquas concluſiones ſpeciales, ibi. Secũdũ hoc igitur &c. Ponit ergo duo notabilia de voluntario multiplici, ſecundum ibi. Secundò conſiderandum. Primũ eſt, aliqd põt eſſe voluntarium dupliciter, vel ſm ſe, vel ſm ſuam cãm. Secũdũ ſe, ſicut qñ volũtas directè in ipſum fertur ſine videlicet alio, ſed fertur in illud rõne ſui expreſsè, & cũ præuiſione; ſm ſuã cãm eſt voluntarium, qñ voluntas fertur in cãm, & non in effectũ, quia fortaſſis dum fertur in cãm nihil cogitat de effectu ſequente, vt patet in eo qui voluntariè inebriatur. Ex hoc enim quaſi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit; vnde & q. præc. ar. 4. ad quartum, dicebatur poſt Philoſophum 3. Ethic. quòd ebrius meretur duplices maledictiones. Conſequenter cum dicit.

¶ Secundo conſidetandum eſt, quòd aliquid dicitur voluntarium directè, & indirectè; directè quidem id in quod voluntas fertur. Indirectè verò id quod voluntas potuit prohibere, ſed non prohibet.

¶ Notat ſecundò, q- adhuc eſt duplex modus voluntarij, ſ. directè, & indirectè, directè quod eſt actu uolitum, & in quod voluntas fertur, quod videlicet uoluntas eligit per actum poſitiuũ exercitum, & uideatur illud directè uolitum comprehendere ſub ſe volitum ſm ſe, & in cã; ſed indirectè voluntarium eſt id quod volũtas potuit prohibere, ſed nõ prohibet, & diſtinguit a uolito in cã; quia ibi erat aliquis actus poſitiuus hñs ſe ad talem uolitũ ſaltẽ per accidẽs, hic aũt nõ eſt actus aliquis aliquo mõ ipſum volunta riũ attingẽs, ſed eſt ſolũ ptãs, q̃ potuiſſet attigiſſe, phibẽdo, vel faciẽdo; vnde iſta membra non coincidunt &c. Deinde cum dicit.

¶ Secundum hoc igitur diſtinguendum eſt, quia paſsio quandoque quidem eſt tanta, quòd totaliter aufert vſum rationis, ſicut patet in his, quæ propter amorem, vel iram inſaniunt; & tunc ſi talis paſsio a principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum, quia eſt voluntarius in ſua cã, ſicut etiam de ebrietate dictũ eſt.

¶ Subiungit

Conclusio prima respondet.

¶Subiungit tres conclusiones conticulares ſm quantam diſtinctionem, cuius membra declarat cum ipſis concluſionibus. Secundam concluſionem ponit ibi. Si verò cauſa, &c. Tertiam ibi. Quando verò, &c. Circa primam concluſionem præmittit, ꝙ duplex eſt paſſio; vna totaliter auferens vſum rationis, ſicut patet in his, qui propter amorem, vel iram inſaniunt, &c. Concluſio prima huic membro correſpondens. Si talis paſſio totaliter auferens vſum rationis a principio fuerit voluntaria, imputat actus ad peccatum. Probatur concluſio. Talis actus eſt inordinatus, & aliquo modo voluntarius; igitur concluſio vera. Conſequentia patet ex dictis, quæſt. præcedenti, artic. 4. quia peccatum eſt actus inordinatus voluntarius. Antecedens patet, quia eſt voluntarius in ſua cauſa, ſ. paſſione, ſicut dictum eſt, ꝙ id, quod fit ex ebrietate voluntaria habet vt voluntarium; vnde qui ex voluntario amore ſenſuali, & carnali incidunt in inſaniam, non excuſantur; quia talis amor fuit in poteſtate voluntatis, ſaltem in principio.

¶Si verò cauſa non fuerit uoluntaria, ſed naturalis, puta cum aliquis ex ægritudine, uel aliqua huiuſmodi cauſa incidit in talem paſſionem, quæ totaliter aufert vſum rationis actus, omnino redditur inuoluntarius, & per conſequens totaliter a peccato excuſatus. ——

Concluſio ſecunda.

¶Eſt ſecunda concluſio iterum iuxta primum membrum, talis. Si cauſa (ſ. paſſionis) non fuerit voluntaria, ſed naturalis (paſſio videlicet, quæ aufert vſum rationis) actus omnino excuſat a peccato. Explicat D.S. concluſionem exemplariter, puta cum aliquis ex ægritudine, vel aliqua huiuſmodi cauſa, quę ſ. eſt ſine omni culpa, incidit in talem paſſionem, ita ꝙ talis paſſio auferat omnem modum voluntarij. Probatur concluſio. Talis paſſio facit actum omnino inuoluntarium, igitur omnino excuſat. Conſequentia eſt nota. Antecedens patet ex dictis, &c. Tunc ibi.

¶Quandoq; uerò paſſio non eſt tanta, ꝙ totaliter intercipiat vſum rationis, & tunc ratio poteſt paſſionem excludere, diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire, ne ſuum conſequatur effectum, quia membra nõ applicant operi, niſi per conſenſum rationis, vt ſupra dictũ eſt; * vnde talis paſſio non totaliter excuſat a peccato. —

* q.15.ar.4. & q.16.ar.4. & q.17.ar.9.

Concluſio tertia.

¶Subiungit tertiam cõcluſionem quo ad ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis. ſ. ꝙ aliqua eſt paſſio, non totaliter auferẽs vſum rationis. Concluſio. Paſſio, quæ non eſt tanta, vt intercipiat vſum rationis, non totaliter excuſat a peccato. Probatur concluſio. Talis eſt voluntaria, igitur actum ex ſe ſequentem non omnino excuſat. Tenet conſequentia, quia voluntarium non cauſat omnino inuoluntarium, vt patuit. Antecedens patet, ratio poteſt paſſionem excludere, diuertendo ad alias cogitationes, vel impedire, ne ſuum conſequitur effectum; igitur antecedens verum. Tenet conſequentia, quia voluntarium eſt, quod eſt in poteſtate rationis; quia ergo ratio poteſt excludere, & eius effectum; ideo verumq; eſt voluntarium. Et probat D.S. ſecundã partem antecedentis. ſ. ꝙ poſſit ratio impedire effectum, etiam ſi non poſſit impedire omnem paſſionem ſaltem ne inſurgat. de quo ſupra q.74. arti.3. ad ſecundum. quia membra non applicantur operi niſi propter conſenſum rationis, vt patuit ſupra, q.17.

¶Et confirmatur iſta tertia concluſio argumento in cõtrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd hoc qđ dicitur. Vt non quæcunque vultis, illa faciatis; non eſt referendum ad ea, quæ fiunt per exteriorem actum, ſed ad interiorem concupiſcentiæ motũ; vellet enim homo nunquam concupiſcere malum, ſicut etiam exponitur id, quod dicitur Roman. 7. Quod odi malum illud facio. Vel poteſt referri ad voluntatem præcedentem paſſionem, vt patet in incontinentibus, qui contra ſuum propoſitum agunt propter ſuam concupiſcentiam. ——

Rom.7.

¶Maior vera, quicquid cauſat totaliter inuoluntarium, totaliter excuſat. Ad minorem negatur, & eius falſitas patuit ſupra, quæſt.6. artic.7. immo concupiſcentia auget voluntarium.

¶Ad probationem dicitur dupliciter, ſicut (vno modo) ſupra quæſt. 74. artic.3. in argumento in oppoſitum dictum fuit circa illam auctoritatem. Quod odi malum hoc facio, quia non intelligitur, ꝙ concupiſcentia faciat actum exteriorem fieri contra voluntatem, ſed intelligendum eſt de interiori motu concupiſcentiæ etiam interiori motu, & ſubito; ſed non poteſt omnem talem motũ vitare propter corruptionem fomitis, vt patuit ſupra, q.74. artic.3. ad ſecundum. Vide pro maiore explicatione auctoritatis ad Galat. quæ habet D.S. ibidem in poſtilla, quia quattuor ſunt genera hominum circa concupiſcentias, quorum nullus facit quæcunque vult. ſ. intemperati incontinentes, cõtinentes temperati, vide, &c. Alio modo intelligitur, ſicut ſupra, q.6. artic.7. dictum eſt, quia incontinens concupiſcentiæ agit contra id, quod prius proponebat, non tamen contra id, quod nunc vult. Dictum eſt enim artic.1. huius quæſt. & artic.2. quòd paſſio vincit rationem; & facit, quòd voluntas, quæ prius renitebatur ei, ad quod paſſio inclinat, nunc voluntariè conſentiat, & ita eligit nunc, & vult, quod prius nolebat; non autem facit concupiſcentia, vt aliquis faciat id, quod nunc non vult, immo id quod agit ex concupiſcentia, nunc ferocius vult, eſto habeatur minus voluntarius, quia minus ab intrinſeco, vt patuit artic.6. ad tertium.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ignorantia particularis, quæ totaliter excuſat, eſt ignorantia circumſtantiæ, quam quidem ſcire non poteſt debita diligentia adhibita; ſed paſſio cauſat ignorantiam iuris in particulari, dum impedit applicationem communis ſcientiæ ad particularem actum, quam quidem paſſionem ratio repellere poteſt, vt dictum eſt. * ——

* In corp. artic.

¶Ad maiorem, paſsio cauſat ignorantiam quandam in particulari, dico ad illam, ſecundùm prædicta in artic. 1. & 4. præce. q. quòd paſsio cauſat ignorantiam in particulari concomitantem cauſam peccati, & non quæ ſit cauſa peccati. Secundò, cauſat ignorantiam, quæ eſt communis omni peccato, qua quis dicitur peccare ignorans, ſed non ex ignorantia. Tertiò, paſsio cauſat ignorantiam particularis eligibilis, ſed nõ ignorantiam circumſtantiæ, quæ excuſat, dum eſt inuincibilis; prima autem non excuſat. Quartò, cauſat ignorantiam iuris in particulari, ſed non facti, quia quod ignoratur per paſsionem, ſcitur in vniuerſali, & quandoque in particulari ſaltem habitu. Ad minorem, ignorantia particularis totaliter excuſat a peccato. Si intelligitur, quòd ignorantia particularis eligibilis totaliter excuſet negatur, immo nihil excuſat, vt patuit quæſtio. 76. artic. 3. quia eſt concomitans peccatum. Illa autem, quæ etiam aliqualiter excuſat, oportet, quòd ſit cauſa peccati, nec hoc dictum fuit, vbi ſtatim, immo totaliter oppoſitum. Si autem intelligitur de ignorantia in particulari, ideſt particularis circumſtantiæ, quæ poteſt eſſe inuincibilis. Conceditur minor; & de illa dictum eſt. Sed dico, ꝙ multa, immo maxima eſt differentia inter iſtas ignorantias, vt patuit artic. 1. præced. quæſt. Et dico ſecundò, quòd paſsio facit ignorantiam, vt dictum eſt, non circumſtantiæ, ſed eligibilis, & operis in particulari, & iuris. Quare negatur conſequentia.

¶Ad tertium dicendum, quòd infirmitas corporis eſt inuoluntaria, eſſet autem ſimile, ſi eſſet voluntaria, ſicut de ebrietate dictum eſt, * quæ eſt quædam corporalis infirmitas. ——

* In corp. artic.

¶Ad maiorem. Conceditur quidem, quod eſt grauior infirmitas animæ, quàm corporis; ſed hoc intereſt, quia infirmitas animæ eſt in eius peccato, ſaltem in principio, quia videlicet poteſt paſsionem comprimere, vnde eſt voluntaria, non ſic de omni infirmitate corporali. Ad minorem dico, quòd infirmitas corporalis omnino inuoluntaria excuſat totaliter. Sed negatur, quòd omnis infirmitas corporalis totaliter excuſet, quia non ea, quæ eſt voluntaria, ſaltem in ſua cauſa inordinata, ſicut patet de ebrietate, quæ eſt quædam infirmitas corporalis; & tamen non excuſat, immo ex genere ebrietas eſt mortale peccatum, vt patebit infra, quæſt. 88. artic. 5. ad primum. & ſecunda ſecundæ, quæſtio. 150. artic. 2. Quare negatur conſequentia. Vnde dicit D.S. quòd ſimile eſſet, quando infirmitas eſt voluntaria, quia ſcilicet ſicut ipſa non excuſat, ſic nec paſsio, &c.

Vtrum peccatum, quod eſt ex paſſione, poſſit eſſe mortale.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum, quod eſt ex paſſione, non poſſit eſſe mortale. Veniale enim peccatum diuiditur contra mortale; ſed peccatum, quod eſt ex infirmitate, eſt ueniale, cum habeat in ſe cauſam ueniæ; cum igitur peccatum, quod eſt ex paſſione, ſit ex infirmitate; videtur, quòd non poſſit eſſe mortale.

M Mal.q.3. artic.10. & 3. Eth.lec.17.

¶2 Præt. Cauſa per ſe eſt potior effectu, ſed paſſio nõ poteſt eſſe peccatum mortale; non enim in ſenſualitate eſt peccatum mortale, vt ſupra habitum eſt; * ergo peccatum, quod eſt ex paſſione, non poteſt eſſe mortale.

* q.74.ar.4.

¶3 Præt. Paſſio abducit a ratione, vt ex dictis patet; * ſed rationis eſt conuerti, uel auerti ad Deum, vel auerti a Deo, in quo conſiſtit ratio peccati mortalis; peccatum ergo, quod eſt ex paſsione, non poteſt eſſe mortale.

* Art.1.& 2. hui⁹ quæſt.

¶Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom.7. quòd paſsiones peccatorum operantur in membris noſtris ad fructificandum morti, hoc autem eſt proprium mortalis peccati, quòd fructificet morti; ergo peccatum, quod eſt ex paſsione, poteſt eſſe mortale.

Rom.7.

Digitized by Google

¶Hic vltimò quærit de quodam dubio, quod oritur circa dicta; quia dictum eſt, quòd paſſio non totaliter excuſat de communi lege, quia vt in paucioribus ligat vſum rationis totaliter, & ſi aliquando ligat, non ſemper eſt ex cauſa inuoluntaria; quare communiter non totaliter excuſat, & relinquit actum, qui fit ex paſſione; peccatũ, ideo quæritur quale peccatũ ſit, an mortale.

¶Nota autem circa hoc, ꝙ ſicut quæſt. præced. dictum eſt, aliud eſt peccare ignoranter, aliud ex ignorantia; ita aliud eſt peccare ex paſſione, aliud paſſionatum; quia peccare ex paſſione eſt induci ad peccatum per paſsionem antecedentem, quæ ſi non eſſet, non peccaretur, nec eſſet voluntas peccandi. Peccare autem paſſione, & paſsionatum, eſt paſsionem concomitari voluntatem, & actum peccati; & non eſt difficultas, quin peccans cum paſsione, non excuſetur, ſicut ex paſsione peccans; ideo quæſtio quærit, an ex paſsione peccans; quia paſsio habens ſe conſequenter non excuſat.

¶Nota ſecundò, quòd quamuis motus ſenſualitatis hominis vt ſic, habeat, quòd ſit veniale, & non mortale, tamen conſenſus rationis, & voluntatis approbans directè, vel indirectè talem motum, eſt mortale; & quia opus non fit ex paſsione, vt patebit, niſi paſsione per rationem, & voluntatem approbata; ideo paſsio poteſt eſſe mortale, & per conſequens nimirum, vt & mortalis peccati cauſa eſſe poſsit.

¶Nota tertiò, ꝙ p hoc hr̃, ꝙ licet ſenſualitatis nõ ſit, ſe auertere, vel conuertere, vt patuit, q. 74. art. 4. tamen rationis, & voluntatis per motum ſenſualitatis eſt ſe auertere; ideo paſsio, cui conſentiatur, poteſt eſſe cum auerſione, & ſic cauſare mortale.

¶Nota quoq; quartò, ex iam dicta quæſt. artic. 10. ꝙ ratio ſuperior, cuius eſt conſentire in actum, etiam qui ſit ex paſsione, non fertur in ea, quæ ſunt inferiorum virtium, niſi cum deliberatione; & ideo non habet locum in talibus peccatum veniale, qñ ex genere ſunt mortalia, ſed tñ mortale, vt patuit ibidem; quare conſenſus in actum, mediante paſsione, ſemper eſt deliberatus, & per conſequens mortale; & per hæc melius intelligitur articulus.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ peccatum mortale, vt ſupra dictum eſt; * cõſiſtit in auerſione ab vltimo fine, qui eſt Deus, quæ quidẽ auerſio pertinet ad rationem deliberantem, cuius etiam eſt ordinare in finem; hoc igitur ſolummodo poteſt contingere, quòd inclinatio animæ in aliquid, quod contrariatur vltimo fini, non ſit peccatum mortale; quia ratio deliberans non poteſt occurrere, quod contingit in ſubitis motibus. *q. 72. ar. 5.*

¶Concluſio reſponſiua formaliter habetur ex hoc corp. talis. Peccatum ex paſſione poteſt eſſe mortale. Supponitur intelligi, quando ex genere eſt circa id, quod contrariatur vltimo fini. Hãc concluſionem probat primò ratione; ſecundò ipſam concluſionẽ innuit, & probat quaſi experimento, ibi. Vnde ſi non occurratur. Ratione ſic. Hoc ſolũmodo poteſt contingere, ꝙ inclinatio animæ in aliquid, quod contrariatur vltimo fini, non ſit peccatum mortale; quia ratio deliberans non poteſt occurrere, ſed cum ex paſsione aliquis procedit ad actum peccati, vel conſenſum deliberatum, ratio deliberans poteſt occurrere; ergo ſi non occurrat, erit peccatum mortale, & per conſequens ſequitur concluſio. Huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem; ſecundò minorem, ibi. Cũ autem ex paſsione, &c. verificatur ergo maior; primò ex fundamento ſic; peccatum mortale conſiſtit in auerſione ab vltimo fine, qui eſt Deus; ſed auerſio illa pertinet ad rationem deliberantem, ergo ſequitur maior, quòd motus in aliquod mortalium, quòd non ſit mortalis, eſt, quia eſt ſine deliberatione, & hoc quia ſine auerſione. Iſta maior proxima patuit, q. 72. art. 5. Minor patuit, quæſt. 74. artic. 4. & hic reſumitur probatio, quia eiuſdem eſt auertere ſe a fine, & ſe conuertere; ſed hoc eſt ſolius rationis deliberantis, quæ ordinat in finem; ordinare enim non fit ſine collatione, quæ eſt deliberatio. Verificatur etiam ſecundò hæc maior exemplo de ſubitis motibus, qui ex genere ſunt mortalia, & tamen venialia propter abſentiam deliberationis, quia videlicet talis motus præueniunt deliberationem, nec ratio deliberando eos prohibere poteſt. Tunc ibi.

¶Cum autem ex paſsione aliquis procedit ad actum peccati, uel ad conſenſum deliberatũ, hoc nõ fit ſubitò; vnde ratio deliberans poteſt hic occurrere, poteſt enim excludere, vel ſaltem impedire paſsionẽ, vt dictũ eſt. * *Art. 7. huius quæſt.*

¶Subingit minorem principalem, quæ patet ex quarto notabili poſt titulum quæſtionis poſito, & ex ibidem allegatis: & etiam quia ſi paſsionem, poſtquam aduerterit, non repellit, & immoratur, dicitur in eam conſentire, quæ tamen ſubitò oritur; multò magis cum actus exterior non fiat niſi cum tempore, & poſt deliberationem, ſi ipſum non prohibeat, habetur conſenſiſſe.

¶Nota autem ex iſtis, ꝙ D. S. non probat eſſe mortale actum, qui eſt ex paſsione pp hoc, quia ex paſsione, immo vt ſic poſſet eſſe nullum peccatum, ſicut in his, quorum ratio per paſsionem abſorpta eſt ſine culpa; ſed ideo, quia talis opus non eſt ſine conſenſu etiam expreſſo rationis, quia membra nõ applicantur operi, niſi per conſenſum rationis, vt patuit art. præced. Et ergo, quia in tali peccato eſt voluntaria auerſio a Deo, ideo ſuppoſito, quòd actus ſit mortalis, ſequitur intentum articuli, &c. Deinde ibi.

¶Vnde ſi non occurrat, eſt peccatum mortale; ſicut videmus, quòd multa homicidia, & multa adulteria per paſsionem committuntur.

¶Innuit ipſam concluſionem, & probat eã; ſecundò per ſignũ, & experimentum; quia videmus, ꝙ multa homicidia, & multa adulteria per paſsionem committuntur, quæ (ſupplè), nemo dubitat eſſe mortalia. Vnde dicit D. S. de Malo, Mate. 3. art. 10. quòd Petrus negauit Chriſtum ex timore paſsionis, & multa flagitia ex paſsione committuntur. Vide D. S. ibidem per totum. nam & hanc materiam pertractat illic ex intentione, &c.

¶Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd veniale dicitur tripliciter; vno modo ex cauſa, quia ſcilicet habet aliquã cauſam veniæ, quæ diminuit peccatum; & ſic peccatum ex infirmitate, uel ignorantia dicitur ueniale; alio modo ex euentu, ſicut omne peccatum per pœnitentiam fit ueniale, ideſt ueniam conſequitur; tertio modo dicitur ueniale ex genere, ſicut uerbum otioſum; & hoc ſolùm ueniale opponitur mortali, obiectio autem procedit de primo.

¶Ad maiorem, quia de ipſa tractabitur infra, q. 88. artic. 2. ex intentione; ideo nunc breuiter dicitur, ſi intelligitur maior de veniali ex cauſa, quia videlicet habet cauſam veniæ, & vt minus puniatur; negatur, quia ſtat, ꝙ minus puniatur, & tamen ſit mortale. Si intelligitur de veniali ex euentu; ſic iterum negatur, quia etiam grauiſſima mortalia poſſunt veniam conſequi, & ſic dici venialia, etiam peccatum in Spiritum ſanctum, vt patet ſecunda ſecundæ q. 14. ſi autem intelligitur de veniali ex genere, vera eſt maior. Ad minorem, peccatum ex infirmitate eſt veniale ex cauſa, quæ diminuit culpam, & per conſequens peccatum. Concedo, ꝙ peccatũ ex paſsione eſt ex infirmitate; ſed negatur conſequentia, quia ex infirmitate eſt mortale, eſto ſit veniale ex cauſa.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ paſsio eſt cauſa peccati ex parte cõuerſionis, quod autem ſit mortale, eſt ex parte auerſionis, quæ per accidens ſequitur ad conuerſionem, vt dictum eſt. * Vnde ratio non ſequitur. *Artic. 6. ad primũ.*

¶Dicitur primò poſt D. S. hic ad maiorem, cauſa per ſe, & principalis eſt potior effectu, ſed nõ oportet de cauſa per accidens, vel inſtrumentali, vt patuit ſæpius. Et ſecundò, cauſa eſt potior in eo genere, in quo eſt cauſa, ſicut ignis eſt potior homine in calore, licet nõ ſimpliciter, &c. Ad minorem conceditur, ꝙ paſsio non poteſt eſſe mortale ſm ſe, & vt eſt ſenſualitatis, poteſt tñ eſſe aliquid mortalis, inquantum per rationem, & voluntatem approbatur. Et dico ſecundò, ꝙ paſsionem ponimus cauſam mortalis, nõ ratione auerſionis, ex qua habet mortalitatem, ſed ratione cõuerſionis, ad quã ſequitur mortalitas per accidens, vt patuit art. 6. ad primũ. & ergo bene probat, ꝙ peccatum, quod fit ex paſsione, nõ eſt mortale, vt eſt paſsionis, cuius nõ eſt ſe auertere, ſed vt eſt volũtatis, & rationis, cuius eſt ſe auertere; poſſunt autem voluntas, & ratio per paſsionem trahi, vt ſe in peccatum conuertant, & ſic poteſt talis actus fieri mortalis. Quare negatur conſequentia, quia dẽ peccatũ ex paſsione eſſe mortale, non præcisè pp paſsionem, vt patuit circa corpus, ſed pp rationem; & ſtant ſimul, ꝙ paſsio ipſa, ſaltẽ quo ad principium ſit veniale per accidens pp eius imperfectionẽ, quia ſine deliberatione incedit, opus autem mortale, quia hoc non fit ſine deliberatione rationis; quare nõ ſequitur paſsio, nõ eſt mortale. ſ. vt ſenſualitatis eſt; ergo nec opus, quia hoc non eſt ſolius ſenſualitatis, ſed rationis. Secundò dicit D. S. de Malo vbi ſupra, nihil prohibet aliquid non eſſe peccatũ mortale ſimpliciter, quod tamen in caſu eſt peccatum mortale, ſicut non dare eleemoſinam pauperi fame morienti, eſt peccatum mortale, quod tamen aliàs non eſſet mortale. Et ſimiliter in propoſito non velle repellere paſsionem aliquam, & ſi ſimpliciter non ſit peccatum mortale, tamen in hoc caſu, quando inclinat vſque ad conſenſum peccati mortalis, eſt peccatum mortale. Hæc ille. Vbi patet, quòd negat minorem, quòd paſsio non ſit mortale, quando ſ. inclinat vſque ad actum, qui eſt mortale. Tunc etiam eſt approbata, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ratio non ſemper in ſuo actu totaliter a paſsione impeditur; vnde remanet et liberum arbitrium, vt poſſit auerti, vel cõuerti ad Deum, ſi autem totaliter tolleretur vſus rationis, iam non eſſet peccatum, nec mortale, nec veniale.

¶Ad maiorem, paſsio abducit a ratione. Verum, recta ad ſenſum dictum, artic. 2. ſed non ſemper aufert vſum rationis, quin remaneat liberum arbitrium, & facultas excludendi paſsionem, & libertas eam non ſequendi; & ita paſsione ſtante poteſt ratio ſe con-

ſe conuertere, vel auertere a Deo. Minor conceditur, & vt iam dictum eſt; ratio poteſt ſe conuertere etiam paſſione præſente; & præſertim in principio. Secundò dico, quòd eſto paſſio præualeat, & liget rationem, & tunc ſequitur neceſſariò electio praua, nihilominus imputatur ad peccatum mortale; & de hoc D.S. de Malo ſupra. Neceſſitas (inquit) quæ eſt ex ſuppoſitione alicuius, quod ſubiacet voluntati, non tollit rationem peccati mortalis; ſicut ſi gladius infigatur alicui in membris vitalibus, neceſſe eſt, quòd moriatur, ſed infixio cultelli eſt voluntaria; vnde mors illius, qui cultello percutitur, imputatur percutienti ad culpam mortalem. Similiter dicendum in propoſito. Poſito enim, ꝙ ratio ſit ligata per paſſionem, neceſſe eſt, quòd ſequatur peruerſa electio; ſed in poteſtate voluntatis eſt hoc ligamen rationis repellere, &c. Hæc ille. Verumtamen ſi totaliter tolleretur vſus rationis, tunc argumentum procederet; ſed quando non totaliter tollitur, tunc non excuſat paſſio a mortali, quia non infert neceſſitatem, vt patuit ſupra, quæſt. 10. artic. 3.

Quæſtio Septuageſimaoctaua.

De cauſa peccati, quæ eſt ex parte voluntatis.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa peccati, quę eſt ex parte uoluntatis, quæ dicitur malitia. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum aliquis poſſit ex certa malitia, ſeu induſtria peccare. Secundò, vtrum quicunq; peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. Tertiò, vtrum quicunq; peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Quartò, vtrum ille, qui peccat ex certa malitia grauius peccet, quàm ille, qui peccat ex paſſione.

¶Iuxta ordinem ſtatutum, q. 76. Hic D.S. determinat de alia cauſa peccati interiori, & in ſpeciali, quæ eſt ex parte voluntatis, quæ dr malitia; & primò D.S. determinat, quomodo cõtingat peccare ex malitia; ſecundò cõparat peccatum ex malitia ad alia peccata ex paſſione, art. 4. Circa primum, primò oſtenditur poſſibilitas peccandi ex malitia; ſecundò, modus peccandi, art. 2. &c.

Vtrum aliquis poſſit ex certa malitia, ſeu induſtria peccare.

2.2. q. 162. ar. 2. cor. Et 3. q. 88. ar. 4. cor. Et 2. di. 7. q. 1. art. 2. cor. Et Mal. q. 2. art. 1. ad 4. & q. 3. ar. 2. per tot & ar. 14. cor. & ad 7. & 8. Et ad Rom. 2. lect. 1.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd nullus peccet ex induſtria, ſiue ex certa malitia; ignorantia enim opponitur induſtriæ, ſeu certæ malitiæ; ſed omnis malus eſt ignorans, ſecundùm Philoſophum tertio Ethic. * & Prouerb. 14. dicitur. * Errant qui operantur malum; ergo nullus peccat ex certa malitia.

* Arist. c. 9.

¶ 2 Præt. Dionyſ. dicit 4. cap. de Diui. no. * ꝙ nullus intendens ad malum operatur; ſed hoc videtur peccare ex malitia intendere malum in peccando, quod enim eſt præter intentionem, eſt quaſi per accidens, & non denominat actum; ergo nullus ex malitia peccat.

* Dionyſ.

¶ 3 Præterea. Malitia ipſa peccatum eſt; ſi igitur malitia ſit cauſa peccati, ſequitur, quòd peccatum ſit cauſa peccati in infinitum, quod eſt inconueniens; nullus igitur ex malitia peccat.

Iob 34.

¶Sed contra eſt, quod dicitur Iob 34. Quaſi de induſtria receſſerunt a Deo, & vias eius intelligere noluerũt, ſed recedere a Deo eſt peccare; ergo aliqui peccant ex induſtria, ſeu ex certa malitia.

¶ Hic ergo primò quærit D.S. de poſſibilitate peccandi ex induſtria, vel malitia. Circa quod nota, & pro intellectu quæſiti, & dicendorum breuiter, quia malitia hic dicitur inordinatio voluntatis, ſiue ſit habitualis, ſiue actualis, qua voluntas eligit malum, ſcientia præſente etiam in particulari, & non tracta ex aliquo extrinſeco, ſed ſolùm ex intrinſeco, & ex ſe vult malum, quod ſcitur malum, & pro nunc. Vnde Scotus in ſecundo, diſt. 43. poſt alia. vbi diſputat, an voluntas poſſit velle aliquid non oſtenſum ſibi ſub ratione veri boni, & ſimpliciter, vel boni apparentis, dicit in fine; Tamen ſi non ponatur voluntas creata poſſe velle malum ſub ratione mali, adhuc poteſt aſſignari peccatum ex certa malitia, quando voluntas ex libertate ſua abſq; paſſione in appetitu ſenſitiuo, & errore in ratione, peccat; ibi enim eſt pleniſſima ratio peccati, quia nihil aliud eſt a voluntate allicĩs eam ad malum, ſed ex mera libertate ſine alia occaſione extrinſeca eligit ſibi malum velle, non tamen ex malitia, ita quòd voluntas ſic peccans tendat in malum, inquantum malum. Hæc ille. Et benè quo ad hoc, quòd peccare ex malitia eſt voluntatem eligere malum non tractam ex aliquo exteriori, ſed ſolùm ex propria inordinatione, quæcunque ſit illa. Sed ibi eſt dubium, an dicatur etiam malitia, quia tendit in malum, inquantum malum; cum Dionyſius habeat, quòd nullus ad malum reſpiciens operatur. De hoc habet D.S. hic ad ſecundum. quia non eſt intentũ ſecundùm ſe, tamen propter aliud. Sed clarius ad hoc loquitur in de Malo, q. 3. artic. 12. vbi dicit. Voluntarium dicitur aliquid, non ſolùm ſi voluntas feratur in illud primò, & per ſe, ſicut in finem, ſed etiam ſi feratur in aliud, vt ad finem; ſicut infirmus nõ ſolùm vult conſequi ſanitatem, ſed etiam vult bibere medicinam amaram, quam aliàs nollet, ad hoc vt ſanitatem conſequatur. Et ſimiliter mercator proiecit merces in mari voluntariè, ne depereat nauis; ſi ergo contingit, ꝙ aliquis intantum velit aliqua delectatione frui, puta adulterio, vel quocunq; huiuſmodi appetibili, vt non refugiat incurrere peccati deformitatem, quã percipit eſſe coniunctam ei quod vult, non ſolùm dicetur velle illud bonum, quod principaliter vult, ſed etiam ipſam deformitatem peccati quam eligit, ne bono cupito priuetur; vnde adulter, & delectationem vult quidem principaliter, & ſecundariò vult deformitatem, ſicut ponit Aug. exemplũ in libro de Sermone Domini in Monte, ꝙ aliquis propter amorem alicuius ancillæ voluntariè ſuſtinet duram ſeruitutem Domini eius. Hæc ille. Ex quibus patet primò, quòd aliquis quidem non propriè intendit malum, quia hoc eſt velle propter ſe, vt patuit etiam ſupra, q. 72. artic. 1. Vnde & D.S. hic ad ſecundum intelligendus eſt, quòd malum eſt intentum, ideſt volitum propter aliud; vnde D.S. in de Malo vbi ſupra ad primum dicit. Nullus operans intendit malum quaſi principaliter volitum; ſed tamen ex conſequenti ſit alicui malum voluntarium, dum non refugit incurrere malum, ad hoc, ꝙ perfruatur bono concupito. Hæc ille. Patet ſecundò, quòd aliquis poteſt velle malum ſecundùm ſe, quod ſcit malum, non tamen propter ſe, ſed propter aliud, inquantum videlicet eſt quaſi medium, vel ſaltem id, ſine quo aliud haberi non poteſt. Patet tertiò, ꝙ aliquis propriè loquendo vult pati, & incurrere malum magis, quàm velit malum ipſum. Ex quibus omnibus patet quid ſit dicendum ad dubium Scoti, quia dicimus, quòd voluntas peccantis ex malitia tendit in malum, inquantum malum, volendo ipſum ſuſtinere, vt potiatur bono concupito, quo potiri non poteſt, niſi incurrat illud malum. Quare corollariè ſequitur, quòd peccare ex malitia eſt peccare eligendo malum, quod ſcitur malum, & ſub ratione mali, non tamen propter ipſum, & oportet voluntatem huiuſmodi malum velle nullo extrinſeco impellẽte. His notatis accedendum eſt ad corpus articuli.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ homo, ſicut & quælibet alia res naturaliter habet appetitum boni; vnde ꝙ ad malum eius appetitus declinet, contingit ex aliqua corruptione, ſeu inordinatione in aliquo principiorum hominis; ſic enim in actionibus rerum naturalium peccatum inuenitur; principia autem humanorum actuum ſunt intellectus & appetitus, tam rationalis, qui dicitur voluntas, quàm ſenſitiuus. Peccatum igitur in humanis actibus contingit qñq;, ſicut ex defectu intellectus, puta cum aliquis per ignorantiam peccat, & ex defectu appetitus ſenſituui, ſicut cum aliquis ex paſſione peccat, ita ẽt ex defectu voluntatis, qui eſt inordinatio ipſius.

¶In hoc cor. D S. duo facit. Primò deducit quãdam concluſionẽ generalem præambularem; ſecundò concluſionem reſponſiuam: Eſt autem voluntas, &c. Concluſio ergo præambularis oſtendens ſuppoſitum articuli verum (ꝙ ſ. contingit peccare ex defectu voluntatis) eſt talis. Peccatum in humanis actibus contingit, quandoque ex defectu intellectus, & quandoque ex defectu appetitus ſenſitiui, ita etiam ex defectu, & inordinatione voluntatis. Notanter autem dicitur, in humanis actibus, quia loquitur de peccato * mortali, quod eſt culpa; contingit enim, & peccatum naturæ propter vegetatiuas potentias inordinatas; ſed hoc non eſt peccatum humanum, &c. Probatur autem concluſio, ꝙ appetitus hominis ad malum declinet; contingit ex corruptione, ſeu inordinatione in aliquo principiorum hominis (ideſt quibus homo eſt principium humani actus) ſed principia humanorum actuum ſunt intellectus & appetitus tam rationalis qui dicitur voluntas, quàm ſenſitiuus; ergo ſequitur concluſio. Maior patet ratione, & ſimilitudine. Ratione quidem, quia homo, ſicut & quælibet res naturaliter habet appetitum boni, ſed appetitus naturalis non fruſtratur, vel impeditur, niſi propter aliquam corruptionem, & defectum. Similitudine autem confirmatur hæc maior; quia ſic etiam in naturalibus rebus, vbi non accidit defectus, & peccatum, niſi propter defectum alicuius principij intrinſeci; ſic generatio monſtri eſt peccatum naturæ, & prouenit ex defectu virtutis formatiuæ, &c. Minor relinquitur nota ex ſupra dictis.

* Aliàs mortali.

¶Eſt autem voluntas inordinata, quando minus bonum magis amat; conſequens autem eſt, vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato ad hoc, ꝙ potiatur bono magis amato; ſicut cum homo vult pati abſcio-

scisionem membri etiam scienter, ut conseruet vitam, quam magis amat. Ita per hunc modum, quando aliqua inordinata uolũtas aliquod bonum temporale plus amat, puta diuitias, vel voluptatem, quàm ordinem rationis, vel legis Diuinæ, vel charitatem Dei, vel aliquid huiusmodi; sequitur, quòd uelit dispendium pati in aliquo spiritualium bonorum, ut potiatur aliquo temporali bono; nihil autem est aliud malum, quàm priuatio alicuius boni; & secundùm hoc aliquis scienter vult aliquod malum spirituale, quod est malum simpliciter, per quod bonum spirituale priuatur, vt bono temporali potiatur. Vnde dicitur ex certa malitia, vel ex industria peccare, quasi scienter malum eligens. ———

¶ Hic consequenter accedit magis ad conclusionem responsiuam, quæ habetur in fine corporis, talis. Contingit aliquem peccare ex industria, siue ex certa malitia, & inordinatione volũtatis. Probatur sic. Contingit, ꝙ aliquis velit scienter pati dispendium in aliquo spiritualium bonorum, vt potiatur aliquo bono temporali; ergo aliquis scienter vult aliquod malum simpliciter, per quod bonum spirituale priuatur vt bono ſm quid potiatur, quod est peccare ex certa malitia, vel scienter malum eligere; ergo cõclusio vera. Tenet consequentia, quia malum nihil aliud est, quàm priuatio alicuius boni. Quare bene sequitur, scienter vult priuari bono, & pati dispendium in bono; igitur vult malum. Et bene sequitur, vult priuari bono spirituali, vt potiatur temporali; ergo vult priuari bono simpliciter, vt potiatur bono secundùm quid; quia spirituale est simpliciter bonum, temporale ſm quid; quia illud supremum, istud infimum. Antecedens probatur, supponendo post conclusionem præambulatem, ꝙ est inordinata, & mala voluntas, quo minus bonum magis amat, & arguitur sic; consequens est, vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato, ad hoc, ꝙ potiatur bono magis amato; ergo sequitur antecedens, ꝙ quãdo aliqua voluntas inordinata aliquod bonum temporale plus amat, (puta diuitias, vel voluptatẽ) quam ordinem rationis, vel legis Diuinæ, vel charitatem Dei, vel aliquid huiusmodi velit scienter pati, &c. illud proximum antecedens patet exemplariter, sicut homo vult pati abscisionẽ membri, etiam scienter, vt conseruet vitam, quam magis amat.

Dub. 1200. ¶ Ad primum ergo dicendum, [d] ꝙ ignorantia, qñque quidem excludit scientiam, qua aliquis simpliciter scit hoc esse malum, quod agitur, & tunc dr̃ ex ignorantia peccare; qñq; autem excludit scientiam, qua homo scit hoc nunc esse malum, sicut cum ex passione peccatur; quandoque autem excludit scientiam, qua aliquis scit hoc malum non sustinendum esse propter consecutionem illius boni, scit tamen simpliciter hoc esse malum; & sic dicitur ignorare, qui ex certa malitia peccat. ——

¶ Ad maiorem dico, ꝙ ignorantia opponitur industriæ circa idem, & ſm idem, & sibi correspondenti; sed dico, ꝙ non est inconueniens, vt idem sciat aliquid, & ſm aliud ignoret. Vnde supra, q.76. artic. 3. dictum fuit, ꝙ aliquis potest ignorare actum suum ſm singularem circumstantiam; & tamen scire ſm id, quod sufficit ad peccatum, vt ignorare patrem, & tamen scire hominẽ.

¶ Et nota circa hoc, vt habet D.S. in secundo, dist. 43. ar. 3. Idem est ex industria, ex certa malitia, & ex electione; quia videlicet aliquis eligit actum peccati ex certa mali deliberatione, non impulsus aliqua passione; quare dicit ista maior (& quo ad hoc benè) opponitur industriæ, seu certæ malitiæ quasi scitæ malitiæ. Et quia electio est etiam præsciti, ideo & idem est de electione, &c. Sic igitur in proposito peccans scit vnum, & ignorat aliud, & illa non opponuntur, &c. Ad minorem, omnis malus est ignorãs, &c. dictum est supra, q.76. art. 4. ad primum. quia intelligitur de ignorantia electionis, & concomitante causam peccati, quæ est passio, vel habitus; sed falsa est de ignorantia, quæ sit causa peccati. Vnde ignorãtia est triplex; & tripliciter se habet ad peccatum. Vna est, quæ excludit scientiam, qua aliquis simpliciter scit hoc esse malum, quod agitur; & tunc dicitur ex ignorantia peccare, ita videlicet, quòd talis ignorantia sit causa peccati; & si sciretur quod agitur, non fieret; sicut si aliquis simpliciter in vniuersali, & particulari ignoraret fornicationem esse peccatum, de illa ignorantia falsa est minor, ꝙ omnis malus sit ignorans, idest ex ignorãtia peccans. De hoc D.S. vbi supra, artic. 1. ad tertium. Error ille, ex quo omne peccatum procedit, est error electionis, secundùm quòd Philosophus omnem malum ignorantem dicit; hæc autem ignorantia non causat inuoluntariũ, immo est ex voluntate causata, quia ex ipsa inclinatione corruptæ voluntatis in peccatum, quæ est, vel per habitum, vel passionem, cõsequitur, vt hoc quasi bonum aliquis eligat, quod voluntati placet; vnde ex tali ignorantia non dicitur peccatum in filium. Peccatum enim in filium est, quando principalis causa peccati est ignorantia. Hæc ille. Et in corp. dicit (quod valet ad propositum declarãdum.) Peccatum tribus modis committitur, vel ex ignorantia, vel ex passione, vel ex electione. Ex ignorantia peccatum committitur, quia ignoratur aliquid eorum, quorũ scientia a peccato impediuisset. Vnde ignorantia ibi est causa peccati, & hoc dicitur peccatum in filium. Ex passione autem siue innata, siue illata peccatur, quando propter impetum passionis, rationis iudicium obnubilabitur; & hoc propriè est ex infirmitate peccare, quod est peccatũ in patrem. Ex electione autem peccatur, quando homo deliberans, peccato adhæret, non quasi aliqua tentatione victus; sed propter hoc, ꝙ habet corruptum appetitum, placet sibi illud peccatum secundùm se; & hoc est peccare ex malitia, quod est etiam peccare in Spiritũ sanctum. Hæc ille. Ex quibus patet qualis sit ignorantia, de qua D.S. loquitur in principio solutionis, & ꝙ minor est falsa; & ꝙ talis ignorantia opponitur industriæ, vel scientiæ, qua scitur hoc simpliciter esse peccatum; & dum est inuincibilis, & inuoluntaria omnino excusat; non enim omnis, qui est causa peccati, excusat, vt patuit sup. q. 76. Secunda est ignorantia concomitans causam peccati, & est duplex, qñq; enim excludit scientiam, qua homo scit hoc nunc esse malum, sicut cum ex passione peccatur; & si minor intelligitur de ista ignorantia, falsa est vniuersaliter, quia datur, & alia concomitans, vt patebit.

Peccatum. In Filium. In Patrẽ. In Spiritũ sanctum.

¶ Nota autem ex iam allegatis ex D.S. in secundo, ꝙ oportet rationem per passionem in particulari obnubilari, ita ꝙ relicto vniuersali recto iudicio, in particulari eligat victus per impetum passionis, sic ꝙ pro nunc iste actus peccati videatur bonus, aliàs non peccabit ex passione; vnde plerumq; contingit, vt aliquis ex prauo desiderio peccet, quod oritur ex habitu, & praua cõsuetudine, aduertens actu opus esse malum, talis non peccat ex passione; sed ille, qui commotus ex feruenti ita omnino iudicat nũc esse percutiendum; quare patet, ꝙ etiam in materia venerea non semper peccatur ex passione, &c. Tertia est autem ignorantia, quæ excludit scientiam, qua aliquis scit hoc malum (s. simpliciter & priuationem spiritualis boni) non esse sustinendum pp consecutionẽ illius boni. s. temporalis, & ſm quid. Esto sciat hoc, quod agit, esse simpliciter malum, etiam in particulari, & pro nunc; & si minor intelligit de tali ignorantia vr̃ falsa est, quia talis ignorantia est propria peccato ex malitia; sed vera est minor de illis duabus ignorantijs disiunctiuè; quia omnis peccans ignorat, aut illo, aut isto modo, præsertim loquendo de peccato, quod est ex parte rei electæ; si autem est peccatum solùm ex parte electionis (vt fuit in Angelis) tunc est ignorantia etiam concomitans. s. inconsideratio comprehensa sub istis duabus ignorantijs. Quare negatur consequentia, tum quia peccans ex malitia etiã est ignorans (vt dictum est) tum quia industriæ, qua scitur hoc esse peccatum, & malum, non opponitur ignorantia, qua ignoratur hoc malum non esse faciendum cum dispendio maioris boni, vel hoc malum. s. priuationem spiritualis boni non sustinendum, propter consecutionem boni temporalis.

¶ Nota autem verbum D.S. quia dicit, ꝙ ignoratur malum hoc non esse sustinendum; quia ex hoc patet, quod supra dicebatur, ꝙ malum aliquis non appetit propriè; sed vult ipsum sustinere, & quasi pati, vt consequatur bonum magis amatum, inordinatè tñ.

¶ Nota circa hanc primi solutionem, ꝙ habitus ita bene causat ignorantiam concomitantem aliquam sicut passio, & facit vt nõ consideretur hoc bonum dimittendum ad hoc malum vitãdum. Vnde D.S. de Malo, vbi supra, ad 12. sicut passio in irascibili, & concupiscibili existens causat electionem, inquantum ligat rationem ad momentum, ita habitus in his potentijs existens causat electionem, inquantum ligat rationem non iam per modum passionis pertranseuntis, sed per modũ formæ immanentis. Hęc ille.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ malum non potest esse ſm se intentum ab aliquo, potest tamen esse intentum ad vitandum aliud malum, vel ad consequendum aliud bonum, vt dictũ est; * & in tali casu aliquis eligeret consequi bonum per se intentum absq; hoc, quòd pateretur detrimentum alterius boni, sicut aliquis lasciuus uellet frui delectatione absque offensa Dei; sed duobus propositis magis uult peccando incurrere offensam Dei, quàm delectatione priuetur. ——— * In corp. artic.

¶ Nota, ꝙ duplex est malum in peccato, vel saltem peccatum concomitatur, ꝙ aliquis peccans ex malitia potest scire; vnum est malum pœnæ. s. priuatio boni spiritualis, quod sequitur ad peccatum tanquam effectus eius per accidens præter intentionem peccantis; sed aliud est malum, quod facit ipsum actum esse formaliter peccatũ. s. inordinatio actus, & auersio, saltem virtualis a Deo; & de vtroq; potest intelligi, ꝙ sit scitum a peccante ex malitia; & D.S. in ar. vbi locutus de malo primo. s. pœnæ, quia dixit de dispendio in bonis spiritualibus, hic autem in solutione, & in secũdo, vbi statim, vr̃ loqui de malo actionis. s. inordinatione actus, & malitia; vnde dicit in secundo, ar. 1. ad primum. malum sub ratione malitiæ nullus vnquam ſm se voluit; sed ſm ꝙ ipsum peccatum

Digitized by Google

catum ęstimatur bonum peccanti, quasi quietans appetitum corruptum, pp hoc fm se desideratum, hæc ille, vbi patet, q̃ loquitur de malo peccati, & culpæ. His notatis dicitur ad argumentum. Ad maiorem dico, q̃ notanter dicit Dionysius, nullus intendens ad malum, quia nullus operatur, vel facit pp malum tanquam finem, quod est propriè intendere aliquid, i. velle consequi tanquã finem pp se volitum, quod de malo dici non potest; sed dico, q̃ cũ hoc stat, q̃ aliquid intendẽs bonum, & sciens, q̃ sine malo haberi non potest, qñq; antequam velit frustrari bono, vult sustinere malum. Vnde dico tertiò, q̃ nullus intendens malum operatur, tñ sciens, & scienter operatur malum, nõ quidem pp malum, sed pp bonum, vt patuit circa principium artic. Ad minorem dico, q̃ ꝓpriè loquendo neganda est illa minor; sed peccare ex malitia est scire malum in peccando; & tñ ipsum velle sustinere non pp se, sed vt potiatur bono concupito; & si posset frui bono concupito sine tali malo, ipse bene optaret. Dico secundò post D.S. (qui loquitur extenso vocabulo) q̃ malum non potest esse intentum fm se. i. pp se, vel ipsum solùm solitariè acceptum, sine bono cui connectitur; potest tamen esse intentum (idest volitum) pp aliud. Et nota ex hoc, de quo disputatur in 3. Ethic. q̃ non oportet, q̃ qui vult antecedens fm se, velit & consequens. Sed verum est, q̃ qui vult antecedens, vult & cõsequens; ad hoc vt habeatur antecedẽs, & vt connectitur antecedenti, licet non absolutè, & sine cõditione, quod dicit esse intentum fm se; vnde dicit D.S. & in tali casu. Sq̃ bonum nõ potest haberi, nisi malum sustineatur, aliquis eligeret consequi bonum per se intentum, absq; hoc, q̃ pateretur detrimentum alterius boni, sicut lasciuus vellet frui delectatione absq; offensa Dei; sed duobus propositis magis vult peccando incidere in offensam Dei, quàm delectatione priuetur, &c. Vltra, qd enim est præter intentionem, est quasi per accidens, & non denominat actum. Ad illam dico multipliciter. Primò, quod est præter intentionem, & voluntatem, & præuisionem, & præter voluntatẽ per se, & per accidens, hoc est per accidẽs moraliter; quia nec gratiat actum, nec denominat; sic conceditur dictum. Secundò, quod est præter intentionem propriè dictam, & tamen præscitum, hoc est per accidens moraliter; negatur, & falsitas eius patuit sup. q. 73. art. 8. in prin. corp. de eo, qui intendit fornicari, & scit destructionem agri quam non intendit, cuius peccatum ex tali nocumẽto non intento aggrauatur. Tertiò dico, si intelligitur, quod non est intentum, tamen per se intento semper, vel vt in pluribus est connexum, est per accidens. Negatur, vt patuit vbi iam, de scandalo respectu peccati publici. Quartò dico, q̃ sufficit, quod aliquid sit aliquo modo volitum ad hoc, q̃ non per accidens se habeat ad peccatum; & ergo in proposito, cum malum sit præscitum, & volitum, saltem per accidens, non habet se per accidens ad peccatũ, immo per se moraliter, & denominat peccatum; quia dr̃ ex malitia certa, & cognita. De hoc D.S. in de Malo, vbi supra, ad 4. dicit. Illud quod cõiungitur bono principaliter desiderato, si sit improuisum, & ignotum, non est volitũ nisi per accidens; sicut cum aliquis ex ignorantia peccans, vult aliquid, quod nescit esse peccatũ, quod tñ in rei veritate est peccatum; talis enim non vult malum nisi per accidens; sed si sciat illud esse malum, iam ex consequẽti illud malum vult, vt dictum est, & etiam non solùm per accidens, hæc ille. Ex quibus bene intellectis patent, quæ dicta fuit, &c.

¶ Nota circa hoc, q̃ dictis his volentibus malum non esse per se intentum, & pp se volitum, vr̃ contrauenire quoddam verbum B. Aug. in 2. lib. Confess. qui dicit, q̃ cum furaretur poma, non ipsa poma, sed defectum suum amabat. Sipsum furtum. Ex quo videtur habere, quòd ipsum malum per se voluerit, &c. Sed hoc nõ est sic intelligendum quasi defectus, vel deformitas culpæ possit esse primò, & per se volita; sed primò, & per se volitum erat, vel gerere morem alijs, vel habere experientiam alicuius, vel facere aliquid improhibitè, aut aliquid huiusmodi, &c.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ malitia, ex qua aliquis dr̃ peccare, [d] potest intelligi malitia habitualis, fm q̃ habitus malus a Philosopho * nominatur malitia, sicut habitus bonus nominatur virtus; & fm hoc aliquis dr̃ ex malitia peccare, quia peccat ex inclinatione habitus. Potest etiam intelligi malitia actualis, siue ipsa mali electio malitia nominetur; & sic dicitur aliquis ex malitia peccare, inquãtum ex mali electione peccat, siue etiam malitia dicatur aliqua præcedẽs culpa, ex qua oritur subsequens culpa, sicut cum aliquis impugnat fraternam gratiam ex inuidia, & tunc idem non est causa suijpsius, sed actus interior est causa actus exterioris, & vnum peccatum est causa alterius, non tamen in infinitum, quia est deuenire ad aliquod primum peccatum, quod non causat ex aliquo priori peccato, vt ex supra dictis patet. *—

¶ Nota primò, q̃ maior ista, & solutio eius intelligãtur, q̃ peccatum ex malitia (vt dr̃ art. 3.) dr̃ dupliciter; vno modo per positionem alicuius in eligere, per quod inclinatur ad talem actum, sicut in sibi simile; & sic qui peccat ex habitu, dẽ peccare ex malitia; sed alio modo dr̃ peccare qs ex malitia, quia voluntas reijcit illud, per quod a peccato retrahebatur; primo modo dr̃ quis peccare ex malitia, non q̃ præcedat aliquis actus malus, sed inclinatio, & malitia habitualis; sed qñ quis peccat ex malitia secundo modo (quod est propriè peccatum in Spiritum sanctum) ibi considerantur duo actus, quorum vterq; est peccatum, & primus causa secundi. Verbi gratia. Aliquis vno motu voluntatis p̃mia ęterna contemnit eorum spem abijciens a se, & hoc est peccatum desperationis; & quia desperat sequitur, q̃ velit fornicari, fm certam electionem, & hic secundus actus ortus ex primo; & sic loquendo de peccato ex malitia, tunc malitia est actus, & peccatum, & est causa alterius peccati. Potest tertiò intelligi aliquis peccare ex malitia, non quia abijciat dona Spiritus sancti, desperando, vel inuidendo fraternæ gratiæ; sed quia ipsum malum eligit, & ex illa libera electione mali, quæ potest ex habitu prouenire; & tunc malitia, ex qua quis peccat, etiam est peccatum. His notatis dr̃ ad argumentum. Ad maiorem, malitia peccatum est. Dico, q̃ si intelligitur de malitia habituali, idest habitu vitioso, qui iuxta supra dicta, q. 71. artic. 1. potest dici malitia. negatur maior, quia peccatum, oportet, q̃ sit actus, malitia autem talis est habitus; vnde esto sit vitium, non tamen peccatum. Dico secũdò, q̃ si intelligitur de malitia tertio modo, idest electione mali, & mala voluntate; quia est cum scientia mali, & sine extrinseco impulsiuo; conceditur, & est peccatũ; quia actus interior voluntatis, ex quo exterior procedit, sicut ex causa. Dico tertiò, q̃ si intelligitur de malitia secundo modo, quæ est actus volũtatis, quo abijcit dona Spiritus sancti, quibus a malo prohibebatur; conceditur etiam maior, sicut inuidentia fraternæ gratiæ est causa, q̃ aliquis impugnat, ea quæ sunt pro gratia Dei amplianda in ecclesia, vt patet 2. 2. q. 14. ar. 2. Et ita iuxta dicta in art. peccatum ex malitia est, quod procedit ex inordinatione voluntatis triplici iam dicta. Vltra; si igitur malitia, &c. Negatur sequela, tum primò, quia peccatum ex malitia, quia ex habitu, non reducitur in habitum alium ab eo, ex quo est; tum secundò, quia esto ille habitus reducatur in aliud peccatum actuale, tamẽ iuxta supra dicta, q. 75. art. 4. & ar. 1. deueniendum est ad aliquod peccatum, quod nõ causatur ex alio peccato, sed voluntate deficiente defectu negatiuo fm se; tum tertiò, quia peccatum ex malitia, quod est in Spiritum sanctum, causatur ex malitia, quæ est abiectio retrahentis, quæ non necessariò causatur ex alio peccato, immo vt habetur 2. 2. q. 14. & 2. Sen. d. 43. primum peccatum hominis potest esse in Spiritum sanctũ, quare non erit processus in infinitum. Vnde negatur consequentia.

Dub. 84. [d] Aristot. 3. Ethic. c. 1. tomo 5.

* q. 71. ar. 4.

Vtrum quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia.

AD secundum sic proceditur. Vr̃, q̃ non oĩs qui peccat ex habitu, peccet ex certa malitia; peccatũ enim quod est ex certa malitia, vr̃ esse grauissimum; sed qñq; homo aliquod leue peccatum committit ex habitu, sicut cum dicit verbum otiosum; non ergo omne peccatum, quod est ex habitu, est ex certa malitia.

¶ 2 Præt. Actus ex habitu ꝓcedẽtes sunt similes actibus, ex quibus actibus gñant, vt dr̃ 2. Eth. * sed actus ꝓcedentes habitũ vitiosum nõ sunt ex certa malitia; ergo ẽt peccata, quæ sunt ex habitu, non sunt ex certa malitia.

¶ 3 Præt. In his quæ aliquis ex certa malitia cõmittit, gaudet, postquam commisit, fm illud Prou. 2. Qui lætantur, cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis; & hoc ideo, quia vnicuiq; est delectabile, cum cõsequit id quod intẽdit, & qui operat, qd̃ est ei quodãmodo cõnaturale fm habitũ; sed illi q̃ peccant ex habitu, post peccatum cõmissum dolent; plenitudine enim replẽtur prauitate, i. habentes habitum vitiosum, vt dr̃ in 9. Ethic. * ergo peccata, quæ sunt ex habitu, non sunt ex certa malitia.

¶ Sed contra, peccatum ex certa malitia dicitur esse, quod est ex electione mali; sed unicuique est eligibile id, ad quod inclinatur per proprium habitum, vt dicitur in 6. Ethic. * de habitu uirtuoso; ergo peccatum, quod est ex habitu, est ex certa malitia.

Infra ar. 3. Et Rom. 1. lect. 8.

* Arist. c. 1. & 2. tom. 3.

Prouerb. 2.

* Arist. c. 4. declinãdo ad finem, tom. 5.

* Arist. c. 2. tomo 5.

¶ Hic consequenter q̃rit D.S. de modo peccandi ex malitia, an ille qui peccat ex habitu, peccet ex malitia. Deinde an & alio mõ cõtingat peccare ex malitia, esto non peccetur ex habitu, art. seq.

¶ Respondeo dicendum, q̃ nõ est idẽ peccare habentem habitum, & peccare ex habitu, vti enim habitu non est necessarium, sed subiacet voluntati habentis; vnde & habitus definitur esse, quo quis vtitur cum voluerit. —

¶D.S.duo facit. Primò deducit conclusionem quandam fundamentalem per modum notabilis; secundò conclusionē responsiuam, ibi. Sed quandocunque, &c. Circa primum, primò ponit conclusionem fundamentalem generalem; secundò ex eius ꝓbatione infert aliã magis specialem, ibi. Et ideo, &c. Conclusio fundamentalis generalis est. Non est idem peccare habẽtem habitũ, & peccare ex habitu. Probatur sic. Peccare ex habitu est vti habitu præsente, sed vti habitu præsenti nõ est necessarium, sed subiacet voluntati habentis; ergo conclusio vera. Maiorē D.S. non ponit, sed minorē, quam probat ex definitione habitus, qui definit esse quo quis vtitur cum voluerit. Consequenter cum dicit.

¶Et ideo sicut potest contingere, ꝙ aliquis habens habitum vitiosum prorumpat in actum uirtutis, eo ꝙ ratio non totaliter corrumpitur per malum habitum, sed aliquid eius integrũ manet, ex quo prouenit, ꝙ peccator aliqua operat̃ de gñe bonorum; ita etiam potest contingere, ꝙ aliquis habens habitum vitiosum, interdum non ex habitu operetur, sed ex passione insurgente, uel etiam ignorantia. ——————

¶Ponit cõclusionem fundamentalem magis specialem; potest contingere, ꝙ aliquis habens habitum, interdum non ex habitu operetur, sed ex passione tantùm, vt in fine huius litteræ probatur; potest contingere, ꝙ aliquis habens habitum vitiosum, prorumpat in actum virtutis; ergo sequitur conclusio. Tenet consequentia per locum a maiori affirmatiuè, quia plus est facere actũ virtuosum, quàm non vti habitu, & operari ex passione, vel ignorantia, quæ & ipsa sunt principium mali actus. Antecedēs patet, tum ex cõclusione prima, tum ex eo, ꝙ ratio non totaliter corrũpitur per habitum malum, sed aliquid eius integrũ manet; ex quo prouenit, ꝙ peccator aliqua operatur de gñe bonorum. De hoc, ꝙ ratio non vl̃r tollatur, patebit infra, & in d. Veri. Ma. 16. art. 3. quia ratio vl̃is, & synderesis nunquam extinguuntur totaliter. Ex quibus hr̃, ꝙ non peccat ex malitia semper, qui habet habitũ vitiosum, dum eo non vtitur, & cum agit actum virtutis; & etiam si peccet, non semper peccat ex malitia, quia etiam habens habitum potest affici passione, vel conformi habitui, vel passione disparata ab habitu suo; & præterea potest peccare ex ignorantia, non quidem eius, cuius habitum habet, sed alicuius alterius.

¶Sed quandocunq; vtitur habitu vitioso, necesse est, ꝙ ex certa malitia peccet, quia vnicuiq; habēti habitum est per se diligibile id, quod est ei conueniens ſm proprium habitum; quia sic fit ei quodammodo connaturale, ſm ꝙ consuetudo, & habitus vertitur in naturam; hoc autem quod est alicui cõueniens ſm habitum vitiosum est id, quod excludit bonum spirituale; ex quo sequitur, ꝙ homo eligat malum spirituale, vt adipiscatur bonum, quod est ei ſm habitum conueniens; & hoc est ex certa malitia peccare. Vnde manifestum est, quòd quicunque peccat ex habitu, peccet ex certa malitia. ——

¶Hic consequenter D.S. respondet ad quęsitum directè, tali cõclusione. Qñcunq; habens habitum vitiosum, vtitur ipso, necesse est, ꝙ ex certa malitia peccet (& hæc formaliter ad quæsitum respondet.) Probatur conclusio. Peccare ex malitia est eligere malum spirituale ꝑp adeptionem boni delectabilis; sed vtens habitu malo vitioso, eligit (scienter vult, vel sustinet) malum spirituale, vt adipiscatur bonum, quod est ei ſm habitum conueniens, contrarium bono spirituali; ergo conclusio vera. Maior patuit art. 1. siue intelligatur de malo spirituali, quod est priuatio boni a peccante, & pœnæ; siue de malitia, quæ est in actu peccati, vt patuit ad secundum, in arti. præced. Minor probatur. Vnicuiq; habenti habitum est per se diligibile, & eligibile, id quod est ei cõueniens secundùm proprium habitum; sed secundùm habitum vitiosum est alicui conueniens id, quod excludit bonum spirituale; ergo minor vera. Maior illa patet, quia conueniens ſm proprium habitum fit ei quodammodo connaturale, secundùm ꝙ consuetudo & habitus vertitur in naturã; sed connaturale est per se diligibile.

¶Nota autem circa hoc, quod supra tactum est, q. 53. artic. 1. ad primum. quia nõ est omnino simile de habitu, & natura, quia natura necessitat, non habitus; sed est simile in proposito quo ad delectabile, & ex electione agere, & quia sicut naturale per se appetitur a natura, ita conueniens ſm habitum vitiosum per se est eligibile, & plus alijs. De hoc D.S. de Malo, q. 3. art. 13. ad sextũ. habitus virtutis, vel vitij est forma animæ rationalis; omnis autē forma est in aliquo ſm modum recipientis. De natura autem rationalis creaturæ est; ꝙ sit arbitrio libera. Nam habitus virtutis, vel vitij non inclinat voluntatem ex necessitate, sic ꝙ aliquis non possit contra rationem habitus operari; sed difficile est operari contra id, ad quod habitus inclinat, hæc ille.

¶Circa minorē nota, ꝙ ipsa assumit, ꝙ id, quod est conueniens ſm habitum vitiosum excludit bonum spirituale; ergo debet inferri, ꝙ tale est per se eligibile; sed tamen ex hoc habetur, ꝙ qui vult per se id, quod excludit bonum spirituale; ergo & vult exclusionem boni spiritualis, saltē ex consequenti, & tñ scienter; & hoc dictum est in primo art. sufficere ad peccatum ex malitia scienter, videlicet pati dispendium in bono spirituali ꝑp consecutionem boni temporalis; quare ratio ista bene probat, ꝙ habens, & vtens habitu vitioso vult bonum temporale tanquam magis amatum. Quare consequens est, vt patiatur dispendium in minus amato etiam scienter, quod dicimus peccare ex malitia.

¶Circa istum artic. est difficultas, an habitus, ex quo quis peccat ex malitia, debeat esse in voluntate subiectiuè; & posset videri, ꝙ sic, quia tunc nõ moueretur ad peccatum ab intrinseco, sed extrinseco, nec tale peccatum esset voluntati magis proprium, quàm peccatum ex passione, cuius oppositum dicitur, artic. 4.

¶Ad hoc videtur dicendum, ꝙ non oportet habitum vitiosum, quo quis volens peccat ex malitia principaliter esse in voluntate; sed sufficit, ꝙ sit in appetitu sensitiuo; & hoc videtur trahi posse ex D.S. vbicunque de ista materia loquitur; vnde dicitur art. 4. ad secundum. ꝙ per habitum inclinatur voluntas quasi ab interiori. Hæc ille. Vbi potest haberi, ꝙ non oportet habitum esse in voluntate subiectiuè; sed sufficit, ꝙ sit in volente per modum permanentis. Præterea in secundo Sententiarum, vbi supra, ar. 1. dicit; & hoc modo quicunque habet habitum intemperantiæ, eligit actum intemperantiæ; & sic de alijs peccatis. Hæc ille. Constat autem, ꝙ intemperantia non est in voluntate, sed in concupiscibili in via D.S. Et tamen est differentia inter passionem, & talem habitum; quia passio de nouo ab extrinseco consurgit, & propter sui vehementiam tollit rationem in particulari, ne hoc malum sub ratione mali consideretur; sed habitus non tollit huiusmodi iudicium etiam in particulari, sed facit vt id, in quod inclinat, eligatur, etiam attento, & præuiso malo, quod habet annexum, & cum hoc est quasi intrinsecũ, & innatum, & si non voluntati tñ volenti. Potest secundò dici, sicut habet Capreo. in tertio, dist. 33. & tactum est supra. q. 56. artic. 6. in fine artic. ꝙ valde verisimile est, ꝙ antequam in irascibili, & cõcupiscibili causentur habitus temperantiæ, vel fortitudinis, vel mansuetudinis, prius tpe, vel natura in voluntate causentur habitus continentiæ circa concupiscentias, aut iras, vel alias passiones; & econtra, priusquam in concupiscibili causetur habitus intemperantiæ, in voluntate causetur habitus incontinentiæ, quia cõtinentia disponit ad temperantiam, & incontinentia ad intemperantiam; quibus statibus facilè est videre, quomodo cum ex habitu peccatur, qui est in concupiscibili etiam cõcurrat voluntas per aliquem habitum sibi intraneum, quo infecta eligit effrenatè, & intensè bonũ, cui malũ coniungit, nec cohibet ab illius electione ꝑp hoc malũ vitandũ; quare sequit̃ intētũ art. ꝙ peccãs ex habitu, peccat ex electione mali. Capreolus.

¶Nota ex hoc, quòd cum electio sit præconsiliati, & præcogniti, & cum hoc sit acceptio vnius præ alio; ideo peccare ex electione mali est præcognoscere malum, & cum hoc ipsum potius velle sustinere, quam priuari bono concupito; non tamen dicitur eligi malum, quasi præferatur bono; sed ideo quia aliquis ipsum vult sustinere propter bonum.

ARG. in contrarium concludit responsiuam conclusionem.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ peccata venialia nõ excludunt bonum spirituale, quod est gratia Dei, uel charitas; vnde non dicuntur mala simpliciter, sed secundùm quid; & propter hoc nec habitus ipsorum possunt dici simpliciter mali, sed solùm secundùm quid. ——

¶Ad maiorem, est præsertim vera de peccato ex malitia, & cũ hoc in Spiritum sanctum; hoc enim est grauissimum in specie, & speciale peccatum; sed peccatum ex malitia, quia ex habitu non est grauissimum ex genere, sed grauius, eo quod est ex passione, non quidem ex parte obiecti, sed ex parte generis. s. inquantum culpa, & magis voluntarium. Vbi nota breuiter, ꝙ peccatum in Spiritum sanctum, vt habet D.S. in secundo, non dr̃ ille actus secundus, qui ex primo, vt dictum est, causatur (nisi fortè, ſm quòd virtus primi actus manet in eo) sed ipse primus actus est propriè peccatum in Spiritum sanctum, & non est inconueniens, vt ex vno determinato peccato, omnia peccata possint oriri. Hæc ille. Et vult (vt tactum est art. 1. ad tertium.) ꝙ peccatum in Spiritumsanctum est ille actus interior, quo quis abijcit dona Spiritus sancti, sicut est desperatio, & non propriè exterior fornicatio, quam quis ex desperatione committit. Verum in de Malo, q. 3. artic. 14. ad quartum. dicit, ꝙ si alicui complaceat malitia propter cõtemptum Diuinæ spei, vel timoris, hoc pertinet ad rationem spiritualium peccatorum. s. desperationis, & præsumptionis, quæ sunt species peccati in Spiritum sanctum; sicut si virtus alicui complaceat propter se propter considerationem alicuius superioris mouentis, ex hoc sequeretur ratio specialis virtutis, sicut si aliquis delectaretur in castitate propter amorem Dei hoc pertineret ad virtutem charitatis. Hæc ille. Sed magis videtur, quod dicit in secundo Sententiarũ; quia motiuum effectiuum, & ex parte agētis non dat rationem specialis virtutis, vel vitij, vt patuit supra, quæst. 72. artic. 3. quicquid sit de hoc. Peccatum in Spiritu sanctum

¶Dico

Digitized by Google

¶Dico ad maiorem, ꝙ tale peccatum ex malitia eſt grauiſſimum; nam ſecundùm D.S.ſecunda ſecundæ,q.34.ar.2.ad primũ. Omnia peccata in Spiritum ſanctum includunt odium Dei,quod eſt grauiſſimum, ſi autem intelligitur de peccato ex malitia, qa ex habitu tunc poteſt dici grauiſſimum, non abſolutè, ſed comparatiuè,comparando ad peccatum ex ignorantia,vel ex paſſione, & hoc tamen cum grano ſalis, quia cum non dicat ſpeciale peccatum ab alijs diſtinctum ſpecificè, vt patet apud D.S.in ſecundo, vbi ſupra, & in de Malo, non poteſt eſſe grauius grauitate ſpecifica, quæ eſt ex obiecto, ſed ſolùm grauius ex circumſtantia generis peccati, vt culpa eſt; nam vt patuit ſupra,q.73.artic.6.ex maiori voluntate,& magis inordinata ſumitur grauitas generica, & quantò voluntas fuerit maior ad peccandum,tantò homo grauius peccat; eſt igitur talis malitia circumſtantiã aggrauans,non tamen trahens in aliam ſpeciem contenta ſub circumſtantia qualiter,vel quomodo, vt patet ad ſecundum.¶ De hoc D.S.de Malo, q.3.art.14.ad ſecundum. Secundum expoſitionem (inquit) antiquam,& etiam ſm expoſitionem magiſtralem,peccatum in Spiritum ſanctum,poteſt dici ſpeciale genus peccati, dum tamen peccatum in Spiritum ſanctum accipiatur propriè,ſm ꝙ aliquis peccat ex hoc,ꝙ abijcit beneficia Spiritus ſancti, quibus retrahitur a peccato. Sed ſi accipiatur peccatum ex malitia,ſm ꝙ eſt ex inclinatione habitus,ſic non eſt ſpeciale genus peccati,ſed quędã peccati circumſtantia,quæ poteſt in quolibet gñe peccati inueniri;& ſiſt dicendum eſt,ſi peccatum in Spiritum ſanctum ſit finalis impœnitentia ſm expoſitionem B.Aug. Hæc ille. Similia habet in ſecundo,vbi ſupra, art.2. vbi inquit; ſumendo ergo primo modo ſcilicet ſm ꝙ peccatum ex malitia dr̃,quia ex habitu) peccatum ex electione non nominat aliquod genus peccati determinatum,ſed eſt quædam peccati circumſtantia, vt factus ex habitu procedat, quod in omnibus generibus peccatorum contingit,&c. Hæc ille. Similia habet ſecunda ſecundæ,q.14.art.1.ad 3. Ex quibus oĩbus patet quid ſit ſentiendũ de iſta maiore, & vt applicetur maior ad intentum argumenti. Dico ſecundò,ꝙ peccatum ex certa malitia eſt ex habitu ſimpliciter malo.i.qui productiuus eſt actus, qui eſt contra ordinem ad vltimũ finem,& peccatum ex tali habitu ſimpliciter malo.i.perfectè malo (quia principiũ mortalis peccati) eſt peſſimum,vt dictum eſt comparatiuè,& quo ad circumſtantiã. Minor conceditur,ꝙ peccatum leue,& veniale committitur ex habitu; ſed non ex tali,qui habet rationem perfectæ malitiæ, quia non inclinat ad actum perfectè malum,qui auertit abvltimo fine, & excludat charitatem,quia veniale,vt patuit q.74.art.9.non eſt contra vltimum finem. Vnde ſm D.S.de Malo,vbi ſupra,art.12. ad 9. malitia opponitur virtuti,quæ eſt bona qualitas mentis,peccatum autem veniale non eſt contrarium virtuti; vnde ſi aliquis de induſtria peccatum veniale committat,non eſt ex malitia. Vltra; ergo non omne peccatum,quod eſt ex habitu, verum quocunque; ſed dictum eſt ex habitu vitioſo, qui opponitur virtuti, & charitati, habitus enim venialis non eſt huiuſmodi.

¶Nota ex his hr̃, qd ſup.q.74 ar.9.dictũ fuit,quia errãt dicẽtes ſcienter loquentem verbum otioſum, vel peccantem de induſtria venialiter,quod peccet mortaliter, patet ex dictis clarè,&c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd actus, qui procedit ex habitibus ſunt ſimiles [d] ſecundùm ſpeciem actibus, ex quibus habitus generantur; differunt tamen ab eis, ſicut perfectum ab imperfecto; & talis eſt differentia peccati, quod cõmittitur ex certa malitia,ad peccatum, quod committitur ex aliqua paſſione. Dub.59.

¶Ad maiorem, verum, ſunt ſimiles in ſpecie, tñ in multis alijs differunt. Primò,quia præcedentes ſunt imperfecti,ſequentes autem habitũ ſunt perfecti; ſecundò,quia præcedentes poſſunt eſſe ex ignorantia,vel ex paſſione,non autem qui ſunt ex habitu,immo habitus facit vt voluntati ſm ſe placeat id,ad qđ eſt inclinata per habitum, & placet ſm ſe,i.ſine aliquo addito voluntati, quod ipſam trahat,& etiam quia hr̃ tanquam connaturale,vt patuit in art. Tertiò ſequitur,ꝙ differant eſt inordinatione,quæ eſt ex parte circumſtantiæ generis peccati,vt patuit. Minor non eſt vſq; vera,ſm D.S.in 2.ſent.& 2.2.q.14. quia poſſibile eſt, vt aliqs primò peccet ex malitia,quæ eſt peccatum in Spiritũ ſanctum,& ex illo peccato reiterato gñetur habitus;& tñ illi actus habitum gñantes ſunt peccatum ex malitia;& poſſibile eſt,ꝙ interior actus(qui ꝓpriè dr̃ malitia) cauſet habitum in voluntate. Dicit enim D.S.in ſecundo,vbi ſup.ar.5.ad 3.ꝙ peccatum in Spiritum ſanctum non eſt hoc modo ex electione,ſicut habẽs habitum ex electione,peccat,immo per actus peccati in Spiritum ſanctum præcedentes habitum,aliquis habitus acquiritur.Hæc ille. Dico ſecũdò ad minorem,ꝙ actus præcedentes habitum,qui non ſunt malitia,ꝓſertim in Spiritum ſanctum non ſunt ex certa malitia. Sed negat conſequentia, tum quia ſequentes fiunt cum complacentia voluntatis ſm ſe,i.vt non eſt tracta per extrinſecum impulſiuũ. tũ ſecundò, quia procedentes ex habitu ſunt magis inordinati;ideo magis dñr ex malitia,i.ex interiori motu voluntatis,quo ex ſe ferẽ in malũ; actus enim interior immediatè ex habitu procedens dr̃ malitia,& peccatũ exterius vocat ex malitia. De hoc D.S.de Malo,vbi ſup. art.14.ad 8. Malitia contracta dr̃ quædam pronitas,quæ ex corruptione fomitis nobis ineſt ad mala agenda; & ſic non accipit malitia, qñ dr̃ aliquis ex malitia peccare, ſed accipitur malitia pro malitia actuali, ſm ꝙ ipſa interior electio dr̃ malitia; & ſic intelligendum eſt,ꝙ ſemper cum aliquis peccat ex malitia,eſt interior actus peccati,qui dr̃ malitia,ex qua ꝓcedit exterior actus peccati, hæc ille;vbi patent,quæ dicta ſunt, &c. ¶Nota autem D.S.in hac ſolutione; qa dicit,ꝙ actus gñans habitũ,& actus ſequens ex habitu differunt.ſicut perfectũ,& imperfectũ; & tñ ſunt ſimiles ſm ſpẽm nõ mõ naturalẽ,ſed & moralẽ,quia ab eodẽ hñt vtraq; ſpeciẽ,eſto inſcõparatione ad aliud;qnare,oportet dicere(vt in ꝓdicta ſolutione adductum eſt) quia nõ diſtinguuntur grauitate ſpecifica,quę eſt ex obiecto ſpecificante, ſed ex circũſtantia generis,&c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ille qui peccat ex habitu, ſemper gaudet de hoc, quod ex habitu operatur, quamdiu habitu utitur; ſed quia poteſt habitu non vti, & per rationem, quæ non eſt totaliter corrupta, aliquid aliud meditari; poteſt contingere,quòd non utens habitu doleat de hoc, quod per habitum commiſit; plerumque tamen tales pœnitent de peccato, nõ quia eis peccatum ſecundùm ſe diſpliceat, ſed propter aliquod incommodum, quod ex peccato incurrunt.

¶Ad maiorem,negatur, ꝙ gaudeat ſemper de his, quæ ex habitu commiſit,etiam qñ habitu non vtitur. Sed verum eſt, ꝙ peccans ex habitu gaudet de procedente ex habitu, dum eo vtitur;& fundamentum patet ex concluſione præambulari,quia poteſt habens habitum ipſo non vti, immo agere aliquo modo cõtrarium ipſius, & dolere, & triſtari de eo, quod fecit ex habitu, eo ꝙ habitus non corrumpunt totam rectitudinem rationis. Secundò dico, ꝙ habens habitum, triſtatur de eo, quod ex habitu fecit plerumque,non quia factum ſm ſe diſpliceat,ſed pp aliquod incommodum ſequẽs ex peccato, ſicut ex timore pœnæ,vel pp aliquid huiuſmodi; non enim facilè eſt, vt id ad quod habitu aliter quis affectus eſt ſm ſe diſplicear. Vltra; ad probationẽ dr̃,ꝙ probat, ꝙ vtens habitu delectetur, & gaudeat de factis ex ipſo, non autem ſi rectam rationem ſequatur,ſicut poſſibile eſt.

¶Ad minorem dico, ꝙ dolent,quandoq; poſt factum,ſed non dolent,dum ex habitu operantur,immo tunc operantur cum delectatione, & gaudio. Negatur igitur conſequentia, quia ad peccatum ex certa malitia ſufficit, quòd aliquis ex interiori inclinatione voluntatis operetur, & gaudeat, dum facit quod ſcit habere malum annexum, nõ autem requiritur, quòd ſemper gaudeat, & nunquam triſtetur, vt argumentum ſupponit, & malè.

Vtrum quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

P

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ quicunq; peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. Dicit enim Philoſophus in quinto Ethicorum,* quòd non eſt cuiuslibet iniuſta facere, qualiter iniuſtus facit, ſcilicet ex electione, ſed ſolùm habentis habitũ; ſed peccare ex certa malitia eſt peccare ex electione mali,vt dictũ eſt; * ergo peccare ex certa malitia nõ eſt niſi habentis habitũ.

¶ 2 Præterea. Origenes dicit in primo Periarchon,* ꝙ non ad ſubitum quis euacuatur, aut deficit, ſed paulatim per partes defluere neceſſe eſt; ſed maximus defluxus eſſe videtur, vt aliquis ex certa malitia peccet; ergo non ſtatim a principio, ſed per multam conſuetudinem, ex qua habitus generari poteſt, aliquis ad hoc deuenit, vt ex certa malitia peccet.

¶ 3 Præt. Qñcũq; aliquis ex certa malitia peccat,oportet ꝙ ipſa voluntas de ſe inclinetur ad malum, qđ eligit, ſed ex natura potentiæ nõ inclinatur homo ad malũ,ſed magis ad bonũ;ergo oportet,ſi eligit malum,ꝙ hoc ſit ex aliquo ſuperuenienti,quod eſt paſsio,vel habitus;ſed qñ aliquis peccat ex paſsione,nõ peccat ex certa malitia,ſed ex infirmitate,vt dictum eſt; * ergo qñcunq; aliquis peccat ex certa malitia, oportet, quòd peccet ex habitu.

Supra ar.2. Et Rom.1. lec.1. co.3.

* Ariſt.c.9. à medio.

* Art.1.huius quæſt.

* Orig.c.3. circa finẽ. tomo 4.

* q.77.ar.3.

¶Sed contra, ſicut ſe habet habitus bonus ad electionem boni, ita habitus malus ad electionem mali; ſed quandoq; aliquis non habens habitum virtutis eligit id, quod eſt bonum ſm virtutem; ergo etiam quandoque aliquis non habens habitum uitioſum, poteſt eligere malum,quod eſt ex certa malitia peccare.

¶ Quærit hic, an alio aliquo modo poſſit peccari ex malitia abſque hoc, quòd peccetur ex habitu, ita quòd non habens habitum, peccet ex malitia, & libera electione mali.

¶Nota autem pro maiori intellectu dicendorum, quòd peccare ex malitia, vt ſæpe dictum eſt, eſt procedere ad malum ex interiori motu proprio voluntati, & libero ſine tractu paſſionis, vel ſine remotione prohibentis, ſcilicet ignorantia, immo moueri in malum præſcitum; ſicut igitur in rebus naturalibus aliquid dupliciter mouetur; vno modo propter inclinationem naturalem, ſicut graue deorſum; alio modo propter remotionem prohibentis, ſicut aqua effunditur fracto vaſe continente; ſic & voluntas dupliciter fertur ex ſe effrenatè, & malitioſè in peccatũ; vno modo ex propria inclinatione habitus acquiſiti ad ſenſum dictum, artic. præceden. quandoque verò ex remotione eius, quod prohibebat a peccato, ſicut ſpes, timor, & amor Dei, & alia dona Spiritus ſancti, quibus homo retrahitur a peccato; & ſic peccatum, quod procedit ex electione peccati, quæ electio prouenit ex remotione donorum Spiritus ſancti, dicitur peccatum ex malitia; & huiuſmodi peccatum dicitur in Spiritum ſanctum. De quo D.S. de Malo, ſupra artic. 1. propriè ille peccat in Spiritum ſanctum, cuius voluntas ex hoc tendit in peccatum, quia abijcit huiuſmodi Spiritus ſancti retinacula. Ex his habetur intellectus articuli.

Peccatum in Spiritũ ſanctum.

¶Reſpõdeo dicendum, quòd uoluntas aliter ſe habet ad bonum, & aliter ad malum; ex natura enim ſuæ potentiæ inclinatur ad bonum rationis, ſicut ad proprium obiectum; vnde & omne peccatum dicitur eſſe contra naturam, ℘ ergo in aliquod malum uoluntas eligendo inclinetur, oportet, ℘ aliunde contingat. Et quandoq; quidem contingit ex defectu rationis, ſicut cum aliquis ex ignorantia peccat; quandoq; autem ex impulſu appetitus ſenſitiui, ſicut cum peccat ex paſſione. ———

¶Iterum duo facit D.S. in hoc articulo. Primò ponit notabile fundamentale; ſecundò applicat ad propoſitum, & reſpondet ad quæſitum, ibi. Sed neutrum horum, &c. Notabile ſtat in hoc, quòd voluntas aliter ſe habet ad bonum, aliter ad malum, clarè in littera.

¶ Nota autem verba D. S. quia voluntas ex natura ſuæ potentiæ, &c. Voluntas enim eſt inclinatio potentialis ordinata in bonum rationis, vnde & actus eius naturalis non eſt niſi bonus; ſed quia libera potentia eſt, ideo actus eius liber ſequẽs dictamen rationis erroneæ poteſt eſſe malus. Vult ergo D.S. quòd hoc, ℘ voluntas in malum declinet, non eſt ex natura potentiali, ſed aliunde, ſcilicet vel ex ratione erronea, vel ex tractu paſſionis, vel ex propria actuali inordinatione.

¶Nota etiam, quòd voluntas ſit in actu primo, quandoque ſcilicet reſpectu boni naturaliter appetibilis in communi, ſcilicet beatitudinis ſine omni ſuperaddito, quandoque autem ſit in actu primo per aliquid ſuæ naturæ ſuperadditum, ſicut reſpectu boni excedentis, vel reſpectu particularis boni, ad quod afficitur per conſuetudinem, vel habitum, aut paſſionem. Dictum ergo D.S. ſtat ſolidum, quòd voluntas ex natura potentiæ inclinatur ad bonum rationis, & quando eſt proportionatum, & connaturale ſine addito, quandoq; verò cum addito, ſed ſemper habet ex propria natura tendere in bonum rationis tanquam appetitus rationalis.

¶Sed neutrum horũ eſt ex certa malitia peccare; ſed tunc ſolùm ex certa malitia aliquis peccat, quando ipſa voluntas ex ſeipſa mouetur ad malum. ———

Concluſio reſponſiua.

¶Hic conſequenter D.S. deducit concluſionem reſponſiuam ex præcedenti notabili, talem. Non eſt neceſſarium, quòd quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu, id eſt, ſcilicet, quòd poteſt peccare ex malitia, & non ex habitu, ſic quòd peccatum ex malitia poteſt duobus modis fieri, non vno tantùm. Probatur ſic. Peccare ex malitia non eſt peccare ex defectu rationis, ſed quia nec impulſu paſſionis ipſa voluntas ex ſeipſa mouetur ad malum: ſed hoc quamuis hat ex aliqua voluntatis inordinatione, ſcilicet ex remotione prohibentis, non tamen neceſſariò ex habitu; igitur concluſio vera.

¶Circa iſtam rationem D.S. ponit primò maiorem: ſecundò probat minorem ſubintellectam, ibi. Quod poteſt contingere, &c. Tertiò infert quoddam corollarium cum ipſa concluſione reſponſiua, ibi. Sic igitur, &c. Maior ergo patet ex notabili præcedenti, & ex ſæpe dictis in præcedentibus articulis.

¶Et nota circa iſtam maiorem, quòd peccatum ex malitia nõ dicitur eſſe ex defectu rationis, videlicet tali, quo ignoretur id, quod agitur nunc eſſe malum, & nõ eſt cum defectu rationis, qui eſt cauſa peccati; tamen iuxta dicta in artic. 1. ad primum eſt cum ignorantia concomitante, qua neſcitur hoc malum eſſe ſuſtinendam propter conſecutionem illius boni, vt enim ibidem allegatum eſt ex D.S. in de Malo, non ſolùm peccatum ex paſſione, ſed etiam ex habitu habet ignorantiam concomitantem.

¶Nota ſecundò, quòd peccatum ex malitia præſupponit inordinationem in homine, non ſecundùm quamcunq; potentiam, ſed voluntatem; quia videlicet eſto (vt dictum eſt) defectus rationis concomitetur peccatum ex malitia, tamen malitia voluntatis eſt principalis cauſa, vel ex inclinatione habitus, vel ex abiectione prohibentis; quia videlicet parum eſt affecta ſpiritualibus, & multum temporalibus; ideo deſperat, & huiuſmodi. Quare Doct. Sanct. conſequenter dicit, quòd peccare ex defectu rationis, vel appetitus ſenſitiui non eſt peccare ex malitia, ſed ex inclinatione voluntatis. Deinde ibi.

¶Quod poteſt contingere dupliciter. Vno quidem modo per hoc, quòd homo habet aliquam diſpoſitionem corruptam inclinantem ad malum, ita ℘ ſecũdùm illam diſpoſitionem fit homini quaſi conueniens, & ſimile aliquod malũ; & in hoc ratione conuenientiæ tendit uoluntas quaſi in bonum, quia vnumquodque ſm ſe tendit in id, quod ſibi eſt conueniens; talis autem diſpoſitio corrupta, vel eſt aliquis habitus acquiſitus ex conſuetudine, quæ vertitur in naturam, vel eſt aliqua ægritudinalis habitudo ex parte corporis; ſicut aliqui habent quaſdam naturales inclinationes ad aliqua peccata propter corruptionem naturæ in ipſis. ———

¶ Declarat minorem ſubintellectam ex quadam diſtinctione, cuius ſecundum membrum declarat ibi. Alio modo, &c.

¶ Et nota, quòd minor dicit notanter, non tamen neceſſariæ ex habitu; quia poteſt eſſe habitus, quando accipitur peccatum ex malitia vno modo, ſed alio modo acceptum, vt eſt peccatum cum hoc in Spiritum ſanctum, tunc non eſt ex habitu.

¶Notat ergo pro minore, ℘ voluntas poteſt ſeipſa (ideſt non tracta per extrinſecum) tendere in malum dupliciter; vno modo, quia habet aliquam diſpoſitionem, &c. vt in littera clarè.

¶Nota autem circa hoc membrũ verba D.S. quia habitus corruptus facit alicui conuenientes, & connaturale eſſe malũ, non quidem vt malum eſt, ſed vt tendit in ipſum, quod eſt malum in veritate tanquam in ſibi bonum, vt enim ſupra, q. 34. art. 2. dictum fuit, bonum ſimpliciter dicendum eſt ſm comparationẽ ad Deum & ordinem Diuinum, non quo ad hunc. Deinde cum dicit.

¶Alio modo cõtingit, quòd voluntas per ſe tendit in aliquod malum per remotionem alicuius prohibentis, puta ſi aliquis prohibeatur peccare, non quia peccatum ei ſecundùm ſe diſpliceat, ſed propter ſpem vitæ æternæ, vel propter timorem gehennæ; remota ſpe per deſperationem, vel timore per præſumptionem, ſequitur, quòd ex certa malitia quaſi abſque freno peccet. ———

¶Declarat ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis, & patet clarè in littera. ſ. ℘ hoc peccatum ex malitia eſt peccatum in Spiritum ſanctum, peccare. ſ. abſque freno ſolùm pp abiectionem donorũ Spiritus ſancti; ita tamen, ℘ vel ſola abiectio huiuſmodi donorum ſit peccatum in Spiritum ſanctum, vt D.S. dicere videtur in ſecundo, vel etiam electio mali, & opus ex ipſa procedẽs, vt vẽ dicere in de Malo, vt patuit in artic. 2. ad primum; & peccatum ex malitia iſto modo non eſt propriè in Spiritum ſanctum, ſed prouenit ex peccato in Spiritum ſanctum, vt patuit ar. præced. ad 2m. Patet igitur, ℘ poteſt voluntas ex propria inordinatione actuali tendere effrenatè in malũ pp deſperationem, & huiuſmodi, ſciendo videlicet quia eſt malum, & per conſequens peccare, vel volendo, vel operando malum ſcienter ex tali inordinatione; videtur autem, ℘ propriè actus exterior dr ex malitia, quæ eſt actus interior prouentens ex peccato in Spiritum ſanctum; quia ſcipſo, ℘ quis deſperat, liberè, & effrenatè vult malum, & vltrius in opus progreditur; quare tale opus vocatur ex malitia, & ex electione, quæ prouenit ex peccato in Spiritum ſanctum. Tunc ibi.

¶Sic igitur patet, quòd peccatum, quod eſt ex certa malitia, ſemper præſupponit in homine aliquam inordinationem, quæ tamen non ſemper eſt habitus; vnde non eſt neceſſarium, quòd quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu. ———

¶Infert quoddam corollarium cum ipſa concluſione reſponſiua, tale. Sic ergo patet, quòd peccatum, quod eſt ex certa malitia, ſemper præſupponit aliquam inordinationem in homine, quæ tamen non ſemper eſt habitus; patet ex iam dictis, quia peccatum ex malitia ſecundo modo non eſt ex habitu, ſed actuali inordinatione, quæ abijcit dona Spiritus ſancti, &c.

ARGVMENTVM in contrarium non eſt purum, ideo quarto loco ſoluetur.

¶Ad primum ergo dicẽdum, ℘ operari qualiter iniuſtus operatur, non ſolùm eſt operari iniuſta ex certa malitia; ſed etiam delectabiliter, & ſine graui reniſu rationis, quod non eſt niſi eius qui habet habitum. ———

¶Ad

¶ Ad maiorem dico primò, quòd non inuenio iſtam propoſitionem in forma vt hic allegatur, ſed ſic habet D.S. in commento ibidem, & dicit (ſcilicet philoſophus) quòd multi æſtimant, ꝙ ſtatim in promptu habeant facere etiam iniuſtum, vnde reputãt quòd facile ſit aliquem eſſe habitualiter iniuſtum; ſed hoc non eſt ita, facile enim & ſtatim eſt in poteſtate hominis, quòd aliqs faciat ea, quæ ſunt iniuſta, puta quòd commiſceatur cum vxore vicini ſui, & quòd percutiat proximum, & ꝙ tollat argentũ de manu alterius, vel quòd de manu ſua det aliquis argẽtum ad ꝓcurandum homicidium, vel aliquid huiuſmodi ſed quòd homines huiuſmodi faciant ſic ſe habentes, ſcilicet promptè, & delectabiliter, non eſt facile, neque ſtatim in poteſtate hominis; ſed ad hoc peruenitur per longam conſuetudinem, hæc D. S. ibidẽ, vbi patet, quòd illa auctoritas hic allegata habetur ſolùm in ſententia non in forma. Dico ſecundò, quòd non habetur, quòd facere aliquid malum ex electione requirit ſemper habitũ, ſed facere ſic ſe habentes, ideſt promptè, & delectabiliter, eſt habentis conſuetudinem, & habitum, quare peccare ex habitu eſt peccare ex electione, & cum hoc promptè, & delectabiliter, & vt hic D.S. habet ſine graui remorſu cõſcientiæ, & rationis; ſed ad peccare ex malitia vno modo ſufficit, quòd peccet ex electione, & certa ſcientia mali abſque exteriori impulſiuo, etiam ſi nõ prõptè, & delectabiliter, & ſine renitu rationis peccet; vnde deſperans patitur magnum remorſum conſcientię in principio, & nõ peccat delectabiliter, & promptè, quamuis cũ in conſuetudinẽ venerit, peccet effrenatè, nam peccatum ex malitia, quod eſt in Spiritum ſanctum, non oportet, quòd procedat ex habitu, immo poteſt cauſare habitus. De hoc D.S. in 2. in diſt. 43 art. 5. ad tertium. vbi allegat eandem auctoritatem, ſed ſub alijs verbis. Arguit ſẽ ſic. Dicit Philoſophus 5. Ethicorum, quòd nõ eſt in poteſtate hominis vt ſtatim iniuſta operetur ſicut iniuſtus facit, ſed iniuſtus operatur iniuſta delectabiliter, & ex electione, &c. Reſpondet autem ſic ad tertium, quòd peccatum in Spiritum ſanctum, vt ſupra dictum eſt, non eſt hoc modo ex electione ſicut habens habitum ex electione peccat, immo per actus peccati in Spiritum ſanctum præcedentes habitũ, aliquis habitus acquiritur, & ideo obiectio non procedit, quia iniuſtus ex electione peccat ſicut habens habitum. Hæc ille. Ex quibus patet, quæ dicta ſunt præſertim, quia aliquis peccando ex malitia poteſt cauſare habitum, & non eſt neceſſarium, quòd ex habitu peccet, & per conſequens, nec oportet, quòd qui peccat ex electione mali, ꝙ promptè, & delectabiliter; & vlterius ſequitur, quòd nec oporteat peccare ex habitu. Ad minorem conceditur, & dictum fuit arti. primo, ſed non oportet, quòd omnis electio mali procedat ex habitu, ſed ſufficit inordinatio actualis voluntatis, qua abijcit retinacula quibus quaſi ligabatur ne liberè ferretur in peccatum; quare negatur conſequentia. Vnde hoc argumentum fundatur in vna propoſitione inſufficienti, ſcilicet quòd quicunque peccat ex electione mali, ille peccat ex habitu; nam, vt patuit, poteſt peccari ex electione mali pp abiectionẽ ꝓhibẽtis, & actuali inordinatione voluntatis; ſed verum eſt, ꝙ peccare ex electione mali, & cum hoc promptè, & delectabiliter, & ſine remorſu cõſciẽtię, quæ quo ad aliqua extingui poteſt, hoc eſt peccare ex habitu.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd non ſtatim ad hoc aliquis labitur, quòd ex certa malitia peccet, ſed præſupponitur aliquid, quod tamen non ſemper eſt habitus, vt dictum eſt. *

*In cor. ar.

¶ Ad maiorem dico primò, quòd dictum Origenis non fideliter, & integrè refertur, dicit enim ſic, vt habet D.S. ſecunda ſecũdæ q. 14. arti. 4. in cor. & q. 24. ar. 12. ſi autem ſocietas capit aliquẽ ex his, qui in ſummo perfectoque conſtiterit gradu non arbitror, quòd ad ſubitum quis euacuetur aut decidat, ſed paulatim ac etiam ꝑ partes, eũ decidere neceſſe eſtubi patet, quòd dictum Origenis extenſius allegatur, quàm debeat, ipſe enim ſolùm loquitur de perfectis, & vult ſecundùm vnum intellectum, quòd tales non ſtatim a principio peccant ex malitia, ſed ex hoc nõ ſequitur, quòd nullus, nec videlicet qui imperfectus eſt, & debiliter ad bona ſpiritualia affectus. Dico ſecundò, quòd Origenis dictum verum eſt vt in pluribus, tamen vt in paucioribus aliter cõtingit. De hoc D.S. 2. ſententiarum ſupra ad ſecundum in ſimili dicit ad auctoritatem Beati Greg. quòd aſſignans origines vitiorum, conſiderat id, quod ſæpius accidit, non quin aliter poſſit accidere, hoc enim ad moralem pertinet, & etiam ad naturalem, quia cauſa naturalis, & multò plus moralis deficiunt in minori parte, quia nõ ſunt neceſſariæ. Hæc ille. Ita dico in ꝓpoſito, &c. Dico tertio, quòd contingere poteſt, quòd aliquis in primo actu peccati in Spiritum ſanctum peccet per contemptum, tamen ꝓpter libertatem arbitrij, tum etiam propter multas diſpoſitiones præcedentes, vel etiam propter aliquod vehemens motiuum ad malum, & debilem affectum hominis ad bonum, & præſertim poteſt homo peccare primò in Spiritum ſanctum impugnando veritatem agnitorum, & inuidendo gratiæ qua reconciliati ſumus, & etiam contingit in alijs ſpeciebus peccati in Spiritũ ſanctum; poteſt enim ſtatim aliquis inſpectis diuerſorum hominũ ſtatibus, abijcere ſpem futuræ gloriæ propter difficultatem perueniendi ad ipſam, & propter delectationes eorum, qui de ea nõ curant, & ideo firmare animum ſuum, in hoc vt ſuam voluntatem in omnibus ſequatur, quod eſt obſtinationis; quare patet, ꝙ aliquis a principio poteſt peccare ex malitia, & in Spiritum ſanctum, & ſic dictum Origenis intellectum de peccato in Spiritum ſanctum non eſt vniuerſaliter verum. Dico quarto poſt D. S. hic quòd non ſtatim ad hoc aliquis labitur, quòd ex certa malitia peccet, ſed præſupponitur aliquid quod tamen non ſemper eſt habitus, ſed actualis inordinatio voluntatis.

Primum peccatum poteſt eſſe in ſpiritũ ſanctum.

¶ Nota autem, quòd hæc ſolutio procedit de peccato ex malitia in actu exteriori, quia tale prouenit ex inordinatione interiori voluntatis, quæ non neceſſariò eſt habitus, ſed aliæ ſolutiones videntur magis exponere mentem auctoritatis. Vide & de illa auctoritate D.S. de charitate q. 6. ad primum, quia aliqs nõ perfectus non ſtatim peccat mortaliter, ſed per multas negligẽtias, & venialia ad hoc diſponitur.

¶ Nota autem, quòd hoc argumentum implicat aliud dubiũ, an videlicet primo peccato poſſit peccare in Spiritum ſanctum de quo iam tactum eſt, & habet D. S. ſecunda ſecundæ q. 14. vbi ſtatim, & in 2. ſententiarum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud, propter quod voluntas inquinatur ad malum, non ſemper habitus eſt vel paſſio, ſed quiddam aliud, vt dictum eſt. *

*In cor. ar.

¶ Ad maiorem, vera, vt dictum eſt, oportet, quòd voluntas de ſe, id eſt non tracta per aliquod extrinſecum. Ad minorem conceditur, quòd ex natura ſua non inclinatur ad malum ex natura videlicet potentiæ, ſed tamen poteſt per actum, qui eſt eius, inclinari in malum ſimpliciter bonum tamen ſecundum quid; qa hõ non ita cognoſcit ſpiritualia ſicut temporalia, & videt plures delectari in temporalibus, ideo & ipſe poſt habitis bonis ſimpliciter, & Spiritualibus, firmat ſe in temporalibus per obſtinationem, & deſperationem; ſtant enim ſimul iuxta ſupra dicta q. 19. arti. 6. quòd voluntas ex natura ſua inclinatur ad bonum in vniuerſali, & tamen ex ſua libertate determinat ſe ad hoc bonũ, quod eſt bonum ſecundùm quid auertendo ſe ab hoc bono ſimpliciter, dummodo eſt iniuſum, ſcilicet Spirituali, & Diuino. Vltra, ergo oportet ſi eligit malum, quòd hoc ſit ex aliquo ſuperuenienti, quod eſt paſſio vel habitus. Conceditur prima pars cõſequentis, ſed negatur conſequentia quo ad ſecundam partem conſequentis, quia datur tertius, ſcilicet propria actualis inordinatio voluntatis, qua abijcit prohibens ab effrenata electione mali, & non eſt paſſio vel habitus vnde conceſſa ſubſumpta ꝓpoſitione, negatur vltima conſequentia, poteſt enim eſſe, quòd nec ex natura fertur in malum, nec ex habitu, ſed ex propria inclinatione, & affectione maiori ad bonum temporale, patitur ſcienter, & incurrit immo vult malum Spirituale, quia temporale eſt magis amatũ quo ad hũc; ex natura enim fertur in bonũ in cõi, & talis actus naturalis ſemper eſt bonus, ſed per actum liberum, & ipſa vt eſt liberum arbitrium, poteſt ferri in bonũ cui ſcit eſſe annexum malum, ſicut enim malus Angelus naturaliter habet bonam voluntatem, ita & homo; & tamen vterque per voluntatem vt libera eſt, poteſt peccare, & præſertim homo cui Spiritualia bona magis ſcognita ſunt, & magis nota corporalia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non eſt ſimilis ratio de electione boni, & de electione mali; quia malũ nunquam eſt ſine bono naturæ, ſed bonum poteſt eſſe ſine malo culpæ perfecto.

¶ Nota, quòd concluſio quidem vera eſt, & eadem cum concluſione articuli, quia tamen maior generaliter intellecta non continet puram veritatẽ, ideo D.S. ad ipſam reſpondet, quia non eſt ſimile de electione boni, & electione mali, quia malum nunquam eſt ſine bono, ſcilicet naturæ, ſed bonum è contra, poteſt eſſe ſine malo culpæ perfectæ; quamuis ergo ſit proportio inter habitum bonum, & malum, non tamen eſt ſimile de electione boni, & mali, & hoc voluit D.S. ꝓ maiori informatione oſtẽdere.

Vtrum ille qui peccat ex certa malitia, peccet grauius, quàm ille qui peccat ex paſſione.

Q

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd ille qui peccat ex certa malitia, non peccet grauius, quàm ille, qui peccat ex paſſione. Ignorantia enim excuſat peccatum vel in toto vel in parte, ſed maior eſt ignorãtia in eo, qui peccat ex certa malitia, quàm in eo, qui peccat ex paſſione; nam ille, qui peccat ex certa malitia patitur ignorantiam principij, quæ eſt maxima, vt Philoſophus dicit in 7. Ethicorum. * habet enim malã exiſtimationem de fine, qui eſt principium in operatiuis; ergo magis excuſatur a peccato, qui peccat ex certa malitia, quàm ille qui peccat ex paſſione.

Supra q. 47. ar. 2. co. Et 2. 2. q. 63 ar. 3. co. Et 2. d. 7. q. 1. art. 2. co. fin. Et Ma. q. 3. art. 11. Et quol. 2. ar. 15. col. * Ariſt. ca. 8. à medio tom. 5.

¶ 3 Præ-

¶ 2 Præterea. Quantò aliquis habet maius impellés ad peccandum, tantò minus peccat, ſicut patet de eo, qui maiori impetu paſſionis deijcitur in peccatum; ſed ille, qui peccat ex certa malitia impellitur ab habitu, cuius eſt fortior impulſio, quàm paſſionis, ergo ille, qui peccat ex habitu minus peccat, quàm ille, qui peccat ex paſſione.

¶ 3 Præterea. Peccare ex certa malitia eſt peccare ex electione mali; ſed ille, qui peccat ex paſſione etiam eligit malum, ergo non minus peccat, quàm ille, qui peccat ex certa malitia.

¶ Sed contra eſt, quòd peccatum, quod ex induſtria committitur ex hoc ipſo grauiorem pœnam meretur, ſecundùm illud Iob. 34. Quaſi impios percuſſit eos in loco videntium, qui quaſi de induſtria receſſerunt ab eo; ſed pœna non augetur niſi propter grauitatem culpæ, ergo peccatum ex hoc aggrauatur, quòd eſt ex induſtria ſeu certa malitia.

¶ Hic quærit comparando peccatum ex malitia ad peccatũ ex paſſione, in grauitate; an quis peccet grauius ex malitia, quàm ex paſſione. ¶ Nota, quòd iſta quæſtio intelligitur de peccato ex malitia, non vt eſt peccatum in Spiritũ ſanctum, quia conſtat, q̃ grauius eſt & cum hoc alterius generis, quàm peccatum ex paſſione; intelligitur igitur de peccato ex malitia prout peccatũ ex habitu eſt peccatum ex malitia, & quia illud vt patuit arti. 2. ad primum, non eſt alterius generis obiecti a peccato ex infirmitate, ideo ſunt comparabilia, & hoc tangit D. S. in de Malo Mate. 3. ar. 15. vbi dicit reſpondendo ad hanc quæſtionem, ſed quando peccat ex habitu, quod eſt ex malitia peccare, &c. hæc ille, vbi innuit, quòd loquitur de peccato ex malitia prout idẽ eſt, quod peccatum ex habitu, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd peccatum, quod eſt ex certa malitia eſt grauius peccato, quod eſt ex paſſione triplici ratione.

¶ Concluſio reſponſiua eſt in prime. pio quam deduxit tribus rationibus, quæ patebunt proſequendo, & eſt iſta concluſio. Peccatum, quod eſt ex certa malitia eſt grauius peccato, quod eſt ex paſſione.

¶ Nota, quòd hæc concluſio, & alia, quæ pro illius probatione ſcilicet intelligenda ſunt, vt habet D. S. vbi iam in de Malo, cæteris paribus, & hic in prima ratione, puta ſi peccetur vna ſpecie peccati, & vnus quidem ex paſſione alius autem ex habitu, quia tunc qui peccat ex habitu grauius peccat; ſi autem eſſet magna inæqualitas in ſpecie peccati poſſet contingere vt peccans ex paſſione grauius peccaret, ſicut homicida ex ira grauius peccat, quàm committens modicum furtum ex habitu.

¶ Primo quidem, quia cum peccatum principaliter in voluntate conſiſtat, quantò motus peccati eſt magis proprius voluntati, tantò peccatum eſt grauius cæteris paribus; cum autem ex certa malitia peccatur, motus peccati eſt magis proprius voluntati, quæ ex ſeipſa in malum mouetur, quàm quando ex paſſione peccatur, quaſi ex quodam extrinſeco impulſa ad peccandum; vnde peccatum ex hoc ipſo, quòd eſt ex malitia aggrauatur, & tantò magis quantò fuerit vehementior malitia; ex eo verò, quod eſt ex paſſione diminuitur tãtò magis quantò paſſio fuerit magis vehemens.

¶ Hic conſequenter D. S. probat concluſionem tribus mediis, quorum primum procedit ex parte maioris voluntarij, a quo vt patuit ſupra q. 73. art. 6. ſumitur maior grauitas generica peccati, vt videlicet culpa eſt, & magis volũtarium eſt quando motus eſt magis voluntati proprius, vt patuit q. 77. ar. 6. ad tertium. Arguitur ergo ſic primò, quanto motus peccati eſt magis proprius voluntati, tantò peccatum eſt grauius cæteris paribus; ſed quando peccatur ex malitia tunc motus peccati eſt magis proprius volũtati, quàm quando ex paſſione peccatur; ergo peccatum ex hoc ipſo, quòd eſt ex malitia aggrauatur, &c. Maior probatur, peccatum principaliter conſiſtit in voluntate, ergo ſequitur maior, dicitur autem cæteris paribus propter dicta circa concluſionem, quia eum grauitas ſpecifica ex parte obiecti ſit prima, vt patuit ſupra, ideo ſi ipſa eſſet maior grauitate ſpecifica alterius, tunc nõ oporteret peccatum ex malitia eſſe ſimpliciter maius.

¶ Nota, quòd peccatum principaliter conſiſtit in volũtate ſub ratione peccati vt culpa eſt, & completiue, tamen principalius eſt ex obiecto inchoatiue, & ſecundum grauitatem ſpecificam, &c. Minor patet, quia quando peccat ex malitia tunc ex ſeipſa mouetur in malum, quando autem ex paſſione peccatur, tunc voluntas quaſi ex quodam extrinſeco impellitur ad peccandum, igit minor vera. Iſtud aſſumptum pro minore patet partim ex dictis in iſta quæſtione, partim ex dictis q. præcedentis.

¶ Nota autem, quòd iſta ratio procedere poſſet de peccato ex malitia quocunque ſine ſcilicet ex habitu ſiue ex abiectione prohibentium, vt eſt in Spiritum ſanctum quo ad hoc, quia vtrobique voluntas ex ſeipſa mouetur in malum; quia tamen in peccato in Spiritum ſanctum, & in peccato ex paſſione cætera non poſſunt eſſe paria, nam nunquam ſunt eiuſdem generis, & obiecti vel ſpeciei, ideo D. S. in de Malo vbi ſupra, iſtam rationem manifeſtè intelligit de peccato ex malitia, prout eſt ex habitu, vt patet intuenti; ideo videtur nexta dicta in primo notabili de peccato ex malitia, quod eſt ex habitu, &c. Secunda ratio eſt.

¶ Secundò quia paſſio, quæ inclinat voluntatem ad peccandum citò tranſit, & ſic homo citò redit ad bonum propoſitum pœnitens de peccato; ſed habitus quo homo ex malitia peccat eſt qualitas permanẽs, & ideo qui ex malitia peccat diuturnius peccat, vnde Philoſophus in 7. Ethicorum. * comparat intemperatum, qui peccat ex malitia infirmo, qui continuè laborat; incõtinentem autem, qui peccat ex paſſione ei, qui laborat interpolatè. * Atiſt. ca 3. 10 m 5.

¶ Iſta ratio fundatur in maiori durationc, & periculoſitate, & continuatione, & arguitur ſic. Malum quantò diuturnius tantò peius, cæteris paribus; ſed qui peccat ex malitia diuturnius peccat, quàm qui peccat ex paſſione; igitur grauius, cæteris paribus. Maior iſta fuit declarata, ſupra q. 71. art. 1. ad primũ, quia ſi ſunt eiuſdem ſpeciei magis & minus diuturnum, tũc magis diuturnũ eſt peius, in malis ſaltem accidentaliter, vt patuit ibidem. Minor probatur paſſio, quæ inclinat voluntatem ad peccandũ citò tranſit, & ſic homo citò redit ad bonum propoſitum pœnitens de peccato, ſed habitus quo homo ex malitia peccat, eſt qualitas permanens, igitur minor vera.

¶ Et nota, quòd iſta ratio probat, quòd ex malitia peccãs peccat diuturnius ſaltem reiterando propoſitum, & actum peccati interioris; quia cum habitus ſemper inſit frequenter inclinat ad propoſitum ſui actus, ſed paſſio raro adeſt, ideo non totiens reiteratur peccatum, nec quo ad actum interiorem nec exteriorem. Secundò confirmatur iſta minor auctoritate Philoſophi. 7. Ethi. qui comparat intẽperatum, qui peccat ex malitia, & habitu infirmo, qui continuè laborat, videlicet tiſico vel hidropico. Incõtinentem autem, qui peccat ex paſſione, ei, qui laborat interpolatè videlicet epilentico, igitur minor vera.

¶ Nota autem, quòd hæc ratio manifeſtè procedit de peccato ex malitia, prout eſt ex habitu, quia D. S. probat, q̃ ſit permanẽtius, quia ex habitu, vt patet intuenti. Tertia ratio.

¶ Tertiò, quia ille, qui peccat ex certa malitia eſt malè diſpoſitus quantum ad ipſum finem, qui eſt principium in operabilibus, & ſic eius defectus eſt periculoſior, quàm eius, qui ex paſſione peccat, cuius propoſitum tendit in bonum finem, licet hoc propoſitum interrumpatur ad horam propter paſſionem. Semper autem defectus principij eſt peſſimus, vnde manifeſtum eſt, quòd grauius eſt peccatum, quod ex malitia, quàm quod eſt ex paſſione.

¶ Hæc ratio procedit ex parte eius, circa quod vterque deficit habendo falſam æſtimationem, & ignorantiam, & ex parte maioris periculi, & inſanabilitatis.

¶ Vbi nota breuiter iuxta dicta ſupra q. 58. ar. 5 & ſecunda ſecundæ. q. 49. ar. 3. quòd principia in agibilibus ſunt fines virtutũ non ſolùm vniuerſales, ſed & propij virtutibus, ſicut temperantiæ finis eſt benè ſe habere ſecundùm rationem videlicet in delectabilibus, q̃ ergo peccat ex paſſione videlicet ſorti, & magna, qualis requiritur ad peccatum ex paſſione habet errorem, & falſam æſtimationem circa aliquod particulare eligibile, prout ęſtimat hoc nunc eſſe eligendum, & tamen oppoſitum eius nouit habitu, & peccans ex paſſione eſt benè diſpoſitus habitu ſaltẽ circa finem virtutis, ſed peccãs ex habitu vt intemperatus, habet ignorantiam, & errorem circa finem ipſum, quia iudicat bonum eſſe vt effrenatè ſequatur paſſiones. Patet autem ex ſupra dictis q. 72. ar. 5. quòd defectus principij periculoſus eſt, quia inſanabilis, defectus autem poſt principium ipſo ſaluo ſanari poteſt. His notatis arguitur ſic. Semper defectus principij eſt peſſimus, ſed ille, qui peccat ex malitia deficit circa principium in moralibus, non autem, qui peccat ex paſſione, ergo peccans ex malitia deficit periculoſius, & grauius, &c. maior nota. Minor patet, quia qui peccat ex malitia deficit circa finem, ſcilicet particularem virtutis, peccans autem ex paſſione propoſito habituali ſaltem tendit in bonum finem, licet hoc propoſitum interrumpatur ad horam propter paſſionem, ſed finis eſt principium in moralibus, igitur minor vera.

¶ Nota

¶ Nota autem, quòd hæc ratio quãuis intelligi possit de peccato ex malitia vtroque modo, tamẽ conuenientius intelligitur de peccato ex habitu; qui enim desperando fertur in peccatũ male se habet ad finẽ virtutis dum libertè vult frui bonis mundi, &c. & ita vtitur hac ratione D.S. secunda secundæ q. 156. ar 3. vbi vide in cor. & solutionibus has rationes nunc positas referri.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium.

¶ Nota circa hoc argumentum, quòd maior pœna non debetur solùm propter maiorem grauitatem specificam, sed & ꝓpter genericam, & accidentalem, & ergo stat, quòd peccatum ex malitia, & habitu sit eiusdem speciei, vt patuit cum peccato ex passione, & tamen grauius puniatur, quare non sunt incompossibilia, quod Doct. San. loquitur de malitia ex habitu tantùm, & tamen sibi debetur maior pœna, esto sit eiusdem speciei cum eo, quod est ex passione.

¶ Nota etiam circa minorem eiusdem argumenti in contrarium, quòd pœna non augetur nisi propter grauitatem culpę via executionis, & inflictionis a iusto iudice; tamen etiam è contra in via quasi intentionis vel volitionis inditectè, & commissionis, culpa ipsa augetur, vt patuit supra q. 73. ar. 8. circa finem, qa fidelis, qui contemnit maiores pœnas de quibus credit, eo ipso grauius peccat, & sta culpa quandoque habet grauitatem ex pœna iuxta sensum ibidem dictum, & hoc in via commissionis culpæ, & præuisionis pœnæ; sed tamen in via inflictionis, pœna ipsa taxatur iuxta culpæ grauitatem quam habet vel habuit ex ipsa pœna vt præuisa fuit, ita quòd pœna non augetur nisi propter grauitatem culpæ quam potuit habere ex pœna vt præuisa fuit & tñ contẽpta, nã ex hoc arguitur maior voluntas ad malũ, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ignorantia electionis, de qua obiectio procedit, neque excusat neque diminuit peccatum vt supra dictum est. * vnde neque maior ignorantia talis facit esse minus peccatum. *q. 76. ar. 4.

¶ Ad maiorem sæpe patuit in q. 76. præsertim ar. 4. ad primũ, quia vera est de ignorantia, quæ est causa peccati, sed falsa est de ignorantia electionis, quæ est concomitans vel magis sequens causam peccati, siue sit passio siue habitus; vt enim patuit etiam habitus habet ignorantiam concomitantem, vt patuit ar. primo ad primum. ex D.S. in de Malo, illa igitur ignorantia non excusat in toto, nec in parte, immo vt dictum fuit quandoque auget, quia procedit ex voluntate multum affecta peccato. Minor vera est, & eam verificat D.S. secunda secundæ, vbi supra ad primum, quia est maior vno modo quantum ad durationem, quia in incõtinente durat illa ignorantia solùm passione durante, sicut accessio febris tertianæ durat durante commotione humoris, ignorantia autem intemperati durat assiduè propter permanentiam habitus. Alio modo est maior ignorantia intemperati quantum ad id, quod ignoratur, & e. vt deductum fuit in tertia ratione art. & ad hoc redit probatio minoris in littera, sed negatur consequentia, quia vt supra dictum fuit q. 73. ar. 2. ad secundum. illa regula sicut simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis, habet solũ veritatẽ in his, q̃ sunt per se; mõ ignorãtia, quæ est in peccato ex malitia, & ẽt in peccato ex passione nõ per se excusat, immo nihil excusat: ergo non oportet, ꝙ maior ignorãtia magis excusset, & faciat minus peccatum, immo quantò ignorantia talis est maior tantò peccatum est grauius. de hoc Doct. San. vbi iam 2. 2. Ignorantia intellectus quandoque quidem præcedit inclinationem appetitus, & causat eam, & sic quantò est maior ignorantia tantò magis peccatum diminuit vel totaliter excusat inquãtum causat inuoluntarium. Alio modo è conuerso, ignorantia rationis sequitur inclinationem appetitus, & talis ignorantia quãtò est maior tantò peccatum est grauius, quia ostenditur inclinatio appetitus esse maior: ignorantiam autem tam incontinentis, quàm intemperati prouenit ex eo, ꝙ appetitus est in aliquid inclinatus siue per passionem sicut in incontinente, siue per habitũ in intemperato. Hæc ille, & valent hæc ad propositum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd impulsio, quæ est ex passione est quasi ex exteriori defectu respectu voluntatis, sed per habitum inclinatur voluntas quasi ab interiori, vnde non est similis ratio.

¶ Ad maiorem dicitur post dicta supra q. 73. ar. 6. & q. 77. ar. 6. ad tertium. quantò aliquis habet maius impellens extrinsecum, quod obnubilat proprium motuum voluntatis, scilicet rationẽ tantò minus peccat, si autem intelligitur de impellente intraneo aut de eo, quod mouet secundùm naturam voluntatis, & ordinẽ, sicut est finis, & habitus intrancus voluntati vel volenti ad sensum dictum in ar. 2. negatur maior, quando videlicet impellens non tollit quin motus sit proprius voluntati; si autem facit ne sit voluntati ꝓprius, vera est maior. Ad minorem, ille qui peccat ex certa malitia impellitur ab habitu, conceditur. Sed dico, quòd ille impulsus est interior, & non abundat perturbando vehementer iudicium rationis, & relinquit motum voluntati proprium, quia scilicet non est ab extrinseco, quare negatur consequentia.

¶ Nota autem, quòd in hoc argumento D.S. arguit in minori de peccato ex malitia, quod est ex habitu, quare & benè dictũ videtur cum dicebatur, articulus intelligendus de peccato ex malitia, quod est ex habitu.

¶ Nota secundò, ꝙ D.S. dicit in solutione, sed per habitũ voluntatis inclinatur quasi ab interiori, quia videlicet iuxta dicta in ar. 2. esto non sit subiectiuè in voluntate, est tñ in voluntate, & per modum formæ quasi generalis, quod de passione dici nõ potest cum subito insurgat, & statim transeat, & cum hoc plerũq; ab extrinseco insurgat, vt patuit supra q. 22.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliud est peccare eligentem, & aliud peccare ex electione; ille enim, ꝙ peccat ex passione, peccat quidem eligens, non tamen ex electione; quia electio non est in eo primum peccati principium, sed inducitur ex passione ad eligendum id quod extra passionem existens non eligeret; sed ille qui peccat ex certa malitia secundùm se eligit malum eo modo quo dictum est. * & ideo electus quo est in ipso est principium peccati, & propter hoc dicitur ex electione peccare. * Ar. 1. & 2. huius q.

¶ Maior vera, ad sensum dictum art. 1. quia est eligere malum id est potius incurrere velle malum, quàm carere bono concupito, non quòd malum propter se eligatur vel ratione mali. Ad minorem dico, quòd non benè subsumitur, sunt enim quattuor termini; si autem benè subsumitur, negatur minor, scilicet ꝙ peccans ex passione, peccet ex electione; ipse quidem peccat eligens malum, sed non ex electione; ex electione enim peccare est ex propria libertate voluntatis ferri in malum quando non est tracta per aliquod extrinsecum impellens, quod non est in peccante ex passione, quia ibi voluntas eligit propter passionem, qua non existente non eligeret; sed peccans ex habitu eligit malum ad sensum dictum ex sola complacentia, & libertate voluntatis non tractæ per aliquod extrinsecum, præpositio enim, ex, denotat habitudinem principij in peccante autem ex passione non est primum principium ipsa voluntas, sed passio, secus in peccãte ex malitia, quia ibi actus exterior procedit ex interiori habitu voluntatis, & electione voluntatis tanquàm prima causa, vt patuit arti. primo ad tertium.

Quæstio Septuagesimanona.

De causis peccati exterioribus.

DEinde considerandum est de causis exterioribus peccati. Et primò ex parte Dei. Secundò ex parte diaboli. Tertiò ex parte hominis. Circa primum quærũtur quattuor. Primò, vtrum Deus sit causa peccati. Secũdò, vtrum actus peccati sit a Deo. Tertiò, vtrum Deus sit causa excecationis, & obdurationis. Quartò, vtrum hæc ordinentur ad salutem eorum, qui excecantur vel obdurantur. R

¶ Expedito tractatu de causis peccatorum interioribus, nunc D.S. iuxta ordinem statutum q. 76. agit de causis exterioribus peccati, & primò ex parte Dei q. 78. secundò ex parte diaboli q. 80. sequenti, tertiò ex parte hominis q. 81. Circa primum aduerte, ꝙ in peccato tria possunt considerari, scilicet ipsa deordinatio, ipse actus, & effectus horũ, scilicet priuatio gratiæ, primò ergo ostenditur in q. præsenti, an Deus sit causa peccati ex parte deordinationis, secundò an ex parte actus, arti. 2. tertiò an ex parte effectus in articulo 3. & quartò determinat dubium incidens ex art. 3. in quarto articulo.

Vtrum Deus sit causa peccati.

AD primum sic proceditur. Videtur, quòd Deus sit causa peccati. Dicit enim Apostolus Rom. primo. de quibusdam. Tradidit eos Deus in reprobum sensum vt faciant ea, quæ non conueniunt. Et Glosa ibidem dicit. * quòd Deus operatur in cordibus hominum inclinando voluntates eorum in quodcunque voluerit siue in bonum siue in malum; sed facere, quæ non conueniunt, & inclinari secundùm voluntatem ad malum, est peccatum, ergo Deus hominibus est causa peccati. Infra q. 10. ar. 1. cor. Et Malo. q. 1. arti. 1. * Est glos. Aug. in li. de natu. & gratia. ca. 21. tom. 7.

¶ 2 Præterea. Sapien. 14. dicitur. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animæ hominum; sed tentatio solet dici prouocatio ad peccandum, cum ergo creaturæ non sint factæ nisi à Deo, vt in primo habitum est. * videtur, quòd Deus sit causa peccati prouocans hominem ad peccandum. Sapien. * Prima parte q. 44. arti. 2.

¶ 3 Præterea.

Digitized by Google

¶ 3 Præterea. Quicquid eſt cauſa cauſæ eſt cauſa effectus, ſed Deus eſt cauſa liberi arbitrij, quod eſt cauſa peccati, ergo Deus eſt cauſa peccati.

¶ 4 Præterea. Omne malum opponitur bono, ſed non repugnat Diuinæ bonitati, quòd ipſe ſit cauſa mali pœnæ, de iſto enim malo dicitur Eſaiæ. 45. quòd Deus eſt creans malum. Et Amos 3. Si eſt malum in ciuitate, quod Deus non fecerit, ergo etiã Diuinæ bonitati non repugnat, quòd Deus ſit cauſa culpæ.

Eſaiæ. 45.

¶ Sed contra Sapien. 11. dicitur. Nihil odiſti eorum, quę feciſti, odit autem Deus peccatum, ſecundùm illud. Sapien. 14. Odio eſt Deo impius, & impietas eius, ergo Deus non eſt cauſa peccati.

Sapien.

¶ Nota primò, vt iam tactum fuit, iſta quæſtio huius articuli intelligitur de cauſa peccati formaliter, videlicet, an ſit cauſa inordinationis, quæ eſt in peccato.

¶ Nota autem ſecundò, quòd nomen peccati non ſignificat ipſum actum tanquam formale ſignificatum, quia alias ſequeretur, quòd peccatum, & rectum haberent idem formale ſignificatum, quia poſſibile fuit vt ille idem actus numero eſſet concors regulæ ſuperiori, & tunc eſſet rectus, quare formale ſignificatum eſt ipſa inordinatio, quę accidit actui, ex quo eſt a tali agente voluntario, quod ſe non conformat ſuæ regulæ.

¶ Nota tertiò, quòd talis inordinatio, quæ eſt formale ſignificatum peccati, nihil aliud eſt, quàm carentia actualis rectitudinis debitæ, hoc eſt rectitudinis, & ordinationis, quæ deberet in eſſe, & non ineſt, & hæc carentia actus voluntarij deficientis, eſt formale in peccato actuali. Quæritur igitur. An Deus ſit cauſa, q talis rectitudo, & ordinatio debita ineſſe non ineXiſtat actui ita quòd faciat volũtatem deficere, ita quòd Deus primo deficiat. & primò non agat id, quod facit actum eſſe rectum puta cõformem legi Diuinæ, & fini vltimo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd homo dupliciter eſt cauſa peccati vel ſui vel alterius. Vno modo directè inclinando, ſcilicet voluntatem ſuam vel alterius ad peccandum. Alio modo indirectè, dum ſcilicet non retrahit aliquos a peccato, vnde Ezech. 3. ſpeculatori dicitur. Si non dixeris impio morte morieris, ſanguinem eius de manu tua requiram.

¶ D.S. in articuli corpore duo facit, primò præmittit quandam diſtinctionem pro intellectu quæſiti, ſecundò ſecundùm hoc reſpondet, ibi. Deus autem, &c.

¶ Nota ergo primò, quòd quæſitum poteſt habere duplicem intellectum, ſecundùm quòd duplex eſt cauſa peccati, ſicut homo dupliciter eſt cauſa peccati vel ſui vel alterius, & ſic etiam poſſet videri, quòd Deus dupliciter eſſet cauſa peccati. Vno modo directe, inclinando ſcilicet voluntatem ſuam, vel alterius ad peccã dum, ideſt ad actionem, vt deformitati ſubſtat, quia videlicet inducit ad hoc vt velit inordinatè, inquantum poteſt, ſicut diabolus, & homo perſuadendo, & alliciendo. Alio mudo indirectè, quia videlicet non agit ad hoc, quòd alius peccet, ſed quia non retrahit, & impedit a peccato, ſicut Ezechielis tertio, ſi non dixeris impio, &c.

¶ Deus autem non poteſt eſſe directè cauſa peccati vel ſui vel alterius, quia omne peccatum eſt per receſſum ab ordine, qui eſt in Deum ſicut in finem, Deus autem omnia inclinat, & conuertit in ſeipſum ſicut in vltimum finem ſicut Diony. dicit 2. c. de Diui. No.* vnde impoſſibile eſt, quòd ſit ſibi vel alijs cauſa diſcedendi ab ordine qui eſt in ipſum, vnde non poteſt directè eſſe cauſa peccati.

* Aug. c. 1. declinando ad fin.

¶ Hic conſequenter D.S. reſpondet ad quæſitum ſecũdùm illum duplicem intellectũ, tali concluſione totali, Deus nullo modo eſt cauſa peccati. Probatur Deus non eſt cauſa peccati directè, vel indirectè, igitur nullo modo, tenet conſequentia a ſufficienti diuiſione, quia non datur alius modus ab iſtis, ſcilicet quòd vel ipſe faciat vel alium inducat, vel non impediat quando debet. Circa antecedens D.S. primò probat primam eius partem, ſecũdò ſecundam, ibi. Similiter etiam, &c. tertiò ſubiungit ipſam concluſionem, ibi. Et ſic patet, &c.

¶ Pro prima parte antecedentis nota, quòd D.S. in de Malo Mate. 3. ar. 1. probat hanc partem, ſcilicet quòd nec Deus poſſit peccare, nec alium facere peccare. Primò de peccato ſecundùm communem rationem, vt etiam inuenitur in naturalibus, & artificialibus, vt patuit ſupra. q. 21. ar. primo. inquantum peccatũ dicit defectum actionis a regula debita, & fine, quia tale peccatum prouenit ex defectu principij actiui, quod in Deo eſſe non poteſt cuius potentia eſt infinita, hic autem D. S. probat de peccato ſecundùm quòd propriè in moralibus inuenitur, prout habet rationem culpæ, quod conſiſtit in hoc, quòd voluntas deficiens a debito fine, per hoc, quòd in finem indebitum tendit contra regulam ſuam; volũtas enim Diuina naturaliter inhæret ſummo bono, nec poteſt ab eo deficere, & eſt ipſa ſumma boni as. Arguitur igitur ſic pro prima parte. Omne peccatum, ſcilicet vt culpa, & in moralibus eſt per receſſum, ſaltem ſcilicet virtualem ab ordine qui eſt in Deum, ſed impoſſibile eſt, quòd Deus ſit ſibi vel alijs cauſa diſcedendi ab ordine, qui eſt in ipſum: igitur non poteſt eſſe directè cauſa peccati ſibi vel alijs. Maior iſta patet ex definitione peccati, habita ſupra q. 71. art. 6. quia formale peccati vt dictum eſt, eſt auerſio, & inordinatio, & corruptio debiti ordinis ad Deum, tanquam regulam primam, & vltimum finem. Dixi autem, quòd omne peccatum eſt per receſſum, & auerſionem, ſaltem virtualem, quia vt habet Scotus, & benè in ſecundo. diſt. 37. eſt duplex auerſio, vel receſſus ab vltimo fine, formaliter & virtualiter. Formaliter contrariè vel negatiuè, ſic quòd voluntas nolit illum finem, & tale nolle eſt odire; vel non velit eum deberet velle, & tale nõ velle, eſt omittere illud præceptum, Diliges Dominum Deum tuum, & tales auerſiones, ſcilicet formalis contraria, & formalis negatiua, non ſunt communes omni peccato, ſed odio, & omiſſioni priuatiuè oppoſitæ actui charitatis; virtualis autem auerſio ſic. Quando aliquid eſt neceſſarium ad conſequendum vltimum finem, voluntas auerſa ab hoc neceſſariò ad vltimum finem, virtualiter a fine auertitur, ſicut intellectus negans concluſionem virtualiter auertitur à principio. Prima auerſio non includitur in quolibet peccato. Eſt enim odium Dei ſpeciale peccatum, ſimiliter omiſſio illius præcepti, diliges, eſt ſpeciale peccatum. Secundo autem modo auerſio eſt communis omni peccato mortali, quia in omni tali peccato mortali voluntas inordinatè ſe habet reſpectu alicuius neceſſarij ad finem, quod ex præcepto videlicet Diuino, deberet benè ordinari; vnde talis auerſio nihil aliud eſt, quàm inordinatio voluntatis circa aliqd ordinatum ad finem ex præcepto Diuino, circa quod deberet ordinari. Eſt ergo omne peccatum, ſcilicet perfectum, & mortale p receſſum, vel virtualem, vt dicit Scotus, vel interpretatiuum contemptum Diuinæ legis, vt dicit maior.

Scotus.

Auerſio duplex ab vltimo fine, formalis, & virtualis.

¶ Minor p auctoritate Beati Dionyſij, quia Deus omnia inclinat, & conuertit in ſeipſum ſicut in vltimum finem, & hanc minorem D. S. declarat extenſius ſupra in de Malo, quia quod communiter inuenitur in omnibus agentibus creatis, oportet q hoc habeant ex imitatione primi agentis, quod dat omnibus ſuam ſimilitudinem, ſecundùm quòd capere poſſunt prout Dionyſius dicit nono ca. de Diuino no. Sed vnumquodque agens creatum inuenitur per ſuam actionem alia quodammodo ad ſe ipſum attrahere, aſſimilando ea ſibi, vel per ſimilitudinem formæ, ſicut cum calidum calefacit, vel conuertendo ad finem ſuũ, ſicut homo per præceptum alios mouet ad finem quem intẽdit, ergo & hoc Deo conuenit, quòd omnia ad ſeipſum conuertat, & per conſequens nihil auertit a ſeipſo, ipſe autem eſt ſummum bonum, vnde non poteſt eſſe cauſa auerſionis voluntatis a ſummo bono, in quo culpæ ratio conſiſtit prout nunc loquimur de culpa, &c. Ex quibus patet probatio formalis minoris dictæ. Conſequenter cum dicit.

¶ Similiter etiam neque indirectè, contingit enim, quòd Deus aliquibus non præbet auxilium ad euitandum peccata, quod ſi præberet non peccarent; ſed hoc totum facit ſecundùm ordinem ſuæ ſapientiæ, & iuſtitiæ, cum ipſe ſit ſapientia, & iuſtitia, vnde non imputatur ei, quòd alius peccet ſicut cauſæ peccati; ſicut gubernator non dicitur cauſa ſubmerſionis nauis ex hoc, q non gubernat nauem, niſi quando ſubtrahit gubernationem potens, & debens gubernare,

¶ Probat ſecundam partem antecedentis, ſcilicet quòd nõ indirectè. Dicitur autem indirectè cauſa, ſicut dicitur indirectè voluntarium, quod videlicet quis poteſt prohibere vel impedire, & non impedit, vt patuit ſupra. Et arguitur ſic, ille eſt cauſa indirectè peccati, qui poteſt impedire, & debet; ſi autem poſſit impedire, non autem debeat, nec tenetur, non eſt cauſa etiam indirectè, & præſertim ſi ipſe non ſit prima ratio deficiendi, vel non ſubtrahat auxilium ſuum, niſi ex demerito peccati præcedentis; ſed Deus non debet, eſto poſſit, nec ſubtrahit niſi propter demeritũ peccati præcedentis. Maior patet exemplariter de gubernatore, qui non dicitur cauſa ſubmerſionis nauis etiam indirectè ſcilicet ex hoc, quòd non gubernat nauem, niſi quando ſubtrahit gubernationem potens, & debens gubernare. Minor patet, & quòd poſſit clarum eſt; ſed non debeat, patet quia ordo ſuæ ſapientiæ nõ requirit, quòd præbeat auxilium, & impediãtur peccata vt arbitrium liberum creatum, quod ex natura ſua deficere poteſt ſuo modo diſponatur. Et quod ſubtrahat auxilium ſuum propter demeritum peccati præcedentis ſaltem originalis, patet ad primũ, & prima parte. q. 23. ar. 7. ad tertium. Quæ autem ſit ratio, quòd Diuina ſapientia, & iuſtitia voluerit aliquos dimittere peccare,

& non

& non impedire, habes rationem vbi iam in prima parte art. 5. ad tertium. rationem videlicet in generali, licet non præcisam vt ibidem patebit, vt manifestetur Diuina bonitas per misericordiã & iustitiam, & suauis dispositio rationalium creaturarum.

¶ Nota ex dictis ante articulum, ex quibus habetur, q̃ Deus non est causa deficiendi prima. Et ergo non imputatur sibi peccatum alterius; si enim non fuisset peccatum, præsertim originale, Deus nullum hominem deseruisset.

Scotus. ¶ Nota etiam, quòd Scotus vtitur eodem fundamento quo D. S. hic ad probandum, quòd Deus in se non possit peccare, quia videlicet non potest a se auerti. Nec formaliter, quia non potest se non diligere summè, & ordinatè cum omnibus circunstãtijs requisitis. Alioquin vel non posset se ordinatè diligere, vel posset mutari, quorum vtrumque est impossibile, nec etiam virtualiter potest a se auerti, quia nihil aliud a se est necessarium sibi ad volendum sc; quodcunque enim aliud a se, est quia ab eo volitũ, & hoc modo volitum, & pro nunc, & ex hoc est sic ordinatè volendum. Quare autem non possit esse ratio prima deficiendi, & peccandi alias patuit, &c.

¶ Nota circa secundam partem antecedẽtis, & eius probationem, quòd Deus non est debitor alicui creaturæ, nec tenetur hominem conseruare ne peccet, maximè postquàm peccando se secerit indignum; debet aũt velle, q̃ impleat in rebus id, quod sua sapientia, & voluntas habet, quia ergo ordo suæ sapientiæ non habet, quod hominibus auxilium ferat omnibus, ne peccẽt, ideo D. S. dicit hic, quòd hoc totum, scilicet non præbere auxiliũ ne peccet, facit secundùm ordinem suæ sapientiæ quem debet implere, Deus enim non est debitor creaturæ, sed sibijpsi, quare nõ debet, nec tenetur hominem a peccato conseruare, & præsertim cum conditio naturalis creaturæ exigat ne a peccato cohibeatur. Et per consequens non imputatur sibi. Vide de hoc prima parte, q. 21. arti. 1. ad tertium. Quomodo Deus nihil debeat creaturis, sed sibi, &c.

¶ Nota tamen in ista materia pro intellectu maiori. Quod cum dicitur, quòd Deus licet non agat vel sit causa deformitatis, sed substantiæ. Et per prius, & pluſquam voluntas peccans.

¶ Nota inquam propter Scotum, quòd non debet intelligi, quasi prima causa in aliquo instanti attingat effectum, & operationem causæ secundæ in seipsa, quasi habeat vnam motionem præuiam actioni creaturæ voluntatis peccantis, & illa motio præuia prius producat pro aliquo instanti, quàm voluntas. Ille enim sensus falsus est, non enim cum aliquis vult, oportet antequam velit præcedere motionem Dei, loquendo de naturali volitione vel mala. Et in hoc sensu videtur se fundasse Scotus. Scotus in alio proposito, vbi vult, quòd ad hoc, quòd res sint cõtingentes, oporteat voluntatem Diuinam esse contingentẽ, idest liberam, ita quòd si ex necessitate vellet, nihil esset contingens. Et in hoc scienter contradicit Philosophis etiam Aristoteli, quãuis immeritò; sed de hoc alibi; sensus autem verus est, quòd secũda causa non producit nisi in virtute primæ, quæ secundam coniungit suo effectui, & intimius attingit effectum, quàm secunda. Sed cooperando intrinsecè secundùm modum naturæ causæ secundæ, vnde attingit operationem voluntatis modificatam iuxta conditionem voluntatis. Et ergo talis effectus non habet necessariam habitudinem ad causam primam, sed contingentem, quia fit ab ea secundùm conditionem voluntatis, & causæ secundæ, quæ est contingens. Vnde habet motionem cooperatiuã propriæ actioni creaturæ, & secundùm modum eius. Vnde si Deus ageret ex necessitate naturæ, vt Philosophi posuerunt, staret nihilominus contingentia rerum, propter defectibilitatem, & libertatem causarum secundarum. Quare in proposito, intelligas iuxta D. S. mentem. Deum primò concurrere ad actum peccati, quia videlicet voluntas non agit nisi in virtute Dei, quæ tamen solùm habet motionem cooperatiuam, & prius attingit cooperando, quia intimius attingit; & non imagineris modo Scotico, quasi sit aliqua duratio naturæ in cuius primo instanti Deus attingat actum peccati, & in secundo creatura, sed simul duratione, tamen Deus prius perfectione. Tunc ibi.

Dub. 103. ¶ Et sic patet, quòd [d] Deus nullo modo potest esse causa peccati.

¶ Subiungit vltimò ipsam conclusionem iam satis probatam. Sed pro maiori intellectu nota primò, quòd voluntas increata, & Deus ipse non potest esse prima causa, & ratio deficiendi culpabiliter; quia si Deus primò subtraheret rectitudinem actionis, tunc non esset in potestate voluntatis humanæ rectè agere. Et per consequens actus non rectus sibi non imputaretur, nec esset culpa. Solũ igitur tunc peccat culpabiliter, quia in potestate eius est rectè agere, & in illa præintelligitur subtractio causæ prioris, propter cuius defectum voluntas non possit rectè agere, immo quantum esset ex parte Dei, illa rectitudo inesset actui, quod autem non insit est ex voluntate creata, quando enim duæ causæ concurrunt ad vnum effectum communem ambabus, potest esse defectus in productione effectus ex defectu vnius tantùm; sic ad velle voluntatis creatæ, concurrunt duæ voluntates, scilicet Diuina, & humana. Et voluntas humana potest & tenetur rectitudinem dare actui, & tamen non dat, Diuina autem licet non teneatur dare eam, tamẽ quantũ ex se esset daret si voluntas creata cooparetur; quicquid enim Deus dat antecedenter, dat etiam consequenter quantum est ex parte sui, nisi assit impedimentũ. Causando autem voluntatem creatam dedit antecedenter in sui principio opera bona, & recta, quæ sunt in hominis potestate, quare & quantum ex parte sui est, dat rectitudinem omni actui voluntatis, & voluntati ex consequenti daret. Est igitur defectus in effectu illarum duarum causarum, non propter defectum, cuius prima ratio sit Deus, sed cuius ratio, & causa est volũtas creata. Non quia Deus causat rectitudinem, & voluntas obliquitatẽ, sed quia Deus quantum de se est causaret, si voluntas suam causalitatem causaret. Et ergo, quòd non assit rectitudo, est quia voluntas non causat quantum ad se pertinet. Ante autem primum peccatum non est, quare Deus subtraheret rectitudinem actualem ipsius actus. Quare ex parte sui, non oportet, quòd illa rectitudo non insit.

¶ Nota secundò, quòd aliquis non peccat, quia producit actũ, sed quia facit ipsum malè, & contra rectam rationem. Actum autem quem homo facit contra rectam rationẽ, & sic peccat, Deus facit secundùm rectam, & optimã rationem, & ex charitate sui ipsius, & ordinis suæ sapientiæ, ideo ipse non peccat; videmus enim sæpe, quia duo possunt cõcurrere ad vnum actum, & vt est vnius, est bonus, vt est alterius, est malus; vt patuit supra q. 20. art. 6. & de passione Christi, vt fuit ipsius Christi, & vt Iudæorum. Similiter de actione, quæ exercetur per seruum, & est Domini imperatiuè; sic in proposito nec agit Deus contra rectam rationẽ, quia non subtrahit id sine quo homo non potest facere actũ malum, scilicet coefficientiam suam, quæ necessaria est ad quodcũque peccatum producendũ, quia alias malè egisset creando creaturam peccabilem, puta hoiem, qui non potest facere actũ malũ, nisi sit; similiter certum est, quia non peccat, actum malum partialiter continuando, & conseruando, ergo nec producendo, &c.

¶ Confirmatur conclusio responsiua argumento in cõtrariũ.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd Deus nihil odit eorum, quæ facit, odit autem peccatum, intelligo quo ad deordinationẽ, non autem quo ad substantiam actus, quam ipse facit, & prius, quàm peccans ipse. Et ergo concludit hæc ratio, quòd peccatum quantum ad id, quod non est factum, immo nihil, non est à Deo, & hoc est formale peccati, & priuatio actualis iustitiæ, vt dictum fuit in principio articuli.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quantum ad verba Apostoli, ex ipso textu patet solutio; si enim Deus tradit aliquos in reprobum sensum, iam ergo reprobũ sensum habent ad faciendum ea, quæ non conueniunt; dicitur ergo tradere eos in reprobum sensum, inquantum non prohibet eos quin suum sensum reprobum sequantur; sic dicimur exponere illos, quos non tuemur; quod autem August. dicit in li. de Gra. & lib. arb. [a] vnde sumpta est Glo. quòd Deus inclinat voluntates hominum in bonum, & malum, sic intelligendum est, q̃ in bonum quidem directè inclinat voluntatem, in malum autem inquantum nõ prohibet, sicut dictum est. [b] & tamen hoc etiam contingit ex merito præcedentis peccati.

[a] Aug. c. 21. procul à fi. to. 7.

[b] In cor. ar.

¶ Ad maiorem, tradidit eos Deus in reprobum sensum, oportet primò intelligere auctoritatem, quia dicitur hic sensus hominis non exterior quo sensibilia cognoscuntur, sed interior secũdum quem iudicat de agẽdis; dicitur autem sensus reprobus quo aliquis reprobandum iudicium habet de agendis, & ideo subditur vt faciant ea, quæ non conueniunt, idest ea, quę à recta ratione discordant. Dicitur igitur ad auctoritatem Apostoli, quòd tradit Deus aliquos in reprobum sensum, non quòd faciat eos peccare, & sinistrè iudicare; sed quia cũ in reprobum sensum ex culpa sua inciderint, ipse non prohibet eos ne prauum sensum, & iudicium sequantur, hoc autem non tenetur, & iusto iudicio eos non iuuat, nec fuit causa vt in reprobum sensum venirent prima, sed eorum culpa, & Apostolus ibidem ex intentione vult, q̃ ille reprobus sensus sit pœna peccatorum, vt patet intuenti, & est Deus causa huius reprobi sensus vt pœna est, & iusta propter eorum peccata non quidem influendo aliquid, sed subtrahẽdo suũ influxum vt statim tangam. Ad secundam auctoritatem inductã in maiori, quæ est Beati Aug. dr, quòd Doctores sancti q̃qi extensius loquuti sunt quàm proprietas rei patiatur, vnde sanè intelligendum est verbum hoc, quia inclinat in bonum directè agẽdo, & nõ solũ coefficiẽdo, immo volũtatẽ pueniendo, & excitando ad bonũ gratuitũ. Sed ad malum dicitur inclinare impropriè loquẽdo de peccato, & malo formaliter, qa videlicet ipsam inordinationẽ nõ prohibet; sed hoc nõ tenetur, nec est prima ratio deficiendi, sed illud prouenit. s. non prohibere propter defectum peccati præcedentis saltem originalis vt dictum fuit.

¶ Quare

¶ Quare nota verbum D.S.scilicet in fine solutionis, scilicet & tamen hoc etiam contingit, scilicet quod Deus non prohibeat inordinationem peccati ex demerito peccati præcedētis; ex quo patet id, quod dictum fuit sæpe, φ Deus non est prima ratio deficiendi, & carentiæ iustitiæ actualis in actu peccati, scilicet etiā non impediendo ipsam; quia quantum in se esset, concurreret, & faceret rectitudinem, sed voluntas ipsa impedit per propriā libertatem peccando.

¶ Nota autem, quòd Deus non solùm non impedit, sed principalius facit substantiam actus peccati, quàm voluntas ipsa; sed intelligendum est, quòd Deus non impedit ipsam deformitatem quam posset impedire; constat enim, quòd actum non impedit, nec tenetur, vt patebit ar.2. De illa auctoritate habet etiam D.S. de Verita. Mate.22.ar.8.in fine, vnde dicit. Sciendum tamen cum dicitur in Glo.inducta, quòd Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates in malum, non est intelligendum vt Glo.ibidem dicit, scilicet ad Ro.1. quòd Deus malitiā impartiatur; sed quia sicut apponit gratiam vnde inclinatur hominum voluntas ad bonum, ita subtrahit quibusdam, qua subtracta inclinatur eorum voluntas ad malum. Hæc ille. Pro horū maiori intellectu præsertim quomodo Deus est causa defectus, & inordinationis sub ratione pęnæ, & tamen non prima ratio deficiendi, benè declarat. Scotus vbi supra circa finem distinctionis, & valebunt ista ad post habenda in arti.3. dicit autem sic, Pœna aliqua est solùm carentia boni conuenientis naturæ intellectuali, sicut est carentia visionis, & fruitionis Dei. Alio modo potest dici pœna aliquod positiuum, & tamen disconueniens tali naturæ, sicut calor excellens est aliquod positiuum disconueniens carni, omnes pęnæ secundo modo dictæ possunt poni à Deo, quia sunt aliqua positiua, & de istis debet intelligi illud primi retractationū ca.25. ait enim in bonis operibus Dei bona opera sunt ista punitiua, licet sint mala istis punitis, quia disconueniunt eis; sed pęnæ primo modo non sunt à Deo efficiente, quia non sunt effectibilia, nec deficiente primo, sed tantùm propter demeritū voluntatis, in actu peccati non coagendo voluntati nūc ad illud bonum habendum, ad quod operatus fuisset quantum est ex se talis ergo pœna est a Deo non infligente vel efficiente, nec deficiente primo, sed deserente, adest naturam, quæ deficit relinquēte in suo defectu, & in omnibus defectibus cōsequentibus ad illum defectum, vbi includuntur multæ carentiæ perfectionū cōuenientium tali naturæ; sic ergo pœna, quæ est peccatum nō est a Deo efficiente vel deficiente primo, sed tantùm est a Deo deserente voluntatem ratione primi demeriti, quare deserta a Deo cadit in secundam demeritum, hæc ille & bene, præterquam in vltimo vbi dicit, quòd peccatum sit pœna, si enim intelligitur identicè, & præsertim formaliter, reprobabitur infra q.87.arti.2. vbi vide, & auctoritatē Apostoli hic allegatam exponi, quia tradidit Deus in reprobum sensum inquantum reprobus sensus est pœna, & effectus per accidens subtractionis gratiæ, quæ fit propter peccatum præcedens, vt sic peccatum sit pœna peccati, per accidens, patet ex his quomodo pœna aliqua, scilicet damni est a Deo deserente, non agente, sed pœna sensus est a Deo agente, & infligente. Subtractio autem gratiæ ad quam sequitur reprobus sensus, sicut ad remotione, [illegible], & cùm [illegible] est pęna dāni, vnde est a Deo deserente, & subtrahente influxū, & cōtinuationem gratiæ. Vide de his dictis D.S.secundo sententiarum, di 37 q 3.arti.1.clarè loquentem quomodo pœna sit a Deo. Vide & D.S.tertio contra Genti.ca.162 quia intelligenda sunt dicta huius solutionis, quòd Deus aliquibus non conferat auxilium ad vitandum peccatum, quod alijs quibusdam confert, hoc autem auxilium non solùm est infusio gratiæ, sed etiam exterior custodia, per quam occasiones peccādi hominum ex Diuina prouidētia tolluntur, & prouocantia ad peccatum comprimuntur. Hæc ille.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur. Creaturæ Dei factæ sunt in odium, & in tentationem animæ hominum, hæc præpositio, In, non ponitur causaliter, sed consecutiuè; non enim Deus fecit creaturas ad malum hominum, sed hoc consecutum est propter insipientiam hominum, vnde subditur. Et in muscipulā pedibus insipientium, qui scilicet per suam insipientiā vtuntur creaturis ad aliud, quàm ad quod factæ sunt. —

¶ Ad maiorem dico primò extra litterā, quòd secundùm aliquos expositores intelligitur ista auctoritas de creaturis nō quibuscumque, sed habitantibus in idolis, scilicet de demonibus; illę enim factæ sunt in odium, & tentationem nō a Deo auctore, sed per proprię voluntatis malitiam. Dęmones enim tentant homines, & sunt in muscipulam insipientium, sed sapientibus sunt ad coronam, sic exponit illam auctoritatem Sapientiæ.14. Nicol.de Lyra, & similiter Glo. ordinaria. Sed tunc nihil haberet contra veritatem, quia ipsi dęmones tentant non Deus.

¶ Secundò dico post D.S.hic & prima parte q.65.arti.1.ad tertium. Quod loquendo de creaturis corporalibus, quæ maximè videntur esse tentationis causa, quòd illud, In, non tenetur causaliter, sed consecutiuè occasionaliter, ex parte creaturarum; ita φ ipsę creaturæ a Deo factæ bonæ sunt; & factæ sunt vt inducāt in Deum, non vt abducant; sed insipientes accipiunt occasionē peccati ab ipsis creaturis bonis abutendo eis. Dico autem, quòd non peccat ille qui facit de se bonum, quod tamen est occasio peccati, peccaret autem qui faceret vel daret causam peccati, vt enim patebit infra q.98.ar.1.ad 2. Etiam lex dicitur subintrasse, vt abūdaret delictum, inquantum homines sumpserunt occasionē peccandi abundantius lege data, quæ bona fuit; similiter accipit φ superbus occasionem peccati ex bonis operibus, & virtutibus, vnde D.S. habet de Malo.q.7.ar.3.ad 3.φ bona opera nō disponūt quidem ad peccādum, sicut peccata venialia, sed possunt esse occasio quædam per accidens, hæc ille; sicut dico, quòd creaturæ Dei bonæ, factæ sunt in tentationem, & muscipulam pedibus, non quorumcumque, sed insipientium, qui abutuntur, & occasionantur ex bonis ad malum, non occasione data, sed accepta. Occasio autem accepta, est sine peccato eius, qui facit vnde sumitur occasio, de hoc D.S.de Malo.q.3.ar.1.ad 13. Duplex est occasio, scilicet data, & accepta præceptum autem est occasio peccati non quidem data a præcipiente, sed accepta ab eo cui præceptū datur; vnde & Apostolus signanter dicit ad Roma.7. Occasione accepta, peccatum per mandatum, &c. Dicitur enim occasio dari peccandi, quando fit aliquid minus rectum, ex quo per exemplū alij prouocantur ad peccandum; si autem aliquis faciat opus rectum, & alius inde prouocetur ad peccandum, non erit occasio data, sed accepta; sicut quando Pharisei scandalizabantur de Doctrina Christi; mandatum autem est sanctum, & iustum, vt dicitur ad Ro.7. vnde Deus præcipiendo, non dedit occasionem peccandi, sed homo accepit, hæc ille. Et sicut D.S.dicit de mandato, ita dico in proposito de creaturis, quòd ipsę factæ sunt in tentationem, &c. Non a Deo, sed ipse abutens sumit occasionem tentationis, Vide simile secunda secundæ.q.88.art.4.ad 2 de Voto, quod potest per accidens esse periculosum, & tamen de se bonū.

¶ Minor vt iacet est vera, quia loquitur permissiuè, sed vniuersaliter, & positiuè intellecta falsa est, quia non omne tentare est prouocatio ad peccandum, immo & Deus tentat, & bonus homo, non volentes inducere ad peccandum, Quot modis autem dicatur tentare, & quid propriè significet, vide de primo D.S.in prima parte.q.114.ar.2. de secundo Sanctum Bonauenturam, in secundo d.21.q.2.ar.1. vbi pulchrè declarat quid nominis tentare, quia idem significat, quod probare. Probat autem aliquis vt approbet vt Deus, diabolus verò probat quodam tactu tentatiuo, sicut cęcus tangens cum baculo vbi pergat, vt reprobet. Negamus cōsequentiam, quia supponit, φ Deus dederit creando creaturas, occasionem, vel causam tentandi, quod non est, vt patuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus causæ medię procedens ab ea secundùm quòd subditur ordini causæ primæ, reducitur etiam in causam primam, sed si procedit a causa media secundùm quòd exit ordinem causæ primæ, non reducitur in causam primam; sicut si minister faciat aliquid contra mandatum Domini, hoc non reducitur in Dominum, sicut in causam. Et similiter peccatum, quod liberum arbitrium committit contra præceptum Dei, non reducitur in Deū sicut in causam. —

¶ Ad maiorem, dico primò, vera, vt causa secunda subditur ordini causæ primæ. Sed negatur, inquantum exit ordinem causæ primæ, sicut patet de ministro, qui si faciet contra mandatum Domini, non reducitur in Dominum; sic in proposito voluntas humana peccando subtrahit se ab ordine causæ primæ, quia facit contra eius præceptum, & voluntatem, quare &c. Secundò dico, quicquid est causa causæ vt causat, & vt causa, reducit in causam primam, sic quòd effectus causæ vt causatum est, idest effectus causæ secundæ vt est a causa prima, reducitur in causam primam, conceditur; sed effectus largè causæ secundæ, non vt est causata a prima, non reducitur in primam sicut motus tibiæ causatur à virtute motiua animalis, sed obliquitas ambulationis nō prouenit a tibia ex virtute motiua, sed secundùm quòd deficit a suscipiendo influxum motiuę virtutis per suum defectū, & ideo claudicatio non causatur a virtute motiua, peccatum autem causatur a libero arbitrio, secundùm quòd deficit a Deo, vnde Deus non est causa peccati, licet sit causa liberi arbitrij, peccat enim secundùm quòd est ex nihilo, sed producit actum inquātū ens à Deo. Ergo causa actus est Deus, sed nō causa peccati formaliter, sed volūtas ipsa vt deficiens, quod deficere habet vt est ex nihilo. Vide de his D.S.primo sen.dist.37.art.1.ad secundum.

¶ Tertiò dicitur, quicquid est causa causæ vt causat, est causa effectus sui, sed non quicquid est causa causæ, vt deficit a causando, est causa defectus causati; quia causa prima non potest esse prima ratio deficiendi, sed solùm secunda; quare defectus causæ causatæ secundæ, reducitur solùm in ipsam, non in primā, quia talē defectū non facit prima, immo impedit quantū est ex se; sed modificatur eius actio secundùm cōditionē causæ secūdæ, quare redu-

re reducitur defectus in ipſam ſecundam, ſic in propoſito,&c Et vide de illa ſolutione prima parte.q.49.ar.2.ad ſecundum.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd pœna oppponitur bono eius,qui punitur,qui priuatur quocunque bono;ſed culpa opponitur bono ordinis, qui eſt in Deum, vnde directè opponitur bonitati Diuinæ;& propter hoc non eſt ſimilis ratio de culpa,& de pœna.

¶ Ad maiorem dico,quòd verum eſt, ſed tamen aliud malum alteri bono,quia malum pœnæ opponitur bono creato, ſed malum culpæ opponitur impletioni Diuinæ voluntatis, & Diuino amori,& ordini,qui eſt in Deum,vt habet D. S. prima parte. q. 48.ar.6.Minorem concedo,& eius probationem, quòd pœna eſt a Deo,& habetur prima parte.q.49.ar.2.ad primum. Sed negat conſequentia,quia Deus poteſt benè facere id, quod eſt cõtra bonum particulare creaturæ, & ipſum per melius recompenſare, ſed non poteſt facere contra ſeipſum;pœna autem opponitur bono particulari.Auferre autem particulare bonum quando particulare bonum auferetur per appoſitionem alterius boni,quod eſt melius,ſic pœna damnatorum aufert bonum damnatis, ſed confert melius bonũ,ordinẽ videlicet Diuinæ iuſtitiæ.Secus de malo culpæ, quod dicit auerſionem a Deo a quo ipſe ſe auertere non poteſt;& ergo non poteſt eſſe cauſa culpæ formaliter.

¶ Nota,quòd Scotus diceret ad hoc argumen. quòd pœna, q̃ eſt inflicta a Deo,ſcilicet ſicut pœna ſenſus, eſt minus malum, quàm culpa,& peccatum,& poteſt eſſe a Deo agente etiam; ſed pœna quæ eſt peccatum, illa eſt maximè mala, & non eſt a Deo primo agente,ſed eſt a voluntate creata, & a Deo deſerente, ita quòd ſecundum peccatum eſt pœna inflicta a voluntate peccante,& a Deo tantum vt deſerẽte. Sed D.S.fundat ſe in alio fundamento,nõ ſolùm,quia culpa peior,ſed quia contra Deum vt ſic, ideo Deus non poteſt eſſe cauſa ipſius.De his clarè D.S. in ſecũdo diſt.37.q.3.ar.1.vnicuique rei aſſignatur cauſa agens,ſecundũ quòd ab agente res illa progreditur, culpa autem rationem mali, & defectus habet ſecundùm quòd ab agente ſuo progreditur, qđ actionem ſuam in debitum finem nõ ordinauit,& ideo culpæ cauſa aſſignari non poteſt, niſi talis in quem defectus cadere poteſt,pœna autem non habet rationem mali vel defectus ſecundũ quòd ab agente procedit,quia per ordinatam actionem agentis infligitur;ſed habet rationem mali, & defectus in ipſo recipiẽte actionem tantùm,quod per iuſtam actionem aliquo bono privatur,& ideo pœnæ Deus eſt actor diuerſimodè diuerſarum,quędã enim eſt pœna damni, vt ſubtractio gratiæ,& huiuſmodi, & harum pœnarum Deus cauſa eſt non quidem agendo aliquid, ſed potius non agendo, ex eo enim,quòd Deus gratiam nõ influit, conſequitur in iſto priuatio gratiæ. Quædam verò pœna ſenſus eſt,quæ per aliquam actionem infligitur, & huius etiam agendo Deus actor eſt,hæc ille.

Vtrum actus peccati ſit à Deo.

S

Infra q.10. ar.1.con.Et 1.d 40.q.4. ar.2. Et di. 42 q.2. art 2.Et 2.d 37. q.2.& d.44. q.1.ar.1.Et 3.contr.ca. 162.Et Ma. q 5.ar.2.Et Ro.11. lec. 5 col 4.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur,quòd actus peccati non ſit a Deo.Dicit enim Auguſt.in lib.de perfectione iuſtitiæ. * quòd actus peccati non eſt res aliqua,omne autem quod eſt à Deo eſt res aliqua,ergo actus peccati non eſt a Deo.

¶ 2 Præterea. Homo non dicitur eſſe cauſa peccati niſi quia homo eſt cauſa actus peccati, nullus enim intendens ad malum operatur vt Dionyſius dicit 4.ca. de Diui. No. * ſed Deus non eſt cauſa peccati ,vt dictum eſt; * ergo Deus non eſt cauſa actus peccati.

¶ 3 Præterea. Aliqui actus ſecundùm ſuam ſpeciẽ, ſunt mali,& peccata vt ex ſupra dictis patet, * ſed quicquid eſt cauſa alicuius eſt cauſa eius, quod conuenit ei ſecundùm ſuam ſpeciem;ſi ergo Deus eſſet cauſa actus peccati,ſequeretur quòd eſſet cauſa peccati; ſed hoc nõ eſt verum vt oſtenſum eſt. * ergo Deus non eſt cauſa actus peccati.

¶ Sed contra actus peccati eſt quidam motus liberi arbitrij, ſed voluntas Dei eſt cauſa omnium motionũ, vt Auguſt.dicit 3. de Trinitate.* ergo voluntas Dei eſt cauſa actus peccati.

Dionyſius. * Non longè a pri. li. eſt interpõ. rationcinationis. 4. tom.7. * Ar.1.huius q. * q.18 ar.2. & 3. * cap 4.in par.4.illius non longè à pri. à par te præſen. * Ar.1.huius q. * Aug.li.3. c 4 & ca.9. in fin.to.3.

¶ Habito,quòd ipſa deformitas non ſit a Deo,quærit an actus ipſe ſit a Deo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd actus peccati, & eſt ens,& eſt actus,& ex vtroque habet, quòd ſit à Deo.—

¶ Concluſio reſponſiua eſt in fine corporis,ibi. Et ſecundùm hoc,&c. Deus eſt cauſa actus peccati non tamen eſt cauſa peccati. Vbi nota,quæ dicta ſunt arti.1. quia peccatum non ſignificat formaliter actum,ſed ipſam deformitatem,quia dicit concluſio, quòd non eſt cauſa peccati,ſed tamen actus, quare benè ſequẽ, quòd peccatum non ſignificet formaliter actum. Huius concluſionis D.S.probat primò primam partem; ſecundò ſecundã, ibi. Sed peccatum nominat, &c. Probatur ergo prima pars concluſionis ex duplici via,ſcilicet communi & ſpeciali.Et arguitur ſic. omnis actus peccati eſt ens,& actus, ſed ex vtroque habet quòd ſit a Deo,igitur concluſionis prima pars vera.Maior relinquitur nota,quia eſt ens,& tale ens,ſcilicet actio vel actus ſecũdus.Circa minorem D. S.primò probat eam quantum ad primam partẽ, ſecundò quantũ ad ſecundam, ibi. Omne autem ens,&c. Probat ergo minorem inquantum ens,ſic omne ens quocũq; modo ſit, oportet quòd deriuetur a primo ente,ſed actus peccati eſt aliquo modo,& Deus eſt primũ ens,igitur minor vera. Maior illa patet ex auctoritate Dionyſij,& probatur prima parte.q.44.ar.1.

¶ Nota autem, quòd D. S. vtitur analogo pro ſignificato famoſiori,quia ens quocunque modo ſit ſcilicet reale, & extra animam,& ſit ſimpliciter,& ſine addito; & per hoc excluditur deformitas peccati,quæ nõ eſt ſimpliciter,nec in actu exercito, nec ſignato,ſed eſt ens rationis tantum,& habet ſolùm eſſe apprehẽſum. Actus autẽ eſt ens extra animam,& reale,& ſimpliciter,ad aliquẽ ſenſum,licet nõ p ſe ſubſiſtens,& hoc tangit D.S.in ſecũdo, diſt.37.q.1.art.2. Actio inquiens peccati, cum ſit quoddam ens, non ſolùm ſecundùm quòd negationes, & priuationes dicuntur entia,ſed etiam ſecundùm q̃ res in genere exiſtentes entia ſunt, eo q̃ & ipſe actiones in genere ordinantur.Hæc ille.Vide de iſta mate.D.S.ibidem.q.1.arti.2.vbi oſtendit ,ens quocunque modo dicatur.ſ.reale,eſſe a Deo. Vnde & eſſe apprehenſum entis rationis,quod reale eſt a Deo eſt,ſed ipſa priuatio, & defectus non eſt a Deo. Conſequenter cum dicit.

¶ Omne autem ens quocunque modo ſit oportet,q̃ deriuetur a primo ente vt patet per Dionyſ. 5.c.de Di. No. omnis autem actio cauſatur ab aliquo exiſtẽte in actu,quia nihil agit niſi ſin quòd eſt actu, omne autem ens actu reducitur in primum actum, ſcilicet Deũ ſicut in cauſam qui eſt per ſuam eſſentiam actus; vnde relinquitur,quòd Deus ſit cauſa omnis actionis inquãtum eſt actio.

¶ Probat minorem principalem quo ad ſecundam partem, ſcilicet, quòd peccatum vt actus eſt, ſit à Deo. Et arguitur ſic, omnis actio cauſatur ab aliquo exiſtente in actu, ſed omne ens actu reducitur in primum actum, ſcilicet Deum, igitur Deus eſt cauſa actionis, vt actio eſt. Maior patet, quia nihil agit niſi ſecundùm q̃ eſt in actu. Minor patet, quia omne per participationem reducitur in tale per eſſentiam, ſed Deus eſt actus per eſſentiã,igitur.Et vult illa ratio virtualiter,quicquid eſt cauſa cauſæ, vt ſic,& vt agit,eſt cauſa effectus eius,ſed Deus eſt cauſa producentis actum peccati, vt ſic, quia cauſa ſecunda producit actum peccati, vt eſt actu. Sed quòd ſit actu habet à primo actu,qui eſt Deus, quare,&c. Deinde cum dicit.

¶ Sed peccatum nominat ens, & actionem cũ quodã defectu;defectus autem ille eſt ex cauſa creata, ſcilicet,li.arbi.inquantum deficit ab ordine primi agentis, ſcilicet Dei,vnde defectus iſte non reducitur in Deum ſicut in cauſam, ſed in liberum arbitrium; ſicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curuam, ſicut in cauſam, non autem in virtutem motiuam, à qua tñ cauſat quicquid eſt motionis in claudicatione.

¶ Deducit ſecundam partem concluſionis reſponſiuæ, ſcilicet quòd non ſit cauſa peccati. Et probatur,peccatum nominat ens, & actionem, cum quodam defectu ſupple, & formaliter ipſum defectũ nominat,& ſignificat.Sed defectus ille eſt ex cauſa creata,ſcilicet libero arbitrio inquantũ deficit ab ordine primi agẽtis,ſcilicet Dei,ergo iſte defectus,qui eſt peccatum formaliter nõ reducitur in Deum, ſicut in cauſam, ſed in liberum arbitrium. Maior,& minor patent ex dictis in ar.1.& D.S.declarat a ſimili quomodo defectus,qui eſt peccatum non reducitur in Deum,& tamen in liberum arbitrium; ſicut defectus claudicationis reducitur in tibiam curuam ſicut in cauſam, non autem in virtutem motiuam,a qua tamen cauſatur quicquid motionis eſt in claudicatione;ſic q̃cquid entitatis, & actionis eſt in peccato reducitur in Deũ,ſicut in cauſam primã,nõ aũt qđ eſt obliquitatis.Tũc ibi.

¶ Et ſecundùm hoc Deus eſt cauſa actus peccati,nõ tamen eſt cauſa peccati; quia non eſt cauſa huius,quòd actus ſit cum defectu.

¶ Subiungit ipſam concluſionem reſponſiuam cum explicatione,& patet.Vide & de hoc arti.pulchrè loquentem D.S.in 2. diſtin.36.q.2.arti.2.per totum.

¶ Nota,quòd ſicut tactum fuit ar.1.poteſt vnus, & idem actus procedere a duabus voluntatibus, & ſecundùm quòd eſt ab vna eſt bo-

eſt bonus, ſecundùm quòd ab alia malus; ita quamuis voluntas humana volendo actum illum velit malè, & peccet, quia non vult ſecundùm debitam regulam, & finem, Deus tamē vult actū illum ex charitate ſui, & ex optima regula; ideo concurrendo ad eūdē actū producendū, qui eſt a volūtate elicitus, & a Deo cauſatus, quaſi actᵉ volūtatis ſuę exterior, nō peccat, ſed optimè facit.

¶ Cōcludit ſecundò cōcluſio reſpōſiua, argumēto in cōtrarū.

¶ Circa hoc argumentum memento ſupradictorum q. 74 ar. 1. & 2. quia actus peccati eſt quidam motus liberi arbitrij, vel elicitus vel imperatus, & vtriuſque cauſa eſt Deus, quo ad omne poſitiuum, & reale, quod eſt in eo, inquātum influit agenti poſſe, & agere, & quicquid perfectionis eſt in ipſo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſt. nominat ibi rem, id quod eſt res ſimpliciter, ſcilicet ſubſtantiam, ſic enim actus peccati non eſt res.

¶ Ad maiorem, actio peccati non eſt res aliqua ſubſiſtens per ſe, & ſimpliciter per negationem dependentiæ ab alio in genere cauſæ materialis in qua, non tamen vult Aug. quòd nō ſit ens ſimpliciter vt diſtinguitur contra non ens, & cōtra ens rationis. Minor vera eſt. Omne, quod eſt a Deo, eſt res aliqua vel ſubſiſtēs vel inhærens, quare negatur cōſequentia. Licet enim ſolius Dei actio ſit ſubſtantia identicè, tamen & actio creaturæ, qualis eſt peccatū, eſt quid reale, & p conſequens cauſabile, & effectibile.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in hominem ſicut in cauſam reducitur non ſolùm actus, ſed etiā ipſe defectus; quia ſcilicet non ſubditur ei, cui debet ſubdi, licet hoc ipſe non intendat principaliter, & ideo homo eſt cauſa peccati; ſed Deus ſic eſt cauſa actus, quòd nullo modo eſt cauſa defectus concomitantis actū, & ideo non eſt cauſa peccati.

¶ Negatur maior, quia falſa eſt. Nam non peccat homo, quia eſt cauſa actus, immo malitiæ, & deformitatis ipſius, Deus autem eſt cauſa primi, nullo autem modo ſecundi, homo enim nō ſubdēs ſe, cui ſe debet ſubdere, eſt prima rō defectus iuſtitiæ actualis, quæ competit actui, vt patet ex ar. primo, non Deus. Ad probationem patuit ſupra q. 72. ar. primo, quia licet nullus intendat malum, tamen aliquis per accidens, & in ſua cauſa vult malū, vt patuit etiam q. præcedenti ar. 1. quia aliquis vt fruatur bono cō cupito, magis vult incurrere deformitatem quam ſcit annexam, quàm ab actu delectabili ceſſare, & ita ſaltem vult per accidens, & ex conſequenti illam deformitatem; Deus autem nullo modo. Secundò dico, quòd non ſolùm ideo eſt cauſa deformitatis, quia per accidens eam vult, & caußat, ſed etiam qa tenetur rectè agere, & nō rectè agit; non ſic tenet Deus, q etiā non poteſt non cauſando primò deſcere reſpectu rectitudinis debitæ in actu, qa ſolum eſt debita, vt ſit ex defectu voluntatis creatæ, ſi enim Deus primò deficeret, tunc illa carentia rectitudinis non eſſet debita, quo ad voluntatē creatam, nec ipſa peccaret, vt patuit art. 1. quare maior eſt falſa, quia homo non ideo dicitur cauſa peccati, qa cauſa actus, ſed quia malè cauſat actum, & eſt ratio prima defectus eius, ſaltem non agendo, cum poſſet, & deberet, Deus autem eundem actum, quo ad ſubſtantiam benè, & optimè cauſat.

¶ Ad minorem conceditur, quòd Deus non eſt cauſa peccati, tum quia benè producit actum, & ſecundùm ſuam rectiſſimam rationem, tum quia intendit bonum finem, tum quia nō eſt principium deficiendi, ſed voluntas creata ſubtrahens ſe regulæ Diuinæ tum qua ſuum eſt permittere, vt creaturæ liberè potentes deficere agant ſecundùm modum ſuum, quare negatur conſequentia. Vide de iſta ſolutione Capreolum in ſecundo, diſt. 37. ad quartum contra ſecundam concluſionem, vbi allegat tres ſolutiones D.S. quæ tactæ ſunt, vide & ſolutionem decimi. Nam nimis longum eſſet omnia recenſere.

q. 72. ar. 1. ¶ Ad tertium dicendum, q ſicut dictum eſt ſupra, actus & habitus non recipiunt ſpeciem ex ipſa priuatione in qua conſiſtit ratio mali, ſed ex aliquo obiecto cui coniungitur talis priuatio; & ſic ipſe defectus, qui dicitur non eſſe a Deo, pertinet ad ſpeciem actus conſequenter, & non quaſi differentia ſpecifica.

Capreolus ¶ Dicitur ad hoc argumentum, in quo ad lōgum laborat Capreolus, vbi iam contra Aureolum. Ad maiorem dico primò. Si intelligitur, quòd ipſa malitia det ſpēm, & ſit genus vel differētia, vel pertineat ad eſſentiam actus, negatur, & eius falſitas patuit ſupra q. 7 2 ar. primo, & quinto; ſed ideo dicuntur aliqui mali ſecundùm ſpeciem, quia malitia conſequitur conſtitutiuum ſpeciei, & hoc cum grano ſalis inquantum ille actus ſit ab agēte liberè ſubtrahente ſe a regula debita. Dico enim, quòd actus nō eſt malus etiā ex ſubtractō, niſi prout eſt a libero arbitrio diſcordante a regula ſua, & inquantum eſt a tali agente, cui conuenit per illum actum in obiectum, ſicut & eſt cauſa viſionis aſini, & tñ ipſe per eam non videt. Dico itaque primò, quòd actus non eſt malus in ſpecie, ita quòd malitia det ſpeciem, nec quia ſequitur malitia actum ex ſpecie circa obiectum abſolutè, ſed cū hoc in relatione ad proximum agens non ſubſtans regulæ ſuę, & iſto modo ſunt ſupra dictum, & aliqui ſunt mali ex ſpecie, vt patuit in locis allegatis. Ad minorem, quicquid eſt cauſa alicuius, &c. verū, ſi conueniat tanquam genus vel differentia, vel ſequatur neceſſariò, & abſolutè in comparatione ad quodcunque agens; nunc autem dictum eſt, quòd deformitas nec eſt genus, nec differētia ſpecifica, nec ineſt actui circa obiectum abſolutè, ſed in comparatione ad agens, quod cauſando actum deficit a regula ſua, hoc autem non eſt Deus, ſed liberum arbitrium.

¶ Secundò dico ad argumētum, ad maiorē. Aliqui actus ſunt mali ſecundum ſpeciem naturæ. Negatur, immo quicquid pertinet ad naturā actus, bonū eſt. Et dico, quòd talis actus ſicut odiſi Dei eſt ſeparabilis a deformitate ipſa, puta ſi eſſentia eius a ſolo Deo crearetur, & poneretur in lapide, quia tunc fieret a Deo ſm rectam rationem, & non ineſſet aliquis defectus. Verum tamē eſt quòd non eſſet odium Dei formaliter, ſed eſſet idē actus in ſubſtantia. Sicut enim ſi Deus actum meritorium per ſe produceret, eſſet idem actus in ſpecie naturæ, ſed non meritum, ſic de actu peccati. Et dico, quòd aliqui actus dicuntur mali ſecundùm ſpēm moris quam habent non ex ſpecie naturæ, ſed ex agente proximo libero deficiente, & tamen & hoc modo dicūtur mali ex ſpecie, ſcilicet moris concomitanter, non eſſentialiter vt dictum eſt in prima ſolutione; quia nec in eſſe moris ſpecifico conſtituitur per deformitatem, quæ eſt præter intentionem, ſed conſequitur vel concomitatur conſtitutiuum ſpeciei ad ſenſum dictum.

¶ Ad minorem dico primò, quicquid eſt cauſa alicuius eſt cauſa eius, quod conuenit ſibi ſecundùm ſpeciem naturæ, ſed non oportet, quòd ſecundùm ſpeciem moris; quando videlicet ſunt duo agentia quorum vnum, ſcilicet primum, concurrit ad naturam, & non ad moralitatem, ſaltem malam, ſed agens proximum, ſicut eſt in propoſito.

¶ Dico ſecundò, quòd minor eſt falſa ad hunc ſenſum, quòd quicquid eſt cauſa alicuius ſecundùm ſpeciem naturæ ſit cauſa omnium, quæ ſpeciei naturę coniunguntur, & ipſum ſequuntur; de hoc D.S. in primo ſententiarum ſupra dicit, ſi in aliquo effectu plura inſeparabiliter connecta ſint, non oportet vt quicqd eſt cauſa eius quantum ad vnum ſit cauſa eius quantum ad alterum, ſicut natura eſt cauſa oculi quantum ad ſubſtantiam, & non quantum ad defectum cecitatis, qui ex defectu naturę incidit, hęc ille. Hanc autem ſolutionem ſecundam, quæ ex D.S. an de Malo. Capreolus ſuper omnes commendat, vbi dicit D.S. Deformitas peccati non conſequitur ſpeciem actus ſecundùm quòd eſt in genere naturæ, quæ a Deo cauſatur; ſed cōſequitur ſpeciē actus ſecundùm quòd eſt moralis prout cauſatur a libero arbitrio, hęc ille, potes videre Capreolum. Capreolus

Vtrum Deus ſit cauſa excecationis, & indurationis.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Deus nō ſit cauſa excecationis, & indurationis. Dicit enim Aug. in lib. 83. q.* quòd Deus non eſt cauſa eius, quòd homo ſit deterior; ſed per excecationē, & obdurationem fit homo deterior, ergo Deus nō eſt cauſa excecationis, & obdurationis.

¶ 2 Præt. Fulgentius dicit, q Deus non eſt vltor illius rei cuius eſt actor; ſed Deus eſt vltor cordis obdurati, ſecundùm illud Eccle. 3. Cor durū malè habebit in nouiſſimo; ergo Deus non eſt cauſa obdurationis.

¶ 3 Præt. Idem effectus non attribuitur cauſis cōtrarijs, ſed cauſa excecationis dicitur eſſe malitia hominis, ſecundùm illud Sapien. 2. Excecauit enim eos malitia eorum. Et etiam diabolus ſecundum illud 2. ad Corin. 4. Deus huius ſæculi excecauit mentes infidelium, quæ quidem cauſæ videntur eſſe contrariæ Deo, ergo Deus non eſt cauſa excecationis, & obdurationis.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Eſaiæ. 6. Excecа cor populi huius, & aures eius aggraua. Et Ro. 9. dicitur. Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat.

¶ Hic conſequenter quæritur, an Deus ſit cauſa peccati ex parte effectus eius qui eſt priuatio gratiæ, ex qua ſequitur obduratio, & excecatio mentis.

¶ Nota autem primò, vt allegatum fuit ar. 1. ad primū. Ex tertio cōtra Gentiles per ſubtractionem gratiæ quam ſequitur excecatio, & indurатio. intelligitur ſubtractio omnis auxilij, quo Deus hominem a peccato liberat, & præſeruat.

¶ Nota etiā ex allegatis ar. 1. ad quartū ex ſecūdo ſentētiarū, & in de Verita. Mate. 5 ar. 3 ad 4. quomodo Deus eſt cauſa ſubtractionis gratiæ nō quidē agēdo, ſed potius nō agēdo, ſicut ſol eſt

T

Iaſ a q 2 a. 1 1 Et 2 2. q. 10. 5. 2 Et 1 di 40 q 4 ar. 1 Et 3. contra ca. 26 Et ver. q. 24. ar. 10. col. 1 Et 2. 12. L. di. 6. col. 2. Et Rec. 1. col. 7. col 4 & ca. 6 lect. 3. col 7. & 1. col 4. * q 3. m med. 10 4. Eccle. 8. Sapien. Conath 4.

Eſaiæ 6. Rom. 9.

Digitized by Google

cauſa

cauſa obſcuritatis,& tenebrarum, non agendo,vel influendo:ſed influxum ſubtrahendo.

¶Nota tertiò poſt Scotum vbi ſup.diſ.37.q. ſi Deus immediatè ſubtrahendo manutenentiam ſuam annihilaret gratiam ſine defectu voluntatis, tunc carentia gratiæ non eſſet peccatum aliquo modo,quia non eſſet carentia iuſtitiæ debitæ,voluntas enim non eſt debitrix illius iuſtitiæ,niſi inquantum in poteſtate eius eſt, cõſeruare eam ne.ſ. demeritoriè corrumpat eam Priuatio igitur gratiæ,non eſt peccatum,niſi inquantum iuſtitiæ debitæ,qua volũtas demeritoriè ſe priuauit, licet a Deo non cauſante ſit iſta annihilatio gratiæ;ſed ſi iſta annihilatio gratiæ eſſet, non propter obliquitatem in volũtatem priorem, iſta nõ eſſet peccatũ, vbi patet, q̃ ſubtractio iſta propter demeritum præcedens eſt a Deo nõ agẽte,& pœna, & ſi abſolutè ſubtraheret Deus gratiam non eſſet pœna propriè,quia omnis pœna eſt propter culpã; ſed ipſum demeritum quo quis demeretur priuari gratia eſt culpa, & peccatum, ſic q̃ excęcatio vno modo accipitur neutraliter, vt eſt nomen verbale, ſic dicit actum peruerſum hominis quem homo excæcatè agit. Alio modo accipitur quaſi actiuè pro excęcare quo Deus excęcat,& ſic dicit non actum ex parte creatæ voluntatis, ſed priuationem effectus in ipſa cauſatam ex ſubtractione influxus Diuini,& hæc valebunt pro intellectu dicendorum.

¶Reſpondeo dicendum, quòd excæcatio, & obduratio duo important. Quorum vnum eſt motus animi humani inhęrentis malo, & auerſi a Diuino lumine.—

¶Doct.Sanct.duo principaliter facit. Primò rñdet ad quæſitum Secundò declarat quædam contenta in argumento in contrariũ, ibi.Et per hunc modum.Quo ad primũ reſpondet diſtinctè duabus cõcluſionibus ſecundũ duo membra cuiuſdam diſtinctionis, quorum ſecundum ponit,ibi. Aliud autem &c.Circa primum,primò præmittit vnum membrum diſtinctionis, ſecundò ſubiungit concluſionem primam correſpondentem,ibi.Et quantũ ad hoc. Dicit ergo q̃ excæcatio,& obduratio duo important,quorũ vnũ eſt motus animi humani inhærentis malo, & auerſi a Diuino lumine. Primò enim homo peccat, & ſic demeretur ſubtractionem gratiæ Diuinæ cum virtutibus annexis, & alijs auxilijs Diuinis, quibus ſubtractis ſequitur, quod dictum eſt.ſ.motus animæ inhærentis malo obſtinatè, quæ inhæſio vocatur obſtinatio, ita quòd primò peccatur,non ita adhęſiuè,ſed poſtquàm mens deſerta eſt, ſequitur inhæſio,& ad obſtinationem duo pertinent.ſ.illa inhæſio,& ipſa gratię ſubtractio. Conſequenter cum dicit.

¶Et quantum ad hoc Deus non eſt cauſa excæcationis,& obdurationis, ſicut non eſt cauſa peccati.———

¶Subiungit primam concluſionem reſponſiuam, quantum ad hoc(ſcilicet motum,& adhæſionem mali, & auerſionem, ſcilicet actualem a Diuino lumine) non eſt Deus cauſa excæcationis, & obdurationis (ita quòd excęcatio dicat falſum iudicium rationis, & obduratio affectum adhęſiuum peccato) probatur,Deus nõ eſt cauſa peccati;ſed excæcatio, & induratio iſto modo dicunt peccatum,igitur concluſio vera. Maior patet ar. primo. Minor patet Eccleſiaſtici.3. Cor durum malè habebit in nouiſſimo, vt allegat Doct.Sanct.in poſtilla ad Roma.9. ſed ſolùm peccatum malè habebit. Iudicare enim peruersè, & inhærere pertinaciter malo, vtrumque peccatum eſt.

¶Et nota,quòd quamuis Doct.Sanct.primo loco ponat iam dicta,tamen videntur ſequi ſubtractionem gratiæ. Ex ipſa enim ſequitur pertinax inhæſio mali, & falſum iudicium de agendis. Deinde cum dicit.

¶Aliud autem eſt ſubtractio gratiæ, ex qua ſequitur,quòd mens diuinitus non illuminetur ad rectè videndum, & cor hominis non emolliatur ad rectè viuendum.———

¶Procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam quam ponit,ibi.Et quantum ad hoc &c.præmittit tamen ſecundum membrum diſtinctionis, quòd ſcilicet aliud eſt in excæcatione, ſcilicet ſubtractio gratiæ,ex qua ſequitur,quòd mens diuinitus,nõ illuminetur ad rectè videndum, & cor hominis non emolliatur ad rectè viuendum.

¶Nota autem, quia dicit quòd ad ſubtractionem gratiæ ſequitur, quòd mens non illuminetur, ita quòd excæcatio, non dicit formaliter gratiæ ſubtractionem,nec gratiæ ſubtractio eſt immediata cauſa priuatiua excæcationis,ſed eſt cauſa prima,& originalis, inquantum cum grata ſubtracta ſubtrahuntur dona illuminantia intellectum,& mollificantia affectum, vt ſic Deus dicatur eſſe cauſa excæcationis, non quantum ad actum malum intellectus,ſed quia cum gratiam remouet, remouet & ſapientiam, & ſcientiam, ad quorum remotionem ſequitur priuatio illuminationis intellectus, ratione cuius dicitur Deus eſſe cauſa excæcationis,& ergo cum dicimus, Deum eſſe cauſam excęcationis,nõ intelligimus eum cauſare aliquod poſitiuum; ſed per abſtractionem gratiæ cum donis ſibi annexis, vel per non datione ipſorum,eſſe cauſam alicuius priuationis eo modo quo priuationis eſt cauſa, ſcilicet non agens, quæ dicit formaliter non eſſe illuminatum per dona perficientia intellectum, & non eſſe affectũ perfectum per dona perficientia affectum, quę priuatio illarum perfectionum,ſequitur ad priuationem,& ſubtractionem gratiæ, ſicut & poſitio donorum poſitionem gratiæ,hoc ergo eſt,quod dicit Doct.Sanct. Aliud eſt ſubtractio gratiæ, & non ſolùm ipſius, ſed & donorum ſibi connexorum, quæ perficiunt intellectum, & affectum. Deinde ibi.

¶Et quantum ad hoc Deus eſt cauſa excæcationis, & obdurationis.Eſt autem conſiderãdum, quòd Deus eſt cauſa vniuerſalis illuminationis animarum, ſecundùm illud Ioã.primo.Erat lux vera,quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; ſicut ſol eſt vniuerſalis cauſa illuminationis corporum,aliter tamen, & aliter.Nam ſol agit illuminando per neceſſitatem naturæ, Deus autem agit voluntariè per ordinem ſuę ſapientię; ſol autem licet quantum eſt de ſe omnia corpora illuminet, ſi quod tamen impedimentum inueniat in aliquo corpore,relinquit illud tenebroſum, ſicut patet de domo cuius feneſtræ ſunt clauſæ;ſed tamen,illius obſcurationis nullo modo cauſa eſt ſol, non enim ſuo iudicio agit, vt lumen interius non immittat, ſed cauſa eius eſt ſolùm ille, qui claudit feneſtram, Deus autem proprio iudicio lumen gratiæ,non immittit illis in quibus obſtaculum inuenit; vnde cauſa ſubtractionis gratiæ eſt,non ſolùm ille,qui ponit obſtaculum gratiæ; ſed etiam Deus qui ſuo iudicio gratiam non apponit.———

¶Ponit ipſam ſecundam concluſionem talem,quantum ad hoc (ſcilicet ſubſtractionem gratiæ, & donorum ex qua quis non illuminatur,& emollitur) Deus eſt cauſa excæcationis, & obdurationis.¶Et nota q̃ non vult.D. S. nec concluſio, q̃ Deus ſit cauſa excæcationis primo modo dictæ.ſ.poſitiuè,vt dicit actum peruerſum,ſed eſt cã priuationis dictæ,& non illuminationis,ad quam poſtea ſequitur excæcatio primo modo,tamen ſine culpa Dei(qa hic Deus facit ad demeritum hominis) probatur ergo vel magis declaratur concluſio, ſupponendo q̃ Deus eſt cã vniuerſalis illuminationis animarum naturalis, & gratuitæ; ſicut ſol eſt cã illuminationis corporum, aliter tamen & aliter, quia ſol agit ex neceſſitate naturæ, Deus aũt voluntariè per ordinem ſuæ ſapientiæ. Ex hac dra arguitur ſic, probando videlicet quo ad hoc, q̃ Deus debeat dici cã,& poſſit dici cã ſubtractionis gratiæ,& per conſequens excæcationis,& aggrauationis aurium &c. Quòd ſol corporalis inueniẽs impedimentum, & relinquens aliquod corpus tenebroſum,non attribuitur ſibi tanquàm cauſæ obſcuratio talis corporis,ſed ponenti obicem, ſolũ eſt ideo quia non ſuo iudicio ſol agit,vt lumen interius non emittat; ſed Deus proprio iudicio lumen gratiæ non immittit illis in quibus obſtaculum inuenit;ergo cã ſubtractionis gratiæ eſt, non ſolũ ille, qui ponit obſtaculũ gratiæ,ſed ẽt Deus,qui gratiam non apponit.Maior iſta patet exẽplariter.Nam obſcurationem domus non attribuimus ſoli,ſed ei qui claudit feneſtram,& patet ratione, quia quantum de ſe eſſet, cauſaret lumen,quia agit neceſſitate naturæ, quòd autem nõ cauſet,eſt ſolum aliunde;ſecus de Deo, qui nõ ſolùm propter rei obſtaculum,ſed & voluntariè non influit gratiam. Eſto prima ratio non influendi ſit culpa. Minor patet ex oppoſita differentia illuminationis ſolis,& Dei.

¶Et per hunc modum Deus eſt cauſa excæcationis,& aggrauationis aurium,& obdurationis cordis, quæ quidem diſtinguuntur ſecundùm effectus gratiæ, quæ & perficit intellectum dono Sapientiæ,& affectum emollit igne charitatis.———

¶Hic conſequenter Doct.Sanct.declarat quædam tangenda argumento in contrarium. ſ. differentias quaſdam ibidem poſitarum.ſ.primò excæcationis, & obdurationis, ſecundò excæcationis viſus,& aggrauationis aurium,ibi. Et quia &c.quia differentia duorum primorum eſt realis.i. ſunt effectus in duobus realiter diſtinctis,& diſtinguuntur realiter eo pacto, quo priuationes poſſunt realiter diſtingui, videlicet ſecundũ diuerſos effectus gratiæ,quorum vnus eſt in intellectu,alius in effectu,quia gratia perficit concomitanter,non formaliter ſecundùm ſe, ſcilicet intellectum dono ſapientiæ,& affectum mollit igne charitatis; vnde nõ immiſſio ſapientiæ eſt formaliter excæcatio,& non immiſſio charitatis eſt formaliter obduratio; vnde ſunt duæ negationes realiter diſtinctæ.i.duorum realiter diſtinctorum,dicit enim quandoque negatio realis, ideſt negatio rei realis, vt patet apud Metaphyſicam. Tunc ibi.

¶Et quia ad cognitionem intellectus maximè deſeruiunt duo ſenſus.ſ. viſus, & auditus, quorum vnus deſeruit inuentioni, ſcilicet viſus,alius diſciplinæ, ſcilicet

auditus, ideo quantũ ad viſum ponitur excæcatio, quantum ad auditum aurium aggrauatio, quantum ad affectum obduratio.

¶Ponit differentiam duorum aliorum; quia duo alia, ſcilicet excæcatio, & aggrauatio aurium diſtinguuntur nominaliter tãtùm, ſecundùm diſtinctionem eorum ſentiuum, qui principaliter ad cognitionem intellectus deſeruiunt, ſcilicet viſus, & auditus, quorũ vnus deſeruit inuentioni, ſcilicet viſus, alius diſciplinæ, ſcilicet auditus, vt patet primò Metaphyſicæ; & ideo quantum ad viſum ponitur excæcatio, quantum ad auditum aurium aggrauatio, quę duo important ſecundùm rem eandem priuationem, ſcilicet ſubtractionem cognitionis regulatæ. Obduratio autem importat priuationem mollientis affectum.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam concluſionem reſpõſiuam.

¶Ex his dictis elicitur corollariè extra literam, quòd excæcatio, & aggrauatio aurium, non capiuntur hic pro defectu oculi, vel auris corporalis, ſed ſpiritualis; patet, tum primò, quia D. S. dicit, quia ad cognitionem intellectus, dicunt igitur iſta duo defectum cognitionis intellectualis. Tum ſecundò, quia effectus gratiæ, qui eſt Sapientia, & recta cognitio non eſt oculorum, & aurium corporalium, ſed ſpiritualium; excæcatio autem, & aggrauatio dicunt defectum Sapientiæ, & intellectus. Patet ſecũdò ex his, quòd multi bene videntes oculis corporalibus, & bene audientes auribus, ſunt cæci, & aggrauati auribus, qui nolunt intelligere, vt bene faciant, nec audire, quæ ſalutis ſunt &c.

¶Nota quòd hanc diſtinctionem excæcationis, & aggrauationis aurium, & obdurationis cordis Doct. Sanct. videtur poſuiſſe propter argumentum in oppoſitum vbi iſta tria commemorantur, vt patet intuenti. Patet tertiò ex verbis Doct. Sanct. ꝙ Deus non eſt prima cauſa excæcationis, & ſubtractionis gratiæ cum effectibus ſuis; quia dicit, quòd Deus non immittit lumen gratiæ proprio iudicio his in quibus obſtaculum inuenit; ergo ſequitur, ꝙ prima ratio ſubtrahẽdi gratiam ſit obſtaculum peccati poſitũ p voluntatem creatam, & obſtaculũ ſaltẽ originalis peccati; de hoc de Malo mate. 2. Patet quartò ex hoc ar. ꝙ non conuenienter loquuntur dicentes, ꝙ obduratio ſit peccatum in Spiritumſanctũ ſi intelligunt de obdurationc, vel obſtinatione, vt Deus eſt eorũ cã; ſic enim dicunt formaliter priuationes, peccatum autẽ in Spiritumſanctum dicit actmm ſecundũ deformẽ cuius formalẽ accepti, Deus non eſt cã, ſed obduratio primo mõ põt eſſe peccatũ in Spiritumſanctũ, ſi accipiãr pro obſtinatione de qua 2.2.q.14.ar.2.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cum excæcatio, & induratio ex parte ſubtractionis gratiæ ſint quædam pœnæ, ex hac parte eis homo non fit deterior; ſed deterior factus per culpam hæc incurrit, ſicut & cæteras pœnas.

¶Ad maiorem concedit, ꝙ Deus non eſt cã, ꝙ homo ſit deterior; quia non eſt prima rõ deficiendi, & ſi Deus eſſet prima ratio ſubtrahendo primò auxilium ſuum ſine demerito culpæ, homo non fieret malus; vnde dictum fuit in principio art. notabili 3. ꝙ ſi Deus annihilaret gratiam dimittendo liberè ſuam manutenẽtiam, ꝙ tunc non imputaretur homini ad malum, eſto enim eſſet defectus quidam non habere tunc gratiam, non tamen eſſet malum, vt poteſt patere ex dictis ſupra q.75. ar 1. Fit ergo homo malus per peccatum. Dico ſecundò, ꝙ ſubtractio gratiæ, & effectuũ ſuorum nõ eſt peccatum, ſed demeritum quo homo abijcit, & impedit conſeruationem gratiæ ſuæ, eſt peccatum; in poteſtate enim eius eſt facere ſe indignum gratia; & dictum eſt, quòd illud demeritum tollens gratiæ conſeruationem, non ſit a Deo, ſed ipſa ſubtractio ad ſenſum ſępe dictum. Ad minorem ſi intelligitur, ꝙ homo fiat deterior ipſa ſubtractione gratiæ formaliter, negat, quia iam dictum eſt, quòd ſi homini ſubtraheretur gratia ſine demerito ſuo, tunc non eſſet ſibi malum culpæ, eſto eſſet defectus, immo ſecundùm aliquos non impediret eum a conſecutione beatitudinis; ſecundùm enim Alphonſum primo ſententiarum diſt. 18. concluſione 2. Poſſibile eſt de potentia Dei abſoluta non habere charitatem infuſam, & eſſe acceptum Deo ad vitam æternã; vnde arguit inter cætera ad hoc probandum argumento, quod deſeruit propoſito tali videlicet; quia ſi Deus annihilaret charitatem infuſam paruuli iam baptizati, & moriatur in iſto ſtatu, vel ſaluatur, vel damnatur; quia non eſt neceſſe, quòd nec ſaluet, nec damnetur; ſi damnabitur ſequitur, ꝙ ſimpliciter damnabitur ſine culpa, quod non credo bene dictum; ſi ſaluatur, ſequitur ꝙ ſecundũ preſentem diſpoſitionem ſine charitate ſuit, & eſt Deo charus, & acceptus ad vitam æternam, quod eſt propoſitum. Hæc ille. Vide alias rõnes ad propoſitũ, ex quo patet, ꝙ ex tali ſubtractione, q̃ fieret ſine oĩ culpa, homo nõ fit deterior, immo maneret adhuc acceptus ad beatitudinẽ, & non eſt curę, ꝙ loquatur de charitate, & non gratia; quia vel ſunt idem, vel ſaltẽ ſp connexa &c. Si aũt intelligit minor, ꝙ ex cã ſubtractionis gr̃æ homo fiat deterior, concedit; ſed dicimus, ꝙ Deus hmõi cauſæ nõ eſt cã, vt patuit ar. primo; quia talis cã eſt culpa, & peccatum, quæ non ſunt a Deo.

Secundò dico, ꝙ per excæcationem homo fit deterior quantum ad auerſionem a lumine, & quantum ad inhæſionem peccati, & huius Deus non eſt cauſa, ſed praua voluntas; Deus autẽ non præſtat auxilium vt homo illuminetur, & reſiliat ab inhæſione peccati, ſine quo non poteſt illuminari, & emolliri, nec tamen propterea eſt cauſa peccati poſitiuè, vel priuatiuè, quia non eſt cauſa deficiendi prima, quia nec ſubtrahit gratiam, niſi propter culpã præcedentem, ſed eſt cauſa priuatiua ſubtractionis auxilij; quare negatur conſequentia, in vno ſenſu. ſ. ꝙ non ſit cauſa quantum ad priuationem gratiæ, & effectuum eius; & concedimur in alio ſenſu conſequentia, ꝙ non eſt cauſa quantum ad culpam præcedentem ſubtractionem gratiæ, quæ culpa, tamen nõ eſt propriè excęcatio, & obduratio, nec quo ad culpam, quæ ſequitur ex ſubtractione; quia voluntas creata ex propria inordinatione incidit in cauſam priuationis gratiæ, & per conſequens in effectum per accidens ex illa priuatione ſequentem. Iuſtè enim Deus ſubtrahit gratiam ad cuius ſubtractionem per accidens ſequitur peccatum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de obdurationc ſecundùm quòd eſt culpa.

¶Cõcedituꝛ maior, ꝙ Deus non eſt vltor eius, cuius eſt auctor. Ad minorem, Deus eſt vltor cordis obdurati, non quia vleiſcatur ſubtractionem gratiæ; ſed quia punit culpam ex qua procedit, vel quæ ex ipſa ſequitur. Vltra, ergo Deus &c. verum quo ad id quod eſt culpę in excæcatione, tamen quantum ad id quod eſt pœnæ. Vnde ad propoſitum valet, & ad dicta ad primum, quod ſupra quæſt. 76. articu. 2. dictum eſt, quòd poteſt abeſſe ſcientia, & tamen non eſt peccatum, niſi abſit per negligẽtiam culpabilem, ſic quòd ignorantia cum ſua cauſa habeat rationem peccati; ſic in propoſito ſubtractio gratiæ, quæ importatur nomine excæcationis, ſecundùm ſe non eſt culpa, ſed cum ſua cauſa; & quia Deus non ſubtrahit gratiam ante primum peccatum, ſed peccatum præintelligitur gratiæ ſubtractioni, ideo magis dicitur excæcare quo ad peccata ſequentia &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malitia eſt cauſa excæcationis* meritoria, ſicut culpa eſt cauſa pœnę; & hoc etiam modo diabolus excæcare dicitur inquantum inducit ad culpam.

* Alias demeritoria.

¶Ad maiorem, idem effectus non attribuitur cauſis contrarijs eodem modo, & vt contrariæ ſunt. Ad minorem. Cauſa excæcationis dicitur eſſe malitia hominis, verum, demeritoria non effectiua, peccatum enim corrumpit gratiam, & tollit eam non formaliter (quia formaliter priuat rectitudinem actualem ipſius actus) Demeritoriè autem tollit ipſam gratiam cum ſibi connexis; quia demeretur, vt Deus ſubtrahat gratiam. Dico vltra, quòd diabolus eſt cauſa excæcationis etiam demeritoria remota, quia videlicet inducit ad culpam, quæ demeretur gratiæ ſubtractionem, ſicut culpa meretur pœnam; & dico vltra, quòd hæ cauſæ ſunt cõtrariæ Deo ſecundùm ſe, quia peccatum eſt contra Deum, ſimiliter diabolus formaliter dicit naturam deformatam culpa, quæ eſt contra Deum; tamen non eſt inconuenicns, quòd concurrant ad vnum effectum pœnalem demeritoriè, & modo culpabili, qui tamen eſt a Deo iuſtè, & bene.

¶Vltra ergo Deus non eſt cauſa &c. verum, ſicut culpa, & diabolus, quia iſta demeritoriè, & malè, Deus autem effectiuè, & quaſi perfectiuè eo modo quo priuatio habet cauſam effectiuam. ſ. indirectam; & ſecundò, quia culpa, & diabolus non poſſunt ſubtrahere gr̃am, Deus autem poteſt, ideo aliter cõcurrit ad excæcationem, quia iuſtè ſubtrahendo gratiam, peccatum aũt malè demerẽdo illam ſubtractionem &c. ſicut ſuſpẽdium cauſat fur, & iudex, fur quidem culpabiliter, iudex autem benè, & iuſtè &c.

Vtrum excæcatio, & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutem eius, qui excæcatur, vel obduratur.

V

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd excæcatio, & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutem eius qui excæcatur, & obduratur. Dicit enim Auguſt. in Ench. * quòd Deus, cum ſit ſummè bonus, nullo modo permitteret fieri aliquod malum, niſi poſſet ex quolibet malo elicere bonum; multò igitur magis ordinat ad bonum illud malum cuius ipſe eſt cauſa; ſed excæcationis, & obdurationis Deus eſt cauſa, vt dictum eſt; ergo hæc ordinantur ad ſalutem eius, qui excæcatur, vel obdurat. * Ar. prec.

* Aug. c. 11. circa prin. tom. 1.

¶ 2 Præterea. Sap. primo dicitur, quòd Deus non delectatur in perditione impiorum, videretur autem in perditione eorum delectari, ſi eorum excæcationem in bonum eorum non conuerteret, ſicut medicus videretur delectari in afflictione infirmi, ſi medicinam amaram,

Digitized by Google

ram, quam infirmo propinat, ad eius ſanitatem nõ ordinaret; ergo Deus excęcationem conuertit in bonum excæcatorum.

¶ 3 Præt. Deus non eſt perſonarum acceptor, vt dicitur Act. 10. Sed quorundam excæcationem ordinat ad eorum ſalutem, ſicut quorundam Iudæorum qui excæcati ſunt, vt Chriſto non crederent, & non credentes occiderent, & poſtmodum compuncti, conuerterentur; ſicut de quibuſdam legitur Act. 2. vt patet per Aug. in li. de quæſtionibus euangelij; * ergo Deus omnium excęcationem conuertit in eorum ſalutem.

* Aug. li. 3. ex Matth. c. 14. in me. tom. 4.

¶ Sed contra. Non ſunt facienda mala, vt veniant bona, vt dicit Rom. 3. ſed excæcatio eſt malum; ergo Deus non excæcat aliquos propter eorum bonum.

¶Hic vltimò quærit de quodam dubio, quod incidit circa tertium ar. an excæcatio, & obduratio ſemper ordinẽtur ad ſalutem eius, qui excæcatur, & obduratur, ita quòd Deus ſubtrahat gratiã, & patiatur illum excæcari, vt ex hoc procuret ſalutem hominis, ſic quòd tandem ad ſe reuerſus cognoſcat ſe, & magis humilietur, & feruentius agat; poteſt enim ex peccato ſuo aliquis ſumere occaſionem boni, vt habet D. S. de Malo q. 3. arti. 13. ad 2. quia dicitur Eccleſiaſtici 42. melior eſt iniquitas viri, quàm benefaciẽs mulier; dicitur enim vir ſecundùm glo. aliquis diſcretus, & ſtrenuus; qui & ſi aliquando peccet, tamen ex ipſo peccato ſumit occaſionem boni, puta humilitatis, & maioris cautelæ; mulier autẽ dicitur aliquis indiſcretus, qui ex bono, quod facit, ſumit occaſionem periculi ſui, dum ex eo per ſuperbiam deijcitur, ſic & excæcatus cognoſcens excæcationem, grauius dolet, & magis cauet peccatum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd excæcatio eſt quoddam præambulum ad peccatum, peccatum autẽ ad duo ordinatur, ad vnum quidem per ſe, ſcilicet ad dãnationem, ad aliud autem ex Diuina miſericordia, vel prouidentia, ſ. ad ſanationem, inquantum Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum ſuum agnoſcentes humilientur, & conuertantur; ſicut Aug. dicit in lib. de natura, & gratia; * vnde & excæcatio ex ſui natura ordinatur ad damnationem eius, qui excæcatur, propter quod ponitur etiam reprobationis effectus, ſed ex Diuina miſericordia excæcatio ad tempus, ordinatur medicinaliter ad ſalutem eorum, qui excæcantur.

* Aug. ex e. 22. 23. & 23. tom. 7.

Doct. Sanct. ponit duas concluſiones reſponſiuas, primam minus diſtinctè reſponſiuam, ſecundam magis ſpecialem, & declaratoriam prioris, ibi. Sed hæc miſericordia &c. Prima ergo cõcluſio reſponſiua, ſecundùm vnam diſtinctionem quam D. S. hic innuit eſt, excæcatio ex ſui natura ordinatur ad damnationẽ eius, qui excæcatur, ſed ex Diuina miſericordia excæcatio ad tempus, ordinatur medicinaliter ad ſalutem eorum, qui excæcãtur (& no tanter dicit ſecunda pars excæcatio ad tempus, quia excæcatio finalis in qua quis moritur non poteſt eſſe ad ſalutem, cũ poſt hãc vitam non ſit mutatio ſtatus) probatur concluſio quo ad ambas partes. Excæcatio eſt quoddam præambulum ad peccatum, ſed peccatum per ſe ordinatur ad damnationem; ad ſanationem autem, & ſalutem, ex Diuina miſericordia, vel prouidentia, igitur ſequitur concluſio. Maior patet ex ar. præce. ¶Et nota, quod ex ea confirmatur, quod dictum eſt ar. præc. quòd excæcatio, vt eſt a Deo, præcedit peccatum excæcationis quod eſt ab homine, tamen etiã ſequitur ad peccatum &c. Minoris primam partem. D. S. non probat, quia patet ex dictis ſup. q. 72. ar. 5. quia illa damnatio non ſequitur peccatum per ſe ex parte peccantis, præter cuius intẽtionem eſt, tamen ſequitur per ſe in ordine ad iuſtitiam Diuinã ita q̃ inordinatio peccati exigit ex natura ſua reordinationẽ a iuſto iudice, quæ ſit per pœnã, vt patebit ẽt infra q. 87. ar. 1. & 3. Secunda pars patet; quia Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt peccatum ſuum agnoſcẽtes humilient, & cõuertant, vt Aug. hẽt.

¶Sed hæc miſericordia non omnibus impẽditur excæcatis; ſed prædeſtinatis ſolũ, quibus omnia cooperantur in bonum; ſicut dicitur Ro. 8. vnde quantũ ad quoſdam excæcatio ordinatur ad ſanationem, quantum autẽ ad alios ad damnationem, vt Auguſt. dicit in 3. de quæſtionibus euangelij. *

* Aug. ex e. ſeu quæſt. 24. num. 7.

¶Hic procedit ad ſecundam concluſionem explicatiuã prioris, & magis reſponſiuã, quia dictũ eſt, q̃ excæcatio ex natura ſua ordinatur ad damnationẽ, ſed ex Diuina miſericordia ad ſalutẽ, & ſanationẽ, ſed adhuc nõ eſt ſatis ſũſum diſtinctè, an ſp ordinetur, & in omnibus ad ſalutem. Ponit igitur Doct. Sanct. ſecundam cõcluſionem, talem. Quantum ad quoſdam excæcatio ordinatur ad ſanationem, quantum ad alios ad damnationem, & ex hoc habetur reſponſio ſatis formalis ad quæſtum negatiua, quòd nõ ſemper, & in omnibus; probatur, excæcatio non ordinatur ad ſalutẽ, niſi ex Diuina miſericordia, ſed hæc miſericordia non impẽditur omnibus excæcatis, ſed prædeſtinatis tantũ; ergo &c. Maior nota, & eſt prima concluſio; quia ex natura ſua ordinatur ad damnationem; quòd ergo ordinetur in ſalutem eſt ex Diuina miſericordia, & ab extrinſeco. Minor illa ſupponit ex prima par. q. 23. q̃ Deus aliquos reprobet, & aliquos prædeſtinet, vide ibidem; quòd autem prædeſtinatis ordinetur excæcatio in bonum, probatur auctoritate Apoſtoli ad Ro. 8. quia dicit Apoſtolus. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt Sancti.

¶Nota autem circa hãc auctoritatem pulchra in poſtilla Doc. Sanct. ſuper eundem locum; nam eſt dubium, an ſub hoc, quod dicit omnia, ẽt comprehendantur peccata. Quod ſi non, auctoritas non erit ad propoſitum, vt patet de ſe, quia D. S. vult, quòd excæcatio, quæ eſt peccati præambulum, & ex peccato ſequitur, cedat in ſalutem, quæ vtiq; eſt optimũ bonum. Dicunt quidã, q̃ peccata non continent ſub hoc, q̃ dicit oĩa, quia ſecundũ Aug. peccatum nihil eſt, & nihil fiunt hoies cũ peccant. Sed contra hoc eſt, quod in glo. ſequitur, vſq; adeo talibus Deus cooperatur in bonum, vt ſi qui horum deuiant, & exorbitant, ẽt hoc ipſum eis faciat proficere in bonũ; vnde & in pſal. dr̃, cũ ceciderit iuſtus non collidet, quia dñs ſupponit manũ ſuam. ¶Sed ſm hoc vr̃, q̃ ſp tales in maiori charitate reſurgant, q̃a bonum hoĩs in charitate cõſiſtit, quã ſi nõ habeat Apoſtolus ſe nihil eſſe recognoſceret 1. Cor. 13. ¶Sed dicendum, q̃ bonum hoĩs non ſolũ conſiſtit in quantitate charitatis, ſed præcipuè in ipſius perſeuerantia vſq; ad mortem, ſecundùm illud Matth. 24. qui perſeuerauerit vſque in finem hic ſalus erit. Ex hoc autem, q̃ iuſtus cadit, reſurgit cautior, & humilior; vnde in glo. ſubditur poſtq̃ dixerat, q̃ hoc ipſum faciat eis proficere in bonũ, quia ſibi humiliores redeunt: atque doctiores, diſcunt enim cum timore exultare debere, non quaſi arrogando ſibi tãquàm de ſua virtute fiduciam permanendi. Hæc D. S. ibidem. Ex quibus patet, quòd excæcatio etiam comprehenditur ſub hoc, q̃ dicitur omnia, & ſic minor vera, quo ad ſecundam partem, & cõfirmatur illa concluſio auctoritate Beat. Auguſt. &c.

ARGVMENTVM in oppoſitum non eſt purum, & ſoluetur quarto loco.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnia mala, quę Deus facit, vel permittit fieri, ordinantur in aliquod bonum, nõ tamen ſemper in bonum eius in quo eſt malum; ſed quandoque ad bonum alterius, vel etiam totius vniuerſi; ſicut culpam tyrannorum ordinat in bonum martyrum, & pœnam damnatorum ordinat ad gloriam iuſtitiæ ſuæ.

¶Dico primò, q̃ hoc argumentum, deficit penes paralogiſmũ cõſequentis, cum arguit, ordinatur in bonum, igit̃ in ſalutẽ excęcati. Eſt enim a ſuperiori ad inferius affirmatiuè, & a plurib. cauſis veritatis ad vnam. ¶Dico ſecũdò ad maiorem, q̃ vera eſt auctoritas Beati Aug. quia ex quolibet malo elicit bonũ, non aũt cedit malum, in bonũ eius in quo eſt, & cuius eſt, nec in naturalibus, nec in moralibus; ſicut corruptio vnius animalis cedit quidẽ in bonum vniuerſi, inquantũ per corruptioũ vnius aliud gñat̃, vel ſuſtentatur, nõ tñ in bonum eius, quod corrumpit̃, quia bonũ vniuerſi eſt a Deo volitum ſecundũ ſe, & ad ipſum ordinant oẽs partes vniuerſi; ſimiliter partes aliæ ordinantur ad bonum nobiliſſimarum, ſed quicquid ſit circa nobiliſſimas partes, non ordinatur, niſi in bonũ ipſarum. Nobiliſſimæ aũt partes ſunt Sancti, & electi, & ideo quicquid circa eos accidit boni, vel mali ordinatur in bonũ ipſarum, ea aũt quæ circa malas fiunt, ordinantur in bonũ ſanctorum, & vltimatè in gloriam Dei, & in relucentiam Diuinæ iuſtitiæ; ſicut perſecutio tyrannorum ordinata eſt in bonum Sanctorum martyrum, & malum pœnæ damnatorum, & permiſſio caſus in ipſam, ordinatur ad iuſtitiæ Diuinæ relucẽtiã. Ad minorem, vera eſt ad ſenſum art. 3. quo ad ſubtractionem gratiæ cũ ſibi annexis, ſed negatur conſequentia, & ratio iam patuit &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Deus non delectatur in perditione hominum quantum ad ipſam perditionem; ſed ratione ſuæ iuſtitiæ, vel propter bonum, quod inde prouenit.

¶Ad maiorem, Deus non delectatur in perditione peccatorũ, verum ſecundùm ſe, vt perditio eſt, tamen delectatur in ea, vt iuſta eſt, & huius ſignum eſt, quia non infligit pœnam, niſi propter culpam. Quod autem aliquos patiatur cadere in culpã, & eos reprobet, eſt propter peccatum originale, vel non debitum gr̃æ, & vitæ æternæ, vt habet D. S. de Verita. ma. 6. artic. 2. ad 9. Et eſt propter ſuauem diſpoſitionem liberi arbitrij, & dico, q̃ excæcatus a Deo iuſtè patitur, quia voluntariè peccat, & voluntariè perit, nec Deus eſt ratio perditionis ſuæ. Minor negatur, quòd videret̃ delectari in perditione, ſed in iuſtitia qui reordinatur malum excęca-

Digitized by Google

torum, & delectatur in ſuaui diſpoſitione omnium. Ad probationem dicitur, ꝙ non eſt ſimile; quia medicus tenetur medicinam ordinare ad ſalutem, nec habet cauſam, vt medicus, quòd ordinet ad malum infirmi, ſecus de Deo; quia excęcationem cauſat propter culpam excęcati, & permittit culpam propter conditionem creaturæ, & permittit, & punit propter reluctentiam iuſtitiæ ſuæ. Dico ſecundò, ꝙ ſi infirmus demeruiſſet, poſſet ſibi propinari medicina amara, nõ a medico, ſed a iudice, & quæ non ordinaretur in bonum infirmi, immo ad mortem temporalem propter forefacta infirmi; ſic in propoſito homo excæcatus demeretur, vt permaneat excęcatus in malum ſuum; quare negatur conſequentia, & conſequens vniuerſaliter. Dico tertiò, ꝙ non eſt ſimile quo ad hoc, quia medicus agit poſitiuè propinando medicinam amaram, Deus autem excęcando, non poſitiuè, ſed priuatiuè concurrit non agendo, & hoc propter culpam hominis, & quia non tenetur agere; ſed propter bonas cauſas permittere deficere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc, quòd Deus aliquorum excęcationem ordinet in eorum ſalutem, miſericordiæ eſt; quòd autem excęcatio aliorum ordinetur ad eorum damnationem, iuſtitiæ eſt; quòd autem miſericordiam quibuſdam impedit, & non omnibus, non facit perſonarum acceptionem in Deo, ſicut in primò dictum eſt. * 1.p q.23. a.5. ad 3.

¶ Maior vera, & de ea dictum fuit ſupra q.73 arti.9. ad tertium, quia non eſt acceptor perſonarum Deus, ſed dico, ꝙ acceptio perſonarum ſolũ habet locum in diſtributione debitorum, ſed non in datione, & diſtributione liberali, quia quilibet poteſt dare de ſuo quantum vult, & cui vult, & poteſt æqualibus dare inæqualia, vt habet D. S. ſecunda ſecundæ q.63. art. primo, vbi vide quid ſit acceptio perſonarum &c.

¶ Ad minorem conceditur, ꝙ excęcationem quorundam ordinat ad eorum ſalutem, ſed dico, ꝙ ſalus eſt de non debitis alicui hominum; ſed ex Diuina virtute, & liberalitate datur, & in ipſam homo non ex debito, ſed miſericorditer ordinatur; & ergo hẽ locum, quod dicitur in euangelio. An non licet mihi facere, qd volo? quare negatur conſequentia; quia eſto non accipiat perſonam, vt ſonat in vitium, ſic quòd alicui ratione generis, & conditionis particularis tribuat, & alteri non; tamen liberè abſque debito vni miſereatur, & alium indurat. Vide prima par. q.23. ar.5. ad 3. in fine, & 4. ſententiarum di.46. q.2. ar.2. quæſtiuncula 2. ad 5.

¶ Ad quartum dicendum, quòd mala culpæ non ſunt facienda, vt eueniant bona; ſed mala pœnæ ſunt inferenda propter bonum.

¶ Ad maiorem. Non ſunt facienda mala, ſcilicet culpæ, vt eueniant bona, verum, quia ſicut verum non eſt ſyllogizandum ex falſis, ſic nec bonum ex malo culpæ, quod eſt ſimpliciter malum. Sed dico, quòd ſunt facienda poſitiuè, vel priuatiuè mala pœnæ, vt eueniant bona, non quidem illi cui infertur pœna, ſed vniuerſo, vel ſaltem iuſtitiæ Diuinæ, vt patuit ad primum. Ad minorem dico, quòd excęcatio, vt eſt a Deo eſt malum pœnæ illatum iuſtè propter culpam; ſed negatur conſequentia, quòd non excęcet aliquos propter eorum bonum, licet non omnes, vt patuit &c.

Quæſtio octuageſima.

De cauſa peccati, ex parte diaboli.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa peccati ex parte diaboli, & circa hoc quæruntur quatuor. Primò, Vtrum diabolus ſit directè cauſa peccati. Secundò, Vtrum diabolus inducat ad peccandum interius perſuadendo. Tertiò, Vtrum poſſit neceſſitatem peccandi inducere. Quartò, Vtrum omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant.

¶ Hic conſequenter iuxta ordinem ſtatutum quæſtione præcedenti D.S. determinat hic de alia cauſa extrinſeca peccati, ſcilicet diabolo, & circa hoc primò oſtendit quomodo diabolus poſſit eſſe cauſa peccati. Secundò determinantur quædam corollariè ſequentia ex dictis in ar.3. & 4. Circa primũ oſtendit primò, quomodo diabolus poſſit eſſe cauſa peccati ex parte voluntatis. Secũdò quomodo ex parte potentiæ apprehenſiuę tam ſenſitiuę, q̃ intellectiuę, & etiam ex parte appetitus ſenſitiui. ar.2.

Vtrum diabolus ſit homini directè cauſa peccandi.

X

SUpra q.75 arti.3. Et 3. q.8. ar.7. Et Mal. q.3. arti.3. & 4. Et quol.3. ar.8 cor.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd diabolus ſit homini directè cauſa peccandi. Peccatum enim directè in affectu conſiſtit; ſed Aug. dicit 4. de Trini. * quòd diabolus ſuæ ſocietati malignos affectus inſpirat. Et Beda ſuper Act. dicit, * quòd diabolus animũ in affectum malitiæ trahit. Et Iſido. dicit in lib. de ſummo bono, quòd diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet; ergo diabolus directè eſt cã peccati.

*Aug.c.12.

*Act.c.5. *Iſid. li.1. c.5. & li.2. ca.41. *Hieron. li.2. contra Iouinia. ante 4 princ.

¶ 2 Præt. Hieron. dicit, * quòd ſicut Deus eſt perfector boni, ita diabolus eſt perfector mali; ſed Deus eſt directè cauſa bonorum noſtrorum; ergo diabolus eſt directè cauſa peccatorum noſtrorum.

¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in quodam. c. ethicę endimicę, * quòd oportet eſſe quoddam principium extrinſecum humani conſilij; conſilium autem humanum non ſolùm eſt de bonis, ſed etiam de malis; ergo ſicut Deus mouet ad cõſilium bonum, & per hoc directè eſt cauſa boni, ita diabolus mouet hominem ad conſilium malum, & per hoc ſequitur, quòd diabolus directè ſit cauſa peccati.

*Arist.3.7. ca.11.

¶ Sed contra eſt, quòd Auguſt. probat in primò, * & tertio, de lib. arb. quòd nulla alia re fit mens hominis ſerua libidinis, niſi propria voluntate; ſed homo non fit ſeruus libidinis niſi per peccatum; ergo cauſa peccati non poteſt eſſe diabolus; ſed ſola propria voluntas.

*Aug.c.11. *Cap.11.

¶ Hic ergo primò inquirit qũo diabolus ſit cã peccati ex parte voluntatis. ¶ Nota aũt pro intellectu huius articuli, & repete ſup. dicta q.75. ar.3. ubi declaratũ fuit, ꝙ ſolus Deus põt effectiuè, & directè agere in voluntatem, & voluntas ipſa, nõ aũt q̃cunq; creatura. Illa enim in hoc articulo ſupponunt. Sic & ad ſpecificationem ſolũ mouet ſufficiẽter obiectũ omniquaq; perfectũ directè, proponẽs aũt imperfectũ obiectũ mouet indirectè, & inſufficiẽter.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd peccatum actus quidam eſt; vnde hoc modo poteſt eſſe aliquid directè cauſa peccati, per quem modum aliquis directè eſt cauſa alicuius actus, quod quidem non cõtingit, niſi per hoc, ꝙ proprium principium illius actus mouet ad agendũ; proprium autem principium actus peccati eſt voluntas; quia omne peccatum eſt [d] voluntarium; vnde nihil poteſt directè eſſe cauſa peccati, niſi ꝙ poteſt mouere voluntatem ad agendum. D.100.

¶ In hoc corpore D.S. principaliter (vt ſufficiẽter rñdeat) tria facit, primò p̃mittit quandã cõcluſionẽ fundamentalẽ & gñalẽ, ſecũdò deducit cõcluſiones aliquas partialiter rñſiuas, ibi. Voluntas aũt, tertiò ex illis infert concluſionẽ totaliter, & exp̃ſius rñſiuã, ibi. Vñ ſequit. Concluſio fundamentalis gñalis, nihil põt directè eſſe cã peccati, niſi quod põt mouere voluntatẽ ad agendũ. Probatur concluſio, hoc mõ põt eſſe aliquid directè cã peccati, p̃ quem modũ aliquid directè eſt cã alicuius actus (.ſ. deformis) ſed aliquid eſt cã actus peccati, ſolũ quia mouet uoluntatem ad agendũ. ſ. inordinatè, igit̃ concluſio vera. Maior patet ex q.75. ar.1. quia peccatũ actus quidã eſt, & nõ aſſignat ſibi cã per ſe, niſi rõne actus, qui põt intendi, vt patuit ubi iã. Minor probat, aliquid eſt principiũ alicuius actus, non niſi quia mouet propriũ principium ipſius ad agendũ; ſed propriũ principium actus peccati eſt voluntas, igit̃ minor vera; maior nota, ſicut principium percuſſionis eſt, qđ mouet manum ad percutiendum. Minor proxima patet, quia oẽ peccatum eſt volũtarium, & per cõſequẽs eius principiũ eſt volũtas.

¶ Nota ꝙ ſiue ſit actus voluntarius elicitus a voluntate, vel imperatus, tunc id quod mouet voluntatem eſt principium actus, q̃a etiam actum imperatum voluntas non imperat, niſi mediãte actu elicito; & ergo quicquid eſt principium actus voluntaris, oportet quòd prius ordine naturæ moueat voluntatem.

¶ Voluntas autem, ſicut ſupra dictum eſt, * a duobus moueri poteſt. Vno modo ab obiecto, ſicut dicitur appetibile apprehenſum mouet appetitum. Alio modo ab eo, quod interius inclinat voluntatem ad volendum.

*q.9. ar.1. & 4. & 5.

¶ Hic conſequenter D. S. rñdet q̃ſito ſm aliquas diſtinctiones; vñ ponit duas cõcluſiones partiales rñſiuas, ſecundã ibi Ex parte autẽ &c. Circa primũ primò p̃mittit quandã diſtinctionẽ, ſecundò ſubiũgit primã cõcluſionẽ, ibi. Hoc aũt &c. Diſtinctio ergo explicat p̃cedẽtẽ cõcluſionẽ, q̃a dictũ eſt, ꝙ nihil eſt cã peccati, niſi qđ põt mouere voluntatẽ lõ notãdũ cõſequẽter iuxta dicta ſup. q.9. ar.1. & q.75. Quòd volũtas a duobus moueri põt. Vno mõ ab obiecto ſicut dr̃, ꝙ appetibile mouet appetitũ. Alio mõ ab eo, quod interius inclinat voluntatem ad volendum. Conſequenter cum dicit.

¶ Hoc autem non eſt, niſi vel ipſa voluntas, vel Deus, vt ſupra oſtenſum eſt, * Deus autem non poteſt eſſe cauſa peccati, vt dictum eſt. * Relinquitur ergo ꝙ ex hac parte ſola voluntas hominis ſit directè cã peccati eius.

*q.9. ar.1. 4. 5. & 6. *q.79. ar.1.

¶ Subiungit

Concluſio prima.

¶Subiungit primam concluſionem partialiter reſponſiuã iuxta ſecũdum membrum prædictum, talem. Ex hac parte (.ſ. qua interius inclinans voluntatem cauſat actum eius, & qua volũtas mouetur ab interiori) ſola voluntas hominis eſt directè cauſa peccati eius, probatur, ex hac parte voluntatem non poteſt mouere, niſi vel voluntas, vel ipſe Deus; ſed Deus non poteſt eſſe cauſa peccati, igitur ſola voluntas &c. maior patuit ſæpius q. 9. & q. 10. Minor patuit q. 79. ar. 1.

¶Nota aũt ſemper, q̃ Deus non inclinat ad actum peccati formaliter, vt ſubeſt deformitati, licet inclinet ad omne poſitiuum actus. Ex iſta concluſione ſequitur euidenter concluſio rãſiua formaliter, iuxta hoc membrum (.d. diabolus non eſt, nec põt eſſe directa cã peccati, patet, quia hoc mõ ſolũ eſt cã peccati, quod volũtatẽ interius mouet ad actũ peccati, ſed diabolus non eſt hmõi, igitur &c. Maior & minor patent ex dictis. Deinde cum dicit.

¶ Ex parte autẽ obiecti poteſt intelligi, quòd aliquid moueat voluntatem tripliciter. Vno modo ipſum obiectum propoſitum, ſicut dicimus, quòd cibus excitat deſiderium hominis ad comedendum. Alio modo ille qui proponit, vel offert huiuſmodi obiectum. Tertio modo ille qui perſuadet obiectum propoſitum habere rõnem boni, quia & hic aliqualiter proponit proprium obiectũ voluntati, quod eſt rationis bonum verum, vel apparẽs. Primò igitur modo res ſenſibiles exterius apparentes mouent voluntatem hominis ad peccandum. Secundò autem, & tertio modo diabolus, vel etiam homo poteſt incitare ad peccandum, vel offerendo aliquid appetibile ſenſui, vel perſuadendo rationi. ——

¶Procedit ad ſecundam concluſionem partialiter reſpõſiuam, cui primò præmittit ſubdiuiſionem primi membri prædicti, deinde ſecundùm illam ponit concluſionem, ibi. Sed nullo iſtorũ &c. Subdiuidit ergo primum membrum prædictæ diſtinctionis, quia aliquid mouet, ſicut obiectum propoſitum, alio modo ſicut ille qui proponit obiectum huiuſmodi. Tertio modo ille qui perſuadet &c. Primo modo, res exterius apparentes mouẽt voluntatem hominis ad peccandum, ſecundo, & tertio modo, vel diabolus, vel homo poteſt incitare ad peccandum, vel offerendo aliquod appetibile ſenſui, vel perſuadendo rationi, vt patebit artículo ſequenti, quia poteſt offerre appetibile mediante imaginatione, vel paſſione. Quomodo autem moueat rationem patebit artícu. 2. Conſequenter ibi.

¶ Sed nullo iſtorum trium modorum poteſt aliquid eſſe directè cauſa peccati; quia voluntas non ex neceſſitate mouentur ab aliquo obiecto, niſi ab vltimo fine, vt ſupra dictum eſt; * vnde non eſt ſufficiens cauſa peccati neq; res exterius oblata, neque ille qui cautam proponit, neque ille qui perſuadet. ——

* q. 10. ar. 2. & 1. par. q. 106. ar. 2. & q. 105. ar. 4.

¶ Infert aliam concluſionem correſpondentem huic ſubdiuiſioni. Ex parte obiecti non eſt ſufficiens cauſa peccati neq; res exterius oblata, neque ille qui eam proponit, neque ille qui perſuadet, ita quòd nullo iſtorum trium modorum aliquid poteſt eſſe directè cauſa peccati. Probatur concluſio, voluntas non mouet ex neceſſitate ab aliquo obiecto (.ſ. obiectiuè) niſi ab vltimo fine, igitur concluſio vera. Antecedens patuit ſup. q. 10. ar. 2. & prima parte. q. 106. ar. 2. & q. 105. ar. 4. tenet conſequentia, quia nullum horum trium eſt, vel proponere poteſt vltimum finem, ſed ſolus Deus, igitur conſequentia bona.

¶Nota autem, quòd vltimus finis quamuis neceſſariò moueat & quo ad ſpecificationem actus, & quo ad exercitium clarè viſus, & præſens; quia tamen non poteſt mouere ad peccatũ, immo facit voluntatem impeccabilem, ideo nullum obiectum põt mouere ſufficienter, & directè, vel quo ad ſpecificationem, vel exercitium peccati; ideo Doct. Sanct. dicit, quòd nullum obiectũ, ſcilicet exterius, & proponibile per aliquam creaturam eſt ſufficiens cauſa peccati, quia voluntas non peccat, niſi committendo actũ inordinatum ad quem nullum tale inducere poteſt.

¶Nota etiam alias tacta q. 77. ar. 1. ad primum, quòd obiectum mouet ad ſpecificationem actus, & tamen etiam eſt cauſa partialis effectiua actus voluntatis, & ergo ſi ſit tale obiectum, q̃ apprehendatur neceſſariò volendum, immo eius volitio, & fruitio videatur eſſe ſummum bonum, neceſſariò mouebit ad exercitium actus, ſecus de actu voluntatis circa quodcunque aliud peccatum; quare Doct. Sanct. hic intelligi poteſt, quòd nullum obiectũ neceſſariò mouet, vel quo ad ſpecificationem, vel quo ad exercitiũ, & per conſequens non directè, & ſufficienter. Supra enim q. 10. artic. 2. quem locum hic allegat, voluit quòd nullum obiectum neceſſariò mouet ad ſpecificationem actus in via, niſi beatitudo, & per conſequens multò minus neceſſariò ad exercitium, & per conſequens non directè, nec ſufficienter inducit ad peccatũ, nec ipſum proponens, nec quo ad exercitium, nec quo ad ſpecificationẽ; illud enim dicitur hic directè mouere, vel quia mouet ſufficienter ad exercitium, ſiue ad ſpecificationem.

¶Vnde ſequitur, quòd diabolus non ſit cauſa peccati directè, vel ſufficienter; ſed ſolùm per modum perſuadentis; vel proponentis appetibile. ——

¶ Hic vltimò Doct. Sanct. ex omnibus prædictis infert corollariè concluſionem totalem reſponſiuam, diabolus non eſt cauſa peccati directè, vel ſufficienter, ſed ſolùm per modum perſuadentis, vel proponentis appetibile. Prima pars patet ex prima concluſione reſponſiua, quia directa cauſa eſt, quæ interius agit in volũtatem, & actus eius producit, vel obiectum ſufficienter motiuum proponit; ſed diabolus non eſt huiuſmodi, igitur &c. Secũda pars ſcilicet quòd non ſufficienter etiam ex parte obiecti, quia ex parte obiecti ſufficienter mouet, qui proponit obiectum, quod de neceſſitate mouet; ſed nullum obiectum proponibile a diabolo neceſſariò mouet ad peccatum, igitur &c. & patet ex propria concluſione. Tertia pars patet, quia homo poteſt perſuadere; ergo & diabolus, & explicabitur iſta pars magis ar. ſequenti.

¶Et quod dictum eſt confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnes illę auctoritates, & ſi quæ ſimiles inueniantur, ſunt referendæ ad hoc, quòd diabolus ſuggerendo, vel aliqua appetibilia proponendo, inducit ad effectum peccati. ——

¶ Maior vera ad ſenſum ſupradictum quæſt. 71. artícu. 6. ad ſecundum, quia peccatum directè in affectu conſiſtit cauſaliter, & principaliter, quia exterior actus, eſto ſit peccatum, non tamen ſine interiori affectu &c.

¶Ad minorem, ad omnes auctoritates dicitur vna ſolutione, quia non intelliguntur, nec volunt, quòd diabolus immittat affectum peccati, ſed alliciat proponendo, & perſuadẽdo, vel mediante immutatione imaginationis, vel mediante concitatione paſſionis; ſed quod directè affectionem voluntatis producat, eſt impoſſibile, vt patuit ſæpius ſupra.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſimilitudo illa eſt attendenda quantum ad hoc, quòd diabolus quodammodo eſt cauſa peccatorum noſtrorum, ſicut Deus eſt aliquo modo cauſa bonorum noſtrorum; non tamen attenditur quantum ad modum cauſandi; nam Deus cauſat bona interius mouendo voluntatem, quod diabolo conuenire non poteſt. ——

¶Ad maiorem, illud, ſicut, habitum in dicto Beati Hieronymi, non dicit æqualitatem, ſed aliquam ſimilitudinem, quia ſicut Deus concurrit ad bona opera, ita diabolus quodammodo ad mala, vel proximè, vel remotè, ut patebit artícu. 4. ſed in modo concurrendi eſt magna diuerſitas, quia Deus eſt perfecta cauſa mouens interius, & immutans voluntatem directè, & cauſans totum, quòd eſt boni in operibus bonis; diabolus autem ad malas concurrit ſolicitando, & perſuadendo exterius, ſcilicet in ſenſualitate, non interius in voluntatem agendo, & igitur negatur conſequentia. Vide de materia huius ſolutionis Doct. Sanct. in quodlibeto. 3. artícu. octauo, vbi quærit, an diabolus ſemper ſubſtantialiter inhabitet hominẽ quandocunque peccat mortaliter.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus eſt vniuerſale principium omnis interioris motus humani, ſed quòd determinetur ad malum conſilium voluntas humana, hoc directè quidem eſt ex voluntate humana, & a diabolo per modum perſuadentis, vel appetibilia proponentis. ——

¶Ad maiorem, concedo eam, & fuit ſupra habita quæſtio. 9. artícu. quarto, & eſt illud principium extrinſecum, principium humani conſilij, præſertim quo ad primum actum, qui tendit in bonum in communi, & eſt principium conſilij, ſicut & Doct. Sanct. habet prima parte quæſtio. 82. artícu. quarto, ad nonum. Quod principium conſiliandi, & intelligendi eſt aliquod altius principium intellectu noſtro, reducitur autem motus voluntatis mediante motu intellectus in Deum, non vt in cœli motorem, ſed vt in vniuerſale, & proprium principium intellectualium; nec ad hoc requiritur, niſi generalis influentia; Sicut enim omnes motus corporales reducuntur in aliquam per ſe cauſam ſui ordinis, ſcilicet in primum motum, ſic & intellectuales motus reducuntur in aliquam per ſe cauſam ſui ordinis; ſunt autem actus ſecundi, & in ordine actuum ſecundorum, quia conſilium, & intellectus in actu; quare reduci debent in aliquod eminẽtius cõſilio, & intellectu, in actu, tale autem non eſt intellectus in anima noſtra; ergo reducuntur in aliquod altius extra, quod mouet ad huiuſmodi conſilia, & intellectus, & hoc voluiſſe videtur Philoſophus in illa auctoritate quam inducit maior iſta. Sed dico, quòd huiuſmodi principium, ideſt intellectus, & voluntas virtute huiuſmodi principij naturaliter, & primò tendunt in bonũ, & verum commune, ſed ad particulare bonũ voluntas ſeipſam g

conſilium rationis determinat, ita quòd illud exterius principiũ eſt cauſa vniuerſalis omnis interioris motus, non tamen adimit libertatem voluntatis determinandi ſe ad hoc, vel illud bonum, quod ſcilicet eſt verum, vel apparens. Minor cõceditur, ſed quòd ſit de malis, non eſt a Deo, ſed voluntate, vel diabolo. Vnde dicit conſequenter, quòd Deus mouet ad conſilium bonum gratuita bonitate, non ex genetali cauſalitate, quam habet, vt principium rationis, & voluntatis; ſed ex ſingulari gratia mouet aliquos ad bonum determinatum, vt patuit ſup. q. 9. ar. 6. ad tertium. Negatur autem quòd ita diabolus ad malum, vt illud, ita, & eiusdem æqualitatẽ, quia Deus mouet ad bonum conſilium efficaciter, & intrinſecè, ſecus de diabolo qui non poteſt immittere conſilium, vel cogitationem, vt habet Doct. Sanct. 1. par. quæſt. 111 art. 2. ad ſecundum, ſed poteſt incitare ad cogitandum, vel conſiltandum modo dicẽdo, ar. ſequenti. Negatur conſequentia, &c.

Vtrum diabolus inducat ad peccandum interius perſuadendo.

Mal. q. 3. ar tic. 4. & q. 16. ar. 11. Et quol. 3. artic. 8.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd diabolus non poſſit inducere ad peccandum interius inſtigando. Interiores enim motus animæ ſunt quędam opera vitæ, ſed nullum opus vitæ poteſt eſſe, niſi a principio intrinſeco, nec etiã opus animæ vegetabilis, quod eſt infimum inter opera vitæ; ergo diabolus ſecundùm interiores motus, non poteſt hominẽ inſtigare ad malũ.

¶ 2 Præt. Omnes interiores motus ſecundùm ordinem naturæ a ſenſibilibus exterioribus oriuntur; ſed præter ordinem naturæ aliquid operari eſt ſolius Dei, vt in primo dictum eſt;* ergo diabolus non poteſt in interioribus motibus hominis aliquid operari, niſi ſecundũ ea quæ in exterioribus ſenſibilibus apparent.

* 1. p. q. 110. artic. 4.

¶ 3 Præt. Interiores actus animæ ſunt intelligere, & imaginari; ſed quantum ad neutrum horum poteſt diabolus aliquid operari; quia vt in primo habitum eſt, diabolus non imprimit in intellectum humanum, in phantaſiam etiam videtur, quòd imprimere non poſſit; quia formę imaginatæ tãquàm magis ſpirituales ſunt digniores, quàm formæ, quæ ſunt in materia ſenſibili, quas tamen diabolus imprimere non poteſt, vt patet ex his, quę in primo habita * ſunt; ergo diabolus non poteſt ſecundùm interiores motus inducere hominẽ ad peccatum.

* 1. parte. q. 110. ar. 2.

¶ Sed contra eſt, quia ſecundùm hoc nunquàm tentaret hominem, niſi viſibiliter apparendo, quod patet eſſe falſum.

¶ Hic quæritur Doct. Sanct. quomodo diabolus poſſit eſſe cauſa peccati, ex parte potentiæ apprehenſiuę, & appetitus ſenſitiui.

¶ Nota autem pro intellectu quæſiti, quòd quia dictum eſt, q diabolus, non eſt cauſa peccati, niſi perſuadendo. Perſuadere autẽ contingit dupliciter, viſibiliter & inuiſibiliter, ſicut viſibiliter in Paradiſo tentauit primum hominem in ſpecie ſerpentis, & Chriſtum viſibiliter in deſerto tentauit. Quærit ergo an non ſolùm ſic viſibiliter inducat ad peccandum, quia tunc nullum peccatum fieret ex diaboli inſtinctu, niſi quæ ipſe viſibiliter apparens ſuaderet, quod non eſt putandum: quare Doct. Sanct. quærit, an etiam inducat ad peccatum eo modo quo poteſt, perſuadendo & inſtigando interius inuiſibiliter, ita quòd ſicut Angelus bonus interius illuminat hominem, & inducit ad bonum perſuadendo, & tamen homo neſcit a quo illuminetur, ſicut habet D. S. prima par. q. 111. ar. 1. ad tertium: ſic homo inſtigetur latenter, & inuiſibiliter ad malum, & neſciat, vnde proueniat huiuſmodi inſtigatio.

¶ Nota pro intellectu eorum, quæ habentur in principio articuli, quòd ad illuminationem hominis duo concurrunt, vt habetur ex Doct. Sanct. 1. par. q. 111. ar. 1. & in de Malo mate. 16. ar. vl. ſcilicet confortatio luminis intellectualis, diſpoſitio vel ordinatio ſpecierum ſenſibilium, ſic quòd ſpecies imaginariæ diſponuntur, ſecundùm quòd competit ad aliquod intelligibile apprehendendum, vel ſecundùm quòd aliqua ſigna exteriora adhibentur; quamuis autem diabolus vtrunque facere poſſet, ſicut & bonus Angelus, nam eandem naturam communẽ habent, & homo eſt ordine naturæ, infra dæmonem; tamen diabolus ex malicia volũtatis non intendit hominem confortare ad intelligendam veritatem, nec iuuat eum quocunque modo ad veritatis cognitionem, immo magis nititur eum inducere in errorem, & falſitatem, & in peccata; ideo interior perſuaſio diaboli, & quæcunque eius reuelatio non habet rationem illuminationis, ſed fit per impreſſionem quandam in vires ſenſitiuas interiores, aut exteriores. Nam intellectus quantò magis illuminatur, tantò magis poteſt cauere a deceptione, quam diabolus intendit, non ergo illuminat.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd interior pars animæ eſt intellectiua, & ſenſitiua, intellectiua autem continet intellectum, & voluntatem; & de volũtate quidem iam dictum eſt quomodo ad eam diabolus ſe habet; intellectus autem per ſe quidem mouetur ab aliquo illuminãte ipſum ad cognitionem veritatis, quod diabolus circa hominem non intendit, ſed magis obtenebrat rationem eius ad conſentiendum peccato; quæ quidem obtenebratio prouenit ex phantaſia, & appetitu ſenſitiuo; vnde tota interior operatio diaboli eſſe videtur circa phantaſiam, & appetitum ſenſitiuum. Arti.

¶ D. S. duo facit, primò deducit quandã concluſionẽ fundamentalem, ſecundò concluſionẽ rẽſiuã, ibi. Quorum vtrunq; &c. Concluſio præambularis eſt. Tota interior operatio diaboli (qua ſ. interius inſtigat ad peccatũ) vt eſſe circa phantaſiam, & appetitum ſenſitiuum; probat iſta concluſio, interior pars animæ (.ſ. ſm quã poſſet videri inſtigare) eſt intellectiua, & ſenſitiua, ſed ſm intellectiuã partẽ diabolus non inſtigat ad peccatum, igitur tota &c. ut dicit concluſio. Maior relinquit nota; ex ſecundò, & tertiò de aĩa, quia etſi ſm D. S. 1. par. q. 111. ar. 4. ad ſecundum, poſſit dæmõ operari in partẽ nutritiuã, & vegetatiuam, non tñ per eã inducit ad peccatum, niſi mediantibus aliis. ſ. ſenſitiua, iõ D. S. nõ facit mentionem, q inſtigat mediante vegetatiua, quia remotè ſe habet ad peccatum. Vide D. S. de Malo, mate. 3. ar. 4. ad 7. Eodem mõ diabolus per aliquam aggregationẽ ſpirituũ, & humorum facere poſſet, q aliquid citius vel tardius digereretur, ſed hoc non eſt ita propinquum ſuo propoſito, hæc ille. Minor probatur, intellectiua pars continet intellectum, & voluntatem, ſed nec in voluntatem agere poſt, nec in intellectum immediatè, & ſm ſe, cum inducit ad peccatum, igitur minor vera. Maior nota, & quia memoria identificatur cum intellectu, vt patet 1. par. q. 79. ar. 7. ideo non fit expreſſa mentio de memoria, quia non ponit in numerum rerum contra iſtas. Minor proxima quo ad primam partẽ patuit arti. 1. quo ad ſecundam partem probatur; intellectus per ſe mouet ab aliquo illuminante ipſum ad cognitionẽ veritatis, ſed diabolus hoc circa hoſem nõ intendit, ſed magis obtenebrat rõnẽ eius ad conſentiendũ peccato, ſubſumitur) ſed talis obtenebratio prouenit ex phantaſia, & appetitu ſenſitiuo; igitur prima pars vera; & notãter dicit intellectũ ſm ſe, quia hoc eſt cõfortare ipſum, & ſpẽs ordinare ad veritatẽ cognoſcẽdã. Maior vera, & minor patet ex ſecũdo notabili præmiſſo in principio. Minor ſubſumpta patere poſt ex dictis ſup. q. 77. art. 1. ad ſecundũ, ſed magis patet, 1. par. q. 84. ar. 8. quia per ligamentum ſenſus impeditur intellectus, vide ibidem; relinquit igitur concluſio vera, q diabolus non inſtigat, niſi mediante phantaſia, & appetitu ſenſitiuo. ¶ Nota aũt, q quia ſm ſnĩam ſancti Doct. 1. par. q. 78. ar. 4. in fi. corporis, phantaſia & imaginatiua identificant ſm rem in hoſe, in quo actus phantaſię eius ſolùm apparet, iõ D. S. hic in concluſione loquitur de phantaſia, & ſtatim poſt probat, & loquitur de imaginatiua; patet aũt, q D. S. non eſt varius in recognitis terminis, quamuis imaginatio, & phantaſia communiter poſſint accipi pro interiori ſenſu.

¶ Quorum vtrunque commouendo, poteſt inducere ad peccatum; poteſt enim operari ad hoc, quòd imaginationi aliquæ formę imaginatiuę præſententur; poteſt etiam facere, quòd appetitus ſenſitiuus concitetur ad aliquam paſſionem. Dictum eſt enim in primo lib. * quòd natura corporalis ſpirituali naturaliter obedit ad motũ localem; vnde & diabolus omnia illa cauſare poteſt, quę ex motu locali corporum inferiorũ prouenire poſſunt, niſi virtute Diuina reprimatur. * 1 parte q. 110. art. 3.

¶ Hic conſequenter D. S. deducit cõcluſionem reſponſiuã, talẽ, diabolus põt inducere ad peccatum interius inſtigando, ſcilicet perſuadendo, & diſponendo, vel afficiendo, non aũt perficiendo: probatur concluſio, Diabolus põt commouere phantaſiam, & appetitum ſenſitiuũ reſpectu peccati, igitur põt inducere &c. Huius cõſequentię. D. S. probat primò antecedẽs, ſecundò conſequẽtiã, ibi. Ex hoc, tertiò ſubiungit ipſam concluſionẽ, ibi. Et per hũc modũ &c. Antecedens ergo probat quo ad ambas partes ſic, diabolus põt operari ad hoc, q imaginationi aliq formæ imaginatiuę pñtentur; põt ẽt facere, q appetitus ſenſitiuus cõcitetur ad aliquã paſſionẽ; igit antecedẽs verũ; cõſequentia clara, qa pñtatio formę imaginatiuę. ſ. ſpeciei ſenſibilis, & paſſio ſunt ẽdem cõmotiones. Aſſumptũ illud probat, diabolus oĩa illa cauſare põt, quæ ex motu locali corporũ inferiorũ prouenire pñt, niſi virtute Diuina reprimat. ſ. q aliquæ formæ repreſententur imaginationi, conſequit q̃q; motũ localẽ, ſimiliter cõcitatio appetitus ſenſitiui p paſſionẽ, igitur aſſumptũ verũ. Huius rõnis. D. S. ponit primò maiorem cũ pcedẽti aſſumpto, ſecũdò probat primã partẽ minoris, ibi. Siſt ẽt. Maior ergo illa patet ex prima

ex prima par.q.110.ar.3.vbi dictum eſt,& probatum,quòd natura corporalis ſpirituali naturaliter obedit ad motum localem,qa Diuina ſapientia contingit fines primorum principijs ſecundorum. Cum igitur motus localis ſit ſupremum,& principium creaturæ inferioris,ſ.corporalis,igitur coniungitur infimo ſuperioris, ſcilicet naturæ angelicæ. conſequenter cum dicit.

¶Quod autem aliquę formę repreſententur imaginationi,conſequitur quandoque ad motum localem,dicit enim Philoſophus in li.de ſomno, & vigilia, * quòd cũ animal dormierit deſcẽdente plurimo ſanguine ad principium ſenſitiuum , ſimul deſcendunt motus, ſiue impreſſiones relictæ ex ſenſibilium motionibus, quæ in ſenſibilibus ſpeciebus conſeruantur, & mouent principium apprehenſiuum,ita quòd appareat ac ſi tunc principium ſenſitiuum a rebus ipſis exterioribus immutaretur; vnde talis motus localis ſpirituũ , vel humorum procurari poteſt a dæmonibus, ſiue dormiant,ſiue vigilẽt homines,& ſic ſequitur,q homo aliqua imaginet.—

* Ariſt.c.3. paulo ante med.to.2.

¶Probat primam partem minoris præcedentis , quæ notanter dicit,quòd quandoque præſentatio formæ imaginatiuę, ſequitur motum localem, quia triplicitèr fit apparitio imaginaria , vt poteſt colligi ex Doct. Sanct.prima par.q. 111.ar.3.& in de Malo.q. vlt.ar.11.ſcilicet ex voluntate imaginantis, qui tamen etiã quandoque extrahit ſpecies ſenſibiles mediante motu,quo ſpecies ipſę imaginatiuæ de theſauro memoriæ educuntur , vt habet Doct. Sanct. de Malo. ſecundò fit talis apparitio ex commotione naturæ,& hoc ſiue ſano,ſiue egro,ſicut eſt in ſicneticis,& etiam febricitantibus. tertiò fit ex commotione ab extrinſeco procurata ; & ergo dicit minor quandoque,& probatur prima pars minoris auctoritate Ariſto. in de ſomno , & vigilia, quia cum plurimus ſanguis a multa euaporatio,& humores,& ſpiritus qui ligauerunt in principio ſomni,non modo ſenſus exteriores,ſed & principium ſenſuum,hoc eſt ſenſum communem , & non illum tantùm, ſed & phantaſiam,ſub qua continentur omnes ſenſus interiores;alij a principio ſenſitiuo deſcenderint per motum vaporum relinquẽtes imaginationem, per euaporationis conſumptionem, ſoluitur imaginatio,& deinde etiam parum ſenſus communis,& attrahũtur in illis ſpiritibus formæ ſenſibiles , & apparent phantaſmata in ſenſu communi ; ita quòd appareat homini in ſomnis , ac ſi viderit rem in ſe præſentem,de quo 1.par.q.84.art.8.ad 2.Et ergo ſi natura per motum vaporum,& humorum facit illas apparitiones,poteſt & hoc dæmon , qui experitur per actus hominum quibus paſſionibus ſubduntur,vt ſecundùm hoc in eorum imaginationem efficacius imprimat,quod intendit; & quantò homo magis afficitur aliqua paſſione , tantò facilius percipit ſpeciẽ ad ſenſum communem reductam,& hoc poteſt facere,ſiue in vigilantibus,ſiue in dormientibus;ſicut & homo vigilãs, & vſum rationis habens per voluntariam commotionem ſpirituum,& humorum ſpecies interius conſeruatas,quaſi in quibuſdam theſauris,educit ad principium ſenſitiuum,vt res aliquas imaginetur.

¶Nota autem ſemper , q per principium ſenſitiuum intelligit ſenſus cõis,vt declaratur in de ſomno,& vigilia,quia eſt fons totius ſen ualitatis , & ab eo procedit vnus meatus ad ſenſus exteriores, & alij verſus interiores; & inde prouenit, quòd iudicat in ſomno,ſicut in vigilia. Deinde cum dicit.

¶ Similiter etiam appetitus ſenſitiuus concitatur ad aliquas paſſiones ſecundùm quendam determinatum motum cordis, & ſpirituum; vnde ad hoc etiam diabolus poteſt cooperari.—

¶ Probat ſecundam partem minoris ſupra dictæ ; ſcilicet quòd appetitus ſenſitiuus poſſit concitari ad paſſiones per motum localem,patet,quia ſecundùm motum cordis,& ſpirituum homo cõmouetur ad paſſiones, ex contractione enim cordi cauſatur paſſiones pertinentes ad fugam , ex multiplicatione autem ſpirituũ ad paſſiones pertinentes ad proſecutionem,vt poteſt patere ex ſupra dictis de paſſionibus;conſtat enim quòd homo aliter diſpoſitus in corpore,promtior eſt ad aliam, & aliam paſſionem, ſcilicet iram,vel concupiſcentiam. Deinde ibi.

¶Et ex hoc,quòd paſſiones aliquę concitantur in appetitu ſenſitiuo , ſequitur quòd & motum, ſiue intẽtionem ſenſibilem prædicto modo reductam ad principiũ apprehenſiuum magis homo percipiat,quia vt Philoſophus in eodem lib. * dicit,amantes modica ſimilitudine in apprehenſione rei amatę mouentur.Contingit etiam ex hoc, quòd paſſio eſt concitata , vt id quod proponitur imaginationi iudicetur proſequendum , quia ei,qui a paſſione detinetur , videtur eſſe bonũ id, ad quod per paſſionem inclinatur.—

* Ariſt.c.2. 2 med.t.2.

¶Probat conſequentiam primam, & principalem pro concluſione reſpõſiua,quę fuit, Diabolus poteſt commouere phantaſiã, & appetitum ſenſitiuum, igitur poteſt inducere ad peccatum &c. probatur,& quo ad primam partem,quia iudicium rationis ſequitur iudicium imaginationis,& rationem voluntas;quo ad ſecundam partem.ſ.poteſt mouere appetitum ſenſitiuum , igitur poteſt eſſe cauſa peccati.Probatur, ibi & ex hoc,quòd paſſiones aliquæ concitantur in appetitu ſenſitiuo,homo facilius,& velocius imaginatur id ad quod afficitur per paſſionem , & homo iudicet eſſe &c ſup.q.77.ar.1. Tunc ibi.

¶ Et per hunc modum interius diabolus inducit ad peccandum.—

¶ Subiungit ipſam concluſionem reſponſiuam iã ſatis probatã.

¶Nota autem q Scotus in 2.di.8.aduerſatur quibuſdam hic dictis præſertim de translatione ſpecierum ſenſibilium cum ſpiritibus, cum tamen Philoſophi manifeſtè ſit dictum ; & videtur ſibi impoſſibile , quòd ſpecies ſenſibiles contineantur in ſpiritibus, alias tot poſſent eſſe ſpecies,quòd non plures;ſed hoc omnino facile ſoluitur, tenendo q formæ intentionales non ſecundùm ſubiecta,ſed cauſas multiplicantur;vnde & Capreolus in 2. dis.8. in ſolutione vlti. habet , quod poſſunt plurima phantaſmata eſſe in eadem parte ſpiritus.

Scotus.

Capreolus.

¶Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum , quòd opera vitę ſemper , & ſi ſint ab aliquo principio intrinſeco , tamen ad ea poteſt cooperari aliquod exterius agens , ſicut etiã ad opera animæ vegetabilis operatur calor exterior , vt facilius digeratur cibus.—

¶Maior conceditur, & dico, quòd imaginatio,& affectio quidem ſunt opera vitæ,tamen commotio humorum, & ſpirituum, vt ſit a diabolo , non eſt opus vitæ per comparationem ad hominem in quo aguntur, quamuis hæc præambula ſint ad opus vitæ.

¶Ad minorem,opus vitæ non poteſt eſſe,niſi ab intrinſeco elicitiuè,& perfectiuè.ia potentia, & principio agendi, quod eſt intra agens;tamẽ aliquod extrinſecum poteſt cooperari, & ſibi, vel præparare materiam,vel adducere,adiuuans principium operandi intrinſecum;ſic potẽtia nutritiua eſt potentia vitalis, & nõ operatur,niſi mediante calore, qui ergo calorem confortaret, faceret ad bonam digeſtionem; ſimiliter quæ offerret materiam bene digeſtibilem, & gratam ſtomacho ; & ſic in propoſito diabolus offert materiam circa quam & ſpecies ſenſibiles in alijs ſenſibus retentas,quibus præſentibus imaginatio habet actum ſuum . Dico ſecundò ad minorem,quòd operatio vitæ ſecundùm quòd egreditur a potentia, ſemper eſt a principio intrinſeco , ſed ſecũdum quòd procedit ab obiecto,poteſt eſſe a principio extrinſeco;ſicut viſio cauſatur a viſibili ; & hoc modo immutatur ſenſus a dæmonibus.ſ.per aliquam exhibitionem obiecti, & reduent ſolutiones ſecundùm rem in idem.Quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum , quòd huiuſmodi apparitio formarum imaginabilium,non eſt omnino præter ordinem naturæ,nec eſt per ſolùm imperiũ,ſed per motum localem , vt dictum eſt.* Vnde patet reſponſio ad tertium , quia formæ illæ ſunt a ſenſibus acceptæ primordialiter.—

* In cor.ar.

¶Ad maiorem,dico primò ſi intelligitur, q immediatè omnis motus interior oriatur, negatur vniuerſaliter.Conceditur autem, quòd mediatè,& remotè,omnis interior motus oritur ex exterioribus ſenſibilibus,& hoc ideo, quia diabolus non poteſt inducere in imaginationem alicuius, cuius ſpecies,non ſit accepta p ſenſus exteriores,ita q non poteſt facere imaginari aliquod nouum ſecundũ ſe,& ſuas partes,& principia,ſicut pulchrè declarat D.S. de Malo q.vl.ar.11.ad 9.Dico ſecundò ad maiorem,quòd omnes motus interiores proueniunt ſecundùm ordinem naturæ , ita q non ſuper ordinem totius naturę, tamen quandoque proueniunt præter ordinem naturæ particularis.ſ. ſenſitiuè a dæmone, qui & ipſe ſub ordine naturæ cõprehenditur. Nec tamẽ oportet, q proueniãt tales motus a ſenſibilibus exterioribus immediatè , immo etiam naturaliter , in dormientibus fit imaginatio,quæ non immediatè prouenit ex exterioribus ſenſibilibus , ſed ex phantaſia, vt patuit,& hanc reſponſionem tãgit D. S.prima par.q.110.art.4. ad tertium. Vnde apparitio imaginabilis procurata a Dęmone nõ eſt omnino præter naturam , quia eſt ſecundùm ordinem naturæ dæmonis,& ſm ordinem naturæ ex parte hoſs. Ad minorem, vera,operari præter ordinem totius naturæ,eſt ſolius Dei,ſed tamẽ operari præter ordinem naturalem , & conſuetum illius naturæ, non eſt ſolius Dei,vt patet prima parte vbi iam. Secundò dicitur ad minorẽ,q operari præter ordinem etiam particularis naturæ per ſolũ imperium ſine motu locali , vel applicatione actiuorũ, & paſſiuorum eſt ſolius Dei,ſed operari præter ordinem particularis naturæ per motum localem, & applicationem actiuorum, poteſt eſſe angelicæ naturæ , poſſunt enim Angeli facere aliquẽ effectum ad quem agentia naturalia non ſufficerẽt,vt patet.1.parte q.110.artic.2.ad tertium,ſic in propoſito concurrit dæmon per

motum localem, nec tamen propriè ille effectus eſt præter ordinē ſenſuum interiorum, niſi quo ad modum, non quo ad ſubſtantiā effectus; vnde D.S. de Malo, Diabolus non facit præter ordinē naturæ, ſed mouendo localiter principia intrinſeca. Ex quibus nata ſunt huiuſmodi prouenire, hæc ille; vnde negatur conſequentia.

An Dæmō imprimat.

¶ Circa iſta incidit dubium, an dæmon ſic commouens phantaſiam modo dicto, cognoſcat quid homo p interiores ſenſus imaginetur, aut cogitet; vide Doct. Sanct. prima parte q. 75. arti. 4. ad tertium, & q. 111. artic. 2. ad ſecundum, quòd ſi neceſſariò apprehenſio phantaſtica ſequeretur impreſſionem corporalem, ſicut in beſtijs, tunc cognoſceret; ſed quia appetitus ſenſitiuus, & apprehē ſiua interior mouetur a voluntate liberè, ideo non ſemper cognoſcit. Vnde dictum eſt ad primum, quòd ipſe non cauſat cogitationem, vel imaginationem, ſed offert obiectum; ſed quia vſus ſubeſt voluntati, ideo non neceſſariò ſequitur.

¶ Ad tertij maiorem, non ſolùm intelligere, & imaginari, ſed etiam concupiſcere, & appetere ſunt interiores actus animæ. Minor vt iacet eſt falſa quo ad vtranque partem, quia poteſt operari in intellectum, & in imaginationem. Ad probationem dico primò, quòd non procedit, quia minor dicit de poſſe operari in intellectum, & probatio dicit de imprimere. Concedo enim q̄ diabolus non imprimit aliquam formam intellectui immediatè; & Secundò dico, quòd non operatur circa intellectum illuminādo, poſſet tamen illuminare intellectum, & eum confortare, ſed hoc non facit, nec iſta contrariantur, quod ſcilicet illuminet alium, & confortet, & tamen non imprimat aliquam formam, vt patet prima parte q. 106. ar. 1. & in de Verita. marc. 8. ſed fit illuminatio in Angelis præſertim, per propoſitionem, & particulariſationē veritatis illuminatæ, vt ibidem videri poteſt, & in homine, quādo ſpecies præhabitæ diriguntur. Dico tertiò, quòd diabolus non imprimit directè in intellectum, poteſt tamen immediatè mouere imaginationem, & appetitum ſenſitiuum, & ſic mediantibus illis, intellectum obtenebrare, ſicut & poſſet hominem iſto modo illuminare ſi vellet, aliter enim fit illuminatio Angeli, quo Angelus illuminatur, & quo homo, vt patet prima par. q. 111. ar. 1. quia homo mediante ordinatione ſpecierum imaginabilium ad veritatē intelligibilem percipiendam, & ergo licet non imprimat diabolus in intellectum, tamen prius impreſſa in ſenſus interiores poteſt ordinare, vel inordinare, vt deſeruiāt ad intellectus illuminationem, vel obtenebrationem. Vltra dico, quòd non imprimit in phantaſiam, quaſi aliquid cauſet in ea, videlicet ſpeciem alicuius rei prius non exiſtentem. Concedo hoc. Non enim poſſet diabolus facere, quod cęcus imaginetur colores; & ergo non imprimit formam imaginariam, ſed tamen formam prius acceptam p ſenſum ipſe mouere poteſt, vt appareat, & fiat præſens, & concedo probationem illius partis, quæ ſumpta eſt ex prima par. q. 111. articu. 3. quia diabolus, vel quicunque Angelus, nō poteſt naturam corporalem tranſmutare formaliter, ſed ſolùm localiter, & ea facere, quæ mediante moti locali fieri poſſunt; ſed negatur conſequentia, quia eſto dæmon nihil imprimat de nouo totaliter, tamen præexiſtens poteſt facere apparere, & mouere ad obtenebrationem intellectus, & ſic inducere in peccatum, Vide de hac materia ſecundo ſententiarum. di. 7. q. 2. ar. 2.

Vtrum diabolus poſſit neceſſitatem inferre ad peccandum.

Z Mal. q. 3. ar. 11. ad 9. & ar. 4. c. & q. 16. ar. 11. ad 10 Et artic. 12. ad 10.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd diabolus poſſit neceſſitatem inferre ad peccandum. Poteſtas enim maior poteſt neceſſitatem inferre minori; ſed de diabolo dicitur Iob 41. Non eſt poteſtas ſuper terrā, quæ ei valeat comparari; ergo poteſt homini terreno neceſſitatem inferre ad peccandum.

* Iob 41.

¶ 2 Præt. Ratio hominis, non poteſt moueri, niſi ſecundùm ea quæ exterius ſenſibus proponuntur, & imaginationi repreſentantur, quia omnis noſtra cognitio ortum habet a ſenſu, & non eſt intelligere ſine phantaſmate, vt dicitur in li. de anima; ſed diabolus poteſt mouere imaginationem hominis, vt dictum eſt,* & etiam exteriores ſenſus. Dicit enim Aug. in lib. 83. q.* quòd ſerpit hoc malum. ſ. quod eſt a diabolo per omnes aditus ſenſibiles, dat ſe figuris, accommodat ſe coloribus, adhæret ſonis, infundit ſe ſaporibus; ergo poteſt rationem hominis ex neceſſitate inclinare ad peccandum.

* Ariſtot. lib 3.

* Ar. 2. præt.

* Aug. q. 12. circa punc. 19. 4.

¶ 3 Præt. Secundùm Aug.* nonnullum peccatum eſt cum caro concupiſcit aduerſus ſpiritum; ſed concupiſcentiam carnis diabolus poteſt cauſare, ſicut & cæteras paſsiones eo modo, quo ſupra dictum eſt;* ergo ex neceſsitate poteſt inducere ad peccandum.

* Aug. lib. 19. de ciuit. Dei. c. 4. ante med. illius to. 5.

* Ar. præce.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur primæ Pe. vlt. Aduerſarius veſter diabolus, tanquàm leo rugiens circuit, quęrens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide; fruſtra autem talis ammonitio daretur ſi homo ei ex neceſsitate ſuccumberet; non ergo poteſt homini neceſsitatem inducere ad peccandum.

¶ Hic conſequenter determinat quædam corollariè ſequentia ex dictis, & primò de quodam dubio, quod oritur circa dicta, qa poteſt diabolus eſſe cauſa peccati inſtigando interius, & immutando phantaſiam, & concitando ſenſualitatem; videtur ergo quòd poſſit phantaſmata perturbando totaliter intelligibilem cognitionem impedire, & ſic homo neceſſariò ſequetur inſtigationē diaboli, ſicut priori articulo ad ſecundum dictum eſt, quòd brutū ſequitur diſpoſitionem corporalem, & ſic videtur poſſe inferre neceſſitatem peccandi.

¶ Nota autem pro intellectu huius articuli, ea quæ ſupra q. 10. ar. 3. & q. 77. ar. 7. dicta ſunt, quia videlicet peccatum, non eſt ſine voluntate, nec voluntas ſine vſu rationis, nec vſus rationis ſine debita diſpoſitione ſenſuum interiorum; quare de vltimò ad primum cum quis redditur amens, non habet vſum rationis, nec per conſequens voluntatem, nec per conſequens peccabit, præſertim ſi in amentiam ſine culpa ſua inciderit. Ex quo ſtatim apparet, q̄ ſi dæmon faceret hominem amentem ſine hominis peccato, quicquid homo poſtea faceret, non imputaretur ſibi ad peccatum.

¶ Nota ſecundò, quòd eſto imaginatio turbet, tamen citra ablationem vſus rationis; & eſto ſimiliter ſenſualitas conciteretur ſtante vſu rationis, homo non cogitur ad peccatum; quia ſemper poteſt non aſſentire quantumcunque ſolicitetur ad peccatum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd diabolus propria virtute, niſi refrenetur a Deo, poteſt aliquem inducere ex neceſsitate ad faciendum aliquem actum, qui de ſuo genere peccatum eſt, non autem poteſt inducere neceſsitatem peccandi, quod patet ex hoc, quòd homo motiuo ad peccandum nō reſiſtit, niſi per rationem, cuius vſum totaliter impedire poteſt mouendo imaginationem, & appetitum ſenſitiuum, ſicut in arreptitijs patet.

¶ D. S. rñdet ad quæſitum tali concluſione, diabolus ꝓpria virtute (niſi refrenetur a Deo) pōt aliquē inducere ex neceſſitate ad faciendum aliquem actū, qui de ſuo gñe peccatū eſt, nō aūt poteſt inducere neceſſitatē peccandi. Probat prima pars, hō non reſiſtit motiuo ad peccandū, niſi per rōnē, ſed dæmon pōt totaliter impedire vſum rōnis', igit' pōt &c. ſicut dicit prima pars. Maior nota, quia ſi rō nō eſſet, ſtatim homo ſequeret' delectabilia ſenſus, ſicut aliæ beſtiæ, nec differrent, quo ad hoc a beſtijs. Minor patet, quia pōt mouere imaginationē, & appetitū ſenſitiuū, & intū, vt hō inſaniat, ſicut aliqui propter amorem, vel iram incidunt in inſaniā, & patet ēt illa minor de arreptitijs. ¶ Nota aūt, q̄ ſi homo ablato vſu rōnis induceret' ſine ſua culpa in aliquod de gñe malorū, puta in homicidiū, fornicationē, & hmōi, tunc eſſet ſolū peccatū materialiter, non formale, & actu; iō dicit prima pars cōcluſionis, q̄ pōt inducere in aliquod de gñe malorum, quod tñ nunc nō eſſet peccatum, & malum morale, quia moralia dependent, nō ſolùm ex obiecto, ſed etiam ex diſpoſitione agentis, a cuius voluntate, & ratione, habet eſſe morale completiuē. Deinde ibi.

¶ Sed tunc ratione ſic ligata, quicquid homo agat, nō imputatur ei ad peccatum; ſed ſi ratio non ſit totaliter ligata, ex ea parte qua eſt libera, poteſt reſiſtere peccato, ſicut ſupra dictum eſt.* Vnde manifeſtum eſt, q̄ diabolus nullo modo poteſt neceſsitatem homini inducere ad peccandum.

* q. 77. ar. 7. in corpore.

¶ Probat ſecundam partē concluſionis ſic, ſi dæmon ex neceſsitate inducetet ad peccandum, hoc eſſet, vel rōne ligata, vel ex ea parte qua eſt libera, ſed nullo mō; ōt ex neceſſitate inducere ad peccandū formale, igitur. Maior nota, & innititur vię contradictionis. Minor probatur in lra, qa rōne ligata, quicquid hō agat non imputatur ei ad peccatum; ſ. formaliter ſub rōne culpæ de cuius rōne eſt eſſe voluntarium, quod non eſt ſine vſu rōnis, vt patuit; q̄ aūt non ex ea parte, q̄ ratio non eſt totaliter ligata, ſed libera, patet, quia ſic pōt peccato reſiſtere, vt patuit ſupra q. 10. ar. 3. & q. 77. ar. 7. vt patuit in notabili primo.

ARGVMENTVM in contrarium procedit pro ſecūda parte concluſionis, & ſtante vſu rationis, & rōne non ligata, quia ſic homo pōt reſiſtere, & vitare peccatū materialiter, & formale.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non quælibet poteſtas maior homine, poteſt mouere voluntatem hominis, ſed [d] ſolus Deus, vt ſupra habitum eſt.*

D. 23. * q. 9. ar. 6. * q. 76. ar. 1.

¶ Maior vera, de neceſsitate, non tamen violentia, quia quamuis poteſtas ſit maior voluntate humana, non tamen poteſt inferre violentiam,

re violentiam, vt patuit ſupra q.6. articu.4. ad primum. Et ergo ſi intelligitur de neceſſitate.i. violentia, vniuerſaliter eſt falſa, quia naturæ minori repugnat violentia, ſicut eſt de voluntate; poteſt tamen Deus neceſſariò mouere voluntatẽ abſq; violentia, vt patuit ibidem. Dico ſecundò, ꝙ ſola illa poteſtas poteſt mouere voluntatem humanam, quæ ipſam creauit, vt patuit ibidem.

¶Ad minorem, conceditur, ꝙ non eſt poteſtas ſuper terram. ſ. corporalis, quæ ei. ſ. diabolo comparari poſſit. Dico autem ꝙ voluntas non eſt res corporalis, & dico conſequenter, ꝙ poteſtas diaboli non eſt maior libertate voluntatis, vnde eam neceſſitare non poteſt. & præterea dico, ꝙ licet poteſtas diaboli ſit maior ſecundùm eſſe naturæ, & dignior, non tamen eſt maior in ratione libertatis. De hoc D.S. ſecũdo ſententiarum, diſt. 21. q. 1. ar. 2 ad primum. quamuis poteſtas dæmonis ſit ſimpliciter maior, quã poteſtas hominis; tamen quantum ad aliquid non eſt maior. ſ. quantum ad actus liberi arbitrij, qui cogi non poſſunt, quia horum actuum ipſe homo dominus eſt, non dæmon; & ideo poteſt homo eius tentationi reſiſtere, hæc ille, & benè ad propoſitum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd illud, quod eſt apprehenſum per ſenſum, vel imaginationem non ex neceſſitate mouet volũtatem ſi homo habeat vſum rationis, nec ſemper huiuſmodi apprehenſio ligat rõnem.—

¶ Maior vera, ſed dico, ꝙ imaginatum, & apprehenſum per ſenſum, non minus mouet voluntatem, ſi manet vſus rationis, quia ratio non minus iudicat tale eſſe proſequendum.

¶Minorem concedo, & ꝙ poſſit immutare, & ludificare ſenſus exteriores, patet de Malo, q. vlt. art. 11. ad longum. & pri. par. q. 111. ar. 4. & dat ſe dæmon figuris, non ꝙ ipſe videatur in aliqua figura, qui incorporalis eſt, ſed faciunt aliquam immutationem circa figuram, vel verè, vel apparenter, ſicut poteſt facere, ꝙ homo appareat beſtia, vel formando aliquam figuram circa hominem, vel præſtigiando oculos videntis. Sed negatur conſequentia, quia quantumcunque imaginatio ſit de re aliqua illicita, non oportet voluntatem aſſentire, & per conſequens non oportet eam peccare.

Dab.445. ¶Ad tertium dicendum, quòd concupiſcentia carnis contra ſpiritum, quando ratio ei actualiter reſiſtit non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis; ꝙ autem ratio ei non reſiſtit non eſt in poteſtate diaboli, & ideo non poteſt inducere neceſſitatem peccati.———

¶Ad maiorem dico, ꝙ ſi caro concupiſcat ex qualitate organi, & motu, qui inſurgit abſque aliqua imaginatione cohibili, tũc talis concupiſcentia eſt motus, primò primus, & non habet rationem alicuius peccati, nec venialis, nec mortalis, quia eſt purè naturalis, & extra genus moris, vt patuit ſup. q. 74. ar. 3. & dico, ꝙ talem motum poteſt diabolus procurare, vt patuit in artic. præced. per tranſmutationem ſpirituum, &c. Si autem ſit concupiſcentia, quæ inſurgit ex apprehenſione delectabilis, tunc dico, quòd talis motus, & concupiſcentia non nullum eſt peccatum, ſed venitale ſi ei reſiſtatur per rationem, ſi autem approbaretur, poſſet eſſe mortale. Et dico, ꝙ humanam concupiſcentiam diabolus extorquere non poteſt, quia & concupiſcibilis, & imaginatio in homine obediunt rationi, præſertim quando motus non ſubitò ſequitur imaginationem, ſicut eſt in abſentia delectabilis.

¶Ad minorem. Si intelligitur de concupiſcentia carnis ſecundo modo, negatur, quia patuit art. 2. diabolus non facit vel imaginationem, vel appetitum, vt ſequitur apprehenſionem. Nam in poteſtate hominis eſt imaginationem impedire ſtante vſu rationis, & põt cogitationẽ ad alia diuertere, quare negat conſequẽtia.

¶Dico ſecundò iuxta D.S. hic (quia prior ſolutio eſt eiuſdem in ſecundo, vbi ſtatim.) Ad maiorem, non nullum peccatum eſt, quando caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, vera, primò ad hunc ſenſum, quando concupiſcit ea concupiſcentia, quam diabolus procurare poteſt, & ei non reſiſtitur, tunc eſt peccatum etiam mortale, ſi non reſiſtatur conſentiendo, & probando; quia etiam motus carnis naturaliter proueniens acceptus, eſt peccatum mortale, ſuppoſito, ꝙ ſit de re materiali, quã diabolus procurat. ſtatim abigatur, non eſt peccatum, ſed materia exercendæ virtutis, & ſic credo D.S. hic loqui de concupiſcentia carnis, iuxta propoſitum argumenti, de ea concupiſcentia quam diabolus cauſat, quæ iuxta Doc. Sanc. in ſecundo, vbi ſtatim, non habet rationem peccati, vt oritur ex dæmone.

¶Dico ſecundò, ꝙ nonnullum peccatũ eſt concupiſcentia, &c. quando eſt concupiſcentia ab intrinſeco, & mediante imaginatione impedibili, tunc eſt peccatum, & tamen materia exercendæ virtutis, & licet ad eam diabolus ſolicitare poſſit commouendo imaginationem, nõ tamen illam concupiſcentiam extorquere poteſt, vt habet D.S. in ſecundo, ſup. Nec ſunt contraria, quòd talis concupiſcentia ſit peccatum, & tamen materia exercendæ virtutis, quia hoc clarè habet D.S. in 2. diſt. 40. ar. 4. ad tertium. dicens, primus motus non habet rationem culpæ, niſi ſecundùm ꝙ eſt aliquo modo in poteſtate voluntatis, vnde quandiu voluntas non repugnat habet rationem peccati. Sed quando voluntas iam repugnare incipit, tunc homo meretur, non quia ille primus motus ſenſualitatis ſit meritorius cui reſiſtitur, qui tamen poſtquam ſibi reſiſtitur rationem peccati amittit, ſed in ipſo actu voluntatis reſiſtentis eſt meritum, qui non eſt idem cum primo motu ſenſualitatis, hæc ille. Et fuit allegatum hoc idem ſup. q. 74. art. 3. vbi patet, ꝙ oportet D.S. hic in ſolutione intelligere de concupiſcentia naturaliter proueniente abſq; moralitate. i. abſque hoc, ꝙ potuit impediri per rationem, talis enim non eſt peccatum. Sed concupiſcentia ſecundo modo dicta eſt peccatum, & tamen cum hoc materia exercendæ virtutis, & peccatum non graue, ſed leue, & veniale. Ad minorem dicitur, ꝙ concupiſcentiam poteſt cauſare diabolus, præſertim primo modo dictam. Sed in poteſtate hominis eſt ei reſiſtere, & ſic negatur conſequentia, quia non eſt peccatum, niſi cum ei non reſiſtitur, quod diabolus facere non poteſt manente ratione.

¶Nota, ꝙ poſſet videri, ꝙ hæc ſolutio literæ contraueniret dictis ſup. q. 74. ar. 3. vbi dicebatur, ꝙ motus etiam primi ſenſualitatis ſint peccata venialia. Hic autem D.S. dicit, ꝙ concupiſcentia carnis non ſit peccatum, ſed materia exercendę virtutis. Poſſit dici primò ad hominem, ꝙ verum eſt, quod hic dicit, quia non eſt peccatum graue, & mortale, non tamen negat quin ſit veniale.

¶Secundò dico, ꝙ aliud eſt loqui, & aliud eſt de facto concupiſcentia carnis in vna acceptione, & aliud motus ſenſualitatis; ꝙ a motus carnis poteſt prouenire, vt dictum eſt, ex qualitate naturali, & non ſequi apprehenſionem, ſed motus ſenſualitatis eſt, qui ſequitur apprehenſionem. Nam appetitus ſenſitiuus ſemper ſequitur apprehenſionem, quare D.S. hic dicit, ꝙ concupiſcentia carnis nũ eſt peccatum. ſ. nec veniale, ſi ei reſiſtitur, ſed ſup. dixit, ꝙ motus ſenſualitatis ſint peccata venialia, vnde nulla eſt controuerſia, ſed Doc. Sanc. intelligendus eſt, quia hic loquitur in caſu argumenti de concupiſcentia carnis à dæmone procurata, iuxta dicta artic. ſecundi, mediante commotione humorum, & ſpirituum, quæ iuxta D.S. in ſecundo, ſup. vocatur naturalis, & nullum peccatum. Motus autem ſenſualitatis, & concupiſcentia appetitus concupiſcibilis à diabolo eſſe non poteſt, quia ſubiacet voluntati, & eſt peccatum ſaltem veniale, quia motus inordinatus impedibilis, & per conſequens indirectè voluntarius; indirectũ autem voluntarium ſufficit ad veniale, vt patuit ſupra.

Aliud motus carnis, aliud ſenſualitatis.

Vtrum omnia peccata ex diaboli ſuggeſtione proueniant.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ omnia peccata hominum ſint ex ſuggeſtione diaboli. Dicit enim Diony. 4. cap. de Diui. no. ꝙ multitudo dæmonum cauſa eſt omnium malorum, & ibi, & alijs. 1. q. 63. art. 2. cor. & q. 114. ar. 3. & 1. q. 3. art. 7. ad ſecũdũ. Et Mal. q. 3. art. 5. Dionyſius Ioan. 1.

¶ 2 Præt. Quicunque peccat mortaliter efficitur ſeruus diaboli, ſecundùm illud Io. 8. Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati; ſed ei aliquis in ſeruitutem adducitur à quo eſt ſuperatus, vt dicitur 2. Pet. 2. ergo quicunque facit peccatum ſuperatus eſt à diabolo. 2. Pet. 2.

¶ 3 Præt. Greg. dicit,* ꝙ peccatum diaboli eſt irreparabile, quia cecidit nullo ſuggerente; ſi igitur aliqui homines peccarent per liberum arbitrium nullo ſuggerente, eorum peccatum eſſet irremediabile, quod patet eſſe falſum; ergo omnia peccata humana à diabolo ſuggeruntur. * Hoc habet formaliter Anſel. lib. 2. cur Deus homo. c. 21. et ca med. Greg. etiã lib. 9. Mor. c. 36. habetur & li. 4. cap. 9.

¶Sed contra eſt, quod dicitur in libro de eccleſiaſticis dogmatibus.* Non omnes cogitationes noſtræ malæ à diabolo excitantur, ſed aliquotiens ex noſtri arbitrij motu emergunt. *Cap. 12.

TZ

¶Quærit iterum de alio dubio, circa prædicta. An omnia, &c. quia enim dictum eſt, ꝙ ſit cauſa peccati, reſtat dubium, an ſit cauſa omnis peccati.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ occaſionaliter quidem, & indirectè diabolus eſt cauſa omnium peccatorum noſtrorum, inquantum induxit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato intantùm vitiata eſt humana natura, vt omnes ad peccandum procliues ſimus; ſicut diceretur eſſe cauſa combuſtionis lignorum, qui ligna ſiccaret, ex quo ſequeretur, ꝙ facilè incẽderentur,—

¶Doc. Sanc. reſpondet diſtinctè duabus concluſionibus ſecundùm vnam diſtinctionem, quam implicitè innuit, ſecundam ponit ibi. Directè autem, &c.

¶Notat ergo D.S. implicitè diſtinctionem, quam expreſsè poſuit pri. par. q. 114 ar. 3. quia aliquid poteſt dici cauſa alicuius dupliciter, vno modo directè, alio modo inductè, ſiue occaſionaliter.

ter. Directè dicitur causa alicuius, quod operatur directè, & immediatè ad illud; indirectè autem cum aliquod agens causat aliquam dispositionem ad aliquem effectum, dicitur esse occasionaliter, & indirectè causa illius effectus, etiam si effectum in se non producat; sicut qui secat, vel exsiccat ligna dicitur isto modo causa combustionis eorum. Prima ergo conclusio iuxta secundum membrum est, occasionaliter, & indirectè diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum. Et arguitur sic. Ille est causa omniũ peccatorum indirectè, & occasionaliter, qui causauit dispositionem ad omnia peccata; sed diabolus est huiusmodi respectu peccati hominis, igitur, &c. Maior patet ex distinctione, & declaratur exemplariter, sicut diceretur causa combustionis lignorum, qui ligna exsiccaret, ex quo sequeretur, ꝙ facilè incenderentur. Minor probatur in litera, diabolus induxit primum hominem ad peccandum, sed ex illius peccato intantum vitiata est humana natura, vt omnes ad peccandum procliues simus, igitur minor vera. Illa proxima minor magis apparebit ex sequentibus, vbi declaratur, ꝙ in peccato originali, quod pertransit in omnes, includitur concupiscentia habitualis, quæ est pronitas ad peccandum.

¶Nota, ꝙ nõ est in proposito idem dicere causa directa, & sufficiens, vel perficiens; sola enim voluntas est causa perficiens peccatum, tamen diabolus quandoque ad hoc concurrit actualiter ad ipsum instigando, & mouendo quantum potest, & hoc dicitur directè facere ad peccatum, licet non sufficiẽter; disponens enim, vel suadens non sufficit ad peccatum, tamen agit ad hoc aliquo modo, &c. Deinde ibi.

¶ Directè autem non est causa omnium peccatorum humanorum, ita ꝙ singula peccata persuadeat; quod Origenes probat ex hoc, quia etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & similium, qui posset esse inordinatus, nisi ratione ordinaretur, quod subiacet libero arbitrio.

¶Subiungit secundam conclusionem iuxta primum membrũ, talem. Diabolus non est directè causa omnium peccatorum humanorum, ita ꝙ singula peccata persuadeat.

¶Nota autem, ꝙ D.S. tangit, quod dictum est, quie posset aliquis existimare, & malè intelligere, quando dicitur diabolus esse directè causa peccatorum humanorum aliquorum saltem, quasi esset causa perfectiua, sit enim sup. ar. 1. dicebatur, ꝙ sola voluntas sit directè causa, & ideo D.S. statim addit, ita ꝙ singula peccata persuadeat, quasi diceret, non volo intelligere, ꝙ diabolus sit causa directa, quasi perficiens; sed quia actu concurrit, & facit ad peccatum hoc, eo modo quo potest. i. persuadendo, & non habet se solùm occasionaliter ratione seductionis primi parentis, qua mediante destruxit naturam. Probatur conclusio ex auctoritate Origenis. Et arguitur sic, si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & similium; igitur non suadente diabolo homines peccarent. Antecedens notũ, & pro probatione consequentiæ suppono, ꝙ loquor de hominibus tam per peccatum corruptis, & amisso retinaculo originalis iustitiæ. Tunc probatur consequentia, talis appetitus posset esse inordinatus, nisi ratione ordinaretur; sed ratio non necessariò ordinaret talem appetitum, & per consequens posset esse inordinatus, & per consequens peccatum. Illa minor patet, quia talis ordinatio subiacet libero arbitrio; sed illud non necessariò determinatur ad ordinationem appetitus; poterit enim in eius oppositum, & ita ex proprijs habet homo, vt peccet. s. ex appetitu sensitiuo, & naturę corruptione; patet igitur, ꝙ diabolus non operatur semper ad peccatum hominis proximè, ita ꝙ aliquo modo ad hoc solicitet de propinquo, sed solùm est causa eius remota, & occasionalis. Eandem sententiam habet D.S. de Malo, Mate. 5. ar. 5.

¶Nota tamen circa ista, ꝙ quamuis non sit causa omnium collectiuè acceptorum, non tamen est aliquod cuius causa esse non posset, ita ꝙ licet non sit causa singulorum sub genere, est tamen causa generum singulorum.

¶Et confirmatur secunda conclusio argum. in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ multitudo dæmonum est causa omnium malorum nostrorum secundùm primam originem, vt dictum est.

*In corpo.

¶ Ad auctoritatem Dionysij, dæmonum multitudo est causa omnium peccatorum, causa originalis, & remota, & indirecta, vt dictum est, non autem propinqua, nec directa, vt patuit.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ non solùm sit seruus alicuius, qui ab eo superatur, sed etiam qui ei voluntariè se subijcit; & hoc modo sit seruus diaboli, qui motu proprio peccat.

¶Conceditur maior. Ad maiorem dico, ꝙ aliquis addicitur alicui in seruum tem; quia ab eo superatus, sed nõ solum ideo, sed etiam quia se ei voluntariè subijcit motu proprio peccando, per quod peccatum quis efficitur seruus diaboli; quare negatur consequentia, quia arguit à pluribus causis veritatis ad vnam. Potest enim quis effici seruus diaboli pluribus modis, & non vno tantùm; videlicet quia superatur, sed etiam per se peccans, & imitãs diabolum, sic etiam aliquis dicit filius eius; quia cum imitatur, esto diabolus eum non instiget.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ peccatum diaboli fuit irremediabile; quia nec aliquo suggerente peccauit, nec habuit aliquam pronitatem ad peccandum ex præcedenti suggestione causatam, quod de nullo hominis peccato dici potest.

¶Ad maiorem dico primò, quòd non est tota causa, nec maxima, quòd peccatum diaboli est irremediabile, quia peccauit nullo suggerẽte; quia per se, vel per aliũ cadere, sunt circunstantiæ, quæ non possunt in infinitum aggrauare, vt à peccato reparabilitas auferatur, vt habet D.S. in 2. sent. dist. 7. q. 1. artic. 2. Quæ autem sit vera causa irremediabilitatis peccati angelici. vide D.S. de verita. mate. 24. ar. 10. circa finem corporis; quia principalis, & prima causa est Diuina iustitia, secunda est indurabilitas appetitiuę virtutis, tertia est intellectiua cognitio. Vide in de malo. mate. 16 ar. 5. & in 3. sent. dist. 1. q. 1. artic. 2. vbi D.S. refert plures causas irremediabilitatis; quia post primam electionem immobiliter ex conditione naturæ adhæret, & quod in eis est casus in hominibus est mors; & ergo sicut peccatum in quo homo moritur, est irremissibile, sicut peccatum diaboli.

¶Dico secundò, quòd maior continet aliquam congruitatem, & circunstantiam; quæ commendat diuinam iustitiam, quæ non liberat dæmonem à peccato. Et dico, quòd non solum, ideo est irremediabile peccatum dæmonis; quia nullo suggerente peccauit, sed quia nec habuit pronitatem inclinantem in peccatum causatam ex suggestione priori; sed hoc est in homine, qui esto nunc non peccet instigatus ex dæmone, tamen ex instigatione dæmonis qua seduxit primum parentem causata est in eo motiuum & pronitas ad peccandum; & ideo congruum est, vt homo liberetur à peccato, non diabolus, quamuis secundum D.S. prima parte. q. 65. artic. 2. ad quartum, non sit tota causa quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio suggerẽte peccauit; sed quia etiam mutabilem electionem habet, & quia compositus ex duabus naturis, quarum vna prona est in malum; Vide tertio scripto. vbi sta tim, sed negatur consequentia.

Quæstio octuagesimaprima.

De causa peccati ex parte hominis.

DEinde considerandum est, de causa peccati ex parte hominis; cum autem homo sit causa peccati alteri homini exterius suggerendo, sicut & diabolus; habet quendam specialem modum causandi peccatum in alterum per originem, vnde de peccato originali dicendum est. Circa quod tria consideranda occurrunt. Primò, de eius traductione. Secundò, de eius essentia. Tertiò, de eius subiecto. Circa primum quæruntur quinque. Primò, vtrum primum peccatum hominis deriuetur per originem in posteros. Secundò, vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum, per originem in posteros deriuentur. Tertiò, vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per viam seminis generantur. Quartò, vtrum deriuaretur ad illos, quæ miraculosè ex aliqua parte humani corporis formarentur. Quintò, vtrũ si fœmina peccasset viro nõ peccante, traduceretur originale peccatũ.

¶Iuxta ordinem supra statutum. q. 76. & magis q. 79. D.S. consequenter determinat de causa exteriori peccati, quæ est homo. Habet autem homo duplicem modum causandi peccatũ. Vnum communem cum diabolo; scilicet per modum suggestionis, & persuasionis, licet solùm externus suadeat, diabolus autẽ interius instiget modo dicto in ꝙ præcedenti. Et ideo D.S. reliquit satis esse dictum de hoc modo causandi peccatum, videlicet actuale, qui homini & diabolo communis est aliquo modo. Sed habet homo alium modum causandi peccatum, & specialẽ, & sibi proprium & speciale peccatum, scilicet per originem & naturalem generationẽ, quod peccatum dicitur & est originale. Quare D.S. specialiter de peccato originali, & eius traductione & causa determinat. Vnde circa hoc tria principaliter facit; primò, determinat de eius traductione; secundò, de eius essentia. q. seq. tertiò, de eius subiecto. q. 83. Circa primum, primò ostendit quomodo, & an peccatum possit traduci ab homine; secundò determinat quædam dubia ex dictis in artic. 4. & 5. Circa primum, primò ostẽdit, quòd aliquod peccatum potest traduci ab homine; secundò ostendit quale peccatum possit traduci, in artic. 2. & tertiò ostendit in quos possit traduci, art. 3. Et patet ordo, quia homo minor est diabolo & peccatum originale minus actuali, & minus notum.

Virum

Vtrum primum peccatum primi hominis, deriuetur per originem in posteros.

3.q.19.ar.4. ad 1.& 2.diſtin.33 q.1. arti.1. Et 4. contr.c.50. & 52. Et Mal. q.4.ar tic. 1. Et opus. 3. cap. 201.202.203 & 204. Et Ro. 5. lec. 3.co.3.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd primum peccatum, primi parentis non traducatur ad alios per originem. Dicitur enim. Eze. 18. Filius non portabit iniquitatem patris; portaret autem ſi ab eo iniquitatem traheret; ergo nullus trahit ab aliquo parentum per originem aliquod peccatum.

¶ 2 Præt. accidens non traducitur per originē niſi traducto ſubiecto, eo ꝙ accidens nō tranſit de ſubiecto in ſubiectum; ſed anima rationalis, quæ eſt ſubiectum culpę non traducitur per originem, vt in primo oſtenſum eſt, * ergo neque aliqua culpa per originem traduci poteſt.

*q.118.ar.2

¶ 3 Præt. omne illud, quod traducitur per originē humanā, cauſatur ex ſemine; ſed ſemen non poteſt cauſare peccatū, eo ꝙ caret rationali parte animæ, quę ſola poteſt eſſe cauſa peccati; ergo nullum peccatum poteſt trahi per originem.

¶ 4 Præt. quod eſt perfectius in natura, virtuoſius eſt ad agendum, ſed caro perfecta non poteſt inficere animam ſibi vnitam, alioquin anima non poſſet emundari a culpa originali, dum eſt carni vnita; ergo multò minus ſemen poteſt inficere animam.

*Ariſt.c.5. ¶ 5 Præt. Philoſophus dicit in 3. Ethi. * ꝙ propter naturam turpes nullus increpat; ſed eos qui propter deſidiam, & negligentiam; dicuntur autem natura turpes qui habent turpitudinem ex ſua origine; ergo nihil, ꝙ eſt per originem, eſt increpabile, neque peccatum.

Rom.5. ¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit. Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, quod non poteſt intelligi per modum imitationis, propter hoc, quod dicitur Sap. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum reſtat ergo; quòd per originē a primo homine peccatum in mundum intrauit.

Sap.2.

¶ Hic quærit quæſtionem an eſt, an videlicet primi parentis peccatum traducatur ad alios per originem; ita ſcilicet, quòd originati ab eo per generationem, trahat aliquam inordinationem culpabilem. Quæſtio enim intelligitur de peccato, quod eſt culpa.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſecundum fidem catholicam eſt tenendum, quòd primum peccatum primi hominis originaliter tranſit in poſteros, propter quod etiam pueri mox nati deferuntur ad baptiſmū tanquam ab aliqua infectione culpę abluendi.

¶ In hoc articulo D.S. plus facit, quàm quæſtio expetat, ita vt ſatisfaciat quæſtioni, & quærenti. Facit autem principaliter duo. Primò reſpondet quæſito; ſecundò determinat modum traductionis, ibi. Ad inueſtigandum &c. Quo ad primum duo facit. Primò ponit concluſionem reſpon. Secundò duplicem eius probationē. Secunda ibi. Contrarium &c. Concluſio reſponſiua eſt iſta. Secundum fidem catholicam &c. vſque ibi, propter quod &c. Dicit notanter (primum peccatum,) quia alia peccata nō tranſeunt, vt patebit. art. 2. niſi eſſet primum auferens originalem iuſtitiam. ita ꝙ ſi quis filiorum Addę peccaſſet primò, ille trāſfudiſſet originale in proles ab eo deſcendentes, vt patebit. Et ergo peccatum primi parentis, & cum hoc primò peccantis. Dicit autem (tranſit) non formaliter, quia accidens non migrat, ſed cauſaliter demeritoriè, quia cauſauit in nobis omnibus defectum culpabilem.

¶ Dicit autem in poſteros indefinitè, quia an in omnes traducatur determinabitur. art. 3.

¶ Probatur autem concluſio, primò via quaſi a ſigno. Et arguitur ſic. Fides catholica iubet, vt pueri mox nati &c. vt in littera, ſed non niſi a culpa quæ originaliter a primo parente tranſit in poſteros; igitur concluſio vera. Maior patet ex conſuetudine manifeſta ab Apoſtolis deriuata, vt habet Diony. de eccleſiaſtica Hierachia. Minor etiam nota, quia non poſſunt habere actuale aliquod, cum hoc peccatum non habeat niſi vtens ratione. Et ita habetur ex illa ratione, quòd niſi pueri traherent aliquam infectionem culpabilem a primò parente, excluderetur neceſſitas Baptiſandi. Et ſecundum D.S. in de Malo. q.4. ar.1. ex negatiua parte excluderetur neceſſitas redemptionis factæ per Chriſtum, quæ maximè videtur neceſſaria fuiſſe ad abolendam infectionē peccati, quod a primo parente in totam eius poſteritatem deriuatū eſt.

¶ Sed circa iſtam rationem latet difficultas quomodo baptiſmus abluat infectionem culpę originalis, cū oppoſitum eius, ſcilicet iuſtitiam originalem non reſtituat, non videtur autem cōtrarium aliquod auferri, niſi per ſuum oppoſitum. Quod autem iuſtitia originalis in baptiſmo non reſtituatur, conſtat, quia iuſtitia non cōpatiebatur miſerias, quibus etiam baptizati ſubduntur. Difficultas quomodo baptiſmus tollat originale.

¶ Ad hoc facile dicitur, poſt principia D.S. prima par. q.95. artic. 1. quòd licèt iuſtitia originalis non diceret gratiam gratum facientem, tamen ipſam præſupponebat tanquam ſui radicem, quia ſubdebat ſuprenum hominis Deo, ſicut iuſtitia originalis corpus & vires inferiores, animæ, & rationi; ita quòd iuſtitia originalis erat quædam gratia gratis data, fundata ſuper gratia gratum faciente. Et gratia gratum faciens erat principalior in iuſtitia originali. Quia igitur baptiſmus confert gratiam gratum facientem, eſto vigorem continendi partes inferiores, & corpus ſub ratione & anima non reſtituat; nihilominus reſtituit principale originalis iuſtitiæ, vel radicem eius.

¶ Et ſecundò, quia auerſio habitualis mentis humanæ a Deo, quæ eſt per carentiam originalis iuſtitiæ, & principale in originali, tollitur per baptiſmum, qui mentem Deo reconciliat per infuſionem gratiæ, & virtutum connexarum, ideo baptiſmus originale delet. Vnde dicunt quidam, quòd ſicut in Chriſto fuit res aureole, & dotis, puta lumen gloriæ, nec tamen in Chriſto meretur nomen dotis, vt habetur in quarto ſent. diſt. 49. q. 4. artic. 1. ad tertium; ſic in baptizato eſt illud, quod includebatur in iuſtitia originali, aut ſaltem fuit eius radix, ſcilicet gratia gratum faciens. Sed tamen nunc non meretur nomen iuſtitiæ originalis, tum quia nō habet totum, quod erat iuſtitiæ originalis, tum quia non prouenit in nos ſicut iuſtitia originalis, ſcilicet per naturalem originē; non quia naturalis origo iuſtitiam originalem cauſaret, ſed quia eius collatio eam comitabatur, ſicut nunc infuſio animæ rationalis corporis organizationem.

¶ Nota autem, quòd Scotus ex alio principio ſaluat hoc dictū, ſcilicet quòd baptiſmus delet originale. Ipſe enim nobiſcum tenet, quòd ad ſubiectionē virium inferiorū requirebatur aliquod donum ſupernaturale, diſtinctum a gratia gratum faciente, contra Henricum de Banda. qui poſuit ſolam rectitudinem naturalem cum gratia gratum faciente. Sed diſcordat a D. S. in hoc, ꝙ illud donum ſupernaturale non eſſet gratia, vel charitas, nec includebat, vel præſupponebat iſta, vt patet in ſecundò, diſt. 29. q. 1. Dicit igitur Sco. quòd in baptiſmo ſoluitur debitum habendi illud donum, ſcilicet originalis iuſtitiæ, & cōmutatur in debitum habendi donum equiualens, ſcilicet gratiam. Et iſtud debitum ſecundum ſemper ex tunc manet, nec primum redit; & qui caret, ſecundo dono debito, ſcilicet gratia, grauius peccat, quàm qui caret primo. Nec tamen eſt peccator peccato originali, quia non redit debitum habēdi illam iuſtitiam. Et in eodem ſecundo diſt. 32. in 4. artic. dicit, illud quod eſt formale in peccato deleri habet in ſe per oppoſitum formaliter, vel virtualiter in remiſſione peccati. Formale autem in peccato non eſt debitum iuſtitiæ, ſed eſt carentia iuſtitiæ. Iſta ergo debet deleri per poſitiuum proprium oppoſitum, vel per aliud virtualiter continens illud oppoſitum. Gratia autem licet non ita perfectè coniungat fini vltimo, quantum ad aliquam conditionem accidentalem, ſicut iuſtitia originalis; perfectius tamen coniungit, ſicut dictum eſt diſt. 29. Et hoc quantum ad illud, quod diſiungit a fine vltimo peccatum originale. Simpliciter enim, perfectius & eminentius coniungit gratia fini, ſub ratione finis, quàm iuſtitia originalis. Et ideo in baptiſmo cum redditur gratia ſimpliciter, dimittitur illud peccatum eminentius, quàm remitteretur per proprium poſitiuum. Et licet remaneat carentia illius poſitiui, non tamen eſt culpa, quia illud poſitiuum non eſt debitum. Soluitur enim debitum habendi iſtud donum, & commutatur in debitum habendi aliud donū. Hæc ille in forma. Et poſt, non repugnant carentia iuſtitiæ originalis abſolutè loquendo, & gratia pro ſtatu iſto; repugnāt tamen inquantum illa carentia eſt auertens a fine vltimo, quia comerſio oppoſita illi pro ſtatu iſto nata eſt ineſſe filio, adde per gratiam fine iſto dono. Patet igitur quid ſit dicendum, quia vel reſtituitur illud, quod erat radix iuſtitiæ originalis, vt vult D.S. vel redditur equiualens, immo eminentius ſecundum Sco. & ſic tollitur in baptiſmo peccatum originale. Et ſiue originalis iuſtitia exigeret, vel præſupponeret gratiam, vt vult D.S. ſiue non, nihilominus, quia erat donum ſupernaturale ſecundùm vtroſque, & debitum omnibus naturalibus filijs Addę, ideo eius priuatio voluntaria qua Deo ordinatur natura, habet rationem culpæ originalis. Carentia enim volōtaria debiti habere eſt culpa, ſicut clerico culpabile eſt incedere ſine corona, & habitu decenti, & debito. Stat ergo prima ratio. Deinde cum dicit. Soluitur difficultas ex principio Scoti.

¶ Contrarium eſt autem hæreſis Pelagianę, vt patet per Auguſt. * in plurimis ſuis libris.

*Aug.lib.1. retrac.ca.9. ad 1.& li.1. cōtr. Iul. c. 1. Et lib. de bono perſeueran. c.11. & 12.

¶ Probat ſecundo eandem concluſionem via contradictionis, & arguitur ſic. Contrarium vel magis contradictorium huius cōcluſionis eſt hæreſis Pelagianę, & damnatum per eccleſiam; igitur ſecundùm fidem catholicam &c. Antecedens eſt Aug. tenet conſequentia,

ſequentia, quia eccleſia condẽnando vnũ cõtradictoriorũ approbat aliud, quia ſi vnum eſt falſum, aliud oportet eſſe verum &c.

¶Ad inueſtigandum autem qualiter peccatum primi parentis originaliter poſſit tranſire in poſteros, diuerſi diuerſis vijs proceſſerunt. Quidam enim conſiderantes, ꝙ peccati ſubiectum eſt anima rationalis, poſuerũt, quòd cum ſemine rationalis anima traducatur, vt ſic ex infecta anima infectę animæ deriuari videantur.

¶Hæc eſt ſecunda pars principalis huius articuli, in qua D S. inueſtigat quomodo peccatum originale traducatur, & diuiditur in duas; primò ponit modos inueſtigandi inſufficientes; ſecũdò ponit veram viam, ibi. Sed omnes &c. Circa primum ponit duos modos inueſtigandi inſufficientes; ſecundus ibi. Alij verò &c. Primus igitur modus erat, quòd cum anima rationalis ſit ſubiectum peccati, poſuerunt, ꝙ anima rationalis traducatur. i. educatur de potẽtia materiæ virtute ſeminis, & anima ſic infecta. ſ. primò generata ab Adam, cuius ſemen infectum infecit ſecundã, & ſic conſequenter, ita ꝙ ſicut infectum ſemen generat corpus prolis infectum; ſic anima Addæ infecta per peccatũ propriũ actuale, infecit animas filiorum ſuorum, & ſic deinceps. Dein. de cum dicit.

¶Alij verò hoc repudiantes tanquàm erroneum, conati ſunt oſtendere, qũo culpa animæ parentis traducitur in prolem etiam ſi anima non traducatur, per hoc ꝙ corporis defectus traducuntur a parente in prolẽ; ſicut leproſus generat leproſum, & podagricus podagricum, propter aliquam corruptionem ſeminis, licet talis corruptio non dicatur lepra, vel podagra. Cum autem corpus ſit proportionatum animæ, & defectus animæ redundent in corpus, & econuerſo; ſimili modo dicunt, quòd culpabilis defectus animæ per traductionem ſeminis in prolem deriuatur, quamuis ſemen actualiter non ſit culpæ ſubiectum.

¶Ponit alium modum ſaluandi traductionem peccati originalis aliorum, qui primum modum repudiauerunt tanquàm erroneum. Et in hoc bene dixerunt, vt patet pri. par. q. 118. art. 2. quia eſt poſitio hæretica, quia ex ea ſequitur animam corrumpi cum corpore, & eſſe mortalem, vt D. S. ibidem habet. Voluerunt igitur illi alij, quòd quàmuis anima non traducatur ex ſemine; nihilominus ipſa per generationem virtute ſeminis facta inficitur, quia corruptio ſeminis corrumpit corpus, & defectus corporis redundat in animam, & ab anima in prolem, vt D. S. habet in littera; vide, quia voluerunt iſti, quòd corruptio ſeminis, & corporis non haberet rationem culpæ, tamen defectus cauſatus in anima, & prole generata, haberet rationem culpæ. Sicut corruptio in ſemine leproſi non eſt lepra; ſed tamen cauſat leptam in corpore prolis &c.

¶Sed omnes huiuſmodi vię inſufficientes ſunt, quia dato, ꝙ aliqui defectus corporales a parente tranſeant in prolem per originem, & etiam aliqui defectus animæ ex conſequenti propter corporis indiſpoſitionem, ſicut interdum ex fatuis fatui generantur; tamen hoc ipſum, ꝙ eſt ex origine aliquem defectum habere, videtur excludere rationem culpæ, de cuius ratione eſt, ꝙ ſit voluntaria; vnde etiã poſito, ꝙ anima rõnalis ad aliã traduceretur ex hoc ipſo, ꝙ infectio animę prolis non eſſet in eius voluntate, amitteret rationem culpæ obligantis ad * Ariſt. c. 5. pœnam; quia vt Philo. dicit in 3. Ethi.* nullus improperabit cęco nato; ſed magis miſerebitur.

¶D. S. in hac parte ponit veram viam inueſtigandi, & circa hoc duo facit. Primò reprobat ambas vias ſimul, non quia ſecunda ſit falſa; ſed quia inſufficiens ad propoſitum oſtendendum. Secundò incipit determinare veritatem, ibi. Et ideo alia via &c. Circa primum dicit, quia eſto, quòd ambę verę eſſent, ſecũdùm nullam poſſet tamẽ ſaluari, ꝙ ille defectus eſſet peccatum, vel culpa; quia ſecundùm nullum modum dicendi infectio animæ eſſet voluntaria, nec per conſequens obligaret ad pœnam, cuius oppoſitum habet fides, nullus enim improperat cęco nato, &c. vt in littera. Ille autem defectus ſecundùm hos modos proueniret ab extrinſeco ſine anima generante, vel prolis voluntate. Nec oſtenditur quomodo ſit voluntarius.

¶Et ideo alia via procedendum eſt dicẽdo, ꝙ omnes homines quæ naſcuntur ex Adam poſſunt conſiderari vt vnus homo, inquantum conueniunt in natura, quam a primo parente accipiunt, ſm ꝙ in ciuilibus oẽs homines, quæ ſunt vnius cõitatis reputantur quaſi vnum corpus, & tota cõitas quaſi vnus homo. Porphy. * etiã dicit, ꝙ participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo; ſic igitur multi homines ex Adã deriuati ſunt tanq̃ multa membra vnius corporis, actus autẽ vnius mẽbri corporalis puta manus non eſt voluntarius voluntate ipſius manus, ſed volũtate animæ quæ primò mouet membrum; vnde homicidium, quod manus committit non imputaretur manui ad peccatum ſi conſideraretur manus ſecundùm ſe, vt diuiſa a corpore; ſed imputaretur ei inquãtum eſt aliquid hominis, quod mouetur a primo principio motiuo hominis; ſic igitur inordinatio quæ eſt in iſto homine ex Adam generato non eſt voluntaria voluntate ipſius, ſed voluntate primi parentis qui mouet motione gñationis oẽs, qui ex eius origine deriuantur, ſicut voluntas animæ mouet oĩa mẽbra ad actũ.

* In prędic. de ſpecie.

¶Hic ponit veram viam inueſtigandi, quomodo defectus traductionis in prolem habeat rationem culpæ. Et primò facit, quod dictum eſt. Secundò ex dictis elicit corollaria, ibi. Vnde peccatum &c. Circa primum ponit talem concluſionem, quo ad hoc reſponſiuã. Inordinatio quæ eſt in iſto homine ex Adam generato, non eſt voluntaria voluntate ipſius, ſed voluntate ipſius primi parentis, qui mouet motione generationis omnes qui ex eius origine deriuantur.

¶Et nota, quòd quia de ratione culpæ eſt, quòd ſit defectus voluntarius, ideo latus erat D. S. oſtendiſſe, ꝙ defectus ille veniens ex origine (defectus inquam priuatiuus, & debiti habere) ſit culpa, & habeat rationem culpæ, ſi oſtenderit, quia aliquo modo voluntarius. Probatur ergo concluſio ſic. Multi homines ex Adam deriuati, ſunt tanquàm multa mẽbra vnius corporis, ſed actus vnius membri corporalis puta manus non eſt voluntarius voluntate ipſius manus, ſed voluntate animæ, quæ primo mouet membrum, ſic igitur &c. Maior iſta declaratur, quia omnes homines conueniunt in natura ab Adam deriuata, & poſſunt cõſiderari, vt vnus homo; ſecundum quòd etiam in ciuilibus omnes homines q̃ ſunt vnius communitatis, reputantur quaſi vnum corpus, & tota communitas quaſi vnus homo, ſecundum, ꝙ etiam dicit Porphyrius. Sunt igitur omnes homines quaſi membra vnius corporis, cuius anima, & voluntas eſt primus homo, qui eſt principiũ hominũ, ita ꝙ defectus in alijs poteſt eſſe ſuus principaliter. Minor declaratur exemplariter, ſicut homicidium, qđ manus cõmittit nõ imputaretur manui ad pcm̃, ſi conſideraretur ſm ſe, vt non mota ab hominis voluntate, ſed imputatur ei inquantum eſt aliquid hominis, qđ mouetur a primo motiuo hominis. ſ. volũtate, quæ mouet membra ad actus ſuos; ſic & ille defectus originalis peccati nõ eſt volitus volũtate iſtius ꝑſis, ſed ipſius Addæ, & imputatur illi ꝑſõ non niſi, vt membrum, & filius Addę. Circa iſtam ſecundam concluſionem, quæ a ſimili declaratur, ꝙ originalis defectus ſit voluntarius, & huic debitus, nota Sco. vbi infra, qui & hoc ipſum declarat, & probat alia via, ꝙ videlicet hic homo ab Adam genitus debeat habere iuſtitiam originalẽ, & per cõſequens, quia nõ habet, ideo eſt ſibi pcm̃, quia iuſtitiã accepit Adã formaliter, & hic homo in eo, & hoc probatur ſic; omne donum eſt debitũ, quia datũ ab ipſo Deo dante voluntate antecedente, id eſt inquantũ eſt ex parte Dei ſine ſpeciali gratia, & merito, licet non voluntate conſequente. Sed Adam accipiente iuſtitiã, filio eius data eſt iuſtitia voluntate Dei antecedente. i. quantũ erat ex parte Dei, quia ſine ſpeciali dono conferreretur filio, niſi adeſſet impedimentũ; ergo ex iſta collatione facta patri, filius eſt debitor iuſtitiæ ſic datę. Poſtea dicit, qñ facta eſt datio Addæ, facta eſt tali modo, ꝙ quaſi eadem datione quantum erat ex ſe, dabatur omni voluntati cuiuſcunq; filij, ſi non poneretur obex; ergo etiam tali datione ſit voluntas cuiuſcunq; filij debitrix, quia datio eiuſdẽ rõnis ſufficit ad hoc, ꝙ voluntas ſit debitrix, qualis ſufficit ad hoc, ꝙ donũ ſit debitum. Sed ad hoc, ꝙ donum ſit debitum, ſufficit datio voluntate antecedente ſiue virtualiter dare, licet non in ſe formaliter; ergo ad hoc, ꝙ voluntas ſit debitrix ſufficit ſimul datio facta illi voluntati. Hæc Sco. Vide, ex quibus vult Sco. ꝙ voluntas filij Addæ ſit debitrix illius iuſtitiæ, & per cõſequens carentia eius imputatur ſibi, vnde habet ordinem ad voluntatem. Sed tñ per hæc non habetur, ꝙ iſta carentia ſit volita aliquo actu filij, ſed ſolum, qa imputatur filij voluntati, quia debuit eam habere. Eſt n. debita iuſtitia originalis, qa in alio accepta, & actione alterius amiſſa. Sed iuſtitia actualis eſt debita, quia in ipſo agente accepta, & p actionem eius amiſſa. Vnde ſm Sco. pcm̃ originale magis cõparatur peccato quaſi quieſcenti in anima poſt actum tranſeunte, quam cõparatur pcõ actuali, qđ elicitur ab ipſa voluntate peccãte &c.

¶Nota ſm Scotum, ꝙ volũtarium põt accipi, vel pro eo, quod eſt in voluntate, vel prout cõiter ſumitur, & magis propriè ꝑ eo, quod eſt in poteſtate voluntatis. Primò iſtud pcm̃ poſſet dici voluntarium, quia ipſum ſicut quodlibet pcm̃ eſt in voluntate. vbi ſolùm nata eſt eſſe iniuſtitia, ſecundùm iuſtitiam ſibi oppoſitam. Secundo modo dico, ꝙ peccatum non oportet eſſe voluntarium

Scotus probat idem alia via.

ipſi

ipſi habenti; ſed ei, vel alij ſcilicet a quo contrahitur illud peccatum. Et vtrunque ſufficit Aug. contra Manicheos, hæc ille, & bene quo ad ſecundum membrum; de primo enim dicetur oppoſitum de originali, quia eſt principaliter in eſſentia animæ. ſed actuale eſt ſolùm in voluntate ad ſenſum ſupra dictum. Pendet autem illa diſcordia ex quodam alio problemate de quo alias; an gratia ſit in eſſentia animæ &c.

¶ Vnde peccatum, quod ſic a primo parente in poſteros deriuatur, dicitur originale; ſicut peccatum, quod ab anima deriuatur ad membra corporis, dicitur actuale.

¶Hic conſequenter D.S. elicit tria corollaria ex dictis quæ patent proſequendo. Primum eſt, peccatum, quod ſic a primo &c. vt in littera. Patet ex dictis, quia deriuatur per originem ad omnes alios. i. per naturalem generationem. Et patet ex ſimili de peccato, quod actualiter deriuatur ad membra corporis, quod dicitur actuale, quia per actum animæ mouentis; ita homines alij conſequuntur hoc peccatum per modum originis. Deinde ibi.

¶Et ſicut peccatum actuale, quod per membrũ aliqđ cõmittitur non eſt peccatũ membri; niſi inquantũ illud mẽbrũ eſt aliquid ipſius hominis, ꝓpter qđ vocat̃ pc̃tm humanũ; ita pc̃tm originale non eſt pc̃tm huius pſonæ, niſi inquãtũ hæc perſona recipit nãturã a primo parẽte.

¶ Ponit ſecundum corollarium. ſ. peccatum originale non eſt peccatum huius perſonæ &c. vt in fine litteræ, patet iterum ex ſimili, in quo fundatur declaratio concluſionis; quia ſic ſe hẽt originale peccatum ad hunc hominem generatum ab Adam, ſicut pc̃tm actuale ad membrum motum ab anima, & voluntate; ſed peccatum actuale, quod per membrum aliquod committitur non eſt peccatum illius membri, niſi inquantum illud membrum eſt aliquid ipſius hominis, propter quod vocatur peccatum humanum; ergo & illud non eſt peccatum, niſi vt hæc perſona recipit naturam a primò homine, qui ſcilicet debuit oppoſitum huius peccati transfundere; & quòd ille defectus transfundatur eſt ex demerito, & voluntate ſua indirecta tamen.

Vnde & vocatur peccatum naturæ, ſecundum illud. Eph. 2. Eramus natura filij iræ.

¶Corollarium tertium eſt, peccatum originale vocatur peccatum naturæ, patet, quia eſt ſolùm peccatum, vt illa perſona recipit naturam ab Adam; patet ſecundò a ſimili, quia peccatũ membri dicitur humanum, quia eſt membri, vt aliquid hominis; igitur & illud naturæ, quia eſt huius, vt accipit naturã a primo parente.

¶Nota circa illud corollarium, ꝙ poſſet malè intelligi illa auctoritas Apoſtoli, quaſi eſſe filium iræ conſequeretur naturam ſecundum ſe, vel tanquàm proprietas naturalis, quod eſſet malè intelligere; quia habere reatum pœnæ eternæ, & pœnæ damni, quod eſt eſſe filium iræ, non conueniret homini ſi eſſet in puris naturalibus conditus, & non haberet debitum iuſtitiæ originalis, & per conſequens nec eſt proprietas naturalis; ſed ideo dicitur eramus natura, id eſt per originem naturæ, nõ quidem abſolutè, & vt natura eſt, & a natiuitate; ſed per originem naturæ acceptæ per originem naturali modo, quo producitur natura cum defectu doni debiti voluntario aliqualiter. Et hoc eſt, quod dicit D.S. in poſtilla ad Eph. 2. Eramus natura, i. per originem naturæ; non quidem naturæ, vt natura eſt, quia ſic bona eſt, & a Deo; ſed naturæ, vt vitiata eſt, filij Iræ. i. vindictæ pœnę, & gehennæ, hæc ille. Sed nota, ꝙ gehenna accipitur largè, vt poſtea patebit pro pœna damni non ſenſus, quia originali ſoli debetur tantùm pœna damni.

Capreolus. ¶ Nota, quòd Capreolus ex hoc articulo elicit aliqua per viam correlariorum. Primò, quòd hoc peccatum minimum habet de ratione culpæ, quia minimum habet de ratione volũtarij, patet, quia non eſt voluntarium voluntate propria, ſed tantùm aliena, ſcilicet primi parentis, primò peccantis, & hoc non directè, ſed ſolum indirectè, & interpretatiuè; quia videlicet elegit illud cui annexa fuit priuatio originalis iuſtitiæ, quam ex ordinatione diuina debuiſſet transfudiſſe in totam poſteritatem ſuam; peccando autem fecit ne transfundere poſſet, & fecit ne Deus ſibi gñanti concurreret cõicando iuſtitiam originalẽ, & ideo parũ habet de rõne voluntarij, quia ſolùm volũtariũ alterius & indirectũ.

¶ Secũdò ſequitur, quòd peccatum originale non eſt peccatum vniuocè cum actuali, ſed multum ꝙuiuocè. Prima differentia eſt ex dictis in articulo, quia actualia conſiſtunt in deordinatione actus, vel omiſſionis actus, hoc autem conſiſtit in deordinatione ipſius naturæ ab Adam progenitæ, quia non habet decorem debitum ex culpa primi parentis.

¶Secunda differentia, quia alia ſunt voluntaria voluntate proprij ſuppoſiti in quo ſunt, vel voluntate perſonæ; hoc autem tantummodo eſt voluntarium voluntate naturæ, vel principij naturæ, & alicui non proprij ſuppoſiti, & hoc vt dictum eſt indirectè. Non enim intendit Adam nos ſpoliare iuſtitia debita, ſed comedere pomum, ad quod ſecuta eſt carentia iuſtitiæ debitæ.

¶Tertia differentia eſt, quia iſtud peccatum eſt quodãmodo neceſſarium, alia non; hoc eſt naturale, alia perſonalia, ad ſanũ ſenſum; quia ſequitur cõcationem naturæ modo naturali factam.

ARGVM. in contrarium. Quod eſt pro prima concluſione.

¶ Nota circa hoc argum. D.S. in poſtilla ad Ro. 5. quia hæretici Pelagiani peccatum originale negantes; hæc verba Apoſtoli dicebant intelligenda de peccato actuali, quod quidem ſm eos in hunc mundum intrauit per Adam, inquantum omnes peccantes peccatum Adæ imitãtur, ſm illud Oſeæ. 6. Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum &c. Sed ſicut Aug. dicit contra eos, ſi de introitu peccati actualis qui eſt per imitationem, hic Apoſtolus loqueretur, non diceret peccatum per hominem in hunc mundũ intraſſe, ſed magis per diabolum, quem peccantes imitantur ſm illud Sap. 2. Inuidia diaboli &c. Eſt ergo intelligẽdum, ꝙ ꝑ Adam peccatum in hunc mundum intrauit non ſolùm imitatione, ſed etiam propagatione. i. per carnis originem vitiatã, ſecundũ illud Ephe. 2. Eramus natura filij iræ. Et in Pſal. Ecce in iniquitatib. conceptus ſum. Hęc D.S. Ex quibus patet intellectus argumẽti huius, quia vult hoc ꝙ per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum. & quòd hæc auctoritas non intelligitur per imitationem, quia ſic prius ingreſſum fuit per diabolum, qui primò peccauit peccato actuali, quem & Adam imitatus eſt. Oportet ergo quòd intelligitur peccatum ingreſſum per Adam alio modo, ſcilicet per originem. Et ita intelligitur auctoritas Apoſtoli de peccato originali. Et cõcludit intentũ primæ concluſionis & ſecũdæ.

¶Et præterea ex alia ratione etiam oportet intelligere de originali, quia hoc peccatum intrauit in mundum cum acceptione naturæ; puta cũ concipitur, & animatur proles anima rõuali adhuc in vtero materno, quia Eramus natura filij Iræ, & concipimur in iniquitatibus, ſed tunc ſcilicet cum concipimur, & naſcimur natiuitate in vtero, non poſſumus imitari Adam peccando actualiter, cum deſit vſus rationis. Quare intelligitur de peccato originali, quàuis verum ſit, quòd etiam imitamur peccatum Adæ, ſed adulti & non omnes; ſed originale, vt Apoſtolus ibidem habet, pertranſiit in omnes, & cauſat mortem; ergo &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd filius dicitur non portare peccatum patris, quia non punitur pro peccato patris niſi ſit particeps culpæ, & ſic eſt in propoſito; deriuatur enim per originem culpa a patre in filium ſicut & peccatum actuale per imitationem.

¶Pro ſolutione. Ad maiorem videbitur infra, q. 87 ar. 8. Primò, quòd filius non portabit. i. non punietur pro peccato patris pœna ſpirituali, niſi ſit particeps culpæ; vel per imitationem, ſicut efficitur particeps peccati actualis; vel per originem ſicut participat culpam originalem, & propter participium illius peccati; patitur pœnam ſpiritualem, & temporalem. Ad minorem, conceditur ꝙ portabit iniquitatem. i. punietur, nec hoc eſt inconueniens qñ eſt particeps culpæ, quare negatur conſequentia, quia non vult auctoritas, ꝙ nunquàm portet filius iniquitatem patris, niſi qñ eſt expers culpæ paternæ. Et hoc ſemper caute loquendo de ſpirituali pœna, quia de temporali, & medicinali pœna, vt ſic loquẽdo, filius portabit iniquitatem patris abſque participio culpæ, inquantum eſt aliquid patris; anima autem non eſt patris, ſed Dei, ideo in ea nullus punietur abſque culpa. In propoſito autem filius ſubeſt culpæ, quia caret debito, & voluntariè, ſaltem voluntate extrinſeca. Et hoc eſt quod D.S. vult cum dicit.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ & ſi anima non traducatur, quia virtus ſeminis non poteſt cauſare aĩam rõnalem, mouet tñ ad ipſam diſpoſitiuè; vnde per virtutẽ ſeminis traducitur humana natura a parẽte in prolem, & ſimul cum natura, naturæ infectio; ex hoc enim fit iſte qui naſcitur conſors culpæ primi parentis, ꝙ naturam ab eo ſortitur per quandam generatiuam motionem.

¶Aduerte bene huius argumenti tenorem, & eius ſolutionem. Nam multa myſteria hic continentur, & intellectus magnæ partis huius materiæ. Vnde nota primò, quòd in D.S. ſæpè inuenitur, ꝙ caro inficiat animam. Quod quidem D.S. aliqñ vſus eſt intellex. eſſe de carne cui anima vnitur; ita ꝙ infectio ſit in tali materia, & peccatum originale, non in ponentia actiua, ſed paſſiua coexigente actum defectuoſum; ita ꝙ ſit originale peccatũ in tali carne, ſicut in cauſa inſtrumentali non formaliter. Aliqñ autem ſicut hic in ſolutione iſtius, & inf. ar. 4. ad ſecundũ, viſus eſt dicere, ꝙ pc̃tm originale cauſatur ex carne. i. carnali ſemine, qđ organizat materiam; quia dicit, ꝙ caro inficit animam inquantũ eſt principium actiuum gñationis. Conſtat autem, ꝙ materia fœtus non eſt principium actiuum, ſed ſemen paternum. Et putat Capreol. in 2. diſt. 32. circa finẽ, ꝙ quicquid dixerit in ſcripto, tamen illa fuerit vltima mens D.S. quia ſemen inficit, & eſt cauſa inſtrumentalis peccati originalis; ita ꝙ caro paterna. i. ſemen inficiat.

¶Nota ſecundò, ꝙ circa hoc malè intellexit Sco. D.S. cũ dicit ſemẽ inficere animam. Credit. n. ꝙ D.S. ponit in ſemine aliquam infectionẽ poſitiuam quæ vocetur qualitas morbida, quæ habeat eſſe fixum in ſemine, a qua effectiuè cauſetur peccatũ originale, quæ quidem imaginatio longè abſit a D.S. Sed hæc imaginatio eſt Greg. de Arimino. Putat autem Capre. ꝙ ſemen ideo dicatur

infectum,

infectum, quia in eo eſt virtus productiua naturæ humanæ cum defectu originalis iuſtitiæ, non quòd in eo ſit aliqua qualitas poſitiua cauſata ab anima ſeminantis, quæ quidem ſit cauſa alicuius alterius qualitatis poſitiuę ſuperadditæ naturalibus in carne prolis, ſed infectio ſeminis vocatur virtus producendi carnem cum defectu debitę perfectionis ineſſe carni, & vltra virtutē intentionalem traductiuam peccati originalis in animam, tamen illa virtus non eſt qualitas habens eſſe ratum fixum, & reale, hæc ille. Et quidem quantum ad primum dictum ſuum bonum eſt ad ſenſum poſtea dicendum; ſed ſalua reuerentia tanti viri non videtur oportere, vel debere poni in ſemine virtus quæcunque productiua peccati originalis directè. Nam priuationis non eſt ponere virtutem productiuam, ſed defectiuam; ſicut & ſupradictum fuit. q.79.art.3.ꝙ pęnę damni non ponitur cauſa agens, ſed actionem ſubtrahens. Cum igitur peccatum originale formaliter dicat carentiam, & priuationem: nō oportet ſolicitari de aliqua eius cauſa productiua, ſed de cauſa non productiua. Verum eſt tamen, ꝙ D.S. in de malo. q.4.art.1. in ſolu.9. ponit peccatum originale in ſemine ſecundum intentionem, ſed poſtea ſtatim ad 12. dicit, ꝙ eſt ibi ſicut natura humana; vnde non oportet ponere virtutem peccati originalis productiuam, diſtinctam a virtute productiua naturæ humanæ; non igitur videtur oportere ponere in ſemine, niſi virtutem formatiuam prolis, & filij naturalis Adæ debitoris iuſtitiæ, & carentis ea, & eo ipſo, quòd producitur debitor, & non habens, incurrit peccatum originale; virtus autem illa formatiua habet eſſe intentionale in ſemine, quia non virtutem perfectam generatiuam, ſed non intentionalem, quia ſtatim tranſeat; immo virtus generatiua hominis deriuatur in ſemen paternum per modum permanentis, ſicut & inſtrumentalis virtus artis manet per-

Quid intelligitur per ſeminis infectionē.

manenter in horologijs, & huiuſmodi. Quare videtur, quòd ſeminis infectio intelligatur priuatio iuſtitiæ originalis, qua pater pfectus generando per ſemen produxiſſet filium naturalē Adæ, habentem iuſtitiam originalem debitam, nunc autem carens iſta perfectione generat ſibi ſimilem carentem iuſtitia debita; ſic ꝙ ſemen dicatur caulare inſtrumentaliter peccatum originale, quia inſtrumentaliter cauſat filium Adæ, & non tantum præciſè, quia cauſat filium inſtrumentaliter, quia & hoc feciſſet in ſtatu innocentiæ; quare ratione illius virtutis non præciſè cauſat originale, ſed quia infectum; quam infectionē non intelligo niſi, quia delli tutum originali iuſtitia. Eſto ei originalis iuſtitia principaliter perficeret mentem, tamē etiam vſque ad corpus, & generatiuam ſe extendebat. Quare ſemen nunc caret ea perfectione, & agit in virtute carentis patris, qui agit in virtute Adę, qui deberet tráſfundere in omnes filios, non autem facit; ideo ſemen tranſmittit originale peccatum inſtrumentaliter, quia generat filium, & humanam naturam debitricem doni, & tamen carentem.

¶Nota autem tertiò, quòd quàmuis ſemen patris non extēdat ſe etiam inſtrumentaliter ad eſſe animæ rationalis, quia ſic creatur a Deo ex nihilo, & non eſt educibilis de potentia materiæ, tñ ſemen facit, & cauſat diſpoſitiuè inſtrumentaliter vnionem animæ, & corporis. Ex illa autem vnione conſtituitur natura humana, & filius Adæ debitor originalis iuſtitiæ, & carens. Et ergo ſemen eo pacto concurrit ad originale, quia cauſat vnionem animæ, & corporis, & per conſequens cauſat naturam humanam, & filium Adæ non habentem, & tamen debitorem. Et ſic intelligetur ſolutio iſta D.S. Vnde videndum eſt de argumento, quod omnia iſta iam dicta requirit. Dicitur ad maiorem; accidens non traducitur niſi tra. &c. Dico primò, quòd originale peccatum nō eſt accidens poſitiuum, quo ad formale. & licet quo ad materiale videatur poſitiuum, non tamen reale, non enim omne poſitiuum eſt reale, vt patet de relationibus rationis, ſm D.S. in de veri. mate. 21.art.1. quæ ſunt entia poſitiua, non tamen realia.

¶ Dico ſecundò, quòd habet quaſi modum accidentis, & cuiuſdam conditionis ſuperuenientis.

¶ Dico tertiò, ꝙ accidens non traducitur niſi ſubiectum traducatur. i. producatur aliquo modo, ſic ꝙ aliquid non producit accidens conſequens ſubiectū, niſi ad productionē ſubiecti cōcurrat.

¶Ad minorem dico, ꝙ anima rationalis non traducitur. i. non educitur de potentia materiæ, concedo, nec traducitur. i. cauſatur virtute ſeminis, vel agentis naturalis in eſſe, conceditur. Sed tamē traducitur non ſm eſſe abſolutè, ſed virtute ſeminis vnitur materiæ diſpoſitę; nam ſemen paternum diſponit materiam animæ rationalis diſpoſitione vltima, quæ eſt neceſſitas, qua producta animam oportet vniri materiæ; ideo cauſat animā, non quo ad eſſe, ſed quò ad ineſſe. Ex quo vniri, & eſſe conſequitur, vel ſaltem in eo conſiſtit natura humana, ideo ſemen facit ad animam ſuo modo, & ad naturam humanam. Et conceditur, quod dictum ſit in prima par. q.118.ar.2. quia non traducitur in eſſe ex natura, verū, ſed tñ virtute ſeminis cauſatur natura quæ inficitur principaliter, quia ipſa, vel ſup, poſitum eius productum per Adam ſeminaliter debet hāe originalem iuſtitiam, & non habet; quare negatur conſequentia, ꝙ nulla culpa traducatur, quia ſubiectum eius propriè eſt natura humana quæ eſt ſubiectum originalis, ſecūdum partes capaces culpæ culpabiliter, & ſub ratione culpæ, ſed ſm partes non capaces culpæ ſub ratione defectus, & pęnæ. De hoc infra. q.83.art.1. quia originale eſt defectus naturæ humanæ, cuius pars eſt anima, & igitur anima inficitur non niſi vt pars principalis naturæ humanæ. capax originalis ſub ratione culpæ.

¶Nota autem circa hoc, quòd non vī mihi, ꝙ Sco. in iſta re be ne intellecta diſcordet a mente S.Tho. in ſententia, immo dicta D.S. declaratē. Impugnat. n. infectionem poſitiuam, & qualitatem morbidam in ſemine, quam non ponimus nos. Vnde pro intellectu iam dictorum ponit ſup. diſt. 32. & dicit inter cætera. Ad iſtud peccatum concurrunt duo. Carentia iuſtitiæ, ſcilicet vt formale, & debitum habendi eam, vt materiale; ſicut in alijs priuationibus concurrunt priuatio, & aptitudo ad habendum debitum, iſtud. ſ. debitum eſt a Deo ſtatuēte legem iſtam. Do. iuſtitiam tibi Adæ, & omnibus filijs tuis naturalibus Do. eadem datione quātum eſt ex parte mea. Et ideo ex hac datione tenentur omnes eam hāe, & ex patre propagante, per cuius actionem, iſte eſt filius naturalis Adæ; ergo hoc debitum per nullas rimas ignotas intrat, ſed per iſtas duas cauſas poſitiuas. Illa autem carentia non habet cauſam niſi negatiuè, ſcilicet non, dantem iuſtitiam originalem. Cuius ſi quæratur vlterius cauſa, non eſt niſi demeritoria, quia. ſ. Adam demeruit ne iuſtitia originalis daretur. Negatiua non dans Deus eſt, demeritoria quare non datur Adam peccans, hæc ille. Et poſtea, pętm hoc non eſt, a carne in animam agente; tamen eſt a carne illa relatio in productō, quia eſt filius naturalis Adæ, & hunc conſequitur debitum ex lege diuina. Et carentia eſt ibi ex negatione cauſæ. Et poſtea. Si tamen ponatur aliqua infectio in carne, quod non eſt neceſſarium, ſm iſtam viam; ipſa poteſt eſſe inſtrumentalis cauſa culpæ. Aut ſi nulla ſit ibi infectio, adhuc caro poteſt eſſe cauſa inſtrumentalis, inquantum in ipſo ſemine eſt vis actiua producendi filium Adæ, quia per hoc eſt debitor. Et poſtea declarat, quia filius contrahit originale, quia generatur cum libidine, ſic ꝙ libido accipiatur pro carentia iuſtitiæ originalis in propagantibus, quæ eſt cauſa libidinis in actu propagandi, hæc ille. Et puto, quòd in ſententia idem dicat, quod D.S. in iſta ſolutione, quia ſemen inficit, & cauſat originale, quia naturam, quæ naturaliter virtute ſeminis producta debet habere inſtitiam originalem. Et quia peccatum illud conſequitur acceptionem naturæ ab Adam, ad quam acceptionem, & generationem facit ſemen paternum. Et hoc patet inſpicienti bene ſolutionem.

Scotus ab diſcordat ſententia.

¶Ad tertium dicendum, quòd & ſi culpa nō ſit actu in ſemine, eſt tamen ibi virtute humana natura, quam concomitatur talis culpa.

¶Conceditur maior, cauſatur ex ſemine inſtrumētaliter, quia ſemen eſt inſtrumentum generantis. Minor negatur de peccato naturæ, & inſtrumētaliter. Ad probationem dicitur, quòd ſemen caret rationali parte animæ, & per hoc bene probatur, quòd non eſt ſubiectum peccati originalis; quia tamen eſt cauſa humanę naturæ in qua includitur pars rationalis, quæ eſt capax illius defectus ſub ratione culpæ; ideo poteſt eſſe cauſa inſtrumentalis culpæ, quia videlicet producit ſubiectum capax, quod debet habere, & non habet, quod debitum prouenit ex ſemine, quia genitus ſeminaliter ab Adam debet habere donum originale.

¶Dico vltra, quòd ſolùm pars rationalis poteſt eſſe cauſa productiua peccati actualis, & perſonalis; tamen & productiuum naturæ humanæ cū defectu priuatiuo culpabili poteſt eſſe cauſa peccati naturalis, quare negatur conſequentia. Et dico ſecundò, quòd ſola pars rationalis producit peccatum quo quis peccat, quia elicit ipſum voluntariè, tamen & ſemen poteſt eſſe cauſa peccati nō quo quis dicitur peccare eliciendo, ſed dicitur habere peccatum. Peccare enim poteſt eſſe, vel quia elicit peccati actum, & ſic conuenit ſoli rōnali parti, vel poteſt hīe peccatum; primo modo paruuli contrahentes originale non peccant, quia non eliciunt actū peccati, ſed ſecundò modo peccant. Et eſt peccatum tale voluntarium, & vitabile non ab eo in quo fit, ſed ab eo per quem contrahit. Et ergo peccatum quo aliquis dicitur peccare eſt a parte rationali per eſſentiam, vel participationē; ſed pętm quo aliquis dicitur habere peccatum tm, & non propriè peccare, poteſt eſſe a generante principaliter, vel inſtrumentaliter, ſi generet cum defectu culpabili. Et hoc vult D.S. in ſolutione.

Differētia eſt inter peccare, & habere peccatum.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ſemen eſt principium generationis quæ eſt proprius actus naturæ, eius propagationi deſeruiens; & ideo magis inficitur aīa p ſemen q̄ per carnē iā perfectā, quæ iā determinata eſt ad perſonā.

¶ Dicendum ad maiorem, ꝙ eſt perfectius in natura virtuoſius &c. Dico primò, ꝙ verum ad agendum poſitiuè, & cauſandū poſitiuum; ſed tñ debilius magis natum eſt deficere. Dico ſecundò, & magis ad propoſitum, ꝙ vera eſt cæteris paribus, agentibus & actionibus exiſtentibus eiuſdem rationis; homo enim eſt ſimpliciter virtuoſior Aquila, & non poteſt volare, poteſt tñ intelligere, quod eſt maius; in propoſito autem nec agentia, nec actiones ſunt eiuſdem rationis. Dico ergo ꝙ cauſare peccatum originale eſt actio eius, quod cauſat acceptionem naturæ, & propagationem modo naturali. Et dico, ꝙ hoc eſt ſeminis, quod eſt principium gñationis; non autem materiæ, quę eſt altera pars cōpoſiti,

&c

& ſe habet paſſiuè,& concurrit ad gñationem,quia ſubiectũ formæ.Ad minorem conceditur; quia vt tactum fuit ad ſecundũ notabili primo, proles inficitur ratione naturæ acceptæ ab Adam, & acceptæ cum priuatione debiti. Eſt autem ſemen cauſa naturæ in filio naturali,& cauſæ debiti iſtius doni. Quare conceſſa probatione minoris, negatur conſequentia. Et patuit ratio,& eam D.S. ponit in ſolutione.Et nota, quòd dicit magis inficitur anima per ſemen, quàm per carnem iam perfectã; quia videlicet caro iam facta eſt perſonalis; hoc autem peccatum non ſequitur perſonã, ſed naturam modo naturali propagatam, quia talis eſt debitrix doni, ſemen autem patris deſeruit propagationi, vnde dicit D.S.

¶Ad quintum dicendum,ꝙ illud quod eſt per originem non eſt increpabile ſi cõſideretur iſte, qui naſcitur ſm ſe; ſed ſi cõſideret, put refert ad aliquod principiũ, ſic põt eſſe ei increpabile,ſic aliquis q naſcit, patit ignominiã generis ex culpa alicuius progenitorũ cauſatam.

¶Dicendum ad maiorem iſtius,ꝙ propter naturam turpes nemo increpat,quia eſt defectus omnino naturalis; ſi autem ſit defectus contractus cum natura culpabilis, tunc ille generatus non increpatur propter illum defectum ſm ſe; tñ ſi conſideretur defectus in ordine ad principium,a quo defectus volitus eſt; ille increpatur propter hunc defectum alicuius, quod deberet hẽre, & non habet; ſicut & in ciuilibus licet filius non trahit ex peccato actuali patris peccatum,tamen patitur ignominiam,& vilipenſionem, & quaſi pœnam damni propter culpã progenitorum ſuorũ. Verũ eſt tñ,ꝙ nullus alius defectus contractus ab origine eſt increpabilis,vel culpabilis niſi iſte;alij autem ſunt defectus non culpabiles. Et ratio poteſt patere ex dictis, quia iſte eſt defectus debiti habere ex lege diuina, & ſtatuto, non ſic de alijs.

Nullus defectus per originẽ eſt culpabilis niſi defectus originalis iuſtitiæ.

¶Nota autem, ꝙ increpatio capitur hic pro imputatione, & culpatione,quæ iuxta ſup.dicta.q.21.art.2.debentur ſolùm voluntario,& his quæ ſunt in poteſtate noſtra; increpatur ergo & punitur habens peccatum originale non pœna ſenſus, ſed damni, quia non eſt perfectè volũtarium;cum autem peccatum originale non ſit voluntarium,quo ad hunc; ideo non imputatur propriè. Vnde Heruæus in 2.diſt.30.q.2. Peccatum originale non imputatur parulo, ſicut illi a quo habet imputabilitatem, vel ſicut illi qui debebat reprehendi, quia non cuitauit. Sic enim ſoli Adæ eſt imputandũ,ſed largè accipiendo imputari,dicitur ei imputari inquantum efficitur quodammodo deteſtabilis, ex hoc, ꝙ eſt ſubiectum mali imputabilis, ſicut ſi redditur gladius deteſtabilis ; ex hoc ꝙ fuit inſtrumentum mali actus, hæc ille.

Heruæus.

Vtrum omnia alia peccata primi parentis, vel etiam aliorum parentum, per originem in poſteros deriuentur.

B 2. diſt. 20. q.2.artic.3. ad 1. & diſt. 32.q.1. artic 1. Et 4. cõtra c.52. ad 13. Et Ma.q.4.artic.1.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd etiã alia peccata, vel ipſius primi parentis, vel proximorum parẽtum traducantur in poſteros; pœna enim nunquàm debetur niſi culpæ, ſed aliqui puniuntur iudicio diuino pro peccato proximorum parentum, ſm illud Exo.20. Ego ſum Deus Zelotes viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem; iudicio etiã humano in crimine læſæ maieſtatis filij exhæredantur pro peccato parentum; ergo etiam culpa proximorum parentum tranſit ad poſteros.

¶ 2 Præt. magis poteſt transferre in alterũ, id quod habet aliquis a ſeipſo, quàm id,quod habet ex alio,ſicut ignis magis poteſt calefacere, quàm aqua calefacta; ſed homo transfert in prolem per originẽ pctũ, quod hẽt ab Adã; ergo multò magis peccatũ, quod ipſe cõmiſit.

¶ 3 Præt. ideo contrahimus a primo parente peccatum originale,quia in eo fuimus ſicut in principio naturæ quam ipſe cõrupit; ſed ſimiliter fuimus in proximis parentibus ſicut in quibuſdam naturæ principijs, quæ & ſi ſit corrupta,poteſt adhuc magis corrumpi per peccatum, ſm illud Apoc.vlt. Qui in ſordibus eſt ſordeſcat adhuc; ergo filij contrahunt peccata proximorum parentum per originem ſicut & primi parentis.

¶ Sed contra, bonum eſt magis diffuſiuum ſui,quàm malum; ſed merita proximorũ parentum non traducuntur ad poſteros; ergo multò minus peccata.

¶Hic quærit quale pctũ ſit per originem traducibile in poſteros. An etiam alia peccata primi parentis præter primũ, vel etiam aliorum proximorum parẽtum traducantur per originẽ in filios, ita quòd articulus quærit primò,an per ſolùm primum pctũ primi parentis cauſetur originale, vel etiam per alia peccata. Et ſecundò,& ſi peccata proximorum parentum non cauſent originale; an tamen cauſent aliquem alium defectum culpabilem.

¶Nota autem pro intellectu quæſiti, ſicut dictum fuit art.1.in principio,peccatum primi parentis acceptum pro actuali peccato ipſius,non poteſt intelligi traduci formaliter in nos,quaſi ipſum relinquat Adam, & migret in alios poſteros, accidens enim non migrat;ſed vt dictum fuit, trãſit quaſi cauſaliter non poſitiuè,ſed demeritoriè, quia videlicet. Adam per primum pctũ induxit in nos omnes defectum doni debiti, qui habet rationem culpæ. Sic ergo trãſit in nos, quia ſcilicet cauſauit ſuo modo quem contrahimus accipiendo naturam ab eo ſeminaliter. Quæritur igitur, an etiam alia peccata Adæ poſt primũ, cauſent in nobis aliquem defectum culpabilem,quem naſcendo contrahamus. Et etiam an peccata actualia aliorum parentum proximorum demereantur, vt filij eorum incidant in aliquem defectum ſpiritualẽ culpabilẽ. Et hoc eſt pctũ traduci per originẽ, quia ab eo cauſatur defectus in genito culpabilis; ita ꝙ pctũ ſuum quo peccauit, corrũpat formaliter quidem perſonam, ſed demeritorie poſteros. Tranſit igitur actuale Adæ,& primũ virtualiter in poſteros,inquantũ aufert iuſtitiam originalẽ. Sed pctũ originale Adæ, (ſi tñ ſic debeat dici.ſ.corruptio naturæ inducta per actuale ipſius, vt patebit infra. q.83.art.1.ad ſecundum,) quod eſt cauſa originalis aliorum, aliquo modo tranſit in poſteros non idem numero, ſed ſpecie; quia videlicet generat ſibi ſimile, & aſſimilat ſibi filium in tali defectu. Et ita tranſit quaſi forma agentis in effectum.

¶Nota ſecundò, ꝙ ſolùm primum peccatum, primi hominis de facto diſcõtinuatur, & deſtruxit adhęſionem hominis ad Deũ. Quæ quidem adhęſio, & ſubiectio mentis ad Deũ erat cauſa obedientiæ partium inferiorum ad rationem, & corporis ad animã. Ad peccatum ergo primum,quod fregit ſubiectionem ad Deum, ſecuta eſt deſtructio obedientiæ partium inferiorum, & ita ruptum vinculum originalis iuſtitiæ. Et quia Adam illud donum acceperat pro ſe, & omnibus poſteris, & nunc ipſo deſtructo per peccatum ſuum,communicare ipſum non poteſt,immo omnes ipſo carent, ideo primũ peccatum, (hoc eſt) cauſa, vt traducatur in nos cum natura defectus ille culpabilis.Ex alijs autem peccatis Adæ, vel aliorum parentum proximorum non deſtruitur aliquod in nos deriuandũ ex inſtitutione diuina, ſicut p primũ pctũ Adæ, ideo ſolùm primũ traducitur in nos per originem.i.per originẽ naturalẽ incurrimus defectum quẽ Adam ſolo primo peccato demeruit,quia videlicet non datur iuſtitia debita, & caremus debita iuſtitia ſolùm ex primo peccato,non ex alijs quorumcunque.

Quare ſolum primũ peccatum traducat.

¶Nota tamen tertiò,circa hoc dictum iam,ꝙ articulus iſte, & iam dictum,ꝙ ſcilicet ſolo primo peccato Adæ traducitur in nos defectus culpabilis non aliorum parentum, debet intelligi de facto,de poſſibili.n.abſolutè ſecus fuit;quia videlicet Adam nõ peccante,peccante autem aliquo filiorum ſuorum, tunc peccatum illius filij primò peccantis etiam fuiſſet in ſuos poſteros traductũ; nunc autem de facto ſolùm primum traducitur, quia non traducitur niſi deſtruens iuſtitiam originalẽ, & quod impedit eius trãſfuſionem in poſteros,quia fecit eos carere iuſtitia,quæ fuiſſet congenita.De hoc vide S.Thom.de Malo.q.5.art.4. ad 8. Secundum quoſdam ſi Adam non peccaſſet tentatus, ſtatim cõfirmatus fuiſſet in iuſtitia, & omnes poſteri eius confirmati in iuſtitia naſcerentur.Et ſm hoc obiectio locum non habet. Sed hoc credo falſum, quia corporis conditio in primo ſtatu correſpondebat conditioni animæ,vnde quamdiu corpus erat animale, & anima erat mutabilis nondum perfectè ſpiritualis effecta, generare autẽ pertinet ad vitam animalem: vnde ſequitur, ꝙ filij Adam, non naſcerentur in iuſtitia confirmati. Si ergo aliquis ex poſteris Adam peccaſſet, eo non peccante; moreretur quidem per ſuum peccatum actuale, ſicut Adam mortuus fuit, ſed poſteri eius morerentur, propter peccatũ originale.Hæc ille. Idem habet D.S. pri.par. q.100.art.2.Ad idẽ eſt Scotus, vbi ſup.ſan 2.diſt.32 art.1.Quamq̃ inquiens accepiſſet iuſtitiam originalem in ſe formaliter,vel voluntate conſequente,fuiſſet debitor pro ſe, & pro ſua tota poſteritate,pro qua accepiſſet virtualiter.Et ita ſi Adam non peccaſſet, ſed Chayn,tñ filij Chayn cõtraxiſſent originale, non ab Adam, ſed a Chayn; nunc autem nullus accepit formaliter niſi Adam,& ideo omnes alij habuerunt eandem rationem debiti habendi iuſtitiam,& eandem rationem carentiæ ipſius,quia per actum alterius Et ideo modo a nullo parente proximo cõtrahitur,ita vt per ipſum poſſet intendi;ſicut nec per ipſum poſſet cauſare Hæc ille.Ex quibus dictis tam D.S. q̃ Sco.patet, ꝙ de facto nõ cõtrahitur nec traducitur pctũ ad poſteros niſi ex Adam.Et hoc ideo,qa ipſe primo pctõ deſtruxit naturã, & illam deſtructionẽ diffudit. Secus de poſſibili fuiſſet. ſ. ſi aliquis filiorum peccaſſet ipſo non peccante.Et hoc eſt,quod D.S.habet Rom.5.vbi dicit,ꝙ licèt primum pctũ primi parentis per originẽ in poſteros traducat, alia tñ eius peccata,vel etiam aliorum hominum in filios non traducũtur, quia per ſolum primum pctũ ſublatũ eſt bonum naturæ, quod erat per originem naturæ traducendum, per alia verò peccata ſubtrahitur bonũ gratiæ perſonalis, q̃d non tranſit ad alios poſteros

Cõcordat Scotus.

posteros &c. Hæc ille. Vbi patet fundus materiæ, quia. ſ. primum peccatum, & ipſum ſolum deſtruxit donum quaſi ſpecificum, & naturale, non autem alia. Et in hoc fundamento fundatur articulus iſte. Quo intellecto procedendum eſt ad textum.

¶Reſpondeo dicẽdum, quòd Auguſt. hanc rationem mouet in Ench. * & inſolutam relinquit; ſed ſi quis diligenter attendat impoſſibile eſt, quòd aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis præter primum per originem traducantur.

*Aug. cap. 46. & 47.

¶In hoc articulo primò rñdet ad quæſitum per vnam cõcluſionem negatiuam ſimpliciter, ſecũdò ipſam probat vnica ratione, ibi. Cuius rõ eſt &c. Rñdendo ergo ad quæſtionẽ præmittit, ſicut & in de malo. q. 10. art. 8. quid fecerit circa hanc qõnem. Auguſt. quia videlicet nihil definiuit, & eam inſolutam reliquit. Sed D. S. conſequenter ponit quid ſibi videatur circa hoc, & ponit talem concluſionẽm rñſiuam. Aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis præter primum, impoſſibile eſt traduci per originẽ. Et intellige impoſſibile ex ſuppoſitione, poſito videlicet ꝙ ſolus primus, primò peccauerit, ꝙ qua cõcluſione. cũ dicit.

¶Cuius ratio eſt, quia homo generat ſibi idem in ſpecie, non autem ſm indiuiduum; & ideo ea quæ directè pertinent ad indiuiduum; ſicut perſonales actus, & quę ad eos pertinent non traducuntur a parentibus in filios; non enim grammaticus traducit in filium ſcientiã grammaticę quam proprio ſtudio acquiſiuit.

¶Ponit conſequenter rõnem. Et vtitur tali ratione. Omnia ea quæ directè pertinent ad indiuiduum non traducuntur a parentibus in filios maximè ſi ſint accidentia ſpiritualia; ſed ea quæ pertinent ad naturam ſpeciei traducuntur a parentibus in filios, niſi ſit defectus naturę. Sed primum pctũ ſolùm primi hominis pertinet ad ſpeciem, cauſaliter, & virtualiter corrumpendo, & cauſando defectum totius ſpeciei, non autem alia peccata ipſius, vel etiam alia peccata proximorum parentum, ſed pertinent tantùm ad indiuiduum; ergo concluſio vera. Circa iſtam rationem D. S. ſic procedit; primò ponit maiorem illius rationis; ſecundò minorem, ibi. Sicut autem ad perſonam &c. Prima pars diuiditur in duas, ſm duas partes maioris; quia primò ponit primam partem maioris cum ſua probatione, ſecundò ſecundam partem eiuſdem, ſimiliter declarando eam, ibi. Sed ea quæ pertinent &c. Probat ergo primam partem maioris, quæ fuit. (Omnia ea quæ directè pertinẽt &c.) exemplariter, præmittit tñ vnam propoſitionẽ per quã probat ambas partes maioris ſimul, videlicet, quia homo generat ſibi ſimile ſm ſpeciẽ, non ſm indiuiduũ; ſed pro prima parte exemplificat D. S. Non. n. grammaticus traducit in filium ſcientiam grammaticę quam proprio ſtudio acquiſiuit.

¶Dicit autẽ maior notanter maximè ſi ſint ſpiritualia ptinẽtia tm̃ ad animã, quia ſi natura ſit fortis, tunc etiã aliqua accidentia indiuidualia propagãtur in filios pertinentia ad diſpõnẽ naturæ, vel materiæ, vel ad corpus; ſicut velocitas corporis, bonitas ingenij, & alia huiuſmodi; nullo autem modo ea quæ ſunt purè perſonalia ſpiritualia, vt poſtea dicit. Deinde cum dicit.

¶Sed ea quæ pertinent ad naturam ſpeciei traducuntur a parentibus in filios, niſi ſit defectus naturæ, ſicut oculatus generat oculatum; niſi natura deficiat; & ſi natura ſit fortis, etiam aliqua accidentia indiuidualia propagantur in filios pertinentia ad diſpõnem naturæ, ſicut velocitas corporis, bonitas ingenij, & alia hmõi; nullo autem modo ea quæ ſunt purè perſonalia, vt dictum eſt. *

*In corpore ar.

¶Ponit ſecundam partem maioris. ſ. Sed ea quæ pertinent &c. quam relinquit probatam, ſimul cum prima; ſed eam declarando exponit, quare dicat niſi ſit defectus naturæ, quia oculatus qñq; non generat oculatum propter defectum materiæ, quia videlicet natura in aliquo deficit. Et ita patet maior, ꝙ accidentia indiuidualia ſpiritualia pertinentia tantùm ad animam intellectiuam non traducuntur, tamen indiuidualia pertinentia ad naturam, & diſpoſitionem corporis poſſunt traduci, ſed quæ pertinent ad ſpeciem, ſicut proprietates naturales traducuntur. Deinde cũ dicit.

¶Sicut autem ad perſonam pertinet aliquid ſm ſeipſam, & aliquid ex dono gratiæ; ita etiam ad naturam poteſt aliquid ptinere ſm ſeipſam. ſ. quod cauſatur ex principijs eius, & aliquid ex dono gratiæ; & hoc modo iuſtitia originalis, ſicut in primo dictũ eſt, * erat quoddã donũ gratiæ toti humanæ naturæ, diuinitus collatum in primo parẽte, qd qdẽ primus homo amiſit p primũ pctũ; vñ ſicut illa originalis iuſtitia traducta fuiſſet in poſteros ſimul cum natura; ita etiam inordinatio oppoſita.

*1. parte q. 100. art. 1.

¶Iunxit minorem illius rationis, primò probans partem primam, ſecundò ſecundam, ibi. Sed alia peccata &c. Circa primam arguitur ſic. Per primũ peccatũ homo amiſit iuſtitiam originalẽ, ſed iuſtitia originalis erat quoddã donum gratiæ toti naturæ humanæ diuinitus collatum in primo parente; igitur ſicut illa iuſtitia originalis traducta fuiſſet in poſteros ſimul cum natura, ita etiam inordinatio oppoſita, ſ. peccatum originale. Subſumit, ſed hoc eſt peccatũ traduci in poſteros. ſ. cauſare defectũ culpabilem in eis igitur primum traducitur virtualiter, & in effectu; maior illa nota, & ſupponitur ex fide, minor declaratur a ſimili, qa ſicut ad perſonam pertinet aliquid dupliciter, vnum ſm ſeipſam. i. ex proprijs principijs complexionalibus, aliud ex dono gratiæ, ſic aliquid pertinet ad ſpeciem, & naturam dupliciter, vno modo ſm ſeipſam, quia cauſatur ex principijs, alio modo, quia ex gratia toti ſpeciei confertur. Et patuit illa minor 1. par. q. 100. art. 1.

¶Et nota, quia D. S. dicit, quòd pertinebat iuſtitia originalis ad naturam non ſm ſeipſam, quia non erat cauſabilis virtute naturæ, ſed cauſata fuiſſet a Deo in ꝓle ſeminaliter genita ab Adam in principio ſuę conceptionis, ſicut nunc anima rationalis a Deo funditur materia diſpoſita. Tunc ibi.

¶Sed alia pcta actualis, vel primi parẽtis, vel aliorum non corrũpunt naturã quãtum ad id, quod naturæ eſt, ſed ſolùm quantum ad id, quod perſonæ eſt, ideſt ſm pronitatem ad actum, vnde alia peccata nõ traducũtur.

¶Declarat ſecundã partem minoris quæ fuit, non autẽ alia peccata &c. Et patet breuiter ſic, pcta actualia, vel primi parentis, vel aliorum non corrumpunt naturam quantum ad id, quod naturæ eſt, ſed ſolùm quantum ad id, quod perſonæ eſt. i. ſm &c. igit alia non traducũtur &c. tenet cõſequentia, quia hoc eſt pctm̃ traduci in propoſito. ſ. cauſare defectũ in alio, & corrumpere alios. Antecedens declaratur in. ſ. 85. art. 1. quia ille qui peccat efficitur prior ad malum, & ita peccatum corrumpit inclinatione huius ad bonum actum, quæ infra dicitur bonũ naturæ. Corrũpit autem illud bonum naturæ, non vt eſt naturæ, ſed perſonæ; quia inclinari ad bonum agendum, eſt perſonæ, & ſuppoſiti.

¶Nota autẽ, ꝙ D. S. probat pctm̃ actuale aliud a primo primi parentis non traduci per originem, quia nõ corrumpit naturam quantum ad id, quod naturæ eſt, & ſcilicet cum natura accipiatur per originem. Ex quo patet per oppoſitũ de originali, ſcilicet originante, & actuali primo, quòd ipſum intelligendum eſt traduci per originem in alios, quia corrumpit, quod pertinet ad naturam communiter in alijs inuentam, & non quia formaliter tranſeat, ſed vt dictum fuit in principio articuli virtualiter, vel cauſaliter. Vide 4. contra gentiles. cap. 52. Et videbis eſſe intellectum, quia tranſit cauſaliter demeritoriè; Vide ibidem per aliqua capitula materiam præſentem, originale autem Adæ tranſit ſecundum ſimile in ſpecie &c. & ſic patet breuiter ille ar.

ARGVMENTVM in contrarium eſt confirmatiuũ cõcluſionis reſpõſiuę præſertim quo ad primam eius particulam.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ pœna ſpirituali, ſicut Aug. dicit in Epiſt. ad Auitũ, * nunquàm puniuntur filij pro parentibus niſi cõſentiant in culpa, vel per originẽ, vel per imitationẽ; quia omnes animæ immediatæ ſunt Dei, vt dicitur Ezech. 18. ſed pœna corporali interdum iudicio diuino, vel humano puniuntur filij pro parentibus, inquantum filius eſt aliquid patris ſm corpus.

*Aug. Epiſt. 71.

¶Dicendum ad hoc, maior exponetur in. ſ. q. 87. art. 7. & 8. quia pœna ſenſus in alia vita non debetur niſi culpæ propriæ actuali, de quo vide D. S. in 2. diſt. 33. q. 2. artic. 1. ad tertium. Et in de malo. q. 5. art. 5. ad 5. quia poſt mortem non debetur pueris pœna ſenſus, ſed hic tanquam pœna concomitans, quia alibi res agetur ſm ordinem diuinæ iuſtitiæ; hic autem eſt ſtatus merendi. Vide & Capreolum in 2. diſt. 33. circa primam concluſionem in argumẽtorum ſolutionibus. Sed pœna ſenſus in iſta vita corporalis ſub ratione pœnæ debet originali, & actuali. Sed pœna corporalis ſenſus, vel damni temporalis ſub ratione pœnę ſatisfactorię infligitur pro peccato alieno. Et iterum pœna, vt medicinalis eſt, infligitur ſiue culpa propria. Et iterũ pœna damni etiam ſm iudiciũ humanum punitur aliquis ſine culpa, ſed non ſine cauſa; vide 2. 2. q. 108. art. 4 ad ſecundum. Et in de malo. q. 5. art. 2. & in. ſ. q. 87. art. 8. poſt corpus. Ad minorem, patuit art. 1. ad primum. Dico. n. ꝙ ſi intelligitur, ꝙ iudicio diuino aliqui puniantur pro peccato proximorum parentum, qñ cõcant in culpa, vel per imitationẽ, vel originem; conceditur, & de pœna ſpirituali, & rpdt. Si autem intelligatur, ꝙ ſi nõ cõcant in culpa puniantur corporaliter, vt aliquid patris, conceditur. Si autem intelligitur, ꝙ ſi nõ cõcant in culpa puniatur ſpirituali pœna, negatur. Ad auctoritatẽ patebit, vbi ſtatim, quia intelligitur de pœnis corporalibus, vel de ſpiritualibus, qñ imitantur pcta paterna. Sed negatur conſequentia, ꝙ peccata proximorum parentũ tranſeant per originẽ; quia non puniũtur filij pro eis niſi corporali pœna quæ infertur a diuino iudicio, & humano ſine culpa propria. Vñ & iura dicunt, ꝙ nullus puniatur ſiue cauſa eſto ſine culpa, intelligendo de pœna damni, ſi autẽ puniantur pœna ſpirituali, hoc eſt, quia imitantur pcta parentum

Proxi-

proximorum, non quia per originem aliquam culpam ab eis contrahant. Quare nullum defectum culpabilem a proximis parentibus contrahunt, esto propter eos temporaliter quandoq; puniantur, proximi enim non causant originale, sed Adam, cuius virtute ipsi naturam communicant, &c.

¶ Ad secundū dicendum, ꝙ illud, quod habet aliquis ex se magis potest traducere, dummodo sit traducibile; sed peccata actualia proximorū parentum non sunt traducibilia, quia sunt purè personalia, vt dictum est. * —

* In corp. artic.

¶ Pro solutione dicitur ad maiorem, vera est cæteris paribus, & quando illud, quod habetur ex se, & quod habetur ex alio, sunt eiusdem rationis, & vtrumque est transfusibile, alias non oportet. Constat enim, quòd aliquis potest habere aliquid a seipso tanquam formam inhærentem, & non potest eam alteri dare, vt habet D. S. in de Veritate, Materia 27. artic. 3. ad duodecimum. Non enim potest quis alteri dare colorem, vel quātitatem suam, & tamen possessionem quam potest habere ab alio, potest alteri dare. Et probat probatio maioris, quando vtrumque est transfusibile; quia calor ignis, & aquæ possunt se transfundere. Minorem concedo, quia hoc est traducibile, quia pertinet ad speciem modo dicto. Sed negatur consequentia, quia actuale non est traducibile, nec corrumpit nisi personam, Adæ autem peccatum corrumpit omnes, & ita non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd primum peccatum corrumpit naturam humanam corruptione an naturam pertinente, alia verò peccata corrumpunt eam corruptione pertinente ad solam personam. ————

¶ Dicendum ad maiorem, ideo contrahimus a primo parente, quia in eo fuimus, sicut in principio naturæ, quæ venit in nos per Adam secundùm rationem seminalem, vt patebit artic. 4. ad tertium. & quam naturam ipse corrupit corruptione pertinente ad naturam, ideſt quia abstulit donum originalis iustitiæ, cum quo generari deberemus, & tamen eo caremus, quod donum erat datum toti naturæ, saltem virtualiter, & non solùm vni personæ. Ad minorem dico, quòd fuimus in parentibus proximis, sicut in principijs naturæ. Verum, sed non in principijs defectus naturæ; sed tale principium fuit solus Adam. Vltra; dico, negatur, quòd possit natura in parentibus magis corrūpi quo ad defectum naturalem, sed solùm corruptione pertinente ad personam. Nullus enim potest a natura propaganda auferre aliquam perfectionem debitam, sicut fecit Adam primo peccato. Esto corrumpat naturam propriam tantùm, vt est persona, vt dictum est in fine articuli. Quare negatur consequentia.

Vtrum peccatum originale deriuetur ad omnes, qui ex Adam per viam seminis generantur.

C

l. q. 100. ar. 1. cor. Et 3. p. dist. 13. q. 1. ar. 1. & q. 32. ar. 1. ad 2. & q. 81. ar. 3. co. Et 2. dist. 30. q. 1. ar. 2. Et dist. 31. q. 1. ar. 2. Et 4. dist. 1. q. 4. artic. 2. Et 4. dist. 16. q. 3. co. Et 5. Et Ma. q. 4. ar. 6. & quodl. 6. q. 7. & Rom. lect. 3. fin. 1. Thessal. 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd peccatum primi parentis non transeat per originem in omnes homines, mors enim est pœna consequens originale peccatum, sed non omnes, qui procedunt seminaliter ex Adam morientur; illi enim, qui viui reperiētur in Aduentu Domini nunquam morientur, vt videtur per hoc, quod dicitur 1. Thessal. 4. Nos qui viuimus non præueniemus in Aduentu Domini eos qui dormierunt; ergo illi non contrahunt originale peccatum.

¶ 2 Præterea. Nullus dat alteri, quod ipse non habet, sed homo baptizatus non habet peccatum originale; ergo non traducit ipsum in prolem.

¶ 3 Præterea. Donum Christi est maius, quàm peccatum Adæ, vt Apostolus dicit Roman. 5. Sed donum Christi non transit in omnes homines; ergo nec peccatum Adæ.

lom. 5.

lom. 5.

¶ Sed cōtra est, quod Apostolus dicit Rom. 5. Mors in omnes pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

¶ Quærit, in quos peccatum originale traducatur, an transeat in omnes homines, an solùm in aliquos, quia autem totum fundamentum huius articuli stat in redemptione vniuersali vel Christi, quæ est maxima ratio in ista materia.

¶ Notandum ideo, ꝙ fm communem doctrinam sanctorum, ideo Christus dicitur vniuersalis hominum redemptor, quia per passionem, & mortem satisfecit pro peccatis omnium, & omnes liberauit a peccato, & damnatione, seu pœna peccati, & ab omni obligatione peccatum consequente. Sunt enim innumerabiles auctoritates sacræ scripturæ, quæ expressè dicunt, ꝙ Christus ideo est redemptor, quia per passionem suam liberauit homines quantum est in se a peccati culpa, & reatu, vt patet 1. Pet. 1. Redēpti estis de vana conuersatione vestra paternæ traditionis. Et ad Galat. 3. Christus redemit nos, & lauit nos de maledicto legis. Item Apoc. Redemit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Item 1. ad Timoth. 2. vt redimeret nos ab iniquitate, & mundaret sibi populum, &c. Ex quo patet, ꝙ nouitas illa, quæ introduxit redemptionem præseruatiuam, quæ est impedire, ne quis obligetur, & incurrat culpam, & reatum pœnæ, vtique est contra intentionem scripturæ, immo cum ab vsu vocabuli; quando enim S Doctores, & Scriptura loquuntur de redemptione facta per Christum, & dicunt Christum redemptorem omnium, intelligunt, ꝙ liberauit a peccatis. s. ex reatu eius hos qui aliquando eis subiacuerunt ad minus originali. Liberari enim a malo, & absolui a debito non potest, nisi qui debitum incurrit, vel in malum deiectus fuit; quare dimissio debitorum, & liberatio a malo, quæ Christo vniuersaliter attribuitur per scripturam, non potest intelligi, quòd aliquis sine debito, vel immunis a malo nascatur, sed quia cum debito natus, postea per gratiam Christi liberatur, vt habet D. S. in quarto, dist. 43. quæst. 1. art. 4. quæstiun. 1. ad tertium. Vnde dicere, quod redimitur, quia præseruatur, est non loqui post mentem scripturæ, & omnino impropriè. Hoc supposito videndum est de articulo.

¶ Respondeo dicendum, ꝙ fm fidem Catholicam firmiter est tenendum, ꝙ omnes homines præter solum Christum ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adā contrahunt, alioquin non omnes indigerent redēptione, quæ est per Christum, quod est erroneum. ————

¶ D. S. sic procedit, conclusionem responsiuā ponit in principio quæ talis est. Secundum fidem Catholicā firmiter tenendum, &c. vt in littera. Consequenter eā stabilit duplici ratione, vna q̄ ducit ad inc̄ueniens, alia quæ est ostensiua, ibi. Ratio autem, &c. Pro prima ratione arguitur sic, si non oēs deriuati ex Adā contraherēt originale, tunc non oēs indigerent redemptione, q̄ est per Christum, sed hoc est erroneum; igitur & illud ex quo sequit. Consequentia tenet, quia hoies egent redēptione Christi, præsertim pp originale, pp quod & principaliter incarnatus fuit. Quod autem hoc sit erroneum, patet per Apost. Rom. 5. & multis locis, quia per Christum omnes viuificabuntur. Et nullus negat hoc. s. ꝙ Christus est redemptor omnium. Est igitur fundamentum huius rationis, quia redemptio præsupponit in redempto peccatum, & obligationē ad pœnā, saltem damni, & ergo oportet, ꝙ omnes redempti aliquando fuerint captiuati ad minus pp deformitatē naturæ, quæ dī originale, &c. Posset & sic argui, fm fidem Catholicā oēs egent redemptione, quæ est per Christum, igit fm fidem Catholicā omnes ab Adā deriuati originale contrahunt. Afis patet, tenet consequentia, quia aliàs non egerent redemptione eius, nisi pp peccatum, & non modo pp peccatum commissum actuale, sed etiam pp peccatū, in quo homines nascuntur. Non enim aliquis peccat fm istū statum actualiter, nisi precedente originali. Ista autem recenseo, non vt ego aliquid in ista re temerariè velim asserere, sed cōmemorare qd senserit suo tpe. D. S. post alios sanctos loquens, qui nunc exponendus venit, &c. Deinde cum dicit.

Nullus negat Christū uniuersalē redemptorem.

¶ Ratio autem sumi potest ex hoc, quod supra dictum est, * s. ꝙ sic ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in posteros, sicut a volūtate animæ p motionē membrorum, traducitur peccatum actuale ad membra corporis; manifestū est autē, ꝙ peccatum actuale traduci potest ad oīa membra, quæ nata sunt moueri a voluntate; vnde & culpa originalis traducitur ad omnes illos, qui mouentur ab Adam motione generationis. ————

* Art. 1. huius quæst.

¶ Probat secūdò conclusionem ratione ostensiua, quæ fundatur in similitudine deducta in art. 1. Et arguitur sic, ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in posteros, sicut a voluntate animæ per motionem membrorum traducitur peccatum actuale ad membra corporis; sed peccatum actuale traduci potest ad omnia membra corporis, quæ nata sunt moueri a voluntate, & scilicet actualiter traducitur, quando membra actū mouentur ad actū peccati actualis; ergo & culpa originalis traducitur ad omnes illos, qui mouentur ab Adam motione generationis, illæ præmissæ, & tota ratio patet ex dictis, artic. 1.

¶ Nota circa minorem, vt est in littera, quòd ex ea habetur, quòd sicut ad membra traduci potest actuale, quia nata sunt moueri a voluntate, ita originale traduci potest in omnes, qui nati sunt generari ab Adam. Si ergo actualiter mouentur membra ad peccatum actuale, tunc actualiter participant, ita qui actu generantur ab Adam, actu mouentur ad originale.

¶ Nota etiā, ꝙ Sco. in 2. di. 32. dicit, ꝙ tenendo fm auctoritates sanctorū, hoc peccatū fit in oībus cōiter propagatis, hoc declarat ex ista rōne peccati originalis, habet enim quilibet sic ꝓpagatus carentiā iustitię originalis, patet ex defectibus illius iustitiæ prius dictis, di. 29. istius secundi lib. Et est debitor istius iustitiæ, qa accepit eā in primo parente, per cuius parentis actū amisit cāetigo fm dictā descriptionem quilibet sic ꝓpagatus habet peccatum originale, hactenus. Fm dē sententiā habet D. S. in 1. sen. di. 32. q. 1. art. 2. Scotus.

ET hoc confirmatur per argumentum in contrarium.

¶Nota de iſta auctoritate Heruei in tertio ſententiarum, diſtinct. 3. quia aliqui volunt, quòd quis incurrat pœnam mortis abſque peccato propter cautelam futuri, ſed quia poſt mortem non ſequitur aliquod peccatum, cui cautela debeat adhiberi, ideo non videtur hoc dictum conueniens.

¶Nota etiam circa argumentum in oppoſitum, quòd D.S. videtur ſe præſertim fundaſſe in illa, & ſimilibus auctoritatibus Apoſtoli, quando poſuit illam concluſionem nunc recitatam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd probabilius, & communius tenent, quòd omnes illi, qui in Aduentu Domini reperientur, morientur, & poſt modicum reſurgent, vt in tertio plenius dicetur. * Si tamen hoc uerum ſit, quod alij dicunt, quòd illi nunquam morientur, ſicut Hieron. narrat diuerſorum opiniones in quadam Epiſtola ad Minerium de Reſurrectione carnis; * dicendum eſt ad argumentum, quòd illi, & ſi non moriantur, eſt tamen in eis reatus mortis, ſed pœna auferetur a Deo, qui etiam peccatorum actualium pœnas condonare poteſt.

* 3. par. q. 53. art. 3. ad 2. & in quarto ſcrip. di. 33 q. 1. ar. 4. q. 1. & ar 3. quæſtiun. 1. ad 2.

* Incipit epiſto. in ipſo profectionis, &c.

¶Dicēdū primò ad maiorem, ꝙ magis debitū mortis, & neceſſitas moriendi eſt pœna peccatum originale conſequens, neceſſitas dico, quantum eſt ex parte naturæ. Et addo ex ſecunda ſecundæ, q. 67. artic. 4. quòd ſupremus iudex ſ. Deus poteſt remittere pœnam debitam, cum peccato debeatur pœna, maximè quia eſt contra ipſum, poteſt enim, & princeps ſecularis, qui habet plenariam poteſtatē in republica abſoluere reum, ſi ille, qui paſſus eſt, velit eam remittere, ſi videatur reipublicæ non eſſe nocumentum. Ad minorem; primò nego eam, & ad probationem dico, quòd Apoſtolus loquitur in perſona tunc exiſtentium circa tempus iudicij; & vult, quòd aliqui inuenientur viui in tempore illo, quo Chriſtus veniet ad iudicium; ſed in illo momento temporis morientur, & ſtatim reſurgent, & ideo propter modicā interpolationem reputantur viuentes. Secundò dico, dato quòd ita ſit, quòd non omnes morerentur, vt habet minor; negatur conſequentia, quia (vt patuit circa maiorem) ipſi habuerunt neceſſitatem, & debitum moriendi, & hæc eſt directa pœna originalis; quod autem non moriantur de facto, eſt ex ſupportatione, & benignitate Diuina, &c. Vide de iſta materia in quarto ſentent. diſt. 43. q. 1. artic. 4. quæſtiun. 1. D.S. hic refert ſe ad tertiam partem, ſed non compleuit morte præuentus. Sed vide in complemento eiuſdem tertiæ partis, quæſt. 78. art. 1.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ peccatum originale per baptiſmum aufertur reatu, inquantum anima recuperat gratiam quātum ad mentem, remanet tamen peccarum originale actu quantum ad fomitem, qui eſt inordinatio partium inferiorum animæ ipſius corporis, ſecundùm quòd homo generat, & non ſecundùm mentem; & ideo baptizati traducunt peccatum originale; nō enim parentes generant, inquantum ſunt renouati per baptiſmum, ſed inquantum retinent adhuc aliquid de vetuſtate primi peccati.

Nullus dat quod non habet, expo nitur.

¶Maior conceditur primò, nullus dat alteri, quod nullo modo habet, nec formaliter, nec virtualiter, nec ſupereminenter. Et in propoſito, illud quod aliquis non habet, nec quo ad formale, nec quo ad materiale, & nec quo ad id, quod eſt perſonæ, vel naturæ, nec inquantum habet rationem pœnæ, vel culpæ: Dico autem, quòd aliquis bene dat id quod non habet actu formaliter, ſicut granum excuſſum a palea proiectum in terra affert granum cum palea, vt patet ad ſenſum; & eſt exemplum Alber. Et vt Auguſt. habet. circumciſus generat præputiatum. Ad minorem dico, quòd baptizatus non habet originale, inquātum culpa, quantum ad ſuperiorem partem animæ, quæ per gratiam vnitur Deo, quæ quo ad hoc recompenſat iuſtitiam originalem; ſed tamen habet originale quantum ad materiale, & ſub ratione pœnæ, quia baptizatus mortalis eſt, & habet concupiſcentiam habitualem. Et ſecundò baptizatus purgatur quantum ad id quod eſt perſonæ, ſed non quantum ad naturā, cuius actus eſt generare; & ideo per actum naturæ producit ſimile naturæ ſuæ, quæ eſt deſtituta perfectione originalis iuſtitiæ; non tamen habet rationem culpæ, quando per gratiam culpa dimiſſa eſt. Quare negatur conſequentia, quia pater generatus non generat ſecundùm partem ſuperiorem, quæ renouatur per baptiſmum, & ſecundùm id quod eſt perſonæ; ſed generat ſm partes inferiores, in quibus adhuc remanet vetuſtas peccati originalis vſque in diem reſurrectionis. Et hoc vult D.S. in ſolutione.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut peccatum Adæ traducitur in omnes, qui ab Adam corporaliter generantur, ita gratia Chriſti traducitur in omnes, qui ab eo ſpiritualiter generantur per fidem, & baptiſmum, & nō ſolùm ad remouēdum culpam primi parentis, ſed etiam ad remouendum peccata actualia, & ad introducendum in gloriam.

¶Dicendum, quòd maior conceditur, tum quia donum Chriſti reſtituit hominem in altiorem ſtatum, quàm Adam ante peccatum habuit, ſcilicet ſtatum gloriæ, qui eſt abſque periculo peccandi, & etiam immortalitatem, ſed ſuo tempore habendam. Et ſecundò, quia donum Chriſti procedit etiam ad actualia remittenda non ſolùm originale; peccatum autem Adæ ad ſolùm originale, potioris enim cauſæ potior eſt effectus.

¶Ad minorem primò, negando quo ad ſufficientiam, licet verum ſit quo ad efficientiam, ſic enim non tranſit in omnes.

¶Dico ſecundò, quòd donum Chriſti tranſit in omnes, qui ſpiritualiter regenerātur in Chriſto, quia omnes tales conſequuntur iuſtificationem vitæ, & multa alia dona. Quare negatur conſequentia de his, qui ab Adam ſeminaliter procedunt. Bene volo, quòd ſicut non regenerati in Chriſto non conſequuntur eius dona, ſic ſi quis non procederet ab Adam naturali modo, talis non incurreret originale, vt patebit artic. ſeq. ſed ſecus ſi ab ipſo naturaliter generetur. De hoc articulo vide D.S. in de Malo, q. 4. artic. 6. Et ſecundo ſent. diſt. 31. quæſt. 1. artic. 2.

Vtrum peccatum originale deriuaretur ad illos, qui miraculosè ex aliqua parte humani corporis formarentur.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſi aliquis formaretur ex carne humana miraculosè, ꝙ contraheret originale peccatum. Dicit enim quædam glo. Geneſ. 3. quòd in lumbis Adæ fuit tota poſteritas corrupta, quia non eſt ſeparata prius in loco uitę, ſed poſtea in loco exilij; ſed ſi aliquis homo ſic formaretur, ſicut dictum eſt; * caro eius ſepararetur in loco exilij; ergo contraheret originale peccatum.

D

a d. 31. q. 1. ar. 2. ad 3. Et diſt. 32. q. 1. artic. 1. ad 2. Et 3. diſt. q. 1. ad 2. & q. 2. ad 1. & Mal. 4. artic. 7.

¶ 2 Præt. Peccatū originale cauſatur in nobis, inquātum anima inficitur ex carne; ſed caro tota hominis eſt infecta; ergo ex quacūq; parte carnis homo formaretur, anima eius inficeretur infectione originalis peccati.

¶ 3 Præt. Peccarum originale a primo parente peruenit in omnes, inquantum omnes in eo peccante fuerunt; ſed illi, qui ex carne humana formarentur, in Adam fuiſſent; ergo peccatum originale contraherent.

¶Sed contra eſt, quia non fuiſſent in Adam ſm ſeminalem rationem, quod ſolùm cauſat traductionē peccati originalis, vt Aug dicit 10. ſuper Gen. ad litteram. *

* Aug. cap 8. 10.

¶Hic quærit Doct. Sanct. conſequenter de quibuſdam dubijs circa prædicta. Et primò, an ſi quis formaretur ex carne humana miraculosè, ſcilicet per Diuinam virtutem, vt Chriſtus fuit formatus ex puriſſimis ſanguinibus beatæ Virginis, an talis contraheret peccatum originale. Et habet quæſtio iſta locum, non ſolùm de eo, qui formaretur miraculosè ex carne humana, puta materia miniſtrata a fœmina, ſed etiam ſi formaretur ex digito, aut ex terra, & huiuſmodi modis miraculoſis, vt poteſt patere ex de Malo, Materia 4. articu. 7. in corpore. Verum tamen quòd eſt maior apparentia dubitationis de formato miraculosè ex carne humana miniſtrata a fœmina, quia talis aliqualiter fuit in Adam, non autem formatus de terra. Quare D.S. quærit ſingulariter; & eſt in virtute quærere ſub alijs terminis, an eſſe in Adam ſm corpulentam ſubſtantiam tantùm, inducat originale.

¶Pro intellectu terminorum, quos habet articulus iſte.

¶Nota primò, quòd ſecundum Doct. Sanct. prima parte, quæſtio. 115. artic. 2. rationem ſeminalem vocat, quandoque B. Aug. omnes virtutes actiuas, & paſſiuas, quæ ſunt principia generationum, & motuum naturalium, & hoc extensè, accipiendo vocabulum. Sed aliquando B. Auguſt vocat rationem ſeminalem ſolùm virtutem actiuam, & ſic in propoſito accipitur, vt patet in argumento in oppoſitum, & in corpore articuli.

Quęſtiſſe in Actis ſecundum rationem ſeminalem, & corpulentam ſubſtantiam.

¶Nota ſecundò, ꝙ fuiſſe in Adam ſm rationem ſeminalē, non intelligit, ꝙ in Adam fuerit actu, aut ſeminalis ratio huius hominis propinqua, nec intelligit fuiſſe ſm corpulētam ſubſtantiā, quaſi illa corpulenta ſubſtātia fuerit in eo; ſed ſic intelligit, quia vtrūq; in eo fuit ſm originem; nam materia corporalis, quæ miniſtrata eſt a matre, quæ vocatur corpulenta ſubſtantia, deriuat originaliter ab Adam; & iſta virtus actiua exiſtens in ſemine patris, quę eſt huius hominis, ppinqua ratio ſeminalis. Vnde Chriſtus dr fuiſſe in Adam ſm corpulentam ſubſtantiam, ſed non ſm rationem ſeminalem, quia materia corporis eius, quæ miniſtrata eſt a matre Virgine,

Virgine, deriuata eſt ab Adam; ſed virtus actiua, & formatiua talis materiæ non eſt deriuata ab Adã, nam corpus eius non eſt formatum per virtutem virilis ſeminis, ſed virtute Spiritus ſancti. Ex qbus hꝫ, ꝙ formatus miraculosè de carne humana (vt Chriſtus) nõ fuiſſet in Adã ſm rationem ſeminalem, i. virtus formatiua corporis eius nõ proueniret ex Adã, ſed formaret̃ virtute Diuina. Vnde breuiter ille dꝫ deſcendere ab Adã ſm rationem ſeminalem, qui producitur a virtute ſeminis deſcendentis ab Adã mediatè, vel immediatè, cuius ſeminis virtute anima vnitur materiæ diſpoſitæ, vt dictum fuit ar. 1 ad 2. Ille verò dꝫ deſcendere ab Adã ſm corpulentam ſubſtantiã, qui habet materiã a virtute digeſtiua mulieris præparatã, ita ꝙ ad organizationem illius materię, & ad vnionẽ animæ nihil agit effectiuè aliquod ſemen deſcendens ab Adã, & ſic Chriſtus deſcendit ab Adã; quia virtus digeſtiua B. Virginis, quæ deſcendit ab Adã, illũ ſanguinẽ puriſſimũ digeſſit, & pparauit; de quo corpus Chriſti formatũ fuit virtute Spiritus ſancti, & nõ virtute alicuius ſeminis. Mulier enim nõ format corpus prolis, ſed pater, naturaliter loquendo. Vnde B. Virgo nõ habuit rationem ſeminalem actiuam, & formatiuam corporis Chriſti.

¶Nota tertiò, ꝙ debitum iuſtitiæ originalis cõpetit ſolùm his, qui ab Adam deſcendunt ſm rationem ſeminalem, datum enim fuit donum ipſum originalis iuſtitiæ Adæ pro ſe, & ſuis poſteris ab eis naturaliter, & ſeminaliter progenitis, & non, ꝑ alijs; & ideo ſi quis formaret̃ ex lapide, vel quocunq; modo miraculoſo, haberet quidem defectũ originalis iuſtitiæ, & defectus, qui eius ſubtractionem in alijs conſequuntur, nõ tñ haberet iſte defectus rationem culpæ, nec pœnæ, ſed cõſequeretur principia naturæ ſibi derelictæ, niſi Deus ex ſingulari gratia adeſſet. Vnde peccatũ originale nõ pertinet ad naturã humanã abſolutè, ſed ſm ꝙ deriuatur ab Adã ſm rationem ſeminalem. His notatis videndũ eſt de art.

*Art. 1. & 3. huius q. ¶Reſpondeo dicẽdum, ꝙ ſicut iam dictum eſt; * peccatum originale a primo parente traducitur in poſteros, inquantum mouẽtur ab ipſo per generationem, ſicut membra mouentur ab anima ad peccatum actuale; non autem eſt motio ad generationem, niſi per virtutẽ actiuã in generatione; vnde illi ſolùm peccatum originale cõtrahunt, qui ab Adam deſcẽdunt per virtutem actiuam in generatione originaliter ab Adam deriuatã, quod eſt ſm ſeminalem rationem ab eo deſcẽdere; nã ratio ſeminalis nihil aliud eſt, quàm vis actiua in generatione.——

Dub. 170.

¶In hoc art. D.S. reſpondet ad quæſitum negatiuè, ꝙ nõ, quod probat tali ratione. Illi ſoli peccatum originale contrahunt, qui ab Adam deſcendũt per virtutem actiuã in gñatione originaliter ab Adã deriuatam, quod eſt ſm ſeminalem rationẽ ab eis deſcendere; ſed ſi aliquis formaretur virtute Diuina ex carne humana, virtus actiua non deriuaretur ab Adã; ergo talis non contraheret peccatum originale. Circa iſtã rationem D.S. ſic procedit; primò ponit maiorem cum eius probatione, ſecundò minorem innuens cum hoc concluſionem, ibi. Si autem, &c. Circa primum probat̃ maior quantum ad primam partem. ſ. illi ſoli, &c. Ex dictis art. 1. & 3. ſic. Peccatum originale a primo parente traducitur in poſteros, inquantum mouentur ab ipſo per generationem, ſicut membra ab anima ad peccatum actuale; ſed non eſt motio ad generationem, niſi per virtutem actiuam in generatione; quare ſequitur prima pars maioris, ꝙ illi ſoli, &c. ¶Quo ad ſecundam partem, ꝙ ſ. deſcendere ſm virtutem actiuã ſit deſcendere ſm rationem ſeminalem. Probatur, quia ratio ſeminalis (ſ. pro perfectiore ſignificato accepta) nihil aliud eſt, q̃ vis actiua in ſemine. Et intellige, ꝙ ratio ſeminalis præſertim, vt de ea loquitur Aug. in propoſito, quando dicit in argumento in oppoſitum, ꝙ fuiſſe in Adam ſm ſeminalem rationem, eſt, cauſa traductionis originalis peccati. Tamen q̃q; Aug. loquitur extẽſius de ſignificatione rationis ſeminalis, vt fuit allegatum ex prima parte, &c. Deinde cum dicit.

¶Si autem aliquis formaretur uirtute Diuina ex carne humana; manifeſtum eſt, quòd uis actiua non deriuaretur ab Adam, vnde non contraheret peccatum originale; ſicut nec actus manus pertineret ad peccatum humanum, ſi manus non moueretur a uoluntate hominis, ſed ab aliquo extrinſeco monente. ——

¶Ponit minorem iſtius rationis, quam relinquit de ſe notam, ſubiungens concluſionem dicens, vnde ſcilicet talis formatus ex carne humana virtute Diuina miraculosè non contraheret peccatum originale. Quam concluſionem etiam confirmat per ſimile de manu, cuius actus non pertinet ad peccatum humanum, nec quo ad materiale, ſi non moueatur a voluntate hominis, &c. ſic nec originale pertinet ad illum, qui non mouetur ad naturam accipiendam ab Adam per virtutem, & rationem ſeminalem, qualis eſt formatus miraculosè virtute diuina.

¶Et confirmatur ſecundò eadẽ concluſio per arg. in contrariũ.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ Adam non fuit in loco exilij, niſi poſt peccatum; vnde non propter locum exilij, ſed propter peccatum traducitur originalis culpa ad omnes, ad quos actiua eius generatio peruenit. ——

¶Solutio. Ad maiorem in lumbis Adæ fuit tota poſteritas corrupta, quia non eſt peius, &c. ideſt quia non genita in paradiſo, ſed extra ipſum. Dico primò iuxta D.S. hic, ꝙ verum eſt, ꝙ ideo poſteritas eſt corrupta, qa ſeparata in loco exilij, ſed in loco exilij non fuit, niſi quando corrupta eſt natura in poſteros ab Adam ſm ſeminalem rationẽ propaganda, ita ꝙ ratio traductionis peccati, eſt peccatum, quo demeruit omnes a ſe ſeminaliter deſcendentes ſpoliari iuſtitia originali; & locus exilij ſequutus eſt, illam per ſe cauſam originalis. Ad minorem, verum, ſepararetur caro taliter formati in loco exilij, ſed non per virtutẽ motiuam ad generationem, qua mediante traducitur originale; quia ſolùm a generatiua traducta ex Adam, deriuatur originale, inquantum per talem conſtituitur debitor iuſtitiæ originalis. Quare negatur cõſequentia, quia non ratione loci exilij traducitur peccatum originale, ſed pp generationem factam ab Adam, ita ꝙ ſi poſt peccatũ Adam in Paradiſo manſiſſet, nihilominus generaſſet poſteritatẽ corruptam. Et ſi manendo in iuſtitia originali, generaſſet extra Paradiſum, non traduxiſſet peccatum originale, locus tũ exilij non fuiſſet locus ille extra Paradiſum, dum non fuiſſet peccatũ; ſed poſt peccatum dꝫ, & eſt locus exilij. Vnde dicit D.S. in de Malo, ꝙ gloſa illa non eſt intelligenda, ꝙ locus exilij ſit cauſa contrahendi originale peccatum; quia ſi homo poſt peccatum in Paradiſo terreſtri manſiſſet, trãſmiſiſſet peccatum originale in poſteros, ſed cauſa traductionis originalis peccati eſt corruptio humanæ naturæ in primo parente, locus autem exilij eſt concomitans corruptionem; vnde in gloſa illa, locus ponitur quaſi concomitans cauſam, & non quaſi cauſa. Hæc ille. Adde autem, ꝙ corruptio naturæ per peccatum Adæ ſolùm traducitur ad naturam, quæ ab ipſo deſcendit ſm virtutem actiuam, ideo cum in propoſito natura non eſſet huiuſmodi, igit̃ non contraheret originale. De illa maiore, inquantum continet defuiſſe in lumbis Adæ, poſſet dubitari, quid eſſet eſſe in lumbis Adę. Sed vide D.S. tertia parte, q. 81. art. 8. vbi determinat, ꝙ Chriſtus nõ fuit decima tus in lumbis Abrahæ, quia fuiſſe in lumbis vtriuſque idem eſt, quod fuiſſe in eis ſecundùm rationem ſeminalem, &c.

Quid fuiſſe in lumbis Adæ, vel Abrahæ.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd caro nõ inficit animam, niſi inquantum eſt principium actiuum in generatione, ut dictum eſt. * ——

* Hic 1 cor. & art. 2. in cor. & ad 4.

¶Dicendum ad hoc, ad maiorem, peccatum originale cauſatur in nobis, inquantum anima inficitur ex carne, ideſt carnali ſemine habente virtutem mouendi ad gñationem deriuatam ex Adã, non autem intelligitur de carne, cui anima vnitur tanquam alteri parti compoſiti. Ad minorem dico, ꝙ tota caro hominis eſt infecta; ſi intelligitur de carne, quæ eſt pars hominis, dico, ꝙ eſt infecta quo ad materiale peccati originalis; ſed tamen talis caro non eſt traductiua peccati originalis; ſed ſolùm carnale ſemen, quod generat naturalem filium Adæ debitorem iuſtitiæ originalis. Quare negatur conſequentia, quia nõ contrahitur originale ex carne quacunque, ſed ex ſemine deriuato ex Adam, quod non habet locum in caſu articuli. Dico ſecundò poſt D.S. in de Malo, ꝙ ſi aliquis homo formaretur ex digito, vel carne alterius hominis, hoc non poſſet eſſe niſi carne illa corrupta, & recedente a ſua diſpoſitione, quia generatio vnius eſt corruptio alterius; vnde infectio, quæ præceſſit in carne, nõ remaneret ad inficiendũ animã. Hæc ille. Ex quo patet ad minorẽ, ꝙ talis caro non eſt infecta, dũ ſibi anima vnit̃; ſed caro formata virtute ſeminis ſm hunc modũ dicẽdi. Nota autem D.S. in hac ſolutione, vbi dicit. Caro nõ inficit animã, niſi inquantum eſt principium actiuum in gñatione. Hæc ille. Vbi patet, ꝙ oportet intelligere de carnali ſemine, quia materia, ex qua formatur corpus prolis ſe habet tantùm paſſiuè, vt patet. Vnde D.S. hic reformat in melius, quod habet̃ in 2. ſent.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ille, qui formaretur ex carne humana, fuiſſet in Adam ſecundùm corpulẽtam ſubſtantiam, ſed non ſecundùm ſeminalem rationem, vt dictum eſt; * & ideo non contraheret originale peccatũ. —— * In corp. artic.

¶Ad hoc reſpondendo dico ad maiorem. Peccatum originale a primo parente peruenit. Verum, ſm rationem ſeminalem, & non ſolùm, quia fuerunt in eo ſm corpulentam ſubſtantiã, quia ſolùm ſunt debitores iuſtitiæ originalis, qui naturaliter generantur ab Adam virtute actiua ab eo deriuata. Ad minorem dico, ꝙ illi, qui ex caarne humana formarentur per Diuinã virtutem fuiſſent in Adam ſolùm ſm corpulentam ſubſtantiam, quod fuiſſe in Adam, non inducit originalem culpã. Quare negat̃ cõſequẽtia.

¶Nota autem, ꝙ ſi quis virtute Diuina formaretur de terra, aut de ligno, talis nõ fuiſſet in Adam, nec ſm ſeminalem rationem, nec ſm corpulentam ſubſtantiam: ſed ille, qui formaretur ex carne quam miniſtraſſet virtus digeſtiua, & nutritiua ab Adam deriuata, talis fuiſſet in Adam ſecundùm corpulentam ſubſtantiam; vnde & de tali eſt ſingularis apparentia dubij. Quare D.S. hanc quæſtionem mouit, non de quocunque formato virtute Diuina, ſed formato ex carne humana, &c.

Vtrum ſi fœmina peccaſſet, viro non peccante, traduceretur originale peccatum.

2.diſt.31.q.1.ar.2.ad 4. Et 4.diſt.1. q.2.ar.2.q.2.ad 1. Et Malo, q.4. ar.7 ad 4.& 5. Et Ro.5. lec.3. col.4. Et 2. co.15. lec.3 col.2. à medio.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſi Adam non peccaſſet, Eua peccante, filij originale peccatum contraherent; peccatum enim originale a parentibus contrahimus, inquantum in eis fuimus, ſecundùm illud Apoſtoli Rom.5. In quo omnes peccauerunt; ſed ſicut homo præexiſtit in patre ſuo, ita in matre; ergo ex peccato matris homo peccatum originale contraheret, ſicut ex peccato patris.

* Ariſt.c.1.

¶ 2 Præt. Si Eua peccaſſet Adam non peccante, filij paſſibiles, & mortales naſcerẽtur; mater enim dat materiam in generatione, vt dicit Philoſophus in ſecundo de Generatio.animalium, * mors autem, & omnis paſſibilitas prouenit ex neceſſitate materiæ; ſed paſſibilitas, & neceſſitas moriendi ſunt pœna peccati originalis; ergo ſi Eua peccaſſet, Adam non peccante, filij contraherent peccatum originale.

* Damaſc. 2.a & 12.

¶ 3 Præt. Damaſc. dicit in lib.3. * ꝙ Spiritus ſanctus præuenit in Virgine, de qua Chriſtus erat abſq; peccato originali naſciturus, purgans eam; ſed illa purgatio non fuiſſet neceſſaria, ſi infectio originalis peccati non contraheretur ex matre; ergo infectio originalis peccati ex matre trahitur; & ſic Eua peccante, eius filij peccatum originale contraherent, etiam ſi Adam non peccaſſet.

¶Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roma.5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit; magis autem fuiſſet dicendum, quòd per duos intraſſet, cum ambo peccauerint, uel potius per mulierem, quæ primò peccauit, ſi fœmina peccatum originale in prolem tranſmitteret; non ergo peccatum originale deriuatur in filios a matre, ſed a patre.

¶Hic quærit de quodam alio dubio incidente in hac materia, an ſi Adam non peccaſſet, Eua peccante, filij contraherent originale peccatum. Nota, ꝙ iſte art. ſupponit vnum. ſ. quòd in formatione prolis mater ſe non habeat actiuè, ſed paſſiuè tantùm. Verum, ad præparationem materiæ aptæ generationi, & ad conſeruationem fœtus formati, ſe habet actiuè; vnde generare filium Adæ debitorem originalis iuſtitiæ eſt patris, & non matris. Sed de hoc vide in Capreolo in tertio, diſt.4. concluſione prima.

Capreolus.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ huius dubitationis ſolutio ex præmiſſis patet; * dictum eſt enim ſupra, * ꝙ peccatũ originale a primo parente traducitur, inquantũ ipſe mouet ad generationem natorum, vt dictum eſt, * ꝙ ſi materialiter tm̃ aliquis ex carne humana generaretur originale peccatum non contraheret, manifeſtum eſt autem ſm̃ doctrinam Philoſophorum, * ꝙ principium actiuũ in gn̄atione eſt a patre, materiã autem mater miniſtrat; vnde peccatum originale non contrahitur a matre, ſed a patre; & ſm̃ hoc, ſi Adã non peccante Eua peccaſſet, filij originale peccatum non contraherent, econuerſo autem eſſet, ſi Adam peccaſſet, & Eua non peccaſſet.

*Attic.1.3. & 4.
* Art.1.huius quæſt.
* Art.4 huius quæſt.
*Ariſt.2.de generatio. animaliũ, cap.1.

¶D. S. in hoc art. ponit concluſionem reſponſiuam in fine. Adã non peccante, ſi Eua peccaſſet, filij originale peccatum non contrahent, &c. vſq; in finem, quã probat. Peccatum originale non contrahitur a matre, ſed a patre; igitur cõcluſio vera, quo ad ambas partes. Tenet conſequentia de ſe, quia ſi originale eſt a patre tm̃; igitur ipſo peccante contrahitur, & ſi nõ peccat, non contrahitur. Añs probatur. Peccatum originale a primo parente traducitur, inquantum ipſe mouet ad gn̄ationem natorum, ſed ſm̃ doctrinam Philoſophorum principium actiuum, & motiuum in generatione eſt a patre, materiã verò mater miniſtrat; igit añs verũ. Maior iſta patuit ſupra, & præſertim ar.4. quia ſi aliquis materialiter tm̃ ex carne humana gn̄aretur, originale peccatum non cõtraheret; quare ſequit̃ maior, ꝙ originale ſit a patre ſe hũte actiuè in gn̄atione filij Adæ. Et patuit ratio, quia talis ſolus eſt debitor iuſtitiæ originalis. Minor relinquitur nota ex auctor. Philoſoph.

¶Et confirmatur concluſio per arg. in cõtr. Circa auctoritatem Apoſtoli poſita in hoc arg. ꝙ peccatum intrauit per vnũ hoĩem. ſ. Adã, & non per peccatum mulieris. Eſt magnum argu. quia cum mulier peccaſſet, adhuc non ſenſit rebellionem carnis vſq; dum, & vir peccaſſet, quia iuſtitia originalis ſm̃ ordinem Diuinæ prouidentiæ auferenda erat per peccatum Adæ, cui tanquam naturę principio donum ipſum collatum fuit, radix enim iuſtitiæ originalis fuit gratia gratum faciens, remota autem radice rami aliquamdiu remanere poſſunt; ſic in ea ablata gratia per peccatum, ſiue mentis, ſiue operis, aliquamdiu ſtetit iuſtitia originalis. Vide Burgenſem in additione ſuper Gen. 3 cap. additione prima. ſed hic tacta videtur ratio vera ſub breuibus.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ in patre præexiſtit filius, ſicut in principio actiuo; ſed in matre, ſicut in principio materiali, & paſſiuo; vnde non eſt ſimilis ratio.

¶Ad maiorem dicendum. Contrahimus originale peccatum a parentibus, non quibuſcunque, ſed in quibus ſumus, ſicut in principio actiuo, quia debent diffundere in filios, qui ſeminaliter in eis ſunt, non aliter. Et hoc vult Apoſtolus, quia omnes peccauerunt in Adam, inquantum in eo fuerunt, ſicut in principio actiuo. Vnde ad minorem negatur illud (ita) quia homo eſt in patre, ſicut in principio actiuo, non autem ſic de matre, vt patuit. Quare negatur conſequentia; & hoc vult ſolutio D.S.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ quibuſdam videtur, ꝙ Eua peccante, ſi Adam non peccaſſet, filij eſſent immunes a culpa, paterentur tamen neceſſitatem moriendi, & alias paſſibilitates prouenientes ex neceſſitate materiæ, quam mater miniſtrat; non ſub ratione pœnæ, ſed ſicut quoſdam naturales defectus.

¶Soluẽdo hoc arg. D.S. primò ponit, quod quibuſdã viſum fuit & ſibi poſt eos quandoque; ſed ſecundò ponit ſolutionem veram, ibi. Sed hoc, &c. Primò ergo D.S. concedit maiorẽ, ſicut & conceſſit eam. 2. ſent. diſt. 31. q. 1. art. 2. ad quartum. vbi idem viſum eſt ſibi, ſed locutus fuit poſt alios; conceſſa ergo maiore negat conſequentiam, quia eſto fuiſſent mortales, non tamen haboiſſent originale, ſed paſſibiles fuiſſet propter neceſſitatem materiæ. Et ſecundò negat illam, quòd paſſibilitas, &c. ſint pœna peccati originalis, quia poſſunt eſſe naturales defectus.

¶Sed hoc non videtur cõueniens, immortalitas enim & impaſſibilitas primi ſtatus nõ erat ex conditione materiæ, vt in primo dictum eſt; * ſed ex originali iuſtitia, per quam corpus ſubdebatur animæ, quamdiu anima eſſet ſubiecta Deo; defectus autem originalis iuſtitiæ eſt peccatum originale. Si igitur Adam non peccante peccatum originale non trãsfunderetur in poſteros propter peccatum Euæ, manifeſtum eſt, quòd in filijs non eſſet defectus originalis iuſtitiæ, unde non eſſet in eis paſſibilitas, uel neceſſitas moriendi.

* Primæ parte.q.97. art.1.& 2.

¶D. S. conſequenter ponit ſolutionem, quę vltimò viſa eſt ſibi, ſicut & in de Malo, vbi ſupra, ad 5. & ſuper 1. Corin. 15. lect. 3. Et negat maiorem, non enim poſſent eſſe mortales, qui haberent iuſtitiam originalem, quæ eſto eſſet in anima formaliter, tamen ea mediante effectiuè cõtinebat corpus ab omni corruptione, vt patet 1. par. q. 97. art. 1. Ad probationem dico, ꝙ mater dat materiã; ſed in iſto ſtatu res, non agebatur ſm̃ conditionem materiæ, ſed ſm̃ donum originalis iuſtitiæ præſens, vel abſens. Ad minorem dico, ꝙ vera eſt, ſm̃ ordinem naturalem, mors, & paſſibilitas prouenit ex neceſſitate materiæ, ſed in ſtatu naturæ integro impaſſibilitas, & paſſibilitas erant ex iuſtitia originali, præſente quidem impaſſibilitas, abſente autem paſſibilitas. Ad ſubſumptionem, paſſibilitas, & neceſſitas moriendi ſunt pœna peccati originalis; negatur abſolutè, immo poſſunt eſſe naturales defectus, conuenientes homini in puris naturalibus, & eſto ita eſſet, negatur tamen conſequentia, quia maior eſt falſa, nam non fuiſſent filij paſſibiles, ſed impaſſibiles, & immortales.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illa purgatio præueniens in B. Virgine non requirebatur ad auferendum transfuſionem originalis peccati; ſed quia oportebat vt mater Dei maxima puritate niteret; nõ enim eſt aliquid dignè receptaculum Dei, niſi ſit mundum, ſm̃ illud Pſalmi. Domum tuam Domine decet ſanctitudo.

¶Dicendum ad maiorem, vera eſt ad ſenſum, quem D.S. ponit, tertia par. q. 27. art. 3. ad tertium. quia ſ. fecit duplicem purgationem; vnam quaſi præparatoriam ad Chriſti conceptionẽ, quæ non fuit ab aliqua impuritate culpæ, vel fomitis, ſed mentem eius magis in vnum colligẽs, & a multitudine ſuſtollens; nam & Angeli purgari dicuntur, in quibus nulla impuritas inuenitur, vt Dionyſius dicit 6. cap. Eccleſiaſt. Hierarch. Aliam verò purgationem operatus eſt in ea Spiritus ſanctus, mediante conceptione Chriſti, quæ eſt Spiritus ſancti opus. Et ſm̃ hoc poteſt dici, quòd purgauit eam totaliter a fomite, hæc ille. Ad hunc ſenſum conceditur maior; ſed non ad ſenſum, quem argumentum prætendit, quaſi illa purgatio requirebatur, ne transfunderet originale peccatum: vnde minor negatur, quia proceditur ſm̃ nõ cauſam, vt patuit. Quare negat̃ cõſequentia, & hoc patet in ſolutione iſta.

Quæſtio

Quæſtio Octuageſimaſecunda.

De peccato originali quantum ad eſſentiam.

DEinde cõſiderandum eſt de peccato originali quãtum ad ſuam eſſentiam; & circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum originale peccatum ſit habitus. Secundò, vtrum ſit vnum tm̃ in homine. Tertiò, vtrum ſit cõcupiſcentia. Quartò, vtrũ æqualiter ſit in omnibus.

¶ Poſtquam determinatum eſt de tradũctione peccati originalis,& quæſtio an eſt determinata. Hic cõſequenter terminat quęſtionem quid eſt; & primò hoc fit;ſecundò determinatur quoddã dubium ex dictis,in 4.art. Circa primum,primò oſtenditur quid ſit peccatum originale quantum ad ſuum totale; ſecundò quantũ ad ſuum materiale,ar. 3. Circa primum,primò facit quod dictum eſt; ſecundò mouet dubium, an ſit vnum,vel plura.

Vtrum originale peccatum ſit habitus.

1.diſt.5.q.1. ar.1.corp.& diſt.7.q.1.ar. 1.ad 2.Et 2. diſt.30.q.1. art.3. ad 2. Et Vent.q. 20.art.1. ad 2.Et Malo, q.4.art.2.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ originale peccatum non ſit habitus; originale enim peccatum eſt carentia originalis iuſtitiæ, vt Anſelmus dicit in libro de Cõceptu Virginali; * & ſic originale peccatum eſt quædam priuatio, ſed priuatio opponitur habitui; ergo originale peccatum non eſt habitus.

* Anſelm. cap.2. & 3. & 14.

¶ 2 Præterea. Actuale peccatum habet plus de ratione culpæ, quàm originale, inquantum habet plus de ratione uoluntarij; ſed habitus actualis peccati non habet rationem culpæ; alioquin ſequeretur, quòd homo dormiens, culpabiliter peccaret; ergo nullus habitus originalis habet rationem culpæ.

¶ 3 Præt. In malis actus ſemper præcedit habitum, nullus enim habitus malus eſt infuſus, ſed acquiſitus, ſed originale peccatum non præcedit aliquis actus; ergo originale peccatum non eſt habitus.

¶Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in lib. de Baptiſmo puerorum, * Secundùm peccatum originale paruuli ſunt concupiſcibiles; & ſi non ſint actu concupiſcentes; ſed habilitas dicitur ſecundùm aliquem habitum; ergo peccatum originale eſt habitus.

* Auguſ.ex ſerm.45.de tempore. Et ex lib 6. contra Iulianũ, ca.7. tom.7.

¶Nota, vt aliqui voluerunt intelligere hanc quæſtionẽ de formali peccati originalis, alij autẽ de materiali peccati originalis. Sed puto,ꝙ iſte articulus intelligitur de originali abſolutè, ita ꝙ iſta quæſtio quærat. An in originali importetur, quod habeat modum habitus. Vr̃ enim, ꝙ etiam ipſa priuatio faciat habilitatem quaſi habitualem;vnde talis habilitas habitus eſt ratione formalis conſecutiuè, ſic ꝙ priuatio cauſet habitum illum; ſed rõne materialis verificatur habitus de originali formaliter, quod patet ex art.3.vbi D.S.dicit,ꝙ inordinatio vitium animæ communi nomine dr̃ concupiſcentia. In iſto autem ar.1.dicit ſic. Habitus,inquantum importat inordinationem, vel inordinatam diſpõnem partium animæ. Concupiſcentia autem ẽt dr̃ habitus, & eſt materiale originalis, vt patebit art.3.quare verificatur eſſe habitum de originali ratione materialis formaliter; ſed ratione formalis cauſaliter,inquãtum ad ſubtractionem iuſtitiæ originalis,ꝙ formale ſequitur habilitas,quæ hic vocatur habitus. ¶Nota autem circa hoc ſecundò,ꝙ concupiſcentia dr̃ eſſe habitus,& habitualis. Nõ quia ſit aliqua forma poſitiua inclinans ad concupiſcendum; ſed quia ex ſubtractione iuſtitiæ originalis cohibentis inordinationẽ vitium,& inferiorum,relicta eſt in homine ipſa ſenſualitas,& totum corpus ſibiipſi,ſublato freno originalis iuſtitiæ;ſicut & freno rupto, quo equus retinebatur, equus præcipitanter incedit. Non igit eſt habitus poſitiuus abſolutus de genere qualitatis, ſed magis aliquid ſignificatum per modum habitus, videlicet inordinata diſpoſitio partium animæ, quæ ſtat in hoc, ꝙ inordinatè ſunt conuertibiles ad bonum commutabile; & ſi res bene videatur,ille habitus ſm rem nihil aliud eſt, quàm ipſæ potentiæ animæ retinaculo originalis iuſtitiæ deſtitutæ, & dimiſſæ diſpoſitioni propriæ,& naturali,in qua natæ ſunt concupiſcere contra rationem; vt enim patebit ex allegandis circa argumentum in oppoſitum, etiam priuatio relinquit aliquam habilitatem. Vnde Capreolus in ſecundo, diſt.3. concluſio.4. dicit. poteſt etiam concupiſcentia generaliter importare rebellionem vitium inferiorum prædictarum ad rationem, & voluntatem, & quocunque modo ſumatur, non dicit niſi quædam reſpectum, vel habitudinem, vel forte negationem, aut priuationem, & non aliquod poſitiuum abſolutum. Hæc ille, quòd intellige, quia non aliquod poſitiuum ſuperadditum potentijs,immo potentias ipſas ſic,vt diſtinctiuum eſt deſtitutas. His notatis videndum eſt de articulo.

Quid poſitiuum habitus originalis peccati.

Capreolus.

¶Reſpondeo dicendum,ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* duplex eſt habitus;vno quidem,quo inclinatur potentia ad agendum, ſicut ſcientiæ, & virtutes dicuntur habitus; & hoc modo peccatum originale non eſt habitus. ——

*q.49.ar.2. 3.& 4. & q. 50.ar.1.

¶D.S.in huius arti. corpore ponit membrum vnius diſtinctionis ſupra habitæ,q.50.art.1. cum concluſione ſibi correſpondente, quam relinquit notam; ſecundo ibi. Alio modo, &c. Ponit ſecundum membrũ diſtinctionis cum concluſione ſibi correſpondente,& eius probatione. Quo igitur ad primum dicit, ꝙ duplex eſt habitus. Vnus, qui ſupra dicebatur importare ordinem ad actum,quia videlicet per ipſum inclinatur potentia ad agendum, & hoc directè,ſicut ſcientia,& virtutes dicuntur habitus,vt patuit vbi iam. Et adiungit D.S.concluſionem iuxta hoc membrum reſponſiuã. Cõcluſio, hoc modo peccatum originale non eſt habitus.ſ.operatiuus,ita ꝙ nihil originalis peccati eſt habitus iſto modo. D.S.relinquit illã concluſionem notã,& probatã argumento. Tertiò,probat tm̃ extra litterã,quia nõ eſt aliqua qualitas poſitiua realis; ergo non eſt aliqs habitus inclinans ad agendum. Conſequentia clara. Añs relinquitur notum. Deinde ibi, cum dicit.

¶Alio modo dicitur habitus diſpoſitio alicuius naturæ ex multis compoſitæ, ſecundùm quam bene ſe habet, uel male ad aliquid, & præcipuè, cum talis diſpoſitio fuerit quaſi in naturam uerſa,ut patet de ęgritudine, & ſanitate;& hoc modo peccatũ originale eſt habitus.—

¶Ponit ſecundum membrum diſtinctionis cum concluſione ſibi correſpõdente, quia alio modo dicitur habitus diſpoſitio alicuius naturæ,&c. vt in littera, qui ſupra dicebatur habitus habendi importans ordinem ad naturam, diſpoſitio videlicet conueniens,vel diſconueniens naturæ rei.

¶Et nota,ꝙ D.S.hic tangit ſupra notata,q.49.art.4.quia ad habitum requiritur eſſe compoſitum ex multis partibus, quæ compoſitio referenda ad ſubiectum habitus, non ad habitum ipſum. Eſt enim habitus diſpoſito habentis partes,vel ſecundùm potentiam, vel ſecundùm locum, &c. & adiungit huic membro diſtinctionis talem concluſionem hoc modo; peccatum originale eſt habitus (largè accipiendo habitum.) Et nota,quòd dicitur habitus iſto modo originale, ſaltem partialiter, ideſt aliquid eius poteſt dici habitus formaliter, & aliquid cauſaliter, vt patebit ad primum. Deinde cum dicit.

¶Eſt enim quędam inordinata diſpoſitio proueniens ex diſſolutione illius armoniæ, in qua conſiſtebat ratio originalis iuſtitiæ; ſicut etiã ęgritudo corporalis eſt quædam inordinata diſpoſitio corporis, ſecundùm quã ſoluitur ęqualitas, in qua conſiſtit ratio ſanitatis. ——

¶Probat concluſionem iam poſitam. Et arguitur ſic. Peccatum originale eſt inordinata diſpoſitio partium animæ proueniens ex diſſolutione illius harmoniæ, in qua conſiſtebat ratio originalis iuſtitiæ; igitur eſt habitus. Antecedens ſupponitur notum. Et dicit notanter, quòd peccatum originale dicit diſpoſitionem, quæ prouenieba,&c. quia (vt eſt habitus) tunc non eſt ablatio formaliter, ideſt priuatio iuſtitiæ originalis, & illius harmoniæ, ſed ſicut illa harmonia fecit diſpoſitionem partium ordinatam, ita ipſa remota ſequuta eſt diſpoſitio, inordinata, qua quælibet potentia tendit effrenatè in ſuum obiectum, &c. Tenet conſequentia a ſimili de ęgritudine corporali, quæ eſt inordinata de obiecto corporis, ſecundum quam ſoluitur ęqualitas,in qua conſiſtit ratio ſanitatis.

¶Nota autem, ꝙ non eſt omnino ſimile de ęgritudine,& originali peccato (vt habitus eſt) quia ęgritudo dicit qualitatem poſitiuam realem abſolutam, quæ habet aliquid de priuatione, inquantum dicit diſpoſitionem talem,qua prima eſt perfecta ęqualitas humorum. Originale vt habitus eſt, dicit ſolùm inordinatã diſpoſitionem nõ propter poſitionem alicuius,ſed propter remotionem alicuius debiti ornatus debiti inquantum naturæ eſt,vt a Deo in primo inſtituta eſt;ſicut clericus dicitur inordinatè diſpoſitus, quia non habet debita veſtimenta,&c.

¶Nota etiam, quòd Doct. Sanct. notanter dicit præcipuè, ſi talis diſpoſitio fuerit quaſi verſa in naturam; oportet enim, quòd habitus ſimpliciter inſit permanenter, & quaſi habitualis diſpoſitio inſit modo permanenti, vt patuit ſupra quæſt. 50. artic. 1. & ſic eſt de originali quantum ad illam deordinationem vitium, quia ſemper manet, eſto recuperata gratia non habeat rationem culpæ, &c. Deinde cum dicit.

¶Vnde peccatum originale lãguor naturæ dicitur. —

¶Confirmat antecedens ex communi dicto, quia peccatũ originale languor naturæ dicitur; & ergo eſt ſignum, ꝙ dicit aliquã inordinatam diſpoſitionem naturæ, & partium eius. De illa confirmatione,& magis communi dicto. Vide D.S.in ſecundo,diſt.3. in expoſitione litteræ; quia peccatum originale dicitur languor naturæ ratione carẽtiæ iuſtitiæ debitæ, quia videlicet ex eius ſubtractione illa inordinatio naturæ ſequuta eſt. Ex parte verò ma-

terialis, ſcilicet inordinatione inferioris virium dicitur tyrannus, inquantum per inordinationem virium inferiorum iniuſtè, & quodammodo tyrannicè ratio in ſeruitute peccati quodammodo trahitur. Ex parte autem ſenſitiua, quæ eſt potentia organis affixa, dicitur lex carnis, ex eo quod per traductionem carnis traducitur; & dicitur lex membrorum, inquantum in membris completis dominatur.

ARGVM. in contrarium eſt pro ſecunda concluſione.

¶Nota circa hoc argumentum in oppoſitum D.S. in de Malo, q.4.art.2.ad quartum, quia paruuli ſunt concupiſcibiles concupiſcentia habituali, non poſitiua, ſed priuatiua; ita ꝙ ad ſanum ſenſum dici poſſet, quòd eſt habitus priuatiuus, quia videlicet ex prinatione cohibentis ſequitur illa habilitas ad concupiſcendum effrenatè, quia videlicet iuſtitia originalis detinebat vires ſub imperio rationis, qua ablata ſequuntur ſuam conditionem naturalem, qua plerumq; feruntur in id, ꝙ eſt contra rationem; præſente autem iuſtitia originali non eſſent natæ ſic effrenatè ferri in contrarium rationis; quare peccatum originale, vt eſt habitus, eſt habitus priuatiuus, ideſt habilitas conſequens amotionẽ prohibentis tales inordinationes. Et vt dictum eſt, illa aptitudo addit ſolùm relationem rationis ſuper potentias ſibi relictas, & intelligitur ad modum inclinationis habitualis. Vnde D.S. in ſecundo, diſt.3.q.1.art.3.ad ſecundum dicit. Differt dicere potentem, & habilem; quod enim aliquis ſit potens concupiſcere eſt ex potentia concupiſcibili; ſed ꝙ ſit habilis ad concupiſcendum eſt ex aliquo habitu, vel ex eo, ꝙ per modum habitus ſe habet. Contingit enim, vt etiam priuatio aliqua quandam habilitatem relinquat, inquantum priuatum aliquod, ꝙ impedimentum præſtare poſſet. Et ita dicitur concupiſcentia habitualis eſſe peccatum originale, &c. Hæc ille. Dicit hoc etiam Scotus in ſecundo, diſt.32. ꝙ per carentiam iuſtitiæ originalis, quæ erat ſicut frenum cohibens ipſam voluntatem ab immoderata delectatione, ipſa non poſitiuè, ſed per priuationem ſit prona ad concupiſcendum immoderatè delectabilia, ſicut exemplificat Anſelmus de naui, fracto gubernaculo. Et de equo fracto freno, qui dimittitur ſibi, & ex hoc ſequitur motum inordinatum, quem cohiberet illud frenum. Sic ad propoſitum. Hæc ille.

Habitꝰ originalis poſſet dici priuatiuus.

Scotus concordat.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ęgritudo corporalis habet aliquid de priuatione, inquantum tollitur ęqualitas ſanitatis; & aliquid habet poſitiuè. ſ. ipſos humores inordinatè diſpoſitos; ita etiam peccatũ originale habet priuationem originalis iuſtitiæ, & cum hoc inordinatam diſpoſitionem partium animæ; vnde non eſt priuatio pura, ſed eſt quidam habitus corruptus.——

¶Dicendum ad maiorem, ꝙ verum eſt, quia omne peccatũ formaliter eſt iniuſtitia, quæ iniuſtitia nõ eſt niſi carentia iuſtitiæ debitæ, vera igitꝫ maior, ſed nõ eſt præcisè illa carentia peccatũ originale; ſed etiam includit inordinationem ſequentẽ illam carentiã; ſicut ęgritudo aliquã inæqualitatem includit, & priuationem debitæ commenſurationis humorum, ſed præter hoc aliquid poſitiuum etiam. ſ. humores malè diſpoſitos; ſic originale dicit priuationem formaliter, & nihilominus quandam inordinationem partium animæ, licet illa inordinatio nõ dicat poſitiuum reale ſuperadditum partibus animæ, ſicut humores ſuperaddunt realiter corpori. Eſt ergo priuatio, ſed non pura, vt patebit artic.3.

¶Ad minorem, priuatio opponitur habitui oppoſito, ſed tamẽ etiã fundatur in aliquo alio habitu, ideſt aliquo poſitiuo reali, vel imaginato, vt patet in de Malo. Ma.2.ar.1.ad 9. Et in propoſito eſt priuatio originalis iuſtitiæ cui opponitur, & tñ ad illã priuationẽ ſequitur aliquid per modũ habitus. ſ. corruptio virtũ animę, ideſt ſequitꝫ, ꝙ ipſæ vires ſunt ſibi relictæ, in quo ſtatu ſunt natæ cõcupiſcere aduerſus ſpiritum. Ad conſequens; igitur non eſt habitus; verum, cui opponitur ſ. originalis iuſtitia, includit tamen ſaltem in ſignificato materiali aliquid per modum habitus.

¶Nota autem ex ſolutione iſta D.S. quòd ſecunda concluſio poſita in articulo non eſt intelligenda, ꝙ peccatum originale ſit habitus quo ad omnia, quæ in eius ſignificatione includuntur, immo principale ſignificatum non eſt habitus; ſed eſt intelligenda, ꝙ aliquid importatũ in originalis ſignificatione eſt habitus, quia importat, & habet in ſe priuationem originalis iuſtitiæ, quæ non eſt habitus, & horum aliqua tangit D.S. in ſolutione, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ actuale peccatum eſt inordinatio quædam actus; originale verò, cum ſit peccatum naturæ, eſt quædam inordinata diſpoſitio ipſius naturæ, quæ habet rationem culpæ, inquantum deriuatur ex primo parente, vt dictum eſt; * huiuſmodi autem diſpoſitio naturæ inordinata habet rationem habitus, ſed inordinata diſpoſitio actus non habet rationem habitus, & propter hoc peccatum originale poteſt eſſe habitus, non autem peccatum actuale.——

*q.81.art.1.

¶Dicendum, ꝙ maior non habet difficultatem de actuali mortali, quin hoc ſit maius originali peccato, ſed an veniale actuale ſit maius, non ita conſtat, habent enim ſe, ſicut excedentia, & exceſſa; quia originale in hoc maius eſt, quia plus repugnat gratiæ, quàm veniale. Sed poteſt dici minus tripliciter. Primò, vt tangu argumentum in littera, quia minus habet de volũtario, quàm veniale, vt poteſt patere ex art.1.q.81. Veniale enim eſt voluntarium voluntate proprij ſuppoſiti, & dicit inordinationem perſonalem non ſic originale, &c. Secundò eſt in hoc minus veniali, quia poſt hanc vitam non debetur ſibi pœna ſenſibilis, ſicut debet veniali. Tertiò, quia originale præſupponit veniali, & ſic veniale arguit præcelliſſe originale, & quodammodo ipſum includit, ſed non econtra, nullus enim peccaret ſm ordinem nunc inſtitumm venialiter, niſi contraxiſſet originale; ſed omnino verum, ꝙ veniale eſt maior culpa improportionabiliter, quàm originale, rõne improportionabilis voluntarij, quia voluntarium voluntate proprij ſuppoſiti, & voluntarium voluntate principij naturæ, improportionabilia ſunt. Culpa autem vt ſic, dicit quid voluntarium. Vide de iſta materia in de Malo, q.5.art.1.ad 9. Ad minorem, vera eſt; & ratio eſt, quia actuale dicit formaliter inordinationem, & priuationem actualis rectitudinis, quæ deberet ineſſe actui, q̃ actualis rectitudo nõ eſt habitus, nec eius priuatio, quæ eſt formaliter peccatum, quia cum actu tranſit; ſed originale peccatum dicit inordinationem naturæ, quæ permanẽter ineſt; quare talis inordinata diſpoſitio habet rationem habitus, non autem inordinatio actus, quæ cum actu tranſit, inordinatio autem naturæ manet, & quaſi verſa eſt in naturã, quia ſemper cum natura accipitur, & hĩ; ideo negat conſequentia, quia ſicut actuale, & originale peccata, non ſunt peccata vnius rationis, ita nec inordinationes eorum. Nimirum ergo, ſi inordinatio vnius non poteſt concipi ſub ratione habitus, quæ ſ. tranſit, & eſt ipſius actus, ſicut inordinatio alterius, ꝙ eſt naturæ, cum qua permanet. Vide D.S. de Malo, q.4.ar.2.ad 4. prope finem; nec tamen ſequitur, &c. ¶Nota circa hoc, ꝙ D.S. in ſolutione, cũ dicit, ſed inordinata diſpoſitio actus, &c. capit enim diſpoſitionem largè pro omni conditione priuatiua, vel poſitiua

An originale ſit grauius veniali.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de habitu, quo potentia inclinatur in actum; talis autem habitus non eſt peccatum originale; quamuis etiã ex peccato originali ſequatur aliqua inclinatio in actum inordinatum non directè, ſed indirectè. ſ. per remotionẽ prohibentis. i. originalis iuſtitiæ, quæ prohibeat inordinatos motus; ſicut etiam ex ęgritudine corporali indirectè ſequitur inclinatio ad motus corporales inordinatos; nec debet dici, ꝙ peccatum originale ſit habitus infuſus, aut acquiſitus per actum, niſi primi parentis, non autem huius perſonæ, ſed per vitiatam originem innatus.——

¶Dicendum circa maiorem notãdo, ꝙ vt habet D.S. in de Malo, q.4.art.2.arg.6. & in ſolutione. Secundum Theologos eſt dĩa inter habitus, & actus bonos, & malos; quia habitus bonus præcedit actum bonum, actus autem malus præcedit habitum malũ; & ratio eſt, quia actus bonus (Theologicè loquendo) qui eſt meritorius, nõ eſt niſi ab habitu infuſo, quare actus præſupponit habitum. In malis autem oportet eſſe contrario modo, quia habitus malus nõ poteſt eſſe ex infuſione, ſed ſolùm ex acquiſitione, quæ eſt per actus, & ideo actus mali præcedunt habitus malos (Theologicè loquendo) ſecus eſt de habitibus bonis moraliter loquendo, quia & hi ſunt poſteriores actibus, vtpotè ex actibus acquiſiti; ſed de malis habitibus vĩ eſſe apparentia, ꝙ ſint poſteriores actibus ſaltem (Theologicè loquendo) quare aſſumit maior, in malis actus ſemper præcedit habitum. Dico igitur ad maiorem, ꝙ in malis actus præcedit habitum operatiũ, perſonalem, & poſitiuũ; (& hoc loquendo Theologicè, & Philoſophicè.) Sed nego de habitu, vel quaſi habitu eſſendi, & naturali, & priuatiuo. Conſtat enim, ꝙ aliqui ſunt quaſi habitualiter infirmi, ſtatim in ipſa generatione paſſiua, antequam inordinatè viuant, infirmitas enim eſt habitus eſſendi malus, vt patuit ſupra. Sic in propoſito, corruptio, & inordinatio naturæ ſtatim trahitur in accipiẽdo naturam.

¶ Ad probationem dico, ꝙ nullus habitus malus eſt infuſus a Deo, illa ſimpliciter conceditur; ſed ad illam, ꝙ omnis ſit acquiſitus, dico ſub diſtinctione; quia ſi intelligitur, ꝙ omnis habitus ſit acquiſitus actu proprio, & perſonali habentis habitum; negatur, non ſolùm in propoſito, quod tenetur fide, ſed etiam in naturalibus, quia iuxta ſupra dicta, q.50.ar.1.& q.63.art.1. Aliqui habitus, vel ſaltem habituales diſpoſitiones ſunt nobis innatæ, daꝫ igitur medium inter infuſum, & acquiſitum actu proprio, quia innatum, & acquiſitum actu alterius, & pſertim qñ habitus ſequitur priuationem alterius, quàm alius poteſt demereri; habitus enim, de quo ſermo eſt, nõ cauſatꝫ ex actione, ſed ex ſubtractione actionis, cuius ſubtractionis cauſa demeritorie fuit peccatum Adæ; & ideo talis habitus eſt cauſatus, & innatus eo mõ, quo põt innaſci ex actu alterius ad ſenſum dictum, art.1. quia cauſa carẽtiæ originalis iuſtitiæ, & per conſequens inordinationis partiũ animæ, eſt a Deo nõ agente, cuius non actionis cauſa fuit peccatum Adæ.

Habitꝰ originalis peccati, an ſit infuſus actiuus, aut innatus.

¶Ad

¶Ad minorem, peccatum originale nõ præcedit aliquis actus. Verum, non aliquis actus huius prolis contrahentis originale, præcedit tamen actus primi parentis demeritorius subtractionis iustitiæ originalis, ad quam sequitur ille habitus. Vltra; ergo non est habitus. Verum, positiuus,& inclinans ad operationem, & hoc intellige directè, sed tamen indirectè, inquantum ille habitus habet annexam remotionem originalis iustitiæ, quæ prohibebat, ne vires animæ in actus, & motus inordinatos prorumperent, vt habetur in littera. Et secundò probat, & bene infert consequens, quòd non est habitus acquisitus actu proprio subiecti; quia proles ante contractionem originalis nil agere potuit, quod sit generatiuum habitus moraliter mali, & vitiosi; sed non probat, quin sit habitus innatus,& acquisitus ex actu alterius, nõ quidem agẽte habitum directè; sed quia demeritoriè, tollit actionem, ad cuius ablationem sequitur ille habitus. D.S. in de Malo supra dicit ad hoc argumentum sub breuibus, quòd obiectio illa procedit de habitu personali positiuè dicto, talis autem habitus non est peccatum originale. Et ante hoc dicitur, sicut habitus vitiosus, qui est proprius huius personæ, est acquisitus ex actibus huius personæ, ita & habitualis concupiscentia, quæ pertinet ad peccatum naturæ est acquisita ex voluntario actu primi parẽtis, non est autem naturalis propriè loquendo, neq; infusa, hæc ille. vbi patet, quæ dicta sunt, & ꝙ habitus originalis peccati non est naturalis propriè. Cum quo tamen stat, ꝙ D.S. hic dicit, quia innatus, non enim est naturalis quasi ex principijs naturæ causatus, sed innatus, qa cũ natura acceptus, sicut & iustitia originalis dicebatur hoc modo bonũ naturale, vt patuit art. 1. quęst. præcedentis.

Vtrum in vno homine sint multa originalia.

G a di.33.q.1. ar.2 Et Mal. q.4.ar.1.co. fi. & arti.2. princ.& ar. tic.8. ad 1. Et Psal. 31. co.2. Et Roma.4.lec.1. co.4.& c.5. lec.3.co.3. fin.

AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ in vno homine sint multa originalia peccata; dicitẽnim in Psalm. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum,& in peccatis concepit me mater mea; sed peccatum, in quo homo concipitur, est originale; ergo plura peccata originalia sunt in vno homine.

¶ 2 Præt. Vnus & idem habitus non inclinat ad contraria; habitus enim inclinat per modum naturæ, quæ tendit in vnum; sed peccatum originale etiam in vno homine inclinat ad diuersa peccata, & contraria; ergo peccatum originale non est vnus habitus, sed plures.

¶ 3 Præt. Peccatum originale inficit omnes animæ partes; sed diuersæ partes animæ sunt diuersa subiecta
* q.74. peccati, vt ex præmissis patet; * cum igitur vnum peccatum non possit esse in diuersis subiectis; videtur, quòd peccatum originale non sit vnum, sed multa.

Ioan.1. ¶Sed contra est, quod dicitur Ioan. 1. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; quod singulariter dicitur, quia peccatum mundi, quod est peccatum ori-
* Glo.ord. ibidem. ginale, est vnum, vt Glo. * ibidem exponit.

¶Hic quærit, an in vno homine sint plura originalia peccata, quia enim dictum est artic. 1. quòd originale dicat habitum corruptum virium animæ;& quia multæ sunt vires destitutæ,& inordinatæ; ideo rationabiliter quæritur, an sint plura originalia.

¶Respondeo dicendum, ꝙ in vno homine est unum peccatũ originale; cuius ratio duplex accipi potest; vno modo ex parte causæ peccati originalis; dictum est enim
*q.81.art.2. supra, * quòd solùm primum peccatum primi parentis in posteros traducitur; vnde peccatum originale in vno homine est vnum numero,&in omnibus hominibus est vnum proportione, in respectu. s. ad primũ principiũ.

¶D S. satisfacit quæsito vna conclusione affirmatiua, quòd sic. in principio corporis, quam tamen postea in probationibus resumit cum maiori explicatione. Conclusio ergo talis est, in vno homine est vnum peccatum originale, vnum scilicet etiam in numero, & in diuersis, immo omnibus hominibus est vnum specie, & proportione, diuersum numero. Hanc conclusionem probat duplici ratione; secunda ibi. Alio modo, &c. Prima ergo ratio sumitur ex parte causæ peccati originalis.

Qualẽ causam habet originale. ¶Pro quo nota, quòd peccatum originale dicitur habere causam, non quidem productiuam, & effectiuam; quia entia rationis non habent causam effectiuam agentem positiuè, sed habent causam demeritoriam, quæ subtraxit habitum originalis iustitiæ, qua sublata sequitur talis priuatio, quæ tamen extra animam nihil reale ponit, sed dicit non esse iustitiæ originalis, quæ debet adesse. Esto enim priuatio nihil reale ponat, & habeat tantùm esse apprehensum, tamen sine omni opere intellectus rei conuenit, sicut Sortes nullo intellectu considerante est cæcus, & cæcitas nihil in eo ponit. Esse enim cæcum, non est esse aliquid, sed carere aliquo. s. visu, quo aliquis caret omnibus dormientibus. Entia etiam rationis, vt sunt priuationes, & relationes rationis, ad hoc, quod de aliquo actu dicantur, requirunt causam, & fundamentum proximum. Et igitur, quia peccatum originale dicit priuationem formaliter, & relationẽ rationis materialiter, ideo est eius aliqua causa. s. demeritoria subtractionis originalis iustitiæ; sicut & causa cęcitatis est, qui aufert visum, quamuis entia rationis non habeãt causam productiuã dantem eis esse extra animam, tamen requirunt causam, vt circa subiectũ concipi possunt.

¶Hoc notato arguitur pro conclusione primò, solùm primum peccatum primi parẽtis in posteros traducitur; igitͤ cõclusio vera. Antecedens patuit q.81.ar.2. tenet cõsequentia, quia ab vna causa numero vnius rationis,& defectiua, causatͤ in vno receptiuo vnus defectus in numero; & ꝙ sit vnum proportione patet, quia omnibus inest in respectu, & habitudine ad vnum principium.

¶Nota autẽ, ꝙ quia actualia alia a primo peccato nullum defectum causant in nobis, sed solùm vnum peccatum. s. primum, causat in nobis defectum originalem; ideo oportet, ꝙ causet in omnibus similem defectum,& proportionabilem. Nec obstat, ꝙ Sol,& cęlum vnum existens causet diuersos effectus specie in inferioribus; tum primò, quia ibi sunt diuersa recipientia,& diuersæ dispositiones materiæ, in proposito autem receptiua sunt eiusdem rationis, quia omnes recipiunt illum defectum, inquantum naturales filij Adæ progeniti ab eo ſm seminalem rationem; tũ secundò, quia Sol est causa perfectiua, supereminenter continẽs plures effectus specie. peccatum autem primũ Adæ non est causa perfectiua, sed destructiua,& defectiua; quare nõ causat in suo gñe causandi nisi vnum defectum, quia non demeruit illud peccatum nobis subtrahi nisi iustitiam originalem. Secunda ratio.

¶ Alio modo potest accipi ratio eius ex ipsa essentia originalis peccati; in omni enim inordinata dispositione vnitas speciei consideratur ex parte causæ, vnitas autem secundùm numerum ex parte subiecti, sicut patet in ęgritudine corporali; sunt enim diuersæ ęgritudines specie, quæ ex diuersis causis procedunt, puta ex superabundantia calidi, vel frigidi, vel ex læsione pulmonis, vel epatis; vna autem ęgritudo secundùm speciem in vno homine non est nisi vna numero.

¶Procedit ex ipsa essentia originalis peccati, quæ tracta est artic. præced. quia videlicet ſm essentiam suam est inordinata dispositio partium animæ. Pro quo nota, ꝙ strictè accipiendo essentiã & speciem, tũc nõ competit nisi entibus realibus, q̃ sunt in aliquo decem generum, vt habet D.S. in de Ente,& Essentia, in prin. quia autem originale peccatum, nec quo ad formale, nec quo ad materiale est in aliquo generum; nam priuatio ipsa non est res alicuius generis, nec concupiscentiæ, vt est materiale originalis peccati; ideo qñ D.S. dicit,& loquitur de essentia peccati originalis, debet intelligi extenso nomine essentiæ pro quidditate, & formalitate. Entia enim rõnis, vt priuationes,& relationes rationis, esto non habeant naturã, vel essentiam, habent tñ suas quidditates,& formalitates. Distinguuntur enim priuationes duorum habituum formaliter, sicut & duæ relationes rationis, vt patet de dextro, & sinistro in columna, similiter de cæcitate,& surditate; quare & originale peccatum habet essentiam, largè accipiendo essentiam.

¶Arguitur ergo sic secundò, in omni inordinata dispositione vnitas speciei consideratur ex parte causæ, vnitas autem ſm numerum ex parte subiecti; sed causa huius corruptæ dispositionis, quæ dr̃ originale peccatum, est vna tãtùm respectu omnium originalium; igitur & peccatum originale est vnum specie,& in homine vno, vnum numero, &c. Maior illa patet exemplariter de ęgritudine corporali, quæ est etiam inordinata dispositio, qa sunt diuersæ ęgritudines specie, quæ ex diuersis causis procedunt, puta ex superabundantia calidi,& frigidi, vel ex læsione pulmonis, vel epatis, & per consequens ex vna causa est vnitas specifica. Si quis enim dolet caput, quia nimis bibit, & alius similiter, habent infirmitates vnius rationis distinctas solùm numero propter distinctionem subiectorum; sed vnitatem specificam habent ex vnitate causæ. Secunda pars patet sil̃r de ęgritudine corporali, quia ęgritudo vna ſm speciem in vno homine non est nisi vna numero, quia accidẽtia, & habentia modum accidentium, habent vnitatẽ numeralem ex vnitate subiecti. Et dicit notanter vna ſm speciem non est nisi vna numero in vno subiecto; quia non est inconueniens, vt plures ſm speciem, sint etiam plures numero, quia pluralitas specifica fert secum pluralitatẽ numeralem, non ꝙ quælibet habeat plures numero distinctas; sed quia ipsæ specificè distinctæ sunt etiam numeraliter distinctę, sicut potest quis laborare in stomacho,& epate duabus infirmitatibus specificè distinctis,& quęlibet in suo subiecto est vna tm̃ numero. Patet igitur, ꝙ qñ inordinationes ẽt diuersarum partium proueniunt ex vna causa, tunc sunt vna infirmitas specie,& numero in eodem; & in diuersis distinctę numero,& tñ eædem in specie; sed inordinatio peccati originalis oĩum partiũ omniũ hoĩum ꝓueniũt ex vna causa; igitͤ,&c.

¶Nota autem D.S. in ſecundo ſententiarum, dist.33.q.1.artic.3. quòd dupliciter contingit eſſe inordinationem in partibus alicuius totius; vno modo, quia ſoluitur illa æqualitas, ex qua omniũ partium bona habitudo erat; ſecundò, quia ſoluitur aliquod eorum, quod determinatam partem ſeruabat; ſicut contingit fieri debilitatem in partibus corporis, ex eo quòd ſoluitur æqualitas complexionis, ex qua erat vigor in omnibus partibus corporis, ſicut in febre accidit: & ideo vna febris eſt, qua partes corporis debilitantur, & non ſingulæ febres in ſingulis partibus corporis. Contingit autem partes corporis debilitari per hoc, ꝙ defectus eſt alicuius, in quo virtus membri conſiſtebat, & tunc oportet, ꝙ diuerſis partibus diuerſæ corruptiones reſpondeant, ſicut ꝙ oculus ſit luſcus, & pes eſt claudus, &c. Corruptioni autem communi aſſimilatur peccatum originale, quod corrumpit oẽs vires, ex diſſolutione communis harmoniæ, qua anima omnes & partes corporis continebat. Peccatum verò actuale corrumpit potentiam, & partem animæ, quãtum ad id, quod eſt ſibi proprium, & pluriũ potentiarum ſunt plures corruptiones, &c. Deinde cum dicit.

¶Cauſa autem huius corruptæ diſpoſitionis, quæ dicitur originale peccatum, eſt vna tantùm. ſ. priuatio originalis iuſtitiæ, per quam ſublata eſt ſubiectio humanæ mentis ad Deum; & ideo peccatum originale eſt vnum ſpecie, & in uno homine non poteſt eſſe niſi unum numero, in diuerſis autem hominibus eſt unum ſpecie, & pro portione diuerſum numero.

¶Ponit minorem pro ſecunda ratione, quæ talis eſt. Priuatio originalis iuſtitiæ eſt cauſa illius inordinationis, per quam originalem iuſtitiam, ſublata eſt ſubiectio humanę mentis ad Deũ, qua ceſſante, ceſſant & ſubiectio vitium ad mentem, & ita ſequuta eſt inordinatio, & rebellio ad mẽtem, &c. ſed illa ſubtractio eſt vtiq; vna cauſa, in vno vna numero, in pluribus vna ſpecie, &c.

Soluitur obiectio.

¶Nota circa hæc, ꝙ prima ratio dicit, ꝙ cauſa originalis peccati eſt primum peccatum Adæ. Secunda verò ratio dicit, ꝙ priuatio originalis iuſtitiæ eſt cauſa inordinatæ diſpoſitionis, quæ dicitur originale peccatum. Sed illa non contrariantur, quia primum peccatum Adæ eſt cauſa prima demeritoria peccati originalis, & quo ad materiale, & quo ad formale; ſed priuatio originalis iuſtitiæ eſt ſm modum intelligendi cauſa materialis in originali, ſicut remotio prohibentis illud materiale, quia priuatio formaliter remouet iuſtitiã originalem, qua ſtante nõ eſſet illa inordinatio viriũ. Eſt ergo peccatum Adæ cauſa demeritoria effectiua originalis; ſed priuatio originalis iuſtitiæ eſt cauſa immediata p accidens, ſicut remotio prohibentis materiale in originali, &c.

¶Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd pluraliter dicitur in peccatis ſecundùm illum morem Diuinæ ſcripturæ, quo frequenter [d] ponitur pluralis numerus pro ſingulari, ſicut Matth.2. Defuncti ſunt, qui quærebant animam pueri; uel quia in peccato originali uirtualiter præexiſtunt omnia peccata actualia, ſicut in quodam principio, vnde eſt multiplex uirtute; uel quia in peccato primi parentis, quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, ſcilicet ſuperbiæ, inobedientiæ, gulæ, & alia huiuſmodi; uel quia multæ partes animæ inficiuntur per peccatum originale.

Dub. 1007. Matth.2.

¶Dicendum ad maiorem quadrupliciter. Primò, quia ſecundum modum ſcripturæ vtitur plurali pro ſingulari, ſicut dicitur defuncti ſunt, qui quærebant; & tamen vnus ſolus. ſ. Herodes, quærebat animam pueri. Secundò dicit, quòd dicitur pluraliter, non quia actu plura ſint, immo actu & in ſe vnum, multa tamen virtute, &c. Tertiò, quia in originali aliquis participat peccatum originale originans, quod eſto eſſet vnum ſecundùm ſubſtãtiam actus, erat tamen multiplex in deformitate, &c. Quartò dicitur in plurali propter effectum eius, qui eſt inficere multas partes animæ. Non autem intelligitur, quòd ſit multiplex in vno ſecundum ſe; quare conceſſa minore, negatur conſequentia.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd vnus habitus non poteſt inclinare per ſe, & directè, ideſt per propriam formam ad contraria, ſed indirectè, & per accidens. ſ. per remotionem prohibentis; ſicut ſoluta armonia corporis mixti, elementa tendunt in loca contraria; & ſimiliter ſoluta armonia originalis iuſtitiæ, diuerſæ animæ potentiæ in diuerſa feruntur.

¶Dicendum ad maiorem, vnus & idem habitus non inclinat ad contraria directè. Verum, quia ex natura ſua mouet, & diſponit ad vnum actum ſibi conuenientem, & ita per ſe, & directè mouet ad vnum. Sed dico, ꝙ idem habitus poteſt inclinare, & mouere per accidens ad contraria, inquantum remouet prohibẽs contrarios motus, ſicut abeunte uirtute, quæ miſcibilia in mixto continebat, ſequuntur motus diuerſi diuerſorum per illam virtutem contentorum. Ad minorem, ſi intelligitur directè, negatur; ſed conceditur, quòd per accidens, quia remouet iuſtitiam originalem, quæ omnia peccata coibuiſſet. Sed negatur conſequentia, quia non eſt inconueniens, vt idem remouens prohibens, ſit cauſa per accidens diuerſorum motuum; ſicut ſi quis remouens columnam (ſuper qua diuerſa, & diuerſarum conditionum contineantur) talis vnus, & per vnam remotionem erit cauſa diuerſorum motuum, ſed non directè, & per ſe; ſed natura in eis exiſtens eſt per ſe cauſa mouens, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ peccatum originale inficit diuerſas partes animæ, ſecundùm quòd ſunt partes unius totius, ſicut & iuſtitia originalis continebat omnes animæ partes in vnum; & ideo eſt vnum tantùm peccatum originale, ſicut etiam eſt vna febris in vno homine, quamuis diuerſæ partes corporis grauentur.

¶Dico ad maiorem, peccatum originale inficit omnes animæ partes, non quamlibet ſm ſe, & ratione diſſolutionis alicuius, qđ pertineat ad partem aliquam determinatam tantùm, ſed inficit omnes partes ratione diſſolutionis communis harmoniæ, quæ ſe extendebat ad omnes partes, ſicut in primo notabili dictum fuit de febre, quæ vna exiſtens inficit omnes partes corporis ratione diſſolutionis communis æqualitatis humorum. Ad minorem, diuerſæ partes animæ ſunt diuerſa ſubiecta peccati. Dico, ꝙ diuerſæ partes animæ ſunt diuerſa ſubiecta peccati actualis. Et hoc patet ex præmiſſis. ſ. in q.74. ſed nõ ſunt diuerſa ſubiecta originalis, immo oẽs ſimul ſunt vnum ſubiectum originalis, quia (vt patuit notabili primo) tale originale eſt inordinatio, quæ tollit æqualitatem, & harmoniam extendentem ſe ad omnes partes. Actuale verò tollit, quod reſpicit potentiam determinatè. Vltra. Cum igitur vnum peccatum non poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis. Dico, ꝙ vera eſt de actuali præſertim, quia hoc ſaltem non eſt ſm idem in diuerſis ſubiectis, & non eſt in diuerſis diſparatis. Dico etiam, ꝙ originale vnum non eſt in diuerſis ſubiectis, ſed eſt in vno ſubiecto habente plures partes. Quare negatur conſequentia, quia cum peccatum originale ſit peccatum naturæ humanæ, ſicut natura humana ex multis partibus componitur, & tamen vna eſt, ita multa concurrunt ad originale peccatum. ſ. defectus diuerſarum partium humanæ naturæ. Vnde poſſet dici, ꝙ peccatũ originale vnum in vno homine nõ eſt vnum vnitate ſimplicitatis, quaſi dicat vnum defectum tantùm, ſed eſt vnum vnitate quaſi aggregationis, & ordinis; quare eſto inficiat multas partes; quia tamen ex vna cauſa prouenit illa infectio, & quia inficit partes, vt ſunt vnius totius, ideo in vno homine eſt vnum originale.

Vtrum peccatum originale poſſit eſſe in diuerſis ſubiectis.

¶Nota circa hoc, ꝙ harmonia iuſtitiæ originalis extendebat ſe ad omnes partes corporis, & per eius ſubtractionem cauſata eſt diſſolutio omnium partium, non quia illa iuſtitia ineſſet omnibus membris formaliter, illa enim non eſt mens D.S. vt patet prima par.q.97.art.1. quia corpus non erat indiſſolubile perfectum immortalitatis vigorem in eo exiſtentem, ſed inerat animæ vis quædam ſupernaturaliter diuinitus data, per quã poterat corpus ab omni corruptione præſeruare, quãdiu Deo ſubiecta manſiſſet; ita ꝙ illa virtus exẽdebat ſe effectiuè ad omnes partes, formaliter autem ſoli animæ inerat. Quãquam Sco. nulla ratione ductus, in 2.dist.19.q.1. non videat quomodo qualitas in anima poſita, poſſit præſeruare corpus paſſibile, ne patiatur a contrario. Sed non ſatis aduertit, nec tribuit Scotus auctoritati B. Auguſt. qui vult hominem ſibi fuiſſe auctorem vitę, nec in re dubia maior ratio auctoritate Diuina, quæ per ſanctos eius innotescit.

An originalis iuſtitia fuerit formaliter in corpore.

Scotus.

Vtrum peccatum originale ſit concupiſcentia.

H

AD tertium ſic proceditur. Vī, ꝙ peccatũ originale non ſit concupiſcentia, omne enim peccatum eſt contra naturam, vt dicit Damaſc. in 2.lib. * ſed concupiſcentia eſt ſecundùm naturam, eſt enim proprius actus virtutis concupiſcibilis, quæ eſt potentia naturalis; ergo concupiſcentia non eſt peccatum originale.

3.q.28.ar.3. col. Et 2 d. 30.q.1.ar.1. cor & ad 4. & in expoſit. Et di.31. q.2.ar.1. ad 3. Et di.32. q.1.ar.1. ad 1.3.& 4. Et Mal.q.3.ar. 7. cor. 6. & q.4.ar.2. & per tot. & artũ 4. ad 2. & artic. 6. ad 16.

¶2 Præt. Per peccatum originale ſunt in nobis paſſiones peccatorum, vt patet per Apoſtolum Roman. 7. Sed multæ aliæ ſunt paſſiones præter concupiſcentiam, vt ſupra habitum eſt; * ergo peccatum originale nõ magis eſt concupiſcentia, quàm aliqua alia paſſio.

* Damaſc. c.4. & 30. B.om.7.

¶3 Præterea. Per peccatum originale deordinantur omnes animæ partes, vt dictum eſt; * ſed intellectus eſt ſupremus inter animæ partes, vt patet per Philoſophum in decimo Ethicorum; * ergo peccatum originale magis eſt ignorantia, quàm concupiſcentia.

* q.23. ar. tic.1.& 4. * Artic.1.ad primum. * Arist.c.4. * Aug.lib. cap.15.

¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. Retractatio. * Concupiſcentia eſt reatus originalis peccati.

¶Hic

¶ Hic quærit iterum de quidditate originalis ; an ſit concupiſcentia, nam ſancti aliquando dixerunt, quòd ſit concupiſcētia.

¶ Nota, quòd per concupiſcentiam non intelligitur actualis motus concupiſcibilis, ſed intelligitur pronitas inferiorum virium a voluntate mobilium ad inordinatè appetendum ; ita tamen, quòd ſub iſta concupiſcentia comprehendatur, & ignorantia, & breuiter defectus omnium aliarum potentiarum a voluntate, cuius voluntatis defectus proueniens ex originali dicitur malitia, quæ eſt deſtitutio voluntatis ab originali iuſtitia, ſecundum quã incurrit pronitatem ad mala eligendum, quæ malitia voluntatis eſt formale originalis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd vnumquodque habet ſpeciẽ a ſua forma, dictum eſt autem ſupra. * quòd ſpecies peccati originalis ſumitur ex ſua cauſa, vnde oportet, quod id, quod eſt formale in originali peccato, accipiatur ex parte cauſæ peccati originalis.

* Ar. præ.

¶ D. S. in corpore præmittit primò vnam concluſionem fundamentalem, ex qua ſecundò procedit ad probandã concluſionem reſponſiuam circa finem, ibi oppoſitorum, &c. Concluſio fundamentalis eſt iſta. Oportet, quòd id, quòd eſt formale in originali peccato accipiatur ex parte cauſæ peccati originalis, ideſt id, quòd ſe tenet ex parte cauſæ peccati originalis, ſcilicet quo ad materiale, & concupiſcentiam, hoc ſit formale; ita quòd defectus ille, qui eſt in cauſa alterius defectus, dicendus eſt formale, & defectus cauſatus materiale. Conſtat autem ex dicta, quòd ideo homo incurrit pronitatem, & concupiſcentiam, quia volũtas auertit ſe a Deo. Et ideo auerſio voluntatis habitualis, quę eſt carentia originalis, erit formale. Ad hoc tendit iſta concluſio, probatur cõcluſio; Ab eo accipitur formale, a quo accipitur ſpecies, ſed ſpecies peccati originalis ſumitur ex cauſa, igitur concluſio vera. Maior patet, quia vnumquodque habet ſpeciem a ſua forma, & per conſequens ab eodem ſumitur formale, & ſpecies. Minor patet ex arti. 2. quia originale eſt diſpoſitio inordinata, quæ habet ſpeciem ex cauſa, & ergo vult concluſio, quod illud erit formale, qđ eſt ex parte cauſæ. ſ. voluntatis ſe a Deo auertentis.

¶ Oppoſitorum autem oppoſitæ ſunt cauſæ, eſt igitur attendenda cauſa originalis peccati ex cauſa originalis iuſtitiæ, quæ ei opponitur ; tota autem ordinatio originalis iuſtitiæ ex hoc eſt, quòd voluntas hominis erat Deo ſubiecta, quæ quidẽ ſubiectio primò, & principaliter erat per voluntatem ; cuius eſt mouere omnes alias partes in finem, vt ſupra dictũ eſt. * vnde ex auerſione voluntatis a Deo conſecuta eſt inordinatio in omnibus alijs animæ viribus. Sic ergo priuatio originalis iuſtitiæ per quam voluntas ſubdebatur Deo, eſt formale in peccato originali.

* q. 9. art. 1. & 3.

¶ Hic conſequenter D. S. ſatisfacit quęſito tali concluſione bimembri cum reſtrictione. Peccatum originale materialiter quidem eſt concupiſcentia, formaliter eſt defectus originalis iuſtitiæ. Circa iſtam concluſionem D. S. primò probat eius ſecũdam partem, ſecundò primam, ibi. Omnis autem alia, &c. Probatur ergo ſecunda pars concluſionis ſic. Quicquid ſe tenet ex parte cauſæ inordinationis virium inferiorum, hoc ſe habet formaliter in originali, ſed defectus originalis iuſtitiæ eſt huiuſmodi, igitur concluſio vera. Maior nota ex ſupra dictis circa concluſionem fundamentalem. Minor probatur, id eſt formale in peccato, quod accipitur ex parte cauſæ peccati originalis, ſed priuatio originalis iuſtitiæ accipitur, & tenet ſe ex parte cauſæ peccati originalis, igitur minor vera. Maior nota. Minor probatur, priuatio originalis iuſtitiæ accipitur ex parte voluntatis auerſæ a Deo, igitur ex parte cauſæ originatæ peccati. Antecedens patet, quia priuatio originalis iuſtitiæ ſicut, & iuſtitia ipſa principaliter eſt voluntatis. Tenet conſequentia, quia oppoſitorum oppoſitæ ſunt cauſæ, ſed tota ordinatio originalis iuſtitiæ ex hoc eſt, quòd voluntas hominis erat ſubiecta Deo, quæ habet mouere omnes alias partes in finem, igitur ex auerſione volũtatis a Deo conſequuta eſt inordinatio in omnibus alijs animæ viribus, quę inordinatio eſt materiale originalis, igitur patet conſequentia, quòd voluntas eſt cauſa originalis peccati ; & per cõſequens id, quod tenet ſe, ideſt reſpicit voluntatẽ & eſt eius defectus, eſt cauſa defectus in alijs potentijs ; & ſic per conſequens auerſio habitualis, qui eſt defectus originalis iuſtitiæ in voluntate, præintelligitur quaſi principium defectus, & deordinationis in alijs viribus, ita quòd ordine naturæ voluntas præintelligitur priuata originali iuſtitia, antequam aliæ vires intelligantur deordinatæ ; ſic q̃ ſicut in actuali peccato Adæ prius erat actualis auerſio voluntatis, quàm corruptio naturæ, & inordinatio virtũ ; ita in originali oportet pintelligere auerſionẽ, & defectũ quaſi habitualẽ in volũtate, anteq̃ itelligat habitualis cõcupiſcẽtia. Et hoc patet, q̃a priuatio originalis iuſtitiæ tenet ſe ex parte cauſæ. ſ. volũtatis auerſæ, immo eſt eius auerſio, & p cõſequẽs ex parte cauſę, &c.

¶ Circa iam dicta nota primò, quòd ſicut eſt in actuali peccato actualis auerſio, & actualis conuerſio ; ſic & proportionabiliter eſt in originali. Auerſio autem, quæ eſt in actuali attribuitur voluntati, cuius eſt principaliter ad Deum conuerti, vt patet ex dictis ſupra. conuerſio autem eſt omnium potentiarum mobilium a voluntate ; ſic in originali peccato eſt auerſio, & conuerſio, non quidem in ipſo actu, ſicut eſt in actuali, ſed in anima, & natura ipſa ſecundùm diuerſas potentias, per iuſtitiam enim originalem principaliter conuertebatur voluntas in Deum habitualiter, & aliæ vires mobiles ea mediante, & inferiores vires ſubdebantur voluntati, nec ferebantur proprio impetu in ſua obiecta, ſed conuertebantur iuxta impetum voluntatis inhærentis Deo ; quare in originali peccato, quod directè opponitur iuſtitiæ originali, voluntas ipſa deſtituta eſt iuſtitia originali, & per conſequens auerſa a Deo, quę carentia dicitur auerſio habitualis quaſi quia videlicet non eſt per habitum iuſtitiæ originalis vnita Deo. Et ex illa auerſione a Deo vires aliæ cõuertuntur, & habiles ſunt conuerti ad inferiora ſecundùm proprium impetum, & talis habilitas quaſi habitualis vocatur concupiſcentia, & eſt materiale in originali.

In originali eſt auerſio, & conuerſio.

¶ Nota ſecundò, quòd carentia, & defectus iuſtitiæ originalis vocatur formale in originali, & concupiſcentia materiale, iuxta D. S. in de Malo. q. 4. ar. 4. quia vt iam tactum eſt, iuſtitia originalis debebatur principaliter voluntati, tanquam motrici aliarum virium, & per conſequens eius defectus eſt principaliter in volũtate, id autẽ, q̃ eſt ex parte agentis, & mouentis eſt ſicut formale ; quod autem eſt ex parte mobilis, & patientis, habet ſe ſicut materiale, & ideo cum carentia originalis iuſtitiæ ſe habeat ex parte voluntatis, ex parte autem aliarum virium ſit pronitas ad inordinatè appetendum, ideo defectus voluntatis habet ſe vt formale ; quamuis enim omnes vires careant iuſtitia originali, quia tamen ipſa erat principaliter volũtatis, ideo carentia eius ſibi principaliter attribuitur. Secundum autem D. S. 2. di. 30. q. 1. ar. 3. ideo carentia iuſtitiæ originalis eſt formale, q̃a ſicut in peccato actuali ipſa ſubſtãtia actus eſt materiale, ſed deordinatio a fine eſt formale, ita in peccato naturæ, quod eſt originale, ipſa deordinatio naturæ, & virium eius eſt ſicut materiale, & deordinatio a fine eſt ſicut formale ; voluntatis autem natura eſt fini coniungi, & ordinem ad finem omnibus imponere. Et ideo deſtitutio volũtatis ab illa rectitudine ad finem quã habuit in inſtitutione naturę in ipſo peccato originali eſt formale, & hoc eſt defectus vel priuatio iuſtitiæ originalis, per hanc enim rectè ſe habuit ad finem. Aliæ autem vires natæ ſunt recipere a voluntate ordinem ad finem. Et ideo ſubtractio vinculi, qno ſub poteſtate voluntatis continebantur eſt materiale. Et ex hac ſubtractione ſequitur cõcupiſcentia habitualis, quæ dicitur materiale, &c. Ille eſt modus dicendi D. S. in ſecundo. Sed hic in iſto ar. D. S. vtitur alio medio declarandi, quare illa carentia originalis iuſtitiæ originalis ſit formale, quia videlicet eſt, vel tenet ſe ex parte cauſæ ipſius concupiſcentiæ, id autem quod eſt ex parte cauſæ, habet ſe formaliter, ſemper etiam, quod eſt in effectu ex ſupertori cauſa, ſe habet vt formale reſpectu condutionis conuenientis effectui ex cauſa inferiori & ſic in propoſito concupiſcentia prouenit, & eſt ex primatione originalis iuſtitiæ, quæ primò ſecundum effectũ erat in voluntate, &c. Poteſt & alius modus eſſe, quia illud materiale non haberet rationem peccati, niſi propter illud formale. Si qs enim miraculosè formatus haberet concupiſcentiã, & non a deſtitutione originalis iuſtitiæ, non eſſet peccatum. Sed quia a carẽtia iuſtitiæ debitæ, ideo eſt peccatum. Deinde cum dicit.

¶ Omnis autem alia inordinatio virium animæ ſe habet in peccato originali ſicut quiddam materiale, inordinatio autem aliarum virium animæ præcipuè in hoc attenditur, quòd inordinatè conuertuntur ad bonum commutabile, quæ quidem inordinatio communi nomine poteſt dici concupiſcentia ; & ita peccatum originale materialiter quidem eſt concupiſcentia, formaliter verò eſt defectus originalis iuſtitiæ.

¶ Probat primam partem cõcluſionis reſponſiuæ. Et arguitur ſic, inordinatio aliarum virium ſe habet vt materiale in peccato originali. Sed talis inordinatio præcipuè in hoc attenditur, qđ inordinatè conuertuntur ad bonum commutabile, ſubſumitur. Sed talis inordinatio communi nomine poteſt dici cõcupiſcẽtia igitur prima pars cõcluſionis vera, qđ materiale eſt cõcupiſcẽtia.

¶ Nota autem, quod materiale peccati originalis vt tactũ eſt, inuenitur in omnibus potentijs, immo in corporis partibus, quæ ſecundum inclinationem contrariam tendunt in corruptionem, ſed differenter ; quia talis concupiſcentia, & materiale originalis in his, quæ non obtemperant voluntati, ſicut & pars vegetatiua inuenitur ſub ratione pœnæ non culpæ. Sed in his, quæ natæ ſunt obedire voluntati inuenitur ſub ratione culpę non quidem actualis, ſed originalis ; ita quòd ignorantia, quæ eſt carẽtia illius ſcientiæ naturalis, quam homo in primo ſtatu habuiſſet, ſit peccatum originale, ſimiliter pronitas ſenſualitatis. Sola tamẽ quaſi

habitualis

habitualis malitia voluntatis, q̃ eſt deſtitutio voluntatis a recto ordine ad Deũ ſit principale, & formale in ordine ad inordinationes aliarũ virtũ. Idem enim intelligit per malitiam volũtatis, & deſtitutionem originalis, vel ſaltem illa malitia hanc deſtitutionem ſequitur immediatè, &c. De hoc q.ſeq.ar.2.& 3. Patet ex his omnibus, quòd peccatum originale complectitur duos defectus partiales, primum, & principalẽ, qui & eſt cauſa, vel ſe tenet ex parte cauſę alterius, ſcilicet defectum iuſtitiæ originalis, qua prędente ſecundus defectus non haberet locum, ſcilicet inordinatio virium, alium autem, ſcilicet inordinationem inferiorum virũ, qui cauſatur ex primo, &c. Patet etiam, q̃ cõcupiſcentia nõ dicit totum, quod eſt principalius in peccato originali, ſcilicet formale, ſed quod minus principale eſt, ſcilicet materiale, &c. Et p̃ hoc patet ſatis reſponſio ad quæſitum articuli, quia peccatũ originale eſt partialiter concupiſcentia, &c.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Circa illud argumentum in oppoſitum, quod fundatur in auctoritate Beati Aug. cũ dicit concupiſcentia eſt reatus peccati.

¶ Nota, quòd ſub concupiſcentia vt dictum eſt, intelligitur omnis inordinatio facta in viribus, & partibus animæ, & corporis per carentiam originalis iuſtitiæ. Illa igitur concupiſcentia eſt reatus peccati originalis, ſcilicet cum relatione ad peccatum primi parentis; defectus enim ille non habet rationem culpæ, niſi vt voluntarius voluntate primi parentis, a quo per vitiatam originem traducitur; & ſecundò, talis defectus cum illa relatione inuentus in natura prolis, habet rationem peccati originalis; dummodo ſit in ſubiecto ſuſceptio culpæ. Nam ſecundùm Auguſtinum, primo retractationum. Concupiſcentia dicitur peccatum, quia eſt a peccato facta. Quare concupiſcentia in ſubiecto ſuſceptiuo culpæ eſt reatus, & culpa originalis materialiter, cum relatione ad peccatum Adę, ſecundùm ſe autem, eſt pœna vel defectus; vnde non eſt tã reatus illa cõcupiſcẽtia, q̃ã culpa originalis vt eſt a peccato primi parentis, & in ſubiecto capaci culpæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd in homine cõcupiſcibilis naturaliter regitur ratione, intantum concupiſcere eſt homini naturale inquãtum eſt ſecundùm rationis ordinem; concupiſcentia autem, quæ tranſcendit limites rationis ineſt homini contra naturam, & talis eſt concupiſcentia originalis peccati.

¶ Maior vera, vt patuit ſupra q.71.ar.2. quia peccatum ſicut, & vitium, eſt contra naturam hominis, vt homo eſt, inquantum eſt contra rectam rationem. Ad minorem dico, quòd concupiſcentia abſolutè accepta, & concupiſcentia ſecundùm ſenſum eſt naturalis homini in quantum animal. Sed concupiſcentia ordinata ſecundùm ordinem rationis eſt naturalis homini vt ſic. Concupiſcentiæ autem, quæ eſt præter ordinem rationis, eſt contra naturã hominis vt rationalis, & homo, & vt inſtitutus eſt in prima inſtitutione. Et dico, quòd talis concupiſcentia accepta pro deordinatione cuiuſlibet virtutis tendentis vel malè diſpoſitę cõtra ordinem rationis, eſt materiale peccati originalis.

¶ Ad probationem dico primò, quòd non accipitur hic cõcupiſcentia vt eſt proprius actus concupiſcibilis, ſed modo qui dictus eſt. Secundò dico, quòd concupiſcentia in propoſito eſt inordinatio potentiæ quidem naturalis ſecundùm rationem generis & abſolutè accepta. Sed talis potentia non eſt naturalis homini vt ſic, & ſecundum naturam inſtitutam, niſi ſecundùm quòd ſubditur rationi naturali, & ſequitur appetitum ſuperiorem, ſcilicet voluntatem ordinatam. Secundum enim Philoſophum tertio de anima naturale eſt homini vt ſic, quòd inferior ſphera moueat a ſuperiori, vnde negatur conſequentia, quòd cõcupiſcẽtia inordinata habitualis non ſit peccatum originale, quia dicitur talis concupiſcentia habilitas ad cõcupiſcendum contra rationẽ, quæ habilitas eſt inordinatio naturæ, quæ nõ debet ineſſe, immo oppoſitum eius, ſcilicet ordinata diſpoſitio ad benè concupiſcendum, & ordinata diſpoſitio naturæ. Benè autem probatur, quòd concupiſcentia actualis vel etiam habitualis poſitiua, & perſonalis non ſit originale, nec hoc dictum eſt. De illa ſolutione primi benè loquitur ad propoſitum D.S. in ſecundo diſt. 30.q.1.ar.1. ad quartum vbi dicit, ſecundùm hoc ergo dico, quòd vis concupiſcibilis naturale hoc habet vt in delectabile ſecundùm ſenſum tendat, ſed ſecundùm quòd eſt concupiſcibilis humana, habet viterius vt tendat in ſuum obiectum ſecundùm regimen rationis. Et ideo, quòd in ſuum obiectum tendat irreſtenatè, hoc non eſt naturale ſibi inquantum humana, ſed magis contra naturam eius inquantum huiuſmodi, & ſecundùm hoc rationem pœnæ habere poteſt, maximè conſiderata humana natura, ſecũdum quòd tota eſt ſub regimine rationis vt in prima ſui conditione fuit. Hæc ille.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſupra dictum *q.25.ar.2. eſt.* paſſiones iraſcibilis ad paſſiones concupiſcibilis reducuntur ſicut ad principaliores inter quas concupiſcentia vehementius mouet, & magis ſentitur, vt ſupra habitum eſt. * & ideo concupiſcentiæ attribuitur tãquam principaliori, & in qua quodammodo omnes aliæ paſſiones includuntur. * 9.25.ar. 2.ad primũ

¶ Concedantur omnia, vſque ibi, ergo &c. verum eſt enim, q̃ non ſolùm inordinatio concupiſcibilis continetur ſub materiali peccati originalis, immo & deordinatio iraſcibilis continetur, & ſub ratione culpæ, ita quòd etiam corruptio iraſcibilis materialiter ſe habet in peccato originali. Sed negatur conſequẽtia, quòd non ſit illa inordinatio virium dicenda concupiſcentia, duplici ratione. quarum vnam habet D.S. in ſolutione, quia videlicet paſſiones iraſcibilis ad concupiſcibilis paſſiones reducuntur vt patuit ſupra.q.25.ar.1. Et inter has paſſiones concupiſcentia vehementius mouet, & magis ſentitur vt patuit ſupra.q.25. articulo 2. ad primum. Et ideo nomen concupiſcentiæ aſſumitur ad ſignificandam in ordinationem quarumcumque potentiarũ mobilium à voluntate.

¶ Secunda ratio, quia peccatum originale traducitur per actũ generationis in quo maximè eſt delectatio, circa quam apparet inordinatio concupiſcibilis; vnde concupiſcibilis dicitur non ſolùm corrupta, ſed etiam infecta, vt patebit quæſti. ſequenti. arti. vlti. inquantum per huiuſmodi actum traducitur peccatum originale. Quare inordinatio cauſata in prole denominatur a ſuæ cauſæ principio, videlicet a concupiſcentia, quæ viget in actu generationis naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut in bonis intellectus, & ratio principalitatem habent, ita è conuerſo in malis inferior pars animæ principalior inuenitur, quæ obnubilat, & trahit rationem, vt ſupra dictum eſt. * & propter hoc peccatum originale magis dicitur eſſe cõcupiſcentia, quàm ignorantia, licet etiam ignorantia inter defectus materiales peccati originalis cõtineatur. * q.81.ar.2 in corp.

¶ Maiorem concedo, & minorem, & dico, quòd etiam inordinatio intellectus, & virtutis cogitatiuæ ſe habet materialiter in peccato originali, defectus, ſcilicet ſcientiæ naturalis, quam homo in primo ſtatu habuiſſet. ſimiliter defectus diſpoſitionis quã homo habuiſſet in ſenſibus interioribus mox natus. Sed negatur conſequentia, quia magis ſolemus defectum intellectus attribuere parti inferiori ſenſuali, quæ obnubilat intellectum, vt patuit ſupra q 80. ar. 2. in cor. ideo & defectum intellectus magis nominamus nomine inferioris partis, quàm è contra nominemus defectum inferioris potentiæ nomine ſuperioris partis, quia intellectus, & ratio principalitatem habent in bonis.

¶ Nota autem circa dicta, quòd concupiſcentia quidem habitualis habet rationem culpæ originalis, in potentijs quę poſſunt eſſe ſubiectum peccati. Hoc tamen non eſt niſi quando eſt cum carentia originalis iuſtitiæ. Et ideo in baptiſmo recuperata iuſtitia originali in ſuo æquali. vt patet art. 1.q.81. talis cõcupiſcentia eſto maneat, non tamen habet rationem peccati, etiam poſtea iterum amiſſa gratia, quia non redit debitum habendi iuſtitiam originalem, & cauſa originalis peccati, cũ quo debito, concupiſcentia habet rationem culpæ, aliàs non. Vnde dicitur, quòd peccatũ originale in baptiſmo ſic manet actu, & tranſit reatu, qui reatus erat per ſeparationẽ ſuperioris partis a Deo, quæ in baptiſmo reunitur, &c. Vide D.S. in ſecundo ſententiarũ diſt. 32.q.1.ar.1.ad 6. &c. quia etiam in peccatis actualibus contingit diſpoſitionem peccati remanere, gratia aduenient. Et tũc ſi ex diſpoſitione illa aliquis actus ſequatur, rationem peccati habebit, quamuis diſpoſitio illa, quæ actum cauſat, culpa non eſſet ita etiam quamuis concupiſcere, quod eſt actus fomitis poſt baptiſmum ſit culpa, non tamen oportet quòd fomes poſt baptiſmum ſub ratione culpæ remaneat, hæc ille. Vide ibidem ſolutionem ſecundi. Non redit macula alicuius peccati, quãtumcumq; gratia ſubtrahatur, niſi per reiterationem cauſæ, cauſa autẽ per quã macula originalis peccati relinquebatur in anima erat ipſa propagatio humanæ naturæ, quam impoſſibile eſt reiterari circa eundem hominem. Et ideo macula originalis redire non poteſt. Sed defectus ille gratiæ, qui per mortale incidit, erit macula vel luxuriæ vel homicidij, & ſic de alijs.

Vtrum peccatum originale ſit æqualiter in omnibus.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum originale non ſit æqualiter in omnibus, eſt enim peccatum originale concupiſcentia inordinata, vt dictum eſt. * ſed non omnes æqualiter ſunt proni ad concupiſcendũ, ergo peccatum originale non eſt æqualiter in omnibus. I 2.d.32.q.1. ar.3 * Arg. pro.

¶ 2 Præterea. Peccatum originale eſt quædam inordinata diſpoſitio animæ, ſicut ægritudo eſt quædam

inordinata

inordinata diſpoſitio corporis, ſed ægritudo recipit magis, & minus; ergo peccatum originale recipit magis, & minus.

¶ 3 Præterea. Auguſt. dicit in libro de nuptijs, & concupiſcentia.* quòd libido tranſmittit originale peccatum in prolem, ſed contingit eſſe maiorem libidinẽ vnius in actu generationis, quàm alterius; ergo peccatũ originale poteſt eſſe maius in vno, quàm in alio.

* Aug. ca. 23. & 24.

¶ Sed contra eſt, quia peccatum originale eſt peccatum naturæ, vt dictum eſt.* ſed natura æqualiter eſt in omnibus, ergo & peccatum originale.

* q. præce. ar. 1.

¶ Hic quærit de quodam dubio, quod oritur circa dicta, an videlicet peccatum originale ſit æqualiter in omnibus, quia enim originale eſt peccatum naturæ, ideo videtur æquale; quia autem concupiſcentia videtur inæqualis, non enim oẽs videntur æqualiter concupiſcibiles vel concupiſcentiui.

¶ Nota autem, quòd D. S. in hoc arti. videtur ſolùm probare, quòd formale originalis ſit æquale, ſcilicet defectus originalis iuſtitiæ, & habitudo hominis ad primum parentem. Sed tamẽ ex ſolutione primi argumenti etiam haberi poteſt, quòd naturale ipſum ſecundum quòd reſpicit naturam, & conſequitur formale ipſius originalis, ſcilicet ſubtractionem rectitudinis, quæ omnes vires animæ in vnum continebat, ſit æquale in omnibus, & quia etiam materiale proportionatur formali. Ideo habita æqualitate formalis, habetur & æqualitas materialis, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in originali peccato ſunt duo, quorum vnum eſt defectus originalis iuſtitię, aliud autem eſt relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, a quo per vitiatam originem deducitur; quantum autem ad primum peccatum originale non recipit magis, & minus, quia totum donum originalis iuſtitiæ eſt ſublatũ; priuationes autem totaliter aliquid priuantes vt mors, & tenebræ non recipiunt magis, & minus, ſicut ſupra dictum eſt.* ——

*q. 73. ar. 2.

¶ Quia D. S. diſtinctè reſpondet ad quæſitum, ideo primò præmittit diſtinctionem bimembrem mouentem ipſum ad talem diſtinctam reſponſionem. Secundò ponit duas concluſiones reſpõ ſuas correſpondentes. Primam ponit ibi. Quando autem. Secũdam ibi, Similiter. Circa primum dicit, quòd in originali ſupple etiam pro formali accepto ſunt duo. Vnum eſt defectus originalis iuſtitiæ. Aliud autem relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, a quo per vitiatam originem deducitur, non enim ſufficit primum ad rationem culpæ; ſi quis enim iuxta dicta in q. 81. ar. 4. formaretur ex lapide, poſſet habere defectum originalis iuſtitiæ ſine ratione culpæ, quia eſſet defectus negatiuus; ſed habitudo ad primum peccatum primi parentis cõſtituit talem defectum in ratione priuationis, & voluntarij; natus enim ex Adã debitor iuſtitiæ originalis, & defectus ipſius eſt voluntarius quo ad peccatum Adæ, quare ex illa habitudine trahit rationẽ culpæ, vt etiam tactum fuit art. præced. circa argum. in oppoſitũ. Hac diſtinctione nota conſequenter cum dicit, quantum ad primum ponit primam concluſionẽ reſponſiuam quę talis eſt. Quãtum ad primum, ſcilicet defectum originalis iuſtitiæ peccatum originale non recipit magis, & minus, & ſic eſt æquale. Probatur concluſio, priuationes aliquid totaliter priuantes non recipiunt magis, & minus, ſed defectus ille eſt huiuſmodi, ergo. Maior patuit ſupra q. 73. ar. 2. Et patet exemplariter de morte, & tenebra, quæ dicuntur priuationes, quia conſiſtunt in priuato eſſe, &c. Minor patet, quia originale nihil relinquit de originali iuſtitia, immo totum donum originalis iuſtitiæ eſt ſublatum. Nõ enim in aliquo remanet aliquid ipſius. Deinde ibi.

¶ Similiter etiam nec quantum ad ſecundum, æqualiter enim omnes relationem habent ad primum principium vitiatæ originis, ex quo peccatum originale recipit rationem culpæ; relationes enim non recipiunt magis, & minus, vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum originale non poteſt eſſe magis in vno, quã in alio. ——

¶ Inducit ſecundam concluſionem talem. Similiter nec quantum ad ſecundum, ſcilicet relationem huius defectus ad primum parentem, originale recipit magis nec minus. Probatur concluſio, omnes homines æqualiter habent relationem ad primum principium vitiatæ originis, ſcilicet Adam peccantẽ primo peccato, ex qua relatione originale peccatum recipit rationem culpæ, ergo concluſio vera, conſequentia patet. Antecedens probat, quia relationes non ſuſcipiunt magis, & minus, præſertim ſecũdum ſe, & ratione terminorum; non enim eſt minus filius, qui generatur vigeſimo loco, quam qui primo loco generatur.

¶ Nota autem, quòd relationes eſto quandoque recipiant magis, & minus ratione fundamenti, non quidem quia fundamentum ſuſcipiat magis, & minus, ſed ratione alteritatis, quæ cõtingit in fundamento, ſiue dicatur magis, & minus, ſiue maius, & minus, non tamen hoc poteſt contingere in propoſito, quia fundamentum huius relationis ad Adam eſt generatio naturalis vt ſic ſecundùm rationem ſeminalem factam, quod æqualiter eſt in omnibus. Et licet vnus poſt alium ſit genitus, hoc tamen non variat habitudinem; quare ex illa parte nulla eſt inæqualitas, quę concurrat ad diuerſificandum originale, quod ideo contrahitur quia generatur modo naturali ab Adam, prius autem vel poſterius in tempore non facit magis vel minus generari.

¶ Nota etiam, quòd D. S. dicit in antecedente, ex qua relatione peccatum originale rationem culpæ recipit, quia vt tactum eſt in principio, defectus ille eſſet negatiuus, & non voluntarius cõparatus ad hanc perſonam tantùm, ſed vt comparatur ad principium naturæ eſt voluntarius, indirectè ſaltem, & non deberet ineſſe, & per conſequens accipit rationem culpæ; quia defectus voluntarius, qui ineſt, & non debet ineſſe eſt culpa vel in actu vel in natura, &c.

¶ Ex iſtis D. S. infert concluſionem reſponſiuam formaliter ad quæſitum. Peccatum originale non poteſt eſſe maius in vno, quàm in alio, & ſic æqualiter in oĩbus. Patet iſta concluſio ex dictis, quia ſi eſſet maius vel ratione defectus vel ratione relationis ad principium ipſius, ſed nullum horum eſt dicendum, ergo. Maior patet, quia nihil aliud eſt in formali ipſius originalis. Minor deducta eſt per duas concluſiones, quare &c.

¶ Nota circa hæc, quòd iſtæ rationes præſertim ſecunda, quæ eſt pro ſecunda concluſione, directè probat, quòd originale non ſit maius in vno, quàm in alio ſub ratione culpæ, quia æquè voluntarium, & eodem modo cauſatum. Sed an ſub ratione pœnæ ſit maius, & inordinationis virtum, tangitur in argumenti primi ſolutione, quòd non, quia peccatum originale eſt peccatum naturæ, quæ eſt æqualis in omnibus, ergo & originale. Et hæc eſt ratio D. S. in primo ſcripto diſt. 32. q. 1. ar. 3. quòd fomes eſt æqualis in omnibus, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſoluto vinculo originalis iuſtitiæ, ſub quo quodam ordine omnes vires animæ continebantur, vnaqueque vis animæ tendit in ſuum proprium motum, & tantò vehementius quãtò fuerit fortior; contingit autem vires aliquas animæ eſſe fortiores in vno, quàm in alio propter diuerſas corporis complexiones; quòd ergo vnus homo ſit pronior ad concupiſcendum, quàm alter, non eſt ex ratione peccati originalis, cum in omnibus æqualiter ſoluatur vinculum originalis iuſtitiæ, & æqualiter in omnibus partes inferiores animæ ſibi relinquantur, ſed accidit hoc ex diuerſa diſpoſitione potentiarũ, ſicut dictũ eſt.* ——

* In iſta. met. ſolutione.

¶ Ad maiorem, vera eſt concupiſcentia inordinata habitualis tenens ſe ex parte naturæ, ſequens ſubtractionem originalis iuſtitiæ. Et ex hac parte non poteſt intelligi diuerſitas, quia æqualem cauſam habet in omnibus, & ſic quantũ eſt ex originali peccato eſt omnino illa cõcupiſcentia æqualis, & poſtea æquali diſpoſitione individuali erit omnino æqualitas etiam in concupiſcentia actuali. Ad minorem ſi intelligitur, quòd nõ omnes ſunt æqualiter proni ad concupiſcendum ex parte originalis directè, negatur, quia in omnibus æqualiter ſoluitur vinculum originalis iuſtitiæ, ex qua ſolutione ſequitur concupiſcentia habitualis; ſed ſi intelligitur, quòd non omnes ſint æqualiter proni ad concupiſcendum ex parte corporis, & diſpoſitionis individualis, conceditur, ſed non eſt directè ex originali, ſed tantùm indirectè & quaſi per accidens, inquantum ſoluto vinculo originalis iuſtitiæ vnaqueque vis tendit in proprium motum, & tantò fortius quantò fuerit fortior; contingit autem, quòd vires animę in vno ſunt fortiores, quàm in alio propter alietatem complexionis. Negatur autem conſequentia, quia non eſt maior cõcupiſcentia vt ſequitur originale, eſto poſſet eſſe maior concupiſcentia, vel propter naturalem complexionem, vel propter conſuetudinem, ex quibus concupiſcibilis vel iraſcibilis in vno eſt effrenatior in actum ſuum, quàm in alio. Sed hęc complexio, & conſuetudo tenent ſe ex parte perſonę, & individui, ſed nõ ex parte naturę; quare illa concupiſcentia vt eſt materiale originalis tenens ſe ex parte naturæ, eſt æqualis. Patet ex dictis quid ſit dicendum, cum quæritur, an originale etiam quo ad materiale ſit æquale in omnibus, dicitur enim quòd ſic, inquantum pertinet ad originale, vt patet ad tertium infra, ſecus vt concupiſcentia habitualis cõſideratur vt eſt a complexione vel conſuetudine.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ægritudo corporalis non habet in omnibus æqualem cauſam etiam ſi ſit eiuſdem ſpeciei, puta ſi ſit febris ex cholera putrefacta poteſt eſſe maior vel minor putrefactio, & propinquior

quior vel remotior a principio vitæ, sed causa originalis peccati in oibus est æqualis, vnde non est simile.

¶ Ad maiorem dico, quòd illud sicut tenet quo ad hoc, quòd vtrumque dicit dispositionem inordinatam, & ita ea vsus fuit D.S. in ar. 1. sed tamen sunt aliæ multæ differentiæ, & vt sufficit in proposito, est differētia illa, quia ægritudo corporalis etiā si sit eiusdē spēi in diuersis subiectis, nō habet semper æqualē causam æquè radicatā & æquè periculosam; sicut duæ febres ex cholera causatæ, & sic eiusdē speciei, nō tamen oportet, quòd hæ cholere sint æquè putrefactæ, nec oportet, quòd æquè attingant cor. ex qua sumitur maioritas ægritudinis; in peccato autem originali dispositio inordinata, & materiale, habent vnam causam remotam, & demeritoriam, scilicet peccatum Adæ vnum, & similiter vnam causam propinquam, & immediatam, scilicet defectū originalis iustitiæ; qui iuxta dicta ar. 3. tenet se ex parte causæ, & est prior in ordinatione virtum inferiorum, quare concessa minore negatur consequentia, quia maior claudicat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd libido, quę transmittit peccatum originale in prolem non est libido actualis, quia dato, quòd virtute Diuina concederetur, quòd nullam inordinatam libidinem in actu generationis sentiret, adhuc transmitteret in prolem originale peccatum; sed libido illa est intelligenda habitualiter, secundùm quòd appetitus sensitiuus non continetur sub ratione soluto vinculo originalis iustitiæ, & talis libido in omnibus est æqualis.

¶ Ad maiorem libido non actualis, sed habitualis secundùm quòd appetitus non continetur sub vinculo originalis iustitiæ, & libido, quæ dicit deordinationem virium inferiorum. Dico enim quòd si Diuina virtute nulla esset deordinatio in actu illo, nihilominus traduceretur originale. Vnde non libido, quę est in actu generandi, sed concupiscentia, quæ est in generante est causa originalis, quia generans sibi simile generat quo ad naturam; quia autem in patre est destituta natura, deo similem generat, & in patre etiam iustificato manet originalis materiale, licet non sub ratione culpæ, quæ iam remissa est; gratiam autem suā, quia personalis est, traducere non potest, ideo generatur filius in concupiscētia, & sine gratia, & per cōsequens in originali, quare ad maiorem libido vt dicit destructionem naturæ causat originale, & continet ipsum virtute. Minor negatur de concupiscentia de qua dictum est, quæ est causa originalis, benè volo, quòd concupiscentia actualis, & personalis maior sit, sed illa vt dictū est non est causa, quia ipsa vel absente vel non existente inordinata, nihilominus causatur originale, quare negatur consequentia.

Quæstio Octuagesimatertia.

De subiecto peccati originalis.

Deinde considerandum est de subiecto originalis peccati. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò vtrum subiectum originalis peccati per prius sit caro vel anima. Secundò si anima, vtrum per essentiam aut per potentias suas. Tertiò, vtrum voluntas per prius sit subiectum peccati originalis, quàm aliæ potentiæ animæ. Quartò, vtrum aliquæ potentiæ animæ sint specialiter infectæ, scilicet generatiua, vis concupiscibilis, & sensus tactus.

¶ Postquam determinatum est de quidditate originalis peccati. Hic ostenditur in quo sit subiectiuè. Et primò inquirit in genere, ostendendo φ sit in anima. Secundò inquiritur in speciali an sit in essentia vel potentijs animæ. Et hoc dupliciter. Primò cō parando essentiam ad potentias ar. 2. Secundò comparando potentias adinuicem ar. 3. & 4.

Vtrum peccatum originale sit magis in carne, quàm in anima.

2. d. 18. q. 2. art. 1. ad 3. Et 1 di 30. q. 1. art. 2. ad 4. Et di. 31. q. 2. ar. 1. ad 2. & 4. & q. 2. art. 1. per totum. Et Veri. q. 25. ar. 6. cor. & q. 27. art. 6. ad 2. Et Ma. q. 4. ar. 2. & 4. Et Ro. 5. lect. 3. co. 2. & 3.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quòd peccatū originale magis sit in carne, quàm in anima; repugnantia enim carnis ad mentem ex corruptione originalis peccati procedit, sed radix huius repugnantiæ in carne consistit, dicit enim Apostolus ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, ergo originale peccatum in carne principaliter consistit.

¶ 2 Præterea. Vnumquodque potius est in causa, quàm in effectu, sicut calor magis est in igne calefaciente, quàm in aqua calefacta; sed anima inficitur infectione originalis peccati per semen carnale, ergo peccatum originale magis est in carne, quàm in anima.

¶ 3 Præterea. Peccatum originale ex primo parēte contrahimus prout in eo fuimus secundùm rationē seminalem, sic autem non fuit ibi anima, sed sola caro; ergo originale peccatum non est in anima, sed in carne.

¶ 4 Præterea. Anima rationalis creata a Deo corpori infunditur, si igitur anima per peccatū originale inficeretur, consequens esset, quòd ex sua creatione vel infusione inquinaretur, & sic Deus esset causa peccati, qui est actor creationis, & infusionis.

¶ 5 Præterea. Nullus sapiens liquorem prætiosum vasi infecto infunderet, ex quo sciret ipsum liquorem, infici, sed anima rationalis est prætiosior omni liquore, si ergo anima ex corporis vnione infici possit infectione originalis culpæ, Deus qui ipsa sapientia est, nūquam animam tali corpori infunderet, infundit autē, non ergo inquinatur ex carne; sic igitur peccatum originale non est in anima, sed in carne.

¶ Sed contra est, quòd idem est subiectū virtutis, & vitij siue peccati, quod contrariatur virtuti; sed caro nō potest esse subiectum virtutis, dicit enim Apostolus ad Rom. 7. Scio enim, quòd non habitat in me, hoc est in carne mea bonum, ergo caro non potest esse subiectū originalis peccati, sed solùm anima.

¶ Hic quærit an originale peccatū magis sit in carne, q̄ in aīa. Pro quo nota, quòd esse subiectiuè alicubi est cōditio, & proprietas accidentis realis, nam inhærere non est nisi entis realis, sicut & inesse, vnde cecitas non inest oculo quasi aliqua forma; sed esse subiectiuè largè pro apprehendi circa aliquid determinatè, & pro alicui attribui, & imputari conuenit etiam cuti rationis. Cecitas enim esto non sit in oculo, sed oculus dicatur cæcus, quia non habet visum; tamen non cecitatem apprehendimus nō circa aures, sed circa oculos, quia subiecto habitus attribuitur, & priuatio, quia habitus, & priuatio habent fieri circa idem; peccatum autem originale est priuatio, vt patuit, ideo non quæritur subiectum cui inhæreat realiter, cui attribuatur, & circa quod intelligitur. Sic enim iuxta supra dicta q. 71. arti. 5. obmissio actus quā constat nihil ponere, attribuitur determinatę potentiæ tāquā ei, quæ agere debuisset, non quòd obmissio sibi inhæreat.

¶ Respondeo dicendum, quòd aliquid potest esse in aliquo dupliciter, vno modo sicut in causa vel principali vel instrumentali, alio modo sicut in subiecto.

¶ D.S. in hoc cor. ar. duo principaliter facit. Primò notat quādam distinctionem. Secundò iuxta eius membra ponit aliquas conclusiones respōsiuas sibi. Peccatum igitur. Notabile ergo distinctiuum, quòd virtualiter complectitur distinctionem, & subdistinctionē, quas expressè ponit in præsenti materia in de Malo. q. 4 arti. 3. quòd aliquid potest esse in aliquo dupliciter. Vno modo sicut in causa. Alio modo sicut in subiecto, sicut calor aquæ est in aqua vt in subiecto, sed in igne vt in causa effectiua, & intelligitur de causa actiua vel effectiua, qa & esse in subiecto est esse sicut in causa materiali in qua, plerumque enim causa effectiua accidentis, & sustentatiua distinguuntur, licet eadem sit causa sustentatiua, & propria potentia accidentis. Primum membrum subdiuiditur, quia dupliciter aliquid est in causa. Vno mō principali. Secundo mō instrumentali, sicut forma domus est in aīa artifici, sicut in causa principali, sed in ferra, & securi, sicut in instrumentali, in lapidibus autem, & ligno sicut in subiecto.

¶ Peccatum ergo originale omnium hominum fuit quidem in ipso Adam sicut in prima causa principali, secundùm illud Apostoli Roma. 5. In quo omnes peccauerunt.

¶ Nota distinctionem, hic consequenter D.S. ponit tres conclusiones respōsiuas correspondenter tribus membris. Secundā ibi. In semine autem. Tertiam ibi. Sed sicut in subiecto. Prima conclusio est, peccatum originale omniū hominū fuit qdē in ipso Adā sicut in prima causa principali. Ista cōclusio patet ex dictis q. 81. & D.S. cā hic probat solū auctoritate Apostoli ad Ro. 5. in quo oēs peccauerūt. Nota autē, φ originale omniū fuit in Adā sicut causa non ppriè effectiua, & effectiuè positiuè inducēte peccatū originale. Nā dictū fuit vbi iam, φ talē causam nō habeat, sed sicut in causa demeritoria, quia demeruit omnibus ab eo descendentibus seminaliter subtractionem iustitiæ debitę, sed causa debiti est ordinatio Diuina principaliter, & prima, & pater generans, & semen causa secunda. Deinde cum dicit.

¶ In

¶ In ſemine autem corporali eſt peccatum originale ſicut in cauſa inſtrumentali, eo quòd per virtutẽ actiuam ſeminis traducitur peccatum originale in prolem, ſimul cum natura humana.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam talem. In ſemine corporali eſt natura humana ſicut in cauſa inſtrumẽtali. Probatur concluſio, in ſemine corporali eſt natura humana ſicut in cauſa inſtrumentali, ergo & peccatum originale. Antecedens relinquitur notum. Tenet conſequentia, quia per virtutẽ actiuam ſeminis traducitur peccatum originale in prolẽ ſimul cum natura humana, vnde ſupra q. 81. ar. 1. ad 2. dictum fuit, ꝙ ſemen, quia eſt cauſa naturæ humanæ debitricis originalis iuſtitiæ, & pro tanto eſt cauſa originalis peccati; vnde eſt cauſa originalis magis ratione debiti, quàm ratione carentiæ.

¶ Nota circa hoc, ꝙ D.S. ſe fundat de cauſalitate originalis a ſemine ſuper cauſalitate naturæ humanæ, quare vt ibi iam dictum fuit, non videtur debere poni aliqua intentionalis virtus productiua originalis, diſtincta contra virtutem productiuam naturæ humanæ.

Nota.

¶ Nota quoque quia Doct. San. hic clarè habet, quòd peccatum originale ſit in ſemine corporali, non autem, quòd in carne prolis, quare tanquam finalis ſententia tenenda eſt, quòd cauſa inſtrumentalis originalis peccati eſt ſemen patris, non materia matris, &c. Deinde ibi

¶ Sed ſicut in ſubiecto peccatũ originale nullo modo poteſt eſſe in carne, ſed ſolùm in anima. Cuius ratio eſt, quia ſicut ſupra dictum eſt. * hoc modo ex voluntate primi parentis peccatum originale traducitur in poſteros per quandam generatiuam motionem, ſicut a volũtate alicuius hominis deriuatur peccatum actuale ad alias partes eius.

* q. 81. ar. 1. & q. 17. ar. 2.

¶ Eſt tertia concluſio reſponſiua, & principalis. Sicut in ſubiecto peccatum originale nullo modo poteſt eſſe in carne, ſed ſolùm in anima. Probatur concluſio ex fundamento poſita ſupra. q. 81. ar. 1. hoc modo ex voluntate primi parentis peccatum originale traducitur in poſteros per quandam generatiuam motionem, ſicut a voluntate alicuius hominis deriuatur peccatũ actuale ad alias partes eius, ſed in tali deriuatione quicquid peccati prouenit ex motione voluntatis ad quamcumque partem hominis quæ quocunque modo poteſt eſſe particeps peccati, vel p modum ſubiecti, vel per modum inſtrumenti, habet rationẽ culpæ; quod verò prouenit ad partes non capaces peccati non habet rationem culpæ, caro autem de ſe non habet rationem culpæ. Subſumitur, ſed anima poteſt eſſe ſubiectum, caro autem de ſe non habet, quòd ſit ſubiectum culpæ, ergo quicquid peruenit de corruptione primi peccati ad animam habet rationẽ culpæ, quod autem peruenit ad carnem habet rationem pœnæ, & ſic ſequitur concluſio illa, quòd ſola anima eſt ſubiectum originalis ſub ratione peccati, & culpæ. Huius rationis primò ponit maiorem. Secundò minorem, ibi. In qua quidem, tertiò ſubſumptã cum reſumptione concluſionis. Sic igitur cum anima, &c. Maior ergo illa patet, & deducta eſt ſepius. Deinde ibi.

¶ In qua quidem deriuatione poteſt attendi, quòd quicquid prouenit ex motione voluntatis peccati ad quamcumque partem hominis, quæ quocunque modo poteſt eſſe particeps peccati vel per modum ſubiecti vel per modum inſtrumenti, habet rationem culpæ, ſicut ex voluntate gulæ peruenit concupiſcentia cibi ad concupiſcibilem, & ſumptio cibi ad manus, & os, quæ inquantum mouentur a voluntate ad peccandum ſunt inſtrumenta peccati. Quod verò vlterius deriuatur ad vim nutritiuam, & ad interiora membra, quæ non ſunt nata moueri a volũtate, nõ habet rationẽ culpæ.

¶ Subiungit minorem quam declarat exemplariter, ſicut ex voluntate, & cupiditate gulæ peruenit concupiſcentia cibi ad cõ cupiſcibilem, & ſumptio cibi ad manus, & os, quæ inquantum mouentur a voluntate ad peccandum, ſunt inſtrumenta peccati. Et ſcilicet actus, & motus eorum vt ſic mouentur, ſunt peccata, non tamen vt eorum ſunt, ſed vt voluntatis vt principij, vt patuit aliàs. q. 74. ar. 2. ad tertium. Quod verò vlterius deriuatur ad vim nutritiuam, & ad interiora membra, quæ non ſunt nata moueri a voluntate non habet rationẽ culpæ. Sic ergo, & hic oportet intelligere, quòd peccatum primi parentis ſit quaſi voluntas, quæ mouet naturam mediante generatione naturali, & peccatum traductum peruenit ad naturam ſecundùm partes capaces culpæ ſub ratione culpæ, ad partes autem non capaces, ſub ratione defectus, & pœnæ.

¶ Et nota, quòd fundamentum declarationis minoris ſtat in hoc, quia peccatum formaliter non eſt niſi in potentia, quæ obedit voluntati, & ergo in potentijs mobilibus ab ea eſt, & prouenit inordinatio volũtatis ſub rõne peccati, non in alijs tũc ibi.

¶ Sic igitur cum anima poſſit eſſe ſubiectum culpæ, caro autem de ſe non habet, quòd ſit ſubiectum culpę, quicquid puenit de corruptione primi peccati ad animam habet rationem culpę, quod autẽ peruenit ad carnem, non habet rõnem culpę, ſed pœnę, ſic igitur anima eſt ſubiectum peccati originalis non autem caro.

¶ Adiungit ſubſumptam propoſitionem præcedẽtis rationis, ſcilicet ſi anima poteſt eſſe ſubiectum culpæ, &c.

¶ Pro qua nota, quòd peccatum originale nõ peruenit ad carnem, & vires non obtemperantes voluntati ſub ratione culpæ, intellige formaliter, quia videlicet etiam deſtitutio generatiuæ in generato non habet rationem culpæ, tamen in ea eſt culpa alia, ſcilicet ptolis generande virtualiter prout huiuſmodi pœna & defectus generatiuę eſt productiua peccati, ſecũdum quod vis productiua per deciſionem corporalis ſeminis operatur ad traductionem peccati originalis ſimul cum natura humana, vt habet D.S. de Malo. q. 4 ar. 2. in cor. De illis dictis patet, quòd concluſio tertia reſponſiua quam D.S. etiam hic vltimò reſumit, intelligẽda eſt de peccato originali accepto formaliter ſub ratione peccati, & culpę, quia ſic eſt ſolùm in potẽtijs mobilibus a volũtate, ſicut & actuale, tñ ſub rõne pœnæ eſt ẽt inalijs partibus, &c.

¶ Et confirmatur iſta tertia concluſio argumento in cõtrariũ.

¶ Nota circa hoc argumentum ſupra q. 56. ar. 4. ad ſecundum quia caro ſecundùm ſe non eſt ſubiectum virtutis, nec vitij, ſed ſolùm vt mouetur a voluntate. Sic in propoſito caro ſecundùm partes non obedientes voluntati, & nõ mobiles ab ea non eſt ſubiectum culpæ originalis ſub ratione culpæ, poteſt tamen in his partibus eſſe ſecundùm rationem pœnæ, vt patebit ad primum. Quare notanter dixit in corpore, quòd in carne ſecundùm ſe nõ eſt peccatum. Vide de illa auctoritate D.S. in poſtilla ad Rom. 7. quia vt ipſe ibidem exponit non eſſet pro intento arti. concludendo, quia ibidem dicit in me etiã per gratiam reparato peccatum operatur, ſed intelligendũ eſt in me. ſ. ſecũdùm carnẽ ſimul cum appetitu ſenſitiuo. Scio enim per rationem, & experimentũ quòd bonum, ſcilicet gratiæ quo reformatus ſum non habitat in me, &c. Eſto enim gratia non ſit in carnali appetitu, tamẽ virtus poteſt in eo eſſe, & per conſequens culpa, & ſic non concluderet; ſed intelligendum eſt, quòd nec virtus eſt ibi ſecundùm ſe, ſed vt eſt ſub voluntate, & ratione. Sic & culpa originalis eſt in carne ſecundùm appetitum ſenſitiuum vt eſt mobilis a ratione, ſed non ſecundùm ſe nec in partibus corporis non mobilibus a ratione; & de illis intelligitur, quòd ĩ eis nõ eſt originale ſub ratione culpæ. Nota autem, quòd quamuis in omnes partes hominis, ſcilicet tam rationales per eſſentiam vel participationẽ, vel non rationales prouenial originale ſolùm ex voluntate aliena, nihilominus oportet, quòd pars cui debet attribui ſub ratione culpæ, ſit aliquo modo rationalis, quia a peccato non poteſt denominari niſi ſubiectum capax. Vnde ſi ſpecies phantaſiæ meæ poneret Deus in cane, ipſe tamen nõ poſſet dici doctinari vel ſpeculari, ſicut ego vel alius homo, &c.

* Aug. li. 1. cap. 26.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in libro retractationum. * Apoſtolus loquitur ibi de homine iã redempto qui liberatus eſt a culpa, ſed ſubiacet pœnæ, ratione cuius peccatum dicitur habitare in carne; vnde ex hoc non ſequitur, quòd caro ſit ſubiectum culpæ, ſed ſolùm pœnæ.

¶ Maior conceditur, & dico, quòd talis repugnantia poteſt remanere in homine dimiſſo originali quo ad culpam, & talis repugnantiæ cauſa tunc habebit ſolùm rationem pœnæ, & defectus, eſto repugnantia actualis poſſit eſſe peccatum.

¶ Ad minorem conceditur, quòd radix repugnantiæ conſiſtit in carne ſicut in cauſa proxima, quia fomes, & deſtitutio ſenſualitatis eſt ratio propinqua huius repugnantiæ actualis, licet cauſa remota ſit peccatum primi parentis. Ad auctoritatem Apoſtoli concedo, ſed fuit etiam ſupra allegata. q. 74 ar. 3. circa argumẽtum in oppoſitum, quòd Apoſtolus loquitur de homine reparato per gratiam, cui iam originale quo ad culpam dimiſſum eſt, & per conſequens illa lex de qua loquitur Apoſtolus nõ eſt culpa, ſed pœnæ; quare conſequentia non valet, quòd originale ſit in carne ſecundùm rationem culpæ, ſed pœnæ.

¶ Nota autem circa hæc, quæ allegata fuerunt q. 82. ar. 3. ad 4. ex D.S. in ſecũdo, quòd fieri poteſt vt diſpoſitio vel habitus aut quaſi habitus, poteſt non eſſe culpa, & tamen id, quod ex ea vel ex eo procedit eſt culpa, vt patuit. Sic in propoſito lex fomitis in baptizato, eſto non ſit culpa, tamen repugnantia, quæ ex ea procedit poteſt eſſe culpa, ſaltem venialis, cum fuerit non merè naturalis, ſed fuerit motus ſenſualitatis mediante imaginatione impedibili, vt patet aliàs.

Culpa originali dimiſſa manet pœna.

¶ Nota etiam, quòd aliqui ſolent dicere, quòd id, quod remanet poſt culpam originalem in baptiſmo dimiſſam, nõ habet rationem

rationem pœnę, sed tantùm defectus naturalis forsan moti, quia non est (vt eis videtur) propter culpam, quæ iam dimissa est. Sed contrarium habet D.S. vbicunque de ista materia loquitur. Vide in 2. sententiarum dist. 30. q. 1. ar. 2. per totum, vbi concludit in fine. Isti defectus comparati ad naturam prout instituta est, & sic proculdubio pœna sunt sibi, quia etiam ex priuatione eius, qđ gratis alicui datur, postquam cõcessum est puniri dicitur aliquis. Hæc ille. Vide secunda secundæ q. 164. art. 1. & hic in solutione, quia habet omnes conditiones requisitas ad pœnam, quia est aliquod malum voluntati contrarium, & propter culpam inflictum; non enim oportet, quòd pœna medicinalis transeat cessante culpa, vt patet etiam apud homines, quare sufficit ad pœnam, quòd prouenerit ex culpa. Et esto culpa Adæ, quæ est causa principalis huius defectus, non sit actu in se, est tamen in notitia Diuina, sicut & cessante actu meriti adhuc apud iustitiam Diuinam expectat agens præmium, & præsertim etiam dimisso originali illius hominis, manet in eo fomes sub ratione pœnæ medicinalis, vt patet apud D.S. 3. par. q. 69. articu. 3. Et præterea talis pœna non est propter peccatum illius, vt sic, quare non oportet, ꝙ transeunte peccato illius transeat pœna, sed est propter peccatũ naturæ ideſt propter primum peccatum primi parentis, cuius pœnam Deus constituit non auferre, vsque ad totalem reparationẽ naturæ, quod erit in nouissimo die.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum originale causatur ex semine sicut ex causa instrumentali, non autem oportet, quòd aliquid sit principalius in causa instrumentali, quàm in effectu; sed solùm in causa principali, & hoc modo peccatum originale potiori modo fuit in Adam, in quo fuit secundùm rationem actualis peccati.

¶ Ad maiorem, vnumquodque potius est in causa, quã in effectu, verum in causa principali, non autem instrumentali. in christeri enim non est maior sanitas, & tamen est causa instrumentalis sanitatis, vt habet D.S. in 4. Et secundò, principalius est in causa agente per prædominationem, & influentiam, vt habet etiam Bonauentura in secundo. sed non oportet de causa defectiua; calor autem est ab igne sicut a causa principali, & agente, & influẽte. Tenebra autem non est magis in sole quàm in aere, quia non causat eam positiuè, & influendo; sed priuatiuè, & subtrahendo influxum. Minor conceditur, quòd inficiatur per semẽ sicut per causam instrumentalem, causa autem principalis est Adam peccans primo peccato, semen autem non causat originale nisi deriuetur ab Adam, & ergo est instrumentum Adæ. Sed negatur cõsequentia, quia deberet inferri, quòd in Adam fuit magis, quàm in anima illius geniti ab eo. Et hoc conceditur, quia in Adã fuit sub ratione actualis mortalis, quod vtique grauius est originali.

An in Adã originale originatũ.

¶ Circa istam materiam est vna difficultas, nam aliqui dicũt quòd sit de mente D.S. quia in Adam sit originale originans tãtum, & hoc originale originans fuit actuale tantùm, sed nõ fuit in eo originale originatũ, & fundant se in D.S. hic, & in de Malo. q. 5. art. 2. ad quartum, vbi habet, ꝙ peccatum secundum quod omnes peccauerunt in Adam fuit actuale, & debebatur sibi pœna sensus. Alijs autem videtur, quòd fuerit in Adam etiam originale originatum, & nõ tantum actuale, & hi fundant se in D.S. in 2. sententiarum dist. 31. q. 1. arti. 1. vbi habet, quòd infectio ex inordinata voluntate primi parentis procedens, in ipso quidẽ parente fuit dupliciter, scilicet per modum peccati actualis, inquãtum eam per propriam voluntatem contraxit, & etiam vlterius per modum peccati naturalis, inquãtum natura in eo infecta est, in sequentibus autem nõ est nisi vt peccatum naturale. Hæc ille. Similia dicit 3. parte q. 8. ar. 5. ad primum. Sed est quæstio de nomine, planum est enim, quòd in Adam fuit id, quod in nobis est, & dicitur originale, nam priuationem iustitiæ originalis vtique habuit, similiter & concupiscentiam habitualem, quia post sumptionem de ligno, parentes confusi fuerunt de corporum suorũ nuditate, quare res originalis in eo fuit. Sed quæstio est an hæc res vt in Adam venit per actum ipsius, & non per vitiatam originem, sicut in nos mereatur nomen originalis peccati. Esto enim D.S. in secundo vbi iam dicat, ꝙ fuerit sub ratione naturalis peccati in eo, non tamen dicit originalis peccati. Constat namque secundùm D.S. in quarto. distin. 49. q. 4. ar. 3. quòd in Christo fuit res illa, quæ in alijs meretur nomen dotis, in Christo tamẽ non dicitur dos, vt ibidem rationem ponit. Sic in proposito esto Adã habuerit rem originalis peccati nostri, quia non tamen non eodem modo peruenit in eum sicut in nos, ideo est quæstio de nomine. Vnde vsus habet, quòd originale dicatur solùm, quod peruenit in homine vitiatam originem, cum acceptione naturæ, qđ fuit in Adam. Vnde communiter dicitur, quòd fuerit in eo sub ratione actualis, non originalis. Quod intellige, quòd non fuit sub ratione originalis, sicut communiter loquimur, & sicut in nobis, fuit tamen res originalis nostri in eo, & ideo non est contro uersia nisi nominalis. Et dicimus vltra, quòd in Adam fuit actuale, & res originalis, fuit itaque actuale in eo, sed non tantùm. Sed verum est, quòd originale nostrum fuit in eo principaliter ratione actualis, quia peccauimus in eo ratione actualis, vt habet D.S. de Malo. vbi iam. Principalius enim deriuatur peccatum originale nostrum ab eo ratione actualis, quàm naturalis, quia actuale fuit prima causa. Nam in ipso persona per actuale peccatum corrumpit naturam, & in se, & in alijs & ergo per hoc, ꝙ D.S. hic dicit, quòd originale animę nostræ fuit principaliter in Adã ratione actualis, non negat per hoc quin & in Adam fuerit naturale, sed vult, quòd causa nostri originalis sit principaliter ipsum actuale, & hoc verissimum est. Vnde benè conferenti D.S. in diuersis locis, nulla apparet discordia. Scotus de hac materia in secundo dist. 31. in solutione argumentorum secundæ cõclusionis dicit. De Adam patet, quod habuit carentiam huius iustitiæ actu proprio, & iustitiæ debitæ, quia in se acceptæ talis carentia non est peccatum originale, sed illa, quæ habetur actu aliquo & iustitiæ debitæ ex acceptione alterius. Hęc ille. Vbi patet, quòd admittit rem, sed non nomen, admittit enim carentiã, & oportet quòd & concupiscentiam admittat, sed quia talia non proueniunt ex generatiua motione, ideo negat nomen. D.S. autem notanter admittit nomen peccati naturalis. & in hoc nullam pati potest culamniam etiam quo ad quid nominis, quia vtique natura vitiosè corrupta fuit; non enim minus imputatur episcopo si careat habitu clericali debito, quàm carentia eius imputetur simplici clerico, sic Adam non minus debuit originalem iustitiã habere, & non habere concupiscentiam, sicut & nos, quare peccatum naturæ in eo fuit, licet quid nominis originalis secundùm communem vsum, non ita congruat. Et per hoc patet quid dicẽdum sit ad hanc quæstionem, &c.

Scotus.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd anima huius hominis non fuit secundùm seminalem rationem in Adam peccante sicut in principio effectiuo, sed sicut in principio dispositiuo, eo quòd semen corporale, quod ex Adam traducitur sua virtute non efficit animam rationalem, sed ad eam disponit.

¶ Maior vera. Et dicit notanter prout in eo fuimus nos, scilicet & natura nostra, & hoc potest fieri absque hoc, quòd anima rationalis sit educibilis de potentia materiæ per rationem seminalem, sufficit enim quòd virtute seminis fieri posset dispositio, quæ est necessitas pro anima rationali, ita quòd virtute seminis fiat, ꝙ aĩa corpori dispositio vniatur vt patuit sup. q. 81. ar. 1. ad 2.

¶ Ad minorem dico, quòd anima nõ fuit ibi secundùm rationem seminalem, verum, quo ad esse fuit tamen ibi, sicut in principio dispositiuo pro anima, & fuit ibi natura humana, qua mediante peruenit peccatum illud in animam. Non enim subiaceret anima peccato originali nisi vt pars humanæ naturæ, quare negatur consequẽtia, quia per rationem seminalem, esto anima in esse non producitur, sed sic creatur; tamen per rationem seminalem materiæ vnitur dispositiuè, qua vnione mediante natura constituitur, quæ est ratio trahendi originale. Vide de materia huius solutionis ad longum in de potentia. q. 3. articulo 9. in solutionibus, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd infectio originalis peccati nullo modo causatur a Deo, sed ex solo peccato primi parentis per carnalem generationem, & ideo cum creatio importet respectũ animæ ad solùm Deũ, non potest dici, quòd anima ex sua creatione inquinetur, sed infusio importat respectum, & ad Deum infundentem, & ad carnem cui infunditur anima; & ideo habito respectu ad Deum infundentem non potest dici, quòd anima per infusionem maculetur, sed solùm habito respectu ad corpus cui infunditur.

Alia infusione maculatis exponitur.

¶ Ad illam si igitur anima per peccatum originale inficeretur consequens esset, quòd ex sua creatione vel infusione inquinaretur. Dico primò de creatione, negando simpliciter, ꝙ ex creatione inquinaretur, creatio enim dicit solùm habitudinem ad principium a quo anima egreditur in esse. Et ex hac parte, vt est videlicet a Deo, nullo modo inquinatur inquinatione culpabili de qua loquimur. De infusione distinguo, quia importat duplicẽ respectum. Vnum ad infundentem. Alium ad id cui infunditur. Si intelligitur ergo, quòd per infusionem in habitudine ad infundentem inquinetur, negatur omnino. Si autem per habitudinem ad id cui infunditur vt formatum est per Adam, conceditur, sed negatur vlterior consequentia, quia nec per habitudinem ad creantem, nec infundentem inquinatur anima, & per consequens illa inquinatio non est ex Deo, sed aliunde, quare negatur consequentia. Similem solutionem habet D.S. in 2. distinct. 32. q. 2. ar. 1. ad primum, quia licet creatio, & infusio simul sint respectu animę, tamen differunt, quia creatio importat solũ vnum respectum, infusio duos. Potest autem cum dicitur anima creatione maculatur, ille ablatiuus denotare habitudinẽ causæ, & sic est falsa, quia nihil ex creatione habet per quod maculetur. Vel potest

reſt denotare concomitantiam, & ſic eſt vera, nec tamen ſequitur, quòd Deus eſt cauſa maculæ. Similiter de infuſione, quia infuſione maculatur per concomitantiam. Si autem intelligitur denotare habitudinem cauſæ, diſtinguendum eſt, quia ex parte habitudinis ad principium infuſionis, falſa eſt, ſed ex parte termini verum eſt, &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd bonum commune præfertur bono ſingulari, vnde Deus ſecundùm ſuam ſapientiam non prætermittit vniuerſalem ordinem rerum, qui eſt vt tali corpori talis anima infundatur vt vitetur ſingularis infectio huius animæ, præſertim cum natura animæ hoc habeat vt eſſe non incipiat niſi in corpore, vt in primo habitum eſt. * melius eſt autem ei ſic eſſe ſecundùm naturam, quàm nullo modo eſſe, præſertim cum poſſit per gratiam damnationē euadere.—

* q.118.ar.3

¶ Ad maiorem dupliciter. Primò vera eſt de particulari ſapiēte, ſecus de vniuerſali, qui ita habet curare de bono vnius vt nō præiudicetur bono communi totius vniuerſi. Et dico, quòd ſi anima non infunderetur corpori in quo maculatur præiudicaretur vniuerſo, qa ceſſaret principaliſſima ſpecies totius vniuerſi inter corporeas ſpecies. Et tolleretur principaliſſimum opus hominis, ſcilicet generare ſibi ſimile.

¶ Dico ſecundò, nullus ſapiens liquorem ſuum præcioſum vaſi infecto infundit, verum ſi aliter fieri poſſet. Sed dico, quòd eſſet valde inſipiens qui theſaurum non aliter, conſeruabilem etiam in immundo vaſe non collocaret, præſertim ſi emundandi theſaurum poſſibilitas maneret.

¶ Ad minorē dicitur, quòd anima eſt præcioſior omni liquore, ſed tamen eius natura habet vt pro nunc fiat in tali corpore, & niſi ſic fieret præiudicaretur perfectioni vniuerſi, & ordini naturæ, & cum hoc defectus quem incurrit emendabilis eſt, ſed negatur conſequentia. Si ergo, &c. quia Deus eſt ipſa ſapiētia, quæ principaliter intendit ad bonum vniuerſi, & propter peccatum non mutat ordinem naturæ, quia natura prior eſt peccato, prius autem non mutatur propter poſterius; quare vlterius conceditur quòd infundit Deus animam, & anima in carne maculatur, ſed negatur conſequentia vltima, &c.

¶ Nota, quòd D.S. habet in fine ſolutionis, ſcilicet quòd natura animæ hoc habeat vt eſſe non incipiat niſi in corpore, vt in prima parte, q. 118. articulo 3.

¶ Nota inquam, quia hoc intelligitur de natura animæ, tamē de potentia Dei abſoluta ſecus fieri poſſet, quia non eſt impoſſibile vt anima creetur extra corpus, immo & nunc de facto ordine naturæ prius habet eſſe, quàm vniri materiæ, ſed de hoc alibi.

Vtrum peccatum originale ſit per prius in eſſentia animæ, quàm in eius potentijs.

Infra ar. 3. co. Et 2. di. 31. q. 2. ar. 2. Et Veri. q. 25. ar. 6. co. & q. 27. ar. 6. ad 2. Et Mal. q. 4. arti. 4.

L AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum originale non ſit per prius in eſſentia animæ, quàm in potentijs; anima enim nata eſt eſſe ſubiectum peccati quantum ad id, quod poteſt a volūtate moueri, ſed anima non mouetur à voluntate ſecundùm ſuam eſſentiam, ſed ſolùm ſecundùm potentias; ergo peccatum originale non eſt in anima ſecundùm ſuam eſſentiam, ſed ſolùm ſecundùm potentias.

¶ 2 Præt. Peccatum originale opponitur originali iuſtitiæ, ſed originalis iuſtitia erat in aliqua potentia animæ, quæ eſt ſubiectum virtutis; ergo & peccatum originale eſt magis in potentia animæ, quā in eius eſſentia.

¶ 3 Prætere. Sicut a carne peccatum originale deriuatur ad animam, ita ab eſſentia animæ deriuatur ad potentias; ſed peccatum originale magis eſt in anima, quàm in carne; ergo etiā magis eſt in potentijs animæ, quàm in eius eſſentia.

¶ 4 Præterea. Peccatum originale dicitur eſſe concupiſcentia, vt dictum eſt, * ſed cōcupiſcentia eſt in potentijs animæ, ergo & peccatum originale.

* q. 82. ar. 3

¶ Sed contra eſt, quòd peccatum originale dicitur eſſe peccatum naturale, vt ſupra dictum eſt; * anima autem eſt forma, & natura corporis ſecundùm eſſentiam ſuam, & non ſecundùm potentias, vt in primò habitum eſt; * ergo anima eſt ſubiectum originalis peccati principaliter ſecundum ſuam eſſentiam.

* q. 81. ar. 1.

*p. p. q. 76. arti. 1. in cor. & ad 1. & quartum.

¶ Habito in generali, quia anima eſt ſubiectum peccati originalis inquantum habet rationem culpæ. Nunc quæritur in ſpeciali comparando eſſentias ad potentias, quia enim anima videtur cōprehendere eſſentiā, & potentias ipſius, ideo eſt dubiū an prius, & principalius in eſſentia vel in potentij, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd illud animæ eſt principaliter ſubiectum alicuius peccati, ad quod primò pertinet cauſa motiua illius peccati, ſicut ſi cauſa motiua ad peccandum ſit delectatio ſenſus, quæ pertinet ad ad vim concupiſcibilem ſicut obiectum proprium eius, ſequitur quòd vis concupiſcibilis ſit proprium ſubiectum illius peccati; manifeſtum eſt autem, quòd peccatum originale cauſatur per originem. Vnde illud animæ, quod primò attingitur ab origine hominis, eſt primum ſubiectum originalis peccati. ——————

¶ Concluſio reſponſiua in fine corporis ponitur talis, Anima ſecundum eſſentiam eſt primum ſubiectum peccati originalis, & intelligitur de anima humana. Huius concluſionis aſſignat D.S. tres rationes. Primam deducit in corpore articuli. Secundam in argumento in contrarium. Tertia habetur ex ſolutione ad ſecūdum argumentum. Arguitur ergo primò ſic, illud animæ, quod primò attingitur ab origine hominis, eſt primum ſubiectum originalis peccati; ſed origo hominis primò attingit eſſentiam, igitur concluſio vera. Maior probatur, illud animæ eſt ſubiectum alicuius peccati ad quod prius pertinet cauſa motiua illius peccati, ſed peccatum originale cauſatur per originem id eſt generationem naturalem, igitur maior principalis vera. Maior iſta patet exemplariter, ſicut ſi cauſa motiua ad peccandum ſit delectatio ſenſus, quæ pertinet ad vim concupiſcibilem ſicut obiectū proprium eius, ſequitur quòd vis concupiſcibilis ſit proprium ſubiectum illius peccati. Similiter ſi cauſa motiua pertineat ad iraſcibilem, quia eiuſdem potentiæ eſt obiectū, & actus. Minor proxima patuit ſupra q. 81. ar. 1. Conſequenter cum dicit.

¶ Attingit autem origo animam vt terminum generationis ſecundùm quòd eſt forma corporis, quod quidem conuenit ei ſecundùm eſſentiam propriam, vt in primò habitum eſt. * ——————

* p. p. q. 76. arti. 1.

¶ Subiungit minorē principalis rationis. Pro qua nota, quòd quamuis potentia intellectiua nullius corporis ſit actus, tamen anima intellectiua ſecundùm omnem gradum ſuum informat materiam, & quādo dicitur anima rationalis ſuperexcedere materiam, non intelligitur quaſi non informet ſecundùm aliquem gradum materiam, ſed intelligitur ſeparatio virtutis intellectiuę & intellectionis a corpore, & quia anima ſecundùm quòd intellectiua habet eſſe independens a corpore, & habet poſſe, & operari ſine corpore, quamuis per eſſentiam ſuam informaret corpus. Tunc probatur minor, quæ etiam patet prima parte q. 76. ar. 1. in corpore, & ad primū, & quartum, & arguitur ſic. Origo ideſt generatio hominis attingit animam vt terminum generationis, ſecundum quòd eſt forma corporis; ſed eſſe formam corporis conuenit ei ſecūdùm eſſentiam ſuam propriam, ergo minor principalis vera. Maior nota eſt. Circa quam tamen ſolet eſſe quæſtio, an anima hominis vt intellectiua eſt ſit actus corporis. Ad quod dicitur, quòd ſi intelligitur, quòd anima vt intellectiua ſit actus corporis, ſic quòd, vt, reduplicet rationem formalem, tunc non admittitur, vt enim eſt intellectiua ſic nullo organo vtitur. Sed ſi, vt, dicit conditionem ipſius animæ, quæ eſt forma corporis, ſic conceditur, quia ipſa anima, quæ eſt intellectiua vnitur corpori, vt tactum fuit, ita quòd ſi per impoſſibile anima eſſet intellectus, tunc anima ipſa eſſet corporis forma, & intellectus etiam identicè, ſed non formaliter, immo vt intellectus haberet eſſe independens a corpore, &c. de his alibi. Conſequenter ibi.

¶ Vnde anima ſecundùm eſſentiam eſt primum ſubiectum originalis peccati. ——————

¶ Subinfert concluſionem reſponſiuam, & patet. Dicit autem notanter primum ſubiectum, quia eſto ſit in potentijs animæ, hoc eſt ſecundariò inquantum inordinatio potentiarum eſt ex defectu naturæ, quæ primò, & principaliter reſpicit eſſentiā animæ, ita quòd originale primò & quo ad formale eſt in anima, ex quo prouenit id, quod eſt in potentijs, &c.

¶ Et nota, quòd per hanc cōcluſionem non negatur quin originale ſit in potentijs, quia deordinatio, & concupiſcentia habitualis, quæ etiam pertinent ad originale, ſunt in potentijs; ſed illa nō ſunt principale originalis peccati, ſed priuatio iuſtitiæ originalis, quæ ab eſſentia omnino ſubtracta eſt ſicut a ſubiecto; & primo redundabat in voluntatem, quare dictū eſt primò in anima deinde videlicet in potentijs, &c. Vide de iſta materia D.S. in de Malo. q. 4. ar. 4. & in 2. diſt. 31. q. 2. arti. 1. & Capreolum in 2. d. 31. concluſione ſecunda.

¶ Et probat cōcluſio ſecūda rōne ex argumēto in cōtrarium.

¶ Pro iſta ratione nota, quod anima rationalis nō habet peccatum originale, nec ad eam pertinet niſi inquantum eſt pars humanæ

humanæ naturæ ratione potentiarum, sed ratione essentiæ suæ, ideo si originale respiceret tantùm potentias, & non essentiam, tunc ista ex vnione ad corpus nõ cõtraheret originale, sed oportet ipsum aliunde ꝓuenire si ipsum haberet in potentijs tm &c.

¶ Hoc notato arguitur sic ex isto argumento. Peccatum originale dicitur peccatum naturale, sed anima est forma, & natura corporis per essentiam suam, & non per potentias, ergo conclusio vera. Maior ista patuit q. 81. ar. 1. Et est peccatum naturæ, quia principaliter dicit defectum eius, quod erat datum non personæ sed naturæ ipsi, & erat acquisibile per generationem naturalem. Minor patet prima parte vbi iam q. 76. ar. 1. quia ergo anima solũ est capax originalis, inquantũ est pars naturæ humanæ, & nõ est pars nisi vt forma, & est forma per essentiã, ideo de primo ad vltimũ sequitur, ꝙ per essentiam sit subiectum huius defectus.

¶ Probatur tertiò conclusio responsiua ratione, quæ sumitur ex solutione tertij. Pro qua nota, quòd secundùm principia D. S. iustitia originalis partialiter includebat gratiam gratum facientem saltem tanquam sui radicem. vt patuit supra q. 81. arti. 1. Includebat quoq; vigorem continendi potẽtias sub Deo, & ex consequẽti corpus sub anima, qui quidem vigor fm principia D. S. etiam formaliter fuit in ipsa essentia animæ, licet quo ad effectũ primò operaretur, & inclinaret voluntatem ad subessendũ Deo, & mediante voluntate subijceret alias potentias, & contineret, sic ergo peccatũ originale, quod directè opponitur, & tollit illã iustitiam, erit quo ad formale, scilicet priuationẽ iustitiæ, primò in ipsa anima, sed quo ad effectum, & inclinationem ad actum, primò est in voluntate, & deinde in alijs potentijs, quia ablato effectu iustitiæ originalis a voluntate, aliæ potentiæ inordinatæ factæ sunt, sic ergo inordinatio in potẽtijs, quæ est materiale originalis, prouenit ex subtractione iustitiæ originalis ab anima primò, & formaliter, deinde a voluntate primò virtualiter, ita quòd iste articulus, qui dicit peccatum originale principaliter esse in essentia animæ, intelligitur quo ad formale originalis peccati, quod est priuatio iustitiæ originalis. Quod autem prius dictum est, quòd primò fuit in voluntate, intelligitur non quia oppositũ suũ fuerit formaliter subiectiuè in volũtate, sed quia primũ effectum, & inclinationem ad actum habuit in voluntate, vnde rõue illius dicitur, quòd formale originalis teneat se ex parte voluntatis, quia effectus potẽtiarum primò est in voluntate, mediãte qua aliæ continebantur. His notatis arguitur sic tertiò pro conclusione. Illud est primum subiectũ peccati originalis, quod erat in primo statu subiectum primum iustitiæ originalis, sed subiectum iustitiæ originalis fuit essentia animæ, ergo &c. Maior patet, quia opposita præsertim priuatiua habent fieri circa idẽ, qualia sunt iustitia originalis, & peccatum originale. Minor patet, quia iustitia originalis erat quoddam donum datum diuinitus naturæ, quam naturam prius respicit essentia animæ, quàm potentiæ. Potentiæ enim magis videntur pertinere ad personam, & ad actus personales. Patet igitur conclusio ex triplici via, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut motio voluntatis alicuius propriè peruenit ad potentias animæ, non autem ad animæ essentiam; ita motio volũtatis primi generantis per viam generationis peruenit primò ad animæ essentiam vt dictum est. * In cor. ar.

¶ Ad maiorem distinguo, quia est subiectum peccati actualis primum, quantum ad id, quòd potest moueri à voluntate ꝓpria, quod mobile primum est potentia, & ergo actuale peccatum est in potentia animæ, & hoc conceditur, & cõcluditur. Sed dico, ꝙ anima est subiectũ peccati originalis, quantum ad id, quod potest moueri a voluntate primi parentis mediante motione, quæ est origo naturalis, ita quòd id quod primò attingitur tanquam terminus formalis generationis naturalis hominis hoc est subiectum peccati originalis. Ad minorem, anima non mouetur a voluntate secundùm suam essentiam, verum, essentia non mouetur a voluntate propria tamen essentia mouetur motu generationis a voluntate primi parentis, & per talem motionem primò attingitur, per quam & originale traducitur, quare negatur cõsequẽtia; immo oppositum sequitur ex præmissis bene intellectis, & intentum primæ rationis quæ habetur ex corpore.

¶ Nota autem, quòd anima mouetur, id est attingitur quo ad vniri cum corpore a voluntate primi parentis, nõ adhũc sensum quòd voluntas immediatè tactat ad vniri animæ, sed quia ex voluntate primi parentis origo illa mediante semine ab eo deriuato habet, quòd causet originale, quia peccatum voluntatis primi parentis fecit, & demeruit ne Diuina liberalitas infundat cũ origine iustitiam originalẽ, & ergo anima mouetur ad generationem vitiosam vt sic, a voluntate demeritoria cum virtute tamen Adæ in semen paternum deriuata, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam originalis iustitia pertinebat primo ordinaliter ad essentiam animę, erat enim donum diuinitus datum humanæ naturæ, quam per prius respicit essentia animæ, quàm potentiæ; potentiæ enim magis videntur pertinere ad pẽsonam inquantum sunt principia personalium actuum, vnde sunt propria subiecta peccatorum actualium, quę sunt peccata personalia.

¶ Maior placet, & conceditur tanquam omnino vera, minor autem negatur, & ad probationem anterxam dico, quòd potentia animæ est subiectum virtutis humanæ personalis operatiuæ, quæ ordinatur immediatè ad actum secundum. Dico autẽ, quòd iustitia originalis non erat talis virtus personalis operatiua, sed erat magis vis quædam data animæ in sua essentia, qua mediãte contineret omnia in debito ordine, vnde quidam voluerũt, quòd fuerit quasi quædam potentia, quia D. S. prima parte vocat eam vim quandam, sed quicquid sit de hoc, quia vis non solùm nominat potentiam, sed & habitum, & actum, vt patet in de Virtu. q. 1. ar. 1. dicitur, quòd fuit in essentia formaliter tale donum originale, & solùm uirtualiter in potentijs, nec debet mirum videri Scoto, si fuit tantùm formaliter in essentia, & tamen potuit perficere potentias, cũ supra dictum fuit post Aug. quòd perfecerit etiam corpus, & tamen in eo formaliter non fuit. In re ista enim, quia fidei est, oportet reuereri sanctos Diuina illustratione præditos. Negatur igitur minor, immo fuit in essentia, quia donum naturale. De istis prima parte q. 97. art. primo. Negatur, & consequentia, immo in oppositio minoris fundata est tertia ratio pro conclusione, &c. Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus comparatur ad animam sicut materia ad formam, quæ etsi sit posterior ordine generationis, est tamen prior ordine perfectionis, & naturæ; essentia autem animæ comparatur ad potentias, sicut substantia ad accidẽtia propria, quæ sunt posteriora substantia, & ordine generationis, & etiam perfectionis, vnde non est similis ratio. Dubitat.

¶ Similitudo maioris claudicat, & eã claudicare ostendit D. S. in de Malo supra in corpore arti. quia caro est in aliquo genere prius anima, nimirum ergo si aliquo modo in via generationis peccatum originale sibi prius cõueniat, quia vt patuit ar. 1. semẽ carnale prius habet peccatum originale, prius dico ordine generationis, & hoc tamen virtualiter, & causaliter, sed anima omnibus modis prior est potentijs suis, via videlicet generationis, & perfectionis. Substantia enim prior est accidente. 7. metaph. quare ab anima deriuatur ad potentias, & nullo modo ècontra.

¶ Nota circa istam solutionem vnum misterium metaphisicũ, quia nõ semper priora via generationis sunt imperfectiora fm simpliciter, immo quandoque perfectiora simpliciter, imperfectiora tamẽ secundùm quid, quãdo scilicet prius via generationis est etiam prius prioritate finali vel effectiua, tunc tale prius est simpliciter perfectius; sed priora via generationis tantum, illa sunt imperfectiora simpliciter, sic substantia materialis est prior accidentibus, & eis simpliciter pfectior; sic notitia præmissarũ prior notitia conclusionis, & ea perfectior; sed animal est prius via generationis tantùm homine, & non perfectius simpliciter illa habentur ex ista solutione, quia dicit animã esse priorẽ via generationis potentijs, & constat eam esse simpliciter perfectiorem. Misterium metaphysicum.

¶ Nota, quòd hoc argumentum vult probare, quòd saltẽ ordine perfectionis originale sit prius in potentiis, esto ordine generationis sit prius in essentia, sicut & originale, licet via perfectionis sit prius in anima, est tamen via generationis prius in carne. Solutio autem vult, quòd non est par ratio, immo quòd originale sit omnibus modis prius in essentia, quàm in potentiis, quia essentia prior est potentiis, & generatione, & perfectione, & capacitate originalis. Secus de carne, & anima vbi caro vel corpus est prior anima via generationis, & non capax originalis formaliter; sed anima est prior via perfectionis, & sola capax originalis sub ratione culpæ, ideo formaliter est in ea originale principaliter, licet in carne sit prius causaliter; sed anima comparata ad potentias est omnibus modis prior, & capax originalis, & prius, quàm potentiæ, & ideo omnibus modis est in ea prius originale, vnde potest dici ad maiorem, quòd quidem in hoc est simile, quòd sicut deriuatur a carne, idest carnali semine ad animam, ita ab essentia animæ deriuatur ad potentias; sed in hoc est diuersitas, quia caro non est capax originalis formaliter, sed anima tantùm, ideo plus est in anima, & prius formaliter, quàm in carne, quia anima est rationalis, & per hoc subiectum culpæ, quę requirit aliquod subiectum rationale, sed essentia comparata ad potentias est prius capax originalis formaliter, & sub ratione culpæ, quàm potentia; ideo concessa minore propter rationem iam dictam, quia caro non potest esse subiectum culpæ quomodocumque accipiatur, siue pro semine carnali, siue pro altera parte compositi, negatur consequentia, &c.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd concupiscentia se habet materialiter, & ex consequenti in peccato originali, vt supra dictum est. * q. 82. ar. 3.

¶ Ad

¶Ad maiorem vera, ad ſenſum dictum q. 82. art. 3. quia eſt concupiſcentia partialiter, & minus principaliter, ſed principale in originali eſt defectus iuſtitiæ originalis tenens ſe principaliter ex parte voluntatis, ex cuius defectu illa concupiſcentia, & habitualis deordinatio virium ſubſequuta eſt: vnde talis concupiſcentia ſe habet in originali materialiter, & ex conſequenti. Minor conceditur ergo & originale &c. Verum quantum ad ſecundarium, & minus principale originalis, & ſubiectum ſecundarium, cum quo ſtat, quòd anima ſit primum ſubiectum originalis, & quo ad principale, & formale ipſius; vnde & dictum eſt, quòd non remouemus originale omnino a potentijs, ſed quo ad principale, & quo ad eſſe primum ſubiectum.

Vtrum peccatum originale per prius inficiat voluntatem, quàm alias potentias.

Inf. ar 4. ad 1. Et 2. diſt. 30. q. 1. ar. 3. co & ad 4. Et veri. q. 25. ar 6. co. & q. 27. art. 6. ad 2. Et Mal. q. 4. ar 1. co.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd peccatum originale non per prius inficiat volũtatem, quàm alias potentias; omne enim peccatum principaliter pertinet ad potentias, per cuius actum cauſatur, ſed peccatum originale cauſatur per actum generatiuæ potentiæ; ergo inter cæteras potentias animæ videtur magis pertinere ad generatiuam potentiam.

¶ 2 Præt. peccatum originale per ſemen carnale traducitur, ſed alię vires animæ propinquiores ſunt carni quàm voluntas, ſicut patet de omnibus ſenſitiuis quæ vtuntur organo corporali; ergo in eis magis eſt peccatum originale, quàm in voluntate.

¶ 3 Præt. intellectus eſt prior voluntate, non enim eſt voluntas niſi de bono intellecto; ſi ergo peccatũ originale inficit omnes potentias animæ, videtur quòd per prius inficiat intellectum tanquàm priorem.

¶Sed contra eſt, quòd iuſtitia originalis per prius reſpicit voluntatem, eſt enim rectitudo voluntatis, vt Anſelmus dicit in lib. de conceptu virginali; * ergo & pcm̃ originale, qđ ei opponitur, per prius reſpicit volũtatem.

* Anſ. c. 3.

¶Hic inquirit vbi principaliter ponatur originale comparando potentias adinuicem, an per prius inficiat voluntatem, quàm alias potentias. ¶Nota, vt habetur art. ſeq. Infectio propriè dicitur quæ nata eſt in aliud transferri, ſicut dicimus de morbis contagioſis, & quia corruptio, & inordinatio voluntatis præintelligitur inordinationi aliarum virium, & potentiarum, & eſt cauſa eius, vt patuit quæſt. 82. artic. 3. ideo D. S. quærit an voluntas ſit prius infecta. Si autem loquimur de infectione quæ eſt corruptiua alterius ſuppoſiti diſtincti, tunc voluntas non eſt infecta, ſed magis generatiua, & tunc in propoſito accipitur infectio pro corruptione. Et quæritur an per ſubtractionem originalis iuſtitiæ primò deſtituatur voluntas, cuius deſtitutionem ſupra diximus eſſe formale in originali, quia videlicet eſto iuſtitia originalis nõ eſſet in ea, iuxta prædicta & dicẽda per inherentiam, erat tamen in ea primò ſecundum efficientiam, & ea mediante alias regebat, & mouebat; quare defectus originalis iuſtitiæ videlicet ſecundùm effectũ eius, eſt primò in voluntate, non quòd defectus iuſtitiæ originalis formaliter eſſet in voluntate, quia ſic eſt in eſſentia animæ, ſed defectus primi effectus iuſtitiæ originalis eſt in volũtate, & illo defectu mediãte inducta eſt inordinatio in alias; & ergo quia voluntas ſe habuit vt primum inſtrumentum motiuum aliorum, ideo defectus iuſtitiæ originalis in ea, eodem modo quo in ea fuit, eſt formale. Hæc volui notare ne dicenda viderentur contrauenire dictis præſertim quæſt. 82. artic. 3. vbi dicebatur, quòd defectus iuſtitiæ originalis eſſet in voluntate principaliter, ex quo poſſet videri, quòd iuſtitia originalis fuiſſet in voluntate per inherentiam. cum tamen hic dicatur, quòd fuit in ea primò ſecundum efficientiam, & vt Doct. San. hic habet ſecundum inclinationem ad actum, quia primò eam fecit ſubiectam Deo, qua ſubiectione ſtante alia omnia erant bene ordinata; & ergo ſubtractio iuſtitiæ originalis a voluntate tenet ſe ex parte cauſæ inordinationis aliarum virium, & per hæc melius intelligentur ſequentia.

¶Reſpondeo dicendum, quòd in infectione peccati originalis duo eſt conſiderare; primò quidem inhærentiam eius ad ſubiectum.

¶ D. S. reſpondet diſtinctè ſecundum diſtinctionem bimembrem, ita quòd ad vnumquodque membrum ponit vnam concluſionem reſponſiuam; ſecundum membrum ibi. Deinde oportet &c. Quo ad primum, primò ponit primum membrum diſtinctionis. Deinde ſubiungit ſecundò primam concluſionem, ibi. Et ſecundum hæc &c. Dicit ergo, quòd in infectione peccati originalis eſt conſiderare duo. Et accipit infectionem peccati originalis intranſitiuè. i. in ipſa originali, & extendit originale ad materiale, & formale, quod patet ex hoc, quia inhærentia ad ſubiectum principale non eſt niſi ſecundum formale, quia eſt in eſſentia animæ. Dictum eſt enim art. præced ad quartum, quòd formale inhæreat ſuo modo eſſentiæ animæ, defectus autem inclinationis ad actum eſt materiale; primò quidem eſt conſiderare inhærentiam eius ad ſubiectum, eo videlicet modo quo priuatio inhæret, & inhærere poteſt, ſicut & dictum fuit art. 1. huius quæſtionis de eſſe ſubiectuo. Conſequenter cum dicit.

¶Et ſecundum hoc primò reſpicit eſſentiam animæ,* vt dictum eſt. * Art. præc.

¶ Subiungit primam cõcluſionem correſpondentem membro dicto, ſcilicet ſecundum hoc. (i. quo ad inhærentiam) primò reſpicit eſſentiam animæ. Patet iſta concluſio ex dictis art. præced. quia eidem inhæret originale cui inhæſit iuſtitia originalis, ſed hoc fuit eſſentia animæ &c. Et dicit concluſio notanter, & ſecundum hoc primò &c. quia videlicet formale originalis eſt in eſſentia, quod eſt primum. In potentijs animæ eſt materiale, & hoc mediante eo, quod eſt in potentia animæ, quia corruptio potentiarum ſequuta eſt deſtitutionem naturę. Conſequenter cũ dicit.

¶ Deinde oportet conſiderare inclinationem eius ad actum, & hoc modo reſpicit potentias animæ.

¶ Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam, cui primò præmittit ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis. Deinde ſecundò deducit ipſam concluſionem, oportet ergo &c. Dicit ergo primò. Oportet ſcilicet ſecundò conſiderare in infectione originalis peccati inclinationem ad actum, ad ſenſum ſupra dictum q. 82. artic. 2. ad ſecundum, quia videlicet originale inclinat ad actum indirectè, ſicut remouens prohibens; originalis enim iuſtitia primò continuiſſet, & continuit voluntatem ſub Deo, & prohibuit ab inordinata inclinatione ad actũ, & ea mediante continuit & alias; quare ipſa diſſoluta ſequitur, quòd voluntas inclinetur ad actum inordinatum, & alias inordinatè moueat, & nõ contineat. Et vult D. S. quòd iſto modo originale reſpiciat potentias, quia inclinatio habitualis, vel potentialis ad actum eſt potentiarum, vt patete poteſt ex dictis in præcedenti quæſtione. Anima enim per eſſentiam non agit, nec per conſequens per eſſentiam inclinatur ad actus, ſed mediis potentijs, inter quas voluntas eſt motiua, & inclinatiua omnium.

¶ Oportet ergo, quòd illam per prius reſpiciat quæ primam inclinationem habet ad peccãdum, hæc autem eſt voluntas, vt ex ſupra dictis * patet. Vnde peccatum originale per prius reſpicit voluntatem. * q. 74. ar. 1. & 2.

¶ Deducit ſecundam concluſionem reſponſiuam quo ad hoc membrum quæ talis eſt. Peccatum originale hoc modo per prius reſpicit voluntatem. Probatur ſuppono do, quòd hoc modo reſpiciat potentias. Tunc arguitur ſic, oportet, quòd hoc modo per prius reſpiciat illam potentiam quæ primam inclinationem habet ad peccandum, ſed hæc eſt voluntas; ergo. Minor de ſe patet, quia ſi reſpicit hoc modo potentiam ſecundum inclinationem ad actum; ergo prima reſpicit eam quæ primò, & principaliter inclinat ad actum. Minor patet ex ſupra dictis. quæſtio. 74. artic. primo, & ſecundo, quia voluntas eſt completiua peccati, & nullum eſt peccatum in quacunque potentia niſi moueatur directè, vel indirectè a voluntate, quare ſequitur concluſio, quòd originale inquantum dicit pronitatem ad actum inordinatum, primò eſt in voluntate, vnde & ſupra dictum fuit. q. 82. art. 1. ex D. S. de malo, quòd defectus iuſtitiæ originalis a voluntate qui eſt pronitas, & inclinatio in malum, vocatur malitia, defectus autem in alijs potentijs vocatur concupiſcentia, quia ſcilicet defectus eius eſt principalis, tanquam eius quo alij cauſantur &c.

¶ Et confirmatur ſecunda concluſio argumento in contrarium & ex.

¶ Nota circa argumentum in oppoſitum, quòd iuxta prædicta oportet dicere, quòd iuſtitia originalis primò fuerit in voluntate non ſecundum inhærentiam, quia ſic fuit in eſſentia animę, ſed ſecundum efficientiam, & inclinationem in bonum actum, quia videlicet ipſam primò ſubiecit Deo, & ordinatè habere fecit; & per conſequens originale primò corrupit voluntatem, & deinde alias potentias; deinde dico, non vt notet ordinem temporis, ſed naturæ, & intelligentiæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum originale non cauſatur in homine per potentiam generatiuam prolis, ſed per actum potentiæ generatiuæ parentis; vnde non oportet, quòd ſua potentia generatiua ſit primum ſubiectum originalis peccati.

¶Ad maiorem, peccatum principaliter pertinet ad potentiam per cuius actum cauſatur. Dico primò, vera eſt ſi pcm̃ ſit immanens quid, tunc pertinet ſicut ad ſubiectũ ad potentiam, per cuius actum cauſatur; ſi autem non ſit quid immanẽs ſed trãſiens, non oportet; non. n. oportet, q̃ peccatum, qđ per manum cauſat, ſit in manu formaliter p inhærẽtiã. Dico ſecundò, q̃ pcm̃, qđ per actũ

potentiæ cauſatur pertinet ad potentiam per cuius actum cauſatur quando ipſa eſt capax ſubiectum peccati. Si autem ſit cauſa inſtrumentalis non oportet, quòd in ea ſit peccatum formaliter, ſed virtualiter aliquo modo. Ad minorem dico, quòd cauſatur per actum generatiuæ potentiæ, ſed mediante actu tranſeunte. & ſecundò, ipſa non eſt capax originalis peccati ſub ratione culpæ, & tertiò dico, quòd generatiua patris cauſat originale, ſed non generatiua prolis quæ contrahit originale. Quærimus autem in quo ſit originale contractum, vnde ratio nihil probat, quia originale eſt in prole cuius generatiua nunc non eſt cauſa. & quartò, dato quòd in generatiua patris ſit originale cauſaliter, & per hoc dicatur generatiua magis infecta (cauſaliter tamen) non eſt plus infecta, & corrupta ſecundum inclinationem ad actum, & ſecundum proceſſum ab anima ad potentias, quare negatur conſequentia D.S. reſpondet ad minorem.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ peccatum originale habet duplicem proceſſum, vnum quidem a carne ad animã, alium verò ab eſſentia animæ ad potentias; primus quidem proceſſus eſt ſm ordinem gñationis, ſecundus autem ſm ordinem perfectionis, & ideo q̃uis alię potentiæ, ſ. ſenſitiuæ propinquiores ſint carni, quia tamen voluntas eſt ꝓpinquior eſſentiæ aiæ tanq̃ ſuperior potẽtia, primò peruenit ad ipſam infectio originalis peccati. —

¶ Ad maiorem, peccatum originale per ſemen carnale traducitur, verum via generationis, & cauſalitatis, ita ſcilicet quòd eſt in ſemine, & in generatione cauſaliter, & prius in via generationis; ſed formaliter primò eſt in anima, & ſub ratione culpæ, & deinde prius in maximè propinquis animæ, & hoc etiam ſub ratione culpæ, & ſm inclinationem ad actum. Minor conceditur, ſed negatur conſequentia, quia ibi eſt aliquid magis, vbi eſt formaliter q̃ vbi eſt tm̃ cauſaliter; & plus eſt ibi, vbi eſt ſm viam perfectionis, quàm ſm viam generationis, & cauſaliter, præſertim q̃ vbi ſit ſicut in cauſa inſtrumentali; ſic ergo prius eſt in carne, quàm in anima, prius virtualiter, & cauſaliter; ſed tamen prius eſt in anima formaliter, & in his quæ ſibi magis ſunt propinqua, inter quæ primum eſt voluntas, quare ratio nihil concludit &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus quodammodo præcedit voluntatem inquantũ proponit ei ſuum obiectum, alio verò modo voluntas præcedit intellectum ſecundum ordinem motionis ad actum, quæ quidem motio pertinet ad peccatum. —

¶ Ad maiorem fuit ſup. q.9. ſæpè dictum, intellectus eſt prior voluntate ſpecificatiuè, & obiectiuè, quia videlicet præſentat ſibi obiectum, quod præcedit actum voluntatis, ſed in alio ordine, voluntas præcedit, mouet enim omnes alias ad actum, vel exercitium actus. Imo & intellectum, dempto primo actu intellectus, vel primò ſimpliciter, vel primò ſecundum quid de quo alibi ſupra. Sed negatur conſequentia, quia originale dicitur inficere, & corrumpere indirectè inclinando in peccatum, ſed nulla alia inclinatur in peccatum ſufficienter niſi ex voluntate, quare infectio originalis primò conuenit voluntati mediante cuius infectione, & corruptione, aliæ inclinantur in peccatum, & ipſum perficiunt, vide in de malo q.4.artic.5.&c.

Vtrum prædictæ potentiæ ſint magis infectæ quàm aliæ.

N 2 diſt.24.q.2.ar.1.5.ad 3.& diſt.31.q.1.art.2.Et 4.di.1.q.1.art.1.ad 1. Et Ver.q.25.ar.6.co. Et Mal.q.4.ar.1.2.ad 12.& ar.5.ad 1.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd prædictę potentiæ non ſint magis infectæ, quàm aliæ; infectio enim originalis peccati magis videtur pertinere ad illam animæ partem quæ prius poteſt eſſe ſubiectũ peccati; hæc autem eſt rationalis pars, & præcipuè volũtas; ergo ipſa eſt magis infecta per peccatum originale.

¶ 2 Præt. nulla vis animæ inficitur per culpam niſi inquantum poteſt obedire rationi, generatiua autẽ non poteſt obedire, vt dicitur in 1.Ethic. * ergo generatiua non eſt maximè infecta per originale peccatum.

*Ariſt.c.vlt.

¶ 3 Præt. vitus inter alios ſer ſus eſt ſpiritualior, & propinquior rationi inquantum plures differentias rerum oſtendit, vt dicitur in primo Metaph. * ſed infectio culpæ primò eſt in ratione; ergo vitus magis eſt infectus, quàm tactus.

*Ariſt. circa princ.

*Aug.c.18. 19.& 20.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in 14. de ciui. Dei, * ꝙ infectio originalis culpæ maximè apparet in motu genitalium membrorum qui rõi non ſubditur, ſed illa membra deſeruiunt generatiuę virtuti in commixtione ſexuum, in qua eſt delectatio ſm tactum quæ maximè concupiſcentiam mouet; ergo infectio originalis peccati maximè pertinet ad iſta tria, ſ. potentiam generatiuam, vim concupiſcibilem, & ſenſum tactus.

¶ Hic vltimò quærit ſpecialiter de quibuſdam potentijs quæ ſingulariter dicuntur infectæ, videlicet prædictæ in art.3. ad ſecundum, quæ ſunt carni propinquiores, videlicet generatiua, concupiſcibilis, & ſenſus tactus. Nota quæ ſup.q.81.art.3. dicta fuerunt, quòd originale non eſt in generatiua, nec in ſenſu tactus ipſius generati ſub ratione culpæ, ſed tantum pœnæ, & in potentia generatiua, & tactu generantis eſt originale prolis ſolùm ſicut in cauſa inſtrumentali, in concupiſcibili autem generati poteſt eſſe ſub ratione culpæ, & etiam in concupiſcibili generantis antequàm ſit emundatus ab originali, ſed poſt emundationem tunc eſt ſolùm ibi ſub ratione pœnę; quæritur igitur de generatiua, & aliis quæ ſunt in generante, vt ſic, quare non poteſt intelligi de infectione formaliter inexiſtente, & culpabiliter, ſed ſolùm de infectione cauſaliter.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd illa corruptio præcipuè infectio nominari ſolet, quæ nata eſt in aliud tranſferri; vnde & morbi contagioſi, ſicut lepra, & ſcabies, & huiuſmodi, infectiones dicuntur. Corruptio autem originalis peccati traducitur per actum generationis, ſicut ſupra dictum eſt, * vnde potentiæ quæ ad hmõi actum concurrunt, maximè dicuntur eſſe infectę. — *q.81. & 11.

¶ Concluſio reſponſiua eſt talis. Cum omnes partes animæ dicantur eſſe corruptæ per peccatum originale, ſpecialiter tres prædictę dicuntur eſſe corruptæ, & infectæ. Prima pars concluſionis relinquitur nota ex dictis in præcedẽti quæſtione, quia peccatum originale eſt peccatum naturæ, quia corrupit naturam; & ſecundò poteſt ſic argui. Iuſtitia originalis ſaluabat totam naturam, igitur originale totam corrumpit. Antecedens notum ex prima parte q.97.art.1. Nota autem, quòd corrumpit tõtam naturam, tamen aliquas partes culpabiliter, aliquas ſolùm pœnaliter, quia in partibus aliqualiter rationabilibus eſt ſub ratione pœnæ, & culpæ, in alijs ſolùm ſub ratione pœnę. Secunda pars probatur in littera. Potentiæ quæ ad actum generationis concurrunt maximè dicuntur eſſe infectę, ſed prædictę tres ſunt huiuſmodi; ergo &c. huius rationis D.S. primò ponit, & probat maiorem; ſecundò minorem, ibi. Huiuſmodi actus &c. tertiò ipſam concluſionẽ, ibi. Et ideo cum omnes &c. Maior ergo probatur a principio; illa corruptio præcipuè infectio nominari ſolet quæ nata eſt in aliud transferri, ſed corruptio originalis peccati traducitur per actum generationis; igitur ſequitur maior, ꝙ potẽtiæ quæ ad actum &c. ſunt infectę. i. infectiuę. Maior illa patet exemplariter in corruptionibus corporalibus, quia lepra, & ſcabies, & peſtis, & puſtulę, & huiuſmodi contagioſæ infirmitates, & morbi, infectiones dicuntur, quia in aliud transferuntur. Minor proxima patuit quæſt.81.artic.1.&c. Conſequenter cum dicit.

¶ Huiuſmodi autẽ actus deſeruit generatiuę inquantum ad generationem ordinatur; habet autem in ſe delectationem tactus, quæ eſt maximum obiectum concupiſcibilis. —

¶ Subiungit minorem principalem quæ patet, quia generatiua ordinatur ad actum generationis, qui ſibi deſeruit ad conſequendum intentum naturæ, & habet ille actus in ſe delectationem tactus quæ delectatio eſt obiectum maximum cõcupiſcibilis, & ita hæ tres potentiæ præcipuè concurrunt ad actum generationis, licet differenter, vt iam tactum eſt, & clarius habet D.S. in 2.diſt.31.q.2.art.2. quia actus generationis duo habet. ſ. ſubiectum actus, & delectationem; delectatio autem ad ſenſum tactus pertinet, ſubſtantia verò actus generatiuę attribuitur, ſicut exequenti, ſed virtuti concupiſcibili ſicut imperanti, quia eius eſt tẽdere in id, quòd eſt conueniens, & delectabile ſecundum ſenſum, & ideo diuerſis rationibus his tribus viribus, talis infectio præcipuè attribuitur; nutritiuę verò non attribuitur infectio originalis, nec ſcilicet cauſaliter, quia ipſa non eſt principium actus quo natura traducitur niſi multum remotè, inquantum generatiuæ deſeruit; augmentatiuæ verò nulla infectio attribuitur, quia nec ad actum naturalis propagationis ordinatur, nec iterum habet actus exteriores qui per motum ſenſitiuæ partis explentur. Tunc ibi.

¶ Et ideo cum omnes partes animæ dicantur eſſe corruptę per peccatum originale, ſpecialiter tres prædictæ dicuntur eſſe corruptę, & infectę. —

¶ Sub infert concluſionem ipſam, & ideo cum omnes &c. vt prius. Ex iſta ergo concluſione, & iam dictis patet corollarium, quòd iſtę tres potentiæ dicuntur præſertim infectæ non formaliter, ſed magis infectiuæ alicuius, & hoc loquendo de generatiua generantis, vt ſic, & ſm proceſſum qui eſt via generationis a carne ad animam, non autem ſm proceſſum perfectionis, & actualem ab anima prolis ad potentias. De hoc habes Doct. San. in de malo.

malo.q.4.art.5.ad primum, quæ explicant,quod iam dictum eſt, & aliqua prædicta vbi infectio peccati dicitur eſſe in aliquo vel actu ſicut in proprio ſubiecto,vel virtute ſicut in cauſa. Cauſa autem originalis peccati eſt actus generationis quæ quidem ad virtutem generatiuam pertinet ſicut ad exequentem,ad concupiſcibilem autem ſicut ad appetentem,& imperantem , ad ſenſum tactus ſicut ad ſentientem delectationem nunciantem , vnde infectio originalis peccati dicitur eſſe per prius in iſtis potentijs virtute ſicut in cauſa,non autem ſicut in proprio ſubiecto, hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ dictum eſt,quia dicũtur infectę.i.infectiuę,& memor ſis ſupra dictorum q. 17. quomodo concupiſcibili attribuitur imperium,vt accipiatur pro motione efficaci ad actum.

ARGVM. in contrarium confirmat concluſionem &c.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd peccatum originale ex ea parte qua inclinat in peccata actualia,præcipuè pertinet ad volũtatem,vt dictum eſt,* ſed ex ea parte qua traducitur in prolem,pertinet propinquè ad potentias prædictas, ad voluntatem autem remotè.

*q.82. ar.2. ad 2.ar.3.

¶Ad maiorẽ vera, quòd in tali parte animæ eſt originale prius ſecundum inclinationem ad actum, & ſecundum proceſſum qui eſt ab anima ad potentias; ſic enim dictum eſt art 3.quòd voluntas ſit primò corrupta, & aliquo modo infecta;ſed ex ea parte,& ſecundum proceſſum quo cauſatur originale a carnali ſemine in prole , ſic pertinet propinquè ad tres dictas potentias , quia ſunt immediatum principium generationis naturæ, voluntas autem remotum , vnde talis infectio attribuitur voluntati remotè. Et patet iſta ſolutio ex dictis art.3.&c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd infectio actualis culpæ nõ pertinet niſi ad potentias quæ mouentur a voluntate peccantis ; ſed infectio originalis culpę non deriuatur a voluntate eius quę ipſum contrahit,ſed per originem naturæ cui deſeruit potentia generatiua , & ideo in ea eſt infectio originalis peccati .

¶Maior eſt vera, de culpa actuali , quia talis non pertinet niſi ad potentias quæ mouentur a voluntate. Secundò dico,quòd originale peccatum etiam non pertinet niſi ad tales potentias formaliter ſub ratione culpę , poteſt tamen virtus , vel potentia quę non mouetur a voluntate, eſſe cauſatiua originalis in prole quando deſeruit generationi naturali,ita ꝙ tales ſunt infectiuę prolis, & in eis ſit originalis infectio cauſaliter. Minor conceditur, ſed tantùm eſt cauſatiua , & productiua immediatè ipſius gñationis naturalis factę virtute ſeminis deriuati ab Adam , quare negatur conſequentia, quòd non ſit maximè infecta cauſaliter,& cũ hoc pœnaliter , quia deſtitutio generatiuę & corruptio eſt pœna , & tamen cauſatiua culpæ in alio, ſcilicet prole generata,ſicut & ſupra dictum fuit , quòd diſpoſitio inducta ex actuali non eſt peccatum, & tamen cauſatiua peccati, & habet S.Bonauent. exemplum de ſciſſura carnis quæ non eſt doloroſa ante animam , & tamen aduenientę animæ ipſa per eam dolet &c.

¶Ad tertium dicendum , quòd viſus non pertinet ad actum generationis niſi ſecundum diſpoſitionem remotam, prout ſcilicet per viſum apparet ſpecies concupiſcibilis,ſed delectatio perficitur in tactu, & ideo talis infectio magis attribuitur tactui, quàm viſui.

¶Maior conceditur,ſed tamen viſus non ita propinquè pertinet ad actum generationis , ſicut tactus , & prædictæ potentiæ. Et dico, quòd quãmuis pertineat propinquius ad rationem,tamẽ ex ea parte non traducitur peccatum originale in alterum , ſicut per generatiuam. Ad minorem infectio culpæ,primò eſt in ratione, verum,ſecũdum inclinationem ad actualia peccata mediante voluntate,tñ non eſt primò in ratione infectio alterius,quare negatur conſequentia,quia infectiuum dr̃ corruptiuum alterius,qđ non eſt ipſius viſus propinquè nec rõnis,eſto.n.per viſum præſentetur ſpecies delectabilis , ex qua quis occaſionatur ad actũ gñationis,hoc tñ eſt remotè, ſicut & * deputatiua dictũ eſt ĩ corpore.

* alias nutritiua.

Quæſtio Octuageſimaquarta.

De peccato , quod eſt cauſa alterius peccati .

DEinde conſiderandum eſt de cauſa peccati,ſecundum quòd vnum peccatum eſt cauſa alterius , & circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum. Secundò, vtrum ſuperbia ſit initium omnis peccati. Tertiò, vtrum præter ſuperbiam,& auaritiam debeant dici capitalia vitia aliqua ſpecialia pcta. Quartò quot & quæ ſint capitalia vitia.

¶Poſtquàm determinauit D.S.de cauſis interioribus,& exterioribus peccati tam actualis , quàm originalis , hic conſequenter ſecundum ordinem tactum ſupra q.75.determinat correſpõdenter ad articulum quartum ipſius quæſtionis, de cauſa peccati ſecundum quòd vnum peccatum eſt cauſa alterius . Et diuiditur in duas partes; primò inquiritur de peccatis quæ ſunt cauſa omniũ peccatorum ; ſecundò de his quæ ſunt cauſa aliquorum peccatorum,ſed non oſum,in art.3.Circa primum . Primò inquiritur de peccato,quod eſt cauſa omniũ pcõrũ in genere cauſæ materialis. Secundò de eo, qđ eſt cauſa omnium in genere cauſæ fiua.art.2. Et de iſta cauſalitate horum peccatorum, hr̃ in ſcriptura canonica , de cauſalitate autem aliorum hr̃ ex auctoritate B.Greg.&c.

Vtrum cupiditas ſit radix omnium peccatorum.

Ad primum ſic proceditur . Videtur , quòd cupiditas non ſit radix omnium peccatorum , cupiditas enim quæ eſt immoderatus appetitus diuitiarum opponitur virtuti liberalitatis, ſed liberalitas non eſt radix omnium virtutum ; ergo cupiditas non eſt radix omnium peccatorum .

Inf.artic.2. cor.fi.& artic. 3. ad 1. &,art.4. ad 4. Et 2.2.q. 119.ar.2.ad 1. Et Mal. q.8.art.1.ad 1. & q. 13. art.1. ad 5. Et Rom.7. Lec.2.co.2. Et 1.Corin.11.Lec.4 colum.1. fin. 1.Tim.Lec. 6.col.6.

¶ 2 Præt. Appetitus eorum quæ ſunt ad finem procedit ex appetitu finis;ſed diuitiæ quarum appetitus eſt cupiditas non appetuntur niſi , vt vtiles ad aliquem finem, ſicut dicitur in primo Ethi. ergo cupiditas non eſt radix omnis peccati,ſed procedit ex alia priori radice .

¶ 3 Præt. frequenter inuenitur , quòd auaritia quæ cupiditas nominatur, oritur ex alijs peccatis, puta cum quis appetit pecuniam propter ambitionem , vel vt ſatisfaciat gulę ; non ergo eſt radix omnium peccatorum .

¶ Sed contra eſt , quod dicit Apoſt. 1. ad Timot.vlt. Radix omnium malorum eſt cupiditas .

¶In primo D.S.inquirit an cupiditas ſit cauſa omnium peccatorum.i.in genere cauſæ materialis . Nota primò, ꝙ quia de hoc eſt plana auctoritas, videlicet ꝙ cupiditas ſit radix omniũ peccatorum,ideo D.S. non ſcrutatur veritatem qõnis , ſed quia multiplex eſt cupiditas, ideo videndum eſt de qua cupiditate intelligitur, & quomodo de illa verificę, & determinat ꝙ cupiditas quæ eſt ſpeciale,& capitale vitium,ſit illa radix.¶Nota ſecundò,quòd quia omnia peccata conſiſtunt in appetitu,ideo origo peccatorũ eſt ſm originem appetibilis,finis autẽ, & appetibile alicuius peccati,vel obiectum eius eſt deſiderabilis,propter duo. ſ.pp ſeipſum & hoc eſt excellẽtia,quia in omnibus bonis, hoc quærit homo.ſ. vt excellat,& hoc eſt ſuperbia, & ergo ſuperbia eſt initiũ omniũ peccatorum, vt patebit art.2. Sed ſecũdò eſt deſiderabilis propter aliud,& hoc eſt,quia ad omnia valet,& hmõi ſunt diuitiæ p quas homo credit omnia ſe hr̃e ; & ergo licet pecuniæ ſint de gñe boni vtilis, tñ propter talem earum vtilitatem maximè appetuntur, & per illã vniuerſalẽ vtilitatẽ faciunt ad fomentũ omniũ aliorũ vitiorũ,& per hoc cupiditas,& appetitus diuitiarũ vocatur radix, nã eſſe radicem attribuitur tibi rõne obiecti concupiti ¶Nota tertiò , ꝙ iuxta aliàs dicta, in naturalibus , & moralibus id ꝙ vẽ in plurimum eſt,& ſit,hr̃ pro vniuerſali,eſto in paucioribus, vel raro deficiat,& ideo cupiditas dr̃ radix omnium,quia vt plurimum peccata alia poſſunt , & recipiunt originem ex cupiditate , vel auaritia quæ prębet facultatem adimpſendi omnia .

¶Reſpondeo dicendum , quòd ſecundum quoſdam cupiditas tripliciter dicitur, vno modo prout eſt inordinatus appetitus diuitiarum, & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio modo ſecundum quòd ſignificat inordinatum appetitum cuiuſcunque boni temporalis , & ſic eſt genus omnis peccati , nam in omni peccato eſt inordinata cõuerſio ad commutabile bonum , vt dictum eſt. * Tertio modo ſumitur prout ſignificat quandam inclinationem naturæ corruptę ad bona corruptibilia inordinatè appetenda , & ſic dicunt cupiditatem eſſe radicem omnium peccatorum ad ſimilitudinem radicis arboris quæ ex terra trahit alimentum , ſic enim ex amore rerum temporalium omne peccatum procedit .

*1.2.q.71.ar.5. q.71.ar.1.

Dub.56.

¶ In hoc corpore D. S. tria facit ; primò declarat , & deducit quandã opinionẽ;ſecundò eandem examinat,ibi.Et hæc qđẽ &c. tertiò rñdet ad quæſitum,ibi. Et ſm &c. Notando ergo opinionẽ quorundam præmittit triplicem acceptionem cupiditatis , vt tales opinantes diſtinguunt,qa vno modo accipitur cupiditas ,prout eſt inordinatus appetitus diuitiarum,& ſic eſt ſpeciale peccatũ,& in hoc bene dicitur, qa licet poſtea D.S. ſentiat , ꝙ cupiditas iſto modo ſit radix pcõrum,& per conſequens cõe cõitate cauſalitatis, cum quo ſtat, ꝙ eſt ſpeciale , quia non cõe cõitate generis vel ſpeciei , vt habet D S. ſuper ad Roman. 7. Secundo modo accipitur ſm quòd ſignificat inordinatum appetitum cuiuſcũq; boni

temporalis,& ſic eſt genus omnis peccati, nam in omni peccato eſt inordinata conuerſio ad commutabile bonum, vt patuit ſup. q.71.ar.6.& q.72.art.1. Nota autem,quòd ſi vellemus appetitum accipere pro actu interiori,tunc talis appetitus eſt genus omnis peccati quo ad principale, quia ad omne peccatum cõcurrit actus interior. Si autem per appetitum intelligimus (ſicut D.S.vł intelligere) converſionem ad bonum temporale ſiue per actum interiorem ſiue exteriorem,tunc cupiditas eſt genus peccati, & quo ad interiorem actum, & quo ad exteriorem, & de cupiditate ſic accepta intellexerunt aliqui Apoſtolum ad Rom.7.& Aug.ſuper eundem locum,vbi dicit,quòd lex dum concupiſcentiam prohibet omnia peccata prohibet. Sed D.S. intelligit de concupiſcẽtia primo modo hic poſito accepta,vt patet ſup.q.73.art.6.ad ſecundum. Tertio modo ſumitur, vt ſignificat quãdam inclinationem naturæ corruptæ ad bona corruptibilia inordinatè appetenda, & ſic ſecundum D.S.ſuper Apoſtolum 1.ad Thim.vlt.eſt habituale tantùm peccatum,& non actu, ſed eſt radix quædam peccatorũ, & ſecundum rem nihil aliud eſt quàm materiale peccati originalis, videlicet concupiſcentia habitualis de qua in quæſtionibus præcedentibus, & ſic accipiendo cupiditatem dicunt illi opinãtes ipſam eſſe radicem omnium peccatorum,ad ſimilitudinem radicis arboris, quæ ex terra trahit alimentum, & ſic fouet arborem; ſic ex amore, & concupiſcentia illa habituali,& deſtitutione naturæ,omne peccatum procedit, & illud patet ex ſup. dictis, quia concupiſcentia habitualis,& inordinatio vitium animæ per deſtitutionem originalis,eſt cauſa peccatorum actualium.

¶ Et hæc quidem quàmuis vera ſint, non tñ videtur eſſe ſm intentionem Apoſtoli qui dixit cupiditatẽ eſſe radicẽ omnium peccatorũ, manifeſtè.n.ibi loquitur cõtra eos qui cum velint diuites fieri incidunt in tentationes, & in laqueũ diaboli, eo ꝙ radix omnium malorum eſt cupiditas; vnde manifeſtum eſt, ꝙ loquitur de cupiditate ſm quòd eſt appetitus inordinatus diuitiarum. Dub.619.

¶Hic conſequenter examinat iam dicta,& dictam opinionem, & vult, ꝙ ſunt in ſe vera, quia etiam cupiditas iſto tertio modo accepta, eſt radix,vt dictũ eſt,ſed in hoc deficit iſte modus dicendi,quia non loquitur poſt mentem Apoſtoli,quia ille (dicens cupiditatem eſſe radicem omnium peccatorum) nõ intelligit de cupiditate iſto modo,ſed primo modo accepta, qđ patet ex hoc qa loquitur contra eos qui cũ velint diuites fieri incidunt in tentationẽ,& in laqueũ diaboli,eo ꝙ cupiditas eſt radix omniũ peccatorum,vnde conſtat,ꝙ loquitur de cupiditate quæ eſt inordinatus appetitus diuitiarum, & de cupiditate quæ eſt auaritia &c.

¶Et ſm hoc dicendũ eſt,ꝙ cupiditas ſm ꝙ eſt ſpeciale peccatum,dr radix omnium peccatorũ ad ſimilitudinẽ radicis arboris quæ alimentum præſtat toti arbori. Videmus enim,ꝙ per diuitias homo acquirit facultatẽ perpetrandi quodcunq; pctm, & adipiſcendi deſiderium cuiuſcunque peccati, eo ꝙ ad habenda quæcunq; tẽporalia bona poteſt homo per pecuniam iuuari, ſm ꝙ dr Eccl. 10.Pecunię obediunt omnia. Et ſecundum hoc patet, ꝙ cupiditas diuitiarum eſt radix omnium pctõrum. Dub.1144.

¶Hic vltimò D.S.reſpondet ex propria opinione ad quęſitum concluſione rñdente magis de qualitate cupiditatis,quàm ad dubitationem quæſtionis, quia ſupponitur veritas ex auctoritate, vt dicunt eſt in principio artı Concluſio igitur talis eſt. Cupiditas ſecundum, ꝙ eſt ſpeciale peccatum, dr radix omnium peccatorum. Probatur, per diuitias homo acquirit facultatẽ perpetrãdi quodcunq; pctm,& adimplendi deſiderium cuiuſcunq; peccati. Igitur cupiditas pecuniarum, quæ eſt ſpeciale peccatum,eſt radix omnium &c. Tenet conſequẽtia per ſimilitudinem radicis naturalis ipſius arboris,quæ præſtat alimentum toti arbori,& per cõſequẽs ſi diuitiæ dant facultatem,& nutrimentum, vel fomentum, tunc & ipſę,& earum appetitus ſunt dicenda radix,& ita patet conſequentia ex ratione radicis. Antecedens patet, quia ad habenda quæcunq; temporalia bona homo põt per pecuniã iuuari, vt patet Eccl.10. Pecuniæ obediunt omnia, quare antecedens verum. Nota circa hæc, ꝙ ex his hr, ꝙ cupiditas pecunię, & abundantia temporalium in causa vitiorum non quaſi omnia vitia ordinentur ad diuitias tanq ad finem, ſed quia diuitiæ quærũtur vt vtiles ad omnem temporalem finem,& ſic ratione communis vtilitatis adimplendi deſideria alterum peccatorum vocatur radix. Nota tamen, quòd D.S. in 2 diſt. 42. q. 1.art 2.& qu. art.3.ad primum, videtur tenuitas modum dicendi aliorum, vnde habet, quòd radices peccatorum nõ ſunt propriè peccata, ſed & in de malo lotitiarum, & hic ponit mentem quæ tenenda eſt. Concluſio.

ARG in contrarium conſtat ex concluſionem. Circa hoc argumentum vide textum Apoſtoli,& videbitur clarè,quia loquitur de cupiditate prout eſt ꝙ petunt diuitiarum,habet enim 1.Tim. Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli,& deſideria multa inutilia,& nociua quæ mergunt homines in interitum, & perditionem, radix.n.omnium malorum eſt cupiditas,quam quidam appetentes erauerunt a fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis, tu autẽ ò homo Dei hæc fuge,vide D.S. ibidem &c. Nota tñ, ꝙ accipiendo cupiditatem tertio modo, vt eſt materiale originalis,tunc alia ratione eſt radix q̃ accipiendo, primo modo,quia tertio modo eſt radix ratione ſubiecti,quia videlicet eſt inordinata diſpoſitio ſubiecti,ex qua peccata ꝓcedunt, ſaltem ſicut ex cauſa ſine quam non;ſed cupiditas primo modo eſt radix ratione obiecti, quia videlicet diuitiæ quæ ſunt obiecti cupiditatis valent ad implendum alia peccata. Cupiditas autem ſecundo modo non poteſt eſſe radix, quia radix, & id quod eſt ex radice dicunt diſtingui, cupiditas autem iſto modo nõ diſtinguitur &c. Patet ex his nullitas inſtantiæ Durãdi, quia eſto cupiditas appeteret diuitias ad recipiendum,& ſic cupiditas quo ad vitium non miniſtraret materiam alijs, cum hoc ſtat tamen,ꝙ obiectum eius præſtet facultatem ad alia vitia, falſum eſt tamen, ꝙ cupiditas ſolùm conſiſtat in appetitu habendi,immo in omni inordinato appetitu expendendi,vide 2.2.q.119.art.1.in ſolutione ſecundi, vide Capreolum in 2.diſt.43.concluſione tertia &c. ad Durandum,

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ non ab eodẽ oritur virtus,& pctm, oritur.n.peccatum ex appetitu cõmutabilis boni;& ideo appetitus illius boni,qđ iuuat ad cõſequenda oĩa temporalia bona radix pctõrum dicitur; virtus autẽ oritur ex appetitu incõmutabilis boni, & ideo charitas quæ eſt amor Dei ponitur radix virtutum,ſecundum illud Eph.3. In charitate radicati, & fundati.——

¶Maior conceditur,ſed dico, quòd non oportet principali, & capitali vitio opponi principalem virtutem, nec econtra, vt patuit ſup.quæſt.73.art.4.licet ſecundum dignitatem virtutis ſit gratias vitij directè oppoſiti,ſed non principalitas;& ratione huius habet D.S.in ſolutione hic, & in ſecunda ſecundæ, quòd principalitas vitij ſumitur per habitudinem ad bonum commutabile, quod multum mouet appetitum, vel quia videlicet ad multa alia conſequenda, vel quia in ſe eſt multum appetibile; virtus autem oritur ex appetitu incommutabilis boni, præſertim virtus ſimpliciter perfecta; ſicut patet de charitate, quare ſtant ſimul quòd vitium ſit principaſle, quia circa bonum commutabile, & tamẽ virtus directè oppoſita, eo ipſo, quòd directè opponitur vitio,quod eſt circa bonum commutabile,non eſt principalis virtus, quia vt iam tactum eſt circa commutabile bonum non poteſt eſſe principalis virtus; hoc tamen verum eſt,quòd maximæ virtuti opponitur maximum vitium directè,ſed non principale ſicut charitati diuinæ odium diuinum, ſed principalitas vitij attenditur non per receſſum a maxima virtute, ſed per acceſſum ad principale bonum commutabile, quare conceſſa minore, quòd liberalitas non eſt radix omnium virtutum, quia non eſt circa ſummum bonum incommutabile, negatur conſequentia, quia cupiditas eſt circa bonum commutabile,quod habet aliquam principalitatem, vnde D.S. 2.2.q.118.art.7. ad primum, dicit virtus perficit ſecundum rationem, vitium autem inclinationem appetitus ſenſitiui, non autem ad idem genus principaliter reſpicit ratio, & appetitus ſenſitiuus,& ideo non oportet,quòd principale vitium opponatur principali virtuti; vnde licet liberalitas non ſit principalis virtus,quia non reſpicit ad principale bonum rationis,auaritia tamen eſt principale vitium,quia reſpicit pecuniam quæ hẽt quandam principalitatẽ inter bona ſenſibilia ratione dicta, (ſcilicet in corpore ibidem) prodigalitas autẽ non ordinatur ad aliquẽ finẽ principaliter appetibile, ſed magis vt procedere ex defectu rationis, vnde Phil. in 4 Ethic. dicit, quod prodigus magis dicitur vanus quàm malus. Hæc ille, vbi patet quòd minor eſt vera, ſed habetur ratio negandi cõſequentiã, ſicut & hic in ſolutione &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ appetitus pecuniarum dr eſſe radix peccatorum,non quidem,quia diuitię propter ſe quærantr tanq vltimus finis, ſed quia multũ quærũtur vt vtiles ad oẽm temporalẽ finẽ,& quia vniuerſale bonũ eſt appetibilius q̃ aliquod particulare bonũ; ideo magis mouet appetitũ q̃ quædam bona ſingularia, quæ ſimul cum multis alijs per pecuniam haberi poſſunt.—

¶Ad maiorem,verum ꝙ appetitus eorum quæ ſunt ad finẽ procedit ex appetitu finis,ſed dico,quòd aliquid ad finem ordinabile poteſt habere aliquam principalem appetibilitatem, eo ꝙ omnia tenibilia virtute continet quales ſunt diuitiæ. Ad minorem, conceditur,quod diuitiæ appetuntur propter finem, quia propter naturæ ſuſtentationem debent qri quàmuis a malis quęrantr propter explenda deliderta quorſicunq, pctõrũ. Negatur cõſequentia, ꝙ nõ ſit radix in genere cauſę materialis, ſed bene, phat, ꝙ nõ eſt radix finalis. Et dico cõmuniter, ꝙ procedit ex alia radice finali, quia ad minus ex amore ſui quæ eſt radix finalis ex parte appetentis,vt tangit D.S.in 2.ſententiarum diſt.42.q.2.artic 2.quia finis vltimus in amore commutabilium bonorum eſt ipſe homo,

propter

propter quòd omnia alia quærit cum quo ſtat, quòd cupiditas ſit radix ex parte eorum, quæ homo propter ſe quærit, licet non finalis, tamen effectiua, & materialis; radix enim etiam effectiuè ſe habet non tantù n materialiter, vt patuit ſup. Et ita poſſet dici, quòd cupiditas ſit radix effectiua; ratio autem probat, quòd non finalizat, nec ideo dicimus eam radicem &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut in rebus naturalibus non quæritur quid ſemper fiat, ſed quid in plurib. accidit, eo quòd natura corruptibilium rerum impediri poteſt, vt non ſemper eodem modo operetur; ita etiã in moralibus conſideratur, qđ vt in plurib. eſt, non autẽ qđ ſemper eſt, eo φ voluntas nõ ex neceſſitate operatur; nõ igitur dr̃ auaritia radix oĩum malorũ, quin interdũ aliquod aliud malũ ſit radix eius, ſed quia ex ipſa, vt frequentius, alia mala oriuntur ratione prædicta. *—

da. 918.

*In cor.

¶ Aſſumptum conceditur, φ frequenter inuenitur, φ auaritia oritur ex alijs peccatis, & hoc in genere cauſæ finalis, tamen & econtra cupiditas, vel auaritia etiam præſtat inſtrumenta conſequendi, & adimplendi alia peccata. Et dico ſecundò, vt tangetur art. 4. φ non eſt contra rationem principalis vitij, vt ex alio oriatur, ſed hoc eſt contra eius rationem, vt nullum ex ipſo oriatur. Et dico tertiò, quòd in moralibus, vt dictum eſt, quòd vt in plurib. fit, habetur tanquàm vniuerſale, eo quòd in naturalibus, & moralibus non eſt neceſſitas omnimoda, quare conceſſa probatione aſſumpti, negatur conſequentia, & ratio iam patuit.

Vtrum initium omnis peccati ſit ſuperbia &c.

p 22. q. 62. art. 1. & ar. 5 ad 1. & ar. 7 ad 1. Et 2. diſt. 42. q. 2 art. 1. ad 7. Et 4. diſt. 17. q. 1. artic. 1. q. 1. cor. Et Rom. 1 lec. 8. col 4. fi. & c. 7. Lec. 2. col 2. Et 1. Cor. 11. Lec. 4 col. 1. fin.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, φ ſuperbia non ſit initiũ omnis peccati, radix enim eſt quoddam principium arboris, & ita videtur idem eſſe radix, & initium peccati; ſed cupiditas eſt radix omnis peccati, vt dictum eſt; * ergo ipſa etiam eſt initium omnis peccati, non autem ſuperbia.

*ar. præc.

¶ 2 Præt. Eccl. 10. dicitur, Initium ſuperbiæ hominis eſt apoſtatare a Deo; ſed apoſtaſia a Deo eſt quoddam peccatum; ergo aliquod peccatum eſt initium ſuperbiæ; ergo & ipſa non eſt initium omnis peccati.

*Auguſt. c. 11. & vlt.

¶ 3 Præt. illud videtur eſſe initium omnis peccati, quod facit omnia peccata; ſed hoc eſt inordinatus amor ſui qui facit ciuitatem Babylonis, vt Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei; * ergo amor ſui eſt initium omnis peccati, non autem ſuperbia.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Eccl. 10. Initium omnis peccati ſuperbia.

¶ Hic quærit de alio peccato, quod eſt cauſa communis peccatorum in genere cauſæ finalis, ſ. ſuperbia, quæ autem ſit differentia inter initium, & radicem peccati habebitur in fine artic. Nota autem pro intellectu dicendorum, φ in ſuperbia ſunt duo, vel ſuperbia accipitur dupliciter. Vno modo pro contemptu regulæ ſuperioris. Alio modo pro inordinato appetitu excellentiæ; vt autem videatur quando ſuperbia vtroq; modo capta ſit ſpeciale peccatum ab alijs diſtinctum. Ideo nota ſecundò, φ ſuperbiam prout eſt co ıtemptus regulæ ſuperioris eſſe cõm, & inueniri in omni peccato ſ. mortali, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd ſit in omni mortali peccato ſm affectum, ſic non eſt verum, quia nõ ſemper aliquis peccat ex actuali contemptu Dei, immo qñq; ex ignorantia, qñq; ex paſſione. Secundo modo põt intelligi, φ inueniatur in omni peccato mortali ſm effectum, & ſic habet veritatem, quia quicũq; peccat mortaliter, ille non ſubditur regulę ſuperioris; ſtant. n. ſimul, φ ſit pctũ ſm effectum, & non affectum, ſicut & dr̃ de quibuſdam, φ Milleſij quidam ſtulti non ſunt, operantur autem æqualia ſtultis. Nota tertiò, φ ſuperbia prout eſt inordinatus appetitus excellentiæ habet obiectum formale ab obiectis aliorum peccatorum diſtinctum, licet tõ ſui obiecti in omnibus alijs inueniatur. Sic & ſupra dictum fuit de magnanimitate, φ habet obiectum in omnibus virtutibus inuentum. Sic ſuperbia iſta quærit tanquàm proprium obiectum excellentiam tanquàm finem omnium peccatorum; ſicut. n. in amore Dei, Deus eſt vltimus finis ad quem omnia ordinantur. ita in amore ſui eſt excellentia quæ quæritur tanquàm vltimus finis. Nã qui quærit abundare in diuitijs, in ſcientia, vel honoribus, per omnia quandam excellentiam quærit, vnde eſt cõis per imperium, quia imperat alijs in finem ſuum, non quia ſemper actu imperet aliis in finem ſuum, ſed quia apta nata eſt imperare oĩa vitia. Et quia obiectum ſuũ virtualiter in omnib. peccatis quæri põt. Patet ergo φ ſuperbia quo ad appetitũ excelle tiæ eſt cõis. Similiter quo ad contemptũ eſt cõis, ſaltẽ ſm effectũ. Nota, φ ſuperbia quæ eſt appetitus excellentiæ, dupliciter accipitur. Vno modo, vt iſte appetitus eſt circa excellentiã cui exhiberur honor, puta circa diuitias, & veſtes, & hmõi, & ſic eſt ſpeciale pctũ. Alio modo, vt eſt circa excellentiam in quacunq; re, & ſic eſt quoddã gñale repertum in omni pctõ, & eſt actualis elcuatio contra præceptum ſuperiorũ, hoc. n. eſt inordinatè appetere excellẽtiam, velle hr̃e aliquid contra legem ſuperiorũ, cui debet ſubeſſe, & talis inuenitur in omni peccato ſm effectum. Sed ſuperbia quæ eſt nolle ſubeſſe ſm affectum, eſt ſpeciale peccatum, ita φ ponitur vna ſuperbia ſpecialis, alia generalis quæ eſt contemptus diuinæ legis. Secundũ eſſe ctum, volui autem iſtam diſtinctionem expreſſe præmittere, quia in articulo tangitur quidem, ſed non niſi implicitè.

¶ Rñdeo dicendũ, φ quidam dicunt ſuperbiã dici tripliciter. Vno modo, ſm φ ſuperbia ſignificat inordinatum appetitum proprię excellẽtiæ, & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio modo ſm φ importat quendam actualem cõtemptum Dei quãtum ad hunc effectum, qui eſt non ſubdi eius præcepto, & ſic dicunt, φ eſt gñale peccatũ.

¶ D. S. in hoc art. ſicut in præced. tria principaliter facit. Primò declarat quandam opinionem circa intellectũ quęſiti. Secũdò examinat ibi, & hæc quidẽ. Tertiò rñdet ad quæſitũ ex proprijs, ibi, Et ideo dicẽdum. Circa primum primò præmittit quandã diſtinctionem fundamentalem illius opinionis. Secundò ſubiungit ipſam opinionẽ, ibi, & ſic dicunt &c. Diſtinctio ergo eſt, φ ſuperbia primò accipit prout ſignificat inordinatũ appetitũ proprię excellentiæ appetitũ videlicet formaliter tendentem in excellentiam inordinatè, contra ſtatum cuiuslibet. Alio modo accipitur ſuperbia ſm φ importat quandam actualem contemptum Dei quantum ad hunc effectũ, qui eſt non ſubdi eius præcepto, & ſic dicũt, φ eſt gñale pctũ. (Et nota, & ſic dicunt,) quia ſi intelligitur, φ cõtemptus ſm affectũ eſſet gñalis in omni pctõ, falſum eſſet; ſed ſi intelligitur ſm effectũ, bene dictum eſt, quia ſuperbia iſto modo nihil aliud eſt, quàm auerſio ab incõmutabili bono, vt habet D. S. de malo. ma 8. art. 2. Tertio modo accipitur ſecundum φ importat quandam inclinationem ad huiuſmodi actualẽ cõtẽptum Dei ex corruptione naturæ, & ſic nihil aliud eſt, quàm materiale originalis peccati, ſicut & de cupiditate dictum eſt. Tunc ibi.

¶ Tertio modo ſecundum quòd importat quandam inclinationem ad huiuſmodi contemptum ex corruptione naturæ, & ſic dicunt, φ eſt initium oĩs peccati, & differt a cupiditate, quia cupiditas reſpicit pctm, ex parte conuerſionis ad bonũ cõmutabile, ex quo pctm quodãmodo nutritur, & fouetur, & pp hoc cupiditas dr̃ radix; ſed ſuperbia reſpicit peccatum ex parte auerſionis a Deo, cuius præcepto homo ſubdi recuſat; & ideo vocatur initium, quia ex parte auerſionis incipit ratio mali.

¶ Subiungit D. S. illorum opinionem quo ad acceptionem ſuperbiæ in titulo quæſtionis, quia volunt, φ ſuperbia tertio modo eſt initium omnis peccati, ſicut & dixerunt de cupiditate, & ponunt iſti differentiam inter cupiditatem, & ſuperbiam iſto modo acceptam, quia cupiditas dicit habilitatem reſpectu conuerſionis ad bonum oommutabile, quia peccatum quodammodo fouetur, & nutritur ex cõmutabili bono, & propter hoc dicitur radix, qa videlicet etiam in naturalibus radix fouet, & nutrit; ſuperbia verò reſpicit peccatum ex parte auerſionis ex qua incipit ratio mali, & peccati, ita quòd ex illa inclinatione inordinata præſertim voluntas habeat, vt ſe a Deo auertat. Deinde cum dicit.

¶ Et hæc quidem quàmuis vera ſint, tñ non ſunt ſm intentionem ſapientis, qui dicit. Initiũ oĩs peccati eſt ſuperbia; manifeſtè. n. loquitur de ſuperbia ſm φ eſt inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt patet per hoc, quod ſubdit. Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & de hac materia loquitur ibi ferè in toto capitulo.—

¶ D. S. examinat prædictam opinionem, & dicit, quòd dicta illa in ſe ſunt vera, ſed non ad mentem ſapientis, qui dicendo omnis peccati initium eſſe ſuperbiã, loquitur de ea prout eſt appetitus inordinatus excellentiæ, & hoc patet intuenti capitulũ 10. vbi & ſubdit. Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus, ſicut patet de Saule, qui fuit ſuperbus ſuperbia actuali; quare cum ſuperbia tertio modo non ſit actus nec actuale peccatum, ideo de ea nõ intelligitur ſapiens, & præterea talis aptitudo in eo cui originale dimiſſum eſt, non habet rationem culpæ, nec per cõſequens demeretur illas pœnas quas ſapiens ibidem aſcribit ſuperbiæ.

Du. 918. *q. 1. art. 1. ad 1. & ar. 3. ad 2. & q. 20. art. 1. ad 2. ſed magis ad propoſitum. 1. 57. art. 4. & q. 65. art. 1. in cor. & ad 4.

¶ Et ideo dicendum eſt, quòd ſuperbia etiam ſm φ eſt ſpeciale peccatum & eſt initium omnis peccati. Conſiderandum eſt enim, φ in actibus voluntarijs, cuiuſmodi ſunt pctã duplex ordo inuenitur, ſ. intentionis, & executionis. In primo quidem ordine habet rõnem principij finis, vt ſupra multotiens dictum eſt. * Finis autem

in omnibus bonis temporalib. acquirendis est, vt homo per illa quandam perfectionem singularem, & excellentiam habeat, & ideo ex hac parte superbia quæ est appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati.———

¶Eradicato sinistro intellectu tituli quæstionis, vel auctoritatis sapientis. Hic consequenter D.S. ponit verum intellectum, & secundum eum respondet tali conclusione. Superbia secundum q̃ est speciale peccatũ, & quæ est appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati ex parte intentionis, sed ex parte executionis auaritia ponitur esse radix omnium malorum. Dicit autẽ conclusio notanter superbia, quæ est appetitus excellentiæ, quia ẽm D.S. 2.2.q.111.art.2.in cor. ex superbia possunt oriri omnia peccata duplici ratione. Vno modo per se, inquãtum scilicet omnia peccata ordinantur ad finem superbiæ, quæ est propria excellentia, ad quam potest ordinari omne id quod quis inordinatè appetit. Alio modo indirectè, & quasi per accidens, scilicet remouendo prohibens, inquantum scilicet homo per superbiam contemnit diuinam legem, per quam prohibetur a peccando, vbi innuit, quòd ex superbia omnia peccata oriuntur per se, vt videlicet est appetitus excellentiæ, de qua hic loquitur; sed ex superbia, vt est nolle subijci Deo, oriuntur per accidens, & de tali non loquitur hic, quia de ipsa non habet locum probatio conclusionis, quam D.S. hic ponit &c. Dicit autẽ ex parte intentionis, pro quo D.S. breuiter notat, q̃ in actibus volũtatis, cuiusmodi sunt peccata, duplex ordo inuenitur. s. intentionis, & executionis. Probat ergo D.S conclusionem, & primò primam partem. secundò secundã, ibi. Sed ex parte executionis; Arguitur sic pro prima parte conclusionis, in ordine intentionis habet rationem principij, vel initij ipse finis, sed ex parte executionis est primũ id, quod præbet opportunitatem adimplendi omnia desideria peccati, quod & habet rationem radicis. Sed finis in omnibus bonis temporalibus acquirendis est, vt homo per illa quandam perfectionem singularem & excellẽtiam habeat; & diuitiæ quæ sunt materia auaritiæ, præbent opportunitatem adimplendi omnia desideria peccati; ergo prima pars conclusionis vera. Maior patuit multotiens supra q.1. art.1. ad 1. & art.3 ad 2. & q.20. art.1. ad 2. & magis. q.57. artic.4. in cor. & q.65. art.1. in cor. in fine, & ad quartum. Minor relinquitur nota pro ambabus partibus. Nota autem, vt haberi potest ex D.S. in de malo ma.8. q.2. superbia ista est generale principium omnium vitiorum ex parte finis sui; sicut charitas omnium virtutum, quia videlicet ordinare potest omnia vitia in finem suum; quare sicut ad virtutem, cuius actus meritorius est nõ oportet, q̃ semper actu ordinetur in Deum, sed sufficit ordo virtualis; ita ad superbiæ finem ordinantur omnia peccata non semper actu, & expressè, sed virtualiter, quia quærens quodcunq; bonum temporale inordinatè, quærit aliquam sufficientiam, & perfectius, & sic virtualiter finem, & obiectum superbiæ; & ergo notanter dictum est, quòd ex tali superbia initientur finaliter omnia peccata, saltẽ virtualiter, sicut & vltimus finis secundum cõem rationem in omnibus appetitur, sic excellentia inordinata in omnibus peccatis, non autem initiantur finaliter omnia peccata ex superbia, vt dicit contemptum Dei, quia nõ omne peccatum est ex contemptu, vt oñdit D.S secunda secundæ, vbi statim. Nota, q̃ D.S. 2. 2. vbi iam art.7. probat, q̃ superbia sit principium omnium peccatorũ, & hoc ex alio fundamento, & de superbia ẽm formale, videlicet ex parte auersionis, quia quod est per se, est primum in quolibet genere, superbia autem per se respicit auersionem, vt ibidem declaratur. artic.6. Vnde patet, quòd loquitur ibidem de esse principium in ratione peccati, & de superbia, vt est nolle subijci expressè; hic autem loquitur de esse principium in ratione finis, & ratione conuersionis, & de ea, vt est appetitus excellentiæ, ita scilicet, quòd omnia quæ appetuntur in alijs peccatis, virtualiter appetuntur ob finem superbiæ. Est autem superbia, vt dicit formalem auersionem, prin̄c piũ aliorum, & initium, eo modo quo primum in vnoquoq; genere est principium eorum quę sunt post, quia videlicet oĩa alia aliqualiter ipsum participant, & includunt; sic oĩa peccata habẽt quasi participatiuè, qđ conuenit superbiæ sic dictę per essentiã, & formaliter. s. auersionẽ a Deo; talis tñ superbia, sicut D.S. ibidem habet, est principium omnium, non quia omnia oriantur, sed qa nullũ est, qđ nõ possit ex ea oriri. Deinde cũ dicit.

¶ Sed ex parte executionis est primum id, quod præbet opportunitatem adimplendi omnia desideria peccati, quod habet rationem radicis, secundum diuitiæ, & ideo ex hac parte auaritia ponitur esse radix omniũ malorum, vt dictum est. * Et per hoc patet rñsio ad primũ. *arti. præc.

¶Ponit & probat secundam partem conclusionis sic, ex parte executionis est primum id, quod præbet opportunitatem adimplendi desideria omnia peccati, quod & habet rationem radicis, sed diuitiæ quæ sunt materia auaritiæ præbent opportunitatem adimplendi omnia desideria peccati; ergo secunda pars conclusionis vera, quòd auaritia est radix omnium peccatorum. Maior patet de se, & tacta est art. præced. Similiter minor.

ARGVM. in contrarium est pro prima parte conclusionis.

¶Ad primi maiorem, radix est quoddam principium arborum effectiuum, & quasi materiale, vt enim sup. q.62. art.4. ad primum allegatum fuit, radix non solùm habet rationem materiæ, sed etiam causæ actiuæ inquantum administrat nutrimentum. Ad secundam partem maioris, negatur, quòd sit idem radix, & initium, quia radix habet se in via executionis, & præstat alijs vitijs materiam, sed initium est, quod respicit principalem finem in quem omnia alia ordinantur. Minor conceditur, sed negatur consequentia, quia fundatur in falso intellectu, quasi idem sit radix, & initium, quod falsum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd apostatare a Deo dicitur esse initium superbiæ ex parte auersionis; ex hoc enim, quòd homo non vult subdi Deo, sequitur quòd inordinatè velit propriam excellentiam in rebus tẽporalibus, & sic apostasia a Deo nõ sumitur ibi, quasi speciale peccatum, sed magis, vt quædam conditio gñalis oĩs peccati, quæ est auersio ab incommutabili bono. Vel potest dici, q̃ apostatare a Deo dicitur esse initium superbiæ, quia est prima superbiæ species, ad superbiam enim pertinet cuiq; superiori nolle subijci, & præcipuè nolle subdi Deo, ex quo contingit, quòd homo supra seipsum indebitè extollatur quantum ad alias superbiæ species.

¶Ad maiorem dicitur dupliciter, primò, quòd non intelligitur quasi apostatare a Deo sit aliud a superbia hominis, sed accipitur pro vna conditione quæ inuenitur in omni peccato, scilicet pro auersione a Deo, ex qua auersione incipit radix peccati, & sic superbia, scilicet ẽm effectum inuenitur in omni peccato, & est formale omnis peccati, & etiam superbiæ, quia primum intelligitur nolle subesse Deo, quàm inordinatè ferri in excellentiam, & ita superbia, etiam vt est appetitus excellentiæ, includit apostasiam a Deo tanquam formale principium, & initium, vt peccatum est, quia & in tali superbia est conuersio, & auersio; & secũdum D.S. in de malo, vbi supra, & in 2. dist.42. in fi. superbia sic accepta, & cupiditas non dicuntur duo peccata, sed vnum peccatum tantùm secundum habitudinem ad diuersos terminos, ex quibus constituitur vnum peccatum, sicut ex materiali, & formali, eo q̃ omne peccatum est auersio ab incommutabili bono, & conuersio ad commutabile. Et intellige D.S. in prima responsione, quòd ex hoc non vult subdi secundum effectum, quòd non subdi intelligitur ordine naturæ conuersioni inordinatę, non autem intelligitur de non subdi secundum affectum, quia tunc non esset talis apostasia communis omni peccato &c. Vnde habet D.S. secunda secundæ q.12. art.1. quòd apostasiã quæ importat voluntatem a mandatis Dei resilientem, inuenitur in omni peccato mortali, quod etiam debet intelligi de voluntate secundum effectum. Secundò dicitur, sicut & D.S. dicit 2.2.q.162. art.7. ad 2. quòd apostatare a Deo est initium superbiæ humanæ, non quasi aliud peccatum a superbia existens, sed quia est prima pars & species superbiæ. Superbia.n. secundum affectum principaliter recusat subiectionem diuinam, quæ est potissima superbia, & ex illa consequuntur aliæ species superbiæ, puta nolle constringi præcepto hominis; & etiam ex ea consequitur, quòd inordinatè extollatur supra se, ita quòd talis apostasia est initium superbiæ, & tamen est superbia sicut sol est principium corporum, & tamen est corpus. Ad minorem concedo, quòd apostasia est peccatum, vel quia formale in omni peccato, vel quia prima species superbiæ, vt dictum est. Negatur autem consequentia si intelligatur, quòd aliquod aliud peccatum a superbia sit initium superbiæ, sed probat, quòd in superbia est vnum principale, & aliud minus principale, & vna species prior alijs, & per consequens negatur & vltima consequentia.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd in hoc homo se amat, q̃ sui excellentiam vult, idem enim est se amare, quod sibi velle bonum; vnde ad idem pertinet, quòd ponatur initium omnis peccati superbia, vel amor proprius.———

¶Conceditur totum vsque ibi. Nõ autem superbia, quia superbia non excludit amorẽ sui, immo includit, velle.n. excellentiam sibi, quod est superbiæ, est seipsum amare, quare ad idem pertinet ponere initium omnis peccati superbiam, & amorem sui. Nota tñ, vt supra tactum fuit ex D.S. in 2. vbi statim. Amor sui est radix omnis peccati ex parte peccantis, quia videlicet peccans ipse est vltimus finis omnis peccati; sed si accipitur radix, vel initium ex parte eorũ quæ propter se quærit, sic superbia prout est appetitus excellẽtiæ includitur in omni peccato modo dicto, & est initium finale, quia autẽ idem actus est, quo quis quærit excellentiã sicut summum, & finale appetibile, & quo amat seipsum, ideo D.S. hic dicit, q̃ ad idẽ pertinet ponere initium amorem sui, & superbiã, licet vt distinguũtur ẽm terminos distinguãtur, quia amor sui est initium ex parte peccantis, superbia autem ex parte concupiti. Nota quòd Durandus mordet hunc ar. volens probare quòd inordinata excellentia non in omnibus peccatis quæratur, quia nõ in peccatis intemperantiæ, vbi quæruntur turpes delectationes, per Durandus

quas

quas ſcitur non ſequi excellentia. Sed negatur, quod dicit; nam multi gloriantur in talibus, & eſtimant ſe excellere alios, qui nõ poſſunt talibus turpibus perfrui ſicut ipſi, & reputant talia eſſe re præſentatiua, & manifeſtatiua proprię excellentiæ. Similiter, ꝙ objicitur de fuga pœnarum, & triſtitiarum propter timiditatẽ in rebus bellicis, non valet, nam tales fugientes intendunt conſeruare, & protelare vitam ſuam, & incolumitatem præ cæteris; ſic autem conſeruare proprium bonum præ cæteris apprehendunt vt quoddam ſignum ſagacitatis, & propriæ excellentiæ; & præterea, vt dictum fuit in appetendo quodcunque appetunt aliquam ſufficientiam, & perfectionem deſiderãt, & hoc eſt ſuperbire ſecundum effectum, & includitur virtualiter appetitus excellẽtiæ. Vide in Capreolo. in 2. diſt. 43. circa tertiam concluſionem.

Vtrum præter ſuperbiam, & auaritiam, ſint quædam alia peccata ſpecialia, quæ dicuntur capitalia.

Q

*Infra art. 4. & locis ibi citatis.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd præter Superbiam, & Auaritiam non ſunt quædam peccata ſpecialia, quæ dicuntur capitalia; ita enim videtur ſe habere caput ad animalia ſicut radix ad plantas, vt dicitur in 2. de anima,* nam radices ſunt ori ſimiles; ſi igitur cupiditas dr radix omnium malorum, vr ꝙ ipſa ſola debeat dici vitium capitale, & nullum aliud peccatum.

*Ariſtot. 32.

¶ 2 Præt. caput habet quẽdam ordinẽ ad alia membra, inquantũ a capite in oĩa membra diffunditur quodammodo ſenſus, & motus; ſed peccatũ dicitur per priuationem ordinis; ergo peccatum non habet rõnem capitis, & ita non debent poni aliqua capitalia peccata.

¶ 3 Præt. capitalia crimina dicuntur quæ capite plectuntur; ſed tali pœna puniuntur quædam peccata in ſingulis generibus; ergo vitia capitalia non ſunt aliqua determinata ſecundum ſpeciem.

* Greg. capit. 31.

¶ Sed contra eſt, qđ Greg. 31. Mor. * enumerat quædam ſpecialia vitia, quæ dicit eſſe capitalia.

¶ Quærit nunc de peccatis, quæ ſunt cauſa quorũdam peccatorum, licet non omnium quæ dicuntur capitalia. Et primò quæritur ratio denominationis. Secundò ratio enumerationis. Quærit ergo an præter Superbiam, & Auaritiam, quæ ſcilicet ſunt radix omniũ peccatorũ, ſint quędã alia peccata ſpecialia, quæ dicuntur capitalia, & ſint etiã per hoc cauſa quorundam aliorũ pctõrum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd capitale dicitur a capite; caput autem propriè quidem eſt quoddam membrum animalis, quod eſt principium, & directiuum totius animalis; vnde metaphoricè omne principium caput vocatur, & etiam homines qui alios dirigunt, & gubernant, capita aliorum eſſe dicuntur.

¶ D. S. in hoc art. duo facit. Primò declarat titulum quæſtionis. Secundò iuxta verum intellectum reſpondet, ibi. Et ſic dicitur. Circa primum declarat quæſitũ, quòd poſſet dupliciter intelligi, ſecundum vnam diſtinctionem; cuius rationem primò ponit, ſecundò membra diſtinctionis proſequitur remouendo primum membrum, & primum intellectum quæſiti, ibi. Dicitur ergo &c. Ratio ergo diſtinctionis, & duplicis intellectus quæſiti eſt, quia capitale dicitur dupliciter. Vno modo a capite propriè dicto, qa videlicet capite punitur, & de talibus capitalibus, hic non intendimus. Nec hoc modo loquitur B. Greg. cum dicit quædam eſſe capitalia. Sic enim ſecundum B. Aug. Omelia de purgatorio, plura ſunt capitalia. ſ. ſacrilegia, homicidia, adulteria, fornicatio, falſum teſtimonium, rapina, furtum, Superbia, Auaritia, Inuidia, talia enim ſunt mortalia; ſed capitalia de quibus intendimus non omnia ſunt mortalia ex genere. Secundo modo dr vitiũ capitale, vel peccatum prout metaphoricè ſignat principium, vel directiuum aliorum peccatorum. Ratio diſtinctionis ponitur in principio arti. quia capitale dicitur a capite, ſed caput dicitur dupliciter, ſcilicet propriè, & metaphoricè; ergo & capitale. Illa minor declaratur in littera, quia caput propriè dicitur membrum principale animalis; principale quo ad ſenſum, & cognitionem, & virtutem directiuam omnium membrorũ, licet quo ad motionem naturalem, & vitalem cor præemineat, vt ſolet dici, tertia par. q. 8. artic. 1. Sed quia tale membrum, quod propriè caput dicitur, eſt principium, (ſcilicet incipiendo a ſuperiori,) & directiuum totius animalis, ideo metaphoricè omne principium caput dicitur, & etiam homines qui alios gubernant, capita aliorum dicuntur, quare ſequitur diſtinctio prædicta. Deinde ibi.

¶ Dicitur ergo vitium capitale vno modo a capite propriè dicto, & ſecundum hoc peccatum capitale dicitur peccatum, quod capitis pœna punitur; ſed ſic nunc non intendimus de capitalibus peccatis, ſed ſm quòd alio modo dicitur peccatum capitale, prout metaphoricè ſignat principium, vel directiuum aliorum.

¶ Proſequitur membra prædictę diſtinctionis remouendo primum membrũ ab intellectu quæſiti, & ſecundum applicãdo, quia videlicet vitiũ dr capitale vno modo a capite propriè dicto &c.

¶ Et ſic dicitur vitium capitale ex quo alia vitia oriuntur, & præcipuè ſecundum originem cauſæ finalis, quæ eſt formalis origo, vt ſupra dictum eſt.* *q. 18. art. 6 q. 72. art. 6. q. 75. art. 1. in fine cor.

¶ Hic conſequenter D. S. rñdet ad quæſitum iuxta intellectum declaratum. Et primò probat concluſionem rñſiuam, quã in corpore non ponit, ſed in ſolutione primi argumẽti. Secundò infert ex illa probatione quoddam corollarium, ibi Et ideo vitium, &c. Concluſio ergo rñſiua talis eſt, præter Superbiam, & Auaritiam, ſunt alia peccata quædam ſpecialia, quæ dicuntur capitalia. ſ. ſecundo modo metaphoricè. Probatur concluſio, vitiũ capitale dr metaphoricè ex quo alia peccata oriũtur, præcipuè ſm originem cauſæ finalis. ſ propinquę, quæ eſt origo formalis, ſed præter Superbiam, & Auaritiam ſunt quædam alia peccata ſpecialia, ex quibus alia oriuntur ſecundũ originem cauſæ finalis propinquę; ergo concluſio vera. Maior patet ex dictis, quia capitale dicitur metaphoricè caput prout ſignificat principium, vel directiuum aliorum &c. Maior patebit ſecunda ſecundæ in ſpeciali, & in generali art. ſeq. Et de Inuidia patet. 2. 2. q. 36. de Ira, 2. 2. q. 154. de Luxuria. 2. 2. q. 152. de inani gloria. q. 132. de Gula. q. 188. Et patet exemplariter, de Inuidia, qua mittur obſcurare excellentiam alterius; ex qua ſequitur detractio, ſuſurratio &c. Et dicit maior, quòd origo qua oritur vnum vitium ex alio ſicut ex fine ſit formalis, hoc patuit ſupra, q. 18. artic. 6. & q. 72. art. 6. & q. 75. art. 4. in fi. cor. quia in moralibus ſumitur forma ex fine; quando ergo vnum mouet ad finem ſuum habet ſe finaliter, & formaliter. Deinde ibi.

¶ Et ideo vitium capitale non ſolùm eſt principium aliorum, ſed etiam eſt directiuum, & quodamodo ductiuum aliorum; ſemper enim ars, vel habitus ad quem pertinet finis, principatur, & imperat circa ea quæ ſunt ad finem. Vnde Greg. 31. Moral. * huiuſmodi vitia capitalia ducibus exercituum comparat. * Greg. capit. 31.

Infert ex dictis quoddam corollarium, ſ. quòd vitium capitale non ſolùm eſt principium aliorum, ſed etiam eſt directiuum, & quodammodo ductiuum aliorum. Probatur corollarium ex dictis, ſemper ars, vel habitus, vt in littera, ſed ad vitia capitalia pertinet finis; ergo &c. Maior patuit ſupra, & minor iam dicta eſt. Et confirmatur illud corollarium auctoritate B. Gregor. qui comparat hmõi vitia ducibus exercituum; ſic Inuidia ducit, & mouet multa vitia in finem ſuum. Nota circa iſta D. S. in de malo. ma. 8. art. 1. quia vnum vitium ordinari in finem alterius, cõtingit dupliciter. Vno modo ex parte peccantis cuius voluntas promior eſt ad finem vnius peccati, quam alterius, & hoc accidit peccatis. Nec ſecũdum hoc debet intelligi, quod hic dictum eſt, videlicet, quòd dicatur capitale, in cuius finẽ aliud ordinatur. Sed alio modo contingit ex habitudine finium; quorum vnus habet quãdam conuenientiam cum alio, ita quòd vt in pluribus ad ipſum ordinetur, ſicut deceptio quæ eſt finis fraudis ordinatur ad pecunias congregandas, quod eſt finis Auaritiæ, & ſecundum hoc intelligitur, quod dictum eſt, ſcilicet aliqua vitia ordinari in finem capitalis. Nota ſecundò, quòd concluſio notanter dicit de origine finali propinqua, quia videlicet vitia capitalia accipiuntur ſecundum fines propinquos, non quidem omniũ peccatorum ſpecialium, ſed quorundam, ex quibus, vt in pluribus nata ſunt alia peccata oriri. Et ideo licet ſuperbia ſola cõtineat finem primum omnium peccatorum, ex qua ſecundum originem finale remotã omnia oriũtur, tñ & alia dicunt capitalia, qa origine finali propinqua, alia ex ipſis oriuntur, & hoc ſufficit ad rationem capitalis.

ARGVM. in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd capitale dicitur denominatiuè a capite, quod quidem eſt per quandam deriuationem, vel participationem capitis, ſicut habens aliquam proprietatẽ capitis, & non ſicut ſimpliciter caput; & ideo capitalia vitia dicuntur non ſolùm illa quæ habent rõnem primæ originis; ſicut Auaritia quæ dr radix, & ſuperbia, quæ dr initium; ſed etiam illa quæ hñt rõnem originis propinquę reſpectu plurium pctõrum.

¶ Ad maiorem, vel aſſumptum dico, quòd eſto verum ſit de capite, non tamen de capitali metaphoricè dicta. quia capitale dicitur per quandam deriuationem, vel Analogiam capitis, quia videlicet hẽt aliquam proportionabilitatem cũ capite propriè dicto. ſ. eſſe principiũ, vel eſſe directiuũ. Radix autẽ dr ſolũ primum

in omnibus bonis temporalib. acquirendis eſt, vt homo per illa quandam perfectionem ſingularem, & excellentiam habeat, & ideo ex hac parte ſuperbia quæ eſt appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati. ——

¶Eradicato ſiniſtro intellectu tituli quæſtionis, vel auctoritatis ſapientis. Hic conſequenter D.S. ponit verum intellectum, & ſecundum eum reſpondet tali concluſione. Superbia ſecundum φ eſt ſpeciale peccatū, & quæ eſt appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati ex parte intentionis, ſed ex parte executionis auaritia ponitur eſſe radix omnium malorum. Dicit autē concluſio notanter ſuperbia, quæ eſt appetitus excellentiæ, quia ſm D.S. 2.2.q.111.art.2.in cor. ex ſuperbia poſſunt oriri omnia peccata duplici ratione. Vno modo per ſe, inquātum ſcilicet omnia peccata ordinantur ad finem ſuperbiæ, quæ eſt propria excellentia, ad quam poteſt ordinari omne id quod quis inordinatè appetit. Alio modo indirectè, & quaſi per accidens, ſcilicet remouendo prohibens, inquantum ſcilicet homo per ſuperbiam contemnit diuinam legem, per quam prohibetur a peccando, vbi innuit, quòd ex ſuperbia omnia peccata oriuntur per ſe, vt videlicet eſt appetitus excellentiæ, de qua hic loquitur; ſed ex ſuperbia, vt eſt nolle ſubijci Deo, oriuntur per accidens, & de tali non loquitur hic, quia de ipſa non habet locum probatio concluſionis, quam D.S. hic ponit &c. Dicit autē ex parte intentionis, pro quo D.S. breuiter notat, φ in actibus volūtatis, cuiuſmodi ſunt peccata, duplex ordo inuenitur, ſ. intentionis, & executionis. Probat ergo D.S concluſionem, & primò primam partem. ſecundò ſecundā, ibi. Sed ex parte executionis; Arguitur ſic pro prima parte concluſionis, in ordine intentionis habet rationem principij, vel initij ipſe finis, ſed ex parte executionis eſt primū id, quod præbet opportunitatem adimplendi omnia deſideria peccati, quod & habet rationem radicis. Sed finis in omnibus bonis temporalibus acquirendis eſt, vt homo per illa quandam perfectionem ſingularem & excellētiam habeat; & diuitiæ quæ ſunt materia auaritiæ, præbent opportunitatem adimplendi omnia deſideria peccati; ergo prima pars concluſionis vera. Maior patuit multotiens ſupra q.1. art.1.ad 1.& art.3 ad 2.& q.20.art.1.ad 2.& magis.q.57.artic.4.in cor.& q.65. art.1.in cor.in fine, & ad quartum. Minor relinquitur nota pro ambabus partibus. Nota autem, vt haberi poteſt ex D.S. in de malo ma.8. q.2. ſuperbia iſta eſt generale principium omnium vitiorum ex parte finis ſui; ſicut charitas omnium virtutum, quia videlicet ordinate poteſt omnia vitia in finem ſuum; quare ſicut ad virtutem, cuius actus meritorius eſt nō oportet, φ ſemper actu ordinetur in Deum, ſed ſufficit ordo virtualis; ita ad ſuperbiæ finem ordinantur omnia peccata non ſemper actu, & expreſsè, ſed virtualiter, quia quærens quodcunq; bonum temporale inordinatè, quærit aliquam ſufficientiam, & perfectus, & ſic virtualiter finem, & obiectum ſuperbiæ; & ergo notanter dictum eſt, quòd ex tali ſuperbia initientur finaliter omnia peccata, ſaltē virtualiter, ſicut & vltimus finis ſecundum cōm rationem in omnibus appetitur, ſic excellentia inordinata in omnibus peccatis, non autem initiantur finaliter omnia peccata ex ſuperbia, vt dicit contemptum Dei, quia nō omne peccatum eſt ex contemptu, vt oſtēdit D.S ſecunda ſecundæ, vbi ſtatim. Nota, φ D.S. 2 2. vbi iam.art.7.probat, φ ſuperbia ſit principium omnium peccatorū, & hoc ex alio fundamento, & de ſuperbia ſm formale, videlicet ex parte auerſionis, quia quod eſt per ſe, eſt primum in quolibet genere, ſuperbia autem per ſe reſpicit auerſionem, vt ibidem declaratur.artic.6. Vnde patet, quòd loquitur ibidem de eſſe principium in ratione peccati, & de ſuperbia, vt eſt nolle ſubijci expreſsè; hic autem loquitur de eſſe principium in ratione finis, & ratione conuertionis, & de ea, vt eſt appetitus excellentiæ, ita ſcilicet, quòd omnia quæ appetuntur in alijs peccatis, virtualiter appetuntur ob finem ſuperbiæ. Eſt autem ſuperbia, vt dicit formalem auerſionem, priuatiuā aliorum, & initium, eo modo quo primum in vnoquoq; genere eſt principium eorum quę ſunt poſt, quia videlicet oīa alia aliqualiter ipſum participant, & includunt; ſic oīa peccata habēt quaſi participatiuè, qđ conueniat ſuperbiæ ſic dictę per eſſentiā, & formaliter. i. auerſionē a Deo; talis tñ ſuperbia, ſicut D.S. ibidem habet, eſt principium omnium, non quia omnia oriantur, ſed qa nullū eſt, qđ nō poſſit ex ea oriri. Deinde cū dicit.

¶ Sed ex parte executionis eſt primum id, quod præbet opportunitatem adimplendi omnia deſideria peccati, quod habet rationem radicis, ſecundum diuitiæ, & ideo ex hac parte auaritia ponitur eſſe radix omniū malorum, vt dictum eſt. * Et per hoc patet rñſio ad primū.

*arti. præc.

¶Ponit & probat ſecundam partem concluſionis ſic, ex parte executionis eſt primum id, quod præbet opportunitatem adimplendi deſideria omnia peccati, quod & habet rationem radicis, ſed diuitiæ quæ ſunt materia auaritiæ præbent opportunitatem adimplendi omnia deſideria peccati; ergo ſecunda pars concluſionis vera, quòd auaritia eſt radix omnium peccatorum. Maior patet de ſe, & facta eſt art. præced. Similiter minor.

ARGVM. in contrarium eſt pro prima parte concluſionis.

¶Ad primi maiorem, radix eſt quoddam principium arborum effectiuum, & quaſi materiale, vt enim ſup.q.62.art.4.ad primum allegatum fuit, radix non ſolùm habet rationem materiæ, ſed etiam cauſæ actiuæ inquantum adminiſtrat nutrimentum. Ad ſecundam partem maioris, negatur, quòd ſit idem radix, & initium, quia radix habet ſe in via executionis, & præſtat alijs vitijs materiam, ſed initium eſt, quod reſpicit principalem finem in quem omnia alia ordinantur. Minor conceditur, ſed negatur conſequentia, quia fundatur in falſo intellectu, quaſi idem ſit radix, & initium, quod falſum eſt.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd apoſtatare a Deo dicitur eſſe initium ſuperbiæ ex parte auerſionis; ex hoc enim, quòd homo non vult ſubdi Deo, ſequitur quòd inordinatè velit propriam excellentiam in rebus tēporalibus, & ſic apoſtaſia a Deo nō ſumitur ibi, quaſi ſpeciale peccatum, ſed magis, vt quædam conditio gñalis oīs peccati, quæ eſt auerſio ab incommutabili bono. Vel poteſt dici, φ apoſtatare a Deo dicitur eſſe initium ſuperbiæ, quia eſt prima ſuperbiæ ſpecies, ad ſuperbiam enim pertinet cuiq; ſuperiori nolle ſubijci, & præcipuè nolle ſubdi Deo, ex quo contingit, quòd homo ſupra ſeipſum indebitè extollatur quantum ad alias ſuperbiæ ſpecies.

¶Ad maiorem dicitur dupliciter, primò, quòd non intelligitur quaſi apoſtatare a Deo ſit aliud a ſuperbia hominis, ſed accipitur pro vna conditione quæ inuenitur in omni peccato, ſcilicet pro auerſione a Deo, ex qua auerſione incipit radix peccati, & ſic ſuperbia, ſcilicet ſm effectum inuenitur in omni peccato, & eſt formale omnis peccati, & etiam ſuperbiæ, quia primum intelligitur nolle ſubeſſe Deo, quàm inordinatè ferri in excellentiam, & ita ſuperbia, etiam vt eſt appetitus excellentiæ, includit apoſtaſiam a Deo tanquam formale principium, & initium, vt peccatum eſt, quia & in tali ſuperbia eſt conuerſio, & auerſio; & ſecūdum D.S. in de malo, vbi ſupra, & in 2.diſt.42. in fi. ſuperbia ſic accepta, & cupiditas non dicuntur duo peccata, ſed vnum peccatum tantùm ſecundum hab.tudinem ad diuerſos terminos, ex quibus conſtituitur vnum peccatum, ſicut ex materiali, & formali, eo φ omne peccatum eſt auerſio ab incommutabili bono, & conuerſio ad commutabile. Et intellige D.S. in prima reſponſione, quòd ex hoc non vult ſubdi ſecundum effectum, quòd non ſubdi intelligitur ordine naturæ conuerſioni inordinatę, non autem intelligitur de non ſubdi ſecundum affectum, quia tunc non eſſet talis apoſtaſia communis omni peccato &c. Vnde habet D.S. ſecunda ſecundæ q.12. art.1. quòd apoſtaſia quæ importat voluntatem a mandatis Dei reſilientem, inuenitur in omni peccato mortali, quod etiam debet intelligi de voluntate ſecundum effectum. Secundò dicitur, ſicut & D.S. dicit 2.2.q.162. art.7. ad 2. quòd apoſtatare a Deo eſt initium ſuperbiæ humanæ, non quaſi aliud peccatum a ſuperbia exiſtens, ſed quia eſt prima pars & ſpecies ſuperbiæ. Superbia.n. ſecundum affectum principaliter recuſat ſubiectionem diuinam, quæ eſt potiſſima ſuperbia, & ex illa conſequuntur alię ſpecies ſuperbiæ, puta nolle conſtringi præcepto hominis; & etiam ex ea conſequitur, quòd inordinatè extollatur ſupra ſe, ita quòd talis apoſtaſia eſt initium ſuperbiæ, & tamen eſt ſuperbia ſicut ſol eſt principium corporum, & tamen eſt corpus. Ad minorem concedo, quòd apoſtaſia eſt peccatum, vel quia formale in omni peccato, vel quia prima ſpecies ſuperbiæ, vt dictum eſt. Negatur autem conſequentia ſi intelligatur, quòd aliquod aliud peccatum a ſuperbia ſit initium ſuperbiæ, ſed probat, quòd in ſuperbia eſt vnum principale, & aliud minus principale, & vna ſpecies prior alijs, & per conſequens negatur & vltima conſequentia.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd in hoc homo ſe amat, φ ſui excellentiam vult, idem enim eſt ſe amare, quod ſibi velle bonum; vnde ad idem pertinet, quòd ponatur initium omnis peccati ſuperbia, vel amor proprius. ——

¶Conceditur totum vſque ibi. Nō autem ſuperbia, quia ſuperbia non excludit amorē ſui, immo includit, velle.n. excellentiam ſibi, quod eſt ſuperbiæ, eſt ſeipſum amare, quare ad idem pertinet ponere initium omnis peccati ſuperbiam, & amorem ſui. Nota tñ, vt ſupra tactum fuit ex D.S. in 2.vbi ſtatum. Amor ſui eſt radix omnis peccati ex parte peccantis, quia videlicet peccans ipſe eſt vltimus finis omnis peccati; ſed ſi accipitur radix, vel initium ex parte eorū quæ propter ſe quærit, ſic ſuperbia prout eſt appetitus excellētiæ includitur in omni peccato modo dicto, & eſt initium finale, quia autē idem actus eſt, quo quis quærit excellentiā ſicut ſummum, & finale appetibile, & quo amat ſeipſum, ideo D.S. huo dicit, φ ad idē pertinet ponere initium amorem ſui, & ſuperbiā, licet vt diſtinguūtur ſm terminos diſtinguātur, quia amor ſui eſt initium ex parte peccantis, ſuperbia autem ex parte concupiti. Nota quòd Durandus mordet hunc ar. volens probare quòd inordinata excellentia non in omnibus peccatis quæratur, quia nō in peccatis intemperantiæ, vbi quæruntur turpes delectationes, per

Durandus

quas

quas ſcitur non ſequi excellentia. Sed negatur, quod dicit; nam multi gloriantur in talibus, & eſtimant ſe excellere alios, qui nõ poſſunt talibus turpibus perfrui ſicut ipſi, & reputant talia eſſe re præſentatiua, & manifeſtatiua proprię excellentiæ. Similiter, ꝙ obijcitur de fuga pœnarum, & triſtitiarum propter timiditatẽ in rebus bellicis, non valet, nam tales fugientes intendunt conſeruare, & protelare vitam ſuam, & incolumitatem præ cæteris; ſic autem conſeruare proprium bonum præ cæteris apprehendunt vt quoddam ſignum ſagacitatis, & propriæ excellentiæ; & præterea, vt dictum fuit in appetendo quodcunque appetunt aliquam ſufficientiam, & perfectionem deſiderãt, & hoc eſt ſuperbire ſecundum effectum, & includitur virtualiter appetitus excellẽtiæ. Vide in Capreolo. in 2. diſt. 43. circa tertiam concluſionem.

Vtrum præter ſuperbiam, & auaritiam, ſint quædam alia peccata ſpecialia, quæ dicuntur capitalia.

Q

*Infra 2.4. & locis ibi citatis.

*Ariſt. 3.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd præter Superbiam, & Auaritiam non ſunt quædam peccata ſpecialia, quæ dicuntur capitalia; ita enim videtur ſe habere caput ad animalia ſicut radix ad plantas, vt dicitur in 2. de anima,* nam radices ſunt ori ſimiles; ſi igitur cupiditas dr̃ radix omnium malorum, vr̃ ꝙ ipſa ſola debeat dici vitium capitale, & nullum aliud peccatum.

¶ 2 Præt. caput habet quẽdam ordinẽ ad alia membra, inquantũ a capite in oĩa membra diffunditur quodammodo ſenſus, & motus; ſed peccatũ dicitur per priuationem ordinis; ergo peccatum non habet rõnem capitis, & ita non debent poni aliqua capitalia peccata.

¶ 3 Præt. capitalia crimina dicuntur quæ capite plectuntur; ſed tali pœna puniuntur quædam peccata in ſingulis generibus; ergo vitia capitalia non ſunt aliqua determinata ſecundum ſpeciem.

* Greg. capit. 31.

¶ Sed contra eſt, qd̃ Greg. 31. Mor. * enumerat quædam ſpecialia vitia, quæ dicit eſſe capitalia.

¶Quærit nunc de peccatis, quæ ſunt cauſa quorũdam peccatorum, licet non omnium quæ dicuntur capitalia. Et primò quæritur ratio denominationis. Secundò ratio enumerationis. Quærit ergo an præter Superbiam, & Auaritiam, quæ ſcilicet ſunt radix omniũ peccatorũ, ſint quędã alia peccata ſpecialia, quæ dicuntur capitalia, & ſint etiã per hoc cauſa quorundam aliorũ pcc̃orum.

¶Reſpondeo dicendum, quòd capitale dicitur a capite; caput autem propriè quidem eſt quoddam membrum animalis, quod eſt principium, & directiuum totius animalis; vnde metaphoricè omne principium caput vocatur, & etiam homines qui alios dirigunt, & gubernant, capita aliorum eſſe dicuntur.

¶D. S. in hoc art. duo facit. Primò declarat titulum quæſtionis. Secundò iuxta verum intellectum reſpondet, ibi. Et ſic dicitur. Circa primum declarat quæſitũ, quòd poſſet dupliciter intelligi, ſecundum vnam diſtinctionem; cuius rationem primò ponit, ſecundò membra diſtinctionis proſequitur remouendo primum membrum, & primum intellectum quæſiti, ibi. Dicitur ergo &c. Ratio ergo diſtinctionis, & duplicis intellectus quæſiti eſt, quia capitale dicitur dupliciter. Vno modo a capite propriè dicto, ꝙ videlicet capite punitur, & de talibus capitalibus, hic non intendimus. Nec hoc modo loquitur B. Greg. cum dicit quædam eſſe capitalia. Sic enim ſecundum B. Aug. Omelia de purgatorio, plura ſunt capitalia. ſ. ſacrilegia, homicidia, adulteria, fornicatio, falſum teſtimonium, rapina, furtum, Superbia, Auaritia, Inuidia, talia enim ſunt mortalia; ſed capitalia de quibus intendimus non omnia ſunt mortalia ex genere. Secundo modo dr̃ vitiũ capitale, vel peccatum prout metaphoricè ſignat principium, vel directiuum aliorum peccatorum. Ratio diſtinctionis ponitur in principio arti. quia capitale dicitur a capite, ſed caput dicitur dupliciter, ſcilicet propriè, & metaphoricè; ergo & capitale. Illa minor declaratur in littera, quia caput propriè dicitur membrum principale animalis; principale quo ad ſenſum, & cognitionem, & virtutem directiuam omnium membrorũ, licet quo ad motionem naturalem, & vitalem cor præmineat, vt ſolet dici, tertia par. q. 8. artic. 1. Sed quia tale membrum, quod propriè caput dicitur, eſt principium, { ſcilicet incipiendo a ſuperiori, } & directiuum totius animalis, ideo metaphoricè omne principium caput dicitur, & etiam homines qui alios gubernant, capita aliorum dicuntur, quare ſequitur diſtinctio prædicta. Deinde ibi.

¶ Dicitur ergo vitium capitale vno modo a capite propriè dicto, & ſecundum hoc peccatum capitale dicitur peccatum, quod capitis pœna punitur; ſed ſic nunc non intendimus de capitalibus peccatis, ſed ſm quòd alio modo dicitur peccatum capitale, prout metaphoricè ſignat principium, vel directiuum aliorum.

¶Proſequitur membra prædictę diſtinctionis remouendo primum membrũ ab intellectu quæſiti, & ſecundum applicãdo, quia videlicet vitiũ dr̃ capitale vno modo a capite propriè dicto &c.

¶Et ſic dicitur vitium capitale ex quo alia vitia oriuntur, & præcipuè ſecundum originem cauſæ finalis, quæ eſt formalis origo, vt ſupra dictum eſt.* *q. 11. art. 6 q. 72. art. 6. q. 75. art. 1. in fine cor.

¶Hic conſequenter D. S. rñdet ad quæſitum iuxta intellectum declaratum. Et primò probat concluſionem rñſiuam, quã in corpore non ponit, ſed in ſolutione primi arguméti. Secundò infert ex illa probatione quoddam corollarium, ibi Et ideo vitium, &c. Concluſio ergo rñſiua talis eſt, præter Superbiam, & Auaritiam, ſunt alia peccata quædam ſpecialia, quæ dicuntur capitalia. ſ. ſecundo modo metaphoricè. Probatur concluſio, vitiũ capitale dr̃ metaphoricè ex quo alia peccata oriũtur, præcipuè ſm originem cauſæ finalis. ſ propinquę, quæ eſt origo formalis, ſed præter Superbiam, & Auaritiam ſunt quædam alia peccata ſpecialia, ex quibus alia oriuntur ſecundũ originem cauſæ finalis propinquę; ergo concluſio vera. Maior patet ex dictis, quia capitale dicitur metaphoricè caput prout ſignificat principium, vel directiuum aliorum &c. Maior patebit ſecunda ſecundæ in ſpeciali, & in generali art. ſeq. Et de Inuidia patet. 2. 2. q. 36. de Ira, 2. 2. q. 154. de Luxuria. 2. 2. q. 152. de Inani gloria. q. 132. de Gula. q. 188. Et patet exemplariter, de Inuidia, qua nititur obſcurare excellentiam alterius; ex qua ſequitur detractio, ſuſurratio &c. Et dicit maior, quòd origo qua oritur vnum vitium ex alio ſicut ex fine ſit formalis, hoc patuit ſupra, q. 18. artic. 6. & q. 72. art. 6. & q. 75. art. 4. in fi. cor. quia in moralibus ſumitur forma ex fine; quando ergo vnum mouet ad finem ſuum habet ſe finaliter, & formaliter. Deinde ibi.

¶ Et ideo vitium capitale non ſolùm eſt principium aliorum, ſed etiam eſt directiuum, & quodamodo ductiuum aliorum; ſemper enim ars, vel habitus ad quem pertinet finis, principatur, & imperat circa ea quæ ſunt ad finem. Vnde Greg. 31. Moral. * huiuſmodi vitia capitalia ducibus exercituum comparat. * Greg. capit. 31.

Infert ex dictis quoddam corollarium, ſ. quòd vitium capitale non ſolùm eſt principium aliorum, ſed etiam eſt directiuum, & quodammodo ductiuum aliorum. Probatur corollarium ex dictis, ſemper ars, vel habitus, vt in littera, ſed ad vitia capitalia pertinet finis; ergo &c. Maior patuit ſupra, & minor iam dicta eſt. Et confirmatur illud corollarium auctoritate B. Gregor. qui comparat hmõi vitia ducibus exercituum; ſic Inuidia ducit, & monet multa vitia in finem ſuum. Nota circa iſta D. S. in de malo. ma. 8. art. 1. quia vnum vitium ordinari in finem alterius, cõtingit dupliciter. Vno modo ex parte peccantis cuius voluntas promptior eſt ad finem vnius peccati, quam alterius, & hoc accidit peccatis. Nec ſecũdum hoc debet intelligi, quod hic dictum eſt, videlicet, quòd dicatur capitale, in cuius finẽ aliud ordinatur. Sed alio modo contingit ex habitudine finium; quorum vnus habet quãdam conuenientiam cum alio, ita quòd vt in pluribus ad ipſum ordinetur, ſicut deceptio quæ eſt finis fraudis ordinatur ad pecunias congregandas, quod eſt finis Auaritiæ, & ſecundum hoc intelligitur, quod dictum eſt, ſcilicet aliqua vitia ordinari in finem capitalis. Nota ſecundò, quòd concluſio notanter dicit de origine finali propinqua, quia videlicet vitia capitalia accipiuntur ſecundum fines propinquos, non quidem omniũ peccatorum ſpecialium, ſed quorundam, ex quibus, vt in pluribus nata ſunt alia peccata oriri. Et ideo licet ſuperbia ſola cõtineat finem primum omnium peccatorum, ex qua ſecundum originem finale remotã omnia oriũtur, tñ & alia dicunt capitalia, ꝙ origine finali propinqua, alia ex ipſis oriuntur, & hoc ſufficit ad rationem capitalis.

ARGVM. in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd capitale dicitur denominatiuè a capite, quod quidem eſt per quandam deriuationem, vel participationem capitis, ſicut habens aliquam proprietatẽ capitis, & non ſicut ſimpliciter caput; & ideo capitalia vitia dicuntur non ſolùm illa quæ habent rõnem primæ originis; ſicut Auaritia quæ dr̃ radix, & ſuperbia, quæ dr̃ initium; ſed etiam illa quæ hñt rõnem originis propinquę reſpectu plurium pcc̃orum.

¶Ad maiorem, vel aſſumptum dico, quòd eſto verum ſit de capite, non tamen de capitali metaphoricè dicta; quia capitale dicitur per quandam deriuationem, vel Analogiam capitis, quia videlicet hẽt aliquam proportionabilitatem cũ capite propriè dicto. ſ. eſſe principiũ, vel eſſe directiuũ. Radix autẽ dr̃ ſolũ primum

principium plantę vltra. Si igitur, dico quòd cupiditas dicitur eſſe radix omnium malorum, quia eſt primum principium in via executionis, vt patuit art.3. Sed negatur conſequentia; quia non eſt par ratio, de radice, & capitali, vt dictum eſt. Ad radicem enim requiritur, quòd ſit primum principium; ſed ad capitale ſufficit habere conditionem capitis, quæ competit alijs a cupiditate, & ſuperbia; quare eſto illa dicantur radix, & initium; alia tamen habentia originem propinquam reſpectu aliquorũ, poſſunt dici capitalia. Nota circa hoc, quòd cupiditas alia ratione dicitur eſſe radix; alia ratione capitale, quia ſecũdum iam dicta plus requiritur ad radicem, quàm ad capitale. Et ſecundò dantur peccata capitalia, quæ non ſunt radices. Vnde alia ratione dicitur hoc, alia ratione illud. Dicitur ergo radix ratione materiæ, inquantum materia præbet opportunitatem adimplendi alia peccata, vt patuit, & inquantum materia ſua eſt primum in executione, ſed dicitur capitale, ſicut & cætera, inquantum ad diuitias ſub ratione finis plura ordinantur, & multa vitia ex appetitu diuitiarum in genere cauſæ finalis oriuntur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd peccatum caret ordine ex parte auerſionis, ex hac enim parte habet rationem mali; malum autem ſecundum Auguſt. in lib. de natura boni, * eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis; ſed ex parte conuerſionis reſpicit quoddam bonum, & ideo ex hac parte dicitur habere ordinem.

*Aug.c.4.

¶ Maior conceditur, & eam declarat D.S. 3.par. q.8.artic.1.in cor. Ad minorem, patuit ſupra q.75. præſertim art.4. ad primum, & ſecundum, quia peccatum dicitur per priuationem ordinis, ſed non importat ſolam illam priuationem, ſed & actum ſub priuatione; & ſecundò dicitur per priuationem partialiter, ſed non totaliter; & tertiò dicitur per priuationem, & caret ordine ex parte auerſionis, & ſic habet rationem mali, ſed ex parte conuerſionis, vel ex parte actus, vel ex parte obiecti, eſt vel reſpicit quoddam bonum appetibile, & vnum peccatum reſpicit appetibile finalius, quàm aliud peccatum; & ex hac parte contingit, quòd ſit ordo inter peccata, & vnum ex alio in genere cauſæ finalis oriatur; Ergo &c. Verum, nõ habet rationem capitis ratione auerſionis, quæ in nullo eſt appetibilis, nec per conſequens magis in vno quàm in alio, ſed non probat quin ratione conuerſionis, vel obiecti, vnum habeat conditionem capitis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de capitali peccato ſecundum quòd dicitur a reatu pœnę; ſic autem hic non loquimur.

¶ Ad maiorem dico, quòd capitalia dicuntur vno modo, quia capite puniuntur, ſecundum ꝙ capitale dicitur a capite propriè dicto, ſed tamen & alio modo dicitur capitalia a capite metaphoricè, & proportionabiliter dicto, ſm quòd omne principium caput dicitur. Minor vera, quòd in ſingulis generationibus quæ puniuntur pœna mortis, & capitis; & conſequenter conceditur conſequens, quòd capitalia iſto modo non ſunt ſpecialia, & determinata, cum quo ſtat, quòd capitalia, ſecundo modo ſunt aliqua determinata, ſic autem loquimur hic in propoſito &c.

Vtrum ſit dicendum ſeptem eſſe vitia capitalia.

R 2.diſt.42.q.2.art.3. Et Mal. q.1.artic.1.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit dicendum ſeptem eſſe vitia capitalia, quæ ſunt inanis gloria, Inuidia, Ira, Auaritia, Triſtitia, Gula, Luxuria, peccata enim virtutibus opponuntur; virtutes autem principales ſunt quattuor, vt dictũ ſupra eſt; * ergo & vitia principalia, ſiue capitalia non ſunt, niſi quattuor.

* q.61.ar.2.

¶ 2 Præt. Paſſiones animæ ſunt quædam cauſę peccati, vt ſupra dictum eſt, * ſed paſſiones animæ principales ſunt quattuor; de quarum duabus nulla fit mentio inter prædicta peccata, ſcilicet de ſpe, & timore; numerantur autem aliqua vitia ad quę pertinet delectatio, & triſtitia; nam delectatio pertinet ad Gulam, & Luxuriam, triſtitia verò ad Accidiam, & Inuidiam; ergo inconuenienter enumerantur principalia peccata.

* quæſt.77.

¶ 3 Præt. Ira non eſt principalis paſſio. non ergo debuit poni inter principalia vitia.

¶ 4 Præt. ſicut cupiditas ſiue auaritia eſt radix peccati, ita Superbia eſt peccati initium, vt ſupra dictũ eſt, * ſed Auaritia ponitur vnum de ſeptem vitijs capitalibus; ergo Superbia inter vitia capitalia enumeranda eſſet.

* art.1.& 2. huius q.

¶ 5 Præt. quædam peccata cõmittuntur, quæ ex nullo horum cauſari poſſunt; ſicut cũ aliquis errat ex ignorantia, vel cum aliquis ex aliqua bona intentione committit aliqđ pctm, puta cũ aliquis furatur, vt det elemoſynam; ergo inſufficienter capitalia vitia enumerantur.

¶ Sed incontrarium eſt auctoritas Gregorij ſic enumerantis. 31. moralium. * *Greg.c.31.

¶ Hic vltimò quęrit incidẽtaliter de numero capitalium viciorum, habito enim quia ſint aliqua ſpecialia, quę dicuntur capitalia; reſtat videre quot ſint, & quæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * vitia capitalia dicuntur ex quibus alia oriuntur, præcipuè ſm rationem cauſæ finalis; huiuſmodi autem origo poteſt attendi dupliciter. Vno quidem modo ſecundum conditionem peccantis, qui ſic diſpoſitus eſt, vt maximè afficiatur ad vnum finem, ex quo vt plurimũ in alia peccata procedat, ſed iſte modus originis ſub arte cadere non poteſt, eo quòd infinitæ ſunt particulares hominum diſpoſitiones. Alio modo ſecundum naturalem habitudinem ipſorum finium adinuicem; & ſecundum hoc, vt in pluribus vnũ vitium ex alio oritur, vnde iſte modus originis ſub arte cadere poteſt. * antea.

¶ Doct. S. duo facit. Primò deducit quandam concluſionem præambularẽ ſecundum vnam diſtinctionem. Secundò concluſionem reſponſiuam; quam intendit ibi, Secundum hoc &c. Intendit ergo D.S. primò talem concluſionem præambularem, ſi loquamur de capitalibus ex parte peccantis; tunc nõ poteſt dari certus numerus, ſi autem loquamur de capitalibus ex parte peccati tunc poteſt dari ex arte certus numerus. Pro intellectu huius quæſtionis, & concluſionis D.S. reſumit ex art.3. ꝙ capitalia vitia dicuntur ex quibus alia oriuntur, præcipuè ſecundũ rationem cauſæ finalis. Sed huiuſmodi origo dupliciter poteſt attẽdi. Vno modo ſm conditionem peccantis, qui ſic diſpoſitus eſt, vt maximè afficiatur ad vnum finem, ex quo vt in plurimum alia procedũt. Alio modo ſm naturalem habitudinem ipſorum finium adinuicem, ergo & capitalia poſſunt dici dupliciter; illa eſt diſtinctio, & arguitur pro concluſione præambulari ſic. Infinitum ab arte relinquendum eſt; nec de eo poteſt ex arte dari certus numerus, ſed origo capitalium primo modo eſt infinita, non autem ſecundo modo; ergo. Patet minor iſta quo ad primam partem, quia infinitę ſunt particulares hominum diſpoſitiones, ſm quas vnus afficitur ad hoc tanꝫ ad finem talem ex quo in alia procedit, alius ad aliud. Secunda pars minoris patet, quia ſm illum modum originis, vt in pluribus vnum vitium oritur ex alio, ſed quod eſt vt in pluribus in moralibus, habetur vt certum; igitur &c.

¶ Secundum hoc ergo illa vitia capitalia dicunt quorum fines habent quaſdã primarias rõnes mouẽdi appetitum, & ſm harum rationũ diſtinctionẽ diſtinguntur capitalia vitia; mouet autem aliquid appetitũ dupliciter. Vno modo directè, & per ſe, & hoc modo bonum mouet appetitum ad proſequendum; malum autem ſecundum eandem rationem ad fugiendum. Alio modo indirectè, & quaſi per aliud, ſicut aliquis aliquod malũ proſequitur propter aliquod bonum adiunctũ, vel aliquod bonum fugit, propter aliquod malum adiunctum.

¶ Hic conſequenter D.S. deducit talem concluſionem rñſiuã ad quæſitum implicitè. Septẽ ſunt vitia capitalia in titulo qõnis enumerata. Probatur concluſio, vitia capitalia diſtinguuntur, ſm diſtinctionem rationum mouendi appetitum; ſed illę rationes mouendi ſunt ſeptem; ergo maior patet, quia iuxta dicta, illa vitia dicũtur capitalia quorum fines, & obiecta habent quaſdam primarias rationes mouendi appetitum; ergo ſecundum harum diſtinctionem &c. Illud aſſumptum patet ex art. 3. & ex iam dictis circa concluſionem præambularem; ac ſi arguereturꝫ Ab illo habet aliquod diſtinctionem a quo habet ſuã rõnem, ſed ex rõne mouendi appetitum habẽt capitalia rõnem; ergo & diſtinctionem. Minor deducitur vſque ad finem, & arguitur ſic. Ratio mouendi appetitũ eſt duplex. i. per ſe, & directè, ſcilicet ſm ꝙ aliquid ſm propriam rationem attrahit appetitum, vel repellit, alio modo indirectè, & quaſi per aliud, ſcilicet ſm ꝙ appetitus refugit bonũ propter malum adiunctũ, vel proſequitur malum propter bonũ, ſed ex rõne mouendi directè attrahendo appetitũ ſumuntur quattuor capitalia; vel ſic, ſed rationes mouendi directè attrahendo ſunt quattuor, ſecundum rationes verò mouendi indirectè ſumuntur tria; ergo minor principalis vera, ſcilicet ꝙ ſm rationes mouendi ſumuntur ſeptem capitalia. Huius vltimę rationis maiorem primò ponit. Secundò probat minorem quo ad ambas partes, primam ibi. Bonum autem hominis. ſecundam ibi, Quòd autem aliquis &c. Maior ergo proxima relinquitur nota, quia oportet illas rationes diſtingui, ſ. ſecundũ, quòd vnum bonum per ſe mouet appetitum, & ſm quòd a bono recedunt. Deinde cum dicit.

¶ Bonum

¶ Bonum autem hominis eſt triplex, eſt enim primò quoddam bonum animæ, quod ſcilicet ex ſola apprehenſione appetibilitatis habet, ſicut excellentia laudis, vel honoris, & hoc bonum inordinatè proſequitur inanis gloria. Aliud eſt bonum corporis, & hoc, vel pertinet ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus, & potus, & hoc bonũ inordinatè proſequit gula; aut ad conſeruationem ſpeciei, ſicut coitus, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonum eſt exterius, ſcilicet diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia. Et eadem quatuor vitia inordinatè fugiunt quatuor mala contraria.

¶Probat primam partem minoris præcedentis, & hoc dupliciter. Secundò ibi. Vel aliter, Arguitur primò ſic, bonum hominis, quod ſ. directè mouet, eſt triplex. ſ. animæ, corporis, & exterius bonum; ſed ſecundùm bonum animæ (ſ. quod habet appetibilitatẽ ex ſola apprehenſione) ſumitur vnum ſ. inanis gloria. Ex bono corporis, quod eſt duplex. ſ. pertinens ad conſeruationem indiuidui, ſicut cibus & potus, & ſecundùm hoc ſumitur gula. Aliud pertinet ad bonum ſpeciei, & ad hoc ordinatur luxuria. Tertium bonum directè mouens eſt bonum exterius, ſcilicet diuitiæ, & ad hoc ordinatur auaritia.

¶Notat Doct. Sanct. circa iſta, quòd eadem quatuor vitia iam dicta inordinatè fugiunt mala contraria; ſicut gula, quæ inordinatè proſequitur delectabile bonum indiuidui, ſcilicet in cibis, fugit triſtitiam, quæ eſt ex abſentia ciborum, & ſic de alijs. Conſequenter cum dicit.

¶ Vel aliter, bonum præcipuè mouet appetitum ex hoc, quòd participat aliquid de proprietate fœlicitatis, quam naturaliter omnes appetunt. De cuius ratione eſt primò quædam perfectio, nam fœlicitas eſt perfectum bonum ad quod pertinet excellentia, vel claritas, quam appetit ſuperbia, vel inanis gloria. Secundò de ratione eius eſt ſufficientia, quam appetit auaritia in diuitijs eã promittentibus. Tertiò eſt de conditione eius delectatio, ſine qua fœlicitas eſſe nõ poteſt, vt dicitur in primo & 10. Ethic. * & hanc appetunt gula, & luxuria.

*Lib. 1. c. 7. & ſeq. li. 10. c. 6. 7. & 8.

¶ Deducit aliter primam partem minoris prædictè ſic, quia bonum mouet appetitum ſecundùm quòd aliquid participat de proprietate fœlicitatis quam naturaliter omnes appetunt; ſed de eius ratione ſunt quatuor; ergo & quatuor vitia, minor deducitur in litera, ibi. De cuius ratione &c. Conſequenter cum dicit.

¶Quod autem aliquis bonum fugiat propter aliquod malum coniunctum, hoc contingit dupliciter, quia aut hoc eſt reſpectu boni proprij, & ſic eſt accidia, quæ triſtatur de bono ſpirituali propter laborem corporalem adiunctum. Aut eſt de bono alieno, & hoc ſi ſit ſine inſurrectione, pertinet ad inuidiam, quæ triſtatur de bono alieno inquantum eſt impeditiuum proprię excellentiæ. Aut eſt cum quadam inſurrectione ad vindictam, & ſic eſt ira, & ad eadem etiam vitia pertinet proſecutio mali oppoſiti.

¶Procedit ad ſecundam partem minoris ſæpedictæ, ſ. quòd ſecundùm indirectam motionem boni ſumantur tria vitia capitalia, ſcilicet ſecundùm quòd bonum mouet ad fugam, & arguitur ſic, quòd aliquis fugiat bonum propter malum cõiunctum eſt duplicitèr, & ſecundùm primum modum ſumitur vnum vitium, iuxta ſecundùm modum ſumuntur duo; ergo illa pars minoris vera. Illa minor deducitur in litera, quia aut hoc eſt reſpectu boni proprij (ſcilicet quòd fugiat bonum proprium, quod ad ſe attinet inquantum habet malum adiunctum) & ſic eſt accidia, quæ triſtatur de bono ſpirituali propter laborem corporalem adiunctum, qui habetur ab accidioſo tanquàm quoddam malum. Aut aliquis fugit bonum alienum propter malum coniunctum (inquantum ſcilicet bonum alterius habet malum illius coniunctum, & hoc eſt dupliciter, quia ſi ſit ſine inſurrectione (hoc eſt ſine inſuaſione & impugnatione exteriori) & ſic eſt inuidia, quæ triſtatur de bono alieno inquantum eſt impedimentum proprię excellẽtiæ, aut eſt cum quadam inſurrectione ad vindictam, & ſic eſt ira. Notat etiam Doct. Sanct. circa iſta tria, quòd ad ea pertinet proſecutio mali oppoſiti; quia eiuſdem rationis eſt proſequi bonum, & fugere malum oppoſitum; ſicut inuidia, quæ fugit bonum alterius, vt impedit excellentiam, proſequitur, & delectatur in malo alterius, vt cędit in propriam excellentiam, & ſic de alijs; quia accidia delectatur de obmiſſione ſpiritualis boni, vt cedit in propriam quietem &c. Patet ergo numerus capitalium ſecundùm rationes mouendi appetitum diuerſimodè, vel ſcilicet ad proſecutionem, vel fugam, & iuxta horum membrorum ſubdiuiſionem. Vide de materia iſtius ar. Doct. Sanct. in 2. de malo. q. 8. artic. 1. Vide & ſecundo ſententiarum diſt. 42. q. 2. artic. 3. Et aduerte ibidem; quia loquitur de ſuperbia, & cupiditate ſecundùm modũ aliorum, quem hic nõ commendat quo ad intẽtionem Apoſtoli, & ſapientis, vt patuit.

¶ Nota quòd Scotus ſequens fundamẽtum ſupra improbatum, quòd ſcilicet virtutes, & vitia principaliter ſint in voluntate, ponit aliam rationem diſtinctionis capitalium, in ſecundo diſt. 42. in fine, ſecundùm quòd voluntas natа eſt tendere in delectabilia appetitus ſenſitiui, & ſe ei condelectare. Dicit enim quòd ſecũdũ formalem rationem peccatorum iſta diuiſio ſeptimembris, non eſt ſufficiens, immo eſſet per ſe accipiẽda diſtinctio peccatorum, vel ex carentia, vel ex obliquitate præceptorum, ita quòd ſicut ſunt 10. præcepta, ita ſunt 10. peccata capitalia, & ex oppoſitione ad virtutes. Hæc ille. Sed ibi dicit multa dubia primò, quòd peccata diſtinguantur ex obliquitate peccatorum. Si enim intelligitur, quòd obliquitas det ſpeciem, & ſit prima ratio diſtinguendi peccata, patuit falſitas ſupra q. 72. art. 5. Præterea non aduertit Scotus, quia ſanctus Grego. non diuiſit peccatum in communi in ſeptem membra, ſed capitale vitium, quod eſt origo propinqua, & tunc iſta diuiſio eſt formalis, & ſufficiens; quia ſumitur iuxta formalem rationem capitalis, quæ eſt eſſe motiuum principaliter appetitus. Capitalis autem non attenditur penes habitudinem, vel oppoſitionem ad præceptum. Vnde non videtur ſatis aduertiſſe ad rationem capitalis, & probat ſolùm, quòd illa diuiſio nõ eſt peccati in communi, nec peccati grauiſſimi, ſed capitalis, qđ penes illos diuerſos modos mouendi appetitum formaliter diſtinguitur. Capitale enim non eſt, niſi in appetitu reſpiciens bonum proſecutiuè, vel fugiendo per accidens, quare Scotus auctoritati Beati Gregorij nimis patũ detulit, & præterea Scotus videtur velle, quòd capitale dicat quaſi principale in grauitate, quod non eſt. Vnde non ſumuntur, vt iple putat, capitalia per oppoſitionem ad virtutes, vel præcepta.

Scotus parũ tribuit huic diſtinctioni Gregorij.

Et pro concluſione reſponſiua eſt auctoritas Gregorij quam inducit argumentum in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd non eſt eadẽ ratio originis in virturibus, [d] & vitijs; nam virtutes cauſantur per ordinem appetitus ad rationem, vel etiam ad bonum incommutabile, quod eſt Deus; vitia autem oriuntur ex appetitu boni commutabilis; vnde non oportet, quòd principalia [d] vitia opponantur principalibus virtutibus.

D. 1003.

D. 1179.

¶Patet ſolutio ex dictis ar. 1. ad primum. Ad maiorem, conceditur, ſed dico, quòd non eſt eadem ratio principalitatis vitij, & virtutis; immo vt dictum fuit, non poteſt eſſe, vt capitali vitio opponatur principalis virtus, quia capitale vitium eſt circa bonum ſenſibile, & commutabile, virtus autem principalis circa tale eſſe non poteſt; & ſecundò, quòd quamuis vera ſit maior, tamen alia eſt ratio originis in virtutibus, & in vitijs. Nam virtutes acquiſitę cauſantur per ordinem appetitus ad rationem, infuſę autem in ordine ad incommutabile bonum. Vnde quæ principalius ſe habent ad rationem, & ad Deum ſunt maiores, vt poteſt patere ex ſupra dictis. Vitia autem oriuntur ſecundùm habitudinem ad cõmutabile bonum, & inter ea, quòd reſpicit bonum commutabile magis motiuum appetitus inordinati, hoc eſt principalius; ſecus de virtutibus, quare conceſſa minore, quæ ſupra q. 61. art. 2. habita eſt, negatur conſequentia, & ratio patuit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd timor, & ſpes ſunt paſſiones iraſcibilis, omnes autem paſſiones iraſcibilis oriuntur ex paſſionibus concupiſcibilis, quæ etiam omnes ordinantur quodammodo ad delectationem, & triſtitiam; & ideo delectatio, & triſtitia principaliter connumerantur in peccatis capitalibus, tanquàm principaliſſimæ paſſiones, vt ſupra habitum eſt.*

*q. 25. ar. 1. & 4.

¶Conceditur maior, quæ habita fuit ſupra q. 77. & dico iuxta ſupra dicta q. 25. ar. 1. quòd omnes paſſiones iraſcibilis oriuntur a paſſionibus concupiſcibilis, & terminantur ad eas, & inter paſſiones concupiſcibilis delectatio, & triſtitia ſunt finales ad quas omnes ordinantur.

¶Ad primam partem minoris cõceditur, quòd paſſiones principales ſunt quatuor, vt patuit ſupra q. 25. art. 4. ſ. gaudium, & triſtitia, ſpes & timor, quia ſunt finales, vel ſimpliciter, vel ſecundũ quid. Conceditur etiam ſecunda pars minoris, quòd non ſit mentio de ſpe, & timore; & ratio eſt, quia non ſunt ſimpliciter principales, ſed adhuc terminantur in gaudium, vel triſtitiam tanquàm in principaliſſimas. Cõcedituꝛ totum, quod ſequitur; ſed negatur conſequentia; quia de ratione capitalis eſt, vt ſit principale, & finale, quare magis nominantur vitia nominibus paſſionum ſimpliciter finalium, & principalium, quales ſunt delectatio, & triſtitia. Nota tamen quòd inuidia, & accidia dicunt triſtitiam, quæ ſignificat paſſionem, non tamen ſolùm ſunt paſſiones, ſed etiã poſſunt accipi pro motu voluntatis ſimplici. Quare eſto apertius ſignificentur

gnificentur nominibus huiuſmodi paſſionum, non tamen ſolũ accipiuntur pro paſſionibus; ſed vt dictum eſt extensè, & pro motu ſenſualitatis, & voluntatis; ſicut & ſupra q.82.ar.3.dictum fuit, quòd nomen concupiſcentiæ in originali peccato intelligitur ẽt inordinatio vtrium animæ. Sic in propoſito inuidia ſignificat & paſſionem concupiſcibilis, & motum voluntatis &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ira licet non ſit principalis paſſio; quia tamen habet ſpecialem rationem appetitiui motus, prout aliquis impugnat bonum alterius ſub ratione honeſti, i. iuſti vindicatiui, ideo diſtinguitur ab alijs capitalibus vitijs.

¶Illud argumentum eſt quaſi replica ad ſolutionem præcedentis. Dictum eſt enim quòd ponantur inter capitalia, quæ pertinent & important delectationem, & triſtitiam, quia tales ſunt principales. Tunc ſequeretur, quòd ira non deberet poni, quia non eſt principalis paſſio; dicitur concedendo antecedens, ſed negat' conſequentia, quia non ſolùm ponuntur nomina paſſionum, ꝓpter principalitatem inter paſſiones, quamuis & hæc ſit vna ratio, ſed etiam propter ſpecialem modum appetitiui motus; ſunt enim capitalia, quæ dicunt ſpeciales modos tendendi in bonum, ſic autẽ eſt ira præ alijs motibus, quia videlicet eſt circa bonum alterius, ſcilicet impugnandum ſub ratione iuſti, ſic videlicet, quia appetit impugnationem, vt iuſtam non quòd bonum alterius, vt iuſtũ impugnet; & quia etiam ex ira multa oriuntur, ideo alijs connumeratur.

¶Nota circa hoc, quòd vitium oppoſitum manſuetudini, non habet nomen impoſitum, ideo nomen paſſionis, quod de ſe eſt indifferens, & commune ad motum bonum, & malum moraliter, ſumitur pro nomine vitij capitalis; quare non quæcunque ira pertinet ad vitium capitale, ſed ira immoderata, quæ eſt vitium, & ſecundùm Doct. Sanct. in de Malo ma. 12. ar. 2 ad primum, quando dicitur, ira eſſe peccatum, non intelligitur ſolũ prout eſt paſſio, id eſt motus appetitus ſenſitiui, ſed etiam prout nominat actũ intellectiui appetitus, qui eſt voluntas; & hoc confirmat, quod dictum eſt de inuidia, & accidia, in ſolutione præcedenti.

¶Ad quartum dicendum, quòd ſuperbia dicitur eſſe initium omnis peccati ſecundùm rationem finis, vt dictum eſt, & ſecundùm eandem rationem accipitur principalitas vitiorum capitalium, & ideo ſuperbia quaſi vniuerſale vitium non connumeratur alijs; ſed magis ponitur velut regina quædam omnium vitiorum; ſicut Gregorius dicit, * Auaritia autem dicitur radix ſecundùm aliam rationem; ſicut ſupra dictum eſt. *

* Arti. 2. in corp. huius quæſt.

* Ll. 31. Moral. c. 31.

* Arti. huius quæſt.

¶Circa hoc argumentum nota, quòd Doct. Sanct. in de Malo materia 8. art. 1. ad 16. videt aliter loqui de materia iſtius argumẽti, quàm hic, & ſecunda ſecundæ q. 162. artic. 8. quia in de Malo vult quòd Grego. non poſuerit ſuperbiam inter capitalia, quę importat rebellionẽ ad legem Dei, quia ſic eſt radix vniuerſalis omnium peccatorum; ſed ſuperbia, quæ eſt appetitus excellentię ponitur vitium capitale alijs conditiuſum, & loco huius ſuperbię ſpecialis beatus Gregorius ponit inanem gloriam, hæc ille in ſententia; ſed hic, & in ſecunda ſecundæ melius ponderauit materiam, & vult, quòd illam ſuperbiam, quæ eſt initium omnis peccati ſecundùm rationem finis, Beatus Greg. non poſuit inter vitia capitalia; ſed conſtat ex dictis ex ar. 2. quòd talis ſuperbia, quæ eſt finis omnium, eſt ſuperbia, quæ eſt appetitus excellentiæ, quæ iuxta Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ, vbi iam art. 2. eſt vniuerſalis, qa ex ea per ſe oriũtur alia vitia; vnde habet Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ. Superbia dupliciter conſiderari poteſt, vno modo ſcilicet vt eſt quoddam ſpeciale peccatum, alio modo ſecundùm ꝓ habet quandam influentiam in omnia peccata. Capitalia autem vitia ponuntur quædam ſpecialia peccata ex quibus multa genera peccatorum oriuntur, & ideo quidam conſiderantes ſuperbiam ſecundùm quòd eſt quoddam ſpeciale peccatum, connumerauerunt eam alijs capitalibus vitijs (ſicut Iſidorus & Caſſianus); Grego. verò conſiderantes vniuerſalem eius influentiam quam habet in omnia vitia, vt dictum eſt (.i. art. 2.) non connumerauit eã alijs capitalibus vitijs, ſed poſuit eam reginam omnium vitiorum, & matrem, hæc ille. Habetur autem hoc in ſolutione, de qua influẽtia debet intelligi, quia finali, & per conſequens loquitur de ſuperbia prout eſt appetitus excellentiæ. Ex quibus habetur quid ſit dicendum ad argumentũ, ad quod dr. Ad maiorem vera, ſed tamen eſt differentia inter radicem, & initium, quia initium dr ſecũdùm rõnem finis, vt patet ar. 2. & ideo ſuperbia, quæ habet finem communem omnibus vitijs eſt uniuerſalis reſpectu omnium, & quia capitalitas ẽt attenditur iuxta finalitatem, ideo ſuperbia propriè dr regina vitiorum, quia communem finem omnibus habet, & rõ ſecundùm Greg. & conuenienter non connumeratur alijs capitalibus, quia finis communis omnibus. Secus de radice, vel cupiditate, vel auaritia, quia talis dr ex hoc, ꝙ dat fomentum oĩbus; ſed quia ex hoc non attendit' rõ capitalis, ſed ex rõne finis, rõ ſuperbia habetur tanq̃ communis capitalibus, vt ſic, non autẽ auaritia, quia non eſt communis ſecundùm rõnem capitalis, vt ſic; quare, & dictum fuit ar. 3. ad primum, ꝙ aliunde auaritia habet, ꝙ ſit radix, & aliunde, ꝙ ſit capitale; quare illa maior non continet omnimodam ſimilitudinem; vnde conceſſa minore, negatur conſequentia, & rõ patuit, quia ſuperbia eſt communis oĩbus capitalibus, ea rõne qua capitalia dicuntur, & ideo ponitur ſupra oĩa, & non connumeratur eis. Cupiditas autem eſt radix ſecundũ aliam rationem, ex qua non dicuntur capitalia, & ideo non ſupraponitur alijs, ſed connumeratur, non tamen vt radix, ſed aliunde, ut patuit ar. 3. ad primum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd iſta vitia dicuntur capitalia, quia ex eis, vt frequentius alia oriuntur; vnde nihil prohibet aliqua peccata interdum ex alijs cauſis oriri. Poteſt tamen dici, ꝙ omnia peccata, quæ ex ignorantia proueniunt, poſſunt reduci ad accidiam ad quam pertinet negligentia, qua aliquis recuſat bona ſpiritualia acquirere propter laborem; ignorantia enim quæ poteſt eſſe cauſa peccati ex negligentia prouenit, vt ſupra dictum eſt, * quòd autem aliquis committat aliquod peccatum ex bona intentione, videtur ad ignorantiam pertinere, inquantum ſcilicet ignorat, quòd non ſunt facienda mala, vt veniant bona. *q.76.ar.2

¶Dicitur dupliciter, primò dato antecedente, negatur cõſequẽtia, qa non dñr capitalia quaſi oĩa, & ſemper ex eis oriantur; ſed qa vt plurimũ ex eis oriuntur, & ideo poteſt contingere, ꝙ malũ non oriatur ex alio vitio, ſed ex bono; ſicut ex bona intentione. S. dandi elemoſynam, oritur furtum. Secundò dr negando antecedens, & dico ad probationem, ꝙ ignorãtia reducitur ad accidiã, quia ſolũ ignorantia, quæ eſt ex negligentia, eſt cauſa peccati, vt patuit q. 76. art. 2. negligere autem eſt accidiæ; quare radicaliter etiam illa vitia, quæ conſiſtunt in hoc, quòd aliquis facit malum ex bona intentione reducuntur ad aliquod capitalium, habent en im illam ignorantiam ex negligentia prouenientem, quia nõ ſciunt, ꝙ non ſunt facienda mala, vt eueniant bona.

Quæſtio octuageſimaquinta.

De effectu peccatorum, qui eſt corruptio naturæ.

DEinde conſiderandum eſt de effectibus peccati. Et primò quidem de corruptione boni naturæ. Secundò de macula animæ. Tertiò de reatu pœnę. Circa primum quæruntur ſex. Primò, vtrum bonum naturæ diminuatur per peccatum. Secundò, vtrum totaliter tolli poſſit. Tertiò, de quatuor vulneribus, quæ Beda ponit, quibus natura humana vulnerata eſt ꝓpter peccatũ. Quartò, vtrum priuatio modi, ſpeciei, & ordinis ſit effectus peccati. Quintò, vtrum mors, & alij defectus corporales ſint effectus peccati. Sextò, vtrum ſint aliquo modo homini naturales. S

¶ Iſte eſt ſextus, & vltimus tractatus partialis de peccatis, in quo poſtquàm D.S. determinauit de peccatis ſecundùm ſe, & de eorum diſtinctione ac comparatione, atque ſubiecto, arq; cauſa. Hic conſequenter determinat de effectibus peccati. Sunt autem tres effectus principales peccati. S. corruptio boni naturæ, & de iſto effectu determinatur in quæſt. præſen. Secundus effectus eſt macula animæ, & de illo determinatur. q. ſeq. Tertius effectus eſt reatus pœnæ, & de illo determinatur. q 87. Circa primum, primò oſtendit quomodo peccatum corrumpit bonum naturæ ſpiritualis. ſ. animæ. Secundò quomodo corrumpit bonum naturæ corporalis ar. 5. Circa primum, primò fit, quod dictum eſt. Secundò elicitur quoddam corollarium ex dictis quarto art. Circa primũ primò fit, quod dictum eſt in genere. Secundò oſtenditur propoſitũ in ſpeciali oſtendendo quot ſint genera vulnerum ex peccato cõtracta ar. 3. Circa primum, primò oſtenditur quomodo peccatum diminuit bonum naturæ, ſpirituale ſcilicet, ſecundò inquiritur, an poſſit corrumpere totum bonum naturæ ar. 2. Patet autem ratio ordinis huius quæſtionis ad præcedentes clarè, quia effectus rei poſterior eſt re ipſa &c. Patet & ordo harum quæſtionum inter ſe, quia natura prior eſt, ideo quæritur primò de effectibus reſpicientibus naturam, deinde animam, quæ prior eſt, & tutimor, quàm effectus in ordine ad pœnam.

Vtrum peccatum diminuat bonum naturæ.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatũ non diminuat bonum naturæ, peccatum enim hominis non eſt grauius, quàm peccatum dæmonis; ſed bona

1. q. 4. ar. 4. & 2. di. 3. q. 4. ar. 1. ad 5. Et di. 30. q. 1. ar. 1. ad 2. Et 3. di. 20. q. 1. ar. 1. ad 2. Et 1 contra. cap 12. Et Mal. q. 2 art. 11.

bona naturalia in dæmonibus manent integra poſt pec
Dionyſius. catum, vt Dionyſius dicit 3. ca. de diui. no. ergo peccatũ etiam bonum naturæ humanæ, non diminuit.

¶ 2 Præt. Tranſmuratio poſteriori non tranſmutatur prius, manet enim ſubſtantia eadem tranſmutatis accidentibus; ſed natura præexiſtit actioni voluntariæ; ergo facta deordinatione circa actionem voluntariam per peccatum, non tranſmutatur propter hoc natura, ita ꝙ bonum naturæ diminuatur.

¶ 3 Præt. Peccatum eſt actus quidam, diminutio autem eſt paſſio, nullum autem agẽs ex hoc ipſo, quòd agit patitur; poteſt autem contingere, quòd in vnum agat, & ab alio patiatur; ergo ille, qui peccat per peccatum, non diminuit bonum ſuæ naturæ.

¶ 4 Præt. Nullum accidens agit in ſuum ſubiectũ; quia quod patitur eſt potentia ens, quod autem ſubijcitur accidenti iam eſt actu ens ſecundùm accidens illud; ſed peccatum eſt in bono naturæ ſicut accidens in ſubiecto; ergo peccatum non diminuit bonum naturæ, diminuere enim quoddam agere eſt.

¶ Sed contra eſt, quòd ſicut dicitur luce 10. Homo deſcendens a Hieruſalem in hiericho, ideſt in defectum peccati, expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus, vt Beda exponit; * ergo peccatum diminuit bonum naturæ.

* Habetur in glo. ordinaria ſuper iſtum locũ.

¶ Hic ergo primò quæritur de bono naturæ ſpiritualis, an peccatum diminuat illud. Circa iſtam materiam oportet aliqua breuiter prænotare, quæ faciunt ad intellectum materiæ, & primò ꝙ quamuis priuatio non ſtet cum habitu oppoſito, tamen contingit ſubiectum alicuius habitus ſtare cum obſtaculo, & impedimento habitus, hoc eſt formæ poſitiuę; ſic tenebræ non ſtat cum luce, aer autem, & eius aptitudo ad lumen ſtat cum his, quæ præcludunt, & obſtant lumini; ſic priuatio gratiæ, quæ concomitat peccatum, non ſtat cum gratia; tamen aptitudo animæ ad gratiam, & habitus ſibi connexos ſtat cum peccato, quod non eſt quidem priuatio gratiæ, nec eam tollit formaliter, tamen eſt obſtaculũ quod dam, quod animam auertit ab eo a qua gratiam recipere habet.

¶ Nota ſecundò, quòd anima ex natura ſua nõ ſolùm eſt capax & habilis ad perfectiones naturales, ſed etiam gratuitas; & non ſolùm eſt capax gratuitorum, quæ ſunt actus ſecundi, ſed etiam actus primi, licet ibi ſit capacitas naturalis, hic autem ſolũ obediẽtialis; & quia peccatum opponitur rationi naturali rectę, & inclinationi virtutis, & cum hoc gratiæ, & habilitati ad gratiam per modum obſtaculi, ideo talis habilitas dicitur diminui per peccatum ad ſenſum dicendum ar. 2. per viam. 5. obſtaculi; obſtaculũ enim facit vt res ſit minus apta ad ſuſceptionem eius cui obſtat, & talem habilitatem ſingulariter ad bonum gratiæ dicemus in hoc articulo bonum naturæ, quod diminuitur, & impeditur per peccatum.

¶ Nota tertiò, quòd talis habilitas de qua loquimur non eſt habilitas ad actum ſecundum virtutis, quæ eſt diſpoſitio abſoluta, & habitus de genere qualitatis, nec eſt habilitas talem habitum conſequens, quæ habilitas proxima poteſt totaliter tolli per actus cõtrarios, & augetur, & minuitur per intenſionem, & remiſſionem alicuius abſoluti ſapſius habitus, & diſpoſitionis; ſed eſt habilitas animæ quo ad eius eſſentiam, & eius potentias ad recipiendum bonum gratiæ in eſſentia, & virtutes infuſas in potentijs, & talis habilitas eſt in anima ante omnem habitum, & actum, licet dicatur in ordine ad habitum, ſicut ad terminum, non tamen fundatur in habitu; immo eſſentia animæ eſt habilitas ad gratiam, ſicut eius proprium ſuſceptiuum ante omnem potẽtiam, & talem habilitatem ponimus minui per peccatum. 6. habilitatem animæ ad habitus infuſos, ſiue ſit habitus eſſendi, vt eſt gratia, quæ eſt in eſſentia animæ, ſiue habitus operandi, qui ſunt in potentijs animę,
Durandus vt virtutes infuſę; quare Durandus in iſta materia nihil facit contra D. S. qui putat D. S. loqui de habilitate ad actum virtutis quã arguit totaliter tolli, quod & D. S. concedit; ſed loquitur D. S. de habilitate ad habitus, quæ habilitas nunquàm tolli poteſt anima manente, quia ex natura eſt habilis, quæ natura eſt anima mea; ſicut & habilitas ad lumen non poteſt tolli ab aere manente eius diaphonicitate, in hoc tamen inter eſt inter habilitatem propinquam etiam animæ ad gratiam, quòd habilitas talis non diſtinguitur ab ea realiter, ſed ratione tantùm, habilitas verò aeris proxima ad lumen diſtinguitur realiter ab aere; quia diaphaneitas aeris ab aere realiter diſtinguitur; ſed in hoc eſt ſimile, quòd ſicut habilitas aeris ad lumen non ſuperaddit aliquid reale ſup diaphaneitatem, ita nec habilitas animæ ad gratiam ſuper eſſentiã animæ aliquid reale addit; vñ talis habilitas non notat relatũ nẽ ad terminum correlatiuum, ſed dicit aptitudinẽ paſſibilis ad perfectionem, quæ aptitudo eſt met eſſentia animæ relatiuè conceptæ vnde talis habilitas dicitur abſolutum relatiuè cõceptum; ſicut & alibi proportionabiliter dicitur de aptitudine animę ad corpus, & commenſuratione eius ſubſtantiali, quod eſt abſolutum a termino, ſed non a ſuſceptiuo; ita hoc non eſt abſolutum a perfectiuo formaliter, vide D. S. in de Veri. ma. 27. ar. 6. ad ſecundum, & q̃uis ab anima nihil eſſentialium auferatur, impeditur tamen ordo ipſius eſſentię ad gratiam per modum cuiuſdam elongationis; ſicut contrariæ diſpoſitiones elongant potentiam materiæ ab actu formæ, hæc ille &c. quid habilitas ad gratiam.

¶ Nota quarto, vt tollatur locus argumentorum Scoti in iſta materia, quæ habetur in 2. diſt. 37. circa principium diſtinctionis, quòd non intelligimus bonum naturæ animæ minui, vel corrumpi per peccatum quaſi eſſentia animæ, vel pars eſſentiæ, vel potentiæ tollatur; quia ſicut ipſe bene probat, & eſſentia, & potentiæ ſunt incorruptibiles; ſed quia prædicta habilitas diminuitur modo dicendo, nõ videlicet per viam ſubtractionis, ſed per viam remiſſionis. Eſt autẽ duplex modus remiſſionis, vnus per remiſſionem ipſius qualitatis, & hoc modo non minuitur tale bonũ; ſed eſt alius modus minuẽdi aliquam habilitatem per appoſitionem obſtaculi, & diſpoſitionis contrariæ, & hoc modo minuitur talis habilitas; & hoc modo quamuis habilitas iſta ſit finita, vt Scotus arguit, tamen poteſt aliquid ab ea etiam æqualiter ſubtrahi in infinitum, & tamen non conſumitur; quia talis diminutio eſt per accidens, hoc eſt per aliud. 5. per appoſitionem impedimenti, & nõ quia habilitas minuatur in ſe quantum ad ſuam entitatem, & ergo ſi finitum minueretur per ſe, & per ſubtractionem, tunc tolleretur tandem totaliter; ſed quia minuitur per aliud, quod poteſt in infinitum multiplicari, ideo in infinitum minuitur per accidens, & per aliud; ſicut ſi inter ſolem, & aerem ponerentur infinita obſtacula, non tamen tolleretur habilitas aeris ad lumen, & ſi in aqua in infinitum poneretur intendi calor, ſemper minueretur habilitas ad receptionem frigoris, nunquàm tamen totaliter tolleretur &c. Scotus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd bonum naturæ humanæ poteſt tripliciter dici. Primò ipſa principia naturæ ex quibus ipſa natura conſtituitur, & proprietates ex his cauſatæ; ſicut potentiæ animæ, & alia huiuſmodi. Secundò quia homo a natura habet inclinationem ad virtutem, vt ſupra habitum eſt, * ipſa inclinatio ad virtutem eſt quoddam bonum naturæ. Tertiò poteſt dici bonum naturæ donum originalis iuſtitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanæ naturę. * q. 63. ar. 1.

¶ Doct. Sanct. duo facit, primò præmittit quandam diſtinctionem, ſecundò ſubiungit concluſionem reſponſiuam, ibi, primò igitur &c. Diſtincto eſt talis, quòd bonum naturæ humanæ poteſt tripliciter dici, primò ipſa principia naturæ, ex quibus ipſa natura conſtituitur, & proprietates cauſatæ ex his principijs; ſicut ex anima & corpore fluunt potentiæ, quæ ſunt, vel animæ ſolius, vel totius cõnuncti, Secundò poteſt dici bonum naturæ, ipſa inclinatio ad virtutem quam homo habet a natura, vt ſupra dictũ fuit q. 51. ar. 1. & q. 63. ar. 1.

¶ Nota quòd Doct. Sãct. remittit ſe ad loca dicta vbi locus fuit de inclinatione naturali ad virtutem naturalem acquiſibilem virtute naturæ, & tamen etiam habet homo inclinationem, ideſt aptitudinem, & capacitatem obediẽtialem ad virtutem infuſam, & gratiam ſecundùm quòd Aug. dicit, quòd natura hominum ſit poſſe habere fidem, & charitatem, & ergo ſub bono naturæ, quæ eſt inclinatio ad virtutem, intelligitur etiam habilitas ad gratiã, & virtutes infuſas, & ſic loquitur de bono naturæ. 5. habilitate ad ſuſceptionem gratię. Doct. San. expreſiè in de Malo ma. 2. art. 11. & 12. hic autem Doct. Sanct. loquitur expreſiè ſolùm de inclinatione ad virtutem; quia ſi peccatum minuit inclinationem ad virtutem acquiſibilem virtute humana, multò magis ad habilitatem per infuſionem, & eſt talis inclinatio ad virtutem de qua D. S. hic loquitur expreſiè, nihil aliud eſt, quàm intellectus mediante ſyndereſi, & ipſa voluntas rationalis, in quibus ſupra dicebantur virtutes inchoatæ, ita quòd inclinatio non ſumatur actualiter, vel habitualiter; ſed magis pro ipſis potentijs aptis ferri in bonum virtutis, Tertio modo poteſt dici bonum naturę donum alicuius iuſtitiæ, quod fuit in primo homine collatum toti humanæ naturæ, & cum ipſa naturæ propagatione in omnes poſteros Adæ propagandum, vt patuit ſup. q. 81. ar. 2.

¶ Primum igitur bonum naturæ, nec tollitur, nec diminuitur per peccatum. Tertium verò bonum naturæ totaliter eſt ablatum per peccatum primi parentis. Sed medium bonum naturæ, ſcilicet ipſa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatum.

¶ Præmiſſa diſtinctione trimembri, hic conſequenter D. S. ſubiungit concluſionem correſpondentem trimembrem, primũ bonum naturæ, nec tollitur, nec diminuitur per peccatum; tertium verò bonum naturę totaliter eſt ablatum per peccatum primi parentis,

rentis; sed medium bonum naturæ.s. ipsa inclinatio ad virtutem diminuitur per peccatum, Doct. San. relinquit notas duas primas partes conclusionis, & probat solam tertiam, potest tamen argui pro prima parte sic. Nullum substantiale, vel proprietas naturalis est diminuibilis, vel auferibilis ab eo cuius est per quodcunque; sed bonum naturæ isto modo ipsius hominis vel est substantia saltem partialis, aut proprietas naturalis; ergo. Maior patet; quia substantia non recipit magis, & minus, nec proprietas, & potentia naturalis. Minor patet ex dictis in distinctione, & probat ista pars etiam per argumentum primum. Secunda pars patet ex dictis q.81.ar.4. quia in naturam per peccatum primi parentis inducitur peccatum originale; sed peccatum originale est priuatio consistens in priuato esse, & totaliter tollit habitum oppositum, scilicet iustitiam originalem; ergo minor illa patuit vbi iã, & maior patuit q.81.ar.1.

¶ Per actus enim humanos fit quædam inclinatio ad similes actus, vt supra habitum est; * oportet autem, ꝙ ex hoc, quòd aliquid inclinatur ad vnum cõtrariorum, diminuatur inclinatio eius ad aliud; vnde cum peccatum sit contrarium virtuti, ex hoc ipso, quòd homo peccat, diminuitur bonum naturæ, quod est inclinatio ad virtutem. *q.51.ar.2. & 3. & q.65. artic.1. in fi. cor.

¶Probat specialiter tertiam partem prædictæ conclusionis supponendo ex supra dictis q.51.ar.2.& 3. & q.65.ar.1. in principio cor, quòd per actus humanos fit quædam inclinatio ad similes actus, tunc arguitur sic. Ex hoc, quòd aliquid inclinatur ad vnum contrariorum, diminuitur inclinatio eius. s. habilitas ad aliud; sed peccatum est cõtrarium virtuti; ergo ex hoc ipso, quòd homo peccat, diminuitur bonum naturæ, quod est inclinatio, vel habilitas ad virtutem; illę præmisse relinquuntur de se notæ, & patet maior exemplariter; quia ex hoc, quòd aqua calefit diminuitur (scilicet per appositionem impedimenti) eius habilitas ad infrigidãdum, vel frigus recipiendum; sic & in proposito ex hoc, quòd homo peccat inducitur in eum dispositio inclinans ad simile peccatum, & per consequens talis dispositio minuit per viam obstaculi, & impedimenti, ne homo inclinetur ad virtutem, immo quòd sit minus capax, & habilis ad virtutem etiam acquisibilem, quia illam non est natus acquirere, nisi per actus. per hoc autem, quòd agit actus peccati contrarios actibus virtutum impedit ne operetur virtuosè, & per cõsequens semper magis, & magis efficitur minus habilis propter appositionem impedientis; quia dispositio ad peccatum quantò fuerit maior, tantò minor erit aptitudo ad virtutem; vnde Doct. Sanct. in de Malo mate. 2. ar. 11. ad duodecimum. Habilitas ad gratiam se tenet ex parte naturæ, etiam secũdùm quòd ordinatur ad bonum moris.

¶Nota autem, quòd hæc probatio etiam probat, quòd peccatũ minuat habilitatem ad gratiam, & virtutes infusas; quia eoipso, quòd quis peccat inducitur dispositio ad simile peccatum, quę facit vt sit pronus ad se conuertendum in peccatum, quæ prompta dispositio obstat ne se conuertere possit ad Deum a quo gratiam recipiat, & ergo peccatum excludit gratiam ratione oppositionis ad causam gratiæ, & cum hoc inducit dispositionem, quæ minuit per viam obstaculi habilitatem ad gratiam; de hoc Doct. Sanct. in de Malo supra materia. 2. articu. 11. sic dicit, peccatum est quoddam obstaculum interpositum inter animam & Deum, secundum illud Esaiæ 59. peccata vestra diuiserunt inter vos, & Deum vestrum; cuius ratio est; quia sicut interior aer domus non illuminatur a sole, nisi directè aspiciat solem, & hoc dicitur obstaculum illuminationis, quod huiusmodi respectus rectitudinem impedit, ita anima non potest illuminari a Deo per gratiæ susceptionem, nisi directè conuertatur in ipsum, hanc autem conuersionem impedit peccatum, quod cõuertit animam in oppositum, quod s. est contra legem Dei; vnde manifestum est, quòd peccatũ est obstaculum quoddam impediens gratiæ susceptionem, omne autem obstaculum alicuius perfectionis, aut formæ simul cũ hoc, quòd excludit formam, & perfectionem quamcunque, facit susceptiuum minus aptum, vel habile ad formæ receptionem; & vlterius per consequens impedit effectus formæ, vel perfectionis in subiecto, & maximè si obstaculum illud fuerit aliquid inhærẽs habitu, vel actu. Manifestum est enim quòd illud, quòd mouet vno motu non simul mouetur contrario. & est etiam minus aptũ, vel habile, vt motu contrario moueatur; similiter etiam quod est calidum est minus aptum, vt sit frigidum, difficilius enim frigidi impressionem recipit; sic ergo peccatum, quod est obstaculũ gratię, non solùm excludit gratiam, sed etiam facit animam minus aptam, vel habilem ad gratiæ susceptionem, & sic diminuit aptitudinem, vel habilitatem a bono ad gratiam; vnde cũ huiusmodi habilitas sit quoddam bonum naturæ, peccatum diminuit bonum naturæ; vbi patet, ꝙ in substantia habet idem fundamentũ, quod hoc, quia per peccatum videlicet inducitur obstaculum etiã inhęrens quo anima impeditur ne se ad Deum conuertat, & quantò plura addunt tãtò fit minus habilis, & p̃ consequẽs tãta habilitas minuitur. Vide de illa materia D.S. in 2. sen. di. 34. ar. 5.

ARGVMENTVM in contrarium procedit de vulneratione per diminutionem inclinationis in bonum, & ista auctoritas magis explanabit ar. 3. quia sicut in vulneratione violat integritas naturæ corporalis, sic in spirituali vulneratione tollit integritas naturæ spiritualis, quæ consistit in diminutione habilitatis ad bonum, vel morale, vel theologicum &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dion. loquitur de bono primo naturæ, quod est esse viuere, & intelligere, vt patet eius verba intuenti.

¶Maior vera præsertim non est gratius peccatum hois peccato dęmonis ex parte conditionis peccantis, quicquid sit de genere peccati; quia secundùm D.S. 2.2.q.164.ar.3. superbia qua qs Deũ negat, vel blasphemat maius est peccatum ex specie, quàm superbia qua quis inordinatè Diuinam similitudinem appetit, quod fecit diabolus, & ergo primum peccatum diaboli non fuit gratius ex genere omni peccato hominis, licet fuerit gratius primo peccato primi hominis &c. Ad minorem distinguo, si intelligit de bonis naturalibus essentialibus substantialibus, & similiter si intelligitur de proprietatibus naturalibus vera est, & sic illa propositione utitur D.S. in prima par. q.64.ar.1. probans, quòd cognitio naturalis in Angelis per peccatum non sit diminuta, & sic intelligit eam Diony. quia loquitur de esse, viuere, & intelligere, videlicet naturalibus; quia intelligere gratuitum speculatiuum diminutum est in dæmonibus, & cognitio gratuita affectiua ablata est omnino, sicut & charitas, vt patet in 1.par. vbi iam; si autem intelligitur minor de bono naturali, quod est inclinatio ad bonũ præsertim gratuitum, negatur ipsa; quia per peccatum apposuerunt maximum immo perpetuum obstaculum gratiæ, & virtutibus sibi connexis; nam vt patet 1. par. vbi iam ar. 2. per peccatum corũ sunt omnino obstinati in malo, quæ obstinatio vtiq; eos facit inhabiles ad gratiam, & obstat, & impedit ne sint habiles ad gratiã; cõcludit aũt hæc rõ ꝙ prima par. cõclusionis, nõ aũt cõtra tertiã.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ natura etsi sit prior, quàm voluntaria actio, tamen habet inclinationem ad quandam voluntariam actionem; vnde ipsa natura secũdùm se non variatur propter variationem voluntariæ actionis; sed ipsa inclinatio variatur ex illa parte qua ordinatur ad terminum.

¶ Ad maiorem transmutato posteriori, nõ transmutat prius. Dico primò, ꝙ non est bñ ad propositũ; quia nõ admittimus trãsmutationẽ boni naturæ propriè; quia diminutio de qua loquimur non est per aliquam transmutationẽ boni naturalis, sed p̃ appositionẽ impedimenti, & obstaculi, & ita peccatũ diminuit sine eius scilicet naturæ transmutatione. Dico secundò extẽdendo nomen transmutationis ad oẽm impeditionẽ, & diminutionẽ, ꝙ trãsmutato posteriori non trãsmutat prius, verũ in substantia sua, & ẽm se, p̃t tñ ex posteriori diminui habilitas ad aliqd aliud, sicut dictũ est, ꝙ habilitas aquæ ad frigus minuit ex calore, secundũ ꝙ ipse fuerit maior, vel minor. Ad probationẽ dico, ꝙ vera est, ꝙ manet substantia quo ad naturam transmutatis accidentibus, atñ secundũ diuersa accidentia aliter se habet ad aliquid faciendũ, vel ẽ recipiendum, vt patet de se. Ad minorem, conceditur qdem, ꝙ natura præexistit actioni voluntariæ, tñ habet quandam habilitatẽ naturalẽ, & potentialẽ ad bonam actionẽ ex parte rõnis, & voluntatis, quæ quidem habilitas ex actione uoluntaria mala impedit, & minuitur, vt minus capax sit boni virtuti ipsius, & quo ad actũ primum uirtutis, & quo ad actum secundũ; qnare concludit ꝙ facta deordinatione circa actionem uoluntariam, ꝙ natura in se non mutatur secundũ substantiam suam, sic enim subest accidentibus diuersis; cum quo stat, ꝙ inclinatio eius diminuatur per malam actionem quam inclinationem, vel habilitatem etiam diximus bonum naturæ, inclinationem videlicet etiam remotam & potentialem ad bonum moris, vel gratiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actio voluntaria procedit ex diuersis potentijs, quarum vna est actiua, & alia passiua, & ex hoc contingit, quòd per actiones voluntarias causatur aliquid, vel aufertur ab homine sic agente, vt supra dictum est, * cum de generatione habituum ageretur. *q.51.ani. vlt.

¶Solutio huius argumenti reqrit memoriã habitorum supra q.51.ar.2. vbi dictum est, ꝙ vnum, & idem agens p̃t in seipso aliquid causare agendo, ita ꝙ recipiat, & causet, tñ ẽm diuersa; quia nihil prohibet idem a seipso moueri ẽm diuersa; sic in appetitu aliqd causatur, vt mouetur a rõne, sic in rõne, vt est mota ab intellectu principiorũ causat habitus conclusionũ; dr̃igit ad argumẽtum concedendo maiorẽ, & diminutio est passio extẽdendo passionem; qa non sp philosophica, sed qñq; est aliqd per modum passionis ignatũ, sic in proposito dũ bonũ naturæ diminuit, ponit obstaculũ ne in actũ egrediat. Ad minorẽ dico dupl̃r, primò vera si sit agẽs tñ actiuũ, & nullo mõ passiuũ, si aũt sit actuũ, & passiuũ, negat minor, secũdò dico, ꝙ agit nõ

patitur

patitur ſm eam potentiam, q̃ eſt principiū actionis; tñ ſi ſit agens hñs in ſe diuerſa, tunc pōt agere ſm vnam potentiā, vel patrē, & pōt ſm ahā pati, ita ꝙ agat, & patiatur ſm diuerſa; immo vna potentia ſm diuerſa pōt agere, & pati, vt patuit ſup. vbi ſtatim; & ergo dico conſequenter, ꝙ non ſolū cōtingit, ꝙ agat in vnū, & patiatur ab alio, immo pōt idem agens agere, & pati a ſeipſo ſm diuerſa, vt patuit ſup. q. 9. ar. 3. quare negatur cōſequentia; qa homo peccans ſe habet actiuè ſm concupiſcibilē, vel iraſcibilē ſm quas peccando agit in voluntatem, & intellectū, immo ſuo mō in eſſentiā animæ, ponendo obſtaculū ne conſequat̃ gr̃am, & virtutē; ſic & voluntas peccando ſm apprehenſionē boni commutabilis facit ſeipſam minus habilem ad bonum virtutis, & ſic agit peccā do cooperando ſenſualitati, vel apprehenſioni obiecti, & patitur ſuo mō ipſa ſm ſe conſideratam non eſt inconueniens, ꝙ idem moueat ſeipſum ſm diuerſas partes, vel ſm diuerſa, vt patet. 8. phyſi.

¶ Nota aūt, ꝙ hæc ſolutio tāgit unā difficultatē philoſophicā, an mouens, & motū oporteat ſp realiter diſtingui, vel ſufficiat diſtinctio realis rōnum agendi, & patiendi, ſicut Capreolus viſus eſt dicere; ſed de hoc ſup. q. 9. ar. 3. quia vr̃ alijs probabilius eſſe, & vię D. S. conformius, ꝙ ēt mouens, & motum oporteat realiter diſtingui, immo principio metaphyſico. ſ. ꝙ oppoſita non pñt eſſe in eodē; ſed de hoc alibi; ſufficiat propoſito, ꝙ anima ſm vnā potentiā agit, & ſm eſſentiā, & alias potētias patit̃, vel ſi agit ſm vnam potentiā, & ſm eandē patit̃, hoc eſt; qa eſt principiū actiuū cū aliquo a ſe realr̃ diſtincto, patit̃ aūt ſm ſe ſolā, peccata enim plerūque ſunt opationes immanētes, & nō ꝓpriè actiōes, & motus &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd accidens non agit effectiuè in ſubiectum, agit tamen formaliter in ipſum. eo modo loquendi quo dicitur, quòd albedo facit albū, & ſic nihil prohibet, quòd peccatum diminuat bonum naturæ, eo tamen modo quo eſt ipſa diminutio boni naturæ inquantum pertinet ad inordinationem actus; ſed quantum ad inordinationem agentis, oportet dicere, ꝙ talis inordinatio cauſatur per hoc, quòd in actibus animæ aliquid eſt actiuum, & aliquid eſt paſſiuū; ſicut ſenſibile mouet appetitum ſenſitiuū, & appetitus ſenſitiuus inclinat rationem, & voluntatem, vt ſupra dictum eſt, * & ex hoc cauſatur inordinatio, non quidem ita quòd accidens agat in proprium ſubiectum; ſed ſecundùm ꝙ obiectum agit in potentiam, & vna potentia agit in aliā, & deordinat ipſam,

* q. 77. ar. 1. & 10. art. 1.

¶ Pro ſolutionis huius intellectu, oportet notare, ꝙ peccatū capit̃ dupliciter, vno mō formaliter pro ipſa inordinatione actus, & ſic iuxta ſupra dicta corrūpit actū ipſum formaliter, & tale corrūpere nō eſt actio, niſi grāmaticaliter; qa eſt ipſamet corruptio, & priuatio ordinis debiti ineſſe, & de hoc D. S. de Malo mate. 1. q. ar. ad octauum malum inqt abſtractè accipiendo. i. hoc ipſum, quod eſt malum dr̃ corrumpere non quidē actiuè, ſed formaliter, inquantum. ſ. eſt ipſa corruptio boni; ſicut & cęcitas dr̃ corrumpere viſum, inquantum eſt ipſa viſus corruptio, ſeu priuatio, hæc ille; & talis corruptio ſm tē eſt non eſſe debiti ineſſe, & hoc modo vult D. S. in ſolutione, ꝙ peccatū corrūpat formaliter bonū naturæ non agentis, ſed actus; differunt enim in hoc culpa, vel peccatū, & pœna; qa vnum tollit perfectionē actus, aliud agētis, & hoc eſt, quod D. S. dicit, & ſic nihil prohibet &c. vt in lr̃a. ¶ Nota quoque circa hoc membrū, ꝙ forma, vel ſignificatū per modū formę (quale pōt dici priuare ipſum) dr̃ agere formaliter in ſubiectum, non proprię, & ideo D. S. ſtatim ſubiungit eo mō loquendi quo dr̃ ꝙ albedo facit albū, tale enim facere alb̃ū, non eſt, niſi dāre eſſe albū, quod dare eſſe non eſt per aliquā actionem, ſed p naturalē ſequelā, & concomitantiā ipſius eſſe ad formā in ſuſceptibili; differt enim cauſalitas formæ a cauſalitate efficientis multipliciter primò, quia effectus cauſæ efficientis propriè procedit ab ea per actionē intermediam, non aūt effectus formalis, ſed p quandam naturalē reſultationē, & ſequela; ſecundò quia effectus formalis, non hēt exiſtere a forma; ſed eſt ipſum eſſe, & exiſtere formæ. ſecus de effectu cauſæ efficiētis, q̃ dat exiſtere aliud ſuo effectui, q̃ ipſa habeat, Vide alias diſſimilitudines in Capreolo in 4. diſ. 2. q. 1. ad ſecundum aureoli contra primam cōcluſionē, Vide & diſtin. 18. in ſolutionibus aureoli contra concluſionē Ex quibus hr̃ ꝙ agere formaliter nihil aliud eſt, q̃ cōicare eſſet realiter, vel ſm apprehenſionē, & eſt illud eſſe in hoc, vel denoīare hoc formalr̃, & ſic in propoſito peccatū formaliter deordinat actū. i. dat eſſe deordinatū, quod eſt eſſe ipſa actus deordinatio. Secūdò capitur peccatū pro actu inordinato, & tūc corrūpit effectiuè nō quidem actū, ſed agentē ad ſenſum dictū in præcedēti ſolutione, inq̃tum agens ſm vnā potentiā agit in ſeipſum ſm aliā, & dr̃ tñ corrūpere iſto mō effectiuè dupliciter. Vno mō rōne inordinationis per quā demeritoriè corrumpit gr̃am non rōne actus, ſecundò rōne actus qui eſt quo agens agit, & ſic actus ipſe inq̃tum eſt ab vna potētia circa aliquod particulare bonū eſt corruptiuus alterius boni alterius potentiæ, ſic enim dictum eſt in art. aliq̃s conuertendo ſe ad bonū commutabile ſine mō, & ordine, cauſat in ſeipſo inclinationē ad hmōi dona commutabilia p quā diminuit̃ per viā obliculi inclinatio voluntatis, & potētiarū ad bonū uirtutis, & gr̃æ, & hoc intendit D. S. in ſolutione eū dicit. Ex hoc. ſ. ꝙ aliq̃d aię eſt actiuum, aliud paſſiuum cauſat̃ inordinatio, ꝙ. a ſm articulū eſt inclinatio in ſimiles actus peccati, nō quidē ita, ꝙ accidēs agat in proprū ſubiectū, quia peccatū non agit in potentiā, in qua eſt effectiuè.; ſed quia obiectū agit in potentiam, quæ. ſ. eſt circa obiectū, & illa potentia ſic ab obiecto immutata agit in aliā, & deordinat ipſam, inducēdo uidelicet diſpoſitionē inordinatā qua impedit̃ ne in bonū feratur, quod eſt in ꝓpoſito diminuere bonum naturæ. His notatis facile eſt dicere ad argumentū ad maiorē, nullū accidēs agit in ſuū ſubiectū, verū effectiuè, tñ formaliter agere pōt. i. habere cauſalitatē aliquā in gñe cauſæ formalis in ſuo ſubiecto, quod eſt ipſum formaliter informare; ſed dico cū hoc, ꝙ ſubiectū cōſtituū ex multis partibus, & potētijs pōt p id qđ eſt in vna potētia formaliter, agere in aliā potentiā effectiuè, & ipſam deordinare ſm ꝙ talis potentia immutata ab obiecto viterius mouet aliā, & cauſat diſpoſitionē inordinatā qua ponit̃ obſtaculum inclinationi in bonū; & ꝓbat ꝓbatio, ꝙ ſubiectū nō patiat̃ ab accidētę in ſe exiſtēte effectiuè; qa oportet patiens eſſe denudatū ab actu, & eſſe in potētia, & hoc dictū eſt in ſolutione ꝓcedentium; nec admittimus illā diſtinctionē de actu formali, & virtuali; qa ſequeret̃, ꝙ idē eſſet in potētia actiua, & in potētia paſſiua reſpū eiusdē codē mō, ſi enim aliq̃d agit in ſeipſum cōtat ꝙ eſt ī potētia actiua formali, eſt. n formaliter agēs, eſt ēt in potētia paſſiua formali, quia eſt formaliter recipiēs, & non tñ uirtualiter, quare ſequit̃, ꝙ dictū eſt, dicit tñ Scotus, ꝙ relatiua realia nō ſunt ita oppoſita, ꝙ unū denoīatiue ſumptū neget aliud, ut ſ. ſequat̃, hoc eſt actiuū, ergo hoc non eſt paſſiuū; ſicut inferunt ſe cōtraria. ſ. ꝙ ſi hoc eſt album, nō eſt nigrū; ſed in abſtracto bñ inferūt ſe ſm eū, ut eſt motio actiua, tō nō eſt paſſiua, ſed hæc eſt fuga, & uolūtariū dictū. Volo enim ego ſīr̃ dicere de priuatiuè oppoſitis, & dicā, ꝙ cęcus eſt videns, licet cæcitas nō ſit uiſus, & dicā, ꝙ licet albedo non ſit nigredo, tñ albū eſt nigrū, nec dicit Scotus aliquā rōnē, quare hoc ſibi liceat, & nō mihi illud &c. Ad maiorē dico, ꝙ ſi p bonum naturæ intelligamus actū ipſum, q̃ ſaltē ſm ſubſtantiā ſuā eſt bonus effectus naturæ, & loquamur de pctō formaliter, hoc eſt in actu bono formaliter, & ipſum formaliter corrūpit ad ſenſum dictū; ſi aūt p bonū naturæ intelligamus potentiā animæ, & loquamur de pctō quo ad actū, tunc dico, ꝙ in tali bono eſt peccatū, ſicut accidēs, & actus in eo cuius eſt actus, & tñ mediante actu ſuo una potentia pōt agere effectiuè in aliā; ſicut ignis mediāte calore ſuo pōt agere effectiuè in aquā. Vltra ergo peccatū nō diminuit bonū naturæ, verū peccatū formaliter acceptū nō diminuit actum ipſum in quo eſt effectiuè, & ſīr̃ peccatū quo ad actū non diminuit effectiuè potētiā cuius eſt actus, vt ſic; pōt tñ eſſe id mediāte quo potētia in qua eſt peccatū corrūpit alias potētias, immo ſeipſam, qa potētia ſic formata actu pēti pōt ī ſe abſolutè acceptā īducere īordinatā diſpoſitionē, q̃ impediē eius hīlitas ad bonū, ut tactū eſt. Ad ꝓbationē annexā iā patuit; quia diminuere formalr̃ nō eſt agere; ſed diminuere effectiuè, & quo hoc conueniat actui dictum eſt &c.

¶ Nota aūt, ꝙ loquēdo de malo rerū, vt D. S. loquitur. 1. par. q. 48. ar. 4 tūc corrūpit ſolū formaliter, ſed loquēdo de malo actionū. i. culpa, & peccato, tūc corrūpit, ut dictū eſt dupliciter. i. formaliter actū, & effectiuè agentē, & bonū agentis, tanq̃ inducēs obſtaculū &c Et hoc oportet notare ne uideat̃ aliqua diſcrepātia. malū enim naturæ, & rerū dicit ſolū priuationē, q̃ ſolū formalr̃ corrūpit; malū aūt moris, & peccatū dicit actū ſub priuatiōe, & rōne vnius corrūpit effectiuè, rōne alterius formaliter. ſ. corrūpit actū ipſum, licet actus cū deordinatione corrūpat dementoriè bonū gratuitū peccātis demerēdo ſubtractione cōſeruatiōis gratuitorū.

Vtrum bonum naturæ totaliter tolli poſſit per peccatum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd totum bonum naturæ poſſit per peccatum auferri; bonum enim naturæ humanæ finitum eſt, cum & ipſa natura humana ſit finita; ſed quodlibet finitum totaliter conſumitur facta continua ablatione; cum ergo bonum naturæ continue per peccatum diminui poſſit, videtur quòd poſſit quandoque totaliter conſumi.

¶ 2 Præt. Eorum quæ ſunt vnius naturæ ſimilis eſt rō de toto, & de partibus; ſicut patet in aere, & in aqua, & carne, & in omnibus corporibus ſimilium partium; ſed bonum naturæ eſt totaliter vniforme, cum igit̃ pars eius poſſit auferri per peccatum, totum etiam per peccatum auferri poſſe videtur.

¶ 3 Præt. Bonum naturæ, quod per peccatum minuitur eſt habilitas ad virtutem; ſed in quibuſdam propter

Peccatū dupliciter accipitur, & corrūpit dupliciter.

Differunt cauſalitas formæ, & efficientis.

Capreolus.

Differēter corrumpit malum rerum, & malum actionum.

T Infra q. 93. ar. 6. ad 2. Et 1. q. 48. ar. 4. Et 2. diſt. 6. ar 4. ad 3. & diſt. 34. art. 5. Et Mal. q. 2 art. 12 Et 3. contra cap. 118.

pter peccatum habilitas prædicta totaliter tollitur, vt patet in damnatis, qui reparari ad virtutem non poſſunt; ſicut nec cęcus ad viſum; ergo peccatum poteſt totaliter tollere bonum naturæ.

* Aug.c.12. & 14. & 19. ¶Sed contra eſt, quod Aug. dicit in ench.* quòd malum non eſt, niſi in bono; ſed malum culpæ non poteſt eſſe in bono virtutis, vel gratiæ, quia eſt ei contrarium; ergo oportet, quòd ſit in bono naturæ, non ergo totaliter tollit ipſum.

¶Habito ꝙ peccatum bonum naturæ diminuat: quæritur an poſſit bonum naturæ totaliter auferre. In iſto art. oportet memorati dictorum ar. præceden. notabili 4. quia videlicet diminutio habilitatis, & bonæ naturæ non eſt per ſubtractionem, ſed per contrarij appoſitionem, primo modo diminuitur habilitas corporis ad calefaciendum diminuto calore, ſecundo modo diminuitur habilitas aquæ ad infrigidationem per appoſitionem caloris.

¶Nota autem, quòd ex ar. 1. ſatis habetur, quòd bonum naturæ tertio modo (iuſtitia originalis totaliter conſumitur per peccatum, ſimiliter loquendo de bono naturæ primo modo dicto, qđ eſt eſſentia rei, & proprietas naturalis, manifeſtum eſt, quòd manet, & nullo modo auferetur; eſto enim bonum naturæ, vel habilitas illa ſecundùm rem dicat potentiam animæ, non tamen dicit eam per modum proprietatis naturalis; ſed in habitudine ad terminum. ſ. virtutem, vel gratiam ſecundùm quam corrumpi, vel diminui poteſt, vt patebit; quare iſtud quæſitum, & totum articulum oportet accipere de bono naturæ medio modo dicto ar. 1. ſ. habilitate, vel inclinatione ad virtutẽ, ſicut & D.S. notat in principio cor. arti.

* Ar. præc. ¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt;* bonum naturę, quod per peccatum diminuitur, eſt naturalis inclinatio ad virtutem, quæ quidem conuenit homini ex hoc ipſo, quòd rationalis eſt, ex hoc enim habet, ꝙ ſecundùm rationem operetur. quod eſt agere ſecundùm virtutem; per peccatum autem non poteſt totaliter ab homine tolli, quòd ſit rationalis; quia iam non eſſet capax peccati; vnde non eſt poſſibile, quòd prædictum naturæ bonum totaliter tollatur.

Concluſio reſponſi. ¶Hoc corpus ar. habet duas partes principales, in prima D. S. rñdet ad quæſitum, in ſecunda mouet dubium circa rñſionem, & dicta ar. 1. ibi. Cum aũt &c. Concluſio ergo rñſiua eſt. Nõ eſt poſſibile, ꝙ prædictum naturæ bonum (ſ. inclinatio ad virtutẽ) totaliter tollatur; probatur concluſio ſupponendo, vt tactum eſt, ꝙ bonum naturæ, quod per peccatum diminuitur, eſt naturalis inclinatio ad virtutem. Illud ſuppoſitum patet ex ar. 1. Tunc arguit ſic. Inclinatio ad virtutem (quæ eſt bonum naturæ) conuenit homini ex hoc ipſo, quod rõnalis eſt, (& ſupple tam diu manet, q̃ diu manet, & rõnale) ſed per peccatum non põt totaliter ab hoĩ tolli, ꝙ ſit rõnalis, igitur concluſio vera. Maior patet; quia ex hoc. ſ. ꝙ homo eſt rõnalis habet, ꝙ ſm rõnẽ operetẽ, quod eſt agere ſm virtutem, & per cõſequens inclinatio ad virtutẽ eſt ex rõnali. Minor patet; quia ſi peccatum totaliter auferret rationale, homo nõ eſſet capax peccati, & per conſequens oportet, ꝙ cum peccato ſp mancat rõnale, & per conſequens vera minor. Deinde ibi.

¶Cum autem inueniatur huiuſmodi bonum cõtinuè diminui per peccatum.

¶In iſta parte D.S. mouet difficultatem incidentem, & contradictionem apparentem, & circa hoc primò facit, quod dicũ eſt, Secundò ponit modum ſaluandi vtranque partem, ibi. Quicquid autem huius &c. Tertiò illum modum reprehẽdit, & hoc ibi, appoſito, Quartò oñdit verum modum ſaluandi, ibi. Et ideo aliter. Eſt ergo difficultas incidens, quia vĩ incompoſſibile illi concluſioni, quod tamen admittimus, videlicet quia ponimus, quod illud bonum continuè diminuatur, & ſit finitum, & tamen non totaliter auferatur. Eſt ergo quæſtio, & difficultas quomodo iſta veritas ſteat cum concluſione. Omne enim cuicum cuilibet vero conſonũ eſt.

¶Quidam ad huius manifeſtationem vſi ſunt quodã exemplo in quo inuenitur aliquod finitum in infinitũ diminui, tamen nunquam totaliter conſumi, dicit enim Philoſophus in 3 Phyſi.* quod ſi ab aliqua magnitudine finita continuè auferatur aliquid ſecundùm eandem quantitatem, totaliter tandem cõſumetur, puta ſi a quacunque quantitate finita ſemper ſubtraxero menſuram palmi. Si vero fiat ſubtractio ſecũdum eandem proportionem, & non ſecundùm eandem quantitatem, poterit in infinitum ſubtrahi, puta ſi quantitas diuidatur in duas partes, & a dimidio ſubtrahatur dimidium, ita poteris in infinitum procedi, ita tamen quòd ſemper quod poſterius ſubtrahitur, erit minus eo, quod prius ſubtrahebatur.

* Ariſt. tex. 77.

¶Ponit modum ſaluandi compoſſibilitatẽ illarum partiũ, qđ ſ. ambo ſtent ſimul. ſ. continua diminutio, & tñ nõ totalis ablatio, & hoc aliqui manifeſtare uolentes per exemplũ philoſophicum, quod habetur. 3. phyſicorum, ubi dr, ꝙ continui diuiſio in partes eiuſdem proportionis uadit in infinitũ. Secus ſi ſubtraherent partes eiuſdem quantitatis; ſi enim a linea finita ſubtrahatur tertia pars eius, & iterum tertia pars reſidui, & ſic conſequenter nunq̃ ſtabit diuiſio, ſed poterit in infinitum procedi; vel ſi ſubtrahatur dimidium, & iterum dimidium, & ſic conſequenter ſit tãdem, ꝙ poſterius ſubtractum erit minus Tunc ibi.

¶ Sed hoc in propoſito non habet locum, non enim ſequens peccatum minus diminuit bonum naturæ, q̃ præcedens; ſed fortè magis ſi ſit grauius.

¶D.S. illum modum ſaluandi refutat: quia exemplum quidem in ſe bonum eſt, ſed non ualet ad propoſitum; quia non eſt ſimile; quia ſecundùm iam dicta in diuiſione continui id quod poſterius ſubtrahitur ſemper minus eſt, hic autem contingit, quòd poſterius peccatum plus ſubtrahit de bono naturæ ſecundùm ꝙ peccatum grauius eſt, & inducit maiorem promptitudinem ad peccandum, ex qua maiori promptitudine præſtatur maius obſtaculum inclinationi virtutis. Eandem improbationem habet Doct. Sanct. in 1. part. q. 48. ar. 4. ad tertium, & in de malo. Conſequenter ibi.

¶Et ideo aliter dicendum, quòd prædicta inclinatio intelligitur, vt media inter duo; fundatur enim ſicut in radice in natura rationali, & tendit in bonum virtutis, ſicut in terminum, & finem. Dupliciter igitur poteſt intelligi eius diminutio, vno modo ex parte radicis, alio modo ex parte termini.

¶Ponit ueram manifeſtationẽ, & primò præmittit quoddã notabile diſtinctiuum, ſecundò ex hoc probat compoſſibilitatẽ concluſionis ſupra dictæ, & alterius ueritatis tõne, ibi. Primò quidem non &c. Tertiò probat idem ſimilitudine, ibi. Sicut prius &c. Ponit ergo primò diſtinctionem, & rationem diſtinctionis, ꝙ prædicta inclinatio intelligitur media inter duo; quia fundatur ſicut in radice in natura rationali, & tendit in bonum virtutis, ſicut in terminũ, & finẽ; ideo poteſt intelligi eius diminutio dupliciter &c. vt in litera. Deinde ibi.

¶ Primò quidem modo non diminuitur per peccatũ, eo quòd peccatum non diminuit ipſam naturam, vt ſupra dictum eſt;* ſed diminuitur ſecundo modo, inquãtum ſcilicet ponitur impedimentum pertingendi ad terminum. Si autem primo modo diminueretur, oporteret, quòd quandoque totaliter conſumeretur natura rationali totaliter conſumpta; ſed quia diminuitur ex parte impedimenti, quod apponitur ne pertingat ad terminum, manifeſtum eſt, quòd diminui quidem poteſt in infinitum; quia in infinitum poſſunt impedimenta apponi ſecundùm quòd homo poteſt in infinitum addere peccatum peccato, non tamen poteſt totaliter conſumi; quia ſemper manet radix talis inclinationis.

* Ar. præ

¶Probat iſta diſtinctione præmiſſa intentum ſic. Illud poteſt in infinitum diminui, & tamẽ non totaliter auferri cui pñt apponi infinita obſtacula, & impedimenta, ne pertingat ad terminum, & finem, cuius tñ radix non poteſt diminui, nec tolli; ſed prædictæ inclinationi poſſunt apponi infinita obſtacula ne ptingat ad virtutem, & tamen eius radix non poteſt tolli, vel diminui, igitur ſimul ſtare poſſunt in propoſito. Maior relinquitur nota; quia per obſtacula diminuunt, ſi igitur infinita apponuntur in infinitum diminuerentur; ſed tamen manẽte radice manet ſemper. Minor quo ad primam partem patet; quia homo poteſt in infinitum addere peccatum peccato. Secunda pars patet ex ar. 1 quia natura rationalis eſt eius radix; ſed natura rationalis non diminuitur per peccatum, nec tollitur, igitur &c. Tunc ibi.

¶ Sicut patet de diaphono corpore, quod quidẽ habet inclinationem ad ſuſceptionem lucis ex hoc ipſo, ꝙ eſt diaphonum; diminuitur autem inclinatio, vel habilitas ex parte nebularum ſuperuenientium, cum tamen ſemper maneat in radice naturæ.

¶Declarat illum modum ſoluendi, & rationem iam poſitã per ſimile de diaphano, quod habet inclinationem ad ſuſceptionem lucis ex hoc ipſo, quod eſt diaphanum; diminuitur autem inclinatio, vel habilitas ex parte nebularum ſuperuenientium, cum tamẽ ſemper maneat in radice.

¶Nota autem verba D.S. quia dicitur inclinatio, vel habilitas, vbi patet, quod dictum fuit, quia videlicet D.S. pro eodem habeat inclinationem, & habilitatẽ; vnde in de malo ſcribitur uo-

minis

nisi habilitatis, hic autem communiter inclinationis, patet ex hoc, quòd inclinatio non est actualiter intelligenda, nec est capiẽda pro aliqua dispositione habituali, proxima ad actum; sed ꝑ aptitudine, & capacitate potentialitatis; quia homo natus est habere actum primum virtutis, & per consequens actum remotum &c.

Quid nomine inclinationis.

¶ Nota argumentum in contrarium circa minorem, ꝙ malum culpæ (constructione intransitiua i. malum, quod est culpa) nõ potest esse in bono virtutis, vel gratiæ; quia est ei contrarium, intelligitur de virtute condependente ex gratia; sicut est charitas, & fides, & spes, vt formatæ sunt, & etiam de virtutibus moralibus infusis; quia nec in illis, nec cum illis est peccatum mortale, tñ cum virtute acquisita potest esse culpa mortalis, licet non in illa ꝓpriè, & ergo vult argumentum, quia oportet culpam, quæ est malum esse in bono aliquo, sed non esse in bono gratiæ, & ex eo dependente, igitur est in bono naturæ.

¶ Nota autem, ꝙ potest satis haberi ex hoc argumento, quòd Doct. Sanct. per bonum naturæ intelligat etiam habilitatẽ ad gratiam; quia arguit de bono virtuus, vel gratiæ, quasi dicat peccatũ opponitur habilitati ad virtutem, & gratiam.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd obiectio illa procedit, quando fit diminutio per subtractionem, hic autẽ fit diminutio per appositionem impedimenti, quod neque tollit neque diminuit radicem inclinationis, vt dictum est. *

*In cor. ar.

¶ Ad maiorem vera est, ꝙ bonum naturæ humanæ est finitum etiam ex parte radicis. Ad minorem, vera vt iacet; quia infinitum totaliter consumitur facta ablatione; sed nos nõ admittimus, nec dicimus in proposito, quòd diminutio fiat per ablationẽ, vel subtractionem, sed per appositionem impedimenti, qui est singularis modus diminuẽdi, quia diminuitur habilitas ad terminũ absq; diminutione radicis, & ergo semper manet; vnde D.S. prima parte, vbi supra dicit, quòd licet ista habilitas sit quoddam finitũ, diminuitur tamen in infinitum non per se, sed per accidens secundùm quòd contrariæ dispositiones, etiam in infinitũ augent, hæc ille, vbi patet ad minorem, secundò quòd finitum consumitur facta subtractione per se in finito; sed tamen facta subtractione per accidens non oportet, quamuis non propriè debeat admitti, quòd fiat subtractio; sed magis diminutio per appositionem, quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ inclinatio naturalis est quidem tota vniformis; sed tamen habet respectum ad principium, & ad terminum secundùm quam diuersita tem quodam modo diminuitur.

¶ Illud argumentum præsupponit iterum falsum, ꝙ ista diminutio fiat per sublationem, quod negamus, dictum est enim ar. 1. ex D.S. in 1. parte ubi supra, ꝙ illa diminutio est per remissionẽ, non quidem qualitatis alicuius, sicut remittitur calor in aqua per contrarias dispositiones subiecti ad actum. D.S. tamen ex bonitate respondet ad minorem; vnde dr̃ concedẽdo maiorem, quòd est eadem rõ in toto homogeneo, vel ciusdem naturæ quo ad quantitatem; sed de substantia procedit maior, & est vera; quia eadem prædicata quidditatiua dicuntur de vtrisque. Ad minorem dico, quòd bonum naturæ est vniforme per comparationem ad radicem, & est vniforme in se; sed tamen per respectum ad terminum habet diuersitatem, & ex illa parte diminuitur; & dico circa hoc, quòd potest plus p vnum peccatum diminui, quàm per aliud secundùm quòd peccatũ dicit maiorem prontitatem in malum, & per consequens maius impedimentum habilitatis. Vltra ad sublumptam, cum igit pars eius possit auferri per peccatum. Dico ꝙ nõ propriè aufertur pars; qa non admittimus ablationem; sed dico, ꝙ ipsa aliqualiter p vnum peccatum impeditur, & habet obstaculum ad aliud, & per secũdũ similiter, & quandoque maius, quàm per primum; sed per nullum aliquid aufertur, quare negatur consequentia; quia neque pars neque totum aufertur.

¶ Nota autem verba D.S. cum dicit, ꝙ per habitudinem ad terminum quodammodo diminuitur; quia videlicet non propriè diminuitur; quia non per subtractionem; sed per contrariam dispositionem impeditur, & quodãmodo ligatur ne procedat in actũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam in damnatis manet naturalis inclinatio ad virtutem, alioquin non esset in eis remorsus conscientiæ; sed quòd non reducatur in actum contingit; quia deest gratia secundùm Diuinã iustitiam; sicut etiam in cæco remanet aptitudo ad vidẽdũ in ipsa radice naturæ, inquantum est animal naturaliter habens visum; sed non reducitur in actũ; quia deest causa quæ reducere possit formando organum, quod requiritur ad videndum.

¶ Maior concedit; sed minor negatur. Ad probationem dr̃, negando, ꝙ in damnatis totaliter tollatur; qa tunc non esset in eis remorsus conscientiæ, quod patet esse falsum, vt patet 4. sen. dis. 50. q. 1. in D.S. sed talis remorsus prouenit ex detestatione mali, & ar guit bonitatẽ rõnis aliquam, & per consequens illã habilitatem, & dico, ꝙ reparari non ꝓt non propter ablationem illius habilitatis; sed ꝓp subtractionem gratiæ ex Diuina iustitia, & ex obstinatione voluntatis diabolicæ, vt hr̃ alibi in de Veri. ma. 24. ar. 10. & 11. & in de Malo mate. vlt. sicut & in cæco, licet sit aptitudo ad visum in ipsa radice naturæ, tamen non deducitur in actũ; qa non est qui formet organum ex cuius indispositione prouenit cæcitas Sic in proposito stat aptitudo absque hoc, ꝙ in actum deducatur &c. ¶ Nota circa hæc, ꝙ non est simile de cæcitate, & visu, & peccato, & habilitate; qa cæcitas est priuatio, quæ tollit potentiã, & per consequens totã habilitatem, nisi forte, vt D.S. hic hẽt, ſm ꝙ remanet habilitas, vel aptitudo in radice ipsius potentiæ sin essentia animæ, vel animalis. Sed peccatum non tollit potentiã, sed actum tantũ secũdum & primum, habitualẽ gr̃am videlicet, sicut & tenebra tollit lumen, non diaphaneitatem Quare nõ oportet, ꝙ sicut cæcitas tollit potentiam, quæ est habilitas potentialis ad videndum, ꝙ sic peccatum tollat habilitatem fundatam in potentia animæ ad bonum, ſm ꝙ dr̃ nõ deprecari ad optima. Nota ẽt ꝙ ex ista solutione penetrata põt solui vnum dubium, qđ mouetur apud artes in prædicamẽtis, videlicet vbi habet Philosophus ꝙ habitus, & priuatio sunt quæ circa idem ordine. i. ordinatę; qa videlicet est unum genus priuationum, vbi priuatio nõ habet fieri, nisi præcedente habitu, ut patet de motte de cæcitate &c. Nec obstat, ꝙ aliquis quandoq; nascitur cæcus ex natiuitate in utero, & natiuitate ex utero, & per consequens non habet visum; quia sufficit, ꝙ generatio huius hominis prius ordine naturæ terminetur ad visum, q̃ cæcitatem, nisi impedita fuisset, oportet enim prius gñationem visus esse impeditam anteq̃ iste sit cæcus, & sic visus saltẽ prior est in sua gñatione, & hoc trahit ex ista solutione; quia in cæco est aptitudo ex natura ad videndum, q̃ aptitudo naturalis prius produceret visum, nisi obstaret impedimẽtum, & sic in sui radice, & gñatione visus prior est &c. De materia horũ articulorum vide Capreolum in 2. di. 34. q. 2. conclusione. 3.

An habitus ꝓcedat priuationem.

Vtrum conuenienter ponantur vulnera naturæ esse ex peccato consequentia, scilicet infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia.

V

AD tertium sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ponantur vulnera naturæ esse ex peccato consequentia, scilicet infirmitas, ignorantia, malitia, & cõcupiscentia, non enim idem est effectus, & cã eiusdẽ; sed ista ponuntur causæ peccatorum, vt ex supra dictis patet; * ergo non debent poni inter effectus peccati.

Infra ar. 5. Et Mal. q. 2. ar. 11. co. fi. Et Gala. 3. lec. 7.

* qõ 76. de ignorantia q. 77. art. 3. de infirmitate, & concupiscẽtia, quæstio. 78. de malitia, & de concupiscẽtia, q. 82. art. 1.

¶ 2 Præt. Malitia nominat quoddam peccatum; ergo non debet poni inter effectus peccati.

¶ 3 Præt. Concupiscentia est quoddam naturale, cũ sit actus virtutis concupiscibilis; sed illud quod est naturale non debet poni vulnus naturæ; ergo concupiscẽtia non debet poni vulnus naturæ.

¶ 4 Præt. dictum est; * quòd idem est peccare ex infirmitate, & ex passione; sed cõcupiscẽtia passio quædam est; ergo non debet contra infirmitatem diuidi.

*q. 77. ar. 3.

¶ 5 Præt. August. in lib. de natura, & gratia * ponit duo pœnalia animę peccanti, scilicet ignorantiam, & difficultarem, ex quibus oritur error, & cruciatus; quæ quidem quatuor non concordant istis quatuor; ergo videtur quòd alterum eorum insufficienter ponatur.

* Augustin. cap. 67.

¶ In contrarium autem est auctoritas Bedę. *

* Loco cit. arg. huius quæst. arg. sed contra.

¶ Hic consequenter quærit D. S. in speciali de defectu peccati spiritualis, an ĩducat aliqualiter determinata vulnera spiritualia, & accipitur vulnus metaphoricè in similitudinem vulneris corporalis, quod consistit in destructione cohærentiæ, & continuitatis partium corporis. Quia aũt est duplex peccatũ. Coriginale originans, quod iuxta prædicta in ar. 1. & 2. destruxit totum bonum naturæ, videlicet iustitiam originalem cum natura propagãdam. Secũdò est peccatum huius hominis personale actuale, ideo posset quæstio de utroque intelligi, an vulneraret naturam.

¶ Respondeo dicendum, quòd per iustitiam originalem perfectè ratio continebat inferiores animę vires, & ipsa ratio a Deo perficiebatur ei subiecta; hęc autem originalis iustitia subtracta est per peccatum primi parentis, sicut iam dictum est, * & ideo omnes vires animę remanent quodammodo destituę proprio ordine quo

* q. 81. ar. 1.

naturaliter

naturaliter ordinãtur ad virtutem, & ipſa deſtitutio vulneratio dicitur naturæ.

¶ Doct.Sanct.in hoc corp.ar. duo facit ſecundùm quòd titulus quæſiti dupliciter poteſt intelligi,vt ſtatim dictum eſt . Primò reſpondet ſecundum primum intellectum. Secundò iuxta ſecundũ ibi.Sed quia inclinatio &c. Circa primum primò inducit quandã concluſionem præambularem,ex qua ſecundò probat, & ponit concluſionem primam reſponſiuam,ibi. Sunt autẽ quatuor &c.& requirit iſte art culus memoriam dictorum q.82.ar.1 3.& 4.quia iſta vulnera, vt ſunt effectus originalis peccati accipiuntur habitualiter priuatiuè. Dicũt enim habilitatem factam ex remotione prohibentis inordinationem illarũ potentiarum,& ſunt iſta vulnera,ſic accepta æqualiter in omnibus,ſed accreſcendo iſta vulnera,vt ſunt perſonalia,& effectus actualis peccati,accipiuntur poſitiuè inquantum ex frequentia peccatorum generatur aliqua diſpoſitio poſitiua in potentijs animæ.Vnde ſi Adam fuiſſet conditus in puris naturalibus, non habuiſſet prima vulnera ſub ratione vulnerum,ſed ſub ratione defectus naturalis,& negatiui,tamẽ vulnera poſitiua perſonalia poteriſſet incurriſſe peccando, quia iuxta ar. 1. per actus humanos fit quædam inclinatio ad ſimiles actus.Hoc notato eſt concluſio præambularis talis. Per peccatum primi parentis omnes vires animæ remanent quodammodo deſtitutę proprio ordine quo naturaliter ordinantur ad virtutem, & ipſa deſtitutio vulneratio dicitur naturæ.Illa concluſio quo ad ſecundam partem relinquitur nota ; quia talis deſtitutio diſſoluit partes animæ a ratione, & a ſeinuicem, quare metaphoricè dicitur vulneratio.Prima pars probatur in principio art.per iuſtitiam originalem perfectè ratio &c.ſed hæc originalis iuſtitia ſubtracta eſt per peccatum primi parentis; igitur prima pars vera . Iſta patent ex dictis,præſertim minor quæſt. 81.articu.ſecundo. Conſequenter cum dicit.

¶Sunt autem quatuor potentiæ animæ,quę poſſunt
* q.6.ar.2. q.56. eſſe ſubiecta uirtutum,vt ſupra dictum eſt ; * ſcilicet ratio in qua eſt prudentia, uoluntas in qua eſt iuſtitia, irascibilis in qua eſt fortitudo,concupiſcibilis in qua eſt tẽperantia, Inquantum ergo ratio deſtituitur ſuo ordine ad uerum eſt vulnus ignorantiæ.Inquantum verò volũtas deſtituitur ordine ad bonum,eſt vulnus malitię. Inquantum verò irascibilis deſtituitur ſuo ordine ad arduum,eſt vulnus infirmitatis.Inquantum verò concupiſcentia deſtituitur ordine ad delectabile moderatum ratione,eſt vulnus concupiſcentiæ.Sic igitur quatuor iſta ſunt vulnera inflicta toti humanę naturę ex peccato primi parentis.

¶Deducit primam concluſionem reſponſiuam ſecundùm primum intellectum quæſiti , ſcilicet quomodo peccatum primi parentis vulnerat naturam vulneribus quaſi naturalibus,& communibus omnibus, & eſt concluſio iſta,Quatuor, ſcilicet infirmitas, ignorantia,malitia,concupiſcentia,ſunt vulnera inflicta toti humanæ naturæ ex peccato primi parentis,& per hoc habet reſponſio formalis ad quæſitum. Probatur ſic,maior eſt concluſio præambularis,ſcilicet per peccatum primi parentis &c.ſed ſunt quatuor vires,vel potentiæ animæ,quæ poſſunt eſſe ſubiecta virtutum,ſcilicet ratio &c. vt in litera ; ergo inquantum deſtituitur ratio ſuo ordine ad verum,eſt vulnus ignorantiæ,&c.ut in litera,& per conſequens ſequitur concluſio. Minor patuit ſupra q.61.articu.2.& q.56. & quomodo iſta accipiantur,tangetur in argumentis; quia ignorantia eſt priuatio illius ſcientiæ quam homo mox natus habuiſſet in ſtatu innocentiæ , & eſt habilitas priuatiua ad malè iudicandum.Malitia enim eſt habilitas volũtatis ad bonum commutabile inordinatè appetendum.

¶ Sed quia inclinatio ad bonum virtutis in unoquoque diminuitur per peccatum actuale, vt ex dictis pa-
* Anic.1. & 2. tet. * Etiam iſta ſunt quatuor vulnera ex alijs peccatis conſequentia,inquantum ſcilicet per peccatum,& ratio hebetatur præcipuè in agendis, & voluntas induratur ad bonum,& maior difficultas bene agendi accreſcit,& concupiſcentia magis exardeſcit.

¶ Hic deducit ſecundam concluſionem reſponſiuam iuxta ſecundum intellectum , ſcilicet quomodo vulneratur quis vulnere perſonali ex peccato actuali. Vnde eſt concluſio iſta,quatuor etiã ſunt vulnera ex alijs peccatis,(ſcilicet actualibus propijs aliorum hominum) conſequentia probatur , per peccatum actuale diminuitur in vnoquoq; inclinatio in bonum virtutis(ſcilicet in qualibet potencia prædicta) ergo concluſio vera,conſequentia clara. Antecedens explicatur ; quia ratio hebetat præcipuè in agendis, & voluntas induratur ad bonum,& difficultas accreſcit,& concupiſcentia magis exardeſcit.Dicitur autem notanter, ratio hebetat in agẽdis; quia per peccata corrumpitur recta æſtimatio prudentiæ in particulari eligibili, non autem recta æſtimatio vniuerſalis,& ſpeculatiua, & adeo hebetatur , vt quandoque aliquis ex malitia peccet,vt patuit ſupra q.78.

¶Nota autem,quòd hebetudo inducitur per peccatum dupler, & ea videlicet,quæ opponitur prudentiæ,& ea quæ opponitur dono Spirituſſancti, ſcilicet intellectuę, de qua habet Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſt.15.artic.3.ad primum, quòd quamuis aliqui vitijs carnalibus ſubditi poſſint quandoque ſubtiliter ſpeculari circa aliqua intelligibilia propter bonitatem ingenij naturalis,uel habitus ſuperadditi, tamen neceſſe eſt, vt hac ſubtilitate contemplationis eorum intentio plerunque retrahatur propter delectationes corporales.

¶ Nota tamen ſanè concluſionem , quando dicitur etiam iſta quatuor; quia ſunt iſta nominaliter; ſed non iſta formaliter , & eiuſdem rationis . Nam vt patuit in principio ar, vt ſunt effectus originalis dicuntur priuatiuè; ſed vt effectus actualis peccati dicũtur poſitiuè , ita quòd primo modo natura dicatur vulnerata rationę potentiæ;quia in ea non eſt ordo virtutis , qui ineſſet preſente iuſtitia originali ; ſ.d ſecundo modo dicitur potentia vulnerata , quia inducta eſt diſpoſitio , vel habitus poſitivus , qui faciat ad ſimile peccatum , & obtenebret intellectum in particulari eligibili.

¶ Nota etiam , quòd vulnera primo modo ſunt peccatum,ſcilicet originale,quando originale non eſt dimiſſum,ſed ſecundo modo ſunt effectus peccati actualis, ita quòd nõ peccatum;diſpoſitio enim vel habitus non eſt peccatum actuale,poteſt tamen aliquis habitus eſſe originale,vt patet ex dictis.q.82.

¶Ex hoc , quod dictum,eſt confirmatur auctoritate in cõtrarũ.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd nihil prohibet, id quod eſt effectus vnius peccati eſſe alterius peccati cauſam ; ex hoc enim quòd anima deordinatur per peccatum precedens facilius inclinatur ad peccandum.

¶ Pro intellectu huius argumenti nota , quòd ignorantia eſt duplex,& una eſt,quæ pertinet ad materiale originalis, & eſt priuatio ſcientiæ,quæ affuiſſet in ſtatu innocentiæ , ſimul cum iuſtitia originali , & deſtitutio rationis ab ordine ad uerum , & talis eſt cauſa peccati remota , & prima proueniens ex actuali ipſius Adæ primo. Secunda eſt ignorantia, quæ eſt priuatio ſciẽtiæ debitæ proueniens ex negligentia propria ipſius ignorantis , & talis eſt cauſa peccati ex ea prouenientis propinqua , & eſt & ipſa peccatum cum negligentia accepta, peccatum videlicet omiſſionis,ut patuit ſupra quæſt.76.articu.ſecundo Sic igitur ignorantia quam ubi iam diximus cauſam peccati , eſt ignorantia ſecundo modo cauſa,videlicet per accidens propinqua,non autem loquti fuimus de ignorantia , quæ eſt materiale originalis , quia talis non eſt peccatum actuale commiſſionis, vel omiſſionis , ſicut dictum fuit de ignorantia , quæ eſt cauſa peccati,licet & iſta ſit cauſa remota, & uniuerſalis peccati cuiuſcunque. Similiter dicendũ eſt de infirmitate ; quia ſecundùm quòd ponebatur cauſa peccati,accipiebatur pro paſſione quacunque appetitus ſenſitiui, ut patuit quæſt.77.articu.tertio, & articu.5. Similiter de concupiſcentia,ut autem eſt vulnus , & effectus peccati Adæ accipitur pro habituali deſtitutione irascilis , vel concupiſcibilis. Malitia etiam ſecundùm quòd ponebatur cauſa peccati accipiebatur , vel pro habitu , vel pro abiectione doni Spirituſſancti præſeruantis a peccato , ut patuit quæſtione 88. hic autem , ut eſt vulnus , eſt vel deſtitutio voluntatis , vel aliqua diſpoſitio inducta per peccatum.

¶Dicitur igitur ad argumentum . Ad maiorem,nõ enim idem eſt effectus,& cauſa eiuſdem , verum in numero, tamen eiuſdem in ſpecie, vel genere , ita quòd id quod eſt effectus vnius peccati poteſt eſſe cauſa alterius.

¶ Ad minorem dico , ut iam tactum eſt, iſta ponuntur cauſa peccatorum actualium proxima , vt dictũ aliquod poſitiuum;ſed vt dicunt deſtitutionem virium animæ, tunc ſunt materiale originalis,& remota cauſa omnium peccatorum.

¶ Vltra; ergo non debent poni inter effectus verum illius peccati , cuius ſunt cauſa , vt ſic . Dico autem , quòd iſta accepta, vt ſunt defectus originalis peccati , cauſant aliquo modo ſicut cauſa ſine qua non actualia noſtra, & tamen cauſantur a primo peccato Adæ , & ſic idem non cauſa , & effectus eiuſdem; ſed effectus peccati Adæ eſt cauſa ſaltem ſine qua non peccati noſtri . Si autem iſta accipiantur , ut ſunt effectus actualium noſtrorum , ſic cauſantur ex aliquibus , & tamen ſunt cauſa aliquorum aliorum , ſic ex frequenti peccato inducitur pronitas , & malitia poſitiua in uoluntatem , quæ iterum eſt cauſa inclinans ad ſimilia peccata his ex quibus cauſata fuit , Vide Doct. Sanct.de Malo materia 3 articu.14.ad octauum,quia malitia contracta eſt effectus primi peccati Adæ , ſed malitia actualis , vel habitualis acquiſita , eſt effectus peccati actualis alterius , & tamen cauſa alterius.

¶ Ad ſecundum dicendum , quòd malitia non ſumitur hic pro peccato ; ſed pro quadam pronitate voluntatis

iuntatis ad malum, ſecundùm quòd dicitur Geneſ. 6. Proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua.

¶Maior illa, ſupra quæſt. 78. art. 1. ad tertium. examinata fuit; quia vniuerſaliter eſt falſa, malitia enim habitualis non eſt peccatum, ſed effectus peccati, loquendo de malitia acquiſita; ſi autem intelligitur de malitia contracta, illa eſt materiale originalis; verum eſt tamen, quòd aliqua malitia eſt peccatum actuale, quæ tamen poteſt eſſe effectus alterius peccati, ſaltem indirectè, ſicut patuit ſupra, quæſt. 75. artic. 4. ſed in propoſito non loquitur de malitia, quæ eſt actus voluntatis ſcienter tendentis in malum; ſed de malitia, vel contracta, vel acquiſita habituali, vel diſpoſitiua. Quare negatur conſequentia.

¶Nota autem, quòd Doct. Sanct. in ſolutione ſolùm loquitur de malitia, quæ eſt effectus primi peccati Adæ; talis enim eſt, de qua intelligitur auctoritas Geneſis; ſed malitia, quæ eſt effectus peccati actualis eſt pronitas poſitiua per actum proprium perſonalem inducta, & etiam non eſt peccatum, ſed peccati alicuius effectus, & alicuius cauſa.

*3. 72. ar. 3. ad primũ. ¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt; * concupiſcentia intantum eſt naturalis homini, inquantum ſubditur rationi; quòd autem excedat limites rationis, hoc eſt homini contra naturam.

¶Ad maiorem dictum eſt ſupra, quæſt. 82. artic. 3. ad primum, ad longum. Concupiſcentia, quæ eſt ſecundùm rectam rationem inclinatiua, vel actualis inclinatio, eſt quoddam naturale homini vt homo eſt, & ſecundùm naturam inſtitutam; ſed negatur de concupiſcentia, vt eſt pronitas in aliquid contra ordinem rationis, vt in propoſito loquimur.

¶Ad probationem nego, quòd ſit actus, vt in propoſito, vt patuit. Et ſecundò, eſto quòd eſſet actus, non tamen omnis actus potentiæ, quæ eſt naturalis, eſt naturalis homini, vt homo eſt; quia ſic naturale eſt ſecundùm rationem eſſe.

¶Ad minorem, illud quod eſt naturale homini, vt ſic non ponitur vulnus; ſed (vt dictum eſt) concupiſcentia non eſt huiuſmodi, de qua loquimur. Quare negatur conſequentia, &c.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ infirmitas communiter poteſt dici omnis paſſio, inquãtum debilitat robur animæ, & impedit rationem; ſed Beda * accepit infirmitatem ſtrictè, ſecundùm quòd opponitur fortitudini, quę pertinet ad iraſcibilem.

*Beda loco citato in argu. ſed contra.

¶Ad maiorem dico, quòd dictum eſt quæſt. 77. artic. 3. quòd idem eſt peccare ex infirmitate, & paſſione, capiendo infirmitatem communiter pro omni paſſione impediente rationem in motu ſuo; & talis infirmitas, ex qua peccatur, eſt poſitiua, & præcedit peccatum; infirmitas autem, quæ eſt vulnus, ſequitur peccatum, vel primi parentis, vel actuale proprium perſonale.

¶Dico autem ſecundò, quòd accipiendo infirmitatem ſtrictè, vt eſt illius, cuius eſt firmitas, & fortitudo; tunc negatur maior quo ad hoc, quòd idem ſit infirmitas, & paſſio, tum quia infirmitas eſt ſtrictioris ſignificationis, tum quia alterius ſignificati, vt patuit.

¶Ad minorem dico, quòd concupiſcentia (vt hic loquimur) non eſt paſſio, ſed habilitas ad concupiſcendum, vel priuatiua, vel poſitiua, & eſto ita eſſet; negatur conſequentia, quia non accipitur infirmitas, vt eſt commune ad paſſionem, ſed vt conduiſum, tanquam dicens defectum alterius potentiæ, quàm concupiſcentia, &c.

¶Ad quintum dicendum, ꝙ difficultas, quæ ponitur ab Auguſt. includit iſta tria, quæ pertinent ad appetitiuas potentias, ſ. malitiam, infirmitatem, & concupiſcentiam. Ex his enim tribus contingit, quòd aliquis non facilè tendit in bonum; error autem. & dolor ſunt vulnera conſequentia; ex hoc enim aliquis dolet, quòd infirmatur circa ea, quæ concupiſcit.

¶Ad maiorem conceditur, quòd bene poſuit Auguſtinus duo pœnalia animæ, ſcilicet ignorantiam, & difficultatem. Et dico, quòd ſub difficultate comprehenduntur tria hic poſita, quæ pertinent ad appetitum, quia ex omnibus tribus contingit difficultas ad bonum, ſcilicet ex infirmitate, & concupiſcentia, & malitia. Vltra', ex quibus oritur error, & cruciatus; conceditur, quia ex ignorantia ſequitur error, vt enim ſupra patuit, quæſt. 76. artic. 2. Error eſt probatio ſententiæ de ignoratis; ſimiliter ex difficultate oritur cruciatus, ſiue dolor; dolet enim aliquis, quia infirmatur, & patitur difficultatem in his, quæ concupiſcit. Vltra; negatur, quòd iſta non concordant iſtis quãttuor, immo ipſa continent, & aliqua addunt, quæ ex ipſis conſequuntur, ſicut vulnera mediata; vnde non eſt contradictio, vel diſcordia, ſed conſonantia. Quare negatur conſequentia, &c.

Vtrum priuatio modi, ſpeciei, & ordinis ſit effectus peccati.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd priuatio modi, ſpeciei, & ordinis non ſit effectus peccati; dicit enim Aug. in libro de natu. boni. * quòd vbi hæc tria magna ſunt, magnum bonum eſt, vbi parua paruum, ubi nulla nullum; ſed peccatum non annullat bonum naturæ; ergo non priuat modum, ſpeciem, & ordinem. X

Ver. q. 1. ar. ti. 8. ad 12. * Aug. c. 3.

¶ 2 Præterea. Nihil eſt cauſa ſuiipſius; ſed peccatum eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis, vt Auguſt. dicit in libro de natura boni. * ergo priuatio modi, ſpeciei, & ordinis non eſt effectus peccati.

* Aug. c. 4. & ex ca. 36. & 37.

¶ 3 Præt. Diuerſa peccata diuerſos habent effectus; ſed modus, ſpecies, & ordo, cum ſint quædam diuerſa, diuerſas priuationes habere videntur; ergo per diuerſa peccata priuantur; non ergo eſt effectus cuiuslibet peccati priuatio modi, ſpeciei, & ordinis.

¶Sed contra eſt, quòd peccatum eſt in anima, ſicut infirmitas in corpore, ſecundùm illud Pſalm. Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum; ſed infirmitas priuat modum, ſpeciem, & ordinem ipſius corporis; ergo peccatum priuat modum, ſpeciem, & ordinem animæ. Pſalmus.

¶Hic quærit de alio effectu ſpirituali ſequente corollariè ex dictis, qui eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis.

¶Reſpondeo dicẽdum, ꝙ ſicut in primo dictum eſt, * modus, ſpecies, & ordo conſequuntur vnumquodque bonum creatum, inquantum huiuſmodi, & etiã vnumquodque ens; omne enim eſſe, & bonum conſideratur per aliquam formam, ſecundùm quam ſumitur ſpecies, forma autem vniuſcuiuſque rei qualiſcunque ſit, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis eſt ſecundùm aliquã menſuram; vnde & in 8. Metaph. dicitur, * quòd formæ rerum ſunt, ſicut numeri; & ex hoc habet modum quendam, quæ menſuram reſpicit, ex forma verò ſua vnumquodque ordinatur ad aliud. Sic igitur ſecundùm diuerſos gradus bonorum, ſunt diuerſi gradus modi, ſpeciei, & ordinis.

* Prima pars, q. 5. ar. 5.

* Ariſtot. tex. 2.

¶D. S. abſoluit quæſitum tali concluſione reſponſiua, quæ innuitur in calce corporis, ibi. Et ſic patet, &c. & eſt. Peccatum non priuat, nec diminuit modum, ſpeciem, & ordinem boni ſubſtantialis; ſed modum, & ordinem naturalis inclinationis diminuit, non totaliter tollit, ſed modum, &c. gratiæ, & virtutis totaliter tollit; ſed peccatum eſt eſſentialiter priuatio modi, ſpeciei, & ordinis ipſius actus. Iſta concluſio habet quattuor partes, quæ probantur ſimul ex vno fundamento, & arguitur ſic, ſecundùm diuerſos gradus bonorum ſunt diuerſi gradus modi, ſpeciei, & ordinis, (ita ſcilicet, quòd ſecundùm diuerſitatem bonorum iſta multiplicantur, & eadem tolluntur, ſicut ipſa bona) ſed bonum pertinens ad ſubſtantiam naturæ, nec priuatur, nec diminuitur per peccatum; bonum autem naturalis inclinationis diminuitur per peccatum, ſed non totaliter tollitur; ſed bonum virtutis (ſcilicet gratuitæ, & gratiæ) totaliter tollitur per mortale; ſed bonũ ipſius actus formaliter priuatur per peccatum formaliter acceptũ; ergo concluſio vera. Huius rationis D. S probat, & ponit primò maiorem; ſecundò minorem, ibi. Eſt ergo, &c. Maior ergo probatur a principio ſic, modus, ſpecies, & ordo conſequuntur vnumquodque bonum creatum, inquantum huiuſmodi, & etiam vnumquodque ens; ergo maior vera. Tenet conſequentia clarè, quia ſi neceſſariò conſequuntur vnumquodque bonum, igitur ſecundùm diuerſos gradus bonorum, &c. vt dicit maior. Antecedens notanter dicit creatum; quia increatum bonum, & ens, iſta non ſequuntur. Et dicit notanter ens, & bonum, quia (vt dictum eſt) iſta conueniunt ei quod eſt; formæ enim accidentales, & partes rei non propriè habent iſta, &c. Declaratur autem antecedens; omne enim eſſe, & bonum conſideratur tanquam proflũẽs ab aliqua forma, ſecundùm quam ſumitur ſpecies rei, & forma quælibet habet determinatũ gradum entis, & menſuram, & per conſequens modum; & ex forma etiã vnumquodque habet ordinem ad aliud, quia per formam vnumquodque agit, & inclinatur in finem, & ſibi conueniens.

¶Et nota, quia D. S. dicit, quòd modus attenditur ſecundùm formam, vt eſt determinatæ menſuræ, &c.

¶Nota autem, quòd ratio boni dicitur conſiſtere in his tribus, non ſicut in partibus eſſentialibus rationis boni, poteſt enim-

intelligi bonum ratione formali boni, ſiue his tribus; quia definitur ſine illis; ſed ratio boni entitatiua, & ſubiectiua, ideſt ipſa res, quæ eſt bona, conſtituitur ex tribus illis, ſicut ex partibus integrantibus eius naturam; ſicut ſi diceretur, quòd ratio hominis conſiſtit in carnibus, & oſſibus, & neruis; quia ſunt partes materiæ hominis, ſcilicet corporis; ita illa tria ſunt partes materiæ, & rei, quæ eſt bona; quia omnis talis habet neceſſariò illa tria, intellige de bono creato; quia bonum infinitum non habet modum, & menſuram; & intellige de bono quod, non quo, quia videlicet res ſubſiſtens quælibet, vt ſit talis gradus, & bonitatis, requirit determinata principia antecedenter, determinatam formam eſſentialiter, & habet conſequenter ex perfectionibus ſuis eſſentialibus, & accidentalibus habitudinem ad determinatam operationem, & finem, ſicut Angelus habet determinatum principium effectiuum, quia Diuinam eſſentiam intelectam ſub tali reſpectu ideali; licet enim actio Dei abſolutè, & ipſe Deus agens ſint infinita, tamen vt agit ſecundùm hanc ideã, ſic eſt principium iſti rei commenſuratum. De rebus autem naturalibus clarè conſtat, quia requirunt determinata principia effectiua, & materialia, &c. Conſequenter cum dicit.

¶Eſt ergo quoddam bonum pertinens ad ipſam ſubſtantiam naturæ, quod habet ſuum modum, ſpeciem, & ordinem, & illud nec priuatur, nec diminuitur per peccatum. Eſt etiam quoddam bonum naturalis inclinationis, & hoc etiam habet ſuum modum, ſpeciem, & ordinem, & hoc diminuitur per peccatum, vt dictum eſt; * ſed non totaliter tollitur. Et eſt etiam quoddam bonum virtutis, & gratiæ, quod etiam habet ſuum modum, ſpeciem, & ordinem, & hoc totaliter tollitur per peccatum mortale. Eſt etiam quoddam bonum, quod eſt ipſe actus ordinatus, quod etiam habet ſuum modum, ſpeciem, & ordinem; & huius priuatio eſt eſſentialiter ipſum peccatum.

* Arti. huius quæſt.

¶Subiungit minorem quam declarat ſecundùm omnes particulas. Et patuit minor quo ad primam partem, articulo primo. Quo ad ſecundam, articulo ſecundo. Quo ad tertiam, articulo primo. Quo ad quartam patuit ſupra, quæſt. 71. artic. 6. ex definitione peccati, quia formaliter acceptum nihil aliud eſt, quàm formalis priuatio iuſtitiæ actualis, quæ deberet ineſſe actui, quæ iuſtitia includit modum, ſpeciem, &c.

¶Vnde notanter dicit quarta pars, quòd peccatum eſt eſſentialiter priuatio illius modi, &c. quia alios modos, ſpecies, &c. priuat ſuo modo effectiuè, vt eſt actus quo agens agit in ſeipſum ſecundùm diuerſas partes, vel demeritoriè; ſed modum, & ſpeciem actus formaliter priuat, quia eſt eius priuatio, & bonum habilitatis; bonum gratiæ demeritoriè ratione inordinationis; bonum actus etiam ratione deformitatis, ſed formaliter.

¶Nota autem, quòd Doct. Sanct. inuenitur tripliciter loquutus de modo, ſpecie, & ordine; & præſertim videtur varietas circa modum, qui ponitur pars rationis boni; quia prima parte, quæſtio. 5. artic. 3. per modum intelligit commenſurationem principiorum efficientium, ſiue materialium; per ſpeciem verò formam; ſed per ordinem, inclinationem in aliquid, vt patuit inuenti. Hic autem in articulo per ſpeciem intelligit ipſam formam abſolutè vt ſic, per modum autem menſuram ipſius formæ. In de Veritate autem, Materia 2. artic. 6. intelligit per ſpeciem formam, per modum commenſurationem ipſius eſſe, ad eſſentiam cuius eſt, &c. Sed quamuis hæ aſſignationes videantur diſcrepare (vt dictum eſt) quo ad acceptionem modi, tamen ſecundùm rem incidunt, vel ad ſe conſequuntur omnes tres acceptiones modi, nam commenſuratio principiorum menſura formæ, ac commenſuratio eſſe ad eſſentiam ſe inferunt, quia ex commenſuratione principiorum habet forma vt ſit tantæ perfectionis, & ex forma ſic menſurata, ideſt talis perfectionis, ſequitur tantum eſſe, & hic eſt ordo generationis, vbi agens prius eſt, ſed ſecundùm ordinem finis, & intentionis naturæ, econtra eſt, tunc enim eſſe in tali gradu, & producendum, requirit formam, & eſſentiam ſibi proportionatam ſecundùm certam menſuram; & talis forma requirit talem principiorum diſpoſitionem; quare in iſto loco Doct. Sanct. non diſcrepat ab aliis locis, &c. Tunc ibi.

¶Et ſic patet qualiter peccatum, & eſt priuatio modi, & ſpeciei, & ordinis; & priuat, vel diminuit modum, ſpeciem, & ordinem. Vnde patet reſponſio ad duo prima.

¶Tunuit ipſam concluſionem ſatis probatam.

ET confirmatur argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd iuxta ſupra dicta, quæſt. 73. artic. 2. infirmitas corporalis tollit quidem aliquid de commenſuratione humorum animalis, non tamen totaliter tollit; quia non maneret animal, nec per conſequens infirmitas; quare infirmitas priuat modum, & ſpeciem, & ordinem ipſius corporis, non ſubſtantialem, ſed accidentalem, & illam non totaliter; ſed peccatum tollit bonum animæ totaliter, loquendo de bono gratiæ, & virtutis, & iuſtitiæ originalis; & ita de tali bono intelligendo argumentum, tunc eſt aliqualiter ſimile, non omnino; ſed intelligendo de habilitate ad virtutem; tunc illa etiam diminuitur per peccatum, ſed non totaliter aufertur.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd maior conceditur; & eſt fundamentum maioris aſſumptæ in articulo pro concluſione. Ad minorem, peccatum non annullat bonum naturæ ſubſtantiale, nec ipſum diminuit, tamen bonum naturæ captum pro habilitate ad virtutem diminuit, eſto non annullet, ſed bonum gratiæ, & virtutis, & iuſtitiæ originalis, quæ fuit aliquod bonum naturæ annullat. Ad conſequens, ergo non priuat modum & ſpeciem, & ordinem, verum cuiuslibet boni, tamen alicuius, quare continet hæc ratio fallaciam conſequentis, arguendo a pluribus cauſis veritatis ad vnam, ſcilicet non priuat bonum naturæ vno modo acceptum, & eius ſpeciem, modum, &c. ergo nullius boni modum, ſpeciem, quia priuat bonum gratiæ, & eſt priuatio ſpeciei, & modus ipſius actus.

¶Ad ſecundum, conceditur maior. Ad minorem, peccatum eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis. Verum, iuxta quartam partem concluſionis eſt eſſentialiter priuatio ſpeciei ipſius actus, ſed non agentis, a quo aliquid priuat quaſi effectiuè, vt tactum eſt in præcedentibus articulis; Ergo &c. Verum, priuatio quælibet, & cuiuslibet non eſt effectus peccati, immo aliqua eſt met peccatum formaliter acceptum, tamen aliqua priuatio eſt effectus peccati. Doct. Sanct. notat ſolutionem primi, & ſecundi, ibi. Et ſic patet qualiter, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd modus, ſpecies, & ordo ſe conſequuntur, ſicut ex dictis patet; * vnde ſimul priuantur, & diminuuntur. * In corpore.

¶Ad tertium dicendum. Ad maiorem. Diuerſa peccata habent diuerſos effectus totales; & tamen non eſt inconueniens, vt vnum habeat plures effectus partiales ſibi connexos, & ſe neceſſariò conſequentes.

¶Ad minorem, modus, ſpecies, & ordo ſunt diuerſa partialia ſe neceſſariò conſequentia, circa vnumquodque bonum, vt dictum eſt in corpore. Quare negatur conſequentia ad hunc ſenſum, quòd non quodlibet peccatum, iſta tria alicuius boni tollat, vel diminuat, ſicut argumentum imaginatur; quia vult, quòd vnum peccatum tollat ſpeciem, aliud modum, aliud ordinem. Sed verum eſt, quòd per diuerſa peccata tolluntur, non diuiſim, vt vult argumentum, ſed coniunctim, quia ſe conſequuntur.

Vtrum mors, & alij defectus corporales ſint effectus peccati.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd mors, & alij corporales defectus non ſint effectus peccati; ſi enim cauſa fuerit æqualis, & effectus erit æqualis; ſed huiuſmodi defectus non ſunt æquales in omnibus; ſed in quibuſdam huiuſmodi defectus magis abundat, cum tamen peccatum originale ſit in omnibus æquale, ſicut dictum eſt; * cuius videntur huiuſmodi defectus maximè eſſe effectus; ergo mors, & huiuſmodi defectus non ſunt effectus peccati.

¶ 2 Præterea. Remota cauſa remouetur effectus, ſed remoto omni peccato per baptiſmum, uel pœnitentiam non remouentur huiuſmodi defectus; ergo non ſunt effectus peccati.

¶ 3 Præterea. Peccatum actuale habet plus de ratione culpæ, quàm originale; ſed peccatum actuale non tranſmutat naturam corporis ad aliquem defectum; ergo multò minus peccatum originale; non ergo mors, & alij defectus corporales ſunt effectus peccati.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roman. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. Rom. 5.

¶ Hic conſequenter quærit de ſecundo effectu peccati, ſcilicet de defectu corporali. Et primò facit hoc. Secundò determinatur quoddam dubium incidens, an videlicet ſtent ſimul, mortem, & corporales defectus eſſe effectus peccati, & tamen etiam naturales.

¶Nota autem, quòd quia (iuxta ſupra dicta, quæſt. 81. artic. 2. peccata actualia quorumcunque hominum peccantium poſt Adam primò peccantem, opponuntur ſolùm gratiæ perſonali, quia autem gratia ordinatur ſolùm ad cohibendum defectus perſonales,

ſonales, & ſpirituales, & ad rectificandum actus animæ; ideo peccatum actuale, quod eam tollit, nullum defectum corporalem inducit, quia nullus talis ſequitur ad ſubtractionem gratiæ, ſecus de peccato actuali primo primi parentis, quod abſtulit iuſtitiam originalem, quæ cohibebat etiam defectus corporales; ideo hanc quæſtionem huius articuli intelligi, & verificari oportet de peccato originali originante, videlicet actuali primo Adæ.

¶Reſpondeo dicendum, quòd aliquid eſt cauſa alterius dupliciter. Vno modo quidem per ſe; alio modo per accidens, per ſe quidem cauſa alterius, ſcilicet quòd ſecundùm virtutem ſuæ naturæ, vel formæ producit effectum; vnde ſequitur, quòd effectus ſit per ſe intentus a cauſa.

¶D.S.diſtinctè reſpondet. Primò ponit diſtinctionem; ſecundò ſecundùm ipſam concluſionem reſponſiuam bimembrem, ibi. Vnde cum mors, &c. Tertiò infert quoddam corollarium, ibi. Subtractio autem, &c. Notat ergo D.S.diſtinctionem, quòd aliquid eſt cauſa alterius dupliciter. Vno modo quidem per ſe; alio modo per accidens, & exponuntur membra, quia per ſe cauſa alterius eſt, quòd ſecundùm virtutem ſuæ naturæ, vel formæ producit effectum; & ex hoc ſequitur, quòd talis effectus ſit per ſe intentus a cauſa; quia videlicet ex propria virtute, & forma, ſiue naturali, ſiue apprehenſa inclinatur in effectum; natura enim etiam intendit finem, eſto non apprehendat, vt patet ſupra, quæſt.1. ſed intentio moralis eſt præuia apprehenſione. Per accidens autem aliquid eſt cauſa alterius, ſicut remouens prohibens; quia videlicet non dat principium agendi, nec ex ſua virtute producit effectum; ſed ſolùm remouet, quod prohibebat virtutem motiuam.

¶Vnde cum mors, & huiuſmodi defectus ſint præter intentionem peccantis, manifeſtum eſt, peccatum non eſt per ſe cauſa illorum defectuum.

¶Hic conſequenter Doct. Sanct. reſpondet ad quæſitum, tali concluſione. Peccatum primi parentis non eſt per ſe cauſa mortis, & huiuſmodi defectuum corporalium, ſed eſt cauſa eorum per accidens. Doct.Sanct. ponit, & probat primò primam partem. Secundò ſecundam, ibi. Per accidens autem. Arguitur ſic pro prima parte ex declaratione quid nominis cauſæ per ſe, Effectus eſt intentus a cauſa per ſe; ſed mors, & huiuſmodi defectus fuerunt præter intentionem Adæ peccantis; ergo non ſunt effectus per ſe. Maior patet, quia cauſa per ſe, & in natura, & in moribus ſecundùm virtutem naturæ ſuæ (& hoc in naturalibus) vel formæ (& hoc etiam in moralibus, ſaltem ſecundùm formam, vt apprehenſa eſt) producit effectum; ſed virtus naturæ intendit ſibi ſimile facere, & ſimiliter agens ſecundùm formam apprehenſam intendit effectum, &c. Minor relinquitur nota ex dictis ſupra, quæſtio. 72. artic. 1. quia malum, & pœna eſt præter intentionẽ peccantis, ſed huiuſmodi defectus habent rationem mali, & pœnæ; ergo minor vera. Tunc ibi.

¶ Per accidens autem aliquid eſt cauſa alterius, ſi ſit cauſa remouens prohibens, ſicut dicitur in octauo Phyſicorum,* quòd diuellens columnam, per accidens mouet lapidem columnæ ſuperpoſitum; & hoc modo peccatum primi parentis eſt cauſa mortis, & omnium huiuſmodi defectuum in natura humana, inquantum per peccatum primi parentis ſublata eſt originalis iuſtitia, per quam non ſolùm inferiores animæ vires continebãtur ſub ratione abſque omni deordinatione, ſed totum corpus continebatur ſub anima abſque omni defectu, vt in primo habitum eſt; * & ideo ſubtracta hac originali iuſtitia per peccatum primi parentis, ſicut vulnerata eſt humana natura, quantum ad animam per deordinationem potentiarum, vt ſupra dictum eſt, * ita etiam eſt corruptibilis effecta per deordinationem ipſius corporis; ſubtractio autem originalis iuſtitiæ habet rationem pœnæ, ſicut etiam ſubtractio gratiæ.

* Ariſtot. tex.32.

*Prima par. tot.q.97. artic.1.

*Art.3.hic, & q.83. artic.3.

¶Ponit, & probat ſecundam partem concluſionis ex ſecundo membro prædictæ diſtinctionis ſic. Per peccatum primi parentis ſublata eſt iuſtitia originalis, igitur peccatum primi parentis eſt cauſa iſtorum corporalium defectuum, ſicut remouens prohibens omnes huiuſmodi defectus. Antecedens relinquitur notum ex dictis ſupra, quæſt.81. & 82. ſæpius. Conſequentia tenet, & probatur; per iuſtitiam originalem non ſolùm inferiores vires animæ continebantur ſub ratione abſque omni deordinatione, ſed totum corpus continebatur ſub anima abſque omni defectu; ergo ſubtracta hac originali iuſtitia per peccatum primi parentis, ſicut vulnerata eſt natura quantum, &c. vt in littera. Et per conſequens tenet conſequentia, quòd videlicet primum peccatum abſtulit originalem iuſtitiam; igitur, &c. Illud aſſumptum pro conſequentia patet prima parte, quæſtio.97.artic.1. Et de vulneratione potentiarum animæ patuit artic.3. huius quæſtionis, & ſupra quæſt.83.artic.3.

¶ Vnde etiam mors, & omnes defectus corporales conſequentes ſunt quædam pœnæ originalis peccati.—

¶Hic conſequenter ex dictis infert quoddam corollarium, circa quod ſecundò ſoluit dubium, ibi. Et quamuis huiuſmodi, &c. Corollarium eſt, mors & omnes defectus corporales conſequentes (ſcilicet ſubtractionem originalis iuſtitiæ) ſunt pœnæ quædam originalis peccati (& intelligitur corollarium de originali peccato principali, ſcilicet originante; & ſecundariò de originali contracto) probatur autem ex dictis, aſſumendo maiorem; mors, & huiuſmodi ſequuntur ſubtractionem originalis iuſtitiæ, ſed ſubtractio originalis iuſtitiæ habet rationem pœnæ; igitur corollarium verum, & ſequitur ex dictis. Maior patuit. Minor probatur a ſimili, quia ſubtractio gratiæ gratum facientis perſonalis habet rationem pœnæ, igitur & ſubtractio doni naturalis, &c. ac ſi ſic arguat Doct. Sanct. quicquid ſequitur ad aliquam pœnam etiam habet rationem pœnæ, ſed tales defectus ſunt huiuſmodi; ergo, &c.

¶Nota circa hoc Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ, quæſt.164.artic.1.& in de Malo, quæſt.5.artic.4. quod duplex eſt pœna alicuius peccati. Vna taxata pro peccato. Alia concomitans, ſicut iudex pro aliquo crimine facit aliquem hominem exerceari, ſed ad cæcitatem eius conſequuntur multa incommoda, puta quòd mendicat, & huiuſmodi. Et contingit, quòd ſi plures propter illud peccatum exercentur, in vno conſequuntur plura incommoda, quàm in alio; ſic in poſito pœna taxata peccato Adæ, quod fuit originale originans, fuit ſubtractio Diuini beneficij, quo rectitudo, & integritas humanæ naturæ conſeruabatur, defectus autem conſequentes ſubtractionem huiuſmodi beneficij, ſunt mors, & aliæ pœnalitates præſentis vitæ; quare vterque defectus habet rationem pœnæ, ſed diuerſimodè; & vna ſequitur ad aliam. Vnde intelligitur ratio pro corollario; quia cum ſecundarius defectus proueniat etiam ob peccatum, licet magis remotè; & ſit cum hoc contra voluntatem, habebit vtique rationem pœnæ. Deinde ibi. Duplex pœna.

¶ Et quamuis huiuſmodi defectus non ſunt intenti a peccante, ſunt ordinati ſecundùm iuſtitiam Dei punientis.

¶ Soluitur dubium, quod contra corollarium moueri poſſet ex dictis; quia dictum eſt circa principium corporis, quòd huiuſmodi defectus ſint contra intentionem peccantis, pœna autem ex intentione ordinatur ad peccatum reordinandum; & ita videtur, quòd huiuſmodi defectus non habeant rationem pœnæ. Soluit hoc Doct. Sanct. quia quamuis non ſint intenti a peccante, ſunt tamen ordinati ſecundùm iuſtitiam Dei punientis; & patuit hoc ſupra, quæſt.72.artic.5. & patebit infra, quæſt.87. quia pœna dicitur eſſe contra voluntatem eius, cui infertur, & per conſequens non eſt intenta ab eo, ſed tamen a iuſto iudice intenditur ad reordinandum peccatum.

ARGVMENTVM in contrarium pro concluſione reſponſiua. Intrauit autem mors per peccatum primi parentis, primũ demeritoriè, quia demeruit ſubtractionem prohibentis mortem, & ira eſt cauſa mortis non aliquid in hominem immittẽdo, ſed demerendo ſubtractionem alicuius, quod mortẽ prohiberet.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd æqualitas cauſæ per ſe, cauſat æqualem effectum; augmentata enim, uel diminuta cauſa per ſe, augetur, uel diminuitur effectus; ſed æqualitas cauſæ remouentis prohibens non oſtendit æqualitatem effectuum; ſi quis enim æquali impulſu diuellat duas columnas; non ſequitur, quòd lapides ſuppoſiti æqualiter moueantur, ſed ille uelocius mouebitur, qui grauior erit ſecundùm proprietatem ſuæ naturæ, cui relinquitur remoto prohibente; ſic igitur remota originali iuſtitia natura corporis humani relicta eſt ſibi, & ſecundùm hoc ſecundùm diuerſitatem naturalis complexionis quorundam corpora pluribus defectibus ſubiacent, quorundam uerò paucioribus, quamuis exiſtente originali peccato æquali.

¶Dupliciter dicitur ad maiorem. Vno modo ex parte ſubiecti poſt ſolutionem D. S. hic, ſi cauſa verum per ſe, fuerit æqualis, tunc effectus erit æqualis, ſicut oſtendit exemplum D.S. in ſolutione, ſed negatur de cauſa per accidens.

¶Ad minorem concedo, quòd effectus huiuſmodi magis abũdant, & peccatum originale eſt æquale; ſed dico, quòd originale, & ſubtractio iuſtitiæ eſt cauſa huiuſmodi motuum per accidens, per ſe autem cauſa eſt diſpoſitio naturæ ſibi relictæ, & complexio

perſonalis, ſecundùm cuius diuerſitatem, ſequitur diuerſitas in huiuſmodi motibus; quia aliqui ſtatim a natiuitate ſunt ęgrotatiui, & malè diſpoſiti, & læſi, & citius moriuntur. Probat autem argumentum, ꝙ peccatum non ſit cauſa per ſe, quæ eſt prima pars concluſionis. Et valent pro iſta ſolutione, quæ dicta ſunt ſupra, q. 82. art. 4 ad primum. quia etiam ſalua æqualitate originalis quo ad materiale, & formale eſt diuerſitas in motibus in diuerſis hominibus propter diuerſitatem perſonalem, &c.

¶ Nota autem circa hoc, quòd ſubtractio originalis iuſtitiæ eſt formaliter peccatum originale in iſto homine, & tamen dicitur eſſe pœna peccati Adæ, quare ſupra, q. 82. artic. 3. circa argumentum in oppoſitum dictum fuit, quòd peccatum originale eſt pœna, & culpa; culpa quidem, inquantum eſt defectus voluntarius voluntate principij naturæ. Pœna autem, quia ſubtractio beneficij, & doni gratuiti facta a Deo contra voluntatem huius hominis, & contra voluntatem etiam directam, & expreſſam Adæ, licet peccando primo peccato illum defectum voluerit per accidẽs. Vnde & D.S. in fine art. oſtendit, ꝙ vt habet rationem pœnæ, ordinatur ſecundùm iuſtitiam Diuinam, non voluntatem peccantis.

¶ Secundò dicitur ad maiorem poſt Doct. Sã. ſecunda ſecundæ, quæſt. 164. artic. 1. ad quartum. & in d. Malo ſupra; ſi cauſa fuerit æqualis, ſcilicet demeritoria, tunc effectus erit æqualis. Verum, effectus pœnalis taxatus a iudice, ſed non oportet de effectu pœnali concomitante, vt patuit in exemplo circa corollarium de excæcatis propter eandem culpam.

¶ Ad minorem concedo, quòd huiuſmodi defectus non ſunt æquales, quia ſunt pœna concomitans; ſed tamen ſubtractio doni Diuini æqualis eſt in omnibus; & illa eſt pœna taxata. Quare probat hoc argumẽtum iuxta primam ſolutionem, quòd peccatum non eſt cauſa per ſe huiuſmodi defectuum, ſed diuerſitas complexionum eſt cauſa per ſe diuerſitatis huiuſmodi defectuum; iuxta autem ſecundam ſolutionem probat, quòd huiuſmodi defectus non ſunt pœna taxata, & effectus a iudice taxatus, ſed concomitans, vt patuit.

¶ Ad ſecundum dicẽdũ, ꝙ culpa originalis, & actualis remouentur ab eodem, a quo etiam remouentur, & huiuſmodi defectus, ſm illud Apoſtoli Rom. 8. Viuificabit mortalia corpora veſtra per inhabitantem ſpiritũ eius in vobis; ſed vtrumque fit ſecundùm ordinem Diuinæ ſapientiæ congruo tempore; oportet enim, ꝙ ad immortalitatẽ, & impaſſibilitatem gloriæ, quæ in Chriſto inchoata eſt, & per Chriſtum nobis acquiſita, perueniamus, conformati prius paſſionibus eius; vnde oportet, quòd ad tempus, eius paſſibilitas in noſtris corporibus remaneat ad impaſſibilitatem gloriæ promerendam conformiter Chriſto.

¶ Ad maiorem, remota cauſa remouetur effectus; conceditur, ſed dico, ꝙ in naturalibus, & in agentibus per neceſſitatẽ naturæ, etiam ſimul tpe, cum remouetur cauſa, remouet effectus, ſed vbi interuenit diſpoſitio Diuinæ prouidentiæ, poteſt fieri, vt prius tpe remoueatur cauſa, quàm effectus, pp aliquid melius eliciendum.

¶ Ad minorem, ſi intelligitur, quòd remoto omni peccato per baptiſmum, non remoueatur huiuſmodi defectus in ſua cauſa; negatur; immo ſecundùm Doct. Sanct. tertia parte, q. 69. artic. 3. baptiſmus habet virtutem auferendi pœnalitates præſentis vitæ. Si autem intelligitur, quòd nõ ſimul tempore remouentur, cum homo baptizatus; conceditur, quia eius virtute auferentur huiuſmodi pœnalitates a iuſtis in reſurrectione, quando hoc mortale induet immortalitatem, & hoc propter ordinem Diuinæ ſapientiæ, propter ſpirituale exercitium, & conformitatem ad Chriſtum, vt D.S habet in ſolutione. Quare negatur conſequentia, quia ſunt effectus peccati ad minus in fieri. Vnde poſſet ſecundò dici ad maiorem, remota cauſa in eſſe, & fieri, remouetur effectus. Verum, ſed non oportet, quòd remota cauſa in fieri tantùm; & ſic dicimus in propoſito ſecundùm ordinem Diuinæ ſapientiæ; dicimus tamen, quòd remouens peccatum, remouet etiam defectus, ſed non eodem tempore, vt patuit.

Dub. 917. ¶ Ad tertium dicendum, quòd in peccato actuali duo poſſumus conſiderare, ſcilicet ipſam ſubſtantiam actus, & rationem culpæ; ex parte quidem ſubſtantiæ actus poteſt peccatum actuale aliquem defectum corporalem cauſare, ſicut ex ſuperfluo cibo aliqui infirmantur, & moriuntur; ſed ex parte culpæ priuat gratiam, quæ datur homini ad rectificandum animæ actus, non autem ad cohibendum defectus corporales, ſicut originalis iuſtitia cohibebat; & ideo peccatum actuale non cauſat huiuſmodi defectus, ſicut originale.

¶ Ad maiorem, verum eſt, quod dicitur de originali contracto noſtro, ſed non de originali originante Adæ, quia habet plus de voluntario, vt patuit ſupra, q. 81. artic. 1. ſed addo, quòd actuale aliorum ab Adam ſolùm eſt corruptiuum boni perſonalis demeritorie ſpiritualis, nullo modo ſe extendentis ad cohibendos defectus corporales, ſicut eſt peccatum originale originans principaliter primi parentis, quod deſtruxit demeritorie donum, quod præſeruabat etiam corpus a dictis defectibus.

¶ Ad minorem dico, quòd peccatum actuale non tranſmutat naturam corporis ad aliquem defectum, ſcilicet corporalem, vera, ratione inordinationis demeritorie, quia ſic demeretur ſolũ ſubtractionem boni ſpiritualis; ſed dico, quòd ratione actus peccatum poteſt inducere defectum corporalem, ſed perſonalem tantùm; ſed peccatum originale Adæ etiam ratione inordinationis induxit demeritorie priuationem iuſtitiæ originalis, quæ ſe extendebat vſque ad corpus; quare negatur conſequentia. Vnde vult D.S. in iſta ſolutione, quia differunt actuale noſtrum, & originale, præſertim Adæ, quia illud demeritorie ſolùm deſtruit, pertinens ad animam, aliud autem etiam pertinens ad corpus. De iſto articulo in D.S. ſecundo ſententiarum, diſt. 30. q. 1. art. 2. & in Capreolo, eadem diſtinct. concluſione prima. Capreolus.

Vtrum mors, & huiuſmodi defectus ſint homini naturales.

Z AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd mors, & huiuſmodi defectus ſint homini naturales; corruptibile enim, & incorruptibile differunt genere, vt dicitur in decimo Metaphyſ. * ſed homo eſt eiuſdem generis cum alijs animalibus, quæ ſunt naturaliter corruptibilia; ergo homo eſt naturaliter corruptibilis. 2. d. 30. q. 1. art. 1. cor. fi. & ad 1. Et 3. d. 20. q. 1. arti. 1. ad 3. Et Mal. q. 1. ar. 5. Et Roma. 5. lec. 3. col. 6. Et Hebr. 9. fin.

¶ 2 Præterea. Omne quod eſt compoſitum ex contrarijs, eſt naturaliter corruptibile, quaſi habens in ſe cauſam corruptionis ſuæ, ſed corpus humanum eſt huiuſmodi; ergo eſt naturaliter corruptibile. * Ariſtot. tex. 16.

¶ 3 Præt. Calidum naturaliter conſumit humidum; vita autem hominis conſeruatur per calidum, & humidum; cum igitur operationes vitæ expleantur per actum caloris naturalis, vt dicitur in 2. de Ani. * videtur, quòd mors, & huiuſmodi defectus ſint homini naturales. * Ariſtot. tex. 50.

¶ Sed contra, quicquid eſt homini naturale Deus in homine fecit, ſed Deus mortem non fecit, vt dicitur Sapien. 1. Ergo mors non eſt homini naturalis. Sapien. 1.

¶ 2 Præterea. Id quod eſt ſecundùm naturam, non poteſt dici pœna, nec malum; quia vnicuiq; rei eſt conueniens id, quod eſt ei naturale; ſed mors, & huiuſmodi defectus ſunt pœna peccati originalis, vt ſupra dictum eſt; * ergo non ſunt homini naturales. * Art. præcedens.

¶ 3 Præterea. Materia proportionatur formæ, & quælibet res ſuo fini; finis autem hominis eſt beatitudo perpetua, vt ſupra dictum eſt; * forma etiam humani corporis eſt anima rationalis, quæ eſt incorruptibilis, vt in primo habitum eſt; * ergo corpus humanum eſt naturaliter incorruptibile. * In prælm & q. 5. ar. 1. * Prima pte. q. 75. ar. tic. 6.

¶ Hic vltimò quærit de quodam dubio incidente ex dictis, an videlicet cum eo, quod dictum eſt; quia huiuſmodi defectus ſunt pœnales, ſtet, quòd ſint naturales, & econtra. Vnde prima facie eſſe naturale, non videtur compoſſibile pœnalitati.

¶ Nota primò pro fundamento dicendorum, quòd quia immortalitas, impaſſibilitas, & huiuſmodi, prouenirent homini ſolùm ex dono Diuino gratuito, in naturalibus autem conſideratus non eſt niſi mortalis, & paſſibilis ſimpliciter ratione totius; ideo Philoſophi (quos latuit illa collatio Diuini doni, & prima inſtitutio humanæ naturæ quam nos ex fide nouimus) nullo modo admiſiſſent huiuſmodi defectus, niſi ſub ratione defectus naturalis; ſed quia id, quod ſequitur ſubtractionem alicuius gratuiti doni factã propter peccatum, etiam habet rationem pœnæ, ideo Theologus dicit huiuſmodi defectus prouenientes in natura ſic inſtituta a Deo propter ſubtractionem originalis iuſtitiæ propter peccatum factum habere rationem pœnæ; vnde ſi homo eſſet cõditus in puris naturalibus eſſent ſolum defectus naturales, ſed iã de facto, quia fuit inſtitutus integer, & immortalis, ideo habet rationem pœnæ. Doct. autem Sanct. in hoc articulo ſolùm oſtendit de homine in naturalibus accepto, an ſit mortalis, vel immortalis, ita quòd huiuſmodi defectus ſint naturales homini ſibi relicto in naturalibus, vel an ex natura conueniat ſibi aliqua incorruptibilitas, & immortalitas; reliquit enim Doct. Sanct. notum ex articulo præcedenti, quòd defectus illi ſint pœnales ſolùm ſecundùm inſtitutionem naturæ a Deo factam. Iam verò quærit, an ſint naturales homini ſibi relicto.

¶ Nota

¶Nota ſecundò, ꝙ anima rationalis, quæ eſt forma hominis, aliquid habet cõmune cum omnibus formis, & in aliquo differt; habet enim commune cum omnibus formis, quod eſt principium ipſius eſſe tanquã ratio eſſendi. Eſt enim ratio eſſendi, & exiſtendi ipſi homini, & ſm hoc conuenit ſibi eſſe tanquam quo aliquid eſt; ſed differt ab omnibus formis materialibus, quod ipſum eſſe conuenit ſibi tanquam ei quod eſt, eſſe enim quo homo eſt, prius conuenit animę rationali nõ ſolùm vt quo, ſed vt quod eſt, quàm homini compoſito; alijs autem formis conuenit ſolùm primò vt quo, ſed ipſis compoſitis prius vt quod. Et ratio eſt, quia eſſe aliarum non poteſt per formam ſuſtentari, ſed per compoſita; quia formæ ſunt dependentes a compoſitis; ſecus de anima rationali, quæ non dependet a compoſito, & in hoc conuenit anima rationalis cum angelis, differunt tamen in hoc, ꝙ eſt ratio ſubſiſtendi compoſito, quod non conuenit Angelis. Adde autem iſtis, quòd anima rationalis eſt per naturam immortalis, & ꝙ trahat ſecum idem eſſe, quod prius communicauit toti compoſito; & tunc clarè ſequitur, ꝙ homo ex parte formæ ſuæ, ſ. animæ rationalis, habet aliquam immortalitatem ſm aptitudinem, quã tamen anima ſufficienter præſtare non poteſt toti, ſine auxilio Diuino; & ſic patet, quare naturaliter homo ratione formæ habet immortalitatem.

¶Nota tertiò poſt D. S. in de Malo, q. 5. artic. 5. vbi determinat hanc eandem quæſtionem, ꝙ iuxta ſecundùm Philoſophum naturale dicitur dupliciter; vno modo id, quod habet naturam, ſicut naturalia corpora; alio modo dicitur naturale, quod conſequitur naturam, tanquam ſm naturam exiſtens, ſicut dicitur, quòd ferri ſurſum eſt naturale igni; & ſic intelligitur titulus quæſtionis, an huiuſmodi defectus ſint hominis naturales, ideſt ſequantur naturam hominis; & cum natura, vt ibidem habetur, diuidatur in formam, & materiam, poteſt intelligi, an conueniant, & ſequantur formam, vel materiam hominis, natura tamen etiam dicitur virtutis particularis, & vniuerſalis.

¶Reſpondeo dicendum, quòd de vnaquaque re corruptibili dupliciter loqui poſſumus; vno modo ſecundùm naturam vniuerſalem; alio modo ſecundùm naturam particularem. Natura quidem particularis eſt propria virtus actiua, & conſeruatiua vniuſcuiuſq; rei, & ſecundùm hanc omnis corruptio, & defectus eſt contra naturã, vt dicitur in 2. de Cęlo. * quia huiuſmodi virtus intendit eſſe, & conſeruationem eius cuius eſt. ——— * Ariſtot.

¶D. S. in hoc corpore ſic procedit; primò præmittit quandam concluſionem præambularem generalem. Secundò ſubiungit reſponſuam, ibi. Sed quia & ipſa, &c. Tertiò ſatis facit ex his obiectis tam in oppoſitum, quàm in contrarium, ibi. Tres autem primæ, &c. Circa primum, primò format quandam concluſionem præambularem bimembrem ſm vnam diſtinctionem quam præmittit. Secundò eandem declarat duabus alijs concluſionibus, quarum primam proſequitur, ibi. Non quidem ſecundùm, &c. ſecundam ibi. Et quamuis, &c. Diſtinctio ergo eſt, de re corruptibili dupliciter loqui poſſumus; vno modo ſm naturam vniuerſalem; alio modo ſm naturam particularem, & D. S. primò proſequitur ſecundum membrum, natura particularis eſt propria virtus actiua, & conſeruatiua vniuſcuiuſq; rei; natura verò vniuerſalis eſt virtus actiua in aliquo principio vniuerſali naturæ, puta in aliquo cœleſtium corporum, vel alicuius ſuperioris ſubſtantiæ, ſm quòd Deus etiam a quibuſdam dicitur natura naturans. Concluſio. Concluſio generalis præambularis. Secundum naturam particularem, omnis corruptio, & defectus eſt contra naturam, ſed ſm naturam vniuerſalem corruptiones, & defectus rerum ſunt naturales. Huius concluſionis primò ponit, & probat primam partem; ſecundò ſecundam, ibi. Natura verò vniuerſalis, &c. Prima ergo pars probatur auctoritate, & ratione, auctoritate ſecundi de cœlo, ratione tali. Natura particularis ſecundùm dicta eſt propria virtus actiua, & conſeruatiua vniuſcuiuſque rei; ſed huiuſmodi virtus intendit eſſe, & conſeruationem eius cuius eſt; ergo corruptio, & defectus eſt contra eam. Et patet iſta concluſio ad ſenſum, quia quælibet res quãtumcunq; minima reſiſtit corrumpentibus, & nititur quoad ꝓ ſe cõſeruare. Conſequenter cũ dicit.

¶ Natura verò vniuerſalis eſt virtus actiua in aliquo vniuerſali principio naturæ, puta in aliquo cœleſtium corporum, vel alicuius ſuperioris ſubſtantiæ; ſecundùm quòd etiam Deus a quibuſdam dicitur natura naturans, quæ quidem virtus intendit bonum, & conſeruationem vniuerſi, ad quod exigitur alternatio generationis, & corruptionis in rebus; & ſecundùm hoc corruptiones, & defectus rerum ſunt naturales. ———

¶Ponit, & probat ſecundam partem concluſionis præmittens primum membrum prædictæ diſtinctionis, & arguitur ſic. Natura vniuerſalis intendit bonum, & conſeruationem vniuerſi, ſed ad hoc bonum exigitur alternatio generationis, & corruptionis in rebus; ergo prima pars vera.

¶Nota poſt D. S. prima parte, q. 47. art. 1. & 2. quia bonum vniuerſi, præſertim eſt in gradualitate rerum diuerſimodè Diuinam bonitatem repræſentantium, ideo ad eius bonum exigitur, vt aliquæ creaturæ participẽt Diuinam bonitatem amiſſibiliter, & aliæ inamiſſibiliter, & patet hæc ratio. Vide de hoc etiam prima par. qpæſt. 22. artic. 4. Conſequenter ibi.

¶Non quidem ſm inclinationẽ formæ quæ eſt principiũ eſſendi, & perfectionis; ſed ſm inclinationem materiæ, quæ proportionabiliter attribuitur tali formæ ſecundùm diſtributionem vniuerſalis agentis. ———

¶Declarat prædictam concluſionem quo ad ſecũdam partem; & eſt talis concluſio primæ explicatiua. Corruptiones, & defectus ſunt naturales ſi cundùm naturam vniuerſalem, nõ quidem ſecundùm inclinationem formæ, ſed ſecundùm inclinationem materiæ, ideſt natura vniuerſalis agit, & mouet ad corruptionem rei particularis, non mediante forma, ſed mediante materia, qua alterata, & indiſpoſita pro forma abijcit forma ipſa, & res corrumpitur. Probatur concluſio quo ad primam partem. Secundum inclinationem res habet eſſe, & perfectionem, igitur natura vniuerſalis non eſt principium corruptionis, & defectus mediante forma. Conſequentia clara. Antecedens notum, quia forma dat eſſe, & omni formæ conuenit eſſe exiſtendi principium; vnde & nihil corrumpitur niſi per hoc, quòd forma ſeparatur a materia; ſignum eſt ergo, quòd eſſe eſt a forma. Secunda pars probatur, materia proportionabiliter attribuitur formæ ſecundùm diſtributionem vniuerſalis agentis, ſed tale agens alicui formæ (ſ. rei corruptibilis) attribuit materiam compoſitam ex cõtrarijs; igit ex tali materia oritur corruptio. Vide vult D. S ꝙ alicui formæ ſ. cęleſti Deus attribuit materiam abiq; contrarietate, & priuatione, & talis res eſt incorruptibilis; ſed quibuſdam formis tribuit materiam ſubiectam priuationi, & contrarietati, & tunc ex tali materia conſurgit corruptio. Deinde cum dicit.

¶Et quamuis omnis forma intendat perpetuum eſſe quantum poteſt, nulla tamen forma rei corruptibilis poteſt aſſequi perpetuitatem ſui præter animam rationalem; eo quòd ipſa non eſt ſubiecta omnino materię corporali, ſicut aliæ formæ; quinimmo habet propriam operationem immaterialem, vt in primo habitum eſt; * vnde ex parte ſuæ formæ naturalior eſt homini incorruptio, quàm alijs rebus corruptibilibus. ——— * q. 76. ar. 1. ad quartũ.

¶ Deducit ſecundam concluſionem declaratoriam comparatiuam, & explicatiuam prædictæ cõcluſionis præambularis (in qua habetur, quòd res non habet corruptionem, immo incorruptionem ex parte formæ.) Ex parte formæ ſuæ naturalior eſt homini incorruptio, quàm alijs rebus corruptibilibus. Probatur concluſio. Quamuis omnis forma intendat perpetuum eſſe quantum poteſt, nulla tamen forma rei corruptibilis poteſt aſſequi perpetuitatem ſui præter animam rationalem; ergo concluſio vera. Conſequentia clara, quia ſi forma hominis eſt perpetua, aliæ non, bene ſequitur concluſio. Antecedens patet, quia ipſa ſola, ſ. inter omnes formarum rerum corruptibilium non eſt ſubiecta omnino materiæ corporali, ſicut aliæ formæ; igitur antecedens verum. Tenet conſequentia, quia ſi aliæ ſunt ſubiectæ, tunc dependẽt a materia corporali, & per conſequens non poſſunt ab ea ſeparari, ſed materia indiſpoſita corrumpuntur. Illud proximũ aſſumptum patet; quia anima rationalis, & ſola habet propriam operationem immaterialem, vt patet. Prima parte, quæſt. 76 artic. 1. ad quartum. igitur ſola non eſt ſubiecta in operando, & per conſequens in eſſendo materiæ corporali. Concluſio.

¶Sed quia & ipſa habet materiam ex contrarijs compoſitam, ex inclinatione materiæ ſequitur corruptibilitas in toto, & ſecundùm hoc homo eſt naturaliter corruptibilis ſecundùm naturam materiæ ſibi relictæ, ſed non ſecundùm naturam formæ. ———

¶Hic conſequenter Doct. Sanct. formaliter reſpondet ad quæſitum, tali concluſione reſponſiua. Homo eſt naturaliter corruptibilis ſecundùm naturam materiæ ſibi relictæ, ſed non ſecundùm naturam formæ. Secunda pars patuit ex præcedenti concluſione, quia forma ſua eſt anima rationalis, ſed illa quantum eſſet ex ſe daret eſſe perpetuum, & ipſa eſt perpetua; igitur, &c. Prima pas probatur; quicquid habet materiam compoſitam ex contrarijs, hoc eſt naturaliter corruptibile (per naturam vniuerſalẽ) ſecundùm materiam ſibi relictam; ſed homo eſt huiuſmodi; igitur ſecundùm inclinationem materiæ ſequitur corruptibilitas in toto, & notanter in toto, quia in homine anima non deſtruitur deſtruitur enim vnio eius ad materiam, & totus homo. Maior eſt vna maxima apud Philoſophiam, dicitur autem notanter materiam ſibi relictam, quia poteſt fieri, vt res naturaliter corruptibilis Diuina virtute reddatur per gratiam incorruptibilis, vt poſſit non mori, ſicut de facto fuit in primis parentibus. Minor de ſe nota. Concluſio reſponſiua

¶Tres autem primæ rationes procedunt ex parte materiæ, aliæ verò tres ex parte formæ. Vnde ad earum ſolutionem conſiderandum eſt, ꝙ forma hominis, quæ eſt anima rationalis ſm ſuam incorruptibilitatem proportionata eſt ſuo fini, qui eſt beatitudo perpetua; ſed corpus humanum, quod eſt corruptibile ſm ſuam naturam conſideratum quodammodo proportionatum eſt ſuæ formæ, & quodámodo non. Duplex enim conditio poteſt attendi in aliqua materia; vna ſ. quã agens eligit; alia quæ non eſt ab agente electa, ſed eſt ſm conditionẽ naturalem materiæ; ſicut faber ad faciẽdum cultellũ eligit materiam duram, & ductilem, quę ſubtiliari poſſit, vt ſit apta inciſioni; & ſm hanc conditionem ferrum eſt materia proportionata cultello; ſed hoc, ꝙ ferrum ſit frangibile, & rubiginẽ cõtrahens, conſequitur ex naturali diſpoſitione ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, ſed magis repudiaret ſi poſſet, vnde hæc diſpoſitio materiæ nõ eſt proportionata intentioni artificis, nec intentioni artis. Similiter corpus humanum eſt materia electa a natura quãtum ad hoc, ꝙ eſt temperatæ complexionis, vt poſſit eſſe cõuenientiſſimum organum tactus, & aliarum virtutum ſenſitiuarum, & motiuarum; ſed ꝙ ſit corruptibile, hoc eſt ex conditione materiæ, nec eſt electum a natura, quin potius natura eligeret materiam incorruptibilem, ſi poſſet; ſed Deus, cui ſubiacet omnis natura, in ipſa inſtitutione hominis ſuppleuit defectum naturæ, & dono iuſtitiæ originalis dedit corpori incorruptibilitatem quandam, vt in primo dictum eſt; * & ſm hoc dicitur, ꝙ Deus mortem non fecit, & quòd mors eſt pœna peccati. Vnde patet reſponſio ad obiecta. ——— *q.97.ar.1.

¶In hac vltima parte huius corporis D.S. ſatisfacit ſub breuibus obiectis argumentis etiam in contrarium; & prima tria in oppoſitum ſoluta relinquit ex dictis; alia tria in contrarium magis declarat per ſequentia; ſed vt magis pateant, dicamus ex Doctore Sancto ad ſingula; & primò ad argumenta in oppoſitum; deinde ad alia in contrarium.

¶Ad primi maiorem. Corruptibile, & incorruptibile differunt genere. Dico, ꝙ corruptibile, & incorruptibile per naturam, vt patet prima par. q.97.ar.1.ad primum. quia videlicet vnum habet naturaliter naturam, cui annexa eſt priuatio, & quæ eſt ſub contrarietate, alterum verò non; differunt genere phyſico, ſed non oportet, ꝙ genere logico diſtinguantur, vt ſolet dici 10.metaph. ſumitur enim genus philoſophicum ſm eſſe, logicum autẽ ſm intentionem aliquam vniuocam, &c. Ad minorem, homo eſt eiuſdem generis cum alijs animalibus, quæ ſunt naturaliter corruptibilia. Conceditur, quod eſt etiam eiuſdem generis logici propinqui, & eiuſdem generis phyſici; ergo eſt naturaliter corruptibilis. Verum, ex parte materiæ ſibi relictæ.

¶Nota circa minorem, ꝙ vnitas generis logici non infert vnitatem generis phyſici, niſi intelligatur de genere logico propinquo, & immediato; nam conſtat corpora cœleſtia, & hominem eſſe vnius generis logici, & tamen vnum eſt corruptibile, aliud incorruptibile; ſed in materialibus, quãdo ſunt vnius generis logici propinqui, tunc ſequitur & vnitas generis phyſici; quia in talibus genus ſumitur a materia; ſi ergo vnius generis propinqui, quod requirit materiam, ideo & vnitas phyſici generis ſequitur.

¶Ad ſecundum, maior vera, præſertim ſi compoſitum ex contrarijs, naturæ ſuæ relinquatur, tunc eſt corruptibile quaſi habẽs in ſe cauſam corruptionis ſuæ; quia virtus actiua cœli, quandoq; aliquid contrariorum faciet alijs prædominari; & ſic ſequitur actualis corruptio. Minor conceditur, & conſequens, iuxta primam partem concluſionis reſpõſiuæ, quia corpus humanum eſt naturaliter corruptibile, & eſt hoc ſecundum in ſubſtantia D.S. argumentum in corpore pro quarta concluſione.

¶Ad tertium. Maior conceditur, quando ſit exceſſus in illis qualitatibus; conceditur & minor, & per conſequens, quòd ſint naturales ratione corporis mixti, & compoſiti ex contrarijs.

Capreolus. ¶Nota circa hoc difficultatem, quam tãgit Capreolus in præſenti materia in ſecundo, diſt.30.concluſ.1.vbi laborat in ſolutionibus ad ſaluandam actionem contrariorum in ſe, ſtante poſitione, quæ dicit elementa ſolum manere virtualiter in mixto; quia Capreolus ſequens principium ſuum ſ. ꝙ formæ cõtrariæ in eſſe remiſſo poſſunt eſſe ſimul in eadem parte materię, ponit qualitates contrarias manere ſimul in qualitate media in eſſe contracto, & ſic quandoq; vnam per agens extrinſecum fortificari, & aliam deſtrui; poteſt etiam vna qualitas conſumere aliam ſibi non contrariam, vt calidum humidum, vt ibidem oſtendit, & quidem de ſecundo non eſt quæſtio apud Thomiſtas, ſed de primo. Vnde alij dicerent non admittentes compoſſibilitatem formarum contrariarum etiam in eſſe remiſſo, ꝙ in qualitate media non ſeruatur actu aliqua qualitas elemẽtorum; & eſt talis qualitas extenſa per totum corpus, & qua contingit corpora mixta (præcipuum viuẽtia) habere diuerſas operationes, ideo oportet in eorum membris eſſe diuerſas diſpoſitiones deficientes ab his diuerſis operationibus; ſicut patet, quòd cor eſt calidum, & ceterorum frigidũ, & carnes humidæ, & oſſa ſicca, & ſic de alijs; poteſt igitur membrum calidum calefacere membra, quæ debent eſſe frigida, cum & ab extrinſeco poſſint calefieri; & ſic ſequitur indiſpoſitio corporis, & ſoluetur debita armonia, & corrumpitur animal, dato ꝙ in eadem parte mixti non ſint naturaliter cõtrariæ qualitates. In mixtis autem non habentibus partes organicas, & ſic diuerſas, poteſt qualitas mixtionalis debita tali corpori alterari, & variari ab extrinſeco, & ſic res tandem corrumpetur. Vnde etiam ſm Commentatorem, ſi elementa concedantur manere in mixto ſecundùm eſſe remiſſum, non ſequitur formas cõtrarias eſſe in eodem adæquato ſubiecto, quia in mixto proprium ſubiectum caloris eſt ignis, & proprium ſubiectum frigoris eſt aqua.

AD argumentum in contrarium primum ad maiorem, quicquid eſt naturale homini Deus in eo fecit; conceditur, ſaltem ſm principia naturalia. Dico tamen, ꝙ Deus poteſt ſuperaddere naturæ aliquod gratuitum, per quod naturale cohibeatur, ita quòd quantum eſſet ex principijs naturæ haberet illud, ſed ex dono Dei naturalis effectus defectiuus prohibetur, ſtant enim ſimul mortale per naturam, & immortale per gratiam, licet non ſtent ſimul mortale per naturam, & immortale per naturam.

¶Ad minorem, Deus mortem non fecit ad hunc ſenſum, quia creauit hominem potentem non mori, ꝙ donum originalis iuſtitiæ conſeruatum, fecit tamen hominem mortalem per principia naturæ ſibi relicta. Secundò, Deus mortem non fecit naturã humanam inſtituendo, tamen per accidens mortem fecit, peccatum hominis puniendo, ve. Deus mortem non fecit in inſtitutione naturæ ſuſpendendo, & quaſi per donum gratuitum, cohibẽdo principia naturæ, ne deficerent, & caderent in mortem; tamẽ poſt peccatum illud donum in pœnam peccati ſuberaxit, & ſic mortem inflixit per accidens, remouendo iuſtè prohibens mortem, vnde mortem non fecit naturam inſtituendo, & mortem inflixit indirectè ſub ratione pœnæ iuſtæ, peccatum puniendo. Negatur autem conſequentia, ꝙ mors non ſit homini naturalis ſecundùm naturam ſibi relictam; ſed probatur, quòd non conuenit homini ſecundùm donum gratuitum, in qua conditus fuit.

¶Ad ſecundi maiorem, id quod eſt ſm naturam, nõ poteſt dici pœna, nec malum. Verum, ſm ꝙ natura in ſuis naturalibus tm conſideratur, poteſt tm ſm naturam conuenire ſub ratione defectus. Si autem id, quod conuenit naturæ ſibi relictæ naturaliter comparetur ad eam, vt a Deo inſtitutam taliter, vt naturale poſſet non conuenire, quod ex culpa ſua amittit, negat maior. Minor conceditur, ꝙ ſunt pœna peccati originalis, vt patuit artic.5. ſed ſunt pœna, non naturæ ſm diſpoſitionem materiæ ſibi relictæ, ſed pœna homini in iuſtitia originali inſtituto. Quare negatur conſequentia, quia illi defectus abſolutè loquendo eſſent naturales; ſed iam de facto, quia ſic inſtituta natura, vt mortem non haberet, ſunt pœnales; ita vt poſſimus dicere, ꝙ eſſent omnino naturales, & non mali, vel culpabiliter, vel pœna, niſi eſſet ſic inſtituta, vt illi naturales defectus non haberent locum; vnde Scotus in ſecundo, diſt.29.in vna ſolutione de paſſionibus, & defectibus huiuſmodi dicit, ꝙ licet homini in puris naturalibus eſſent inuoluntariæ, voluntate naturali, non tamen pœnæ, nam contra inclinationem bonus eſt mori, & tamen illa non eſt ſibi pœna; ſi autem dicas inuoluntarium, quia contra actum voluntatis, dico, ꝙ non fuiſſet pœna inuoluntaria voluntati exiſtenti in puris naturalibus; ſi enim ipſa voluiſſet naturam ſuam habuiſſe conditionem ſupernaturalem, peccaſſet. Hæc ille. Vbi patet, quòd defectus huiuſmodi eſſent tantùm naturales, nunc ſunt pœnales cum hoc. Et ſolutiones horum duorum argumentorũ tangit D.S. in littera, ibi. Sed Deus, cui ſubiacet omnis natura, &c. vſque in finem. Scotus.

¶Ad tertij maiorem. Dico, ꝙ materia proportionatur formæ ſm conditionem, per quam reſpicit formam, & quam agens in materia eligit; ſed non oportet, ꝙ proportionetur ſibi ſm conditionem naturalem materiæ, quæ per ſe intentam conditionem & diſpoſitionem materiæ concomitatur præter intentionem naturæ particularis, & formæ, vt declarat D.S. per exemplum in artibus de materia cultelli clarè in littera. Et dico, quòd conditio corporis humana per ſe reſpiciẽs animã ex intentione naturę eſt vt corpus ſit temperatæ complexionis maximè reductum ad medium mixtionis qualitatum, vt ſit conueniens organum tactus, & eo mediante aliorum ſenſuum, quibus anima rationalis iuuetur ad cognitionem intellectiuam a ſenſibilibus mendicandam; vt habet D.S. prima parte, q.76.artic.3. ſed corruptibilitas corporis eſt conditio conſequens intentam diſpoſitionem; quia neceſſariò omne mixtum eſt corruptibile, & ſi fieri poſſet corpus conuenienter diſpoſitum pro ſenſibus ſine corruptibilitate, natura potius eligiſſet; ſed hoc non eſt naturæ poſſibile, ſed Deus ſuppleuit, & reſtrinxit illam naturalem corruptibilitatem per donum gratuitum.

gratuitum. Minor, finis hominis eſt beatitudo perpetua, conceditur, ſed finis ſupernaturalis; & dico, ꝙ anima ratione perpetuitatis illi beatitudini proportionata eſt; quia & ipſa eſt perpetua. Et dico, ꝙ etiam homo fuit proportionabiliter in perpetuitate a Deo inſtitutus, quia & ipſe potuit eſſe perpetuus. Vltra conceditur, ꝙ anima rationalis eſt incorruptibilis, ſed tñ huic per naturam non eſt corpus humanum ſibi reſtitum proportionatum quo ad perpetuitatem, ſed tantùm quo ad conditionem intentum a natura. Negatur autem conſequentia; & ratio patuit, quia non ſequitur, anima eſt incorruptibilis, igitur & corpus naturaliter, quia in hoc non eſt proportio animæ, & corporis, ſed quantum ad id, quod eſt intentum a natura, &c.

¶Nota autem, ꝙ D.S. dicit, ꝙ anima rationalis ſm ſuam incorruptibilitatem proportionata eſt ſuo fini, qui eſt beatitudo perpetua. Dicitur notanter ſecundùm ſuam incorruptibilitatem, nam ſecundùm capacitatem propinquam, & virtutem eius conſecutiuam, non eſt beatitudini perpetuæ ſupernaturali proportionata, vt patuit ſupra, quæſt. 5. ſed tamen videtur per naturam immortalis, & perpetua, & ſic proportionata ſecundùm durationem, quamuis non eiuſdem rationis in ſpeciali, tamen in perpetuitate in communi, licet non ſecundùm virtutem conſecutiuam, &c.

¶Nota etiam, ꝙ omnes tres rationes ante oppoſitū procedunt ex parte materiæ ſibi relictæ; ſed inter tres poſt oppoſitū, præſertim tertia procedit ex parte formæ, & qđ hꝰ in littera in notabili, eſt pro ſolutione huius tertij ſpecialiter vſq; ibi. Si Deus cui, &c.

Quæſtio Octuageſimaſexta.

De macula peccati.

DEinde conſiderandum eſt de macula peccati. Et circa hoc quæruntur duo. Primò, vtrum macula animæ ſit effectus peccati. Secundò, vtrum remaneat in anima poſt actum peccati.

¶Iuxta ſtatutum ordinem quæſtione præcedenti. D.S. conſequenter determinat de alio effectu peccati. ſ. macula animę; & patet ordo ad præcedentem quæſtionem; quia in præcedenti determinatur de effectu peccati, qui reſpicit totam naturam, macula autem ſolā animam. Et præterea macula (vt patebit) eſt fundamētū reatus, de quo in conſequenti; ideo prius de macula, quàm reatu. D.S. autem in hac q. duo facit. Primò oſtēditur maculā eſſe effectū peccati, art. 1. Secundò determinat dubium incidens, art. 2.

Vtrum macula animæ ſit effectus peccati.

Infra q. 89. art. 1. Et 2. 2. q. 27 art. 6. cor. Et 4. di. 18. q. 1. art. 2. q. 1. corp.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatum non cauſet aliquam maculā in anima, natura enim ſuperior nō poteſt inquinari ex tactu naturæ inferioris; vnde radius ſolaris non inquinatur per tactum corporū fetidorum, vt Aug. dicit in libro cōtra quinq; hæreſes; * ſed anima humana eſt multò ſuperioris naturæ, quàm res commutabiles, ad quas peccando conuertitur; ergo ex eis maculam non contrahit peccando.

* Aug. c. 5.

¶2 Præterea. Peccatum eſt principaliter in voluntate, vt ſupra dictum eſt; * voluntas autem eſt in ratione, vt dicitur in 3. de Ani. * ſed ratio, ſiue intellectus nō maculatur ex conſideratione quarumcunque, ſed magis perficitur; * ergo nec voluntas ex peccato maculatur.

* q. 74. art. 1. & 2.
* Ariſtot. tex. 42.

¶3 Præterea. Si peccatum maculam cauſat, aut macula illa eſt aliquid poſitiuè, aut eſt priuatio pura; ſi ſit aliquid poſitiuè, non poteſt eſſe niſi diſpoſitio, vel habitus, nihil enim aliud videtur ex actu cauſari; diſpoſitio autem, & habitus non eſt; contingit enim remota diſpoſitione, vel habitu adhuc remanere maculam, vt patet in eo, qui peccauit mortaliter prodigalitate, & poſtea tranſmutatur mortaliter peccando in habitum vitij oppoſiti; nō ergo macula ponit aliquid poſitiuè in anima. Similiter etiam nec eſt priuatio pura, quia omnia peccata conueniunt ex parte auerſionis, & priuationis gratiæ; ſequeretur ergo, quòd omnium peccatorū eſſet vna macula; ergo macula non eſt effectus peccati.

Eccl. 47. Eph. 5.

¶Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſ. 47. Salomoni dediſti maculam in gloria tua. Et Epheſ. 5. Vt exhiberet ſibi gloriоſam eccleſiam non habentem maculam, aut rugam, & vtrobique loquitur de macula peccati; ergo macula eſt effectus peccati.

¶Hic quærit primò, an peccatum cauſet maculam in anima, vt autem intelligatur quid nominis, & quid rei, ipſius maculæ oportet prænotare quid ſenſerit Scotus, & quid videatur iniuſtè impoſuiſſe D.S. Scotus igitur vult in quarto, diſtin. 14. q. 1. ꝙ nihil reale abſolutum, vel relatiuum eſt in aliquo ceſſante omni actu peccati, a quo ille dicatur peccator, & poſt multa infert tale corollarium, nihil aliud eſt poſt actum peccati ceſſantem, offenſa macula, & reatus, niſi iſta relatio rationis. ſ. ordinatio ad pœnam, quæ vt eſt diſconueniens ipſi animæ dicitur eius macula, ſicut per oppoſitū pulchritudo; vt autem eſt obligatio formaliter ad illam pœnam, dicitur reatus; & vt eſt actus Diuinæ voluntatis, in qua eſt tota illa realitas, per quem actum ordinatur ad talem pœnam, dicitur offenſa. Hæc ille. Poſt multa alia, quæ parum valent, & copioſè examinantur a Capreolo in quarto, diſt. 14. q. 1. circa tertiam concluſionem, ꝙ ſi Scotus voluit imponere D.S. ꝙ ipſe ponat poſt actum peccati remanere maculam, quæ dicat aliquod reale poſitiuum, puta habitum, aut diſpoſitionem de genere qualitatis, ſicut ipſe ibidem contra hoc arguit, vel ꝙ ſit relatio realis, malè impoſuit D.S. & falsè intellexit, vt enim hic ad tertium patebit, macula non eſt aliquod poſitiuum reale, nec dicit, vt ipſe arguit carentiam rectitudinis in actu, ſed importat priuationem gratiæ, non quomodocunque, ſed priuationem gratiæ ex inordinato actu cauſatam, & quaſi habitualem auerſionem animæ a Deo. Deficit quoque Scotus in hoc, ꝙ dicit maculam, & reatum, qui eſt obligatio ad pœnam eſſe idem, immo ſecundùm D.S. in ſecundo, diſt. 42. in expoſitione litteræ, macula eſt medium inter actum peccati, & reatum, quaſi effectus ipſius actus, & fundamentum reatus. Hæc ille. Tum etiam ſecundò, non ſunt idem reſpectus, quia macula dicit quid priuatiuum, reatus autem reſpectum rationis, tum quia reatus (aliquis ſaltem) remanere poteſt deleta macula peccati, ſicut patet in contrito, qui nōdum plenè ſatisfecit. Ex eodem probatur, ꝙ non ſit idem reatus, & offenſa, quia ablata offenſa, & recuperata gratia, & Dei amicitia, poteſt remanere aliquis reatus ſaltem ad pœnam temporalem, licet non æternam; quare non ſunt idem reſpectus rationis macula reatus, & offenſa; deficit & in hoc, ꝙ dicit talem reſpectum, qui eſt reatus præcisè ineſſe ex actu Diuini intellectus, vel Diuinæ voluntatis; quia ſi nullo modo exigitur ex parte actus peccantis, & ex natura obiecti, circa quod peccat, tunc nō magis ex natura rei eſſet reus adulter, quàm Dei amator ſuper omnia, quod eſt falſum. In hoc tamen concordamus cum ipſo, ꝙ ille reatus eſt relatio rationis, quia reſpectus entis, ac non ens, videlicet obligatio ad pœnam futuram nondum exiſtentem, licet habeat fundamentum reale ex parte peccantis, & non dependet tantùm ab intellectu, vt Scotus dicit, ſed etiam a re. Poſſunt enim etiam relationes rationis habere quandoq; fundamentum reale, ſicut identitas eiuſdem ad ſeipſum habet pro fundamento vnitatem materialem realem, vt patet apud metaph. ſic deformitas actus, & indignitas agentis, præſuppoſita Diuina lege, & ordinatione, ſunt realiter cauſa, quare ille ſit obligatus ad pœnam; & præterea non dicimus, ꝙ ille reſpectus rationis. ſ. reatus ſit id, quo aliquis formaliter dicitur peccator tranſeunte actu peccati, ſed potius peccatum præſens, aut præteritum, manens tamen in ſuo effectu, puta inæqualitate, vel macula, aut offenſa.

¶Et aduerte circa iſta, ꝙ relatio rationis conſequitur actum voluntatis rationis, immo & actum exteriorem, ſicut fundamentū, vt patebit prima parte, q. 28 artic. 1. nimirum ergo ſi reatus conſequatur actum peccati fundamentaliter, & quaſi habitualiter, licet in intellectu tantùm habeat eſſe actu, &c. Ex his omnibus patet, quid macula, quia eſt priuatio habitualis gratiæ cauſata ex carentia rectitudinis in actu, vel ex actu inordinato. His notatis videndum eſt de articulo.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ macula propriè dicitur in corporalibus, quādo aliquod corpus nitidum perdit ſuū nitorem ex contactu alterius corporis, ſicut veſtis, & aurum, & argentū, & aliquid huiuſmodi. In rebus autē ſpiritualibus ad ſimilitudinē huius oportet maculā dici. —

Concluſio reſponſiua

¶Concluſio reſponſiua, quam D.S. intendit in hoc corpore, eſt iſta. Peccatum cauſat maculam in anima. Probatur concluſio. Quicunque peccat (mortaliter ſcilicet) adhæret rebus aliquibus, & eas tangit contra lumen rationis, & Diuinæ legis, & per conſequens inducit detrimentum nitoris naturalis luminis, & gratuiti; ſed detrimentum nitoris ex tali contactu prouenientis macula animæ metaphoricè dicitur; igitur peccatum mortale cauſat maculam. Huius rationis D.S. primò probat minorem; ſecundò maiorem, ibi. Habet autem anima, &c. Tertiò ipſam formaliter minorem ſubſumit, ibi. Vnde ipſum, &c. Minor ergo probatur, in rebus ſpiritualibus oportet accipere maculam ad ſimilitudinem maculæ in corporalibus, ſed in corporalibus macula propriè dicitur, quando aliquod corpus nitidum perdit ſuum nitorem ex contactu alterius corporis, ſicut veſtis & aurum & argentum, & aliud huiuſmodi, ergo macula animæ metaphoricè dicitur detrimentum ſpiritualis nitoris ex contactu animæ (qui eſt peccatum) prouenientis. Deinde cum dicit.

¶ Habet autem anima hominis duplicem nitorem; vnum quidem ex refulgentia luminis, vel naturalis rationis, per quam dirigitur in ſuis actibus; alium verò ex refulgentia Diuini luminis, ſcilicet ſapientiæ, & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene, & decenter agendum; eſt autem quaſi quidam animæ tactus, quando inhæret aliquibus per amorem, cum autem peccat, adhæret rebus aliquibus contra lumen rationis, & Diuinæ legis, vt ex ſupra dictis patet. * ——

*4.71.art.6.

¶ Probat maiorem, quæ notanter dicit, quòd qui peccat mortaliter; quia vt patebit infra, quæſtio. 89. artic. 1. veniale non propriè inducit maculam in peccante. Probatur autem maior primò, quòd peccans mortaliter inhæreat rebus, ſcilicet commutabilibus, quia peccatum eſt quidam tactus ſpiritualis animæ, quãdo inhæret aliquibus per amorem; ſed peccatum mortale includit amorem inordinatum tamen rerum, circa quas peccat; igitur prima pars vera. Secunda pars, quòd tangat contra lumen rationis, & legis Diuinæ, patuit ſupra, quæſt. 71. artic. 6 quia peccatum mortale eſt contra veramque rationem, &c. Pro intellectu tertiæ partis, ſcilicet quòd peccatum mortale inducit detrimentum nitoris naturalis luminis, & Diuinæ ſapientiæ. D.S. notat, quòd anima hominis habet duplicem nitorem; vnum quidem ex refulgentia luminis, vel naturalis rationis, per quam dirigitur in ſuis actibus; alium verò ex refulgentia Diuini luminis, ſcilicet ſapientiæ, & gratiæ, per quam etiam homo perficitur ad bene, & decenter agendum; ꝙ autem incurrat ex peccato mortali detrimentum vtriuſq; nitoris, patuit de primo q. præced. 85. art. 3. quia ex peccato actuali incurrit quis hebetationẽ rationis in agendis; nitor verò luminis Diuinæ ſapientiæ totaliter tollitur, ſicut & gratia, vt patuit eadem quæſt. artic. 1. & 4. Deinde ibi.

¶ Vnde ipſum detrimentum nitoris ex tali contactu prouenions macula animæ metaphoricè vocatur. ——

¶ Subungit ipſum minorem ſuperius probatam, & patet.

¶ Nota autem, quòd ex hac ratione habetur, quòd macula nõ eſt ſolùm ponenda in eſſentia animæ ſubiectiuè, eo modo quo ſubiectant communi priuationi; quia ex iam dictis patet, quòd priuatio nitoris, vel naturalis rationis, vel Diuinæ ſapientiæ pertinent ad maculam peccati, conſtat autem, quòd lumen rationis pertinet ad intellectum, ſed tamen macula principaliter pertinet ad eſſe etiam animæ, cuius ab ipſa libertas tollitur gratiæ, quæ eſt cauſa humanæ ſapientiæ Diuinæ in intellectu. Vnde Doct. San. in quarto, diſtinct. 38. quæſt. 1. artic. 1. quæſt. 1. ad ſecundum. Gratia (inquit) eſt in eſſentia animæ, ex qua vires cognitiuæ, & affectiuæ proceduntur, & ideo gratiæ lumen & intellectum dirigit, & affectum mouet; ſed peccatum in vtrumque defectum inducit, in intellectu quidem, quia omne peccatum ex errore eſt ſecundùm Ambroſium, & ſecundùm Philoſophum omne malus ignorans; & principaliter in affectu, quia omne peccatum in voluntate eſt, & ideo macula, & quantum ad ipſam priuationem, & quantum ad cauſam & intellectum & affectum ſpectat, ſed principalius affectum. Vnde non eſt inconueniens, ſi macula, & cecitas, & tenebra dicatur hæc ille. Vbi patet, quod dictum eſt: per hæc tamen dicta non negatur macula ab eſſentia animæ, &c.

¶ Nota etiam, quòd macula ſpiritualis aliqualiter corporali maculæ non quo ad hoc, quòd macula ſpiritualis ſit poſitiuum, ſicut communiter accipitur maculam corporalem, ſed quantum ad hoc, quod ſit, ſicut macula tollit pulchritudinem rei maculatæ, & debitum nitorem, ita quòd macula, inquantum hõmo reddit vt habet Doct. Sanct. vbi iam in quarto non habet quod aliquid ponat in ſe, licet cauſa maculæ hoc eſt id, quod pulchritudinis detrimentum cauſat, aliquid quandoque ponere dicatur, ſicut aliquid in facie inductum, quod candorem facie tegit, aut priuat, & plerumque in communi vſu eſt loqui de macula corporali magis quo ad cauſam, quam quo ad defectum nitoris. D.S. autem hoc, & Theologi loquuntur de macula quo ad id, quod eſt, & non cauſam, quando dicunt eam priuattonem nitoris, vel decoris. Vnde macula in ſe non dicit de eſſentia ſua, niſi primationẽ gratiæ, ſed ponit vt cauſam obſtaculi peccati, quod obſtat ad gratiæ ſuſceptionem, & propter hoc macula tenebris aſſimulat.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd Gloſa ordinaria, & Nicolaus de Lyra exponunt auctoritatem Eccleſiaſt. 47. de macula infamiæ, quod quidem verum eſt, quòd amittit homo nomen, & gloriam apud homines, ſed nihilominus, & dedit maculam ſpiritualem in gloriam ſuam, quia perdidit nitorem gratiæ, & pro magna parte ſapientiam a Deo infuſam, præſertim affectiuam, & gratuitam, quare eſt, quòd D.S. dicit, & vt vbique, ſcilicet in ambabus auctoritatibus loquitur de macula peccati, quia ex peccato prius ſequitur eſt macula interior, de qua D.S. intelligitur, quam macula exterioris infamiæ, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ anima non inquinatur ex rebus inferioribus virtute earum, quaſi agentibus eis in animam; ſed magis eõuerſo anima ſua actione ſe inquinat inordinatè eis inhærendo contra lumen rationis, & Diuinæ legis. ——

¶ Ad maiorem, natura ſuperior non poteſt inquinari ex tactu naturæ inferioris. Verum, ad hunc ſenſum præſertim, quòd inferior natura agat in ſuperiorem, quando non ſunt eiuſdem rationis. Verum, quia corpus non poteſt directè agere in ſpiritum, nec corruptibile in incorruptibile, nec corpus in animam; tamẽ poteſt ſuperius ſpirituale inquinari inquinatione metaphorica, ex hoc quòd agit circa inferiora, & ea tangit tactu peccati, ex quo amittit nitorem ſuum; & conceditur probatio de radijs ſolaribus; quia non immiſcentur materiæ fetidæ, ideo non inficiuntur, nec inquinantur: tamen anima, quæ vnitur corpori inquinatur; quia eſt actus proprius quaſi materiæ immixtus. Minor conceditur, & conſequens ad hunc ſenſum, quòd non trahit maculam ex eis quaſi ipſa bona agant, & immixtant aliquid animæ, quia hoc iuxta ſupra dicta fieri non poteſt, tamen anima poteſt agere, & tangere ipſa bona commutabilia, & tangendo perdere nitorem, tum in eſſentia, tum in potentijs.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd actio intellectus perficitur, ſecundùm quòd res intelligibiles ſunt in intellectu per modum ipſius intellectus; & ideo intellectus ex eis non inficitur, ſed magis perficitur; ſed actus voluntatis conſiſtit in motu ad ipſas res; ita ꝙ amor conglutinat animam rei amatæ; & ex hoc anima maculatur, quãdo inordinatè inhæret, ſecũdùm illud Oſee 9. Facti ſunt abhominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt. —— Oſee 9.

¶ Maior conceditur, & habita fuit ſupra, quæſt. 74. art. 1. & 2. Et conceditur, quòd voluntas eſt in ratione, non capiendo rationem pro intellectu, ſed pro portione, & parte animę inorganica, ideſt potẽtia immaterialis, vt etiam ſupra expoſitum fuit ex D.S. Minor conceditur, quòd non maculatur intellectus ex conſideratione, vt ſic: & ratio eſt, quia actio intellectus non eſt ſecundùm contactum ad res, ſed econtra, ſecundùm quòd res etiam in ſe immundæ, & impuræ veniunt ad intellectum modo puto, & ſpirituali: voluntatis autem actus (præſertim qui eſt peccatum) includit contactum ad res immundas, quare in tali actu incurritur detrimentum pulchritudinis ſpiritualis. Negatur igitur conſequentia.

¶ Nota autem circa hanc ſolutionem; quia poſſet alicui videri apparens repugnantia inter ſolutionem iſtam, & dicta in corpore, & allegata ex quarto D.S. quia in corpore dixit D.S. quòd per peccatum homo incurrat detrimentum luminis naturalis rationis, & Diuinæ ſapientia, ſed iſta vtriq; pertinent ad intellectum; ergo & intellectus maculatur ex ea inentem Doct. San. Præterea in quarto, vt allegatum eſt dicit; & ideo macula, & quantum ad ipſam priuationem, & quantum ad cauſam, & intellectum, & affectum reſpicit; hic autem in ſolutione dicit, quòd intellectus ex rebus non inficitur. Sed benè conſideranti nulla eſt diſcrepantia; quia D.S. in ſolutione manifeſtè loquitur de intellectu ſecundùm actum ſuum, vt eſt conſideratio viri, & modum actus ſui, vt ſic, qui eſt intelligere res, comparando ad obiectum naturale, ſcilicet ad verum intelligendum, & conſiderandum, & de cognitione naturali vt ſic; & tunc non maculatur, nec inficitur ex rebus; quia intellectus ſaltem quo ad modum habet ſuum obiectum intra, voluntas autem quo ad modum ſemper tendit in rẽ, vt eſt extra in ſe. Vnde verificatur de conſideratione abſolutè, quod eſt, ſecundùm quòd res venit ad intellectum, & eſt in intelligente, & ſic non maculatur, ſed loquendo de actu intellectus tali, puta imperatiuo, & directiuo inferiorum virium, vt intellectus dependet a voluntate, tunc actus intellectus poteſt eſſe peccatum, & ſic cauſa maculæ, & poteſt etiam inducere detrimentum nitoris in intellectum ipſum: & ſic loquitur D.S. in quarto, & in corpore. Sed hic loquitur ſecundùm modum actus intelligendi in communi, & de conſideratione intellectus, de qua allumit argumentum, ſi non loquitur de actu intellectus practici, & directiuè inferiorum virium, nec de actu erroneo voluntario, ſaltem indirectè, quia tales inducunt maculam in animam. Dubitatio: Reſpondeo.

¶ Nota etiam, ꝙ Scotus in quarto, diſt. 49. q. 4. nititur infirmare id, quod D.S. in principio huius ſolutionis ponit, & in multis locis, ꝙ & peripateticum dictum eſt, vt patet 6. Metaphyſ. videlicet actio intellectus perficitur, ſm ꝙ res ſunt in intellectu, ſed actus voluntatis conſiſtit in motu ad res, ſed de hoc alias, quia verum eſt de actu intellectus in communi, & quantum ad modum intelligendi ſemper, & de actu intellectus, quem experimur in nobis. Cognitionẽ autem intuitiuam, de qua ipſe arguit, non eſt nobis experta, intuitiua (intellectualis; quia omnis cognitio intellectualis perficit, ſm ꝙ res hȳ in intelligente, ideſt vt vnitur intelligenti, & ſaluatur etiam in notitia intuitiua, licet per illam vlterius tendat in rem vt in ſe eſt, tamen oportet primò eam eſſe intellectui vnitam, ſed modus amandi appetitus eſt econtra, vt amans vnitur Scotus.

vnitur amato vbicunque ſit, vnde ſemper quo ad modum, & principium intellectionis intellectum eſt intelligente quo ad vnionem; vnde eſto intuitiua non fiat per ſpeciem mediam, quæ ſit in intelligente, tamen oportet ſaltem obiectum intuitiuè cognoſcibile, primò eſſe intellectui vnitum, eſto non per informationem, tamen per aliquam præſentiam, voluntas autem fertur ſemper vt res in ſe eſt, eſto enim abſtractiuè cognoſcamus balneũ, tñ volumus vt eſt extra, quare Scotus nihil facit contra D.S. ſup datam in 6. Metaphyſic. ſoliditatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd macula non eſt aliquid poſitiuè in anima, nec ſignificat priuationem ſolam, ſed ſignificat priuationem quãdam nitoris animæ in ordine ad ſuam cauſam, quæ eſt peccatum; & ideo diuerſa peccata diuerſas maculas inducunt, & eſt ſimile de vmbra, quæ eſt priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis, & ſecundùm diuerſitatem corporum obiectorum diuerſificantur vmbræ.

¶ Hoc argumẽtum quærit de quidditate maculæ, & patet eius ſolutio ſat ex præmiſſis ante art. Dico igitur ad aſſumptum, q̃ non eſt aliquid poſitiuum, ſed priuatio non pura, ad hũc ſenſum quia eſt priuatio requirens determinatam cauſam, & cõceditur ratio probans, quòd non dicat aliquod poſitiuum, & eſt eadem ratio in ſubſtantia quam Scotus arguit contra hoc, quòd non ſit quid poſituũ, licet pluribus verbis, quia ſi eſſet quid poſituũ, tunc tandem poſſet deſinere per actus oppoſitos, & ita cum per hoc dicatur peccator aliquis ſiue pœnitentia poſſet delere peccatum, &c. Vltra dico, quòd eſt priuatio, ſed non ſola, ſed priuatio cum determinata cauſa, ſcilicet peccato per quod inducitur, ſicut patet de vmbra. Et dico, quòd omnia peccata conueniũt ex parte auerſionis, & priuationis gratiæ, ſed nõ in cauſa priuationis gratiæ, quia diuerſa peccata licet conueniant in auerſione in communi, tamen quodlibet habet auerſionem diſtinctam concomitãtem diſtinctam, & ſpecialem auerſionem; quare negatur ſequela, quòd omnium peccatorum eſſet vna macula, quia cauſæ maculæ ſunt diuerſæ, & ergo diuerſas maculas inducunt, inquãtum quodlibet peccatum eſt ſpeciale obſtaculum Diuini nitoris, & ponit D.S. ſimile de vmbra, quæ ſecũdùm diſtinctionem, & diuerſitatem corporum obiectorum diuerſificatur, & tamen etiam quo ad eſſentiam dicit priuationem luminis ſaltem impurã. Vnde D.S. in 4. vbi ſupra ad primum dicit, quamuis ad ipſam priuationem gratiæ non differant maculæ peccatorũ, differunt tamen quantum ad cauſam ex qua macula conſequitur, & ſecundùm hoc etiam quodlibet peccatum vnam maculam addit inquantũ nouum obſtaculum gratiæ ponit. Hæc ille.

Scotus.

Vtrum macula maneat in anima poſt actum peccati.

Infra q. 89. art. 6. col. & ad 1.

G AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd macula non maneat in anima poſt actum peccati, nihil enim manet in anima poſt actum niſi habitus vel diſpoſitio; ſed macula non eſt habitus vel diſpoſitio, vt ſupra habitum eſt. * ergo macula non manet in anima poſt actum peccati.

* Arti. præc.

¶ 2 Præterea. Hoc modo ſe habet macula ad peccatũ ſicut vmbra ad corpus vt ſupra dictum eſt. * ſed tranſeunte corpore non manet vmbra, ergo & tranſeunte actu peccati non manet macula.

* Art. 1. ad tertium.

¶ 3 Præterea. Omnis actus dependet ex ſua cauſa, cauſa autem maculę eſt actus peccati, ergo remoto actu peccati non remanet macula in anima.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Ioſue 22. An parum eſt vobis, quia peccaſtis in Beelphegor, & vſque in præſentem diem macula huius ſceleris in vobis permanet.

¶ Hic quærit de quodam dubio incidente circa articulo; primum ex quo macula per actum cauſatur, vtrum tranſeunte actu etiam tranſeat macula, ita quòd peccatum ſit cauſa maculæ in eſſe, & fieri.

Reſpondeo dicendum, quòd macula peccati remanet in anima etiam tranſeunte actu peccati, cuius ratio eſt, quia macula ſicut dictum eſt. * importat quendam defectum nitoris propter receſſum a lumine rationis vel Diuinæ legis, & ideo quandiu homo manet extra huiuſmodi lumen, manet in eo macula peccati.

* Arti. præ.

Concluſio reſponſi.

¶ Concluſio reſponſiua in principio, macula peccati remanet in anima etiam tranſeunte actu peccati. Probatur cõcluſio, quãdiu homo manet extra lumen rationis, & legis Diuinæ, tam diu manet in eo macula peccati, ſed tranſeunte actu peccati, poteſt homo manere extra lumen rationis, & legis Diuinæ, igitur, &c. Huius rationis D.S. primò probat maiorem, ſecundò minorem, ibi. Sed poſtquam, &c. Maior ergo probatur ex ar. 1. quia macula importat quendam defectum nitoris propter receſſum a lumine rationis vel legis Diuinæ, ideo ſequitur maior, quòd quamdiu manet auerſus a lumine rationis, & legis, &c. quia manente cauſa manet & effectus, &c.

¶ Nota, q̃ ille nitor cuius defectum peccatum inducit eſt nitor gratiæ in eſſentia animæ, & donorũ in potentijs, & ſplẽdor rationis, & iudicij recti, & naturalis, &c. Deinde ibi.

¶ Sed poſtquam redit ad lumen rationis, & ad lumẽ Diuinum, quod fit per gratiam, tunc macula ceſſat, licet autem ceſſet actus peccati quo homo diſceſſit a lumine rationis vel legis Diuinæ, non tñ ſtatim hõ ad illud redit in quo fuerat, ſed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui; ſicut ſi aliquis ſit diſtans alicui per aliquem motũ, non ſtatim ceſſante motu ſit ei propinquus, ſed oportet, quòd appropinquet rediens per motum contrarium.

¶ Probat maiorem, quia licet ceſſet actus peccati quo homo diſceſſit a lumine rationis vel legis Diuinæ, non tamen homo ſtatim ad illud redit in quo fuerat, ſed requiritur aliquis motus voluntatis contrarius primo motui, igitur minor vera, ſicut illud aſſumptum declaratur per experientiam, ſi aliquis ſit diſtans alicui per aliquem motum non ſtatim ceſſante motu ſit ei propinquus, ſed oportet, q̃ appropinquet rediens per motum cõtrariũ; ita qui dereliquit legem Dei, & Deum ipſum, iam diſtat, & incurrit detrimentum nitoris, & maculam, quia diſtans factus per peccatum, peccato ceſſante non ſtatim eſt propinquus Deo, vt recipiat influxum nitoris perditi, ſed per pœnitentiam mediante cõtritione redit, & recuperat nitorem amiſſum.

¶ Nota autem, quòd quia infra ex intentione tractabitur de iſta materia, videlicet q. 112. & q. 113. quid requiratur ex parte hominis ad recuperationem gratiæ, ideo Doct. Sanct. nunc in generali ſolùm meminit, quia contrarius motus peccato, qualis autem eſſe debeat, de hoc vbi iam.

¶ Nota tamen, quòd cum homo per pœnitentiã redit ad Deũ cuius auctori obſtaculum peccando poſuit non recuperat eundem nitorem numero, ſed ſimilem in ſpecie; ſicut nec aer amoto obſtaculo recuperat idem lumen numero, quod prius habuit ſed idem ſpecie, & aliud numero.

¶ Argumenti in contrarium auctoritatem, quæ eſt Ioſue 22. Nicolaus de Lyra exponit de macula vituperij, quia filij ob peccata parentum patiuntur ſæpe improperia, & confuſionem temporalem, ſed D.S. exponit de macula peccati, quæ manſit diu poſt commiſſum peccatum in animabus peccantium, & ſic eſt pro cõcluſione articuli.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd poſt actum peccati nihil poſitiuè remanet in anima niſi diſpoſitio vel habitus, remanet tamen aliquid priuatiuè, ſcilicet priuatio coniunctionis ad Diuinum lumen.

¶ Ad maiorem niſi habitus vel diſpoſitio, conceditur, poteſt tamen & remanere poſt actum aliqua priuatio, ſcilicet carentia Diuini nitoris, & priuatio coniunctionis ad Diuinum lumen, & participatum, & per eſſentiam dictum, quia per peccatum homo amittit lumẽ in ſe participatum, & diſfugitur lumini Diuino increato ne ipſum participet. Minor conceditur, & patuit art. 7. ad tertium. Sed negatur conſequentia, quia non ſequitur, non manet aliquod reale poſitiuum, igitur nec priuatio.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd tranſeunte obſtaculo corporis, remanet corpus diaphanum in æquali propinquitate, & habitudine ad corpus illuminans; & ideo ſtatim vmbra tranſit; ſed remoto actu peccati non remanet anima in eadem habitudine ad Deum, vnde non eſt ſimilis ratio.

¶ Maior eſt ſimilis in hoc, quòd macula, & vmbra dicunt priuationem cauſatam ex aliquo obſtaculo, quia in nocte abſente ſole omnino, non eſt vmbra, vt patet; ſed eſt differentia, quia tñ tranſeunte cauſa vmbræ corporalis, corpus, quod habuit vmbrã, manet in eadem diſtantia, & habitudine ad corpus illuminans, non ſic in obſtaculo cauſante maculam, quia obſtaculo tranſeunte, ſcilicet peccato, manet anima adhuc elongata a Deo, & ſi nitorem amiſſum recuperare debeat, oportet quòd per contrarium motum redeat ad aſpectum ſolis iuſtitiæ.

¶ Minor conceditur, & ratio dicta eſt, quia manet corpus in eadem propinquitate ad ſolem, ſecus in propoſito, quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd actus peccati facit diſtantiam à Deo, quam quidem diſtantiam ſequitur defectus

fectus nitoris hoc modo ſicut motus localis facit localem diſtantiã, vnde ſicut ceſſante motu locali non tollitur diſtantia localis, ita nec ceſſante actu peccati tollitur macula.

¶ Maior eſt vera, ſaltem in fieri dependet omnis effectus a ſua cauſa, ſed non ſemper in conſeruari, vt patet.

¶ Minor eſt vera, quòd cauſa maculæ eſt peccatum, ſed nihilominus tranſeunte actu peccati, adhuc manet anima elongata a Deo, ne recipiat ſtatim perditum nitorem, vnde eſt cauſa maculæ in fieri actus peccati, ſicut & de motu locali patuit in corpore. Quare negatur conſequentia, &c.

Quæſtio Octuageſimaſeptima.

De reatu pœnæ.

DEinde conſiderandum eſt de reatu pœnæ. Et primò de ipſo reatu. Secundò de mortali, & veniali peccato, quæ diſtinguuntur ſecundùm reatum. Circa primum quæruntur octo. Primò, vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati. Secundò, vtrum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati. Tertiò, vtrum aliquod peccatum faciat reum æterna pœna. Quartò, vtrum faciat reũ pœna infinita ſecundùm quantitatem. Quintò, vtrum omne peccatum faciat reum æterna, & infinita pœnã. Sextò, vtrum reatus pœnæ poſſit remanere poſt peccatum. Septimò, vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato. Octauò, vtrum vnus ſit reus pœnæ pro peccato alterius.

¶ Hic D.S determinat de alio effectu peccati, qui eſt reatus pœnæ. Et circa hoc prim òdeterminat de ipſo reatu, ſecundò determinat de mortali, & veniali, quæ diſtinguuntur ſecundùm reatum, loquendo de veniali, & mortali formaliter, vt patuit q. 72. ar. 5. & patebit q. ſequenti. Circa primum primò oſtenditur quomodo reatus pœnæ ſit effectus peccati, ſecundò oſtenditur quomodo contingat pœnam eſſe ſiue peccato, in art. 7. Circa primũ primò fit, quod dictum eſt, ſecundò inquiritur de quantitate pœnæ conſequentis peccatum ar. 3. Quantum ad primum, primò fit quod dictum eſt, ſecundò determinatur dubium incidẽs in ar. 2.

Vtrum reatus pœnæ ſit effectus peccati.

A 2 d. 30. q. 1. ar. 2. cor. & d. 32. q. 1. ar. 1. cor. & d. 42. q. 1. art. 2. cor. & in expoſ. lit. lect. 1. ad 3. & 4.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd reatus pœnæ non ſit effectus peccati, quod enim per accidens ſe habet ad aliquid, non videtur proprius effectus eius; ſed reatus pœnæ per accidẽs ſe habet ad peccatum, cum ſit præter intentionem peccantis; ergo reatus pœnæ non eſt effectus peccati.

¶ 2 Præterea. Malum non eſt cauſa boni; ſed pœna bona eſt cum ſit iuſta, & a Deo; ergo non eſt effectus peccati, quod eſt malum.

* Aug. cap. 12.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in primo confeſ.* quòd omnis inordinatus animus ſibijpſi eſt pœna, ſed pœna nõ cauſat reatum alterius pœnæ, quia ſic iretur in infinitũ; ergo peccatum non cauſat reatum pœnæ.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Ro. 2. Tribulatio, & anguſtia in animam omnem operantis malum, ſed operari malum eſt peccare, ergo peccatum inducit in pœnã, quæ nomine tribulationis, & anguſtiæ deſignatur.

¶ Hic quærit an reatus pœnæ ſit effectus peccati. Circa hunc articulum oportet rememorari eorum, quæ dicta ſunt q. præcedẽ. ar. 1. quòd reatus, qui eſt effectus peccati, non eſt quid reale abſolutum, per modum habitus aut diſpoſitionis, nec eſt relatio realis, cum eius proximum fundamentum, & cauſa in conſeruari ſit priuatio ſeu defectus ex peccato derelictus, & non habitus vel actus aut diſpoſitio; defectus autem, vel priuatio non poteſt fundare reſpectum realem; & ſecundò ideo non realis, quia terminus non eſt realis. Eſt ergo reſpectus rationis, puta obligatio ad pœnam futuram propter defectum voluntarium, puta tranſgreſſionem ordinis Diuinæ legis, aut humanæ, aut rectæ rationis, vt patebit in hoc art. Et in hoc concordamus cum Scoto. In hoc autem diſcordamus inquantum dicit hunc reatum cauſari a ſolo Deo. Nos autem dicimus, quòd talis habet quidẽ eſſe actu cognitum a Deo inquantum Deus cognoſcit, & meminit illam animam ordinari ad pœnam. Tamen fundamentum illius reſpectus eſt etiam a creatura mediante actu ſuo inordinato, ita quòd ille reſpectus eſt potentialiter, & exigitiuè, & inchoatiuè ex parte peccantis, ſed completiuè eſt per intellectum, qui intelligit peccantẽ in ordine ad pœnam, eo modo quo natura rei exigit, ſuppoſita lege Diuina vel humana, vel etiã recta ratione. A Deo enim eſt, quòd omnis legem tranſgrediens obligetur ad pœnã. Quod autem iſte tranſgrediatur legem non eſt a Deo, ſed voluntate propria. Et ita iſtum obligari ad pœnam eſt a Deo, ſicut a cauſa prima, & vniuerſali, ſed a propria voluntate ſicut a cauſa proxima, & propria, & tamen eſt a Deo ſicut in quo habet eſſe actu apprehenſum, licet & ab intellectu creato apprehendi poſſit. Vnde ſicut meritum tranſit in ſe, manet tamen in ſcientia, & acceptatione Diuina; ita cum demeritum tranſit actu, manet tamen reatus eius tum in notitia Diuina, qua Deus intelligit hominem ad pœnam obligari, tum in fundamẽto propinquo, ſcilicet macula peccati, loquendo de reatu pœnæ æternæ. Reatus autem pœnæ temporalis fundatur in aliqua negatione, ſcilicet non ſatisfactione peccati, vel inæqualitate ad Diuinam iuſtitiam.

¶ Nota autem, quòd quamuis reatus non ſit relatio realis, nihilominus peccator eſt realiter reus, & obligatus ad pœnam, quia in eo eſt, vel præceſſit realis cauſa talis reſpectus rationis, ſicut & Sortes realiter eſt ſibi idem identitate numerali, & tamen talis identitas eſt relatio rationis.

¶ Sciendum quoque ex his differentiam inter maculam, reatum, & offenſam, quia non ſunt idem reſpectus rationis, vt Scotus dicit, ſed macula eſt priuatio luminis gratuiti vel naturalis cauſata ex peccato. Reatus verò eſt obligatio ad pœnam, & eſt effectus maculæ. Offenſa autem eſt ex parte offendentis peccatoris quædam inæqualitas oppoſita iuſtitiæ Diuinæ, ex parte verò Dei eſt indignatio, quæ opponitur amori ſpeciali quo Deus diligit ſanctos ad bonũ infinitũ. De his vide D.S. in ſecũdo ſen. d. 42. q. 1. ar. 2. in cor. & in ſolutionibus argumentorum, vbi plura hic dicta videbis fundata. His ergo notatis videndum eſt de corpore articuli. Differunt macula, reatus, & offenſa.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur, vt id, quod contra aliquid inſurgit ab eo detrimentum patiatur; videmus enim in rebus naturalibus, quòd vnum contrariorum vehemẽtius agit altero contrario ſuperueniente, propter quod aquæ calefactæ magis congelantur vt dicitur in 2. Metheororum; vnde & in hominibus hoc ex naturali inclinatione inuenitur vt vnuſquiſque deprimat eum, qui contra ipſum inſurgit; manifeſtum eſt autẽ, quòd quæcũque cõtinentur ſub aliquo ordine, ſunt quodammodo vnum in ordine ad principium ordinis, vnde quicquid contra ordinem aliquem inſurgit, conſequens eſt vt ab ipſo ordine a principe ordinis deprimatur.

¶ D. S. in corpore huius articuli primò reſpondet concluſione generali, ſecundò ſpeciali, & explicatiua prioris, ibi. Vnde ſecundùm tres, &c. Concluſio ergo reſpon. generalis eſt. Quicumque peccat incurrit aliquam pœnam, vel magis directè reatum pœnæ. Quare autem dicatur vel magis, &c. patebit in ſolutione ſecundi. Probatur ergo concluſio, quicquid contra ordinem aliquem inſurgit, conſequens eſt vt ab ipſo ordine a principe ordinis deprimatur, ſed quicunque peccat, contra aliquem ordinem agit, & inſurgit; igitur ab ipſo ordine conſequens eſt, quòd deprimatur; ſubſumitur, ſed talis repreſſio eſt quædam pœna, igitur concluſio vera. Maiorem probat, & ponit primò, ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Cum autem peccatum, &c. Maior ergo probatur, ex rebus naturalibus ad res humanas deriuatur vt id, &c. vt in principio cor. ſed quæcumque continentur ſub aliquo ordine, &c. vt in littera, igitur ſequitur concluſio. Minor relinquitur nota, & patuit ſupra q. 81. ar. 1. vbi dictũ fuit, quòd omnes homines in ordine ad principium hominũ ſunt quaſi vnus homo. Maior declaratur in littera experimentaliter, primò de naturalibus, deinde de rebus humanis, &c Deinde ibi.

¶ Cum autem peccatum ſit actus inordinatus, manifeſtum eſt, quòd quicumque peccat, contra aliquem ordinem agit; & ideo ab ipſo ordine cõſequens eſt, quòd deprimatur, quæ quidem repreſſio pœna eſt.

¶ Ponit, & probat minorem principalis rationis, quia peccatum eſt actus inordinatus, ſed inordinatũ opponitur alicui ordini, ergo, &c. vbi innuit concluſionem ipſam.

¶ Vnde ſecundùm tres ordines quibus ſubditur humana voluntas, triplici pœna poteſt homo puniri; primò quidem enim ſubditur humana natura ordini propriæ rationis. Secundò ordini exterioris hominis gubernantis vel ſpiritualiter vel temporaliter politicè ſeu iconomicè. Tertiò ſubditur vniuerſali ordini Diuini reginiminis; quilibet autem horum ordinum per peccatum peruertitur, dum ille, qui peccat, agit & contra rationem,

Scotus parum cõcordat.

nem,& contra legem humanam,& contra legem Diuinam,vnde triplicem pœnam incurrit, vnam quidem a ſeipſo,quæ eſt conſcientiæ remorſus,aliam verò ab homine, tertiam verò a Deo.

¶ Hic conſequenter D.S.ponit aliam concluſionem ſpecialẽ, & explicatiuam prioris, & diſtinctè magis reſponſiuam. Homo peccando triplicem pœnam vel magis reatum triplicis pœnæ incurrit,vnam quidem a ſeipſo, quæ eſt cõſcientiæ remorſus. Aliã ab homine. Tertiam verò a Deo. Probatur iſta concluſio, aſſumẽdo præcedentem maiorem pro maiore. Quicquid contra ordinem aliquem,&c.ſed homo vel voluntas humana peccando inſurgit,& agit contra triplicem ordinem, qui per peccatum peruertitur,ſcilicet cõtra ordinem propriæ rationis,& ordinẽ exterioris hominis, & ordinem Diuini regiminis, igitur concluſio vera.Maior patuit.Minorem D.S declarat,notando quòd voluntas humana triplici ordini ſubditur clarè in littera, & probatur ſic minor,ille qui peccat agit, & contra rationem, & contra legem humanam,& contra legem Diuinam, igitur minor vera. Aſſumptum hoc ſæpius patuit ſupra q.71.& alibi.Ex iſtis omnibus poteſt trahi concluſio reſponſiua ad quæſitum affirmatiua, quòd ſic. Et patet ex dictis, & confirmatur per argumentum in contrarium tale.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ambabus cõcluſionibus reſpon. cuius expoſitionem vide in poſtilla D.S.ad Roma.2.quia dicitur in animam id eſt contra animam hois,&c. quia ſicut gloria ſanctorum ab anima ad corpus deuenit, ita reproborum pœna primò,& principaliter eſt in anima,& ſecundò in corpore, quod propter defectum vel culpam animæ reſurgit paſſibile.Et tribulatio dicitur a tribulo qui pungit. Vnde ad tribulationem pertinere poteſt omne,quod dolorem infert. Angustia autem dicitur,ex hoc,quòd anima hominis angustiatur non valens inuenire remedium cõtra mala, quæ timet,vel iã patitur.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd pœna conſequitur peccatum inquantum malum eſt ratione ſuæ inordinationis, vnde ſicut malum eſt per accidens in actu peccantis præter intentionem ipſius,ita & reatus pœnæ.

¶ Circa ſolutionem huius argumenti oportet repetere ex ſupradictis.q.72.ar.5.& q.73.ar.8.Quod pœna eſt quidẽ præter intẽtionem peccantis,tamen ex iuſtitia Diuina ordinatur ad reformationem peccati.Et oportet notare, quòd aliquid poteſt non eſſe intentum,nec præuiſum, & ſic per accidens quo ad agentẽ moraliter, quod tamen neceſſariò ſequitur ad actum, vt patuit de ſcandalo,quod per ſe ſequitur ad publicum peccatum, eſto non ſit intentum nec præuiſum. Sic in propoſito,eſto pœna vel magis reatus pœnæ non ſit intentus a peccante, tamen neceſſariò ſequitur,& per ſe ad peccatum in ordine ad iuſtitiam Diuinam, vel rationem rectam,vnde dicitur ad argumentum.

¶ Ad maiorem, quod per accidens ſe habet non eſt proprius effectus,&c.verum,& per ſe moraliter.Ad minorem negatur, ꝙ per accidens ſe habeat ad peccatum, nec hoc probatur, ſed verum eſt, quòd per accidens ſe habet ad peccantem, quia præter eius intentionem.Sicut enim inordinatio actus non eſt intenta, & per accidens ad peccantem, vt patuit etiam ſupra q.71.& tamen non per accidens ad peccatum,immo eſt conſtitutiuum peccati formaliter.Sic reatus inordinationem conſequens, per accidens ſe habet ad peccantem,ſed non ad peccatum, quare negatur conſequentia, quòd non ſit effectus peccati.

¶ Ad ſecundum dicendum,quòd pœna quidem iuſta eſſe poteſt,& a Deo,& ab homine inflicta, vnde ipſa pœna non eſt effectus peccati directè, ſed ſolùm diſpoſitiuè;ſed peccatum facit hominem eſſe reum pœnæ quod eſt malum.Dicit enim Dionyſius 4.cap. de Diui. Nomi.quòd puniri nõ eſt malum,ſed fieri pœna dignũ, vnde reatus pœnæ rectè ponitur effectus peccati.

¶ Dicendum ad maiorem primò,malum culpæ non eſt cauſa boni, quod ſcilicet ſit bonum ipſi peccanti, ſecundò dico, malũ culpæ non eſt cauſa ſufficiens, & cauſatiua boni etiam abſolutè, poteſt tamen eſſe cauſa diſpoſitiua, & demeritoria boni ſimpliciter,mali autem huic,ſcilicet peccanti. Ad minorem dico primò poſt D.S.de Malo Mate-prima ar.1.ad primum. quòd pœna bona eſt ſimpliciter,& ſecundùm ordinem Diuinum ſecundùm quem attenditur bonitas ſimpliciter, cum quo ſtat, quòd ſit mala huic, ſicut ignis eſto ſit bonus ſimpliciter, eſt tamen malus aquæ quam deſtruit, malus ſcilicet cauſaliter.

Pœna, an bona.

¶ Secundò dico, pœna bona eſt, quandoque in ordine ad agẽtem,& punientem iuſtè, ſed non in ordine ad ſubiectum, quod eam patitur;Ergo non eſt effectus peccati,verum directè,& perfectiuè,vt bona eſt, ſed eſt effectus peccati indirectè, vt eſt mala huic.Et ſecundò dico ad minorem,licet pœna ſit bona ad ſenſum dictum,tamen fieri reum pœna,non eſt bonum, immo malum. Modo non diximus,quòd pœna ſit effectus, ſcilicet directè, & immediatè ſequẽs peccatum,immo eſt a Deo productiuè, a peccato autem exigitiuè, & demeritoriè, ſed diximus, quòd reatus pœnæ ſit effectus peccati.

¶ Nota,quòd ex hoc habetur ratio dicti in concluſionibus, quòd magis reatus ſit effectus peccati, quàm pœna, quia videlicet pœna ab extrinſeco infligitur, reatus autem immediatè conſequitur peccatum, ſicut cauſam ſufficientem præſupoſita lege, & iuſtitia Diuina,&c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pœna illa inordinati animi debetur peccato ex hoc, quòd ordinem rationis peruertit, fit autẽ reus alterius pœnæ per hoc, quòd peruertit ordinem legis Diuinæ vel humanæ.

¶ Argumentum hoc requirit vnum ſtatim arti. ſequenti tangendum. An videlicet idem ſecundùm idem ſit pœna,& culpa. Quod videtur apparenter velle iſta auctoritas Beati Aug. Dico igitur,quòd inordinatus animus eſt ſibi pœna cauſaliter,quia ad peccatum ſequitur etiam remorſus propriæ conſcientiæ, & alia detrimẽta cauſantur. Ad minorem,dico, quòd ſubſumit quaſi peccatum eſſet pœna formaliter,quod non admittimus, ſed cauſaliter tantum. Et dico, quòd verum, peccatum poteſt cauſare multiplicem pœnam, vel magis reatum,vt patuit. Et ergo pœna formaliter non eſt cauſa pœnæ, ſed peccatum cauſat pœnæ reatum multiplicem, quare negatur conſequentia, quia eſto pœna non cauſat pœnam, tamen peccatum, quod eſt pœna cauſaliter, cauſat pœnam formaliter vt patebit.

Vtrum peccatum poſſit eſſe pœna alterius peccati.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur,quòd peccatum non poſſit eſſe pœna peccati, pœnæ enim ſunt inductæ vt per eas homines reducantur ad bonum virtutis,vt patet per Philoſophum in 10.Ethi.* ſed per peccatum non reducitur homo in bonum virtutis, ſed in oppoſitum, ergo peccatum non eſt pœna peccati.

B

2. 2. q. 36. art. 2. ad 4. Et 1 di. 46. ar. 2. ad 4. Et 2. di. 36. art. 3. Et Mal. q. 1. ar. 4. ad 1. Et Rom. 2. Lect. 7. co. 5. fin.

* Ariſtot. cap. vlt.

¶ 2 Præterea.Pœnæ iuſtæ ſunt,& a Deo,vt patet per Aug.in li.83.q.* peccatum autem non eſt a Deo, & eſt iniuſtum,non ergo peccatum poteſt eſſe pœna peccati.

* q.82.

¶ 3 Præterea. De ratione pœnæ eſt, quòd ſit contra voluntatem,ſed peccatum eſt a voluntate vt ex ſupra dictis patet.* ergo peccatum nõ poteſt eſſe pœna peccati.

* q.74.ar.1. & 2.

¶ Sed contra eſt,quod Grego.dicit ſupra Ezech. * ꝙ quædam peccata ſunt pœna peccati.

* Gregor. homi. 11. a medio.

¶ Hic quærit de quodam dubio incidente iuxta dicta in arti. primo.An peccatum poſſit eſſe pœna peccati, quia hoc videtur dicere auctoritas adducta articulo præcedenti.Et quia dictum eſt de pœna,quòd ſit effectus peccati,ideo incidenter dubitatur,&c. quia autem magna pars huius articuli dependet ex intellectu differentiæ pœnæ,& culpæ.

Idẽ formaliter nõ eſt culpa,& pœna.

¶ Notãdum ideo,quòd quia vt ſupra etiam tactum fuit q.42. ar.3.de ratione culpæ eſt, quòd ſit voluntaria, de ratione autem pœnæ,quòd ſit contra voluntatem, ideo impoſſibile eſt, ꝙ idem ſecundùm idem ſit pœna,& culpa, quia idem ſecundùm idem nõ poteſt eſſe voluntarium, & contra voluntatem;ſed tamen ſecundum diuerſa nihil prohibet,ſcilicet quòd ſit voluntarium,& cõtra voluntatem.Et enim, quòd volumus poteſt eſſe aliquod coniunctum, quod naturaliter voluntati repugnat, & ſectando id, quod volumus incurrimus id,quod nollemus. Sic cum peccator inordinatè afficitur circa aliquod bonum incurrit ſeparationẽ a Deo,& huiuſmodi, quæ non vellet, quare idem ſecundùm idẽ non poteſt eſſe pœna, & culpa.

¶ Nota ſecundò, quòd in hoc ſtat breuiter differentia culpæ, & pœnæ,quia talis priuatio conueniens actui, vt exit ab agente, habet rationem culpę, ita quòd culpa dicit formaliter defectum voluntarium in ipſa actione non agente,vt ſic. Sed omnis inordinatio conueniens agenti vt recipit actionem habet rationem pœnæ. Pœna enim dicit aliquem defectum, quem agens propter peccatum incurrit contra voluntatem ſuam. Modo cõſtat aliud eſſe exire ab agente,& aliud eſt agens recipere actionem, quia primum eſt actio, ſecundum paſſio, & ſic non ſecundùm idẽ cõuenit actui ratio culpæ,& pœnæ. Et hæc valent pro intellectu dicendorum præſertim primę concluſionis ſequentis.vnde videndum eſt de articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd de peccato dupliciter loqui poſſumus, per ſe ſcilicet,& per accidens.

¶ D. S. in corpore ſatisfacit quæſito duabus concluſionibus ſecundùm duo membra vnius diſtinctionis, quam primò ponit in principio,ſecundò ſubiungit eaſdem concluſiones,ibi. Per ſe quidem, &c. Diſtinctio ergo talis eſt, de peccato poſſumus loqui per ſe,& per accidens.

¶ Vbi

¶ Vbi nota, quòd aliqui voluerunt intelligere hic D. S. in illa diſtinctione, quaſi D. S. vellet peccatum non eſſe cauſam pœnæ per ſe, ſit tamen cauſa per accidens, ſicut remouens prohibens; ita quòd per ſe, & per accidens determinent, modum cauſandi peccati ſuper pœna.

¶ Sed iſte intellectus deficit, tum quia D. S. non meminit cauſæ per ſe & per accidens, ſed dicit quòd de peccato loqui poſſumus dupliciter, per ſe ſcilicet, & per accidens; tum ſecundò, quia loquendo de peccato per accidens D. S. ponit ſaltem duos modos vbi peccatum dicitur pœna ſicut per ſe cauſa pœnæ: nam ad inuidiam & iram, ſequitur tanquam effectus cauſæ per ſe afflictio & moleſtia, &c. Et ideo intelligitur iſta diſtinctio ſic. Quod poſſumus dupliciter loqui de peccato. Vno modo per ſe, ideſt formaliter vt peccatum voluntarium eſt, & culpa, vt ſic ſecundùm rationem culpæ. Alio modo poſſumus loqui de peccato non ſub ratione culpæ, ſed ſub ratione alicuius effectus vel cauſæ. Sub ratione quidem effectus, & per accidens in primo membro ſecundæ concluſionis. Et ſub ratione cauſæ duobus vltimis modis. Et quòd ille ſit intellectus patet intuenti intentum, & paſſum D. S. Et patet etiam ex D. S. in ſecundo diſt. 36 q. vnica. arti 3. Vbi habet, quòd contingit culpam eſſe pœnam, ſed non ſub ratione culpæ. Et aſſumit eandem probationem quam hic, vbi probat, quòd culpa per ſe accepta non eſt pœna peccati. Quare per ſe idem eſt, quod formaliter, & ſub propria ratione culpæ; ſed per accidens idem, quod non ſub ratione culpæ, ſed alitunde, puta, quia cauſa pœnæ, vel quia effectus pœnæ, non tamen ſub ratione peccati, quod eſt culpa, & peccatum materialiter, &c.

¶ Per ſe quidem nullo modo peccatum poteſt eſſe pœna peccati, peccatum enim per ſe conſideratſecundum quòd egreditur a voluntate, ſic enim habet rationem culpæ, de ratione autem pœnæ eſt, quòd ſit contra voluntatem vt in primo habitum eſt. * Vnde manifeſtum eſt, quòd peccatum per ſe loquendo nullo modo poteſt eſſe pœna peccati.

* p. p. q. 48. arti. 5.

¶ Hic conſequenter D. S. iuxta dictam diſtinctionem ponit duas concluſiones reſpondendo ſecundam ibi. Per accidens, &c. Prima ergo concluſio iuxta primum membrum eſt. Peccatum per ſe loquendo nullo modo poteſt eſſe pœna peccati, ideſt peccatum formaliter ſub ratione culpæ acceptum, non poteſt habere rationem pœnæ, nec eſſe pœna alicuius peccati. Probatur concluſio, peccatum per ſe conſideratur, ſecundùm quòd egreditur a voluntate, ideſt vt eſt quoddam voluntarium, ſed de ratione pœnæ eſt, quòd ſit contra voluntatem, igitur concluſio vera, ita quòd peccatum, & pœna formaliter, & per ſe accepta habent contrarias rationes, &c. Sed idem ſub eadem conſideratione non poteſt ſubeſſe, & habere contrarias rationes, &c. Maior patet, quia ſic habet rationẽ culpæ, quia culpa dicitur inquantũ voluntaria.

¶ Vbi notandum primò, quòd loquitur de peccato humano, quod eſt culpa. Et vt ſic non poteſt habere rationem pœnæ.

¶ Notandum ſecundò, quia D. S. dicit, peccatum enim per ſe conſideratur, &c. vbi patet, quòd loquitur de per ſe conſiderationis, & formalitatis peccati, & culpæ, & non de per ſe cauſalitate, &c. Minorem D. S. reliquit notam ex prima parte. q. 48. arti. 5. Et patuit ex præmiſſis notabilibus, quia per hoc differunt pœna, & culpa, &c.

¶ Per accidens autem peccatum poteſt eſſe pœna peccati tripliciter. Primò quidem ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis, ſunt enim cauſæ inclinantes ad peccatum, paſſiones, tentatio diaboli, & alia huiuſmodi, quæ quidem cauſæ impediuntur per auxilium Diuinæ gratiæ, quæ ſubtrahitur per peccatum; vnde cum ipſa ſubtractio gratiæ ſit quædam pœna, & a Deo, vt ſupra dictum eſt. * ſequitur, quòd per accidens etiam peccatum quod ex hoc ſequitur, pœna dicatur, & hoc modo loquitur Apoſtolus Rom. primo dicens. Propter qd tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum, quæ ſunt animæ paſſiones, quia ſcilicet deſerti homines ab auxilio Diuinæ gratiæ vincuntur a paſſionibus, & hoc modo ſemper peccatum dicitur eſſe pœna præcedentis peccati.

* q. 79. ar. 3. q. 83. arti. quarto.

¶ Hic conſequenter ponit ſecundam concluſionem iuxta ſecundum membrum diſtinctionis, videlicet. Per accidens peccatum poteſt eſſe pœna peccati tripliciter id eſt peccatum acceptũ materialiter pro eo, quod eſt culpa, ſed non formaliter, primò ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis, ſecundò ex parte ſubſtantiæ actus, tertiò ex parte effectus conſequentis, ita videlicet, quòd primò dicitur pœna peccati, quia ſequitur aliquod peccatũ prius, & eius immediatam pœnam. Sed duobus alijs modis, quia cauſat aliquem effectum pœnalem, vel ratione conuerſionis, hoc eſt ſubſtantiæ actus, vel ratione auerſionis, ita quod primo modo dicitur pœna, quia effectus pœnæ. Hanc concluſionem trimembrem probat ſingillatim ſecundùm vnamquamque partẽ, vt patebit. Quo igitur ad primam partem arguitur ſic. Per peccatum primum, ſcilicet cuius aliud peccatum dicitur pœna, ſubtrahitur auxilium Diuinæ gratiæ, per quod impediebantur cauſæ peccati, ſcilicet ſequentis, quod dicitur pœna, ſcilicet paſſiones tentationes, & huiuſmodi, ita quòd talis ſubtractio gratiæ facta propter peccatũ præcedens habet rationem pœnæ, igitur & peccatum ſequens talem ſubtractionem gratiæ pœnalem, habet rationem pœnæ in ordine ad peccatum, quod remouet prohibens cauſam peccati ſequentis. Tenet conſequentia ex dictis. q. 85. ar. 5. quia id, quod ſequitur ad aliquam pœnam, etiam eſt pœna, igitur ſi peccatum ſequens ſequitur ad pœnam, ſcilicet ſubtractionem gratiæ inflictam propter peccatum præcedens, habet & ipſum rationem pœnæ. Antecedens pro prima parte, ſcilicet quòd gratia impediebat cauſas peccatorum, patet ex auctoritate Apoſtoli Ro. 1. in littera. Secunda pars patuit vbi iam, & q. 79. arti. 3. vbi dictum fuit, quòd obduratio inquantum dicit gratiæ ſubtractionem, eſt a Deo ſub ratione pœnæ iuſtæ.

¶ D. S. conſequenter huic concluſionis parti adiungit vnũ notabile explicatiuum, quia eſt dubium, quod peccatum iſto modo dicatur pœna, & cuius peccati, an ſe præcedentis vel ſequentis.

¶ Pro quo nota, quòd peccatum habet pœnam concomitantem dupliciter. Vno modo ſicut a qua quodammodo dependet, ſicut cum aliquis propter præcedentem culpam a gratia deſeritur, ex hoc ſequitur ipſum peccare, vnde ipſum peccatũ dicitur pœna ratione deſertionis gratiæ, a qua quodammodo dependet. Et ſic primum peccatum non poteſt dici pœna, ſed peccata conſequentia. Alio modo peccatum habet pœnam concomitantem, quæ conſequitur ex ipſo, ſicut eſt ſeparatio a Deo, vel priuatio gratiæ, vel inordinatio agentis, vel anxietas paſſionis ſeu laboris. Et a pœna ſic concomitante, non ita propriè dicitur pœna, quãuis etiam, & ſic poſſet dici pœna cauſaliter, ſicut Auguſt. dicit, q inordinatus animus ſibi ipſi pœna eſt. Sed primo modo magis propriè dicitur pœna, quia aliquid magis denominatur ab eo a quo dependet, quã ab eo, quod depẽdet ab ipſo. Et ſic patet quomodo peccatum, ſcilicet ſequens aliud peccatum, quod ſubtrahit gratiam, & cauſat demeritorie deſertionem a Deo dicitur pœna eius. Secundo autem modo quodlibet peccatum etiam primũ poteſt dici pœna, ſcilicet cauſaliter. De iſtis vide D. S. in de Malo Mate. 1. ar. 4. Et in Capreolo in ſecundo diſt. 36. in ſolu. ad Autreolum. Hoc notato videndum eſt de dubio moto. Et vult D. S. quòd hoc modo, ſcilicet eſſendi pœnam peccati, ſemper peccatum dicitur eſſe pœna præcedentis peccati. Patet hoc ex notabili iam dicto, quia illud peccatum dicitur hoc modo pœna iſtius peccati, quod cauſat ſubtractionem gratiæ pœnalem, ad quam conſequitur peccatum, etiam ſicut pœna; ſed illam ſubtractionem pœnalem cauſat præcedens illud peccatum, quod dicitur pœna, igitur, &c. Et de ila parte concluſionis dicit D. S. in ſecundo ſen. vbi ſupra, quòd alio modo peccatum dicitur eſſe pœna peccati, inquantum effectus cuiuſdam pœnæ eſt. Ex hoc enim, quòd aliqs mortaliter peccat gratia priuatur. Et quia per gratiam continebatur ne in peccatum rueret, ſit ei ipſa ſubtractio gratiæ, quædã cauſa ſequentis peccati, in quod cadit auxilio gratiæ deſtitutus. Et ſimili modo poteſt dici de omni alio auxilio, quod dominus hominibus impendit, ne in peccatum cadant, ſicut ſunt impedimenta peccandi etiam exteriora. Sicut dicitur Oſeæ ſecundo. Sepiam vias tuas ſpinis. Et hæc quidem auxilia, quæ ſunt impedimenta peccandi, quandoque ſubtrahuntur merito præcedentis peccati, vt ſic homo liberius in peccatum ruat hæc ille. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo ex parte ſubſtãtiæ actus, quæ afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior vt patet in ipſa ira, & inuidia, ſiue actus exterior, vt patet cum aliqui graui labore opprimuntur, & damno vt expleant actum peccati, ſecundùm illud Sapien. 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis.

¶ Ponit ſecundam partem cõcluſionis prædictæ, ſcilicet quòd aliquod peccatum dicitur pœna cauſaliter, quia cauſat pœnam ratione ſubſtantiæ actus vel vt habet D. S. in ſecundo ratione cõuerſionis, pro eodem enim iſta habet. Probatur cõcluſio, ſubſtãtia aliquorum peccatorum afflictionem inducit in peccantem, & hoc tam actus interioris, quàm exterioris, igitur concluſio vera: tenet conſequentia, quia iſto modo dicitur pœna, quia cauſat. Antecedens patet quo ad actum interiorem, ſicut ira, & inuidia. De actu exteriori patet, vt cum aliqui peccantes graui labore opprimuntur, & damno, vt expleant actum peccati, ſecundũ illud Sapientiæ. 5. Laſſati ſumus in via iniquitatis.

¶ Et illam partem D. S. magis explicat in ſecundo vbi ſupra, vnde dicit alio modo (ſcilicet ratione effectus dicitur peccatum pœna) cauſat culpa pœnam ex parte conuerſionis. Et hoc dupliciter. Vno modo ſecundùm quòd quædam peccata paſſionem

quandam

quandam habent annexam, vt ira, inuidia, & aliquid huiuſmodi; quia ex inordinato vindictæ deſiderio, corpus imaginationi obediens, & affectui, quadam paſſione concitatur, quæ ira dicitur materialiter loquendo. & hoc afflictionem habet. Alio modo ex eo, quòd actus peccati ſine labore non exercetur, propter quod Sapientiæ 5. ab impijs dicitur. Ambulauimus vias difficiles. Hæc ille. Et ſis memor ſupradictorum in materia de paſſionibus, quia quædam paſſiones præſertim triſtitia plurimum nocent corpori. Et ergo habent nocumentum annexum, & pœnam per conſequens. Deinde ibi.

¶ Tertio modo ex parte effectus conſequentis, ſed his duobus vltimis modis vnum peccatum non ſolùm eſt pœna præcedentis peccati, ſed etiam ſui. ———

¶ Inducit tertiam partem concluſionis ſecundæ. ſcilicet quòd ex parte effectus conſequentis ratione inordinationis dicatur peccatū pœna, quam partem D. S. relinquit notam. Sed arguitur ſic pro ea, peccatum ſcilicet ex parte inordinationis, & auerſionis ſequitur tanquam effectus priuatio gratiæ ſi adeſt & amiſſio Dei, & diminutio boni naturæ, & vulneratio naturæ, & priuatio modi, ſpeciei, & ordinis; igitur ex parte effectus conſequentis eſt pœna. Antecedens patuit q. 85. Et Doct. Sanct. relinquit hanc partem declaratam ibidem.

¶ D. S. circa illos duos modos quibus peccatum dicitur pœna, adiungit etiam vnum notabile expoſitiuum, & vult, quòd iſtis duobus modis vltimis vnum peccatum non ſolùm eſt pœna præcedentis, ſupple ſicut primo modo, ſed etiam ſui ipſius. Patet ex dictis, quia peccatum ipſum cauſat afflictionem, & inducit effectus peccati in peccantem; & ergo, quia dicitur pœna, quia cauſat pœnam, & ipſummet cauſat, igitur eſt pœna ſui ipſius, &c.

Scotus ex illatione.

¶ Secundum autem, quòd Scotus in ſecundo diſt. 37. dicit, ꝙ omne peccatum eſt pœna, & vnum peccatum poteſt eſſe pœna alterius primum probo, quia pœna formaliter eſt carentia boni cõuenientis voluntati, & volenti, ita quòd ſi diſtinguamus in volũtate affectionem boni iuſti, & boni commodi, patet quòd ablatio boni commodi pœna eſt. Hæc ille. Quod ſi intelligat, quòd ablatio boni iuſti vt eſt formaliter culpa ſit pœna, falſum dicit, qa ſic eſt in ipſo actu, & eſt volita ſaltem in ſua cauſa. Pœna autem eſt ablatio ab ipſo volente vel voluntate, vnde non eſt ablatio iuſtitiæ, culpa & pœna præſertim ſub eadem ratione. Sed eſt culpa vt ſit ab agente, & eſt in actione, & eſt pœna vt recipitur in agente, & eſt ſibi vt rationalis eſt diuconueniens, & in hoc admittitur dictum Scoti, quòd priuatio iuſtitiæ, ideſt iuſtitiæ actualis, quæ eſt in actu, eſt pœna: & hoc eſt dicere, quòd eſt pœna cauſaliter, non formaliter, vt habet D. S. ſecundo ſen diſtin. 36.

ARGVMENTVM in cõtrariũ eſt, ꝑ ſecũda cõcluſione.

Dubium.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd hoc etiam, quòd aliqui puniuntur a Deo dum permittit eos in aliqua peccata profluere, ad bonum virtutis ordinatur; quandoque quidem etiam ipſorum qui peccant, cum ſcilicet poſt peccatum humiliores, & cautiores reſurgunt; ſemper autem eſt ad emendationem aliorum, qui videntes aliquos ruere de peccato in peccatũ, magis reformidant peccare. In alijs autem duobus modis manifeſtũ eſt, quòd pœna ordinatur ad emendationem, quia hoc ipſum, ꝙ homo laborem, & detrimentũ patitur in peccando, natum eſt retrahere homines a peccato. ———

¶ Dicendum ad maiorem, loquendo de pœnis huius vitæ, de quibus & argumentum loquitur, diſtinguenda eſt maior. Eſt enim in genere duplex pœna conſequens peccatum, vna eſt ſubtractio gratiæ qua permittuntur aliqui profluere de peccato in peccatũ. Alia pœna eſt effectus peccati, ſcilicet detrimentum corporale, & labor, & alij effectus de quibus dictum eſt. Tunc dico, quòd pœna, ſcilicet ſubtractio gratiæ, & ruitio de peccato in peccatũ, quæ eſt conſequens ſubtractionem gratiæ, eſt inducta ad bonum virtutis nõ ſemper ei, qui permittitur ruere de peccato in peccatum, licet aliqñ hoc fiat, ſicut in ſimili patuit ſupra, q. 79. ar. 4. de excecatione, & obdurationes; ſed hoc fit ſemper ad bonum virtutis aliorum, ſcilicet electorum vt ipſi magis horreant peccatum, videntes alios turpiter ruere in peccatum.

¶ Si autem intelligitur maior de pœna peccati duobus vltimis modis accepta, prout peccatum dicitur pœna ratione effectus; tunc conceditur, quòd hoc etiam eſt ad bonum virtutis peccanti qui aduertens nocumentum peccati merito reſiliret, & ſe emendaret. Ad minorem, patet ex dictis, quia negatus præſertim per peccatum ratione effectuum malorum. Et ſecundò etiam negat, quandoque de peccato frequentato, quia & hoc cedit quandoq; in bonum virtutis, vt aliquis cognoſcens ſe frequenter peccaſſe per deſertionem gratiæ, humilior, & cautior reſurgat, quare negatur conſequentia, quia & peccatum poteſt cedere in bonum virtutis, & præſertim ratione effectus, vide D. S. tertio contra Genti. cap. 149. quia etiam ſecundùm leges humanas non omnes pœnæ ordinantur ad emendationem vitiorum puniti, ſed aliorum, vnde non omnes ſunt purgatoriæ, ſed aliquæ exterminatoriæ, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato ſecundùm ſe, Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium. ———

¶ Dicendum, maior conceditur vt pœnæ ſunt inflictæ a Deo. Minor conceditur, quòd peccatum vt ſic formaliter, vt progreditur a voluntate humana, eſt iniuſtum, & non a Deo, tamen ſubtractio gratiæ ad quam peccatum ſequitur, illa eſt iuſta, & fit a Deo; quare concluditur, quòd peccatum vt ſic non eſt pœna. Cũ quo ſtat, quòd vt eſt effectus iuſtæ ſubtractionis gratiæ, habeat rationem pœnæ, quare peccatum non eſt a Deo formaliter, ſed pœna eſt a Deo, & peccatum eſt a Deo, nõ quia Deus cauſet, ſed quia permittit non impediendo, ſed eſt cauſa ſubtractionis gratiæ non agendo. Et ita eſt cauſa iſtius pœnæ, quæ eſt peccatum mediante ſubtractione gratiæ permittendo, vide D. S. in ſecundo diſtin 36. articulo tertio.

¶ Ad tertium dicendum, maior conceditur, & ſimiliter minor, & concluſio, ad ſenſum primæ concluſionis quia peccatum per ſe conſideratum, ideſt ſub ea ratione qua peccatum, vt ſic nõ eſt pœna, ſed concomitanter vel cauſaliter, hoc eſt, quia conſequitur pœnam, vel quia cauſat pœnam, &c.

Vtrum aliquod peccatum faciat reum æterna pœna.

C

Infra art. 5. Et 3. q. 86. art. 4. Et 2. diſt. 42. q. 1. ar. 5. Et 3. d. 19. in art. 3. Et 4. di 46. q. 1. ar. 3. Et 3. contra c. 144. & 147. Et li. 4 cap. 91 Et opu 3. c. 135 & 138. Et Ro. 2 Lec. 2 c. 1. * Ariſt c. 3. * Ariſt. c. 6.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd nullum peccatum inducat reatum æternæ pœnæ. Pœna enim iuſta adæquatur culpæ, iuſtitia enim æqualitas eſt; vnde dicitur Eſaiæ. 25. In menſura contra menſuram cũ abierit fuerit iudicabit eam; ſed peccatum eſt temporale, ergo non inducit reatum pœnæ æternæ.

¶ 2 Præterea. Pœnæ medicinæ quædam ſunt vt dicitur in 2. Ethico.* ſed nulla medicina debet eſſe infinita, quia ordinatur ad finem, quod autem ordinatur ad finem non eſt infinitum, vt Philoſophus dicit in primo Politicorum.* ergo nulla pœna debet eſſe infinita.

¶ 3 Præterea. Nullus ſapiens facit, niſi propter ſe in ipſo delectetur; ſed Deus non delectatur in perditione hominum, vt dicitur Sapientiæ primo; ergo non punit homines pœna ſempiterna.

¶ 4 Præterea. Nihil quod eſt per accidens, eſt infinitum; ſed pœna eſt per accidens, non enim ſecundùm naturam eius, qui punitur; ergo non poteſt in infinitum durare.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 25. Ibunt hi in ſupplicium æternum. Et Marci 3. dicitur. Qui autẽ blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum, ſed erit reus æterni delicti.

¶ Hic quærit de quantitate pœnæ conſequentis peccatum. Et primò hoc facit, ſecundò determinatur quædam dubia ex dictis arti. 5. quantum ad primum primò determinantur de quãtitate extenſionis ſiue durationis, ſecundò de quantitate intenſionis in ſequenti articulo. Quæritur ergo, an aliquod peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.

Duplex pœna damni, & ſenſus.

¶ Nota autem D. S. quarto contra Gentil. cap. 90. quòd duplex eſt pœna, vna damni, alia ſenſus. Pœna damni eſt exclusio a beatitudine. Senſus autem eſt per experientiam alicuius nociui affligentis; pœna ſenſus reſpondet culpæ quantum ad conuerſionem inordinatam ad commutabile bonum, pœna verò damni reſpondet culpæ quantum ad auerſionem ab incommutabili bono, peccans igitur mortaliter efficitur reus vtriuſque pœnæ, quia culpa mortalis quantum eſt ex ſe eſt irreparabilis, & ipſa manẽte ſemper debet puniri. Quare iſtud quæritum, & iſte articulus de vtraque pœna poteſt intelligi, ita vt quæratur, an inducat aliquod peccatum reatũ pœnæ æternæ damni, & pœnæ ſenſus æternæ; quia autem vt dictum eſt, pœna damni reſpondet auerſioni irrecuperabili, quæ eſt in peccato mortali, ideo D. S. directè in corpore articuli probat de pœna damni, quia probat ex parte auerſionis ordinis Diuinæ irrecuperabilis. In argumento autem in oppoſitum per auctoritates probat, & de reatu pœnæ ſenſus æternæ, quia vtraque pœna poſt hanc vitam ſe comitatur vt oſtẽdit D. S. 3. contra Genti. ca. 145. quia pœna debet proportionabiliter culpæ reſpondere. In culpa autem non ſolùm auertitur mẽs ab vltimo fine, ſed etiam indebitè conuertitur in alia quaſi in fines. Non ſolùm ergo puniendus eſt qui ſic peccat per hoc, quòd excludatur a fine, ſed etiam per hoc, quòd ex alijs rebus ſentiat nocumentum.

nocumentum. Et ideo probata æternitate reatus damni, probatur & æternitas alterius. ſ. pœnæ ſenſus, licet vt dictũ eſt expreſſius articulus probet æternitatem reatus damni, quia probat, q̃ aliquod peccatum inducat reatum ſemper manentem, & per cõ ſequens facit hoĩem ſemper dignũ pœna, & ſic æternũ reatũ, &c. His notatis procedendum eſt ad corpus articuli.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt.* peccatum ex hoc inducit reatum pœnæ, quòd pertit aliquem ordinem; manente autem cauſa manet effectus, vnde quandiu peruerſitas ordinis remanet, neceſſe eſt, quòd remaneat reatus pœnæ.

* Ar. 1. huius q.

¶ D. S. breuiter expedit quæſitũ vnica concluſione in fine corporis, ſcilicet. Quæcumque peccata auertunt a Deo, charitatem auferentia, quantum eſt de ſe, inducunt reatum æternæ pœnæ. Dicit notanter quantum eſt de ſe, quia & ſi virtute Diuina reatus ille abſtergi poſſit, non tamen virtute habentis reatum', & ideo reatus quantùm eſt ex parte habentis eſt æternus. Probatur cõcluſio, quamdiu peruerſitas ordinis remanet, neceſſe eſt, quòd remaneat reatus pœnæ, ſed peccata auferentia charitatem peruertunt ordinem irreparabiliter, ordinem videlicet ex cuius peruerſione incurritur reatus pœnæ, ideo concluſio vera, quòd talia inducunt reatum irreparabilem, & per conſequens pœnæ æternæ. Maiorem iſtam D. S. primò ponit, ſecundò declarat minorem, ibi Peruertit autem, &c. Arguitur ergo pro maiore, peccatum ex hoc inducit reatum, quòd peruertit aliquem ordinem, ideo maior vera. Tenet conſequentia, quia manẽte cauſa manet effectus, quare benè ſequitur, peruerſitas ordinis remanet, igitur reatus pœnæ, & quamdiu peruerſitas ordinis, tam diu reatus. Conſequenter cum dicit.

¶ Peruertit autem aliquis ordinem quandoque quidem reparabiliter quandoque autem irreparabiliter; ſemper enim defectus quo ſubtrahitur principium irreparabilis eſt; ſi autem ſaluetur principium, eius virtute alij defectus reparari poſſunt; ſicut ſi corrumpatur principium viſiuum, non poteſt fieri viſionis reparatio, niſi ſola virtute Diuina; ſi verò ſaluo principio viſiuo aliqua impedimenta adueniant viſioni, reparari poſſunt per naturam vel per artem.

¶ Declarat minorem, & arguitur ſic, peccatum quod corrumpit principium ordinis, quo voluntas hominis ſubditur Deo, facit inordinationem moralem ſcilicet quantum de ſe eſt irreparabilem, & peruertit ordinem irreparabiliter; ſed auferens charitatem eſt huiuſmodi, igitur &c. Maiorem D. S. declarat primò quo ad primam partem, ſecundò quo ad ſecundam cum declaratione minoris, ibi. Cuiuſlibet autem, &c. Maior ergo proxima dicit notanter de ſe, ſicut & circa concluſionem dictum fuit, & probatur eius prima pars, quæ eſt vna particularis de ordine morali ex vna vniuerſali, pro qua ſupponitur, quòd peruertit aliquis ordinem quandoque reparabiliter quandoque irreparabiliter, tũc arguitur ſic. ſemper defectus quo ſubſtrahitur principium irreparabilis eſt ſi autem ſaluetur principium, &c. igitur illa pars maioris vera. Tenet conſequentia ab vniuerſali ad particularem, qa ſi ex defectu cuiuſlibet principij inducitur inordinatio irreparabilis, igitur & ex corruptione principij moralis, &c. Aſſumptum pro maiore patet exemplariter de principio viſiuo in litteta, ſicut ſi corrumpatur, &c. & patuit in alio exemplo, ſupra q. 72. arti. 5. de ægritudine, &c. Conſequenter ibi.

¶ Cuiuslibet autem ordinis eſt aliquod principium per quod aliquis fit particeps illius ordinis, & ideo ſi per peccatum corrumpatur principium ordinis quo voluntas hominis ſubditur Deo, erit inordinatio quantum de ſe irreparabilis, & ſi reparari poſſit virtute Diuina; principium autem huius ordinis eſt vltimus finis cui homo inhæret per charitatem, & ideo quæcumq; peccata auertunt a Deo charitatem auferentia, quantum eſt de ſe, inducunt reatum æternæ pœnæ.

¶ Eſt pro ſecunda parte maioris pro minore, ſcilicet quòd corrumpens principium peruertat ordinem irreparabiliter, & patet quia cuiuſlibet ordinis eſt aliquod principium per quod aliquis fit particeps illius ordinis, igitur deſtructo principio non eſt aliquis in ordine illo nec ordo manet, &c. Conſequenter D. S. manifeſtat minorem, pro minore principali, quia principium ordinis eſt vltimus finis, vt ſibi homo inhæret per charitatem, igitur auferens charitatem, aufert & principium, vt dicit illa minor. Et per conſequens patet concluſio reſpon. Eſt autem reſponſiua, qa ſupponitur, quòd aliqua ſint peccata auferentia charitatem, & ergo ſi talia inducunt reatum æternum, & æternæ pœnæ, ſequitur reſponſio ad quæſitum formalis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmatiuum cõcluſionis eſt. Auctoritates iſtæ præſertim prima videntur loqui de pœna ſenſus, quia nomine ſupplicij ſolet intelligi primatio, quæ eſt per ignem infernalem. De ſecunda auctoritate quomodo blaſphemia, & peccatum in Spiritum ſanctum non habeat remiſſionem, vide ſecunda ſecundæ. q. 14. ar. 3.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd pœna peccato proportionatur ſecundùm acerbitatem tam in iudicio Diuino, quàm in humano; ſed ſicut Auguſt. dicit. 12. de Ciu. Dei.* in nullo iudicio requiritur vt pœna adæquetur culpæ ſecundùm durationem; non enim, quia adulterium vel homicidium in momento committitur, propter hoc momentanea pœna punitur, ſed quandoque quidem perpetuo carcere vel exiliõ, quandoque etiam morte, in qua non conſideratur occiſionis mora, ſed potius, quòd in perpetuum auferatur a ſocietate viuentiũ, & ſic repreſentat ſuo modo æternitatem pœnæ inflictę Diuinitus. Iuſtum tamen eſt ſecundùm Greg.* quòd qui in ſuo æterno peccauit, contra Deum, in æterno Dei puniatur. Dicitur autem aliquis in ſuo æterno peccaſſe non ſolùm ſecundùm continuationem actus in tota hominis vita durantis, ſed quia ex hoc ipſo, quòd finem in peccato conſtituit, voluntatem habet in æternũ peccandi. Vnde dicit Greg. 34. Moral. quòd iniqui voluiſſent ſine fine viuere vt ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere.

* Aug. cit.

* Aug. lib. 4. dialog. c. 4. habetur in ſententijs.

¶ Dicendum ad maiorem, pœna iuſta adæquatur culpæ. Si intelligitur, q̃ pœna iuſta ſit æqualis pœnæ ſecundùm durationem actus peccati, & culpæ, negatur, & oppoſitum videmus in omni iuſto iudicio, ſcilicet humano; quia peccatum homicidij, quod in momento committitur, punitur pœna mortis, in qua non ſolùm ipſa occiſio, quæ ſubito fit, infertur pro pœna, ſed perpetua ablatio a ſocietate hominum.

¶ Secundò dicitur, quòd ſi intelligitur, quòd pœna iuſta in iudicio Diuino æquatur culpæ ſecundùm durationem ex parte macule, &c. cõceditur, vt patebit ar ſequen. ad tertium. Et dico, quòd illa macula etiam eſt interna ex parte peccatoris.

¶ Tertiò dico, quòd pœna æquatur culpæ quo ad voluntatem & affectum peccantis in iudicio Diuino, nam Deus voluntatem pro facto reputat, ſed qui peccat mortaliter habet voluntatem peccandi perpetuò. Vnde D. S. tertio contra Gent. cap. 144. Apud Diuinum iudicium voluntas pro facto reputatur, quia ſicut homines vident ea, quæ exterius aguntur, ita Deus inſpicit hominũ corda. Qui autem propter aliquod temporale bonum auerſus eſt ab vltimo fine, qui in æternum poſſidetur, præpoſuit fruitionẽ temporalem illius boni temporalis æternæ fruitioni vltimi finis. Vnde patet, quòd multò magis voluiſſet in æternum illo bono temporali frui, ergo ſecundùm Diuinum iudicium ita puniri debet, ac ſi æternaliter peccaſſet; nulli autem dubium eſt, quin pro æterno peccato æterna pœna debeatur. Debetur ergo ei qui ab vltimo fine auertitur pœna æterna. Hæc ille. Dico quatò ad maiorẽ, quòd iuſta pœna eſt æqualis in acerbitate ipſi grauitati culpæ, tam in iudicio Diuino, quàm humano, quia qui grauius peccauit, punitur acerbiori, & grauiori pœna, præſertim acerbiori pœna ſenſus, & tamen ad ſanum ſenſum, vnus punitur etiam in iudicio Diuino grauius pœna damni ſecundùm grauitatem peccati; nõ quòd ſubtrahatur altius bonum, ſed quia de illa ſubtractione magis triſtatur, qui turpius peccando ipſum amittere demeruit, vt oſtendit Sco. in quarto diſt. vltima circa finem in ſolutionibus argumentorum. Dicit autem ibidem, quod valet ad illam maiorẽ argumenti. Nego inquit, quòd exceſſus in pœna debeat attendi ſecundùm quantitatem extenſionis, quia per ſe culpæ reſpondet pœna ſecundum intenſionem, ſecundùm iuſtitiam diſtributiuã. Vnde ſicut dixi ſupra, Deus poſſet infligere pœnam aliquam, qua ſi tantùm per momentũ duraret, tamen ſufficienter puniret peccatum, nec fortè duratio pœnæ cadit ſub demerito, ſicut nec duratio beatitudinis ſub merito, ſed ratione liberalitatis. Hæc ille. & benè ad propoſitum, quòd culpæ reſpondet pœna ſecundùm intenſionem, & hoc habet D. S. in principio ſolutionis. Et clarius ſub eiſdem verbis in quarto. d. 46. q. 1. art. 3 quæſti. 1. vide ibidem per totum de materia præſentis articuli; quicquid ſit de alio dicto Scoti, quia beati merentur beatitudinem veram, de cuius ratione eſt perpetua duratio. Similiter peccator incurrit reatum de ſe æternum, vt patuit. Et ergo benè dixit fortè dubitando non aſſerendo, verum eſt, quòd duratio pœnæ reſpicit diſpoſitionem peccantis, ſed tamen peccatum mortale per ſe inducit diſpoſitionem ad pœnam perpetuam, quia maculam indelibilem, vide ar. ſequenti ad quartum. Ad minorem dico, quòd peccatum eſt tẽporale quo ad actũ, ſed negatur, quòd ſit temporale quo ad reatum, & maculam. Dico autem, quòd duratio pœnæ, vt dictum eſt, reſpondet durationi maculæ, non actus.

Scotus cõcordat.

¶ Secundò,

¶ Secundò, peccatum quo ad actum interiorem, & affectum peccantis mortaliter, in iudicio Diuino habetur tanquam æternũ, quia in suo æterno peccauit, & voluit se in æternum a Deo separare, vt patuit ex cõtra Genti. & habet Gregorius in solutione, quare negatur consequentia, quia & iudicio humano peccatum momentaneum demeretur æternam pœnam vt patuit. Vide de ista Mate. D.S. in secundo, dist. 42. art. vltimo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœna, quæ etiam secundùm leges humanas infligitur, non semper est medicinalis ei, qui punitur, sed solùm alijs; sicut cum latro suspenditur non vt ipse emendetur, sed propter alios vt saltem metu pœna peccare desistant, secundùm illud Prouer. 19. Pestilente flagellato stultus sapientior erit. Sic igitur & æternæ pœnæ reproborum a Deo inflictę, sunt medicinales his, qui consideratione pœnarũ abstinent a peccatis, secundùm illud Psal. Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant a facie arcus, vt liberentur dilecti tui. ——

¶ Dicendum ad maiorem, primò exponendo eam, quia sicut potiones amarę adhibitæ, & delectationes subtractæ sunt medicinæ corporis, sic pœnæ per tristitias illatas, & per delectationes subtractas, sunt medicinæ animæ ad recuperandum virtutem. Sunt igitur pœnæ medicinæ, quia fiunt per contraria eorum in quibus aliquis peccauit.

¶ Dico autem soluendo, quòd secundum Philosophum. 10. Ethicorum circa finem, quòd non omnes sunt medicinales punitis, quia secundùm eum insanabiles sunt exterminandi, esto iuxta dicta in ar. 1. ad primum sint medicinales alijs. Vnde D.S. contra Genti. vbi supra statim. Quidam etiam secundùm leges humanas a ciuitate perpetuo exilio excluduntur, vt eis subtractis ciuitas purior reddatur. Et aliqui morte puniuntur, non quidem ad emendationem sui, sed aliorum, &c. Patet igitur ad maiorem, quòd non omnis pœna est medicinalis, & emendatoria, immo aliqua exterminatoria. Ad minorem, nulla medicina est infinita, præsertim medicina huius personæ, tamen medicina moralis ipsius communitatis potest esse infinita, ita quòd ex infinita pœna huius, sumitur medicina aliorum, vt ipsi peccata metu consimilis pœnæ horreant, ne & ipsi exterminentur; quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non delectatur in pœnis propter ipsas, sed delectatur in ordine suæ iustitiæ, quæ hoc requirit. ——

¶ Dicendum negando maiorem, immo videmus oppositum apud sapientiam humanam, quæ multa facit vt proueniant maiora bona, & multa sustinet ne ventant peiora mala; ita Deus facit corruptiones rerum propter aliud, & non quasi in corruptione rerum per se delectetur, sed in ordine vniuersi. Ad minorẽ, dico, quòd Deus non delectatur in peꝛditione hominum vt perditio est, tamen delectatur in relucentia suæ iustitiæ, & reformatione ordinis sui per peccata destituti in peccantibus. Quare negatur consequentia, vnde D.S. vbi iam contra Genti. Est autem concedendũ, quòd pœnæ inferuntur a Deo, non propter se quasi Deus in pœnis propter se delectetur, sed propter aliud, scilicet ordinem imponendum creaturis in quo bonum vniuersi consistit, &c. Quare autem Deus non fecerit creaturas ne possent peccare aliàs videbitur, quia Diuinæ sapientiæ est res dulciter disponere, cum plurima commoda etiam inde elicere possit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœna, & si per accidens ordinetur ad naturam, per se tamen ordinatur ad priuationem ordinis, & ad Dei iustitiam, & ideo durante inordinatione semper durat pœna. ——

¶ Dicendum maior conceditur, quod est omnino per accidẽs, non durat vel est in infinitum. Ad minorem, negatur, quòd pœna sit per accidens omnino, & per comparationẽ ad omnia. Esto enim sit per accidens, quia præter intentionem peccantis, vt patuit supra. q. 72. ar. 5. non tamen est per accidens in comparatione ad iustitiam, & sapientiam Diuinam, quæ pœnas intendit, licet non propter se, tamen propter ordinem vniuersi, & cum hoc in pœnis ordinem instituit proportionabiliter ad peccata; quare sicut culpæ in infinitum durabunt, ita & pœnæ, & ideo non sequitur consequentia, &c. D.S. in quarto supra dicit ad hoc argumẽtum, quamuis pœna per accidens respondeat animæ, tamen per se respondet animæ infectæ culpa, & quia culpa imperpetuũ manebit, ideo etiam pœna erit perpetua, &c.

Vtrum aliquod peccatum faciat reum pœna infinita secundùm quantitatem.

D AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd peccato debeatur pœna infinita secundùm quantitatem. Dicitur enim Hiere. 10. Corripe me Domine, verumtamen in iudicio, & non in furore tuo, ne fortè ad nihilũ redigas me; ira autem Dei vel furor metaphoricè significat vindictam Diuinæ iustitiæ, redigi autem in nihilũ est pœna infinita, sicut ex nihilo aliquid facere est virtutis infinitæ; ergo secundùm vindictam Diuinam peccatum punitur pœna infinita secundùm quantitatem.

¶ 2 Præterea. Quantitati culpæ respondet quantitas pœnæ, secundùm illud Deute. 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus; sed peccatum, quòd contra Deum committitur, est infinitum; tantò enim grauius est peccatum, quantò maior est persona contra quã peccatur, sicut grauius peccatum est percutere principem, quàm percutere hominem priuatum; Dei autem magnitudo est infinita, ergo pœna infinita debetur prò peccato, quod contra Deum committitur.

¶ 3 Præterea. Dupliciter est aliquid infinitum, duratione, scilicet & quantitate, sed duratione est pœna infinita, ergo & quantitate.

¶ Sed contra est, quia secundùm hoc omnium peccatorum mortalium pœnæ essent æquales, non enim est infinitum infinito maius.

¶ Hic quærit de quantitate intensiua pœnæ, an debeatur peccato pœna infinita, &c. sicut prius quæsitum fuit de infinita extensione duratiua.

¶ Respondeo dicendum, quòd pœna proportionatur peccato, in peccato autem duo sunt. Quorum vnum est auersio ab incommutabili bono quod est infinitũ, vnde ex hac parte peccatum est infinitum. ——

¶ Conclusionem responsiuam per distinctionem ponit D.S. in fine cor. talem. Ex parte auersionis respondet, & debetur peccato pœna damni, quæ est infinita; sed etiam ex parte conuersionis inordinatæ respondet, & debetur ei pœna sensus finita; probatur conclusio, pœna proportionatur peccato, sed peccatũ ex parte auersionis est infinitum, ex parte autem cõuersionis ad bonum commutabile est finitum, igitur sequitur conclusio. Maiorem D.S. ponit in principio, quæ relinquitur nota ad sensum habitum art. tertio, ad primum. Et deinde probat minorem quo ad primam eius partem, secundò quo ad secundam, ibi. Aliud quod est, &c. tertiò infert ipsam conclusionem, ibi. Ex parte igitur, &c. Prima ergo pars minoris probatur. Notando breuiter, quòd in peccato sunt duo, &c. tunc sic, quia peccatum ex parte auersionis dicit inordinationem a bono incommutabili, sed tale bonum est infinitum, igitur & peccatum ex parte auersionis.

¶ Sciendum autem, quòd hæc auersio dicitur esse infinita nõ entitatiuè, vel quia formaliter priuat ordinem infinitum entitatiuè, sed dicitur infinita extrinsecè, & quasi obiectiuè; sicut intellectio, & visio beati dicitur infinita, quia infiniti, sic auersio illa dicitur infinita. tum quia contra maiestatem Dei infinitam, tum quia aufert infinitum bonum, & separat hominem ab infinito bono, tum quia infinitam pœnam meretur, saltem duratiuè loquendo de pœna sensus, & infinitum damnũ affert. De hoc Sco. in fine quarti, peccatum non dicitur infinitum, nisi quia separat ab infinito, non quòd formaliter malitia sit infinita, quia talis, & tanta est, quanta est bonitas, quæ nata fuisset inesse illi actui, si secundum debitas circunstantias fuisset elicitus; sed hæc non fuisset infinita, nec possibile fuisset esse infinitam, nisi pro tanto, quia contingit infinito Hæc ille. Sed inquantum illo dicto vtitur in alio proposito ad ostendendum, quòd purus homo potuisset satisfecisse pro peccatis suis condignè sine merito Christi, vide est castigatum in Capreolo dist. 15. quarti sen. in solutionibus argumentorum contra primam conclusionem. Tunc ibi.

Quomodo auersio peccati mortalis est infinita.

Scotus cõcordat.

Capreolus

¶ Aliud quod est in peccato est inordinata conuersio ad commutabile bonum; & ex hac parte peccatum est finitum, tum quia ipsum bonum commutabile est finitum, tum etiam quia ipsa conuersio est finita, non enim possunt esse actus creaturæ infiniti. ——

¶ Probat secundam partem minoris quasi duplici medio, & arguitur sic, obiectum conuersionis est bonum commutabile finitum, & ipsa est actus finitus, igitur ex pate conuersionis peccatum est finitum, consequentia tenet, quia conuersio nominat actum, qui habet finitatem vel infinitatem ex parte obiecti, & subiecti. Antecedens patet quo ad primam partem, qua commutabile bonum non est nisi finitum, secunda pars patet, quia non possunt actus creaturæ esse infiniti. Conuersio autem peccati est creaturæ, quia creator non potest peccare, &c. Deinde ibi.

¶ Ex

¶ Ex parte igitur auersionis respondet peccato pœna damni, quæ etiam est infinita, est enim amissio infiniti boni, scilicet Dei. Ex parte autem inordinatæ conuersionis respōdet ei pœna sensus, quæ etiā est finita.

¶ Infert conclusionem responsiuam, & patet. Sed sciendū primò D. S. tertia parte. q. 86. ar. 4. quòd peccato cuicumque ratione conuersionis vt sic debetur tantùm pœna temporalis, quia conuersio ad commutabile bonum est finita, quare ex hac parte debetur sibi sola pœna finita, vnde si sit inordinata conuersio sine auersione a Deo, non debetur sibi pœna æterna, vt patet in venialibus. Quare etiam pœna sensus æterna non debetur conuersioni, nisi ratione auersionis, ita quòd conuersioni debetur ratione sui vt est inordinata pœna sensus, sed quia inordinata taliter, scilicet cum auersione a Deo, debetur sibi æterna, &c.

CIRCA argumentum in contrarium notandum, quòd probat, quòd pœnæ sensus non sint infinitæ, quia inæquales intensiuè, licet sint æquales extensiuè, & duratione. Et confirmat secūdam partem conclusionis. Vnde dicit D. S. in quarto, dist. 46. q. 1. ar. 3. ad secundum, quòd quantitati peccati respondet quantitas pœnæ secundum intensionem, & ideo peccatorum mortalium inæqualium, erunt pœnæ inæquales intensione, æquales autem duratione, hæc ille. Et loquitur ibidem per totum de pęna sensus. Sed circa hanc rationem videtur esse difficultas, quia sequeretur ex ea, quòd quia pœna damni est infinita, quòd esset & sit æqualis in omnibus. Cuius oppositum videtur dictum ar. præce. ad primum. Ad hoc dicitur iuxta etiam supra tacta. q. 73 art. primo. ad primum, quòd si loquamur de pœna damni præcisè, vt dicit subtractionem boni incommutabilis, & beatitudinis, tunc non potest esse nisi æqualis, quia idem bonum omnibus subtrahitur. Et hoc habetur ex illa ratione, quia infinitum non est maius infinito, & vnum infinitum non est maius seipso. Et hæc vera de infinitis eiusdem rationis, & infinito simpliciter, & entitatiuè. Si autem loquamur de pœna damni vt Scotus loquitur vbi supra circa finem quarti, ita quòd pœna damni non dicat solam carētiam, sed carentiam boni apti nati inesse nolitam, quam quis incurrit ex peccato suo a maiori, vel minori sic est inæqualitas, quia in vno potest esse magis nolita, & cōtristans, quàm in alio; & est maior, & minor remorsus secundùm proportionem culpæ, sicut & maior pęna sensus, vnde dicit Scotus, potest dupliciter intelligi inæqualis, scilicet carentia, & pœna damni, sed qualiter erit illa inæqualitas in illis. Dico, quòd erit secundùm inæqualitatem culpæ, quia qui habet grauiorem habebit carentiam maioris boni, ad quod fuit ordinatus. Probo, quantò accidens elicitur cum maiori conatu, tantò debet habere maiorem rectitudinem, & per consequens tantò magis debet ordinare ad maius præmium, quo ergo grauius peccat, priuat se maiori bono. Et sic patet secundùm primum modum quomodo potest pœna dāni esse inæqualis. Ex alia parte, quantò aliquis grauius peccat, tātò magis dimittitur affectioni commodi, & priuatur affectione iustitiæ, & per consequens erit magis nolens peccatum suum inquantum est causa pœnæ, ergo magis habebit de nolitione, quā alius, quantò magis habetur de affectione commodi, hæc ille. Et videtur concordare D S. de Malo. q. 2. ar. 2. ad 8. vbi dicit. Si consideretur quantitas demeriti per comparationem ad pœnam essentialem, quæ consistit in separatione a Deo, & dolore exinde proueniente, non minus demeretur, qui sola voluntate, quā qui voluntate, & actu peccat, &c. hæc ille. Vbi patet, quòd in pœna essentiali dicit includi separationem a Deo, & dolorem inde prouenientem. Et quòd talis dolor possit esse maior in vno, quàm in alio, potest haberi ex D. S. de Malo. Mate. 5. arti. 1. ad tertium, quia subtractio visionis, quæ est pœna damni potest esse in aliquo sine omni dolore, vt patet de pueris discedentibus in solo originali. Vnde & August. dicit, quòd patiantur mitissimam pœnam, quia grauitas pœnę etiam attenditur per comparationem ad eum qui punitur, sicut dicimus hominem magis puniri, si auferatur suum patrimonium, quàm si impediretur ne perueniret ad regnum, quod ei non debetur, ergo potest esse, quòd maiorē, & minorem dolorem generet, si potest in aliquo nullum generare. Ex quibus omnibus patet, quòd pœnæ sensus sunt inæquales, & per hoc finitæ, pœna autem damni quo ad aliquid æqualis & sic infinita, quo ad aliud pœna damni est etiam inæqualis, & quo ad hoc etiam finita; ita ꝙ pęna damni quandoque accipiatur pro separatione Dei, aliquando autem etiā pro dolore inde proueniente, & sic patet nulla discordia re benè examinata, &c.

An pœna damni sit inęqualis.

¶ Nota, & D. S. de Malo. q. 2. ar. 9. ad tertium. quia in supplicio damnatorum est aliquid commune omnibus, quod respondet cōtemptui Dei, puta carentia visionis Diuinæ, & perpetuitas pœnæ. Et quantum ad hoc dicuntur congregari congregatione vnius fa cis. Et est aliquid in quo differunt, secundum ꝙ quidā magis torquentur, quā alteri, & quantum ad hoc dicitur colligari, sicut cucumerorum fasciculi ad comburendum. Hæc ille.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omnino redigi in nihilum eum, qui peccat non conuenit Diuinę iustitiæ, quia repugnat perpetuitati pœnæ, quæ est secundùm Diuinam iustitiam vt dictum est.* sed in nihilum redigi dicitur, qui spiritualibus bonis priuatur, secundùm illud primæ Corinth. 13. Si non habuero charitatem nihil sum.

* Arti. 3. & isto.

¶ Dicendum ad maiorem, quòd intelligitur de nihilo opposito enti spirituali, & constituto in gratuitis, idest ne fortè subtrahas mihi bona spiritualia gratuita, quibus subtractis sim nihil in esse gratuito, secundum quod Apostolus dicit, vt in littera. Et vt August. habet peccantes nihil fiunt; non autem intelligitur de nihilo opposito enti simpliciter, quod nihilum videlicet dicit negationem omnis entitatis, & existentiæ. Et rationem ponit D. S. in solutione, quia tale vel repugnat perpetuitati pœnæ, quæ est secundùm iustitiam Diuinam, nam non ens non punitur propriè; requirit autem iustitia vindicatiua Dei, quòd ordo eius semper reluceat in entibus.

¶ Et secundò aliam rationem ponit D. S. in quarto, vbi supra in solutione vltimi, quare non sit conueniens pœna annihilatio secundum iustitiam Diuinam infligendo, quia pœna, scilicet sensus, vel quasi sensus respondet culpæ propriè, loquendo secundùm inordinationem, quæ in peccato inuenitur in ipsa, & non secundùm dignitatē eius in quem peccatur, quia sic cuilibet peccato redderetur pœna infinita intensione, quamuis ergo ex hoc, ꝙ aliquis contra Deum peccat, qui est autor essendi, mereatur ipsum esse amittere; considerata tamen ipsius actus inordinatione nō debet ei amissio esse quia esse præsupponitur ad meritū, & demeritum; nectamen per inordinationem peccati esse tollitur vel corrumpitur, & ideo non potest esse debita pœna alicuius culpæ priuatio esse. Hæc ille. Vbi patet, quòd auctoritas non debet intelligi de nihilo simpliciter, quia non est conueniens pœna, &c.

¶ Ad minoris primam partem, ira vel furor, &c. verum est. Et de hoc supra. q 22. ar. 3. ad tertium. Ad secundam partem minoris, redigi in nihilum est pœna infinita, ratione termini, qui est nihil, inter esse enim creatum, & non esse simpliciter, est distantia ex vna parte finita, ex alia parte infinita, quia esse creatum finitum est, non esse autem simpliciter infinitum, inquantum omnem defectum, qui cogitari potest excedit, vt habet D. S. in de Verita. Mate. 27. ar. 3. ad nonum. Vtrum autem redigere in nihilum sit potentiæ infinitæ. Dicitur, ꝙ sic, & soli Deo conuenit, vt patet tertia parte q. 13. ar. 2. in fine cor. An autem Deus aliquid annihilet, dicitur quòd non vt patet prima parte. q. 104. ar. 4. quare negatur consequentia.

Esse, & nō esse distāt in infini.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato ex parte auersionis, sic enim homo contra Deum peccat.

¶ Dicendum, quòd ad maiorem patuit art. 3. ad primum, quia quantitati culpæ respondet quantitas, ratione acerbitatis, & intensionis, & hoc tam in pœna sensus, quàm damni, quo ad dolorem de subtractione boni Diuini; quia qui grauius peccauit grauius punietur pœna sensus, & patietur intensiorem, & acerbiorē tristitiam de amissione boni Diuini per peccatum, &c. Ad minorem, peccatum quod contra Deum committitur est infinitum denominatione extrinseca, ratione auersionis, quia contra bonū infinitū, vt patuit in corpore; sed non est infinitum ratione conuersionis, nam nullius creaturæ conuersio, vel in bonum vel in malum, est infinita, nisi fortè etiam denominatione extrinseca, quando conuertitur in bonum infinitum, tamen semper modo finito, nulla enim creatura Deū diligere vel videre potest, quantum est diligibilis vel visibilis. Concedo autem probationem minoris, quæ procedit de peccato ratione offensæ, & auersionis, & per illam habetur, ꝙ homo ex se pōt cōmittere offensam infinitā; sed liberū arbitriū sibi relictū nō pōt satisfacere, vt in quarto, d. 15. in Capreolo. Ad consequens, ergo pœna infinita, &c. verū damni, & ex parte auersionis debetur pro peccato, & hoc concessum est. Vnde probat primam partem conclusionis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd duratio pœnæ respōdet durationi culpæ non quidem ex parte actus, sed ex parte maculæ, qua durante manet reatus pęnæ; sed acerbitas pęnæ respondet grauitati culpæ, culpa autem, quę est irreparabilis de se habet, quòd ꝑpetuò duret, & ideo debetur ei pęna æterna; non autem ex parte conuersionis habet infinitatē, & ideo non debetur ei ex hac parte pęna infinita secundum quantitatem.

¶ Dicendum, maior conceditur dummodo hoc, quod dicitur aliquid habet suppositionem indeterminatam, quia aliquid est infinitum duratione, aliquid quantitate, sed non semper vnum, & idem, quod est infinitum duratione est etiam infinitum quantitate. Minor conceditur etiam de pœna sensus, quod est infinita duratione. Et ratio est, quia duratio pœnæ respondet maculæ, quæ semper durat, non autem duratione actus. Sed negatur cōsequentia de pœna sensus, quia illius quantitas, & acerbitas respondet

spondet

det grauitati culpæ,& conatui in conuersione, quæ cõuersio finita est. Quare negatur cõsequentia,quia culpa irreparabilis.ſ. quo ad maculam de ſe habet,ꝙ perpetuò duret,& ideo debet ei pœna æterna.Ex parte autem conuerſionis habet finitatem, & ideo nõ debetur infinita ſecundùm intenſionem,& acerbitatem,vel quantitatẽ, & pœna damni quo ad dolorem ẽt eſt finita;quia non fuit natus habere bonum infinitum, niſi modo finito,ideo & illa triſtitia eſt finita ſecundùm quantitatem &c. ¶ Nota autẽ verba D.S. quando dicit in ſolutione,culpa aũt,quæ eſt irreparabilis de ſe habet, ꝙ perpetuò duret, & ideo debetur ei pœna æterna,quia in hoc tangitur Scotus, vt allegatum fuit ar.3.ad primum,qui dicit ꝙ duratio pœnæ non cadit ſub merito &c. Cuius oppoſitum ex illis verbis patet;nam peccatũ,& demeritum mortale de ſe habet, vt inducat maculam ip manentem, quam de per ſe ſequit reatus æternæ pœnæ,& ſic duratio pœnæ cadit ſub demerito &c.

Scot. ſen-tum.

Vtrum omne peccatum faciat reum æterna, & infinita pœna.

Supra ar.3. & locis ibi dem notatis.

EAD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd omne peccatum inducat reatum pœnæ æternæ.Pœna enim vt dictum eſt,* proportionatur culpæ ; ſed pœna æterna differt a temporali in infinitum , nullum autem peccatum differre uidetur ab altero in infinitum cum omne peccatum ſit humanus actus,qui infinitus eſſe nõ poteſt,cum ergo alicui peccato debeatur pœna æterna, ſicut dictum eſt,* uidetur quòd nulli peccato debeatur pœna temporalis tantùm.

* Ar. præ.

* Art.3.huius quæſt.

¶ 2 Præt. Peccatum originale eſt minimum peccatorum;vnde & Aug.dicit in Ench.* quòd mitiſſima pœna eſt eorum qui pro ſolo peccato originali puniuntur; ſed peccato originali debetur pœna perpetua,nũquàm enim uidebũt regnum Dei pueri, qui ſine baptiſmo deceſſerũt cum originali peccato, ut patet per id quod dominus dicit Io.3.Niſi quis renatus fuerit denuo non poteſt uidere regnum Dei ; ergo multò magis omniũ aliorum peccatorum pœna erit æterna.

* Aug.c.93

¶ 3 Præt. Peccato non debetur maior pœna ex hoc, quòd alteri peccato adiungitur, cum utrunque peccatũ ſuam habeat pœnam taxatam ſecundùm Diuinam iuſtitiam ; ſed peccato ueniali debetur pœna æterna ſi cum mortali peccato inueniatur in aliquo damnato ; quia in inferno nulla poteſt eſſe remiſſio ; ergo peccato ueniali ſimpliciter debetur pœna æterna;nulli ergo peccato debetur pœna temporalis.

* Greg.c.13

¶ Sed contra eſt, quod Grego.dicit in 4.dialogorũ,* quòd quædam leuiores culpæ poſt hanc vitam remittũtur, non ergo omnia peccata æterna pœna puniuntur.

¶Hic quærit de duobus dubijs circa prædicta, primò, an omne peccatũ &c. Deinde an reatus pœnæ poſſit remanere &c. vt ar. ſequenti. Oportet aũt hic memorari ſupradictorum.q.74 ar.9.& ſimiliter.q.72.ar.5. quia qui peccat citra auerſionẽ ab vltimo fine q eſt principiũ i moralib. peccavie parabit;ſicut ẽ peccãs veniale.

* Ar.1.& 2. huius quæſt.

¶ Reſpondeo dicendum , quòd ſicut ſupra dictũ eſt, peccatum cauſat reatum pœnę æternæ,inquantum irreparabiliter repugnat ordini Diuinæ iuſtitiæ,per hoc ſcilicet quòd contrariatur ipſi principio ordinis, quod eſt vltimus finis.

¶Abſoluit q̃ſtiũ breuiter tali concluſione;hmõi peccatis (q̃.ſ. nõ ſunt contra vltimũ finẽ)non debet pœna æterna, ſed tpalis; probat concluſio,peccatũ cauſat reatũ pœnæ æternæ inq̃tũ irrepa rabiliter repugnat ordini Diuinæ iuſtitiæ, per hoc.ſ.ꝙ cõtrariatur ipſi principio ordinis qđ eſt ultimus finis;ſed in qbuſdã pctis,eſt quidẽ inordinatio,nõ tñ per cõtrarietatẽ ad ultimũ finẽ, ſed ſolũ circa ea, q̃ ſunt ad finẽ;ꝛgit ſequtr cõcluſio. D.S.primò ponit hãc maiorẽ,ſecundò minorem, ibi. Manifeſtum eſt &c.tertiò concluſionem,ibi.Vnde huiuſmodi &c.Maior ergo deducta eſt arti.1.& tertio præſentis quæſt. Deinde ibi.

¶Manifeſtum eſt aũt,ꝙ in quibuſdam peccatis eſt q̃dem aliqua inordinatio, non tñ per contrarietatẽ ad vltimum finem,ſed ſolũ circa ea, quæ ſunt ad finem , inq̃tũ plus , vel minus debitè eis intenditur , ſaluato tñ ordine ad ultimum finem; puta cũ homo , & ſi nimis ad aliquã rẽ tẽporalẽ afficiatur, non tñ pro ea uellet Deum offendere aliquid contra præceptum eius faciendo.

¶Subiungit minorẽ poſitam;q̃ patuit ẽt ſupra q.72.ar.5.Et q.74. ar.9.& patebit infra q.88. &c. Hic autem etiam probat ; quia põ in huiuſmodi peccatis eſſe inordinatio circa ea, quæ ſunt ad finẽ, inq̃tum plus uel minus debitè eis intenditur (.ſ.per affectum,& intellectum) ſaluato tamen ordine ad vltimum finem;igitur minor uera;illud aſſumptum declaratur exemplariter,puta cum homo,& ſi nimis ad aliquam rem temporalem afficiatur,non tamẽ pro ea uellet Deum offendere,aliquid contra præceptum eius faciendo;& ita patet minor &c. Tunc ibi.

¶Vnde huiuſmodi peccatis non debetur æterna pœna; ſed temporalis.

¶Infert concluſionẽ,ꝙ pœna æterna non debetur &c.ut ſupra, & intellige de per ſe,qã uidelicet tale peccatũ inuenitur ſine mortali,per accidens aũt(.ſ.pp coniunctionem cũ mortali)tũc punietur in inferno pœna æterna,ut patebit ad tertiũ,& hẽt de hoc D.S. in de Malo mate.7.ar.10.ex intentione,& ergo hmõi pctis debet pœna tpalis,ex propria rõne peccati uenialis;ſed.tñ rõne ſtatus,& indelebilitatis,p accidẽs puniunt æternaliter &c. Patet ex hac cõcluſione, & hoc articulo, ꝙ non eſt meus. D.S.ꝙ ueniali p ſe debeatur pœna æterna, ut patet inuenti,quia dicit concluſio,ꝙ huiuſmodi peccatis.ſ.uenialibus debet pœna tpalis.Quare rõnes Scoti in quarto di.21.q.1 contra hoc arguentes,nõn arguunt contra mentem.D.S.immo.eã probant; ſed argumẽtum eius quo arguit, quòd nec per accidens uenialis competat æternitas. Hoc D. S. ſoluit in de Malo,vt patebit ad tertium.

¶Circa argumentum in contrarium,quod eſt,ꝙ cõcluſione tñ.

An culpa dimittatur poſt hãc vitam.

¶Nota ꝙ tangit quoddam antiquũ dubium, quod fuit añ tẽpora ſanctẽ Tho.motum.Voluerunt enim aliq,ꝙ nulla culpa, etiã uenialis remittat in purgatorio poſt hãc uitam, ſed ſolum in via, ita ꝙ nõn eſt poſſibile, ꝙ aliqs diſcedat cũ ueniali ſine mortali. Et iſti gloſſauerunt illam auctoritatẽ beati Gregorii hoc argumẽto adductã;quia quædam leuiores culpæ poſt hanc uitam remittuntur quo ad pœnam;ſed non quo ad culpã. Nam ẽt ſm D.S.in de Malo,mate.7.ar.12 ad quartum,nõ oportet, ꝙ dimiſſis venialibus quo ad culpã,dimittant quo ad reatum, & ar.10.ad ſextum. Peccatum poſtquàm tranſit actu põt manere reatu, quem non tollit quælibet mutatio uoluntatis,ſed ſolũ illa quam charitas operatur.Hæc ille.Sed hanc opinionem. D.S.oſtendit friuolam in ſe, & ſua cauſa,in quarto di.21.q.1.ar.3.quæſtiun.1. in cor. & magiſter in textu eiuſdem diſt quia dictis ſanctorum,& Euangelij aduerſatur,q̃ non põt exponi de remiſſione uenialiũ;q̃tũ ad pœnã, ut magiſter ibidẽ oñdit,qa ſic tã leuia,q̃ grauia in futuro dimittũtur.Similiter fundamentum falſum eſt,ꝙ aliquis non poſſit diſcedere cum ueniali , & ꝙ in purgatorio non poſſit expiari quo ad culpam.De quibus uide ad longum in Capreolo in 4.diſ.21. circa primam concluſionem.¶Sed de modo abolendi culpam uenialis in purgatorio fluctuat Scotus in eadem diſquarti.Vnde poſt alia dicit.Si neuter iſtorum modorum placet, nec primus(.ſ.ꝙ idẽ eſt ueniale remitti,& pœnam ſolui debitam illi) nec ſecundus(ſcilicet ꝙ per merita in uita habita,& reſeruata in Diuina acceptatione deleantur in inſtanti mortis) quæratur alius,quem eſt difficile inuenire.Nam motum aliquem bonum per quem tanquàm p diſpoſitionem,uel meritum de congruo,uel condigno deleatur ve niale ponere in anima poſt mortem, non videtur doctrinæ theologiæ conſonum,quę ponit ſtatum illum ab iſtis immunem.Hęc ille.Fecit enim Scotus hic,ut multi faciũt, qui nouerunt alios carpere;ſed quæſtionem non poſſunt ſoluere.

¶Sed hanc difficultatem quam Scotus in tertio modo dicendi inducit,ſoluit D.S.in de Malo mate.7.ar.11.in cor.& ad ſecundũ; quia uenialia remittuntur poſt hanc uitam,etiam quãtum ad culpam eo modo,quo remittuntur in hac uita, ſcilicet per actũ charitatis in Deum repugnantem uenialibus in hac uita commiſſis, quia tamen poſt hanc uitam non eſt ſtatus merendi, ille quidem dilectionis motus tollit in eis impedimentum uenialis culpæ, non tamen meretur abſolutionem, vel diminutionem pœnæ; ſicut in hac vita.

¶Et ad ſecundum, in futura uita, non eſt aliqua eſſentialis immutatio uoluntatis,ſcilicet quantum ad finem, vel quantum ad charitatem,uel gratiam, poteſt tamen eſſe aliqua accidentalis immutatio per remotionem impedimẽtorum. Hæc ille,uide ibidem argumẽtum ſextum,& eius ſolutionem,& habebis; quia nõ ſunt eiuſdem rationis,nec idem eſt mereri,præmium eſſentiale, & accidentale, & conſequi remiſſionẽ peccatorum uenialium; qa meritum gloriæ eſſentialis,vel accidentalis pertinet per ſe ad profectum ſpiritualem, nõ autem remiſſio peccati uenialis, etiam quo ad culpam. Ex quibus patet,ꝙ ad delectionem uenialis in purgatorio,ſufficit actus charitatis in Deum, deteſtatiuus peccatorum venialium in hac uita commiſſorum, & tamen talis actus non eſt ſatisfactorius;ſed ſolùm quietatorius a culpa,nec eſt uniuocẽ cõtritio, cum actu contritionis huius uitæ ; nec eſt meritorius præmij eſſentialis,uel accidentalis. Quare ille tertius modus quem Scotus refert non dicit motum talem in purgatorio eſſe meritum condigni , uel congrui . Quare Scotus non vidit fideliter quid Doctor Sanctus circa hoc voluerit, nec aliquid dixit

Scotus non uidit fideli ter D.S.

theologiæ diſſonũ, cũ ut dictũ eſt, nõ ponat in alia uita motum aliquo modo meritorium. Vnde ſi D.S. inueniť quandoq; in ſcriptis ſententiarum (quæ potiſſimè uidit Scotus, diſputata verò nõ videtur ita vidiſſe) dixiſſe, ꝙ in purgatorio poſſit eſſe actus meritorius præmij accidentalis, accepit meritum æquiuocè, & impropriè, pro quacunque diſpoſitione remouente impedimentum gloriæ; in de malo autem vbi iam accepit meritum propriè. ſ. ꝓ profectu, vel augmento, vel diſpoſitione cauſante augmentũ gratiæ, vel gloriæ. Vnde non eſt in alia vita meritum, ſicut cõmuniter loquuntur theologi, nec hoc ſequitur ex poſitione D.S. &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccata nõ differunt in infinitum ex parte conuerſionis ad bonum cõmutabile, in qua conſiſtit ſubſtantia actus, differunt autẽ in infinitum ex parte auerſionis; nam quædam peccata committuntur per auerſionem ab ultimo fine, quædam verò per inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem; finis autem vltimus ab his, quæ ſunt ad finem, in infinitum differt.

An pœna mortalis, & uenialis ſit comparabiles.

¶ Circa hoc argumentum nota vnum, quod deſeruit pro ſolutione eius, & ẽt tertij, & intellectum cuiuſdam argumẽti, qđ Scotus arguit, quòd ueniali non debeatur pœna æterna.

¶ Nota inquam, ꝙ pœna damni, quæ debetur mortali ratione auerſionis, eſt improportionabilis pœnæ uenialis, cuius damnum videtur aliqua retardatio a beatitudine, & diminutio actualis feruoris charitatis, retardatio autem, & perpetua excluſio non uidentur comparabiles. Loquendo autem de pœna ſenſus, hoc eſt dupliciter, vel de pœna ſenſus per ſe debita utriq; quo ad acerbitatem; & ſic pœnæ iſtę non ſunt incomparabiles, vt bene probat argumẽtũ Scoti ubi ſupra; quia utraque eſt finita, & eiuſdem rationis, & per idem afflictum, & per conſequens comparabiles; quia omne finitum cuilibet finito eiuſdem ordinis æquari, & proportionari poteſt. Si autem loquamur de pœna ſenſus ſecũdùm durationem, tunc per ſe loquendo non ſunt comparabiles, quia illa æterna, illa temporalis. Sed per accidens tunc ſunt cõparabiles; quia una per ſe perpetua, altera perpetua per accidens. Vnde eſt differentia ſola iſto modo in modo habẽdi perpetuitatem; quia una per ſe alia per accidẽs. Sed ut dictum eſt, ſi loquamur de pœna ſenſus debita mortali per ſe, & ueniali per ſe ſecundũ acerbitatem, tunc quidem mortali debetur multò maior pœna, quàm veniali; ſed non improportionabiliter, immo poſſunt multiplicari tot venialia, vt puniantur æquali pœna ſenſus cum uno mortali, & hæc fundata ſunt in D.S. infra q 88. art. 4. Et in de malo. q. 7. ar. 10. De hoc etiam Capreolus in 2. diſt. 5. ad 7. vbi dicit inter cætera. Ex quo patet, quòd ſecũdùm eum (ſcilicet Doct. Sanct.) probabile eſt, quòd pœna ignis debita pro peccato veniali ſit proportionabilis pœnæ debitæ mortali. Igitur vna finitè, & in certa proportione excedit aliam, poſſent ergo committi tot venialia, quòd pęna ignis eis debita intẽſior eſſet pœna debita ꝓ aliquo leui mortali, licet non ęquaretur ei in duratione, immo in infinitum excederetur ab ea, ſicut temporale ab æterno, vel perpetuo. Hęc ille, & intellige illud ultimum de non æquatione in duratione, de duratione per ſe debita, ſecus de duratione per accidens conuenienti veniali; quia & iſta poteſt eſſe perpetua.

Capreolus.

¶ Circa hoc tamẽ eſt dubium quomodo fiat, quòd per idem afflictiuum vnus grauius, alius leuius puniatur pęna ſenſus; de hoc Scotus in fine quarti, ubi dicit. Sed erit ne iſta inæqualis immutatio, uel quia ignis eſt inæqualis, vel quia corpora inæqualiter immutantur ab eis. Dico quòd ſi illa corpora damnata erũt ſine motu locali, ita quòd non mouebuntur de loco ad locum, tunc afflictiua erunt inæqualia, & hoc eſt rationabilius, quàm ſint equalia, quia ſic ſunt pauciora miracula in damnatione eorum. Si enim eſt afflictiuum æquale, & tamen unus minus, & alius magis punietur, erit ibi perpetuum miraculum. Si aũt ſunt mobiles, & trãſferantur de loco ad locum, tunc poſſunt transferri de uno afflictiuo in uno gradu ad aliud afflictiuum in alio gradu, ſecundùm illud Iob. Tranſibunt ab aquis niuium ad calorem nimium.

Scotus.

¶ Vel ſi erit æquale poteſt dici, quòd eſt eis intrinſecum afflictiuum eorum, vel perpetuò contiguatiuum; ſicut concederet mo do de dæmonibus, & ad hoc videtur eſſe Auguſt. 21. de ciuit. Dei. Non eſt negandum &c. Licet ignis æqualiter ardeat, non tamen æquali moleſtia cruciat. Hæc ille. Sed non memini ne uidiſſe in Doct. Sanct. quid determinatè ſuper hoc ſentiat, niſi ꝙ in 1. parte q. 10. arti. 3. ad ſecundum, ponit in pœnis damnatorum in inferno tranſmutationem, ſed de hoc alias, iam dicitur ad argumentum. Maior videtur vera iuxta ſenſum ſępe dictum.

¶ Ad minorem, conceditur quòd pœna ſenſus æterna differt a temporali in infinitum ſecundùm durationem, eſto non ſecundũ acerbitatem, vel intenſionem. Vltra ad ſubſumptam, nullum peccatum differt ab alio in infinitum ex parte conuerſionis. Verum, cui conuerſioni debetur pœna ſenſus, & proportionatur ſibi ſecũdùm acerbitatem. Dico autem, quòd vnum peccatũ differt ab alio in infinitum ex parte inordinationis, & auerſionis; quia id quod eſt ad finem, & finis ultimus in infinitum diſtant. Ad probationẽ dico, quòd probat, quòd peccatum ſit finitum ex parte actus, qui eſt conuerſio ad bonum commutabile, vt patuit arti. 4. Ad conſequens, negatur; quia datur aliquod peccatũ, quod non inducit reatum ęternum, ex parte auerſionis; ſed habet inordinationem reparabilem per quam demeretur ſolùm temporalem pœnam. Aliud autem habet auerſionem irreparabilem, quare non eſt par ratio differunt igitur ex parte durationis pœnæ; ſed cum hoc ſtat, quòd ſint proportionabilia in pœna ſecundũ acerbitatẽ, ut patuit &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd peccato originali, non debetur pœna æterna ratione ſuæ grauitatis; ſed ratione conditionis ſubiecti, ſcilicet hominis, qui ſine gratia inuenitur, per quam ſola fit remiſſio pœnæ. Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium, de veniali peccato; æternitas enim pœnæ non reſpondet quantitati culpæ, ſed irremiſſibilitati ipſius, vt dictum eſt. *

* Art. 1. huius quæſ.

¶ Dicendum ad primam partem maioris, quòd originale eſt quidem minimum, inquantum habet minimum de voluntario, vt patuit q. 82. arti. Tamen dico, quòd originale peccatum non compatitur gratiam, & tamen per ſolam gratiam dimittitur. Ad ſecundã partem, cõcedo quòd pœna originalis ſolius eſt mitiſſima, ad ſenſum quem Doct. Sanct. habet de malo. q. 5. arti. 1. ad tertium, quia eſt mitiſſima per comparationem ad eum qui punitur, inquãtum viſio Diuinæ eſſentiæ eſt quoddam bonum omnino ſupernaturale, & nullo modo debitum talibus pueris. Ad minorem concediť, quòd originali debetur perpetua pœna damni, non quidem ratione grauitatis; ſed ratione indebilitatis poſt hãc uitam, quia ad deletionem eius requiritur gratia baptiſmalis, quam poſt hanc vitam non poſſunt tales conſequi; vnde perpetuò excluduntur a viſione Dei. Negatur autem conſequentia; quia dantur alia omnino remiſſibilia, & in hac uita, & poſt hanc uitam, & cum hoc nõ auertentia ab vltimo fine, quæ & cum gratia ſtare poſſunt, & igitur talibus non debetur pœna æterna.

¶ Ad tertium, nota quòd hoc argumentum eſt virtualiter Scoti in ſecundo diſtin. 21. Dicendum ergo ad maiorem, peccato nõ debetur maior pœna ex hoc, quòd alteri peccato adiũgitur. Dico ꝙ non debetur maior ratione grauitatis peccati, & maior pęna ſecũdùm intenſionem; poteſt tamen ſibi maior deberi extenſiuè ſecundùm durationem, ex hoc, quòd alteri adiungitur, & ratio eſt, quia ex alio peccato, ſcilicet mortali conſequiť aliquam indelebilitatem. Peccatum autem quandiu non deletur quo ad culpam, tamdiu durat eius pœna in alia uita. Dico ad probationem maioris, quòd vtrũque habet taxatam pœnam quo ad durationem per ſe, ita ſi veniale inuenitur per ſe, debetur ſibi temporalis, mortali verò æterna; ſed tamen per accidens poteſt, & veniali cõpetere æterna. Ad minorem, concedo ipſam, ꝙ veniali debetur pęna æterna, ſi cum mortali inuenitur in aliquo damnato, non de per ſe, nec ratione proprię grauitatis, nec grauitatis ab alio tractę, ſed ratione indelebilitatis. Veniale enim nõ poteſt deleri, nec quo ad culpam nec quo ad reatũ (vt patet in D.S. in 4. diſt. 21. q. 1. ar. 2. quęſtiũ. 3.) expiari, niſi uel per motum voluntatis charitate informatum, vel perpeſſionem pęnæ in ſtatu gratiæ, extra quem ſunt damnati.

¶ Vnde dico extenſius ad illam minorem, quòd veniale cũ non ſit contra veritatem non meretur pęnam æternam ex ſpecie peccati, nec ex parte inhęrentiæ ad ſubiectum per ſe loquendo; quia non priuat gratiam; ſed per accidẽs fit irremiſſibile peccato mortali coniunctũ, inquantum eſt in ſubiecto priuato gratia, & ſic ꝑ accidens punitur pœna æterna, & hæc ſunt verba Doct. Sanct. in de malo, ſupra in fine cor. Vltra ergo peccato veniali ſimpliciter debetur pęna æterna. Negatur iſta conſequentia; quia non ſequitur, debetur ſibi per accidens modo dicto, igitur ſimpliciter, & ſecundũ ſe. Quare & vlterior conſequentia negatur.

¶ Nota, ꝙ circa conceſſam minorem Scotus. D.S. hic, & vbique de iſta materia loquenti aduerſať, & dicit ſe non intelligere quomodo veniali debeatur pęna æterna per accidens, quia coniungiť mortali; quia Deus ſemper punit citra condignum, & eſto, ꝙ ſimpliciter ſm rigorem puniret ad condignum, omnino iniuſtũ eſſet, pęnam æternam infligere pro illo, cui ſecundùm ſe debeť pęna temporalis. Quantumcumque enim coniungitur alteri hoc nõ facit iſtud in infinitũ extre iſtud genus culpæ; ergo nec iuſtè corrñdet ſibi pęna in infinitũ excedẽs. Hęc ille; & poſtea nitiť dictũ ſuum colorare, ꝙ in inferno puniatur tpaliter, & aſſumit, qđ pęnitus negamus, videlicet, verè pęnitens primò partem pęnitẽtiæ impoſitæ explens, & añ totam expletam recidiuans in mortale, & in illo mortali decedens, pro parte pęnitent æ reſidua explẽda ſoluet pęnã in inferno, & nõ niſi tpalem. Hoc inquam negamus, & dicimus, ꝙ redit reatus pęnæ æternæ, quæ nõ niſi ſub conditione dimiſſa fuit, ſcilicet ſi ſatisfaceret in gratia, vt ad longum videre potes in Capreolo in quarto diſtin. 15. q. 4. in ſolutionibus cõtra ſecundam & tertiam concluſiones &c. Argumentũ aũt Scoti pcedit ſecundùm non cauſam, vt cãm, quando arguit veniale in inferno non puniri æternaliter, quia vt patuit hoc non eſt ratione grauitatis, de qua arguit, ſed ratione indelebilitatis quã ĩdelebilitatẽ ex culpa ſua mortalis peccator ĩcurrit. Nimirũ ergo ſi ſine detrimento

Scotus aduerſatur di. Sãc.

Nî reatus pœnę temporalis, qui niſi facta ſatisfactione dimiſſus nõ fuit, redit propter recidiuum factũ in reatum pœnæ ęternæ.

trimento iuſtitiæ poſſit ſemper puniri, vt habet D. S. in quarto.

¶Ad aliud quod arguit, quia Deus ſemper punit citra condignum. Ad hoc reſpondet D. ſanc. de Malo Materia 7.ar.10.ad 7. & ad ſecundum, vbi arguit ſatis formaliter argumentum Scoti, & dicit, quòd pœna peccati venialis, etiam cum in inferno punitur mitigatur quantum ad acerbitatem, quamuis grauius puniatur quam ab homine puniretur; quia habet maiorem grauitatem, ſecũdum quòd comparatur ad Deum, prout punitur a Deo, quàm ſecundum, quòd comparatur ad hominem, prout punitur ab homine Hæc ille Et antea ad ſecundum quod eſt tale. Sicut dicitur Deuteronomij 25. pro menſura delicti erit plagarum modus, ſed peccatum veniale non fit maius ex eo quòd coniungitur mortali: ergo non punitur maiori pœna. Sed quando eſt ſine mortali in habente charitatem, non punitur pœna æterna: ergo nec mortali adiunctum, pœna æterna punietur Ecce argumentum.

¶Sequitur reſponſio. Dicendum inquit quòd acerbitas pœnæ directè reſpondet quantitati peccati, ſed æternitas pœnæ reſpondet indelibilitati illius, quæ quidem aliquando conuenit venialipeccato per accidens. Et ad quintum non propter maioritatem culpę ipſius venialis, peccatum veniale coniunctum mortali diutius punitur, ſed propter indelibilitatem quæ prouenit ex adiuncto. Hæc ille. Ex quibus patent ſolutiones argumentorum Scoti, & ea quæ dicta ſunt, &c.

Vtrũ reatus pœnæ poſſit remanere poſt peccatum.

F 2.di.42.q.1. arti.2. Et 4. diſt.14.q.2. ar.3.q.2.ad 1. Et Ver.q. 22. artic.2. ad 2.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quòd reatus pœnæ non remaneat poſt peccatum. Remota enim cã remouetur effectus; ſed peccatum eſt cauſa reatus pœnæ; ergo remoto peccato ceſſat reatus pœnæ.

¶ 2 Præt. Peccatum remouetur per hoc, quòd homo ad virtutem redit; ſed virtuoſo non debetur pœna; ſed magis præmium; ergo remoto peccato non remanet reatus pœnæ.

Arift.c.3. ¶ 3 Præt. Pœnæ ſunt medicinæ, vt dicit in 2. Ethi. ſed poſtquàm aliquis iam eſt ab infirmitate curatus nõ adhibetur ſibi medicina; ergo remoto peccato, non remanet debitum pœnæ.

¶Sed contra eſt, quod dicitur 2. Regum 12. quod Dauid dixit ad Nathan Peccaui domino, dixitque Nathan ad Dauid. Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris, veruntamen quia blaſphemare feciſti inimicos nomen domini, filius qui natus eſt tibi morte morietur; punitur ergo aliquis a Deo etiã poſtquam ei peccatum dimittitur, & ſic reatus pœnæ æternæ remanet peccato remoto.

¶Hic determinat quoddam dubium circa dicta, an reatus maneat trãſeunte culpa, ita quòd culpa ſit quidem cauſa reatus in fieri ſed non in facto eſſe, ſicut, & de macula quæſitum fuit. q. præce. ar.2. vel an tranſeunte peccato tranſeat & reatus. Quærit autem hoc de reatu in communi, & inquantum reatus eſt effectus conſequens peccatum. In tertia vero parte q.86. ar.4. quærit de reatu vt eſt quoddam abolendum per pœnitentiam, & ibidem tractat de reatu magis in ſpeciali, quàm in hoc arti. quare nulla eſt nugatio, eſt enim aliud intentum, & alius tractandi modus, &c.

¶Circa hunc articulum, & dicenda, nota primò, quòd aliquem offendens facit contra amicitiam eius, & quandoque etiam contra æqualitatem iuſtitiæ; poteſt tamen fieri quòd hæc duo abinuicem diuidantur, ita quòd offendat, & non faciat contra iuſtitiam, quare ſicut hæc duo diuiduntur aliquando in offenſa, ita etiam in recompenſatione ſeparantur; ſicut quando alicui per violentiã offendenti pœna infertur, tunc ſit quidem recompenſatio quantum ad iuſtitiam quia punitur pro damno illato, ſed non reſtituitur amicitia, ſicut communiter ſit nunc apud homines contendentes apud iudicem. Similiter quando offendens placat quandoque offenſum, & recuperat amicitiam eius nondum reſtituta re ablata, vel non recompenſato damno. Sic peccator mortalis peccando violauit Dei amicitiam per malum affectum, & cum hoc per inobedientiam Deo ſubtraxit debitum honorem & propriæ voluntati cõtra diuinum præceptum indulſit, ideo per primum incurrit offenſam, & per ſecundum reatum pœnæ. Quare in via recompenſationis poterit per pœnitentiam recuperare amicitiam Dei, deteſtando peccata præterita, & proponendo emendationem de futuro. Et tamen hac amicitia recuperata poteſt adhuc non recompenſaſſe damnum, quod Deo intulit, & non eſſe paſſus propter hoc, ꝙ ſe inordinatè delectauit, ideo peccato dimiſſo quo ad culpam, & offenſam ac maculam, poteſt remanere adhuc aliquis reatus alicuius pœnæ.

¶Nota ſecundò, ad videndum quis reatus maneat poſt dimiſſam maculã atq; Dei offenſam (Nota inquam) iuxta ſupra dicta, ꝙ peccatum ex parte auerſionis conſequitur peccatum mortale, reatus pœnæ æternæ. Ex parte autem conuerſionis ad bonum cõmutabile inquantum eſt inordinata, conſequitur etiam reatus alicuius pœnæ; iuſtum eſt enim, vt qui ſuę voluntati plus indulſit quàm debuit, contra voluntatem ſuam aliquid patiatur. Sic enim erit æqualitas, quia tamen conuerſio ad bonum commutabile eſt finita, nec ex hac parte peccatum habet, vt debeatur ſibi æterna pœna. Et hoc patet ex hoc, quia ſi ſit inordinata conuerſio ad bonum commutabile ſiue auerſione, vt eſt in veniali, non debetur tali conuerſioni inordinatæ pœna æterna ſed temporalis. Quãdo igitur per gratiam remittitur culpa; & tollitur auerſio a Deo, & reſtituitur eius amicitia, tollitur reatus æternæ pœnæ, qui conſequebatur maculam, & auerſionẽ, ſed tamen adhuc manebit reatus correſpondens conuerſioni, ſed ad pœnam temporalem, quia talis pœna debetur conuerſioni inordinatæ, & non æterna. Quod autem ſit reatus æternæ pœnæ eſt, quia conuerſio habet adiunctam auerſionem. Quis reatus remaneat poſt dimiſſam maculam.

¶Ex quibus patet ꝙ tranſeunte macula manet reatus pœnæ tẽporalis, &c. Nota tertiò, ꝙ exiſtens in mortali, eſt in offenſa Dei, quæ conſiſtit in hoc, ꝙ Deus repellit hominem a gratia, & eodẽ modo remittitur peccatum mortale quo ad offenſam, poteſt autem contingere apud homines, ꝙ vnus remittit alteri offenſam abſq; hoc ꝙ ille cui remittit, immutet voluntatem ſuam. Hoc autem non contingit ꝙ Deus remittat offenſam abſq; immutatione voluntatis humanæ, quia cum ipſe ſit immutabilis, ſi debet nõ eſſe offenſus poſt offenſam, & debet dare gratiam, oportet quòd fiat mutatio circa hominem: quare ad remiſſionem peccati & offenſæ, oportet ꝙ voluntas prius auerſa, ſic immutetur, vt ſe cõuertat ad Deum cum deteſtatione conuerſionis præcedentis ad bonũ commutabile, & ſe ſubdat diuinæ iuſtitiæ, ita ꝙ per deteſtationẽ peccati conſequatur gratiam, per quam recuperet nitorem perditum, & per voluntatem ſubdat ſe Diuinæ iuſtitiæ acceptando pœnam per ſeipſum vel ab alio illatam. Et ſic patet, ꝙ voluntatem oportet Deo coniungi ad remiſſionem maculę, ita ꝙ ex coniunctione conſequatur gratiam, & tñ velit ſuſtinere a Deo, vel aſſumere voluntariè pœnam pro peccato: Et ſic tranſeunte macula, manet pœna voluntaria ſatisfactoria. Et per hoc intelligetur quod D. S. dicit in corpore, ꝙ macula auferetur ab anima, per hoc quòd Deo coniungitur. Oportet enim primò coniungi per gratiam, & deinde per acceptationem diuinæ iuſtitiæ, vt fiat æqualitas pro deſtructo ordine diuino, &c. His notatis facile videtũ erit de arti.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in peccato duo poſſunt cõſiderari, ſcilicet actus culpę, & macula ſequẽs.

¶D.S. primò præmittit vnum notabile diſtinctiuũ ſecundum cuius duo membra, ponit ſecundò duas concluſiones reſponſiuas, primã ibi. Planum eſt, &c. ſecũdam ibi. Sed ſi loquamur, &c. Quo igitur ad primum in peccato duo poſſunt conſiderari, ſcilicet actus culpæ, & macula ſequens Et ſecundum D.S. in ſecundo, peccati nomine quandoque vnum, & quandoque aliud intelligimus, quia nomine cauſæ aliquando intelligitur effectus, propter eorũ vicinitatem, macula autem eſt effectus actus culpæ, &c.

¶ Planum eſt autem, quòd ceſſante actu peccati, remanet reatus ĩ omnibus peccatis actualibus; actus enim peccati facit hominem reum pœnæ, inquantum tranſgreditur ordinem Diuinæ iuſtitiæ.

¶Hic D.S. ponit primam concluſionem reſpon. quo ad primũ membrum, talem. Ceſſante actu peccati remanet reatus in omnibus peccatis actualibus (Et intelligitur ꝙ remanet reatus etiam pę næ damni, & reatus pœnæ ſenſus æternæ, tranſeunte ſolo actu, manente macula) Et dicit in omnibus peccatis actualibus, quia oppoſito modo eſt de Originali, quod vt ſupra dictum fuit. q.74. art.3. ad ſecundum tranſit reatu, & manet actu, quo ſcilicet ad materiale. Actuale vero poteſt tranſire actu, & manet reatu, quare dicit in actualibus. Probatur autem concluſio; actus peccati facit hominem reum pœnæ (ſcilicet æternæ) inquantum tranſgreditur ordinem Diuinæ iuſtitiæ (& ſupple quandiu manet illa tranſgreſſio, & peruerſitas ordinis, tam diu manet reatus) ſed ceſſante actu culpæ adhuc manet tranſgreſſio, & peruerſitas ordinis Diuinæ iuſtitiæ; igitur ceſſante actu culpæ, manet reatus etiam pœnæ æternæ, vt dicit concluſio. Maiorem illam D.S. primò ponit, ſecundò probat minorem, quam tamen non ponit, ibi. Ad quem nõ redit, &c. Maior ergo pro partibus ſuis patet ex ar. 1. & 3. Et D.S. relinquit eam notam. Deinde ibi.

¶Ad quem non redit, niſi per quandam recompenſationem pœnæ, quæ ad æqualitatem iuſtitiæ reducit; vt ſcilicet qui plus voluntati ſuæ indulſit, quàm debuit contra mandatum Dei agens ſecundum ordinem Diuinæ iuſtitiæ, aliquid contra illud quod vellet ſimpliciter, ſpontaneus vel inuitus patiatur; quod etiã in iniurijs hominibus factis obſeruatur, vt per recompẽſationẽ pœnæ reintegretur æqualitas iuſtitiæ; vnde patet ꝙ ceſſante actu peccati vel iniuriæ illatæ, adhuc remanet debitũ pœnæ.

¶Probat minorem ſuppoſitam ſic, non ſit reditus ad ordinem Diuinæ iuſtitiæ, niſi per quandam recompenſationem pœnæ, quę ad æqualitatem iuſtitiæ reducitur; vt ſ. qui plus voluntati ſuæ indulſit, quàm debuit contra mandatum Dei agens; ſecundũ ordinem Diuinæ iuſtitiæ aliquid contra id qđ ſimpliciter vellet ſponteneus, vel inuitus patiatur; (ſuppletur) ſed ceſſante actu, nõdum facta eſt illa recompenſatio de qua loquimur in maiori nunc aſſumpta; igitur ceſſante actu peccati &c. Maior proxima patet ẽt apud homines; quia idem obſeruatur in iniurijs hominibus factis, vt per recompenſationem pœnæ, reintegretur æqualitas iuſtitiæ; igitur maior vera. Minor proxima de ſe nota eſt.

¶Nota autem, quòd ex illa probatione videtur ſolũ haberi, ꝙ tranſeunte actu peccati, remaneat ordo iuſtitiæ Diuinæ peruerſus, quia non recompenſatus per pœnam, qui recompenſetur lata pœna etiam inuito patiente. Sed ex hoc nõ habetur, ꝙ ſi inuitus pœnam patiatur, quòd recuperet amicitiam Dei. Sed quia D.S. vult oſtendere ſolũ ꝙ ceſſante actu peccati remaneat reatus, ſuffecit ſibi oſtendere de reatu qui competit peccato rõne cõuerſionis. Illi enim debetur pœna, vt recompenſetur æqualitas dicta. Verũ tñ eſt, ꝙ illa pœna in iudicio Dei nõ ceſſat, niſi prius dimiſſo alio reatu, qui debetur rõne auerſionis; vnde D.S. in hac probatione ſolũ uidetur loqui de reatu, qui competit peccato ratione conuerſionis, & hoc ſuffecit ſibi ad propoſitum oſtẽdendum &c. Sed tertia par. q.86. art.4. loquitur de utroque reatu expreſsè, vt tactũ fuit in ſecundo notabili; prius oportet remitti reatum, qui eſt ex offenſa Dei, & ſequitur auerſionẽ, q̃ dimittat reatus pœnæ, qui ꝓuenit ex hoc, ꝙ voluntas ſibi indulſit contra mandatũ Dei &c.

¶ Sed ſi loquamur de ablatione peccati quantum ad maculam, ſic manifeſtum eſt, quòd macula peccati ab anima auferri non poteſt, niſi per hoc, quòd anima Deo coniungitur, per cuius diſtantiam detrimentum proprij nitoris incurrebat, quod eſt macula, vt ſupra dictũ eſt.* Coniungitur autem Deo homo per voluntatem; vnde macula peccati ab homine tolli non poteſt, niſi voluntas hominis ordinem Diuinæ iuſtitiæ acceptet, vt ſcilicet vel ipſe ſibi pœnam ſponteneus aſſumat in recompẽſationem culpæ præteritę, vel etiam a Deo illatam patiẽter ſuſtineat, vtroque enim modo pœna rationem ſatisfactionis habet. —— *q.86.ar.1.

¶Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionẽ reſpon' ſuam, & primò præmittit quandam concluſionem præambulare pro probatione ſecundæ concluſionis reſpon ſecundò ipſam concluſionem reſpon. ſecundam cum ſua probatione ſubiungit, ibi. Pœna autem &c. Concluſio ergo præambularis eſt, macula peccati ab homine tolli non poteſt, niſi uoluntas hominis ordinẽ Diuinæ iuſtitiæ acceptet, vt ſ. vel ipſe ſibi pœnam ſponteneus aſſumat in recompenſationem culpæ præteritę, uel etiam a Deo illatam patienter ſuſtineat, ita quòd pœna utroque modo rationem ſatisfactionis habeat.

¶Nota aũt, ꝙ prius dictum fuit, quòd aliqs poſſit redire in ordinem iuſtitiæ Diuinæ, etiam ſi pœnã inuitus patiatur, & hoc eſt verum de ordine iuſtitiæ uindicatiuę; ſicut patet de damnatis, qui ſunt in tali ordine abſque expiatione reatus, vel culpæ. Sed nũc Doct. Sanct. dicit ꝙ macula tollitur, quia ſponteneus aſſumit, vel patitur. Et per hoc redit ad ordinem Diuinæ miſericordiæ, quæ eſt laxatiua peccati, quo etiam ad maculam, & remittit reatũ pœnæ æternæ. Et ita habetur, quòd uoluntas redit ad Deum mediante recuperatione gratiæ; quia ſe uoluntarie Deo ſubdit; & p hoc tollitur macula, & tamen adhuc vult ſuſtinere pœnam temporalẽ. Probatur igitur concluſio, macula peccati ab anima auferri non poteſt, niſi per hoc, quòd anima Deo coniungitur, per cuius diſtãtiam detrimentum proprij nitoris incurrebat, quod eſt macula; ſed anima coniungitur Deo per voluntatem; igitur ſequitur concluſio. Minor relinquitur nota, quia non eſt hominis coniunctio ad Deum localis, ſed affectionalis &c. Maior patuit. q.86. Quod autem talis pœna uoluntarie aſſumpta ſit ſatisfactoria de ſe notum eſt; quia ſatisfactio eſt aſſumptio pœnæ voluntaria pro expiatione peccati. Deinde ibi.

¶ Pœna autem ſatisfactoria diminuit aliquid de ratione pœnæ. Eſt enim de ratione pœnæ, quòd ſit contra voluntatem, pœna autem ſatisfactoria, & ſi ſecundùm abſolutam conſiderationem ſit contra voluntatem, non tamen vt nunc, & per hoc eſt voluntaria; vnde ſimpliciter eſt voluntaria, ſecundùm quid autem inuoluntaria; ſicut patet ex his, quæ ſupra * de voluntario, & inuoluntario dicta ſunt. Dicendum eſt ergo quòd remota macula culpę poteſt [d] quidẽ remanere reatus non pœnæ ſimpliciter; ſed ſatisfactorię. —— * q.6.ar.6. d.331.

¶Ponit & probat concluſionem reſpon. ſecundã. Ceſſante pcto quo ad maculam, & remota macula culpæ, põt remanere quidem reatus non pœnæ ſimpliciter, ſed ſatisfactoriæ. (Et nota, quòd innuit, quod dictum eſt circa primam concluſionem reſpon. qa ceſſante actu culpæ tñ, manet reatus ſimpliciter, & pœnæ æternę) probatur concluſio, aſſumendo fundamentalem pro maiori breuiando ipſam; macula peccati nõ tollitur, niſi uoluntas ſumat pœnam ſatisfactoriam; ſed pœna ſatisfactoria diminuit aliquid de ratione pœnæ, ita quòd non eſt pœna ſimpliciter, ſed ſecundũ qđ; igitur concluſio vera, ꝙ ceſſante macula, adhuc remanet &c. Maior patuit, minor probatur, de ratione pœnæ (.ſ. ſimpliciter) eſt, ꝙ ſit contra voluntatem; ſed pœna ſatisfactoria, & ſi ſecũdum abſolutam conſiderationem ſit contra uoluntatem, nõ tñ vt nũc, & per hoc eſt uoluntaria ſimpliciter; quare eſt ſimpliciter uoluntaria, ſecundũ quid aũt inuolũtaria; igitur minor vera. Maior ꝓxima relinquitur nota ex rõne pœnæ. Minor ſimpliciter pro prima parte relinquitur nota; quia qui patitur pro peccatis nõ uellet pati abſoluę, ſed tñ ut ſatisfaciat vult pati. Secũda pars minoris, ꝙ per hoc ſit uoluntaria ſimpliciter, & inuoluntaria ſecundũ quid, patet ex ſupra dictis q.6. ar.6. de voluntario, & inuoluntario; quia iſtud quod eſt volitum pro hic, & nunc ſecundùm quod agit, eſt voluntarium ſimpliciter dicendum, & tñ quia non eſſet uolitum abſolutè, & ſm conſiderationẽ rõnis, dr̃ inuolũtariũ ſm qd, ſicut patet de ꝓiectione mercũ in mare &c. Et per hoc patet articulus.

ARGVMENTVM in contrarium. Pro ſecunda concluſione reſpon. eſt. Circa hoc argumentum nota, quòd poſt recuperationem gratiæ, & dimiſſa offenſa, adhuc debetur pœna temporalis propter tria. Primò quidem, vt tactum fuit propter ordinem iuſtitiæ Diuinę. Secundò propter ſanationem virium animæ, q̃ñ ad reliquias peccatorum præcedentium. Tertiò propter remouendum ſcandalum aliorum, ut ędificentur in pœna, qui ſcandalizati fuerunt in culpa. Et de tali pœna preſertim loquitur argumẽtum in contrarium; quia Dauid fuerat homicida, cui dimiſſa culpa, & pœna æterna, Deus iniunxit pœnam temporalem, & eum puniuit in puero; quia fecerat blaſphemari nomen domini. Nam alij dicebant, quòd Deus iniuſtè egiſſet eligendo Dauid, & reprobando Saul, quia Dauid eſſet homicida &c. ideo etiam, vt alij ædificarentur, uidentes quia Deus interficeret prolem ex adulterio natam.

¶Ad primum ergo dicẽdum, quòd ſicut ceſſante actu peccati remanet macula, vt ſupra dictum eſt; * ita etiam poteſt remanere reatus; ceſſante verò macula non remanet reatus ſecundùm eandem rationem, vt dictũ eſt.* — *q.86.ar.2. *In corp.

¶Dicendum ad maiorem, remota cauſa in eſſe, & conſeruari remouetur effectus. Secundò remota cauſa remota, & immediata, remouetur effectus. Ad minorem peccatum eſt cauſa reatus pœnæ, dico quòd peccatum quo ad actum, eſt cauſa in fieri, & remota, & non in conſeruari; ſed peccatũ quo ad maculã eſt cã ineſſe & conſeruari, & ꝓpinqua ipſius reatus; ergo remoto peccato quo ad actum, negatur, ſed remoto peccato quo ad actum, & maculã, non manet reatus eiuſdem rationis, ſicut fuit cum macula; qa cũ macula eſt reatus pœnæ ſimpliciter, & æternæ; ſed poſt abſterſam maculam, eſt reatus ſm quid ſatisfactoriæ, & temporalis, ſicut & ſup dictum fuit q.86. art.2. ꝙ tranſeunte peccato manet macula, qa peccatum eſt cã eius in fieri, & non in eſſe, & talis macula eſt immediatum fundamentum reatus æterni. Vide D.S. in 2. diſt.42. q.1. ar.3. vnde ad primum. Cã proxima reatus eſt ipſe defectus per actum peccati inductus. Actus verò eſt cã remota &c. Ité D.S. in 3. par. ubi habet materiam iſtius articuli. q.86. ar.4. & idem argumẽtum, & ſolait ex alio fundamento; quia vult, ꝙ tranſeunte culpa quo ad auerſionem, & conuerſionem ceſſet reatus. Auerſio autem ceſſat per hoc, quòd mens Deo cõiungitur per gratiam, & ſic ceſſat reatus pœnæ ęternæ. Conuerſio autem ad bonum creatum ceſſat, quando homo pœnitet, & ſatisfacit pro inordinata conuerſione, & tunc ceſſat etiam reatus pœnæ temporalis &c.

Remoto macula ꝙ reatus maneat.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd virtuoſo non debetur pœna ſimpliciter, poteſt tamen ſibi debere pœna vt ſatisfactoria, quia hoc ipſum ad virtutem pertinet, vt ſatisfaciat pro his in quibus offendit, vel Deum, vel hominem. ——

¶Dicendum ad maiorem, peccatum remittitur per hoc, ꝙ homo ad uirtutem reducitur, conceditur. Sed dico, ꝙ nõ ſemper eſt perfecta uirtus, & ſecundò habita uirtute poſſunt ſtare reliquiæ præcedentium peccatorum, contra quas oportet adhiberi remedium, ne homo relabatur in peccata, & tertiò, habita uirtute adhuc non eſt reſtituta æqualitas, ꝙ inordinatam conuerſionẽ ad bonum commutabile, quam æqualitatem requirit Diuina iuſtitia.

¶ Ad minorem, uirtuoſo perfectè, qui nullum defectum patiẽ, concederetur. Sed dico, ꝙ uirtuoſo, qui non ſatisfecit pro inæqualitate commiſſa, debetur pœna non exterminatoria, & ſimpliciter, tamen pœna ſecundùm quid ſatisfactoria; immo hoc requirit uirtus, ut homo velit recompenſare damnum illatum, vel homini, uel Deo. Vltra ergo remoto peccato quo ad actum, & maculã, non remanet reatus pœnæ ſimpliciter, & æternæ exterminatorię, remanet tamen reatus temporalis pœnæ ſatisfactoriæ &c.

¶Ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd remota macula ſanatum eſt vulnus peccati quantum ad voluntatem. Requiritur autem adhuc pœna ad ſanationem aliarum virium animæ, quæ per peccatum præcedens deordinatę fuerunt, vt ſcilicet per contraria curẽtur. Requiritur etiã ad reſtituendum æqualitatem iuſtitiæ, & ad amouendũ ſcandalum aliorum, vt ędificentur in pœna, qui ſunt ſcandalizati in culpa, vt patet ex exemplo de Dauid inducto.

In argum. ſed contr.

¶Dicendum, maior patuit arti. tertio, ad ſecundum. Et concedo ſimpliciter, ꝙ pœna ſatisfactoria eſt medicinalis. Ad minorem, conceditur, quòd poſtquàm aliquis eſt totaliter ab infirmitate curatus, non indiget medicina præſertim curatiua. Dico autem circa hoc, quòd ille cui dimiſſum eſt peccatum quo ad maculã, eſto ſit curatus quo ad uoluntatem, non tamẽ eſt totaliter curatus quo ad alias vires, quæ adhuc debiles ſunt, per reliquias priorum peccatorum. Sublato enim eo, quod eſt ex parte auerſionis, remanet id quod ſe tenet ex parte cõuerſionis. Ex cõuerſione aũt cãtur ali qua diſpoſitio, vel etiam habitus inordinatus in uitibus aĩæ, quæ manent in via corruptionis, etiã gratia recuperata. Quare & opera ſatisfactoria oportet implere contraria his diſpoſitionibus, vt tollantur, ut habet Doct. Sanct. tertia par. ubi ſupra artic. 3. & in 4. ſen. di. 14. q. 2. ar. 1. Et præterea, adhuc manet aliqua inæqualitas poſt ablationem maculæ. Et tertiò illa pœnitentia eſt præſeruatiua, ne iterum in peccata recidiuet. Vnde quandoque minus peccã tĩ iniungitur grauior ſatisfactio, nõ ut eſt ad ſoluendum debitũ, ſed ut in remedium, & quaſi in medicinam præſeruatiuam, ut habet Doct. Sanct. in 4. diſtin. 20. quæſt. 1. articu. 1. quæſtiun. 1. Quare negatur conſequentia, quòd non maneat debitum cuiuſcunque pœnæ, ſed non manet pœna correſpondens vulneri, quod eſt per auerſionem. ¶Nota autem, quòd ablata macula ſanatum eſt vulnus peccati quantum ad uoluntatem, inquantum uoluntas adhæret vltimo fini bono; ſed tamen non uidetur, quòd vulnera p pec cata actualia in ipſam inducta, iuxta tertium ar. q. 85. quæ ſunt ꝑnitas ad malum, omnino ſtatim ſanentur, immo ſolùm per exercitium; ſicut & vulnera, & reliquiæ in alijs potentijs; nam ſicut in iuſtificatione perficitur uoluntas per charitatem ita aliæ potẽtiæ per morales infuſas iuxta principia Doct. Sanct. Et tamen hoc nõ obſtante, manent reliquiæ peccatorum in alijs potentijs animæ, ut habet Doct. Sanct. in de Virtutibus in communi. q. 10. ad 14. Pari ratione, & in uoluntate, eſto ſanetur vulnus peccati mortalis, quo ad maculam, videtur tamen manere aliqua diſpoſitio relicta ex peccatis, quæ non ſtatim, ſed cum tempore per exercitium totaliter abigitur. Vnde D. S. in quarto diſt. 14. q. 2. art. 1. quæſtiun. 3. ad ſecundum dicit, quòd peccatum per actum potentiarum commiſſum eſt, & ideo in ipſis potentijs præter priuationem virtutũ, alij etiam defectus ex peccato cauſantur, ſed non in eſſentia aĩæ præter defectum gratiæ; & ideo non oportet, quòd ſi per aduentũ gratiæ ad eſſentiam animæ, macula quæ nihil aliud erat, q̃ gratię priuatio tollitur, quòd etiam a potentijs omnes alij defectus tollantur. Hæc ille. Vbi patet, quòd in ſola eſſentia ponit per peccata cauſari ſolam priuationem gratiæ. In potentijs autem præter hoc reliquias, & vulnera peccatorum, nec ab alijs potentijs excipit uoluntatem, quare & in ipſa cauſantur, & pari ratione nõ immediatè recuperata gratia, tolluntur. Intelligendus eſt igitur. D. S. quòd ſanatur vulnus uoluntatis, quod erat per auerſionẽ ab vltimo fine, ſed non quod erat per conuerſiones inordinatas inductam; uel forte accipit voluntatem pro anima ipſa cuius vulnus, & macula deletur &c. Eſt magnum in hac re argumentum, qa iuxta ſupra dicta, cum in concupiſcibili generatur intemperantia generatur in uoluntate incontinentia, quæ cum habitus ſit, non ſtatim recuperata gratia tollitur, ipſa autem dicitur, & eſt reliquiæ peccatorum ergo &c.

Vtrum omnis pœna inferatur pro aliquo peccato.

G 1. q. 14. ar. 1. ad 1. Et 2. d. 30. q. 1. ar. 2 & di. 36. ar. 4 Et 4. diſt. 15. q. 1. ar. 4. qõ. 2. ad 3. Et 3. co. ca. 141. Et Mal. 94 articu. co.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur quod nõ omnis pœna ſit propter aliquã culpam. Dicitur enim Io. 9. de cæco nato. Neque hic peccauit neque parentes eius, vt naſceretur cæcus. Et ſimiliter videmus, ꝙ multi pueri etiam baptizati graues pœnas patiuntur, vt puta febres, dæmonum oppreſſiones, & multa huiuſmodi, cũ tamen in eis non ſit peccatum poſtquàm ſunt baptizati; & antequàm ſint baptiſmati, nõ eſt in eis plus de peccato, quàm in alijs pueris, qui hæc non patiuntur; non ergo omnis pœna pro peccato eſt.

¶ 2 Præt. Eiuſdem rationis eſſe videtur, quòd peccatores proſperentur, & quòd aliqui innocentes puniantur; vtrunque autem in rebus humanis frequenter inuenimus. Dicitur enim de iniquis in pſal. In labore hominum non ſunt, & cum hominibus, non flagellabuntur. Et Iob. 21. Impij viuunt, ſubleuati ſunt confortatiq́ue diuitiis. Et Abacuch primo dicitur. Quare reſpicis contẽptores, & taces conculcante impio iuſtiorem ſe? non ergo omnis pœna infligitur pro culpa.

¶ 3 Præt. De Chriſto dicitur primæ pe. 2. quòd peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, & tamen ibidem dicitur, quod paſſus eſt pro nobis; ergo non ſemper pœna a Deo diſpenſatur pro culpa.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Iob. 4. Quis vnquàm innocens perijt, aut quando recti deleti ſunt? quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem flante Deo perijſſe. Et Aug. dicit in primo retractationum, * quòd omnis pœna iuſta eſt. & pro peccato aliquo impenditur. * Aug. c. 9.

¶Iſta eſt ſecunda pars huius q̃ſtionis in qua D. S. oſtendit quomodo contingat pœnam eſſe ſine culpa, & circa hoc duo facit. Primò quærit de hoc generaliter, ſecundò ſpecialiter inquirit quomodo contingat aliquem puniri pro alio ar. 8. &c.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictũ eſt, * pœna poteſt dupliciter conſiderari, ſimpliciter, & inquãtum ſatisfactoria. * Ar. præc.

¶Doct. Sanct. reſpondet ſecundũ unam diſtinctionem trimembrem, cuius duo membra ponit in principio, aliud in ſequẽtibus innuit. Vnde ſecundò ponit tres concluſiones reſponſiuas huic diſtinctioni correſpondentes, primam ibi. Pœna quidẽ &c. ſecundam ibi. Si uerò loquamur &c. tertiã ibi. Sciendum tñ &c. Quãtũ ad diſtinctionem, quæ ẽt habita eſt art. 6. Notandum, ꝙ pœna põt tripliciter accipi, põt enim primò accipi ſub rõne pœnæ, & ſimpliciter, ut ſ. eſt mala & nociua, & contra uoluntatem, & ut nõ ordinatur ad bonum patientis; põt ſecundò accipi pœna, ut ſatisfactoria; põt tertiò accipi pœna, quæ vĩ pœna, & tñ in ueritate non habet ſimpliciter rõnem pœnæ, ſed medicinę, quia non infligitur vt noceat, & ſit mala, immo ꝙ cedat in bonum patienti, & eſt ſolum detrimẽtum hominis, non in bonis principalibus, ut homo eſt (i. in bonis ſpiritualibus, ſed temporalibus) ordinatũ in ꝑfectũ ſpiritualiũ, ſicut ſecundũ D. S. in 2. di. 36. ar. 4. per hoc, ꝙ iuſti in ad uerſitatibus ſunt, ad uirtutem, & eorum bonũ cedit, quia per hoc proficiunt; vñ non eſt eis ſimpliciter pœna pęrpuè inq̃tum noſes, ſunt, ſed quaſi pro ꝑmio redditur. Homo enim põt cõſiderari ſm ſpeciem, uel ſm genus, & conſiderando ſm ſpeciem. C ut rõnalis eſt, bona ſua principalia ſunt uirtutes, & earum actus, ſed ſecũdaria bona ſua, ſunt quæ ad opus uirtutis organicæ deſeruiunt, ut ſanitas corporis, & res exteriores, quæ non ſimpliciter ſunt bona rationis; ſed ſecundùm certam menſuram, prout C opus virtutis adiuuant; ſi autem conſideretur ſecundùm rõnẽ gñis inq̃tũ animal viuũ, ſic oĩa bona corporis ẽt exteriora ſunt ſibi bona, & q̃libet priuatio horum poteſt dici pœna, vel q̃nque magis pœnale.

¶Pœna quidem ſatisfactoria eſt quodammodo volũtaria; & quia contingit eos, qui differunt in reatu pœnę, eſſe unum ſecundùm voluntatem vnione amoris, inde eſt, quòd interdum aliquis, qui non peccauit, pœnam voluntarius pro alio portat.

¶Hic conſequenter D. S. ponit primam concluſionem reſponſiuam ſecundo membro prioris diſtinctionis correſpondentem, videlicet de pœna, ut ſatisfactoria, vt eſt ſimpliciter uoluntaria, in uoluntaria autem ſecundũ quid, & eſt talis concluſio. Interdum aliquis qui non peccauit, pœnam uoluntarius pro alio portat. (Et hĩ ex hoc concluſio formaliter reſponſiua negatiuè, ꝙ pœna ſatisfactoria non eſt ſp pp culpam propriam ipſius qui fert pœnã, eſto non ſit, niſi propter culpam alterius.) Probat eam primò ratione, ſecundò confirmat per ſimile, ibi. Sicut etiam &c. Ratione ſic. Pœna ſatisfactoria eſt quodammodo uolũtaria, ſed contingit eos qui differunt in reatu pœnæ eſſe unum ſecundũ uoluntatem unione amoris, igitur &c. Maior patuit art. 6. & dicit quodammodo, non quia non magis ſit uoluntaria, quàm inuoluntaria, ſed qa non omnino uoluntaria; nam ſecundùm ſe, & conſiderationem rationis non eſt uoluntaria &c. Minor de ſe nota; quia contingit innocentem in aliquo peccato diligere eum, qui peccatum commiſit, & ſic propter amorem pro alio patitur, & ſatisfacit, ut patet de Chriſto. Deinde cum dicit.

¶Sicut etiam in rebus humanis videmus, quòd aliqs in ſe transfert alterius debitum.

¶Confirmat eandẽ concluſionem per ſimile; qa ſic ẽ uidemus in rebus humanis, ꝙ aliquis in ſe transfert alterius debitũ, ſic & in foro Dei põt aliquis pro alio ſatisfacere, & pœnã ꝑ alio uoluntariè pati. Verũ aũt expediat, ut unus ꝑ alterius peccatis ſatisfaciat, & an liceat. Vide Doct. Sanct. in 4. diſtin. 20. q. 1. articu. 2. q. 3. Nã quia ſatisfactio ordinatur non ſolùm ad ſolutionem debiti, ſed ẽt eſt medicina pro peccato uitãdo inq̃tũ eſt remediũ peccati ſequentis, per opera aũt pœnalia, q̃ aliusfert, alteri nullum reme-

dium contra peccatum præſtatur, ideo non eſt permittendum, vt aliquis pro alio pœnitentiam faciat, niſi defectus aliquis appareat in pœnitente, vel corporalis per quem ſit impotens ad ſuſtinendum, vel ſpiritualis per quem non ſit promptus ad portandum pœnam &c.

¶ Si verò loquamur de pœna ſimpliciter ſecundùm quòd habet rationem pœnæ, ſic ſemper habet ordinem ad culpam propriam; ſed quandoque quidem ad culpã actualem puta, quando aliquis, vel a Deo, vel ab homine pro peccato commiſſo punitur. quandoque verò ad culpam originalem, & hoc quidem, vel principaliter, vel cõſequenter. Principaliter quidem pœna originalis peccati eſt, quòd natura humana ſibi relinquitur deſtituta auxilio originalis iuſtitiæ; ſed ad hoc conſequuntur omnes pœnalitates, quæ ex defectu naturæ in hominibus contingunt.

¶Hic adducit ſecundam concluſionem iuxta primũ membrũ. Si loquamur de pœna ſimpliciter, ſecundũ ꝙ pœnæ rationem hẽt, ſic ſp habet ordinem ad culpam propriam, qñq; quidem actualẽ, qñque verò originalẽ, & hoc, vel principaliter, vel cõſequenter-ſ. vel eſt pœna originalis principalis, vel ſecundaria. Iſtã concluſionem. D. S. telinquit notã ex propria rõne pœnæ, qa pœna, vt ſic ſp habet eſſe pp culpã propriã; quia pœna nõ debet, niſi peccato; igitur ſi dẽt eſſe mala illi, debet peccato iſtius, vide 2-2.q 108.ar.4. in prin.corporis, igitur concluſio uera D.S. aũt ſolũ explicat partes concluſionis; quia ad actualẽ culpã hẽt ord, nẽ, qñ aliquis, vel a Deo, vel ab hoĩe punit pro pctõ cõmiſſo. Ad originalẽ aũt ſequitur duplex pœna, vna quæ ſupra dicebat pœna taxata. ſ. deſtitutio naturæ, ab auxilio originalis iuſtitiæ (hoc eſt ſubtractio originalis iuſtitiæ) Alia eſt pœna concomitans. ſ. pœnalitates, quæ ex defectu naturæ in hominibus contingunt, vt infirmitates, anxietates mors &c. de quibus ſupra q.85.ar.5.

¶ Sciendum tamen eſt, quòd quandoque aliquid videtur eſſe pœnale, quod tamen non habet ſimpliciter rationem pœnæ. Pœna enim eſt ſpecies mali, vt in primo dictum eſt, * malum autem eſt priuatio boni; cum autẽ ſint plura hominis bona, ſcilicet animæ, corporis, & exteriorum rerum, contingit interdum, quòd homo patiatur detrimentum in minori bono, vt augeatur in maiori; ſicut cum patitur detrimentum pecuniæ propter ſanitatem corporis, vel in vtroque horum propter ſalutẽ animæ, & propter gloriam Dei; & tunc tale detrimentũ non eſt ſimpliciter malum hominis, ſed ſecũdùm quid; vnde non habet ſimpliciter rationem pœnæ, ſed medicinæ. Nam & medici auſteras potiones propinant infirmis, vt conferant ſanitatem.

*1 p. q.48. ar.1.c.5.

¶Hic procedit ad tertiam concluſionem reſpõſiuam talẽ, iuxta tertium membrum. Pœnæ quæ non habent ſimplicem rationẽ pœnæ, ſed medicinæ, non reducuntur ad culpam; ſicut ad cãm, niſi indirectè, & remotè reducuntur in originale, ſicut in cãm. Iſta cõ cluſio unum ſuppoſit, & duo dicit, ideo primò probat præſuppoſitum, ſecundò primum dictum cõcluſionis, ibi. Et quia huiuſmodi &c. tertiò ſecundum, niſi pro tanto &c. Suppoſitum ergo quod concluſio præſupponit eſt, ꝙ aliquæ pœnæ, & aliqua pœnalia ſ. temporalia, & corporalia, non ſunt ſimpliciter pœnæ, ſed medicinæ; probatur ſic, pœna ſimpliciter habet rõnem mali, & eſt ſpẽs mali, ſed contingit interdũ, ꝙ homo patiatur detrimentũ in minori bono, vt augeatur in maiori, & tunc tale detrimentum non eſt ſimpliciter malum hoĩs, ſed ſecundũ quid; igit ſuppoſitum verũ, ꝙ non habet ſimpliciter rõnem pœnæ. Maior nota ex 1. parte q 48. ar. 5. Minor declaratur, quia malum eſt priuatio boni (ſ. cuiuſcunq;) ſed ſunt plura hominis bona. ſ. animæ, & corporis, quare ſequitur minor, ꝙ poſſit pati malum unũ minus principale, vt portatur maiori bono; & explicatur illa minor quaſi exemplatteriſicne cum patitur detrimentum pecuniæ, propter ſanitatẽ corporis, vel in utroq; horum pp ſalutem animæ, & pp gloriam Dei. Et confirmatur iſta minor a ſimili. Nam & medici auſteras potiones propinant infirmis, ut conferant ſanitatem. Sic in propoſito pœnalia inflicta ſunt medicinalia, eſto in ſe ſint mala.

¶ Et quia huiuſmodi non propriè habent rationem pœnæ, non reducuntur ad culpam, ſicut ad cauſam.

¶Probat primum dictum concluſionis tertiæ. ſ. ꝙ non reducuntur ad culpam, præſertim. ſ. actualem (D.S. agit probationem ſub brevibus) id quod non propriè habet rõnem pœnæ, nõ oportet, ꝙ directè reducatur in culpã (præci, uè propriã, & actualẽ) ſed talia pœnalia non propriè hñt rõnẽ pœnæ, igit &c. ꝓmiſſa patet ex dictis. ¶ Et poſſet ſecundò argui extra litteram, id quod ordinatur directè in bonum hominis hoc non eſt propter aliquam culpam eius; ſed talia pœnalia ſunt huiuſmodi, igitur &c. Minor nota ex dictis. Maior patet; quia culpa non affert bonum hominis, nec propter culpam remouetur ad bonum, tunc ibi.

¶Niſi pro tanto, quia hoc ipſum, quòd oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, eſt ex corruptione naturæ, quæ eſt pœna originalis peccati. In ſtatu enim innocentiæ non oportuiſſet aliquem ad perfectũ virtutis inducere per pœnalia exercitia; vnde hoc ipſum, quod eſt pœnale in talibus reducitur ad originalem culpam; ſicut ad cauſam.

¶Corroborat ſecundum dictum concluſionis ſic, hoc ipſum, ꝙ oportet humanæ naturæ medicinas pœnales exhibere, eſt ex corruptione naturæ, quæ eſt pœna originalis peccati, igitur hoc ipſum, quod eſt pœnale in talibus, reducitur ad originalem culpam ſicut ad cauſam (ſ. indirectam, & remotam) conſequentia tenet; quia ſi ſine originali non eſſet iſta pœnalitas, & ſine illa promoueretur in bonum ſequitur ꝙ originale ſit cauſa eius, quod eſt pœnale, non autem eius, quod eſt promotionis in bonum; quia hoc eſt ex Diuina liberalitate, & miſericordia. Antecedens patet; qa in ſtatu innocentiæ non oportuiſſet aliquem ad profectum virtutis inducere per pœnalia exercitia, & igitur peccatum eſt in cauſa &c. De iſta tertia parte concluſionis. Vide D.S. in de Malo materia quinta, ar 3. in fine.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda concluſione, & procedit de pœna ſimpliciter &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd huiuſmodi defectus eorum, qui naſcuntur, vel etiam puerorum, ſunt effectus, & pœnæ originalis peccati, vt dictum eſt, * & manẽt etiam poſt baptiſmum propter cauſam ſuperius dictam; * & quòd non ſint æqualiter in omnibus, cõtingit propter naturæ diuerſitatem, quæ ſibi relinquitur, vt ſupra dictum eſt; * ordinantur tamen huiuſmodi defectus ſecundùm Diuinam prouidentiam ad ſalutem hominum, vel eorum, qui patiuntur, vel aliorum, qui pœnis admonentur, & etiam ad gloriam Dei.

* In cor.

*q 85.ar.5.

* q.11.ar.4. ad primũ.

¶Dicendum ad primam partem aſſumpti, primò quòd nõ peccant peccato actuali, tamen contraxerat originale, quod huiuſmodi defectus ſequuntur. Similiter dico de pueris baptizatis, ꝙ patiuntur iſta incommoda corporalia propter peccatum originale. Nec ualet probatio, quòd non maneat peccatum poſtquam baptizati ſunt; quia huiuſmodi corporales defectus manent etiã ablato originali quo ad culpam, vt patuit ſupra q.85.ar.5. ad ſecũdum ¶Dico ulterius, quòd in uno in quo non eſt plus de peccato originali, quàm in alio poſſunt defectus eſſe inæquales, non rõne illa quam poſuit Origenes, ſed alijs rationibus. Poſuit enim Origenes maiora, & minora incommoda ſecundùm diuerſitatẽ meritorum, vel magis demeritorum, quæ animæ habuiſſent, antequ vnirentur corporibus, de qua opinione prima par. q.47.art.2. Et in de Malo ubi ſtatim; ſed quandoque unus puer patitur maiora incommoda, quam alius, eſto æquali culpæ ſubiacuerunt propter diſpoſitionem diuerſam complexionis, & eis tamen infiguntur propter peccata parentum; quia cum filius ſit aliquid patris ſecundùm corpus, quandoque pater punitur in filio ſecundùm corpus, vt patuit art.6. argumento in contrarium de filio Dauid nato ex adulterio, & patebit ar. ſequenti. Quandoque ordinantur huiuſmodi defectus in remedium contra peccatum ſequens. Quandoque in profectum uirtutis, aut eius qui huiuſmodi defectibus ſubiacet, aut ſaltẽ alterius; ſic factum fuit de cæco nato, de quo meminit argumentum, quia dicit Chriſtus Ioãnis 9. poſt uerba allegata; ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo per miraculum, quod Chriſtus circa ipſum fecit. Quod expediens erat ad humanam ſalutem, quia per hoc fides confirmata fuit. Vltra ergo non omnis pœna eſt pro peccato, verum, pœna corporalis, non eſt pro peccato actuali proprio, tamen eſt pro peccato ad minus originali, & eſt pœna ſaltem concomitans, & conſequenter ſe habens ad culpam originalem. ¶Vnde D.S. in hac ſolutione primò reſpõdet ad antecedens, volens ꝙ cæcus ille non peccauit peccato actuali, tamen contraxerat originale. Secundò vult, quòd eſto pueri ſint baptizati, nihilominus tamen manent in eis defectus corporales. Et tertiò quare in diuerſis, qui ſunt eiuſdem culpæ huiuſmodi pœnæ ſint inæquales, quia propter diuerſitatem naturæ ſibi derelictæ, ut patuit q.82.art.4. ad primum, & tamen ordinantur ad bonum multipliciter, vt in ſolutione, & iam dictum eſt.

Originalis culpa æqualiter exiſtente defectus ſunt inæquales.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd bona temporalia, & corporalia, ſunt quidem aliqua bona hominis, ſed parua; bona verò ſpiritualia ſunt magna hominis bona. Pertinet igitur ad Diuinam iuſtitiam, vt virtuoſis det ſpiritualia bona; & de temporalibus bonis, vel malis tantum det eis, quantum ſufficit ad virtutem,

Dionyſius tem, vt Dionyſius * dicit 8. cap. de di. no. Diuinæ iuſtitiæ eſt non emolire optimorum fortitudinẽ materialium donationibus, Alijs vero hoc ipſum, quòd temporalia dantur in malũ ſpiritualium cedit; vnde in pſal. cõ
Pſal.72. cluditur. Ideo tenuit eos ſuperbia.

¶Dicendum, maior negatur; quia non eſt eiuſdem rationis, ꝙ peccatores proſperentur in temporalibus, & quòd innocentes patiantur; quia proſperitas malorum eſt eis in malum ſimpliciter, & in pœnam Innocentibus autem non eſt pœna ſimpliciter, immo medicina, & bonum; quia ordinatur in bonum virtutis; quia bona temporalia cedunt malis in detrimentum uirtutis, & bonorũ ſpiritualium; ſed mala temporalia cedunt, & ordinantur bonis in profectum virtutis. Ad minorem conceditur, quòd vtrunque contingit, & hoc probant auctoritates; ſed non probant, ꝙ contingant eadem ratione, vt iam dictum eſt; quia adiungit pſalmiſta, ideo tenuit eos (ſ. malos) ſuperbia quæ eſt malum ſimpliciter ſpirituale; ſed innocentibus ſunt mala temporalia, quaſi præmia virtutis, vt fuit allegatũ in notabili ex Doct. Sanct. in ſecundo. Quare negatur conſequentia, quòd pœna ſimpliciter non infligatur ꝓ culpa; ſed probat, ꝙ pœnale, quod & pœna medicinalis, non infligitur propter culpam actualem; qa innocentes talem patiuntur.

¶Vnde Doct. Sanct. relinquit notum, ꝙ hoc argumentum probat tertiam concluſionem, & declarat præmiſſas, ſimiliter minorem. Quomodo differenter contingat, quòd malis dantur bona corporalia etiam, & bonis mala temporalia, & bona, quia vt deſeruiunt, ad virtutem; malis cedunt in malum ſpiritualium; quia mali, quòd proſperitatem habent frequenter in eorum malũ eſt, vnde eo ipſo puniuntur; ſed boni, vt dictum eſt præmiantur &c. Probatur igitur, quòd pœna medicinalis non eſt propter culpam propriam, licet remotè ſit propter originalem; quia quòd homo talis conditionis eſt, vt ei ſubueniatur, vel ad vitãdum peccatum, vel ad profectum uirtutis per huiuſmodi incommoda etiam corporalia ad infirmitatem humanæ naturæ pertinet, quæ etiam ex peccato parentis deriuatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus pœnam ſuſtinuit ſatisfactoriam, non pro ſuis; ſed pro noſtris peccatis.

¶Dicendum ad primam partem aſſumpti, concedo quòd Chriſtus peccatum non fecit, & concedo, quòd paſſus eſt; ſed additur pro nobis, & paſſus eſt pœnam ſatisfactoriam, & voluntariam; quia traditus eſt, quia ipſe voluit; ergo non ſemper pœna &c. verum, ſatisfactoria diſpenſatur pro culpa patientis. Eſto diſpenſentur pro culpa alterius; & ita Chriſtus patiendo pœnam ſatisfactoriam, & corporalẽ ſatisfecit pro peccatis noſtris, non tamen paſſus fuit aliquam pœnam ſimpliciter, & ſpiritualem, quæ eſt pro peccatis proprijs.

¶ Quare autem defectus corporales naturales, & indetractabiles (ad modum dicẽdi Damaſceni) aſſumpſerit, patet tertia par. q. 13. ar. 1. quia congruebant fini incarnationis, Vide ibidẽ ad tertium ubi Doct. Sanct. dicit, quæ ad propoſitum ualent. Pœna (inquiens) ſequitur culpam actualem, vel originalem, quandoque quidem eius qui punitur, quandoque autem alterius pro quo ille, qui patitur ſatisfecit, & ita accidit in Chriſto, ſecundùm illud, ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Hæc ille &c.

Vtrum vnus ſit reus pœnæ, vel puniatur pro peccato alterius.

H 2. q. 108. ar. 4. cor. & ad 1. Et 2. diſt. 33. q. 1. Et 4. di. 46. q. 1. ar. 2. q. 3. cor. & q. 2. arti. 2. q. 2. ad 3. Et Mal. q. 4. ar. 2. ad 19. & ar. 8. ad 6, 7. 9. 10. 12. & 15. & q. 5. ar. 4. cor. Et quol. 12. ar. 24 ad 1. Et pſal. 18. fin. Eccle. 14. co. 3 fin. Et Io. 9. col. 1. fin.

AD octauum ſic proceditur. Videtur quòd aliquis puniatur pro peccato alterius. Dicitur enim Exod. 20. Ego ſum Deus zelotes viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem his, qui oderũt me; & Matth. 23. dicitur vt ueniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram.

¶ 2 Præt. Iuſtitia humana deriuatur a iuſtitia Diuina; ſed ſecundum iuſtitiam humanam aliquãdo filij puniuntur pro parentibus, ſicut patet in crimine læſæ maieſtatis; ergo etiam ſecundùm Diuinam iuſtitiam vnus punitur pro peccato alterius.

¶ 3 Præte. Si dicatur filius non puniri pro peccato patris; ſed pro peccato proprio, inquantum imitatur malitiam paternam; non magis hoc diceretur de filijs, quàm de extraneis, qui ſimili pœna puniuntur his quorũ peccata imitantur; non ergo videtur quòd filij pro peccatis proprijs puniantur; ſed pro peccatis parentum.

*Ezec. 18. ¶Sed contra eſt, quod dicitur *Ezech. 18. Filius non portabit iniquitatem patris.

¶Hic quærit ſpecialiter quomodo contingat puniri pro peccato alterius, ita quòd pœna etiam ſit ſine culpa proprij ſubiecti.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd ſi loquamur de pœna ſatisfactoria, quæ voluntariè aſſumitur, contingit quòd vnus portet pœnam alterius inquantum ſunt quodammodo vnum; ſicut iam dictum eſt. * * Arti. 7. in prin. cor.

¶Præſuppoſita diſtinctione de triplici pœna ex articulo præcedenti Doct. Sanct. in hoc corpore reſpondet per tres concluſiones correſpondentes, ſecundam ponit, ibi. Si autem loquamur &c. tertiam ibi. Si autem &c. Prima ergo concluſio de pœna ſatisfactoria, contingit, quòd unus portet pœnam alterius; probatur, ſicut probata eſt prima concluſio articuli præcedentis. Pœna ſatisfactoria eſt voluntaria, & voluntariè aſſumitur; ſed qui ſunt vnum in amore, unus voluntariè aſſumit pœnam pro alterius peccato; igitur contingit &c. Et dicit Doct. Sanct. notanter, contingit, quòd unus portet pœnam alterius; quia in caſu concluſionis unus non propriè punitur pro peccato alterius; nam puniri propriè eſt inferri pœnam ab extrinſeco, non cõferente vim paſſo, in propoſito autem patiens met aſſumit; & ergo portat magis pœnam, quàm patiatur.

¶ Si autem loquamur de pœna pro peccato inflicta, inquãtum rationem habet pœnæ, ſic ſolùm [d] vnuſquiſque pro peccato ſuo punitur; quia actus peccati aliquid perſonale eſt. D.615.

¶Hic ſubiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam de pœna ſimpliciter ſub ratione pœnæ. Pœna pro peccato inflicta inquantum habet rationem pœnæ, ſic ſolùm vnuſquiſque pro peccato ſuo punitur. (Et dicit notanter, pœna inflicta, quia prima pœna, ſcilicet ſatisfactoria, non eſt inflicta, ſed aſſumpta; ſed pœna ſub ratione pœnæ eſt inflicta; quia ſolùm ab extrinſeco contra voluntatem patientis.) Probatur concluſio, culpæ & peccato perſonali debetur pœna perſonalis, quæ eſt propria peccanti; ſed actus peccati eſt aliquid perſonale; ergo debetur ſibi perſonalis pœna, quæ eſt propria peccanti. Huius rationis Doct. Sanct. ponit tantùm minorem, & relinquit concluſionem notam; quia pœna ſub ratione pœnæ debetur peccato commiſſo ex voluntate, vel voluntario, ſi igitur peccatum eſt proprium illi, & perſonale, pœna debet eſſe ſibi propria, & ita pœna ſub ratione pœnæ, non infertur, niſi peccanti; quia pœna, vt ſic correſpondet culpæ etiam quo ad ſubiectum; vnde libri qui hic habent. (Quia actus peccati aliquid pœnale eſt) non ualent; quia ex hoc nihil probaretur; ſed quia perſonalis eſt, & culpa ſibi reſpondet, etiam quo ad ſubiectum, ideo punitur qui peccauit.

¶Habetur autem ex iſta concluſione reſponſio formalis negatiua, quia nullus punitur pro peccato alterius pœna, vt pœna eſt, & patet ratio ex iam dictis &c.

¶Si autem loquamur de pœna, quæ habet rationem medicinæ, contingit, quòd vnus punitur pro peccato alterius. Dictum eſt enim * quòd detrimenta corporaliũ rerum, vel etiam ipſius corporis, ſunt quædam pœnales medicinæ ordinatæ ad ſalutem animæ. * Ar. 7. huius q. æſt.

¶Hic conſequenter procedit ad tertiam concluſionem reſponſiuam de pœna medicinali, ſcilicet quæ eſt. Si loquamur de pœna, quæ habet rationem medicinæ, cõtingit quòd unus puniatur pro peccato alterius (pœna videlicet corporali, non autem ſpirituali.) Iſta concluſio unum ſupponit, & duo dicit; ſicut tertia concluſio præcedentis quæſtionis, vel articuli. Suppoſitum eſt, pœna corporalis poteſt eſſe medicinalis; ſed primò dicit, quòd tali pœna puniatur (ſcilicet iuſtè) aliquis pro peccato alterius. Secundò dicit, quòd non puniatur pro peccato alterius pœna ſpirituali, primò Doct. Sanct. probat ſuppoſitum, ſecundò primum dictum, ibi. Vnde nihil prohibet &c. tertiò ſecundum, ibi. Pœnæ verò &c. Arguit ergo ſic pro ſuppoſito, detrimenta corporalium rerum, uel etiam ipſius corporis, ordinantur (quandoque ſaltem) ad ſalutem animarum eorum qui patiuntur eas, igitur tunc ſunt quædam pœnales medicinæ. Tenet conſequentia; quia medicina eſt, quæ ordinatur ad melius bonum &c. Antecedens patet; quia ſi patienter ſuſtineat, tunc cedunt ſibi pœnæ tales ad bonum animæ, & præſertim ſi patiens eſt filius prædeſtinationis. Deinde cum dicit.

¶ Vnde nihil prohibet talibus pœnis aliquem puniri pro peccato alterius, vel a Deo, vel ab homine, vtpote filios pro patribus, & ſubditos pro dominis inquantum ſunt quædam res eorum.

¶Probat primum dictum cõcluſionis, ſ. quòd pœna temporali, & corporali medicinali puniat aliquis ꝙ peccato alterius a Deo, & ab hoie, vtpote filij ꝙ patribus, & ſubditi pro dñis. Hanc partẽ primò probat, ſecundò ipſam exponit, & limitat, ibi. Ita tamen ꝙ ſi &c. Arguit ergo ſic, aliquis iuſtè põt puniri in re ſua; ſed filij ſunt aliqd patrũ, & ſubditi dñorum; igit pñes puniunt in filijs, & ita filij propter peccata patrum &c. Maior patet ex Doct. Sanc. in

ſecundo di. 33. q. 1. ar. 2. quia peccato hominis qñq; occidunt̃ aĩalia, & effodiuntur domus in quibus nulla eſt culpa, inquantum vi delicet ſunt res peccantium, ita quòd ipſi puniãtur in deſtructione talium; & res ipſę, quæ deſtruuntur, non puniãtur cum nõ ſint capaces pœnæ &c. ſic rex, & dominus punitur in populo.

¶ Nota circa hanc partem, quòd oportet ſemper, quòd ille qui punitur iſto modo pro peccato alterius, habeat ad ipſum aliquã habitudinem coniunctionis; quia vel eſt res eius, abſque tamen imitatione culpæ, & ſic pœna habet quo ad patientem rationem medicinæ tantùm. Si autem propter imitationem, vel conſenſum, vel propter demeritum puniatur, tunc habet rationem pœnæ. Si etiam puniatur vnus pro alio, quia peccantem non redarguit, ſimiliter habebit rationem pœnæ; ſed ſi puniatur, vt res eius tantùm, ſolùm habet rationem pœnæ quo ad patientem, & hoc conſequenter notat.

¶ Ita tamen quòd ſi filius, vel ſubditus eſt particeps culpæ, huiuſmodi pœnalis defectus habet rationem pœnæ quantum ad vtrunque, ſcilicet eum, qui punitur, & eum pro quo punitur. Si verò non ſit particeps culpæ, habet rationem pœnæ quantum ad eum pro quo punitur, quantum verò ad eum qui punitur rationem medicinæ tantùm, niſi per accidens inquantum peccato alterius conſentit; ordinatur enim ei ad bonum animæ ſi patienter ſuſtineat.

¶ Limitat & exponit præcedentem partem; quia videlicet dictum eſt, quòd filius, vt eſt res alterius, punitur pœna medicinali; quia intelligitur, ſi filius, vel ſeruus non eſt particeps culpæ; nam tunc habet rationem medicinæ, ſecus ſi imitetur, vel ſit particeps; quia tunc habebit rationem pœnæ, etiam quo ad patientem, & non ſolùm rõne quo ad eum pro quo punit̃ &c. Conſequẽter ibi.

* Alias nõ habet ſi licet tantũ.

¶ Pœnæ verò ſpirituales non ſunt medicinales * tantùm; quia bonum animæ nõ ordinatur ad aliud melius bonum; vnde in bonis animæ nullus patitur detrimentum ſine culpa propria.

¶ Procedit ad ſecundum dictum præcedentis concluſionis, cui tamen præmittit vnum præſuppoſitum, deinde ipſum dictum ſecundum probat, ibi. Et propter hoc etiam &c. Suppoſitum eſt, pœna ſpiritualis non habet rationem medicinæ Probatur, pœnę medicinales ordinantur ad aliquod melius ipſi patienti, pœnæ ſpirituales non ordinantur ad aliquod melius; igitur &c. Maior nota. Minorem. D. S. probat; quia bonum animæ (cuius ſupple, detrimẽtum dicitur pœna ſpiritualis, non ordinatur ad aliud melius bonum; igitur eſt ſolummodo mala pateri, & nullo modo bona. Ex iſto D. S. infert vnum corollarium tale. In bonis animæ nullus patitur detrimentum ſine culpa propria, probatur ex dictis; qa nullus incurrit pœnam ſimpliciter, & malum, niſi propter culpam propriam; ſed detrimentum ſpiritualium bonorũ animæ eſt ſim pliciter pœna, & malum ſimpliciter, nullo modo medicinale; igitur &c. Maior patet ex concluſione ſecunda. Minor patet ex iam dictis. Tunc ibi.

¶ Et propter hoc etiam talibus pœnis, vt dicit Hieronymus in epiſtola Ad Fautum, vnus nõ punitur pro alio; qa quantum ad animam filius non eſt res patris; vnde & huiuſmodi cauſam dominus aſſignãs dicit Ezech. 18. Omnes animæ meæ ſunt.

¶ Infert ex hoc ſecundum dictum tertiæ concluſionis, ꝙ pœna ſpirituali non punitur aliquis pro peccato alterius, & probat̃ per oppoſitum ad primum dictum præcedens. Aliquis non debet puniri pro peccato alterius, in eo ſecundùm quòd nihil eſt eius; ſed quo ad animam filius, vel ſeruus nihil eſt patris, vel domini; igitur in anima non debet puniri pro peccato alterius; ſed detrimentum ſpiritualium eſt punitio ſecundùm animam; igitur non fit ꝙ peccato alterius; & quòd hæc ratio ſit vera, patet auctoritate Ezechielis, vt in litera, & probatur illud dictum etiam auctoritate Hieronymi &c.

ARGVMENTVM in contrarium. Eſt pro ſecunda concluſione, & confirmat etiam ſecundum dictum tertiæ concluſionis. Quia filius non portabit iniquitatem patris in pœna ſpirituali, & non portabit. i. non punietur pœna, vt pœna eſt pro peccato patris, quando non eſt particeps culpæ. Cum quibus ſtat, ꝙ punitur abſque participio, pœna corporali, & temporali pro peccato patris medicinali, quando non eſt particeps, vel pœnali, vt ſic, ſi eſt particeps, vt patet ex dictis. Vnde auctoritas illa Ezechielis exponenda eſt, ut habetur in fine corporis; quia aſſignans rationem quare filius non portabit iniquitatem patris dicit; quia omnes animæ meæ ſunt, vbi patet, quòd loquitur de pœna ſpirituali ipſius animæ.

¶ Circa iſta notandum primò, quòd differentia eſt inter iudicium Diuinum, & humanum, & etiam in aliquo cõueniunt. Differunt enim; quia in iudicio Diuino infligitur aliquibus pœna ſenſus in hac vita, pro ſolo originalis abſque actuali. (Eſto in alia vita non infligatur pœna ſenſus ſoli originali, vide Capreo in 4. diſtin. 33.) Et tamen in uper in medicinã infligit Deus iuſtis, & innocentibus multa flagella, & varias tribulationes pœnales. Sed in iudicio humano nulli debet inferri aliqua pœna ſenſibilis, ita quòd flagellat, occidatur, vel mutiletur, vel uerberetur abſque propria culpa perſonali; quia iudicium Diuinum occultum (quod immittit propter rationes Deo notas afflictiones ſenſibiles) non poteſt humanum iudicium imitari, quod Diuinum facit, ꝙ quandoque innocentes occidantur flagellentur; quia ex originali ſunt culpabiles apud Deum, & debitores mortis &c. Conueniunt autẽ in; pœna damni; quia illam, & iudicium humanum infert ſine culpa, licet non ſine cauſa tripliciter. Primo modo ex hoc, quòd aliquis ineptus redditur ſine culpa ſua ad aliquod bonũ conſequendum, vel habendum. Sicut propter vitium lepræ aliquis remouet̃ ab adminiſtratione eccleſiæ, & propter bigamiam, vel iudicium ſanguinis impeditur a ſacris ordinibus. Secundò; quia damnũ in quo damnificatur, non eſt proprium bonum, ſed commune; ſicut quòd aliqua eccleſia habeat epiſcopatum, pertinet ad bonum totius ciuitatis, non autem ad bonum clericorum tantũ. Sic poteſt tolli epiſcopatus, vel damnificari ſine culpa clerici propter culpã ciuitatis. Tertiò, qa bonum vnius dependet ex bono alterius; ſicut in crimine læſæ maieſtatis filius amittit hæreditatem pro peccato parentis, & hoc exponit Doc. Sanct. in ſecundo, vbi ſupra ad quartum; quia iuſtitia (inquit) humana non punit filium pro peccato patris, in eo ꝙ ex patre iam accepit; ſed in eo, quod ex parte accepturus eſſet, vel quantum ad corpus, vel etiam quãtũ ad poſſeſſiones; non enim quia patet peccat, filius iam natus truncat̃, neque filius emancipatus ex hæreditatur; ſed per accidens pœna patris redundat in filium, quando patri auferetur id quod ex patre tranſire debebat, ut hæreditas, uel etiam membrum; quia ex truncatis truncati naſcuntur. Hæc ille. Vnde quando patet, vel ille cuius alter hæreditatem acciperet, committit crimen, propter quod ipſo facto pœna inflicta eſt a lege, ſicut in hæreſi, & crimine læſæ maieſtatis; tunc hæres punitur in illo delicto; quia auferuntur bona, quæ in commiſſum ceciderunt, & ita punitur ſine culpa propria, ut bonum eius dependet ex bono alterius &c.

Nota pœna damni infertur ſine culpa, ſed nõ ſineci.

¶ Nota ſecundò ſecundùm D. S. in ſecundo vbi iam, quòd peccatum conſequitur duplex pœna. Vna per ſe, quæ ad animam pti net, vt in præſenti amiſſio gratiæ, turbatio conſcientiæ, & huiuſmodi; & in futuro, vt pœna inferni, & huiuſmodi pœna nũquam filius pro peccato patris punitur; quia iſta pœna non attingit ipſum ſecundùm quòd eſt res patris, ut patuit in fine articuli. Sed alia eſt pœna, quæ conſequitur peccatum quaſi per accidens; ſicut infirmitates corporales, & aliæ pœnæ temporales, quæ non ſemper peccatoribus infliguntur; ſed ſecundùm moderationem Diuinæ prouidentiæ ẽt in hac uita bonis, & tali pœna quandoque punit̃ filius pro peccato pris. Quare cum dictum eſt circa tertiam cõcluſionẽ, ꝙ filius punit̃ pœna ſenſus pro peccato pris, intelligit̃ pro hac uita; quia in alia vita pœna medicinalis eſſe non põt. Vnde & tunc, cum rigor Diuinæ iuſtitiæ obſeruet̃, & nõ ſit opus remedijs peccatorum, nõ infligit̃ pœna ſenſus, niſi pro peccatis actualibus, vel in purgatorio, vel in inferno; originali aũt, pœna damni debetur, hic autem etiã pœna ſenſus inflꝯum proficit, ut medicina.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd vtrunque dictũ videtur eſſe referendum ad pœnas temporales, vel corporales, inquantum filij ſunt quædam res parentum, & ſucceſſores prædeceſſorum, vel ſi referãtur ad pœnas ſpirituales, hoc dicitur propter imitationem culpæ; vnde in Exo. additur. His qui oderunt me. Et in Matth. dicitur. Et vos impletæ menſuram patrum veſtrorum. Dicit autem puniri peccata patrum in filijs; quia filij in peccatis parentum nutriti proniores ſunt ad peccandum, tum propter conſuetudinem, tum etiam propter exemplum patrum quaſi auctoritatem ſequentes; ſunt etiam maiori pœna digni ſi pœnas patrum videntes correcti non ſunt. Ideo autem addidit. In tertiam, & quartam generationem; quia tantum conſueuerunt homines vuere, vt in tertiam, & quartam generationem viderent, & ſic mutuo videre poſſunt, & filij peccata parentum ad imitandum, & patres pœnas filiorum ad dolendum.

¶ Ad auctoritates primò dicendum, quòd loquuntur de pœna corporali præſentis vitę, inquantum filij ſunt aliquid parentum, & ſic ſunt pro tertia concluſione. Secundo dico, quòd ſi loquamur de pœna ſpirituali, tunc intelliguntur, quando filij ſunt particeps per imitationem actualẽ paterni delicti, & ſic probant etiam tertiam concluſionem expoſitam; quia tunc propriè, non puniuntur pro peccato alterius; ſed proprio actuali, cui debetur pœna, vt ſic. Spirituale enim detrimentum non poteſt eſſe niſi pœna determinata proprio peccato, & ita uiſitatur iniquitas patrum, nõ vt eſt ſolũ in patribus, ſed vt & in filijs. Sed primo mõ ſcilicet pœna temporali corporali viſitatur, vt eſt ſolùm in patribus

tibus inquantum puniuntur patres in filijs, & hoc tangit ſolutio ſequens vſq; ibi (dicit autem puniri,) vbi D.S. ſecundò oſtendit, quare iniquitas magis dicatur puniri in filijs quàm in patribus, & non dicatur Deus punire in patribus (pœna ſcilicet ſpirituali temporali,) quia peccatum filiorum quo imitantur ſcelera paterna grauius eſt, quia filij peccant cum maiori libidine, & promitate. Primò propter longam conſuetudinem, quia ſtatim a principio peccant poſt ſcelera paterna. Secundò propter exemplum patrum, quaſi auctoritatem ſequentes, vnde peccant quaſi liceret, quod parentes faciunt, vnde digni ſunt maiori pœna. Quare notanter Deus dicitur punire in filijs, licet & in patribus puniat &c. Deinde D.S. in ſolutione, ibi. Ideo autem &c. Oſtendit quare dicatur Deus punire peccata parentum in tertiam, & quartam generationem, quia filij vſque in quartam generationem ſolent imitari, & videre peccata parentum, & ſic proterius peccare. Et ſecundò, vt parentes, qui tam diu viuere conſueuerũt puniantur in punitione corporali filiorum quos in quartam generationem viderunt, vt ſic filij puniantur ſpiritualiter grauius, quia grauius peccant imitando parentes. Et ſecundò, vt parentes in filijs corporaliter punitos etiam puniantur. Vnde prima pars huius ſequentis ſolutionis ſoluit argumentum. Alię duæ declarant auctoritates.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd pœnæ ille ſunt corporales, & temporales quas iuſtitia humana vni pro peccato alterius infligit, & ſunt remedia quædam, vel medicinę contra culpas ſequẽtes, vt vel ipſi qui puniuntur, vel alij cohibeantur a ſimilibus culpis. ——

¶ Ad maiorem, patet quid ſit dicendum ex primo notabili, quia iuſtitia humana deriuatur a diuina, tamen ab ea longè deficit, & eam non poteſt plenè imitari, quia etiam de occultis iudicat, & perfectiſſimè de omnibus etiam de peccato originali, ſecus de iuſtitia humana.

¶ Ad minorem, dico quòd ſecundum iuſtitiam humanam aliquando puniuntur filij pro parentibus pœna temporali corporali, & pœna damni tantùm, ſed non pœna ſenſus, vt patuit in notabili. Et conceditur probatio de crimine læſę maieſtatis, quia propter illud exhæredantur filij, vt habetur. 6. q. 1. eſt quis. Et non ſolùm propter crimen læſę maieſtatis, ſed etiam propter hęreſim, quia bona hæreticorum ipſo iure ſunt confiſcanda. Extra de hæreticis c. cum ſecundum leges. lib. 6. Sed & propter aliud crimen, puta, ſi erat patronus, vel habebat aliquod ius ſeu feudum in eccleſia, quod deberet tranſire ad filios, & ipſe interfecit, ſeu mutilauit rectorem, vel clericum eccleſiæ, perdet omne ius, & omnem dignitatem quam in ea habebat, & nihil peruenit ad filios, extra de pœnitentia. c. in quibuſdam. Patet igitur, quòd minor eſt vera, & probatio de pœna temporali, & medicinali, vel patienti pœnam, vel ſaltem alijs, vt ipſi a ſimili peccato abſtineant &c. ergo verum, de pœna temporali in hac vita, & non modò pœna damni, ſed & pœna ſenſus punitur ſecundum iuſtitiam diuinã pro alio, ſed non pœna ſpirituali, vel in alia vita. Et probat hæc ratio tertiam concluſionem quo ad primum dictum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magis dicuntur puniri pro peccatis aliorũ propinqui quàm extranei, tum quia pœna propinquorum quodammodo redundat in illos qui peccauerunt, vt dictum eſt, * inquantum filius eſt quædam res patris, tum etiã, quia & domeſtica exempla, & domeſticę pœnę magis mouent; vnde quando aliquis nutritus eſt in peccatis parentum, vehementius ea ſequitur, & ſi ex eorum pœnis non eſt deterritus, obſtinatior videtur, vnde & eſt maiori pœna dignus. ——

¶ Ad aſſumptum. Quod etiam inititur auctoritati allegatę in argumento primo, ſi dicatur filius non puniri pro peccato patris, ſed proprio inquantum imitatur malitiam paternam. Dico quòd hoc non dicimus, vt patet ex articulo, immo dicitur aliquando puniri abſque imitatione, inquantum eſt res patris, & punitur pœna temporali, inquantum redundat peccatum patris in filiũ. Et ſecundò dato, quòd intelligeretur de peccato proprio inquantum imitantur. Negatur conſequentia, quia nutritus in peccatis parentum vehementius ea imitatur, quia domeſtica & auctoritatiua exempla parentum plus mouent, vt patuit ad primũ. Et ſecundò, quia filij videntes parentes puniri, & tamen a peccatis eorum non reſiliunt, ſunt obſtinatiores, & ideo congruè dicitur, quòd filij puniuntur pro malitia paterna magis quàm filij. Quare negatur conſequentia, tum de pœna, vt medicinalis, tum de pœna, vt pœna eſt &c.

Quæſtio Octuageſimaoctaua.

De veniali, & mortali.

DEinde quia peccatum veniale, & mortale diſtinguuntur ſecundum reatum, conſiderandum eſt de eis. Et primò conſiderandum eſt de veniali per comparationem ad mortale. Secundò de veniali ſecundum ſe. Circa primum quæruntur ſex. Primò, vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale. Secundò, vtrum diſtinguantur genere. Tertiò, vtrum veniale peccatum ſit diſpoſitio ad mortale. Quartò, vtrum veniale peccatum poſſit fieri mortale. Quintò, vtrum circumſtantia aggrauans poſſit de veniali peccato facere mortale. Sextò, vtrum peccatum mortale poſſit fieri veniale.

¶ Poſtquàm determinatum eſt de reatu pœnę, hic determinatur de mortali, & veniali, quæ diſtinguuntur ſecundum reatum ad ſenſum ſtatim dicendum. Et primò determinatur de veniali per comparationem ad mortale. Secundò determinatur de veniali ſecundum ſe in quæſt. ſeq. Circa primum primò oſtenditur, quomodo veniale ſe habet ad mortale quantum ad differentiã, & conuenientiam; ſecundò quantum ad hoc, quòd vnum diſponit ad aliud. artic. tertio. Circa primum primò oſtenditur, quòd veniale diſtinguitur contra mortale. Secundò inquiretur quomodo diſtinguitur. artic. 2. Reliqua huius quæſtionis patebunt artic. quarto, &c.

Vtrum veniale peccatum conuenienter diuidatur contra mortale.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd veniale peccatum non conuenienter diuidatur contra mortale. Dicit enim Aug. 22. lib. contra Faũſtum.* Peccatum eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem ęternam, ſed eſſe contra legem ęternam dat peccato, quòd ſit mortale, ergo omne peccatum eſt mortale; non ergo peccatũ veniale diuiditur contra mortale. I

2. diſt. 42. q. 1. art. 3. Et 3. contra c. 139. fin. & 145. 1. Et Mal. q. 7. ar tic 1.
* Aug. c. 27

¶ 2 Præt. Apoſt. dicit, primæ ad Corint. 10. Siue manducaueritis, ſiue biberitis, ſiue aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite, ſed contra hoc præceptum facit quicunque peccat; non enim peccatum ſit propter gloriam Dei; cum ergo facere contra præceptum ſit peccatum mortale, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

¶ 3 Præt. quicunque amore alicui rei inhęret, inhęret ei, vel ſicut fruens, vel ſicut vtens, vt patet per Aug. in primo de doct. Chriſtiana, * ſed nullus peccans inhęret bono commutabili quaſi vtens. Non enim refert ipſum ad bonum, quod nos beatos facit, quod propriè eſt vti. vt Aug. dicit ibidem; ergo quicunque peccat fruitur bono commutabili, ſed frui rebus vtendis eſt humana peruerſitas, vt Auguſt. dicit in lib. 83. q. * cum ergo peruerſitas peccatum mortale nominet, videtur quòd quicunque peccat, mortaliter peccet.

* Aug. ex. c. 1. & 4. habetur.
* Aug. q. 30.

¶ 4 Præt. quicunque accedit ad vnum terminum ex hoc ipſo recedit ab alio, ſed quicunque peccat accedit ad bonum cõmutabile; ergo recedit a bono incommutabili; ergo peccat mortaliter; non ergo conuenienter peccatum veniale contra mortale diuiditur.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in Homel. 7. ſuper Ioan. * quòd crimen eſt, quod damnationem meretur, veniale autem eſt, quod non meretur damnationẽ. Sed crimen nominat peccatum mortale; ergo veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

* Aug. Homel. 41. in 30. Et Enchirid. c. 64

¶ Quærit hic primò de diſtinctione mortalis, & venialis. Circa hunc articulum oportet ſub brevibus meminiſſe ſupra dictorum. quæſt. 72. art. 5. quòd veniale, & mortale dupliciter accipiuntur. Vno modo formaliter, ſcilicet de veniali, vt veniale eſt, & de mortali, vt mortale eſt, vt ſubſtant iſtis reſpectibus venialitatis, & mortalitatis; quia videlicet vnum dicit obligationem ad pœnam temporalem, aliud ad pœnam ęternam, vel vt dicunt inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem, vel circa vltimum finem. Venialitas enim, & mortalitas poſſunt iſtis duobus modis accipi, ſcilicet pro inordinationibus iſtis, vel pro reatibus illas inordinationes de per ſe ſequentibus. Secundo modo accipiuntur materialiter, hoc eſt quantum ad actus humanos voluntarios, qui dicuntur peccata venialia, vel mortalia, vt ſupra de eis D.S. locutus eſt q. vbi iam ſtatim. Primo modo loquendo de eis, tunc diſtinguitur

Veniale, & mortale accipiuntur dupliciter.

ſtinguitur plurimum, & quaſi plus quàm genere ex parte termini ; quia vnum dicit deordinationem ab vltimo fine, vel reatum ad pœnam æternam. Aliud (ſcilicet veniale) deordinationem circa ea quæ ſunt ad finem, & reatum ad pœnam temporalem. Et ſic intelligitur quod D.S. hic dixit in principio quæſt. quia videlicet ſic accipiendo veniale, & mortale diſtinguuntur ſecundum reatum. Sed ſecundo modo loquendo de eis, tunc talis diuiſio eſt accidentalis, & non oportet, quòd veniale, & mortale diſtinguantur ſpecie, vt patuit vbi ſupra, immo vnus actus ſpecificè (puta circa idem obiectum a quo actus humanus voluntarius habet ſpeciem) poteſt eſſe venialis ex obiecto, & tamen mortalis ex conditione agentis, & ex fine, vt patebit art. 2. Ex iſtis patet quomodo non eſt vel erit diſcordia inter hunc articulum, & dictum in ſuperioribus, nec erit diſcordia inter articulum hunc primum, & ſequentem, in quo habetur, quòd veniale, & mortale poſſunt eſſe vnus actus ſpecie, licet non veniale, & mortale ex genere. His notatis videndum eſt de corpore.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliqua ſecundũ quòd propriè accipiuntur non videntur eſſe oppoſita, quæ ſi metaphoricè accipiantur opponi inueniuntur, ſicut ridere, non opponitur ei, quod eſt areſcere; ſed ſecũdum, quòd ridere metaphoricè de prato dicitur propter eius floritionem, & virorem, opponitur ei quod eſt areſcere.

¶ In hoc corpore articuli D. S. deducit vnam concluſionem, quaſi præambularem, ex qua infert in fine concluſionem reſponſiuam ad quæſitum. Concluſio præambularis eſt. Si mortale propriè accipiatur, non videtur oppoſitionem habere cum veniali; ſed ſi accipiatur mortale metaphoricè, ſecundum quòd dicitur in peccatis, opponitur ei, quod eſt veniale. Hanc concluſionem primò declarat vno generali aſſumpto quo ad ambas partes in communi, ſecundò probat ſpecialiter partes ſeorſum, & primam ibi. Similiter ſi mortale &c. ſecundam ibi. Sed ſi mortale &c. Quo ad primum aſſumitur, quòd aliqua ſecundum quòd propriè accipiuntur non videntur oppoſita, quę ſi metaphoricè accipiantur opponi inueniuntur, ſic eſt de mortali & veniali; igitur &c. Aſſumptum declaratur exemplariter, ſicut ridere (ſcilicet propriè acceptum) non opponitur ei, quod eſt areſcere &c. vt in littera. Deinde cum dicit.

¶ Similiter ſi mortale propriè accipiatur prout refertur ad mortem corporalem, non videtur oppoſitionem habere cum veniali, nec ad idem genus pertinere. ——

¶Probat ſpecialiter primam partem concluſionis præambularis. Et arguitur ſic, quæcunque opponuntur pertinent ad idem genus, ſed mortale propriè acceptum, non pertinet ad idem genus cum veniali; igitur &c. Maior nota, quia res diuerſorum generum ſunt diſparatæ, & non oppoſitę. Minor patet, quia mortale propriè acceptum, vt refertur ad mortem corporalem, eſt de genere naturalium; ſed veniale eſt de genere moralĩ quæ non opponuntur, nam natura, & peccatum non opponuntur.

¶ Sed ſi mortale accipiatur metaphoricè ſecundum quòd dicitur in peccatis, mortale opponitur ei, quòd eſt veniale. Cum enim peccatum ſit quædam infirmitas animæ, vt ſupra habitum eſt * peccatum aliquod mortale dicitur ad ſimilitudinem morbi qui dicitur mortalis ex eo, quòd inducit defectum irreparabilem per deſtitutionem alicuius principij, vt dictum eſt. * Principium autem ſpiritualis vitę quæ eſt ſecundum virtutem, eſt ordo ad vltimum finem, vt ſupra dictum eſt, * qui quidem ſi deſtitutus fuerit reparari non poteſt per aliquod principium intrinſecum, ſed ſolùm per virtutem diuinam, vt ſupra dictum eſt, * quia inordinationes eorum quæ ſunt ad finem reparantur ex fine, ſicut error qui accidit circa concluſiones per veritatem principiorum. Defectus ergo ordinis vltimi finis non poteſt per aliquid aliud reparari, quod ſit principalius, ſicut nec error qui eſt circa principia; & ideo huiuſmodi peccata dicuntur mortalia quaſi irreparabilia. ——

*q.71.ar.1. ad 3. q. 72. art.5. q.74. ar.9. ad ſecundum.
*q.72.ar.5.
*q.72.ar.5. q.87.art.3.
*q.87.ar.3.

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis præambularis, ex qua trahitur expreſſe concluſio reſponſiua talis, quæ habetur in fine corporis. Veniale conuenienter diuiditur contra mortale, ſcilicet metaphoricè acceptum, & in moralibus. Et quia eſt eadem in ſubſtantia cum ſecunda parte concluſionis præcedentis, ideo ſimul cum ipſa probatur, & arguitur ſic; veniale & mortale ſic accepta opponuntur ſicut reparabile, & irreparabile; igitur concluſio vera; tenet conſequentia, quia oppoſita eiuſdem generis habent contra ſe inuicem diuidi. Antecedens D.S. primò probat, ſecundò exponit, & illud ponit, ibi. Secundum hoc ergo &c. Circa primum, primò probat primam partem antecedentis, ſecundò ſecundam, ibi. Peccata autem &c. Arguitur ergo ſic pro prima parte antecedentis. Defectus ordinis vltimi finis, nõ poteſt reparari per aliquod aliud, quod ſit principalius; ſed peccata mortalia dicũt defectum ordinis vltimi finis; igitur &c. Maiorẽ D.S. probat ſimilitudine de errore circa principia, & concluſiones in ſpeculatiuis; quia error principiorum eſt irreparabilis, error autem circa concluſiones reparabilis eſt per veritatem principiorũ; ſic defectus principij moralis, quod eſt vltimus finis eſt irreparabilis; ergo &c. Minor probatur proxima. Peccatum aliquod dicitur mortale ad ſimilitudinem morbi, qui dicitur mortalis; ſed dicitur mortalis ex eo, quòd inducit defectum irreparabilem per deſtructionem alicuius principij, vt patuit q.72.art.5. ſed principium ſpiritualis vitę quæ eſt ſecundum virtutem, eſt ordo ad vltimum finem, qui quidem ſi deſtitutus fuerit reparari non poteſt per aliquod principium intrinſecum, ſed ſolùm per virtutem diuinam; ſed inordinationes eorum quæ ſunt ad finem, reparantur ex fine; igitur ſequitur minor. Deinde ibi.

¶ Peccata autem quæ habent inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem, conſeruato ordine ad vltimum finem reparabilia ſunt, & hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet quando reatus pœnę tollitur qui ceſſat ceſſante peccato, vt dictum eſt. * —— *q.87.ar.6.

¶Probat ſpecialiter antecedens, quo ad ſecundam partem, ſcilicet quod veniale habeat ſe ad mortale, vt reparabile &c. Peccata quæ habent inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem, reparabilia ſunt; ſed veniale dicit defectum circa ea quæ ſunt ad finem; igitur &c. Maior patuit ſupra in probatione præcedentis partis. Minor probatur ex quid nominis, quia dicitur veniale, quando reatus tollitur; ſed iſte non tollitur, niſi ablata inordinatione, quæ non poteſt auferri niſi ſit circa ea quæ ſunt ad finem; ergo &c. Nota circa iſta, quæ innuunt, quòd veniale dicat deordinationem circa ea quæ ſunt ad finem. Scotus autem in ſecundo diſt.21. ſic dicit. Sciendum, quòd peccatum mortale non diſtinguitur a veniali in hoc, quòd vnum eſt reſpectu finis, vt mortale, & aliud reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, vt veniale; ſed vtrunque poteſt eſſe, & circa ea quæ ſunt ad finem, & circa finẽ. Et poſtea innuit probationem de veniali de motu leui, (ideſt ſurreptitio circa hoc, quòd Deus eſt trinus, & vnus,) quia videlicet in ſuperiori ratione poteſt eſſe veniale, quę tamen reſpicit Deum qui eſt vltimus finis. Scotus non aduertit diſtinctionem venialis per ſe & per accidens.

¶Sed Scotus non aduertit diſtinctionem venialis per ſe ex parte actus, & venialis per accidens ex parte agentis. Sicut pulchrè diſtinguit D.S. de malo. mate. 7. art. 1. & habitum fuit ſupra. q. 74. art. 9. in fine, quia veniale per accidens propter imperfectionem actus quæ prouenit ab agente, poteſt circa finem eſſe veniale, vt Scotus probat, & D.S. concedit, vt patet ſupra, vbi iam art. 10. Sed quòd veniale per ſe ex genere poſſit eſſe circa finem vltimum, falſum eſt, quia omnis inordinatio circa vltimum finem in ſe eſt mortale ex genere, multomagis, quàm ſubiti motus ſenſualitatis in materia veneréa. Quare dictum D.S. firmum eſt, quòd veniale ſcilicet ex genere, & per ſe (de quo ſermò doctrinalis intelligi debet) eſt reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, nec habet auerſionem a fine adiunctam, quantum eſt ex genere peccati; ſed mortale dicitur eſſe contra ordinem ad vltimum finem; non quia directè reſpiciat vltimum finem a quo per ſe vniuerſaliter auertat, ſed ſufficit, quòd fit auerſio ab vltimo fine virtualis, quia videlicet quis conuertitur ad creaturam contra præceptum Dei, & per hoc incurrit deordinationem ab vltimo fine. Vnde non dicitur, quòd omne mortale ſit circa finem vltimum, qui eſt Deus, ſed eſt contra vltimum finem, & cum hoc quicunque peccat mortaliter, oportet quòd ſe conuertat ad aliquam creaturam ſicut ad finem, & aliquam plus diligat quàm Deum, licet non oporteat, q̃ omnem plus diligat. De hoc D.S. in de malo. mate. 7. art. 1. ad ſecundum. Bene contingit in aliquo qui eſt extra charitatem, q̃ aliquam creaturam diligat plus quàm Deum, & aliquam equaliter Deo, & aliquam etiam minus Deo; ſed tamen non contingit, quòd aliquis diligat aliquam creaturam æqualiter Deo, ita quòd nullam plus diligat, quàm Deum quia neceſſe eſt, quòd homo in aliquo vno conſtituat vltimum finem ſuę voluntatis. Hæc ille. Ex quo ſequitur, quòd peccans mortaliter ſemper conſtituat finem, vel in eo circa quod peccat, vel in eo ratione cuius peccat, & per conſequens ſemper eſt peccatum mortale circa finem, ſcilicet ſalſum conuertendo, & contra verum auertendo. Quare Scotus non ſatis attendit ſoliditatem D.S. De materia huius articuli vide Capreolum in ſecundò. diſt. 43. concluſione prima. Tunc ibi.

¶Secundum hoc ergo mortale, & veniale opponuntur, ſicut reparabile, & irreparabile; & hoc dico p principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem morbum, & corporalem, & ſpiritualem poteſt reparare; & propter hoc veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale. ——

¶Subnectit antecedens prius probatum, & exponit illud quo

ad irreparabile, quia intelligitur mortale irreparabile, per principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem morbum, & corporalem, & spiritualem potest reparare. Et patuit illa declaratio antecedentis, quæst. prædict. 87. art. 7. Vnde concludit D. S. quòd veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

ET confirmatur illa conclusio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd D. S. vbi iam in de malo in corpore ex intentione probat, quòd veniale, & mortale non distinguuntur per se, & a priori ex diuerso reatu, vel effectu, quia ista differentia consequitur rationem peccati, non autem constituit. Non enim ex hoc tale est peccatum, quia talis pœna debetur ei, sed potius econtrario, quia peccatum est tale, ideo talis pœna ei debetur. Vnde per meteri damnationem, & non meretri, arguitur a posteriori distinctio mortalis, & venialis, non a priori. Vnde potest fieri, quòd idem in specie sit mortale, & veniale. Quare sequitur, quòd mortale, & veniale formaliter distinguuntur, ideſt venialitas, & mortalitas, & ita opponuntur, & distinguuntur. Et hoc iste articulus quærit, vt dictum est in principio. Conuenienter ergo diuidunt reatum, & inordinationem, quod est intentum, vndecunque iste reatus, & inordinationes actu proueniant, siue ex specie, siue aliunde, siue mortalitas, & venialitas constituant species diuersas, vel consequantur species diuersas, vel sint accidentia eiusdem speciei; tamen distinguuntur conuenienter tanquàm reparabile, & irreparabile, quia etiam idem actus specie, vt est venialis est reparabilis, vt mortalis irreparabilis. Et ergo distinguuntur pœnes illa saltem sicut secundum accidentia actuum &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd diuisio peccati in veniale, & mortale non est diuisio generis in species quæ æqualiter participant rationem generis, sed analogi in ea de quibus prædicatur secundum prius, & posterius, & ideo perfecta ratio peccati quam Aug. ponit conuenit peccato mortali. Peccatum autem veniale dicitur peccatum secundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale; sicut accidens dicitur ens in ordine ad substantiam secundum imperfectam rationem entis; non enim est contra legem, quia venialiter peccans nõ facit, quòd lex prohibet, nec prætermittit id ad quod lex per præceptum obligat, sed facit præter legem, quia non obseruat modum rationis quem lex intendit.

¶Ad maiorem dico, quòd est definitio peccati perfecti, & conuenit perfectè soli mortali, sed per aliquam attributionem conuenit veniali, ita quòd peccatum dicitur analogicè de mortali, & veniali, & prædicatur per prius secundum completam rationem de mortali, de veniali verò per attributionem ad ipsum. Sunt enim duplicia analogata, etiam in analogia attributionis (materialiter saltem loquendo.) Quandoque analogum conuenit analogatis (materialiter) vtrisque formaliter, sicut ens Deo, & creaturis; quandoque autem conuenit solùm vni formaliter, & intrinsecè, & alijs extrinsecè tantùm. Et sic dicitur sanum de animali sano, & vrina, non quòd prædicetur de vtroque formaliter, sed quia de vno formaliter, & de alio extrinsecè per habitudinem ad primum. Sic in proposito ratio quam ponit B. Augustin. dicit formaliter de mortali actuali, sed quasi extrinsecè per habitudinem ad mortale dicitur de veniali, quia videlicet non est contra legem Dei, sed quia præter legem, & disponit ad id, quod est contra legem Dei. Vel si prædicatur aliquo modo intrinsecè, hoc est valdè imperfectè, sicut ens de ente in potentia, & hic modus est D. S. in secundo dist. 42. q. 1. art. 3. &c. Minor conceditur. Vltra; ergo omne (perfectum scilicet) peccatum cui competit formaliter, & perfectè definitio est mortale; sed non oportet de eo cui conuenit defectiuè per participationem imperfectam, vel per attributionem.

¶ Nota circa hanc solutionem, quòd aliqui volunt hanc solutionem infringere, quia non sit analogica, cum veniale possit esse sine mortali; igitur peccatum veniale non dicitur peccatum ex attributione ad mortale.

¶ Deficiunt enim isti, quia talis attributio non est per causalitatem vnius ad aliud, nec per dependentiã in esse extrinsecè vnius ab alio, nec per coexigentiam vnius ad aliud, sed per attributionem rationis formalis, quæ conueniunt vni per se, & formaliter completè, aliter verò, vel extrinsecè in habitudine ad aliud, vel imperfectè; vnde sicut destructo omni animali viuo, adhuc potest esse animal pictum, sic in proposito, quia non oportet vnum dependere ab alio quo ad esse; sed quo ad intelligi, & rationem formalem, de hoc prima par. q. 13. art. 5. & 6.

¶ Nota secundò, quòd ex ista solutione videtur magis haberi, quòd peccatum dicitur etiam formaliter intrinsecè de veniali quàm extrinsecè tantum per habitudinem extrinsecam attributionis. Quia exemplum D. S. est de ente communi analogicè substantiæ, & accidenti, quod dicitur de accidente in ordine ad substantiam, & tamen intrinsecè formaliter.

¶ Nota quoque hic, quod etiam supra notatum fuit q. 19 ar. 2. quia videlicet accidens in eo quod ens, includit substantiam, & non tantùm in eo, quod accidens. In secundò enim omnes conueniunt, sed in primo est differentia in D. S. & Sco. D. S. autem fundatus est in Philosopho, & Commentatore 7. Metaphysic. textu, & commen. 2. & 3. Sed habet locum suum &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud præceptum Apostoli est affirmatiuum, vnde nõ obligat ad semper, & sic non facit contra hoc præceptum, quicunque non actu refert in gloriam Dei omne, quòd facit. Sufficit ergo quòd aliquis habitualiter referat se, & omnia sua in Deum ad hoc, quòd non semper mortaliter peccet, cum aliquem actum non refert in gloriam Dei actualiter. Veniale autem peccatum non excludit habitualem ordinationem actus humani in gloriam Dei, sed solùm actualem, quia non excludit charitatem quæ habitualiter ordinat in Deum; vnde non sequitur, quòd ille qui peccet venialiter, peccat mortaliter.

¶Hoc argumentum tangit vnam difficultatem de qua videbitur infra. q. 100. art. 10. de relatione omnium bonorum operum in Deum. Et ideo nunc breuiter præmitto hunc solutionem post Capreolum in secundo dist. 40. ad argumenta contra secundam conclusionem, quòd actus non dicitur virtualiter referri, quia ex appetitu finis immediatè peruentum est ad hunc actum, nec ideo, quia ex tali appetitu immediatè causatus sit iste actus; sed isto modo, quia habens charitatem, prius quandoque se retulit, & omnia sua actualiter in finem charitatis, nec postea habuit oppositam relationem in contrarium finem. Et postea omnia quæ virtuosè facit propter se, vel sua, sic in Deum relata, dicuntur virtualiter in Deum relata. Capreolus. Quid virtualiter in Deum referri.

¶ Præmitto secundò, quòd siue existens in gratia siue extra gratiam, fidelis vel infidelis non tenetur omnia actu referre in Deũ, sed solùm eo tempore quo tenetur Deum diligere super omnia.

¶ Tertiò præmitto, quòd non peccat mortaliter semper ille qui opus de genere bonorum facit, & tamen nec actu nec virtute, nec habitu ordinat, vel ordinatus est in Deum, dummodo referat in aliquem finem particularem bonum, quando videlicet non obligat præceptum charitatis.

¶Quartò præmitto, quòd talis non referens actu, vel virtute, vel habitu in Deum, non quidem peccat semper mortaliter, ipse tamen est in peccato mortali, quia sine habitu charitatis est, quæ per solùm mortale excluditur in adultis. Et ita intelligendus videtur D. S. in de malo materia. 9. artic. 2. in corpore, quia scilicet actus procedens ab homine cuius mens non ordinatur actu, vel habitu in vltimum finem, & cum hoc virtualiter in malũ finem, alium a Deo, tunc est mortale. Si autem non refertur in malum finem, sed in bonum finem particularem; tunc est quidem cum peccato mortali; sed non est peccatum mortale. Durum enim videtur, quòd etiam infidelis audiens sermonem de Christo, & non actu, vel habitu referat in Deum, peccaret mortaliter. Et hæc videtur esse, & est mens D. S. in secundo. dist. 41. vt patet ibidem in Capreolo. Hoc autem videtur verum, quòd carens charitate, vel existens in mortali, si faciat aliquod de genere malorum etiam veniale, quod non potest referri in aliquem bonum finem, sed oportet, quòd virtualiter ordinetur in finem peccati mortalis, qui peccet mortaliter, vt habet D. S. vbi iam in de malo. Capreolus

¶ Quintò præmitto, ea quæ habet de ista mate. D. S. in de virtutibus de charitate. art. 11. ad secundum, & tertium, quòd omnia actu referre in Deum, non est possibile in hac vita; sicut non est possibile, quòd semper de Deo cogitetur, hoc enim pertinet ad perfectionem patriæ; sed quòd omnia virtute referantur in Deũ, hoc pertinet ad perfectionem charitatis ad quam omnes tenẽtur. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd sicut in causis efficientibus, virtus primæ causæ manet in omnibus sequentibus causis, ita etiam intentio principalis finis, virtute manet in omnibus finibus secundarijs. Vnde quicunque actu intendit aliquem finem secundarium, virtute intendit finem principalem; sicut medicus dum colligit herbas, actu intendit conficere potionem; nihil sortasis de sanitate cogitans, virtualiter tamen intendit sanitatem, propter quam potionem dat. Sic ergo cum aliquis seipsum ordinat in Deum sicut in finem, in omnibus quæ propter seipsum facit, manet virtute intentio vltimis finis, qui est Deus. Vnde in omnibus mereri potest, si charitatem habeat. Hoc ergo modo Apostolus præcepit, quòd omnia in Dei gloriam referantur. Hæc ille. Et intellige D. S. quòd omnia tenetur quis virtualiter in Deum referre pro tempore, quo tenetur Deum diligere, ita quòd nisi hoc faciat tempore quo obligat præceptum charitatis affirmatiuum, peccat mortaliter, & post illud tempus omnia quæ facit cum peccato facit. Sed non sic tenetur omnia sua in Deum referre, quòd nisi hoc faciat quilibet actus suus in tali statu elicitus sit peccatũ, & culpabilis enim relatio in finem vltimum, scilicet extra tempus obligationis præcepti charitatis, est necessaria ad hoc, quòd

actus

actus ſit meritorius, ſed non ad hoc, quòd ſit moraliter bonus, & eſt neceſſaria talis relatio ad hoc, quòd actus ſit perfectè elongatus a culpa, ſcilicet, quòd nec ſit culpa nec concomitans culpam mortalem, non autem ad hoc, quòd in ſe ſit inculpabilis. Sic ergo quilibet fidelis teneretur omnem actum ſuum deliberatum, & moraliter bonum in Deum referre virtualiter, licet non actualiter. Non quidem tunc quando producit actum, ſed quando tenetur Deum diligere ſuper omnia.

Aliud virtualiter aliud habitualiter referre.

¶ Sextò præmitto, pro intellectu huius materiæ, quòd aliud eſt habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim refertur in Deum, etiam qui nihil agit, nec aliquid intendit vt dormiens, ſed virtualiter aliquid referre in Deum, eſt agentis propter finem in Deum ordinatum. Vnde habitualiter referre in Deum non cadit ſub præcepto, ſed virtualiter referre omnia in Deum cadit ſub præcepto affirmatiuo, vt patebit.

¶ Et nota circa hæc, quòd licèt habitualis ordinatio non ſufficiat ad meritum nec ſatisfaciat præcepto charitatis pro tempore quo obligat, tamen ſtante habituali ordinatione hominis in Deũ ipſe eſt extra mortale, & ideo quàmuis peccet actu venialiter, quia tamen veniale non tollit charitatis habitum, ideo venialiter peccans poteſt eſſe in charitate.

¶ Vnde dicitur ad argumentum ex his facile. Ad maiorem, conceditur quod dicitur, ſed dico, quòd illud præceptum eſt affirmatiuum, & obligat ſicut præceptum charitatis, non pro ſemper, & præcipit relationem virtualem in Deum pro certo tempore. Et dico tamen, quòd nec virtualiter nec actualiter ordinatum, (quia non ordinabile in honorem Dei) poteſt ſtare cum habituali ordinatione hominis in Deum, & huiuſmodi eſt veniale. Ad minorem, negatur immo peccare venialiter non eſt contra hoc præceptum, quia non tenetur aliquis omnia facta ſua actu referre in Deum, cui relationi opponitur veniale, ſed quòd non ſit in mortale ſufficit habitualis ordinatio per gratiam, & charitatẽ, quia ſufficit, quòd habeat Deum pro vltimo fine habitualiter; nec videtur, quòd veniale excludat virtualem ordinationem aliorum actuum poſt ſe a virtuali ordinatione in Deum, quia per veniale non ſunt in contrarium finem relati. Et ad probationem minoris dico, quòd peccatum etiam veniale non ſit propter gloriam Dei, tamen non tollit ſaltem habitualem ordinationem in Deũ, nec virtualem aliorum actuum poſt ſe. Concedo vltra, quòd facere contra præceptum ſit mortale; ſed dico, quòd non quilibet peccans facit contra præceptum, maximè peccans venialiter. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui peccat venialiter inhæret bono temporali, non vt fruens, quia non conſtituit in eo finem; ſed vt vtens referens in Deũ non actu, ſed habitu.

¶ Maiorem D. S. admittit. Sed S. Bonauentura in ſecundo. diſt 41. quæſt. ſecunda, attic. ſecundo, in fine diceret eam inſufficientem, quia poteſt amore aliquis inhærere abutendo, qui non fruitur nec vtitur, ſicut eſi quis aliquid inordinatè refert in aliud, ille ſtto relato non fruitur, vt conſtat; nec vtitur, quia non refert in id, quod per ipſum poſſit obtineri. Vnde abutitur, & ita dicit ipſe in propoſito, quòd venialiter peccans abutitur creatura. Et quòd Auguſt. capiat Vti largè, vt ſub ſe comprehendat etiam abuti. Dicitur tamen poſt Doct. Sanctum ad minorem, negando eam de peccante venialiter. Ad probationem dicitur, ꝙ non refert actu, tamen habitu, quia non ponit ibi finem, ſed inordinatè ſe habet actu citra auerſionem ab vltimo fine vero. Et probat, quòd non vtitur propriè, ſed tamen abutitur citra fruitionem. Vltra; ergo &c. Negatur, quòd quicunque peccat, (ſcilicet etiam venialiter) fruatur, immo vtitur habitu, vel abutitur. Vltra, conceditur quòd frui vtendis eſt peruerſitas, & ꝙ peruerſitas nominat mortale; ſed negatur conſequentia, & ratio patuit.

¶ Nota Doct. Sanct. in ſecundò, quia peccans venialiter aſſimilatur ei qui nimis moratur in via; ſed imoraliter peccans recedit de via, & inhæret alteri habitualiter a Deo, ſed non venialiter peccans.

¶ Ad quartum dicendum, quòd bonum commutabile non accipitur vt terminus contrapoſitus incõmutabili bono, niſi quando conſtituitur in eo finis; quod eñ eſt ad finem non habet rationem termini.

¶ Maior conceditur notanter, quod accedit ad terminum, tamen poteſt tardari quandoque in via affectionali; nec tamen recedere a termino, nec accedere ad aliud; ſicut ad terminum affectus. Ad minorem, ſi intelligitur, quòd quicunque peccet accedat ad bonum commutabiles; ſicut ad terminum in quo finem conſtituat; negatur & eſt falſa, quia non accipitur bonum commutabile, vt terminus contrapoſitus bono incommutabili, niſi habeatur vt finis, quod non facit omnis peccans, vt patuit, quare negantur omnes tres conſequentiæ, quia fundantur in minore falſa.

Vtrum peccatum veniale, & mortale differant genere.

K

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale, & mortale non differant genere, ita ſcilicet, quòd aliquod ſit peccatum mortale ex genere, & aliquod veniale ex genere. Bonum enim, & malum ex genere in actibus humanis accipitur per comparationem ad materiam ſiue ad obiectum, vt ſupra dictũ eſt, * ſed ſecundum quodlibet obiectum, vel materiam contingit peccare mortaliter, & venialiter, quodlibet enim bonum commutabile poteſt homo diligere, vt infra Deum, quod eſt peccare venialiter, vel ſup. Deum, quod eſt peccare mortaliter; ergo peccatum veniale, & mortale non differunt genere. *

Sup. q. 72. art. 5. Et 2. diſt. 24. q. 1. art. 4. ad 4. Et diſt. 41. q. 1. ar. 4. co. Et 4. diſt. 16. q. 1. arti. 2. q. 4. ad 5. & Mal. q. 2. ar. tic. 3. con. & q. 7. ar. 1. Et opuſc. 3. capitul. 171.

* q. 18. art. 2. & 5.

¶ 2 Præt. ſicut dictum eſt ſupra * peccatum mortale dicitur, quod eſt irreparabile, peccatum autem veniale quod eſt reparabile; ſed eſſe irreparabile conuenit peccato, quod ſit ex malitia, quod ſecundum quoſdã irremiſſibile dicitur; eſſe autem reparabile conuenit peccato, quod ſit per infirmitatem, vel ignorantiam, quod dicitur remiſſibile; ergo peccatum mortale, & veniale differunt ſicut peccatum, quod eſt ex malitia commiſſum, vel ex infirmitate, & ignorantia; ſed ſecundum hoc non differunt peccata genere, ſed cauſa, vt ſupra dictum eſt; * ergo peccatum veniale, & mortale nõ differunt genere.

* ar. 1. prec.

* q. 74. q. 77 q. 78.

¶ 3 Præt. ſupra dictum eſt, * quòd ſubiti motus tam ſenſualitatis, quàm rationis ſunt peccata venialia; ſed ſubiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere; ergo non ſunt aliqua peccata venialia ex genere.

* q. 74. ar. 3. ad tertium. & ar. 10.

¶ Sed contra eſt, quòd Auguſt. in ſermone de purgatorio * enumerat quædam genera peccatorum venialiũ, & quædam genera peccatorum mortalium.

* Auguſtin ſerm. 4. de animabus defunctorum, & ad ſerm. 41. in ordine.

¶ Quia dictum eſt articulo primo, ꝙ mortale, & veniale conuenienter contra ſe diuidantur, ideo nunc explicat per dictum articulum, quomodo contra ſe diuidantur, an ſcilicet genere, ita quòd detur veniale ex genere, & mortale ex genere.

¶ Nota ex ſupradictis q. 18. & alibi, quòd genus in moralibus plerũq; accipitur pro ſpecie, & ſpecies ſumitur ex obiecto, quod actus de per ſe reſpicit; ideo quærere an diſtinguantur genere eſt quærere an habeant diſtincta obiecta, quæ obiecta conſequantur venialitas, & mortalitas, vt enim ſupra. q. 74. art. 5. dictum fuit, non dicuntur veniale, & mortale ex ſpecie, vel genere, quaſi venialitas, & mortalitas conſtituãt ſpeciem peccati in actione actus voluntarij. Sed quia venialitas, & mortalitas certa obiecta ſicut proprietates conſequuntur. Ex hoc enim, quòd aliquis inordinatè ſe habet circa aliquod, quod non eſt contra Deum, conſequitur venialitas. Ex hoc verò, quòd ſe male habet, & inordinatè inordinatione quæ eſt contra Deum ſequitur mortalitas. His notatis videndum eſt de articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd peccatum veniale a venia dicitur. Poteſt igitur aliquod peccatum dici veniale, vno modo, quia eſt veniam conſecutum, & ſic dicit Ambro. * quòd omne peccatum per pœnitentiam fit veniale, & hoc dicitur veniale ex euentu. Alio modo dicitur veniale, quia non habet in ſe vnde veniam non conſequatur, vel totaliter, vel in parte, in parte; quidem ſicut cum habet in ſe aliquid diminuẽs culpam, vt cum fit ex infirmitate, vel ignorantia, & hoc dicitur veniale, ex cauſa; in toto autem ex eo, quòd non tollit ordinem ad vltimum finem, vnde non meretur pœnam ęternam, ſed temporalem.

* Lib. de pœnitentia. c. 14.

¶ Reſpondet ſecundum vnam diſtinctionem quam ponit primò in principio, ſecundò ſubiungit aliquas concluſiones reſponſiuas, ibi. Et de hoc veniali &c. Ponit ergo D. S. primò diſtinctionem peccati venialis etiam ſupra habitam. q. 77. art. 8 ad primũ, bimembrem, & ſecundum membrum ſubdiuidit, & præmittit rationem diſtinctionis, quæ talis eſt, quia peccatum veniale dicitur a venia; igitur poteſt vno modo dici veniale, quia veniam conſecutum, & ſic loquitur Ambroſius &c. vt in littera. Alio modo dicitur veniale, quia non habet in ſe vnde veniã non conſequatur, & hoc dupliciter, vel totaliter, vel in parte; in parte quidem, ſicut cum habet aliquid diminuens culpã, & per conſequens pœnam, vt cum ſit ex infirmitate, vel ignorantia. Et hoc fuit ſupra dictum

veniale ex causa, non quia videlicet habeat causam, vt totaliter remittatur pœna, & quòd non puniatur nisi temporaliter, sed esto, ꝙ æternaliter puniatur, tñ remissius. Tertiò est veniale, quod est tertiò in ordine, qđ habet in se, vt totaliter veniá cõsequatur. i. vt solùm tpaliter puniatur, quia videlicet iuxta sup. dicta q. 87. art. 3. non tollit ordinem ad vltimum finem, cuius peruersitati debetur pœna æterna, vt patuit; vnde veniale hunc ordinem non peruertens, non meretur pœnam æternam, sed temporalem.

¶ Et de hoc veniali ad præsens intendimus; de primis enim duobus constat, quòd non habent genus aliquod determinatum.

¶ Hic consequenter D. S. respondet ad quæsitum iuxta dictam distinctionem. Et primò respondet de duobus venialibus primis; secundò de tertio de quo principaliter est ad propositum, ibi. Sed veniale tertio modo &c. Circa primum ponit talem conclusionem negatiuam. De primis duobus venialibus constat, quòd non habent genus aliquod determinatum, scilicet distinctum contra mortale. Et supple, sic veniale, & mortale non differunt genere. Probatur, quia veniale isto modo dicitur, vel quia consequutum veniam, vel quia habet causam, vnde aliqualem veniá, (idest mitigationem accerbitatis pœnæ æternæ) consequatur; sed nõ est aliquod vnum genus peccati mortalis, vel vnum peccatum mortale in specie, quod solùm consequatur veniam, vel quod solùm habeat causam in parte diminuentem pœnam; igitur conclusio vera; præmisse patent, & singulariter minor ex auctoritate B. Ambro. & ex supra dictis. q. 76. & 77 quia ex ignorantia, & passione possunt fieri plurima peccata genere diuersa, & tamen dicuntur venialia secundo modo. Deinde cum dicit.

¶ Sed veniale tertio modo dictum potest habere genus determinatum, ita quod aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere, secundum quòd genus, vel species actus determinantur ex obiecto. Cum enim voluntas fertur in aliquod, quod secundum se repugnat charitati per quam homo ordinatur in vltimum finem, illud peccatum ex suo obiecto habet, quòd sit mortale; vnde est mortale ex genere, siue sit cõtra dilectionem Dei, sicut blasphemia, periurium, & huiusmodi; siue contra dilectionem proximi, sicut homicidium, adulterium & similia; vnde huiusmodi Dub. 1001. sunt peccata mortalia ex suo genere. Quandoq; verò voluntas peccantis fertur in id, quod in se continet quandam inordinationẽ, non tñ contrariatur dilectioni Dei, & proximi; sicut verbum ociosum, risus superfluus, & alia hmõi, & talia sunt peccata venialia ex suo genere.

¶ Respondet iuxta tertium membrum prædictę distinctionis, & ponit primò vnam conclusionem respontiuam affirmatiuam, secundò ex superabundanti illam conclusionẽ declarat per alias duas conclusiones determinatiuas. Primam ponit ibi. Sed quia actus &c. secundam ibi. Similiter etiam &c. Conclusio igitur directè respõsiua iuxta tertium membrum, hæc est. Veniale tertio modo dictum potest habere genus determinatum, (id est distinctum contra mortale,) ita quòd aliquod peccatum dicitur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere. Probatur conclusio, Veniale tertio modo habet determinatum obiectum, scilicet distinctum ab obiecto mortalis; igitur potest habere determinatum genus, & distingui specificè a mortali ex genere. Tenet consequentia, quia genus, vel species actus determinantur ex obiecto. Et nota, quia D. S. dicit genus, vel species, vbi habetur, ꝙ pro eodem accipiuntur in moralibus communiter loquendo, licet vt sup. q. 73. ar. 6. quandoque accipiatur genus peccati pro esse voluntario, in quo conueniunt omnia peccata. Antecedens probatur in littera pro ambabus partibus, scilicet quòd mortale habet determinatum obiectum, & etiam veniale; quia cum voluntas fertur in aliquod, quod secundum se repugnat charitati per quam homo ordinatur in vltimum finem (a qua ordinatione habet vitam spiritualem) illud peccatum ex suo obiecto habet, ꝙ sit mortale, siue sit contra dilectionem Dei, siue proximi. Quando verò voluntas peccantis fertur in id quod in se continet quandam inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei, & proximi; ita quòd talia sunt obiecta mortalis, & venialis, scilicet existens contra charitatem, & non existens contra charitatem, sed talia sunt diuersa obiecta; igitur antecedens verum. Et ponit D. S. exempla pro vtraque parte assumpti pro antecedente; sicut blasphemia, periurium, & huiusmodi sunt contra dilectionem Dei. Sed homicidium, adulterium, & similia sunt contra dilectionem proximi; & vtraque volita determinant, & constituunt mortale. Exemplum autem de obiecto venialis est; sicut verbum ociosum, risus superfluus, & alia huiusmodi, & talia sunt peccata venialia &c. Deinde ibi.

¶ Sed quia actus morales recipiunt rationem boni, & mali, non solùm ex obiecto, sed etiam ex aliqua dispositione agentis, vt supra habitum est, * contingit qñq; ꝙ id quod est pctm̃ veniale ex genere ratione sui obiecti, fit mortale ex parte agentis, vel quia in eo constituit finem vltimum, vel quia ordinat ipsum ad aliquid quod est peccatum mortale ex genere, puta cum aliquis ordinat verbum ociosum ad adulterium committendum. * q. 71. ar. 6. q. 77. ar. 8. Dub. 1003.

¶ Determinat præcedentem conclusionem, & ponit talem conclusionem declaratoriam primam. Contingit quandoque, quòd id quod est peccatũ veniale ex genere ratione sui obiecti, fit mortale ex parte agentis dupliciter. Ex qua conclusione habetur determinatio prioris, quia videlicet, licet veniale ex genere distinguatur specificè, & genericè a mortali ex genere, non tamen oportet, quòd distinguatur genere a mortali ex parte agentis; ita scilicet quòd est idem actus circa idem obiectum, qui est veniale ex genere, & tamen est mortale ex parte agentis, vt patuit sup. q. 72. art. 5. Idem actus dico in specie, probatur conclusio primò ratione fundamentali. Actus morales recipiunt rationem bom, & mali, non solùm ex obiecto, sed etiam ex aliqua dispositione agentis; sed contingit, quòd agens in actu quod est ex genere veniale, vel cõstituat vltimum finem, vel ipsum ordinet ad aliquod quod est mortale ex genere; igitur contingit &c. vt dicit conclusio. Maior potest haberi ex dictis sup. q. 77. art. 6 & q. 78. ar. 4. & alibi vbi dictũ est, ꝙ gratuitas peccati sumitur ex cõditione personæ agentis. Et notanter dicit maior, recipiunt rationem boni, & mali, scilicet alicuius, non in ex parte agentis habent bonum, vel malum specificum & essentiale, sed genericum, quod sumitur ex voluntario, vel accidentale bonum aut malum, quod sumitur ex intentione aut circunstãtia. Vide de materia huius probationis D. S. in de malo. mate. 7. art. 3. vbi pulchrè loquitur. Et nota ex dispositione, & intentione agentis, fieri potest vt actus de se bonus, vel minus malus, fiat vel malus, vel magis malus; sed non contingit, vt malus fiat bonus, quia malum nunquam potest bene fieri, sed bonum malè, & ita veniale potest fieri mortale duplici modo dicto. Minor quo ad primam partem relinquitur nota, & eo ipso peccat mortaliter, & fuit supra expositum, quando quis dicatur ponere finem in venali ex genere, puta quando tantùm delectat libido, & complacentia ad ipsum, vt etiam si esset contra Deũ non dimitteret &c. Secundam partem minoris D. S. exponit exemplo, puta cum aliquis ordinat verbum ociosum ad adulterium cõmittendum. Et patet fundamentum supra, quia ex intentione finis inficitur id, quod ad finem ordinatur, etiam si sit in se bonum, vel indifferens; multòmagis si sit secundum se malum.

¶ Posset secundò formari ex dictis ratio pro ista conclusione, arguendo per assumptum; actus morales recipiunt rationẽ boni, & mali, non solùm ex obiecto, sed etiam ex aliqua dispositione, (idest cõditione, & intentione, & ordinatione) agentis; igitur &c. Antecedens relinquitur notum. Tenet consequentia, quia in venali potest constituere finẽ, vel ordinare in mortale &c. Tunc ibi.

¶ Similiter etiam ex parte agentis contingit, quòd aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, fit veniale propter hoc. s. ꝙ actus est imperfectus. i. non deliberatus ratione, quæ est principiũ proprium mali actus; sicut supra dictum est de subitis motibus infidelitatis. * q. 74. ar. 10

¶ Subiungit secundam conclusionem declaratoriam primæ; similiter ex parte agentis cõtingit, quòd aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, fit venale. Et habetur ex ista conclusione alia responsio determinatiua primæ conclusionis, quòd mortale ex genere non distinguitur necessariò specie a venali per accidens, propter imperfectionem modi agendi; probatur conclusio ex eode fundamento sicut prior. Actus morales recipiunt &c. igitur sequitur conclusio: tenet consequentia, quia potest mortale ex genere esse actus imperfectus, i. in genere mortis. i. non deliberatus ratione, quæ est principium proprium mali actus, & sic scilicet non habet rõnem perfecti peccati, quod est mortale, non habet inquam ex parte agentis, esto ex natura, & inchoatiuè haberet. Et relinquit D. S. conclusionem probatam ex supra dictis. q. 74. art. 10. vbi dictum fuit de subitis motibus infidelitatis, qi sunt mortalia ex genere, venialia tamen propter imperfectionẽ actus, quia antequam aduertamur esse contra legem Dei &c. Nota autem supra dicta, quia esto ex obiecto habeat peccatum speciem, & malitiam inchoatiuè, tamen ex ratione, & voluntate habet genus, & malitiam completiuè; quare esto sint mortale ex obiecto, tñ illa malitia non completur nisi accedente pleno consensu, qui non est ante deliberationem, vel saltem in moratione tẽporis &c.

¶ Hoc quod dictum est, præsertim in conclusione iuxta tertium membrum, confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ex hoc ipso, ꝙ aliquis eligit id, quod repugnat Diuinę charitati, conuincitur præferre illud charitati Diuinæ, & per cõsequẽs plus amare ipsum q̃ Deum, & ideo aliqua peccata ex genere

quæ

quæ de ſe repugnant charitati habent, quòd aliquid diligatur ſupra Deum, & ſic ſunt ex genere ſuo mortalia.

¶Maior conceditur, ad minorem ſed ſecundũ quodlibet obiectum, vel materiam contingit peccare mortaliter, & venialiter. Dico ꝙ aliqua obiecta ſunt ſm quæ ex parte eorũ peccatur ſemp mortaliter, quæ videlicet repugnant diuinæ charitati; & ergo ſi diliguntur, ſtatim conuincitur diligens ipſa præferre Dei charitati, & ſic ſemper voluntas quæ fertur, peccat mortaliter quantum eſt ex parte illorum obiectorum; & ergo minor eſt falſa ex parte obiecti. Dico ſecundò ad minorem, ꝙ vera eſt ex parte peccantis quo ad hoc, ꝙ circa obiectum veniale poteſt peccare mortaliter, non tamen circa obiectum mortalis venialiter, quantum eſt in natura obiecti, ſi autem peccatur venialiter eſt per accidens propter imperfectum modum agendi. Ad probationem minoris, quodlibet bonum commutabile poteſt homo diligere infra Deũ, negatur iſta ex natura obiecti, & rationem oſtendit D. S. in ſolutione, quia ſunt aliqua quæ repugnant diuinæ charitati, quæ ſi quis eligat conuincitur præferre diuinæ charitati, & ita mortalia ex genere quæ per ſe repugnant charitati, habent ꝙ aliquid plus diligatur quàm Deus, & per conſequens ſunt mortalia ex genere. Et ergo negetur, quòd circa talia peccetur venialiter quantum eſt ex genere peccati, eſto ex diſpoſitione peccantis, poſſit venialiter peccari. Vltra dico, quòd aliqua poſſunt diligi ſupra Deum, & talia ſunt oĩa obiecta mortalium, vt dictum eſt; quare negatur conſequentia, qa minor eſt falſa, & eius ꝓbatio claudicat. Et D.S. rñdet ad ꝓbõẽ minoris; negãdo eã, & ſimul minorẽ virtualiter.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato veniali ex cauſa.

¶Ad maiorem dico, ꝙ mortale eſt irreparabile ex genere ſuo ad hunc ſenſum, quia debetur ſibi pœna ęterna damni, & ſenſus; ſed veniale ex genere eſt reparabile, quia debetur ſibi per ſe ſola pœna temporalis. Ad minorem dico, quòd eſſe irreparabile ad hunc ſenſum, quia de ſe habet meritũ, vt non remittatur, & nullam cauſam remiſſionis culpæ, vel mitigationis pœnę, hoc conuenit peccato ex malitia, quod qualiter ſit irremiſcibile, vide 2.2.q. 14.art.3. Vltra, eſſe autem reparabile conuenit peccato, quod ſit per ignorantiam, & infirmitatem &c. Verum reparabile ex cauſa, quia talia habent, vt pœna minuatur, eſto etiam inducant reatum ętern ũ, ſed tamen minorem quàm peccatum ex malitia, quo modocunq; accipiatur. Vltra, ergo peccatum mortale, & veniale differunt, ſicut peccatum ex malitia commiſſum, vel ex infirmitate, vel ignorantia, verum in vna acceptione; ſed ſic nos non loquimur de veniali ſ. ex cauſa, quod aliqualiter pœnam minuit; ſed de veniali ex genere, quod habet, vt omnimodam veniam conſequatur. Vltra, ſed ſecundum hoc non differunt peccata genere, ſed cauſa; conceditur, quia dictum fuit q.78. quòd ex malitia, & ex paſſione non diſtinguũtur ſpecie, ſed tamen mortale ex genere ſub quo comprehenditur ex malitia, & ex paſſione diſtinguitur contra veniale ex genere ſpecie; Ergo &c. Verum veniale ex cauſa, quod aliqualiter minuit pœnam etiam ęternam, non differt genere a mortali, tamen veniale ex genere, quòd pœnę relaxationem omnimodè tollit, differt a mortali. Et nota, ꝙ mortale oppoſitum venialı ex cauſa dicitur, quia non meretur aliquam remiſſionem; nec ſcilicet quo ad ceſſationem pœnę nec quo ad mitigationem pœnæ; & ſi accipiatur pro peccato ex malitia, vt eſt in ſpiritumſanctum, ſic etiam tollit ea per quæ fit remiſſio culpæ, & ideo eſt omnino mortale, & quo ad pœnam, & culpam; veniale autem ſibi oppoſitum, ſcilicet ex cauſa eſt, quod habet, vt mitius puniatur, & quamuis inducat inordinationem irreparabilem, (quia contra principium vitæ ſpiritualis) tamen non eſt contra dona ſpiritusſancti, per quę fit remiſſio peccatorum, vnde poteſt dici veniale ex cauſa &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato, quod eſt veniale propter imperfectionẽ actus.

¶ Ad maiorem, ſubiti motus tam ſenſualitatis, quàm rationis ſunt peccata venialia non ex genere ſemper, ſed per accidens ratione imperfectionis mortalis quæ non ſtat cum perfecto peccato, quia oportet perfectum peccatum eſſe voluntarium, & perfectum voluntarium oportet eſſe perfectum deliberatum, & ſic de vltimo ad primum illi motus ſunt imperfecta peccata, ſcilicet venialia propter imperfectam deliberationem, ſed dico, ꝙ ex genere ſunt mortalia. Minor conceditur; ergo non ſunt aliqua venialia ex genere; negatur conſequentia, quia ſupponit falſum, ex maiore quaſi illi ſubiti motus ſint venialia ex genere, quod negatum eſt. Et probat iſta ratio tertiam concluſionem præcedentem, & vltimam, quòd mortale ex genere, & veniale ex parte agentis propter imperfectionem actus, non diſtinguantur genere, & ita probat iam dictam concluſionem. De materia horum duorum articulorum præceden. vide Capreo. in 2. diſt. 43. q. 1. & 2.

Vtrũ peccatũ veniale ſit diſpoſitio ad mortale.

L 2.1.q.24. ar tic.10.co.fi.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatũ veniale nõ ſit diſpoſitio ad mortale, vnum.n. oppoſitum non diſponit ad aliud, ſed peccatum veniale, & mortale ex oppoſito diuiduntur, vt dictum eſt; *ergo peccatum veniale non eſt diſpoſitio ad mortale. Eq.136.ar 10.co. Et 1.diſt 17.q. 2.art 5.con. 6. Et 2.diſt. 42.q.1.ar.3. Et ver.q.16 art 6.ad 16. Et Mal. q. 7.artic.1.ad 7. & art 3. con.14 1. & 3.& ar.6.ad 5.& q.4.ar tic.2.co

¶ 2 Præt. actus diſponit ad aliquid ſimile in ſpecie ſibi, vnde in 2.Ethic. dicitur, *quòd ex ſimilib. actibus generantur ſimiles diſpoſitiones, & habitus, ſed pctm mortale, & veniale differũt genere ſeu ſpecie, vt dictum eſt; *ergo peccatum veniale non diſponit ad mortale. * Art.1.huius quæſt. *Ca.1.& 2. * Art.2.huius quæſt. *Aug.Eq. 3.

¶ 3 Præt. ſi peccatum dicatur veniale, quod diſponit ad mortale, oportebit, quòd quæcunque diſponunt ad peccatum mortale ſint peccata venialia; ſed omnia bona opera diſponunt ad peccatum mortale, dicit enim Auguſt. in regula, * quòd ſuperbia bonis operibus inſidiatur, vt pereant; ergo etiam bona opera erunt peccata venialia, quod eſt inconueniens. *Auguſ. Eq. 3.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Eccl. 19. Qui ſpernit minima paulatim defluit, ſed ille qui peccat venialiter videtur minima ſpernere; ergo paulatim diſponitur ad hoc, quòd totaliter defluat per peccatum mortale.

¶Quærit nunc quomodo veniale diſponat ad mortale, cum tamen contra ipſum diuidatur iuxta prædicta. Et primò fit, quod dictum eſt. Secundò oſtenditur quomodo veniale poſſit fieri mortale. artic ſeq.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd diſponens eſt quodammodo cauſa, vnde ſecundum duplicem modũ cauſæ eſt duplex diſpoſitionis modus. Eſt enim cauſa quędam mouens directè ad effectum, ſicut calidum calefacit; eſt etiam cauſa indirectè mouens remouẽdo prohibens, ſicut remouens columnam dicitur remouere lapidem ſuperpoſitam; & ſecundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit.

¶D.S. in principio cor. notat duplicem intellectum quæſiti per vnam diſtinctionem. Secundò reſponder, quo ad vtrunque intellectum, quo ad primum ibi. Vno quidem modo &c. quo ad ſecundum ibi. Alio modo &c. Ponens ergo diſtinctionem præmittit rationem diſtinctionis, & ſic ponitur diſtinctio per modum concluſionis præambularis, talis actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit, ſ. directè, & indirectè. Probatur a principio corporis, diſponens eſt quodãmodo cauſa, ſed eſt duplex modus cauſæ. ſ. directè, & indirectè; ergo eſt duplex diſpoſitionis modus. Et ergo cum quæritur an peccatum veniale ſit diſpoſitio, poteſt intelligi vtroque modo. Maior relinquitur nota, & dicit ꝙ diſponens ſit quodammodo cauſa, vt denotet eam non eſſe cauſam ſm perfectiſſimum gradum cauſæ, quia ille eſt eſſe perfectiũ effectus &c. Minorem D.S. declarat, eſt enim cauſa quædam mouens directè ad effectum, quæ ſup. q.85.art.5. & q.76.art.1. dicebatur cauſa per ſe, & mouens ſm propriam virtutem; ſicut calidum calefacit imprimendo; prohibens, ſicut remouens columnam dicitur mouere lapidem ſuprapoſitum quare minor vera. Deinde cum dicit.

¶Vno quidem modo directè, & ſic diſponit ad actum ſimilem ſecundum ſpeciem, & hoc modo primò & per ſe peccatum veniale ex genere non diſponit ad mortale ex genere, cum differant ſpecie.

¶ D.S. reſpondet quo ad primum membrum, & primum intellectum quæſiti, & eſt talis cõcluſio bimembris reſponſiua prima. Primo modo, (ſcilicet directè) primò, & per ſe, peccatum veniale ex genere non diſponit ad mortale; ſed per hunc modum pctm veniale poteſt diſponere per quandam conſequentiam ad peccatum, quod eſt mortale ex parte agentis. Huius concluſionis D.S. primò ponit primam partem, ſecundò ſecundam, & eam probat, ibi. Sed per hunc modum &c. Arguitur ergo pro prima parte, cuius fundamentum habitum fuit ſup. q.75. art. 4. quia videlicet actus per ſe cauſat diſpoſitionem ſibi proportionatã, quæ iterum inclinat ad ſimilem actum. Quare peccatum iſto modo (directè, ſcilicet mediatè tamen) cauſat ſimilem actum &c. Vnde arguitur ſic, peccatum directè diſponit ad actum ſimilem ſm ſpeciem, ſed peccatum mortale ex genere non eſt ſimile veniali ex genere ſecundum ſpeciem, immo ſpecie differunt; ergo concluſio vera. Maior relinquitur nota, & minor patuit. art. 2. Conſequenter ibi.

¶Sed per hunc modum peccatum veniale poteſt diſponere per quandam conſequentiam ad peccatũ, quod eſt mortale ex parte agentis, augmentata enim diſpoſitione, vel habitu per actus peccatorum venialium intantum poteſt libido peccandi creſcere, quòd ille qui peccat finem ſuum conſtituit in peccato veniali. Nam vnicuique

cuique habenti habitum inquantum huiuſmodi finis eſt operatio ſecundum habitum, & ſic multotiens peccando venialiter diſponetur ad peccatum mortale. ——

¶Subiungit, & probat ſecundam partem præcedentis concluſionis. Pro qua nota, quòd mortale ex parte agentis eſt idem ſecundum ſpeciem cum veniali ex genere, cum. ſ. agens, vel ponit in eo finem, vel ordinat in mortale; & ergo quia veniale cauſans diſpoſitionem frequẽter iteratum cauſabit maiorem pronitatem ad ſimile veniale, & tandem poteſt cauſare tantam, vt agens in eo conſtituat finem; & ergo dicit prima pars per quãdam conſequentiam. ſ. mediante conſuetudine, & diſpoſitione cauſata, poteſt diſponere ad mortale ex parte agentis, id eſt ad ſeipſum in ſpecie, vt in eo agens tandem conſtituat finem, & non ad aliud ſpecie diſtinctum, ſed ad ſimile ſibi in ſpecie, quod tamen erit mortale ex parte agentis. Probatur igitur illa pars ſic expoſita, augmentata diſpoſitione, vel habitu per actus peccatorum venialium, (ſcilicet ex genere) intantum poteſt libido peccandi creſcere, ꝙ ille qui peccat finem ſuum conſtituat in peccato veniali; ergo multotiẽs peccando diſponitur ad mortale ex parte agentis. Tenet conſequentia, quia conſtituere finem in veniali eſt peccare mortaliter, cum hoc ſit habere creaturam pro fine, quod eſt contra dilectionem Dei. Antecedens probatur, nam vnicuique habenti habitum inquantum hmõi, finis eſt operatio ſm habitum; quare ſequitur, ꝙ veniale inducendo habitum diſponat ad ſimile veniale, vt per ſe placeat tanquàm ſcilicet finis. Nota autem circa hoc, quòd veniale ex genere ſe ſolo non ſit mortale, niſi accedat conſenſus in ipſum quo acceptatur, & placet tanquàm finis. Vnde magis conſenſus in veniale tanquàm finem ſit mortale, quia tamen conſenſus, & id in quod conſentitur habentur tanquàm vnus actus completus, ideo & veniale dicitur fieri mortale, non ꝙ idem numero ſit veniale, & mortale, ſed in ſpecie. Nam diſponens & præcedens conſenſum in veniale tanquàm finem manſit in ratione venialis, ſed venitale ſequens habitum, vt finis eſt mortale, quod tamen ſi non eſſet, illa complacentia voluntatis finalizans eſſet veniale, ſed pronunc eſt mortale. Vnde non eſt repugnantia ad dicenda art. ſeq. Nota ſecundò, ꝙ ad cognoſcendum quando in veniale conſentiatur vt finem, & quando complacet, vt finis, ponit D. S. ſignum in ſecundo. diſt. 24. q. 3. art. 6. dicens. Huius autem complacentiæ expreſſiſſimum ſignum eſt, quando aliquis alicui rei etiam non prohibitę tantùm adhæret, vt ſentiat etiam ſi eſſet prohibitum, illud ſe non relicturum, vt præcipuè patet in quibuſdam ebriоſis, qui totam vitam ſuam in vino poſuerunt, & in hiſtrionibus qui verba iocoſa ſectantur, hæc ille. Nota tertiò ſecundum D. S. ibidem, quòd quantumcunque fiat pronitas ex multis venialibus, & habitus, cuius eſt cauſare delectationem in opere, non tamen de neceſſitate complacet veniale, vt finis, per quamcunque reiterationem, quia ſemper manet libertas in voluntate ne in mortale labatur; & ergo diſponunt multa venialia ad mortale per accidens, ſed non ſufficienter cauſant, ſicut & ſupra dictũ fuit q. 78 de paſſionibus. Vnde & D. S. de malo. ma. 7. art. 3 in fine. tamen iſta diſpoſitio non præexigitur de neceſſitate ad peccatum mortale, quia etiam venialibus non præcedentibus poteſt homo peccare mortaliter, & prædicta diſpoſitione venialium præcedente per charitatem poteſt homo mortali peccato reſiſtere. Hæc ille. Conſequenter cum dicit.

¶Alio modo actus humanus diſponit ad aliquid remouendo prohibens, & hoc modo peccatum veniale ex genere poteſt diſponere ad mortale peccatum ex genere; qui enim peccat venialiter ex genere prætermittit aliquem ordinem, & ex hoc, quòd conſueſcit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini non ſubijcere, diſponitur ad hoc, quòd etiam voluntatem ſuam non ſubijciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod eſt peccatum mortale ex genere. ——

¶Reſpondet intra ſecundum membrum, & ſecundum intellectum quæſiti, & eſt ſecundum membrum, quia alio modo actus humanus diſponit ad aliquid remouendo prohibens, prius enim diſponebat cauſando aliquam diſpoſitionem, mediante qua diſponebat ad conſenſum in veniale ſicut finem, nunc autem non cauſat, ſed remouet aliquid quod prohibebat aliud &c. Concluſio huic membro reſpondens, & ſecunda in ordine hoc modo, (ideſt indirectè, & per accidens) peccatum veniale ex genere poteſt diſponere ad mortale peccatum ex genere. Probatur tali ratione, qui peccat venialiter ex genere aliquem ordinem prætermittit, & ſe ei non ſubijcit, ſed ex hoc, quòd conſenſit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini non ſubijcere, diſponitur ad hoc, quòd etiam voluntatem ſuam non ſubijciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod eſt peccatum mortale ex genere; igitur venitale per accidens remouendo ſubiectionem ordinis minoris frequenter diſponit ad non ſubiectionem ordinis vltimi finis, in qua non ſubiectione conſiſtit mortale ex genere. Maior nota. Minor patet auctoritate argumenti in contrarium adducta.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum veniale, & mortale non diuiduntur ex oppoſito, ſicut duę ſpecies vnius generis, vt dictum eſt, * ſed ſicut accidens contra ſubſtantiam diuiditur, vnde ſicut accidens poteſt eſſe diſpoſitio ad formam ſubſtantialem, ita & veniale peccatum ad mortale. ——— * Ar. 1. ad 1.

¶Ad maiorem, vnum oppoſitum non diſponit ad aliud quando eſt oppoſitum ex ꝙuo ſe habens ad commune diuiſum, & qñ eſt oppoſita ſpecies, & perfecta, ſicut album non diſponit ad nigrum, nec calidum ad frigidum. Negatur autẽ de oppoſito, quod ſe habet ſicut imperfectum ad perfectum, & conduiditur alteri diuiſione analogica, vt patet de ſubſtantia, & accidente, quæ diuiduntur ens per modos intrinſecos, & tamen accidens diſponit ad ſubſtantiam. Ad minorem, negatur quòd ex oppoſito diuidantur diuiſione vniuoca, & quòd vtrunque ſit ęque principale ſub diui.ſ., & patuit eius falſitas art. 1. ad 1. Secundò non ſe hẽt vtrunq; ſicut perfectum, immo veniale ſicut imperfectum, & minus principale peccatum; quare negatur conſequentia, quia in talibus diuidentibus vnum ordinatur ad aliud, & dependet a reliquo, ideo poteſt ad ipſum diſponere.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd peccatum veniale non eſt ſimile mortali in ſpecie, eſt tamen ſimile ei in genere inquantum vtrunque importat defectum debiti ordinis, licet aliter & aliter, vt dictum eſt. * ——— * Art. 1. & 2. huius, q.

¶Ad maiorem, actus diſponit ad aliquid ſibi ſimile in ſpecie, verum directè & per ſe, tamen indirectè poteſt etiam diſponere ad diſtinctum ſpecie, quod tamen aliqualiter conuenit ſaltem ſecundum communem rationem, vel in aliqua conditione. Probatio maioris procedit de directa diſpoſitione. Ad minorem dico, quòd peccatum mortale, & veniale ex genere differunt genere accipiendo genus pro ſpecie ex parte actus, ſecundum quem peccatum recipit per ſe ſpeciem; cum quo ſtat, quòd etiam conueniãt genere, accipiendo genus pro aliqua conditione generali, vel pro genere peccati, vt peccatum eſt, non vt actus eſt, quia conueniunt in defectu ordinis, & non ſubiectione voluntaria reſpectu ordinis, licet alia inordinatio ſit ibi, alia ibi, vt patuit art. 1. Vltra, ergo peccatum veniale non diſponit, verum directè, & per ſe ad mortale ex genere, & hoc voluit prima pars primæ concluſionis, cum quo ſtat, quòd diſponat ad mortale ex genere indirectè remouendo prohibens, puta ſubiectionem ordinis, & eius reuerentiam, & per conſequens cauſat facilitatem obmittendi ordinem; poteſt enim aliqua facilitas ſequi etiam priuationem, vt patuit ſupra de originali. Vnde nota ſolutionem, quia primò dicit, quòd veniale non eſt ſimile mortali in ſpecie, & tamen ſit ſibi ſimile in genere, ſed D. S. ſtatim adiungit per quæ intelligitur, quòd hic non capit genus pro obiecto determinante; ſed pro generali conditione, vel etiam pro eo, quod dat genus peccato, vt ſic, ſcilicet pro defectu ordinis, & ſubiectionis in quibus mortale, & veniale conueniunt, vt dictum eſt.

¶Ad tertium dicendum, quòd opus bonum non eſt per ſe diſpoſitio ad mortale peccatũ, poteſt tñ eſſe materia, vel occaſio peccati mortalis per accidens; ſed pctm veniale per ſe diſponit ad mortale, vt dictum eſt. * — * In corpore artic.

¶Ad maiorem dico, quòd veniale dicitur, quod diſponit ad mortale, per ſe, ideſt ex propria ratione, & hoc vel ad mortale ex parte agentis; & hoc directè, vel ad mortale ex genere, & hoc indirectè. Ad ſecundam partem maioris, ſcilicet oportebat, quòd quæcunque &c. Dico, quòd quæcunque diſponunt ad mortale ſicut cauſa quantum eſt ex parte ſui, ꝙ talia ſunt venialia ad minus. Dico autem ad minus, quia vnum mortale diſponit ad aliud, vt patuit ſupra q. 75. art. 4. ſed ſolùm peccatum diſponit ad peccatum, quantum eſt ex parte ſui. Ad minorem, negatur quòd omnia bona opera diſponant ad peccatum mortale, immo diſponũt per ſe ad contrarium peccati mortalis. Ad probationem dico, ꝙ ſuperbia ſumit occaſionem ex bonis operibus; ſed ipſa non diſponunt ad ſuperbiam, ſed ad virtutẽ; quare negatur conſequentia, quia non eſt idem diſponere ad aliquid directè, vel indirectè, & eſt eſſe alteri occaſionem; nam primum eſt habere aliquem effectum directum, vel indirectum, ſecundum autem eſt ſine omni cauſalitate ſuper alterum. Nota autem, quòd D. S. quando dicit in ſolutione, quòd veniale diſponit ad mortale, non intelligit per ſe, vt idem eſt per ſe cauſare, & habere cauſalitatem competẽtem cauſæ per ſe; nam vt dictum eſt circa corpus, aliquando diſponit abſque cauſalitate per ſe, quæ eſt producere aliquid ex propria virtute, ad quod aliud ſequitur, quia in diſpoſitione quæ eſt per remotionem prohibentis hæc cauſalitas non habet locum. Accipit ergo per ſe, ideſt ex propria ratione, habet vt ſit diſpoſitio, vel directè, vel per remotionem prohibentis; ita quòd poſſet dici, quòd quandoque eſt per ſe, ideſt ex propria ratione diſpoſitio indirecta, ſicut cauſa per accidens, ita vt per ſe non determinet diſpoſitionẽ, ita ꝙ intelligamur ſequi hoc verbum (diſponit)

vt ſit

¶Nota autem circa ſolutionem hanc Doct. Sanct. quia cum Doct. Sanct dicit, quòd motus ſenſualitatis, qui præceſſit conſenſum rationis, nunquam fiat mortale, dato ſcilicet, quòd idem motus in numero in eſſe naturæ duret ante, & poſt conſenſum, ſicut fieri poteſt, intelligendus eſt, quia non eſt principale in mortali; ſed conſentus, vel actus rationis conſentientis. Veruntamen non debet intelligi, quòd nullo modo ad mortale tale pertineat, vt patet ex Doct. Sanct. ſupra, q. 73. artic. 8. ad ſecundum. vbi habet, ſed quòd ante conſenſum ſit veniale peccatum, hoc per accidens eſt, ſcilicet propter imperfectionem actus, quæ quidem imperfectio tollitur per conſentum deliberatum ſuperuenientem. Vnde ex hoc adducitur in ſuam naturam, vt ſit peccatum mortale. Hæc ille. Et ſupra, quæſt. 76. artic. 2. ad tertium. in peccato tranſgreſſionis peccatum non conſiſtit in ſolo actu voluntatis, ſed etiam in actu voluto, qui eſt imperatus a voluntate. Et nota vltima verba, quare ſi non debeat eſſe, ſicut non eſt contradictio, oportet ſic intelligere. Vide vbi iam, artic. 4.

¶Ad tertium dicendum, quòd morbus corporalis non eſt actus, ſed diſpoſitio quædam permanens; vnde eadem manens poteſt mutari, ſed peccatum veniale eſt actus tranſiens, qui redimi non poteſt; & quantum ad hoc non eſt ſimile. ———

¶Ad maiorem, eſt ſimile de veniali, & mortali ex vna parte, & morbo curabili, & incurabili ex alia parte, vt habet Doct. San. in de Malo, in hoc, quòd ſicut languor, & morbus incurabilis eſt deordinatio naturæ, ita peccatum eſt deordinatio actus. Et ſecundò in hoc, quòd mortale eſt incurabile ad ſenſum dictum, articulo primo. & veniale curabile. Sed differunt in hoc, quia ægritudo, vel morbus eſt diſpoſitio quædam permanens, peccatum autem veniale eſt actus tranſiens. Vel ſi maneat, & mutetur ſuper ipſum voluntas ſtatim perdit priorem vnitatem. vnde non poteſt idem numero transferri de venialitate in mortalitatem; quare conceſſa minore, negatur conſequentia.

¶Nota autem, quod etiam ſi actus peccati venialis continuaretur in eſſe naturæ, tamen non poteſt fieri, vt ipſe ſolus qui erat venialis, idem numero in eſſe moris fiat mortale; quia oportet, q voluntas circa ipſum mutetur, poteſt tamen fieri, vt actus venialis ex ſpecie ſit mortale ex fine, ſed idem nõ eſt ibi actus, qui prius fuit venialis, & iam ſit mortalis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd diſpoſitio, quæ fit habitus, eſt ſicut imperfectum in eadem ſpecie, ſicut imperfecta ſcientia, dum perficitur, fit habitus; ſed veniale peccatum eſt diſpoſitio alterius generis, ſicut accidẽs ad formam ſubſtantialẽ, inquãtum nunquã mutatur.—

¶Ad maiorem patuit ſupra, quæſt. 74. artic. 4. ad tertium. quia vniuerſaliter eſt falſa; nam nec habitus, & diſpoſitio ſemper ſunt in eodem (vt patuit vbi iam) multò ergo minus ſunt idem, vel vnum ſit aliud, habet tamen maior veritatem, quando habitus, & diſpoſitio differunt ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie, ſicut diſpoſitio ſit habitus, ſicut ſcientia imperfecta ſit perfecta.

¶Ad minorem dico, quòd veniale eſt diſpoſitio alterius generis, capiendo veniale formaliter, quàm ſit mortale. Vnde oportet, quòd per aliam actum ſuperuenientem in aliud genus transferat, & per conſequens fiat aliud numero, & ſpecie, ſi de veniali debeat fieri mortale; ſicut & accidens eſt diſpoſitio ad ſubſtantiam, & tamen nunquam fit ſubſtantia, ita veniale idem numero nunquam fit mortale; ſed oportet, quòd mutetur, ſaltem per accidens alterius actus voluntatis, &c.

¶Nota circa hanc ſolutionem quædam ſupra dicta, quæſt. 49. artic. 2. ad tertium. quòd ſcientia ex natura ſua eſt habitus, & non diſpoſitio, ſed tamen accidens ratione modi ineſſendi ſubiecto dicitur diſpoſitio, ideſt habens modum diſpoſitionis, & talis diſpoſitio ſecundum modum ſit habitus, immo eſt habitus; ſed tamen dum imperfectè adeſt dicitur diſpoſitio; & cum perfectè affuerit, dicitur habitus.

Vtrum circumſtantia aggrauans poſſit de veniali peccato facere mortale.

N 2. 2. q. 110. artic. 4. ad 5. Et 4. diſt. 16. q. 3. art. 2. q. 4. Et Mal. q. 2. ar. 2. & q. 7. ar. 4. & artic. 7. corp. plin.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, q circumſtantia poſſit de veniali peccato facere mortale. Dicit enim Auguſt. in Sermone de Purgatorio, * quòd ſi diu teneatur iracundia, & ebrietas, ſi aſſidua ſit, tranſeunt in numerum peccatorum mortalium; ſed ira, & ebrietas non ſunt ex ſuo genere peccata mortalia, ſed uenialia, alioquin ſemper eſſent mortalia; ergo circumſtantia facit peccatum ueniale eſſe mortale.

* Auguſt. in Serm. 4. de Animabus Defunc. vel de Sanctis, paulo a pri. eſt ſer. 41.

¶ 2 Præt. Magiſter dicit 24. diſt. 2. lib. ſent. q delectatio, ſi ſit moroſa, eſt peccatũ mortale, ſi aũt non ſit moroſa, eſt peccatũ veniale; ſed moroſitas eſt quædã circũſtãtia; ergo circumſtantia facit de peccato ueniali mortale.

¶ 3 Præt. Plus differunt malum, & bonum, q veniale peccatum, & mortale, quorum utrumq; eſt in gne mali, ſed circumſtantia facit de actu bono malum, ſicut patet, cum quis dat eleemoſinam propter inanem gloriam; ergo multò magis poteſt facere de peccato veniali mortale.

¶Sed contra eſt, q cum circũſtantia ſit accidens, quãtitas eius nõ poteſt excedere quantitatẽ ipſius actus, quĩ habet ex ſuo genere, ſemper enim ſubiectũ præeminet accidenti; ſi igitur actus ex ſuo genere ſit peccatũ ueniale, non poterit per circumſtantiã fieri peccatum mortale, cum peccatum mortale in infinitum quodammodo excedat quantitatem uenialis, vt ex dictis patet. *

* Art. precedẽs. in argum. ſed contra:

¶Hic determinat quoddam dũbium incidens; quia quæſitum eſt de mutatione venialis in mortale; ideo eſt quæſtio, an & circumſtantia poſſit hoc. ſ. de veniali facere mortale.

¶Nota autem primò breuiter ſupra habita, q. 73. art. 7. quomodo circumſtantia poteſt trahere in aliam ſpeciem duobus modis, in ſpeciem, quæ ſe habet ad peccatũ prætintellectum, vt ſpecies ad genus. Tertio modo ſe habet, vt ſpecies diſparata, vt patũt ibidẽ.

¶Nota ſecundò, q D. S. in de Malo ponit vnum modum, quo circumſtantia conſtituit, & facit de veniali (ſ. per accidẽs) mortale completum. & dicitur a D. S. alibi circumſtantia generis; quia ſ. dat peccato perfectum eſſe peccati. ſ. mortalis, & facit ipſum cõpletè voluntarium, de qua dicitur in de Malo, Mate. 7. art. 4. ſed contingit quandoq;, vt aliquid eſt veniale peccatum, non ex ſuo genere. ſ. ex parte obiecti, ſed magis propter imperfectionẽ actus; quia non pertingit vſq; ad deliberatum conſenſum rationis, qui complet rationem moralis actus; & tunc talis circumſtantia, quæ eſt completiua moralis actus facit de veniali peccato mortale peccatum, puta deliberatus conſenſus ſuperueniens, hæc ille. Ex quo patet, q datur circumſtantia, quæ trahit in aliam ſpeciem deformitatis, immo in aliam genericè diſtinctã ab ea, quam prius habuit in ordinatione; & tamen non facit participare aliud obiectũ alicuius alterius actus. Vnde ſub circũſtantia trahente in aliam ſpeciem intelligitur circumſtantia trahens in aliam ſpeciem & cum hoc deformitatem alterius peccati, & circumſtantia trahens in aliam deformitatem, vel magis faciẽs actum habere inordinationem ſibi competentem ex propria ſpecie, quam tamen nõ habet propter imperfectionem actus, propter quam imperfectionẽ habet inordinationẽ venialis per accidens, vt ſ. eſt potentiæ, cuius non eſt peccare mortaliter. Exemplum primi, ſicut verbum iocoſum relatum in luxuriam participat ex illa relatione, & circumſtantia, & ſpeciem luxuriæ, & deformitatem, vt patet ex ſupra dictis. Exemplum ſecundi, vt ſubitus motus luxuriæ per conſenſum ſuperuenientem accipit deformitatem mortalem, & non ordinatur in aliud peccatum; & ita ille conſenſus deliberatus dat aliam deformitatem quam prius habuit, & non aliam ſpeciem actus; quia ante, & nunc habet idẽ obiectũ, ſed nõ eandẽ inordinationẽ.

¶Nota tertiò, q (vt ſupra dictum fuit, q. 73. art. 10.) aliqua circumſtantia poteſt trahere in aliam ſpeciem, & tamen nõ aggrauare in infinitum, ſicut de diuerſis ſpecibus gulæ; quia autem veniale, & mortale eſt infinita diſtantia reatuum, & inordinationũ, (vt patuit art. 4.) ideo ſequitur, q circumſtantia, quæ facit de veniali mortale, faciat vt illud, quod non erat contra Deum, & vltimum finem, & præceptum ſpeciale, vel ex genere, vel propter imperfectionem actus, fiat contra vltimum finem; quare patet, q talis circumſtantia dicitur aggrauare in infinitum, quæ facit de veniali mortale, & non ſolùm trahere in aliam ſpeciem. Vnde & circa D. S. in corp. hoc ſuppleri debet, q circumſtantia, quę trahit in aliam ſpeciem, aggrauãdo in infinitum, faciat de veniali mortale; & hæc vẽ nota ille D. S. de Malo, Mate. 2. art. 8. in corp. vbi ponit talem concluſionem, q circũſtantia, quæ ſic aggrauat, vt nouam ſpeciem conſtituat, poteſt conſtituere ſpeciem peccati mortalis, & ita aggrauat in infinitum; puta ſi aliquis loquatur verbũ iocoſum, vt prouocet ad libidinem, vel ad odium; ſi autem aggrauet, q non conſtituat nouam ſpeciem peccati, non poteſt aggrauare in infinitum, faciendo de veniali mortale, hæc ille; vbi patet, q ſemper cum conſtitutione nouæ ſpeciei meminit aggrauationis in infinitum; quare abſolutum verum eſt, q circumſtantia nulla conſtituit de veniali mortale, niſi trahat in aliam ſpeciem; ſed non eſt abſolutè verum, q trahens in aliam ſpeciem, faciat de veniali mortale, niſi addatur aggrauatio in infinitum, nã poſſet quis vnum veniale ordinare in aliud veniale genere diſtinctũ, & ſpecie, nec tamen fieret mortale; quare oportet, quòd trahatur in ſpeciem, quæ ſit contra charitatem, & ipſum in ſe non ſuerit contra charitatem, vt patet de ſpeciebus gulæ, vbi eſt diuerſa ſpecies ſm circumſtantias, nec tamen vna diſtat ab alia in infinitum, quia omnes ex genere ſunt venialia; quare patet, quòd oportet nouam ſpeciem per circumſtantiam conſtitutam ſpecialiter eſſe.

contra

contra præceptum Dei, & ſpeciale, ſicut adulterium eſt contra ſpeciale præceptum. Vnde addit ad fornicationem ſimplicem aggrauationem in infinitum; niſi quis vellet D. S. intelligere de alia ſpecie deformitatis, & non de alia ſpecie actus; quia tunc trahens in aliam ſpeciem, ſcilicet deformitatis, aggrauaret in infinitum, vel magis in aliud genus deformitatis; quia venialis deformitas, & mortalis diſtinguuntur generice. Et quod ſupra dictum eſt, quæſt. 71. artic. 9. ad tertium. quòd circumſtantia nunquam trahat actum in aliam ſpeciem, niſi quando eſt aliud motiuum, intelligitur de alia ſpecie actus, vt patet intuenti; ſed tamen abſq; alicuius motiui poteſt aduenire alia ſpecies inordinationis, quando prius fuit veniale ſolùm per accidens propter imperfectionem actus, &c. Et præterea poſſet dici iuxta tangenda artic. ſequenti. circa finem corporis, quòd deliberatus conſenſus eſto non trahat in aliam ſpeciem naturæ, tamen in aliam ſpeciem moris; quia obiectum abſolutè dat ſpeciem naturæ, ſed vt deliberatum, dat perfectam ſpeciem moris.

d 1. 2. q. 17. ar. 1. & q. 18. artic. 10.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * cum de circumſtantijs ageretur; circumſtantia, inquantum huiuſmodi eſt accidens moralis actus.

¶ D. S. abſoluit quæſitum vnica concluſione in fine, quam probat per corpus articuli, & eſt talis. Circumſtantia non poteſt de veniali peccato facere mortale manens circumſtantia, ſed ſolùm tunc, quando tràsfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia moralis actus ſpecifica. Probatur concluſio ſic. Impoſſibile eſt, quòd circumſtantia de peccato veniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis; ſed circumſtantia manens circumſtantia non affert deformitatem alterius generis, ſed ſolùm, vt transfert in aliam ſpeciem; igitur concluſio vera. Huius rationis Doct. Sanct. primò probat minorem; ſed formaliter non ponit. Secundò ponit maiorem, ibi. Impoſſibile eſt, &c. Tertiò infert ipſam concluſionem, ibi. Vnde manifeſtum eſt, &c. Circa minorem, primò aſſumit ex ſupra dictis pro prima eius parte. Secundò probat ſecundam eius partem, ibi. Contingit tamen, &c. Prima ergo pars minoris relinquitur nota ex dictis ſupra, quæſt. 18. artic. 10. & quæſt. 73. Et eam ſub breuibus probat, quia circumſtantia vt ſic eſt accidens; ſed accidens nõ variat ſpeciem, ſed præexiſtentem ſpeciem determinat. Et patet illa pars etiam per argumentum in contrarium. Deinde ibi.

¶ Contingit tamen circumſtantiam accipi, vt differentiam ſpecificam actus moralis; & tunc amittit rationem circumſtantiæ, & conſtituit ſpeciem moralis actus; hoc autem contingit in peccatis, quando circumſtantia addit deformitatem alterius generis, ſicut cum aliquis accedit ad non ſuam, eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati; ſed ſi accedat ad non ſuam, quæ eſt alterius uxor, additur deformitas oppoſita iuſtitiæ, contra quam eſt, quòd aliquis vſurpet rem alienam; & ſecundùm hoc huiuſmodi circumſtantia conſtituit nouam ſpeciem peccati, quæ dicitur adulterium.

¶ Probat ſecundam partem minoris ſupra dictæ, & declaratur ſuppoſitum illius partis; quia ſupponit, quòd poſſit transferre in aliam ſpeciem, & tamen ſolùm particulariter refert ſupra habita, ſcilicet quando circumſtantia conſtituit ſpeciem peccati, habentem ſe ad præcedens, peccatum, ſicut ſpecies ad genus, ſicut eſt de adulterio, reſpectu luxuriæ, & fornicationis. Et patet littera ex ſupra dictis; tamen, & alijs modis circumſtantia poteſt transferre in aliam ſpeciem, ſcilicet diſparatam; & præterea faciendo veniale per accidens mortale completè; & hæc Doct. San. relinquit nota ex dictis.

¶ Impoſſibile eſt autem, quòd circumſtantia de peccato ueniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis. Dictum eſt enim, * ꝙ peccatum ueniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem; peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem reſpectu ultimi finis.

* Art. 1. huius quæſt.

¶ Inducit maiorem principalis rationis ſic; quia peccatum veniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem; peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem reſpectu vltimi finis; ergo ſequitur maior. Tenet conſequentia, quia deformitates illæ ſunt alterius generis, ideo ſi quid de vna deordinatione debet trahere in aliam, & de veniali in mortale, oportet, quòd afferat deformitatẽ alterius generis, ita quòd vel ſit obiectum mortale, vel ſit voluntas conſtituens finem in veniali, vel ſit deliberatus conſenſus complens mortale; veniale enim placens vt finis, eſt aliud obiectum, quàm ſi non placeat vt finis. Tunc ibi.

¶ Vnde manifeſtum eſt, ꝙ circumſtantia non poteſt de ueniali peccato facere mortale manens circumſtãtia; ſed ſolùm tunc, quando tranſfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia ſpecifica moralis actus.

¶ Infert concluſionem ipſam, quòd circumſtantia, &c. Et intellige, & fit quodammodo differentia ſpecifica, vel ex parte obiecti, vel quia dat ſpeciem completam, vt eſt circumſtantia generis, ſcilicet deliberatus conſenſus; & dicit quodammodo differentia, quia nec obiectum, nec circumſtantia eſt differentia, ſed ab ea ſumitur differentia; quia ſpecificat, & ponitur in definitione ſaltem additamentali, vt alias patuit, &c.

¶ Nota autem, quòd hæc ratio corporis procedit, præſertim de veniali ex genere; quia tale dicit deordinationẽ circa id, quod eſt ad finem, & trahitur per circumſtantiam (præſertim finis) in mortale; vel eo ipſo, quòd ipſi veniali aduenit circumſtantia, ita quòd met habeatur vt finis.

CIRCA argumentum in contrarium, quod eſt pro prima parte concluſionis, & procedit de veniali ex genere.

¶ Nota, quia cum circumſtantia, vt ſic, ſit accidens, non poteſt mutare ſpeciem; ſi ergo ex ſpecie eſt veniale, circumſtantia non faciet maiorem inordinationem; mortale autem, aut diſtinguitur ſpecie actus a veniali, aut habet inordinationem in infinitum excedentem inordinationem venialis; ergo oportet, quòd illa inordinatio aliunde proueniat, quàm ex circumſtantia vt ſic, & per conſequens ex obiecto alio, vel ex circumſtantia, vt induit conditionem obiecti, vel finis. Et ſtat fundamentum huius articuli in hoc, quòd circumſtantia venialis, vt ſic, non trahit ipſum extra genus venialis, & per conſequens non facit veniale mortale, ſed iuxta ſupra dicta, poteſt addere ſpecialem deformitatem in eodem genere; vnde & vnum veniale alio grauius eſſe poteſt, plures habens corruptiones circumſtantiarum etiam in eadem ſpecie actus, & in eodem genere venialis, vt ſic; ſicut de peccatis mortalibus ſupra dictum eſt; ſed tñ non trahitur per venialitatẽ extra genus venialis; vnde oportet, quòd accedat aliquid, quod trahat in genus mortale, quod non eſt circumſtantia, licet & ipſa ſpecialem repugnantiam addere poſſit, non tamen extra genus venialis; vnde oportet ponderare vim huius dicti extra genus venialis, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ diuturnitas non eſt circumſtantia trahẽs in aliam ſpeciẽ, ſimiliter nec frequentia, vel aſſiduitas, niſi fortè per accidens ex aliquo ſuperuenienti. Non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc, quòd multiplicatur, vel procelatur, niſi fortè in actu protelato, vel multiplicato ſuperueniat aliquid, quod uariet ſpeciem, puta inobedientia, uel contemptus, uel aliquid huiuſmodi. Dicendum eſt ergo, quòd cum ira ſit motus animi ad nocendum proximo, ſi ſit tale nocumentum, in quod tendit motus iræ, quod ex genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicut homicidium, vel furtum; talis ira ex genere ſuo eſt peccatum mortale; ſed quod ſit peccatum veniale habet ex imperfectione actus, inquantum eſt motus ſubitus ſenſualitatis; ſi verò ſit diuturna, redit ad naturam ſui generis per conſenſum rationis. Si uerò nocumentum, in quod tendit motus iræ, eſſet ueniale ex genere ſuo, puta cum aliquis in hoc iraſcitur contra aliquem, quod uult ei dicere aliquod uerbum leue, & iocoſum, quod modicum ipſum contriſtet, non erit ira peccatum mortale, quantumcunque ſit diuturna, niſi fortè per accidens, puta ſi ex hoc graue ſcandalum oriatur, uel propter aliquod huiuſmodi. De ebrietate verò dicendum eſt, ꝙ ſecundùm ſuam rationem habet, quòd ſit peccatum mortale; quòd enim homo abſque neceſſitate reddat ſe impotentem ad utendum ratione, per quam homo in Deum ordinatur, & multa peccata occurrentia uitet, ex ſola uoluptate uini, expreſsè contrariatur uirtuti; ſed quòd ſit peccatum ueniale, contingit propter ignorantiam quandam, uel infirmitatem; puta cum homo neſcit uirtutem uini, aut propriam debilitatem, unde non putat ſe inebriari, tunc enim non imputatur ei ebrietas ad peccatum, ſed ſolùm ſuperabundantia potus; ſed quando frequenter inebriatur, non poteſt per hanc ignorantiam excuſari, quin uideatur uoluntas eius eligere magis pati ebrietatem, quàm abſtinere a uino ſuperfluo, vnde redit peccatum ad ſuam naturam.

ſtinguitur plurimum, & quaſi plus quàm genere ex parte termini; quia vnum dicit deordinationem ab vltimo fine, vel reatum ad pœnam æternam. Aliud (ſcilicet veniale) deordinationem circa ea quæ ſunt ad finem, & reatum ad pœnam temporalem. Et ſic intelligitur quod D.S. hic dixit in principio quæſt. quia videlicet ſic accipiendo veniale, & mortale diſtinguuntur ſecundum reatum. Sed ſecundo modo loquendo de eis, tunc talis diuiſio eſt accidentalis, & non oportet, quòd veniale, & mortale diſtinguantur ſpecie, vt patuit vbi ſupra, immo vnus actus ſpecificè (puta circa idem obiectum a quo actus humanus voluntarius habet ſpeciem) poteſt eſſe venialis ex obiecto, & tamen mortalis ex conditione agentis, & ex fine, vt patebit art. 2. Ex iſtis patet quomodo non eſt vel erit diſcordia inter hunc articulum, & dictum in ſuperioribus, nec erit diſcordia inter articulum hunc primum, & ſequentem, in quo habetur, quòd veniale, & mortale poſſunt eſſe vnus actus ſpecie, licet non veniale, & mortale ex genere. His notatis videndum eſt de corpore.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliqua ſecundū quòd propriè accipiuntur non videntur eſſe oppoſita, quæ ſi metaphoricè accipiantur opponi inueniuntur, ſicut ridere, non opponitur ei, quod eſt areſcere; ſed ſecūdum, quòd ridere metaphoricè de prato dicitur propter eius floritionem, & virorem, opponitur ei quod eſt areſcere.

¶ In hoc corpore articuli D. S. deducit vnam concluſionem quaſi præambularem, ex qua infert in fine concluſionem reſponſiuam ad quæſitum. Concluſio præambularis eſt. Si mortale propriè accipiatur, non videtur oppoſitionem habere cum veniali; ſed ſi accipiatur mortale metaphoricè, ſecundum quòd dicitur in peccatis, opponitur ei, quod eſt veniale. Hanc concluſionem primò declarat vno generali aſſumpto quo ad ambas partes in communi, ſecundò probat ſpecialiter partes ſeorſum, & primam ibi. Similiter ſi mortale &c. ſecundam ibi. Sed ſi mortale &c. Quo ad primum aſſumitur, quòd aliqua ſecundum quòd propriè accipiuntur non videntur oppoſita, quę ſi metaphoricè accipiantur opponi inueniuntur, ſic eſt de mortali & veniali; igitur &c. Aſſumptum declaratur exemplariter, ſicut ridere (ſcilicet propriè acceptum) non opponitur ei, quod eſt areſcere &c. vt in littera. Deinde cum dicit.

¶ Similiter ſi mortale propriè accipiatur prout refertur ad mortem corporalem, non videtur oppoſitionem habere cum veniali, nec ad idem genus pertinere. ——

¶ Probat ſpecialiter primam partem concluſionis præambularis. Et arguitur ſic, quæcunque opponuntur pertinent ad idem genus, ſed mortale propriè acceptum, non pertinet ad idem genus cum veniali, igitur &c. Maior nota, quia res diuerſorum generum ſunt diſparatæ, & non oppoſitę. Minor patet, quia mortale propriè acceptum, vt refertur ad mortem corporalem, eſt de genere naturalium; ſed veniale eſt de genere moralī quæ non opponuntur, nam natura, & peccatum non opponuntur.

¶ Sed ſi mortale accipiatur metaphoricè ſecundum quòd dicitur in peccatis, mortale opponitur ei, quòd eſt veniale. Cum enim peccatum ſit quædam infirmitas animæ, vt ſupra habitum eſt * peccatum aliquod mortale dicitur ad ſimilitudinem morbi qui dicitur mortalis ex eo, quòd inducit defectum irreparabilem per deſtitutionem alicuius principij, vt dictum eſt. * Principium autem ſpiritualis vitę quæ eſt ſecundum virtutem, eſt ordo ad vltimum finem, vt ſupra dictum eſt, * qui quidem ſi deſtitutus fuerit reparari non poteſt per aliquod principium intrinſecum, ſed ſolùm per virtutem diuinam, vt ſupra dictum eſt, * quia inordinationes eorum quæ ſunt ad finem reparantur ex fine, ſicut error qui accidit circa concluſiones per veritatem principiorum. Defectus ergo ordinis vltimi finis non poteſt per aliquid aliud reparari, quod ſit principalius, ſicut nec error qui eſt circa principia; & ideo huiuſmodi peccata dicuntur mortalia quaſi irreparabilia. ——

*q.71.ar.1. ad 3. q. 72. art.5. q.74. ar.9. ad ſecundum.

*q.72.ar.5.

*q.72.ar.5. q.17. art.3.

*q.87.ar.3.

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis præambularis, ex qua trahitur expreſſe concluſio reſponſiua talis, quæ habetur in fine corporis. Veniale conuenienter diuiditur contra mortale, ſcilicet metaphoricè acceptum, & in moralibus. Et quia eſt eadem in ſubſtantia cum ſecunda parte concluſionis præcedentis, ideo ſimul cum ipſa probatur, & arguitur ſic; veniale & mortale ſic accepta opponuntur ſicut reparabile, & irreparabile; igitur concluſio vera; tenet conſequentia, quia oppoſita eiuſdem generis habent contra ſe inuicem duidi. Antecedens D.S. primò probat, ſecundò exponit, & illud ponit, ibi. Secundum hoc ergo &c. Circa primum, primò probat primam partem antecedentis, ſecundò ſecundam, ibi. Peccata autem &c. Arguitur ergo ſic pro prima parte antecedentis. Defectus ordinis vltimi finis, nō poteſt reparari per aliquod aliud, quod ſit principalius; ſed peccata mortalia dicūt defectum ordinis vltimi finis; igitur &c. Maiorē D.S. probat ſimilitudine de errore circa principia, & concluſiones in ſpeculatiuis; quia error principiorum eſt irreparabilis, error autem circa concluſiones reparabilis eſt per veritatem principiorūm ſic defectus principij moralis, quod eſt vltimus finis eſt irreparabilis; ergo &c. Minor probatur proxima. Peccatum aliquod dicitur mortale ad ſimilitudinem morbi, qui dicitur mortalis; ſed dicitur mortalis ex eo, quòd inducit defectum irreparabilem per deſtructionem alicuius principij, vt patuit q.72. art.5. ſed principium ſpiritualis vitę quæ eſt ſecundum virtutem, eſt ordo ad vltimum finem, qui quidem ſi deſtitutus fuerit reparari non poteſt per aliquod principium intrinſecum, ſed ſolùm per virtutem diuinam; ſed inordinationes eorum quæ ſunt ad finem, reparantur ex fine; igitur ſequitur minor. Deinde ibi.

¶ Peccata autem quæ habent inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem, conſeruato ordine ad vltimum finem reparabilia ſunt, & hæc dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet quando reatus pœnę tollitur qui ceſſat ceſſante peccato, vt dictum eſt. * —— *q.87.ar.4.

¶ Probat ſpecialiter antecedens, quo ad ſecundam partem, ſcilicet quod veniale habeat ſe ad mortale, vt reparabile &c. Peccata quæ habent inordinationem circa ea quæ ſunt ad finem, reparabilia ſunt; ſed veniale dicit defectum circa ea quæ ſunt ad finem; igitur &c. Maior patuit ſupra in probatione præcedentis partis. Minor probatur ex quid nominis, quia dicitur veniale, quando reatus tollitur; ſed iſte non tollitur, niſi ablata inordinatione, quæ non poteſt auferri niſi ſit circa ea quæ ſunt ad finem; ergo &c. Nota circa iſta, quæ innuunt, quòd veniale dicat deordinationem circa ea quæ ſunt ad finem. Scotus autem in ſecundo diſt. 21. ſic dicit. Sciendum, quòd peccatum mortale non diſtinguitur a veniali in hoc, quòd vnum eſt reſpectu finis, vt mortale, & aliud reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, vt veniale; ſed vtrunque poteſt eſſe, & circa ea quæ ſunt ad finem, & circa finē. Et poſtea innuit probationem de veniali de motu leui, (ideſt ſurreptitio circa hoc, quòd Deus eſt trinus, & vnus,) quia videlicet in ſuperiori ratione poteſt eſſe veniale, quę tamen reſpicit Deum qui eſt vltimus finis.

Scotus non aduertit diſtinctionē venialis per ſe & per accidens.

¶ Sed Scotus non aduertit diſtinctionem venialis per ſe ex parte actus, & venialis per accidens ex parte agentis. Sicut pulchrè diſtinguit D.S. de malo. mate. 7. art. 1. & habitum fuit ſupra. q. 74. art. 9. in fine, quia veniale per accidens propter imperfectionem actus quæ prouenit ab agente, poteſt circa finem eſſe veniale, vt Scotus probat, & D.S. concedit, vt patet ſupra, vbi iam art. 10. Sed quòd veniale per ſe ex genere poſſit eſſe circa finem vltimum, falſum eſt, quia omnis inordinatio circa vltimum finem in ſe eſt mortale ex genere, multomagis, quàm ſubiti motus ſenſualitatis in materia venerea. Quare dictum D.S. firmum eſt, quòd veniale ſcilicet ex genere, & per ſe (de quo ſermō doctrinalis intelligi debet) eſt reſpectu eorum quæ ſunt ad finem, nec habet auerſionem a fine adiunctam, quantum eſt ex genere peccati; ſed mortale dicitur eſſe contra ordinem ad vltimum finem; non quia directè reſpiciat vltimum finem a quo per ſe vniuerſaliter auertat, ſed ſufficit, quòd ſit auerſio ab vltimo fine virtualis, quia videlicet quis conuertitur ad creaturam contra præceptum Dei, & per hoc incurrit deordinationem ab vltimo fine. Vnde non dicitur, quòd omne mortale ſit circa finem vltimum, qui eſt Deus, ſed eſt contra vltimum finem, & cum hoc quicunque peccat mortaliter, oportet quòd ſe conuertat ad aliquam creaturam ſicut ad finem, & aliquam plus diligat quàm Deum, licet non oporteat, q̄ omnem plus diligat. De hoc D.S. in de malo. mate. 7. art. 1. ad ſecundum. Bene contingit in aliquo qui eſt extra charitatem, q̄ aliquam creaturam diligat plus quàm Deum, & aliquam equaliter Deo, & aliquam etiam minus Deo; ſed tamen non contingit, quòd aliquis diligat aliquam creaturam equaliter Deo, ita quòd nullam plus diligat, quàm Deum quia neceſſe eſt, quòd homo in aliquo vno conſtituat vltimum finem ſuę voluntatis. Hæc ille. Ex quo ſequitur, quòd peccans mortaliter ſemper conſtituat finem, vel in eo circa quod peccat, vel in eo ratione cuius peccat, & per conſequens ſemper eſt peccatum mortale circa finem, ſcilicet falſum conuertendo, & contra verum auertendo. Quare Scotus non ſatis attendit ſoliditatem D.S. De materia huius articuli vide Capreolum in ſecundò. diſt. 43. concluſione prima. Tunc ibi.

¶ Secundum hoc ergo mortale, & veniale opponuntur, ſicut reparabile, & irreparabile; & hoc dico p principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem morbum, & corporalem, & ſpiritualem poteſt reparare; & propter hoc veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale. ——

¶ Subnectit antecedens prius probatum, & exponit illud quo

ad

ad irreparabile, quia intelligitur mortale irreparabile, per principium interius, non autem per comparationem ad virtutem diuinam, quæ omnem motum, & corporalem, & ſpiritualem poteſt reparare. Et patuit illa declaratio antecedentis, quæſt. præce. 87. art 7. Vnde concludit D.S. quòd veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

ET confirmatur illa concluſio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd D.S. vbi iam in de malo in corpore ex intentione probat, quòd veniale, & mortale non diſtinguuntur per ſe, & a priori ex diuerſo reatu, vel effectu, quia iſta differentia conſequitur rationem peccati, non autem conſtituit. Non enim ex hoc tale eſt peccatum, quia talis pœna debetur ei, ſed potius econtrario, quia peccatum eſt tale, ideo talis pœna ei debetur. Vnde per merere damnationem, & non mereri, arguitur a poſteriori diſtinctio mortalis, & venialis, non a priori. Vnde poteſt fieri, quòd idem in ſpecie ſit mortale, & veniale. Quare ſequitur, quòd mortale, & veniale formaliter diſtinguuntur, ideſt venialitas, & mortalitas, & ita opponuntur, & diſtinguuntur. Et hoc iſte articulus quærit, vt dictum eſt in principio. Conuenienter ergo diuidunt reatum, & inordinationem, quod eſt intentum, vndecunque iſte reatus, & inordinationes actu prouenient, ſiue ex ſpecie, ſiue aliunde, ſiue mortalitas, & venialitas conſtituant ſpecies diuerſas, vel conſequantur ſpecies diuerſas, vel ſint accidentia eiuſdem ſpecici; tamen diſtinguuntur conuenienter tanquàm reparabile, & irreparabile, quia etiam idem actus ſpecie, vt eſt venialis eſt reparabilis, vt mortalis irreparabilis. Et ergo diſtinguuntur pœnes illa ſaltem ſicut ſecundum accidentia actuum &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd diuiſio peccati in veniale, & mortale non eſt diuiſio generis in ſpecies quæ æqualiter participant rationem generis, ſed analogi in ea de quibus prædicatur ſecundum prius, & poſterius, & ideo perfecta ratio peccati quam Aug. ponit conuenit peccato mortali. Peccatum autem veniale dicitur peccatum ſecundum rationem imperfectam, & in ordine ad peccatum mortale; ſicut accidens dicitur ens in ordine ad ſubſtantiam ſecundum imperfectam rationem entis; non enim eſt contra legem, quia venialiter peccans nõ facit, quòd lex prohibet, nec prætermittit id ad quod lex per præceptum obligat, ſed facit præter legem, quia non obſeruat modum rationis quem lex intendit.

¶Ad maiorem dico, quòd eſt definitio peccati perfecti, & conuenit perfectè ſoli mortali, ſed per aliquam attributionem conuenit veniali, ita quòd peccatum dicitur analogicè de mortali, & veniali, & prædicatur per prius ſecundum completam rationem de mortali, de veniali verò per attributionem ad ipſum. Sunt enim duplicia analogata, etiam in analogia attributionis (materialiter ſaltem loquendo.) Quandoque analogum conuenit analogatis (materialiter) vtriſque formaliter, ſicut ens Deo, & creaturis; quandoque autem conuenit ſolùm vni formaliter, & intrinſecè, & alijs extrinſecè tantùm. Et ſic dicitur ſanum de animali ſano, & vrina, non quòd prædicetur de vtroque formaliter, ſed quia de vno formaliter, & de alio extrinſecè per habitudinem ad primũ. Sic in propoſito ratiõ quam ponit B Auguſtꝰ dicit formaliter de mortali actuali, ſed quaſi extrinſecè per habitudinem ad mortale dicitur de veniali, quia videlicet non eſt contra legem Dei, ſed quia præter legem, & diſponit ad id, quod eſt contra legem Dei. Vel ſi prædicatur aliquo modo intrinſecè, hoc eſt valdè imperfectè, ſicut ens de ente in potentia, & hic modus eſt D.S. in ſecundo diſt. 42. q.1. art.3. &c. Minor conceditur. Vltra; ergo omne (perfectum ſcilicet) peccatum cui competit formaliter, & perfectè definitio eſt mortale; ſed non oportet de eo cui conuenit deſectiuè per participationem imperfectam, vel per attributionem.

¶ Nota circa hanc ſolutionem, quòd aliqui volunt hanc ſolutionem infringere, quia non ſit analogica, cum veniale poſſit eſſe ſine mortali; igitur peccatum veniale non dicitur peccatum ex attributione ad mortale.

¶ Deficiunt enim iſti, quia talis attributio non eſt per cauſalitatem vnius ad aliud, nec per dependentiã in eſſe extrinſecè vnius ab alio, nec per coexigentiam vnius ad aliud, ſed per attributionem rationis formalis, quæ conueniunt vni per ſe, & formaliter complerè, aliter verò, vel extrinſecè in habitudine ad aliud, vel imperfectè; vnde ſicut deſtructo omni animali viuo, adhuc poteſt eſſe animal pictum, ſic in propoſito, quia non oportet vnum dependere ab alio quo ad eſſe; ſed quo ad intelligi, & rationem formalem, de hoc prima par. q. 13. art. 5. & 6.

¶ Nota ſecundò, quòd ex iſta ſolutione videtur magis haberi, quòd peccatum dicitur etiam formaliter intrinſecè de veniali quàm extrinſecè tantum per habitudinem extrinſecam attributionis. Quia exemplum D.S. eſt de ente communi analogicè ſubſtantiæ, & accidenti, quod dicitur de accidente in ordine ad ſubſtantiam, & tamen intrinſecè formaliter.

¶ Nota quoque hic, quod etiam ſupra notatum fuit. q. 29. ar. 2. quia videlicet accidens in eo quod ens, includit ſubſtantiam, & non tantùm in eo, quod accidens. In ſecundò enim omnes conueniunt, ſed in primo eſt differentia in D.S. & Sco. D.S. autem fundatus eſt in Philoſopho, & Commentatore. 7. Metaphyſicæ, textu, & commen. 2. & 3. Sed habet locum ſuum &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illud præceptum Apoſtoli eſt affirmatiuum, vnde nõ obligat ad ſemper, & ſic non facit contra hoc præceptum, quicunque non actu refert in gloriam Dei omne, quòd facit. Sufficit ergo quòd aliquis habitualiter referat ſe, & omnia ſua in Deum ad hoc, quòd non ſemper mortaliter peccet, cum aliquem actum non refert in gloriam Dei actualiter. Veniale autem peccatum non excludit habitualem ordinationem actus humani in gloriam Dei, ſed ſolùm actualem, quia non excludit charitatem quæ habitualiter ordinat in Deum; vnde non ſequitur, quòd ille qui peccet venialiter, peccat mortaliter.

¶Hoc argumentum tangit vnam difficultatem de qua videbitur infra. q. 100. art. 10. de relatione omnium bonorum operum in Deum. Et ideo nunc breuiter præmitto hanc ſolutionem poſt Capreolum in ſecundo diſt. 40 ad argumenta contra ſecundam concluſionem, quòd actus non dicitur virtualiter referri, quia ex appetitu finis immediatè peruentum eſt ad hunc actum, nec ideo, quia ex tali appetitu immediatè cauſatus ſit iſte actus; ſed iſto modo, quia habens charitatem, prius quandoque ſe retulit, & omnia ſua actualiter in finem charitatis, nec poſtea habuit oppoſitam relationem in contrarium finem. Et poſtea omnia quæ virtuosè facit propter ſe, vel ſua, ſic in Deum relata, dicuntur virtualiter in Deum relata. Capreolus. Quid virtualiter in Deum refert.

¶ Præmitto ſecundò, quòd ſiue exiſtens in gratia ſiue extra gratiam, fidelis vel infidelis non tenetur omnia actu referre in Deũ, ſed ſolùm eo tempore quo tenetur Deum diligere ſuper omnia.

¶ Tertiò præmitto, quòd non peccat mortaliter ſemper ille qui opus de genere bonorum facit, & tamen nec actu nec virtute, nec habitu ordinat, vel ordinatus eſt in Deum, dummodo referat in aliquem finem particularem bonum, quando videlicet non obligat præceptum charitatis.

¶Quartò præmitto, quòd talis non referens actu, vel virtute, vel habitu in Deum, non quidem peccat ſemper mortaliter, ipſe tamen eſt in peccato mortali, quia ſine habitu charitatis eſt, quæ per ſolùm mortale excluditur in adultis. Et ita intelligendus videtur D.S. in de malo materia. 9. artic. 2. in corpore, quia ſcilicet actus procedens ab homine cuius mens non ordinatur actu, vel habitu in vltimum finem, & cum hoc virtualiter in malũ finem, alium a Deo, tunc eſt mortale. Si autem non refertur in malum finem, ſed in bonum finem particularem; tunc eſt quidem cum peccato mortali; ſed non eſt peccatum mortale. Durum enim videtur, quòd etiam infidelis audiens ſermonem de Chriſto, & non actu, vel habitu referat in Deum, peccaret mortaliter. Et hæc videtur eſſe, & eſt mens D.S. in ſecundo. diſt. 41. vt patet ibidem in Capreolo. Hoc autem videtur verum, quòd carens charitate, vel exiſtens in mortali, ſi faciat aliquod de genere malorum etiam veniale, quod non poteſt referri in aliquem bonum finem, ſed oportet, quòd virtualiter ordinetur in finem peccati mortalis, q peccet mortaliter, vt habet D.S. vbi iam in de malo. Capreolus

¶ Quintò præmitto, ea quæ habet de iſta mate. D.S. in de virtutibus de charitate. art. 11. ad ſecundum, & tertium, quòd omnia actu referre in Deum, non eſt poſſibile in hac vita; ſicut non eſt poſſibile, quòd ſemper de Deo cogitetur, hoc enim pertinet ad perfectionem patriæ; ſed quòd omnia virtute referantur in Deũ, hoc pertinet ad perfectionem charitatis ad quam omnes tenẽtur. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd ſicut in cauſis efficientibus, virtus primæ cauſæ manet in omnibus ſequentibus cauſis, ita etiam intentio principalis finis, virtute manet in omnibus finibus ſecundarijs. Vnde quicunque actu intendit aliquem finem ſecundarium, virtute intendit finem principalem; ſicut medicus dum colligit herbas, actu intendit conficere potionem; nihil ſortallis de ſanitate cogitans, virtualiter tamen intendit ſanitatem, propter quam potionem dat. Sic ergo cum aliquis ſeipſum ordinat in Deum ſicut in finem, in omnibus quæ propter ſeipſum facit, manet virtute intentio vltimi finis, qui eſt Deus. Vnde in omnibus mereri poteſt, ſi charitatem habeat. Hoc ergo modo Apoſtolus præcepit, quòd omnia in Dei gloriam referantur. Hæc ille. Et intellige D.S. quòd omnia tenetur quis virtualiter in Deum referre pro tempore, quo tenetur Deum diligere, ita quòd niſi hoc faciat tempore quo obligat præceptum charitatis affirmatiuum, peccat mortaliter, & poſt illud tempus omnia quæ facit cum peccato facit. Sed non ſic tenetur omnia ſua in Deum referre, quòd niſi hoc faciat quilibet actus ſuus in tali ſtatu elicitus ſit peccatũ, & culpa; talis enim relatio in finem vltimum, ſcilicet extra tempus obligationis præcepti charitatis, eſt neceſſaria ad hoc, quòd

actus

actus ſit meritorius, ſed non ad hoc, quòd ſit moraliter bonus, & eſt neceſſaria talis relatio ad hoc, quòd actus ſit perfectè elongatus a culpa, ſcilicet, quòd nec ſit culpa nec concomitans culpam mortalem, non autem ad hoc, quòd in ſe ſit inculpabilis. Sic ergo quilibet fidelis teneretur omnem actum ſuum deliberatum, & moraliter bonum in Deum referre virtualiter, licet non actualiter. Non quidem tunc quando producit actum, ſed quando tenetur Deum diligere ſuper omnia.

Aliud virtualiter aliud habitualiter referre.

¶ Sextò præmitto, pro intellectu huius materiæ, quòd aliud eſt habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter. Habitualiter enim refertur in Deum, etiam qui nihil agit, nec aliquid intendit vt dormiens, ſed virtualiter aliquid referre in Deum, eſt agentis propter finem in Deum ordinatum. Vnde habitualiter referre in Deum non cadit ſub præcepto, ſed virtualiter referre omnia in Deum cadit ſub præcepto affirmatiuo, vt patebit.

¶ Et nota circa hæc, quòd licèt habitualis ordinatio non ſufficiat ad meritum nec ſatisfaciat præcepto charitatis pro tempore quo obligat, tamen ſtante habituali ordinatione hominis in Deũ ipſe eſt extra mortale, & ideo quàmuis peccet actu venialiter, quia tamen veniale non tollit charitatis habitum, ideo venialiter peccans poteſt eſſe in charitate.

¶ Vnde dicitur ad argumentum ex his facile. Ad maiorem, conceditur quod dicitur, ſed dico, quòd illud præceptum eſt affirmatiuum, & obligat ſicut præceptum charitatis, non pro ſemper, & præcipit relationem virtualem in Deum pro certo tempore. Et dico tamen, quòd nec virtualiter nec actualiter ordinatum, (quia non ordinabile in honorem Dei) poteſt ſtare cum habituali ordinatione hominis in Deum, & huiuſmodi eſt veniale. Ad minorem, negatur immo peccare venialiter non eſt contra hoc præceptum, quia non tenetur aliquis omnia facta ſua actu referre in Deum, cui relationi opponitur veniale, ſed quòd non ſit in mortale ſufficit habitualis ordinatio per gratiam, & charitatẽ, quia ſufficit, quòd habeat Deum pro vltimo fine habitualiter; nec videtur, quòd veniale excludat virtualem ordinationem aliorum actuum poſt ſe a virtuali ordinatione in Deum, quia per veniale non ſunt in contrarium finem relati. Et ad probationem minoris dico, quòd peccatum etiam veniale non fit propter gloriam Dei, tamen non tollit ſaltem habitualem ordinationem in Deũ, nec virtualem aliorum actuum poſt ſe. Concedo vltra, quòd facere contra præceptum ſit mortale; ſed dico, quòd non quilibet peccans facit contra præceptum, maximè peccans venialiter. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui peccat venialiter inhæret bono temporali, non vt fruens, quia non conſtituit in eo finem; ſed vt vtens referens in Deũ non actu, ſed habitu.

¶ Maiorem D. S. admittit. Sed S. Bonauentura in ſecundo. diſt 41. quæſt. ſecunda, artic. ſecundo, in fine diceret eam inſufficientem, quia poteſt amore aliquis inhærere abutendo, qui non fruitur nec vtitur, ſicut eſt quis aliquid inordinatè refert in aliud, ille iſto relato non fruitur, vt conſtat; nec vtitur, quia non refert in id, quod per ipſum poſſit obtineri. Vnde abutitur, & ita dicit ipſe in propoſito, quòd venialiter peccans abutitur creatura. Et quòd Auguſt. capiat Vti largè, vt ſub ſe comprehendat etiam abuti. Dicitur tamen poſt Doct. Sanctum ad minorem, negando eam de peccante venialiter. Ad probationem dicitur, ꝙ non refert actu, tamen habitu, quia non ponit ibi finem, ſed inordinatè ſe habet actu citra auerſionem ab vltimo fine vero. Et probat, quòd non vtitur propriè, ſed tamen abutitur citra fruitionem. Vltra; ergo &c. Negatur, quòd quicunque peccat, (ſcilicet etiam venialiter) fruatur, immo vtitur habitu, vel abutitur. Vltra, conceditur quòd frui vtendis eſt peruerſitas, & ꝙ peruerſitas nominat mortale; ſed negatur conſequentia, & ratio patuit.

¶ Nota Doct. Sanct. in ſecundò, quia peccans venialiter aſſimilatur ei qui nimis moratur in via; ſed imoraliter peccans recedit de via, & inhæret alteri habitualiter a Deo, ſed non venialiter peccans.

¶ Ad quartum dicendum, quòd bonum commutabile non accipitur vt terminus contrapoſitus incõmutabili bono, niſi quando conſtituitur in eo finis; quod eñ eſt ad finem non habet rationem termini.

¶ Maior conceditur notanter, quod accedit ad terminum, tamen poteſt tardari quandoque in via affectionali; nec tamen recedere a termino, nec accedere ad aliud; ſicut ad terminum affectus. Ad minorem, ſi intelligitur, quòd quicunque peccet accedat ad bonum commutabiles; ſicut ad terminum in quo finem conſtituat; negatur & eſt falſa, quia non accipitur bonum commutabile, vt terminus contrapoſitus bono incommutabili, niſi habeatur vt finis, quod non facit omnis peccans, vt patuit, quare negantur omnes tres conſequentiæ, quia fundantur in minore falſa.

Vtrum peccatum veniale, & mortale differant genere.

K

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale, & mortale non differant genere, ita ſcilicet, quòd aliquod ſit peccatum mortale ex genere, & aliquod veniale ex genere. Bonum enim, & malum ex genere in actibus humanis accipitur per comparationem ad materiam ſiue ad obiectum, vt ſupra dictũ eſt, * ſed ſecundum quodlibet obiectum, vel materiam contingit peccare mortaliter, & venialiter, quodlibet enim bonum commutabile poteſt homo diligere, vt infra Deum, quod eſt peccare venialiter, vel ſup. Deum, quod eſt peccare mortaliter; ergo peccatum veniale, & mortale non differunt genere. *

Sup. q. 71. art. 5. Et 2. diſt. 24. q. 3. art. 6. ad 4. Et diſt. 40. q. 1. a. 4. co. Et 4. diſt. 16. q. 1. arti. 2. q. 4 ad 5. Et Mal. q. 2. a. 2. tic. 8. cor. & q. 7. ar. 1. Et opuſc. 3. capit. 178. * q. 11. a. 2. & 3.

¶ 2 Præt. ſicut dictum eſt ſupra * peccatum mortale dicitur, quod eſt irreparabile, peccatum autem veniale quod eſt reparabile; ſed eſſe irreparabile conuenit peccato, quod ſit ex malitia, quod ſecundum quoſdã irremiſſibile dicitur; eſſe autem reparabile conuenit peccato, quod ſit per infirmitatem, vel ignorantiam, quod dicitur remiſſibile; ergo peccatum mortale, & veniale differunt ſicut peccatum, quod eſt ex malitia commiſſum, vel ex infirmitate, & ignorantia; ſed ſecundum hoc non differunt peccata genere, ſed cauſa, vt ſupra dictum eſt; * ergo peccatum veniale, & mortale nõ differunt genere.

* ar. 1. præc.

* q. 76. q. 77 q. 78.

¶ 3 Præt. ſupra dictum eſt, * quòd ſubiti motus tam ſenſualitatis, quàm rationis ſunt peccata venialia; ſed ſubiti motus inueniuntur in quolibet peccati genere; ergo non ſunt aliqua peccata venialia ex genere.

* q. 74. ar. 1. ad tertium. & ar. 10.

¶ Sed contra eſt, quòd Auguſt. in ſermone de purgatorio * enumerat quædam genera peccatorum venialiũ, & quædam genera peccatorum mortalium.

* Auguſtin. ſerm. 4. de animabus defunctorum, & ſerm. 41. de ordine.

¶ Quia dictum eſt articulo primo, ꝙ mortale, & veniale conuenienter contra ſe diuidantur, ideo nunc explicat per dictum articulum, quomodo contra ſe diuidantur, an ſcilicet genere, ita quòd detur veniale ex genere, & mortale ex genere.

¶ Nota ex ſupradictis q. 18. & alibi, quòd genus in moralibus plerũq; accipitur pro ſpecie, & ſpecies ſumitur ex obiecto, quod actus de per ſe reſpicit; ideo quærere an diſtinguantur genere eſt quærere an habeant diſtincta obiecta, quæ obiecta conſequantur venialitas, & mortalitas, vt enim ſupra. q. 74. art. 5. dictum fuit, non dicuntur veniale, & mortale ex ſpecie, vel genere, quaſi venialitas, & mortalitas conſtituãt ſpeciem peccati in ratione actus voluntarij. Sed quia venialitas, & mortalitas certa obiecta ſicut proprietates conſequuntur. Ex hoc enim, quòd aliquis inordinatè ſe habet circa aliquod, quod non eſt contra Deum, conſequitur venialitas. Ex hoc verò, quòd ſe male habet, & inordinatè inordinatione quæ eſt contra Deum ſequitur mortalitas. His notatis videndum eſt de articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd peccatum veniale a venia dicitur. Poteſt igitur aliquod peccatum dici veniale, vno modo, quia eſt veniam conſecutum, & ſic dicit Ambro. * quòd omne peccatum per pœnitentiam fit veniale, & hoc dicitur veniale ex euentu. Alio modo dicitur veniale, quia non habet in ſe vnde veniam non conſequatur, vel totaliter, vel in parte, in parte; quidem ſicut cum habet in ſe aliquid diminuẽs culpam, vt cum fit ex infirmitate, vel ignorantia, & hoc dicitur veniale, ex cauſa; in toto autem ex eo, quòd non tollit ordinem ad vltimum finem, vnde non meretur pœnam æternam, ſed temporalem.

* Lib. de pœnitentia. c. 14.

¶ Reſpondet ſecundum vnam diſtinctionem quam ponit primò in principio, ſecundò ſubiungit aliquas concluſiones reſponſiuas, ibi. Et de hoc veniali &c. Ponit ergo D. S. primò diſtinctionem peccati venialis etiam ſupra habitam. q. 77. art. 8 ad primũ, bimembrem, & ſecundum membrum ſubdiuidit, & præmittit rationem diſtinctionis, quæ talis eſt, quia peccatum veniale dicitur a venia; igitur poteſt vno modo dici veniale, quia veniam conſecutum, & ſic loquitur Ambroſius &c. vt in littera. Alio modo dicitur veniale, quia non habet in ſe vnde veniã non conſequatur, & hoc dupliciter, vel totaliter, vel in parte; in parte quidem, ſicut cum habet aliquid diminuens culpã, & per conſequens pœnam, vt cum fit ex infirmitate, vel ignorantia. Et hoc fuit ſupra dictum

veniale

veniale ex cauſa, non quia videlicet habeat cauſam, vt totaliter remittatur pœna, & quòd non puniatur niſi temporaliter, ſed eſto, ꝙ æternaliter puniatur, tñ remiſſius. Tertiò eſt veniale, quod eſt tertiò in ordine, qđ habet in ſe, vt totaliter veniã cõſequatur. i. vt ſolùm tpaliter puniatur, quia videlicet iuxta ſup. dicta. q. 87. art. 3. non tollit ordinem ad vltimum finem, cuius peruerſitati debetur pœna æterna, vt patuit; vnde veniale hunc ordinem non peruertens, non meretur pœnam æternam, ſed temporalem.

¶ Et de hoc veniali ad præſens intendimus; de primis enim duobus conſtat, quòd non habent genus aliquod determinatum.

¶Hic conſequenter D. S. reſpondet ad quæſitum iuxta dictam diſtinctionem. Et primò reſponder de duobus venialibus primis; ſecundò de tertio de quo principaliter eſt ad propoſitum, ibi. Sed veniale tertio modo &c. Circa primum ponit talem concluſionem negatiuam. De primis duobus venialibus conſtat, quòd non habent genus aliquod determinatum, ſcilicet diſtinctum contra mortale. Et ſupple, ſic veniale, & mortale non differunt genere. Probatur, quia veniale iſto modo dicitur, vel quia conſequutum veniam, vel quia habet cauſam, vnde aliqualem veniã, (ideſt mitigationem acerbitatis pœnæ æternæ) conſequatur; ſed nõ eſt aliquod vnum genus peccati mortalis, vel vnum peccatum mortale in ſpecie, quod ſolùm conſequatur veniam, vel quod ſolùm habeat cauſam in parte diminuentem pœnam; igitur concluſio vera; præmiſſe patent, & ſingulariter minor ex auctoritate B. Ambro. & ex ſupra dictis. q. 76. & 77 quia ex ignorantia, & paſſione poſſunt fieri plurima peccata genere diuerſa, & tamen dicuntur venialia ſecundo modo. Deinde cum dicit.

¶ Sed veniale tertio modo dictum poteſt habere genus determinatum, ita quod aliquod peccatum dicatur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere, ſecundum quòd genus, vel ſpecies actus determinantur ex obiecto. Cum enim voluntas fertur in aliquod, quod ſecundum ſe repugnat charitati per quam homo ordinatur in vltimum finem, illud peccatum ex ſuo obiecto habet, quòd ſit mortale; vnde eſt mortale ex genere, ſiue ſit cõtra dilectionem Dei, ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi; ſiue contra dilectionem proximi, ſicut homicidium, adulterium & ſimilia; vnde huiuſmodi Dub.1081. ſunt peccata mortalia ex ſuo genere. Quandoq; verò voluntas peccantis fertur in id, quod in ſe continet quandam inordinationẽ, non tñ contrariatur dilectioni Dei, & proximi; ſicut verbum ocioſum, riſus ſupertluus, & alia hmõi, & talia ſunt peccata venialia ex ſuo genere.

¶ Reſpondet iuxta tertium membrum prædictę diuiſionis, & ponit primò vnam concluſionem reſponſiuam affirmatiuam, ſecundò ex ſuperabundanti illam concluſionẽ declarat per alias duas concluſiones determinatiuas. Primam ponit ibi. Sed quia actus &c. ſecundam ibi. Similiter etiam &c. Concluſio igitur directè reſponſiua iuxta tertium membrum, hæc eſt. Veniale tertio modo dictum poteſt habere genus determinatum, (id eſt diſtinctum contra mortale,) ita quòd aliquod peccatum dicitur veniale ex genere, & aliquod mortale ex genere. Probatur concluſio, Veniale tertio modo habet determinatum obiectum, ſcilicet diſtinctum ab obiecto mortalis; igitur poteſt habere determinatum genus, & diſtingui ſpecificè a mortali ex genere. Tenet conſequentia, quia genus, vel ſpecies actus determinantur ex obiecto. Et nota, quia D. S. dicit genus, vel ſpecies, vbi habetur, ꝙ pro eodem accipiantur in moralibus communiter loquendo, licet vt ſup. q. 73. ar. 6. quandoque accipiatur genus peccati, pro eſſe voluntario, in quo conueniunt omnia peccata. Antecedens probatur in littera pro ambabus partibus, ſcilicet quòd mortale habet determinatum obiectum, & etiam veniale; quia cum voluntas fertur in aliquod, quod ſecundum ſe repugnat charitati per quam homo ordinatur in vltimum finem (a qua ordinatione habet vitam ſpiritualem) illud peccatum ex ſuo obiecto habet, ꝙ ſit mortale, ſiue ſit contra dilectionem Dei, ſiue proximi. Quando verò voluntas peccantis fertur in id quod in ſe continet quandam inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei, & proximi; ita quòd talia ſunt obiecta mortalis, & venialis, ſcilicet exiſtens contra charitatem, & non exiſtens contra charitatem, ſed talia ſunt diuerſa obiecta; igitur antecedens verum. Et ponit D. S. exempla pro vtraque parte aſſumpti pro antecedente; ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi ſunt contra dilectionem Dei. Sed homicidium, adulterium, & ſimilia ſunt contra dilectionem proximi; & vtraque volita determinant, & conſtituunt mortale. Exemplum autem de obiecto venialis eſt; ſicut verbum ocioſum, riſus ſuperfluus, & alia huiuſmodi, & talia ſunt peccata venialia &c. Deinde ibi.

¶ Sed quia actus morales recipiunt rationem boni, & mali, non ſolùm ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis, vt ſupra habitum eſt, * contingit qñq; ꝙ id quod eſt pctm veniale ex genere ratione ſui obiecti, fit mortale ex parte agentis, vel quia in eo conſtituit finem vltimum, vel quia ordinat ipſum ad aliquid quod eſt peccatum mortale ex genere, puta cum aliquis ordinat verbum ocioſum ad adulterium committendum. * q. 73. ar. 4. q. 77. ar. 2. Dub. 1089.

¶ Determinat præcedentem concluſionem, & ponit talem concluſionem declaratoriam primam. Contingit quandoque, quòd id quod eſt peccatũ veniale ex genere ratione ſui obiecti, fit mortale ex parte agentis dupliciter. Ex qua concluſione habetur determinatio prioris, quia videlicet, licet veniale ex genere diſtinguatur ſpecificè, & genericè a mortali ex genere, non tamen oportet, quòd diſtinguatur genere a mortali ex parte agentis; ita ſcilicet quòd eſt idem actus circa idem obiectum, qui eſt veniale ex genere, & tamen eſt mortale ex parte agentis, vt patuit ſup. q. 72. art. 5. Idem actus dico in ſpecie, probatur concluſio primò ratione fundamentali. Actus morales recipiunt rationem boni, & mali, non ſolùm ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis; ſed contingit, quòd agens in actu quod eſt ex genere veniale, vel cõſtituat vltimum finem, vel ipſum ordinet ad aliquod quod eſt mortale ex genere; igitur contingit &c. vt dicit concluſio. Maior poteſt haberi ex dictis ſup. q. 77. art. 6 & q. 78. ar. 4. & alibi vbi dictũ eſt, ꝙ gratuitas peccati ſumitur ex cõditione perſonæ agentis. Et notanter dicit maior, recipiunt rationem boni, & mali, ſcilicet alicuius, non.n. ex parte agentis habent bonum, vel malum ſpecificum & eſſentiale, ſed generticum, quod ſumitur ex voluntario, vel accidentale bonum aut malum, quod ſumitur ex intentione aut circunſtãtia, Vide de materia huius probationis D. S. in de malo. mate. 7. art. 3. vbi pulchrè loquitur. Et nota ex diſpoſitione, & intentione agentis, fieri poteſt vt actus de ſe bonus, vel minus malus, fiat vel malus, vel magis malus; ſed non contingit, vt malus fiat bonus, quia malum nunquam poteſt bene fieri, ſed bonum malè, & ita veniale poteſt fieri mortale duplici modo dicto. Minor quo ad primam partem relinquitur nota, & eo ipſo peccat mortaliter, & ſunt ſupra expoſitum, quando quis dicatur ponere finem in venialí ex genere, puta quando tantum creſcit libido, & complacentia ad ipſum, vt etiam ſi eſſet contra Deũ non, dimitteret &c. Secundam partem minoris D. S. exponit exemplo, puta cum aliquis ordinat verbum ocioſum ad adulterium cõmittendum. Et patet fundamentum ſupra, quia ex intentione finis inficitur id, quod ad finem ordinatur, etiam ſi ſit in ſe bonum, vel indifferens; multòmagis ſi ſit ſecundum ſe malum.

¶ Poſſet ſecundò formari ex dictis ratio pro iſta concluſione, arguendo per aſſumptum; actus morales recipiunt rationẽ boni, & mali, non ſolùm ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione, (ideſt cõditione, & intentione, & ordinatione) agentis; igitur &c. Antecedens relinquitur notum. Tenet conſequentia, quia in venali poteſt conſtituere finẽ, vel ordinare in mortale &c. Tunc ibi.

¶ Similiter etiam ex parte agentis contingit, quòd aliquod peccatum, quod ex ſuo genere eſt mortale, fit veniale propter hoc. ſ. ꝙ actus eſt imperfectus. i. non deliberatus ratione, quæ eſt principiũ proprium mali actus; ſicut ſupra dictum eſt de ſubitis motibus infidelitatis. * q. 74. ar. 10

¶ Subiungit ſecundam concluſionem declaratoriam primæ; ſimiliter ex parte agentis cõtingit, quòd aliquod peccatum, quod ex ſuo genere eſt mortale, fit veniale. Et habetur ex iſta concluſione alia reſpõſio determinatiua primæ concluſionis, quòd mortale ex genere non diſtinguitur neceſſariò ſpecie a venali per accidens, propter imperfectionem modi agendi; probatur concluſio ex eode fundamento ſicut prior. Actus morales recipiunt &c. igitur ſequitur concluſio. tenet conſequentia, quia poteſt mortale ex genere eſſe actus imperfectus, i. in genere mortis. non deliberatus ratione, quæ eſt principium proprium mali actus, & ſic ſcilicet non habet rõnem perfecti peccati, quod eſt mortale, non habet inquam ex parte agentis, eſſo ex natura, & inchoatiuè haberet. Et relinquit D. S. concluſionem probatam ex ſupra dictis. q. 74. art. 10. vbi dictum fuit de ſubitis motibus infidelitatis, ꝙ ſunt mortalia ex genere, venialia tamen propter imperfectionẽ actus, quia antequam aduertantur eſſe contra legem Dei &c. Nota autem ſupra dicta, quia eſto ex obiecto habeat peccatum ſpeciem, & malitiam inchoatiuè, tamen ex ratione, & voluntate habet genus, & malitiam completiuè; quare eſto ſint mortale ex obiecto, tñ illa malitia non completur niſi accedente pleno conſenſu, qui non eſt ante deliberationem, vel ſaltem in mortionẽ tõais &c.

¶ Hoc quod dictum eſt, præſertim in concluſione iuxta tertium membrum, confirmatur argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ex hoc ipſo, ꝙ aliquis eligit id, quod repugnat Diuinę charitati, conuincitur præferre illud charitati Diuinæ, & per cõſequẽs plus amare ipſum q̃ Deum, & ideo aliqua peccata ex genere

quæ

quæ de ſe repugnant charitati habent, quòd aliquid diligatur ſupra Deum, & ſic ſunt ex genere ſuo mortalia.

¶ Maior conceditur, ad minorem ſed ſecundū quodlibet obiectum, vel materiam contingit peccare mortaliter, & venialiter. Dico ꝙ aliqua obiecta ſunt ſm quæ ex parte eorū peccatur ſemp mortaliter, quæ videlicet repugnant diuinæ charitati; & ergo ſi diliguntur, ſtatim conuincitur diligens ipſa præferre Dei charitati, & ſic ſemper voluntas quæ fertur, peccat mortaliter quantum eſt ex parte illorum obiectorum; & ergo minor eſt falſa ex parte obiecti. Dico ſecundò ad minorem, ꝙ vera eſt ex parte peccantis quo ad hoc, ꝙ circa obiectum veniale poteſt peccare mortaliter, non tamen circa obiectum mortalis venialiter, quantum eſt in natura obiecti, ſi autem peccatur venialiter eſt per accidens propter imperfectum modum agendi. Ad probationem minoris, quodlibet bonum commutabile poteſt homo diligere infra Deū, negatur iſta ex natura obiecti, & rationem oſtendit D. S. in ſolutione, quia ſunt aliqua quæ repugnant diuinæ charitati, quæ ſi quis eligat conuincitur præferre diuinæ charitati, & ita mortalia ex genere quæ per ſe repugnant charitati, habent ꝙ aliquid plus diligatur quàm Deus, & per conſequens ſunt mortalia ex genere. Et ergo negetur, quòd circa talia peccetur venialiter quantum eſt ex genere peccati, eſto ex diſpoſitione peccantis, poſſit venialiter peccari. Vltra dico, quòd aliqua poſſunt diligi ſupra Deum, & talia ſunt oīa obiecta mortalium, vt dictum eſt; quare negatur conſequentia, qa minor eſt falſa, & eius ꝓbatio claudicat. Et D.S. rñdet ad ꝓbōē minoris; negādo eā, & ſimul minorē virtualiter.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato veniali ex cauſa.

¶ Ad maiorem dico, ꝙ mortale eſt irreparabile ex genere ſuo ad hunc ſenſum, quia debetur ſibi pœna æterna damni, & ſenſus; ſed veniale ex genere eſt reparabile, quia debetur ſibi per ſe ſola pœna temporalis. Ad minorem dico, quòd eſſe irreparabile ad hunc ſenſum, quia de ſe habet meritū, vt non remittatur, & nullam cauſam remiſſionis culpæ, vel mitigationis pœnę, hoc conuenit peccato ex malitia, quod qualiter ſit irremiſcibile, vide 2.2.q. 14.art.3. Vltra, eſſe autem reparabile conuenit peccato, quod ſit per ignorantiam, & infirmitatem &c. Verum reparabile ex cauſa, quia talia habent, vt pœna minuatur, eſto etiam inducant reatum æternū, ſed tamen minorem quàm peccatum ex malitia, quo modocunq; accipiatur. Vltra, ergo peccatum mortale, & veniale differunt, ſicut peccatum ex malitia commiſſum, vel ex infirmitate, vel ignorantia, verum in vna acceptione; ſed ſic nos non loquimur de veniali ſ. ex cauſa, quod aliqualiter pœnam minuit; ſed de veniali ex genere, quod habet, vt omnimodam veniam conſequatur. Vltra, ſed ſecundum hoc non differunt peccata genere, ſed cauſa; conceditur, quia dictum fuit q.78. quòd ex malitia, & ex paſſione non diſtinguūtur ſpecie, ſed tamen mortale ex genere ſub quo comprehenditur ex malitia, & ex paſſione diſtinguitur contra veniale ex genere ſpecie; Ergo &c. Verum veniale ex cauſa, quod aliqualiter minuit pœnam etiam æternam, non differt genere a mortali, tamen veniale ex genere, quòd pœnę relaxationem omnimodè tollit, differt a mortali. Et nota, ꝙ mortale oppoſitum veniali ex cauſa dicitur, quia non meretur aliquam remiſſionem; nec ſcilicet quo ad ceſſationem pœnę nec quo ad mitigationem pœnæ; & ſi accipiatur pro peccato ex malitia, vt eſt in ſpiritumſanctum, ſic etiam tollit ea per quæ fit remiſſio culpæ, & ideo eſt omnino mortale, & quo ad pœnam, & culpam; veniale autem ſibi oppoſitum, ſcilicet ex cauſa eſt, quod habet, vt mitius puniatur, & quamuis inducat inordinationem irreparabilem, (quia contra principium vitæ ſpiritualis) tamen non eſt contra dona ſpiritusſancti, per quę fit remiſſio peccatorum, vnde poteſt dici veniale ex cauſa &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de peccato, quod eſt veniale propter imperfectionē actus.

¶ Ad maiorem, ſubiti motus tam ſenſualitatis, quàm rationis ſunt peccata venialia non ex genere ſemper, ſed per accidens ratione imperfectionis mortalis quæ non ſtat cum perfecto peccato, quia oportet perfectum peccatum eſſe voluntarium, & perfectum voluntarium oportet eſſe perfectum deliberatum, & ſic de vltimo ad primum iſti motus ſunt imperfecta peccata, ſcilicet venialia propter imperfectam deliberationem, ſed dico, ꝙ ex genere ſunt mortalia. Minor conceditur; ergo non ſunt aliqua venialia ex genere; negatur conſequentia, quia ſupponit falſum, ex maiore quaſi illi ſubiti motus ſint venialia ex genere, quod negatum eſt. Et probat iſta ratio tertiam concluſionem præcedentem, & vltimam, quòd mortale ex genere, & veniale ex parte agentis propter imperfectionem actus, non diſtinguantur genere, & ita probat iam dictam concluſionem. De materia horum duorum articulorum præceden. vide Capreo. in 2. diſt. 43. q. 1. & 2.

Vtrū peccatū veniale ſit diſpoſitio ad mortale.

L 2.2.q.24. ar tic.10.co.fi.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ peccatū veniale nō ſit diſpoſitio ad mortale, vnum. n. oppoſitum non diſponit ad aliud, ſed peccatum veniale, & mortale ex oppoſito diuiduntur, vt dictum eſt; * ergo peccatum veniale non eſt diſpoſitio ad mortale. Et q.104.ar ti.9.cor. Et 1.diſt 17.q. 2.art 5.con. 5. Et 2.diſt. 42 q.1.art.3. Et ver.q.16 art 6.ad 18. Et Mal. q. 7.arti. 1. ad 7. & arti. 3. con. ad 1. & 3. & ar.6.ad 5. & q.4.ar ti. 2. co.

¶ 2 Præt. actus diſponit ad aliquid ſimile in ſpecie ſibi, vnde in 2. Ethic. dicitur, * quòd ex ſimilib. actibus generantur ſimiles diſpoſitiones, & habitus, ſed pctm mortale, & veniale differūt genere ſeu ſpecie, vt dictum eſt; * ergo peccatum veniale non diſponit ad mortale.

¶ 3 Præt. ſi peccatum dicatur veniale, quod diſponit ad mortale, oportebit, quòd quæcunque diſponunt ad peccatum mortale ſint peccata venialia; ſed omnia bona opera diſponunt ad peccatum mortale, dicit enim Auguſt. in regula, * quòd ſuperbia bonis operibus inſidiatur, vt pereant; ergo etiam bona opera erunt peccata venialia, quod eſt inconueniens.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Eccl. 19. Qui ſpernit minima paulatim defluit, ſed ille qui peccat venialiter videtur minima ſpernere; ergo paulatim diſponitur ad hoc, quòd totaliter defluat per peccatum mortale.

* Art.1.hu ius quæſt. * Co.1.& 2. * Art.2.hu ius quæſt. * Aug. Reg. 3.

¶ Quærit nunc quomodo veniale diſponat ad mortale, cum tamen contra ipſum diuidatur iuxta prædicta. Et primò fit, quod dictum eſt. Secundò oſtenditur quomodo veniale poſſit fieri mortale. artic ſeq.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd diſponens eſt quodammodo cauſa, vnde ſecundum duplicem modū cauſæ eſt duplex diſpoſitionis modus. Eſt enim cauſa quędam mouens directè ad effectum, ſicut calidum calefacit; eſt etiam cauſa indirectè mouens remouēdo prohibens, ſicut remouens columnam dicitur remouere lapidem ſuperpoſitam; & ſecundum hoc actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit.

¶ D.S. in principio cor. notat duplicem intellectum quæſiti per vnam diſtinctionem. Secundò reſpondet, quo ad vtrunque intellectum, quo ad primum ibi. Vno quidem modo &c. quo ad ſecundum ibi. Alio modo &c. Ponens ergo diſtinctionem præmittit rationem diſtinctionis, & ſic ponitur diſtinctio per modum concluſionis præambulatis, talis actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit, ſ. directè, & indirectè. Probatur a principio corporis, diſponens eſt quodāmodo cauſa, ſed eſt duplex modus cauſæ. ſ. directè, & indirectè; ergo eſt duplex diſpoſitionis modus. Et ergo cum quæritur an peccatum veniale ſit diſpoſitio, poteſt intelligi vtroque modo. Maior relinquitur nota, & dicit ꝙ diſponens ſit quodammodo cauſa, vt denotet eam non eſſe cauſam ſm perfectiſſimum gradum cauſæ, quia ille eſt eſſe perfectiū effectus &c. Minorem D.S. declarat, eſt enim cauſa quædam mouens directè ad effectum, quæ ſup. q.85.art.5. & q.76.art.1. dicebatur cauſa per ſe, & mouens ſm propriam virtutem; ſicut calidum calefacit imprimendo; prohibens, ſicut remouens columnam dicitur mouere lapidem ſuprapoſitum quare minor vera. Deinde cum dicit.

¶ Vno quidem modo directè, & ſic diſponit ad actum ſimilem ſecundum ſpeciem, & hoc modo primò & per ſe peccatum veniale ex genere non diſponit ad mortale ex genere, cum differant ſpecie.

¶ D.S. reſpondet quo ad primum membrum, & primum intellectum quæſiti, & eſt talis cōcluſio bimembris reſponſiua prima. Primo modo, (ſcilicet directè) primò, & per ſe, peccatum veniale ex genere non diſponit ad mortale; ſed per hunc modum pctm veniale poteſt diſponere per quandam conſequentiam ad peccatum, quod eſt mortale ex parte agentis. Huius concluſionis D.S. primò ponit primam partem, ſecundò ſecundam, & eam probat, ibi. Sed per hunc modum &c. Arguitur ergo pro prima parte, cuius fundamentum habitum fuit ſup. q.75. art.4. quia videlicet actus per ſe cauſat diſpoſitionem ſibi proportionatā, quæ iterum inclinat ad ſimilem actum. Quare peccatum iſto modo (directè, ſcilicet mediatè tamen) cauſat ſimilem actum &c. Vnde arguitur ſic, peccatum directè diſponit ad actum ſimilem ſm ſpeciem, ſed peccatum mortale ex genere non eſt ſimile veniali ex genere ſecundum ſpeciem, imino ſpecie differunt; ergo concluſio vera. Maior relinquitur nota, & minor patuit. art. 2. Conſequenter ibi.

¶ Sed per hunc modum peccatum veniale poteſt diſponere per quandam conſequentiam ad peccatū, quod eſt mortale ex parte agentis, augmentata enim diſpoſitione, vel habitu per actus peccatorum venialium intantum poteſt libido peccandi creſcere, quòd ille qui peccat finem ſuum conſtituit in peccato veniali. Nam vnicuique

cuique habenti habitum inquantum huiuſmodi finis eſt operatio ſecundum habitum, & ſic multotiens peccando venialiter diſponetur ad peccatum mortale.

¶Subiungit, & probat ſecundam partem præcedentis concluſionis. Pro qua nota, quòd mortale ex parte agentis eſt idem ſecundum ſpeciem cum veniali ex genere, cum ſ. agens, vel ponit in eo finem, vel ordinat in mortale; & ergo quia veniale cauſans diſpoſitionem frequẽter iteratum cauſabit maiorem pronitatem ad ſimile veniale, & tandem poteſt cauſare tantam, vt agens in eo conſtituat finem; & ergo dicit prima pars per quãdam conſequentiam. ſ. mediante conſuetudine, & diſpoſitione cauſata, poteſt diſponere ad mortale ex parte agentis, id eſt ad ſeipſum in ſpecie, vt in eo agens tandem conſtituat finem, & non ad aliud ſpecie diſtinctum, ſed ad ſimile ſibi in ſpecie, quod tamen erit mortale ex parte agentis. Probatur igitur illa pars ſic expoſita, augmentata diſpoſitione, vel habitu per actus peccatorum venialium, (ſcilicet ex genere) intantum poteſt libido peccandi creſcere, ꝙ ille qui peccat finem ſuum conſtituat in peccato veniali; ergo multotiẽs peccando diſponitur ad mortale ex parte agentis. Tenet conſequentia, quia conſtituere finem in veniali eſt peccare mortaliter, cum hoc ſit habere creaturam pro fine, quod eſt contra dilectionem Dei. Antecedens probatur, nam vnicuique habenti habitum inquantum hmõi, finis eſt operatio ſm habitum; quare ſequitur, ꝙ veniale inducendo habitum diſponat ad ſimile veniale, vt per ſe placeat tanquàm ſcilicet finis. Nota autem circa hoc, quòd veniale ex genere ſe ſolo non fit mortale, niſi accedat conſenſus in ipſum quo acceptatur, & placet tanquàm finis. Vnde magis conſenſus in veniale tanquàm finem fit mortale, quia tamen conſenſus, & id in quod conſentitur habentur tanquàm vnus actus completus, ideo & veniale dicitur fieri mortale, non ꝙ idem numero ſit veniale, & mortale, ſed in ſpecie. Nam diſponens & præcedens conſenſum in veniale tanquàm finem manſit in ratione venialis, ſed veniale ſequens habitum, vt finis eſt mortale, quod tamen ſi non eſſet, illa complacentia voluntatis finalizans eſſet veniale, ſed pronunc eſt mortale. Vnde non eſt repugnantia ad dicenda art. ſeq. Nota ſecundò, ꝙ ad cognoſcendum quando in veniale conſentiatur vt finem, & quando complaceat, vt finis, ponit D. S. ſignum in ſecundo. diſt. 24. q. 3. art. 6. dicens. Huius autem complacentiæ expreſſiſſimum ſignum eſt, quando aliquis alicui rei etiam non prohibitę tantùm adhæret, vt ſentiat etiam ſi eſſet prohibitum, illud ſe non relicturum, vt præcipuè patet in quibuſdam ebrioſis, qui totam vitam ſuam in vino poſuerunt, & in hiſtrionibus qui verba iocoſa ſectantur, hæc ille. Nota tertiò ſecundum D. S. ibidem, quòd quantumcunque fiat pronitas ex multis venialibus, & habitus, cuius eſt cauſare delectationem in opere, non tamen de neceſſitate complacet veniale, vt finis, per quamcunque reiterationem, quia ſemper manet libertas in voluntate ne in mortale labatur; & ergo diſponunt multa venialia ad mortale per accidens, ſed non ſufficienter cauſant, ſicut & ſupra dictũ fuit. q. 78. de paſſionibus. Vnde & D. S. de malo. ma. 7. art. 3 in fine. tamen iſta diſpoſitio non præexigitur de neceſſitate ad peccatum mortale, quia etiam venialibus non præcedentibus poteſt homo peccare mortaliter, & prædicta diſpoſitione venialium præcedente per charitatem poteſt homo mortali peccato reſiſtere. Hæc ille. Conſequenter cum dicit.

¶Alio modo actus humanus diſponit ad aliquid remouendo prohibens, & hoc modo peccatum veniale ex genere poteſt diſponere ad mortale peccatum ex genere; qui enim peccat venialiter ex genere prætermittit aliquem ordinem, & ex hoc, quòd conſueſcit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini non ſubijcere, diſponitur ad hoc, quòd etiam voluntatem ſuam non ſubijciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod eſt peccatum mortale ex genere.

¶Reſpondet iuxta ſecundum membrum, & ſecundum intellectum quæſiti, & eſt ſecundum membrum, quia alio modo actus humanus diſponit ad aliquid remouendo prohibens, prius enim diſponebat cauſando aliquam diſpoſitionem, mediante qua diſponebat ad conſenſum in veniale ſicut finem, nunc autem non cauſat, ſed remouet aliquid quod prohibebat aliud &c. Concluſio huic membro reſpondens, & ſecunda in ordine hoc modo, (ideſt indirectè, & per accidens) peccatum veniale ex genere poteſt diſponere ad mortale peccatum ex genere. Probatur tali ratione, qui peccat venialiter ex genere aliquem ordinem prætermittit, & ſe ei non ſubijcit, ſed ex hoc, quòd conſenſit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini non ſubijcere, diſponitur ad hoc, quòd etiam voluntatem ſuam non ſubijciat ordini vltimi finis, eligendo id, quod eſt peccatum mortale ex genere; igitur veniale per accidens remouendo ſubiectionem ordinis minoris frequenter diſponit ad non ſubiectionem ordinis vltimi finis, in qua non ſubiectione conſiſtit mortale ex genere. Maior nota. Minor patet auctoritate argumenti in contrarium adducta.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd peccatum veniale, & mortale non diuiduntur ex oppoſito, ſicut duæ ſpecies vnius generis, vt dictum eſt, * ſed ſicut accidens contra ſubſtantiam diuiditur, vnde ſicut accidens poteſt eſſe diſpoſitio ad formam ſubſtantialem, ita & veniale peccatum ad mortale. * Ar. 1. ad 2.

¶Ad maiorem, vnum oppoſitum non diſponit ad aliud quando eſt oppoſitum ex æquo ſe habens ad commune diuiſum, & qñ eſt oppoſita ſpecies, & perfecta, ſicut album non diſponit ad nigrum, nec calidum ad frigidum. Negatur autẽ de oppoſito, quod ſe habet ſicut imperfectum ad perfectum, & condiuiditur alteri diuiſione analogica, vt patet de ſubſtantia, & accidente, quæ diuidunt ens per modos intrinſecos, & tamen accidens diſponit ad ſubſtantiam. Ad minorem, negatur quòd ex oppoſito diuidantur diuiſione vniuoca, & quòd vtrunque ſit æquè principale ſub diuiſo, & patuit eius falſitas art. 1. ad 1. Secundò non ſe hẽt vtrunq; ſicut perfectum, immo veniale ſicut imperfectum, & minus principale peccatum; quare negatur conſequentia, quia in talibus diuidentibus vnum ordinatur ad aliud, & dependet a reliquo, ideo poteſt ad ipſum diſponere.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd peccatum veniale non eſt ſimile mortali in ſpecie, eſt tamen ſimile ei in genere inquantum vtrunque importat defectum debiti ordinis, licet aliter & aliter, vt dictum eſt. * *Art. 1. & 2. huius, q.

¶Ad maiorem, actus diſponit ad aliquid ſibi ſimile in ſpecie, verum directè & per ſe, tamen indirectè poteſt etiam diſponere ad diſtinctum ſpecie, quod tamen aliqualiter conuenit ſaltem ſecundum communem rationem, vel in aliqua conditione. Probatio maioris procedit de directa diſpoſitione. Ad minorem dico, quòd peccatum mortale, & veniale ex genere differunt genere accipiendo genus pro ſpecie ex parte actus, ſecundum quem peccatum recipit per ſe ſpeciem; cum quo ſtat, quòd etiam conueniãt genere, accipiendo genus pro aliqua conditione generali, vel pro genere peccati, vt peccatum eſt, non vt actus eſt, quia conueniunt in defectu ordinis, & non ſubiectione voluntaria reſpectu ordinis, licet alia inordinatio ſit ibi, alia ibi, vt patuit art. 1. Vltra; ergo peccatum veniale non diſponit, verum directè, & per ſe ad mortale ex genere, & hoc voluit prima pars primæ concluſionis, cum quo ſtat, quòd diſponat ad mortale ex genere indirectè remouendo prohibens, puta ſubiectionem ordinis, & eius reuerentiam, & per conſequens cauſat facilitatem obmittendi ordinem; poteſt enim aliqua facilitas ſequi etiam priuationem, vt patuit ſupra de originali. Vnde nota ſolutionem, quia primò dicit, quòd veniale non eſt ſimile mortali in ſpecie, & tamen ſit ſibi ſimile in genere, ſed D. S. ſtatim adiungit per quæ intelligitur, quòd hic non capit genus pro obiecto determinante; ſed pro generali conditione, vel etiam pro eo, quod dat genus peccato, vt ſic, ſcilicet pro defectu ordinis, & ſubiectionis in quibus mortale, & veniale conueniunt, vt dictum eſt.

¶Ad tertium dicendum, quòd opus bonum non eſt per ſe diſpoſitio ad mortale peccatũ, poteſt tñ eſſe materia, vel occaſio peccati mortalis per accidens; ſed pẽtm veniale per ſe diſponit ad mortale, vt dictum eſt. * — *In corpore artic.

¶Ad maiorem dico, quòd veniale dicitur, quod diſponit ad mortale, per ſe, ideſt ex propria ratione, & hoc vel ad mortale ex parte agentis, & hoc directè, vel ad mortale ex genere, & hoc indirectè. Ad ſecundam partem maioris, ſcilicet oportebat, quòd quæcunque &c. Dico, quòd quæcunque diſponunt ad mortale ſicut cauſa quantum eſt ex parte ſui, ꝙ talia ſunt venialia ad minus. Dico autem ad minus, quia vnum mortale diſponit ad aliud, vt patuit ſupra q. 75. art. 4. ſed ſolùm peccatum diſponit ad peccatum, quantum eſt ex parte ſui. Ad minorem, negatur quòd omnia bona opera diſponant ad peccatum mortale, immo diſponũt per ſe ad contrarium peccati mortalis. Ad probationem dico, ꝙ ſuperbia ſumit occaſionem ex bonis operibus; ſed ipſa non diſponunt ad ſuperbiam, ſed ad virtutẽ; quare negatur conſequentia, quia non eſt idem diſponere ad aliquid directè, vel indirectè, & eſt eſſe alteri occaſionem; nam primum eſt habere aliquem effectum directum, vel indirectum, ſecundum autem eſt ſine omni cauſalitate ſuper alterum. Nota autem, quòd D. S. quando dicit in ſolutione, quòd veniale diſponit ad mortale, non intelligit per ſe, vt idem eſt per ſe cauſare, & habere cauſalitatem competẽtem cauſæ per ſe; nam vt dictum eſt circa corpus, aliquando diſponit abſque cauſalitate per ſe, quæ eſt producere aliquid ex propria virtute, ad quod aliud ſequitur, quia in diſpoſitione quæ eſt per remotionem prohibentis hæc cauſalitas non habet locum. Accipit ergo per ſe, ideſt ex propria ratione, habet vt ſit diſpoſitio, vel directè, vel per remotionem prohibentis; ita quòd poſſet dici, quòd quandoque eſt per ſe, ideſt ex propria ratione diſpoſitio indirecta, ſicut cauſa per accidens, ita vt per ſe non determinet diſpoſitionẽ, ita ꝙ intelligatur ſequi hoc verbum (diſponit)

vt ſit

veſit ſenſus, veniale diſponit per ſe, hic enim ſenſus falſus eſſet vniuerſaliter, ſed debet intelligi præcedere hoc verbum diſponit, & determinare hoc quod dicitur veniale, vt ſit ſenſus, veniale per ſe, id eſt ex propria ratione, & conditione diſponit ad mortale quocunque modo diſponat ſiue per ſe, ſiue per accidens.

Vtrum peccatum veniale poſſit fieri mortale.

MAD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd peccatum veniale poſſit fieri mortale, dicit enim Aug.* exponens illud Io. Qui incredulus eſt filio nō videbit vitā, peccata minima, i. venialia, ſi negligantur occidunt; ſed ex hoc dicitur peccatum mortale, quia ſpiritualiter occidit animā; ergo peccatum veniale pōt fieri mortale.

Supra art. 2. co. Et 2. diſtin. 24. q. 3. articu. 7. Et Mal. q. 7. articu. 3. Et Pſal. 19. col. 10.

*Aug. tract. 11. in Io. nō procul a fi.

¶ 2 Præt. motus ſenſualitatis ante conſenſum rationis eſt peccatum veniale, poſt cōſenſum verò eſt peccatum mortale, vt ſupra dictum eſt; * ergo peccatum veniale poteſt fieri mortale.

*q. 74. ar. 1. ad tertium. & art. 4. & art. 8. ad ſecundum.

¶ 3 Præt. peccatum veniale, & mortale differunt ſicut morbus curabilis, & incurabilis, vt dictum eſt; * ſed morbus curabilis poteſt fieri incurabilis; ergo peccatum veniale poteſt fieri mortale.

*Art. 1. huius q.

¶ 4 Præt. diſpoſitio poteſt fieri habitus; ſed peccatum veniale eſt diſpoſitio ad mortale, vt dictum eſt; ergo veniale peccatum poteſt fieri mortale.

*Art. præc.

¶ Sed contra, ea quæ differūt in infinitum non tranſmutantur in inuicem; ſed peccatum mortale, & veniale differunt in infinitum, vt ex prædictis patet; * ergo veniale non poteſt fieri mortale.

*q. 72. ar. 1. ad primū.

¶ Quærit nunc primò quomodo veniale poſſit fieri mortale, ſecundò quomodo econtra mortale ſit veniale. articu. ſexto. Circa primum, primò ſit, quod dictum eſt. ſecundò determinatur dubium incidens. art. 5.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd peccatum veniale fieri mortale poteſt tripliciter intelligi. Vno modo ſic, quòd idem actus numero primò ſit peccatum veniale, & poſtea mortale. ——

¶ D. S. ponendo quadruplicem intellectum quæſiti, ſubiungit circa vnumquemq; ſenſum vnā concluſionem reſponſiuam. Sunt autem quatuor intellectus quæſiti, quia tertium intellectum ſubdiuidit in duo membra. Secundum ponit ibi. Alio modo. Tertium ibi. Tertio modo, quem ſubdiuidit, vt patebit. Quo ad primum primò præmittit intellectum primum quæſiti; ſecundò ſubiungit primam concluſionem, ibi. Et hoc eſſe &c. Dicit ergo quòd quæſtio poteſt tripliciter intelligi, quòd peccatum veniale fiat mortale. Vno modo ſic, quòd idem actus numero primò ſit peccatum veniale, & poſtea mortale, & intelligitur de vnitate numerali in eſſe moris. Vbi nota iuxta ſupra dicta. q. 10. artic 4. quòd eſt actus moralis, quia voluntarius. Vnde cum ab eo eodem res habeat entitatem, & vnitatem, ſequitur quòd vnitas actus in eſſe moris accipienda ſit ſecundum voluntatem, non ſolùm ſecundum quòd voluntas accipitur pro actu interiori, quo voluntas eſt actus exterior, ſed etiam pro intentione voluntatis. Vnde fieri poteſt, vt ſit vnus actus in genere naturæ, qui tamen eſt duo in genere moris propter diuerſitatem intentionis voluntatis; veputa ſi quis vadens continuè ad eccleſiam, in prima parte motus intendat vanam gloriam, in ſecunda autem Dei honorem. Tunc ibi.

¶ Et hoc eſſe non poteſt, quia peccatum principaliter conſiſtit in actu voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis; vnde non dicitur vnus actus moraliter ſi voluntas mutetur; quàmuis etiam actio ſecundum naturam ſit continua. Si autem voluntas non mutetur non poteſt eſſe, quòd de veniali, fiat mortale. ——

¶ Subiungit primam concluſionem huic intellectui reſpondentem. Non poteſt eſſe, quòd idem numero actus primò ſit veniale, poſtea mortale; (& intelligitur idem numero in eſſe moris.) Probatur concluſio; non dicitur vnus actus numero moraliter, ſi voluntas mutetur, etiam ſi actio ſecundum naturam ſit continua; ſed non poteſt fieri de veniali mortale, ſi voluntas non mutetur, (hoc eſt oportet, quòd ſemper voluntas mutetur) ſi de veniale fiat mortale; ergo ſemper eſt alius actus numero in eſſe moris. Maior probatur, quia peccatum principaliter conſiſtit in actu voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis; igitur ſequitur maior, quia ſcilicet formale eſt actus interior voluntatis, quare ipſo multiplicato (eſto actus materialiter ſe habens maneat vnus) dicetur peccatum multiplicari. Minor patet ex artic. 2. quia ſi de veniali debeat fieri mortale, oportet quòd non maneat in genere venialis; ſed vel quòd conſtituatur in eo finis, vel referatur in finem mortalis; ſed hoc non ſit abſque mutatione voluntatis. Igitur minor vera.

¶ D. S. in ſecundo ſententiarum tangit aliam probationē huius concluſionis, quam & hic tangit in ſolutione tertij, quia videlicet vnus actus non poteſt eſſe niſi ſemel, ex quo enim tranſit iterum reſumi non poteſt idem numero, & ita ſi ſemel fuerit veniale, nūquàm erit mortale; & intelligitur de actu, vt ſtat ſub vnitate morali, & ſub vna voluntate, ſic enim tranſit, & reſumi non poteſt; vel intelligitur de actu interiori, exterior autem eſto maneat ſub diuerſis voluntatibus, & intentionibus, tamen non poteſt reſumi ſub eadem vnitate morali, ſi mutetur voluntas. Vt autem probatio hic in corpore poſita validior, & communior.

¶ Alio modo poteſt intelligi, vt id quod eſt veniale ex genere, fiat mortale. ——

¶ Hic conſequenter procedit ad ſecundam concluſionem cui primò præmittit alium intellectum quæſiti; ſecūdò infert ex hoc concluſionem ipſam, ibi. Et hoc quidem &c. Secundus ergo intellectus quæſiti, eſt vt intelligatur an veniale ex genere poſſit fieri mortale, ſcilicet ex parte agentis, non quòd prius extiterit, & fuerit veniale, & poſtea idem numero fiat mortale; ſed quia non fuit prius, ſed iam fit tali modo, vt ſit mortale, & tamen de ſe ex propria ſpecie haberet eſſe veniale. Vnde D. S. in de malo. q. 7. ad ſeptimum, cum dicitur, quòd circunſtantia mutat ſpeciem peccati, aut transfert in aliud genus, non intelligitur, quòd actus prius exiſtens in vna ſpecie, iterum reſumatur, vt fiat alterius ſpeciei, ſed quia actus qui abſque circunſtantia conſideratur non eſſet in tali ſpecie peccati, ſed circunſtantia ſuperueniente illā ſpeciē peccati habet. Hæc ille. Ita per omnia in propoſito. Deinde ibi.

¶ Et hoc quidem poſſibile eſt inquantum conſtituitur in eo finis, vel inquantum refertur ad mortale peccatum, ſicut ad finem, vt dictum eſt. * ——

*Art. 2. huius q.

¶ Infert ſecundam concluſionem talem, poſſibile eſt, quòd ex veniali ex genere fiat mortale. Probatur breuiter ex art. 2. Poteſt in veniali ex genere conſtitui finis, vel poteſt tale veniale referri ad peccatum mortale ſicut ad finem; igitur concluſio vera. Conſequentia, & antecedens patent ex dictis art. 2. ¶ Nota de hac concluſione pulchrè loquentem D. S. in de malo. ma. 7. art. 3. vbi dicit. Conſiderandum eſt, quòd cum actus exterior pertineat ad genus moris ſecundum quòd eſt voluntarius in actu morali poſſunt conſiderari duo obiecta, ſcilicet obiectum exterioris actus, & obiectum interioris, quæ quidem quandoq; ſunt vnum, puta cum aliquis volens ire ad aliquem locum, vadit illuc, quandoque verò ſunt diuerſa, & contingit, quòd alterum eſt bonum, & alterū malum, ſicut cum aliquis dat elemoſynam volens placere hominibus, obiectum exterioris actus eſt bonum, obiectum autem interioris actus eſt malum. Et quia actus exterior conſtituitur in genere moris inquantum eſt voluntarius, oportet, quòd formaliter conſideretur ſpecies moralis actus, ſecundū obiectum interioris actus, nam ſpecies actus conſideratur ſecūdum obiecta. Vnde dicit Philoſophus in 5. Ethi. quòd ille qui mechatur, vt furetur, magis eſt auarus quàm mechus; ſic ergo aliquis actus exterior qui ſecundum ſpeciem quā habet ab obiecto exteriori eſt peccatū veniale, ſecundum obiectum interioris actus tranſit in ſpeciem mortalis peccati, ſicut cum aliquis dicit verbum ociōſum intendens prouocare ad libidinem. Hæc ille. Ex quibus patet declaratio vnius partis, ſcilicet ſecūdæ ipſius antecedentis, quomodo ex relatione in mortale, veniale ex genere fiat mortale. Primam autem partem antecedentis declarat D. S in ſecundo diſt. 24. ar. vlt. diſtinctionis, quia ſi placeat vt finis; tunc ex veniali ex genere, fit mortale. Cum enim impoſſibile ſit duos eſſe fines vltimos, quandocunque ponitur aliquod bonum commutabile finis vltimus vitæ, oportet, quòd Deus non pro fine habeatur, & cum finis ſit maximè dilectus, oportet, quòd illud in quo finis conſtituitur ſuper Deum diligatur, quod conſtat mortale eſſe, hæc ille.

¶ Tertio modo poteſt intelligi, ita quòd multa venialia peccata conſtituant vnum peccatum mortale; ꝙ ſi ſic intelligatur, quòd ex multis peccatis venialibus integraliter cōſtituatur vnum peccatū mortale, falſum eſt.

¶ Hic conſequenter Doct. Sanct. procedit ad tertium intellectum quæſiti, quia poteſt intelligi an multa venialia conſtituant vnum peccatum mortale. Et hunc ſenſum ſubdiuidit in duos, & ſecundum vnumquemque ponit etiam vnam concluſionem. Secundam ponit ibi, ſi verò &c. Rectitando ergo primum intellectum ſimul ponit concluſionem. Secundò eam probat ibi. Non enim omnia &c. Poteſt ergo dupliciter intelligi, quòd multa venialia conſtituant vnum peccatum mortale; primò ſic, quòd ex multis venialibus integretur vnum mortale, ſic quòd diuerſi reatus, & plures multorum venialium, equipolleāt vni reatui vnius mortalis, & an diuerſę inordinationes plurium venialium ęquipolleant vni inordinationi, & auerſioni vnius peccati mortalis, ſic quòd quaſi efficienter multa venialia conſtituant, & integrent

vnum

uum mortale; concluſio huic membro reſpondens, falſum eſt, quòd ex multis venialibus integretur unum mortale. Conſequenter cum dicit.

¶ Non enim omnia peccata uenialia de mundo poſſunt habere tantum de reatu, quantum unum peccatum mortale; quod patet ex parte durationis; quia peccatum mortale habet reatum pœnæ ęternæ, peccatum autem ueniale reatum pœnæ temporalis, ut dictum eſt. *

* Art. 2 huius quæſt.

¶Probat concluſionem tali aſſumpto, omnia peccata venialia de mundo non poſſunt habere tantum de reatu, quantum unum peccatum mortale; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia de ſe; quia nihil aliud eſt ex multis venialibus integrari mortale, quàm habere tantum de reatu. Antecedens probat triplici medio, vt patebit. Primò ergo probat antecedens ex parte durationis pœnæ, cuius reatum inducit mortale ſic; peccatum habet reatum pœnæ ęternæ, ſcilicet mortale; peccatum autem veniale reatum pœnæ temporalis; ergo antecedens verum. Tenet conſequentia, quia temporale ad ęternum non eſt comparabile. Antecedens pro prima parte patuit, quæſt. 37. artic. 3. Secunda pars patuit art. culo ſecundo huius quęſtionis circa principium. Et nota, quòd D. S. loquitur hic de reatu in communi, poſtea de pœna damni, & ſenſus ſpecialiter. Deinde ibi.

¶Patet etiam ex parte pœnæ damni, quia peccatum mortale meretur carentiam uiſionis Diuinæ, cui nulla alia pœna comparari poteſt, vt Chryſoſt. dicit. * —

*Chryſoſt. Homil. 47. ad populū Antioch. & Homil. 24. in Matth.

¶Alio medio probat antecedens, ſcilicet ex parte pœnæ damni, videlicet, ꝙ non habeant proportionabilem reatum ad pœnam damni; quia peccatum mortale meretur carentiam viſionis Diuinæ, cui nulla alia pœna comparari poteſt, vt Chryſoſtomus dicit. Veniale autem (ſupplè) non mæretur illam pœnam; ergo antecedens verum. Illud nunc aſſumptum patuit, q. 87. quia qui peccat contra principium ordinis, debet ab eo perpetuò excludi, ſic autem facit peccans mortaliter, non autem peccans venialiter; quia damnum eius eſt impedire, vel tollere feruorem charitatis, vel retardare in via.

An priuatio viſionis Diuinæ ſit maxima pœnarum.

¶Nota autem ſanum intellectum Chriſoſtomi, ꝙ nulla pœna poſſit comparari priuationi viſionis Diuinæ eſſentiæ. De hoc D. S. in de Malo, Mate. 5. art. 1. tertio loco ſic arguit. Aug. dicit in Enchyr. quòd mitiſſima eſt pœna eorum, qui pro ſolo originali vniuntur; ſed Chriſoſtomus dicit ſuper Matth. ꝙ carentia viſionis Diuinæ eſt maxima pœnarum, & intolerabilior, quàm gehenna; ergo carentia viſionis Diuinæ non eſt conueniens pœna originalis peccati. Ecce argumentum, ſequitur reſponſio. Ad tertium inquit dicendum, ꝙ grauitas alicuius pœnæ poteſt attendi dupliciter; vno modo ex parte ipſius boni, quod priuatur per malum pœnæ; & ſic carentia viſionis Diuinæ, & fruitionis Dei eſt grauiſſima pœnarum; alio modo per comparationem ad eum, qui punitur; & ſic tantò grauior eſt pœna, quantò id, quod ſubtrahitur, eſt magis proprium, & connaturale ei, cui ſubtrahitur; ſicut magis diceremus puniri hominem, ſi auferretur ei patrimonium ſuum, quàm ſi impediretur, ne peruenire ad regnum, quod ei non debetur. Et per hunc modum dicitur eſſe mitiſſima omnium pœnarum ſola carentia Diuinæ viſionis, inquãtum viſio Diuinæ eſſentiæ eſt quoddam bonum omnino ſupernaturale. Hæc ille. Ex quibus patet intellectus dicti beati Chryſoſtomi, & quomodo aliud dictum beati Auguſtini ſibi non aduerſatur. Tunc ibi.

¶Patet etiam ex parte pœnæ ſenſus, quantum ad vermem conſcientiæ; licet fortè quantum ad pœnam ignis non ſint improportionabiles pœnæ. ——

¶Tertiò probat antecedens de reatu pœnæ ſenſus, quia quo ad remorſum conſcientiæ multò maior, & improportionabilis pœna eſt in mortali, quàm in omnibus venialibus. D. S. tamen notat circa hoc, quòd quo ad pœnam ignis non ſunt improportionabiles pœnæ; & hoc ſunt declaratum, q. 87. art. 5 ad primum. quia afflictiones illæ cauſantur ab actiuo eiuſdem rationis, & ſimiliter in patiente eiuſdem rationis. Vnde dictum fuit, ꝙ poſſent multiplicari tot venialia, ꝙ punirentur equali pœna ſenſus quo ad acerbitatem doloris cauſati ab igne cum vno mortali.

¶ Nota circa hoc ex Doct. Sanct. quòd pœna ſenſus implicat duas pœnas partiales, ſcilicet remorſum conſcientiæ de culpa, & peccato, non quidem, vt eſt Dei offenſa, ſed per accidens, vt nocua, vt habetur in Doct. Sanct. in quarto, diſtin. 50. q. 2. artic. 1. quæſtiun. 2. & cum hoc eſt afflictio ignis, ſic ſupra probabiliter dictum fuit de pœna damni, quòd dicat ſubtractionem boni ęterni, & triſtitiam inde prouenientem.

¶Nota quoque, quòd Doct San. hic expreſsè ſolùm arguit de incomparabilitate reatuum venialis, & mortalis; ſed quia (vt patuit ſupra, quæſt. 72. art. 5.) diuerſitas illorum reatuum conſequitur per ſe diuerſitatem inordinationum; ideo probato, quòd reatus ſint inæquales, probatur a poſteriori, quòd & inordinationes ſunt incomparabiles. Vnde D. San de Malo expreſsè probat de incomparabilitate inordinationum; quia quantitas peccati mortalis eſt per auerſionem a fine vltimo, quantitas autem peccati venialis eſt ſecundùm aliquam inordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem. In ſecundo ſententiarum etiam dicit, ꝙ reatus, & macula peccati mortalis in infinitum diſtat ab ea, quæ eſt in veniali, cum peccatum mortale priuet infinitum bonum, quod eſt increatum bonum; per peccatum autem veniale tollitur aliquod creatum, vt feruor charitatis; diſtantia autem priuationum menſuratur ex his, quæ priuantur. Hæc ille. Et nota illud vltimum verbum, quia concordat cum dictis ſupra, quæſt. 87. artic. 4. quòd auerſio eſt infinita ex parte eius, a quo quis auertitur.

¶ Si uerò intelligatur, quòd multa peccata uenialia faciunt unum mortale diſpoſitiuè, ſic uerum eſt, ſicut ſupra oſtenſum eſt, * ſecundùm duos modos diſpoſitionis, quo peccatum ueniale diſponit ad mortale. —— * Art. 3 huius quæſt.

¶Hic vltimò reſpondet iuxta ſecundùm membrum tertij intellectus quæſiti, & eſt quartus intellectus in ordine, an multa peccata venialia fiunt mortale (ideſt diſponant ad mortale.) Concluſio iuxta hunc intellectum, quòd ſic; & probatur ex dictis, articulo tertio. quia multa venialia diſponunt primò directè (per tamen conſequentiam mediante habitu generato) ad mortale ex parte agentis; & ſecundò ad mortale ex genere indirectè, remouendo prohibens, ſcilicet reuerentiam ordinis; ergo concluſio vera, conſequentia nota, & antecedens patuit, artic. 3.

ARGVMENTVM in contrarium indiget expoſitione; quia quæ differunt in infinitum, non tranſmutantur adinuicem. Primò dicitur, quòd habet veritatem in naturalibus. Secundò dicitur, quòd in moralibus verum, dummodo maneant in infinita diſtantia, vel differentia; & ita venialia manentia venialia nunquam poſſunt fieri mortale, vel ęquipollere mortali; & hoc voluit tertia concluſio.

¶Dico autem circa hoc, quòd eſto in infinitum diſtantia non tranſmutentur in ſeinuicem, vt ſic; tamen in peccatis contingit vt id, quod ex genere diſtat ab alio in infinitum, conſequatur infinitatem ex parte agentis, & ſic veniale ex genere poteſt fieri mortale ex parte agentis.

¶Ad minorem. Peccatum veniale, & mortale differunt in infinitum. Verum, ex parte inordinationis, & auerſionis; & ergo veniale, vt habet inordinationem, & reatum venialis, vt ſic, nunquam fit mortale, hoc eſt dicere, quòd venialitas nunquam ſit mortalitas; tamen contingit, vt actus, qui eſſet de veniali, fiat mortale; & ſic poteſt veniale ex genere eſſe mortale, nec ſic diſtant in infinitum, cum veniale etiam habeat infinitatem. Vnde probat directè tertiam concluſionem, & etiam primam, quòd idem numero morali non poſſit eſſe mortale, & veniale; cum quo ſtat ſecunda concluſio, quòd id, quod ex genere eſſet veniale, fiat mortale ad ſenſum dictum circa concluſionem ſecundam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſt. loquitur de illo ſenſu, quòd multa peccata uenialia diſpoſitiuè cauſant mortale. ——

¶Ad maiorem, & auctoritatem beati Auguſtini. Peccata venialia, ſi negligantur, occidunt, &c. ſi intelligitur per ſe, ita quòd ipſa inducat demeritoriè amiſſionem vitæ ſpiritualis, quæ eſt per gratiam, & charitatem, negatur. Si autem intelligatur indirectè, & hoc non efficienter, ſed diſpoſitiuè, inclinatiuè ad mortale; conceditur. Et ita intelligit beatus Auguſtinus; quia diſponunt ad mortale, quod occidit; Ergo, &c. Si intelligitur integraliter, vel formaliter, negatur. Si autem cauſaliter diſpoſitiuè, conceditur. Et eſt hæc ratio pro quarta concluſione. Vide articulo tertio, quia talis diſpoſitio non neceſſitat.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ille idem motus ſenſualitatis, qui præceſſit conſenſum rationis, nunquam fiet peccatum mortale, ſed ipſe actus rationis conſentientis. ——

¶Ad primam partem aſſumpti dico, quòd motus ſenſualitatis ante conſenſum rationis eſt veniale peccatum; verum per accidens, quando eſt de re illicita, quæ eſt contra charitatem, veniale dico per accidens propter imperfectionem agentis, cuius non eſt peccare mortaliter.

¶Ad ſecundam partem aſſumpti, poſt conſenſum verò eſt peccatum mortale; ſi intelligitur, quòd motus ipſe ſenſualitatis ſolus fiat mortale, negatur; vel ſi intelligitur ſecundò, quòd talis motus ſit principale in peccato mortali, negatur iterum. Si autem intelligitur tertiò, quòd aliqualiter pertineat ad mortale, ſicut materiale, & minus principale; principalius autem illius mortalis ſit conſenſus rationis ſuperueniens, conceditur; ſed motus ſenſualitatis ſolitariè acceptus, & acceptus cum conſenſu rationis, non ſunt vnus motus numero, immo motus ſenſualitatis ſine deliberatione, & conſenſu; & cum deliberatione, & conſenſu differt a ſe genere in eſſe moris. Quare negatur conſequentia, quòd idem motus numero, præſertim in eſſe morali.

¶Nota autem circa ſolutionem hanc Doct. Sanct. quia cum Doct. Sanct dicit, quòd motus ſenſualitatis, qui præceſſit conſenſum rationis, nunquam fiat mortale, dato ſcilicet, quòd idem motus in numero in eſſe naturæ duret ante, & poſt conſenſum, ſicut fieri poteſt, intelligendus eſt, quia non eſt principale in mortali; ſed conſenſus, vel actus rationis conſentientis. Veruntamen non debet intelligi, quòd nullo modo ad mortale tale pertineat, vt patet ex Doct. Sanct. ſupra, q. 73. artic. 8. ad ſecundum. vbi habet, ſed quòd ante conſenſum ſit veniale peccatum, hoc per accidens eſt, ſcilicet propter imperfectionem actus, quæ quidem imperfectio tollitur per conſentum deliberatum ſuperuenientem. Vnde ex hoc adducitur in ſuam naturam, vt ſit peccatum mortale. Hæc ille. Et ſupra, quæſt. 76. artic. 2. ad tertium. in peccato tranſgreſſionis peccatum non conſiſtit in ſolo actu voluntatis, ſed etiam in actu volito, qui eſt imperatus a voluntate. Et nota vltima verba, quare ſi non debeat eſſe, ſicut non eſt contradictio, oportet ſic intelligere. Vide vbi iam, artic. 4.

¶Ad tertium dicendum, quòd morbus corporalis non eſt actus, ſed diſpoſitio quædam permanens; vnde eadem manens poteſt mutari, ſed peccatum veniale eſt actus tranſiens, qui redimi non poteſt; & quantum ad hoc non eſt ſimile. ———

¶Ad maiorem, eſt ſimile de veniali, & mortali ex vna parte, & morbo curabili, & incurabili ex alia parte, vt habet Doct. San. in de Malo, in hoc, quòd ſicut languor, & morbus incurabilis eſt deordinatio naturæ, ita peccatum eſt deordinatio actus. Et ſecundò in hoc, quòd mortale eſt incurabile ad ſenſum dictum, articulo primo. & veniale curabile. Sed differunt in hoc, quia ægritudo, vel morbus eſt diſpoſitio quædam permanens, peccatum autem veniale eſt actus tranſiens. Vel ſi maneat, & mutetur ſuper ipſum voluntas ſtatim perdit priorem vnitatem. vnde non poteſt idem numero transferri de venialitate in mortalitatem; quare conceſſa minore, negatur conſequentia.

¶Nota autem, quod etiam ſi actus peccati venialis continuaretur in eſſe naturæ, tamen non poteſt fieri, vt ipſe ſolus qui erat venialis, idem numero in eſſe moris fiat mortale; quia oportet, ꝙ voluntas circa ipſum mutetur, poteſt tamen fieri, vt actus venialis ex ſpecie ſit mortale ex fine, ſed idem nõ eſt ibi actus, qui prius fuit venialis, & iam ſit mortalis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd diſpoſitio, quæ fit habitus, eſt ſicut imperfectum in eadem ſpecie, ſicut imperfecta ſcientia, dum perficitur, fit habitus; ſed veniale peccatum eſt diſpoſitio alterius generis, ſicut accidẽs ad formam ſubſtantialẽ, inquãtum nunquã mutatur.—

¶Ad maiorem patuit ſupra, quæſt. 74. artic. 4. ad tertium. quia vniuerſaliter eſt falſa; nam nec habitus, & diſpoſitio ſemper ſunt in eodem (vt patuit vbi iam) multò ergo minus ſunt idem, vel vnum ſit aliud, habet tamen maior veritatem, quando habitus, & diſpoſitio differunt ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie, ſicut diſpoſitio ſit habitus, ſicut ſcientia imperfecta ſit perfecta.

¶Ad minorem dico, quòd veniale eſt diſpoſitio alterius generis, capiendo veniale formaliter, quàm ſit mortale. Vnde oportet, quòd per aliam actum ſuperuenientem in aliud genus tranſferat, & per conſequens fiat aliud numero, & ſpecie, ſi de veniali debeat fieri mortale; ſicut & accidens eſt diſpoſitio ad ſubſtantiam, & tamen nunquam ſit ſubſtantia, ita veniale idem numero nunquam ſit mortale; ſed oportet, quòd mutetur, ſaltem per acceſſum alterius actus voluntatis, &c.

¶Nota circa hanc ſolutionem quædam ſupra dicta, quæſt. 49. artic. 2. ad tertium. quòd ſcientia ex natura ſua eſt habitus, & non diſpoſitio, ſed tamen accidens ratione modi ineſſendi ſubiecto dicitur diſpoſitio, ideſt habens modum diſpoſitionis, & talis diſpoſitio ſecundum modum ſit habitus, immo eſt habitus; ſed tamen dum imperfectè adeſt dicitur diſpoſitio; & cum perfectè affuerit, dicitur habitus.

Vtrum circumſtantia aggrauans poſſit de veniali peccato facere mortale.

N 2. 2. q. 110. artt. 4. 2. 1 5. Et 4. dif. 16. q. 3. art 2. q. 4. E t Mal. q. 2. ar. 2. & q. 7. ar. 4. & artic. 7. corp. ptin.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, ꝙ circumſtantia poſſit de veniali peccato facere mortale. Dicit enim Auguſt. in Sermone de Purgatorio, * quòd ſi diu teneatur iracundia, & ebrietas, ſi aſſidua ſit, tranſeunt in numerum peccatorum mortalium; ſed ira, & ebrietas non ſunt ex ſuo genere peccata mortalia, ſed uenialia, alioquin ſemper eſſent mortalia; ergo circumſtantia facit peccatum ueniale eſſe mortale.

* Auguſt. in Serm. 4. de Animabus Defunc. vel de Sanctis, paulo a pri. eſt ſer. 41.

¶ 2 Præt. Magiſter dicit 24. diſt. 2. lib. ſent. ꝙ delectatio, ſi ſit moroſa, eſt peccatũ mortale, ſi aũt non ſit moroſa, eſt peccatũ veniale; ſed moroſitas eſt quædã circũſtãtia; ergo circumſtantia facit de peccato ueniali mortale.

¶ 3 Præt. Plus differunt malum, & bonum, q̃ veniale peccatum, & mortale, quorum utrumq; eſt in gne mali, ſed circumſtantia facit de actu bono malum, ſicut patet, cum quis dat eleemoſinam propter inanem gloriam; ergo multò magis poteſt facere de peccato veniali mortale.

¶Sed contra eſt, ꝙ cum circũſtantia ſit accidens, quãtitas eius nõ poteſt excedere quantitatẽ ipſius actus, quã habet ex ſuo genere, ſemper enim ſubiectũ præeminet accidenti; ſi igitut actus ex ſuo genere ſit peccatũ ueniale, non poterit per circumſtantiã fieri peccatum mortale, cum peccatum mortale in infinitum quodammodo excedat quantitatem uenialis, vt ex dictis patet. * * Art. preceden. in argum. ſed contra:

¶Hic determinat quoddam dubium incidens; quia quæſitum eſt de mutatione venialis in mortale; ideo eſt quæſtio, an & circumſtantia poſſit hoc ſ. de veniali facere mortale.

¶Nota autem primò breuiter ſupra habita, q. 73. art. 7. quomodo circumſtantia poteſt trahere in aliam ſpeciem duobus modis, in ſpeciem, quæ ſe habet ad peccatũ prætintellectum, vt ſpecies ad genus. Tertio modo ſe habet, vt ſpecies diſparata, vt patuit ibidẽ.

¶Nota ſecundò, ꝙ D. S. in de Malo ponit vnum modum, quo circumſtantia conſtituit, & facit de veniali (ſ. per accidẽs) mortale completum. & dicitur a D. S. alibi circumſtantia generis; quia ſ. dat peccato perfectum eſſe peccati ſ. mortalis, & facit ipſum cõpletè voluntarium, de qua dicitur in de Malo, Mate. 7. art. 4 ſed contingit quandoq;, vt aliquid eſt veniale peccatum, non ex ſuo genere. ſ. ex parte obiecti, ſed magis propter imperfectionẽ actus; quia non pertingit vſq; ad deliberatum conſenſum rationis, qui complet rationem moralis actus; & tunc talis circumſtantia, quæ eſt completiua moralis actus facit de veniali peccato mortale peccatum, puta deliberatus conſenſus ſuperueniens, hæc ille. Ex quo patet, ꝙ datur circumſtantia, quæ trahit in aliam ſpeciem deformitatis, immo in aliam genericè diſtinctã ab ea, quam prius habuit in ordinatione; & tamen non facit participare aliud obiectũ alicuius alterius actus. Vnde ſub circũſtantia trahente in aliam ſpeciem intelligitur circumſtantia trahens in aliam ſpeciem & cum hoc deformitatem alterius peccati, & circumſtantia trahens in aliam deformitatem, vel magis faciẽs actum habere inordinationem ſibi competentem ex propria ſpecie, quam tamen nõ habet propter imperfectionem actus, propter quam imperfectionẽ habet inordinationẽ venialis per accidens, vt ſ. eſt potentiæ, cuius non eſt peccare mortaliter. Exemplum primi, ſicut verbum iocoſum relatum in luxuriam participat ex illa relatione, & circumſtantia, & ſpeciem luxuriæ, & deformitatem, vt patet ex ſupra dictis. Exemplum ſecundi, vt ſubitus motus luxuriæ per conſenſum ſuperuenientem accipit deformitatem mortalem, & non ordinatur in aliud peccatum; & ita ille conſenſus deliberatus dat aliam deformitatem quam prius habuit, & non aliam ſpeciem actus; quia ante, & nunc habet idẽ obiectũ, ſed nõ eandẽ inordinationẽ.

¶Nota tertiò, ꝙ (vt ſupra dictum fuit, q. 73. art. 10.) aliqua circumſtantia poteſt trahere in aliam ſpeciem, & tamen nõ aggrauare in infinitum, ſicut de diuerſis ſpeciebus gulæ; quia autem veniale, & mortale eſt infinita diſtantia reatuum, & inordinationũ, (vt patuit art. 4.) ideo ſequitur, ꝙ circumſtantia, quæ facit de veniali mortale, faciat vt illud, quod non erat contra Deum, & vltimum finem, & præceptum ſpeciale, vel ex genere, vel propter imperfectionem actus, fiat contra vltimum finem; quare patet, ꝙ talis circumſtantia dicitur aggrauare in infinitum, quæ facit de veniali mortale, & non ſolùm trahere in aliam ſpeciem. Vnde & circa D. S. in corp. hoc ſuppleri debet, ꝙ circumſtantia, quę trahit in aliam ſpeciem, aggrauãdo in infinitum, faciat de veniali mortale; & hæc vẽ notatle D. S. de Malo, Mate. 2. art. 8. in corp. vbi ponit talem concluſionem, ꝙ circũſtantia, quæ ſic aggrauat, vt nouam ſpeciem conſtituat, poteſt conſtituere ſpeciem peccati mortalis, & ita aggrauat in infinitum; puta ſi aliquis loquatur verbũ iocoſum, vt prouocet ad libidinem, vel ad odium; ſi autem aggrauet, ꝙ non conſtituat nouam ſpeciem peccati, non poteſt aggrauare in infinitum, faciendo de veniali mortale, hæc ille; vbi patet, ꝙ ſemper cum conſtitutione nouæ ſpeciei meminit aggrauationis in infinitum; quare abſolutum verum eſt, ꝙ circumſtantia nulla conſtituit de veniali mortale, niſi trahat in aliam ſpeciem; ſed non eſt abſolutè verum, ꝙ trahens in aliam ſpeciem, faciat de veniali mortale, niſi addatur aggrauatio in infinitum, nã poſſet quis vnum veniale ordinare in aliud veniale genere diſtinctũ, & ſpecie, nec tamen fieret mortale; quare oportet, quòd trahatur in ſpeciem, quæ ſit contra charitatem, & ipſum in ſe non ſuerit contra charitatem, vt patet de ſpeciebus gulæ, vbi eſt diuerſa ſpecies ẽm circumſtantias, nec tamen vna diſtat ab alia in infinitum, quia omnes ex genere ſunt venialia; quare patet, quòd oportet nouam ſpeciem per circumſtantiam conſtitutam ſpecialiter eſſe.

contra

contra præceptum Dei, & ſpeciale, ſicut adulterium eſt contra ſpeciale præceptum. Vnde addit ad fornicationem ſimplicem aggrauationem in infinitum; niſi quis vellet D. S. intelligere de alia ſpecie deformitatis, & non de alia ſpecie actus; quia tunc trahens in aliam ſpeciem, ſcilicet deformitatis, aggrauaret in infinitum, vel magis in aliud genus deformitatis; quia venialis deformitas, & mortalis diſtinguuntur generice. Et quod ſupra dictum eſt, quæſt. 72. artic. 9. ad tertium. quòd circumſtantia nunquam trahat actum in aliam ſpeciem, niſi quando eſt aliud motiuum, intelligitur de alia ſpecie actus. vt patet intuenti; ſed tamen abſq; alicuius motiui poteſt aduenire alia ſpecies inordinationis, quando prius fuit veniale ſolùm per accidens propter imperfectionem actus, &c. Et præterea poſſet dici iuxta tangenda artic. ſequenti. circa finem corporis, quòd deliberatus conſenſus eſto non trahat in aliam ſpeciem naturæ, tamen in aliam ſpeciem moris; quia obiectum abſolutè dat ſpeciem naturæ, ſed vt deliberatum, dat perfectam ſpeciem moris.

q. 17. ar. 1. & q. 18. ar. 10.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * cum de circumſtantijs ageretur; circumſtantia, inquantum huiuſmodi eſt accidens moralis actus.

¶ D. S. abſoluit quæſtum vnica concluſione in fine, quam probat per corpus articuli, & eſt talis. Circumſtantia non poteſt de veniali peccato facere mortale manens circumſtantia, ſed ſolùm tunc, quando trãsfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia moralis actus ſpecifica. Probatur concluſio ſic. Impoſſibile eſt, quòd circumſtantia de peccato veniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis; ſed circumſtantia manens circumſtantia non affert deformitatem alterius generis, ſed ſolùm, vt transfert in aliam ſpeciem; igitur concluſio vera. Hujus rationis Doct. Sanct. primò probat minorem; ſed formaliter non ponit. Secundò ponit maiorem, ibi. Impoſſibile eſt, &c. Tertiò infert ipſam concluſionem, ibi. Vnde manifeſtum eſt, &c. Circa minorem, primò aſſumit ex ſupra dictis pro prima eius parte. Secundò probat ſecundam eius partem, ibi. Contingit tamen, &c. Prima ergo pars minoris relinquitur nota ex dictis ſupra, quæſt. 18. artic. 10. & quæſt. 73. Et eam ſub breuibus probat, quia circumſtantia vt ſic eſt accidens; ſed accidens nõ variat ſpeciem, ſed præexiſtentem ſpeciem determinat. Et patet illa pars etiam per argumentum in contrarium. Deinde ibi.

¶ Contingit tamen circumſtantiam accipi, vt differentiam ſpecificam actus moralis; & tunc amittit rationem circumſtantiæ, & conſtituit ſpeciem moralis actus; hoc autem contingit in peccatis, quando circumſtantia addit deformitatem alterius generis, ſicut cum aliquis accedit ad non ſuam, eſt actus deformis deformitate oppoſita caſtitati; ſed ſi accedat ad non ſuam, quæ eſt alterius uxor, additur deformitas oppoſita iuſtitiæ, contra quam eſt, quòd aliquis vſurpet rem alienam; & ſecundùm hoc huiuſmodi circumſtantia conſtituit nouam ſpeciem peccati, quæ dicitur adulterium.

¶ Probat ſecundam partem minoris ſupra dictæ, & declaratur ſuppoſitum illius partis; quia ſupponit, quòd poſſit transferre in aliam ſpeciem, & tamen ſolùm particulariter refert ſupra habita, ſcilicet quando circumſtantia conſtituit ſpeciem peccati, habentem ſe ad præcedens peccatum, ſicut ſpecies ad genus, ſicut eſt de adulterio, reſpectu luxuriæ, & fornicationis. Et patet littera ex ſupra dictis; tamen, & alijs modis circumſtantia poteſt transferre in aliam ſpeciem, ſcilicet diſparatam; & præterea faciendo veniale per accidens mortale completè; & hæc Doct. San. relinquit nota ex dictis.

¶ Impoſſibile eſt autem, quòd circumſtantia de peccato ueniali faciat mortale, niſi afferat deformitatem alterius generis. Dictum eſt enim, * ꝙ peccatum ueniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem; peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem reſpectu ultimi finis.

* Art. 1. huius quæſt.

¶ Inducit maiorem principalis rationis ſic; quia peccatum veniale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem circa ea, quæ ſunt ad finem; peccatum autem mortale habet deformitatem per hoc, quòd importat deordinationem reſpectu vltimi finis; ergo ſequitur maior. Tenet conſequentia, quia deformitates illæ ſunt alterius generis, ideo ſi quid de vna deordinatione debet trahere in aliam, & de veniali in mortale, oportet, quòd afferat deformitatẽ alterius generis, ita quòd vel ſit obiectum mortale, vel ſit voluntas conſtituens finem in veniali, vel ſit deliberatus conſenſus complens mortale; veniale enim placens vt finis, eſt aliud obiectum, quàm ſi non placeat vt finis. Tunc ibi.

¶ Vnde manifeſtum eſt, ꝙ circumſtantia non poteſt de ueniali peccato facere mortale manens circumſtãtia; ſed ſolùm tunc, quando transfert in aliam ſpeciem, & fit quodammodo differentia ſpecifica moralis actus.

¶ Infert concluſionem ipſam, quòd circumſtantia, &c. Et intellige, & fit quodammodo differentia ſpecifica, vel ex parte obiecti, vel quia dat ſpeciem completam, vt eſt circumſtantia generis, ſcilicet deliberatus conſenſus; & dicit quodammodo differentia, quia nec obiectum, nec circumſtantia eſt differentia, ſed ab ea ſumitur differentia; quia ſpecificat, & ponitur in definitione ſaltem additamentali, vt alias patuit, &c.

¶ Nota autem, quòd hæc ratio corporis procedit, præſertim de veniali ex genere; quia tale dicit deordinationẽ circa id, quod eſt ad finem, & trahitur per circumſtantiam (præſertim finis) in mortale; vel eoipſo, quòd ipſi veniali aduenit circumſtantia, ita quòd met habeatur vt finis.

CIRCA argumentum in contrarium, quod eſt pro prima parte concluſionis, & procedit de veniali ex genere.

¶ Nota, quia cum circumſtantia, vt ſic, ſit accidens, non poteſt mutare ſpeciem; ſi ergo ex ſpecie eſt veniale, circumſtantia non facit maiorem inordinationem; mortale autem, aut diſtinguitur ſpecie actus a veniali, aut habet inordinationem in infinitum excedentem inordinationem venialis; ergo oportet, quòd illa inordinatio aliunde proueniat, quàm ex circumſtantia vt ſic, & per conſequens ex obiecto alio, vel ex circumſtantia, vt induit conditionem obiecti, vel finis. Et ſtat fundamentum huius articuli in hoc, quòd circumſtantia venialis, vt ſic, non trahit ipſum extra genus venialis, & per conſequens non facit veniale mortale, ſed iuxta ſupra dicta, poteſt addere ſpecialem deformitatem in eodem genere; vnde & vnum veniale alio grauius eſſe poteſt, plures habens corruptiones circumſtantiarum etiam in eadem ſpecie actus, & in eodem genere venialis, vt ſic; ſicut de peccatis mortalibus ſupra dictum eſt; ſed tñ non trahitur per venialitatẽ extra genus venialis; vnde oportet, quòd accedat aliquid, quod trahat in genus mortale, quod non eſt circumſtantia, licet & ipſa ſpecialem repugnantiam addere poſſit, non tamen extra genus venialis; vnde oportet ponderare vim huius dicti extra genus venialis, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ diuturnitas non eſt circumſtantia trahẽs in aliam ſpeciẽ, ſimiliter nec frequentia, vel aſſiduitas, niſi fortè per accidens ex aliquo ſuperuenienti. Non enim aliquid acquirit nouam ſpeciem ex hoc, quòd multiplicatur, vel procelatur, niſi fortè in actu protelato, vel multiplicato ſuperueniat aliquid, quod uariet ſpeciem, puta inobedientia, uel contemptus, uel aliquid huiuſmodi. Dicendum eſt ergo, quòd cum ira ſit motus animi ad nocendum proximo, ſi ſit tale nocumentum, in quod tendit motus iræ, quod ex genere ſuo ſit peccatum mortale, ſicut homicidium, vel furtum; talis ira ex genere ſuo eſt peccatum mortale; ſed quod ſit peccatum veniale habet ex imperfectione actus, inquantum eſt motus ſubitus ſenſualitatis; ſi verò ſit diuturna, redit ad naturam ſui generis per conſenſum rationis. Si uerò nocumentum, in quod tendit motus iræ, eſſet uenιale ex genere ſuo, puta cum aliquis in hoc iraſcitur contra aliquem, quod uult ei dicere aliquod uerbum leue, & iocoſum, quod modicum ipſum contriſtet, non erit ira peccatum mortale, quantumcunque ſit diuturna, niſi fortè per accidens, puta ſi ex hoc graue ſcandalum oriatur, uel propter aliquod huiuſmodi. De ebrietate verò dicendum eſt, ꝙ ſecundùm ſuam rationem habet, quòd ſit peccatum mortale; quòd enim homo abſque neceſſitate reddat ſe impotentem ad utendum ratione, per quam homo in Deum ordinatur, & multa peccata occurrentia uitet, ex ſola uoluptate uini, expreſsè contrariatur uirtuti; ſed quòd ſit peccatum ueniale, contingit propter ignorantiam quandam, uel infirmitatem; puta cum homo neſcit uirtutem uini, aut propriam debilitatem, unde non putat ſe inebriari, tunc enim non imputatur ei ebrietas ad peccatum, ſed ſolùm ſuperabundantia potus; ſed quando frequenter inebriatur, non poteſt per hanc ignorantiam excuſari, quin uideatur uoluntas eius eligere magis pati ebrietatem, quàm abſtinere a uino ſuperfluo, vnde redit peccatum ad ſuam naturam.

¶Ad maiorem. Dico primò in generali, quòd si intelligitur, quòd ipsa mora temporis, & diuturnitas de per se faciat iram mortalem, vel quodcunque peccatum veniale mortale; negatur, quia nec frequentia de per se, nec assiduitas est circumstantia trahens in aliam speciem, & per consequens non facit de veniali mortale, nisi fortè per accidens, inquantum per temporis diuturnitatem superueniret aliquid trahens in aliam speciem, puta contemptus, vel inobedientia, quæ facerent, vt in veniali constitueretur finis. Secundò dico de iracundia in speciali; & primò, quod si intelligitur de ira, quæ est nocumenti venialis ex genere, idest vt accipitur pro motu, quo quis vult aliquem modicè lædere, vel contristare, sicut per verbum leue; nego, quòd talis ira per diuturnitatem fiat mortale; quantumcunque enim duret, non erit nisi venialis, etiam si consensus deliberatus, vel interpretatiuus accedat; quia iuxta supra dicta quæst. 57. artic. 9 consensus etiam deliberatus in veniale non est nisi veniale. Dico, quòd dictum Aug. intelligitur, sicut intelligitur de motu iræ, qui ex genere est mortalis, venialis tamen per accidens, idest quia est de nocumento graui, sicut homicidio, & tamen est subitus motus sensualitatis sine deliberatione rationis; tunc diuturnitas facit de veniali per accidens mortale completum, non ratione durationis temporis, de qua arguit argumentum, sed ratione morosæ delectationis, vel cogitationis; quia quando ratio aduertit talem motum, & nō repellit, tunc interpretatiuè consentit, vnde talis motus complet, & redit ad naturam sui generis, quia accedit sibi inordinatio proprij generis, & sic fit mortale; quare per circumstantiam generis superuenientem, qui complet speciem inordinationis, constituitur in esse mortali completè, & nō ratione moræ temporis circumstantia autem generis, quæ est completus consensus, trahit talem motum quodammodo in aliam speciem, vel saltem complet genus peccati mortalis. Vnde ex illa auctoritate habetur, quod circumstantia, non temporis, sed quæ est consensus (interpretatiuus saltem) faciat de veniali per accidens mortale; & hoc conceditur, sed talis est circumstantia complens speciem. Secundò dico, principaliter ad maiorem de ebrietate, notando breuiter ex D.S. in secunda secundæ, quæst. 150. artic. 2. quòd duplex est ebrietas, & dupliciter contingit hominem inebriari; vna est ebrietas per se (loquendo moraliter) quando scilicet aliquis bene aduertit potū esse immoderatum, & inebriantem, & tamen magis vult ebrietatem incurrere, quàm a potu abstinere; & talis propriè dicitur ebrius, quia moralia capiunt speciem non ab his, quæ per accidens eueniunt, sed ab eo, quod est per se intentum; sed alia est ebrietas per accidens, quia homo nescit potum esse immoderatum, & inebriare potentem; tunc ad hoc, cum dicitur ebrietas, si sit assidua, transit in naturam peccatorum mortalium. Dico, quod assiduitas facit ebrietatem esse peccatum mortale, non propter reiterationem, quæ est circumstantia accidentalis, sed ideo, quia non potest esse, quòd homo assiduè inebrietur, quin sciens, & volens ebrietatem incurrat, quia multotiens inebriando experitur fortitudinem vini, & suam habilitatem ad ebrietatem; & ergo, quia assiduitas tollit ignorātiam excusantem, & facit ebrietatem esse per se, & quodammodo redire ad naturam sui generis (sicut dictum est de ira diuturna) ideo facit ebrietatem mortalem, quæ si fieret ex ignorantia fortitudinis vini, & propriæ infirmitatis non esset peccatum.

De ebrietate. quando est mortale.

¶Ad minorem dico quo ad primam partem de ira, quòd ira in communi non habet positiuè, quòd sit veniale, vel mortale, sed abstrahit ab vtroque; potest enim ira esse inordinata ex parte obiecti, vel ex parte irascentis; primo modo potest esse mortale, & veniale; & secundo modo etiam non est mortalis ex genere. Vide de his secunda secundæ, quæst. 158. artic. 3.

¶Ad secundam partem de ebrietate dico, quòd D. in de Malo, Materia 2. artic 8. ad tertium. & Materia 7. artic. 4. ad primum. videtur sensisse, quòd ebrietas non est mortale ex genere, sed solùm per accidens, puta si aliquis ex consuetudine in tantam complacentiam ebrietatis perduceretur, quòd etiam Diuino præcepto cōtempto inebriari proponeret, quia licet quantum est de se rationem a Deo auertat in actu, sed quia homo non tenetur rationem suam semper in Deum conuertere actu, propter hoc ebrietas non semper est peccatum mortale; sed quando homo assiduè inebriatur, videtur quòd non curet, quòd ratio sua conuertatur ad Deū, & in tali statu ebrietas est peccatum mortale, hoc voluit D.S. vbi supra. Ex quibus patet, quod ebrietas solùm per accidens est mortale ratione contemptus, vel constitutionis finis in ebrietate, sed in secunda secundæ, vbi supra, artic. 2. ponit, quòd ebrietas per se est peccatum mortale, ebrietas videlicet per se, de qua dictum est, quando aliquis non excusatur per ignorantiam, quæ reddit inuoluntarium, & facit actum imperfectum ratione generis moralis; & ratio sua ibidem est, quia quòd homo volens, & sciens priuat se vsu rationis, quæ secundùm virtutem operatur, & peccata declinat, peccat mortaliter periculo peccati se committens; & ergo negat minor, quòd ebrietas per se sit veniale ex genere, sed quandoque est veniale, immo nullum peccatum per accidens, quia nō habet esse generis peccati, scilicet voluntarium. Ad probationē negatur; quòd semper essent mortalia. Dico enim, quod mortale ex genere, idest specie, potest esse veniale per accidens propter imperfectionem actus, & propter ignorantiam. Et secundò de ira dico, quod non est mortalis ex genere, vt patuit; ergo non oportet, quòd semper sit mortale, vel semper veniale, quia abstrahit ab vtroque. Et tertiò dico, quòd mortale ex genere semper est mortale ex genere, potest tamen esse veniale per accidens, vt patuit; quare negatur consequētia, quia ex dictis habetur circa maiorem, quòd circumstantia, vt sic, non facit veniale esse mortale, sed vt complet genus peccati, &c.

¶Nota autem verbum in solutione, quādo s. aliquis inebriatur ex ignorantia, tunc ebrietas sibi non imputatur, sed solùm superabundantia potus; quæ videlicet abundantia pertinet ad vitiū gulæ, quia plus sumit de potu, quàm necesse est, quod est gulæ, quæ non est ex gñe mortale; sed plus sumere in potu scienter vsq; ad ebrietatem, hoc est peccatum mortale, vnde Aug. in 10. Confess. Ebrietas longè est a me, misereberis, ne appropinquet mihi, crapula autem nonnunquam surrepsit seruo tuo. Hæc ille.

¶Ad secundum dicendum, quòd delectatio morosa non dicitur esse peccatū mortale, nisi in his, quæ ex suo genere sunt peccata mortalia; in quibus, si delectatio non morosa sit, peccatum ueniale est ex imperfectione actus, sicut & de ira dictum est; * dicitur enim ira diuturna, & delectatio morosa propter approbationem rationis deliberantis. * Art. 1. huius quæst.

¶Ad maiorem dico ad primam partem, quòd dictum magistri intelligitur, quod si sit delectatio morosa in eo, quod est mortale ex genere, est peccatum mortale, & sic fuit supra dictum, q. 74. art. 8. quod consensus in delectationem de re cognita, quæ s. est secundùm se mortale, sit mortale peccatum, non autem intelligitur de morosa delectatione, de re quæ est ex genere veniale.

¶Ad secundam partem maioris dico, quòd si non sit morosa; quia videlicet ratio non interpretatiuè consentit, sed statim abijcit delectationem, quæ etiam ex genere est mortalis, tunc est veniale per accidens propter defectum consensus, qui deest; dictum fuit enim supra, quòd ideo morositas, scilicet rationis super actu de se mortali facit mortale completiuè, quia habet annexum interpretatiuum consensum, vt patet iam, artic. 6.

¶Ad minorem dico, quod morositas (de qua loquitur Magister) quòd faciat de veniali per accidens mortale, non est circumstantia accidentalis, sed trahens in deformitatem alterius speciei, quia (vt patet vbi iam, ad tertium.) delectatio dicitur morosa, non ex mora temporis, quæ est circumstantia non mutans speciem, sed ex immoratione rationis, ex qua arguitur consensus, & approbatio rationis, quæ approbatio facit accedere deformitatem mortalis. Vltra; ergo, &c. Si intelligitur de circumstantia, vt sic; negatur, sed conceditur de circumstantia, quæ trahit in aliud genus deformitatis. Doct. Sanct. primò glossat maiorem, deinde ad minorem, ibi. Dicitur enim, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd circumstantia non facit de bono actu malum, nisi constituens speciem peccati, ut supra etiam habitum est. * * q. 18. art. 10. & 11.

¶Maior vera, quia gñe quasi naturæ plus differunt malum, & bonum, quàm veniale, & mortale; quia vnum in gñe boni; aliud in gñe mali. Ad minorem dico, quod si intelligitur, quod circumstantia manens, circumstantia faciat de actu bono malum; negatur, quamuis verum sit, iuxta dicta q. 73 art. 7. quod circumstantia, vt sic, faciat malum magis malum in eadem specie actus; sed (vt dictū est) nunquam de bono malum, nisi trahatur in conditionē obiecti, saltem rationis; & cum hoc nunquam dat deformitatē mortalis, nisi trahat in aliud genus deformitatis, quod non facit circumstantia vt sic; & hoc patuit supra, quæst. 17. artic. 11.

¶Ad probationem minoris dico, quod inanis gloria accipitur, vt obiectum intentionis, cuius malitia trahit actum in suum finem ordinatum in suam speciem, & deformitatem; & ita inanis gloria est circumstantia, sed trahēs in aliam speciem, & aliud genus deformitatis, & habet rationem obiecti respectu eleemosinæ datæ mediante actu intentionis, vt patet ex supra dictis. Quare negatur consequentia de circumstantia, vt sic.

Vtrum peccatum mortale possit fieri veniale.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd peccatum mortale possit fieri ueniale. Aequaliter enim distat peccatum ueniale a mortali, & econuerso; sed peccatum ueniale fit mortale, ut dictum est; * ergo etiam peccatum mortale potest fieri ueniale. O Mal. q. 7. ar ... ad 11. & ar. 1. ad 9. * Art. 4. & 5.

¶2 Præterea. Peccatum ueniale, & mortale ponuntur differre secundùm hoc, quòd peccans mortaliter, diligit creaturam plus, quàm Deum, peccans autem venialiter diligit creaturā infra Deum; contingit autem, quod aliquis cōmittens id, quod est ex gñe suo peccatū mortale,

diligat

diligat creaturam infra Deum, puta ſi aliquis neſciens fornicationem ſimplicem eſſe peccatum mortale, & cõtrariam Diuino amori fornicetur; ita tamen, quòd propter Diuinum amorẽ paratus eſſet fornicationem prætermittere, ſi ſciret fornicando ſe contra Diuinum amorem agere; ergo peccabit venialiter, & ſic peccatum mortale poteſt veniale fieri.

* Artic. 4. in tertio arg. ¶ 3 Præt. Sicut dictum eſt; *plus differt bonũ a malo, quã veniale a mortali; ſed actus, qui eſt de ſe malus, poteſt fieri bonus; ſicut homicidium poteſt fieri actus iuſtitiæ, vt patet in iudice, qui occidit latronem; ergo multò magis peccatum mortale poteſt fieri veniale.

¶Sed contra eſt, quòd ætternum nunquam poteſt fieri temporale; ſed peccatum mortale meretur pœnam ætternam, peccatum autem veniale temporalem pœnam; ergo peccatum mortale nunquam poteſt fieri veniale.

¶Hic vltimò quærit conuerſim ad artic. 4. vt patet in titulo.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ veniale, & mortale differunt, ſicut perfectum, & imperfectum in genere peccati, * Art. 1. ad primum. vt dictum eſt. * Imperfectum autem per aliquã additionem poteſt ad perfectionem venire; vnde & veniale per hoc, quòd additur ei deformitas pertinens ad genus peccati mortalis, efficitur mortale, ſicut cum aliquis dicit verbum otioſum, vt fornicetur.

¶Quia autem iſta quæſtio poteſt dupliciter intelligi, videlicet an per additionem poſſit fieri de mortali veniale, ſicut dictũ fuit de veniali, ꝙ fiat mortale per additionem deformitatis alterius generis, vel an per ſubtractionem poſſit de mortali fieri veniale; ideo D.S. reſpondet quo ad vtrumque intellectum duabus cõcluſionibus; ſecundam ponit ibi. Poteſt tamen, &c. Concluſio prima reſponſiua hæc eſt iuxta primum intellectum, per hoc, quòd additur ei deformitas pertinens ad genus peccati mortalis efficitur mortale; ſed peccatum mortale non fit veniale per hoc, quòd additur ei deformitas pertinens ad genus peccati venialis. D.S. primò ponit, & probat primam partem concluſionis; ſecundò ſecundam, ibi. Sed id quod eſt, &c. Arguitur ſic pro prima parte. Veniale, & mortale differunt, ſicut perfectum, & imperfectum in genere peccati, ſed imperfectum per aliquam additionem poteſt ad perfectionem peruenire; ergo ſequitur prima pars concluſionis. Maior patuit artic. 1. ad primum. & dicit in genere peccati, &c. non ꝙ peccatum ſit genus venialis, & mortalis; quia (vt ibidem fuit dictum) dicitur analogicè de veniali, & mortali, genus autem dicitur vniuocè, ſed capitur genus peccati pro ratione peccati in ſe non relatiuè ad veniale, & mortale quaſi ſit eorum genus, &c. ſumitur enim genus multis modis, aliquando ſtrictè pro genere prędicamentali vniuoco, ſumitur etiam aliquãdo pro aliqua coordinatione multorum, ſicut ſolemus dicere in genere entium, vel in genere intelligibilium, quamuis coordinata valde differant; & ſic poteſt etiam accipi in propoſito. Minor declaratur exemplariter ſimul cum prima parte concluſionis, ſicut cum dicit aliquis verbum otioſum vt fornicetur, ibi veniali ex genere & peccato imperfecto additur ſpecies, & deformitas mortalis, & per hoc fit mortale. Deinde cum dicit.

¶Sed id quod eſt perfectum, non poteſt fieri imperfectum per additionem; & ideo peccatum mortale non fit ueniale per hoc, ꝙ additur ei aliqua deformitas pertinens ad genus peccati venialis, nõ enim diminuitur peccatũ eius, qui fornicatur, vt dicat verbum otioſum, ſed magis aggrauatur propter deformitatem adiunctam. —

¶Ponit, & probat ſecundam partem concluſionis, & aſſumitur maior, ſicut pro prima parte. ſ. veniale, & mortale, &c. ſed id, quod eſt perfectum, non poteſt fieri imperfectum ex additione; ergo peccatum mortale non fit veniale per additionem deformitatis. Minor illa patet exemplariter, non enim diminuitur, vel fit imperfectum peccatum eius, qui fornicatur, vt dicat verbũ otioſum, ſed magis aggrauatur propter deformitatem adiunctam; & habetur aliud exemplum pro minore iſta, & pro minore præcedentis partis in ſolutione primi de puero, & viro.

¶Nota circa exemplum proximæ minoris. ſ. de illo, qui peccat mortaliter propter veniale. Eſt enim dubium, an veniale, vt propter ipſum fit mortale, ſit veniale. Ad hoc dico poſt D.S. in de Malo, Mate. 9. artic. 2. ad primum. quòd non eſt veniale, niſi fortè remotè ex genere; quia (vt propter ipſum ſit mortale) conſtituitur in eo finis, vt patet ex art. 2. quia velle offendere Deum propter veniale eſt ipſum veniale præferre dilectioni Dei, & per conſequens habetur vt magis dilectum Deo, & ſicut finis, quare per accidens eſt mortale, licet ex genere ſit veniale. De hoc D.S. vbi iam, ſic dicit; ſed quia vitium capitale dicitur, ex quo alia peccata oriuntur, ſiue ſint venialia, ſiue mortalia, dici poteſt, ꝙ omne peccatum, quod eſt capitale, reſpectu aliquorum peccatorũ mortalium, eſt mortale peccatum (ſi tñ capitale peccatum accipiatur, ſm ꝙ vnum peccatũ oritur ex alio quaſi ordinatum in finẽ illius) manifeſtum eſt enim, ꝙ quicunq; intantum afficitur aliquo peccato, vt ad finem illius conſequendum peccare velit mortaliter, ꝙ etiam in primo peccato mortaliter peccat, ſicut ſi aliquis intantum afficitur ad delectationem guſtus, quòd propter hoc velit mortaliter peccare, ipſa etiam gula erit peccatum mortale; & ſic etiam inanis gloria peccatũ mortale eſt, quando aliquis propter inanem gloriam aliquod mortale peccatum committit, hæc ille. Ex quibus patet, quod dictum eſt; & cum his ſtat, quod D.S. dicit hic, quia mortale aggrauatur ex veniali propter quod fit, & multò magis ſi ſit mortale, quàm veniale; ſatis autem erat ſibi in propoſito oſtendere, ꝙ mortale non minuitur ex veniali, in quod ordinatur; ſed quomodo augeatur, & an veniale maneat veniale, non erat neceſſarium dicere ad propoſitum oſtendendum.

¶Poteſt tñ id, quod eſt ex genere mortale, eſſe veniale propter imperfectionem actus, quia nõ perfectè pertingit ad rationem actus moralis, cum non ſit deliberatus, ſed ſubitus, vt ex dictis patet; * & hoc fit per ſubtractionem quandam, ſcilicet deliberatæ rationis. ——— * Art. 2. huius quæſt.

¶Hic cõſequenter procedit ad ſecundam concluſionem reſpõſiuam, iuxta ſm intellectum quæſiti, talẽ. Per ſubtractionẽ poteſt de mortali fieri veniale, ita quòd ſoluatur ſpecies mortalis, &c. Concluſio ſecunda.

¶Nota iuxta dicta, art. præced. ꝙ cum de mortali ex genere ſit veniale per accidẽs. ſ. pp abſentiam deliberationis rationis, & imperfectionem moralem, quæ prouenit ex defectu deliberationis, tunc ſoluitur ſpecies mortalis non ad hunc ſenſum, ꝙ actus prius fuerit mortalis, & iam fiat venialis, ſed ad ſenſum dictum, art. 4. concluſ. 2. quia illud, quod eſſet mortale per ſe ex genere, iam fit veniale per accidens, non quia prius præceſſit; ſed dum fit, fit veniale, & tamen quantum eſt ex ſpecie, eſſet mortale; & etiam nõ intelligitur, ꝙ propriè ſoluatur ſpecies naturalis ipſius actus per abſentiã deliberationis, quia eſt eiuſdem ſpeciei, & generis actus ante, & poſt deliberationem; ſed ſoluitur ſpecies deordinationis, & reatus ad ſenſum dictum, quia videlicet ſi factum fuiſſet ex deliberatione haberet mortalitatem, ſic autem habet venialitatem, niſi intelligatur, quia ſoluitur ſpecies actus moralis, quia non omnino plenè habuit eam in eſſe moris; nam non habet plenè ſpeciem moraliter, niſi habeat & genus, quod eſt eſſe voluntarium, quod non eſt ſine deliberatione, quia obiectum non dat ſpeciem moris perfectam, niſi mediante deliberatione.

¶Nota etiam, quod ſubtractio in concluſione capitur negatiuè pro non poſitione alicuius, nam ſi ſubtractio capitur propriè ſm communem vſum, tunc requirit vtrũq; eſſe in actu, & ipſa diſiungi; in propoſito autem deliberatus conſenſus non ponit in actu; & ita intelligitur ſubtrahi, ideſt non poni, & non accedere ſuper actum. Probatur concluſio; & primò quo ad primam partem; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Et quia a ratione, &c. Arguitur ſic pro prima parte. Poteſt id, quod eſt ex genere mortale, eſſe veniale propter imperfectionem actus, quia non perfectè pertingit ad rationem actus moralis, cum non ſit deliberatus, ſed ſubitus, ſed hoc fit per ſubtractionem quandam, ſcilicet deliberatæ rationis; igitur ſequitur prima pars. Maior illa patuit artic. 2. & ex ibidem allegatis. Minor de ſe nota. Tunc ibi.

¶Et quia a rõne deliberata habet ſpeciẽ moralis actus; inde eſt, ꝙ per talem ſubtractionem ſoluitur ſpecies. —

¶Probat, & ponit ſecundam partem ſecundæ concluſionis, ꝙ illud, quod eſt ex genere mortale fiat veniale eſt propter imperfectionem actus, quia eſt ſubitus propter ſubtractionem deliberatæ rationis; ſed a ratione deliberata habet ſpeciem moralis actus, ergo per talem ſubtractionẽ ſoluitur ſpecies moralis actus. Maior patuit clarè ex præcedenti parte. Minor etiam eſt nota.

¶Sed aduerte, quòd per ſubtractionem deliberationis ſoluitur ſpecies, præſertim deordinationis, & reatus, & ſpecies actus inęſſe moris magis, quàm ineſſe naturæ; nam obiectum non niſi apprehenſum deliberatè dat ſpeciem moralem, præſertim completam, apprehenſum autem imperfectè (impedibiliter tamen) dat ſpeciem imperfectam. Vnde ſubitus motus homicidij non habetur pro homicidio (moraliter loquendo) tamen in eſſe naturę ſunt eiuſdem ſpeciei motus illi ante, & poſt deliberationem. D.S. autem (vt patet intuenti) loquitur de eſſe morali.

¶Nota circa argumentum in contrarium, quia poſſet apparẽter videri repugnare ſecundæ concluſioni, ideo limitandum eſt. Et dicitur ad maiorem, ætternum in naturalibus nunquam poteſt fieri temporale; & ſecundò in moralibus ætternum (ideſt demeritorium ætnæ pęnę) non poteſt fieri temporale per additionem, poteſt tamen tale ætnũ fieri temporale (ideſt habere temporalẽ reatum, & inordinationẽ remiſſibilẽ per principium intrinſecũ) per ſubtractionem eius, quod complebat ætnitatem. i. inordinationem contra vltimum finem, & hoc eſt deliberatus conſenſus.

¶Ad minorem dico, quòd mortale peccatum completum in ſpecie moris, & habens inordinationem propriæ generis, meretur pœnam æternam; ſed dictum eſt, quòd per ſubtractionem fieri poteſt, ne habeat illud meritum æternæ pœnæ; quare concludit, quòd mortale, quando conſecutum eſt mortalitatem, non fiat veniale per additionem, & hoc voluit prima concluſio; cum quo ſtat, quòd mortale ex genere, & inchoatiuè poſſet impediri, ne ſit mortale completum, & non habeat reatum æternum, & tunc erit veniale per accidens, propter ſubtractionem, &c. & hoc voluit ſecunda concluſio.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ueniale differt a mortali, ſicut imperfectum a perfecto, vt puer a viro, ſit autem ex puero vir, ſed non conuertitur; vnde ratio non cogit.

¶Ad maiorem, æqualiter diſtat peccatum veniale a mortali, & econtra. Verum eſt, quòd diſtantia eſt æqualis, cum illud fuerit veniale, & illud mortale. Sed dico, quòd conditio diſtantium eſt inæqualis in genere, & in ratione peccati; quia veniale eſt imperfectum, mortale perfectum. Et dico, quòd imperfectum per additionem augetur, & perfectum per additionem nõ minuitur, ſicut per additionem temporis, & augmenti, puer qui eſt imperfectus ætate, & quantitate, fit vir & augetur, & vir per additionem non fit puer, ſed magis creſcit. Minor conceditur, ꝙ veniale fiat mortale per acceſſum alicuius, & additionem; ſed negatur conſequentia, ꝙ mortale fiat veniale per additionem, & ratio iam patuit, quia fieri veniale de mortali eſt diminui, quod non fit per additionem; & ergo ratio non cogit. Vnde dicit D.S.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſi ſit talis ignorantia, quæ peccatum omnino excuſet, ſicut eſt furioſi, uel amentis, tunc ex tali ignorãtia fornicationem committens, nec uenialiter, nec mortaliter peccat. Si verò ſit ignorantia non inuincibilis, tũc ignorantia ipſa eſt peccatum, & continet in ſe defectũ Diuini amoris, inquantum negligit homo addiſcere ea, per quæ poteſt ſe in Diuino amore conſeruare.

¶Maior conceditur. Ad minorem dico, ſub diſtinctione primò, ſi intelligitur, ꝙ committens ex genere mortale ex ignorãtia omnino excuſante diligat Deum ſuper omnia; conceditur, & dico, quòd nõ peccat talis, nec venialiter, quia quod excuſat maius, excuſat & minus, vt infra habetur quæſt. ſequẽ. art. 6. in corp.

¶Dico ſecundò, quòd ignorantia iuris, vel particularis eligibilis non eſt talis ignorantia, vt patuit ſupra, quæſt. 76. vnde exemplum pro minore nihil probat; quia ignorantia, qua quis neſcit fornicationem ſimplicem eſſe mortale, non excuſat a mortali; quia eſt ignorantia iuris: ſed ignorantia quæ excuſat, eſt inuincibilis, & ſine culpa, & aufert ab actu eſſe voluntarium; ſi autem intelligitur minor, quòd commiſſum mortale ex genere ex ignorantia vincibili, quæ non cauſat omnino inuoluntarium, & non aufert ſpeciem moralis actus; negatur ipſa, & dico, quòd talis eſt ignorantia neſcientis fornicationem eſſe mortalem; & dico, quòd talis continet in ſe defectum Diuini amoris; quare negatur, quòd talis ignorans habeat Diuinum amorem, quia qui negligit ſcire, per quę poſſet vitare, quæ ſunt contra Deum, deprehenditur Deũ nõ ſuper omnia diligere, qualis eſt iſte ignorans. Vltra ergo, &c. negatur, quòd talis in caſu minoris peccet venialiter, immo mortaliter, quia talis ignorantia nõ aufert ſpeciem mortalis peccati. Vltra; & ſic peccatum mortale poteſt veniale fieri, &c. Verum, per ſubtractionem, & ſolutionem ſpeciei peccati mortalis, quando eſſet talis ignorantia, quæ tolleret deliberatum conſenſum, qualis non eſt allegata in argumento; ſed nõ probat, quòd mortale poſſit fieri veniale per additionem, ſed ſolùm per ſubtractionem eius, quod dat eſſe mortale, quale eſt ignorantia inuincibilis; vnde D.S. ſubinquit, quòd argumentum hoc probet ſecundam concluſionem; ſed reſpondit ad minorem, quòd non quælibet ignorantia eſt, quæ ſubtrahat perficiens mortale, & quòd ignorantia, de qua aſſumit minor, non eſt talis, &c.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in libro contra mendacium. * Ea quæ ſunt ſecundùm ſe mala nullo fine bene fieri poſſunt; homicidium autem eſt occiſio innocentis, & hoc nullo modo bene fieri poteſt; ſed iudex, qui occidit latronem, uel miles, qui occidit hoſtem reipublicæ, non appellantur homicidæ, vt Aug. dicit in lib. de lib. arbit. *

* Aug. c. 7.

* Aug. li. 1. c. 4. & 5.

¶Ad maiorem, vera eſt, ſaltem ſecundùm rationes communes, & in eſſe moris, licet ſecundùm rationes particulares non ſit vndequaque vera; quia Doct. Sanct. in de Malo, Materia 2. artic. 11. ad decimum. Bonum, & malum poſſunt dupliciter conſiderari; vno modo ſecundùm communem rationem boni, & mali, & ſic quodlibet malum opponitur cuilibet bono; alio modo poſſunt conſiderari ſecundùm ſpecialẽ rationem, vel illius boni, & mali; & ſic nõ quodlibet malũ opponitur cuilibet bono, ſed hoc huic, vt cæcitas viſui, & intemperantia temperantiæ, & hoc modo malum nunquam eſt in bono ſibi oppoſito, &c. Maior ergo non eſt omnino vera; quia veniale, & mortale ſemper opponuntur, ſaltem formaliter; ſed bonum hoc. & illud malum non ſemper opponuntur ſecundùm proprias rationes.

¶Ad minorem, negatur, quòd actus, qui de ſe eſt malus, poſſit fieri bonus, immo oppoſita illius minoris eſt vna maxima, ſcilicet malum de ſe nunquam poteſt fieri bonum, ſunt enim aliqua mala de ſe, quæ ex propria ratione ſunt conuoluta cum malitia; quædam ſunt mala ſolùm, quia prohibita; & iſta aliquando in caſu poſſunt bene fieri.

¶Ad probationem minoris negatur, quòd homicidium poſſit fieri actus iuſtitiæ, quia homicidium nominat occiſionem innocentis, quæ nunquam iuſtè fit ab homine, & occiſionem ſecundùm quòd habet rationem indebiti, & illa non poteſt iuſtè fieri. De hoc infra quæſt. 100. artic. 8. ad tertium. Ad exemplum illius probationis minoris. Dico, quòd occidens latronem non facit homicidium, ſed interficit hominem nequam, quod licet, &c. vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 64. artic. 6. quia homo nequam deterior eſt beſtia. Quare negatur conſequentia, quòd mortale poſſit fieri veniale per additionem.

Quæſtio Octuageſimanona.

De peccato veniali ſecundùm ſe.

DEinde conſiderandum eſt de peccato veniali ſecundùm ſe. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum peccatum veniale cauſet maculam in anima. Secundò, de diſtinctione peccati venialis, prout figuratur per lignum, fœnum, & ſtipulam. 1. Cor. 3. Tertiò, vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter. Quartò, vtrum angelus bonus, uel malus poſſit peccare uenialiter. Quintò, utrum primi motus infidelium ſint peccata uenialia. Sextò, utrum ueniale poſſit eſſe in aliquo ſimul cum ſolo peccato originali. 1. Cor. 3.

¶Poſtquam determinatum eſt de veniali per comparationem ad mortale, per quod habet cognoſci tanquam in ſui ratione a mortali dependens, vt patuit q. 1. art. 1. ad primum. hic determinat de veniali ſm ſe, non quidem quo ad quidditatem, quæ relinquitur nota ex priori quæſt. ſed quo ad aliquas conditiones, & proprietates; & circa hoc primò inquiritur de effectu eius; ſecundò de aliqua diſtinctione, art. 2. tertiò de ſubiecto eius, art. 3.

Vtrum peccatum veniale cauſet maculam in anima.

AD primum ſic proceditur. Vr, ꝙ peccatum veniale cauſet maculã in anima. Dicit enim Aug. in lib. de pœnit. * ꝙ peccata venialia ſi multiplicentur, decorem noſtrũ ita exterminant, vt a cœleſtis ſponſi amplexibus nos ſeparent, ſed nihil aliud eſt macula, quàm detrimentum decoris; ergo peccata uenialia cauſant maculã in anima.

¶ 2 Præt. Peccatũ mortale cauſat maculam in anima pp inordinationem actus, & affectus ipſius peccãtis; ſed in peccato ueniali eſt quædam deordinatio actus, & affectus; ergo peccatum veniale cauſat maculã in anima.

¶ 3 Præt. Macula animæ cauſatur ex contactu rei tẽporalis per amorem, vt ſupra dictum eſt; * ſed in peccato ueniali anima inordinato amore contingit rem temporalem; ergo peccatum ueniale inducit maculã in aĩa.

¶Sed cõtra eſt, quod dr Eph. 5. Vt exhiberet ipſe ſibi gloriоſam eccleſiam non habentẽ maculam, aut rugam, Glo. * ideſt aliquod peccatũ criminale; ergo propriũ peccati mortalis eſſe videtur, ꝙ maculam in anima cauſet.

p 3. q. 87. art. 2. ad 1. Et diſt. 16. q. 1. art. 3. 2. ad 1. & q. 2. ad 1. & art. 2. q. 1. ad 2. Et Mal. q. 7. art. 11. cor. Et Pſ. Im. 50. col. 1.

* Aug. li. de medicina pœnit. c. 1.

* q. 86. art. 1.

Epheſ. 5.

* Gl. interlin. ibi.

¶Hic primò inquirit de effectu peccati venialis, an videlicet habeat effectum priuatiuum communem cum mortali, qui effectus dicitur macula.

¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex dictis patet; * macula importat detrimentum nitoris ex aliquo contactu, ſicut in corporalibus patet, ex quibus per ſimilitudinem nomen maculæ ad animam transfertur.

* q. 86. art. 1.

¶D.S. reſpondet ad quæſitum diſtinctè; vnde primò implicitè notat vnam concluſionem præambularem diſtinctiuã, ſecundùm quam ſecundò reſpondet alia concluſione reſponſiua, ibi. Peccatum

tum autem, &c. Concluſio præambularis generalis eſt. Duplex eſt macula animæ ſpiritualis. Probatur cõcluſio. Macula importat detrimentũ nitoris ex aliquo contactu prouenientis; ſed in anima eſt duplex nitor, vnus habitualis quaſi intrinſecus; alius actualis quaſi exterior fulgor (ideſt primus aſſimilatur interiori fulgori corporali, alius exteriori) ergo cõcluſio vera, ꝙ eſt duplex macula. D.S. ponit primò maiorem, ſecundò minorem, ibi. Sicut autem in corpore, &c. Maior patuit, q. 86. ar. 1. & D.S. probationem eius illic habitam hic breuiter reſumit; quia nomen maculæ ad animam transfertur per ſimilitudinem, & proportionẽ in corporalibus; ſed in corporalibus dicit detrimentum nitoris corporalis, igitur in anima detrimentum ſpiritualis nitoris. Conſequenter cum dicit.

¶Sicut autem in corpore eſt duplex nitor; vnus quidem ex intrinſeca diſpoſitione membrorum, & coloris; alius autem ex exteriori claritate ſuperueniente; ita etiã in anima eſt duplex nitor; vnus quidem habitualis quaſi intrinſecus; alius autem actualis quaſi exterior fulgor.—

¶Subiungit minorem, quæ declaratur a ſimili, etiam in corporalibus; quia eſt duplex nitor in corpore; vnus ex intrinſeca diſpoſitione membrorum, & coloris; alius autem ex exteriori claritate ſuperueniente, ita etiam eſt in anima, &c. quæ erat minor.

¶ Peccatum autem veniale impedit quidem nitorem actualem, non tamen habitualem, quia non excludit, neq; diminuit habitum charitatis, & aliarum virtutum, vt infra patebit; * ſed ſolùm impedit eorum actum.—

* 2.2.q.24. art.10. Concluſio reſponſiua.

¶Hic conſequenter D.S. ponit concluſionem reſponſiuam, quã declarat ex præcedenti concluſione, & eſt. Propriè loquendo peccatum veniale non cauſat maculam in anima, ſed ſolùm ſecundùm quid. D.S. ponit, & probat primò primam partem concluſionis, ſecundò ſecundam, ibi. Et ſi alicubi, &c. Quo ad primam partem arguitur ſic. Macula magis (& propriè) videtur pertinere ad detrimentum habitualis nitoris, quàm actualis; ſed peccatum veniale impedit quidem nitorem actualem, non tamen habitualem; ergo ſequitur concluſio quo ad primam partem. Huius rationis D. S. primò probat, & ponit maiorem; ſecundò minorem, ibi. Macula autem, &c. Probatur ergo maior, quia & habitualis nitor manet non actualis; ſic & nitor circa aliquam picturam pulchram prouenientes ex irradiatione Solis ſtatim tranſit; ſed nitor, qui ex proportione colorum, & intrinſecus manet; vnde tabula depicta non propriè dicitur maculari tranſeũte ſplẽdore Solis; ſed ſi nitor colorum detrimentum patiatur.

¶Macula autem importat aliquid manens in re macu lata; vnde magis videtur pertinere ad detrimentum habitualis nitoris, quàm actualis; vnde propriè loquendo peccatum veniale non cauſat maculam in anima.—

¶Subnectit minorem cum prima parte concluſionis, & probatur ſic minor, quia veniale non excludit, neq; diminuit habitum charitatis, & aliarum virtutum, vt patebit ſecunda ſecundæ, quæſtio. 24. artic. 10. & habetur in de Malo, Materia 7. artic. 2. ſed charitas, & aliæ virtutes ſunt habitualis nitor animæ, ſed ſolùm impedit earum actum, qui eſt nitor quaſi exterior, & actualis; igitur minor vera. Tunc ibi.

¶ Et ſi alicubi dicatur maculam inducere, hoc eſt ſecundùm quid, inquantum impedit nitorem, qui eſt ex actibus uirtutum.—

¶Subiungit vltimò ſecundam partem concluſionis reſponſiuæ quam declarat ſic, quia intantum dicitur veniale cauſare maculã, inquantum impedit nitorem, qui eſt ex actibus virtutum; quia videlicet peccans venialiter, non exercet ſe in virtutibus, quia veniale non eſt virtutis, ſed præter virtutem; & ſic patet quomodo veniale cauſet maculam ſecundùm quid.

¶Et nota, ꝙ etiam ſolet dici, ꝙ veniale impediat feruorem charitatis, quod pulchrè exponit D.S. vbi iam, ad 17. ꝙ feruor charitatis accipitur dupliciter; vno modo, ſm quod importat intẽtionem inclinationis amantis in amatum; & talis feruor eſt eſſentialis charitati, & non diminuitur per veniale peccatum; alio modo dicitur feruor charitatis, ſm ꝙ redundat in motus dilectionis, etiã in inferiores vires, vt quodammodo non ſolùm corpus, ſed etiam caro exultet in Deum; & talis feruor diminuitur per veniale peccatum abſque diminutione charitatis, hæc ille. Vide tamen de his Capreolum in quarto, diſt. 16. ad quintum. Capreol.

¶Nota quoque, ꝙ poſſit eſſe dubium, an veniale inducat offenſam Dei. De hoc D.S. in quarto, diſt. 16. q. 2. art. 1. q. 2. ad tertium dicit. peccatum mortale ita diſplicet, ꝙ facit etiam ipſum peccantem Deo diſplicentem, inquantum pulchritudinem gratiæ, quam Deus in ipſo amat, auferti; ſed peccatum veniale, quamuis Deo diſpliceat; quia inordinatum, non tamen facit peccantem Deo diſplicentem, quia non priuatur charitas gratiæ, ſed quodammodo obnubilatur, inquantum eius proceſſus ad exteriora impeditur; & ideo Greg. dicit, ꝙ peccatum veniale obſcurat, ſed mortale obtenebrat, hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ veniale non facit peccãtem venialiter tantùm eſſe in offenſa Dei, ſed Deus eſt offenſus peccato veniali non peccanti; habetur etiam ex his, quomodo veniale tollit actualem nitorem extrinſecum, quia obſcurat, ſed non interiorem; quia non obtenebrat. De iſta materia extensè vide Capreolum vbi ſupra immediatè.

ARGVMENTVM in contrarium probat primam partem concluſionis, quia proprium eſt peccato mortali cauſare maculam propriè. ſ. detrimentum habitualis nitoris.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. loquitur in eo caſu, in quo multa peccata venialia diſpoſitiuè inducunt ad mortale, aliter autem non ſepararent ab amplexu cœleſtis ſponſi. ——

¶Ad maiorem, patet ſolutio ex art. 3. & 4. præced. q. quia venialia exterminant decorem animæ, non ſecundùm ſe, nec per ſe, ſed per accidens, inquantum diſponunt ad mortale, quod exterminat, & ſeparat ab amplexu ſponſi, qui eſt per charitatem, quam mortale tollit, non veniale. Minor conceditur; ſed dico, ꝙ macula propriè eſt detrimentum nitoris habitualis quodammodo intrinſeci, & permanentis, quod detrimentum veniale non cauſat. Quare negatur conſequentia de macula propriè.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd inordinatio actus in peccato mortali corrumpit habitum virtutis, non autem in peccato veniali. ——

¶Ad maiorem dico, ꝙ mortale cauſat maculã propriè propter inordinationem actus, qui adhæret, & tangit rem temporalem vt finem, & propter inordinationem, quæ demeretur ceſſationem conſeruationis virtutum infuſarum, & non propter inordinationẽ quamcunque, quæ videlicet non eſt contra Deum, nec demeretur ceſſationem cõſeruationis charitatis, & ſibi connexarum virtutũ.

¶Ad minorem dico, quòd in veniali eſt inordinatio, ſed non quæ meretur extinctionem virtutum, vt D.S. declarat ſecunda ſecundæ, quæſt. 24. artic. 1. quia qui peccat in minori, non debet puniri in maiori. Quare negatur conſequentia.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ in peccato mortali anima per amorem contingit rem temporalem quaſi finem; & per hoc totaliter impeditur fluxus ſplendoris gratiæ, qui prouenit in eos, qui Deo adhærent vt vltimo fini per charitatem; ſed in peccato veniali non adhæret homo creaturæ tanquam fini vltimo, vnde non eſt ſimile. ——

¶Ad maiorem, macula animæ cauſatur ex contactu rei temporalis. Verum, quo tangitur tanquam finis per amorem fruitiuum; quia per talem contactum homo auertit a Deo, & impeditur influxus conſeruatiuus Diuini nitoris, ex cuius ſubtractione incurritur macula. Ad minorem negatur, quòd in veniali ſit talis amor inordinatus. ſ. fruitiuus rei temporalis, nam peccans venialiter tantùm vtitur ſaltem habitualiter ipſa creatura, & non ponit finem in ea. Quare negatur conſequentia.

Vtrum conuenienter peccata venialia, per lignum, fœnum, & ſtipulam deſignentur.

AD ſecundum ſic proceditur. Vr̃, ꝙ incõuenienter peccata venialia per lignum, fœnum, & ſtipulã deſignentur. Lignum enim, fœnum, & ſtipula dñr ſuperædificari ſpirituali fundamẽto; ſed peccata venialia ſunt præter ſpirituale ędificium, ſicut etiam quælibet falſæ opiniones ſunt præter ſcientiam; ergo peccata venialia non conuenienter deſignantur per lignum, fœnũ, & ſtipulam. Q

4.di.21.q.1. artic.2.q.2. cor. Et q. 2. cor. Et di ſtin. 46. q. 2. artic. 1. q. 2. ad 1.

¶ 2 Præt. Ille qui ędificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ſic ſaluus erit, quaſi per ignem; ſed quandoque ille, qui committit peccata venialia, non erit ſaluus etiã per ignẽ, puta cum peccata uenialia inueniuntur in eo, qui decedit cum peccato mortali; ergo incõuenienter per lignũ, fœnum, & ſtipulam peccata uenialia deſignantur.

¶ 3 Præt. Secundùm Apoſtolũ alij ſunt, qui ędificant aurum, argentum, lapides precioſos, ideſt amorem Dei, & proximi, & bona opera, & alij qui ędificant lignum, fœnum, & ſtipulam; ſed peccata uenialia committunt etiã illi, qui diligunt Deum, & proximum, & bona opera faciunt. Dicitur enim 1. Io. 2. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus; ergo non conuenienter deſignantur peccata venialia per iſta tria. 1. Ioan. 1.

¶ 3 Præterea. Multò plures differentiæ, & gradus ſunt peccatorum venialium, quàm tres; ergo inconueniẽter ſub his tribus comprehenduntur.

1.Cor.3. ¶Sed contra eſt, quod Apoſtolus 1.Corinth.3. dicit de eo, qui ſuperædificat lignum, fenum, & ſtipulam, quòd ſaluus erit quaſi per ignem, & ſic patietur pœnam, ſed non æternam; reatus autem pœnæ temporalis propriè pertinet ad peccatũ veniale, vt dictum eſt; * ergo per illa tria ſignificantur peccata venialia.

*q.87.art.5. & q.88.art.2.

¶ Hic conſequenter quærit de quadam diſtinctione Apoſtoli, circa quam oritur dubium. An conuenienter peccata venialia, &c. Et per hæc tria innuitur aliqua diſtinctio, & aliqua gradualitas venialium, nam ſicut lignum longius durat in igne, quàm fœnum; & fœnum, quàm ſtipula; ſic vnum veniale grauius eſt, & diutius punietur in purgatorio, quàm aliud; grauius autem eſt vnum, quàm aliud, tum ex parte obiecti, tum ex parte agentis; quia & in deordinationibus circa auerſionem vna eſt maior ex ſpecie, & vnus homo ad idem veniale in ſpecie magis afficitur, & vnus actus habet plures inordinationes veniales.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ quidam intellexerunt fundamentum eſſe fidẽ informem, ſuper quam aliqui ędificant bona opera, quæ figurantur per aurum, argentum, & lapides pretioſos; quidam verò peccata etiam mortalia, quæ figurantur ſecundùm eos per lignum, fœnum, & ſtipulam.

¶D.S. ſic procedit. Primò ponit aliquas expoſitiones circa hoc quæſitum, & eas reprobat. Secundò ponit veritatem, & veram & propriam expoſitionem, ibi. Et ideo dicendum, &c. Ponit ergo primò duas expoſitiones inconuenientes, ſecundam ibi. Dicunt quidam, &c. Quo ad primam, primò eam recitat, ſecundò eam improbat, ibi. Sed hanc expoſitionem, &c. Quidam ergo intellexerunt per fundamentum, ſuper quod Apoſtolus dicit diuerſos diuerſa ędificare, fidem informem, ſuper quam aliqui ędificant bona opera (ſaltem de genere bonorum, ſcito non poſſint cum fide informi eſſe opera ſimpliciter bona) & dicunt iſti expoſitores, quòd illa bona opera figurantur per aurum; quidam verò ſuperædificant peccata etiam mortalia, & iſti dicunt deſignari per lignum, fœnum, &c. Et iuxta hanc expoſitionem habetur reſponſio negatiuè, quia nihil dicit de venialibus, ſed per lignum, &c. intelligit mortalia. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed hanc expoſitionem improbat Auguſt. in libro * Aug.c.15. de fide, & operibus; * quia, vt Apoſtolus dicit ad Galat. 5. Qui opera carnis facit, regnum Dei non conſequitur, quod eſt ſaluum fieri. Apoſtolus autem dicit, quòd ille qui ędificat lignum, fœnum, & ſtipulam, ſaluus erit quaſi per ignem; vnde non poteſt intelligi, quòd per lignum, fœnum, & ſtipulam peccata mortalia deſignentur.

¶ Improbat hanc expoſitionem poſt beatum Auguſtinum; & ſtat improbatio in hoc, quia Apoſtolus dicit in alio loco, ſcilicet Galat.5. quòd qui facit opera carnis, per quæ omnia mortalia intelliguntur, non conſequitur regnum Dei, quod conſequi regnũ eſt ſaluum fieri, quia vera ſalus eſt regnum Dei; ſed in propoſito dicit Apoſtolus, quòd qui ſuperędificat lignum, ſaluus fiet, (ſupplè etiam, ſi cum illis diſcedat, & moriatur) quia per ignem, ſ. purgatorij in alia vita, quare non poteſt eſſe de mente Apoſtoli, vt per lignum, fœnum, &c. mortalia intelligantur, quia cum illis diſcedens nunquam ſaluus fiet, cum mortalia non expientur, vel quo ad culpam, vel pœnam poſt hanc vitam; & ita ex illorum expoſitione haberetur, quòd ille, qui moritur in peccato mortali, dummodo fidem retineat finaliter ſalutem conſequeretur, licet primò aliquas pœnas ſuſtineat.

¶Nota circa hoc, quòd D.S. ſuper Apoſtolum. 1.ad Corinth.3. adhuc ponit alias reprobationes huius expoſitionis, quia peccata mortalia magis comparantur ferro, vel plumbo, vel lapidi, tum propter grauitatem, tum quia etiam non renouantur per ignem, ſed ſemper in eo manẽt, in quo ſunt; peccata verò venialia comparantur ligno, fœno, & ſtipulæ, tum propter læuitatem, tum etiam quia ab eis aliquis de facili expurgatur per ignem. Secundò reprobatur per hoc, quia peccata mortalia ſunt opera mortua, ſed in hoc ędificio nihil ędificatur niſi vinum. Vnde ille, qui cum fide habet mortalia, non ſuperędificat, ſed magis deſtruit.

¶Dicunt ergo quidam, quòd per lignum, fœnum, & ſtipulam ſignificantur opera bona, quę ſuperędificantur quidem ſpirituali ędificio; ſed tamen commiſcent ſe eis peccata venialia, ſicut cum aliquis habet curam rei familiaris, quod bonum eſt, commiſcet ſe ſuperfluus amor, uel uxoris, uel filiorum, uel poſſeſſionum, ſub Deo tamen, ita ſcilicet quòd pro his homo nihil uellet facere contra Deum.

¶Recitat ſecundam Gloſam, & expoſitionem auctoritatis Apoſtoli, & deinde etiam eam improbat, ibi. Sed hoc iterũ, &c. Vult ergo iſta ſecunda expoſitio, quod per lignum, &c. ſignificentur opera bona, quæ ſcilicet ſuperędificantur ſpirituali ędificio, & fundamento, ſcilicet etiam fidei formatæ, ſed tamen vt commiſcent ſe eis venialia, ſicut exponit D. S. in littera de cura rei familiaris, quæ bona eſt, cui tamen commiſcet ſe ſuperfluus amor, vel vxoris, &c. Vnde vt habet D.S ſuper Apoſtolum, vbi ſupra, per aurum intelliguntur opera, quibus homo innititur rebus, & Diuinis, quæ ſunt ſolida, clara, & precioſa, ita tamen, quòd per aurum deſignentur ea, quibus homo tendit in ipſum Deum per contemplationem, & amorem. Per argentum ſignificatur actus, quibus homo adhæret ſpiritualibus credendis, & amandis, & contemplandis, ſed per lapides precioſos deſignantur opera diuerſarum virtutum, quibus anima humana ornatur; ſuperædificare verò lignum, fœnum, & ſtipulam eſt ſuperaddere fidei fundamento, ea quæ pertinent ad diſpoſitionem humanarũ rerum, & ad opera carnis, & ad exteriorem gloriam; ita tamen, ꝙ ad hæc magis afficiatur, quàm debeat, ita quòd per hæc retardetur ab his, quæ Dei ſunt, quod eſt peccare venialiter; & hoc eſt ſuperædificare ligna, fœnum, ſtipulam, non quia ipſa ſuperędificentur propriè loquendo, ſed quia opera ad temporalem curam pertinentia habent venialia adiuncta propter vehementiorem affectum ad ipſa, quæ quidem affectio, ſecundùm quòd magis, & minus inhæret ligno, fœno, & ſtipulæ comparatur, hæc D.S. quæ volui recenſere, vt videatur; quia Doct. Sanct. & hanc expoſitionem quandoque poſt alios poſuit.

¶ Sed hoc iterum non videtur conuenienter dici. Manifeſtum eſt enim, quòd omnia opera bona referuntur ad charitatem Dei, & proximi; vnde pertinent ad aurum, & argentum, & lapides precioſos; non ergo ad lignum, fœnum, & ſtipulam.

¶Cenſet hic, & in quarto ſententiarum, diſt 21.art.2. quæſt.1. hanc expoſitionem non quidem erroneam, ſed minus conueniẽtem, quòd ſ. per lignum, &c. opera bona, & meritoria (etiam vt habent adiuncta venialia) ſignificentur, quia omnia bona etiam circa temporalia facta referuntur ad charitatem Dei, & proximi, & per conſequens magis pertinent ad aurũ, &c. Vnde dicit D.S. in quarto, vel ſm quoſdam per lignum, &c. non intelliguntur ipſa venialia, ſed opera bona, quibus aliquis motus venialis peccati ſe immiſcet, & hæc ſuperædificantur quantum ad id, quod eſt boni in eis, & non quantum ad id, quod habent de veniali; ſed hoc non videtur ſm intentionem Apoſtoli, & Aug. quia tunc nõ eſſet diſtinctio inter lignum, fœnum, & ſtipulam, & aurum, argentum, & lapidem precioſum, hæc ille. Quomodo autem veniale dicatur ędificari ſuper fundamentum, patebit ad primum.

¶Nota autem, ꝙ ſm hanc expoſitionem, quam D.S. hic habet, tunc ſuperædificantes lignum, &c. etiam ſuperędificant aurum, & argentum, ſed non econtra; ſecundum patebit ad tertium, quia perfecti ſuperædificant aurum, &c. & non lignum; primum autẽ patet ex iam dictis, quia occupantes ſe circa temporalia, faciendo bona opera ex charitate, ſuperædificãt aurũ, & cũ hoc lignũ, &c. Vnde ſequitur, ꝙ diſtincti ſunt, qui ſuperædificant lignũ, & non ſuperædificantes; ſed idem eſſe poſſunt, qui ſuperædificant aurum, &c. & lignum iuxta hunc modum dicendi; per lignũ enim, & ſtipulam, &c. non intelliguntur quæcunq; venialia, ſed groſſa, & immanſiua, quæ non ſunt in perfectis; vnde ſuperædificant aurum, & non lignum, &c. imperfecti autem vtrumque, quare ſi per lignum, fœnum, quæcunque venialia intelligerentur, tunc idẽ eſſent, qui vtrumq; ſuperædificarẽt, etiã de perfectis loquẽdo.

¶Nota etiam, ꝙ ſi per aurum, &c. intelligerentur ſolùm opera perfectorũ, & occupantium ſe circa Diuina, tunc alij eſſent ędificantes aurum, alij ſtipulam, &c. ſed quia D.S. hic per aurum intelligit opera charitatis, vt fiunt ab imperfectis, &c. ideo ſequitur, ꝙ iuxta mentem eius hic ſuperædificantes lignum ſuperædificant aurum; ſed non conuertitur, vt omnis ſuperædificans aurum ſuperædificet lignum, quia ſtrictius accipitur lignum, quàm aurum; quia aurũ pro omni opere, quod fit ex charitate, lignum autem, & fœnum, &c. ſolùm pro venialibus immãſiuis, & groſſis.

¶Et ideo dicendum eſt, ꝙ ipſa peccata venialia, quæ admiſcent ſe procurantibus terrena, ſignificantur per lignum, fœnũ, & ſtipulam; ſicut enim huiuſmodi, congregantur in domo, & non pertinent ad ſubſtantiam ędificij, & poſſunt comburi ædificio remanente; ita etiam peccata venialia multiplicantur in homine manente ſpirituali ędificio; & pro iſtis patitur ignem, vel temporalis tribulationis in hac vita, vel purgatorij poſt hanc vitam, & tamen ſalutem conſequitur æternam.

¶Hic conſequenter D. S. ponit veritatem tali concluſione reſponſiua affirmatiua ad quæſitum. Ipſa peccata venialia, quæ admiſcent ſe procurantibus terrena, ſignificantur (ſupplè conuenienter)

nienter) per lignum fœnum,& ſtipulam. Et dicit concluſio notanter venialia,quæ ſe admiſcent procurantibus terrena,quia vt dictum,& dicetur ad tertium,venialia perfectorum intendentiũ Diuinis,& munditiæ vitæ non ſignificantur per lignum,nec dicuntur ſuperædificari,&c. Probat autem D. S. concluſionem a ſimili;quia ſicut huiuſmodi,ſcilicet lignum,&c. propriè dicta cõgregantur in domo, & non pertinent ad ſubſtantiam ædificij,& poſſunt comburi ædificio remanente; ita etiam venialia multiplicantur,& quaſi congregantur in homine, manente ſpirituali ædificio,hoc eſt operibus bonis cũ charitate formata, & pro iſtis venialibus patitur ignem,vel temporalis tribulationis in hac vita,vel purgatorij poſt hanc vitam,& tamen ſalutem conſequitur æternam,ergo concluſio vera, quòd conuenienter, &c. propter iam dictam ſimilitudinem. Patet autem ſimilitudo vel proportionalitas ex ſupra dictis,quia venialia non tollunt charitatem,neque mortificant opera meritoria, & ſunt remiſſibilia in hac,& in alia vita,&c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſpõſiua,& innititur illi verbo,quia ſaluus erit quaſi per ignẽ, ergo deſignatur per lignum,&c. Patietur pœnam, & ſic non eſt opus factum ex charitate,& temporalem,quia ſaluus erit,& per conſequens non eſt peccatum mortale cum quo nullus ſaluatur. Relinquitur ergo,quòd intelligat venialia,quia illa inducũt reatum pœnæ temporalis tantùm,vt patuit q.87.ar.5.& q.88.art.2. & ſi quandoque aliquis patiatur pœnam æternam hoc eſt per accidens,non videlicet quia veniale reatum æternum inducat, ſed mortale cui veniale coniungitur, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd peccata venialia non dicuntur ſuperædificari ſpirituali fundamento quaſi directè ſupra ipſum poſita; ſed quia ponũtur iuxta ipſa,ſicut accipitur ibi. Super flumina Babilonis,ideſt iuxta,quia peccata venialia non deſtruũt ſpirituale ædificium vt dictum eſt.* Via cor. ar.

¶ Ad maiorem dico,quòd aliquid dicitur poni vel ædificari ſu per fundamentum tripliciter. Vno modo directo ſitu,quod ſupra fundamentum fundatur vel firmatur,& habet ſtabilitatẽ ex fundamento,& ſic ſolùm bona opera fidei formatæ, quæ fundamẽtum dicitur ſuperædificantur. Alio modo dicitur eſſe ſuper,quod eſt poſt, ſicut Ezech. vltimo. ſuper terminum Aſer, ideſt poſt vt Glo. dicit,& ſic etiam mortalia poſſunt ſuperædificari, quæ fundamentum deſtruunt. Tertio modo dicitur eſſe ſuper quod eſt iuxta,ſicut dicitur in Pſal. Super flumina Babi. Túc dico ad maiorem,quòd lignum,&c dicuntur ſuperædificari,ideſt iuxta, qa fundamentum non deſtruunt, ſed cum ipſo ſtant, ſed non dicũtur ſuperædificari,ſicut D. S. videtur intellexiſſe ſuper Apoſtolũ primo modo,quaſi ſpirituale ædificium integrent, & ſint partes ædificij talis fundata in charitate formata ſic, quòd ea fiant, quia venialia ſunt præter charitatem,nec integrant perfectionẽ vitæ ſpiritualis,ſtant tamen iuxta vitam bonam, & charitatem.

¶ Ad minorem conceditur cum probatione,ſed negatur conſequentia,quia non dicuntur lignum ſuperædificari quaſi in fundamento fundata, ſed quia iuxta poſita. Et credo,quòd hæc ratio mouerit D.S. in poſtilla, quòd per lignum voluit intelligere bona opera,quia hæc ſuperædificantur fundamento,non venialia,ſed iam patuit quomodo accipiatur ſuper,vt etiam de venialibus dici poſſit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd non dicitur de quocunque ædificante lignum, fœnum,& ſtipulam, q ſaluus ſit quaſi per ignem; ſed ſolùm de eo, qui ædificat ſupra fundamentum, quod quidem nõ eſt fides informis,vt quidam æſtimabant, ſed fides formata charitate ſecundùm illud Eph. 3. In chaaitate radicati,& fundati. Ille ergo qui decedit cum peccato mortali, & venialibus,habet quidem lignum,fœnum, & ſtipulã, ſed non ſunt ſuperædificata ſupra fundamentum ſpirituale, & ideo non erit ſaluus ſic quaſi per ignem.

¶ Hoc argumentum requirit illam quæſtionem quam D S. mouet in quarto vbi ſupra,an venialia adiuncta mortali ſint lignum vt non puniantur etiam æternaliter in damnatis,ſed temporaliter,& requirit ſupra dicta q.87.ar.5.ad tertium, vbi dictũ fuit,quòd veniale coniunctum mortali in alia vita eſt irremiſſibile,& punitur pœna æterna. Dicitur ergo ad maiorem,ille qui ædificat lignum,fœnum,ſtipulam,ſed ſuper fundamentum ſpirituale,quod eſt charitas formata, quæ dicitur fundamentum ratione prioritatis non ratione informitatis talis ſaluus erit, ſed quaſi per ignem; ſi autem quis ædificet,ſed non iuxta hoc fundamentum,talis non erit ſaluus ſicut eſt qui exiſtens in mortali cõmittit venialia. Ad minorem negatur,quòd qui committit venialia ſuperædificata fundamento ſpirituali quod non eſt fides informis,ſed formata,quia talis non fit ſaluus Sed vera eſt minor, ædificans venialia cum mortalibus ſine iſto fundamento, non erit ſaluus,quia vt patuit ſupra vbi iam venialia cum mortali puniuntur pœna æterna,& ſunt irremiſſibilia. Ad conſequens,ergo inconuenienter,&c. Negatur,quia conuenienter ſignantur per lignum venialia coniuncta charitati, quia cum illis diſcedẽs ſaluus erit. Sed non loquitur Apoſtolus de quocunque ædificante venialia,quòd ſaluus fiat,ſed de ædificante ſuper, ideſt iuxta fundamentum. Patet per hæc ſolutio quæſtionis motæ in quarto,qa venialia adiuncta mortali non ſunt lignum, vt non puniantur æternaliter, quia licet talibus conueniat ex natura,& ſpecie eſſe lignum,&c. tamen ſecunda pars non conuenit,ſcilicet vt quis habens ea ſaluus fiat per ignem, &c.

¶ Ad tertiũ dicendum,q illi qui ſunt abſtracti a cura temporalium rerum, & ſi aliquando venialiter peccẽt, tamen leuia peccata venialia committunt, & frequentiſſimè per feruorem charitatis purgantur; vnde tales non ſuperædificant venialia,quia in eis modicum manent;ſed peccata venialia ipſorum qui circa terrena occupantur diutius manent, quia non ita frequenter recurrere poſſunt ad huiuſmodi peccata venialia delenda per charitatis feruorem.

¶ Ad maiorẽ,conceditur ipſa ad hunc ſenſum,qnòd alij ſunt qui ædificant aurum,& alij lignum, quia aliqui ædificantes aurũ non ſuperædificant lignum, licet non ècontra, quia ædificantes lignum,&c. etiam ædificant aurum, iuxta modum quem innuit D.S. in cor. ſed ſecundùm D.S. in 4.& in poſtilla dicereꝰ, q alij ſunt abſolutè,quia nõ dicuntur ædificare aurum niſi qui faciunt opera magnæ excellentiæ ſegregata a venialibus immanſiuis vt perfecti,opera autem bona ex charitate adiũcta venialibus,quæ fiunt ab occupatis circa terrena non dicuntur aurum, &c. ſed lignum, &c. ſed vt dictum eſt per aurum intelliguntur hic omnia opera bona, ſed non quælibet venialia dicuntur lignũ, ſtipula.

¶ Ad minorem dico, quòd illi qui diligunt Deum, & proximum,& ſunt abſtracti a cura temporalium, ſed ſolùm inſiſtunt Diuinis, & puritati conſcientiæ committunt quidem venialia, ſed leuia,quæ frequentiſſimè per feruorem charitatis purgãtur, & non diu manent,quare dicitur,quòd committunt,ſed non ſuperædificant; quia ſuperædificari dicitur, quod manet,& cohæret fundamento,ſecus de venialibus occupatorum circa terrena; quia illa diu manent, & raro expurgantur cum tales non adeo intendant puritati ſquare negatur conſequentia, quia alij ſunt ædificantes aurum,qui non ædificant lignum, & ſic patet aliqua diſtinctio inter illos, &c. quia non identitas conuertibilis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in primo de cœlo. * Omnia tribus includuntur, ſcilicet principio,medio,& fine,& ſecundùm hoc omnes gradus venialium peccatorum ad tria reducuntur, ſcilicet ad lignum, quod diutius manet in igne,ad ſtipulam, quæ citiſſimè expeditur, ad fœnum, quod medio modo ſe habet, ſecundùm enim,quòd peccata venialia ſunt maioris vel minoris aduertentiæ, vel grauitatis, citius vel tardius per ignem purgantur. * Ariſtot. ter. 2.

¶ Ad aſſumptum dico,quòd multò plures differentiæ,& gradus ſpecies ſunt peccatorum venialium, quàm tres, ſed omnes ad tria reducuntur,quæ ſignantur per hæc tria lignum, &c. quæ differunt ſecundùm hoc,quòd facilius vel tardius conſumuntur ab igne;quia quædã ſunt venialia grauiſſima, & difficultet purgabilia, & hæc ſignantur per lignum, quædam minima, & hæc per ſtipulam,quædam media,& hæc per fœnum; quare negatur conſequentia,quia omnia conuenienter ad tria reducuntur, ſcilicet principium,medium,& finem, &c.

Vtrum homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter.

AD tertium ſic proceditur. Videtur,quòd homo in ſtatu innocentiæ potuerit peccare venialiter, quia ſuper illud 1. ad Thimo. 2. Adam non eſt ſeductus,dicit Glo.* Inexpertus Diuinæ ſeueritatis in eo falli potuit vt crederet veniale eſſe commiſſum, ſed hoc non credidiſſet niſi venialiter peccare potuiſſet; ergo venialiter peccare potuit, non peccando mortaliter. p 2.di.21.q.2.ar.1.Et 3.d.34.ar.4.ad 4.Et Ma.q.2.ar.2.ad 1.& q.7.ar.2. * eſt Gloſ. Aug. 14. de ciuita. Dei. cap. 11.

¶ 2 Præterea. Aug. dicit 11. ſuper Gen. ad litteram.* Non eſt arbitrandum,quòd eſſet hominem deiecturus tentator, niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam ælatio comprimenda,ælatio autem deiectionem prædens, quæ facta eſt per peccatum mortale, non potuit eſſe niſi peccatum veniale. Similiter etiam in eodem * Aug. lib. 11. cap. 5. * Aug. circa finẽ lib.

Aug. dicit quòd virum ſollicitauit aliqua experiendi cupiditas cum mulierem vidiſſet ſumpto vetito pomo non eſſe mortuam; videtur etiam fuiſſe in Eua aliquis infidelitatis motus in hoc, quòd de verbis domini dubitauit, vt patet per hoc, quod dixit. Ne forte moriamur vt habetur Gen. 3. hæc autem videntur venialia peccata; ergo homo potuit venialiter peccare antequã mortaliter peccaret.

¶ 3 Prætera. Peccatum mortale magis opponitur integritati primi ſtatus, quàm peccatum veniale; ſed homo potuit peccare mortaliter non obſtante integritate primi ſtatus, ergo etiam potuit peccare venialiter.

¶ Sed contra eſt, quòd cuilibet peccato debetur aliqua pœna, ſed nihil pœnale eſſe potuit in ſtatu innocẽtiæ vt Aug. dicit. 24. de Ciui. Dei.* ergo non potuit peccare aliquo peccato, quo non eijceretur ab illo integritatis ſtatu; ſed peccatum veniale non mutat ſtatum hominis, ergo non potuit peccare venialiter.

Aug. ca. 10.

¶ Hic conſequenter D.S. quærit de ſubiecto venialium, & præſertim quærit de quattuor ſubiectis peccati venialis, in his quattuor arti. ſequentibus. Et primò de homine in ſtatu innocentiæ, & naturæ integræ, quando videlicet habuit vel habuiſſet iuſtitiã originalem an in tali ſtatu potuerit peccare venialiter.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd communiter ponitur, quòd homo in ſtatu innocentiæ non potuit venialiter peccare, hoc autem non eſt ſic intelligẽdum quaſi id, quod nobis eſt veniale, ſi ipſe committeret, eſſet ſibi mortale propter altitudinem ſui ſtatus.

¶ In hoc articuli corpore D. S. reſpondet concluſione vnica in principio, ſed circa eam recitat primò falſum intellectum. Secundò reſumit concluſionem rectum cum vero intellectu eam probans ibi Sic ergo intelligendum eſt, &c. Quo ad primum primò recitat falſum intellectum concluſionis. Secundò cum ratione reprobat, ibi. Dignitas enim, &c. Concluſio ergo reſponſiua communiter tenta ab omnibus, quam & ipſe ſequitur communiter ponitur, quòd homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare venialiter, & annectit ſtatum falſum intellectum, pro quo reprobando ponitur talis concluſio explicatiua. Si intelligitur, quòd homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare venialiter quaſi id, quod nobis eſt veniale, ſi ipſe committeret, eſſet ſibi mortale propter altitudinem ſtatus, falſus eſt intellectus, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Dignitas enim perſonæ eſt quædam circunſtantia aggrauans peccatum, non tamen transfert in aliam ſpeciem, niſi fortè ſuperueniente deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiuſmodi; quod in propoſito dici non poteſt, vnde id, quod eſt de ſe veniale non potuit transferri in mortale propter dignitatem primi ſtatus.

¶ Aſſignat rationem reprobatiuę concluſionis prædictæ, pro quo notanda ſunt aliqua. Primò ergo oportet memorari dictorum ſupra q. 73. art. 1. quæ etiam habet D.S. in de Malo. Ma. 7. ar. 7. quòd veniale non trahitur in mortale niſi propter circunſtantiam aggrauantem, ita quòd trahat in aliam ſpeciem peccati, & aggrauetur in infinitum, hoc etiam patuit. q. præce. articulo 5.

¶ Secundò notandum, quòd conditio perſonæ, quæ eſt circunſtantia, non transfert in aliam ſpeciem peccati niſi faciat aliquod opus eſſe contra ſpeciale præceptum tali perſonæ datum, quod præceptum non eſt datum alijs; ſicut ducere vxorem eſt cõtra ſpeciale præceptum ſacerdotis, & non eſt contra præceptum datum laico, vnde ſacerdoti eſt peccatum mortale, laico nullum.

¶ Tertiò oportet notare, quòd ſi actus ſuperioris perſonæ, q̃ habet conditionem altioris ſtatus, & dignitatis, non repugnet p̃cepto ſpecialiter ſibi facto, non eſt mortalis, ſi ſit venialis ex genere, ſicut etiam Scotus tangit in præſenti materia in ſecundo, diſt. 21. & hoc ſibi gratis admittimus. Ex quibus ſtatim ſequitur, quòd cum actus peccatorum ex genere venialium non fuerit aliter contra præceptum hominis in ſtatu innocentiæ, quàm nobis, quòd non fuiſſent ſibi mortalia. His notatis probatur ſic cõcluſio, dignitas perſonæ eſt quædã circunſtantia aggrauans peccatum, non tñ transfert in aliam ſpeciẽ, niſi forte ſuperueniente deformitate inobedientiæ, vel voti, vel alicuius huiuſmodi, qđ in propoſito dici non poteſt: ergo id, quod de ſe eſt veniale non potuit transferri in mortale propter dignitatem primi ſtatus, & per conſequens ſequitur concluſio, quòd id, quod nobis eſt veniale non fuiſſet ſibi mortale, &c. Tenet conſequentia ex. q. 88. arti. 4. quia niſi circunſtantia transferat in aliam ſpeciem, quæ aggrauet in infinitum, nõ poteſt facere de veniali mortale. Antecedens patuit ſupra. q. 73. ar. 10. Et dicitur niſi forte, quia ſi veniali ex genere ſuperueneriet contemptus, tunc eſſet mortale per accidens, quia in eo poneretur finis. Et dicitur quòd in propoſito dici non poteſt, quia videlicet homo non habuit ſpeciale præceptum de vitandis huiuſmodi venialibus, nec erant contra votum aliquod.

¶ Sic ergo intelligendum eſt, quòd non potuit peccare venialiter, quia non potuit eſſe vt committeret aliquid, quod eſſet de ſe peccatum veniale antequàm integritatem primi ſtatus amitteret peccando mortaliter.

¶ Hic conſequenter D.S. reſumit concluſionem, & primò ponit verum eius intellectum. Secundò ex hoc eam probat, ibi, cuius ratio eſt, &c. Tertiò ex hoc infert quoddam corollarium, ibi. Et ideo oportebat, &c. Dicit ergo, non potuit, ſcilicet homo in ſtatu innocentiæ peccare venialiter, ſic intelligendo, quia non potuit eſſe vt committeret aliquid, quod eſſet de ſe veniale, antequàm integritatem primi ſtatus amitteret peccando mortaliter. Deinde cum dicit.

¶ Cuius ratio eſt, quia peccatum veniale in nobis cõtingit vel propter imperfectionem actus, ſicut ſubiti motus in genere peccatorum mortalium; vel propter inordinationem exiſtentem circa ea, quæ ſunt ad finẽ ſeruato debito ordine ad finem.

¶ Probat concluſionem benè intellectam tali medio, peccatum veniale in nobis contingit vel propter imperfectionẽ actus, ſcilicet ſenſualitatis vel rationis, vel propter inordinationem exiſtentem circa ea, quæ ſunt ad finem, ſeruato ordine determinato habitualiter ad finem; ſed nullum iſtorum potuit contingere ſtante ſtatu innocentię, ergo concluſio vera. D.S. primò ponit maiorem, ſecundò probat minorem ſubintellectam, ibi. Vtrũq; autem horum, &c. Maior autem relinquitur nota, & explicatur prima eius pars exemplariter, ſicut ſubiti motus in genere peccatorum mortalium, ſunt venialia per accidens. Secunda pars maioris patet exemplariter ex ſupra dictis, ſicut verbum inutile, & otioſum eſt veniale ex genere, ita ꝙ hæc maior vult, ꝙ non cõtingit peccare venialiter niſi duobus modis, ſcilicet veniali p accidens, & veniali ex genere, & patet ex præce. q. Deinde ibi.

¶ Vtrumque autem horum contingit propter quẽdam defectum ordinis ex eo, quòd inferius non continetur firmiter ſub ſuperiori; quòd enim in nobis inſurgat ſubitus motus ſenſualitatis contingit ex hoc, ꝙ ſenſualitas non eſt omnino ſubdita rationi; quòd verò inſurgat ſubitus motus in ratione ipſa, prouenit in nobis ex hoc, quòd ipſa executio actus rationis non ſubditur deliberationi, quæ eſt ex altiori bono, vt ſupra dictum eſt.* *q. 74. ar. 10.

¶ Probat minorem, quam tamen non ponit formaliter, & arguitur ſic pro vtraque eius parte. Vtrumque horum venialium contingit propter quendam defectum ordinis, ex eo, quòd inferius non continetur firmiter ſub ſuperiori, ſed in ſtatu innocentiæ erat infallibilis ordinis firmitas, vt ſemper inferius contineretur ſub ſuperiori, quandiu ſummum hominis contineretur ſub Deo: ergo minor vera. Huius rationis pro minore primò ponit maiorem. Secundò minorem, ibi. In ſtatu autem, &c. Maiorem autem proximam D. S. declarat primò quo ad vnam partem, ſcilicet quo ad veniale per accidens. Secundò, quo ad veniale ex genere, ibi. Quod verò humanus, &c. Declaratur ergo maior proxima quo ad veniale per accidens, quod eſt ſubitus motus ſenſualitatis vel rationis, quia quòd in nobis inſurgat ſubitus motus ſenſualitatis contingit ex hoc, quòd ſenſualitas non eſt omnino ſubiecta rationi, quod ſupple non ſubdi eſt defectus ordinis, qui erat per iuſtitiam originalem. Vide prima par. q. 95. arti. 2. quia non erat motus ſenſualitatis niſi ex iudicio rationis. Secundò declaratur de ſubito motu rationis, qui dicebat ſupra q. 74. ar 10. motus ſurrepticius, & a Scoto motus leuis, quia quòd inſurgat ſubitus motus in ratione ipſa, prouenit in nobis ex hoc, quòd ipſa executio actus rationis non ſubditur deliberationi, q̃ eſt ex altiori bono, ideſt ex ſumma lege, ſcilicet Diuina, quia videlicet antequam aduertatur Diuina lex, ratio iudicat ſecũdùm rationem naturalem, & temporalem, vt patuit ſupra vbi iam ex intentione; in ſtatu autem innocentiæ ratio ſuperior firmiſſimè adhęſiſſet illi altiori bono, ideſt ſupremę regulæ, nec indicaſſet vel habuiſſet quemcumque motum, niſi directum ſecundum illam regulam; quare ſequitur, quòd nec ſubitus motus ibi fuiſſet, quia & ille eſt præter ordinem ad iſtam regulam, omnia autem fuiſſent ordinata. Ex quibus nota defectum Scoti in ſecũdo diſt. 21. qui hæc non videns dicit ad tertium. Eſto verum ſit, quòd in inferioribus viribus non potuerit fuiſſe deordinatio niſi præfuiſſet in ſuperioribus, tamen dico, quòd non omnis deordinatio in

natio niſi præfuiſſet in ſuperioribus tamen dico, quòd non omnis deordinatio in virtute ſuperiori eſt peccatum mortale, nam reuis motus per ſurreptionem de opinione aliqua circa articulos fidei eſt deordinatio in portione vel in virtute ſuperiori, nã poteſt eſſe circa tale obiectum quod non poteſt conſiderari niſi per virtutes ſuperiores, vt Deum eſſe trinum, & vnum, & tamen non omnis motus leuis eſt peccatum mortale, licet in ſuperiori virtute, ſit grauius peccatum, quàm in inferiori, hæc ille in forma. Sed quamuis hæc in ſe vera ſint, ſupponunt tamen aliquod iam immediatè reprobatum, quod Scotus non probat, videlicet, quòd in ſtatu innocentiæ potuiſſet fuiſſe motus ſubitus circa res æternas, quod nunc manifeſtè improbatum eſt; quare cum Scotus non omnino reluctetur, quòd non potuerit eſſe veniale propter inordinationem virium inferiorum, ſed ſolùm propter motum virtutum ſuperiorum, hoc autem etiam oſtenſum ſit eſſe falſum, & ipſe nullo modo probet, ſequitur, quòd veniale nullo modo potuit eſſe in hoc ſtatu. Puto autem, quòd Scotus ideo hoc ſuppoſuerit, ſcilicet quòd veniale poſſit eſſe in ratione ſuperiori ſecundum ſe in ſtatu innocentiæ, ſicut & nunc eſt in nobis, quia D.S. in ſecundo diſt. 21. q. vnica ar. vlti. non facit mentionem expreſſam niſi de veniali, quod contingit propter inordinationem & non ſubiectionem inferiorum vitium ad ſuperiores, vbi Scotus eum videtur vidiſſe, ſed non videtur vidiſſe D.S. hic, & in de Malo. Mate. 7. ar. 7. vbi ex intentione reprobat, quod Sco. ſuppo nit. Et putat D.S. non aduertiſſe, ſed hic aduertat, quòd non latuerit D.S. quòd Scotus ſolus videbatur vidiſſe, &c. Patet quoque, ꝙ Sco. deficit ibidem ad primum, quia cũ ſumma rectitudine, quæ fuit rationis ſuperioris ad legem Dei pro tali ſtatu, non ſtabat obliquitas venialis; & quod inducit ſimile, quia cum certitudine intellectus de aliqua concluſione poteſt ſtare opinio de alia, non valet, quia veniale non habet ſe ad rectitudinem, quæ erat ad finem, ſicut exiſtimatio recta de vna concluſione ad opinionem de alia, ſed haberet ſe ſicut defectus circa concluſionem ad rectã æſtimationem de principio ad concluſionem recto applicato, & benè connexo, quod eſt impoſſibile, vt patet apud D. S. in de Malo vbi iam circa finem cor. arti. Conſequenter ibi.

Scotus.

¶ Quod verò humanus animus inordinetur circa ea quæ ſunt ad finem ſeruato debito ordine ad finem, ꝓuenit ex hoc, quòd ea, quæ ſunt ad finem non ordinantur infallibiliter ſub fine, qui tenet ſummum locũ quaſi principium in appetibilibus, vt ſupra dictum eſt. * ——

*q 72. ar. 5.

¶ Declarat præcedentem maiorem proximam de veniali ex genere, quia quòd humanus animus inordinetur circa ea quæ ſunt ad finem, prouenit ex hoc, quòd ea, quæ ſunt ad finẽ non ordinantur infallibiliter ſub fine qui tenet ſummum locum, quaſi principium in appetibilibus, vt patuit ſupra. q. 72. artic. 5. ergo & tale veniale prouenit ex defectu ordinis.

¶ Nota circa hoc, ꝙ quaſi ſimile fuit de homine in ſtatu innocentiæ, ſicut de beatis, quia beati nihil appetere poſſunt niſi in ordine ad Diuinam voluntatem viſam, ita homo in illo ſtatu nihil velle potuit eorum quæ ſunt ad finem, niſi cum actuali vel virtuali relatione in illum finem, & per conſequens non potuit peccare venialiter; tamen in hoc eſt differentia, quia in ſtatu innocentiæ potuit ſe male habere ad finem, ſed non in beatitudine, ſed vt dictũ eſt ſimilitudo eſt in hoc, quòd vtrobique ſemper media referrentur in finem, &c. Deinde ibi.

¶ In ſtatu autem innocentiæ, vt in primo habitum eſt. * erat infallibilis ordinis firmitas, vt ſemper inferius cõtineretur ſub ſuperiori quamdiu ſummum bonum hominis contineretur ſub Deo, vt etiam Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei. ——

*p. 3. q. 95. arti. 1.

¶ Ponit minorem præcedentis rationis pro minore principali quę fuit (ſed in ſtatu innocentiæ,) &c. Et relinquitur nota ex prima parte. q. 115. artic. 1. & ex auctoritate Aug. in 9. de Ciuitate Dei. Tunc ibi.

¶ Et ideo oportebat, quòd inordinatio in homine non eſſet niſi inciperet ab hoc, quòd ſummum hominis non ſubderetur Deo quod fit per peccatũ mortale. Ex quo patet, ꝙ homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare venialiter antequam peccaret mortaliter. ——

¶ Infert vltimò quoddam corollarium, ad quòd ſequitur cõcluſio reſponſiua immediatè, & eſt. Oportebat, quòd inordinatio in homine non eſſet, niſi inciperet ab hoc, quòd ſummũ hominis non ſubderetur Deo, quod fit per peccatum mortale patet ex dictis, quia homo in ſtatu innocentiæ potuit peccare, & de facto peccauit, non autem potuit primò peccare ex parte inferiorum vitium vel etiam ſuperiorum, donec eſſent vnite cum Deo; ergo ſequitur corollarium, & per conſequens concluſio reſponſiua, quòd homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare venialiter antequam peccaret mortaliter.

CIRCA argumentum in contrarium, quod eſt efficax pro concluſione, nota, quòd Scotus nititur ipſum effugere, & admittit vbi ſupra ſicut & in ſecundo diſt. 29. q. 1. quòd aliquid ingerẽs triſtitiam, & paſſionem poſſet eſſe in ſtatu innocentiæ, non ſatis magnipẽdens auctoritatem B. Aug. Vnde dicit ſic dico, quòd alia pœna, quàm mors poteſt reſpondere veniali, puta diſplicentia aliqua vel aliquid huiuſmodi. Vel poteſt dici, quòd pœna ſibi ꝓpria non reſpondet, ſed committens veniale eſt debitor feruentioris actus voluntatis, quam prius, qui feruor conſumeret peccatum veniale hæc ille. Sed illę ſolutio eſt contra Auguſtinum. 14. de Ciui. Dei, quia omnes ille paſſiones immo motus voluntatis, quæ reſpiciunt malum in Adam non erant, vt allegat etiam D.S. prima parte q. 115 arti. 2. in cor. Diſplicentia autem vel aliquid huiuſmodi vtique eſt paſſio vel motus voluntatis reſpectu mali. Secunda autem ſolutio aſſumit vnum voluntarium dictum, & valde ſuſpectum, quòd venialì non reſpondeat pœna etiam ſenſibilis, ſaltem aliqua triſtitia pœnalis, & afflictiua, quæ vt eſt ex charitate delet culpam, vt autem pœnalis ſatisfacit pro reatu pœnæ. Et præterea aſſumit vnum ſupra improbatum, ſi intelligit, ꝙ feruor quilibet conſumat venialc quo ad culpam, & reatum; immo vt patuit q. 87. arti. 5 ad tertium, veniali dimiſſo quo ad culpam, poteſt remanere quo ad reatum, quamuis etiam vi contritionis tota pœna tolli poſſit vt habet D.S in 4. diſt. 38. q. 1. arti. 3. q. 2. ad 4. vide Capreo. in 4. diſt. 16. ad 4. Præterea, quia D.S. vbi ſã in 4. q. 2. ar. 4. q. 3. ad primum. quia homo potius deberet ſuſtinere mortem antequam peccaret mortaliter vel venialiter, eo modo debiti quo debet veniale vitare; ideo non eſt mirum, ſi illi ſtatui non eſt poſſibile, cui mors omnino repugnat, quare argumẽtum in contrarium ſtat ſolide, nec Scotus ipſum ſoluit, ſed circa ipſum dubitauit, & hoc frequentiſſimum eſt apud Scotum, ꝙ cũ D.S. arguerit ipſe nihil certum determinate potuit.

Cum Sco. D. S. ſe opponit raro determinare potuit.

¶ Nota quoque argumenta Scoti in iſta materia peccant ſecundùm non cauſam, vt cauſam, quia quòd cum gratia etiam magna viatoris ſtet veniale, nõ autem cum dono originalis iuſtitiæ, hoc non eſt ideo, quia donum illud perfectius coniungeret habitualiter vltimo fini, quàm gratia Ioanne Baptiſte, vel Hieremiæ, vel Apoſtolus in eorum vltima ſanctificatione collata; ſed hoc ideo, quia donum illud ſubdebat non ſolùm mẽtem Deo, verum; & corpus animæ, & omnes potẽtias inferiores rationi, immo generaliter omnia inferiora, quæ ſunt in homine ſuis ſuperioribus, intantum, quòd ordines inferiores violari nõ potetant, niſi prius tempore vel natura ſublato ſuperiori; vnde ſecundùm Capreo. in 2. d. 21. imperfectè concepit Scotus virtutẽ originalis iuſtitiæ vel donum primi ſtatus, &c.

Capreolus

¶ Præterea. Adam non potuit committere ea, quæ ſunt venialia ex genere, quia iſta non contingunt niſi inferiora non ſint ſubdita ſuis ſuperioribus, nec potuit committere, venialia p accidens, quia illa committuntur ex hoc, quòd ratio non ſubditur ſupremo ſuo ideſt deliberationi, quæ eſt ex ſuprema regula rationis. Vide de iſtis ſi placet ſanctum Bonauen. in tertio diſt. 21. ar. 3. q. 1. quia in ſenten. tenet cum D.S. & dicit Doctores Theologiæ ita communiter ſenſiſſe. Verum in quadam ſolutione videtur repugnare dictis in principio ar. quia dicit, quòd veniale ex genere ſi comiſiſſet Adam, fuiſſet ſibi mortale propter ſtatũ, hoc autem reprobatum fuit, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd veniale non ſumitur ibi ſecundùm quod nunc de veniali loquimur, ſed dicitur veniale, quod eſt facile remiſſibile. ——

¶ Ad maiorem, pro qua intelligenda, nota, quod duplex eſt ſeductio, ſcilicet in vniuerſali, & particulari eligibili, quæ eſt ignorantia electionis quicunq; ergo peccat ſeducitur ignorantia electionis in particulari eligibili; mulier autem fuit ſeducta ignorantia in vniuerſali, quando ſcilicet credidit qd ſerpens dixit, ſed vir non credidit hoc, ſed deceptus fuit in particulari; ſcilicet quòd gerendus eſſe tmos vxori, & cum ea comedere deberet; & inexpertus diuinæ ſeueritatis, credidit, ꝙ facile ei remitteretur. Vnde dicitur ad maiorẽ, quòd credidit veniale, ideſt facile remiſſibile ſine. ſ. pœna mortis ſequente, & ita credidit veniale non ex genere, nec propter ſubitum motum, ſed ex cauſa, quod non diſtinguitur contra mortale, vt patuit ſupra. q. 88. ar. 2. Ad minorem, niſi potuiſſet peccare venialiter, verum, ſecundùm opinionem ſuam erroneam venialiter, ideſt facile remiſſibiliter; ſed in illum errorem & falſam opinionẽ qua credidit veniale (ſcilicet ab euentu, ideſt remiſſibile citra punitionem per pœnam mortis, quod tñ fuit mortale. i. inductiuũ mortis) in Adam præceſſit mentis elatio, ſicut iam ſtatim de muliere dicetur, & hæc habet D. S in de Ve. Ma. 18. ar. 6. ad 11. quare negatur, quòd potuerit peccare venialiter ſtante ſtatu, Vide etiã D.S. in. 2. vbi ſupra ad quintum, vbi, & alias ſolutiones habet.

¶ Ad ſecundũ dicendũ, ꝙ illa elatio, quæ ꝓceſſit in animo hoĩs, fuit primũ hoĩs peccatũ mortale dicitur autem præceſſiſſe deiectionem eius in exteriorem actum peccati; huiuſmodi autem elationem ſub ſequta eſt, & experiendi cupiditas in viro, & dubitatio in muliere

quæ

Digitized by Google

quæ ex hoc ſolo in quandam aliam elationem prorupit quòd præcepti mentionē a ſerpente audiuit, quaſi nollet ſub præcepto contineri.

¶ Ad maiorem vel aſſumptum nō eſt arbitrandum, quòd eſſet hominem deiecturus, ſcilicet in exteriorem actum peccati, niſi præceſſiſſet quædam elatio, quæ fuit primum peccatū, quo ſcilicet quaſi noluit ſub Diuino præcepto contineri, ſtatim enim in mente mulieris ſurrexit elatio per quam faſtidiuit præceptis Dei cohiberi, & ex hoc ſecuta eſt dubitatio. Vltra, elatio autem deiectionem præcedens quæ facta eſt per peccatum mortale, non potuit eſſe niſi veniale. Dico, quòd eſt duplex deiectio. Vna interior, ideſt per actum interiorem, & illa fuit mortale, & fuit ipſamet elatio, ſed alia eſt deiectio per actum exteriorem, & illam præceſſit elatio. Minor autem illa imaginatur, & malè, quaſi elatio præceſſiſſet omnem deiectionem, quod non eſt de mēte Beati Aug. ſed præceſſit ſolam deiectionem in opus exterius, ſcilicet commiſſionem, & amiſſionem ſtatus, & tamen ipſa elatio fuit interior deiectio prima, & mortalis; quare negatur alia pars, q illa elatio non potuit eſſe niſi veniale peccatum, immo fuit mortale, & per eam primò peccauit homo. Vltra ſimiliter, &c. dico, q illa experiendi cupiditas proceſſit ex elatione mentis, quæ & in viro hanc cupiditatem præceſſit, quam elationem vir ex verbis mulieris concepit, vt habet D. S. de Malo vbi iam ad 12. Similiter dico, quòd ille motus infidelitatis mulieris proceſſit ex elatione mortali, ſi tamen motus ille ſubitus dici debeat, qui etiam in verba prorupit. Vlterius, negatur, quòd hæc videantur venialia peccata, quia velle experiri prohibitum præcepto Diuino eſt mortale. Et ſecundò dato, quòd fuiſſent venialia, negatur conſequentia, quia illa venialia vt patuit proceſſerunt ex elatione mortali, quare non ſequitur, quòd peccauerint venialiter ſtante ſtatu innocentiæ, ſed iam deſtructo per mortale.

¶ De materia iſtius ſolutionis, & præcedentis D. S. loquitur in de Verita. Mat. 18. art. 6. ad 5. Mulier ſperauit ſe poſſe aliquo modo conſequi, quod ſerpens promiſit, & credidit hoc aliquo modo poſſibile, & in hoc ſeducta eſt ſecundùm Apoſtolum primæ ad Thi. 2. ſed iſtam ſeductionem præceſſit quædam mentis elatio qua ſuam excellentiam inordinatè appetijt, quam concepit ad verba ſerpentis; ſicut homines frequenter ad verba adulantiū ſupra ſeipſos efferuntur. Et hæc quidem elatio præcedēs fuit excellentiæ propriæ in generali, quæ eſt primum peccatū, quod cōſecuta eſt ſeductio qua credidit eſſe verum, quod ſerpēs dicebat, & ſic conſecuta eſt elatio, qua determinatè hanc excellentiam appetijt quam ſerpens promittebat. Hæc ille.

¶ Nota autem, quòd hic dicit illam elationem fuiſſe appetitum propriæ excellentiæ. De Malo autem dicit fuiſſe faſtidium ſuper cohibitione Diuini præcepti. Et vtrunque eſt ſuperbiæ, ſed alterius ſpeciei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum mortale intantum opponitur integritati primi ſtatus, quòd corrumpit ipſum; quod peccatum veniale facere non poteſt, & quia non poteſt ſimul eſſe quæcunque inordinatio cum integritate primi ſtatus, cōſequens eſt, quòd primus homo non potuerit peccare d venialiter antequam peccaret mortaliter. Dub. 75.

¶ Ad maiorem dico, quòd vtrumque ei opponitur mortale. & veniale, quia nullum ſtare poteſt cum integritate primi ſtatus, ſed in hoc magis mortale, quia ipſam deſtruit, & corrumpit, nō autem veniale, licet & hoc ſit ſibi incompoſſibile. Ad minorem, potuit peccare mortaliter, verum, ſed corrumpendo integritatē, quia ſecundum D. S. de Verita. ſupra ad 8. In eodem inſtāti, quo peccauit fuit ſtatu innocentiæ deſtitutus, ſed ſtante illo ſtatu, nō potuit eſſe inordinatio venialis, quare negatur conſequentia, quia mortale corrumpit integritatem veniale autem non corrūpit, & ipſa integritas ipſum non compatitur, ſequitur quòd ſtāte integritate non potuit venialiter peccare, ſed tamen potuit integritatem corrumpere per mortale, &c.

Vtrum Angelus bonus vel malus poſſit peccare venialiter.

S Ma. queſt. 7. art. 9. * In Hom. 2. paulo poſt prin. eſt Ho 29. in Euang.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Angelus bonus vel malus poſſit peccare venialiter, homo enim cum Angelis conuenit in ſuperiori animæ parte, quæ mens vocatur, ſecundùm illud Greg. in Homel. * homo intelligit cum Angelis; ſed homo ſecundùm ſuperiorem partem animæ poteſt peccare venialiter, ergo & Angelus.

¶ 2 Præterea. Quicumque poteſt, quod eſt plus, poteſt etiam, quod minus; ſed Angelus potuit diligere bonum creatum plus, quàm Deum, quod fecit peccando mortaliter, ergo etiam potuit bonum creatum diligere infra Deum inordinatè venialiter peccando.

¶ 3 Præterea. Angeli mali videntur aliqua facere, quæ ſunt ex genere ſuo venialia peccata prouocando homines ad riſum, & ad alias huiuſmodi leuitates; ſed circunſtantia perſonæ non facit de veniali mortale, vt dictum eſt. * niſi ſpeciali prohibitione ſuperueniente, quod non eſt in propoſito, ergo Angelus poteſt peccare venialiter. * q. 88. art. 3.

¶ Sed contra eſt, quòd maior eſt perfectio Angeli, quàm perfectio hominis in primo ſtatu, ſed homo in primo ſtatu non potuit peccare venialiter, ergo multò minus Angelus.

¶ Quærit ſecundò de alio ſubiecto venialis, ſcilicet Angelo bono vel malo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd intellectus Angeli ſicut in primo dictum eſt. * non eſt diſcurſiuus, vt ſcilicet procedat a principijs in cōcluſiones ſeorſum vtrūque intelligens, ſicut in nobis contingit; vnde oportet, quòd quandocumque conſiderat concluſiones conſideret eas prout ſunt in principijs. * q. 58. art. 3. Dub. 2.

¶ In cor. art. tria principaliter facit; Primò deducit vnam concluſionem præambularem fundamentalem; Secundò ex ipſa infert quoddam corollarium, ex quo poteſt trahi concluſio reſponſiua generalis tamen ibi. Propter hoc, &c. Tertiò ſubiungit concluſionem reſponſiuam magis particulariter, ibi, ſed Angeli boni. Quo ad primum eſt iſta concluſio præambularis, mēs Angeli non fertur in ea, quæ ſunt ad finē niſi ſecūdùm quòd ſtāt ſub ordine finis. Probatur iſta concluſio, quandocumque intellectus Angeli conſideratur concluſiones, conſiderat eas prout ſunt in principijs; ſed in appetibilibus fines ſunt ſicut principia, ea verò, quæ ſunt ad finem ſunt ſicut concluſiones, ergo ſequitur concluſio. Maiorem huius rationis primò ponit, & probat. Secundò minorem adiungens concluſionem, ibi. In appeti. &c. Maior ergo probatur, quia intellectus Angeli non eſt diſcurſiuus ſupplē, nec actu nec potentia vt ſcilicet procedat a principijs in concluſiones ſeorſum vtrumque intelligens, ſicut in nobis cōtingit; ergo maior vera, quia ſeorſum conſiderare eſſet diſcurrere, vnum videlicet cognoſcere poſt aliud cuius cognitio ex cognitione alterius depēderet; licet enim Angelus cognoſcat per tēpus, ea quorum habet diuerſas ſpecies, & diſparata, tamen quæ a ſeinuicem dependent in cognitione ſimul cognoſcit.

¶ Nota hic primò, quòd fundamentum huius arti. & maioris huius eſt, quia Angelus non eſt diſcurſiuus. Nota inquam hic breuiter, quòd ad rationem diſcurſus non ſufficit, quòd veritas vnius cauſetur a veritate alterius, immo nec requirit ad diſcurſum, quòd veritas vnius cauſetur a veritate alterius, poteſt enim eſſe diſcurſus ab effectu ad cauſam, & tamen veritas cauſæ non cauſatur a veritate effectus, ſed hoc vniuerſaliter, & per ſe requiritur, quòd cognitio vnius cauſetur ex cognitione alterius in intellectu tali, in quo dicit eſſe diſcurſus; ſed talis cauſalitas vnius cognitionis ab alia, non habet locum quando aliqua duo eadem cognitione cognoſcuntur, quia eadem cognitio non eſt cauſa ſuiipſius, & talis diſcurſus ſe tenet ex parte intellectus magis, quàm rei intellectæ, quoniam de re ſimpliciſſima intellectus noſter diſcurrit, & ècontra intellectus Diuinus de re compoſita habet ſimpliciſſimam apprehenſionem. Et per hæc patet nullitas quorundam, quæ Scotus arguit in prologo primi, & in 2. diſt. 7. q. 1. remittens ſe ad eundem locum, volens, quòd res in ſe veritatem continens ſuarum paſſionum diſcurſiuam cauſet cognitionem in quocumque intellectu paſſiuo, &c. quia vt iam patuit, diſcurſus eſt effectus tenēs ſe ex parte intellectus magis, qua obiect. Et ſecundò, quia non ſufficit veritatem vnius cauſari ex veritate alterius, & tertiò ſupponit intellectum Angelicum eſſe paſſiuum a re viſa in alio, quod falſum eſt, ſed de his aliàs. contra Scotum.

¶ Nota ſecundò vt res iſta magis fundetur, & vt non ſit locus cuidam obiectioni Scoticæ in ſecundo diſt. 8. q. 1. quòd eſt ſimilis proportio voluntatis perfectæ extra ſtatum viæ, ſicut de voluntate noſtra viatica ad beatitudinem in communi ſecundùm communem rationem, conſtat autem, quòd homo quæcumque vult virtualiter vult propter beatitudinem, quia in omni actu voluntatis noſtræ ſaluatur virtualiter appetitus beatitudinis, quia quicquid volumus ideo volumus vt participemus beatitudinem, vnde & voluntas extra viam vel obſtinata in malo, vel confirmata in bono ſemper virtualiter omnia, quæ vult appetit propter finem voluntatis ſiue bonum vel penes ſum, vnde talis finis affectio omnia determinat ad vnum, & finis eius ſe habet vt principium primum omnium actuum voluntariorum ſequentium. Ex hoc ſequitur, quòd non datur aliquis actus medius voluntarius in voluntate extra ſtatum viæ, &c.

¶ Nota

¶ Nota tertiò circa probationem maioris, quia ibi continetur quid requiratur ad diſcurſum, quia ſeorſum intelligere circa vtrumque. Conſequenter cum dicit.

¶ In appetibilibus autem ſicut multotiens dictum eſt, fines ſunt ſicut principia; ea verò, quæ ſunt ad finẽ ſunt ſicut concluſiones; vnde mens Angeli non fertur in ea, quæ ſunt ad finem niſi ſecundùm quòd ſtant ſub ordine finis.

¶ Ponit minorem cum concluſione præambulari, & relinquitur minor nota, & eſt multotiens ſupra habita, & eſt auctoritas Philoſophi. Nota autem quo ad concluſionem, quòd differunt intellectus Angeli, & mens Angeli, quia ſicut pars, & totum vt poteſt patere ex D. S. in de Verita. Mate. 10. ar. 1. quia intellectus dicit vnam potentiam tantum, ſed mens omnes potentias ſpirituales, & inorganicas animæ vel Angeli, vnde quando D. S. loquitur de conſiderare, loquitur de intellectu, ſed quando loquitur de appetitu, & latione affectiua in finem, & ea, quæ ſunt ad finem, loquitur de mente, quæ etiam comprehendit voluntatem, cuius eſt ferri in finem, & media, vt ſic formaliter.

¶ Nota etiam, quòd quia intellectus, & volũtas ſibi correſpõdent, & in eodem proportionantur, quo ad modum agẽdi, ideo ex hoc, quòd intellectus ſimul fertur in media, & fines tanquam in concluſiones, & principia, ſequitur, quòd etiam voluntas ſimul circa ea afficiatur, & ita habetur intentum D. S. Tunc ibi.

¶ Propter hoc ex natura ſua habent, quòd non poſſit in eis eſſe deordinatio circa ea, quæ ſunt ad finem, niſi ſimul ſit deordinatio circa finem ipſum, quod eſt per peccatum mortale.

¶ Elicit quoddam corollarium tale, Angeli ex natura ſua habent, quòd nõ poſſit in eis eſſe deordinatio circa ea, quæ ſunt ad finem, niſi ſimul ſit deordinatio circa finem ipſum, quod eſt per peccatum mortale. Patet hoc ex iam dicta concluſione, quia benè ſequitur mens Angeli nõ fertur in ea, quæ ſunt ad finem, niſi ſecundùm quòd ſtant ſub ordine finis, ergo ſi eſt inordinatio circa ea, quæ ſunt ad finem, eſt etiam inordinatio finis, quæ arguit mortale, vt dicit corollarium, quia inordinata media non appetuntur propter bonum finem, ſed ſolùm propter malum. Et quia ſimul appetuntur, & ſemper propter finem malum, ergo ſemper peccant mortaliter. Ex iſto corollario poſſet inferri concluſio generalis concernens Angelum peccanté vt ſic, Angeli non poſſunt peccare venialiter, ſed ſemper mortaliter. Paobatur ſumẽdo corollarium pro maiore; quia ex natura habent, quòd non poſſit in eis eſſe deordinatio, circa ea, quæ ſunt ad finem, niſi ſit deordinatio circa finem; ſed deordinatio circa finem eſt ſemper mortale, ergo ſemper peccant mortaliter.

¶ Pro quo nota, vt ſupra ſæpius habitum eſt, quòd ſi quis de ſe veniale, immo de ſe bonum velit propter finem peccati mortalis eo ipſo peccat mortaliter; quare ſequitur, quòd omnis operatio mali Angeli ordinabilis in finem ſit actu volita propter finem. Secundò ſequitur, quòd cum voluntas diabolica ſit obſtinata in malo fine, qui eſt peccatum mortale, quòd ſemper peccet mortaliter, quia omnes actiones voluntariæ inficiuntur ex mala affectione finis. Nec poteſt ſtare in aliqua actione vt eſt conformis naturæ ſuæ bonæ, ſed oportet, quòd velit propter finem voluntatis ſuæ; ſecus in nobis, vt pulchrè deducit D. S. in de Malo. Ma. 7. art. 2. quia in nobis contingit eſſe deordinationem circa ea, q̃ ſunt ad finem per peccatum veniale, mente hominis habitualiter exiſtente fixa in finem; habet enim homo intellectum diſcurſiuum ad quem pertinet vt principia ſeorſum conſideret, & concluſiones ſeorſum, & ſic contingit, quòd ab vno in alterũ diſcurrat, &c. Vnde in nobis contingit quandoque, quod cogitamus vel afficimur circa ea, quæ ſunt ad finem, & quandoque ſolùm circa finem, quod in Angelis eſſe non poteſt, ſed ſemper motus mentis Angelicæ ſimul fertur in finem, & in ea, quæ ſunt ad finem. Hæc D. S. in ſubſtantia.

¶ Et nota verbum D. S. habet enim homo intellectum diſcurſiuum ad quem pertinet vt principia ſeorſum interdum conſideret, &c. Nota interdum, quia non iudicatur intellectus non diſcurſiuus, quia aliqua quandoque apprehendat ſine diſcurſu, ſed ex hoc, quòd non habet nec habere poteſt aliquem diſcurſiuum actum. Vnde negatio diſcurſus actu, & potẽtia arguit intellectũ non diſcurſiuum, & non ſolùm negatio alicuius particularis diſcurſus. Et per oppoſitum ſufficit, quòd aliquando diſcurratur ad intellectum diſcurſiuum, vt D. S. habet, & ex negatione omnis diſcurſus arguitur in propoſito, quòd intellectus Angelicus ſemper ſimul feratur in principia, & concluſiones, in finem, & ea, q̃ ſunt ad finem. Arguitur, & alibi in prima par. q. 64. art. 4. immobilitas voluntatis Angelicæ in eo cui ſemel plenè, & ex iudicio adhæſerit. nulla autem cognitio particularis, & practica eſt in homine immobilis, loquendo naturaliter, quoniã iudicium in particulari poteſt ſemper variari, vel mediante paſſione, vel ex aliquo medio, quod probabilius apparet, vel propter obliuionem prioris medij, aut propter inconſiderationem alicuius, quæ omnia ad diſcurſum pertinent, & in Angelo non habent locũ. Vnde diſcurrere, & non diſcurrere mobilitatem vel immobilitatem voluntatum inducit, &c. Ex iſto patet fundamentum præcedentis concluſionis generalis, quia veniale relatum in mortale eſt mortale, quam probat ratio, quòd Angeli peccantes ſemper peccant mortaliter. Tunc ibi.

¶ Sed Angeli boni non mouentur in ea, quæ ſunt ad finẽ niſi in ordine ad finem debitum, qui eſt Deus; & propter hoc omnes eorum actus ſunt charitatis, & ſic in eis non poteſt eſſe peccatum veniale. Angeli verò mali in nihil mouentur niſi in ordine ad finem peccati ſuperbiæ ipſorum, & ideo in omnibus peccant mortaliter, quæcumque propria voluntate agunt; ſecus autem eſt de appetitu naturalis boni, qui eſt in eis, vt in primo dictum eſt.* Dub. 149.

* p. p. q. 63. ar. 1. ad 3. & arti. 4. c. 64. ar. 2. ad 5.

¶ Subiungit aliam concluſionem reſponſiuam magis diſtinctam, & ſpecialem ad quæſitum, In Angelis bonis non poteſt eſſe peccatum veniale, & Angeli mali in omnibus peccant mortaliter, quæ cum propria voluntate agunt. Probatur concluſio aſſumendo concluſionem præambulatẽ ꝓ maiore, mẽs Angeli, &c. ſed Angeli boni non mouentur in ea, quæ ſunt ad finem niſi in ordine ad finem debitum, & propter hoc omnes actus eorũ ſunt charitatis, Angeli verò mali in nihil mouentur niſi in ordine ad finem peccati ſuperbiæ ipſorũ, ergo concluſio vera quo ad ambas partes. Dicit autẽ notanter ſecũda pars concluſionis, quæcũque mali Angeli voluntate agunt, quia ſecus eſt de appetitu naturalis boni in eis, vt patet prima parte. q. 64. ar. 2. ad quintum. quia talis non eſt malus, &c. Præmiſſæ relinquuntur notæ, & patent ex notabilibus præmiſſis, quia Angeli habent ſe nunc cum ſint extra ſtatum viæ, ſicut voluntas noſtra ad communem rationem beatitudinis, &c.

¶ Nota autem D. S. circa minorem, quia dicit notanter in prima eius parte, quòd actus bonorum Angelorum ſunt actus charitatis, & tamen non dicit, quòd ſint meritorij, quia ſunt quidẽ boni, & charitatis, ſed quia extra ſtatũ meriti ideo dicit eos charitatis. Similiter actus malorum Angelorum ſemper ſunt peccata, & mali, ſed non demeritorij, quia extra ſtatum. Hæc autem dicitur ſequens id, quod poſuit prima parte. q. 62. ar. 9. ad tertiũ, vbi omne meritum ab Angelis bonis remouit etiam meritum accidentalis præmij, quamuis illud ex virtute beatitudinis acquirant. Et pari ratione videtur demeritum accidentalis pœnæ a dæmonibus ſe mouendum, ſed accedit accidentalis pœna ex demerito, & damnatione. D. autem S. in quarto diſt. 50. q. 2. arti. 1. q. 6. referendo aliorum opinionem dicit ſecundùm eos, demeritum accidentale remanere vſque in diem iudicij, ſed prima parte, ꝓpriam ſententiam expreſſit.

¶ Nota etiam circa illam exceptionem, & expoſitionem ſecũdæ partis concluſionis, quòd actus naturales Angelorum malorum ſunt præſertim naturales obiectiuè, ideſt quia volũt ſibi aliqua bona naturaliter appetibilia, nec tamen ſunt naturales quo ad exercitium, omnes ſaltem, ſed liberi, & voluntarij; ideo quãtumcumque ſint boni inchoatiuè ex parte obiecti, tamen omnes vt eliciuntur a voluntate mali Angeli inficiuntur, quia omnes tales determinantur in malum finem voluntatis Angelicæ, & per conſequens omnes actus ſecundi ſunt mali, vnde D. S. intelligendus eſt, quòd actus naturales non ſint mali de ſe ex parte obiecti, ſed tamen ex fine omnes inficiuntur; dicit autem D. S. de iſta re prima parte vbi iam ſic. Actus dæmonis eſt duplex, qdã ſcilicet ex voluntate deliberata procedens, & is propriè poteſt dici actus eius, & talis actus dæmonis ſemper eſt malus, quia & ſi aliquando aliquod bonum faciat, non tamen benè facit, ſicut dum veritatem dicit vt decipiat, & dum non voluntariè credit, & confitetur, ſed re, um euidentia coactus. Alius autem actus dæmonis eſt naturalis qui bonus eſſe poteſt, & atteſtatur bonitati naturæ, & tamen tali bono actu abutitur ad malum, hæc ille; quæ intelligẽ ſicut dictum eſt, quia actus naturales ſunt boni ex obiecto propinquo, & obiecto actus, tamen inficiuntur ex intentione agentis, &c.

¶ Confirmatur autem concluſio præſertim generalis reſpõſiua ratione argumenti in contrarium tali. Circa hoc argumentum nota, quòd quidem verum eſt, quòd propter perfectionem primi ſtatus hõ nõ potuit peccare venialiter, ſed nõ propter perfectionem naturalem, ſed gratuitam, vt patuit ſupra; ſed Angelus non poteſt peccare venialiter propter perfectionem naturalem, quia non ſolùm boni Angeli non poſſunt peccare venialiter, ſed nec mali. Secundò eſt differentia, quia quòd homo in ſtatu innocentiæ non potuit peccare venialiter, non fuit, quia non eſſet diſcurſiuus, & collatiuus vt patet in de Verita. Mate. 18. ad primum, ſed fuit propter firmitatem ordinis, quia nec ſenſualitas nec ratio habere potuit motum ſubitum, nec potuit aliquid etiam deliberando, & diſcurrendo eligere, quod nõ eſſet neceſſarium ad finem, ſic quòd non potuit velle vel facere veniale ex genere; ſed in Angelis nõ poteſt eſſe veniale, non quia inferiora

tenẽtur

teneantur ſub ſuperioribus,cum ibi non habeant locũ,nec ideo, quia non poſſunt velle vel cõmittere ex genere venialia,loquendo de malis, immo poſſunt committere ex genere venialia ; ſed quia etiam venialia de ſe, quæ non ſunt finis referunt in malũ finem mortalis peccati.Vnde patet,quòd argumentum hoc fundatur in aliqua proportionabilitate magis,quàm ſimilitudine.

¶ Ad primum ergo dicendum , quod homo conuenit quidem cum Angelis in mente ſiue in intellectu,ſed differt in modo intelligendi,vt dictum eſt.*

* In cor.& prima parte q. 59.ar. 4.ad primũ.

¶ Ad maiorem dico , quòd homo conuenit cum Angelis in mente quo ad ſubſtantiam intellectus ſaltem in vno genere , qa conſtat,quòd intellectus Angelicus , & humanus vt proprietates naturales,diſtinguuntur ſpecie , quicquid ſit vt potentiæ per cõparationem ad obiecta,de quo alias ſupra.Sed dico,quòd differunt in modo intelligendi,quia intellectus humanus dicitur , & eſt ratio,non ſic intellectus Angelicus; intellectus enim cognoſcit ſimplici intuitu, & intellectus non ratio , ſolùm ſimplici intuitu , intellectus autem cum hoc ratio , cognoſcit etiam per diſcurſum,& collationem,vt ſupra prima par q.59 artic. 1.ad primum.Ad minorem,vera eſt loquendo de homine nunc extra ſtatum integrum,quia poteſt habere motum ſubitum,qui eſt venialе per accidens,& ſecundò poteſt ex deliberatione conſentire in veniale ex genere,vt eſt directiua inferiorũ virium, vt patuit ſupra q.74 ar.9.& poteſt ferri in media abſque hoc , quòd feratur in finem bonum vel malum actualiter vel virtualiter ; ſecus de Angelo qui nunquam fertur in ordinabile in finem aliquẽ quin & in finem ipſum feratur,quare negatur conſequentia,& ſtat cõ in diuerſo mõ apprehendẽdi, & appetendi p cõſequẽs,vt patuit.

¶ Ad ſecundum dicendum , quòd Angelus non potuit minus diligere creaturam,quàm Deum, niſi ſimul referens eam in Deum, ſicut in vltimum finem, vel aliquem finem inordinatum in ratione iam dicta.*

* In eo.ar.

¶ Ad maiorem reſpondet D.S.in 2.ſenten.diſt.21.ar.vltimo ad tertium,quòd differt in potentijs actiuis, & paſſiuis;quia in potentijs actiuis,quod poteſt in plus,poteſt etiam in minus , vt qđ poteſt ferre centum, poteſt etiam ferre decem;in potentijs autem paſſiuis eſt ècõtrario, qui enim poteſt pati a paruo, poteſt etiam pati a maiori,vt ſi quis poteſt vinci ab vno,poteſt etiã a duobus, ſed non conuertitur , & talis potentia poteſt eſſe potentia peccãdi;qui enim peccat,a peccati ſui concupiſcentia vincitur,hæc ille.Dicitur igitur ad maiorem , qui poteſt in plus poteſt in minus in potentijs actiuis,ſed non in potentijs paſſiuis qualis eſt potẽtia peccantis,qui ſi poteſt pati a paruo peccato, poteſt etiam pati a magno,ſed nõ ècontra. Dico autem in propoſito, quòd mortale eſt magnum,veniale paruum,& igitur ſequitur, quòd peccans venialiter poſſit peccare mortaliter , ſed non ècontra. Secundò dico poſt S. Bonauen. negando maiorem abſolutè, etiam de potentia actiua,quæ poteſt eſſe ordinata ad maius, & nõ ad minus diuerſorum ſcilicet ordinũ , quia homo poteſt ſeipſum facilius interficere,quàm facere febricitare, & tamẽ interfectio maior eſt febre, &c. Tertiò dicitur iuxta communem Gloſam,quòd vera eſt maior in his,quæ ſunt vnius rationis,ſed non tenet in his vbi maius,& minus non ſunt vnius rationis;ſicut patet, quòd homo poteſt intelligere,& tamen non poteſt volare. Ad minorem,cõceditur,conceditur etiam prima pars conſequentis, ſcilicet quòd potuit bonum creatum diligere infra Deum, ſed vel ordinatè referendo in Deum,vel referendo in alium finem inordinatũ,quia quicquid diligit infra Deum diligit propter Deum ſicut vltimũ finem;vel diligit in ordine ad finem ſuum,qui eſt peccatum mortale;quare negatur, quòd poſſit diligere infra Deum inordinatè venialiter,quia vel diligit infra Deum,& ordinatè,& abſque veniali,vel diligit infra Deum tamen inordinatè ad finẽ ſuũ mortalẽ,quare vel non peccabit vel peccabit mortaliter , vnde arguit S.Bonauen.in 2.di.21.in ſimili , Contingit aliquid diligere inordinatè ſupra Deum , contingit etiam aliquid diligere ordinatè, & ſub Deo,ſed inter hæc duo cadit medium , videlicet aliquid diligere ſub Deo,ſed inordinatè,&c. quod eſt peccare venialiter. Dicit añ ad hoc , q̃ mediũ eſt inter diligere ordinatè ſub Deo, & inordinatè ſupra Deum;dicitur quòd & ſi ſit medium comparando ſtatum ad ſtatum ſimpliciter , comparando tamen ad hominem illum,non cadebat medium;ratio autem huius erat propter magnam approximationem ad Deum,&c.& ſicut ipſe dicit de homine in ſtatu innocentiæ, quia non potuit tenere medium propter approximationẽ ad Deum ; ita dico de Angelo propter conditionem naturæ ſuæ , quia videlicet non poteſt ferri in medium quin,& ad finem;& ideo oportet, quòd vel benè faciat ex charitate,vel quòd peccet mortaliter.

¶ Ad tertium dicendum,quòd omnia illa,quæ videtur eſſe venialia dæmones procurant vt homines ad ſui familiaritatem attrahant , & ſic deducant eos in peccatum mortale,vnde in omnibus mortaliter peccant propter intentionem finis.

¶ Maior conceditur,quòd Angeli mali faciant,quæ ex genere ſunt venialia , ſed ſemper propter finẽ malum , ſcilicet vt eos trahant in peccatũ mortale , & cõſequenter ad condemnationẽ vt ſatisfiat ſuperbiæ ſuæ ne homo eis præferatur. Ad minorem, conceditur,quòd circunſtantia,quæ eſt conditio perſonæ nõ trahit in aliam ſpeciem niſi propter ſpecialem prohibitionem vel votum,&c.vt patuit ar.3.& q.88.ar.5.Sed dico,quòd circunſtantia finis transfert in aliam ſpeciem,vt patuit ſæpius.Et dico,vt ſũ, quòd diabolus etiam venialia ex genere ſemper ordinat in finẽ peccati mortalis,vnde negatur conſequentia,quia licet committat aliquod de genere venialium,tamen ſemper cum praua intẽtione, quæ facit mortale.

¶ Nota verbum Doct. Sanct. quia in omnibus peccant mortaliter propter intentionem finis , quia ex genere actus peccati non ſemper mortaliter peccant,vt probat argumentum, ſed ſolùm,quia ſemper referunt in malum finem, &c.

Vtrum primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint peccata mortalia.

AD quintum ſic proceditur. Videtur , quòd primi motus ſenſualitatis in ifidelibus ſint peccata mortalia. Dicit enim Apoſtolus ad Rom. 8. quòd nihil eſt damnationis his, qui ſunt in Chriſto Ieſu , qui non ſecundum carnem ambulant,& loquitur ibi de concupiſcentia ſenſualitatis , vt ex præmiſſis apparet ; hæc ergo cauſa eſt quare concupiſcere non ſit damnabile his,qui non ſecundum carnem ambulant,conſentiendo ſcilicet concupiſcentiæ,quia ſunt in Chriſto Ieſu; ſed infideles non ſunt in Chriſto Ieſu, ergo in infidelibus eſt damnabile ; primi igit̃ motus infideliũ ſunt peccata mortalia.

T 2.2.q.151. ar.1.ad 1. Et.d.14. q.3.ar.2. co.Et 3.di. 24.q.1.ar. 3. quæſt.2. ad 1. Et 4. di. 31 q.1. ar.3.q.2.ad 2.Et Ver. q.26.ar.6. ad 16. Et Ma.q.7 ar. 8. Et quol. 4. ar.11.Et Rom. 1. princip.

¶ 2 Præterea. Anſelmus dicit in li.de gratia & lib. arbi. * Qui non ſunt in Chriſto ſentientes carnem, ſequuntur damnationem, etiam ſi non ſecundùm carnẽ ambulant;ſed damnatio non debetur niſi peccato mortali, ergo cum homo ſentiat carnem ſecũdùm primum motum concupiſcentiæ , videtur , quòd primus motus concupiſcentiæ in infidelibus ſit peccatum mortale.

* In lib. de concordia grat.& lib. arb. a medio.

¶ 3 Præterea. Anſelmus dicit in eodem libro . Sic eſt factus homo vt concupiſcentiam ſentire non deberet; hoc autem debitum videtur homini remiſſum per gratiam baptiſmalem quam infideles non habent; ergo quandocumq; infidelis concupiſcit etiam ſi non cõſentiat, peccat mortaliter contra debitum faciens.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Actuum decimo. Nõ eſt perſonarum acceptor Deus, quod ergo vni non imputat ad damnationem,nec alteri , ſed primos motus fidelibus non imputat ad damnationem , ergo etiam nec infidelibus.

¶ Hic quærit de dubio, quod incidit circa ſubiectum venialis' an videlicet motus primi infideliũ ſint etiam venialia vel peccata mortalia.

¶ Nota autem, quòd mouetur illa quæſtio propter quorundã errorem,qui poſuerunt in infidelibus etiam primos motus eſſe mortalia , vt habet D.S.in de Malo Mate.7.ar.8. & horũ motiuũ tangit præſertim primum argumentum , quia ſumpſerunt occaſionem illius falſæ æſtimationis ex malo intellectu Apoſtoli ad Ro.8.quia dicit Apoſtolus,nihil ergo nunc damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu,qui non ſecundum carnem ambulant. Et his verbis acceperunt a contrario ſenſu , quòd in infidelibus, qui non ſunt in Chriſto Ieſu ſcilicet per fidem , & dilectionem, & fidei ſacramentum, etiam primi motus ſint peccata mortalia, quamuis eis non conſentiant, quod conſentire vocat Apoſtolus ſecundum carnem ambulare; ſi enim illi qui non ſecundum carnem ambulant , ideſt non conſentiunt huiuſmodi motibus ex hoc non eis damnabile eſt, quòd carne ſeruiunt legi peccati ſecundum primos concupiſcentiæ motus, quia ſunt in Chriſto Ieſu,ſequitur a contrario ſenſu,quòd illis , qui non ſunt in Chriſto Ieſu hoc ſit damnabile, ſed vt patebit ad primum hoc ex littera haberi non p̃t. ¶ Nota ẽt, q̃ quæſtio intelligit̃ de motibus nõ primò primis,& merè naturalibus q̃ ſunt extra genus moris, ſed de ſecũdò primis,q̃ ẽt in renatis fidelibus ſunt venialia,vt patuit ſupra q.74 ar.3.De his ẽm quæritur,an videlicet motus, q̃ in fidelibus ſunt venialia in infidelibus ſint mortalia, &c.

¶ Reſpondeo dicendum,quòd irrationabiliter dicitur, quod primi motus infideliũ ſint peccata mortalia, ſi eis non conſentiatur, & hoc patet dupliciter.

¶ D.S.primo

¶ D.S. primò respondet vnica conclusione, secundò eam probat duplici ratione, prima est ibi, primo quidem, &c. secūda ibi. Alio mō, &c. Conclusio responsiua talis est. Irrationabiliter dicitur, ꝙ primi motus infidelium sint peccata mortalia, si eis non consentiatur. Et nota si eis non consentiatur, quia intelligit vt dictum est an eo modo quo in renatis sunt venialia, scilicet ante consensum sint in infidelibus mortalia. Consequenter cū dicit.

Conclusio responsi.

¶ Primo quidem quia ipsa sensualitas non potest esse subiectum peccati mortalis, vt supra est habitū. * est autem eadem natura sensualitatis in infidelibus, & fidelibus; vnde non potest esse, quòd solus motus sensualitatis in infidelibus sit peccatum mortale.

* q.74.ar.4.

¶ Probat conclusionem primò ratione, quæ destruit fundamētū alterius opinionis, supponit enim, quòd in sensualitate possit esse mortale, quod est falsum, &c. vnde arguitur sic. Eadem est natura sensualitatis in infidelibus, & fidelibus, sed sensualitas ipsa, scilicet secundum se non potest esse subiectum peccati mortalis, ergo non potest esse, quòd solus motus sensualitatis, scilicet sine consensu rationis sit peccatum mortale. Maior nota, quia sicut habent eandem naturam, ita & proprietatem, scilicet sensualitatem. Minor patuit supra q.74.ar.4. vnde patet, quòd stando in sensualitate vtrobique, scilicet infideli, & in infideli nō est est quare ibi esset mortale, & non alibi, immo nullibi vt sic est mortale, quia ex sensualitate non habet aliquod peccatum mortalitatem, vnde dicit D.S. super Apostolum supra tangendo eandem rationem in substantia; primus motus non habet, quòd sit peccatū mortale ex eo, ꝙ rationem nō attingit in qua cōpletur ratio peccati, ista autē causa etiā ī infidelibus manet, vnde in infidelibus primi motus non sunt peccata mortalia. Tunc ibi.

¶ Alio modo ex statu ipsius peccantis, nunquam enim dignitas personæ diminuit peccatum, sed magis auget, vt ex supra dictis patet. * vnde nec peccatum est minus in fideli, quàm in infideli, sed multò maius.

* q.73.art. 10.

¶ Inducit aliam rationem pro conclusione, quæ sumitur ex statu peccantis, & tendit ad inconueniens, & arguitur. Peccatum aliquod non est minus in fideli, sed multò magis, ergo si in infideli est mortale multò magis in fideli, cōsequens est falsum, ergo & id ex quo sequitur, sequela vel consequentia est euidens. Falsitas consequentis etiam admittitur ab aduersario qui dicit, quòd motus huiusmodi in fidelibus sint venialia; antecedens ꝓbatur primò ratione, secundò signo, ibi; nam & infi. &c. Ratione sic, nunquam dignitas personæ diminuit peccatum, sed magis auget, sed esse fidelem ex aliqua dignitas; igitur antecedens verum. Maior ista patuit supra q.73, ar.10. Minor nota, &c.

¶ Nam & infidelium peccata magis merentur veniā propter ignorantiam, secundum illud primæ ad Thimo. primo. Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea; & peccata fidelium aggrauantur propter gratiæ sacramenta, secundùm illud Heb. 10. Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui sanguinem testamenti in quo sanctificatus est, pollutum duxerit?

¶ Probat antecedens signo, quia peccata infidelium, &c. quàm scilicet peccata fidelium, quæ non fuerunt ex tali ignorantia, ergo signum est, quòd peccata infidelium sunt minora cæteris paribus, assumptum illud patet per secundam auctoritatem Apostoli in littera clarè. Eandem rationem habet D.S. supra Apostolū. vbi sic dicit. Præterea in eadem specie peccati grauius peccat fidelis, quàm infidelis, secundum illud Hebr. 10. Quantò magis putatis, &c. si ergo primi motus in infidelib. essent pecata mortalia, multò magis in fidelibus, hæc ille. Ex quo patet nullitas opinionis contrariæ, nec etiam probant tales opinantes aliquid per hoc, quòd motus infidelium sunt cum originali, quia quamuis peccata infidelium sint cum originali, & non motus fidelium, per hoc tamen non habent damnabilitatem, sed solùm ex consensu rationis; existente enim habitu adulterij in aliquo, motus subitus adulterij ex eo procedens nō est propterea mortale, quāuis talis habitus iuxta supra dicta q.81.ar.1. non sit peccatū sicut originale, vide de Malo, Ma.7.ar.3. ad septimum pulchra.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, ꝙ benè procedit, quia supra q.73. ar. 10. ad secundum. dicebatur, quòd non est personarū acceptor Deus, quia maiores plus punit, quia & eorum culpa grauior est, & per consequens cum infideles in huiusmodi motibus non habeant aliquod aggrauans; ideo Deus si plus imputaret infidelibus equales motus, quàm fidelibus videretur acceptor personarū, sed nō si ècontra faciat, quia ex parte fidelium est aliquod aggrauans, quod autem supra dictum vbi iam fuit, quòd peccata per surreptionē sint minora in perfectis, & maioribus, intelligitur de maioribus in virtute non in statu, & dignitate, & hoc non est propter conditionem personæ vt sic, sed quia magis sollicici sunt ad delenda venialia, nec tam afficiuntur sicut imperfecti in virtutibus; cum quo stat, quòd maioritas, quæ est secundum fidem, augeat venialia cæteris paribus, esto maioritas in virtute diminuat ratione dicta, vnde staut simul, quæ D.S. hic dicit, & supra, quia videlicet, fidelem esse aggrauat venialia etiam fidelium supra venialia infidelium, & quòd esse virtuosum diminuit peccata venialia ex surreptione, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur de damnatione debita peccato originali, quæ aufertur per gratiam Iesu Christi, quamuis maneat concupiscentiæ fomes; vnde hoc, ꝙ fideles concupiscūt non est in eis signum damnationis originalis peccati, sicut est in infidelibus, & hoc etiam modo intelligendū est dictum Anselmi. * Vnde patet solutio ad secundum.

* Positum in arg. 2.

¶ Hoc oportet prænotare ex supra dictis, quòd originale per gratiam tollitur quo ad reatum, & quo ad formale, manet tamē quo ad fomitem; qui tamen cum culpa per gratiam dimissa est non habet rationem peccati vel damnabilis; in infidelibus verò manent, ꝙ sunt ambo simul, scilicet quo ad formale, & materiale, & sub ratione culpæ damnabilis, vnde & motus fidelium, qui consurgunt ex fomite remanente, non sunt cum aliquo damnabili, sed motus infidelium sunt cum aliquo damnabili. Dicitur igitur ad argumentum. Ad maiorem, quòd nihil damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant, idest non consentiunt motibus sensualitatis, verū est, non quia aliquando ipsis motibus secundum se debeatur damnatio, sed quia aliquando sunt cum radice sua damnabili. Vltra, & loquitur de concupiscentia inordinata, ad hoc dicit D.S. sup Apostolum, quòd non dicit Apostolus, quòd hoc solùm non sit dānabile his, qui sunt in Christo Iesu, quòd carne non seruiunt legi peccati secundū concupiscentiæ motus, sed quòd omnino nihil damnationis est eis; illis aūt qui non sunt in Christo Iesu est hoc ipsum damnabile. Vltra, dato quòd loquatur de concupiscētia. Dico, quòd esse in Christo est causa quare concupiscere non sit damnabile, idest non cum dānabili radice, quia videlicet his, qui non sunt in Christo Iesu sunt damnabiles huiusmodi motus secundum damnationem originalis peccati, quæ damnatio adhuc in eis manet, a qua sunt liberati hi qui sunt in Christo Iesu, non autem sic, quòd per huiusmodi motus noua eis addatur damnatio. Ad minorem conceditur, quòd infideles non sunt in Christo, &c. ergo est in eis dānabile, si intelligitur, ꝙ motus ſm se sint dānabiles, negatur, sed sunt cū culpa originali manente adhuc sub ratione culpæ damnabilis, quare negatur cōsequētia.

¶ Ad secundi maiorem, sequuntur damnationē idest sentiunt effectum, & signum alicuius, quod est damnabile in eis, quia vt dictum est, illi motus ebuliūt ex fomite qui in infidelibus habet rationem culpæ, nō quidem actualis, sed originalis vt potest patere ex supra dictis q.82. & 83. Ad minorem, damnatio non debetur nisi peccato mortali actuali vel originali, sed non solùm actuali mortali; quare negatur consequentia, quòd ipse motus sit mortale actuale, sed est ex & cum mortali origi. Vide D.S. de Malo, supra in fine corp.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud debitum non concupiscendi erat per originalem iustitiam, vnde id, quod opponitur tali debito non pertinet ad peccatum actuale, sed ad peccatum originale.

¶ Maior vera, factus est homo, s.a Deo in prima institutione vt concupiscentiam sentire non deberet propter scilicet originalem iustitiam in qua conditus fuit, & ergo concupiscentia pertinet ad defectū illius iustitiæ originalis qui defectus est peccatum originale. Minor cōceditur, & patuit de ea sup. q.81. ar.1. statim post principiū corporis quomodo per baptismum dimittitur originale. Negatur autem cōsequentia, sed sequitur, quòd sint in peccato originali, quod opponitur prædicto debito, quia deberet habere, & habent eius priuationem, & oppositū, quod est originale peccatum. Vnde dicit D.S. de Malo, illud debitū nō sentiendi carnem est debitum habendi originalem iustitiam, ex quo sequitur, ꝙ non habens eā vel aliquid loco eius sicut gratiā baptismalē, habeat peccatū originale, nō autē, ꝙ habeat in quolibet suo motu peccatū mortale, hæc ille. Et p hæc patet solutio. Et nota verbū, q.i. per aliquid loco iustitiæ originalis dimittitur peccatum valet pro supra dictis, vbi immediatè, &c.

V

Vtrum peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali.

3.q. 90.art. 4. ad 3. Et 2.di. 28.ar. 3 ad 5. & d. 42. q.1.art. 5. ad 7. Et 4 d. 45. q.1. arti.3. ad 6. Et veri. q. 24.ar. 12 ad 2. & q. 28. arti.3. ad 4. Et Ma.q.5. arti.2. ad 8. Et q.7. ar. 10. ad 8.

AD sextū sic proceditur. Videtur, ꝙ peccatū veniale possit esse in aliquo cum solo originali. Dispositio enim præcedit habitū, sed veniale est dispositio ad mortale, vt supra dictum est. * ergo veniale in infideli cui non remittitur originale inuenitur ante mortale, & sic quandoque infideles habent peccata venialia cum originali sine mortalibus.

* q.88.ar.3.

¶ 2 Præterea.

Digitized by Google

¶ 2 Præterea. Minus habet de connexione, & conuenientia veniale cum mortali, quàm mortale peccatũ cũ mortali; ſed infidelis ſubiectus originali peccato poteſt committere vnum peccatum mortale, & nõ aliud; ergo poteſt committere peccatũ veniale, & nõ mortale.

¶ 3 Præterea. Determinari poteſt tempus in quo puer primò poteſt eſſe actor peccati actualis, ad quod tempus cum peruenerit, poteſt ad minus per aliquod breue ſpacium ſtare, quòd non peccet mortaliter, quia hoc etiam in maximis ſceleratis contingit. In illo autem ſpacio, quantumcumque breui poteſt peccare venialiter; ergo peccatum veniale poteſt eſſe in aliquo cũ originali peccato abſque mortali.

¶ Sed contra eſt, quia pro peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum, vbi non eſt pœna ſenſus vt infra dicetur.* In inferno autem detruduntur homines propter ſolum peccatum mortale, ergo non erit locus in quo poſſit puniri ille, qui habet peccatum veniale cum originali ſolo.

* In 3. parte, ſed non compleuit.

¶ Hic vltimò quærit de alio ſubiecto venialis peccati, de quo aliud dubium incidit, an videlicet veniale poſſit eſſe in aliquo cũ ſolo originali, abſque ſcilicet actuali mortali, ita quòd aliquis non baptizatus cum ad annos diſcretionis venerit poſſit peccare venialiter antequam peccet mortaliter.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd impoſſibile eſt, quòd peccatum veniale ſit in aliquo cum originali peccato abſque mortali. Cuius ratio eſt, quia antequam ad annos diſcretionis perueniat, defectus ætatis prohibens vſum rationis, excuſat eum a peccato mortali, vnde multò magis excuſat eum a peccato veniali ſi committat aliquid quod ex genere ſuo ſit tale, ſcilicet veniale; cũ verò vſum rationis habere inceperit, non omnino excuſatur a culpa venialis, & mortalis peccati. Minor ſuppletur formaliter, ſed cum ad vſum rationis venerit vel conſequitur remiſſionẽ originalis peccati antequam peccet venialiter, vel ſi non conſequitur remiſſionem originalis, peccabit primò mortaliter antequam venialiter ergo concluſio vera, quia oportet, quòd vel ante veniale dimittatur originale, vel ante veniale cum originali eſſet mortale. Huius rationis D.S primò ponit maiorem, ſecundò probat minorem, ibi. Sed primũ, &c. Maior ergo patet in principio pro prima parte, quia antequam ad annos diſcretionis perueniat, defectus ætatis prohibens vſum rationis excuſat eum a mortali, igitur prima pars vera, quòd multò magis a veniali. Secunda pars maioris relinquitur nota, &, ſtat fundamentum vtriuſque partis in hoc, qa oportet peccatum eſſe voluntarium, ſed non eſt voluntariũ ſine vſu rationis, igitur, &c. Deinde ibi.

Concluſio reſponſi.

¶ Concluſio reſponſiua eſt in principio corporis quam etiam in multis alijs locis D.S. habet. Impoſſibile eſt, quòd peccatũ veniale ſit in aliquo cum originali peccato abſque mortali. ſ. actuali; probatur concluſio, defectus ætatis prohibens diſcretionem, & vſum rationis excuſat aliquem a peccato veniali ſi cõmittat etiã aliquid quod ex genere ſuo ſit tale, ſcilicet veniale; cũ verò vſum rationis habere inceperit non omnino excuſatur a culpa venialis, & mortalis peccati. Minor ſuppletur formaliter, ſed cum ad vſum rationis venerit vel conſequitur remiſſionẽ originalis peccati antequam peccet venialiter, vel ſi non conſequitur remiſſionem originalis, peccabit primò mortaliter antequam venialiter ergo concluſio vera, quia oportet, quòd vel ante veniale dimittatur originale, vel ante veniale cum originali eſſet mortale. Huius rationis D.S primò ponit maiorem, ſecundò probat minorem, ibi. Sed primũ, &c. Maior ergo patet in principio pro prima parte, quia antequam ad annos diſcretionis perueniat, defectus ætatis prohibens vſum rationis excuſat eum a mortali, igitur prima pars vera, quòd multò magis a veniali. Secunda pars maioris relinquitur nota, &, ſtat fundamentum vtriuſque partis in hoc, qa oportet peccatum eſſe voluntarium, ſed non eſt voluntariũ ſine vſu rationis, igitur, &c. Deinde ibi.

¶ Sed primum, quod tunc homini cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſeipſo. & ſiquidem ſeipſum ordinauerit ad debitum finẽ, per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati.

¶ Declarat minorem principalem, & primò primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. Si verò non &c. Arguitur ſic pro prima, quia primum quod homini venienti ad vſum rationis cogitandum occurrit, eſt deliberare de ſeipſo, ſed ſi ſeipſum ordinauerit ad debitum finem, per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati, ſcilicet ante veniale; & ſic prima pars minoris vera, quia primò quando eſt in ea conditione vt poſſit peccare venialiter tenetur ſe conuertere ad Deum, quod ſi facit dimittitur originale, &c Deinde ibi.

¶ Si verò non ordinet ſeipſum ad debitum finẽ ſecũdũ qꝫ ĩ illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter non faciens, quod in ſe eſt, & tunc nõ erit in eo peccatum veniale ſine mortali, niſi poſtquam totũ fuerit ſibi per gratiam remiſſum.

¶ Declaratur ſecunda pars minoris ſic, quia ſi homo tunc nõ ordinet ſeipſum ad debitum finem, ſm quod in illa ætate eſt capax diſcretionis, peccabit mortaliter peccato, ſcilicet omiſſiõis, non faciẽs, quod in ſe eſt; & ergo ſequitur illa pars, quod tũc nõ erit in eo veniale cum originali ſine mortali, niſi totum ſcilicet originale, & mortale omiſſionis fuerit ſibi p gratiã remiſsũ; tũc ſ. poterit in eo eſſe veniale ſine mortali, &. ſ. et originali; ſed quã diu originale nõ eſt remiſſum non põt eſſe veniale ſine mortali actuali ſaltẽ omiſſionis, &c. Vide de hoc ar. D.S. in 2. d. 42. q. 1. ar. 5. ad 7. vbi dicit inter cætera, q̃ valẽt ꝓ maiori intellectu; Imperfectio ætatis excuſat mortale, vt puer nõdũ hñs vſum lib. arb. mortalis reus nõ hꝫ, ẽt ſi actũ faciat, q̃ ex genere ſuo peccatũ mortale eſt, vnde multo amplius excuſat infantia ne peccatũ veniale imputetur, & ideo nõ põt eſſe, ꝙ hõ venialiter peccet ante illud tẽpus quo vſum rõnis habet vt tã mortaliter peccare poſſit ſtatim aũt vt ad tẽpus illud puenit vel gratiã habet, vel in peccato mortali eſt; qa ſi facit, qđ in ſe eſt, Deus ei gr̃am infundit, ſi autẽ non facit, mortaliter peccat, qa tũc eſt tẽpus vt de ſalute ſua cogitet, & det operã, & ideo poſitio eſt impoſſibilis. Si tã ponat ꝓ impoſſibile tũc talis puniet pœna ſenſibili ꝓ veniali in inferno, & pœna illa erit æterna, ſed hoc accidit veniali inquãtũ eſt ſine gr̃a, hæc ille. vide Capreo. in 4. d. 16. ad 2. ¶ Nota circa iſtũ ar. ꝙ. ſi ſe ordinauerit ad debitũ finẽ, ꝓ gratiã cõſequit remiſſionẽ originalis peccat, inota inquã, qa D.S. loquit de ordinatione abſolute, & in cõi, qa nõ loquitur ꝓ aliquo determinato ſtatu, ꝓ ſtatu ẽm legis naturæ cõſequebat homo remiſſionẽ originalis aliter, q̃ in ſtatu veteris legis, & aliter nunc, loquitur etiã de adultis, & ergo non oportuit D.S. dicere, ꝙ peccatũ originale remittatur p ordinationẽ in Deũ cũ voto baptiſmi, quia hoc eſt pro ſtatu illo; ſed aliquando adulti conſequebantur gratiam abſque baptiſmo, vt patebit infra q. 103. art. 1. & ideo dictum D.S. ſtat ſolidum, quia ex ordinatione in Deum ſecundùm congruentiam ſtatus, & temporis, conſequitur quis adultus remiſſionem originalis.

¶ Circa argumentum in contrarium nota, ꝙ arguit pro concluſione, quia nõ eſſet inuenire locũ vbi puniretur talis, q̃ haberet veniale cũ ſolo originali; quia nõ in limbo, ibi enim non eſt pœna ſenſus, quę tñ deberet etiã veniali, quę eſt culpa actualis de quo D.S. ſe remittit ad tertiam partẽ quam cõplere ꝓpoſuit, ſed Deus aliter diſpoſuit, nec puniretur in inferno, quia ibi puniuntur ſolũ mortalia actualia, & ergo nõ eſt caſus poſſibilis; nec puniretur in purgatorio vt conſtat, quia originale eſt mortale, licet non actuale, & non compatitur gratiam; ſolùm autem in gratia exiſtentes in purgatorio purgantur, originale autem poſt hanc vitã non eſt purgabile vel remiſſibile, procedit autem hæc ratio ſecundùm ordinem nunc inſtitutum quamuis dato caſu illo ſecus fieret, vt patet ex iam allẽgatis ex ſecundo.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd veniale nõ eſt diſpoſitio ex neceſſitate præcedens mortale, ſed contingenter; ſicut quando labor diſponit ad febrem, non autem ſicut calor diſponit ad formam ignis.

¶ Maiorem diſtinguo, quia duplex eſt diſpoſitio vna neceſſaria ad id, ad quod diſponit, & hæc ſemper præcedit habitum vel id ad quod diſponit, alia eſt diſpoſitio non neceſſaria, ſed quæ ordinatur vt aliud facilius habeatur, qđ tñ ſine ea eſſe poteſt licet nõ ita de facili, ſicut patet, ꝙ ligna pſunduntur oleo vel butiro vt citius inflammẽtur; vel ſub alijs verbis, vna eſt diſpoſitio ſm ordinẽ neceſſariũ, & naturalẽ, ſicut calor diſponit ad formã ignis, alia cõtingẽter, & quaſi p accidens ſe habet, ſicut ira diſponit ad febrẽ, nõ tñ oportet, ꝙ ſemper ira febrẽ præcedat. Tũc dr̃ ad maiorẽ, diſpoſitio primo modo ſemper præcedit habitũ, ſed nõ ſecundo mõ. Ad minorẽ, veniale eſt diſpoſitio ad mortale ſecundo mõ. ſ. contingenter, & nõ neceſſariò, ſicut labor diſponit ad febrẽ. Negatur igitur prima cõſequentia, qa infidelẽ oportet omittere mortaliter antequã peccet venialiter qa dato, ꝙ peccato cõmiſſionis peccet primò venialiter, tñ prꝰ ordine naturæ ſaltẽ oportet peccare omiſſiuè mortaliter, quare negat cõſequẽtia.

¶ Ad ſecundum dicendũ, quòd non impeditur peccatum veniale eſſe ſimul cum ſolo originali propter diſtantiam eius vel conuenientiam, ſed propter defectũ vſus rationis, vt dictum eſt.

* In cor. ar.

¶ Maior conceditur, ſimiliter, & minor, ſed negatur conſequentia, qa ꝓcedit ſm nõ cauſam; non enim ide nõ põt in originali exiſtẽs, primò peccare ſolũ venialiter pp conuenientiã vel connexionem cum originali quaſi ſit magis ꝓpinquũ originali, quàm mortale actuale, ſed ratione dicta ſcilicet propter defectũ vſus rationis, & propter neceſſariam ordinationem ſui in Deũ pro principio vſus rationis, quæ non patiuntur veniale ante mortale cum ſolo originali, vt patuit, &c.

¶ Ad tertium dicadũ, ꝙ ab alijs peccatis mortalibus põt puer incipiẽs habere vſum rationis per aliquod tẽpus abſtinere, ſed a peccato omiſſionis prædictæ non liberatur niſi quàm cito poteſt ſe conuertat ad Deum. Primum enim; quod occurrit homini diſcretionẽ habenti, eſt quod de ſeipſo cogitet ad quẽ alia ordinet ſicut ad finem. Finis enim eſt prior in intentione, & ideo hoc eſt tempus pro quo obligatur, ex Dei præcepto affirmatiuo

Digitized by Google

affirmatiuo, quæ dominus dicit. Conuertimini ad mẽ, & ego conuertar ad vos. Zach. 1. Zach.1.

¶ Maior conceditur de peccatis mortalibus cõmiſſionis, quia poteſt ſtare in vſu rõnis non cõmittẽs aliquod mortalium; ſed negatur de peccato mortali omiſſionis, ita ꝙ habeat ad tps vſum rationis ſufficientem in iudicio Dei conuertendi ſe ad Deum, & ſi non cõuertat, ꝙ non peccet mortaliter; & hæc oſtendit D.S. in ſolutione, quia pro hoc tpe obligat præceptum affirmatiuum quo dr. Conuertimini ad me &c. cui præcepto opponitur nõ cõuerſio pro tali tpe. Vnde dicit D.S. de malo, licet præcepta affirmatiua cõiter loquendo non obligent ad ſemper, tñ ad hoc eſt homo naturali lege obligatus, vt primò ſic ſollicitus de ſua ſalute ſecundum illud Matthæi, Primum quærite regnum Dei &c. Vltimus enim finis naturaliter cadit in appetitu, ſicut prima principia naturaliter primò cadunt in apprehenſione, ſic enim omnia deſideria præſupponunt deſiderium vltimi finis, ſicut omnes ſpeculationes præſupponunt ſpeculationem primorum principiorum, hæc illæ. Ad minorem conceditur, ꝙ poſſit peccare venialiter, ſed ſi venialiter peccat committendo, neceſſariò etiam peccat mortaliter omittendo; quare negatur conſequentia. Nota ꝙ circa hanc ſolutionem poſſet eſſe quæſtio, an intelligatur de ſolis infidelibus, & his quibus non remittitur originale ante vſum rationis, quòd tales pro principio vſus rationis teneantur ſe conuertere ad Deum, ſicut ad vltimum finem, & ſalutis auctorem, non autem de fidelibus quibus originale dimiſſum eſt in baptiſmo, loquitur enim corpus, & argumenta ſemper de his qui ſunt in originali, quales non ſunt fideles baptizati, qui ſaltem habitualiter ad Deũ conuerſi ſunt ex ſuſceptione ſacramenti. Ad hoc vr dicendum, ꝙ quamuis corpus articuli, & argumenta ſolùm loquantur de habente originale, vt patet intuenti, tñ ſi aduertatur rõ dicti quã habet iſta ſolutio nõ minus, immo magis videntur obligari fideles illo præcepto affirmatiuo, q̃ infideles, tũ quia eſt de lege naturæ, tum quia eſto per ſacramentum conuerſi ſint habitualiter; tñ præceptum intelligitur de conuerſione actuali, vt patet intuenti D.S. allegatũ ex de malo, quia loquitur de deſiderio actuali vltimi finis; vnde magis tenentur ſe tpe debito actualiter conuertere faciendo quod in ſe eſt, quòd ſi omittãt, eadem ratione peccãt qua infideles habentes originale, & huic dicto fauet Capreolus in 2. diſt. 40 ad tertium contra ſecundam concluſionem, vbi dicit, conceditur, ꝙ charitas non ſolùm poteſt ordinare, immo ſi eſt vera charitas ordinat hominẽ, & omnia quę ſunt hominis in Deum, ac per hoc omnes actus bonos ordinatos ſicut in finem proximũ in hominem, vel in aliquid hominis, virtualiter in finem ſuum refert; qñ autem hoc contingat, dr ꝙ charitas aut infunditur adulto aut paruulo, ſi adulto, tunc in inſtanti infuſionis, & iuſtificationis impij adultus ille diligit Deum ſuper omnia, & ordinat oĩa ſua in Deum; ſi paruulo tũc aduenięte tpe quo põt vti perfectè rõne, talis refert ſe, & ſua in Deum, aut peccabit mortaliter iuxta imaginationem S Thomæ in ſimili mat. 2. ſententiarũ. diſt. 42. q. 1. ar. 4. ad ſeptimum, hæc ille. Et allegat D.S. ſicut prius poſt corpus articuli allegatus eſt. Ex quibus patet, q. òd Capreolus ſenſit, & intelligit etiam puerum qui paruulus, & ante vſum rationis recipit charitatem, obligari per hoc præceptum, & de eo intelligi dicta D.S. in 2. quæ cõtinent præcisè intentionem huius articuli; quare vr probabilius hoc eſſe iuxta mentem D.S. Vide ſi placet de hac materia D. Antonini prima par. tit. 13. c. 2. §. 3 circa finem, vbi & videbis quo tempore ſoleat communiter accidere puero vſus rationis, qura circa annum vndecimum &c. cum quo finem facimus de peccati materia, ſequitur materia de legibus. Dubitatio. Reſpon. Capreolus

Quæſtio Nonageſima.

De principijs exterioribus actuum, ſcilicet de lege in communi, quantum ad eſſentiam.

ACõſequenter cõſiderandum eſt de principijs exterioribus actuum. Principiũ autem exterius ad malum inclinans eſt diabolus; de cuius tentatione in primo dictum eſt. * Principium autem exterius mouẽs ad bonum eſt Deus, qui & nos inſtruit per legem, & iuuat per gratiam. Vnde primò de lege; ſecundò de gratia dicendum eſt. Circa legem autem primò oportet conſiderare de ipſa lege in communi; ſecundò de partibus eius. Circa legem autem in communi, tria occurrunt cõſideranda. Primò quidem de eſſentia ipſius. Secundò de differentia legum. Tertiò de effectibus legis. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, vtrum lex ſit aliquid rationis. Secundò, de fine legis. Tertiò, de cauſa eius. Quartò, de promulgatione ipſius. *q.171.ar.2. & 3.

¶ Poſtquàm determinatum eſt de principijs interioribus humanorum actuum, hic conſequenter iuxta ordinem ſupra ſtatutum q.49. determinatur de principijs exterioribus comunẽ. Principiũ autem exterius ad malum inclinans eſt diabolus; ſed quia de illius tentatione, & inductione in pcẽs dictũ eſt prima par. q. 111. ar. 2. & 3. ideo hic prætermittitur; vnde reſtat agendum de principio exterior, quod mouet ad bonum, qđ eſt Deus, qui quidem hoc facit primò nos inſtruendo per legẽ, ſecundò iuuando per gratiam; primò igitur agendum eſt de lege; ſecundò de gratia in q. 109. Circa primum, primò agẽdum eſt de lege in cõi; ſecundò de partibus eius q. 93. Circa primũ, tria ſunt agenda; primò inquirendũ eſt qd ſit lex; ſecundò inquirendum eſt de differentijs legum in q. ſeq. tertiò de effectibus legis. q. 92. Circa primũ, primò inquiritur genus legis; ſecũdò differentia art. 2. Nota autem, ꝙ quia hic agitur principaliter de extrinſeco principio humanorum actuũ, qđ eſt Deus qui iuuat nos in bonũ gratuitum de quo Theologus intẽdit mediante lege, & gra, ideo eſto lex aliquo modo ſit intra hominem, ꝙ ſimiliter gratia, quia tñ prouenium a principio extrinſeco. ſ. Deo, ideo tractatus iſte dr eſſe de principijs extrinſecis. ſ. Deo & diabolo. Determinatio autem de diabolo prætermittitur ratione tam dicta; & ſingulariter lex noua de qua principaliter intenditur eſt intra hominem, vt patebit infra q. 106. art. 1. quia tamen vt dictũ eſt, non determinatur de ea, niſi quia a Deo qui eſt extrinſecus, ideo tractatus ille vocatur de principijs extrinſecis.

Vtrum lex ſit aliquid rationis.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex non ſit aliquid rationis. Dicit. n. Apoſtolus ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis &c. ſed nihil, quod eſt rationis eſt in membris, quia ratio non vtitur organo corporali; ergo lex non eſt aliquid rationis. Infra q. 91. art. 1. co & q. 92. art. 1. cor. & q. 94. art. 1. cor.

¶ 2 Præt. in ratione non eſt niſi potentia, habitus, & actus; ſed lex non eſt ipſa potentia rationis. Similiter etiam non eſt aliquis habitus rationis, quia habitus rationis ſunt virtutes intellectuales, de quibus ſupra dictum eſt, * nec etiam actus rationis eſt, quia ceſſante rationis actu lex ceſſaret, puta in dormientibus; ergo lex non eſt aliquid rationis. * q. 57.

¶ 3 Præt. lex mouet eos qui ſubijciuntur legi ad rectè agendum, ſed mouere ad agendum propriè pertinet ad voluntatem, vt patet ex præmiſſis; * ergo lex non pertinet ad rationem, ſed magis ad voluntatem, ſecundum quòd etiam iuriſperitus dicit. * Quod placuit principi, legis habet vigorem. * q. 9. art. 1. * In digeſt. vet. lib. 1. tit. 4. leg. 1. & in princ.

¶ Sed contra eſt, quòd ad legem pertinet præcipere, & prohibere; ſed imperare eſt rationis, vt ſupra habitum eſt; * ergo lex eſt aliquid rationis. * q. 17. art. 1.

¶ Hic primò inquiritur de genere legis in cõmuni, an ſit aliquid rationis id eſt pertineat ad rationem, & nõ ad voluntatem, & poteſt intelligi pertinere ad rationem, & eſſe aliquid rationis tanq̃ ſubiecti, vel tanquàm principij, vel tanq̃ cognoſcentis, & quomodocunq; intelligatur tunc lex eſt aliquid rationis. i. ad rationem pertinet inſtituere legem, ipſa etiam eſt ſubiectũ legis, ipſa apprehendit legem; lex. n. nihil aliud eſt quàm ipſa præcepta ordinatia nos ad aliquas operationes actu, vel habitu apprehenſa, quorum quidem præceptorũ eſto non omnibus ratio ſit inſtitutiua tñ cuiuſlibet ratio eſt apprehenſiua, & ſecundum ea directiua; vnde lex eſt rationis tanq̃ ſecundum legem dirigentis, & ſicut legẽ cognoſcentis, & ſicut legem inſtituentis, vnde videndum eſt de articulo.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd lex quædam regula eſt & menſura actuum, ſecundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur. Dicitur enim lex a ligando, quia obligat ad agendum.

¶ Concluſio rõiua eſt in fine, lex eſt aliquid pertẽs ad rõnem, (ſcilicet tanq̃ rõ, & regula dirigendi ad dirigente) ꝓbatur cõcluſio. In vnoquoq; gñe id, qđ eſt principiũ eſt mẽſura, & regula illius generis; ſed rõ eſt principiũ primũ actuũ humanorũ; ergo ipſa eſt menſura. i. eius eſt menſurare, & regulare actus humanos, & ad cã pertinet regula humanorũ actuũ (ſuoſumitur) ſed lex eſt qdã regula, & menſura actuũ ſm quã inducitur aliquis ad agendũ, vel ab agendo retrahitur; ergo lex pertinet ad rationẽ, ſ. ſicut regula ad regulantẽ &c. Huius rõnis D.S. ponit primò ſubſumptam; ſecũdò minorem, ibi. Regula autẽ &c. tertiò maiorem, ibi. In vnoquoq; autem &c. quarto concluſionẽ, ibi. Vñ relinquitur &c. ſubſumpta igitur ꝓbatur ex Etimologia noĩs, quia dr lex a ligando, quia obligat tanquàm. ſ. regula ad agendum &c. Deinde ibi. Concluſio reſponſiua.

¶ Regula autẽ, & menſura humanorũ actuum eſt rõ quæ eſt principium primum actuum humanorum, vt ex prædictis patet. * Rõnis. n. eſt ordinare ad finem qui eſt primum principium in agendis ſecundũ Philoſophum. * q. 66. ar. 1.

¶Annectit minorem, quę patet ex dictis q.66.art.1.& tangitur hic probatio breuis; quia rationis est ordinare ad finem, sed finis est principium in agendis ſm Philosophum, quare minor vera, ꝙ ratio est principium humanorum actuum; & patet etiam ista minor ex q.1.art.1. quia actus humanus dicitur, quia a volũtate deliberata propter finem, sed ad hoc necessario primò concurrit ratio; igitur &c. Nota autem, ꝙ D.S. dicit, quòd lex est regula, & ꝙ ratio sit regula, sed diuersimode accipitur regula; lex.n. est regula essentialiter, sed ratio est regula, idest regulatiua aliorum, & directiua ad opus humanum loquendo de ratione practica, & per hoc habet D.S. intẽtum, ꝙ quia ratio est regula.i. regulatiua, ideo ad eã pertinet lex quæ est regula &c. Vel secundò lex est regula sicut quo, ratio sicut quod, & vtrunq; simul est regula completa, qa ratio præsidentis informata recto dictamine ordinat subditos.

Dub.III. ¶In vnoquoque autem genere, id quod est principiũ est mensura, & regula illius generis; sicut vnitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum. ——

¶Subiungit maiorem, quæ patet exemplariter de vnitate numeri, quia est principium numeri, ideo etiam est mensura omnis numeri, quia omnis numerus ex replicatione vnitatis cognoscitur; similr patet de primo motu, qui est principium omnis motus, & per hoc mensura omnium motuum, vt patet 4.Physic. Vult ergo breuiter articuli corpus, quòd regula pertinet ad eam potentiam cuius est alias regulare; sed hoc est rationis, ergo &c. Est autem lex regula, & rationis est regulare, & dirigere, & præcipere, & prohibere operationes, ergo &c.

Intentũ corporis.

¶Vnde relinquitur, quòd lex sit aliquid pertinens ad rationem. ——

¶Infert conclusionem ipsam iam satis probatam. Nota autem, quòd etiam ex hoc corpore habetur expresse, ꝙ lex est aliquid rationis secundum esse obiectum cognitum, quia regulator dicitur attendere, & considerare regulam, & ipsam cognoscere; sed si addamus postea habenda, quòd non quælibet ratio est aliorum regitiua, sed ratio præsidentis, & Principis q̃ dirigit communitatem perfectam in bonum commune, sequitur quòd lex est aliquid rationis, sicut dictamẽ eius ab ipsa, & in ipsa existẽs subiectiuè tanq̃ terminus actus intelligẽdi practici, quod dictamen actu inest qñ actu considerat, habitu autem quando desinit actu considerare; habetur ergo quòd lex est aliquid rationis tanq̃ eius effectus in ipsa existens, loquẽdo de ratione Principis; in ratione autem subditi, vt habeat actu vim legis, oportet, ꝙ habeat esse cognitum, & licet apprehendendo legem etiam producat verbum, tñ illa apprehensio præsupponit legem per intellectum Principis productam, & constitutam; quare nec etiam conceptus subditi, vt sic est regulatiuus aliorum; quare in intellectu subditi lex habet esse apprehensum, sed non constituitur per ipsum, apprehendit autẽ legem per scripturam, vel promulgationem vocalẽ, vel interiorẽ, vt patebit.

Explicatur responsio.

¶Et confirmatur conclusio ratione argumenti in contrarium. Circa hoc argumentum, vide infra q.92.art.2.ad primum, quia si præceptum capiatur extensè, vt comprehendit etiam prohibitionem, & omnem ordinationem, vel dictamẽ rationis Principis; sic lex essentialiter est præceptum, s. commune; si autem capiatur pręceptũ pro actu quo aliquis particularis inducitur ad ea quæ sunt legis implenda, sic est actus rationis, vt patuit supra q.17.artic.1. quare sequitur, quòd sicut actus ille est rationis sic & lex ipsa, sit aliquid rationis.s. Principis, & præsidentis communitati Politicæ quæ ratio est factiua legis, & aliorum regitiua; vnde oportet memorari aliàs dictorum, quòd actionis immanentis idem est causa effectiua, & subiectiua; quia ergo ratio Principis per actionem immanentem causat legem tanquam terminum intrinsecum, sequitur, quòd lex est effectus rationis, & in ipsa subiectiuè.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd cum lex sit regula quædam, & mensura, dr̃ dupliciter esse in aliquo. Vno modo sicut in mẽsurante, & regulante, & quia hoc est proprium rationis, ideo per hunc modum lex est in ratione sola. Alio modo sicut in regulato, & mensurato, & sic lex est in omnibus quæ inclinãtur in aliquid ex aliqua lege; ita ꝙ quęlibet inclinatio proueniẽs ex aliqua lege potest dici lex, non essentialiter, sed quasi participatiuè, & hoc modo inclinatio ipsa membrorum ad concupiscendum, lex membrorum vocatur. ——

¶Maior requirit infra dicenda q.91.artic.6. Dico enim, quòd in membris dicitur esse lex fomitis non quidem lex essentialiter dicta, sed lex participatiuè, & cum hoc indirectè; dr̃ enim, ꝙ lex accipitur dupliciter, vno modo essentialiter, & sic est aliquid pertinens ad rationem principis præsertim tãquàm dictamen eius, & sic fomes qui est in mẽbris non est lex; secundo mõ accipitur lex participatiuè.i. pro eo, quod est ex lege.i. pro inclinatione prouenientè ex aliqua lege; & hoc est dupliciter, vno modo directè inquantum legislator subditos suos inclinat, & inducit ad aliquid, & diuersos ad diuersa ſm exigentiam conditionis suæ, & sic fomes non habet rationem legis etiam participatiuè captæ, quia Deus nõ induxit fomitẽ ſm conditionem naturę humanæ, immo oppositum induxit condendo hominem, quia ſm cõditionẽ naturæ debet operari ſm rationem, & non habere motus sensualitatis repugnantes rõni; sed alio modo legislator indirectè, & ex consequenti induxit ſm iustam legem hmõi fomitem inquãtum pęnalis, quia iustum erat, vt qui nollet esse, & manere in dignitate humana, assimilaretur bestijs in pœnã suam, & ita patet ad maiorem, ꝙ Apostolus vidit legem participatiuè dictã, & indirectam in membris Ad minorẽ, nihil qđ est rõnis est in membris, verum vt regulãs, tñ in membris põt aliquid esse a recta ratione, & iusta lege proueniens, sic fomes ex lege Diuina prouenit in mẽbra, qa Deus iustè subtrahendo iustitiam originalem influxit fomitẽ indirectè tanquàm legem indirectã, & ita dr̃ ad minorem negãdo, ꝙ nihil rõnis possit esse in membris participatiuè, quæ quidẽ participatio rõnis etiam dr̃ lex. Ad probationem minoris conceditur, ꝙ rõ non vtitur organo, & hoc probatur; sed non probatur quin a ratione præsertim diuina (in proposito) deriuetur aliquid in organum corporale indirectè in pœnam peccati, quod deriuatum, vel magis consequens subtractionẽ iustitiæ originalis dr̃ lex participatiuè; quare dr̃ ad consequentiam negando de lege essentialiter dicta (de qua intelligitur conclusio art.) ꝙ illa non sit aliqđ rõnis aliquid subiectiuè, & effectiuè, licet probet, ꝙ lex (.i. id ad qđ quis ex vera lege inducitur) nõ sit rõnis formaliter, sed solùm causaliter, vnde lex essentialiter est formaliter rõnis, lex autẽ participatiuè est rationis causaliter, sicut dr̃. Ista est lex rusticorum, arare agros.i. est id ad quod inducũtur ex lege essentialiter dicta, quæ dictat eos debere arare; sicut dicitur, quòd sic operari est lex religiosorum, capitur enim plerumque lex participatiuè &c.

Quomodo fomes sit lex.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut in actib. exterioribus est cõsiderare operationem, & operatum, puta ędificationem, & ędificatum; ita in operibus rationis est considerare ipsum actũ rationis, qui est intelligere, & ratiocinari, & aliquid per hmõi actum constitutum, quod quidem in speculatiua ratione primò quidem est definitio, secũdò enunciatio, tertiò verò syllogismus, vel argumẽtatio; & quia ratio etiam practica vtitur quodam syllogismo in operabilibus, vt supra habitũ est,* ſm ꝙ Philosophus docet in 7.Ethi.* ideo est inuenire aliquid in ratione practica, quod ita se habeat ad operationes sicut se habet propositio in ratione speculatiua ad conclusiones, & huiusmodi propositiones vniuersales rationis practicę ordinatę ad actiones, habent rationem legis, quæ quidem propositiones aliquando actualiter considerantur, aliquando verò habitualiter a ratione tenentur. —

* q.13.art.3. q.77.art.2. ad quartũ. * Anst.c.3.

¶Argumentum hic multa requirit, videnda prima par.q.27.artic.1. vbi D.S. habet quòd quicunque intelligit, eo ipso, ꝙ intelligit procedit intra ipsum verbum cordis, quod significatur verbo vocis, vbi sicut & hic expressit clarè in quo quidẽ grauiter in via D.S. defecerunt qui verbum cordis, vel cum actu intelligendi, vel cum re intellecta idemptificant. Dr̃ ergo ad argumentũ, ad maiorem post D.S. in 2.2.q.171.art.2.ad primum, & infra statim q.94. art.1.ad primum, ꝙ illa maior est insufficiens absolutè loquẽdo, nec Philosophus intendit in 2.Ethic de omnibus loqui quæ sunt in ratione, vel in anima; sed inuestigans genus virtutis, loquitur istam propositionẽ de his quæ sunt principia humani actus moralis; illa eñ sunt tria.s. potentia, habitus, & passio, sed præter hæc sunt quædam alia in anima, & etiã in ratione, quia & actus sunt in anima, & per consequẽs termini intrinseci illorum actuũ, & iterum est in ratione res ipsa cognita, quia cognitũ est in cognoscente. Ad minorem, sed lex non est potentia rationis, cõceditur, quia potẽtia rationis est indifferẽter in omnibus; non sic lex quę est in legislatore subiectiuè; & potentia est naturalis, & semper adest, non sic lex. Vltra dico, concedo, ꝙ lex non est habitus rõnis formaliter, & intrinsecè quàmuis qñque habitu teneri, & inesse possit, vt patebit q.94.art.1. de lege naturali, & inf.q.106.art.1.&c. Vltra dico, quòd non est actus rationis, est tamẽ quoddam productum per actum rationis practicę, & eius terminus. Dico enim, quòd in operibus, & actibus aĩæ speculatiuis, & practicis, est operatio, & operatum sicut D.S. deducit in solutione, & dico, ꝙ lex in rõne practica Principis se habet ad operationes per subditos exercendas, sicut propositio speculatiua ad conclusionem quę ex ea deducitur, vnde bñ pertinet ad actum rationis practicè tãquàm eius dictamen, & verbum practicum quo intelliguntur propositiones vniuersales, quæ habent rõnem legis. Ad improbationẽ minoris dico, ꝙ cessante actu rõnis cessat lex actu (ponimus.n. verbum practicum, vel speculatiuum solùm durare cum durat actus, & ab ipso actu dependere in esse, & fieri) dico tamen, quòd dum lex essentialiter, & proprijssimè capta cessat actu, manet habitu in memoria, vel in habitu retenta, vel in scriptura (secundum quòd est lex non scripta, vel scripta, vt habetur in institutionibus lib.1.

Thomistæ aduerte.

lib.1.tit.1.) & hoc nullum est inconueniens; sicut & lex naturæ manet,apud quemcunq; dormientem in habitu qui est synderesis, & lumine naturali intellectus,& rationis etiam dum actu præcepta legis naturæ non considerat, sic lex statuta ab homine manet in ipso in memoria,& habitu. Vnde nota, quòd dictum solutionis, (scilicet, quòd lex sit quoddam constitutum a ratione) intellige a ratione eius cuius est cōdere legem, qualis est Princeps, vel multitudo habēs Principis auctoritatem. Patet ex his quid sit lex essentialiter dicta,quia dictamen practicū, & propositio practica constituta per rationem habentis auctoritatem obligandi subditos ad conformandum se tali dictamini. Nota autem,quòd solutio ista a Scoto in primo dist.27.q.1.impugnatur quo ad hoc, q dicit per actiones immanentes aliquid constitui. Videtur enī hoc dictum esse cōtra Philosophum 9 Metaphy. & 1 Ethic. vbi ponit differentiam inter actionem immanentem, & transeuntem,quia in transeunte est operatum,non autem in immanente. Dicitur ad hoc,quòd ista differentia intelligitur,quòd operatio transiens habet operatum necessariò, nō autem necessariò immanens, & hęc est mens Philosophi;non tamē negatur per hoc quin aliquę immanentes possint habere aliquod operatū;sm enī Philosophum ipsum ex actibus etiam immanentibus generantur habitus. Vnde non repugnat actioni immanenti habere opus. Et secundò dico, q actio trāsiens habet opus, quòd manet post actionem,in quod tanquàm in finem actio ipsa transiens ordinatur. Secus de actione immanente cuius opus ordinatur in actionem sicut in finem, vnde cōceptus ordinatur ad actum intelligendi sicut ad finē non econtra,& opus ipsum nobilius est actione quādo est finis actionis,sin autem,non oportet, Vide Capreo.in 1.dist.27.&c. vide & modum dicendi Heruei quodlibeto.2.q.8.&c. Nota quoq;,quòd Scotus contrariatur hic dictis,vbi supra quo ad hoc, q dictū est, verbum distingui ab actu intelligēdi, ipse enim vult verbum esse actualem intellectionem;sed expresse negat,D.S.prima par.q.34. art.1.ad secundum,vbi tenet conceptum esse aliud ab actu intelligendi,vt terminum ab eo cuius est terminus; oportet.n in parte intellectiua præter potentias actus, & habitus,ponere terminum actionis, vt obiectum actus secundi habeatur præsens ipsi actui obiectiuè; quàmuis enim per speciem intelligibilem obiectum sit præsens,vt comprincipium actus intelligendi,non tamen est per ipsam præsens,vt obiectum,sed per verbū, vt alibi dicetur. Nota quoque tertiò,quòd ex hac solutione etiam habetur,quod repugnat Scoto in 1.dist 2.q.vlt & in 27.dist.1.qui alterum actum ponit intellectionem,alterum dicere,ita q alterum est operatio,alterū productio;sed D.S.tenet vbicunque de ista materia loquitur, q dicere est intelligere exprimendo,& ipsa intellectio est productio verbi,vel conceptus in producente verbum, dicit.n.hic quòd actio intellectus est operatio, & habet aliquod operatum, Vide quoque D.S.in de Veri. Ma.4.ar.2.vbi clarè habes distinctionem inter primum intellectum,quod est verbum,& inter rem intellectam, quæ distinctio; & ex hic habitis clarè hr̄, quia verbum est quoddam productum inhærens intellectui, & hoc apud nos, non sic res habens solùm esse obiectiuum apud intellectum &c.

Cōtra Scotū q actionem immanentē producitur aliquid.

Capreolus Herueus.

Verbum ab actu intelligendi distinguitur.

An aliud dicere, & intelligere.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio habet vim mouendi a voluntate, vt supra dictum est.* Ex hoc enim, quòd aliquid vult finem, ratio imperat de his quæ sunt ad finem; sed voluntas de his quæ imperantur ad hoc, quòd legis rationem habeat,oportet quòd sit aliqua ratione regulata, & hoc modo intelligitur, quòd voluntas Principis habet vigorem legis, alioquin voluntas Principis magis esset iniquitas quàm lex. ——————

**q.17.ar.1.*

¶Ad maiorem,lex mouet eos qui subijciuntur legi, verum motione imperatiua,& coactiua,vt patebit artic. 3. ad secundum,& dico, quòd mouere imperatiuè,est rationis, vt patuit supra q.17. Ad minorem negatur, quòd mouere per modum Imperij sit voluntatis, sed rationis est in virtute voluntatis aliqualiter, quantum scilicet ad id, quod motionis est; sed quantum ad id, quòd ordinationis est, & intimationis, est per se rationis.

¶Ad confirmationem ex auctoritate iurisperiti, & habetur in Institutis De iure naturali gētium,& ciuili. Et intelligitur,quod placuit Principi causa faciendi communem legem; nam non omnis vox iudicis est sententia, nec omnis vox Principis est lex. Dicitur autem ad illam auctoritatem, quòd solùm placitum Principis,vt sic non habet rationem legis, vt infra patebit. Oportet enī voluntatem Principis esse recta ratione regulatam. Et ergo quod placet Principi secundum voluntatem rationalem cum alijs conditionibus statim dicendis, habet rationem legis. Vnde rationis essentialiter est lex tanquàm instituentis, & subiecti,quàmuis,vt habeat virtutem motiuam, oporteat quòd illa lex placeat Principi. Vnde non quia volitum, ideo lex, sed quia dictatum per rectam rationem, voluntas enī sine ratione magis iniquitatis quàm legis rationem;habet. Et tamen etiam Principis nomine intelligitur persona habens auctoritatem, & per sapientes directa, Vide prima parte quæst.21 artic.1.ad secundum,quia nec in Deo aliquid est iustum, quia volitum vt sic.

Vtrum lex ordinetur semper ad bonum commune sicut ad finem.

AD secundum sic proceditur. Videtur, q lex non ordinetur semper ad bonum commune sicut ad finem. Ad legē.n.pertinet præcipere,& prohibere;sed pręcepta ordinantur ad quædam singularia bona;non ergo semper finis legis est bonum commune.

B

Infra q.91. ar.5. cor.& art.6. ad 3. & q.96.art. 1.2.3.4.& 6. cor. Et 2.2. q.58.art.5. cor. Et 3.q. 70.art.2.ad 2. Et 3.contra cap.103. co.1. nū.

¶ 2 Præt. lex dirigit hominem ad agendum; sed actus humani sunt,in particularibus; ergo & lex ad aliquod particulare bonum ordinatur.

¶ 3 Præt. Isid.dicit in lib.Ethymologiarum.* Si ratione lex constat, lex erit omne, quod ratione constiterit; sed ratione consistit non solùm, quod ordinatur ad bonum commune, sed etiam quod ordinatur ad priuatum bonum vnius;ergo lex non ordinatur solùm ad bonum commune,sed etiam ad bonum priuatum vnius.

**Isid.c.21.*

¶Sed contra est, quod Isidorus dicit in 3.Ethimologiarum, quòd lex est nullo priuato commodo, sed pro vtilitate ciuium conscripta.

¶Consequēter D.S.inquirit de differentijs legis. Est autē quasi triplex differentia legis.s.finis, efficiens & forma;finis est bonum cōe,de quo in isto art.quærit;efficiens est auctoritas condentis,de quo quærit in seq.art. tertia differentia est forma,quæ est in promulgatione.art.4. Esse.n.dictamen rōnis est genus legis, sed esse dictamen ordinatiuum ad bonum cōe, & dictamē Principis promulgatum,cōplent tanq̄ differentiæ specificę rōnem legis. Quærit ergo hic de fine, an ordinetur in bonū commune, ita q præceptum alicui datum, vel ordinatio de aliquo facto solum in ordine ad proprium commodum, non habeat rationem legis.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est,* lex pertinet ad id, quod est principium humanorum actuū ex eo,q est regula,& mensura. Sicut autē ratio est principiū humanorū actuū, ita etiā in ipsa ratione est aliqd, quod est principium respectu omnium aliorū, vnde ad hoc oportet,q principaliter,& maximè pertineat lex. —

**arti.præc.*

¶In hoc corpore D. S. duo facit; primò deducit aliquas conclusiones præambulares;secundò ex illis infert conclusionem responsiuam in fine,ibi.Et ideo omnis lex &c. Circa primum deducit tres conclusiones præambulares secundam ibi. Rursus cū &c. tertiam ibi.In quolibet autem &c. Conclusio ergo prima præambularis est ista. Oportet,q lex maximè respiciat ordinē, qui est in Beatitudinem. Probatur conclusio,oportet,q lex respiciat id maximè, quod in ratione practica est Principium omnium aliorū.s. agibilium:sed primum principium in operatiuis (quorum est ratio practica) est finis vltimus;igitur lex hunc finem maximè respicit;subsumitur,sed vltimus finis humanę vitæ,est fęlicitas,vel Beatitudo;igitur sequitur conclusio D.S. primò ponit, & probat maiorem,secundò ponit ambas minores cum conclusione, ibi. Primum autem principium &c. Maior ergo declaratur a principio, quia vt patuit art.1. Lex pertinet ad id,quod est principiū humanorum actuum.s.rationē practicam, ex eo, quia ratio est regula, & mensura:sed sicut ratio est principium omniū aliorum (.i.dirigit & mouet alias vires, & ratio Principis subditos) ita & in ipsa ratione est aliquid quod est principium respectu aliorum, quare sequitur, q tale principaliter a ratione respiciatur. Ac si diceret D.S.quia lex respicit rationem,vt est principiū, & cū ratio practica informata lege etiam respiciat aliquod principiū ex quo procedit, ideo primò,& principaliter respicit primū principiū,qđ in agibilibus est vltimus finis;quare sequitur,q lex principaliter respicit vltimum finem, & Beatitudinem. Consequenter cū dicit.

¶Primum autem principium in operatiuis quorū est ratio practica est finis vltimus. Est autem vltimus finis humanæ vitæ fęlicitas, vel Beatitudo, vt supra habitum est, * vnde oportet, quòd lex maximè respiciat ordinem qui est in Beatitudinem. ——————

** In proęmio,& q.2. arti.5. & 7. & q.3.art.1. &c.q.1.art. 6.& 7.*

¶Ponit minorē quæ relinquitur nota de se, quia finis vltimus se habet,vt principium in speculabilibus. Similiter subsumpta minor,quæ patuit supra in proęmio,& q.2. artic.5. & 7. Vnde D.S. subinfert conclusionem, q lex maximè respicit ordinē &c. Nota autem,q respicit ordinem,s.actiuè i ordinat in Beatitudinem, & capitur hic Beatitudo sicut & lex in cōmuni, prout pacificus conuictus ciuium dr̄ Beatitudo,& bonus status virtuosus cōitatis. Sic enim lex ciuilis etiam ordinat ad Beatitudinem. Lex autem diuina præsertim noua respicit ordinem in Beatitudinem supernaturalem. Sed quia hic loquitur D. S. de lege in communi, ideo nec Beatitudo limitanda est ad illam, vel illam. Deinde ibi.

Digitized by

¶ Rurſus cum omnis pars ordinetur ad totum, ſicut imperfectum ad perfectum ; vnus autem homo eſt pars communitatis perfectę, neceſſe eſt, quòd lex propriè reſpiciat ordinem ad ſęlicitatem communem. ——

¶ Procedit ad ſecundam concluſionem præambularem explicatiuam primæ ; quia eſt adhuc dubium quam beatitudinem reſpiciat lex, an vnius hominis, vel totius communitatis perfectę, quæ vocatur a Philoſopho communitas, vel communicatio Politica; ideo D.S. ſubungit talem concluſionem Neceſſe eſt, quòd lex propriè reſpiciat ordinem ad ſęlicitatem communem. Hanc concluſionem primò probat ratione; ſecundò eam ſimul cũ præcedenti concluſione confirmat auctoritate, ibi. Vnde & Philoſophus &c. Arguitur ergo ſic ratione, reſumendo maiorem ex prima concluſione, Lex reſpicit finem vltimum, tanquàm in quod ordinat, ſed bonum vnius hominis non eſt vltimus finis ; igitur concluſio vera. Maior patuit. Minor probatur, quia omnis pars ordinatur ad totum, ſicut imperfectum ad perfectum ; ſed vnus particularis homo eſt pars cõmunitatis perfectę ; igitur nec ipſe, & multò minus bonum ſuum, & vltimus finis, ſed ordinatur in vlteriorem finem ; quæ autem ſit communitas perfecta, habetur in primo Politicæ, quia ciuitas &c. Deinde ibi.

¶ Vnde & Philoſophus in præmiſſa diffinitione legalium, mentionem facit & de ſęlicitate, & communione Politica. Dicit enim in 5. Ethico. * ꝙ legalia iuſta dicimus factiua, & conſeruatiua ſęlicitatis, & particularum ipſius Politica communicatione. Perfecta enim communitas ciuitas eſt, vt dicitur in primo Politicæ. * ——

*Ariſt. c.1.

*Ariſt. c.1.

¶ Confirmat præcedentes duas concluſiones auctoritate Philoſophi in 5. Ethi. qui dicit legalia iuſta dicimus, factiua, & conſeruatiua ſęlicitatis, & particularum ipſius Politica communicatione; & vult, quòd legalia iuſta ordinant ad ſœlicitatem, vel ad ea quæ conferunt ad ſœlicitatem principaliter, vel minus principaliter, & hoc in comparatione ad communitatem Politicam, & perfectam. Vnde ibidem D.S. lectione ſecunda in principio, & ita habetur, quòd iuſtum legis politiuè ordinat ad Beatitudinem, & ſœlicitatem communem, quod intendebant duę concluſiones. Conſequenter ibi.

¶ In quolibet autem genere id, quod maximè dicitur, eſt principium aliorum, & alia dicuntur ſecundum ordinem ad ipſum, ſicut ignis qui eſt maximè calidus eſt cauſa caliditatis in corporibus mixtis, quæ intantum dicuntur calida inquantum participant de igne; vnde oportet, quòd, cum lex maximè dicatur ſecundum ordinem ad bonum commune, quodcũque aliud præceptum de particulari opere non habet rationem legis, niſi ſecundum ordinem ad bonum commune. ——

¶ Subungit tertiam concluſionem præambularem magis propinquè accedentem ad concluſionem reſponſiuam, & eſt talis. Quodcunq; aliud præceptum de particulari opere, non habet rationem legis, niſi ſecundum ordinem ad bonum commune. Probatur concluſio, in quolibet genere id quod maximè dr̃, eſt principium aliorum, & alia dicuntur ſm ordinem ad ipſum ; ſed lex maximè dicitur ſecundum ordinem ad bonum commune; igitur ſequitur concluſio. Maiorem D.S. primò probat exemplariter, & inuititur ſecundo metaphyſicè. Sicut ignis &c. Nota circa illã maiorem, & eius exemplum Capreolum in primo diſt. 3. q. 1. ad primam inſtantiam, quòd illa inaxima, ſcilicet, Omne quod eſt tale per participationem &c. debet intelligi, omne quod eſt tale per participationem, eſt tale per actionem illius, quod eſt tale per eſſentiam, vel per actionẽ alicuius, quod eminenter continet hoc, quod eſt tale per eſſentiam. S. Thom. autem vtitur illo exemplo de igne, ſicut & Ariſt. & Commentator, ſed exemplorum non vtrincatio requiritur. Vnde dico, quòd omne calidum eſt calidum per actionem ignis, vel alicuius, quòd totum ignis actualitatem continet in virtute, & eminenter, ſicut eſt Sol, aut aliud corpus cę leſte. Et inter illam maximam cui ratio D.S. iam poſita tamentur, nota quòd ad rem per eſſentiam talem tria requiruntur: primo ꝙ ſit ipſa natura, quæ dr̃ ſibi cõuenire per eſſentiam, puta Bonitas. Sapientia &c. ſecundò ꝙ non eſt contracta quouis modo, quare anima rationalis, vel albedo, vt quatuor, quæ ſepararetur, non eſt talis per eſſentiam, etiam ſi albedo eſſet ſine quantitate ; tertiò ꝙ forma talis ſit in ſe naturaliter ſubſiſtens. Et ideo albedo accepta abſtractiuè ſignificata nomine albedinis, nõ eſt albedo per eſſentiam, ſed ſolum ſecundum modum ſignificandi. Res autem per participationem conſiſtit in contractione latitudinis alicuius rationis formalis quoquunque modo contingat, ſiue gradualiter, ſiue ſubtractiuè, vel alio modo. Deinde ſubiungit minorem, quæ patet clarè ex prioribus concluſionibus, vnde concludit tertiam concluſionem prædictam, & patet in littera.

Capreolus.

Quid res ſit eſſentiã talis ?

¶ Et ideo omnis lex ad bonum cõmune ordinatur.

¶ Hic vltimò ex oĩb. dictis concluſionib. infert ĩmediate formaliter talem. Omnis lex ad bonũ animæ ordinatur ſicut ad finem; patet ex dictis, quia omnis lex ordinatur ad Beatitudinem cõitatis, igitur &c. Et ſecundò, nullũ præceptũ habet rõnẽ legis, niſi in ordine ad bonũ cõe; igitur &c. Antecedẽs patuit, cõſequẽtia clara.

ET confirmatur iſta concluſio reſponſiua auctoritate adducta in argumento in contrarium, quia vtilitas ciuium eſt bonum commune communitatis perfectę, & eſt particula ſœlicitatis ad modum dicendi Philoſophi 5. Ethic.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præceptum importat applicationem legis ad ea quæ ex lege regulãtur ; ordo autem ad bonum commune, qui pertinet ad legẽ, eſt applicabilis ad ſingulares fines ; & ſm hoc etiam de particularibus quibuſdam præcepta dantur. ——

¶ Ad maiorem, dico ꝙ ad legem pertinet præcipere, & cohibere, ſed ſemper, & per ſe ad bonum cõitatis. Vnde regimen, & lex efficiũtur iniuſta, quia ſpreto bono cõi multitudinis, quæritur bonum priuatum regentis, multò ergo magis ſi quæratur bonũ alicuius alterius particularis. Vnde quantò magis recedit a bono cõi, tantò eſt regimen magis iniuſtũ; vnde regimẽ tyranni eſt iniuſtiſſimũ; & iterũ plus recedit a bono cõi in Oligarchia, in qua quæritur bonum paucorũ, quàm in Democratia, in qua quæritur bonum multorũ, de quo regimine dicit Philoſophus in 5. Ethic. ꝙ habet legalia aliqualiter iuſta. Et ita patet ad maiorem, quòd ad legem pertinet præcipere, ſed ſemper ad bonum cõmune. Ad minorem dico, ꝙ præcepta legis, vt ſic, ordinantur ad particularia bona, in ordine tamen ad bonum commune; quia ordo ad bonum commune applicabilis eſt ad ſingulares fines, ita quòd particulares fines vlterius referibiles ſunt in bonũ commune, & hoc modo lex præcipit particulare bonum. Vnde & iuſtitia legalis quæ eſt boni communis, mouet particulare bonum in bonum commune, vt patet ſecunda ſecundæ quæſt. 58. art. 5.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd operationes quidem ſunt in particularibus; ſed illa particularia referri poſſunt ad bonum commune non quidem communitate generis, vel ſpeciei; ſed communitate cauſæ finalis ſecundum quòd bonum commune dr̃ finis communis.

¶ Ad maiorem, dr̃igit hominem ad agendum propter bonum cõe, quod eſt cõe non vt genus, vel ſpecies, ſed cõitate derivationis, & participationis ſui in multos, & cõitate finali; quia ſ. eſt finis particularium bonorum; omnes n. boni ciues debent facta ſua ordinare, vt communitas bene habeat. Minor conceditur, quòd actus humani ſunt in particularibus obiectis, & materijs, tamen poſſunt eſſe, & vt ſunt legis, tunc ſunt cõis finis, quia particulare homo, & bonum ſuum ordinantur in bonum cõe ſicut in finem. Vnde & pro ſalute reipublicę debet homo optimum bonũ proprium exponere. ſ. vitam, vt patet apud Capreolum ad longum in quarto diſt. 17. q. 1. concluſione tertia; quare negatur conſequẽs, ſi intelligitur, quòd ordinetur ad particulare bonũ ſicut ad finem, ſed conceditur, quòd ordinatur ad particulare ſicut obiectum, & medium perueniendi in bonum cõe. Nota circa hãc ſolutionem vbi D.S. dicit cõe bonum eſſe cõitate finis. D.S. in de Veri. mat. 7. art. 6. ad 7. quia dupliciter dicitur aliquid cõmune. Vno modo per conſentionem, vel prædicationem, qñ. aliquod vnum inuenitur in multis ſecundum vnam rationem, & ſic id, quod eſt cõmunius non eſt nobilius, ſed imperfectius, ſicut animal homine. Et hoc modo vita naturæ eſt cõior quàm gloriæ. Alio modo per modum cauſæ, ſicut cauſa quæ vna numero manens ad plures effectus extenditur ſe; & ſic illud, quod eſt cõius eſt nobilius, vt conſeruatio ciuitatis, q̃ conſeruatio familiæ eſt nobilius. Hoc autem modo vita naturę non eſt cõior, quam vita gloriæ. Hæc ille. Vbi patet de qua cõitate D.S. intelligendus eſt in ſolutione, quia bonũ multitudinis eſt vnum, & tñ finis particularium bonorum hominum &c.

Capreolus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut nihil conſtat firmiter ſm rationem ſpeculatiuam niſi per reſolutionem ad prima principia indemonſtrabilia ; ita firmiter nihil conſtat per rationem practicam, niſi per ordinationem ad vltimum finem, qui eſt bonum commune; quod autem hoc modo ratione conſtat, legis rationem habet.

¶ Ad maiorem, conceditur, ſed dico, ꝙ intelligitur de ratione practica. Et dico, quòd nihil conſtat ratione practica firmiter, niſi per ordinationem in vltimũ finem, quia ibi eſt ſtatus, ſicut in ſpeculatiuis in primis principijs ſpeculatiuis. Ad minorem, ſi intelligitur, ꝙ ratione conſiſtat. 1. firmiter ſtat, & legitimè ordinatum ſit, quod ordinatur ad bonũ vnius, ſine relatione in finem cõem; negatur ipſa, quia vt iam patuit, non eſt firma conſiſtentia, vel ſtatus in ratione practica, niſi ordinetur aliquid ad id, q̃ ratio practica primò reſpicit, cũ eſt finis cõis. Si autem intelligitur minor, ꝙ rõne conſiſtat, quod ordinatum ad bonum particulare, in ordine ad bonum cõmune, cõceditur ipſa. Sed negatur conſequentia, quia plus aliquid reſpicit finem, q̃ id quod in finẽ ordinatur &c.

Vltimo

Vtrum cuiuslibet ratio ſit factiua legis.

C Infra q.92. art.1. ad 2. & q.95.art. 4. cor. & q. 96. art.1. & 4.co. Et 22. q.50. art.1. ad 3. & q. 57.art.2.co. q.60. art.6 co. & q 67. art.1.cor. * Aiill.c.1.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd cuiuslibet ratio ſit factiua legis. Dicit enim Apoſtolus ad Roman.2.quòd cum gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, ipſi ſibi ſunt lex; hoc autem communiter de omnibus dicit; ergo quilibet poteſt facere ſibi legem.

¶ 2 Præt. ſicut Philoſophus dicit in 2.Ethi.* intentio legislatoris eſt, vt inducat hominem ad virtutem; ſed quilibet homo poteſt alium inducere ad virtutem; ergo cuiuslibet hominis ratio eſt factiua legis.

¶ 3 Præt. ſicut Princeps ciuitatis eſt ciuitatis gubernator, ita quilibet paterfamilias eſt gubernator domus; ſed Princeps ciuitatis poteſt in ciuitate legē facere; ergo quilibet paterfamilias poteſt in ſua domo facere legem.

*Iſid.lib.5. c.10. * dist.2. capit.lex. ¶Sed contra eſt, quod Iſidorus dicit in lib. Ethimologiarum,* & habetur in decretis diſt. 2. * Lex eſt conſtitutio populi ſecūdum quam maiores natu ſimul cum plebibus aliquid ſanxerunt; non eſt ergo cuiuslibet facere legem.

¶Quærit hic de alia differentia legis ex parte cauſæ efficientis. An videlicet cuiuslibet ratio &c. quia dictum eſt art. 1. quòd lex eſt aliquid rationis, quærit cuius rationis. Vnde articulus iſte determinat primum, & quærit de differentiali determinatiuo.

¶ Reſpondeo dicendū, ꝙ lex propriè primò, & principaliter reſpicit ordinem ad bonū cōe, ordinare autem aliquid in bonum cōmune, eſt vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis.

¶ Concluſio reſponſiua eſt talis. Condere legem, vel pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad perſonam publicā quę totius multitudinis curam habet. Et per hanc concluſionem habetur reſponſio formalis ad quæſitū negatiua, quòd non cuiuslibet ratio eſt factiua legis. Probatur ſic ex arti. lex propriè primò, & principaliter reſpicit ordinem ad bonum commune; ſed ordinare aliquid in bonum commune eſt, vel totius multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis; igitur ſequitur cōcluſio, Doc. S. primò ponit huius rationis maiorem cum minore; ſecundò concluſionem cum probatione minoris. Et ideo &c. Maior ergo patet art. 2. præcedenti. Et dicit notanter lex propriè, & ratio huius patebit ad tertium, quia & ſi aliqua ordinatio quæ non ordinatur ad bonum cōmunitatis perfectè, poſſet dici præceptū, vel ſtatutum; non tamen lex &c. Dicit etiam primò, & principaliter, quia & ſi ad bonum particulare ordinari poſſit, tamen hoc eſt finaliter in commune bonum, vt patuit art. 2. Deinde ibi.

¶ Et ideo condere legem, vel pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad perſonam publicam quæ totius multitudinis curam habet, quia & in omnibus alijs ordinare in finem eſt eius cuius eſt proprius ille finis. —

¶Infert concluſionem ipſam quæ iam ſatis patuit. Sed probat minorem principalem, quia & in omnibus alijs ordinare in finem, eſt eius cuius eſt proprius ille finis; ſed communitatis, vel gerentis eius vicem, proprius eſt finis legis, ſcilicet bonum commune; igitur talium eſt condere legem &c.

ET confirmatur concluſio ratione argumenti in contrarium. Circa hóc argumentum, nota & etiam circa minorem corporis, quòd leges habent diuerſos inſtitutores ſm diuerſitatem regiminum. Aliquando enim regimen vocatur, & eſt regnum. Tunc lex conſtituitur per vnum, quæ vocatur Conſtitutiones Principum. Aliquando autem regunt aliqui pauci, ſed optimi, & optimates de communitate. Aliquando diuites, & potentes. Aliud eſt regimen populi, quod vocatur democratia, & ſecundum hoc ſumuntur Plebeſcita. Sed eſt aliquod regimen ex his commixtum, quod eſt optimum. Et de lege per tales regentes inſtituta, loquitur Iſid. in auctoritate inducta, ſcilicet de lege, quam maiores natu ſimul cum plebibus ſanxerunt. Et de his infra q.95.art.4. & ergo non eſt diſcordia inter ſecundam partem concluſionis, & hoc argumentum in contrarium, quia ille qui regit totam multitudinem poteſt condere legem. Et ſimiliter populus cum maioribus natu. Sed Iſidorus loquitur de lege condita in optimo, & ab optimo regimine, & conſtituta ab huiuſmodi, retinet præſertim nomen legis. Alia autem ſtatuta habent nomina ſpecialia, & vacantur plebeſcita, vel Senatuſconſulta, vt patet in decretis diſt. 2. & habetur etiam in inſtitutionibus de iure naturali, ciuili, gentiū &c. vbi habetur lex eſt, quod Populus Romanus Senatorio magiſtratu interrogante veluti conſule conſtituebat, quia videlicet facta conuocatione Populi Rom. Magiſtratus, ſ. Senatus nō totus, ſed qui maior erat omnibus populum ſcilicet conſulebat, an ſic placeret, & ſic ad libitum populi fiebat, & videtur redire in idem, quod dicit Iſido.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * lex eſt in aliquo non ſolùm ſicut in regulante, ſed etiam participatiuè ſicut in regulato, & hoc modo vnuſquiſque ſibi eſt lex inquantum participat ordinem alicuius regulantis, vnde & ibidem ſubditur. Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. —— * Arti.2.ad primum.

¶Ad maiorem, intelligitur ſic, cum gentes quæ legem non habent, ſ. diuinam veterem, quam non acceperunt (non enim gentibus data eſt lex, ſed iudæis) naturaliter faciunt quæ ſunt legis, i. quæ lex mandat. ſ. quantum ad præcepta mo alia, quæ ſunt de dictamine rationis naturalis, & ita naturaliter faciunt. i. per legem naturalem oſtendentem eis quid ſit agendum, ipſi ſibi ſunt lex, inquantum. ſ. iunguntur officio legis ad ſeipſos, inſtruendo ſe, & inducendo ad bonum. Vide D.S. ibidem in poſtilla. Dicitur ergo ad maiorem, quòd non intelligitur, quòd ipſi ſibi ſunt lex, condendo, & ſtatuendo legem, ſed participatam legem a Deo adimplendo; dictum eſt enim art. 1. ad primum, quòd lex eſt in aliquo primo ſicut in regulante, & condente legem. Et lex naturalis eſt in Deo ſaltem cauſaliter, & illam legem impreſſit, & ſcriptit non atramēto, ſed in viſceribus hominis. Alio modo eſt in aliquo participatiuè, & ſic lex eſt in homine quoliber, qui dī eſſe ſibi lex, qa ſequitur participationem quam habet a Deo impreſſam. Et ergo conceſſa minore, ꝙ de omnibus particulariter loquitur, quia oēs participant legem ęternam in lege naturali. Negatur cōſequētia, quia nō dī hoc, quaſi gentes cōdiderint legē, ſed quia impreſſam a Deo in lumine naturalis rōnis, & ſyndereſi adimpleuerunt. Et ita impleuerunt legē diuinā veterē, quo ad ea quæ ſunt legis naturæ, non quo ad alia ad quæ nec obligantur, vt patebit infra.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ perſona priuata nō poteſt inducere efficaciter ad virtutem, poteſt.n. ſolū mouere; ſed ſi ſua motio non recipiatur, non habet vim coactiuam quam debet habere lex ad hoc, quòd efficaciter inducat ad virtutem, vt Phil. dicit in 10. Ethicorū, * hanc autem virtutem coactiuam habet multitudo, vel perſona publica ad quam pertinet pœnas infligere, vt infra dicetur, & ideo ſolus eſt eius leges facere. —— * Ariſt. cap. vlt. *q.92.ar.2. ad tertiū. clarius 2 2. q.64.art.3.

¶ Ad maiorem, efficaciter inducere in virtutem, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid, eſt legislatoris per virtutem coactiuam, & punitiuam. Minor negatur ad hunc ſenſum, quòd quilibet poſſit inducere ad virtutem punitiuam, quia vt patet ſecunda ſecundæ quæſt. 64. artic. 3. non cuiuslibet eſt punire, ſed qui libet poteſt perſuaſiuè inducere ad virtutem, quare negatur conſequentia. Quomodo autem homines per coactionem poſſint inducere ad virtutem, patebit infra q.96.

¶Ad tertium dicēdum, quòd ſicut homo eſt pars domus, ita domus eſt pars ciuitatis, ciuitas autem eſt communitas perfecta, vt dicitur in primo Politi. * & ideo ſicut bonum vnius hominis non eſt vltimus finis, ſed ad commune bonum ordinatur, ita etiam, & bonū vnius domus ordinatur ad bonum vnius ciuitatis, quæ eſt cōmunitas perfecta; vnde ille qui gubernat aliquam familiam, poteſt quidem facere aliqua præcepta, vel ſtatuta, non tamen quæ propriè habeant rationem legis. —— * Ariſt. c.1. & 2.

¶ Ad maiorem, eſt proportionabiliter vera, ſed dico, quòd tota domus, vel familia non eſt perfecta communitas ſicut ciuitas. Et ſecundò dico, quòd bonum domus, vel familiæ ordinatur in bonum perfectè communitatis, ſicut in finem. Et ita ſequitur alia differentia, quia paterfamilias non reſpicit bonum commune, & vltimum in aliquo genere, ſicut Princeps; nam ſicut bonum vnius hominis ordinatur ad bonum commune, ita & bonum domus ad bonum ciuitatis. Minor conceditur; ſed negatur conſequentia, quia vt patuit art. 2. Lex reſpicit bonum cōmune, & vltimum in ſuo genere. Hoc autem non facit paterfamilias, & Princeps. Vnde paterfamilias poteſt quidem facere præcepta, & ſtatuta, ſed non legem. Et ſtat ratio in hoc, quia lex reſpicit vltimum bonum, & genere ſuo &c.

Vtrum promulgatio ſit de ratione legis.

D 2.dist.24.q. 3.art.3.co. & ad 1. Et 4.dist.3.art. 5.q.3.co.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd promulgatio non ſit de ratione legis. Lex enim naturalis maximè habet rationem legis; ſed lex naturalis non indiget promulgatione; ergo nō eſt de ratione legis, quòd promulgetur.

¶ 2 Præt. ad legem pertinet propriè obligare ad aliquid faciendum, vel non faciendum; ſed non ſolùm obligantur ad implendum legem illi coram quibus promulgatur lex, ſed etiam alij; ergo promulgatio non eſt de ratione legis.

¶ 3 Præt. obligatio legis extenditur etiam in futurum, quia leges futuris negotijs neceſſitatem imponũt, vt iura dicunt, * ſed promulgatio fit ad præſentes; ergo promulgatio non eſt de neceſſitate legis.

* In codi. lib. 1. ti. 17. de legibus. leg. 7.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in decretis quarta diſ. * quòd leges inſtituuntur cum promulgantur.

* Capit. in iſtis tempo ralib. circa princ.

¶ Vltimò quærit de vna alia proprietate, & quaſi differentia completiua legis, ſcilicet de promulgatione, an ſit de ratione legis, ita quòd conſtitutio principis, vel regentis multitudinem perfectam facta propter vtilitatem communem, non mereatur dici lex, niſi ſit promulgata, & notificata ſubditis.

*Art. 1. huius q.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, lex imponitur alijs per modum regulæ, & menſuræ. Regula autem, & menſura imponitur per hoc, ꝙ applicatur his quæ regulantur, & menſurantur; vnde ad hoc, ꝙ lex virtutem obligandi obtineat, qd eſt proprium legis, oportet ꝙ applicet hominib. qui ſm eã regulari debent.

¶ Duo principaliter facit in præſenti corpore, primò reſpondet ad quæſitum; ſecundò per modum corollarij infert completam definitionem legis, ibi. Et ſic quattuor &c. Circa primum ponit talem concluſionem reſpon. Promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc, quòd lex habeat ſuam virtutem. Probatur concluſio. Ad hoc, quòd lex virtutem obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, (& ſcilicet de ratione eius) oportet quòd applicetur hominibus qui ſecundum eam regulari debent; ſed talis applicatio fit per hoc, quòd in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione; igitur concluſio vera. Huius rationis D.S. ponit, & probat primò maiorem; ſecundò minorem, ſubiungens concluſionem, ibi. Talis autem applicatio &c. Maior ergo probatur, a principio lex imponitur alijs per modum regulæ, & menſuræ, ſed regula, & menſura imponitur per hoc, quòd applicatur his quæ regulantur, & menſurantur; igitur. Maior vera, maior proxima patuit artic 1. quia lex eſt regula alijs impoſita ligans ad agendum. Conſequenter eam dicit.

¶ Talis autem applicatio fit per hoc, quòd in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione; vnde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc, quòd lex habeat ſuam virtutem.

¶ Ponit minorem quæ relinquitur nota, & ex ea habetur, quòd promulgatio nihil aliud eſt quàm legem deducere in notitiam ſubditorum legi &c. Vnde D. S. ſubiungit concluſionem ipſam, vnde promulgatio &c.

¶ Et nota, quòd per hanc concluſionem habetur reſponſio ſor malis, quòd ſic, quia ſine virtute propria alicui rei nõ eſt ratio rei, ſicut nõ habet rationem hominis qui non habet virtutem hominis propriam, quia virtus rei non eſt ſine ratione ipſius, & eõtra. Et quòd promulgatio ſit dicenda de ratione legis, patet ex corollario ſequenti, in quo D.S. dicit, quòd promulgatio ſit vnum ex his quæ ſunt de definitione legis. Idem autem eſt definitio, & ratio, licet non conuertibiliter. Oportet enim notare, quia contingit, quòd res aliqua eſt, ſed non poteſt concipi tali concepti, vel habere talem rationem. Vnde dictum fuit ſupra, quòd ſi fides eſſet in Beato virtute diuina, eſſet quidem illa res quæ eſt fides, ſed actu non haberet rationem fidei, quia non crederetur per ipſam. ſimiliter ſi viſio poneretur in lapide, ita in propoſito, dato quòd Princeps condat aliquod ſtatutum, & aliquod dictamen pro vtilitate communitatis perfectè, erit tunc quidem res quæ eſt lex, ſed non habet rationem legis niſi accedat promulgatio, & ita intelligitur concluſio, quòd promulgatio ipſa eſt neceſſaria, quo ad hoc, quòd habeat virtutem ſuam, & per conſequens vt habeat rationem legis formaliter, quia lex dicitur a ligando modo intelligibili, non autem intelligitur niſi denuncietur &c. Nota tamen

Capreolus. circa hæc Capreolum in quarto. diſt. 1. q. 3. ad primum contra primam cõcluſionem, quòd quia plus requiritur ad conſtructionem quàm ad deſtructionem, ideo ad hoc, quòd præceptum ſuperioris liget, requiritur inſtitutio, & promulgatio. Ad hoc autem, ꝙ non obliget, ſufficit reuocatio quæ tollit præcepto vim obligandi. Subditus enim cui præceptum datum fuit poteſt obligari ex

Scotus. conſcientia, ſed non ex vi præcepti. Et hoc valet contra Scotum infra de ceſſatione legalium.

¶ Et ſic ex quattuor prædictis poteſt colligi diffinitio legis, quæ nihil eſt aliud, quàm quædam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet promulgata.

¶ Hic vltimo ex dictis huius articuli, & trium præcedentium D.S. infert per modum corollarij completam rationem, & definitionẽ legis, talem, Lex nihil aliud eſt &c. vt in littera. Prima pars (quæ habet rationem generis) patet ex art. 1. & intelligitur, quòd eſt ordinatio, non vt ordinatio dicit actum animæ ordinantis, ſed eſt terminus actus. ſ. dictamen cõſtitutum per actum rationis, vel actus cum termino, quo ordinantur ſubditi, vt patet art. 1. ad primum. Et per hoc patet, quod ibidem dictum eſt, quia lex eſt aliqd rationis in habitudine effectus cauſæ efficiẽtis, & quia cauſa eius effecit per actionem immanentem, ideo ex conſequenti dicit habitudinem effectus cauſæ materialis in qua. Et capitur etiam ordinatio non paſſiuè, quaſi lex, vt ſic ordinetur, ſed magis actiuè, quia ordinat ſubditos &c. Secunda pars patet ex art. 2. quia ſi aliquod dictamen ordinet in bonum priuatũ, non meretur dici lex. Tertia pars patet ex artic. 3. & dicit, qui curam communitatis habet ſiue ſit vnus homo, vt in regno, ſiue plures homines, vt in alijs regiminibus, vt patuit ibidem circa argumentum in oppoſitum. Quarta pars habetur ex præſenti articulo.

ET confirmatur concluſio auctoritate argumenti in contrarium, quia leges inſtituuntur (formaliter, ſcilicet ſub ratione legis) cum ſcilicet promulgantur. Et ſicut ibidem habetur ante inſtitutionem licet quandoque contradicere.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ promulgatio legis naturæ eſt ex hoc ipſo, quòd Deus eam mentibus hominum inſeruit naturaliter cognoſcendam.

¶ Maior cõceditur, ſed negatur minor, quia lex naturalis promulgatur per hoc, quòd ab homine eſt naturaliter cognoſcibilis; & ergo cum venerit ad vſum rationis, tenetur ad ea quæ ſunt legis naturæ; quare. q 89. art. 6. ad tertium dictum fuit, ꝙ quia conuerſio ad finem ſuum, ſit de lege naturæ, ideo homo cum venerit ad vſum rationis, ad eam tenetur, quare promulgatio legis naturæ, nõ fit quidẽ per ſcripturam, ſed per inſertionẽ, & impreſſionẽ eius, & naturalem cognoſcibilitatem; quare negatur cõſequẽtia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illi coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obſeruandam, inquantum in eorum notitiam deuenit per alios, vel deuenire poteſt, promulgatione facta.

¶ Maior vera, negatur minor, quòd alij quibus nullo modo eſt facta promulgatio mediatè, vel immediatè obligentur ad implendum legẽ. Vnde habet D.S. quolibeto primo, art. 19. ꝙ ſi quis per ignorantiam facit contra conſtitutionẽ Papæ, alijs quidẽ promulgatã, non autẽ ſibi, excuſatur; quare cui non eſt lex promulgata vllo modo, non obligatur, poteſt autẽ lex deuenire in eius notitiã per alios, & ſic obligatur. Q.ñ autẽ præſumatur ſcientia legis Pontificis, vel Imperatoris, vide apud iuriſtas, quia tenet, ꝙ poſt duos menſes a publicatione facta in prouincia. Sed in legibus inferiorum, tempus eſt arbitrarium ſecundum loci qualitatem, & perſonarum conditionem, vide ſi placet. de poſtula. præla. lib. 1. cap. 1. §. quod nec. & in locis contra ibidem in apparatu allegantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd promulgatio præſens in futurum extenditur per firmitatem ſcripturæ, quæ quodammodo ſemper eam promulgat; vnde Iſidorus dicit in primo Ethimologiarum, * quòd lex a legendo vocata eſt, quia ſcripta eſt. *Iſid. li. 5.

¶ Maior vera, ſed hoc non niſi etiam per promulgationem extendentem ſe in futurum. Ad minorem, negatur, quòd ſolùm ad præſentes, immo etiam ad futuros per infirmitatem ſcripturę, vnde leges contentę in ſcriptis ſolent omni anno promulgari, & ita per firmitatem ſcripturæ denunciantur futuris.

Quæſtio Nonageſimaprima.

De diuerſitate legum.

DEinde conſiderandum eſt de diuerſitate legum. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum ſit aliqua lex ęterna. Secundò, vtrum ſit aliqua lex naturalis. Tertiò, vtrum ſit aliqua lex humana. Quartò, vtrum ſit aliqua lex diuina. Quintò, vtrum ſit vna tantùm, vel plures. Sextò, vtrum ſit aliqua lex peccati. E

¶ Poſtquàm determinatum eſt de eſſentia, & quidditate legis, conſequẽter inquiritur de diuiſione, & partibus ſubiectiuis ipſius legis. Et quinq; ſunt legis partes, ideo principaliter quinq; quæruntur. Articulus autem quartus ſubdiuiditur, ideo ex tota ſunt ſex articuli in iſta quæſtione, & patet ordo ſecundum prioritatem legum. Et enim lex æterna prima, deinde naturalis, deinde humana, & ſecundum hoc ordinantur articuli. Lex enim ſomitis quamuis prior ſit lege diuina, tamen quia valde equiuocè lex dicitur, ideo poſtremo de ea determinatur, ſtatim. n. cũ homo peccaſſet in Paradyſo in pœnam, illi legi tyrannicæ ſubditus fuit.

Vtrum

Vtrum ſit aliqua lex æterna.

Infra.q.91. art.1.per totum.& art. 5.& 4.eo.ar ticu.5.ad 3. Et 4.dif.3.in q.1.art.1.& 3.contra G. tis. Et Roman.1.c.3. fin.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit aliqua lex ęterna. Omnis enim lex aliquibus imponitur; ſed non fuit ab æterno cui aliqua lex poſſet imponi, ſolus enim Deus fuit ab ęterno; ergo nulla lex eſt ęterna.

¶ 2 Præt. promulgatio eſt de ratione legis, ſed promulgatio nõ potuit eſſe ab ęterno, quia non erat ab ęterno cui promulgaretur; ergo nulla lex poteſt eſſe ęterna.

¶ 3 Præt. lex importat ordinem ad finem; ſed nihil eſt ęternum, quod ordinetur ad finem, ſolus.n. vltimus finis eſt ęternus; ergo nulla lex eſt ęterna.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in primo de libero arbi.* Lex quæ ſumma ratio nominatur non põt cuipiã intelligenti non incommutabilis, ęternaque videri.

*Aug.c.6.

¶ D. S. hic primò quærit de prima lege, quæ eſt fons omnium aliarum legum, ſcilicet de lege ęterna, an aliqua ſit talis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt,* nihil eſt aliud lex quàm dictamen practicę rationis in Principe qui gubernat aliquam communitatem perfectam, manifeſtum eſt autem, ſuppoſito ꝙ mundus Diuina prouidentia regatur, vt in primo habitum eſt,* quòd tota communitas vniuerſi gubernatur ratione Diuina, & ideo ipſa ratio gubernationis rerum in Deo ſicut in principe vniuerſitatis exiſtens, legis habet rationem.

*q.90.art.1. 3.3. & 4.

*Pri.par.q. 22.art.1.& 2.

¶ D.S. ſatisfacit quæſito tali concluſione reſponſiua. Huiuſmodi legem oportet dicere ęternam, & per hoc habetur formalis reſponſio, quia aliqua eſt lex ęterna. Probatur concluſio. Ipſa ratio gubernationis rerum in Deo ſicut in Principe vniuerſitatis exiſtens, legis habet rationem; ſed diuina ratio nihil concipit ex tempore, ſed habet conceptum ęternum; igitur concluſio vera, quòd talis conceptus Dei qui eſt lex, eſt ęternus, & per conſequẽs & lex eſt ęterna. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem; ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Et quia diuina. Maior ergo probatur a principio. Lex nihil aliud eſt quàm dictamen practicę rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam. ſed ſuppoſito ex prima par.q.22.art.1.& 2.quòd mundus diuina prouidentia regatur, manifeſtum eſt, quòd tota communitas vniuerſi gubernatur ratione diuina. Et igitur ſequitur maior, iſta maior proxima patet ex quæſt.præce. per totum. Minor proxima ſupponitur vera ex dictis prima par. vbi iam.

¶ Circa maiorem principalem huius rationis eſt dubium, quia dicit, quòd ratio gubernationis rerum in Deo habet rationem legis; in prima parte autem vbi iam dicit D.S. quòd ratio gubernationis rerum eſt prouidentia; & ſic videntur idem formaliter lex & prouidentia, de identitate enim reali nulli eſt dubium. Oppoſitum autem videtur, quia lex videtur eſſe principium prouidentiæ &c. Iſtam quæſtionem determinat D. S. in de verita.mate.5. q.1.ad ſextum. Vbi dicit prouidentia in Deo propriè non nominat legem æternam; ſed aliquid ad legem ęternam conſequens. Lex enim ęterna eſt conſideranda in Deo, ſicut accipiuntur in nobis principia operabilium naturaliter nota, ex quibus procedimus in conſiliando, & eligendo, quod eſt prudentiæ ſiue prouidentiæ. Vnde hoc modo ſe habet lex intellectus noſtri ad prudentiam, ſicut principium indemonſtrabile ad demonſtrationẽ. Et ſimiliter etiam in Deo lex æterna non eſt ipſa prouidentia, ſed prouidentiæ principium. Vnde conuenienter legi æternæ attribuitur actus prouidentiæ, ſicut & omnis effectus demonſtrationis, principijs indemonſtrabilibus attribuitur. Hæc ille. Vide & ibidem ad 7. Ex quibus patet, quòd non ſunt idem loquendo de non identitate formali, non modo Scotico, ſed Thomiſtico, quia videlicet diſtinguuntur ſecundum rationem, & ſm modum intelligendi, quem habemus de Deo ex mente noſtra, vbi lex, & prouidentia realiter diſtinguuntur, & per conſequens in Deo ſm rationem noſtram, quam diſtinctionem rationis dicimus formalem conceptibilem &c. Quod autem D. S. hic dicit in maiore, ꝙ ratio gubernationis habet rationem legis æternæ, intelligitur originaliter, quia id, quod eſt prouidentiæ prouenit ex ipſa lege æterna, & ipſa lex eſt ratio gubernationis, ſed prima, & originalis tanquàm radix prouidentiæ. Sed prouidentia eſt ratio propinqua executiua legis æternæ, ita quòd lex æterna eſt ratio qua conſtitutum eſt, ꝙ res debeant fic, & hic gubernari; ſed prouidentia eſt ratio de modo, & mediis per quæ res ſic gubernentur, ſicut per legem æternam conſtitutum eſt; Prouidentiæ enim eſt conſulere, & eligere media, quibus in finem perueniatur.

Diſtinguitur lex ęterna, & prouidentia.

Scotus.

¶ Et quia diuina ratio nihil concipit ex tempore, ſed habet ęternum conceptum, vt dicitur Prouer.8. inde eſt quod huiuſmodi legem oportet dicere ęternam.

¶ Ponit minorem, & eam probat auctoritate ſapientis, vt in littera, ſubinferens concluſionem, vt patet.

¶ Nota autem, quòd verbum in diuinis dicitur ſolùm notionaliter, ſed intellectum, & conceptum dicitur etiam eſſentialiter. Et ergo lex æterna dicitur eſſe æternus conceptus, non autẽ ęternum verbum, quia vt patebit.q.93.art.1.ad ſecundum. Lex ęterna dicitur eſſentialiter, & dicit diuinam eſſentiam intellectam, vt eſt principium ſecundũ quod diriguntur, & mouentur omnes creaturæ in bonum commune vniuerſi intrinſecum, & extrinſecum. Et de his prima par.q.34.art.1.ad 2.quia nihil eorũ quæ ad intellectum pertinẽt perſonaliter dicitur in diuinis, niſi ſolũ verbum.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd lex ęterna dicitur ſumma ratio, quia omnes alias excellit tanquàm radix omnium, ſummum eũ dicitur relatiuè, vt patet prima par.q.6.art.2.ad primum. Si etiam ſummum diceretur negatiuè tunc iterum eſt ſumma, quia nulla ſuper ipſam. Verumtamen ſummum hic magis dicitur relatiuè, ſicut etiam cum dicitur Deus ſummum bonũ, vt patet prima par. q.6.ar.2.ad primum. Summum enim poſitiuè, & relatiuè acceptũ, dicit exceſſum ſuper omnia alia, & hoc competit legi ęternæ reſpectu omnium legum. Negatiuè autem dr̃ ſummum, quod non exceditur ab alio, & ſic iterum ſola ęterna lex eſt ſumma, quia oẽs aliæ leges exceduntur ab ea, & ipſa a nulla: potes videre Scotum in alio poſito, ſcilicet de ſumma gratia in tertio diſt.13. in reſponſione ad primam quæſtionem, quia capiendo ſummum poſitiuè, tũc eſt vna tantùm, ſed negatiuè poſſunt eſſe plures, ſicut dicitur de prædicamentis, quodlibet eſt ſummum negatiuè &c. Scotus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea quæ in ſeipſis non ſunt; apud Deum exiſtunt inquantum ſunt ab ipſo cognita, & præordinata, ſecundum illud Rom. 4. qui vocat ea quæ non ſunt tanquàm ea quæ ſunt; ſic igitur ęternus diuinæ legis cõceptus habet rationem legis ęternæ ſecũdum quòd a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipſo præcognitarum.

¶ Ad maiorem, omnis lex aliquibus imponitur, vel exiſtentibus in ſe, vel in eſſe cognito, ſicut quandoq; aliquis homo etiam antequam habeat ſubditos, cogitat quomodo vellet eos regere, & dictat in ſe legem &c.

¶ Ad minorem diſtinguitur, ab ęterno non fuit aliquis in ſe cui poſſet imponi, verum. Si autem intelligitur, quòd ab ęterno non fuerit aliquis in cognitione Dei, negatur; vnde diuinus conceptus ſecundum quod ordinatur ad gubernationem rerũ precognitarum habet rationem legis ęternę. Nota hic primò, quòd tenendo, vt dictum eſt, ex de veritate diſtinctionem rationis inter legem æternam, & prouidentiam, tunc lex eſt ratio gubernationis prima, & in eſſe propoſito; ſed prouidentia propinqua. Nota ſecundò, quòd lex æterna eſt diuinus conceptus, non vt conceptus dicit quid expreſſum, & notionale, ſed vt conceptus dicitur eſſentialiter, & quid intellectum. Lex enim in diuinis, vt patebit.q.93. art.1.ad ſecundũ, dr̃ eſſentialiter, non notionaliter. Sicut in ſimili D.S. habet in de Veritate mate.7.ar.2.de libro vitæ. Verbum enim in diuinis importat originem ex alio, non ſic liber, ſecundum ꝙ ad diuina transfertur. Nota quoque, quòd hic poſſet induci difficultas quomodo res ab æterno fuerint Deo præſentes, an videlicet tantùm ſecundum eſſe cognitum, vel etiam ſecundum proprias exiſtentias, & naturas, vt videtur dicere D. S. prima parte q.13.art.13. Sed de hoc ibidem, quia vtroque modo fuerunt præſentes in æternitate ad ſanum intellectum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd promulgatio fit, & verbo, & ſcripto, & vtroq; modo lex ęterna habet promulgationẽ ex parte Dei promulgantis, quia & verbum diuinũ eſt ęternum, & ſcriptura libri vitæ eſt ęterna; ſed ex parte creaturæ audientis aut inſpicientis, non poteſt eſſe promulgatio ęterna.

¶ Ad maiorem, vera aliqua promulgatio eſt de ratione legis; ſed non ſemp exterior, & vocalis, ſed intelligibilis, & etiã ſcripta, vt patuit art.4.præc.quæſt. Ad minorem, negatur, ꝙ nullo modo ſimpliciter ex parte Dei, immo, quia & verbo, & ſcripto promulgatur ab æterno ex parte Dei promulgantis, qui in verbo ſuo expreſſit legem ſuam ab æterno, & ſecundò in ſcripto, quia ſcriptura libri vitæ æterna eſt. Sed verum eſt, quòd nulla creatura audiuit hoc verbum, nec legit, vel inſpexit hunc librum &c.

¶ Nota hic breuiter, quòd lex cum dicatur eſſentialiter, vt dictum eſt, non eſt ipſum verbum expreſſum, & dictum ab æterno; ſed eſt in ipſo verbo expreſſa, & dicta ab æterno. Multum enim differt dicere verbum expreſſum, & verbo expreſſum, primum enim eſt notionale, & perſona diuina genita. Sed ſecundũ competit toti trinitati, & omnibus creaturis. Sed de his prima parte quæſt.34.artic.primo, ad tertium. Nota quoque, quòd D. S. prima parte q.24.art.2.& in de Verita.mate.7.art.6. ponit, quòd liber vitæ ſolũ eſt vitæ gloriæ, & ſupernaturalis, ad quã aliqui ſpecialiter eligũtur, vt patet ibidẽ. Hic autẽ dicit, ꝙ lex æterna eſt ab

¶ 2 Præt. ad legem pertinet propriè obligare ad aliquid faciendum, vel non faciendum; ſed non ſolùm obligantur ad implendum legem illi coram quibus promulgatur lex, ſed etiam alij; ergo promulgatio non eſt de ratione legis.

¶ 3 Præt. obligatio legis extenditur etiam in futurum, quia leges futuris negotijs neceſſitatem imponũt, vt iura dicunt, * ſed promulgatio fit ad præſentes; ergo promulgatio non eſt de neceſſitate legis.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in decretis quarta diſ.* quòd leges inſtituuntur cùm promulgantur.

* In codi. lib. 1. tit. 17. de legibus. le. 7.
* Capit. in iſtis tempo talib. circa prine.

¶ Vltimò quæritur de vna alia proprietate, & quaſi differentia completiua legis, ſcilicet de promulgatione, an ſit de ratione legis, ita quòd conſtitutio principis, vel regentis multitudinem perfectam facta propter vtilitatem communem, non mereatur dici lex, niſi ſit promulgata, & notificata ſubditis.

*Art. 1. huius q.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, lex imponitur alijs per modum regulæ, & menſuræ. Regula autem, & menſura imponitur per hoc, ꝙ applicatur his quæ regulantur, & menſurantur; vnde ad hoc, ꝙ lex virtutem obligandi obtineat, qđ eſt proprium legis, oportet ꝙ applicet hominib. qui ſm eã regulari debent.

¶ Dno principaliter facit in præſenti corpore, primò reſpondet ad quæſitum; ſecundò per modum corollarij infert completam definitionem legis, ibi. Et ſic quattuor &c. Circa primum po nit talem concluſionem reſpon Promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc, quòd lex habeat ſuam virtutem. Probatur concluſio. Ad hoc, quòd lex virtutem obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, (& ſcilicet de ratione eius) oportet, quòd applicetur hominibus qui ſecundum eam regulari debent; ſed talis applicatio fit per hoc, quòd in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione; igitur concluſio vera. Huius rationis D.S. ponit, & probat primò maiorem; ſecundò minorem, ſubiungens concluſionem, ibi. Talis autem applicatio &c. Maior ergo probatur, a principio lex imponitur alijs per modum regulæ, & menſuræ, ſed regula, & menſura imponitur per hoc, quòd applicatur his quæ regulantur, & menſurantur; igitur. Maior vera, maior proxima patuit artic. 1. quia lex eſt regula alijs impoſita ligans ad agendum. Conſequenter cum dicit.

¶ Talis autem applicatio fit per hoc, quòd in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione; vnde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc, quòd lex habeat ſuam virtutem.

¶ Ponit minorem quæ relinquitur nota, & ex ea habetur, quòd promulgatio nihil aliud eſt quàm legem deducere in notitiam ſubditorum legi &c. Vnde D. S. ſubiungit concluſionem ipſam, vnde promulgatio &c.

¶ Et nota, quòd per hanc concluſionem habetur reſponſio for malis, quòd ſic, quia ſine virtute propria alicui rei nõ eſt ratio rei, ſicut nõ habet rationem hominis qui non habet virtutem hominis propriam, quia virtus rei non eſt ſine ratione ipſius, & ecõtra. Et quòd promulgatio ſit dicenda de ratione legis, patet ex corollario ſequenti, in quo D.S. dicit, quòd promulgatio ſit vnum ex his quæ ſunt de definitione legis. Idem autem eſt definitio, & ratio, licet non conuertibiliter. Oportet enim notare, quia contingit, quòd res aliqua eſt, ſed non poteſt concipi tali conceptu, vel habere talem rationem. Vnde dictum fuit ſupra, quòd ſi fides eſſet in Beato virtute diuina, eſſet quidem illa res quæ eſt fides, ſed actu non haberet rationem fidei, quia non crederetur per ipſam. ſimiliter ſi viſio poneretur in lapide; ita in propoſito, dato quòd Princeps condat aliquod ſtatutum, & aliquod dictamen pro vtilitate communitatis perfectè, erit tunc quidem res quæ eſt lex, ſed non habet rationem legis niſi accedat promulgatio, & ita intelligitur concluſio, quòd promulgatio ipſa eſt neceſſaria, quo ad hoc, quòd habeat virtutem ſuam, & per conſequens vt habeat rationem legis formaliter, quia lex dicitur a ligando modo intelligibili, non autem intelligitur niſi denuncietur &c. Nota tamen

Capreolus.

circa hæc Capreolum in quarto. diſt. 1. q. 3. ad primum contra primam cõcluſionem, quòd quia plus requiritur ad conſtructionem quàm ad deſtructionem, ideo ad hoc, quòd præceptum ſuperioris liget, requiritur inſtitutio, & promulgatio. Ad hoc autem, ꝙ non obliget, ſufficit reuocatio quæ tollit præcepto vim obligandi. Subditus enim cui præceptum datum fuit poteſt obligari ex conſcientia, ſed non ex vi præcepti. Et hoc valet contra

Scotum.

Scotum infra de ceſſatione legalium.

¶ Et ſic ex quattuor prædictis poteſt colligi diffinitio legis, quæ nihil eſt aliud, quàm quædam rationis ordinatio ad bonum commune ab eo qui curam communitatis habet promulgata.

¶ Hic vltimo ex dictis huius articuli, & trium præcedentium D.S. infert per modum corollarij completam rationem, & definitionẽ legis, talem, Lex nihil aliud eſt &c. vt in littera. Prima pars (quæ habet rationem generis) patet ex art. 1. & intelligitur, quòd eſt ordinatio, non vt ordinatio dicit actum animæ ordinantis, ſed eſt terminus actus. ſ. dictamen cõſtitutum per actum rationis, vel actus cum termino, quo ordinantur ſubditi, vt patet art. 1. ad primum. Et per hoc patet, quod ibidem dictum eſt, quia lex eſt aliqđ rationis in habitudine effectus cauſæ efficientis, & quia cauſa eius effecit per actionem immanentem, ideo ex conſequenti dicit habitudinem effectus cauſæ materialis in qua. Et capitur etiam ordinatio non paſſiuè, quaſi lex, vt ſic ordinetur, ſed magis actiuè, quia ordinat ſubditos &c. Secunda pars patet ex art. 2. quia ſi aliquod dictamen ordinet in bonum priuatũ, non meretur dici lex. Tertia pars patet ex artic. 3. & dicit, qui curam communitatis habet ſiue ſit vnus homo, vt in regno, ſiue plures homines, vt in alijs regiminibus, vt patuit ibidem circa argumentum in oppoſitum. Quarta pars habetur ex præſenti articulo.

ET confirmatur concluſio auctoritate argumenti in contrarium, quia leges inſtituuntur (formaliter, ſcilicet ſub ratione legis) cum ſcilicet promulgantur. Et ſicut ibidem habetur ante inſtitutionem licet quandoque contradicere.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ promulgatio legis naturæ eſt ex hoc ipſo, quòd Deus eam mentibus hominum inſeruit naturaliter cognoſcendam.

¶ Maior cõceditur, ſed negatur minor, quia lex naturalis promulgatur per hoc, quòd ab homine eſt naturaliter cognoſcibilis; & ergo cum venerit ad vſum rationis, tenetur ad ea quæ ſunt legis naturæ; quare. q 89. art. 6. ad tertium dictum fuit, ꝙ quia conuerſio ad finem ſuum, ſit de lege naturæ, ideo homo cum venerit ad vſum rationis, ad eam tenetur, quare promulgatio legis naturæ, nõ fit quidẽ per ſcripturam, ſed per infertionẽ, & impreſſionẽ eius, & naturalem cognoſcibilitatem; quare negatur cõſequẽtia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illi coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obſeruandam, inquantum in eorum notitiam deuenit per alios, vel deuenire poteſt, promulgatione facta.

¶ Maior vera, negatur minor, quòd alij quibus nullo modo eſt facta promulgatio mediatè, vel immediatè obligentur ad implendum legẽ. Vnde habet D.S. quolibeto primo, art. 19. ꝙ ſi quis per ignorantiam facit contra conſtitutionẽ Papæ, alijs quidẽ promulgatã, non autẽ ſibi, excuſatur; quare cui non eſt lex promulgata vllo modo, non obligatur, poteſt autẽ lex deuenire in eius notitiã per alios, & ſic obligatur. Q ñ autẽ præſumatur ſcientia legis Pontificis, vel Imperatoris, vide apud iuriſtas, quia tenet, ꝙ poſt duos menſes a publicatione facta in prouincia. Sed in legibus inferiorum, tempus eſt arbitrarium ſecundum loci qualitatem, & perſonarum conditionem, vide ſi placet. de poſtula. præla. lib. 1. cap. 1. §. quod nec. & in locis contra ibidem in apparatu allegantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd promulgatio præſens in futurum extenditur per firmitatem ſcripturæ, quæ quodammodo ſemper eam promulgat; vnde Iſidorus dicit in primo Ethimologiarum, * quòd lex a legendo vocata eſt, quia ſcripta eſt.

* 16 d. 2. c.

¶ Maior vera, ſed hoc non niſi etiam per promulgationem extendentem ſe in futurum. Ad minorem, negatur, quòd ſolùm ad præſentes, immo etiam ad futuros per infirmitatem ſcripturę, vnde leges contentę in ſcriptis ſolent omni anno promulgari, & ita per firmitatem ſcripturæ denunciantur futuris.

Quæſtio Nonageſimaprima.

De diuerſitate legum.

DEinde conſiderandum eſt de diuerſitate legum. Et circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum ſit aliqua lex ęterna. Secundò, vtrum ſit aliqua lex naturalis. Tertiò, vtrum ſit aliqua lex humana. Quartò, vtrum ſit aliqua lex diuina. Quintò, vtrum ſit vna tantùm, vel plures. Sextò, vtrum ſit aliqua lex peccati. E

¶ Poſtquàm determinatum eſt de eſſentia, & quidditate legis, conſequẽter inquiritur de diuiſione, & partibus ſubiectiuis ipſius legis. Et quinq; ſunt legis partes, ideo principaliter quinq; quæruntur. Articulus autem quartus ſubdiuiditur, ideo ex tota ſunt ſex articuli in iſta quęſtione, & patet ordo ſecundum prioritatem legum. Eſt enim lex æterna prima, deinde naturalis, deinde humana, & ſecundum hoc ordinantur articuli. Lex enim fomitis quamuis prior ſit lege diuina, tamen quia valde equiuocè lex dicitur, ideo poſtremo de ea determinatur, ſtatim. n. cũ homo peccaſſet in Paradyſo in pœnam, iſti legi tyrannicè ſubditus fuit.

Vtrum

Vtrum ſit aliqua lex æterna.

Infra.q.91. art.1.per totum.& art. 5.& 4.co.articu.5.ad 3. Et 4.diſt.33. q.1.art.1.ba 3.contra G. 25. Et Roman.1.c.3. ſub.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit aliqua lex ęterna. Omnis enim lex aliquibus imponitur; ſed non fuit ab æterno cui aliqua lex poſſet imponi, ſolus enim Deus fuit ab ęterno; ergo nulla lex eſt ęterna.

¶ 2 Præt. promulgatio eſt de ratione legis, ſed promulgatio nõ potuit eſſe ab ęterno, quia non erat ab ęterno cui promulgaretur; ergo nulla lex poteſt eſſe ęterna.

¶ 3 Præt. lex importat ordinem ad finem; ſed nihil eſt ęternum, quod ordinetur ad finem, ſolus.n. vltimus finis eſt ęternus; ergo nulla lex eſt ęterna.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit in primo de libero arbi.* Lex quæ ſumma ratio nominatur non põt cuipiã intelligenti non incommutabilis, ęternaq́ue videri.

*Aug.c.6.

¶ D. S. hic primò quærit de prima lege, quæ eſt fons omnium aliarum legum, ſcilicet de lege ęterna, an aliqua ſit talis.

*q.90.artic. 2.3.& 4.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt,* nihil eſt aliud lex quàm dictamen practicę rationis in Principe qui gubernat aliquam communitatem perfectam, manifeſtum eſt autem, ſuppoſito q̃ mundus Diuina prouidentia regatur, vt in primo habitum eſt,* quòd tota communitas vniuerſi gubernatur ratione Diuina, & ideo ipſa ratio gubernationis rerum in Deo ſicut in principe vniuerſitatis exiſtens, legis habet rationem.

*Pri.par.q. 22.ar.1.& 2.

¶ D.S. ſatisfacit quæſito tali concluſione reſponſiua. Huiuſmodi legem oportet dicere ęternam, & per hoc habetur formalis reſpontio, quia aliqua eſt lex ęterna. Probatur concluſio. Ipſa ratio gubernationis rerum in Deo ſicut in Principe vniuerſitatis exiſtens, legis habet rationem; ſed diuina ratio nihil concipit ex tempore, ſed habet conceptum ęternum; igitur concluſio vera, quòd talis conceptus Dei qui eſt lex, eſt ęternus, & per conſequẽs & lex eſt ęterna. Huius rationis D.S. primò ponit maiorem; ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Et quia diuina. Maior ergo probatur a principio. Lex nihil aliud eſt quàm dictamen practicę rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam. ſed ſuppoſito ex prima par.q.22.art.1.& 2.quòd mundus diuina prouidentia regatur, manifeſtum eſt, quòd tota communitas vniuerſi gubernatur ratione diuina. Et igitur ſequitur maior, iſta maior proxima patet ex quæſt.præc. per totum. Minor proxima ſupponitur vera ex dictis prima par. vbi iam.

¶ Circa maiorem principalem huius rationis eſt dubium, quia dicit, quòd ratio gubernationis rerum in Deo habet rationem legis; in prima parte autem vbi iam dicit D.S. quòd ratio gubernationis rerum eſt prouidentia; & ſic videntur idem formaliter lex & prouidentia, de identitate enim reali nulli eſt dubium. Oppoſitum autem videtur, quia lex videtur eſſe principium prouidentiæ &c. Iſtam quæſtionem determinat D. S. in de verita.mate. 5. q.1.ad ſextum. Vbi dicit prouidentia in Deo propriè non nominat legem æternam; ſed aliquid ad legem ęternam conſequens. Lex enim ęterna eſt conſideranda in Deo, ſicut accipiuntur in nobis principia operabilium naturaliter nota, ex quibus procedimus in conſiliando, & eligendo, quod eſt prudentiæ ſiue prouidentiæ. Vnde hoc modo ſe habet lex intellectus noſtri ad prudentiam, ſicut principium indemonſtrabile ad demonſtrationẽ. Et ſimiliter etiam in Deo lex æterna non eſt ipſa prouidentia, ſed prouidentiæ principium. Vnde conuenienter legi æternæ attribuitur actus prouidentiæ, ſicut & omnis effectus demonſtrationis, principijs indemonſtrabilibus attribuitur. Hæc ille. Vide & ibidem ad 7. Ex quibus patet, quòd non ſunt idem loquendo de non identitate formali, non modo Scotico, ſed Thomiſtico, quia videlicet diſtinguuntur ſecundum rationem, & ſm modum intelligendi, quem habemus de Deo ex mente noſtra, vbi lex, & prouidentia realiter diſtinguuntur, & per conſequens in Deo ſm rationem noſtram, quam diſtinctionem rationis dicimus formalem conceptibilem &c. Quod autem D. S. hic dicit in maiore, q̃ ratio gubernationis habet rationem legis æternæ, intelligitur originaliter, quia id, quod eſt prouidentiæ prouenit ex ipſa lege æterna, & ipſa lex eſt ratio gubernationis, ſed prima, & originalis tanquàm radix prouidentiæ. Sed prouidentia eſt ratio propinqua executiua legis æternæ, ita quòd lex æterna eſt ratio qua conſtitutum eſt, q̃ res debeant fic, & hic gubernari; ſed prouidentia eſt ratio de modo, & mediis per quæ res ſic gubernentur, ſicut per legem æternam conſtitutum eſt; Prouidentiæ enim eſt conſulere, & eligere media, quibus in finem perueniantur.

Diſtinguitur lex ęternæ, & prouidentia.

Scotus.

¶ Et quia diuina ratio nihil concipit ex tempore, ſed habet ęternum conceptum, vt dicitur Prouer.8. inde eſt quod huiuſmodi legem oportet dicere ęternam.

¶ Ponit minorem, & eam probat auctoritate ſapientis, vt in littera, ſubinferens concluſionem, vt patet.

¶ Nota autem, quòd verbum in diuinis dicitur ſolùm notionaliter, ſed intellectum, & conceptum dicitur etiam eſſentialiter. Et ergo lex æterna dicitur eſſe æternus conceptus, non autẽ ęternum verbum, quia vt patebit.q.93.art.1.ad ſecundum. Lex ęterna dicitur eſſentialiter, & dicit diuinam eſſentiam intellectam, vt eſt principium ſecundũ quod diriguntur, & mouentur omnes creaturæ in bonum commune vniuerſi intrinſecum, & extrinſecum. Et de his prima par.q.34.art.1.ad 2. quia nihil eorũ quæ ad intellectum pertinẽt perſonaliter dicitur in diuinis, niſi ſolũ verbum.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd lex ęterna dicitur ſumma ratio, quia omnes alias excellit tanquàm radix omnium, ſummum eũ dicitur relatiuè, vt patet prima par.q.6.art.2.ad primum. Si etiam ſummum diceretur negatiuè tunc iterum eſt ſumma, quia nulla ſuper ipſam. Verumtamen ſummum hic magis dicitur relatiuè, ſicut etiam cum dicitur Deus ſummum bonũ, vt patet prima par. q.6.ar.2.ad primum. Summum enim poſitiuè, & relatiuè acceptũ, dicit exceſſum ſuper omnia alia, & hoc competit legi ęternæ reſpectu omnium legum. Negatiuè autem dr̃ ſummum, quod non exceditur ab alio, & ſic iterum ſola ęterna lex eſt ſumma, quia oẽs aliæ leges exceduntur ab ea, & ipſa a nulla potes videre Scotus in alio propoſito, ſcilicet de ſumma gratia in tertio diſt.13. in reſponſione ad primam quæſtionem, quia capiendo ſummum poſitiuè, tũc eſt vna tantùm, ſed negatiuè poſſunt eſſe plures, ſicut dicitur de prædicamentis, quodlibet eſt ſummum negatiuè &c. Scotus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea quæ in ſeipſis non ſunt; apud Deum exiſtunt inquantum ſunt ab ipſo cognita, & præordinata, ſecundum illud Rom. 4. qui vocat ea quæ non ſunt tanquàm ea quæ ſunt; ſic igitur ęternus diuinæ legis cõceptus habet rationem legis ętęrnæ ſecũdum quòd a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipſo præcognitarum.

¶ Ad maiorem, omnis lex aliquibus imponitur, vel exiſtentibus in ſe, vel in eſſe cognito, ſicut quandoq; aliquis homo etiam antequam habeat ſubditos, cogitat quomodo vellet eos regere, & dictat in ſe legem &c.

¶ Ad minorem diſtinguitur, ab ęterno non fuit aliquis in ſe cui poſſet imponi, verum. Si autem intelligitur, quòd ab ęterno non fuerit aliquis in cognitione Dei, negatur; vnde diuinus conceptus ſecundum quod ordinatur ad gubernationem rerũ precognitarum habet rationem legis ętęrnę. Nota hic primò, quòd tenendo, vt dictum eſt, ex de veritate diſtinctionem rationis inter legem æternam, & prouidentiam, tunc lex eſt ratio gubernationis prima, & in eſſe propoſito; ſed prouidentia propinqua. Nota ſecundò, quòd lex æterna eſt diuinus conceptus, non vt conceptus dicit quid expreſſum, & notionale, ſed vt conceptus dicitur eſſentialiter, & quid intellectum. Lex enim in diuinis, vt patebit.q.93. art.3.ad ſecundũ, dr̃ eſſentialiter, non notionaliter. Sicut in ſimili D.S. habet in de Veritate mate.7.ar.2.de libro vitæ. Verbum enim in diuinis importat originem ex alio, non ſic liber, ſecundum q̃ ad diuina transfertur. Nota quoqne, quòd hic poſſet induci difficultas quomodo res ab æterno fuerint Deo præſentes, an videlicet tantùm ſecundum eſſe cognitum, vel etiam ſecundum proprias exiſtentias, & naturas, vt videtur dicere D. S. prima parte q.13.art.13. Sed de hoc ibidem, quia vtroque modo fuerunt præſentes in æternitate ad ſanum intellectum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd promulgatio fit, & verbo, & ſcripto, & vtroq; modo lex ęterna habet promulgationẽ ex parte Dei promulgantis, quia & verbum diuinũ eſt ęternum, & ſcriptura libri vitæ eſt ęterna; ſed ex parte creaturæ audientis aut inſpicientis, non poteſt eſſe promulgatio ęterna.

¶ Ad maiorem, vera aliqua promulgatio eſt de ratione legis; ſed non ſemp exterior, & vocalis, ſed intelligibilis, & etiã ſcripta, vt patuit art.4.præc.quæſt. Ad minorem, negatur, q̃ nullo modo ſimpliciter ex parte Dei, immo, quia & verbo, & ſcripto promulgatur ab æterno ex parte Dei promulgantis, qui in verbo ſuo expreſſit legem ſuam ab æterno, & ſecundò in ſcripto, quia ſcriptura libri vitæ æterna eſt. Sed verum eſt, quòd nulla creatura audiuit hoc verbum, nec legit, vel inſpexit hunc librum &c.

¶ Nota hic breuiter, quòd lex cum dicatur eſſentialiter, vt dictum eſt, non eſt ipſum verbum expreſſum, & dictum ab æterno; ſed eſt in ipſo verbo expreſſa, & dicta ab æterno. Multum enim differt dicere verbum expreſſum, & verbo expreſſum, primum enim eſt notionale, & perſona diuina genita. Sed ſecundũ competit toti trinitati, & omnibus creaturis. Sed de his prima parte quæſt.34.artic.primo, ad tertium. Nota quoque, quòd D. S. prima parte q.24.art.2.& in de Verita.mate.7.art.6. ponit, quòd liber vitæ ſolũ eſt vitæ gloriæ, & ſupernaturalis, ad quã aliqui ſpecialiter eligũntur, vt patet ibidẽ. Hic autẽ dicit, q̃ lex æterna eſt ab

æterno promulgata in libro vitæ. Ex quo poſſet accipi, quòd liber vitæ eſſet eorum omnium reſpectu quorum eſt lex æterna, ſed illa eſt reſpectu omnium creaturarum, & ſic non tantùm prædeſtinatorum, & electorum ad vitam gloriæ. Poteſt dici, primò q̃ D.S. hic accipit librum vitæ communiter, & non ita propriè ſicut prima parte, & in de Veri. vbi accepit librum ad modum humanum, vbi ſcribuntur ad aliquid quod ex electione datur. Sed hic pro notitia quorumcunque gubernandorum in finem a Deo intentum, ſiue ſit naturalis, ſiue ſit ſupernaturalis, & tertio ſen. diſt. 31. q. 1. art. 2. q. 2. vbi etiam loquitur de libro vitæ communiter, vbi dicit, vnde reſpectu cuiuslibet dictarum vitarum poſſet dici Dei notitia liber vitæ, tamen perfecta ratio vitæ non inuenitur niſi in vita gloriæ. Et ideo liber vitæ ſecundum propriam ſui acceptionem eſt notitia de vita gloriæ &c. Secundò poteſt dici, q̃ vt habetur artic. 2. ad tertium. Lex æterna ſolùm ab homine participatur, modo intelligibili, & participatio talis in ipſo dicitur lex, & cum hoc electi, & prædeſtinati ſpeciali modo reguntur; ideo propter eorum regimen quo reguntur in vitam æternam dicitur ſcriptum in libro vitæ, ita q̃ liber vitæ habeat locum rationis prædeſtinatorum, propter quos alia oĩa ſunt, & gubernantur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd lex importat ordinem ad finem actiuè, inquantum ſcilicet per eam ordinantur aliqua in fine non autem paſſiuè, ideſt, quòd ipſa lex ordinetur ad finem; niſi per accidens in gubernante, cuius finis eſt extra ipſum, ad quem etiam neceſſe eſt, vt lex eius ordinetur; ſed finis Diuinæ gubernationis eſt ipſe Deus, nec eius lex eſt aliud ab ipſo, vnde lex æterna non ordinatur in alium finem.

¶ Ad, maiorem dicitur, quòd lex importat ordinem ad finem ad hunc ſenſum, quia per eam ſubditi ordinantur in finem intentum a legislatore, nõ quòd ipſa de per ſe ordinetur ad finem. Sed tamen per accidens lex poteſt ordinari in finem, quando legislator non eſt vltimus finis, ſed ipſe, & lex ſua ordinantur in hnem, ſicut bonus Princeps ordinat legem, & ſe condendo legem in beatitudinem, quia vult ponere iuſtam legem, vt mereatur apud Deum. Secus de Deo qui eſt finis guberoationis. Minor conceditur, & eius probatio; ſed negatur conſequentia, quia non oportet legem ordinari in finem, ſed habet præcipere aliqua ordinata in fine. Nota, ex hac ſolutione haberi poteſt, quòd identificantur in Deo legislator, & lex æterna, & finis legislationis, vel magis finis gubernationis inſtitutæ per legem, loquendo de fine vltimo gubernationis. Sed de hoc prima par. q. 103. artic. 2. eſt enim duplex finis, vnus immediatus, & finis ſub fine, & ille eſt bonum intrinſecum vniuerſi, ſcilicet ordo vniuerſi, ſed talis ordo non eſt vltimum. Alius eſt finis vltimus correſpondens agenti, & ille eſt diuina bonitas, & finis extrinſecus. Et de illo hic loquimur quando dictum eſt, quòd Deus eſt finis gubernationis.

Vtrum in nobis ſit aliqua lex naturalis.

Inf. a q. 96. art. 2. ad 3. & q. 97. art. 1. ad 1. Et 4. diſt. 33. q. 1. art. 1 co. Et Ro. 3. co. 3. fin.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficienter enim homo gubernatur per legem æternam; dicit enim Auguſt. in primo de lib. ar. * quòd lex æterna eſt qua iuſtum eſt vt omnia ſint ordinatiſſima; ſed natura non abundat in ſuperfluis, ſicut nec deficit in neceſſarijs; ergo non eſt homini aliqua lex naturalis.

* Aug. c. 6.

¶ 2 Præt. per legem ordinatur homo in ſuis actibus ad finem, vt ſupra habitum eſt; * ſed ordinatio humanorum actuum ad finem non eſt per naturam, ſicut accidit in creaturis irrationabilibus, quæ ſolo appetitu naturali agunt propter finem; ſed agit homo propter finem per rationem, & voluntatem; ergo non eſt aliqua lex homini naturalis.

*q. 90. ar. 2.

¶ 3 Præt. quantò aliquis eſt liberior, tantò minus eſt ſub lege; ſed homo eſt liberior omnibus alijs animalibus propter liberum arbitrium, quod præ alijs animalibus habet; cum igitur alia animalia non ſubdantur legi naturali, nec homo alicui legi naturali ſubdetur.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Rom. 2. ſuper illud. Cum gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quę legis ſunt faciunt, dicit Gloſ. * quòd ſi non habent legem ſcriptam, habent tamẽ legem naturalem, qua quiliber intelligit, & ſibi conſcius eſt, quid ſit bonum, & quid malum.

* Glo. Ordi. ibidem.

¶ Hic quærit de alia ſpecie, vel parte legis. ſ. de lege naturali.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * lex cum ſit regulà, & menſura, dupliciter poteſt eſſe in aliquo, vno modo ſicut in regulante, & menſurante, alio modo ſicut in regulato, & menſurato; quia inquantum participat aliquid de regula, vel menſura, ſic regulatur, vel menſuratur; vnde cum omnia quæ Diuine prouidentiæ ſubduntur, a lege æterna regulentur, & menſurentur, vt ex dictis patet, * manifeſtum eſt, q̃ omnia participant aliqualiter legem æternam, inquantum ſcilicet ex impreſſione eius habent inclinationes in proprios actus, & fines.

* q. 90. ar. 1. ad primũ.

* ante prin.

¶ In hoc corpore D.S. duo facit, primò deducit vnam concluſionem præambulatem generalem; ſecũdò probat concluſionem reſpon. implicitè ſubintellectam, ibi. Inter cætera &c. Concluſio ergo præambularis eſt iſta Omnia participant aliqualiter legem æternam. Nota autem, quòd ratio ponendi hanc concluſionem eſt, quia D.S. vult oſtendere, quòd quamuis lex æterna participetur ab omnibus creaturis, etiam non cognoſcentibus, tamen illa participatio in eis non habet rationem legis, ſed in ſola creatura rationali. Vnde notanter quæritur in nobis, ideo eſt dubium, an etiam in alijs. Vnde D.S. hoc primò abſoluit. Talis autem participatio in homine ſpecialiter vocatur lex naturalis. Probat ergo concluſionem iſtam duplici ratione. Prima ratio eſt talis. Omnia ex impreſſione legis æternæ habent inclinationes in proprios actus, & fines; igitur concluſio vera. Antecedens probatur, quia quæcunque Diuinæ prouidentiæ ſubduntur, a lege æterna regulantur, & menſurantur (tanquàm ſcilicet habentia impreſſiones & inclinationes ſuas ab ea,) ſed conſtat omnia per diuinam prouidentiam gubernari; igitur antecedens verum. Maior iſta patet ex art. 1. quia prouidentia Diuina, eſt quoddam deductum ex lege æterna ſicut principio; ſed quæcunque continentur ſub concluſione, continentur & ſub principio &c. Conſequentia tenet, & declaratur in principio corporis, quia ſicut dictum eſt q. 90. art. 1. ad primum. Lex eſt dupliciter in aliquo. Vno modo ſicut in regulante, alio modo ſicut in regulato. Et in tali nihil aliud eſt quàm participatio regulæ, & menſuræ. Et ex his probatur conſequentia, quia legem participare eſt lege menſurari; ergo ſequitur, quòd ſi omnia participent, q̃ omnia legi æternæ ſubſint. Subiungit ipſam concluſionem præambulatem cum ſecunda ratione, quæ ſumitur per effectum rationis iam poſitæ, & explicationem, quia ex impreſſione legis æternæ omnes habent inclinationes in proprios actus & fines; igitur omnes participãt aliqualiter; tenet conſequentia, quia ille impreſſiones ſunt participatio legis æternæ. Dicit autẽ concluſio aliqualiter, quia aliquæ rõnabiliter, aliquę naturaliter abſq; intellectu &c. vt patebit ad tertũ.

¶ Inter cætera autem etiam rationalis creatura excellentiori quodam modo Diuinæ prouidentiæ ſubiacet, inquantum, & ipſa fit prouidentiæ particeps ſibiipſi, & alijs prouidens; vnde & in ipſa participatur ratio æterna, per quam habet naturalem inclinationem ad debitum actum, & finem.

¶ Hic conſequenter procedit ad concluſionem reſponſuam probandam ſubintellectam implicitè, ſed ponitur ſic explicitè. In nobis eſt aliqua lex naturalis, ideſt a natiuitate, & a natura indita & connata in habitu naturali, & ex naturali virtute congenita; probatur ſic, in creatura rationali participatur ratio æterna, per quam habet naturalem inclinationem ad debitum finem, & actum; ſed talis participatio legis æternæ in creatura rationali, lex naturalis dicitur, & lex naturalis nihil eſt aliud quàm participatio legis æternæ in rationali creatura; igitur in nobis. i. creatura rationali eſt lex naturalis. Huius rationis D.S. primò ponit, & probat maiorem, ſecundò minorem, ibi. Et talis participatio &c. Maior ergo probatur, quia omnia quæ Diuinæ prouidentiæ ſubduntur, participant rationem æternam; ſed inter cætera etiam rationalis creatura &c. vt in littera; igitur ſequitur maior; proxima maior patet ex prima concluſione. Minor patet de ſe, & declaratur prima par. q. 22. art. 2. ad quartum, & quintum. Nota autem circa hanc maiorẽ, q̃ participatio legis æternæ in homine, nihil aliud eſt q̃ lumen naturale intellectus, & habitus principiorum intelligibilium in illo lumine radicaliter inchoatus, vt ſupra dictum fuit. q. 51. art. 1. Et talis participatio inclinat per modum imperantis, & dictantis rectam operationem ſ. ſm rationem, & ad bonum finem. Vnde ſupra q. 89. artic. 6. ad tertium dictum fuit, q̃ homo cum venerit ad vſum rationis, tenetur quærere, & ſe cõtinere ad finẽ ſuum, & hoc ex lege naturæ &c. Deinde cum dicit.

¶ Et talis participatio legis æternæ in rationali creatura, lex naturalis dr, vnde cum Pſal. dixiſſet. Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ, quaſi quibuſdam quærẽtibus quæ ſunt iuſtitiæ opera, ſubiungit. Multi dicunt quis oſtendit nobis bona. Cui quæſtioni reſpondens dicit. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine, quaſi lumen ratio-

nis

nis naturalis quo diſcernimus quid ſit bonum, & quid malum, quod pertinet ad naturalem legem, nihil aliud ſit quàm impreſſio Diuini luminis in nobis; vnde patet, quòd lex naturalis nihil aliud eſt, quàm participatio legis æternæ in rationali creatura.

¶Ponit minorem principalem, quæ probatur auctoritate pſal. vt in litera clarè; quia habetur ex illa auctoritate, quòd lumen rationis naturalis, quo diſcernimus quid bonum, & quid malum, ſit quædam ſignatio, & impreſſio luminis Diuini in nobis, & tale diſcernere inter bonum, & malum, eſt legis naturalis, & ergo minor principalis vera &c.

¶Nota propter argumentum in contrarium, quæ dicta ſunt. q. præceden. ar. 1. ad primum. Vbi illa auctoritas Apoſtoli declarata fuit, & habetur ex ea intentum concluſionis reſpon. quia gentes naturaliter faciunt ea quæ ſunt legis, ſcilicet quo ad præcepta moralia, & ad illa facienda inſtigat lex naturalis, & fundatur hęc ratio in auctoritate gloſſæ &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procederet ſi lex naturalis eſſet aliquid diuerſum a lege æterna, non autem eſt, niſi quædam participatio eius, vt dictum eſt.* *In cor. ar.

¶Maior conceditur, quòd ſufficiẽter homo gubernatur per legem æternam, ſicut per primam regulam, & legem, illa tamen regula menſurat, & regulat imprimendo ſui participationẽ in creatura, ſicut regulam proximam. Minor conceditur, & dico, q̃ nulla eſt ſuperfluitas, quando a ratione Diuina aliquid participatur in creatura, immo hoc eſt neceſſarium; quia rationis Diuinæ eſt res ſuauiter diſponere mediãte inclinatione propria, negatur autem conſequentia; quia lex æterna, & lex naturalis, non ſunt duæ leges diſparatę, ſed habent ſe, ſicut lex, & participatio, & effectus eius; nam ſicut dictum eſt lex æterna ex hoc ipſo regit, quòd imprimit talem participationem.

¶Nota hæc verba Doct. Sanct. ſanè in ſolutione; quia non eſt mens eius, quòd lex æterna, & lex naturalis, non ſint diuerſa entia; quia hoc conſtat non eſſe, immo ſunt plurimum diuerſa; ſicut creator, & creatura; ſed Doct. Sanct. per hæc uerba intelligit, q̃ non ſunt diuerſæ leges; ſed lex, & participatio eius, ita quòd lex eoipſo, quòd talem participationem imprimit, regit, & menſurat creaturam &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd omnis operatio rationis, & uoluntatis deriuatur in nobis ab eo, quod eſt ſecundùm naturam, vt ſupra habitum eſt;* naim omnis ratiocinatio deriuatur a principijs naturaliter notis, & omnis appetitus eorum, quæ ſunt ad finem deriuatur a naturali appetitu ultimi finis, & ſic etiam oportet, quòd prima directio actuum noſtrorum ad finem, fiat per legem naturalem. *q.10.ar.1.

¶ Pro ſolutione huius argumenti oportet memorari ſupradictorum. q. 9. & 10. quia ſemper prius ſaluatur in poſteriori, & ſic, quod eſt naturę (ſcilicet eſſe determinatum ad vnum) etiam ſaluatur in uoluntate, & ratione; nam & ipſę naturæ quædã ſunt; quare ratio etiam practica naturaliter, & neceſſario aliqua approbat ſcilicet prima principia agibilium, & ex illis dirigit in alijs liberè, ſic & voluntas neceſſariò, & naturaliter vult vltimum finem. alia autem liberè; lex autẽ naturalis dicitur, quæ eſt reſpectu naturaliter cognoſcibilium, & dictat quibus ab omnibus neceſſariò aſſentitur, & ergo etiam determinata eſt; vnde dicitur ad argumẽtum. Maior conceditur, & dico, quòd ordinatio hominis per rationem, & uoluntatem, vt libera eſt, præſupponit voluntatem, vt natura eſt; & ratio non dirigit de his, quæ ſunt ad finẽ, niſi ex apprehenſione naturaliter cognoſcibilis, ſic voluntas nõ eſt eorum quæ ſunt ad finem, niſi ex appetitu vltimi finis.

¶Ad minorem dico, quòd ordinatio humanorum actuum non fit per naturam ſ. præciſè ſ. determinatam ad vnũ omnino, & nullo modo ſe habentem ad oppoſita; ſit tamen per aliquid quod includit etiam naturam ſ. per rationem, & voluntatem, quæ non ordinant, niſi ex cognitione, & appetitu naturaliter cognoſcibilis, & volibilis. Dico conſequenter, quòd irrationales creaturæ ex ſolo appetitu naturali agunt propter finem; quia non ex cognitione coniuncta, tamen diriguntur ex cognitione extrinſeca creantis, & per legem æternam, ut patuit ſupra q. 26 ar. 1 Vltra, conceditur, quòd homo agit per rationem, & voluntatem, ſed ſemper, vt ſic agit liberè, & ea quæ ſunt ad finem præſupponũt cognitionem naturaliter cognoſcibilis, & appetibilis, vt dictum eſt, & reſpectu naturaliter cognoſcibilis, & cui naturaliter aſſentitur eſt lex naturalis; ſicut illi propoſitioni, & principijs agibilibus naturaliter aſſentitur, bonum eſt faciendum, malum diuitẽdum, & ſic de alijs. Quare negatur conſequentia; quia lex dicitur naturalis reſpectu naturaliter cognoſcibilis, & ut dictum eſt, oportet huiuſmodi naturaliter cognoſcibilia eſſe primò cognita, ante ordinationem in finem &c.

¶ Ad tertiu n dicendum, quòd etiam animalia irrationalia participant rationem æternam ſuo modo, ſicut & rationalis creatura; ſed quia rationalis creatura participat eã intellectualiter, & rationaliter, ideo participatio legis æternæ in creatura rationali, propriè lex vocatur: nam lex eſt aliquid rationis, vt ſupra dictum eſt,* in creatura autem irrationali non participatur rationabiliter; vnde non poteſt dici lex, niſi per ſimilitudinem. *q.90.ar.1.

¶Maior vera, præſertim de lege humana, & poſitiua q̃a quantò quis liberior eſt, tantò minus eſt ſub lege; ſed non eſt creatura tam libera, quin ſubſit legi ęternæ, & naturalinam iſtas leges nulla creatura ſubterfugere poteſt. Minor conceditur; quia ideo dicitur homo liber, quia minus determinatus ad vnum; ſed relictus in manu conſilij ſui ad ſenſum quem habet Doct. Sanct. 1. part. q. 22. ar. 2. ad quartum. Vltra. Cum igitur alia animalia, non ſubduntur legi naturali. Dico quòd verum, quòd non ſubduntur legi naturali; & hoc ideo eſt, quia quamuis ſubdantur legi æternæ, & eã participent, tamen modo naturali, & nõ rationali. Cum ergo lex propriè, & eſſentialiter dicta, ſit aliquid rationis, ideo participatio legis æternæ, non habet in eis rationem legis propriè. Negatur autem conſequentia; quia homo participat legem æternã modo intelligibili, & rationali. Quare participatio legis æternæ habet rationẽ legis propriè in creatura rationali, unde Doct. San. 3. contra genti. c. 113.

¶Nota hic quòd Doct. Sanct. non negat quin id quod deriuatur a lege æterna in creaturas irrationales ſit lex aliquo modo. ſ. ſimilitudinariè, & impropriè. Hoc enim negare eſſet cõtra dicta q. 90. ar. 1. ad 2. ubi dictum eſt, quòd quælibet inclinatio ꝓueniens ex aliqua lege poteſt dici lex, ſed quaſi participatiuè. Sed D. S. negat, q̃ talis participatio ſit lex eſſentialiter, niſi ſit modo intelligibili, & rationali, ſicut eſt in homine; & ita habetur, quòd lex naturalis eſt participatio legis æternæ, & cum hoc lex eſſentialiter dicta. Sed participatio legis æternæ in irrationabilibus eſt participatio, & non lex eſſentialiter, & propriè; & ergo iſta propoſitio eſt concedenda, quæ ſubſumitur in argumẽto, quòd alia animalia non ſubduntur legi naturali, ſcilicet propriè, & ſub ratione legis. Subduntur tamen legi æternæ mediante eius participatione quæ dicitur lex per ſimilitudinem, & ſolũm participatiuè, ita q̃ non eſſentialiter &c.

Vtrum ſit aliqua lex humana.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd non ſit aliqua lex humana. Lex enim naturalis eſt participatio legis æternæ, vt dictum eſt; ſed per legem æternam omnia ſunt ordinatiſſima, vt Aug. dicit in primo de lib. arb. * ergo lex naturalis ſufficit ad omnia humana ordinanda, non eſt ergo neceſſarium, quòd ſit aliqua lex humana. G Infra q. 95. ar. 1. Et 2. d. 9. artic. 2. cor. & ad 3. & 3. di. 40. ar. 2. & art. 1. co. & fin. Et 1. lib. 17. art. 2. q. 2. c. Et 2. Met. lec. 5. co. 1. fin.

¶ 2 Præt. Lex habet rationem menſuræ, vt dictum eſt;* ſed ratio humana non eſt menſura rerum; ſed potius econuerſo, ut in 10. Metaphy.* dicitur; ergo ex ratione humana nulla lex procedere poteſt. * Arti. præ. * Aug c 6. *q.90.ar.1. * Ter. 5. * Ter. 1.

¶ 3 Præt. Menſura debet eſſe certiſſima, vt dicitur in 10. Metaphy.* ſed dictamen humanæ rationis de rebus gerendis eſt incertum, ſecundùm illud Sap. 9. cogitationes mortalium timidæ, & incertę prouidentiæ noſtræ; ergo ex ratione humana nulla lex procedere põt.

¶Sed contra eſt, quod Aug. in primo de libe. arb. * ponit duas leges; vnam æternam, & aliam temporalem, quam dicit eſſe humanam. * Aug. c. 6.

¶Quæritur hic de alia parte ſubiectiua legis; nam iſtę partes legis non poſſunt dici ſpecies legis in communi, quæ non poteſt dici uniuocè de lege æterna; & alijs; & præterea, lex fomitis, quæ etiã enumeratur inter partes legis non eſt uniuocè lex cum alijs, vt patebit. Quæritur ergo an ſit aliqua lex humana. 1. ab hominibus inſtituta, & inuenta, & dictata; nam ut patuit lex eſt dictamen &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* lex eſt quoddam dictamen practicę rationis. Similis autem proceſſus eſſe inuenitur rationis practicæ, & ſpeculatiuę. Vtraque enim ex quibuſdam principijs ad quaſdam concluſiones procedit, vt ſuperius habitum eſt,* ſecundùm hoc ergo dicendum eſt, quòd ſicut in ratione ſpeculatiua ex principijs indemonſtrabilibus naturaliter cognitis producuntur cõcluſiones diuerſarum ſcientiarum, quarum cognitio non eſt nobis naturaliter indita, ſed per induſtriam rationis inuenta. Ita etiam ex *q.90.ar.1. ad 2. *q.90.ar.1. ad 2.

præceptis

præceptis legis naturalis quaſi ex quibuſdam principijs communibus,& indemonſtrabilibus, neceſſe eſt, quòd ratio humana procedat ad aliqua magis particulariter diſponenda.

¶Doct. Sanct. in hoc corpore concluſionem reſpon. non ponit formaliter explicitè,ſed implicitè innuit talem. Aliquæ ſunt leges humanæ, hanc concluſionem primò probat ratione,ſecundò confirmat eandem auctoritate,ibi. Vnde Tullius &c. Primò ergo arguitur ſic; ſicut in ratione ſpeculatiua præter principia naturaliter cognita producuntur concluſiones, quarum cognitio nõ eſt naturaliter indita &c.ſic ex præceptis legis naturalis neceſſe eſt, quòd humana ratio procedat aliqua particulariter magis diſponenda;ſed iſtę particulares diſpoſitiones adinuentæ ſecũdùm rationem humanam dicuntur leges humanæ, obſeruatis conditionibus,quæ pertinent ad rationem legis;igitur ſequitur cõcluſio;quia ſupponitur,quòd tales diſpoſitiones ſint, & patet ad ſenſum illud ſuppoſitum Huius rationis.D. S. primò deducit maiorem,ſecundò minorem, ibi.Et iſte &c. Maior ergo declaratur a principio clarè in litera.

¶Nota autem,q̃ lex naturalis dicit,bonum eſt faciendum, malum vitandum,ſed illud dictamen eſt uniuerſale. Et ſimiliter dictat quædam ex huiuſmodi communibus principijs,tanq̃ cõcluſiones,quæ etiam ſunt de lege naturæ, ſed per humanam legem determinantur principia,& concluſiones legis naturæ. Cuius ordinationes non deducũtur ex principijs legis naturæ; ſed per inquiſitionem ſapientum ſuperadduntur.De hoc infra q.95.ar.2.Et q̃ D.S.hic dicit, q̃ ex præceptis legis naturalis producuntur particulares diſpoſitiones intelligitur non quòd neceſſariò inferantur;ſed quia eis conformiter ſtatuuntur,& fiunt a principijs communibus,excitatiuè loquendo præſertim de lege ciuili. Nam ius gentium continet ea quæ ſunt legis naturæ, ſicut cõcluſiones;ſed infra de hoc ubi iam &c. Conſequenter cum dicit.

¶Et iſtę particulares diſpoſitiones adinuentæ ſecundum rationem humanam,dicuntur leges humanę obſeruatis aliis conditionibus, quæ pertinent ad rationem legis, vt ſupra dictum eſt.*

1 q. 90. per totam.

¶Ponit minorem principalem,quæ relinquitur nota, & notanter dicit, obſeruatis alijs conditionibus &c. quia nõ omne dictamen hominum habet rationem legis, ſed factum ab his qui habent auctoritatem, & ordinatio facta communitati perfectę, & propter vtilitatem communem &c.

¶Vnde Tullius dicit in ſua rhetorica,* quòd initium iuris eſt a natura profectum,deinde quædam in conſuetudinem ex utilitate rationis venerũt,poſtea res,&c a natura perfectas,& a conſuetudine probatas,legum metus & religio ſanxit.

* 2. de inuen. fol. 4. mane fine.

¶Confirmat concluſionem,& rationem præcedentem, præſertim quo ad minorem auctoritate Tullij,qui innuit,quod lex humana ſit quoddam determinatiuum legis naturalis, dependens ex ea ſicut ex principio. Vnde initium iuris humani, & primum ius,& lex naturalis eſt a natura perfectum.i.iudicium, & naturale,deinde quædam particularia uenerunt in conſuetudinem,quę ratio iudicat utilia, poſtea illa, quæ ſunt conformia legi naturæ, & approbata per conſuetudinem religio, & metus, & auctoritas maiorum ſtatuit,eas leges.

¶Nota circa hanc auctoritatem Tullij, quòd innuit unum, q̃ habetur in inſtitutis,titulo de iure naturali,gentium, & ciuili;q̃a eſt duplex lex humana,una ſcripta, alia non ſcripta. Lex ſcripta diuiditur in ſex partes,ut ibidem deducitur;quia ius ſcriptum eſt, Ius Plebiſcita, Senatuſcõſulta, Principiũ placitum, Magiſtratuũ edicta, Reſponſa prudẽtum.Sed de lege non ſcripta ita habetur, Ex non ſcripto, ius uenit quod uſus approbauit;nã diuturni mores,conſenſu utentium approbati,legem imitantur.i. tantùm valẽt,ubi lex ſcripta non eſt,quantum ubi lex ſcripta eſt. Vnde auctoritas Tullij de utraque lege humana intelligi poſſet,quia vtraque deriuatur a lege naturali; quia loquitur de conſuetudine approbata,quæ poteſt approbari verbo,& ſcripto &c.

¶Et confirmatur concluſio alia auctoritate ex argumento in contrarium.Circa hoc argumentum nota, quòd etiam lex naturalis eſt temporalis; ſed magis de propinquo ſe habens ad legem æternam;ideo per legem temporalem magis voluit Auguſt. intelligere legem humanam,quæ temporalis eſt, & ratione ſui, & ratione principij;lex autem naturalis non eſt temporalis ratione principij &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ratio humana non poteſt participare ad plenum dictamen rationis Diuinæ,ſed ſuo modo, & imperfectè; & ideo ſicut ex parte rationis ſpeculatiuę per naturalem participationem Diuinæ ſapientiæ ineſt nobis cognitio quorundam cõmunium principiorum, non autem cuiuslibet veritatis propria cognitio, ſicut in Diuina ſapientia continetur. Ita etiã ex parte rationis practicę naturaliter homo participat legem æternam ſecundùm quædam communia principia, non autem ſecundùm particulares directiones ſingulorum, quæ tamen in æterna lege continẽtur, & ideo neceſſe eſt vlterius, quòd ratio humana procedat ad particulares quaſdam legum ſanctiones.

¶Ad maiorem,eſt participatio;ſed defectiua,& eſt participatio legis æternæ, qua homo bene ſe habet ad communia præcepta agibilia;ſed adhuc opus eſt directione in particularibus, quæ dirẽctio particularis etiam continetur ſub lege æterna. Ad minorem conceditur;ſed dico,quòd per legem æternam omnia ſunt ordinatiſſima,non ſolùm mediante lege naturali,ſed mediantibus omnibus legibus iuſtis.Sed negatur conſequentia duplex, & iõ oſtenditur in ſolutione a ſimili de cognitione principiorum communium,& concluſionum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ratio humana ſecundùm ſe non eſt regula rerum; ſed principia ei naturaliter indita ſunt regulæ quædam generales,& menſuræ omnium eorum,quæ ſunt per hominem agẽda,quorum ratio naturalis eſt regula,& menſura, licet non ſit menſura eorum, quæ ſunt a natura.

¶Maior conceditur,& habita eſt.q.90.ar.1.Eſt enim menſura, ſed non rerum;ſed magis operationum propter finem communẽ agendarum;vnde infra q.93.ar.1. oſtenditur, differentia inter legem æternam,& ideam Diuinam;quia idea eſt menſura rerũ factarum;ſed lex æterna motuum,& operationum eſt regula. Quare lex in communi(proprię tamen dicta)eſt menſura operationũ. Dico autem lex proprię,propter legem fomitis,quę non eſt menſura.Ad minorem,verum, ratio humana non eſt menſura rerum naturalium in natura ſubſiſtentium,ſed tales res,vt dictũ eſt,menſurantur a Diuinis iudicis.Eſt tamen ratio humana menſura operationum humanarum ſecundùm principia ſibi naturaliter indita.Talia enim principia ſunt regula cõmunis; ſed ex illis principijs communibus per rationem,& inquiſitionem humanam poteſt inueniri regula ſpecialis,& determinata,quę uocat lex humana.Vltra,potius econtra,verum intellectus noſter præſertim ſpeculatiuus,ille menſuratur a rebus,ut patuit ſup.q.57.ar.3.Tamen intellectus practicus huius eſt regula,& cauſa agendorum, & dico,q̃ in 10.Metaphy.loquitur Philoſophus de intellectu ſpeculatiuo,cuius cognitio dependet quãdoque in eſſe ueritatis, & fieri a rebus. Vnde dicimus, q̃ habeat relationem realem ad res, vt effectus,& ut menſuratum;ſed de hoc alibi. Negatur autem conſequentia; quia ut dictum eſt, lex humana eſt menſura operationũ humanarum,quæ dependent a ratione noſtra, & debent legi conformiter inſtitui.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio practica eſt circa operabilia, & quæ ſunt ſingularia, & contingentia, non autem circa neceſſaria, ſicut ratio ſpeculatiua; & ideo leges humanæ non poſſunt illam infallibilitatem habere,quam habent concluſiones demonſtratiuę ſcientiarum; nec oportet, quòd omnis menſura ſit omnimodo infallibilis,& certa; ſed ſecundùm quòd eſt poſſibile in genere ſuo.

¶Ad maiorem dico primò ex parte ſubiecti, deinde ex parte prędicati.Menſura neceſſariorũ debet eſſe certiſſima;ſicut principia ſpeculatiua,quæ menſurant cõcluſiones demonſtrabiles, ſunt certiſſima,loquendo de menſura certiſſimorum complexorũ. Similiter Deus,qui eſt menſura certiſſimorum,& incomplexorum, eſt certiſſimus in eſſe.i. maximè immaterialis,& menſura omnis eſſe,& durationis; ſed menſura contingentium humanorum, nõ oportet eſſe certiſſimam,ſed ut in pluribus;vnde & ſupra dictum fuit vbi iam,quòd ad prudentiam (quia eſt circa humana contingentia)ſufficit dictare uerum, ut in plurimum. Dico ſecundò ad maiorem, menſura debet eſſe certiſſima ſecundùm quòd poſſibile eſt in genere ſuo, non enim in omnibus eſt expetenda acribologia mathematica ſecũdò metaphyſicæ Textu com.16. in D.S. lectione 5.ita q̃ ſi eſt menſura certiſſimorum, oportet quòd ipſa ſit magis certa,quia ſi non eſſet certa,& infallibilis nõ eſſet principiorum certę cognitionis. Minor uera eſt; ſed illię res gerendæ, ſunt contingentes,quarum non poteſt eſſe certa cognitio humana,licet etiam Deus contingentia certa cognoſcat, non tamen homo.Quare negatur conſequentia &c.

Vtrum neceſſarium fuerit eſſe legem Diuinam.

H

1.q.1.ar.2. Et 3.q̃.60. ar.5.ad 1. Et 3.diſt.39. ar.1.Et Rom. cap.in fi. * Alia.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd non fuerit neceſſarium eſſe aliquam legem Diuinã. Quia vt dictum eſt,* lex naturalis eſt quædam participatio legis æternę in nobis; ſed lex ęterna eſt lex Diuina, vt dictum

Digitized by Google

* Ar.1. ctum est; * ergo non oportet, quòd præter legem naturalem, & leges humanas ab ea derivatas, sit aliqua alia lex Diuina.

¶ 2 Præt. Eccl. 15. dicitur quòd Deus dimisit hominem in manu consilij sui, consilium autem est actus rationis, vt supra habitum est; * ergo homo dimissus est gubernationi suæ rationis; sed dictamen rationis humanæ * q.14.ar.4. * Ar. præc. est lex humana, vt dictum est; * ergo non oportet, quòd homo alia lege Diuina gubernetur.

¶ 3 Præt. Natura humana est sufficientior irrationabilibus creaturis: sed irrationales creaturæ, non habent aliquam legem Diuinam præter inclinationem naturalem eis inditam; ergo multò minus creatura rationalis, debet habere aliquam legem Diuinam præter naturalem legem.

¶ Sed contra est, quod Dauid expetit legem a Deo sibi poni dicens. Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum.

¶ Inquirit hic de alia parte legis. Et primò sit hoc, secundò talis lex, scilicet Diuina subdiuiditur, ar. sequenti.

¶ Nota pro intellectu quæstiũ; q̃ sicut in artibus dicitur, q̃ philosophia est rerum diuinarũ humanarumq̃; cognitio, & capitur ibi diuinarum non formaliter, sed effectiuè; quia videlicet aliquæ partes philosophiæ realis, sunt de rebus a Deo factis, & non quia de Diuinis formaliter, ita lex in proposito dicitur Diuina, nõ formaliter, sicut lex æterna posset dici Diuina; sed causaliter, & effectiuè; quia videlicet lex Diuina est a Deo data, vel mediatè, vel immediatè. Lex enim vetus est Diuina, & a Deo mediante Angelo, vt patebit. Lex autem noua partim a Deo infusa, partim a Christo tradita, vt etiam patebit. Quare patet, quòd Diuina lex non est eadem cum æterna; sed est lex quædam creata, & causata. Vnde lex vetus principaliter scripta est, lex noua principaliter infusa &c. His visis uidendum est de corpore articuli.

¶ Respondeo dicendum, quòd præter legem naturalem, & legem humanam, necessarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legem Diuinam.

¶ Doct. Sanct. primò ponit conclusionem responsiuam, secũdò eam multipliciter probat, ibi. Et hoc propter &c. Conclusio ergo responsiua est. Præter legem naturalem, & legem humanam, necessarium fuit ad directionem humanæ vitæ habere legẽ Diuinã.

¶ Nota quòd non quæritur, nec respondetur de lege æterna; quia ista non est creata, & ciusdem ordinis cum istis legibus, sed lex prima increata; sed respondetur de legibus participatis ab hoĩe.

¶ Et hoc propter quatuor rationes. Primò quidem; quia per legem dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad vltimum finem, & siquidem homo ordinaretur tantũ ad finem, qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, non oporteret, quòd homo haberet aliquid directiuum ex parte rationis supra legem naturalem, & legem humanitus positam, quæ ab ea derivatur; sed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis æternæ quę excedit proportionem naturalis facultatis humanę, * q.5.ar.5. vt supra habitum est; * ideo necessarium fuit, vt supra legem naturalem, & humanam, dirigeretur etiam ad suum finem lege diuinitus data.

¶ Hic consequenter probat multipliciter conclusionem, & primò quatuor rationibus, quæ patebunt prosequendo, secundò auctoritate eadem confirmando, ibi. Et iste quatuor &c. Illæ ergo rationes quamuis claræ sint, potest tamen breuiter ex eis argui, & primò sic, homo ordinatur ad alium, & altiorem vltimum finem, quàm sit finis legis naturalis & humanę, ideo necessarium fuit habere aliam legem; tenet consequentia, quia per legem dirigitur homo ad actus proprios in ordine ad vltimum finem; ergo si est alius ultimus finis, erit & alia lex necessaria. Antecedẽs declaratur in litera ibi, Et siquidem &c quia homo ordinatur (scilicet ex gratia Dei) ad finem beatitudinis æternæ, quæ excedit proportionem naturalis facultatis humanæ, vt patuit sup. q.5.ar.5. Sed p legem humanam, & naturalem ordinatur ad finem connaturalẽ non excedentem, & si non ordinaretur ad altiorem finem, tũc nõ opus esset alia lege &c.

¶ Et nota uerbum. D. S. lege diuinitus data. Vbi patet, quod dictum est; quia dicitur hic lex Diuina effectiuè, & causaliter; quia a Deo data, modo infra exprimendo. q.98.ar.3. & q.107. &c.

¶ Secundò, quia propter incertitudinem humani iudicij præcipuè de rebus contingentibus, & particularibus contingit de actibus humanis diuersorum esse diuersa iudicia, ex quibus etiam diuersæ, & contrariæ leges procedunt; vt ergo homo absque omni dubitatione scire possit quid ei sit agendum, & quid vitandum, necessariũ fuit, vt in actibus proprijs dirigeretur per legem diuinitus datam, de qua constat, q̃ non potest errare.

¶ Arguit secunda ratione pro conclusione sic, homo per legem naturalem, & humanam, nõ potest absque dubio scire quid ei sit agendum, & vitandum; sed potest per legem diuinitus datam; igitur necessarium fuit, vt in litera; tenet cõsequentia clare; quia lex dicitur a ligando, scilicet ad operandum, vt patuit. q.90.ar.1. & p. hibet vitanda. Antecedens declaratur in litera; quia propter incertitudinem humani iudicij &c. Lex autem naturalis, & humana innituntur super iudicia humana, & ergo non omnia certa; & hoc patet ex cõtrarietate legum humanarũ &c. Deinde cũ dicit.

¶ Tertiò, quia de his potest homo legẽ facere de quibus potest iudicare; iudicium autem hominis esse non potest de interioribus motibus, qui latent; sed solùm de exterioribus actibus, qui apparent, & tamẽ ad perfectionem virtutis requiritur, quòd in vtrisque actibus homo rectus existat; & ideo lex humana non potuit cohibere, & ordinare sufficienter interiores actus; sed necessarium fuit, quòd ad hoc superueniret lex Diuina.

¶ Subiungit tertiam rationem talem. Lex humana non potuit sufficienter cohibere, & ordinare interiores actus; ergo necessarium fuit, q̃ ad hoc superueniret lex Diuina; tenet consequentia, quia ad perfectionem virtutis requiritur, quòd homo in vtrisque actibus bene se habeat, scilicet exteriobus, & interioribus. Inducere autem ad virtutem, est determinatione legis, vt patebit, quare si humana, & naturalis non sufficienter hoc possunt, opus est alia lege. Antecedens declaratur in litera; quia de his p̃ot &c. Tũc ibi.

¶ Quartò, quia sicut Aug. dicit in primo de li. ar. * Lex humana non potest omnia, quæ malè fiunt punire, vel prohibere; quia dum auferre vellet omnia mala, sequeretur quòd etiam multa bona tollerentur, & impediretur vtilitas boni communis, quod est necessarium ad cõuersationem humanam; vt ergo nullum malum improhibitum, & impunitum remaneat, necessarium fuit superuenire legem Diuinam, per quam omnia peccata prohibentur. * Aug. c.4.

¶ Est quarta ratio talis. Lex humana nõ potest omnia, quæ mala fiunt punire, vel prohibere; ergo necessarium fuit superuenire legem Diuinam per quam omnia peccata cohiberentur; tenet cõsequentia, quia nullum malum dicitur esse improhibitum, & impunitum, hoc enim exigit iustitia Diuina &c Antecedens probatur in litera, ibi. Quia dum auferre vellet &c.

¶ Nota quòd lex humana, & naturalis habent quærere vtilitatẽ humanam, & ciuilem, & pacificum conuictum ciuium; ideo illa, quæ huiusmodi non perturbant, permittunt; etiam esto in se mala sint, & contra Deum, & ergo non potest omnia mala cohibere, scilicet puniendo; quia sic turbaretur communitas, & pacificus conuictus, vt patebit infra q 96. ar 2. quare necessarium est esse legem Diuinam, quæ ordinat homines ad subiectionem Dei, & illa cohibet, nec ex hoc sequitur turbatio communitatis; quia talis lex punit in foro animæ, & volentem. In alia autem vita Deus punit impœnitentes. Capitur autem prohibere pro cohibere; vnde Doct. Sanct. dicit puniendo &c. Deinde ibi.

¶ Et istę quatuor causæ tanguntur in ps. vbi dicitur. Lex domini immaculata, id est nullam peccati turpitudinem permittens conuertens animas; quia nõ solùm exteriores actus; sed etiam interiores dirigit. Testimonium domini fidele, propter certitudinem veritatis, & rectitudinis. Sapientiam præstans paruulis, inquantum ordinat hominem ad supernaturalem finem, & Diuinum.

¶ Confirmat illas rationes quatuor auctoritate psal. in qua funditur, cum dicitur, lex domini immaculata, vbi tangitur quarta ratio, tertia ibi. Conuertens animas, secunda ibi. Testimonium domini fidele &c. prima ibi. Sapientiam præstans paruulis; quia videlicet Sapientia vera supponit affectionem vltimi finis, vt patet secunda secundæ q. 45. ar. 2 &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem; quia Dauid non petit, nisi necessarium. Ibi posset notari distinctio de necessario, quia est necessarium absolutè, & logicum, cuius oppositum implicat contradictionem. Est & necessarium physicum, quod est, quod fit quantum est ex natura rerum non prohibitarum; sicut forma dat esse necessariò physicè, nisi Deus præueniat, vt est in Christo. Tertium est necessarium sub conditione, & hoc dupliciter. Vno modo sine quo nullo modo potest peruenire ad finem. Alio modo; quia non tam bene, & vocat necessarium

Necessariũ multiplex.

ceſſarium congmè, hic autem capitur neceſſarium ſub conditione finis, ita quòd ſine lege Diuina nullo modo poſſet homo ſuffi cienter peruenire ad beatitudinem ſupernaturalem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd per naturalem legem participatur lex æterna ſecundùm proportionem capacitatis humanæ naturæ; ſed oportet, vt altiori modo dirigatur homo in vltimum finem ſupernaturalem, & ideo ſuperadditur lex diuinitus data, per quã lex ęterna participatur altiori modo.

¶Ad maiorem, conceditur, ſcilicet vt dictũ eſt, art. 3. ad primũ, quia eſt participatio defectiua, & imperfecta, & participatur ſecũdùm proportionem capacitatis humanæ naturalis, in ordine ad finem naturalem. Ad minorem dico, quòd lex æterna eſt Diuina formaliter, & identicèiſed non effectiuè. i. cauſaliter paſſi è; & di co, ꝙ lex Diuina de qua hic loquimur, eſt participatio legis æternæ Diuinæ, per eſſentiam maior, & altior, quàm lex naturalis, vel humana. Negatur autem conſequentia; quia lex naturalis, & humana non ſufficiunt; & ergo oportet habere aliam participatam.

¶Nota autem verbum. D. S. in ſolutione, & ideo ſuperadditur lex diuinitus data per quam lex æterna participatur altiori modo, patet ex hoc, quòd dictum eſt; quia lex Diuina de qua hic loquimur eſt creata, & participatio legis æternæ, quæ eſt Diuina per eſſentiam, & formaliter &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd conſilium eſt inquiſitio quædam; vnde oportet, quòd procedat ex aliquibus principijs; nec ſufficit, quod procedat ex principijs naturaliter inditis, quæ ſunt præcepta legis naturæ propter prædicta; ſed oportet, quòd ſuperaddantur quę dam alia principia, ſcilicet præcepta legis Diuinæ.

¶Maior conceditur ad ſenſum, quem habet D. S. 1. parte. q. 22. ar. 2. ad quartum. Sed dico, ꝙ conſilium neceſſariò procedit ex aliquibus principijs, & conſilium de beatitudine ſupernaturali, procedit ex principijs a Deo datis. ſ. præceptis diuinis. Conceditur minor, & patuit ſup. q. 14. ar. 1. conceditur, & conſequens, non tamẽ quòd per hoc excludatur a Diuina prouidentia; ſed quia non reſtringitur ad vnum. Vltra ad ſubſumptam, dico quòd non quodlibet dictamen rõnis humanæ eſt lex, immo aliquod dictamẽ poteſt eſſe ex lege ad obediendum legi ẽt diuinitus datæ. Quare negatur conſequentia, quia conſultatio pertinet ad dictamẽ conforme legi Diuinæ, & non ſolũ humanæ, & conſilium hominis præſupponit etiam legem Diuinam, ex qua ſicut principio procedit. Dicit enim homo, Deus præcepit taliter, ſi debeã ſaluari. Q̃ ergo faciã? & ſic ex tali præcepto diuinitus dato conſiliatur &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creaturæ irrationales non ordinantur ad altiorem finem, quàm ſit finis, qui eſt proportionatus naturali virtuti ipſarum, & ideo non eſt ſimilis ratio.

¶ Maior vera. Sed oportet circa ipſam memorati doctorũ ſup. q. 5. ar. 5. ad ſecundum, ꝙ ſufficientior eſt qui per plura auxilia peruenit ad maiorem finem, q̃ ille qui per vnum medium peruenit ad bonum paruum. Minor conceditur; quia ordinantur ſolùm ad finem naturalem, mediante participatione legis æternæ, vt patuit ar. 2. Secus de homine qui ordinatur ad altiorem finem ad quem per participationem legis æternæ naturalem pertingere non poteſt. Negatur ergo conſequentia, immo ſequitur, quòd multò magis debeat habere præter naturalem, vt patuit.

Vtrum ſit vna lex Diuina tantùm.

X infra q. 107 articu. 1. Et Gal. 1. lec. 2 6 1. fin.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd lex Diuina ſit una tantùm. Vnius enim regis in vno regno eſt vna lex; ſed totum humanum genus comparatur ad Deum, ſicut ad vnum regem, ſecundùm illud pſ. Rex omnis terræ Deus eſt; ergo eſt vna tantùm lex Diuina.

¶ 2 Præt. Lex omnis ordinatur ad finem quem legislator intendit in eis quibus legem fert, ſed vnum & idem eſt, quod Deus intendit in omnibus, ſecundùm illud primæ ad Timoth. 2. Vult omnes homines ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire; ergo vna tantùm eſt lex Diuina.

¶ 3 Præt. Lex Diuina propinquior eſſe videtur legi æternæ, quæ eſt vna, quàm lex naturalis quantò altior eſt reuelatio gratiæ, quàm cognitio naturæ; ſed lex naturalis eſt vna omnium hominum; ergo multo magis lex Diuina.

¶ Sed cõtra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebræos 5. Translato ſacerdotio neceſſe eſt, vt legis translatio fiat, ſed ſacerdotium eſt duplex, vt ibidem dicitur, ſcilicet ſacerdotium leuiticum, & ſacerdotium Chriſti; ergo etiã duplex eſt lex Diuina, ſcilicet lex vetus, & lex noua.

¶Hic inquirit de diuiſione legis Diuinæ, an ſit vna, vel diuidat in plures ſpecies cum diuiditur in legem veterem, & nouam; dictum eſt enim, quòd lex dicatur Diuina; quia a Deo data, vtraque autem eſt data.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut in primo dictũ eſt,* diſtinctio eſt cauſa numeri. Dupliciter autem inueniuntur aliqua diſtingui. Vno modo, ſicut ea, quæ ſunt omnino ſpecie diuerſa, vt equus, & bos. Alio modo, ſicut perfectum, & imperfectum in eadem ſpecie; ſicut puer, & vir. * 1. p. q. 11. art. 1.

¶Doct. Sanct. primò ponit vnum notabile diſtinctiuum, ſecundò iuxta eius ſecundum membrum reſpõdet, ibi. Et hoc mõ &c. Quo igitur ad primum. D. S. notat ex 1. par. q. 30. ar. 3. quòd diſtinctio, & oppoſitio eſt cauſa numeri, & vult per hoc, quòd eũ oſtẽderit quomodo lex noua, & vetus diſtinguuntur, quòd ſatisfactũ ſit quæſito quærenti de pluralitate, vel unitate legis Diuinæ. Proſequitur ergo intentum, & vult, quòd aliqua inueniuntur diſtingui (pro quantò ſufficit ad propoſitum) Vno modo ſpecificè, tanq̃ ea quæ ſunt omnino ſpecie diuerſa &c. Alio modo, ſicut perfectũ, & imperfectum in eadem ſpecie; ſicut vir, & puer.

¶Nota autem propter hoc exemplum, ꝙ puer dicitur imperfectum quid, non quo ad ſubſtantiam, quæ non magis eſt in viro, q̃ in puero; ſed quo ad quantitatem, & alias diſpoſitiones humanas, non autem ſecundùm eſſe ſubſtantiale.

¶Et hoc modo lex Diuina diſtinguitur in legem veterem, & legem nouam; vnde Apoſtolus ad Gal. 3. comparat ſtatum veteris legis ſtatui pueruli exiſtenti ſub pedagogo, ſtatum autem nouæ legis comparat ſtatui viri pfecti, qui iam non eſt ſub pedagogo.

¶Hic rñdet quæſito iuxta ſecundũ membrũ, tali concluſione. Lex Diuina diſtinguitur in vete. & c. ſicut in perfectũ, & in impfectum, in eadem ſpecie; & per hoc hẽ rñſio formalis, ꝙ lex Diuina non ſit vna tñ, licet nõ diſtinguat in ſpecies diſtinctas; ſed tñ diſtinguit in duas leges modaliter, & gradualiter diſtinctas in eadẽ ſ. ecie; ſicut ſi homo diſtingueret in virũ, & puerũ. ¶Nota aũt, ꝙ non eſt oĩno ſimile de puero, & viro, & lege veteri, & noua; q̃a ut dictũ eſt puer, & vir nõ differũt in eſſe hois ſm magis, & minus ſed illę leges differũt in rõne legis ſm plus, & minus, & hic oportet memorari ſupradictorũ. q. 52. ꝙ aliq̃ formę ſuſcipiunt magis, & minus ſm ſeipſas pp maiorẽ, & minorẽ acceſſum ad terminum ſpecificãtẽ; ſicut patet de motu. Sicut & patet de pctis cordis, oris, & operis, q̃ ſunt tria gradualiter diſtincta, & tñ unius ſpeciei pp idẽ motuũ propinquitatẽ ad in pro poſito, iſtæ duæ leges, lus, & minus accedunt ad finẽ legis. ſ. ſubiectionem ad Deũ, & ſalute hominũ, puer aũt, & vir diſtinguunt ſm aliquod annexũ ipſi eſſe hois. Et ergo eſt aliquo mõ ſimile, ut ſufficit pro exẽplo, qđ dẽt eſſe ſibi non æquale. ¶Hoc notato probat cõcluſio primò auctoritate, ſecundo rõne, ibi Atẽdit &c. Auctoritas eſt clara in lra. Circa quã nota ex D. S. ſuper Apoſtolum ibidem, ꝙ q̃diu hæres non poteſt conſequi bñficium hæreditatis, vel propter defectũ hñditatis, ſeu alicuius debitæ perfectionis, conſeruat & cuſtodit ab aliquo inſtructore, qui quidẽ inſtructor pedagogus dr a pedos, qđ eſt puer, & gogę, quod eſt ductio. Iudæis aũt promiſſa erat bñdictio futuri ſeminis de hæreditate conſequenda, ſed nondum aduenerat tempus ipſius hæreditatis conſequendæ, & ideo neceſſarium erat, ꝙ conſeruarentur vſque ad tempus futuri ſeminis, & cohiberentur ab illicitis, quod factum eſt per legem, & hoc vult Apoſtolus in auctoritate adducta. Conſequenter cum dicit.

¶Attenditur autem perfectio, & imperfectio legis ſecundùm tria, quæ ad legem pertinent, vt ſupra dictum eſt.* Primò enim ad legem pertinet, vt ordinetur ad bonum commune, ſicut ad finem, vt ſupra dictum eſt,* qđ quidem poteſt eſſe duplex. ſ. bonum ſenſibile, & terrenum, & ad tale bonum ordinabat directè lex vetus; vnde ſtatim Exo. 3. in principio legis inuitatur populus ad regnum terrenum cananeorum; & iterum bonum intelligibile, & cœleſte, & ad hoc ordinat lex noua; vnde ſtatim Chriſtus ad regnum cœlorum in ſuæ prædicationis principio inuitauit dicens. Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum cœlorum. Matthei 4. & ideo Aug. dicit in 4. contra Fauſtum,* quòd temporalium rerum promiſſiones teſtamento veteri continentur, & ideo vetus appellatur, ſed ęternæ vitę promiſſio ad nouum pertinet teſtamentum. * 1. 2. q. 90. ar. 2. & 3. & 4. * q. 90. ar. 3. * Aug. c. 2.

¶Probat

¶ **Probat concluſionem ratione** ſic. Illa lex eſt perfectior alia, quæ ordinatur ad maius bonum commune, & quæ perfectius dirigit ſecundùm ordinem iuſtitiæ, & perfectiori modo inducit ad obſeruantiam mandatorum legis; ſed noua reſpectu veteris eſt huiuſmodi; igitur eſt perfecta, vetus imperfecta. Huius rationis. D.S. probat primò primam partem maioris, cum prima minoris, ſecũdò ſecundam earundem, ibi. Secundò ad legem &c. tertiò tertiam ſimiliter, ibi. Tertiò ad legem &c. Arguit ergo ſic pro prima parte maioris; quia ad legem pertinet, vt ordinetur ad bonum cõmune ſicut ad finem; ergo prima pars maioris vera, conſequentia nota, antecedẽs patet. q. 90. art. 2. iuxta hoc probatur ſimiliter prima pars minoris; quia lex vetus ordinabat ad ſenſibile, noua autem ad bonum intelligibile, & cęleſte; igitur prima pars minoris vera. Antecedens declaratur in litera per auctoritatem Exodi, & Matthei quarto, & iterum per auctoritatem Aug.

¶ Circa hanc autem partem oportet notare, quòd Doct. Sanct. nõ dicit, quòd lex noua habeat alium finem, quàm vetus. Ex hoc enim argueretur diſtinctio ſpecifica legis, quæ maximè ex fine attenditur; eſſet etiam contra ea, quæ habentur infra q. 107. art. 1. in cor. vbi habetur, quòd vtriuſque legis eſt vnus finis, ſcilicet vt homines ſubdantur Deo, & ideo, vt patebit infra q. 99. ar. 6. illa tẽporalia promiſſa non promittebantur Iudæis, nec tanquàm finis legis, nec tanquàm finis vltimus Iudæorum; ſed vt habet. D.S. in tertio di. vltima, tãquàm inductiuum imperfectorum in amorem Dei, & tanquàm incitamenta imperfectorum ad virtutem. Quare bona ſenſibilia erant quidem bonum commune, & aliqualis finis Iudæorum; ſed non finis legis, quare patet, quòd cum vtriuſque legis ſit vnus finis, ideo ſunt vnius ſpeciei; quia tamen propinquius & remotius ad finem illum accedunt, ideo gradualiter diſtinguuntur infra eandem ſpeciem; & eſto habeant diuerſa bona ad quæ ordinant, quia tamen illa non ſunt per ſe principalis finis legis, ſed magis per illa bona leges inducunt in principalem finẽ, qui eſt ſubiectio ad Deum; ideo non eſt aliqua controuerſia. Deinde cum dicit.

¶ **Secũdò ad legem pertinet dirigere humanos actus ſecundùm ordinem iuſtitiæ, in quo etiam ſuperabundat lex noua legi veteri interiores actus animi ordinãdo, ſecundùm illud Matthęi 5. Niſi abũdauerit iuſtitia veſtra plus quàm ſcribarum, & Phariſeorum, non intrabitis in regnum Cœlorum; & ideo dicitur, quòd lex vetus cohibet manum, lex noua animum.**

¶ Probat ſecundam partem maioris ſic. Ad legem pertinet dirigere humanos actus ſecundùm ordinem iuſtitiæ; ergo ſecunda pars maioris vera, ſcilicet quòd quæ perfectius dirigit, perfectior eſt. Antecedens patet. q. 90 artic. 1. ad tertium, & patebit magis in ſequentibus; conſequentia tenet, quia ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis in his, quæ ſunt per ſe; quare ſequitur, q̃ ſi eſt lex perfecta, quia dirigit ſecundùm iuſtitiam, ergo quia magis dirigit ſecundùm iuſtitiam, ideo magis perfecta; tunc probatur minor ſecundùm hoc quo ad ſecundam partem ſic. Noua lex ordinat iuſtè interiores motus animi, non autem vetus; igitur illa pars vera, conſequentia nota. Antecedens probatur in litera auctoritate Matth. 5. & confirmatur ex eo, quod dicitur, quòd lex vetus cohibet manus, lex noua animum.

Different cohibere, & prohibere.

¶ Circa iſta oportet notare quamuis, & infra q. 107. artic. 1. tangentur, quòd non eſt idem dicere prohibere, & cohibere. Non enim eſt dubium quin actus interiores eſſent prohibiti Iudæis, quamuis ipſi falsè exponentes legem intelligebant ſola exteriora opera eſſe prohibita, ubi concupiſcentia, vel voluntas non expreſsè prohibebatur. Sed in hoc reprehenduntur a Chriſto Mat. 5. Niſi iuſtitia veſtra &c. vt patebit infra q. 107. artic. 2. in corp. Sed cum hoc ſtat, quod hic dicitur, quòd lex vetus non cohiberet animum; quia ſicut lex vetus terrena promittebat, ita etiam pro peccatis temporalem pœnam infligebat, oculum pro oculo, dentem pro dente. Pœnæ autem temporales pro peccatis animi infligi nõ poſſunt, niſi quatenus in actum exteriorem prorũpũt, aliàs enim ab homine de eis iudicare non poteſt, Et ideo manum, & non animum cohibere dicitur. Lex autem noua promittit æterna in præmium, & comminatur pœnam æternam, pœna autem iſta ab illo iudice infligitur, qui eſt ſcrutator cordis, & ideo non ſolùm manum, ſed & animum cohibet, quod patet in hoc præcepto, nõ occides. Pro cuius tranſgreſſione lex vetus hominem occidebat; ſed pro ira interiori lex noua pœnam æternam comminatur Matth. 5. de his, vt dixi etiam infra. De iſtis Doct. Sanct. tertio ſcrip. diſtin. vltima ar. 2. ad primum. Lex præceptis affirmatiuis, & negatiuis animum ordinabat ad virtutem, & a vitio terrahebat, non tamen contra tranſgreſſores huiuſmodi præceptorum pœnam aliquam ordinare poterat ſecundùm quam cohibere, vel cogere dicitur, & ideo non ſequitur, quòd animum cohiberet; & poſt ad tertiũ, omnem concupiſcentiam quantum ad genus ſuum lex prohibebat, non tamen ab omni cohibebat per pœnas; ſed ſolùm ab ea quæ prorumpebat in actum, hæc ille. Ex quibus patent, quæ dicta ſunt, quia vetus lex quidem prohibebat; ſed non cohibebat. Cuius rationem habet Doct. Sanct. infra q. 107. artic. 1. ad ſecundum, quia qui aliquid dimittit ſolùm metu pœnæ exterioris, eſto abſtineat ab actu exteriori, non tamen interiori, ſicut ille qui abſtinet ex charitate &c.

¶ **Tertiò ad legem pertinet inducere homines ad obſeruantias mandatorum, & hoc quidem lex vetus faciebat timore pœnarum, lex autem noua facit hoc per amorem, qui cordibus noſtris infunditur per gratiam Chriſti, quæ in lege noua confertur, ſed in lege veteri figurabatur; & ideo dicit Aug. contra Adamantium Manichei diſcipulum, quòd breuis differentia eſt legis & euangelij; timor, & amor.**

¶ Deducit tertiam partẽ maioris ſæpe dictæ, ſic. Ad legem pertinet inducere homines ad obſeruantias mandatorum; ergo tertia pars maioris vera, conſequentia patet, vt prius. Antecedens notũ ex q. 90. ar. 1. Similiter tertia pars minoris eiuſdem probatur, lex vetus inducebat metum pœnarum, lex autem noua hoc facit per amorem; igitur tertia minoris pars vera &c. conſequentia nota, quia per amorem perfectius quis inducitur; antecedens probatur auctoritate ben. Auguſt. & patet eius intellectus ex dictis circa partem præcedentem.

¶ Nota autem, quòd in iſta ratione tanguntur aliqua inferius. q. 106. ar. 1. ex intentione deducenda, videlicet quòd gratia in noua lege infunditur, immo vt patebit ipſa gratia gratum faciẽs cũ ſibi connexis virtutibus eſt principaliter noua lex, habet autem annexam charitatem, & ideo inducit ad opera nouæ legis ex charitate &c.

Confirmatur concluſio argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota Doct. Sanct. ſupra Apoſtolum ibidem, translato ſacerdotio, neceſſe eſt, vt legis translatio fiat, erat enim lex ſub adminiſtratione ſacerdotij; ergo mutato ſacerdotio (ſcilicet Leuitico, & ſuccedente ſacerdotio figurato per Melchiſedech. ſ. Chriſti) neceſſe eſt, quòd lex mutetur; cuius ratio eſt, quia mutato fine neceſſe eſt, quòd mutentur ea, quæ ſunt ad finem; ſicut qui mutat propoſitum eundi per aquam, mutat propoſitum quærendi naues; omnis autem lex ordinatur ad conuerſationem humanam ſecundùm aliquod regimen. Vnde ſecundùm Philoſophum in Politicis. Mutata conuerſatione, neceſſe eſt mutare legem; ſicut autem lex humana ordinatur ad regimẽ humanum, ita ſpiritualis, & Diuina ad regimẽ Diuinum, hoc autem regimen deſignatur per ſacerdotium, translato ergo ſacerdotio, neceſſe eſt legem transferri. Signanter autem loquitur; quia non dicit, ſacerdote translato, lex enim non reſpicit perſonam ſacerdotis; vnde mortuo ſacerdote, non mutatur lex, niſi forte ſit illa introducta per perſonam eius; ſed mutato ſacerdotio, mutatur totus modus, & ordo regiminis &c. Si ergo lex mutata eſt, & alia ſucceſſit, conſequens eſt, quòd vetus, & noua lex ſint duæ numero diſtinctę, & gradualiter, ſub tamen eadem ſpecie propter vnitatem finis, & legislatoris, vt patuit &c.

¶ **Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut paterfamilias in domo alia mandata proponit pueris, & adultis; ita etiam vnus rex Deus in vno ſuo regno aliam legem dedit hominibus adhuc imperfectis exiſtentibus, & aliã perfectiorem iam manuductis per priorem legẽ ad maiorem capacitatem Diuinorum.**

¶ Ad maiorem, vnius regis in vno regno eſt vna lex, ſic q̃ non ſunt diuerſæ totaliter, & ſpecificè diſtinctę, tamẽ poſſunt eſſe plures gradualiter diſtinctè propter diuerſam diſpoſitionem ſubiectorum regi; ſicut & in vna domo eſt vna lex propter vnitatem familiæ, & finis patrisfamilias, tamen alia eſt lex puerorũ, alia adultorum, & tamen in vnum finem tendunt iſtę leges.

¶ Minor conceditur; ſed negatur conſequentia, quòd ſit omnino vna, ſed eſt vna ſpecie, gradualiter diſtincta ſecundùm diuerſam capacitatem ſubditorum Deo.

¶ **Ad ſecundum dicendum, quòd ſalus hominũ non poterat eſſe, niſi per Chriſtum, ſecundùm illud Actuũ 4. Non eſt aliud nomen datum hominibus in quo oportebat nos ſaluos fieri, & ideo lex perfectè omnes ad ſalutem inducens dari non potuit, niſi poſt Chriſti aduentũ; antea verò dari oportuit populo ex quo Chriſtus erat naſciturus legem præparatoriam ad Chriſti ſuſceptionem, in qua q̃dam rudimenta ſalutaris iuſtitiæ cõtinerent.**

¶ Maior conceditur, & ab illo fine habet ſpeciem lex ipſa, præſertim a fine proximo legis, eſt ſpecies, & diſtinctio legis, & vnitas. Minor etiam conceditur, quòd eſt vnus finis, qui eſt ſubiectio ad Deum, talis enim videtur finis immediatus, & propinquus, ſalus autem, finis quaſi remotus, & tamen vterque vnus eſt.

¶ Ad conſequens; ergo tantùm vna eſt lex, verum ſpecie, propter vnitatem finis, qui eſt ſalus; ſed eſt alia lex gradualiter, propter alium modum habendi ſe ad ſalutem, ſcilicet magis propinquę,

Digitized by Google

què, vel magis remotè, & ita remoti habuerunt rudimenta salutis, alij autem habent perfectam doctrinam salutis, immo pignus salutis, scilicet gratiam Christi &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex naturalis dirigit hominem secundùm quædam præcepta communia in quibus conueniunt tam perfecti, quàm imperfecti; & ideo est vna omnium; sed lex Diuina dirigit hominem etiam in particularibus quibusdam ad quę non similiter se habent perfecti, & imperfecti, ideo oportuit legem Diuinam esse duplicem; sicut iam dictum est.* ——

* In cor. & ad primũ.

¶Maior conceditur; sed illa non est ratio vnitatis, vel pluralitatis. Minor conceditur etiam; sed negatur consequentia, & ratio in solutione clarè; nam procedit secundũ non causam; esto enim lex Diuina sit propinquior secundùm perfectionem legi æternæ, tamen dirigit in particularibus, & in modo se habendi ad salutẽ, qui varius est pro diuersis temporibus secundùm diuersam capacitatem hominum. Lex autem naturæ est de quibusdam communibus naturalibus, quæ non mutantur, ideo non est par ratio.

Vtrum sit aliqua lex fomitis.

Infra q.93. art.3. ad 1. Et Rom.7. lec.4. cc.1. fi. Et ca.8. co.3. fin. * Isidorus lib.5. c.1.

K AD sextum sic proceditur. Videtur quòd non sit aliqua lex fomitis. Dicit enim Isidorus in 2. Etimologiarum,* quòd lex ratione consistit, fomes autem non consistit in ratione, sed magis a ratione deuiat; ergo fomes non habet rationem legis.

¶ 2 Præt. Omnis lex obligatoria est, ita quòd qui eam non seruant, transgressores dicuntur; sed fomes non constituit aliquem transgressorem ex hoc, quòd ipsum non sequitur, sed magis transgressor redditur si quis ipsum sequatur; ergo fomes non habet rationem legis.

¶ 3 Præt. Lex ordinatur ad bonum commune, vt *q.90.ar.2. supra habitum est;* sed fomes non inclinat ad bonum commune; sed magis ad bonum priuatum; ergo fomes non habet rationem legis.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit Rom.7. Video legem aliam in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.

¶Hic vltimò inquirit Doct. Sanct. de vltima legis parte, scilicet lege fomitis, quæ cum sit lex satis analogicè, immo equiuocè cũ alijs legibus; ideo vltimò de lege fomitis quærit.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est;* lex essentialiter inuenitur in regulante, & mensurante, participatiuè autem in eo quod mensuratur, & regulatur, ita quòd omnis inclinatio, vel ordinatio, quæ inuenitur in his, quæ subiecta sunt legi, participatiuè dicitur lex, vt ex supra dictis patet.* ——

* q.90.ar.1. ad primũ.

* qũ. 90. & hic ar.2.

¶Duo principaliter facit, primò deducit viam conclusionẽ generalem præambularem, secundò ex illa procedit ad conclusionẽ respõsiuam, ibi. Est ergo &c. Circa primum primò præmittit duo notabilia ad propositum deseruientia, secũdum ibi. Potest autem in his, secundò ex ipsis infert conclusionem ipsam præambularem, ibi. Sic igitur &c. Notat ergo primò ex dictis supra q.90. art.1. ad primum, quòd lex inuenitur essentialiter in regulante, & mensurante, scilicet in ratione rectoris, & legislatoris; & (subaudi) sic fomes nullo modo est lex, quia nõ est aliquid rationis, immo est sensualitatis, & membrorum corporis humani, vt dicetur circa argumentum in contrarium. Ex quo patet, quòd fomes nõ est lex vniuocè cum alijs legibus præmissis; quia omnes istę sunt leges essentialiter, & propriè, tanquàm dictamina rationum rectarum, non sic fomes. Secundum membrum huius primæ distinctionis est, quòd alio modo dicitur lex participatiuè, ideest vt participatio legis essentialiter dictæ etiam vocatur lex, ita quòd omnis &c. vt in litera. Consequenter cum dicit.

¶ Potest autem in his, quæ subduntur legi, aliqua inclinatio inueniri dupliciter a legislatore. Vno modo inquantum directè suos inclinat subditos ad aliquid, & diuersos interdum ad diuersos actus, secundùm quem modum potest dici, quòd alia est lex militum, & alia est lex mercatorum. Alio modo indirectè, inquantum scilicet per hoc, quòd legislator destituit aliquem sibi subditum aliqua dignitate, sequitur quòd transeat in alium ordinem, & quasi in aliam legem; puta si miles ex militia destituatur transibit in legem rusticorum, vel mercatorum. ——

¶Notat vlterius diuidendo secundum membrum prædictũ; quia participatio legis, & inclinatio proueniens a legislatore, est duplex, & dupliciter inuenitur in his, quæ subduntur legi. Vno mõ inquantum directè suos inclinat subditos ad aliqd, & diuersos ad diuersos actus, i. participatio quam habent subditi legislatori secundùm propriam conditionem inditam in sui cõditione iuxta suã naturam, & proportionẽ, & ponit. D. S. exemplum quo ad secũdũ huius membri. s. diuersos ad diuersos actus; sicut alia est lex militum, alia mercatorum. Alio mõ inuenitur inclinatio, & participatio legislatoris, in aliquo indirectè, id est non ẽm suam naturalẽ, & primam institutionẽ; sed quia destituitur a prima naturali lege, & subditur alicui alteri legi propter demeritum sum. Exẽplum est in litera, & vult. D. S. per illam secundam subdistinctionem, q̃ fomes ipse nõ est lex etiam participatiuè directè, sed participatiuè indirectè, vt patebit. Deinde cum dicit.

¶Sic igitur sub Deo legislatore diuersæ creaturæ diuersas habent naturales inclinationes, ita vt quod vni est quodam modo lex, alteri sit contra legem, vt si dicam, quod furibundum esse est quodammodo lex canis, est autem contra legem ouis, vel alterius mansueti animalis. ——

¶Infert ex dictis notabilibus conclusionem præambularem, talem. Sub Deo legislatore, quod vni est quodãmodo lex, alteri est contra legem. Dicit notanter quodammodo; quia loquitur de lege participatiuè dicta, quæ est quodãmodo, & nõ ꝓpriè lex. Probatur conclusio rõne, & ẽt exemplo Rõne sic diuersæ creaturę diuersas hñt ĩclinationes naturales; sed illę inclinationes sunt quodammõ leges; igitur conclusio vera. Maior nota, & patet ex primo membro secundæ distinctionis; quia secundũ directã inclinationem inclinat legislator diuersos subditos ad diuersos actus. Minor patet ex secundo membro primæ distinctionis; quia talis inclinatio est lex participatiuè directè. ¶Nota autem, q̃ ex illa conclusione habetur, q̃ q̃is hominis, & aliarum bestiarũ sint diuersæ inclinationes directè, tñ indirectè homo pẽt habere similem inclinationem, sed non directè &c. Exemplo declaratur ista conclusio, vt si dicam &c. vt in litera, & dicit iterum quodammõ lex carnis; quia in rebus non rationabilibus non est lex propriè &c.

¶Est ergo hominis lex quam sortitur ex ordinatione Diuina secundùm propriam conditionem, vt secundùm rationem propriam operetur; quæ quidem lex fuit tam valida in primo statu, vt nihil, vel præter rationem, vel contra rationem posset subripere homini. ——

¶Hic cõsequenter D. S. ĩndet ad quæsitum, tali cõclusione. Ipsa sensualitatis inclinatio, quæ fomes dr̃ (.f. in homine) in alijs qdẽ asalibus simpliciter habet rõnẽ legis (illo tñ mõ &c.) .i. habet rationem legis participatiuè dictæ, & directè. In hominibus autem ẽm hoc (.i. ẽm directã inclinationẽ, & participationẽ) non habet rõnem legis, sed magis est deuiatio a lege rõnis; sed inquãtũ ꝑ Diuinã iustitiã &c. vt in litera. Ista conclusio hẽt tres partes principales, & cõpossibilitas duarũ partium primarum, patet ex cõclusione præambulari. s. ꝙ inclinatio sensualitatis in alijs habet rõnẽ participationis directè, in hoīe nõ, quia põt esse, vt qđ uni est lex, alteri sit contra legem. s. participatam, & directã, ut patuit &c. Primam ergo partẽ conclusionis. D. S. relinquit notã de se ex dictis notabilibus, quia animal ex sua naturali conditione hẽt inclinationẽ sensualitatis; igitr̃ est in eo lex directè participatiuè, vt dicit prima pars. Sed D. S. probat duas alias partes, & primò secundã, deinde tertiam, ibi. Sed dum homo &c. tertiò subinfert ipsam cõclusionẽ quo ad oẽs eius partes. Sic igitur &c. Probat ergo secunda pars conclusionis sic, hoīs lex quã sortit ex ordinatione Diuina ẽm propriam cõditionẽ est, vt ẽm propriã rõnẽ operet, & ista lex fuit tã ualida &c. ut in lĩa vsq; ibi. Sed dũ &c. igit̃ secũda pars cõclusionis vera, tenet cõsequentia clarè, quia si directa lex hoīs est operari ẽm rõnẽ, sequitur ꝙ fomitis inclinatio, q̃ est contra rationẽ, sit deuiatio a directa lege hoīs &c. Antecedens relinquitur notũ pro ambabus partibus ex dictis .1. par. & sup. de peccato originali, ubi habitum fuit, qũo homo creatus in originali iustitia, non potuit habere inordinatũ motum sensualitatis, contra rõnẽ, qui hic dr̃ fomes &c. ¶Nota aũt circa has duas partes; ꝙ inclinatio quidem sensualitatis est in aliis animalibus; sed talis non dicitur fomes, nisi in homine; quia ut patebit ad tertium, solùm inclinatio sensualitatis existens cõtra rationem, dicitur fomes, quæ est inclinatio sensualitatis secũdùm genus in alijs animalibus, sed non sub ratione fomitis. Consequenter ibi.

¶Sed dum homo a Deo recessit, incurrit in hoc, quòd feratur secundùm impetum sensualitatis; vt unicuique etiam particulariter hoc contingit quantò magis a ratione recesserit, vt sic quodammodo bestijs assimiletur, quę sensualitatis impetu feruntur, secundùm illud Psal. Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. ——

¶Probat

¶Probat tertiam partem conclusionis, quæ vult, ꝙ fomes habet in homine rationem legis participatiuè dictę, sed indirectè, & secundariò; arguitur ergo sic, illud vocatur lex participatiuè, sed indirectè, quod non ineſt. ſ. ex propria conditione, ſed quod ineſt ex hoc, ꝙ aliquis propria dignitate deſtituitur a legislatore in pęnam; ſed fomes in homine eſt huiuſmodi; igitur tertia pars vera. Maior patet ex ſecundo membro ſecundi notabilis. Minor deducitur in litera clarè; quia cum homo receſſit a Deo per peccatum, auferens iuſtitiam originalem, incurrit ex iuſtitia Diuina, ꝙ feratur in ſenſibilia ſecundùm impetum ſenſualitatis contra rationẽ, & per hoc trãſit in legem beſtiarum. i. habet indirectè legem, quæ eſt directè lex in beſtijs &c. Tunc ibi.

¶Sic igitur ipſa ſenſualitatis inclinatio, quæ fomes dicitur, in alijs quidem animalibus ſimpliciter habet rationem legis, illo tamẽ modo quo in talibus lex dici poteſt ſecundùm directam inclinationẽ. In hominibus autem ſecundùm hoc non habet rationem legis, ſed magis eſt deuiatio a lege rationis; ſed inquantum per Diuinam iuſtitiam homo deſtituitur originali iuſtitia, & vigore rationis, ipſe impetus ſenſualitatis, qui eum ducit habet rationem legis inquantum eſt pœnalis, & ex lege Diuina, conſequens hominem deſtitutum propria dignitate.

¶Subinfert ipſam concluſionem iam probatã quo ad oẽs partes, & patet clarè. Nota aũt verba D.S. in tertia par. concluſionis, quia ex ipſis hꝫ, ꝙ fomes non eſt lex, niſi inquantum pœnalis, & infligitur indirectè a Deo in pœnam peccati; & quantum põ. haberi ex ſolutione primi, nõ diceretur lex, ſi homo eſſet cõditus in puris naturalibus, quia tunc non eſſet pœna peccati, ſed naturæ defectus; fuiſſet tn̄ contra rõnem, & ſic aliquo mõ indirectè lex.

Et confirmatur illa tertia pars concluſionis argumento in contrarium. Circa hoc argumentum vide D.S. ſuper Apoſtolũ vbi dicit, ꝙ iſta lex de qua loquitur Apoſtolus, eſt fomes peccati, q põt dici lex duplici rõne. Vno mõ propter ſimiles effectus, qa ſicut lex inducit ad bonum faciendũ, ita fomes ducit ad peccandum. Alio mõ per comparationem ad cauſam. Cum aũt fomes ſit quædam pœna peccati, duplicem cãm habet. Vnam quidem ipſum peccatũ, quod in peccante dominium accepit, & ei legem impoſuit, q̃ eſt fomes; ſicut dominus ſeruo victo legem imponit. Alia cã fomitis eſt Deus, qui hanc pœnam homini peccanti indidit, vt rationi eius inferiores vires non obedirent, & ſecundùm hoc ipſa inobedientia inferiorum virium, quæ dicitur fomes, lex dicitur inquanꝫ tn̄ eſt per legem Diuinæ iuſtitiæ introducta, ſicut iuſti iudicis ſententia, quæ legem habet &c. Hæc autem lex originaliter quidem conſiſtit in appetitu ſenſitiuo; ſed diffuſiuè inuenitur in omnibus membris, quæ deſeruiunt concupiſcentiæ ad peccandum, & ideo dicit in membris veſtris. Hæc ille. Ex quibus poteſt haberi, ꝙ dicitur lex participatiuè, quia participatio legis non quidem primæ legis. C. inſtituentis hominem, ſed participatio legis iuſtè vindicãtis ſe de homine, vt participatio legis condentis dicitur lex directè; ſed participatio vindicantis dicatur lex indirecta prouenies propter culpam, & his concordant, quæ habentur ad primum.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ratio illa procedit de fomite ſecundùm ſe cõſiderato prout inclinat ad malum, ſic enim non habet rationem legis, vt dictum eſt; * ſed ſecũdùm quòd ſequitur ex Diuinæ legis iuſtitia; tanquam ſi diceretur lex eſſe, quòd aliquis nobilis propter ſuam culpam, ad ſeruilia opera induci permitteretur.

*In cor. ar.

¶Maior vera, vt ſic, ẽt loquendo de lege participata, illa eſt ſm rationem legislatoris, vel inſtituentis, & iudicantis ſecundũ conditionem rerum, vel vindicãtis culpam, hic enim eſt ſm iuſtã, & rectam rõnem, vt homo qui noluit eſſe conformis Angelis, ſubdatur legi beſtiarum; ita ꝙ lex directa, & prima beſtiarum, fiat lex hominis indirecta propter culpam ſuam. Ad minorem, fomes nõ conſiſtit in rõne hominis, verum, ſed eſt reluctatio aduerſus rõnẽ hominis. Sed tamen eſt ſecundùm rationem Diuinam puniẽtem hominem iuſtè; ergo non habet rõnem legis. Verum directè reſpectu inſtitutionis hominis, & per comparationem ad hominẽ, inquantum eſt remiſſus contra eius rationem, habet tn̄ rõnem legis participatiuè dictę, indirectè in ordine ad rationem Diuinam punientem, & hoc eſt quod D.S. dicit ſuper Apoſtolum, vt deductum eſt in argumento in contrarium, vide inf. q. 93. ar. 3. ad 1.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ obiectio illa procedit de eo, quod eſt lex quaſi regula, & mẽſura; ſic enim deuiantes a lege tranſgreſſores conſtituuntur; ſic autem fomes non eſt lex; ſed per quandam participationem, vt ſupra dictum eſt.*

*q.90.ar.1. & hic 1 cor. port.

¶Maior vera eſt de lege eſſentialiter dicta, talis enim eſt obligare; ſed non eſt vera de lege participatiuè dicta, & maximè indirectè. Ad minorem, conceditur; ergo nõ habet rõnem legis, verũ regulantis, & eſſentialiter dictę, nec rationem legis participatiuè dictę directè, ſed modo qui dictus eſt.

¶Nota propter minorem, ꝙ aliquis non debet ſequi inclinationem fomitis, quę eſt in contrarium rationis, immo debet ei reſiſtere, & ſic lex fomitis non eſt lex obligatoria, nec per cõſequẽs eſſentialiter dicta. Vnde & aliquis ſibi renitendo meretur, iuxta ſupradicta; quia primi motus ſenſualitatis prouenientes ex fomite, ſunt materia exercendæ virtutis.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio procedit de fomite quantum ad inclinationem propriam, non autem quantum ad ſuam originem; & tamen ſi conſideretur inclinatio ſenſualitatis prout eſt in alijs animalibus, ſic ordinatur ad bonum commune. i. ad conſeruationem naturæ in ſpecie, vel indiuiduo, & hoc eſt etiam in homine prout ſenſualitas ſubditur rationi; ſed fomes dicitur ſecundùm quòd exit rationis ordinem.

¶Maior vera ad ſenſum habitum, ar. 1. ad tertium i alia ordinantur per legem, vt ſic ad bonum cõe, intelligendo de lege propriè, & eſſentialiter dicta, & ẽt de lege participatiuè dicta directè. Ad minorem, verum, fomes ſm ſe, & ex propria rõne, vt dicit inclinationẽ hois ad malũ rõnis, non inclinat ad bonũ cõe, ſed ad bonum ſenſibile particulare cõtra bonum cõe, quod eſt Deus, tn̄ ex iuſtitia Dei ordinatur in relucentiã Diuinæ iuſtitiæ; quia iuſtitia Diuina in pœnam iuſtam, & reordinatiuam culpæ, fomitẽ infixit. Dico tn̄ circa hoc, ꝙ loquẽdo de fomite materialiter in homine. ſ. pro inclinatione ſenſualitatis, vt fuit in inſtitutione, tunc ẽt ex ſe ordinatur ad bonum cõe. C. multiplicationem, & conſeruationem ſpeciei humanę. Similiter in beſtijs in bonum cõe ordinatur, quare concludit argumentũ, ꝙ fomes, vt ſic, inquantum eſt contra rõnem non ordinatur ex natura ſua in bonũ cõe, & p conſequens, vt ſic, non eſt lex; ſed tn̄ vt procedit ex Diuina iuſtitia, a qua & in bonum ordinatur. C. bonum ordinis iuſtitiæ, ſic habet rationem legis indirectè, & participatiuè.

¶Nota verbum D.S. in ſolutione, quantum ad ſuã originẽ, ſcilꝫ iuſtitiam Diuinam; quia ex iſta proceſſit fomes ſaltem indirectè. ſ. per remotionem prohibentis &c. Nota ẽt aliud verbum qñ dicit, & tn̄ ſi conſideretur inclinatio ſenſualitatis prout eſt in alijs animalibus non dr̃ fomes. Ex quo patet, ꝙ nõ habet locũ fomitis nomen, niſi in inclinatione ſenſualitatis hominis, & nõ quacunq; ſed ea quæ eſt cõtra ordinem rectę rõnis, quod ẽt D. notat in fine ſolutionis. Et p hoc patet verũ eſſe, quod dictũ eſt in corpore &c.

Quæſt. Nonageſima ſecunda.

De effectibus legis.

DEinde conſiderandum eſt de effectibus legis, & circa hoc quærũtur duo. Primò, Vtrum effectus legis ſit homines facere bonos. Secundò, Vtrum effectus legis ſint imperare, vetare, permittere, & punire; ſicut legiſperitus dicit.

¶Poſtquam determinatum eſt de diuerſitate legum, hic conſequenter determinatur de effectibus legis, & circa hoc primò inquirit de effectu principali, & finali, ſecundò de effectibus ſecundarijs, per quos. ſ. peruenitur ad principalem in ar. 2. paret autem ordo ad præcedentes quæſti. quia quidditas, & diſtinctio propinquius ſe habent, quàm effectus; igitur &c.

Vtrum effectus legis ſit facere homines bonos.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ legis nõ ſit facere homines bonos. Homines enim ſunt boni per virtutem, virtus enim eſt, quæ bonum facit habẽtẽ, vt dicitur in 2. Ethic.* ſed virtus eſt homini a ſolo Deo, ipſe enim eam facit in nobis ſine nobis, vt ſupra dictũ eſt,* in diffinitione virtutis; ergo legis non eſt homines facere bonos.

L

Infra art. 2. ad 4. & 3. contra cap. 16. §. 2. 3. & 4. Ro. 10. fin.

* Cap. 6. in prin.

¶ 2 Præt. Lex nõ prodeſt homini, niſi legi obediat; ſed hoc ipſum, ꝙ homo obedit legi eſt ex bonitate; ergo bonitas præexigitur in homine ad legem, non igitur lex facit bonos homines.

q.55.ar.4.

¶ 3. Præt. Lex ordinatur ad bonum commune, vt ſupra dictum eſt;* ſed quidam bene ſe habent in his, quæ ad commune pertinent, qui tamen in proprijs non bene ſe habent; non ergo ad legem pertinet, ꝙ faciat homines bonos.

*q.90.ar.2.

¶ 4 Præt. Quædam leges ſunt tyrannice, vt Philoſophus dicit in ſua politica;* ſed tyrannus nõ intendit ad bonitatem

* Li. 1. c. 9. & ca. 13. Et lib. 2 c. 1.

bonitatem ſubditorum, ſed ſolùm ad propriam vtilitatem; non ergo legis eſt facere homines bonos.

* Arii. c. 14. ¶Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 2. Ethi.* quòd voluntas cuiuslibet legislatoris hæc eſt, vt faciat homines bonos.

¶Hic primò proſequitur, quod dictum eſt de legis effectu.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* lex nihil eſt aliud, quàm dictamen rationis in præſidente quo ſubditi gubernantur; cuiuslibet autem ſubditi virtus eſt, vt bene ſubdatur ei a quo gubernatur; ſicut virtus irascibilis, & concupiſcibilis in hoc cõſiſtit, quòd ſint bene obedientes rationi; & per hunc modum virtus cuiuslibet ſubiecti eſt, vt habens virtutem bene ſubiiciatur principanti, vt Philoſophus dicit in primo politicorum.* Ad hoc ordinatur vnaqueque lex, vt obediatur ei a ſubditis; vnde manifeſtum eſt, quòd hoc ſit proprium legis inducere ſubiectos ad propriam ipſorum virtutẽ. —

* q. 90. ar. 1. & 4.

* Ariſto. ex cap. vlt.

¶Doc. Sanct. duo facit, primò deducit vnam concluſionem præambulatem fundamentalem quæſiti, ſecundò ex illa probat concluſionem reſponſiuam, & eam ponit, ibi. Cum igitur virtus &c. Concluſio præambularis eſt, hoc eſt proprũ legis, inducere ſubditos ad propriam ipſorum virtutem, probatur hic. Virtus cuiuslibet ſubiecti eſt, vt bene ſubiiciatur principanti; ſed lex ordinatur ad hoc, vt obediatur ei a ſubditis; ergo ſequitur concluſio. Maior eſt philoſophi in primo politic. Et declaratur per ſimile de virtute irascibilis, & cõcupiſcibilis, de qua dictum eſt ſup. q. 56. art. 4. in fine cor. quod nihil aliud eſt, quam habitualis conformitas illarum virium ad rationem regentem, & principiantem. Minor probat in principio ex dictis q. 90. quia lex nihil aliud eſt &c. vt in litera, & dicit dictamẽ rationis in præſidente. Ex quo patet, qd dictum fuit ubi iam, quòd lex eſt aliquid rationis, non cuiuſcunque, ſed præſidentis, & aliquid eius ſubiectiuè. Minor ẽt declaratur exemplariter de irascibili, & concupiſcibili &c. Et nota q̃ virtus ſubditi, vt ſic eſt bene ſubdi principanti. Vtrum aũt ad hoc neceſſaria ſit virtus propriè dicta, & perfecta in ciuibus poſtea tangetur. Videmus enim q̃ dicitur, iſte eſt optimus ſeruus, eſto in ſe ſit malus, dummodo domino ſuo bene obediat.

¶ Cum igitur virtus ſit quæ facit bonum habentem, ſequitur quòd proprius effectus legis ſit bonos facere eos quibus datur, vel ſimpliciter, vel ſecũdùm quid. —

¶Hic conſequenter procedit ad concluſionem reſponſiuam, & primò ipſam ponit, & probat ex præcedenti concluſione, ſecũdò eandem declarat magis, ibi. Si enim &c. Concluſio ergo reſpõ ſiua eſt. Proprius effectus legis eſt bonos facere eos quibus datur, vel ſimpliciter, vel ſecundùm quid. Probatur aſſumendo concluſionem præambularem pro maiore. Proprium legis eſt inducere ad propriam ipſorum virtutem (ſupple ſimpliciter, vel ſecundùm quid) ſcilicet virtus eſt quę bonos facit habentes, & ſi eſt ſimpliciter virtus, ſimpliciter bonos facit, ſi ſecundùm quid, ſecundùm quid bonos; igitur ſequitur cõcluſio. Maior patuit, minor eſt Philoſophi auctoritas, & definitio virtutis.*

¶Si enim intentio ferentis legem tendat in verum bonum, quod eſt bonum commune ſecundùm iuſtitiã Diuinam regulatum, ſequitur, quòd per legem homines fiant boni ſimpliciter. Si verò intentio legislatoris ferat ad id quod non eſt bonum ſimpliciter, ſed vtile, vel delectabile ſibi, vel repugnans iuſtitiæ Diuinæ, tunc lex non bonos facit homines ſimpliciter; ſed ſecũdùm quid ſcilicet in ordine ad tale regimen. Sic autem bonum inuenitur etiam in per ſe malis; ſicut aliquis dicitur bonus latro; quia operatur accommodè ad finem. ———

¶Declarat concluſionem reſponſiuam clarius, quare dicat ſimpliciter bonos, vel ſecundùm quid &c. & patet clarè in litera; qa ſi legislator ordinet ſubditos in verè bonum, conforme legi æternæ, & Diuinæ, & per conſequens rationi naturali, & faciat homines operari conformiter intentioni ſuæ, vtique faciet bonos p veram virtutem, ſaltem humanam; quia illa nihil aliud eſt, q̃ cõformitas ad rectam rationem etiam naturalem, & inducitur iuxta ſupra dicta ex aſſuetudine operum. Si verò non feratur intentio legislatoris in bonum verum, ſed ſuum delectabile, & ſit tyrannus, & habeat finem, qui eſt contra Deum; tunc non poterit facere veràs virtuoſos, & tamen, quia etiam bonum metaphoricè dicitur in malis poterit etiam dici in bonis ſecundùm quid. i. bonũ illi, & ſic quia obediunt illi legislatori erunt ſibi boni ciues, quæ natura inducta, & quædam alia humana ad operandum aptè ad finem legislatoris, & ita patet quare concluſio dixerit, vel bonos ſimpliciter, vel ſecundùm quid.

¶Nota circa hæc, q̃ plerunque alius eſt finis operis, alius operantis, ita quandoque legislator poteſt habere alium finem, aliũ lex. Sic ergo finis legis eſt homines ſubijcere legi, & per hoc efficiuntur boni, quandoque ſimpliciter, quandoque ſecundũ quid. Sed finis legislatoris poteſt eſſe vtilitas, vel honor, vel aliquid huiuſmodi; vnde etiam finis legis Diuinæ, eſt ſubiectio hominis ad Deum; ſed finis legislatoris Dei, eſt honor Dei &c.

¶Et confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrarium. Circa hoc argumentum patet ex iam dictis, quomodo intelligendum ſit, quia uoluntas legislatoris cuiuslibet eſt, vt faciat bonos. ſ. ſubiectos, & obedientes legi ſuæ, & ſi ſit bona, & vera lex, erunt ſimpliciter boni, & virtuoſi. Si autem eſt lex ſecundùm quid bona, faciet ſubiectos ſecundùm quid bonos &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd duplex eſt virtus, vt ex ſupra dictis patet* ſcilicet acquiſita, & infuſa, ad vtranque autem aliquid operatur operum aſſuetudo, ſed diuerſimodè. Nã virtutẽ quidem acquiſitã cauſat ad virtutem autem infuſam diſponit, & eam iam habitam conſeruat, & promouet; & quia lex ad hoc datur, vt dirigat actus humanos, inquantum actus humani operãtur ad virtutem, intantum lex facit homines bonos, vnde & Philoſophus dicit in 2. politicæ,* quòd legislatores aſſuefacientes faciunt bonos. ———

* q. 63. ar. 1.

* Arist. l.

¶Ad maiorem, patet gloſſa ex dictis, quia uera eſt, & per veram uirtutem homo efficitur abſolutè bonus ſine addito, per virtutem autem ſecundùm quid efficitur bonus cum addito, ſcilicet bonus ſubditus &c.

Ad minorem dicitur, quòd virtus infuſa eſt a ſolo Deo effectiuè, & tamen illa eſt ex aſſuetudine operum diſpoſitiuè; quia ex hoc, quòd homo operatur cõformiter rationi naturali, & exercet ſe in virtutibus acquiſitis, diſponitur ad hoc, quòd conuertat ſe ad Deum, & eſt habilior ad operandum modo ſuperhumano. Dico ſecundò negando minorem de uirtute acquiſita, quæ vt ſupra patuit. q. 63 poteſt cauſari ex aſſuetudine operum. Ad probationem minoris dico, vt patuit ſupra q. 55. ar. 4. illa particula definitionis uirtutis eſt de ſola infuſa. Sed negatur conſequentia; quia lex uera præcipit, & dirigit actus humanos bonos, ex quorum frequentatione cauſatur virtus acquiſita, & diſpoſitio ad infuſam ſaltem remota, qua habita, tunc opera eã cõſeruant, & augent ſi fuerint perfecta, & excedentia proportionem intenſionis virtutis, & ita patent ſupra ex dictis.

¶Nota verba D. S. in hac ſolutione cum dicit, ad virtutem autẽ infuſam diſponit, & eam iam habitam conſeruat, & promouet. Si illud promouere eſt idem, quod augere, tunc dicitur eam promouere diſpoſitiuè meritoriè, ſed non perfectiuè; nam charitas, vt ſolet dici primo ſen. di. 17. a ſolo Deo augetur, ſicut & infunditur; ſed diſponit ſe, & meretur augmentum charitatis, & hæc eſt differentia inter acquiſitam, & infuſam, vide ibidem.

¶Nota etiam; quia non dicit, quòd illa opera cauſent aliquem alium habitum; vnde & ſupra dixit, quòd infuſa uirtute opera ex ea procedentia non cauſant alium habitum; ſed præexiſtentem virtutem augent, & conſeruant, & idem habet D. S. in de virtutibus q. 1. ar. 10. ad 19. &c.

¶Nota tamen quòd Doct. Sanct. in de Verita. materia 17. ar. 1. ad quartum in contrarium dicit. Ex his actibus (ſcilicet procedentibus ex habitu) non generatur habitus alterius modi ab illo habitu quò actus eliciuntur, ſed uel aliquis habitus eiuſdem rationis; ſicut ex actibus infuſæ charitatis, generatur aliquis habitus dilectionis acquiſitus, uel etiam habitus præexiſtens augmẽtatur &c. Hæc ille. Sed patet; quia loquitur diſiunctiuè; ſupra autem quæſt. 51. articu quarto ad tertium, dixit, quòd ex actibus infuſarum nulla uirtus generetur, uidetur tamen poſſe dici, quòd ex exercitio infuſarum in potentijs ſubordinatis generetur aliqua habilitas, & qualitas habitualis, vel conſuetudinalis, quæ tamen non pertingit ad rationem uirtutis, & ſic ſtat, quod Doctor Sanctus dicit in de Veritate, & quod ſupra dictum fuit. Capreolus autem in ſecundo diſtin 28. ad ſextum contra ſecundam concluſionem tenet poſt Doct. Sanct. in de virtutibus, quòd mediante exercitio charitatis in uoluntate nullus habitus acquiratur. De hoc etiam Scotus in 3. diſtin. 27. ad quartum, non poteſt inquit acquiri ex actibus aliquis habitus eiuſdem ſpeciei cum charitate, licet poſſit acquiri aliqua amicitia tendens in Deum ſub eadem ratione obiecti, & etiam per actum ſimilem, quia ſuper omnia diligendo. Quæcunque enim natura non poteſt eſſe ab aliquo efficiente eiuſdem ſpeciei, cum efficiente alterius, non eſt eiuſdem ſpeciei cum illa alia; ſicut eſt in propoſito. Hæc ille.

Capreolus. Scotus.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd non ſemper aliquis obedit legi ex bonitate perfecta virtutis; ſed quandoque quidem ex timore pœnæ, quandoque autem ex ſolo dictamine rationis, quod eſt quoddam principium virtutis, vt ſupra habitum eſt. ———

* q. 63. ar. 1. & 2.

¶Maior

¶Maior conceditur. Ad minorem negatur vniuerſaliter, imo poteſt aliquis obedire legi etiam bonæ, & veræ non voluntarius, ſed metu pœnæ, & ex ſolo dictamine rationis naturalis ante generationem habitus; & ita nondum adeſt bonitas perfecta. Quare negantur conſequentiæ ambæ, quia etiam ſi ſit lex non verè bona, metu tamen pœnæ facit obedientem, ſaltem in facto, & opere, eſto non voluntariè: & ita erit aliqualiter bonus, quia obediens eſto inuoluntariè, &c. ſicut fit nunc frequenter in ſeruitijs principum, vbi ſubditi obediunt, ſed cum magna murmuratione putantes ſe nimis grauari.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ bonitas cuiuslibet partis conſideratur in proportione ad ſuum totum; vnde & Aug. dicit in primo Confeſſ. * ꝙ turpis eſt omnis pars, quæ ſuo toti non congruit. Cum igitur quilibet homo ſit pars ciuitatis, impoſſibile eſt, ꝙ aliquis homo ſit bonus, niſi ſit bene proportionatus bono communi, nec totum poteſt bene exiſtere niſi ex partibus ſibi proportionatis. Vnde impoſſibile eſt, quòd bonum commune ciuitatis bene ſe habeat, niſi ciues ſint virtuoſi, ad minus illi, quibus conuenit principari; ſufficit autem quantum ad bonum communitatis, quòd alij intantùm ſint uirtuoſi, ꝙ principum mandatis obediant; & ideo Philoſophus dicit in tertio Polit. * quòd eadem eſt virtus Principis, & boni viri, non autem eadem eſt uirtus cuiuſcunque ciuis, & boni viri.

* Aug. c.1:

* Ariſt. c.3.

¶Maior conceditur. Ad minorem negatur, quòd quidam ſcilicet illi, qui principantur, bene ſe habeant in his, quæ ad commune pertinent, & in proprijs non ſe bene habeant; quia impoſſibile eſt, quòd bonum communitatis bene ſe habeat, niſi ciues ſint virtuoſi, quia totum non poteſt bene exiſtere, ſi partes non bene exiſtant. Et ergo eadem eſt virtus principis, & boni viri. Sed verum eſt, quòd aliqui, ſcilicet communes homines poſſunt ſe bene habere ad commune bonum, & eſſe boni ciues, & tamen non boni viri. Quare negatur conſequentia, quia bona lex requirit præſidentes verè bonos, & facit communem populum ſaltem bonum ſecundùm quid.

¶Nota autem fundamentum huius rei, quia non eſt eadem virtus boni principis, & boni viri per identitatem, ſed per ſimultatem, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 47. artic. 11. ad ſecundum; nam conſtat, quòd prudentia particularis, quæ facit cum ſibi connexis moralibus bonum vnum, diſtinguuntur ſpecie a politica, quæ facit bonum principem. Sed politica requirit particularem prudentiam, & morales. Et ratio eſt, quia niſi quis ſibi dominetur, non eſt habilis ad principandum; quia requiritur, quòd homo ſit a paſſionibus quietus, quod ſit per virtutes morales; & ergo principantes oportet eſſe bonos viros, ſed ſubiectos ſufficit eſſe bonos ciues, quæ bonitas conſiſtit in hoc, quòd refert actus ſuos in ſalutem politiæ, ſiue principaliter, ſiue non principaliter, nec oportet, quòd habeat prudentiam monaſticam, ſed ſufficit quædam ſubtilitas, & aſtutia humana.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ lex tyrannica, cum non ſit ſecundùm rationem, non eſt ſimpliciter lex, ſed magis eſt quædã peruerſitas legis, & tamen inquantum habet aliquid de ratione legis, intendit ad hoc, quòd ciues ſint boni; non enim habet de ratione legis, niſi ſecundùm hoc, quòd eſt dictamen alicuius præſidentis in ſubditis; & ad hoc rendit, vt ſubditi legis ſint bene obedientes, quod eſt eos eſſe bonos, non ſimpliciter, ſed in ordine ad tale regimen.

¶Nota, quòd tria præcedentia argumenta videntur præceſſiſſe de lege bona, & iuſta, hoc autem arguit de lege iniqua, quæ eſt tyrannica. Et nota, ꝙ quinq; faciunt tyrannũ, & a principe diſtinguunt; primum eſt, tyrannus iniuſtis legibus populum opprimit, quæ videlicet tendunt, ſicut in finem in proprium bonum tyranni; & per hoc lex tyrannica a legis fine deuiat, qui eſt bonum commune, vt patuit ſupra. Secundum eſt, quia tyrannus iniuſtis tallijs, & exactionibus populum opprimit, colligẽdo propter bonum proprium, non propter neceſſitatem, & utilitatem cõmunem. Tertium, quia tyrannus ſpoliat ſubditos proprijs bonis, ea ad propriam utilitatem ap. hicãdo. Quartum, quia tyrannus ſubditos nõ defendit, ſed dimittit opprimi, vt poſſit magis tyrannicè regere. Quintum, quia præponit officiales malos, vt populum magis valeat opprimere. De his 5. Politic. dicitur igitur ad argumentum. Maiorem concedendo, & tales leges ſunt ſecundùm quid leges, non ſimpliciter, ſed magis peruerſitas veræ legis; & ratio ſecundi iam patuit, quia non habet finem veræ legis. Ratio primi eſt, quia ordinantur ad bonum aliquod. i. proprium tyranni, & ſunt dictamen præſidentis reſpectu ſubditorum, &c.

Quid tyrannus.

¶Ad minorem, vera eſt, non intendit ad bonitatem ſimpliciter, nec ad bonum commune ſubditorum. Tendit tamen ad hoc, vt ſint ſibi bene obedientes ad vtilitatem propriam. Vltra; non ergo, &c. Legis iniuſtæ nõ eſt facere bonos ſimpliciter, tamẽ bonos ſecundùm quid, ſicut videmus quandoque principes malos, qui habent ſubditos ſimiles ſibi, quos tamen commendant, quia ſunt boni ciues, & ſubditi, &c.

Vtrum legis effectus ſint conuenienter aſſignati, quòd legis actus eſt imperare, vitare, permittere, & punire.

M

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ legis actus non ſint conuenienter aſſignati in hoc, ꝙ dicitur, ꝙ legis actus eſt imperare, vitare, permittere, & punire. Lex enim omnis præceptum commune eſt, vt Legiſcõſultus dicit; * ſed idem eſt imperare, quod præcipere; ergo alia quatuor ſuperfluunt.

* In Digeſt. vet. li. 1. tit. 3. in prin.

¶ 2 Præterea. Effectus legis eſt, vt inducat ſubditos ad bonum, ſicut ſupra dictum eſt; * ſed conſilium eſt de meliori bono, quàm præceptum; ergo magis pertinet ad legem conſulere, quàm præcipere.

* Art. præceden.

¶ 3 Præt. Sicut homo aliquis incitatur ad bonum per pœnas, ita etiam & per præmia; ergo ſicut punire ponitur effectus legis, ita etiam & præmiare.

¶ 4 Præt. Intentio legislatoris eſt, ut homines faciat bonos, ſicut ſupra dictum eſt; * ſed ille, qui ſolo metu pœnarum obedit legi, non eſt bonus, nam obedit timore ſeruili, qui eſt timor pœnarum; & ſic ſi bonum aliquis faciat, non tamen aliquid bene fit, vt Aug. dicit; * non ergo videtur eſſe proprium legis, quòd puniat.

* Art. præceden.

* Aug. in Enchir. c. 112.

¶Sed contra eſt, quod Iſidorus dicit in ſecundo Ethimologiarum. * Omnis lex, aut permittit aliquid, vt vir fortis præmium petat; aut uetat, ut ſacrarum virginum nuptias nulli liceat petere; aut punit, vt qui eædem fecerit, capite plectatur.

* Iſid. c. 19.

¶Hic ſecundò inquirit de fine, & effectu ſecundario legis. Nã ſubiectio ſubditorum, quæ eſt effectus finalis principalis legis, in qua conſiſtit bonitas ſubditorum, vt ſic, procuratur mediantibus his effectibus in titulo quæſiti recitatis; vnde præcipere, & huiuſmodi ordinantur in ſubiectionem legis, &c.

¶Nota autem, ꝙ huiuſmodi dicuntur actus legis, non ꝙ ipſa eliciat, vel propriè efficiat iſtos actus, cum agere ſit ſubſiſtentium 10. Metaph. Sed ſunt ipſius legis in eſſe ſignato, & ipſius legislatoris effectiuè, quia ſ. legislator dictans legem, & faciens ſtatuti pro vtilitate reipublicæ, & obligans homines ſubditos in ipſa lege aliqua præcipit, aliqua prohibet, &c. ita ꝙ huiuſmodi contineantur in lege quaſi partes eius ſ. prohibitio, punitio, & tamen dicantur actus legis; ideſt aliqua in lege poſita, ſunt præceptiua, aliqua prohibitiua, &c. Preceps enim ſtatuendo legem, quæ eſt dictamen rationis ſuæ obligans ſubditos ad aliquid agendum ſimul adiungit punitiones, ideſt comminationes pœnæ, & prohibet aliqua, quæ ſunt contra vtilitatem reipublicæ: & ita intelligo, ꝙ legis eſt imperare, prohibere, permittere, punire, non ꝙ iſta lex realiter, & executiuè puniat; ſed deſignat aliquem puniendum, qui præcepta legis tranſgreſſus fuerit, & continet imperium legiſlatoris; & præterea ſunt effectus, quia ſubditus cognita lege debet iſta facere, vel iſta dimittere, vel ſic puniri; & ita lex ligat, vt iſta fiant, non quòd ipſa faciat; ſed alij moti, & inducti per legem debent huiuſmodi effectus facere, ſunt ergo ipſius legis directiuè, & obligatoriè.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut enunciatio eſt rationis dictamen per modum enunciandi, ita etiam lex per modum præcipiendi. Rationis autem proprium eſt, vt ex aliquo ad aliquid inducat; vnde ſicut in demonſtratiuis ſcientijs ratio inducit, vt aſſentiatur concluſioni per quædam principia, ita etiam inducit, vt aſſentiatur legis præcepto per aliquid.

¶Concluſionem reſponſiuam in hoc corpore D. S. expreſsè nõ ponit, ſed implicitè ipſam intendit talẽ, ꝙ ſic. ſ. ꝙ actus legis ſunt conuenienter aſſignati, in hoc ꝙ dicitur legis actus, &c. Probatur ex corpore articuli. Ratio practica cuius eſt lex inducit, vt aſſentiatur legis præcepto per aliquid, & præcepta legis ſunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, igitur actus iſti ſunt conuenienter aſſignati, & attributi ipſi legi. Huius conſequentiæ D. S. ponit primò antecedens, ſecundò probat cõſequentiam, ibi. Sunt autem tres, &c. Antecedentis probat primò primã partem; ſecundò ponit ſecundã, ibi. Præcepta autem, &c. Quo ad primã

partem antecedentis probatur ſic, quia ſicut eſt enunciatio dictamen rationis per modũ enunciandi, ita lex eſt dictamen rationis per modũ præcipiendi; ſed rationis proprium eſt, vt ex aliquo ad aliquid inducat; ergo ſicut in demõſtratiuis, & ſpeculatiuis, &c. ita in practicis; & vult hæc ratio, ꝙ cum lex ſit aliquid rationis, ideo vt homines ſubditi ipſum acceptẽt, & quaſi aſſentiant, & ſibi obediãt, oportet, ꝙ ſimul cum lege ponat aliquid, per quod legi obediãt, & vt patebit, eſt pœna cõminata, vel cõminatio pœnæ. Tũc ibi.

¶ Præcepta autem legis ſunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, ut ſupra dictum eſt. *

*q.90.ar.1. & q.91.ar.4.

¶ Ponit ſecundam partem antecedentis prædicti, quæ patuit ſupra, queſt.91.artic.4. & 5. & quæſt.90.artic.1. quia lex eſt regula, & menſura humanorum actuum.

¶ Sunt autem tres differentiæ humanorum actuum. Nam ſicut ſupra dictum eſt; * quidam actus ſunt boni ex genere, qui ſunt actus uirtutum; & reſpectu horum ponitur legis actus ꝓcipere, vel imperare. Præcipit enim lex omnes actus uirtutum, ut dr̃ in 5. Ethic. * Quidam uerò ſunt actus mali ex genere, ſicut actus uitioſi, & reſpectu horum lex habet prohibere. Quidam uerò ex genere ſuo ſunt actus indifferẽtes, & reſpectu horum lex habet permittere, & poſſunt etiam indifferentes dici oẽs illi actus, qui ſunt, uel parum boni, uel parum mali.

*q.18.ar.5. & 8.

*Arist.c.1.

¶ Conſequentiam probat; & primò quo ad tres primos effectus legis; ſecundò quo ad quartum, ibi. Id autẽ per quod, &c. Tenet ergo conſequentia; primò ex vna diſtinctione habita ſupra, q.18. art.8. quia bene ſequitur ad ſecundã partem ãtis. ſ. præcepta legis ſunt de actibus humanis, & actus humanos dirigunt, ſed triplices ſunt actus, quorũ aliqui præcipiuntur, aliqui prohibentur, aliqui permittunt; ergo cõſequẽtia vera; iſta minor clarè deducit in ſra.

¶ Nota autem, ꝙ D. S. in ſecunda parte antecedentis notãter dicit, præcepta legis ſunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, quia ſi omnes actus humani eſſent præcepti, tunc non eſſet ibi aliqua prohibitio, vel permiſſio; ſed quia videlicet lex continet aliqua præcepta reſpectu aliquorum actuum, & dirigit in alijs nõ præcipiendo, ſed permittendo, vel prohibendo; ideo non ſolùm præcipere, ſed & prohibere eſt actus legis. Tunc ibi.

¶ Id autem, per quod inducit lex ad hoc, quòd ſibi obediatur; eſt timor pœnæ; & quantum ad hoc ponitur legis effectus punire.

¶ Probat conſequentiam eandem quo ad vltimum effectum; quia id, per quod inducit lex ad hoc, quòd ſibi obediatur, eſt timor pœnæ; ergo ſequitur ex parte prima antecedentis, quòd conuenienter ponatur ille effectus legis, qui eſt punire, & intellige, quòd punire eſt effectus legis, ideſt in lege comminatus; & quia dicitur alicui tu bene nouiſti, quia pœna illa per legem cõminata fuit, & ergo oportet te eam pati, &c.

ET confirmatur concluſio auctoritate Iſidori in argumento in contrarium. De illa auctoritate vide in decretis, diſt.3. vbi ponitur multiplex acceptio permiſſionis; quia vno modo permittitur, ꝙ nullo iure prohiberur, vt ſecundas nuptias contrahere, &c. Secundò, quòd contra conſtitutiones humanas indulgetur, vt cõtrahendo in quinto gradu. Tertiò dicitur illicitum permitti, vt magis illicitum vitetur, vt commeſſationes die Dominico, & permittitur adulterium, ne fiat homicidium, & eſt magis tollerantia, quàm permiſſio; & de hac permiſſione dicit canon, ꝙ ea, quæ permittimus, non approbamus; & decretum dicit, quòd multa toleramus, quæ ſi in iudicium deducerentur, caſſarentur, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut ceſſare a malo habet quandam rationem boni, ita etiam prohibitio habet quandam rationem præcepti, & ſm hoc largè, accipiendo præceptum, uniuerſaliter lex præceptum dr̃.

¶ Ad maiorem dico, quòd præceptum dicitur dupliciter; vno modo propriè pro dictamine, quo aliqua neceſſariò aſtringunt ad aliquid faciendum, & ſic nõ intelligitur dictum Iuriſconſulti, quòd omnis lex, & omnia contenta in lege ſint præceptum commune. Secundò capitur præceptum communiter, & largè pro omni ordinatione, & dictamine legiſlatoris inducente, vel retrahente, vel permittente actum. Et ſic intelligitur auctoritas Iuriſconſulti, quia omnis lex continet ſolùm tales ordinationes, quibus homines, vel prohibentur, vel permittuntur aliqua operari. Ad minorem dico, quòd idem eſt imperare, quod præcipere propriè, ſed nõ quod præcipere extensè, & communiter acceptum; quare negatur conſequentia, quia in articulo, quando dictum eſt, quòd imperate ſit effectus diſtinctus, accipitur propriè, & alia non includit, ſicut includuntur in dicto Iuriſconſulti; ita quòd oportet hic aduertere, quòd lex pro aliqua parte imperat aliquos actus, pro alia parte aliquos permittit, &c. Vnde ſunt diſtincti effectus diuerſarum partium legis, quæ tamen partes communi nomine dicuntur præcepta. Vnde talia præcepta vniuerſaliter accepta cõſtituunt totam legem; ſicut & infra dicetur, quòd præcepta legis naturæ ſunt ipſa lex naturæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ conſulere non eſt proprius actus legis, ſed poteſt pertinere etiam ad perſonã priuatam, cuius non eſt condere legem; vnde etiam Apoſtolus. 1. ad Corinth. 5. cum conſilium quoddam daret, dixit. Ego dico, non Dominus, & ideo non ponitur inter effectus legis. 1.Cor.5.

¶ Ad maiorem patet ex ſupra dictis, quæſt.90.artic.3. ad ſecundum. quia legis eſt inducere coactiuè, & ex auctoritate, & per cõſequens ad ea, quæ ſunt neceſſitatis, & non ſupererogationis. Conſilium autem eſt ſupererogationis, vt patebit inf. q.108. art.4. Ad minorem, conceditur quidem, ſed tamen non eſt proprius actus legis, ſed poteſt etiam pertinere ad perſonam priuatam, vt patet ex auctoritate Apoſtoli; igitur negatur conſequentia, quia ponuntur hic effectus proprij legis, qui videlicet ita conueniunt legi, quòd non perſonæ priuatæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam præmiare poteſt ad quemlibet pertinere, ſed punire non pertinet niſi ad miniſtrum legis, cuius auctoritate pœna infertur; & ideo præmiare non ponitur actus legis, ſed ſolùm punire.

¶ Ad hoc argumentum dicitur, ſicut ad ſecundum. Conceditur quidem antecedens; ſed in hoc eſt diſſimile, quia præmiare non eſt proprium legis; ſed prædentiæ, vel etiam conuenit perſonæ priuatæ, ſed punire non eſt niſi perſonæ publicæ, & legis, vt patet ſecunda ſecundæ, q.64. Sed negatur conſequentia, &c.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ per hoc, ꝙ aliquis incipit aſſuefacere ad uitandum mala, & ad implendum bona propter metum pœnæ, perducitur quandoq; ad hoc, quòd delectabiliter, & ex propria uoluntate hoc faciat; & ſecundùm hoc lex etiam puniendo perducit ad hoc, quòd homines ſint boni.

¶ Dicitur ad maiorem, quòd vera eſt; ſed hoc fit ſucceſſiuè, & poſſibile eſt, quòd primò abſtineant a malis, vel inducantur ad bona ex timore, & poſtea faciant voluntariè. Sic etiam dicitur in quarto ſententiarum, diſt.14. quòd pœnitentia timore ſeruili, & pœnæ concutiatur, ideſt pœnæ timor eſt cauſa generationis pœnitentiæ, vt ibidem declaratur. Ad minorem, vera, tamen inducitur paulatim in bonitatem, vt D. S. habet in ſolutione. Quare negatur conſequentia.

Quæſtio Nonageſimatertia.

De ſingulis legibus. Et primò de lege æterna.

DEinde conſiderandum eſt de ſingulis legibus: Et primò de lege æterna. Secundò de lege naturali. Tertiò de lege humana. Quartò, de lege veteri. Quintò, de lege noua, quæ eſt lex Euangelij. De ſexta autem lege, quæ eſt lex fomitis, ſufficiat quod dictum eſt, cum de peccato originali ageretur. Circa primum quæruntur ſex. Primò, quid ſit lex æterna. Secundò, utrum ſit omnibus nota. Tertiò, utrum omnis lex ab ea deriuetur. Quartò, utrũ neceſſaria ſubijciantur legi æternæ. Quintò, utrum contingentia naturalia ſubijciantur legi æternæ. Sextò, utrum oẽs res humanæ ei ſubijciantur. N

¶ Poſtquam determinatum eſt de lege in communi, hic conſequenter determinatur de ſingulis partibus legis in ſpeciali, quia autem ſatis conſtare poteſt ex dictis ſupra, quæſt.81. quid ſit fomes (quia eſt materiale originalis peccati, & concupiſcentia habitualis) ideo D. S. illam legem dimittit, & proſequitur de alijs prænumeratis partibus legis, & quia inter omnes lex æterna dignior, & prior eſt; ideo primò de ea determinat. Et circa hoc oſtenditur primò quid ſit. Secundò, agitur de eius influentia, artic.3. Tertiò, de eius vniuerſalitate, & continentia, in artic.4. Circa primum, primò ſit, quod dictum eſt. Secundò determinatur quoddam dubium, artic.2.

Vtrum lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex æterna non ſit ſumma ratio in Deo exiſtens. Lex enim æterna eſt una tantùm, ſed rationes rerum in mente Diuina ſunt plures. Dicit enim Aug. in lib.83. Quæſt. * ꝙ Deus ſingula fecit proprijs rationibus; ergo lex æterna non videtur eſſe idẽ, quod ratio in mẽte Diuina exiſtens.

Supra q.91. art.1. Et 2. 2. præcept. quæſtio. 2. & 10. 4. cor. & 10. 5. ad 3. & 4. dist. 33. q. 1. ar. 1. Et p. 2. ar. 1. c. in fra. * q.44.

¶ 2 Præterea.

Digitized by Google

¶ 2 Præterea. De ratione legis eſt, quòd verbo promulgetur, vt ſupra dictum eſt; * ſed verbum in Diuinis dicitur perſonaliter, vt in primo habitum eſt; * ratio autem dicitur eſſentialiter, non igitur idem eſt lex æterna, quod ratio Diuina.

*q.90.art.4.

*Prima par te,q.34.art.1.

¶ 3 Præterea. Augu.dicit in libro de vera Religio. * Apparet ſupra mentem noſtram legem eſſe, quæ veritas dicitur; lex autem ſupra mentem noſtram exiſtens eſt lex æterna; ergo veritas eſt lex æterna, ſed non eſt eadem ratio veritatis, & rationis; ergo lex æterna non eſt idem quod ratio ſumma.

*Aug.c.10. & 31.

¶ Sed cõtra eſt, quod Aug.dicit in 1.de lib.arb. *ꝙ lex æterna eſt ſumma ratio, cui ſemper obtemperandum eſt.

*Aug.c.6.

¶ Quærit hic primò quid ſit lex æterna, &c.

Reſpondeo dicendũ, ꝙ ſicut in quolibet artifice præexiſtit ratio eorum, quæ conſtituuntur per artem, ita etiã in quolibet gubernante, oportet, ꝙ præexiſtat ratio ordinis eorum, quæ agenda ſunt per eos, qui gubernationi ſubduntur; & ſicut ratio rerum fiendarum per artẽ vocatur ars, vel exemplar rerum artificiatarũ, ita etiã ratio gubernantis actus ſubditorum, rationem legis obtinet ſeruatis alijs, quæ ſupra * eſſe diximus de legis ratione. ——

*q.90.per totum.

¶ Concluſionem reſponſiuam D.S. formaliter non ponit, ſed eam clarè manifeſtat in corpore. Suppletur ergo concluſio reſponſiua, talis. Lex æterna eſt ſumma ratio in Deo exiſtens. Probatur ſic, lex æterna nihil aliud eſt, quàm ratio Diuinæ ſapientiæ, ſecundùm quòd eſt directiua omnium actuum, & motionũ; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia clarè, quia ratio Diuinæ ſapientię eſt æterna in Deo exiſtens. Antecedens probatur a ſimili, ſicut ratio Diuinæ ſapientiæ, inquantũ per eam cuncta ſunt creata habet rationem artis, vel exemplaris, vel ideæ, ita ratio Diuinæ ſapientiæ mouentis omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis, igitur antecedens primum verum. Tenet conſequentia de ſe, quia ſi ratio Diuinæ ſapientiæ, vt mouet, obtinet rationem legis, benè ſequitur, quòd lex æterna nihil aliud eſt, &c. Huius conſequentiæ D.S. probat primò primum antecedens, maiorem pro eo ponit in principio, ſed minorem, ibi. Deus autem per ſuam, &c. Secundò ponit ambo antecedentia iam dicta, ibi. Vnde ſicut ratio, &c. Maior ergo patet clarè in littera.

¶ Deus autem per ſuam ſapientiam conditor eſt vniuerſarum rerum, ad quas comparatur, ſicut artifex ad artificiata, vt in primo habitum eſt.* Eſt etiam gubernator omnium actuum, & motionum, quę inueniuntur in ſingulis creaturis, vt etiam in primo habitum eſt. * ——

*q.14.ar.8.

*q.103.ar.5.

¶ Subungit minorem pro antecedente ſecundo ſupradicto, & habet duas partes, quæ ſatis patent clarè. Tunc ibi.

¶ Vnde ſicut ratio Diuinæ ſapientiæ, inquantum per eam cuncta ſunt creata rationem habet artis, vel exẽplaris, vel ideæ; ita ratio Diuinæ ſapientiæ mouentis omnia ad debitum finem obtinet rationem legis, & ſm hoc lex æterna nihil aliud eſt, quàm ratio Diuinæ ſapientiæ, ſm quòd eſt directiua omnium actuum, & motionum. ——

¶ Subiungit ambo antecedentia vnum probatum per aliud, & ſecundum per rationem in principio corp. ideo ſatis patent.

¶ Nota autem hic, ꝙ ratio in Diuinis communiter eſt verbo, & dicetur etiam eſſentialiter, & non notionaliter, & importat principium faciendi, vel cognoſcendi aliud, quod eſt commune toti Trinitati, & ſic ratione abſoluti in Diuinis non notionalis; non quidem, ꝙ ſit principium factionis ex parte facientis, ſed eſt principium ex parte rei factæ, eo modo quo formæ cognoſcibilium habentes ſe obiectiuè, & terminatiuè ad cognitionem ſunt principium cognoſcendi rem, vel dirigendi, non tamen ad modum Scoticum, quem habet in primo, diſt.35. ſcilicet quòd habeat tantùm eſſe cognitum, & obiectiuũ, immo habet & eſſe ſubiectiuum in intellectu; vnde in Diuinis eſt ipſa eſſentia Diuina apprehenſa, talis ratio eſſentialiter dicta, vt principium dirigendi, & mouendi rem in finem a Deo determinatum.

¶ Nota quoque, quòd quia hic ex intentione non eſt locus determinãdi de diſtinctione artis, & exemplaris, vel ideæ, ideo D.S. hic non diſtinguit inter ea; ſed prima par.q.15. quia ad creationẽ rerum ars, & idea concurrunt, ſed differenter; quia ars, vt principium, quo excogitatur idea rerum, ſed ipſa idea, vt terminus talis cognitionis, & ipſum, quod intelligitur, ſecundarium tamẽ; vnde nõ eſt mens D.S. hic dicere, ꝙ idem ſit ars, & idea, hoc enim eſſet contra dicta, prima parte, vbi iam, loquendo de identitate rationis; ſed vult, ꝙ ratio Diuinæ ſapientiæ poteſt concipi, vt ars, & idea, tamen aliter, & aliter. Ars enim, in nobis dicitur habitualiter præcedẽs, & dirigens in cognitionem artis, ſed idea eſt terminus conſequens artẽ, & eſt ſolum, cũ actualis cogitatio adeſt, &c. vnde idea non eſt forma, qua agens agit, ſed forma quam agens concipit, & ad cuius ſimilitudinem operatur, vt patebit alibi.

ET confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur ibi de rationibus idealibus, quæ reſpiciũt proprias naturas ſingularum rerum, & ideo in eis inuenitur quædam diſtinctio, & pluralitas ſecundùm diuerſos reſpectus ad res, vt in primo habitum eſt; * ſed lex dicitur directiua actuũ in ordine ad bonum commune, vt ſupra dictum eſt. * Ea autem, quæ ſunt in ſeipſis diuerſa conſiderantur vt vnum, ſecundùm ꝙ ordinantur ad aliquod commune, & ideo lex æterna eſt vna, quæ eſt ratio huius ordinis. —

*Prima par te, q.15. artic.2. & 3.

*q.90.art.2.

¶ Maior cõceditur; & ratio eſt, quia habet vnum formale obiectum, ſcilicet ordinem rerum in finem ſuum, qui vnus eſt, nec reſpicit res, niſi vt ſtant ſub illo ordine.

¶ Ad minorem dico, ꝙ rationes rerum, quibus producunt in eſſe, & rationes rerum ſecundùm ſe conſideratarum, & proprias naturas tales, ſunt plures; ſed vniuerſaliter falſa eſt minor, ꝙ omnis ratio rerum plurificetur. Auctoritas autem B.Aug. loquitur de rationibus idealibus, quæ ſunt rerum, ſm ꝙ diſtinctæ ſunt, & ſm ſeipſas, ſecus de lege æterna. Quare negatur conſequentia.

¶ Nota autem, ꝙ iſta ſolutio patet, qũo ideæ multiplicẽtur; ſed quia hoc eſt primæ partis ex intentione, ideo vide vbi ſup. ſtatim.

¶ Nota tamen ſolùm hoc, ꝙ ſicut ibidem dici ſolet; quia ſicut totius vniuerſi, & omnium partium, vt ſunt partes concurrentes ad ordinem vniuerſi, eſt vna idea tantùm, ſed partium ſecundùm ſe ſunt diuerſæ ideæ; ita in propoſito; quia lex æterna eſt omnium partium, vt ſunt partes vniuerſi deducibiles in vnum finem, ideo omnes reguntur vna lege, ſicut etiam vna prouidentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ circa verbũ quodcũq; duo poſſunt conſiderari. ſ. ipſum verbũ, & ea quæ verbo exprimuntur; verbum enim vocale eſt quiddam ab ore hois prolatum, ſed hoc verbo exptimuntur, quæ verbis humanis ſignificãtur; & eadẽ ratio eſt de verbo hominis mentali, quod nihil eſt aliud, quàm quiddam mente cõceptum, quo homo exprimit mẽtaliter ea, de quibus cogitat. Sic igitur in Diuinis ipſum verbum, quòd eſt conceptio paterni intellectus dr̃, ſed omnia quæcũq; ſunt in ſcientia, ſiue eſſentialia, ſiue perſonalia, ſiue etiam Dei opera exprimũtur hoc verbo, vt patet per Aug. in 15. de Trin. * & inter cætera, q̃ hoc verbo exprimuntur, ẽt ipſa lex æterna verbo ipſo exprimitur, nec tñ pp hoc ſequit̃, ꝙ lex æterna perſonaliter in Diuinis dicatur, appropriatur tñ filio pp conuenientiã, quam habet ratio ad verbũ. —

Dub. 1161

*Aug.c.14.

¶ Argumentũ hoc requirit primã partem, q.34 Vnde dr̃ maiorẽ cõcedendo. Ad minorẽ dico, ꝙ verũ eſt, ꝙ verbũ dr̃ perſonaliter, ſed nõ oẽ qđ verbo promulgatur, vel exprimit̃, vt D.S. declarat in ſolutione. Et dico, ꝙ lex nõ eſt verbũ, ſed verbo expreſſum. Vnde cõcedit̃ vlterius, ꝙ ratio dr̃ eſſentialiter, qñ dicimus rõ æterna; & tñ quia ptinet ad intellectũ, appropriat̃ filio, ſed negat̃ cõſequẽtia.

¶ Circa hanc ſolutionem nota duo. Primò, de verbo hominis mentali, quia eſt quoddam mente conceptum; vbi patet nullitas quorundam, qui temerariè D.S. attribuunt, ꝙ verbum in nobis ſit res habẽs tantùm eſſe obiectiuum. Dicit autem D.S. ꝙ ſit quoddã conceptum. ſ. & formatum, per qđ res exprimitur mentaliter, &c.

¶ Nota ſecundò, ꝙ in iſta ſolutione tangit D.S. vnum, cui aduerſatur Scotus in ſecundo, diſt. 1. q. 1. art. 2. Et in quodlib. q. 14. artic. 2. Qui vult, ꝙ verbum Diuinum ex vi ſuæ productionis non procedat ex notitia creaturarum, ſed tantùm Deuinæ eſſentiæ. Sed D.S. hic, & in prima parte, q.34. tenet, ꝙ verbum Dei procedat ex notitia omnium, quæ ſunt in ſcientia patris; vnde dicit prima parte, ꝙ Pater intelligendo ſe, & Filium, & Spiritum ſanctum & oẽm creaturã, cõcipit verbũ. Et hic dicit, ꝙ oĩa quæcunq; ſunt in ſcientia patris, ſiue eſſentialia, ſiue perſonalia, ſiue Dei opera. ſ. cauſalia, exprimunt̃ hoc verbo. Et ſupple ex prima par. ẽt ex horũ oĩum notitia verbũ procedit. Sed de iſtis prima pat. Deo duce, &c.

Scotus.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ ratio intellectus Diuini aliter ſe habet ad res, quàm ratio humani intellectus. Intellectus enim humanus eſt menſuratus a rebus, vt ſ. conceptus hoĩs non ſit verus pp ſeipſum, ſed dr̃ verus ex hoc, ꝙ cõſonat rebus. Ex hoc enim, ꝙ res eſt, vel nõ eſt opinio vera, vel falſa eſt; intellectus verò Diuinus eſt mẽſura rerũ, quia vnaqueq; res intñ habet de veritate, inquãtũ imitatur intellectũ Diuinũ, vt in primo dictũ eſt; * & iõ intellectus Diuinus ẽ verus ſm ſe, vñ rõ eius eſt ipſa veritas. —

Dub. 171.

*Prima par te, q.16. artic.1.

¶Conceditur argumentum vsq; ibi, Ergo veritas eſt lex æterna, conceditur de veritate Diuini intellectus. Vltra; ſed non eſt eadem ratio veritatis. ſ. Diuinæ & rationis; negatur iſta, & eius falſitatem oſtendit D.S. ex differentia rationis humanæ, & Diuinæ, quia conceptus, & ratio humana, præſertim ſpeculatiua, non eſt veritas, & per ſe vera, ſed mẽſuratur a re, immo etiam practica cognitio noſtra dependet aliqualiter a re; ſecus de ratione Diuina, quæ eſt menſura, & cauſa rei, & res dicitur vera, quia talem rationem imitatur, vt patet 1.par.q.26.ar.1. Quare negat cõſequẽtia.

¶Nota, q̃ D.S. in hac ſolutione loquitur in communi de rõne humana, q̃ ipſa nõ eſt veritas; quia aliquà menſuratur a re. Cum hoc tñ ſtat, q̃ aliqua ratio humana ſit lex. ſ. ratio practica præſidẽtis, quæ habet dirigere, & obligare ſubditos; ſed tamen, & illa ratio dependet in eſſe veritatis ab alio, quia a conformitate ad legẽ æternam, & Diuinã, ideo ratio humana nõ eſt per ſe veritas, licet aliqua poſſit eſſe lex, ſed non prima ab alia non dependens, &c.

¶Nota autem, quòd ratio in propoſito non capitur pro intellectu diſcurſiuo, ſed pro forma aliqua excogitata, & apprehenſa, quæ eſt principium faciendi, vel mouendi aliud, &c.

¶Nota etiam, q̃ cum dicit ab eo, q̃ res eſt, vel non eſt, &c. non intelligitur de eſſe, vel non eſſe rei incomplexè importato per ſubiectum, vel prædicatum; ſed de eſſe, & non eſſe ſignificato per ipſum complexum, & totam orationem; ita q̃ eſt ſenſus, ab eo q̃ res ſignificata per orationem, & compoſitionem totius orationis eſt, vel non eſt, oratio dicitur vera, vel falſa; & ſic cum ita ſit ſemper, ſicut ſignificatur per propoſitiones in materia quidditatiua, & eſſentiali, ſequitur propoſitiones huiuſmodi eſſe perpetuæ veritatis, ſignificant enim tales propoſitiones identitatem extremorum, qua ſemper eſt, eſi extrema intelliguntur, & de ſeinuicem prædicantur, &c. Et in hoc differũt reales a noſalibus, &c.

Vtrum lex æterna ſit omnibus nota.

Supr. q.19. art.4 ad 3. & ar.3.& 6.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, q̃ lex æterna nõ ſit omnibus nota. Quia vt dicit Apoſt. 1.ad Corinth.2. Quæ ſunt Dei nemo nouit niſi ſpiritus Dei, ſed lex æterna eſt quædam ratio in mente Diuina exiſtens; ergo omnibus eſt ignota niſi ſoli Deo.

*Aug.lib.1. cap.6.

¶2 Præt. Sicut Aug.dicit in lib.de lib.arb.* lex æterna eſt, qua iuſtũ eſt, vt omnia ſint ordinatiſſima; ſed non omnes cognoſcunt qualiter omnia ſunt ordinatiſſima; ergo non omnes cognoſcunt legem æternam.

*Aug.c.11.

¶3 Præt. Aug. dicit in lib.de vera Religione,* q̃ lex æterna eſt, de qua homines iudicare non poſſunt, ſed ſicut in primo Ethic. dicitur.* Vnuſquiſq; bene iudicat, quæ cognoſcit; ergo lex æterna non eſt nobis nota.

* Ariſt.c.3.

*Aug.lib 1. cap.6.

¶Sed contra eſt, quod Aug.dicit in lib.de lib.arbit.* quòd æternæ legis notio nobis impreſſa eſt.

¶Hic ſecundò D.S. mouet quoddam dubium circa articulum præcedẽtem. Ex quo anim dictum eſt, q̃ lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtens, & cum de ratione legis ſit eſſe cognitum, ſi debet ligare; ideo meritò quęritur, an ſit omnibus nota, omnibus ſ. creaturis rationabilibus; vt enim patuit ſupra, q 91.art.2. creaturæ rationales participant legem æternam intelligibiliter, non autem aliæ non intellectiuæ. Et intelligitur quæſtio, & reſponſio de lege æterna, vt ſic, vt eſt directiua, & regula actuum humanorũ, quia cognoſcendo dictamen legis naturæ, cognoſcitur & lex æterna. Vnde habet Doct. Sanct. de Veritate, quòd conſcientia plus obligat, quàm præceptum Prælati, quia in virtute legis æternæ, & Dei. Et ergo ſi quis cognoſcit, quid debeat facere ex ratione naturali, cognoſcet quid eum velit facere lex æterna.

¶Reſpondeo dicendum, quòd dupliciter aliquid cognoſci poteſt; vno modo in ſeipſo; alio modo in ſuo effectu, in quo aliqua ſimilitudo eius inuenitur, ſicut aliquis non uidens Solem in ſua ſubſtantia, cognoſcit ipſum in ſua irradiatione. Dub. 4&2.

¶D.S. duo facit in cor. Primò præmittit quandam diſtinctionẽ; ſecundò reſpondet ad quæſitum ſm illam diſtinctionem, ibi. Sic igitur, &c. Diſtinctio eſt, q̃ dupliciter aliquid cognoſci poteſt; vno modo in ſeipſo. ſ. per propriam ſpeciem, & eſt obiectum motiuũ, & terminatiuũ cognitionis; alio modo in ſuo effectu, in quo aliqua ſimilitudo eius inuenitur. Et ponit D.S. exemplum clarè.

¶Sic igitur dicẽdum eſt, q̃ legem æternam nullus poteſt cognoſcere, ſecũdùm q̃ in ſeipſa eſt, niſi ſolus Deus, & beati, qui Deum per eſſentiam vidẽt; ſed omnis creatura rationalis ipſam cognoſcit ſecundùm aliquam eius irradiationem, uel maiorem, uel minorem.

¶Reſpondet iuxta prædictã diſtinctionem; & primò ponit concluſionem reſpontiuam bimembrẽ cum probatione primi mẽbri; ſecundò probat ſecundam partem cõcluſionis, ibi. Oĩs enim, &c. Concluſio ergo eſt. Legem æternam nullus cognoſcere poteſt, ſm q̃ in ſeipſa eſt, niſi ſolus Deus, & beati qui Deum per eſſentiã vident; ſed omnis creatura rationalis, &c. vt in littera. Primam partem D.S. probat vno verbo, cum dicit, qui Deum per eſſentiã vident. Et arguitur ſic, videre Deum in ſeipſo, eſt eum videre per eſſentiam propriam, ſupplentem vicem ſpeciei intelligibilis, ſed hoc eſt Dei, & beatorum; igitur, &c. Præmiſſæ relinquuntur notæ ex prima parte, quæſt.12. Conſequenter eum dicit.

¶Omnis enim cognitio veritatis eſt quædam irradiatio, & participatio legis æternæ, quæ eſt veritas incommutabilis, vt Aug. dicit in lib.de vera Raligione.* Veritatem autem omnes aliqualiter cognoſcunt, ad minus quãtum ad principia communia legis naturalis; in alijs verò quidam plus, & quidam minus participant de cognitione ueritatis; & ſecundùm hoc etiam plus, uel minus cognoſcunt legem æternam.

*Aug.c.11. & c.31.

¶Probat ſecundam partem cõcluſionis, & patet clarè in littera. Maior ibi. Omnis enim, &c. Minor ibi. Veritatem autem, &c. Et vide pro horum intellectu 1.par.q.88.ar 3. quia quamuis per Deũ oĩa intelligamus, ſicut per infundentem lumen intellectiuũ, nõ tñ per eũ intelligimus, ſicut per obiectũ cognitum, nec per ſpeciem Dei; ſed ecõtra Deũ intelligimus p creaturas naturales, & ſenſibiles; primitas enim cognitionis eſt primitas obiectiua; & ergo legẽ æternã intelligimus mediãte participatione eius. ſ. cognitione veritatis practica, quam habemus de principijs legis naturæ.

¶Et nota p minore, q̃ principia legis naturalis cognoſcimus per ſynderesim, & in hoc conueniunt oẽs; ſed in cognitione particularũ veritatum practicarũ, hoĩes diuerſificant, & de illis vnus plus alio cognoſcit; & ergo lex æterna non æqualiter cognoſcitur ab omnibus. ſ. hominibus, & rationabilibus creaturis; nam omnis cognitio vera practica, eſt participatio legis æternæ.

¶Nota etiam, q̃ quamuis Deum aliqualiter in omni creatura cognoſcere poſſimus, per viam cauſalitatis, eminentiæ, & remotionis; tamen D.S. dicit, quòd lex æterna cognoſcitur per cognitionem veritatis principiorum legis naturæ, quia ſ. talis cognitio de propinquo magis ducit in cognitionẽ legis æternæ, vt ſic, quia in cognitione legis naturalis, homo legi æternæ maximè aſſimilatur formaliter ſub ratione legis, cum vtrumq; ſit intellectuale, & lex, & recta ratio practica. Cognoſcimus autem & ex ordinatis motibus creaturarum legem æternam, quia ſunt effectus ipſius; ſicut Regina Saba cognouit ſapientiam Salomonis ex ordinata diſpoſitione regiminis ſui; ſed quia tales motus non propriè habent rationem legis, vt patuit ſupra; ideo D.S dicit, quòd lex æterna innoteſcit, vt ſic, ex cognitione veritatis. ſ. practica. ſ. principiorum agibilium naturaliter ab omnibus cognitorum, ſed quo ad determinationem non naturaliter, nec æqualiter ab omnibus, ſi quis enim velit ſcire, quid eum velit facere lex æterna, cognoſcet, cum viderit ſuam rationem naturalem, & conſcientiam.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione confirmanda.

¶Nota, q̃ lex æterna dr̃ eſſe naturaliter nota ad ſenſum dictũ, non quantũ ad quid eſt, ſed ſub ratione legis, & regulæ, ita q̃ homo naturaliter poteſt cognoſcere, ad quid eum obliget lex æterna, & quid eum velit facere; de hoc ſupra, q.19.artic.3.ad tertium. quia id, ad quod ligat rationalis, id vult eũ facere lex æterna, &c. Et hæc D.S. innuit probando, q̃ naturaliter cognoſcimus veritatem, ſcilicet practicam, quæ obligat ex virtute legis æternæ.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ea, quæ ſunt Dei, in ſeipſis quidem cognoſci a nobis non poſſunt, ſed tamen in effectibus ſuis nobis manifeſtantur, ſecundùm illud Roman. 1. Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Rom.1.

¶Ad maiorem, quæ ſunt Dei, nemo nouit in ſeipſis naturaliter, & comprehenſiuè, niſi ſpiritus Dei; poſſunt tamẽ ea, quæ ſunt Dei, ideſt perfectiones Diuinæ cognoſci a ſpiritu creato rationali per effectus naturaliter loquendo, & etiam per ſeipſam, & in ſeipſis per auxilium gratuitum abſq; comprehẽſione; & ſicut ea, quæ ſunt in corde vnius hominis alteri manifeſtantur per ſenſibilia ſigna, ita ea, quæ ſunt Dei, poſſunt eſſe nota hominibus per ſenſibiles effectus, vt habet D.S. ibidem ſuper Apoſtolum. Conceditur minor, & per conſequens ad ſenſum primæ partis concluſionis, cum quo ſtat ſecunda pars concluſionis.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ legem æternam, & ſi vnuſquiſq; cognoſcat pro ſua capacitate ſecundùm modum prædictum, nullus tamen eam cõprehendere poteſt. Non enim totaliter manifeſtari poteſt per ſuos effectus; & ideo non oportet, quòd quicunque cognoſcit legem æternam ſecundùm modũ prædictum, cognoſcat totum ordinẽ rerum, quo omnia ſunt ordinatiſſima.

¶Maior

Digitized by Google

¶Maior conceditur, & etiam minor, & conſequens ad hunc ſenſum, quòd non omnes cognoſcunt legem æternam comprehenſiuè. Et rationem D.S. ponit in ſolutione, quia lex æterna non poteſt manifeſtari totaliter per effectus creatos, cum in infinitum diſtent a perfectione legis æternæ. Et ergo ordo rerum, videlicet conceptus in Diuina mente, qui eſt lex æterna, non cognoſcitur totaliter per effectus, &c.

¶Nota, quòd hæc oluno tangit implicitè aliquas difficultates, de quibus prima part., q.12. an videlicet ſi omnes effectus Deo poſſibiles cognoſcerentur, vel viderentur in Diuina eſſentia, ipſa comprehenderetur; quia partem affirmatiuam tenet D.S. vbi ſũ, Nota. artic.8. quamuis Scotus aduerſetur in tertio, diſt.14.q.2. Sed hoc quod D.S. hic intendit, non habet difficultatem, quia omnes effectus creati de facto non adæquant virtutem primæ cauſæ, & per conſequens cognitis etiam omnibus effectibus nunc exiſtentibus legis æternæ, non per hoc ipſa comprehenderetur, quæ eſt ordo cauſalis, & virtualis, quo omnia ſunt ordinatiſſima.

¶Nota etiam propter auctoritatem B. Auguſt. in hoc ſecundo argumento inducta. D.S. prima par.q.21 art.1.ad tertium. & magis ſecundo contra Gentil.c.28. & 29. Quale iuſtum inueniatur, & fit in rerum productione, & quale in rerum gubernatione, quã reſpicit lex æterna, quia eſt Deus debitor ſuæ diſpoſitioni implendæ, vtroque modo magis, quàm creaturæ. Vide ibidem.

¶Ad tertium dicendum, quòd iudicare de aliquo poteſt intelligi dupliciter; vno modo, ſicut vis cognitiua diiudicat de proprio obiecto, ſecundùm illud Iob 12. Iob 12. Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedentis ſaporem? & ſecundùm iſtum modum iudicij Philoſophus dicit, * quòd vnuſquiſque bene dijudicat, quæ cognoſcit iudicando, ſcilicet an ſit verum, quod proponitur; alio modo, ſecundùm quòd ſuperior iudicat de inferiori quodã practico iudicio, an ſcilicet ita debeat eſſe, vel non ita; & ſic nullus poteſt iudicare de lege æterna. —— * Arist. li.1. Ethic. c.3.

¶Ad maiorem, verum, de iudicio auctoritatis, & de iudicio, quo iudex ſuperior iudicat ſubditum, an bene, vel male fecerit, & an debeat ſic, vel ſic facere.

¶Ad minorem, vnuſquiſque iudicat, quæ cognoſcit. Verum, ſicut de obiecto cognito, quod iudicat verum eſſe, vel ſic, vel ſic eſſe; ſed negatur conſequentia.

¶Nota, quòd etiam aliquis iudicat primo modo ſolutionis Doct. Sanct. de lege æterna tanquam obiecto, non quidem motiuo, ſed terminatiuo: nam dicimus ipſam legem eſſe ordinatiſſimam, & omnia congruè diſponentem. Notare enim oportet, quòd idem actus eſt apprehenſio, conſenſus, & iudicium. Apprehenſio enim eſt, cum intelligitur ſic eſſe: eſt aſſenſus, quia intellectus enunciabili complexo aſſentit; & iudicium eſt, quia intellectus iudicat prædicatum conuenire ſubiecto. Et ergo tali iudicio enunciatiuo, & compoſitiuo intellectus noſter iudicat de lege æterna, cum ſibi aliquod prædicatum conueniens attribuit, vel ab eo diſconueniens remouet.

Vtrum omnis lex a lege æterna deriuetur.

P AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ non omnis lex a lege æterna deriuetur. Eſt enim quædam lex fomitis, vt ſupra dictum eſt; * ipſa autem non deriuatur a lege Diuina, quæ eſt lex æterna, ad ipſam enim pertinet prudentia carnis, de qua Apoſtolus dicit ad Rom.8. Rom.8. quòd legi Dei non poteſt eſſe ſubiecta; ergo non omnis lex procedit a lege æterna. *q.91.art.6.

¶2 Præt. A lege æterna nihil iniquum procedere poteſt, quia ſicut dictum eſt; * lex æterna eſt ſecundùm quã iuſtum eſt, vt omnia ſint ordinatiſſima; ſed quædã leges ſunt iniquæ, ſm illud Iſa.10. Iſa.10. Væ qui condunt leges iniquas; ergo non omnis lex procedit a lege æterna. * Art.2. in ſecundo argumento.

¶3 Præt. Aug. dicit in primo de lib.arbi. * ꝙ lex, quæ populo regẽdo ſcribitur, rectè multa permittit, quæ per Diuinam prouidentiam vindicantur; ſed ratio Diuinæ prouidentiæ eſt lex æterna, vt dictum eſt; * ergo nec etiam omnis lex recta procedit a lege æterna. * Aug.c.5. * Art.1.huius quæſt.

¶Sed contra eſt, quod Prou.8. Diuina Sapientia dicit. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Ratio autem Diuinæ ſapientiæ eſt lex æterna, vt ſupra dictum eſt; * ergo oẽs leges a lege æterna procedunt. Prouer.8. * Art.1.huius quæſt.

¶Hic D.S. inquirit de influentia legis æternæ in oẽs alias leges.

¶Reſpondeo dicendũ, quòd ſicut ſupra dictum eſt; * lex importat rationem quandam directiuam actuum ad finem. In omnibus autem mouentibus ordinatis oportet, quòd virtus ſecundi mouentis deriuetur a virtute mouentis primi, quia mouens ſecundum non mouet, niſi inquantum mouetur a primo; vnde in omnibus gubernantibus idem videmus, quòd ratio gubernationis a primo gubernante ad ſecundos deriuatur, ſicut ratio eorum, quæ ſunt agenda in ciuitate, deriuatur a Rege per præceptum in inferiores adminiſtratores; & in artificialibus etiã ratio artificialium actuum deriuatur ab architectore ad inferiores artifices, qui manu operantur. —— * q.90.art.1. & 3.

¶D.S. facit duo in hoc corpore. Primò deducit vnam concluſionem fundamentalem. Secundò ex ipſa probat aliam concluſionem reſponſiuam. Concluſio fundamentalis eſt iſta. Neceſſe eſt, quòd omnes rationes gubernationis, quæ ſunt in inferioribus gubernantibus a lege æterna deriuentur. Probatur ſic. In omnibus gubernãtibus videmus, quòd ratio gubernationis a primo gubernante ad ſecundos deriuatur: ſed lex æterna eſt ratio gubernationis in ſupremo gubernante; igitur ſequitur concluſio præambularis. Huius rationis Doct. Sanct. probat, & ponit primò maiorem; ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Cum ergo lex, &c. Maior proxima probatur a principio corporis ratione, & explicatur exemplariter in ciuilibus, & in artificialibus. In naturalibus autem non potuit explicari, quia ſunt ſine ratione, ſine qua lex non habet locum.

¶Nota, quòd totum pondus huius articuli ſtat in iſta propoſitione, quam Doct. Sanct. habet in principio; quia in omnibus mouentibus ordinatis; oportet, quòd virtus ſecundi mouentis, deriuetur a virtute primi mouentis. Sed lex æterna eſt primum mouens intelligibiliter, ideo omnes aliæ leges, quæ mouent intelligibiliter deriuantur a lege æterna, &c.

¶Nota autem, quòd D.S. intelligitur de mouentibus ordinatis eſſentialiter, & hoc innuit, cum dicit; quia mouens ſecundum nõ mouet, niſi inquantũ mouetur, hoc enim eſt eſſentialiter eſſe ſubordinatum; aliud autem eſt eſſe per ſe ab alio dependens in eſſe, quia videlicet ita eſt ab illo, quod ab alio eſſe non poteſt; ſed eſſe eſſentialiter ſubordinatum, eſt non poſſe agere, niſi in virtute primi. Et de hoc 5.Metaphyſicæ. Conſequenter cum dicit.

¶ Cum ergo lex æterna ſit ratio gubernationis in ſupremo gubernante, neceſſe eſt, quòd omnes rationes, quæ ſunt in inferioribus gubernantibus, a lege æterna deriuentur. ——

¶Subiungit minorem pro concluſione præambulari, quam relinquit notam ex dictis, art.1.huius quæſt. & ex artic.1.quæſt.91. vnde concludit, quòd neceſſe eſt, &c. vt prius.

¶Nota autem, quòd id, quod eſt tale per eſſentiam eſt cauſa aliorum, ſcilicet effectiua; & quia lex æterna eſt per eſſentiam talis, & omnes aliæ per participationem, ideo omnes aliæ ab ea deriuantur, ſcilicet effectiuè, hoc autem conſtat de lege naturali, & lumine intellectus a Deo participato, & ſic omnes deriuantur a lege æterna in genere cauſæ efficiẽtis immediatè, vel mediatè, &c. Si enim perfectum participatiuè facit ſibi ſimile, multò magis, quod eſt perfectum per eſſentiam, &c. Et hoc declarat D.S. magis in concluſione ſequenti reſponſiua.

¶ Huiuſmodi autem rationes inferiorũ gubernãtium ſunt quæcunq; aliæ leges præter legem æternã; vnde oẽs leges, inquantũ participant de ratione recta, intantũ deriuantur a lege æterna; & pp hoc Aug. dicit in primo de lib.arbit. * ꝙ in tpali lege nihil eſt iuſtum, ac legitimum, quod non ex lege æterna homines ſibi deriuauerunt. — * Aug. c.5. & 6.

¶Hic cõſequenter D.S. ſubiungit concluſionem reſponſiuam, talem. Omnes leges, inquantum participant de ratione recta, (ideſt inquantum habent rationem legis) intantum deriuantur a lege æterna. Probatur concluſio primò ratione. Maior eſt concluſio præambularis. Neceſſe eſt, ꝙ omnes, &c ſed quæcunq; aliæ leges præter æternam legem, ſunt rationes inferiorum gubernãtium; ergo ſequitur concluſio. Minorem D.S. relinquit notam, quia omnes legiſlatores ſunt inferiores Deo, igitur leges iplorũ ſunt inferiorum gubernatium reſpectu legis æternæ, quæ eſt Diuina eſſentialiter. Probatur etiam auctoritate beati Auguſtini in primo de libero arbit. &c. vt in litteta, & probat quantum ad ſubſtantiam, concluſionem ipſam. Sed quare dicatur in concluſione (inquantũ habent, &c.) declaratur in ſolutionibus argumentorũ.

¶Confirmatur etiam concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd fomes habet rationem legis in homine, inquantũ eſt pœna conſequens Diuinam iuſtitiam; & ſecundùm hoc manifeſtum eſt, ꝙ deriuatur a lege æterna; inquantum uerò inclinat ad peccatum, ſic contrariatur legi Dei, & non habet rationem legis, vt ex ſupra dictis patet. * —— *q.91.art.6

¶Ad maiorem dicitur, quòd eſt lex fomitis, ſed ſolùm habet rationem legis, inquantum eſt pœna iuſtè inflicta, vt etiam ſupra dictum eſt, quæſt. 91. artic. 6. Et ſecundùm hoc euidenter deriuatur a lege æterna, a qua eſt omne quod iuſtum eſt.

¶Ad minorem, negatur, quòd non deriuetur a lege æterna, vt iuſta pœna, ſed non deriuatur a lege æterna, vt inclinat ad peccatum, quod eſt contra legem æternam.

¶Ad probationem dico, quòd prudentia carnis pertinet, & ſequitur ad fomitem, vt eſt contra rationem, quia ꝙ aliquis quærat delectationes carnis, vt finem, prouenit ex corruptione naturæ, quod eſt prudentiæ carnis, vt de ea loquitur Apoſtolus, vt habet D. S. ſecunda ſecundæ, quæſt. 55. art. 2. ad primum. Et verum eſt, quòd prudentia carnis non poteſt eſſe legi ſubiecta, licet ille, qui habet prudentiam carnis poſſit eſſe legi ſubiectus; vnde patet, ꝙ Manichæi ad confirmationem ſui erroris non rectè verba Apoſtoli circa illam auctoritatem aſſumunt, volentes oſtendere ex hoc, quòd dicit Apoſtolus. Sapientia carnis inimica eſt Deo, legi enim Dei non eſt ſubiecta, naturam carnis non eſſe a Deo, cum ſit inimica Deo, nec poſsit Deo ſubijci. Non enim loquitur Apoſtolus de carne, quæ eſt creatura Dei; ſed de prudentia carnis, quæ eſt vitium hominis; quia ipſius eſt auerſio a Deo, vel a lege Dei, ſicut nigredo non poteſt fieri alba, tamen niger poteſt fieri albus. Quare negatur conſequentia, quòd non omnis lex vt habet rationem legis, & hoc innuit concluſio.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ lex humana intantum habet rationem legis, inquantum eſt ſecundùm rationẽ rectam; & ſecundùm hoc manifeſtum eſt, quòd a lege ęterna deriuatur; inquantum verò a ratione recedit, ſic dicitur lex iniqua, & ſic non habet rationem legis, ſed magis uiolentiæ cuiuſdam; & tamen in ipſa lege iniqua, inquantum ſeruatur aliquid de ſimilitudine legis propter ordinem poteſtatis eius, qui legem fecit, ſecundùm hoc etiam deriuatur a lege æterna. Omnis enim poteſtas a Domino Deo eſt, vt dicitur Roma. 13. Rom. 13.

¶Ad maiorem, conceditur, & probatio eius. Ad minorem dico, quòd iniqua humana conſtitutio non eſt lex, ſed violentia; & ſic etiam non eſt a Deo, ſed inquantum habet aliquid de ratione legis, ideſt propter aliquam ſimilitudinem ad veram legem, ſcilicet inquantum faciens legem, habet poteſtatem ſuper alios, hoc enim eſt a Deo, a quo eſt omnis poteſtas. Et hoc declarat D. S. ſuper Apoſtolum ad Roman. 13. quia quicquid communiter dicitur de Deo, & creatura, deriuatur a Deo ad creaturam, ſicut patet de ſapientia, &c. Poteſt enim poteſtas regnantis conſiderari tripliciter; vno modo quantum ad ipſam poteſtatem, & ſic eſt a Deo; alio modo quantum ad modum adipiſcendi poteſtatem, & ſic aliquando eſt a Deo, aliquando non, ſed ex appetitu peruerſo, &c. tertio modo quantum ad vſum, & ſic aliquando eſt a Deo, aliquando non. Negatur autem conſequentia ad hunc ſenſum, quòd leges, vt leges ſunt, non ſint a Deo. Sed verum eſt, quòd non, vt iniquæ ſunt, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ lex humana dicitur aliqua permittere, non quaſi ea approbans, ſed quaſi ea dirigere non potens; multa autem diriguntur lege Diuina, quę dirigi non poſſunt lege humana, plura enim ſubduntur cauſæ ſuperiori, quàm inferiori; vnde hoc ipſum, quòd lex humana non ſe intromittit de his, quæ dirigere non poteſt, ex ordine legis ęternæ prouenit; ſecus autem eſſet, ſi approbaret ea, quæ lex ęterna reprobat; vnde ex hoc non habetur, ꝙ lex humana non deriuetur a lege ęterna, ſed quòd non eam perfectè aſſequi poſſit.

¶Ad maiorem, quòd lex, quæ populo ſcribitur, ideſt humana rectè multa permittit, ſed non adprobat. Et dico, quòd hoc ipſum, quod permittit, eſt ſecundùm legem æternam, quòd ſcilicet non intromittat ſe de his, quæ dirigere non poteſt. Si autem approbaret talia, tunc eſſet contra legem æternam.

¶Ad minorem patuit ſupra, quæſt. 91. circa ſecundum articulum, an lex æterna ſit ratio Diuinæ prouidentiæ formaliter, negatur autem conſequentia; quia & hoc eſt ſecundùm rationem rectam, quòd lex humana non cohibeat omnia peccata, ſicut Diuina, & æterna, quia æterna ſuperior eſt, & ad plura ſe extendit, &c. Probat autem hæc ratio, quòd lex humana recta non ſit ita perfecta, ſicut æterna; ſed non probat, quin ab ea deriuetur, ſaltem mediatè, vt dictum fuit. &c.

Vtrum neceſſaria, & æterna ſubijciantur legi æternæ.

Q. 91. art. 2. ad 2. & q. 104. art. 1. ad 3. Et 1. 2. q. 49. art. 6. cc.

AD quartum ſic proceditur. Vĩ, ꝙ neceſſaria, & ęterna ſubijciantur legi ęternæ. Omne enim quod rationabile eſt, rationi ſubditur; ſed volũtas Diuina eſt rationabilis, cũ ſit iuſta; ergo rationi ſubditur, ſed lex ęterna eſt ratio Diuina; ergo uolũtas Dei ſubditur legi ęternæ, voluntas autem Dei eſt aliquid ęternum; ergo etiam ęterna, & neceſſaria legi ęternæ ſubduntur.

¶ 2 Præterea. Quicquid ſubijcitur Regi, ſubijcitur legi Regis. Filius autem vt dicitur. 1. ad Cor. 15. Subiectus erit Deo & Patri, cum tradiderit ei regnum; ergo filius, qui eſt ęternus, ſubijcitur legi ęternæ.

¶ 3 Præterea. Lex ęterna eſt ratio Diuinæ prouidentiæ, ſed multa neceſſaria ſubduntur Diuinæ prouidentiæ, ſicut permanentia ſubſtantiarum incorporalium, & corporum cœleſtium; ergo legi ęternæ ſubduntur etiam neceſſaria.

¶ Sed contra, ea quæ ſunt neceſſaria, impoſſibile eſt aliter ſe habere, vnde cohibitione non indigent; ſed imponitur homini lex, ut cohibeatur a malis, ut ex ſupra dictis patet; * ergo ea, quæ ſunt neceſſaria, legi non ſubduntur. 1. Cor. 15. * q. 90. art. 2. & 1. ad 2. q. 91. art. 2.

¶Hic conſequenter agitur de continentia legis ęternæ. Et primò oſtenditur, quæ cadant ſub lege ęterna, vtrum etiã neceſſaria. Secundò oſtenditur, quæ cadant ſub ea ſicut contingentia, ar. ſeq.

¶Nota autem, ꝙ hęc quæſtio vnum ſupponit, cui Scotus & ſui, ſaltem verbaliter contrariantur. ſ. ꝙ ſint plura neceſſaria incomplexa, & in eſſendo, nam quærit diſtinctè de neceſſarijs, & ęternis, ſupponendo, ꝙ ſint neceſſaria incomplexa, non æterna. ſ. aliqua creata; nam plura eſſe neceſſaria ſimpliciter complexa non eſt dubium, quæ ideo dicuntur abſolutè neceſſaria, quia eorum oppoſita implicant contradictionem. Sed quæſtio eſt de neceſſarijs incomplexis, & in eſſendo. Vult igitur D. S. ꝙ angeli, & corpora cœleſtia rectè dicantur neceſſaria ſimpliciter; quia denominatio debet fieri ſecundùm intrinſeca, & propria rei, & non ſecundùm extranea, & extrinſecam potentiam. Cum ergo angeli, & corpora cœleſtia non habeant potentiam in ſe ad nõ eſſe, ſed magis potentiam, vt ſemper ſint; ergo dicendi ſunt nõ potentia nõ eſſe, & per cõſequens ſimpliciter neceſſaria dicenda. Hoc autem verum eſt, ꝙ ſm potentiam logicam, & extrinſecam poſſunt non eſſe. Loquitur enim S. Tho. modo peripatetico, & ſm naturas rerum. Scotus autem vult, ꝙ quia poſſunt nõ eſſe per potentiam extrinſecam, ideo non ſint dicenda huiuſmodi ſimpliciter neceſſaria. Sed vt dictũ eſt, magis denominanda eſt res ſm intrinſeca, quàm extrinſeca; & ergo (vt dictum eſt) diſputatio eſt de nomine. Concedit enim, & D. S. quia poſſunt non eſſe per potentiã extrinſecam. Quærit ergo D. S. de neceſſarijs, & ęternis, vt innuat diſtinctionẽ, ꝙ aliqua ſunt neceſſaria creata, quę nõ ſunt ęterna, quãuis ęterna ſint neceſſaria abſolutè, & per hoc magis neceſſaria, quàm neceſſaria creata, ga ęterna, nec p̃ potentiã extrinſecã p̃nt nõ eſſe.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * lex ęterna eſt ratio Diuinæ gubernationis. Quæcunque ergo Diuinæ gubernationi ſubduntur, ſubijciuntur etiã legi ęternæ, quæ verò gubernationi ęternæ non ſubduntur, neque legi ęternæ ſubduntur. * Art. 1. huius quæſt.

¶Et quia D. S. vult in iſto artic. oſtendere, quæ ſubijciantur, & quæ non ſubijciantur legi æternæ, ideo ponit concluſionem bimembrem in hoc corpore, talem. Sic igitur legi æternæ ſubduntur omnia, vt habetur in hoc corporis, ibi. Sic igitur, &c. Probatur concluſio, q̃ æcunq; Diuinæ gubernationi ſubduntur, etiam ſubduntur legi æternæ, quæ autem non, non ſubduntur; ſed omnia, quæ ſunt in rebus a Deo creatis, ſiue contingentia, ſiue neceſſaria Diuinæ prouidentiæ ſubduntur, non autem quæ permõet ad naturam, vel eſſentiam Diuinam; igitur concluſio vera. Huius rationis probat primò maiorem, & eam ponit; ſecundò minorem, quam formaliter non ponit, ibi. Horũ autem, &c. Maior ergo probatur a principio ex dictis, art. 1. quia lex ęterna eſt ratio Diuinæ gubernationis, ideo maior vera; conſequentia de ſe patet. Eſt autem ratio gubernationis, ſaltem originalis, & prima, &c.

¶ Circa ſecundam maioris, nota, quia libri communiter habent, gubernationi æternæ, melius eſſet Diuinæ; quia gubernatio formaliter non eſt æterna, ſicut nec creatio, & ſi debeat ſtare ſic, oportet intelligere, quòd gubernatio eſt æterna quantum ad actum Diuinum immanentem, qui fuit ab æterno, ſed ab æterno non fuit gubernatio. Et ſecundò poteſt intelligi quantum ad rationem gubernationis, ſed non quo ad eius executionem. De hoc prima parte, quæſt. 22. artic. 3.

¶Horum autem diſtinctio attendi poteſt ex his, quæ circa nos ſunt; humanæ enim gubernationi ſubduntur ea, quæ per homines fieri poſſunt, quæ verò ad naturam hominis pertinent, nõ ſubdũtur gubernationi humanæ, ſ. ꝙ homo habeat animam, uel manum, aut pedes.

¶Probat

¶Probat minorem per ſimile ex his, quæ circa nos ſunt, & patet claré in littera. ¶Nota, q̃ licet membra, & anima ſint cõmiſſa hominis gubernationi, quo ad motus, & operationes, (quia dicit. Cuſtodi te, & animam tuam ſolicitè) tamen habere animam, & habere membra nõ eſt ſub gubernatione hominis, ſed prouenit̃ a Diuina diſpoſitione, ex qua ſibi debentur, vt patet prima parte, q. 21. art. 1. ad tertiũ. ita quia omnia Diuina ęterna ſunt ipſe Deus, & ipſa lex ęterna, ideo legi ęternæ non ſubduntur, quia idem nõ ſubditur ſibiipſi. Et ergo notanter dicit D. S. circa declarationem mĩnoris, ſicut habere animam, quia vt ſic pertinet ad naturam humanam, & habere membra. Sicut enim omnia quæ ſunt Dei, & in Deo formaliter pertinent ad naturam Diuinam, & per conſequens legi ęternæ nõ ſubſunt, ſolùm enim ſubduntur alicuius gubernationi, & legi, quæ ab eo fiunt. Et in hoc ſtat fundamentum articuli, quia ſolùm reguntur quæ fiunt, ęterna autem non fiunt a Deo, ſed ſibi naturaliter ſunt, ſiue eſſentialia, ſiue notionalia, vt hic ſupponitur, & tangetur prima par. q. 27. ar. 2. ad tertium. Et vide prima par. q. 103. art. 5. & q. 22. art. 2. vbi videbis, quia D. S. ſe fundat in eo quod dictum eſt. (in Diuina cauſalitate, quia (iſta ſe ad omnia extendit, & ideo prouidentia, & gubernatio. Tunc ibi.

¶Sic igitur legi ęternæ ſubduntur omnia, quæ ſunt in rebus a Deo creatis, ſiue ſint contingentia, ſiue ſint neceſſaria; ea uerò quæ pertinent ad naturam, uel eſſentiam Diuinam, legi ęternæ non ſubduntur, ſed ſunt realiter ipſa lex ęterna.

¶Eſt iſta concluſio reſponſiua iam ſatis probata, & patet.

ARGVMENTVM in contrarium non eſt purum, ideo ſoluetur quarto loco.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ de voluntate Dei dupliciter poſſumus loqui; vno modo quantum ad ipſam uoluntatem, & ſic cum uolũtas Dei ſit ipſa eſſentia eius, non ſubditur gubernationi Diuinę, neq; legi ęternæ, ſed idem eſt, quod lex ęterna; alio modo poſſumus loqui de uoluntate Diuina quãtum ad ipſa, quæ Deus uult circa creaturas, quæ quidẽ ſubiecta ſunt legi ęternæ, inquantum horum ratio eſt in Diuina ſapientia, & ratione horũ uoluntas Dei dicitur rationabilis; aliioquin ratione ſuiipſius magis eſt dicenda ipſa ratio.

¶Maior vera. Ad minorem diſtinguitur, ſi intelligitur, q̃ Diuina voluntas in ſe, & ſm ſe, quãtum ad entitatem ſuam, vt tenet ſe ex parte Dei, & eſſentiæ Diuinæ, ſit rationabilis; negatur, quia naturaliter, & neceſſariò ineſt Diuinæ eſſentię, & eſt ipſa ratio Diuina, extendendo rationem, ſi igitur eſt ipſa gubernatio, & ipſe Deus, ideo gubernationi ſuæ non ſubditur; alio modo poteſt intelligi, q̃ ipſa voluntas, vt eſt reſpectu voliti creati ſit rationabilis & iuſta; ſic conceditur, q̃ eſt rationabilis ad ſenſum, qui habetur prima par. q. 19. art. 5. quia ex parte voliti eſt ratio, & cauſa, quia vnum volitum attingitur a voluntate Diuina pp aliud volitum, ita q̃ in attingentia paſſiua voluntatis Diuinæ eſt cauſa, & ratio, licet non ex parte attingentiæ actiuæ. Et ſecundò poteſt dici breuiter, q̃ voluntas Diuina, vt ens, non eſt rationalis, ſed vt voluntas ex parte volitorũ, &c. ergo rationi ſubditur, &c. Verũ ad ſenſum dictum ex parte volitorum, & ex parte attingentiæ paſſiuæ in volitis. Vltra, conceditur ſubſumpta. Et vltra; ergo voluntas Dei ex parte volitorum, quia eſt ratio in Diuina ſapientia, quare illud ſit volitum, & ſic volitum; conceditur etiam, q̃ voluntas eſt ęterna in ſe, & ęternum ens. Sed dico, q̃ volita nõ ſunt ęterna, nec Deus identicè; ergo, &c. negatur conſequentia de ęternis Diuinis, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, q̃ filius Dei nõ eſt a Deo factus, ſed naturaliter ab ipſo genitus; & ideo non ſubditur Diuinæ prouidentiæ, aut legi ęternæ, ſed magis ipſe eſt lex ęterna per quandam approbationem, vt patet per Auguſt. in libro de vera Religione. * Dicitur autem eſſe ſubiectus patri ratione humanæ naturæ, ſecundùm quam etiam pater dicitur eſſe maior eo. *Aug. c. 11.

¶Maior vera. Ad minorem dico poſt D. S. 3. par. q. 20. art. 1. q̃ ſemper debet intelligi filius ſubiectus patri ſm humanam naturam, etiam ſi hæc determinatio non addatur, ſicut cum dicitur creatura. Conuenientius tñ eſt apponere determinationem iſtam propter errorem Arrij, qui ponit filium minorem patre. Et intelligitur auctoritas, quia erit patri ſubiectus, quando tradet regnum Deo, & patri, quando iuſtos, in quibus nũc regnat per fidem, perducturus eſt ad ſpeciem, vt ſ. videant ipſam eſſentiã communem, Patri, & Filio; & tunc totaliter erit patri ſubiectus, non ſolùm in ſe, ſed etiam in membris ſuis per plenã participationem Diuinæ bonitatis; tunc etiam omnia erunt ei plenè ſubiecta per finalem impletionem ſuæ voluntatis de eis, licet & modo ei omnia ſint ſubiecta quantũ ad poteſtatẽ, & per hoc intelligitur auctoritas Apoſtoli. Vltra, negatur conſequentia, intelligendo conſequens cum illa determinatione, qui eſt æternus; quia ſic intelligitur, q̃ filius ſm Diuinitatem, & perſonã ſit ſub lege, quod falſum eſt, quia ſic non eſt factus; ſed naturalis, & neceſſariò genitus; ſed deberet inferri, ergo filius ſm humanitatem eſt ſub lege ęterna, quod conceditur, ſed ſic non eſt æternus, ſed factus ex muliere ex tpe, vt habet Apoſtolus. De hoc autem, qũo ipſe filius ſit lex ęterna per approximationẽ, dictum eſt ſup. ar. 1. ad 2. quia inquantũ filius eſt verbũ intellectuale, cõuenit ſibi lex æterna per approbationem, non tñ per ꝓprietatẽ, quia lex æterna nõ eſt quid realiter procedens, &c.

¶Tertium concedimus, quia procedit de neceſſarijs creatis.

¶Maior conceditur ad ſenſum ſupra dictum, q. 91. Ad minorẽ, concedo, q̃ multa neceſſaria creata ſubduntur Diuinæ prouidentiæ, & gubernationi; quia & ipſa creata ſunt, & gubernant̃ a Deo; ſicut enim humana prouidentia ſe extẽdit ad ea, quæ ab homine fiunt, ita Diuina prouidentia ad oĩa, quæ a Deo fiũt, qualia ſunt ęt Angeli, & permanẽtia ipſorum neceſſaria, vt patet p. 11. par. q. 22. ar. 2. ad 3. ergo &c. cõceditur, q̃ neceſſaria creata, & eſt pro prima parte concluſionis, vt patuit; vnde dicit D. S. concedimus tertium.

¶Ad quartum dicendum, q̃ ſicut Philoſophus dicit in 5. Metaph. * Quædam neceſſaria habent cauſam ſuæ neceſſitatis, & ſic hoc ipſum, quòd impoſſibile eſt ea aliter ſe habere, habent ab alio, & hoc ipſum eſt cohibitio quædam efficaciſſima. Nam quæcunque cohibentur in communi, intantùm cohiberi dicuntur, inquantùm non poſſunt aliter facere, quàm de eis diſponatur. * Ariſtot. tex. 16.

¶Ad maiorem dico, q̃ neceſſaria creata incomplexa impoſſibile eſt aliter ſe habere quo ad eſſe ſubſtantiale, quia non eſt ad hoc potentia intrinſeca, quia ſemper in eo, in quo eſt potentia ad non eſſe, oportet eſſe potentiam ad aliud eſſe, nõ enim eſt aliqua potentia per ſe reſpiciens non eſſe, quãuis talia neceſſaria poſſint quo ad eſſe aliter ſe habere per potentiam extrinſecam. Vltra ad ſecundã partem maioris, negatur, q̃ non indigeant cohibitione, ſ. vt non cadant in non eſſe. Et ratio eſt, quia neceſſitatem ſuam habent ab alio in fieri, &c & ſic habet cauſam neceſſitatis, & per conſequens hoc, quod eſt impoſſibile per potentiam intrinſecam aliter ſe habere, eſt ab alio, & quædam cohibitio efficaciſſima; nã quæcunq; dñr cohiberi, ideo dñr cohiberi, quia nõ poſſunt aliter facere, quàm Deus diſpoſuit, & ſic etiam cõtingentia cohibentur, ſed neceſſaria efficaciſſimè cohibentur, quia ſemper ira cohibentur, vt nõ poſſint aliter eſſe. Et fundat̃ hæc ſolutio in Phil. 5 Metaph. & eandem ſententiam habet D. S. prima par. q. 44. ar. 1. ad 2.

¶Nota autem, q̃ Phil. 5. Metaph. tex. 6. vbi allegatur in ſolutione, non ſolùm loquitur de neceſſarijs complexis, q̃ habeant cauſam ſuæ neceſſitatis, ſed etiam de neceſſarijs incomplexis. Vnde dicit Phil. in textu. quare primum, & propriè neceſſarium ipſum ſimplex eſt, &c. Vbi dicit D. S. in comm. lect. 5. Secunda cõcluſio eſt, quia cum oporteat eſſe vnum primum neceſſarium, a quo alia neceſſitatem habent (quia in cauſis non eſt procedere in infinitũ, vt in ſecundo oſtenſum eſt) oportet, q̃ hoc primum neceſſarium, quod etiam maximè propriè eſt neceſſariũ, q̃ ipſum ſit ſimplex. Ea enim, quæ ſunt compoſita, ſunt mutabilia, &c. Vbi patet, quòd Phil. loquitur etiã de neceſſarijs ſimplicibus. Vnde & dicit ibidẽ in tex. ergo ſi quæ ſunt ſempiterna, & immobilia, nihil illis eſt vi. nec præter naturã. Vnde patet, quia cauillatio eſt dicere, q̃ auctoritas Philoſophi non ſit D. S. ad propoſitum oſtendendum, de neceſſarijs ſimplicibus, &c. Vide & D. S. 8. Phyſ. lect. 3. tex. 15.

Vtrum naturalia contingentia ſubijciantur legi æternæ.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd naturalia contingentia non ſubſint legi æternæ. Promulgatio enim eſt de ratione legis, vt ſupra dictum eſt; * ſed promulgatio non poteſt fieri niſi ad creaturas rationales, quibus poteſt aliquid denunciari; ergo ſolæ creaturæ rationales ſubſunt legi æternæ; non ergo naturalia contingentia. R 1. q. 24. ar. 2. Et 1 dil. 39. q. 2. ar. 2. co. Et 3. contra c 71. hic. 72. & 73. Et Ver. 11. q. 5. ar. 3. & 4. Et opuſcu 3. c. 112. uſq; ad 136. Et opuſ. 15. c. 12. uſque ad 16. Et Iob 11. * q. 90. ar. 4. * Ariſtot. cap. vlt. * Art 2 huius quæſt.

¶2 Præterea. Ea quæ obediunt rationi, participant aliqualiter ratione, vt dicitur in primo Ethicorum. * Lex autem ęterna eſt ratio ſumma, ut ſupra dictum eſt; * cum igitur naturalia contingentia non participent aliqualiter ratione, ſed pẽnitus ſint irrationabilia, videtur, quòd non ſubſint legi ęternæ.

¶3 Præterea. Lex æterna eſt efficaciſſima, ſed in naturalibus contingentibus accidit defectus; non ergo ſubſunt legi ęternæ.

¶Sed contra eſt, quod dicitur Prouerb. 8. Quando circũdabat mari terminum ſuum, & legem dabat aquis, ne tranſirent fines ſuos. Prouer. 8.

Digitized by Google

¶Hic conſequenter D. S. inquirit de continentia legis ęternæ reſpectu contingentium, an & ipſa ſubſint ſibi; & primò de contingentibus naturalibus, ſecundo de contingentibus humanis, artic. 2. Quo ad primum notã, ꝙ contingentia naturalia dicuntur actus, & motus irrationalium, tam animatorum, quàm inanimatorum, ita ꝙ ſub contingentibus naturalibus comprehenduntur & beſtiæ; nam & ipſæ aguntur potius, quàm agant. Doct. S. igitur in hoc articulo ex excellu, & differentia legis ęternæ ſuper humanam, & ex his, quæ ſubſunt legi hominis, oſtendit, quæ ſubſunt legi ęternæ, vt videbitur in hoc corpore articuli.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ aliter eſt de lege hominis dicendum, & aliter de lege ęterna, quæ eſt lex Dei. Lex enim hominis non ſe extendit, niſi ad creaturas rationales, quæ homini ſubijcinntur. Cuius ratio eſt, quia lex eſt directiua actuum, qui conueniunt ſubiectis gubernationi alicuius; vnde nullus propriè loquendo, ſuis actibus legem imponit. Quæcunque autem aguntur circa vſum rerum irrationabilium homini ſubditarum, aguntur per actum ipſius hominis mouentis huiuſmodi res; nam huiuſmodi irrationales creaturę non agunt ſeipſas, * q.1.art.2. ſed ab alijs aguntur, vt ſupra habitum eſt; * & ideo rebus irrationabilibus homo legem imponere non poteſt, quantumcunque ei ſubijciantur.

¶In hoc corp. primò deducit quandam concluſionem fundamentalem; ſecundò reſpondet ad quæſitum, ibi. Sicut autem, &c. Tertiò infert ex dictis corollariũ, ibi. Vnde alio modo, &c. Concluſio igitur fundamentalis, quam in principio generaliter ponit, & poſtea magis explicat, eſt. Aliter eſt de lege hominis dicendũ, & aliter de lege ęterna, quæ eſt lex Dei. ſcilicet quo ad ſubiectionem contingentium naturalium. Et quia illa concluſio non explicat ſatis ętatem, de qua dicit, ideo ſtatim explicat ipſam alia concluſione. Rebus irrationabilibus homo legem imponere non poteſt, quantumcunque ei ſubijciantur. Rebus autem rationabilibus ſibi ſubiectis poteſt imponere legem. Huius concluſionis D. S. ponit, & probat primò primam eius partem; ſecundò ſecundam, ibi. Rebus autem, &c. Arguitur ergo ſic pro prima parte concluſionis. Nullus propriè loquendo, ſuis actibus legẽ imponit, ſed quæcunque aguntur circa vſum rerum irrationabilium hominum ſubditarum, aguntur per actum ipſius hominis huiuſmodi res mouentis; igitur, &c. Maior probatur, quia lex eſt directiua actuum, qui conueniunt ſubiectis gubernationi alicuius; ſed homo propriè nõ eſt ſubiectus ſibijpſi, igitur, &c. Dicit autem maior, & iam poſita minor, propriè, quia hominis ad ſeipſum eſt ſubiectio, & lex metaphorica, ſicut & iuſtitia metaphorica, vt patet 5. Ethic. Et habet D. S. ſecunda ſecundæ, quæſt. 58. artic. 2. quia iuſtitia eſt propriè ad alium ſuppoſito diſtinctum; ſed metaphorica eſt eiuſdem ſecundùm diuerſas potentias, ita quòd aliquo modo propriè poſſet aliquis ſibi imponere legem. Minor principalis probatur, quia huiuſmodi irrationales creaturæ non agunt ſeipſas, ſed ab alijs aguntur; igitur ſequitur minor, quòd cum homo aliquid vult agi circa iſta, quòd ipſe aſſit, & moueat actu, & per conſequens non poteſt eis imponere legem.

¶Nota circa hanc minorem, & probationem; quia clarè videmus, ſi homo velit aliquid fieri circa rem inanimatam; oportet, ꝙ ipſe eam actu moueat. De beſtijs ſimiliter videmus, quòd non faciunt niſi in ſua præſentia, & directione; nec eſt inſtantia de cane, quem aliàs vidimus, qui ad longam diſtantiam curebat ad iuſſum, & nutum magiſtri ſui; tum quia canis eſt animal diſciplinabile, & ſecundò, quia niſi Dominus aſſiſteret actu, canis nõ faciebat, ſed ſe cum alijs mordebat; & ergo oportet ſemper hominem mouere, ſi aliquid vult fieri; qua re ſicut actibus ſuis non imponit legem, ſic nec iſtarum beſtiarum.

¶Rebus autem rationabilibus ſibi ſubiectis poteſt imponere legem, inquantum ſuo præcepto, vel denunciatione quacunq; imprimit menti earum quandam regulam, quæ eſt principium agendi.

¶Ponit, & probat ſecundam partem concluſionis fundamentalis ſic. Homo ſubiectis ſibi rationabilibus poteſt præcepto ſuo, vel denunciatione quacunq; imprimere in mentem quandam regulam, quæ eſt principium agendi; igitur ſecunda pars vera Tenet conſequentia, quia imprimere regulam, eſt ponere legẽ. Antecedens relinquitur notum ex ſupra dictis, q. 80. art. 2. quia diabolus poteſt interius inſtigare, & in hoc conuenit cum eo homo, vt patuit, q. 81. in princ. Et patet magis prima par. q. 115. art. 1. vbi habetur, quomodo vnus homo alium docere poteſt, reducendo de potentia in actum, & ordinando conceptum alterius, & præſtãdo auxilia particularizando, & ſimilitudines adducendo, &c.

¶Sicut autem homo imprimit, denunciando quoddã interius principium actuum homini ſibi ſubiecto, ita etiam Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum; & ideo per hunc modum Deus dicitur præcipere toti naturæ, ſm illud Pſalm. Præceptum poſuit, & non prætenbit; & per hanc etiam rationem omnes motus, & actiones totius naturæ legi ęternæ ſubduntur.

¶Hic conſequenter ſubiungit concluſionem reſponſiuam, implicitè tamen, ex hoc, ꝙ dicit. Et per hanc rationem etiã omnes motus, & actiones totius naturæ legi ęternæ ſubduntur. Ex hoc hẽ concluſio reſponſiua formaliter, ꝙ naturalia contingẽtia ſubſunt legi ęternæ; quia motus, & actiones naturæ ſunt contingentia naturalia. Probatur concluſio, aſſumendo ſecundam partem præcedentis concluſionis cum eius probatione pro maiore, homo imponit legem rationabilibus ſibi ſubiectis, inquantum uo præcepto, & denunciatione imprimit quoddam principium agendi, ſed ſicut homo imprimit, denunciando quoddam interius principium actuũ ſibi ſubiecto, ita Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum; ergo & per hanc rationem (ſ. propter impreſſionem principij agendi) omnes motus, & actiones totius naturæ legi ęternæ ſubduntur. Maior iſta patuit. Minor quo ad primam partem patet ex dictis, ſed quo ad ſecundã partem patet, qa ex hoc dr̃ præcipere toti naturæ, ſm Pſal. &c. quia videlicet imprimit toti naturæ principia actuum. Et dr̃ proprtiorum actuum, quia poteſt moueri violenter ad motum, cuius Deus nõ impreſſit principium, ſed motuum naturalium proprioriũ impreſſit principium.

¶Nota, ꝙ ex hoc aliquis dr̃ ſubeſſe legi alicuius, qa ex ipſo mouetur ad finẽ a ſe intentum, Deus autem ex ęterna ratione mouet omnes creaturas naturales ad actus ſuos per impreſſionem principij actiui, ideo motus illi ſubſunt legi ęternæ, &c. Tunc ibi.

¶Vnde alio modo creaturæ irrationales ſubduntur legi ęternæ, inquantum mouentur a Diuina prouidentia, non autem per intellectum Diuini præcepti, ſicut creaturæ rationales.

¶Infert corollarium, quod exponit auctoritatem Pſalm. & eſt tale. Alio modo creaturæ irrationales ſubduntur legi æternæ, aliter rationales; patet; quia irrationales mouentur a Diuina prouidentia, non per intellectum Diuini præcepti, ſed rationales mouentur per intellectum; ergo corollarium verum.

¶Nota, ꝙ naturalia mouentur a Deo per impreſſionem principij actiui putè naturalis, ſicut mouet graue per grauitatem; ſed mouet hominem per præceptã, vel legis naturæ, vel Diuinæ, quæ ab homine intelliguntur. Et de hoc ſupra, q. 91. art. 2. ad tertium.

ET confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrarium, quia aquam tranſire, & non extra fines ſuos eſt contingens naturale, & ſubeſt legi æternæ; ergo, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ hoc mõ ſe habet impreſſio actiui principij intrinſeci quãtũ ad res naturales, ſicut ſe habet promulgatio legis quãtũ ad homines; quia per legis promulgationẽ imprimitur hoĩbus quoddã directiuũ principũ humanorum actuũ, ut dictum eſt. * — * In 1 corp. artic.

¶Ad maiorem, vera eſt, ꝙ promulgatio eſt de ratione legis, ſm quod datur creaturæ rationali, ſed quo ad alias creaturas eſt aliqd ſimile promulgationi. ſ. ipſa impreſſio actiui principij quę ſe habet vt promulgatio. Et ſecundo promulgatio eſt de ratione legis eſſentialiter dictæ, ſed nõ participatiuè, vt poteſt haberi ex dictis.

¶Ad minorem, promulgatio denunciatiua, & intelligibilis nõ fit niſi ad rationales, tñ perceptio, & pars cipatio legis æternæ, per quã mouentur naturalia ad actus ſuos proprios, poteſt fieri ad ea, q̃ non hñt rõnem; quare negat conſequentia, ſed ſequitur, ꝙ rationales participant legẽ æternã intelligibiliter, non naturalia, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ creaturæ irrationales non participãt rõne humana, nec ei obediunt, participãt tñ per modũ obedientię ratione Diuina. Ad plura enim ſe extendit uirtus rationis Diuinæ, quàm uirtus rationis humanæ, & ſicut membra corporis humani mouentur ad imperium rationis, non tamen participant ratione, quia non habent aliquam apprehenſionem ordinatam ad rationem, ita etiam creaturæ irrationales mouentur a Deo, nec tamen propter hoc ſunt rationales.

¶Ad maiorem, ſi intelligitur, quòd obedientia rationi participant rationem modo intelligibili, negatur. Et oppoſitum oſtẽditur clarè de membris noſtris, quæ obediunt, & regũtur regimine diſpotico, & non ſunt rationabilia. Si autem intelligitur, ꝙ participãt ratione per modum obedientiæ, ita ꝙ nata ſunt percipere impreſſionem rationis, & ſm illam moueri, conceditur; ſic enim dicimus, ꝙ concupiſcibilis, & iraſcibilis participant rationem, non quia intelligant, ſed quia aptæ ſunt moueri ad actus ſuos ex imperio rationis. Minor conceditur, ad ſubſumptam dico, ꝙ naturalia contingentia non participant aliqualiter rationem humana, tamen aliqualiter Diuina, non quidem intelligibiliter, ſed naturaliter, & obedientialiter. Et ratio eſt in ſolutione, quia virtus Diuina ſuperior eſt. Quare negatur conſequentia, &c.

¶Nota

¶ Nota verbum D.S. in hac ſolutione, & ſicut membra corporis non participant ratione humana, intellige participatione intelligibili, & denunciatiua. Et hoc D.S. ſtatim innuit, cũ ſubiungit, quia non habent aliquam apprehenſionem ordinatam ad rationem, cum quo ſtat, quòd participant per motionem, & impreſſionem cui obediunt, ſicut baculus obedit manu ad motum abſque cognitione.

¶ Nota etiam, quia per hoc habetur declaratio dictorum circa concluſionem reſponſiuam. Nam non eſt omnino ſimile de lege qua homo mouet hominem, & lege qua Deus mouet creaturam naturalem, quia primum fit per denunciationem, & præceptum intelligibile, ſecundum autem fit per impreſſionem naturalem, quæ æquiualet præcepto, & fit abſque intellectu, & denunciatione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd defectus, qui accidũt in rebus naturalibus quamuis ſint præter ordinem cauſarum particularium, non tamen ſunt præter ordinem cauſarum vniuerſalium, & præcipuè cauſæ primæ, quæ Deus eſt, cuius prouidentiam nihil ſubterfugere poteſt, vt in primo dictum eſt.* Et quia lex æterna eſt ratio Diuinæ prouidentiæ, vt dictum eſt.* ideo defectus rerum naturalium legi æternæ ſubduntur.

* p. p. q. 22. ar. 2.
* art. 2 huius q.

¶ Maior conceditur, & dico, quòd ad illam efficaciam pertinet, vt res eueniant ſicut per legem, & prouidentiam Diuinam diſpoſitum eſt. Et dico, quòd illa diſpoſuit, quòd aliqua euenirẽt neceſſariò, aliqua contingenter, & defectiuè. Minor conceditur, ſed negatur conſequentia, immo quòd deficiant eſt ex lege æterna, licet ſit contra naturam particularem, ſed non vniuerſalium cauſarum ordinem, quem ratio æterna conſtituit. Requirit autem ſolutio iſta, quæ habentur prima parte. q. 22. ar. 2. & q. 19. ar. 10. Cauſa enim prima, & ipſa ſola reſpicit ens inquantum ens, & modum eius, qui eſt neceſſe vel contingens, & ergo non præiudicatur efficaciæ Diuinæ legis, ſi aliqua ſunt cõtingentia, immo ex hoc ſumma eius efficacia arguitur, quòd nihil eius ordinem exire poteſt, &c.

¶ Nota autem, quòd hoc argumentum, & iam dicta, tangunt quandam difficultatem ſatis magnam, quæ videlicet ſit radix cõtingentiæ rerum. Conueniunt autem Scotus, & D.S. in hoc, q̃ eſt conditio Diuinæ voluntatis, & illam D.S. vt iam tactum eſt dicit eſſe efficaciam Diuinæ voluntatis ſummam. Scotus autem in primo diſt. 2. q. 2. & diſt. 8. q. 2 & diſt. 39. in reſponſione principali, quòd ſit contingentia Diuinæ voluntatis, per quam intelligit libertatem eius. Putat quoque Scotus Ariſto. & alios naturaliter loquentes conceſſiſſe contradictoria, cum ex vna parte dixerunt Deum agere ex neceſſitate naturæ, & tamẽ ex alia parte aliqua in rebus contingenter euenire, ſed de hoc alibi. Solùm ideo pro nunc hæc recenſui, vt videretur circa ſolutionem, quia legẽ æternam, & Diuinam voluntatem non ſubterfugiat contingẽtia rerum, & ex qua radice ſecundùm diuerſos, &c. Vide ſupra q. 79. articulo primo. vbi tangitur fundamentum Scoti, etiam in hac materia, &c.

Quæ radix contingentiæ.

Vtrum omnes res humanæ ſubijciantur legi æternæ.

S. 1. q. 22. art. 2. co. & ad 2. Et 1. diſt. 39. q. 2. art. 3. cor. & ad 3. Et 3. cõtra 1. 64. po. 11. & 112. Et ver. q. 5. ar. 3. Et opuſc. 3. c. 143.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd non omnes res humanæ ſubijciantur legi æternæ, dicit enim Apoſtolus ad Gal. 5. Si ſpiritu Dei ducimini non eſtis ſub lege, ſed viri iuſti qui ſunt filij Dei per adoptionem ſpiritu Dei aguntur ſecundùm illud Rom. 8. Quicunque ſpiritu Dei aguntur hi filij Dei ſunt; ergo non omnes homines ſunt ſub lege æterna.

¶ 2 Præterea. Apoſtolus dicit ad Rom. 8. Prudentia carnis inimica eſt Deo; legi enim Dei ſubiecta non eſt; ſed multi homines ſunt in quibus prudentia carnis dominatur, ergo legi æternæ, quæ eſt lex Dei, non ſubijciuntur omnes homines.

* Aug. c. 6.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in primo de libe. arbi.* quòd lex æterna eſt qua mali miſeriam, boni vitam beatam merentur, ſed homines iam beati vel iam damnati nõ ſunt in ſtatu merendi, ergo non ſubſunt legi æternæ.

* Aug. c. 31.

¶ Sed contra eſt, quod Aug. dicit. 9. de Ciuita. Dei.* Nullo modo aliquid legibus ſummi Creatoris ordinationiq; ſubtrahitur, a quo pax vniuerſitatis adminiſtratur.

¶ Inquirit vltimò ſpecialiter de creatura rationali, quomodo legi æternæ ſubdatur ſecundùm actus ſuos, & iſtos vocat D.S. ſingulariter res humanas, nam lex non reſpicit ſubditum ſecũdùm eſſe ſuum abſolutè, nec ſecundum fieri, ſed ſecundùm gubernationem, cuius effectus ſunt conſeruatio, & motio.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd duplex eſt modus quo aliquid ſubditur legi æternæ, vt ex ſupra dictis patet.* Vno modo inquantum participatur lex æterna per modum cognitionis. Alio modo per modũ actionis, & paſſionis, inquantum participatur per modum interioris principij motiui.

* Art. 5. In fi. cor.

¶ D.S. ſic procedit in hoc corpore, primò ponit quoddam notabile ex ar. 5 præce. quod eſt fundamentale diſtinctiuum. Secundò reſpondet ad quæſtum quibuſdam concluſionibus, ibi. Et hoc ſecundo modo.

¶ Nota ergo primò, quòd duplex eſt modus, quo aliquid ſubditur legi æternæ, vt patet ar. 5. Vno modo inquantum participatur lex æterna modo intelligibili, ita ſcilicet quòd Diuinũ præceptum intelligitur a ſubdito, mediante ſcilicet lege naturali, quæ eſt participatio legis æternæ, & eius effectus, vt dictum eſt articulo 2. Alio modo aliquid ſubeſt legi æternæ per modum actionis, & paſſionis, quia participatur lex æterna in principio motiuo, actiuo, vel paſſiuo.

¶ Et hoc ſecundo modo ſubduntur legi æternæ irrationales creaturæ, vt dictum eſt.* ſed quia rationalis natura cum eo, quod eſt commune omnibus creaturis habet aliquid ſibi proprium inquantum eſt rationalis, ideo ſecundùm vtrumque modum legi æternæ ſubditur, quia & notionem legis æternæ aliquo modo habet vt ſupra dictum eſt;* & iterum vnicuiq; rationali creaturæ ineſt naturalis inclinatio ad id, quod eſt conſonũ legi æternæ. Sumus enim innati ad habendum virtutes vt dicitur in ſecundo Ethicorum.*

* Art. præ.
* Ar. q. huius.
* circa prin cip. lib.

¶ Hic conſequenter D.S. reſpondet ſecundùm prædictam diſtinctionem quibuſdam concluſionibus. Et primò deducit quandam concluſionem reſponſiuam generalem, quo ad ſecundam eius partem. Secundò aliam concluſionem explicatiuam primæ, ibi. Vterque tamen, &c. Tertiò infert corollariè concluſionẽ adhuc magis ſpecialem, ex qua habetur concluſio reſponſiua formaliter, ibi. Sic ergo boni, &c. Concluſio igitur prima generalis reſponſiua eſt. Secundo modo ſubijciuntur legi æternæ irrationales creaturæ; ſed rationalis creatura ſecundùm vtrumque modum legi æternæ ſubditur, & intelligitur, quòd ſubditur omnis creatura rationalis bona, & mala quo ad illam participationem legis æternæ quo ad habitum, & quo ad principia bonarum operationum. Secus de vſu, & actu ſecundo, quia ibi eſt inæqualitas, vt patebit; & vult iſta concluſio, q̃ quo ad participationem duplicem omnis creatura rationalis ſubditur, ſcilicet cognitionem, & inclinationem, capiendo iſta habitualiter, & potentialiter; huius concluſionis prima pars relinquitur nota ex art. 5. vbi clare habita eſt. Secunda pars probatur, creatura rationalis notionem legis æternæ habet aliquo modo, & iterum vnicuiq; rationali creaturæ ineſt naturalis inclinatio ad id, quod eſt conſonũ legi æternæ, igitur ſecunda pars vera; cõſequentia nota. Antecedens proprima parte patuit ar. 2. & dicit aliquo modo, quia non habet notionem legis æternæ in ſe, ſed in eius participatione, & effectu, & hoc loquendo ſub ratione legis, vt patuit. Secunda pars antecedentis probatur auctoritate Philoſophi. 2. Ethicorum. Sumus enim innati, &c. Sed operatio virtutis eſt conſona legi æternæ, igitur, &c. Et patuit illa ſecunda pars ſupra q. 63. ar. 1. quia a natura inſunt nobis ſeminaria virtutum vt ſupra patuit q. 51. art. 1. quæ dicunt inclinationem ad virtutem, & ibidem expoſitũ eſt. Conſequenter cum dicit.

Concluſio prima.

¶ Vterque tamen modus imperfectus quidem eſt, & quodammodo corruptus in malis, in quibus & inclinatio naturalis ad virtutem deprauatur per habitum vitioſum, & iterum ipſa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur per paſſiones, & habitus peccatorum.

¶ Subiungit ſecundam cõcluſionem explicatiuam primæ quo ad ſecundam partem, quia dictum eſt, quòd creatura rationalis duobus modis ſubſit legi æternæ, ideo reſtat determinandum, an æqualiter boni, & mali, & an perfectè quælibet rationalis creatura etiam mala, &c. ideo eſt ſecunda concluſio. Vterque modus imperfectus quidem eſt, & quodammodo corruptus in malis, in bonis autem vterque modus inuenitur perfectior huius concluſionis D.S. ponit, & probat primò primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. In bonis autem, &c. probatur ſic prima pars. Inclinatio naturalis ad virtutem deprauatur per habitum vitioſum in malis quo ad ſecundum, & iterum ipſa naturalis cognitio boni in eis obtenebratur per paſſiones, & habitus peccatorum, igitur prima pars vera. Conſequentia clara. Antecedens de ſe notũ, & patet ex ſupra dictis. q. 85. vbi dictum eſt quomodo bonum naturæ, quod eſt inclinatio ad virtutem per peccatum diminuatur,

Concluſio ſecunda.

& iterum

& iterum supra q.77.arti.2.vbi dictum est quomodo ratio obtenebretur per passionem,singulariter ratio practica de qua hic loquimur obtenebratur,& etiam in particulari tollitur per passiones;lex enim æterna participatur sub ratione legis secundũ rationem practicam,& dicit prima pars quodammodo corruptus, quia nõ potest totaliter corrũpi,vt patet ad secũdũ. Deinde ibi.

¶ In bonis autem vterque modus inuenitur perfectior,quia & supra cognitionem naturalem boni,superadditur eis cognitio fidei,& sapientiæ;& supra naturalem inclinationem ad bonum,superadditur eis interius motiuum gratiæ, & virtutis.

¶ Ponit, & probat secundam partem conclusionis prædictæ sic,bonis supra naturalem cognitionem boni,superadditur cognitio fidei,& sapientiæ quo ad primum, & supra naturalem inclinationem ad bonum superadditur eis interius motiuum gratiæ,& virtutis;ergo secunda pars vera,& omnia patent, & dicit supra cognitionem naturalem boni,vbi patet, quòd loquitur de cognitione practica,& affectiua;quia ille maior est in bonis,& dicit superadditur cognitio fidei,& sapientiæ,quia esto mali habeant fidem non tamen sapientiam Diuinam, vt patet secunda secundæ.q.45.art.4. & dicit vterque modus inuenitur perfectior, & non dicit perfectius, quia hoc non est præsentis status, sed futuri,vt homo semper actu cognoscat & diligat Deũ,vt patet secũda secundæ.q.44.ar.4.cum quo stat, quòd perfectius se habeant, quàm mali ad cognoscendum Deum, & operandum propter Deum, &c. Deinde ibi.

¶ Sic igitur boni perfectè subsunt legi æternæ tanquam semper secundùm eam agentes, mali autem subsunt quidem legi æternæ,imperfectè quidem quantum ad actiones ipsorum,prout imperfectè cognoscunt, & imperfectè inclinantur ad bonum, sed quantum deficit ex parte actionis,suppletur ex parte passionis, prout scilicet intantum patiuntur, quod lex æterna dictat de eis inquantũ deficiunt facere,qd legi æternæ conuenit.

Conclusio tertia. ¶ Infert ex dictis in præcedenti conclusione tertiam conclusionem,ex qua habetur responsio formalis ad quæsitum, & est trimembris Boni perfectè subsunt legi æternæ, mali autem subsunt quidem legi æternæ, imperfectè tamen quantum ad actiones ipsorum;sed quantum deficit ex parte actionis,suppletur ex parte passionis;probatur conclusio ratione, & deinde auctoritate,ibi.Vnde Aug. &c. Ratione probatur quo ad singulas partes, quo ad primam sic, quia boni semper agunt secundum legẽ æternam,igitur prima pars vera. Antecedens notum, quia aliàs non essent boni,sed peccatores si non agerent secundum legem æternam,quia peccatum est contra legem æternam.

¶ Nota autem, quòd boni huius vitæ de communi lege semper agunt secundum legem æternam,ita quòd non contra, esto enim venialiter peccent,hoc tamen vt patuit supra q.74.ar.9.nõ est contra legem æternam,& ita intelligit D. S. Secunda pars cõclusionis probatur,quia mali imperfectè cognoscunt,scilicet in particulari,& practicè,& imperfectè inclinantur ad bonum.s.secundùm affectum,& effectum,igitur secunda pars vera, &c. Antecedens patuit in secunda conclusione,consequentia nota,quia subesse legi est istis duobus modis. Tertia pars declaratur, quia inquantum deficiunt facere, quod legi æternæ conuenit,in tantũ patiuntur quod lex æterna dictat de eis, & hoc præcipuè in futura vita,ita quòd qui hic egreditur ordinem iustitiæ faciendo, illic eum incidit patiendo. Tunc ibi.

Arist.c.6. ¶ Vnde August. dicit in primo de libe.arbi. Iustos

Aug.c.11. sub æterna lege agere existimo,& in libro de cathetizãdis rudibus. dicit quòd Deus ex iusta miseria animarum se deserentium conuenientissimis legibus inferiores partes creaturæ suæ nouit ordinare.

¶ Probat conclusionem præcedentem quo ad primam, & tertiam partes,auctoritate Beati Aug.clarè in litteris,& vult in secũda auctoritate,quòd deordinationes peccatorum istius temporis reordinat in inferno vel purgatorio, quæ sunt inferiores partes creaturæ suæ. Ex ista conclusione habet responsio formalis, qa omnes res humanæ subijciuntur legi æternæ,patet quia omnes res bonorum subijciuntur secundum cognitionem, & operationem,nam rectè cognoscunt, & benè operantur conformiter ad legem æternam;mali autem licet nõ sint conformes legi æternæ secundum operationes suas faciendo, tamen secundum eas subsunt patiendo præsertim in alia vita, non sunt autem nisi boni, & mali,& bona,& mala humana, ergo patet respõsio ex dictis.

ARGVMENTVM in contrarium est,pro conclusione responsiua, quia omnes res humanæ subijciuntur, sed quomodo differenter declaratum est in articulo,&c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illud verbum Apostoli potest intelligi dupliciter. Vno modo vt esse sub lege intelligatur ille, qui nolens obligationem legis,subditur quasi cuidam ponderi, vnde Glosa.* ibidẽ dicit,quòd sub lege est qui timore supplicij, quod lex minatur,non amore iustitiæ a malo opere abstinet; & hoc modo spirituales viri non sunt sub lege, quia per charitatem quam Spiritus sanctus cordibus eorum infundit,voluntariè id,quod legis est implent. Alio modo potest etiam intelligi inquantum hominis opera, quæ Spiritu sancto aguntur magis dicuntur esse opera Spiritus sancti, quàm ipsius hominis; vnde cum Spiritus sanctus non sit sub lege sicut nec filius,vt supra dictum est,* sequitur quòd huiusmodi opera inquantum sunt Spiritus sancti non sint sub lege; & huic attestatur,qd Apostolus dicit secũdæ ad Corinth.3.Vbi Spititus Domini ibi libertas.

* Glos. ordi. ibi. & summatur ex Aug.

* Ar.4. ad secundum.

¶ Pro isto argumento oportet notare,quòd occasione horum verbotum Apostoli,quæ habentur in maiori,& eorum,quæ habentur in fine solutionis,& etiam illorum,scilicet Iusto non est lex posita.Aliqui erronee dixerunt,quòd viri Spirituales nõ obligantur præceptis Diuinæ legis;sed hoc est falsum,nam prçcepta Dei sunt regula voluntatis humanæ. Nullus autem homo est, nec Angelus cuius voluntatem non oporteat regulari, & dirigi lege Diuina,& inde est,quòd nulla creatura est peccabilis per naturam, quia necessariò subditur regulæ, & legi superiori excedẽti,&c. quare impossibile est aliquem hominem præceptis Dei non subdi;hoc ergo,quod dicitur,Iusto non est lex posita,exponitur, idest propter iusto (qui interiori habitu mouentur ad ea, quæ lex Dei præcipit)lex non est posita, sed propter iniustos,non quin iusti etiam ad eam tenentur; & similiter vbi Spiritus Domini ibi libertas intelligitur, quia liber est, qui est ea sui,seruus autem est causa Domini; quicumque ergo ex seipso agit,libere agit,qui verò ex alio motus,nõ agit libere,ille ergo qui vitat mala,non quia mala,sed propter mandatum Domini non est liber, sed qui vitat mala; quia mala, est liber hoc autem facit Spiritus sanctus qui mentem interius perficit per bonum habitum vt sic ex amore caueat,ac si præciperet lex Diuina,& ideo dicitur liber non quin subdatur legi Diuinæ, sed quia ex bono habitu inclinatur ad hoc faciendũ,quod lex Diuina ordinat; vnde quod hic dicitur in maiori D.S. sic exponit ibidem.Si referatur ad ceremonialia,oportet notare,quia aliud est seruare legem aliud esse sub lege.Seruare legem est facere opera legis non habendo spem in eis,sed esse sub lege est ponere spem in operibus legis. In primitiua autem ecclesia erant aliqui iusti seruantes legem, sed nõ sub lege,inquantum seruabant opera legis,non quasi spem in eis ponentes,sic etiam Christus sub lege fuit,&c. Si autem referatur ad moralia,sic esse sub lege potest dupliciter intelligi, vel quantum ad obligationem, & sic omnes fideles sunt sub lege,quia omnibus data est;vel quantum ad coactionem,& sic iusti non sunt sub lege,quia motus,& instinctus Spiritus sancti qui est in eis,est prius eorum instinctus;nam charitas inclinat ad illud idẽ, quod lex præcipit,quia ergo iusti habent legem interiorem sponte faciunt, quod lex mandat ab ipsa non coacti; qui verò voluntatẽ malefaciendi habent, comprimuntur tamen pudore vel timore legis isti coguntur,& sic iusti sunt sub lege obligante tantùm nõ cogente,sub qua sunt solùm iniusti. 2. ad Corinth.3. vbi spiritus Domini ibi libertas.1.ad Thimo. 1. Iusto non est lex posita,scilicet cogens,&c.Ex his facile patet solutio argumenti. Vnde dicitur ad maiorem ex iam dictis,si spiritu ducimini non estis sub lege cogente,tamen obligante;secundò intelligitur,quòd opera quæ fiunt a Spirito sancto vt sic,non sunt sub lege,tamen homo ipse est sub lege,&c.Minor conceditur, sed negatur tamen consequentia,quod non omnes sunt sub lege obligante,&c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd prudentia carnis non potest subijci legi Dei ex parte actionis, quia inclinatur ad actiones contrarias legi Diuinæ; subijcitur tamen legi Dei ex parte passionis, quia meretur pati pœnam secundùm legem Diuinæ iustitiæ;nihilominus tamen in nullo homine ita prudentia carnis dominatur, quòd totum bonum naturæ corrumpatur, & ideo remanet in homine inclinatio ad agendum ea,quæ sunt legis æternæ.Habitum est enim supra.* quòd peccatum non tollit totum bonum naturæ.

* q.85.ar.5

¶ Ad maiorem patuit arti.3. ad primum,quia vera est, quòd prudentia carnis non est subiecta Deo agendo, tamen patiendo est subiecta per sui reordinationem per pœnam, sed tamen homo in quo regnat prudẽtia carnis subest legi æternæ,saltem quo ad participationem habitualem legis æternæ, & quo ad cognitionem,& inclinationem,& ratio huius patuit q.85. artic.2.quia quantumcumque multiplicentur peccata, tamen inclinatio ad

virtutem.

Digitized by Google

virtutem, quæ eſt a lege æterna non poteſt tolli, nec ratio quo ad principia communia vt habet D.S. pulchre in de Ver. Mate. 16. ar. 3. & cum hoc malus ſubeſt, quia obligatur ſe ei confirmare. Vnde dī ad minorē, ꝙ prudentia quidem carnis dominatur, ſed tamen non tollit quin homo habeat id, quod deriuatur a lege æterna, de quo dicebat prima concluſio; & ſecūdò eſto dominetur pro nunc quo ad actiones, tamen lex æterna dominabitur quandoque quo ad paſſiones; & tertiò licet non ſubſit quo ad voluntariam conformationem, tamen ſubeſt quo ad obligationem. Vltra, ergo &c. Verum, mali non ſubijciuntur pro nunc quo ad actiones, tamen ſubijciuntur etiam cum ſint mali quo ad participationem legis æternæ habitualem, ſcilicet principium cognoſcendi verum etiam practicum ſaltem in generali, & quo ad inclinationem habitualē in bonum virtutis, & tertiò quo ad paſſionem in futuro.

¶ Nota tamen, quòd non ſolùm mali ſubduntur legi æternæ quo ad paſſionem futuram, ſed etiam nunc ad hunc ſenſum, qa iam incurrunt demeritum, & reatum paſsionis, propter hoc, ꝙ obligati ſunt ſeruare legē quam participant modis dictis, & hoc D. S. innuit in iſta ſolutione cum dicit, quia meretur pati pœnam, &c. & ita intellige dicta in corpore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem eſt per quod aliquid conſeruatur in fine, & per quod mouetur ad finem, ſicut corpus graue grauitate quieſcit in loco inferiori, per quam etiam ad locum ipſum mouetur. Et ſic dicendum eſt, quòd ſicut ſecundùm legem æternam alii qui merentur beatitudinem vel miſeriam, ita per eandem legem in beatitudine vel miſeria conſeruantur, & ſecūdū hoc, & beati, & dānati ſubſunt legi æternæ. ——

¶ Maior placet, ſed per hoc non excluditur quin, & per legem æternā in miſeria vel vita beata conſementur, & ratio eſt in principio ſolutionis. Minor conceditur, eſto enim damnati peccent ſemper non tamen demerentur vt habet D.S. in 4. diſtin. 50. q. 2. arti. 1. q. 5. & quidem in hoc omnes conueniunt, quòd poſt diem iudicii non eſt demeritum vel meritum, quæ ordinantur ad aliqua mala vel bona conſequenda; tunc enim erit conſummatio malorum, & bonorum, &c. ſed negatur conſequentia.

¶ Nota hoc, quia ex iuſtitia legis æternæ eſt, vt mali demeretātur, ſicut ſcilicet cauſa remota non ſicut cauſa proxima, ſicut & ſupra q. 87. ar. 1. dictum fuit de reatu pœnæ Deus enim præordinauit in lege æterna, vt quicumq, peccet mortaliter ſit reus æternæ pœnæ, ſed cauſa proxima illius reatus eſt voluntas creata cōnuttens actum peccati mortalis voluntariè, ſimile eſt de merito; ordinauit enim Deus vt qui faeit aliquid de genere bonorum ex charitate, quòd talis mereatur beatitudinem, & ita intelligitur maior, & eſt vera, &c.

Quæſtio Nonageſimaquarta.

De lege naturali.

T DEinde conſiderandum eſt de lege naturali, & circa hoc quæruntur ſex. Primò, quid ſit lex naturalis. Secundò, quę ſint præcepta legis naturalis. Tertiò, vtrum omnes actus virtutum ſint de lege naturæ. Quartò, vtrum lex naturalis ſit vna apud omnes. Quintò, vtrum ſit mutabilis. Sextò, vtrum poſſit a mente hominis deleri.

¶ Hic conſequenter determinatur de alia parte ſubiectiua legis, ſcilicet de lege naturali. Et circa hoc primò inquiritur de eſſentia eius. Secundò de continentia eius, articulo 2. Tertiò de proprietatibus eius, articulo 4 Et patet ordo, quia immediatè, & primò lex naturalis deriuata eſt ab æterno in paradiſo, & in cōditione hominis.

Vtrum lex naturalis ſit habitus.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd lex naturalis ſit habitus, quia vt Philoſophus dicit in 2. Ethico. * tria ſunt in anima potentia, habitus, & paſſio, ſed naturalis lex non eſt aliqua potentiarum animæ, nec aliqua paſſionum vt patet enumerando per ſingula, ergo lex naturalis eſt habitus.

* Ariſt. c. 5.

¶ 2 Præterea. Baſilius dicit, quòd conſcientia ſiue ſyndereſis eſt lex intellectus noſtri, quod non poteſt intelligi niſi de lege naturali; ſed ſyndereſis eſt habitus quidam, vt in primo habitum eſt. * ergo lex eſt naturalis habitus.

* P. P. q. 79. ar. 12.

¶ 3 Præterea. Lex naturalis ſemper in homine manet, vt infra patebit. * ſed non ſemper ratio hominis, ad quam lex pertinet cogitat de naturali lege, ergo lex naturalis non eſt actus, ſed habitus.

* art. 5. huius q.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in libro de bono coniugali. * quòd habitus eſt quo aliquid agitur cum opus eſt, ſed naturalis lex non eſt huiuſmodi, eſt enim in paruulis, & damnatis qui per eam agere nō poſſunt; ergo lex naturalis non eſt habitus.

* cap. 21.

¶ Hic primò inquirit de quidditate legis, quæ primum eſt de conuenientib is rei.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliquid poteſt dici eſſe habitus dupliciter. Vno modo propriè, & eſſentialiter.——

¶ D.S diſtinctè reſpondet ſecundùm duplicem intellectū quē quæſitum poteſt habere, quem declarat per quandam diſtinctionem, cuius ſecundum membrum ponit. Alio modo, &c. Poteſt ergo præſens quæſitum habere duplicem intellectum, poteſt eīn intelligi eſſentialiter vel obiectiuè. Ideo D.S. diſtinguit, quòd aliquid poteſt dici habitus dupliciter. Et primò declarat primum modum. Secundò ſubiungit vnam concluſionem reſponſiuam, ibi. Et ſic lex, &c. Vno ergo modo dicitur aliquid eſſe habitus eſſentialiter, & identicè, ſicut ſupra. q. 55. arti. 1. ad primum dicebatur, quòd fides accipitur quandoque pro habitu fidei, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ſic lex naturalis nō eſt habitus; dictū eſt * enim ſupra, quòd lex naturalis eſt aliquid per rationem conſtitutum, ſicut etiam propoſitio eſt quoddam opus rationis; non eſt autem idem quod quis agit, & quo quis agit, aliquis enim per habitum grammaticē agit orationem congruam. Cum igitur habitus ſit quo quis agit. non poteſt eſſe, quòd lex aliqua ſit habitus propriè, & eſſentialiter.——

* q. 90 art. 1. ad ſecundum.

¶ Subiungit iuxta prædictum membrum primā concluſionē reſponſiuā Lex naturalii non eſt habitus eſſentialiter (ita, quòd non eſt ipſa ſyndereſis, vel quicunque alius habitus.) Probatur concluſio. Non eſt idem quod quis agit, & quo quis agit; ſed lex naturalis eſt quod quis agit, habitus autem quo quis agit, igitur habitus nō eſt lex, & per conuerſionem ſimplicem, lex non eſt habitus eſſentialiter, ideſt idēcirc̄ Maiorem D.S. reliquit notā, & patet de ſe, quia id quo quis agit eſt principium actionis, & effectus, & ratio agendi, quod autem quis agit eſt effectus, ſed nō poteſt idem eſſe principium vel cauſa, & effectus, igitur maior vera. Minor pro prima parte patet ex. q. 90. arti 1. ad 2. quia lex naturalis ſicut, & quælibet lex præſertim creata eſſentialiter dicta eſt aliquod cōſtitutum per rationem ſicut, & propoſitio, &c. Dico autem extra litteram, præſertim creata eſſentialiter dicta, quia lex æterna non eſt quoddam conſtitutum realiter, ſed ſolū intellectum, & conceptum, vt patet ar. 1. huius quæſtionis. Conceptum enim in Diuinis poteſt dici eſſentialiter, & non realiter procedens. Et dico eſſentialiter dicta, quia participatio legis æternæ in creaturis irrationabilibus non eſt aliquid per rationem cōſtitutū, ſaltem per rationem coniunctam, nec eſt aliquid rationis formaliter. Secunda pars minoris patet exemplariter, aliquis enim per habitum grammaticæ agit, & conſtituit orationem congruam, igitur, &c.

¶ Nota hic claiē quæ ar. 1. huius quæſtionis dicta ſunt, quia ars, & idea non ſunt idem formaliter, & ſecundùm rationem in Deo, quia ars intelligitur per modum principij agendi, & dicit ipſam formam exemplarem rei fiendę, quæ eſt idea, & idea vt terminus conceptus, & in nobis idea quandoque eſt aliquid conſtitutum per rationem practicam præua arte. Idea enim in nobis inhærens eſt verbum practicum realiter productum mediante arte, quamuis ad ideam abſolutè non requiratur vel eſſe productum vel in hærens, & de hoc prima parte, quæſtio. 15. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo poteſt dici habitus id quod habitu tenetur, ſicut dicitur fides id quod fide tenetur. ——

¶ Ponit ſecundum membrum diſtinctionis, quòd alio modo poteſt id dici habitus, quod habitu tenetur, ſicut ſupra habitum eſt q. 55. ar. 1. ad primū. quòd art. fidei dicantur fides. Deinde ibi.

¶ Et hoc modo quia præcepta legis naturalis qñque conſiderantur in actu à ratione, qñdoque autem ſunt in ea habitualiter tantùm; ſecundùm hunc modum poteſt dici, ꝙ lex naturalis ſit habitus, ſicut etiā principia in demonſtrabilia in ſpeculatiuis non ſunt ipſi habitus principiorū, ſed ſunt principia quorum eſt habitus. —

¶ Subinfert concluſionem ſecundam reſponſiuam iuxta præcedēcm intellectū. Lex naturalis poteſt dici habitus iſto modo,

probatur

probatur, habitus isto modo potest dici, quod habitu tenet; sed lex naturalis habitu teneri potest, ergo, &c. Maior patuit. Minor probatur, quia præcepta legis naturæ, quæ scilicet sunt ipsa lex naturalis quandoque considerantur actu a ratione, quandoque autem sunt in ea habitualiter tantum, scilicet in habitu synderesi. Et confirmatur conclusio a simili, de principijs indemonstrabilibus, quæ etiã nõ sunt habitus principiorũ, sed habitu tenent.

¶ Nota hic, q̃ res vt intellecta actu vel concepta nihil aliud est, q̃ verbum per intellectum conceptum, vt est similitudo, & imago, lex igitur naturæ actu cognita, est ipse conceptus intellectus, & dictamen intellectum, & in tali dictamine formato actu intelligitur. Et ergo donec manet iste conceptus, tamdiu manet lex actu, & sicut cessante actuali consideratione manet ipsa in sua radice, scilicet in habitu, & ita & lex ipsa. Quare sequitur, q̃ cum lex naturalis nihil sit nisi præceptum actu apprehẽsum, qđ præceptum actu apprehensum sit verbum practicum vt similitudo, quòd lex naturæ post actualem considerationem, maneat in habitu naturali, qui est synderesis; sicut in simili patet, quòd articuli fidei actu apprehensi sunt conceptus mentales de ipsis formati, qui post considerationem actualem manent in habitu fidei, & continẽtur sicut in sua radice, ex qua cũ homo voluerit, prodire possunt, habitus enim est quo quis vtitur cum voluerit. Quare in ista re post principia D.S. oportet semper se fundare, quòd conceptus vt signum est ipsum primum intellectum, & res eo ipso intelligitur, quòd conceptus mentalis de ea formatur. Res enim est, quæ intelligitur, sed conceptus est conditio, sine qua non intelligitur; oportet enim rẽ spiritualizari, & actu terminare actũ intellectus, quod non fit nisi per verbum, & hoc est fundamentum in ista materia, quia D.S. dicit semper, quòd lex est aliquod constitutum, quia videlicet dictamẽ productum est ipsa lex actu in esse intellecto, quod dictamen est conceptus formatus, & est ipsa lex vt apprehensa est, & actu intellecta, non vt res, sed vt imago, quia idem motus est in imaginẽ, & rem cuius est imago, vt patet apud Philosophum in memoria, & reminiscentia, &c.

ARGVMENTVM in contrarium non est purum, ideo quarto loco soluendum erit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus intendit ibi inuestigare genus virtutis; & cum manifestum sit, quòd virtus sit quoddam principium actus, illa tantùm ponit, quę sunt principia humanorũ actuũ, scilicet potentias, habitus, & passiones; præter hæc autẽ tria, sunt quædam alia in anima, sicut quidam actus; vt velle est in volente, & etiam cognita sunt in cognoscente, & proprietates naturales animæ insunt ei, vt immortalitas, & alia huiusmodi.

¶ De ista maiori supra dictum est, q. 90. ar. 1. ad secundum, qa non est absolutè vera, sed vera est ad intentum Philosophi cum restrictione. Tria enim sunt in anima, quæ sunt principia moralis actus, qui imperfectus potest progredi a sola potentia, perfectu autem ex habitu, malus autem a passione mala. Sed præter ista tria oportet necessariò, & actum moralem esse in anima, qa moralis actus principaliter est immanens, & per consequens in anima, & tamẽ, quia talis actus moralis progrediens ab istis principijs, non progreditur nisi cognitus, & cognito obiecto; ideo oportet & cognitionem, & cognitum esse in anima, quod quidẽ cognitum actu est verbum vt imago, vt dictum est. Minor conceditur, sed negatur cõsequentia; quia diuisio non est præcisa, quasi nihil aliud sit in anima, quàm ista tria. Dico autem, quòd lex naturalis est in anima vt cognitum, & apprehensum, & vt terminus actus intelligendi, vt dictum fuit supra.

¶ Nota autem, quòd ista tria, & & alia dicuntur in anima, non quia sint in essentia animæ, sed quia in potentia animæ, & conueniunt homini per animam.

¶ Nota in fine istius solutionis quoddam notabile verbum, cũ D.S. dicit, quòd in anima sint aliqua tanquam proprietates naturales, & exemplificat de immortalitate. Ex quo patet, quòd immortalitas est proprietas naturalis, constat autem apud principia D.S. quòd res se non obedientialiter solùm habet ad proprietatem naturalem, sed actiuè, & passiuè naturaliter, eo modo quo anima est principium actiuum suarum potentiarũ; quare sequitur, quòd anima est immortalis, quia in se habet principium intrinsecum vt semper sit, & ita per naturam est immortalis stante videlicet generali Dei influxu. Non autem est immortalis per miraculum, quare sequitur, si est proprietas naturalis, quòd & de ipsa demonstrari possit, &c. Si quis autem diceret, quòd esse immortalem per gratiam est proprietas naturalis, ille se derisibilem ostenderet, quia nihil per gratiam collatum, est proprietas naturalis, sed donum gratuitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd synderesis dicitur lex intellectus nostri inquantum est habitus continens præcepta legis naturalis, quæ sunt prima principia operum humanorum.

¶ Ad maiorem dicitur, quòd est prædicatio virtualis, non formalis, & identica; ac si diceretur, semen aliquod est herba, quia ex eo naturaliter producibilis; sic in synderesi continentur præcepta legis naturæ, immo quæ sunt lex naturæ virtualiter, nam cum quis remotis impedimentis vti voluerit synderesi, statim apprehendet præcepta legis naturæ, quæ; sic apprehensa sunt lex actu. Minor conceditur, & habetur prima parte. q. 79. ar. 12. simpliciter in de Ve. Ma. 16. ar. 1. Vltra, ergo, verum ad sensum secundæ conclusionis, quia videlicet habitu quandoque tenetur.

¶ Nota, quòd dico, quãdoque, quia & D.S. dicit in conclusione secunda, sic potest dici, quòd sit habitus, quia videlicet nõ semper tenetur solo habitu, sed etiam actu, & tunc sic actu considerata non dicitur actu habitus.

¶ Nota autem, quòd in maiori tangitur quoddam dubium, quomodo conscientia distinguatur a lege naturali. D.S. enim in solutione nihil de hoc tangit, sed de hoc haberi potest resoluto in de Verita. Ma. 17. art. 1. ad primum, in contrarium, vnde dicit, Cõscientia dicitur lex intellectus nostri, quia est iudicium rationis ex lege naturali deductum. Et ad secundum, aliquis sibijpsi dicitur cõstitutus per legem naturalem, eo modo loquendi quo qs dicitur considerare secundùm principia; sed per conscientiam eo modo loquendi quo aliquis dicitur considerare ipso actu considerationis. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd conscientia est quoddam dictamen particulare deriuatum ex lege, & non ipsa lex naturalis. Vide alia ibidem, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa concludit, q̃ lex naturalis habitualiter tenetur, & hoc cõcedimus.

¶ Ad maiorem, si intelligitur, quod semper actu maneat, negatur. Si autem intelligitur, quòd habitu, & habitualiter maneat, minor conceditur, & dicit notanter, & benè, quòd lex naturalis pertinet ad rationem, lex videlicet naturalis hominis, quia illa est lex essentialiter dicta, quæ a toto genere pertinet ad rationem. Et de hoc supra. quæstio 91. articulo 2. ad tertium. Ad consequens, conceditur ad hunc sensum, quòd est habitus, idest aliquando habitu tenetur, sed non conceditur formaliter vel etiam identicè. Nota autem circa consequens, quòd etiam non est ꝓpriè, & formaliter admittendum, quod lex sit actus, sed terminus actus, nam ista duo realiter distinguuntur in via D.S. hoc tamen verum est, quòd quia actus, & terminus inseparabiliter se consequuntur, ideo quasi habentur pro vno quo ad efficaciam agendi, & quod vni attribuitur, attribuitur & reliquo; sic dicimus quòd actus appetitus dependeat ab actu intelligendi, vel re vt concepta est, &c.

¶ Ad id verò, quod in contrarium obijcitur dicendum, quòd de eo, quod habitualiter inest, quandoque aliquis vti non potest propter aliquod impedimentũ; sicut homo non potest vti habitu scientiæ propter somnum, & similiter puer non potest vti habitu intellectus principiorũ vel etiam lege naturali, quæ ei habitu inest propter defectum ætatis.

¶ Ad maiorem supra sæpius habita est Glosa, si scilicet non adsit impedimentum, potest enim contingere vt habens habitũ grammaticę non loquatur bonum latinum impediente ebrietate, similiter in alijs, & hoc loquendo de habitu secundo modo, quia & habitu essentialiter dicto, & eo, quod habitu tenetur, potest quis non posse vti propter impedimentum.

¶ Ad minorem, negatur ipsa ablatis impedimentis, cũ enim puer venerit ad ætatem, remotis ligamentis sensuum, tunc poterit vti habitu in quo continetur lex naturalis; immo iuxta supra dicta. q. 89. ar. 6. hoc facere tenetur, quare negatur consequentia loquendo de habitu secundo modo. Vnde quia hoc argumentũ posset præiudicare secundæ cõclusioni corporis, ideo D.S. soluit.

¶ Circa hanc solutionem nota, quòd respondet quidem de pueris, sed de damnatis, de quibus assumitur etiam in minori, nihil dicitur, sed negatur minor quo ad damnatos, quòd non possint vti habitu in quo lex naturalis continetur. Et eius falsitatem ostendit D.S. in quarto dist. vltima. q. 2. art. 1. & 3. & in de Verita. Mate. 16. ar. 3. Vnde dicit vbi iam immediatè, Synderesim extingui potest intelligi dupliciter. Vno modo, quantum ad ipsum habituale, & sic est impossibile, &c. Alio modo quantum ad actum, & hoc dupliciter. Vno modo inquantum actus synderesis intercipitur, & sic contingit non in habentibus vsum liberi arbitrij neque aliquem vsum rationis, & hoc propter impedimẽtum prouenies ex lęsione organorum corporalium a quibus ratio nostra indiget accipere. Alio modo propter hoc, quòd synderesis ad contrarium deflectitur. & sic impossibile est in vniuersali iudicium synderesis extingui, in particulare verò extinguitur quandocumque peccatur in eligendo; vis enim concupiscentiæ vel alterius passionis ita absorbet, vt in eligendo synderesis vniuersale iudicium ad particularem actum non applicet, sed hoc non est extingui synderesim simpliciter, sed secundùm quid. Vnde simpliciter loquendo concedimus, quòd synderesis nunquam extinguitur. Et ad quintum dicit ad propositum argumenti de

damnatis

damnatis malum eſt præter naturam, & ideo nihil prohibet inclinationem ad malum a beatis remoueri, ſed bonum, & inclinatio ad bonum conſequitur ipſam naturam, vnde natura manente non poteſt inclinatio ad bonum tolli in damnatis, hæc ille. Ex quibus patet, quòd cum iuxta D.S. hic in ſolutione ſecũdi, habitus quo continetur lex naturæ ſit ſynderesis, & ille nunquã poteſt extingui quo ad actum etiam, ideo lex naturæ ſemper manet habitu in ſynderesi, & etiam in damnatis, quia & in actum quandoque egreditur in ipſis, cum patiantur vermen, & remorſum conſcientiæ vt habetur in quarto vbi iam. Et per hæc patet quid ſit dicendum.

Vtrum lex naturalis contineat plura præcepta vel vnum tantùm.

V

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd lex naturalis non contineat plura præcepta, ſed vnum tantùm, lex enim continetur in genere præcepti, vt ſupra habitum eſt. * ſi igitur eſſent multa præcepta legis naturalis, ſequeretur quòd etiam eſſent multæ leges naturales.

* q.90.92.ar. 2.ad primũ.

¶ 2 Præterea. Lex naturalis conſequitur hominis naturam, ſed humana natura eſt vna ſecundùm totum, licet ſit multiplex ſecundùm partes, aut ergo eſt vnum præceptum tantùm legis naturæ propter vnitatem totius, aut ſunt multa ſecundùm multitudinem partium naturæ humanæ; & ſic oportebit, quòd etiam ea, quæ ſunt de inclinatione concupiſcibilis, pertineant ad legem naturalem.

¶ 3 Præterea. Lex eſt aliquid ad rationem pertinẽs vt ſupra dictum eſt. * ſed ratio in homine eſt vna tantũ, ergo ſolùm vnum præceptum eſt legis naturalis.

* q.90.art.1.

¶ Sed contra eſt, quia ſic ſe habent præcepta legis naturalis in homine quantum ad operabilia, ſicut ſe habent prima principia in demonſtratiuis; ſed prima principia indemonſtrabilia ſunt plura, ergo & præcepta legis naturæ ſunt plura.

¶ Hic conſequenter D.S. agit de continentia, & quaſi partibus legis naturæ, an ſcilicet conſtituatur ex multis præceptis partialibus, quæ integrẽt vnam totam legem. vel an lex naturæ ſtet in vno ſolo præcepto, ſicut ſi quæreretur, an vna ſcientia contineat ſolam vnam notitiam vel plures partiales, quæ ſimul collectæ, & ordinatæ faciant vnam totalem ſcientiam, & ergo quærit articulus iſte de continentia quaſi totius integralis. Et primò hoc facit. Secundò determinat quoddam dubium ex dictis arti 3.

¶ Reſpondeo quòd ſicut ſupra dictum eſt. * præcepta legis naturæ hoc modo ſe habent ad rationem practicam, ſicut principia prima demonſtrationum ſe habent ad rationem ſpeculatiuam, vtraq; enim ſunt quædam principia per ſe nota. Dicitur autem aliquid per ſe notum dupliciter, vno modo ſecundùm ſe, alio modo quo ad nos; ſecundùm ſe quidem quælibet propoſitio dicitur per ſe nota cuius prædicatum eſt de ratione ſubiecti, contingit tamen, quòd ignoranti definitionem ſubiecti talis propoſitio non erit per ſe nota, ſicut iſta propoſitio homo eſt rationale, eſt per ſe nota ſecũdùm ſui naturam, quia qui dicit hominem dicit rationale, & tamen ignoranti quid ſit homo, hæc propoſitio non eſt per ſe nota, & inde eſt, quòd dicit Boetius in lib. de ebdomadibus. * quædam ſunt dignitates vel propoſitiones per ſe notę communiter omnibus, & huiuſmodi ſunt illę propoſitiones quarum termini ſunt omnibus noti, vt omne totum eſt maius ſua parte, & quæ vni, & eidem ſunt æqualia, ſibiinuicem ſunt æqualia; quædam verò propoſitiones ſunt per ſe notæ ſolis ſapientibus, qui terminos propoſitionum intelligunt quid ſignificent, ſicut intelligenti, quòd Angelus non eſt corpus, per ſe notum eſt, quòd non eſt circumſcriptiuè in loco, quod nõ eſt manifeſtũ rudibus qui hoc nõ capiũt.——

* q.90.91.1. ad ſecundũ & q.91.art.4.

* In lib. an omne quod eſt bonum ſit circa princip.

¶ D.S. in hoc corpore concluſionem formaliter reſponſiuã nõ ponit expreſsè, ſed eam habet in ſolutione ſecundi argumenti, & eam deducit in corpore. Et circa hoc duo principaliter facit, primò præmittit aliqua notabilia. Secundò ex ipſis aliquas concluſiones fundamentales præambulates, ex quibus relinquit concluſionem reſponſiuam ſatis declaratam, quæ habebitur poſtea, & hoc ſecundum facit ibi. Sicut autem ens, &c. Circa primum primò ponit vnum notabile quaſi fundamentum totius materiæ iſtius. Secundò quoddam aliud notabile declaratiuum, & limitatiuum prioris ibi. In his autem, &c. Circa primum ergo eſt notandum, quòd ex illis duobus notabilibus vult oſtẽdere, quòd eſt præceptum legis naturæ, quod omnia continet. Et in primo notabili oſtendit vnam conditionem eius, quia debet eſſe primò per ſe notum ſecundùm ſe, & nobis. In ſecundò autem ſubdiſtinguit primum, quia inter per ſe nota ſecundùm ſe, & nobis eſt ordo, quia vnum eſt principiũ omnia continens, ſuper quo omnia fundantur, quare habent ordinem ad primum, & ſunt multa. Primum ergo oſtendit in primo notabili; vnde dicit, ſicut ſupra dictum eſt, &c. Et ponit virtualiter talem rationem, præcepta legis naturæ hoc modo ſe habent ad rationem practicam, &c. vt in principio litteræ; ſed primum principium ſpeculatiuum eſt p ſe notũ ſm ſe, & quo ad nos, ergo primũ principiũ in agibilibus naturalis eſt ſm ſe notũ, & quo ad nos; & cõuerſim id, quod eſt per ſe notum, eſt primum in moralibus. Pro minore diſtinguit, q aliquid dupliciter eſt per ſe notum, &c. clarè in litter a.

¶ Circa hoc primum notabile oportet notare primò, q idem eſt dicere propoſitio per ſe nota, quod non nota per medium. Eſt autem duplex medium; vnum ſimpliciter, & ex natura rei, quando videlicet eſt cauſa quare prædicatum inſit ſubiecto, & non habet neceſſariam habitudinem ex proprijs rationibus, & talis vocatur mediata ſecundùm ſe, & non per ſe nota ſecundùm ſe; ſed aliud eſt medium ſolùm quo ad nos, quia res ſecundùm ſe caret medio; quia tamen nos non apprehendimus ſub adæquato, & diſtincto conceptu, ſed rem vnam ſub diuerſis conceptibus, & vt ſtat ſub vno infert ſeipſam ſub alio, & talis eſt mediata quo ad nos, & non per ſe nota quo ad nos. Per oppoſitum eſt de immediata, quia aliqua eſt immediata ſecundum ſe, & non quo ad nos, quædã quo ad nos, & non ſecundũ ſe, quædã vtroq; modo.

¶ Nota ſecundò, quòd quando D.S. dicit, quòd propoſitio eſt per ſe nota, & immediata quando prædicatum eſt de ratione ſubiecti, non debet intelligi, quòd iſta ſit definitio propoſitionis p ſe notæ, ita quòd nulla ſit per ſe nota niſi prædicatum ſit de ratione ſubiecti; quia hoc eſſet contra eum in primò poſteriorum vbi habet, quòd cum prima paſſio prædicatur de ſubiecto proprio, quòd ſit immediata, & per ſe nota, ſimiliter cum vnum prædicamentum negatur de alio, ſimiliter cum dicitur, nix eſt alba, eſt per ſe nota ſaltem quo ad nos, ſed vult, quòd iſta ſit principaliter per ſe nota, ſed non ſola.

¶ Nota quoque, quòd dicit D.S. (cõtingit tamen) vbi clarè habetur, quòd propoſitio per ſe nota ſecundum ſe, non eſt nota, & immediata quo ad nos, & per conſequens demonſtrabilis. Et per hoc tolluntur multæ inſtantiæ aliquorum volentium, quòd principia immediata ſint demonſtrabilia, quia verum eſt quo ad nos, ſed non ſecundùm ſe, quia hominem eſſe rationale eſt ſecundùm ſe notum, non quo ad aliquem ignorantẽ rationẽ rei, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ In his autem, quæ in apprehenſione hominum cadunt quidam ordo inuenitur. Nam illud, quod primò cadit in apprehenſione eſt ens, [d] cuius intellectus includitur in omnibus, quæcunque quis apprehẽdit; & ideo primum principium indemonſtrabile eſt, quòd non eſt ſimul affirmare, & negare, quod fundatur ſupra rationẽ entis, & non entis, & ſuper hoc principio omnia alia fundantur, vt dicitur in quarto Metaphyſicæ. * ——

Dab. 541. 564. 565.

* Ariſtot. tex. 9. p mul to tex.

¶ Notat ſecundò determinando, & declarando præcedentia, nam ex prius dictis habetur, quòd primum oporteat eſſe per ſe notum; iam vult oſtendere, quòd inter per ſe nota nobis eſt ordo, quia vnum eſt quod primò apprehenditur, & eſt fundamentum aliorum ſuper quo alia fundantur; & oſtendit, quod ſit illud, quia conſtitutum ex primo apprehenſo, ſcilicet ente, vide litteram.

¶ Nota autem circa hoc notabile, quòd ex eo clarè habetur de quo aliquando aliqui de via D.S. dubitauerunt, ſcilicet quòd ens habet conceptum diſtinctum a conceptu aliorum quorumcumque, quia eſt primum apprehenſibile, & eius intellectus includitur in omnibus alijs. Poſſet autem dubitari, an ergo eſſet prædicatum quidditatiuum, ſed hoc alibi.

¶ Nota quoque hic ſententiam D.S. de primo principio inde monſtrabili, quia eſt, Nõ eſt ſimul affirmare, & negare, cuius oppoſitum quidam tenuerunt volentes, quòd ſit primum reſpectu aliquorum, ſed non ſimpliciter; ſed hoc eſt contra Philoſophũ, & commentatorem. 10. Metaphyſicæ tex. commenti. 9. &c.

¶ Sicut autem ens eſt primum, quod cadit in apprehenſione ſimpliciter, ita bonum eſt primum, quod cadit in apprehenſione practicæ rationis, quæ ordinatur ad opus. Omne enim agens agit propter finem, qui habet rationem boni, & ideo primum principium in ratione

tione practica est, quod fundatur supra rationem boni; quæ est, bonum est quod omnia appetunt, hoc est ergo primum præceptum legis, quòd bonum est faciendum & prosequendum, & malum vitandum, & super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ; vt scilicet omnia illa facienda vel vitanda pertineant ad præcepta legis naturæ, quæ ratio practica naturaliter apprehendit esse bona humana.

¶ Hic consequenter D. S. secundùm prædicta notabilia ponit duas conclusiones fundamentales præambulares ad conclusionem responsiuam. Secundam deducit, ibi. Quia verò bonũ, &c. Prima ergo conclusio est, primum principium in ratione practica est, quod fundatur super rationem boni, quæ est, bonum est quod omnia appetunt. Probatur, assumendo maiorem ex secundo notabili, in speculatiuis primum principium simpliciter est quod fundatur supra rationem entis, & super hoc principio omnia alia fundãtur ea ratione, quia ens primò simpliciter cadit in apprehensione rationis; sed sicut ens est primum quod cadit in apprehensione simpliciter, ita bonum est primum, quod cadit in apprehensione rationis practicæ, ideo primum, &c. vt conclusio habet; ita quòd hoc est primum præceptum legis, quòd bonum est faciendum, & malum vitandum, & super, &c. Et exponit D. S. statum quid sit alia supra ipsum fundari, vt scilicet omnia illa facienda, &c. vt in littera. Maior patet ex notabili secundo, & est Philosophi 4. Metaphy. vbi supra & in D. S. lect. 6. pulchrè, quia oportet principium primum esse notissimum, & per consequẽs ideo primum, quia constituitur ex notissimo', quod scilicet primò cadit in apprehensione, & quia est necessarium ad omnium aliorum cognitionem, & omnium aliorum cognitio dependet ex eo, vt solet declarari vbi iam, & primo posteriorum, quomodo primum principium ingrediatur omnem demonstrationẽ, &c. Minor probatur quo ad secundam partem, quia prima patet ex iam dictis. Ratio practica est, quæ ordinatur ad opus, sed primũ, quod cadit in rationem agentis est finis, & bonum, ergo &c. Maior nota. Minor patet, quia omne agẽs agit pp finem, & finis est primum mouens, & per consequens primum apprehensum a ratione practica vt dicebat minor. Deinde cum dicit.

¶ Quia verò bonum habet rationem finis, malum autem rationem contrarii, inde est, quòd omnia illa ad quæ homo habet naturalem inclinationem ratio naturaliter apprehendit vt bona, & per consequens vt operę prosequenda, & contraria eorum vt mala, & vitanda; secundum igitur ordinem inclinationum naturalium, est ordo præceptorum legis naturæ.

¶ Deducit secundam conclusionem præambularem, innuens ordinem præceptorum legis naturæ, & multitudinem sicut prima conclusio vnitatem. Et primò facit, quod dictum est. Secundò illam conclusionem explicat magis per reliquum corporis artic. ibi. Inest enim primò, &c. Conclusio ergo secunda correspõdẽs etiam secundo notabili supra dicto est, secundùm ordinem inclinationũ naturaliũ est ordo præceptorum legis naturæ. Pro intellectu huius conclusionis oportet notare, quod ratio naturalis dictat, quæ naturaliter conueniunt homini, & naturaliter hõ vult vel refugit; si ergo est dictamen secundùm inclinationem naturalem communem homini cum omnibus alijs, tunc est secundũ præceptum post primum simpliciter, sicut cum dictat fugiendam mortem, & fugere non esse vel appetendum esse, illud dictamen prouenit ex inclinatione communissima, quia videlicet in ea homo communicat cum omnibus alijs. Si autem ratio naturalis dictat secundum inclinationem naturalem, secũdùm quòd homo communicat cum animalibus, hoc est præceptum tertium in ordine; si autem dictet secundam inclinationem propriam, hoc est vltimũ præceptũ legis naturæ, & fundamẽtũ horũ est ex secũdo notabili, qa cõiora sunt priora; quare pceptũ tõnis naturalis fm inclinationẽ cõem oĩbus est pceptũ cõmunissimũ, qa in illo precepto oĩa cõtenĩũr, licet nõ oĩa modo intelligibili, lapis enĩm appetit esse, & fugit non esse sicut, & quælibet substantia. Et ergo vult conclusio, qp fm ordinẽ inclinationũ naturaliũ est ordo pceptorum, i. illud præceptum, quod procedit ex inclinatione, quæ est cõis homini, & omnibus alijs, est communius, & sic consequẽter, vt dictum est. Hoc notato probatur conclusio assumendo explicationem prioris conclusionis pro maiore, & arguitur sic, oĩa illa facienda vel vitanda pertinent ad præcepta legis naturę, quę ratio practica naturaliter apprehẽdit vt bona humana; sed ratio naturaliter apprehendit vt bona, & per consequens vt operę prosequenda, & contraria eorum vt mala, & vitanda ad quæ habet naturalem inclinationem, ergo sequitur conclusio, qp fm ordinẽ inclinationum naturalium, &c. Maior patet ex dictis, quia hoc est fundari supra primum præceptum legis naturæ dictum, quod dicit bonum faciendum, malum fugiẽdum ergo omnia illa, &c. vt dicit maior. Minor quo ad primã partẽ. f. qp tõ naturaliter apprehendit bona ,pſequenda, quia hoc euidẽter fundatur supra primo principio legis naturæ. Sed secunda pars probatur. f. & cõtraria eorum vt mala, & vitanda, quia bonum habet rationẽ finis, malum autem rationem contrarij, ergo sequitur, qp sicut bonũ est ,pſequẽdũ, ita malũ oppositũ fugiendũ eadẽ ratione; si enĩm malũ habet rõnẽ cõtrarij ipsi bono, & fini, sequitur benè, qp sicut finis est appetibilis, quòd malum sit fugibile. Consequenter ibi,

¶ Inest enim primò inclinatio hominis ad bonum secundùm naturam in qua communicat cum omnibus substantijs, prout scilicet quælibet substantia appetit cõseruationem sui esse secundùm suam naturam, & secũdum hanc inclinationem pertinẽt ad legem naturalem ea, per quæ vita hominis conseruatur, & contrarium impeditur.

¶ Explicat præcedentem secundam conclusionem, & ex his, q̃ pro ea ponit potest haberi talis conclusio explicatiua secundæ. Triplex est ordo præceptorum legis naturæ, idest triplicia sunt præcepta legis naturalis in homine post primum, quædam communissima, quædam minus communia, quædam specialia homini, probatur conclusio assumendo præcedentem conclusionem pro fundamento, & maiore; secundum ordinem inclinationum naturalium. Cin homine est ordo. f. communitatis maioris, & minoris communitatis, & ordo apprehẽsionis præceptorum legis naturæ; minor suppletur. Sed est triplex ordo inclinationis naturalis in homine. f. communissimę, minus communis, & specialis & propriæ, ergo sequitur conclusio, qp est triplex ordo præceptorum. Maior patuit. Minor deducitur secundum tres partes quo ad secundam ibi. Secundò inest, &c. quo ad tertiam, Tertio modo, &c. Quo ad primam partem de communissima inclinatione sic, quia inest primò inclinatio hominis ad bonum secundùm naturam in qua communicat cum omnibus substantiis, prout quælibet substantia, &c ergo prima pars minoris vera.

¶ Nota, qp antecedens dicit cum omnibus substantiis, quia accidentia propriè non habent esse, sed sunt entis dispositio, & ergo dicit cum substantijs. Circa istam minorem D. S. notat vnũ notabile vel corollarium, declarans quæ sint illa præcepta communissima fundata super hac inclinatione communissima, & quæ sint de lege naturæ isto modo, ibi. Et secundùm hanc, &c. clarè in littera, quia omnia per quæ vita conseruatur, & mors impeditur, &c. Deinde ibi.

¶ Secundò inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secundùm naturam in qua communicat cum cæteris animalibus; & secundùm hoc dicuntur ea esse de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit, vt est commixtio maris & fœminæ, & æducatio liberorũ, & similia.

¶ Declarat secũdam partẽ minoris supra dictæ, quia inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secũdũ naturã in qua communicat cum cæteris animalibus, ergo. Secunda pars minoris vera, &c. Adiungit iterum notabile ibi. Et secundùm hoc, qđ ostendit, quæ sint præcepta huiusmodi magis specialia, & de hoc in iustitutis titu. de Iure natu. in principio. Et in decretis distin. I. ius naturale, &c. Tunc ibi.

¶ Tertiò inest homini inclinatio ad bonum secundùm naturam rationis, quæ est sibi propria, sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc, quòd veritatẽ cognoscat de Deo, & ad hoc, quòd in societate viuat, & secũdùm hoc ad legem naturalem pertinent ea, quæ ad huiusmodi inclinationem spectant; vtpote quòd homo ignorantiam viter, quòd alios non offendat, cum quibus debet conuersari, & cætera huiusmodi, quæ ad hoc spectant.

¶ Ostendit tertiam partem sepedictæ minoris, quia inest homini inclinatio naturalis secundùm naturã rationis, quæ est sibi propria ergo, &c. Notabile item adiungit, quæ sint de lege naturæ isto modo, ibi. Et ad hoc. Ex omnibus istis habetur conclusio responsiua, quæ ponitur ad secundum talis. Multa sunt præcepta legis naturæ in seipsis, & explicitè, quæ tñ conueniunt in vna ratione. Prima pars patet ex præcedenti conclusione, qa sunt triplicia, ergo plura, & triplicia in genere, & cõtinẽt sub se multa specialia. Secunda pars patet ex prima cõclusione, qa oĩa cõicant in hoc, qa bonũ est faciẽdum, malum vitãdũ, ergo conclusio vera.

¶ Nota simile huius conclusionis ex secunda secundæ, qa vnũ est credibile, quòd omnia credibilia in se continet implicitè, & tamen sunt multa credibilia explicita, sicut in hoc, quod habet Apostolus ad Hebre. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quia se inquirentibus remunerator est, cõtinet enim articulos de creatione, & gubernatione, & omnia mysteria implicitè, sed alij artic. explicat illud cõe credibile; sic in illo præcepto bonũ est faciendum, &c. omnia implicitè cõtinentur, sed alia

explicantur

explicantur ſm maiorē, & minorem communitatem, vt patuit.

ARGVMENTVM in contrariū eſt ex prima parte concluſionis reſponſi. q̄a etiā principia indemonſtrabilia communicant in vna radice, ſcilicet in primo ſimpliciter, ſic in ꝓpoſito.

¶ Ad primum ergo dicēdum, quòd omnia iſta præcepta legis naturæ inquantum referuntur ad vnum primum præceptum habent, rationem vnius legis.

¶ Maior vera, ſed dico, quòd non quæcumque diuerſitas præceptorum cauſat diuerſitatem legum, ſed illorum præceptorū, quæ non communicant in vna radice, ſed ſunt omnino diſparata, & non pendent ex vno. Vltra ſi igitur, &c. dico, quòd ſi eſſent multa non prodeuntia ex vna radice ſequeretur, &c. ſed negatur ſequela, quia antecedens interemptum eſt, &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd omnes huiuſmodi inclinationes quarumcumque partiū naturæ humanæ, puta concupiſcibilis, & iraſcibilis, ſecundùm ꝙ regulantur ratione, pertinēt ad legem naturalem, & reducuntur ad vnum primum præceptum, vt dictum eſt; & ſecundùm hoc ſunt multa præcepta legis naturæ in ſeipſis, quæ tamen communicant in vna radice.

* In corp. art.

¶ Maior conceditur, & etiam minor, ſed dico, ꝙ eſt multiplex ſecundùm partes. Vltra, aut ergo, &c. dico, ꝙ eſt vnū primū principale ſimpliciter propter vnitatem totius, quod regitur vna ratione, quæ habet vnum dictamen communiſſimum in quo omnia radicantur; & ſunt plura, & multa ſecundaria, propter diuerſas inclinationes diuerſarum partium, quas habet idem homo vt patuit. Vltra, & ſic oportebit, &c. conceditur, ꝙ ea, quæ ſunt de inclinatione concupiſcibilis ſecundum ꝙ moderantur ratione pertinent ad legem naturæ, & reducuntur ad primū præceptū, & hoc nullū inconueniens. Sed verū, quòd fomes nō eſt de lege naturali, vt patuit ſupra, ſed inclinatio ſenſualitatis vt regulatur ratione, & procedit ex inclinatione communi cum animalibus, ſed eſt de lege naturæ in homine vt moderatur.

¶ Nota autem, quòd homo dicitur habere multas partes virtuales, quia in natura humana continet virtualiter, quod eſt naturæ in cōi, & naturæ animalis, & humanæ, & naturā humanam ſequitur inclinatio, quæ eſt cōcupiſcibilis, & iſta vt regulatur ſecundùm rationem eſt de lege naturæ; non autem ſunt multæ partes naturæ humanæ quaſi eſſent multæ naturæ actu in homine, ſed vna continens plures virtualiter; ſicut ſolet dici, quòd anima rationalis continet vegetatiuam ſenſitiuam, &c. & quamlibet ſequitur ſua inclinatio ſecundùm quam eſt præceptū legis, & omnia iſta radicantur in vno præcepto, vt dictum eſt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio etſi in ſe vna ſit, tamen eſt ordinatiua omnium, quæ ad homines ſpectāt & ſecundùm hoc ſub lege rationis continentur omnia ea, quæ ratione regulari poſſunt.

¶ Maior conceditur. Minor eſt vera, ſed tamen ratio vna exiſtens eſt omnium ordinatiua, quæ ſunt in homine, in quibus cū alijs communicat, & in proprijs, & ergo habet multa dictamina, & præcepta ſecundum varias inclinationes, quare negatur conſequentia, & ratio tangitur in ſolutione.

Vtrum omnes actus virtutum ſint de lege naturæ.

X 4 di. 3. q. 1. ar. 3. q. 1. ad 3.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd non omnes actus virtutum ſint de lege naturæ; quia vt ſupra dictum eſt.* de ratione legis eſt vt ordinetur ad bonum commune, ſed quidam virtutum actus ordinātur ad bonum priuatum alicuius, vt patet præcipuè in actibus temperantiæ; non ergo omnes actus virtutum legi ſubduntur naturali.

* q. 90. ar. 2.

¶ 2 Præt. Omnia peccata aliquibus virtuoſis actibus opponuntur, ſi igitur omnes actus virtutum ſint de lege naturæ, videtur ex cōſequenti, ꝙ oīa peccata ſint cōtra naturā, qđ tñ ſpecialiter de quibuſdā peccatis dicit.

¶ 3 Præt. In his, quæ ſunt ſecundū naturā omnes cōueniunt, ſed in actibus virtutum non oēs cōueniūt; aliquid em̄ eſt virtuoſum vni, qđ eſt alteri vitioſum, ergo non omnes actus virtutum ſunt de lege naturæ.

* Damaſcen. li. 3. cap. 14.

¶ Sed contra eſt, quod Damaſcenus dicit in 3. lib.* quòd virtutoſ ſunt naturales, ergo & actus virtuoſi ſubiacent legi naturæ.

¶ Hic determinat quoddam dubium ex dictis, dictū eſt enim arti. 2. quòd de lege naturali ſunt omnia ad quæ homo habet naturalem inclinationem, ita quòd dictamen tali inclinationi conforme eſt præceptum legis naturæ. Ex hoc autem ſtatim ſequitur reſponſio ad præſens quæſitum, ſcilicet quòd actus virtutū ſunt de lege naturæ, ideo poſt dicta quærit de hoc, &c

¶ Reſpondeo dicendum, quòd de actibus virtuoſis dupliciter loqui poſſumus. Vno modo inquantum ſunt virtuoſi. Alio modo inquantum ſunt tales actus in ꝓprijs ſpeciebus cōſiderati.

¶ D. S. diſtinctè reſpondet ad quæſitum, vnde primò præmittit diſtinctionem bimembrem. Secundò ſubiungit duas concluſiones reſponſiuas, primā ibi. Si igitur, &c. ſecundā ibi. Sed ſi &c. Quo ad primū, notabile diſtinctiuū eſt, de actibus virtuoſis poſſumus loqui dupliciter. Vno modo formaliter ſecūdùm rationem communem virtuoſitatis, inquantum ſunt virtuoſi. Alio modo inquantum ſunt tales actus in proprijs ſpeciebus conſiderati, ſicut & ſupra dictum fuit, quòd poſſumus loqui de bono ſecundùm rationem communem, & ſecundùm ſpecialem rationē, & non quicquid conuenit bono ſecundùm rationē cōem, cōuenit bono ſpeciali, quia primo modo opponitur omni malo non ſecundo modo. Similiter dictum fuit de operibus carnis.

¶ Si igitur loquamur de actibus virtutum inquantū ſunt virtuoſi, Sic omnes actus virtuoſi pertinent ad legem naturæ. Dictum eſt enim quòd ad legem naturæ pertinet omne illud ad quod homo inclinatur ſecundū ſuam naturam. Inclinatur autem vnumquodque naturaliter ad operationem ſibi conuenientem ſecundùm ſuam propriam formam, ſicut ignis ad calefaciendum vnde cum anima rationalis ſit propria forma hominis, naturalis inclinatio ineſt cuilibet homini ad hoc, quod agat ſecundùm rationem, & hoc eſt agere ſecundùm virtutem. Ar. præc.

¶ Hic conſequenter ſecundùm prædictam diſtinctionē D. S. reſpondet ad quæſitū, & eſt prima cōcluſio; ſi loquamur de actibus virtutum inquantum ſunt virtuoſi, &c. Hanc concluſionem primò probat. Secundò eam reſumit cum ipſa probatione per viam compendii, ibi; Vnde ſecundū hoc. Probatur ergo concluſio; Ad legem naturæ. ſ. in homine pertinet omne illud, ad quod homo inclinatur ſecundum naturam, ſed cuilibet homini ineſt naturalis inclinatio ad hoc, quòd agat ſm rationem, qđ eſt agere ſm virtutem, ergo concluſio vera Maior patet ex ar. ſecundo.

¶ Nota autem, quòd lex naturalis propriè loquendo ſub rōne legis eſſentialiter, & propriè capta, ſolùm habet locum in natura rationali, vt patuit ſupra, ideo cum D. S. loquitur de lege naturali abſolutè, ſemper intelligendum eſt in homine; loquimur enim nunc principaliter de lege naturali hominis non Angeli, in quo etiam eſt lex naturalis, ſed non ſicut in homine; quia in Angelo non ſunt tam multæ inclinationes naturales ſicut in homine, in Angelo enim eſt ſola inclinatio intellectualis, in homine autem, qui eſt omnis creatura, ſunt plures inclinationes, & p conſequens multa præcepta legis naturæ. Minor probatur, vnū quodque inclinatur naturaliter ad operationem ſibi conuenientē ſecundùm propriam formā, ſed anima rationalis eſt forma hominis quam conſequitur inclinatio ad agendum ſecundū rationem, igitur ſequitur minor. Maior iſta declaratur exēplo de igne qui naturaliter inclinatur ad calefaciendum, quia principiū calefactionis cōſequitur formam ſuam, &c. Minor nota extra litterā, quia animā ſequitur ſeminarium virtutū, & ſyndereſis, & lumen naturale, quæ deprecantur ad optima; & patuit illa minor ſupra q. 71. ar. 2. vbi declaratum fuit, quòd vitium eſt contra naturam hominis vt ſic, & per conſequens virtus eſt ſecundùm naturam, & naturaliter appetita, ſaltem appetitu, qui eſt inclinatio naturalis perfectibilis ad perfectionem; ſic enim vnumquodque inclinatur naturaliter ad comparationem per perfectionem cōuenientem, eſto non ſemper actu elicito.

¶ Vnde ſecundùm hoc omnes actus virtutum ſunt de lege naturali, dictat enim hoc naturaliter vnicuique propria ratio vt virtuosè agat.

¶ Reſumit præcedentem concluſionem cum ipſa probatione iam facta per viam compendii, & poſſet ſecundò ſic arguiſ; omne illud eſt de lege naturæ, quod vnicuique naturalis ratio dictat, ſed illa dictat vnicuique quòd virtuosè agat, igitur virtuosè agere, quod eſt actus virtutum, eſt de lege, & dictamine naturalis legis. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed ſi loquimur de actibus virtuoſis ſecūdum ſeipſos prout ſcilicet in proprijs ſpeciebus conſiderātur, ſic non omnes actus virtuoſi ſunt de lege naturæ; multa enim ſecundùm virtutem fiunt, ad quæ natura non primò inclinat, ſed per rationis inquiſitionem ea hoies adinuenerunt quaſi vtilia ad bene viuendū.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam quo ad ſecundum

Digitized by

cundū membrū prædictæ distinctionis talē. *Si loquamur de actibus virtuosis,&c.* vt in principio litteræ. Nota pro intellectu huius cōclusionis, qa posset esse prauus intellectus, quasi aliqs actus virtutis de p se,& ex ꝓpria rōne nō esset de lege naturæ, vtputa, ꝙ tēperatè viuere iustè viuere, nō esset de lege naturæ, qa etiam sunt actus in specie consideratī. Sed illa nō est mens D.S. Quare oportet aduertere, ꝙ aliqui actus ſm spēm cōsiderati nō hñt esse virtuosum,& tñ virtuosè fiū,& sunt virtuosi ſm ꝙ fiūt,& de hoc patebit infra q.95.ar.2.& alibi; qa qdā actus nō hñt vigorē ex lege naturali,& in principio nihil refert, an sic vel aliter fiāt; sed sunt qdā determinationes legis naturæ,& hñt vigorē solū ex lege humana, & postq̄ lege humana determinata sunt, sic virtuosè fiūt,& laudabiliter, sed lex naturę eos nō statuit nec dictauit, vt patet; qa lex naturæ dictat, ꝙ malefactor punitēdus est, sed ꝙ tali vel tali pœna puniat, lex naturalis nō dictat, sed hoc determinat lex humana,& tñ cōstat, ꝙ talis punitio determinata a lege humana virtuosus actus est. Quare D.S. notanter dicit. Sic non oēs sunt de lege naturæ, qa aliqui etiā in specie cōsiderati sunt de lege naturæ,& sequūtur ex ea tanquā conclusiones, vt tēperatè viuere, iuste viuere,& breuiter actus omniū virtutū. Sed D.S. vult, ꝙ non oēs actus virtuosi, quæ hñt virtuositatem ex determinatione humana, ita ꝙ iustè facere est de dictamine legis naturæ, sed occidere malefactorē hoc mō, qđ ex ā pōt esse iustū, talis occisio etiā in specie cōsiderata, nō est de dictamine legis naturæ, quare illa cōclusio principaliter intelligit de actibus virtuosis, q̄ determinant lege humana,& hoc patet intuēti rōnē statim ponendā.

¶ Nota secūdò, ꝙ posset esse alius intellectus istius cōclusionis, qa vt patuit supra. Virtus moralis aliqua cōsistit in medio rationis quo ad nos. Cōstat autē, ꝙ aliqd est cōmēsuratū illi, & nō alteri pp diuersām vtriusq; cōditionē,& qđ illi est tpatū, illi non esset tpatū; quare loquēdo de virtutis actu in particulari, puta de tpantiæ actu cōparato ad illū vel illū, nō est de lege naturæ, immo nō est ſm rōnē rectā etiā humanā. Quia qđ est materia virtutis in ordine ad vnū, esset materia vitij in ordine ad alīū. Sed primus intellectus vē esse cōformior D.S. in probatione, & quo ad verba conclusionis, qa dicit de specie actus. Secūdus actus intellectus esset magis de actu idiuidualiter accepto. Aliquis cū actus in cōi, & in specie est virtuosus in aliqua regione, & non in alia. His notatis ꝓ intellectu cōclusionis. Probatur cōclusio post D.S. tali assumpto. Multa ſm virtutē fiūt ad q̄ natura nō primò inclinat, sed p rōnis inquisitionē ea hoīes inuenerūt, quasi vtilia ad bene viuēdū quæ ſ. virtuosè fiūt, adinuēta, ergo cōclusio secūda vera. Tenet consequentia clarē, qa illa dicuntur de lege naturæ, ad q̄ natura inclinat primò. ſ. natura cōmunissima, vel generica vel specifica hoīs, q̄ est rō; quare benè sequitur natura nō primò inclinat tanquā ad ea, q̄ hñt vigorē ex inclinatione naturali, ideo nō sunt de lege naturę, & ergo postea sūt inuēta p rōnis inquisitionē. Ad ea cū, quæ natura primò inclinat nō est opus inquisitione, & cū talia fiant virtuosè, sequitur cōclusio. Antecedens patet, qa in ciuitatibus multæ sunt determinationes sapiētū, q̄ virtuosè fiūt, q̄ sunt inuēta p rōnē; vbi in principio parum referebat, an sic vel aliter fierent, & de hoc postea, patet igitur conclusio.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione, quia actus virtuosi vt sic sunt de inclinatione prima naturæ hominis, vt homo est; sed cū hoc stat, ꝙ aliqui sunt virtuosi solū p inquisitionē, & determinationē rōnis inquisitiuæ, quæ ratio accipit postquam determinatum est, quia sunt virtuosa, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ temperantia est circa concupiscentias naturales cibi, & potus, & venereorū, quæ quidē ordinantur ad bonū cōe naturæ sicut & alia legalia ordinātur ad bonū cōmune morale.

¶ Maior conceditur, sed est multiplex bonū commune, naturale, & morale, sicut & est inclinatio consequens naturam, vt sic cōem, & naturā specialē vt sic, & quælibet inclinatio est in bonū; inclinatio eīn communissima est in bonum naturale, sed inclinatio hoīs vt sic, est in bonū cōe morale. Ad minorē, negatur, quòd actus virtutū vt sic ordinentur in bonū priuatū tm̄. Ad ꝓbationē dr̄, ꝙ actus tēperantiæ ordinantur ad sustentationē, & cōseruationē naturæ, quæ conseruatio naturæ fit etiā mediante cōseruatione huiusmodi naturæ; conseruatio autem naturæ est bonū commune vt patet, alias periret totum vniuersum, & ordo eius; sicut bona legalia, quæ sunt, ſ. iusta, quia determinata a sapientibus, & ordinantur ad bonum commune morale, vt homines virtuosè, & benè conuiuant. Quare negatur consequentia, & dicuntur legalia, quæ sunt statuta per legem positiuam humanam, talia enim ordinantur ad bonum commune morale.

¶ Ad secundum dicendū, quòd natura hominis potest dici vel illa, quæ est propria homini, & secundū hoc omnia peccata inquantum sunt contra rationem, sunt etiam contra naturam, vt patet per Damas. in 2. lib. * vel illa, quæ est cōmunis homini, & alijs animalibus, & secundùm hoc quædam specialia peccata dicūtur esse cōtra naturā, sicut contra commixtionē maris, & fœminę, quæ est naturalis omnibus animalibus, est concubitus masculorū, qđ specialiter dicitur vitiū contra naturā.

* Damas. c.40.& c.41.

¶ Maior conceditur, sed tamen sunt aliqua peccata, quæ etiā opponuntur inclinationi naturali, quam homo habet communem cum alijs animalibus. Vltra. Si igitur. Dico, ꝙ omnes actus virtutum sunt de lege naturæ, quæ sequitur inclinationem hominis vt homo est. Vltra videtur, &c. Conceditur, ꝙ omnia peccata sunt contra naturam hominis propriam. Vltra. Quod tamē, &c. Dico, quòd dicitur specialiter de quibusdā, quòd sunt contra naturam hominis communem cum animalibus alijs, vt patet in solutione; De materia istius solutionis vide D.S. de Malo Materia 15. ar. 1. ad 2.& secūda secundæ. q. 154. quia omnis luxuria, & fornicatio est contra naturam hominis vt sic. Sed quædam peccata sunt contra naturam communem cum bestijs, quæ abhominantur huiusmodi luxuriam. Vide D.S. in postilla ad Roma. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de actibus secundùm seipsos cōsideratis, sic enim propter diuersas hominis conditiones contingit, quòd aliqui actus sunt aliquibus virtuosi tanquam eis proportionati, & conuenientes, qui tamen sunt alijs vitiosi tanquā eis non proportionati.

¶ Ad maiorem in his, quæ sunt secundum naturā, omnes cōueniunt. conceditur, quia talia sunt secundum inclinationē omnibus coem, & præsertim quo ad principia, & etiā conclusiones vt in pluribus, vt patet ar. sequenti. Ad minorem, vera est loquēdo de actibus virtutum ſm speciales rationes, & qui sunt virtuosi ex determinatione humana, sicut videmus aliqua iustè fieri, & benè in aliqua regione, quæ in alia essent abhominabilia, similiter aliquid est temperatum illi, vel iustum, quod alteri non est, quare probat secundam conclusionem, &c.

Vtrum lex naturalis sit vna apud omnes.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd lex naturæ non sit vna apud omnes. Dicitur enim in decretis di. prima. * quòd ius naturale est, quod in lege, & in Euangelio continetur, sed hoc non est commune omnibus, quia vt dicitur Ro. 10. Non omnes obediūt Euāgelio, ergo lex naturalis non est vna apud omnes.

* 1.dist.5. ca.1.& 2. Hugo. de sanct. vict. li.2. de sacra. c.8. * Ia prin.

¶ 2 Præterea. Ea quæ sunt secundùm legem, iusta esse dicuntur, vt dicitur in 5. Ethicorum. * sed in eodē libro dicitur, quòd nihil est ita iustum apud omnes qn apud aliquos diuersificetur, ergo etiam lex naturalis nō est apud omnes eadem.

* Arist. 5. & 6. c. 4. & 7.

¶ 3 Præt. Ad legem naturæ pertinet id, ad quod homo secundùm naturam suam inclinatur, vt supra dictū est. * sed diuersi homines naturaliter ad diuersa inclinātur, alij quidem ad concupiscentiam voluptatum, alij ad desideria honorum, alij ad alia; ergo non est vna lex naturalis apud omnes,

* Arist. 1. hoc ius q.

¶ Sed cōtra est, quod Isidorus dicit in libro Ethimologiarum. * Ius naturale est commune omni rationi.

Isidorus lib. 5. cap. 4.

¶ Hic consequenter D.S. inquirit de ꝓpriētatibus legis naturę & de tribus. ſ. de vniformitate, & immutabilitate, & de tertia ex his duabus consequente, scilicet perseuerantia eius in cordibus hominum. Circa primum igitur quærit vt dictum est.

¶ Rēspōdeo dicendum, quòd sicut supra dictū est. * ad legem naturæ pertinent ea ad quæ homo naturaliter inclinatur, inter quæ homini proprium est vt inclinetur ad agendum secundùm rationem; ad rationem autem pertinet ex communibus ad propria procedere, vt patet ex primo Physicorum. *

* Arist. hoc ius q.

* Arist. 2. phi. 9.

¶ D.S. incorpore ita procedit primò ponit quoddam notabile ex quo dependet totum corpus articuli, secundò subiungit quasdam conclusiones præambulares, ibi. Sic igitur in speculatiuis, &c. tertiò infert ex dictis conclusionem responsiuam, ibi. Sic igitur dicendum, &c. Quo ad primum primò notat conuenientiam inter rationem speculatiuam, & practicam, secundò differentiam, ibi. Aliter lumen, &c. Ostendit ergo conuenientiā, quia videlicet ad legem naturæ pertinent ea, ad quæ homo naturaliter inclinatur, vt patet ex art. 2. Sed proprium est homini vt ad ea inclinetur secundum rationem, sed ad rationem pertinet procedere a communibus ad propria vt patet primo Physicorum, & hoc est commune rationi speculatiuæ, & practicæ. Tunc ibi.

¶ Aliter

¶Aliter tamen circa hoc ſe habet ratio ſpeculatiua, & aliter practica; quia enim ratio ſpeculatiua præcipuè negociatur circa neceſſaria, quæ impoſſibile eſt aliter ſe habere, abſque aliquo defectu inuenitur ueritas in concluſionibus proprijs, ſicut, & in principijs cõmunibus; ſed ratio practica negociatur circa contingentia, in quibus ſunt operationes humanæ, & ideo, & ſi in communibus ſit aliqua neceſſitas, * quantò magis ad propria deſcenditur, tantòmagis inuenitur defectus.

* Alias ueritas.

¶Notat dr̃iam inter rõnem ſpeculatiuam, & practicam præſertim quo ad propria, & particularia, & rationẽ diuerſitatis primò ponit; quia ſpeculatiua negociatur circa neceſſaria. ſ. tam cõia, q̃ propria, q̃ impoſſibile eſt aliter habere. Rõ aũt practica negociat circa contingentia, quia operationes humanæ ſunt circa cõtingẽtia; & ergo ſequitur dr̃ia, ꝙ in ſpeculatiuis inuenitur ueritas in cõcluſionibus, & in principijs, ſed in his, q̃ ſunt practicę rõnis, q̃uis inueniat aliqua neceſſitas, & ſp veritas; ſed q̃tò magis ad particularia deſcẽdit, in q̃bus ſunt operationes circa q̃ tãto magis ſuenit defectus, q̃a ibi occurrit uaria mutabilitas, & multæ circũſtantiæ.

¶Nota, ꝙ ſicut in naturalibus incertitudo, & mutabilitas, & cõtingentia eſt ex materia, neceſſitas aũt eſt de per ſe ex forma, ita in moralibus neceſſitas, & certitudo ex uniuerſalitate eſt, contingentia aũt, & mutabilitas eſt ex particularitate; nam circa opus in particulari agendũ uaria occurrũt, quæ ingerunt incertitudinẽ, & variabilitatẽ; certum eſt enim, quia nulli eſt facienda iniuria, ſed vt hic factum fiat ſine iniuria ubi multæ circunſtantiæ, & diuerſitates concurrunt, ibi eſt difficultas, vt videbitur magis poſtea; habetur ergo ex iſto notabili, ꝙ quia lex naturæ eſt rationis, quę, p̃cedit, & primò cognoſcit uniuerſalia deinde particularia; ideo & in lege naturæ ſunt aliqua communia præce, pta aliqua particularia, & ad illa ſe habet aliter ratio practica aliter ſpeculatiua.

¶Sic igitur in ſpeculatiuis eſt eadem ueritas apud omnes tam in principijs, quàm in concluſionibus, licet veritas non apud omnes cognoſcatur in concluſionibus, ſed ſolùm in principijs, quæ dicuntur communes conceptiones. In operatiuis autem non eſt eadem ueritas, vel rectitudo practica apud omnes quantum ad propria; ſed ſolùm quantum ad communia; & apud illos apud quos eſt eadem rectitudo in proprijs, non eſt æqualiter omnibus nota.

¶Hic conſequenter. D.S. ſubiungit duas concluſiones præambulares, ſecundam ibi. Sic igitur patet &c. prima ergo eſt. Eadem eſt ueritas apud omnes &c. vt in litera vſque in finem.

¶Nota aũt, ꝙ eſſe eandem notitiam eſt eadem ſentire de principijs, ita ꝙ omnes eſtiment ea vera, & per oppoſitum non eſſe eandem notitiam eſt aliquem tenere verum, aliquem tenere falſum; Iſta concluſio habet ſex partes, & patẽt oẽs ex notabili p̃cedenti, prima pars patet. ſ. ꝙ in ſpeculatiuis ſit eadẽ ueritas in principijs, & concluſionibus; tã in principijs, q̃ in concluſionibus inuenitur ueritas abſque defectu, & neceſſitas; ergo prima pars vera, conſequentia nota, antecedẽs patuit. Secunda pars. ſ. ꝙ veritas, non cognoſcat apud oẽs in cõcluſionibus patet; quia propria & particularis veritas non cognoſcit apud oẽs; igit̃ tenet cõſequentia; q̃a concluſiones ſunt particulares. Antecedẽs patet, q̃a ſolùm cõia ſunt nota apud oẽs &c. Tertia pars. ſ. ꝙ ſolũ in principijs, patet, quia dñr cões conceptiones, q̃a videlicet in conceptu, & intellectu oĩum eadẽ; igit̃ &c. Quarta, & Quinta partes patẽt ſimul ex notabili. ſ. ꝙ in operatiuis non eſt eadẽ veritas, vel rectitudo practica apud oẽs q̃tum ad propria, ſed ſolũ q̃tum ad cõia; q̃a in ꝓprijs non habent neceſſitatẽ, ſed ſolũ in cõibus; igitur partes iſtæ verę. Sexta pars. ſ. ꝙ apud illos apud quos eſt eadem veritas, & rectitudo in proprijs non ſit æqualiter nota, patet; quia aliquis ſapiens, & prudens plus cognoſcit de proprijs, & particularibus, q̃ alius ſimplex; & patet per ſimile in ſpeculatiuis, & patebit infra de latrocinio &c. Deinde cum dicit.

¶Sic igitur patet, quòd quantum ad communia principia rationis, ſiue ſpeculatiuę, ſiue practicę eſt eadem veritas, ſeu rectitudo apud omnes æqualiter, & nota.

¶ Infert ex præcedenti concluſione, & etiam notabili ſecundã concluſiõnem præambularem, expreſſius comparantem rationẽ ſpeculatiuam, & practicam penes conuenientiam, & differẽtiam in certitudine, uel ueritate, & notitia communium, & propriorũ; & eſt iſta concluſio, Quãtũ ad communia principia rationis, ſiue ſpeculatiuę, ſiue practicę, eſt eadẽ ueritas, ſiue rectitudo apud omnes, & æqualiter nota; quantum verò ad proprias concluſiones rationis ſpeculatiuę eſt eadem ueritas apud omnes, non tñ æqualiter nota, ſed quantum ad proprias cõcluſiones rõnis practicę, nec eſt eadem ueritas, ſeu rectitudo apud omnes, nec ẽt apud quos eſt eadem, eſt æqualiter nota. Iſtã concluſionem probat ſpecialiter, & ponit quo ad ſingulas tres partes. Secũdam, ibi. Quantum verò ad proprias &c. tertiam ibi. Sed quantum ad proprias &c. prima ergo pars patet ex notabili, & præcedenti concluſione; quia cõmunia principia veriuſque rationis ſunt neceſſaria. i. ſemper vera, & quia communia; ideo æqualiter nota, patet ex dictis clarè.

¶ Quantum verò ad proprias concluſiones rationis ſpeculatiuę, eſt eadem ueritas apud omnes, non tamen æqualiter omnibus nota. Apud omnes enim uerum eſt, quòd triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, quamuis hoc non ſit omnibus notum.

¶Ponit & probat ſecundam partẽ p̃cedentis concluſionis exẽplariter, & tali aſſumpto, apud omnes uerum eſt, ꝙ triangulus habet tres &c. q̃uis hoc non ſit omnibus notum; ergo ſecũda pars vera, antecedens pro prima parte patet, q̃a eſt vniuerſale poſteriori ſticũ triangulũ habere tres, quod nõ eſt in quodã q̃dẽ ſic, in quo dã q̃dẽ nõ ſic, ſed de oĩ, & ſp. Secũda pars añcedẽtis patet, q̃a aliq̃ æſtimant eſſe uerũ aliq̃ nõ; pñt enim de concluſionibus eſſe contrariæ opiniones, & hoc eſt non eſſe omnibus notũ. Deinde ibi.

¶Sed quantum ad proprias concluſiones rationis practicę, nec eſt eadem ueritas, ſeu rectitudo apud omnes, nec etiam apud quos eſt eadem, eſt ęqualiter nota. Apud omnes enim hoc rectum eſt, & uerum, vt ſecundùm rationem agatur. Ex hoc autem principio ſequitur quaſi concluſio propria, quòd depoſita ſint reddenda, & hoc quidẽ, ut in pluribus verum eſt; ſed poteſt in aliquo caſu contingere, quòd ſit damnoſum, & per conſequẽs irrationabile, ſi depoſita reddantur; puta ſi aliquis petat ad impugnandum patriam, & hoc tantò magis inuenitur deficere, quantò magis ad particularia deſcenditur, puta ſi dicatur, quod depoſita ſint reddenda cum tali cautione, vel tali modo. Quantò enim plures conditiones particulares apponuntur, tantò pluribus modis poterit deficere, vt non ſit rectum, vel in reddendo, vel in non reddendo.

¶Subiungit tertiã partem, quæ probatur ex illo cõi principio, quod eſt apud oẽs rectum, & uerum, vt ſ ẽm rõnem agatur, ſequit quaſi concluſio, propria depoſita ſunt reddenda, ſed hoc licet, vt in pluribus verũ ſit, & rectũ, tñ ꝓt in aliquo caſu contingere, ꝙ ſit damnoſum, & per cõſequens irrõnabile, & nõ rectũ ſi depoſita reddant; ergo tertia pars uera, ꝙ ſ. in ꝓprijs nõ eſt eadẽ veritas. i. non ſp hñt tales concluſiones ueritatẽ, & rectitudinẽ moralem. Maior nota. Minorem D.S. declarat clarè, puta ſi aliquis &c. Alia pars partialis. ſ. ꝙ non æqualiter nota, relinquitur de ſe clara, q̃a & ſic eſt in ſpeculatiuis, & patebit circa reſpõſiuam in fine, quia aliqui habent æſtimationem de tali proprio, ꝙ ſit falſum &c.

¶Sic igitur dicendum eſt, quòd lex naturæ quantum ad prima principia communia eſt eadem apud omnes, & ſecundùm rectitudinem, & ſecundùm notitiam; ſed quantum ad quædam propria, quæ ſunt quaſi concluſiones principiorum communium, eſt eadem apud omnes etiam, vt in pluribus, & ſecundùm rectitudinem, & ſecundùm notitiam, ſed vt in paucioribus poteſt deficere, & quantum ad rectitudinem propter aliqua particularia impedimenta; ſicut etiam naturæ generabiles, & corruptibiles deficiunt, vt in paucioribus propter impedimenta; & etiam quantum ad notitiam, & hoc propter hoc, quòd aliqui habent deprauatam rationem ex paſſione, ſeu ex mala conſuetudine, ſeu ex mala habitudine naturæ; ſicut apud germanos olim latrociniũ non reputabatur iniquum, cum tamen ſit expreſsè contra legẽ naturæ, vt refert Iulius Ceſar in li. de bello gallico. * — * Lib. 6. parum a medio.

Concluſio reſponſi.

¶D.S. hic ultimò ex dictis infert concluſionẽ formaliter, & ſufficienter rñſiuam, lex naturæ q̃tum ad prima &c. ut in lr̃a uſque ibi. Sicut ẽt &c. Iſta cõcluſio hẽt principaliter quatuor partes, prima, ꝙ lex naturæ ſit eadẽ apud oẽs quo ad principia ſm rectitudinem, & ſm notitiã, patet ex prima parte ſecũdæ cõcluſionis p̃ambularis; Secunda pars. ſ. ſed q̃tũ ad q̃dã propria &c. patet ex tertia & vltima parte cõcluſionis eiuſdẽ, q̃a depoſitũ reddendũ &c. Tertia pars. ſ. ꝙ ut in paucioribus poſſit deficere q̃tum ad rectitudinẽ ꝓp impedimenta, patet ſimiliter ex tertia parte præcedentis concluſionis, quia non ſp eſt rectũ dare depoſitum, & D.S. illã partem confirmat p ſimile in naturalibus, quia ẽt naturæ gñabiles, & corruptibiles &c. Vnde ſolet dici, ꝙ neceſſitas philoſophica non eſt abſoluta, ſed remotis impedimẽtis, & ꝙ ut in pluribus ſufficit ad neceſſariũ philoſophicũ, Quarta pars. ſ. ꝙ poſſit deficere ẽt q̃tũ ad notitiam. i. ꝙ aliqui habeãt æſtimationẽ cõtrariã, hoc enim eſt deficere q̃tum ad notitiam in propoſito, ꝓbatur ex fundamento

ſupra q. 77. art. 2. primò ratione ſic, quia aliqui habent rationẽ depranatam ex paſſione, vel ex mala conſuetudine, ſcu ex mala habitudine naturæ; igitur &c. quia illa poſſunt peruertere rationem, & facere malam æſtimationem, vt patet ſup. vbi iam, & confirma tur iſta pars per experientiam; ſicut latrocinium &c. & tamen homines deprædari eſt contra legem naturæ, & tñ iſti putabãt, ꝙ nõ eſſet iniuſtum, & per conſequens propria legis naturæ pñt deficere quo ad notitiã; & videmus, ꝙ aliqui ex mala habitudine ſunt aliorum vexatiui, & putant hoc eſſe licitum propter malam habitudinem naturæ, quod tñ vt patuit ar. 2. eſt cõtra legem naturæ, & contra inclinationẽ naturalem propriam homini, vt homo eſt.

¶ Nota, ꝙ illa concluſio reſponſiua reſpondet ad quæſitum ſub diſtinctione, patuit enim ar. 2. ꝙ lex naturæ habet multa p̃cepta cõiſſima, cõia, & homini propria; quare vult concluſio, ꝙ q̃tum ad communiſſima lex naturæ eſt vna apud oẽs, ita ꝙ ad illa præcepta oẽs æqualiter ſe habent, & p̃cepta ipſa ſe æqualiter ad oẽs, & in omni caſu; quia ſp recta, & ſp obſeruãda, & qa oẽs æſtimãt, & ſentiũt ea vera, & recta, ſecus de particularib. p̃ceptis, vt patuit.

ARGVMENTVM in contrarium procedit pro prima parte cõcluſionis reſponſiuę; quia ius naturale ſecundũ præcepta communia eſt idem, & quo ad veritatem, & notitiam, vt patuit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd verbum illud non eſt ſic intelligendum, quaſi omnia, quæ in lege, & in Euangelio continentur, ſint de lege naturæ, cum multa tradantur ibi ſupra naturam; ſed quia ea quæ ſunt de lege naturæ plenariè ibi traduntur; vnde cum dixiſſet Gratianus, * quòd ius naturale eſt, quod in lege, & in Euangelio continetur, ſtatim exemplificando ſubiũxit, quod quiſque iubetur alij facere, quod ſibi vult fieri. —

* Loco in arg. citato.

¶ Nota circa hoc argumentum, ꝙ hæc ſunt verba Gratiani ubi allegat in maiori, ius naturale eſt, quod in lege, & Euangelio continetur, quo quiſque iubetur alij facere, quòd ſibi vult fieri, & ꝙ hibetur alij inferre, quod ſibi nolit fieri. Vnde Chriſtus in Euãgelio. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis, hoc eſt enim lex, & prophetæ. Hæc ille, & ex his formata eſt maior, ad quam dicitur, ꝙ non eſt intentio Gratiani, ꝙ omnia, quæ ſunt in Euangelio ſint de lege naturæ, immo plura ſupernaturalia ad quæ attingenda, vel per intellectum, vel p affectum requiritur ſingulare auxilium Diuinum; vnde vt Apoſtolus Ro 10. habet, non omnes audientes crediderunt, quia non affuit eis interior ſupernaturalis illuſtratio, ſed vult Gratianus, ꝙ legi naturæ in Euangelio fit additio, & completio, quia in ipſo plene traduntur. Ad minorem, non eſt cõe omnibus, quod continet in Euangelio, & lege ſ. veteri. Verum oĩa contenta in Euangelio &c. non ſunt cõia omnibus, ſed tñ aliqua ſ. p̃cepta legis naturę, q̃ ét ibi continentur explicata; ſicut patet ꝙ honorare patrẽs eſt de lege naturæ, & in Euangelio, & lege cõtinet, ſimiliter colere Deũ, & de his multis, quæ ſunt legis naturæ, & ſunt in Euangelio, & lege contenta cum explicatione; ſed verum eſt, ꝙ ſupernaturalia, vt credere trinitatem, & reſurrectionem &c. talia nõ ſunt de lege naturæ, licet etiam non ſint contra eam, tñ ſupra eam, ut habet. D. S. pri. contra gentiles. c. 7. & fuit ſup. allegatum. q. 71. art. 6. ¶ Nota ꝙ argumentum malè arguit; nam bene verum eſt, quæ ſunt legis naturæ ſunt in Euangelio contenta, & hic debet eſſe ſenſus Grani, ſed non conuertitur, ergo quæ ſunt in Euangelio ſunt de lege naturæ; quia Euangelium, & lex continent legem naturæ, & cũ hoc plus, & in hoc ſenſu arguit argumentum, & malè, eſt enim virtualiter fallentia cõſequentis, quia Euangelium, & lex plus cõtinẽt, q̃ lex naturæ. Nota de hoc Sco. in 4. di. 17. dicẽte, & per hoc patet, ꝙ non recte loquitur Gratianus de iure legis naturæ, volens illa, quæ in ſacra ſcriptura veteris, & nouæ teſtamenti hñt de lege naturæ eſſe, qa nec iſta oĩa ſunt principia practica nota ex terminis nec concluſiones practicę demonſtratę, nec uera euidenter conſona talibus principijs, & cõcluſionibus, exponẽdus ergo eſt, ꝙ ex eẽ dit ius naturale ad ius poſitiuum ab auctore naturæ, ut diſtinguit contra ius poſitiuum ab aliquo qui non eſt auctor naturæ, hæc ille. Ex quibus patet ex poſitio Scoti, ſed patet quia habet alium ſenſum de dicto Gratiani, q̃ D. S. Vult enim D. S. ꝙ Euãgelium, & lex cõtineant ea q̃ ſunt legis naturæ tanquàm concluſiones, & principia, ſed nõ tantùm ea; ſed Scotus vult, ꝙ oĩa, quæ ſunt veteris, & noui teſtamenti poſſunt ad ſenſum aliquem dici lex naturæ. i. lex poſita ab auctore naturę. D. S. tamen magis tribuit Gratiano, & dictum ſuum proprium magis ſaluat &c.

Scotus.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ verbum Philoſophi eſt intelligendum de his, quæ ſunt naturaliter iuſta, non ſicut principia communia, ſed ſicut quædam concluſiones ex his deriuatæ, quæ vt in pluribus habent rectitudinem, & in pauciotibus deficiunt.

¶ Maior concedit, q̃ ſunt ſm legem ſunt iuſta ſaltem ſm quid, vt patet primo politicorum de ſeruitute legali, & tanget in ſequẽti ar. Ad minorẽ vera eſt de ꝓpriis, & particularibus cõcluſionib. qa tales nõ ſunt eędẽ apud oẽs, non aũt eſt uera minor de cõibus, vt patet, & probat hæc rõ tertiã, & quartã partes cõcluſionis rñſiõis.

¶ Nota quòd verba Philoſophi quinto Ethi. ſunt hæc. De quibuſdam autem non eſt poſſibile rectè dicere uniuerſaliter, & vult ibidem, ꝙ lex cum ſit aliquod præceptum vniuerſale; quia particularia ſunt infinita, ſed non eſt poſſibile, quòd in materia contingenti de qua eſt lex, ſemper vniformiter res ſe habeat, & ideo legislator ſtatuit, quod eſt vt in pluribus, & ex hoc ꝓbat, quòd neceſſarium ſit aliquod directiuum legis poſitiuę. ſ. epycheia, quę eſt moderatiua, & directiua in caſu iuſti legalis, & habetur ibidẽ exẽplum. In quadam ciuitate ſtatutum fuit ſub pœna capitis, ꝙ nullus peregrinus aſcenderet muros ciuitatis, ne ſcilicet poſſet dominium ciuitatis vſurpare. Hoſtibus vero inuadentibus ciuitatẽ quidam peregrini aſcendentes muros ciuitatis, defenderunt ciuitatẽ ab hoſtibus, quos tamen non eſt dignum capite puniri; quia eſſet contra ius naturale, ut benefactoribus pœna rependeretur; ideo iſtud iuſtum legale oportet dirigere ſecundùm iuſtum naturale. ſ. ſecundùm epicheiam, & in tali propoſito loquitur Philoſophus, Vide infra q. 100. ar. 8. ad primum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut ratio in homine dominatur, & imperat alijs potentijs, ita oportet, quòd omnes inclinationes naturales ad alias potentias pertinentes ordinentur ſecundùm rationem; vnde hoc eſt apud omnes communiter rectum, vt ſecundùm rationẽ dirigantur omnes hominum inclinationes.

¶ Ad maiorem uera, ad quod homo ex natura inclinatur, vt regulatur, & ordinatur ratione; vnde dictum fuit ar. 2. ad ſecundum, quòd concupiſcentia eſt de lege naturæ, vt ordinat ratione, quia ratio in homine dominatur, & debet omnia imperare, & ordinare, & hoc eſt de lege naturæ, & præceptum commune apud omnes, vt omnes inclinationes ſecundùm rationem dirigantur. Ad minorem, conceditur quidem, quòd homines diuerſi ad diuerſa inclinantur, ſed illę inclinationes, vt ſic non ſunt de lege naturæ, qnare negatur conſequentia, quia in eo, quod eſt legis naturæ in communi conueniunt. ſ. in hoc, ꝙ inclinationes ſunt ordinande, & hoc eſt præceptum cõe, ſed verum eſt, ꝙ non oẽs conueniũt in inclinationibus ſaltem quo ad modum; ſed illę nõ ſunt lex naturæ, ſed dictamen rõnis, quod eſt concupiſcentias eſſe ordinãdas, & in hoc omnes cõueniunt, & hoc vult Doct. Sanct. in ſolutione.

Vtrum lex naturæ mutari poſſit.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd lex naturæ mutari poſſit. Quia ſuper illud Eccl. 17. Addidit eis diſciplinam, & legẽ vitæ, dicit gloſſ.* legem literæ quantum ad correctionem legis naturalis ſcribi voluit; ſed illud quod corrigitur mutatur; ergo lex naturalis poteſt mutari.

Z

Supra ar. 4. co. & ad 2. Et infra q. 97. artic. 1. ad 1. Et p. di. 17. ar. 3. con. 24. di. 33. q. 1. artic. 1. con. & ar. 2. ad 1.

* Glo. ord. ibidem.

¶ 2 Præt. Contra legem naturalem eſt occiſio innocentis, & etiam adulterium, & furtum; ſed iſta * inueniũtur eſſe mutata a Deo, puta cum Deus præcepit Abrahæ, quòd occideret filium innocentem, vt habetur Gene. 22. Et cum præcepit Iudæis, vt mutuata ægyptiorum vaſa ſubriperent, vt habetur Exod. 12. Et cum præcepit oſeæ, vt uxorem fornicariam acciperet, vt habetur Oſeæ pri. ergo lex naturalis poteſt mutari.

* Alias ſubderunt.

¶ 3 Præt. Iſidorus dicit in libro ethimologiarum,* quòd communis omnium poſſeſſio, & vna libertas eſt de iure naturali; ſed hæc uidemus eſſe mutata per leges humanas; ergo videtur ꝙ lex naturalis ſit immutabilis,

* 154. Iſi. cap. 4. ante

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in Decretis diſtin. 5.* Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ, nec uariatur tempore; ſed immutabile permanet.

* Cap. 9.

¶ Hic Doct. Sanct. quærit de alia proprietate legis naturæ, ſcilicet de eius immutabilitate.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd lex naturalis poteſt intelligi mutari dupliciter. Vno modo per hoc, quòd aliquid ei addatur.

¶ D. S. dupliciter reſpondet ad quæſitum ſecundùm ꝙ declarat duplicem intellectum quæſiti; ſecundum facit ibi. Alio modo &c. Circa primum, primò præmittit unum intellectum quem quęſitũ habere põt, ſecundò ſubiungit quo ad hoc cõcluſionẽ rñſi. primã ibi. Et ſic nihil &c. Dicit ergo ꝙ lex naturalis poſſit mutari, poteſt intelligi dupliciter ſ. uno modo per additionẽ, & illud non eſt propriè mutari, ſed magis pfici cũ additum eſt pfectionis. Tunc ibi.

¶ Et ſic nihil prohibet legem naturalem mutari, multa enim ſupra legem naturalem ſuperaddita ſunt ad humanam uitam utilia tam per legem Diuinam, quàm etiã per leges humanas.

¶ Subiungit

Concluſio prima.

¶ Subiungit primã cõcluſionẽ riſuã, nihil prohibet legem naturalẽ mutari hoc modo. ſ. per additionem; probat tali aſſumpto, multa ſupra lẽgem naturalem &c. vſque ibi. Alio modo &c. vt in litera: ergo concluſio vera. Conſequentia nota. Antecedens patet ex ſolutione primi, art. præce. quia in euangelio ea quæ ſunt legis naturæ continentur, & plenariè traduntur per additionem, & declarationem. ¶ Nota autem, q̃ hæc probatio plus probat, quàm cõcluſio dicat; quia concluſio dicit de poſſibili. ſ. nihil prohibet; ſed probatio eſt de facto &c. Deinde ibi.

¶ Alio modo poteſt intelligi mutatio legis naturalis per modum ſubtractionis, vt ſcilicet aliquid deſinat eſſe de lege naturali, quod prius fuit de lege naturali. —

¶ Procedit ad ſecundum intellectum quæſiti quem primò declarat, ſecundò ſubiungit concluſionem, ibi. Et ſic &c. Poteſt ergo ſecũdo modo intelligi mutatio legis naturę per ſubtractionem, ita q̃ id quod prius erat de lege naturæ, iam non ſit &c. Tũc ibi.

¶ Et ſic quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ eſt omnino immutabilis; quantum autem ad ſecunda præcepta, quæ diximus eſſe quaſi quaſdam proprias concluſiones propinquas primis principijs, ſic lex naturalis non immutatur, quin vt in pluribus ſit rectum ſemper quod lex naturalis habet; poteſt tamen mutari in aliquo particulari, & in paucioribus propter aliquas ſpeciales cauſas impedientes obſeruantiam talium præceptorum, vt ſupra dictum eſt.* —

* Artic. 4. Concluſio ſecunda.

¶ Infert ſecundam concluſionem reſponſiuam correſpondentem, q̃tum ad principia prima legis &c. vt in litera. Iſta cõcluſio habet tres partes, prima pars, q̃ q̃tum ad cõia, & prima præcepta ſit immutabilis; probat ex ar. præc. prima præcepta habent veritatem apud omnes, & ſunt nota apud omnes, igitur prima pars vera. Antecedens patuit, conſequentia tenet; quia hoc in propoſito eſt eſſe legẽ immutabilem; quæ ſemper eſt uera, & recta apud omnes, & in omni caſu, & cuius contrarium non poteſt cadere in ratione hominis &c. Secunda pars patuit; quia reddere depoſitum eſt rectum, & verum, & notum, vt in pluribus; ſed hoc eſt concluſio propinqua primis principijs; igitur &c. Tertia pars ſimiliter patuit; quia aliquando in caſu nõ eſt rectum dare depoſitum; igitur &c. ¶ Nota autem verbum. D. S. cum dicit cõcluſiones propinquas primis principijs eſſe veras; vt in plurimum; quia duplices ſunt cõcluſiones, vt poſtea tangetur, quædam remotæ, vt ſunt determinationes legis poſitiuę, quæ inueniuntur per inquiſitionem prudentum, & tales non vocantur concluſiones primorum principiorum naturalis legis; ſed determinationes, & habent vigorẽ ex iure poſitiuo. Sed alia ſunt præcepta, quę deriuãtur ex lege naturæ tanquam concluſiones, quę habent vigorem ex lege naturę, & ad ipſa ratio naturalis de propinquo inclinat, & de his loquitur ſecunda & tertia pars concluſionis; quia huiuſmodi ſunt vt in plurimum vera, & deficiunt, vt in paucioribus, ſic & ar. præce. allegatum eſt ex. ſ. Exhi. quamuis ipſe loquatur de determinationibus legis naturæ, & non de concluſionibus. Differunt enim concluſio legis naturæ, & eius determinatio, vt patebit infra quæſtio. 95. articu. ſecundo.

Confirmatur ſecunda concluſio præſertim quo ad primam, & ſecundam partes argumento in contrarium.

¶ Circa hoc argumentum nota, quòd verba Decreti ſunt hæc. Naturale ius autem omnino primatum obtinet tempore, & dignitate, cæpit enim ab exordio rationalis creaturæ; nam nec variatur tempore, ſed immutabile ſemper permanet; & quantum ad præſentem articulum attinet debent intelligi verba de mutabilitate quo ad principia communia maximè, & quo ad concluſiones eſt immutabilis lex naturæ; quia ut in paucioribus mutatur, & eſt immutabilitas, & perfectas moralis, quæ requirit, vt in plurimum; ſicut & de philoſophica neceſſitate dicitur.

¶ Nota autem, quòd textus ille intelligendus eſt, quòd ius naturale obtinet primatum inter leges creatas, & humanas, ſed nõ cõparatur ad legem æternam, quia illa maxima eſt, vt patuit q. præcedenti, nec ad legem Diuinam; quia eſto ſit prior, quàm iſta tempore, non tamen dignitate.

Gratianus

¶ Nota etiam dicta artic. præceden. ad primum, & ſolues facile difficultatem quam Gratianus vbi iam inducit arguendo legem naturalem mutabilem; quia lex naturæ continetur in Euangelio, & lege Diuina, quæ ſtatuit mulierem. 40. diebus abſtinere ab ingreſſu templi, & hoc modo non obſeruatur ſaltem ex vigore alicuius præcepti &c. Sed patuit ſolutio, quia non omnia veteris legis erant de lege naturæ, ſed multa ceremonialia, multa iudicialia, quę non fuerunt de lege naturæ, quæ ceſſauerunt in noua lege, ex ceremonialibus fuit unum de purificatione mulieris poſt partum, vt patebit infra.

¶ Nota etiam uerbum —, quod eſt pro confirmatione ſupra dictorum quæſt. 91. articu. ſecundo, quia dicit, quòd cepit ab exordio rationalis creaturæ, notanter rationalis, quia licet participatio legis æternę inceperit, cum creatura etiam irrationali, non tamen habet propriè talis participatio rationem legis naturalis, vt patuit ibidem; & ergo ad innuendum —, quòd lex naturalis ſit ſolùm in creatura rationali, ideo dicit. Cæpit enim ab exordio rationalis creaturæ, ſcilicet Angeli, & hominis, quia in vtroque inuenitur lex naturæ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd lex ſcripta data dicitur eſſe ad correctionem legis naturalis, vel quia per legem ſcriptam ſuppletum eſt, quod legi naturæ deerat; vel quia lex naturæ in aliquorum cordibus quãtum ad aliqua, corrupta erat intantum, vt extimarent eſſe bona quæ naturaliter ſunt mala, & talis corruptio correctione indigebat. —

¶ Ad maiorem, auctoritas intelligitur de lege veteri, quæ eſt diſciplina, ideſt lex diuinitus data, & lex uitę, ideſt ducès ad uitam, quamuis introductio tarderetur uſque dum Chriſtus amoueret impedimentum, quod fuit peccatum humani generis; & concedo, quod dicit gloſſa, quòd illa lex ſcripta eſt quantum ad correctionem legis naturalis ad ſanum ſenſum, non quòd lex naturalis fuerit iniqua, & caſſata per legem ſcriptam —, ſed modis quos habet Doct. Sanct. in ſolutione, tum quia per ſcripta impleta fuit, tum quia per conſuetudinem malam, quo ad aliqua particularia delera fuit.

¶ Ad minorem, quod corrigitur tanquàm falſum, hoc mutatur ſecundo modo; ſed quod corrigitur, ideſt exponitur, & renouatur, & declaratur, hoc non muratur, niſi largè, & primo modo, & ſecundo, cuius contrarium corrigitur, nõ oportet, quòd mutetur. Sic in propoſito corrigitur contrarium legis naturæ ſecundùm particularia præcepta, non lex ipſa. Conſequentia negatur, ſi intelligitur de mutatione ſecundo modo; ſed primo modo cõceditur, quia principia communia explicata fuerunt. Et ſecundo modo; quia particulares concluſiones legis naturæ reductæ fuerunt in notitiam veram &c. de maiore, quare Deus uoluerit legem veterem ſcribi, uide Doct. Sanct. in tertio dit. 37. q. 1. art. 1. quia quatuor ſunt rationes &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd naturali morte moriuntur omnes communiter tam nocentes, quàm innocentes, quæ quidem naturalis mors Diuina poteſtate inducitur propter peccatum originale, ſecundùm illud primi Reg. 2. Dominus mortificat, & viuificat; & ideo D. 4. abſque aliqua iniuſtitia ſecundùm mandatum Dei poteſt infligi mors cuicunque homini, vel nocẽti, vel innocenti. Similiter etiam adulterium eſt concubitus cum vxore aliena, quæ quidem eſt ei deputata ſecundùm legem diuinitus traditam; vnde ad quamcunque mulierẽ aliquis accedat ex mandato Diuino, non eſt adulterium nec fornicatio. Et eadem ratio eſt de furto, quod eſt acceptio rei alienæ, quicquid enim accipit aliquis ex mandato Dei, qui eſt dominus uniuerſorum, nõ accipit abſque voluntate domini, quod eſt furari. Nec ſolùm in rebus humanis quicquid a Deo mandatur hoc ipſo eſt debitum —; ſed etiam in rebus naturalibus quicquid a Deo fit eſt naturale quodammodo, vt in primò dictum eſt.* —

* 1. parte q. 105. ar. 6. ad primum.

¶ Ad maiorem dicitur quo ad primam partem, quòd contra legem naturalem eſt occiſio innocentis, ſecundùm quod habet rationem indebiti, & iniuſti. Dico autem, quòd ſi auctoritate alicuius fieri poſſet, quòd occiſio boni, & innocentis ſit licita, & iuſta, tunc talis occiſio non eſt contra legem naturæ, nec contra præceptum decalogi, quod prohibet non quamcunque occiſionẽ, quia malefactores etiam auctoritate hominum occidi poſſunt; ſed ſecundùm quòd habet rationem indebiti, quare ſi auctoritate alicuius poſſit fieri debita, non erit contra legem naturalem, vel decalogi.

¶ Ad ſecundam partem maioris, de adulterio dico ſimiliter, quòd contra legem naturæ eſt ire ad non ſuam —, ſed ſi auctoritate alicuius fiat ſua, non erit adulterium, ſimiliter dico de furto.

¶ Ad minorem, negatur quòd iſta inueniantur mutata, vt ſunt legis naturæ, dico enim quòd Deus non fecit quia furtum ſit iniuſtum, & non faciendum, & ſemper malum. Similiter occiſio iniuſta, ſed hoc fecit, ut id quod erat materia homicidij, & iniuſtæ occiſionis, vel furti, vel adulterij, auctoritate ſua non ſit materia homicidij, furti, vel adulterij; ſicut in ſimili habet Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſt. 89. artic. 9. ad primum, de diſpenſatione iuramenti promiſſorij, & uoti, & quæſt. 88. artic. 10. ita quòd fiat, ut quod eſt lex non ſit lex in hoc caſu, & id quod eſſet cõtra legem iam non ſit contra legem, & hoc oſtendit D. S. in ſolutione clarè, quomodo auctoritate Dei fieri poſſit, ut innocentis occiſio nõ ſit iniuſta; quia ẽt innocens eſt reus mortis propter originale, & põt

occidi quandocunque Deo placuerit, vel a quocunque; nã vt dñs iuriste, q̃ non habet taxatum tempus soluendi, homo semper tenetur soluere; quia ergo ex originali homo incurrit debitũ mortis, non pro certo tempore; semper reus est pro omni tempore, & est debitor Deo, qui debitũ exigere potest p se, vel per aliũ. Similiter declaratur de eo, quod inducitur de adulterio, vel fornicatione, de quo uide de Malo, ma. 3. ar. 1. ad 17. Et in de potentia, Dei ma. 1. ar. 6 ad 4. vbi pulchrè loquitur de materia huius argumẽti, quare negatur consequentia; quia in casibus allegatis non est mutata lex naturæ; de his magis infra q. 100. ar. 8. ad tertium, vide &, Sco. in 3. dist. 37. qui vult, & bene ad sanum sensum, quòd Deus in casibus argumenti non dispensauerit in præceptis decalogi, & hoc est verum loquendo proprie de dispensatione, quæ est relaxatio præcepti in particulari casu; quia nunquam Deus facit, q̃ aliquis iniustè occidatur, quod prohibetur per præceptum negatiuum, non occides, & hoc est proprie dispensare, vt habet D. S. secunda secundæ q. 89. ar. 9 & patebit infra. Si tamen extendat dispensatio ad mutationem, & ablationem materiæ ipsius præcepti; sic posset dici dispensatio; sed de hoc infra. Circa solutionem ad illam. D. S. nota diligenter, q̃ põt fieri a Deo, vt innocens occidatur, vt patet intuenti; sed non est occisio iniusta; & indebita innocentis, si fiat auctoritate Dei; quia etiam innocens est debitor, & reus mortis, vt patet etiam clarè in de potentia Dei ubi supra, & secunda secundæ q. 64. arti. 6. ad primum. Ex quo patet, q̃ indocta sit quorundam cauillatio, qui per reatum originalis dicunt auferri innocentiam, patet enim quia reatus mortis qui est effectus originalis manet, & stat cum innocentia innocens ergo est qui non fecit peccatum personale præsertim mortale, sed reus est mortis ex tali peccato originali conceptus, & illa clarè ex hac solutione habebitur, quare & caueas imitari dictum quorundam dicẽtũ, q̃ in decalogo, & præcepto naturæ (s. non occides, prohibeatur occisio innocentis, hoc enim non bene dr, quia vt patet occisio innocentis, non est contra illud præceptum, quod est de principijs legis naturæ statim omnibus naturaliter notis, vt patet infra q. 100. ar. 1. Licet non omnia præcepta decalogi sint hmõi, vt & tangit Sco ubi sup. Sed dicendum est, q̃ prohibetur iniusta occisio, & illa nunq̃ admittitur a Deo, vt dictum est. Nota et verbum D. S. in fine solutionis, vbi dicit, quicquid a Deo fit est naturale quodammodo; ga huius ex positionem habes. 1. par. q. 105. art. 6. ad primũ, quia est naturale saltem, vt inferiora obediant superioribus, ita q̃ quãdo aliquid fit supra naturam indutam ab eo qui dedit naturã, non est omnino contra naturam, licet sit præter naturã, & de hoc etiam supra aliquid dictum fuit q. 10. ar. 4. ad secundum.

Stoicus.

Nota

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquid dicitur esse de jure naturali dupliciter. Vno modo, quia ad hoc natura inclinat; sicut non esse iniuriam alteri faciendam. Alio mõ, quia natura non inducit contrariũ; sicut possemus dicere, quòd hominem esse nudum est de jure naturali, quia natura non dedit ei vestitum, sed ars adinuenit; & hoc modo communis omnium possessio, & omnium vna libertas dicitur esse de jure naturali, quia scilicet distinctio possessionum, & seruitus nõ sunt inductæ a natura; sed per hominum rationem ad vtilitatem humanæ vitæ, & sic etiam in hoc lex naturæ non est mutata, nisi per additionem.

¶ Ad maiorem, pro 1. par. & 2. limũ dr, primo q̃ illa dicuntur esse de lege naturæ; quia oppositum natura non induxit; sed non est a natura, quia natura ad hoc posset melius, quasi possessi o proprietorum sit contra rationem naturalem. Secũdo dicit ut post. D. S. in 4 di. 36 q 1. ar. 1. ad 2. & 3. præsertim de seruitute, q̃ ipsa non est a natura; quia non de prima intentione naturæ, non in est contra secundariam intentionem; quia conforme est rõi, vt vigens rõne dominetur, & deficiens seruiat, & similiter vincẽs dominetur, & victus seruiat; & hoc determinat a rõne humana in iure gentiũ, & ita potest dici non esse a naturali, sicut determinatum ab indeterminato, & ita patet quo libertas, & cõs possessio est a natura quasi primariò; quia oppositum non completè induxit, quod tñ sine præjudicio legis dato, & illud potuit, immo conformiter ad eam, quia videlicet, & opposita fuit de secundaria intentione naturalis legislatoris, sed ab ipsa non determinata; pò tuerunt autem oppositæ libertati, & communis possessiõi determinari propter rationales causas, & maxime vtilitatem hominum. Vnde dicendum ad illud, quod obijcitur, quòd libertas, & communis possessio sunt contra, & bonum quia ratio dictans de ponenda libertatem, & communem possessionem, non quia lex naturalis, quia oppositum non fuit inducta completè a natura, & non fuit de prima intentione naturæ, cũ quia ex intentione humana, & propriorum rationibus accedit multas respublicas de seruorum statu, & dominio, q̃ vtile est, & decens, vt boni, & virtuosi habeant dominium, & dominentur, malus autem, & vitiosus seruiat; quia victi p hoc in vtilitatem, & bonum victorum cedunt, quia vt ibidem dr, nõ fit simpliciter iustum, quia non ex prima inclinatione naturæ, q̃ appetit oẽs esse iustos, & vigentes rõne; sed quia hoc esse non põt, iõ sibi nõ contrariatur seruitus. Quæ aũt commoditas accedat ex proprietate, possessionũ uide D. S. secunda secundæ q. 66 art. 2. per totum (vbi vide solutionẽ primi, quia confirmat solutionẽ hic) ubi habet, q̃ proprietas possessionũ non est contra ius naturale, sed iuri naturali superaddunt per inuentionẽ rõnis humanę, s. per ius positiũ, & secundũ humanum conditum. Vide & Scotum in 3. di. 37. ubi ponit post. D. S. conformiter commoditatẽ sequentẽ ex rerũ proprietate, s. quo ad dñium, licet quo ad usum debeant esse cões ad sedsum. D. S. vbi iam de seruitute, Vide & D. S. secunda secundę q. 57. ar. 4. ad secundum, vbi dicit hunc hominẽ esse seruum absolutè considerando magis, q̃ aliũ, non habet rõnem naturalẽ, sed solũ ẽm aliquam utilitatẽ consequentẽ, inquantũ utile est huic, q̃ a sapẽtiori regat, & illi, q̃ ad hoc inuetur, ut dr in primo politicorũ, & ideo seruitus pertinẽs ad ius gentiũ est naturalis secũdo mõ scilicet qa aliquid ex eo sequit, non primo mõ. ẽm absolutã cõsiderationẽ, velut. D. S. habet in 4 ẽm primam intentionẽ &c. Concludit ergo hoc argumentum, q̃ lex naturalis est mutata primo mõ per additionẽ, sed non per subtractionẽ, & contrariatẽ ad id quod rõ naturalis dictat; quia non dictat positiuè oẽs esse liberos, qa hoc non esset vtile, sed non determinat seruitutẽ; vel ẽm modũ dicendi D. S. secunda secundæ ẽm absolutã consideratiõnẽ nõ dictat seruitutẽ, & arcta cõditione hominũ, sed relinq̃ iudicio hominũ determinate, qs debeat esse seruus, & quis dñs naturalis, & legalis arctis conditionibus, & casibus particulatib. Est enim duplex seruitus, vna naturalis, quia deficiens rõne naturali subest sapienti, & est seruitus legalis qua victus est seruus victoris in bello, & legalis seruitus est a iure gentium, & nõ a naturali rõne, s. positiuè, & ẽm absolutã cõsiderationẽ. Per hęc patet intellectus illius, quod hic in inductis ex de jure naturali &c. Vbi hic, ius aũt gentium omo humano q̃m cõe est, nam usu exigente, & humanis necessitatibus, gentes humanæ iura sibi qdã constituerũt, bella enim orta sunt, & captiuitates secutæ, quæ sunt naturali iuri cõtrariæ, iure enim naturali homines ab initio liberi nascebantur, & ex hoc iure gentiũ oẽs pene contractus introducti sunt, ut emptio, & venditio, locatio, conductio, societas, depositi, & mutuum, & aliæ innumerabiles, hæc ibi. Intelligẽdum est enim q̃ seruitus est contraria legi naturali negatiuè i. non determinata, & non de prima eius intentione, & quia natura seruitutẽ nõ introduxit, sed nõ est contraria positiue, quasi oppositũ determinet, & ad ipsum pfectè inclinet, &c. Vide S. Antoninũ 1. par. ti. 17. c. unico. § 10. ubi hęc seruitus dr de iure gentium non q̃ primò inuenerit eã, cum Noe maledictionẽ seruitutis inuleris Chanaan filio Chã propter irrisionem in eum factã ab ipso Chã. cum ex ebrietate vidit cũ nuditatem iacere, sed quia ius gentium eam approbauit, & dicitur ius gentium, quia eo fere omnes gentes vtuntur. De ista materia vide Scotum in 4. dist. 36. an scilicet seruitus sit naturalis, & quæ iuste fieri possit &c.

Vtrum lex naturæ possit a mente hominis deleri.

A

Infra q. 99. ar. 2. ad 1.

AD sextum sic proceditur. Videtur, quòd lex naturæ possit a corde hominis aboleri; quia Ro. 2. super illud cum gentes, quæ legem non habent, &c. dicit glo. * quòd in interiori homine per gratiam innouato lex iustitiæ inscribitur, quam deleuerat culpa; sed lex iustitiæ est lex naturæ; ergo lex naturæ potest deleri.

* Glossa ibidem.

¶ 2 Præt. Lex gratiæ est efficacior, quàm lex naturæ; sed lex gratiæ deletur per culpam; ergo multò magis lex naturæ potest deleri.

¶ 3 Præt. Illud quod lege statuitur inducitur quasi iustum; sed multa sunt ab hominibus statuta contra legem naturæ; ergo lex naturæ potest a cordibus hominum aboleri.

¶ Sed contra est, quod Augu. dicit in 2. confes. * Lex tua scripta est in cordibus hominum, quam nec vllaquidem delet iniquitas; sed lex scripta in cordibus hominum est lex naturalis; ergo lex naturalis deleri non potest.

* Aug. 4.

¶ Hic D. S. inquirit de quadam alia proprietate legis naturalis, scilicet de eius perseuerantia in cordibus hominum.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est, ad legem naturalem pertinent primò quidem quædam præcepta communissima, quæ sunt omnibus nota, quædam autem secundaria præcepta magis propria, quæ sunt quasi conclusiones propinquę principijs.

* Ar. 4. &c.

¶ D. S. primo præmittit quoddã notabile distinctiuũ fundamentale. S. cuius ẽm ipsum absolutè quæsitum, ibi, quantum ergo &c.

Quo

Quo ad primum eſt notabile fundamentale, quòd pertinentia ad legem naturæ ſunt duplicia, primò quædam præcepta cõmuniſſima, quæ ſunt omnibus nota, quibus nullus poteſt in corde cõtradicere; quædam ſecundaria magis propria quaſi concluſiones deductæ ex principijs communiſſimis. Patet autem iſta diſtinctio per modum notabilis ex articulis 4 & 5.

¶ Quantum ergo ad illa principia communia lex naturalis nullo modo poteſt a cordibus hominum deleri in vniuerſali; deletur tamen in particulari operabili ſecũdùm quòd ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter cõcupiſcentiam, vel aliquam aliam paſſionem, vt ſupra dictum eſt. * ——

* q.77.ar.2.

¶ Hic conſequenter D.S. ex præc. notabili reſpondet ad quæſitum tali concluſione, quantum ad principia communia, lex naturalis nullo modo poteſt a cordibus hominum deleri in vniuerſali, deletur tñ in particulari operabili. Quantum verò ad alia præcepta ſecundaria, poteſt lex naturaliter deleri de cordibus hominum. Huius concluſionis. D.S. ponit, & probat primas duas partes, ſecundò tertiam, ibi, Quãtũ verò &c. Primã ergo partẽ relinquit notam ex duobus art. præc. Secundam partem probat ſic, rõ (ſcilicet recta) ſm principia cõia impeditur applicare cõe principium; ad particulare operabile; ergo ſecunda pars vera conſequẽtia nota; quia ſi nõ applicat ad particulare operabile, poterit agere oppoſitum principio vniuerſali; quia particulare iudiciũ eſt immediatum directiuum particularis operabilis, & ita deleꝛ in particulari ęſtimatio vniuerſalis principij. Antecedẽs patet ex ſupra dictis q. 77. ar. 2. quia propter cõcupiſcentiam, vel aliquam aliam paſſionem tollitur iudicium rõnis, quod eſt conforme rectæ rõni vſi, & impeditur rõne vſem notitiã ad particulare applicet. Nota ꝙ dr deleri in particulari operabili, i. eſtimatio particularis cõformis cõi principio, deletur deletione negatiua. i. nõ ponit in actu, impediente paſſione, & hoc eſt, quod Doct ſanct. dicit impediri applicationem cõium principiorũ ad operabile. Deinde cũ dicit.

¶ Quantum verò ad alia præcepta ſecundaria poteſt lex naturalis deleri de cordibus hominum, vel propter malas perſuaſiones, eo modo quo etiam in ſpeculatiuis errores contingunt circa concluſiones neceſſarias, vel etiam propter prauas conſuetudines, & habitus corruptos; ſicut etiam apud quoſdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam, vt etiam Apoſtolus dicit ad Ro. primo. ——

¶ Subiungit tertiam partẽ concluſionis prædictæ, quæ probat a ſimili, primò quia & in ſpeculatiuis circa concluſiones põt deleri, & tolli recta æſtimatio p illogiſmum falligraphum; ergo & in practicis. Secundò probatur; quia pp malas conſuetudines, & corruptos habitus põt homo induci in contrariam æſtimationẽ concluſionum legis naturæ, & per conſequẽs recta notitia corrũpi, & deleri põt. Antecedens patuit ex art. 4. de hoc, ꝙ aliqui non æſtimauerunt latrocinium eſſe peccatũ, & fortè hodie multi ſunt. Patet ſecundò ex Apoſtolo ad Ro. 1. quia aliqui non reputauerunt vitia contra naturã eſſe peccata, qd tñ eſt cõtra legẽ naturalẽ, peccãtẽ ex inclinatione cõi hominꝭ, & aſſalibitur patuit ar. 3. ad ſecundũ.

Confirmatur concluſio quo ad primã partem argumẽto in cõtrarium. Nota circa hoc argumentum D.S. in 3. d. 37. artic. 1. quia cerimonialia, & iudicialia non ſp erant permanſura; ſed ſecundũ ſtatum hominũ, & conditiones mutanda. Moralia autem, quæ ſunt de lege naturæ, ſemper erant manſura; ideo Deus noſta iuſſit ſcribi in tabulis lapideis, quia & cordi hominum erant inſcripta aliqualiter, & ita patet, ꝙ præcepta legis naturæ erant ſcripta primò quidem in cordibus hominum ſecundùm legem naturalem. Secundò in tabulis lapideis per legem vetꝰem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd culpa delet legem naturæ in particulari, non autem in vniuerſali, niſi fortè quantum ad ſecunda præcepta legis naturę eo modo quo dictum eſt, ——

¶ Ad vltimam partem maioris (ſcilicet quam deleuerat culpa) reſpondetur dupliciter. Vno modo, ꝙ culpa delet legem naturalem in particulari eligibili, vel operatione, deletione, vt tactũ eſt, quaſi priuatiua, ſi p paſſiones, & prauos habitus ſit, ne cõia principia applicent ad particulare operabile, uel eligibile, & ne ratio ſubſumat ſub propoſitione vniuerſali naturalis legis, ſed ſub ea quã paſſio ſuggerit mõ prædicto q. 77. ar. 2. Secundo modo dr, ꝙ culpa delet legem naturæ etiam poſtquã. i. notitiam quandoq; habitam corrumpit, & hoc quo ad particulares concluſiones, & particularia præcepta legis naturæ, ita quòd quis contrarium eorum eſtimat verum. Ergo &c. Verum ſecundo modo, ſed non primo modo qui habitus eſt circa concluſionem articuli.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd gratia etſi ſit efficacior, quàm natura; tamen natura eſſentialior eſt homini, & ideo magis permanens. ——

¶ Ad maiorem, lex gratiæ eſt quidem efficacior; quia habet nobiliores effectus, quàm lex naturæ; quia facit hominem dignum vita æterna, & iuuat ad altiora opera, ſcilicet meritoria; ſed tamẽ lex naturalis eſt naturalior, & magis eſſentialis homini, tãquàm conſequens principia naturæ eſſentialia, & ſemper in naturali habitu conſeruata, vt patuit ſupra ar. 1. Minor conceditur, quæ infra q. 106. magis intelligetur; nam cum vnumquodque ſit id quod eſt potiſſimum in eo, & gratia Spiritus ſancti ſit potiſſimum in lege noua (licet & quædam alia ſint in ea ſed minus principalia) ideo lex gratiæ dicitur tranſitiuè gratia ipſa, quæ vtique per culpã mortalem deletur, & ergo minor vera; ſed negatur cõſequentia; quia culpa non tollit naturalia, ſed gratuita, quæ dependent in cõſeruari a continuatione Diuini influxus, quem mortale interrumpit, vt ſupra habitum fuit q. 71. ar. 4. quare non eſt par ratio; vnde & virtus acquiſita non tollitur per vnum peccatum quia connaturalis, & conſeruatur virtute ſubiecti; charitas autem, quæ longè dignior, & efficacior eſt per vnum tollitur, vt habet D.S. in de virtu. de chari. ar. 13. &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de ſecundis præceptis legis naturę, contra quæ aliqui legiſlatores ſtatuta aliqua fecerunt quæ ſunt iniqua. ——

¶ Ad maiorem, illud quod ſtatuitur lege humana indicit tanquàm iuſtum; ſed non oportet, quòd ſit ſimpliciter iuſtum, nec bonum; nam poteſt eſſe lex humana iniqua, nec propriè eſt lex; ſed ſtatutum aliquod iniquum, quod inducit contrarium legis naturæ &c. Ad minorem, ſi intelligitur, ꝙ contraria quo ad principia communia, negatur; ſi intelligitur, quòd cõtraria concluſionibus particularibus, conceditur, & ad hunc ſenſum admittitur conſequens, quòd lex naturæ poteſt deleri quo ad concluſiones particulares. hæc ratio eſt pro tertia parte concluſionis reſpõſiuę.

Quæſt. Nonageſimaquinta.

De lege humana ſecundum ſe.

DEinde conſiderandum eſt de lege humana, & primò quidem de ipſa lege ſecundùm ſe. Secundò, de poteſtate eius, Tertiò, de eius mutabilitate. Circa primũ quæruntur quatuor. Primò, de vtilitate ipſius. Secundò, de origine eius. Tertiò de qualitate ipſius, Quartò de diuiſione eiuſdem. B

¶ Hic agitur de alia lege. ſ. humana, & primò agitur de ipſa ſecundum ſe. Secundò de poteſtate, & auctoritate eius. q. ſequenti. Tertiò de eius mutabilitate. q. 97. Circa primum primò agitur de vtilitate eius. Secundò de origine eius in ſequenti artꝰ. Tertiò de qualitate eius, in tertio artꝰ. Et Quartò de diuiſione eius ar. 4.

Vtrum vtile fuerit aliquas leges poni ab hominibus.

AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ non fuerit vtile aliquas leges poni ab hominibus; intentio enim cuiuslibet legis eſt, vt per eam homines fiant boni; ſicut ſupra dictum eſt; * ſed homines magis inducuntur ad bonum voluntarij per monitiones, quàm coacti per leges; ergo non fuit neceſſarium leges ponere. Supra q. 92. ar. 1. Et 2. d. 9. arti. 3. co. ad 2. & ad 3. Et 2. d. 40. ar. 2. * q. 92. ar. 1.

¶ 2 Præt. Sicut dicit Philoſophus in 5. Ethico. * Ad iudicem confugiunt homines, ſicut ad iuſtum animatum; ſed iuſtitia animata eſt melior, quàm inanimata, quæ legibus continetur; ergo melius fuiſſet, vt executio iuſtitiæ committeretur arbitrio iudicis, quàm quòd ſup hoc lex aliqua æderetur. * Ariſt. c. 4.

¶ 3 Præt. Lex omnis directiua eſt actuum humanorum, vt ex ſuprà dictis patet; * ſed cum humani actus cõſiſtant in ſingularibus, quæ ſunt infinita, non poſſunt ea quæ ad directionem humanorum actuum pertinent ſufficienter conſiderari, niſi ab aliquo ſapiente qui inſpiciat ſingula; ergo melius fuiſſet arbitrio ſapientum dirigi actus humanos, quàm aliqua lege poſita; ergo non fuit neceſſarium leges humanas ponere. * q. 90. ar. 1. & 2. q. 91. ar. tic. 4.

¶ Sed contra eſt, quod Iſido. dicit in lib. Etimo. * Factæ ſunt leges, vt earum metu humana coerceretur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formidato ſupplicio refrenetur nocendi facultas; ſed hæc ſunt neceſſaria maximè humano generi; ergo neceſſarium fuit ponere leges humanas. * 18. lib. 5. cap. 20.

¶ Hic primò Doct. Sanct. determinat qualiter fuerit neceſſarium, & vtile leges humanas condere.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex ſupradictis patet,* homini naturaliter ineſt quædã aptitudo ad virtutem; ſed ipſa uirtutis perfectio neceſſe eſt, quòd homini adueniat per aliquam diſciplinam; ſicut etiam videmus, quòd per aliquam induſtriam ſubuenitur homini in ſuis neceſſitatibus, puta in cibo, & veſtitu, quorũ initia quædam habet a natura, ſcilicet rationem, & manũ, non autem ipſum complementum; ſicut cætera animalia quibus natura dedit ſufficiens tegumentum, & cibũ. Ad hanc autem diſciplinam non de facili inuenitur homo ſibi ſufficiens; quia perfectio virtutis præcipuè conſiſtit in retrahendo hominem ab indebitis delectationibus, ad quas præcipuè homines ſunt proni, & maximè iuuenes, circa quos eſt efficacior diſciplina; & ideo oportet, quòd huiuſmodi diſciplinam per quam ad virtutem perueniatur, homines ab alio ſortiantur. ——

* q.63.ar.1.

¶ In hoc cor. Doct. Sanct. primò deducit concluſionem quandam fundamentalem. Secundò vnam cõcluſionem reſponſiuam, ibi. Et quidem quantũ &c. Concluſio fundamẽtalis eſt iſta. Oportet quòd diſciplinam per quam ad virtutem peruenitur, homines ab alio ſortiantur Probatur ſic, homini naturaliter ineſt quędam aptitudo ad virtutem; ſed ipſa virtutis perfectio neceſſe eſt, quòd homini adueniat per aliquam diſciplinam; ſed ad hanc diſciplinam non de facili inuenitur homo ſibi ſufficiens, & maximè iuuenes, circa quos eſt efficacior diſciplina; ergo cõcluſio vera. Maior illa patuit ſupra quæſt. 63. artic. 1. Et declaratur hic per ſimile de neceſſarijs vitæ clarè &c. Minor probatur etiam quia perfecta virtutis &c. vt in litera, & dicit, circa quos, ſcilicet iuuenes, efficacior eſt diſciplina; quia inueterati cares non facilè domantur; nam habituati vitijs, & prauis paſſionibus non acquieſcunt, ſed indurantur; iuuenes autem non ſunt ita habituati, nec tam duri; ſicut ſenes.

¶ Nota quòd per diſciplinam intelligitur hic aliqua coertio, & retractio a malo, & inductio ad bonum, ſiue fiat ab homine ipſo, vel ab alio, & non capitur ita ſtrictè in minore, ſicut primò poſitionum pro informatione ab alio tradita. Quod patet quia Doct. Sanct. vult probare, quòd per diſciplinam, quæ fit ab alio, ſit homo inducendus, & ergo in minore loquitur generaliter de diſciplina, vt etiam homo ſeipſum cohibet a concupiſcentijs ſuis, & ſibi facit quaſi quandam vim; ſicut aliquis dicitur magiſter ſuipſius, ita quòd diſciplina, qua acquiritur virtus ſit quædam cohibitio, & retractio a malis deſiderijs delectationum vitioſarum. Vide infra quæſt. 99. artico. 2. in argu. in contrarium; quia diſciplina eſt eruditio morum per difficillima, & Doct. Sanct. in minore dicit, non de facili inuenitur homo ſufficiens ſibi ad diſciplinam; in quo innuit, quòd aliquis ſeipſum diſciplinare poteſt, & per conſequens diſciplina morum ſolùm eſt ab alio, vt hic loquimur &c.

¶ Et quidem quantùm ad illos iuuenes, qui ſunt proni ad actus virtutum ex bona diſpoſitione naturę, vel cõſuetudine, vel magis Diuino munere, ſufficit diſciplina paterna, quæ eſt per monitiones; ſed quia inueniuntur quidã proterui, & ad vitia proni, qui verbis de facili moueri non poſſunt, neceſſarium fuit, vt per vim, vel metũ cohiberentur a malo, vt ſaltem, ſic maleficere deſiſtentes, & alijs quietam vitam redderent, & ipſi tandem per huiuſmodi aſſuetudinem ad hoc perducerẽtur, quòd voluntariè facerent, quæ prius metu implebant, & ſic fierent virtuoſi. ——

¶ Hic conſequenter Doct. Sanct. deducit concluſionem reſponſiuam talem, neceſſarium fuit ad pacem hominum, & virtutem, quòd leges ponerentur; probatur concluſio, neceſſarium fuit, vt per vim, vel metum cohiberentur (ſcilicet homines, & maximè iuuenes) a malo &c. vt in litera; ſed huiuſmodi diſciplina cogens metu pœnæ (ſcilicet irrecuperabilis, & exterminatoriæ) eſt diſciplina legum; ergo concluſio vera. Huius rationis Doct. Sanct. primò ponit maiorem. Secundò minorem, cum ipſa concluſione, ibi Huiuſmodi autem &c. Tertiò confirmat quoddam dictum in concluſione reſponſiua, Quia ſicut Philoſophus &c. Maior ergo probatur, oportet quòd diſciplinam per quam &c. vt dicebat concluſio præambularis; ſed diſciplina monitoria parentum, non ſufficit in proteruis, & ad vitia proclivis; ergo maior illa vera. Maior huius patuit, & ſunt concluſio præambularis. Pro minore Doct. San. virtualiter notat vnã diſiunctionem, quòd duplices ſunt iuuenes, quidam proni ad actus virtutum, alij proterui, & ad primos quidem ſufficit monitio paterna non autem ad ſecundos, vt dicit minor. Nota autem propter iſtam minorẽ Doct. Sanct. ſecunda ſecũdæ quæſt. 63. art. 2. quòd quamuis pater poſſit filium verberare, nõ tamen poteſt inferre pœnam exterminatoriam, & irrecuperabilem, ideo pater filium proteruum non poteſt ſufficienter cohibere metu pœnæ, vt a vitijs ceſſet, & alios nõ turbet; & ergo neceſſe eſt, vt per vim, & metum pœnarum irrecuperabilium ad hoc teneantur mali filij &c. Conſequenter ibi.

¶ Huiuſmodi autem diſciplina cogens metu pœnæ eſt diſciplina legum; vnde neceſſarium fuit ad pacẽ hominum, & virtutem, quòd leges ponerentur. ——

¶ Subſumit minorem principalem pro concluſione reſponſiua poſita, quæ patuit ſupra q. 92. art. 1. quia legis eſt inducere per coactionem, & pœnam, ſcilicet irrecuperabilem &c. vnde cõcludit, quòd neceſſarium fuit ad pacem &c. vt dicebat concluſio reſponſiua &c. Tunc ibi.

¶ Quia ſicut Philoſophus dicit in primo Politicę,* ſicut homo ſi ſit perfectus virtute, eſt optimum animaliũ, ſic ſi ſit ſeparatus a lege, & iuſtitia, eſt peſſimum omniũ; quia homo habet arma rationis ad explendas concupiſcentias, & ſeuitias, quæ non habent alia animalia. —— * Arist.c.1.

¶ Confirmat concluſionem quo ad hoc maximè, quòd neceſſarium ſit ad pacem ponere legem; quia ſi homo eſſet ſeparatus a iuſtitia eſt peſſimum animalium, & maximè poteſt nocere, & ideo vt habeatur pax, oportet ipſum efficaciter, & vi coercere per diſciplinam. i. cohibitionem ad ceſſationem vitiorum inducere vi pœnas &c & ſic patet corpus arti.

ARGVMENTVM in contrarium exprimit vtilitatem legis humanæ, quas tetigit corpus articuli.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd homines bene diſpoſiti melius inducuntur ad virtutem monitionibus voluntarijs, quàm coactione; ſed quidam malè diſpoſiti non ducuntur ad virtutem, niſi cogantur. ——

¶ Maior vera, & ſupra expoſita. q. 92. ar. 1. Minor non eſt vera vniuerſaliter; quia praui, & malè complexionati non inducuntur ad ceſſationem a malis, niſi per pœnas efficaces, & magnas, quæ ſunt legis, quæ tradit diſciplinam, & informationem adiũctis pœnis, quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in primo Rhetoricorum.* Melius eſt omnia ordinari lege, quàm dimittere iudicum arbitrio, & hoc propter tria. Primò quidem, quia facilius eſt inuenire paucos ſapientes qui ſufficiant ad rectas leges ponendas, q̃ multos qui requirerentur ad rectè iudicandum de ſingulis. Secundò, quia illi qui leges ponunt ex multo tempore conſiderant quid lege ferendum ſit, ſed iudicia de ſingularibus factis fiunt ex caſibus ſubito exortis. Facilius autem ex multis conſiderantis poteſt homo videre quid rectum ſit, quàm ſolùm ex aliquo vno facto. Tertio, qa legiſlatores iudicant in vniuerſali, & de futuris; ſed homines iudicijs præſidentes iudicant de præſentibus, ad quæ afficiuntur amore, vel odio, aut aliqua cupiditate, & ſic eorum depranatur iudicium; quia ergo iuſtitia animata iudicis non inuenitur in multis, & quia flexibilis eſt, ideo neceſſarium fuit, vt in quibuſcunque eſt poſſibile, legem determinare quid iudicandum ſit, vt pauciſſima arbitrio hominum committerentur. —— * Arist.c.1.

¶ Maior conceditur; quia homines confugiunt ad iudicem, vt iuſtitiam animatam ad ſenſum Philoſophi, & iſta ſunt verba Philoſophi. Iudex enim vult eſſe velut iuſtum animatũ; & hoc ideo, quia homines, quando dubitant circa damnum, & lucrum confugiunt ad iudicem tanquàm ad id quod iuſtum eſt; quia iudex eſt iuſtum animatum, ideſt mens eius debet totaliter eſſe poſſeſſa iuſtitia; quare in dubijs, & quæ lege communi determinari non poſſunt, hoc relinquitur iudicio iuſti animati; ſed non oportet confugere ad iuſtum animatum vbi per iuſtitiam inanimatam iudicari poteſt.

¶ Ad minorem diſtinguo ſi intelligitur de melioritate entitatiua, conceditur; quia viuens perfectus eſt ſimpliciter omni non viuenti, iuſtitia autem animata eſt iudex homo informatus, & poſſeſſus a iuſtitia, quæ melior eſt iuſtitia ſcripta in legibus. Si autem intelligitur, quòd iuſtitia animata ſit melior, ideſt vtilior, negatur. Ex rationem negationis ponit Doct. Sanct. triplicem in ſolutione poſt Philoſophum. Tum primò quia pauci ſufficiunt, & poſſunt haberi ad ponendas rectas leges, quæ valeant per totum mundum, vel per totum regnum; ſed valde multi requiruntur, qui non haberi poſſunt ad rectè iudicandum de ſingulis, qui eſſent iuſtitia animata &c. Vide alia in litera; quia clara ſunt, & ergo propter paucitatem, & propter flexibilitatem, & pp difficultatẽ, nõ eſt melior iuſtitia animata, q̃ inanimata, quare negatur

gatur conſequentia, immo melius eſt ſecundùm legem iudicare, vt tamen legis nomine etiam conſuetudo intelligatur, quæ facit legem non ſcriptam, vt ſupra dictum fuit; ſed non eſt iudicādum ſecundùm videre vnuſcuiuſque &c.

D.418.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quædam ſingularia, quæ non poſſunt lege comprehendi neceſſe eſt commit tere iudic bus, vt ibidem Philoſophus dicit * puta de eo quod eſt factū, eſſe, vel non eſſe, & de alijs huiuſmodi.—

* Arift. li. 1. poſt. c. 1.

¶ Maior cōceditur, minor ẽt, ſed tñ pōt determinari per legem in cōi, quod vt in pluribus habet veritatem in particularibus. Ad cōſequens; ergo melius, ſi intelligit, ꝙ oēs deberēt dirigi arbitrio prudentum, ẽt in his, quę poſſunt per legē cōem determinari; negatur, & rō patuit in ſolutione præcedenti. Sed conceditur, ꝙ ſingulares, & particulares circunſtantiæ relinquuntur determinādæ per arbitrium prudentum iudicum. Notare enim oportet, ꝙ lex oīs præceptum uniuerſale eſt, & datur in vniuerſali de actibus humanis, vtpote quicunque ſuratur dēt ſuſpendi, hoc eſt præceptū modo uniuerſali de actu humano; ſed an iſte ſuratus ſit vel aliqd particulariter fecerit prohibitum a lege, hoc non pōt lege cōi determinari, & hoc relinquit examini, & iudicio iuſti alati; ſed q̄cūque pñt in uniuerſali determinari, debēt determinari per legē, & nō per iudicē, & patuit rō, & hoc vult D.S. in ſolutione, ꝙ q̄dam ſingularia. ſ. mō ſingulari accepta, vt ꝙ iſte fecerit hoc &c. ſed de actibus humanis in ſpecie, & communi conſideratis, debet fieri lex inanimata, vt iudicio hominum pauciſſima committantur.

Vtrum omnis lex humanitus poſita, a lege naturali deriuetur.

C 3. contra c. 111. col. 2.

AD ſecundū ſic proceditur. Videtur, quòd nō omnis lex humanitus poſita a lege naturali deriuet, dicit enim Philoſophus in 5. Ethi. * quòd iuſtum legale eſt, quod ex principio quidem nihil differt, vtrum, ſic vel aliter fiat; ſed in his, quæ oriūtur ex lege naturali differt, vtrum ſic, vel aliter fiat; ergo ea quæ ſunt legibus humanis ſtatuta non omnia deriuantur lege naturæ.

* Anſc. 7.

¶ 2 Præt. Ius poſitiuum diuiditur contra ius naturale, vt patet per Iſidorum in lib. Ethymolo. * & per Philoſophum in 5. Ethic. * ſed ea quæ deriuantur a principiis communibus legis naturæ, ſicut concluſiones pertinent ad legem naturæ, ut ſupra dictum eſt; * ergo ea quę ſunt de lege humana non deriuantur a lege naturæ.

* Iſid. lib. 5. cap. 4.
* Cap. 7.
* 1. 2. quæ. ar. 2. & 4.

¶ 3 Præt. Lex naturæ eſt eadem apud omnes, dicit enim Philoſophus in 5. Ethicorum, * quòd naturale ius eſt, quod ubique habet eandem potentiam; ſi igitur leges humanæ a naturali lege deriuarentur, ſequeretur etiam quòd ipſę eſſent eędem apud omnes, quod patet eſſe falſum.

* Arſc. 7.

¶ 4 Præt. Eorum quæ a lege naturali deriuantur poteſt aliqua ratio aſſignari; ſed non omnium, quæ a maioribus lege ſtatuta ſunt, ratio reddi poteſt, vt iuriſperitus dicit; ergo non omnes leges humanæ deriuantur a lege naturali.

¶ Sed contra eſt, quod Tullius dicit in ſua rhet. * Res a natura profectas, & a conſuetudine probatas, legum metus, & religio ſanxit.

* Lib. 2. de inuē. in fol. 4. ante fin. lib.

¶ Hic inquirit. D. S. de origine legis humanæ, an oporteat eam ſemper deriuari a lege æterna, ad hoc, vt rationem legis habeat.

¶ Reſpondeo dicendū, ꝙ ſicut Auguſt. dicit in primo de lib. arb. * nōn uidetur eſſe lex, quę iuſta non fuerit; vnde inquantum habet de iuſtitia, intantum habet de virtute legis.

* Aug. c. 5.

¶ D. S. hic duo facit. Primò rñdet ad quæſitū vnica concluſione. Secundò pro explicatione eius, & pp argumēta in oppoſitū addu cēda, adiungit quoddā notabile, ibi. Sed ſciendū eſt &c. Cōcluſio rñſi. eſt, oīs lex humanitus poſita intñ hēt de rōne legis, inq̄tū a lege naturali deriuat, ſi verò in aliquo a lege naturali diſcordet, iā nō erit lex, ſed legis corruptio, & intellr. vt patebit, ꝙ dēt concordare, & deriuari, & inferri nō ſolū ex cōſſimis pceptis, ſed ex cōcluſionibus legis naturæ loquēdo de lege humana, q̄ ſe hēt p modū determinationis ad legē naturæ; probat ergo concluſio, inq̄tum hēt lex aliqua de iuſtitia, intñ habet de uirtute legis; ſed lex humana non hēt aliqd de iuſtitia, niſi ut deriuat, uel eſt cōformis legi naturali; ergo ſequit conclusio ſm ambas partes. Huius rōnis. D. S. primò deducit maiorē, ſecundò minorē cū cōcluſione, ibi. In rebus autem &c. Maior ergo patet ex auctoritate beati Auguſti. quia non videtur lex, quæ iuſta non fuerit. Deinde cū dicit.

¶ In rebus autem humanis dicitur eſſe aliquid iuſtum ex eo, quòd eſt rectum ſecundùm regulam rationis. Rationis autem prima regula eſt lex naturæ, ut ex ſupradictis patet; * vnde omnis lex humanitus poſita intantum habet de ratione legis, inquantum a lege naturæ deriuatur; ſi verò in aliquo a lege naturali diſcordet, iam non erit lex, ſed legis corruptio.

* q. præc. ar. 2.

¶ Subiungit minorē præcedētē, & probatur ſic. In rebus humanis dī aliquid eſſe iuſtū, ex eo, ꝙ eſt ſecundū regulā rōnis; ſed illa regula rōnis eſt lex naturæ; ergo minor uera. Maior iſta patuit ſupra q. 19. ar. 3. Minor etiam. q. 94. ar. 2. & intelligitur, quòd lex naturalis eſt regula prima. i. proxima; quia ipſa ligat in uirtute legis æternæ, quæ eſt prima ſimpliciter origine, & dignitate. Sed im mediata, & proxima regula humanorum actuum eſt ratio naturalis, & lex eius, vel eſt prima inter regulas humanas. Nota ꝙ legem humanam deriuari ex naturali, eſt in rōne legis ab ea depēdere; qa uidelicet nullum ſtatutum humanū meret nomē legis, niſi procedat, & poſſit inferri ex dictamine legis naturalis, uel ſaltē ſit ſtatutum, quod rōni naturali non repugnet, & ergo quo ad aliqua dependet effectiuè ex lege naturali; ſicut ergo depēdet effectiuè ex notitia principiorū quo ad aliqua. ſ. determinationes legis naturæ dependet magis exēplariter; quia debent tales determinari, ut ſint conformes legi naturæ.

¶ Sed ſciendum eſt, ꝙ a lege naturali dupliciter poteſt aliquid deriuari. Vno modo, ſicut concluſiones ex principiis. Alio modo; ſicut determinationes quædā aliquorum communium; primus quidem modus ſimilis eſt ei, quòd in ſcientiis ex principijs concluſiones demonſtratiuę producuntur. Secundo verò modo ſimile eſt, quod in artibus formæ communes determinantur ad aliquid ſpeciale; ſicut artifex formam communem domus neceſſe eſt, quòd determinet ad hanc, vel ad illam domus figuram. Deriuantur ergo quædam a principiis communibus legis naturæ per modum concluſionum; ſicut hoc, quod eſt non eſſe occidendum, ut cōcluſio quædam deriuari poteſt ab eo, quod eſt nulli eſſe faciendum malum. Quædam verò per modum determinationis; ſicut lex naturæ habet, quòd ille qui peccat puniatur; ſed quòd tali pœna, vel tali puniat, hæc eſt quædam determinatio legis naturæ.

¶ Hic conſequenter pro maiori explicatione iſtius materiæ, & propter argumenta in oppoſitum, adiungit quoddā notabile, & notat primò quomodo aliquid dupliciter pōt deriuari a lege naturali. ſ. ad humanam. ſ. Secundò ponit differentiam inter iſtos duos modos, ibi, Vtraq; igitur &c. Primum declarat ſufficiēter, & clarè in litera per exempla. Deinde ibi.

¶ Vtraque igitur inueniuntur in lege humana poſita; ſed ea quæ ſunt primi modi continentur in lege humana, non tanquàm ſint ſolùm lege poſita; ſed habent etiā aliquid uigoris ex lege naturali; ſed ea quæ ſunt ſecundi modi ex ſola lege humana vigorem habent.

¶ Ponit differentiam inter poſita in lege humana, & deriuata a lege naturali; quia quæ ponuntur tanquàm concluſiones deriuatæ ex lege naturæ, continentur adhuc ſub lege naturæ, & habent uigorem non ex conſtitutione humana, ſed ex ratione naturali, & per legem æternam, & talia deriuata uocantur a iuriſperitis, ius gētium. Deriuata verò per modum exemplaritatis, & determinationis, habent tantū uigorem ex conſtitutione humana ſine qua non erāt iuſta, & uocantur talia iuſta legalia, uel ius poſitiuum &c. Pro maiori intellectu iſtorum terminorum, quorum intelligentia frequenter opus eſt in hac materia, oportet notare primò, quòd aliter, & aliter loquitur Philoſophus de iure naturali, aliter iuriſta. Philoſophus enim (quem Doct. Sanct. in hac materia communiter in modo loquendi ſequitur) loquitur de iure naturali cōiter prout ſequitur inclinationem naturæ animalis, & naturæ hominis, ut ſic, prout habitum eſt ar. 2. Sed iuriſta dicit naturale ſignificare tantū, quod ſequitur inclinationem cōem hominum, & aliis animalibus, cuiuſmodi eſt coniunctio maris, & fęminę, educatio natorum, & alia hmōi, de quibus in inſtitutis. ti. 1. & in decre. diſt. 1. ſed ius quod ſequitur inclinationē propriā hominis inq̄tum animal rōnale; uocat iuriſta ius gētium, in quo recedit a naturali cōi animalibus alijs, quod uocatur ius gentiū, qa eo oēs gentes vtuntur; ſicut ꝙ pacta ſint ſeruanda, & quòd legati etiam apud hoſtes ſint tuti, & cōſimilia. Et huiuſmodi ius gentiū. Doct. Sanct. iam dixit concluſiones legis naturæ ratione communiſſimorum principiorum, & tamen dicuntur etiam lex naturæ apud Philoſophum; ſed iuriſta dicit ea ius gentium. Nota ſecū

dò,quòd etiam aliter loquuntur de iure ciuili Philoſophus,aliter iuriſta. Ciuile enim habet duplicem ſignificationem. Vno modo dr ciuile ab vſu, quia uidelicet ciues eo vtuntur. Alio mõ dr ciuile cauſaliter,quia uidelicet ex inſtitutione ciuitatis,& partialis prię inſtituit. Philoſophus ergo accipit ciuile primo mõ, & vocat ipſum politicũ;& diuidit in naturale,& legale,vocans naturale ꝓcepta cõia, & concluſiones, quæ ſunt de lege naturali, legale autẽ, quod conſtituitur per hoies,quod & poſitiuũ dr,Iuriſta aũt accipit ciuile ſecundo mõ,& pro eodẽ cũ legali iuſto , vel poſitiuo apud Philoſophum. Determinationes ergo legis naturæ,de quib. D.S.loquitur in ar.vocantur apud Philoſophum iuſtũ legale,vel poſitiuum;apud iuriſtã verò ius ciuile , & per hæc patet quid nominis aliquorum terminorum. Vide inſtituta,ti. de iure naturali in principio,vbi habebis intellectum ex iam dictis.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd Philoſophus loquitur de illis,quæ ſunt lege poſita per determinationẽ, vel ſpecificationem quandã præceptorũ legis naturæ.—

¶ Ad maiorem, cõcedit ꝙ Philoſophus hoc dicat,& verba ſua ſunt hæc,Legale aũt ex principio quidẽ nihil refert,ſic vel aliter; qñ aũt ponitur differt, puta vtua redimi,vel capitã ſacrificare; ſed non duas oues,& loquitur de legali poſitiuo, quod ſe habet ꝑ modum determinationis,uel ſm aliquos per modũ excitationis , nõ neceſſitatis ; quia iudex excitat a lege naturali, ꝙ iſta ſtatuat,vel faciat,ſicut lex naturalis dictat furem puniẽdũ, ex quo iudex excitatur ad ſic,vel ſic puniendum . Ad minorem diſtinguo,dico.n. ꝙ in his,q̃ oriuntur ex lege naturali, ex neceſſitate tanq̃ concluſiones,ibi differt &c.quia debent vno mõ fieri,& ex neceſſitate ſequunt ex lege naturali.Dico ſecundò,ꝙ in his, q̃ oriuntur per modũ determinationis ſpecificationis, vel excitationis, ibi nihil differt vtrum,ſic vel ſic fiant anteq̃ ſtatuantur;ſed qñ ſtatuta ſunt differunt,immo ſi aliter fieret,q̃ ſtatutũ eſt,eſſet iniuſtum, & hoc vult Philoſophus in maiori; ergo &c. Verũ non oĩa deriuant de neceſſitate tanq̃ concluſiones, tñ deriuant,vel ut cõcluſiones,vel tanq̃ determinationes legis naturæ, poſitę ex rõne humana,q̃ tñ habent originem ex lege naturæ;quia iuſtum malefactorẽ,ſic puniri, habet originem ex hoc , ꝙ malefactor dẽt puniri; & poſſet etiam dici,ꝙ eſſet origo in gñe cauſæ efficientis. eo modo quo alteri præſuppoſitum, & quali ratio efficiendi, poteſt dici efficiens.

¶ Ad ſecundum dicendum , quòd ratio illa procedit de his,quæ deriuãtur a lege naturæ tanq̃ cõcluſiones.—

¶ Ad maiorẽ patet ex notabili cor.dico enim ꝙ ius poſitiuum, quod eſt legale apud Philoſophũ, & ciuile apud iuriſtã diuiditur contra ius naturale;ſed ius poſitiuũ,quod aſſumit.ſ.in lege humana,ex lege naturali,tanq̃ cõcluſio legis naturæ, hoc apud Philoſophũ non diſtinguit a lege naturæ , & tñ põt deriuari ex cõibus principijs legis naturæ,& apud iuriſtã dr ius gẽtiũ. Ad minorẽ dico, ꝙ deriuant a principijs legis naturæ , vt cõcluſiones,ſunt de lege naturæ,& talia tñ aſſumunt in lege humana, cõi oĩ genti,q̃ vocat ius gẽtiũ. Vltra ergo &c.q̃ ſunt de lege humana ſecundo mõ vt determinationes non deriuant a lege naturæ, negat;ſed ꝓbat, ꝙ quæ ſunt de lege humana tanq̃ concluſiones legis naturæ,ꝙ illę non deriuentur ad hunc ſenſum quaſi non ſint de lege naturæ; deriuantur tñ quaſi particulares concłones ex cõibus principijs.

¶ Ad tertium dicendum , quòd principia communia legis naturę,non eodem modo applicari poſſunt omnibus propter multam varietatem rerum humanarum , & ex hoc prouenit diuerſitas legis poſitę apud diuerſos.—

¶ Aſſumptum concedit, & loquit de lege naturæ,ẽt ꝓpria homini,ut diſtinguit contra alia animalia,quã legẽ iuriſta dicit ius gẽtium,quod nõ diſtinguit a naturali lege hois,ut homo eſt, & verba Philoſophi ſunt,naturale quidẽ qd ubiq; habet eandẽ potentiã,& non uideri, vel nõ.t.non orit ex opinione humana ; ſed ex natura &c. Ad ſubſumptũ dico, ꝙ leges humanæ deriuant a lege naturali q̃tum ad determinationes non neceſſariò , ſecus quo ad ea, quæ ſunt in lege humana aſſumpta ex naturali lege ; ſed ſunt determinationes liberè addite, & ab hominibus poſitę. Negatur aũt ſequela,loquẽdo de deriuatis per modum determinationũ,& iõ in ſolutione;quia cõia principia determinant ſm diuerſitatem rerũ humanarũ,vt patebit ar.ſeq.ſm conditionem patriæ,& loci q̃ uaria eſt,& iõ aliæ determinationes. Sed concedit, ꝙ leges humanæ q̃tum ad concluſiones deriuatas ex lege naturæ, ſint eędẽ, q̃ditr ius gentium;vnde Gaius iuriſcõſultus,qđ naturaliter ratio inter hoies conſtituit.ad oẽs gentes ptinet,vocat ius gentiũ, ius enim gentiũ cõprehendit ſub iure poſitiuo,licet diſtinguat a ciuili,& dr ius gentium poſitiuũ,nõ quia habeat vigorem ex poſitione hominum tantùm ; ſed quia eſt poſitum in lege humana &c.

¶ Ad quartum dicendum , quòd verbum illud iuriſperiti intelligendum eſt in his , quæ introducta ſunt a maioribus circa particulares determinationes legis naturalis , ad quas quidem determinationes ſe habet expertorum,& prudentum iudicium,ſicut ad quædam principia , inquantum ſcilicet ſtatim vident quid congruẽtius ſit particulariter determinandum; vnde Philoſophus dicit in 6.Ethi.* quòd in talibus oportet attendere expertorum , & ſeniorum , vel prudentium indemonſtrabilibus enunciationibus,& opinionibus, non minus,quàm demonſtrationibus. * Ariſtot.

¶ Maior vr eſt falſa, niſi intelligat de concluſionibus,illarũ.n. põt rõ reddi, vel aſſignari; ſed nõ oportet de deriuatis tanq̃ determinationes. Ad minorẽ intelligit de his, q̃ ſtatuua a maiorib.vt determinationes legis naturæ , & q̃ hñt uigorẽ ex ſtatuto humano tm̃. De illis.n. non põt rõ aſſignari;ſed ſufficit auctoritas,& rõ ſenũ,& prudentũ, q ſe hñt ad hmõi determinationes, ſicut ad q̃dã principia; qa ſicut principiũ per ſe notũ ſtatim vr,ita prudentes,& experti vidẽt ſtatim hmõi particulares determinationes, & ergo ſicut nõ reddit rõ de principijs in demõſtrationibus ſpeculatiuis,ita nec de hmõi enũciationibus particularibus,nõ demõſtrabilibus;ergo &c. verũ nõ oẽs deriuant tanq̃ cõcluſiones deducte, tamen tanquàm determinationes ex iudicio expertorum poſitæ.

Vtrum Iſi.conuenienter qualitatem legis poſitiuæ deſcribat.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd Iſidorus inconuenienter qualitatem legis poſitiuę deſcribat dicens. Erit lex honeſta,iuſta,poſſibilis ſecundũ naturam,ſecundùm conſuetudinem patriæ,loco,temporiq̃ conueniens,neceſſaria,vtilis,manifeſta quoque ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat , nullo priuato commodo ; ſed pro communi vtilitate ciuium ſcripta. Supra enim in tribus conditionibus qualitatum legis explicauerat dicens , lex erit omne,quod ratione conſtiterit duntaxat,quod religioni congruat, quod diſciplinæ conueniat, quod ſaluti proficiat;ergo ſuperfluè poſtmodum conditiones legis multiplicat. D Iſidorus. *Li.5.Etiſ. c.3.& 21.

¶ 2 Præt. Iuſtitia eſt pars honeſtatis,vt Tullius,dicit in primo de offi. * ergo poſtquàm dixerat honeſta , ſuperfluè additur iuſta. * In ex.ſecundæ rhet. ad de 4.mi.

¶ 3 Præt. Lex ſcripta ſecundùm Iſido. * contra conſuetudinem diuidit , non ergo debuit in definitione legis poni , quòd eſſet ſecundùm conſuetudinẽ patriæ. * 36.li.ca. & lib.5. ca.3.

¶ 4 Præt. Neceſſarium dupliciter dicitur.ſ.id quod eſt neceſſarium ſimpliciter , quod impoſſibile eſt aliter ſe habere,& huiuſmodi neceſſarium nõ ſubiacet humano iudicio ; vnde talis neceſſitas ad legem humanam nõ pertinet. Eſt etiam aliquid neceſſarium propter finem, & talis neceſſitas idem eſt, quod vtilitas; ergo ſuperfluè vtraque ponitur neceſſaria,& vtilis.

¶ Sed contra eſt auctoritas ipſius Iſid.* * Loco in arg. cituo.

¶ Hic D.S.tertiò q̃rit de qualitate,& conditionibus legis humanę poſitiuę,& dicit notãter poſitiuę;qa ius gentiũ hẽt ex natura iſtas cõditiões , & nõ ab hoib.& q̃rit de lege humana,nõ cõſuetudine, nã lex humana dr ius poſitiuũ ſcriptũ,& aũt nõ eſt ſcriptũ dr cõſuetudo,ita ꝙ cõſuetudo dicit legẽ non ſcriptã,lex humana legẽ ſcriptã,q̃ ſe hẽt per modũ determinationis ad legẽ naturæ; cõſtat enim ꝙ ea q̃ ponunt in lege humana tanq̃ cõcluſiones legis naturalis,ꝙ illa ſunt naturaliter iuſta,poſſibilia &c. Nota aũt, ꝙ Iſid. ponit duplicẽ deſcriptionẽ legis humanę poſitiuę in una ponit multas cõditiones,& ꝓprietates ipſius,in alia ſolũ tres. Vult ergo D.S.oñdere ī hoc ar.ꝙ utraq; deſcriptio bona eſt,& ꝙ ſcda q̃ ſubicit in primo argumẽto ſequeti cõtinetur illã q̃ ponit ī titulo q̃ti; vñ una eſt breuior,cõcinẽs omnia quæ alia explicitè ponit &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd vniuſcuiuſq; rei,quæ eſt propter finem,neceſſe eſt,quòd forma determinetur ſecundùm proportionem ad finem; ſicut forma ſerręta lis eſt,qualis conuenit ſectioni, vt patet in 2.Phyſi. *quęlibet etiam res recta,& menſurata oportet,quòd habeat formam proportionatam ſuæ regulæ , & menſuræ ; lex autem humana utrunque habet ; quia & eſt aliquid ordinatum ad finem, & eſt quædam regula , vel menſura regulata , vel menſurata quadam ſuperiori menſura , quæ quidem eſt duplex,ſ.Diuina lex,& lex naturæ, vt ex ſupradictis patet.* Finis autẽ humanæ legis eſt vtilitas hominum;ſicut etiam iuriſperitus dicit. * Ariſto. Tex.41. * Ar.pręc. & q.91.ar.3 & 4. q.91.ar.3. In digeſt. vet.li.1.ti.3 lege 2.& 3.

¶ D.S.

Digitized by Google

¶D.S.hic primò ponit concluſionem oſtendentem deſcriptionem legis poſitiuę Iſidori, poſitam in primò argumento, eſſe bonam, quæ continet tantum tres proprietates, & cõditiones legis; ſecundò ex illa oſtenſione reſpondet quæſito, quòd ex hoc ſequatur deſcriptionem legis poſitam in tit. quæſtionis eſſe bonam, ibi, & ad hæc tria, &c. Quo ad primum eſt talis concluſio, Iſidorus conuenienter poſuit tres conditiones legis poſitiuæ humanæ, ſcilicet, quòd religioni congruat, quòd diſciplinæ conueniat, quòd ſaluti proficiat. Probatur ſic, vniuſcuiuſque rei quæ eſt propter finem &c. vt in littera, ſed lex humana vtrunque habet; ergo neceſſe eſt quòd ponantur in bona definitione legis humanæ (ſubſumitur) ſed in iſtis conditionibus poſitis in definitione legis poſita in primò argumento, continentur illa: ergo concluſio vera. Huius rationis D.S. primò ponit primum diſcurſum cũ probatione; ſecundò deducit ſubſumptam ſimul cum concluſione ipſa, & ideo Iſido. &c. primus ergo diſcurſus patet clarè in littera. Nota autem principium maioris. ſ. vniuſcuiuſque rei quæ eſt propter finem, neceſſe eſt, quòd forma determinetur ſecundum proportionem ad finem, quia ex hoc habes ſuperius ſepius repetita, quia diſtinctio potentiarum ex actibus, & habitibus, non eſt a poſteriori, vel circumlocutiua, immo a priori, & prima cauſarum, ſcilicet ex fine; vnumquodque enim ordinatum naturaliter in finẽ, ex natura ſua illi commenſuratur, & per conſequens ipſum diſtinguitur, quare habitudo (quæ eſt tranſcendens) potentiæ ad actum, & obiectum eſt de ratione potentiæ, & ſibi conuenit in primo modo per ſe; ad quem non oportet, quod id quod ponitur ſit idem cum definito, ſed ſufficit, quòd eius differentia per ſe ab ipſo ſumatur. Conſequenter ibi.

¶ Et ideo Iſido. in conditione legis; primò quidem tria poſuit, ſcilicet religioni congruat, inquantum ſcilicet eſt proportionata legi Diuinæ; quòd diſciplinæ conueniat inquantum eſt proportionata legi naturæ, quòd ſaluti proficiat, inquantum eſt proportionata vtilitati humanæ.

¶ Ponens concluſionem dictam interſerit ſubſumptam minorẽ, quæ fuit, ſed in iſtis conditionibus poſitis in iſta definitione. Iſidori continentur prædicta, probatur illa, quia in hoc, quòd dicitur religioni congruat, tangitur proportio ad legem Diuinam; in hoc quòd dicit, diſciplinæ conueniat, proportio ad legem naturæ; in hoc autem, quòd dicit ſaluti proficiat tangitur habitudo ad finem.

¶ Et ad hæc tria omnes aliæ conditiones, quas poſtea ponit, reducuntur; nam, quòd dicitur honeſta refertur ad hoc, quòd religioni congruat.

¶Hic conſequenter D. S. reſpondet quæſito, oſtendens quomodo definitio poſita in principio quæſtionis ſit bona, quia concordat cũ præcedenti, quæ fuit oſtenſa bona; ergo & illa, & ſic etiam patebit concordia illarum definitionum. Vnde ponit talem concluſionem reſponſiuam. Ad has tres cõditiones tactas in præcedenti definitione, aliæ conditiones quas poſtea ponit, reducũtur, quæ videlicet referuntur in titu. quæſt. huius art. probatur, illa cõditio honeſta, continetur & reducitur ad primam. ſ. quòd religioni congruat, illę verò iuſta poſſibilis ſecundum naturam, ſecũdum conſuetudinem patriæ, loco temporiq; conueniens, continentur ſub ſecunda, quæ eſt, quòd diſciplinæ conueniat; illę verò neceſſaria vtilis &c. vſque in finem, ſub tertia, ſcilicet quòd ſaluti expediat; ergo concluſio vera, conſequentia nota. Antecedens probatur in littera clarè; & primò quo ad primam partem; ſecundò quo ad ſecundam, ibi, ꝙ autem ſubditur &c. tertiò quo ad tertiã, ibi, quòd verò ſubditur &c. Et patet prima pars littera.

¶ Quod autem ſubditur iuſta, poſſibilis ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco temporiq; conueniens; additur ad hoc, quòd conueniat diſciplinæ. Attenditur enim humana diſciplina primũ quidem quantum ad ordinem rationis qui importatur in hoc, quòd dicitur iuſta; ſecundò quantum ad facultatem agentium; debet enim eſſe diſciplina conueniens vnicuique ſecundum ſuam poſſibilitatem, obſeruata etiam poſſibilitate naturæ; non enim eadem ſunt imponenda pueris quæ imponuntur viris perfectis; etiam ſecundum humanam conſuetudinem; non enim poteſt homo ſolus in ſocietate viuere aliorum morem non gerens; tertiò quantum ad debitas circunſtantias dicit, loco temporique conueniens.

¶ Declarat ſecundam partem antecedentis prædicti, & patet clarè in littera vnde pertranſeo.

¶ Quod verò ſubditur, neceſſaria, vtilis, &c. refertur ad hoc, quòd expediat ſaluti, vt neceſſitas referatur ad remotionem malorum, vtilitas ad conſecutionem bonorum, manifeſtatio verò ad cauendum nocumentum, quod ex ipſa lege poſſet prouenire; & quia ſicut ſupra dictum eſt, * lex ordinatur ad bonum commune, hoc ipſum in vltima parte determinationis oſtenditur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. *q.90. ar.2.

¶ Manifeſtat tertiam partem antecedentis ſępedicti, & patet. Nota autẽ ſolùm intellectum huius, qđ dicit D.S. Manifeſta quoque, ne aliquid per obſcuritatem in captione contineat, quod D.S. exponit, vt patet in fine corporis, quæ verba gloſa ſuper ca. Erit autem &c. diſt. 4 vbi allegantur hæ conditiones, exponit, manifeſta ne in captione, ne ſcilicet aliquis vitioſè eam poſſit interpretari, vel ne alicui paretur laqueus per eam, cum ſcilicet non clarè loquitur, hæc ille &c. Ex determinatione iſta D.S. reliquit in fine corporis argumenta ſatis eſſe ſoluta.

¶ Confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶ Ad primi antecedens dico, quòd ſupra expreſſit conditiones legis omnes, ſed non ita explicitè; ſed negatur cõſequentia, quia non eſt ſuperfluitas, vel nugatio cum aliquid implicitè, vel explicitè ponitur, ſicut in hoc, quod dicit Apoſtolus. Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt &c. continentur omnia credibilia implicitè; non tamen ſuperfluè articuli poſtea poſiti ſunt explicitè, ſicut apud logicum non eſt ſuperfluitas dicere, animal homo.

¶ Ad ſecundi maiorem dico diſtinguendo, quia honeſtas capitur vno modo prout idem eſt, quod dignum honore, vel ſtatus honoris. Tunc dico, quòd honeſtas ſecundum Tullium diuiditur in quattuor virtutes principales, in quas diuiditur etiam virtus, ſcilicet in quattuor cardinales, ſic conceditur, quòd iuſtitia eſt pars honeſtatis ſubiectiua; ſed ſic non capitur hic. Sed alio modo accipitur honeſtum pròut eſt congruens, & proportionatum legi Diuinę, ſic capitur hic, & eſt diſtinctum quid a iuſtitia hic accepta, quæ eſt conformitas ad legem naturalem, quare negatur conſequentia, quia aliquando aliquid non eſt contra legem naturalem, eſt tamen contra legem Diuinam, vt patet in omnibus ſupernaturalibus, & patuit ſupra circa definitionẽ peccati, & etiam in his quæ ſunt de lege Diuina poſitiua, poteſt aliquid ipſi contrariari, & non legi naturali. Vide de iſtis. 2.2.q.145.art.1.

¶ Ad tertij antecedens dico, diſtinguendo de conſuetudine, quia vno modo accipitur pro actibus multis temporibus factis, non contrarijs legi naturæ nec Diuinæ; ſic dico, quòd diuiditur contra legem ſcriptam tanquàm lex non ſcripta; ſed alio modo accipitur conſuetudo, vt idem eſt, quod mos, in ea acceptione, vt mos ſignificat inclinationem, ſicut ſupra q.58. art.1. dictum fuit circa auctoritatem Pſal. qui habitare facit vnius moris in domo; & ſic capitur hic conſuetudo, & non opponitur legi, ſed eſt conditio eius, ſcilicet eſſe proportionatum inclinationibus, & condi tionibus hominum quibus lex datur. Vide de conſuetudine, & variis modis moris D. Antoninum prima par. tit. 16. c. vnico. §.1. & ſequentibus, vbi multa habentur ad propoſitum. Vide & titulum. 17. §.3. vbi habetur materia præſentis articuli.

¶ Ad quartum, concedo argumentum vſque ibi. Eſt etiam aliquid neceſſarium &c. ad quod dico, quòd vtilitas comprehendit ſub ſe duos partiales effectus, ſcilicet remotionem malorum, & conſecutionem bonorum. Et dico, quòd neceſſitas refertur ad remotionem malorum, quia vt patuit artic. 1 lex humana vtilis eſt ad hoc, quòd mali compeſcantur, & mala turbatiua communitatis auferantur; vtilitas autem ponitur propter alium effectum, ſcilicet promotionem, & conſecutionem bonorum; quare nulla eſt ſuperfluitas.

Vtrum conueniente Iſidorus diuiſionem legum humanarum ponat ſiue iuris humani.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Iſidorus * diuiſionem legum humanarum ponat ſiue iuris humani; ſub hoc enim iure comprehendit ius gẽtium, quod ideo ſic nominatur, vt ipſe dicit, quia eo omnes ferè gentes vtuntur; ſed ſicut ipſe dicit, * ius naturale eſt, quod eſt commune omnium nationum; ergo ius gentium non continetur ſub iure poſituo humano; ſed magis ſub iure naturali. E *Iſid.lib.5. c.4. *Lib.5.c.6.

¶ 2 Præt. ea quæ habent eandem vim non videntur formaliter differre; ſed ſolùm materialiter, ſed leges, plebiſcita, ſenatuſconſulta, & alij huiuſmodi, quæ ponit, * omnia habent eandem vim; ergo videtur, quòd non differant niſi materialiter; ſed talis diſtinctio in arte non eſt curanda, cum poſſit eſſe in infinitum; ergo inconuenienter huiuſmodi diuiſio humanarum legum introducitur. *Lib.5.c.4.

¶ 3 Præt.

¶ 3 Præt. ſicut in ciuitate ſunt Principes, & ſacerdotes, & milites; ita etiam ſunt, & alia hominum officia; ergo videtur, quòd ſicut ponitur quoddam ius militare, & ius publicum, quod conſiſtit in ſacerdotibus, & magiſtratibus; ita etiam debeant poni alia iura ad alia officia ciuitatis pertinentia.

¶ 4 Præt. ea quæ ſunt per accidens ſunt prætermittenda, ſed accidit legi, vt ab hoc, vel ab illo homine feratur; ergo inconuenienter ponitur diuiſio legum humanarum ex nominibus legislatorum, vt ſcilicet quædam dicatur Cornelia, quædam Falcidia. *

In digeſt. nouo. Lib. 10. tit. 3. & ſeq. & lib. 9. tit. 9. Et in eo. lib. 4. ti. 49. Iſidorus. * Loco in art. 1. citato.

¶ In contrarium auctoritas Iſidori ſufficiat. *

¶ Hic vltimò D. S. agit de diuiſione legis humanæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd vnumquodq; poteſt per ſe diuidi ſecundum id, quod in eius ratione continetur, ſicut in ratione animalis continetur anima, quæ eſt rationalis, vel irrationalis, & ideo animal propriè, & per ſe diuiditur ſecundum rationale, & irrationale, non autem ſecundum album, & nigrum, quæ ſunt omnino præter rationem eius; ſunt autem multa de ratione legis humanæ ſecũdum quorum quodlibet lex humana propriè, & per ſe diuidi poteſt.

¶ In hoc articuli cor. D. S. primò reſpondet ad quæſitum concluſione generali; ſecundò ex illa concluſione infert multas concluſiones partiales explicitiuas primæ, ibi. Eſt eñ primò &c. Concluſio generalis eſt, lex humana multipliciter, & ſecundum multa diuidi poteſt per ſe, & in diuerſas ſpecies probatur concluſio. Vnumquodq; poteſt per ſe diuidi &c. vt in principio litteræ, ſed multa ſunt, & continentur in ratione legis humanæ; ergo in multa diuidi poteſt per ſe. Maior declaratur in littera. Nota autem, quòd totum pondus articuli ſtat in illa maiori, & eius declaratione, quia ſi aliquid continetur per ſe tanquàm de eſſentia, vel conſtituens eſſentiam, vel ſpeciem; ergo ſecundum eius diuerſitatem ſpecies diuerſificantur, ita quòd ſicut vnum ſe habet ad vnitatem, & diuerſum ad diuerſitatem &c.

¶ Eſt enim primò de ratione legis humanæ, quòd ſit deriuata a lege naturæ, vt ex dictis patet, * & ſecundum hoc diuiditur ius poſitiuum in ius gentium, & ius ciuile ſecundum duos modos quibus aliquid deriuatur a lege naturæ, vt ſupra dictum eſt. * Nam ad ius gentium pertinent ea quæ deriuantur ex lege naturæ, ſicut concluſiones ex principijs, vt iuſtę emptiones, venditiones, & alia huiuſmodi, ſine quibus homines adinuicem conuenire non poſſunt, quod eſt de lege naturæ, quia homo eſt naturaliter animal ſociale, vt probatur in primo Politicæ; * quæ verò deriuantur a lege naturæ per modum particularis determinationis, pertinent ad ius ciuile ſecundum, quòd quælibet ciuitas aliquid ſibi accommodè determinat.

*Art. 2. huius q. *Art 2. huius quæſt. *Ariſt. c. 2.

¶ Hic conſequenter D. S. explicat præcedentem concluſionem, & eius minorem, quattuor concluſionibus particularibus, quę patebunt proſequendo, quarum prima eſt iſta. Ius poſitiuum diuiditur in ius gentium, & ius ciuile conuenienter ſicut ſcilicet in duas ſpecies primas, probatur, iſta diuiſio eſt ſecundum duos modos deriuationis a lege naturali; ergo conueniens. Tenet conſequentia ex dictis, quia de ratione legis humanæ eſt, quòd deriuetur a lege naturali, vt patet art. 2. ſed vnumquodq; diuiditur ſecundum ea quæ ſunt de eius ratione; ergo conſequentia bona. Antecedẽs declaratur in littera, ibi. Nam ius gentium &c. Et nota, quòd de iure gentium ſunt quæ ſequuntur inclinationem propriam hominis, vt ſic, & per hoc, vt patebit ad primum diſtinguitur a iure naturali apud iuriſtam, D. S. enim in hoc art. loquitur de diuiſione legis humanæ ad modum iuriſtarum. Deinde ibi.

¶ Secundò eſt de ratione legis humanæ, quòd ordinetur ad bonum commune ciuitatis, & ſecundum hoc lex humana diuidi poteſt ſecũdum diuerſitatem eorum qui ſpecialiter dant operam ad bonum commune, ſicut ſacerdotes pro populo Deum orantes, principes populum gubernantes, & milites pro ſalute populi pugnantes, & ideo iſtis hominibus ſpecialia quædam iura aptantur.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem ſpecialem, quæ eſt, lex humana diuiditur ſecundum diuerſitatem eorum qui ſpecialiter dant operam ad bonum commune, ſcilicet in ius publicum, & ius militare. Probatur concluſio, de ratione legis humanæ eſt, q ordinetur ad bonum commune ciuitatis; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia ſicut præcedẽs, quia diuiditur vnumquodq; &c. Antecedens patuit ſupra, & exponit D. S. concluſionem; ſicut ſacerdotes &c. vt in littera. Nota, quòd prima diuiſio quæ eſt in ius gentium, & ciuile, eſt communiſſima. Deinde aliæ ſequentes ſunt ſubdiuiſiones ſecundi membri, ſcilicet iuris ciuilis, quod diuiditur in quattuor libros quo ad allegationes, ſcilicet Codicem, Digeſtum, Inſtituta, Authentica; & iſtę leges quæ in hoc articulo commemorantur continentur in iſtis libris, & ſunt ſpecies diſtinctę legis ciuilis ſecundum diſtinctionem finis, efficientis, materiæ circa quam, vt patebit. Nota etiam, quòd ius militare deſcribitur in decretis diſt. 1. ſimiliter ius publicum, Vide ibidem, quia eſt in ſacris ſacerdotibus, & magiſtratibus, ideſt conſiſtit in ſacris rebus Deo dicatis, venerandis ſacerdotibus, honorandis magiſtratibus, timendis, & obediendis, ſicut ſunt præfectus, proconſul, prætor, & huiuſmodi. Ius militare deſcribitur, quod eſt belli inferendi ſolennitas, deſcribitur autem per effectus, & exempla non eſſentialiter, quia eſt ſolennis ordinatio ſeu diſpoſitio exercitus, qui ſcilicet debeant eſſe primo loco, qui in ſecundo, qui in tertio &c. Deinde cum dicit.

¶ Tertiò eſt de ratione legis humanæ, vt inſtituatur a gubernante communitatem ciuitatis, ſicut ſupra dictum eſt, * & ſecundum hoc diſtinguuntur leges humanæ ſecundum diuerſa regimina ciuitatum; quorum vnum ſecundum Philoſophum in 3. Politicæ, * eſt regnum, quando ſcilicet ciuitas gubernatur ab vno, & ſecundum hoc accipiuntur conſtitutiones principum. Aliud verò regimen eſt Ariſtocratia, ideſt principatus optimorum, vel optimatum, & ſecundum hoc ſumuntur reſponſa prudentum, & etiam ſenatuſconſulta. Aliud regimen eſt Oligarchia, ideſt principatus paucorum diuitum, & potentum, & ſecundum hoc ſumitur ius prætoriũ, quod etiam honorarium dicitur. Aliud autem regimen eſt populi, quod nominatur democratia, & ſecũdum hoc ſumuntur plebiſcita. Aliud autem eſt tyrannicum, quod eſt omnino corruptum, vnde ex hoc nõ ſumitur aliqua lex. Eſt etiam aliquod regimen ex iſtis commixtum, quod eſt optimum, & ſecundum hoc ſumitur lex quam maiores natu ſimul cum plebibus ſanxerunt, vt Iſidorus dicit. *

*q. 90. art. 3. *Ariſt. c. 10. *Iſidorus c. 5.

¶ Deducit tertiam concluſionem ſpecialem, ſcilicet ius humanum diuiditur ſecundum diuerſa regimina ciuitatum, ſcilicet in conſtitutiones principum, ius prætorium, vel honorarium, ius plebiſcitum, ius mixtum, quod & lex dicitur ant honomaticè; probatur illa concluſio; de ratione legis humanæ eſt, vt inſtituatur a gubernante communitatem ciuitatis; ſed iſta regimina ſunt ſecundum diſtinctionem gubernantium; ergo. Maior patuit ſup. q. 90. art. 3. Minor declaratur in littera, ibi, Quorum vnum &c. Nota hic, quòd lex humana accipitur dupliciter. Vno modo generaliter quaſi genus, & ſic diuiditur in omnes leges prædictas, & dicendas, & eſt commune ad omne ius ſcriptum. Sed alio modo accipitur ſtrictè, & tunc eſt ſpecies legis hic tacta, ſcilicet quæ ſumitur ex gubernatione mixta, ſcilicet quam populi cum maioribus natu ſanxerunt, vt habetur diſt. 2. lex &c. Et dicuntur maiores natu nobilitate, dignitate, antiquitate &c. quare dicuntur plebiſcita & iuriſconſulti. Vide in inſtitu. titu. de iure &c. Prætorium ius dicitur, quod prætor ius ciuile corrigens, vel ſupplens, vel confirmans in ambone poſita ſiue ſcripta publicè proponebat. Et nota, quòd D. S. ponit ſimul nomina iuriſtarum partium legis ciuilis, & adaptat nomina Philoſophi, quia idem ſit regimen Ariſtocraticum, & regimen conſtituens iuriſconſulta, vel reſponſa prudentum, quia arbitri ęquitatis &c. Vbi nota breuiter, quòd ſex ſunt politiarum ſpecies ſimpliciter, & inter illas ſex, tres ſunt bonæ, tres verò malęstres bonę ſunt, Regnum, Ariſtocratia, & Politia, in iſtis oportet principantes eſſe bonos, in oppoſitis autem ſcilicet Tyrannide Olygarchico, & Democratico, nõ ſunt virtuoſi; quando ergo vnus bonus regit eſt Regnum; cum autem pauci boni, & virtuoſi dominãtur dicitur Ariſtocratia, ſicut olim in Roma deficiente Senatu, tempore intermedio antequàm alius Senatus eligebatur, totus populus Romanus regebatur prudentia quorundam bonorum virorum paucorum; eligebãtur enim 12. viri approbati, & boni teſtimonij quos vocabant bonos homines, & horum induſtria tota ciuitas regebatur. Similiter etiam quando totus populus tenet principatum, & intendit non tantùm bonũ diuitum; ſed egenorum, & mediocrium ſecundum proportionem, dicitur Politia, ſicut in Italiæ ciuitatibus dominatur totus populus; ibi enim requiritur conſenſus totius populi in ſtatutis condendis, & poteſtatibus eligendis; licet enim ſemper aduocetur poteſtas, vel dominus aliquis qui regit ciuitatem; magis tamẽ dominatur populus

pulus quàm ipſe, eo quòd totius populi eſt ipſum eligere, & corrigere ſi malè agat, & eius tantus eſt ſtatuta condere, quæ non licet dominum tranſgredi; talis autem principatus non habet nomen proprium, ſed Philoſophus vocat eam nomine communi politiam. Et nota, quòd lex tyrannica non dicitur poni ſpecies legis humanæ, quia eſt omnino corruptum, & peſſimum, vtpote deficiens a fine legis. De iſtis vide 8.Ethic.ex intentione. Tũc ibi.

¶ Quartò verò de ratione legis humanæ eſt, quòd ſit directiua humanorum actuum, & ſecundum hoc ſecundum diuerſa de quibus leges feruntur diſtinguuntur leges quę interdum ab actoribus nominantur; ſicut diſtinguitur lex Iulia, de Adulterijs, lex Cornelia, de Sicarijs, & ſic de alijs, non propter auctores, ſed propter res de quibus ſunt.

¶Inducit vltimò quartam concluſionem partialem, quę eſt, lex diſtinguitur ſecundum ea de quibus leges feruntur, quæ interdum ab auctoribus nominatur, quandoque a rebus de quibus ſunt; probatur concluſio, quia de ratione humanæ legis eſt, quòd ſit directiua actuum, ergo poteſt diuidi ſecundum actus circa diuerſas materias; conſequentia nota. Et declarat D.S. quomodo aliquando ab auctoribus nominentur, vt patet de lege Iulia, & de lege Cornelia, de lege Falcidia, & multis alijs, vt patet in digeſto nouo, in codice &c. Nota quòd ibi, Et ſecundum hoc, vult D.S. quòd leges diſtinguuntur ſecundum diuerſos actus circa diuerſas materias, ſicut quòd non deferantur Sicarij quibus vtũtur latrones, ſcilicet occultatis in baculis, & vult quòd aliquando nominentur ab auctore; ſicut lex Cornelia, vel Iulia; ſed aliquando non nominatur ab auctoribus, vnde D.Antoninus pri. par. tit. 18. §. 1. ſic habet. Aliæ denominantur non propter auctores earum, ſed propter res de quibus ſunt, vt lex de officio conſul, lex de furtis, & huiuſmodi, & tunc plana eſt ſententia. Vnde littera D. S. ſic exponenda eſt, quæ interdum &c. ſicut diſtinguitur, lex Iulia de adulterijs &c. non propter auctores, ſcilicet diſtinguuntur, ſed propter res de quibus ſunt diſtinguuntur; quia auctores non habent diſtinguere, ſed rectores quorum commiſſione leges fiunt tanquàm a cauſa efficiente principali. Ex omnibus iſtis patet reſponſio ad quęſitum, quia Iſido. ponens iſtas diuiſiones legis, conuenienter ponit, duas quidem ſpecies, ſecundum originem a lege naturali, ſcilicet ius gentium, & ciuile. Poſtea ſubdiuidit conuenienter in militare, & publicum ex parte finis legis humanæ. Deinde conuenienter diuidit legem in cõſtitutiones principũ, iuriſconſulta, legum, ſecundum diuerſitatem cauſæ efficientis. Deinde in legem Iuliam de officio conſul &c. ſecundum diuerſitatem cauſæ materialis circa quam, & ſi quis bene aduerterit habet ex hoc art. rõnem diſtinguendi omnes titulos legis ciuilis, vt patet intuenti.

¶ Corroborat dicta in corpore auctoritate Iſid. in contrarium arguens.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ius gentium eſt quidem aliquo modo naturale hominis ſecundum quòd eſt rationalis, inquantum derivatur a lege naturali per modum concluſionis, quæ nõ eſt multum remota a principijs; vnde de facili etiam huiuſmodi homines conſenſerunt; diſtinguitur tamen a lege naturali, maximè ab eo, quod eſt omnibus animalibus commune.

¶ Ad alia patet reſponſio ex his quæ dicta ſunt.

¶Ad maiorem dico, quòd comprehendit ius gentium, quia eſt proprium homini licet commune omni nationi hominum. Minor conceditur, quòd ius naturale eſt commune; ad conſequens; negatur, quòd non aliquo modo contineatur ſub iure poſitiuo, quaſi concluſio legis naturalis aſſumpta ex lege natura. Et diſtinguitur aliquo modo a naturali, ſaltem ab eo, quod eſt commune omnibus animalibus; & ergo ius gentium eſt naturale, quia de propinquo dictatur a ratione naturali, & tamen quia proprium homini, ideo diſtinguitur a naturali, ſaltem communi omni animali. Et de hoc patuit art. ſecundo, in notabilibus.

¶ Ad ſecundum, maior negatur, ſi diſtinguantur penès rationem formalem alicuius communis, ſicut eſt in propoſito; quia multa ſunt de ratione legis, & non ſolùm diſtinguitur lex ſecundum virtutem, vel vim, ſed multis alijs modis, ſcilicet ſecundum efficientem, ſecundũ originem, finem, & materiam circa quam; negatur ergo conſequentia, quia iſta quę ponuntur in minore, diſtinguuntur ſecundum diuerſas cauſas efficientes, ſcilicet gubernatores, vt patuit. Nota quòd in maiori ponuntur leges tanquàm membrum diuidens, & eſt conſtitutio ex regimine mixto procedens, quæ ſpecialiter dicitur lex, vt patet circa corpus.

¶Ad tertium, dico q̃ maior non continet ſimilitudinem perfectam, quia iſti, ſ. ſacerdotes, principes, milites, ſpecialiter dant operam pro republica, & communitate perfecta, ideo negatur conſequentia.

¶ Ad quartum, maior conceditur, & minor etiam, & dico, quòd conſequens procedit ex falſo intellectu, quia non diximus, quòd diſtinguantur ex actoribus, ſed nominantur; diſtinguuntur autem leges de quibus arguitur propter diuerſam materiam, vt patuit.

Quæſtio Nonageſimaſexta.

De poteſtate legis humanæ.

DEinde conſiderandum eſt de poteſtate legis humanæ, & circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum humana lex debeat poni in communi. Secundò, vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere. Tertiò, vtrum omniũ virtutum actus habeat ordinare. Quartò, vtrum imponat homini neceſſitatem quantum ad forum conſcientiæ. Quintò, vtrum omnes homines legi humanę ſubdantur. Sextò, vtrum his qui ſunt ſub lege, liceat agere præter verba legis. F

¶ Poſtquàm actum eſt de lege humana ſecundum ſe, hic conſequenter agitur de eius poteſtate, & virtute. Et primò præmittitur quoddam præambulum valens ad propoſitum. Secundò determinatur principale intentum art. 2.

Vtrum humana lex debeat poni in communi.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd lex humana non debeat poni in communi, ſed magis in particulari, dicit enim Philoſophus in 5. Ethic. * quòd legalia ſunt quæcunque in ſingularibus legem ponunt, & etiam ſententialia, quæ ſunt etiam ſingularia, quia de ſingularibus actibus ſententiæ feruntur; ergo lex non ſolùm ponitur in communi, ſed etiam in ſingulari. Infra q.91. art.3.ad 2. Et 22.q.147 art.1. & 4. cor. * Ariſt.c.7.

¶ 2 Præt. lex eſt directiua humanorum actuum, vt ſupra dictum eſt, * ſed humani actus in ſingularibus conſiſtunt; ergo leges humanæ non debent in vniuerſali ferri, ſed magis in ſingulari. *q.90.ar.1.

¶ 3 Præt. lex eſt regula, & menſura humanorum actuum, vt ſupra dictum eſt; * ſed menſura debet eſſe certiſſima, vt dicitur in 10. Metaphy. * cum ergo in actibus humanis non poſſit eſſe aliquod vniuerſale certum quin in particularibus deficiat, videtur quòd neceſſe ſit leges non in vniuerſali, ſed in ſingularib. poni. *q.90.ar.1. *Ariſt.text 1.

¶ Sed contra eſt, quod iuriſperitus dicit, * quòd iura conſtitui oportet in his quæ ſæpius accidunt, ex his autem quæ fortè vno caſu accidere poſſunt; iura non conſtituuntur. *In dig. veter.lib.1 titu. 3. lege 3.4.& 5.

¶ Hic primò determinat D. S. quoddam præambulum ad ſequentes art. quia ex hoc, quod ponitur in communi, habetur & obligat omnes, & pro omnibus temporibus, quare hic articulus quaſi fundamentum, & præambulum continet ſequentẽ articulũ.

¶Reſpondeo dicẽdum, quòd vnumquodque, quod eſt propter finem, neceſſe eſt, quòd ſit fini proportionatum; finis autem legis eſt bonum commune, quia vt Iſido. dicit in lib. Ethimologiarum, * nullo priuato commodo, ſed pro communi vtilitate ciuium lex debet eſſe conſcripta; vnde oportet leges humanas eſſe proportionatas ad bonum commune. *Iſid.lib.5. c.21.

¶Concluſio reſponſiua in hoc corpore eſt iſta. Oportet, quòd lex ad multa reſpiciat, & ſecundum perſonas, & ſecundum negocia, & ſecundum tempora, & hoc eſt reſpondere ad quæſitũ expoſitum; nam poni legem humanam in communi, nihil aliud eſt quàm poni vt reſpicit multas perſonas, & multa negocia, & multa tempora, & hoc præſertim loquendo de perfectiori ſpecie iuſti legalis, vel legis humanæ, vt patet ad primum. Probatur concluſio, oportet leges humanas eſſe proportionatas ad bonum commune, ſed bonum commune conſtat ex multis, ſcilicet perſonis, & requirit multas exactiones, & perſeuerat pro omni tempore; ergo ſequitur concluſio. Huius rationis D. S. primò ponit & probat maiorem; ſecundò ſubſumit minorem cum concluſione, ibi, Bonum &c. tertiò explicat, & declarat ipſam minorem, ibi. Conſtituitur enim &c. Maior ergo probatur a principio clarè per maiorem, & minorem. Et nota in minori, quia Iſidorus loquitur de lege ſcripta, & per conſequens & D.S. in hoc artic. & quæſito intelligitur de lege humana ſcripta; illa enim ſcribitur modo quo dictus eſt, ſcilicet in communi, non quòd ponatur ſub intentione aliqua communitatis logica, puta genere, vel ſpecie, ſed ſcribitur

bitur vtiue, ſaliter, ideſt vt ſe extendit ad multa, vt dictum eſt, ſic quòd omnes obliget ad ſtatuta, & pro omnibus temporibus, & ordinet multa negotia. Deinde cum dicit.

¶ Bonum autem commune conſtat ex multis, & ideo oportet, quòd lex ad multa reſpiciat, & ſecundum perſonas, & ſecundum negocia, & ſecundum tempora. —

¶ Subſumit minorem principalem dictam cum concluſione, vt patet.

¶ Conſtituitur enim communitas ciuitatis ex multis perſonis, & eius bonum per multiplices actiones procuratur; nec ad hoc inſtituitur, ꝙ aliquo tempore modico duret, ſed ꝙ omni tempore perſeueret per ciuium ſucceſſionem, vt Auguſt. dicit in 2. de ciuit. Dei. * —

*Aug. c.21.

¶ Declarat minorem principalem, quia communitas ciuitatis conſtituitur ex multis perſonis; nam eſt communitas perfecta, vt patuit ſupra q. 90. art. 2. & iterum eius bonum per multas actiones procuratur, & iterum perpetuò durat propter ciuium ſucceſſionem; & ergo debet poni perpetuis temporibus duratura &c.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium, quia quod ſæpius accidit eſt vniuerſale, vt in propoſito loquitur, quia contingit multas perſonas, & multa tempora; ergo &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Philoſophus in 5. Ethic. * ponit tres ſpecies iuris legalis, quod eſt ius poſitiuum; ſunt enim quædam quæ ſimpliciter in communi ponuntur, & hæc ſunt leges communes, & quantum ad huiuſmodi dicit, quòd legale eſt, quod ex principio quidem nihil differt ſic, vel aliter; quando autem ponitur differt, puta, quòd captiui in ſtatuto pretio redimantur. Quædam verò ſunt quidem quæ ſunt communia quantum ad aliquid, & ſingularia quantum ad aliquid, & huiuſmodi dicuntur priuilegia quaſi leges priuatæ, quia reſpiciunt ſingulares perſonas; & tamen poteſtas eorum extenditur ad multa negotia, & quantum ad hoc ſubdit. Adhuc quæcunq; in ſingularibus legem ponunt. Dicuntur etiam quædam legalia; non quia ſint leges, ſed propter applicationem legum communiũ ad aliqua particularia facta, ſicut ſunt ſententiæ quæ pro iure habentur, & quantum ad hoc ſubdit. Et ſententialia. —

*Ariſt. c.7.

¶ Ad antecedens dico, quòd Philoſophus quidem hoc dicit, ſed non tantùm, ſed immediatè præmittit. Legale autem, quod ex principio quidem nihil differt ſic vel aliter, quando autem ponitur differt, puta vitia redimi, vel capram ſacrificare, ſed non duas oues. Et ſtatim ſubdit, quod hic allegatur, & dicit. Adhuc quæ in ſingularibus lege ponunt; puta ſacrificare. Braſide, & ſententialia, vbi Philoſophus legale diuidit in tres ſpecies. Et prima, & perfectiſſima ponitur in communi. Secunda autem differentia iuſti legalis eſt, quòd aliquid lege conſtituatur in aliquo certo ſingulari, vt cum ciuitas, vel Princeps concedit alicui perſonæ ſingulari priuilegium, quod dicitur lex priuata; ſicut in quadam ciuitate ſtatutum eſt, quòd ſacrificantur cuidam mulieri, nomine Braſide, quæ magnam vtilitatem contulerat ciuitati. Tertia differentia eſt iuſti legalis, quòd ſententiæ a iudicibus datæ dicũtur quædam iuſta legalia, & propter hoc dicit Philoſophus, & ſententialia, ſcilicet ſunt iuſta legalia, ſunt autem ſententialia applicationes iuſtorum legalium ad particularia facta; & prima legalia habent perfectè rationem legis, quia cõmunia; ſecunda etiam aliquo modo, quia quàmuis cõcernant ſingularia, & ſingularem perſonam, inquantum tamen datur auctoritas multa agendi, & multis temporibus, poſſunt habere rationem legis. Sententialia verò non ſunt leges, ſed applicatio legis communis ad particulare factum, & habentur tales ſententiæ pro iure; præſertim, vt ius dicitur, quod redditur ab eo ad cuius officium pertinet iuſtitiam facere; ſed tales ſententiæ non dicuntur ius, vt capitur ius pro lege humana, quia illa ex propria ratione legis in communi requirit aliquam communitatem, Vide 2. 2. q. 57. art. 1. ad 1. & 2.

¶ Ad conſequens, ſi intelligitur, quòd lex ponatur in ſingulari tantùm ſub ratione legis, & nullo modo in communi; negatur, quia ſententialia non ſunt lex, ſed iuſtum legale, & habentur pro iure; ſed leges priuatæ, eſto aliquo modo ſint ſingularium, tamen habent etiam aliquam communitatem &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ illud, quod eſt directiuum oportet eſſe plurium directiuũ, vnde in 10. Metaphy. * Philoſophus dicit, ꝙ omnia quę ſunt vnius generis menſurantur aliquo vno, quod eſt primum in genere illo; ſi enim eſſent tot regulę, vel menſuræ quot ſunt mẽſurata, vel regulata, ceſſaret vtique vtilitas regulę, vel menſuræ, quæ eſt, vt ex vno multa poſſint cognoſci, & ita nulla eſſet vtilitas legis ſi non ſe extenderet niſi ad vnum ſingularem actum. Ad ſingulares enim actus dirigendos dantur ſingularia præcepta præſidentium, ſed lex eſt præceptum commune, vt ſupra dictum eſt. * —

*Arift. tex. 4.

*9. 90. a. 1. & 3. ad primum.

¶ Ad maiorem, lex eſt directiua humanorum actuum, tãquàm regula communis, non ſcilicet ſe extendens ad vnum actum tantùm, ſed multos, & multorum, & pluribus temporibus; quia ſi ſe tantùm ad vnum actum extenderet, non eſſet alicuius vtilitatis, & oporteret omni die ſtatuere multas leges; ſicut declarat ſoluto. Ad minorem, concedo ipſam; ſed dico, quòd humani actus ſingulares poſſunt dirigi communi regula, quæ dicitur communis, non quia non ſe extendat ad ſingularia, ſed quia non ad vnum tantùm, poſſunt enim regulari duplici præcepto, ſcilicet communi, quod eſt lex, & ſingulari præcepto adæquato præſidentium communitati; ſicut præcipitur illi pro nunc ille actus; ſed lex præcipit multos actus, & multis hominibus pro diuerſis temporibus; quare negatur conſequentia, quia imaginatur argumentũ quaſi ſingulares actus non poſſint per regulam communem ad ſenſum dictum regulari, quod eſt falſum. Nota ex iſta ſolutione intellectum ſupra habitorum q. 90. art. 2. & 3. ad tertium, quomodo lex eſt præceptum commune. i. extendens ſe ad multas particulares actiones, & tempora; ſed præceptum particulare eſt quo præcipitur aliquid a præſidente illi particulari in hoc tempore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eſt eadem certitudo quærenda in omnibus, vt in primo Ethic. dicitur; * vnde in rebus contingentibus, ſicut ſunt naturalia, & rer humanæ, ſufficit talis certitudo, vt aliquid ſit verum, vt in pluribus, licet interdum deficiat in panc ioribus. —

*Arift. c. 3. & 7.

¶ Maior vera, ad minorem dico, quòd menſura debet eſſe certiſſima in ſuo genere, prout natura rei patitur, quia non in omnibus eſt expectenda Acribologia Mathematica, vt habetur in 2. ſecundi Metaphy. Cõceditur etiam, quòd non poſſit eſſe ſemper certum; nec hoc requirit lex humana, ſed vt in pluribus; quare negatur conſequentia. lex enim in ſingulari poſita non eſſet vtilis, vt patuit; nec mereretur nomen legis; poſita autem in communi vtilis eſſe poteſt, vt in pluribus; in naturalibus autem, & moralibus, quod in pluribus eſt habetur tanquàm vniuerſale &c.

Vtrũ lex humana debeat omnia vitia cohibere.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd ad legem humanam pertineat omnia vitia cohibere; dicit enim Iſidorus in lib. Ethimo. * quòd leges ſunt factę, vt earum metu coherceatur audacia; non autem ſufficiẽter coherceretur niſi quælibet mala cohiberẽtur per legem; ergo lex humana debet quęlibet mala cohibere.

G

*ſupra q. 90. art. 4. co. 2. & q. 92. art. 2. ad 3. Et inf. q. 96. art. 2. co. Et 2. 2. q. 49. art. 1. ad 1. & q. 57. art. 1. ad 1. & q. 58. art. 1. & q. 59. art. 1. ad 4. Et Mat. c. 3. ad 6. Et quæ. 1. in 1. ad 1. & 2. Ethic. lect. 1. & 2.

¶ 2 Præt. intentio legislatoris eſt ciues facere virtuoſos, ſed non poteſt aliquis eſſe virtuoſus niſi ab omnibus vitijs compeſcatur; ergo ad legem humanam pertinet omnia vitia compeſcere.

¶ 3 Præt. lex humana a lege naturali deriuatur, vt ſupra dictum eſt, * ſed omnia vitia repugnant legi naturę; ergo lex humana omnia vitia debet cohibere.

*1. 2. q. 94. art. 2. *Iſid. lib. 2. etym. cap. 10. *q. 91. art. 2. & 3. & q. 92. art. 1. *Lib. 2. c. 6.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in primo de libe. arbi. * Videtur mihi legem iſtam quę populo regendo ſcribitur, rectè iſta permittere, & Diuinam prouidentiam vindicare; ſed Diuina prouidentia non vindicat niſi vitia; ergo rectè lex humana permittit aliqua vitia, non cohibendo ipſa.

¶ Hic inquiritur poteſtas legis humanæ ſicut dictum eſt in cõmuni poſitæ. Et primò inquiritur hoc quantum ad ea de quibus fertur lex humana. Secundò quantum ad ſubditos legi humanę. art. 4. quantum ad primum, primò inquiritur propoſitum quantum ad actum prohibitionis; ſecundò quantum ad actum præcepti in ſequenti articulo.

*Art. ſeq.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt, lex ponitur, vt quędam regula, vel menſura humanorum actuũ; menſura autem debet eſſe homogenea menſurato, vt dicitur in 10. Metaphy. * diuerſa enim diuerſis menſurantur, vnde oportet, ꝙ etiam leges imponantur hominibus ſecundum eorum conditionem, quia vt Iſido. dicit * lex debet eſſe poſſibilis, & ſecundum naturam, & ſecundum conſuetudinem patrię. —

*Arift. lect. 4. & 4.

*Iſid. lib. 2. c. 10.

¶ D. S. reſpondet ad quæſitum negatiuè in fi. cor. lege humana non prohibentur omnia vitia &c. probatur præſertim quo ad primam partem. Aliæ duę partes declarantur exemplariter, & arguitur

guitur ſic, oportet, quòd leges imponantur hominibus ſecũdum eorum conditionem, ita quòd ſint poſſibiles, & ſecundum proportionem eorũ quibus imponuntur; ſed vitare omnia vicia ſicut virtuoſi, non eſt ſecundum conditionem poſſibile multitudini hominum cui lex humana ponitur; ergo concluſio vera. Huius rationis D. S. primò probat, & ponit maiorem, ſecundò probat minorem ibi. Poteſtas autem &c. tertiò ipſam concluſionem, ibi. Et ideo lege &c. Maior ergo probatur a principio, & intelligitur menſura homogenea in eſſe menſurę nõ in eſſe naturæ, id eſt dicitur eſſe proportionata, & apta ad menſurandum, ita quòd ſit magis proportionabilitas, ſic q̃ illud ſe habet ad menſurare, ita illud ad menſurari; ſicut patet, quòd vnum quod eſt fluidum menſuratur menſura ſtabili, & licet non conueniant in eſſe naturæ, tamen in eſſe menſurabili. Et confirmatur maior auctoritate Iſidori.

¶ Poteſtas autem ſiue facultas operandi ex interiori habitu ſeu diſpoſitione procedit; non ſic idem eſt poſſibile ei qui non habet habitum virtutis, & virtuoſo; ſicut etiam non eſt idem poſſibile puerò, & viro perfecto; & propter hoc non ponitur eadem lex pueris quæ ponitur adultis, multa enim pueris permittuntur quæ in adultis lege puniuntur, vel etiam uimperantur; & ſimiliter multa ſunt permittenda hominibus non perfectis virtute quæ non eſſent toleranda in hominibus virtuoſis; lex autem humana ponitur multitudini hominum in qua maior pars eſt hominum non perfectorum virtute.

¶ Declarat minorem, quia poteſtas operandi, ſcilicet operã humana, eſt ſm diſpoſitionẽ interiorẽ, ſed maior pars eſt in diſpoſita ad operandum virtuosè; ergo minor vera. Illa maior deducitur per ſignum, quia non eſt idem poſſibile ei qui non habet habitum virtutis, & virtuoſo. Et etiam exemplariter de puero, & viro. Minor proxima patet, quia maior pars hominum nec eſt perfecta virtute, nec per conſequens diſpoſita ad operandum virtuosè, quia virtus eſt diſpoſitio ad virtuosè agendum; patet ergo prima pars concluſionis reſponſiuæ. Deinde ibi.

¶ Et ideo lege humana non prohibentur omnia vitia a quibus virtuoſi abſtinent; ſed ſolùm grauiora a quibus poſſibile eſt maiorem partem multitudinis abſtinere, & præcipuè quæ ſunt in nocumentum aliorum; ſine quorum prohibitione ſocietas humana cõſeruari non poſſet; ſicut prohibentur lege humana homicidia, & furta, & huiuſmodi.

¶ Subiungit ipſam concluſionem quo ad omnes eius partes, & quo ad primam partem probatam, ſed alias duas probat exemplariter, & communi experientia de homicidijs, & furto. Et nota, q̃ quæritur in titulo q̃nis an cohibeat, & reſpondetur de prohibere, quia vtrumque verum eſt, ſ. quòd nec cohibet, ſ. per pœnas, nec prohibet; quia quæ prohibet habet etiam cohibere tranſgreſſores puniendo, alias prohibitiones venirent in contemptum.

ET confirmatur concluſio, præſertim quo ad primã partem argumento in contrarium, quod vult, quòd lex ſcripta humana rectè permittit quæ Diuina prouidentia vindicabit, ſed non vindicat niſi vitia; ergo rectè permittit vitia, & per conſequens non omnino cohibet.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd audacia pertinere vĩ ad inuaſionem aliorum, vnde præcipuè pertinet ad illa peccata, quibus iniuria proximis irrogatur, quæ lege humana prohibentur, vt dictum eſt. * *In cor. ar.

¶ Maior conceditur, ſed dico, q̃ per audaciam intelliguntur vitia, quæ ſunt contra pacificum conuictũ ciuium, & in iniuriam aliorum; nam vt ex ſupradictis patet, audacia eſt aliorum inualua. Minor negatur, quia poſſunt prohiberi vitia, quæ ſunt in iniuriam aliorum, & turbatiua communitatis, aliis non prohibitis; ſicut ſupra patet de experientia, quòd multę carnalitates, & formicationes, & ebrietates, & plura alia vitia non puniuntur per legem ciuilem &c. quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd lex humana intendit homines inducere ad virtutem, non ſubitò, ſed gradatim, & ideo non ſtatim multitudini imperfectorum imponit ea quæ ſunt iam virtuoſorum, vt. ſ. ab omnibus malis abſtineant, alioquin imperfecti huiuſmodi præcepta ferrè non valentes in deteriora mala prorumperẽt; ſicut dicitur Prouer. 30. Qui nimis emungit elicit ſanguinem, & Matth. 9. quòd ſi vinum nouum, ideſt præcepta perfectę vitæ mittatur in vtres veteres, ideſt in homines imperfectos, vtres rumpuntur, & vinum effunditur, ideſt præcepta contemnuntur, & homines ex contemptu, ad peiora mala prorumpunt.

¶ Ad maiorem, intentio legislatoris eſt facere ciues bonos, ſed paulatim, & gradatim; primò ſcilicet deterrendo, & cohibendo grauia quæ ſunt intolerabilia in humano conuictu; non autem quia ſtatim omnia percipiat virtuoſa, & ratio in ſolutione. Minor vera, ſed tamen poteſt quis aliqua obmittere quæ virtuoſus omittit, & aliqua virtuoſa naturaliter facere, qui nõ ab omnibus compeſcitur, quare negatur conſequentia; quia ad finẽ vltimò peruenitur. Et ideo pp multitudinem imperfectorum prohibẽtur grauia, vt ſic paulatim inducantur in finem legislatoris &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex naturalis eſt quædam participatio legis ętęrnæ in nobis, lex autem humana deficit a lege ętęrna, dicit enim Aug. in primo de lib. arbi.* lex iſta quæ regendis ciuitatibus fertur multa concedit atque impunita relinquit, quæ per Diuinam prouidentiam vindicantur, neque enim quia nõ omnia facit, ideo quę facit improbanda ſunt, vnde etiam lex humana nõ omnia poteſt prohibere quæ prohibet lex naturę. *Aug. c. 5.

¶ Maior vera, ſed tamen longè deficit lex humana a naturali, quia eſt impreſſio legis ętęrnæ, cui omne malũ, & vitium aduerſatur; rationi autem humanæ ciuili, quæ intendit diſpoſitionem hominum, & quæritur pacificum conuictum ciuilem, non omnia vitia execratur, quia non omnia obſtant fini ſuo. Minor conceditur, & ideo iam dicta eſt, quia eſt deriuatio a lege ętęrna; cui omne inordinatum repugnat, ſed negatur conſequentia, quia non oportet, q̃ ſi repugnet ſuperiori, q̃ repugnet inferiori, vt ſic; nec tamen eſt mala, quę præmittit mala, quia quãuis nõ omnia faciat, & non omnia prohibeat, quæ tamen facit bona ſunt &c.

Vtrum lex humana omnium virtutum actus habeat præcipere.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd lex humana non præcipiat actus omnium virtutum; actibus enim virtutum opponuntur actus vitioſi, ſed lex humana non prohibet omnia vitia, vt dictum eſt;* ergo etiam non præcipit actus omnium virtutum. H Infra q. 91. art. 3. ad 3. Et infra q. 100. art. 1. cor. *Art. 1. præ.

¶ 2 Præt. actus virtutis a virtute procedit, ſed virtus eſt finis legis, & ita quod eſt ex virtute ſub præcepto legis cadere non poteſt; ergo lex humana non præcipit actus omnium virtutum.

¶ 3 Præt. lex humana ordinatur ad bonum commune, vt dictum eſt,* ſed quidam actus virtutum non ordinantur ad bonum commune, ſed ad bonum priuatum; ergo lex non præcipit actus omnium virtutum. *q. 90. ar. 2.

¶ Sed contra eſt, quod Philoſophus dicit in 5. Ethi.* quòd præcipit lex fortis opera facere, & quæ temperati, & quæ manſueti; ſimiliter autem ſm alias virtutes, & malitias, hæc quidem iubens, hæc autem prohibens. *Ariſt. c. 1.

¶ Hic determinat de auctoritate, & poteſtate legis humanæ quantũ ad actum præcepti, an videlicet præcipiat actus omnium virtutũ. Nota pro intellectu, quòd differentia eſt dicere, lex præcipit actus omnium virtutum, & dicere præcipit omnes actus virtutum; primum enim approbabitur in hoc art. ſecundum reprobabitur; vnde omnes actus virtutum attenduntur pœnès obiecta conuenientia rationi, vt patet ex ſupradictis; ſed lex ipſa non reſpicit omnia obiecta quocunque modo, & in quemcunq; finem relata, ſed ſolùm in finem communem. ſ. communem vtilitatem communitatis perfectę, quare poteſt aliquis virtutis actum facere circa obiectum conueniens; & propter finem priuatum talis committit actum virtutis, ſed illum lex humana non præcipit, & ita non omnes actus virtutum præcipit lex; ſed non eſt aliqua virtus, quin poſſit facere actum referibilem mediatè, vel immediatè in bonum communitatis, ideo poteſt præcipere actus omnium virtutum, eſto non omnes actus virtutum. Hoc notato facile erit intelligere articulum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſpecies virtutum diſtinguuntur ſm obiecta, vt ex ſupradictis patet,* omnia autem obiecta virtutum referri poſſunt, vel ad bonum priuatum alicuius perſonæ, vel ad bonum cõmune multitudinis; ſicut ea quæ ſunt fortitudinis poteſt aliquis exequi, vel propter conſeruationem ciuitatis, vel ad conſeruandum ius amici ſui, & ſimile eſt in alijs. *q. 54. ar. 1. ad pri. par. 2. & q. 55. ar tic. 4.

¶ Ex quo quæritur de omnibus virtutibus. Doc. S. primò notat vnde ſumatur diſtinctio virtutum; nam omnes virtutes implicant diſtinctionem; ſecundò ſubiungit concluſionem reſponſiuã, ibi. Lex autem &c. Quo ad primum, hoc eſt notabile ex ſupradictis q. 54. ar. 1. quòd ſpecies virtutum diſtinguuntur ſecundũ obiecta, & ita

& ita ſi quis operetur circa bonam materiam quamcunque, in quemcunque finem bonum referat, erit actus virtutis. Sed quia lex non reſpicit quemcunque finem, ideo habetur ſtatim ex hoc, quòd non præcipit quemcunque, vel omnem actum virtutis. Et vult D.S. per hoc notabile innuere, quòd actus virtutis eſt in pluſquàm lex, & eſt pro minore ſupplenda pro concluſione.

9.90.art.2. ¶ Lex autem, vt dictum eſt * ordinatur ad bonũ commune, & ideo nulla virtus eſt, de cuius actibus lex præcipere non poſſit; non tamen de omnibus actibus omnium virtutum lex humana præcipit.

¶ Hic conſequenter D.S. reſpondet ad quæſitum tali concluſione. Nulla virtus eſt de cuius actibus lex præcipere non poſſit; non tñ de omnibus actibus omnium virtutum lex præcipit, ſed ſolùm de illis qui ordinabiles ſunt ad bonum commune, mediatè, vel immediatè. Huius concluſionis, primò probat primas duas partes; ſecundò tertiã declarat exemplariter ibi. Sed ſolùm de &c. Quo ad primum arguitur ſic. Lex ordinatur ad bonum commune; ſed non eſt aliqua virtus cuius actus, (ſcilicet aliquis) in bonum commune ordinari non poſſit mediatè, vel immediatè; non tamen omnes actus omnium virtutum in bonum commune ordinantur; igitur ſequitur cõcluſio. Maior patuit ſupra q. 90. art. 2. Minor patet ex notabili, quia ſpecies virtutum diſtinguuntur ſecundum obiecta, ſed omnia obiecta poſſunt referri in bonũ commune, non tamen ſemper ordinantur; igitur &c. Minor declaratur, quia poteſt referri etiam ad bonum priuatum, & non propinquè ad bonum cõe; igitur minor vera, illa minor proxima declaratur exemplariter; ſicut ea quæ ſunt fortitudinis &c. in littera.

¶ Sed ſolùm de illis qui ordinabiles ſunt ad bonum commune, vel immediatè, ſicut cum aliqua directè propter bonum commune fiunt; vel mediatè, ſicut cum aliqua ordinantur a legislatore pertinentia ad bonam diſciplinam, per quam ciues informantur, vt cõmune bonum iuſtitiæ, & pacis conſeruent.

¶ Subiungit tertiam partem concluſionis ſupradictæ, quã probat exemplariter, quia patet manifeſtè in multis ciuitatibus, vbi prohibentur ne præſidentes accipiant munera, & hoc ordinatur in bonum commune, ne ſcilicet ipſi iudices, & præſidentes corrumpantur, & per hoc communitas patiatur, cum fuerint partiales. Similiter præcipit lex, vt ciues tueantur ciuitatem contra hoſtes, & huiuſmodi quæ immediatè ſunt pro bono communi. Similiter multa ordinantur, mediantibus quibus procuratur pax, & illa immediatè ordinantur in bonum commune &c. Patet igitur, quòd de omnibus virtutibus aliqui actus poſſunt referri in bonũ commune, & ſic cadere ſub præcepto legis. Non tamen omnes, vel a lege, vel a præſidente præcipi poſſunt, quia homines etiam licitè quærere poſſunt, quæ ſunt perſonalia, & iconomica, & non ſolùm Politica, quæ tamen ſunt virtuoſa.

¶ Et nota, quòd dicuntur mediatè ordinari in bonum commune, qui de propinquo faciunt, & intenduntur ad bonũ cõmune.

ARGVMENTVM in contrarium probat primam partem concluſionis, quòd lex præcipit omnium virtutum aliquos actus, vt ſunt referibiles ad bonum commune. Sed non habetur, ꝙ omnes actus virtuoſos præcipiat. Vnde verba Philoſophi hæc ſunt ibidem, non derelinquere aciem, neq; abijcere arma. Et quæ temperati, puta non mechari, neque conuiciari; & quæ manſueti, puta non percutere, neque contendere, vbi patet, quòd actus virtutum præcipit, vt ordinabiles ſunt ad bonum commune, non autem, vt ad bonum proprium; & tamen, vt ſic etiã ſunt virtuoſi.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd lex humana non prohibet omnes actus vitioſos ſecundum obligationem præcepti, ſicut nec præcipit omnes actus virtuoſos; prohibet tamen aliquos actus ſingulorum vitiorum; ſicut etiam præcipit quoſdam actus ſingularum virtutum.

¶ Maior conceditur, quia opponuntur omnes ſm rationẽ communem virtutis, & vitij, & cum hoc aliqñ opponuntur etiam ſm ſpeciales rationes, circa ſcilicet idem obiectum, vt patuit ſupra q. 70. art. 4. Minor conceditur, prohibet tamen aliquos actus ſingulorum vitiorum; ergo &c. verum, non præcipit omnes actus virtutum, tamen præcipit quoſdam actus ſingularum virtutum, quãdo actus deſeruire poteſt ad bonum commune. Nota verbum D.S. cum dicit. Lex non prohibet omnes actus vitioſos ſecũdum obligationem præcepti, quia & committentes non punit. Tamen aliquos præcipit, ſed alios ſuadet, & conſulit.

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ aliquis actus dicitur eſſe virtutis dupliciter. Vno modo ex eo, quòd homo operatur virtuoſa; ſicut actus virtutis iuſtitiæ eſt facere recta, & actus fortitudinis facere fortia, & ſic lex præcipit actus aliquos virtutum. Alio modo dicitur actus virtutis, quia aliquis operatur virtuoſa eo modo quo virtuoſus operatur, & talis actus ſemper procedit a virtute nec cadit ſub præcepto legis, ſed eſt finis ad quem legislator ducere intendit.

Du.1041.

Dub.1047.

¶ Ad maiorem, verum, actus virtutis formaliter procedit a virtute, ſed non actus virtutis materialiter, ſed quandoque a recta ratione, quandoq; ex metu pœnę, & ex inductione alterius cogentis per metum pœnarum. Ad minorem, virtus formaliter eſt finis legis, & ad illum quærit legislator inducere; ſed virtutis actus materialiter non eſt finis legis, quia non perfectus. Et dico, quòd talis poteſt cadere ſub legis præcepto, ſed perfectus, non eſt, ſed finis legis. Ad conſequens; ergo &c. verum, non præcipit actus virtuum formaliter, ſed tamen materialiter, & ita intelligitur concluſio, & Philoſophus inductus in argumento in contrarium.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ nõ eſt aliqua virtus cuius actus non ſint ordinabiles ad bonum commune, vt dictum eſt, vel mediatè, vel immediatè.

1.q.90.a.2. ¶ Maior conceditur, & minor, tamen licet ille actus non ordinetur, aliquis tamen alius actus eiuſdem virtutis ordinari poteſt, mediatè, vel immediatè in bonum commune; quare negatur conſequentia, vnde probat, quòd non præcipit omnes actus virtutum, quia aliqui non reſpiciunt finem ſuum de propinquo, tamen non probat quin omnium præcipiat aliquos actus.

Vtrum lex humana imponat homini neceſſitatem in foro conſcientiæ.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd lex humana non imponat homini neceſſitatem in foro conſcientiæ. Inferior enim poteſtas non poteſt imponere legem in iudicio ſuperioris poteſtatis; ſed poteſtas humana quæ fert legem humanam, eſt infra poteſtatem Diuinã; ergo lex humana non poteſt imponere legẽ quantum ad iudicium diuinum, quod eſt iudiciũ cõſcientiæ. I 2.q.60.a.5. ad primum.

¶ 2 Præt. iudicium conſcientiæ maximè dependet ex diuinis mandatis; ſed quandoque Diuina mandata euacuantur per leges humanas, ſecũdum illud Mat. 15. Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones veſtras; ergo lex humana non imponit homini neceſſitatem quantum ad conſcientiam.

¶ 3 Præterea leges humanæ frequenter ingerũt calumniam, & iniuriam hominibus, ſecũdũ illud Eſa. 10. Vç qui condunt leges iniquas, & ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerẽt cauſę humilium populi mei; ſed licitum eſt vnicuique oppreſſionem, & violentiam euitare; ergo leges humanæ non imponunt neceſſitatem homini quantum ad conſcientiam.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur primę Pet. 2. Hęc eſt gratia ſi propter conſcientiam ſuſtineat, quis triſtitias, patiens iniuſtè.

¶ Hic conſequenter agitur de poteſtate legis humanæ per reſpectum ad eos qui legi ſubduntur. Et primò ſit hoc; ſecundò determinatur quoddam dubium incidens in ſexto artic. Circa primum, primò ſit, quod dictum eſt, quantum ad efficaciam legis; ſecundò quantũ ad vniuerſalitatẽ in ſeq. art. Quærit igitur an imponat neceſſitatem in foro conſcientiæ, ita ſ. ꝙ ſi lex humana ex rationabili cauſa propter rem publicam conſeruandam, ponat aliquod ſtatutum, vel imponat aliquas collectas, an recuſans, & nolens obedire peccet, & offendat Deum, & in iudicio diuino habeatur culpabilis, & habeat ſibi de inobedientia facere conſcientiam tanquàm de peccato, & inde habeat expectare pœnã a Deo, tanquàm agens contra virtutem. An ſolùm expectet pœnã temporalem a principe, vel rectore infligendam. Nota primò, quòd forum ſm iuriſtam, eſt exercẽdarum litium locus, a fando dictus forum. de verbo. ſignif. &c. Et ideo quærere, an liget in foro conſcientiæ, eſt quærere; an homo teneatur confiteri, & ſe accuſare apud iudicem ſpiritualem, vbi agitur ſprum conſcientiæ. Nota pro fundamento huius articuli. Ex D.S. ſuper Apoſtolum Ro. 13. quòd cum poteſtas principum, & regentium etiam ciuiliter ſit a Deo, ſequitur ꝙ & ordo, quo inferiores ſuperioribus ſubduntur ſit a Deo, nihil n. eſt a Deo ſine ordine. Quare ſequitur, ꝙ qui ordini, & ordinationi Principis reſiſtit, ꝙ & Deo reſiſtit, & legi ętęrnæ, a qua talis poteſtas, & ordo deriuatur. Reſiſtere autem Dei ordinationi, de ſe eſt malum, & contra virtutem, & per conſequens peccatum, & ſic manent tales inobedientes non modo pœna per rectores temporales infligẽda; ſed etiam damnatio ętęrna. In cuius exemplum Dathan, & Abyron, qui Moyſi, & Aaron reſiſtebant, ſunt a terra abſorpti, vt habetur num. 16. Nota ſecundò, ꝙ D.S. intelligendus eſt de lege humana, quæ aliquod iuſtè, & legitimè

præcipit

præcipit abſolutè, non diſtinguendo inter forum contentioſum, & conſcientiæ, quia ſi lex diſtinguit inter forum contentioſum, & conſcientiæ, ſic non ſeruatur in foro pœnitentiali, auctoritate ipſius legis. Sic ſtatuta noſtra quæ habent vim legis quo ad profeſſorem ordinis, diſtinguunt manifeſtè inter pœnam, & culpã, & obligant ſolùm ad pœnam; in his quæ habent obligationem ſolùm, quia ſtatuta. Similiter quando ius ſe fundat ſuper præſumptionem, & non ſuper veritate. Et ſic in foro conſcientiæ non eſt habendus reus peccati, quia aliter dicit quàm ius præſumat. Sic ſi lex diſtinguit inter forũ contentioſum, & cõſcientiæ, tunc non hĩ propter authoritatẽ legis, reus aliquo peccato. Similiter etiã non obligat in foro animæ, & conſcientiæ, quando lex in particulari caſu ceſſat; ſicut quando epycheia habet locum. Vult ergo quæſitum; an cum lex alicui aliquid imponat legitimè obligans ex vi poteſtatis ſuæ, a Deo conceſſę; an obligatus ſit in conſcientia obedire, ita quòd non obliget per pœnam pecuniariam, ſed per auctoritatem ſuam, & obedientiam qua legi, & principatui aſtringitur; an tunc renitendo peccet, & faciat contra conſcientiam, & de hoc habeat confiteri, & ſe accuſare in foro conſcientiæ. Et intelligitur non modo de ciuili lege humana; ſed etiam canonica, & quacunque alia præceptiua iuſta.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd leges poſitę humanitus, vel ſunt iuſtę, vel iniuſtæ; ſi quidem iuſtę ſint habent vim obligandi in foro conſcientiæ a lege ęterna, a qua deriuantur, ſecundum illud Prouer. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. ——— Dub. 797.

¶ D. S. ſatisfacit quæſito ſecundum diſtinctionem quandam, cuius primum membrum proſequitur primò, & ſecundum ipſum reſpondet. Deinde ſecundum, ſimiliter circa ipſum reſpondens, ibi. Iniuſtè autem &c. Quo ad primum, primò facit, quod dictum eſt; ſecundò exponit primum membrum, ibi. Dicuntur autem &c. Diſtinctio ergo eſt iſta. Duplices ſunt leges ab hominibus poſitæ, quædam iuſtæ, & quædam iniuſtæ. Et ergo oportet diſtinctè reſpondere ad quæſitum, aliter de iuſtis legibus, aliter de iniuſtis. Vnde reſpõdet primò tali concluſione iuxta primum membrum. Iuſtę leges habent vim obligandi in foro conſciẽtiæ, probatur, leges humanę iuſtę deriuantur a lege ęterna; igitur cõcluſio vera, tenet cõſequentia, quia lex ęterna obligat in cõſcientia, & per conſequens omne id, quod eſt ab ea, vt ſic in eius virtute obligat. Et tenet conſequentia, in illius propoſitionis virtute. Quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati, ſed lex ęterna eſt cauſa humanæ iuſtæ; igitur eſt cauſa effectus eius, obligationis ſcilicet, ſed obligatio legis ęteruæ ligat in foro cõſciẽtiæ; igitur &c. Antecedens patet per auctoritatem Sapientis, per me, &c. Et fuit illa auctoritas virtualiter ſupra expoſita q. 93. art. 3. ad ſecundum, in illa auctoritate Apoſtoli, omnis poteſtas a Deo eſt. Et tangitur probatio illius concluſionis in ſolutione primi, ex qua poſſet ſic argui, ille qui reſiſtit poteſtati in his quæ pertinent ad ordinem poteſtatis, Dei ordinationi reſiſtit, ſed ordinatio Dei imponit ne ceſſitatem in foro conſcientiæ, ita quòd quis incurrit peccatum reſiſtendo; igitur & qui reſiſtit legi, & poteſtati humanæ ordinatæ. Nota autem circa hoc, quòd concluſio iſta fundatur in hoc quod eſt deriuari a lege ęterna, & non in deriuari a lege naturali, quia vt patuit q. 95. art. 2. in fine. Determinationes principiorum legis naturæ, non habent vigorem ex lege naturali, nec ex ea deducuntur, quæ determinationes conſtituunt per legem humanam præſertim ciuilem, & poſitiuam. Sed tamen vt lex ęterna eſt cauſa, & principium omnium legum, a qua omnes deriuantur, quæ & inſtituit gubernatores hominum, & dedit auctoritatẽ condere leges, & per eas obligandi. Ideo lex humana per virtutem quam habet, vt deriuatur a lege ęterna, habet vim obligandi in conſcientia. Vnde quando D. S. dixit ſupra q. 95. artic. 3. quòd ea quæ determinant principia legis naturæ, (& ſcilicet ſunt lex humana poſitiua) habent vigorem ex humana lege, excludit per hoc legem naturæ, quia loquitur per oppoſitum ad concluſiones deriuatas, quæ habent vigorem ex lege naturæ; ſed non poteſt excludi lex ęterna per quodcunque ſignum excluſiuum.

¶ Dicuntur autem leges iuſtę, & ex fine, quando ſcilicet ordinantur ad bonum cõmune; & ex actore, quando ſcilicet lex lata non excedit poteſtatem ferentis; & ex forma, quando ſcilicet ſecundum qualitatem proportionis imponuntur ſubditis onera in ordine ad bonum commune; cum enim vnus homo ſit pars multitudinis quilibet homo hoc ipſum, quod eſt, & quod habet eſt multitudinis, ſicut & quælibet pars id quod eſt totius, vnde & natura aliquod detrimentum infert parti, vt ſaluet totum, & ſecundum hoc leges huiuſmodi onera proportionabiliter inferentes iuſtę ſunt, & obligant in foro conſcientiæ, & ſunt leges legales. ———

¶ Exponit primum membrum prædictę diſtinctionis, quæ ſcilicet dicantur leges humanæ iuſtæ. Et vult, quòd requiruntur tres conditiones, quia debent ordinari in bonum commune, ne grauet propter proprium commodum, vel pompam. Secundò non debent excedere poteſtatem ferentis, quia facit ſubditis ſuis, ſuper quos habet poteſtatem. Tertiò debet eſſe bona forma id eſt æqualitas proportionis in grauaminibus impoſitis, & oneribus ferendis pro republica. Et D. S. illam tertiam partem ſpecialiter exponit volens, quòd iuſtè poſſit præſidens, vel lex imponere onera ſubditis ſecundum proportionem, quia quilibet homo hoc, quod eſt, pars multitudinis eſt, ſed naturaliter pars patitur aliquid pro ſalute totius, ſicut videmus in natura, ideo & hoc particularis debet pati, & tenetur ſubire aliquod incommodum perſonale pro ſalute reipublicę, & ſic in conſcientia tenetur ſubire. Nota autem quòd D. S. infert, & ſunt leges legales, quia vult, & habentes illas tres conditiones ligant in conſciẽtia, & ſunt legales, dicitur enim legale præſertim a fine legis, quia ordinantur in bonum cõmune. Vnde & legalis homo dicitur, qui bene Politicæ conuerſatur ad multitudinem, ſic lex legalis quæ eſt ad finem multitudinis; per oppoſitum leges tyrannicę non erunt legales. Et hoc tangit D. S. in ſeq. textu. Vide ſi placet longiorem explicationem harum conditionum in D. Antonino prima par. Tit. 18. c. vnico. §. 1. &c.

¶ Iniuſtæ autem ſunt leges dupliciter. Vno modo per contrarietatem ad bonum humanum e contrario prædictis, vel ex fine; ſicut cum aliquis præſidens leges imponit oneroſas ſubditis non pertinentes ad vtilitatẽ communem; ſed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam; vel etiam ex actore ſicut cum aliquis legem fert vltra ſibi commiſſam poteſtatem; vel etiam ex forma, puta cum inęqualiter onera multitudini diſpenſantur etiam ſi ordinentur ad bonum commune. ———

¶ Hic conſequẽter proſequitur ſecundum membrum prædictæ diſtinctionis, circa quod reſpondet duabus concluſionibus ſecundum ꝙ hoc membrum dupliciter poteſt intelligi, ſecundam ponit ibi. Alio modo &c. Circa primum, primò exponit primum modum iniuſtę legis; ſecundò de nomine eius notat, ibi. Et huiuſmodi &c. tertiò ſubiungit concluſionem primam iuxta hoc ſecundum membrum, ibi. Vnde tales &c. Dicit ergo primò, ꝙ leges dicuntur iniuſtę dupliciter; primò per contrarietatem ad bonum commune, per oppoſitum ad conditiones iuſtę legis, ſcilicet ex fine in debito, ex auctoritate, & forma. Et patet clarè in littera declaratio.

¶ Et huiuſmodi magis ſunt violentiæ quàm leges, quia ſicut Auguſt. dicit in libro de libero arbitrio.* Lex eſſe non videtur quæ iuſta non fuerit. ——— *Aug. lib. 1. c. 5.

¶ Notat de nomine huiuſmodi legum iniuſtarum per oppoſitum ad leges iuſtas, quòd tales non debent propriè dici leges, ſed violentiæ, & per conſequens non dicuntur legales. Et hoc haberi poteſt ex intento D. S. quia iuſtę dicuntur legales, quia habẽt tres conditiones bonas; ergo per oppoſitum cum iſtæ non habeant, ſed oppoſitas; non ſunt dicendæ legales. Et patet ex hoc, ꝙ non bene habetur in ſumma confeſſorum, quòd etiam iniuſtę dicantur legales, vbi D. S. hic allegatur. Et confirmatur illud notabile auctoritate B. Auguſt. Deinde ibi.

¶ Vnde tales leges non obligant in foro conſcientiæ niſi fortè propter vitandum ſcandalum, vel turbationem, propter quod etiam homo iuri ſuo debet cedere, ſecundum illud Matth. 5. Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo, & qui abſtulerit tibi tunicam da ei pallium. ———

¶ Subiungit concluſionem iuxta hoc membrum. Tales leges non obligant in foro conſcientiæ, niſi fortè propter ſcandalum, vel turbationem. Primam partem concluſionis D. S. relinquit notam & probatur per argumentum tertium. Et poteſt ſic argui ex fundamento primæ concluſionis. Lex humana ideo obligat in foro conſcientiæ, quia deriuatur a lege ęterna, ſed iniuſtæ leges non deriuantur a lege ęterna; igitur &c. Maior nota. Minor patet, quia nullum inordinatum, vel iniuſtum eſt a lege ęterna, qua omnia ſunt ordinatiſſima. Secunda pars concluſionis probatur ſic, homo propter ſcandalum, vel turbationem debet, & tenetur cedere iuri ſuo in foro conſcientiæ; igitur etiam tenetur in conſcientia obedire legi iniuſtæ iſto modo, propter iſta vitanda. Tenet conſequentia per locum a maiori &c. Antecedens patet ex auctoritate Chriſti Matth. 5. in littera, vnde vt habet D. S. ibidem ſcilicet Matth. 5. Iſta præcepta. Si quis te percuſſerit &c. Intelliguntur in caſu, ſcilicet ſi pericula euenirent reſiſtendo &c. Nota quòd D. Antoninus, vbi ſupra dicit circa hoc, quòd ſi lex eſſet iniuſta non ex natura, nec ex forma, nec ex auctore, ſed ſolùm ex fine, quòd fortè ligaret, notanter (fortè) quia nimis graue videretur ſatisfacere iſtis temporibus pompis principantium. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo leges poſſunt eſſe iniuſtę per contrarie-

tatem

tatem ad bonum Diuinum, ſicut leges tyrannorum inducentes ad idolatriam, vel ad quodcunque aliud, quod ſit contra legem Diuinam.

¶ Proſequitur alium modum iniuſtæ legis, ſcilicet ex parte materiæ, & primò declarat ipſum; ſecundò adnectit ſecundam concluſionem reſpon. quo ad ſecundum membrum principale, ibi. Et tales leges &c. Dicit ergo, quòd alio modo leges poſſunt eſſe iniuſtæ, ſcilicet ex parte materiæ, quia ſtatuunt aliqua quæ ſunt illicita, & contra honorem Diuinum. Sicut Nabuchodonoſor ſtatuit adorari ſtatuam, & huiuſmodi &c. Tunc ibi.

¶ Et tales leges nullo modo licet obſeruare, quia ſicut dicitur Actu. 4. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

¶ Eſt ſecunda concluſio principalis membri. Tales leges &c. & probat eam D.S. auctoritate, quia oportet Deo magis obedire quàm hominibus, ſed ſeruando, illas leges obederetur hominibus contra Deum: igitur concluſio vera. Et nota, quòd vult cõcluſio, quòd nec propter ſcandalum vitãdum, nec propter turbationem vitandam debet quis obedire, quia nullus debet peccare mortaliter, vt ſcandalum præueniat; nec debet animam ſuam damnare per mortale propter quamcunque turbationẽ tollendam. Et ergo in his quæ ſunt contra ſalutem animæ, tanquàm de ſe mala, nullo modo debent obedire, quia potius mori. Vide 2.2.q.43.art.7.

Dubitatio. Nota circa iſtam cõcluſionem, quòd quia vt in principio tactum eſt, hæc quæſtio, & per conſequens reſponſio intelliguntur, non modo de lege ciuili, ſed etiam canonica, vel de quocunque ſtatuto, & decreto regentis ciuiliter, vel canonicè; ideo videtur hæc concluſio pati inſtantiam: per auctoritatem quæ dicit. Sententia prælati, vel iudicis etiam iniuſta timenda eſt, & per conſequens vt detur, quòd etiam lex, vel ſtatutum iniquum abſolutè habeat vim obligandi, quia aliàs non videretur eſſe timendum.

Reſponſio. Gerſon. ¶ Sed hoc ſoluit Gerſon in tractatu ſuo de excommunicationibus, & irregularitatibus, vbi inter cætera ſic habet, ex quibus patet intellectus illius auctoritatis. Contemptus (inquit) clauium debet inueſtigari ex poteſtate legittima, & vſu legittimo poteſtatis illius, qui præcipiendo excommunicat, vel irregularitatem comminatur; alioquin prælati poſſent inducere, qualemcunque vellent ſuper alios ſeruitutem, ſi ſuis ſententijs iniquis, & erroneis, ſemper eſſet obediendum; & ita patet, quòd hoc commune dictum. Sententia prælati, vel iudicis etiam iniuſta timenda eſt, indiget gloſa, alioquin non eſt generaliter verum, ſi timenda dicatur, quia eſt ſuſtinẽda, nec repellenda; immo in caſu pati illam eſſet animæ patientia, & timor leporinus, & fatuus. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd iniqua ſentẽtia nullo modo timenda eſt, tanquàm habẽs auctoritatem obligandi, & vigorem, vt ei obediatur, ſed vt aliquis redimat vexationem ſuam, quia per huiuſmodi ſententiam etiam iniuſtam turbatur, & grauatur, quam turbationem timere poteſt, & debet, ſed non aliquam efficaciam iniuſti præcepti, vel alicuius huiuſmodi.

¶ Circa argumentum in contrarium, quòd textus ita habet. Hæc eſt enim gratia ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſtè, quod ſic exponit Nico. de Lyra. Hæc eſt enim gratia, ideſt res gratioſa coram Deo (quia eſt ſuper erogationis) ſi propter conſcientiam Dei. i. propter conſcientiam timoroſam, quam aliquis habet de Deo, (quia non ſolùm vult implere mandata, ſed etiam conſilia.) Suſtinet quis triſtitias. i. illatas a dominis pœnas, patiens iniuſtè. i. patienter ſuſtinens, quod infertur iniuſtè. Hæc ille. Ex hac autem expoſitione non haberetur confirmatio niſi ſecundæ cõcluſionis pro prima parte, videlicet, quòd leges iniuſtæ non obligarent. Sed quia D.S. per hoc argumentum vult in oppoſitum aſſumpti in quæſito, quòd imponat neceſſitatem in foro conſcientiæ. Ideo nota, quòd aliqua quæ abſolutè ſunt ſuper erogationis, & cõſilij, in caſu ſunt in præcepto, ſicut & Lyra bene declarat. Matth. 5. De iſtis, ſi te quis percuſſerit &c. Ita pati iniuriam, & iniuſtam legem, abſolutè eſt conſilij, & ſic loquitur Lyra, ſed in caſu ſcilicet propter vitandum maius damnum, aliquis tenetur obedire in materia de ſe non iniuſta, ſed ſolùm quia non ſeruantur conditiones bonę legis. Et ex hac igitur auctoritate habetur, quòd lex etiam iniuſta imponit neceſſitatem in conſcientia, ſ. in caſu iuxta ſecundam partem ſecundæ concluſionis; igitur multò magis iuſta lex imponit. Patet ex his, quia peccant, & malè faciunt; qui capiendo feras exponunt ſe periculis; eſto Principes non haberent auctoritatem eos puniendi. Cum venatio ferarum ſecundum leges ſit de iure gentium, vt patet in inſtitutis lib. 2. de rerum diuiſione.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Rom. 13. Omnis poteſtas humana a Deo eſt, & ideo qui poteſtati reſiſtit in his quæ ad poteſtatis ordinem pertinent, Dei ordinationi reſiſtit, & ſecundum hoc efficitur reus quantum ad conſcientiam.

¶ Maior negatur, ſi inferior poteſtas a ſuperiori deriuatur, ſi autem non deriuetur, vel ſtatuat contrarium ſuperiori poteſtati, conceditur maior. Ad minorem, vera, ſed tamen poteſtas humana a Diuina deriuatur, & cum certo ordine, & limitatione; quem ordinem ſi ſeruat eſt conformis ſuperiori, & habet auctoritatem obligandi, ex ſuperiore Diuina ęterna lege. Quare negatur conſequentia; quando eſt iuſta, & habet tres conditiones poſitas.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de legibus humanis quę ordinantur contra Dei mandatum, & ad hoc ordo poteſtatis non ſe extendit; vnde in talibus legi humanæ non eſt parendum.

¶ Maior conceditur. Ad minorem, quòd tales leges ſunt iniuſtæ ex materia, & nullo modo obligant, & probat hæc ratio, ꝙ lex humana iniuſta ſecundo modo, non obliget, quia non præcipit ſecũdum ordinem quo deriuatur a Deo, immo contra Deũ, quales fuerunt traditiones Iudæorum, vnde probat tertiam concluſionem, quod tales iniquitates ſeruare non licet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de lege quæ infert grauamen iniuſtum ſubditis, ad quod etiam ordo poteſtatis diuinitus conceſſus non ſe extendit, vnde nec in talibus homo obligatur, vt obediat legi ſi ſine ſcandalo, vel maiori detrimento reſiſtere poſſit.

¶ Ad maiorem dico, quòd propriè non ſunt leges, ſed violentiæ. Ad minorem, licitum eſt euitare oppreſſionem &c. abſolutè, ſed in caſu non eſt licitum, vt patuit; ſi ſcilicet volendo euitare debet, & poteſt aduertere maius damnum ſequuturum; tunc enim debet ſuſtinere minus damnum, vt maius euadat: ergo &c. verum, leges iniuſtæ nõ imponunt ſimpliciter, & abſolutè neceſſitatem, ſed ſolùm in caſu, vt patuit in ſecunda cõcluſione, & hoc ſemper loquendo de iniuſta ex conditionibus non ex materia.

Vtrùm omnes homines legi ſubijciantur.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd non omnes legi ſubijciantur. Illi enim ſoli ſubijciuntur legi quibus lex ponitur, ſed Apoſtolus dicit, primæ ad Thimot. 1. quòd iuſto non eſt lex poſita; ergo iuſti non ſubijciuntur legi humanæ. K

¶ 2 Præt. Vrbanus Papa dicit, & habetur in decre. 19.q.2. Qui lege priuata ducitur, nulla ratio exigit, vt publica conſtringatur; lege autem priuata Spiritus Sancti ducuntur omnes viri ſpirituales qui ſunt filij Dei, ſecundum illud. Rom. 8. Qui Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt; ergo non omnes homines legi humanæ ſubijciuntur.

¶ 3 Præt. iuriſperitus dicit, * quòd Princeps legibus ſolutus eſt, qui autem eſt ſolutus a lege, nõ ſubditur legi; ergo non omnes ſubiecti ſunt legi. * In digeſt. vetere. lib. 1. tit. 1. leg. 31

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roman. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, ſed non videtur eſſe ſubditus poteſtati qui non ſubijcitur legi quam fert poteſtas; ergo omnes homines debent eſſe legi ſubiecti.

¶ Hic quæritur de poteſtate legis, quantum ad vniuerſalitatem eius, per reſpectum ad ſubiectos, & intelligitur de lege humana, & de omnibus hominibus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex ſupra dictis patet, * lex de ſua ratione duo habet; primò quidem, ꝙ eſt regula humanorum actuum; ſecundò ꝙ habet vim coactiuam. Dupliciter ergo aliquis homo poteſt eſſe legi ſubiectus. Vno modo ſicut regulatum regulæ. * 1.q.90.art. 1. ad ſecundum.

¶ D.S. concluſionem reſponſiuam in corpore nõ ponit formaliter, ſed in argumento in contrarium hẽ, ſed eam limitat in corpore diſtinctè exprimendo. Circa quod primò præmittit quendam diſtinctionem; ſecundò ſubiungit aliquas concluſiones limitatiuas concluſionis reſponſiuæ, ibi. Et hoc modo &c. Concluſio igitur reſpon. formaliter eſt. Omnes homines debent eſſe legi ſubiecti, probatur arguendo ex auctoritate Apoſtoli. Quicunque eſt poteſtati ſubiectus, eſt & legi poteſtatis ſubiectus; ſed omnis anima eſt poteſtatibus ſublimioribus ſubiecta; igitur cõcluſio vera. Maior patet, quia poteſtas fert legem; quare ſi poteſtati ſubiectus eſt, & legi, nec eſſet ſubiectus poteſtati, ſi legi nõ eſſet ſubiectus, quia lex procedit a poteſtate; ſicut non exiſtens obediẽs præcepto ſuperioris, nec poteſtati eius; nam poteſtas non ſe extendit niſi ponendo legẽ &c. Minor eſt Apoſtoli in argumento in contrariũ. Et dicit omnis anima per ſynecdochen. i. omnis homo, & vtitur iſto modo loquendi. ſ. omnis anima, plusq̃ homo, quia homo debet eſſe ſuperioribus ſubiectus ex anima. i. pura voluntate. Dicit autem, poteſtatibus ſublimioribus indefinitè. i. hominibus in po-

Digitized by Google

in poteſtate cõſtitutis, vt ratione ſublimitatis eis ſubijciamur, etiã ſi ſint mali. Quare notat rationem ſubiectionis per ſublimitatẽ, ne ſolùm videretur, quia bonis deberet quis ſubeſſe.

¶Nota autem, quia poteſtas humana eſt poteſtas motiua per directionem intelligibilem; ideo bene ſequitur, ſubditur poteſtati, ergo legi; quia poteſtas non ſubijcit ſibi ſubditum, niſi per legem. Et etiam, quia lex ex poteſtate procedit, nam nullus habet cõdere legem, niſi ſubiecto poteſtati. Et iterum poteſtas ſubijcit per legẽ, ideo bene probat D.S eſſe ſub lege per eſſe ſub poteſtate, quia cõuertuntur, & ad ſe conſequuntur; ſicut cauſa, & effectus conuertibilis. Cum ergo omnis homo debeat eſſe alicui ſubiectus, ideo eſt & ſub lege alicuius; ſed quia adhuc non eſt expreſſum, quomodo & quot modis aliquis ſit ſub lege, & ſub cuius lege; ideo hæc explicat per corpus diſtinctè præmittens rationẽ diſtinctionis. Diſtinctio ergo eſt, dupliciter aliqs homo poteſt eſſe legi ſubiectus. Ratio eſt, quia lex de ſua rõne duo hꝫ. ſ. ꝙ eſt regulatiua, & coactiua, igitur aliquis homo poteſt eſſe ſub lege dupliciter. Vt tamen hoc, ꝙ dicitur aliquis homo, habeat ſuppoſitionem indeterminatam, & verificetur propoſitio ratione diuerſorum, quia aliquis vnus ſubijcitur iſto modo, aliquis alius ſubijcitur alio modo. Indiuiduum enim vagum eſt commune quodammodo, ſicut ſpecies, & poteſt ſtare pro diuerſis ſuppoſitis numero, &c.

¶Et hoc modo omnes illi, qui ſubduntur poteſtati, ſubduntur legi quam fert poteſtas.

¶Hic cõſequenter D.S. ponit aliquas concluſiones iuxta p̃dictã diſtinctionẽ; & primò quo ad primũ membrũ; ſecũdò iuxta ſecũdũ, ibi. Alio verò mõ, &c. Quo ad primũ ponit duas cõcluſiones; vnã oſtendentẽ, qui ſubdant legi primo modo: aliã, qui non ſubdant, ibi. Qd aũt, &c. Prima ergo cõcluſio modificatiua primæ eſt. Primo modo (ſ. ſicut regulatũ) regulæ oẽs, qui ſubdunt poteſtati alicuius, ſubdunt legi; & per hoc hꝫ limitatio rñſiux, qa videlicet oẽs ſubiecti legi, ſubijciunt iſto mõ; ſed vt patebit, nõ ſecũdo mõ. Quare (vt dictũ eſt) hæ cõditiones oſtendunt modum eſſendi ſub lege. Illã concluſionem D.S. relinquit no ã ex arg. in oppoſitum; & põt ſic probari, quicunq; ſubijcit poteſtati humanæ, habet per poteſtatẽ humanã dirigi, & regulari, & ideo ſubijcitur, vt regulet; ig. ſ cõcluſio vera, ꝙ quicunq; ſubeſt poteſtati, & legi ſubeſt, vt rẽ. Secundò ſic, poteſtas ipſa fert legẽ, non niſi vt regula, qua ſubiectos regulet, igitur qui ſubeſt poteſtati, ſubeſt & legi vt regulæ.

¶Quod autem aliqui poteſtati non ſubdantur, poteſt cõtingere dupliciter; vno modo, qa ſunt ſimpliciter abſoluti ab eius ſubiectione; vnde illi, qui ſunt de vna ciuitate, vel regno, nõ ſubduntur legibus principis alterius ciuitatis, vel regni, ſicut nec eius dñio; alio modo, ſm ꝙ regitur ſuperiori lege, puta ſi aliquis ſubiectus ſit proconſuli, regulari debet eius mandato, non tñ in his, quæ diſpenſantur ei ab Imperatore; quantum enim ad illa non aſtringitur mandato inferioris cũ ſuperiori mandato dirigat, & ſm hoc cõtingit, ꝙ aliquis ſimpliciter ſubiect' legi, ſm aliqua legi nõ aſtringit, ſm q̃ regit ſupiori lege.

¶Oſtendit per oppoſitum ex dictis, qui non ſubſunt alicui legi vt regulæ, tali cõcluſione ſecunda quam intendit; aliquis dupliciter non ſubeſt legi alicui vt regulæ. Probatur, & declaratur ſic: aliquis ſubeſt legi vt regulæ, inquantum ſubeſt poteſtati, quæ fert legem, ſed aliquis dupliciter non ſubeſt poteſtati, quæ fert legem. ſ. ſimpliciter, & ſm quid; igitur & dupliciter, &c. vt dicit cõcluſio. Maior illa patuit. Minor declaratur in littera clarè. Et patet iſta cõcluſio, quia ſi affirmatio eſt cauſa affirmationis. ſ. eſſe ſub poteſtate, eſt cauſa eſſe ſub lege tanquam directiuo; igitur non eſſe ſub poteſtate, eſt cauſa non eſſendi ſub regula.

¶Nota, ꝙ aliquis dr eſſe ſimpliciter ſubiectus legi, & tamen ſm aliqua legi non aſtringit. Non capitur enim hic ſimpliciter, id eſt totaliter, quia tunc eſſet repugnantia in adiecto, ſed ꝙ ſm ſe, & ex propria conditione; ſicut ruſticus eſt ſubiectus ſculteto ſuo ſimpliciter, ideſt abſolutè loquendo, & ſm ſe, tamen princeps poteſt ipſum priuilegiare, & diſpenſare in aliquo, ne habeat ſequi communem legem, & regulam ruſticorum aliorũ, & ſic eſſet ſimpliciter ſubiectus; quia ruſticus, & ex propria conditione (abſolutè loquendo) non tñ ſm omnia facienda, &c. Hꝫ igitur ex his duabus concluſionibus, ꝙ omnes, qui ſunt ſub lege humana, habent per eam dirigi; poteſt tamen eſſe, ꝙ aliquis alicui legi particulari humanæ non ſubſit, vel nullo modo, vel in aliquo non ſubſit; & per conſequens per eam non habet dirigi, &c. Deinde cum dicit.

¶Alio verò modo dicitur aliquis ſubiectus legi, ſicut coactum cogenti; & hoc modo homines uirtuoſi, & iuſti non ſubduntur legi, ſed ſoli mali; quod enim eſt coactum, & violentum, eſt contrarium voluntati, voluntas autem bonorum conſonat legi, a qua malorum uoluntas diſcordat; & ideo ſecundùm hoc boni non ſunt ſub lege, ſed ſolùm mali.

¶Proſequitur ſecundum membrum principalis diſtinctionis. ſ. ꝙ aliquis aliquando ſubeſt legi coactus, & inuitus faciens, quę lex mandat, ſolùm ductus metu pœnarum, & aliàs non faceret, & ſm hoc membrum ponit vnicam concluſionem, talem. Hoc modo virtuoſi, & iuſti homines non ſubduntur legi, ſed ſoli mali. Probatur concluſio, quod eſt coactum, & violentum, eſt contra volũtatem; ſed voluntas bonorum conſonat legi, & libenter facit, quæ lex iuſta iubet, ſed malorum diſcordat: igitur concluſio vera, ꝙ boni non ſubſunt coactè, ſed voluntariè, ſed mali ſubſunt coactè, propoſitiones iſtæ per ſe notæ ſunt.

¶Nota, ꝙ mali dicuntur eſſe coacti, & violentati per legem, non ꝙ inferatur omnimoda violentia, quia & ipſi faciunt per voluntatem, quæ princeps præcipit; ſed quia eſt ſolùm volũtarium mixtum, & voluntas extorta per extrinſecum, ideo dicuntur aliqualiter cogi. Et ergo D.S. dicit notanter, ꝙ voluntas malorum diſcordat, non dicit, ꝙ cogatur; quia ſ. ſimpliciter cogi nõ poteſt, vt patuit ſupra; tamen aliquid cũ reniſu, & diſcordia facit, habens ſ. contrarium ſentire, & affectum; vt tamen euadat pœnam legis, facit ſolùm voluntario mixto. Boni autem habent perfectum voluntarium, ideo ipſi non ſubſunt aliquo modo diſcordantes a lege, ſicut mali, qui & ſi non cogantur ſimpliciter quo ad volũtatẽ, tñ habent voluntatẽ diſcordantem. Et hæc D.S. inſinuat diligenti lectori. Patet igitur, ꝙ omnes ſubijciuntur legi humanæ, & qũo oẽs, quia vt regulæ, ſed non omnes vt cogenti aliquo modo, &c.

ARGVMENTVM in contrarium declaratum eſt ratis in corpore per concluſionem reſponſiuam quam continet, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de ſubiectione, quæ eſt per modum coactionis; ſic enim iuſto nõ eſt lex poſita, quia ipſi ſibi ſunt lex, dum oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, ſicut Apoſtolus ad Rom. 2. dicit. Vnde in eos non habet lex vim coactiuam, ſicut habet in iniuſtos.

¶Ad minorem, patuit ſup. q. 93. art 6. ad 1. Quidã enim fideles in primitiua eccleſia, dicebant ſe terrenis poteſtatib. ſubdi nõ debere pp libertatem quã conſecuti erant a Chriſto, ſm illud Ioã. 8. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Sed non bene intellexerunt mentem Chriſti, quia loquitur de libertate peccati pro hoc ſtatu; ſed nec carni, nec carnali hominum, ſubdetur poſt reſurrectionem, cum tradiderit filius patri regnum. Vnde & Apoſt. cõtra illum errorem dixit verba allegata in arg. in contr. Quare & iſta minor bene intelligenda eſt, ne contrarietur Apoſtolo ipſi, quia iuſto non eſt lex poſita, q̃ cogat, & ſubijciat per coactionem, nam iuſtus voluntariè ſe legi ſubdit. Eſt tamen ſibi lex poſita, ſicut regula directiua, ſed non coactiua, ſicut malis, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ lex Spiritus ſancti eſt ſuperior omni lege humanitus poſita; & ideo viri ſpirituales ſm hoc, ꝙ lege Spiritus ſancti ducũtur, non ſubduntur legi quantũ ad ea, quæ repugnant ductioni Spiritus ſancti; ſed tantùm hoc ipſum eſt de ductu Spiritus ſancti, quòd homines ſpirituales legibus humanis ſubdantur, ſecundùm illud. 1. Petr. 2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum.

¶Maior vera, quantum ad ea, quæ legi priuatę i. Spiritui ſanct. repugnãt; ſed dico, ꝙ ex ductu Spiritus ſancti non eſt, vt quis legi humanæ in licitis, & debitis nõ ſubdatur, immo Spiritus ſanct. dicit, vt ſequantur legem humanã, ex cuius mẽte Apoſtolus iuſſit omnem hominem eſſe ſubiectum legi humanæ, quia (vt patuit artic. 4. ad primum) legi inferioris aliquis aſtringitur ex poteſtate ſuperioris, inquantum inferior lex a ſuperiori derivatur. Minor conceditur, & probatio eius. Et ad conſequens dicitur negando, ſi abſolutè intelligitur; ſed non ſubduntur legi iniuſtæ, quæ eſt contra ductum Spiritus ſancti, & hoc patuit art. præced. conclu. 3. Articulus enim hic loquitur de lege iuſta, quæ habet virtutem obligandi, & eſt ſecũdùm ordinem Diuinum, & Spiritus ſancti.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ princeps dicitur eſſe ſolutus a lege quantum ad vim coactiuam legis, nullus enim proprie cogitur a ſeipſo, lex autem non habet vim coactiuam, niſi ex principis poteſtate; ſic igitur princeps dicitur eſſe ſolutus a lege, quia nullus in ipſum poteſt iudicium condemnationis ferre, ſi contra legem agat; vnde ſuper illud Pſal. Tibi ſoli peccaui, &c. Dicit Glo. ꝙ Rex non habet hominem, qui ſua diiudicat, ſed quantũ ad uim directiuam legis princeps ſubditur legi propria uoluntate, ſecundùm quòd dicitur extra de Conſtitutio. cap. cum omnes. * Quod quiſquis iure in altero ſtatuit, ipſe eodem iure vti debet, & ſapientis dicit auctoritas. Patere legem quam ipſe tuleris. Improperatur etiam his a Domino, qui dicunt, & non faciunt, & qui aliis

* In Decretali. l. 1. ti. 1.

Digitized by Google

oneta gratia imponunt & ipſi nec digito volunt ea mouere, vt dicitur Matth.23. Vnde quantum ad Dei iudicium princeps non eſt ſolutus a lege quantum ad uim directiuam eius, ſed debet uoluntarius non coactus legem implere. Eſt etiam princeps ſupra legem, inquantum expediens fuerit poteſt legem mutare, & in ea diſpenſare pro loco, & tempore.

¶ Ad maiorem, vera, quo ad vim coactiuam, quia cum nemo cogat ſeipſum, & apud principem ſit virtus coactiua legis, ideo nullus eum cogere poteſt, & hoc ad lõgum deducitur in ſolutione. Secundò, princeps eſt ſolutus, quia poteſt eam mutare, & pro loco, & tempore diſpenſare, vt patebit quæſt. ſequenti. Si autem intelligitur maior, quòd princeps ſit ſolutus quo ad vim directiuam, ita quòd coram Deo non ſit obligatus facere, vt lex præcipit, negatur maior. Et hoc ad longum declaratur in ſolutione. Minor vera; Ergo, &c. Verum, non omnes ſubſunt coactæ, ita quòd oporteat eos cogere, etiam ſi poſſit fieri, vt patet de bonis; nec omnes poſſunt cogi, vt eſt princeps ipſe, tamen omnes ſubſunt, vt regulæ obligatoriæ, quam ſequi, & tenere obligati ſunt, & poteſtati ſubiecti, & poteſtatem habentes, &c.

Vtrum his, qui ſubſunt legi, liceat agere præter verba legis.

L Infra q.97. art.3. ad 1. Et 2. q.60. art.6. ad 2. & q.120. ar.1. & 2. 147. ar.4. cor. 2. 2. 33. q.2. art.4. q.5. cor. & ad 5. Et diſt.37. ar.4. cor. fi. Et 4. di.15. q.4. ar.2. q.1. & 4. cor.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, q non liceat ei, qui ſubditur legi, præter verba legis agere. Dicit enim Aug. in lib. de vera Religio. * In temporalibus legibus, quamuis homines iudicent de his, cum eas inſtituunt, tamen quando ſunt inſtitutæ, & firmatæ, non licebit de ipſis iudicare, ſed ſecundùm ipſas; ſed ſi aliquis prætermittat verba legis dicens ſe intentionem legislatoris ſeruare, videtur iudicare de lege; ergo non licet ei, qui ſubditur legi, vt prætermittat verba legis, vt intentionem legislatoris ſeruet.

* Aug. 6. 31.

¶ 2 Præterea. Ad eum ſolùm pertinet leges interpretari, cuius eſt condere leges, ſed omnium ſubditorum legi non eſt leges condere; ergo eorum non eſt interpretari legislatoris intentionem, ſed ſemper ſecundùm verba legis agere debent.

¶ 3 Præterea. Omnis ſapiens intentionem ſuam verbis nouit explicare; ſed illi, qui leges condiderunt, reputari debent ſapientes. Dicit enim ſapientia Prouer. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt; ergo de intentione legislatoris non eſt iudicandum niſi per verba legis.

* Hylar cir ea medium illum.

¶ Sed contra eſt, quod Hylarius dicit in 4. de Trin. * Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei debet eſſe ſermo ſubiectus; ergo magis eſt attendendum ad cauſam, quæ mouit legislatorem, quàm ad ipſa verba legis.

¶ Hic determinat quoddam dubium; dictum eſt enim, quia habeat vim obligandi etiam in foro conſcientiæ, & quòd omnes ei ſubijciantur. Reſtat ergo dubium, an ita liget, quòd nec contra intentionem legislatoris, nec contra verba legis liceat ſubdito agere.

¶ Nota pro fundamento dicendorum, q in lege qualibet ſunt duo. (ſubſtantia, & verba legis, & id ad quod legislator reſpicit, quod eſt intentio legis, & finis. Finis autem eſt rectitudinem conſtituere, & conſeruare; vnde ſicut actus ſubditorum ſunt diſtorti, ſi a lege poſitiua diſcordent, ita & lex ipſa rectitudinem non habet, ſi ab intentione legislatoris deuiet, vnde & ſolet dici, in legem committi, qui verba ſequens cõtra intentionem legis agit. Quare ſequitur, q ſi poteſt quis agere præter verba legis, non tamen contra intentionem legislatoris, tunc in tali caſu lex nõ habet vim obligandi, ſed tunc ſolùm, quando eſt intentioni legislatoris conformis, ita q in particulari caſu non eſt lex; & hoc licet in lege humana, ſecus in Diuina, vt patebit poſtea, vbi nullo caſu licet occidere miniſtè. Et in hoc ſtabit fundamentum articuli, quia ſermo, & verba legis debent ſubijci intentioni; & ergo quando ab ea diſcordant, non ligant, &c.

* q.92. ar.2.

¶ Reſpondeo dicendum, q ſicut ſupra dictum eſt; * omnis lex ordinatur ad communem hominũ ſalutem, & intantum obtinet vim, & rationem legis; ſin verò, q

* In Digeſt. conſtitu. lib.1. leg.24.

ab hoc deficit, virtutem obligandi non habet; vnde Iuſperitus dicit, * q nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro ſalute hominum introducuntur, ea nos duriori interpretatione contra ipſorum commodum perducamus ad ſeueritatem. Contingit autem multotiens, quòd aliquid obſeruari communi ſaluti eſt vtile, vt in pluribus, quod tamen in aliquibus caſibus eſt maximè nocium.

¶ In hoc corpore D.S. duo principaliter facit. Primò deducit concluſionem reſponſiuam; ſecundò ſubiungit quoddam notabile limitatiuum concluſionis, ibi. Sed tamen hoc, &c. Quo ad primum iſta eſt concluſio reſponſiua. Si emergat caſus, in quo obſeruatio talis (ſ. verborum legis) ſit damnoſa communi ſaluti, nõ eſt obſeruanda. Ex hoc poteſt concluſio reſponſiua clarius formari, q licet præter verba legis agere in aliquo caſu, in quo obſeruatio eſſet contra intentionem legislatoris, & contra finem legis. Hanc concluſionem probat primò ratione; ſecundò exẽplo, ibi. Sicut ſi, &c. Ratione ſic. Omnis lex ordinatur, &c. vt in prin. cor. ſed contingit multotiens, q aliquid obſeruari communi ſaluti eſt vtile, vt in pluribus, quod tamen in aliquibus caſibus eſt maximè nocium; ſubſumitur, ſed legislator proponit ſm ea, quæ in pluribus accidũt, ferens intentionem ſuam ad communem vtilitatẽ; igitur concluſio vera, q ſi in particulari caſu verba legis deficiãt ab vtilitate communi, q non habent vim obligandi, & per conſequens ſubditus legi, poteſt præter verba legis agere. Huius rationis primò ponit maiorem cum minore; ſecundò ſubiumptam cum concluſione, ibi. Quia igitur, &c. Maior ergo probatur auctoritate Iuriſperiti. Minor de ſe nota relinquitur.

¶ Quia igitur legislator non poteſt omnes ſingulares caſus intueri, proponit legem ſm ea, quę in pluribus accidunt, ferens intẽtionem ſuam ad communem vtilitatem; vnde ſi emergat caſus, in quo obſeruatio talis ſit damnoſa communi ſaluti, non eſt obſeruanda.

¶ Ponit ſubſumptam quam probat paucis, quia legislator non poteſt omnes ſingulares caſus intueri; quare oportet, q ponat legem vniuerſalem, quæ eſt, vt in pluribus, quæ aliquãdo deficit ab intentione, & tunc non oportet ſeruare tenorem verborũ, ſed intentionẽ legis, & legislatoris: & ideo cõcludit, vnde ſi emergat, &c.

¶ Nota autem, quòd iſta concluſio dicit, quòd liceat agere præter verba legis, quia obſeruando intentionem legislatoris, non agitur contra legem, quia in illo particulari caſu non eſt lex, igitur non agitur contra eam, cum non haberet vim legis; agitur tamen præter legem, & præter verba eius, ideſt non ſecundum ſignificationem, & tenorem verborum. Deinde ibi.

¶ Sicut ſi in ciuitate obſeſſa ſtatuatur lex, quòd portæ ciuitatis maneant clauſæ, hoc eſt vtile communi ſaluti, vt in pluribus. Si tamen contingat caſus, quòd hoſtes inſequantur aliquos ciues, per quos ciuitas conſeruatur, damnoſiſſimum eſſet ciuitati, niſi eis portæ aperirentur; & ideo in tali caſu eſſent portæ aperiendæ contra verba legis, vt ſeruaretur vtilitas communis, quam legislator intendit.

¶ Declarat concluſionem exemplariter quodam caſu, in quo debet agi, non ſecundùm verba, ſed ſecundùm intentionem; verba enim ſonant, quia non ſint aperiendæ, & tamen licet aperire, immo debent aperiri, &c. clarè in littera.

¶ Sed tamen hoc eſt cõſiderandum, quòd ſi obſeruatio legis ſecundùm verba non habeat ſubitum periculũ, cui oporteat ſtatim occurri, non pertinet ad quemlibet, vt interpretetur quid ſit vtile ciuitati, & quid inutile ciuitati; ſed hoc ſolùm pertinet ad principes, qui propter huiuſmodi caſus habent auctoritatem in legibus diſpẽſandi. Si verò ſit ſubitum periculum non patiens tantam moram, vt ad ſuperiorem recurri poſſit ipſa neceſſitas diſpenſationem habet annexam, quia neceſſitas non ſubditur legi.

¶ Hic conſequenter D.S. annectit notabile declaratiuum, an liceat vnicuique particulari ſubiecto agere præter verba in caſu, quod eſt diſpenſare in lege. Et vult, q quando non eſt ſubitum periculum, tunc non licet deferere verba legis, ſed oportet recurrere ad ſuperiorem. Si autem ſubitum ſit periculum, tunc neceſſitas ipſa diſpenſat, vt verba legis prætermittantur, quia ipſa neceſſitas legem non habet. Et huic concordat, q habet Gratianus 1. quæſt. 1. Remiſſionem. § Sed notandum. Neceſſitas non habet legem, ſed ipſa ſibi facit legem. Et ergo quando agere ſecundùm verba legis habet ſubitum periculum, tunc quilibet habet auctoritatem ex ipſa neceſſitate, vt agat præter verba. Et intelligitur, quòd neceſſitas non ſubditur legi quantum ad verba, tamen quantum ad finem, & intentionem legis, cui etiam in neceſſitate oportet concordare.

Gratianus

ARGV-

ARGVMENTVM in contrarium probat concluſionem reſponſiuam. Et vult, ꝙ verba debent eſſe ſubiecta rei, ideſt intentioni, & fini legiſlatoris, & non intentio, & finis verbis. Quare in caſu, cum quis nõ poteſt ſimul obedire verbis, & intentioni, debet dimittere verba, & facere iuxta intentionem legis, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ille, qui in caſu neceſſitatis agit præter verba legis, non iudicat de ipſa lege, ſed iudicat de caſu ſingulari, in quo videt verba legis obſeruanda non eſſe.

¶Conceditur maior, & ſm ipſas iudicabũt, vt in pluribus, ſi tñ deficiant in caſu, nõ oportet ſm eas iudicare, licet particularis homo non habeat iudicare legem. Ad minorem, negatur ipſa, ſed iudicat de caſu ſingulari, quòd non ſit materia legis, nec lex ſe ad eum extendat, & quòd in tali caſu verba legis non ligent, ſed cum hoc fatetur legem bonam eſſe, &c

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ ille, qui ſequitur intentionem legislatoris, nõ interpretatur legẽ ſimpliciter, ſed in caſu, in quo manifeſtum eſt per euidentiã nocumenti legislatorem aliud intendiſſe; ſi enim dubium ſit, debet, vel ſm uerba legis agere, uel ſuperiorem conſulere.

¶Maior vera eſt, de interpretatione ſimpliciter, & ordinaria, ita quòd poſſit eam mutare, & interpretari extra ſubitum periculum. Minor conceditur, & etiam ꝙ ſubditorũ non eſt interpretari intentionem ſimpliciter, ſed ſolùm in caſu, vbi ex euidentia nocumenti conſtat, quòd legiſlator aliter intenderit. Vnde ſi non eſt euidens nocumentum, debet ſubditus, vel ſecundùm verba agere, vel ſuperiorem conſulere, qui ſimpliciter habet interpretari legem extra periculum euidens, vt patebit q. ſequen. artic. 4. quia habet ordinariam poteſtatem in lege diſpenſandi.

¶Nota hic verba D. S in fine ſolutionis, quia concordant cum quadam Gloſa, quæ dicit ſuper illo verbo, intelligẽtia dictorum eſt ex cauſis aſſumenda dicendi; quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Verum, cum conſtat de intellectu legis, ideſt de intentione legis, quòd ſcilicet intentio eius eſt in hoc caſu nõ ſeruare verba, alias in dubijs non eſt a verbis recedendi. Et hoc vult D.S. in ſolutione.

¶Ad tertium dicendũ, quòd nullius hominis ſapientia tanta eſt, ut poſſit omnes ſingulares caſus excogitare, & ideo non poteſt ſufficienter per uerba ſua exprimere ea, quæ conueniunt ad finem intentum; & ſi poſſet legislator omnes caſus conſiderare, non oporteret, vt omnes exprimeret propter confuſionem uitandam, ſed legẽ ferre deberet ſm ea, quæ in pluribus accidunt.

¶Maior conceditur; ſed dico, quòd nullus eſt adeo ſapiens, vt omnes caſus poſſit excogitare, in quibus contra vtilitatem communem eſſet verba legis obſeruare. Et ideo dato, quòd poſſet, non tamen omnes ponerẽtur in lege propter confuſionem vitandam, vnde lex fertur communiter de his, quę fiunt vt in pluribus. Minor conceditur, ſed ſapientes homines, quorum non eſt poſſibile ſcire futura contingentia. Quare negatur cõſequentia, &c.

Quæſtio Nonageſimaſeptima.

De mutatione legum.

DEinde conſiderandum eſt de mutatione legum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum lex humana ſit mutabilis. Secundò, vtrum ſemper debeat mutari, quando aliquid melius occurrerit. Tertiò, vtrum per conſuetudinem aboleatur, & vtrum conſuetudo obtineat vim legis. Quartò, vtrum vſus legis humanæ per diſpenſationem rectorum immutari debeat.

¶Poſtquam determinatum eſt de poteſtate legis humanæ, hic determinat de eius mutabilitate; quia poteſtatis proprietas dignior eſt mutabilitate, quæ prouenit ex defectu. Et primò circa hoc oſtenditur, quomodo ſit ſimpliciter mutabilis, & in toto: Secundò, quomodo ſit mutabilis per diſpenſationem in aliquo caſu, artic. 4. Circa primum, primò oſtenditur quomodo lex humana fuit mutabilis. Secundò, determinatur quoddam dubium ex dictis, artic. 3. Circa primum, primò oſtenditur neceſſitas mutationis legis humanæ; ſecundò oſtenditur, quando habeat locum talis mutatio, articulo ſecundo.

Vtrum lex humana ſit mutabilis.

M Supr. q. 96. artic. 5. ad 3. & art. 6. per tot. & infra q. 104. ar. 3. ad 2.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana deriuatur a lege naturali, ut ſupra dictum eſt; * ſed lex naturalis immobilis permanet; ergo, & lex humana debet immobilis permanere.

* q. 95. ar. 2.

¶ 2 Præterea. Sicut Philoſophus dicit in 5. Ethic. * Menſura maximè debet eſſe permanens, ſed lex humana eſt menſura humanorum actuum, ut ſupra dictum eſt; * ergo debet immobiliter permanere.

* Ariſt. c. 5.

* q. 90. ar. 1. & q. 95. artic. 1. in fine corp.

¶ 3 Præterea. De ratione legis eſt, quòd ſit iuſta, & recta, ut ſupra dictum eſt; * ſed illud, quod ſemel eſt rectum, ſemper eſt rectum; ergo illud, quod eſt ſemel lex, ſemper debet eſſe lex.

* q. 95. ar. 2.

¶Sed contra eſt, quod Auguſtinus dicit in primo de libero arbit. * Lex temporalis, quamuis iuſta ſit, commutari tamen per tempora iuſtè poteſt.

* Aug. c. 6.

¶Hic primò quærit de neceſſitate mutationis, nam, debet, importat quandam neceſſitatem, & obligationem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt; * lex humana eſt quoddam dictamen rationis, quo diriguntur humani actus, & ſecundùm hoc duplex cauſa poteſt eſſe, quòd lex humana iuſtè muterur; vna quidem ex parte rationis; alia verò ex parte hominum, quorum actus lege regulantur.

* q. 90. ar. 1. ad 2. & q. 91. art. 3.

¶D. S. in principio huius corporis præmittit quoddam ſuppoſitum ex ſupra dictis, ex quo ſtatim infert concluſionem reſponſiuam, quam deducit duabus rationibus, quarum primam ponit ibi. Ex parte quidem, &c. Secundam ibi. Ex parte verò, &c. Suppoſitum ergo eſt, quòd lex humana eſt dictamen rationis, quo diriguntur actus humani, & patet ex dictis. Ex quo adiungit talem concluſionem reſponſiuam. Lex humana iuſtè mutari poteſt ex duplici cauſa ſcilicet ex parte rationis, & ex parte hominum, quorum actus lege regulantur. Et poteſt ita concluſio probari in generali ex præſuppoſito. Lex humana eſt dictamen rationis, quo diriguntur actus humani; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia dictamen rationis ſequitur rationem, & regula actuum humanorum debet eſſe proportionata actibus ipſis; quare ipſis mutatis, & lex debet mutari.

¶Ex parte quidem rationis, quia humanæ rationi naturale eſſe uidetur, ut gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat; vnde videmus in ſcientiis ſpeculatiuis, quòd qui primò philoſophati ſunt, quædam imperfecta tradiderunt, quæ poſtmodum per poſteriores ſunt tradita magis perfectè, ita etiam & in operabilibus. Nam primi, qui intenderunt inuenire aliquid utile communitati hominum, non ualentes omnia ex ſeipſis conſiderare inſtituerunt quædam imperfecta in multis deficiã cientia, quæ poſteriores mutauerunt inſtituentes aliqua, quæ in paucioribus deficere poſſunt a communi vtilitate.

¶Proſequitur primam rationem, probando ſpecialiter vnam partem concluſionis, ſcilicet ex parte rationis debeat mutari lex. Humanæ rationi naturale eſt, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat; igitur ſicut in ſpeculatiuis primò Philoſophi imperfecta, &c. ita in operabilibus primò inuenerunt quædam imperfecta, ſed poſteriores iſta mutauerunt inſtituentes, quæ in paucioribus deficere potuerunt; igitur ex parte conditionis rationis humanæ debuit lex mutari, ita quòd poſt imperfectam inſtituatur perfecta.

¶ Ex parte verò hominum, quorum actus lege regulantur, lex rectè mutari poteſt propter mutationẽ conditionum hominum, quibus ſecundùm diuerſas eorum conditiones diuerſa expediunt, ſicut Augu. ponit exemplum in primo de liber. arbit. * quòd ſi populus ſit bene moderatus, & grauis, communisq; vtilitatis diligentiſſimus cuſtos, rectè lex fertur, qua tali populo liceat creare ſibi magiſtratus, per quos reſpublica adminiſtretur; porrò ſi paulatim idem populus deprauatus habeat uenale ſuffragium, & regimen flagitioſis ſceleratisq; committant, rectè adimitur a populo talis poteſtas dãdi honores, & ad paucorum bonorum redit arbitrium.

* Aug. c. 6. paulo a prin. to. 6.

¶Probat ſecundò ratione aliam partem concluſionis ſic, menſura debet eſſe proportionata menſurato, & regulato, ſed actus hominum ſunt multipliciter mutabiles propter naturalem conditionem hominum, ergo etiam lex; & exponit D. S. iſtam rationem per exemplum Auguſt. clarè.

¶Nota, ꝙ quia lex debet deſeruire ad vtilitatem cõmunitatis, ideo poteſt heri, ꝙ lex aliqua ſm iſtos mores hominum deſeruiat

ad bonum commune, ſed mutatis moribus non deſeruiet; ergo debet lex prior caſſari, & ſtatui alia lex, qua mediante procuretur bonum commune; & ergo lex debet eſſe commenſurata actibus hominum in ordine ad bonum commune, ita q̃ ſtatuatur talis lex, quæ ſuppoſitis actibus talibus deſeruiat ad bonũ commune. Sic in exemplo eſt Aug. Honeſtis, & zeloſis ponitur lex eligendi magiſtratus; ſed mutatis moribus, cum homines efficiuntur amatores boni priuati, mutatur, & tollitur prima lex, & ſtatuit̃ lex, quæ obſtante malitia tollit auctoritatem a communitate eligendi magiſtratus. Intelligitur ergo lex proportionari actibus, non quòd ſtatuat malum, ſi actus ſunt mali, ſed attentis actibus ſtatuit quid exigit vtilitas communis, ſicut ex hoc, quòd communitas non eſt zeloſa, ſtatuitur, ne eligat magiſtratum, &c.

¶Confirmatur etiam concluſio argumento in cõtrarium, quia & iuſta lex mutari poteſt pp mutationem hominum, & morum.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ naturalis lex eſt par-
*q.91.a1.2. ticipatio quædam legis æternæ, vt ſupra dictum eſt; * & ideo immobilis perſeuerat, quod habet ex immobilitate, & perfectione Diuinæ rationis inſtituentis naturam; ſed ratio humana mutabilis eſt, & imperfecta; & ideo ei" lex mutabilis eſt. Et præterea lex naturalis cõtinet quædam uniuerſalia præcepta, quæ ſemper manẽt; lex uerò poſita ab homine continet præcepta quædam particularia ſecundùm diuerſos caſus, qui emergunt.——

¶Maior vera; ſed dictum fuit ſupra ſæpe, quòd eſt multiplex differentia, quia naturalis eſt quædam participatio legis æternæ immediatè inſtituentis naturam humanam, cui connaturalis eſt lex naturæ. Et ſecundò, lex naturæ eſt communium principiorum, quæ ſemper ſunt recta, & nota, vt patuit ſupra; ſecus de lege humana, quæ eſt ex ratione humana, quæ mobilis eſt, & gradum proficit, & in principio imperfecta, deinde perfectior; ideo & lex, cum ſit aliquid rationis. Secundò, quia lex humana habet etiam dirigere particularia, in quibus ſunt caſus, in quibus lex non habet locum. Et ſic (vt patebit artic. ſequen.) poſſunt tot caſus contingere, in quibus lex non habet vim, vt tandem per contrariam conſuetudinem abrogetur.

¶Ad minorem dico, quòd eſt vera, & ratio iam patuit propter duplicem cauſam, quæ non habet locum circa legem humanam. Quare negatur conſequentia.

¶Ad ſecundum dicẽdum, q̃ menſura debet eſſe permanẽs quantũ eſt poſſibile; ſed in rebus mutabilibus nõ poteſt eſſe aliquid oĩno immutabiliter permanẽs; & ideo lex humana non poteſt eſſe omnino immutabilis.——

¶Maior fuit ſupra expoſita ſæpius, quia menſura debet eſſe permanens quantum poſſibile eſt ſecundùm diuerſa genera menſurarum, quia menſura neceſſariorum eſt permanens ſimpliciter, ſed menſura contingentium, & mutabilium, etiam eſt mutabilis.

¶Ad minorem dico, quòd vera eſt; ſed actus humani ſunt mutabiles, & homines nunc exercitant ſe in talibus, poſtea in alijs, quæ ſunt aduerſus finem communem, ſtante tali lege; & ergo oportet ponere aliam legem, quæ ſit ad bonum commune. Quare negatur conſequentia.

¶Ad tertium dicendum, q̃ rectum in rebus corporalibus dr̃ abſolutè; & ideo quantũ eſt de ſe, ſemper manet rectum; ſed rectitudo legis dr̃ in ordine ad vtilitatẽ communẽ, cui nõ ſemper proportionatur vna eademq́;
* In corp. artic. res, ſicut dictũ eſt; * & ideo talis rectitudo mutatur.——

¶Maior conceditur, & etiam minor de recto in corporalibus quantitatiuis, id enim quod eſt rectum, ſemper eſt rectum; ſed negatur in moralibus, & in legibus humanis. Et ratio diuerſitatis eſt, quia in quantitatiuis, & corporalibus rectum dicitur ab abſolutè, videlicet cuius medium non exit extrema, & hoc eſt mediante quantitate rei; ſed in moralibus, & in lege dici ut reſpectiuè; quia non eſt recta lex, niſi ſit ad bonum commune; quia autem poteſt fieri, quòd lex iſta non ſit ad bonum commune propter mutationem hominum; ideo lex, quæ ſemel eſt recta, non ſemper eſt recta, quia in reſpectiuis fit variatio propter mutationem, quæ eſt in alio; & ergo ſtante eadem lege, ipſa redditur obliqua, & amittit rectitudinem propter variationem hominum. Vnde negatur conſequentia.

Vtrum lex humana ſemper ſit mutanda, — quando aliquid melius occurrerit, vel nullo modo debeat mutari.

N AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, q̃ ſemper lex humana, quando aliquid melius occurrit, ſit mutãda. Leges enim humanæ ſunt adinuentæ per rationem humanam, ſicut etiam aliæ artes; ſed in alijs artibus mutatur id quod prius tenebat, ſi aliquid melius occurrat; ergo idem eſt etiam faciendum in legibus humanis.

¶2 Præt. Ex his, quæ præterita ſunt, prouidere poſſumus de futuris; ſed niſi leges humanæ mutatæ fuiſſent ſuperuenientibus melioribus adinuẽtionibus, multa inconuenientia ſequerẽtur, eo q̃ leges antiquæ inueniũtur multas ruditates continere; ergo vr̃, q̃ leges ſint mutandæ quotienſcunq; aliquid melius occurrit ſtatuendum.

¶3 Præt. Leges humanæ circa actus ſingulares hominum ſtatuuntur; in ſingularibus autem perfectam cognitionem adipiſci non poſſumus, niſi per experientiam, quæ tempore indiget, vt dicitur in 2. Ethicor. * ergo videtur, quòd per ſucceſſionem temporis poſſit aliquid melius occurrere ſtatuendum. * Ariſtot. in prin. lib. 2. cap. 9.

¶Sed contra eſt, quod dr̃ in Decr. diſt. 12. * Ridiculũ eſt, & ſatis abhominabile dedecus, vt traditiones, quas antiquitus a patribus ſuſcepimus, infringi patiamur. * Cap. Ridiculum et.

¶Oſtenſo, quia lex debeat mutari. Hic oſtenditur, quando habet locum prædicta mutatio, an ſemper pro illa cauſa ſit mutanda lex, vel ex qua cauſa.

¶Reſpondeo, dicendum, q̃ ſicut dictum eſt; * lex humana intantùm rectè mutatur, inquantùm per eius mutationem communi vtilitati prouidetur. Habet autẽ ipſa legis mutatio quantum in ſe eſt detrimentum quoddam communis ſalutis, quia ad obſeruantiam legum plurimũ valet conſuetudo, intantùm q̃ ea, quæ contra communem conſuetudinem fiũt, etiam ſi ſint leuiora, de ſe grauiora uidentur; vnde quando mutatur lex, diminuitur uis conſtrictiua legis, inquantùm tollitur conſuetudo; & ideo nunquam debet mutari lex humana, niſi ex aliqua parte tantum recompenſetur communi ſaluti, quãtum ex iſta parte derogatur.—— * Art. precedens.

¶D. S. reſpondet tali concluſione, nunquam debet mutari lex humana, niſi ex aliqua parte tantum recompenſetur communi ſaluti, quantum ex iſta parte derogatur; hæc concluſio in ſecunda eius parte innuit, & ſupponit, q̃ per mutationem legis communi vtilitati derogetur. Et dicit concluſio, q̃ ſi ex altera parte, ſ. per hoc, q̃ mutatur tantùm recompenſetur, tunc liceat mutare legem. Probatur igitur concluſio; primò ratione cum ipſo ſuppoſito; ſecundò, eadem explicatur, ibi. Quod quidem, &c. Quo ad primũ arguitur ſic. Lex humana intantum recte mutatur, inquantum per eius mutationem communi vtilitati prouidetur; ſed ipſa mutatio ſecundùm ſe eſt detrimentum quoddam communis ſalutis, & ſ. ſecundùm ſe non eſt pro vtilitate communi; igitur ſequitur concluſio, quòd non rectè mutatur, niſi recõpenſetur tantum pro communi, &c. Maior patuit art. 1. Et fuit fundamentũ art. 1. q̃ liceret mutare legem. Minor declaratur in littera, quia ad obſeruantiam legis plurimum valet conſuetudo in tantum, &c. Et ergo quando mutatur lex, mutatur & tollitur conſuetudo, quæ habet maximam vim, quæ conſuetudo non eſt in lege noua ſuccedente, quia nondum practicata; & ſic habetur concluſio formaliter reſpon. q̃ non facilè eſt mutanda lex, & propter quodcunq; melius, & vtile occurrens; ſed propter magnam vtilitatem, & neceſſitatem, per quæ recompenſatur id, quod deeſt nouæ legi. Tunc ibi.

¶Quod quidẽ contingit, vel ex hoc, q̃ aliqua maxima & euidentiſsima utilitas ex nouo ſtatuto prouenit; vel ex eo, q̃ eſt maximè neceſsitas, ex eo q̃ lex conſueta, aut manifeſtam iniquitatem continet, aut eius obſeruatio eſt plurimum nociua; vnde dicitur a iuriſperito, q̃ in rebus nouis conſtituendis euidens debet eſſe vtilitas, vt recedatur ab eo iure, quod diu æquum uiſum eſt.——

¶Explicat concluſionem, præſertim quæ ſint illa, quæ recompenſant detrimentum per ablationem conſuetudinis clarè in littera; quia euidentiſſima vtilitas, & maxima neceſſitas, quæ recompenſant conſuetudinem mutandæ legis. Et poſſet ex iſtis poni concluſio reſponſiua totalis, ſic. Quando maxima vtilitas prouenit ex noua lege, vel maxima neceſſitas exigit, quòd lex conſueta mutetur, tunc lex conſueta eſt mutanda. Probatur concluſio hæc, aſſumendo priorem concluſionem pro maiore, lex nunquam debet mutari, &c. Sed illa recompenſatio, ſcilicet conſuetudinis prioris legis recompenſatur per euidentem vtilitatem nouæ legis, & per neceſſitatem mutandi veterem, ex eo q̃ manifeſtam iniquitatem continet, aut eius obſeruatio eſſet plurimum nociua; igitur concluſio vera.

ET

ET confirmatur cõcluſio auctoritate adducta in arg. in contr. quod continet dictum Nicolai Papæ, & intelligendũ eſt, cum detrimentum, quod mutatio legis affert, per aliam non recompenſatur. Et vult, ꝙ non ex quacunque leui cauſa, lex mutanda eſt.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ea, quæ ſunt artis, habent efficaciam ex ſola ratione; & ideo vbicunq; melior ratio occurrit, eſt mutandum, quod prius tenebatur; ſed leges habent maximam uirtutem ex conſuetudine, ut Philoſophus dicit in 2. Politic. * & ideo non ſunt de facili mutandæ.

* Ariſt. c. 6. parum ante fin. to. 5.

¶Ad maiorem, vera eſt, quo ad inuẽtum eſſe per rationem; ſed eſt diuerſitas alia, quia artes ſolùm habent efficaciam ex ratione. Lex autem plurimum efficaciæ habet ex conſuetudine; quare cõceſſa minore, negatur conſequentia, quia ars habet ſolùm bonitatem ex ratione, ideo quando melior ratio occurrit, tunc mutanda eſt, non ſic de lege, ſed ſolùm quando id, quod perit per ablationem conſuetudinis recompenſatur per dicta bona.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ ratio illa concludit, ꝙ leges ſunt mutandæ, non tamen pro quacunq; meliori ratione, ſed pro magna utilitate, uel neceſſitate, ut dictum eſt. * Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

* In corp. artic.

¶Conceditur argumentum vſq; ibi. Ergo vĩ, &c. Dico, ꝙ ſi intelligitur, ꝙ quotienſcunq; aliquid melius occurrerit, quàm conuenebat conſueta lex, negatur; ſed oportet, ꝙ ita melius occurrat, quod recompenſet detrimentum, quod facit mutatio conſuetudinis; vnde poſſumus dicere, ꝙ non propter melius eſt lex mutanda, quia ſi lex mutaretur, aliquod melius aliqualiter, quàm prius fieret pro republica, ſed cum hoc recompenſans damnum, quod incurrit ex mutatione, quia non eſſet prudentiæ in aliquo meliorare, & in alio incurrere maius damnum, &c.

¶Ad tertij conſequens dicitur ſicut ad ſecundum, ꝙ quãdo poteſt aliqnod melius ſtatui, ita ꝙ recompenſetur detrimentũ, quod eſt ex mutatione, ſic quòd mutanda fuerit notabiliter imperfecta, & iniqua, tunc poteſt alia ſtatui, &c.

Vtrum conſuetudo poſſit obtinere vim legis, & legem amoueat.

O 2. 2. q. 79. artic. 2. & q. 100 artic. 2. corp. Et quol. 9. ar. 15. co. 2. & 3.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd conſuetudo non poſſit obtinere vim legis, nec legem amouere. Lex enim humana deriuatur a lege naturæ, & a lege Diuina, vt ex ſupra dictis patet; * ſed conſuetudo hominum non poteſt mutare legem naturæ, nec legẽ Diuinam; ergo etiã nec legem humanã immutare poteſt.

*q. 91. ar. 3. *q. 93. ar. 2.

¶2 Præterea. Ex multis malis non poteſt fieri vnum bonum; ſed ille, qui incipit primò contra legem agere male facit; ergo multiplicatis ſimilibus actibus non efficietur aliquod bonum; lex autem eſt quoddam bonum, cum ſit regula humanorum actuum; ergo per conſuetudinem non poteſt remoueri lex, vt ipſa conſuetudo vim legis obtineat.

¶3 Præterea. Ferre leges pertinet ad publicas perſonas, ad quas pertinet regere communitatem, vnde priuatæ perſonæ legem facere non poſſunt; ſed conſuetudo inualeſcit per actus priuatarum perſonarum; ergo conſuetudo non poteſt obtinere vim legis, per quam lex remoueatur.

*Aug. citra prin. illius. & eſt epiſt. 86. tomo 2.

¶Sed cõtra eſt, quod Aug. dicit in epiſt. ad Caſulanũ. * Mors populi Dei, & inſtituta maiorũ pro lege ſunt tenẽda, & ſicut prꝙaricatores legũ Diuinarum, & ita contẽptores conſuetudinum eccleſiaſticarum coercendi ſunt.

¶Hic determinatur dubium ex dictis de legis mutatione; quia enim dictũ eſt, ꝙ ſit mutabilis, ſed non facilè; quia mutatio habet detrimentum annexum, quia aufertur conſuetudo; dubium eſt ergo, an ſi contrariũ legis etiam veniret in conſuetudinem, an abolleat legem, & vim legis obtineat, ſic ꝙ prior lex non obliget, ſed conſuetudo, ſic quòd conſuetudo legem tollat, & interpretetur.

¶Nota autem, quòd eſt multiplex lex, ſcilicet Diuina, naturalis, & humana poſitiua; poſſet ergo quæſtio intelligi de omnibus iſtis, an per contrariam conſuetudinem tollerentur. Et ergo D. S. in articuli corpore reſpondet de lege humana, in ſolutione verò ad primum reſpondet de lege Diuina, & naturali.

¶Reſpondeo dicẽdum, quòd omnis lex proficiſcitur a ratione, & voluntate legislatoris. Lex quidem Diuina, & naturalis a rationabili Dei uoluntate, lex autem humana a uoluntate hominis ratione regulata.

¶Sicut dictum eſt. D. S. ponit duas concluſiones reſponſiuas; vnam in hoc corpore, ſecundam in ſolutione primi. Quo ad primam ſic procedit; primò præmittit quoddam notabile fundamẽtale; ſecundò ſubiungit concluſionem reſponſiuam primam cum probatione, ibi. Sicut autem ratio, &c. Tertiò reſumit eandẽ per modum corollarij, ibi. Et ſm hoc, &c. Quo ad primum iſtud eſt notabile ſuppoſitum pro fundamento. Omnis lex proficiſcitur, &c. vt in principio corporis. Et tendit ad hoc, quòd quia lex quælibet eſt a ratione, & volũtate; ideo & voluntas, & ratio poſſunt mutare, & interpretari, & tollere legem; & per conſequens id, quod eſt ſignum certum mutationis voluntatis, & rationis etiam dicitur tollere, vel mutare, non gratia ſui abſolutè, ſed vt indicat voluntatem, & rationem, & ipſa manifeſtat.

¶Et nota verbum D. S. cum dicit a voluntate legislatoris; quia oportet, quòd conſuetudo abrogatoria legis ſit aliquo modo a legislatore, ſaltem indirectè, vt patebit ad tertium.

¶Nota, ꝙ legem interpretari, & declarare cõuenit conſuetudini, quia quando lex ſcripta deficit in caſu emergente, cuius declaratio non reperitur in lege ſcripta, tunc recurrendum eſt ad conſuetudinem. Et vtroque deficiente ſuccedit ratio naturalis.

¶Sicut autem ratio, & uoluntas hominis manifeſtantur uerbo in rebus agendis, ita etiam manifeſtantur facto; hoc enim unuſquiſque eligere uidetur, ut bonum, quod opere implet; manifeſtum eſt autem, quòd uerbo humano poteſt & mutari lex, & etiam exponi, inquantum manifeſtat interiorem motum, & conceptum rationis humanæ.

¶Procedit ad cõcluſionem primam reſponſiuam, quæ talis eſt. Per actus maximè multiplicatos, qui cõſuetudinem efficiunt, mutari poteſt lex, & exponi, & aliquid cauſari, quod legis virtutem obtineat. Probatur, ſupponendo prius dicta, ſicut ratio, & volũtas hominis manifeſtantur verbo in rebus agendis, ita etiam manifeſtantur facto, ſed verbo humano poteſt mutari lex, & exponi (quando eſt dubia) ergo & per actus maximè, &c. Huius rationis D. S. primò ponit, & probat maiorem, & minorem; ſecundò concluſionem cum explicatione, ibi. Vide etiam, &c. Maior ergo patet, quia hoc vnuſquiſque eligere & velle videtur vt bonum, quòd opere implet; & ergo voluntas, & ratio, quorum eſt eligere, euidenter manifeſtantur in electione operis, & facto ipſo; & per conſequens, ſi opera contraria fiunt legi, voluntatis & rationis eſt contrariam legem præcedentem mutare, &c. Minor patet, quia verbum manifeſtat interiorem motum voluntatis, & conceptum rationis. Ex quibus (vt dictum eſt) lex habet vigorem, & deſtitutionem; quare ergo vera quam infert, cum dicit.

¶Vnde etiam & per actus maximè multiplicatos, qui conſuetudinem efficiunt, mutari poteſt lex, & exponi; & etiam aliquid cauſari, quod legis uirtutem obtineat, inquantum ſcilicet per exteriores actus multiplicatos interior uoluntatis motus, & rationis conceptus efficaciſſimè declaratur. Cum enim aliquid multotiens fit, uidetur ex deliberato rationis iudicio prouenire.

¶Dicit hæc concluſio notãter per actus maximè multiplicatos, quia multiplicatio actuum maximè rationem, & voluntatem manifeſtat. Cum enim aliquid multotiens fit, vĩ ex deliberato rationis iudicio prouenire; ſi enim tantùm ſemel fieret, poſſet eſſe locus inconſiderationis. Nota etiam circa iſtud verbum D. S. ꝙ per actus maximè multiplicatos abrogatur lex, &c. quia ad hoc, ꝙ conſuetudo poſſit derogare, requiruntur duo. ſ. ꝙ ſit rationalis, & ꝙ ſit præſcripta. Rationalis autem dicitur, quam non improbãt iura, ſicut ꝙ aliqui admittantur ad electionem, ad quos non pertinet de iure communi, quod tamen non eſt improbatum iure. Irrationalis autem conſuetudo, quæ reprobatur a iure, vnde vbi conſuetudo obuiat omni iuri, tunc conſuetudo ſuccumbit. Sed vbi concordat conſuetudo, ſeu toleratur ab aliquo iure, licet aliis iuribus videatur contraria, tunc conſuetudo vincit, & tollit legẽ ſcriptam. Vide ad longum de iſta materia D. Antonini ſupra per totum titulum. Explicat conſequenter D. S. concluſionem, & eſt quaſi reſumptio in ſubſtantia probationis poſitæ ſupra. Vnde poteſt ſecundò ſic argui, per exteriores actus multiplicatos interiorũ voluntatis motus, & rationis conceptus efficaciſſimè declaratur, igitur cõſuetudo habet vim legis, & eſt legum interpretatrix. ſ. in dubiis. Tenet conſequentia primò ex notabili præmiſſo, quia lex proficiſcitur, & quo ſ. ad inſtitui, & deſtitui a ratione, & voluntate; quare bene ſequitur, ꝙ actus multiplicati rationis, & voluntatis contrarij legi, ipſam abrogent, præſertim ſi eſt conſuetudo vniuerſalis; derogant autem, & abrogant particulariter quo ad aliquem locum, vel populum, ſi eſt particularis conſuetudo. Tenet conſequentia ſecundò, quia actus multiplicati faciunt, & ſunt conſuetudo. Antecedens patet, quia opus frequenter factum eſt ſignum efficaciſſimum voluntatis, & rationis.

¶Et ſecundùm hoc conſuetudo,& habet vim legis,& legem abolet, & eſt legum interpretatrix.———

¶Infert iã probatam concluſionem per modum corollarij reſumendo,vt in littera. Quo autem ad ſecundã concluſionem,vt res clarior ſit,ponatur hic ex ſolutione ad primũ. Nulla conſuetudo vim legis obtinere poteſt contra Diuinã legem, vel legem naturalem,ſed ſolùm mutari poteſt per auctoritatem Diuinã. Probat, ſumendo maiorem ex corpore. Conſuetudo habet vim mutandi legem,inquantũ manifeſtat voluntatem,& rationẽ legislatoris,a quo lex proficiſcit; ſed cõſuetudo hominũ reſpectu legis Diuinæ & naturalis,nõ eſt huiuſmodi; igitur,&c. Maior nota. Minor declaratur in ſolutione;quia lex naturę,& Diuina procedit a volũtate Diuina;ſed conſuetudo, vel actus hominũ non manifeſtant voluntatem Dei, ſed hominis , quia nullam auctoritatem habẽt in legem Dei . Et ex hoc fundamento huius concluſionis ponit D. Antoninus prima par.titu. 16.c.vnico.§.2 ꝙ requiritur in lege Papæ expreſſus conſenſus,qui & eſt neceſſarius ad hoc,quòd cõſuetudo tollat legem, quia non ex tranſlatione populi, ſed Diuina iuſſione, & conſiliorum auctoritate , ſuam habet iuriſdictionem,& per conſequens populus per conſuetudinem,non per ſuã legem abolere;ſecus de principe ſeculari, vt tangitur ad tertium.

ET confirmatur concluſio prima arg. in contr. Vide tũ de hoc D.S.4.contra Gent.c.76.vbi oſtendit poteſtatem Papæ immediatè eſſe a Chriſto,& per conſequens non ab aliquo conſilio.

¶Circa hoc arg.nota D.Antoninũ,tit.16 §.j.de varia acceptione moris. Et de hoc etiam ſup.q.58.art.1.quia accipit pro actibus aſſiduis,& frequentatis,quę autem conſuetudines eccleſiaſticæ ligent,vide D.Antoninũ vbi iam,§.4.quia vſus cõſuetudo vſt ligat, ſed particularis alicuius eccleſiæ ligat morantes in illo loco.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ lex naturalis, & Diuina procedit a uoluntate Diuina, ut dictum eſt; * vnde non poteſt mutari per conſuetudinem procedentem a uoluntate hominis, ſed ſolùm per auctoritatem Diuinã mutari poſſet ; & inde eſt, ꝙ nulla conſuetudo vim legis obtinere poteſt contra legem Diuinam, vel legem naturalem . Dicit enim Iſidorus in ſynonimis. Vſus auctoritati cedat, prauum uſum lex & ratio uincat. ———

* In corp. artic.

Iſidorus.

¶Maior quidem vera, quia derivatur a lege naturali, & Diuina; ſed in hoc eſt differentia , quia lex humana habet auctoritatem & vim ſuam a ratione, & voluntate humana,cuius eſt etiam mutare legem; ſed Diuina, & naturalis habent vim ſuam a Deo. Et ſecundò , conſuetudo hominum procedit a voluntate hominum,& ratione, non autem a voluntate Dei, vnde plerumq; homines frequenter tranſgrediuntur Diuina præcepta contra volũtatem Dei . Minor conceditur, & ratio dicta eſt, quia conſuetudo hominum procedit ex homine , qui non habet poteſtatem ſuper res Diuinas . Quare negatur conſequentia .

¶Nota circa hanc ſolutionem D.S 2.2.q.57.arti.2. ad tertium. ꝙ ius Diuinum,quod diuinitus promulgatur,diuiditur in ius naturale , & poſitiuum ad ſanum ſenſum , quia ſ.continet naturaliter,& de ſe iuſta,& etiam iuſta ſolùm, quia ſtatuta,& ex ſe indifferentia . Sunt enim quædam præcepta,quia bona, & aliqua prohibita,quia mala; alia verò bona, quia præcepta; alia mala, quia prohibita. Quando ergo D.S dicit, ꝙ per auctoritatem Diuinam lex Diuina mutari poſſet, intelligitur reſpectu horum , quæ ſunt iuris Diuini poſitiui,non autem naturalis;nam de ſe iuſta,& bona mutari non poſſunt,lex autem naturæ pro tanto videtur a Deo mutari poſſe, quia poſſet Deus condere alias creaturas , & aliud vniuerſum,vbi poſſet ponere aliam legem,veruntamen ſtantibus iſtis creaturis , non videtur , quia poſſet mutari lex naturæ , niſi fortè ſecundùm aliqua accidentalia.

¶Nota etiam, quòd in auctoritate Iſidori intelligitur per legẽ Diuina lex, & per rationem lex naturalis; vnde vſus,id eſt conſuetudo cedit auctoritati legis Diuinæ,& prauum vſum,id eſt cõſuetudinem malam (quæ eo ipſo mala eſt , quia contra legem Diuinam, vel contra naturalem) vincat lex,&c.

*q.96.ar.6.

¶Ad ſecundum dicendum , ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt; * leges humanæ in aliquibus caſibus deficiunt; vnde poſſibile eſt,quandoq; præter legem agere, in caſu,ſ.in quo deficit lex, & tamen actus non erit malus ; & cum tales caſus multiplicantur propter aliquam mutationem hominum,tunc manifeſtatur per conſuetudinem,ꝙ lex vlterius non eſt vtilis; ſicut etiam manifeſtaretur,ſi lex cõtraria verbo promulgaretur ; ſi autẽ adhuc maneat ratio eadem,pp quam prima lex vtilis erat,nõ conſuetudo legem,ſed lex cõſuetudinẽ uincit, niſi fortè pp hoc ſolùm inutilis lex uideatur,quia nõ eſt poſſibile fm cõſuetudinẽ patriæ,quæ erat vna de conditionibus legis. Difficile enim eſt conſuetudinem multitudinis remouere.———

¶Ad maiorem, vera, tamen in propoſito poſſet fieri , vt mala multa faciant vt bonum non ſit bonum , ideſt multi actus contra legem de ſe bonam poſſunt facere,ne habeat rationẽ bonæ legis, per hoc, quòd lex non erit poſſibilis ſecundùm conſuetudinem patriæ, vt patuit,q.95.artic.3. & vt amittat vim quam habebat ex conſuetudine . Ad minorem, negatur vniuerſaliter , quia in caſu præter legem agens, poteſt bene facere . Et cum frequenter lex defecerit, poteſt frequenter cõtra legem agi licitè,& benè, & per tales actus monſtrabatur apertè,quia lex non ſit vtilis,& iuſtè abrogatur ; ſed verum eſt, quòd poteſt malè agi cõtra legem, ſi maneat ratio vtilitatis legis . Et tamen ex hoc ipſo , quòd frequenter malè agitur contra legem , poteſt abrogari lex , quia amittit vnam conditionem bonæ legis,ſ poſſibilitatem, iuxta conſuetudinem patriæ. Vltra; ergo, &c. Dico, quòd quando lex deficit, & eſt inutilis , tunc efficitur aliquod bonum , & ipſi actus , qui ſunt præter legem, ſunt boni ; ſi autem ſunt mali , non efficiunt bonum de per ſe; vnde & lex tunc conſuetudinem vincit,niſi fortè per accidens , &c. vt in fine ſolutionis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ multitudo , in qua cõſuetudo introducitur, duplicis conditionis eſſe poteſt . Si enim ſit libera multitudo , quæ poſſit ſibi legem facere , plus eſt conſenſus totius multitudinis ad aliquid obſeruandum, quam conſuetudo manifeſtat , quam auctoritas principis , qui non habet poteſtatem condendi legẽ, niſi inquantum gerit perſonam multitudinis;unde licet ſingulæ perſonæ non poſſint condere legem, tamen totus populus condere legem poteſt . Si uerò multitudo non habeat liberam poteſtatem cõdendi ſibi legem , vel legem a ſuperiori poteſtate poſitam remouendi,tamen ipſa conſuetudo in tali multitudine prævalens obtinet uim legis, inquantum per eos toleratur , ad quos pertinet multitudini legem imponere ; ex hoc enim ipſo videntur approbare, quod conſuetudo induxit. ———

¶ Ad maiorem negatur , ꝙ ſolùm publicæ perſonæ , immo & multitudo libera poteſt condere legem, nec publica perſona poteſt condere legem, niſi vt gerit perſonam multitudinis. Sed verum eſt, ꝙ multitudo, quæ non eſt libera , non habet condere legem, niſi per diſſimulationem , & implicitam approbationem principis. Ad probationem dico, ꝙ perſonæ priuatæ nõ poſſunt facere legem, tamen totus populus, ſi ſit liber. Ad minorem negatur , ꝙ ſemper conſuetudo inualeſcat per actus priuatarum perſonarum paucarum , immo per actus totius populi , & liberi. Quare negatur cõſequentia , tum quia populus liber dat poteſtatem publicis perſonis , & ipſum conſtituit, vt ſupra tactum fuit, & eius voluntate , & auctoritate lex ſtatuitur , & per conſequens abrogatur . Tum ſecundò, quòd ſi multitudo, in qua prævalet conſuetudo, non ſit libera, nec habeat conſtituere principem, & rectorem , tamen rationalis , & præſcripta conſuetudo abrogat legem,& vt videtur D. Antonino ſine ſcientia Principis. Difficile enim eſſet ſcire omnes conſuetudines , quæ ſeruantur . Vide D. Antoninũ ſupra §.2. quia alij volunt,quòd requiratur ſcientia, & tolerantia, ex quibus arguitur implicitus conſenſus, qui idem operatur , quod expreſſus, & quandoque plus, &c.

Vtrum Rectores multitudinis poſſint in legibus humanis diſpenſare.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, ꝙ rectores multitudinis non poſſint in legibus humanis diſpenſare. Lex enim ſtatuta eſt pro communi utilitate, vt Iſido.dicit; * ſed commune bonum non debet intermitti pro priuato commodo alicuius perſonæ,quia vt dicit Phil.in 1.Ethic. * Bonũ gentis diuinius eſt,quàm bonum unius hominis; ergo videtur, quòd non debeat diſpenſari cum aliquo,ut contra legem communem agat.

p

Supra.96. ar.6.ccc.fi. infra.q.100. ar.8.ccc.Et 2.4.q.44.ar. vlti.ccc.fin. & ad 2. Et 2.2. q.89.ar.9. & q.147. ar.4. ccc.& ad 1. Et 3.d.37. arti.4.Et 4. dift.13.q.1. ar.2.q.1. & dift.20.q.4. arti.3.ad 4. Et 1.contra c.125.fin. *Iſid.lib.5. Ethimol. cap.21. * Ariſtil.5. Ethic.c.1. in fi.text. Deut.1. *Iſid.libr. 2.c.10.in fi.

¶ 2 Præt. Illis, qui ſuper alios conſtituuntur, præcipitur. Deuter. 1. Ita paruum audietis vt magnum , nec accipietis cuiuſquam perſonam , quia Dei iudicium eſt; ſed concedere alicui,quod communiter denegatur omnibus , videtur eſſe acceptio perſonarum; ergo huiuſmodi diſpenſationes facere rectores multitudinis non poſſunt , cum hoc ſit contra præceptum legis Diuinæ.

¶ 3 Præt. Lex humana,cũ ſi ſit recta,oportet,ꝙ conſonet legi naturali,& legi Diuinę,aliter enim nõ congrueret religioni,nec conueniret diſciplinæ,quod requiritur ad legem, vt Iſid. dicit; * ſed in lege naturali, & Diuina, nullus hõ poteſt diſpenſare, ergo nec ẽt in lege humana.

¶Sed

Digitized by Google

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit. 1. ad Corin. 9. Dispensatio mihi credita est.

¶Hic inquirit, quomodo humana lex possit mutari partialiter, scilicet per dispensationem.

¶Respondeo dicendū, ꝙ dispensatio propriè importat commensurationem alicuius communis ad singula; unde etiam gubernator familiæ dicitur dispensator, inquantum unicuique de familia cum pondere, & mensura distribuit, & operationes, & necessaria uitæ. Sic igitur, & in quacunque multitudine ex eo dicitur aliquis dispẽsare, quia ordinat qualiter aliquod commune præceptum sit a singulis adimplendum.

¶D.S. in hoc corp. primò declarat quid nominis dispensationis; secundò subiungit responsionem, ibi. Contingit autem, &c. Vult ergo primò, ꝙ dispensare dicit aliquis in lege, quia ordinat qualiter commune præceptum sit a singulis adimplendum, & hoc ostendit ex quid nominis dispensationis in communi, & per exẽplum in iconomicis; quia gubernator familię dicitur dispensare, inquãtum vnicuiq; tribuit impondere, & mensura, ita vt dicatur dispensare quasi diuersis pensare, & ponderare, quantum conueniat laboribus, & necessarijs vitæ. Patet igitur, quòd dispensare in proposito. s. in lege est, vt dictum est per similitudinem ad dispensationem gubernatoris familiæ, &c.

¶Nota de hoc S. Tho. 2.2. q. 88. arti. 10. quia dispensare in lege est determinare in particulari casu, legem non esse seruandam, ità ꝙ dispensatio dicat commẽsurationem, distributionem, vel applicationem communis alicuius ad ea, quæ sub ipso continentur. Et

Scotus. fm Sco. in tertio, dist. 37. duplex est dispensatio. Iuris reuocatio, & iuris declaratio. Dispensat autem legislator in iure, quando reuocat præceptum iuris positiui facti ab eo, non quidem faciens, ꝙ actu prohibito, vel præcepto manente fm se, auferatur ratio illiciti, & fiat licitum; dispensare igitur non est facere, ꝙ stante præcepto liceat facere contra præceptum, sed est reuocare præceptũ, vel declarare quomodo debeat intelligi. Hæc ille in sententia.

¶Contingit autem quandoqué, ꝙ aliquod præceptũ, quod est ad commodum multitudinis vt in pluribus, non est conueniens huic personæ, uel in hoc casu, quia

ꝙ 96. ar. 6. uel per hoc impediretur aliquid melius, uel etiam inducereturaliquod malum, sicut ex supra dictis patet. * Periculosum autem esset, ut hoc iudicio cuiuslibet committeretur, nisi forte propter euidens, & subitum periculum, vt supra dictum est. *

ꝙ 96. ar. 6.

¶Hic consequenter D.S. respondet quæsito, & hoc dupliciter. Primò respondet, ꝙ competat rectori multitudinis ordinariè dispensare; secundò, quando eidem non liceat dispensare, ibi. Si autem, &c. Quo ad primum ponit talem conclusionem. Ille qui habet regere multitudinem, habet potestatem dispẽsandi in lege humana. Circa hanc conclusionẽ primò ponit rationem in cõi; secundò probat etiam, ꝙ eidem competat dispensare ordinariè cũ ipsa cõclusione, quã ponit, ibi. Et ideo ille, &c. Arguitur ergo sic primò, qñq; aliquod præceptum, quod est ad commodũ multitudinis vt in pluribus, non est conueniens huic personæ, vel in hoc casu; sed periculosum esset, vt hoc iudicio cuiuslibet cõmitteretur (nisi forte pp euidens, & subitum periculum) ergo cõclusio vera. Maior declaratur, quia si præceptũ semper seruaretur in oĩ casu, & ad quãlibet personã, p hoc impediret aliquod melius, vt patuit 9. 96. art. 6. quare maior vera, ꝙ cõtingit, ꝙ præceptũ non sit semper seruandum, & s. fit in hoc dispẽsandum. Minorem D.S. relinquit notã, donec tñ limitationem, quia ordinariè dispensare nõ pertinet ad iudicium cuiuslibet extra casum necessitatis, quia non quilibet est tantæ discretionis, vt possit cognoscere quid expediat pro vtilitate communi, vt patuit art. 6. præced. quæst. tantùm propter euidens periculum, licet particulari personæ non obseruare legem, ex dispensatione necessitatis subitæ, & euidentis.

¶Et ideo ille, qui habet regere multitudinem, habet potestatem dispensandi in lege humana, quæ suæ auctoritati innititur, vt scilicet in personis, uel casibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, vt præceptum legis non seruetur.

¶Subiungit ipsam conclusionem iam probatam in communi, circa quam ponit specialiter rationem, quare dispensari conueniat rectori ordinariè, & posset sic argui; illi ordinariè competit auctoritas dispensandi, vt scilicet in personis, vel casibus, in quibus lex deficit, licentiam tribuat, vt præceptum legis non seruetur, cuius auctoritate lex humana innititur; sed is, qui habet regere communitatem, est huiusmodi; igitur, &c. Et nota verba, vt s. in personis, quia in ipsis D.S. notat quid sit dispensare, & qñ liceat, s. cum lex fm tenorem verborum seruata non esset vtilis, tunc enim potest præsidens, & rector dispensare, quare D.S. Cõsequenter ibi.

¶Si autem absque hac ratione pro sola voluntate licentiã tribuat, non erit fidelis in dispensatione, aut erit imprudens. Infidelis quidem, si non habet intentionem ad bonum commune. Imprudens autem, si rationem dispensandi ignoret, propter qđ Dominus dicit Luc. 12. Luc. 12. Quis putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem cõstituit Dominus super familiam suam.

¶Respõdet per oppositum ad legitimã causam dispensandi, qñ non liceat dispensare. s. absq; hac ratione. 1. quando lex non deficit, & non impediretur aliquod melius, & nihil mali ex legis obseruatione proueniret, sed pro sola voluntate licentiam tribuat rector, tunc enim esset infidelis, & imprudẽs, &c. vt D.S. declarat. Patet igit ex his dictis summariè, ꝙ conuenit (iuxta dicta, q præced. art. 6.) præter verba legis agere, & eã in casu, & personis non obseruare, & per consequens dare licentiã non obseruandi, quod est dispensare. Et quia personis priuatis non competit, ideo personæ publicæ, & habenti auctoritatem super legem, & per consequens rector multitudinis potest dispensare in talibus casibus.

ET confirmatur prima conclusio auctoritate Apostoli in argumento in contrarium adducta. Circa auctoritatem vide D.S. ibidem in postilla; quia vult, quòd si inuitus, ideſt solo præcepto coactus, Euangelij dispensatio mihi credita est, sicut seruo, vt scilicet dispenset ad aliorum vtilitatem, nõ meam; quasi dicat, alijs proficio, non mihi, &c. Et sufficit ad propositum, ꝙ Apostolus tanquam rector, & gubernator Euangelicus habuit creditam, & commissam auctoritatem dispensandi, in his, quæ non proficerent saluti; pari ratione, & alij præsidentes vnusquisq; secundùm exigentiam auctoritatis suę possunt dispensare.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ quando cum aliquo dispensatur, ut legem communem non seruet, non debet fieri in præiudicium boni communis; sed ea intentione, ut ad bonum commune proficiat.

¶Maior conceditur, & patuit supra, quæst. 90. artic. 2. Conceditur & minor; sed negatur cõsequentia, quia (vt patuit ex corp.) nõ debet dispensari nisi propter communem vtilitatem, quæ per obseruantiã verborum legis impediretur, vel induceretur aliquod malum. Et probat hoc argumentum, ꝙ non licet agere contra intentionem legis, quę est ad bonum Diuinum, licet autem agere præter verba legis. Et ad hoc tendit dispensatio.

¶Ad secundum dicendum, quòd non est acceptio personarum, si non seruientur ęqualia in personis inæqualibus; vnde quando conditio alicuius personæ requirit, ut rationabiliter in ea aliquid specialiter obseruetur, non est personarum acceptio, si sibi aliqua specialis gratia fiat.

¶Maior conceditur, & vide de ea secunda secundæ. q. 63. art. 4. Minor negatur, si in aliqua persona inueniatur conditio, ratione cuius rationabiliter aliquid speciale obseruatur. Sicut habet D.S. vbi iam, secunda secundæ, artic. 2. exemplum; quia cum diuitibus, & potentibus facilius dispensatur in matrimonio contrahendo in gradibus prohibitis, quia dispensatio cum talibus deseruit fœderi pacis communis; vnde sicut ibidem declaratur, non est talis dispensatio acceptio personarum; quare negatur consequentia, quia rectores per hoc non accipiunt personas.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ lex naturalis, inquantum continet præcepta communia, quæ nunqam fallunt, dispensationem recipere nõ potest; in alijs verò præceptis, quæ sunt quasi conclusiones præceptorum communiũ, quandoq; per hominem dispensatur, puta ꝙ mutuũ non reddatur proditori patriæ, uel aliquid huiusmodi. Ad legem autem Diuinam ita se habet quilibet homo, sicut persona priuata ad legem publicam, cui subijcitur; vnde sicut in lege humana publica non potest dispensare, nisi ille, a quo lex auctoritatem habet, uel is, cui ipse commiserit; ita in præceptis iuris Diuini, quæ sunt a Deo, nullus potest dispensare nisi Deus, uel is, cui ipse specialiter commisit.

¶Ad maiorem dico, ꝙ lex humana dicitur cõsonari legi Diuinæ, & naturali, ideſt non debet esse contraria; sed non oportet, ꝙ sibi consonet per perfectam adæquationem, & conformitatem; nam hoc est impossibile, vt patuit artic. 1. ad primum.

¶Ad minorem dr primò, ꝙ in lege naturali quo ad communia præcepta non recipit dispensationem, nec ab homine, nec a Deo, quia cum contineant infallibilemęquitatem, & rectitudinẽ, Deus contra ipsa non facit; sed quo ad præcepta, quæ sunt cõclusiones, recipit lex naturalis dispensationem ab homine, ordinariè quidẽ a præsidente, sed in euidenti periculo etiam a persona priuata. Et de hoc supra, quæst. 94. artic. 4. & quæst. 96. artic. 6.

¶Secundò dicitur ad minorem, quòd in lege Diuina non poteſt diſpenſare homo auctoritate propria, ſed ſolùm habens ſpecialem commiſſionem, eo tamen modo, quo lex Diuina admittit diſpenſationem, vt infra, quæſt.100.artic.8. dicetur. Sed negatur conſequentia; quia & minor non eſt omnino vera; nam & naturalis lex quo ad aliquas cõcluſiones recipit diſpenſationem, multò magis lex humana.

¶Nota, ꝙ cum D.S.dicit in iſta ſolutione, quòd Deus diſpenſare poſſit in lege Diuina, vel is, cui ſpecialiter commiſerit, ſicut fuerunt Apoſtoli, & hodie Papa, intelligendus eſt de his, quæ ſunt iuris Diuini poſitiui, non autem, quæ ſunt iuris Diuini naturalis, de qua diſtinctione patuit artic 3.ad primum. Patet enim, ꝙ ceremonialia veteris legis, quæ eſt lex Diuina omnino caſſata, & diſpenſata ſunt quo ad omnimodam reuocationem, vt patet etiam apud Scotũ vbi ſupra. An autem ea, quæ ſunt iuris Diuini naturalis Deus diſpenſare poſſit, videbitur infra q.100.art.8.

Quæſtio Nonageſimaoctaua.

De lege veteri.

COnſequenter conſiderandum eſt de lege veteri; & primò, de ipſa lege. Secundò, de præceptis eius. Circa primum quæruntur ſex. Primò, vtrum lex uetus ſit bona. Secundò, vtrum ſit a Deo. Tertiò, vtrum ſit ab eo mediantibus Angelis. Quartò, vtrum data ſit omnibus. Quintò, vtrum omnes obliget. Sextò, vtrum congruo tempore fuerit data.

¶Iuxta ordinem, quem D.S. ſupra, quæſt.91.innuit. Hæc conſequenter correſpondenter ad articulum quintum, determinatur de Diuina lege, quæ diuiditur in veterem, & nouam, vt patuit ſupra, quæſt 91.artic.5. Et quia vetus diſponit ad nouam, ſicut imperfectum ad perfectum in eodem genere, vt patebit infra, quæſtio 106.& quæſt.107. Ideo primò agit de lege veteri; ſecundò de lege noua, quæ & lex Euangelica dicitur, in quæſt 106. vt eium ſupra patuit D.S determinando de legibus, obſeruat ordinem generationis, vel durationis. Circa primum, primò agitur de lege veteri ſecundùm ſe, ſecundò de præceptis eius, in quæſt ſequenti. Circa primum quatuor inquiruntur. Primum, de qualitate eius. Secundum de auctore eius, art.2. Tertium, de ſubditis eius, ar.4. Quartum, de tempore traditionis eius, artic.6.

Vtrum lex vetus ſit bona.

Q AD primum ſic proceditur. Videtur, ꝙ lex vetus non fuerit bona. Dicitur enim Ezech.20. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus nõ viuent, ſed lex non dicitur bona, niſi propter bonitatem præceptorum quæ continet; ergo lex vetus non fuit bona.

Infra ar.1. ad 1. & 2. Et Rom.9. lect.2 & 3. Et Galat.3. lec.7 & 8.

Ezech.20.

¶2 Præt. Ad bonitatem legis pertinet, vt communi ſaluti proficiat, ſicut Iſidorus dicit; * ſed lex vetus non fuit ſalutifera, ſed magis mortifera, & nociua. Dicit enim Apoſtolus Rom,5. Sine lege peccatum mortuum erat, ego autem viuebam ſine lege aliquando, ſed cum ueniſſet mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus ſum. Et Rom. 5. Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum; ergo lex vetus non fuit bona.

*Iſid.lib.5. etymo.c.3.

Rom.5.

Rom.5.

¶3 Præterea. Ad bonitatem legis pertinet, quòd ſit poſſibilis ad obſeruandum, & ſecundùm naturam, & ſecundùm humanam conſuetudinem, ſed hoc non habuit lex vetus. Dicit enim Petrus Actuum 15. Quid tentatis imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neque nos, neque Patres noſtri portare potuimus; ergo videtur, quod lex vetus non fuerit bona.

Act.15.

Rom.5. ¶Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit Ro.5. Itaq; lex quidem ſancta eſt, & mandatum ſanctũ, & iuſtũ, & bonum.

¶Hic ergo primò inquiritur de qualitate veteris legis, quæ eſt bonitas & mouetur, præſertim propter errorem, & hæreſim Manichæorum, qui dicebant veterem legem, non a bono principio eſſe, ſed a malo, vt habet D.S. ſecundo ſenten. diſt.1.q.1.art.1.& per conſequens non eſſet bona bonitate Theologica. Sed antequam accedamus ad textum, nota pro intellectu quid nominis veteris legis Lex enim vetus multis modis accipitur; vno modo lex dicitur ſacra ſcriptura veteris teſtamenti, ſicut dicitur Ioan.15. vt implicatur ſermo, qui in lege eorum ſcriptus eſt odio habuerunt, &c Cõſtat autem, ꝙ hoc ſcribitur in libro Pſalmorum. Secundo autem lex dicitur ſcriptura quinq; librorum Moyſi, vt habetur Deut.33. Legẽ præcepit nobis Moyſes. Tertio modo decalogus præceptorum dicitur lex, iuxta illud Exo.24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem, ac mandata, quæ ſcripſi, vt doceas. Quarto dicitur lex tota continentia ceremonialiũ, ſecundùm illud Hebr.10. Vmbra habens lex futurorum bonorum. Quintò dicitur lex aliquod ſpeciale præceptum ceremoniale, ſecundùm illud Leuit.7. Hæc eſt lex hoſtiæ pacificorum. In propoſito igitur quæſito huius articuli, & conſequenter in iſto tractatu de veteri lege, accipitur vetus lex ſecundo modo. pro tota doctrina legis Moyſi, ſcilicet quantum ad moralia, & ceremonialia, & iudicialia præcepta. Sic enim & Apoſtolus loquitur de veteri lege ad Roman.5. in auctoritate exponenda in ſolutione ſecundi in oppoſitum. Et hoc patet ex proceſſu Doct. ſanct. qui in hoc tractatu de moralibus, ceremonialibus, & iudicialibus librorum Moyſi ex intentione determinat. Hoc notato videndum eſt de corpore.

Quot modis lex vetus.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ abſq; omni dubio lex vetus bona fuit; ſicut enim doctrina oſtenditur eſſe uera ex hoc, ꝙ conſonat rationi rectæ, ita etiam lex aliqua oſtenditur eſſe bona ex hoc, quòd conſonat rationi. ——

¶D.S. hic duo facit. Primò reſpondet quæſito; ſecundò eadem reſponſionem limitat, & explicat, ibi. Sed notandum, &c. Quo ad primum deducit talem concluſionem reſponſuam. Abſq; omni dubio lex vetus bona fuit. Dicit notanter fuit bona; quia (vt dictum eſt) ſub lege veteri comprehenduntur triplicia præcepta, ex quibus duo amiſerunt iam rationem legis, immo ceremonialia nõ ſunt bona nunc, ſed mortifera, licet moralia adhuc, & ſemper bona ſint, ſed quia non omnia præcepta bona ſunt, ſed quandoq; fuerunt, ideo dicit, fuit. Probat ergo concluſionem ratione, deinde oſtendit probationem ipſam fundatam eſſe in Apoſtolo, ibi. Et hoc eſt, &c. Quo ad primum arguitur ſic. Lex aliqua oſtenditur eſſe bona ex hoc, ꝙ conſonat rationi; ſed lex vetus rationi cõſonabat. ſante promulgationem Euangelij, igitur protunc bona fuit. Maiorem hanc ponit primò cum concluſione; ſecundò minorem, ibi. Lex autem, &c. Maior ergo quamuis ex ſupradictis patuerit, tamen D.S. eam hic probat a proportione de doctrina, quæ eſt vera ex hoc, ꝙ conſonat rationi rectæ, vt cum habet D.S. ſecunda ſecundæ, q.110.artic.3.ad tertium. Veritas doctrinæ conſiſtit in quadam manifeſtatione verborum, de quibus eſt ſcientia, & per conſequens (vt hic dicit) ipſa eſt vera, etiam ex hoc, ꝙ rationi rectæ cõſonat. Vnde ex eadem doctrina habet veritatem, & lex bonitatem. ſ. ex conformitate ad rectam rationem.

¶Nota autem, quòd lex habet bonitatem, quia conformis rationi, etiam naturali, vt ſtatim patebit.

¶Lex autem vetus rationi conſonabat; quia concupiſcentiam reprimebat, quæ rationi aduerſatur, vt patet in illo mandato. Nõ concupiſces rem proximi tui, quod ponitur Exo.20. Ipſa etiam omnia peccata prohibebat, quæ Exo.20. ſunt cõtra rationẽ; vnde manifeſtum eſt, ꝙ bona erat.—

¶Subiungit minorem prædictam quam probat; quia lex vetus prohibebat concupiſcentiam, ipſa etiam prohibebat omnia peccata, quæ ſunt contra rationem; igitur minor vera. Antecedens pro prima parte Exo 2. & ſecunda pars patebit infra magis conſequentia clara, quia prohibere id, quod eſt contra rationem, & quod ratio recta prohibet, eſt conſonare rationi.

¶Nota autem, ꝙ in hac probatione minoris D.S. vnũ tangit, de quo extenſius ſequitur ſuper Apoſt ad Rom.7. quia videlicet concupiſcentia, quã lex prohibuit in loco dicto, nõ eſt peccatum commune communitate prædicationis ad omnia peccata; quia D.S. dicit, ꝙ prohibebat concupiſcentiã, & oĩa peccata, manens per hoc, ꝙ cõcupiſcentia nõ cõprehendat oĩa peccata. Capit igit cõcupiſcentia ſpecialiter pro appetitu rei alienæ, & vxoris alienę, quæ per adulterium violatur; quia ita peccata etiã in ipſa concupiſcentia habent quandã delectationem, quod non contingit in aliis peccatis; & per prohibitionẽ cõcupiſcentiæ Apoſtolus probat bonitatẽ legis veteris, quia vult oſtendere, ꝙ ſine lege peccatũ nõ cognoſcebatur, inquantũ ſ. pertinet ad offenſam Dei, & hoc maximè patet in hoc, ꝙ lex Dei prohibet concupiſcentiã, quæ ab homine nõ prohibetur, nam ſolus Deus hominem rectum reputat pp cõcupiſcentiã cordis. De iſta materia, quomodo videlicet cõcupiſcentia ſit ſpecialis, ꝙ in lege prohibetur. Vide ſup.q.87.ar.4.ad 2.

¶Et hæc eſt ratio Apoſtoli Rom.7. Condelector, inquit, legi Dei ſecundùm interiorem hominem. Et iterũ. Conſentio legi, quoniam bona eſt.——

¶Oſtendit hanc rationem eſſe fundatã in Apoſtolo, immo eſſe rationem Apoſtoli, quæ probat ad Rom.7. legem veterem fuiſſe bonam; vult enim Apoſtolus, ꝙ quia lex prohibet malum, quod ipſe ſim rectã rationem non vult, & odit naturaliter, ratio ei conſentit, & in ea delectat tanquã in eo, quod eſt conſentiẽs rationi.

¶Vnde nota, ꝙ inclinatio hominis ſim rationem ad volendum bonum, & fugiendum malũ, eſt ſim naturam, vel gratiam, & vtraque eſt bona. Et ergo quia lex huic inclinationi conſentit, præcipiendo bonum, & prohibendo malum, eadem ratione eſt bona. Et ergo Apoſtolus ex conformitate ad rationem, vel naturalem, vel informatã fide probat legem eſſe bonã. Et hoc D.S. hic intendit.

¶Sed

¶ Sed notandum eſt, quòd bonum diuerſos gradus habet, vt Dionyſius dicit 4.c.de Diui. Nomi.* Eſt enim aliquod bonum perfectum, & aliquod bonum imperfectum. Perfecta quidem bonitas eſt in his, quæ ad finẽ ordinantur, quando aliquid eſt tale, quod per ſe eſt ſufficiens inducere ad finem. Imperfectum autem bonum eſt, quod operatur aliquid ad hoc, quòd perueniatur ad finem, non tamen ſufficit ad hoc, quòd ad finem perducat; ſicut medicina perfectè bona eſt, quæ hominem ſanat, imperfecta autem eſt, quæ hominem adiuuat, ſed tamen ſanare non poteſt.

* Dionyſ. parte 4. a medio.

¶ Hic conſequenter D. S. explicat, & limitat præcedentem cõcluſionem duobus notabilibus, ex quibus in fine talem venatur concluſionem limitatiuam. Lex quidem vetus bona eſt, ſed imperfecta. Hanc concluſionem probat primò ratione ex notabilibus, ſecundò auctoritate quam ponit cum ipſa concluſione, ibi. Et inde eſt, &c. Ratione ſic, perfecta bonitas eſt in his, quæ ad finẽ ordinantur, quando aliquid eſt tale, &c vt in littera: ſed lex vetus non potuit inducere ad finem ſuum, licet ad ipſum adiuuaret, igitur concluſio vera. Huius rationis D. S. primò ponit maiorem, & probat per primum notabile, ſecundò probat minorem ex ſecundò, ibi Eſt autem ſciendum, &c. Pro maiore ſupponit, & notat, q̃ eſt duplex bonum, ſcilicet perfectum & imperfectum, vt patet ex Dionyſio, & probat eam exemplariter de medicina in littera.

¶ Nota, quòd maior notanter dicit perfecta bonitas in his, quæ ad finem ordinantur, quia gradus bonitatis in medijs attenditur pœnes inducere ad finem; ſed in bonis abſolutè, & finalibus attenditur gradus bonitatis pœnes acceſſum, & maiorem participationem primi boni. Quare dicit Doct. Sanct. in his, &c. Deinde cum dicit.

¶ Eſt autem ſciendum, quòd eſt alius finis legis humanæ, & alius legis Diuinæ. Legis enim humanæ finis eſt temporalis tranquillitas ciuitatis, ad quem finem peruenit lex cohibendo exteriores actus quantum ad illa mala, quæ poſſunt perturbare pacificum ſtatum ciuitatis. Finis autem legis Diuinæ eſt perducere hominem ad finem fœlicitatis æternæ, qui quidem finis impeditur per quodcumque peccatum, & non ſolùm per actus exteriores, ſed etiam interiores; & ideo illud quod ſufficit ad perfectionem legis humanæ vt ſcilicet peccata prohibeat, & pœnam apponat, non ſufficit ad perfectionem legis Diuinæ, ſed oportet, quòd hominem totaliter faciat idoneũ ad participationẽ fœlicitatis æternæ.

¶ Deducit minorem prædictam ſuppletam notando differentiam inter finem legis humanæ, & Diuinæ. Ex qua differentia clarè notata aſſumit ſic pro minore. Ad perfectionem legis Diuinæ, quæ eſt ſcilicet perducere ad finem, qui eſt fœlicitas æterna, requiritur, q̃ hominem totaliter faciat idoneum ad participationem fœlicitatis æternæ, ſed vetus lex hoc facere non potuit, igitur minor vera. Maior iſta patet ex differentia notata inter legẽ humanã, & Diuinã, quo ad differentiam finis. Et patet etiam de ſe, quia nullus conſequitur beatitudinem niſi totus idoneus.

¶ Nota autem verbum D. S cũ dicit, finis legis Diuinæ eſt beatitudo, &c. quia loquitur de lege Diuina vt extendit ſe ad nouam & veterem. Ex quo patet, quod ſupra dictum fuit, quod idem eſt finis nouæ, & veteris legis. q. 91 articulo 5. quare licet immediatè ordinarentur iſtæ leges ad aliud bonum expreſsè vtrobique pollicitum ex parte ſubditorum, tñ ex parte legiſlatoris idẽ eſt finis.

¶ Quod quidem fieri non poteſt niſi per gratiam Spiritus ſancti, per quam diffunditur charitas in cordibus noſtris, quæ legem adimplet. Gratia enim Dei vita æterna, vt dicitur Ro. 6. hanc autem gratiam lex vetus conferre non potuit, reſeruabatur enim hoc Chriſto, quia vt dicitur Ioan. primo. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

¶ Probat minorem proximam quam ſuppleui ſic, homo reddi tur idoneus totaliter ad participationem veræ beatitudinis p gratiam Spiritus ſancti, ſed hanc gratiam lex vetus dare non potuit, igitur minor vera. Maior iſta patet, quia dare gratiam reſeruabatur Chriſto. Tunc ibi.

¶ Et inde eſt, quòd lex vetus bona quidem eſt, d ſed imperfecta, ſecundùm illud Heb. 5. Nihil ad perfectum adduxit lex.

Dub. 810.

¶ Infert concluſionem ipſam limitatiuam, & probat eam ſecũdo quo ad ſecundam partem auctoritate Apoſtoli ad Hebreos. Et intelligitur, quòd nihil ad perfectum, ideſt ad perfectionẽ nec iuſtitiæ nec patriæ adduxit.

ARGVMENTVM in contrariũ eſt pro concluſione reſponſiua. Circa hoc argumentũ nota, quòd Apoſtolus in illis verbis concludit intentum ſuum ibidem, ſcilicet quòd lex non ſolũ modo non ſit peccatum, ſed bona tanquam faciens cognoſcere peccatum, & prohibẽs ipſum, & quod dicit lex quidem ſancta eſt intelligitur de tota lege, quia in Deum ordinat. Secundò idẽ cõcludit quo ad mandatum particulare legis, ſcilicet ceremonialia præcepta, quæ ordinant ad Deum, vnde dicit, & mandatum ſanctum eſt. Sed quod dicit Iuſtum pertinet ad præcepta iudicialia, quibus homo debito modo ordinatur ad proximũ. Quod autem dr, Bonum intelligitur. i. honeſtum quantum ad moralia, quę qa ſunt de dictamine rationis naturalis vt infra patebit, ideo honeſta. Eſt enim honeſtum idem, quod rationi conforme.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus loquitur ibi de præceptis cerimonialibus, q̃ quidẽ dicuntur non bona, quia gratiam non conferrebant, per quã homines a peccato mundarentur, cum tamen per huiuſmodi ſe peccatores oſtenderent; vnde ſignanter dicitur.* Et iudicia in quibus non viuent, ideſt per quæ vitam gratiæ obtinere non poſſunt, & poſtea ſubditur. Et pollui eos in muneribus ſuis, ideſt polluros oſtendi cũ offerrent omne id, quod aperit vuluam propter delicta ſua.

Ezech. 20.

¶ Ad maiorem, intelligitur auctoritas illa dedi præcepta ceremonialia non bona, ſcil. ect bonitate perfecta, quæ eſt inductiuũ eſſe, & cauſatiuum gratiæ. Similiter de iudicijs, præcipiebat enim vetus lex oblationes, & ſacrificia, & primogenita animalium p quæ oſtendebant ſe peccatores, & tamen non contulit gratiam emundantem. Cum quo ſtat, quòd habuit aliquam bonitatẽ imperfectam, quia innoteſcebat peccatum, & ipſum prohibebat, & diſponebat ad Chriſtum venturum. Et uide Nico. de Lyra, ſuper iſta auctoritate, qui D. S. in hac ſolutione allegat. Et cum hoc ponit aliam expoſitionem Rabi Salo. qui dicit, quòd quamuis præcepta veteris legis eſſent bona in ſe, eo quòd erant contentiua iuſtitiæ, tamen nõ erant bona tranſgreſſoribus, qui puniendi erãt grauius poſt agnitam Domini voluntatẽ, & iudicia in quibus nõ viuent, ideſt morietur. Præcepta enim iudicialia in pluribus caſibus dicebant mortem inferendam tranſgreſſoribus Et ſecundùm hanc expoſitionem etiam patet, quòd præcepta ſunt in ſe bona. Ad minorem, conceditur ergo, &c. verum non fuit bona bonitate medij perfecti, quæ conſiſtit in habere virtutem inductiuã finis ratione diſpoſitionis, quæ eſt neceſſitas, quod facit noua lex, quæ habet rationem, quæ eſt diſpoſitio immediata ad beatitudinem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd lex dicitur occidiſſe non quidem effectiuè, ſed occaſionaliter ex ſua imperfectionè, inquantum ſcilicet gratiam non conferebat per quam homines implere poſſent, quod mandabat, vel uitare, quod uetabat; & hic occaſio iſta nõ erat data, ſed ſumpta ab hominibus, unde & Apoſtolus ibidem dicit. Occaſione accepta peccatum per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit. Ex hac enim ratione dicitur, quòd lex ſubintrauit vt abundaret delictum, vt li ut, teneatur conſecutiuè non cauſaliter, inquantum ſcilicet homines accipientes occaſionem a lege, abundantius peccauerunt; tum quia grauius fuit peccatum poſt legis prohibitionem, tum etiã, quia concupiſcentia creuit, magis enim concupiſcimus, qd nobis prohibeꝰ.

¶ Maior conceditur, & patuit ſupra. Sed minor negatur, & ad primam auctoritatẽ, quę probat, quod fuerit mortifera. dico, quòd ſine lege peccatum mortuum fuerit non quia ante legem nõ eſſet peccatum, cum per vnum hominem prius intrauerit, ſed quia peccatum mortuum erat, vel quantum ad cognitionem hominis, qui neſciebat eſſe peccata, puta concupiſcentiam; vel quia erat mortuum, quia non habebat peccatum tantã efficaciam inducẽdi hominem ad mortem, ſicut poſtea occaſione accepta ſub lege. Vltra ad aliam partem auctoritatis, ſcilicet ego autem viuebam, intelligitur dupliciter. Vno modo quantum ad id, quod homini videbatur de ſeipſo dum ignorabat peccatum eſſe id per qd mortuus erat, Apoc. tertio. Nomẽ habes, quòd viuas, ſed mortuus es. Secundò intelligitur per comparationem ad mortem, quæ conſecuta eſt occaſione legis. Dicuntur enim minus peccantes viuere in comparatione ad eos qui magis peccant. Vltra dico, quòd peccatum reuixiſſe per legem, intelligitur vno modo quantum ad cognitionem. Secundò quantum ad virtutem, quia data lege occaſionaliter augmentata eſt virtus peccati, quia peccatum accepit occaſionem ex lege, quia aucta eſt ratio præuaricationis, & creuit deſiderium peccandi. Vnde reuixit peccatum, non quia lex ſit cauſa, nec quia dedit occaſionem peccand, ſed quia vel ipſum accepit vel homo occaſionem ex lege. Dare enim occaſionẽ peccandi eſt

candi eſt, ſcandalizare, & per conſequens eſt peccare, quod ſic qñ quis facit opus minus rectum vnde proximus ſcandalizatur. Sed ſi quis rectum opus faciat non dat occaſionem peccatis quia igitur lex rectum aliquid fecit, quia peccatum prohibuit, ideo non dedit occaſionem peccandi, ſed homo occaſionem ex lege accepit, vnde reuixit peccatum occaſionaliter, occaſione accepta non data; quare ex illa auctoritate non habetur, quòd fuerit mala, ſed imperfecta, ratione cuius imperfectionis, ſcilicet quia non conferebat gratiam, homines acceperunt occaſionē peccandi, quare non fuit de ſe mortifera. Ad ſecundam auctoritatem dico, q̄ lex ſubintrauit, ideſt quaſi media intrauit inter peccatum hominis, & donum gratiæ Chriſti vt abundaret delictum, dico, quòd exponitur tripliciter. Vno modo, quòd hoc, quod dicitur, vt, tenetur conſecutiuè non cauſaliter, quia lex non fuit data vt homines peccarent, immo peccatum prohibuit quantum in ſe fuit, ſed data lege, conſecuta eſt abundantia delictorum in pluribus, non in omnibus, dupliciter. Vno modo quantum ad peccatorum multitudinem, lex enim peccatum demonſtrat, ſed concupiſcentiam peccati non auferebat. Cum autem alicui prohibetur, quod concupiſcit vehementius in concupiſcentia illius exardeſcit, ſicut & fluuius appoſito obice fortius fluit, & obicem frangit. Secundo modo conſecuta eſt abundantia peccatorum, quantum ad peccatorum grauitatem. Grauius enim fuit peccatum vbi accellit prædicatio non tantùm legis naturæ, ſed etiam legis ſcriptæ, & ita patet, quòd lex non fuit nociua, ſed magis proficua, & vtilis quã tum eſt de ſe, iuxta hanc expoſitionem, quæ eſt D. S. hic in ſolutione. Sed ſecundò exponitur ita, quòd ipſum vt teneatur cauſaliter, ita quòd loquatur Apoſtolus de abundantia delicti ſecundùm quòd eſt in noſtra cognitione, vt ſit ſenſus lex ſubintrauit vt abũ daret delictum, ideſt vt abundantius delictũ cognoſceretur, quia quandoque dicitur aliquid fieri cum innotescit. Tertiò exponitur ſecundùm quòd ipſum, vt, iterum teneatur cauſaliter, ita tamẽ quòd abundantia delicti non intelligatur finis legis ſubintrantis, ſed id, quod ex abundantia delicti ſequitur. ℄ humiliatio hominis, quia ex abundantia delicti ſequitur, ſcilicet humiliatio hominis, quia ex abundantia delicti, quæ occaſionem ſumpſit ex lege, conſecutum eſt, quòd homo infirmitatem ſuam cognoſcens humilietur, vnde intentio Dei dantis legem non terminatur ad multitudinem peccatorum, ſed ad humilitatem hominis propter quam permiſit abundare delicta, quare negatur conſequentia, quia minor falſa eſt.

Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iugum legis ſeruari non poterat ſine gratia adiuuante quam lex non dabat, dicitur enim Rom. 9. Non eſt volentis neque currentis ſcilicet velle, & currere in præceptis Dei, ſed miſerentis Dei; vnde in Pſalm. dicitur. Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilataſti cor meum, ſcilicet per donũ gratiæ, & charitatis.

¶ Maior conceditur dico autem primò, quòd oportet quidem quod ſit poſſibilis, ita quòd non eſt ſimpliciter ſupra vires, & ſupra poſſe hominis, poteſt tamen quandoque id, quod eſt obſeruãdum ex lege eſſe difficile. Secundò dico, quòd lex eſt poſſibilis, vel per virtutem hominis, vel per virtutem Diuinam, quæ communicatur obſeruanti legem, vel virtute legis vel aliunde. Et tertiò dico, quòd iſta maior præſertim vera eſt de lege humana. Et quartò, quòd nullus tenetur ad hoc, quod eſt ſupra vires ſuas, niſi per hunc modum quo fit ſibi poſſibile, vt habet D. S. quodlibeto ſecundo. arti. 6. Ad minorem, negatur, quòd vetus lex non fuerit poſſibilis per Diuinum auxilium, & Diuinam gratiam, quæ non defuerunt omnino volenti obſeruare legem, quia ipſa præfigurabat Chriſtum per cuius fidem huiuſmodi auxilia conferebantur. Ad probationem minoris, quæ eſt per auctoritatem dico, quòd non potuerunt portare onus legis, quia non facilè, ſecundò non potuerunt ſeruare iugum legis ſine gratia, quæ habebatur per fidem Chriſti. Vnde dicit B. Petrus poſt prædictam auctoritatem. Sed per gratiam Domini Ieſu Chriſti credimus ſaluari quemadmodum, & illi. Sed quia quod per amicos poſſumus, non reputatur impoſſibile, ideo lex non eſt impoſſibilis, quare negatur conſequentia, &c. ¶ Et nota, quòd illa auctoritas ex actibus Apoſtolorum allegata, intelligitur de onere ceremonialium, & iudicialium præceptorũ, vt haberi poteſt etiam ex Sco. in d. vlti. teruj nõ autem de moralibus, quia ipſa ſunt de dictamine legis naturæ.

Vtrum lex vetus ſit a Deo.

R Infra q. 100. arti. 1. ad 1. & ar. 4. ad 3. & q. 107. ar. 2. cor. fi. & 3. q. 42. art. 4. ad 2.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non fuerit a Deo dicitur enim Deutero. 32. Dei perfecta ſunt opera, ſed lex fuit imperfecta, vt ſupra dictum eſt.* ergo lex vetus non fuit a Deo.

* Arti. 1. & ſupra. q. 91. ar. 5.

¶ 2 Præterea. Eccle. 3. dicitur. Didici, quòd omnia opera, quæ fecit Deus perſeuerent in æternum, ſed lex vetus non perſeuerat in æternum, dicit enim Apoſtolus ad Hebre. 7. Reprobatio fit quidem præcedentis mãdati propter infirmitatem eius, & inutilitatem, ergo lex vetus non fuit a Deo.

¶ 3 Præterea. Ad ſapientem legislatorem pertinet non ſolùm mala auferre, ſed etiam occaſiones malorũ; ſed vetus lex fuit occaſio peccati, vt ſupra dictum eſt.* ergo ad Deum cui nullus eſt ſimilis in legislatoribus, vt dicitur Iob. 36. Non pertinebat legem talem dare.

* Art. 1.

¶ 4 Præterea. 1. ad Thimo. 2. dicitur, quòd Deus vult omnes homines ſaluos fieri, ſed lex vetus non ſufficiebat ad ſalutem hominum vt ſupra dictum eſt.* ergo ad Deum non pertinebat talem legem dare, lex ergo vetus non eſt a Deo.

* Art. 2.

¶ Sed contra eſt quod Dominus dicit Matth. 15. Lo quens Iudæis quibus erat lex vetus data. Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones veſtras, & paulò ante præmittitur. Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod manifeſtè in lege veteri continetur, ergo lex vetus eſt a Deo.

¶ Hic agitur de auctore veteris legis.

¶ Reſpondeo dicẽdum, quòd lex vetus a bono Deo data eſt, qui eſt pater Domini noſtri Ieſu Chriſti.

¶ Iſta eſt concluſio reſponſiua quam D. S. conſequenter probat, ibi. Lex enim, &c. & in fine eam ſententialiter reſumit, ibi. Et ideo ab eodem, &c.

¶ Nota autem pro intellectũ huius concluſionis, quòd Pytagoras diuiſit omnia entia in duos ordines, & vnum ordinem reduxit in bonum, ſicut in principium, & alterũ in malum. Ex illo ergo errore pullulauit hæreſis Manichæorũ, qui ponunt duos deos, vnum creatorem inuiſibilium, & incorporalium, & noui teſtamenti, alium Deum ponunt creatorem viſibilium malorum corporalium, & veteris teſtamenti; vnde dicebant, quòd vetus lex eſſet quidem ab aliquo Deo, ſed non ab eo, qui eſt pater Chriſti ſecundùm diuinitatem. Et ad hanc hæreſim excludendã dicit concluſio; quòd lex vetus eſt a bono Deo, qui eſt pater.

¶ Nota etiam, q̄ lex vetus eſt a Deo, qui eſt pater Chriſti, &c. Non ad hunc ſenſum, quòd non ſit a filio, & Spiritu ſancto, quia opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa, ſed eſt ab eo ſicut ab auctore totius Trinitatis, tamen per filium. Et poteſt intelligi ita concluſio, quòd eſt a Deo vt Deus ſupponat pro omnibus ꝑſonis indiſtinctè, ſed relatiuum, qui, refert diſtinctè vnum ſuppoſitum, ita quòd Deus ſupponat pro ſingularitate deitatis, qui, autem refertur ſuppoſitum deitatis, in Diuinis enim diſtinguuntur ſingulare, & & ſuppoſitum, vt alibi declarabitur. Eſt ergo vetus lex a Deo bono qui eſt pater, & filius, & Spiritus ſanctus, q̄ Deus, ideſt in quo ſingulari Deo eſt vnũ ſuppoſitum, quod eſt pater Chriſti. Vel poteſt intelligi, quia videlicet lex vetus eſt a bono Deo. qui eſt pater Chriſti, ſcilicet ſecundùm humanitatẽ eo modo quo dicit Chriſtus, Ioannis. 20. Aſcendo ad Deum meum, & Deum veſtrum. Et tunc nulla eſt difficultas. Vide D. S. 3. par. q. 20. art. 2. quia ſic Chriſtus ſecundùm Diuinitatem eſt pater ſuiꝑius ſecundùm humanitatem, & tunc hoc, quod dicitur bonus Deus ſupponit pro ſuppoſitis Diuinæ naturæ omnibus. Deus enim vnus exiſtens in tribus perſonis, eſt pater Chriſti ſecundùm humanitatem ſicut, & omnium rerum aliarum. Conſequenter cum dicit.

Deus qui eſt Pater, &c.

¶ Lex enim vetus homines ordinabat ad Chriſtum dupliciter. Vno quidem modo teſtimonium Chriſto perhibendo, vnde ipſe dicit Luc. vl. Oportet impleri oĩa quæ ſcripta ſunt in lege, & in Pſalm. & in prophetis de me, & Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitã, & mihi, de me enim ille ſcripſit. Alio modo per modum cuiuſdam diſpoſitionis dum retrahens homines a cultu idolatriæ concludebat eos ſub cultu vnius Dei, a quo ſaluandum erat humanum genus per Chriſtum, vnde Apoſtolus dicit ad Gal. 3. Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat.

¶ Probat concluſionem prædictam tali ratione. Lex vetus ordinabat, & diſponebat ad Chriſtum dupliciter, ſcilicet teſtimonium perhibendo, & retrahendo ab idolatria, ſed eiuſdem eſt diſponere ad finem, & ad finem perducere, ergo ſequitur cõcluſio, quòd ille qui fecit ſalutem hominum per gratiam Chriſti, qui ſolus eſt finis, etiam dedit diſpoſitionem ad Chriſtum, ſcilicet legẽ veterem, vt dicit D. S. in fine corporis, ſed ille eſt bonus Deus, qui eſt pater Chriſti. Huius rationis D. S. ponit primò maiorem, ſecundò minorem, ibi. Manifeſtum eſt autem, &c. Maior ergo pro

prima

Digitized by Google

prima parte, ſcilicet quòd lex vetus perhibere teſtimonium de Chriſto, patet Lucæ vltimo, & Ioannis 5. vt in littera.

Chriſto nõ faciente miracula Iudæi tenebantur ei credere.

¶ Et nota circa auctoritatem B. Ioannis ea, quæ habet D. S. q. libe. 2. arti. 6. quia vetus teſta. a Deo teſtimonium perhibuit Chriſto vt Chriſtus poſſet ſe oſtendere auctorem legis, & Meſſiam, per auctoritatem ſcripturæ, & ve teſt Et inde venit vt D. S. ibidem deducit, quòd ſi Chriſtus non feciſſet viſibilia miracula, nihilominus homines ei acquieſcere tenebantur, tum propter Doctrinam in lege fundatam, tum propter interiorem inſtinctum, nec obſtat, quod habetur Ioan. 15. Si opera non feciſſem in eis, q̃ &c. quia inter illa opera debent etiam annumerari vocatio interior, & eius Doctrina, vnde, & Chriſtus dicit. Si nõ veniſſem, & locutus eis non fuiſſem peccatum non haberent. Patet igitur maior, qnòd lex vetus teſtimonium perhibuit Chriſto. Secunda pars maioris, ſcilicet quòd diſponebat retrahendo ab idolatria, declaratur in littera clarè.

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd eiuſdem eſt diſponere ad finem, & ad finem perducere, & dico eiuſdem per ſe, vel per ſuos ſubditos. Non enim Diabolus legem tuliſſet per quam homines adducerentur ad Chriſtum p quem erat eijciendus, ſecundùm illud Mat. 12. Si ſathanas ſathanam eijcit, diuiſum eſt regnum eius. ———

¶ Subiungit minorem principalem, & eam exponit, & intelligitur, quòd eiuſdem agentis eſt diſponere ad finem, & in ipſum perducere, ſed nõ eiuſdem diſpoſitionis; ſicut patet in generatione hominis, vbi ſunt diuerſæ diſpoſitiones ſubordinatæ donec perueniatur ad formam humanam, ſed agens eſt idem. Secundò exponitur a D. S quòd eiuſdem agentis eſt diſponere, & perducere per ſe, vel per ſuos ſubditos. Si enim aliquis non ſit alicui ſubditus, ſcilicet per obedientiam, & concordiam affectus, tunc non diſponit ad eundem finem intentum ab alto a quo diſcordat, & ergo ſequitur, q̃ diabolus non tuliſſet legẽ per quam boies, &c. vt in littera, quia nõ eſt ſubditus Chriſto, & Deo. ſ. p volũtatis cõcordiam, licet poteſtati Chriſti omnia ſubiecta ſint. Tunc ibi.

¶ Et ideo ab eodem Deo, a quo facta eſt ſalus hominum per gratiam Chriſti, lex vetus data eſt. ———

¶ Reſumit, & infert concluſionem reſponſiuam, iuxta exigentiam probationis, quòd ab eodẽ Deo a quo ſalus hominum facta eſt, quæ eſt finis, data eſt lex vetus, quæ eſt medium, & diſpoſitio. Ille autem eſt bonus Deus, & pater Chriſti, qui ſaluat homines, igitur, &c. Et eſt intentũ rõnis ſub breuibus. Quicumq; deducit in finem, ille ẽt dat diſpoſitionem ad ipſum, vel per ſe vel per alium ſibi ſubiectum; ſed Deus pater Chriſti deducit in finem veteris legis, igitur etiam veterem legem, quę eſt diſpoſitio dedit per ſe vel per alium ſibi ſubiectum, vt patebit ar. ſequenti.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſpon. quia mandatum Dei, ſcilicet honore patrem, dicit Chriſtus irritum factum a Iudæis, ſed hoc continetur expreſsè in lege vete. igitur Deus dedit legem veterem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid non eſſe perfectum ſimpliciter, quod tamen eſt perfectum ſecundum tempus, ſicut dicitur aliquis puer perfectus non ſimpliciter, ſed ſecundùm temporis conditionem; ita etiam præcepta, quæ pueris dantur ſunt quidem perfecta ſecundùm conditionem eorum quibus dantur, & ſi non ſint perfecta ſimpliciter, & talia fuerunt præcepta legis, vnde Apoſtolus dicit ad Gal. 3. Lex pedagogus noſter fuit in Chriſto. ———

¶ Ad maiorem, Dei opera perfecta ſunt, non ſemper ſimpliciter, ideſt totaliter, & omnino tanquam nullum habentia defectũ negatiuum, ſed in ſpecie, & natura. Et ſecundò perfecta ſunt Dei opera, & effectus ordinati in finem ſecundùm conditionem hominum, & temporis; ſicut Doctrina puerorum perfecta eſt attenta conditione puerili, licet non ſit ſimpliciter, & omnino perfecta.

¶ Ad minorem conceditur, quòd fuerit imperfecta comparatiuè ad nouam legem, & fuit non ſimpliciter perfecta, fuit tamen perfecta pro ſuo tempore, & ſecundùm conditionem populi tũc imperfecti, quia populus erat adhuc ſub pedagogo, ideſt directore, & conſeruatore, qui dirigebat in viam Chriſti: quare negatur conſequentia. Vide de illa maiore ſecunda ſecundæ q. 7. art. 2. ad primum. Vbi D. S. annuit vnam gloſam iam tactam, quia Dei opera ſunt perfecta, perfectione eſſentiali, & ſpecifica, ſed non perfectione accidentali, & poſſibili habent, ſicut patet de fide informi. Similiter producit, & dat Doctrinas perfectas ſecundum capacitatem recipientium, ſicut eſt in propoſito ſimile ſecunda ſecundæ q. 1. articulo 7. ad ſecundum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd opera Dei perſeuerant in æternum, quæ ſic Deus fecit, vt in æternũ perſeuerent, & hæc ſunt ea, quæ ſunt perfecta; lex autẽ vetus reprobatur tempore perfectionis gratiæ, non tanquã mala, ſed tanquam infirma, & inutilis pro iſto tempore, quia vt ſubdit. Nihil ad perfectum adduxit lex, vnde & ad Gal. 3. dicit Apoſtolus. Vbi venit fides iam non ſumus ſub pedagogo. ———

¶ Maior intelligitur de his operibus, quæ ſunt per ſe de perfectione vniuerſi, & de operibus naturalibus, ſed non intelligitur de his, quæ fiunt ſolùm propter aliud; nam talia commenſurantur hominibus in finem deducendis; nec intelligitur de quibuſcũque gratuitis. Minor conceditur, ſed dico, quòd lex vetus eſt de genere eorum, quæ fiunt propter alta, & habet commenſurari ea pacitati, & diſpoſitioni hominum tanquam Doctrina, & diſpoſitio ad vlteriorem perfectionem. Data enim ſunt vt diſponeret ad legem nouam tanquam perfectiorem; quare ea veniente, ceſſauit; ſicut & patet in generatione naturali vbi diſpoſito imperfectior ceſſat adueniente perfectiori, quare negatur, conſequentia.

¶ Nota etiam propter maiorem, quòd præſertim in operibus gratuitis, & miraculoſis, non oportet, quòd opus Dei ſemper & in æternum maneat, quando non eſt de neceſſitate ſalutis, immo poteſt tale opus ſine omni culpa ceſſare, ſicut patet apud D. S. in quarto d. 6 in expoſitione litteræ de vſu rationis in Ioanne Bap. & de raptu Pauli. Quare auctoritas illa intelligitur de operibus, & effectibus naturalibus, per ſe facientibus ad perfectionem vniuerſi. Vnde, & Nicolaus de Lyra illam auctoritatẽ exponit poſt iam dictam gloſam de partibus mundi eſſentialibus, quæ manẽt in toto vel ſecundùm partes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt.* Deus aliquando permittit aliquos cadere in peccatum vt exinde humilientur, ita etiam voluit talem legẽ dare, quam ſuis viribus homines implere non poſſent, & ſic dum homines de ſe præſumentes peccatores ſe inuenirent, humiliat, recurrerent ad auxilium gratiæ. ———

* 1. 97. art. 4.

¶ Maior diſtinguitur. Si enim intelligitur, quòd ſapiens legislator vniuerſalis debeat auferre occaſiones malorum datas, conceditur, & tunc minor eſt falſa, vt patet ar. 1. ad ſecundum. Si autem maior intelligitur, quòd habeat auferre occaſiones acceptas, negatur, quia aliàs ſequeretur quòd Deus nulla bona corporalia creaſſet, ex quibus homines plerumque ſumunt occaſionem peccandi, ſecundùm quòd dicuntur creaturæ Dei factæ in muſcipulam pedibus inſipientum, & præſertim, quia nouit aliquod bonũ & melius inde elicere. Et tunc dico ad minorem, quòd lex vetus fuit occaſio accepta, vt patuit. Sed homines peccantes, & præſumentes humilitati fuerunt, & recurrerunt ad auxilium Dei; quare negatur conſequentia, quia dicebat ille ſuperbus populus. Nõ deeſt qui implcat, ſolùm non deſit qui iubeat. Poſtquam autem expertus fuit ſuam infirmitatem, humiliatus quæſiuit auxilium Diuinum. Et de materia huius ſolutionis vide ſupra, q. 79. artic 4. vbi dictum fuit, quòd Deus permittit aliquos cadere vt humiliẽtur ſic, & dat, & facit vnde homines ſumant occaſionem peccandi propter melius, ſcilicet propter maiorem humilitatem, nam vt habet D. S. ſecunda ſecundæ q. 162. arti. 6. ad tertium. Sapiens medicus in remedium maioris morbi, patitur infirmum in leuiorem morbum incidere, ita in propoſito, vt ſuperbia illius populi ſanaretur, quæ graue peccatum eſt, dedit legem ſibi ex propria virtute impoſſibilem, & difficilem ex qua, & occaſionem peccandi accepit vt humiliaretur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis lex vetus non ſufficeret ad ſaluandũ homines, tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus ſimul cum lege, per quod ſaluari poterant, ſcilicet fides mediatoris, per quam iuſtificati ſunt antiqui patres, ſicut etiam nos iuſtificamur; & ſic Deus non deficiebat hominibus quin daret eis ſalutis auxilia. ———

¶ Ad maiorẽ conceditur ad ſenſum, quẽ D. S. habet prima parte. q. 19. ar. 6. ad 1. Sed dico, q̃ p̃terea nõ oportet, q̃ omnia, q̃ Deus facit ſint ſufficientia ad ſalutẽ, ſed quantũ eſt ex parte Dei ad ſalutẽ ordinantur, & ex parte hominis ad ſalutem requiruntur. Ad minorem conceditur, q̃ nõ ſufficiebat, tñ cũ ea aderat auxilium ſufficiens, ſ. fides mediatoris, ad quam vetus lex diſponebat dupliciter, vt dictum eſt in corpore. ¶ Vnde poſſet ſecundò dici ad minorem, q̃ verum quidem, q̃ non ſufficiebat ad ſalutem, tñ ad eam diſponebat, tum directè diſponendo ad Chriſtum vt dictum eſt, tum prohibendo peccata, quorum euitatio neceſſaria eſt ad ſalutẽ, tum indirectè humiliando populum ſuperbum, qui per hanc legem humiliatus accurrit ad auxilium Diuinum; quare negatur conſequentia, quia non ſequitur, nõ eſt ſufficiens ad ſalutẽ, igitẽ nõ eſt a Deo, qui vult oẽs ſaluos fieri. Sed benè ſequitur, q̃a Deus vult oẽs hoies ſaluos fieri, ideo lex eius quælibet nõ eſt cõtra ſalutẽ hominũ, & hoc verũ eſt. Et ſecundò ſequitur, q̃ oportet, q̃ aliquo modo diſponat vel cooperetur ad ſalutẽ, & hoc etiam fuit, ſed nõ oportet, q̃ ſufficiat. Et ratio huius habetur infra ar. 6. quia Deus paulatim volebat hominem ducere ad perfectum, &c.

Verum

Vtrum lex vetus fuerit data mediantibus Angelis.

Infra ar.5. argum. pro 1.&11. Et Iſa.6. co.4. Et Galat.3. Lec.7.co.2. Et co.2.lec. 4.co.11.fin. Et Heb. 1. & 2. & 5.

S Ad tertium ſic proceditur. Videtur, quòd lex vetus nõ fuerit data per Angelos, ſed immediatè a Deo. Angelus enim nuncius dicitur, & ſic nomen Angeli miniſterium importat non Dominiũ, ſecũdum illud Pſal. Benedicite Domino omnes Angeli eius miniſtri eius; ſed vetus lex a Domino tradita eſſe perhibetur. Dicitur enim Exo.20. Locutuſque eſt Dominus ſermones hos, & poſtea ſubditur. Ego enim ſum Dominus Deus tuus, & idem modus loquendi frequenter reperitur in Exo. & in libris conſequentibus legem, ergo lex eſt immediatè data a Deo.

¶ 2 Præterea. Sicut dicitur Ioan. primo. Lex p Moyſen data eſt, ſed Moyſes immediatè accepit a Deo. Dicitur enim Exo.33. Loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut loqui ſolet amicus ad amicum ſuum; ergo lex vetus immediatè data eſt a Deo.

¶ 3 Præterea. Ad ſolum principem pertinet legem ferre, vt ſupra dictum eſt. * ſed ſolus Deus eſt princeps ſalutis animarum, Angeli verò ſunt adminiſtratorij ſpiritus, vt dicitur ad Heb. primo; ergo lex vetus per Angelos dari non debuit, cum ordinaretur ad aĩarũ ſalutẽ.

* q.99 ar 3.

¶ Sed contra eſt, quod dicit Apoſtolus ad Gal.3. Lex data eſt p Angelos in manu mediatoris; & Actuũ.7. dicit Stephanus. Accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorũ.

¶ Hic conſequenter agit de auctore vete. le. minus principali, habetur enim ex articulo præce. quòd eſt a Deo inſtituta, & quaſi compoſita lex vetus, ideo eſt quæſtio. an etiam per Deum ſit immediatè populo Iudaico promulgata. Plerumque enim alius inſtruit alius promulgat.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd lex data eſt a Deo per Angelos. Et præter rationem generalem quam Dionyſius aſsignat in 4.cap.ce. Hierarchiæ. * quòd Diuina debent deferri ad homines mediantibus Angelis, ſpecialis ratio eſt quare legẽ veterẽ per Angelos dari oportuit.—

* Dionyſ. cap 4. ante medium.

¶ D.S. in hoc corpore primò præmittit concluſionem reſponſiuam cum probatione generali, ſecundò reſumit concluſionem explicando eam cum ratione ſpeciali, ibi. Dictum eſt enim, &c. tertiò oſtendit illã ſecũdã rationẽ eſſe fundatam in Apoſtolo ibi. Et per hunc, &c. Quo ad primum iſta eſt concluſio reſpon. Lex data eſt a Deo per Angelos, & intelligitur data .i. ꝓmulgata, ita ꝙ Moyſes immediatè accepit eam ab Angelo qui ſibi loquebatur; probatur ratione generali, & communi legi, & alijs Diuinis illuminationibus, & reuelationibus ſic. Diuina debent deferri ad homines mediantibus Angelis, igitur & lex. Antecedens eſt Dionyſij Tenet conſequentia, quia & lex vetus, quædam Diuina reuelatio fuit. ¶ Nota, quòd ordo Diuinæ prouidentiæ habet vt inferiora per ſuperiora regantur, & perficiantur. Angelus autem ordine naturæ ſecundùm lumen intellectuale, excedit hominem, & ſecundum naturam, omnem creaturam corporalem; ideo & homines ab Angelis illuminantur, & Diuinas reuelationes ſuſcipiũt, & tota natura corporalis ab eis adminiſtratur, vt habet D.S. prima parte. q.110. ar.1. & q.111. ar.1. Et hoc eſt etiã medium quo D.S. tertia parte. q.3. ar.2 probat annunciationem Diuinam conuenienter eſſe per Angelum factum, &c.

¶ Nota etiam, quòd lex vetus fuit quædam illuminatio, & reuelatio Diuina, & in hoc conuenit cum alijs Diuinis reuelationibus. Fuit etiam reuelatio, & doctrina talis, ſcilicet diſpoſitiua ad ſalutem perfectam, & doctrinam exhibendam per Chriſtum. Et in hoc differt ab alijs reuelationibus D.S. igitur in illa tam dicta ratione probat de lege veteri, quòd fuit data mediante Angelo, inquantum eſt reuelatio Diuina, & vt conuenit cum alijs reuelationibus. Et propterea dicit, quòd ſit ratio generalis, ideſt procedit de veteri lege ſecundùm rationem, quam habet communem cum alijs reuelationibus Diuinis. Sequens autem ratio dicitur ſpecialis, hoc eſt procedit de veteri lege, quantum ad id, quod habet

* Ar. huius q 1.

propr um, & ſpeciale. Vnde. Conſequenter cum dicit.

¶ Dictum eſt * enim, quòd lex vetus imperfecta erat, ſed diſponebat ad ſalutem perfectam generis humani, quæ futura erat per Chriſtum; ſic autem videtur in omnibus poteſtatibus, & artibus ordinatis, quòd ille, qui eſt ſuperior principalem, & perfectum actum operatur per ſeipſum; ea verò, quæ diſponunt ad perfectionem vltimam operatur per ſuos miniſtros; ſicut nauifactor compaginat nauem per ſeipſum, ſed præparat materiam per artifices ſubminiſtrantes; & ideo conueniens fuit vt lex perfecta noui teſtamenti daretur immediatè per ipſum Deum hominem factum, lex autem vetus per miniſtros Dei, ſcilicet per Angelos daretur hominibus. ———

¶ Subiungit ſecundam rationem ipſam, quæ ſtat in hoc. Lex vetus imperfecta erat, ſed diſponebat ad ſalutem perfectam, &c. vt in littera, ſed ſic videtur in omnibus poteſtatibus, &c. vt in littera, igitur concluſio vera, quam hic reſumit in fine cum explicatione, ꝙ lex noua, quæ continet ſalutẽ perfectam debuit dari per ſuperiorem. ſ. Deum incarnatum, ſed vetus per Angelum, qui eſt inferior. Maior patuit ar. primo & ſecundo. Minor declaratur exemplariter de nauifactore, &c. Deinde cum dicit.

¶ Et per hũc modum Apoſtolus ad Heb. probat eminentiam nouę legis ad veterem, quia in nouo teſtamento locutus eſt nobis Deus in filio ſuo, in veteri autem teſtamento eſt ſermo factus per Angelos. ———

¶ Oſtendit præcedentem rationem eſſe fundatam in Apoſtolo, quia Apoſtolus probat eminentiam nouæ legis ſuper veterẽ, quia nouam dedit Deus per ſeipſum, veterem per Angelum, & p hoc habetur, ꝙ per imperfectionem legis vete. benè probatur, ꝙ eſt ab Angelo tãquam inferiori, noua autem propter perfectionẽ a Deo, & in hoc ſtat medium rationis factæ, vt patet intuenti.

¶ Nota tamen, quòd Apoſtolus probat eminentiam vnius ſuper aliam, quia vna a Deo alia ab Angelo, ratio autem ẽcõtrario probat, quia ſcilicet vna eminentior ideo a Deo, imperfectior autem ab Angelo, & tamen radix vna eſt, &c.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium. Circa auctoritatem adductam in hoc argumento nota, quòd D. S. eam ibidem ſic exponit in manu mediatoris, ideſt in poteſtate Chriſti. Nicolaus autem de Lyra exponit, ideſt in poteſtate Chriſti ad mutandum eam pro voluntate ſua tanquam Dominus eius. Vnde Matth. 12. Dominus eſt filius hominis etiam ſabbathi. Et videtur D S. intelligere, quòd Angelus dedit in poteſtate, & auctoritate Chriſti, quia Chriſtus miniſtrabat Angelo loquendi efficaciam, & faciebat per poteſtatem Dei. Lyra autem intelligit, quòd lex data ſuberat poteſtati Chriſti, quia potuit eam mutare ſicut, & fecit, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Greg. dicit in principio moralium. * Angelus qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur; Angelus videlicet propter hoc, quòd exterius loquendo ſeruiebat, Dominus autem dicitur, quia interius præſidẽs loquẽdi efficaciam miniſtrabat; & inde eſt etiã quòd quaſi ex perſona Domini Angelus loquebatur.—

* Iſidor. in 1.lib. co. 1. ante medium.

¶ Maior conceditur, quòd nomen Angeli ſaltem quantum ad id a quo nomen imponitur, miniſterium importet, licet quantũ ad id cui imponitur, ſit nomen naturæ. Et dico etiam, quòd tamẽ Angelus poteſt gerere perſonam Domini, & poteſt dici Dominus in perſona Angeli apparere, quando Angelus non intendit ducere in cognitionem ſui, ſed Dei. Ad minorem dico, quòd vetus lex perhibetur eſſe tradita a Domino, quia ab Angelo in perſona domini, & apparente domino in Angelo, qui Angelo miniſtrabat virtutem, & efficaciam loquendi. Ad probationem dico; quòd huiuſmodi auctoritates intelliguntur, quia Angelus in perſona domini loquebatur. Vnde & alibi habetur ſepius, quòd Angelis apparuit; & vtrumque verificatur diuerſimodè, tamen quia quantum ad ſubſtantiam fuit Angelus, ſed quantum ad intentionem, & apparitionem dicitur dominus.

¶ Pro maiori intellectu huius ſolutionis vide D. S. in quarto. diſt. 49. q. 2. ar. 7. ad primum, vbi dicit, quòd ſecundum Diony. 4. ca. cel. Hierar. per hoc, quod in ſcriptura dicitur, quòd aliquis ſanctus videt Deum, vt Eſaias vel quilibet alius, non eſt intelligendũ quòd eſſentiam Dei, quæ eſt omnibus viatoribus occulta, videnti, ſed quòd oſtenſæ ſunt eis aliquę formę, vel corporales vel imaginariæ, per quas manu ducebantur in Dei cognitionẽ. Et hoc fiebat miniſterio Angelorum, quorum illuminatione confortabatur intellectus prophetæ ad perueniendum in aliqualem diuinorum cognitionem ex apparentibus formis. Et quia Angelus non intendebat ducere in ſui cognitionem principaliter, ſed in cognitionem Dei, ideo in huiuſmodi viſis non dicebatur Angelus apparere, ſed Deus ex cuius perſona apparebat Angelus, & ex cuius virtute efficaciam habebat ad illuminandum mentem, & hæc vocatur Theophania, ideſt Dei apparitio in ſcriptura. Quandoque tamen, & Angelus dicebatur ille, qui apparebat propter miniſterium, quod exhibebat; vnde Greg. dicit. Angelus qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modo Angelus modo dominus memoratur. Angelus, quia exterius loquendo deſeruit, dñs quia interius præſidens loquẽdi efficaciam tribuit. Et hæc eſt etiam ſententia Aug. ſecundo de Trini. hæc ille. Ex quibus patet intellectus huius ſo-

lutionis

lationis hic in littera posita. Et intelligitur interius præsidens, scilicet Deus in Angelo, quia Angelus ex Deo habuit virtutem illuminandi eos quibus loquebatur.

* Gen.exp. 33.paulo post prin. tom. 3. Dubito.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug.dicit. 12. super Gen.ad litteram.* in Exo.dicitur. Locutus est dominus Moysi facie ad faciem, & paulo post subditur. Ostende mihi gloriam tuam, sentiebat ergo quid videbat, & quod non videbat desiderabat, non ergo videbat ipsam Dei essentiam, & ita non immediatè ab eo instruebatur; quod ergo dicitur, quòd loquebatur ei facie ad faciem, secundùm opinionem populi loquitur scriptura, qui putabat. Moysen ore ad os loqui cum Deo cũ per subiectam creaturam, idest per Angelum, & nubẽ ei loqueretur, & appareret. Vel per visionem faciei intelligitur quædam eminens contemplatio, & familiaris infra essentiæ Diuinæ visionem.

¶ Ad minorem, negatur quòd immediatè a Deo in propria persona, sed ab Angelo in persona Dei, qui dicitur Deus ratione dicta ad primum. Et secundò dicitur accepisse a Deo secundũ opinionem populi, qui opinabatur Deum loqui Moysi, cum Angelus loqueretur. Hæc autem locutio qua Angelus sibi locutus fuit ponit esse imaginaria, aut corporalis, aut etiam intellectualis, citra tamen visionem Diuinæ essentiæ in se. Et talis locutio dicitur facie ad faciem, quare negatur consequentia.

¶ Circa hanc solutionem nota, vbi dicitur infra visionem Diuinæ essentiæ, quia ibi tangitur dubium in quo laborat Nicolaus de Lyra Numeri. 12. & Exo. 33. & 20. An videlicet Moyses quando que viderit Diuinam essentiam, de hoc vide Doct. S. in quarto, vbi statim ad quartum, quia determinat post Augustinum, q̃ in legislatione de qua Exo. 20. & 33. non viderit Diuinam essentiam, quia dicitur sic. Faciem meam videre non poteris, vnde qđ ibidem dicitur. Loquebatur facie ad faciem, exponitur vt hic in solutione, & quòd intelligitur de priuilegiata reuelatione. Sed secundùm Augustinum in Exo. promissa fuit sibi visio Diuinæ essentiæ, quam vidit ante mortem suam de qua dicitur. Numeri. 12. Ore ad os loquar ei, & palam, & non per enigmata, & figuras Deum videbit. Verumtamen illud tempus in quo viderat, per scripturam non determinatur. Quare D.S. hic in solutione intelligẽdus est, quòd non vidit Diuinam essentiam tunc, cum scilicet acciperet legem, quia tunc sensit Deum in Angelo loquentem, quẽ videre desiderabat per essentiam, & illud desiderium secundùm Augustinum fuit impletum, sed non legitur quo tempore, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd solius principis est sua auctoritate legem instituere, sed quandoque legem institutam per alios promulgat, & ita Deus sua auctoritate instituit legem, sed per Angelos promulgauit.

¶ Maior vera est, quòd ad principem pertinet legem ferre, si accipiatur ferre pro instituere sua auctoritate, si autem capitur ferre pro promulgare tunc legem institutam, sic negatur maior.

¶ Ad minorem, ipsa conceditur, ergo lex, &c. verum non debuit institui per Angelos, sed tamen dari, idest instituta promulgari, & ita factum est; nam Deus dedit, & ordinauit legem veterem, & eam Angelo inspirauit, qui vlterius eam Moysi, & ipse populo Iudaico pronunciauit.

¶ Circa hanc solutionem posset esse dubium, an institutio qua Deus veterem legem instituit, fuerit æterna vel temporalis. Videtur autem dicendum, quòd si institutio vete. legis capiatur pro apprehensione, & præordinatione ve. le. in mente Diuina, & pro lege ve. vt concepta est aut pro conceptione ve legis sic, talis institutio æterna est, sicut & aliarum rerum ideæ, & exemplaria. Si autem capiatur institutio le. ve. pro ipsa vt procedit a Deo in creaturam, sic est tẽporalis, & nihil aliud, quàm ipsa lex reuelata mẽti Angelicæ, & sic Deus eam instituit immediatè, & Angelus sic intellectam, & acceptam legem, vlterius hominibus denunciauit. Oportet enim hic aduertere, quòd in Deo non est actio temporalis loquendo quo ad absolutum, sed ipse effectus vt procedit a Deo potest dici actio transiens, vel ipsa essentia vel Diuina voluntas vt ab ea emanat sine actione media, ipse effectus dicitur Dei actio. Et ita in proposito, institutio legis veteris, est ipsa lex procedens in intellectu Angelico quam constat esse temporalem, vel ipsa Diuina voluntas vt ab ea progreditur, lex vetus dicitur institutio, & talis est temporalis quo ad respectum, non quo ad absolutum. Sed de his in prima parte, & supra aliquid etiam tactum fuit q.1 articulo 3. Videtur autem institutio magis propriè accipi pro actione transeunte, saltem causaliter; vel pro lege procedente, quàm pro actione immanente, quæ est intellectio, & quasi compositio legis, qua Deus ab æterno apprehendit, & ordinauit legem vete. De hac materia vide Capreolum in secundo. distinctio prima q.2. in solutionibus argumentorum contra primam conclusionem.

Capreolus

Vtrum lex vetus debuit soli populo Iudæorum dari, vel omnibus.

A Dquartum sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non debuit dari solo populo Iudæorum. Lex enim vetus disponebat ad salutem, quæ futura erat per Christum vt dictum est. * sed salus illa non erat futura solùm in Iudæis, sed in omnibus gentibus secundùm illud Esaiæ. 49. Parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & feces Israel conuertendas, dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ; ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tantùm.

T Infra art 5. cor. Et 3.d. 25.q.2.arti. 2.q.2.ad 3. * ad.1.3.

¶ 2 Præt. Sicut dicitur Actuum. 10. Non est personarum acceptor Deus, sed non in omni gente, qui timet Deum, & facit iustitiam acceptus est illi, non ergo magis vni populo, quàm alijs via salutis debuit aperiri.

¶ 3 Præterea. Lex data est per Angelos sicut iam dictum est. * sed ministeria Angelorum Deus non solùm Iudæis, sed omnibus gentibus semper exibuit. Dicitur enim Eccle. 17. In vnam quamque gentem præposuit rectorem; omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quę minus sunt curæ Deo, quàm spiritualia bona; ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

* Arti.1.huius q.

¶ Sed contra est, quòd dicitur Roma. 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per omnem modum. primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. & in Psal. dicitur. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

¶ Hic Doct. Sanct. ostendit quibus lex vetus debuit dari, & primò hoc facit in hoc articulo, secundò determinat quoddam dubium in sequenti articulo.

¶ Nota autem, quòd vt habet D.S. prima parte. q.21. ar.1. ad tertium, & etiam secundo contra Genti. ca.28. & 29. debitum dicitur de Deo dupliciter. Vno modo prout debitum est cõdecentia suæ bonitatis, sicut Aug. dicit. Cum parcis malis iustum est, quia bonitati tuæ condecens est. Alio modo dicitur debitum, & iustum qñ rettibuit aliquid pro meritis creaturæ vel demeritis, secundùm quòd Augst. dicit. Cum punis malos iustum est. Posset ergo quæstium intelligi an vetus lex debuit dari solo populo Iudaico propter aliqua merita illius populi, quibus meruisset illam legem. Potest & intelligi, an debbuit sibi dari propter debitum quo Deus debuit adimplere, quod gratuitò præordinauerat dare isti populo.

¶ Nota etiam, quòd per populum Iudaicum intelligitur non tantùm illa tribus descendens per Iudam filium Iacob, sed omnes decem tribus descendentes ab Abraam, quæ imitabantur fidẽ eius, & circumcisionem.

¶ Respondeo dicendum, quòd posset vna ratio assignari quare potius populo Iudæorum data sit lex, quàm alijs populis; quia alijs populis ad idolatriam declinãtibus, solus populus Iudæorum in cultu vnius Dei remã sit; & ideo alij populi indigni erant legem recipere, ne sanctum canibus daretur.

¶ In hoc articuli corpore D.S. determinat tantũ causam, quare isti populo debuerit dari lex vetus, qua habita satis habetur responsio ad quæsitum, quòd solis Iudæis debuit dari. Sic procedit ergo circa hoc, quia primò ponit rationem huius incõuenientiæ quæ posset assignari, secundò eam reprobat ibi. Sed ista ratio, &c. tertiò ponit veram rationem, ibi. Sed ratio, &c. Vt autem habeatur responsio ad quæstum formaliter, & clarius, ex istis partibus elicio talem conclusionem. Lex vetus debuit dari soli populo Iudæorum, non debito quod fundatur super eorum merita, & immunitate ab idolatria; sed debito, quod fundatur super diuina promissione, patribus istius populi facta de Christo illo populo nascituro. Istius conclusionis prima pars patebit ex primis duobus textibus, secunda ex tertio. Ponit ergo primò rationem inconuenientiæ, quæ posset assignari, quia scilicet populus Iudaicus propter deuitationem idolatriæ dignus fuerat, &c. vt in littera. Consequenter cum dicit.

¶ Sed ista ratio conueniens non videtur, quia populus ille etiam potè legem latam ad idolatriam declinauit, quod grauius fuit vt patet Exo. 33. & Amos. 5. Nũquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto 40. annis domus Israel, & portastis tabernacula Moloch

Deo

Deo vestro,& imaginē idolorum vestrorum sydus Dei vestri Rempha figuras quas fecistis vobis adorare eas? Expresse etiam dicitur Deuter. 9. Scito, ꝙ non propter iustitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terram hāc in possessionē cū durissimæ ceruicis sis populus. ——

¶ D.S. præcedentem rationem iudicat non esse sufficientem, quia ratio non dationis respectu aliorum populorum habuit locum etiam in Iudæis, quia & ipsi ad idolatriam declinauerunt,etiam post legem datam. Et ostendit hoc duabus auctoritatibus clarè in littera. Et per hoc patet prima pars præcedentis cōclusionis. Consequenter ibi.

¶ Sed ratio ibi premittitur. Vt compleret verbum suū dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraam. Isaac & Iacob. ——

¶ Ostendit veram rationem probans secundam partem conclusionis. Et circa hoc duo facit, primò ponit veram rationem, secundò circa eam soluit dubitationem, ibi. Si autem rursus,&c. Circa primum primò assignat rationem in communi, secundò in speciali; ibi. Quæ autem,&c. tertiò remouet circa ipsam falsam æstimationem, ibi. Nec etiam,&c. Quo igitur ad primum vera ratio est vt Deus compleret verbum suum, quod sub iuramē to pollicitus est patribus illius populi, vt patet clarè Deutero. 9. Deinde cum dicit.

¶ Quæ autem promissio eis sit facta ostendit Apostolus ad Gal. 3. dicens. Abraæ dictæ sunt promissiones, & semini eius, non dicit seminibus quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo qui est Christus. Deus igitur,& legem,& alia beneficia spiritualia illi populo exhibuit propter promissionem eorum patribus factam, vt ex eis Christus nasceretur; decebat enim vt ille populus ex quo Christus nasciturus erat quadam speciali sanctificatione polleret, secundùm illud quod dicitur, Leuit. 19. Sancti eritis, quia ego sanctus sum. ——

Arti. 1.

¶ Ostendit in speciali, quæ fuerit ista promissio propter quam & legē dedit, quia est propter promissionem patribus factam, vt ex eis Christus nasceretur,& per hoc patet secunda pars conclusionis. Pro qua posset sic argui ex dictis. Illi populo soli debuit lex dari, cuius patribus promissio facta fuit de Christo ex eo nascituro, sed iste populus fuit huiusmodi, ergo; &c. Maior patet, quia decebat vt ille populus ex quo Christus nasciturus erat quadam speciali sanctificatione polleret, sed talis procurata fuit p legem, ergo. ¶ Nota autem verbum D.S. cum dicit. Decebat enim vt populus ille ex quo &c. quia de potentia Dei absoluta nōfuisset aliquod inconueniens, Christum ex quacunque gente nasci, sicut & de peccatrice concip ,& nasci potuit, vt clarè hī apud Doctores, sed de potētia ordinata voluit ex sanctis nasci. Decens autem est, vt fiat quod Deus vult, ideo dicit decebat, &c.

¶ Nec etiam fuit propter meritum ipsius Abraæ vt talis promissio ei fieret, vt scilicet Christus ex eius semine nasceretur, sed ex gratuita Dei electione,& vocatione, vnde dicitur Esaiæ. 51. Qui suscitauit ab oriente iustum vocauit eum vt sequeretur se. Sic ergo patet, quòd ex sola gratuita electione patres promissionem acceperunt,& populus ex eis progenitus legem accepit, secundùm illud. Deutero. 4. Audistis verba illius de medio ignis, quia dilexit patres vestros,& elegit semen eorum post illos. ——

¶ Remouet falsam æstimationem circa prædictam partem. Posset enim aliquis arbitrari, quod promissio Christi facta esset Abraæ,& patribus, propter eorum merita. Sed hoc D.S. remouet ostendēdo, quòd facta fuit ex gratuita Dei electione,& vocatione, qua scilicet elegit Abraā, & vocauit in specialem Dei cognitionem, ex gratuita Dei voluntate non ex merito. Et hoc ostendit per auctoritates clarè in littera. Tunc ibi.

¶ Si autē rursus quęratur quare hūc populū elegit vt ex eo Christus nasceretur,& nō aliū, cōueniet respōsio Aug.* quam dicit super Io. Quare hunc trahat,& illum nō trahat noli velle dijudicare si non vis errare. ——

* Augustin. tra. 26. in Ioan. paulo post pri. tom. 9.

¶ Soluit dubium quoddam, quo quis quęreret, quare igit Deus elegit,& vocauit Abraam, vt ex eo Christus nasceretur,& per cō sequens vt populo ab eo descendente legem daret. Soluit per responsionem B. Aug. quòd ista quæstio nec debet moueri, nec potest solui. Et ergo noli interrogare si non vis errare, de simili responsione, vide prima parte. q. 23. ar. 5. ad tertium.

¶ Et nota, quòd debitum dicitur alicui, quod ad ipsum ordinatum est vt ipsum habeat vel recipiat, patet autem ex dictis, quòd lex vetus ordinata est ad populum Iudaicum originaliter ex sola Dei gratia, ergo debuit sibi dari,& soli ex gratia Dei, ex qua processit Christi promissio, & consequenter legis datio.

ARGVMENTVM in contrarium probauit, ꝙ quidem soli Iudæorū populo data est lex, sed ratio huius tam habita est.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis salus futura per Christum esset omnibus gentibus præparata, tamen oportebat ex vno populo Christum nasci, qui propter hoc præ alijs prærogatiuas habuit, secundū illud Roma. 9. Quorum scilicet Iudæorum est adoptio filiorum Dei,& testamentum,& legislatio quorum patres, ex quibus Christus est secundùm carnem. ——

¶ Maior conceditur,& dico, quòd Christus futurus erat p vnā gentē quam Deus ad hoc gratuitò elegerat, quam decebat pollere speciali sanctitate, vt dictum est in corpore, ad quam specialem sanctitatem specialis lex requirebatur. Minor conceditur, sed negatur consequentia, quia esto salus Christi sit vniuersalis, & extendat se ad omnes gentes, tamen eius natiuitas fuit de vna gente tantùm, & illi debuit dari specialis lex super legem naturæ, quæ est omnibus communis.

¶ Nota, quòd auctoritas pro minore intelligitur, & est verbū patris ad Christum in humanitate assumpta, vnde dicitur,& dixit, scilicet Deus pater, parum est vt sis mihi seruus in humanitate assumpta ad suscitandas tribus Iacob de morte infidelitatis. Et feces Israel, idest vitia conuertendas in virtutes, dedi te in lucem gentium per susceptionem luminis fidei,&c. Et vult, quòd non solum Iudæi, sed gentiles debent saluari per Christum, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd acceptio personarum locum habet in his, quę ex debito dantur. In his verò, quæ ex gratuita voluntate conferuntur acceptio personarum locum nō habet, non enim est personarum acceptor, qui ex liberalitate de suo dat vni,& non alteri; sed si esset dispensator bonorum communium, & non distribueret æqualiter secundùm merita personarum, esset personarum acceptor, salutaria autem beneficia Deus humano generi confert ex sua gratia, vnde non est personarum acceptor si quibusdam prælijs conferat, vnde Augustt. dicit in lib. de prædest. sanct.* Omnes quos Deus docet, misericordia docet, quos autē nō docet, iudicio non docet; hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis. ——

* Aug. ct. non multū ante medium.

¶ Ad antecedēs supra dictum fuit. q. 73. art. 9. ad tertiū, quia vera est vt Apostolus loquitur de personarum acceptione ad Ephe. 6. Dico autem quòd acceptio personarum vt sonat in peccatum, solùm habet locum in debitis, non autem in his, quæ conferuntur ex gratia, vt etiam Doct. Sanct. habet prima parte q. 23. articulo. 5. ad tertium. Negatur autem consequentia, quia via salutis, & salutis remedia ex sola Dei graria conferuntur, quare si quibusdam salutis beneficia conferat non alijs, non est acceptio personarum. Tale autē beneficium fuit datio legis, vnde si Deus nulli homini salutis beneficia contulisset post peccatum, nulli fecisset iniuriam, quia Deus fecit, quod in se fuit instituendo naturam integram; homo autem demeruit derelinqui propter peccatum originale; quare quicquid facit de gratuitis ex gratia facit. De ista materia etiam supra. quæstio. 79. articulo quarto ad tertium.

¶ Ad tertiū dicendum, ꝙ beneficia gratiæ subtrahūtur, homini propter culpam, sed beneficia naturalia nō subtrahuntur, inter quæ sunt ministeria Angelorum, quæ ipse naturarum ordo requirit vt scilicet per media gubernentur infima; & etiam corporalia subsidia, quæ non solùm hominibus, sed etiam iumentis Deus administrat, secundùm illud Psalm. Homines, & iumenta saluabis domine. ——

¶ Conceditur maior, sed dico, quòd non solùm naturalia, sed etiam gratuita beneficia dantur medijs Angelis. Dico secundò, quòd naturalia beneficia non subtrahuntur propter peccatum, sed gratuita, quæ iuxta Doct. Sanct. prima parte. q. 23. articulo 7. ad tertium, paucioribus impartiuntur, tum quia excedunt facultatem naturæ, tum etiam quia obstat peccatum. Minor conceditur, quia ista sunt naturalia beneficia, custodia enim Angelorum vt habet etiam Doct. Sanct. prima parte q. 113. articulo. 4. ad tertium est vnum de naturalibus beneficijs, sicut & subsidia temporalia. Dare autem legē specialē est beneficium gratuitum; quod subtrahitur propter peccatum, & ex sola gratia communicatur his quos Deus elegerit. Dico præterea, quòd naturalia sunt quidem minora, tamen sunt debita aliquo modo rebus creatis, gratuita autem nullo modo, vt patebit infra. q. 111. arti. 1. ad secundum, ergo negatur consequentia.

Verum

Vtrum omnes homines obligabantur ad obſeruandum veterem legem.

V

2.2. q. 85. art. 4. ad 2. Et 3. di 25. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 3. Et Rom. 2. lc. 3. circa.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd omnes homines obligabantur ad obſeruandum veterem legem. Quicumque enim ſubditur regi oportet, quòd ſubdatur legi ipſius, ſed vetus lex eſt data a Deo, qui eſt rex omnis terræ, vt in Pſal. dicitur; ergo omnes habitãtes terram tenebantur ad obſeruantiam legis.

¶ 2 Præt. Iudæi ſaluari non poterant niſi legem veterem obſeruarent. Dicitur enim Deutero. 25. Maledictus, qui non permanet in ſermonibus legis huius, nec eos opere perficit; ſi igitur alij homines ſine obſeruantia legis veteris potuiſſent ſaluari peior fuiſſet conditio Iudæorum quàm aliorum hominum.

¶ 3 Præterea. Gentiles ad ritum Iudaicum, & ad obſeruantias legis admittebãtur. Dicitur enim Exo. 12. Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere phaſæ domini, circuncidetur prius omne maſculinum genus, & tunc ritè celebrabit, eritque ſimul ſicut indigena terræ. Fruſtra autem ad obſeruantias legales fuiſſent extranei admiſſi ex ordinatione Diuina, ſi abſque legalibus obſeruãtijs ſaluari potuiſſent, ergo nullus ſaluari poterat niſi legem obſeruaret.

* Dionyſ. cap. 9. poſt medium libr.

¶ Sed cõtra eſt, qđ Dionyſ. dicit. 9. c. ce. Hierarchiæ.* ꝙ multi gentilium per Angelo; ſunt reducti in Deum; ſed conſtat, quòd gentiles legem non obſeruabant: ergo abſque obſeruantia legis potuerunt aliqui ſaluari.

¶ Hic D. S. circa præcedentem ar. determinat dubium. Ex quo enim dictum eſt, quòd vetus lex data fuit ſoli Iudæorum populo dubium rationabile eſt, an ſolus ipſe idem populus obligabatur ad vete. le. Ex altera autem parte videtur, quòd & alij homines, nam vetus lex multa continebat de lege naturæ, quæ voluerit aliter omnes obligabat.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd lex vetus manifeſtabat præcepta legis naturæ, & ſuperaddebat quædam propria præcepta.

¶ D. S. primò præmittit quoddam fundamentum iſtius quæſtionis, & materiæ, ſecundò ſubiungit concluſionem reſpon. ibi. Quantum igitur, &c. Notat ergo primò pro fundamento diſtinctiuo, quòd vetus lex cõtinebat duplicia præcepta, quia manifeſtabat præcepta legis naturæ, & moralia, ſicut patet de honoratione parentum, & de cultu vnius Dei, & de concupiſcentia vitãda, & huiuſmodi, quæ ſunt de dictamine rationis naturalis; ſuperaddebat autem quædam præcepta propria iſti legi, ſicut patet in ceremonialibus, & iudicialibus.

¶ Quantum igitur ad illa, quæ vetus lex continebat de lege naturæ omnes tenebantur ad obſeruantiam veteris legis, non quia erant legis ſcriptæ, ſed quia erant de lege naturæ, ſed quantum ad illa quæ lex vetus ſuperaddebat, non tenebantur aliqui ad obſeruantiam veteris legis, niſi ſolus populus Iudæorum.

¶ Hæc eſt concluſio reſpõſiua bimembris. Cuius primam partem probat primò interferendo ſcilicet limitationem, ſecundò deducit ſecundam partem, ibi. Cuius ratio eſt, &c. Quo ad primum arguitur ſic, ad ea quæ ſunt legis naturæ omnes obligantur, igitur quantum ad illa, quæ vetus lex, &c. vt dicit prima pars concluſionis, conſequentia clara. Antecedens patuit ſupra. Deinde cum dicit.

* Art. præ.

¶ Cuius ratio eſt, quia lex vetus, ſicut dictũ eſt, * data eſt populo Iudæorum vt quandam prærogatiuam ſanctitatis obtineret propter reuerentiam Chriſti, qui ex illo populo naſciturus erat; quæcumque autem ſtatuũntur ad ſpecialem aliquorum ſanctificationem, non obligant niſi illos; ſicut ad quædam obligantur clerici, qui mancipantur diuino miniſterio, ad quæ laici non obligantur; ſimiliter & religioſi ad quædã pfectionis opera obligant ex ſua ꝓfeſſione, ad q̃ ſeculares nõ obligant.

¶ Probat ſecũda partẽ cõcluſionis p̃dictæ, & primò facit hoc, ſecũdò reſumit ſecũdã partẽ cõcluſionis cũ declarttione eiuſdẽ p auctoritates ſcripturæ ſacræ, ibi. Et ſimiliter, &c. Quo ad primum arguit ſic, q̃cũq; ſtatuunt ad ſpẽm aliquorũ ſanctificationẽ, non obligãt niſi illos; ſed vetus lex data eſt populo Iudæorũ, vt quãdã prærogatiuã ſanctitatis obtineret pp reuerentiã Chriſti naſciturꝰi ex illo populo; igit̃ ſimiliter ad quædã ſpecialia nõ obligabat populus ille. Maior declaratur exemplariter de clericis, quibus ſtatuuntur ſpecialia propter eorum ſpecialem ſanctificationem, ad quæ laici non obligantur. Similiter, & religioſi, &c. vt in litera; igitur maior vera, minor patuit ar. 4. quia propter promiſſionem Chriſti data eſt ſibi lex, &c. Deinde ibi.

¶ Et ſimiliter ad q̃dã ſpecialia obligabat populus ille ad q̃ alij populi nõ obligabant, vñ dr Deu. 18. Perfectus eris, & abſq; macula corã dño Deo tuo, & pp hoc etiã quadã ꝓfeſſione vtebantur, vt patet Deutero. 26. Profiteor hodie corã domino tuo, &c.

¶ Reſumit ſecũdã partẽ cõcluſionis rẽſiuæ ſm p̃dictã ꝓbationẽ, & oſtẽdit per duas auctoritates qũo dicta circa maiorẽ de clericis, & religioſis, etiã aliqualiter verificentur de Iudaico populo ꝙ ſ. fuerunt obligati ad quædã pfectionis opera ſicut clerici, per id quod habetur Deutero. 18. deinde etiam, ꝙ quaſi profitebãtur quædam opera perfectionis, ſicut religioſi, per id quod habetur Deute. 26. vnde patet quòd lex vetus ſuperaddebat legi naturæ, erant quædam ſpecialia, & huic populo propria ſm q̃ excedebant alias gentes, ideo alii ad hæc non obligabantur.

¶ Et confirmatur iſta ſecunda pars argumẽto in contrarium. Hoc argumentum intendit, ꝙ aliquis non obligatur ad hoc, ſine cuius obſeruatione poteſt ſaluari; ſed ſine obſeruatione vete. le. aliqui ſcilicet gentiles potuerunt ſaluari; igitur gentiles nõ obligabantur ad obſeruantiam vete. le. Minor patet ex auctoritate. Dionyſ. de qua vide ſecunda ſecundæ q. 2. art. 7. ad tertium, quomodo multi gentiles habuerunt reuelationem de Chriſto, vt patet de Iob, & Sibylla, &c.

¶ Ad primũ ergo dicẽdũ, ꝙ quicũq; ſubduntur regi, obligant ad legẽ eius obſeruãdã, quã oibus cõiter ꝓponit; ſed ſi inſtituat aliqua obſeruanda a ſuis familiaribus miniſtris ad hæc cæteri non obligantur.

¶ Maior vera, oportet, ꝙ ſubdat alicui legi, ſed nõ oi; põt enim princeps, & rex diuerſas leges diuerſis dare. Et ſecũdò oportet, ꝙ ſubdatur legi quã cõiter omnibus dat, ſed nõ quã dat ſpecialiter aliquibus. Et dico, ꝙ Deus habet vnã legẽ generalẽ. ſ. legẽ naturæ quæ eſt vna apud omnes, vt patuit ſupra. q. 94. Aliam autem habet ſpecialẽ pro domeſticis ſpecialibus. Ad minorem dico, ꝙ lex vetus quidem data eſt a Deo, qui eſt rex omnis terræ, ſed non eſt lex cõis, ſed ſpecialis, & ſpecialiter aliquibus data. Lex autẽ naturæ eſt cõis lex, quare negatur conſequentia, ſed benè ſequitur, ꝙ legi cõi oẽs inhabitãtes terrã ſubeſſe tenẽtur, quæ eſt naturalis.

¶ Ad ſecundũ dicendũ, ꝙ homo quantò Deo magis cõiungitur, tãtò efficitur melioris conditionis; & ideo quantò populus Iudæorũ erat aſtrictus magis ad diuinũ cultũ, dignior aliis populis erat; vnde dicitur Deu. 4. Quæ eſt alia gens ſic inclita, vt habeat ceremonias iuſtaque iudicia, & vniuerſam legem; & ſimiliter etiam quantum ad hoc ſunt melioris conditionis clerici, quã laici, & religioſi, quàm ſeculares.

¶ Antecedes cõcedit, ſed dico, ꝙ lex vetus erat mediũ ſaluris, ꝙa retrahebat a malo, & oſtẽdebat bonũ. Et dico ſecundò, ꝙ quã tò plura media ſalutis quis habet, tantò melioris cõditionis eſt, vnde clericus melioris conditionis eſt laico, & his religioſus, ꝙa felix eſt neceſſitas, quæ ad meliora tranſmittit, quare negat conſequentia, immo eoipſo quo fuerunt obligati ad veterem legem melioris conditionis fuerunt, ſicut & voto aſtringens ſe ad ea, quæ ſunt perfectionis ſicut habet D. S ſecunda ſecundæ. q. 189. ar. 2. & q. 88. articulo 4 & 6.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ gentiles perfectius, & ſecurius ſalutẽ cõſequebãtur ſub obſeruãtijs legis, quàm ſub ſola lege naturali; & ideo ad eas admittebantur; ſicut etiam nũc laici tranſeunt ad clericatũ, & ſeculares ad religionem quamuis abſque hoc poſſint ſaluari.

¶ Maior conceditur, & eius ꝓbatio, & intelligitur ſi quis peregrinorũ. i illorum qui non ſunt de lege, & ritu veſtro, voluerit tranſire in veſtã coloniã. i. fidẽ, & ritũ Sed dico, ꝙ hoc fiebat, ꝙa gentiles ſub lege veteri ſecurius ſalutem conſequebantur, quàm ſub ſola lege naturæ, ratione iam dicta. Sicut enim laicus tranſit ad clericatum propter maiorem perfectionem, & tamen ſine clericatu poteſt ſaluari, ita & de lege veteri fuit quo ad gentiles, quare negatur, conſequentia.

Vtrum lex vetus conuenienter fuerit data tempore Moyſi.

X

1. q. 70. art. 2. ad 2. Et 4. d. 1. q. 1. ar. 2. q. 4. col. Et Gala. 3. lec. 7. co. 2.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non conuenienter fuerit data tempore Moyſi. Lex enim vetus diſponebat ad ſalutem, quæ erat futura per Chriſtum

* Ar. 1 huius q. Christum, sicut dictū est, * sed statim homo post peccatum indiguit huiusmodi salutis remedio, ergo statim post peccatum lex vetus debuit dari.

¶ 2 Præt. Lex vetus data est pp sanctificationē eorum ex quibus Christus nasciturus erat, sed Abrahæ incepit fieri promissio de semine quod est Christus vt hī Gen. 12. ergo statim tempore Abrahæ debuit lex dari.

¶ 3 Præterea, Sicut Christus non fuit natus ex alijs descendentibus ex Noe nisi ex Abraam cui facta est promissio, ita etiam nō est natus ex alijs filijs Abrahæ nisi ex Dauid, cui est promissio renouata, secundùm illud. 2. Reg. 23. Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob, ergo lex vetus debuit dari post Dauid sicut data est post Abraham.

¶ Sed cōtra est, quod Apostolus dicit ad Gal. 3. ꝙ lex pp trāsgressionē posita est donec veniret semen cui promiserat ordinata p Angelos in manu mediatoris. ideſt ordinabiliter data, vt Glo. dicit. * ergo congruum fuit vt lex vetus illo temporis ordine traderetur.

* Glos. ord. ibi.

¶ Hic vltimò inquirit de tempore traditionis veteris legis, an conuenienti tempore fuerit data.

¶ Respondeo dicendū, ꝙ cōuenientissimè lex vetus data fuit tempore Moysi. Cuius ratio potest accipi ex duobus secundū ꝙ quælibet lex duobus generibus hominū imponit. Imponit em̄ q busdā duris, & superbis q p legē cōpescunt, & domant; imponitur etiā bonis q p legē instructi adiuuātur ad implendū, quod intendūt.—

¶ Conclusionem responsiuam ponit in principio talem. Cōuen ientissimè lex vetus data fuit tempore Moysi, hanc conclusionem probat ratione innitenti medio bifarcato, sic. Quælibet lex duobus generibus hominum imponitur, scilicet duris, & superbis qui per legem compescuntur & domantur, imponitur etiam bonis qui per legem instructi adiuuantur ad implendum, quod intenduntur; sed legem dari tali tempore, scilicet Moysi, cōueniens fuit ad superbiam conuincendam, & ad auxilium ferendum bonis, Igitur tunc conuenienter fuit data. Huius rationis, D.S. ponit maiorem, secundò probat primam partem minoris, ibi. Conueniens igitur fuit, &c. tertiò secundam, ibi. Ex parte verò, &c. Maior relinquitur nota, quia quælibet lex datur perfectę multitudini, in qua sunt duri, & boni.

¶ Cōueniēs igitur fuit tali tēpore legē veterē dari ad superbiā hominū conuincēdā. De duobus enim homo superbiebat, s. de scientia, & de potentia, de scientia q dē quasi rō naturalis ei posset sufficere ad salutē; & ideo vt de hoc eius superbia conuinceret, pmissus est homo regimini suæ rōnis absq; adminiculo legis scriptæ, & experimento homo discere potuit, ꝙ patiebatur rationis defectum per hoc, quòd homines vsque ad idolatriā, & turpissima vitia circa tempora Abrahæ sunt plapsi; & ideo post hæc tempora fuit necessarium legem scriptam dari in remedium humanæ ignorantiæ, quia per legem est cognitio peccati, vt dicitur Roma. 5.—

¶ Deducit primam partem minoris sic, de duobus homo superbiebat, scilicet de scientia, & potentia, sed per hoc, quòd lex data est, vsque ad tempus Moysi, de vtroque eius superbia cōuicta est scilicet de scientia præsertim, & potentia; igitur minor vera. Ista maior relinquitur nota. Sed minorem D. S. probat primò de scientia, secundò de potentia, ibi. Sed postquam, &c. quo ad scientiam, quia homo putabat, ꝙ ratio naturalis posset sufficere ad salutem, ideo vt conuinceretur de hoc, &c. vt in littera.

¶ Nota autem, ꝙ quamuis circa tempora Abrahæ, homines in turpissima vitia vtpote idolatriam, & vitium contra naturam plapsi essent, tamen tunc lex dari non debuit, sed differri vsque ad tempora Moysi, licet domestica præcepta darentur propter maximam ignorantiam in populo Dei eligēdo cauendam. Ratio habetur in solutione secundi, vbi vide, quia ergo per legem est cognitio peccati. ideo postquàm homo aduertent defectum rationis suæ, quia sua scientia nulla esset, ideo tūc data fuit sibi lex per quam peccatum cognosceret.

¶ Sed postquam homo est instructus per legem, cōuicta est eius superbia de infirmitate, dum implere non poterat quod cognoscebat, & ideo sicut Apostolus cōcludit ad Rom. 8. quòd impossibile erat legi in qua infirmabatur p carnem, misit Deus filiū suum vt iustificatio legis impleretur in nobis. ——

¶ Declarat minorē præcedentē de potētia, ꝙ s. per legē sit cōuicta superbia hoīs de potētia, qa postq̄ cognouit, adhuc nō potuit implere, qđ cognoscebat, &c. vt l littera. ¶ Nota aūt, ꝙ lex ex hoc, ꝙ vsq; ad Moysi tēpus dilata fuit maximè cōuincit superbia hoīs de scientia, qa ante putabat se scire, sed ex hoc, ꝙ sibi dimissus est tātò tpe, incidit in maximos errores, & manifestos, ita ꝙ facile cognouit ignorātiā suā. Sed de potētia cōuictus fuit ex lege data, qu ā ferre nō potuit, ideo p legē veterē quasi absolutè humiliatus fuit de potētia, qa aduertit infirmitatē suā, vt peteret auxiliū, qđ p Christū collatū fuit, qa ipsa lex vetus ēsto iustitia, pmitteret, nō tn̄ dabat. Vnde D. S. notanter dicit. Conueniens fuit tali tpe legē veterē dari ad superbiā cōuincēdā. Et hoc ostendit primò de scientia, & postea dicit, Postquā instructus est per legē conuicta est supbia de infirmitate. vnde tps ante Moysen magis humiliat de scientia, q̄ de potentia, qa videlicet ex dilatione tpi aduertit ignorātiā suā, sed ex lege data impotētiā. Quare D. S. nō loquit de tpe Moysi, ꝙ humiliet de potētia sed de lege Lex igitur de potentia humiliat, sed tempus Moysi magis de scientia, qa illo tpe patiebatur maximā ignorantiā, licet & impotētia implendi legē pateretur, tn̄ & antea passus fuisset, Vide de ista materia ēt D. S. tertia parte. q 1. ar. 5. Et fundamētum stat in hoc, quia sine gratia non potuit implere, quæ non potuit dari per veterē legem quocūq; tempore daretur; sed verum est, ꝙ post multa peccata, & potentia sicut, & scientia debilior fuit, vt sic humiliaretur & per legis dilationem, & per legis datione m. Tunc ibi.

¶ Ex parte vero bonorū lex data est in auxiliū, quod quidem tunc maximè populo necessarium fuit qn̄ lex naturalis obscurari incipiebat propter exuberantiā peccatorum. Oportebat enim huiusmodi auxilium quodā ordine dari; vt per imperfecta ad perfectionem manuduceretur, & ideo inter legem naturæ, & legem gratiæ oportuit legem veterem dari. ——

¶ Deducit secundam partem minoris principalis. s. ꝙ hoc tēpus fuit conueniens pp auxilium bonorum Et tangit duplicē rationem. Prima est, quia tunc maximè erat auxilium necessariū, qn̄ lex naturalis obscurari incipiebat; sed hoc fuit isto tempore pp. s. exuberantiam peccatorum, igitur, &c. Secunda ratio est tēpus Moysi fuit medium inter tempus quo data fuit lex naturę, & tēpus quo datū fuit auxiliū perfectū. s. lex noua, igitur in isto tpe dari debuit lex vetus tanquam auxilium imperfectū. Antecedēs est notū, tenet consequentia, quia oportebat auxilium huiusmodi, scilicet super legem naturæ, dari ordine quodam, &c.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium. Hoc argumentum in contrarium vult, quòd ex quo dicit Apostolus, quòd lex est ordinabiliter data, igitur, & congruo tempore, data autem est tempore Moysi, ergo tale tempus est conueniens.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd statim post peccatum primi hominis non competebat legem veterem dari, tum quia nondum homo recognoscebat se ea indigere de sua ratione confisus, tum quia adhuc dictamen legis naturæ nondum erat obtenebratum per consuetudinem peccati. ——

¶ Maior conceditur, & habita est ar. 2. Minor vera, sed tn̄ non erat capax nec dispositus ad salutis remedium, quia ipsum contemnisset, præsumens de sua virtute, & infirmitatē suam non cognoscens, vnde non expediebat; sicut si medicus in principio ægritudinis statim medicinam daret infirmo, minus proficeret vel magis lederet, quàm iuuaret ēsto sanitate indigeret, præsertim in infirmitate spirituali infirmus habet cognoscere defectū suum. Et secundò ad minorem, indiguit quidem statim, sed magis isto tempore, scilicet Moysi, quia principio lex naturæ non fuit adeo obtenebrata, quare, &c.

¶ Ad secundū dicendum, ꝙ lex nō debet dari nisi populo, est em̄ præceptum cōe, vt dictum est. * & ideo in tpe Abrahæ data sunt q̄dā familiaria præcepta, & quasi domestica Dei ad hoies, sed post modum multiplicatis eius posteris in tantum, ꝙ populus esset, & liberatis eis a seruitute, lex conuenienter potuit dari, nam serui non sunt pars populi ciuitatis cui legem dari competit, vt Philosophus dicit in 3. Politicæ. * ——

* q 90. ar. 2 & 3. q. 96. ar. 1. ad 2

* Arist. ex. 3. 2 melius tom. 3.

¶ Maior concreditur, & habita est art. 4. Conceditur, & minor. Sed dico circa ipsa, quòd tempore Abrahæ nō erat populus, & communitas perfecta cui dabatur lex, & ergo tunc non potuit dari lex, quæ est præceptum commune. Sed cum esset populus, & liber. qđ fuit tpe Moysi, vnde Abraæ potuerunt dari familiaria præcepta, sed non habuerunt rationem legis vt patet ex supra dictis, q. 90. ar. 2 & 3. Quare negatur consequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia legem oportebat alicui populo dari; non solū illi ex quibus est Chri-

stus

ſtus natus legem acceperunt, ſed totus populus conſignatus ſignaculo circumciſionis quæ fuit ſignum promiſſionis Abraham factæ, & ab eo creditę, vt dicit Apoſtolus ad Rom. 4. & ideo etiam ante Dauid oportuit legem dari populo iam collecto.

¶ Maior conceditur, ſed dico, quòd lex debuit dari non tantùm illi populo, & tribui partiali, ex qua Chriſtus natus eſt; ſed toti populo collecto, & ſignato per circumciſionem quæ fuit ſignum promiſſionis Abrae factæ de Chriſto; & ergo quando talis populus fuit in communitate perfecta, & libertate, tunc & debuit dari lex; ſed hoc fuit tempore Moyſi, cum eſſent liberati a ſeruitute egyptiaca. Quare conceſſa minore; negatur conſequentia.

Quæſtio Nonageſimanona.

De præceptis vet. leg. quantum ad diſtinctionem eorum.

A DEinde conſiderandum eſt de præceptis veteris legis, & primò de diſtinctione ipſorum; ſecundò de ſingulis generibus diſtinctis. Circa primum quęruntur ſex. Primò, vtrum legis veteris ſint plura præcepta, vel vnum tantùm. Secundò, vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia. Tertiò, vtrum præter moralia contineat ceremonialia. Quartò, vtrum contineat præter hæc iudicialia. Quintò, vtrum præter iſta tria contineat aliqua alia. Sextò, de modo quo lex inducebat ad obſeruantiam prædictorum.

¶ Poſtquàm determinatum eſt de lege veteri, ſecundum ſe, hic conſequenter agit de præceptis eius. Et ratio eſt, quia totũ ius cognoſcibile eſt prius ſuis partibus ſaltem notitia cõfuſa, vt habetur primo Phyſic. Diuiditur autem tractatus iſte in duas partes, quia primò agitur d. diuerſitate præceptorum; ſecundò agitur de ſingulis generibus ipſorum. quæſt. ſeq. Circa primum, primò inquiritur diuerſitas præceptorum vete. le. ſecundò inquiritur quid inducebat ad obſeruantiam ipſorum, in 6 art. Circa primum, primò oſtenditur ratio diuerſitatis præceptorum. vet. le. in generali; ſecundò inquiruntur ſingulæ differentiæ in ſpeciali. art. 2.

Vtrum legis veteris ſint plura præcepta, vel vnum tantùm.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd in lege veteri non contineatur niſi vnum præceptum. Lex enim nihil eſt aliud quàm præceptum, vt ſupra habitum eſt,* ſed lex vetus eſt vna; ergo non continet niſi vnum præceptum.

*q. 90. art. 2. & 3.

¶ 2 Præt. Apoſt. dicit Ro. 13. Si quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur. Diliges proximũ tuum ſicut teipſum; ſed iſtud mandatum eſt vnum; ergo lex vetus non continet niſi vnum mandatum.

¶ 3 Præt. Matth. 7. dicitur. Omnia quæcunq; vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis; hæc eſt enim lex, & Prophetę, ſed tota lex vetus continetur in lege, & Prophetis; ergo tota lex vetus, non habet niſi vnum præceptum.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Eph. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, & loquitur de lege veteri, vt patet per Glo.* ibidem; ergo lex vetus continet in ſe multa mandata.

* Et Gloſ. Ambroſius hunc locũ, tom. 5.

¶ Inquirit ergo hic primò diuerſitatem præceptorum in generali. Eſt enim ratio quæſtionis ex hoc, quia diuerſitas præceptorum videtur legis vnitati repugnare. Cum igitur vetus lex vna ſit, eſt dubium an contineat plura præcepta. Et ſecundò, quia vt ſupra dictum eſt, lex omnis præceptum commune eſt, ideo ſi lex eſt vna, videtur & præceptum vnum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd præceptum legis cum ſit obligatorium eſt de aliquo quod fieri debet, quòd autem aliquid debeat fieri hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis, vnde manifeſtum eſt, quòd de ratione præcepti eſt, q̃ importet ordinem ad finem, inquantum. ſ. illud præcipitur, qđ eſt neceſſariũ, vel expediens ad finẽ.

¶ D. S. hic duo facit; primò deducit duas concluſiones præambulares, quarum ſecundam ponit ibi. Contingit autem &c. ſecundò ex iſtis infert concluſionem reſpon. ibi. Vnde dicendum eſt &c. Cõcluſio igitur prima præambularis eſt. De ratione præcepti eſt, quòd importet ordinem ad finem. ſ. ratione eius, quod præcipitur. (Et hoc notat D. S. cum ſubdit) inquantum. ſ. illud &c. vt in littera. Et vult tantũm iſta concluſio, quòd præceptum eſt de medio in finem; probatur, præceptũ eſt de eo, quod fieri debet, ſed q̃ aliquid fieri debeat, hoc prouenit ex neceſſitate alicuius finis; ergo præceptum &c. i. eſt de ordinatione in finem, & de medio. Maior patet, quia præceptum eſt obligatorium, ſed ad quod quis obligatur, hoc debet facere, & per conſequens ipſum debet fieri; igitur maior vera, minor eſt nota, quia non obligatur quis ad aliquid faciendum, nec oportet aliquid fieri, niſi quia valet ad finẽ aliquem.

¶ Contingit autem ad vnum finem multa eſſe neceſſaria, vel expedientia, & ſecundum hoc poſſunt de diuerſis rebus dari diuerſa præcepta inquantum ordinantur ad vnum finem.

¶ Subſumit, & infert ſecundam concluſionem præambularem, talem, Poſſunt de diuerſis rebus dari diuerſa præcepta, inquãtum ordinantur ad vnum finem. Et vult concluſio, q̃ cum diuerſitate præceptorũ de diuerſis mediis ſtat vnitas legis propter vnitatem finis; probatur iſta concluſio, aſſumendo primam pro maiori. ſ. de ratione præcepti eſt, q̃ importet ordinem ad finem, ſed contingit ad vnum finem (a quo ſupple lex habet vnitatem) multa eſſe neceſſaria, & expedientia (de quibus ſunt diuerſa præcepta ſcilicet,) igitur diuerſa præcepta ſtant cum vnitate legis. Nota, q̃ fundamentum huius materiæ ſtat in hoc, quod ſupra dictum eſt, quia lex habet vnitatem a fine, nec diuerſificatur ex diuerſis mediis ordinatis in vnum finem, quare ſequitur, quòd cum diuerſitate præceptorum ſtat vnitas legis, cuius præcepta diuerſa ſortiuntur vnitatem legis ex vno fine; nam ad rem loquendo, lex nihil aliud eſt quàm præcepta ad vnum ordinata.

¶ Vnde dicendum eſt, q̃ omnia præcepta legis veteris ſunt vnum fm ordinem ad vnum finem, ſunt tñ multa fm diuerſitatem eorum, quæ ordinantur ad illũ finem.

¶ Infert concluſionem tñtiuã ex dictis, talem, oĩa præcepta &c. vt in littera. Et vult iſta cõcluſio, q̃ in veteri lege continetur vnũ præceptum finaliter, & extrinſecè, ſed non vnum materialiter, & intrinſecè; quia. ſ. vbi plura propter vnũ, ibi vnum tantùm, ſ. vnitate ordinis, vel finis; ſed quia præcipiuntur diuerſa tanq̃ materia circa quam immediata præceptorum, ideo ipſa præcepta ſunt materialiter plura. D. S. autem reliquit iſtam concluſionem ſequi ex dictis, quia iuxta primam concluſionem præceptum imperat ordinem ad finem; & iuxta ſecũdam, diuerſa pñt eſſe præcepta in vna lege, inquantum ordinantur ad vnũ finem, ex quo hñt vnitatem legis; igitur ſequitur iſta concluſio tñtiua, q̃ oĩa præcepta veteris legis, quæ eſt vna, reſpiciant ad vnũ finem, & per conſequẽs ſunt vnum præceptum finaliter, ſed plura materialiter. Et iſta concluſio plus clareſcet ex ſequẽtibus, qñ explicabitur diuerſitas præceptorum in particulari fm diuerſas materias. i. actus, & operationes. Nota autem, q̃ finis omnium præceptorum vet. le. patuit ſup. q. præce. art. 1. quia finis vltimus eſt Beatitudo, ſed propinquus eſt ſubiectio, & amicitia hominis ad Deum, vt patebit artic. ſeq. Ad hunc enim finem omnia præcepta ordinata fuerunt.

¶ Et probatur ſecunda pars concluſionis ſecundę argumento in contrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd lex mandatorum eſt vetus lex, quæ dicitur mandatorum; primò propter magnum numerum mandatorum legalium. Vel dicitur ſecundò mandatorum, i. factorum, quia videlicet præcipiebat quid facere deberent, ſed non conferebat gratiam ad legem implendam. Euacuatur autem iſta lex, ſicut imperfectum per perfectum, decretis, ideſt præceptis noui teſtamenti per quę excluditur lex. Et hæc eſt expoſitio Doct. Sanct. ſuper Apoſtolum ibidem. Ex qua habetur, quòd vetus lex habuit multa mandata, ponit autem mandata pro præceptis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd lex vetus dicitur eſſe vna ſecundum ordinem ad finem vnum, & tamen cõtinet diuerſa præcepta ſecundum diſtinctionem eorum quæ ordinant ad finem; ſicut etiam ars ędificatiua eſt vna ſecundum vnitatem finis, quia tendit ad ędificationem domus, tamen continet diuerſa præcepta ſecundum diuerſos actus ad hoc ordinatos.

¶ Maior conceditur, & fuit habita ſup. q. 90. art. 2. & 3. & q. 96. art. 1. ad ſecundum, quia lex eſt præceptum commune extendens ſe, ſcilicet ad multas perſonas, & negocia, & tempora; ita tamen quòd præceptum in ſingulari numero dicantur quæcunque ordinata in vnum finem, eſto materiæ plures ſint, & diuerſę, ita quòd præceptum ſupponat pro multis materialiter diſtinctis, ordinatis tamen ad vnum finem, quæ tñ dicuntur præceptum vniuerſaliter.

¶ Ad minorem conceditur, quòd eſt vna propter vnitatem finis, ſed nõ propter vnitatem materialem præceptorum, quæ ſunt diuerſa propter diuerſitatẽ mediorum ordinatorum in finẽ, ſicut Doc. S. declarat a ſimili de arte ędificatoria; Ergo &c. verum, eſt vnum præceptum finaliter, ſed non materialiter, vñ poſſet poni ſimile

simile de scientia quæ est vna propter formalem rationem scibilis, & tamen continet sub se multas partiales notitias distinctas secundum distinctionem conclusionum; ita quòd ad vnitatem legis non requiritur vnitas simpliciter, sed finis, sic quòd vnum præceptum finaliter, quod est vna lex, continet sub se multa materialiter distincta. Nota tamen, vt habet D.S. 2.2.q.187.art.9. ad secundum, non omnia quæ continentur in lege traduntur per modum præcepti, sed quædam proponuntur per modum ordinationis cuiusdam, vel statuti obligantis ad certam pœnam, sicut & in lege ciuili &c. Et ergo quando hic dicitur, quòd contineat præcepta, intelligitur non quòd nihil esset nisi præcepta, sed inter præcepta aliqua erant moralia, ceremonialia &c. vel si tota lex dicitur præceptum, tunc præceptum extenditur ad ordinationes quascunque &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Apost. dicit. 1.ad Thimot. 1. Finis præcepti charitas est. Ad hoc enim omnis lex tendit, vt amicitiam constituat, vel hominum adinuicem, vel hominis ad Deum, & ideo tota lex impletur in hoc vno mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum, sicut in quodam fine mandatorum omniũ. In dilectione enim proximi includitur etiã Dei dilectio, quando proximus diligitur propter Deum; vnde Apostolus hoc vnum præceptum posuit pro duobus, quæ sunt de dilectione Dei, & proximi; de quibus dicit dominus Matth. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex, & Prophetæ. ——

¶Ad maiorem, conceditur quòd omnia mandata instaurantur in hoc verbo sicut in fine omnium, ita tamen, quòd in dilectione proximi etiam dilectio Dei includatur, sicut causa in effectu. Illa enim dilectio proximi legem implet. In scriptura enim sacra quandoque fit mentio solùm de dilectione Dei, quasi sufficiat ad salutem; quandoque solùm de dilectione proximi, vt hic in auctoritate Apostoli. Et dico secundò, quòd Apostolus hoc vnum præceptum posuit pro duobus ratione iam dicta, quia vna dilectio aliam includit. De hoc 2.2.q.44. artic.2. Ad minorem dico, quòd est vnum verbaliter tamen includit virtualiter duo, vt patet in secunda secundæ, vbi iam; Ergo &c. verum, continet vnũ sicut finem omnium, vnum dico includendo dilectionem Dei.

¶ Vnde nota, quòd sicut in speculatiuis principium continet conclusionem, sicut causa effectum, & iterum conclusio principium sicut effectus causam; ita in opetabilibus, dilectio finis continet dilectionem eius, quod est ad finem, & econtra. In speculatiuis autem ille qui apprehendit principium, non semper apprehendit conclusionem, nisi penetret virtutem principij; ita etiam propter minus capaces, qui non considerant vnum horum præceptorum in alio contineri, dantur duo præcepta de dilectione Dei, & proximi; licet & vnum detur quandoque propter continentiam vnius in alio. Nota etiam, quòd dantur duo præcepta non propter dualitatem charitatis habitualis; sed propter duos actus, quorum vnus ad alium ordinatur &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in nono Ethic. * Amicabilia quæ sunt ad alterum venerunt ex amicabilibus quæ sunt homini ad seipsum; dum scilicet homo ita se habet ad alterum, sicut ad se; & ideo in hoc quod dicitur, Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis, explicatur quædam regula dilectionis proximi quæ etiam implicitè continetur in hoc, quòd dicitur. Diliges proximum tuum sicut teipsum, vnde est quædam explicatio istius mandati. —

*Arist. c.8. non remotè a princ. tom 3.

¶Maior conceditur, dico autem, quòd ista auctoritas est explicatio, & regula illius mandati, quod est finis legis, scilicet diliges proximum quæ explicatio implicitè etiam habetur in isto præcepto: Diliges proximum sicut teipsum, quia in hoc, quod dicitur (sicut teipsum) notatur, quòd homo debet se habere ad proximum sicut ad seipsum, quia amicabilia quæ sunt ad alterum &c. Minor conceditur: Ergo &c. verum habet vnum præceptum sicut finem, cuius hoc dictum positum in maiori est regula. Vnde hęc ratio idem probat, quod secundum argumentum. Nota circa auctoritatem nouæ Ethicorum, quòd amicabilia, ideſt opera amicitiæ quæ quis habet ad amicum, videntur processisse ex his quæ sunt hominis ad seipsum; quia tunc videtur, quòd homo alteri amicus, si eadem agit ad amicum quæ ageret ad seipsum. Et sic opera amicitiæ quæ sunt ad alterum mensurantur, & habent originem ex amicabilibus hominis ad seipsum, & intelligitur de amicabilibus hominis virtuosi ad seipsum. Tunc enim videtur amicus quando agit eadem illi quæ homo virtuosus agit ad seipsum; non enim oportet, quòd si quis interficit seipsum, & aliquis debeat interficere amicum, quia interfectio non est amicabile vir tuosi. Vnde & glosator decreti in principio exponit auctoritatem hic ex Matthęo allegatam, & præceptum legis naturæ quo quis iubetur alij facere, quod sibi vult fieri, (vult) id est debet velles; nec oportet, quòd si iudex velit inferre mortem reo, quòd sibi velit inferri, quia hoc non facit, vt amicus, sed vt iudex, vel lex ipsa vult inferri. Et intelligitur ista auctoritas ex Matthęo de operibus misericordiæ, non rigoris, & iustitiæ &c. Et præterea secundum D.S. in 4.dist.33.q.1.art.1. ad 7. Hoc præceptum naturæ intelligitur eadem proportione seruata. Non enim si prælatus non velit sibi resisti a subdito, ipse subdito resistere non debet &c. Vide etiam de illa auctoritate Scotum in 3.dist.27.ad secundũ, quia intelligitur quantum ad innotescentiam; innotescit quippe amicitia ad alterum quando appeto alteri similia his quæ mihi. Et intelligitur de amicitia quæ est inter æquales &c.

Quod tibi vis fieri, exponitur.

Vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non contineat præcepta moralia. Lex enim vetus distinguitur a lege naturæ, vt supra habitum est, * præcepta moralia pertinent ad legem naturæ; ergo non pertinent ad legem veterem. B

Supra q.91. art.5.co.& infra pri. q. art.2. ad 2. & in 4. cor. Et Pal. 12. col.7.2. &9.

*q.91.art.4. & 5. q.92. art.5.

¶ 2 Præt. ibi subuenire debuit lex Diuina, vbi deficit ratio humana; sicut patet in his quæ ad finem pertinent quæ sunt supra rationem; sed ad præcepta moralia ratio hominis sufficere videtur; ergo præcepta moralia non sunt de lege veteri quæ est lex Diuina.

¶ 3 Præt. lex vetus dicitur littera occidens, vt patet 2.ad Corint.3. sed præcepta moralia non occidunt; sed viuificant, secundũ illud Psal. In æternum nõ obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me; ergo præcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

¶ Sed contra est, quod dr Eccl. 15. Addidit illis disciplinam, & lege vitę hæreditauit eos; disciplina autem pertinet ad mores. Dicit enim Glo.* ad Hebr. 12. super illud. Omnis disciplina &c. disciplina est eruditio morum per difficilia; ergo lex a Deo data præcepta moralia continebat.

*Glo. Ord. ibidem.

¶ Hic consequenter inquiruntur singulares differentiæ præceptorum veteris legis. Et primò ostenduntur quædam ipsius fuisse præcepta moralia, quia illa sunt priora, & de lege naturali, ad sensum postea habendum. Nota vt supra q.1.artic.3. in fine corporis habitum est, mores sunt proprie actus humani procedentes ex deliberata voluntate. Et anthonomaticè mores dicuntur actus humani conformes rectę rationi, & per consequens mores dicuntur actus humani virtuosi, & conformes rectę rationi etiam naturali. Ideo quærere, an vetus lex contineat præcepta moralia, est quærere, an præciperet actus humanos virtuosos & bonos, qui & hominem bonum facerent &c.

¶ Respondeo dicendum, quòd lex vetus continebat præcepta quædam moralia, vt patet Exod. 20. Non occides, non furtum facies. ——

¶Conclusio responsiua ad quęsitum contenta in principio, est talis. Lex vetus continebat quædam præcepta moralia, hanc conclusionem probat; primò exemplariter, secundò ratione ibi. Et hoc rationabiliter. Exemplariter, quia in Exodo ponitur, non occides, non furtum facies; sed ista sunt moralia, quia de actibus humanis malis non fiendis, mores enim sunt actus humani. Consequenter cum dicit.

¶ Et hoc rationabiliter, nam sicut intentio principalis legis humanæ est, vt faciat amicitiam hominũ adinuicem ita intentio Diuinæ legis est, vt constituat principaliter amicitiam hominis ad Deum. Cum autem similitudo sit ratio amoris secundum illud. Ecclesiast. 13. Omne animal diligit simile sibi, impossibile est esse amicitiam hominis ad Deum qui est optimus, nisi homines efficiantur boni, vnde dicitur. Leuit. 19. Sancti eritis quoniam ego Sanctus sum. ——

¶Ratione probat conclusionem. Circa quam primò præmittit quoddam fundamentum rationis; secundò ex hoc arguit ad propositum, ibi. Bonitas autem &c. Fundamentum est tale. In veteri lege debuerunt præcipi ea per quæ homo efficitur bonus, vel consequitur bonitatẽ; probatur, sicut intentio principalis &c. vt in littera, sed impossibile est esse &c. vt dicit littera; ergo de intentione legis est præcipere per quæ homo fit bonus, quod D.S. hic intendit. Maior relinquitur nota. Minor probatur, quia similitudo est causa amoris, sed Deus est optimus; igitur impossibile est &c. Et cõfirmatur ista minor, per id qd dr Leui. 19. Deinde ibi.

Bonitas

¶ Bonitas autem hominis eſt virtus quæ facit bonum habentem, & ideo opportuit præcepta legis veteris etiã de actibus virtutũ dari, & hęc ſunt moralia legis p̃cepta.

¶Subſumit ſub illo fundamento (formando rationẽ pro concluſione) ſic. Oportuit præcepta legis veteris eſſe de actibus virtutum, ſed hæc ſunt moralia præcepta; ergo concluſio vera, quòd erant ponenda moralia &c. Maior probatur aſſumendo fundamentum prædictum pro maiori. Vetus lex continet præcepta quædam, per quæ homo fit bonus, ſed bonitas hominis eſt virtus quæ facit bonum habentem; ergo maior vera. Minor iſta patet ex ſupradictis. Minor principalis quoque ex dictis in principio huius articuli patet.

ET confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd lex vetus diſtinguitur a lege naturę non tanquàm ab eo omnino aliena; ſed tanquàm ei aliquid ſuperaddens. Sicut enim gratia preſupponit naturam, ita oportet, quòd lex Diuina preſupponat legem naturalem.

¶ Maior conceditur. Sed dico, quòd eſt multiplex modus diſtinctionis, vnus eſt diſperatorum, & poſitiuè diſtinctorum, ſicut duę ſpecies ex equo genus diuidentes, & ſe non includẽtes. Alius eſt modus diſtinguendi ſm habere, & non habere; puta quando vnum aliud includit, & aliquid ſuperaddit. Et de illis modis diſtinguendi dictum fuit ſupra q. 72. art. 4. Dico ergo, quòd lex vetus diſtinguitur a lege naturæ; non ſicut aliquod alienum, & diſparatum, & primo modo; ſed ſecundo modo, quia videlicet vetus lex includebat legem naturalem, & aliquid ſuperaddebat, ſicut homo diſtinguitur ab animali. Ad minorem conceditur, quòd moralia pertinebant ad legem naturæ tanquàm ſibi propria, & ſola moralia pertinebant ad legem naturæ; tamen etiam pertinẽt ad legem veterem, ſicut ex lege naturæ accepta, & cum eis etiam alia ad legem veterem pertinebant; ſicut & ſupra dictum fuit, q̃ in lege humana aſſumuntur aliqua ex lege naturæ, a qua habent vigorem. Sic in propoſito; Ergo &c. verum, non ſola pertinent ad legem veterem. Et ſecundò non pertinent ad legem veterem quaſi per eam vigorem habentia, ſed a ratione naturali, tamen accommodantur ex lege naturæ, & explicantur in lege veteri.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd legi Diuinę conueniens erat, vt non ſolùm prouideret homini in his ad quę ratio non poteſt, ſed etiam in his circa quę contingit rationem hominis impediri; ratio autem hominis circa præcepta moralia quantum ad ipſa communiſſima præcepta legis naturę non poterat errare in vniuerſali, ſed tamen propter conſuetudinem peccandi obſcurabatur in particularibus agendis. Circa alia verò præcepta moralia quę ſunt quaſi concluſiones deductę ex communibus principijs legis naturę, multorum ratio oberrabat, ita vt quædam quę ſunt ſecundum ſe mala, ratio multorum licita iudicaret; vnde oportuit cõtra vtrunq; defectum homini ſubueniri per auctoritatem legis Diuinę; ſic etiam inter credenda nobis proponuntur non ſolùm ea ad quæ ratio attingere non poteſt, vt Deũ eſſe trinum, ſed etiam ad quę ratio recta pertingere poteſt, vt Deum eſſe vnum, ad excludendum rationis humanę errorem, qui accidebat in multis.

¶ Ad maiorem, ſi intelligitur, quòd ibi debuit ſubuenire lex Diuina vbi humana ratio deficit, vel impediri poteſt, & deficere, ſiue ſint naturaliter cognoſcibilia, vel ſupernaturaliter, conceditur maior. Si verò intelligitur maior vbi deficit ratio humana. i. in qua ratio naturalis non poteſt, ſcilicet circa ſupernaturalia; negatur, ſi intelligitur, quòd ſolum in his; & eam negat Doc. S. prima parte quæſt. 1. art. 1. & 2. 2. q. 2. art. 4. & primo contra genti. c. 4 vbi & eam falſam oſtendit multis rationibus, quas relinquo diligenti ſtudenti, non enim ſolùm ſupernaturalia, ſed & naturalia per Diuinam reuelationem ſuſcipienda erant. Ad minorem dico, quòd & ſi ſufficere poſſit, poteſt tamen etiam deficere, & impediri; primò quidem poteſt deficere, & impediri non in vniuerſaliſſimis principijs, ſed in eorum applicatione ad particulares electiones, vt patuit ſupra q. 94. art. 6 Dico ſecundò, quòd ratio naturalis poteſt deficere in concluſionibus quæ ſunt legis naturæ, ita quòd contrarium eorum approbet, ſic quòd lex naturæ non eſt nota apud homines, vt patuit ſupra de latrocinio, & alijs: quare negatur conſequentia, quia & per reuelationem Diuinam, & auctoritatem oportebat homini in naturaliter cognoſcibilibus ſubuenire, ne videlicet in applicatione ad particularia eligibilia deficeret homo, nec etiã in cõcluſionibus legis naturę.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut Aug. probat in libro de ſpiritu, & littera, * etiam littera legis quantum ad præcepta moralia occidere dicitur occaſionaliter, inquantum ſcilicet præcipit quod bonum eſt, non præbens auxilium gratiæ adimplendum.

*Aug. c. 24. tom. 3.

¶Huius argumenti materia tangetur infra. q. 100. art. 12. ex intentione. Ideo nunc breuiter dico ad maiorem, quòd dicitur occidens ad ſenſum ſupra habitum. q. 98. artic. 1. ad ſecundum, quia occidit occaſionaliter, quia concupiſcentia augetur, & præuaricatio aggrauatur. Minor negatur occaſionaliter loquendo, quia & moralia præcepta non exhibebant gratiam adiutricem; ſed bonum oſtendebant, & malum prohibebant. Ad probationem minoris dico, quòd intelligitur, in ipſis viuificaſti me, ſcilicet mediante fide venturi. Secundò viuificaſti me, quia ſeruans ea non incurrebat mortem, & pœnam tranſgreſſoribus debitam. Tertiò viuificaſti vita virtuoſa, virtute acquiſita, ideſt executione vitæ. Sed non intelligitur, quòd per ea quis acciperet vitam gratiæ. Vnde Nicolaus de Lyra ſic exponit, per eorum meditationem præſeruando me a peccati morte.

Vtrum lex vetus contineat præcepta ceremonialia præter moralia.

E

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non contineat præcepta ceremonialia præter moralia. Omnis enim lex quæ hominibus datur eſt directiua humanorum actuum; actus autem humani morales dicuntur, vt ſupra dictum eſt; * ergo videtur, quòd in lege veteri hominibus data, non debeant contineri niſi præcepta moralia.

Infra ar. 4. & 5. cor. & q. 10. art. 1. con. & q. 101. art. 2. co. & ad 3. q. 104. artic. 4. Et 2. 2. q. 122. art. 1. ad 2. Et quol. 2. art. 2. co & quol. 4. art. 13 co.

¶ 2 Præt. præcepta quæ dicuntur ceremonialia videntur ad Diuinum cultum pertinere; ſed Diuinus cultus eſt actus virtutis, ſcilicet religionis, quæ vt Tullius dicit in ſua rhetorica, * Diuinæ naturæ cultum ceremoniamque affert; cum igitur præcepta moralia ſint de actibus virtutum, vt dictum eſt, * videtur, quòd præcepta ceremonialia non ſint diſtinguenda a moralibus.

* q. 81. art 3.

* Tullius lib 2 de inuen. in fol. 4. ante fin. lib.

¶ 3 Præt. præcepta ceremonialia eſſe videntur quæ figuratiuè aliquid ſignificant; ſed ſicut Aug. dicit in 2. de doctrina Chriſtiana. * Verba inter homines obtinuerũt principatum ſignificandi; ergo nulla neceſſitas fuit, ut in lege continerentur præcepta ceremonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

*arti. præc. *Aug. li. 2. c. 3. c. 14. de trinit c. 5. a med. tom. 8

¶ Sed contra eſt, quod dicitur. Deut. 14. Decem verba ſcripſit in duabus tabulis lapideis, mihiq̃ iniunxit in illo tempore, vt docerem vos ceremonias, & iudicia quæ facere debeatis; ſed decem præcepta legis ſunt moralia; ergo præter præcepta moralia, ſunt etiam alia præcepta ceremonialia.

¶Hic D.S. inquirit aliam differentiam præceptorum veteris legis, quæ pertinet ad præcepta ceremonialia.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * lex Diuina principaliter inſtituitur ad ordinandum homines ad Deum; lex autem humana principaliter ad ordinandum homines adinuicem, & ideo leges humanæ non curauerunt aliquid inſtituere de cultu Diuino, niſi in ordine ad bonum commune hominum; & propter hoc etiam multa confinxerunt circa res Diuinas ſecundum quòd videbatur eis expediens ad informandos mores hominum; ſicut patet in ritu Gentilium; ſed lex Diuina econuerſo homines adinuicem ordinauit ſecundum quòd conueniebat ordini qui eſt in Deum quem principaliter intendebat.

*Art. præc.

¶ D. S. reſpondet ad quæſitum tali concluſione. Illa præcepta quæ in lege ad cultum pertinent, ſpecialiter ceremonialia dicuntur. Ex qua concluſione habetur formaliter reſponſio ad quęſitum affirmatiuè, quòd lex vetus continuit, & debuit continere ceremonialia præter moralia; probatur, lex Diuina econtrãrio ad legem humanam homines ad inuicem ordinauit, ſecundum quòd conueniebat ordini qui eſt in Deum quem principaliter intendebat; ſed homo ordinatur in Deum, non ſolùm per interiores actus mentis qui ſunt credere, ſperare &c. ſed etiam per quędam exteriora opera, quibus homo Diuinam ſeruitutẽ profitetur, quæ dicuntur ad Diuinum cultũ pertinere (Suppleꝫ) igitur de talibus exterioribus operibus quibus homo proteſtatur Diui-

ſimile de ſcientia quæ eſt vna propter formalem rationem ſcibilis, & tamen continet ſub ſe multas partiales notitias diſtinctas ſecundum diſtinctionem concluſionum; ita quòd ad vnitatem legis non requiritur vnitas ſimpliciter, ſed finis, ſic quòd vnum præceptum finaliter, quod eſt vna lex, continet ſub ſe multa materialiter diſtincta. Nota tamen, vt habet D.S. 2.2.q.187.art.9. ad ſecundum, non omnia quæ continentur in lege traduntur per modum præcepti, ſed quædam proponuntur per modum ordinationis cuiuſdam, vel ſtatuti obligantis ad certam pœnam, ſicut & in lege ciuili &c. Et ergo quando hic dicitur, quòd contineat præcepta, intelligitur non quòd nihil eſſet niſi præcepta, ſed inter præcepta aliqua erant moralia, ceremonialia &c. vel ſi tota lex dicitur præceptum, tunc præceptum extenditur ad ordinationes quaſcunque &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Apoſt. dicit. 1.ad Thimot. 1. Finis præcepti charitas eſt. Ad hoc enim omnis lex tendit, vt amicitiam conſtituat, vel hominum adinuicem, vel hominis ad Deum, & ideo tota lex impletur in hoc vno mandato, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, ſicut in quodam fine mandatorum omniũ. In dilectione enim proximi includitur etiã Dei dilectio, quando proximus diligitur propter Deum; vnde Apoſtolus hoc vnum præceptum poſuit pro duobus, quæ ſunt de dilectione Dei, & proximi; de quibus dicit dominus Matth. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex, & Prophetæ. —

¶Ad maiorem, conceditur quòd omnia mandata inſtaurantur in hoc verbo ſicut in fine omnium, ita tamen, quòd in dilectione proximi etiam dilectio Dei includatur, ſicut cauſa in effectu. Illa enim dilectio proximi legem implet. In ſcriptura enim ſacra quandoque fit mentio ſolùm de dilectione Dei, quaſi ſufficiat ad ſalutem; quandoque ſolùm de dilectione proximi, vt hic in auctoritate Apoſtoli. Et dico ſecundò, quòd Apoſtolus hoc vnum præceptum poſuit pro duobus ratione iam dicta, quia vna dilectio aliam includit. De hoc 2.2.q.44. artic.2. Ad minorem dico, quòd eſt vnum verbaliter tamen includit virtualiter duo, vt patet in ſecunda ſecundæ, vbi iam; Ergo &c. verum, continet vnũ ſicut finem omnium, vnum dico includendo dilectionem Dei.

¶ Vnde nota, quòd ſicut in ſpeculatiuis principium continet concluſionem, ſicut cauſa effectum, & iterum concluſio principium ſicut effectus cauſam; ita in operabilibus, dilectio finis continet dilectionem eius, quod eſt ad finem, & econtra. In ſpeculatiuis autem ille qui apprehendit principium, non ſemper apprehendit concluſionem, niſi penetret virtutem principij; ita etiam propter minus capaces, qui non conſiderant vnum horum præceptorum in alio contineri, dantur duo præcepta de dilectione Dei, & proximi; licet & vnum detur quandoque propter continentiam vnius in alio. Nota etiam, quòd dantur duo præcepta non propter dualitatem charitatis habitualis; ſed propter duos actus, quorum vnus ad alium ordinatur &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut dicitur in nono Ethic. * Amicabilia quæ ſunt ad alterum venerunt ex amicabilibus quæ ſunt homini ad ſeipſum; dum ſcilicet homo ita ſe habet ad alterum, ſicut ad ſe; & ideo in hoc quod dicitur. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis, explicatur quædam regula dilectionis proximi quæ etiam implicitè continetur in hoc, quòd dicitur. Diliges proximum tuum ſicut teipſum, vnde eſt quædam explicatio iſtius mandati. —

*Ariſt. c.8. non remotè a princ. tom 5.

¶Maior conceditur, dico autem, quòd iſta auctoritas eſt explicatio, & regula illius mandati, quod eſt finis legis, ſcilicet diliges proximum quæ explicatio implicitè etiam habetur in iſto præcepto; Diliges proximum ſicut teipſum, quia in hoc, quod dicitur (ſicut teipſum) notatur, quòd homo debet ſe habere ad proximum ſicut ad ſeipſum, quia amicabilia quæ ſunt ad alterum &c. Minor conceditur; Ergo &c. verum habet vnum præceptum ſicut finem, cuius hoc dictum poſitum in maiori eſt regula. Vnde hęc ratio idem probat, quod ſecundum argumentum. Nota circa auctoritatem noni Ethicorum, quòd amicabilia, ideſt opera amicitiæ quæ quis habet ad amicum, videntur proceſſiſſe ex his quæ ſunt hominis ad ſeipſum; quia tunc videtur, quòd homo alteri amicus, ſi eadem agit ad amicum quæ ageret ad ſeipſum. Et ſic opera amicitiæ quæ ſunt ad alterum menſurantur, & habent originem ex amicabilibus hominis ad ſeipſum, & intelligitur de amicabilibus hominis virtuoſi ad ſeipſum. Tunc enim videtur amicus quando agit eadem illi quæ homo virtuoſus agit ad ſeipſum; non enim oportet, quòd ſi quis interficit ſeipſum, ęp aliquis debeat interficere amicum, quia interfectio non eſt amicabile virtuoſi. Vnde & gloſator decreti in principio exponit auctoritatem hic ex Matthęo allegatam, & præceptum legis naturæ quo quis iubetur alij facere, quod ſibi vult fieri, (vult) id eſt debet velle; nec oportet, quòd ſi iudex velit inferre mortem reo, quòd ſibi velit inferri, quia hoc non facit, vt amicus, ſed vt iudex, vel lex ipſa vult inferri. Et intelligitur iſta auctoritas ex Matthęo de operibus miſericordiæ, non rigoris, & iuſtitiæ &c. Et præterea ſecundum D.S. in 4.diſt.33.q.1.art.1. ad 7. Hoc præceptum naturæ intelligitur eadem proportione ſeruata. Non enim ſi prælatus non velit ſibi reſiſti a ſubdito, ipſe ſubdito reſiſtere non debet &c. Vide etiam de illa auctoritate Scotum in 3.diſt.27.ad ſecundũ, quia intelligitur quantum ad innoteſcentiam; innoteſcit quippe amicitia ad alterum quando appeto' alteri ſimilia his quæ mihi. Et intelligitur de amicitia quæ eſt inter ęquales &c.

Quod tibi vis fieri, exponitur.

Vtrum lex vetus contineat aliqua præcepta moralia.

B

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non contineat præcepta moralia. Lex enim vetus diſtinguitur a lege naturæ, vt ſupra habitum eſt, * præcepta moralia pertinent ad legem naturæ; ergo non pertinent ad legem veterem.

Supra q.91. art.5.co. Et infra præf. q. art.1. ad 2. & art.4. cor. Et Pſal. 18. col.7.1. & 5. *q.91.art.4. & 5. q.98. art.5.

¶ 2 Præt. ibi ſubuenire debuit lex Diuina, vbi deficit ratio humana; ſicut patet in his quæ ad finem pertinent quæ ſunt ſupra rationem; ſed ad præcepta moralia ratio hominis ſufficere videtur; ergo præcepta moralia non ſunt de lege veteri quæ eſt lex Diuina.

¶ 3 Præt. lex vetus dicitur littera occidens, vt patet 2.ad Corint.3. ſed præcepta moralia non occidunt; ſed viuificant, ſecundũ illud Pſal. In ęternum nõ obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me; ergo præcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

¶ Sed contra eſt, quod dr Eccl. 15. Addidit illis diſciplinam, & lege vitę hæreditauit eos; diſciplina autem pertinet ad mores. Dicit enim Glo.* ad Hebr. 12. ſuper illud. Omnis diſciplina &c. diſciplina eſt eruditio morum per difficilia; ergo lex a Deo data præcepta moralia continebat.

*Glo. Ord. ibidem.

¶ Hic conſequenter inquiruntur ſingulares differentiæ præceptorum veteris legis. Et primò oſtenduntur quædam ipſius fuiſſe præcepta moralia, quia illa ſunt priora, & de lege naturali, ad ſenſum poſtea habendum. Nota vt ſupra q.1.artic.3. in fine corporis habitum eſt, mores ſunt propriè actus humani procedentes ex deliberata voluntate. Et anthonomaticè mores dicuntur actus humani conformes rectę rationi, & per conſequens mores dicuntur actus humani virtuoſi, & conformes rectę rationi etiam naturali. Ideo quærere, an vetus lex contineat præcepta moralia, eſt quærere, an præciperet actus humanos virtuoſos & bonos, qui & hominem bonum facerent &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd lex vetus continebat præcepta quædam moralia, vt patet Exod. 20. Non occides, non furtum facies. —

¶Concluſio reſponſiua ad quęſitum contenta in principio, eſt talis. Lex vetus continebat quædam præcepta moralia, hanc concluſionem probat; primò exemplariter, ſecundò ratione ibi. Et hoc rationabiliter. Exemplariter, quia in Exodo ponitur, non occides, non furtum facies; ſed iſta ſunt moralia, quia de actibus humanis malis non hendis, mores enim ſunt actus humani. Conſequenter cum dicit.

¶ Et hoc rationabiliter, nam ſicut intentio principalis legis humanæ eſt, vt faciat amicitiam hominũ adinuicem ita intentio Diuinæ legis eſt, vt conſtituat principaliter amicitiam hominis ad Deum. Cum autem ſimilitudo ſit ratio amoris ſecundum illud. Eccleſiaſt. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi, impoſſibile eſt eſſe amicitiam hominis ad Deum qui eſt optimus, niſi homines efficiantur boni, vnde dicitur. Leuit. 19. Sancti eritis quoniam ego Sanctus ſum. —

¶Ratione probat concluſionem. Circa quam primò præmittit quoddam fundamentum rationis; ſecundò ex hoc arguit ad propoſitum, ibi. Bonitas autem &c. Fundamentum eſt tale. In veteri lege debuerunt præcipi ea per quæ homo efficitur bonus, vel conſequitur bonitatẽ; probatur, ſicut intentio principalis &c. vt in littera, ſed impoſſibile eſt eſſe &c. vt dicit littera; ergo de intentione legis eſt præcipere per quæ homo fit bonus, quod D.S. hic intendit. Maior relinquitur nota. Minor probatur, quia ſimilitudo eſt cauſa amoris, ſed Deus eſt optimus; igitur impoſſibile eſt &c. Et cõfirmatur iſta minor, per id qd dr. Leui. 19. Deinde ibi.

Bonitas

¶ Bonitas autem hominis eſt virtus quæ facit bonum habentem, & ideo opportuit præcepta legis veteris etiã de actibus virtutũ dari, & hęc ſunt moralia legis p̃cepta.

¶ Subſumit ſub illo fundamento (formando rationẽ pro concluſione) ſic. Oportuit præcepta legis veteris eſſe de actibus virtutum, ſed hæc ſunt moralia præcepta; ergo concluſio vera, quòd erant ponenda moralia &c. Maior probatur aſſumendo fundamentum prædictum pro maiori. Vetus lex continet præcepta quædam, per quæ homo fit bonus, ſed bonitas hominis eſt virtus quæ facit bonum habentem; ergo maior vera. Minor iſta patet ex ſupradictis. Minor principalis quoque ex dictis in principio huius articuli patet.

ET confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd lex vetus diſtinguitur a lege naturę non tanquàm ab eo omnino aliena; ſed tanquàm ei aliquid ſuperaddens. Sicut enim gratia preſupponit naturam, ita oportet, quòd lex Diuina preſupponat legem naturalem.

¶ Maior conceditur. Sed dico, quòd eſt multiplex modus diſtinctionis, vnus eſt diſperatorum, & poſitiuè diſtinctorum, ſicut duę ſpecies ex ęquo genus diuidentes, & ſe non includẽtes. Alius eſt modus diſtinguendi ſm habere, & non habere; puta quando vnum aliud includit, & aliquid ſuperaddit. Et de illis modis diſtinguendi dictum fuit ſupra q. 72. art. 4. Dico ergo, quòd lex vetus diſtinguitur a lege naturæ; non ſicut aliquod alienum, & diſparatum, & primo modo; ſed ſecundo modo, quia videlicet vetus lex includebat legem naturalem, & aliquid ſuperaddebat, ſicut homo diſtinguitur ab animali. Ad minorem conceditur, quòd moralia pertinebant ad legem naturæ tanquàm ſibi propria, & ſola moralia pertinebant ad legem naturæ; tamen etiam pertinẽt ad legem veterem, ſicut ex lege naturæ accepta, & cum eis etiam alia ad legem veterem pertinebant; ſicut & ſupra dictum fuit, q̃ in lege humana aſſumuntur aliqua ex lege naturæ, a qua habent vigorem. Sic in propoſito; Ergo &c. verum, non ſola pertinent ad legem veterem. Et ſecundò non pertinent ad legem veterem quaſi per eam vigorem habentia, ſed a ratione naturali, tamen accommodantur ex lege naturæ, & explicantur in lege veteri.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd legi Diuinę conueniens erat, vt non ſolùm prouideret homini in his ad quę ratio non poteſt, ſed etiam in his circa quę contingit rationem hominis impediri; ratio autem hominis circa præcepta moralia quantum ad ipſa communiſſima præcepta legis naturę non poterat errare in vniuerſali, ſed tamen propter conſuetudinem peccandi obſcurabatur in particularibus agendis. Circa alia verò præcepta moralia quę ſunt quaſi concluſiones deductę ex communibus principijs legis naturę, multorum ratio oberrabat, ita vt quædam quę ſunt ſecundum ſe mala, ratio multorum licita iudicaret; vnde oportuit cõtra vtrunq; defectum homini ſubueniri per auctoritatem legis Diuinę; ſic etiam inter credenda nobis proponuntur non ſolùm ea ad quæ ratio attingere non poteſt, vt Deũ eſſe trinum, ſed etiam ad quę ratio recta pertingere poteſt, vt Deum eſſe vnum, ad excludendum rationis humanę errorem, qui accidebat in multis.

¶ Ad maiorem, ſi intelligitur, quòd ibi debuit ſubuenire lex Diuina vbi humana ratio deficit, vel impediri poteſt, & deficere, ſiue ſint naturaliter cognoſcibilia, vel ſupernaturaliter, conceditur maior. Si verò intelligitur maior vbi deficit ratio humana, i. in qua ratio naturalis non poteſt, ſcilicet circa ſupernaturalia; negatur, ſi intelligitur, quòd ſolum in his; & eam negat Doc. S. prima parte quæſt. 1. art. 1. & 2. 2. q. 2. art. 4. & primo contra genti. c. 4 vbi & eam falſam oſtendit multis rationibus, quas relinquo diligenti ſtudenti, non enim ſolùm ſupernaturalia, ſed & naturalia per Diuinam reuelationem ſuſcipienda erant. Ad minorem dico, quòd & ſi ſufficere poſſit, poteſt tamen etiam deficere, & impediri; primò quidem poteſt deficere, & impediri non in vniuerſalibus principijs, ſed in eorum applicatione ad particulares electiones, vt patuit ſupra q. 94. art. 6. Dico ſecundò, quòd ratio naturalis poteſt deficere in concluſionibus quæ ſunt legis naturæ, ita quòd contrarium eorum approbet, ſic quòd lex naturæ non eſt nota apud homines, vt patuit ſupra de latrocinio, & aliis; quare negatur conſequentia, quia & per reuelationem Diuinam, & auctoritatem oportebat homini in naturaliter cognoſcibilibus ſubuenire, ne videlicet in applicatione ad particularia eligibilia deficeret homo, nec etiã in cõcluſionibus legis naturę.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut Aug. probat in libro de ſpiritu, & littera, * etiam littera legis quantum ad præcepta moralia occidere dicitur occaſionaliter, inquantum ſcilicet præcipit quod bonum eſt, non præbens auxilium gratiæ adimplendum.

*Aug. c. 24. tom. 3.

¶ Huius argumenti materia tangetur infra. q. 100. art. 12. ex intentione. Ideo nunc breuiter dico ad maiorem, quòd dicitur occidens ad ſenſum ſupra habitum. q. 98. artic. 1. ad ſecundum, quia occidit occaſionaliter, quia concupiſcentia augetur, & præuaricatio aggrauatur. Minor negatur occaſionaliter loquendo, quia & moralia præcepta non exhibebant gratiam adiutricem; ſed bonum oſtendebant, & malum prohibebant. Ad probationem minoris dico, quòd intelligitur, in ipſis viuificaſti me, ſcilicet mediante fide venturi. Secundò viuificaſti me, quia ſeruans ea non incurrebat mortem, & pœnam tranſgreſſoribus debitam. Tertiò viuificaſti vita virtuoſa, virtute acquiſita, ideſt executione vitæ. Sed non intelligitur, quòd per ea quis acciperet vitam gratæ. Vnde Nicolaus de Lyra ſic exponit, per eorum meditationem præſeruando me a peccati morte.

Vtrum lex vetus contineat præcepta ceremonialia præter moralia.

E

Infra art. 4. & 5. cor. & q. 101. art. 1. co. & q. 103. art. 3. co. & ad 3. q. 104. artic. 4. Et 2. 2. q. 122. art. 1. ad 2. Et quol. 2. art. 1. co & quol. 4. art. 13 co.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non contineat præcepta ceremonialia præter moralia. Omnis enim lex quæ hominibus datur eſt directiua humanorum actuum; actus autem humani morales dicuntur, vt ſupra dictum eſt; * ergo videtur, quòd in lege veteri hominibus data, non debeant contineri niſi præcepta moralia.

¶ 2 Præt. præcepta quæ dicuntur ceremonialia videntur ad Diuinum cultum pertinere; ſed Diuinus cultus eſt actus virtutis, ſcilicet religionis, quæ vt Tullius dicit in ſua rhetorica, * Diuinæ naturæ cultum ceremoniamque affert; cum igitur præcepta moralia ſint de actibus virtutum, vt dictum eſt, * videtur, quòd præcepta ceremonialia non ſint diſtinguenda a moralibus.

*q. 1. art. 3.

* Tullius lib. 2. de inuen. in fol. 4. ante fin. lib.

¶ 3 Præt. præcepta ceremonialia eſſe videntur quæ figuratiuè aliquid ſignificant; ſed ſicut Aug. dicit in 2. de doctrina Chriſtiana. * Verba inter homines obtinuerũt principatum ſignificandi; ergo nulla neceſſitas fuit, ut in lege continerentur præcepta ceremonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

*arti. præc.

*Aug. li. 2. c. 3. & 14. de trinit. c. 5. a med. tom. 3.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur. Deut. 14. Decem verba ſcripſit in duabus tabulis lapideis, mihiq̃ iniunxit in illo tempore, vt docerem vos ceremonias, & iudicia quæ facere debeatis; ſed decem præcepta legis ſunt moralia; ergo præter præcepta moralia, ſunt etiam alia præcepta ceremonialia.

¶ Hic D. S. inquirit aliam differentiam præceptorum veteris legis, quæ pertinet ad præcepta ceremonialia.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * lex Diuina principaliter inſtituitur ad ordinandum homines ad Deum; lex autem humana principaliter ad ordinandum homines adinuicem, & ideo leges humanæ non curauerunt aliquid inſtituere de cultu Diuino, niſi in ordine ad bonum commune hominum; & propter hoc etiam multa confinxerunt circa res Diuinas ſecundum quòd videbatur eis expediens ad informandos mores hominum; ſicut patet in ritu Gentilium; ſed lex Diuina econuerſo homines adinuicem ordinauit ſecundum quòd conueniebat ordini qui eſt in Deum quem principaliter intendebat.

*Art. præc.

¶ D. S. reſponder ad quæſitum tali concluſione. Illa præcepta quæ in lege ad cultum pertinent, ſpecialiter ceremonialia dicuntur. Ex qua concluſione habetur formaliter reſponſio ad quæſitum affirmatiuè, quòd lex vetus continuit, & debuit continere ceremonialia præter moralia; probatur, lex Diuina econtrario ad legem humanam homines ad inuicem ordinauit, ſecundum quòd conueniebat ordini qui eſt in Deum quem principaliter intendebat; ſed homo ordinatur in Deum, non ſolùm per interiores actus mentis qui ſunt credere, ſperare &c. ſed etiam per quędam exteriora opera, quibus homo Diuinam ſeruitutẽ profitetur, quæ dicuntur ad Diuinum cultũ pertinere (Supplet) igitur de talibus exterioribus operibus quibus homo proteſtatur Diui-

Digitized by Google

nam ſeruitutem, debuerunt dari præcepta in lege veteri, quæ eſt Diuina, ſed talia præcepta dicuntur cerimonialia; igitur cõcluſio & reſponſio vera. Huius rationis D.S. primò deducit maiorem; ſecundò minorem, ibi. Ordinatur autem &c. tertiò ſubſumptam cum ipſa concluſione in fine, ibi. Qui quidem cultus &c. Maior ergo declaratur a principio per differentiam legis Diuinæ, & humanæ, quia humana principaliter ordinat homines ad inuicem, Vnde & ſi aliquid de Deo ordinet, hoc fit propter bonum cõe hominũ. E contra autem eſt de lege Diuina, cuius pars eſt lex vetus.

¶ Ordinatur autem homo in Deum non ſolum per interiores actus mentis quæ ſunt credere, ſperare, & amare; ſed etiam per quædam exteriora opera, quibus homo Diuinam ſeruitutem profitetur; & iſta opera dicuntur ad cultum Dei pertinere.

¶ Ponit minorem primam, quam D.S. hic nõ probat; ſed eam declarat 2.2.q.85.art.1 quia ex naturali ratione præcedit, q̃ homo quibuſdam ſenſibilibus rebus vtatur, offerens ea in ſignum debitæ ſubiectionis, & honoris &c. Vide ibidem. Deinde ibi.

¶ Qui quidem cultus ceremonia vocatur, quaſi munera. i. dona cereris quæ dicebatur Dea frugũ, vt quidã dicũt, eo q̃ primò ex frugibus oblationes Deo offerebãtur, ſiue vt maximus. Valerius refert, * nomen ceremoniæ introductum eſt ad ſignificãdum cultum Diuinum apud Latinos a quodam oppido iuxta Romã quod Cere vocabatur, eo quòd Roma capta a Gallis illuc ſacra Romanorum oblata ſunt, & reuerendiſſimè habita. Sic igitur illa præcepta quæ in lege pertinent ad cultum Dei, ſpecialiter Cerimonialia dicuntur.

*Lib. 1. c. 1. parũ a medi. in tit. de L. Furio Bibaculo.

¶ Subiungit minorem ſecundam ſubſumptam, quæ probatur, ibi. Et aſſumitur maior ex dictis. Talia præcepta dantur de exterioribus operibus quæ pertinent ad Diuinum cultum. i. ſunt Diuinus cultus, ſed Diuinus cultus dicitur ceremonia; igitur & huiuſmodi præcepta dicuntur, & denominãtur a materia circa quam, cerimonialia, quia videlicet ſunt circa cerimoniam, ideſt cultum. Maior patet ex dictis. Minor declaratur in textu a principio, quia cultus conſiſtit præſertim in muneribus, & ſacrificijs, vt patet ſecunda ſecundæ, vbi iam dicitur autem ceremonia quaſi munera Deę cęreris &c. Secundò, quia hoc nomen introductum eſt ſm alios a Cere oppido, vbi cultus habitus fuit Romanorum &c. nota, quòd ſicut moralia præcepta denominantur ex materia circa quam ſunt, videlicet a moribus, ita & ceremonialia denominantur ex materia circa quam, videlicet a ceremonia, ideſt oblatione munerum, & cultu Diuino, qui maximè conſiſtebat in oblationibus, & ſacrificijs, loquendo de cultu exteriori; & ergo dicuntur ceremonialia a cultu Diuino.

ARGVM. in contrarium fundatur in auctoritate Deut. 4. quæ refertur ſententialiter. Et vult, quòd ſuper decem verba, ideſt decem præcepta decalogi quæ Deus, (.ſ. in perſona Angeli repręſentantis Deum immediatè dedit) mandauit, & ceremonias per Moyſen &c. ſed præcepta decalogi ſunt moralia; igitur ſuper moralia continebat ceremonialia, & ſic firmat concluſionem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd humani actus ſe extendunt etiam ad cultum Diuinum; & ideo etiam de his continet præcepta lex vetus hominibus data.

¶ Maior conceditur, ſed dico circa ipſam, quòd actus humani ſunt multiplices, quidam interiores, quidam exteriores, quidam de dictamine rationis naturalis, quidam ſolùm de iure Diuino poſitiuo. Ad minorem dico, quòd actus humani dicuntur morales, ſed non ſolùm, immo & aliqui. ſ. exteriores, qui ſunt ſolùm de iure Diuino poſitiuo dicũtur ceremoniales; ita quòd actus humani ſiue interiores, ſiue exteriores qui ſunt de dictamine rationis naturalis dicuntur morales. Sed exteriores quibus homo profitetur ſuam ſubiectionem ex determinatione Diuina, dicuntur ceremoniæ; ita quòd ceremoniæ diſtinguuntur a moralibus ex parte principij, & ex parte materiæ. Et nota, quòd quamuis cultus Diuinus in communi ſit de lege naturæ, tamen talis cultus determinatus, eſt ex inſtitutione Diuina, & diſtinguitur a moralibus; quare negatur conſequentia, quia eſto omnia moralia ſint actus humani, non tamen conuertitur, ſcilicet omnes humani actus ſunt morales, vt hic loquimur de moribus. Nota tamen, quòd videtur poſſe dici, quòd ſi morales accipiantur communiter, pro omni actu humano voluntario etiam imperato, & exteriori, ſic cerimoniæ eſſent morales. Si autem morales actus capiantur appropriatè pro his actibus tantùm, qui ſunt de dictamine rationis naturalis, & circa materiam de ſe rationalem ex natura actus, tunc ceremoniæ non ſunt actus morales. In præſenti autem materia loquimur de moralibus actibus appropriatè. Et poteſt hoc fundari infra q. 102. art. 1. ad tertium.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * præcepta legis naturæ cõia ſunt, & indigent determinatione. Determinantur autem, & per legem humanam, & per legem Diuinam; & ſicut ipſę determinationes quæ fiunt per legem humanam, non dicũtur eſſe de lege naturæ, ſed de iure poſitiuo, ita ipſe determinationes præceptorũ legis naturæ, quæ fiunt per legẽ Diuinã, diſtinguuntur a præceptis moralibus quæ pertinent ad legẽ naturæ, colere ergo Deũ cum ſit actus virtutis, pertinet ad præceptum morale, ſed determinatio huius præcepti, ſ. colatur talibus hoſtijs, & talibus muneribus, hoc pertinet ad præcepta cerimonialia, & ideo præcepta cerimonialia diſtinguuntur a præceptis moralibus.

*q 94. ar. 4.

¶ Ad maiorem dico, quòd præcepta ceremonialia pertinent ad cultum Diuinum determinatum ex inſtitutione Diuina, & non præcipiunt cultum Diuinum in communi, ſed talibus hoſtijs, & tali tempore &c. Ad minorem diſtinguo, dico enim, quòd cultus Diuinus indeterminatè eſt actus virtutis, & legis naturæ, per conſequens. Sed ſi intelligitur de cultu Diuino determinato; negatur minor. Dico enim, quòd ſicut præcepta communia legis naturæ determinãtur per legem humanam, & illæ determinationes non ſunt de lege naturæ. Sic determinatio legis naturæ quæ fit per ius Diuinum poſitiuum, non eſt de lege naturæ, & talis determinatio eſt præceptum ceremoniale. Ad Tullium dico, quòd loquitur, religio affert ceremoniam, & cultum, ſed indeterminatè, & relinquit rationi hominis, & voluntati, vt habet D.S. 2.2.q.81. art. 2. ad tertium, vbi & refert hanc auctoritatem Tullij. Sicut enim malefactores punire eſt de lege naturali, & ſignificare cõceptum ſuum; ſed iſto modo punire, vel ſignificare eſt de lege humana, & ex voluntate, vel placito; ita offerre Deo, & colere Deum eſt legis naturæ; ſed iſto modo colere eſt legis Diuinæ poſitiuæ, & ſic ſunt præcepta ceremonialia de cultu Dei. Vltra. Cum igitur &c. dico, quòd præcepta moralia ſunt de actibus virtutum, vt ſic, abſque determinatione ſecundum dictamen rationis naturalis. Sed ceremonialia præcepta ſunt de actibus virtutum determinatis ex ordinatione Diuina, ita quòd oportet tali modo fieri, & non aliter; quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ſicut Diony. dicit, primo ca. ce. Hierarchię. * Diuina hominibus manifeſtari non pñt niſi ſub aliquibus ſimilitudinibus ſenſibilibus, ipſę autem ſimilitudines magis mouent animũ q̃n non ſolùm verbo exprimuntur, ſed etiam ſenſui offeruntur; & ideo Diuina tradũtur ſcripturis non ſolùm per ſimilitudines verbo expreſſas, ſicut patet in metaphoricis locutionibus; ſed etiam per ſimilitudines rerum quæ vſui proponuntur, quod pertinet ad præcepta cerimonialia.

*Dion. c. 1. poſt med. illius.

¶ Maior conceditur, & infra cum de ceremonialibus agetur oſtendetur quid vnumquodq; ceremonialium figuratiuè ſignificauerit. Ad minorem dico, quòd quidem verum eſt, quòd verba obtinent principatum quantum ad vniuerſalitatem ſignificandi. Nam vt Auguſt. ibidem habet, quia poſſunt ſignificare quæcunq; animo concipiuntur, ſed tamen non omni modo ſignificant, nec ſignificatio verborum ita mouet ſicut ſignificatio rerum, & factorum ſenſibilium quæ offeruntur viſui; quare negatur conſequentia, quia Diuina debuerunt offerri, & repræſentari hominibus per ſimilitudines verbales, & reales. Et ideo ſcriptura Diuina tradit ſimilitudines verbales in Metaphoricis locutionibus, & reales in præceptis ceremonialibus, de quorũ ſignificatione inf. q. 102. ſicut immolatio Agni Paſchalis quæ erat quoddã Sacramentum, & cerimoniale, repręſentabat immolationẽ Chriſti in Paſſione &c.

Vtrum in lege veteri præter præcepta moralia, & ceremonialia, ſint aliqua præcepta iudicialia.

D Infra ar. 3. co. & q. 101. art. 1. co. & q. 103. ar. 2. co. & q. 104. ar. 1. Et 2. 2. q. 87. art. 1. co. & q. 122. art. 1. ad 2. Et 3. contra cap. 131. Et quol. 2. art. 3. co. & quo li. 4 ar. 1. co. * Aug. li. 6. c. 2. & li. 19. c. 17. & lib. 10. c. 2. to. 6. * eſt Gloſ. Caiſiod. in hunc locũ.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd præter præcepta moralia, & cerimonialia, non ſint aliqua præcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Aug. contra Fauſtum, * quòd in lege veteri ſunt præcepta vitę agendę, & præcepta vitæ ſignificandæ; ſed præcepta vitę agendę ſunt moralia; præcepta autem vitę ſignificandę ſunt cerimonialia; ergo præter hęc duo gña præceptorũ non ſunt ponenda in lege, alia præcepta iudicialia.

¶ 2 Præt. ſuper illud Pſal. A iudicijs tuis non declinaui, dicit Glo.* i. ab his quę conſtituiſti regulam viuendi; ſed regula viuendi pertinet ad præcepta moralia; ergo præcepta iudicialia non ſunt diſtinguenda a moralibus.

¶ 3 Præt. iudicium videtur eſſe actus iuſtitię, ſecundum

Digitized by Google

dum illud Pſal. Quoad vſque iuſtitia conuertatur in iudicium; ſed actus iuſtitię, ſicut & actus cęterarũ virtutũ pertinet ad prȩcepta moralia; ergo prȩcepta moralia includũt in ſe iudicialia, & ſic non debent ab eis diſtingui.

¶ Sed contra eſt, quod dr Deut. 6. Hæc ſunt prȩcepta, & ceremonia atq; iudicia; prȩcepta autem anthonomaſticè dicuntur moralia; ergo prȩter prȩcepta moralia, & cerimonialia, ſunt etiam Iudicialia.

¶ Hic Doc. San. inquirit de tertia differentia præceptorum, quę dicuntur iudicialia.

*Arti. 2. ¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * ad legem Diuinam pertinet, vt ordinet homines adinuicem, & ad Deum; vtrunque autem horum in communi quidem pertinet ad dictamen legis naturę ad quod referuntur moralia prȩcepta; ſed oportet, quòd determinetur vtrunq; per legem Diuinam, vel humanam; quia principia naturaliter nota ſunt communia tam in ſpeculatiuis, quàm in actiuis. * Sicut igitur determinatio communis prȩcepti de cultu Diuino fit per prȩcepta ceremonialia, ſic & determinatio communis prȩcepti de iuſtitia obſeruanda inter homines, determinatur per prȩcepta iudicialia.

*Art. 2. ad 2.

¶ D. S. in hoc corpore, primò deducit quandam concluſionem fundamentalem. Ex qua immediatè infert concluſionem reſpon. ibi. Et ſecundum hoc &c. quam tertiò probat auctoritate, ibi. Vnde cum Apoſtolus &c. Concluſio fundamentalis eſt, ſicut determinatio communis prȩcepti de cultu Diuino, (quod ſ. eſt legis naturę) fit per prȩcepta ceremonialia, ſic & determinatio communis &c. vt in fine huius litterę, probatur a principio, quia ad legem Diuinam pertinet, vt ordinet homines ad inuicem, ſ. ẽm iuſtitiam, & ad Deum ſ. ſecundum cultum diuinum, ſed vtrunque in cõmuni eſt de lege naturę, & pertinet ad prȩcepta moralia, ſed oportet, quòd vtrunque determinetur ſ. prȩceptum de cultu Diuino, & de iuſtitia inter homines obſeruanda; igitur ſequitur concluſio. Iſta minor quo ad ſecundam partem patet, quia prȩcepta communia ſunt naturaliter quidem nota, ſed in particulari non, vt patuit art. 2. ad ſecundum, ideo indigent determinatione in particulari, ne homines errent. Et ergo ſecunda pars minoris vera, ꝙ oportet ponere determinationes, & per conſequens ſicut ceremonialia, ita & iudicialia. Nota, quòd ſicut ceremonialia dicuntur a ceremonia, i. cultu Diuino, ita iudicialia dicuntur a iudicio ſiue exequutione iuſtitiæ. Quare bene ſequitur, ꝙ ſi determinatio cultus, ideſt prȩcepta determinantia cultum, denominantur a cultu Diuino, quòd etiam determinantia iuſtitiam, denominentur a iuſtitia. Et ergo dicit D. S. in hac concluſione. Sic igitur &c. Et innuit iſta concluſio quidditatem, & neceſſitatem iudicialiũ prȩceptorum, quia ſunt prȩcepta inſtitię in particulari obſeruandæ ad ſenſum infra dicendum q. 104. art. 1. ad primum, & ſunt neceſſaria, quia determinatio iuſtitię in particulari non eſt naturaliter nota ſicut iuſtitia in communi &c.

¶ Et ſecundum hoc oportet tria prȩcepta legis veteris ponere, ſcilicet moralia quę ſunt de dictamine legis naturę, ceremonialia quę ſunt determinationes cultus Diuini, & iudicialia quę ſunt determinationes iuſtitię inter homines obſeruandę.

¶ Infert ex prȩcedenti concluſione prȩambulari concluſionem reſponſuam talem. Oportet tria, (ſcilicet in genere) prȩcepta veteris legis ponere &c. vt eſt littera. Et interſerit D. S. explicationem quid nominis horũ prȩceptorum ẽm ꝙ tactum fuit in principio corporis, probatur ex prȩcedenti. Sicut determinatio &c. igitur cõcluſio vera. Antecedes fuit cõcluſio prȩambularis. Tenet conſequentia de ſe, quia ſi ſunt cõia de lege naturę, & duplicia determinãtia ipſa, ſ. ceremonialia, & iudicialia, bene ſequitur, quòd tria ſunt prȩcepta veteris legis &c. Deinde cum dicit.

¶ Vnde cum Apoſtolus Rom. 7. diciſſet, quòd lex eſt ſancta, ſubiungit, quòd mãdatum eſt iuſtum, & bonum, & ſanctum; iuſtum quidem quantum ad iudicialia; ſanctum quantum ad cerimonialia; nam ſanctum dicitur, quod eſt Deo dedicatum; bonum ideſt honeſtum quantum ad moralia.

¶ Probat concluſionem reſpon. auctoritate Apoſtoli, de qua auctoritate etiam ſupra habitum eſt. q. 98 art. 1. argumento in contrarium. Et habetur ex illa auctoritate, quòd tria ſunt prȩcepta legis ſanctæ; igitur concluſio vera &c. Ex quibus omnibus hr concluſio reſpõſiua formaliter, quòd ſunt aliqua prȩcepta iudicialia præter moralia, & ceremonialia, patet ex dictis; quia lex vetus ordinat ad Deum, & ad homines in communi quidem ẽm moralia, ſed præter iſta oportet ponere determinationes, & quo ad Deum, & quo ad homines, ſcilicet ſicut cerimonialia ſunt determinationes ad Deum, ita & iudicialia ad homines, ſed ceremonialia ponuntur, vt patuit; igitur & iudicialia &c.

ARGVMENTVM in contrarium directè probat concluſionem reſponſ. quòd ſcilicet tria ſunt præcepta, & inter ea ponuntur ceremonialia; igitur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd tam prȩcepta moralia, quàm etiam iudicialia pertinent ad directionem vitæ humanę; & ideo vtraque continentur ſub vno membro illorum quę ponit Auguſt. ſcilicet ſub prȩceptis vitę agendę.

¶ Ad maiorem, quòd eſt auctoritas Aug. Dico, quòd ſub præceptis vitę agendę continet duo. ſ. moralia, & iudicialia, quia & ipſa pertinẽt ad directionem vitę in ordine ad alium, proximũ. ſ. vt patebit infra q. 104. & cum hoc non ſunt principaliter figuratiua ſicut ceremonialia, vt patebit etiam ibidem. Ad minorem dico, ꝙ ſunt moralia, ſed non tantùm, ſed etiam iudicialia ſunt de vita. ſ. ſecunda. i. operationibus humanis agendis in particulari, & in ordine ad proximum, & tñ moralia ſunt de agendis ex obligatione rationis naturalis. Iudicialia autem ex ſola inſtitutione Diuina; negatur autem cõſequentia, inquantum conſequẽs innuit iudicialia ab illis duobus generibus quæ Aug. ponit, eſſe excluſa.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd iudicium ſignificat executionem iuſtitię quę quidem eſt ſecundum applicationẽ rationis ad aliqua particularia determinatè, vnde præcepta iudicialia communicant in aliquo cum moralibus, inquantum. ſ. a ratione deriuantur, & in aliquo cũ cerimonialibus, inquantum. ſ. ſunt quædam determinationes communium præceptorum, & ideo qñq; ſub iudicijs comprehenduntur prȩcepta iudicialia, & moralia; ſicut dicitur Deut. 5. Audi Iſrael cerimonias atque iudicia. Quandoque verò iudicialia, & ceremonialia; ſicut dicitur Leuit. 18. Facietis iudicia mea, & præcepta mea ſeruabitis, vbi præcepta ad moralia referuntur, iudicia verò ad iudicialia, & ceremonialia.

¶ Ad maiorem dico, quòd iudicia ibi important etiam moralia, quia iudicialia habent aliquam conuenientiam cum moralibus, quia & à ratione deriuantur; eſto non ex ſola ratione vim obligandi habeant, ſed ex inſtitutione; & in ſecundo cõueniunt cum ceremonialibus. Ad minorem dico, quòd principaliter pertinet regula viuendi, & maximè in ſeipſo ad moralia, tamen iudicia non ſolùm dicunt moralia, ſed propter conuenientiam cum iudicijs. Negatur ergo cõſequentia; ſed ſequitur, ꝙ propter aliquã cõuenientiam, qñq; ſub vno nomine comprehenduntur iudicialia, & moralia; ſicut etiam nomine iudicij comprehenduntur quandoque ceremonialia, & iudicialia, vt patet in ſolutione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus iuſtitiæ in generali pertinet ad præcepta moralia; ſed determinatio eius in ſpeciali pertinet ad præcepta iudicialia.

¶ Maior conceditur, & intelligitur Pſal. hæreditatem ſuã Deus non derelinquet, quoad vſque iuſtitia. ſ. Diuina, conuertatur. i. ponatur in iudicium. i. executionem, & actum iuſtitiæ in extremo iudicio. Ad minorem dicitur, ſicut ad ſecundum prædictis arguitur, quòd actus iuſtitiæ in communi, vel generali abſque determinatione ſpeciali, & actus iuſtitiæ ſecundum obligationem naturalis rationis, pertinet ad præcepta moralia, ſed actus iuſtitiæ determinatus eſt de iure poſitiuo humano, vel Diuino; ſicut dictum eſt de punitione malefactorum. Sed negatur conſequentia, quòd includant, ſed ſunt determinationes ſuperadditę; non habentes vim ex moralibus præceptis, ſed ſolùm ex lege poſitiua. Sed iuxta ſupradicta excitãtur ex principijs legis naturæ, & ea præſupponunt, & vt dictum eſt ad ſecundum, aliquo modo a rõne deriuantur, ſed valdè remotè; nec ex ea habent vim obligandi.

Vtrum lex vetus contineat aliqua alia præcepta præter moralia, iudicialia, & cerimonialia.

AD quintum ſic proceditur. Vr, ꝙ aliqua alia præcepta contineantur in lege veteri præter moralia, iudicialia, & cerimonialia. Iudicialia enim prȩcepta pertinent ad actum iuſtitiæ quæ eſt hominis ad hominem, cerimonialia verò pertinent ad actum religionis qua Deus colitur; ſed præter has ſunt multę alię virtutes, ſcilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & aliæ plures, vt ſupra dictum eſt; * ergo præter prædicta oportet plura alia in lege veteri contineri.

E

S. ſupra ar. 4. cu Et quol. 2 art. 8. cor. Et Gal. 5. Le. 1. c. 2. & Hebr. 7. Le. 1. c. 2.

*q. 60. ar. 5.

¶ 2 Præt. Deut. 11. dicitur. Ama dñm Deũ tuum, & obſerua eius præcepta, & cerimonias, & iudicia atque

mandata, ſed præcepta pertinent ad moralia, vt dictum eſt, * ergo præter moralia, iudicialia, & cerimonialia, adhuc alia continentur in lege quæ dicuntur mandata.

* art. 4. in arg. oppo. & 2 ſecundum.

¶ 3 Præt. Deut. 6. dr. Cuſtodi præcepta dñi Dei tui, & teſtimonia, & cerimonias quas tibi præcepi; ergo præter omnia præcepta adhuc in lege teſtimonia cõtinẽtur.

¶ 4 Præt. in Pſal. dicitur. In ęternum non obliuiſcar * Gloſ. in textum. ibi. iuſtificationes tuas. Glo. i. * legem; ergo præcepta legis veteris non ſolùm ſunt moralia, cerimonialia, & iudicialia; ſed etiam iuſtificationes.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur. Deut. 6. Hæc ſunt præcepta, & cerimonię, atque iudicia quæ mandauit dominus Deus vobis, & hæc ponuntur in principio legis; ergo omnia præcepta legis ſub his comprẽhenduntur.

¶ Hic D. S inquirit de quibuſdam annexis, ad dicta tria præcepta, & quærit an ſint quædã alia præter iſta, nam hic tractatus eſt de diuerſitate, & diſtinctione præceptorum. Et quærit virtualiter, an diuiſio per prædicta tria præcepta ſit ſufficiens. Et ſecundò virtualiter quærit, an vetus lex nihil aliud contineat niſi præcepta. Vnde D. S. iſta omnia determinat in hoc articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in lege ponuntur aliqua tanquam præcepta, aliqua verò tanquàm ad præceptorum impletionem ordinata. Præcepta quidem ſunt de his quæ ſunt agenda.

¶ D. S. in hoc corpore duo facit principaliter; primò deducit aliquas concluſiones partiales præambulares; ſecundò ex ipſis infert concluſionem reſponſiuam per modũ corollarij, ibi. Ex quibus omnibus &c. Circa primum, primò præmittit aliqua præſupoſita; ſecundò ex eis deducit duas cõcluſiones præambulares, ibi. Ad quorũ impletionẽ &c. Supponit ergo primò, q̃ in lege aliqua ponuntur tanq̃ præcepta, aliqua verò tanq̃ ad præceptorũ impletionẽ ordinata; ſecundò ſupponit, q̃ præcepta ſunt de his quę per nos ſunt agenda. Et relinquuntur iſta ſuppoſita nota, & patent ex ſupradictis. q. 92. art. 2. Conſequenter cum dicit.

¶ Ad quorum impletionem ex duobus homo inducitur. ſ. ex auctoritate præcipientis, & ex vtilitate impletionis, quæ quidem eſt cõſecutio alicuius boni vtilis, delectabilis, vel honeſti aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædam quę auctoritatẽ Dei præcipientis indicarent; ſicut illud Deut. 5. Audi Iſrael dominus Deus tuus vnus eſt, & illud. Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum, & terram, & huiuſmodi dicuntur teſtimonia.

¶ Deducit ſecundum præcedentia ſuppoſita duas concluſiones præambulares. Circa quod tria facit; primò deducit primam concluſionem præambularem; ex ſecunda parte primi ſuppoſiti ſm differentiam eorum quæ ordinantur ad præceptorum impletionem; ſecundò ſecundam cõcluſionem, ex ſecundo ſuppoſito ſm differentiam eorum quæ ſunt præcepta, ibi. Ipſa autem &c. tertiò aſſignat ex ſuperabundanti aliam differentiam eorum quæ dicta ſunt, ibi. Quamuis etiam &c. Quo ad primũ intendit talem concluſionem primam. In lege ponuntur teſtimonia, & iuſtificationes præter præcepta. Huius concluſionis D. S. probat, primò primam partem; ſecundò ſecundam, ibi. Oportuit etiam &c. Quo ad primã partem arguitur ſic, oportuit in veteri lege proponi &c. vt in littera, ſed inducentia auctoritatem Dei præcipientis dicuntur teſtimonia; igitur in lege ponuntur teſtimonia præter præcepta. Maior probatur, ad impletionem præceptorum homo ex duobus inducit; igitur oportuit in veteri lege &c. antecedẽs & conſequentia patent. Minor principalis patet, quia teſtificatur de Dei auctoritate, & ponit D. S. duas auctoritates de teſtimonio. Conſequenter ibi.

¶ Opportuit etiam, quòd in lege proponerentur quędam præmia obſeruantium legem, & pœnę tranſgredientium, vt patet Deut. 28. Si audieris vocem domini tui faciet te excellentiorem cunctis gentibus &c. huiuſmodi dicuntur iuſtificationes, ſecundum quòd Deus aliquos iuſtè punit, vel præmiat.

¶ Probat ſecundam partem concluſionis primæ ſic, oportuit in lege proponi quædam præmia obſeruantium legem, & pœnas tranſgredientium, ſed proponentia præmia, & pœnas dicuntur iuſtificationes; ergo in lege ponuntur iuſtificationes præter præcepta. Maior probatur ex antecedente priori. Ad impletionem præceptorum &c. ergo maior vera, conſequentia clara; minor etiam patet, quia præcepta iuſtam pœnam, vel iuſtum præmium promittunt, vel comminantur &c. Nota autem, quòd ex hac concluſione clarè ſequitur ſecunda pars concluſionis reſponſiuę poſitę in fine, quòd videlicet in lege ponantur quædam alia quàm præcepta prædicta in titulo quæſtionis. Deinde cum dicit.

¶ Ipſa autem agenda ſub præcepto non cadunt, niſi inquantum habent aliquam debiti rationem.

¶ Proſequitur aliud ſuppoſitum. ſ. q̃ præcepta ſunt de his quæ ſunt agenda. Secundum qđ, intendit talem concluſionẽ præambularem ſecundã. Et parte agendorũ ponuntur in lege præcepta moralia, mandata, ceremonialia, & iudicialia præcepta, probatur concluſio: ipſa agenda ſub præcepto non cadunt niſi inquantum habent debiti rationem, ſed ratio debiti variatur quadrupliciter, & ſm vnum modum debiti, (ſcilicet rationis naturalis, & moralis ſine quo non poteſt eſſe ordo virtutis,) accipiuntur præcepta moralia. Secundum autem alium modum debiti moralis quo aliqua non ſunt præciſè debita, ſed propter melius, accipiuntur mandata. Secundum autem alium modum debiti, ſcilicet legalis, & ex determinatione legis in rebus humanis, accipiuntur iudicialia, ſed in Diuinis ceremonialia; igitur concluſio iſta vera; huius rationis D. S. primò ponit maiorem, ſecundò deducit minorem, ibi. Eſt autem &c. maior ergo relinquitur nota ex art. 1. præced. quæſt.

¶ Eſt autem duplex debitum, vnum quidem ſm regulam rõnis, aliud autem ſm regulam legis determinãtis, ſicut Philoſophus in 8. Ethic. * diſtinguit duplex iuſtum ſcilicet morale, & legale. Debitum autem morale eſt duplex, dictat enim ratio aliquid faciendum, vel tanquam neceſſarium ſine quo non poteſt eſſe ordo virtutis, vel tanq̃ vtile ad hoc, q̃ ordo virtutis melius conſeruetur.

* Athi. c. 7. tom. 1.

¶ Deducit minorem præmiſſam. Circa quam primò præmittit, quoddam notabile diſtinctiuum; ſecundò ex hoc manifeſtat minorem, ibi. Et ſm hæc &c. Diſtinguit ergo, quòd duplex eſt debitum, quia vnum eſt ſm regulam rationis, aliud ſm regulam legis determinantis Et eſt eadem diſtinctioni Philoſophi, vbi ponit debitum morale, & legale. Et ſecundum D. S. 1. 2. q. 80. art. vnico. Legale debitum eſt, ad quod reddendum aliquis lege aſtringitur. Morale autem eſt, quod quis debet ex honeſtate virtutis, nec competit iſti debito ciuilis obligatio per quam quædam neceſſitas inducitur. Et intellige de neceſſitate coactionis exterioris. Et tamen eſt in aliquo neceſſitas honeſtatis. Subdiuidit autem debitum morale in duo debita, vt in littera. Tunc ibi.

¶ Et ſm hæc quædam moralium præciſè præcipiũtur, vel prohibentur in lege; ſicut non occides; non furtum facies, & hæc proprie dicuntur præcepta. Quædam verò præcipiuntur, vel prohibentur, non quaſi præciſè debita, ſed propter melius, & iſta poſſunt dici mandata, quia quandam inductionem habent, & perſuaſionem ſicut illud. Exo. 20. Si pignus acceperis veſtimentum a proximo tuo, ante ſolis occaſum reddas ei, & aliqua ſimilia, vnde Hierony. * dicit, quòd in præceptis eſt iuſtitia; in mandatis verò charitas; debitum autem ex determinatione legis. In rebus quidem humanis pertinet ad iudicialia, in rebus autem Diuinis ad cerimonialia.

* Hieron. in Phem. ſuper Marcum à medio reperies in Glo. Ordin.

¶ Manifeſtat minorem prædictam ſecundum omnes partes ex præcedenti diſtinctione, quia ſecundum vnũ modum prædictum accipiuntur præcepta moralia, vt in littera. Quo ad ſecundum debiti moralis (ſcilicet, quòd quædam præcipiũtur, vel prohibentur non quaſi debita, ſed propter melius) ſumuntur mandata. Et declarat diſtinctionem mandatorum a præceptis. Et puto ex hac diſtinctione inoleuiſſe conſuetudinem, qua communiter in ordine noſtro in confirmationibus priorum obſeruatur, vt cum cõfirmator velit aliquem ligare ſub peccato mortali, & per obedientiam, & ſumma auctoritate, ſcribat, vel dicat, præcipio tibi. Cum verò non ita artare velit, ſed inducere, vt ex fraterno affectu, & amore onus ſubeat, ſcribit ſibi per modum mandati, quamuis vt D. Antoninus habet. 2. par. tit. 4. c. 2. §. 3. In ſcriptura ſacra plerũq; vnum pro alio ponatur, vide ibidem. Conſequenter D. S. declarat alias duas partes minoris, præmittens ſecundum membrum diuiſionis, ſcilicet debitum ex determinatione legis. Et hoc quoq; ſubdiſtinguit, quia vnũ eſt in rebus humanis, i. actionibus, & cõmutationib. & paſſionibus hominũ ad inuicẽ, & hoc determinat in p̃ceptis iudicialibus. Aliud autẽ eſt in rebus Diuinis. i. cultũ Diuinũ cõcernentibus, & tale debitũ eſt p̃ceptorum ceremonialiũ.

¶ Quamuis etiam ea, quæ pertinent ad pœnam, vel præmia dici poſſint teſtimonia, inquantum ſunt proteſtationes quædã Diuinæ iuſtitiæ; omnia verò præcepta legis poſſunt dici iuſtificationes, inquantum ſunt quædam executiones legalis iuſtitiæ.

¶ Aſſignat aliam rationem diſtinguendi, & differentiam prædictorum ex ſuperabundanti; & primò teſtimoniorum, & iuſtificationum; ſecundò mandatorum, & præceptorum, ibi. Poſſunt etiam &c. Quo ad primum illa eſt differentia, quòd teſtimonia ſunt

ſunt quæ pertinent ad pœnam, vel præmia quæ proteſtantur Diuinam iuſtitiam, ſed omnia alia præcepta dicuntur iuſtificationes.

¶Poſſunt etiam aliter mandata a præceptis diſtingui, vt præcepta dicantur quæ Deus per ſeipſum iuſſit, mandata autem quæ per alios mandauit, vt ipſum nomen ſonare videtur.

¶Ponit alium modum diſtinguendi mandata a præceptis ex ſignificatione huius nominis mandatum, vt patet clarè in littera.

¶Ex quibus omnibus apparet, quòd omnia legis præcepta continentur ſub moralibus, ceremonialibus, & iudicialibus. Alia verò non habent rationem præceptorum, ſed ordinantur ad præceptorum obſeruationem, vt dictum eſt. *

* In hoc corpore.

¶Hic D.S. in calce corporis ex prædictis omnibus infert concluſionem reſponſiuam per modum corollarij, ſic. Omnia legis præcepta continentur ſub moralibus, ceremonialibus, & iudicialibus. Alia verò (ſcilicet contenta in lege) non habent rationem præceptorum, ſed ordinantur ad præceptorum obſeruationem. Et per hoc habetur reſponſio formalis negatiua ad quæſitum, quòd non habentur alia præcepta, ſed quædam alia; prima pars patet ex ſecunda concluſione præambulari, quia præcepta ſunt de agendis ſub ratione debiti, ſcilicet ſimpliciter; ſed illa ratio debiti inuenitur tantùm in moralibus iudicialibus, & ceremonialibus, vt patuit; igitur &c. ſecunda pars patet ex prima concluſione præambulari, quia vel alia ſunt teſtimonia, vel iuſtificationes, vel etiam mandata, ſed iſta ordinantur ad præceptorum obſeruationem, præſertim teſtimonia, & iuſtificationes, igitur ſecunda pars vera.

ARGVM. in contrarium eſt pro prima parte concluſionis reſpon. ſcilicet ℘ non ponantur alia præcepta præter tria dicta, cum quo ſtat, quòd ponantur quædam alia quæ inducunt ad præceptorum obſeruationem, vt dicit ſecunda pars concluſionis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſola iuſtitia inter alias virtutes importat rationem debiti, & ideo moralia intantum ſunt lege determinabilia, inquantũ pertinent ad iuſtitiam; cuius etiam quædam pars eſt religio, vt Tullius dicit, * vnde iuſtum legale non poteſt eſſe aliquod præter ceremonialia, & iudicialia præcepta. Ad alia patet reſponſio per ea quæ dicta ſunt.

*Tull. li.2. de inuent. fol.4. ante finem lib.

¶Ad maiorem dico, quòd & actus religionis præcipiuntur ſub ratione iuſtitiæ, ita quòd quicquid lege præcipitur, præcipitur ſub ratione iuſti, licet lex naturalis præcipiat actus virtutum etiã ſub propria ratione. Sed lex poſitiua, quæcũque præcipit, præcipit ſub ratione iuſti, humana quidem ſub ratione iuſti propriè dicti in ordine ad alium, ſiue particularem, ſiue bonum commune. Lex autem Diuina præcipitur ſub ratione iuſti etiam metaphorici, qđ eſt hominis ad ſeipſum, & ad Deum, & hæc patebunt in q. ſeq. Et dico ſecundò particularius ad ſecundam partem maioris, ℘ ceremonialia pertinent, & præcipiunt actum religionis; non niſi ſub ratione iuſtitiæ, quia & ipſa religio eſt pars iuſtitiæ, ſ. potentialis, vt declaratur 2.2.q.80. quia eius eſt reddere debitũ aliquale Deo; & ergo actus religionis cadũt ſub ceremonialibus, vt debiti ſunt, & iuſti, & non ſub ratione virtutis, vt ſic. Minor conceditur, ſed dico, quòd nulla virtus cadit ſub præcepto legis poſitiuæ, niſi ſub ratione iuſtitiæ, quare negatur conſequentia; quia omnes alię virtutes, vel virtutum actus cadunt ſub præceptis, vt iuſti aliquo modo; vel ergo in ordine ad hominem, & ſic cadũt ſub iudicialibus, vel in ordine ad Deũ, & ſic ſub ceremonialibus. Quare nõ oportet eſſe alia præcepta legis poſitiua, & lege propria; moralia cm præſertim communiſſima non ponuntur in lege poſitiua; ſed habentur ex lege naturæ. Nota autem, quòd iuſtum legale, eſt quod præcipitur ex lege poſitiua, & in propoſito, quod determinatur per legem poſitiuam Diuinam; illa autem non determinat niſi vt iuſtum; & ergo ſecundum diuerſitatem iuſti, eſt diuerſitas præceptorum legis diuinæ. Et quia hoc eſt duplex. ſ. ad Deum, & ad hominem; igitur eſt duplex præceptum, ita tamen, ℘ ſub homine, vt ordinatur per legem Diuinam, intelligitur non ſolùm homo ſuppoſito diſtinctus, ſed etiam homo ſm ſeipſum ordinatur per Diuinam legem ſub ratione tñ iuſti, etiam per virtutes circa proprias paſſiones exiſtentes inquantum iuſtum eſt, vt inferiora hominis. ſ. ſenſualitas ſuperioribus ſrõm ſubdantur, vel inquantum iuſtum eſt, vt homo obediat Deo per quaſcunque virtutes. Et hæc D.S. innuit in ſolutione, quia iuſtum legale non eſt aliud quàm iudiciale, & ceremoniale, quod iudiciale ordinat hominẽ ad homines ex inſtitutione Diuina. Vnde præcepta temperantiæ fortitudinis &c. non ſunt alia a præceptis iudicialibus, quia temperantia præcipitur, vt iuſtum, & debitum hominis ad ſeipſum, vel ad Deum, & per conſequens cadit ſub præcepto iudiciali, vel ceremoniali. Et nota verbum D.S. (& ideo moralia intantũ ſunt lege determinabilia &c) quia moralia in cõi, & ſm ſe ſunt legis naturæ, & per conſequens virtutes, & eorum actus; ſed determinatio eorũ cadit ſub lege in ordine quidẽ ad Deũ in præceptis ceremonialibus, in ordine autẽ ad hominẽ in iudicialib. vt patet ar. 3. & 4.

¶Maior placet, quòd ita dicatur. Dico autem, quòd mandata accipiuntur dupliciter. Vno modo ſecundum primum modum dicendi poſitum in art. tunc dico, ℘ mandata realiter diſtinguũtur a præceptis tanq̃ de non neceſſarijs ad ſeruandum ordinem virtutis, præcepta autem ſunt de neceſſarijs, & per conſequens habent diſtincta præcepta, & diſtinguuntur. Secundo modo capiuntur præcepta iuxta ſecundũ modum dicendi, & tunc non realiter diſtinguuntur mandata a præceptis in cõi, licet a præceptis a Deo immediatè datis diſtinguantur. Minor conceditur in propoſito maioris; ergo &c. verum ſecundum primum modum loquẽdi de mandatis, ℘ ponantur quædam alia, ſed non alia præcepta.

¶ Secundò dico iuxta ſecundum modum, ℘ continentur mandata, ſed non diſtinguuntur realiter a præceptis in cõi, quia ſunt etiã præcepta, ſed per alios, & non immediatè a Deo; vnde iuxta illum modum dicendi oportet dicere, quòd præceptum in communi eſt cõe ad præceptum a Deo immediatè datum, & ad præceptum datum per alios quod vocatur mandatum, & ſic præcepta decalogo ſuperaddita, quæ dedit Deus per Moyſen, & Aaron, ſunt mandata, de quibus infra q. ſeq. art. 11. Et dicit D.S. patere ſolutionem huius, & ſequentium per ea quæ ſunt dicta in corpore, de duplici modo accipiendi mandata.

¶ Ad tertium, conſequens conceditur, iuxta duos modos loquendi de teſtimonijs, quia vel ſunt quæ importãt auctoritatem præcipientis, vel quæ proteſtantur Diuinã iuſtitiam in pœnis comminatis, vel promiſſionis præmijs Et probat hæc rõ ſecundã partem concluſionis, ℘ continentur alia, ſed non alia præcepta; oĩa em̃ præcepta cõtinentur ſub triplici debito, & ita ſunt tria in gñe.

¶Ad quartum, antecedens conceditur, ſed negatur conſequentia; primò ſm primum modum dicẽdi de iuſtificationibus, quòd præcepta legis non contineantur ſub tribus; ſed ſi conſequẽs diceret, ergo non omnia quæ ſunt in lege continentur ſub tribus præceptis, conceditur, ſed quia dicit, ergo præcepta &c. ideo negatur; ſecundò dicitur iuxta ſecundum modum dicendi etiã negando conſequentiam, quia argumentum ſupponit, quòd iuſtificationis ſint alia præcepta ab iſtis tribus, quod negatur, quia ſunt ipſa præcepta, vt patuit &c. Et ſolutiones horum trium argumentorum habentur ex corpore articuli intellecto, ideo dicit D.S. ad alia, ſcilicet tria vltima argumenta, patet reſponſio per ea quæ dicta ſunt, ſcilicet in corpore articuli.

Vtrum lex vetus debuit inducere ad obſeruantiam præceptorum, per temporales promiſſiones, & comminationes.

F

Supra q.91. ar.5.col.Et inf. q.107. arti.1.ad 2. Et 3.diſt.4. art.2.to. & articu.4.Et Roman. 8. Lec.3 co.2. & c.10.col. 2.Et 2.Cor. 11 Lec.6.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd lex vetus non debuit inducere ad obſeruãtiam præceptorum per temporales promiſſiones, & comminationes. Intentio enim legis Diuinæ eſt, vt homines Deo ſubdantur per timorem, & amorem, vnde dicitur Deut. 10. Et nunc Iſrael quid dominus tuus petit a te, niſi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius, & diligas eum; ſed cupiditas rerum temporalium abducit a Deo. Dicit enim Aug. in lib. 83. quæſtionum, * ℘ venenum charitatis eſt cupiditas; ergo promiſſiones, & comminationes temporales videntur contrariari intentioni legislatoris, quod facile facit legem reprobabilem, vt patet per Philoſophum in 2. Polit. *

*Aug.q.36. non procul à principio tom.4.

*Ariſt. c.2. à medio tom.5.

¶ 2 Præt. lex Diuina eſt excellentior quàm lex humana, videmus autem in ſcientijs, quòd quantò aliqua eſt altior tantò per altiora media procedit; ergo cum lex humana præcedat ad inducendum homines per tẽporales comminationes, & promiſſiones, lex Diuina non debuit ex his procedere, ſed per aliqua maiora.

¶ 3 Præt. id non poteſt eſſe præmium iuſtitiæ, vel pœnę culpę quod ęqualiter euenit, & bonis, & malis; ſed ſicut dicitur Eccl. 9. Vniuerſa temporalia ęquè eueniunt iuſto, & impio, bono, & malo, mundo, & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti; ergo temporalia bona, vel mala non conuenienter ponuntur, vt pœnę, vel præmia mandatorum legis Diuinæ.

¶Sed cõtra eſt, qđ dr̃ Eſa. 1. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis, ℘ ſi nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis; gladius deuorabit vos.

¶ Iſta eſt ſecunda pars quæſtionis huius, in qua D.S. poſtquàm quæſiuit de diuerſitate præceptorum, hic quærit de inducentibus ad horum præceptorum obſeruantiam, quia & art. præcedenti,

dictum eſt, quòd præter præcepta contineantur aliqua inducentia in legis obſeruationem. Eſt igitur quæſtio, quæ ſuerunt illa inducentia, an ſpiritualia, vel temporalia terrena.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut in ſcientijs ſpeculatiuis inducuntur homines ad aſſentiendum cõcluſionibus per media ſyllogiſtica; ita etiam in quibuslibet legibus homines inducuntur ab obſeruãtias præceptorum per pœnas, & præmia; videmus autem in ſcientijs ſpeculatiuis, quòd media proponuntur auditori ſm eius conditionem; vnde ſicut oportet ordinatè in ſcientijs procedere, vt ex notioribus diſciplina incipiat, ita etiam oportet eum qui vult inducere hominem ad obſeruantiam præceptorum, vt ex illis eum mouere incipiat quę ſunt in eius effectu; ſicut pueri prouocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munuſculis. ——

¶ Concluſio reſponſiua quæſito, talis ponitur a D.S. Legi veteri conueniebat, vt per temporalia manuduceret homines ad Deũ. Et habetur per hoc reſponſio ad quæſitum affirmatiua, quòd ſic probatur concluſio, oportet eum qui vult inducere hominem ad obſeruantiam præceptorum, vt ex illis &c. vt in littera, ſed bona temporalia erant in affectu illius populi cui lex dabatur, ſcilicet vt conſequenda, & mala comminata, vt fugienda; igitur per illa conueniebat veterem legem inducere &c. Huius rationis D.S. ponit, & probat maiorem; ſecundò probat minorem, ibi. Dictum eſt &c. tertiò ſubiungit concluſionem interferendo minoremipſam, ibi. Vnde legi &c. Maior ergo probatur ratione fundata in ſimili de ſcientijs ſpeculatiuis, clarè in littera. Confirmatur etiam exemplariter de pueris. Conſequenter cum dicit.

*q.98.ar.1. & 2 ad 1. & ar.3.

¶ Dictum eſt autem ſupra, * quòd lex vetus diſponebat ad Chriſtum ſicut imperfectum ad perfectum; vnde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectionẽ quæ erat futura p Chriſtũ; & iõ populus ille cõparatur puero ſub pedagogo exiſtenti, vt patet Gal. 3.

¶ Deduxit minorem dictam ſic. Lex vetus data fuit populo imperfecto, in comparatione ad perfectionem, quæ erat futura per Chriſtum; ſed perfectorum eſt, quòd temporalia bona contẽnãt, & ſpiritualibus inhęreant, imperfectorum verò, quòd bona temporalia deſiderent, in ordine tamen ad Deum, quales fuerunt quibus lex data fuit; peruerſorum autem eſt, quòd in bonis temporalibus finem conſtituant; igitur minor vera, quòd in affectu iſtius populi temporalia erant. Huius rationis D.S. oſtendit primò maiorem; ſecundò minorem, ibi. Perfectio autem &c. Maiorẽ D.S. oſtendit ex ſupra dictis, quia lex vetus diſponebat ad Chriſtum ſicut imperfectum; igitur ſequitur maior; quia lex imperfecta datur populo imperfecto, & intelligit, vt in plurib. quia eſto aliqui eſſent perfecti, non tamen plures; ſecundo probat illã maiorẽ ex Apoſtolo, qui populũ illũ comparat puero &c. Cõſequenter ibi.

¶ Perfectio autem hominis eſt, vt cõtemptis tpalibus ſpiritualibus inhęreat, vt patet per illud quod Apoſtolus dicit Phil. 3. Quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea quæ priora ſunt me extendo, quicunque ergo perfecti ſumus hæc ſentiamus, imperfectorum autem eſt, ꝙ temporalia bona deſiderent, in ordine tamen ad Deũ; peruerſorum autem eſt, ꝙ in tpalibus bonis finẽ conſtituãt.

¶ Subiungit minorem prædictã pro minore principali. Cuius primam partem probat per Apoſtolum, alias duas partes reliquit notas. Nota autem pro ſecunda parte D.S. 2.2.q.27.art.3. vbi determinat, quòd Deus poteſt propter aliud diligi, (ſi propter) dicat diſpoſitionẽ in genere cauſæ materialis; quia ſcilicet aliquid diſponit nos ad dilectionem Dei puta beneficia accepta; quãmuis poſtquàm tam amare incepimus, non propter illa beneficia amamus, ſed propter virtutem, & bonitatem Dei, & ſic ergo beneficia ſuſcepta, & præmia ſperata, & pœnæ vitandæ inducunt imperfectos ad amorem Dei in genere cauſæ materialis; non ꝙ propter temporalia tanquàm propter finem Deũ diligant, quia hoc eſſet peruerſitatis, & frui vtendis, & vti fruendis; ſed per temporalia diſponuntur, & alliciuntur, vt Deum diligant, & mandata eius obſeruent propter Deum tanquàm finem. ſed peruerſi obſeruant propter temporalia tanquàm propter finem Deũ diligant, quia hoc eſſet peruerſitatis, & frui vtendis, & vti fruendis; ſed per temporalia diſponuntur, & alliciuntur, vt Deum diligant, & mandata eius obſeruent propter Deum tanquàm finem. ſed peruerſi obſeruant propter temporalia tanquàm propter finem. Et hoc vult D.S. in iſtis duabus partibus minoris. Sic videmus, & apud nos, ꝙ quis per beneficia alliciatur, vt alterum diligat propter ſeipſum, vnde & ſupra dictum fuit q.9.art.7. quòd ſpecies eſt cauſa amoris; patet igitur, quòd bona temporalia a Deo promiſſa habuerunt ſe in genere cauſæ materialis non finalis; ſed ſpiritualia in temporalibus implicitè promiſſa, habuerunt ſe in genere cauſæ finalis, vt enim habet D.S. 2.2.q.32. art.3. ad ſecundum. Bonum ſpirituale intentum, non minuit meritum, ſicut bonum temporale. Et ſic Scot. in 3. diſt. 26. nõ omnis comparatio obiecti voluntatis ad bonum, eſt comparatio vſus, ſed ſolùm quando cõparatur tanquàm minus bonum ad maius bonum obtinendum. Si autem comparetur, vt ipſum aliud bonum habeatur tanquam a maiori minus; non eſt alli comparatio liberalitatis, & ſic poteſt quis bonum infinitum comparare ad bonum ſuum, ita quòd velit, quòd ſit ſibi bonum abſque inordinatione voluntatis. Vnde fuerunt iſtę promiſſiones temporalium bonorum, ſicut præſentiæ ſacerdotum, propter quas vadens non committit ſymoniam. Vide quodlibet octauo artic. 11.

¶ Vnde legi veteri conueniebat, vt per temporalia, quæ erant in affectu hominum imperfectorum, manuduceret homines in Deum. ——

¶ Infert concluſionem iam probatam cum minore principali. Et nota verbum concluſionis cum dicit, manuduceret, quia cum obſeruantiam præceptorum præſertim in gratia facta non poſſit ſufficienter præmiari per bona temporalia, ideo non erant præmium, ſed ſolùm manuductio, & incitamenta multitudinis ad obſeruantiam legis, ita quòd per huiuſmodi promiſſiones reddebantur beneuoli, & ideo dicit D.S. manuduceret; videmus enim, & nunc quia aliqui amantes ſenſibilia per promiſſionem modici commodi efficiuntur prompti. Vide etiam de mate. præſentis artículi D.S. in 3. diſt. vlt. art. vlt. vbi ponit rationes; quare ſpirituales promiſſiones non potuerũt fieri iſti populo; tamẽ quia bona ęterna non poterant eis ſtatim exhiberi, tum vt ex his quæ cognoſcebant aſſuefierent maiora ſperare; tum vt & affectus a temporalibus ad ęterna manuduceretur.

ET confirmatur concluſio argumento in contrarium. Circa illam auctoritatem allegatam in hoc argu. dicit Nico. de Lyra, ꝙ per hoc etiam intelliguntur alia bona ſpiritualia, quæ in talibus promiſſis ſunt principaliter intellecta, quia præmium non debet eſſe minus bonum quàm meritum, ſed maius; bona autem temporalia ſunt minora bona q̃ opera virtutum, verumtamen vt dictum eſt, & D.S. habet in tertio, promiſſiones temporales non ponuntur in lege quaſi præmia virtutum, ſed tanquàm incitamenta quædam ad virtutem. Et præterea qui facit propter retributionem temporalem non eſt perfectè virtuoſus, ſicut & qui vitat malum timore pœnę principaliter, & ideo licet præmium perfectę virtutis non ſit bonum temporale, tamen incitamentum ad virtutem imperfectam, eſt temporale bonum, licet non finis &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cupiditas qua homo conſtituit finem in temporalibus bonis eſt charitatis venenum, ſed conſecutio temporalium bonorum quæ homo deſiderat in ordine ad Deum, eſt quædam via inducens imperfectos ad Dei amorem, ſecundum illud Pſal. Confitebitur tibi cum benefeceris illi. ——

¶ Maior conceditur, minor diſtinguitur. Dico. n. ꝙ cupiditas temporalium, vt in eis cõſtituitur finis, abducit a Deo, ſed ſic non fuerunt promiſſa temporalia. Cupiditas autem temporalium in ordine ad Deum non abducit, ſed adducit. Et ita Deus promiſit, vt per hęc traherentur ad Deum, quia voluit, vt obſeruarent mandata ſua, & obedirent ſibi, & per conſequens inducerentur in eius amorem. Sicut videmus, ꝙ homines dicunt, quare non obedieremus Deo cum tãta bona nobis facit? Ad Auguſt. dicitur, ꝙ primo modo cupiditas eſt venenũ charitatis, non ſecundo modo, immo eſt diſpoſitio ad charitatẽ, vt dictũ fuit; quare negatur cõſequẽtia.

¶ Ad ſecundum ergo dicendum, quòd lex humana inducit homines ex temporalibus præmijs, vel pœnis per homines inducendis; lex verò Diuina ex præmijs, vel pœnis exhibendis per Deum, & in hoc procedit per media altiora. ——

¶ Ad illam; ergo cum lex &c. Dico ꝙ lex humana procedit ex temporalibus &c. ſed per homines inferendis. Et conceditur, ꝙ lex Diuina non debet procedere ex his eodem modo, ſed altiori, quia vt ſunt per Deum inferenda, & vt implicitè contineat ſpiritualia bona, & ęterna; maius autem eſt præmiari, vel puniri a Deo quàm ab homine; & ergo procedit ex altioribus mediis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ſic patet hiſtorias veteris teſtamenti reuoluenti, communis ſtatus populi ſemper ſub lege in proſperitate fuit quàm diu legem obſeruabant, & ſtatim declinantes a præceptis legis Diuinę in multas aduerſitates incidebant; ſed aliquæ perſonę particulares etiam iuſtitiam legis obſeruantes in aliquas aduerſitates incidebant, vel quia iam erant ſpirituales effecti, vt per hoc magis ab affectu temporalium abſtraherentur, & eorum virtus probata redderetur; aut quia opera legis exterius implentes cor totum habebant in temporalibus defixum, & a Deo elongatum, ſecundum quòd dicitur. Eſa. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè eſt a me. ——

¶ Maior

¶ Maior vera, vt ſic, dico tamen iuxta ſupra habita q. 87. arti. 7. ad 2. quòd bonis interdum accidunt aduerſitates temporales ſed alio fine, quàm malis, ſimiliter bona diuerſimodè accidunt, vt ibidem patuit. Ad minorem dico, quòd aliquando alicui bono accidunt mala ſed alio fine, quàm malo. Dico ſecundò ad propoſitũ negando, quòd iſti populo vt in pluribus acciderit malum dum obſeruauit legem; ſed ſolùm cum ab obſeruãtia legis diſceſſit; & ſi alicui particulari bono acciderit malum, hoc fuit quia iam nõ erat de imperfectis; ſed perfectis, vt abſtraheretur ab affectu temporalium; quia non eſt Dei optimorum corda emollire donationibus temporalibus, vt Diony. habet. Et ſecundò, ſi aliquis incidit in mala obſeruans legem, hoc fuit, quia tantùm exterius impleuit; ſed non corde. Diximus autem, quòd temporales promiſſiones promiſſæ erant, vt inducerent in Deum, & ergo qui defixi fuerunt in temporalibus, & peruerſi, his promiſſionibus illæ non debebãtur, quare negatur conſequentia; quia obſeruãtibus legem communiter dabantur bona temporalia, dummodo corde obſeruarent, & non eſſent defixi in temporalibus, & peruerſi &c.

Quæſt. Centeſima.

De præceptis moralibus veteris legis.

G DEinde conſiderandum eſt de ſingulis generibus præceptorum veteris legis. Et primò de præceptis moralibus. Secundò de ceremonialibus. Tertiò de iudicialibus. Circa primum quæruntur. 12. Primò, Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis ſint de lege naturæ. Secundò, Vtrum præcepta moralia veteris legis ſint de actibus omnium virtutum. Tertiò, Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. Quartò, de diſtinctione præceptorum decalogi. Quintò, de numero eorum. Sextò, de ordine. Septimò, de modo tradendi ipſa. Octauò, Vtrum ſint diſpenſabilia. Nonò, Vtrum modus obſeruandi virtutem cadat ſub præcepto. Decimò, Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto. Vndecimò, de diſtinctione aliorum præceptorum moralium. Duodecimò, Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificent.

¶ Poſtquam inueſtigata eſt diſtinctio præceptorum veteris legis in generali, hic agitur de ſingulis differentijs horum præceptorum in ſpeciali; patet autem ordo, quia communis conſideratio prior eſt. Et diuiditur iſta conſideratio in tres partes principales; quia primò agitur de moralibus, ſecundò de ceremonialibus in q. ſequenti, tertiò de iudicialibus in quæſt. 104. patet etiam ordo; quia moralia priora ſunt, & aliæ determinationes moralium; ideo &c. Circa primum, primò agitur de natura, & diſtinctione præceptorum moralium, ſecundò de effectu ipſorum, arti. vlt. Circa primũ, primò fit, quod dictum eſt, ſecundò determinantur quædam dubia incidentia in ar. 9. Circa primum, primò inquiritur natura, & conditio præceptorum moralium, ſecundò inquiritur diſtinctio eorum artic. 3. Circa primum, primò fit, quod dictum eſt ſecundò determinatur quoddam corollarium, ex dictis in ar. 2.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris ſint de lege naturæ.

Sup. q. 49. arti. 3. ad ſecundum & ar. 1. corp. & inf. q. 104. ar. vltimo. Et Matth. 5. ca. 19.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ. Dicit enim * Eccle. 15. Addidit illis diſciplinam, & lege vitæ hæreditauit illos; ſed diſciplina diuiditur contra legem naturæ, eo quòd lex naturalis non addiſcitur, ſed ex naturali inſtinctu habetur; ergo non omnia præcepta moralia ſunt de lege naturæ.

* Eccle. 15.

¶ 2 Præt. Lex Diuina perfectior eſt, quàm lex humana; ſed lex humana ſupaddidit aliqua ad bonos mores pertinentia his, quæ ſunt de lege naturæ, quod patet ex hoc, quòd lex naturę eſt eadem apud omnes, huiuſmodi autem morum inſtituta ſunt diuerſa apud diuerſos; ergo multò fortius Diuina lex aliqua ad bonos mores pertinentia debuit addere ſupra legem naturæ.

¶ 3 Præt. Sicut ratio naturalis inducit ad aliquos bonos mores, ita & fides; vnde etiam dicitur * ad Gal. 5. q fides per dilectionem operatur; ſed fides non continetur ſub lege naturæ; quia ea, quæ ſunt fidei ſunt ſupra rationem naturalem; ergo non omnia præcepta moralia legis Diuinæ pertinent ad legem naturæ.

* Gal. 5.

¶ Sed contra eſt, quod dicit Apoſtolus * Rom. 2. quòd gentes, quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, quod oportet intelligi de his, quæ pertinẽt ad bonos mores; ergo omnia moralia præcepta legis ſunt de lege naturæ.

* Rom. 2.

¶ Hic primò Doct. Sanct. inquirit de natura, & conditione moralium, an uidelicet ſint de lege naturæ.

¶ Nota autem, quòd eſſe de lege naturæ eſt eſſe rationi naturali cognitum, quod uidelicet ratio naturalis dicat eſſe faciẽdum, vel dimittendum conſentiendo ſibi, & ipſum approbãdo, vel diſſentiendo reprobando. Quærit ergo an moralia ſint de lege naturæ, eſt quærere, an ratio naturalis per ſyndereſim ea approbet tanquàm recta, & vera, huiuſmodi præceptis ex naturali inclinatione aſſentiendo; & non quærit Doct. Sanct. tantũ de præceptis decalogi, ſed uniuerſaliter quærit de præceptis moralibus de quibus infra ar. 11. ex intentione, quia quædam ſunt præcepta legis naturæ communiora, & magis manifeſta, præceptis decalogi; quædã verò ſuperadduntur eis, & non ſunt adeo manifeſta, & ſunt moralia; quia ex ipſo dictamine rationis naturalis efficaciam habẽt etiam ſi nulla lege ſtatuerentur.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd præcepta moralia a ceremonialibus, & iudicialibus ſunt diſtincta. Moralia enim ſunt de illis, quæ ſecundùm ſe ad bonos mores pertinent.

¶ In corpore Doct. Sanct. duo facit, primò deducit quaſdam cõcluſiones fundamentales, ſecundò eaſdem reſumit per eas probãdo concluſionem reſpondiuam, ibi Sic igitur &c. Circa primum præmittit tres concluſiones, ſecundum ibi. Cum autem &c. tertiã ibi. Sicut autem &c. Prima eſt, moralia ſunt de his, quæ pertinent ad bonos mores, probatur; quia per hoc moralia ab alijs præceptis diſtinguuntur, quia uidelicet ſunt de illis, quæ pertinent ad bonos mores, ideſt actus humanos. 1. conformes rectę rationi, quę recta ratio iudicat eſſe faciendos, etiam ſi nulla alia lege præciperentur. Secus de ceremonialibus, & iudicialibus &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Cum autem humani mores dicantur in ordine ad rationem, quòd eſt proprium principium humanorum actuum; illi mores dicuntur boni, qui rationi congruũt, mali autem, qui a ratione diſcordant.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem præambularem iſtam. Illi mores dicuntur boni, qui cõueniunt rationi, probatur; quia humani mores dicuntur in ordine ad rationem, quæ eſt &c. ut in litera ſigitur &c. Antecedens patuit ſupra ſæpius, tenet conſequentia, vnumquodque dicitur bonum, ſi conuenit ſuo per ſe bono principio &c.

¶ Et nota, quòd ratio eſt per ſe principium humanorum actuũ, & recta ratio humanorum bonorum, cui ſi congruant actus, dicẽtur boni mores. Vnde de tali ratione debet Doct. Sanct. intelligi. Mali enim dicuntur; quia diſcordant a ratione recta, quæ iuxta Doct. Sanct. in de Malo q. 2. eſt qua eſt conformis legi æternæ, & talis anthonomaticè dicitur ratio &c.

¶ Sicut autem omne iudicium rationis ſpeculatiuę procedit a naturali cognitione primorum principiorũ, ita etiam omne iudicium rationis practicę procedit ex quibuſdam principijs naturaliter cognitis, vt ſupra dictum eſt. * Ex quibus diuerſimodè procedi poteſt ad iudicandum de diuerſis. Quædam enim ſunt in humanis actibus adeo explicita, quòd ſtatim cum modica conſideratione poſſunt approbari, vel reprobari per illa communia, & prima principia. Quædam verò ſunt ad quorum iudicium requiritur multa cõſideratio diuerſarum circunſtantiarum, quas conſiderare diligenter non eſt cuiuslibet, ſed ſapientum; ſicut conſiderare particulares concluſiones ſcientiarum nõ pertinet ad omnes, ſed ad ſolos philoſophos. Quædam verò ſunt ad quæ diiudicãda indiget homo adiuuari per inſtructionem Diuinam; ſicut eſt circa credenda.

* q. 6. ar. 1. & 2. 4. & 6.

¶ Deducit tertiam concluſionem talem. Omne iudicium rationis humanæ aliqualiter a naturali ratione derivatur; probatur, ſicut eſt de ratione ſpeculatiua ita de ratione practica; ſed omne iudicium rationis ſpeculatiuę procedit a naturali cognitione primorum principiorum; ergo omne iudiciũ rationis practicę procedit ex quibuſdam naturaliter cognitis, ex quibus diuerſimodè procedi poteſt ad iudicandum de diuerſis; igitur concluſio vera. Maior nota, ſimiliter minor; quia omnis cognitio certa naturalis fundatur in primis principijs ſpeculatiuis, & patuit ſup. q. 93. ar. 2. illa illata concluſio patuit etiam ſupra q. 94. ar. 1. & 2. 4. & 6. quia õmnia iudicia practica fundantur ſuper iſto principio, bonum eſt faciendum,

ciendum, malum dimittendum; & intelligitur iſtud illatum diſtributione accommodata; quia omne iudicium rationis practicę fundatur in primis principijs naturaliter notis, præter iudiciũ quod habetur ſecundùm ſeipſa, per ipſa autem iudicatur de alijs. Vnde Doct. Sanct. conſequenter exponit, quare dixit, ex quibus procedit ad iudicandũ de diuerſis diuerſimodè, & habetur per hoc quare dixit in concluſione iſta (aliqualiter) & vult, quòd aliqua iudicat nõ ex primis principijs naturaliter cognitis in humanis actibus agendis, & moralibus, quæ ſunt adeo explicita, quòd homo, non indiget exteriori inductione, vel inſtructione; ſed ex principijs naturaliter cognitis practicis ſtatim iudicat ea eſſe facienda, & bona. Sicut ſecundùm Scotum in 3. diſt. 37. ſunt præſertim præcepta decalogi primæ tabulæ, vt Deum eſſe colendum, Deum nõ eſſe contemnendum, & ſecundùm Doct. San. ſtatim etiam aliqua de præceptis ſecundæ tabulæ, vt patebit. Quædam verò ſunt, quæ ideo ex principijs naturaliter cognitis iudicat eſſe facienda, & bona, etiam ſi non eſſent ex aliqua lege poſitiua præcepta, & p hoc de lege naturæ: ſed ratio naturalis, non ita facilè, & immediatè videt bonitatem, & veritatem illorum actuum ex principijs, ſed indiget conſideratione, & inquiſitione diſcurſiua, ad conſiderandũ multas circunſtantias. Et ergo ſapientes iſta conſiderant, & ſimplices, non niſi ex diſciplina ſapientum. Sicut habetur ſatis exemplum apud Sco. ſupra de diuiſione poſſeſſionum, quæ per inquiſitionem rationis inuenitur valde ualere pro pace ciuium, licet nõ euidenter ſequatur ex primis principijs, ſed remotè radicatur in ipſis; ſicut & ipſe dicit de omnibus præceptis ſecundæ tabulæ, quæ tamen non dicit eſſe de lege naturæ primo modo, quaſi ſtatim habentia euidẽtiam ex principijs naturaliter. Quædam verò ſunt iudicanda ex primis principijs, ſed valde remotè, quia uidelicet rõ iudicat ea eſſe bona, & conformia principijs naturalibus, ſed nõ niſi mediante inſtruct.one ſupernaturali, & Diuina. Sicut quòd credatur Deo, deriuatur ex hoc, quòd ratio iudicat eſſe bonũ credere Deo, & per conſequens credẽdum, quia omne bonum eſt faciendum; credere autem Deo qui eſt prima veritas eſt bonum; igitur &c. Sed tamen non credit, niſi adiuta per habitum fidei infuſum, & propoſitionem credibilium, quæ ambo fiunt per Deum, qui ſolus fidem infundit, & credibilia proponit ſaltem primò. Ex his patet quare dictũ eſt, quòd ratio ex principijs naturaliter notis (quæ ſunt lex naturæ) & reſpectu quorum ratio dicitur naturalis; quia mediante ſyndereſi eis naturaliter aſſentit cognitis terminis, ne diuerſis diuerſimodè iudicat; & quomodo aliqualiter. ſ. vel immediatè, & ſufficienter ex naturalibus principijs iudicat, vel quomodo mediante inquiſitione, & diſcurſu prudentium, vel inſtructione Diuina de diuerſis moralibus iudicat. Credere enim Deo, eſt quoddam morale, & de dictamine rationis naturalis; ſed quòd credantur ſuper excedentia lumen naturale, non eſt niſi per auxilium Diuinum.

¶ Sic igitur patet, quòd cum moralia præcepta ſint de his, quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem ſunt quæ rationi conueniunt; omne autem rationis humanę iudicium aliqualiter a naturali ratione deriuatur, neceſſe eſt, quòd omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ; ſed diuerſimodè.

¶Hic conſequenter Doct. Sanct. reſumit prædictas tres concluſiones arguendo, & inferendo ex eis concluſionem reſponſiuam, talem. Neceſſe eſt, quòd omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ, ſed diuerſimodè. i. diuerſa præcepta moralia diuerſimodè ſunt de lege naturæ. Hanc concluſionem Doct. Sanct. primò infert ex dictis concluſionibus præambulatibus ordine quo poſitæ ſunt, ſecundò ſpecialiter probat, & declarat quare dixerit in concluſione reſponſiua, ſed diuerſimodè. Quo ad primum arguitur ſic, omnia moralia præcepta ſunt de his, quæ pertinent ad bonos mores, ſed hæc, ſcilicet pertinentia ad bonos mores, ſunt quæ conueniunt rationi. i. quæ ratio iudicat eſſe facienda; igitur omnia moralia ſunt de his, quæ conueniunt rationi, ideſt quæ ratio iudicat eſſe bona. Subſumitur; ſed omne iudicium rationis humanæ aliqualiter a naturali ratione deriuat; ergo neceſſe eſt &c. propoſitiones præmiſſę patent.

¶Quædam enim ſunt quæ ſtatim per ſe ratio naturalis cuiuslibet hominis diiudicat eſſe facienda, vel non facienda; ſicut honora patrem tuum, & matrem, & non occides, non furtum facies, & huiuſmodi ſunt abſolutè de lege naturæ. Quædam verò ſunt quæ ſubtiliori conſideratione rationis a ſapientibus iudicantur eſſe obſeruãda, & iſta ſic ſunt de lege naturæ, vt tamen indigeant diſciplina, qua minores a ſapientioribus inſtruantur; ſicut illud. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis, & alia huiuſmodi. Quædam verò ſunt ad quæ iudicanda ratio humana indiget inſtructione Diuina per quam erudimur de Diuinis; ſicut eſt illud. Non facies tibi ſculptile neque omnem ſimilitudinem, nõ aſſumes nomen Dei tui in vanum. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶Declarat quare dixit in concluſione, ſed diuerſimodè, proportionabiliter ad dicta circa ſubſumptam, & tertiam concluſionem præambularem, & poteſt ſic argui pro iſta parte, Ad quædam moralia dijudicanda id eſt approbãda, ſufficit ratio naturalis cuiuſlibet hominis, quædam verò a conſideratione rationis ſubtiliori iudicantur obſeruanda, quædam autem ſunt ad quæ iudicanda ratio humana indiget inſtructione Diuina, igitur moralia diuerſa ſunt de lege naturæ, ideſt iudicantur ex principijs naturaliter notis diuerſimodè. Antecedens declaratur exemplariter in litera, & patet etiam ex dictis; & infra articu. 11. magis habentur exempla, pro iſto arti. Scotus.

¶Nota quòd Scotus ubi ſupra quærit tantùm de præceptis decalogi, an ſint de lege naturæ, & vult quòd eſſe de lege naturæ eſt duplex. Vno modo (quem Doct. Sanct. hic ponit) quia ſunt adeo explicita, quòd ratio ex naturalibus principijs ſtatim aſſentit eis, & ſic præſertim præcepta primæ tabulæ ſunt de lege naturæ. Veruntamen de ſanctificatione ſabbathi facit difficultatem &c. Sed ſecundo modo ſunt aliqua de lege naturæ, quia per inquiſitionẽ inueniuntur conformia rationi naturali, & primis principijs, & ſic præcepta ſecundæ tabulæ ſunt de lege naturæ. Veruntamẽ ibidem dicit aliqua dubia, cũ dicit in præceptis ſecundæ tabulæ, non præcipi bonitatem neceſſariam ad bonitatem vltimi finis, conuertens ad vltimum finem. Nec in his, quæ prohibentur, eſſe malitiam, quæ neceſſariò auertat ab ultimo fine; ita quòd ſi iſtud bonum nõ eſſet præceptum, poſſet ultimus finis amari, & attingi; & ſi illud malum non eſſet prohibitum, ſtaret cum eo acquiſito vltimi finis &c. vt enim Doct. Sanct. hic dicit. Honorare patrem, & non occidere, & non furari ſunt abſolutè de lege naturæ, & p cõſequens contraria, contra ipſam. Conſtat autem ex ſupradictis, quæſt. 71. arti. 2. & ar. quarto, quòd qui auertitur, & facit contra rationem artificiati, etiam facit contra rationem artis, & auertitur ab arte; & ergo qui facit contra dictamẽ rationis naturalis, quod euidenter ſequitur ex principijs naturalibus, etiam facit contra legem æternam, & per conſequens contra Deum, & ultimum finem. Quare uidetur, quòd obſeruare quæ ſunt de dictamine rationis naturalis, & præcepta ſecundæ tabulæ, ſit neceſſariũ ad cõſecutionem vltimi finis, & quòd malitia eis oppoſita auertat ab vltimo fine; vnde Doct. Sanct. infra articu. 11. habet, quòd præcepta moralia habent efficaciam obligandi, etiam ſi non eſſent aliqua lege ſtatuta, & eorum obſeruantia requiritur, niſi Scotus intelligat, quòd in præceptis primæ tabulæ ſit bonitas, & rectitudo indiſpenſabilis, non autem in præceptis ſecundæ tabulæ, de quo infra articu octauo.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua, quòd moralia ſunt de lege naturæ, ſed quam diuerſimodè, expoſitũ eſt in corpore articuli, & de iſta auctoritate Apoſtoli dictum fuit ſup. q. 90. ar. 3. ad 1.

¶Ad primi maiorem, addidit diſciplinam ſuper cõmunia principia legis naturæ, quæ diſciplina. i. eruditio ab alijs facta in moribus eſt de lege naturæ, & proced.t ex principijs naturaliter cognitis. Ad minorem dico, quòd diſciplina diuiditur contra legem naturæ abſolutè, & quo ad ea quæ ſunt explicita, uel ex terminis manifeſta; ſed non diuiditur diſciplina contra legem naturæ aliqualiter. i. quo ad ea quæ ex principijs naturaliter notis procedere poſſunt, ſaltem per inquiſitionem prudentum. Ad probationẽ dico, quòd lex naturæ non addiſcitur quo ad præcepta communia, uel explicita; addiſcitur tamen quantum ad ea quæ requirũt conſiderationem prudentum; & dico, quòd lex naturæ ſecũdùm communia, & explicita præcepta, habetur ex inſtinctu naturę, nõ autem quo ad præcepta particularia; ſicut & in ſpeculatiuis patet, quia principia ſunt naturaliter per ſe nota, concluſiones autem naturaliter non ſunt notæ, ſed per inquiſitionem, & doctrinã &c. Ergo &c. verum, non omnia moralia ſunt de lege naturæ, eodem modo, & quaſi per ſe nota, uel per rationem cuiuslibet facilè cognoſcibilia, tñ ſunt ex principijs naturaliter notis cognoſcibilia ſaltem diſcurſiuè, & per inquiſitionem. Doct. Sanct. relinquit hoc argumentum, & ſequentia ſoluta ex determinatione corporis.

¶Ad ſecundum, maior conceditur. Ad minorem dico, quòd humana lex ſuperaddit, quæ non ſunt de lege naturæ abſolutè, & propinquè, ita quòd non ſtatim ex primis principijs euidenter ſequuntur, nec per cuiuslibet rationem ſtatim, & faciliter approbantur, tamen ſunt de lege naturali, quia ratio prudentis per inquiſitionem ea approbat, & ex principijs legis naturæ deducit. Ad p.bationem dico, quòd lex naturæ quo ad communia principia, & quo ad expreſsè ex eis deducta eſt eadem, ſed non quo ad particulares determinationes, quæ per inquiſitionem ſapientium inueniuntur, quæ & uariantur ſecundùm diuerſas hominum cõditiones. Vltra ergo &c. verum, Diuina ſuperaddit ſuper legem naturæ, quo ad communia præcepta, quæ tamen ſuperaddita etiam ſunt conformia rationis iudicio, fundato in principijs naturaliter cognitis.

¶Nota

bitatio- ¶Nota autem circa iſtam ſolutionem poſſe eſſe dubium; nam ſupra q.95.ar.2. dictum fuit, quòd determinationes legis naturæ, nõ habent uigorem ex lege naturæ. Hic autem dicitur, quòd ſint de lege naturæ, quæ uidentur eſſe contraria. Sed hanc difficultatẽ ponſio. ſoluit Doct. Sanct. in tertio diſt. 37.ar.3. quia non eſt idem habere vim obligandi ex lege naturæ, & reduci, uel aliqualiter eſſe de lege naturæ; quia habent talia vim obligandi ex uoluntate inſtituẽtis, qui ſi rectè inſtituat naturali ratione vtitur, & huiuſmodi, ſic inſtituta ſecundùm ſe conſiderata, differentiam nõ habent vtrum ſic vel ſic fieri debeant; ſed differentiam ſortiuntur ex diuerſis circunſtantijs concurrentibus, ita quòd abſolutè non reducuntur in legem naturæ, & ſic fuit ſupra dictum de particularibus determinationibus legis naturæ, licet concluſiones particulares non ſint indifferentes ad ſic vel ſic fieri; ſed vt in plurimum rectè. Aliud eſt enim loqui de particularibus determinationibus, aliud de particularibus concluſionibus legis naturæ; quia concluſiones ſecũdũ ſe habent rectitudinem, vt in plurimum. Sed particulares determinationes conſideratis omnibus circunſtantijs, quæ faciunt ad decentiam ſui obſeruationis habent cauſam quare ſic fiant, & aliqualiter ſunt de lege naturæ. Vnde ſicut raro accidẽtia naturę reducuntur in cauſas naturales, obſeruato concurſu omnium quibus aliquis rarus euẽtus accidebat, ita legalia, & poſitiua iura reducuntur in legem naturæ conſideratis circunſtantijs particularibus, ita quòd ipſis conſideratis, ratio naturalis dictat ita faciendũ.

¶Ad tertium, maior non cõtinet omnimodam ſimilitudinem; quia ratio naturalis inducit ad bonos mores, quos ratio ex ſe poteſt dijudicare, non ſic fides cuius actus elicitus eſt credere, quod excedit facultatem rationis. Vnde dico ſecundò, quòd fides quidẽ formata eſt principium boni operis moralis aliqualiter; quia videlicet ratio ipſum approbat, ſed non poteſt in opus ipſum, niſi p fidem a Deo infuſam. Vnde & Apoſtolus ibidem innuit, quia fides ſit a Deo, quæ per charitatem operatur (ad ſenſum quem habet Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſt 23. art. 6. ad ſecundum) qa operatur per charitatem, ſicut formam non intrinſecam, ſed effectiuam. Ad minorem dico, quòd fides, ſcilicet theologica non cõtinetur ſub lege naturæ, ita quòd natura, vel ratio naturalis poſſit in ipſum actum eius, ſine adiutorio Diuino; continetur tamen aliqualiter, inquantum ratio iudicat adiuta, vel inſtructa a Deo actũ fidei eſſe bonum, & ipſum perficit, vt infra habetur q.104 art.1. ad tertium; Ergo &c. verum non omnia moralia continentur ſub lege naturæ, ita quòd ratio naturalis ad ea ſufficiat elicienda, tamen quia de ipſis iudicat ex principijs naturæ, & ea efficit adiuta per gratiam.

Vtrum præcepta moralia ve.le. ſint de actibus omnium virtutum.

H. q.49. ad 2.& cor. et q.104. cor. et the.23. ar.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd præcepta moralia legis non ſint de omnibus actibus virtutum. Obſeruatio enim præceptorum veteris legis iuſtificatio nominatur, ſecundùm illud Pſal. Iuſtificationes tuas cuſtodiam; ſed iuſtificatio eſt executio iuſtitiæ; ergo præcepta moralia non ſunt niſi de actibus iuſtitię.

¶ 2 Præt. Id quod cadit ſub præcepto habet rationem debiti; ſed ratio debiti non pertinet ad alias virtutes, niſi ad ſolam iuſtitiam, cuius proprius actus eſt reddere unicuique debitum; ergo præcepta legis moralia non ſunt de actibus aliarum uirtutum, ſed ſolùm de actibus iuſtitiæ.

¶ 3 Præt. Omnis lex ponitur propter bonum commune, vt dicit Iſido. * ſed inter virtutes ſola iuſtitia reſpicit bonum commune, ut Philoſophus dicit in 5. Ethi co. * ergo præcepta moralia ſunt ſolũ de actibus iuſtitię.

1.lib.5. ca.21. iſt. c.1. & 21.

¶ Sed contra eſt, quod Ambroſius dicit * quòd peccatum eſt tranſgreſſio legis Diuinæ, & cœleſtium inobedientia mandatorum; ſed peccata contrariantur omnibus actibus uirtutum; ergo lex Diuina habet ordinare de actibus omnium uirtutum.

obr. in parad. 9. ante n.10.4.

¶Hic ſecundò determinat de quodam corollario ſequente ex dictis, dictum eſt enim quòd moralia ſint de lege naturę; ideo ſtatim ſequitur, quòd moralia præcepta ſint de actibus uirtutum, quia moralia de lege naturæ ſunt actus humani conformes rectę rationi, tales autem ſunt virtuoſi; igitur &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd cum præcepta legis ordinentur ab bonum commune, ſicut ſupra habitum eſt, * neceſſe eſt, quòd præcepta legis diuerſificentur ſecundùm diuerſos modos communitatum; vnde Philoſophus in ſua Politica * docet quòd alias leges oportet ſtatuere in ciuitate, quæ regitur rege, & alias in ea, quæ regitur per populum, uel per aliquos potentes de ciuitate. Eſt autem alius modus communitatis ad quam ordinatur lex Diuina. Lex enim humana ordinatur ad communitatem ciuilem, quæ eſt hominum adinuicem. Homines autem ordinãtur adinuicem per exteriores actus quibus homines ſibi inuicem communicant; huiuſmodi autem communicatio pertinet ad rationem iuſtitiæ, quæ eſt propriè directiua communicationis humanæ. & ideo lex humana non proponit pręcepta, niſi de actibus iuſtitiæ; & ſi præcipiat actus aliarum uirtutum, hoc non eſt, niſi inquantum aſſumunt rationem iuſtitię, ut patet per Philoſophum in 5. Ethi. * ſed communitas ad quam ordinat lex Diuina eſt hominum ad Deum, vel in præſenti, vel in futura uita, & ideo lex Diuina pręcepta proponit de omnibus illis per quę homines bene ordinentur ad communitatem cum Deo.

* 5.ethi.c.1. circa med. & deinceps tom.5.

¶In corpore duo facit, primò deducit duas concluſiones præambulares, quarum ſecundam ponit ibi Homo autem &c. ſecundò ex eis infert concluſionem reſponſiuam, ibi. Hoc autem &c. Concluſio prima præambularis. Lex humana non proponit pręcepta, niſi de actibus iuſtitiæ, & ſi præcipiat actus aliarum virtutũ, hoc non eſt, niſi inquantum aſſumit rationem iuſtitię. Sed lex Diuina præcepta &c. ut habet finis literæ. Iſta concluſio habet principaliter duas partes, quarum prima pars etiám continet duas, q̃ probantur omnes ſimul; neceſſe eſt, quòd præcepta legis diuerſificentur ſecundùm diuerſos modos communitatum, ſed eſt alius modus communitatis ad quam ordinatur lex humana, qua homines ordinantur ad inuicem, & alius ad quam ordinatur lex Diuina. ſ. communitatis hominum ad Deum, vel in præſenti vita, vel in futura (ſubſumitur.) Sed communicatio huiuſmodi hominum ad inuicem pertinet ad rationem iuſtitiæ, communicatio vẽ rò hominum ad Deum per omnia poteſt fieri; igitur ſequitur concluſio quo ad omnes partes. Maior patet in principio literę tõne, & auctoritate Philoſophi. Minor explicatur pro prima parte, ſicut tactum eſt; quia communitas ciuilis eſt, in qua homines communicant in actionibus ad inuicem ſecundùm exteriores actus. Secunda pars minoris relinquitur nota, quia per hoc diſtinguitur lex Diuina ab humana, quòd Diuina ordinat ad Deum. Subſumpta patuit ſupra quia iuſtitia eſt de operationibus ad alium, tanquam ſcilicet earum moderatiua. Vnde & ad rationẽ iuſtitiæ pertinet, vt moderetur actiones hominum ad inuicẽ. Limitatio primæ partis huius cõcluſionis ſcilicet. Et ſi præcipiat &c. patet ex 5. Eth. & ſupra q.96.art.3. circa argumentum in cõtrarium, quia lex præcipit omnia in ordine ad bonum commune, & iſta ſub ratione iuſti legalis; ſicut pręcipit actum fortitudinis, puta ſtare in bello propter bonum commune, & fortitudo ſic præcepta, eſt iuſtitiæ legalis ſecundùm quòd iuſtitia legalis, eſt omnis virtus relata in bonum commune, & de hoc ſupra dictum eſt. Vnde limitatio intelligitur de iuſtitia particulari, & legali. Conſequenter ibi.

¶Homo autem Deo coniungitur ratione, ſiue mente, in qua eſt Dei imago, & ideo lex Diuiná pręcepta proponit de omnibus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata eſt.

¶Subſumit ſub ſecunda parte prędictę concluſionis, & infertur ſecundam præambularem, talem. Lex Diuina proponit pręcepta de omnibus illis, per quæ ratio hominis bene ordinata eſt; probatur, lex Diuina proponit pręcepta &c. ut dixit ſecunda pars prędecẽ. concluſionis, ſed homo coniungitur, & communicat cũ Deo ratione, ſiue mente in qua eſt Dei imago; igitur concluſio iſta vera. Maior patuit. Minor etiam eſt nota, & patet ſecunda ſecundæ q.23.ar.1. ad primum, quia cum potentijs ſenſitiuis non eſt nobis communicatio cum Deo, & Angelis, ſed cum beſtijs; ſed ſecundũ mentem, & rationem, quę ſpiritualis eſt, cum ſpiritibus communicamus; quę communicatio ſtat in hoc, quòd eos cognoſcimus, & amamus, & uiuimus ordinatè ſecũdùm rectam rationem in ordine ad beatitudinem ſupernaturalẽ: igitur ſequitur quòd lex Diuina debet pręcipuè omnia iſta in quibus communicamus cũm Deo, & Angelis, & quibus ratio bene ordinata eſt.

¶Hoc autem contingit per actus omnium uirtutum; nam uirtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in ſeipſis, uirtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores paſſiones, & exteriores operationes; & ideo manifeſtum eſt, quòd lex Diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omnium uirtutum, ita tamen quòd quædam ſine quibus ordo uirtutis, qui eſt ordo rationis obſeruari non poteſt, cadunt ſub obligatione pręcepti, quędam verò

quæ

quæ pertinent ad bene esse virtutis perfectæ cadunt sub ammonitione consilij.

¶Infert (subsumendo sub priori secunda conclusione) conclusionem responsiuam cum limitatione, talem. Lex Diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omnium virtutum, ita tamen &c. vt in fine literæ; probatur conclusio. Lex Diuina præcepit &c. vt dicebat præcedens conclusio, sed hoc contingit per actus omnium virtutum; ergo &c. Maior patuit. Minor declaratur clarè in litera ibi. Nam virtutes &c.

¶Et nota, quòd virtutes morales ordinant actum rationis circa passiones, & operationes ad sanum sensum, non quidem directè, & immediatè, sed præsuppositiuè, & dispositiuè; qa uidelicet prudentia, quæ est præceptiua, & ordinatiua actuum rationis, dependet, & præsupponit virtutes morales in appetitu, secundùm ꝙ supra q. 58 ar. 5 dictum fuit. Doct. Sanct. tamen limitat illam cõclusionem, & vult, quòd illi actus virtuum sine quibus ordo virtutis nullo modo seruari possunt, quòd illi præcipiuntur propriè per præceptum, vt sic; sed illi qui sunt de bene esse virtutis non præcipiuntur, sed mandantur, & cadunt sub ammonitione consilij, & de hoc dictum fuit q. præced. art 5. Id enim cadit sub præcepto, vt sic, de quo transgressor punitur per legem qui non facit quod est ammonitionis, vel consilij, aut etiam mandati, secundùm quòd mandatum accipitur, vt distinguitur contra præceptum &c. ita ergo Diuina lex obligat ad omnes actus distributiuè nõ collectiuè; ita quòd obligat hominem ad quemlibet qui est de necessitate virtutis, licet non ad eum qui est de bene esse; & obligat non solũ ad actum necessarium vnius virtutis, sed cuiuslibet.

¶Et confirmat conclusio respon. argumento in contrariũ. Hoc argumentum vult, quòd quia lex Diuina habet ordinare, & præcipere, ne fiat transgressio Diuinorum mandatorum, & prohibere omnia peccata, per consequens sequitur, quòd præcipiat opposita peccatorum omnium. (omnes actus virtuum, non quidem omnes actus virtutum possibiles, sed debitos; ita quòd contra nullam virtutem aliquid fiat, & quòd homo virtuosè viuat secũdùm quamlibet virtutem.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd adimpletio mãdatorum legis etiam quæ sunt de actibus aliarum uirtutum habent rationem iustificationis, inquantum iustum est, vt homo obediat Deo, vel etiam inquantum iustum est, quòd omnia, quæ sunt hominis rationi subdant.

¶Maior conceditur, præsertim in secunda acceptione iustificationis, quæ habita est q. præce ar. 5 secundùm quòd omnia præcepta dicuntur iustificationes. Dico tamen quòd præceptum de qualibet uirtute potest dici iustificatio, quia debitum, & iustũ est vt homo per quamlibet virtutem subdat se Deo, & ordinatè se habeat; hoc enim iustum est secundùm legem Diuinam, licet lex humana ad hoc se nõ extendat, ratione dicta in corpore. Minor cõceditur, est executio iustitiæ, vel habentium rationem iustitiæ. Sed negatur consequentia; quia omnis executio omnium actuũ debitorum omnium virtutum, habet rationem iustificationis in ordine ad Deum, vel in ordine ad hominem; quia videlicet homo debet esse ordinatus in omnibus secundùm legem Diuinam, quæ ordinatio requirit omnes actus uirtutum; ideo lex Diuina præcipit ordinem istum qui fit per virtutes, & debitum est, vt ita se habeat, & per consequens virtutes habent ordinem iustitiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iustitia propriè dicta attendit debitum unius hominis ad alium, sed in omnibus alijs virtutibus attenditur debitum inferiorũ uirium ad rationem, & secundùm rationem huius debiti Philosophus assignat in 5. Ethi.* quandam iustitiam metaphoricam.

*Arist. c. vl.

¶Maior conceditur. Minor distinguitur. Dico enim quòd ratio debiti ad alium hominem supposito distinctum, vel etiam ad bonum commune ciuile, pertinet ad iustitiam propriè dictam; sed rationem debiti hominis ad seipsum attendit iustitia metaphorica, quæ est hominis ad seipsum secundùm diuersas partes, secundùm quòd debitum est, ꝙ inferiora superioribus subdantur, de quibus secunda secundæ q 58. art 2. Dico vltra, quòd iustitiæ propriè dictæ est reddere debitum alteri; sed metaphoricę iustitiæ, est reddere debitum sibij; si secundùm diuersas partes; quare negatur consequentia; quia præcepta moralia Diuinæ legis extendunt se ad totum ordinem, qui est in homine debitus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd patet responsio per ea quæ dicta sunt de diuersitate communitatis.

¶Maior placet; sed est commune ciuile, & Diuinum, non autẽ omnis lex est propter bonum ciuile, sed solùm humana.

¶Ad minorem, sola iustitia propriè dicta respicit bonum commune ciuile, quæ est secundùm communicationem ad alterũ; sed negatur minor, ꝙ sola iustitia respicit bonum commune secũdũ communicationem hominis ad Deum, quia iustitia propriè dicta respicit actus exteriores tantùm, quibus homines communicant, sed lex Diuina respicit communicationem hominis ad Deum, ꝙ est secundùm omnes uirtutes; & ergo præcipit non tantùm iustitiam; sed omnes alias. Vnde omnes virtutes respiciunt 2. ordinãr, & perficiunt communicationem hominis ad Deum, quæ cõmunicatio est ordinata vita, & operatio secũdùm rationem. Sic enim Deus ordinatè viuit, & vult hominem secundùm mentem sibi cõmunicare, & secũdò est cõmunicatio ad Deum, ẽm ꝙ ad nos bene operatur, & nos aliqualiter ad ipsum in ordine ad beatitudinem supernaturalem, propter quam hic operamur ordinatè &c.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

I

Infrà artr. Et 2. 2. qq. 122 ar. 4 ad 2. & 3. dist. 37. art. 2 quæstiõ. & 5. p. totum, & Mal. q. 4. art. 2 ad 4. Et quol. 7. ar. 17. ad 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd non omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi. Prima enim & principalia legis præcepta sunt. Diliges dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum, vt habetur Matthe. 22. sed ista duo non continentur in præceptis decalogi; ergo non omnia pcepta moralia continent in præceptis decalogi.

¶ 2 Præt. Præcepta moralia non reducuntur ad præcepta cerimonialia, sed potius e conuerso; sed inter præcepta decalogi est unum cerimoniale, scilicet Memento, vt diem sabbathi sanctifices; ergo præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi.

¶ 3 Præt. Præcepta moralia sunt de omnibus actibus uirtutum, sed inter præcepta decalogi ponuntur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ, vt patet discurrenti per singula; ergo præcepta decalogi non continẽt omnia præcepta moralia.

¶ Sed contra est, quod Matthe. 5. dicitur super illud. Beati estis cum maledixerint &c. dicit glo.* quòd Moyses 10. præcepta proponens, postea per partes explicat; ergo omnia præcepta legis sunt quædam partes præceptorum decalogi.

* Matthe. Glo. ordin. hoc loco.

¶Hic consequenter. D. S. inquirit distinctionem moralium præceptorum, & primò inquiritur huiusmodi distinctio in generali, secundò in speciali quantum ad singulas differentias huiusmodi generũ ar. 4. Primò igitur quærit, an possint omnia præcepta moralia sub aliquo certo numero comprehendi, saltem reductiuè, sic ꝙ reducãtur ad decem, quæ sunt præcepta decalogi, de quibus postea ex intentione particularius determinabitur; & ista qstio unũ supponit. l. ꝙ sint aliqua præcepta moralia, quæ sunt de decalogo, & quædam non, quia reduci ad præcepta decalogi, est non inter ea expresè poni; & de hoc supposito ẽt tractatur in corpore.

¶ Respondeo dicendum, quòd præcepta decalogi, ab alijs præceptis legis differunt in hoc, quòd præcepta decalogi per seipsum Deus dicitur primò proposuisse, alia verò præcepta proposuit populo per Moysen; illa ergo præcepta ad decalogum pertinent, quorum notitiam homo habet per seipsum a Deo; huiusmodi sunt illa quę statim ex principijs communibus primis cognosci possunt modica consideratione; & iterum illa quæ statim ex fide diuinitus infusa innotescunt. Inter præcepta ergo decalogi non computãtur duo genera præceptorum, illa scilicet quæ sunt prima, & communia, quorum non oportet aliquam editionem esse, nisi quòd sunt scripta in ratione naturali quasi per se nota; sicut quòd homo nulli debet malefacere, & alia huiusmodi; & iterum illa quæ per diligentem inquisitionem sapientum inueniuntur rationi conuenire; hæc enim prouenjunt a Deo ad populum mediante disciplina sapientum.

¶Hoc corpus articuli habet duas partes, in prima determinat præsuppositum, quod titulus quęsiti præponit, ut dictum est; in secunda determinatur quęsitum per conclusionem responsiuam, ibi. Vtraque tamen horum &c. Quo ad primam, ostenditur suppositum. l. ꝙ sint aliqua præcepta moralia pertinentia ad decalogũ, & quędam reducibilia, quę non expresè ponuntur in eodem; & hoc ostendit tali conclusione quadrimẽbri, & fundamentali quo ad quæsitum. Præcepta quę statim ex primis principijs cognosci possunt, & quę ex fide diuinitus infusa statim innotescunt, pertinent ad decalogum. Sed duo genera non computantur inter præcepta decalogi. l. prima & communia, & iterum illa quæ per diligentem inquisitionem sapientum inueniuntur rationi conuenire. Probatur ista conclusio. Illa præcepta ad decalogum pertinẽt, quorum notitiam homo habet per seipsum a Deo; igitur conclusio

cluſio vera quo ad omnes partes. Antecedēs patet; quia præcepta decalogi differunt ab alijs præceptis in hoc, ꝙ præcepta decalogi per ſeipſum Deus dicitur primò propoſuiſſe. Alia verò propoſuit populo per Moyſen, ita videlicet, ꝙ præcepta decalogi ſunt quę egent editione, & tamen propoſita ſtatim cognoſcuntur median te lumine naturali, vel infuſo. quorum vtrumque eſt a Deo; ſic ꝙ fundamentum ſtet in hoc, quòd quia Deus per ſeipſum immediatè dedit præcepta decalogi, ideo ſignū eſt, quòd iſta præcepta ptinent ad decalogum, quæ homo ſtatim dijudicare poteſt per rōnē naturalem, vel fidem a Deo datam; ita quòd oportet, quòd homini proponantur, non tamen opus eſt longa inquiſitione; ſed per ſeipſum mediante eo, quod habet a Deo, vel naturali, vel infuſo gratuito, poteſt ea iudicare eſſe recta, & bona. Tenet conſequentia quo ad primam partem, & etiam ſecundā; quia huiuſmodi notitiam homo per ſeipſum habet a Deo. i. per id quod vel eſt naturale, vel a Deo infuſum. Tenet conſequentia quo ad tertiam partem, quia primorum, & communium, non oportet editionem eſſe, niſi &c. vt in litera; ſed præceptorum decalogi oportet eſſe editionem, vt patuit; quia ſunt propoſita a Deo. Quo ad quartam partem ſimiliter valet conſequentia; quia hæc proueniunt a Deo ad populum mediante inquiſitione ſapiētum. Quare bene ſequitur, quòd ſi præceptorū decalogi homo per ſeipſum a Deo habet notitiam, quòd huiuſmodi non ſunt de præceptis decalogi. Patet igitur concluſio, quòd duplicia pertinent, & duplicia non pertinent; quia quæ homo mediante eo, quod habet a Deo ſtatim dijudicare poteſt, pertinent; nam Deus ipſa propoſuit. Quæ autem indigent inquiſitione, pertinent ad ea quæ Moyſes propoſuit &c.

¶Vtraque tamen horum præceptorum continentur in præceptis decalogi, ſed diuerſimodę; nā illa quę ſunt prima, & communia continentur in eis, ſicut principia in concluſionibus proximis; illa verò quæ per ſapientes cognoſcuntur continentur in eis e conuerſo, ſicut concluſiones in principijs.

¶Hic D.S. declarato ſuppoſito, ſatisfacit ex hoc quęſito tali cō cluſione reſponſiua, quam virtualiter intendit, & probat. Omnia moralia reducuntur ad decem præcepta decalogi, probatur, aſſumendo maiorem ex dictis. Inter præcepta decalogi non computantur duo genera moralia, ſcilicet communia, & quæ egent inquiſitione; ſed vtraque continentur in præceptis decalogi, licet diuerſimodè; igitur ſequitur concluſio, quòd omnia moralia &c. Maior patuit. Minor etiam patet; quia communia continentur in præceptis decalogi, ſicut principia; & quę egent inquiſitione, ſicut cō cluſiones; igitur minor vera, quòd continentur, ſed diuerſimodè; quia ſicut principium, & concluſiones. Patet itaque, quòd omnia moralia (etiam non verbaliter, ſcilicet poſita in decalogo) reducuntur ad decalogum tanquàm in eo cōtenta, eo modo quo principium continetur in concluſione, vel ſicut concluſio continetur in principio, qui enim cognoſcit principium, virtualiter, & ſecundùm quid cognoſcit concluſionem, vt habet declarari pri. poſteriorum. Qui autem cognouit concluſionem, cognouit & principium. ¶Et nota, quòd non eſt inconueniens, quòd vnum ſit concluſio, & principium reſpectu diuerſorum; ſicut patet quòd cōcluſio demonſtrata per ſcientiam ſubalternantem, eſt principiū demonſtrandi aliam concluſionem in ſcientia ſubalternata, vt patet primò poſteriorum. Sic in propoſito non incōuenit, vt præcepta decalogi ſint concluſiones reſpectu primorum principiorum quæ cognoſcuntur cognitis terminis, & non egent editione, & tamen ſunt principia demonſtrandi alia particularia moralia; ſicut ex hoc. Non aſſumes nomen Dei in vanum, deducitur, quòd non ſit committendum periurium.

Et confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrariū.

¶Nota circa hoc argumentum, quòd ſub partibus præceptorū decalogi cōtinentur etiam communia, ſcilicet de dilectione Dei, & proximi, quia & ipſa ponūtur poſt decalogum, videlicet Deute. 6. & Leui. 19. vt tangetur ſtatim.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd illa duo præcepta ſunt prima, & communia præcepta legis naturę, quę ſunt per ſe nota rationi humanę, uel per naturam, vel p fidem; & ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur, ſicut concluſiones ad principia communia.—

¶Maior conceditur, quòd ſunt prima, & communia per ſe nota rationi humanæ, vel per naturam, vel per fidem. Et ergo non oportuit ea ponere vocaliter iuxta dicta in corpore. Ad minorē, negatur, quòd non contineantur ſicut principia in concluſionibus; ſed non ponuntur ibi in ſe, quare negatur conſequentia, loquendo de continentia intelligibili, licet non contineantur verbaliter. Principium enim actu continetur in concluſione intelligibiliter, quia concluſio non cognoſcitur, niſi cognito principio, licet concluſio contineatur in principio ſolùm virtualiter &c.

¶Nota hic, quòd Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſt. 44. arti. 1. ad tertium, in ſubſtantia habet eandem ſolutionem, quas ambas ſolutiones refert Dominus Paulus Burgenſis in additione prima ſuper Exo. 20. vbi mouet hanc quæſtionem. Quare præcepta charitate cū ſint prima, & maxima mandata, non ponuntur inter præcepta decalogi; & reſpondendo primò refert reſponſionem iam poſitam, quia videlicet in omnibus includuntur, & omnia ad ea ordinantur, quare non erant inter alia connumeranda. Dicit autem ipſe, quòd hæc ſolutio non videatur ex toto ſatisfacere; quia eadem ratione non deberent poni inter alia præcepta legis, cum & ipſa ad iſta ordinentur, & includant. Et præterea, vt Doct. San. dixit ar. 1. Et hoc præceptum, honora patrem, eſt ſtatim per ſe notum &c. Ponuntur autem præcepta charitatis inter præcepta alia legis, vt patet Deut. 6. & Leui. 19. &c. Ad quod dicit quòd præceptum decalogi debet eſſe notum, & facile, quia autem præceptum dilectionis difficile eſt, non habenti charitatem (nam pauci ſunt qui amamus, & bona pro fratribus ponant, & Deum ſuper omnia diligant, quia his obſeruatis tota lex adimpleta eſt, vt Apoſtolus habet) ideo quia lex dabatur rudi populo, & imperfectio; ideo in primis præceptis non oportebat, quòd explicaretur præceptum charitatis, ſed hoc fuit reſeruatum ad tempus vltimum totius doctrinæ Moſaicæ, ſcilicet in anno 40. poſt exitum de Aegypto, Vide ibidem. Dubitatio. Reſponſio

¶Poſſet autem dici, vt videtur, quòd hoc ipſum Doct. Sanct. tāgat, quia corpſo, quòd ſunt prima, & cōmunia ſunt difficilia, quia enim cōmunia, & in omnibus incluſa, & quia omnia ad ipſa ordinata, ideo non implentur, niſi omnibus impletis, vt patet de ſe. Et ergo Burgenſis, nō niſi explicat, quod Doct. Sanct. implicitè dicit, nec eſt ſibi aliquid tanquàm inſufficienti addēdum, ſed dictū ſuum eſt explicandum, & penetrandum. Conſtat enim quòd ens, quia commune omnibus, & in omnibus incluſum, non eſt perfectè notum, & perfectè cognitum cognitione diſtincta virtuali. i. ſecundùm omnia in eo virtualiter, & confuſè incluſa, & tamē eſt primum apprehenſum a nobis, vt concretum quidditati ſenſibili; ita quamuis dilectio Dei, & proximi ſtatim approbetur p rationē præſertim informatam fide, non tamen eſt primum implendum perfectè, vt eſt finis legis, vt Burgenſis bene declarat; nam ad eius impletionem requiritur impletio omnium aliorum, ideo eo ipſo omnia in præceptum charitatis ordinantur, & quia in omnibus includitur, & omnia ad ſui impletionem requirit impleta, ideo eſt difficillimum. Et ergo non in præceptis decalogi poſitum. Explicatio

¶Poſſet etiam dici, quòd non eſt par ratio de præceptis charitatis quo ad præcepta decalogi, & alia particularia, quia includūtur in præceptis decalogi euidenter, & ergo non debebant poni cum ipſis; ſed non adeo manifeſtè includuntur in alijs præceptis moralibus, immo ſolùm per inquiſitionem ſapiētum ex eis poſſunt deduci, & ergo quia per ſe nota, & euidenter incluſa in præceptis decalogi, ideo non ponuntur inter ea, ſecus de alijs moralibus; & hoc D.S. videtur innuere cum dicit in corpore, quòd præcepta cō munia (ſub quibus comprehendit præcepta charitatis) includuntur in præceptis decalogi, ſicut in concluſionibus propinquis, nō autem includuntur in alijs moralibus. Statim enim ſequitur. Debes diligere proximum, igitur non occidere, non furari; ſed non ita euidenter ſequitur, igitur coram cano capite cōſurge, uel exhibe aliquam reuerentiam. Quare ſi ſolutio conferatur ad dicta in corpore, videlicet quia præcepta charitatis ſunt communia, ſcilicet contenta in præceptis decalogi, ſicut in cōcluſionibus propinquis. videtur & eſt. D.S. dictum ſufficiens, nec argumenta Burgēſis aliquid arguunt, vt patet ex diuerſa habitudine præceptorum charitatis ad præcepta decalogi, & alia particularia, quæ iudicantur per inquiſitionem ſapientum; & poteſt illa diuerſitas conſtare ex dictis in art. 1. quia quædam procedunt ex primis principijs de propinquo, & euidēter; alia verò remotè, & per viā inquiſitionis. Alia reſpō ſio.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd præceptum de obſeruatione ſabbathi eſt ſecundùm aliquid morale, quantum ſcilicet per hoc præcipitur, quòd homo aliquo tempore vacet rebus diuinis, ſecundùm illud Pſ. Vacate & videte quoniam ego ſum Deus; & ſecūdùm hoc inter præcepta decalogi computatur; non autem quantum ad taxationem tēporis, quia ſecūdū hoc eſt cerimoniale.—

¶Maior conceditur, & patuit, ſupra q. præc. quia ceremonialia ſunt determinationes moralium, & per conſequens dependēt a moralibus. Minor negatur, quòd ſit purum ceremoniale, immo eſt morale quo ad aliquid, ſcilicet quòd homo vacet aliquo modo Deo; & ſecundùm hoc inter decalogi præcepta continetur, & ceremonialia de cultu Dei ad ipſum reducuntur, & non e contra, quare negatur conſequentia. Circa iſtam ſolutionem, nota quòd quidem morale eſt aliquando vacare Deo, ſed an in iſto præcepto poſſet Deus diſpenſare, ſicut & in præceptis ſecundæ tabulæ, ita quòd nunquàm homo teneretur exire in actum vacationis Diuinæ. fluctuat ſuper hoc Scotus in tertio diſtin. 37. Sed de hoc infra, Vide de hac ſolutione ſecunda ſecundæ quæſtio. 122. articu. quarto ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio debiti in alijs virtutibus eſt magis latens, quàm in iuſtitia, & ideo præ-

cepta

quæ pertinent ad bene esse virtutis perfectæ cadunt sub ammonitione consilij.

¶Infert(subsumendo sub priori secunda conclusione)conclusionem responsiuam cum limitatione,talem.Lex Diuina conuenienter proponit præcepta de actibus omnium virtutum, ita tamen &c.vt in fine literæ probatur conclusio. Lex Diuina præcepit &c.vt dicebat præcedens conclusio, sed hoc contingit per actus omnium virtutum;ergo &c. Maior patuit. Minor declaratur clarè in litera ibi.Nam virtutes &c.

¶Et nota,quòd virtutes morales ordinant actum rationis circa passiones,& operationes ad sanum sensum,non quidem directè, & immediatè, sed præsuppositiuè,& dispositiuè;qa uidelicet prudentia,quæ est præceptiua,& ordinatiua actuum rationis, dependet,& præsupponit virtutes morales in appetitu, secundùm ꝙ supra q.58 ar.5.dictum fuit.Doct. Sanct.tamen limitat illam cõclusionem,& vult,quòd illi actus virtutum sine quibus ordo virtutis nullo modo seruari possunt, quòd illi præcipiuntur propriè per præceptum,vt sic;sed illi qui sunt de bene esse virtutis non præcipiuntur,sed mandantur, & cadunt sub ammonitione consilij ,& de hoc dictum fuit q.præced.art 5.Id enim cadit sub præcepto,vt sic, de quo transgressor punitur per legem qui non facit quod est ammonitionis,vel consilij, aut etiam mandati, secundùm quòd mandatum accipitur,vt distinguitur contra præceptum &c ita ergo Diuina lex obligat ad omnes actus distributiuè nõ collectiuè; ita quòd obligat hominem ad quemlibet qui est de necessitate uirtutis,licet non ad eum qui est de bene esse;& obligat non solũ ad actum necessarium vnius virtutis,sed cuiuslibet.

¶Et confirmat conclusio respon.argumento in contrariũ. Hoc argumentum vult,quòd quia lex Diuina habet ordinare,& præcipere,ne fiat transgressio Diuinorum mandatorum, & prohibere omnia peccata,per consequens sequitur,quòd præcipiat opposita peccatorum omnium.Omnes actus virtuum, non quidem omnes actus virtutum possibiles,sed debitos;ita quòd contra nullam virtutem aliquid fiat, & quòd homo virtuose viuat secũdùm quemlibet virtutem.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd adimpletio mãdatorum legis etiam quæ sunt de actibus aliarum uirtutum habent rationem iustificationis,inquantum iustum est,vt homo obediat Deo, vel etiam inquantum iustum est,quòd omnia, quæ sunt hominis rationi subdant.

¶Maior conceditur, præsertim in secunda acceptione iustificationis,quæ habita est.q.præce ar.5.secundùm quòd omnia præcepta dicuntur iustificationes. Dico tamen quòd præceptum de qualibet uirtute potest dici iustificatio, quia debitum, & iustũ est vt homo per quamlibet virtutem subdat se Deo, & ordinatè se habeat;hoc enim iustum est secundùm legem Diuinam,licet lex humana ad hoc se nõ extendat,ratione dicta in corpore.Minor cõceditur,est executio iustitiæ,vel habentium rationem iustitiç. Sed negatur consequentia ; quia omnis executio omnium actuũ debitorum omnium virtutum,habet rationem iustificationis in ordine ad Deum,vel in ordine ad hominem ; quia videlicet homo debet esse ordinatus in omnibus secundùm legem Diuinam,quæ ordinatio requirit omnes actus uirtutum;ideo lex Diuina præcipit ordinem istum qui fit per virtutes, & debitum est, vt ita se habeat,& per consequens virtutes habent ordinem iustitiç.

¶ Ad secundum dicendum , quòd iustitia propriè dicta attendit debitum unius hominis ad alium , sed in omnibus alijs virtutibus attenditur debitum inferiorũ uirium ad rationem,& secundùm rationem huius debiti Philosophus assignat in 5.Ethi.* quandam iustitiam metaphoricam.

*Aristc.vl.

¶Maior conceditur.Minor distinguitur.Dico enim quòd ratio debiti ad alium hominem supposito distinctum,vel etiam ad bonum commune ciuile,pertinet ad iustitiam propriè dictam;sed rationem debiti hominis ad seipsum attendit iustitia metaphorica, quæ est hominis ad seipsum secundùm diuersas partes,secundùm quòd debitum est,ꝙ inferiora superioribus subdantur,de quibus secunda secundæ q.58.art 2.Dico vltra, quòd iustitiæ propriè dictæ est reddere debitum alteri;sed metaphoricę iustitiæ, est reddere debitum sibij, si secundùm diuersas partes;quare negatur consequentia ; quia præcepta moralia Diuinæ legis extendunt se ad totum ordinem,qui est in homine debitus.

¶ Ad tertium dicendum , quòd patet responsio per ea quæ dicta sunt de diuersitate communitatis.

¶Maior placet;sed est commune ciuile, & Diuinum, non autẽ omnis lex est propter bonum ciuile,sed solùm humana.

¶Ad minorem,sola iustitia propriè dicta respicit bonum commune ciuile,quæ est secundùm communicationem ad alterũ; sed negatur minor , ꝙ sola iustitia respicit bonum commune secũdũ communicationem hominis ad Deum,quia iustitia propriè dicta respicit actus exteriores tantùm,quibus homines communicant, sed lex Diuina respicit communicationem hominis ad Deum , q̃ est secundùm omnes uirtutes ; & ergo præcipit non tantùm iustitiam;sed omnes alias.Vnde omnes virtutes respiciunt.1.ordinãt, & perficiunt communicationem hominis ad Deum, quæ cõmunicatio est ordinata vita,& operatio secũdùm rationem.Sic enim Deus ordinatè viuit , & vult hominem secundùm mentem sibi cõmunicare, & secũdò est cõmunicatio ad Deum,ẽm ꝙ ad nos bene operatur , & nos aliqualiter ad ipsum in ordine ad beatitudinem supernaturalem,propter quam hic operamur ordinatè &c.

Vtrum omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi.

I

Infra ar.11. Et 2.2. qũ. 122 ar.9 ad 2.Et 3. dist. 37. ar.1 qu. cor. & 5. p totum , & Mal. q.14. ar.2,ad 14. Et quòd.7. ar.17. ad 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur,quòd non omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta decalogi . Prima enim & principalia legis præcepta sunt. Diliges dominum Deum tuum,& diliges proximum tuum , vt habetur Matthe. 22. sed ista duo non continentur in præceptis decalogi ; ergo non omnia p̃cepta moralia continent in præceptis decalogi.

¶ 2 Præt. Præcepta moralia non reducuntur ad præcepta cerimonialia,sed potius e conuerso; sed inter præcepta decalogi est unum cerimoniale,scilicet Memento, vt diem sabbathi sanctifices;ergo præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi.

¶ 3 Præt. Præcepta moralia sunt de omnibus actibus uirtutum , sed inter præcepta decalogi ponuntur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ,vt patet discurrenti per singula ; ergo præcepta decalogi non continẽt omnia præcepta moralia.

¶ Sed contra est,quod Matthe. 5. dicitur super illud. Beati estis cum maledixerint &c.dicit glo.* quòd Moyses 10.præcepta proponens , postea per partes explicat; ergo omnia præcepta legis sunt quædam partes præceptorum decalogi.

* Matthe. Glo.ordin. hoc loco.

¶Hic consequenter. D.S.inquirit distinctionem moralium preceptorum, & primò inquiritur huiusmodi distinctio in generali, secundò in speciali quantum ad singulas differentias huiusmodi generũ ar.4. Primò igitur quærit, an possint omnia præcepta moralia sub aliquo certo numero comprehendi, saltem reductiuè,sic ꝙ reducãtur ad decem,quæ sunt præcepta decalogi,de quibus postea ex intentione particularius determinabitur; & ista q̃stio unũ supponit. ſ. ꝙ sint aliqua præcepta moralia , quæ sunt de decalogo,& quędam non,quia reduci ad præcepta decalogi, est non inter ea expresè poni; & de hoc supposito ẽt tractatur in corpore.

¶ Respondẽo dicendum , quòd præcepta decalogi, ab alijs præceptis legis differunt in hoc, quòd præcepta decalogi per seipsum Deus dicitur primò proposuisse, alia verò præcepta proposuit populo per Moysen;illa ergo præcepta ad decalogum pertinent,quorum notitiam homo habet per seipsum a Deo;huiusmodi sunt illa quę statim ex principijs communibus primis cognosci possunt modica consideratione;& iterum illa quæ statim ex fide diuinitus infusa innotescunt . Inter præcepta ergo decalogi non computãtur duo genera præceptorum, illa scilicet quæ sunt prima,& communia, quorum non oportet aliquam editionem esse, nisi quòd sunt scripta in ratione naturali quasi per se nota ; sicut quòd homo nulli debet malefacere, & alia huiusmodi; & iterum illæ quæ per diligentem inquisitionem sapientum inueniuntur rationi conuenire ; hæc enim prouenjunt a Deo ad populum mediante disciplina sapientum.

¶Hoc corpus articuli habet duas partes, in prima determinat præsuppositum,quod titulus quęsiti presupponit,ut dictum est.in secunda determinatur quęsitum per conclusionem responsiuam, ibi.Vtraque tamen horum &c.Quo ad primam,ostenditur suppositum.ſ. ꝙ sint aliqua præcepta moralia pertinentia ad decalogũ, & quędam reducibilia, quę non expresè ponuntur in eodem;& hoc ostendit tali conclusione quadrimẽbri, & fundamentali quo ad quæsitum . Præcepta quę statim ex primis principijs cognosci possunt,& quę ex fide diuinitus infusa statim innotescunt,pertinent ad decalogum;Sed duo genera non computantur inter præcepta decalogi.ſ.prima & communia, & iterum illa quæ per diligentem inquisitionem sapientum inueniuntur rationi conuenire.Probatur ista conclusio . Illa præcepta ad decalogum pertinẽt, quorum notitiam homo habet per seipsum a Deo ; igitur conclusio

cluſio vera quo ad omnes partes. Antecedēs patet; quia præcepta decalogi differunt ab aliis præceptis in hoc, ꝙ præcepta decalogi per ſeipſum Deus dicitur primò propoſuiſſe. Alia verò propoſuit populo per Moyſen, ita videlicet, ꝙ præcepta decalogi ſunt quę egent editione, & tamen propoſita ſtatim cognoſcuntur media te lumine naturali, vel infuſo, quorum vtrumque eſt a Deo; ſic ꝙ fundamentum ſtet in hoc, quòd quia Deus per ſeipſum immediatè dedit præcepta decalogi, ideo ſignū eſt, quòd iſta præcepta pertinent ad decalogum, quæ homo ſtatim dijudicare poteſt per rōnē naturalem, vel fidem a Deo datam; ita quòd oportet, quòd homini proponantur, non tamen opus eſt longa inquiſitione; ſed per ſeipſum mediante eo, quod habet a Deo, vel naturali, vel infuſo gratuito, poteſt ea iudicare eſſe recta, & bona. Tenet conſequentia quo ad primam partem, & etiam ſecundā; quia huiuſmodi notitiam homo per ſeipſum habet a Deo. i. per id quod vel eſt naturale, vel a Deo infuſum. Tenet conſequentia quo ad tertiam partem, quia primorum, & communium, non oportet editionem eſſe, niſi &c. vt in litera; ſed præceptorum decalogi oportet eſſe editionem, vt patet; quia ſunt propoſita a Deo. Quo ad quartam partem ſimiliter valet conſequentia; quia hæc proueniunt a Deo ad populum mediante inquiſitione ſapiētum. Quare bene ſequitur, quòd ſi præceptorū decalogi homo per ſeipſum a Deo habet notitiam, quòd huiuſmodi non ſunt de præceptis decalogi. Patet igitur concluſio, quòd duplicia pertinent, & duplicia non pertinent; quia quæ homo mediante eo, quod habet a Deo ſtatim dijudicare poteſt, pertinent; nam Deus ipſa propoſuit. Quæ autem indigent inquiſitione, pertinent ad ea quæ Moyſes propoſuit &c.

¶Vtraque tamen horum præceptorum continentur in præceptis decalogi, ſed diuerſimodę; nā illa quę ſunt prima, & communia continentur in eis, ſicut principia in concluſionibus proximis; illa verò quæ per ſapientes cognoſcuntur continentur in eis e conuerſo, ſicut concluſiones in principijs.

¶Hic D.S. declarato ſuppoſito, ſatisfacit ex hoc quęſito tali cō cluſione reſponſiua, quam virtualiter intendit, & probat. Omnia moralia reducuntur ad decem præcepta decalogi, probatur, aſſumendo maiorem ex dictis. Inter præcepta decalogi non computantur duo genera moralia, ſcilicet communia, & quæ egent inquiſitione; ſed vtraque continentur in præceptis decalogi, licet diuerſimodè; igitur ſequitur concluſio, quòd omnia moralia &c. Maior patuit. Minor etiam patet; quia communia continentur in præceptis decalogi, ſicut principia; & quę egent inquiſitione, ſicut cō cluſiones; igitur minor vera, quòd continentur, ſed diuerſimodè; quia ſicut principium, & concluſiones. Patet itaque, quòd omnia moralia (etiam non verbaliter, ſcilicet poſita in decalogo) reducuntur ad decalogum tanquàm in eo cōtenta, eo modo quo principium continetur in concluſione, vel ſicut concluſio continetur in principio, qui enim cognoſcit principium, virtualiter, & ſecundùm quid cognoſcit concluſionem, vt habet declarari pri. poſteriorum. Qui autem cognouit concluſionem, cognouit & principium. ¶Et nota, quòd non eſt inconueniens, quòd vnum ſit concluſio, & principium reſpectu diuerſorum; ſicut patet quòd cōcluſio demonſtrata per ſcientiam ſubalternantem, eſt principiū demonſtrandi aliam concluſionem in ſcientia ſubalternata, vt patet primò poſteriorum. Sic in propoſito non incōueniet, vt præcepta decalogi ſint concluſiones reſpectu primorum principiorum quæ cognoſcuntur cognitis terminis, & non egent editione, & tamen ſunt principia demonſtrandi alia particularia moralia; ſicut ex hoc. Non aſſumes nomen Dei in vanum, deducitur, quòd non ſit committendum periurium.

Et confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrariū.

¶Nota circa hoc argumentum, quòd ſub partibus præceptorū decalogi cōtinentur etiam communia, ſcilicet de dilectione Dei, & proximi, quia & ipſa ponūtur poſt decalogum, videlicet Deute. 6. & Leui. 19. vt tangetur ſtatim.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd illa duo præcepta ſunt prima, & communia præcepta legis naturę, quę ſunt per ſe nota rationi humanę, uel per naturam, vel per fidem; & ideo omnia præcepta decalogi ad illa duo referuntur, ſicut concluſiones ad principia communia.

¶Maior conceditur, quòd ſunt prima, & communia per ſe nota rationi humanæ, vel per naturam, vel per fidem. Et ergo non oportuit ea ponere vocaliter iuxta dicta in corpore. Ad minorē, negatur, quòd non contineantur ſicut principia in concluſionibus; ſed non ponuntur ibi in ſe, quare negatur conſequentia, loquendo de continentia intelligibili, licet non contineantur verbaliter. Principium enim actu continetur in concluſione intelligibiliter, quia concluſio non cognoſcitur, niſi cognito principio, licet concluſio contineatur in principio ſolùm virtualiter &c.

¶Nota hic, quòd Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ quæſt. 44. arti. 1. ad tertium, in ſubſtantia habet eandem ſolutionem, quas ambas ſolutiones refert Dominus Paulus Burgenſis in additione prima ſuper Exo. 20. vbi mouet hanc quæſtionem. Quare præcepta charitate cū ſint prima, & maxima mandata, non ponuntur inter præcepta decalogi; & reſpondendo primò refert reſponſionem iam poſitam, quia videlicet in omnibus includuntur, & omnia ad ea ordinantur, quare non erant inter alia connumeranda. Dicit autem ipſe, quòd hæc ſolutio non videatur ex toto ſatisfacere; quia eadem ratione non deberent poni inter alia præcepta legis, cum & ipſa ad iſta ordinentur, & includant. Et præterea, vt Doct. Sanct. dixit ar. 1. Et hoc præceptum, honora patrem, eſt ſtatim per ſe notum &c. Ponuntur autem præcepta charitatis inter præcepta alia legis, vt patet Deut. 6. & Leui. 19. &c. Ad quod dicit quòd præceptum decalogi debet eſſe notum, & facile, quia autem præceptum dilectionis difficile eſt, non habenti charitatem (nam pauci ſunt qui animas, & bona pro fratribus ponant, & Deum ſuper omnia diligant, quia his obſeruatis tota lex adimpleta eſt, vt Apoſtolus habet) ideo quia lex dabatur rudi populo, & imperfecto; ideo in primis præceptis non oportebat, quòd explicaretur præceptum charitatis, ſed hoc fuit reſeruatum ad tempus vltimum totius doctrinæ Moſaicæ, ſcilicet in anno 40. poſt exitum de Aegypto, Vide ibidem. Dubitatio. Reſponſio

¶Poſſet autem dici, vt videtur, quòd hoc ipſum Doct. Sanct. tāgat, quia eo ipſo, quòd ſunt prima, & cōmunia ſunt difficilia, quia enim cōmunia, & in omnibus incluſa, & quia omnia ad ipſa ordinata, ideo non implentur, niſi omnibus impletis, vt patet de ſe. Et ergo Burgenſis, nō niſi explicat, quod Doct. Sanct. implicitè dicit, nec eſt ſibi aliquid tanquàm inſufficienti addēdum, ſed dictū ſuum eſt explicandum, & penetrandum. Conſtat enim quòd ens, quia commune omnibus, & in omnibus incluſum, non eſt perfectè notum, & perfectè cognitum cognitione diſtincta virtuali. i. ſecundùm omnia in eo virtualiter, & confuſe incluſa, & tamē eſt primum apprehenſum a nobis, vt concretum quidditati ſenſibili; ita quamuis dilectio Dei, & proximi ſtatim approbetur p rationē præſertim informatam fide, non tamen eſt primum implendum perfectè, vt eſt finis legis, vt Burgenſis bene declarat; nam ad eius impletionem requiritur impletio omnium aliorum, ideo eo ipſo omnia in præceptum charitatis ordinantur, & quia in omnibus includitur, & omnia ad ſui impletionem requirit impleta, ideo eſt difficillimum. Et ergo non in præceptis decalogi poſitum. Explicatio

¶Poſſet etiam dici, quòd non eſt par ratio de præceptis charitatis quo ad præcepta decalogi, & alia particularia, quia includūtur in præceptis decalogi euidenter, & ergo non debebant poni cum ipſis; ſed non adeo manifeſtè includuntur in aliis præceptis moralibus, immo ſolùm per inquiſitionem ſapiētum ex eis poſſunt deduci, & ergo quia per ſe nota, & euidenter incluſa in præceptis decalogi, ideo non ponuntur inter ea, ſecus de aliis moralibus; & hoc D.S. videtur innuere cum dicit in corpore, quòd præcepta cōmunia (ſub quibus comprehendit præcepta charitatis) includuntur in præceptis decalogi, ſicut in concluſionibus propinquis, nō autem includuntur in aliis moralibus. Statim enim ſequitur, Debes diligere proximum, igitur non occidere, non furari; ſed non ita euidenter ſequitur, igitur coram cano capite cōſurge, uel exhibe aliquam reuorentiam. Quare ſi ſolutio conferatur ad dicta in corpore, videlicet quia præcepta charitatis ſunt communia, ſcilicet contenta in præceptis decalogi, ſicut in cōcluſionibus propinquis. videtur & eſt. D. S. dictum ſufficiens, nec argumenta Burgēſis aliquid arguunt, vt patet ex diuerſa habitudine præceptorum charitatis ad præcepta decalogi, & alia particularia, quæ iudicantur per inquiſitionem ſapientum; & poteſt illa diuerſitas conſtare ex dictis in art. 1. quia quædam procedunt ex primis principijs de propinquo, & euidēter; alia verò remotè, & per viā inquiſitionis. Alia reſpō ſio.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd præceptum de obſeruatione ſabbathi eſt ſecundùm aliquid morale, quantum ſcilicet per hoc præcipitur, quòd homo aliquo tempore vacet rebus diuinis, ſecundùm illud Pſ. Vacate & videte quoniam ego ſum Deus; & ſecūdùm hoc inter præcepta decalogi computatur; non autem quantum ad taxationem tēporis, quia ſecūdū hoc eſt cerimoniale.

¶Maior conceditur, & patuit, ſupra q. præce. quia ceremonialia ſunt determinationes moralium, & per conſequens dependēt a moralibus. Minor negatur, quòd ſit purum ceremoniale, immo eſt morale quo ad aliquid, ſcilicet quòd homo vacet aliquo modo Deo; & ſecundùm hoc inter decalogi præcepta continetur, & ceremonialia de cultu Dei ad ipſum reducuntur, & non e contra, quare negatur conſequentia. Circa iſtam ſolutionem, nota quòd quidem morale eſt aliquando vacare Deo, ſed an in iſto præcepto poſſet Deus diſpenſare, ſicut & in præceptis ſecundæ tabulæ, ita quòd nunquàm homo teneretur exire in actum vacationis Diuinæ. fluctuat ſuper hoc Scotus in tertio diſtin. 37. Sed de hoc infra, Vide de hac ſolutione ſecunda ſecundæ quæſtio. 122. articu. quarto ad primum.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio debiti in alijs virtutibus eſt magis latens, quàm in iuſtitia, & ideo præ-

cepta

cepta de actibus aliarum uirtutum, non ſunt ita nota populo, ſicut præcepta de actibus iuſtitiæ; & propter hoc actus iuſtitiæ ſpecialiter cadunt ſub præceptis decalogi, quæ ſunt prima legis elementa.——

¶Maior conceditur, ſed dico, quòd inter omnes virtutes manifeſtius eſt ratio debiti in iuſtitia, quæ eſt ad alterum. Minor concedit ur, & iam tacta eſt ratio; ſed negatur conſequentia; quia omnia moralia continentur in præceptis iuſtitiæ modis dictis. Præcepta enim decalogi debẽt ſub ratione debiti eſſe primò etiam rudi populo nota, tanquam prima legis elemẽta; in his enim quæ ſunt ad ſeipſum, videtur quòd homo ſit dominus, in iuſtitia autem clarè eſt ratio debiti; ideo omnia præcepta continent iuſtitiam ad Deũ, vel ad proximum, vt patet intuenti. Religio enim eſt pars iuſtitiæ, quæ præcipitur in præceptis primæ tabulæ. Pietas etiam, quæ eſt in honoratione parentum, eſt ſimiliter pars iuſtitiæ. Similiter nõ furari pertinet ad iuſtitiam, & ſic de alijs. Vide de hac ſolutione ſecunda ſecundæ q. 122. ar. 1.

Vtrum præcepta decalogi conuenienter diſtinguantur.

Infra ar. 5 Et 3. di. 17. in exp. lit. prin.

K AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter præcepta decalogi diſtinguantur. Latria enim eſt alia uirtus a fide; ſed præcepta dãtur de actibus virtutum; ſed hoc, quod dicitur in principio decalogi. Non habebis deos alienos coram me, pertinet ad fidem; quod autem ſubditur. Non facies ſculptile &c. pertinet ad latriam; ergo ſunt duo præcepta, & non unum ſicut Auguſt. dicit.*

*Aug q. 71. in Exo. l. 4.

¶ 2 Præt. Præcepta affirmatiua in lege diſtinguuntur a negatiuis, ſic honora patrem & matrem, & non occides; ſed hoc, quod dicitur. Ego ſum Dominus Deus tuus, eſt affirmatiuum; quod autem ſubditur. Non habebis deos alienos coram me, eſt negatiuũ; ergo ſunt duo

*Aug. q. 71 in Exo. l. 4.

præcepta, & non continentur ſub uno, vt Aug. ponit. *

¶ 3 Præt. Apoſtolus ad Rom. 5. dicit. Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret. Non concupiſces, & ſic videtur quòd hoc præceptum. Non concupiſces, ſit unũ præceptum, non ergo debuit diſtingui in duo.

*Aug. q. 71. in Exo.

¶Sed contra eſt, auctoritas Aug. in glo. ſuper Exod. * ubi ponit tria præcepta pertinentia ad Deum, & ſeptem ad proximum.

¶Hic conſequenter D. S. inquirit de diſtinctione præceptorum moralium in ſpeciali, & primò quãtum ad præcepta decalogi, ſecundò quantum ad præcepta ſuperaddita in arti. 10 Circa primũ primò ſit, quod dictum eſt, ſecundò inquiritur de obligatione p̃ceptorum decalogi ar. 8. Circa primum ſit, quod dictum eſt, ſecundò inquiritur de quibuſdam conſequentibus ad diſtinctionẽ huiuſmodi præceptorum ar. ſeq. ut patebit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd præcepta decalogi diuerſimodè a diuerſis diſtinguuntur. Eſitius * enim Leuit. 26. ſuper illud, Decem mulieres in vno clibano coquunt panes, dicit præceptum de obſeruatione ſabbati, non eſſe de decem præceptis; quia non eſt obſeruãdum ſecundùm literam ſecundùm omne tempus. Diſtinguit tamen quatuor præcepta pertinentia ad Deum, vt Primum ſit. Ego ſum dominus Deus tuus, Secundum ſit. Non habebis deos alienos coram me, & ſic etiam diſtin

* In fol. 167 in fi. & 168.

guit hæc duo Hieronymus Oſeæ. 10. ſuper illud. Propter duas iniquitates tuas; Tertium verò præceptũ eſſe dicit. Non facies tibi ſculptile, Quartum verò. Nõ aſſumes nomen Dei tui in uanum. Pertinentia verò ad proximũ dicit eſſe ſex, ut Primum ſit. Honora patrem & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mechaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falſum teſtimonium dices. Sextum. Non concupiſces.——

* Hier. hoc loco Oſeæ 10. 10.6.

¶D. S. in hoc corpore ponit uarios modos diſtinguendi præcepta decalogi, unum ſecũdùm Eſitium, alium ſecundùm Origenẽ ibi. Vnde Origenes &c tertium ſecundùm Be. Augu. cuius modũ diſtinguendi præcæteris approbat, & ponit pro reſpõſione ad q̃ſitum, ibi. Conuenientius &c. Quo ad primum modum diſtinguendi, primò ipſum modum Eſitij refert, ſecundò eum improbat, ibi. Sed primò &c. Dicit ergo primò, Præcepta decalogi diuerſimodè a diuerſis diſtinguuntur. Eſitius enim ponit, q̃ obſeruatio ſabbathi non ſit præceptum decalogi, & motiuũ ſuum fuit, quia p̃cepta decalogi ſp̃ ſunt obſeruanda, illud aũt præceptum ſabbathi non eſt huiuſmodi, quia ſabbathum non amplius eſt celebrandum, ut fuit inſtitutum Iudæis, ſed mutatum eſt in Dominicam, ut patebit infra q 103. ar. 3. ad quartum. Ponebat autem idẽ Eſitius aliud (in quo improbabit) circa quod D. S. notat, q̃ ipſe ponebat quatuor præcepta primæ tabulæ, quę ſunt ad Deum. Eſto ſanctificationem ſabbathi non poneret præceptum, ut dictum eſt, & recitãtur clarè in litera. Deinde D. S. refert quot ipſe Eſitius ponebat p̃cepta ſecundæ tabulæ. (ad proximum; quia ſolũ ſex comprehendendo ſub prohibitione concupiſcentię, præceptum de prohibitione rei alienæ, & uxoris alienæ, ut patet in litera.

¶Sed primò hoc uidetur inconueniens, quòd præceptum de obſeruatione ſabbathi præceptis decalogi interponatur, ſi nullo modo ad decalogum pertineat.——

¶Improbat hunc modum diſtinguendi quo ad tria, quo ad ſecundum ibi. Secundò quia cum &c. quo ad tertium in quo Origenes cum ipſo conueniebat, reprobabitur in ſequẽtibus ſimul cum Origene. Quo ad primum, quia præceptũ obſeruantiæ ſabbathi ponit non eſſe præceptum decalogi, quod eſt falſum; quia tunc inconuenienter interponeretur alijs præceptis decalogi. Nec obſtat q̃ ſabbathum eſt mutatum, quia ut patuit ar. præcedenti ad ſecũdum, præceptũ de obſeruatione ſabbathi, partim eſt ceremoniale, & quo ad hoc mutatum eſt; ſed non ut morale ſecundùm q̃ eſt de præceptis decalogi.

¶ Secundò, quia cum ſcriptum ſit.* Matth. 7. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, eiuſdem rationis eſſe videtur, & ſub eodẽ præcepto cadere. Ego ſum dominus Deus tuus, & non habebis deos alienos.——

* Matth. 7.

¶Improbat quo ad ſecundum, eundem Eſitium inquantum diſtinguit quatuor præcepta, quę ſunt ad Deum, primò quo ad hoc quòd diſtinguit tanquàm duo præcepta. Ego ſum dominus Deus tuus, & non habebis deos alienos, quia eiuſdem rationis eſt Deũ habere dominum, & non habere alienos deos; & ergo unum ſequitur ex alio, & per conſequens non ſunt diuerſa præcepta.

¶Vnde Origenes* diſtinguens etiam quatuor præcepta ordinantia ad Deum, ponit iſta duo pro uno præcepto, ſecundo verò ponit. Non facies ſculptile, tertium verò. Non aſſumes nomen Dei tui in uanum, quartum Memento ut diem ſabbathi ſanctifices. Alia verò ſex ponit ſicut Eſitius. *——

* Homil. 8. in Exod.

* Loco dicto i prin. corp.

¶Hic proſequitur modum diſtinguendi Origenis, & primò eũ recitat, ſecundo cũdem reprehendit, ibi. Sed quia facere &c. Vult ergo primò D. S. quòd Origenes conueniat cum Eſitio & Be. Hieronymo in hoc, quòd ponit etiam quatuor præcepta in ordine ad Deũ. Sed differt in hoc, quia ponit, Ego ſum dominus Deus tuus & non habebis Deum alienum, pro uno præcepto, & in hoc bene; ſed ſecundò ponit alium modum quo habentur quatuor in ordine ad Deum, quia ponit duo prædicta pro uno, & diſtinguit ab eis tanquàm ſecundum non facies ſculptile &c. Sed in præceptis in ordine ad proximum conuenit Origenes cum prædictis.

¶Sed quia facere ſculptile, vel ſimilitudinem non eſt prohibitum, niſi ſecundùm hoc, ut non colantur pro dijs; nam in tabernaculo Deus præcepit fieri imaginem Seraphin, vt dicitur Exod. 25.——

¶Reprehendit Origenem, primò quo ad hoc, quod ponit, Nõ facies ſculptile diſtinctum præceptum ab illis. Ego ſum dominus, non habebis deos alienos, & vult, quòd non facies ſculptile, non ſit diſtinctum ab illo, nõ habebis deos alienos; quia ſculptile, vel ſimilitudo non fuit ꝓhibita, niſi ne haberentur dij alieni. Quod patet, quia non omnes ſimilitudines fuerunt prohibitæ, vel omnia ſculptilia; nam in tabernaculo admittebantur, ſed ſolùm ne haberentur pro dijs, ut patebit infra q. 104 ar 4. ad 6. Et ergo unũ ſequitur ex alio. ſ. nõ facere ſculptile, ex nõ habere deos alienos, & per conſequens ſunt unum præceptum.

¶Conuenientius Aug. ponit ſub vno præcepto. Non habebis deos alienos, & non facies ſculptile.——

¶Hic conſequenter ſubinfert modum diſtinguendi Beat. Aug. primò quo ad præcepta in ordine ad Deum, ſecundò in ordine ad proximum, ibi. Similiter &c. Vult ergo Aug. & conuenientius, q̃ iſta ſunt unum præceptum, Non habebis deos alienos, & non facies ſculptile, & patet ratio ex reprobatione alterius modi diſtinguendi. Deinde ibi.

¶Similiter etiam concupiſcentia uxoris alienæ ad cõmixtionem, pertinet ad concupiſcentiam carnis; Concupiſcentia autem aliarum rerum, quæ deſiderantur ad poſſidendum, pertinet ad concupiſcentiam oculorũ.—

¶ Ponit modum Beat. Auguſti. diſtinguendi præcepta quo ad proximum, & primò reprobat modum aliorum prędictorum diſtinguendi talia. Secundò approbat modum Beati Auguſti. ibi.

Vnde

Digitized by Google

Vnde etiam &c. imputabat ergo alios in tertio, quod ponebant, ſcilicet concupiſcentiam vxoris alienæ, & rei alienæ ſub vno præcepto prohibita; quia vna pertinet ad concupiſcentiam carnis, alia ad concupiſcentiam oculorum, iſtę autem concupiſcentiæ ſunt alterius rationis; igitur pertinẽt ad diſtincta præcepta. Maior nota, minor patet in ſolutione tertij. Tunc ibi.

¶ Vnde etiam Auguſt. ponit duo præcepta de non cõ concupiſcendo rem alienam, & vxorem alienam; & ſic ponit tria præcepta in ordine ad Deum; & ſeptem in ordine ad proximum, & hoc melius eſt.

¶ Infert modum Beati Auguſti. qui iſtas duas concupiſcentias vult eſſe prohibitas diſtinctis præceptis. Ex omnibus iſtis infertur concluſio reſponſiua, quòd præcepta decalogi cõuenienter diſtinguũtur, tria ad Deum, & ſeptem ad proximũ, & reprobatio aliorum, eſt probatio concluſionis, quæ confirmatur auctoritate Beati Aug. quem in hoc D.S. alijs præfert cum dicit in fine, & hoc melius eſt; vnde communiter in eccleſia præcepta diſtinguuntur poſt Beatum Aug. Vt vult D.S. in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd latria, non eſt, niſi quędam proteſtatio fidei; vnde non ſunt alia præcepta danda de latria, & alia de fide; potius tamen ſunt præcepta danda de latria, quàm de fide; quia præceptum fidei præſupponitur ad præcepta decalogi, ſicut præceptum dilectionis; ſicut enim prima præcepta communia legis naturæ ſunt per ſe nota habenti rationem naturalem, & promulgatione non indigent; ita etiam, & hoc, quod eſt credere in Deum eſt primum, & per ſe notum ei qui habet fidem; Accedentem enim ad Deũ oportet credere; quia eſt, vt dicitur * ad Hebræ. 11. & ideo non indiget alia promulgatione, niſi infuſione fidei.

* Hebr. 11.

¶ Maior conceditur; qa latria eſt idẽ religioni, vel actus eius, vt patet. 2. 2. q. 81. ar. 1. ad tertiũ. Latria n. eſt ſeruitus in opere, q̃ debetur Deo tanq̃ ſummo dño, rõne creationis oĩum; & ergo habet aliud obiectũ, q̃ fides, & per cõ. equẽs alia virtus; Dico tñ q̃ latria eſt q̃dã proteſtatio fidei, & non ſunt danda diuerſa p̃cepta de his q̃ ad ſe ordinantur; quare ẽt ſi minor eſſet uera, negat cõſequẽtia. Et hæc eſt prima ſolutio quã D S. hẽt, ſecundò dicit negãdo minorẽ, dico. n. q̃ primũ p̃ceptũ. ſ. Nõ habebis &c. p̃cipit actũ latrię. ſ. ut debitũ ſeruitiũ Deo exhibeat, Et aliud non facies. ſ. &c. p̃hibet ſeruitiũ Deo debitũ, exhiberi dijs alienis. Quare aũt nõ ſit de fide oſtendit. D.S. in ſolutione; quia in præceptis decalogi non potuit poni præceptum de fide; ſed legislationi præſupponit, vt oſtẽdit ẽt D.S. 2. 2. q. 76. ar. 1. Et quia credere in Deũ eſt per ſe notum, & non eget p̃mulgatione, reſpectu eius qui dẽt ſubeſſe Deo p p̃cepta ſua, & ſufficit ſola infuſio fidei; quare negat conſequentia; qa ut patuit in corpore, non facies ſculptile ſolũ prohibet, ut nõ colant ſculptilia pro dijs; & ſicut Burgenſis habet præceptum. ſ. Non habebis deos alienos, partim eſt affirmatiuum, partim negatiuum, & ſonat, tantũ me habebis, & coles pro Deo, & nullũ aliũ. Vnde & conſuetudo ſimpliciũ habet, vt primum præceptũ ponatur affirmatiuè ſ. Vnũ cole Deum, & per conſequens, iſta duo ex ſeinuicẽ cõſequunt ſ. colere Deũ vnũ, & nõ facies ſculptile, qđ colas, & cui ſeruias, vt Deo. Quare non ſunt duo; ſed vnũ præceptũ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd præcepta affirmatiua diſtinguuntur a negatiuis, quando unum non comprehenditur in alio; ſicut in honoratione parentum, nõ includitur, quòd nullus homo occidatur, nec e conuerſo, & propter hoc dantur diuerſa præcepta ſuper hoc; ſed quando affirmatiuum comprehẽditur ſub negatiuo, vel e conuerſo, non dantur ſuper hoc diuerſa præcepta; ſicut non datur aliud præceptum de hoc, quod eſt. Nõ furtum facies, & de hoc, quod eſt cõſeruare rem alienã, vel reſtituere eam & eadem; ratione non ſunt diuerſa præcepta de credendo in Deum, & de hoc, quòd non credatur in alienos deos.

¶ Maior non eſt vniuerſaliter vera; ſed eget diſtinctione quam D.S. clarè ponit; qa vera eſt, qñ affirmatiuũ, & negatiuũ nõ ad ſeinuicẽ conſequunt, & qñ vnũ non cõprehendit intelligibiliter ſub alio. Sed falſa eſt maior, qñ vnũ ſub alio cõprehendit; ſicut nõ furari, quod eſt negatiuũ, cõprehẽdit reſtituere aliena, vel cõſeruare ea, & nõ vti eis, vel abſumere. Ad minorẽ cõceditur, qđ primũ eſt affirmatiuum, & aliud negatiuum ſaltem partialiter; ſed ſecundũ ſequitur, & continetur ſub primo, vt declaratum fuit, etiam in ſolutione primi, quare negatur conſequentia.

¶ Nota hic, q̃ D.S. in fine ſolutionis vł velle, q̃ in primo p̃cepto p̃cipiat fides; qa eſt p̃ceptũ de credendo in Deũ, & tñ in ſolutione p̃cedentis dictũ fuit, q̃ ſit præceptũ latriæ. Sed intelligẽdus eſt. D.S. in hac ſolutione, q̃ ſit p̃ceptũ de credendo in Deũ quo ad exteriorẽ proteſtationẽ fidei. ſ. ſeruitiũ, & cultũ, & quo ad actum interiorẽ cui legislationi præſupponit tanq̃ faciens primã ſubiectionẽ hoĩs ad Deum, quæ ſubiectio p̃cepto legis præſupponitur.

¶ Nota etiam, q̃ D.S. admittit in ſolutione, q̃ illud. ſ. Non habebis deos alienos coram me, ſit negatiuum. Sed dicendum eſt; ſicut Burgenſis dicit in additione prima ſuper Exodi 20. in fine, quòd eſt ſimpliciter negatiuum, tamen quodammodo affirmatiuũ, quę affirmatio tangit in hoc, quod dicitur coram me, quod eſt dicere ſecundùm gloſſam, præter me, & ergo nulla eſt repugnantia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis concupiſcentia conuenit in vna communi ratione, & ideo Apoſtolus ſingulariter de mandato concupiſcendi loquitur; qa tamen in ſpeciali diuerſæ ſunt rationes concupiſcendi; ideo Auguſt. * diſtinguit diuerſa præcepta de non concupiſcendo; differunt enim ſpecie concupiſcentiæ ſecũ dùm diuerſitatem actionum, vel concupiſcibiliũ, vt Philoſophus dicit in 10. Ethicorum. *

* Aug. q. 71. in Exo. l. 4.

* Aciſt. c. 3. & 5.

¶ Ad Apoſtolum dico, q̃ loquit de concupiſcentia in ſingulari pp vnitatẽ rõnis cõs quaſi gñicè cõcupiſcentiæ; ſed tñ ſunt diuerſæ rationes ſpecificè diſtinctę non ſubordinatę; quia inueniuntur luxurioſi non auari, & e contra. Quod aũt iſtæ concupiſcentiæ diſtinguantur ſpecie, patuit ſup. q. 60. arti. 5. Vltra & ſic videtur &c. Negatur, q̃ ſit vnũ præceptum, vt ponitur Exodi 20. Sed verum eſt, q̃ Apoſtolus loquitur de ambabus cõcupiſcentijs, duobus præceptis prohibitis in ſingulari ratione dicta. Sed in Exodo dicitur, non concupiſces vxorem, nec domum &c. Vbi prohibetur cõſenſus in carnalem actũ extra legem matrimonij, & appetitus habẽdi rem alienam, quæ concupiſcentiæ ſunt diuerſæ, iuxta diuerſitatem concupiſcibilium, quare negatur conſequentia vlterior.

Vtrum conuenienter præcepta decalogi enumerentur.

L

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter præcepta decalogi enumerentur. Peccatum enim vt Ambro. dicit, * eſt tranſgreſſio legis Diuinæ, & cœleſtium inobedientia mandatorum; ſed peccata diſtinguũtur per hoc, quòd homo peccat, vel in Deũ, vel in proximum, vel in ſeipſum; cum igitur in præceptis decalogi non ponantur aliqua præcepta ordinantia hominem ad ſeipſum; ſed ſolùm ordinantia ipſum ad Deum, & proximum, videtur quòd inſufficiens ſit enumeratio præceptorum decalogi.

3 di. 17. ar. 2. q. 2. Et 3. contra ca. 120. fin. & 124.

* Ambr. in li. de para. cap. 2. ante med. to. 4.

¶ 2 Præt. Sicut ad cultum Dei pertinebat obſeruatio ſabbathi, ita etiam obſeruatio aliarum ſolemnitatũ, & immolatio ſacrificiorum; ſed inter præcepta decalogi eſt unum pertinens ad obſeruantiam ſabbathi; ergo etiã debẽt eſſe aliqua pertinentia ad alias ſolemnitates, & ad ritum ſacrificiorum.

¶ 3 Præt. Sicut contra Deum peccare contingit periurando, ita etiam blaſphemando, vel alias contra doctrinam Diuinam mentiendo; ſed ponitur vnum præceptũ prohibens periurium cum dicitur. Non aſſumes nomẽ Dei tui in vanum; ergo peccatum blaſphemiæ, & falſæ doctrinæ debent aliquo præcepto decalogi prohiberi.

¶ 4 Præt. Sicut homo naturalem dilectionem habet ad parentes, ita etiam ad filios, mandatum etiam charitatis ad omnes proximos extenditur; ſed præcepta decalogi ordinantur ad charitatem, ſecundùm illud 1. ad Thimo. 1. Finis præcepti charitas eſt; ergo ſicut ponit quoddam præceptum pertinens ad parentes, ita etiam debuerunt poni aliqua præcepta pertinentia ad filios, & ad alios proximos.

* 1 Thimo. 1.

¶ 5 Præt. In quoliber genere peccati contingit peccare corde, & opere; ſed in quibuſdam generibus peccatorum. ſ. in furto, & adulterio ſeorſum prohibetur peccatum operis cum dicitur. Non mechaberis. Non furtum facies, & ſeorſum peccatum cordis cum dicitur. Non cõcupiſces rẽ proximi tui, & Non concupiſces vxorẽ proximi tui; ergo etiam idem debuit poni in peccato homicidij, & falſi teſtimonij.

¶ 6 Præt. Sicut cõtingit peccatum prouenire ex inordinatione concupiſcibilis, ita etiam ex inordinatione iraſcibilis; ſed quibuſdam præceptis prohibetur inordinata

Digitized by Google

nata concupiſcentia cum dicitur. Non concupiſces; ergo etiam aliqua præcepta in decalogo debuerunt poni per quę prohiberetur inordinatio iraſcibilis; non ergo videtur, quòd conuenienter decem præcepta decalogi enumerentur.

* Deut.4. ¶Sed contra eſt, quod dicitur * Deut.4. Oſtendit vobis pactum ſuum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis.

¶Hic conſequenter. D.S. inquirit de conſequentibus ad diſtinctionem præceptorum decalogi, & tria inquiruntur, primum eſt de numero eorum, ſecundum de ordine, ar. ſeq. tertium eſt de traditione eorũ, ar. 7. Conſtat aũt, ꝙ numerus immediatè ſequitur diuiſionem, & diſtinctionem; quare habito ex ar. præc ꝙ ſint diſtincta ſecundùm ꝙ aliqua ordinant ad Deũ, aliqua ad proximum; nunc quęritur, an diſtinctio illa ſit ſufficiens. ſ. in decẽ præcepta.

* Arti. 2. huius quæſt. ¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt; * ſicut præcepta legis humanę ordinant hominem ad quandam communitatem humanam, ita præcepta legis Diuinę ordinant hominem ad quandam communitatẽ, ſeu rempublicam hominum ſub Deo. Ad hoc autem, ꝙ aliquis in aliqua communitate bene commoretur, duo requiruntur, quorum primum eſt, vt bene ſe habeat ad eum qui præeſt communitati. Aliud autem eſt, vt homo bene ſe habeat ad alios communitatis conſocios, & conparticipes. Oportet igitur, quòd in lege diuina primò ſerantur quędam præcepta ordinantia hominem ad Deũ, & deinde alia quædam præcepta ordinantia hominem ad alios proximos ſimul conuenientes ſub Deo.

¶D.S. in hoc corpore primò præmittit quandam cõcluſionem præambularem fundamentalem, & ſecundò ex ea probat concluſionem reſponſiuã ſubintellectam ſecundùm ſufficientiam præceptorum decalogi, ibi. Principia aũt &c. Cõcluſio præambularis eſt. Oportet ꝙ in lege Diuina primò ſerantur quædam &c. vt in litera, vſq; in finem, probatur. Sicut præcepta legis &c. vt in principio lr̃æ; ſed ad hoc, ꝙ aliqs &c. vt ſequitur in litera; ergo concluſio illa vera. Maior patuit ar. 2. Minor eſt de ſe nota.

¶Principi autem communitatis tria debet homo. Primò, fidelitatem. Secundò, reuerentiam. Tertiò, famulatũ. Fidelitas quidem ad dominum in hoc conſiſtit, vt honorem principatus ad alium non deferat, & quantum ad hoc, accipitur primum præceptum cum dicitur. Non habebis deos alienos. Reuerentia autem ad dominum requiritur, vt nihil iniurioſum in eũ committatur, & q̃tũ ad hoc, accipitur ſecundum præceptum, quod eſt. Non aſſumes nomen domini Dei tui in vanũ. Famulatus autem debetur domino in recompenſationem beneficiorum, quæ ab ipſo percipiunt ſubditi, & ad hoc pertinet tertium præceptum de ſanctificatione ſabbathi in memoriam creationis rerum.

¶Præmiſſa concluſione fundamentali, hic conſequenter ſubſumit, & probat concluſionem reſponſiuam ſubintellectam, talem. Conuenienter præcepta decalogi enumerantur numero denario, probatur ex præcedenti cõcluſione. In numero iſto denario, enumerantur præcepta, quæ ſufficienter ordinant hominem ad Deũ, & alia, quę ipſum ſufficienter ordinant ad proximos ſimul conuenientes ſub Deo; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia ex dictis; quia ad legem Diuinam requiruntur, & ſufficiunt huiuſmodi præcepta D.S. primò manifeſtat primam partem antecedentis, ſecundò ſecundam, ibi. Ad proximos &c. Q̃ ad primam; quia principi communitatis (qui in lege Diuina eſt Deus) tria debet homo (quibus ſcilicet ordinatur ſufficienter ad ipſum) primò fidelitatem &c. vt in principio literæ; ſed iſta tria ponuntur in tribus præceptis ordinantibus ad Deũ; ergo &c. Maior nota. Minor declaratꝰ inductiuè. Fidelitas quidẽ &c. clara in litera. Deinde ibi.

¶Ad proximos autem aliquis ſe habet, & ſpecialiter, & generaliter. Specialiter quidem quãtum ad illos quorum eſt debitor, ut eis debitum reddat, & quãtũ ad hoc accipitur præceptum de honoratione parentum. Generaliter aũt quantum ad omnes, vt nulli nocumentũ inferatur, neq; opere, neq; ore, neq; corde. Opere quidem infertur nocumentum proximo, quandoq; quidem in propriam perſonam q̃tum ad conſiſtentiam. ſ. perſonæ, & prohibetur per hoc, ꝙ dicitur. Non occides. Quandoque aũt in perſonam coniunctam q̃tum ad propagationem prolis, & hoc prohibetur cum dr̃. Nõ mechaberis. Quandoq; aũt in rem poſſeſſam, q̃ ordinatꝰ ad vtrumque, & quantum ad hoc dr̃. Non furtum facies. Nocumentum autem oris prohibetur cum dr̃, Non loqueris contra proximũ tuum falſum teſtimoniũ, Nocumẽtum aũt cordis prohibetur cum dicitur, Non concupiſces.

¶Manifeſtat ſecundam partem antecedentis prędicti, & primò facit quod dictum eſt, ſecundò ſubiũgit duos alios modos diſtinguendi præcepta in ordine ad Deum, primum ibi. Et ſecundùm hanc &c. ſecundum ibi. Vel ſecundũ Augu. &c. probatur ergo ꝙ lex ẽt contineat præcepta, q̃ ſufficienter ordinãt ad proximos, ſic, ad proximos aliquis ſe habet ſpecialiter, & generaliter; ſed iſta p̃cepta ſufficienter ordinant ſpecialiter, id eſt ad aliquos ſpeciales, & generaliter. i. ad omnes; igitur ſunt ſufficientia ad proximum. Maior nota. Minor deducitur; quia ſpecialiter quãtũ ad alios &c. vt in litera clarè. Conſequenter ibi.

¶Et ſecundùm hãc etiam differentiam poſſent diſtinguitia præcepta ordinantia in Deum, quorũ primum pertinet ad opus; vnde ibi dicitur, Non facies ſculptile. Secundum ad os; vnde dicitur, Non aſſumes nomẽ Dei tui in vanum, Tertium pertinet ad cor; quia in ſanctificatione ſabbathi ſecundùm quòd eſt morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum.

¶Ponit alium modum ſecundum diſtinguendi præcepta in ordine ad Deum proportionabiliter ad diſtinctionẽ præceptorum in ordine ad proximum, prædictam. ſ. ſecũdùm opus, os, & cor. Et hunc modum diſtinguendi obſeruauit in tertio di. 37. q. 1. artic. 2. q. 2. vt patet intuenti. Tunc ibi.

* In Ps. 32. cõcione 1. parum ante me. 10 2. & in Ps. 9. 76. 10. 4. ¶Vel ſecundùm Aug.* per primum præceptum reuereamur unitatem primi principij, per ſecundum veritatẽ Diuinam, per tertium eius bonitatem qua ſanctificamur, & in qua quieſcimus ſicut in fine.

¶Adiungit tertium modum diſtinguendi prædicta tria præcepta ad Deum ordinantia, & patet in litera.

Et confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrariũ, ꝙ numerus denarius ſit ſufficiẽs, & ratio patuit; q̃a per iſta decem verba, homo ordinatꝰ ad Deum, & ad proximum ſufficienter &c.

¶Ad primũ ergo põr rñderi dupliciter. Primò quidẽ quia præcepta decalogi referunt ad p̃cepta dilectionis. Fuit aũt dandũ præceptũ homini de dilectione Dei, & proximi; quia q̃tum ad hoc lex naturalis obſcurata erat pp peccatum, non aũt q̃tum ad dilectionẽ ſuiipſius, quia q̃tum ad hoc lex naturalis uigebat, vel quia ẽt dilectio ſuiipſius ĩcludit̃ dilectione Dei, & ꝓximi. In hoc. n. hõ verè ſe diligit, ꝙ ſe ordinat in Deũ, & iõ ĩ p̃ceptis decalogi ponunt̃ ſolũ p̃cepta ptinẽtia ad ꝓximũ, & ad Deũ.

¶Circa hoc argm̃ D.S. ponit duas ſolutiones, ſecũdam ibi. Aliter põt &c. primò ſoluitur ſic, Maior conceditur. Ad minorẽ dico, ꝙ peccata quidẽ diſtinguunt̃ iſto triplici mõ, & patuit ſup. q. 72. ar. 4. Sed dico, ꝙ præcepta decalogi non debent iſto triplici modo diſtingui; quia nullum debet poni ordinãs hoĩem ad ſeipſum, tñ quia præcepta decalogi referunt̃ ſicut in finẽ ad præcepta dilectionis, ubi ergo dilectio nõ deficit, non oportebat dare p̃cepta ad implendum dilectionem. Dilectio aũt ſui nõ defecerat, ut ẽt hr̃. 2. 2. q. 44. ar. 3. ad primũ, & ſecundò ẽt non oportebat dari p̃ceptum de dilectione ſuiipſius; q̃a includitur in dilectione Dei ſicut in cã, & dilectione proximi ſicut in cõſimili. Vltra. Cũ igitur &c. Cõcedi', & rõ iã patuit; ſed negatꝰ conſequẽtia; q̃a nõ eſt par rõ de p̃ctis, & p̃ceptis decalogi, peccata n. diſtinguunt̃ ſm q̃cunq; obiecta ad q̃ inordinatè ſe liõ hẽt; ſed præcepta decalogi ſolũ ubi tõ naturalis quo ad dilectionẽ obſcurata fuit, qđ non erat reſpectu ſuiipſius.

¶Aliter poteſt dici, ꝙ præcepta decalogi ſunt illa quę immediatè populus recepit a Deo; vnde dicit* Deut. 10. Scripſit in tabulis iuxta id quod prius ſcripſerat verba decem, quæ locutus eſt ad nos dominus; vnde oportet præcepta decalogi talia eſſe, quæ ſtatim in mente populi cadere poſſunt; præceptum autem habet rõnem debiti; ꝙ aũt homo ex neceſſitate debeat aliquid Deo, uel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis, & præcipuè fidelis; ſed ꝙ aliquid ex neceſſitate ſit debitum homini de his, quæ pertinent ad ſeipſum, & non ad alium, hoc non ita in promptu apparet; videtur enim primò aſpectu, quòd quilibet ſit liber in his, quæ ad ipſum pertinent, & ideo præcepta quibus prohibentur inordinationes hominis ad ſeipſum peruenient ad populum

* Deut. 10.

mediante

mediante inſtructione ſapientię, unde non pertinent ad decalogum.

¶Dicitur ſecundò poſt D.S. Maiorem concedendo vt prius, ſimiliter minorem; ſed dico, quòd ordo hominis ad ſeipſum non ita manifeſtè continet rationem debiti, præcepta autem decalogi debent eſſe de ſtatim notis, poſtquam proponuntur, vt patuit artic. 3. Vnde negatur conſequentia, quia non eſt par ratio de peccatis, & præceptis decalogi; quia præcepta decalogi diſtinguuntur ſolùm ſecundùm ea, in quibus eſt manifeſta ratio debiti, non autem peccata, vt patuit. Et ſecundùm D.S. in tertio, vbi ſupra. Legiſlator intendit bonum commune, & ergo ordinat actus in ordine ad alium, in quo tamen includitur ordo ad ſeipſum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd omnes ſolẽnitates legis veteris ſunt inſtitutę in cõmemorationem alicuius Diuini beneficij, uel præteriti commemorati, uel futuri præfigurati; & ſimiliter propter hoc omnia ſacrificia offerebantur; inter omnia autem beneficia Dei cõmemoranda, primum & præcipuũ erat beneficium creationis, quod commemoratur in ſanctificatione ſabbati; vnde Exo. 20 pro ratione huius præcepti ponitur. Sex enim diebus fecit Deus cœlum, & terram, &c. Inter omnia autem futura beneficia, quæ erant præfugeranda, præcipuum & finale erat quies mentis in Deo, vel in præſenti per gratiam, uel in futuro per gloriam, quæ etiam figurabatur per obſeruantiam ſabbati; vnde dicitur Eſa. 58. Si auerteris a ſabbato pedem tuum, vocaberis ſabbatum Domini delicatum, & ſanctum Domini glorioſum. Hæc enim beneficia primò, & principaliter ſunt in mente hominum maximè fidelium; Aliæ uerò ſolennitates celebrantur propter aliqua particularia beneficia temporaliter tranſeuntia, ſicut celebratio phaſæ propter beneficium pręteritæ liberationis in Aegypto, & propter futuram paſſionem Chriſti, quę temporaliter tranſiuit, inducens nos in quietem ſabbati ſpiritualis; & ideo prætermiſſis omnibus alijs ſolennitatibus, & ſacrificijs, de ſolo ſabbato fiebat mentio inter pręcepta decalogi.

¶Illud, ſicut, quod tangitur in maiori, non graditur quatuor pedibus, pertinent quidem omnes ſolennitates ad cultum Dei, ſed nulla eſt commemorativa, vel præfigurativa tantorum beneficiorum, ſicut obſeruatio ſabbati. Solemnitates autem inſtitutæ ſunt, & per cõſequens habent principalitatem ex beneficijs cõmemoratis prætentis videlicet, vel figuratis, futuris ſcilicet. Et hæc oſtẽdit D.S. in ſolutione, quia obſeruatio ſabbati rememorativa eſt maximi beneficij, & permanẽtis. ſ. creationis, ſimiliter figurativa permanentis. ſ. requiei mentis in Deo hic per gratiam, & in alia vita per gloriã, quæ gratia, & gloria in electis ſemper manebunt, non ſic de alijs ſolennitatibus, quæ quo ad beneficia particularia, & tranſeuntia ordinantur, quæ etiam ordinantur in quietem hominum in Deo, ſicut in finem, vt patet de paſſione Chriſti figurata per ſolennitatem phaſæ, &c. Minor conceditur; ſed negatur conſequentia, & ratio diuerſitatis iam patuit. Circa hanc ſolutionem vr dubium de hoc, ꝙ D.S. innuit, ꝙ ſabbatum nõ habeat beneficia trãſeuntia temporaliter ſicut alia; de beneficio quidem figurato non eſt dubium, ſed de beneficio commemorato. ſ. creationis, illa enim tranſiſſe vr. Sed dicendum, ꝙ ſm rem loquendo vſq; hodie, & ſemper eſt, & erit beneficium creationis, nã eadem actio ſm rẽ eſt creatio, & cõſeruatio, vt potes videre in Capreolo in ſecundo, diſt. 1. q. 2. circa tertiam concluſionem. Conſtat autem ex prima parte, q. 104. ꝙ omnes res creatæ egent ſempec conſeruatione Diuina. Et ergo beneficium creationis ſemper monet, ſub ratione tamen conſeruationis rerũ creatarum. Actio enim creandi, vt tranſiens eſt, ſolùm pro primo inſtanti habet rationem creationis, in ſequenti verò tpe habet rationem conſeruationis, poſita inceptione rei, vt alibi ad longum videbitur. ſ. pro prima parte.

Dubitatio.

Reſponſio.

¶Aduerte verbum D.S. in hac ſolutione, quod dicit prẽceptum ſanctificationis ſabbati ſit figurale quo ad quietem mentis in Deum in via, vel in patria, vbi patet, quod ſupra dicebatur, quæſtio. 73. artic. 7. quòd per hoc præceptum ad litteram non prohibetur ceſſatio a peccato, nec per conſequens tempus ſacrum trahit in aliam ſpeciem, vtpotè non contra præceptum.

¶Ad tertium dicẽdum, ꝙ ſicut Apoſt. dicit ad Heb. 5. Homines per maiorem ſui iurant, & omnis cõtrouerſiæ eorum finis ad cõfirmationem eſt iuramentum; & ideo quia iuramentum eſt omnibus commune, propter hoc prohibitio inordinationis circa iuramentum ſpecialiter præcepto decalogi prohibetur; Peccatum verò falſæ doctrinæ non pertinet niſi ad paucos; vnde non oportebat vt de hoc fieret mentio inter præcepta decalogi, quamuis etiam quãtum ad aliquem intellectum in hoc, quòd dicitur. Non aſſumes nomen Dei tui in uanum, prohiberetur falſitas doctrinæ; vna enim gloſa exponit. Non dices Chriſtum eſſe creaturam.

¶Ad maiorem dico, ꝙ in hoc eſt ſimile, quia vtroq; modo peccatur, ſed non ita communiter blaſphemando, & falſam doctrinã docendo; præcepta autẽ decalogi debent dari contra ea vitia, quæ communius accidunt. Quare conceſſa minore, negat conſequentia. D.S. hic in ſolutione reſpõdet de doctrina, & eandem ſolutionem in ſubſtantia habet 2.2.q.122.artic.3.ad 4. de blaſphemia.

¶Circa auctoritatem Apoſtoli nota, ꝙ D.S. vult oſtendere, ꝙ iuramentum ſit frequens, & commune, quia per ipſum omnis cõtrouerſia hominũ componitur, & terminatur; ſicut enim in ſcientijs eſt ſtatus, cũ peruenitur ad prima principia, ita in Diuina lege cũ peruenitur ad veritatẽ Diuinã. Controuerſiæ aũt hominũ frequentes, & multæ ſunt. Et vide de illa auctoritate D.S. quolib. 1. arti. 18. vbi per ipſam oſtendit periurium eſſe grauius homicidio. Et nota, ꝙ expoſitio, qua exponitur hic prẽceptũ de prohibitione falſæ doctrinę eſt myſtica, vt habet D.S. ſecunda ſecundæ, vbi iam.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ ſtatim ratio naturalis homini dictat, ꝙ nulli iniuriam faciat; & ideo præcepta decalogi prohibentia nocumentum, extendunt ſe ad oẽs; ſed ratio naturalis nõ ſtatim dictat, ꝙ aliquid ſit pro alio faciendum, niſi cui homo aliquid debet; debitum autem filij ad patrem adeo eſt manifeſtũ, ꝙ nulla tergiuerſatione poteſt negari, eo ꝙ pater eſt principium generationis, & eſſe, & inſuper educationis, & doctrinæ; & ideo non ponitur ſub præcepto decalogi, vt aliquod beneficium vel obſequium alicui impendatur, niſi parentibus, parẽtes autem non uidentur eſſe debitores filijs propter aliqua beneficia ſuſcepta, ſed potius econuerſo. Filius autem eſt aliquid patris, & patres amant filios, vt aliquid ipſorum, ſicut dicit Philoſophus in 8. Ethi. * vnde eiſdẽ rationibus nõ ponuntur aliqua præcepta decalogi pertinentia ad amorem filiorum, ſicut neque etiam aliqua ordinantia hominem ad ſeipſum.

* Ariſt. c. 12. non longè à prin. to. 5.

¶Maior vera quidem eſt, ſed tamen ſecundùm aliam rationem filius diligit parentes, & parentes filios; quia filius propter debitum beneficij maximi, ſicut maximum benefactorem, a quo ſuſcepit eſſe, &c. ſed diligit naturaliter filium, ſicut aliquid ſui, & non propter debitum beneficij a filio accepti. Vnde dilectio filiorum ad parentes fundatur in beneficio naturali ſuſcepto, non ſic dilectio parentum ad filios.

Quare non præcipitur patri, ꝙ diligat filiũ.

¶Ad minorem dico, vt patuit ad primum. Præcepta decalogi ordinantur ad charitatem, & dantur de his, vbi ratio naturalis obſcurata fuit per peccatum, quod non eſt reſpectu ſuiipſius, & reſpectu eorum qui habentur, & ſunt aliquid ſui.

¶Ad conſequens dico, quòd ſi intelligitur de præceptis prohibitiuis nocumenti; conceditur, quia talia ponuntur reſpectu omnium, quia ibi eſt manifeſta ratio debiti. Si autem intelligitur de præceptis præceptiuis beneficij negatur primò de filijs, quia ſicut non præcipitur beneficium hominis ad ſeipſum, ita nec ad filium, quia filius habetur vt aliquid patris ſui. Negatur ſecundò de proximis, quia ibi non eſt manifeſta ratio debiti, ſicut ad parentes. Quare debuit præcipi filijs, vt benefacerent parentibus, non autem econtra; & debuit præcipi, vt vitaretur damnum alienorum, ſed non beneficium eorum. Et omnia iſta habentur ex ſolutione intellecta.

¶Ad quintum dicendũ, ꝙ delectatio adulterij, & utilitas diuitiarum ſunt pp ſeipſa appetibilia, inquãtum hñt rationẽ boni delectabilis, vel utilis, & pp hoc oportuit in eis prohiberi non ſolùm opus, ſed ẽt concupiſcentiã; ſed homicidiũ & falſitas ſunt ſm ſeipſa horribilia, quia proximus, & veritas naturaliter amant, & nõ deſiderant niſi pp aliud, & iõ nõ oportuit circa peccatũ homicidij, & falſi teſtimonij prohibere peccatũ cordis, ſed ſolũ operis.

¶Maior quidem vera, ſed tamen quædam peccata habent delectationem per ſe appetibilem, alia non. Vnde in primis oportuit prohibere concupiſcentiam; quia etiam cogitata, & concupita habent annexam delectationem; alia verò, quæ non habent per ſe appetibilitatem, non ſunt ſm ſe concupiſcibilia, & per cõſequens non ita oportebat prohibere concupiſcentiam, cum eam non ita excitent. Et ſecundò (vt ſupra dictum fuit) peccatum luxuriæ, vt cogitatum eſt, ſequitur delectatio eiuſdem rationis, ſicut luxuriam in opere exercitam. Quare ratione ſuiipſius eſt cõcupiſcibilis, concupiſcentia quæ eſt peccatum. S. militer eſt de furto; quia res vtilis etiam ſecundùm ſe habet concupiſcibilitatẽ.

Quare conceſſa minore, negatur conſequentia, quia in alijs ab adulterio, & furto, ipſa concupiſcentia non ita eſt infeſta homini, ſicut in iſtis, quia iſta magis ſunt nata excitare concupiſcentiam, ideo concupiſcentia eorum debuit prohiberi.

*q.25.ar.2. ¶Ad ſextum dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * omnes paſſiones iraſcibilis deriuantur a paſſionibus cõcupiſcibilis; & ideo in præceptis decalogi, quę ſunt quaſi prima elemẽta legis, nõ erat mẽtio facienda de paſſionibus iraſcibilis, ſed ſolũ de paſſionibus cõcupiſcibilis. —

¶Maior vera, ſed tamen paſſiones concupiſcibilis ſunt radix, & fundamentum paſſionum iraſcibilis, vt patuit ſupra, quæſt. 25. Et quia præcepta decalogi ſunt prima legis elementa, ideo debuerunt dari de primis paſſionibus. Quare conceſſa minore, negatur conſequentia.

Vtrum decem præcepta decalogi conuenienter ordinentur.

M 3.diſtin.37. art.1.q.2. AD ſextum ſic proceditur. Videtur, ꝙ inconuenienter ordinẽtur decem præcepta decalogi. Dilectio enim proximi videtur eſſe pręuia ad dilectionem Dei, quia proximus eſt nobis magis notus, quàm Deus, ſecundùm illud. 1. Ioan. 3. Qui fratrem ſuum quem uidet, non diligit, Deum quem non uidet quomodo poteſt diligere? ſed tria prima præcepta pertinent ad dilectionem Dei, ſeptem verò alia ad dilectionem proximi; ergo inconuenienter prędecepta decalogi ordinantur.

¶ 2 Præterea. Per prędecepta affirmatiua imperantur actus virtutum, per prędecepta verò negatiua prohibentur actus uitiorum; ſed ſecundùm Boetium in commento Prædicamentorum. Prius ſunt extirpanda uitia, quàm inſerantur uirtutes; ergo inter prędecepta pertinentia ad proximum primò ponenda fuerunt prędecepta negatiua, quàm affirmatiua.

¶ 3 Præt. Prędecepta legis dantur de actibus hominum; ſed prior eſt actus cordis, quàm oris, uel exterioris operis; ergo inconuenienter ordinẽ præcepta de non concupiſcendo, quę pertinent ad cor, vltimò ponuntur.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Roman. 13. Quę a Deo ſunt, ordinata ſunt; ſed prędecepta decalogi * Art. 1. huius quæſt. ſunt immediatè data a Deo, vt dictum eſt; * ergo conuenientem ordinem habent.

¶Hic Doct. Sanct. determinat conuenientiam ordinis decem præceptorum, quòd conuenienter ponantur primò, quæ ſunt ad Deum, deinde ad proximum.

*Artic. 1. & artic. 5. ad primum. ¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt; * prędecepta decalogi ordinantur de his, quę ſtatim in prõptu mens hominis ſuſcipit. Manifeſtum eſt autem, ꝙ tantò aliquid magis a ratione ſuſcipitur, quantò contrarium eſt grauius, & magis repugnans rationi. Manifeſtũ eſt autem, ꝙ cũ rationis ordo a fine incipiat, maximè eſt cõtra rationẽ, vt homo inordinatè habeat ſe circa finem. Finis autem humanæ vitę, & ſocietatis eſt Deus. ——

¶Et quia præcepta decalogi primò diuiduntur, quòd quædam ſunt ad Deum, & quædam ad proximum; ideo vt D.S. euacuet quæſitum, primò oſtendit conuenientiam ordinis præceptorum, quæ ſunt ad Deum, ad ea, quæ ſunt ad proximum. Secundò, eorum quæ ſunt ad Deum inter ſe, ibi. Inter ipſa autem, &c. Tertiò, eorum quæ ſunt ad proximum, ibi. In prędecepta, &c. Quo ad primum, ponit talem concluſionem partialiter reſponſiuam. Primò oportuit per præcepta decalogi hominem ordinare ad Deum, ideſt præcepta ordinantia ad Deum debuerunt præordinari, & præponi præceptis ad proximum. Et ſi decalogi præcepta, ita ordinata ſunt, bonus eſt ordo. Probatur iſta concluſio; primò ratione, ſecundò exemplo, cum quo ſimul ponitur concluſio iſta, ibi. Et ideo primo, &c. Quo ad primum arguitur ſic. Præcepta ordinantur de his, quæ ſtatim in promptu mens hominis ſuſcipit, ſed tantò aliquid magis a ratione ſuſcipitur, quantò contrarium eſt grauius, & magis repugnans rationi (ſuppletur extra litteram) igitur iſta præcepta debent prima eſſe in ordine, quorum contraria magis ſunt contra rationem; (ſubſumitur) ſed maximè eſt contra rationem, vt homo inordinatè habeat ſe circa finem (ſuppletur) igitur prima debent eſſe circa finem (ſubſumitur iterum) ſed finis humanæ vitæ, & ſocietatis eſt Deus; igitur ſequitur concluſio. Maior patet ex art. tertio, & quinto, ad primum. Minor prima relinquitur nota, quia cõtraria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt. Et ergo ſi contrarium eſt maximè notum in malitia, aliud contrarium erit notum in rectitudine, & bonitate. Subſumpta prima patet, quia ordo rationis a fine incipit; & ergo maximè ſunt contra rationem, quæ ſunt contra principium ordinis, ſcilicet finem. Secunda ſubſumpta patet ex ſupra dictis. Conſequenter ibi.

¶Et ideo primò oportuit per prędecepta decalogi hominem ordinare ad Deum, cum eius cõtrarium ſit grauiſsimum; ſicut etiam in exercitu, qui ordinatur ad ducem, ſicut ad finem; primum eſt, quòd miles ſubdatur duci, & huius contrarium eſt grauiſsimum; ſecundum uerò eſt, ut alijs ordinetur. ——

¶Infert ipſam concluſionem primam ex præmiſſa ratione cum reſumptione fundamenti ipſius ſub breuibus, quia contrarium ordinationis in Deum eſt grauiſſimum; igitur ordo in Deũ debet primò cadere ſub præcepto; patet conſequentia ex iã dictis. Et confirmatur concluſio exemplariter, vt in littera clarè. Ex iſta concluſione habetur, ꝙ recto ordine præcepta ad Deum, præponuntur præceptis ad proximum, &c. Deinde cum dicit.

¶Inter ipſa autem, per quę ordinamur in Deum; primum occurrit, ꝙ homo fideliter ei ſubdatur, nullam participationem cum inimicis habens. Secundum autẽ eſt, ꝙ ei reuerẽtiam exhibeat. Tertium autem eſt, quòd etiam famulatum impẽdat, maiusq; peccatum eſt etiam in exercitu, ſi miles infideliter agens cum hoſte pactum habeat, quàm ſi aliquam irreuerentiam faciat duci, & hoc eſt etiam grauius, quàm ſi in aliquo obſequio ducis deficiens inueniatur. ——

¶Oſtendit ſecundò ordinem conuenientem præceptorum ad Deum, & intendit talem concluſionem quo ad hoc reſponſiuam. Præcepta tria ad Deum in decalogo benè ordinantur, ita quòd primum eſt, Non habebis deos alienos, &c. Probat, prima præcepta ordinant in Deum; & id eſt prius, cuius contrarium eſt grauius peccatum, & euidentius iniuſtum, ſed inter ipſa primum occurrit, quòd homo fideliter, &c. vt in principio litteræ, & contrarium primi eſt grauius contrario ſecundi, & cõtrarium ſecundi grauius contrario tertij; igitur primum inter ea eſt, quòd homo fideliter Deo ſubdatur, &c. Sed ita ponuntur in decalogo, igitur recto ordine, vt vult concluſio. Maior patet ex dictis circa prædictam concluſionem. Minor declaratur exemplariter, proſequendo prædecedens exemplum. Deinde ibi.

¶In prędeceptis autem ordinantibus ad proximum manifeſtum eſt, ꝙ magis repugnat rationi; & grauius peccatum eſt, ſi homo nõ ſeruet ordinem debitum ad perſonas, quibus eſt magis debitor; & ideo inter prędecepta ordinãtia ad proximum primò ponitur prędeceptum pertinens ad parentes. Inter alia uerò prędecepta etiam apparet ordo ſecundùm ordinem grauitatis peccatorum. Grauius eſt enim, & magis rationi repugnans peccare opere, quàm ore; & ore, quàm corde; & inter peccata operis grauius eſt homicidiũ, per quod tollitur vita hominis iam exiſtẽtis, quàm adulterium, per quod impeditur certitudo prolis naſcituręq; & adulterium grauius eſt, quàm furtum, quod pertinet ad bona exteriora. ——

¶Manifeſtat conuenientiam ordinis præceptorum ad proximum inter ſe. Et intendit talem concluſionem quo ad hoc etiam reſponſiuam tertiam. Præcepta ad proximum inter ſe bene ordinantur. Probatur, aſſumendo maiorem ex dictis circa primam concluſionem. Tantò præceptum eſt prius, quantò ſuum contrarium magis repugnat rationi; ſed manifeſtum eſt, quòd magis repugnat rationi, &c vt in littera; igitur primò debuit poni præceptum de honoratione parentum; ſecundò prohibens homicidium; deinde adulterium, &c. ſed ita ponuntur; igitur concluſio vera.

¶Et nota hic iterum defectum ſupra reprobatum, quæſtio. 73. artic. 8. ad tertium, quo quidam dixerunt fornicationem, & adulterium grauiora homicidio; & ratio huius defectus ibidem ſoluta fuit. Qui quidem defectus eſt contra ordinem a Deo, in præceptis decalogi inſtitutum. Vnde D.S hic iterum dicit, homicidium grauius adulterio, vt patuit.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua formaliter ad quæſitum.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quamuis ſecundùm uiã ſenſus proximus ſit magis notus, quàm Deus, tamen dilectio Dei eſt ratio dilectionis proximi, ut infra patebit; & ideo prędecepta ordinantia ad Deum fuerunt prędeordinanda. ——

¶Ad

¶Ad maiorem nego, ꝙ dilectio proximi ſit ꝓpria dilectioni Dei ſũme diligendi, vel in euidentia debiti, ita ꝙ Deus propter proximũ diligatur, vel ꝙ notius ſit, ꝙ debeat proximus diligi, quàm Deus; ſed verum eſt, ꝙ proximus prius occurrit diligendus.

¶ Ad probationem maioris reſpondet D.S. ſecunda ſecundæ, q.26.art.1.ad primum. quia Apoſtolus argumẽtatur, ꝙ quia proximus eſt magis notus, ideo prius occurrit diligendus, ſed tñ non eſt magis diligendus, nec eſt euidentior ratio debiti diligendi ꝓximum, ſuper qua euidentia maiori fundatur ordo præceptorum.

¶Et ſecundò, iuxta D.S. de Virtutibus de Charitate, art.9.ad 6. Apoſtolus argumentatur ſm eos, qui viſibilibus præcipuè inhærent, a quibus viſibilia inuiſibilibus magis diliguntur. Dico vltra, ꝙ proximus eſt magis notus ſm ſenſum, ſed non eſt magis notũ, ꝙ debeat diligi a nobis, præſertim dilectione gratuita; multò enim notius eſt, ꝙ creator, & conſeruator, & ſummum principium beatitudinis ſupernaturalis, & omnis boni, debeat diligi, quàm proximus homo. Quæ autem ſit ratio diligendi, habet D.S. ſecunda ſecundæ, vbi iam, in multis articulis; quia charitas fundatur ſuper cõmunicatione beatitudinis ſupernaturalis, quæ beatitudo eſt in Deo, ſicut in fonte, & principio; vnde primò diligitur ſicut radix boni, ſuper quo charitatis amicitia fundatur. Vide & de hoc ſi placet modum dicendi Scoti in tertio, diſt.28. & 29. Concedit minor, & negatur conſequentia, & ratio patuit.

¶Ad ſecundum dicẽdum, ꝙ ſicut Deus eſt vniuerſale principium eſſendi omnibus, ita & pater eſt principium quoddam eſſendi filio; & ideo conuenienter poſt præcepta pertinentia ad Deũ ponitur præceptum pertinens ad parentes. Ratio autem procedit, quando affirmatiua, & negatiua pertinent ad idem genus operis; quamuis etiam & in hoc nõ habeat omnimodam efficaciam, & ſi enim in executione operis prius extirpanda ſunt vitia, quàm inſerendæ virtutes, ſm illud Pſal. Declina a malo, & fac bonum. Et Eſa.1. Quieſcite agere peruerſè; diſcite benè facere; tamen in cognitione prior eſt virtus, quàm peccatum, quia per rectum cognoſcitur obliquum, vt dicitur in primo de Anima. * Per legem autem cognitio peccati habetur, vt Roma.5. dicitur, & ſecundùm hoc præceptum affirmatiuum debuiſſet primo poni. Sed non eſt iſta ratio ordinis, ſed quæ ſupra poſita eſt; * quia in præceptis pertinẽtibus ad Deum, quæ ſunt primę tabulę, vltimò ponitur prȩceptum affirmatiuum; quia eius tranſgreſſio minorem reatum inducit. ——

* Ariſt.c.1.

* In corp. huius.

¶Maior conceditur quidem; ſed dico, ꝙ præcepta ordinantur, ſm quod contraria eorum magis repugnant rationi, & per conſequens ſm euidentiorem rationem debiti. Ad minorem primò, vera eſt, quãdo pertinent ad idem genus operis, tunc enim negatiuum præcedit, & hoc verum in via executionis, ſed non in via cognitionis, ſic enim virtus præcedit vitium, quamuis præcepta non ordinentur, ſm ꝙ vnum cognoſcitur per aliud, ſed ſm rationem dictam. ſ. ſm ꝙ contrarium magis repugnat rationi, & ſm euidentius debitum. Quare negatur cõſequentia. Tum quia illud affirmatiuum non pertinet ad idem genus operis cum negatiuis. Tum quia inter prȩcepta ad proximum, debuit primò poni illud, quod magis conuenit cum præceptis ad Deum, & hoc eſt præceptum de honoratione parentum; affirmatiuum huius autem ponit D.S. rationem in principio ſolutionis. ſ. quare ſtatim poſt ordinãtia ad Deum, debuit poni prȩceptum de honoratione parentum, deinde reſpondet ad minorem argumenti, concedendo eam in vno ſenſu, in alio negando; & vltimò oſtendit, ꝙ non oportet inniti illi fundamento. ſ. de cognitione vnius per aliud, qa ꝑcepta primæ tabulæ non ſic ordinantur, cum negatiua præponant affirmatiuis, vt patet intuenti, ſed fundamento dicto in corpore, videlicet, quòd hoc ſit prius, cuius oppoſitum eſt grauius peccatum.

¶Ad tertium dicendum, quòd peccatum cordis, & ſi ſit prius in executione, tamen eius prohibitio poſterius cadit in ratione. ——

¶Maior conceditur, ꝙ dentur præcepta de actibus hominum, ſed non ordinantur ſm ordinem actuum in exiſtentia, ſed ſm euidentiam debiti, ſm ꝙ contrarium eſt grauius. Ad minorem, verum eſt, prius in executione eſt peccatum cordis, quàm oris, vel operis, ſed contrarium eius non eſt grauius, nec in præcepto prohibitiuo peccati cordis eſt tam euidens ratio debiti, ſicut in prohibitiuo operis. Vnde & multi non habuerunt concipiſcentiam pro peccato, eſto opus pro peccato haberent, vt habetur circa Euangelium Matth.5. Quare negatur conſequentia.

Vtrũ præcepta decalogi conuenienter tradantur.

N 3.diſt.in.37. artic.2. q.1.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd præcepta decalogi inconuenienter tradantur. Præcepta enim affirmatiua ordinant ad actus virtutum, præcepta autem negatiua abſtrahunt ab actibus vitiorum, ſed circa quamlibet materiam opponuntur ſibi virtutes, & vitia; ergo in qualibet materia, de qua ordinat præceptum decalogi, debuit poni præceptum affirmatiuum & negatiuum, incõuenienter igitur ponuntur quædam affirmatiua, & quædam negatiua.

¶ 2 Præterea. Iſidorus dicit, quòd omnis lex ratione conſtat, ſed omnia præcepta decalogi pertinent ad legem Diuinam; ergo in omnibus debuit ratio aſſignari, & non ſolùm in primo, & in tertio præcepto. Iſidorus.

¶ 3 Præterea. Per obſeruantiam prȩceptorum meretur aliquis prȩmia a Deo; ſed Diuinę promiſſiones ſunt de prȩmiis præceptorum; ergo promiſſio debuit poni in omnibus prȩceptis, & non ſolùm in primo, & quarto.

¶ 4 Præt. Lex vetus dicitur lex timoris, inquantũ per comminationes pœnarum inducebat ad obſeruationes prȩceptorum; ſed omnia prȩcepta decalogi pertinent ad legem veterem; ergo in omnibus debuit poni comminatio pœnæ, & non ſolùm in primo, & ſecundo.

¶ 5 Præterea. Omnia præcepta Dei ſunt in memoria retinenda, dicitur enim Prouerb.3. Deſcribe ea in tabulis cordis tui; inconuenienter ergo in ſolo tertio præcepto fit mentio de memoria; & ita videntur præcepta decalogi inconuenienter tradita eſſe.

¶Sed contra eſt, quod dr Sap.11. ꝙ Deus omnia fecit in numero, pondere, & menſura; multò magis ergo in ꝓceptis ſuæ legis congruum modum tradendi ſeruauit:

¶Hic inquirit de conuenientia traditionis, an videlicet conueniẽter ponant affirmatiua, & negatiua, & an cõuenienter ꝓceptis quibuſdã addant præmia, quibuſdã nõ, vt patebit in ſolutionibus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd in præceptis Diuinæ legis maxima ſapientia continetur; vnde dicitur Deuteron.4. Hæc eſt veſtra ſapientia, & intellectus coram populis. Sapientis autem eſt omnia debito modo, & ordine diſponere; & ideo manifeſtum eſſe debet, quòd præcepta legis conueni enti modo ſunt tradita. —

¶D.S. breuiter reſpondet quæſito in fine, quòd ſic, quod probatur formaliter in littera. In præceptis Diuinis continetur, &c. ſed ſapientis eſt omnia, &c. igitur præcepta legis conuenienti, &c. Maior patet Deuteron.10. Minor eſt nota primo Metaphyſicæ. Et ſi ſapientia humana, & modica omnia benè ordinat, & debito modo facit, multò magis ſapientia infinita, quæ iſta præcepta tradidit, ſicut primus inſtitutor, & auctor.

ET confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd ſemper ad affirmationem ſequitur negatio oppoſiti, non autem ſemper ad negationem unius oppoſiti ſequitur affirmatio alterius; ſequitur enim, ſi eſt album, non eſt nigrũ, non tamen ſequitur ſi non eſt nigrum, ergo eſt album; quia ad plura ſe extendit negatio, quàm affirmatio; & inde eſt etiam, quòd non eſſe faciendum iniuriam, quod pertinet ad præcepta negatiua, ad plures perſonas ſe extendit ſecundùm primum dictamen rationis, quàm eſſe debitum vt alteri obſequium, uel beneficium impẽdatur. Ineſt autem primò dictamen rationis, quòd homo debitor eſt beneficij, vel obſequij exhibẽdis illis, a quibus beneficia accepit, ſi nondum recompenſauit. Duo ſunt autem, quorum beneficijs ſufficienter nullus recompenſare poteſt. ſ. Deus, & Pater, vt dicitur in 8. Ethic. * & ideo ſola duo præcepta affirmatiua ponuntur, vnum de honoratione parentum, aliud de celebratione ſabbati in commemorationem Diuini beneficij. ——

* Ariſt. c.vlt. à medio tomo 5.

¶Ad maiorem dico, ꝙ præcepta affirmatiua decalogi ordinãt ad actus virtutum, vbi eſt euidẽs ratio debiti, & iuſtitiæ ꝓp magnũ beneficium exhibitum; vnde (vt dictum fuit art.3.) omnia ꝓcepta decalogi ſunt præcepta iuſtitiæ. Et dico, quòd negatiua decalogi prohibent iniuriam manifeſtam. Dico ſecundò, ꝙ ſolùm duo ſunt, qui contulerunt tantùm beneficium, vt euidẽs ſit ratio obſequij exhibendi; ſed plures ſunt, quibus ex dictamine rationis naturalis, & euidenti non eſt facienda iniuria; & multa ſunt, quibus poteſt inferri iniuria, quia negatio communior eſt affirmatione.

Minorem concedo; ſed dico, quòd non quilibet virtus præcipitur in præceptis decalogi affirmatiuis, nec quodlibet vitium prohibetur, niſi vbi eſt manifeſta iniuria alterius. Quare negatur conſequentia, quia non ponitur affirmatiuum, niſi vbi eſt debitum obſequium ad alterum, & hoc eſt ad Deum, & parentes; & non ponitur negatiuum, niſi quod prohibet iniuriam alterius; & ergo ad obſequia debita ſufficiunt affirmatiua duo, per quæ prohibentur vitia contraria, quia (vt patuit art. 4. ad 2.) in affirmatione prohibetur etiam negatio incluſa, & ecõtra. Et ergo in quibuſdã ponuntur tantùm affirmatiua, in quibuſdam tantùm negatiua.

¶Et quærit hoc argumentum, quare aliqua ponuntur affirmatiua, & aliqua negatiua; & quare non tot affirmatiua, quot negatiua. Patuit autem ratio, quia affirmatiua præcipiunt obſequium euidenter debitum alteri, ſed negatiua prohibent iniuriam. Et primum ſolũ extendit ſe ad duos, ſed ſecundum ad multos; ideo plura ſunt negatiua. Nec oportuit ponere affirmatiuum de virtute, & negatiuum de vitio oppoſito, & econtra; quia in affirmatiuo virtutis iuſtitiæ ad alium includitur negatio oppoſiti vitij, & econtra; ſicut in hoc, Non habebis deos alienos, ideſt non colas, includitur, quòd Deus verus colatur, & in præcepto de honore parentum, includitur, ne dehonorentur. Et ergo ſufficit ponere affirmatiua de debitis obſequijs reſpectu duorum; & negatiua de iniurijs aliorum vitandorum, quæ plures ſunt, ideo oportuit ponere multa negatiua. Argumentum autem imaginatur, quòd vbi ponitur affirmatiuum virtutis, debuit poni negatiuum vitij, & econtra; & ita ponerentur tot affirmatiua, quot negatiua. Sed imaginatio falſa eſt, quia affirmatiua ponuntur ſolùm, vbi eſt obſequium debitum, & negatiua includuntur ad ſe ſequentia; ſed negatiua diſparata, quæ ſunt de iniuria vitanda, expreſsè ponuntur, & plura.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd illa præcepta, quæ ſunt purè moralia habent manifeſtam rationem; vnde non oportuit, quòd in eis aliqua ratio adderetur; ſed quibuſdam præceptis additur ceremoniale, uel determinatiuum præcepti moralis communis, ſicut in primo præcepto. Non facies ſculptile, & in tertio præcepto determinatur dies ſabbati; & ideo vtrobique oportuit rationem aſſignari.

¶Maior conceditur ad hunc ſenſum, ꝙ oportet, ꝙ ponantur in lege, quæ ſunt conformia rectæ rationi; ſed non oportet, ꝙ æquа ratione conſtent, quia (vt patuit ſupra) aliqua etiam in lege humana habent vigorem ex ratione naturali, aliqua non, abſolutè loquendo; ſed ex inſtitutione humana, & lege poſitiua.

¶Ad minorem conceditur; ſed dico, quòd non omnia præcepta æqualiter ratione conſtant, quia aliqua ſunt purè moralia, & illa habent euidentem rationem debiti, & iuſtitiæ. Aliqua verò ſunt partim ceremonialia, vel habent determinationem moralis adiunctam, quæ determinatio, vel morale nõ eſt ita euidens, quare oportuit addere rationem eius. Vnde negatur conſequentia, quia ſanctificatio ſabbati eſt ceremoniale quo ad curationem ſeptimi diei, & non de dictamine rationis naturalis. Ideo debuit poni ratio, quare iſta dies eſſet inſtituta, & non alia; ſimiliter non facere ſculptile eſt determinatio illius, Non habebis deos alienos. Et ideo additur. Ego enim ſum Deus zelotes, viſitans iniquitatem, &c.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ homines ut plurimum actus ſuos ad aliquam vtilitatem ordinat; & ideo in illis præceptis neceſſe fuit promiſſionem præmij apponere, ex quibus videbat nulla utilitas ſequi, uel aliqua utilitas impediri; quia verò parentes ſunt iã in recedendo, ab eis non expectatur vtilitas; & ideo præcepto de honore parentum additur promiſſio. Similiter etiam in præcepto de prohibitione idolatriæ, quia per hoc uidebatur impediri apparens utilitas, quam homines credunt ſe poſſe conſequi per pactum cum dæmonibus initum.

¶Maior vera, ſi bene obſeruetur; ſed dico, ꝙ in obſeruantia quorundam apparet etiam vtilitas aliqua temporalis, & manifeſta, in aliorum verò obſeruatione non ita apparet vtilitas, ſed quaſi magis damnũ, ſicut in obſequio parentum, & in non adoratione idolorum. Quare conceſſa minore, quòd omnia præcepta habeant promiſſiones generales, ſed tamen aliqua debuerunt habere ſpeciales ratione dicta. Vnde dicitur circa præceptum prohibitiuũ idolatriæ, faciens miſericordiam in tertiam, & quartam, &c. Quare negatur conſequentia, &c.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ pœnæ præcipuè neceſſariæ ſunt cõtra illos, qui ſunt proni ad malum, vt dicitur in 10. Ethico. * & ideo illis ſolis præceptis legis additur comminatio pœnarum, in quibus erat pronitas ad malũ; erãt autem homines proni ad idolatriam propter generalem conſuetudinem gentium; & ſimiliter ſunt etiã homines proni ad periurium pp frequentiã iuramenti; & ideo primis duobus præceptis adiungitur cõminatio.

* Ariſt. c. vl. tomo 5.

¶Maior vera, ſed comminatur pœnas generaliter pro omnibus non obſeruatis, tamen debuit ponere ſpeciales pœnas, vbi eſt maior pronitas ad nõ obſeruandũ, vt eſt in periurio, & idolatria, vbi homines proni ſunt, & Iudæi ſpecialiter ad idolatriam proni erant. Minorem concedo; ſed homines non fuerunt æquè proni ad non obſeruãtiam omnium, ſed quorundam ſpecialiter. Vnde negatur conſequentia, &c.

¶Ad quintum dicendum, quòd præceptum de ſabbato ponitur vt commemoratiuum beneficij præteriti; & ideo ſpecialiter in eo fit mentio de memoria, vel quia præceptum de ſabbato habet determinationem adiunctam, quæ non eſt de lege naturæ; & ideo hoc præceptum ſpeciali admonitione indiguit.

¶Maior vera, tamẽ vnum fuit ſingulariter commemoratiuum maximi beneficij, vt patuit articu. 5. ad ſecundum. ſ. ſanctificatio ſabbati, & præterea illud fuit aliqualiter ceremoniale, & non de dictamine rationis naturalis. Quare negatur conſequentia.

Vtrum præcepta decalogi ſint diſpenſabilia.

O

AD octauum ſic proceditur. Videtur, ꝙ præcepta decalogi ſint diſpenſabilia. Præcepta enim decalogi ſunt de iure naturali, ſed ius naturale in aliquibus deficit, & mutabile eſt, ſicut & natura humana, vt Philoſophus dicit in quinto Ethicorum; * defectus autem legis in aliquibus particularibus caſibus eſt ratio diſpenſandi, ut ſupra dictum eſt; * ergo in præceptis decalogi poteſt fieri diſpenſatio.

Supr. q. 88. art. 5. corp. Et 2. 2. q. 104. art. 4. ad 2. Et 1. di. 47 ar. 4. co. Et 3. di. 37. art. 4. Et 4 d. 17. q. 3. ar. 1. q. 5. Et M. l. q. 3. ar. 1. ad 17. & q. 15. ar. 2. ad 1.

¶2 Præterea. Sicut ſe habet homo ad legem humanam, ita ſe habet Deus ad legem datam diuinitus; ſed homo poteſt diſpenſare in præceptis legis, quę homo ſtatuit; ergo cum præcepta decalogi ſint inſtituta a Deo, videtur, ꝙ Deus in eis poſſit diſpenſare; ſed prælati vice Dei funguntur in terris. Dicit enim Apoſtolus. 2. ad Corinth. 2. Nam & ego ſi quid donaui propter vos, donaui in perſona Chriſti; ergo etiam & prælati poſſunt in præceptis decalogi diſpenſare.

* Ariſt. c. 7. q. 96 ar. 6. & q. 97. ar. dic. 4.

¶3 Præterea. Inter præcepta decalogi continetur prohibitio homicidij; ſed in iſto præcepto videtur diſpenſari per homines, puta cum ſecundùm præceptum legis humanę homines licitè occidãtur, puta malefactores vel hoſtes; ergo præcepta decalogi ſunt diſpenſabilia.

¶4 Præterea. Obſeruatio ſabbati continetur inter præcepta decalogi; ſed in hoc præcepto decalogi fuit diſpenſatum, dicitur enim primo Machab. ſecundo. Et cogitauerunt in die illa dicentes. Omnis homo quicunque uenerit ad nos in bello die ſabbatorum pugnemus aduerſus eum; ergo præcepta decalogi ſunt diſpenſabilia.

¶Sed contra eſt, quod Eſa. 24. Quidam reprehenduntur de hoc, quòd mutauerunt ius, diſſipauerunt fœdus ſempiternum; quod maximè videtur intelligendum de præceptis decalogi; ergo præcepta decalogi mutari per diſpenſationem non poſſunt.

¶Hic quærit de obligatione præceptorum decalogi. An videlicet obligent indiſpenſabiliter, ſic quòd obligatio illa relaxari non poſſit, etiam a Deo.

¶Nota autem, quòd pro huius articuli intellectu faciunt, quæ ſupra dicta fuerunt, quæſt. 96. artic. 6. & quæſt. 97. artic. 9. quia diſpenſare eſt relaxare præceptum iuris, vel legis cum cognitione cauſæ, ita quòd præceptum legis nõ habeat vim in tali caſu obligandi, vel talem hominem propter rationalem cauſam, ſalua virtute, & ſine peccato, ſic quòd agat quis abſque peccato contra verba legis, & præcepti, ſicut ſupra exemplificatum fuit, & ſtatim exemplificabitur in corpore. Quærere ergo an præcepta decalogi ſint diſpenſabilia, eſt quærere, an Deus poſſet facere, quòd homo non ſit obligatus ad obſeruantiam præceptorum, & ſine peccato, & ſalua virtute, poſſit non implere præcepta; vel poſſit iuſtè, & licitè contrarium facere, ſic quòd homo poſſit non eſſe obligatus ad honorandum parentes, & poſſet licitè occidere occiſione indebita, & quòd in aliquo caſu huiuſmodi præcepta non habeant rationem legis.

¶Et

¶Et nota, quòd Doct. Sanct. in reſ, onſione in corpore ſequitur propriè de diſpenſatione, vt dictum eſt; ſed in ſolutione ad tertium ponit, ex quo talibet poteſt, quod a quibuſdam dicitur, ꝙ præcepta ſecundæ tabulæ ſint diſpenſabilia, vt patebit.

*q.92.ar.4. & q.96. ar.6.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * tunc in præceptis debet fieri diſpenſatio, quando occurrit aliquis particularis caſus, in quo ſi verbum legis obſeruaretur, contrariaretur intentioni legislatoris. Intentio autem legislatoris cuiuslibet ordinatur primò quidem, & principaliter ad bonum commune; ſecundò autem ad ordinem iuſtitiæ, & virtutis, ſm quem bonum commune conſeruatur, & ad ipſum peruenitur.——

¶D.S. hic duo facit; primò p̃mittit vnam concluſionem fundamentalem; ſecundò infert concluſionem reſponſiuam, ibi. Præcepta autem, &c. Circa primum, primò præmittit rationem concluſionis fundamentalis; ſecundò ſubiungit ipſam concluſionẽ cum explicatione, ibi. Si qua ergo, &c. Concluſio ergo bimẽbris fundamentalis eſt. Si qua præcepta dentur, quæ contineant, &c. Vt in ſequenti littera; ſecunda pars, ibi. Sed ſi aliqua p̃cepta traderẽtur, &c. Probatur quo ad ambas partes. Tunc in præceptis debet fieri, &c. Sed intentio legislatoris cuiusliqet ordinat̃ primò, &c. vt in littera; ergo concluſio vera, quo ad ambas partes. Maior patuit ſupra. Et notat implicitè quid ſit diſpenſatio, quia eſt relaxatio præcepti legis, & ſuæ obligationis in caſu, in quo obſeruatio præcepti eſſet contra intentionem legislatoris. Minor illa patet ex ſupra dictis ſæpius. Tunc ibi.

¶Si qua ergo præcepta dentur, quę contineant ipſam conſeruationem boni communis, vel ipſum ordinem iuſtitiæ, & uirtutis, huiuſmodi præcepta, continent intentionem legislatoris, & ideo indiſpenſabilia ſunt; puta ſi poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quòd nullus deſtrueret rempublicam, neq; proderet ciuitatem hoſtibus, ſiue ꝙ nullus faceret aliquid iniuſtè, uel malè, huiuſmodi præcepta eſſent indiſpenſabilia. Sed ſi aliqua alia præcepta traderentur ordinata ad iſta præcepta,

Dub. 1o9.

quibus determinantur aliqui ſpeciales modi; in talibus præceptis diſpenſatio poſſet fieri, inquantum per omiſſionem huiuſmodi præceptorũ in aliquibus caſibus, non fieret præiudicium primis præceptis, quę continent intentionem legislatoris, puta ſi ad cõſeruationem reipublicæ ſtatueretur in aliqua ciuitate, ꝙ de ſingulis uicis aliqui vigilarẽt ad cuſtodiã ciuitatis obſeſſę, poſſet cũ aliquibus diſpenſari propter aliquã maiorem utilitatem.—

¶Infert ipſam cõclu ſionem fundamentalem, & clarè eã explicat exẽplanter, & reſumit vltimò rationem tactam in præcedenti littera, quia videlicet ſi in talibus præceptis fieret diſpenſatio, & ſi omitterentur, nõ p̃iudicaretur intentioni legiſlatoris, quia intẽdit bonum commune, & ponit clarum exemplum. Deinde cũ dicit.

¶Præcepta autem decalogi continent ipſam intentionem legislatoris. ſ. Dei; nam præcepta primę tabulę, quę ordinant ad Deum, continent ipſum ordinem ad bonum commune, & finale, quod Deus eſt. ——

¶Subſumit ſub præcedenti concluſione, & infert concluſionem reſponſiuã in fine, talem. Præcepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia. Probatur aſſumendo primam partem concluſionis fundamentalis pro maiore. Præcepta, quæ cõtinent intentionem legislatoris (ſ. ipſam conſeruationem boni communis, vel ipſum ordinem iuſtitiæ) ſunt omnino indiſpenſabilia. Sed præcepta decalogi cõtinent ipſam intentionem legiſlatoris. ſ. Dei, quo ad p̃cepta primæ tabulæ, & quo ad præcepta ſecundæ tabulæ, continent ordinem iuſtitiæ inter homines obſeruãdæ; igitur concluſio vera. Maior patuit. Minor declaratur primò quo ad primam partem; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Præcepta autem ſecũdæ, &c. Quo ad primam, quia p̃cepta primæ tabulæ cõtinent ordinem ad Deũ; ſed ipſe eſt bonum commune, & finale; igitur prima pars vera.

¶Præcepta autem ſecundę tabulę cõtinent ipſum ordinem iuſtitię inter homines obſeruandę, vt ſ. nulli fiat

Dub. 115.

indebitum, & cuilibet reddatur; ſm hãc enim rationem ſunt intelligenda præcepta decalogi, & ideo præcepta decalogi ſunt omnino indiſpenſabilia. ——

¶Declaratur ſecunda pars minoris prædictæ, quia præcepta ſecundæ tabulæ continent, vt nulli fiat indebitum, & cuilibet reddatur debitum. Et notat D.S ſub breuibus, ꝙ iſto modo intelligenda ſunt præcepta decalogi. ſ. ſm ꝙ præcipiunt ordinem iuſtitiæ. ſ. debitum reddendum, vel indebitum vitandum; & ſic intellecta ſunt indiſpenſabilia. Et hoc magis tangetur in ſolutione ad tertium, quia videlicet Deus non diſpenſat in facto, quod prohibet rem alienam inuito domino; poteſt tamen mutare cõditiones rerum, ita ꝙ id, quod erat alienum, iam nõ ſit alienum, & ſic accipiatur; ſed tunc non erit indebitum; ſed vt prohibetur per p̃ceptum prohibitiuum furti, tunc Deus non poteſt diſpenſare. Vnde D.S. in fine infert concluſionem reſponſiuam. Et ideo p̃cepta, &c. Eandem ſententiam habet D.S. in tertio ſcripto, diſt. 37. art. 4.

¶Nota, ꝙ circa illam concluſionem vt Scotus pro parte diſcordare de præceptis ſecundæ tabulæ, & vt velle, quia non ſit impoſſibilis diſpenſatio in huiuſmodi præceptis, ita ꝙ poſſet manere debitus ordo ad vltimum finem ſine huiuſmodi præceptorũ obſeruatione, ita ꝙ Deus non neceſſariò velit aliquem eſſe ad huiuſmodi p̃cepta obligatum, nec neceſſariò velit illum ordinẽ in iſtis præceptis contentum, ita ꝙ ſi Deus non præcepiſſet illa, quæ nunc præcepta ſunt, ſicut potuit, tunc potuit velle homines non eſſe obligatos ad præcepta ſecundæ tabulę, & tunc homines ſine obſeruatione huiuſmodi præceptorum eſſent ſaluati. Dixit enim, aliqua poſſunt dici de lege naturæ dupliciter; vno modo tanquam prima principia nota ex terminis, vel concluſiones neceſſariò ſequentes ex eis, & hæc dicuntur ſtrictiſſimè de lege naturæ, & rationes contra primam opinionem probãt, ꝙ in talibus non poteſt eſſe diſpenſatio, quas concedo; ſed talia nõ ſunt quæcunque præcepta ſecundæ tabulæ; quia rationes eorum, quæ ibi præcipiuntur, vel prohibentur, non ſunt principia practica ſimpliciter neceſſaria, nec concluſiones ſimpliciter neceſſariæ. Non enim in his quæ p̃cipiuntur, eſt bonitas neceſſaria ad bonitatem vltimi finis, conuertens ad vltimum finem; nec in his, quæ prohibentur, eſt malitia neceſſariò auertens a fine vltimo, quin ſi bonũ iſtud non eſſet præceptum poſſet vltimus finis amari, & attingi, & ſi illud malum non eſſet prohibitum, ſtaret cum eo acquiſitio finis vltimi. Hæc ille in forma. Et ante hoc arguit pro iſtis, quia eſſet poncre, quòd voluntas Dei eſſet neceſſariò determinata circa aliqua volibilia a ſe, cuius oppoſitum dictum eſt in primo. Ex quibus patet, quòd ipſe vult, quòd in præceptis ſecundę tabulæ non eſt neceſſaria obligatio, ita quòd ſine iſtis obſeruatis, poſſet homo bene ſe habere ad Deum.

¶Sed eius dicta D.S. hic ſoluit ad ſecundum; quia impoſſibile eſt, vt Deus non velit ordinẽ iuſtitiæ ſuæ; alias negaret ſeipſum. Iſta autem præcepta etiam ſecundæ tabulæ, vt D.S. dixit, intelligenda ſunt, ſm ꝙ continent ordinem Diuinæ iuſtitiæ, & virtutis, nec aliquid probat; quia quamuis Deus nullum creatum neceſſariò velit, quo ad exercitium actus, tamen aliqua, in quibus continetur ordo Diuinæ iuſtitię neceſſariò vult quo ad ſpecificationem actus ex ſuppoſitione. Benè enim volo, ꝙ Deus non neceſſariò creauit patrem, vel filium hominem, nec per conſequens neceſſariò dedit filio p̃ceptum de honoratione patris, ſed tñ ſi voluit eſſe patrem, vel filium, neceſſariò voluit eſſe filium obligatum ad honorationem parentis, & ſic de alijs præceptis negatiuis; non enim neceſſariò voluit hoĩem eſſe, nec per conſequens p̃ceptũ de prohibitione furtiſed poſito, ꝙ velit eſſe homines, neceſſariò vult inter eos ordinẽ iuſtitiæ obſeruari. Similiter vide in Capreo. in primo, diſt. 17. q. 1. ad argumẽta Aureoli ſecundo loco inducta contra tertiam cõcluſionem. Vnde dico, ꝙ niſi homines inter ſe ſeruent iuſtitiam, neceſſariò auertuntur, & ſe auertunt a Deo, qui eſt ipſa iuſtitia, nec poterunt per cõſequens conſequi ſalutem. Quod autem Scotus ibidem dicit, dictũ eſſe. ſ. in primo, Deum omnia alia velle contingenter alibi reprobabitur. Non enim admittimus contingentiam in Diuina voluntate, nec etiam neceſſitatem abſolutam quo ad ſpecificationem actus reſpectu bonorum creabilium ſubſiſtentium; tñ quo ad ordinem Diuinũ, oportet admittere neceſſitatẽ ſpecificationis quaſi conditionatã, & ex ſuppoſitione, ita ꝙ ſi velit, ſit determinatus ad ordinem iuſtitię, & non ad eius oppoſitũ; ſicut dicimus in propoſito de præceptis decalogi, & eorum obſeruantia, & obligatione. Admittimus quoq; libertatem quo ad ſpecificationem actus reſpectu aliquorum volibilium, ſed non reſpectu eorum, quę continent manifeſtè ordinem Diuinum.

Capreolus.

Scotus.

¶Nota etiam, quòd quamuis nullam creatam rem ſubſiſtẽtem Deus neceſſariò velit quo ad ſpecificationem actus, tamen neceſſariò vult ſeipſum, & contrarium ſibi velle non poteſt; & per cõſequens volendo res creatas, neceſſariò quo ad ſpecificationem actus vult ordinem ſuæ iuſtitiæ, & iuſtitiam ipſam in rebus; ita quòd ille ordo, qui eſt in præceptis, non eſt neceſſariò volitus, niſi inquantum eſt quoddam Diuinum, & quodammodo neceſſarium ex ſuppoſitione quo ad ſpecificationem, ſic quòd dato, quòd Deus velit res eſſe, vult neceſſariò ordinem iuſtitiæ, & nullo modo oppoſitum.

¶Nota etiam, ꝙ oppoſitum eius, ꝙ Scotus dicit. ſ. ꝙ nulla p̃cepta ſecundæ tabulę ſint de lege naturę tanquam principia, vel cõcluſiones neceſſariæ, patuit ſup. q. 100. art. 1. quia honorare patrẽ, non occidere innoxiũ, non furari, unt abſolutè de lege naturæ, tanquam ſ. per ſe neceſſariò ſequentia ex primis principijs legis naturæ; ratio naturalis per ſe ſtatim dijudicat eſſe faciendа, vel vitanda, vt patuit ibidem. Patet ergo ex omnibus iſtis, ꝙ præcepta decalogi, etiam ſecundæ tabulę ſunt ſimpliciter indiſpenſabilia, quia continent debitum ordinem hominum ad inuicẽ, Deus autẽ nõ poteſt facere, vel velle, ꝙ hoĩes non ſe habeant debito modo.

Scotus.

Patet quoque, ꝙ D.S. intelligendus est, quòd sunt indispensabilia propriè loquendo, ita ꝙ non potest fieri, vt homo non obligetur ad obseruantiam præcepti, vt intelligitur ſm ꝙ est datum a Deo, ita ꝙ actus præceptus vt sic, non potest esse non præceptus, nec actus prohibitus, vt prohibitus (manentibus s. circumstantijs rerum, ſm ꝙ stant sub prohibitione) potest esse non prohibitus; sicut non potest facere, ꝙ aliquis auferat rem alienam vt sic, vel interficiat iniustè, vel indebitè. Et hos duos modos accipiendi dispensationē videtur tangere D.S. secunda secundæ, q.88. art.10. ad secundum. vbi ponit, ꝙ cum dispensatur in lege humana fit vt hoc, qđ erat lex, non sit lex in casu, sed cum in iuramento dispẽsatur, determinatur, vt hoc non sit materia voti, sub quo comprehenditur mutatio conditionis rerum, prout dicit declarationē præcepti, vel applicationem ad hunc actum; quasi non sit conueniens huic actui, vel personæ, ita ꝙ malum est seruare legem, vel præceptum in hoc casu; nam nullus casus accidere potest, vbi non sit bonum seruare præcepta etiam secundæ tabulæ, prout intelligẽda sunt, sed pro mutatione, &c. qđ tñ cõtingit in lege humana.

¶ Confirmatur autem conclusio respõsiua arg. in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Philosophus nõ loquitur de iusto naturali, quod continet ipsum ordinē iustitiæ; hoc enim nunquam deficit. s. iustitiam esse seruandam; sed loquitur quantum ad determinatos modos obseruationis iustitiæ, qui in aliquibus fallunt.

¶Ad maiorem dico, ꝙ sunt de lege naturæ continentia intentionem legislatoris, & ordinem iustitiæ inuariabilem.

¶Ad minorem, negatur ꝙ ius naturale continens ordinem iustitiæ sit mutabile. s. iustitiam esse seruandam, & medium esse tenendum, & rectitudinem seruandam. Huiusmodi enim ius naturale in communi est immutabile, vt supra dictum fuit. Et dico, ꝙ Philosophus loquitur de iure naturali, quod proficiscitur a communi iure tanquam conclusio particularis, & applicatio quædam vniuersalis iuris ad materiam difformem, & variabilem. Et talis est mutabilis secundùm casus, & personas, vt supra dictum fuit de hoc, quod est reddere depositum. Et de huiusmodi loquitur Philosophus, vnde & expositores ibidem exemplificant de redditione depositi. Vltra. Dico, quòd defectus est ratio dispensandi. Verum, dictum est autem, quòd communia præcepta iuris naturalis, & continentia ordinem iustitiæ deficere non possunt, qualia sunt præcepta decalogi, quia (vt dictum est) illa continēt, vel ordinem ad bonum commune, vt præcepta primæ tabulæ, vel ordinem iustitię immutabilem. Quare negatur consequentia.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut Apostolus dicit, 2. ad Timoth. 2. Deus fidelis permanet, negare seipsum non potest. Negaret autem seipsum, si ordinem suæ [d] iustitiæ auferret, cum ipse sit ipsa iustitia; & ideo in hoc Deus dispensare non potest, vt homini liceat non ordinatè se habere ad Deum, uel non subdi ordini iustitiæ eius, etiam in his secundùm quæ homines adinuicem ordinantur.

D ib. 1049. Dub. 101.

¶Maior vera proportionabiliter; sed in hoc est differentia, ꝙ lex Diuina quo ad præcepta decalogi continet ordinē ad Deum, vel ordinem Diuinæ iustitiæ: Lex autem humana cõtinet ꝑcepta particularia non continentia ordinem ad bonum commune, vel ordinē iustitiæ inuariabilem. Ad minorem. Si intelligitur, ꝙ homo possit dispensare licitè in ꝑceptis cõtinentibus intentionem legislatoris, falsa est, vt patuit. Sed vera est in his, quæ ordinantur ad intentionem legislatoris obseruandam; ꝑcepta autem decalogi continēt intentionem legislatoris, vel ordinē iustitię. Dico secundò ad maiorem, ꝙ est differentia inter hominem legislatorem, & Deũ, quia homo deficere potest, & relinquere iustitiæ ordinem, Deus aũt seipsum negare nõ potest, nec iustitiæ ordinem, cum sit ipsa iustitia; sicut nec veritatem, cũ ipse sit veritas. Dicimus enim, ꝙ nec fallere, nec mentiri potest, quia hoc esset se auertere a seipso, quod est impossibile, & esse, & dicere Deum non esse Deum, vt Aug. habet cõtra epistolam fundamenti; vbi arguit, Manichæus & dixit multa falsa: ergo non est Spiritus sanctus. Quare cõcessa minore, ꝙ possunt dispensare in aliquibus, negatur cõsequentia. Vltra ad subsumptam, cõceditur, ꝙ fungantur vice Dei in certis, sed non habent auctoritatem mutandi ius naturale nullo modo, nec ius Diuinum; sed positiuum, canonicum, vel ciuile, & quantum est in ædificationem, & non in destructionem. Dico autem, ꝙ præcepta decalogi sunt iuris naturalis, in quibus nec Deus poterit dispensare, quia non potest deficere, & peccare. Et præterea Prælati possunt dispensare vice Dei in dispensabilibus, qualia nõ sunt præcepta decalogi. Vide secunda secundæ, q.88. art. 12. de dispensatione prælatorum. Quare negatur consequentia.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ occisio hominis prohibetur in decalogo secundùm ꝙ habet rationem indebiti, sic enim præceptum continet ipsam rationem iustitiæ. Lex autem humana hoc concedere non potest, quòd licitè homo bonus indebitè occidatur, sed malefactores occidi, vel hostes reipublicæ, hoc non est indebitum; vnde hoc non contrariatur præcepto decalogi.

¶D.S. soluendo hoc argm̃ tria facit: primò ponit vnã solutionē specialiter quo ad hoc argm̃. Secundò aliã solutionem communē ēt quibusdam alijs arg. quæ possent fieri, ex aliquibus exemplis sacræ scripturæ, ibi. Nec talis occisio, &c. Tertiò, ex illa secunda solutione per modum epilogi, ponit fundamẽtum huius articuli, & materiæ, ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primam solutionē. Maior conceditr; sed dico, ꝙ homicidium non est quæcunq; occisio, sed indebita. Ad minorem, negatur omnino ipsa. Nullo modo enim homo potest facere, vt licitè fiat homicidium in quocunq; casu, i. occisio indebita; occisio enim malefactorum, vel hostiũ non est iniusta, nec homicidium, immo lege Diuina præcepta; quare negatur primò consequentia. Dicitur secundò ad maiorem, concedendo ipsam, sed fieri potest tamen, vt occisio hominis, si fieret sola volũtate hominis, esset indebita, sed ſm ꝙ fit auctoritate Diuina est debita, & ordinata. Dico enim, ꝙ Deus potest facere, vt inordinatio actus hominis circa alium hominem tollatur, ita ꝙ quidam actus hominis contra hominem est inordinatus, vt fit ab homine, & habet rationem indebiti, & iniusti, & est contra Deum, & vltimum finem. Sed vt fit auctoritate, & præcepto Diuino est ordinatus, & conformis vltimo fini, ita ꝙ potest accidere aliqua cõditio, & aliquis ordo ex Deo, qui facit actum ordinatum, qui aliàs esset inordinatus, vt ad longum declarat D.S. in primo, dist. 47. art. 4. in corp. Ad minorem, negatur; sed verum est, ꝙ Deus potest facere, vt occisio alicuius fiat iusta, & debita, quæ sine auctoritate Dei esset iniusta, & homicidium; ita ꝙ Deus tollat conditiones rerum, & superaddat aliquem ordinem, quo non accedente, esset homicidiũ; quare negať consequentia. Possent autem multa argumẽta fieri de quibusdã factis habitis in scriptura. s. de spoliatione Aegyptiorũ, de occisione Isaac, & de Oseæ, &c. Ideo D.S. vt pluralitatem vitet, omnia in hac solutione soluit, ſm quod hoc argumentum solutum est iam secundo, clarè in littera, cum dicit.

¶Nec talis occisio est homicidiũ, quod pręcepto decalogi prohibetur, vt Aug. dicit in primo de lib. arb. *Et similiter si alicui auferatur, quod suum erat, si debitũ est, ꝙ ipsum amittat, hoc non est furtum, uel rapina, quæ pręcepto decalogi prohibenť. Et ideo quando filij Israel præcepto Dei tulerunt Aegyptiorum spolia, nõ fuit furtum, quia hæc eis debebantur ex sententia Dei; similiter & Abraham, cum consensit occidere filium, non consensit in homicidium, quia debitũ erat eum occidi per mandatũ Dei, qui est Dñs vitæ, & mortis. Ipse enim est, qui pęnam mortis infligit omnibus hominibus iustis, & iniustis pro peccato primi parentis; cuius sententię, si homo sit executor auctoritate Diuina, nõ erit homicida, sicut nec Deus; & similiter ēt Osee accedens ad vxorē fornicariam, uel mulierem adulteram, nõ est męchatus, nec fornicatus; quia accessit ad eam, quæ sua erat ſm mãdatum Diuinum, qui est actor institutionis matrimonij.

* Aug. c. 4. tomo 1.

¶Cõsequenter D.S. ex solutione harum obiectionum per modum epilogi ponit fundamentum huius materiæ, & limitationis conclusionis responsiuæ habitæ in corp. quia videlicet ꝑcepta ēt secundæ tabulæ indispensabilia sunt quo ad rationē iustitiæ, quia videlicet Deus nunquã facit, vt aliquis indebitè occidatur, nec ꝙ alicui liceat rem alienam auferre in quocunq; casu, quod esset dispensare propriè in ꝑceptis decalogi, videlicet stante conditione rerum, vt cadunt sub ꝑceptis facere, vt liceret cõtrarium facere; ita ꝙ in casu liceret accipere rem alienam, vel iniustè occidere; & sic intelleximus conclusionē corporis, quod non potest fieri dispensatio in casu, quo s. lex nõ est vtilis, vel non haberet rationē legis; sed potest fieri qñq; sola auctoritate Diuina, vt mutetur conditio rei, & accedat aliqua conditio q̃ faciat vt actus hoĩs ad hoĩem, qui sine illa mutatione esset contra decalogum, & ordinem iustitiæ, iam non sit contra ordinem iustitiæ; sicut patet de accessu Oseæ ad mulierem fornicariam, qui sine iussu Dei esset fornicarius, vel adulterinus, iam non sit adulterinus, quia Diuina auctoritas fecit mulierem non suam prius, nunc esse suam; similiter de spoliatione Aegyptiorum; & si ista mutatio conditionis rerum. s. facere, ꝙ de re non sua, sit sua, & ꝙ res aliena, nõ sit aliena, dicatur dispensatio in præceptis secundæ tabulæ. Tunc potest admitti, & sic admittitur a D.S. in multis locis (supra q.94. artic. 5. ad secundum allegatis) quòd Deus dispensauerit in præceptis secundæ tabulæ. Vide & D.S. in tertio, dist. 37. artic. 4. ad tertium. Quandoque autem etiam potest talis mutatio conditionis rerum, & additio alicuius conditionis, & ordinis debiti fieri auctoritate humana; sicut si quis rem alterius accipiat auctoritate iudicis in recompensam iniuriæ, vel huiusmodi; tunc talis non committit furtum, sed iustè accipit. Et hoc vult D.S. cum dicit.

Expositio conclusionis.

¶Sic

¶Sic igitur præcepta ipsa decalogi quantum ad rationem iustitiæ quã continent, immutabilia sunt; sed quantum ad aliquam determinationẽ per applicationem ad singulares actus, vt scilicet hoc, vel illud sit homicidium, furtum, uel adulterium, aut non; hoc quidem est mutabile, quandoque sola auctoritate Diuina, in his scilicet quæ a solo Deo sunt instituta, sicut in matrimonio, & in alijs huiusmodi; quãq; ẽt auctoritate humana, sicut in his, quæ sunt commissa hominum iurisdictioni, quãtum enim ad hoc homines gerunt vicem Dei, non aũt quantum ad oĩa.—

¶Ex illis iam dictis patet breuiter, q̃ in præceptis decalogi etiã secundæ tabulæ non sit dispensatio, loquendo de dispensatione prout communiter loquimur de dispensatione, prout fit in lege humana, quæ declaratur in casu esse inutilis, & nociua; sed fit, vt ordo rei ad rem mutetur, saluo ordine ad vltimum finem, sic quòd res illi accipienti non sit aliena, & quòd posset eam accipere absque deordinatione circa Deum, cum accipiat ex auctoritate iussa ipsius Dei, vel quandoque hominis; vbi homo potest immutare ordinem rerum.

Quare Deꝰ in præceptis primæ tabulæ nullo modo dispensare potest.

¶Nota ex his fundamentum, & rationem, quare in præceptis primæ tabulæ etiam Deus non potest dispensare, capiendo etiam dispẽsationem pro mutatione conditionis rei, sic q̃ aliquis aliter se habeat ad Deum, quàm præceptũ sit per præcepta primæ tabulæ per additionẽ alicuius ordinis; quia contraria huiusmodi præceptorum sunt de se contra Deum, & inordinata; sed non potest fieri, vt contra Deum existens sit ordinatum, quia implicat contradictionem, vt contra Deum non sit inordinatum, & illicitum. Sed potest fieri, vt quod est contra hominem, non sit inordinatum, si fiat auctoritate Diuina. Occisio enim est contra hominem, quia aufert sibi vitã, & tñ quia homo ipse est debitor mortis Deo, ideo si occidat auctoritate Dei, talis occisio est quidẽ cõtra hominem, saluo ordine ad Deum, & per consequens nõ est peccatum. Et in hoc ergo est fundamẽtũ, quia contra Deũ existẽs non potest esse non peccatum, & licitum, quia est contra supremũ ordinem; sed contra hominem existens, & contra ordinem ad hominem, potest esse sm ordinẽ Dei, qui a primo ordine non dependet, sed econtra; ideo in præceptis primæ tabulæ non potest esse dispensatio, sed secundæ; quia Deus seipsum negare nõ potest, nec põt facere, vt homines non bene se habeant ad se, & aliter, quàm præceptum est; sed potest facere, q̃ homini liceat facere circa hominem auctoritate Dei, quod sibi auctoritate propria facienti illicitum, & inordinatum, & est peccatum, quod cum fit auctoritate Dei, benè, & ordinatè fit. Malitia enim huiusmodi actuum tollitur per hoc, q̃ fit sm ordinem Diuinum; sed malitia eorũ, quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ, non potest tolli per hoc, quod fiat sm aliquem licitum ordinẽ, quia non est licitus ordo, qui est cõtra ordinẽ in Deũ, licet sit licitus, qui est cõtra hoĩem auctoritate Dei.

¶Nota quoq; cauẽ verba D. S. non enim dicit, q̃ præcepta ẽt secundę tabulę sint dispensabilia; sed dicit, q̃ mutabile sit, q̃ hoc vel illud sit homicidium, vel furtum, vel adulterium, quasi diceret, ipsa præcepta nõ sunt mutabilia, sed conditiones rerum mutabiles sunt; ita q̃ potest aduenire aliqua conditio, & aliqua tolli, vt actus non sit contra præceptum decalogi. Scilicet Deum ex auctoritate Diuina, qui actus esset contra præcepta, & peccatum, si non adesset auctoritas Diuina, per quam tolleretur aliqua conditio. scilicet esse alienum, vel non suum; in hoc ergo finaliter standum est, q̃ præcepta decalogi etiam secundæ tabulæ nõ dispensantur, sed q̃ Deus in aliquibus factis conditiones contrarias decalogo auferre possit, qui & naturam mutare potest. Et ĩ hoc dicatur dispensatio, præcepta secundæ tabulæ dispensabilia sunt.

¶Ad quartum dicendum, q̃ illa cogitatio magis fuit interpretatio præcepti, q̃ dispensatio. Non enim intelligitur violare sabbatum, qui facit opus, qđ est necessarium ad salutem humanam, sicut Dñs probat Matth. 12. —

¶Maior conceditur, & patet supra, & ponitur, vt morale est. Minor negatur, nec valet probatio, quia illa cogitatio fuit ex cõsilio Machabæ, qui interpretabatur non esse contra sabbatum pugnare in die festo pro salute reipublicæ, & pro testamento patrum: ẽ enim id, quod est p. o salute corporali, etiam personę priuatæ violat sabbatum, multominus quod est pro salute totius populi, vt patet 2. 2. q. 122. art. 4. ad 2. & q. 40. art. 4. Quare ibi nulla fuit dispensatio, sed prudens interpretatio, & sana expositio mandati; quia viderunt non esse de intentione præcepti, vt homines etiam in periculo mortis non se defenderent, sicut fecerunt alij Iudæi simplicitatis grossæ, vt in eodem cap. 1. Machab. 2.

Scotus.

¶Nota tamen, q̃ Scotus in tertio, vbi supra, difficultat de isto præcepto. scilicet sanctificatione sabbati. An sit dispensabile, ita quòd homo pro nullo tempore teneatur elicere bonum motum circa Deum. Sed iuxta D. S. oportet dicere, quòd non; quia naturalis æquitas hoc requirit, quòd creatura rationalis aliquando Deum colat in signum maximi beneficij, quã quidem æquitatem Diuina iustitia præterm ittere non potest; & ad minus non potest fieri, vt videtur quacunque potentia, vt ad hoc non sit obligata.

Vtrum modus obseruandi virtutem cadat sub præcepto.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd modus uirtutis cadat sub præcepto legis. Est enim modus uirtutis, ut aliquis iustè operetur iusta, & fortiter fortia, & similiter de alijs virtutibus; sed Deuteron. 16. præcipitur. Iustè quod iustum est exequeris; ergo modus uirtutis cadit sub præcepto.

p

Supra q. 96. art. 3. a. 2. Et 2. 2. q. 44. art. 4. ad 2. Et ar. 8. co. Et 2. dist. 38. ar. 1. cor. Et 4. dist. 15. q. 3. ar. 4. qu. 1. ad 3. Et Mat. q. 2. ar. 5. ad 7.

¶2 Præt. Illud maximè cadit sub præcepto, quod est de intentione legislatoris, sed intentio legislatoris ad hoc fertur principaliter, vt homines faciat uirtuosos, sicut dicitur in 2. Ethic. * virtuosi autem est virtuosè agere; ergo modus uirtutis cadit sub præcepto.

* Arist. c. 1. & lib. 2. c. 9. & 13.

¶3 Præt. Modus uirtutis propriè esse vĩ, ut aliquis uolũtariè, & delectabiliter operetur; sed hoc cadit sub præcepto legis Diuinæ, dĩ enim in Psal. Seruite Dño in lætitia. Et 2. ad Cor. 9. Nõ ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus, vbi Glo. dicit. * Quicquid boni facis, cum hilaritate fac, & tunc bene facis; si autem cum tristitia facis, sic directè non tu facis; ergo modus uirtutis cadit sub præcepto legis.

* Glo. ordi. ibi. & dicit esse Aug.

¶Sed cõtra, nullus potest operari eo modo, quo operatur virtuosus, nisi habeat habitum uirtutis, vt patet per Philos. in 2. & 5. Ethic. * Quicunq; transgreditur præceptum legis meretur pœnam; sequeretur ergo, q̃ ille, qui nõ habet habitũ uirtutis, quicquid faceret, mereretur pœnã; hoc autem est contra intentionẽ legis, quæ intendit hoĩem assuefaciendo ad bona opera inducere ad uirtutem; non ergo modus uirtutis cadit sub præcepto.

* Arist. c. 4.

¶Hic consequenter determinantur quædam dubia incidentia circa prædicta, quia enim præcepta moralia præcipiunt actus morales, & conformes rationi, similiter lex humana, ideo est dubiũ. An præcipiant modũ virtutis, id est an præcipiant, vt aliquis agat ex virtute, scilicet scienter, & voluntariè, prompte, & delectabiliter, hoc est ex habitu; ita quòd cum præcipitur honoratio parentum, præcipiatur honoratio procedẽs ex habitu pietatis, vel præcipiatur solùm substantia actus, & non modus, sic quòd ille, qui honorat parentes, non tamen ex virtute pietatis, an satisfaciat illi præcepto. Honora parentes, &c.

¶Respondeo dicendũ, q̃ sicut supra dictum est; * pœnã legis habet uim coactiuã, illud ergo directè cadit sub præcepto legis, ad qđ lex cogit; coactio autẽ legis est per metum pœnæ, vt dĩ in 10. Ethi. * Nã illud propriè cadit sub præcepto legis, pro quo pœna legis infligitur. —

* q. 99. ar. 3. ad secundum.

* Aristot. c. 11. to. 5.

¶D. S hoc duo facit. Primò præmittit quædam præambula ad conclusionẽ respondendã, quã scilicet secundo subiungit istam, ibi Secundum hoc igit, &c. Quo ad primum præmittit duas conclusiones præambulares pro elucidatione maioris conclusionis respondendæ; secundam ponit ibi. Ad instituendũ, &c. Prima est ista, illud cadit sub præcepto legis alicuius, pro quo lex infert pœnam (Et ẽtiã ingredientibus eam). Probatur, illud directè cadit sub præcepto legis, ad quod lex cogit, sed coactio legis est per metum pœnæ; igitur sequitur conclusio. Maior patet, quia præceptum habet uim coactiuam, vt patuit supra. Minor patet auctoritate Phil. 10. Ethicor. Patet igit, q̃ illud propriè cadit sub præcepto legis, pro quo pœna legis infligitur. Et hæc nota pro regula. Patet ex hoc, q̃ supra dictum est. scilicet præceptum de sanctificatione sabbati non præcipiebat cultum interiorem, nec per cõsequens esse in gratia pro die festo; quia de hac lex nullam pœnam statuit, vnde cum ecclesia non videatur plus præcipere, quàm tunc per legem Diuinam præcipiebatur; ideo sequitur, quod supra dicebatur. scilicet tempus sacrũ peccati non trahat in aliam speciem. Consequenter cũ dicit.

¶Ad instituendam autem pœnam aliter se habet lex Diuina, & aliter lex humana. Non enim pœna infligitur nisi pro illis, de quibus legislator habet iudicare, quia ex iudicio lex punit; homo autem, qui est legislator humanæ legis non habet iudicare nisi de exterioribus actibus; quia homines uident ea quæ patent, vt dicitur 1. Reg. 16. Sed solus Dei, qui est lator legis Diuinæ, est iudicare de interioribus motibus voluntatum, secundùm illud Psal. Scrutans corda, & renes Deus. —

¶Subiungit vnam aliam concluſionem præambularem explicatiuam præcedentis, & fundamentalem pro reſponſiua, talem. Ad inſtituendam pœnam aliter ſe habet lex Diuina, & aliter lex humana, ideſt pro alio punit lex Diuina, quàm humana, ita quòd pro pluribus punit, quia ſ. humana punit tãtùm pro exterioribus, Diuina autem etiam pro interioribus. Probatur illa concluſio. Pœna non infligitur niſi pro illis, de quibus legiſlator habet dijudicare, ſed legiſlator humanæ legis nõ habet iudicare niſi de exterioribus, ſolus autẽ Deus de interioribus; igitur concluſio vera. Maior patet, quia ex iudicio lex punit, & per conſequens maior vera. Minor pro prima parte patet, quia homines vident ea quæ patent; ſecunda pars minoris patet ex Pſal. Scrutans corda. Ex his concluſionibus habetur fundamentum concluſionis reſponſiuæ, quia videlicet in virtute aliquid eſt exterius, aliquid interius; & per conſequens ſequitur, ꝙ lex humana poteſt iudicare de exteriori, nõ interiori, Diuina autem de vtroq; quod nõ eſt finis legis.

Dub. 1497. ¶Secundum hoc igitur dicendum eſt, quòd [d] modus virtutis quantum ad aliquid reſpicitur a lege humana, & Diuina; quantum ad aliquid autem a lege Diuina, ſed non a lege humana; quantum ad aliquid verò nec a lege humana, nec a lege Diuina. ———

¶Poſito fundamento, hic ſubinfert cõcluſionem reſponſiuam; & primò ponit eã ſimul quo ad omnes ſuas partes, quæ ſunt tres; ſecundò reſumit ſingulas partes explicando, & probando eas; Primam ibi. Modus enim, &c. Secundam ibi. Secundum autem, &c. Tertiam ibi. Tertium autem, &c. Concluſio ergo reſponſiua trimembris eſt iſta. Modus virtutis quantum ad aliquid, &c. Vt habet tota illa littera; quia autem quæſitum eſt in generali, quærendo de lege in communi, & non tantùm Diuina: Idco D. S. in hac concluſione generaliter reſpondet de humana, & Diuina lege. Deinde cum dicit.

¶Modus enim virtutis in tribus conſiſtit, ſecundùm
* Ariſt. c. 4. tomo 5. Philoſophum in 2. Ethi.* quorum primum eſt, ſi aliquis operetur ſciẽs; hoc autem dijudicatur, & a lege Diuina, & a lege humana; quod enim aliquis facit ignorans, per accidens facit; vnde ſecũdùm ignorantiam aliqua diiudicantur ad pœnam, uel ueniam, tàm ſecundùm legem humanam, quàm ſecundùm legem Diuinam. ———

¶Reſumit, & probat primã partem concluſionis reſponſiuę ſic. Modus virtutis in tribus conſiſtit; quorum primum eſt, vt aliquis ſciẽs operetur, ſed hoc dijudicatur a lege Diuina, & humana; igit̃ prima pars concluſionis vera. Maior habetur ſecundo Ethicorũ. Minor patet, quia qd aliquis facit per ignorantiam, per accidens facit; & ſecũdùm hoc aliqua, & apud homines, & apud Deum iudicantur digna venia, vel pœna. Et patet hoc manifeſtè tertio Ethicorum, vbi Philoſophus manifeſtè determinat, ꝙ ignorantia facti inuincibilis meretur veniam, & quod ſit per talem ignorantiam eſt veniale, quia non deberur pœna niſi voluntario, ignorantia autem talis cauſat inuoluntarium, vt patet ibidem.

¶Et nota, ꝙ quamuis lex humana (vt dictum eſt) non iudicet de interiori actu voluntatis, tamen iudicat de exteriori, vt eſt dignus pœna, quod non eſt, niſi procedat ex ſcientia, quã quidem ſcientiam etiam deprehendere poteſt ex exterioribus; puta ſi quis proijciendo ſagittam clamauerit, vel circũſpexerit. Ex hoc enim aduertitur, quia ex ignorantia percuſſerit tranſeuntem. Vnde quamuis lex humana non iudicet de interiori ſolo, & ſm ſe, vt voluit concluſio præambularis ſecũda, tamen de exteriori iudicat per ſe, & interiori vt exteriori coniungitur, vel exteriori, vt ab interiori procedit, & hoc per indicia ſenſibilia, vt dictum eſt; ſicut & in alio poſito eccleſia aliquem ad interiorem cogit, quando ex ratione contractus exterioris interior debet adeſſe, ſicut in
Capreolus. matrimonio, vt hĩ apud Capreoluũ in quarto, diſt. 17. q. 2. &c Sic in poſito ratione actus exterioris iudicat de interiori ſcientia, & volũtate, & ſecundùm ꝙ deprehendit lex humana exteriorem ab interiori procedere, vel nõ, ſecundùm hoc punit, vel indulget factum exterius, &c. Et præterea eccleſia, vel ſuperior poteſt præcipere inſectionem actum humanum exteriorem, ſed talis nõ ſolùm procedit ex imaginatione, ſed oportet adeſſe actum interiorẽ rationis; quare coipſo, ꝙ præcipit actum humanũ exteriorẽ, ꝑcipit & interiorẽ, ſine quo nõ eſt humanus; ſed nec eccleſia, nec quicũq; homo habet præcipere actũ interiorem ſecundùm ſe. Deinde ibi.

¶Secundum autem eſt, ut aliquis operetur uolẽs, uel eligens, & propter hoc eligens; in quo importatur duplex motus interior, ſcilicet uoluntatis, & intentionis, de quibus ſupra dictum eſt; * & iſta duo non diiudicat
* q. 12. articu. lex humana, ſed ſolùm lex Diuina. Lex enim humana non punit eum qui uult occidere, & non occidit, punit autem eum lex Diuina, ſecundùm illud Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. ———

¶Manifeſtat ſecundã partem concluſionis reſponſiuę ſic. Aliquid modi virtutis; & ſecundum eſt, quòd aliquis operetur volens, & eligens, in quo importatur duplex motus, &c. vt in littera; ſed iſta duo non dijudicat lex humana, ſed ſolùm Diuina; igitur ſecunda pars vera. Maior habetur ſecundo Ethicorum. Minor patet, quia lex humana non punit eum qui vult occidere & non occidit, ſed Diuina, vt patet Matth. 5.

¶Nota autem, ꝙ clarè D. S. innuit, quia lex humana nõ iudicat de interiori ſolo, ſed tamen de interiori coniuncto exteriori, vt ꝓdictum eſt; quia iudicat, an exterior ſit voluntarius, ſed non de actu voluntatis tantùm, ſed hoc facit Diuina lex, &c.

¶Tertium autem, vt firmiter, & immobiliter habeat, & operetur; & iſta firmitas propriè pertinet ad habitum, vt ſcilicet aliquis ex habitu radicato operetur, & quantum ad hoc modus virtutis non cadit ſub præcepto, neque legis Diuinæ, neque legis humanæ; neque enim ab homine, neque a Deo punitur tanquam præcepti tranſgreſſor, qui debitum parentibus honorem impẽdit, quamuis non habeat habitum pietatis. ———

¶Declarat tertiam partem prædictæ concluſionis, ſic. Aliquid modi virtutis; & tertium eſt, vt firmiter, & immobiliter operetur, i. vt operetur ex habitu radicato, ſed quantum ad hoc modus virtutis non cadit ſub præcepto legis humanę, vel Diuinæ; igitur tertia pars vera. Maior eſt ſecundi Ethic. Minor probatur, quia neq; ab homine, neq; a Deo, &c. vt in littera. Patet igitur ex iſtis omnibus, ꝙ præcepta legis & Diuinæ præcipiunt ſubſtantiã actus virtutis, nõ autem modũ, qui requirit habitũ virtutis, ſed ipſum voluntariũ, & voluntariè factum; quem ſi quis efficit, nõ incurrit pœnam aliquam quaſi trãſgreſſor præcepti de actu virtutis materialiter præcepti. Patet quoq;, ꝙ honorans patrem nõ habens virtutem, & habitum pietatis ſatisfacit præcepto illi. Honora parentes. Sed an teneatur ſaltem ad charitatem, ſi eſſet poſſibile eam habere ſine habitu pietatis, de hoc, articulo ſequenti, quia ſufficit pro intento huius articuli, quòd cum præcipitur actus virtuoſus, non præcipitur per præceptum huiuſmodi, niſi ſubſtantia actus voluntarij, & non modus virtutis, ſ. vt ſit ex habitu, & delectabiliter, & promptè fiat eo modo quo ſit a virtute.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro tertia parte concluſionis reſponſiuæ, quia modus virtutis tertius, qui eſt eſſe ex habitu, non cadit ſub præcepto; aliàs faciẽs actum præceptum peccaret, quia non ſatisfaceret præcepto, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ modus faciendi actũ iuſtitiæ, qui cadit ſub præcepto eſt, vt fiat aliquid ſm ordinem iuris, non autem ꝙ fiat ex habitu iuſtitiæ. ———

¶Ad maiorem dico, ꝙ modus virtutis eſt iuſtè operari iuſta, ideſt promptè, & delectabiliter, eo modo quo operatur habens habitum iuſtitiæ. Ille enim eſt vltimus, & perfectiua pars totius modi conſtituti ex tribus partialibus modis virtutis; ſed ſi iuſtè capiatur pro modo procedendi ſecundùm ordinem iuris, ſic poteſt obſeruari a non habente virtutem; poteſt enim ſm Philoſ. iniuſtus, ideſt carens habitu iuſtitię, facere iuſtum, & iſto modo iuſtè, ideſt ſecundùm ordinem iuris. Dico autem, ꝙ in quæſtionem vertitur de modo virtutis, & iuſtè operari primo modo.

¶Ad minorem dico, quòd intelligitur de iuſtè ſecundo modo, ideſt vt illud dicitur iuſtè fieri, quod fit ſecundùm ordinem iuris, vbi ſ. obſeruatur in iudicando debitus proceſſus, & ordo iuris, nõ autẽ intelligitur de iuſtè prout eſt modus virtutis, immo iſto modo poteſt iniuſtus iuſtè iudicare, quia carens habitu iuſtitiæ, poteſt ſeruare proceſſum iuris. Quare negatur conſequentia; ſed probatur, quòd neceſſarium eſt iudici, de quo ibidem loquitur ſcriptura, quòd obſeruet ordinem iuris, & hoc verum eſt, &c.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ intentio legislatoris eſt de duobus; de vno quidem, ad quod intendit per præcepta legis inducere, & hoc eſt virtus; aliud autem eſt, de quo intendit præceptum ferre, & hoc eſt, quod ducit, vel diſponit ad virtutem. ſ. actus uirtutis. Nõ enim idem eſt finis præcepti, & id de quo præceptum datur; ſicut neq; in aliis rebus idem eſt finis, & quod eſt ad finem. —

¶Maior diſtinguitur ex parte prædicati, ſi intelligitur, ꝙ hoc cadat ſub præcepto, quod legislator intendit tanquam finem, ad quod videlicet intendit per præceptum inducere, negatur maior. Finis enim præcepti nõ cadit ſub præcepto, ſed medium ad finem cadit. Si autem intelligitur maior, ꝙ id, quod cadit ſub præcepto, quod legislator intendit tãquam id, de quo fertur præceptũ, tunc conceditur maior. Ad minorem, conceditur, ꝙ legislator fertur ad hoc, ꝙ homines faciat virtuoſos, ſicut ad finem; ſed negatur, ꝙ feratur eius intentio ad hoc, tanquam ad id, ad quod velit homines per præceptum obligare; ſed iſto modo fertur eius intentio ad actum virtutis materialiter, non formaliter, vt etiam ſupra dictum eſt, quæſt. 96 artic. 3. ad ſecundum. Quare negatur conſequentia; ſed bene ſequitur, quòd modus virtutis. ſ. vltimus, & virtuti proprius eſt finis præcepti, ſed non quidem præcipitur.

¶Aduerte.

¶ Aduerte diligenter hanc ſolutionem per quam tolluntur multæ ſcrupulofitates, vtpote de interiori cultu in die feſto, qui finis præcepti eſt. Et eadem ratione nec eccleſia præcipit clericis in cultu quotidiano per horas canonicas cultũ interiorem, nec per conſequens oportet, quòd dicantur ſine peccato mortali etiã ſi eccleſia reſtringeret exolutionem horarum ad certam horam diei, ſicut nunc diem totum feſtum ad cultum Dei communiter. Et habentur hæc ex D.S. quia nec Deus præcepit cultum virtuoſum quo ad modum, ſed eſt finis præcepti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operari ſine triſtitia opus virtutis cadit ſub præcepto legis Diuinæ, quia quicunque cum triſtitia operatur non volens operatur; ſed delectabiliter operari ſiue cũ lętitia vel hilaritate quodammodo cadit ſub præcepto, ſcilicet ſecundùm quòd ſequitur delectatio ex dilectione Dei, & proximi, quæ cadit ſub præcepto, cum amor ſit cauſa delectationis, & quodammodo non, ſe cuudùm quòd delectatio conſequitur habitum. Delectatio enim operis eſt ſignum habitus generati, vt dicitur in 2. Ethico. * poteſt enim aliquis actus eſſe delectabilis vel propter finem, vel ꝓpter conuenientiam habitus.

* Ariſt.c.3. in prin.l.5.

¶ Maior vera eſt, vt aliquis promptus, & delectabiliter operetur propter connaturalitatem ad opus, quæ prouenit ex habitu. ille enim eſt proprius modus virtutis. Minor negatur, quòd talis delectatio, vel totaliter delectabiliter operari cadat ſub præcepto actus virtutis, ſcilicet naturaliter. Ad probationẽ dico, quòd in iſtis auctoritatibus præcipitur delectatio, ſcilicet appetitus intellectiui, quæ eſt ex voluntario reſpectu finis, & talis delectatio cadit ſub præcepto dilectionis, & amoris; ita quòd cum quis tenetur ad præceptum charitatis, tenetur facere delectabiliter ex charitate, ſed non ex alia virtute cuius actus præcipitur; ſed de hoc magis ar. ſe. quia delectatio cadit ſub præcepto legis Diuinæ vt ſequitur charitatem, & ergo quando quis tenetur ad char. tũc tenetur agere delectabiliter; tenetur autem ad chari. non ex præcepto aliquo decalogi, ſed ex præcepto charitatis ſpecialı. Et qa ex vi illius præcepti eſt vt omnia debita quis faciat pro tempore quo debet ex dilectione Dei, ideo ſi tunc non faciat, cum ſcilicet tenetur delectabiliter, tunc peccat peccato omiſſionis; ſed de hoc poſtea; negatur autem conſequentia, qura delectatio habitus, nec præcipitur præcepto proprio actus virtutis, nec præcepto charitatis vt ſic, &c.

¶ Patet ex hoc arti. & ex hac ſolutione, quòd modus virtutis nõ cadit ſub præcepto dato de actu virtutis materialiter, ſed modus charitatis cadit ſub præcepto charitatis, non autem ſub aliis præceptis. Nec oppoſitum habetur ex ſupradictis q. 96. arti 3. ad ſecundum, ſicut inducitur in concordantis nouæ tabulæ, quia D. S. ſupra loquebatur de actu virtutis præcepto per legem humanam, & dixit, quòd talis præcipit ſubſtantiam actus, virtutis alicuius, & non modum. Sed non dixit, quòd eſſet aliquod præceptum legis humanæ de ſubſtantia actus charitatis, quia legis humanæ non eſt præcipere charitatis actum vel modum, ſed præcipit actus virtutum ciuibus. Vnde dubium, quod inducitur ibidem nullum fundamentum habet ex dictis D. S. vt patet intuenti. Nec eſt aliqua diſcrepantia inter hic dicta, & ſupra, nec de dictis in ſententijs ꝛvt Capreolus habet] ſolicitare oportet, qura in hac materia, & articuli ſequentis in ſententijs ſecutus eſt modũ dicendi magiſtrorum tunc currentem. Sed hic propriam ſententiam expreſſit, &c.

Vtrum modus charitatis cadat ſub præcepto Diuinæ legis.

2 2. q. 44. art. 2 ad 1. Et 3. d. 27. q 3. ar. 4. & diſt 37. ar. 6 Et ver. q. 25. ar. 7. ad 1. & 9. 24. ar. 12. ad 16. Et Mil. q. 1. art. 5. ad 7. Et opuſ. 17. cap. 6.

Q AD decimum ſic proceditur. Videtur, quòd modus charitatis cadat ſub præcepto Diuinæ legis. Dicitur enim Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata, ex quo videtur, quòd obſeruatio mãdatorum ſufficiat ad introducendum ad vitam, ſed opera bona non ſufficiũt ad introducẽdũ in vitam niſi ex charitate fiãt. Dicitur enim primæ ad Corinth. 13. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt; ergo modus charitatis eſt in præcepto.

¶ 3 Præterea. Ad modum charitatis propriè pertinet vt omnia fiant propter Deum, ſed iſtud cadit ſub præcepto, Dicit enim Apoſtolus primæ ad Corinth. 10. Omnia in gloriam Dei facite; ergo modus charitatis cadit ſub præcepto.

¶ 3 Præterea. Si modus charitatis non cadat ſub præcepto, ergo aliquis poteſt implere præcepta legis non habens charitatem; ſed quod poteſt fieri ſine charitate, poteſt fieri ſine gratia, quæ ſemper adiuncta eſt charitati, ergo aliquis poteſt implere præcepta legis ſine gratia; hoc autẽ eſt pelagiani erroris, vt patet per Aug. in li. de hereſibus. * ergo modus charitatis eſt in præcepto.

* Ad quod nulł Deum 6.11. to. 6.

¶ Sed contra eſt, quia quicunque non ſeruat præceptum, peccat mortaliter; ſi igitur modus charitatis cadat ſub præcepto, ſequitur, quòd quicunque operatur aliquid, & non ex charitate, peccet mortaliter; ſed quicũque non habet charitatem operatur non ex charitate, ergo ſequitur, quòd quicunque non habet charitatem peccet mortaliter in omni opere, quod facit, quantumcunque ſit de genere bonorũ, quod eſt inconueniens.

¶ Hic iterum quærit de alio dubio in hac materia de præceptis incidẽte rationabiliter. An modus charitatis cadat ſub præcepto legis Diuinæ, vel ſicut dictum eſt ar. præcedenti, non cadat, ſicut nec modus virtutis.

¶ Pro intellectu huius quæſiti nota breuiter poſt ſupra dicta q. 18. arti. 6. & alibi ſepius, quòd intentio voluntatis ſe habet formaliter ad actum exteriorem, vt moralis eſt, vel etiam ad actum voluntatis interiorem; ita quòd ab intentione finis alij actus morales quandam ſpeciem, & formalitatem ſortiuntur. Similiter quoque dictum eſt, quòd charitas eſt forma virtutum mediante intentione vltimi finis, per quam imprimit quendam ordinem aliis actibus relatis in obiectum, & finem ipſius. Ex quo ordine conſtituuntur, & trahuntur in quandam formalitatem, & modalitatem, quæ eſt eſſe meritorium vitæ æternæ. In propoſito igit quæſito, quæritur an modus charitatis, & cadeſt an virtute præcepti Diuinæ legis aliquis obligetur ad ordinem ad vltimum finẽ ſic, quòd ex charitate opera præcepta faciat, ita quòd non ſufficit opus a Deo & Diuina lege præceptum, ordinare in finẽ quẽcunque, ſed in finem in quẽ ſola charitas ordinare poteſt. Oportet enim nunc ſupponere, quòd ſine charitate nullus poſſit opus ſuum ordinare in vltimum finem, qui Deus eſt: nam ſine charitate exiſtens, oportet quòd peruerſo fini adhæreat, & per conſequens non poteſt opus ſuum in Deum ſicut in vltimum finem ordinare, cum ipſum non habeat pro vltimo fine. Sic ergo charitas habens Deum pro vltimo fine ſummè dilecto, dat modum vel ordinem aliis actibus, de quo quæritur an talis ordo vel modus cadat ſub præcepto.

¶ Et quia in lege Diuina duplex eſt præceptum, vnum præcipiens actum virtutis vel ex genere bonum, ſicut præcepta decalogi præcipientia actum religionis, vel pietatis, vel iuſtitiæ. Eſt & præceptum vel ſunt præcepta finalia totius legis, ſcilicet de dilectione Dei, & ꝓximi, vt patuit ar. tertio ad primũ; ideo ſit quæſitum intelligi. An modus charitatis cadat ſub præcepto Diuinæ legis præcipiente actum virtutis, ſcilicet ſub præcepto decalogi, vel alio morali, vt patebit ar. ſequenti. Et poteſt intelligi, an cadat ſub præcepto charitatis, ita quòd ex vi huius præcepti, Honora parentes, &c. non præcipiatur relatiovel ille modus, & quaſi qualitas moralis, ſcilicet relatio in vltimum finem, vel vt alij dicunt actus formatus. Sed ex vi illius diliges Deum, ſcilicet ſuper omnia, & ex toto corde, & hoc in illo corpore determinatur.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd circa hoc fuerunt cõtrariæ opiniones, quidam enim dixerunt abſolutè modum charitatis eſſe ſub præcepto.

¶ D. S. ſic procedit in hoc corpore primò refert duas opiniones circa quæſitum ſecundùm duplicem eius intellectum, ſecundam ibi. Alij verò, &c. Secũdò ambas quo ad aliquid verificat reſpondendo ad quæſitum, primam ibi. Vtrique autem, & c. ſecundam ibi. Alio modo poteſt, &c. Quo igitur ad primam opinionẽ, primò ipſam refert, ſecundò iuſtingit duas ſolutiones illorum opinantium contra duas obiectiones, quæ poſſent fieri contra ipſas; primã ibi. Nec eſt impoſſibile, &c. ſecundã ibi. Nec quãdocunque, &c. Prima ergo opinio fuit dicentium abſolutè ſcilicet non ſolũm ſub conditione, & quia non obſeruans puniturn, modũ charitatis eſſe ſub præcepto, ita quòd ſicut actus aliarum virtutũ præcipiuntur, ita & charitatis actus, & modus. q. importat per hoc, quod dicitur ex toto corde; vt enim patebit ad ſecundum diligere ex toto corde, continet in ſe ordinem omnũ in Deo, qui ordo vt dictum fuit eſt modus charitatis.

¶ Nec eſt impoſsibile obſeruare hoc præceptũ charitatem non habenti, quia poteſt ſe diſponere ad hoc, quòd charitas ei infundatur a Deo.

D. S. Subiungit primam ſolutionem illorum opinantium cõtra obiectionem in primã, quæ poſſet fieri contra ipſos videlicet, quòd

quòd nullus obligetur ad impoſſibile ; ſed quandoque impoſſibile eſt, vt aliquis obſeruet modum charitatis, puta ſi careat ipſa charitate, ſine qua non poteſt ſeruare modum ipſius, vt etiam dictum in notabili præcedenti. Hanc obiectionem ſoluunt, quia eſto non habens charitatem ſit impoſſibile ſeruare modum, tamen nõ habens poteſt ſe diſponere vt habeat, & ſic per conſequens non erit impoſſibile.

¶ Nota hic, quòd eſt duplex potentia, propinqua, & remota, vnde licet non habens charitatem non poſſit implere illud præceptum de obſeruatione modi charitatis potentia propinqua, poteſt tamen potentia remota, quia poteſt ſe diſponere, & acquirere charitatem. Sic & ſacerdos inde uotus, & diſſolutus tenetur celebrare, & poteſt ad hoc teneri, & cogi p prælatũ ſuum; quia licet non ſit in poteſtate ſua dignè celebrare potentia propinqua, tamen remota, quia poteſt conteri, & confiteri, & ſic dignè celebrare. Quod ſi dicat non ſe poſſe digne diſponere, faciat quod in ſe eſt. Non enim quicumque habet certitudinem de digna diſpoſitione.

¶ Nec quandocumque aliquis non habens charitatem facit aliquod de genere bonorum peccat mortaliter, quia hoc eſt præceptum affirmatiuum vt ex charitate operetur, & non obligat ad ſemper, ſed pro tempore illo quo aliquis habet charitatem.

¶ Adducit aliam ſolutionem primorum opinantium contra talem obiectionem, quæ iterum poſſet fieri; quia videlicet videtur ſequi ex iſta opinione, quòd ſi aliquis non obſeruet modum charitatis, quòd quodcumque faciat de genere bonorum peccet mortaliter, Soluunt quia ille modus charitatis cadit ſub præcepto affirmatiuo, quod non ſemper obligat, ita quòd aliquis non ſemper obligatur ad charitatem, nec tenetur ſemper alios actus aliorum præceptorum ex charitate facere, nec actualiter nec virtualiter, ſed pro tempore quo aliquis habet, ideſt habere debet charitatem, quia tunc tenetur actualiter referre in Deum. Et qñ tenetur ex lege Diuina ad obſeruationem aliorum præceptorũ, tunc tenetur ad modum charitatis, & relationẽ virtualem, vt poſtea dicetur ad ſecundum.

¶ Et nota, quod in his obiectionibus videtur D S. etiam ſe ſun daſſe in locis allegandis inſita. Sed hic admittit eatum ſolutiones tanquam ſufficientes, & eas approbat in ſtatim dicendis in corpore. & in ſolutione ad ſecundum.

¶ Nota etiam verbum illorum cum dicunt, quòd præceptum affirmatiuum charitatis obligat pro illo tempore quo aliquis habet charitatem, quia intelligitur quando habet charitatem ideſt quãdo debet diligere Deum ſuper omnia, & habere charitatem, quia tunc tenetur omnia ſua etiam futuros actus actualiter referre. Et cum iſti poſtea agunt ex præcepto debent eſſe virtualiter in Deum relati virtute primæ actualis relationis. Secundò poſſet intelligi hoc verbum, quòd carens charitate non obligatur pro tempore quo caret omnia referre virtualiter in Deum obligatione proxima, ſed tamen remota, inquantum tenetur ſe diſponere ad charitatem, qua habita tenetur omnia virtualiter referre. Sed primus intellectus videtur Capreolo ſecurior, & verior, ita quòd aliquis pro tempore quo debet habere charitatem, omnia tenetur referre relatione ſpeciali vel generali, mediata vel immediata in Deum, quod eſt charitate omnes actus in Deum virtualiter ordinaſſe. Et hic primus modus conformior eſt ſupradictis. q. 76. ar. ſecundo ad ſecundum, & quartum, &c. Non ſolùm enim peccat, qui non vtitur ſcientia habita, ſed etiam peccat, qui ignorat tempore quo deberet ſcire; ita in propoſito videtur, quòd nõ ſolùm peccet non referens dum habet charitatem, ſed etiam dũ non habet, ſed tenetur, ſicut cum tenetur cogitare de ſalute ſua, vel cum debet ſuſcipere ſacrameta, & facere ea, quæ ſine charitate non benè fieri poſſunt; vt enim ſupra dictum eſt articu. præcedenti, non videtur pro die feſto homo teneri ad charitatem; ſed vt habet Doct Sanct. ſecundùm quòd ſupra allegatum fuit. q. 76. arti. ſecundo ad ſecundum.

¶ Alij verò dixerunt, quòd omnino modus charitatis non cadit ſub præcepto.

¶ Subiungit ſecundam opinionem primæ contrariam, ſaltem verbaliter, quæ quidem ſecunda opinio voluit, quòd modus charitatis omnino non cadat ſub præcepto, ita ſcilicet quòd nõ obſeruans obligetur ad pœnam, & non ſatisfaciat præcepto, ſed ſolùm ſub conditione, ſcilicet ſi velit quis mereri, tunc oportet ſeruare modum charitatis. Et hanc opinionem videtur D. S. ſecutus in ſcriptis ſententiarũ, præſertim tertio di. 36. q. 1. ar. 6. Et in diſputatis de Malo. Mate. ſecunda art. 5. ad ſeptimum & de Veri. Ma. 23a 1. 7. ad 8. Attẽdẽs ſolũ præcepta decalogi, & moralia, quæ ex eis deducuntur; vnde habuit alium modum dicẽdi, quàm in hoc articulo, ſequẽs (vt Capreolus habet) modum dicendi magiſtralem, qui tunc communis erat, videlicet, quòd ſub obligatione huiuſmodi præceptorum, non cadit modus charitatis niſi ſub conditione, quia videlicet ipſo non obſeruato aliquis ſatisfacit præceptis, & euadit reatum pœnæ, quæ præcipiunt ſubtãtiam actus. Sed non conſequitur finem legislatoris videlicet beatitudinem, nec fructum principalem legis.

¶ Sed quia non ſolùm in Diuina lege ſunt huiuſmodi præcepta decalogi, & moralia de quibus arti. ſequenti, ſed etiam continentur præcepta charitatis, quæ ex natura ſua habent obligare vt omnia fiant propter Deum, & per conſequens vt omnia in Deum referantur ad ſenſum dictum, & ſupra dictum q. 88. arti. primo ad ſecundum, ideo D. S. hic in iſto articulo alibi dictis aliqua addit, volẽdo, q̃ & modus charitatis cadat ſub præcepto Diuinæ legis vno tantum, ſcilicet diliges Deum ex toto corde, ita q̃ non ſub aliis præceptis cadit ordo charitatis vel modus, ſed tantum ſub iſto vt patebit. Quare D. S. hic alibi dicta exponit, quia verum eſt, quòd aliquis non obligatur ad modum charitatis virtute cuiuſcumque præcepti Diuinæ legis præcipientis aliũ actũ virtutis a charitate. Cum quo ſtat, quòd præceptum charitatis præcipiat modum charitatis, &c.

¶ Vtrique autem quantum ad aliquid verum dixerunt. Actus enim charitatis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo ſecundùm quòd eſt quidam actus per ſe, & hoc modo cadit ſub præcepto legis, quod de hoc ſpecialiter datur, ſcilicet. Diliges dominum Deum tuũ, & diliges proximum tuum.

¶ Hic conſequenter D. S. procedit ad verificandum, & exponendum vtramque opinionẽ prædictam, iuxta vnam diſtinctionem. Cuius primò primum membrum declarat inferens, & probans vnam concluſionem reſponſiuam primam iuxta illud mẽbrum, ſecundò verificat primam opinionem ex illa concluſione ibi. Et quantum, &c. Diſtinctio ergo eſt talis bimẽbris. Actus charitatis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo ſecundùm quòd eſt quidam actus per ſe, ideſt ſecundùm quòd aliquis diligit Deũ vel proximum, & reſpectu actus proprij elicitι reſpectu proprij obiecti, quod eſt Deus, & proximus, & non ſcilicet prout imperat actus aliarum virtutum in ordine ad finem ſuum. Et iuxta hoc membrum D. S. ponit talem cõcluſionem reſponſiuã. Actus charitatis hoc modo cadit ſub præcepto Diuinæ legis ſpeciali. Probatur, quia de actu charitatis datur ſpeciale præceptum, ſcilicet Diliges, &c. ergo concluſio vera.

¶ Nota autẽ, quòd ex iſta concluſione habetur quidem, quòd actus charitatis præcipitur, & etiam modus charitatis, qui eſt ipſius actus reſpectu proprij obiecti, qui dicitur diliges Deum ex toto corde, &c. Quod diligere ex toto corde dicit modum actus in ordine ad Deum, qui eſt principale obiectum charitatis. Et de hoc ſecunda ſecũdæ. q. 44. ar. 4. ad primum. Et ita habetur ex iſta concluſione, quòd charitatis actus, & modus actus cadit ſub præcepto ſpeciali, ſed non ſub præcepto decalogi, vel ſub præcepto quocumque præcipiente aliquem alium actum virtutis. Sed quia iſte modus charitatis, ſcilicet diligere ex toto corde, includit vt omnia alia debita Diuinæ legis fiant in honorem Dei, ideo virtute illius præcepti præcipitur etiam modus charitatis reſpectu aliorum actuum debitorum ex Diuino præcepto, vt patebit.

¶ Et quantum ad hoc primi verum dixerunt. Non enim eſt impoſſibile hoc præceptum obſeruare, quod eſt de actu charitatis; quia homo poteſt ſe diſponere ad charitatem habendam; & quando habuerit eam, poteſt ea vti.

¶ Verificat primam opinionem ſecundùm prædictam cõcluſionem, quia verum eſt, quòd modus charitatis abſolutè, & ſimpliciter, & non ſolùm ſub conditione cadit ſub præcepto, ſpeciali ſcilicet. Et conſequenter D. S. approbat, quod ipſi dixerunt videlicet, quòd hoc præceptum non arctat ad impoſſibile, quia homo poteſt ſe diſponere vt habeat charitatem, & ſic illud præceptum impleat.

¶ Nota autem, quòd ex hoc non habetur, quòd non habens charitatem, & non ſe diſponens ſit ab hoc præcepto excuſatus; quia non habere per negligentiam vel ex proprio defectu non excuſat id, quod ſine charitate, & gratia fieri nõ poteſt nõ eſt impotentia quælibet excuſat, quia non illa quam quis ex propria culpa incurrit, & quæ eſt ex non concurſu ſuperioris agentis, qũ quantum in ſe eſſet ſemper concurreret, dummodo inferius agẽs non ſe ſubtraheret, & non illa in potentia, quę eſt pœna peccati. Vide in Capreolo in ſecundo diſtin. 28. ad 15. contra ſecundã concluſionẽ, & Doct. Sanct. tertio contra Genti. c. 149. & 139. &c. Ad multa enim obligamur, quæ non poſſumus ſine gratia, & charitate, quæ ſi non facimus, non excuſamur a peccato, &c. Deinde cum dicit. Capreolus.

¶ Alio modo poteſt conſiderari actus charitatis ſecundùm, quòd eſt modus actuum aliarum virtutum, hoc eſt ſecundùm quòd actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatem, quæ eſt finis præcepti, vt dicitur primę ad Thi. 1. Dictũ eſt em̃ ſupra. * q̃ intẽtio finis eſt quidã modus formalis actus ordinati in finem. *q. 12. ar. 4.

¶ Pro-

¶ Proſequitur ſecundum membrum diſtinctionis prædictæ, primò declarans ipſum, ex quo habetur ſecunda concluſio reſponſiua, ſecundò eandem cõclusionem declarat, & verificat ſecundam opinionem dictam, ibi. Et hoc modo verum, &c. Dicit ergo, quòd actus charitatis poteſt alio modo conſiderari, non ſecundùm ſe, & abſolutè, ſed vt imprimit ordinem alijs actibus in ordine ad vltimum finem, ſicut cum quis honorat parentes propter Deum, ſecundùm quòd ſcilicet actus aliarum virtutum ordinantur ad charitatẽ ratione obiecti ſui, ſecundùm quod charitas eſt finis aliorum præceptorum, ratione ſcilicet obiecti, quia charitas eſt circa id, quod eſt finis omnium obiectorum aliarum virtutum. Et illam expoſitionem D. S. confirmat ex ſupradictis. q. 12. ar. 4. & q. 18. ar. 6. & alibi; quia intentio finis eſt quidã modus formalis actus ordinati in finem, ſed intentionem in vltimũ finem, & ordinem cauſat ipſa charitas mediante actu ſuo, & ergo poteſt charitas conſiderari, & actus eius vt eſt finis aliatũ virtutum ratione obiecti ſui, & per conſequens vt forma, & modus Iuxta hoc membrum declaratum D. S. intendit talem concluſionem reſponſiuam ſecundam. Modus charitatis iſto modo non cadit ſub præcepto; ſcilicet alio a præcepto diliges, ita quòd ex virtute aliorum præceptorum non tenetur homo actum præceptum in alijs præceptis referre in Deum, ſed ſufficit vt faciat ſubſtantiam actus.

¶ Et hoc modo verum eſt, quod ſecundi dixerunt, quòd modus charitatis non cadit ſub præcepto, hoc eſt dictu, quòd in hoc præcepto. Honora patrem, non includitur, quòd honoretur pater ex charitate, ſed ſolùm, quòd honoretur pater; vnde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur tranſgreſſor huius præcepti; & ſi ſit tranſgreſſor præcepti, quod eſt de actu charitatis, propter quam tranſgreſſionem meretur pœnam.

¶ Declarat præcedentem concluſionem ſimul verificans ſecũdam opinionem Et poteſt haberi probatio ex ar. præcedenti, quia præcepta alia a præcepto charitatis præcipiunt ſolùm ſubſtantiã actus, igitur non modum charitatis. Antecedens patuit ar. ꝓce. & conſequentia clara, quia modus virtutis nõ eſt ſubſtãtia actus.

¶ Nota autem hoc verbum D. S. Et ſi ſit tranſgreſſor præcepti quod eſt de actu charitatis propter quam, &c. Vult enim, quòd qui honorat patrem tempore quo obligat præceptum affirmatiuum de honoratione parentum, & illud præceptum non refert virtualiter ſaltem in Deum, quòd talis ſatisfacit præcepto de honoratione parentum, quia hoc præcipiebat ſubſtantiam honorationis quam implet. Sed iſta honoratio habet annexum peccatum omiſſionis, quia non ſatisfacit illi præcepto, diliges Deum ex toto corde; quia illud requirit vt omnia, quæ præcipit lex Diuina fiant in honorem Dei. Talis autem non facit propter honorem Dei nec actu nec virtualiter, ideo peccat peccato omiſſionis. Et iſta expoſitio patet ex ſolutione ſecundi.

Capreolus Intentio D.S.

¶ Vnde ex omnibus iſtis patet intentio D. S. in hoc articu. quæ iuxta Capreolum ſtat in certis punctis. Primum eſt, quòd præcepta legis cõtenta in decalogo, & in prima legislatione facta immediatè a Deo toti populo Iudaico, non obligant ad modũ charitatis ſimpliciter, ſed ſub conditione, ideſt ſi velit conſequi fructum, & beatitudinem; & hoc punctum habetur ex ſecunda cõcluſione huius ar. Et hoc etiã dicit D. S. in ſcriptis, & quo ad hoc nulla eſt diſcrepantia hic, & alibi Secundum punctum eſt, quòd per alia præcepta legis, ſcilicet per præcepta dilectionis præcipitur actus charitatis, & quòd ex charitate infuſa, & Theologica virtute procedat, & non ſolùm ex dilectione naturali vel ciuili, vel humana. Et iſtud pũctũ patet ex prima concluſione, & diſcrepat ab eo, quod D. S. habet in tertio ſupra vbidicit, ſufficere, quòd fiat ex dilectione naturali vel alia non gratuita. Tertium punctũ eſt, quòd facere bonum opus, quod in decalogo præcipitur tempore quo ad illud non tenetur, ſi illud non ex charitate fiat, non ideo peccat, ſcilicet peccato omiſſionis, quia omiſſio non habet locum, niſi quando prætermittitur debitum. Si ergo ex lege Diuina nõ teneor hæc facere, nec ꝓconſequens ex charitate Et poteſt hoc punctum haberi ex ſolutione ad ſecundum. Quartum punctum eſt, quòd faciens bonum opus, quod in decalogo præcipitur tẽpore quo ad illud obligatur, ſi non facit ex charitate, peccat non quidem ex hoc, quòd implet opus, quòd ſibi præcipitur, ſed quia omittit actum charitatis, vel ordinem charitatis ſaltem virtualem ſibi præceptum, per hoc præceptum diliges Deum ex toto corde, &c. Et iſtud habet ex fine corporis, ibi. Et ſi ſit, &c. & ex ſolutione ſecundi.

¶ Nota tamen circa hoc vltimum punctum ſanè, quòd faciẽs actum præceptum tempore quo obligat præceptum, peccat omittendo ordinem vel actum charitatis, non quia cũ quis facit actũ præceptum, teneatur tunc actualiter referre vel diligere Deum, quia hoc eſſet contra ſolutionem ſecundi; ſed quia tenetur actũ quem nunc ex obligatione præcepti facit, retuliſſe in Deum, qñ obligabat eum præceptum charitatis, ſic videlicet, quòd cum teneretur Deum diligere, tunc actu retulit ſe, & omnia ſua in Deũ mediatè vel immediatè. Ex qua quidem relatione tunc actuali illud iam faciendum opus, etiam relatum eſt virtualiter ſi non interuenerit contraria relatio in contrarium finem; ita quòd relatio actualis poteſt procedere vel concomitari actum, qui dicitur, & eſt relatus in Deum; quare ſequitur, quòd ille qui tempore debito actu ſe, & ſua in Deum retulit, & nunc facit actum aliquo legis Diuinæ præcepto, quòd ille actus relatus ſit in Deũ virtualiter per actum dilectionis tempore præcedentem. Et hoc ſufficit ad præceptum charitatis implendum, & modum charitatis. Si autem quis eſt in mortali, & cum tenebatur ſe referre in Deum, & non fecit, quia non habuit charitatem, ſequitur, quòd actus quẽ poſtea facit nõ ſit relatus in Deum etiam virtualiter. Oportet eñ hic memorare eorum, quæ ſupradicta ſunt. q. 88. ar. primo ad ſecundum, quid ſit referri virtualiter, quia eſt ordinati in finẽ aliquem, quem quandoque charitas actualiter in Deum ordinauit in generali vel in ſpeciali, mediatè vel immediatè, non interueniente relatione, & ordinatione contraria, & iſta ſunt conformia dicendis ad ſecundum.

¶ Nota, quòd fundamentum D. S. & totum pondus iſtius materiæ ſtat in hoc, quòd in iſto præcepto Diliges Deũ ex toto corde, &c. præcipitur id, quod exprimit Apoſtolus primæ Corin. 10. Omnia in gloriam Dei facite, hoc eſt, quòd omnia, quæ homo facit ex præcepto Diuino, & tempore quo obligat, referat actu vel virtute in Deum, & per conſequens ex vi huius præcepti Diliges, &c. obligatur homo ad illum ordinem, non quòd actu tũc ordinet, ſed quia tunc debet facere actũ ordinatũ in Deum, ordinatũ dico tunc quia debebat diligere Deum, ita quòd ſit intentũ D. S. quòd ad hoc, vt homo non peccet faciendo opus præceptũ a Deo tempore obligante, requiritur, quòd faciat actum in Deũ ordinatum, ſed non tenetur tunc ordinare, ſed quando tenebatur Deum diligere ex toto corde, quæ dilectio impreſſit ordinem iſti actui in Deum qui ordo dicitur, & eſt relatio naturalis in Deum, vt ſupra dictum eſt. Et quamuis hæc ſententia D. S. in hoc loco videatur durior, tamen vt Capreolus habet eſt rationabilior, & Capreolus.
& ſecurior, quia omittens modum charitatis, ideſt relationẽ etiã virtualem in honorem Dei, oportet, quòd faciat propter finem non relatum in Deum, nec actu nec habitu, & quòd fruatur aliqua creatura, quæ eſt ſumma peruerſitas. Vult autem Deus, & debet haberi pro vltimo fine, & illud debitum exprimitur ꝓ hoc quod dicitur, Diliges ex toto corde, & per conſequens homo eſt ad hoc obligatus. Vult enim Deus vt ambulemus perfecto corde coram ipſo, quod non eſt ſine obſeruatione modi charitatis; vnde hæc via D. S. hic, eſt etiam dictis ſanctorum concordior, & cõformior ſupradictis de relatione actuum in Deum, & etiam ab errore Pelagiano remotior, & per conſequens tenenda; quia tenemur omnia facere in honorem Dei relata. Patet autem conſiderãti, quòd D. S. in ſcriptis non ita ponderauit vim iſtius præcepti, Diliges Deum ex toto corde, &c. Quare dixit, quòd modus charitatis non ſit in præcepto, quod dictũ D. S hic gloſat, & exponit de præceptis aliis a præcepto charitatis, ſed tamen per ꝓceptum charitatis præcipitur. Summa igitur opinionis finalis D. S. eſt hominem obligari virtute præcepti charitatis ad actum formatum, & modificatũ charitate tempore quo tenetur ad actũ alicuius præcepti Diuini; ſed ſufficit ad hoc, quòd ſit formatus, quòd homo Deum dilexit, & ſe, & omnia in Deum retulit pro tempore quo obligabat præceptum charitatis; nec eſt hic modus dicendi irrationabilis, ſed valde pius, quia tribuit cultum debitũ ſummo parenti.

CIRCA argumentum in contrarium oportet notare, quòd D. S. ipſum non ſoluit, quia benè intellectũ eſt pro ſecunda cõcluſione, videlicet quòd modus charitatis non præcipitur per præcepta decalogi vel Diuinæ legis alia a præcepto charitatis; vt tamen clarius exponatur, dico ad propoſitiones per ordinem. Ad aſſumptum dico, quòd quicunque non ſeruat præcepta eo tempore quo obligant, peccat mortaliter. Vltra. Si igitur, &c. Dico, quòd modus charitatis cadit ſub præcepto charitatis vt dictũ eſt quod obligat pro aliquo tempore, diligere ſcilicet Deum ex toto corde, & omnia referre in honorem Dei actu, & conſequenter omnia operata facere relata in Deum, quæ quis tenetur ex ꝓcepto Diuinæ legis. Vltra. Sequetur, &c. Dico, quòd quicunque operatur aliquid, ſi illud teneatur pro tunc & non facit ex charitate, ſcilicet relatum, peccat mortaliter, non ex vi præcepti præcipientis hoc opus, ſed ex vi præcepti charitatis, nec quia facit opus præceptum, ſed quia omittit modum debitum, peccat peccato omiſſionis. Dico autem ſecundò, quòd ſi faciat opus ꝓceptũ aut aliud bonum opus tempore quo ad illud opus nõ tenetur nõ peccat, quia virtute præcepti charitatis obligatur tantùm ad relationem bonorum debitorum tempore debito ad relationem etiam virtualem, ideſt ad faciendum opus relatum. Vltra. Sed quicunque, &c. verum eſt, qui non habet charitatem non operatur ex charitate, ſed nec tenetur operari ſemper ex charitate, ſed ſolùm cum eſt tempus quo obligat ꝓceptum affirmatiuum de opere bono, aliàs ſi non eſt tempus illud, & operatur bona ex genere, non tenetur ad modum charitatis. Vltra, ergo &c. dico negãdo ſe-

do sequel am absque limitatione, & vniuersaliter intellectam. Dico enim primò, quòd non habens charitatẽ non peccat mortaliter peccato omissionis modi charitatis, quando facit opus bonum ex genere cum non tenetur ad ipsum, quia vt dictũ est, modus charitatis debet adesse debitis tempore obligante; & concedo, quòd hoc esset inconueniens, quòd aliquis peccet faciendo bonum sine modo charitatis etiam tempore non obligante, nec hoc dicimus. Dico autem secundò, quòd non habens charitatẽ peccet mortaliter peccato omissionis in omni opere, ad qđ obligatur ex lege Diuina, & tempore quo obligatur; non quia facit opus præceptum; sed quia omittit debitum modum, & hoc ex vi præcepti charitatis, nec hoc est inconueniens, immo valde conueniens vt aliquis præcepta debita a domino suo facit in honorem domini sui, & non in honorem inimici domini sui. Constat enim, quòd seruus obligatus ad seruitium domini sui, si non faceret pro commodo domini sui, sed in fauorẽ inimici eius, inculparetur, multò magis, qui tenetur facere seruitium Deo, tenetur id facere pro honore Dei, & non pro fauore finis contrarij Deo. Quare ista ratio exposita probat, qđ D.S. dicit, declarando secundam conclusionem, quia talis peccat tempore debito, non quia transgreditur præceptum de substantia actus, sed efficitur transgressor præcepti de modo charitatis.

¶ Et nota, quòd hanc rationem D. S. concessisset absolutè in scriptis, sed post viam quam hic posuit in corpore, habet limitari modo dicto.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus non dixit. Si vis ad vitam ingredi serua vnum mandatum, sed serua omnia mandata; inter quæ etiam continetur mandatum de dilectione Dei, & proximi.

¶ Ad suppositum argumenti, scilicet ad auctoritatem Christi dico, quòd obseruatio omnium mandatorum est sufficiẽs, & requiritur ad ingressum vitæ, idest beatitudinis. Sed sub mandatis omnibus continentur etiam præcepta charitatis. Tunc ad maiorem. s. ex quo videtur, &c. Dico, q̃ obseruatio mandatorum omnium sufficit ad introducendum ad vitam. Ad minorem, concedi tur, ergo &c. verum, modus charitatis est in præcepto verum, speciali. s. diliges affirmatiuo. Sed non est sub præcepto alio, quod est de substantia actus aliarum virtutum vt patuit.

¶ Nota autem, quòd D.S. in scriptis dixisset, quòd obseruatio præcepti de modo charitatis est necessaria sub conditione, scilicet si vis ad vitam ingredi. Sed vult hoc argumentum ex auctoritate Christi, quòd obseruatio mandatorum, ad quæ scilicet quis obligatur, sufficit. Si ergo homo obligatur tm̃ ad substãtiã actus, igitur eam faciendo veniet ad vitam. Sed hoc est contra Apostolum, igitur præter substantiam actus præceptum in alijs præceptis, præcipitur & modus per præceptum speciale, ita quòd arguatur affirmatiuè non negatiuè, scilicet si facis præcepta intrabis vitam, sed non intrabis sine modo charitatis, igitur talis est in p̃cepto. Et hoc concedit D. S. & non arguitur negatiuè in maiori, sic non intrabis nisi obserues præcepta; dicetet enim D.S. in scriptis, quia præceptũ charitatis est necessarium negatiuè, quia sine eo non intratur, sed hic dicit, quia positiuè est præceptum, & eo facto cum alijs, aliquis ingreditur vitam, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sub præcepto charitatis continetur vt diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet vt omnia referantur in Deum, & ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat parentes tenetur ex charitate honorare uon ex vi huius præcepti, quod est; Honora parẽtes, sed ex vi huius præcepti. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et cum ista sint duo præcepta affirmatiua, & non obligantia ad semper possunt pro diuersis temporibus obligare, & ita potest contingere, quòd aliquis implens præceptum de honoratione parẽtũ, nõ tũc transgrediat̃ præceptum de omissione modi charitatis.

¶ Maior conceditur, & vt dictum fuit, illud est fundamentum in hac materia. Dico autem post supradicta. q. 88. arti. 1. ad secũdum, quòd omnia quando sunt præcepta, & tempore quo sunt præcepta, debẽt fieri propter Deum, non quòd tunc semper actu habeant referri in Deum, sed debent esse relata in Deum p actũ charitatis quandoque tempore præcedentem. Ex quo actu tunc exercito opus nunc factum relatum est in Deum, non interuenie te contraria relatione, &c. Ad minorem, conceditur, quòd istud, scilicet omnia referre in Deum cadit sub præcepto speciali, scilicet charitatis affirmatiuo, ita videlicet, quòd actualiter referre in Deum est sub præcepto affirmatiuo, quod obligat ad illã actualem relationem tempore quo quis tenetur Deum diligere super omnia. Et dico, quòd potest fieri vt præceptum de substãtia actus & præceptum de actuali relatione alio tempore obligent, quia tenens dicitur quandoque actualiter me, & omnia facienda per me, & propter me, & propter quemcumque finem honestum referre in Deum. Et tunc non teneor honorare parentes, quia absunt, vel non est necessitas, & tempus eos honorãdi. Teneor etiã quandoque ad subuentionem, & honorationem parentum, & pro tunc non teneor ad actualem relationem in Deum, quia nõ ad præceptum charitatis. Non enim obligatur ad actualem relationem, nisi cum teneor actu Deum ex toto corde diligere. Et hoc vult D.S. in solutione. Sed tamen id adijciendum est, quòd quandoque facio actum præceptum a Deo, tempore quo obligat præceptum Dei, & Diuinæ legis, tunc actus ille debet esse relatus, non quòd tunc teneat referre actualiter, sed debet esse relatus per actualem relationem charitatis præcedentem, cuius actualis relationis virtus, manet in omnibus actibus sequentibus, qui dicuntur referri virtualiter. Et isto ergo modo omnia debeo referre in Deum, non quòd semper faciendo actum teneat tunc actu referre, sed cum teneor diligere Deum, &c. Ergo, &c. Verum, cadit sub præcepto speciali affirmatiuo, intelligo modus charitatis, qui est relatio actualis, cadit sub præcepto affirmatiuo obligante tempore, quo oportet diligere Deum, sed modus charitatis qui est relatio virtualis, cadit etiam sub præcepto eodem pro tempore quo quis obligatur ad actum aliorum præceptorum, ita quòd ex vi præcepti charitatis debeo actualiter referre tempore quo obliget præceptum charitatis, & debeo operari actus debitos formatos per relationem virtualem tempore quo teneor ad alia præcepta.

¶ Nota diligenter verba D.S. circa finem huius solutionis, scilicet, & ita potest contingere, &c. quia possent videri apparenter contrariari dictis, quasi aliquis posset implere præceptum de honoratione parentum tempore quo obligat, absque hoc, quòd ista honoratio fieret cum modo charitatis, idest relatione in Deum, cuius oppositum dictum est, quia actus debitus tempore debito, debet esse relatus in honorem Dei. Vnde D.S. intelligit, quòd quis potest implere præceptum de honoratione parentum, absq; hoc, quòd tunc actu referat, & absque hoc, quòd tunc actu teneatur ad præceptum charitatis, & hoc verum est. Sed tamen illa honoratio debet esse in Deum relata virtualiter, per actualem relationem, quæ præcessit tpe, quo fuit quis obligatus ad p̃ceptum charitatis. Et illa glosa non est voluntaria, sed naturaliter sequitur ex dictis D. S. in corpore. Et ergo possunt præcepta de actu honorationis actualiter, & præceptum de relatione actuali, diuersis temporibus obligare. Et hoc vult D.S & benè, vnde ista expositio habetur etiam ex principio solutionis huius, quia ad p̃ceptũ; Diliges ex toto corde, pertinet vt oĩa referãtur in Deũ, nõ enim hoc intellr actualiter semp, nec intellr, q̃ nõ debita, debeãt referri. Igitur intelligitur de debitis, & relatione virtuali. Nec potest intelligi, quòd debeant tantùm referri, cum præceptum charitatis, & aliud simul obligant, quia tunc non omnia haberent referri in Deum, puta illa debita, quæ non concurrerent ad præceptum charitatis. Et præterea ille concursus obligationis duorũ præceptorum est per accidens non per se, sed aliquis ex Diuino præcepto non obligatur ad per accidens, sed ad per se, ergo non est probabile, quòd aliquis obligetur solùm ad modum charitatis, & ad opera formata, cum duo præcepta simul concurrunt, sed quandocumque obligat præceptũ affirmatiuum de actu p̃cepto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd obseruare omnia p̃cepta legis homo non potest nisi impleat præceptum charitatis, quod non fit sine gratia, & ideo impossibile est, quòd Pelagius dixit, hominem implere legem sine gratia.

¶ Nota pro intellectu maiori huius argumenti, quòd est dam natæ hæresis Pelagianę, dicere posse impleri legem sine gratia, & charitate. Quam quidem hæresim D.S. alios sequens in scriptis per hoc voluit euitare, quia scilicet nullus potest implere legem, quo ad præcepta, & intentionem legislatoris sine gratia, & charitate; potest tamen implere legem sine gratia, & charitate, quo ad substantiam præceptorum, quia nihil præcipiunt nisi substãtiam actus. Modus autem charitatis nõ est in præcepto, sed correspondet intentioni legislatoris, ita quòd sine eo obseruato aliquis satisfacit præceptis legis, non tamen consequitur fructũ legis nisi faciat cum modo charitatis. Sed in hoc loco D.S. magis recedit ab hac hæresi tenendo, quòd aliquis non potest implere legem etiam quo ad præcepta, & substantiam omnium præceptorum Diuinæ legis sine gratia, & charitate Dei gratuita, quia lex obligat non tantùm ad præcepta decalogi, & alia moralia ex eis sequentia, sed etiã ad præcepta charitatis, quæ quis nullo modo sine gratia, & charitate implere potest. Quare dixi circa corpus, quod ista via quam D.S. hic sequitur remotior est ab hæresi Pelagiana, quia videlicet nec substantiam omnium præceptorũ quis sine gratia, & charitate implere potest. Hoc præmisso dicitur ad argumentum ad maiorem vel assumptum. Dico, quòd nõ cadit sub præcepto decalogi, vel præcipiente alium actum virtutis, sed cadit sub præcepto speciali dilectionis. Vltra ergo &c. Dico, quòd potest implere aliqua, & aliquandiu non habens charitatem, sed non omnia. s. præcepta dilectionis, quæ etiam sunt

domin icæ

dominicæ legis prima, & maxima. Subſumpta conceditur, quia gratia, & charitas vel ſunt idem, vel neceſſariò ſe concomitãtur, vt patebit infra q 110. ar. 3. Vltra ergo &c. Negatur, quòd omnia præcepta poſſit implere ſine gratia. Et conceditur, quòd hoc eſt erroris Pelagiani. Sed nos longè ſumus ab iſto errore, vt patuit. Vltra, ergo, &c. verum eſt in præcepto ſpeciali charitatis, ſed non in præcepto alio quocumque ſit, quòd virtute huius præcepti tenetur quis ad modum charitatis, & non virtute cuiuſcumque alterius, vt patuit.

¶ De materia huius argumenti, ſcilicet an gratia ſit neceſſaria ad obſeruandum præcepta, magis infra videbitur ex intentione. q. 109. articulo quarto.

¶ De materia huius articuli tractat S. Bonauentura in tertio diſt. 37. q. 2. Et ſi benè aduertatur non longè eſt a via D. S. quã hic tenet volendo, quòd omnia mandata ſimul etiam includendo p̃cepta charitatis obligent ad opera formata, ſed non quodlibet ſeorſum, quod in ſententia eſt idem cum eo, quod dictum eſt hic in corpore, &c. Vide, & Capreolum in ſecundo di. 28. in ſolutionibus contra quartam concluſionem, & ad tertiũ quartũ, & quintũ contra ſecundã cõcluſionẽ, & in d. 41. in ſolutionibus p totũ, &c.

Capreolus.

Vtrum alia moralia præcepta legis præter decalogum conuenienter diſtinguantur.

R Supra ar. 3. & locis ibidem notatis.

AD vndecimum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter diſtinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum. Quia vt Dominus dicit Matth. 22. In duobus præceptis charitatis pendet omnis lex, & prophetæ; ſed hæc duo præcepta explicantur per decem præcepta decalogi, ergo non oportet alia præcepta moralia tradere.

¶ 2 Præterea. Præcepta moralia a iudicialibus, & ceremonialibus diſtinguuntur vt dictum eſt. * ſed determinationes communium præceptorum moralium pertinent ad iudicialia, & ceremonialia præcepta, communia autem præcepta moralia ſub decalogo continẽtur, vel etiam decalogo præſupponũtur vt dictum eſt. * ergo inconuenienter traduntur alia præcepta moralia præter decalogum.

* 9.99.art. 2.3.& 4.

* Ar.3 huius q.

¶ 3 Præterea. Præcepta moralia ſunt de actibus omnium virtutum, vt ſupra dictum eſt.* ſicut igitur in lege ponuntur præcepta moralia præter decalogum pertinentia ad latriam, liberalitatem, & miſericordiam, & caſtitatem, ita etiam deberent poni aliqua præcepta pertinentia ad alias virtutes puta ad fortitudinem, ſobrietatem, & alia huiuſmodi, quod tamen non inuenitur; nõ ergo conuenienter diſtinguuntur in lege alia præcepta moralia præter decalogum.

* Ar. 2. huius q.

¶ Sed contra eſt, quod in Pſalm. dicitur. Lex Domini immaculata conuertens animas, ſed per alia etiam moralia, quæ decalogo ſuperadduntur homo conſeruatur abſque macula peccati, & anima eius ad Deum conuertitur; ergo ad legem pertinebat etiam alia præcepta moralia tradere.

¶ Hic inquirit de diſtinctione præceptorum moralium, præſertim ſuper additorum decalogo, tamen vt quæſtionis titulus ſonat, quærit An moralia præcepta ſufficiẽter diſtinguantur per decem præcepta decalogi. Aut ſint aliqua moralia præcepta legis plura, quàm decem decalogi.

* 9.99.artic. 2.& 4.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex dictis patet.* præcepta iudicialia, & ceremonialia ex ſola inſtitutione vim habent, quia antequam inſtituerentur non videbatur differre vtrum ſic vel aliter fierent, ſed præcepta moralia ex ipſo dictamine naturalis rationis efficaciã habent etiam ſi nunquam in lege ſtatuantur.

¶ D. S. duo hic facit, primò reſpondet ad quæſtum in generali, ſecundò declarat eandem reſponſionem quo ad aliquam particulam eius, ibi. Sed quia ea, &c. Quo ad primum ponit talem concluſionem reſponſiuam. Conuenienter diſtinguuntur alia moralia præcepta præter præcepta decalogi, ita quòd eſt triplex genus moralium, ſcilicet communiſſimorum, quæ ſunt quaſi fines præceptorum decalogi, & illa non ponũtur in lege. Et quædam magis determinata, quæ ſunt ipſa decalogi, & quædam moralia ſuperaddita decalogo tradita a Deo populo per Moyſen, & Aaron, quæ ponuntur in lege. Et habetur ex hoc reſponſio ad quæſitum; quia diſtinguuntur præcepta moralia etiam legis, præter præcepta decalogi. Probatur concluſio, præcepta moralia ex ipſo dictamine rationis naturalis efficaciam habẽt, etiã ſi nunquam lege ſtatuantur; ſed quædam alia a præceptis decalogi habent efficaciam ex dictamine rationis naturalis etiam ſi nõ lege ſtatuantur, ſcilicet communiſſima, quæ ſunt fines præcepto tum decalogi, & quædam quorũ ratio non eſt adeo cuilibet manifeſta, ſicut ratio præceptorum decalogi, ſed ſ lùm ſapientibus; igitur concluſio vera; huius rationis primò ponitur maior, ſecũdò minor, & interferitur ipſa concluſio, ibi. Horum autem, &c. Maior ergo declaratur a principio ex differentia iudicialium, & ceremonialium ex vna parte, & moralium ex alia parte. Et patet iſta maior ex dictis. q. 99. ar. 3. & 4. Conſequenter cum dicit.

¶ Horum autem triplex eſt gradus, nam quædã ſunt communiſſima, & adeo manifeſta, quòd ædítione non indigent, ſicut mandata de dilectione Dei, & proximi, & alia huiuſmodi, vt ſupra dictum eſt. * quæ ſunt quaſi fines præceptorum; vnde in eis nullus poteſt errare ſecundùm iudicium rationis.

* Ar. 1. & 3. & ſupra. q. 91. art. 4.

¶ Ponendo minorem interſerendo partibus eius, partes ipſius concluſionis primò partem primam minoris, & concluſionis, ſecundò ſecundam, ibi. Quædam verò ſunt quorum, &c. Quo ad primam partem dicit, quòd quædam ſunt communiſſima, circa quę nullus errat ſecundùm naturalem rationem, vel informatam fide; habens enim fidem ſtatim concedit, quia Deus eſt diligendus, ſimiliter proximus. Alia autẽ communiſſima, ſcilicet Nulli eſt faciẽda iniuria. Bonum eſt faciendum, Malum dimittendum approbantur per rationem naturalem, & iſta ſunt fines præceptorum decalogi, quia omnia decalogi immo omnia alia ſpecialia moralia ſuperaddita, ordinantur ad hoc, vt impleantur præcepta charitatis, & vt bonum fiat, malum euitetur. Et quia huiuſmodi ſunt per ſe nota, ideo non indigent editione, nec per conſequens ponuntur in lege ſaltem prima legislatione; præceptũ autem charitatis ponitur poſt alia, propter ſui difficultatem, vt patuit ar. tertio ad primum, &c.

¶ Quædam verò ſunt magis determinata quorũ rationem ſtatim quilibet popularis poteſt de facili etiam videre, & tamen quia in paucioribus circa huiuſmodi contingit iudicium humanum peruerti, huiuſmodi editione indigent, & hæc ſunt præcepta decalogi.

¶ Proſequitur pro minore ſecundum gradum. & ſecundam particulam concluſionis reſponſiuæ, ſcilicet moralium, quæ ſunt decalogi præcepta, quæ indigent editione, ideſt inſtructione, & propoſitione; quia videlicet homo in ipſis poteſt habere prauũ iudicium, ſecus in primis, & ergo iſta propoſita ſunt, non alia.

¶ Et nota, quòd non eſt idem dicere, iudicium hominis poteſt peruerti circa præcepta decalogi, & ipſa poſſunt peruerti, & deficere, quia vt patuit ſupra q 94. ar. 4 Non omnia, quæ ſunt ſemper recta, ſunt apud omnes homines æqualiter nota, præcepta ergo decalogi continent inuariabilem rectitudinem, vt patuit ar. 8. ſed non continent inuariabilem notitiam, multis enim bonum viſum fuit colere deos alienos, quod tamen eſt peruerſiſſimum. Et ergo præcepta decalogi ſunt de lege naturæ, vt dictum fuit ar. primo abſolutè, quia ſequuntur ex principijs communiſſimis de facili, & habent inuariabilem rectitudinem, ſed tamen non ſunt euidentiſſima in notitia.

¶ Quædam vero ſunt quorum ratio nõ eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolùm ſapientibus, & ſunt percepta moralia ſuperaddita decalogo tradita a Deo populo p Moyſen, & Aaron.

¶ Ponit tertium gradum moralium, & tertiam partem concluſionis, quædam habent rectitudinem, & rationem debiti, non adeo manifeſtam, & facilè cognoſcibilẽ, & per conſequens egerunt maximè editione, & ideo ponuntur in lege.

¶ Sed quia ea, quæ ſunt manifeſta ſunt principia cognoſcendi eorum, quę non ſunt manifeſta, alia præcepta moralia ſuperaddita decalogo reducuntur ad præcepta decalogi per modũ cuiuſdã additionis ad ipſa.

¶ Hic conſequenter D. S. declarat prædictam concluſionem, quo ad vltimam partem, & quo ad tertium membrum prędictę diſtinctionis ad oſtendendum, quę ſint ſuperaddita in lege. Et ponit talem concluſionem declaratoriam. Prȩcepta moralia quarti gradus reducuntur ad prȩcepta decalogi per modum cuiuſdam additionis ad ipſa. Et vult iſta concluſio, quòd ſicut principia cõmuniſſima ſunt fines prȩceptorum decalogi, quę non egẽt editione, & per conſequens non ponuntur in prima legislatione, & ſicut prȩcepta decalogi reducuntur ad ipſa tanquam fines vt patuit, ita iſta ſuperaddita reducuntur ad prȩcepta decalogi tãquam minus principalia, & tanquam habentia non ita euidentẽ rationem debiti. Et per modum additionis, quia ſcilicet prȩcepta decalogi

Digitized by Google

decalogi aliqua, non prohibet omnia quæ ſunt contra Deũ vel proximum expreſsè, ſ. diſta ſuperaddita plura prohibẽt, &c. ita quòd mens D. S. eſt in hoc articulo oſtendere triplicem gradum, & pluralitatem moralium vt patuit, & quòd aliqua non ponuntur in lege, alia ponuntur, & cum hoc ordinem eorum admiscẽ. Et ille ordo partim notatus eſt in concluſione præcedenti, cũ dictum fuit, quòd communiſſima ſunt fines præceptorum decalogi, partim oſtenditur in iſta cõcluſione, quæ dicit quem ordinem habeant alij duo gradus adinuicem, &c. Illa ergo concluſio habet duas partes virtualiter; prima eſt, quòd præcepta tertij membri reducantur ad præcepta decalogi, quæ probatur 5 rationẽ ſecũda eſt, quòd per modum cuiuſdam additionis, quæ probatur ſecundò, ibi. Nam in primo, &c. Quo ad primum arguitur ſic. Ea quæ ſunt manifeſta ſunt principia cognoſcendi ea, quæ nõ ſunt manifeſta, ſcilicet in ratione debiti, & iuſti, non autem illa ſuperaddita, igitur iſta habent cognoſci per alia. Et ſcilicet illud cognoſci per alia, eſt ipſa ad alia reduci in eſſe cognito. Honorare enim parentes notum eſt, ſed an cuilibet alteri ſit benefaciendum non eſt adeò notum, & ideo primum eſt principalius, ſecundũ minus principale, & per conſequens reducitur ad ipſum.

¶ Nam in primo præcepto decalogi prohibetur cultus alienorum deorum, cui ſuperadduntur alia præcepta prohibitiua eorum, quæ ordinantur in cultum idolorum, ſicut habetur Deute. 18. Non inueniatur in te q̃ luſtret filium ſuum, aut filiam ſuam ducens per ignẽ; nec ſit malefactus atque incantator, nec phitones cõſulat, neq; Diuinos, & quærat a mortuis veritatem.

¶ Declarat exemplariter ſecundam partem cõcluſionis, quomodo ſcilicet illa moralia tertij gradus habent ſe per modũ additionis, quaſi extendentia præcepta decalogi. Et cum hoc enumerat, quæ ſunt addita ſingulis præceptis ſpecialiter decalogi, vt patebit proſequendo. Et primò hoc declarat de ſuperadditis ſuper primum præceptum, quia primum prohibet cultum idolorum. Alia ſuperaddita prohibent ea, quæ fiebant in cultum, & honorem idolorum clarè in littera. Deinde ibi.

¶ Secundum autem præceptum prohibet periurium, ſuperadditur autem ei prohibitio blaſphemiæ. Leui. 24. & prohibitio falſæ doctrinæ. Deuter. 13.

¶ Oſtendit, quæ ſuperaddantur, ſcilicet per Moyſen ſuper ſecundum præceptum decalogi, quod prohibet periurium. Et patet littera vſque ibi, cum dicit.

¶ Tertio verò præcepto ſuperadduntur omnia ceremonialia.

¶ Manifeſtat, quæ ſuperaddantur tertio præcepto, quod partim eſt ceremoniale, vt patuit ſupra, quia ceremonialia, quę ſunt de cultu Diuino, & quia de iſtis ceremonialibus erit ſpecialis tractatus in ſequentibus, ideo D. S. non refert aliquod ceremoniale reſeruans loco ſuo. Superaddita quarto præcepto.

¶ Quarto autem præcepto de honore parentum ſuperadditur præceptum de honoratione ſenum, ſecundùm illud Leuit. 19. Corã cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis; & uniuerſaliter omnia præcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus, vel ad beneficia exhibẽda, vel æqualibus vel minoribus.

¶ Illa dicuntur ſuperaddi, quia ad plura obligatur homo per iſta ſuperaddita. Deinde de ſuperadditis quintò cum dicit.

¶ Quinto autem præcepto quod eſt de prohibitione homicidij, additur prohibitio odij, & cuiuslibet violationis contra proximum, ſicut illud Leui. 19. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui; & etiam prohibitio odij fratris ſecundùm illud. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo.

¶ Conſequenter de alijs ſuperadditis, ſcilicet ſexto.

¶ Præcepto autem ſexto, quod eſt de prohibitione adulterij, ſuperadditur præceptũ de prohibitione meretricij, ſecũdùm illud Deute. 24. Non erit meretrix de filiabus Iſrael, neque fornicator de filijs Iſrael; & iterũ prohibitio vitij contra naturam, ſecundùm illud Leui. 18. Cum maſculo non commiſceberis, cum omni pecore non coibis.

¶ Similiter de ſuperadditis ſeptimo, cum dicit.

¶ Septimo autem præcepto de prohibitione furti, adiungitur præceptum de prohibitione vſurę ſecundum illud Deutero. 18. Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram, & prohibitio fraudis ſecundùm illud Deutero. 25. Non habebis in ſaculo diuerſa põdera, & vniuerſaliter omnia, quæ ad prohibitionem calumniæ, & rapinę pertinent.

¶ Nota circa illa ſuperaddita contra vſurarios qui dicũt vſurã non prohibitam in præcepto decalogi. Eſt tamen prohibita præcepto morali, quod obligat omnes, & ergo non ſunt exculabiles, &c. De additis octauo cum dicit.

¶ Octauo verò præcepto, quod eſt de prohibitione falſi teſtimonij, additur prohibitio falſi iudicij, ſecundũ illud Exo. 23. Nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ vt a veritate deuies; & prohibitio mendacij, ſicut ibi ſubditur. Mendacium fugies, & prohibitio detractionis, ſecundum illud Leui. 19. Non eris criminator, & ſuſurro in populis.

Deinde cum dicit.

¶ Alijs autem duobus præceptis nulla alia adiungũtur, quia per ea vniuerſaliter omnis mala concupiſcentia prohibetur.

¶ Oſtendit vltimò, quòd duobus vltimis præceptis, ſcilicet nõ concupiſces vxorem, neque rem alienam ad poſſidendum, quæ ſunt duo præcepta iuxta B. Aug. vt patuit ar. quarto, non ſuperadduntur aliqua moralia, quia nõ potuerunt ſuperaddi, eo quòd omnis inordinatus motus cordis, & omnis inordinata concupiſcentia venereorum, & alienarum rerum intelligitur ibi prohibita; vniuerſali autem non poteſt aliquid addi. Alia autem præcepta non ſic ad omnia ſe extendebant, ideo potuit eis aliquid addi, ſicut honorationi parentum, potuit addi honoratio ſenũ, &c. Ex quibus omnibus patet ſecunda pars cõcluſionis ſecũdæ, quomodo præceptis decalogi alia moralia minus principalia in ratione debiti ſuperadduntur plura præcipientia vel ordinata in obſeruationem præceptorum decalogi, vel extendentia etiam ad plures perſonas.

ARGVMENTVM in contrariũ probat præſertim tertiam partem concluſionis reſponſinæ, quòd præter præcepta decalogi erant alia ſuperaddenda in lege, quæ facerent hominem immaculatè viuere in omnibus. Decalogi enim præcepta non ita ad omnia, & omnibus modis ſe extendunt, & ergo ſunt aliqua in lege appoſita a Deo per Moyſen, de quibus dictum eſt, eſto ſint & alia moralia præceptis decalogi magis præſuppoſita, quàm addita, vt patuit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ad dilectionẽ Dei, & proximi ordinantur quædam præcepta decalogi ſecundùm manifeſtam rationem debiti; alia verò ſecũdùm rationem magis occultam.

¶ Maior conceditur, ſed dico, quòd valde multa requiruntur ad impletionem horum mandatorum charitatis, ſcilicet continentia euidenter rationem debiti non ita manifeſtè. Ad minorẽ dico, quòd explicantur, ſed non plenè, ſed ſolùm ſecundùm ea, quæ ſunt manifeſtè debita; ſed præter ea ſunt quæ etiam requirũtur ad obſeruationem præceptorum charitatis, quæ habẽt rationem debiti magis occultam, & iſta etiam oportuit ponere mediantibus ſapientibus. Et iſta ſunt moralia appoſita, & ſuperaddita decalogo. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, q̃ præcepta ceremonialia, & iudicialia ſunt determinatiua præceptorum decalogi ex vi inſtitutionis, non autem ex vi naturalis inſtinctus, ſicut moralia ſuperaddita.

¶ Maior cõceditur, quia iudicialia, & ceremonialia, & ex ſubſtantia facti non habent rationem naturalem ſuæ obſeruantiæ ſicut moralia, licet & ceremonialia aliqualiter in rationem naturalem reducantur propter circunſtantes cauſas, ſed non propter ſubſtantiam facti, vt habet D. S. tertio ſen. diſt. 37. art. 4. ad tertiũ. Ad minorem, diſtinguo, quia eſt duplex determinatio communium præceptorum decalogi, vna ex inſtitutione Diuina, quæ videlicet ſolùm obligant, quia ſtatuta a Deo, & non ex vi rationis naturalis, vel ex ſubſtantia facti; tunc conceditur, quòd tales determinationes ſunt iudicialia vel ceremonialia, tales enim determinationes habent vim obligandi, non propter rationabilitatem facti in ſe, ſed quia ſtatutæ propter aliquas cauſas circunſtãtes, ſicut D. S. habet exemplum in tertio vbi iam, de immolatione agni in vet. leg. quæ de ſe nihil bonitatis vel rationabilitatis habet, ſed tamen bonum erat ipſum immolari propter repreſentationem paſſionis Chriſti futuræ, &c. Secundò autẽ ſunt quædam determinationes communium præceptorum decalogi, vel eorum, quæ decalogo præſupponuntur, ſcilicet communiſſimorum, quæ habent vim obligandi ex ratione naturali, & ex rationabilitate ſubſtantiæ facti, ſicut benefacere homini, & nõ mutuare ad vſuram, & huiuſmodi. Tunc negatur minor, quòd iſtæ determinationes pertinent ad iudicialia vel ceremonialia, immo ſunt legis naturæ, & moralia, quare negatur conſequentia.

¶ Nota

¶ Nota, quòd argumentum imaginatur, quòd ſuperaddita p̃ceptis decalogi vel moralibus communiſſimis, non ſint moralia. Sed hæc imaginatio vniuerſaliter eſt falſa vt patuit, &c.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ præcepta legis ordinantur ad bonum commune vt ſupra dictum eſt.* & quia virtutes ordinantes ad alium directè pertinent ad bonum commune, & ſimiliter virtus caſtitatis inquantum actus generationis, deſeruit bono cõmuni ſpeciei, ideo de iſtis virtutibus directè dantur præcepta decalogi, & ſuperadd.ta. De actu autem fortitudinis datur præceptum proponendum per duces exhortantes in bello quod pro bono cõmuni ſuſcipitur, vt patet Deute. 20. vbi mandatur ſacerdoti. Nolite metuere, nolite cedere. Similiter etiam actus gulę prohibendus committitur monitioni paternę, quia contrariatur bono domeſtico, vnde dicitur. Deute. 21. ex perſona parentum. Monita noſtra audire contemnit, commeſſationibus vacat, & luxurię atque conuiuijs.

*q.90.ar.2.

¶ Aſſumptũ conceditur, & patuit ar. 2. ad illã Sicut igitur, &c. Dico, quòd non eſt ſimile omnino, nec ſimili modo debuerunt poni præcepta de virtutibus, quæ ſunt ad alterum, & quæ ad ſeipſum; quia actus virtutum, quę ſunt ad alterum immediatius deſeruiunt ad bonum commune, non ſic, qui ſunt ad ſeipſum. Et quia lex, & legis præcepta reſpiciunt bonum commune, ideo directius, & expreſſius præcipiuntur actus virtutum ad alios, ſcilicet Deum, ſcilicet latriæ, & alios homines. Dico tamen, q̃ etiam ponuntur præcepta aliarum virtutum, puta fortitudinis, & ſobrietatis, ſed committebantur inſtigationi ſuperioris, puta ducũ in bello ordinato pro bono cõmuni, vt patet in textu, vel ex hortatione, & diſciplinæ parentum, ſicut actus ſobrietatis; de pertinentibus verò ad alium ponuntur expreſſa, & directa præcepta in ipſa lege immediatè. Vltra ad illam. Quod tamen non inuenitur, &c. Negatur iſta, quòd nullo modo ponatur præceptũ ſaltem per alios proponendum, &c. Quare negatur conſequentia.

Vtrum præcepta moralia veteris legis iuſtificarent.

Supra q. 91. ar. 2. Et infraquæſt. 103. art. 2. Et 3. dist. 40. ar. 3.

AD duodecimum ſic proceditur. Videtur, quòd p̃cepta moralia veteris legis iuſtificarent. Dicit Apoſtolus Ro. 2. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur; ſed factores legis dicuntur, qui implent præcepta legis, ergo præcepta legis adimpleta iuſtificabant.

¶ 2 Præterea. Leu. 18. dicitur. Cuſtodite leges meas atque iudicia, quę faciens homo viuet in eis, ſed vita ſpiritualis hominis eſt per iuſtitiam; ergo præcepta legis adimpleta iuſtificabant.

¶ 3 Præterea. Lex Diuina efficatior eſt, quàm lex humana; ſed lex humana iuſtificat, eſt enim quędam iuſtitia in hoc, quòd præcepta legis adimplentur, ergo præcepta legis iuſtificabant.

¶ Sed cõtra eſt, quòd Apoſtolus dicit. 2. Ad Corin. 3. Littera occidit, quod ſecundùm Aug. in li. de ſpiritu, & littera.* intelligitur etiam de præceptis moralibus, ergo præcepta moralia non iuſtificabant.

* Aug. c. 4. & 14. to. 3.

¶ Hic vltimò agitur de effectu præceptorum legalium, præſertim moralium, an ſcilicet iuſtificent.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſanum propriè, & primò dicitur quod habet ſanitatem, per poſterius autem quod ſignificat ſanitatem, vel quod conſeruat ſanitatem. Ita iuſtificatio primò, & propriè dicitur ipſa factio iuſtitię, ſecundariò verò, & quaſi impropriè poteſt dici iuſtificatio ſignificatio iuſtitię, vel diſpoſitio ad iuſtitiam.

¶ D. S. in hoc corpore plus reſpondet, quàm quæſitũ ſit. Quæritur enim tantùm de moralibus ipſe autem reſpondet ex ſuperabundanti, & de iudicialibus, & ceremonialibus, ſub quibus cõtinentur ſacramenta, de quibus etiam reſpondet. Et diuidit hoc corpus in tres partes in prima D. S. præmittit vnam diſtinctionẽ de illo termino quęſiti, Iuſtificare. in ſecunda reſpondet de iuſtificatione ſecundo modo accepta, ſ. impropriè, ibi. Quibus duobus, &c. tertiò de iuſtificatione propriè dicta, ibi. Sed ſi loquamur, &c. Quo ad primum notabile diſtinctiuũ, quod innuit multiplicem intellectum quæſiti, & eſt tale; ſicut ſanum eſt analogũ attributionis, & ſignificat propriè, & primò quod habet ſanitatem, per poſterius autem quod ſignificat ſanitatem vt vrina, vel quod conſeruant ſanitatem, ſcilicet dietam, ſignificat enim diſtinctè habitudinem habentis ſanitatem, alias habitudines indiſtinctè, & confuſè, quibus oĩbus habitudinibus nomen, & terminus, ſcilicet ſanitas communia ſunt, ita eſt de iuſtificatione, quia dicitur propriè factio iuſtitiæ, &c. vsque littera.

¶ Quibus duobus modis manifeſtum eſt, quòd præcepta legis iuſtificabant, inquantum ſcilicet diſponebãt homines ad gratiam Chriſti iuſtificantem, quam etiam ſignificabant; quia ſicut dicit Auguſt. contra Fauſtum.* etiam vita illius populi prophetica erat, & Chriſti figuratiua.

* Aug. lib. 22. c. 24. in princ. to. 5.

¶ Hic conſequenter D. S. iuxta prędictam diſtinctionem reſpondet, & primò iuxta ſecundum modum accipiendi iuſtificationem, ſcilicet ſecundariò, & impropriè, quæ acceptio continet duos modos partiales. Et ponit talem concluſionem primam reſponſiuam duobus modis, ſcilicet ſecundo, & tertio, accipiendo iuſtificationem impropriè, pro ſignificatione vel diſpoſitione, tunc præcepta legis iuſtificabant. Et loquitur concluſio de præceptis legis in communi, quia verificatur non ſolùm de moralibus ſed etiam de aliis. Tota enim lex ſignificatiua erat Chriſti, & ad ipſum diſpoſitiua. Et probatur concluſio primò de iuſtificatione vt dicit diſpoſitionem ad veram iuſtitiam. Et arguitur ſic, præcepta legis diſponebant homines ad gratiam Chriſti iuſtificantem, igitur concluſio vera pro vna parte, conſequentia nota, antecedens patuit ſupra q. 68 ar. 2. quia vetus lex erat diſpoſitio ad Chriſtum. Secunda pars concluſionis patet, quia præcepta legis veteris ſignificabant gratiam Chriſti, & non ſolùm ceremonialia, ſed etiam vita populi erat figuratiua, quæ vita erat ſecũdùm moralia præcepta, igitur, &c. Et fundatur hæc probatio in auctoritate B. Auguſt. Patet ergo quomodo præcepta iuſtificabant impropriè, ideſt ſignificabant, & diſponebant ad iuſtitiam etiam perfectam coram Deo, & gratuitam.

¶ Sed ſi loquamur de iuſtificatione propriè dicta, ſic conſiderandum eſt, quòd iuſtitia poteſt accipi prout eſt in habitu vel prout eſt in actu, & ſecundùm hoc iuſtificatio dupliciter dicitur. Vno quidem modo ſecundùm quòd homo fit iuſtus adipiſcens habitum iuſtitię. Alio verò modo ſecundum quod opera iuſtitię operatur, & ſecundùm hoc iuſtificatio nihil aliud eſt, quàm iuſtitię executio.

Dub. 104.

¶ Hic D. S. proſequitur primum membrum prædictæ diſtinctionis reſpondendo de iuſtificatione propriè accepta, ideſt factione iuſtitiæ. Et circa hoc primò præmittit duo notabilia ſubdiſtinctiua illius ſecundi membri. Secundum ponit ibi. Iuſtitia autem, &c. ſecundò ſubiungit aliquas concluſiones reſponſiuas correſpondentes, ibi. Hæc igitur, &c. Primum notabile eſt, quòd quia iuſtitia accipitur dupliciter, ſcilicet in habitu, & in actu, ideo etiam iuſtificatio dicitur dupliciter, quia iuſtificatio dicitur a iuſtitia vno modo ſecundùm quòd homo iuſtificatur per adeptionem habitus iuſtitiæ. Secundo modo ſecundum quòd eſt in actu, ideſt pro exercitio, & executione iuſtitiæ, vel pro actu iuſtitiæ exercito, quod idem eſt. Conſequenter cum dicit.

¶ Iuſtitia autem ſicut, & alię virtutes poteſt accipi, & acquiſita, & infuſa, vt ex ſupradictis patet.* Acquiſita quidem cauſatur ex operibus, ſed infuſa cauſatur ab ipſo Deo per eius gratiam, & hęc eſt vera iuſtitia, de qua nunc loquimur, ſecundũ quã aliquis dicitur iuſtus apud Deũ, ſecũdũ illud Ro. 4. Si Abraã ex operibus legis iuſtificatus eſt, habet gloriã, ſed non apud Deũ.

*q.63.ar.4.

¶ Subiungit ſecundum notabile ſubdiſtinctiuum præcedentis primi membri, ſcilicet de iuſtitia habituali, quia eſt duplex iuſtitia, ſicut & aliæ virtutes, puta temperantia, fortitudo dicuntur dupliciter, vt patuit ſupra. q. 63 ar 3. & 4 ſcilicet acquiſita, & infuſa. Et ponit D. S. differẽtiã inter eas, quia acquiſita acquiritur ex operibus noſtris, non autem infuſa, quæ eſt vera iuſtitia, ſecũdùm quam quis apud Deum dicitur iuſtus. Et hoc oſtendit ex auctoritate Apoſtoli. Notando, q̃ de hac iuſtitia. ſ. gratuita nũc loquimur, quando quærimus, an moralia cauſarent vel facerent iuſtitiam, ſcilicet gratuitam, quæ meretur gloriam apud Deum.

¶ Nota, quòd gloria apud homines cauſatur ex operibus bonis viſibilibus qualia fuerũt opera legis, & ergo Abraam ex operibus legis potuit conſequi gloriam apud homines, ſed gloria apud Deum, quæ eſt in beatitudine, acquiritur per opera beatitudini proportionata, qualia nõ ſunt opera noſtra, niſi procedant ab habitu iuſtitiæ, & virtutum infuſarum, quam quidem iuſtitiã legis opera facere non potuerunt, & ergo dicit Apoſtolus, quòd Abraam per opera legis non habuit gloriam apud Deum, ideſt per ipſa non fecit ſibi debitam gloriam apud Deum.

¶ Hæc

¶ Hæc igit̃ iuſtitia cauſari nõ poterat p p̃cepta moralia, q̃ ſunt de actibus humanis; & ſm hoc p̃cepta moralia iuſtificare non poterant iuſtitiam cauſando. ——

¶ Accedit ad ꝛndẽdũ poſt p̃dicta notabilia diſtinctiua. Et circa hoc ponit tres cõcluſiones, primã iuxta ſecũdũ notabile, ſecũdã iuxta primũ, & hoc in ſpeciali, ibi. Si verò &c. tertiã iterũ circa primũ notabile, tñ in generali de oĩbus p̃ceptis vet. leg. ibi. Si verò accipiat̃, &c. prima ergo concluſio eſt iuſtitia infuſa. Præcepta moralia iuſtificare nõ poterãt, cauſando iuſtitiã. Cuius q̃ eſt quæſtio pars mercẽd gloriã apud Deũ, ꝓbat̃ hæc, iuſtitia nõ potuit cauſari p actus humanos, ſed p̃cepta moralia ſunt de actibus humanis, igitur, &c. Maior patet ex ſecũdo notabili, qa virtutes infuſæ cauſant̃ a Deo p ſeipſum gratiã, & nõ ex operibus nr̃is. Minor patuit ſupra. Et ita patet, q̃ p actus quos p̃cipiebãt moralia factos, non potuit aliquis cauſare in ſe iuſtitiã gratuitã, & verã. An autẽ cauſarẽt iuſtitiã acquiſitã videbitur ad tertiũ, q̃ ſic. Sed D. S. dimittit illud mẽbrũ ſecũdi notabilis, qa põt haberi ex cõcluſione ſequẽti, nã ſi moralia p̃cepta cauſabãt executionẽ iuſtitiæ, per conſequens iuſtitiam habitualem acquiſitam. Deinde cum dicit.

¶ Si verò accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic præcepta moralia iuſtificabant, inquantũ cõtinebant id, quod eſt ſecundùm ſe iuſtum. ——

¶ Reſpõdet iuxta vnũ mẽbrũ primi notabilis p cõcluſionẽ talẽ. Si accipiat̃ iuſtificatio ꝓ executione iuſtitiæ, ſic p̃cepta moralia iuſtificabãt i. p̃cipiebãt executionẽ iuſtitiæ i. actus iuſtitiæ exercitos. Hãc cõcluſionẽ D. S. primò ꝓbat̃, ſecũdò remouet quoddã dubiũ, ibi. Sed ſacramẽta, &c. ꝓbat̃ ſic, p̃cepta moralia cõtinebãt id, q̃d eſt ſm ſe iuſtũ. p̃cipiebãt actus de ſe bonos, & conformes rectæ rõni, igit̃ cõcluſio vera. Antecedens patuit qa p hoc diſtinguũtur moralia ab alijs p̃ceptis. Tenet cõſequẽtia, qa actus de ſe iuſti ſunt executio iuſtitiæ. ¶ Nota aũt, ꝙ huiuſmodi actus fuerũt executio p opa iuſtitiæ ſaltẽ materialiter, & ſm ſubſtãtiã actus, & erãt opera cauſatiua iuſtitiæ acquiſitæ, ſed nõ ꝓcedẽtia ab infuſa, nec eius cauſatiua. Et ꝙ hoc ſit de mente D. S. patet, quia D. S. reſpondet in iſta concluſione iuxta primũ notabile, vbi locutus eſt de iuſtitia in communi. Et ſm cõcluſionẽ præcedentẽ nõ põt intelligi de executione iuſtitiæ infuſę, ergo intelligitur de executione iuſtitiæ acquiſitæ, quo ad ſubſtantiam actus. Deinde ibi.

¶ Sed ſacramenta illa veteris legis gratiam non conferebant ſicut conferunt ſacramenta nouę legis, quæ ꝓpter hoc iuſtificare dicuntur. ——

¶ Remouet quoddã dubiũ circa concluſionẽ primã ſecũdi notabilis circa quam dictum eſt, ꝙ moralia præcepta non potuerũt cauſare iuſtitiam gratuitam, & infuſam, poſſet eſſe dubiũ, an ſaltem vetus lex ratione ſacramentorũ iſto modo iuſtificaret, ideſt cauſaret iuſtitiam gratuitam. Hoc D. S. remouet, & vult, quòd qa iſta ſacramenta ve. le. gratiam non conferebant, nec per conſequens iſto modo iuſtificabant, ſicut ſacramenta nouæ legis. Iſta enim iuſtitia gratiæ gratum facientis indiuiduus comes eſt, qua hæc eſt materia quarti ſententiarum, & tertiæ partis D. S. ideo nunc breuiter tranſeundum eſt. Tunc ibi.

¶ Si verò accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic omnia præcepta legis iuſtificabant, aliter tamen & aliter; nam præcepta ceremonialia continebant quidem iuſtitiam ſecundùm ſe in generali, prout ſcilicet exhibebantur in cultum Dei; in ſpeciali verò non continebant ſecundùm ſe iuſtitiam niſi ex ſola determinatione legis Diuinæ. Et ideo de huiuſmodi præceptis dicitur, quòd non iuſtificabant niſi ex deuotione, & obedientia facientium. Præcepta verò moralia, & iudicialia continebant id, quod erat ſecundùm ſe iuſtum vel in generali, vel etiam in ſpeciali; ſed moralia præcepta cõtinebant id, quod eſt ſecundũ ſe iuſtum ſecundùm iuſtitiam generalem, quæ eſt omnis virtus vt dicitur in 5. Ethi.* Præcepta verò iudicialia pertinebant ad iuſtitiã ſpecialem, quæ conſiſtit circa contractus humanæ vitæ, qui ſunt inter homines adinuicem. ——

* Ariſt. c. 1. text. 14.

¶ Iuxta prædictum membrum acceptionis iuſtificationis vt ſatisfaciat non tam quæſtioni, quàm quærenti, Ponit aliam concluſionem generalem comparatiuam omnium præceptorum ve. le. talem. Si accipiatur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ, ſic omnia præcepta legis iuſtificabant, ideſt omnia præcepta obligabãt ad actus iuſtos faciẽdos. Aliter tamen, & aliter, ſcilicet iuſtos, D. S. has partes concluſionis ſimul declarat, ſcilicet quòd iuſtificabãt, ſed aliter; & aliter, quia ceremonialia continebant, & præcipiebant actus, qui ſecũdùm ſe, ſcilicet abſque hoc, quòd inſtituti eſſent a Deo, continebant iuſtitiam in generali, prout ſcilicet vt in litera vt immolatio agni, & huiuſmodi erant iuſta quantum erant pro cultu Dei. Sed in quantũ immolatio talis non habuit ſecundum ſe virtutem obligandi aut rationabilitatem vel iuſtitiam, ſed ſolùm propter inſtitutionem legis, & iuſtum erat eam fieri, quia præcepta propter cauſas quas Deus nouit. Præcepta verò moralia, & iudicialia continebant id, quod erat ſm ſe iuſtum, iudicialia quidem in generali, moralia verò etiã in ſpeciali, ſed differẽter, qa moralia cõtinebãt iuſtitiã in generali, & ſpeciali generaliter. Vnde dictum, vt. ſ. quælibet virtus dicitur iuſtitia, qa moralia ſyerunt de actibus omnium virtutum, vt patuit ſupra. Iudicialia verò continebant iuſtum in generali ſecundùm iuſtitiam ſpecialem, & diſtinctam virtutem, quæ eſt circa commutationes, & contractus ad alium. Ex quibus patet concluſio, patet quoque, quòd nec præcepta nec ſacramenta ve. le. iuſtificabant, ideſt non conferebant iuſtitiam gratuitam, & veram.

ARGVMENTVM in contrarium infert primam concluſionem ſecundi membri. Circa hoc argumentum nota, quod ſupradictum eſt q. 99. ar. 2. ad tertium, quia morale præceptũ eſt, Non concupiſces, & tamen hoc præceptum accidit occaſionaliter, ſicut expoſitum fuit ſupra. q. 98. ar. 1. ad ſecundum, quia videlicet gratiam non conferebat; quare ſequitur, quòd moralia non iuſtificarent iuſtitia infuſa, quæ concomitatur gratiam. Et hoc argumentum iſtud intendit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apoſtolus accipit ibi iuſtificationem pro executione iuſtitiæ. ——

¶ Ad maiorem dico poſt D. S. ibidem ſuper Apoſtolum, quòd iuſtificare dicitur tripliciter. Vno modo quantum ad reputationẽ vt tunc aliquis iuſtificari dicatur quando iuſtus reputatur, & ſecundùm hoc poteſt intelligi, quòd factores legis iuſtificabãtur, ideſt iuſti reputabuntur, præſertim apud homines, & tamen etiã apud Deum, ſi opera legis ab habitu infuſo procedant. Secundò accipitur iuſtificatio pro executione iuſtitiæ. Et ſic iterum intelligitur auctoritas Apoſtoli, quia factores legis opera iuſtitiæ exequuntur vt dictum fuit in corpore. Tertiò accipitur quantum ad cauſam iuſtitiæ, vt ſcilicet ille dicatur iuſtificari, qui de nouo iuſtitiam accipit; ſic non intelligitur illa maior, quia neque eere monialia conferunt gratiam, neque moralia, ſed magis vt impleantur, prærequirunt iuſtitiam infuſam. & vt ſic reputantur iuſta coram Deo, &c. Minor conceditur, Ergo &c. verum, iuſtificabant primis duobus modis, ſed non tertio modo, vt dictum fuit in corpore.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd homo faciens p̃cepta legis, dicitur viuere in eis, quia non incurrebat pœnam mortis quam lex trãſgreſſoribus infligebat, in quo ſenſu inducitur hoc Apoſtolo. Gal. 3. ——

¶ Maior intelligitur, vt Apoſtolus intellexit ad Galathas tertio, quia qui facit ea viuet in eis, vita præſenti, ideſt immunis erit a morte temporali. Et conſeruabitur in vita præſenti, quia nõ incurrit pœnã mortis quã incurrunt tranſgreſſores; ſed non intelligitur de vita ſpirituali, quæ eſt per gratiam, & virtutes infuſas ſibi connexas. Minor conceditur, ſed talem iuſtitiam lex non cõtulit. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præcepta legis humanæ iuſtificant iuſtitia acquiſita, de qua non quæritur ad præſens, ſed ſolùm de iuſtitia, quæ eſt apud Deum. ——

¶ Maior conceditur, præſertim de lege Diuina perfecta, & tamen etiam imperfecta eſt efficacior, quia ſecundùm plura dirigit, ſcilicet etiam ſecundùm interiora, & ad aliorem finem diſponit, ſed non cauſat gratiam ſicut perfecta. Ad minorem dico, quòd humana iuſtificat, ideſt cauſat in obedientibus iuſtitiam ciuilem acquiſitam, ſed non infuſam; & hoc etiam conceditur de lege vete. hic autem quærimus de iuſtitia infuſa, quare negatur, conſequentia intelligendo de iuſtitia de qua quæſitũ eſt. An cauſetur per præcepta moralia, &c.

Quæſtio Centeſimaprima.

De præceptis ceremonialibus ſecundùm ſe.

COnſequenter conſiderandum de præceptis ceremonialibus, & primò de ipſis ſecundùm ſe. Secundò de cauſa eorum. Tertiò de duratione ipſorum. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, quæ ſit ratio præceptorum ceremonialium. Secundò, vtrum ſint figuralia. Tertiò, vtrum debuerint eſſe multa. Quartò de diſtinctione ipſorum.

¶ Poſtquam determinatum eſt de præceptis moralibus iuxta ordinem ſtatutum quæſt præce. hic conſequenter determinat de præceptis ceremonialibus, & patuit ordo ad præcedentem quæſtionem, quia ceremonialia ſunt determinationes moralium, & per conſequens poſteriora; quia autem moralia determinant in ordine ad Deum, ideo priora iudicialibus, quæ determinant in ordine ad homines, &c. Determinatur autem primò de ipſis

ceremonialibus

ceremonialibus ſecundùm ſe, ſecundò de cauſis eòrum in quæſtione ſequenti, tertiò de duratione ipſorum. q. 103. Circa primum primò quæritur de qualitate ceremonialium præceptorum, ſecundò de diſtinctione eorum, art. 3. Quia autem ceremonialia præcepta erant res quædam, & figuræ aliarum rerum, ideo qualitas eorum poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo inquantum ſunt res quædam, & de hoc inquiritur ar. 1. Alio modo inquantum ſunt figura, & ſigna aliarum rerum, & ſic inquiritur qualitas eorum, ar. 2. Vel in primo articulo quæritur de qualitate, vel rõne eſſentiali. In ſecundo de aliqua proprietate conſequente, & ratione accidentali, ut patebit.

Vtrum ratio præceptorum ceremonialium in hoc conſiſtat, quòd pertinent ad cultum Dei.

Sup. q. 99. ar. 3. Et infra qõ. 104. artic. 1. & q. 101. artic. 2. co. Et 2. 2. q. 122. artic. 1. ad 3. Et quol. 2. artic. 5. & quol. 4. ar. 13.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd ratio præceptorum ceremonialium non in hoc conſiſtat, quòd pertinent ad cultum Dei. In lege enim veteri dantur Iudæis quædam præcepta de abſtinentia ciborum, vt patet Leui. 11. & etiam de abſtinendo ab aliquibus veſtimentis, ſecundùm illud Leuit. 19. Veſtem quæ ex duobus texta eſt non indueris; & iterum, quod præcipitur. Numeri 15. Vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum; ſed huiuſmodi non ſunt præcepta moralia, quia non manent in noua lege; nec etiam iudicialia, qa non pertinent ad iudicium faciendum inter homines, ergo ſunt ceremonialia; ſed in nullo pertinere videntur ad cultum Dei; ergo non eſt ceremonialium præceptorũ ratio, quòd pertineant ad cultum Dei.

¶ 2 Præt. Dicunt quidã, quòd præcepta ceremonialia dicuntur illa quæ pertinent ad ſolemnitates, quaſi dicerentur a cereis qui in ſolemnitatibus accẽduntur; ſed multa alia ſunt pertinentia ad cultum Dei præter ſolemnitates; ergo non uidetur, quòd legis præcepta ceremonialia ea ratione dicantur, quia pertinent ad cultũ Dei.

¶ 3 Præt. Secũdùm quoſdam præcepta ceremonialia dicuntur quaſi normę. i. regulæ ſalutis. nam cherę in Greco idem eſt, quod ſaluæ; ſed omnia præcepta legis ſunt regulæ ſalutis, & non ſolùm illa quæ pertinent ad Dei cultum; ergo non ſolùm illa præcepta dicuntur ceremonialia, quæ pertinent ad cultum Dei.

¶ 4 Præt. Rabi Moyſes dicit, quòd præcepta ceremonialia dicuntur, quorum ratio non eſt manifeſta, ſed multa pertinentia ad cultum Dei habent rationem manifeſtam; ſicut ſabbati obſeruatio, & celebratio phaſę, & ſcenophegię, & multorum aliorum, quorum ratio aſſignatur in lege; ergo ceremonialia non ſunt, quę pertinẽt ad cultum Dei.

¶ Sed cont. eſt, quod dicitur Exo. 18. Eſto populo in his, quæ ad Deum pertinent, oſtendasque populo ceremonias, & ritum colendi.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * ceremonialia præcepta determinant præcepta moralia in ordine ad Deum; ſicut iudicialia determinãt præcepta moralia in ordine ad proximum. Homo autem ordinatur ad Deum per debitum cultum, & ideo ceremonialia propriè dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinẽt. — * q. 99. ar. 3.

¶ Concluſio reſponſiua habetur talis ex hoc corpore. Ceremonialia propriè dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent, ideſt ratio eorum præceptorum in hoc conſiſtit, quòd pertinent ad cultum Dei. i. obligãt ad cultum Dei. Hanc concluſionem D. S. probat dupliciter, primò ratione ſumpta ex obiecto, ſecundò ratione ex qd nominis, ibi. Ratio autem &c. primò ſic. Ceremonialia determinant moralia in ordine ad Deum, ordinando uidelicet hominem ad Deum; ſed homo ordinatur ad Deum per debitum cultum; igitur ſequitur concluſio. Maior patet ex differentia ceremonialium a iudicialibus, quia iuxta ſupradicta quæſt. 99. articu. 4. ſicut iudicialia determinant moralia in ordine ad proximum, ita ceremonialia ad Deum, ſcilicet illud morale, quod eſt de Deo colendo in communi, quia ceremonialia determinant modum colẽdi in particulari. Minorem Doct. Sanct. relinquit notam, & patet de ſe, qa homo non poteſt ordinari per determinationem moralium ad Deum, ut ipſe præcipiat, & ipſum regat, ſed ut ſibi bene ſubſit, & ſeruiat, ſicut decet creaturam reſpectu Creatoris, & ſuam ſubiectionem, & ſeruitutem profiteatur aliquibus exterioribus ſignis; ſed talis proteſtatio eſt cultus Diuinus, ideo minor vera, quia videlicet moralia ordinant hominem in Deum non determinando modum colendi ipſum exteriori cultu, ſed ceremonialia ſunt huiuſmodi determinationes; patet igitur concluſio, quòd præceptum ceremoniale eſt hoc, quòd determinat modum colẽdi Deũ, & in hoc ſtat eius ratio. Deinde ibi.

¶ Ratio autem huius nominis poſita eſt ſupra * vbi pcepta ceremonialia ab alijs ſunt diſtincta. — * q. 99. ar. 4.

¶ Subiungit uirtualiter ſecundam rationem pro concluſione ſumptam ex ratione nominis ceremoniæ, de qua ſupra dictũ fuit q. 99 ar. 4. Doct. San. enim manet hic in iſta ratione nominis ibidem aſſignata plus quàm in rationibus ab alijs aſſignatis, ut patebit in ſolutionibus; & poteſt ex ea ſic argui, Ceremonialia dicuntur quaſi de ceremonia, ſed ceremonia idem eſt, quod cultus; igitur &c. Maior nota, minor patet ex ratione nominis.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium, quod ꝓ eod. m habet ceremonias, & ritum colendi, & per conſequens præcepta ceremonialia dicuntur; quia ſunt de pertinẽtibus ad cultum Diuinum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ad cultum Dei pertinent non ſolùm ſacrificia, & alia huiuſmodi, q̃ immediatè ad Deum ordinari dicuntur, ſed etiam debita præparatio colentium Deum ad cultum ipſius, ſicut etiã in aliis quæcunque ſunt præparatoria ad finem cadunt ſub ſcientia, quæ eſt de fine. Huiuſmodi autem præcepta quæ dantur in lege de ueſtibus, & cibis colentium Deũ, & aliis huiuſmodi, pertinent ad quandam præparationẽ ipſorum miniſtrantium, ut ſint idonei ad cultum Dei; ſicut etiam ſpecialibus obſeruantiis aliqui utuntur, qui ſunt in miniſterio regis; vnde etiam ſub præceptis ceremonialibus continentur. —

¶ Conceditur quòd aſſumitur vſque ibi. Sed in nullo pertinere uidẽtur ad cultum Dei. iſta enim negatur, quia & præparatio, quæ fit per ueſtes, & cibos pertinet ad cultũ Dei; & ratio eſt, quia præparatoria ad finem, ut ſic cadunt ſub præceptis eiuſdem rationis cum præcepto Diuino; ſicut & media præparatoria ad finem cadunt ſub ſcientia, quæ eſt de fine, ut patuit ſupra quæſtio. 8. articu. ſecundo, ad tertium, quæ autem dicantur ſacrificia, patebit articu. quarto.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illa expoſitio nomĩs non uidetur eſſe multum conueniens, præſertim cũ non multum inueniatur in lege, quòd in ſolemnitatibus cerei accenderentur, ſed in ipſo etiam candelabro lucernæ cum oleo oliuarum pręparabantur, ut patet Leui. 24. Nihilominus tamen poteſt dici, quòd in ſolemnitatibus omnia alia quæ pertinebant ad cultum Dei diligentius obſeruabantur, & ſecundùm hoc in obſeruatione ſolemnitatum, omnia ceremonialia includuntur. —

¶ Dicitur dupliciter, primò non admittimus illam expoſitionem nominis ceremoniæ, ſed eam de qua dictum eſt in corpore. Et ratio huius non admiſſionis habet in ſolutione, quia nõ utebãtur Iudęi cereis tanquam præcipuis luminaribus.

¶ Et nota, quòd ſi ceremonialia dicerentur, quia pertinent

¶ Hic primò Doct. Sanct. inquirit de qualitate ceremonialiũ, vt res ſunt, vel magis de ratione eſſentiali, & propria, & quærit, an ratio &c.

¶ Et nota, quòd quia præceptum eſt quoddam dictamen practicum obligatorium ad opus neceſſariò faciẽdum, ut patuit ſupra, ideo præcepta habẽt ſuam qualitatem eſſentialem, & diſtinctionem atque ſpeciem ex materia, uel actu præcepto. Et ſecundũ differentiam, & uniuerſam qualitatem actuum, eſt diuerſa rõ, & ſpecies præceptorum, & ergo ſicut rõ, & ſpecies atq; conceptus differẽtialis moraliũ ſtat in hoc, ꝙ ſunt de actibus, qui ſunt de lege naturæ aliqualiter, vt patuit ſup. q. 100. artic. 1. Ita & hic quæritur, an propria rõ. i. proprius conceptus ceremonialium ſumat in habitudine ad cultum diuinum; dictum eſt enim ſup q. 1. art. 3. & ſępius, ꝙ quædam res accipiunt propriam rõnẽ ex aliquo extrinſeco. ſic & præcepta habent ſuam diſtinctionem ab obiectis. i. materijs, & actibus de quibus ſunt. Quæritur igitur de ratione rei. i. de ratione præcepti ceremonialium, an ſit eſſe præceptiuũ cultus Diuini, & non quęritur de rõne nominis propter quid, vel unde ſit, quòd hoc nomen eſt impoſitũ ad ſignificandũ cultum Diuinum. Sed quæritur de ratione, & quid rei præcepti ceremonialis. An ſcilicet ſi quis uelit definire præceptum ceremoniale, habeat dicere, ꝙ eſt præceptiuum, & ordinatiuum cultus Diuini; ſicut ſi velit diffinire dicere quid morale præceptũ, habet dicere, quòd pertinet ad actus qui ſunt de dictamine rationis naturalis aliqualiter. Ex obiecto enim præceptum habet differentiam, & propriã rõnem &c.

nent ad solemnitates, tunc ceremonialia non extenderẽt se adequatè ad omnem cultum, quia non solùm colebatur Deus in solẽnitatibus, sed & alijs temporibus, & ad hoc tendit argumentum.

¶ Secundò dicitur, quòd admissa illa expositione nominis, tunc ceremonialia dicuntur a solemnitatibus anthonomasticè, sed nõ adequatè, quia s. in solemnitatibus præcipuè seruabantur q̃ pertinent ad cultum Dei, licet non solùm ad ea quę in solemnitatibus agebantur se extenderent, sed ad omnem cultum. Ad minorem, vera est, tamen in solemnitatibus maximè seruabantur, quæ sunt cultus Diuini, quare negatur consequentia, quia nec a solemnitate dicuntur ceremonialia, nisi quia tunc fit p̃cipuè cultus diuinus.

¶ Nota tamen, quòd Catholicon & communiter grammatici etiam moderni, sequuntur illam expositionem tacitam in hoc argumento, sed patet ratio efficax in illa solutione, quare non sit multum conueniens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nec illa expositio nominis uidetur esse multum conueniens. Nomen enim ceremoniæ non est Græcum, sed latinum. Potest dici tamẽ quòd cum salus hominis sit a Deo, præcipua illa præcepta uidentur esse salutis regulæ, quæ hominem ordinant ad Deum, quę sic ceremonialia dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent.

¶ Ad maiorẽ dupliciter, primò declaratur illa expositio nominis, quia ceremoniæ est nomen latinum, & per consequens nõ est exponendum Græcè. Secundò admissa illa expositione dicitur, q̃ etiõ dicantur quasi regulæ salutis, quia quæ pertinent ad Dei cultum maximè sunt regulæ salutis, quia salus hominis est a Deo.

¶ Ad minorem, vera, sed tamen quę immediatè ordinãt ad Deũ sunt regulę salutis anthonomasticè, quare negatur consequentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illa ratio ceremonialium est quodammodo probabilis, nõ quòd ex eo dicantur ceremonialia, quia eorum ratio non est manifesta, sed hoc est quoddam consequens; quia enim præcepta ad cultum Dei pertinentia oportet esse figuralia, ut infra dicetur, * inde est, quòd eorum ratio non est a Deo manifesta.

* Ar. seq.

¶ Ad maiorem dico, q̃ potest intelligi dupliciter. Vno modo, q̃ non esse manifestum eius in ratione figuræ, sit ratio essentialis præceptorum ceremonialium. ecũdò potest intelligi, quòd ratio immanifesti sequatur per se rationem ceremonialiũ, & sit quasi quædam proprietas consequens per se rationem, quæ est esse de cultu Diuino (quia enim cultus est figuralis; ideo sunt immanifesta) & sic concedit maior. Sicut si ratio hominis dicatur esse risibile, qđ risibile consequitur hominem ratione essentialis definitionis.

¶ Ad minorem, dico quòd ratio horum commemorativa est manifesta, & ponitur in lege, sed nõ assignatur ratio figuralis secundùm quam sunt omnia immanifesta, ut intendit Rabi Moyses Leuitici 24. Dictum enim fuit sup. q. 100. ar. 5. ad secundum, q̃ huiusmodi solemnitates habuerũt rationem commemorativi, & præfigurativi, quare negatur consequentia &c.

Vtrum præcepta ceremonialia sint figuralia.

V Infra q. 103 ar. 1. cor. & q. 104. art. 2. & locis ibidẽ citatis.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd præcepta ceremonialia non sint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuslibet Doctoris, vt sic pronunciet vt de facili intelligi possit; sicut Augu. dicit in 4. de doct. Christia. * & hoc maximè uidetur esse necessarium in legislatore, quia præcepta legis populo proponuntur; vnde lex debet esse manifesta, ut Ihido. dicit; * si igitur percepta ceremonialia data sint in alicuius rei figuram, videtur inconuenienter tradidisse huiusmodi præcepta Moyses, non exponens quid figurarent.

* Aug. c. 4. & c. 10. li. 4.

* Ihid. lib. 5. ca. 21.

¶ 2 Præt. Ea quę in cultu Dei aguntur maximè debent honestatem habere, sed facere aliqua facta ad aliqua representanda, videtur esse theatricum, siue poeticum. In theatris enim representabantur olim per aliqua quæ ibi ingerebantur quædam aliorum facta; hoc uidetur quòd huiusmodi non debeant fieri ad cultum Dei, sed ceremonialia ordinantur ad cultum Dei, ut dictum est; * ergo ceremonialia non debent esse figuralia.

* Ar. præc.

¶ 3 Præte. Augu. dicit in enchiridion, * quòd Deus maximè colitur fide, spe, & charitate, sed præcepta, quæ dantur de fide, spe & charitate, non sunt figuralia; ergo præcepta ceremonialia non debent esse figuralia.

* Aug. ca. 3. in principio.

¶ 4 Præt. Dominus dicit Io. 4. Spiritus est Deus, & eos, qui adorãt eum, in spiritu, & veritate adorare oportet, sed figura non est ipsa ueritas; immo contra se inuicẽ diuiduntur; ergo ceremonialia, quę pertinent ad cultum Dei, non debent esse figuralia.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad col. 2. Nemo iudicet uos in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum.

¶ Hic consequenter. D. S. inquirit de proprietate, & qualitate, si non constituit præcepta ceremonialia in ratione specifica, sed ea consequitur, vt patuit ad quartum præcedentis ar. s. de esse figurativo. Ex hoc enim, quòd ceremonialia fuerũt circa talẽ cultum exteriorem coniunctum tali interiori cultui, sequitur, quòd erant figurativa s. ratione cultus præcepti; vnde consistere circa cultum Diuinum est propria essentialis ratio, ut dictum est; sed esse figurativum principaliter est ratio accidentalis, propria tamen; & esse circa Diuinum cultum dicit habitudinem præcepti ad proprũ obiectum; sed esse figurativum dicit habitudinem præcepti cum materia ad aliquod futurum representativum.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut iam dictũ est, * præcepta ceremonialia dicuntur, quæ ordinantur ad cultum Dei. Est autem duplex cultus Dei, interior & exterior, cum enim homo sit compositus ex anima, & corpore, vtrumque debet applicari ad colẽdum Deum, vt s. anima colat interiori cultu, & corpus exteriori; vnde dicitur in Psal. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum; & sicut corpus ordinatur in Deum per animam, ita cultus exterior ordinatur ad interiorem cultum. Cõsistit autem interior cultus in hoc, quòd anima coniungatur Deo per intellectum, & affectum, & ideo secundũ quòd diuersimodè intellectus, & affectus colẽtis Deum Deo rectè coniungitur, secundùm hoc diuersimodè exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur.

* Ar. præ.

¶ Doct. Sanct. plus respondet, quàm quæsitum expetat explicitè, nõ solùm de cultu veteris legis, sed etiam de cultu nouæ legis, & etiam de cultu gloriæ; vnde primò ponit fundamentum horum responsionum, secundò subiungit ipsas responsiones, ibi. In statu enim &c. Quo ad primum ponit talẽ conclusionẽ fundamentalẽ in hac materia. Secundum q̃ intellectus, & affectus colẽtis Deum Deo rectè coniungitur secũdùm hoc diuersimodè exteriores actus hominis ab cultum Dei applicantur (i. secundũ diuersitatẽ interioris cultus, vel secundũ diuersam conditionẽ interioris est diuersitas in exteriori) Probatur supponendo in principio corporis, q̃ ceremonialia ordinantur ad cultum Dei, & rõne huius D. S. vult respondere de omni cultu, an sit figurativus, ita q̃ hoc suppositum dicat rationem quare D. S. plus respondet, quàm quæsitum explicitè quærat; quia tantũ quærit de præceptis ceremonialibus per quæ intelliguntur præcepta legalia. s. ve. le. Ex vult q̃ responsio danda sit uniuersaliter de omni cultu, quia ceremonialia dñt, quia de cultu Dei; probatur ergo ista cõclusio. Duplex est cultus Dei, exterior, & interior, & exterior ordinatur ad interiorem, qui consistit hoc, q̃ anima coniungit Deo per intellectũ & affectum, igitur sequitur conclusio. Tenet cõsequentia extra litterã, quia oportet media esse ꝓportionata fini; igit̃ si interior est finis exterioris, q̃ in ipsum ordinat, sequit̃ bñ cõclusio ex hoc antecedẽte. Antecedens probat in lra ꝓ prima parte, qa hõ est cõpositus ex aĩa, & corpore, & utrunq; &c. vt in lra. Secũda pars antecẽdentis ꝓbat̃, qa interior cultus ↄndet aĩæ, & exterior corpori, sed corpus ordinat̃ ad aĩam; igit̃ exterior ad interiorẽ. Tertia pars relinquit̃ nota, qa intellectus, & affectus sunt potẽtię interiores, ꝓpriè aĩæ rõnalis &c. ¶ Nota q̃ in ista ꝓbatione antecedentis, fundatur q̃ Nyder ponit primò præcepto. c. 6. de cultu Dei per corpus &c.

¶ In statu enim futuræ beatitudinis intellectus humanus ipsam Diuinam veritatem in seipso intuebitur, & iõ exterior cultus non consistet in aliqua figura, sed solùm in laude Dei, quæ procedit ex interiori cognitione, & affectione, secundùm illud Esaiæ, 51. gaudium, & lętitia inuenientur in ea gratiarum actio, & vox laudis.

¶ Hic consequenter. D. S. præmisso fundamẽto huius materiæ, sublumit, & respondet tribus conclusionibus secundùm quòd est triplex cultus Dei, primò de cultu gloriæ, secundò de cultu præsentis vitæ, primò q̃tum ad statum vetꝰ. ibi. In statu aũt &c. tertiò q̃tum ad statum nouæ legis, ibi. Sed in statu &c. Prima ergo cõclusio est ista. In statu futuræ beatitudinis cultus exterior nõ consistit in aliqua figura, sed in laude Dei, quæ procedit &c. vt in litteræ, probatur assumendo conclusionem fundamentalem pro maiori. Secundum quòd intellectus &c. (Minor in litera &c.) sed in statu futuræ beatitudinis intellectus ipsam ueritatem in seipsa intuebitur; igitur conclusio vera, præmissa patẽt. Maior ex dicti-

In corpore

Minor

Minor ſupponit, & confirmat iſta concluſio auctoritate Eſa. &c.

¶Nota quòd interior cultus in patria erit circa virtutem in ſe. Et ergo non oportet cultum interiorem repreſentare tanquàm diſtantem a veritate per aliqua exteriora ſigna, ſed ex interiori beatitudine, & cognitione procedit actus exterior ſecundùm proportionem ad interiorem. Ex cognitione autem ad ſummum bonum, non poteſt procedere, niſi gaudium, & letitia; & ergo exterior cultus ſunt actus exteriores interiori beatitudini correſpondentes, ſ. viſioni, & fruitioni. Qualiter n. aliquis interius eſt diſpoſitus taliter exterius operatur. Conſequenter cum dicit.

¶In ſtatu autem præſentis vitæ non poſſumus Diuinam veritatem in ſeipſa intueri; ſed oportet, quòd radius Diuinæ ueritatis nobis illuceſcat ſub aliquibus ſenſibilibus figuris; ſicut Dionyſius dicit primo capitulo ce. hiera.* diuerſimodè tamen ſecundùm diuerſum ſtatum cognitionis humanæ. In ueteri enim lege neque ipſa Diuina ueritas in ſeipſa manifeſta erat, neque etiam adhuc propalata erat uia. ad hoc perueniendi; ſicut Apoſtolus dicit* ad Heb. 7. Et ideo oportebat exteriorem cultũ vet. le. non ſolùm eſſe figuratiuum futuræ veritatis manifeſtandæ in patria, ſed etiam eſſe figuratiuum Chriſti, qui eſt uia ducens ad illam patriæ veritatem. —

* Cæl. hier. media.

* Hebr. 7.

¶ Subſumit ſecundò ſub concluſione fundamentali, & infert concluſionem reſponſiuam directè ad quæſitum, & ſecundam. Oportet exteriorem cultum veteris legis non ſolùm &c. vt in fine literæ, probatur. Secundum & c. vt dicebat concluſio fundamẽtalis; ſed in præſentis vitæ ſtatu non poſſumus veritatem in ſeipſa intueri, & in veteri lege, neque ipſa veritas Diuina in ſeipſa manifeſta erat, neque etiam adhuc via (ſcilicet Chriſtus) propalata ad hoc perueniendum; igitur ſequitur concluſio, quòd vtrunque oportuit præfigurari tanquàm diſtans, & futurum in cognitione. Maior patuit. Minor patet auctoritatibus Dionyſij, & Apoſtoli in quibus fundatur.

Omnia per ſe credita videbãtur in Diuina eſſentia.

¶Nota circa iſtam minorem, quòd per veritatem intuendam in patria, quæ hic non poteſt intueri, intelligitur ipſa veritas per eſſentiam, ſcilicet diuina eſſentia, in qua omnia figurata in veteri lege, & in ſacramentis nouę legis clarè uidebuntur; ſicut etiam omnia credita principalia, & per ſe. articuli fidei, & ergo talis veritas non fuit cognita in ve. le. nec uia ad cognoſcendum, ſcilicet Chriſtus, ideo vtrunque oportuit præfigurare, & intellectum per ſenſibilia exteriora manuducere, & ſic fuit cultus exterior duplicitèr figuratiuus. Vide de iam dictis, ſcilicet quomodo omnia hic credita, & figurata uidebuntur in Diuina eſſentia Capr. in 4. diſtin. 10. q. 4. in ſolutionibus argumentorum contra ſecundã concluſionem. De hoc etiam Scotus habet aliquid in tertio diſtin. 31. ad tertium, vbi dicit quòd credibilia ſunt in duplici differentia. Quædam enim ſunt quorum viſio per ſe pertinet ad beatitudinẽ ſicut eſt viſio Trinitatis, & talia ſunt ſcibilia extendendo ſcire, & ſunt viſibilia extendendo uidere. Et de iſtis per ſe intelligendum eſt, quòd fidei ſuccedit viſio. Alia ſunt quorum viſio aliquo modo pertinet ad beatitudinem, non tamen eſſentialiter, quę etiam non ſunt ſcibilia, quia ſunt quædam facta temporalia, ſicut ſunt credibilia de incarnatione; & de talibus concomitanter ſuccedit fidei viſio, non tamen res in ſe, quia non uidetur in patria Chriſtus in cruce, nec in utero virginis, ſed in verbo. Alia ſunt, nec vnquàm viſibilia, quia nec ſcibilia, quia facta temporalia, nec pertinentia ad beatitudinem principaliter, nec concomitanter, cuiuſmodi ſunt aliqua uera pertinentia ad actus humanos; de talibus autem ſi quis uiator haberet fidem poteſt cõcedi, quòd in illo poteſt manere fides. Hæc ille, & bene ad propoſitum ſaltem quo ad duo membra. Conſequenter ibi.

Capreolus

Scotus.

¶Sed in ſtatu nouæ legis hæc via iam eſt reuelata; vnde hanc præfigurari non oportet, ſicut futuram; ſed cõ memorari oportet per modum præteriti, vel præſentis, ſed ſolùm oportet præfigurari futuram ueritatem glorię nondum reuelatam.

¶ Subiungit tertiam concluſionem de cultu nouæ legis quam primò probat ratione, ſecundò confirmat ipſam cum concluſione præcedenti auctoritate, ibi. Et hoc eſt &c. Concluſio ergo eſt talis. Cultus exterior nouæ legis non eſt figuralis reſpectu viæ, ſed eius commemorativus, ſed ſolùm oportet præfigurari &c. ut in fine literæ probatur iterum aſſumendo concluſionem fundamentalem, vt prius, ſed in ſtatu nouæ legis via eſt iam reuelata, ſcilicet Chriſtus, ſed nondum ueritas in ſeipſa manifeſta eſt; ſicut nec in ve. le. igitur concluſio iſta uera. Maior patuit. Minor ſimiliter nota eſt, quia Chriſtus iam uenit, & docuit expreſſam uiam; ſed donec hic ſumus, uidemus per ſpeculum. Et de materia huius concluſionis magis infra quæſt. 106 artic. 4. quia poſt nouam legem non uenit alia lex de maioribus credendis, uel agendis, & per cõ ſequens, hæc lex non eſt figura alterius legis, ſicut uetus fuit; in cuius ceremonijs (vt patebit) repreſentabantur ea quæ expreſsè habet noua lex, ſed tamen quæ agimus in eccleſia nunc ſunt imago eorum, quæ in eccleſia triumphante aguntur. Deinde ibi.

¶Et hoc eſt, quod Apoſtolus dicit* ad Heb. 10. Vmbram habet lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum. Vmbra enim minus eſt, quàm imago; tanquàm imago pertineat ad nouam legem, vmbra verò ad veterem. —

* Hebr. 10.

¶ Confirmat vltimas duas concluſiones auctoritate Apoſtoli quo ad hoc, quòd utraque eſt figuratiua reſpectu futuri ſtatus, & gloriæ, quæ tamen expreſſius figuratur per nouam legem, quàm veterem.

¶ Vnde nota Doct. Sanct. ibidem in poſtilla, quòd ad bona cœleſtia vetus lex ſe habuit ſicut vmbra ad corpus, ſed noua lex ſicut imago. Vmbra autem, & imago quantum ad hoc conueniunt, quòd utrunque repreſentat, ſed vmbra in communi, imago verò in particulari, & quãtum ad naturam individui, & in ſpecia li. Sic etiam noua lex quantum ad bona futura repreſentat, primò, quia in uerbis noui teſtamenti fit expreſſa mentio de bonis futuris, & promiſſio, non autem in ueteri, ſed tantùm de carnalibus. Secundò, quia uirtus noui teſtamenti conſiſtit in charitate, q̃ eſt plenitudo legis, & iſta charitas, licet ſit imperfecta ratione fidei cui inhæret, tamen eſt ſimilis charitati patriæ. Vnde lex noua dicitur lex amoris, & ideo dicitur imago, quia habet ſimilitudinem expreſſam bonorum futurorum. Sed lex uetus illam repreſentat per quædam carnalia, & valde a remotis; & ergo dicit vmbra, hæc ille. Ex quibus patet intellectus auctoritatis, & quorundam aliorum hic dictorum. Patet & reſponſio ad quæſitum, q̃ ceremonialia ſunt figuratiua ratione cultus, de quo ſunt, & hoc Doctor Sanct. innuit in ſuppoſitione in principio corporis.

¶Confirmatur ſecunda concluſio reſpõſiua argumento in cõtrarium. Circa hoc argumentum nota, quòd Apoſtolus tangit ceremonialia, quæ tangebant totum populum. ſ. obſeruantias, & ſacra, ut patebit ar. ſequenti, & vult, q̃ nemo debeat condẽnare Colloſenſes, quòd hæc nõ obſeruant, quia ſunt umbræ futurorum. ſ. Chriſti, & ideo veniente veritate debent ceſſare; & per hoc patet, quòd ceremonialia ueteris legis ſunt figuratiua etiam viæ, & patriæ, vt voluit ſecunda concluſio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Diuina nõ ſunt reuelanda hominibus, niſi ſecundùm eorum capacitatem, alioquin daretur eis præcipitij materia, dum contemnerent, quæ capere non poſſent; & ideo vtilius fuit vt ſub quodam figurarum velamine Diuina miſteria rudi populo traderentur, ut ſic ſaltem ea implicitè cognoſcerent, dum illis figuris deſeruirent ad honorem Dei.

¶Ad maiorem, conceditur primò de cõmuni lege, ſecundò conceditur ſi capacitas auditoris patiat'. Ex tertiò dico, quòd in rebus Diuinis non potuit ſtatim fieri perfecta doctrinatio, & clara, propter eius periculum cauẽdum, ne daretur præcipitij materia; quia ſi res profundæ proponerentur, nõ caperent rudes, & totaliter reſilirẽt. Melius ergo fuit Diuina primò tradi ſub umbra, ut implicitè ſaltem cognoſcerent, quàm tradere Diuina clarè per quod omnino reſilirent. Vltra, & hoc &c. Dico quòd non fuit neceſſarium in legislatore Diuina prima, immo melius fuit tradere obſcura, & umbratica, ut patuit, & dico, quòd lex humana præſertim debet eſſe manifeſta, ſed non Diuina data rudi populo, qui manifeſtè, & in ſe, tradita capere non potuit, & Iſidorus loquitur de lege humana. Vltra. Si igitur &c. Dico quòd ſic. Sed negatur illa. Videtur inconuenienter &c. quia tempus, & ruditas non patiebantur, ut eis Diuina exponerentur propter pericula uitanda, ut dictum eſt. Et præterea Auguſtinus, ibidem loquitur de Doctore eccleſiaſtico nouæ legis, talis enim dẽt clarè docere, afficere, & mouere, ut patet intuenti. Secus de legislatore ve. le. &c.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut poetica non capiuntur a ratione humana propter defectum veritatis qui eſt in eis; ita etiam ratio humana perfectè capere non poteſt Diuina propter excedentem ipſorum veritatem, & ideo utrobique opus eſt repreſentatione per ſenſibiles figuras.

¶ Maior conceditur. Minor diſtinguitur, quia facere aliqua facta ad repreſentandum uanitates, & plerũque turpitudines præteritas, propter defectũ ueritatis in huiuſmodi repreſentatus, hoc eſt poeticum, ſed factis repreſentare ueritatem Diuinã, ſuper excedentem in ſui puritate capacitatem hominum, hoc non eſt poeticum, ſed Diuinæ dignationis.

¶ Vltra dico, quòd in theatris fiebant repreſentationes primo modo; Ergo &c. uerum, non debent fieri in cultu Diuino ea ratione, qua in theatris. Conceditur ſubſumpta; ergo &c. verum, non ſunt figuralia ſicut poetica, ſed tamen alio modo, ut dictum eſt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Aug. ibi loquitur de cultu interiori, ad quem tamen ordinari oportet exterio
*In cor. ar. rem cultum, vt dictum est; *Et similiter dicendum est ad quartum, quia per Christum homines plenius ad spiritualem Dei cultum sunt introducti.

¶ Augustinus intelligitur in maiori de cultu interiori, talis tñ procedit immediatè ex fide, spe, & charitate, & præcipitur præceptis moralibus, quę sunt de istis virtutibus, sed fide, spe, & charitate nõ colitur cultu exteriori saltem immediatè, & elicitiuè, & talis cultus exterior, & sm determinatũ modum præcipit præceptis cerimonialibus, & habet ordinari in interiorem cultũ, & sm eius cõditionẽ variat, vt patuit. Minor cõcedit, sed negat cõsequẽtia, qa præcepta de cultu exteriori sunt figuralia. s. ratione ipsius cultus.

¶ Ad quartum. Maior vera, sed loquitur Chrs de adoratione nouæ legis interiori, & spirituali, in quam per grãm suam fideles inducturus erat, & talis adoratio spũalis est in veritate viæ, sed tñ in figura patriæ. Sed adoratio veteris legis exterior non fuit in veritate, ita q̃ non haberet figuram duplicem adiunctam. Erat quidem vera secundùm illum statum, sed non plena, & spiritualis, sed dupliciter figuratiuus. Minor conceditur respectu eiusdem: qa figura alicuius veritatis non est veritas figurata, potest tamẽ in se esse quoddam verum imperfectum; sic cultus illius temporis fuit verus cultus, sicut & bonus secundùm quid, sed non verus veritate perfecta viæ, vel patriæ quam designabat. Negatur consequentia de cerimonialibus, quę sunt de cultu exteriori veteris legis, Et ita habetur ex istis solutionibus, quòd cerimonialia fuerunt de exteriori cultu, & ratione illius sunt vel magis fuerunt figuralia: sed interior cultus etiam pro statu veteri nõ fuit figuratiuus, quia spiritualis, & præterea, quia secundùm interiorem verum cultum pertinebant ad nouam legem.

Vtrum debuerunt esse multa cerimonialia præcepta.

X 4.dist.1.q.1. ar.5 q.2.ad 2. Et Ro.5. lec.6.c.1. *Ar.1.& 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd non debuerunt esse multa cerimonialia præcepta. Ea enim quæ sunt ad finem debent esse fini proportionata; sed cerimonialia præcepta sicut dictum est, *ordinantur ad cultum Dei, & in figuram Christi, est autem unus Deus a quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus p quem omnia, vt dicitur primæ ad Corinth. 8. ergo cerimonialia non debuerunt multiplicari.

¶ 2 Præt. Multitudo cerimonialium præceptorum, transgressionis erat occasio, secundùm illud, quod dicit Petrus actuum. 15. Quid tentatis Deum, imponere iugũ super ceruicem discipulorum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus? sed transgressio diuinorum præceptorum contrariatur humanæ saluti; cum igitur lex omnis debeat saluti congruere hominum, vt Isi-
*Li 5. Etimo. cap. 3. & 21. do. dicit * videtur quòd non debuerunt multa præcepta cerimonialia dari.

¶ 3 Præte. Præcepta cerimonialia pertinebant ad cultum Dei exteriorem, & corporalem, vt dictum est,
* Ar. præc. sed huiusmodi cultum corporalem lex debebatur diminuere, quia ordinabat ad Christum, qui docuit homines
Ioan.4. Deum colere in spiritu, & veritate, vt habetur Io. 4. non ergo debuerunt multa præcepta cerimonialia dari.

* Osee 8. ¶ Sed cont. est, quod dicitur* Osee. 8. Scribam eis mul-
* Iob. 11. tiplices leges meas,* & Iob. 11. Vt ostenderem tibi secreta sapientiæ, q̃ multiplex sit lex eius.

¶ Hic agitur de distinctione cerimonialium, & primò inquiritur ratio multiplicationis eorum, secundò ostenditur ratio diuisionis eorum ar. sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum
q.90.ar.3. & 3.qd.96 artic.1. est; omnis lex alicui populo datur. In populo autẽ duo genera hominum continentur, quidam proni ad malũ, qui sunt per præcepta legis coercendi, vt supra dictum
q.95.ar.1. est, quidam habentes inclinationem ad bonum, vel ex natura, vel ex consuetudine, vel etiam ex gratia, & tales sunt per legis præceptum instruendi, & in melius promouendi.

¶ Conclusionem triplicem D. S. intendit talem in hoc corpore, q̃ supplicet formaliter. Debuerunt esse multa præcepta cerimonialia, probatur supponendo, ut in principio corporis fundamẽtũ ex supradictis, q.90 ar.2. & 3. & q.96 ar.1. q̃ omnis lex alicui populo. i. perfectę multitudini datur. Hoc supposito stante, arguitur sic pro conclusione. In omni populo duo genera hominum continẽtur &c. vt in littera, sed quantum ad utrunque genus hominum expediebat præcepta cerimonialia in veteri lege multiplicari; igitur conclusio vera, quæ iuxta intellectum minoris intelligenda est de debito expedientiæ, & congrui &c. Huius rationis. D. S. ponit primò maiorem, secundò minorem, ibi. Quãtum igit ad &c. Maior ergo quo ad hoc, quòd mali sint coercendi per legem, patuit sup. q.95 art.1. Quod autem boni sint in melius promouendi, potest haberi ex dictis sup. q.91. artic.4. q̃ autem in omni populo sint mali, & boni relinquitur notum. Consequenter cum dicit.

¶ Quantum igitur ad utrunque genus hominum expediebat præcepta cerimonialia in ueteri lege multiplicari. Erant enim in illo populo aliqui ad idolatriã proni, & ideo necesse erat, vt ab idolatriæ cultu per præcepta cerimonialia reuocarentur ad cultum Dei, & quia multipliciter homines idolatrię deseruiebant, oportebat econtrario multa institui ad singula reprimenda.

¶ Subiungit minorẽ, cuius primò probat primam partem, secũdò secundam ibi. Ex parte verò &c. Primam partem probat dupliciter medio, secundum ponit ibi. Et iterum &c. Quo ad primum arguitur sic, s. quo ad malos supponendo, q̃ in populo illo erãt aliqui ad idolatriam proni, & hi erant mali. Tunc sic. Necesse erat, vt ab idolatriæ &c. ut in litera, sed multipliciter idolatriæ seruiebant; igitur oportebat econtrario multa institui ad singula reprimenda, & per consequens propter malos oportuit ponere multa cerimonialia. Deinde cum dicit.

¶ Et iterum multa talibus imponi, ut quasi onerati ex his, quæ ad cultum Dei impenderent, non vacarent idolatriæ deseruire.

¶ Probat secundò eandem primam partem minoris clarè in littera.

¶ Ex parte verò eorum, quæ erant proni ad bonum, etiam necessaria fuit multiplicatio cerimonialium præceptorum, tum quia per hoc diuersimodè mens eorum referebatur in Deum, & magis assiduè; tum etiam quia mysterium Christi, quod per huiusmodi cerimonialia figurabatur, multiplices vtilitates attulit mundo, & multa circa ipsum consideranda erant, quæ oportuit per diuersa cerimonialia figurari.

¶ Manifestat secundam partem minoris prædictę, s. quòd expediebat propter bonos ponere multa cerimonialia, & ponuntur duæ causæ clarè in litera.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrariũ, quod probat legem Dei esse multiplicem, ideſt ad multa, & usque ad minima se extendit, & per consequens circa cultum Diuinum multa ordinauit, & sic sunt multa cerimonialia.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd quando id quod ordinatur ad finem est sufficiens ad ducendum in finẽ, tunc sufficit unum ad vnum finem; sicut vna medicina si sit efficax, sufficit quandoque ad sanitatem inducẽdam, & tunc non oportet multiplicari medicinam; sed ppter debilitatem, & imperfectionem eius, quod est ad finem oportet ea multiplicari; sicut multa adhibentur remedia infirmo, quando unum non sufficit ad sanandum. Cerimoniæ autem ueteris legis inualidæ, & imperfectæ erant ad representandum Christi mysterium, quod est superexcellens, & ad subiugandum mentes hominum Deo; vnde Apostolus dicit * ad Heb. 5. Reprobatio fit * Hebr.5. præcedentis mandati propter infirmitatem, & inutilitatem, nihil enim ad perfectum adduxit lex, & ideo oportuit huiusmodi cerimonias multiplicari.

¶ Ad maiorem, ea quæ sunt ad finem, sunt fini quidem proportionata quo ad conditionem, vel virtutem, sed nõ oportet, quod quo ad numerum, nisi sit medium ad finem sufficiens; sicut Doctor Sanct. ostendit in solutione.

¶ Ad minorem, conceditur quòd est unus Deus, sed multa requiruntur ex parte hominis, vt vni Deo se bene subdat, & cum bene colat. Similiter conceditur, quòd Christus est vnus, sed in eo contigerunt multa mysteria, quæ per vnum cerimoniale non potuerunt representari, quare negatur consequentia. Propter auctoritatẽ Apostoli adductam in solutione nota, quòd mandatum fuit infirmum, quia non potuit exequi effectum suum, scilicet iustificationem, & inutile, quia non ualuit ad finem consequendum, scilicet beatitudinem, & dicitur reprobari, non quia fuerit secundùm se malum, sed quia inconueniens tempori, scilicet nouæ legis Christi &c.

¶ Ad

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſapientis legislatoris eſt minores tranſgreſſiones permittere, vt maiores cauentur; & ideo, vt caueretur tranſgreſſio idolatriæ, & ſuperbiæ, quæ in Iudæorum cordibus naſceretur ſi omnia præcepta legis implerent, non propter hoc prætermiſit Deus multa ceremonialia præcepta tradere, quia de facili ſumebant ex hoc tranſgrediendi occaſionē.—

¶Maior concedit, ꝙ fuit in occaſionē acceptā Sed dico ꝙ prudentis legislatoris, nō eſt ſubtrahere occaſionē acceptā, qñ magis malū inde cauet Minor conceditur, ſed tñ Deus permittit minorē tranſgreſſionē, ut euitet maior, & ſic permiſit, ut nō ſeruarent plenè oſa ceremonialia, ut retraheret ab idolatria, q̄ maius pec catū eſt, & ſi fra ſuperbia Vltra cū igit &c. dico ꝙ oīs lex dēt cōgruere per ſe q̄tū eſt ex parte ſui, & ex intentione legislatoris, pōt ēn aliqua eſſe in occaſionē acceptā, quare negat cōſequētia, & requirit hꝛe ſolo, quæ ſupradicta fuerūt. q 98. ar. 1. in ſolutionibus.

¶Ad tertium dicendum, quòd vetus lex in multis diminuit corporalem cultum, propter quod ſtatuit, quòd non in omni loco ſacrificia offerentur, neque quibuslibet, & multa huiuſmodi ſtatuit ad diminutionem exte-
In 3. Dux errantium. rioris cultus; ſicut etiam Rabi Moyſes Aegyptius dicit. Oportebat tamen non ita attenuare corporalem cultum Dei, vt homines ad cultum dæmonum declinarent.—

¶Maior concedit, & patuit ar. 2. Ad minorē, negat ꝙ ita debuit minuere, ꝙ nō eſſent multa p̄cepta ceremonialia, q̄b. hoīes retraherent a cultu idolatriæ, & ut miſteriū Chri nō repñtaret multis modis; ſed cōcedit, ꝙ cultus exterior debuit diminui, ut nō i oī loco, & cuilibet impederet. Ad p̄bationem cōcedit, ꝙ ordinabat ad Chm̄, ſed figurandum, & futurum, & ad hoc requiruntur multa, ut dictum eſt, & dico ut patuit artic. 2. ad quartum, ꝙ Chriſtus docuit colere Deum tempore ſuo in ſpiritu, & ueritate, ſed tempore legis colebant ſub figuris multis, quare negatur conſequentia.

Vtrum ceremoniæ vet. le. conuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias.

Col. 2. eſt. p̄nc. AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd ceremoniæ veteris legis inconuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias. Ceremoniæ n. veteris legis figurabant Chriſtum, ſed hæc ſolùm fiebāt per ſacrificia per quæ figurabatur ſacrificium quo Chriſtus ſe obtulit oblationē, & hoſtiam Deo, vt dicitur * ad
*Ephe. 5. Ephe. 5. ergo ſola ſacrificia erant ceremonialia.

¶ 2 Præt. Vetus lex ordinabatur ad nouam, ſed in noua lege ipſum ſacrificium eſt ſacramentum altaris; ergo in veteri lege non debuerunt diſtingui ſacramenta contra ſacrificia.

¶ 3 Præt. Sacrum dicitur quod eſt Deo dedicatum ſecundùm quem modum tabernaculum, & vaſa eius ſacrificari dicebantur; ſed omnia ceremonialia erant ordi-
*Arti. huius quæſt. nata ad cultum Dei, vt dictum eſt; * ergo ceremonialia omnia ſacra erant, non ergo vna pars ceremonialium debet ſacra nominari.

Deut. 8. ¶ 4 Præt. Obſeruantiæ ab obſeruando dicuntur; ſed omnia p̄cepta legis obſeruari debebāt. Dicitur enim Deute. 8. Obſerua & caue nequando obliuiſcaris domini Dei tui, & negligas mandata eius atque iudicia, & ceremonias; non ergo obſeruantiæ debent poni vna pars ceremonialium.

¶ 5 Præt. Solemnitates inter ceremonialia computantur, cum ſint in umbram futuri, vt patet ad Colloſſen ſes. 2. ſimiliter etiam oblationes, & munera, vt patet per
*Heb. 9. Apoſtolum * ad Heb. 9. Quę tñ ſub nullo horū cōtineri vñr; ergo incōueniēs eſt p̄dicta diſtinctio ceremonialū.

¶Sed contra eſt, quod in veteri lege ſingula prædicta ceremoniæ vocantur, ſacrificia enim dicuntur ceremoniæ Numeri. 15. Offerat vitulum, & ſacrificia eius ad libamenta, vt ceremoniæ eius poſtulant. De ſacramento
*Leuit. 5. etiam ordinis dicitur * Leuit. 5. Hæc eſt vnctio Aaron
*Exo. 38. & filiorum eius in ceremoniis. De ſacris etiam dicitur * Exo. 38. Hæc ſunt inſtrumenta tabernaculi teſtimonij in ceremonias Leuitarū. De obſeruantijs etiam dicitur. 3. Reg. 9. Si auerſi fueritis non ſequentes me, nec obſeruātes ceremonias quas propoſui vobis.

¶Hic. D. S. inquirit de diuiſione ceremonialiū, an ad certā diuiſionem reduci poſſint, quaſi ad certas ſpecies; habito enim ꝙ ſint multa p̄cepta, ar. p̄cedenti, & per conſequens multæ ceremoniæ, eſt dubiū quot ſint in gñe, uel ſpecie ſubalterna, & patebit, qa ſm illā diuiſionē. D. S. in ſequentibus materiā iſtā proſequit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * ceremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei, in quo quidem cultu conſiderari poſſunt, & ipſe cultus, & colētes, & inſtrumenta colendi.

* Ar. 1. & 2. huius quæſtio.

¶Concluſio rñſiua ſubintelligit ex articulo affirmatiua ad q̄ſtū, ꝙ ceremoniæ cōuenienter diuiduntur in ea q̄ in tit lo qōnis ponunt, probat; Ceremonialia p̄cepta ordinant ad cultū Dei, & ſupple ceremoniæ ſunt q̄ cōcurrunt, & requrunt ad cultū Dei, in quo cultu Dei quatuor conſiderari pñt. ſ. ipſe cultus, colentes, & inſtra (ſubſumit); ſed cultus ipſe conſiſtit ſpecialiter in ſacrificijs, inſtra aūt pertinēt ad ſacra &c. ergo cōcluſio vera &c. Huius rōnis D. S. ponit primò maiorē cū minore, ſecūdò ſubſumptā cū declaratione, ibi. Ipſe autem cultus &c. primū eſt clarum, & intendit. D. S. ꝙ quia ceremonialia dicuntur, q̄ ordinantur ad cultum Dei, igitur ſm ꝙ aliqua diuerſimodè concurrunt ad cultū, ſm hoc erunt diuerſa, & quia aliter ſe hēt cultus ipſe, aliter colentes, aliter inſtrumenta; igitur ſunt aliæ ceremoniæ. Deinde cum dicit.

¶ Ipſe autem cultus ſpecialiter conſiſtit in ſacrificijs, quæ in Dei reuerentiam offeruntur. Inſtrumenta autem colendi pertinent ad ſacra; ſicut eſt tabernaculum, & vaſa, & alia huiuſmodi. Ex parte autem colentiū duo poſſunt cōſiderari. ſ. eorum inſtitutio ad cultum Diuinum, quod fit per quandam conſecrationem, vel populi, vel miniſtrorum, & ad hoc pertinent ſacramenta, & iterum eorum ſingularis conuerſatio per quam diſtinguuntur ab his, qui Deum non colunt, & ad hoc pertinent obſeruantiæ, pura in cibis, & veſtimētis, & alia huiuſmodi. —

¶Subiungit ſubſumptam quam declarat manifeſtè in litera.

¶Nota aūt, ꝙ hæc diuerſitas magis eſt ceremoniarum, q̄ præceptorū; vñ & q̄ſtū quærit, an ceremoniæ ſic diuidant, non an p̄cepta ceremonialia ſic diuidant, quare diuiſio iſta eſt requiſitorum ad cultum Diuinū; & tñ, qa p̄cepta diuerſificantur ſm diuerſas rationes eorū de quibus ſunt, nō pñt & p̄cepta ceremonialia diſtingui in quatuor ſp̄ēs, ita ꝙ præcepta de ſacramentis diſtinguunt ab illis de ſacrificijs &c. Sed magis uadit diuiſio ad diſtinctionem eorum, quæ ad cultū requiruntur, quorū aliqua ſic, aliqua ſic dñr.

Confirmatur concluſio argumento in contrarium, hoc argumentum oſtēdit, ꝙ omnia iſta quatuor cōmemorata in titulo q̄ſti continent ſub ceremonijs, & dicant in ſcriptura ceremonię, & per conſequens ceremoniæ in iſta quatuor diuiduntur cōueniēter.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſacrificia offerri oportebat, & in aliquibus locis, & per aliquos homines, & totum hoc ad cultum Dei pertinet; vnde ſicut per ſacrificia ſignificatur Chriſtus immolatus, & ita etiā per ſacramenta, & ſacra illorum, figurabantur ſacramenta, & ſacra nouæ legis; & per eorum obſeruantias figurabatur cōuerſatio populi nouę legis, quæ omnia ad Chriſtum pertinent.

¶Maior cōcedit, ad minorē dupliciter; primò dato, ꝙ Chriſtū figuraret ſolū p ſacrificia, tñ ſacrificia ſeipſa nō offerebāt, ſed offerebant ab hoibus determinatis locis, & inſtris, & p cōſequens ad oblationē ſacrificij, q̄ eſt cultus, multa requrebant quę ēt ſunt ceremonię, & ſic regiunt ſacra, & obſeruātię, & ſacra q̄b. cōſecrabant offerētes. Dico ſecūdò negādo minorē, ꝙ p ſolū ſacrificiū ſignificaret Chris, & q̄ ad ipſum ptinēt. ſ. ſacra Chri; & ſacra nouę legis, & conuerſatio populi Chriani, immo hꝛe p alia figurabantur, & non ſolùm per ſacrificium; quare negatur conſequentia, habetur autem ex iſta ſolutione, quia aliud figurabāt ſacrificia, quia Chriſtum immolatum, alia ſacramenta, quia noſtra ſacramenta.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſacrificium nouæ legis, i. Euchariſtia, continet ipſum Chriſtum qui eſt ſanctificationis auctor, ſanctificant enim per ſuum ſanguinem populum, ut dicitur ad Heb. vltimo, & ideo hoc ſacrificium etiam ſacramentum eſt; ſed ſacrificia ueteris legis non continebant Chriſtum, ſed ipſum figurabant, & ideo non dicuntur ſacramenta, ſed ad hoc deſignādum ſeorſum erant quædam ſacramenta in ueteri lege, quæ erant figuræ, futuræ conſecrationis quamuis etiam quibuſdā conſecrationibus quædā ſacrificia adūgerent. —

¶ Maior quidem vera, ſed longè diſtabat a noua, quæ habet ſanctificationem, & ſanctificationis auctorem præſentem in ſacramentis ſuis, & ſacrificijs; vetus verò ſolùm a longè præfigurabat. Ad minorem conceditur, & ratio eſt, quia hoc ſacrificium eſt euchariſtia, deſignans imolationem Chriſti, quæ fuit maximum ſacrificium, & cum hoc continet Chriſtum ipſum ſanctificationis auctorem ſub ſigno viſibili, per quod homo ſanctificatur, & ſibi innoteſcit ſua ſanctificatio, ideo eſt, & ſacramentum, quia ſacramentum eſt ſignum rei ſacræ inquantum ſanctificat hominem, ſic eſt de euchariſtia. Sed negatur cõſequentia, quia ſacrificia veteris legis non continebant ipſum ſalutis & ſanctificationis auctorem modo ſenſibili, ſicut ſacrificium nouæ legis, & ideo ita erant ſacrificia, quòd non ſacramenta; licet quandoque in quibuſdam conſecrationibus, quæ erant ſacramenta adiungerentur ſacrificia, nõ tamen idem fuit ſacrificium, & ſacramentum, Vide infra ar. 5. ad 6. q. 102.

¶ Nota verbum Doct. Sanct. in hac ſolutione. Seorſum erãt &c. Vult enim quòd ſacrificia fuerunt ſeorſum inſtituta a ſacramentis, quia non erant idem ſacrificium, & ſacramentũ, ſicut eſt apud nouam legem, & ſacramenta ſignificabant futuram conſecrationem fiẽdam per Chriſtum, & ſacramenta eius, vt patebit infra q. ſequenti ar. 5. ad tertium. Sed ſacrificia ſignificabant Chriſtum huius conſecrationis auctorem. De iſtis Doct. Sanct. 3. par. q. 60. articu. 2. ad ſecundum. Quædam ad vetus teſtamentum pertinentia ſignificabant ſanctitatem Chriſti ſecundùm quòd in ſe ſanctus eſt. Quædam verò ſignificabant ſanctitatem eius inquantum per ea nos ſanctificamur; ſicut immolatio agni paſchalis ſignificabat immolationẽ Chriſti, qua ſanctificati ſumus, & talia propriè dicuntur ſacramenta veteris legis hæc ille. Vbi patet quòd ſacrificia ſignificantia Chriſtum in ſe, non ſunt ſacramenta, ſed ſignificantia ea per quæ ſanctificamur, vt hic, ſunt ſacramenta, vt patebit infra. De materia etiam minoris quomodo Euchariſtia ſit ſacrificium, & ſacramentum, Vide Doct. Sanct. tertia quæſt. 73. articu quarto.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ ſacrificia, & etiam ſacramenta erant ſacra; ſed quædam erant, quæ erant ſacra, vtpote ad cultum Dei dicata, nec tamen erant ſacrificia, nec ſacramenta; & ideo retinebant ſibi commune nomen ſacrorum.

¶ Ad maiorem, ſacra ut contra alia diſtinguuntur, dicuntur ea ſunt Deo dedicata, & non ſunt ſacramenta, vel ſacrificia; ita quòd ſacra capiuntur non prout communiter ſe habent ad omnia, quæ ad cultum Dei pertinent, ſed per quandam appropriationem, quia ſcilicet erant ad cultum Dei dicata, ut ſic ſecundùm regulam Topicam commune approprietur parti innominatè Et obſeruantię non habent locum, quia non dicatę immediatè ad cultum Diuinum. Vnde hoc argumẽtum ſolùm probaret, quòd ſub ſacris continerentur ſacramenta, & ſacrificia, non obſeruantiæ, quia non dicatæ nec immediatè ordinatæ in cultum Diuinum.

¶ Ad minorem, conceditur, ſed tamen præter eſſe ordinatum ad cultum Dei, habebant aliquid amplius, & per conſequens habent propria nomina, & relinquitur nomen commune illis, quæ nihil amplius habent, ſicut patet in logicis de proprio, & definitione; ergo &c. verum; ſi caperetur nomen communiter, tunc omnia eſſent ſacra, ſed capiendo appropriatè, ſic negatur, quòd omnia ſint ſacra, ſcilicet tantùm quare negatur; & conſequentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ea quæ pertinent ad conuerſationem populi Deum colentis, retinebant ſibi commune nomen obſeruantiarum inquantum a præmiſſis deficiebant. Non enim dicebantur ſacra, quia nõ habebant immediatum reſpectum ad cultum Dei; ſicut tabernaculũ, & vaſa eius, ſed p quandam conueniẽtiam erant ceremonialia, inquantum pertinebant ad quandã idoneitatem populi colentis Deum.

¶ Ad maiorem, vera, ſi capiatur nomen communiter, ſed capiẽdo appropriatè, tunc ſignificat ea quæ pertinebant ad conuerſationem populi Deum colentis, tanquàm facientia aliquam idoneitatem cultus Diuini; & ratio huius appropriationis eſt, qa præter commune, ſcilicet obſeruandum eſſe in cultu Diuino, alia habebant aliqua propria; & ea quæ pertinebant ad conuerſationem deficiebant ab omnibus alijs etiam ſactis, quia non ſacramenta, nec ſacrificia, nec ſacra, quia non habebant immediatum reſpectum ad cultum Diuinum, ſicut ſacra, & ideo retinent ſibi nomẽ commune. Minor conceditur. Ad conſequens, verum ſi caperetur nomen communiter, ſed negatur, quãdo accipitur appropriatè, vt dictum eſt.

¶ Nota quòd ex his duabus ſolutionibus patet, quòd aliter retinent nomen commune ſacra, aliter obſeruantiæ, quia ſacra retinent nomen commune ſacrificijs, ſacramentis, & ſacris propriè dictis, non aſit eſt cõ. obſeruantijs, qa iſte nõ hñt immediatã habitudiñ ad cultũ, nec ſunt dedicata, vel ſẽtificata. Sed obſeruãtiæ nomen cõe eſt omnibus quatuor, & patent hæc intuenti. D. S.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ſicut ſacrificia offerebantur in determinato loco, ita etiam offerebantur in determinatis temporibus; vnde etiam ſolemnitates inter ſacra computari videntur. Oblationes autem, & munera computantur cum ſacrificijs, quia Deo offerebantur; vnde Apoſtolus dicit* ad Heb. 5. Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis. * Heb. 5.

¶ Aſſumptum conceditur, ſed negatur illa. Quæ tamen &c. Dico enim quòd ſolemnitates continentur ſub ſacris; quia ſicut locus requirebatur ad ſacrificia offerenda, ita & tempus. Et ergo cum loco tempus reputari debere videtur; de oblationibus verò dicitur, quòd continentur inter ſacrificia, quia & ipſæ offerebantur, vt patet ex auctoritate Apoſtoli allegata in ſolutione; quare negatur conſequentia; patet igitur, quòd omnia ceremonialia ſub his quatuor comprehenduntur, & quòd ſufficienter diuidunt ceremonias vetle.

Quæſtio Centeſimaſecunda.

De cauſis ceremonialium præceptorum.

DEinde conſiderandum eſt de cauſis ceremonialiũ præceptorum, & circa hoc quæruntur ſex. Primò, vtrum præcepta ceremonialia habeant cauſam. Secundò, vtrum habeant cauſam literalem, vel ſolùm figuralẽ. Tertiò, de cauſis ſacrificiorum. Quartò, de cauſis ſacramentorum. Quintò, de cauſis ſacrorum. Sextò, de cauſis obſeruantiarum. A

¶ Poſtquàm determinatum eſt de præceptis ceremonialibus ſecundùm ſe, hic agitur de cauſis eorum. Et primò inquiritur de cauſis eorum in generali, ſecundò in ſpeciali deſcendendo ad ſingulas differentias huiuſmodi præceptorum artic. tertio. Circa primum primò oſtenditur, quòd præcepta ceremonialia habent cauſam, ſecundò qualem cauſam, ar. 2.

¶ Nota tamen quòd agitur hic de cauſis ceremonialium præceptorum in ordine ad materiam ſuam. An uidelicet ſit aſſignabilis cauſa, quare hoc vel illud ſit præceptum, quod ſecundũ ſe in ſubſtantia facti non habet cauſam quare ſic fiat.

Vtrum præcepta ceremonialia habeant cauſam.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd ceremonialia præcepta non habeant cauſam. Quia ſuper illud Ephe. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, dicit glo.* .i. euacuans legem veterem quantum ad carnales obſeruantias decretis, i. præceptis euangelicis, quæ ex ratione ſunt; ſed ſi obſeruantiæ veteris legis ex ratione erant; fruſtra euacuarentur per rationabilia decreta nouæ legis; non ergo ceremoniales obſeruantiæ veteris legis habebant aliquam rationem. Rab. Lecã. colu. & 3. * Gl. interlin. ibi.

¶ 2 Præt. Vetus lex ſucceſſit legi naturæ; ſed in lege naturæ fuit aliquod præceptum, quod nullam rationem habebat, niſi vt hominis obedientia probaretur; ſicut Auguſt. dicit 8. ſuper Gen. ad literam* de prohibitione ligni ſcientiæ boni & mali; ergo etiam in ueteri lege aliqua præcepta danda erant in quibus hominis obedientia probaretur, quæ de ſe nullam rationem haberent. * Auguſtin. c. 4. & c. 13. tom. 3.

¶ 3 Præte. Opera hominis dicuntur moralia ſecundùm quòd ſunt a ratione, ſi igitur ceremonialium præceptorum ſit aliqua ratio, nõ differrent a moralibus præceptis, videtur ergo quòd ceremonialia præcepta non habeant aliquam cauſam, ratio enim præcepti ex aliqua cauſa ſumitur.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. Præceptum domini lucidum illuminans oculos, ſed ceremonialia ſunt præcepta Dei; ergo ſunt lucida, quod non eſſet, niſi haberent rationabilem cauſam.

¶ Hic quærit in generali de cauſa, an uidelicet ſit ratio propter quã iſta ceremonialia ſunt p̃cepta, & oritur iſta quæſtio ex ſupra dictis, ubi dictũ fuit, q̃ ceremonialia nõ ſint de ſe bona, nec rõnalia in particulari, ſed hẽant uim obligãdi ex inſtitutione Diuina. Eſt ergo q̃, an ſolùm Deus pro libito uoluntatis tuæ inſtituerit hæc

hæc ceremonialia, ita quòd ſit ſolùm in cauſa, Diuina voluntas, quæ ſit effectiua, & finalis ita quòd ſolùm voluerit hominem per ea ſibi ſubijcere. An præter effectiuam, ſit quærenda finalis propinqua cā diſtincta, quā Deus intendit inſtituendo ceremonialia.

¶Reſpondeo dicendum, quòd cum ſapientis ſit ordinare ſecundùm Philoſophum in primo Metaphyſicæ,* ea quæ ex Diuina ſapientia procedunt, oportet eſſe ordinata, vt Apoſtolus* dicit ad Rom. 13.

*1.1.Met. c.1.to.3.

*Rom.13.

¶Doct. Sanct. reſpond. ꝛ q̄ſito tali concluſione. Neceſſe eſt dicere, quòd præcepta ceremonialia ſint &c. vt in fine corporis, & eſt reſponſio ad quæſitum, quòd ſic, probatur, quæcunque ex Diuina ſapientia procedunt oportet eſſe ordinata, ita quòd ordinetur in debitum finem ex intentione, & quòd ſint ipſi fini proportionata, & per conſequens ratio eorum ſumitur ex fine, ſed præcepta ceremonialia ſuũt ex Diuina ſapientia inſtituta; ergo ſunt ordinata in finem ex quo ſumitur ratio, vel poteſt aſſignari ratio eorum, & ſic habent cauſam quare ſunt inſtituta, & quare, ſic inſtituta. Huius rationis D. S. ponit primò maiorem, ſecundò minorē, ibi. Manifeſtum &c. tertiò cõcluſionem, ibi. Vnde neceſſe eſt &c. Circa maiorem, primò probat primam partem, ſecundò ſecundã, ibi. Ad hoc autem &c. prima pars probatur per hoc, quod dicitur ſapientis eſt &c. & auctoritate Apoſtoli.

¶Ad hoc autem, quòd aliqua ſint ordinata, duo requiruntur. Primò, quidem, quòd aliqua ordinentur ad debitum finem, qui eſt principium totius ordinis in reb. agẽdis, ea enim quę caſu eueniunt præter intentionẽ finis, vel quæ non ſerio fiunt, ſed ludo, dicimus eſſe inordinata. Secundò oportet, quòd id, quod eſt ad finem ſit proportionatum fini, & ex hoc ſequitur, quòd ratio eorum, quæ ſunt ad finem ſumitur ex fine, ſicut ratio diſpoſitionis Serre ſumitur ex ſectione, quæ eſt finis eius, vt dicitur in 2. Phyſicorum.*

*Text.11. tom.2.

¶Manifeſtat ſecundam partem maioris prædictę. ſ. quòd ordinentur in debitum finem &c. clarè in litera. Deinde cum dicit.

¶Manifeſtum eſt autem, quòd præcepta ceremonialia, ſicut & omnia alia præcepta legis ſunt ex Diuina ſapientia inſtituta; vnde dicitur* Deut. 4. Hæc eſt ſapientia veſtra, & intellectus coram populis.

*Deut.4.

¶Subiungit minorem, quæ probatur primò ratione, quia omnia alia præcepta vet. ſunt inſtituta per ſapientiam Diuinã; igitur & ceremonialia. Secundò probatur auctoritate Deutero. 4.

¶Et nota, quòd ex illa auctoritate non tantùm habetur, quòd ſint ex Diuina ſapientia, ſed quòd Diuina lex in ſe ſit ſapientia, & intellectus, quia continet ordinatiſſima, & veriſſima quibus cõtradici non debet, & ſic utitur iſta auctoritate D. S. 1. par. q. 1. ar. 6. argumento in contrarium. Tunc ibi.

¶Vnde neceſſe eſt dicere, quòd præcepta ceremonialia ſint ordinata ad aliquem finem, ex quo eorum rationabiles cauſæ aſſignari poſſint.

¶Subinfert concluſionem probatam reſponſiuam affirmatiuè quæſito, quòd ſic, quia bene ſequitur, ſunt ordinata ad finem ex quo &c. igitur habent cauſam, ſcilicet finalem propter quam ſunt inſtituta, & ſic inſtituta proportionabiliter ad talem finem conſequendum, vel repreſentandum.

¶Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Nota quòd ceremonialia ſunt lucida i. euidenter rationalia, ſed tamen nõ ſecundùm omnes rationes erant euidentia Iudęis, ſed Deo legislatori, quia ut dictum fuit q. 101. arti. 1. ad quartum. Ratio figuralis non fuit manifeſta Iudæis communiter, licet ratio literalis, & commemoratiua eſſet manifeſta, præcipuè excellentium ceremonialium &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd obſeruantię veteris legis poſſunt dici ſine ratione quantum ad hoc, q̃ ipſa facta in ſui natura rationem non habebant, puta q̃ veſtis non conficeretur ex lana, & lino, poterant tamen habere rationem ex ordine ad aliud, inquantum ſcilicet vel aliquid per hoc figurabatur, vel aliquid excludebatur; ſed decreta nouæ legis, quæ præcipuè conſiſtunt in fide, & dilectione Dei, ex ipſa natura actus rationabilia ſunt.

¶Ad maiorem iſtius argumenti, pro cuius ſolutione ẽt valẽt dicta in q. 100. ar. 11. ad ſecundum. Dico quòd decreta nouæ legis ſunt ex ratione etiam quo ad ſubſtantiam actus, vel naturam, quia nõ furari eſt rationale, eſto in nullum finem alium referatur.

¶Ad minorem dico, quòd ſi obſeruantiæ veteris eſſent ex ratione tanquàm ex ſubſtantia, vel natura actus, tunc non euacuarẽtur per iſtum modum rationalia decreta nouæ legis, cum quo ſtat, q̃ fuerunt rationalia per relationem in finem, & habuerũt rõnem vel figuralem, vel literalem, inquantum aliquid præfigurabat, vel aliquid excludebatur, vt patebit poſtea magis. Quare negatur cõſequentia, non deſtrue enim veſtem contextam, ex lana, & lino ſecundùm ſubſtantiam facti non habet rationem, quare non debeat ferri, ſed quia per hoc ſignificabatur aliquid, quòd rationabiliter non debeat fieri, & per hoc excludebatur cultus idolatriæ, iõ propter iſta, illud præceptum fuit rationale &c. Et capitur in hoc argumento nomen obſeruantiæ communiter pro omnibus ceremonialibus, non appropriatè pro his tantùm, quæ pertinebãt ad idoneitatem colentium, vt in q. præc. ar. 4. in ſolutionibus.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd prohibitio ligni ſcientiæ bõni & mali non fuit propter hoc, quòd illud lignum eſſet naturaliter malum, ſed tamen ipſa prohibitio habuit aliquam rationem ex ordine ad aliud, inquãtum. ſ. per hoc aliquid figurabatur, & ſic etiam ceremonialia præcepta veteris legis habent rationem in ordine ad aliud.

¶Maior conceditur, ſimiliter minor, quòd illa prohibitio eſus de ligno ſcientiæ boni nõ habebat de ſe rationem mali, nec erat quare prohiberetur, ſed erat præceptum diſciplinæ, vt habet Doctor Sanct. de Malo. mate. 14 ar. 2. ad 7. ſed tamẽ habuit rationem in ordine ad aliud, ita conceditur conſequens, quòd ceremonialia de ſe quo ad ſubſtantiam actus ſecundùm ſe conſiderata, non habent rationem, ſed tamen in ordine ad aliud, & hoc dictum eſt in corpore, & ad primum; quid autem figurabatur per illud præceptum prohibitiuum Doct. Sanct. hic non ponit, videtur tamẽ poſſe dici poſt Doct. Sanct. 1. par. q. 102 artic. 1. ad quartum, quòd ſicut per lignum ſcientiæ boni & mali figurabatur liberum arbitrium, ita quòd per hanc prohibitionem eſus, primò præcipiebatur obedientia homini ſecundum rationem literalem, ſed ſecundùm rationem figuralem, quia tranſgreſſio mandati de non edẽdo faceret eum ſcire quid intereſſet inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ liberi arbitrij. Vnde ex euentu illo, illa arbor ſic nominata fuit ante peccatum, quia futurum erat, ut ipſe deprehenſurus eſſet ex illa arbore bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd præcepta moralia ſecundùm ſuam naturam habent rationabiles cauſas, ſicut Non occides, Non furtum facies; ſed præcepta ceremonialia habent rationabiles cauſas ex ordine ad aliud, vt dictum eſt.* *In corpore.

¶Ad maiorem, dico quòd opera hominis dicuntur moralia ſecundùm quòd ſunt a ratione, cum illo addito, ita quòd ex natura & ſubſtantia actus contineant rationabilitatem, & habent obligare ex uirtute rationis naturalis ex ſe. Vltra. Si igitur &c. verum, ſi haberent rationales cauſas iſto modo, ſicut moralia, tunc non diſtinguerentur, ſed habẽt rationales cauſas ex ordine ad aliud, q̃ uidelicet ex quo fiunt propter talem finem rationabiliter fiunt, & eſt cauſa quare fiant non intrinſeca in ipſis actibus, ſed extrinſeca. ſ. finis horum ceremonialium; Ergo &c. uerum, nõ habent cauſam intrinſecam, & in natura ſua, ſed habẽt cauſam extrinſecam propter quam rationabiliter aguntur, ex quo rationabiliter inſtituta fuerunt; & valent ad iſtas ſolutiones, quæ ſupra q. 100. ar. 11. ad ſecundum allegata ſunt ex tertio ſcripto.

¶Et nota etiam Doct. Sanct. in quarto diſtinctio. 1. quæſt. 1. in expoſitione literę, quia ceremonialia ſecundũ ſe non habent cauſam manifeſtam ipſorum factorum, poſſunt tamẽ habere cauſam manifeſtam ſuæ inſtitutionis.

Vtrum præcepta ceremonialia habeant cauſam literalem, vel ſolùm figuralem.

B

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur quòd præcepta ceremonialia non habeant cauſam literalẽ, ſed figuralem tantùm. Inter præcepta enim ceremonialia præcipua erant circunciſio, & immolatio agni paſchalis; ſed vtrunque iſtorum non habebat, niſi cauſam figuralem, quia utrunque iſtorum datum eſt in ſignum. Dicitur* enim Gene. 15. Circuncidetis carnem præputij veſtri, ut ſit in ſignum fœderis inter me, & uos; & de celebratione phaſę dicitur* Exo. 13. Erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monimentum ante oculos tuos; ergo multò magis alia ceremonialia non habent niſi cauſam figuralem.

2.o.4.lec.2 colu.& 3.

*Gen.15.

*Exo.3.

¶2 Præt. Effectus proportionantur cauſæ; ſed omnia ceremonialia ſunt figuralia, vt ſupra dictum eſt;* ergo non habent, niſi cauſam figuralem.

*q.101. artic.2.

¶3 Præte. Illud, quod de ſe eſt indifferens vtrum

ſic vel non ſic fiat, non videtur habere aliquam literalẽ cauſam; ſed quædam ſunt in præceptis ceremonialibus, quæ non videntur differre vtrum, ſic vel ſic fiant, ſicut de numero animalium offerendorum, & alijs huiuſmodi particularibus circunſtantijs; ergo præcepta veteris legis, non habent rationem literalem.

¶ Sed contra. Sicut præcepta ceremonialia figurabãt Chriſtum, ita etiam hiſtoriæ veteris teſtamenti, dicitur *Corin.10. enim 1.ad Corin.10. quòd omnia in figuram contingebant illis; ſed in hiſtorijs veteris teſtamenti, præter intellectum myſticum, ſeu figuralem eſt etiam intellectus literalis; ergo etiam præcepta ceremonialia præter cauſas figurales habebant etiam cauſas literales.

¶Hic D.S. ſpecialius inquirit, qualem cauſam habeãt ceremonialia præcepta, an non habeant literalem; ſed ſolùm figuralem.

¶Nota autem, quòd cauſa literalis eſt oſtenſio rationabilitatis diuini cultus, vel ceremonialium, puta aſſignatio euitationis idolatriæ, vel commemorationis beneficij, vel inſinuationis diuinæ excellẽtiæ. Sed ratio figuralis eſt repreſentatio, & figuratio Chriſti in capite, & membris, vt patebit. Quæritur ergo an huiuſmodi ceremonialia præcepta ſolũ haberent rationabilitatẽ, & cauſam ex figuratione, vel etiam cauſam quare cõueniebat populum iſta ſeruare, etiam ſi non eſſent repreſentatiua futuri Chriſti; quia faciebant cultum Diuinum congruum retrahendo ab idolatria; ſic ſi dicatur, quare immolabatur vitulus, ratio literalis, quia per hoc differebant cultores Dei ab idolatris, & quia eſt animal domeſticum, & mundum nutritur; ſed figuralis, quia per ipſum ſignificabatur Chriſtus immolandus &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* ratio eorum quæ ſunt ad finem oportet, ꝙ a fine ſumatur; finis autem præceptorum ceremonialium eſt duplex. Ordinabantur enim ad cultum Dei pro tempore illo, & ad figurandum Chriſtum, ſicut etiam verba prophetarum, ſic reſpiciebant præſens tempus, quòd etiam in figuram futuri dicebãtur, vt Hier. dicit ſuper Oſee. *Ar. præc.

¶In hoc corpore. D.S. concluſionem reſponſiuam formaliter non ponit; ſed deducit rationem quandam ex qua talis habeat cõcluſio quæſito reſponſiua. Præcepta ceremonialia habent cauſam literalem, & figuralem (intelligẽdo de literali cãm in cõmuni, vt patet ad tertium) Probatur concluſio, rõnes ceremonialium præceptorum veteris legis dupliciter accipi poſſunt. ſ. ex ratione cultus diuini, qui tũc erat, & ex præfiguratione Chri, ſed rõnes acceptæ ex cultu Diuino tunc tẽporis ſunt literales, rationes verò acceptę ex figuratione Chri figurales; igitur ſequitur concluſio. Circa hãc rõnem. D.S ſic procedit, primò præmittit rõnem maioris, ſecundò ſubiungit primã partem maioris cum prima parte minoris, ibi. Sic igitur &c. tertiò ſecundam partem maioris cum ſecunda minoris, ibi, Alio mõ &c. Quo ad primum probat maiorem tali rõne quo ad ambas partes. Eorum quæ ſunt ad finem, oportet, ꝙ a fine ſumatur rõ. ſed finis præceptorum ceremonialiũ eſt duplex. ſ. cultus Dei pro illo tpe, & figuratio Chri; igitur maior vera. Maior iſta patet ex ar. 1. Minor declaratur per ſimile de verbis prophetarum, quæ ſignificabant quæ erant præſentia, & cũ hoc dicebantur in figuram futuri; ita & ceremonialia præcipiebant, quæ congruebant cultui illius temporis, & cum hoc repreſentabant futurum diſtans; ſicut & petra percuſſa ad literam dabat potum populo ſitienti, & tamen erat clara figura Chriſti percutiendi, ex quo fluerent aquæ gratiarum, & ſic de conſimilibus.

¶Sic igitur rationes præceptorum ceremonialium veteris legis dupliciter accipi poſſunt. Vno modo ex rõne cultus diuini, qui erat pro tempore illo obſeruandus, & rationes illę ſunt literales, ſiue pertineant ad vitandum idolatriæ cultum, ſiue ad rememorãdum aliqua Dei beneficia, ſiue ad inſinuandum excellentiam Diuinam, vel etiam ad deſignandum diſpoſitionem mentis, quæ tũc requirebatur in colentibus Deum.

¶ Subiungit maiorẽ principalis rõns, quo ad primam partẽ. ſ. ꝙ rõnes ceremonialium accipi poſſint, uno modo eſt rõne cultus diuini, & patuit iam; vnde ſubiungit ſtatim primam partem minoris. ſ. ꝙ tales rõnes ſunt literales. Quam partẽ D.S. explicat oſtẽdendo, quæ ſint rõnes literales, ꝙa plures ſunt, ſiue pertineant ad vitandum idolatriæ cultũ. ſi reddatur rõ, quia tale præceptũ eſt datum, vt per hoc retrahantur hoies ab idolatria, talis rõ eſt literalis. Si ẽt dicatur, ideo Deus dedit tale præceptum, ut Iudæi rememorarentur præteriti beneficij &c. ut in ſra. Deinde cum dicit.

¶Alio modo poſſunt eorum rationes aſſignari ſecundùm quòd ordinantur ad figurandum Chriſtum, & ſic habent rationes figurales, & myſticas; ſiue accipiãtur ex ipſo Chriſto, & eccleſia, quod pertinet ad allegoriam; ſiue ad mores populi Chriſtiani, quod pertinet ad moralitatem; ſiue ad ſtatum futuræ gloriæ, prout in eã introducimur per Chriſtũ, quod pertinet ad anagogiam.

¶Ponit ſecundam partem maioris principalis. ſ. ꝙ rõnes ceremonialium præceptorũ accipi pñt ſecundo mõ ex præfiguratione Chri, & patuit. vnde D. S. annexit correnter ſtatim ſecũdã partẽ minoris principalis, & eius explicationem, quia rõnes figurales ẽt ſunt plures. Quædam. n. præcepta ceremonialia figurabãt Chm & eccleſiam, quod pertinet ad allegoriam, quia figura, & ſenſus allegoricus eſt ſecundũ ꝙ ea quæ ſunt veteris legis ſignificant nouã legem, q̃ principaliter conſiſtit in Chro, & Eccleſia: & ita ſi quæratur, quare hoc eſt præceptum, & dicatur ideo, ut figuraretur, ꝙ futurũ erat in Chro, & eccleſia, eſt rõ figuralis allegorica &c. de iſtis ſenſibus Allegorico Tropologico &c. vide 1.par. q.1.ar.10 ex intentione, quare hic non oportet circa hoc laborare. Patet igitur ꝙ ceremonialium pceptorũ pñt aſſignari duę cãe, quia conueniebat tale præceptum tpi tunc pñti, & quia Chris, vel mẽbra eius per ipſum conuenienter figurabat, & exinde eſt, ꝙ Iudæi, & ritus eorum vſq; hodie tolerant, ut fides Chriſtiana hẽat teſtimonium ex inimicis. ſ. Iudæis, quia omnia eorũ ceremonialia ſignificabant implicitè, & figuraliter, q̃ iã expliſsè tenemus, Vide 2 2.q.10.ar.11. Et ita habemus ſigna nræ veritatis ex Iudæis. Quare Iudæi tolerentur.

ARGVMENTVM in contrarium probat concluſionẽ reſponſiuam, & patet exemplum de Petrę percuſſione, quæ eſt hiſtoria vete teſta. & habet ſenſum literalem, & cum hoc figuralẽ; ita de ceremonijs, quia habent rationem, quare inſtituta mutuat ex cultu temporis, & cum hoc ex figuratione futuri.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut intellectus metaphoricę locutionis in ſcripturis eſt literalis, ꝙa verba ad hoc proferuntur, vt hoc ſignificent; ita etiã ſignificationes ceremoniarum legis, quæ ſunt commemorationę beneficiorũ Dei propter quæ inſtituta ſunt, vel aliorũ huiuſmodi, quæ ad illum ſtatum pertinebant, non tranſcendunt ordinem literalium cauſarum; vnde quòd aſſignetur cauſa celebrationis phaſæ, quod eſt ſignum liberationis ex Aegypto, & quòd circunciſio eſt ſignum pacti; quod Deus habuit cum Abraham, pertinet ad cauſam literalem.

¶Maior conceditur, ſed negat minor. Ad probationẽ dico, ꝙ illud eſt ſignum, vel ſignificatio illarum ceremoniarũ, quia erãt cõmemorationę eorũ beneficiorum Dei, pp quę illę ceremoniæ inſtitutæ fuerũt ad literã, uel ẽt ſignificatio eorũ, q̃ ad populũ illũ ptinebant nõ excedũt ſenſum literalem, ſed ſub eo cõtinetur, & oñdit hoc D.S. a ſili de ſenſu, uel intellectu metaphorico, ꝙ nõ excedit literalẽ ſenſum; quia voces ad hoc inſtitutæ ſunt, ut poſſint ſignificare aliqd metaphoricè. Et de hoc 1.par.q.1 ar.10.qa cũ dr brachiũ dñi, vel Deus nr ignis conſumẽs eſt, non intelligit, ꝙ Deus verè ſit ignis, ſed ꝙ in eo eſt aliqua ſimilitudo ignis, & ꝙ ſe hẽt ad ſimilitudinẽ ignis, non ꝙ proprium ſignificatũ ignis in eo inuenitur, & hoc hẽt uox illa ex ſui inſtitutione, ut poſſit ſignificare ſimilitudinẽ ſui proprij ſignificati; ita in propoſito, quia ceremoniæ pp illas ſignificationes euidenter inſtitutæ ſunt, & illa ſignificatio ponit expreſsè, ſicut rõ inſtitutionis, iõ pertinet ad rõnẽ literalẽ; licet aũt, & ad figurãdũ futura inſtitutæ ſint, tñ iſta rõ non ponit, & iſta ſignificatio excedit illũ ſtatum, & extẽdit ad futurũ, iõ eſt ſignificatio pertinẽs ad ſpecialẽ cãm. ſ. figuralem; ita ꝙ hr regula ex iſta ſolutione, ꝙ ſolũ ſignificatio ceremoniarũ ptinẽs ad futurũ extra ſtatũ illius populi, eſt rõ figuralis, ſed eſſe ignũ ptinens, uel ptinentis ad illũ populũ, cõtinet ſub rõne literali, qa ad cultũ diuinũ tũc currẽtẽ; ſicut phaſę ſignificabat liberationẽ ex Egypto pp quã tũc debãt agere cultũ diuinũ, quare negat cõſequẽtia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procederet ſi ceremonialia præcepta eſſent data ſolùm ad figurandum futurum, non autem ad præſentialiter Deum colendum.

¶Ad maiorẽ, effectus adęquat ſuæ cãe finali totali, ſed non partiali, ita ꝙ non ſolũ continet unam cãm partialẽ, ſed utranque. ¶Ad minorẽ, cõcedit, & ſunt figuralia, ſed nõ tm, qa inſtituta fuerũt, vt cõgruerẽt cultui tũc currẽti; ex quo ẽt hr rõ literalis, quare negat cõſequẽtia, qa minor ſupponit falſũ quaſi cẽnt tm figuralia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut in legibus humanis dictum eſt,* quòd in uniuerſali habent rationẽ, non autem quantum ad particulares cõditiones, ſed hæc ſunt ex arbitrio inſtituentium. Ita etiam multę particulares determinationes in ceremonijs veteris legis non habẽt aliquam cauſam literalem, ſed ſolam figuralem, in communi verò habent etiam cauſam literalem. *q.96.ar.6.

¶ Maior

¶Maior vera vt ſic, inquantum eſt indifferens, & non habet, vt magis ſic, vel aliter fiat. Ad minorem, verum, aliqua in particulari non habent, quòd ſic, vel aliter fiant, tamen in communi habent rationem ſicut in exemplo argumenti; non datur litteralis, quare tot boues immolentur, ſed tamen eſt ratio quare fiat ſacrificium, & immolatio per boues. Et eſt ratio litteralis, vt patebit art. ſeq. & eſt ſimile in lege humana, vbi punire tali modo eſt ex arbitrio iudicum, ſed quòd puniatur habet rationem &c. Ad conſequens &c. Verum, non omnia habent rationem litteralem ſecundum particularem rationem, tamen ſecundùm rationem communem. Et dicit D.S. notanter in ſolutione, multę particulares &c. quia aliquę etiam in particulari habent rationem litteralem, ſicut circumciſio, vt tali modo fiat. Similiter comeſtio Agni Paſchalis habet rationem litteralem etiam in particulari. Sed multę ſunt quæ non habent, vt patet in exemplo argumenti, & ſimilibus &c.

Vtrum ceremoniarum quæ ad ſacrificia pertinent, conueniens ratio aſſignari poſſit.

E

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd non poſſit conueniens ratio aſſignari ceremoniarum quæ ad ſacrificia pertinent. Ea enim quæ in ſacrificium offerebantur, ſunt illa quæ ſunt neceſſaria ad ſuſtẽtandum humanam vitam; ſicut animalia quædam, & panes quidam; ſed Deus tali ſuſtentamento non indiget, ſecundùm illud Pſal. Nunquid manducabo carnes taurorũ, aut ſanguinem hircorum potabo; ergo inconuenienter huiuſmodi ſacrificia Deo offerebantur.

¶ 2 Præt. In ſacrificium Diuinum non offerebatur niſi de tribus generibus animalium quadrupedum. ſ. de genere boum, ouium, & capratum, & de auibus communiter quidem turtur, & columba. Specialiter autem in emundatione leproſi fiebat ſacrificium de paſſeribus, multa autem animalia alia ſunt his nobiliora. Cum igitur omne, quod eſt optimum Deo ſit exhibendũ, vt ꝙ non ſolùm de iſtis rebus fuerint Deo ſacrificia offerẽda.

¶ 3 Præt. ſicut homo a Deo habet Dominium volatilium, & beſtiarum; ita etiam piſcium; inconuenienter igitur piſces a Diuino ſacrificio excludebantur.

¶ 4 Præt. Indifferenter offerri mandabantur turtures, & columbę; ſicut igitur mandabantur offerri pulli columbarum; ita etiam pulli turturum.

¶ 5 Præt. Deus eſt actor vitæ non ſolùm hominum, ſed etiam animalium; vt patet per id quod dr. Gen. 1. Mors autem opponitur vitæ; non ergo debuerunt Deo offerri animalia occiſa, ſed magis animalia viuentia; præcipuè quia etiam Apoſtolus monet. Roman. 12. Vt exhibeamus corpora noſtra, hoſtiam viuẽtem, ſanctam, Deo placentem.

¶ 6 Præt. ſi animalia Deo in ſacrificium non offerebantur niſi occiſa, nulla videretur eſſe differentia qualiter occidantur; incõuenienter igitur determinatur modus immolationis præcipuè in auibus, vt patet. Leuit. 1.

¶ 7 Præt. omnis defectus animalis via eſt ad corruptionem, & mortem; ſi igitur animalia occiſa Deo offerebantur, inconueniẽs fuit prohibere oblationẽ animalis imperfecti, puta claudi, aut cęci, aut aliter maculoſi.

¶ 8 Præt. illi qui offerunt hoſtias Deo debent de his participare, ſecundum illud. Apoſt. 1. ad Corint. 10. Nonne qui edunt hoſtias participes ſunt altaris? inconuenienter igitur quædam partes hoſtiarum offerentibus ſubtrahebantur, ſcilicet ſanguis, & adeps, pectuſculum, & armus dexter.

¶ 9 Præt. ſicut holocauſta offerebãtur in honorem Dei; ita etiam hoſtię pacificę, & hoſtię pro peccato, ſed nullum animal fœminini ſexus offerebatur Deo in holocauſtum, fiebant tamen holocauſta tam de quadrupedibus quàm de auibus; ergo inconuenienter in hoſtijs pacificis, & pro peccato offerebantur animalia fœminini ſexus, & tamen in hoſtiis pacificis non offerebantur aues.

¶ 10 Præt. omnes hoſtię pacificę vnius generis eſſe videntur; non ergo debuit poni iſta differentia, ꝙ quorundam pacificorum carnes non poſſent veſci in craſtino; quorundam autem poſſent, vt mandatur. Leuit. 5.

¶ 11 Præt. omnia peccata in hoc conueniunt, quòd a Deo auertunt; ergo pro omnibus peccatis in Dei reconciliationem vnum genus ſacrificij debuit offerri.

¶ 12 Præt. omnia animalia quæ offerebantur in ſacrificium, vno modo offerebantur, ſcilicet occiſa; non videtur ergo conueniens, quòd de terræ naſcentibus diuerſimode fiebat oblatio; nunc enim offerebantur ſpicę, nunc ſimila, nunc panis, quandoq; quidem coctus in clibano, quandoq; in ſartagine, quandoq; in craticula.

¶ 13 Præt. omnia quæ in vſum noſtrum veniunt a Deo recognoſcere debemus; inconuenienter ergo præter animalia ſolùm hæc Deo offerebatur, panis, vinum, oleum, thus, & ſal.

¶ 14 Præt. ſacrificia corporalia exprimunt interius ſacrificium cordis quo homo ſpiritum ſuum offert Deo, ſed in interiori ſacrificio plus eſt de dulcedine quam repręſentat mel, quàm de mordacitate quam repræſentat ſal. Dicitur enim Eccl. 24. Spiritus meus ſuper mel dulcis; ergo inconuenienter prohibebatur in ſacrificio apponi mel, & fermentum, quod etiam facit panem ſapidum, & præcipiebatur ibi apponi ſal, quod eſt morditatiuum, & thus, quod habet ſaporem amarum; videtur ergo, quòd ea quæ pertinent ad ceremonias ſacrificiorum non habeant rationabilem cauſam.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur. Leuit. 1. Oblata omnia adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum, & odorem ſuauiſſimum domino. Sed ſicut dicitur. Sap. 5. Neminem diligit Deus niſi qui cum ſapientia inhabitat, ex quo poteſt accipi, quòd quicquid eſt Deo acceptum eſt cum ſapientia; ergo illę ceremonię ſacrificiorum cum ſapientia erant, vel vt habentes rationabiles cauſas.

¶Hic D.S. inquirit de cauſis ſingulorum præceptorum ceremonialium in ſpeciali. Et primò de cauſis ſacrificiorum, quia cultus Diuinus præcipuè in ipſis conſiſtebat, vt patuit q. præce. art. 4.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * ceremoniæ veteris legis duplicem cauſam habebant, vnam. ſ. littéralem, ſecundùm quòd ordinabantur ad cultum Dei. Aliam verò figuralem ſiue myſticam, ſecundùm quòd ordinabantur ad figurandũ Chriſtum. *Art. præc.

¶ Et quia dupliciter poteſt aſſignari ratio, præſertim litteralis ſacrificiorum, primò in communi, ideſt quare offerebantur ſacrificia Deo, & deinde poteſt aſſignari ratio ſacrificiorum in ſpeciali. Ideo Doc. S. in hoc corpore articuli oſtendit, & aſſignat rationem ſacrificiorum in communi, ſed in ſolutionibus argumentorum accipit ex argumentis opportunitatem aſſignandi rationes ſacrificiorum in ſpeciali. Vnde D. S. intendit in hoc articulo talem concluſionem quæſito reſponſuam. Eorum quæ ad ſacrificia pertinent, poteſt conueniens ratio aſſignari, & in generali, & in ſpeciali. Huius concluſionis primam partem probat in corpore, ſecundam in ſolutionibus, vt dictum eſt. Quo ad primam arguitur ſic. Ceremoniæ veteris habebant duplicem cauſam ſcilicet litteralem ex cultu Diuino, & figuralem ex figuratione Chriſti, ſed ex vtraque parte poteſt aſſignari conueniens ratio ceremoniarum, quæ ad ſacrificia pertinent; igitur concluſio vera quo ad primam partem. Huius rationis D.S. ponit, primò maiorem; ſecundò minorem cum declaratione, ibi. Et ex vtraq; &c. Maior ergo patuit; conſequentia etiam eſt nota a ſufficienti diuiſione, quia non ſunt aliæ cauſę, & per conſequens ſi iſtę duę aſſignentur, ſufficientes, & conuenientes aſſignantur. Conſequenter cum dicit.

¶ Et ex vtraque parte poteſt conuenienter aſſignari cauſa cerimoniarum quæ ad ſacrificia pertinebant; ſecundùm enim, quòd ſacrificia ordinabantur ad cultum Dei, cauſa ſacrificiorum dupliciter accipi poteſt. Vno modo, ſecundùm quòd per ſacrificia repręſentabatur ordinatio mentis in Deum ad quam excitabatur ſacrificium offerentis; ad rectam autem ordinationem mentis in Deum pertinet, quòd omnia quæ homo habet recognoſcat a Deo tanquàm a primo principio, & ordi-

net in

net in Deum tanquàm in vltimum finem, & hoc repræsentabatur in oblationibus, & sacrificijs, secundum q̃ homo ex rebus suis quasi in recognitionem, quòd haberet ea a Deo, in honorem Dei ea offerebat, secundùm quòd dixit Dauid 1. Paralipo. 29. Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi, & ideo in oblatione sacrificiorum protestabatur homo, q̃ Deus esset primum principium creationis rerum, & vltimus finis ad quem essent omnia referenda.

¶ Ponit & probat minorem, & primò primam eius partem; secundò secundam, ibi. Inter omnia &c. primam ostendit dupliciter, scilicet quòd possit assignari duplex ratio litteralis, secúdam ponit ibi. Et quia pertinent &c. Quo ad primum arguitur. Supponendo ex artic. 3. præced. quòd primo modo causa sacrificiorum accipitur secundùm q̃ per sacrificia repræsentabatur ordinatio &c. vt in littera, tunc sic. Ad rectam ordinationem mentis in Deum pertinet, quòd omnia quæ &c. vt in littera, sed hoc repræsentabatur in oblationibus, & sacrificijs. i. talis ordinatio mentis in Deum repræsentabatur per oblationem sacrificiorum; igitur habebant causam litteralem pertinentem ad cultum Diuinum. Maior nota, minorem Doc. San. explicat in littera per ea quæ ipsam sequuntur.

¶ Et quia pertinet ad rectam ordinationem mentis in Deum, vt mens humana nõ recognoscat alium primum actorem rerum nisi solùm Deum, neque in aliquo alio finem suum constituat, propter hoc prohibebatur in lege offerre sacrificium alicui alteri nisi Deo, secundum illud. Exod. 22. Qui immolat dijs, occidetur, præter domino soli, & ideo de causa ceremoniarum circa sacrificia potest assignari ratio. Alio modo ex hoc, quòd per huiusmodi, homines retrahebantur a sacrificijs idolorum, vnde etiam præcepta de sacrificijs non fuerunt data populo Iudeorum nisi postquàm declinauit ad idolatriam adorãdo vitulum conflatilem; quasi huiusmodi sacrificia sint instituta, vt populus ad sacrificandũ promptus, huiusmodi sacrificia magis Deo, quàm idolis offerret, vnde dr. Hiere. 5. Non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti de verbo holocaustomatum, & victimarum.

¶ Ex præcedenti ratione D. S. infert aliam rationem, præmittendo quomodo ex primo ratione illa sequatur, quia videlicet ex hoc ipso, quòd mens debet esse bene ordinata, (quod fuit prima ratio) sequitur, quòd debeat retrahi a sacrificijs idolorum. Et ideo assignatur secunda ratio. Et arguitur sic, supplendo maiorem ex art. 2. Vna ratio litteralis ceremoniarum est, vt per eas Iudæi retraherentur a cultu Idolorum, sed per sacrificia Iudæi retrahebantur ab huiusmodi cultu; igitur est dabilis secunda ratio litteralis. Maior patuit. Minor declaratur, & probatur in littera, quia illa præcepta de sacrificijs non fuerunt instituta, nisi post declinationem Iudæorum ad idolatriam, vt populus pronus ad sacrificia &c. vt in littera; igitur minor vera &c.

¶ Inter omnia autem dona quæ Deus humano generi iam per peccatum lapso dedit, præcipuum est, quòd dedit filium suum, vt dicitur. Ioan. 3. Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam, & ideo potissimum sacrificium est quo ipse Christus seipsum obtulit Deo in odorem suauitatis, vt dicitur ad Ephe. 5. & propter hæc omnia alia sacrificia offerebantur in veteri lege, vt hoc vnum singulare, & præcipuum sacrificium figuraretur tanquàm perfectum per imperfecta; vnde Apost. dicit ad Hębre. 10. q̃ sacerdos veteris legis eisdem sępius offerebat hostias quæ nunquàm possunt auferre peccata, Christus autem pro peccatis obtulit vnam in sempiternum; & quia ex figurato sumitur ratio figurę, ideo rationes sacrificiorum figuralium veteris legis sunt sumendæ ex vero sacrificio Christi.

¶ Probat secundam partem minoris principalis rationis pro conclusione responsiua, scilicet quòd etiam ipsa sacrificia habuerunt rationem figuralem. Et arguitur sic. Potissimum sacrificium est quo se Christus obtulit in odorem suauitatis, & propter hoc omnia alia offerebantur in lege &c. vt in littera, sed ex figurato sumitur ratio figurę; igitur omnes figurales sunt sumẽdæ ex vero sacrificio Christi, & sic est assignare rationem figuralem. Maior probatur quo ad primam partem a principio huius litterę; secunda pars probatur auctoritate Apostoli. Minor patet ex art. 1. quia figuratum repræsentandum est finis figuræ, sed a fine sumitur ratio eorum quæ sunt ad finem; igitur minor vera. Patet ergo, q̃ est dabilis duplex ratio in genere sacrificiorũ in eõi, & litteralis, & figuralis, & per cõsequens prima pars conclusionis responsiuę.

ET confirmatur etiam argumento in contrarium, quia quæ sunt grata, & accepta Deo habent rationales causas, sed sacrificia vet. le. fuerunt huiusmodi; igitur &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus non volebat huiusmodi sacrificia sibi offerri propter ipsas res quæ offerebãtur quasi eis indigeret, vnde dicitur. Esa. 1. Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & hircorum, & agnorum nolui; sed volebat ea sibi offerri, vt supra dictum est, * tum ad excludendum idolatriam, tum ad significandum debitum ordinem mentis humanæ in Deum, tum etiam ad significandum mysterium redemptionis humanæ factę per Christum. * Art. præced.

¶ Maior conceditur, quòd aliqua animalia sunt necessaria ad sustentandam humanam vitam, sed non omnia. Et dico, quòd etiam fuerunt necessaria, & bona ad cultum Diuinum. Ad minorem, conceditur, quòd Deus non indiget sustentamento, nec voluit offerri pro suo sustentamento, sed voluit sibi ea offerri propter homines tripliciter, vt dictum est in corpore, & habetur in solutione; quare negatur consequentia, quia procedit secundùm non causam, vt causam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum ad omnia præcepta ratio conueniens fuit quare ista animalia offerebantur Deo in sacrificium, & non alia, primò quidem ad excludendum idolatriam, quia omnia alia animalia offerebant idolatrę dijs suis, vel eis ad maleficia vtebantur; ista autem animalia apud Aegyptios cum quib. conuersari erant abominabilia erant ad occidendum, vnde ea non offerebant in sacrificium dijs suis, vnde dicitur. Exod. 8. Abominationes Aegyptiorum immolabimus domino Deo nostro; oues enim colebant, hircos venerabantur, quia in eorum figura dęmones apparebant. Bobus etiam vtebantur ad agriculturam quam inter res sacras habebant.

¶ D. S. soluendo hoc argumentum probat secundam partem conclusionis responsiuæ positę in corpore per aliqua exempla, quæ tangit argumentum assignans aliquas rationes speciales sacrificiorum conuenientes; primò duas litterales, secundam ibi; Secundo hoc &c. secundò vnam figuralem, ibi; Tertiò vero &c. Vnde secundùm hoc tripliciter dicitur ad maiorem; quare conuenienter ista offerebantur, quæ tangit maior. Primò conceditur maior. Et ratio in communi omnium prædictorum fuit tacta in corpore. Et specialiter quare de tribus generibus quadrupedum istorum, quia per ista specialiter euitabatur idolatria, quia istis exceptis omnia alia animalia erant apud idolatras in cultũ Deorum suorum. Similiter quare de turture, & columba propter eandem causam, quia idolatrę alijs auibus ad maleficia vtebantur. Quare autem passeres offerebantur pro emundatione lęprosi, patebit ratio art. 5. ad 7.

¶ Nota hic, quòd abominationes Hebręi vocabant animalia quæ Aegyptij colebant. Colebant autem Deos suos in specie tauri, & arietis, & talia erant ab eis, scilicet Iudæis, immolanda quod non permisissent Aegyptij &c. Consequenter D. S. assignat aliam rationem specialem litteralem; quare ista animalia tacta in maiore, conuenienter sacrificabantur, scilicet propter ordinationem mentis in Deum ipsorum colentium. Et hoc dupliciter ostendit, scilicet ex parte Dei, & secundò ex parte hominum, ibi, Secundò quia &c. Dicitur ergo secundò ad maiorem, quòd conuenienter illa offerebantur; primò, quia sunt mundissima animalia, purum autem est Deo attribuendum, & quia communiter conueniunt habere. Et hoc ostendit D. S. clarè cum dicit.

¶ Secundò hoc conueniens erat ad prædictam ordinationem mentis in Deum, & hoc dupliciter. Primò quidem quia huiusmodi animalia maximè sunt per quę sustentatur humana vita, & cum hoc mundissima sunt, & mundissimum habent nutrimentum. Alia verò animalia, vel sunt siluestria, & non sunt communiter hominum vsui deputata, vel si sunt domestica, immundum habent nutrimentum, vt porcus, & gallina; solùm autem id quod est purum Deo est attribuendum, huiusmodi autem aues specialiter offerebantur, quia habentur in copia in terra promissionis.

¶ Ostendit

¶Oſtendit etiam D.S.conſequenter, hoc conueniens fuiſſe ex parte hominum,vt illa animalia offerrentur, quia per hæc deſignabatur puritas mentis. Quod declarat D.S. cum dicit.

¶ Secundò quia per immolationem huiuſmodi animalium puritas mentis deſignatur, quia vt dicitur in Glo.* Leui.1.Vitulum offerimus cum carnis ſuperbiam vincimus; agnum cũ irrationabiles motus corrigimus, hedum cum laſciuiam ſuperamus, turturem dum caſtitatem ſeruamus, panes azymos cum in azymis ſinceritatis epulamur. In columba verò manifeſtum eſt, quòd ſignificatur caſtitas, & ſimplicitas mentis.

*Glo.Ord. parum à prin. commen. ad 1. c.Leuit.

¶Deinde D.S. vltimò aſſignat ſpecialiter vnam rationem figuralem conuenientiæ ſacrificiorum huiuſmodi animalium.Et per hoc dicitur tertiò ad maiorem, quòd vera eſt, & ratio eſt, quia figurabant Chriſtum magis, & nouam legem. Vt de omnibus exemplis maioris D. S. clarè oſtendit in littera. Et licet de boue Doct.San. non faciat mentionem, tamen facilè poteſt aſſignari ratio figuralis de ipſo, quia bos ſignificabat fortitudinem Chriſti, vnde dicit Doct.San.

¶Tertiò verò conueniens fuit hæc animalia offerri in figura Chriſti, quia vt in eadem Glo. dicitur. Chriſtus in vitulo offertur propter virtutem crucis, in agno propter innocentiam, in ariete propter principatum, in hirco propter ſimilitudinem carnis peccati. In turture, & columba duarum naturarum coniunctio monſtrabatur, vel in turturæ caſtitas, in columba charitas ſignificatur, in ſimilagine aſperſio credẽtium per aquam baptiſmi figurabatur.

¶Nota hic, quòd D. S. in fine ſolutionis facit mentionem de ſimilagine, quia in argumento, primo fit mentio de oblatione panis,& naturalium quorundam. Ideo D.S.hic particulariter de illis animalibus reſpondendo meminit etiam ſpecialis panis, ſcilicet ſimilaginei, de quo Leuit.2.quia fuit panis coctus in clybano de ſimila.i.farina triticea purgata, & delicata, & erãt panes abſq; fermento, & aſperſi oleo. De illo pane D.S.ponit rationem figuralem, vt patet. Et iſtam ſolutionem,& corpus articuli Nicolaus de Lyra, habet Exod.1.& 2.vt patet intuenti, licet non nominet auctorem ſuum Et per iſta patet ſecunda pars concluſionis reſpon. quo ad partem, ſcilicet quòd conueniens ratio poſſit aſſignari de ſacrificijs in ſpeciali. Ex iſtis poteſt conſequenter dici ad reliquas propoſitiones argumenti, vt ei ſatisfiat.Ad minorem dico, quòd quidem aliqua ſunt nobiliora in natura, ſed non magis valent ad ſacrificia, quia omnia alia ab iſtis dictis in maiori offerebant idolatræ,vel vtebãtur eis ad idolatricę ritũ,vel ſuperſtitionis, præterquàm iſtis. Et ergo voluit Deus per contrarium, q̃ quæ idolatræ offerebant non offerrentur ſibi,& quæ idolatræ colebant ſibi interficerentur. Vltra, Cum ergo &c. dico, q̃ optimum ad cultum Dei debet ſibi offerri, in quo ſeruantur rationes prædictę in corpore. Et huiuſmodi ſunt animalia dicta in maiori; quare negatur conſequentia,quia in oblatione iſtarum rerum obſeruabantur rationes litterales melius quàm in alijs,quæ attenduntur ex Diuino cultu &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd piſces qui in aqua viuunt magis ſunt alieni ab homine, quàm cætera animalia quæ viuunt in aere ſicut & homo & iterum piſces ex aqua extracti ſtatim moriuntur, vnde non poterant in templo offerri ſicut alia animalia.

¶ Antecedens quidem verum, ſed tamen alia animalia ſunt magis apta ad ſacrificia, quàm piſces. Et hoc duplici ratione litterali, quam D.S. tangit in ſolutione. Eſt & tertia ratio litteralis, quia idolatræ aliqui idolis ſuis piſces offerebant. Et Deus noluit ſibi offerri, quia nihil commune voluit habere cum idolis; quare negatur conſequentia &c. ſic iterum patet ſecunda pars concluſionis reſponſiuæ. Similiter, & per ſequentes ſolutiones patebit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in turturibus meliores ſunt maiores, quàm pulli, in columbis autem econuerſo; & ideo vt rabi Moyſes dicit, mandantur offerri turtures, & pulli columbarum, quia omne, quod eſt optimum, Deo eſt attribuendum.

¶Antecedens negatur, quia expreſsè dicitur in textu. Leuit.1. Turtures aut pullos columbarum, & ratio fuit, quia turtures veteres meliores ſunt pullis turturis, quia pinguiores, econtra in columbis; quare negatur conſequẽtia, quia meliora debent Deo offerri de offeribilibus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd animalia in ſacrificium oblata occidebantur, quia veniunt in vſum hominis occiſa, ſecundùm quòd a Deo dantur homini ad eſum, & ideo etiam igni cremabantur, quia per ignem decocta, fiunt apta humano vſui.

¶Maior vera, ſed dico, quòd animalia ſunt propter hominem ſuſtentandum,& propter eius eſum data homini a Deo, quod nõ fit ſine occiſione. Et dico, quòd Gen.1. habetur etiam. Ecce dedi vobis omnem herbam, & vniuerſa ligna, vt ſint vobis in eſcam ex cunctis animantibus terræ. Et Gen 9 omne,quod mouetur, & viuit,ſit vobis in cibum. Ad minorem,conceditur,quia mors opponitur vitæ, ſed dico, quòd Deus non dedit vitam animalibus, niſi vt eſſent in eſum hominis, quod fit per occiſionem. Et hoc D.S. notat in principio ſolutionis, ſecundò reddit ſpecialiter rationem,quare in ſacrificijs occidebantur,ibi. Similiter etiam &c. Negatur igitur primò conſequentia, quia ex occiſione in ſacrificijs veniunt in finem ſuum, ſcilicet eſum hominis, & præſertim quando aſſantur. Ad confirmationem dico, quòd non eſt par ratio de homine, & animalibus, quia animalia ſunt ordinata in cibum hominis, & per conſequens cum oblata fuerint in honorem Dei, debebant occidi, vt eſſent in commodum hominis;ſecus de homine.

¶ Similiter etiam per occiſionem animalium ſignificatur deſtructio peccatorum, & quòd homines erant digni occiſione pro peccatis ſuis; ac ſi illa animalia loco eorum occiderẽtur ad ſignificandum expiationem peccatorum; per occiſionem etiam huiuſmodi animalium ſignificabatur occiſio Chriſti.

¶ Negatur ſecundò conſequentia, quia ſunt duæ rationes litterales, & vna figuralis, quare ſpecialiter animalia in ſacrificijs occidebantur; prima eſt, quia per hoc deſignabatur occiſio peccatorum, & hoc requirebatur ad idoneitatem colentis,vt interficeret peccata; ſecunda,quia deſignabatur per hoc,quòd peccator eſſet dignus morte; tertia figuralis, quia Chriſtus erat occidẽdus.

¶Ad ſextum dicendum, quòd ſpecialis modus occidendi animalia immolata determinabatur in lege ad excludendum alios modos quibus idolatræ animalia idolis immolabant. Vel etiam, vt rabi Moyſes dicit,lex elegit genus occiſionis quo animalia minus affligebantur occiſa, per quod etiam excludebatur immiſericordia offerentium, & deterioratio animalium occiſorum.

¶ Sequela negatur, quia debebant occidi differenter a modo occidendi idolatrarum, & quo minus affligerentur. Ex quo habetur ſignificatio litteralis, quæ ſignificabat diſpoſitionem offerentium, vt non eſſent crudeles, & immiſericordes; & iterum alia ratio eſt litteralis, quia per certum modum occidendi animalia minus deteriorabantur; ſicut minus lędebantur ex ruptura aſcellę, quàm ex ſecatione &c.

¶Ad ſeptimum dicendum, quòd quia animalia maculoſa ſolent haberi contemptui etiam apud homines, ideo prohibitum eſt ne Deo in ſacrificium offerentur; propter quod etiã prohibitum erat ne mercedem proſtibuli aut precium carnis in domum Dei offerrent; & eadem etiam ratione non offerebant animalia ante ſeptimũ diem, quia talia animalia erant quaſi abortiua nondum plenè conſiſtentia propter teneritatem.

¶Aſſumptum conceditur, ſed dico, quòd animalia quæ perfecta fuerunt, poſſunt in honorem offerri, non autem quæ maculata ſunt, ſed habentur contemptui, etiam apud homines, nec mors recens, & violenta facit animalia abhominabilia,vel contemptibilia, vt patet; ſed maculatio, ideſt defectus notabilis,puta claudicatio, cecitas, & huiuſmodi, de quibus. Leuit.1. in Glo. Vltra, ſi igitur, dico quòd ſic, ſed negatur conſequentia, & ratio patuit, quia iſto modo ſit maximus defectus animalis, per eam tamen non habetur contemptus, immo ſine morte animalis non valet ad eſum hominis. Et hoc oſtendit D.S. a ſimili, quòd contemptus ſit ratio non offerendi de precio carnis.

¶ Ad octauum dicendum, quòd triplex erat ſacrificiorum genus, quoddam erat quod totum comburebatur, & hoc dicebatur holocauſtum quaſi totum incenſum, huiuſmodi enim ſacrificium offerebatur Deo ſpecialiter ad reuerentiam maieſtatis ipſius,& amorem bonitatis eius, & conueniebat perfectionis ſtatui in impletione conſiliorum, & ideo totum comburebatur; vt ſicut totum animal reſolutum in vaporem ſurſum aſcendebat, ita etiam ſignificaretur totum hominem, & omnia quæ ipſius ſunt,eius dominio eſſe ſubiecta, & ei eſſe offerenda.

¶ In ſoluendo hoc argumentum D.S. duo principaliter facit; primò reſpondet ad antecedens, quomodo ſit intelligendum in generali,

generali, quantum ad quodlibet genus ſacrificiorum; ſecundò in ſpeciali quantum ad exempla conſequentis argumenti, ibi. Hoc autem &c. Quo ad primum tripliciter reſpondet ad antecedens, ſecundùm quòd eſt triplex genus ſacrificiorum in communi, ſcilicet holocauſtum pro peccato de quo ibi. Aliud autem &c. Hoſtia pacifica de quo ibi. Tertium ſacrificium &c. Dicitur ergo primò ad antecedens, quòd ſi hoſtia capitur pro ſacrificio, tunc eſt primò falſum de ſacrificio holocauſti, hoc enim totum intendebatur. Et rationem huius D.S. oſtendit in littera. Si autem intelligitur antecedens de ſacrificio pro peccato, iterum eſt falſum, quia de tali ſacrificio nihil habebat ille pro cuius peccato offerebatur, etiam ſi offerretur pro peccato ſacerdotis. Tunc enim nec ſacerdos aliquid habebat. Et huius ratio aſſignatur conſequenter in littera cum dicitur.

¶ Aliud autem erat ſacrificium pro peccato, quod offerebatur Deo ex neceſſitate rem ſionis peccati, & conueniebat ſtatui pœnitentium in ſatisfactione peccatorũ, quod diuidebatur in duas partes. Nam vna pars eius comburebatur, alia verò cedebat in vſum ſacerdotũ ad ſignificandum, quòd expiatio peccatorum fit a Deo per miniſterium ſacerdotum, niſi quando offerebatur ſacrificium pro peccato totius populi, vel ſpecialiter pro peccato ſacerdotis, tunc enim totum comburebatur, non enim debebant in vſum ſacerdotum venire ea quæ pro peccato eorum offerebantur, vt nihil peccati in eis remaneret, & quia hoc non eſſet ſatisfactio pro peccato; ſi enim cederet in vſum eorum pro quorum peccatis offerebatur, idem eſſe videretur ac ſi non offerretur. ——

¶ Si autem intelligitur antecedens de ſacrificio, quod dicebatur hoſtia pacifica, tunc conceditur, quòd offerens habebat tertiam partem. Et ſic etiam intelligitur auctoritas Apoſtoli, quia de tali ſacrificio participes ſunt offerentes. Et quare hic, Doct. S. oſtendit cum dicit.

¶ Tertium ſacrificium vocabatur hoſtia pacifica quæ offerebatur Deo, vel pro gratiarum actione, vel pro ſalute, & proſperitate offerentium ex debito beneficij, vel accipiendi, vel accepti; & proficit ſtatui proficientium in impletione mandatorum, & iſta diuidebantur in tres partes. Nam vna pars intendebatur ad honorem Dei, alia pars cedebat in vſum ſacerdotum, tertia verò pars in vſum offerentium, ad ſignificandum, quòd ſalus hominis procedit à Deo dirigentibus miniſtris Dei, & cooperantibus ipſis hominibus qui ſaluantur. ——

¶ Doc. Sanc. conſequenter reſpondet ad antecedens ſpecialiter de generibus ſacrificiorum, quæ tanguntur in conſequente, & primò de ſanguine, & adipe, ſecundò de pectuſculo, & armo dextro, ibi. De hoſtijs autem &c. Vnde dico ſecundò ad antecedens; dato etiam, quòd intelligatur de hoſtia pacifica, negatur, ſi intelligitur de primis duobus exemplis conſequentis, quia hoc eſt vnum generale, quòd in nullo ſacrificio adeps, vel ſanguis veniebat in vſum offerentium, & hoc propter tres rationes litterales, & vnam figuralem, quas ponit cum dicit.

¶ Hoc autem generaliter obſeruabatur, quòd ſanguis & adeps non veniebant neque in vſum ſacerdotum, neque in vſum offerentium, ſed ſanguis effundebatur ad crepidinem altaris in honorẽ Dei, adeps verò adurebatur in igne. Cuius ratio vna quidem fuit ad excludendum idolatriam. Idolatræ enim libabant de ſanguine victimarum, & comedebant adipes, ſecundùm illud. Deut. 32. De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum. Secunda ratio eſt ad informationem humanæ vitæ. Prohibebatur enim eis vſus ſanguinis ad hoc, quòd horrerent humani ſanguinis effuſionem; vnde dicitur. Gen. 9. Carnem cum ſanguine non commedetis, ſanguinem enim animarum veſtrarum requiram. Eſus verò adipum prohibebatur eis ad vitandum laſciuiam, vnde dicitur. Ezech. 24. Quod craſſum erat occidebatis. Tertia verò ratio eſt propter reuerentiam Diuinam; quia ſanguis eſt maximè neceſſarius ad vitam ratione cuius dicitur anima eſſe in ſanguine; adeps autem abundantiam nutrimenti demonſtrat, & ideo vt oſtenderetur, quòd a Deo nobis eſt, & vita, & omnis bonorum ſufficientia, ad honorem Dei effundebatur ſanguis, & adurebatur adeps. Quarta ratio eſt, quia per hoc figurabatur effuſio ſanguinis Chriſti, & pinguedo charitatis eius per quam ſe obtulit Deo pro nobis. ——

¶ An autem liceret Iudæis, vti adipe animalium non immolabilium, vel etiam Sylueſtrium, de hoc ſunt opiniones, vide Lyram. Leuit. 3. vide & D.S. infra. q. 102. art. 6. ad primum, quid ipſe ſenſerit. Et de hoc non intelligitur auctoritas Apoſtoli. Si autem intelligatur antecedens de pectuſculo, & armo dextro, conceditur quòd ſcilicet cedebant in vſum offerentium. ſ. ſacerdotis, licet ſubtraherentur talia adminiſtranti, qui tamen de alia, ſcilicet tertia parte, participabat in hoſtia pacifica. Sed ſecundùm hoc negatur conſequentia, quia eſto ſubtraheretur totum in holocauſto, & quandoque in ſacrificio pro peccato, & in hoſtijs pacificis adeps, & ſanguis; non in totum in hoſtijs pacificis ſubtrahebatur; ſed duę partes, & armus dexter, & pectuſculum cedebat ſacerdoti; & tertia pars offerenti. Et hoc propter duas rationes litterales, habetur hæc materia. Leuit. 7. Et hoc oſtendit Doct. San. conſequenter cum dicit.

¶ De hoſtijs autem pacificis in vſum ſacerdotis cedebat pectuſculum, & armus dexter ad excludendum quandã diuinationis ſpeciem quæ vocatur ſpatulamantia, quia ſcilicet in ſpatulis animalium immolatorum diuinabant, & ſimiliter in oſſe pectoris, & ideo iſta offerentibus ſubtrahebantur. Per hoc etiam ſignificabatur, quòd ſacerdoti erat neceſſaria ſapientia cordis ad inſtruendum populum, quod ſignificabatur per pectus quod eſt tegumentum cordis, & etiam fortitudo ad ſuſtentandum defectus, quę ſignificatur per armũ dextrũ.

¶ Ad nonum dicẽdum, quòd quia holocauſtum erat perfectiſſimum inter ſacrificia, ideo non offerebatur in holocauſtum niſi maſculus, nam fœmina eſt animal imperfectum. Oblatio autem turturum, & columbarum erat propter paupertatem offerentium, qui maiora animalia offerre non poterant; & quia hoſtiæ pacificæ gratis offerebantur, & nullus eas offerre cogebatur niſi ſpontaneus; ideo huiuſmodi aues nõ offerebantur inter hoſtias pacificas, ſed inter holocauſta, & hoſtias pro peccato, quas quandoque oportebat offerre. Aues etiam huiuſmodi propter altitudinem volatus congruunt perfectioni holocauſtorum, & etiam hoſtijs pro peccato, quia habent gemitum pro cantu. ——

¶ Ad maiorem dico, quòd in hoc eſt ſimile, offerri videlicet finaliter propter honorem Dei, tamen ſunt multę aliæ diſſimilitudines. Primò inter holocauſtum ex vna parte, & alia duo ex altera, quia holocauſtum erat perfectiſſimum ſacrificium, non alia. Et ea ratione non congruebat offerre animalia fœminini generis, ſed in alijs licebat. Secundò eſt differentia inter holocauſtũ, & ſtoſtiam pro peccato ex vna parte, & inter hoſtiam pacificam ex altera; quia duo prima erant quandoque neceſſitatis; & ergo licebat offerre, quæ etiam pauperes pomerũt habere, cuiuſmodi ſunt aues, & ergo in holocauſto, & hoſtia pro peccato licebat offerre aues. Sed hoſtia pacifica non erat neceſſitatis, ſed oblatio ſpontanea; & ergo tunc non debebat offerri, niſi eſſet alicuius importantiæ, & alicuius precij, quales non ſunt aues. Et ita patet ad maiorem, quòd ſunt multæ differentiæ. Ad minorem, conceditur pro duabus partibus, & ratio iam patuit. Sed negatur conſequentia, quia hoſtia pacifica, & pro peccato deficiebant ab holocauſto, & ſic licebat offerre quæ erant fœminini generis, ſed quia hoſtiæ pacificę non erant neceſſitatis, ideo non debebant offerri aues; ſicut in holocauſto, & hoſtia pro peccato quæ erant neceſſitatis, & holocauſto, & hoſtiæ pro peccato congruebant.

¶ Ad decimum dicendum, quòd inter omnia ſacrificia holocauſtum erat præcipuum, quia totum comburebatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur. Secundum verò locum in ſanctitate tenebat hoſtia pro peccato, quæ comedebatur ſolùm in atrio a ſacerdotibus in ipſa die ſacrificij. Tertium verò gradum tenebant hoſtiæ pacificę pro gratiarum actione, quæ comedebantur ipſo die, ſed vbique in Hieruſalem. Quartum verò locum tenebant hoſtiæ pacificæ ex voto, quorum carnes poterant etiam in craſtino comedi. Et eſt ratio huius ordinis, quia maximè obligatur homo Deo propter eius maieſtatem; ſecũdò propter offenſam commiſſam; tertiò propter beneficia iam ſuſcepta; quartò propter beneficia ſperata. ——

¶Antecedens negatur,quia hoſtia pacifica pro gratiarũ actione eſt alterius rationis, quàm hoſtia pacifica ex voto. Negatur igitur conſequentia, quia hoſtiam pro gratiarum actione oportebat comedere eadem die, ſed hoſtia pro voto poterat reſeruari vſque in craſtinum.Et pro ampliori intellectu Doc.S.in ſolutione oſtendit, non ſolùm de hoſtijs pacificis, ſed & de holocauſto, & hoſtia pro peccato, & duplici hoſtia pacifica, an liceret comedere, vel non, & vbi, & quando, clarè in littera, vide Leuit.7. de materia iſta.

¶ Ad vndecimum dicendum, quòd peccata aggrauantur ex ſtatu peccantis, vt ſupra dictum eſt,* & ideo alia hoſtia mandabatur offerri pro peccato ſacerdotis, & principis, vel alterius priuatę perſonæ. Eſt autem attendendum,vt Rabi Moyſes dicit,* quòd quantò grauius erat peccatum,tantò vilior ſpecies animalis offerebatur pro eo, vnde capra, quod eſt viliſſimum animal offerebatur pro idolatria, quod eſt d grauiſſimum peccatum; pro ignorantia verò ſacerdotis offerebatur vitulus, pro negligentia autem principis hircus.

*9.73.art.10

*In li. Dux errantium.

Dub.703. 716.

¶Ad antecedens, verum, omnia mortalia conueniunt in hoc, quòd auertunt, nec tamen propter hoc ſunt æqualia, ſed poteſt vnum eſſe grauius ex alio, tum ex ſpecie, tum ex circunſtantia quæ eſt ſecundùm conditionem peccantis, quæ quandoque poteſt facere,vt aliquid ſit tali perſonæ contra ſpeciale præceptum, & tunc trahit in nouam ſpeciem peccati mortalis. De his ſupra quæſt.73.art.10.conſequentia ergo negatur, quia peccata non ſunt paria,nec per conſequens oportet offerre idem animal propter diuerſos ſtatus peccantium. Et notat D.S.in ſolutione vnum poſt Rabi Moyſen, quòd oportebat etiam ſecũdùm diuerſitatem peccatorum offerre diuerſa animalia, & patet littera,De materia huius argumenti habetur Leuit. 4.

¶Ad duodecimum dicendum, quòd lex in ſacrificijs prouidere voluit paupertati offerentium, vt qui non poſſet habere animal quadrupes,ſaltem offerret auem, quam qui habere non poſſet, ſaltem offerret panem, & ſi hunc habere non poſſet,ſaltem offerret farinam, vel ſpicas.

¶Aſſumptum conceditur, & ratio eſt habita ad quintum,quia animalia non ſunt homini in cibum niſi occiſa; & ergo omnia offerebant occiſa,ſed negatur conſequentia; immo eſt duplex ratio quas aſſignat D.S.vna litteralis, alia figuralis, ibi. Cauſa verò &c. quare ſcilicet de terræ naſcẽtibus diuerſimodè fiebat oblatio; primò ſcilicet propter paupertatem offerentium. Quod declarat Doc. Sanc. Negatur etiam conſequentia propter rationem figuralem quæ eſt dabilis; quare omnia iſta terræ naſcentia offerebantur, quia in figuram Chriſti; ſimiliter panes multipliciter cocti &c. vt oſtendit D.S. conſequenter cum dicit.

¶ Cauſa verò figuralis eſt, quia panis ſignificat Chriſtum qui eſt panis viuus, vt dicit. Ioan. 6. Qui quidem erat ſicut in ſpica pro ſtatu legis naturæ in fide patrum, erat autem ſicut ſimila in doctrina legis Prophętarum; erat autem ſicut panis formatus poſt humanitatem aſſumptam, coctus igne, ideſt formatus ſpiritu ſancto, in clibano vteri virginalis qui etiam fuit coctus in ſartagine per labores quos in mundo ſuſtinebat; in cruce verò quaſi in craticula aduſtus.

¶ Ad tertiumdecimum dicendum, quòd ea quæ in vſu hominis veniunt de terrę naſcentibus,vel ſunt in cibum, & de his offerebatur panis, vel ſunt in potum, & de his offerebatur vinum, vel ſunt in condimentum, & de his offerebatur oleum,& ſal, vel ſunt in medicamentum, & de his offerebatur thus, quod eſt aromaticum, & conſolidatiuum. Per panem autem figuratur caro Chriſti,per vinum autem ſanguis eius per quem redempti ſumus, oleum figurat gratiam Chriſti, ſal ſcientiam, thus orationem.

¶Aſſumptum cõceditur, ita quòd de omni genere eorum quæ in vſum veniunt aliqua offerantur, ſed negatur conſequentia; quia in his terræ naſcentibus ſunt omnia genera eorum quæ in vſum veniunt,quia vel cibus,vel potus, vel medicamen, vel condimentum &c. Et ergo ſufficienter recognoſcebantur omnia a Deo per horum oblationem. Et ſecundò oſtendit D.S.rationem figuralem huiuſmodi oblationum &c.

¶ Ad quartumdecimum dicendum, quòd mel non offerebatur in ſacrificijs Dei, tum quia conſueuerat offerri in ſacrificijs idolorum, tum etiam ad excludendum omnem carnalem dulcedinem, & voluptatem ab his qui Deo ſacrificare intendunt; fermentum verò non offerebatur ad excludendum corruptionem, & forte etiam in ſacrificijs idolorum ſolitum erat offerri.

¶Et quia hoc argumentum expetit;quare aliqua non apponebantur ſacrificijs, & aliqua apponebantur, ideo D.S. in ſolutione ponit rationem primò quare mel, & fermentum non apponebantur; ſecundò quarę ſal, & thus apponebantur, ibi. Sal autem &c. Dicitur ergo primò ad maiorem concedendo eam, ſed ad minorem, in interiori ſacrificio plus eſt de dulcedine ſpirituali, ſed non carnali voluptate,ſed mel repræſentat carnalem delectationem. Et præterea mel offerebatur in ſacrificijs idolorum. Fermentum etiam non congruebat propter corruptionem, & quia forte idolis offerebatur. Dico etiam, quòd eſto aliqualiter faciat ſapidum panem, tamen ex alia parte corruptio præponderat; quare negatur prima conſequentia.

¶Sal autem offerebatur, quia impedit corruptionem putredinis, ſacrificia autem Dei debent eſſe incorrupta, & etiam quia in ſale ſignificatur diſcretio ſapientiæ, vel etiam mortificatio carnis; thus autem offerebatur Deo ad deſignandum deuotionem mentis, quæ eſt neceſſaria offerentibus, & etiam ad deſignandum odorem bonæ famæ; nam thus, & pingue eſt, & odoriferum, & quia ſacrificium zelotipię non procedebat ex deuotione, ſed magis ex ſuſpitione, ideo in eo non offerebatur thus.

¶ Dico ſecundò ad aliam partem primæ conſequentiæ, quòd ſal non repræſentat mordacitatem,ſed incorruptionem,& diſcretionem ſapientiæ, & mortificationem carnis. Similiter de thure dico, quòd non ponebatur propter deguſtationem, ſed propter bonum odorem; quare negatur conſequentia prima, quia innititur non cauſæ, vt cauſæ,& per conſequens ſecunda conſequentia. Et ſic ſecunda pars concluſionis reſponſi. ſtabilita, videlicet, quòd in ſi, ceiali poſſit conueniens ratio aſſignari omnium ſacrificiorum.

Vtrum cerimonialium vet. le. ſacrorum conueniens ratio aſſignari poſſit.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd cerimoniarum veteris legis quæ ad ſacra pertinent ſufficiens ratio aſſignari non poſſit. Dicit enim Paulus. Act. 17. Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt,hic cœli, & terræ cum ſit dominus, non in manufactis templis habitat; inconuenienter igitur ad cultum Dei, tabernaculum, vel templumin lege veteri eſt inſtitutum. D

¶ 2 Præt. ſtatus veteris legis non fuit immutatus niſi per Chriſtum, ſed tabernaculum deſignabat ſtatum veteris legis; non ergo debuit mutari per ędificationem alicuius templi.

¶ 3 Præt. Diuina lex præcipuè debet homines inducere ad Diuinum cultum, ſed augmentum Diuini cultus pertinet, quòd fiant multa altaria, & multa templa, ſicut patet in noua lege; ergo videtur,quòd etiam in veteri lege non debuit eſſe ſolùm vnum templum, aut vnum tabernaculum, ſed multa.

¶ 4 Præt. tabernaculum ſeu templum ad cultũ Dei ordinabatur; ſed in Deo præcipuè oportet venerari vnitatem, & ſimplicitatem; non videtur igitur fuiſſe conueniens, vt tabernaculum ſeu templum per quædam vela diſtingueretur.

¶ 5 Præt. Virtus primi mouentis qui eſt Deus, primò apparet in parte orientis a qua parte incipit primus motus; ſed tabernaculum fuit inſtitutum ad Dei adorationem; ergo debebat eſſe diſpoſitũ magis verſus orientem, quàm verſus occidentem.

¶ 6 Præt. Exo.20. Dominus præcepit,vt non facerent ſculptile neque aliquam ſimilitudinem; inconuenienter igitur in tabernaculo, vel in templo fuerunt ſculptę imagines Cherubin, ſimiliter etiam, & archa & propitiatorium, & candelabrum, & menſa, & duplex altare ſine rationabili cauſa ibi fuiſſe videntur.

¶ 7 Præt.

¶ 7 Præt. Dominus præcepit, Exo. 20. Altare de terra facietis mihi; & iterum. Non aſcendes ad altare meum per gradus, incõuenienter igitur mandatur poſtmodum altare fieri de lignis, auro vel ęre contextis, & tantę altitudinis, vt ad illud niſi per gradus aſcendi non poſſet. Dicitur enim. Exo. 25. Facies altare de lignis ſethim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, & tres cubitos in altitudine, & operies illud ęre, & Exo. 30. Facies altare ad adolendum thymiamata de lignis ſethim, veſtiesq; illud auro puriſſimo.

¶ 8 Præt. in operibus Dei nihil debet eſſe ſuperfluum, quia nec in operibus naturæ aliquid ſuperfluum inuenitur; ſed vni tabernaculo, vel domui ſufficit vnum operimentum; inconuenienter igitur tabernaculo fuerunt appoſita multa tegumenta, ſcilicet cortinę, ſaga cilicina, pelles arietum rubricatę, & pelles hyacinthinæ.

¶ 9 Præt. conſecratio exterior interiorem ſanctitatem ſignificat, cuius ſubiectum eſt anima; inconuenienter igitur tabernaculum, & eius vaſa cõſecrabantur cum eſſent quædam corpora inanimata.

¶ 10 Præt. in Pſal. dicitur. Benedicam dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo; ſed ſolemnitates inſtituuntur ad laudãdum Deum; non ergo fuit conueniens, vt aliqui certi dies ſtatuerentur ad ſolennitates peragendas; ſic igitur videtur, quòd cerimoniæ ſacrorum conuenientes cauſas non haberent.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebr. 8. quòd illi qui offerunt ſecundùm legem munera, exemplari & vmbræ deſeruiunt cęleſtium; ſicut reſponſum eſt Moyſi * cum conſumaret tabernaculum. Vide inquit omnia facito ſecundùm exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt; ſed valde rationabile eſt, quòd imaginem cœleſtium repræſentat; ergo cerimoniæ ſacrorum rationabilem cauſam habebant.

*Eccl. 25 in fin.

¶ Hic ſecundò inquiritur de cauſis cerimoniarum pertinẽtium ad ſacra, quia ſacrificia ſine ſacris non offerebantur, & videntur ſe de propinquo habere ad ſacrificia.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd totus exterior cultus Dei ad hoc præcipuè ordinatur, vt homines Deum in reuerentia habeant. ——

¶ Quia autem, & in generali, & in ſpeciali poteſt aſſignari ratio ſacrorum, ideo D. S. ſicut & in præcedenti artic. primò in corpore aſſignat rationem generalem, ſcilicet omnibus ſactis conuenientem; ſed in ſolutionibus argumentorum, aſſignat rationes ſpeciales ſacrorum in ſpeciali. Circa primum D. S. deducit duas concluſiones, exprimentes duas rationes conuenientiæ ſacrorum in generali, vnam ſcilicet litteralem, aliam figuralem, ibi. Similiter etiam &c. Ex quibus habetur reſponſio ad quæſitum formaliter, quòd eſt aſſignabilis ratio generalis ſacrorũ propter quam ordinata ſunt. Prima ergo concluſio eſt iſta. Vt animi hominum ad maiorem Dei reuerentiam adducerentur, oportuit, vt aliqua ſpecialia tempora &c. probatur. Totus exterior cultus &c. ſed hoc habet humanus affectus, vt ea &c. igitur concluſio vera. D. S. ponit primò maiorem; ſecundò minorem, ibi. Habet autem &c. tertiò concluſionem, ibi. Et propter hoc &c. Maior ergo patet de ſe. Et vide propter eam D. S. 2. 2. q. 81. art. 2. ad primum. Et tertio ſent. d ſt 9. quæſt. 1. art. 1. quæſt. 1. ad tertium, quia reuereri eſt actus timoris doni ſpiritusſanctı filialis, & caſti, ſed facere opus debitum in cultu Diuino ex reuerentia, ſcilicet præcipiente, eſt ipſum facere timoratè, & diſciplinatè, ſicut requirit timor Dei, & eſt actus latrię ſiue religionis, & ad ſic faciendum ex reuerentia operabatur decor ſacrorum.

¶ Habet autem hoc humanus affectus, vt ea quę communia ſunt, & non diſtincta ab alijs, minus reuereatur, ea verò quæ habent aliquam excellentiæ diſtinctionem ab alijs, magis admiratur, & reueretur, & inde etiam hominum conſuetudo inoleuit, vt reges, & principes quos oportet in reuerentia haberi a ſubditis, & præciosioribus veſtibus ornentur, & etiam ampliores, & pulchriores habitationes poſſideant. ——

¶ Subiungit minorem quam roborat a ſigno in rebus humanis clarè in littera, & patet. Conſequenter ibi.

¶ Et propter hoc oportuit, vt aliqua ſpecialia tempora, & ſpeciale tabernaculum, & ſpecialia vaſa, & ſpeciales miniſtri ad cultum Dei ordinarentur, vt per hoc animi hominum ad maiorẽ Dei reuerentiam adducerẽtur.

¶ Infert concluſionem ipſam primam, & patet ex prædicta ratione, habetur ergo ratio litteralis; quare oportuerit ordinare ad cultum Diuinum ſpecialia tempora, loca, vaſa, miniſtros, quia cultus qui cum talibus fit magis fit, reuerenter; & ergo reuerentia Diuini cultus eſt finis, & ratio litteralis ſacrorum. Deinde cum dicit.

¶ Similiter etiam ſtatus veteris legis ſicut dictum eſt, inſtitutus erat ad figurandum myſterium Chriſti. Oportet autem eſſe aliquid determinatũ id per quod aliquid figurari debet, vt ſcilicet eius aliquam ſimilitudinem repræſentet, & ideo oportuit aliqua ſpecialia obſeruari in his quæ pertinent ad cultum Dei. —— *Art. 2. huius quæſt.

¶ Aſſignat ſecundam rationem ſacrorum quæ eſt figuralis tali concluſione, oportuit ſcilicet propter miſterium Chriſti figurandum aliqua ſpecialia obſeruari, ſcilicet locum, tempus, vaſa, miniſtros, in his quæ pertinent ad cultum Dei. Probatur, ſtatus vet. le. inſtitutus erat ad figurandum miſterium Chriſti, ſed oportuit eſſe determinatum &c. vt in litteram; igitur ſequitur concluſio. Maior patuit art. 2. & ſcilicet totus ſtatus quo ad omnia erat figurativus, & per conſequens quo ad locum, tempus, & huiuſmodi ſacra. Minor patet, quia figura debet repræſentare ſm aliquam ſimilitudinem, ſed hoc non eſt ſine aliqua determinatione, ſi enim non eſſet determinatum tempus, vel determinata inſtrumenta, tunc nihil certi poſſet repræſentari; vt ergo miſterium Chriſti determinatè repræſentaretur, inſtituta ſunt certa ſacra, & ita habetur, quòd certa, & determinata repræſentatio miſteriorum Chriſti, eſt ratio figuralis ſacrorum. Patet igitur, quòd D. S. oſtendit quæ ſint rationes in generali, & quot ſint. Conclu. 2.

ET confirmatur ſecunda concluſio argumento in contrariũ. Hoc argumentum vult, quòd ſacra vet. le. ſint inſtituta, vt ſint quo ad nos exemplar, & vmbra cœleſtium quæ Chriſtus tradidit in noua lege, & hæc cœleſtia fuerunt Moyſi in monte monſtrata, & ad ea repræſentanda conſtituit tabernaculum, & alia ſacra; ergo habent rationalem cauſam figuralem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd cultus Dei duo reſpicit, ſcilicet Deum qui colitur, & homines colentes; ipſe igitur Deus qui colitur nullo corporali loco clauditur, vnde propter ipſum non oportuit ſpeciale tabernaculum fieri aut templum; ſed homines ipſum colentes corporales ſunt, & propter eos oportuit ſpeciale tabernaculum, vel templum inſtitui ad cultum Dei propter duo. Primò quidem, vt ad huiuſmodi locum conuenientes cum hac cogitaione, quòd deputaretur ad colendum Deum, cum maiori reuerentia accederent. De templi & eccleſiæ ratio.

¶ In ſolutione huius argumenti, primò D. S. aſſignat veram rationem cultus templi, vt ſatisfaciat ſecundæ parti huius articuli, ſcilicet reddendo rationem conuenientem ſacrorum in ſpeciali. Secundò, vt ſatisfaciat etiam argumento, oſtendit ex dictis, quòd procedit ſecundùm non cauſam, vt cauſam, ibi. Ex quo per &c. Ratio ergo quare factum eſt templum fuit propter homines ipſum colentes, & hoc duplici ratione, ſecundam notat, ibi. Secundò, vt per &c. prima, vt ſcilicet cum maiori reuerentia accederent, vt ſic orationes magis exaudibiles redderentur, & non propter hoc, vt Deus inhabitaret templum modo locali. Alia ratio quare propter homines inſtitutum fuit templum, vt ſcilicet per templum, vel tabernaculum aliquid ſignificaretur, & ſic etiam extralitur ratio figuralis conueniens, & probat D. S. omnia iam dicta quadam auctoritate ſcripturæ. Vnde dicit conſequenter.

¶ Secundò, vt per diſpoſitionem talis templi, vel tabernaculi ſignificarentur aliqua pertinentia ad excellentiam diuinitatis, vel humanitatis Chriſti; & hoc eſt, quod Salomon dicit 3. Reg. 8. Si cœlum, & cœli cęlorum te capere non poſſunt, quanto magis domus hæc quam ędificaui tibi? & poſtea ſubdit. Sint oculi tui aperti ſuper domum hanc, de qua dixiſti. Erit nomen meum ibi, vt exaudias deprecationem ſerui tui, & populi tui Iſrael. ——

¶ Ex iſtis dicitur ad argumentum, concedendo, quòd Deus non inhabitat templa localiter, nec propterea tabernaculum, vel templum factum fuit, ſed vt habetur nomen ſuum ibi, ideſt, vt notitia Dei manifeſtetur, vel ſecundùm diuinitatem, vel humanitatem; quare negatur conſequentia, quia procedit ſecundùm

non

non cauſam vt cauſam, Vide ſecunda ſecundæ q. 82. art. 3. ad ſecundum &c. Et hoc vult D.S. cum dicit.

¶ Ex quo patet, quòd domus ſanctuarij non eſt inſtituta ad hoc, quòd Deum capiat quaſi localiter inhabitantem; ſed ad hoc, quòd nomen Dei inhabitet ibi, ideſt vt notitia Dei ibi manifeſtetur per aliqua quæ ibi fiebant, vel dicebantur; & quòd propter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibiles ex deuotione orantium.

Templũ, & Tabernaculum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſtatus veteris legis non fuit immutatus ante Chriſtum quantum ad impletionem legis quæ facta eſt ſolùm per Chriſtum, eſt tamen immutatus quantum ad conditionem populi qui erat ſub lege; nam primò populus fuit in deſerto non habens certam manſionem, poſtmodum autem habuerunt varia bella cum finitimis gentibus. Vltimò autem tempore Dauid Regis, & Salomonis populus ille habuit quietiſſimum ſtatum, & tunc primò ędificatum fuit templum in loco quem deſignauerat Abraam ex Diuina demonſtratione ad immolandũ. Dicitur enim Gen. 22. quòd dominus mandauit Abraç, vt offerret filiũ ſuum in holocauſtum ſuper vnum montium quem monſtrauero tibi, & poſtea dicit, quòd appellauit nomen illius loci, Dominus videt, quaſi ſecundùm Dei præuiſionem eſſet locus ille electus ad cultum Diuinum; propter, quod dicitur. Deute. 12. Ad locum quem elegerit dominus Deus veſter venietis, & offeretis holocauſta, & victimas veſtras.

¶D.S. aſſignat duplicem rationem mutationis tabernaculi per ędificationem templi (deſtruendo conſequens argumenti,) ſcilicet litteralem, & figuralem quam ponit ibi. Ratio autem &c. Tangit ergo primò vnam rationem litteralem quam etiam prætendit maior argumenti aliqualiter, quia fuit mutatio ſtatus vet. le. non quantum ad impletionem vet. le. ante Chriſti Paſſionem, ſed quantum ad conditionem populi qui erat ſub lege, & hoc declarat, primò D.S. in littera, & ſecundò declarat quoddam tactum in illa manifeſtatione, ibi. Locus autem &c. Dicitur ergo ad argumentum, ad maiorem, diſtinguitur, vera eſt enim, quòd non fuit mutatus ſtatus vet. le. quo ad mutationem legis quæ non mutatur niſi dum impletur per Chriſtum. Sed negatur, quòd non fuit mutatus quo ad conditionem populi quæ erat ſub lege. In hoc enim mutatus eſt, quia populus quandoque non habuit locum in quo manſurus eſſet diu. Secundò cum eſſet in loco non habuit pacem cum vicinis. Vltimò autem cõſecutus fuit vtrunq; tempore Dauid, & Salomonis. Ad minorem, conceditur, quòd deſignabat ſtatum vet. le. ſed debuit haberi dum populus erat in motu, habita autem pace debuit habere templum, quod erat immobile; quare negatur conſequentia.

*In li. Dux errantium.

¶ Locus autem ille deſignari non debuit per ędificationem templi ante tempus prædictum propter tres rationes quas Rabi Moyſes *aſſignat. Prima eſt, ne gentes appropriarent ſibi locum illum. Secunda eſt, ne gentes ipſum deſtruerent. Tertia verò ratio eſt, ne quælibet tribus vellet habere locum illum in ſorte ſua, & propter hoc orirentur lites, & iurgia; & ideo non fuit ędificatum templum donec haberent regem per quem poſſet huiuſmodi iurgium compeſci; antea verò ad cultũ Dei erat ordinatum tabernaculũ portatile per diuerſa loca quaſi nondum exiſtente determinato loco Diuini cultus, & hæc eſt ratio litteralis diuerſitatis tabernaculi, & templi.

¶ Ratio autem figuralis eſſe poteſt, quia per hęc duo ſignificatur duplex ſtatus. Per tabernaculum enim, quod eſt mutabile ſignificatur ſtatus præſentis vitæ mutabilis. Per templum verò, quod erat fixum, & ſtans ſignificatur ſtatus futuræ vitæ quæ omnino immutabilis eſt; & propter hoc in ędificatione templi dicitur, ꝙ non eſt auditus ſonitus mallei, vel ſecuris, ad ſignificandum, quòd omnis perturbationis tumultus longè erit a ſtatu futuro.

¶ Sed quia poſſit quis dicere ex his quæ D.S. tetigit iam, quòd adhuc tabernaculum non conuenienter fuerit mutatum per ędificationem templi quo ad tempus, quia etiam poſtquam habuerũt locum manſiuum, & terram promiſſionis, non fuit ſtatim ędificatum templum, quod tamen videtur conuenienter fieri debere enim & locus in quo ędificari debuit propter ſui prouiſionem, & ſanctitatem, debuerit quamcitius deſignari, & venerari per templi ędificationem, cum longè ante fuerit præſignatum, vt dictum eſt iam in littera. Ad hoc D.S. reſpondet, quòd hoc non fuiſſet conueniens, propter tres rationes ante tempus pacatiſſimum quo habuerunt reges, & in fine notat prætactam rationem litteralem mutationis tabernaculi, ſ. diuerſitatem ſtatus illius populi ſm motum, & quietem. Deinde D.S. oſtendit duplicem rationem figuralem mutationis tabernaculi, & ſucceſſionis templi ſ. propter repræſentationem, & figurationem futuræ vitæ, & nouę etiam legis, & ſic iterum negatur conſequentia, primam ergo rationem oſtendit ibi.

¶ Secundam rationem figuralem ponit ibi.

¶ Vel per tabernaculum ſignificatur ſtatus veteris legis. per templum autem a Salomone conſtructum ſtatus nouę legis; vnde ad conſtructionem tabernaculi ſoli Iudęi ſunt operati, ad ędificationẽ verò templi cooperati ſunt etiam Gentiles, ſcilicet Thiri, & Sidonij.

De Altari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio vnitatis templi, vel tabernaculi poteſt eſſe, & litteralis, & figuralis; litteralis quidem eſt ratio ad excluſionem idolatriæ, quia Gentiles diuerſis dijs diuerſa templa conſtituebant, & ideo vt firmaretur in animis hominum fides vnitatis Diuinæ, voluit Deus, vt in vno loco tantùm ſibi ſacrificium offerretur.

¶ D.S. ſoluendo hoc argumentum; primò ponit duas rationes litterales conuenientiæ vnitatis templi, ſecundam ponit ibi. Et iterum &c. ſecundò vnam rationẽ figuralem, ibi. Ratio autẽ &c. prima eſt propter excluſionem idolatriæ. Conſequenter proſequitur ſecundam rationem litteralem; & primò ponit ipſam; ſecundò ex ea oñdit in quo ſit ſimilitudo noſtræ eccleſiæ ad templum vet. le. & in quo ſit diſſimilitudo ſm quod tactum eſt circa probationem minoris, ibi. Sed cultus &c. ſecunda ergo ratio eſt, vt compeſcerentur ne paſſim ſacrificia offerrent &c. vt in littera cũ dr.

¶ Et iterum, vt per hoc oſtenderet, quòd corporalis cultus non propter ſe erat acceptus ei, & ideo compeſcebantur ne paſſim, & vbique ſacrificia offerrent.

¶ Ex qua ratione patet, quomodo eſt diſſimilitudo inter Eccleſiam noſtram, & templum, quia illa ſecundùm ſe Deo accepta, iſtud non ſecundùm ſe; ex quo infertur, quòd cõuenienter iſtud non multiplicatur, ſed illa. Sed in hoc eſt ſimilitudo quo ad vet. le, quòd ſicut in Eccleſijs nouę legis cultus ſpiritualis Dei communicatur in doctrina legis, & Prophętarum; ita & in ſynagogis vet. le. conueniebant ad laudem Dei; vnde bene ſequitur, quòd quantum ad hoc, ſicut hic eſt multiplicatio, ita & illic debuerit eſſe; vnde etiam D. S. concludit corollarie ex iſtis, quòd noſtra Eccleſia vna æquipollet templo, & ſynagogæ, ita ꝙ eſt idem locus ſacrificij, & doctrinæ, & hoc eſt, quod dicit conſequenter.

¶ Sed cultus nouę legis in cuius ſacrificio ſpiritualis gratia continetur eſt ſecundùm ſe Deo acceptus, & ideo multiplicatio altarium, & templorum acceptatur in noua lege; quantum verò ad ea quæ pertinebant ad ſpiritualem cultum Dei, qui conſiſtit in doctrina legis, & Prophętarum, erant etiam in veteri lege diuerſa loca deputata in quibus conueniebant ad laudem Dei quæ dicebantur ſynagogæ, ſicut & nunc dicuntur Eccleſiæ in quibus populus Chriſtianus ad laudem Dei congregatur, & ſic Eccleſia noſtra ſuccedit in locum, & templi, & ſynagogæ, quia ipſum ſacrificium Eccleſiæ ſpirituale eſt, vnde non diſtinguitur apud nos locus ſacrificij a loco doctrinæ.

¶ Ex illis iam dictis dicitur formaliter ad argumentum. Maior conceditur, ſed ad cultum vnius Dei, & ad cultum diſtinctum a cultu idolatriæ, & inducebat ad cultum interiorem, & exteriorẽ, qui exterior ſecundùm ſe non erat propter ſe acceptus, ſed interior. Ad minorem dico, quòd augmentatio cultus Diuini exterioris facta fuiſſet per multa altaria, & multa templa; ſed hoc non decuit propter diſtinctionem ab idolatris. Et ſecundò, quia cultus iſte exterior non erat ſecundùm ſe bonus nec gratus, ſed interior augmentabatur in doctrina. Ad probationem minoris per ſimile de noua lege dico, quòd non eſt ſimile, quia cultus exterior nouę legis ſecundùm ſe eſt acceptus, & ſpiritualis, & ergo debuit multiplicari, & quia ſpiritualis eſt, idco non eſt alius locus ſacrificij, & exterioris cultus, alius autem doctrinæ; vnde vnum templum nouę legis ſuccedit in locum templi, & ſynagogæ. Vnde negatur conſequentia propter rationem iam tactam, & etiam ſecundò negatur propter vnam rationem figuralem, quam D.S. ponit conſequenter cum dicit.

¶ Ratio

¶ Ratio autem figuralis eſſe poteſt, quia per hoc ſignificabatur vnitas Eccleſiæ, vel militantis, vel triumphantis.

De velo tabernaculi, & tabernaculo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſicut in vnitate templi, vel tabernaculi repræſentabatur vnitas Dei, vel vnitas Eccleſiæ; ita etiam in diſtinctione tabernaculi, vel templi repræſentabatur diſtinctio eorum quæ Deo ſunt ſubiecta, ex quibus in Dei venerationem conſurgimus.

¶ Maior conceditur; ad minorem, verum quidem, ſed tamen etiam oportebat circa cultum Diuinum conſiderare excellẽtiam Diuinam, & diſtinctionem ſubiectarum creaturarum, ex quibus mens conſurgebat in Dei venerationem, & ſignare differentiam & excellentiam nouę legis a veteri, & gloriam cœleſtem futurã, quæ oĩa ſignantur, & figurantur per diſtinctionẽ tabernaculi per diuerſas partes diſtinctas; quare negatur cõſequẽtia. Et hoc tangit D.S. primò in principio ſolutionis; ſecundò ponit pro declaratione iſtius materiæ diſtinctionem tabernaculi, vel templi, ibi. Diſtinguebatur autem &c. tertiò ſubiungit duas rationes conuenientiæ huius diſtinctionis, vnam litteralem, ibi. Hæc igitur &c. aliam figuralem, ibi. Secundum verò &c. Quomodo autem tabernaculum, vel templum diſtinguebatur declarat conſequẽter, quia habebat duas partes, ante quas fuit atrium de quo dicit.

¶ Diſtinguebatur autem tabernaculum in duas partes, in vnam quæ vocabatur Sancta Sanctorum quę erat occidẽtalis, & aliam quæ vocabatur Sancta, quæ erat ad orientem, & iterum ante tabernaculum erat Atrium.

¶ Ratio autem prima litteralis huius diſtinctionis eſt ſumpta ex cultu Diuino, ſcilicet ſecundùm, quòd ex diſtinctione partium deprehendebatur diſtinctio creaturarum, ex qua conſideratione mens in venerationem ducebatur, & oſtendit de omnibus partibus tabernaculi ſigillatim, & etiam actionum quæ fiebant circa iſtas partes, & primò quid principalis pars ſcilicet Sancta Sanctorum ſignificaret, cum dicit.

¶ Hæc igitur diſtinctio duplicem habet rationem, vnam quidem ſecundùm quòd tabernaculum ordinatur ad cultum Dei; ſic enim diuerſę partes mundi in diſtinctione tabernaculi figurantur; nam pars illa quę Sancta ſanctorum dicitur figurabat ſęculum altius, quod eſt ſpiritualium ſubſtantiarum.

¶ Secundò quid per ſecundam partem ſignificaretur, ſcilicet ſancta cum dicit.

¶ Pars verò illa quæ dicitur Sancta exprimebat mundum corporalem, & ideo Sancta a Sanctis Sanctorum diſtinguebatur quodam velo, quod quattuor coloribus erat diſtinctum, per quos quattuor elementa deſignantur, ſcilicet byſſo, per quod deſignatur terra, quia byſſus, ideſt linum de terra naſcitur; purpura, per quam ſignificatur aqua; fiebat enim purpureus color ex quibuſdam conchis quæ inueniuntur in mari. Hyacintho, per quem ſignificatur aer, quia habet aereum colorem; & cocco bis tincto, per quem deſignatur ignis; & hoc ideo quia materia quattuor elementorum eſt impedimẽtum per quod velantur nobis incorporales ſubſtantiæ.

¶ Tertiò elicit ex iſtis rationem, quare in Sancta Sanctorum ſummus Pontifex ſolùm ſemel in anno intrabat &c. cum dicit.

¶ Et ideo in interius tabernaculum, ideſt in Sancta Sanctorum ſolus ſummus Sacerdos, & ſemel in anno introibat, vt deſignaretur, quòd hæc finalis perfectio hominis eſt, vt ad illud ſęculum introducatur; in tabernaculum verò exterius, ideſt in Sancta introibant ſacerdotes quottidię, non autẽ populus qui ſolùm ad atrium accedebat, quia ipſa corporalia populus percipere poteſt; ad interiores autem eorum rationes ſoli Sacerdotes per conſiderationem attingere poſſunt.

¶ Deinde Doc. Sanc. ponit rationem figuralem diſtinctionis tabernaculi, & templi. Et primò quid ſignificaret tabernaculum ſolum, cum dicit.

¶ Secundum verò rationem figuralem per exterius tabernaculum, quod dicitur Sancta, ſignificatur ſtatus veteris legis, vt Apoſtolus dicit ad Hebr. 9. quia ad illud tabernaculum ſemper introibant Sacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes.

¶ Iſta ſignificatio videtur partim ad rationem litteralem pertinere. Deinde ponit quid figuraret Sancta Sanctorum, cum dicit.

¶ Per interius verò tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum ſignificatur, vel cœleſtis gloria, vel etiam ſtatus ſpiritualis nouę legis qui eſt quædam inchoatio futuræ gloriæ, in quem ſtatum nos Chriſtus introduxit, quod figurabatur per hoc; quòd ſummus Sacerdos ſemel in anno ſolus in Sancta Sanctorum intrabat.

¶ Conſequenter quid velum, cum dicit.

¶ Velum autẽ figurabat ſpiritualium occultationem ſacrificiorum in veteribus ſacrificijs, quod velum quattuor coloribus erat ornatũ, Byſſo quidem ad deſignandum carnis puritatem; Purpura autem ad figurandum Paſſiones quas Sancti ſuſtinuerunt pro Deo, Cocco bis tincto ad ſignificandum charitatem Geminam Dei, & proximi; Hyacintho autem ſignificabatur cœleſtis meditatio.

¶ Deinde vltimò oſtendit quid ſignificabatur per ingreſſum Sacerdotum, in tabernaculum exterius, & populi non, quia manebat in atrio, cum dicit.

¶ Ad ſtatum autem veteris legis aliter ſe habebat populus, & aliter Sacerdotes; nam populus ipſa corporalia ſacrificia conſiderabat quæ in atrio offerebantur; Sacerdotes verò rationem ſacrificiorum conſiderabant habentes fidem magis explicitam de myſterijs Chriſti, & ideo intrabant in exterius tabernaculum, quod etiam quodam velo diſtinguebatur ab atrio, quia quędã erant velata populo circa myſterium Chriſti quæ Sacerdotibus erant nota, non tamen eis erant plenè reuelata, ſicut poſtea in nouo teſtamento, vt habetur. Ephe. 3.

¶ Nota autem, vt dictum fuit art. 2. ad primum, ſignificatio ceremonialium pertinens ad illum ſtatum, non extendit ſenſum litteralem. Et ideo quando D.S. exponit diſtinctionem partium templi de illo populo, vel ſacerdotibus illius populi, tunc ſemper dicit ſignificabatur. Quando autem exponit de ſtatu nouæ legis, tunc vtitur termino præfigurationis; quare iſta ſecunda ratio eſt figuralis, de Sancta Sanctorum, & de velo; de alijs autem, quia exponuntur vt ſignificabant ſtatum, vel conditionem illius populi, ſenſum litteralem non excedit &c.

De loco adorationis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd adoratio ad occidentem fuit introducta in lege ad excludendam idolatriam; nam omnes Gentiles in reuerentiam ſolis adorabant ad orientem; vnde dicitur. Exech. 8. quòd quidem habebant dorſa contra templum Domini, & facies ad orientẽ; & adorabant ad ortum ſolis, vnde ad hoc excludendum, tabernaculum habebat Sancta Sanctorum, ad occidentem, vt verſus occidentem adorarent.

¶ D.S. negat dupliciter conſequentiam huius, propter duplicem rationem adorationis ad occidentem, litteralem videlicet, & figuralem, quam ponit, ibi Ratio etiam &c. Dicitur ergo, q̃ maior eſt vera; ſed dico, quòd idolatræ orabant verſi ad orientem, cum quibus cultus Dei nihil debuit habere commune. Minor conceditur, ad adorationem &c. ſed exteriorem diſtinctam ab adoratione idolatrum, quare negatur conſequentia, primò, immo principalis pars debuit eſſe ad occidentem, propter litteralem rationem iam dictam.

¶ Ratio etiam figuralis eſſe poteſt, quia totus ſtatus prioris tabernaculi ordinabatur ad ſignificandum mortem Chriſti; quæ figuratur per occaſum ſm illud Pſal. Qui aſcendit ſuper occaſum dominus nomen illi.

¶ Secundò negatur conſequentia propter rationem figuralem, quia totus ſtatus tabernaculi figurabat mortem Chriſti, quę figuratur per occaſum &c. Quia autem nunc non habet locum ratio de idolatria; ideo Chriſtianus populus propter alias rationes quas habet D.S. 2.2. q. 84. art. 3. ad tertium, adorat ad orientem.

De his ¶ erant in tabernaculo.

¶ Ad ſextum dicendum, quòd eorum quæ in tabernaculo continebantur ratio reddi poteſt, & litteralis, & figuralis. Litteralis quidem per relationem ad cultum Diuinum, & quia dictum eſt, * quòd per tabernaculum interius, quod dicebatur Sancta Sanctorum ſignificabatur ſęculum altius Spiritualium ſubſtantiarum; ideo in illo tabernaculo tria cõtinebantur. ſ. Archa teſtamenti in qua erat vrna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulę in quibus erãt ſcripta decem præcepta legis. Hæc autem Archa ſita erat inter duos Cherubin qui ſe mutuis vultibus reſpiciebant, & ſuper

* Ad quartum.

Archam

Archam erat quædã tabula lapidea, quæ dicebatur propitiatorium ſuper alas Cherubin, quaſi ab ipſis Cherubin portaretur; ac ſi imaginaretur, ꝙ illa tabula eſſet ſedes Dei, vnde & propitiatorium dicebatur, quaſi exinde populo propitiaretur ad preces ſummi Sacerdotis; & ideo quaſi portabatur a Cherubin quaſi Deo obſequentibus. Archa verò teſtamenti erat tanquam ſcabellum ſedentis ſupra propitiatorium.

¶Ad maiorem. Dico ſicut D. S. tangit in ſolutione, cũ dicit. Et ſic ſimilitudines Seraphin, &c. & vt fuit ſupra dictum, q. 100. ar. 4. in corp. ꝙ ſculptilia, & ſimilitudines prohibentur Exo. 20. ne ſcilicet adorentur, & habeantur pro dijs. Sed non erant prohibitæ, vt ponerentur in ſignum miniſterij, ideſt vt ponerentur in templo, tanquam portantes propitiatorium, ſignificantes miniſterij angelorum, quo miniſtrant Deo; vnde & erant duæ ſimilitudines Cherubin, ad ſignificandum ꝙ non debebant adorari pro Deo, qui eſt vnus. Vnde D. S. ſm hanc gloſam maioris negat conſequentiam argumenti de omnibus ſuis partibus; & primò aſſignat rationales cauſas omnium eorum litteralis. Secundò etiam figurales, ibi. Figuralis verò, &c. Quo ad primum tria facit ſm tres partes principales cõſequentis argumenti, & ſm tres partes principales tabernaculi, ad quas reducuntur omnia contenta in conſequente; primò reddit rationem litteralem eorum, quæ continebantur in ſancta ſanctorum; ſecundò eorum, quæ continebantur in ſancta, ſiue in exteriori tabernaculo, ibi. In exteriori, &c. Tertiò eorum quæ in atrio, ibi. In atrio, &c. Circa primum, primò enumerat, & declarat ea, quæ continebãtur in principali parte tabernaculi. ſ. in Sancta Sãctorum, vt oſtendit rationem litteralem eorum. Secundò ſubiungit rationem litteralem de ſingulis contentis ibidem, & iam enumeratis; & primò de propitiatorio, ſuper quod nulla ſimilitudo ponebatur, cum dicit.

¶Per hæc autem tria deſignantur tria, quę ſunt in illo altiori ſeculo, ſcilicet Deus, qui ſuper omnia eſt, & incomprehenſibilis omni creaturæ, & propter hoc nulla ſimilitudo eius ponebatur ad repreſentandum eius inuiſibilitatem; ſed ponebatur quædam figura ſedis eius, quia ſcilicet creatura comprehenſibilis eſt, quæ eſt ſubiecta Deo, ſicut ſedes ſedenti.

¶Negatur ergo conſequentia de tertio, quod notat conſequens argumenti, ſcilicet de propitiatorio, quia hoc non fuit contra præceptum; ſed rationales cauſæ fuerunt, quare ibidem ponebatur, vt patuit in littera.

¶Secundò notat rationem litteralem de Cherubin, cum dicit.

¶Sunt etiam in illo altiori ſæculo ſpirituales ſubſtantię, quę angeli dicuntur; & hi ſignificãtur per duos Cherubin mutuò ſe reſpicientes, ad deſignandum concordiam eorum admirabilem, ſm illud Iob 25. Qui facit cõcordiam in ſublimibus, & pp hoc etiam non fuit vnus tantùm Cherub, vt deſignaretur multitudo cœleſtium ſpiritum, & excluderetur cultus eorum ab his, quibus præceptum erat, vt ſolum vnum Deum colerent.

¶De illis ergo negatur etiam conſequentia, immo illæ imagines non fuerunt contra præceptum, vt patuit. Tertiò idem facit de alio contento in conſequente. ſ. Archa, & de eis quæ in ea cõtinebantur, & horum reddit duplicem rationem litteralẽ. ſecundam ponit ibi. Vel per hæc tria, &c. Quo ad primam dicit.

¶Sunt etiam in illo intelligibili ſęculo rationes omnium eorum, quę in hoc ſęculo perficiũtur quodammodo clauſę, ſicut rationes effectuum claudũtur in ſuis cauſis, & rationes artificiatorum in artifice; & hoc ſignificabatur per Archam, in qua repreſentabantur per tria ibi cõtenta tria, q̃ ſunt potiſſima in rebus humanis. ſ. ſapientia, quæ repreſentabatur per tabulas teſtamenti; poteſtas regiminis, quę repreſentabatur per virgam Aaron; vita, quę repreſentabatur per manna, quod fuit teſtm̃ vitę.

¶Quo ad ſecundam conſequenter dicit.

¶Vel per hęc tria ſignificabantur tria Dei attributa, ſcilicet ſapientia in tabulis; potentia in virga; bonitas in manna, tum propter dulcedinem, tum quia ex Dei miſericordia eſt populo datum; & ideo in memoriam Diuinæ miſericordiæ conſeruabatur; & hæc tria etiam figurata ſunt in viſione Eſaiæ. Vidit enim Dominum ſedẽtem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum, & Seraphin aſſiſtentes, & domum impleri a gloria Dei; vnde & Seraphin dicebant. Plena eſt omnis terra gloria eius; & ſic ſimilitudines Seraphin non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo legis præcepto, ſed in ſignum miniſterij, vt dictum eſt. * *In iſta ſolutione huius arg-

¶D. S. conſequenter reddit rationem de ſecunda parte tabernaculi, & de alijs tribus contentis in ea, & enumeratis in conſequente argumenti. Et circa hoc duo facit; primò facit quod dictum eſt; ſecundò adducit quandam aliam rationem litteralem omnium iam dictorum contentorum, tam in Sancta Sanctorum, quàm in tabernaculo exteriori, exceptis propitiatorio, & duobus Cherubin, ibi. Poteſt autem, &c. Quo ad primum, primò enumerat ea, quæ ponebantur in Sancta Sanctorum, cum dicit.

¶In exterioriverò tabernaculo, quod ſignificabat præſens ſęculum; continebantur etiam tria, ſ. altare thymiamatis, quod directè erat contra Archam. Menſa autem propoſitionis, ſuper quam duodecim panes apponebantur, erat poſita ex parte Aquilonari. Candelabrum verò ex parte Auſtrali.

¶Secũdò de ſingulis iam dictis notat rationem litteralem, quæ etiam correſpondebant contentis in Archa; & primò facit quod dictum eſt, quo ad ipſa ſecundùm ſe; ſecundò quo ad ſitum eorum, ibi. Conuenienter autem, &c. Quo ad primum, primò facit quod dictum eſt quo ad candelabrum, cum dicit.

¶Quæ tria videtur reſpondere tribus, quæ erant in Archa clauſa; ſed magis manifeſtè eadem repreſentabant; oportet enim rationes rerum ad manifeſtiorem demonſtrationem perduci, quàm ſint in mente Diuina & Angelorum ad hoc, quòd homines ſapientes eas cognoſcere poſſint, qui ſignificantur per ſacerdotes ingredientes tabernaculum. In candelabro igitur deſignabatur, ſicut in ſigno ſenſibili, ſapientia, quæ intelligibilibus verbis exprimebatur in tabulis.

¶Secundò hoc idem facit de altari thymiamatis, quare erat, ſcilicet intra tabernaculum; & primò aſſignat eius rationem; ſecundò remouet quoddam dubium circa ſua dicta, ibi. Conuenienter autem, &c. Quo ad primum dicit.

¶Per altare verò thymiamatis ſignificabatur officium ſacerdotum, quorum erat populum ad Deum reducere; & hoc etiam ſignificabatur per virgam, nam in illo altari incendebatur thymiama boni odoris, per quod ſignificabatur ſanctitas populi acceptabilis Deo. Dicitur enim Apoc. 5. quòd per fumum aromatum ſignificantur iuſtificationes ſanctorum.

¶Poſſet autem aliquis dubitare, quomodo vnum, atque idem, ſcilicet ſacerdotalis dignitas poſſit repreſentari per diuerſa, ſcilicet per virgam, & etiam per altare; hoc remouet oſtendens non eſſe inconueniens ſecundùm diuerſa, officium ſacerdotale per vtrumque deſignari ſecundùm diuerſos effectus.

¶Conuenienter autem ſacerdotalis dignitas in Archa ſignificabatur per virgam, in exteriori verò tabernaculo per altare thymiamatis; quia ſacerdos mediator eſt inter Deum, & populum, regens populum per poteſtatem Diuinam, quam virga ſignificat, & fructum ſui regiminis, ideſt ſanctitatem populi acceptam Deo offerens quaſi in altare thymiamatis.

¶Tertiò hoc idem facit de menſa propoſitionis, quare ibi fuerit, & quomodo repreſentabat idem quod manna, ſed ſecundùm aliud, & aliud, cum dicit.

¶Per menſam autem ſignificatur temporale nutrimentum uitæ, ſicut & per manna; ſed hoc eſt conuenientius, & groſſius nutrimentum, illud autem ſuauius, & ſubtilius.

¶Deinde Doct. Sanc. reddit rationem litteralem iam dictorum, quæ erant in ſancta quo ad ſitum (de quibus omnibus negatur ſecundò conſequentia) cum dicit.

¶Conuenienter autẽ candelabrum ponebatur ex parte Auſtrali, menſa autem ex parte Aquilonari, quia Auſtralis pars eſt dextra pars mundi, Aquilonaris autem ſiniſtra, vt dicitur in 2. de Cęlo, & mundo; * ſapientia autem pertinet ad dexteram, ſicut & cętera ſpiritualia bona, temporale autem nutrimentum ad ſiniſtram, ſm illud Prouerb. 3. In ſiniſtra illius diuitiæ, & gloria. Poteſtas autem ſacerdotalis media eſt inter temporalia, & ſpiritualem ſapientiam; quia per eam, & ſpiritualis ſapientia, & temporalia diſpenſantur. * Ariſt. ter. 15. to. 2.

¶D.S. conſequenter aſſignat quandam aliam rationem omniũ prædictorum contentorum in tabernaculo exteriori, & in Sancta Sanctorum, exceptis duobus Cherubin, & propitiatorio; & primò de Archa, & in ea contentis, cum dicit, &c.

¶Poteſt autem & horum alia ratio aſſignari magis litteralis, in archa enim continebantur tabulę legis ad tollendam legis obliuionem; vnde dr Exo. 24. Dabo tibi duas tabulas lapideas; & legem, ac mandata quę ſcripſi, vt doceas filios Iſrael; virga verò Aaron ponebat ibi ad comprimendã diſſenſionẽ populi de Sacerdotio Aaró, vnde dicitur Num. 15. Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij, vt reſeruetur in ſignum rebellium filiorum Iſrael. Manna autem conſeruabatur in Arca ad commemorãdum beneficium, quod Dominus præſtitit filijs Iſrael in deſerto; vnde dicitur Exo. 16. Imple gomor ex eo, & cuſtodiatur in futuras retrogenerationes, vt non uerint panes, de quibus alui vos in ſolitudine. ——

¶Deinde ſecundò, de candelabro, & eius partibus, cum dicit.

¶Candelabrum verò erat inſtitutum ad honorificentiã tabernaculi; pertinet enim ad munificentiã domus, ꝙ ſit bene luminoſa. Habebat autem candelabrum ſeptẽ calamos, vt Ioſephus dicit; * ad ſignificandum ſeptem planetas, quibus totus mundus illuminatur; & ideo ponebatur candelabrum ex parte auſtrali, quia ex illa parte eſt nobis planetarum curſus. ——

* Ioſephus lib. 2. Antiquitatum. c. 7. & 10.

¶Tertiò de altari thymiamatis, cum dicit.

¶Altare verò thymiamatis erat inſtitutum, vt iugiter in tabernaculo eſſet fumus boni odoris, tum propter venerationem tabernaculi, tum etiam in remedium feторis, quem oportebat accidere ex effuſione ſanguinis, & ex occiſione animalium. Ea enim, quæ ſunt fetida, deſpiciuntur quaſi vilia, quæ verò ſunt boni odoris homines magis appreciantur. ——

¶Quartò de menſa panum propoſitionis, & quo ad ſe, & quo ad ſitum ſuum, cum dicit.

¶Menſa autem apponebatur ad ſignificandum, quòd ſacerdotes templo ſeruientes in templo uictum habere debeant, vnde duodecim panes ſuppoſitos mẽſe in memoriam duodecim tribuum, ſolis ſacerdotibus edere licitum erat, vt habetur Matth. 12. Menſa autem non ponebatur directè in medio ante propitiatorium ad excludendum ritum idolatriæ; nam Gentiles in ſacris Lunæ proponebant menſam coram idolo Lunæ, vnde dicitur Hierem. 5. Mulieres conſpergunt adipem, vt faciant planetas Reginæ cœli. ——

¶Conſequenter tertio loco principaliter quo ad rationes litterales D.S. accedit ad tertiam partem principalem tabernaculi, quę erat altum, in quo erat ſecundum altare, de quo fit mentio etiam in argumento; primò aſſignans differentiam huiuſmodi altaris ad altare prædictum thymiamatis, cum dicit.

¶In atrio verò extra tabernaculum continebatur altare holocauſtorum, in quo offerebantur Deo ſacrificia de his, quæ erant a populo poſſeſſa; & ideo in atrio poterat eſſe populus, qui huiuſmodi Deo offerebat per manus ſacerdotum; ſed ad interius altare, in quo ipſa deuotio, & ſanctitas populi Deo offerebatur, non poterant accedere niſi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. ——

¶Secundò de ſitu eorum aſſignans rationem. Vnde & de eodem negatur conſequentia. Dicit ergo

¶Eſt autem hoc altare extra tabernaculum in atrio conſtitutum ad remouendum cultum idolatriæ; nam Gentiles infra templa, altaria conſtituebant ad immolandum idolis. ——

¶Sequit ſecunda pars principalis huius ſolutionis, in qua D.S. aſſignat oſum ꝓdictorum rationem figuralem in communi, & ẽ de ſingulis partibus clarè, vt patet intuenti D.S. quia figurabant Chriſtum, & Apoſtolos, quod exponitur vlq; in hoem, cũ dicit.

¶Figuralis verò ratio omnium horũ aſſignari poteſt ex relatione tabernaculi ad Chriſtum, qui figurabatur. Eſt autem conſiderandum, ꝙ ad deſignandum imperfectionem legalium figurarum diuerſæ figuræ fuerunt inſtitutæ in templo ad ſignificandum Chriſtum. Ipſe enim ſignificatur per propitiatorium; quia ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, vt dr 1. Ioan. 2. Et conuenienter hoc propitiatorium a Cherubin portatur, quia de eo ſcriptum eſt. Adorent eum omnes Angeli Dei, vt hr Heb. j. Ipſe enim ſignificabatur per Arcam, quia ſicut Arca erat conſtructa de lignis ſethim, ita Corpus Chriſti de membris puriſſimis cõſtabat. Erat autem deaurata, quia Chriſtus fuit plenus ſapientia, & charitate, quæ per aurum ſignificatur. Intra Arcam autem erat vrna aurea, ideſt ſancta anima habens manna, ideſt omnem plenitudinem ſanctitatis, & Diuinitatis. Erat etiam in Arca virga, ideſt poteſtas ſacerdotalis, quia ipſe eſt factus ſacerdos in ęternum. Erant etiam ibi tabulę teſtamenti ad deſignãdum, ꝙ ipſe Chriſtus eſt legis dator; ipſe enim Chriſtus ſignificatur per candelabrum, quia ipſe dicit, Ego ſum lux mundi, per ſeptem lucernas ſeptem dona ſanct. Spiritus. Ipſe etiã ſignificat per menſam, quia ipſe eſt ſpiritualis cibus, ſm illud Io. 6. Ego ſum panis viuus. Duodecim enim panes ſignificabãt duodecim Apoſtolos, vel doctrinam eorum; ſiue per candelabrum, & mẽſam poteſt ſignificari doctrina, & fides eccleſiæ, quæ etiam illuminat, & ſpiritualiter reficit. Ipſe etiam Chriſtus ſignificatur per duplex altare. holocauſtorum, & thymiamatis, quia per ipſum oportet nos Deo offerre omnia virtutum opera, ſiue illa, quibus carnem affligimus, quæ offeruntur quaſi in altari holocauſtorum, ſiue illa, quæ maiore mentis perfectione per ſpiritualia perfectorum deſideria Deo offeruntur in Chriſto quaſi in altari thymiamatis, ſecundùm illud ad Heb. vlt. Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo.

¶Ad ſeptimum dicendum, quòd Dominus præcepit altare conſtrui ad ſacrificia, & munera offerenda in honorem Dei, & ſuſtentationem miniſtrorũ, qui tabernaculo deſeruiebant. De conſtructione autem altaris datur a Dño duplex præceptum; vnum quidem in principio legis. Exo. 20. Vbi Dñs mandauit, ꝙ faceret altare de terra, vel ſaltem de lapidibus non ſectis; & iterum, ꝙ non facerent altare excelſum, ad quod oportet per gradus aſcendere, & hoc ad deteſtandum idolatrię cultum; Gentiles enim idolis conſtruebant altaria ornata, & ſublimia, in quibus credebant aliquid ſanctitatis, & numinis eſſe; pp quod etiam Dominus mandauit Deuter. 16. Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui. Idolatrę enim conſueuerunt ſub arboribus ſacrificare pp amenitatem, & umbroſitatem. ——

¶D.S. ſoluendo hoc argumentum, primò reſpondet ad aſſumptum aſſignans rationem in eo contentorum; ſecundò ad conſequentiam, negando virtualiter eam, aſſignans rationes contentorum in conſequente, quæ fuerunt aliæ a rationibus præceptorum contentorum in aſſumpto, ibi. Sed de facto, &c. Circa primum, primò aſſignat rationẽ litteralem præceptorum aſſumpti; ſecundò figuralem, ibi. Quorum etiam, &c. Dr ergo primò ad aſſumptũ, ꝙ hoc fuit præceptum, antequam eſſet tabernaculum, ne ludæi cõſtituerent ſibi excelſum altare vbi poſſent poni, vel eſſe arbores, & lucus, ſicut faciebãt Gẽtiles. Dico ſecũdò ad aſſumptũ, ꝙ hmõi præceptorum erat & ratio figuralis ad deſignandum diſpoſitionem noſtram circa Chriſtum, vt oſtendit D.S. in littera, cũ dicit,

¶Quorum etiam præceptorum ratio figuralis fuit; quia in Chriſto, qui eſt noſtrum altare, debemus confiteri veram carnis naturam quantum ad humanitatem, quod eſt altare de terra facere, & quantum ad Diuinitatem debemus in eo confiteri patris ęqualitatem, quod eſt non aſcendere per gradus ad altare, nec etiam, iuxta Chriſtum, debemus admittere doctrinam Gentilium ad laſciuiam prouocantem. ——

De altaris vera conſtructione.

¶Negatur autem conſequentia; primò quo ad hoc, ꝙ inconuenienter fuit præceptum poſt ędificationem tabernaculi conſtrui altaria operta auro, & ære; quia huiuſmodi fuit alia ratio litteralis præcipiendi talia, quàm prius prohibendi eadem, eo quòd poſtmodum idolatriæ periculum non potuit habere locum. Secundum quòd D.S. declarat, cum dicit conſequenter.

¶Sed

¶ Sed facto tabernaculo ad honorem Dei non erant timendæ huiuſmodi occaſiones idolatriæ; & ideo Dominus mandauit, quòd fieret altare holocauſtorum de ære quod eſſet omni populo conſpicuum; & altare thymiamatis de auro, quod ſoli ſacerdotes videbant. Nec erat tanta preciositas æris, vt per huius copiam populus ad aliquam idolatriam prouocaretur.

¶ Secundò negatur etiam conſequentia de altitudine præcepta fieri circa altare de lignis ſethim operetum ære propter eandem rationem, quia præuenitum fuit poſtmodum, quod prius Exo 2, aſſignabatur pro ratione prohibendi talem altitudinem per ordinationem de deferendis fœminalibus; & ſic iterum occaſio idolatriæ per hoc non habuit locum; vnde dicit D.S. vltimò.

¶ Sed quia Exo. 20. ponitur pro ratione huius præcepti. Non aſcendes per gradus ad altare meum, id quod ſubditur. Ne reueletur turpitudo tua; conſiderandũ eſt, quòd hoc etiam fuit inſtitutum ad excludendum idolatriam; nam in ſacris priapi ſua pudenda Gentiles populo denudabant, poſtmodum autem inductus eſt ſacerdotibus fœminalium vſus ad regimen pudendorum; & ideo ſine periculo inſtitui poterat tanta altaris altitudo, vt per aliquos gradus ligneos non ſtantes, ſed portatiles in hora ſacrificij, ſacerdotes ad altare aſcenderent ſacrificia offerentes.

¶ Ad octauum dicendum, quòd corpus tabernaculi conſtabat ex quibuſdam tabulis in longitudinem erectis, quæ quidem interius regebantur quibuſdam cortinis ex quattuor coloribus variatis, ſcilicet de byſſo retorta; & hyacintho, ac purpura, coccoq; bis tincto; ſed huiuſmodi cortinæ tegebant ſolùm latera tabernaculi. In tecto autem tabernaculi erat operimentum vnum de pellibus hyacinthinis; & ſup hoc aliud de pellibus arietum rubricatis; & deſuper tertium de quibuſdam ſagis cilicinis, quæ non tantùm operiebant tectum tabernaculi, ſed etiam deſcendebant vſque ad terram, & tegebat tabulas tabernaculi exterius.

¶ Maior conceditur. Dico autem, quòd idem, quod eſt pro ornatu in cultu Diuino, vel tabernaculi, non eſt ſuperfluum. Ad minorem, verum, ex vna parte, ſi ſit forte, & non penetrabile a pluuia, & ventis; & tamen ſi plura ponantur ex vna parte propter ornatum, & reuerentiam non eſt ſuperfluitas, præſertim ſi aſſint & rationes figurales, quæ omnia fuerunt in propoſito, vt oſtendit Doct. San. in ſolutione; in qua primò enumerat quot fuerint tegumenta, & quam differenter tegebant tabernaculum; deinde ſecundò tangit rationes eorum; primò litterales, ibi. Horum autem, &c. Secundò. figurales, ibi. Figuralis autem, &c. Deinde aſſignat rationem litteralem iam enumeratorum, tàm generalem, quàm ſpecialem, ſecundùm quam negatur conſequentia argumenti; quia cortinæ de quattuor coloribus tegebant tabernaculum in lateribus ab intra pro ornatu, ſed alia pro ornatu, & ex neceſſitate defenſionis contra pluuiam, & ventos, & etiam propter venetationem, eo quòd deſignabant aliqua opera Dei maiora, vt oſtendit Doct. Sanct. cum dicit.

¶ Horum autem operimentorum ratio litteralis in communi erat ornatus, & protectio tabernaculi, vt in reuerentia haberetur. In ſpeciali verò ſecundùm quoſdam per cortinas deſignabatur cœlum ſydereum, quod eſt diuerſis ſtellis variatum; per ſaga, aquę, quę ſunt ſupra firmamentum; per pelles rubricatas cœlum empyreum in quo ſunt Angeli; per pelles hyacinthinas cœlum ſanctæ Trinitatis.

¶ Eſt & ratio figuralis horum operimentorum tabernaculi, vt declaratur in littera conſequenter.

De operimentis tabernaculi.

¶ Figuralis autem ratio horum eſt; quia per tabulas, ex quibus conſtruebant tabernaculum, ſignificantur Chriſti fideles, ex quibus conſtruitur eccleſia. Tegebantur autem interius tabulæ cortinis quadricoloribus, quia fideles interius ornantur quattuor virtutibus, nam in byſſo retorta, vt Gloſa dicit. * ſignificatur caro caſtitatem renitens; in hyacintho mens ſuperna cupiés; in purpura caro paſſionibus ſubiacens; in cocco bis tincto, mens inter paſſiones Dei, & proximi dilectione præfulgens. Per operimenta verò tecti deſignantur Prælati, & Doctores, in quibus debet renitere cœleſtis conuerſatio, quod ſignificatur per pelles hyacinthinas; promptitudo ad martirium, quod ſignificant pelles rubricatę; auſteritas vitę, & tolerantia aduerſorum, quę ſignificantur per ſaga cilicina, quæ erant expoſita ventis, & pluuijs, vt Gloſa dicit. *

*Glo. ordi. Exo. 26. & dicitur eſſe Beda.

¶ Ad nonum dicendum, quòd ſanctificatio tabernaculi, & vaſorum eius, habebat cauſam litteralem, vt in maiori reuerentia haberetur, quaſi per huiuſmodi conſecrationem Diuino cultui deputatum. Figuralis autem ratio eſt, quia per huiuſmodi ſanctificationem ſignificatur ſpiritualis ſanctificatio viuentis tabernaculi; ſcilicet fideliũ, ex quibus conſtituitur eccleſia Chriſti.

*Glo. ordi. loco nun dicto.

De feſtiuitatibus, & ſolennitatibus variis.

¶ Ad aſſumptum dico, ꝙ exterior conſecratio ſignificat interiorem, vel coniunctam, vel figuratam. Et ſecundò, conſecratio exterior rei inanimatæ, vt templi, & huiuſmodi, ſit non pp interiorem conſecrationem iſtarũ rerum, ſed vt habeantur in maiori reuerentia, quia per conſecrationem deputantur ad cultum Diuinum; & hæc eſt ratio litteralis conſecrationis templi, & vaſoris. Negatur autem conſequentia, quia ratio conſecrationis tabernaculi litteralis eſt, non quia ipſum interius conſecretur, ſed quia deputatur ad cultum Diuinũ; & ratio figuralis eſt, quia figurat conſecrationem tabernaculi animati, & viuentis. ſ. fidelium Chriſti.

¶ Ad decimum dicendum, quòd in veteri lege erant ſeptem ſolemnitates temporales, & vna continua, vt poteſt colligi Num. 18. & 19. Erat enim quaſi continuum feſtum; quia quottidie mane, & veſpere immolabatur Agnus; & per illud continuum feſtum iugis ſacrificij, repreſentabatur perpetuitas Diuinæ beatitudinis.

¶ Ad maiorem, vera, tñ non obligatur homo ad ſemper benedicendum actualiter, & laudandum; ſed benedictio, & oratio debent eſſe continua ſm cauſam ſuam, ita ꝙ deſiderium charitatis maneat virtute in omnibus, quæ debemus pp gloriam Dei facere, vt patet ſecunda ſecundæ, q. 83. art. 4. Vide D.S. in quarto, diſtin. 15. q. 4. artic. 1. q. 3. in corp. quia etiam non miniſtris videtur eſſe tempus orandi ſtatutum, & determinatum; quia ex canonum ſtatuto tenentur diebus feſtis officijs intereſſe, vt miniſtris pro populo orantibus ſuam intentionem conformet. Dico etiam, ꝙ non ad omnia bona quæ poſſumus, obligamur ex præcepto, ſed ad quædam certa, & pauca, vt habet D.S. in 4. ſent. Minor conceditur, & dico, ꝙ inter ſolemnitates inſtitutas eſt vna perpetua. ſ. ſolennitas iugi ſacrificij, quod omni die, & mane, & veſperi offerebatur. Negatur autem conſequentia, erat enim multiplex ratio inſtituendi multas ſolemnitates, aliquas iterabiles in anno ſæpius, aliquas non, vt D.S. clarè manifeſtat in ſolutione; & primò de iugi ſacrificio. ſecundò de ſacrificijs iterabilibus ſæpius in anno, reddendo rationem eorum litteralem, ibi. Feſtorum autem, &c. tertiò de feſtiuitatibus ſolennibus non iterabilibus per annum, ibi. Alia verò, &c. quartò aſſignat omnium dictorum rationes figurales, ibi. Figuralis autem, &c. Primum patet. De ſecundo dicit.

¶ Feſtorum autem tpalium primum erat, quod iterabatur qualibet ſeptimana; & hæc erat ſolẽnitas ſabbati, quod celebrabatur in memoriã creationis rerũ, vt ſupra dictum eſt. * Alia autem ſolemnitas iterabatur quolibet menſe. ſ. feſtum neomeniæ, quod celebrabatur ad commemorandũ opus Diuinę gubernationis. Nã hæc inferiora pręcipuè variantur ſm motum Lunę; & ideo celebrabat hoc feſtũ in nouitate Lunę, nõ autẽ in eius plenitudine, ad euitandũ idolatrarum cultum, qui in tali tpe Lunę ſacrificabant. Hęc duo beneficia ſunt communia toti humano generi, & ideo frequentius iterabantur.

*ꝙ ſeo. arti. 5. in cor. ad primũ.

¶ De tertio dicit.

¶ Alia verò quinque feſta celebrabantur ſemel in anno, & recolebantur in eis beneficia ſpecialiter illi populo exhibita. Celebrabatur enim feſtum phaſæ primo menſe ad commemorandum liberationis beneficium ex Aegypto. Celebrabatur autem feſtum Pentecoſtes poſt quinquaginta dies ad recolendum beneficium legis datę; alia verò tria feſta celebrabantur in menſe ſeptimo, qui quaſi totus apud eos erat ſolemnis, ſicut & ſeptimus dies. In prima enim die menſis ſeptimi erat feſtum tubarum in memoriam liberationis Iſaac quando Abraham inuenit arietem hærentem cornibus, quem repreſentabant per cornua, quibus buccinabant.

Erat autem feſtum tubarum quaſi quędam inuitatio, vt prȩpararent ſe ad ſequés feſtum, quod celebrabatur decima die; & hoc erat feſtum expiationis in memoriam illius beneficij, quo Deus propitiatus eſt peccato populi de adoratione vituli ad preces Moyſi. Poſt hoc autem celebrabatur feſtũ Scenopheg'iç, ideſt tabernaculorum ſeptem diebus, ad commemorandum beneficium Diuinę protectionis, & deductionis per deſertum, vbi in tabernaculis habitauerunt; vnde in hoc feſto debebant habere fructum arboris pulcherrimæ, ideſt tinum, citrum, & lignum denſarum frondium, ideſt myrtum, quę ſunt odorifera, & ſpatulas palmarum, & ſalices de torrente, quę diu retinent ſuum virorem; & hæc inueniuntur in terra promiſſionis ad ſignificandum, quòd per aridam terram deſerti eos duxerat Deus ad terram delitioſam. Octauo autem die celebrabatur aliud feſtum, ſcilicet cętus, atque collecte, in quo colligebantur a populo ea quæ erant neceſſaria ad expenſas cultus Diuini, & ſignificabatur adunatio populi, & pax prȩſtita in terra promiſſionis.

¶Et ſic patet, quòd ſemper, ideſt omni die erat quo Deus colebatur; & ita habebatur perpetua benedictio, & cum hoc aliqua, quæ certis diebus celebrabantur. Et eſt etiam ratio figuralis illarum feſtiuitatum, quam D. S. quarto loco aſſignat, cum dicit.

¶Figuralis autem ratio horum feſtorum eſt, quia per iuge ſacrificium Agni figuratur perpetuitas Chriſti, qui eſt Agnus Dei, ſecundùm illud Heb. vlt. Ieſus Chriſtus heri & hodie ipſe & in ſęcula. Per ſabbatum autem deſignatur ſpiritualis requies nobis data per Chriſtum, vt habetur ad Heb. 4. Per neomeniam autem, quę eſt incenſio nouę lunę, ſignificatur illuminatio primitiuę eccleſię per Chriſtum eo prędicante, & miracula faciente. Per feſtum autem Pentecoſtes ſignificatur deſcenſus Spiritus ſancti in Apoſtolos. Per feſtum autem tubarum ſignificatur prędicatio Apoſtolorum. Per feſtum autem expiationis, ſignificatur emundatio a peccatis populi Chriſtiani. Per feſtum autem tabernaculorum, peregrinatio eorum in hoc mundo, in quo ambulant in virtutibus proficiendo. Per feſtum autem cętus, atque collectę, ſignificatur congregatio fidelium in regno cœlorum; & ideo iſtud feſtum dicebatur ſanctiſſimum eſſe; & hęc tria feſta erant continua adinuicem, quia oportet expiatos a vitijs proficere in virtute, quouſque perueniant ad Dei viſionem, vt dicitur in Pſal.

Vtrum ſacramentorum veteris legis conueniens cauſa eſſe poſſit.

E AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd ſacramentorum veteris legis conueniens cauſa eſſe non poſſit. Ea enim, quæ ad cultum Diuinum fiunt, non debent eſſe ſimilia his, quæ idolatræ obſeruabant; vnde dicitur Deuteron. 12. Non facies ſimiliter Domino Deo tuo; omnes enim abominationes, quibus aduerſatur Dominus fecerunt dijs ſuis; ſed cultores idolorum in cultu eorum cultris ſe incidebant vſque ad effuſionem ſanguinis. Dicitur enim in 3. Reg. 18. quòd incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris, & lancolis, donec perfunderentur ſanguine, propter quod Dominus mandauit Deuteron. 14. Non vos incidetis, nec facientis caluicium ſuper mortuos; inconuenienter igitur circunciſio erat inſtituta in lege.

¶ 2 Præterea. Ea quæ in cultum Diuinum fiunt, debent honeſtatem, & grauitatem habere, ſecundùm illud Pſal. In populo graui laudabo te; ſed ad leuitatem quandam pertinere videtur, vt homines feſtinanter comedant; inconuenienter igitur prȩceptum eſt Exo. 12. Vt comederent feſtinanter Agnum Paſchalem, & alia etiam circa huiuſmodi comeſtionem ſunt inſtituta, quæ videntur omnino irrationabilia eſſe.

¶ 3 Præterea. Sacramenta veteris legis figuræ fuerunt ſacramentorum nouæ legis, ſed per Agnum Paſchalem ſignificatur ſacramentum Euchariſtię, ſecundùm illud. 1. ad Corinth. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus; ergo etiam debuerunt eſſe aliqua ſacramenta in lege, quę prefigurarent alia ſacramenta nouę legis, ſicut Confirmationem, & extremam Vnctionem, & Matrimonium, & alia ſacramenta.

¶ 4 Præterea. Purificatio non poteſt conuenienter fieri, niſi ab aliquibus immunditijs, ſed quantum ad Deũ nullum corporale reputatur immundum, quia omne corpus creatura Dei eſt, & omnis creatura Dei bona, & nihil eijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, vt dicitur 1. ad Timoth. 4. Inconuenienter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, vel propter alicuius huiuſmodi corporales infectiones.

¶ 5 Præterea. Eccleſ. 34. dicitur. Ab immundo quid mundabitur? ſed cinis vitulæ ruffæ, quę comburebatur, immundus erat, quia immundũ reddebat. Dicitur enim Num. 19. q̃ ſacerdos, qui immolabat eam, cõmaculatus erat vſq; ad veſperum; ſimiliter & ille, qui eam comburebat, & etiam ille, qui eius cineres colligebat; ergo inconuenienter prȩceptum ibi fuit, vt per huiuſmodi cinerem ibi aſperſum immundi purificarentur.

¶ 6 Præterea. Peccata non ſunt aliquid corporale, q̃d poſſit deferri de loco ad locum, neq; etiam per aliquid immundum poteſt homo a peccato mundari; inconuenienter igitur ad expiationem peccatorum populi ſacerdos ſuper vnum hircorum cõfitebatur peccata filiorum Iſrael, vt portaret ea in deſertum, per alium aũt quo vtebantur ad purificationes, ſimul cum vitulo comburẽtes extra caſtra immundi reddebantur, ita quòd oportebat eos lauare veſtimenta, & carnem aquæ.

¶ 7 Præterea. Illud, quod iam eſt mundatum, non oportet iterum mundari; inconuenienter igitur mundata lepra hominis, vel etiam eius domus alia purificatio adhibebatur, vt habetur Leuit. 14.

¶ 8 Præterea. Spiritualis immunditia non poteſt per corporalem aquam, vel pilorum raſuram emundari; irrationabile igitur videtur, quòd Dominus præcepit. Exo. 39. Vt fieret labium ęneum cum baſi ſua ad lauandum manus, & pedes ſacerdotum, qui ingreſſuri erant tabernaculum; & quod præcipitur Nume. 8. quòd Leuitæ abſtergerentur aqua luſtrationis, & raderent omnes pilos carnis ſuæ.

¶ 9 Præterea. Quod maius eſt, non poteſt ſanctificari per illud, quod minus eſt; inconuenienter igitur per quandam vnctionem corporalem, & corporalia ſacrificia, & oblationes corporales fiebant in lege conſecratio maiorum, & minorum ſacerdotum, vt habetur Leuit. 8. & Leuitarum, vt habetur Numeri 8.

¶ 10 Præterea. Sicut dicitur 1. Reg. 16. Homines vident ea quę patent, Deus autem intuetur cor; ſed ea quæ exterius apparent in homine. eſt corporalis diſpoſitio, & indumenta; inconuenienter igitur ſacerdotibus maioribus, & minoribus quædam ſpecialia veſtimenta deputabantur, de quibus habetur Exo. 28. & ſine ratione videtur, quòd prohiberetur aliquis a ſacerdotio propter corporales defectus, ſecundùm quòd dicitur Leuit. 21. Homo de ſemine tuo per familias qui habuerit maculam non offeret panem Deo, ſi cęcus fuerit, vel ſi claudus, &c. ſic igitur videtur, quòd ſacramenta veteris legis irrationabilia fuerunt.

¶Sed contra eſt, quod dicitur Leuitici 20. Ego ſum Dominus, qui ſanctifico vos, ſed a Deo nihil ſine ratione fit. Dicitur enim in Pſalm. Omnia in ſapientia feciſti; ergo in ſacramentis veteris legis, quæ ordinabantur ad hominum ſanctificationem, nihil erat ſine rationabili cauſa.

¶Hic

¶Hic inquiritur de cauſis ceremonialium pertinentiũ ad ſacra; quia ſacra tenent ſe ex parte colentium Deum, vt patuit q. proced. art. 4. ideo poſt ſacrificia & ſacra de eis agitur, quia tamen principaliora ſunt, quàm obſeruantiæ, ideo prius de ipſis determinat.

q. 101 ar. 4. ¶Reſpondeo dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt; * ſacramenta propriè dicuntur illa, quę adhibebantur Dei cultoribus ad quandã cõſecrationem, per quã. ſ. deputabantur quodammodo ad cultum Dei; cultus autem Dei generali quidem modo pertinebat ad totum populum, ſed ſpeciali mõ pertinebat ad Sacerdotes & Leuitas, qui erant miniſtri cultus Diuini; & ideo in iſtis ſacramentis veteris legis quędã pertinebant communiter ad totum populum, quędam autem ſpecialiter ad miniſtros. ——

¶D.S. hic duo facit. Primò enumerat omnia ſacra ve.le. quorũ numerum venatur ex quibuſdam diſtinctionibus; ſecũdò, de omnibus reſpondet vnica concluſione affirmatiua quæſito, ibi. Et hæc omnia, &c. Quo ad primum D.S. intendit talem concluſionem diſtinctiuam, & enumeratiuam ſacramentorum. Triplicia ſunt ſacra circa communem populum, & triplicia circa ſacerdotes. Probatur, quædam ſacra ve.le. pertinebant communiter ad totum populum, quædã ſpecialiter ad miniſtros; ſed circa vtroſq; tria erant neceſſaria, ſm q triplicia, vel tria requirebantur ſacra; igitur cõcluſio vera. Huius rõnis D.S. primò ponit, & probat maiorẽ; ſecundò minorẽ, ibi. Et circa, &c. Maior ergo probat a principio formaliꝫ, vt patet intuẽti litterã, & patuit maior, q. 101 ar. 4. & minor pro maiore eſt de ſe nota. Conſequenter cum dicit.

¶Et circa vtroſque tria erant neceſſaria, quorum primũ eſt inſtitutio in ſtatu colendi Deum; & hęc quidem inſtitutio communiter quantum ad omnes fiebat per circũciſionem, ſine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium; quantum verò ad ſacerdotes per ſacerdotum conſecrationem. Secundò, requirebatur vſus eorum, quæ pertinet ad Diuinum cultum; & ſic quantum ad populum erat eſus paſchalis conuiuij, ad quem nullus incircunciſus admittebatur, vt patet Exo. 12. & quãtum ad ſacerdotes oblatio victimarum, & eſus panum propoſitionis, & aliorum, quæ erant ſacerdotum uſibus deputata. Tertiò requirebatur remotio eorum, per quę aliqui impediebantur a cultu Diuino, ſcilicet immunditiarum; & ſic quantum ad populum erant inſtituꝫ quędam purificationes a quibuſdam exterioribus immunditijs, & etiam expiationes a peccatis. Quantum verò ad Sacerdotes, & Leuitas erat inſtituta ablutio manuum & pedum & raſio pilorum. ——

¶Subiũgit minorem principalem dictam, quam explicat clarè in littera planè, quia oportebat populũ inſtitui in ſtatu colendi, ſimiliter ſacerdotes; ſecundò requirebatur vſus eorum, quæ pertinebant ad Diuinum cultum; tertiò requirebatur remotio eorũ, per quæ impediebantur a Diuino cultu; ſed ad hæc tria ex parte vtriuſque erant neceſſaria triplicia ſacramenta; ergo, &c.

¶Et hæc omnia habebant rationabiles cauſas, & litterales, ſm ꝙ ordinabantur ad cultum Dei pro tempore illo; & figurales, ſm quòd ordinabantur ad figurandum Chriſtum, vt patebit per ſingula diſcurrenti. ——

¶Reſpondet de omnibus ſacramentis vete. le. tali concluſione. Omnia iſta ſacramenta (i. prædicta ordinata ad ſanctificationem populi, vel ſacerdotum) habebant cauſas rationales, litterales, & figurales. Probatur, omnia iſta ſacramenta habebant rationes, ſecundùm quòd ordinabantur ad cultum Dei pro illo tempore, & ſecundùm quòd ordinabantur ad figurandum Chriſtum; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia ex dictis ſæpius, quia rationes ſumptæ ex cultu Dei pro illo tẽpore ſunt litterales, quæ verò ex figuratione Chriſti ſunt figurales. Antecedens declarabitur in ſolutionibus argumentorum ſpecialiter, de ſingulis ſcilicet, Circunciſione, Agno Paſchali. Et de purificationibus ab immunditijs, & peccatis; deinde etiam de ſacramentis pertinentibus ad ſacerdotes, vt patebit.

ET confirmatur reſpon. concluſio argumento in contrarium.

Circunciſionis ratio. ¶Ad primum ergo dicendum, quòd litteralis ratio circũciſionis principalis quidem fuit ad proteſtationem fidei vnius Dei; & quia Abraham fuit primus, qui ſe ab infidelibus ſeparauit exiens de domo ſua, & de cognatione ſua, ideo ipſe primus circunciſionem accepit, & hanc cauſam aſſignat Apoſtolus ad Roman. 4. Signum accepit circunciſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei, quę eſt in præputio; quia ſcilicet in hoc legitur Abrahæ fides reputata ad iuſtitiam, quòd contra ſpem in ſpem credidit, ſcilicet contra ſpem naturę in ſpem gratię, vt fieret pater multarum gentium, cum ipſe eſſet ſenex, & vxor ſua eſſet anus, & ſterilis. Et vt hæc proteſtatio, & imitatio fidei Abrahæ firmaretur in cordibus Iudęorum, acceperunt ſignum in carne ſua, cuius obliuiſci non poſſent; unde dicitur Geneſ. 17. Erit pactum meum in carne veſtra in fœdus ęternum. ——

¶D.S. aſſignat (vt promiſit in corpore) rationes circũciſionis; primò litterales; ſecundò figurales, ibi. Figuralis verò, &c. Circa primum aſſignat tres rationes, circa quorum primam, & principalem; primò quantum ad circunciſionem ſecundùm ſe; ſecundò quo ad tempus circuncidendi, ibi. Ideo autem, &c. Primum patet in littera, deinde aſſignat rationem quo ad tempus circunciſionis, quare fiebat octaua die, nec anticipabatur, nec vltra protrahebatur; & de hoc dicit.

¶ Ideo autem fiebat octaua die, quia antea puer eſt ualde tenellus, & poſſet ex hoc grauiter lędi, & reputatur adhuc quaſi quiddam non ſolidatum, vnde etiam nec animalia offerebantur ante octauum diem; ideo verò non magis tardabatur, ne propter dolorem aliqui ſignum circunciſionis refugerent, & ne parentes etiam quorum amor increſcit ad filios poſt frequentem conuerſationem, & eorum augmentum, eos circunciſioni ſubtraherent. ——

¶ Conſequenter ponit duas alias rationes litterales circunciſionis, circa quorum vltimam rationem tangit ſolutionem argumenti. Vnde dicit.

¶Secunda ratio eſſe potuit ad debilitationem concupiſcentiæ in membro illo. Tertia ratio eſt in ſigillationem ſacrorum veneris, & priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur, Dominus autem non prohibuit niſi inciſionem, quæ in cultum idolorum fiebat, cui non erat ſimilis prædicta circunciſio. ——

¶ Ex hoc vltimo dicitur ad argumentum, concedendo maiorem, & minorem; ſed dico, quòd huius inciſio fuit omnino prohibita, quæ fuit facta a Gentilibus in cultum idolorum. Et huiuſmodi inciſiones nullo modo erant ſimiles circunciſioni, quam Dominus præcepit, immo omnino repugnabant.

¶Ad probationem concedo, quòd incidebant, ſed non circuncidebant, immo membrum circunciſionis honorabant. Quare negatur conſequentia. Fuit autem & alia ratio circunciſionis figuralis, quam D.S. conſequenter aſſignat, cum dicit.

¶ Figuralis verò circunciſionis erat, quia figurabatur ablatio corruptionis fienda per Chriſtum, quę perfectè complebitur in octaua ętate, quæ eſt ętas reſurgentium; & quia omnis corruptio culpæ, & pœnæ prouenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis; ideo talis circunciſio fiebat in membro generationis; vnde Apoſtolus dicit ad Coloſſ. ſecundo. Circunciſi eſtis in Chriſto circunciſione non manufacta in expoliatione corporis, & carnis, ſed in Circunciſione Domini Noſtri Ieſu Chriſti.

De eſu, & comeſtione Agni. ¶Ad ſecundum dicendum, quòd litteralis ratio conuiuij Paſchalis fuit in commemorationem beneficij, de quo eduxit eos de Aegypto; vnde per huiuſmodi conuiuij celebrationem profitebantur ſe ad illum populum pertinere, quem Deus ſibi aſſumpſerat ex Aegypto. Quando enim fuerunt ex Aegypto liberati, prȩceptum eſt eis, vt ſanguine Agni linirent ſuperliminaria domorum, quaſi proteſtantes ſe recedere a ritibus Aegyptiorum, quæ arietem colebant; vnde & liberati ſunt per ſanguinis Agni aſperſionem, vel linitionem in poſtibus domorum a periculo exterminij, qui imminebat Aegyptijs. ——

¶Maior conceditur. Dico autem, quòd honeſtati, & grauitati non prȩiudicat feſtinantia ex rationali cauſa facta, præſertim ſi fiat in honorem Dei, ad ſignificandum videlicet beneficia Dei, per quæ memorata mens prouehitur in deuotionem.

¶Ad minorem, negatur, ſi fiat propter rationales cauſas litterales, & figurales, ſicut iſta comeſtio fiebat, vt D.S. in littera clarè oſtendit; primò de litterali cauſa comeſtionis Agni Paſchalis; & quantum ad ipſa ſecundùm ſe, & quantum ad modum.

¶De ſecundo. i. de modo comeſtionis, quare cum tali ritu (de

quo tangimur in conſequenti) ſiebat, & vult Doct. San. quòd communis cauſa omnium, ſeu ſignificatio nimiæ feſtinantiæ exeundi de Aegypto, quæ feſtinantia ex duobus imminebat eis, & illa etiam dupliciter deſignabatur per ritum eius agni, vt D. S. clarè habet in littera, cum dicit.

¶ In illo autem exitu eorum de Aegypto, duo fuerũt, ſcilicet feſtinantia ad egrediendum, impellebant enim eos Aegyptij, vt exirent velociter, vt habetur Exo. 12. Imminebat autem periculum ei, qui non feſtinaret exire cum multitudine, ne remanens occideretur ab Aegyptijs. Feſtinantia autem deſignabatur dupliciter; vno quidem modo per ea, quæ comedebant; præceptum enim eis erat, quòd comederent panes azimos; & huius ſignum eſt, quòd non poterant fermentati cogentibus exire Aegyptijs, & quòd comederẽt allium igni, ſic enim velocius præparabatur, & quòd os non comminuerent ex eo, quia in feſtinantia non uacat oſſa frangere; alio modo quantum ad modum comedendi, dicitur enim renes veſtros accingetis, calciamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinanter, quod manifeſtè deſignat homines exiſtentes in promptu itineris. Ad idem etiam pertinet, quod eis præcipitur. In vna domo comedetis, neque feretis de carnibus eius foras, quia ſcilicet propter feſtinantiã non vacabat inuicem mittere encenia. Amaritudo autem quam paſſi fuerant in Aegypto, ſignificabatur per lactucas agreſtes. ———

¶ Fuit autem, & alia ratio tam dictorum figuralis, quam D. S. conſequenter proſequitur de ſingulis obſeruatis in tali comeſtione, cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio patet, quia per immolationem Agni Paſchalis ſignificabatur immolatio Chriſti, ſecundùm illud. 1. ad Corin. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sanguis verò agni liberans ab exterminatore limitis ſuper liminaribus domorũ ſignificat fidem paſſionis Chriſti in corde, & ore fidelium, per quam liberamur a peccato, & a morte, ſecundùm illud. 1. Petr. 1. Redempti eſtis precioſo ſanguine Agni immaculati. Comedebantur autem carnes illæ ad ſignificandum eſum Corporis Chriſti in ſacramento. Erant autem aſſę igni ad ſignificandum paſſionem, vel charitatem Chriſti. Comedebantur autem cũ azimis panibus ad ſignificandam purã conuerſationem fidelium ſumentium corpus Chriſti, ſecundùm illud. 1. ad Corinth. 5. Epulemur in azymis ſinceritatis, & veritatis. Lactucæ autem agreſtes addebantur in ſignum pœnitentię peccatorum, quę neceſſaria eſt ſumentibus corpus Chriſti. Renes autem accingendi ſunt cingulo caſtitatis, calciamenta autem pedum ſunt exempla mortuorum patrum, baculi autem habendi in manibus ſignificant particularem cuſtodiam. Præcipitur autem, quòd in una domo Agnus Paſchalis comedatur, ideſt in eccleſia Catholicorum, non in conuenticulis hæreticorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quędam ſacramenta nouæ legis habuerunt in veteri ſacramenta figuralia ſibi correſpõdentia, nam circunſioni reſpondet baptiſmus, qui eſt fidei ſacramentum, vnde dicitur ad Coloſſ. 2. Circunciſi eſtis in Circunciſione Domini Noſtri Ieſu Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo. Conuiuio verò Agni Paſchalis reſpondet in noua lege ſacramentum Euchariſtiæ. Omnibus autem purificationibus veteris legis reſpondet in noua lege ſacramentum Pęnitentię. Conſecrationi autem Pontificis, & Sacerdotum, reſpondet ſacramentum Ordinis. ———

¶ Maior vera eſt indefinitè, quia ſacramenta veteris fuerunt figuræ aliquorum, non omnium, non enim potuerunt figurare id, qđ confert plenitudinem gratiæ, nec id, quod eſt immediata præparatio ad gloriam obſtante conditione illius tpis, & legis veteris, quia nihil ad perfectum adduxit lex, nec adhuc erat remotũ obſtaculum gloriæ per paſſionem Chriſti; & ergo nõ habuit iſta lex ſacramentũ correſpondens cõfirmationi, nec extremæ vnctioni.

¶ Ad minorem, conceditur, & non ſolùm figurabatur Euchariſtia, ſed etiam alia, vt patet per hoc, quod D. S. primò ponit in ſolutione. Illorum ergo figuræ non repugnabant illi ſtatui ſub lege veteri. Ad conſequens ergo conceditur quo ad hoc, quòd aliqua ſacramenta nouæ legis præter Euchariſtiam debuerunt figurari in veteri lege, negatur tamen de exemplis contentis in cõſequente, ſcilicet de ſacramento extremæ vnctionis, & confirmationis, vt oſtendit Doct. Sanct. cum dicit.

¶ Sacramento autem confirmationis, quod eſt ſacramentum plenitudinis gratiæ, non poteſt reſpondere in veteri lege aliquod ſacramentum, quia nondum aduenerat tempus plenitudinis, eo quòd neminem ad perfectum adduxit lex; ſimiliter autem, & ſacramento extremæ vnctionis, quod eſt quædam immediata prępparatio ad introitum gloriæ, cuius additus nondum parebat in veteri lege precio nondum ſoluto. ———

¶ De matrimonio autẽ dico, ꝙ non ſolùm fuit figura matrimonij, ſed etiam matrimonium, non vt eſt ſacrm, ſed vt in officium naturæ. De hoc ex iutẽtione in quarto, di. 26. q. 1. ar. 2. Quomodo matrimonium ſit diuerſimodè inſtitutum ſm diuerſos ſtatus hominum. Cm lege naturæ, poſt peccatum in lege Moyſi, & in noua lege, quia ſm ꝙ repreſentat coniunctionem Chriſti, & eccleſiæ inſeparabilem, &c. Et de hoc ſacramento dicit D. S. cõſequenter.

¶ Matrimonium autem fuit quidem in veteri lege, prout erat in officium naturæ, non autem prout eſt ſacramentum coniunctionis Chriſti, & eccleſię, quę nondum erat facta; vnde & in veteri lege dabatur libellus repudij, quod eſt contra ſacramenti rationem. ———

¶ Nota autem, ꝙ quãuis inſeparabilitas matrimonio competat, & vt eſt in officium naturæ, & ſecundùm quòd eſt ſignum perpetuæ coniunctionis Chriſti, & eccleſiæ; quia tamen ſeparatio matrimonij magis directè repugnat ſignificationi, quàm prolis bono; ideo dicit D. S. hic, ꝙ libellus repudij admittebatur in veteri lege, quod tamẽ repudium eſt contra matrimonium, vt eſt in officiũ naturæ, ſm ꝙ fuit in veteri lege. Eſto non ſolùm iſto modo eſſet, ſed etiam vt eſt remedium contra peccatum, & concupiſcentiam inordinatam. De illo libello repudij in D. S. in quarto, dist. 32. q. 2. art. 2. ex intentione. Et de inſeparabilitate matrimonij ibidem primo, & tertio contra Gentil. cap. 123.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt; * purificationes veteris legis ordinabatur ad remouendum impedimenta cultus Diuini, qui quidem eſt duplex. ſ. ſpiritualis, qui conſiſtit in deuotione mentis ad Deũ; & corporalis, qui conſiſtit in ſacrificijs, & oblationibus, & alijs huiuſmodi. A cultu autem ſpirituali impediuntur homines per peccata, quibus homines pollui dicebãtur, ſicut per idolatriam, & homicidium, per adulteria, & inceſtus; & ab iſtis pollutionibus purificabant homines per aliqua ſacrificia, vel cõmuniter oblata pro tota multitudine, vel ẽt pro peccatis ſingulorum, non ꝙ ſacrificia illa carnalia haberent ex ipſis virtutem expiandi peccatum, ſed quia ſignificabant expiationem peccatorum futuram per Chriſtũ, cuius participes erant ẽt antiqui proteſtantes fidẽ Redemptoris in figuris ſacrificiorum. ——

* In cõparatione.

¶ Maior conceditur; ſed dico, ꝙ aliquid quandoq; eſt immundum, nõ in ſe, ſed reſpectu alterius. ſ. reſpectu cultus Diuini, quia impedit homines a tali cultu pp aliquas rationes, tàm litterales, quàm figurales; & ideo ab illis immunditijs, ideſt impedimentis oportet purificari. Et quia duplex eſt cultus Diuinus, ideo poteſt eſſe duplex immunditia, & impedimentum a tali cultu, & per cõſequens duplex purgatio neceſſaria. ſ. ſpiritualis immunditia, & corporalis, vt oſtendu D. S. in ſolutione; & primò de ſpirituali; ſecundò de corporali, ibi. A cultu verò, &c. Conſequenter D. S. oſtendit, quomodo etiam dicebantur in corporalibus aliquæ immunditiæ, quia ẽt impediebãt a cultu Diuino pp aliquas rationes litterales, & figurales, de quibus etiam oportebat purificari. Et de illis ſic procedit. Primò (quia ſunt duo genera immunditiarum corporalium impedientium a cultu Diuino) tractat de prima immunditia. ſ. circa hominem; ſecundò de ſecunda. ſ. de immunditia circa alias res, q̃ ẽt reddebant irregulares, & immundæ ex aliqua cauſa, ibi. Erat aũt & immunditia, &c. Circa primum, primò enumerat quot immunditias incurrebat homo corporaliter, & conſequenter etiã alia animalia; ſecundò aſſignat rationes, quare illa enumerata dicebantur immunditiæ, & quomodo ab iſtis oportebat purificari; primò litteralẽ, ibi. Iſtarũ autem, &c. ſecundò figuralem, ibi. Ratio aũt, &c. Quo ad primũ enumerat duplicem immũditiam, q̃ eſt ex hominibus, vel alijs animalibus corporaliter, quædã eſt ſm ſe; q̃ fuit multiplex, q̃dam ex cõactu immundarum rerũ aliarũ, ſiue animatarũ, vel inanimatarum, de quib. dicit D. S.

¶ A cultu

¶ A cultu verò exteriori impediebantur homines per quaſdam immunditias corporales, quæ quidem primò conſiderabãtur in hominibus, & conſequenter etiam in aliis animalibus, & in veſtimentis, & domibus, & uaſis. In hominibus quidem immunditia reputabatur, partim quidem ex ipſis hominibus, partim autem ex contactu rerum immundarũ. Ex ipſis autem hominibus immundũ reputabatur omne illud, quod corruptionem aliquã iam habebat, uel erat corruptioni expoſitum; & ideo quia mors eſt corruptio quædam, cadauer hominis reputabatur immundum, ſimiliter etiã quia lepra ex corruptione humorum contingit, qui ẽt exterius erumpũt, & alios inficiunt, leproſi etiam reputabantur immundi; ſimiliter etiam mulieres patientes ſanguinis fluxum, ſiue per infirmitatem, ſiue etiam per naturam, vel tẽporibus menſtruis, vel etiam tpe conceptionis; & eadem ratione viri reputabantur immundi fluxum ſeminis patiẽtes, vel per infirmitatem, vel per pollutionem nocturnam, vel ẽt per coitum; nam omnis humiditas prædictis modis ab homine egrediens quandam immundam infectionem habet. Inerat etiam hominibus immunditia quædam ex contactu quarumcunque rerum immundarum. ———

¶ Quare autem iam dicta dicebantur immunditiæ, & impedimenta, & quomodo purificabantur. D.S. aſſignat rationem litteralem; quia eſto aliquis eſſet in ſe iuſtus, & bonus, tamen per huiuſmodi impediebatur ab immolatione ſacrificiorum, & ab ingreſſu templi, & huiuſmodi. De quo dicit D.S.

¶ Litarum autem immunditiarum erat ratio & litteralis, & figuralis. Litteralis quidem pp reuerentiã eorum, quæ ad Diuinum cultum pertinent, tum quia homines precioſas res contingere non ſolent, cum fuerint immũdi, tum etiã vt ex raro acceſſu ad ſacra, ea magis venerarentur. Cum enim omnes huiuſmodi immunditias rarò aliquis cauere poſſit, contingebat, ꝙ rarò poterant hoſtes accedere ad attingendum ea, quæ pertinebant ad Diuinum cultum, & ſic quando accedebant cum maiori reuerentia, & humilitate mentis accedebãt. Erat autem in quibuſdam horum ratio litteralis, vt homines non reformidarent accedere ad Diuinum cultum quaſi refugiẽtes conſortium leproſorum, & ſimul infirmorum, quorum morbus abominabilis erat, & cõtagioſus. In quibuſdam etiam ratio erat ad vitãdum idolatriæ cultum, quia Gentiles in ritu ſuorum ſacrificiorum vtebantur quãdoque, & humano ſanguine, & ſemine. Omnes autem huiuſmodi immunditię corporales purificabantur, vel per ſolam aſperſionem aquæ, vel quæ maiores erant, per aliquod ſacrificium ad expiandum peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant. ———

¶ Deinde iam dictarum immunditiarum cõrporalium aſſignat rationẽ figuralem; & primò de prima. ſ. immũditia hoſis ſm lr; ſecundò de ſecunda, quę eſt ex cõtactu, ibi. Vir verò. De prima dicit.

¶ Ratio autem figuralis harum immunditiarum fuit, quia per huiuſmodi exteriores immunditias figurabant diuerſa peccata. Nam immunditia cadaueris cuiuſcunq; ſignificat immunditiam peccati, quod eſt mors animæ. Immũditia autem lepræ ſignificat immunditiã hæreticæ doctrinę, tum quia hęretica doctrina contagioſa eſt, ſicut & lepra, tum quia nulla etiam falſa doctrina eſt, quę uera fallis nõ admiſceat, ſicut etiam in ſuperficie corporis leproſi apparet quædam diſtinctio quarundam macularum ab alia carne integra; per immunditiam autem mulieris ſanguiſluę deſignatur immũditia idolatriæ pp immolationem * cruorem, per immunditiam verò viri ſeminiſlui deſignatur immunditia uanæ locutionis, eo ꝙ ſemẽ eſt verbum Dei. Per immunditiam verò coitus, & mulieris parientis, deſignatur immunditia peccati originalis. Per immunditiam verò mulieris menſtruatę, deſignatur immunditia mentis per voluptates emolliræ. —

* Alias immolatui.

¶ Circa rationem figurale immunditiæ ex contactu; primò ponit ipſam rationẽ; ſecũdò adiungit quoddam notabile de eadem immunditia, ibi. Huiuſmodi autem, &c. De primo dicit.

¶ Vniuerſaliter verò per immũditiã cõtactus rei immundæ, deſignatur immunditia conſenſus in peccatum alterius, ſm illud. 2. ad Cor. 6. Exite de medio eorum, & ſeparamini, & immundum ne tetigeritis. ———

¶ Doct. Sanct. conſequenter notat, quomodo etiam immunditia contactus prædicta deriuabatur etiam ad res inanimatas, & quare etiam litteraliter, cum dicit.

¶ Huiuſmodi autem immunditia cõtactus deriuabatur etiam ad res inanimatas, quicquid enim quocunque modo tangebat immundus, immũdum erat. In quo lex attenuauit ſuperſtitionem Gentilium, qui non ſolùm per contactum immundi dicebant immunditiam contrahi, ſed etiam per collocutionem, aut per aſpectum, vt Rabi Moyſes dicit de muliere mẽſtruata; per hoc autem myſticè ſignificabatur id, quod dicitur Sapiẽ. 14. Similiter odio ſunt Deo impius, & impietas eius. ———

¶ D.S. conſequenter proſequitur ſecundum genus immunditiarum rerum corporalium; quia ſcilicet etiam res aliquæ inanimatæ reddebantur immundæ, & irregulares ad vſum ſecundùm ſe, & non ex contactu, ſicut dicebatur domus leproſa, vel veſtis, ſimiliter vas immundum. Et huiuſmodi erat duplex ratio; vna litteralis, quam Doct. Sanct. ponit, cum dicit.

¶ Erat autem & immunditia quędam ipſarum rerum inanimatarum ſecundùm ſe, ſicut erat immunditia lepręin domo, & in veſtimentis; ſicut enim morbus lepræ accidit in hominibus ex humore corrupto putrefaciente carnem, & corrumpente, ita etiam propter aliquam corruptionem, & exceſſum humiditatis, vel ſiccitatis, fit quandoque aliqua corroſio in lapidibus domus, uel etiam in ueſtimentis; & ideo hanc corruptionem vocabat lex lepram, ex qua domus, vel veſtis immunda iudicaretur, tum quia omnis corruptio ad immunditiam pertinebat, vt dictum eſt; * tum etiam quia circa huiuſmodi corruptionem Gentiles deos penates colebant; & ideo lex prȩcepit huiuſmodi domus, in quibus fuerit talis corruptio perſeuerans deſtrui, & ueſtes comburi ad tollendam idolatriæ occaſionem. Erat etiam & quædam immunditia vaſorum, de qua dicitur Nume. 19. Vas quod non habuit cooperculum, & ligaturam deſuper, immundum erit; cuius immunditiæ cauſa eſt, quia in talia vaſa de facili poterat aliquid immundum cadere, vnde poterant immundari. Erant etiam hoc præceptũ ad declinandum idolatriam. Credebant enim idolatrę, ꝙ ſi mures, aut lacertę, vel aliquid huiuſmodi, quę immolabant idolis, caderent in vaſa, vel in aquas, ꝙ eſſent dijs gratioſa. Adhuc etiam aliquę mulierculę vaſa dimittunt diſcooperta in obſequium nocturnorum numinum, quę Ianas vocant. ———

* In iſtamet ſolutione.

¶ Nota, quòd circa lepram domus diſputant Burgenſis, & Dorinck Leuit. 14. Sed dictum vtriuſque poteſt ſaluari, ſecundùm quòd domus dicatur leproſa metaphoricè, & effectiuè, quia conſiderando corruptionem domus in lapidibus, & lignis, ſic dicitur metaphoricè ad lepram hominis veram. Si autem attendantur mali humores cauſatiui huiuſmodi corroſiones, tunc domus dicitur leproſa effectiuè reſpectu humanæ lepræ, quia tales malæ qualitates natæ ſunt inducere malam diſpoſitionem, & etiam lepram in homine. Et non attendit replicator ibidem differentiam inter analogiam attributionis, & proportionis, & quòd ſanum ſit analogum attributionis, non proportionis, vt patet intuenti. Erat autem huiuſmodi immunditiæ etiam ratio figuralis, quam Doct. Sanct. ponit, cum dicit.

¶ Harum autem immunditiarum ratio eſt figuralis; quia per lepram domus ſignificatur immunditia cõgregationis hęreticorum, per lepram verò in veſte linea ſignificatur peruerſitas morum ex amaritudine mentis; per lepram verò veſtis laneæ ſignificatur peruerſitas adulatorum, per lepram in ſtamine ſignificantur uitia animæ, per lepram uerò in ſubtegmine ſignificantur peccata carnalia, ſicut enim ſtamen eſt in ſubtegmine, ita anima in corpore; per vas autem, quod non habet cooperculum, nec ligaturam, ſignificatur homo qui nõ habet aliquod uelamen taciturnitatis, & qui non conſtringitur aliqua cenſura diſciplinæ. ———

¶ Ex iſtis omnibus poteſt dici ad reliquas propoſitiones argumenti, Ad minorem, vera, corporale ex natura non reputatur immundum quo ad Deum, tamen quo ad cultum Diuinum, præſertim vetuſta multa reputabantur immunda, tum propter rationes litterales tactas ex parte cultus Diuini, tum propter figurales.

¶Ad probationem conceditur, quòd omnis creatura Dei eſt bona in natura ſua. Et intelligitur Apoſtolus, q̃ nihil reijciendum eſt, &c. quantum eſt ex debito Diuinæ legis poſt veterem legem; tamen ex alia cauſa poteſt reijci; ſicut venenum reijcitur, non propter Diuinam legem abſolutè obligantem, ſed quia mortiferum; negatur ergo conſequentia, quia tales aliæ cauſæ erant dabiles præter illas allegatas in conſequente, vt deductum eſt. Et de hac ſolutione arti ſequenti ad primum. Vide etiam Doct. San. tertio contra Gentiles, cap. 127, quomodo nullius cibi vſus ſecundùm ſe eſt peccatum, eſt tamen peccatum tripliciter.

*Ad quartum. ¶ Ad quintum dicendum, q̃ ſicut dictum eſt; *duplex erat immunditia in lege; vna quidem per aliquam corruptionem mentis, vel corporis, & hæc etiã immunditia maior erat; alia verò erat immunditia ex ſolo contactu rei immundæ; & hæc minor erat, & faciliori ritu expiabatur; nam immunditia prima expiabatur per ſacrificia pro peccato; quia omnis corruptio procedit ex peccato, & peccatum ſignificat; ſed ſecũda immunditia expiabatur per ſolam aſperſionem aquæ cuiuſdam. ——

¶Ad maiorem dicitur primò, ab immundo corporaliter nullus corporaliter mundatur, ſed magis inquinatur. Dico ſecundò, q̃ ab immundo ſpiritualiter, nullus mundatur ex virtute perſonali ipſius immundi, tamen inquantum immundus eſt inſtrumentum agentis principalis, tunc ab eo aliquid mundatur miniſterialiter, ſicut applicante id, in quo eſt virtus principalis agentis, ſic habemus de miniſtris nouæ legis, qui exiſtentes peccatores mundant adhibendo ſacramenta, quæ habẽt efficaciam ex virtute Chriſti. Et hæc Gloſa habetur ex D.S. in quarto, diſt. 19. &c. Tertiò dico ad propoſitum, quòd immundus propter aliquam figurationem poteſt mundare aliquem immundũ, ſed mundans non eget mundatione eiuſdem generis cum eo quem mundat, vt D.S. oſtendit in ſolutione. Et poteſt fieri propter myſterium, vt faciens aliquid requiſitum ad mundationem, efficiatur immundus.

¶Ad minorem, conceditur, q̃ erat immundus propter deteſtationem idolatriæ, pro cuius expiatione vacca ruffa offerebatur, ſed alia ratione mundabat propter rationes litterales, & figurales, vt oſtendit D.S. in ſolutione, in qua primò oſtendit propter tacta in conſequente, quomodo aliqua immunditia purificabatur per aſperſionem cineris, & aquæ; quia non omnis immunditia, ſed corporalis ex contactu, ſed nõ ſpiritualis, vel alia corporalis proueniens ex cauſa intrinſeca. Secundò ſubiungit modũ conficiẽdi huiuſmodi aquã, quæ vocabat expiationis, ibi. De qua quidẽ, &c. Tertiò, quare conficientes huiuſmodi aquam, & adminiſtrantes eam reddebant ex hoc immundi, ibi Et quia huiuſmodi, &c. Primum patet in littera. Conſequenter ponit ritum, & modum conficiendi adminiſtrandi huiu modi aquam, & eius cauſam litteralem; & primò de ſacrificio, qd fiebat in confectione huius aquæ, quia immolabatur vacca ruffa; ſecundò de illis, quę adiungebantur huiuſmodi ſacrificio pro habendis cineribus pro aqua iſta, ibi. Adiungebatur etiam, &c. De primò dicit.

¶De qua quidem aqua expiationis habetur Num. 19. Mandatur enim ibi a Domino, q̃ accipiant uaccam ruffam in memoriam peccati, quod commiſerunt in adoratione vituli; & dicitur uacca magis, quàm uitulus; quia ſic Dominus Synagogam uocare conſueuit, ſecundùm illud Oſeæ 5. Sicut uacca laſciuiens declinauit Iſrael; & hoc fortè ideo quia uaccas in morem Aegyptij coluerunt, ſecundùm illud Oſeę 10. Vaccas bethauen coluerunt, & in deteſtationem peccati idolatriæ immolabatur extra caſtra; & ubicunque ſacrificium fiebat pro expiatione multitudinis peccatorum cremabatur extra caſtra totum, & vt ſignificaretur per hoc ſacrificiũ emũdari populus ab uniuerſitate peccatorum, intingebat ſacerdos digitum in ſanguine eius, & aſpergebat contra fores Sanctuarij ſeptem vicibus, quia ſeptenarius numerus uniuerſitatem ſignificat; & ipſa etiam aſperſio ſanguinis pertinebat ad deteſtationem idolatriæ, in qua ſanguis immolatitius nõ effundebatur, ſed congregabatur, & circa ipſum homines comedebant in honorem idolorum. Comburebatur autem in igne, uel quia Deus Moyſi in igne apparuit, & in igne data eſt lex, uel quia per hoc ſignificabatur, quòd idolatria totaliter erat extirpanda, & omne quod ad idolatriam pertinebat, ſicut uacca cremabatur cum pelle, & carnibus, ſanguine, & ſimo flammæ traditis. ——

¶De ſecundò dicit.

¶ Adiungebatur etiã in combuſtione lignum cedrinum, hyſopus, coccusq; bis tinctus ad ſignificandum, q̃ ſicut ligna cedrina non de facili putreſcunt, & coccus bis tinctus non amittit colorem, & hyſopus retinet etiã colorem, poſtquam fuerit deſiccatus. Ita etiam hoc ſacrificium erat in conſeruatione ipſius populi, & honeſtatis, & deuotionis ipſius; vnde dicitur de cineribus uaccæ, vt ſint multitudini filiorum Iſrael in cuſtodiam. Vel ſecundùm Ioſephum * quattuor elementa ſignata ſunt, igni etiam apponebatur cedrus ſignificans terram propter ſui terreſtritatem; hyſopus ſignificans aerem propter odorem, coccus ſignificans aquam eadem ratione, qua etiã purpura propter tincturas, quæ ex aquis ſumunt; vt per hoc exprimeretur, quòd illud ſacrificium offerebatur creatori quattuor elementorum. ——

*Ioſeph. libro 3. Antiquitatum, cap. 7.

¶Conſequenter D.S. ponit rationem litteralem, quare immolans uaccam ruffam, & colligens cineres, & aſpergens aquam, in qua imponebantur hui uſmodi cineres reddebantur immundi pp deteſtationem. Idolatriæ, in cuius memoriam hoc ſacrificium fiebat, ideo ex huiuſmodi contactu reddebãtur immundi, quamuis populũ ab huiuſmodi mundarent, nec hoc fuit inconueniens; quia deſignabatur per hoc, quòd omne pertinens quocunque modo ad idolatriam eſt refutandum quaſi quoddam contagioſum, & quia talis leuis reputabatur immunditia, ideo & faciliter emundabatur. Ex quo patet etiam, quòd conſequentia argumenti non valet, quia ex diuerſis cauſis ille idem mundabat, & immundus fiebat. Et hoc oſtendit D.S. cum dicit.

¶Et quia huiuſmodi ſacrificium offerebatur pro peccato idolatriæ, in eius deteſtatione; & comburens, & cineres colligens, & ille qui aſperſit aquas, in quibus cinis ponebatur, immundi reputabantur, vt per hoc oſtenderetur, quòd quicquid quocunque modo ad idolatriam pertinet quaſi immundum, eſt abiiciendum. Ab hac autem immunditia purificabantur per ſolam ueſtimentorum ablutionem, nec indigebãt aqua aſpergi propter huiuſmodi immunditiam, quia ſic eſſet proceſſus in infinitum. Ille enim qui aſpergebat aquam, immundus fiebat; & ſic ſi ipſe ſeipſum aſpergeret, immundus remaneret, ſi autem alius eum aſpergeret ille immũdus eſſet; & ſimiliter ille, q̃ illum aſpergeret, & ſic in infinitum. —

¶Nota tamen, quòd Nicolaus de Lyra, qui omnia huius ſolutionis accepit Num 19. ponit aliam rationem, quare tangens cineres eſſet immũdus, quia aliquis debebat ſe reputare indignum, quòd tangeret cineres ordinatos in ſanctificationem populi. Deinde Doct. Sanct aſſignat omnium dictorum in ſolutione hæ rationes figurales ſecundùm eundem ordinem enumerans, vt prius clarè. Cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio huius ſacrificij eſt, quia per uaccam ruffam ſignatur Chriſtus ſecundùm infirmitatẽ aſſumptam, quã fœmininus ſexus deſignat, ſanguinem autem paſſionis eius deſignat uaccæ color. Erat autem uacca ruffa ętatis integrę, quia omnis operatio Chriſti eſt perfecta, in qua nulla erat macula, nec portauit iugũ peccati; præcipitur autem adduci ad Moyſen, quia imputabant ei tranſgreſſionem Moſaicę legis in uiolatione ſabbati; præcipitur autem tradi Eleazaro Sacerdoti, quia Chriſtus occidendus in manus ſacerdotum traditus eſt; immolatur autem extra caſtra, quia extra portam Chriſtus paſſus eſt; intingit autem ſacerdos digitum in ſanguinem eius, quia per diſcretionem quam digitus ſignificat myſterium paſſionis Chriſti eſt conſiderandum, & imitandum. Aſpergitur autem contra tabernaculum, per quod Synagoga deſignatur, uel ad condemnationẽ Iudæorum non credentium, uel ad purificationem credẽtium, & hoc ſeptem uicibus, uel propter ſeptem dona Spiritus ſancti, uel propter ſeptem dies, in quibus omne tempus intelligitur. Sunt autem omnia, quæ ad Chriſti incarnationem pertinent igne cremanda, ideſt

ſpiritua-

ſpiritualiter intelligẽda,nã per pellem, & carnẽ exterior Chriſti operatio ſignificatur;per ſanguinẽ ſubtilis,& interna virtus exteriora facta verificãs,per ſimũ, laſsitudo, ſitis, & omnia huiuſmodi ad infirmitatem pertinentia. Adduntur autem tria, ſcilicet cedrus quod ſignificat altitudinem ſpei vel cõtemplationis,Hyſopus, quod ſignificat humilitatem vel fidem. Coccus bis tinctus ſignificat geminam charitatem, per hæc enim debemus Chriſto paſſo adhærere. Iſte autem cinis combuſtionis colligitur a viro mundo,quia reliquiæ paſſionis peruenerunt ad Gentiles, qui non fuerunt culpabiles in Chriſti morte.Apponuntur autẽ cineres in aqua ad expiandum, quia ex paſſione Chriſti Baptiſmus ſortitur virtutem emundandi peccata.Sacerdos autem,qui immolabat,& comburebat vaccam,& ille, qui comburebat,& colligebat cineres immundus erat, & etiam, qui aſpergebat aquam; vel quia Iudæi ſunt facti immundi ex occiſione Chriſti, per quam noſtra peccata expiantur, & hoc vſque ad veſperum, ideſt vſque ad finẽ mũdi quando reliquiæ Iſrael cõuertentur;vel quia illi, qui tractant ſancta intendentes ad emundationem aliorum ipſi etiam aliquas immunditias contrahunt vt Greg.dicit inPaſtorali. Et hoc vſque ad veſperum, ideſt vſque ad finem præſentis vitæ.

¶ Nota ex hac ſolutione effectum aquæ expiationis, quia purificabat aſperſa immunditias contractas ex tactu immundorum,& non immunditiam mentis vel corporis interiorem, quare non ſufficiebat pro purificatione mulieris immundæ, nec pro alijs immunditijs corporis puta a fluxu menſtrui vel ſeminis vel huiuſmodi immunditiarum,quæ proueniunt ex corpore ſecundùm ſe. Vnde patet,quòd Nicolaus de Lyra Nume. 19. non attentè vidit D.S.hic in iſta ſolutione, quam tamen applicat ibidẽ ad exponendam litteram,& pro fundamento dicendorũ in principio capituli.Dicit enim ſic. In lege autem erant duæ purificationes; vna ab immunditia ſpirituali, quæ contingit ex peccatis, & iſta,quæ erat grauior purificabatur per oblationes,& ſacrificia vt habetur Leu.quarto,& quinto. Alia autem erat ab immunditia corporali, quæ contingit ex tactu alicuius rei immundę, vel alia immunditia corporali per quam efficiebatur homo inepus ad ingrediendum locum cultus Diuini,ita quòd tales immunditiæ erant quaſi quædam irregularitates impedientes accedere ad locum Diuini cultus quamdiu manebant, & tales purificabantur per aſperſionem aquæ luſtrationis in qua commiſcebantur cineres vaccæ combuſtæ,& de iſta purificatione agitur hic. Hæc ille in forma.Ex quibus patet, quòd ipſe dicit aquam luſtrationis ſiue expiationis deleuiſſe immunditias corporales non ſolũ prouenientes ex contactu immundorum, ſed etiã immunditias corporum,cuius oppoſitum dicit D.S. quia dicit, quòd aqua expiationis expiabat ſolùm immunditiam ex contactu,ſed prima ſcilicet etiam corruptio corporis procedit ex peccato, ſaltem ſcilicet originali,& peccatum ſignificat, & ergo expiabatur per ſacrificium,& non ſolùm per aſperſionem aquæ,Vide & principiũ ſolutionis ſequentis.Dictum etiam Lyræ,cum non vt ſtare Leuiti.12.& 15.vbi ponuntur ſacrificia pro immũditia corporali mulieris immundæ ex fluxu,&c.& ergo non ſuffecit pro tali immũditia corporali aqua luſtrationis.Et præterea Numer. 19.in textu ſolùm fit mentio,& ponuntur exempla de immunditia ex cõtactu immundorum, vt patet intuenti, quare Nicolaus de Lyra dictum in hoc debet piè exponi ſic vt intelligat, quòd immunditiæ corporales mundabantur quandoque per aquam luſtrationis,ſed non tantùm,ſed adiunctis ſacrificijs,tunc enim benediceret,ſed ſi intelligit,quòd per ſolam aſperſionem illius aquæ, tunc ſtare non poſſet.

Nicolaus de Lyra de aqua expiationis.

Lyranus piè exponendus.

¶ Ad ſextum dicendum,quòd ſicut dictum eſt;* immunditia,q̃ ex corruptione proueniebat vel mentis,vel corporis expiabatur per ſacrificia pro peccato. Offerebantur autem ſpecialia ſacrificia pro peccatis ſingulorum, ſed quia aliqui negligentes erant circa expiationem huiuſmodi peccatorum, & immunditiarum,vel etiam propter ignorantiam ab expiatione huiuſmodi deſiſtebãt, inſtitutum fuit vt ſemel in anno decima die ſeptima die menſis fieret ſacrificium expiationis pro toto populo.

* Ad quartum.

¶ D.S.ſoluendo hoc argumentum primò declarat ea,quę tãguntur in conſequente, qualiter fiebant quo ad omnem ritum eorum aſſignans rationem litteralem omnium ſecundò ex dictis reſpondet ad conſequentiam argumenti quo ad duas partes aſſumpti interponens rationem figuralem omnium dictorũ, ibi.Dicebatur autem, &c.Circa primum primò declarat quando & quotiens, quia tantùm ſemel in anno fiebat hoc ſacramentum,quod dicebatur expiatio a peccatis, & qua ratione litterali, vt patet in textu.Nicolaus de Lyra ponit adhuc vnam rationem illius feſti,quia illo die Moyſes nunciauit populo peccatum idolatriæ in adoratione vituli commiſſam.Deinde ſecundò declarat ea, quæ fiebãt in hac expiatione,& rationes eorum,ſcilicet quare ſacerdos ſpecialiter pro ſe faciebat ſacrificium, & poſtea pro toto populo, & quare tali modo, & quomodo Hircus emittebatur ad deportandum peccata populi,quæ omnia habentur in littera cum dicitur.

¶ Et quia ſicut Apoſtolus dicit ad Heb.7.lex conſtituens homines ſacerdotes infirmitatem habentes,oportebat, quòd ſacerdos prius offerret pro ſeipſo vitulum pro peccato,in commemorationem peccati,quod Aarõ fecerat in conflatione vituli aurei; & arietem in holocauſtum,per quod ſignificabatur, quòd ſacerdotis prælatio quam aries deſignat,qui eſt dux gregis, erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autem offerebat pro populo duos hircos,quorum vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis, hircus enim animal fœtidum eſt,& de pilis eius fiunt veſtimenta pungentia, vt per hoc ſignificaretur fœtor, & immũditia aculei peccatorum.Huiuſmodi autem hirci immolati ſanguis inferebatur ſimul etiam cum ſanguine vituli in ſancta ſanctorum, & aſpergebatur ex eo totum Sanctuariũ, ad ſignificandum, quòd tabernaculum emũdabatur ab immunditijs filiorum Iſrael. Corpus verò hirci,& vituli, quæ immolata ſunt pro peccato,oportebat comburi ad oſtendendum conſummationem peccatorum, non aũt in altari,quia ibi non comburebantur toraliter niſi holocauſta vnde mandatum erat vt comburerentur extra caſtra in deteſtationem peccati,hoc enim fiebat qñcunque immolabatur ſacrificium pro aliquo graui peccato, vel pro multitudine peccatorum. Aliter verò hircus emittebatur in deſertum,non quidem vt offerretur dęmonibus quos colebant Gentiles in deſertis,quia eis nihil licebat immolari; ſed ad ſignificandum effectum illius ſacrificij immolati, & ideo ſacerdos imponebat manum ſuper caput eius confitens peccata filiorum Iſrael,ac ſi ille hircus deportaret ea in deſertum vbi a beſtijs comederetur, quaſi portans pœnam pro peccatis populi.

¶ D.S conſequenter reſpondet ad conſequentiam argumenti ſecundùm duas partes aſſumpti, & primò ſecundùm primã partem,ſecundò interponit rationem figuralem dictorum, ibi. Ratio autem, &c. tertiò reſpondet conſequentiæ ſecundùm ſecundam partem aſſumpti,ibi.De immunditia verò,&c.Vt autem clarius fiat,dico ad primam partem aſſumpti dupliciter, primò q̃ peccata non poſſunt portari in ſe, tamen remiſſio eorum potuit ſignificari per emiſſionẽ alicuius animalis corporalis, ita quòd peccata poſſunt deferri,ideſt poſſunt repreſentari, ac ſi deferrentur per animal,quod patiebatur pro peccatis,ita quòd huiuſmodi portatio peccatorum ſignificabat effectum alicuius ſacrificij. Secundò,quòd peccata poſſunt deferri in ſcriptura allegata, & ſcripta in aliqua cedula. Secundum hoc ergo,negatur primò cõſequentia,quo ad primam partem conſequentis,quia illa portatio peccatorum per hircum,erat repreſentatiua, & ſignificatiua effectus ſacramenti, qui erat expiatio peccatorũ p oblationem hirci,& alterius emiſſionem,vel quia peccata in ſcriptis imponebantur illi hirco.Et hoc vult D.S cum dicit.

¶ Dicebatur autem portare peccata populi, vel quia in eius emiſſione ſignificabatur remiſſio peccatorũ populi,vel quia colligebatur ſuper caput eius aliqua cedula vbi erant ſcripta peccata.

¶ Erat etiam huius ratio figuralis,quam Doct.San.conſequenter proſequitur cum dicit.

¶ Ratio figuralis horum erat, quia Chriſtus ſignificatur,& per vitulum propter virtutem;& per arietem, qa ipſe eſt dux fidelium;& per hircum propter ſimilitudinem carnis peccati, & ipſe eſt immolatus pro peccatis, & ſacerdotum, & populi, quia per eius paſſionem, & maiores,& minores a peccato mundantur. Sanguis aũt

vituli,

vituli, & hirci infertur in ſancta per pontificem, quia per ſanguinem paſſionis Chriſti patet nobis introitus in regnum cœlorum. Comburuntur autem eorum corpora extra caſtra, quia extra portam Chriſtus paſſus eſt, vt Apoſtolus dicit ad Heb. vltimo. Per hircum autem, qui emittebatur, pôt ſignificari vel ipſa diuinitas Chriſti, quæ in ſolitudinem abijt homine Chriſto patiente, non quidem locum mutans, ſed virtutem cohibens; vel ſignificatur concupiſcentia mala quam debemus a nobis abijcere, virtuoſos autẽ motus dño immolare.——

¶ D.S. conſequenter reſpondet conſequentiæ quo ad ſecundam partem aſſumpti, ad quam dicitur, quòd p immundũ ſpiritualiter aliquis non poteſt mundari a peccato. Et ſecundò per immundum corporaliter non poteſt mundari a peccato effectiuè, & principaliter, poteſt tamen aliquis ex immundo corporaliter immunditia ſpirituali mũdari propter figurationem, & miſterialiter. Sacrificia enim vt patuit ad quartum vel etiam ſacramenta ve.le.non mundabant a peccato, niſi propter ſignificationem Chriſti, & fidei interiorem in ipſum. Secundum hoc ergo negatur conſequentia quo ad ſecundam partem conſequentis, quia offerentes hircum, & vitulum fiebant immundi corporaliter, & tamen mundabantur ſpiritualiter. Reddebantur autẽ immundi propter deteſtationem idolatriæ, & peccatorum, pro quorum expiatione hoc ſacramentum agebatur, ſicut dictũ fuit ad 5. & hoc vult D.S. cum dicit.

¶ De immunditia verò eorum, qui huiuſmodi ſacrificia comburebant eadem ratio eſt; quæ in ſacrificio vitulæ ruſę dicta eſt.* ——

* Ad quintum.

¶ De materia huius argumenti, & ſolutionis habetur Leuiti. 16. vbi Nicolaus de Lyra hanc ſolutionem formaliter applicat ad tertium exponendum.

¶ Nota autẽ ex his verificari verbum, quod D.S. ſupra dixit. q. 101. ar 4 ad ſecundum, quia quibuſdam conſeruationib s, & ſacramentis vete. le. quædam ſacrificia adiungebantur. Sic in ꝓpoſito illa expiatio erat ſacramentum, & correſpondebat vt patuit ad tertium ſacramento pœnitentiæ, ſicut & aliæ purificationes, & tamẽ fiebat per oblationem ſacrificij, de quo dictum eſt, licet conſecratio correſponderet ſacramento ordinis, tamen purificationes pœnitentiæ. Erant tñ etiã quædã aliæ purificationes, quæ dicũtur ſacramẽta illius legis, quæ fiebant ſine ſacrificijs, vt patuit ad quintum de aſperſione aquæ luſtrationis, & expiationis ab immunditia tactus. Sed expiatio vel purgatio a peccatis fiebat mediante oblatione ſacrificiorum. Et ſimiliter expiatio ab immunditia corporali, vt patuit.

De Leproſorum emundatione.

¶ Ad ſeptimum dicendum, quòd per ritum legis leproſus non emundabatur a macula lepræ, ſed emundatus oſtendebatur, & hoc ſignificatur Leuit. 14. cum dicitur de ſacerdote. Cum inuenerit lepram eſſe mundatam, præcipiet ei, qui purificatur; iam ergo lepra mundata erat, ſed purificari dicitur inquantum iudicio ſacerdotis reſtituebatur conſortio hominum, & cultui Diuino. Contingebat tamen quandoque vt Diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaretur lepra quãdo ſacerdos decipiebatur in iudicio.——

¶ D.S. primò reſpondet ad conſequentiam argumenti, ſecundò declarat, quæ fiebant in purificatione leproſi, quo ad rium aſſignans rationes eorum ibi. Huiuſmodi autem, &c. Negatur ergo conſequentia argumenti, quia conceſſo antecedente potuit fieri vt mundatus vel magis mundus iudicatus, iterum pro peccato ſuo offerret ſacrificium pro peccato, ex quo immunditiã incurrerat. Similiter cum iudicaretur leproſus prius vel æſtimatus leproſu mundus, tunc offerebat aliqua, non vt emundaretur de nouo, ſed vt oſtenderetur mundatus corporaliter, & hoc in primo ſacrificio; vel contingebat quandoque, quòd etiã in illa oblatione de nouo mundaretur ſi ſacerdos erraret, vt D.S. habet hic poſt alios, vt patet etiam infra. q. 103. ar. 2. ad tertium. Et vt habet Nicolaus de Lyra Leuitici. 14. circa principium, ſorte erat aliqua ſpecies lepræ, quæ potuit per naturam ſanari, & ſanatus ſe oſtẽdit mundum ſacerdoti, ſed poſt octo dies quando admittebatur ad cultum Diuinum, tunc offerebat ſacrificium pro delicto, vnde non erat vtrumque ſacrificium pro emundatione a lepra. Cõſequenter D.S. oſtendit, quæ conueniebant ad illam emundationem, vel potius oſtenſionem emundationis lepræ, quia fiebat duplici ſacrificio, primò ergo declarat primum per rationes litterales, ſecundò ſecundum, ibi. In octauo verò, & tertiò aſſignat dictorum rationem figuralem ibi. Figuralis, &c. quartò remittit ſe de alijs non declaratis ad ſupradicta, ibi. Alia verò, &c. de primo dicit.

¶ Huiuſmodi autem purificatio leproſi dupliciter fiebat, nam primò iudicabatur eſſe mundus, ſecundò autem reſtituebatur tanquam mundus conſortio hominũ & cultui Diuino, ſcilicet poſt ſeptem dies. In prima autem purificatione offerebat pro ſe leproſus mũdandus duos paſſeres viuos, & lignum cedrinum, & vermiculum, & hyſopum hoc modo vt filo coccineo ligaretur paſſer, & hyſopus ſimul cum ligno cedrino, ita ſcilicet quòd lignum cedrinum eſſet quaſi manubrium aſperſorij. Hyſopus verò, & paſſer erant id, quod de aſperſorio tingebatur in ſanguine alterius paſſeris immolati in aquis viuis. Hæc autem quattuor offerebat contra quattuor defectus lepræ. Nam contra putredinem offerebatur cedrus, quæ eſt arbor imputribilis; contra fœtorem hyſopus, quæ eſt herba odorifera; contra inſenſibilitatem, paſſer viuus; contra turpitudinem coloris, vermiculus, qui habet viuum.* colorem paſſer verò viuus aduolare dimittebatur in agrum, quia leproſus reſtituebatur priſtinę libertati.——

* Alias vermilium.

¶ Nota, quòd per vermiculum intelligitur filium rubeum, & idem eſt vermiculus, quod coccus vt patet in textu, &c. De ſecundo dicit conſequenter.

¶ In octauo verò die admittebatur ad cultum Diuinum, & reſtituebatur conſortio hominum. Primò ramẽ raſis pilis totiũs corporis, & veſtimentis, eo quòd lepra pilos corrodit, & veſtimenta coinquinat, & fœtida reddit; & poſtmodum ſacrificium offerebatur pro delicto eius, quia lepra plerumque inducitur pro peccato. De ſanguine autem ſacrificij tangebatur extremum auriculę eius, qui erat mundandus, & polices manus dextræ, & pedis, quia; in iſtis partibus primum lepra dignoſcitur, & ſentitur adhibebantur etiam huic ritui tres liquores, ſcilicet ſanguis cõtra ſanguinis corruptionem, oleũ ad deſignandum ſanationem morbi, aqua viua ad emũdandum ſpurcitiam.——

¶ De tertio ſcilicet de ratione figurali proſequitur cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio erat, quia per duos paſſeres ſignificantur Diuinitas, & humanitas Chriſti, quorum vnus, ſcilicet humanitas immolatur in vaſe fictili ſuper aquas viuẽtes, quia per paſſionem Chriſti aquæ baptiſmi conſecrantur. Alius autem, ſciiicet impaſſibilis diuinitas viuus remanebat, quia diuinitas mori non poteſt, vnde & euolabat, quia paſſione aſtringi non poterat. Hic autem paſſer viuus ſimul cũ ligno cedrino, & cocco, vel vermiculo, & hyſopo, ideſt fide, ſpe, & charitate, vt ſupra dictum eſt.* mittitur in aquam ad aſpergendũ, quia in fide Dei, & hominis baptizamur. Lauat autem homo per aquam baptiſmi vel lachrymarum, veſtimẽta ſua, ideſt opera, & omnes pilos, ideſt cogitationes. Tangitur autem extremũ auriculę dextrę eius, qui mũdatur de ſanguine, & de oleo, vt eius auditum muniat contra corrumpentia verba. Polices autem manus dextræ, & pedis tanguntur vt ſit eius actio ſancta.——

* Ar. 4. ad 4

¶ De quarto dicit.

¶ Alia verò, quæ ad hanc purificationem pertinent vel etiam aliarum immunditiarum non habent aliquid ſpeciale præter alia ſacrificia pro peccatis vel pro delictis.——

¶ Nota, quòd per peccata intelliguntur peccata commiſſionis, per delicta verò peccata omiſſionis, vt de eis loquitur Leuiticus. Tamen aliàs vnum pro alio plerumque ponitur.

¶ Ad octauum, & nonum dicendum, quòd ſicut populus inſtituebatur ad cultum Dei per circumciſionem ita miniſter per aliquam ſpecialem purificationem vel conſecrationem, vnde & ſeparari ab alijs præcipiuntur quaſi ſpecialiter ad miniſterium cultus Diuini præ alijs deputati; & totum, quod circa eos fiebat in eorum cõſecratione vel inſtitutione, ad hoc pertinebat vt oſtenderetur eos habere quandam prærogatiuam puritatis, & virtutis, & dignitatis. & ideo in inſtitutione miniſtrorum tria fiebant. Primò enim purificabantur, ſecundò

ordinabantur

ordinabantur,& conſecrabantur, tertiò applicabantur ad vſum miniſterij. Purificabantur quidem communiter omnes per ablutionem aquæ, & per quædam ſacrificia. Specialiter autem leuitæ radebant omnes pilos carnis ſuę,vt habetur Leui. 5.

¶ Et quia materia huius argumenti, & ſequentis tendunt in idem,ſcilicet ſanctificationem,& purgationem miniſtrorũ,ideo ſoluuntur vna ſolutione à D.S. Aſſumptum ergo huius cõceditur, tamen per corporalem aquam, & lotionem deſignabatur puritas,quæ ſpecialiter requirebatur in miniſtris Dei ſacerdotibus,& leuitis, & inſtituebantur vel deputabantur ad cultum Diuinum per ſpecialem purificationem præ alijs communibus de populo. Negatur autem conſequentia, quia fiebat huiuſmodi ablutio ad deſignandam ſingularem puritatem, qua pollere debebant miniſtri Domini,& ideo lauabant pedes, & radebant crines,& nõ ꝙ huiuſmodi lotio conferret ſpiritualem munditiam. Et etiam ꝓpter rationes figurales,vt oſtendit D.S.in ſolutione, primò quomodo per ſpeciales purificationes miniſtri inſtituebantur, & qd huiuſmodi litteraliter deſignent,quia tria, & ideo etiam tria fiebant in eorum conſecratione, primò purificatio de qua primò tractat D.S.quæ correſpondebat puritati.Secundò fiebat in conſecratione miniſtrorum ordinatio, & conſecratio,tamen differenter quo ad ſacerdotes, & leuitas,de qua dicit Doct Sanct.

¶ Conſecratio verò circa põtifices,& ſacerdotes hoc ordine fiebat. Primò enim poſtquã abluti erant,induebantur quibuſdam veſtimentis ſpecialibus pertinentibus ad deſignandum dignitatem ipſorum. Specialiter autem pontifex oleo vnctionis in capite vngebatur,vt deſignaretur, quòd ab ipſo diffundebatur poteſtas conſecrandi ad alios, ſicut oleum a capite deriuatur ad inferiora,vt habetur in Pſalmis. Sicut vnguentum in capite,quod deſcendit in barbã Aaron. Leuitæ verò non habebant aliam conſecrationem,niſi quòd offerebantur Domino a filijs Iſrael per manus pontificis,qui orabat pro eis. Minorum verò ſacerdotum ſolę manus conſecrabantur,quę erant applicandę ad ſacrificia,& de ſanguine animalis immolatiçi tingebatur extremum auriculę dextrę ipſorum, & pollices pedis aut manus dextrę vt ſcilicet eſſent obedientes legi Dei in oblatione ſacrificiorum,quod ſignificatur in intinctione auris dextrę; & quod eſſent ſolliciti, & prompti in executione ſacrificiorum, quod ſignificatur in intinctione pedis,& manus dextrę;aſpergebantur etiam ipſi & veſtimenta eorum ſanguine animalis immolati, in memoriam ſanguinis agni per quẽ fuerunt liberati in Aegypto; offerebantur aũt in eorũ conſecratione huiuſmodi ſacrificia, vitulus pro peccato,in memoriam remiſſionis peccati; Aaron circa cõflationem vituli aries in holocauſtum in memoriam oblationis. Abrahæ,cuius obedientiam pontifex imitari debebat. Aries etiam conſecrationis, qui erat quaſi hoſtia pacifica, in memoriam liberationis de Aegypto per ſanguinem agni.

¶ Nota propter id,quod D.S.dicit. Minorum verò ſacerdotũ ſolę manus conſecrabantur. Sed non dicit quomodo ſanctificarentur,an per vnctionem manuum, an non per vnctionem, ſed mixtione quadam facta de oleo vnctionis, & ſanguine conſecrationis ipſi,& veſtes aſpergerentur. De hoc enim ſunt opiniones,Vide Nicolaũ de Lyra. Exo. 30.Tertiò fiebat applicatio ad vſum miniſterij, & executionem officij, quæ etiam differenter fiebat quo ad ſacerdotes,& quo ad leuitas vt Doct. Sanct. oſtendit cum dicit.

¶ Caniſtrũ autem panum in memoriã mannę pręſtiti populo;pertinebat aũt ad applicationem miniſterij,qd imponebatur ſuper manus eorum Adeps arietis,& torta panis vnius,& armus dexter,vt oſtẽderetur, quòd accipiebant poteſtatem huiuſmodi offerendi Domino. Leuitę verò applicabantur ad miniſterium per hoc, ꝙ intromittebantur in tabernaculum federis quaſi ad miniſtrandum circa vaſa ſanctuarij.

¶ Omnium autem horum erat etiam ratio figuralis vt oſtendit D.S.vltimò cum dicit.

¶ Figuralis verò horum ratio erat, quia illi qui ſunt conſecrandi ad ſpirituale miniſterium Chriſti,debent primò purificari per aquam baptiſmi, & lachrymarum in fide paſſionis Chriſti, quod eſt expiatiuum, & purgatiuum ſacrificium; & debent radere omnes pilos carnis eius, ideſt omnes prauas cogitationes, debent etiam ornari virtutibus,& conſecrari oleo Spiritus ſancti, & aſperſione ſanguinis Chriſti, & ſic debent eſſe intenti ad exequenda ſpiritualia miniſteria.

¶ Ad noni aſſumptum,verum,de ſanctificatione, quæ eſt per gratiam, ibi enim ſanctificans eſt dignius ſimpliciter quidem ſi eſt ſanctificans principale.ſecundum quid autem, ſi eſt ſanctificans inſtrumentale;ſed loquendo de ſanctificatione,quæ eſt deputatio ad Diuinum cultum,talis poteſt fieri etiam per id, quod eſt minus homine,præſertim ſi aptum ſit ſignificare ſanctificationis autorem, De hoc infra.q.103.ar.2.ad primũ,quia illę ſanctificationes erant ſolùm ab irregularitate per remotionem impedimentorum ingredientium templum. Negatur ergo conſequentia,quia omnia,quæ circa ipſos fiebãt,ideo fiebant,vt oſtẽderent,quia deberent habere prærogatiuam quandam in puritate,virtute,& dignitate.Et ſic vnctio deſignabat virtutẽ, & lotio puritatem,& induitio ſpiritualium veſtium dignitatem.Et ſi aliqui huiuſmodi corporalia tractando ſanctificabantur per gratiam,hoc erat ex deuotione,& fide Chriſti,quam iſta exteriora figurabant, &c. Doct. Sanct. reliquit hoc argumẽtum ſolutum præcedentis ſolutione.

¶ Ad decimum dicendum, quòd ſicut iam dictum eſt,* intentio legis erat inducere ad reuerentiam Diuini cultus,& hoc dupliciter. Vno modo excludendo a cultu Diuino omne id, quod poterat eſſe contemptibile. Alio modo apponendo ad cultum Diuinum omne illud,quod videbatur ad honorificentiam pertinere; & ſi hoc quidẽ obſeruabatur in tabernaculo, & vaſis eius, & animalibus immolandis, multò magis hoc obſeruãdum erat in ipſis miniſtris:& ideo ad remouendũ contemptum miniſtrorum præceptum fuit vt non haberent maculam vel defectum corporalem, quia huiuſmodi homines ſolent apud alios in contemptu haberi,propter quod etiam inſtitutum fuit ut nõ ſparſim ex quolibet genere ad Dei miniſterium applicarentur, ſed ex certa proſapia ſecundùm generis ſucceſſionẽ, ut ex hoc clariores,& nobiliores haberentur; ad hoc autem,quòd in reuerentia haberentur adhibebatur, eis ſpecialis ornatus ueſtium,& ſpecialis conſecratio, & hæc eſt in cõmuni cauſa ornatus ueſtium. * Arti.4. in cor. & hic ad 1.

¶ Maior vera,tamen exteriora ſunt ſigna interioris, & faciũt ad reuerentiam cultus Diuini. Et exterior diſpoſitio corporalis facit ne quis habeatur contemptui apud homines. Et exterior ornatus eſt pro reuerentia cultus Diuini, & etiam pro reuerentia miniſtrorum.Minor conceditur,ſed iam patuit,quomodo exterior diſpoſitio corporis turpis,facit hominem haberi contẽptui. Similiter vilis veſtitus.Et hæc eſt ratio communis veſtium ſacerdotũ,& diſpoſitionis corporis eorundẽ quã D. S. primo ponit in ſolutione; deinde ſunt etiam rationes ſpeciales ſingularum veſtium ſacerdotalium litterales, & figurales, & etiam diſpoſitionum corporalium vt patet in ſolutione ibi. In ſpeciali autẽ, &c. Quo ad primum patet littera. Conſequenter oſtendit rationes litterales in ſpeciali omnium veſtium ſacerdotalium, & primò enumerat eas, ſecundò ſubungit rationes ibi, horum ornamentorum,&c Circa primum,primò enumerat ornaméta ſummi ſacerdotis vel pontificis cum dicit.

¶ In ſpeciali autem ſciendum eſt, quòd pontifex habebat octo ornamenta. Primò enim habebat ueſtem lineam,Secundò habebat tunicam hyacinthinam; in cuius extremitate uerſus pedes ponebantur per circuitum tintinnabula quædam, & mala punica facta ex hyacintho,& purpura,coccoque bis tincto. Tertiò habebat ſuperhumerale, quod regebat humeros, & anteriorẽ partem uſque ad cingulum, quod erat ex auro,& hyacintho,purpura coccoque bis tincto, & byſſo retorta,& ſuper humeros habebat duos onichinos in quibus erant ſculpta nomina filiorum Iſrael. Quartum erat rationale ex eadem materia factum,quod erat quadratum,& ponebatur in pectore, & coniungebatur ſuperhumerali, & in hoc rationali erant duodecim lapides præcioſi diſtincti per quattuor ordines, in quibus etiã ſculpta erãt nomina filiorum Iſrael quaſi ad deſignandũ,quòd ferret onus totius populi,per hoc, quòd habebat nomina

eorum

eorum in humeris, & quòd iugiter debebat de eorum ſalute cogitare, per hoc, quòd portabat eos in pectore quaſi in corde habens; in quo etiam rationali mandauit Dominus poni Doctrinam, & veritatem, quia quędam pertinentia ad veritatem iuſtitiæ, & Doctrinæ ſcribebantur in illo rationali. Iudæi tamen fabulãtur, quòd in rationali erat lapis, qui ſecundũ diuerſos colores mutabatur ſecundùm diuerſa, quæ debebant accidere filijs Iſrael, & hoc vocant veritatem, & Doctrinam. Quintum erat baltheus, ideſt cingulus quidam factus ex prędictis quattuor coloribus. Sextum erat thyara, ideſt mitra quædam de byſſo. Septimum autem erat lamina aurea pendens in fronte eius in qua erat ſcriptum nomẽ domini. Octauum autem erat femoralia linea vt operirent carnem turpitudinis ſuæ quando accederet ad ſanctuarium vel ad altare.

¶ Secundò enumerat ornamenta miniſtrorum, & minorum ſacerdotum cum dicit.

¶ Ex iſtis autem octo ornamentis minores ſacerdotes habebant quattuor, ſcilicet tunicam lineam, femoralia, & baltheum, & tyaram.

¶ Conſequenter aſſignat harum veſtium rationem litteralem cum dicit.

¶ Horum ornamentorum quidam rationem litteralem aſſignant dicentes, quòd in iſtis ornamentis deſignabatur diſpoſitio orbis terrarum quaſi pontifex proteſtaretur ſe eſſe miniſtrum creatoris mundi; vnde etiã Sapient. 18. dicitur, quòd in veſte Aaron erat deſcriptus orbis terrarum, nam fęmoralia linea figurabant terram ex qua linum naſcitur, Balthei circũuolutio ſignificabat oceanum, qui circumcingit terram; Tunica hyacinthina ſuo colore ſignificabant aerem per cuius tintinnabula ſignificabantur tonitrua, per mala granata corruſcationes, Suphumerale verò ſignificabat ſua varietate cœlum ſidereum; duo onichini duo hemiſperia, vel ſolem, & lunam; duodecim gemmę in pectore, duodecim ſigna in Zodiaco, quę dicebantur polita in rationali, quia in cœleſtibus ſunt rationes terrenorum ſecũdùm [illegible] Iob. 38. Nunquid noſti ordinem cœli, & pones eius in terra. Cydaris autem vel thyara ſignificabat cęlum empyreum. Lamina aurea Deũ omnibus præſidentem

¶ Quid autem omnia iſta tam deformitates corporales, quã ornamenta veſtium figurarent D.S. conſequenter declarat, quia figurabant virtutes miniſtrorũ nouæ legis, & vitia quibus immunes eſſe debent, vt habet in littera cum dicit.

¶ Figuralis verò ratio manifeſta eſt. Nam maculæ vel defectus corporales a qibus debebant ſacerdotes eſſe immunes ſignificãt diuerſa vitia, & peccata quibus debent carere; prohibetur enim eſſe cęcus, ideſt ne ſit ignorans, ne ſit claudus, inſtabilis & ad diuerſa ſe inclinans, ne ſit paruo vel grandi vel torto naſo, ideſt per defectũ diſcretionis vel in plus vel in minus excedat aut etiam aliqua praua exerceat. Per naſum enim diſcretio deſignatur, quia eſt diſcretiuus odoris; ne ſit fracto pede vel manu ideſt ne amittat virtutem benè operandi vel procedendi in virtutem. Repudiatur etiam ſi habeat gibbũ vel ante vel retro, per quẽ ſignificatur ſuperfluus amor terrenorum. Si eſt lippus, ideſt per carnalem affectionẽ eius ingenium obſcuratur, contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiam ſi habeat albuginem in oculo, ideſt præſumptionem candoris iuſtitiæ in ſua cogitatione. Repudiatur etiam ſi habeat iugem ſcabiem, ideſt petulantiam carnis; & ſi habuerit impetiginem, quæ ſine dolore corpus occupat, & membrorũ decorem fędat, per quam auaritia deſignatur; & etiam ſi ſit herniоſus vel ponderoſus, qui ſcilicet geſtat pondus turpitudinis in corde, licet non exerceat in opere. Per ornamenta verò deſignantur virtutes miniſtrorum Dei. Sunt autem quattuor, quę ſunt neceſſaria omnibus miniſtris, ſcilicet caſtitas, quæ ſignificatur p fęmoralia. Puritas verò vitæ, quæ ſignificatur per lineam tunicã. Moderatio diſcretionis, quæ ſignificatur per cingulum. Et rectitudo intentionis, quæ ſignificatur per thyaram protegentem caput. Sed præ his pontifices debent quatuor habere. Primò quidem iugem Dei memoriam in contemplatione, & hoc ſignificat lamina aurea habens nomen Dei in fronte. Secundò, quòd ſupportent infirmitates populi, quod ſignificat ſuperhumerale. Terttiò, quòd habeant populum in corde, & in viſceribus per ſollicitudinem charitatis, quod ſignificatur per rationale. Quartò, quòd habeant conuerſationem cęleſtem per opera perfectionis, quod ſignificatur per tunicam hyacinthinam, vnde & tunicæ hyaciſthinæ adiunguntur in extremitate tintinnabula aurea, per quæ ſignificatur Doctrina Diuinorum, quæ debent coniungi cęleſti cõuerſationi pontificis. Adiunguntur autem mala punica per quæ ſignificatur vnitas fidei, & concordia in bonis moribus, quia ſic coniuncta debet eſſe eius Doctrina, vt per eam fidei, & pacis vnitas non rumpatur.

Vtrum obſeruantiarum ceremonialium veteris legis fuerit rationalis cauſa.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd obſeruãtiarum ceremonialiũ nulla fuerit rationabilis cauſa, quia vt Apoſtolus dicit. 1. ad Thimo. 4. Omnis creatura Dei bona, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; inconuenienter igitur prohibiti ſunt ab eſu quorundam ciborum tanquam immundorum vt patet Leuiti. 11.

¶ 2 Præterea. Sicut animalia dantur in cibum hominis, ita etiam, & herbę, vnde dicitur Gen. 9. quaſi olera viridia dedi vobis omnem carnem; ſed in herbis lex non diſtinxit aliquas immundas, cum tamen aliquę illarum ſint maximè nocluę vtputa venenoſæ; ergo videtur, quòd nec animalibus aliqua debuerint prohiberi tanquam immunda.

¶ 3 Præterea. Si materia eſt immunda ex qua aliqd [illegible]tur, pari ratione videtur, quòd id, quod generatur ex eadem ſit immundum; ſed ex ſanguine generat caro; cuius igitur non omnes carnes prohiberentur tanquam immundæ pari ratione nec ſanguis debuit prohiberi quaſi immundus, aut adeps, qui ex ſanguine generatur.

¶ 4 Præterea. Dominus dicit Matth. 10. Eos nõ eſſe timendos qui occidunt corpus, quia poſt mortem non habent quid faciant, quod non eſſet verum ſi in nocumentum homini cederet quid ex eo fieret; multò igitur minus pertinet ad animal iam occiſum qualiter eius carnes decoquantur; irrationabile igitur videtur eſſe, quod dicitur. Exo. 23. Non coques hædũ in lacte matris ſuæ.

¶ 5 Præterea. Ea, quæ ſunt primitiua in hominibus & animalibus tanquam perfectiora præcipiuntur domino offerri; inconuenienter igitur pręcipitur Leui. 19. Quando ingreſſi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum. i. prima germina, & immunda erunt vobis nec edetis ex eis.

¶ 6 Præterea. Veſtimentum extra corpus hominis eſt, non igitur debuerunt quædam ſpecialia veſtimenta Iudæis interdici, puta quod dicitur Leui. 19. Veſtẽ, quæ ex duobus texta eſt non indueris, & Deuter. 22. Nõ induetur mulier veſte virili, & vir non induetur veſte fęminea, & infra. Non indueris veſtimento, quod ex lana linoque contextum eſt.

¶ 7 Præt. Memoria mãdatorum Dei non pertinet ad corpus, ſed ad cor, inconuenienter igitur præcipitur Deute. 6. quòd ligarent præcepta Dei quaſi ſignum in manu ſua, & quòd ſcriberentur in limine oſtiorum, & quòd per angulos palliorum facerent fimbrias in quibus ponerent vittas hyacintinas in memoriam mandatorum Dei, vt habetur Numeri. 15.

¶ 8 Præterea.

¶ 8 Præterea. Apoſtolus dicit. 1. ad Corinth. 9. ꝙ non eſt cura Deo de bobus, & per conſequens neque de alijs animalibus irrationalibus; inconuenienter igitur præcipitur Deute. 22. Si ambulaueris per viam, & inueneris nidum auis non tenebis matrem cum filijs, & Deute. 15. Non alligabis os bouis triturantis, & Leui. 19. Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.

¶ 9 Præterea. Inter plantas non fiebat diſcretio mũdorum ab immundis, ergo multò minus circa cultură plantarum debuit aliqua diſcretio adhiberi, ergo incõuenienter præcipitur Leui. 19. Agrum non ſeres diuerſo ſemine, & Deu. 22. Non ſeres vineam tuam altero ſemine, & non arabis in boue ſimul, & aſino.

¶ 10 Præterea. Ea, quæ ſunt inanimata maximè videntur hominum poteſtati eſſe ſubiecta, inconuenienter igitur arcetur homo ab argento, & auro ex quibus fabricata ſunt idola, & ab alijs, quæ in idolorum domibus inueniuntur præcepto legis, quod habetur Deu. 7. Ridiculum etiam videtur eſſe præceptum, quod habetur Deute. 23. Vt egeſtiones humo operirent fodientes in terra.

¶ 11 Præterea. Pietas maximè in ſacerdotibus requiritur, ſed ad pietatem pertinere videtur, quòd aliqs funeribus amicorum interſit, vnde etiã de hoc Tobias laudat vt habetur Tobiæ 1. Similiter etiam quandoque ad pietatem pertinet, quòd aliquis in vxorem accipiat meretricem, quia per hoc eam a peccato, & infamia liberat; ergo videtur, quòd hæc inconuenienter prohibeantur ſacerdotibus Leui. 21.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Deute. 18. Tu autem a domino Deo tuo aliter inſtitutus es, ex quo poteſt accipi, quòd huiuſmodi obſeruantiæ ſunt inſtitutę a Deo ad quandam ſpecialem illius populi prærogatiuam, nõ ergo ſunt irrationabiles, aut ſine cauſa.

¶ Hic D.S. vltimò inquirit de cauſis ceremonialium, quæ dicuntur obſeruantiæ, quia mediantibus miniſtris pertinẽt ad cultum Dei. Et ſicut de aliis, ita & de illis ponit cauſas dupliciter. Vno modo in generali. Alio modo in ſpeciali, primum in corpore, ſecundum in ſolutionibus. De primo dicit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd populus Iudæorum, vt ſupra dictum eſt.* ſpecialiter erat deputatus ad cultum Diuinum, & inter eos ſpecialiter ſacerdotes, & ſicut aliæ res, quæ applicãtur ad cultum Diuinum aliquã ſpecialitatem debent habere, quod pertinet ad honorificentiam Diuini cultus; ita etiam, & inconuerſatione illius populi, & præcipuè ſacerdotum debuerunt eſſe aliqua ſpecialia congruentia ad cultum Diuinum uel ſpiritualem uel corporalem.

* Arti. 5. ad 2. & 1. corpore.

¶ In hoc corpore D. S. ponit talem concluſionem reſponſiuã, obſeruantiarum ve le. rationes dupliciter aſſignari poſſunt. Vno modo, &c. in fine cor. cuius primò probat primã partem; ſecũdò ſecũdã ibi. Cultus autem, &c. tertiò ſubiungit ipſam concluſionẽ ibi. Et ideo, &c. Quo ad primam partem arguitur ſic. In conuerſatione illius populi, & præcipuè ſacerdotum debuerunt eſſe aliqua ſpecialia congruentia ad cultum Diuinum, vel ſpiritualem vel corporalem, igitur prima pars vera, quòd ſecundùm cõgruẽtiam cultus, &c. Tenet conſequentia, quia ſpecialia in conuerſatione ſunt obſeruantiæ, &c. ſecundò quia benè ſequitur, ſi ꝓpter congruentiam, & reuerentiam cultus Diuini ſunt inſtitutæ obſeruantiæ, quòd habent rationem, ſcilicet litteralem ſumptam ex cultu Diuino. Antecedens probat a principio ex ſupra dictis, quia populus Iudæorum erat ſpecialiter deputatus ad cultum Diuinum, & inter eos ſpeciales ſacerdotes, ſed aliæ res deputatę ad cultum Diuinum debuerunt habere aliquam ſpecialitatem propter honorificentiam cultus Diuini, igitur & populus, & præcipuè ſacerdotes in conuerſatione, ſcilicet cibo, & potu, & veſtimẽtis vt dixit maior proxima. Maior, & minor patuerunt ſupra ar. 5. in corpore, & ad octauum. patet igitur, quòd aſſignatur ratio obſeruantiarum ex Diuini cultus reuerẽtia, quare inſtitutæ ſint. Et hæc eſt ratio litteralis in generali.

¶ Cultus autem legis figurabat myſterium Chriſti, vnde omnia eorum geſta figurabant ea, quæ ad Chriſtũ pertinent, ſecundum illud. 1. ad Corinth. 10. Omnia in figuram contingebant illis.

¶ Probat ſecundam partem concluſionis, ſic. Cultus legis figuratiuus erat Chriſti, igitur ſequitur ſecunda pars. Tenet conſequẽtia, quia obſeruantiæ vt dictum eſt, inſtitutæ fuerunt propter reuerentiam cultus Diuini. Antecedens patet, quia omnia in figura contingebant, igitur & cultus, & ea, quæ ad cultum tunc pertinebant. Et ſic per cõſequens poteſt ratio aſſignari ex vita Chriſtianorum repreſentata. Deinde cum dicit.

¶ Et ideo rationes harum obſeruantiarum dupliciter aſſignari poſſunt. Vno modo ſecundùm congruentiam ad Diuinum cultum. Alio modo ſecundùm quòd figurant aliquid circa Chriſtianorum vitam.

¶ Subiungit ipſam concluſionem reſponſiuam, iam probatã. Et nota, quòd ſecunda pars dicit, quòd obſeruantiæ figurẽt aliquid circa vitam Chriſtianorum, quia ſupra dictum fuit. q. 101. ar. 4. ad primum. Et art. ſecundo præſentis quæſtionis, quòd ceremonialia aliqua figurarent Chriſtum allegoricè, aliqua ſacramenta, & ſacra nouæ legis. Aliqua autem figurabant mores populi Chriſtiani, & illa ſunt obſeruantię. Et hoc notat illa pars ſecunda concluſionis.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium. Argumentum in contrarium tangit etiamvnam rationem litteralem ex parte prærogatiuæ illius populi, quæ tamen ordinabatur ad cultum Diuinum, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt.* duplex pollutio vel immunditia obtenebatur in lege. Vna quidem culpę per quam polluebatur anima. Alia autem corruptionis cuiuſdam, per quam quodammodo inquinatur corpus. Loquendo igitur de prima immunditia, nulla genera ciborum immunda ſunt vel hominem inquinare poſſunt ſecundùm ſuam naturam, vnde dicitur Matth. 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed quæ procedũt de ore hæc coinquinant hominem, & exponitur hoc de peccatis. Poſſunt tamen aliqui cibi per accidens inquinare animam, inquantum ſcilicet contra obedientiam vel votũ, vel ex nimia concupiſcentia comeduntur, vel inquantũ præbent fomentum luxuriæ, propter quod aliqui a vino, & carnibus abſtinent.

* ar. 5. ad 4. De quorundã animalium, & ciborum in veteri lege prohibitione.

¶ D. S. ſoluendo argumentum hoc dupliciter reſpondet ad antecedens, ſecundùm quòd duplex eſt ratio immunditiæ eorum, quæ tanguntur in conſequente (& ideo conſequentia negatur) ſcilicet ratio litteralis, & figuralis, ſecundam ponit ibi. Figuralis autem, &c. dicitur ergo primò ad antecedentes, ſicut & ſupra art. 5. ad quartum, quòd omnis creatura Dei bona eſt, in natura ſua, & nulla reiicienda eſt propter Diuinam legem abſolutè, cũ quo ſtat, quòd aliqua nõ ſic bona etiam ſpiritualiter hominum, quia inquinat tum per accidens, ſcilicet propter hoc, quòd eam comedere eſt contra votum vel huiuſmodi, & ſecundùm hoc poteſt primò negari conſequentia, quia licet ille ciborum eſus, ſecundum ſe eſſet bonus, & mundus, ſpiritualiter tamen per accidens potuerunt cauſare immunditiam ſpiritualem. Dicitur ſecundò ad antecedens, quòd aliquæ creaturæ ſunt immundæ non ſpiritualiter de quo Apoſtolus loquitur, ſed corporaliter, quia cauſãt malum nutrimentum, & propterea ſunt prohibitæ tanquam ꝓpter rationem litteralem. Secundum hoc ergo iterum negatur conſequentia, quia licet omnes creaturæ vt ſic, ſint bonæ nõ malæ ſpiritualiter, vt Apoſtolus vult, cum hoc tamen ſtat, quòd aliquæ erant immundæ, & inconueniens nutrimentũ corporis humani. Et hanc rationem litteralem oſtendit D. S. & primò de immũditia aliquorum animalium, ſecundò etiam de prohibitione ſanguinis, & adipis, & neruoũ ibi, Generaliter tamen, &c. Quo ad primum ponit tres rationes litterales, quæ patebunt. Quo ad primam rationem primò oſtendit, quare prohibita erant Iudęis quædam animalia terreſtria quadrupedia, cum dicit.

¶ Secundum autem corporalem immunditiam, quæ eſt corruptionis cuiuſdam, aliquæ animalũ carnes immunditiam habent, vel quia ex rebus immũdis nutriũtur, ſicut porcus; aut immundæ cõuerſantur, ſicut quędam animalia ſub terra habitantia ſicut talpę, & mures, & alia huiuſmodi; vnde etiam quendam fœtorem contrahunt vel quia eorum carnes propter ſuperfluam humiditatem vel ſiccitatem corruptos humores in corporibus humanis generant, & ideo prohibitæ ſunt eis carnes animalium habentium ſoleas, ideſt vngulam vnam non fiſſam, propter eorum terreſtrietatem, & ſimiliter

ſunt

ſunt eis prohibitæ carnes animalium habentium multas fiſſuras in pedibus,quia ſunt nimis colerica, & aduſta,ſicut carnes leonis,& huiuſmodi.

¶ Secunda oſtendit hoc idem de auibus,& piſcibus,cum dicit.

¶ Et eadem ratione prohibitæ ſunt eis aues quædam rapaces,quæ ſunt nimiæ ſiccitatis, & quædã aues aquaticæ propter exceſſum humiditatis. Similiter etiã quidã piſces non habentes pennulas, & ſquamas,vt anguillæ, & huiuſmodi propter exceſſum humiditatis.

¶ Tertiò conſequenter oſtendit per oppoſitum,quæ ex dictis conceſſa fuerint Iudæis ad commeſtionem,& quare,cum dicit.

¶ Sunt autem eis conceſſa ad eſum animalia ruminãtia, & findentia vngulam, quia habent humores benè digeſtos,& ſunt mediæ complexionis,quia nec ſunt nimis humida,quod ſignificãt vngulæ, neque ſunt nimis terreſtria cum non habeant vngulam continuam, ſed fiſſam. In piſcibus etiam conceſſi ſunt eis piſces ſiccio-res,quod ſignificatur per hoc,quòd habent ſquamas,& pennulas,per hoc enim efficitur temperata cõplexio humida piſcium. In auibus etiam ſunt eis conceſſa magis tẽperata, ſicut gallinę, pernices ,& aliæ huiuſmodi.

¶ Prædictorum ponit conſequenter D.S. ſecundam rationem litteralem,quæ innititur vitationi idolatriæ, cum dicit.

¶ Alia ratio fuit in deteſtationem idolatriæ, nã gentiles, & præcipuè Aegyptij inter quos erant nutriti huiuſmodi animalia prohibita idolis immolabant vel eis ad maleficia vtebãtur. Animalia verò, quæ Iudæis ſunt conceſſa ad eſum non comedebant, ſed ea tanquã deos colebant, vel propter aliam cauſam ab eis abſtinebant, vt ſupra dictum eſt. *

* ar.1.ad 2.

¶ Adhuc ad idem ponit tertiam rationem innitentem nimiæ curæ,& ſollicitudini circa cibaria,cum dicit.

¶ Tertia ratio eſt ad tollendam nimiam diligentiam circa cibaria,& ideo conceduntur illa animalia, quæ de facili, & in promptu haberi poſſunt.

¶ Conſequenter ponit vnam communem prohibitionem de ſanguine,& adipe , & neruorum , & aſſignat rationes litterales huius cum dicit.

¶ Generaliter tamẽ prohibitus eſt eis eſus omnis ſanguinis,& adipis cuiuslibet animalis ; ſanguinis quidem tum ad vitandam crudelitatem vt deteſtarentur humanum ſanguiuem effundere ſicut ſupra dictum eſt.* tũ etiam ad vitandum idolatrię ritum, quia eorum conſuetudo erat vt circa ſanguinem congregatum adunarentur ad comedendum in honorem idolorum quibus reputabant ſanguinem acceptiſſimum eſſe,& ideo dominus mandauit,quòd ſanguis effunderetur,& quòd puluere operiretur,& propter hoc etiam prohibitum eſt eis comedere animalia ſuffocata vel ſtrangulata , quia ſanguis eorum non ſeparatur a carne , vel quia in tali morte animalia multum affliguntur,& dominus voluit eos a crudelitate prohibere etiam circa animalia bruta, vt p hoc magis recederẽt crudelitate hominis habẽtes exercitium pietatis etiam circa beſtias. Adipis etiam eſus ,phibitus eſt eis ,tum quia idolatrę comedebant illum in honorem deorum ſuorum , tum etiam, quia cremabatur in honorem Dei , tum etiam quia ſanguis , & adeps non generant bonum nutrimentum , quod pro cauſa inducit rabi Moyſes.* Cauſa autem prohibitionis eſus neruorum exprimitur Gen.32.vbi dicitur,quòd nõ comedunt filij Iſrael neruum , eo quòd tetigerit neruum ſęmoris Iacob,& obſtupuerit.

* ar.1.ad 8.

* In li.Duxerunnam.

¶ Nota autem hic cuius opinionis fuerit D.S.de adipe nõ comedenda,quia vult,quòd generaliter fuit prohibitus eſus adipis cuiuslibet animalis de hoc ſupra ar.3.ad 8 quia de hoc ſunt contrariæ opiniones vt patet in Nicolao de Lyra ibidem allegato. Conſequenter D.S.manifeſtat ſecundò, quare illa tacta in conſequente dicebantur immunda non propter ſe , ſed propter rationem figuralem,ſ.ſpiritualiter,& figuratiuè. Sicut & ſubſtãtia hujus dictionis, fatuus, nõ eſt immundior in ſubſtantia illa dictione, ſapiens, ſed repreſentatiua eſt immundior. Sic,& de animalibus quæ non ſunt immundiora ſpiritualiter, eſto quandoq; corporaliter,ſignificabant tã immundiciam ſpiritualẽ,&c. Vnde, & negatur ſecundum hoc conſequens. Et hic declarat D.S. qa g hu iuſmodi ,phibebãtur peccata in talibus aĩalibus figurata, & hoc oſtendit primò de animalibus graſſibilibus in terra, cum dicit.

¶ Figuralis autẽ ratio horum eſt,quia per omnia huiuſmodi animalia prohibita deſignantur aliqua peccata in quorum figuram illa animalia prohibebantur,vnde dicit Auguſt.in lib.contra Fauſtum. * Si de porco,& agno requiratur , vtrumque natura mundum eſt , quia omnis creatura Dei bona eſt; quadã verò ſignificatione agnus mũdus,porcus immundus eſt, tanquam ſi ſtultũ, & ſapientem diceres, vtrumque hoc verbum natura vocis,& litterarum, & ſyllabarum ex quibus conſtat, mũdum eſt , ſignificatione autem, vnum eſt mundum , & aliud immundum. Animal enim,qđ ruminat,& vngulã findit,mundum eſt ſignificatione, quia fiſſio vngulę ſignificat diſtinctionem duorum teſtamentorum,vel patris,& filij , vel duarum naturarum in Chriſto , vel diſcretionem boni, & mali. Ruminatio autem ſignificat meditationem ſcripturarum, & ſanum intellectum earum. Cuicunque autem horum alterum deeſt,ſpiritualiter immundus eſt.

* Lib.4.ca. 7.circa prin. tom.

¶ Secundò de piſcibus cum dicit.

¶ Similiter etiam in piſcibus, illi , qui habent ſquamas,& pennulas ſignificatione,mundi ſunt, quia p pennulas ſignificatur vita ſublimis , vel contemplatio, per ſquamas autem ſignificatur aſpera vita, quorum vtrũq; neceſſarium eſt ad munditiam ſpiritualem.

¶ Tertio de vatijs generibus auium cum dicit.

¶ In auibus autem ſpecialia quędam genera prohibentur.In aquila enim,quę altè volat,prohibetur ſuperbia; in gryphe autem,qui equis, & hominibus infeſtus eſt;crudelitas potentum prohibetur, In halyeto autem, qui paſcitur minutis auibus , ſignificantur illi , qui ſunt pauperibus moleſti.In miluo autem , qui maximè inſidijs vtitur,deſignantur fraudulenti. In vulture autem, qui ſequitur exercitum expectans comedere cadauera mortuorum,ſignificantur illi,qui mortes, & ſeditiones hominum affectant,vt inde lucrentur.Per animalia coruini generis ſignificantur illi,qui ſunt voluptatibus denigrati, vel qui ſunt expertes bonę affectionis,quia cor nus ſemel emiſſus ab archa nõ eſt reuerſus. Per ſtrutionẽ,qui cũ ſit auis volare nõ põt,ſed ſemper eſt circa terrã,ſignificãtur Deo militantes,& ſe negocijs ſecularibus implicantes.Nyctcorax,quæ in nocte acuti eſt viſus,in die autem non vider,ſignificat eos,qui in temporalibus ſunt aſtuti,in ſpiritualibus hebetes.Larus autem, qui & volat in aere,& natat in aqua,ſignificat eos,qui & circũciſionẽ,& baptiſmũ venerantur, vel ſignificat eos,qui p cõtẽplationẽ uolare uolũt,& tñ uiuunt in aquis uolupta tũ. Accipiter uerò, qui deſeruit hoĩbus ad prędã,ſignat eos, qui miniſtrant potẽtibus ad depredandum pauperes. Per bubonẽ qui in nocte victũ quęrit,de die autem latet,ſignificantur luxurioſi , qui occultari quærunt in nocturnis operibus,quæ agunt.Mergulus autem cuius natura eſt vt ſub vndis diutius immoretur,ſignificat gulоſos, qui in aquis deliciarum ſe immergunt. Ibis verò auis eſt in Aphrica habens lõgũ roſtrum,quæ ex ſerpentibus paſcitur,& fortè eſt idem,quod ciconia, & ſignificat inuidos,qui de malis aliorum quaſi de ſerpẽtibus reficiuntur. Cygnus autem eſt coloris candidi,& longum collum habet,qui ex profunditate terræ vel aquæ cibum trahit,& poteſt ſignificare homines, qui per exteriorem iuſtitię candorem lucra terrena quęrunt.Onocrotalus autem auis eſt in partibus orientis longo roſtro,quę in faucibus habet quoſdam folliculos , in quibus primò cibum reponit, & poſt horam in ventrẽ mittit , & ſignificat auaros qui immoderata ſollicitudine neceſſaria vitę congregant. Porphyrio autem prętermodum

modum aliarum auium habet vnum pedem latum ad natandum alium fiſſum ad ambulandũ,quia & in aqua natat vt anates,& in terra ambulat vt perdices,ſolo mo ſu bibit,omnem cibum aqua tingens, & ſignificat eos, qui nihil ad alterius arbitrium facere volunt,ſed ſolùm quod fuerit tinctum aqua proprię voluntatis. Per herodionẽ, qui vulgariter falco dicitur,ſignificãtur illi quo rum pedes ſunt veloces ad effundendum ſanguinem. Caradrion autem,quæ eſt auis garrula ſignificat loquaces. Vpupa autem,quæ nidificat in ſtercoribus, & fetẽti paſcitur ſimo, & gemitum in cantu ſimulat, ſignificat triſtitiam ſæculi,quæ in hominibus immundis mortem operatur. Per veſpertilionem autem, quæ circa terram volitat,ſignificantur illi,qui ſeculari ſcientia prædicti ſo la terrena ſapiunt. Circa volatilia autem etiam quadrupedia illa ſola conceduntur eis,quæ poſteriora crura ha bent longiora,vt ſalire poſſint;alia verò,quæ terræ magis adhærent prohibentur, quia illi,qui abutuntur Doctrina quattuor euangeliſtarum,vt per eam in altũ non ſubleuentur,immundi reputantur.

¶ Quarto de ſanguine,adipe,& neruis,cum dicit.

¶ In ſanguine verò,& adipe,& neruo intelligitur ꝓhiberi crudelitas,& voluptas,& fortitudo ad peccãdũ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ęſus plantarũ aliarum terræ naſcentium fuit apud homines etiam ante diluuium,ſed ęſus carnium videtur eſſe poſt diluuium introductus,dicitur enim Gen.8. quaſi olera virẽtia dedi vobis omnem carnẽ;& ho ideo,quia ęſus terræ naſcentium magis pertinet ad quandam ſimplicitatẽ vitæ,ęſus autem carnium ad qualdam delicias, & curioſitatem viuendi;ſponte enim terra herbam germinat, vel cum modico ſtudio huiuſmodi terræ naſcentia in magna copia procurantur; oportet autem cum magno ſtudio aĩalia vel nutrire uel etiã capere,& ideo volens dñs populum ſuum reducere ad ſimpliciorem victum, multa in genere animalium eis prohibuit, non autem in genere terræ naſcentium,vel etiam,quia animalia immolabantur idolis,non autem terræ naſcentia.

¶ Maior quidem vera ſaltẽ poſt diluuiũ, tũc eñ animalia data fuerũt in cibũ, ed antea comederunt terrenaſcẽtia; & tñ eſt magna differentia inter herbas,& animalia, quia ęſus herbarũ pertinet magis ad ſimplicitatem victus, & habetur cum pauco labore; ęcus de quibuſdam animalibus. Et ſecundò, quia herbæ non immolabantur idolis ſicut animalia. Ad minorem conceditur, quia non habuerunt locum rationes litterales de herbis ſicut de animalibus,eſto aliquæ ſunt nociuæ corporaliter, hoc tamẽ põ benè per hominem cognoſci. Quare negatur conſequentia

¶ Ad tertium patet reſponſio ex dictis.

¶ Ad maiorem, primò non valet de immunditia legali, quia materia ex qua aliquid generatur poteſt aliquid figurare, quod non figurat id,quod generatur ex ea Et ſecundò dico, quia materia põt eſſe cõis idolatris nõ id,qđ generatur ex ea. Secũdò dico ad maiorem,ꝙ nõ eſt vcra etiã loquendo de immunditia corporali,quia nutrimentũ poteſt eſſe mundũ, & tñ caro generata eſt immunda.i.non commeſtibilis ſicut patet de equo. Et ſic ſanguis non facit bonum nutrimentum, ſed tamen caro inde generata,&c. Ad minorem conceditur,ſed dico,quòd ſanguinis ęſus figurat crudelitatem,quam Deus prohibuit Iudais,ſecundò ſanguis offerebatur in multam reuerentiam idolorum, quare non ſequitur conſequentia de adipe autem eſt triplex ratio litteralis vt patet ad primum,& ergo negatur conſequentia.

¶ Ad quartũ dicendũ,ꝙ & ſi hædus occiſus nõ ſentiat qualiter carnes eius coquantur, tñ in animo decoquentis ad quandam crudelitatem pertinere videtur, ſi lac matris,quod datum eſt ei pro nutrimento,adhibeatur ad conſumptionem carnium ipſius.

¶ D.S.aſſignat tres rationes quare cõſequentia non valet,duas litterales,& vnam figuralem,dicitur ergo ex prima ratione, primò ad antecedens. Verum,quod ſit poſt mortem nõ pertinet ad nocumentum ſenſibile ipſius mortui,at tamẽ ad crudelitatẽ pertinet facientis, ſi etiam homo mortuus tractetur crudeliter: & ideo propter crudelitatem vitandam poteſt aliquid prohiberi circa mortuum hominem vel animal. Ad primum conſequens cõceditur,ꝙ non pertinet ad animal,pertinet tñ ad homines cuius eſt vitare crudelitatem; quare negatur vlterior conſequentia,qa eſt crudele. Secundò dico ad antecedens contendendo ipſum, ſed tamen cedit in nocumentum facientis ſi in reuerentiam idolorum hoc conſuetum ſit fieri, quia per hoc habet occaſionẽ idolatrandi Et ita primum conſequens conceditur;quòd non pertinet ad animalis nocumentum,tamen ad ipſum hominem occidentem, ne idolotrandi incurrat vitium, negatur ergo vlterior conſequentia, quia hoc erat occaſio idolatrandi vt Doct. Sanct. oſtendit conſequenter.

¶ Vel poteſt dici,quòd gentiles in ſolemnitatibus idolorum taliter carnes hædi decoquæbant vel ad immolandum vel ad comedendum,& ideo Exo.23. poſtquã prędictum fuerat de ſolennitatibus celebrandis in lege, ſubditur. Non coques hædum in lacte matris ſuæ.

¶ Nota autem,ꝙ quamuis in textu Exo.23. ſolùm fiat mentio de lacte matris, tamen vt Nicolaus de Lyra ibidem habet,intelligitur de omni lacte, tertiò dico, quòd propter rationem figuralem illa cocto erat declinanda non propter nocumentum animalis coquendi. Vnde adhuc non ſequitur conſequentia vt oſtẽdit Doct. Sanct.conſequenter ibi.

¶ Figuralis autem ratio huius prohibitionis eſt, quia præfigurabatur,ꝙ Chriſtus qui eſt hædus propter ſimilitudinem carnis peccati,non erat a Iudæis coquendus ideſt occidendus in lacte matris, i. tpe infantiæ, vel ſignificatur,ꝙ hędus ideſt peccator non eſt coquẽdus in lacte matris, ideſt non eſt blanditijs deliniendus.

¶ Ad quintum dicendum,quòd Gentiles fructus primitiuos quos fortunatos extimabant,dijs ſuis offerebãt vel etiam comburebant eos ad quædam magica facienda.& ideo præceptum eſt eis vt fructus trium primorũ annorum immundos reputarent. In tribus enim annis ferè omnes arbores terrę illius fructum producunt q̃ ſ.vel ſeminando,vel inſerendo,vel plantando coluntur. Raro autem contingit, quòd oſſa fructuum arboris vel ſemina latentia ſeminentur;hæc enim tardius facerent fructum,ſed lex reſpexit ad id,quod frequentius fit. Poma autem quarti anni tanquam primitię mundorum fructuum Deo offerebantur;quinto autem anno,& deinceps comedebantur.

¶ Aliæ rationes fuerunt offerendę præmitias lignorum pomiferorum,quàm ea,quæ tanguntur in antecedente, vnde negatur conſequentia,concello antecedente,quia primitiua animaliũ,& hominum non offerebantur idolis ſicut primi fructus arborum vt D.S.declarat. Erat autẽ alia ratio a ratione tacta in antecedẽte huius prohibitionis figuralis,propter quam negatur etiam conſequentia,quam D S.declarat cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio eſt, quia per hoc prefigurat, quòd poſt tres ſtatus legis,quorum vnus eſt ab Abraam vſque ad Dauid; ſecundus vſque ad tranſmigrationem babylonis;tertius vſquẽ ad Chriſtum,erat Chriſtus deo offerendus,qui eſt fructus legis;vel quia primordia noſtrorũ operũ debẽt eſſe nobis ſuſpecta pp impfectionẽ.

¶ Ad ſextum dicendum,quod ſicut dicitur Eccl. 19. Amictus corporis enunciat de homine, & ideo voluit dominus vt populus eius diſtingueretur ab alijs populis,non ſolùm ſigno circumciſionis, quod erat in carne,ſed etiam certa habitus diſtinctione.

¶ D.S.primò aſſignat rationẽ de generali diſtinctione aliquarum veſtium Iudæorũ a veſtibus aliarum gentium,ſecundò duas rationes litterales, & vnam figuralem de ſpeciali prohibitione veſtium,quę tanguntur in argumento,ibi Et ideo prohibitũ,&c. Dico ergo primò ad antecedens concedendo,ſed tamen veſtimẽtum vel amictus iuxta ſapientẽ enunciat de homine Et ergo ſicut Deus volùit hãc diſtinctũ populũ,ita & diſtinctũ habitũquare negatur conſequentia Secundò iterum conceditur antecedens, ſed quia idolatræ induebãtur talibus veſtibus ex lana, & lino ſimul contextis,& mulieres veſtimentis virorum,& ècontra,ideo prohibebatur Iudæis,vt oſtendit D.S.cum dicit.

¶ Et ideo prohibitum fuit eis ne induerentur veſtimẽto ex lana,& lino cõtexto, & ne mulier induereť veſte virili,aut èconuerſo,pp duo. Primò quidem ad vitãdum idolatriæ cultum. Huiuſmodi enim uarijs ueſtibus ex diuerſis cõtextis Gentiles in cultu ſuorum Deorum utebantur,& etiam in cultu Martis mulieres utebantur armis virorum,in cultu autem; Veneris èconuerſo,uiri utebantur ueſtibus mulierum.

¶ Erat

¶ Erat autem adhuc alia ratio litteralis, quare non licebat vti illis veſtimentis tactis in conſequente, vt oſtendit Doct. Sanct. Conſequenter ibi.

¶ Alia ratio eſt ad declinandam luxuriam, nam per commixtiones varias in veſtimentis omnis inordinata commixtio coitus excluditur; quòd autē mulier induatur veſte virili, aut ēconuerſo, incentiuum eſt concupiſcentiæ, & occaſionem libidini præſtat.

¶ Tertio etiam erit ratio figuralis huiuſmodi prohibitionis quam etiam D.S. conſequenter ponit cum dicit.

¶ Figuralis autem ratio eſt, quia in veſtimento contexto ex lana, & lino interdicitur coniunctio ſimplicitatis, & innocentiæ, quæ figuraliter per lanā; & ſubtilitatis malitiæ, quæ figuratur per linum. Prohibetur etiā, quòd mulier non vſurpet ſibi Doctrinā vel alia virorū officia, vel vir non declinet ad mollicies mulierum.

¶ Ad ſeptimum dicendum, quòd ſicut Hiero. dicit ſuper Matth. * Dominus iuſſit vt in quattuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerent ad populum Iſrael dignoſcēdū ab alijs populis, vnde per hoc ſe eſſe Iudæos profitebantur, & ideo per aſpectum huius ſigni inducebantur in memoriam ſuæ legis.

*Matth. 23. ſuper illud magnificāt fimbrias ſuas &c.

¶ Conceſſo igitur aſſumpto huius, negatur etiam conſequentia dupliciter, quo ad ambas partes conſequentis, ſecūdùm quòd vtriuſque erat duplex ratio, ſecūdā ponit ibi. In hyacinthinis, &c. licet ergo memoria mandatorum Dei non pertineat ad corpus, tamen ex corporalibus, quæ occurrunt ſenſui excitatur mens, & & cor ad memorandum. Et ſic negatur prima conſequentia de ſecundo exemplo tacto in conſequente. Quo ad primum tactum in conſequente dico etiā, q̄ p exteriora mēbra in locutione metaphorica, poſſunt deſignari interiores actus animi, & ſimiliter exteriores operationes. Sic per oculum intellectus accipitur, & p habere ante oculos intelligitur frequens memoria, & fuga oblivionis, ideo de hoc etiam negatur conſequentia, quia non intelligitur, quòd corporaliter ligarent in brachijs vt oſtendit D.S. cum dicit ibi.

¶ Quod autem dicit. Ligabis ea in manu tua, & erūt ſemper ante oculos tuos, phariſæi malè interpretabātur ſcribentes in membranis decalogum Moyſi, & ligabāt in fronte quaſi coronam, ut ante oculos mouerentur; cum tamen intentio Domini mandantis fuerit vt ſignarentur in manu, ideſt in operatione, & eſſent ante oculos, ideſt in meditatione.

¶ Secundò D.S adducit alias rationes dictorum, & primò tāgit rationem vnam figuralem, de ſecundo exemplo argumenti cum dicit.

¶ In hyacinthinis autem vittis, quę pallijs inſerebātur ſignificatur cœleſtis intentio, quæ omnibus operibus noſtris debet adiungi.

¶ Deinde vnam aliam rationem litteralem de primo tacto in argumento cum dicit.

¶ Poteſt tamen dici, quòd quia populus ille carnalis erat durę ceruicis, oportuit etiam per huiuſmodi ſenſibilia eos ad legis obſeruantiam excitari.

¶ Ad octauum dicendum, quòd affectus hominis eſt duplex. Vnus quidem ſecundùm rationem, alius verò ſecundùm paſſionem; ſecundùm igitur affectum rationis non refert quid homo circa bruta animalia agat, quia omnia ſunt ſubiecta eius poteſtati a Deo, ſecundū illud Pſal. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, & ſecundùm hoc Apoſtolus dicit, quòd nō eſt cura Deo de bobus, quia Deus non requirit ab homine quid circa boues agat vel circa alia animalia.

¶ D.S. primò diſtinguit de antecedente auctoritate Apoſtoli, q̄ poteſt dupliciter intelligi. Et iuxta ſm intellectū reſpōdet, ſecū dò ad conſequens ibi. Et ideo vt dico, &c. dico ergo ad auctoritatem Apoſtoli, ſi intelligitur, q̄ non eſt cura Deo de &c. ideſt nihil ordinauit de fiendis ab homine circa animalia propter partē intellectiuam, tunc dico ad conſequens, q̄ Deus in ſcriptura nō præcepit de bobus, & irrationabilibus animalibus propter ipſa. Vnde ſecundùm hoc negatur conſequentia, quia ſic non intelligitur conſequens. Nota tamen poſt D.S. prima parte. q. 22. art. 2. ad 3. q̄ ideo 1.6 eſt cura ſpecialis per præmiationem, & punitionem de bobus, eſt tamen cura vel prouidentia communis qua gubernantur, & in eſſe conſeruantur, ſed hoc eſt extra propoſitum. Si autem intelligatur ſecundò antecedens, quòd non eſt cura, &c. ideſt quòd nō ordinauit aliquod de fiendis ab homine circa animalia propter partem ſenſitiuam, tunc negatur ille ſenſus, immo non eſt mens Apoſtoli, quia contra ſcripturam Prouer. 12. vt in litera, affectus enim ſenſitiuus mouetur etiam circa animalia irrationabilia. Et hoc oſtendit D.S. conſequenter cum dicit.

¶ Quātū verò ad affectum paſſionis, mouet affectus hoīs etiā circa alia aīalia, q̄a eīm paſſio miſericordiæ cōſurgit ex afflictionibus aliorū, cōtingit ēt bruta aialia pēnas ſentire, pōt ī hoie conſurgere miſericordiæ affectus ēt circa afflictionē animalium; proximum autē eſt vt q̄ exercetur in affectu miſericordiæ circa aīalia, magis ex hoc diſponatur ad affectum miſericordiæ circa hoies, vnde dicitur Prouer. 12. Nouit iuſtus animas iumētorū ſuorū, viſcera autem impiorum crudelia.

¶ Secundū illūergo ſm intellectū D.S. declarat conſequēs. Et primò quo ad primas duas auctoritates ſcripturæ, ſecundò quo ad tertiā ibi. Circa commixtionē, &c. Quo ad primū ergo negatur conſequentia, quia dum affectus hoīs exerceretur circa beſtias in miſericordia, diſponitur ad miſericordiā circa homines. Et iō licet Deo non ſit cura de animalibus tractandis ab hominibus ſm ſe, ſed tñ propter hominem, & eius affectū, præſertim ſenſitiuum, nec contrarium voluit Apoſtolus, de hoc dicit D.S.

¶ Et ideo ut dñs populū Iudaicū ad crudelitatē pronum ad miſericordiam reuocaret, voluit eos exercere ad miſericordiam etiam circa bruta animalia prohibēs quædam circa animalia fieri, quæ ad crudelitatē quandā pertinere videntur, & ideo ꝓhibuit, ne coqueretur hædus in lacte matris, & q̄ non alligaretur os boui triturāti, & q̄ non occideretur mater cum filijs.

¶ Vel poteſt aſſignari alia ratio litteralis, tamen etiam ꝓpter affectum hominis retrahēdum per hoc ab idolatria quam D.S. oſtendit cum dicit.

¶ Quāuis etiā dici poſſit, q̄ hæc ꝓhibita ſunt eis in deteſtationē idolatriæ; nā Aegyptij nēfariū reputabāt vt boues triturātes de frugibus comederēt, aliqui etiā maleficī vtebātur matre auis incubante, & pullis eius ſimul captis ad fecūditatē, & fortunā circa nutritionē ſiborū; & quia etiā in augurijs reputabatur hoc eſſe fortunatū, quòd inueniretur mater incubans filijs.

¶ Quo ad ſecūdā auctoritatē, negat etiā conſequētia, q̄a etiam Deo ſuit cura ordinādi circa aīalia nō inducenda in cōmixtionē extra ſpeciē ꝓp hominē ne affectus eius carnalis induceretur in idolatriam vel ad peccandum contra naturā, vel vniuerſaliter in oēm occaſionem concupiſcentiæ vt D. S. oſtendit cum dicit.

¶ Circa cōmixtionē verò aīaliū diuerſæ ſpēi rō litteralis potuit eſſe triplex. Vna q̄dē ad deteſtationē idolatriæ Aegyptiorū, q̄ diuerſis cōmixtionibus utebantur ī ſeruitiū planetarū, q̄ ſm diuerſas cōiūctiones hñt diuerſos effectus, & ſup diuerſas ſpēs rerū. Alia rō eſt ad excludēdū cōcubitus cōtra naturā. Tertia rō eſt ad tollendā vniuerſaliter occaſionē cōcupiſcentiæ. Aīalia eīm diuerſarū ſpecierū nō cōmiſcentur de facili adinuicē niſi hoc ꝓ hoies ꝓcureť, & in aſpectu coitus aīalū, excitatur hoī concupiſcentiæ motus, vnde & in traditionibus Iudæorū ꝓhibitū inueniť, ut Rabi Moyſes dicit.* ut hoies auertāt oculos ab animalibus coeūtibus.

*lib. qui dr Doctor dubitorum & in lib. Dux errantium.

¶ Vltimò D.S. ſubiungit omnium dictorum rationem figuralem, & dicit.

¶ Figuralis aūt horū rō eſt, q̄a boui triturāti. i. p̄dicatori deferēti ſegetes Doctrinę nō ſunt neceſſaria victus ſubtrahenda, ut Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 9. Matrem etiā nō ſimul debemus tenere cū filijs, q̄a in q̄buſdā retinendi ſunt ſpirituales ſenſus quaſi filij, & dimittenda eſt litteralis obſeruātia quaſi mater, ſicut in oībus ceremonijs legis, ꝓhibet etiā q̄ iumenta. i. populares hoies nō faciamus coire. i. cōiūctionem habere cū alterius generis animantibus, ideſt cum gentibus, uel ludęis.

¶ Ad nonum dicendum, quòd omnes illæ commixtiones in agricultura ſunt prohibitæ ad litteram in deteſtationem idolatriæ, quia Aegyptij in uenerationem ſtellarum diuerſas commixtiones faciebant, & in ſeminibus, & in animalibus, & in ueſtibus repreſentantes diuerſas coniunctiones ſtellarū. Vel omnes huiuſmodi

commixtiones

commixtiones varię prohibentur ad deteſtationem coitus contra naturam.

¶Antecedens conceditur, & patuit ad ſecundum, ſed negatur conſequentia; quia ſunt rationes litterales duæ, & figurales quare commixtiones ſeminum prohibitę ſunt, quo ad litterales patet in littera, quo ad figurales dicit.

¶ Habent tamen figuralem rationem, quia quod dicitur. Non ſeres vineam tuam altero ſemine, eſt ſpiritualiter intelligendum; quòd in Eccleſia quæ eſt ſpiritualis vinea, non eſt ſeminanda aliena doctrina; & ſimiliter ager, ideſt Eccleſia non eſt ſeminandus diuerſo ſemine. i. catholica doctrina, & hæretica. Non eſt etiam ſimul arandum in boue, & aſino, quia fatuus ſapienti in prædicatione non eſt ſociandus, quia vnus impedit aliũ.

* Deficit ſoluto penult. arg. quę tamen habetur in expoſitione tertiũ in arga. alleg. & in Glo. Ordinaria. Vide ibi.

¶Ad decimi antecedens, verum, tamen propter periculum vitandum, & peccatum idolatriæ, ad quod prompti erãt Iudæi, potuit prohibere aliquod inanimatum, ſcilicet argentum, vel aurum, vel ſculptibilia prætioſa Gentilium ad vitandum idolatriam. Et ſecundò, quia auari, & cupidi erant, & per huiuſmodi facilè inducti fuiſſent in idolatriam. Et præterea circa inanimata debet homo facere quę ſunt pro decentia conuictus humani; ita q̃ immunditiæ corporales, & naturales pro poſſe abſcondantur, & præſertim fętidę, ne excitentur infirmitates, & peſtilentiæ; quia iuxta gl. Deut. 23 Deus etiam corporalem munditiam diligit. Quare negatur conſequentia, quia Deut 7. prohibetur ſolùm, ne accipiant aurum, & quæcunque prætioſa de idolis gentium, ne hijs acceptis ex cupiditate inciderent in pericula idolatriæ. Et poteſt figuraliter prohibere auaritia Chriſtiani populi ne colant aurum, & argentum pro dijs. Secundò dico de eo, quod habetur. Deut 23. q̃ hoc fuit factum propter munditiam, & per conſequens ſalubritatem aeris conſeruandam; & ſecundò iuxta glo. vt cognita miſeria conditionis humanæ humiliarentur; & tertio, vt ſtuderent tegere ſordes ſpirituales, & defectus. Et poteſt eſſe ratio figuralis, vt homo ſtudeat puritati, humilitati, & abſconſioni ſordium ſpiritualium quæ teguntur per pœnitentiam. ¶ Huius argu. ſolutio ex incuria impreſſorum, vel ſcriptorũ nõ hf, vt patet intuẽti; ſed iſta ſolutio habet ex textibus allegatis, & Glo. Ordinaria &c.

¶ Ad vndecimum dicendum, q̃ malefici, & ſacerdotes idolorum vtebantur in ſuis ritibus oſſibus, vel carnibus hominum mortuorum, & ideo ad extirpandum idolatriæ cultum præcepit dñs, vt ſacerdotes minores qui per tempora certa miniſtrabant in ſanctuario, non inquinarentur in mortibus, niſi valdè propinquorum. ſ. patris, & matris, & huiuſmodi coniunctarum perſonarum; Pontifex autem ſemper debebat eſſe paratus ad miniſterium ſanctuarij, & ideo totaliter prohibitus erat ei acceſſus ad mortuos quantumcunque propinquos.

¶ Maior conceditur. Sed dico, quòd aliquis ſine culpa poteſt reddi impotens ad executionem pietatis actuum. Sicut in ſimili habet Doc San. quodlibet 3. art. 16. de religioſo, qui ex voto religionis facit ſe impotentem ad miniſterium parentum pauperum. Minor vera, dummodo conditioni ſuæ ex Diuina ordinatione non repugnet. Et ſic erat hic, vt oſtendit D. S. primò quo ad tactum mortui; ſecundò oſtendit hoc quo ad vxorem ſacerdotis; quia vilitas vxoris redundat in virum; ideo cum ſacerdotes debebant ſingulari &c. vt habetur clarè in littera ibi.

¶Præceptum etiam eſt eis ne ducerent vxorem meritricem ac repudiatam, ſed virginem; tum propter reuerentiam ſacerdotum, quorum dignitas quodammodo ex tali coniugio diminui videretur; tùm etiam propter filios, quibus eſſet ad ignominiã turpitudo matris; quod maximè tunc erat vitandum quando ſacerdotij dignitas ſecundùm ſucceſſionem generis conferebatur.

¶ Doc. Sanc. conſequenter etiam reddit ex ſuperabundanti rationem alicuius alterius obſeruantiæ ſacerdotibus prohibitę, quæ non tangitur in argum. Cum dicit.

¶ Præceptum etiam erat eis, vt non raderent caput nec barbam, nec in carnibus ſuis facerent inciſuram ad remouendum idolatriæ ritum. Nam ſacerdotes Gentilium radebant caput, & barbam, vnde dicitur. Baruc. 6. Sacerdotes ſedent habentes tunicas ſciſſas, & capita, & barbam raſam; & etiam in cultu idolorum incidebant ſe cultris, & lanceolis, vt dicitur 3. Reg. 18. vnde contraria præcepta ſunt ſacerdotibus veteris legis.

¶ Vltimò ſubiungit omnium dictorum rationem figuralem; quare negatur conſequentia argumenti. Vnde dicit.

¶ Spiritualis autem ratio horum eſt, quia ſacerdotes omnino debẽt eſſe immunes ab operibus mortuis, quę ſunt opera peccati; & etiam non debent radere caput, ideſt deponere ſapientiam; neque deponere barbam, ideſt ſapientiæ perfectionem; neque etiam ſcindere veſtimenta aut incidere carnes, vt ſcilicet vitium ſciſmatis non incurrant.

Quæſtio centeſimatertia.

De duratione ceremonialium præceptorum.

DEinde conſiderandum eſt de duratione ceremonialium præceptorum. Et circa hoc quæruntur quattuor. Primò, vtrum præcepta ceremonialia fuerint ante legem. Secundò, vtrum in lege aliquam virtutem habuerint iuſtificandi. Tertiò, vtrum ceſſauerint Chriſto veniente. Quartò, vtrum ſit peccatum mortale obſeruare ea poſt Chriſtum. G

¶Poſtquàm determinatum eſt de præceptis ceremonialibus ſecundùm ſe, & cauſis eorum. Iam determinatur de eorum duratione. Et primò quantum ad eorum initium; ſecundò quantum ad eorum terminum, & finem, in art. 3 circa primum, primò ſit, quod dictum eſt; ſecundò determinatur dubium incidens art. 2.

Vtrum præcepta ceremonialia fuerint ante legem.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd ceremoniæ legis fuerint ante legem. Sacrificia enim, & holocauſta pertinent ad ceremonias vet. le. vt ſupra dictum eſt, * ſed ſacrificia, & holocauſta fuerunt ante legem, dicitur enim. Gen. 4. quòd Cayn obtulit de fructibus terræ munera domino. Abel autem obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum. Noe etiam obtulit holocauſta domino, vt dicitur. Gen. 8. Abraam ſimiliter, vt dicitur. Gen. 22. ergo ceremoniæ veteris legis fuerunt ante legem. Heb. 7. cor. 2. fin. * q. 100. art. 1. & 4. q. 102. art. 3.

¶ 2 Præt. ad ceremonias ſacrorum pertinet conſtructio altaris, & eius inunctio; ſed iſta fuerũt ante legem, legitur enim. Gen. 13. quòd Abraam ędificauit altare domino, & de Iacob dicitur. Gen. 28. quòd tulit lapidem, & erexit in titulum fundens oleum deſuper; ergo ceremoniæ legales fuerunt ante legem.

¶ 3 Præt. inter ſacramenta legalia primum dicitur fuiſſe circumciſio; ſed circumciſio fuit ante legem, vt patet. Gen. 17. ſimiliter etiam ſacerdotium fuit ante legem, dr enim. Gen. 14. quòd Melchiſedech erat ſacerdos Dei ſummi; ergo ceremoniæ ſacramentorũ fuerũt ante legẽ.

¶ 4 Præt. diſcretio mundorum animalium ab immundis pertinet ad ceremonias obſeruantiarũ, vt ſupra dictum eſt; * ſed talis diſtinctio fuit ante legem, dicitur enim. Gen. 7. Ex omnibus mundis animalibus tolle ſeptena, & ſeptena; de animantibus verò immundis duo, & duo; ergo ceremoniæ legales fuerunt ante legem. * q. 102. art. 4. q. 102. artic. 6.

¶ Sed contra eſt, quòd dicitur. Deut. 6. Hæc ſunt præcepta, & ceremonię quæ mandauit dominus Deus noſter, vt docerem vos; non autem indiguiſſent ſuper his doceri, ſi prius prædictæ ceremoniæ fuiſſent; ergo ceremoniæ legis non fuerunt ante legem.

¶ Hic primò inquirit de initio ceremoniarum, ſcilicet an fuerit in ſtatu legis naturæ, antequàm lex daretur populo Iudæorum. ita quòd etiam ante illam legem veterem fierent oblationes, & ſacrificia Deo; & an fuerint etiam aliqua altaria, & hmõi ſacra; vel nihil ſimile ceremonijs præceſſerit legem &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex ſupra dictis patet, * ceremoniæ legis ad duo ordinabantur, ſcilicet ad cultum Dei, & figurandum Chriſtum. Quicunque autem colit Deum oportet, quòd per aliqua determinata eum colat, quæ ad exteriorem cultum pertinent. Determinatio autẽ Diuini cultus pertinet ad ceremonias, ſicut etiam determinatio eorum per quæ ordinamur ad * q. 102. artic. 2.

proximum, pertinet ad præcepta iudicialia, vt ſupra dictum eſt,* & ideo ſicut inter homines communiter erãt aliqua iudicialia, non tamen ex auctoritate legis Diuinæ inſtituta, ſed ratione hominum ordinata; ita etiam erant quædam ceremoniæ non quidem ex auctoritate alicuius legis determinatæ, ſed ſolùm ſecundùm voluntatem, & deuotionem hominum Deum colentium.—

*1.2.q.99.art.4. q.101.art.1.

Concluſio reſponſiua.

¶D. S. primò probat, & ponit vnam concluſionem reſponſiuã, ſecundò eandem ex dicta declaratione infert compendioſius per modum corollarij, ibi. Fuerunt igitur &c. Concluſio reſponſi. eſt talis. Sicut inter homines communiter erant aliqua &c. vt in fine huius litteræ. Hanc concluſionem D. S. primò probat; ſecundò eandem limitat, ibi. Sed quia etiam &c. probatur ergo concluſio, ſupponendo ex dictis, quòd ceremoniæ legis ad duo ordinabantur. Scilicet ad cultũ Dei, & ad figurandum Chriſtum. Iſtud ſuppoſitum patuit ſæpius q.101.art.2. probatur igitur, quòd ante legẽ fuerint aliqua exteriora ordinata in cultum Diuinum, & aliqua figurantia Chriſtum; tunc habetur, quòd ante legem fuerunt ceremoniæ, quia hæc ſunt de ratione ceremonialium, vt ſic in communi. Arguitur ergo ſic. Quicunque colẽt Deum, oportet, q̃ per &c. vt in littera (& ſupponitur hic, quòd ante le. vet. homines etiam coluerunt Deum per aliqua determinata in exteriori cultu,) ſed determinatio Diuini cultus pertinet &c. vt in littera; ergo concluſio vera. Maior hic non probatur, ſed relinquitur nota, quia nõ poteſt eſſe actus particularis ſine determinantis tempore, & loco, & ſigno interioris cultus, quia actiones præſertim exteriores ſunt in ſingularibus. Et de illa maiore habetur etiam ratio. 2.2.q.85. art.1. quo ad hoc, quòd interiori cultui pro omni tempore oportebat adiungere exteriorem proteſtationem ſenſibilem. Et per conſequens homines hoc fecerunt ſaltem boni, & fideles. Minor patuit ſupra q.99.art.4. & q.101.ar.1. Et ita patet, quòd erat exterior cultus, & per conſequens ceremoniæ; ſed inſtituẽ pro libito, & deuotione cuiuſcunque, vt patet argu. primo. Vnde & Adam, & Iſaac creduntur obtuliſſe ſacrificia, quamuis propter cauſam de eis non ſcribatur, vt habet D. S. ſecunda ſecundæ, vbi iam.

Scotiſt.

¶ Nota, quòd iſta concluſio, tangit vnam difficultatem quam D. S. habet 4. ſent. diſt. 1 art. vlt. & tertia parte. q. 61. art. 1. ad ſecundum, vbi habet, quòd homini ante peccatum non erat determinatè præfixum quibus ſacramentis vteretur. Et hoc quidem Sco. in 4 diſt. 1. q. vltima admittit de alijs ſacramentis, ab eo per quod dimittebatur originale. Vt enim ſibi, q̃ cum homini debeat eſſe certum remedium ſalutis, q̃ Deus reuelauerit alicui præcipuo de patribus, determinatum ſignum proteſtatiuum fidei, Vide ipſum.

¶ Sed ſequendo modum dicendi quem D. S. in 4. probabiliorem credit, & de mente Greg. diceretur, quòd habuit certum remedium, ſed non determinatum, quia ſi fidem ſuam de Chriſto referret in puerum quocunque modo, ſufficiebat pro ſalute pueri, nec oportebat tempore legis naturæ, ita determinate ſacramenta fidei, quando ratio adhuc non erat obtenebrata per peccatum, vt habet D. S. tertia parte vbi iam, & potuit ergo Spiritus Sanctus quibuſdam inſpirare de determinatis ſacrificijs, & determinata proteſtatione. Non tamen communiter, ſed communiter proteſtatio exterior fuit voluntaria. Deinde enim dicit.

¶Sed quia etiam ante legem fuerunt quidam viri principui prophetico ſpiritu pollentes, credendum eſt, quòd ex inſtinctu Diuino, quaſi ex quadam priuata lege inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deũ, qui, & conueniens eſſet interiori cultui, & etiam congrueret ad ſignificandũ Chriſti myſteria, quę figurabãtur etiam per alia eorum geſta, ſecundùm illud. 1. ad Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis. ———

¶Limitat concluſionem dictam, quo ad hoc, quòd præfuerunt ante legem ceremoniæ; ſed determinata ex voluntate, & deuotione hominum colentium Deum. Et ponit talem concluſionem limitatiuam, quo ad hoc, Credẽdum eſt, quòd ex inſtinctu Diuino quaſi &c. vt in littera, probatur tali aſſumpto, ante legem fecerunt viri quidem principui prophetico ſpiritu pollentes: ergo concluſio vera. Tenet conſequentia, quia Spiritus Sanctus docuit ea quæ ſunt ſalutis; ſalutis autem erat colere Deum, & credere Chriſtum etiam ante legem; ergo ex Spiritus Sancti inſtinctu, nouerunt quomodo deberent colere Deum, exteriori cultu repræſentatiuo Chriſti. Antecedens eſt notum ex ſcriptura, Doc. S. tamen confirmat ſpecialiter, quòd cultus eorum etiam qui fuerunt ante legem figuraret Chriſtum, quia figurabatur per alia eorum geſta; igitur & per cultum Diuinum. Antecedens eſt Apoſtoli. Et patet, quòd illa auctoritas Apoſtoli intelligitur non ſolùm de Iudæis, ſed etiam patribus ante legem Moyſi, quia & geſta eorum exponuntur figuraliter de Chriſto. Deinde ibi.

¶Fuerũt igitur ante legem quædam ceremoniæ, non tamen ceremoniæ legis, quia non erant per aliquam legislationem inſtitutæ. ———

¶Ex dictis per modum corollarij D. S. reſumit concluſionem ſub breuibus. Ante legem fuerunt quædam ceremoniæ, non tamen ceremoniæ legis; probatur prima pars ex prædictis. Ante legem fuit determinatus cultus Dei exterior ex deuotione hominum, & inſtinctu Spiritũs Sancti; ergo illa pars vera, conſequentia nota, antecedens patuit.

¶ Secunda pars probatur a D. S. ceremoniæ ante legem non fuerunt per aliquam legiſlationem inſtitutæ; ergo non fuerunt ceremoniæ legis. Eſto enim ceremoniæ procedentes ex inſtinctu Spiritus Sancti ſint a Deo, non tamen per legem quæ eſt præceptum commune, vt patuit ſupra. Patet ergo, quòd ceremonialia vet. le. nõ fuerunt ante vet le. quãmuis aliquę ceremoniæ fuerint, ſed non legales. Et etiam hoc probat argumentũ in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum, q̃ huiuſmodi oblationes, & ſacrificia, & holocauſta offerebant antiqui ante legem ex quadam deuotione proprię voluntatis, ſm q̃ eis videbatur conueniens, vt in rebus quas a Deo acceperant quas in reuerentiam Diuinam offerrent, proteſtarentur ſe colere Deum qui eſt omniũ principiũ, & finis.

¶ Ad maiorem dico, quòd ſacrificia ex determinatione legis pertinent ad ceremonias vet. le. Sed ſacrificia, & holocauſta ex deuotione offerentium, vel ex familiari inſtinctu Spiritus Sancti non erant ceremoniæ legis, eſto eſſent ceremoniæ.

¶ Ad minorem verum eſt, ſed fuerunt non ex inſtitutione legis, ſed vt habet ſolutio, quare negatur conſequentia; ſed bene datur, quòd fuerunt ceremoniæ ante legem, ſed non vet. le. quia non per vet. le. inſtitutæ, nec omnino ſimiliter fiebant, ſicut determinatum fuit per legem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd etiam ſacra quædam inſtituerunt; quia videbatur eis conueniens, vt in reuerentiam Diuinam eſſent aliqua loca ab alijs diſtincta Diuino cultui mancipata. ———

¶Maior ſi debeat eſſe vera, intelligitur, quòd conſtructio altaris &c. ex legislatione Diuina pertinet ad ceremonias vet. le. Sed conſtructio huiuſmodi ex deuotione, & reuerentia hominum ſunt ceremoniæ quidem; ſed ante le. vet. Ad minorem erant iſta ex deuotione hominum in reuerentiam Diuinam; quare negatur conſequentia, quo ad hoc, quòd dicit legales; quia non dicuntur legales niſi quia per legem inſtitutæ; tunc autem non fuit lex.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſacramentum circumciſionis præcepto Diuino fuit ſtatutũ ante legem, vnde non poteſt dici ſacramentum legis quaſi in lege inſtitutum, ſed ſolùm quaſi in lege obſeruatũ; & hoc eſt, quod dñs dicit. Ioan. 7. Circumciſio non ex Moyſe eſt, ſed ex patribus. Sacerdotium etiam erat ante legem apud colentes Deum ſecundùm humanam determinationẽ, qui hanc dignitatem primo genitis attribuebant. ———

¶Maior diſtinguitur. Si intelligitur, q̃ circumciſio fuerit inter ſacramenta vet. le. quaſi per ipſam inſtituta, negatur. Circumciſio enim eſt inſtituta per præceptum Diuinum familiare datũ Abrahæ, & non per legem. Si autem intelligitur maior, quòd fuit inter ſacramenta vet. le. quia aſſumpta, & obſeruata in lege, conceditur, ſicut & moralia præcepta ponuntur in lege, & tñ ſunt de lege naturæ non de lege vet. Ad minorem pro prima parte eius conceditur, q̃ circumciſio fuit ante legem per præceptum familiare inſtituta; ſed non eſt ſacramentum legale. Ad ſecundam partem minoris de ſacerdotio, dico q̃ fuit ante legem, ſed non ſacerdotium legale, nec ex determinatione legis ve. nec ſimile ſacerdotio vet. le. quo ad perſonas ſacerdotum; ſed fuit ex determinatione hominum, & in perſonis primogenitorũ; ſecus de ſacerdotibus legalibus, qui fuerunt ex inſtitutione Diuina, & de gñe. Aaron. Quare ad conſequens dñ, concedendo, q̃ fuerunt ceremoniæ ſacerdotum ante legem ſed non legales ceremoniæ, nec legalia ſacramenta. Circa verbum D. S. in principio ſolutionis cum dicit, quòd circumciſio præcepto Diuino &c. non dicit lege Diuina, quia tempore Abrahæ data fuerunt præcepta familiaria; ſed non lex, ratio patuit ſupra. q 98 art 6 ad ſecundum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd diſtinctio mundorum animalium, & immundorum non fuit ante legem quantum ad eſum; cum dictum ſit. Gen. 9. Omne quòd mouetur, & viuit erit vobis in cibũ; ſed ſolùm quantum ad ſacrificiorum oblationem, quia de quibuſdam determinatis animalibus ſacrificia offerebant; ſi tamen quantum ad eſum erat aliqua animalium diſcretio, hoc non erat quia eſus illorum reputaretur illicitus, cum nulla lege eſſet prohibitus; ſed propter abominationẽ, vel conſuetudinẽ; ſicut & nunc videmus, q̃ aliqua cibaria ſunt in aliqbus terris abominabilia quæ in alijs comedũtur.

¶Ad

¶ Ad maiorem, diſcretio quantum ad eſum, & diſcretio ex lege vet. pertinet ad obſeruantias le. vet. Minor ad ſenſum maioris negatur, quia fuit ſolùm diſcretio quantum ad oblationem, & iſta etiam non erat ex lege. Et ſecundò ad minorem, ſi fuit diſcretio quantum ad eſum, hæc fuit propter abhominationem aliquorum animalium, vel ex conſuetudine, & non ex aliqua lege. Ad probationem dicitur, quòd intelligitur illa diſcretio quantum ad ſacrificium, & non quo ad eſum. Et quod dicuntur ſeptena animalia munda poſita in Archa, hoc fuit, vt ſex prolificarent, & vnum offerretur; de immundis autem bina fuerunt reſeruata ſolùm propter conſeruationem ſpeciei, & prolificationem. Quare iſta diſcretio non eſt facta propter cibum, vnde negatur conſequentia.

Vtrum ceremoniæ vet. le. aliquam virtutem habuerint iuſtificandi tempore legis.

Supra q. 98. artic. 1. & q. 100. art. 12. Et 3. diſt. 40. art. 3.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd ceremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificãdi tempore legis. Expiatio enim a peccato, & conſecratio hominis ad iuſtificationem pertinent, ſed Exo. 29. dicitur, quòd per aſperſionem ſanguinis, & inunctionem olei conſecrabantur ſacerdotes, & veſtes eorum, & Leui. 16. dicitur, quòd ſacerdos per aſperſionem ſanguinis vituli expiabat, ſanctuarium ab immunditijs filiorum Iſrael, & a præuaricationibus eorum atque peccatis; ergo ceremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificandi.

¶ 2 Præt. id per quod homo placet Deo ad iuſtitiam pertinet, ſecundùm illud Pſal. Iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit; ſed per ceremonias aliqui Deo placebant, ſecundùm illud. Leui. 10. Quomodo potui placere domino in ceremonijs mente lugubri? ergo ceremoniæ veteris legis habebant virtutem iuſtificandi.

¶ 3 Præt. ea quæ ſunt Diuini cultus magis pertinẽt ad animam, quàm ad corpus, ſecundùm illud Pſal. Lex domini immaculata conuertens animas; ſed per ceremonias veteris legis mundabatur leproſus, vt dicit. Leuit. 14. ergo multò magis ceremoniæ veteris legis poterant mundare animam iuſtificando.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit. Gal. 2. Si data eſſet lex quæ poſſet iuſtificare, Chriſtus gratis mortuus eſſet, ideſt ſine cauſa; ſed hoc eſt inconueniens; ergo ceremoniæ veteris legis non iuſtificabant.

¶ Hic ſecundo D. S. inquirit de vno dubio incidente in tractatu de ceremonijs vet. le. de virtute earum, & effectu. An tempore &c. ita videlicet, quòd ſicut ponimus in ſacramentis nouæ legis virtutem quanda inſtrumentalem cauſandi ſanctitatem, & gratiam. Et ponimus ea cauſatiua diſpoſitionis ad gratiam, quæ eſt aliquo modo neceſſitans, ita fuerit de ceremonialibus ſacramentis, vel alijs.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * in veteri lege duplex immunditia obſeruabatur. Vna quidem ſpiritualis, quæ eſt immunditia culpæ, alia verò corporalis quæ tollebat idoneitatem ad cultum Diuinum; ſicut leproſus dicebatur immundus, vel ille qui tangebat aliquod morticinum; & ſic immunditia nihil aliud erat quàm irregularitas quædam.

* q. 101. art. 5. præſertim ad quartũ.

¶ Doc. San. ſic procedit; primò reſpondet diſtinctè ad quæſitũ, tamen implicitè; ſecundò ex illa reſponſione infert concluſionem explicitè, & formaliter reſpõſiuam in fine eor. ibi. Sic igitur patet &c. Quo ad primum, primò præmittit notabile diſtinctiuũ bimembre; ſecundò ſubiungit duas concluſiones reſponſiuas correſpondentes, primam ibi. Ab hac igitur &c. ſecundam ibi. Ab immunditia verò &c. Dicit ergo primò, quòd in vet. le. obſeruabatur duplex immunditia, & patuit illa diſtinctio ſup. q. 102. art. 5. ad quartum, vna ſpiritualis, alia corporalis. Et dicit (obſeruabatur) quia ſpiritualis quidem erat vera immunditia; ſed non omnis immunditia corporalis, ſed habebatur pro immunditia, & erat tantùm quædam irregularitas, vel ad cultum Diuinum, vel quandoque etiam ad conuictum humanum. Nulla enim indiſpoſitio corporalis, non prouenies ex peccato, eſt immunditia coram Deo &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Ab hac igitur immunditia, ceremoniæ veteris legis habebant virtutem emundandi, quia huiuſmodi ceremoniæ erant quædam remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas prædictas immunditias ex ſtatuto legis inductas, & ideo Apoſtolus dicit, ad Hebr. 9. quòd ſanguis hyrcorum, & taurorum, & cinis vitulę aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis.

¶ Subiungit primam concluſionem, quo ad ſecundum membrum prædictum talem. Ab immunditia corporali ceremoniæ, vet. le. habebant virtutem emundandi, hanc concluſionem primò probat ratione, & auctoritate; ſecundò ex ea elicit conuenientiam cuiuſdam dicti ab Apoſtolo, ibi. Et ſicut iſta &c. Ratione probatur ſic. Huiuſmodi ceremoniæ erant quædam &c. vt in littera; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia, quia ſi huiuſmodi immunditiæ erant ſolùm ex ſtatuto legis, bene ſequitur, quòd ex ſtatuto legis per ceremonialia potuerũt auferri, quia eiuſdem eſt aliquid ponere, & ipſum tollere, & diſpenſare in irregularitate, Sicut nunc in Eccleſia qui ponit canones de irregularitate, poteſt, & tollere, & diſpenſare. Et confirmatur concluſio auctoritate Apoſtoli, vt in littera. Conſequenter ibi.

¶ Et ſicut iſta immunditia quæ per huiuſmodi ceremonias emundabatur, erat magis carnis, quàm mentis; ita etiam ipſę ceremoniæ iuſtitiæ carnis dicuntur ab ipſo Apoſtolo parum ſupra. Iuſtitijs, inquit, carnis vſque ad tempus correctionis impoſitis.

¶ Elicit ex iam poſita concluſione conuenientiam dicti, & nominationis Apoſtoli, quando ceremonias legis vet. vocat iuſtitiam carnis, ſcilicet effectiuè, quia tollebat immunditias carnis, magis quàm mentis, & per conſequens conferebant munditiam, & iuſtitiam carnis &c. Deinde cum dicit.

¶ Ab immunditia verò mentis quæ eſt immunditia culpæ, nõ habebant virtutem expiandi, & hoc ideo, quia expiatio a peccatis nunquàm fieri potuit niſi per Chriſtum, qui tollit peccata mundi, vt dicitur. Ioan. 1. Et quia myſterium incarnationis, & Paſſionis Chriſti nondum erat realiter peractum; illę veteris legis ceremonię non poterant in ſe continere realiter virtutem profluentem a Chriſto incarnato, & paſſo, ſicut continent ſacramenta nouæ legis; & ideo non poterant a peccato mundare, ſicut Apoſtolus dicit ad Hebr. 10. quòd impoſſibile eſt ſanguine taurorum, aut hyrcorum auferri peccata.

¶ Ponit ſecundam concluſionem reſponſiuam iuxta primum membrum prædictæ diſtinctionis; quam primò probat; ſecundò reſpõdet cuidam tacitę quæſtioni quę poſſet fieri circa dicta, ibi. Poterat autem &c. tertiò annectit, quoddam notabile, ibi. Sciendum eſt &c. Concluſio ergo eſt. Ceremoniæ vet. le. non habebant virtutem expiandi ab immunditia mentis, quę eſt culpa, (ita quòd non cauſabant diſpoſitionem ad gratiam) nec erant diſpoſitio. Hanc cõcluſionem ſicut præcedentem probat, primò auctoritate, & ratione; ſecundò ex hoc declarat quoddam dictum Apoſtoli, ibi. Et hoc eſt &c. ratione ſic, Expiatio a peccato non potuit fieri niſi per Chriſtum, ſcilicet incarnatum, & paſſum; ſed myſterium incarnationis, & paſſionis nondum erat realiter peractum; ergo ille vete. le. &c. vt clarè in littera. Et confirmatur concluſio auctoritate Apoſtoli.

¶ Nota autem, quòd ſacramenta nouæ legis habent efficatiam ſuam non ex fide venturi, ſed ex paſſione Chriſti peracta. Fluxit enim virtus ex latere Chriſti in cruce in noſtra ſacramenta. Sed hoc nõ fuit tunc in vet. le. Et ergo eſto, (vt dicetur in ſequentibus) fides venturi aliquid faceret ad gratiam habendam tanquàm diſpoſitio propinqua, nihil tamen faciebant ceremoniæ, niſi quòd erant proteſtatio interioris fidei, quæ erat diſpoſitio neceſſaria pro tunc &c. Deinde ibi.

¶ Et hoc eſt, quòd Gal. 4. Apoſtolus vocat ea egena, & infirma elementa; infirma quidem, quia non poſſunt a peccato mundare; ſed hæc infirmitas prouenit ex eo, quòd ſunt egena, ideſt, eo quòd non continent in ſe gratiam.

¶ Declarat ſecundùm dictam concluſionẽ quædam verba Apoſtoli, qui vocat illas ceremonias vet. le. egena, & infirma, propter hoc, quod dixit concluſio, quia non habebant virtutem mundandi a peccatis &c. Quia autem hæc materia de virtute ſacramentorum nouæ legis, & infirmitate, & vacuitate vet. le. ex intentione agetur in tertia parte, & habetur in quarto ſenten. ideo pro nunc ad iſtam difficultatem me non extendo. Si placet vide Capreolum in quarto, diſt. 1. & ſecunda, ad longum. Hoc tamen notandum, quia ſacramenta vet. le, gratiam non continebant, ſicut ſacramenta nouæ legis, ideſt non habebant virtutem conferendi gratiam ex diſpoſitione; ita quòd per gratiã quæ eſt in ſacramentis nouæ legis, intelligimus virtus gratiæ gratumfacientis cauſatiua, quæ gratia eſt in ſacramentis ſecundum eſſe intentionale.

¶ Poterat autem mens fidelium tempore legis per fidem coniungi Chriſto incarnato, & paſſo, & ita ex fide Chriſti iuſtificabantur, cuius fidei quædam proteſtatio erat huiuſmodi ceremoniarum obſeruatio inquantum erant figura Chriſti; & ideo pro peccatis offerebantur ſacrificia quædam in veteri lege, non quia ipſa ſacrificia a peccato emundarent; ſed quia erant quædam proteſtationes fidei, quæ a peccato mũdabant, & hoc etiam ipſa lex innuit ex modo loquendi; dicitur enim. Leui. 4. & 5. ℔ in oblatione hoſtiarũ pro peccato orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur ei; quaſi peccatum dimittatur nõ ex vi ſacrificiorũ, ſed ex fide, & deuotione offerẽtiũ.

¶ Reſpondet cuidam tacitę quæſtioni quę poſſet fieri circa dicta, quia ſi ceremoniæ vet. le. non mundabant a peccatis; quare tunc quædam ſacrificia offerebantur pro peccatis, vt patuit ſupra ſeptus?

¶ Ad hoc dicit, quòd ſacrificia quædam fiebant pro peccato, non tamen ex ſe mundabant a peccato, ſed fides proteſtata per ipſa, qua fi ſe coniungebantur Chriſto futuro. Quod autem illa ſacrificia fuerint quædam proteſtatio fidei Chriſti futuri, patet, quia erant figura Chriſti, vt ſupra ſeptus patuit. Et hæc oſtendit D.S. fundata in ſcriptura.

¶ Nota circa hæc, & circa hanc ſecundam concluſionem, ℔ poſt peccatum oportuit omnes ſaluari per paſſionem Chriſti eis applicatam, & quaſi continuatam. Dupliciter autem Paſſio Chriſti hominibus continuatur. Vno modo nondum exhibita, & ſic applicatur hominibus ſolùm ſecundùm actũ animæ circa ipſum, vt D.S. habet in de Veritate. Mate. 29. ar. 4. ad 9 Nam intellectus pòteſt ſe extendere ad rem futuram, & non ſolùm ad exiſtẽrem, & res non exiſtens poteſt mouere finaliter, non autem effectiuę quãtum ad vſum exteriorũ rerum; ideo Paſſio Chriſti benedicta nondum exiſtens in rerum natura, non fuit operata in exteriora ſacramenta vet. le. ſed patres tunc operati ſuerunt circa Chriſtum per actum immanentem, & talis actus immanens, ratione obiecti (vt habet D.S. in quarto, diſt. 1. q. 1. art. 6 quæſt. 1. ad ſecundum,) quod fuit diſpoſitio ad gratiam gratum facientem, nec tunc erat aliud medium obtinendi gratiam, niſi per actionem hominis circa Chriſtum venturum, & per talem actionem continuabatur hominibus Paſſio Chriſti. Non enim Paſſio Chriſti credita, & venerata fuit cauſa effectiua gratiæ gratum facientis, ſed inſtrumentalis. Poteſt autẽ Deus dare gratiam per cauſam inſtrumentalem habitam in voto, ſicut & nunc per votum ſacramenti, quis conſequitur gratiam, cum neceſſitas non contemptus excludit ſacramentum, licet Chriſti humanitas paſſura fuerit inſtrumentum futurum coniunctum, ſacramentum verò ſeparatum. De hoc, D.S. tertia parte quæſt. 48. art. 6. ad ſecundum, vbi habetur, quòd cauſa inſtrumentalis poteſt habere effectum ſpiritualẽ per contactum ſpiritualem, qui eſt per fidem, & votum. Sed nunc alio modo applicatur nobis, quia realiter exiſtens promeruit, & per modum ſatisfactionis obtinuit, vt virtus Paſſionis ſuę ĩã exercitæ deriuetur in ſacramenta Eccleſiæ, & mouet realiter ſacramenta noſtra imprimendo eis virtutem gratiæ cauſatiuam, quod facere non potuit antequàm eſſet. Et ergo ſacramenta noſtra iuſtificant, & cauſant diſpoſitionem ad gratiam ex opere operato. i. ex ipſa ſuſceptione ſacramentorum, vel ex ſacramentis ſuſceptis. & per operationem Chriſti in nos ſecundùm modum dicendi D.S. in de Verit vbi iam. Patet ergo, quòd ſub vet. le. erat medium ſaluris ipſa fides in Chriſtum, non autem ipſa ſacramenta exteriora; nunc autem & exteriora ſacramenta habent virtutem iuſtificandi; ita quòd opus operans, & operatum in adultis conferunt gratiam, alibi verò ſolùm opus operans. Nota tamen, ℔ fides veterum erat medium ſalutis, non quòd ſe haberet, (vt videtur) effectiuè ad gratiam ſicut noſtra ſacramenta ad ſenſum Doc. S. ſed ipſa fides erat diſpoſitio præreq̃ſita ratione obiecti ſui, ſcilicet Chriſti venturi, ratione cuius dabatur gratia credentibus. Paſſio enim Chriſti præuiſa a Deo, & credita ab hominibus erat ratio remiſſionis peccatorum, & iuſtificationis per gratiam. Licet vt dictũ eſt, copioſius operata ſit Paſſio Chriſti peracta, quàm credita futura. Vide de iſtis Doc. San. tertia parte quæſt. 62. præſertim artic. 6. Tunc ibi.

Quomodo paſsio Chriſti continuatur.

Differentia.

Sacramenta noſtra iuſtificant, non vetera.

¶ Sciendum eſt tamen, quòd hoc ipſum, quòd veteris legis ceremoniæ a corporalibus immunditijs expiabant, erant in figuram expiationis a peccatis, quæ fit per Chriſtum.

¶ Annectit quoddam notabile circa dicta in prima concluſione, vbi dictum eſt, quòd mundarẽt ab immunditijs corporalibus, vult D.S. ℔ hoc fuit in figurã expiationis a peccatis, quæ nunc fit per Chriſtum; & ita non inaniter inſtitutæ fuerunt illæ ceremoniæ, quia licet non efficerent ſalutem, & expiationem a peccatis, tñ eam figurabant. Et ita per hoc notabile hẽ cauſa figuralis ceremonialiſtio non mundarent ipſę, ab immunditia ſpirituali &c.

¶ Sic igitur patet, quòd ceremoniæ in ſtatu veteris legis non habebant virtutem iuſtificandi.

¶ Hic D.S. in calce corporis infert ex omnib. dictis concluſionẽ formaliter rñſiuam expliciteˇ. Sic igitur &c. & patet ſatis ſufficienter ex præcedentibus, iuxta ſecundam concluſionem dictam.

ARGVMENTVM in contrarium probat ſecundam concluſionem, quia Chriſtus mortuus eſt, vt nos iuſtificaret, vt habetur 1. Pet. 2. Si ergo lex vetus cum ſuis ceremonijs potuit iuſtificare a peccatis, ſuperflua eſſet mors Chriſti; ſed non gratis mortuus eſt, nec in vacuum laborauit, vt dicitur. Eſa. 49. Ergo &c. Et hæc eſt ratio pro ſecunda concluſione, & etiã pro vltima reſponſione ducens ad inconueniens, immo impoſſibile.

¶ Ad primum ergo dicendum, ℔ illa ſanctificatio ſacerdotum, & filiorum eius, & veſtium ipſorum, vel quorumcunq; aliorũ per aſperſionem ſanguinis, nihil aliud erat quàm deputatio ad Diuinũ cultum, & remotio impedimẽtorum ad emundationem carnis, vt Apoſt. dicit in præfigurationem illius ſanctificationis qua Ieſus per ſuum ſanguinem ſanctificauit populum; expiatio etiam ad remotionem hmôi corporaliũ immunditiarum referenda eſt, nõ ad remotionem culpę; vnde etiã ſanctuarium expiari dr, quod culpæ ſubiectum eſſe nõ poterat.

¶ Ad maiorem dico, quòd expiatio a peccato, & ſanctificatio capiuntur dupliciter. Vno modo cõmuniter, vt etiam conueniunt rebus inanimatis, ſecundùm quòd templum dr expiari quodammodo a peccato, ſicut Eccleſiæ noſtræ propter aliqua facinora reconciliantur, quia aliquod peccatũ eſt in eis factum, qd indignũ eſt fieri in loco Diuini cultus; & ſic dico de ſanctificatione, quòd etiam capitur vno modo pro deputatione ad cultum Diuinum, & poteſt competere rebus inanimatis; & talis expiatio, & ſanctificatio pertinent ad iuſtitiam carnis, non Spiritus; ſecundo modo accipiuntur iſta duo propriè pro delectione culpæ, & ſanctificatione quæ eſt per gratiam. Tunc dico, quòd talia pertinent ad iuſtificationem propriè. Ad minorem dico, quòd in iſtis auctoritatibus capitur conſecratio, & expiatio primo modo pro ablatione irregularitatis inductę ex peccato, non autem ſecundo modo; quare negatur conſequentia.

Sanctificatio dupliciter.

¶ Ad ſecundum ergo dicendum, quòd ſacerdotes placebãt Deo in ceremonijs propter obedientiam, & deuotionem, & fidẽ rei præfiguratę; non autem propter ipſas res ſecundùm ſe conſideratas.

¶ Maior conceditur. Ad minorem ſi intelligitur, ℔ per opus operatum illarum ceremoniarum placuerit quis Deo, negatur, & præſertim de complacentia quæ eſt acceptio gratuita ad Beatitudinis meritum. Si autem intelligitur, ℔ per opus operans in ceremonijs aliqui placebant, conceditur; ſed illud opus operans non erat cerimoniale, ſed fides & deuotio interior in Chriſtum per ceremonias figuratum, quare negatur conſequentia; ſed bene probatur, ℔ fides Chriſti erat iuſtificatiua diſpoſitiuè ad gratiam, & Chriſtus ipſe creditus erat iuſtificatiuus meritoriè, & ſatisfactoriè ẽm Diuinam præſcientiam. Circa hanc ſolutionem nota propter Aureolum, cuius argumenta habentur in Capreolo in quarto, diſt. 1. q. 1. ℔ ea habetur, quia ſacramenta vet. legis non poſſunt dici vtilia, vel appetibilia niſi remotę, & quaſi per accidens, ratione videlicet ſui vſus, qui eſt aliqua cauſa gratiæ; ipſa enim nullo modo cauſant gratiam nec effectiuè nec diſpoſitiuè, nec principaliter, nec inſtrumentaliter; quare non ſunt dicenda vtilia ad ſuſceptionem gratiæ; ſicut medicina quæ nullo modo faceret ad ſanitatem, ſed tamen in eius perceptione daretur ſanitas, ipſa non eſſet vtilis ad ſanitatẽ, ſed aliquid ipſam concomitans aliquo modo cauſans ſanitatem eſſet vtile. Verumtamẽ in circumciſione iuxta D. S. dabatur gratia, ſed non per circumciſionem; in alijs autem ſacramentis etiam cum opere operato non dabatur gratia, ſed ſolùm vſus, & deuota ſuſceptio erat meritoria vtentibus ipſis in charitate. Quare dicit Doc. San. in fine ſolutionis, quia non placebant ſacerdotes per ceremonias ſecundùm ſe conſideratas, ſed ratione deuoti vſus facti in fide; talis enim erat diſpoſitiua ad gratiam, qua habita, deuotio, & fides erant meritoria, & placebant Deo. Placet autem & opus aliqualiter, quod fit ex gratuita Dei motione ſiue gratia gratuitum faciente, ſicut diſpoſitio ad gratiam.

Aureolus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ceremoniæ illę quæ erant inſtitutę in emundatione leproſi non ordinabantur ad tollendam immunditiam infirmitatis leprę; quod patet ex hoc, quòd non adhibebantur huiuſmodi ceremoniæ, niſi iam emundato. Vnde dicitur. Leuit. 14. quòd ſacerdos egreſſus de caſtris cum inuenerit lepram eſſe mundatã, præcipiet ei qui purificatur, vt offerat &c. Ex quo patet, quòd ſacerdos conſtituebatur iudex leprę emundatę.

emundatæ, non autem emundandæ. Adhibebantur autem huiuſmodi ceremoniæ ad tollendam immũditiam irregularitatis. Dicunt tamen, quòd quandoque ſi contingeret ſacerdotem errare in iudicando, miraculosè leproſus mundabatur a Deo virtute Diuina; non autem virtute ſacrificiorum, ſicut etiam miraculosè mulieris adulteræ computreſcebat fęmur bibitis aquis, in quibus ſacerdos maledicta congeſſerat, vt habetur. Num. 5. —

¶ Maior vera ſaltem finaliter, quia omnia quæ ſunt in Diuino cultu etiam exteriora ordinantur in cultum interiorem, & ſic pertinent finaliter ad animam, tamen Diuinus cultus exterior pro illo tempore erat corporalis, nec iuſtificabat animam ſecundùm ſe, ſed ſignum erat iuſtificationis. Ad minorem, negatur, ſed mundus oſtendebatur, & ſi aliquis mundabatur erat per miraculum non virtute alicuius ceremoniæ; ſicut & erat in ſacrificio zelotypiæ. De materia iſtius minoris ſupra. q. 102. art. 5. ad ſeptimum. Et ſecundò etiam ſi minor eſſet vera, non ſequeretur conſequentia, quia multò plus requiritur ad iuſtificationem animę quàm ad corporis mundificationem; cum ille mundities ſint diuerſarum rationum, & purificatio animæ a peccato ſit ſpiritualis, & Diuini ſupernaturalis ordinis, & requirat in iuſtificante ſaltem principaliter infinitam virtutem; & ergo licet cultus exterior ordinetur ad animam, non tamen ſequitur, ſi potuiſſet etiam mundare corpora, quòd & animam, ſed in illo cultu fuiſſet anima mundata a Deo.

Vtrum ceremoniæ vet. le. ceſſauerint, Chriſto veniente.

D 2. 2. q. 16. article. 4. ad 1. Et. iſ. 44. q. 2. a. 2. ad 3 E. 4. diſt. 3. q. 2. art 5. q. 1 & 2. & diſt. 2. q. 2. artic. 4. q. 3. co. Et quol. 2. artic. 8. coz. Et Roman. 4 co. 2. & 21

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd ceremoniæ veteris legis non ceſſauerint in Chriſti aduentu; dicitur enim. Baruch. 5. Hic eſt liber mandatorum Dei, & lex quæ eſt in ęternum, ſed ad legem pertinebant legis ceremoniæ; ergo legis ceremoniæ in ęternum duraturæ erant.

¶ 2 Præt. oblatio mundati leproſi ad legis ceremonias pertinebat; ſed etiam in Euangelio præcipitur leproſo emundato, vt huiuſmodi oblationes offerat; ergo ceremoniæ veteris legis non ceſſauerunt Chriſto veniente.

¶ 3 Præt. manente cauſa manet effectus, ſed ceremoniæ veteris legis habebant quaſdam rationabiles cauſas inquantum ordinabantur ad Diuinum cultũ, etiam præter hoc, quòd ordinabãtur ad figuram Chriſti; ergo ceremoniæ veteris legis ceſſare non debuerunt.

¶ 4 Præt, circumciſio erat inſtituta in ſignum fidei Abraæ, obſeruatio autem Sabbati ad recolendum beneficium creationis, & aliæ ſolemnitates legis ad recolendum alia beneficia Dei, vt ſupra dictum eſt; * ſed fides Abrahæ eſt ſemper imitanda etiam a nobis, & beneficium creationis, & alia Dei beneficia ſemper ſunt recolenda; ergo circumciſio, & ſolennitates legis ceſſare non debuerunt.

*q. 101. art. 4. ad 10.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Coloſſ. 2. Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte Dei feſti, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum; & ad Hebrę. 8. dicitur, q̃ dicendo nouum teſtamentum, veterauit prius, quod autem antiquatur, & ſeneſcit, prope interitum eſt.

¶ Hic Doc. San. ſecundò principaliter inquirit de termino durationis ceremonialium. Et primò fit, quod dictum eſt, ſecundò determinatur quoddam corollariè ſequens ex dictis huius artic. Quæritur ergo, an in Chriſti aduentu, ideſt cum aduenerunt ſacramenta inſtituta per Chriſtum, debuerint ceſſare ceremoniæ vet. le. De quo autem Aduentu Chriſti intelligatur, patebit magis artic. ſequenti, quia non intelligitur de Aduentu in mundum per incarnationem; quia conſtat, quòd tunc non ceſſauerunt, nec quo ad virtutem, nec quo ad vim obligandi. Sed intelligitur de Aduentu in inſtitutione ſacramentorum nouæ legis, quibus tribuit virtutem, præſertim in Paſſione ſua; ita quod tunc ceſſauerunt quo ad virtutem, & vim obligandi, quantum erat ex ſe; tamen potuerunt homines obligari ad ea obſeruanda propter errorem conſcientiam, & excuſari a peccato. Sed tertius eſt Aduentus per communem, & ſufficientem promulgationem Euangelij, & ſacramentorum nouæ legis, & ceſſationis legalium; & tunc nullo modo aliquis obligabatur, nec ex conſcientia errante ad hunc ſenſum, quòd poſſet cum aliquo modo excuſare. Intelligitur ergo quæſitum de aduentu Chriſti ſecundùm complemẽtum, quod fuit in Paſſione, quando ſacramenta vet. le. reuocata ſunt, & inſtituta noua, vt patebit ad ſecundum.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd omnia præcepta ceremonialia veteris legis ad cultum Dei ſunt ordinata, vt ſupra dictum eſt, * exterior autem cultus proportionari debet interiori cultui qui conſiſtit in fide, ſpe, & charitate; vnde ſecundùm diuerſitatem interioris cultus, debuit diuerſificari exterior cultus. *q. 101. art. 1. & 2.

¶ Doc. Sanc. duo facit. Primò deducit quandam concluſionem fundamentalem. Secundò ex illo declarat concluſionem reſpõſiuam, & eam ponit ibi. In illo ergo &c. Quo ad primum D. S. intendit tale fundamẽtum. Exterior cultus Dei tripliciter diuerſificatur, probatur ſic, ſecundùm diuerſitatem interioris cultus debuit diuerſificari exterior; ſed interior cultus Dei qui eſt per fidẽ, ſpem, & charitatem, tripliciter diuerſificatur; ergo & exterior. Huius rationis D. S. probat primò maiorem; ſecundò minorem, ibi. Poteſt autem &c. Maior deducitur clarè a principio corporis, & formaliter, vt patet intuenti. Et patet maior, & probatio eius ex ſupradictis q. 101. art. 1. & 2. vbi eadem maior probata fuit. Conſequenter ibi.

¶ Poteſt autem triplex ſtatus diſtingui interioris cultus. Vnus quidem ſecũdùm quem habetur fides, & ſpes, de bonis cęleſtibus, & de his per quæ in cęleſtia introducimur; de vtriſque quidem ſicut de quibuſdam futuris; & talis fuit ſtatus fidei, & ſpei in veteri lege. Alius autem eſt ſtatus interioris cultus in quo habetur fides, & ſpes de cęleſtibus bonis, ſicut de quibuſdam futuris; ſed de his per quæ introducimur in cęleſtia, ſicut de præſentibus, vel præteritis, & iſte eſt ſtatus nouæ legis. Tertius autem ſtatus eſt in quo vtraque habentur, vt præſentia, & nihil creditur, vt abſens, neque ſperatur, vt futurum, & iſte eſt ſtatus Beatorum.

¶ Declarat minorem pro cõcluſione fundamentali prædictam, per diſtinctionem quandam, & declarationem membrorũ eius, quia ſecũdùm diuerſitatem ſtatus hominum in ordine ad Deum, diuerſificatur interior cultus Dei; ſed eſt triplex ſtatus &c. vt deducit Doc. San. clarè in littera. Et patent omnia iſta ex dictis ſupra, vt ſtatim. Patet ergo, quòd tripliciter variatur cultus Dei exterior. Deinde ibi.

¶ In illo ergo ſtatu Beatorum, nihil erit figurale ad Diuinũ cultum pertinẽs, ſed ſolùm gratiarum actio, & vox laudis; & ideo dr. Apoc. 21. de ciuitate Beatorum. Templum non vidi in ea, dominus enim Deus omnipotens templum illius eſt, & Agnus. Pari igitur ratione ceremoniæ primi ſtatus per quas figurabatur & ſecundus, & tertius, veniẽte ſecũdo ſtatu, ceſſare debuerunt, & alię ceremonię induci quę conuenirent ſtatui cultus Diuini pro tempore illo in quo bona cœleſtia ſunt futura; beneficia autem Dei per quę ad cœleſtia introducimur ſunt pœnitentia.

¶ Subiungit, & format concluſionem reſpõſiuam ex dictis talẽ, Ceremonię primi ſtatus, ſcilicet ve. le. per quas figurabatur &c. vt in fine litteræ. Manifeſtatur illa concluſio tali aſſumpto, in ſtatu Beatorum nihil erit figurale ad Diuinum cultum pertinens, & ceſſabunt, ſcilicet ſacramenta figurativa illius ſtatus ſecũdi; ergo pari ratione &c. vt dicit concluſio. Tenet conſequentia a ſimili, quia ſicut ſtatus nouę legis, & ſacramẽta, figurant ſtatum patriæ; ita ſtatus primus, ſ. vet. le. figurabat ſtatum nouæ legis quo ad beneficia per quæ peruenitur ad Beatitudinem; ergo ſi ille ſecundus ceſſat veniente tertio; ita primus veniente ſecundo. Antecedens patet ex ſupradictis; & etiam hic patet, quia ibi erit ſolùm gratiarũ actio procedens ex interiori Beatitudine, & patet auctoritate Apocal. De materia iſtius artic. Vide ad longum Doc. S. in quarto, diſt. 1. quæſt. 2. art. 5. quæſt. 2. vbi ponit multas rationes pro hac concluſione.

¶ Quæ confirmatur argumento in contrarium tali. Illa auctoritas prima Apoſtoli intelligitur ſic; nemo vos iudicet. i. cõdemnabiles putet, q̃ vtimini cibis, vel potibus prohibitis in lege; & ergo ſine culpa, & pœna potuit quis poſt Aduentum Chriſti non ſeruare ceremonialia. De iſta auctoritate etiam ſupra dictum eſt. q. 101. art. 2. in argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ lex vetus dr eſſe in ęternũ, ſm moralia quidem ſimpliciter, & abſolutè, ſm ceremonialia verò quantũ ad veritatẽ per ea figuratam,

¶ Ad maiorem primò, ſecundùm D.S. vt patet in litteris ſecundò dicitur, quòd mandata iſta fuerunt æterna in ſe, vel in æquiualenti, moralia enim manent, & perfectius exponuntur in noua lege, vt patebit infra. Iudicialia autem manent non in ſe, ſed in æquipollenti, quia mores Chriſtiani plus valent ad pacificam cohabitationem, quàm lex talionis. Ceremonialia autem manent in ſuis ſignatis, quia vmbra tranſijt, & veritas ſucceſſit. Et hæc eſt ſolutio Scoti, & redit in idem cum ſolutione hac D.S.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd myſterium redemptionis humani generis completum fuit in Paſſione Chriſti; vnde tunc dominus dixit, conſummatum eſt, vt habetur. Ioan. 19. & ideo tunc totaliter debuerunt ceſſare legalia, quaſi iam veritate eorum conſummata, in cuius ſignum in Paſſione Chriſti velum templi legitur eſſe ſciſſum. Matth. 27. & ideo ante Paſſionem Chriſti, Chriſto prædicante, & miracula faciente currebant ſimul lex, & Euangelium, quia iam myſterium Chriſti erat inchoatum, ſed nondum conſummatum; & propter hoc mandauit Chriſtus dominus ante Paſſionem leproſo, vt legales ceremonias obſeruaret. ———

¶ Maior conceditur, minor vera, ſed præcipitur ante Paſſionem Chriſti quo tempore ceremonialia erant neceſſitatis quo ad Iudæos ſicut ante; ſed poſt myſterium Chriſti conſummatum in Paſſione, non fuerunt neceſſaria, ſed mortua omnia, & etiam ante Aſcenſionem, & Penthecoſtem, ſed Chriſto prædicante, & miracula faciente currebat ſimul lex, & Euangelium. Ad conſequens verum veniente in carne, & inchoante myſterium redemptionis, tunc non ceſſauerunt, ſed conſummato myſterio; & ita intelligitur concluſio reſponſi. huius artic. Circa illam ſolutionem nota pro intellectu D.S. quòd ante Chriſti Paſſionem legalia ſicut circumciſio, & ſacramenta ceremonialia, & Euangelium, ideſt Baptiſmus, & ſacramenta nouæ legis currebant ſimul, ſed differenter; quia legalia erant præcepti, & neceſſitatis; Baptiſmus autem conſilij, & circumciſio, & legalia erant imperfecta, Euangelia autem perfectionis, & ſupererogationis. Ratio primi eſt, quia nondum lex habuit terminum, ſed in morte Chriſti terminata fuit, & per conſequens obligabat, & eius ſacramenta erant neceſſitatis præſertim circumciſio; quia autem baptiſmus eſt figura mortis, & Paſſionis Chriſti, & Reſurrectionis inquantum moritur peccatis, & viuit Deo, ideo oportuit Chriſtũ prius mori, & reſurgere antequàm indiceretur neceſſitas configurandi ſe morti, & reſurrectioni eius, vt patet apud D.S. 3. par. q. 66. ar. 2. Scotus. Nota ſecundò, quòd Sco. huic ſolutioni aduerſatur in quarto, diſt. 3. in quarto principali, vult enim, quòd non poſſint ſimul ſtare, quòd legalia fuerint in præcepto ante Paſſionem Chriſti, & baptiſmus ſub conſilio. Et ponit quattuor tempora circumciſionis. Primum pro quo erat neceſſaria, & illud eſt tempus præcedẽs tempus baptiſmi, in quo baptiſmus nec fuit in conſilio, nec in præcepto, & illud fuit tempus antequàm prædicaretur Euangelium, vel baptiſmus per Chriſtum, vel Apoſtolos. Secundum tempus eſt, ſecundùm eum pro quo circumciſio erat vtilis non neceſſaria, & illud tempus fuit a prædicatione Chriſti, & Apoſtolorum vſque ad prædicationem ſolemnem baptiſmi vſque poſt Aſcenſionem Chriſti, ita quòd poſt Paſſionem non fuerunt legalia, præſertim circũciſio, mortua, ſed vtilis vſque ad diem Penteceſtes, & hoc in Hieruſalem, vbi Apoſtoli prædicauerunt publicè. Tertium tempus eſt in quo circumciſio non fuit vtilis nec neceſſaria, tamen licita Iudæis, & hoc tempus cucurrit cum tempore quo baptiſmus erat ſub præcepto vſque ad promulgationem ceſſationis legalium. Quartum tempus eſt pro quo circumciſio fuit omnino illicita, & de iſto tempore poſtea dicetur, & dicit Sco. quòd fuit quo Deus per Apoſtolos, & ſucceſſores eorum prohibuit legalia ſeruari, licet de hoc non habeatur in ſcripturis; ita quòd aliquo tempore determinato fuerint legalia ſimpliciter reuocata a Deo, & ſecundùm eundem fuit poſt cuerſionem Hieruſalem, poſt triginta annos a Paſſione domini; tunc enim Iudæi conformabant ſe gentibus, inter quas erant diſperſi, hæc oĩa Sco. in ſententia. Ex quibus patet, quòd ipſe contrarium ſentit dictis in ſolutione hac, in ſecundo tempore circumciſionis, quia vult quòd Chriſto incipiente prædicare, tunc circumciſio non fuit in præcepto, ſed ſolùm vtilis, vult etiam, quòd permanſerit vtilis, & habuerit effectum, & virtutem priorem, etiam poſt Paſſionem Chriſti, licèt non eſſet neceſſaria. Et primum eſt contra rationem, quia tamdiu fuit in præcepto quàmdiu lex non fuit impleta; ſed hoc fuit primò tempore Paſſionis Chriſti. Et ſecundò, ſecundùm Scotum ibidem, lex non ceſſatur niſi per promulgationem reuocationis, vel per reuocationem promulgatam; ſed Chriſtus prædicans non reuocauit, nec promulgauit legalia reuocata, & ceſſata quo ad vim obligandi; immo iuſſit, & voluit, vt obediretur præceptis legalibus, vt patet de leproſo miſſo ad ſacerdotem legalem; quare non ceſſauit virtus obligandi præcepti de circumciſione, & inde eſt, quòd Chriſto prædicante nõ ſolùm fuit vtilis, (vt ipſe Sco. dicit,) ſed etiam neceſſaria, (vt D.S. dicit) non relaxata quo ad neceſſitatem obligationis. Dictum autem Scoti eſt voluntarium, cum dicit Chriſtum reuocaſſe legalia quo ad neceſſitatem, licet non quo ad vtilitatem, quando baptiſmus inceꝑit eſſe ſub conſilio. Hoc enim dictum nulla auctoritate eſt ſubnixum, nec ratio Scoti aliquid valet, immo vt Capreo. dicit Capreolus. non habet apparentiam, quando arguit, ſi ante Paſſionem baptiſmus Chriſti fuit in conſilio, tunc circumciſio non potuit eſſe in præcepto, quia ſi vnum præceptum impoſitum, reuocat totaliter aliud, conſilium de vno facit aliud non neceſſarium; quia ſolùm vera eſt iſta propoſitio, quando præcepta ſunt oppoſita, & ſunt de oppoſitis, vel incompoſſibilibus actibus; ſed quando ſunt de compoſſibilibus, & ſe habentibus ſicut perfectum, & imperfectum, tunc non valet; ſic autem eſt in propoſito de baptiſmo, & circumciſione, & ideo non ſequitur, vnum conſulitur, ergo aliud non eſt neceſſarium, ſicut conſulitur perfecta charitas, & tamen aliqualis charitas eſt neceſſitatis. Et ſecundò propoſitio ſua haberet apparentiam quando conſilium ſequitur præceptum alterius reuocatum, tunc non ſtat cum neceſſitate alterius præcepti; ſecus ſi præcedat, vt eſt in propoſito. Vide alia in Capreo. in quarto diſt. 1. q. 3. in ſolutionibus contra tertiam concluſionem. Secundum autem dictũ Scoti, ſcilicet quòd in Paſſione Chriſti, & poſt, circumciſio permanſerit vtilis, licet non neceſſaria, eſt euidenter contra Sanctos Doctores communiter. ſ. Auguſt. Hieronymum, vt patebit art. ſeq. qui omnes dicunt legalia omnem vim obligandi, & vtilitatem ac virtutem in Paſſione Chriſti perdidiſſe; immo aliqui voluerunt, quòd fuerit mortifera. Nec valet ſua euaſio in ſolutionibus argumentorum minus principalium, quando exponit auctoritatem Chriſti. Ioan. 19. ſcilicet (conſummatum eſt,) & dicit, quòd ſi referatur ad antiquam legem, quòd debeat intelligi, conſummatum eſt in cauſa; nam mors Chriſti cauſa erat confirmationis legis Euangelicæ, ſed illa non fuit conſummata ad obſeruandum ante prædicationem eius &c. Sed illa fuga Scoti eſt apertè contra intentionem Sanctorum, & præterea non ſolùm conſummatũ eſt, ſed & velũ templi ſciſſum eſt, quod Doc. Sancti exponunt de ceſſatione legalium, etiam quo ad vtilitatem; quare Scotus in hoc nouitatem inſtituit, & a ſoliditate Sanctorum receſſit. Patet quoque, quia de dictis ipſorum nihil curauit; ſed pro ſuo proprio videre ſcripturam canonicam trahere niſus eſt. Vide D.S. 3. parte q. 47. artic. 2. ad primum, de hac auctoritate conſummatum eſt. Aliud quoque dictum D.S. impugnat, ſcilicet quòd legalia aliter obligauerunt ante Paſſionem, & poſt Paſſionẽ; ipſe autem vult, quòd eodem modo obligauerunt, & Iudæi eodem modo tenebantur vſque poſt Aſcenſionem domini, ſed de hoc artic. ſequenti.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ rationes litterales ceremoniarum ſupra aſſignatę referuntur ad Diuinum cultum, qui quidem cultus erat in fide venturi; & ideo iam veniente eo qui venturus erat, & cultus ille ceſſat, & omnes rationes ad hunc cultum ordinatæ. ——— *q. 102. art. 3. & 4.

¶ Ad maiorem manente cauſa in eſſe, & conſeruari manet effectus. Minor vera ad hunc ſenſum, quòd habuerunt rationabiles cauſas, vt pertinebant ad cultum proteſtatiuum fidei reſpectu futuri, ſed non reſpectu præſentis, vel præteriti. Et ergo quia fides poſtea aliter ſe habuit, ſcilicet ad præſentem, vel præteritum; quare negatur conſequentia, immo debuit eſſe alius cultus correſpondens fidei aliter ſe habenti, vt patet ex concluſione fundamentali &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd fides Abraę fuit commendata in hoc, quòd credidit Diuinæ promiſſioni de futuro ſeminæ in quo benedicerentur omnes gentes, & ideo quàmdiu hoc erat futurum oportebat proteſtari fidem Abraę in circumciſione; ſed poſtquàm iam hoc eſt perfectum, oportet idem alio ſigno declarari, ſcilicet baptiſmo qui in hoc circumciſioni ſuccedit, ſecundùm illud Apoſtoli ad Coloſ. 2. Circumciſi eſtis circumciſione non manu facta in expoliatione corporis carnis; ſed in circumciſione domini noſtri Ieſu Chriſti conſepulti ei in baptiſmo. ———

¶ D.S. ſoluendo hoc argumentum primò reſpõdet ad primam partem, & primum exemplum; ſecundò ad ſecundum, ibi. Sabbatum autem &c. Ad maiorem ergo pro prima parte dico, quòd circumciſio fuit inſtituta in ſignum fidei de futuro Redẽptore, ſed non de præſenti, vel præterito. Ad minorem pro prima parte dico, quòd oportet fidem imitari, ſed non proteſtari eodem ſigno ſicut ipſe, quia iam non eſt futurus; ſed ſigno, quod ſignificat ipſum præteritum, & mortuũ, & reſurrexiſſe, & hoc eſt baptiſmus.

¶ Nota quòd quàmuis Abraam habuerit eandem fidem nobiſcum, ſicut & omnes electi pro quocunque ſtatu; tamen fides eorum habuit aliam habitudinem ab obiectũ, quàm noſtra, ideo & opus fuit alia proteſtatione exteriori, quæ eſt cultus exterior.

Et

Et ideo Abraam figurabat Christum venturum, quod nos non possumus, & ideo suus cultus non conuenit nostro tempori; non q̃ Christus, vel tempus ipsius variata sint, sed nos, & priores aliam habitudinem habemus ad eundem Christum, & tempus in quo fuit. Vide de Verita. Mat. 14. ar. 12. De hoc etiam bene loqui. Sco. in tertio, dist. 25. & tangetur ista mat. art. seq. in cor.

Scotus

¶ Sabbatum autem, quod significabat primam creationem, mutatur in diem Dominicum, in quo commemoratur noua creatura inchoata in Resurrectione Christi; & similiter alijs solennitatibus veteris legis nouæ solennitates succedũt, quia beneficia illi populo exhibita significãt beneficia nobis concessa per Christum. Vnde festo Paschæ succedit festum Passionis Christi, & Resurrectionis. Festo Pentecostes in quo fuit data lex vetus, succedit festum Pentecostes in quo fuit data lex Spiritus vitæ. Festo neomeniæ succedit festum B. Virginis, in qua primò apparuit illuminatio Solis, idest Christi per copiam gratiæ. Festo iubarum succedunt festa Apostolorum. Festo expiationis succedunt festa Martyrum, & Confessorum. Festo tabernaculorum succedit festum consecrationis Ecclesiæ. Festo cętus atque collectę succedit festum Angelorum, vel etiam festum omnium Sanctorum.

¶ Consequenter D. S. respondet quo ad secundam partem maioris, quæ conceditur; sed dico, quòd apud Christianos mutata est solennitas Sabbati in solennitatem Dominicæ diei; & alijs festiuitatibus quibus commemorabantur beneficia Iudaico populo exhibita, succedunt festiuitates quibus celebrantur beneficia populo Christiano exhibita. Ad minorem pro secunda parte dico, quòd beneficia Dei præcipuè exhibita populo Christiano, sunt a Christianis recolenda, scilicet incarnatio nouę creaturæ per Resurrectionẽ Christi, & alia beneficia quæ ponũtur in solutione.

Vtrum sit peccatum mortale obseruare præcepta ceremonialia vet. le. post Passionem Christi.

K

Inf. q. 104. ar. 3. cor. Et 2. 2. q. 87. ar tic. 1. cor. post medũ & q. 93 ar. 3. & q. 94. ar tic. 3. ad 5. Et 4. dist. 1. q. 2. art. 3. q. 3. & 4. Et Rom. 14. col. 2. Et Gal. 2. col. 2. & 3. & c. 3. col. 1. & 2. Et col. 2. fi.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd post Passionem Christi legalia possint sine peccato mortali obseruari. Nõ est enim credendum, quòd Apostoli post acceptum Spiritum Sanctum mortaliter peccauerint eius enim plenitudine sunt induti virtute ex alto, vt dicitur. Luc. vlt. sed Apostoli post Aduẽtum Spiritus Sancti legalia obseruauerunt. Dicitur enim. Act. 16. quòd Paulus circumcidit Thimotęum, & Act. 21. dicitur, q̃ Paulus secundùm cõsilium Iacobi assumptis viris purificatus cum eis intrauit in templum annuncians expletionem dierum Purificationis, donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio; ergo sine peccato mortali possunt post Christi Passionem legalia obseruari.

¶ 2 Præt. vitare consortia Gentilium ad ceremonias legis pertinebat; sed hoc obseruauit primus pastor Ecclesiæ. Dicitur enim ad Gal. 2. quòd cum venisset quidam Anthiochiam subtrahebat, & segregabat se Petrus a Gentilibus; ergo absque peccato post Passionem Christi legis ceremonię obseruari possunt.

¶ 3 Præt. præcepta Apostolorum non induxerunt homines ad peccatum, sed ex decreto Apostolorum statutum fuit, quòd Gentiles quædam de ceremonijs legis obseruarent; dicitur enim. Act. 15. Visum est Spiritui Sancto, & nobis nihil vltra imponere oneris vobis, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione; ergo absque peccato ceremoniæ legales possunt post Christi Passionem obseruari.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit ad Gal. 5. Si circumcidimini, Christus nihil vobis proderit; sed nihil excludit fructum Christi nisi peccatum mortale; ergo circumcidi, & alias ceremonias obseruare post Passionem Christi, est peccatum mortale.

¶ Hic vltimò Doc. Sanc. determinat quoddam corollariũ sequens ex dictis. Dictum est enim, quòd legalia in Aduentu Christi cessauerunt ad sensum dictum, & facta sunt inutilia, & mortua; ideo est dubium, an etiam fuerint legalia ipsa mortifera; ita q̃ post Passionem Christi ipsa obseruans peccet mortaliter.

¶ Respondeo dicendum, quòd omnes ceremoniæ sunt quædam protestationes fidei, in qua consistit interior Dei cultus; sic autem fidem interiorem potest homo protestari factis sicut & verbis; & in vtraque protestatione si aliquid homo falsum protestatur, peccat mortaliter.

¶ Conclusio responsiua ponitur a D. S. in hoc corpore talis. Peccaret mortaliter si aliquis nunc ceremonias obseruaret, quas antiqui piè, & fideliter obseruabant. Probatur hæc conclusio, supponendo, vt in principio corporis, quòd omnes ceremoniæ fuit protestationes fidei, in qua consistit interior cultus. Et patet istud suppositum ex dictis, quia ceremonia omnis præsentis vitæ est aliqualiter figurativa, licet differenter ceremoniæ vet. le. & nouæ, vt patuit supra q. 101. art. 2. & variantur secundùm diuersitatem interioris cultus. Hoc supposito arguitur sic. Fidem interiorem potest homo protestari factis sicut, & verbis, & in vtraque protestatione si aliquid falsum protestatur, peccat mortaliter; sed protestans nunc suam fidem verbis dicendo Christum nasciturum, diceret falsum, ita & obseruans nunc ceremonias vet. le. protestaretur falsò factis Christum venturum, & nasciturum; ergo sicut ille peccat mortaliter &c. Huius rationis Doc. S. primò ponit maiorem, secundò declarat minorem quam implicitè notat, ibi. Quamuis autem &c. tertiò subiungit ipsam conclusionem, ibi. Sicut igitur &c. Et quartò confirmat minorem iterum auctoritate Augustini. ibi. Et hoc est &c. Maior ergo pro prima parte est nota, & similiter pro secunda, quia omne falsum in materia fidei est peccatum mortale ex genere, vt hic supponitur, & patet ex supradictis; quia omnis inordinatio circa Deum qui est obiectum fidei est mortale ex genere, licèt quandoq; propter imperfectionem actus, vel propter ignorantiam inuincibilem, excusetur a mortali. Consequenter cùm dicit.

¶ Quamuis autem sit eadem fides quam habemus de Christo, & quam antiqui patres habuerunt; tamen quia ipsi præcesserunt Christum, nos autem sequimur, eadem fides diuersis verbis significatur a nobis, & ab eis; nam ab eis dicebatur. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, quæ sunt verba futuri temporis. Nos autem idem repræsentamus per verba præteriti temporis dicentes, quòd concepit, & peperit; & similiter ceremoniæ veteris legis significabant Christum, vt nasciturum, & passurum; nostra autem sacramẽta significant ipsum, vt natum, & passum.

¶ Doc. San. declarat minorem, & eam implicitè notat ostendendo fundamentum primæ partis minoris; quare cum sit vna fides, tamen aliter loqui oportet eos qui fuerunt ante Christum, & qui sunt post; & enunciatio quæ fuit vera tunc, modo est falsa, quia eiso fides sit vna, tamen est alia habitudo præcedentium Christum, & sequentium; & ergo opus est diuersis verbis, scilicet diuersi temporis, sic quòd ipsi congruè dicebant, & exprimebãt fidem suam per verba futuri temporis, scilicet Christus nasceretur. Nos autem per verba præteriti; & si vteremur verbis eiusdem temporis cum ipsis diceremus falsum; sed licet verba significabant fidem interiorem, ita & facta. Et ergo facta eorum significabant, & protestabantur fidem secundùm statum eorum in quo Christus erat eis venturus, & si nos eisdem factis protestaremur fidem nostram, significaretur Christus nobis etiam venturus; sed hoc est falsum, minor ergo est vera. Et de ista materia in D. S. in de Verita. vltra supra in fi. præced. artic. Tunc ibi.

¶ Sicut igitur peccaret mortaliter qui nunc suam fidem protestando diceret Christum nasciturum, quod antiqui piè, & veraciter dicebant; ita etiam peccaret mortaliter si quis nunc ceremonias obseruaret, quas antiqui piè, & fideliter obseruabant.

¶ Infert conclusionem responsiuam iam probatam, notanter autem dicens in conclusione (nunc) & per illud nunc intelligitur non tantum tempus in quo nos sumus, scilicet præsens purum, sed etiam totum tempus, quod fuit post Passionem Christi, & perfectam promulgationem Euangelij, & cessationis legalium, vt patebit ad primum.

¶ Et hoc est, quod Augustinus dicit contra Faustum. Iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa faciebant quia quodammodo personabant; sed annunciata, quòd natus sit, resurrexit, quod hæc sacramenta quæ a Christianis aguntur iam perficiunt.

¶ Confirmat minorem præsertim quo ad secundam partem, quòd scilicet ceremoniæ legales significarent Christum vēturum, sicut nostræ præteritum, & per consequens si quis iam protestaretur per ceremonias fidem suam, protestaretur de facto Christum venturum, quod est falsum &c.

ET confirmatur conclusio responsi. argumento in contrarium. Nota propter hoc argumentum sanè intelligendum. D.S. ibidem, (scilicet super ad Gal 5) quòd secundùm August. circa legalia triplex tempus distinguitur, vt dicetur ad primum, scilicet tempus ante passionem, ante gratiam diuulgatam, & post gratiā. Post gratiam ergo diuulgatam est peccatum mortale etiam ipsis Iudæis; sed in tempore medio, scilicet ante gratiam diuulgatam poterant quidem absque peccato etiam illi qui ex Iudæis conuersi fuerant, legalia seruare, dum tamen in eis non ponerent spem. Cōuersis verò ex gentibus non licebat ea seruare; Quia ergo Galathæ ex Iudæis non erant, & tamen legalia obseruare volebant, & ponebant in eis spem, ideo reuertebantur in iugum seruitutis, nam huiusmodi obseruatio erat eis sicut idolatria, inquantū non rectè sentiebant de Christo, credentes ab ipso sine legalibus salutem consequi non posse, hæc ille. Ex quibus patet, quòd illud argumentum, probat, quòd post Passionem Christi, & tempore intermedio ante perfectam reuocationem legalium, pro quo tempore erant licita Iudæis, licet non vtilia; & erat tertium tempus assignatum a Scoto supra art. præc. tunc non licuit Gentilibus, vti legalibus, quales fuerunt Galathæ licet tunc non essent mortifera ceremonialia Iudæis non ponentibus spem in eis, in primitiua enim Ecclesia in tertia synodo statutum est, vt non imponeretur onus legalium conuersis ex gentibus; & in quarta synodo statutum est, vt non prohiberentur Iudæi ab obseruantijs legalibus, dummodo non ponerent spem in eis, patet ergo intellectus auctoritatis Apostoli.

¶ Ad primum ergò dicendum, quòd circa hoc diuersimodè sensisse videntur. * Hieronymus, & August. Hieronymus enim distinxit duo tempora, vnum tempus ante Passionem Christi, in quo legalia non erāt mortua, quasi non habentia vim obligatoriam aut expiatiuam pro suo modo; nec etiam mortifera, quia non peccabant ea obseruantes. Statim autem post Passionem Christi inceperunt esse non solùm mortua, id est nō habentia virtutem, & obligationem, sed etiam mortifera, ita scilicet, quòd peccabant mortaliter quicunque ea obseruabant; vnde dicebat, quòd Apostoli nunquàm legalia obseruauerunt post Passionem secundùm veritatem, sed solùm quadam pia simulatione, ne scilicet scandalizarent Iudæos, & eorum conuersionem impedirēt; quæ quidem simulatio sic intelligenda est, non quidem ita quòd illos actus secundùm rei veritatem non facerent, sed quia non faciebant tanquàm legis ceremonias obseruantes; sicut si quis pelliculam virilis membri abscinderet propter sanitatem, non causa legalis circumcisionis obseruandæ.

* Hieronym. in Epist. q scripit Tres simul Epist. tom 3. inter opera Hier. Et in Epistol. de Petro reprehen. & August. ad Hieronym. Epist. 19.

¶ Ad maiorem conceditur quidem, quòd post missionem Spiritus Sancti non peccauerunt mortaliter, peccauerunt tamen venialiter ex fragilitate humana. Primum ponit D.S. in de Verita. Mate. 14. art. 9. ad secundum. Et super ad Gal. 2. Lect. 3. Secundum patet. 1. Ioan. 1. Si dixerimus quia &c.

¶ Circa minorem D.S. ponit duos modos dicēdi videlicet Beatorum Hieronym. & August. cuius modum ponit, & comparat ad modum dicendi Hieronymi, ibi. Sed quia indecens &c. Beatus ergo Hieronymus distinxit tantùm duo tempora, & post Passionem Christi dixit legalia statim fuisse mortifera, ita quòd obseruantes peccarent mortaliter; hoc supposito stante, & concessa maiore, ipse consequenter habuit dicere, & dicit ad minorem, quòd Apostoli nunquàm seruabant legalia, sed simulabant se seruare, vt vitarent scandalum fidelium, qui fuerunt ex circumcisione, & Iudæis. Consequenter D.S. comparat modum dicendi B. August. ad prædictam opinionem B. Hieron. & vult, quòd modus dicendi Augustini sit verisimilior, eo quòd simulatio, & occultatio eorum quæ pertinent ad veritatem vitæ, & doctrinæ, non habuerit locum in Apostolis post Aduentum Spiritus Sancti. Pro quo nota, q. B. Hieronymus, & August. in ista materia, & in minore huius argumenti in quatuor differuerunt. Primò in tempore, quia Hieronymus distinguit tantùm duo tempora, & post Passionem Christi dixit legalia statim fuisse mortifera, vt patuit; Beatus Augustinus autem distinguit tria tempora, & quòd non statim legalia fuerint mortifera, quamuis mortua post Passionem, vt dicit sequens textus.

¶ Secundò in modo seruandi legalia, quia Hieronymus vult, quòd non verè, sed simulatoriè in tempore immediatè sequenti Passionem Christi, sed Augustinus, contra vult, quòd eodem tempore verè, & intentione seruandi ea seruabant, quāmuis non ponentes spem in eis, & hoc licuit ante promulgationem Euangelij, nec in hoc peccauerunt. Alia duo in quibus discordauerunt tangentur in solutione sequentis argumēti, secundùm ergo Augustinum D.S. consequenter respondet ad minorem. Circa quod primò facit, quod dictum est; secundò soluit quoddam dubium circa prædicta, ibi. His autem &c. Minor ergo secundò conceditur, quòd obseruauerūt legalia post Aduentum Spiritus Sancti, sed ante diuulgationem Euangelij, & hoc verè non apparenter, vel simulatoriè, quia Iudæi potuerunt obseruare tunc, dummodo non spem ponerent in eis. Sic Paulus circumcidit Thimoteum, & obtulit sacrificium ad consilium Iacobi. Ad consequēs, verum, ante diuulgationem Euangelij potuerunt obseruari a Iudæis non ponentibus spem in ceremonialibus, qui autem ponebant spem in eis non erant excusati nisi ignorantia inuincibilis excusaret eos. Et hoc vult D.S. cum dicit.

¶ Sed quia indecens videtur, quòd Apostoli ea occultarent propter scandalum quæ pertinent ad veritatem vitæ, & doctrinæ, & quòd simulatione vterentur in his quæ pertinent ad salutem fidelium; ideo conuenientius August. * distinxit tria tempora. Vnum quidem ante Christi Passionem in quo legalia neque erant mortifera neque mortua; aliud autem post tempus Euangelij diuulgati, in quo legalia sunt mortua, & mortifera. Tertium autem est tempus medium, scilicet a Passione Christi vsque ad diuulgationem Euangelij, in quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque vim aliquam habebant, neque aliquis ea obseruare tenebatur; non tamen fuerunt mortifera, quia illi qui conuersi erant ad Christum ex Iudæis poterant illa legalia licitè obseruare, dummodo non sic ponerent spem in eis, q. ea reputarent sibi necessaria ad salutem quasi sine legalibus fides Christi iustificare non posset.

* August. Epist. 19.

¶ Dubium autem posset alicui videri quomodo licebat obseruare Iudæis sua legalia, ita quòd non essent eis mortifera statim post Passionem Christi; cum tamen non licebat conuersis ex gentilitate suum antiquum ritum obseruare, statim post Passionem Christi; & sic etiam quæritur ratio dicti B. Augustini, quare non erant mortifera legalia tunc. Hoc dubium soluit Doc. San. assignans rationem prædictorum, quia magna fuit differentia prædictorum rituum Iudæorum, scilicet, & Gentilium, quia horum omnino illicitus, & semper à Deo prohibitus. Istorum autem quondam bonus, & Sanctus, & ideo cum modestia, & decentia deponendus, vt synagoga deduceretur ad tumulum, & sepeliretur cum honore.

¶ His autem qui conuertebantur ex Gentilitate ad Christum non inerat causa, vt ea obseruarent, & ideo Paulus circumcidit Thimoteum qui ex matre Iudæa genitus erat. Titum autem qui ex Gentilibus natus erat circumcidere noluit. Ideo autem noluit Spiritus Sanctus, vt statim inhiberetur his qui ex Iudæis conuertebantur obseruatio legalium; sicut inhibebantur his qui ex gentibus conuertebantur Gentilitatis ritus, vt quædam differentia inter hos ritus ostenderetur. Nam Gentilitatis ritus repudiabatur tanquàm omnino illicitus, & a Deo semper prohibitus. Ritus autem legis cessabat tanquàm impletus per Christi Passionem, vtpotè a Deo in figuram Christi institutus.

¶ Ex ista solutione aduertis, quia Scotus nec ad B. Hieronymum, nec Augustinum, reuerentia vsus est, sed vtrique suam prætulit sententiam in distinctione temporum, vt patet ante præcedenti. Verum in alijs, scilicet de vero vsu legalium, & reprehensibilitate Petri vera August. sequitur, quemadmodum, & D.S. hic, & in quarto, dist. 1. q. 2. art. 5. q. 3. & super ad Gala. 2. Scotus.

¶ Nota tamen circa hanc solutionem, quòd Scotus non tam D.S. quàm B. Augustinum impugnat quo ad tertium tempus, in quo dicunt legalia post diuulgat. onem Euāgelij fuisse mortifera, & sine peccato non potuisse seruari. Obijcit autem contra hoc in quarto dist 3 in quarto principali, nam Paulus post quartā synodum habitam Hierosolymis purificatus est secundùm legem, & alcendit templum, & obtulit sacrificiū pro se, vt habetur Act. 21. vt etiam Doc. San. allegat in primo argumento, & tū tunc Euangelium erat solemniter publicatū, quia vt potest conijci talis obseruatio legalium a Paulo facta fuit circa tertium annum Neronis, qui cepit regnare circa vigesimum annum post Passionem Christi, in tanto autē tempore videtur Euangelium satis publicatum fuisse. Et ergo non videtur bene dictum, quòd post diuulgationem Scotus nec Augu. nec Hiero assen ut.

tionem euangelij non potuerunt hinc peccato obseruari. Sed non est dubium, quin San. Tho. & actus apostolorum viderit, & historias quas Sco. allegat diligenter conideraverit, quin immo, nec eum, nec Beat. Augustinum, bene acceperit, quid per diuulgationē euangelij intelligant. Fuit enim duplex euangelij diuulgatio, vel publicatio. Vna imperfecta qua per apostolos, & alios prædicati fuerunt articuli fidei, & necessitas sacramentorum nouæ legis, & præceptorum Christi. Et de illa probat Scotus, quòd post eam licuit obseruare Iudæis legalia, & de facto obseruauerint. Secunda est publicatio, vel promulgatio euangelij perfecta, vbi prius dicta prædicata fuerunt, & sufficienter nouæ legis siue legalibus, & cum hoc inutilitas, & nocumentum legalium & post illam intelligit Doct. Sanct. quia non licuit obseruare legalia tanquàm licita, nec cōtra hoc aliquid probat Sco. immo hoc declarat, vt patet ipsum intuenti, quando autem ista publicatio facta sit non legitur in scriptura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundùm Hieronymum * Petrus simulatoriè se a gentilibus subtrahebat, vt vitaret Iudæorum scandalum quorum erat Apostolus; vnde in hoc nullo modo peccauit, sed Paulus eum similiter simulatoriè reprehendit, vt vitaret scandalum gentilium, quorum erat Apostolus.

* Loco citato ad 1.

¶ Circa materiam huius argumenti iterum discordant Beatus Hieronymus, & Augustinus, in alijs duobus. Primò q. Hieronymus dicit S. Petrum in simulatione subtrahendo se a gentibus simulatoriè, scilicet ac si vellet seruare legalia non peccasse. Augustinus autem dicit eum peccasse venialiter ratione dicta. Secundò discordant in reprehensione Pauli, quia vult Hieron. quòd simulatoriè reprehendit Petrum; sicut Petrus simulatoriè obseruauit legalia, vt scilicet Petrus videns scandalizari Iudæos simulabat se legalia seruare, ita Paulus vt gentes non scandalizaret ostendit sibi displicere, quod Petrus faciebat, & eum simulatoriè reprehendit. Augustinus verò sicut dicit Petrum verè seruasse legalia, ita dicit Paulū verè reprehendisse Petrum, & non simulatoriè. Secundum hoc ergo iterum dupliciter dicendum est ad minorem huius argumenti. Primò secundùm Hieronymum ad Augustinum, cuius modum dicendi ostendit Doct. Sanct. esse probabiliorem, ibi. Sed Augu. &c. Maior ergo argumenti conceditur, vitare gentiles tanquam immundos ex lege, pertinet ad obseruantias vitale eos ex timore inducendo, quia timetur scandalum in his, quæ sunt veritatis vitæ est indiscretionis, vel pusillanimitatis, vel inordinatæ affectionis ad eos quos timet in tali natura (scilicet quæ est veritatis vitæ) scandalizare.

¶ Ad minorem dicet primò B. Hier. quòd hoc non obseruabat primus pastor verè, sed simulatoriè.

¶ Sed Augustinus hoc improbat, quia Paulus in canonica scriptura, scilicet Gala. 2. in qua nephas est credere aliquid falsum esse, dicit quòd Petrus reprehensibilis erat; vnde verum est, quòd Petrus peccauit, & Paulus verè eum nō simulatoriè reprehendit; non autem peccauit Petrus in hoc, quòd ad tempus legalia obseruabat, quia hoc sibi licebat tanquàm ex Iudæis conuerso; sed peccabat in hoc, quòd circa legalium obseruantiam nimiam diligentiam adhibebat ne scandalizaret Iudæos, ita quòd ex hoc sequebatur gentilium scandalum.

¶ Secundò dicendum ad minorem post Augustinum, quòd S. Petrus deceptus non a gentilibus quidem, sed malè sentiens, & venialiter peccauit non quia obseruauit illud obseruatiale vt scilicet quia sciens legalia non esse obseruanda ex præcepto, voluit tamen inhærere parti Iudæorum ad vitandum scandalum eorum. Ex qua facta Petri factum est, vt deceptus segregarent se a gentibus, cum ante factū Petri hoc non fecerint, & inde conflatum periculum euangelicæ veritati, quia scilicet legalia adhuc essent necessitatis, & gentes etiam deberent seruare, & ergo Petrus reprehensibilis erat, quia veritas, maximè vbi periculū imminet, debet publicari, nec fieri contrarium propter scandalum vitandum. Consequens concedit ante diuulgationem Euangelij dictam a 1. primum. Nec Petrus peccauit secundo legalia, sed quia ex inordinata affectione nesciam prius comedebat cum gentilibus in Antiochia, sed veniēntibus Iudæis ex Hierusalem subtrahebat se a gentibus, & vitabat eos eorum ad complacendum Iudæis cum periculo gentilium. Et hoc secundum probabilius est propter auctoritatē euangelicæ scripturæ sequendam &c. De materia huius solutionis, secundum secundæ q. 43. ar. 6. ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quidam dixerunt, q illa prohibitio Apostolorum non est intelligenda ad literam, sed secundùm spiritualem intellectum, vt sub prohibitione sanguinis intelligatur prohibitio homicidij; in prohibitione suffocati, intelligatur prohibitio violentiæ, & rapinæ; in prohibitione immolatorū intelligatur prohibitio idolatriæ; fornicatio autem prohibetur tanquàm per se malum, & hanc opinionem accipiunt ex quibusdam glossis, quæ huiusmodi præcepta mysticè exponunt.

¶ Maior vera. Ad minorem sine triplici repetitione, & triplex opinio, quarum duas primas D.S. reprobat, secundam ponit ibi. Sed quia homicidium &c. Tertiam acceptat, & cōfirmat, ibi. Sed quia sunt &c. Primò ergo negatur minor secundùm aliquos, quia non fuit prohibitio legalis secundum veritatem literalem rerum, sed mystica, & prohibebatur mysticè homicidium, & alia vitia. Sed hic modus non placet, quia tunc illud præceptum non fuit necessarium de nouo prohibendi gentilibus talia, cum prius homicidia reputassent illicitum. Vnde secūdùm aliquos dicitur aliter ad minorem, negando iterum eam, sed fuit prohibitio non legalis, sed alicuius per se mali, scilicet gulæ. Et recitat consequenter Doctor Sanct. eum dicit.

¶ Sed quia homicidium, & rapina etiam apud Gentiles reputabantur illicita, non oportuisset super hoc speciale mandatum dari his, qui erant ex Gentilitate conuersi ad Christum. Vnde alij dicunt, quòd ad literam illa comestibilia fuerunt prohibita, non propter obseruantiam legalium, sed propter gulam comprimendam; vnde dicit Hieron. super illud Exech. 44. Omne morticinium &c. condemnat sacerdotes, qui in crudis, & cæteris huiusmodi hæc cupiditate gulæ non custodiunt.

¶ Nec etiam hoc dictum approbat Doct. Sanct. quia sunt multa alia magis prouocantia gulam, & tamen non sunt specialiter prohibita, ideo nec ista. Vnde dicendum terciò negando minorē, quòd obseruarent ea ratione, qua erant ceremonię, sed ea ratione, quia erant Iudæis molesta, & non sub hac ratione, an essent peccata, vel non, sed solùm quia scandalum faciebant, vt possent in vnum conuenire Iudæi, & Gentiles conuersi. & ideo, quia Iudæis abominabile erat omnem cibum comedere propter priorem consuetudinem, quod Gentiles licitum putabant, & uera, ideo Apostoli gentibus rationabiliter pro illo tempore cibos maximè abominabiles Iudæis, non quia uellent eos tenere ad obseruantias vt fecerunt & nunc obseruant thuificatio in noua lege; non inquantum erat figuralis, & ceremonialis, sed quia & nunc requiritur denotio colentium, & maior, quam tunc in colentibus Deū; & quia etiam Gentiles falsò estimabant fornicationem simplicē non esse peccatum quam Iudæi verè abominabantur per legem instructi. ideo etiam fornicatio prohibita fuit, & tanquàm peccatum, & tanquàm diffidium generans, sed cibi solùm, quia diffidium generantes, ideo negatur consequentia. Vnde cum dicit.

¶ Sed quia sunt quædam cibaria magis delicata ad gulam prouocantia, ideo fuerunt hæc magis, quàm alia prohibita. Et ideo dicendum secundùm tertiam opinionem, quòd ad literam ista sunt prohibita non ad obseruandum ceremonias legis, sed ad hoc, quòd pollet coalescere vnio Gentilium, & Iudæorum insimul habitantium, Iudæis enim propter antiquam consuetudinem sanguis, & suffocatum erant abominabilia. Comestio autem immolatorū simulacris poterat in Iudæis aggenerare circa Gentiles suspitionem reditus ad idolatriam, & ideo ista fuerunt prohibita pro tempore illo in quo de nouo oportebat conuenire in unum Gentiles, & Iudæos; procedente autem tempore cessante causa cessat effectus, manifestata euangelicæ doctrinæ veritate, in qua dominus docet, quòd nihil, quod per os intrat coinquinat hominem, vt dicitur Matth. 15. & quòd nihil est reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, vt 1. ad Thi. 4. dicitur. Fornicatio autem prohibetur specialiter, quia Gentiles non reputabant eā esse peccatū.

Quæst. Centesimaquarta.

De præceptis iudicialibus in communi.

CONsequenter considerandum est de præceptis iudicialibus. Et primò considerandum est de ipsis in communi. Secundò, de rationibus eorum. Circa primū quæruntur quatuor. Primò, quæ sunt iudicialia præcepta. Secundò, vtrum sint figuralia. Tertiò, de duratione eorum. Quartò, de definitione eorum.

¶ Posquam

¶Poſtquàm determinatum eſt de præceptis ceremonialibus,& rationibus eorum in ſpeciali. Hic cõſequenter agitur de iudicialibus,& patuit ratio ordinis;quia ceremonialia ordinant ad Deũ, iudicialia ad homines. Ordo autem ad Deũ prior eſt &c. Et agitur primò de illis in communi. Secundò inquiritur de rationibus eorum in ſpeciali,in q.ſequenti. Circa primum primò inquiritur ratio & conditio præceptorum iudicialium. Secundò ponitur diuiſio eorum artic.4.Circa primum dupliciter inquiritur conditio, vel natura ipſorum,primò ex ratione finis,& obiecti,ſecundò ex modo obligationis in 3.art. Circa primum primò inquiritur finis principalis,ſecundò ſecundarius in ar.2.

Vtrum ratio præceptorum iudicialium conſiſtat in hoc, quòd ſunt ordinantia ad proximum.

L Supra q.99. art.4. & locis ibi inductis.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd ratio præceptorum iudicialium non conſiſtat in hoc, quòd ſunt ordinantia ad proximum. Iudicialia enim præcepta a iudicio dicuntur, ſed multa ſunt alia quibus homo ad proximum ordinatur, quæ non pertinent ad ordinationem iudiciorum; non ergo præcepta iudicialia dicuntur,quibus homo ordinatur ad proximum.

¶ 2 Præt. Præcepta iudicialia a moralibus diſtinguũtur, vt ſupra dictum eſt, * ſed multa præcepta moralia ſunt quibus homo ordinatur ad proximum, ſicut patet in ſeptem præceptis ſecundæ tabulæ;non ergo præcepta iudicialia dicuntur ex hoc,quòd ad proximum ordinãt.

* q.99.ar.4.

¶ 3 Præte. Sicut ſe habent præcepta ceremonialia ad Deum;ita ſe habent iudicialia præcepta ad proximũ, vt ſupra dictum eſt; * ſed inter præcepta ceremonialia ſunt quædam,quæ pertinent ad ſeipſum; ſicut obſeruantiæ ciborum & veſtimentorum,de quibus ſupra dictum eſt,* ergo præcepta iudicialia nõ ex hoc dicuntur, quòd ordinent hominem ad proximum.

* q.99.art.4. q.102.art.6.

¶ Sed contra eſt quod dicitur Ezech.18. Inter cætera bona opera viri iuſti;ſi iudicium verum fecerit inter virum & virum; ſed iudicialia præcepta a iudicio dicuntur;ergo præcepta iudicialia uidentur dici illa,quę pertinent ad ordinationem hominum adinuicem.

¶Hic primò inquirit de conditione eſſentiali, & ſpecificatiua iudicialium præceptorum per quam conſtituuntur, & ab alijs diſtinguuntur;ſicut ſup.q.101 art.1. dictum eſt de ceremonialibus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex ſupra dictis patet,* præceptorum cuiuſcunque legis quædam habẽt vim obligandi ex ipſo dictamine rationis, quia naturalis ratio dictat hoc eſſe debitum fieri,vel vitari, & huiuſmodi præcepta dicuntur moralia,eo quòd a ratione dicuntur mores humani. Alia verò præcepta ſunt, quę nõ habent uim obligandi ex ipſo dictamine rationis, quia ſcilicet in ſe conſiderata non habent abſolutè rationem debiti, vel indebiti, ſed habent vim obligandi ex aliqua inſtitutione Diuina,vel humana; & huiuſmodi ſunt determinationes quædam moralium prꝫceptorum.

* q.95.ar.2. q.99.artic.3. & 4.

Concluſio reſponſi.

¶Concluſionem reſponſuam D.S.ponit in hac corporis, ibi. In duobus conſiſtit ratio iudicialium &c Probatur tali aſſumpto, præcepta iudicialia ſunt determinationes moralium præceptorũ per inſtitutionem Diuinam in his,quæ pertinent ad ordinationẽ hominum adinuicem;ergo concluſio vera. Tenet conſequentia de ſe,quia ſi ſolum habent uim obligandi ex inſtitutione, & in his,quę ſunt hominum adinuicem, ſequitur quòd ratio eorũ in hoc conſiſtat,quod antecedens docet Sanct. primò pro prima parte eius notat ex ſupra habitis quandam diſtinctionem,ſecundò declarat ſecundam partem eius ſubindè,ibi Sicigitur &c. Ex prima ergo diſtinctione patet prima pars,quia per hoc diſtinguuntur a moralibus, quæ habent uim obligandi ex ratione naturali, vt patet. Conſequenter ibi.

¶Si igitur determinentur moralia præcepta per inſtitutionem Diuinam in his per quæ ordinatur homo ad Deum,talia dicentur præcepta ceremonialia; ſi autem in his, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, talia dicentur præcepta iudicialia.

¶Manifeſtat ſecundam partem antecedentis prædicti, videlicet,quòd iudicialia ſunt de his, quæ pertinent ad ordinationem hominum adinuicem, quia per hoc diſtinguuntur a ceremonialibus,quæ ordinant hominem ad Deum, ut etiam ſupra ſꝫpe patuit. Tunc ibi.

¶In duobus ergo conſiſtit ratio iudicialium præceptorum, ſcilicet ut pertineant ad ordinationem hominũ adinuicem,& ut non habeant vim obligandi ex ſola ratione, ſed ex inſtitutione.

¶Infert concluſionem reſponſuam, quæ etiã tali diſcurſu poſſet probari ex corpore.Illa eſt propria ratio iudicialium præceptorum, per quam ab omnibus alijs præceptis diſtinguuntur; ſed per hæc, quod eſt pertinere ad ordinationem hominum adinuicem, & habere uim obligandi ex ſola inſtitutione,diſtinguuntur ab omnibus alijs;igitur hæc eſt propria ratio eorum. Maior nota & aſſumptum ex tia literam,quia proprię rationis alicuius rei eſt diſtinguere rem illam ab alijs. Minor quo ad primam partem notatur circa ſecundam partem antecedentis prædictæ rationis,qa per ordinare homines adinuicem diſtinguunt a ceremonialibus; quo ad ſecundam partem circa primam partem antecedentis,qa per habere virtutem obligandi ex inſtitutione Diuina diſtinguũtur a moralibus; & per hoc patet reſponſio formaliter ad quæſtum,quòd ratio iudicialium conſiſtit in hoc, quòd ſunt ordinantia ad proximum,ſed non tantùm, ſed quia etiam ex inſtitutione Diuina,& tanquàm determinationes moralium ordinantium homines adinuicem ſecundùm iuſtitiam in generali.

¶Et confirmatur etiam prima pars concluſionis ſecundæ per argumentum in contrarium, quòd ratio eorum in hoc conſiſtat, ſed tamen non tantùm.

¶ Ad primum ergo dicendum,quòd iudicia exercentur officio aliquorum principum qui habent poteſtatẽ iudicandi.Ad principem autem pertinet non ſolùm ordinare de his,quæ veniunt in litigium, ſed etiam de voluntarijs contractibus,qui inter homines fiunt;& de omnibus pertinentibus ad populi communitatem, & regimen;vnde præcepta iudicialia non ſolùm ſunt illa, quæ pertinent ad lites iudiciorum, ſed etiam quæcunq; pertinẽt ad ordinationem hominum adinuicem, quæ ſubeſt ordinationi principis tanquàm ſupremi iudicis.

¶Argumentum hoc vult probare, quòd eſſe ad proximum excedat rationem nominis iudicialium, quia iudicia non ſe extendunt, niſi ad ea in quibus homines contendunt coram iudice; ſed multa alia ſunt hominum adinuicem ubi non eſt opus contentioſo iudicio. Dicitur igitur ad maiorem,quòd iudicialia dicũtur a iudicio inquantum iudicia exercentur auctoritate principis qui in omnibus homines habet dirigere, & ordinare; & non ſolùm in contentioſis, ſed etiam de uoluntarijs contractibus.

¶Ad minorem conceditur,tamen non ſunt ſecundùm quæ homines adinuicem communicant, quæ ſub ordinatione iudicis,& principis non cadant;quare negatur conſequentia, quia dicũtur iudicialia magis a iudice, quàm a iudicio, & ſub iudicis ordinatione ſunt omnia,quæ ſunt hominum adinuicem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de præceptis ordinantibus ad proximum, quæ habent uim obligandi ex ſolo dictamine rationis.

¶Maior conceditur. Ad minorem conceditur,hoc addito,quia moralia ſunt quibus homo ordinatur ad alium ex dictamine rationis, etiam ſi non eſſet aliqua lex poſitiua. Ad cõſequens,verũ, non dicuntur ex hoc ſolùm,ſed quia ordinantur ex inſtitutione, quia iſta uenditio non conſiſtit in indiuiſibili, immo habet multos gradus; vnde & eadem res pro diuerſa diſpoſitione fori uno tempore uenditur maiori precio,quàm alio;& tamen ſemper iuſtè, quia non ſuper ualorem rei uenditæ, & ergo talis emptio iuſta, ſic facta, ſic iuſta,eſt tamen ex inſtitutione Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiam in his,quæ ordinant ad Deum quædam ſunt moralia, quæ ipſa ratio fide informata dictat, ſicut Deum eſſe amandum,& colendum. Quædam verò ſunt ceremonialia,quæ non habent vim obligationis, niſi ex inſtitutione Diuina.

¶ Doct. Sanct. primò declarat maiorem, ſecundò minorẽ, ibi. Ad Deum autem &c tertiò reſpondet cuidam tacitæ quæſtioni, ibi. Sciendum &c. Ad maiorem ergo pro prima parte dico,quòd indiget ſano intellectu;ſi enim intelligat,quòd homo ſolùm ordinetur ad Deum per ceremonialia. Negatur, quia quædam moralia ordinant hominem etiam ad Deum, vt patuit in principio corporis,& patuit hoc ſupra quæſt.100 artic.primo, quia Deum eſſe amandum,& colendum in communi eſt de lege naturæ,quæ ratio ſolum fide dictat; ſed vera eſt maior quo ad primam partẽ, quòd ceremonialia habentur ad Deum, ſed ex inſtitutione Diuina,ut patuit. Minor cõceditur,& rationem Doct. Sanct. tangit in ſequenti

ſequenti litera, quia etiam idoneitas hominis in ſeipſo ordinatur in cultum Diuinum, circa quem ſunt ceremonialia, & per conſequens, præcepta ordinantia hominem in ſeipſo in ordine ad cultum Dei, ſunt ceremonialia; ſed negatur conſequẽtia, quia homo per diſpoſitionem ſecundùm ſeipſum nõ ordinatur ad proximum; quare nullum iudiciale eſt hominis ſecũdùm ſeipſum, ſed ſolùm in ordine ad alium, ſed oĩa quæ ſunt hoĩs ad ſeipſum ſine ordine ad cultũ Diuinũ, ſunt moralia, & de hoc dicit D.S. cõſequẽter.

¶Ad Deum autẽ pertinent non ſolùm ſacrificia oblata Deo; ſed etiam quæcunque pertinent ad idoneitatem offerentium, & Deum colentium. Homines enim ordinantur in Deum ſicut in finem, & ideo ad cultum Dei pertinent, & per conſequens ad ceremonialia præcepta, quòd homo habeat quandam idoneitatem reſpectu cultus Diuini; ſed homo non ordinatur ad proximum ſicut in finem, vt oporteat eum diſponi in ſeipſo in ordine ad proximum. Hæc enim eſt comparatio ſeruorum ad dominos, qui id quod ſunt, dominorum ſunt, ſecundũ Philoſophum in primo politicæ,* & ideo non ſunt aliqua præcepta iudicialia ordinantia hominem in ſeipſo, ſed omnia talia ſunt moralia, quia ratio, quæ eſt principium moralium ſe habet in homine reſpectu eorum, qui ad ipſum pertinent; ſicut princeps, vel iudex in ciuitate. —

* Ariſt. c. 1.

¶Quæreret autem aliquis, quare ſunt plura ceremonialia, q̃ iudicialia. Reſpondet D.S. quia plura præcepta moralia poſita ſunt in decalogo in ordine ad proximum, quia illic ordo magis ſubeſt rationi, & ideo non oportuit multa iudicialia ponere, quæ determinant moralia ad proximum, quia de ſe ſunt multa moralia ad proximum, vt patet in decalogo, & ſuperadditis; ſed moralia ad Deum pauca ſunt, vt patet in præceptis primæ tabulæ, ideo oportuit in lege ea explicare per multa ceremonialia &c. quia præcepta primæ tabulæ ſunt minus diſtincta, & egent maiori determinatione. Vnde dicit.

¶Sciendum tamen quòd quia ordo hominis ad proximum magis ſubiacet rationi, quàm ordo hominis ad Deum, plura præcepta moralia inueniuntur per quæ ordinatur homo ad proximum, quàm per quæ ordinatur homo ad Deum; & propter hoc etiam oportuit plura eſſe ceremonialia in lege, quàm iudicialia. ———

Vtrum præcepta iudicialia ſint figuralia.

Infra ar. 1. cor. & 2. q. 17. art. 1. cor.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd præcepta iudicialia non figurent aliquid. Hoc enim videtur eſſe proprium ceremonialium præceptorum, q̃ ſint in figuram alicuius rei inſtituta, ſi igitur etiam præcepta iudicialia aliquid figurent, non erit differentia inter iudicialia, & ceremonialia præcepta.

¶ 2 Præt. Sicuti illi populi Iudæorum data ſunt quædam iudicialia præcepta, ita etiam alijs populis Gentilium; ſed iudicialia præcepta aliorum populorum non figurant aliquid, ſed ordinant quid fieri debeat; ergo videtur quòd neque præcepta iudicialia veteris legis aliquid figurarent.

¶ 3 Præt. Ea quæ ad cultum Diuinum pertinent figuris quibuſdam tradi oportuit; quia ea quæ Dei ſunt ſunt ſupra noſtram rõnẽ, ut ſupra dictũ eſt,* ſed ea quæ ſunt proximorum non excedunt rationem noſtram; ergo per iudicialia, quæ ad proximum noſordinant, non oportuit aliquid figurari.

*q. 101. ar. 2. ad 2. præcipuè.

¶Sed contra eſt, quòd Exo. 21. iudicialia præcepta allegoricè, & moraliter exponuntur.

¶Hic ſecundò inquiritur de conditione iudicialium, quæ attẽditur penes finem ſecundarium, & remotum, ordo enim ad proximum eſt finis propinquus, & materia circa quam iudicialium, & ergo ex eo habent diſtinctionem eſſentialem, & propriam; ſed ex eſſe figurativo habent quandam proprietatem, & conditionem, quæ conuenit eis ex conſequenti, vt patebit, nec eſt eis propriè propria, nec equalis cum ceremonialibus, quibus per ſe primò conuenit eſſe figuratiuum; vnde eſt quædam conditio conueniens omni, ſed non ſoli; & eſt etiam quærere, an iudicialia illius legis habeant exponi ſolùm literaliter, vel poſſint etiam exponi myſticè, & figuraliter.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd dupliciter contingit aliquod præceptum eſſe figurale. Vno modo primò, & per ſe, qnia ſcilicet principaliter eſt inſtitutum ad aliquid figurandum; & hoc modo præcepta ceremonialia ſunt figuralia, ad hoc enim ſunt inſtituta, vt aliquid figurent pertinens ad cultum Dei, & ad myſteriũ Chriſti. ——

¶Doct. Sanct. reſpondet quæſito diſtinctè ſecundùm quandam diſtinctionem, iuxta cuius membrum ſecundum ponit concluſionem reſponſi. ibi. Quædam verò &c. Dicit ergo primò, quòd aliquod præceptum eſt ũo modo figurale primò, & per ſe, & exponit Doct. San. quid ſit eſſe figurale iſto modo, quia ſcilicet eſt principaliter eſſe inſtitutum ad figurandum aliquid, & ex ſuperabundanti ponit etiam concluſionem quo ad hoc. Hoc modo præcepta ceremonialia ſunt figuralia. ſ. primò, & per ſe. Probat talt aſſumpto. Ceremonialia ad hoc ſunt inſtituta &c. ut in litera; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia ex dictis, quia hoc eſt eſſe principaliter, & per ſe figurale, ſcilicet eſſe inſtitutum ad figurandum, & patet iſta concluſio ex ſupra dictis, quia agnus paſcalis ad hoc inſtitutus fuit, ut figuraret Chriſti paſſionem, ut patuit, licet cum hoc haberet rationem literalem, tamen principalis ratio erat figuralis, & ceſſante ratione figurali, ceſſauit & literalis, ut patuit q. præce. ar. 3. ad quartum, & ideo Doct. Sanct. dicit hic, quòd figurale eſt, quod principaliter eſt inſtitutum ad figurandum, licet habuerit & rationem literalem. Deinde cum dicit.

Concluſio

¶ Quædam verò præcepta ſunt figuralia non primò, & per ſe, ſed ex conſequenti, & hoc modo præcepta iudicialia veteris legis ſunt figuralia, non enim ſunt inſtituta ad aliquid figurandum, ſed ad ordinandum ſtatum illius populi ſecundùm iuſtitiam, & ęquitatem. ———

¶ Proſequitur ſecundùm membrum diſtinctionis prædictæ. Quod alio modo ſunt quædam præcepta figuralia ex conſequenti, quia videlicet ſunt propter aliud inſtitutum, quàm propter figurationem; & tamen id propter quod inſtituta ſunt eſt figuratiuũ, tunc Doct. Sanct. ponit reſponſiuam concluſionem huic membro correſpondentem. Præcepta iudicialia hoc modo ſunt figuralia, ſcilicet non primò, & per ſe, ſed ex conſequenti Doct. San. probat primò primam partem, ſecundò ſecundam ibi. Sed ex cõſequenti &c. quo ad primam ſic. Iudicialia non ſunt inſtituta ad aliquid figurandum, ſed ad ordinandum ſtatum illius populi ſecũdùm iuſtitiam, & æquitatem; ergo prima pars vera. Tenet conſequentia ex dictis. Antecedens poteſt patere ex diſtinctione iudicialium a ceremonialibus. Tunc ibi.

Concluſio reſponſi.

¶Sed ex conſequenti aliquid figurabant, inquantum ſcilicet totus ſtatus illius populi qui per huiuſmodi præcepta diſponebatur figuralis erat, ſecundùm illud 1. ad Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis. ———

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis reſponſi. quæ patet, quia totus ſtatus illius populi &c ut in litera. Tenet conſequẽtia, quia ſi mediante ſtatu diſpoſitio fuit figuralis, bene ſequitur, quòd ex conſequenti. Antecedens patet auctoritate apoſtoli in litera, & illa pars declaratur per ſolutionem ſecundi, quia & bella illius populi fuerunt figuralia, & multò magis vita ſecundùm iuſtitiam diſpoſita.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte ſecundæ concluſionis reſponſi. quia vt habetur ad longum in gloſſa marginali. Omnia iudicialia, quæ habentur in Exo. 21. exponuntur allegoricè, ideſt de Chriſto, & eccleſia, & moraliter. i. ad mores populi Chriſtiani, & ſunt expoſitiones Gregorij, & aliorum ſanctorum, ut patet intuenti. Patet autem, quòd talis expoſitio eſt figuralis, quia expoſitio eorum, quæ ſunt vetꝰ de Chriſto, & membris, eſt figuralis, ut patuit ſupra; igitur ſunt figurativa ex conſequenti &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præcepta ceremonialia alio modo ſunt figuralia, quàm iudicialia, vt dictum eſt.* ——— *In cor. ar

¶Ad antecedens dico, quòd hoc eſt proprium ceremonialium, quòd ſint in figura inſtituta, ſcilicet principaliter, & primò, & per ſe; ſed negatur, quòd eſſe figuratiuum quocunque modo, ſ. etiam ex conſequenti ſit proprium ceremonialium; ad conſequens, ſi iudicialia aliquid figurarent primò & per ſe ex inſtitutione, nõ eſſet differentia, ſed ſi fuerint figurativa ex conſequenti, negatur conſequentia, quia figuratiuum per ſe, & principaliter, & figuratiuum ex conſequenti, & per aliud, non oportet eſſe eadem &c.

¶Ad ſecundum dicendum, & populus Iudæorum ad hoc electus erat a Deo, quòd ex eo Chriſtus naſceretur, & ideo oportuit totum illius populi ſtatum eſſe prophe ticum, & figuralem, ut Auguſt. dicit contra Fauſtum,* & propter hoc etiam iudicialia illi populo tradita magis ſunt figuralia, quàm iudicialia alijs populis tradita; ſicut etiam bella, & geſta illius populi exponuntur myſticè, non autem bella, vel geſta Aſſyriorum, vel Romanorum

* Auz. li. 2 cap. 24.

quamus

quamuis longè clariora ſecundùm homines fuerint.——

¶ Maior non continet omnimodam ſimilitudinem, quia iudicialia Iudæorum fuerunt a Deo mediante tamen Moiſe, ſed aliqua iudicialia Gentilium fuerunt ab hominibus. Secundò dico, dato, quòd ſit ita, tamen eſt differentia populi Iudaici a Gentilibus, quia Iudaicus ad hoc electus eſt ex gratia Dei, ut Chriſtus ex eo naſceretur, ut patuit ſupra quæſt. 98. articu. 4. non ſic Gentilis populus, & ex illa electione prouenit, quòd totus ſtatus illius populi figuratiuus fuit Chriſti, non autem aliorum populorũ; quare conceſſa minore, negatur conſequentia, quòd iudicialia Iudæorum non fuerunt figuralia mediante ſtatu quem diſpoſuerũt; vnde & bella figuralia fuerunt non gentilium; Si placet uidere quo modo bella iudaica exponant miſticè, vide Exo. 17. & Numeri 3. & Ioſue 6 & per multa capitula, & hiſtorias, in gloſſa ordinaria.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ordo ad proximum in populo illo ſecundùm ſe conſideratus peruius erat rationi; ſed ſecundùm quòd referebatur ad cultum Dei ſuperabat rationem, & ex hac parte erat figuralis.——

¶ Maior conceditur, quòd ea quæ ſunt cultus Diuini nũc, tempore reuelati miſterii, oportuit tradi tunc in vete. le. iudi populo ſub figuris quibuſdam, & patuit ſupra quæſt. 101. articu. 2. Et dico quòd ea quæ tunc erant cultus Diuini, erant principaliter figuratiua cultus nouæ legis, & Chriſti.

¶ Ad minorem diſtinguitur, verum quidem, quæ ſunt ad proximum ſecundùm ſe conſiderata non excedunt rationem noſtrã, tamen ut pertinent ad cultum Diuinum ſ. ex cõſequenti mediante ſtatu illius populi figurandum ſic exceſſerunt rationem populi, & ſuerunt immanifeſta; ſic etiam ſupra quæſt. 101. arti. 1. ad tertium dictum fuit de ceremonialibus, quòd eſto habuerint rationem literalem commemoratiuam manifeſtam, tamen ſecundùm rationem figuralem non fuerunt manifeſta, ita in propoſito ſuo modo.

Vtrum præcepta iudicialia perpetuam obligationem habeant.

Inf. q. 108. art. 1. cor. & ar. 2. cor. & ad 4. Et 2. 2. q. 62. art. 3. ad 1. & q. 81. ar. 1. cor. Et 4. di. 15. q. 1. ar. 5. q. 2. ad 5. Et quol. 4. art. 21. corp. & Heb. 7. lec. 3. col. 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd præcepta iudicialia ueteris legis perpetuam obligationem habeant. Præcepta enim iudicialia pertinent ad uirtutem iuſtitiæ; nam iudicium dicitur iuſtitiæ executio, iuſtitia autem eſt perpetua, & immortalis, vt dicitur Sap. 1. ergo obligatio præceptorum iudicialium eſt perpetua.

¶ 2 Præt. Inſtitutio Diuina eſt ſtabilior, quàm inſtitutio humana; ſed præcepta iudicialia humanatum legum habent perpetuam obligationem; ergo multò magis præcepta iudicialia legis Diuinæ.

¶ 3 Præt. Apoſtolus dicit ad Heb. 7, quòd reprobatio ſit præcedentis mandati propter infirmitatem ipſius & inutilitatem, quod quidem uerum eſt de mandato ceremoniali, quod non poterat facere perfectum iuxta conſcientiam ſeruientem ſolummodo in cibis, & in potibus, & uariis baptiſmatibus, & iuſtitiis carnis, ut Apoſtolus dicit ad Hebre. 9. ſed præcepta iudicialia erant utilia, & efficacia ad id ad quod ordinabantur, ſcilicet ad iuſtitiam, & equitatem inter homines cõſtituendam; ergo præcepta iudicialia ueteris legis, non reprobantur, ſed adhuc efficaciam habent.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebre. 7. quòd translato ſacerdotio neceſſe eſt, ut legis translatio fiat; ſed ſacerdotium eſt translatum ab Aaron ad Chriſtum; ergo etiam & tota lex eſt translata, non ergo iudicialia præcepta adhuc obligationem habent.——

¶ Hic conſequenter Doct. Sanct. inquirit cõditionem ceremonialium præceptorum, quæ eſt modus obligandi, an uidelicet ſicut ſequenter dictum eſt de moralibus, quia perpetuò obligant, quia conformia rectæ rationi; an etiam ita ſit de iudicialibus, cũ & ipſa ſint de iuſtitiæ actibus, quæ uidẽtur eſſe ſemper obſeruanda, vt argumentum primum tangit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd iudicialia præcepta non habuerunt perpetuam obligationem, ſed ſunt euacuata per aduentum Chriſti, aliter tamen quàm ceremonialia; nam ceremonialia adeo ſunt euacuata, ut non ſolùm ſint mortua, ſed etiam mortifera obſeruãtibus poſt Chriſtum, maximè poſt euangelium diuulgatum; præcepta autem iudicialia ſunt quidem mortua, quia non habent uim obligandi, non tamen ſunt mortifera, quia ſi quis Princeps ordinaret in regno ſuo illa iudicialia obſeruari, non peccaret, niſi forte hoc modo obſeruarentur, uel obſeruari mandarentur, tanquàm habentia vim obligandi ex ueteris legis inſtitutione, talis enim intentio obſeruandi eſſet mortifera.——

¶ Concluſionem reſponſiuam Doct. Sanct. ponit in principio cor. talem. Iudicialia præcepta non habuerunt &c. ut in litera. Huius concluſionis Doct. Sanct. probat primò ſecundam partem, ſecundò primam, ibi, Præcepta autem &c. Tertiò redit ad probandum queddam omiſſum in ratione pro ſecunda parte concluſionis, ibi. Quia tamen &c. quo ad primum arguitur ſic. Ceremonialia ſunt euacuata, ut poſt Chriſti aduentum (ſ. poſt diuulgationem euangelij) ſunt mortua, & mortifera; iudicialia ſolũ ſunt mortua, & non mortifera; igitur concluſio vera. Antecedens Doctor Sanct. primò exponit quo ad ſecundam partem, quam in fine corporis probat, ſecundò probat primam eius partem, ibi. Et huius differentiæ &c. ex ponitur ergo ſecunda pars antecedentis, quia ſi quis Princeps &c. ut in litera, & intelligitur, quia ſubſtantia præceptorum iudicialium obſeruata non eſt mortifera, ſed intentio ſeruandi poſſet eſſe mortifera; poſſet per illam probationem ſecundæ partis concluſionis haberi probatio primæ partis eiuſdem, quia bene ſequitur ſunt aliter euacuata, quàm alia; igitur ſunt euacuata, per locum a parte in modo ad totum; & per conſequens ſequitur, quòd non habuerunt perpetuam uim obligandi, tamen eadem pars poſtea ſingulariter probabitur. Conſequenter cum dicit.

¶ Et huius differentiæ ratio poteſt accipi ex premiſſis. Dictum eſt enim, * quòd præcepta ceremonialia ſunt figuralia primò, & per ſe, tanquàm inſtituta principaliter ad figurandum Chriſti miſteria, ut futura; & ideo ipſa obſeruatio eorum præiudicat fidei ueritati, ſecundùm quam confitemur illa miſteria iam eſſe completa.—— * Ar. præ

¶ Probat antecedens pro prima parte eius ex dictis in articu. 2. & articu. 4. præc. quæſt. & arguitur ſic. Obſeruatio cerimonialium (ſcilicet etiam quo ad ſubſtantiam) præiudicat ueritati fidei; igitur prima pars antecedentis uera. Conſequentia nota, quia omnis falſitas contra fidei ueritatem eſt mortale, & per conſequens mortifera, hoc enim dicitur mortiferum, quia eſt cũ peccato mortali. Antecedens illud patet, quia ceremonialia principaliter ſunt figuralia reſpectu Chriſti futuri; ergo antecedens verum. Tenet conſequentia, quia ſecundùm fidei ueritatem confitemur iſta miſteria iam completa, completum autem Chriſti miſterium figurare futurum, eſt contra fidem &c. Deinde cum dicit.

¶ Præcepta autem iudicialia non ſunt inſtituta ad figurandum, ſed ad diſponendum ſtatum illius populi, qui ordinabatur ad Chriſtum, & ideo mutato ſtatu illius populi, Chriſto iam ueniente, iudicialia præcepta obligationem amiſerunt. Lex enim fuit pedagogus ducens ad Chriſtum, ut dicitur ad Gal. 3.——

¶ Manifeſtat ſpecialiter primam partem concluſionis reſponſiuę, & arguitur ſic pro ea. Mutato ſtatu illius populi, iudicialia præcepta obligationem amiſerunt; igitur concluſio vera quo ad primam partem. Conſequentia clara. Antecedens probatur, quia præcepta iudicialia ſunt inſtituta ad diſponendum illum ſtatum; igitur eo mutato &c. ut dicit antecedens; ſicut nunc multa hiſtituuntur, & iuſtè pro celebrandis nuptijs principis palatini, & trãſeunte illo tempore tranſibunt, & ſtatuta iſta.

¶ Quia tamen huiuſmodi iudicialia præcepta, non ordinantur ad figurandum, ſed aliquid fiendum, ipſa eorum obſeruatio abſolutè non præiudicat fidei ueritati, ſed intentio obſeruandi tanquàm ex obligatione legis, præiudicat ueritati fidei; quia per hoc haberetur, q ſtatus prioris populi adhuc duraret, & quòd Chriſtus nondum uenillet.——

¶ Redit ad probandum aſſumptum pro ſecunda parte concluſionis ſupra expoſitæ, ſcilicet quod iudicialia ſolùm ſint mortua, quæ fuit prima pars aſſumpti, & arguitur ſic. Obſeruatio iudicialium abſolutè, ideſt quo ad ſolam ſubſtantiam præceptorum, non præiudicat fidei ueritati, ſed intentio obſeruandi, tanquàm ex obligatione legis, præiudicat ueritati fidei; ergo eſto ſint mortua non tamen ſunt abſolutè mortifera, licet intentio ſit mortifera. Antecedens pro prima parte probatur, quia non ordinantur ad figurandum, ſed ad ordinandum, & ſimilis ordo poſſet nunc conuenienter fieri auctoritate Principis. Secunda pars patet, quia per hoc (ſcilicet quòd obſeruarentur intentione obligationis legis) haberetur quòd ſtatus prioris populi ad hunc duraret, & quòd Chriſtus nondum uenilſet, ſed hoc præiudicaret fidei ueritati, &

per

per conſequens eſſet mortale, & mortiferum. ¶ Nota quòd cũ iſta parte iam probata concorditer loquitur Scotus in quarto di. 3. in ſolutionibus argumentorũ principalium; vnde dicit, Nullum iudiciale illius legis inquantum illius legis ligat nunc; licet tamen bene principibus nunc ſtatuere aliqua, quæ erant in lege Moyſi, & illa ligant auctoritate principis nunc ſtatuentis non auctoritate legis vet. ſicut licet vni regi in Regno ſuo ſtatuere legẽ, quę eſt in alio regno, ſed illa non ligat ibi, quia lex eſt alterius regni, ſed quia inſtituta hic ab illo rege. Hæc ille, & declarat dicta huius articuli.

Scotus:

ARGVMENTVM in contrarium probat concluſionem quo ad primam partem, quia ſi tota lex translata, & mutata eſt; igitur & iudicialia eius. Nota autem intellectum auctoritatis Apoſtoli, quia mutato fine neceſſe eſt mutare ea quę ſunt ad finem; ſicut qui mutat propoſitum eundi per aquam, mutat propoſitum quęrendi nauem omnis autem lex ordinatur ad conuerſationem humanam ſecundùm aliquod regimen; vnde ſecundùm Philoſophum in politicis, mutata conuerſatione, neceſſe eſt mutare legẽ; ſicut autem lex humana ordinatur ad regimen humanum, & ſpiritualis, & Diuina ad regimen Diuinum, hoc autem regimen mutatur per ſacerdotium, translato ergo ſacerdotio neceſſe eſt trãſferri legem &c. De hoc etiam ſupra dictum fuit, & tangetur aliquid ad ſecundum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtitia quidem perpetuò eſt obſeruanda; ſed determinatio eorum, quæ ſunt iuſta ſecundùm inſtitutionem humanam, vel Diuinam, oportet, quòd varietur ſecundùm diuerſum hominum ſtatum.

¶ Ad maiorem, pertinent ad virtutem iuſtitiæ ſecundùm determinationẽ Diuinam, iuſtitia enim in generali pertinet ad præceptum morale; ſed determinatus modus obſeruandi iuſtitiam, eſt iudiciale, & dico, quòd determinatus modus obſeruandi inter homines variatur ſecundùm diuerſum ſtatum hominum; ſicut patet, quòd in politia ciuili aliud inſtitutum fit de pantibus pinſendis, & pondere eorum tempore abundantiæ, aliud tempore charitiæ.

¶ Ad minorem, vera, iuſtitia eſt quidem perpetua, ſed determinatus modus iuſtitiæ non eſt perpetuus, ſed variatur ſecundùm diuerſitatem conditionis hominum, & ſtatuum. Negatur ergo conſequentia, quia iudicialia præcepta, non præcipiunt iuſtitiam in generali, ſed modum iuſtitiæ inter homines.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd præcepta iudicialia ab hominibus inſtituta habent perpetuam obligationem manente iſto ſtatu regiminis, ſed ſi ciuitas, vel gens ad aliud regimen deueniat, oportet leges mutari; non enim eædem leges conueniunt in Democratia, quæ eſt poteſtas populi, & in Oligarchia, quæ eſt poteſtas diuitum, vt patet per Philoſophum in ſua Politica, * & ideo etiam mutato ſtatu illius populi oportuit præcepta iudicialia mutari.

* Li. 3. c. 5. & 9.

¶ Maior conceditur. Minor negatur, ſi intelligitur, q̃ præcepta humanæ legis non mutentur ſecũdùm mutationem ſtatus hominum; & oppoſitum habetur ex tertio Politicorum, & ita in propoſito, quia aliud eſt regimen Chriſti, quod eſt ſpirituale, & charitatis, ideo oportuit, & rigorem iudicialium vet. le. (quod erat carnale, & datum pertinaci populo) mitigare in noua lege; cũ enim in ciuilibus mutatur regimen, tunc intenditur aliud bonum ſecundùm diſpoſitionem regentium, & eſt alius ordo perueniendi ad bonum commune, & per conſequens alia lex. Et de hoc patuit ſupra quæſtio. 95. articu. quarto, in corpo. quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa præcepta iudicialia diſponebant populum ad iuſtitiam, & æquitatem ſecundùm quòd cõueniebat illi ſtatui; ſed poſt Chriſtum, ſtatum illius populi oportuit mutari, vt iam in Chriſto non eſſet diſcretio Gentilis, & Iudæi, ſicut antea erat; & propter hoc oportuit etiam præcepta iudicialia mutari.

¶ Maior conceditur. Ad minorem dicitur eam limitando; conceditur quidem, q̃ erant vtilia ad iuſtitiam obſeruandam, p̃ tunc, in ſtatu ſ. illius populi. Sed negatur, q̃ fuiſſent utilia ſub regimine Chriſti, nec efficacia ad æquitatem inter homines conſtituendam; quia Chriſti regimini ſubduntur Iudæi, & Gentiles ſine diſtinctione, illa autem iudicialia valebant tantùm pro Iudæis, vt patebit. q. ſequenti, & ſegregabant Gentiles a communione Iudæorum; nunc autem oportet vtranque gẽtem regere iuſtè, vt cõmunicant, ſimul quare negatur conſequentia; iſimo ſi obſeruarẽtur multa iudicialium, tunc maior pars, immo penè tota eccleſia non poſſet regi illis iudicialibus.

Vtrum præcepta iudicialia poſſint habere aliquam certam diuiſionem.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd præcepta iudicialia nõ poſſint habere aliquam certam diuiſionem. Præcepta enim iudicialia ordinant homines adinuicem; ſed ea quæ inter homines ordinari oportet in uſum eorum venientia, non cadunt ſub certa diſtinctione, cum ſint infinita; ergo præcepta iudicialia nõ poſſunt habere certam diſtinctionem. O

¶ 2 Præt. Præcepta iudicialia ſunt determinationes moralium; ſed moralia præcepta non videntur habere aliquam diſtinctionem, niſi ſecundùm quod reducuntur ad præcepta decalogi; ergo præcepta iudicialia non habent aliquam certam diſtinctionem.

¶ 3 Præte. Præcepta ceremonialia, quia certam diſtinctionem habent, eorum diſtinctio in lege innuitur, dum quædam vocantur ſacrificia, quædam obſeruantiæ; ſed nulla diſtinctio innuitur in lege præceptorum iudicialium; ergo videtur quòd non habeant certam diſtinctionem.

¶ Sed cõtra. Vbi eſt ordo, oportet, quòd ſit diſtinctio; ſed ratio ordinis maximè pertinet ad præcepta iudicialia, per quæ populus ille ordinabatur; ergo maximè debent habere diſtinctionem certam.

¶ Hic D. S. inquirit de diuiſione præceptorum iudicialiũ, an præceptum iudiciale habeat ſub ſe certa genera, vel ſpecies certas; ſicut & ſupra dictũ fuit de ceremonialibus. q. 101. art. 4. quòd omnia continerentur in quatuor ſpeciebus, ita q̃ iudiciale præceptum ſit genus, iudiciale autem circa talem materiam ſit ſpecies; ſpecies enim præceptorum ſumitur ex determinata materia, & obiecto.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd cum lex ſit quaſi quędam ars humanæ vitæ inſtituendæ, vel ordinandæ; ſicut in vnaquaque arte eſt certa diſtinctio regularum artis, ita oportet in qualibet lege eſſe certam diſtinctionem præceptorum, aliter enim ipſa confuſio vtilitatem legis auferret.

¶ D. S. primò deducit quandam concluſionẽ fundamentalem. Secundò ex ea probat concluſionem reſponſiuam, ibi. Et iõ dicẽdum &c. Cõcluſio præambularis gñalis, Oportet in qualibet lege eſſe certam diſtinctionem præceptorũ. Probatur rõne oſtẽſiua, & ducente ad inconuenientes, primò ſic, lex eſt quaſi &c, vt in principio corporis; ſed in vnaquaque arte eſt certa &c. ergo &c. Et dicit maiorem quaſi ars, quia cõuenit in hoc, q̃ eſt eſſe regula, ſed differt, quia eſt de agibilibus, ars verò de factibilibus, & ideo dicit quaſi &c. Rationẽ ad inconueniens. Aliter n. &c. vt clarè in litera.

¶ Et ideo dicendum eſt, q̃ præcepta iudicialia veteris legis per quæ homines adinuicem ordinabantur, diſtinctionem habent ſecundùm diſtinctionem ordinationis humanæ. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inueniri poteſt, vnus quidem principum populi ad ſubditos; alius autem ſubditorum adinuicem; tertius autẽ eorum, qui ſunt de populo ad extraneos; quartus autẽ ad domeſticos, ſicut patris ad filium, vxoris ad virum, & domini ad ſeruum; & ſecundùm iſtos quatuor ordines diſtingui poſſunt præcepta iudicialia veteris legis.

¶ Hic conſequenter procedit ex dictis ad concluſionẽ tñſiuã, q̃ eſt talis, Præcepta iudicialia hñt certã diuiſionẽ ſm quatuor ordines hominum adinuicem. Hãc concluſionẽ primò probat. Secundò explicat, ibi. Dantur &c. Probatur, Præcepta iudicialia vet. le. diſtinctionem habent ſm diſtinctionem ordinationis humanæ; ſed quadruplex ordo in populo aliquo inueniri põt, & inueniebatur in populo Iudaico; ergo ſm iſtos quatuor &c. Maior probatur p verba, q̃ interſeruntur eis, Iudicialia p̃cepta fuerunt, p quæ hoĩes adinuicẽ ordinabantur; ergo maior vera. Antecedens patet ex act. 1. Tenet cõſe. p. etiã; q̃ præcepta diſtinguuntur ſm diſtinctionẽ finis, & obiecti propinqui; ſi ergo ordinant ad ordinationẽ faciẽda inter hoĩes, ſicut ad finẽ, & materiã; igitur bñ ſequit, q̃ ſm ordinationis humanæ diſtinctionẽ diſtinguuntur iudicialia. Minor explicatur ibi. Vnus quidem &c. in litera. Deinde ibi.

¶ Dantur enim quædã præcepta de inſtitutione principum, & officio eorũ, & de reuerentia eis exhibenda, & hæc eſt vna pars iucicialium præceptorum. Dantur etiã quædam præcepta pertinentia ad conciues adinuicem,

puta

puta circa emptiones,& venditiones, & iudicia, & pœnas, & hæc eſt ſecunda pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quædam præcepta pertinentia ad extraneos,puta de bellis contra hoſtes,& de ſuſceptione peregrinorum, & aduenarum, & hæc eſt tertia pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam in lege quędam præcepta pertinentia ad domeſticam conuerſationem; ſicut de ſeruis,& vxoribus,& filijs;& hęc eſt quarta pars iudicialium præceptorum.

¶ Explicat concluſionem reſponſiuam, quæ ſint illa quadruplicia præcepta ſecundùm quatuor ordines diſtincta, quia aliqua ordinant ad principes &c. clarè in litera.

¶ Et confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrarium,quia ipſorum iudicialium eſt ordinare homines,& per cõſequens, & ipſa ſunt ordinata; ſed vbi ordo,ibi diſtinctio, quia ordo prærequirit diſtinctionem, vel ſeruat ſecũ diſtinctionem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea quę pertinẽt ad ordinationem hominum adinuicem,ſunt quidẽ numero infinita, ſed tamen reduci poſſunt ad aliqua certa ſecundùm differentiam ordinationis humanæ, vt dictum eſt. *

*In corp. ar.

¶ Maior vera,& dico, quòd homines ordinantur adinuicem certis modis, quia vel ſicut inferior ad ſuperiorem, uel concius adinuicem.

¶ Ad minorem,conceditur, quòd ea quæ inter homines ordinari oportet,ſunt infinita numero, tamen omnia reducuntur ad quatuor ordines hominum adinuicem; quia quæcunque homines adinuicem tractant,uel hoc fit ad ſuperiores, vel æquales &c. & ita omnia reducuntur ad quatuor ordines hominum adinuicem; quia quicquid ordinatur inter hominem ad hominem fit in aliquo horum ordinum,quamuis infinitę res ſint,quibus ad ſe ordinantur;ſicut etiam infinita ceremonialia fuerunt numero,& tamen ſub quatuor ſpeciebus comprehenduntur &c. quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd præcepta decalogi ſunt prima in genere moralium,vt ſupra dictum eſt,* & ideo conuenienter alia præcepta moralia ſecundùm ea diſtinguuntur;ſed præcepta iudicialia, & ceremonialia habent aliam rationem obligationis,non quidem ex ratione naturali, ſed ex ſola inſtitutione; & ideo diſtinctionis eorum alia eſt ratio.

*q.100. artic.1.

¶Maior vera,ſed tamen aliunde habent uim obligandi,quàm moralia. Minor conceditur, quia præcepta decalogi euidentia ſunt in ratione debiti,& prima in genere moralium, & per conſequens alia non ita euidentia,ad ipſa reducuntur, ſcilicet præcepta moralia ſuperaddita, ut patuit quæſt. 100. articu. 11. & aliqua moralia,ſcilicet communiſſima in ipſis includunt tanquàm principia,ut patuit ubi iam artic. 3. Sed dico,quòd iudicialia non diſtinguuntur ſecundùm reductionem ad decem præcepta decalogi, immo habent magis determinatam diſtinctionem, ſcilicet ſecundùm quatuor ordines hominum adinuicem, & ergo negatur conſequentia. Et nota, quòd hoc argumentum vult,quòd iudicialia, non poſſunt certius diuidi, quàm moralia,quæ determinant; ſed iſta moralia diſtinguuntur ſolùm reductiuè ad decem,& non habetur certior diſtinctio;ergo & iudicialia non poſſunt ſecundùm certum numerum diſtingui. Sed patuit, quòd non eſt par ratio, quia moralia præſertim ſuperaddita reducuntur quidem ſolùm ad decem principalia, ſed iudicialia poſſunt comprehẽdi ſub certo numero,&c.

¶Ad tertium dicendum,quòd ex ipſis rebus, quę per præcepta iudicialia ordinantur in lege,innuit lex diſtinctionem iudicialium præceptorum.

¶Ad maiorem conceditur,quòd diſtinctio ceremonialium innuitur verbis per aliam nominationem,ſed dico,quòd diſtinctio præceptorũ originalis eſt ex obiectis, & diuerſis materijs; & vbicunque ponitur diuerſæ materiæ diuerſarum rationum, ibi ſunt & præcepta diuerſa.

¶ Ad minorem, conceditur quòd non innuitur verbaliter per aliam nominationem, innuitur tamen realiter per diuerſas res præceptas in ordine ad diuerſos homines, ſcilicet ad ſuperiores, æquales,extraneos,intraneos;quare negatur conſequentia.

Quæſtio Centeſima quinta.

De ratione iudicialium præceptorum in ſpeciali.

DEinde conſiderandum eſt de ratione iudicialium præceptorum. Et circa hoc quęruntur quatuor. Primò,de ratione præceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes.Secundò,de his,quæ pertinent ad cõmictum hominum ad inuicem. Tertiò,de his,quæ pertinent ad domeſticam conuerſationem.

¶ Poſtquàm determinatum eſt de præceptis iudicialibus in cõmuni, hic inquiritur de cauſis ſingulorũ in ſpeciali; & quia quatuor ſunt genera præceptorum iudicialium,ut patuit artic.4 quæſtio. præcedenti,ideo Doct. Sanct. inquirit per ordinem de omnibus quatuor.Et primò inquirit rationem,& conuenientiam præceptorum iudicialium pertinentium ad principes, quia illi ſunt digniores. Deinde de alijs,vt patebit.

Vtrum lex vetus conuenienter de principibus ordinauerit.

AD primum ſic proceditur. Videtur,quòd inconuenienter lex vetus de principibus ordinauerit, quia vt Philoſophus dicit in 3. politicæ, * ordinatio populi præcipuè dependet ex maximo principatu; ſed in lege non inuenitur qualiter debeat inſtitui ſupremus princeps. Inuenitur autem de inferioribus principibus, primò quidem Exod. 18. Prouide de omni plebe viros ſapientes &c.& Numeri 11. Congrega mihi,70. viros de ſenioribus Iſrael & Deuteronom. 1. Date ex uobis viros ſapientes,& gnaros &c. ergo inſufficiẽter lex vetus principes populi ordinauit. P

* Arist. 4.

¶ 2 Præt. Optimi eſt optima adducere,vt Plato dicit,ſed optima ordinatio ciuitatis, vel populi cuiuſcunque eſt, vt gubernetur per regem, quia huiuſmodi regnum maximè repreſentat Diuinum regimen quo vnus Deus mundum gubernat; a principio igitur lex debuit regem populo inſtituere, & non permittere hoc eorum arbitrio;ſicut permittitur Deutero. 17. Cum dixeris conſtituam ſuper me regem,eum conſtitues &c.

¶ 3 Præt.Sicut dicitur Matth. 12. Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur, quod etiam experimento patuit in populo Iudęorum,in quo fuit diuiſio regni deſtructionis cauſa; ſed lex præcipuè debet intendere ea quæ pertinent ad communem ſalutem populi; ergo debuit in lege prohiberi diuiſio regni in duos reges;nec ẽt debuit hoc auctoritate Diuina introduci; ſicut legitur introductum auctoritate domini per Ahiam ſylonitem Prophetam. 3. Regum. 11.

¶ 4 Præt. Sicut ſacerdotes inſtituũtur ad vtilitatem populi in his,quę ad Deum pertinent,vt patet Hebre. 5. ita principes etiam inſtituuntur ad vtilitatem populi in rebus humanis;ſed ſacerdotibus,& leuitis,qui ſunt in lege, deputantur aliqua, ex quibus viuere debeãt,ſicut decimę,& primitię,& multa alia huiuſmodi;ergo ſimiliter principibus populi debuerunt aliqua ordinari, vnde ſuſtentarentur, & præcipuè cum inhibita ſit eis munerum acceptio, ut patet Exo. 23. Non accipietis munera, quæ excęcant etiam prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorũ.

¶ 5 Præt. Sicut regnum eſt optimum regimen, ita tyrannus eſt peſſima corruptio regiminis; ſed dominus regem inſtituendo inſtituit ius tyrannicũ. Dicitur enim 1. Regum 8. Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt vobis, filios veſtros tollet &c. ergo inconuenienter fuit prouiſum per legem circa principum ordinationem.

¶ Sed contra eſt, quòd populus Iſrael de plenitudine ordinationis commendatur,Numeri 24. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob,& tentoria tua Iſrael;ſed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene inſtitutis; ergo per legem populus fuit circa principes bene inſtitutus.

¶ Hic primò Doct. Sanct. inquirit de ratione iudicialium circa principes.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd circa bonam ordinationem principum in aliqua ciuitate, vel gente, duo ſunt attendenda, quorum vnum eſt, vt omnes aliquam

partem

partem habeant in principatu, per hoc enim cõseruatur pax populi; & omnes talem ordinationem amant, & cu stodiunt, vt dicitur in 2. poli. Aliud est, quod attenditur secundùm speciem regiminis, vel ordinationis principa tuum, cuius cum sint diuersæ species, vt Philosophus tra

* Arist. c. 4. dit in 3. polit. * præcipuè tamen sunt regnũ in quo vnus principatur secundùm virtutem, & aristocratiam, i. potestas optimorum in qua aliqui pauci principantur secũ dùm virtutem; vnde optima ordinatio principum est in aliqua ciuitate, vel regno in qua vnus præficitur secundũ virtutem qui omnibus præsit, & tamen talis principatus ad omnes pertinet, tum quia ex omnibus eligi possunt, tum quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis enim est optima policia bene commixta ex regno, inquantum vnus præest; & aristocratia inquantum multi principantur secundùm virtutem; & ex Democratia. i. potestate populi, inquantum ex popularibus possunt eligi principes, & ad populum pertinet electio principum.

¶ Conclusionem responsiuam. D. S. ponit in fine cor. talẽ. Optima fuit ordinatio principũ quam lex instituit, probatur, optima ordinatio principum est, quando præficitur secundùm virtutem, & sub ipso sunt aliqui principantes secundùm virtutem, & tamẽ principatus talis ad omnes pertinet, sed hoc institutum fuit in lege Diuina, quia scilicet vnus est præfectus omnibus, & aliqui sub ipso secundùm virtutem principantes, & tamẽ principatus ad omnes pertinebat; igitur conclusio vera. Huius rationis D. S. ponit, & declarat primò maiorem, secundò minorem cũ cõclusione, ibi. Et hoc fuit &c. Maior ergo ostenditur a principio, quia circa ordinationem bonã principis duo sunt attendenda, ut s. omnes habeant partem in principatu, & quòd sit optima species regiminis. s. regnum, & Aristocratia, & Democratia. Sed in tali ordinatione de qua dicit maior ista inueniuntur; igitur est optima, & sic maior vera. Ista maior proxima pro prima parte patet ex tertio politicorum. Minor proxima pro prima parte patet, tum quia ex omnibus eligi possunt principes, tum quia ab omnibus eliguntur, secunda pars patet, quia inquantum vnus præest est regnum &c. vt in fine istius lit.

An via successionis sit melior.

¶ Nota q̃ D. S. hic vnum tãgit, quod determinatur in tertio Politicorum circa finẽ. An s. melius sit assumere principem per electionem, vel per successionem. Et ex dictis patet, q̃ per electionẽ, qa vult, q̃ eligere pertinens ad omnes conueniat optimè ordinationi de principe. Et hoc quidem verum est absolutè loquẽdo, q̃n leges, & regulæ bonæ electionis seruantur, ita q̃ comparãdo viã electionis viæ successionis, sic via electionis præualet. Et hoc D. S. vult, quia per illam viam, vt in pluribus, melior princeps haberetur, sed attenta dispositione hominũ, vt in pluribus qua inclinationem sensualẽ sequuntur magis, q̃ rõnem, & non obseruãt debitas leges eligendi, tunc melius est assumere principem per viam successionis, dummõ via successionis est de electo gñe, & excellẽti in virtute. Et hanc viam, quæ est quasi via media participans de electione, & successione Philosophus in tertio politicæ approbat propter multas rationes, quæ ibidem habentur, sed vt dictum est D. S. loquitur de via electionis absolutè, & tunc est optima.

¶ Et hoc fuit institutum secundùm legem Diuinam. Nam Moyses, & eius successores gubernabãt populum quasi singulariter omnibus principantes, quod est quædam species regni. Eligebantur autem 72. Seniores secũ dùm virtutem. Dicitur enim Deut. 1. Tuli de vestris tribubus viros sapientes, & nõbiles, & constitui eos principes, & hoc erat Aristocraticum; sed Democraticũ erat, quòd isti de oĩ populo eligebãtur. Dicitur enim Exo. 18. Prouide de omni plebe viros sapientes &c. & etiam, q̃ populus eos eligebat; vnde dicitur Deut. 1. Date ex vobis viros sapientes &c. vnde & patet, quòd optima fuit ordinatio principum quam lex instituit.

¶ Subiungit minorem principalem, & ostendit primò, q̃ in ordinatione Diuina circa principes, primò obseruata fuit species regiminis, quæ est regnum; nam Moyses &c. vt in litera; secundò ostẽdit quomodo obseruabatur Aristocratia. i. principatus bonorum post principem, tertiò quomodo principatus pertinebat ad omnes, & ibi fuit Democratia, clarè in litera.

¶ Et confirmatur conclusio argumento in contrarium, quia s. populus fuit pulchrè ordinatus; ergo & circa principes fuit bene ordinatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd populus ille sub speciali cura Dei regebatur; vnde dicitur Deut. 7. Te elegit dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris, & 16 institutionem summi principis dominus sibi reseruauit, & hoc est, quod Moyses petiuit, Numeri 25. Prouideat dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, q̃ sit super multitudinem hanc, & sic ex Dei ordinatione institutus est Iosue in principatu post Moysen, & de singulis iudicibus qui post Iosue fuerunt legitur, quòd Deus suscitauit populo Saluatorem, & quòd spiritus domini fuit in eis, ut patet Iudicum, 2. Et ideo etiam electionem regis non commisit dominus populo, sed sibi reseruauit, ut patet Deute. 17. Eum constitues Regem quem dominus Deus tuus elegerit.

¶ Maior vera, & dico, q̃ si Deus ordinauerit de maximo principatu, erit optimè ordinatum. Dico secundò, quòd Deus voluit esse rex illius populi, cui & legem dedit per seipsum. i. per Angelum in persona sua, in signum, q̃ ipse esset rex immediatus; & ita gubernatores illius populi, tanquam suos uicarios immediatè instituit, ut patet de Moyse, Iosue, & alijs iudicibus. Ad minorẽ dico primò, q̃ verũ est, q̃ non inuenitur qũo constituatur princeps, quia Deus ipse uoluit esse immediatus princeps, & eis constituere uicarium (q̃diu se non facerent indignos per peccata sua) qui esset loco principis. Dico etiam secũdò, q̃ postquàm habituti essent regem ex permissione Diuina, Deus reseruauit sibi auctoritatem instituendi regem. Ad secundam partem minoris, conceditur, quia inferiores non erant immediatè vicarij Dei. Ideo reliquit electionem populo, & instituit quomodo deberent eligere. Quare negatur cõsequentia, quia non erat opus ordinare de principe, cum Deus uoluit esse princeps, vel saltem sibi reseruare electionem principis, vt patebit ad secundum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Regnum est optimum regimen populi si non corrumpatur; sed propter magnam potestatem, quæ regi conceditur de facili regimen degenerat in tyrannidem, nisi sit perfecta virtus eius, cui talis potestas conceditur; quia non est, nisi virtuosi bene ferre bonas fortunas, vt Philosophus dicit in 10. Ethico. perfecta autem virtus in paucis inuenitur, & præcipuè Iudæi crudeles erant, & ad auaritiam proni, per quæ vitia maximè hominis in tyrannidem decidũt. Et ideo dominus a principio eis Regem non instituit cũ plena potestate, sed iudicem, & gubernatorem in eorum custodiam, sed postea regem ad petitionẽ populi quasi indignatus concessit, vt patet per hoc, quod dixit ad Samuelem. 1. Reg. 8. Non te abiecerũt, sed me, ne regnem super eos.

¶ D. S. dupliciter soluit argumentum, primò exponendo præmissas, & negando consequentiam. Secũdò concedit totum argumentum, sed negat, quod intendit, s. quòd non ita sit factum in lege veteri, sicut argumentum concludit, ibi. Instituit tamen &c.

¶ Ad maiorem ergo primò, potest dici secũdũ D. S. 1. par. q. 47. ar 2. ad ad primum, q̃ optimum adducit toti, & non partibus, & hoc in naturalibus. Secundò optimi &c. verum in moralibus, & regimine populi, nisi aliquod obstet, puta defectus ex parte hominum. Sic in proposito regnum sub homine est quidem optimũ regimen humanum, sed est periculosum propter hominum miseriam, qui constituti reges facile uertuntur in tyrannidem, ꝓpter excellentiam potestatis. Ad minorem uerum est, amoto periculo isto dicto, & sic concedo probationem minoris, quæ etiam adducitur in tertio polyticæ. Dico autem, quòd fuit optimum populo Iudaico, ne haberent regem propter periculum, quia populus ille crudelis, & auarus fuit, & per consequens, rex de illo populo assumptus, similiter talis fuisset, & facilè declinasset in tyrannidem. Ad consequens ergo negatur pro prima parte ad secundam partem, dico quòd non fuit permissa totaliter populo institutio regis. Sed hoc fuit permissum, quia si importunè, vellent habere regem, permittebatur eis propter eorum peccata; quia peterẽt regem grauiter peccauerunt, nec fuit præceptum, nec concessio de constituendo rege, sed permissio, quæ est de malo. Vnde verbum Doct. Sanct. in solutione, quando dicit, Deus indignatus concessit regem intelligitur. i. permisit. Vnde & Samuel 1. Reg. 8. Iudeos retrahere volebat ab hoc peccato, prædicendo futura grauamina per regem inducenda.

¶ Instituit tamen a principio circa regem instituendũ primò quidem modum eligendi, in quo duo determinauit, vt scilicet in eius electione expectarent iudicium domini, & ut non facerent regem alterius gentis, quia tales reges solent parum affici ad gentem, cui præficiuntur, & per consequens non curare de eis. Secundò ordinauit circa reges institutos qualiter deberent se habere quantum

quantum ad ſeipſos, vt ſcilicet non multiplicarent curſus,& equos,neque vxorem,neque etiam immenſas diuitias;quia ex cupiditate horum principes ad tyrannidē declinant,& iuſtitiam derelinquunt. Etiā inſtituit qualiter ſe deberent habere ad Deum,vt ſ.ſemper legerent,& cogitarent de lege Dei, vt ſemper eſſent in Dei timore, & obedientia. Inſtituit etiam qualiter ſe haberēt ad ſubditos ſuos,vt ſ.non ſuperbè eos contēnerent, aut opprimerent,neque etiam a iuſtitia declinarent.

¶Secundò dicitur ad argumentum concedendo totum, negatur tamen quod argumentum intendit, ſcilicet quòd a principio lex non inſtituerit de Rege, tum quia a principio inſtituit modum eligendi regem, tum quia inſtituit qualiter reges debeant ſe habere ad ſeipſos, ad Deum, ad ſubditos. Poſſet etiam tertiò dici ad præmiſſas,ad maiorem, ℘ optimum adduceretur,ſi Deus ipſe eſt immediatus rex alicuius populi,quia nouit, & poteſt optimè gubernare. Ad minorem,verum eſt maximè, ſi gubernetur per regem qui Deus eſt. Ad cōſequens, negatur,tum quia Deus a principio fuit rex,& permanſiſſet, niſi peccata populi feciſſent;quare non oportuit populo dare modum eligendi regem. Vnde nota ℘ D.S.dicit in ſequentibus, ℘ Deus inſtituit modum eligendi a principio, non quia eſſet in facultate populi eligere ſimpliciter,ſed inſtituit conditiones circa electionem,principaliter tamen a Deo fiendam. Iſtam materiam uide ſi placet in Nycolao de Lyra.Exod.17.& Reg.8.vbi habet ſolutionem illam D.S. Non enim vt quidam ignorantes dicunt Thomas lyrauit, ſed Lyra frequentiſſimè Thomizauit. Sanct.Tho.enim vltra centum annos Lyram præceſſit. Patet enim intuenti, quòd totam expoſitionem tāgentem ceremonialia,& iudicialia Lyra ex San. Tho. quaſi formaliter accommodauit, licet honorem in auctorem non refuderit.

Nicolaus de Ly. Thomizauit nō e contra.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuiſio regni,& multitudo regum magis eſt populo illi data in pœnam pro multis diſſenſionibus eorum quas maximè cōtra regnū Dauid iuſtum mouerant,quàm ad eorum perfectum; vnde dicitur Oſee.13.Dabo tibi regem in furore meo,& Oſee.8.Ipſi regnauerunt, & non ex me,principes extiterunt, & non cognoui.

¶Maior conceditur,ſed frequenter populi demerentur deſolationem,& deſtructionem per peccata ſua.

¶Ad minorem dico,quòd lex prohibuit quandiu populus ſe bene habuit; tunc enim Deus fuit rex eorum, & proſperè rexit, quando non offenderunt eum per peccata ſua. Dico ſecundò,negando,quòd lex debuit prohibere diuiſionem,cum eorum peccata illam diuiſionem tanquàm iuſtam pœnā exigerent. Quare negatur cō.ſequentia, quia duplitas regum introducta fuit poſt multa,& grauia peccata,& fuit auctoritate Dei introducta tanquàm pœna iuſta,quia Salomon erat idolatra, & demeruit, ut regnum ab eo auferretur, ſimiliter populus, quia non eſt inconueniens, vt vnus effectus habeat plures cauſas partiales; vnde ad illam diuiſionem multorū peccata fecerunt,ut cāe demeritorię partiales.

¶Ad quartum dicendum, quòd ſacerdotes per ſucceſſionem originis ſacris deputabantur, & hoc ideo,vt in maiori reuerentia haberentur ſi non quilibet ex populo poſſet ſacerdos fieri, quorum honor cedebat in reuerentiam Diuini cultus,& ideo oportuit; vt eis ſpecialia quædam deputarentur tam in decimis, quàm in primicijs, quàm etiam in oblationibus, & ſacrificijs,ex quibus viuerent; ſed principes,ſicut ſupra dictum eſt, * aſſumebantur ex toto populo, & ideo habebant certas poſſeſſiones proprias ex quibus viuere poterant;& præcipuè cum dominus prohiberet etiam in rege ne ſuperabundaret diuitijs,aut magnifico apparatu;tum quia nō erat facile quin ex his in ſuperbiam, & tyrannidem erigeretur, tum etiam quia ſi principes non erant multum diuites, & erat laborioſus principatus, & ſolicitudine plenus, non multum affectabatur a popularibus, & ſic tollebatur ſeditioni materia.

*In cor.ar.

¶ Maior quidem vera, quo ad eſſe in utilitatem, ſed erat alia magna differentia, quia ſacerdotes per ſucceſſionem ex uno genere inſtituebantur,& nihil aliud habebant de bonis, niſi proueni entibus ex cultu Diuino, Secus de regibus qui eligebantur de toto populo,& habebant propria bona.Et ſecundò,reges non debebant multum abundare propter duas cauſas in fine ſolutionis poſitas,quare conceſſa minore,negatur conſequentia.

¶ Ad quintum dicendum, quòd illud ius non dabatur regi ex inſtitutione Diuina,ſed magis prænunciabatur vſurpatio regum, qui ſibi ius iniquum conſtituunt in tyrannidem degenerantes, & ſubditos depredantes; & hoc patet per hoc,quòd in fine ſubdit. Vosque eritis ei ſerui; quod propriè pertinet ad tyrannidem, quia tyranni ſuis ſubditis principantur,vt ſeruis; vnde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos, ne regem peterent, ſequitur enim. Noluit autem audire populus vocem Samuelis.

¶Maior uera,& habetur.8.Ethicorum,& in polyticis. Ad minorem.D.S.reſpondet dupliciter, ſecundò ibi. Poteſt tamen &c primò negatur ipſa, quia dominus hoc non inſtituit, ſed per Samuelem fecit prædici grauamina futura per regem in tyrānum verſum.Vnde uoluit eos per hoc retrahere a petitione regis,& ſ. dixit eis ius uſurpandum a rege in tyrannum uerſo.Nō enim licet regi liberos in ſeruitutem redigere, ſed hoc eſt factū tyrāni. nec licet bona ſubditorum accipere extra caſum neceſſitatis. Secundò dicitur ad minorem, & ad probationem, ℘ dominus quidē conceſſit, ℘ acciperet bona, & filios præficeret officijs in caſu neceſſitatis,uel pro utilitate reipublicæ,nec hoc eſt tyrannicum, immo iuſtū ius regis,& cuiuslibet præſidentis. Videmus enim ℘ quilibet membrum exponit ſe periculo pro ſalute totius, ita & quilibet,tpe neceſſitatis,debet ſubire damnū, & periculū ℔ reſpublica, & tunc rex, vel princeps habet auctoritatē accipiendi. Sed quia textus habet, ℘ illa erant populo in pœnam propter quā vociferaturi erant ad dominum contra regem. Ideo magis intelligitur,℘ rex eſſet inducturus conditionē ſeruilē,& quæ nō eſſent ℔ cōi bono. Si enim rex iſta feciſſet tempore neceſſitatis, & ℔ bono cōi, tunc non fuiſſet rō clamandi contra eum ad dñm. Iō magis ſ. conformis prima ſolutio textui. De ſecūda aſſit dicit D.S.

¶Poteſt tamen contingere, quòd bonus Rex abſque tyrannide filios tollat, & conſtituat tribunos, & centuriones, & multa accipiat a ſubditis ſuis propter commune bonum procurandum.

Vtrum præcepta iudicialia conuenienter fuerint tradita quantum ad popularium conuictum.

Q

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium conuictum. Non enim poſſunt homines pacificè viuere adinuicem ſi vnus accipiat ea quæ ſunt alterius,ſed hoc videtur eſſe inductum in lege. Dicitur enim Deutero. 23. Ingreſſus vineam proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit;ergo lex vetus non conuenienter prouidebat hominum paci.

¶ 2 Præt.Ex hoc maximè multæ ciuitates, & regna deſtruuntur,quòd poſſeſſiones ad mulieres perueniunt vt Philoſophus dicit in 2. politic.* ſed hoc fuit introductum in ueteri lege. Dicitur Numeri 25. Homo cū mortuus fuerit abſque filio, ad filiam eius tranſibit hæreditas;ergo non conuenienter prouidit lex ſaluti populi. * Ariſt.c.7.

¶ 3 Præte. Societas hominum maximè conſeruatur per hoc,quòd homines emendo, & vendendo ſibi inuicem res ſuas communicant quibus indigent, vt dicitur in primo polit. * ſed lex uetus abſtulit uirtutem venditionis, mandauit enim quòd poſſeſſio uendita reuerteretur ad uenditorē in 50.anno Iubilei, vt patet Leui.25. inconuenienter igitur lex populum illum circa hoc inſtituit. * Ariſt.c.4. & 7.

¶ 4 Præt. Neceſſitatibus hominum maximè expedit, vt homines ſint prompti ad mutuum concedendū, quæ quidem promptitudo tollitur per hoc,quòd creditores accepta non reddunt; unde dicitur Eccl.29.Multi non cauſa nequitiæ non fœnerati ſunt,ſed fraudari gratis timuerunt;hoc autem induxit lex primò quidem,qa mandauit Deute.15.Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo ac fratre ſuo repetere non poterit, quia annus remiſſionis eſt domini,& Exo.22. dicitur, quòd ſi præſente domino animal mutuatum mortuum fuerit, reddere non tenetur.Secūdò,quia auferetur ei ſecuritas,quæ habetur per pignus. Dicitur enim Deute.24. cum repe-

tes

tes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, Non ingredieris domum eius, ut pignus auferas. Et iterum. Nõ pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei; ergo inſufficienter fuit ordinatum in lege de mutuis.

¶ 5 Præterea. Ex defraudatione depoſiti maximum periculum imminet, & ideo eſt maxima cautela adhibenda; unde etiam dicitur. 2. Mach. 3. ꝙ ſacerdotes inuocabãt eum de cęlo, qui de depoſitis legem poſuit, ut his, qui depoſuerant ea, ſalua cuſtodirent; ſed in præceptis ueteris legis parua cautela circa depoſita adhibetur; dicitur enim Exo. 22. quòd in amiſsione depoſiti ſtatur iuramento eius, apud quem fuit depoſitum; ergo non fuit circa hoc legis ordinatio conueniens.

¶ 6 Præterea. Sicut aliquis mercenarius locat operas ſuas, ita etiam aliqui locant domum, uel quęcunq; alia huiuſmodi; ſed non eſt neceſſarium, ut ſtatim precium locatæ domus conductor exhibeat; ergo etiam nimis durum fuit, quod præcipitur Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te uſque mane.

¶ 7 Præterea. Cum frequenter immineat iudiciorum neceſſitas, facilis debet eſſe acceſſus ad iudicem; inconuenienter igitur ſtatuit lex, Deuter. 15. ut irent ad unum locum expetituri iudicium de ſuis dubijs.

¶ 8 Præterea. Poſſibile eſt non ſolùm duos, ſed etiam tres, uel plures concordare ad mentiendum; inconuenienter igitur dicitur Deuter. 19. In ore duorum, uel trium teſtium ſtabit omne uerbum.

¶ 9 Præterea. Pœna debet taxari ſecundùm quantitatem culpæ, vnde dicitur etiam Deuter. 15. Pro menſura peccati, erit & plagarum modus; ſed quibuſdam ęqualibus culpis lex ſtatuit inæquales pœnas. Dicitur enim Exo. 22. quòd reſtituet fur quinque boues pro uno boue; & quattuor oues pro una oue; quædam etiam non multum grauia peccata graui pœna puniuntur, ſicut Num. 25. Lapidatus eſt, qui collegerat ligna in ſabbato. Filius etiam proteruus propter parua delicta, quia ſcilicet commeſſationibus uacabat, & conuiuijs, mandabatur lapidari, Deutero. 21. igitur inconuenienter in lege ſunt inſtitutæ pœnæ.

¶ 10 Præterea. Sicut Auguſtinus dicit 21. de Ciuitate Dei. *Octo genera pœnarum in legibus eſſe ſcribit Tullius; damna, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, ſeruitutem, ex quibus aliqua ſunt in lege ſtatuta. Damna quidem, ſicut cum fur condemnabitur ad quintuplum, vel quadruplum. Vincula verò, ſicut Numeri 15. mandatur de quodam, quòd in carcerem includatur. Verbera verò, ſicut Deut. 25. Si eum qui peccauit, dignum viderint plagis, proſternẽt, & coram ſe facient verberari. Ignominiam etiam inferebat illi, qui nolebat accipere vxorem fratris ſui defuncti; quæ tollebat calciamentum illius, & ſpuebat in faciem illius. Mortem etiam inferebat, vt patet etiam Leuit. 22. Qui maledixerit patri ſuo, aut matri, morte moriatur. Pœnam talionis lex indixit, dicens. Exo. 21. Oculum pro oculo, dentem pro dente; inconueniens igitur videtur, quòd alias duas pœnas, ſcilice. exilium, & ſeruitutem, lex verus non inflixit.

*Aug. c. 1.

¶ 11 Præterea. Pœna non debetur niſi culpæ; ſed bruta animalia non poſſunt habere culpam; ergo inconuenienter eis infligitur pœna. Exo. 21. Bos lapidibus obruetur, qui occiderit virum, aut mulierem. Et Leuit. 20. dicitur. Mulier quæ ſuccubuerit cuilibet iumento ſimul interficiatur cum eo; ſic igitur videtur, quòd inconuenienter ea, quæ pertinent ad conuictum hominum adinuicem, fuerint in lege veteri ordinata.

¶ 12 Præterea. Dominus mandauit Exo. 21. quòd homicidium morte hominis puniretur; ſed mors bruti animalis multò minus reputatur, quàm occiſio hominis; ergo non poteſt ſufficienter recompenſari pœna homicidij per occiſionem bruti animalis; inconuenienter igitur mandatur, Deut. 21. quòd quando inuentum fuerit cadauer occiſi hominis, & ignorabitur cedis reus, ſeniores propinquioris ciuitatis tollant vitulam de armento, quæ non traxit iugum, nec terram ſcidit vomere, & ducent eam ad vallem aſperam, atque ſaxoſam, quæ nunquam arata eſt, nec ſementa recepit, & cedent in ea ceruices vitulæ.

¶ Sed contra eſt, quod pro ſpeciali beneficio commemoratur in Pſal. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

¶ Hic ſecundò inquirit Doct. San. de ratione iudicialium pertinentium ad conciues.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Auguſt. in 2. de Ciuitate Dei, * introducit a Tullio dictum. Populus eſt cœtus multitudinis iuris conſenſu, & vtilitate communitatis ſociatus; vnde ad rationem populi pertinet, vt communicatio hominum adinuicem iuſtis præceptis legis ordinetur. *Aug. c. 21.

¶ Concluſionem reſponſiuam D. S. ponit in fine corporis, talẽ. Lex vetus ſufficienter ordinauit conuictum illius populi. ſ. per iudicialia præcepta. Probatur concluſio per totum articulum ſic. Ad rationem populi pertinet, vt communicatio hominum ad inuicem iuſtis præceptis legis ordinetur, ſupple & ſi omnes communicationes hominum adinuicem ſufficienter, & iuſtè ordinẽtur, præcepta iudicialia pertinentia ad popularium conuictum conuenienter traduntur; ſed eſt duplex communicatio hominũ ad inuicem; vna, quæ fit auctoritate principum, ſcilicet iudicia, & punitiones malefactorum; alia, quæ fit propria voluntate priuatarum perſonarum, puta communicatio in vendendo, & emendo, & donando circa res poſſeſſas. Et circa vtranque communicationem lex ſufficienter ordinauit, ſcilicet de iudicijs, & de poſſeſſionibus; igitur concluſio vera. Circa iſtam rationem D. S. ſic procedit; primò ponit maiorem; ſecundò minorem; primò quo ad primam partem, ibi. Eſt autem, &c. Secũdò quo ad ſecundam, ibi. Circa vtramque, &c. Maior ergo patet a principio ex definitione populi, quia multitudo congregata. ſ. ad conuiuendum, & cohabitandum conſenſu iuris, ideſt ſm iuſtitiam, & gratia communis vtilitatis eſt populus; & ergo maior vera pro prima parte, ex qua ſequitur ſecunda pars, quæ ſuppleta eſt. Quomodo autem diſtinguantur populus, & plebs habetur in Inſti. lib. 1. Tit. de iure natur. &c. vbi ſic hr. Plebs autem a populo eo differt, quo ſpecies a genere. Nam appellatione populi vniuerſi ciues ſignificantur, connumeratis etiam patricijs, & ſenatoribus. Plebis autem appellatione ſine patricijs, & ſenatoribus cæteri ciues ſignificantur, hæc ibi. Et indigent bono intellectu, quia populus non eſt genus plebis, nec prædicatur de plebe, cum populus plus includat, quàm plebs, quod eſt contra rationem generis prædicabilis. Sed in hoc eſt ſimilitudo, quia ſicut genus plus includit ſecundùm ambitum ſuæ poteſtatis, licet non actu, ſic populus plus includit, licet actu, quàm plebs; & eſt populus magis totum integrale reſpectu plebis, quàm totum vniuerſale, vel genus. Conſequenter cum dicit.

¶ Eſt autem duplex communicatio hominum adinuicem; vna quidem, quæ fit auctoritate principum; alia autem fit propria voluntate priuatarum perſonarum; & quia voluntate vniuſcuiuſque diſponi poteſt, quod eius ſubditur poteſtati; ideo auctoritate principũ, quibus ſubiecti ſunt homines, oportet, quòd iudicia inter homines exerceantur, & pœnæ malefactoribus inferantur. Poteſtati verò priuatarum perſonarum ſubduntur res poſſeſſæ; & ideo propria auctoritate in his poſſunt ſibi inuicem communicare, puta emendo, vendendo, donando, & alijs huiuſmodi.

¶ Proſequitur primam partem minoris, quæ notat diſtinctionem bimembrem, quæ membra D. S. declarat primò, quæ videlicet communicatio hominum adinuicem fiat auctoritate Principis, quia ea, ſuper quam particularis homo non habet poteſtatem, ſed Princeps, cui ſcilicet omnes homines ſubijciuntur; ſicut iudicare de duobus contendentibus, non poteſt niſi cui vterque contendentium ſubiectus eſt; ſimiliter punire vtrumque, vel vnum ex duobus, non eſt niſi habentis iuriſdictionem ſuper eos. Et hoc eſt commune iudicibus, nullus enim poteſt eſſe iudex in propria cauſa, nec aduerſarium ſuum punire. Et de iſtis ſecunda ſecundæ, quæſt. 60. artic. 2. & quæſtio. 64. artic. 3. Communicatio autem ſecundùm res poſſeſſas ſubeſt voluntati, etiam cuiuslibet particularis habentis ius in aliqua re, & proprietatem. Et ita patet prima pars minoris. Conſequenter ibi.

¶Circa vtranque autem communicationem lex ſufficienter ordinauit. Statuit enim iudices, vt patet Deut. 16. Iudices, & magiſtros conſtitues in omnibus portis eius, vt iudicent populum iuſto iudicio. Inſtituit etiam iuſtum iudicij ordinem, vt dicitur Deut. 1. Quod iuſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus, nulla erit perſonarum diſtãtia; Suſtulit etiam occaſione iniuſti iudicij, acceptionem munerum iudicibus prohibendo, vt patet Exo. 23. & Deuter. 16. Inſtituit etiam numerum teſtium duorum, vel trium, vt patet Deuter. 17. & 19. Inſtituit etiam certas pœnas pro diuerſis delictis, vt poſt dicetur. *

* In ſol. ad decimũ.

¶Subiungit ſecundam partem minoris principalis, quæ habet virtualiter etiam duas partes. Primò probat primam; ſecundò ſecundam, ibi. Sed circa res, &c. Prima ergo pars eſt, ꝙ lex ſufficienter ordinauerit circa iudicia, vbi eſt communicatio, & actio hominis ad hominem coram iudice, & auctoritate iudicis. Et probatur ſic, lex ſtatuit iudices, & inſtituit iuſtum iudicij ordinẽm, Suſtulit etiam occaſionem iniuſti iudicij, & inſtituit numerum teſtium, inſtituit etiam certas pœnas; igitur prima pars vera. Tenet conſequentia, quia iſtis obſeruatis bene iudicatur, & iſta ſufficiunt ad rectum iudicium; quia ex hoc, quòd eſt legitimus index; non erit iudicium vſurpatum, vt patet ſecunda ſecundæ, q 60. artic. 6. & q 67 artic. 1. Ex hoc autem, quòd ſeruatur debitus ordo, vitatur acceptio perſonarum, quæ facit iudicium illicitum, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 63. artic. 14. & ſeruatur iuſtitia, cuius iudicium eſt actus, vt patet vbi iam, quæſt. 60. art. 1. prohibitio etiã munerum facit vitare acceptionem perſonarum, & teſtes faciunt ad certitudinem iudicij, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 70. artic. 1. Et inflictio pœnarum reddit ius læſo, vt in ſecunda ſecundæ, quæſt. 67. artic. 4. & conſeruatur bonum commune ibidem, quæſt. 64. artic. 2. Deinde cum dicit.

¶Sed circa res poſſeſſas optimum eſt, ſicut dicit Philoſophus in ſecundo Polit. * quòd poſſeſſiones ſint diſtinctæ, & vſus ſit partim communis, partim autem per voluntatem poſſeſſorum communicetur.

*Ariſt. c. 3.

¶Oſtendit ſecundam partem ſecundæ partis minoris. ſ. ꝙ ſufficienter lex ordinauerit circa poſſeſſiones, ſecundùm quas fit cõmunicatio. Et arguitur ſic. Circa res poſſeſſas eſt optimum, & per conſequens optimè ordinatur, quando poſſeſſiones ſunt diſtinctæ, & vſus eſt partim communis, partim autem per voluntatem poſſeſſorum communicatur; ſed hæc tria fuerunt in lege ſtatuta; igitur illa pars vera. Huius rationis primò ponit maiorem, ſecundò minorem, quam primò probat quo ad primam eius partem, ibi. Et hæc tria, &c. Secundò quo ad ſecundam, ibi. Secundò verò, &c. Tertiò quo ad tertiam, ibi. Tertiò verò, &c. Maior ergo eſt Philoſophi in 3. Polit. vbi diſputat contra Socratem, & alios. Et vult, quòd poſſeſſiones debent eſſe propriæ quo ad ius poſſidendi, ſed vſus debet eſſe communis, vt patet intuenti. Et de iſta maiore, vide ſecundã ſecundæ, quæſt. 66. art. 2. vbi ponuntur tres rationes, quare expediebat proprietas poſſeſſionum reipublicæ. Et de eodem habet aliquid Scotus in tertio, diſt. 37. in reſponſione principali circa medium. Deinde ibi.

¶Et hæc tria fuerunt in lege ſtatuta. Primò enim ipſæ poſſeſſiones diuiſæ erant in ſingulos, dĩ enim Num. 34. Ego dedi vobis terram in poſſeſſionem, quam ſorte diuideris vobis. Et quia per poſſeſſionum irregularitatem plures ciuitates deſtruunt, vt Philoſophus dicit. 2. Poli. * ideo circa poſſeſſiones regulandas triplex remedium lex adhibuit; vnum quidem, vt ſecundùm numerum hominum ęqualiter diuiderentur; vnde dicitur Num. 34. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus anguſtiorem; aliud remedium eſt, vt poſſeſſiones non in perpetuum alienẽtur, ſed certo tempore ad ſuos poſſeſſores reuertantur, vt non confundantur ſortes poſſeſſionum. Tertiũ remedium eſt ad huiuſmodi confuſionem tollendam, vt proximi ſuccedãt morientibus. Primò quidem gradu filius; ſecundò autem filia; tertiò fratres; quartò patrui; quintò quicunq; propinqui. Et ad diſtinctionem ſortiũ conſeruandam vlterius lex ſtatuit, vt mulieres, quæ ſunt hæredes, nuberent ſuæ tribus hominibus, vt hĩ Num. 36.

*Ariſt. c. 7.

¶Subiungit minorem prædictam, quam manifeſtat primò quo ad primam eius partem, ſcilicet quòd benè ordinatum fuerit de diſtinctione poſſeſſionum, clarè in littera. Circa diſtinctionem tamen poſſeſſionum oſtendit, quomodo lex non ſolùm diſtinxit poſſeſſiones, ſed etiam præuenit irregularitates circa poſſeſſiones, per quas irregularitates multæ ciuitates deſtruuntur, ratione quæ habetur ad tertium. Et ponit tria remedia legis contra irregularitates poſſeſſionum.

¶Nota tamen, ꝙ per hoc, ꝙ ſecundùm numerum perſonarum poſſeſſiones naturales ęqualiter diuidebantur, per hoc non fuit introducta ęqualitas poſſeſſionum, ſicut Ligurgus in legibus ſuis Lacedęmonijs inſtituit, qui & artificiales diuitias ſubtraxit. Adęquatio enim omnimoda eſt impoſſibilis, & deſtructiua totius ordinis rerum, & ciuilitatis. Vide de hoc D. S. de Regimine Principum, lib. 4. cap. 9. ex intentione; vnde eſto per legem poſſeſſiones ſecundùm numerum hominum diuiderentur ęqualiter, tamẽ vnus potuit habere plus de artificialibus, & de naturalibus plus lucrari. Deinde ibi.

¶Secundò verò inſtituit lex, vt quantum ad aliquæ vſus rerum eſſet communis; & primò quantum ad curam; præceptum eſt enim Deuteron. 20. Non videbis bouem, & ouem fratris tui errantem, & præteribis, ſed reduces fratri ſuo, & ſimiliter de alijs; ſecundò quantum ad fructum. Concedebatur enim communiter quantum ad omnes, vt ingreſſus in vineam amici licitè comedere poſſet, dum tamen extra non deferret. Quantum ad pauperes verò ſpecialiter, vt eis relinquerentur manipuli obliti, & fructus, & racemi remanentis; vt habetur Leuit. 19. & Deuteron. 24. & etiam communicabantur ea, quæ naſcebantur in ſeptimo anno, vt habetur Exo. 23. & Leuit. 25.

Vineas ingredientibus racemos, & vas comedere licitũ eſt, non autem extra deferre.

¶Manifeſtat ſecundam partem minoris prædictæ, ſcilicet quòd in lege fuit ſtatutum, vt vſus eſſet partim communis. Probatur, quia lex inſtituit, vt vſus eſſet communis quantum ad curam, & quantum ad fructum; & hoc dupliciter, ſcilicet communiter, quantum ad omnes, & ſpecialiter quantum ad pauperes; igitur iſta pars vera, quòd lex ordinauit circa bona poſſeſſa communem vſum. Conſequentia nota. Antecedens oſtenditur in littera per ſcripturam. Tunc ibi.

¶Tertiò verò ſtatuit lex communicationem factam per eos, qui ſunt rerum domini, vnam purè gratuitam; vnde dicitur Deuteron. 14. Anno tertio ſeparabis aliam decimam, venientq; Leuites, & peregrinus, & pupillus, & vidua, & comedent, & ſaturabuntur; alia verò cum recompenſatione utilitatis, ſicut per uenditionem, & emptionem, & locationem, & cõductionem, & per mutuũ, & iterum per depoſitum; de quibus omnibus inueniuntur ordinationes certæ in lege; unde patet, ꝙ lex vetus ſufficienter ordinauit conuictum illius populi.

¶Elucidat tertiam partem minoris ſæpe dictæ, ſcilicet quòd lex ordinauerit circa communicationem volũtariam bonorum poſſeſſorum, & hoc dupliciter; primò de communicatione voluntaria purè gratuita, ſecundò de communicatione cum vtilitate cõmunicantis, & patet littera. Vide tamẽ de iſta auctoritate Deu. 14. Gloſam Ordinariam; quia tertio anno, ideſt vno interpoſito, debebant dare vnam decimam, aliam ab ea quam offerebant in templo, de qua habebant partem, & comedebant cum Leuitis, &c. Concludit ergo D. S. in fine corporis; vnde patet, &c.

CONCLVSIO confirmatur argumento in contrarium, quia non haberentur iudicialia pro ſingulari beneficio, niſi eſſent conuenienter, & ordinatè tradita, igitur & iudicialia ad populare conuictum pertinentia.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut Apoſtolus dicit Roman. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit, quia ſcilicet omnia præcepta legis præcipuè ordinata ad proximum ad hũc finem ordinari videntur, vt homines ſe inuicem diligant; ex dilectione autem procedit, quòd homines ſibi inuicem bona ſua communicent, quia, vt dicitur. 1. Ioan. 3. Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem patientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? & ideo inrendebat lex homines aſſuefacere, vt facilè ſibi inuicem ſua communicarent, ſicut & Apoſtolus. 1. ad Timoth. 6. Diuitibus mandat facilè tribuere, & communicare; non autem facilè communicatiuus eſt, qui non ſuſtinet, quòd proximus aliquid modicum de ſuo accipiat abſque magno ſui detrimẽto; & ideo lex ordinauit, vt liceret intrãtem in vineam proximi racemos ibi comedere, non autem extra deferre, ne ex hoc daretur occaſio grauis damni inferẽdi, ex quo pax perturbaretur, quæ inter diſciplinatos non perturbatur ex modicorum acceptione; ſed magis amicitia confir-

confirmatur, & aſſuefiunt homines ad aliquid facilè communicandum.

¶Ad minorem, vera; vnus accipiat, quæ ſunt alterius immoderatè, & cum notabili damno; ſed ex acceptione paruorum confirmatur amicitia hominum, & aſſuefiunt homines ad facilè ſibi communicandum aliquid, quæ communicatio eſt effectus dilectionis, quam lex Diuina principaliter intendit; non enim diligit, qui non communicat bona, nec communicat bona, qui non poteſt ferre, quòd proximus modicum quid accipiat de ſuis.

¶Ad minorem dico, quòd in lege eſt inductum, vt vnus modicum quid accipiat de bonis alterius, inquantum illa acceptio inducebat communicationem bonorum, & charitatem, quæ ſummè intenditur in lege. Et ad probationem dicitur, quòd notanter dicit ſcriptura, comede; ſed non permittebatur, vt aliquid extra deferret, ad vitandum magnum damnum. Et intelligitur ſecundùm Rabi Moyſen de intrantibus vineam ad laborãdum, ibi. Sed intelligitur etiam de alijs, vt habet Nicolaus de Lyra ibidem. ſ. Deuter. 23. Quare negatur conſequentia, quia ordinatum eſt, vt charitas præferatur modicæ acceptioni, quam diſciplinatus homo non curat. Et præterea fertiliſſima erat patria iſta, vt modicum quid accipere non eſſet notabile, &c.

Mulieres non ſuccedant in hæreditatem.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd lex non ſtatuit, ꝙ mulieres ſuccederent in bonis paternis, niſi in defectu filiorum maſculorum; tunc autem neceſſarium erat, vt ſucceſſio mulieribus concederetur in conſolationem patris, cui graue fuiſſet, ſi eius hæreditas omnino ad extraneos tranſiret.

¶Ex ſolutione D.S. dupliciter dicitur ad hoc argumentum. Alio modo, ibi. Adhibuit tamen, &c. Primò ergo dicitur ad maiorem, vera, ſi paſſim extantibus etiam maſculis. Dico autem, quòd eſſet nimis crudele, vt exiſtente ſola filia hæreditas deueniret ad extraneos. Vnde nunc ſecundùm iura communia filiæ ſuccedunt in hæreditate paterna priuata, licet non in regno, nec in omnibus feudis, tamen in aliquibus. Vnde Aug. 3. de Ciuit. Dei refert, quomodo Romani fecerunt vnam legem, ne mulieres ſuccederent hæreditati paternæ, ſed dicit eam fuiſſe iniquam, & fundat ſe in auctoritate allegata in hoc argumẽto ex Num. 27. Et ſecundùm iura ciuilia admittuntur, & iuſtè, nec hoc cedit in præiudicium ciuitatis, cum bona eorum taxentur, & ratò permaneant ſine viris. Et ſecundò ſic dico ad maiorem. Si hæreditas regnorum, & principatuum venient ad mulieres, tunc deſtruerentur; ſed non ſi hæreditates priuatæ, & vt in paucioribus, & ſi ille mulieres nubant. Ad minorem dico, quòd hoc fuit introductum non exiſtentibus maſculis. Quare negatur conſequentia, &c.

¶Adhibuit tamen circa hoc lex cautelam debitã præcipiens, vt mulieres ſuccedentes in hæreditate paterna nuberent ſuæ tribus hominibus ad hoc, quòd ſortes tribuum non confunderentur, vt habetur Num. vlt.

¶Secundò dico ad maiorem, vera, ſi in nullo illæ poſſeſſiones, eum venerint ad mulieres, valerent pro commodo reipublicæ; quia mulieres non ſunt propriè ciues, nec valent ad conſilia, & tractatus qui fiant pro republica.

¶Ad minorem dico, quòd lex ſtatuit cum hoc, quòd mulieres nuberent viris de ſua tribu, ne poſſeſſiones confunderentur. Et hoc licitum fuit pro republica; quare negatur conſequentia præſertim, quia poſſeſſiones illæ quo ad ius erant Dei, & non propriè Iudæorum, ſed erant coloni Dei. Quare Deus potuit ordinare ſicut placuit, & tamen iuſtè ſecundùm legem naturalem ordinauit, in hoc, quòd filiæ ſuccederent.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 2. Polit. * regulatio poſſeſſionum multum confert ad conſeruationem ciuitatis, vel gentis; vnde ſicut ipſe dicit apud quaſdam gentilium ciuitates ſtatutum fuit, vt nullus poſſeſſionem vendere poſſet, niſi pro manifeſto detrimento. Si enim paſſim poſſeſſiones vendantur, poteſt contingere, quòd omnes poſſeſſiones ad paucos deueniant; & ita neceſſe erit ciuitatem, vel regionem habitatoribus euacuari.

* Arift. c. 5. De alienatione bonorum, & poſſeſſionum.

¶D.S. reſpõdendo huic argumento; primò exponit maiorem; ſecundò dupliciter dicit ad minorem; primò ſecũdùm expoſitionem maioris, ibi. Et ideo lex, &c. Secundò eam negando, ibi. Quia verò, &c. Quo ergo ad maiorem vera eſt, dico tamẽ iuxta Philoſophum, ꝙ emptiones, & venditiones ſunt valde regulandæ, ne bona deueniant ad alienos, & extra ciuitatem, vel ne veniant in manus vnius hominis; quia per hoc diminueretur ciuitas, nec tam diligenter colerentur bona ab alienis, ſicut a filijs, & amicis, qui bona propter parentes, & amicos diligunt, & diligentius colunt. Et ſecundò dico, quòd in veteri lege circa illas emptiones erat attendendum, ne bona confunderentur, ita quòd de vna tribu deuenirent in aliam.

¶Ad minorem primò dico, negatur, ꝙ abſtulerit virtutem omnis venditionis, ſed ſolùm venditionis perpetuæ poſſeſſionum. ſ. agrorum, vinearum, & huiuſmodi, ratione dicta; ſed non venditionis temporalis vſque, ſ. ad Iubileum, & ſecundùm longitudinem, vel breuitatem temporis, vſque ad Iubileum taxabatur precium; ita ꝙ erat iuſta emptio, & venditio; & hoc propter rationes dictas circa maiorem, & ſecundùm hoc dicit D.S. conſequenter.

¶Et ideo lex vetus ad huiuſmodi periculum remouendum ſic ordinauit, quòd & neceſſitatibus hominum ſubueniretur concedens poſſeſſionum venditionem vſque ad certum tempus: & tamen periculum remouit, præcipiens vt certo tempore poſſeſſio vendita ad vendentem rediret; & hoc inſtituit, vt Sortes non confunderentur, ſed ſemper remaneret eadem diſtinctio determinata in tribubus.

¶Secundò dico ad minorem, ꝙ eſt falſa de domibus vrbanis; tales enim potuerunt perpetuò vendi, & non redimebantur, vel redibant, nec in anno ſeptimo, nec Iubileo, vt patet Leuitici 25. Sed ſuburbanæ domus nullo modo potuerunt vendi; domus autem villarum potuerunt quidem vendi, ſed non perpetuò, vnde dicit textus. Si autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, iure agrorum vendetur. Dico etiam, ꝙ ædes Leuitarum potuerunt vendi, ſed non perpetuò, quia ſemper potuerunt redimi; quia reputabantur Leuitis quaſi poſſeſſio agrorum, quæ perpetuò vendi non potuit; quare negatur conſequentia. Vnde dicit D.S.

¶Quia verò domus vrbanæ non erant ſorte diſtinctæ; ideo conceſſit, quòd in perpetuum vendi poſſent, ſicut & mobilia bona. Non enim erat ſtatutus numerus domorum ciuitatis, ſicut erat certa menſura poſſeſſionis, ad quam non addebatur. Poterat autem aliquid addi ad numerum domorum ciuitatis. Domus verò, quæ non erant in vrbe, ſed in villa muros non habentes, in perpetuum vendi non poterant; quia huiuſmodi domus non conſtituuntur niſi ad cultum, & ad cuſtodiam poſſeſſionum; & ideo lex congruè ſtatuit ius circa vtrumque.

¶Ad quartum dicendum eſt, quòd ſicut dictum eſt; * intentio legis erat aſſuefacere homines ſuis præceptis ad hoc, quòd ſibi inuicem de facili in neceſſitatibus ſubuenirent; quia hoc maximè eſt amicitiæ fomentum. Et hanc quidem facilitatem ſubueniendi non ſolùm ſtatuit in his, quæ gratis, & abſolutè donantur; ſed etiam in his, quæ mutuò conceduntur, quia hqiuſmodi ſubuentio frequentior eſt, & pluribus neceſſaria.

* Ad primum. De mutuo.

¶D.S. primò reſpondet ad maiorem, ſecundò ad minorem, ibi. Huiuſmodi autem, &c. Minor ergo vera, expedit quidem neceſſitatibus, vt homines ſint prompti; ſed ex beneuolentia, & amicitia, & dilectione fraterna, & ſine grauamine pauperum accommodantium; ita quòd ſine vſura accommodent, & ſine moleſtia, & ſubtractione neceſſariorum vitæ mutuata expectent. Et ſi ſit impoſſibilis ſolutionis in caſu, in quo tenerentur, aliàs eis ſubuenire, mutuata condonarent, & dimittant.

¶Ad minorem, negatur, quòd promptitudo procedens ex charitate fraterna, quæ eſt cum commodo accommodantis, tollatur per hoc, quòd creditores non reddunt, cum ex impoſſibilitate non poſſunt; immo, cum eſt extrema neceſſitas, poſſet accipere ſi haberet, vt patet ſecunda ſecundæ, q. 62. art. 6. ad ſecundum. & alibi. Et ad probationem D.S. dicit primò ad ſecundam; ſecundò ad primam, ibi. Quartò inſtituit, &c. Primò ergo de ſecuritate negatur, quòd fuit ablata ſecuritas, ſed fuit præuenta moleſtia pauperum, ne acciperent mutuantes pignora neceſſaria vitæ, & ne importunè exigerent per hoc, quod dicitur, Non ingredieris. Vnde potuit accipere de die pignus, quo non vtebatur in die, & de nocte quo non vtebatur in nocte. Vnde erat ſecuritas ſine grauamine pauperis creditoris, & non pernoctabat pignus, quod neceſſarium erat nocte, ſed aliud, &c. Vide Doct. Sanct. de alijs cum dicit.

¶Huiuſmodi autem ſubuentionis facilitatem multipliciter inſtituit. Primò quidem, vt faciles ſe præberent ad mutuum exhibendum, ne ab hoc retraherentur anno remiſſionis appropinquante, vt habetur Deuter. 15. Secundò, ne eum cui mutuum concederent, grauarent, vel vſuris, vel etiam aliqua pignora omnino vitæ neceſſaria accipiendo; & ſi accepta fuerint, quòd ſtatim reſtituerentur. Dicitur enim Deuter. 23. Non fœneraberis fratri tuo ad vſuram. Et 24. Non accipies loco pignoris

inferiorem, & ſuperiorem molam; & quia animam ſuã appoſuit tibi. Et Exo. 22. dicitur. Si pignus a proximo tuo acceperis veſtimẽtum, ante Solis occaſum reddas ei. Tertiò, vt non importunè exigerent; vnde dicit Exo. 23. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor; & propter hoc etiam mandatur. Deuter. 24. Cum repetes a proximo tuo rem aliquam quam debet tibi; non ingredieris in domum eius, vt pignus auferas, ſed ſtabis foris, & ille tibi profert, quod habuerit, tũ quia domus eſt tutiſſimum vniuſcuiuſq; receptaculum; vnde moleſtum homini eſt, vt in domo ſua inuadatur; tum etiam quia nõ concedit creditori, vt accipiat pignus, quod voluerit, ſed magis debitori, vt det quo minus indiguerit.

¶ Secundò dico ad probationem minoris, de non repetendo debita; probabile fuit, quòd homo ſoluendo ſoluiſſet ante illum annum ſeptimum, & ſi non fecit, præſumebatur impoſſibilitas; vnde debuit alius eſſe contentus, nec fratrem velle ligare ad impoſſibile. De animalibus autem dico, quòd fuit ordinatum iuſtè, quia ſi dominus animalis fuit præſens, non fuit probabile, ꝙ creditor animal nimis fatigaſſet, nec ex culpa ſua fuerit mortuũ, vel læſum. Et ergo quia locator habuit precium ſuum, & creditor nihil culpæ; ideo meritò nihil debebat ſibi reddi; ſecus ſi dominus animalis non fuit præſens, & ſi gratis accommodaſſet. Vnde negatur conſequentia, immo omnia iſta fuerunt ordinata pro facilitate accommodationis, ſcilicet fraternæ, & vtilis pauperi. Vnde dicit Doct. Sanct. conſequenter.

¶ Quartò inſtituit, ꝙ in ſeptimo anno debita penitus remmitterentur. Probabile enim erat, vt illi, qui commodè reddere poſſent, ante ſeptimum annum redderent, & gratis mutuantem non defraudarent. Si autem omnino impotentes eſſent, eadem ratione eis erat debitum remittendum ea dilectione, qua etiam erat eis de nouo dandum propter indigentiam. Circa animalia verò mutuata hæc lex ſtatuit, vt proprer negligentiam eius cui mutuata ſunt, ſi in ipſius abſentiam moriantur, vel debilitentur, reddere ea compellatur. Si verò eo præſente, & diligenter cuſtodiente, mortua fuerint, vel debilitata, non cogebatur reſtituere, & maximè ſi erant mercede cõducta; quia ita etiam potuiſſent mori, & debilitari apud mutuantem; & ita ſi conſeruationem animalis conſequeretur, iam aliquod lucrum reportaret ex mutuo, & nõ eſſet gratuitum mutuum; & maximè hoc obſeruandum erat, quando animalia erant mercede cõducta, quia tunc habebat certum precium pro vſu animalium; vnde nihil accreſcere debebat per reſtitutionẽ animalium, niſi propter negligentiam cuſtodientis; ſi autem non eſſent mercede conducta, potuiſſet habere aliquam ęquitatem, vt ſaltem tantùm reſtitueret quantum vſus animalis mortui, vel debilitati conduci potuiſſet.

De mutuo. De depoſitis ſeruandis, & reddendis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd hæc differentia eſt inter mutuum, & depoſitum; quia mutuum traditur in vtilitatem eius cui traditur; ſed depoſitum traditur in vtilitatem deponentis; & ideo magis arctabatur aliquis in aliquibus caſibus ad reſtituendum mutuum, quàm ad reſtituendum depoſitum.

¶ Ad maiorem, conceditur, ꝙ maximum periculum imminẽat ex defraudatione depoſiti, quo deponuntur res Diuinę, & pauperum; & notanter dicitur ex defraudatione. Sed dico, quòd non imminet maximum periculum depoſitario, ſi res ſine ſua culpa amittuntur, vel perduntur. Et dico, ꝙ eſt adhibenda ſufficiens diligentia. Ad auctoritatem dico, ꝙ ſacerdotes inuocabant Deum, quia in depoſito auferendo per violentiam, continebantur bona templi, & pauperum, ſed non, quia ipſi ſtarent in maximo periculo, vel culpa, ſi auferrentur per violentiã ſine eorum negligentia. Minor negatur, immo ſufficiens, &c. Ad probationem dico, quòd non eſt vniuerſaliter verum, vt oſtendit D.S. in ſolutione. Primò præmittens differentiam quandam inter mutuum, & depoſitum. Secundò oſtendit, quando probatio minoris eſt vera, ibi. Depoſitum enim, &c. Secundò, quando eſt falſa, ibi. Alio modo, &c. Oſtendit ergo primò differentiam inter accipientem aliquid mutuo, & ſub depoſito, quia qui accipit rem in ſuam vtilitatem, tenetur ad reſtitutionem ratione acceptionis, & ratione rei, ſic qui accipit mutuum, ſed qui accipit pro vtilitate alterius, non tenetur ratione acceptionis, per quam impendit obſequium; ſed tenetur ratione rei, ſi ex culpa ſua ſubtracta fuerit, &c. Vide de hoc ſecunda ſecundæ, quæſt. 62. artic. 6.

¶ Ad probationem ergo dico primò, ꝙ eſt vera ſolùm in perditione ex cauſa ineuitabili intrinſeca. ſ. ex morte, vel infirmitate animalium; vel extrinſeca. ſ. de prædatione, in qua tamen tenebatur ſuper iuramento afferre Domino reliquias prædæ. Et illa non fuit prana cautela, & iniuſta, ſed rationalis, vt patuit; vnde negatur conſequentia. Et de hoc dicit D.S. conſequenter.

¶ Depoſitum enim perdi poterat dupliciter; vno modo ex cauſa ineuitabili, vel naturali, puta ſi eſſet mortuum, uel debilitatum animal depoſitum; uel extrinſeca, puta ſi eſſet captum ab hoſtibus, uel ſi eſſet comeſtum a beſtia, in quo tamen caſu tenebatur deferre ad dominum animalis id quod de animali occiſo ſuperat; in alijs autem ſupra dictis caſibus * nihil reddere tenebatur, ſed ſolùm ad expurgandam ſuſpitionem fraudis, tenebatur iuramentum præſtare.

* In ſola ſolutione.

¶ Secundò dico, ꝙ eſt falſa probatio minoris, quando cauſa fuit euitabilis; tunc enim ille, qui accepit depoſitum, tenebatur reddere, qnia ex negligentia ſua fuit depoſitum, & non ſatisfaciebat iuramento, ſecus autem de mutuo, vt D.S. declarat, cum dicit.

¶ Alio modo poterat perdi ex cauſa euitabili, puta per furtum, & tunc propter negligentiam cuſtodis reddere tenebatur; ſed ſicut dictum eſt, * ille, qui mutuò accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam ſi debilitatum, aut mortuum fuiſſet in eius abſentia; de minori enim negligentia tenebatur, quàm depoſitarius, qui non tenebatur niſi de furto.

* Ad quartum.

¶ Nota, quòd dupliciter aliquis ponebat rem ſuam apud aliũ; vno modo per modum depoſiti, quod alius gratis ſeruabat; alio modo aliquis ſeruabat pro mercede, ſicut paſtores animalium. Et D.S. loquitur in ſolutione de tali depoſito. ſ. cuſtodito pro mercede. Accipiens autem depoſitum gratis ſignificandum, non tenebatur etiam ſi furatum fuiſſet depoſitum. Et nunc quoque non tenetur, ſi ſine magna, & lata culpa ſua amittatur, &c.

De cura reddendo mercedis.

¶ Ad ſextum dicendum, quòd mercenarij, qui locant operas ſuas, pauperes ſunt, de laboribus ſuis victum quærentes quotidianum; & ideo lex prouidè ordinauit, vt ſtatim eis merces ſolueretur, ne victus eis deficeret; ſed illi, qui locant alias res, diuites eſſe conſueuerunt, nec ita indigent locationis precio ad ſuum victum quotidianum; & ideo non eſt eadem ratio in vtroque.

¶ Maior vera, quòd vtrobique eſt locatio, ſed valde diuerſa eſt conditio locantis operas ſuas, & locantis domum, vel alias res; quia primi ſunt pauperes, qui non habent niſi quod quotidie lucrantur laboribus ſuis. Alij verò communiter ſunt abundantes; pauperes autem egent mercede ſua; alij non egent; precio conductionis rerum. Minor vera, ratione iam dicta; ſed negatur conſequentia, quia eſt cauſa de locante operas, & pia, ac rationabilis, non autem de locante res; immo plerumque magis pium eſt, vt locantes res, tardent petere ſolutionem precij, propter paupertatem conducentium.

De iudicium appellationibus.

¶ Ad ſeptimum dicendum, ꝙ iudices ad hoc inter homines conſtituuntur, ꝙ determinent, quod ambiguum inter homines circa iuſtitiam eſſe poteſt. Dupliciter autem aliquid poteſt eſſe ambiguum; vno modo apud ſimplices, & ad hoc dubium tollendum mandatur. Deu. 16. Vt iudices, & magiſtri conſtituerentur per ſingulas tribus, vt iudicarent populum iuſto iudicio.

¶ Reſpondendo ad hoc argumentum. D.S. ponit duplicem intellectum conſequentis; vnde dupliciter dicitur ad argumentum, ſecundum ibi. Alio modo, &c. Ad antecedens ergo dico primò ꝙ communiter imminet neceſſitas iudiciorum in rebus dubijs apud ſimplices, ſed non, quæ ſunt dubiæ etiam apud iudices inferiores. Vnde dico, ꝙ debet eſſe facilis acceſſus ad iudicem, qui in rebus dubijs minoribus iudicat. De hoc ergo negatur primò cõſequentia, quia de illis dubijs apud ſimplices non ſtatutũ fuit hoc, quod allegatur in conſequente. Sed habetur de illis Deuter. 16. in qualibet ciuitate erant iudices, qui poterant facilè haberi, &c.

¶ Alio modo contingit aliquid eſſe dubium etiã apud peritos; & ideo ad hoc dubium tollendum conſtituit lex, vt omnes recurrerent ad locum principalem a Deo electum, in quo & ſummus Sacerdos eſſet, qui determinaret dubia circa ceremonias Diuini cultus; & ſummus iudex populi, qui determinarent, quæ pertinent ad iudicia

dicia hominum, ſicut etiam nunc per appellationem, vel per conſultationem cauſæ ab inferioribus iudicibus ad ſuperiores deferuntur; vnde dicitur Deutet. 17. Si difficile, & ambiguum apud te iudicium proſpexeris; & iudicum intra portas tuas videris verba variari; aſcende ad locum, quem elegerit Dominus, veniesq; ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore; huiuſmodi autem ambigua iudicia non frequẽter emergebant; vndẽ ex hoc populus non grauabatur. ——

¶Secundò dico ad antecedens, negando, quòd frequenter dubia illa apud peritos immineant, & iudiciorum talium neceſſitas, & per conſequens nec debet facilis eſſe acceſſus ad iudicem taliſi dubiorum; quia non ſemper, & in omni dubio, & iudicio habebant ire, vt patuit. Quare negatur conſequentia, quia hoc ſolùm ſtatutum fuit in rebus dubijs etiam apud peritos, & iudices inferiores, vt puta quando iudices alicuius tribus, vel ciuitatis diſcordarent in ſententia, & diuidebant ſe in partes æquales, tunc recurrendum erat ad locum Diuini cultus, vbi erat templum, quia ſummus Sacerdos, & iudex ſecularis ſupremus erãt magis periti. Sed non ſemper, & in omni iudicio habebant ire, vt patuit.

De teſtibus. ¶Ad octauum dicendum, quòd in negotijs humanis non poteſt haberi demonſtratiua probatio, & infallibilis; ſed ſufficit aliqua coniecturalis probabilitas, ſecundùm quam rhetor perſuadet; & ideo licet ſit poſſibile duos, aut tres teſtes in mendacium conuenire, non tamen eſt facile, nec probabile, quòd conuenſant; & ideo accipitur eorum teſtimonium tanquam verum, & præcipuè, ſi in ſuo teſtimonio non vacillent, vel aliàs ſuſpecti non fuerint. ——

¶D. S. notat triplicem ſolutionem huius argumenti; ſecundam ibi. Et hoc etiam, &c. tertiam ibi. Fuit tamen, &c. Primò ergo ad antecedens; poſſibile quidem eſt; ſed non facilè, nec probabile, quòd duo, vel tres concordent ad mentiendum; vnde negatur conſequentia; quia in moralibus, & in negocijs humanis, nõ oportet habere infallibilitatem, & demonſtrationem; ſed ſufficit probabilitas, quæ habetur ex concordi teſtimonio non vacillante, & hominum non ſuſpectorum.

¶Secundò dico ad antecedens, verum eſt; ſed non facilè fit, quando lex inſtituit remedia, vt teſtes diligentiſſimè examinentur, & grauiter puniantur reperti in mendacio, & hoc factum fuit in iudicialibus veteris legis. Vnde negatur conſequentia, ſecundùm quòd vult Doct. Sanct. cum dicit.

¶Et ad hoc etiam, quòd non de facilia veritate teſtes declinarent, inſtituit lex, vt teſtes diligentiſſimè examinarentur, & grauiter punirentur, qui inuenirentur mendaces, vt habetur Deuter. 19. ——

¶Tertiò concedo antecedens; ſed negatur conſequentia; quia ad hoc fuit ratio myſtica, quare talis numerus teſtium admitteretur, quam ponit conſequenter. Vide de materia illius ſolutionis ex intentione ſecunda ſecundæ, q. 70. art. 2. Dicit ergo D. S.

¶Fuit tamen alia ratio huiuſmodi numeri determinandi ad ſignificandum infallibilem veritatem Diuinarum perſonarum, quæ quandoque numerantur duæ; quia Spiritus ſanctus eſt nexus duorum; quandoque exprimuntur tres, vt Auguſtin. dicit ſuper illud Ioan. 8. * In lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimonium verum eſt.

*Aug. trac. 36. in Ioan. declinãdo ad finem.

De pœnis in quouis iudicio infligendis. ¶Ad nonum dicendum, q̃ non ſolùm propter grauitatem culpæ, ſed etiam propter alias cauſas grauis pœna infligitur. Primò quidem propter quantitatem peccati, quia maiori peccato (cæteris paribus) pœna grauior vi detur. Secundò propter peccati conſuetudinem, quia a peccatis conſuetis non faciliter homines abſtrahuntur niſi per graues pœnas. Tertiò propter multam concupiſcentiam, vel delectationem in peccato; ab his enim non de facili homines abſtrahuntur niſi propter graues pœnas. Quartò pp facilitatem committendi peccatum, & iacendi in ipſo; huiuſmodi autem peccata, quando manifeſtantur, ſunt magis punienda ad aliorum terrorẽ. —

¶D. S. primò reſpondet maiori; ſecundò minori, ibi. Secundum, &c. Quo ad primum; primò reſpõdet ad maiorem ex parte ſubiecti. ſ. ex parte pœnæ; ſecundò ex parte prædicati. ſ. culpæ, ibi. Circa ipſam, &c. Dico ergo primò ad maiorem (quæ etiam fuit expoſita ſupra, q. 87. art. 4. ad ſecundum.) q̃ pœna debet taxari ſecundùm quantitatem culpæ, ſecundùm ſpeciem peccati, ſed non tantùm, ſed etiam ſm alia tria variatur pœna. ſ. conſuetudinem, delectationem, & facilitatem committendi, vt declarat D. S.

¶Secundò dico ad maiorem ex parte culpæ, quòd circa idem peccatum in ſpecie poteſt attendi quantitas diuerſa culpæ, quia quadrupliciter; & ſic etiam pœna poteſt taxari ſecundùm quatuor gradus, ita quòd ſi quattuor peccent in eodem peccato ſecundùm ſpeciem, tamen ſecundùm alium gradum. ſ. inuoluntariè, ex ignorantia, ex ſuperbia, & ex proteruia. Et iuxta illos gradus, lex ſtatuit diuerſas pœnas, vt D. S. conſequenter declarat.

¶Circa ipſam etiam quantitatem peccati quadruplex gradus eſt attendẽdus, etiam circa vnum, & idem factũ. Quorum primus eſt, quando inuoluntarius peccatum committit, tunc enim ſi omnino eſt inuoluntarius, totaliter excuſatur a pœna. Dicitur enim Deut. 20. quòd puella, quę opprimitur in agro, non eſt rea mortis; quia clamauit, & nullus affuit, qui liberaret eam. Si verò aliquo modo fuerit voluntarius, ſed tamen ex infirmitate peccat; puta cum quis peccat ex paſſione, minuitur peccatum, & pœna ſecundum veritatem iudicij diminui debet, niſi fortè propter communem vtilitatem pœna aggrauetur ad abſtrahendum homines ab huiuſmodi peccatis, ſicut dictum eſt. * Secundus gradus eſt, quando quis per ignorãtiam peccauit, & tunc aliquo modo rem reputabatur propter negligentiam addiſcendi; ſed tamẽ non puniebatur per iudices, ſed expiabat peccatum ſuũ per ſacrificia; vnde dicitur Leuit. 4. Anima, quę peccauerit per ignorantiam, &c. Sed hoc intelligendum eſt de ignorantia facti, non autem de ignorantia præcepti Diuini, quod omnes ſcire tenebantur. Tertius gradus eſt, quando aliquis ex ſuperbia peccabat, ideſt ex certa electione, vel ex certa malitia, & tunc puniebatur ſecundùm quantitatem delicti. Quartus autem gradus eſt, quando peccabat per proteruiam, & pertinaciam; & tunc quaſi rebellis, & deſtructor ordinationis legis omnino occidendus erat. ——

*In iſta ſolutione.

¶Conſequenter D. S. reſpondet ad minorem, quo ad ſingulas partes probationis eius. Quo ad tertiam, ibi. Filius autem, &c. Quo ad ſecundam, ibi. Ille verò, &c. Minor ergo negatur, quòd æqualibus culpis ſecundùm ſpeciem, vel quantitatem culpæ ſpecificam, & æqualibus ſecundùm circunſtantias prædictas tres circa maiorem, ſtatuerit inæquales pœnas,

¶Ad probationem autem primam D. S. dicit dupliciter; ſecundo ibi. Vel poteſt, &c. Dico ergo primò, q̃ furtũ boum & ouiũ, licet non ſit grauius ſecundùm ſpeciem peccati, quàm furtũ aliarũ rerum, tamẽ eſt maior facilitas furandi oues, & boues, quàm alia, quæ melius, & magis intrinſecè poſſunt cuſtodiri. Et adhuc boues facilius, quàm oues; ideo furtum boum reſtituebatur quintupliciter, ouium autem quadrupliciter, vt D. S. declarat, cum dicit.

¶Secundum hoc dicendum eſt, q̃ in pœna furti conſiderabatur ſecundùm legem, id quod frequenter accidere poterat; & ideo pro furto aliarum rerum, quæ de facili cuſtodiri poſſunt a furibus, non reddebat fur niſi duplum. Oues autem non de facili poſſunt cuſtodiri a furto, quia paſcuntur in ahris; & ideo frequentius contingebat, quòd oues furto ſubtraherentur; vnde lex maiorem pœnam appoſuit, vt ſ. quattuor oues pro vna oue redderentur. Adhuc autem boues difficilius cuſtodiuntur; quia habentur in agris, & nõ ita paſcuntur gregatim ſicut oues; & ideo adhuc maiorem pœnam appoſuit, vt ſ. quinq; boues pro vno boue redderẽtur; & hoc dico, niſi fortè idem animal inuentum fuerit viuens apud eum, quia tunc ſolum duplum reſtituebat, ſicut & in cæteris furtis; poterat enim haberi præſumptio, quòd cogitaret reſtituere, ex quo viuum ſeruaſſet. ——

¶Alia autem ratio diuerſitatis pœnæ inflictæ pro furto aliarum rerum, & boum, & ouium eſt diuerſitas vtilitatis earum, vt dicit Glo. quæ ratio non eſt ita efficax, nec placet Nicolao de Lyra Exo. 22. dicit ergo Doct. Sanct.

¶Vel poteſt dici ſecundùm Gloſ. * quòd bos habet quinque vtilitates; quia immolatur, arat, paſcit carnibus, lac dat, & corium etiam diuerſis vſibus miniſtrat; & ideo pro vno boue quinque boues reddebantur. Ouis etiam habet quattuor vtilitates; quia immolatur, paſcit, lac dat, & lanam miniſtrat. ——

*Glo. ordi. in princ. 22. cap. Exo.

¶Ad certiam probationem minoris, negatur, quòd filius contumax propter parua delicta lapidabatur, quia non propter commeſſationes, & conuiuia, ſed propter inobedientiam parentum, & rebellionem aduerſus eos; quæ ſunt grauia peccata etiam ex ſpecie. Et de hoc dicit Doct. Sanct.

¶ Filius autem contumax, non quia comedebat, & bibebat occidebatur; ſed propter contumaciã, & rebellionem, quę ſemper morte puniebatur, vt dictũ eſt. * —

* In iſta ſolutione.

¶Ad ſecundam partem de colligente ligna in ſabbato, negatur, quòd non graue fuerit, vel ex ſpecie, vel ex circunſtantijs. Dico enim, quòd grauiſſimum fuit ex genere, vt patet ſecunda ſecundæ, quæſt. 10. quia violatio ſabbati eſt quædam infidelitas. Vnde negatur conſequentia, cum dicit Doct. Sanct.

¶ Ille verò qui colligebat ligna in ſabbato, lapidatus fuit tanquam legis violator, quæ ſabbatum obſeruari præcipiebat in commemorationem fidei nouitatis mundi, ſicut ſupra dictum eſt; * vnde occiſus fuit tanquam infidelis.

*q. 100. artic. 5. ad 2. & in corp.

¶Ad decimum dicendum, quòd lex vetus pœnam mortis inflixit in grauioribus criminibus, ſcilicet in his, quę contra Deum peccantur, & in homicidio, & in furto hominum, & in irreuerentia ad parentes, & in adulterio, & inceſtibus. In furto autem aliarum rerum, adhibuit pœnam damni. In percuſſuris autem, & mutilationibus, induxit pœnam talionis, & ſimiliter in peccato falſi teſtimonij. In alijs autem minoribus culpis, induxit pœnam flagellationis, vel ignominiæ. ——

¶Doct. Sanct. primò declarat antecedens, quod conceditur, ſcilicet pro quibus peccatis iſtæ pœnæ infligebantur, quæ tanguntur in antecedente. Secundò reſpondet ad conſequens; primò de ſeruitute, de qua negatur, immo pœnam ſeruitutis inflixit dupliciter, vt deducit Doct. Sanct. dicens.

¶Pœnam autem ſeruitutis induxit in duobus caſibus. In vno quidem, quando ſeptimo anno remiſſionis, ille, qui erat ſeruus, nolebat beneficio legis vti, vt liber exiret; vnde pro pœna ei infligebatur, vt in perpetuũ ſeruus remaneret; ſecundò infligebatur furi, quando non habebat, quod poſſet reſtituere, ſicut habetur Exo. 22. ——

¶ Negatur etiam conſequens ſecundò, antecedens intelligitur de exilio vniuerſali, quia illa pœna fuit occaſio idolatriæ, de quo dicit.

¶ Pœnam autem exilij vniuerſaliter lex non ſtatuit; quia in ſolo populo illo Deus colebatur omnibus alijs populis per idolatriam corruptis; vnde ſi quis a populo illo vniuerſaliter excluſus eſſet, daretur ei occaſio idolatriæ; & ideo. 1. Reg. 26. dicitur, quòd Dauid dixit ad Saul. Maledicti ſunt, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, dicentes. Vade ſerui dijs alienis. ——

¶Tertiò negat conſequens, ſi intelligitur de exilio particulari, quod erat confugium ad vnam vrbium; vnde negatur conſequentia. Vnde dicit Doct. Sanct.

¶ Erat tamen aliquod particulare exilium. Dicitur enim Deuter. 9. quòd qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui nullum contra ipſum habuiſſe odium comprobatur, ad unam vrbium refugij confugiebat, & ibi manebat vſque ad mortem ſummi Sacerdotis, tunc enim ei licebat ad domum ſuam redire; quia in vniuerſali damno populi conſueuerunt particulares ire ſedari; & ita proximi defuncti non ſic pronti erant ad eius occiſionem.

De homicidij pœna.

¶ Ad vndecimum dicendum, quòd animalia bruta mandabantur occidi, non propter aliquam ipſorum culpam; ſed in pœnam dominorum, qui talia animalia non cuſtodierant ab huiuſmodi peccatis; & ideo magis puniebatur dominus, ſi bos cornupeta fuerat ab hęri, & nudiuſtertius; in quo caſu poterat occurri periculo, quàm ſi ſubitò cornupeta efficeretur. ——

¶Dicitur dupliciter ad hoc argumentum. Primò dico, quòd maior vera; ſed ſupra dictum fuit, quòd ſæpius aliquis punitur pro peccato alterius, & peccator punitur in rebus ſuis, quæ non poſſunt peccare. Minor conceditur, in ſe non habent culpam, ſed in dominis eorum, qui non cuſtodierunt ipſa ab huiuſmodi peccatis.

¶Secundò dico, quòd maior eſt vera, vel propriæ culpæ, vel alienæ, vt ſupra. Minor etiam vera, ſed tamen poſſunt quandoque concurrere ad peccatum hominum, ita quòd homo eis abutendo peccet. Quare negatur conſequentia, &c. Et ſic dicit Doct. Sanct.

¶ Vel occidebantur animalia in deteſtationem peccati, & ne ex eorum aſpectu aliquis hortor hominibus incuteretur.

¶ Ad duodecimum dicendum, quòd ratio litteralis illius mandati fuit, vt Rabi Moyſes dicit; quia frequenter interfector eſt de ciuitate propinquiori; vnde occiſio vitulæ fiebat ad explorandum homicidium occultum, quod quidem fiebat per tria. Quorum vnum eſt, quòd ſeniores ciuitatis iurabant nihil ſe prætermiſiſſe in cuſtodia viarum. Aliud eſt, quia ille, cuius erat vitula, damnificabatur in occiſione animalis; & ſi prius manifeſtaretur homicidium, animal non occideretur. Tertium eſt, quia locus, in quo occidebatur vitula, remanebat incultus; & ideo ad euitandum vtrumque damnum homines ciuitatis de facili manifeſtarent homicidam, ſi ſcirent; & rarò poterat eſſe, quin aliqua verba, vel indicia ſuper hoc facta eſſent. ——

¶Conceditur totum argumentum; ſed negatur vltima conſequentia, qua infertur, inconuenienter igitur, &c. Negatur enim iſta conſequentia, quia procedit ſecundùm non cauſam; non enim brutum animal occidebatur, quaſi eius mors eſſet ſufficiens recompenſatio homicidij, ſed alijs rationibus, duplici litterali, & vna figurali; primò ratione explorandi homicidium, vt declarat Doct. Sanct. Secunda ratio fuit in deteſtatione peccati, & terrorem incutiendum, vt deducit Doct. Sanct. conſequenter dicens.

¶Vel hoc fiebat ob terrorem in deteſtationem homicidij. Per occiſionẽ enim vitulæ, quæ eſt animal utile, & fortitudine plenum, præcipuè antequam laboret ſub iugo; ſignificabatur, quòd quicunque homicidium feciſſet, quamuis eſſet vtilis, & fortis, occidendus erat, & morte crudeli, quod ſeruicis conciſio ſignificabat; & quòd tanquam vilis, & abiectus a conſortio hominum excludendus erat, quod ſignificabatur per hoc, quòd vitula occiſa in loco aſpero, & inculto, relinquebatur in putredinem conuertenda. ——

¶Fiebat etiam tertiò propter figurandum Chriſtum, ſecundùm quòd Doct. Sanct. oſtendit, cum dicit.

¶ Myſticè autem per vitulam de armento, ſignificatur caro Chriſti, quæ non traxit iugum; quia non fecit peccatum, nec terram ſcidit vomere, ideſt ſeditionis maculam non admiſit. Per hoc enim, quòd in valle inculta occidebatur, ſignificatur deſpecta mors Chriſti, per quam purgantur omnia peccata, & diabolus eſſe homicidij actor oſtenditur.

Vtrum iudicialia præcepta quantum ad extraneos ſint conuenienter tradita.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd iudicialia præcepta ſint cõuenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Petrus Act. 10. In veritate comperi, quoniam non eſt acceptor perſonarum Deus; ſed in omni genere, qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi; ſed illi, qui ſunt Deo accepti, non ſunt ab eccleſia Dei excludendi; inconuenienter igitur mandatur, Deuter. 23, quòd Ammonites, & Moabites etiam poſt decimam generationem nõ intrabunt in eccleſiam Domini in æternum; econtrario autem ibidem præcipitur de quibuſdam gentibus. Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus eſt, nec Aegyptium, quia aduena fuiſti in terra eius.

¶ 2 Præterea. Ea quę non ſunt in poteſtate noſtra, non merentur aliquam pœnam; ſed ꝙ homo ſit eunuchus, vel ex ſcorto natus, non eſt in poteſtate eius; ergo inconuenienter mandatur, Deuter. 23. quòd eunuchus, & ex ſcorto natus non ingrediatur eccleſiam Domini.

¶ 3 Præterea.

¶ 3 Præterea. Lex vetus miſericorditer mandauit, vt aduenę non affligantur. Dicitur enim Exo. 20. Aduenam non contriſtabis, neque affliges eum, aduenę enim & ipſi fuiſtis in terra Aegypti. Et 23. Peregrino moleſtus nō eris, ſcitis enim aduenarum animas, quia & ipſi peregrini fuiſtis in terra Aegypti; ſed ad afflictionem alicuius pertinet, quòd vſuris opprimatur; inconuenienter igitur lex permiſit, Deuteron. 23. vt alienis ad vſuram pecuniam mutuarent.

¶ 4 Præterea. Multò magis appropinquant nobis homines, quàm arbores; ſed his, quæ ſunt nobis magis propinqua, magis debemus effectum, & affectum dilectionis impēdere, ſecūdùm illud Eccl. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi, ſic & omnis homo proximum ſibi; inconuenienter igitur Dominus Deuter. 11. mandauit, ꝙ de ciuitatibus hoſtium captis omnes interficerent; & tamen arbores fructiferas non ſuccideremus.

¶ 5 Præterea. Bonum commune ſecundùm virtutem eſt bono priuato præferendum ab vnoquoque; ſed in bello, quod committitur cōtra hoſtes, quęritur bonum commune; inconuenienter igitur mandatur Deute. 20. quòd imminente prælio, aliqui domum remittantur, puta qui ędificauit domum nouam, qui plantauit vineam, vel qui deſpondit vxorem.

¶ 6 Præterea. Ex culpa non debet quis commodum portare, ſed ꝙ homo ſit formidoloſus, & corde pauidus culpabile eſt, contrarium enim eſt virtuti fortitudinis; inconuenienter igitur a labore prælij excuſabantur formidoloſi, & pauidum cor habentes.

¶ Sed contra eſt, quòd ſapientia Diuina dicit Prou. 8. Iuſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis prauum quid, neque peruerſum.

¶ Hic tertiò D. S. inquirit de ratione, & cauſis conuenientiæ iudicialium ordinantium ad extraneos, quia minus digni ſunt principibus, & conciuibus; maiores tamen quibuſdam de familia domeſtica, puta pueris, & ſeruis, & mulieribus.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ cum extraneis poteſt eſſe hominum conuerſatio dupliciter; vno modo pacificè; alio modo hoſtiliter; & quantum ad vtrumque modum ordinandum, lex conuenientia prędepta continebat. —

¶ D. S. affirmatiuè reſpondet ad quæſitum implicitè, ꝙ ſic probatur. Cū extraneis poteſt eſſe dupliciter conuerſatio; vno modo pacificè; alio modo hoſtiliter; ſed quantum ad vtrumq; modum ordinandum, lex conuenientia præcepta continebat; igitur conuenienter ordinauit iudicialia quantum ad extraneos. Huius rationis primò ponit maiorem, & minorem; ſecundò probat ipſam minorem per totum articulum, ibi. Tripliciter enim, &c. Et tenet conſequentia, quia non ſunt plures, quàm duæ communicationes, igitur ſi iſtas duas benè ordinauit, ſufficienter ordinauit. Maior nota. Conſequenter ibi.

¶ Tripliciter enim offerebatur Iudæis occaſio, vt cum extraneis pacificè communicarent. Primò quidem, quādo extranei per terram eorum tranſitum faciebant quaſi peregrini; alio modo quādo in terram eorum aduenie-bant ad inhabitandū, ſicut aduenæ; & quātum ad vtrūq; lex miſericordiæ prędepta poſuit. Nam Exo. 20. dicitur, Aduenam non contriſtabis. Et 23. dicitur. Peregrino moleſtus non eris. Tertiò verò, quando aliqui extranei totaliter in eorum cōſortium, & ritum admitti volebāt; & in his quidam ordo attendebatur, non enim ſtatim recipiebantur quaſi ciues, ſicut etiam apud quoſdā gentilium ſtatutum erat, vt non reputarentur ciues, niſi qui ex auo, vel atauo ciues exiſterent, vt Philoſophus dicit in 3. Polit. * & hoc ideo, quia ſi ſtatim extranei aduenientes reciperentur ad tractandum ea, quę ſunt populi, poſſent multa pericula contingere, dum extranei non habentes adhuc amorem firmatum ad bonum publicum, aliqua contra populum attentarent; & ideo lex ſtatuit, vt de quibuſdam gentibus habentibus aliquam affinitatem ad Iudæos, ſcilicet de Aegyptijs, apud quos nati fuerant & nutriti; & de Idumeis filijs Eſau fratris Iacob in tertia generatione reciperentur in conſortium populi. Quidam verò, quia hoſtiliter ſe ad eos habuerant, ſicut Ammonitę, & Moabitę, nunquam in conſortium populi admitterentur. Amalachitæ autem, qui magis eis fuerant aduerſati, & cum eis nullum cognationis habebant conſortium, quaſi hoſtes perpetui haberentur. Dicitur enim Exo. 15. Bellum Dei erit contra Amalech a generatione in generationem.

* iuſt. c. 1.

¶ Probat minorem prædictam; & primò quo ad primam eius partem; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Similiter ēt quantū, &c. Quo ad primam. ſ. quòd continebat conuenientia præcepta de pacifica conuerſatione, & arguitur ſic. Tripliciter offerebatur Iudæis occaſio, vt cum extraneis pacificè communicarent; ſed quantum ad omnia tria, lex cōuenientia præcepta poſuit, ad duo quidem miſericordiæ, ad tertium autem quidam ordo attendebatur, ſcilicet in admiſſione extraneorum ad ritum eorum; igitur minor pro prima parte vera. Maior, & minor explicantur in littera clarè. Deinde ibi.

¶ Similiter etiam quantum ad hoſtilem communicationem cum extraneis, lex conuenientia præcepta tradidit. Nam primò quidem inſtituit, vt bellum iuſtè iniretur. Mandatur enim Deut. 20. ꝙ quando procederent ad expugnandum ciuitatem, offerrent ei primò pacem. Secundò inſtituit, vt fortiter bellum inceptum exequerentur habentes de Deo fiduciam; & ad hoc melius obſeruandum inſtituit, quòd imminente prælio, ſacerdos eos confortaret, promittendo auxilium Dei. Tertiò mandauit, vt impedimenta prælij remouerentur, remittendo quoſdam ad domum, qui poſſent impedimenta præſtare. Quartò inſtituit, vt victoria moderata vterentur, parcendo mulieribus, & paruulis, & etiam ligna fructifera regionis non incidendo.

¶ Oſtēdit ſecundam partem minoris principalis, ſcilicet quòd ſufficienter ordinauit, quo ad communicationem hoſtilem, quia quattuor ordinauit fieri in tali communicatione, quæ ſufficiunt ad bene ſe habendum contra hoſtes; igitur ſufficienter quo ad hoc ordinauit; illud aſſumptum declaratur in littera vſque in finem.

ARGVMENTVM in contrarium continet vnam rationem generalem pro concluſione reſponſiua, quia omnes ſermones Dei ſunt iuſti, igitur & iudiciales ad extraneos.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd homines nullius gentis excluſit lex a cultu Dei, & ab his, quę pertinent ad animę ſalutem. Dicitur enim Exo. 12. Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere phaſæ Domini, circumcidetur prius omne maſculinum eius, & tunc ritè celebrabit, eritq; ſimul ſicut indigena terræ.

¶ Maior conceditur; ſed dico, quòd acceptum eſſe Deo acceptione ſpeciali, eſt ſecundùm ea, quæ ſunt ſalutis animæ; ita ꝙ a ſalute animæ, & gratia ſua nullum excludit, niſi propter culpam ſuam, nec alicui impartitur propter genus, aut perſonam; & de illa maiori ſupra, quæſt. 73. artic. 10. ad ſecundum. Minor conceditur, nec hoc factum fuit in lege, vt patet in principio ſolutionis, quia nullius gentis homo excluſus fuit a cultu Dei. Homines autem excludebantur a communicatione temporali illius populi, vel ad tempus, vel perpetuò; & hoc regulariter loquendo, vt dicit Doct. Sanct. conſequenter.

¶ Sed in temporalibus quantum ad ea, quę pertinebāt ad communitatem populi, non ſtatim quilibet admittebatur ratione ſupradicta; * ſed quędam in tertia generatione. ſ. Aegyptij, & Idumæi; alij verò perpetuò excludebantur in deteſtationem culpę prēteritę, ſicut Moabitæ, & Ammonitę, & Amalechitę; ſicut enim punit vnus hō pp peccatum quod commiſit, vt alij videntes timeant, & peccare deſiſtāt; ita ēt pp aliquod peccatū, gens, vel ciuitas poteſt puniri, vt alij a ſimili peccato abſtineant.

* In corp. artic.

¶ Diſpenſatiuè tamen etiam aliqui pauci de perpetuò excluſis propter culpam perpetuam, admittebantur, & per eccleſiam intelligitur contractus matrimonij cum eis. Et quòd non admittebantur ad magiſtratus iudiciariam dignitatem, tribunatum, & huiuſmodi. Et vt patebit ad ſecundum, eccleſia dicitur collegium populi, & ciuium, & non intelligitur per eccleſiam ritus Iudaicus quo ad cultum Diuinum. Vide Nicolaum de Lyra. Deuteron. 23. vbi hanc expoſitionem ſolutionis, aliorum expoſitionibus præfert.

¶Poterat tamen dispensatiuè aliquis in collegium populi admitti propter aliquem uirtutis actum, sicut Iudith 14. dicitur, quòd Achior dux filiorum Amon appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis eius; & similiter Ruth Moabitis, quæ mulier virtutis erat; licet possit dici, quòd illa prohibitio extendebatur ad viros, non ad mulieres, quibus non competit simpliciter esse ciues.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Philosophus
* Arist.c.1. dicit in 5. Politic. * dupliciter aliquis dicitur esse ciuis; uno modo simpliciter, & alio modo secundùm quid. Simpliciter quidem ciuis est, qui potest agere ea, quæ sunt ciuium, puta dare consilium, vel iudicium in populo. Secundum quid autem ciuis dici potest quicunque ciuitatem inhabitat, etiam viles personæ & pueri & senes, qui non sunt idonei ad hoc, quòd habeant potestatem in his, quę pertinent ad commune. Ideo ergo spurij propter vtilitatem originis excludebantur ab ecclesia, idest a collegio populi vsque ad decimam generationem; & similiter eunuchi, quibus nō poterat competere honor, qui patribus debebatur; & præcipuè in populo Iudæorum, in quo Dei cultus conseruabatur per carnis generationem. Nam etiam apud Gentiles, qui multos filios genuerant aliquo insigni honore donaban
* Arist.c.7. tur, sicut Philosophus dicit in secundo Politic. * tamen quantum ad ea, quæ ad gratiam Dei pertinent, eunuchi ab alijs non separabantur, sicut nec aduenæ, vt dictum
* In corp. artic. ad primum arg. est. * Dicitur enim Esaiæ 56. Non dicat filius aduenæ qui adhæret Domino dicens. Separatione diuidet me Dominus a populo suo; & non dicat eunuchus, ecce ego lignum aridum.

¶Maior vera, pœnam spiritualem, vel pœnam sensus, sed tamen pœnam damni quis patitur absque culpa, & absque hoc, ꝙ sit in potestate, propter quod patitur, vt patet in de Malo, Ma. 5 artic. 2. circa finem corporis. Ad minorem, vera est; ergo, &c. negatur consequentia, quia illa pœna non est spiritualis, vel sensus, sed damni propter quandam inhabilitatem horum hominū ad regendum in communitate, quia non sunt simpliciter ciues. Non enim intelligitur per ecclesiam Domini, tēplum; sed collegium populi, in quo non debet admitti ad aliquam dignitatem, rationibus, quæ sunt in solutione.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ accipere vsuras ab alienis non erat fm intentionē legis, sed ex quadam permissione pp pronitatem Iudęorū ad auaritiam; & vt magis pacifice se haberent ad extraneos, a quibus lucrabantur.

¶Maior conceditur; sed dico, quòd cum præcepto misericordiæ, potest Deus permittere, quod est afflictionis, & crudelitatis propter maius malum vitandum, quamuis illud permissum propterea non sit licitum. Minor conceditur; sed negatur consequentia, quia illicitum licitè permissum fuit. f. mutuare ad vsuram alienis, propter maius malum vitandum, propter proniratem Iudæorum ad auaritiam. Et si non commutassent alienis, commutassent propinquis ad vsuram. Et per hoc cuitabatur maius malū, sine a Iudęis Deum colentibus vsuras acciperent, & eò magis pacificè se haberent ad extraneos. Secundò dicitur ad consequens, cōcedendo, ꝙ non fuit eis permissum tanquam licitum, sed vt minus malum, sicut & libellus repudij. Vide de materia illius solutionis secunda secundæ, quæst. 78. artic. 1. ad secundum.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ circa ciuitates hostium quædam distinctio adhibebatur, quædam enim erant remotæ, non de numero illarum vrbium, quæ eis erant repromissę; & in talibus vrbibus expugnatis occidebantur masculi, qui pugnauerunt contra populum Dei; mulieribus autem, & infantibus parcebatur; Sed in ciuitatibus uicinis, quæ erant eis repromissæ, omnes mandabantur interfici propter iniquitates eorum priores, ad quas puniendas Dominus populum Israel quasi Diuinę iustitiæ executorem mittebat. Dicitur enim Deuter. 9. Quia illæ egerunt impiè, introeunte te deletæ sunt; ligna autem fructifera mandabātur reseruari propter vtilitatem ipsius populi, cuius ditioni ciuitas, & eius territorium erat subijciendum.

¶Maior est vera, de propinquitate naturæ, tamen arbores non ita pugnabant contra populum Dei, sicut homines, nec demeruerunt destructionem propter peccata eorum, sicut homines. Et secundò, arbores erant in vtilitatem populo Dei.

¶Ad minorem, vera est, cæteris paribus, quod in proposito non fuit; sed si simile impediat a bono concupito, efficitur odiosum, vt patuit supra, quæstio. 27. artic. 3. Quare negatur consequentia. Consequens tamen non est purum; quia non semper omnes interficiebant, sed solùm in ciuitatibus vicinis, quæ erant Iudæis promissæ, & in hoc erant executores Diuinæ iustitiæ.

¶Ad quintum dicendum, quòd nouus ędificator domus, aut plantator uineæ, vel desponsator vxoris, excludebantur a prælio propter duo. Primò quidem, quia ea quæ homo de nouo habet, vel statim paratus est ad habendum, magis solet amare, & per cōsequens eorum amissionem timere; vnde probabile erat, quòd ex tali amore magis mortem timerent; & sic minus fortes essent ad pugnandum. Secundò, quia sicut Philosophus dicit in secundo Phyficorum. * Infortunium videtur, * Aristo. text. 63. quando aliquis appropinquat ad aliquod bonum habendum, si postea impediatur ab illo; & ideo ne propinqui remanentes magis contristarentur de morte talium, qui bonis sibi paratis potiti non fuerunt; & ideo populus considerans hoc horreret, huiusmodi homines a mortis periculo sunt sequestrati per subtractionem a prælio.

¶Maior conceditur, & minor; sed negatur consequentia, quia illa remissio ad domum illarum, non fuit nisi propter bonum commune, quia tales solent esse timidi, & minus fortes, & per consequens non fortiter agerent, immo & alijs incurrerent horrorem, mors etiam talium in bello feciſſet horrere alios in bellum, vt in littera.

¶Ad sextum dicendum, quòd timidi remittebantur ad domum, non vt ipsi ex hoc commodum consequerentur, sed ne populus ex eorum præsentia incommodū consequeretur, dum per eorum timorem, & fugā etiam alij ad timendum, & fugiendum prouocarentur.

¶Maior cōceditur, similiter & minor; sed negatur consequentia, quia procedit secundùm non causam, non enim remittebantur propter se, sed propter bonum commune, vt Doct. San. ostendit in solutione.

Vtrum conuenienter lex vetus præcepta ediderit, circa personas domesticas.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter lex vetus præcepta ediderit circa personas domesticas. Seruus enim id quod est Domini est, vt Philosophus dicit in primo Politic. * sed id, * Arist. c. 4. quod est alicuius, perpetuò eius esse debet; ergo inconuenienter lex mandauit. Exo. 21. quòd serui septimo anno liberi abscederent.

¶ 2 Præterea. Sicut animal aliquod, vt asinus, aut bos est possessio domini, ita etiam seruus; sed de animalibus præcipitur. Deuter. 22. quòd restituantur dominis suis. si errare inueniant; inconuenienter igitur mandatur. Deuteron. 23. vt non tradas seruum domino suo, qui ad te confugerit.

¶ 3 Præterea. Lex Diuina debet magis ad misericordiam prouocare, quàm etiam lex humana; sed secundùm leges humanas grauiter puniūtur, qui nimis asperè affligunt seruos, aut ancillas; asperrima autem videtur esse afflictio, ex qua sequitur mors, inconuenienter igitur statuitur. Exo. 21. quòd qui percusserit seruum suum, vel ancillam virga, si vno die superuixerit, non subiacebit pœnę, quia pecunia illius est.

¶ 4 Præterea. Alius est principatus domini ad seruum, & patris ad filium, vt dicitur in primo, & tertio Politic. * sed ad hoc principatum domini ad seruum * Arist. c. 4. pertinet, vt aliquis seruum, vel ancillam vendere possit; inconuenienter igitur lex permisit, quòd aliquis venderet filiam suam in famulam, vel ancillam.

¶ 5 Præterea. Pater habet sui filij potestatem, sed eius est punire excessus, qui habet potestatem super peccantem;

cantem, inconuenienter igitur mandatur. Deute. 21. ꝙ pater ducat filiũ ſuum ad ſeniores ciuitatis puniendũ.

¶ 6 Præterea. Dominus prohibuit Deute. 5. vt cum alienigenis non ſociarent coniugia, & coniuncta etiam ſepararent, vt patet primò Eſdræ 10. inconuenienter igitur Deute. 21. conceditur eis, vt captiuas alienigenarum ducere poſſint vxores.

¶ 7 Præterea. Dominus in vxoribus ducẽdis quoſdam conſanguinitatis, & affinitatis gradus præcepit eſſe vitandos, vt patet Leui. 18. inconuenienter igitur mandatur Deute. 25. quòd ſi aliquis eſſet mortuus abſque liberis, vxorem ipſius frater eius acciperet.

¶ 8 Præterea. Inter virum, & vxorem ſicut eſt maxima familiaritas, ita debet eſſe fides firmiſſima, ſed hoc non poteſt eſſe, ſi matrimonium diſſolubile fuerit; incõuenienter igitur Dominus permiſit Deute. 24. quòd aliquis poſſet vxorem dimitterre ſcripto libello repudij, & quòd etiam vlterius eam recuperare non poſſet.

¶ 9 Præterea. Sicut vxor poteſt frangere fidem marito, ita etiam ſeruus domino, & filius patri; ſed ad inueſtigãdam iniuriam ſerui in dominum vel filij in patrem, non eſt inſtitutum in lege aliquod ſacrificium; ſuperfluè igitur videtur inſtitui ſacrificium zelotipiæ ad inueſtigandum vxoris adulterium Numeri 5. ſic igitur inconuenienter videntur eſſe tradita in lege præcepta iudicialia circa perſonas domeſticas.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. Iudicia domini vera iuſtificata in ſemetipſa.

¶ Hic vltimò D.S. inquirit de ratione iudicialium pertinentiũ ad domeſticos,

¶ Reſpondeo dicendum, quòd communio domeſticarum perſonarum adinuicem, vt Philoſophus dicit in primo Politicæ eſt, ſecundùm quotidianos actus, qui ordinantur ad neceſſitatem vitæ. Vita autem hominis conſeruatur dupliciter. Vno modo quantum ad individuum, prout ſcilicet homo idem numero viuit, & ad talem vitæ conſeruationem opitulantur hominis exteriora bona, ex quibus homo habet victum, & veſtitum, & alia huiuſmodi neceſſaria vitæ, in quibus adminiſtrãdis indiget homo ſeruis. Alio modo cõſeruatur vita hominis ſecundũ ſpeciem per generationem, ad quam indiget homo vxore, vt ex ea generet filium. Sic igitur in domeſtica communione ſunt tres combinationes, ſcilicet domini ad ſeruum, viri ad vxorem, patris ad filiũ.—

Arift. ca 9.

¶ D.S. intendit concluſionem reſponſiuam affirmatiuam, quæ ſic probatur, In domeſtica communione ſunt tres combinationes, &c. vt hinc præce. litteræ; ſed quantum ad omnia iſta lex vet. conuenientia præcepta tradidit; igitur ſufficienter ordinauit circa domeſticas perſonas. Huius rationis D.S. ponit primò maiorẽ, ſecundò minorem, ibi. Et quantum ad omnia, &c. Maior ergo patet a principio. Conſequenter ibi.

¶ Et quantum ad omnia iſta lex vetus conuenientia præcepta tradidit; nam quantum ad ſeruos inſtituit ut modeſtè tractarentur, & quãtum ad labores ne ſcilicet immoderatis laboribus affligerentur, vnde Deute. 5. dominus mandauit vt in die ſabbati requieſceret ſeruus, & ancilla tua, ſicut & tu; & iterum quantum ad pœnas infligendas, impoſuit enim mutilatoribus ſeruorum vt dimitterent eos liberos, ſicut habetur Exod. 21. & ſimile etiam ſtatuit in ancilla, quam in vxorem aliquis duxerit, ſtatuit etiam ſpecialiter circa ſeruos, qui erant ex populo, vt ſeptimo anno liberi egrederentur cum omnibus, quæ apportauerant etiam veſtimentis vt habetur Exod. 21. Mandatur etiam inſuper Deutero. 15. vt ei detur viaticum. ——

¶ Subiungit minorem, quam probat, primò quo ad primam eius partem, ſcilicet quòd ſufficienter ordinauit de combinatione domini, & ſerui in littera, ſecundò cum dicit.

¶ Circa vxores verò ſtatuitur in lege quantũ ad vxores ducendas, ut ſcilicet ducant uxores ſuæ tribus ſicut habetur Nu. vlt. & hoc ideo, ne ſortes tribuũ confundãtur, & ꝙ aliquis uxorẽ ducat vxorẽ fratris defuncti ſine liberis, vt habetur Deu. 25. & hoc ideo, vt ille, qui nõ potuit habere ſucceſſores ſecundùm carnis originem, ſaltẽ habeat per quandam adoptionẽ, & ſic nõ totaliter memoria defuncti deleretur. Prohibuit etiam quaſdam perſonas, ne in coniugium ducerentur. ſ. alienigenas pp periculum ſeductionis, & propinquas pp reuerentiam naturalem, quæ eis debetur. Statuit etiam qualiter vxores iam ductæ tractari deberent vt. ſ. non leuiter infamarẽtur, vnde mandatur puniri ille, qui falſi crimẽ imponit vxori, ut habetur Deute. 23. & ꝙ etiam pp vxoris odiũ filius detrimentum non pateretur, ut habetur Deu. 21. & etiam, ꝙ propter odium vxorem non affligeret, ſed potius ſcripto libello eam dimitteret, ut patet Deu. 23. Et ut etiam maior dilectio inter coniuges a principio contrahatur, præcipitur, quòd cum aliquis nuper uxorẽ acceperit, nihil ei publicæ neceſſitatis iniungatur, ut liberè poſſit lętari cum vxore ſua. ——

¶ Manifeſtat ſecundam partem minoris, ſcilicet de combinatione viri, & vxoris clarè in littera. Tertiò cum dicit.

¶ Circa filios autem inſtituit ut patres eis diſciplinã adhiberent inſtruẽdo eos in fide, unde habetur Exo. 12. Cum dixerint uobis filij veſtri, quæ eſt iſta religio, dicetis eis. Victima tranſitus domini eſt; & ꝙ etiã inſtruerent eos in moribus; unde dicitur Deute. 21. quòd patres dicere debent monita noſtra audire contemnit, cõteſtationibus uacat, & luxuriæ atque conuiuijs. ——

¶ Oſtendit tertiam partem minoris, ſcilicet de combinatione patris, & filij, & patet littera.

¶ Et confirmatur concluſio reſpon. argumento in contrariũ.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd quia filij Iſrael erant a domino de ſeruitute liberati, & per hoc Diuinę ſeruituti addicti, noluit dominus ut in perpetuum ſerui eſſent; unde dicitur Leuit. 25. Si paupertate compulſus uendiderit ſe tibi frater tuus, non eum opprimes ſeruitute famulorũ, ſed quaſi mercenarius, & colonus erit mei. n. ſunt ſerui, & ego eduxi eos de terra Aegypti; ut nõ ueneãt cõditione ſeruorũ; & ideo, qa ſimpliciter ſerui nõ erãt, ſed ſecundũ q d finito tpe dimittebant liberi.

¶ Ad maiorem de ſeruo ſimpliciter, ſed non de ſeruo ſecundùm quid, qui eſt quaſi famulus, & mercenarius dicit autem, quòd Deus noluit, quòd Iudæi eſſent ſerui ſimpliciter, & perpetuò hominũ, quia erant tibi addicti in ſeruos. Ad minorem, vera de eo, qui eſt alicuius ſimpliciter, & abſolutè, ſed ſerui illi erant ſm q d ideſt ad tempus famulantes, ergo negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd mandatum illud intelligitur de ſeruo, qui a Domino quæritur ad occidendum, uel ad aliquod peccati miniſterium. ——

¶ Maior vera, eſt tamen differentia, quia ſeruus poteſt induci ad peccatum, & poteſt quęri quandoque ad mortẽ. Minor vera, & notanter ſi cauerit, nec prohibitum fuit de ſeruo, ſed ſolùm vt non tradatur, quæritur qñ ad mortẽ, quare negatur cõſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd circa læſiones ſeruis illatas, lex conſiderâſſe uidetur, utrum ſit certa uel incerta, ſi enim læſio certa eſſet, lex pęnam adhibuit, pro mutilatione quidem amiſſionem ſerui, qui mandabatur libertati donandus; pro morte autem etiam homicidij pęnam, cum ſeruus in manu domini uerberantis moreretur. Si uerò læſio non eſſet certa, ſed aliquam apparẽtiã haberet, lex nullam pęnam infligebat in proprio ſeruo, puta cum percuſſus ſeruus non ſtatim moriebatur, ſed poſt aliquos dies. Incertum enim erat utrum ex percuſſione mortuus eſſet, quia ſi percuſſiſſet liberum hominem, ita tamen quòd ſtatim non moreretur, ſed ſup baculum ſuum ambularet, non erat homicidij reus, qui percuſſerat etiam ſi poſtea moreretur; tenebatur tamen ad impenſas ſoluendas quas percuſſus in medicos fecerat, ſed hoc in ſeruo proprio locum non habebat, quia quidquid ſeruus habebat, & etiam ipſa perſona ſerui erat quædam poſſeſſio domini, & ideo pro cauſa aſſi-

gnatur

gnatur, quare non ſubiaceat pœnæ pecuniariæ, quia pecunia illius eſt.

¶ Maior conceditur, ſimiliter & minor; & dico, ꝙ ſi certum eſſet, ꝙ aliquis interfeciſſet ſeruum ēt ꝓpriũ, puniebat pœna homicidij, ſecus ſi incertum. Et dico, ꝙ ſi non eſſet certum de ſeruo proprio, tũc nõ puniebatur, nec pecuniaria pœna: ad petitionem liberum hominem tenebatur ad expensas, ſed negatur conſequẽtia, quia nec ſi percuſſiſſet liberum, qui nõ moriebatur ex percuſſione certitudinaliter, aliquis pœna mortis puniebatur.

* Ad primum.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd ſicut dictum eſt. * nullus Iudæus poterat poſſidere Iudæum quaſi ſimpliciter ſeruum, ſed erat ſeruus ſecundùm quid, quaſi mercenarius vſque ad tempus; & per hunc modum permittebat lex, quòd paupertate cogente, aliquis filium vel filiam venderet; & hoc etiam verba ipſius legis oſtendunt, dicit enim. Si quis vendiderit filiam ſuam in famulam, non egredietur, ſicut exire ancillæ conſueuerant. Per hunc etiam modum non ſolùm filium ſuum, ſed etiam ſeipſum aliquis vendere poterat magis quaſi mercenarium, quàm quaſi ſeruum, ſecundùm illud Leuiti. 15. Si paupertate compulſus vendiderit ſe tibi frater tuus, nõ eum opprimes ſeruitute famulorum, ſed quaſi mercenarius, & colonus erit.

¶ Maior conceditur. Ad minorem verum, vt aliquis ſeruum & ancillam perpetuò vendat, tamen hoc fuit vt patet (cogẽte paupertate) filium in ſeruum, vel filiam in ancillam ſecundùm quid vẽderet ſicut & ſeipſum vendere potuit, & quaſi locare operam ſuam, quaſi mercenarius; & poterant in anno ſeptimo remiſſionis, & iubilei exire liberi, qui erant ex Iudæis, vt patet Leuiti. 25. quare negatur conſequentia.

¶ Ad quintum dicendũ, quòd ſicut Philoſophus dicit in 10. Ethi. * principatus paternus habet ſolũ ammonendi poteſtatẽ, nõ autem habet vim coactiuã per quã rebelles, & contumaces comprimi poſſunt; & ideo in hoc caſu lex mandabat vt filius cõtumax a principibus ciuitatis puniretur.

* Ariſt. cap. 9 li.

¶ Maior vera, ſed nõ omni modo, quia non habet ſuper eum virtutem coactiuam, licet admonitoriam, quæ coactio fit per mutilationem, vel interfectionem, vt patuit q. 95. ar. 1. Ad minorem, eius eſt punire exceſſus, qui habet poteſtatem coactiuam per maiores pœnas etiam exterminatorias, ſed non eius, qui habet poteſtatem quamcumque; quare negatur conſequentia, quia iudex qui præeſt poteſt punire grauiter, nõ parentes, licet poſſit aliqualiter verberare, non tñ mutilare vel occidere, vt patuit vbi ſupra.

¶ Ad ſextum dicendum, quòd dominus alienigenas prohibuit in matrimonium duci propter periculum ſeductionis, ne inducerentur in idolatriam; & ſpecialiter hoc prohibuit de illis gentibus, quæ in vicinio habitabant, de quibus erat magis probabile, quòd ſuos ritus retinerent. Si qua verò idolatriæ cultum dimittere vellet, & ad legis cultum ſe transferre, poterat in matrimonium duci, ſicut patet de Ruth, quam duxit Booz in vxorem; vnde ipſa dixerat ſocrui ſuæ. Populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus, vt habetur Ruth 1. & ideo captiua non aliter permittebatur in vxorem duci, niſi prius raſa cęſarie, & circumciſis vnguibus, & depoſita veſte, in qua capta eſt, & fleret patrẽ, & matrẽ, per quæ ſignificatur idolatrię perpetua abiectio.

¶ Ad antecedens, verum de alienigenis, quæ nolebant conuerti ab idolatria ad Iudaiſmum, & præſertim, quæ erant in propinquo, negatur conſequentia, quia poterunt ducere captiuas, ſed quæ dimittebant idolatriã, & omnes amicos ſuos; quare illa duo non contrariantur.

¶ Ad ſeptimum dicendum, quòd ſicut Chryſoſtomus dicit ſuper Matth. quia immitigabile malum erat mors apud Iudæos (qui omnia pro præſenti vita faciebant) ſtatutum fuit, vt defuncto filius naſceretur ex fratre, quod erat quædam mortis mitigatio, non autẽ alius quàm frater vel propinquus iubebatur accipere vxorẽ defuncti, quia non ita crederetur, qui ex tali coniunctione erat naſciturus, eſſe eius filius, qui obijt; & iterũ extraneus non ita haberet neceſſitatem ſtatuere domũ eius, qui obierat, ſicut frater, cui etiam ex cognatione hoc facere iuſtum erat. Ex quo patet, quòd frater in accipiendo vxorem fratris ſui, perſona fratris ſui defuncti fungebatur.

¶ Antecedens cõceditur, ſed dico, quòd frater, & propinquus potuit ſtare in gradu fratris, & ducere eius relictam propter rationem, quæ habetur in principio ſolutionis, negatur autem cõſequentia, quia non fiebat contra gradum prohibitum, nam ille accepit eam non quaſi in perſona propria, ſed fratris.

¶ Ad octauum dicendum, quòd lex permiſit repudium vxoris, non quia ſimpliciter iuſtum eſſet, ſed propter duritiam Iudæorum, vt Dominus dicit Matth. 19. Sed de hoc oportet plenius tractari cum de matrimonio agetur.

¶ Maior vera, deberet quidem, ſed quandoque aliter fiebat, ita quòd vir odiebat vxorem, & erat periculum vxoricidii, ratione cuius oportebat permittere, quod erat illicitum, ad vitandum malum maius malum. Minor vera, ſed negatur conſequentia, quia per hoc vitabatur maius malum.

¶ Ad nonum dicendum, ꝙ vxores fidem matrimonij frangunt per adulterium, & de facili propter delectationem, & latenter, quia oculus adulteri obſeruat caliginem, vt dicitur. Iob 24. Non autem eſt ſimilis ratio de filio ad patrem, vel de ſeruo ad dominum; quia talis infidelitas non procedit ex tali concupiſcentia delectationis, ſed magis ex malitia, quæ non poteſt ita latere, ſicut infidelitas mulieris adulterę.

¶ Maior non habet omnimodã ſimilitudinem, quia vxor fragit ex concupiſcentia, quæ ſubdola eſt, & occultatiua ſeruus vel filius ex rebellione vel malitia vel animoſitate, quæ patẽs eſt; vnde ibi non eſt opus aliqua inquiſitione ſuper occulto, ſicut apud vxorem; quare conceſſa minore, negatur conſequentia.

Quæſtio Centeſimaſexta.

De lege noua ſecundùm ſe.

COnſequenter conſiderandum eſt de lege euangelij, quæ dicitur lex noua. Et primò, de ipſa ſecundùm ſe. Secundò, de ipſa, per comparationem ad legem veterem. Tertiò, de his, quæ in lege noua continentur. Circa primum quæruntur quattuor. Primò, qualis ſit, vtrum ſcilicet ſit ſcripta vel indita. Secundò de virtute eius, vtrum iuſtificet. Tertiò, de principio eius, vtrum debuerit dari a principio mundi. Quartò, de termino eius, vtrum ſcilicet ſit duratura vſque ad finem, an debeat ei alia lex ſuccedere.

¶ Iuxta ordinem ſupra ſtatutum q. 93. poſtquam determinatũ eſt de lege vet. Hic determinatur de lege Euãgel.; quæ eſt lex noua, & patuit ordo ſupra ſepius, quia D.S. determinando de legibus obſeruat ordinem generationis, qui partim etiam eſt perfectionis, partim generationis tantùm, non enim omne prius generatione eſt imperfectius ſi ſit etiam prius in alio genere, ſic lex æterna eſt prima via generationis, & cũ hoc in genere, cauſæ efficientis, & finalis, vetus autem lex eſt prior noua via generationis tantùm. Et tractãdo de lege noua principaliter tria facit. Primò determinat de lege noua ſecundùm ſe. Secundò de comparatione eius ad veterem. Tertiò de contentis in noua lege. Circa primum tria inquiruntur. Primò conditio legis nouæ. Secũdò inquiritur virtus eius art. 2. Tertiò inquiritur duratio eius art. 3.

Vtrum lex noua ſit ſcripta vel indita.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua ſit lex ſcripta. Lex enim noua eſt ipſum Euangeliũ, ſed Euangelium eſt deſcriptum? Ioannis 20. Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis, ergo lex noua eſt lex ſcripta.

Infra ar. 2. & 3. co. & q. 107. ar. 1. ad 2. & 3. & q. 108. ar. 1. co. & ad 1. Et quod. 6. ar. 1. co.

¶ 2 Præterea. Lex indita eſt lex naturæ, ſecundùm illud Ro. 2. Naturaliter ea, quæ legis ſunt faciũt, qui habent opus legis ſcriptum in cordibus ſuis; ſi igitur lex Euangelij eſſet lex indita, non differret a lege naturæ.

¶ 3 Præt. Lex Euangelij propria eſt eorum, qui ſunt in ſtatu noui teſtamenti; ſed lex indita communis eſt, & eis, qui ſunt in nouo teſtamento, & eis, qui ſunt in veteri teſtamento. Dicitur enim Sapien. 7. quòd Diuina ſapientia per nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei, & Prophetas conſtituit, ergo lex noua non eſt lex indita.

¶ Sed

¶ Sed contra eſt, quòd lex noua eſt lex noui teſtamenti; ſed lex noui teſtamenti eſt indita in corde. Apoſtolus enim ad Hebræ. 8. dicit inducens auctoritatem, quæ habetur Hiere. 31. Ecce dies venient dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum; & exponens, quod ſit hoc teſtamentum dicit. Quia hoc eſt teſtamentum, quod diſponam domui Iſrael, dando leges meas in mentes eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas; ergo lex noua eſt lex indita.

¶ Hic primò inquirit D. S. conditionem nouæ legis, an ſit ſcripta vel infuſa.

¶ Nota, quòd poſſet alicui iſta quæſtio prima facie apparere multum extranea, cum ſupra dictum fuerit, ꝙ omnis lex eſſentialiter ſit aliquid rationis, ſcriptura autem vel infuſum præſertim in eſſentia animæ, non videtur eſſe aliquid rationis.

¶ Sed dicendũ eſt, quòd ſcriptura nou eſt aliquid rationis formaliter, eſt tamẽ ſignum ipſius rationis tanquam ſignificatiuum conceptus mentis, & ergo vetus lex non eſt quidem eſſentialiter ſcriptura, conſeruatur tamen in ſcriptura ſicut in ſuo ſigno. Sic noua lex eſſentialiter quidem eſt aliquid rationis ſecundùm eſſe actuale, tamen id in quo habitualiter, & quaſi virtualiter continetur, poteſt eſſe, & eſt infuſum quid, & non tantùm ſcriptum; ſic etiam ſupra. q. 94. ar. 1. dictum fuit, quòd lex naturalis non eſt habitus propriè, & eſſentialiter, eſt tamẽ habitus, quia habitu tenetur, inquãtũ in habitu ſyndereſis virtualiter continentur principia iuris naturalis; ſic vetus lex non fuit quidem eſſentialiter ſcriptura, ſed aliquid conſtitutum per rationẽ, ſed tamen nõ continebatur niſi in ſcriptura quaſi habitualiter, non enim tenebat in ratione naturali ſicut lex naturalis, nec in gratia Spiritus ſancti, quæ per legem vetus non conferebatur; ſic noua lex eſſentialiter quidem non eſt gratia, ſed tamen in gratia Spiritus ſancti, cum virtutibus ſibi connexis tenentur principaliter, & habitualiter ea, quæ ſunt nouæ legis. Quare ſicut ſupra quæſitum fuit de lege naturali an ſit habitus, ita hic quæritur an lex noua ſit ſcripta vel infuſa, vnde non eſt abſurda quæſtio, nec aliquam oppoſitionem includit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd vnaqueque res illud videtur eſſe, quod eſt in ea potiſſimum, vt Philoſophus dicit in 9. Ethicorum.* Id autem, quod eſt potiſſimum in lege noui teſtamenti, & in quo tota virtus eius conſiſtit, eſt gratia Spiritus ſancti, quæ datur per fidẽ Chriſti, & ideo principaliter lex noua eſt ipſa gratia Spiritus ſancti, quæ datur Chriſti fidelibus.

* Arist. 8. 4.

¶ D. S. reſpondet quæſito concluſione bimembri. Cuius primò probat primam partem; ſecundò ſecundã, ibi. Habet tũ, &c. tertiò ipſam concluſionem totalem ſubinfert, ibi. Et ideo dicẽdum, &c. Eſt autem iſta concluſio principaliter, Lex noua, eſt lex indita ſecundariò autem eſt lex ſcripta. Quo ad primam partem concluſionis reſpond. ſ. quòd lex noua ſit lex indita, probat eam dupliciter, ratione videlicet, & auctoritatibus, quas ſubiũgit, ibi. Et hoc manifeſtè, &c. Ratione ſic. Vnaquaq; res illud videtur eſſe, quod in ea eſt potiſſimum; ſed gratia Spiritus ſancti, quæ datur per fidem Chriſti eſt potiſſimum in noua lege, ergo, &c. Maior eſt Philoſophi, ſicut ciuitas dicuntur illi, qui ſunt in ciuitate principales, & quod ipſi faciunt, dicitur ciuitas feciſſe, vt idẽ Philoſophus habet ibidem. Minor patet, quia tota virtus nouæ legis conſiſtit in gratia Spiritus ſancti.

¶ Nota autem circa hanc minorẽ, quòd gratia gratum faciẽs pro omni ſtatu datur ex fide Chriſti, adultis quidem per actualẽ motum fidei, pueris autem vel in virtute fidei parentum, vt ante nouã legem, vel per ſacramenta fidei ipſis applicata in fide Chriſti. Et in gratia dicitur eſſe tota virtus, quia ipſa eſt a qua profluũt virtutes quibus mediantibus interiores motus, & per cõſequens exteriores operationes regulantur, ita quòd per gratiam homo conſtituit dictamina, & præcepta nouæ legis, & eis conſentit. Conſequenter cum dicit.

Nota.

¶ Et hoc manifeſtè apparet per Apoſtolũ qui ad Romanos. 3. dicit. Vbi eſt ergo gloriatio tua, excluſa eſt, p quam legem? factorum? non, ſed per legem fidei, ipſam enim fidei gratiam legem appellat. Et expreſsius ad Ro. 8 dicitur. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me a lege peccati, & mortis; vnde & Auguſt. dicit in li. de ſpiritu, & littera.* quòd ſicut lex factorum ſcripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei ſcripta eſt in cordibus fidelium, & alibi dicitur in eodem lib.* Quæ ſunt leges Dei ab ipſo Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Spiritus ſancti.

* Aug. ca. 17. & 26.

* Aug. c. 11.

¶ Probat illã primam partem auctoritate Apoſt. duplici, & duplici B. Aug. Nota circa primam auctoritatem Apoſtoli, quare lex vetus dicitur lex factorum, noua autem lex fidei; cum tamen etiam in veteri fides fuerit neceſſaria. De hoc D. S. ſuper Apoſtolum ibidem, quòd Apoſtolus legem factorum dicit legem exterius propoſitam, & deſcriptam, per quam exteriora facta hominum ordinantur, dum præcipitur quid fieri debeat, & per prohibitionem oſtenditur a quo debeat abſtineri. Legem autem fidei vocat legem interius deſcriptam, per quam non ſolùm facta, ſed etiam ipſi motus cordium diſponũtur, inter quos primus eſt motus fidei, hæc ille. Ex quo patet, quòd dicitur lex fidei, quia ab ipſa lege procedit motus fidei, & per ipſam diſponitur. Lex autem vetus, quia non contingit gratiam, ſed ſolùm ſcripturam, per quã non regulatur animus, ſed opus exterius, ideo vetus eſt factorũ, noua autem fidei.

¶ Nota propter ſecundam auctoritatem Apoſtoli, & auctoritates B. Aug quòd D. S. ibidem ſcilicet ad Ro. 8. ponit duplicem intellectũ iſtius, ſcilicet quòd lex noua dicitur Spiritus. Vno modo conſtructione intranſitiua, quia eſt ipſe Spiritus ſanctus, qui non ſolùm docet quid ſit agendum, ſed etiam affectum inclinat ad rectè agendum, & talis actio recta, eſt vita ſpiritualis. Secundò poteſt lex Spiritus dici proprius effectus Spiritus ſancti, ſcilicet fides per dilectionem operans, quæ quidem, & docet interius de agendis; & hæc lex Spiritus dicitur lex noua, quæ vel eſt Spiritus ſanctus, vel ea in cordibus noſtris Spiritus ſanctus facit, hæc ibidem. Sed hic magis declinat ad ſecundum modum dicendi, & forſan ibidem loquitur propter opinionem magiſtri reprobatam, qui dixit charitatem eſſe Spiritum ſanctum. Vnde ſecundũ hoc auctoritas B. Aug. qua dicit legem in cordibus ſcriptam eſſe præſentiam Spiritus ſancti, intelligenda eſt cauſaliter vel concomitanter, non formaliter, quia ſcilicet lex noua cauſatur a præſentia Spiritus ſancti, vel ipſa lex noua quo ad principale, ideſt gratiam, eſt ratio pſentiæ ſpecialis Spiritus ſancti, qui eo ipſo eſt ſpecialiter præſens, quia influit gratiam. De hoc prima par. q. 7. Sic ergo noua lex continet tanquam principale gratiam Spiritus ſancti cum fide, & connexis virtutibus, Theologicis præſertim. Tunc ibi.

¶ Habet tamen lex noua quædam ſicut diſpoſitiua ad gratiam Spiritus ſancti, & ad vſum huius gratię pertinentia, quæ ſunt quaſi ſecũdaria in lege noua; de quibus oportuit inſtrui fideles Chriſti, & verbis, & ſcriptis tàm circa credenda, quàm circa agenda.

¶ Deducit ſecundam partem concluſionis reſponſi. videlicet, ꝙ lex noua ſecundariò ſit lex ſcripta. Sic in noua lege habentur aliqua diſpoſitiua ad gratiam Spiritus ſancti, & ad vſum eius, de quibus oportuit inſtrui fideles Chriſti verbis, & ſcriptis, tam circa credenda, quàm circa agenda; ergo ſecundariò eſt ſcripta. Antecedens patet in ſolutione ad primum, quia in Euangelio cõtinentur aliqua ſcripta, quæ manifeſtant Diuinitatem vel humanitatem Chriſti; ſimiliter aliqua quæ pertinent ad contemptum mundi, ſimiliter multa, quæ pertinent ad vſum virtutum, ſed Euãgelium eſt ſcriptum, ergo antecedens verum. Tenet conſequẽtia, quia diſponentia ad aliud ſunt minus principalia, & ſecũdaria, ergo beneſequitur, ꝙ ſi noua lex habet in ſcripturis, quæ requiruntur ad gratiam habendam vel ad vſum eius, quòd habet aliqua ſecundaria. Nota, quòd ea, quæ manifeſtant ea, quæ ſunt fidei, & ſimiliter, quæ oſtendunt contemnenda, diſponunt ad gratiam ab adulto acquirendam, quia nullus adultus iuſtificatur niſi per fidei motum, & conuerſionem in Deum, & per motum contra peccatum, vt infra patebit, & ſic D. S. loquitur. Sed in paruulis ibi ſcriptura opus eſt non ad habendam fidem habitualem, ſed actualẽ motũ fidei, qui præſupponit determinationem, & præſentationem credibilium, quæ fit per verba vel ſcripturam.

¶ Nota, quòd D. S. dicit notanter, quòd fideles oportuit inſtrui de diſponentibus ad gratiam per verba, vel ſcripta, quia videlicet ſupremus inſtructor, & doctor eorum, quæ diſponunt ad gratiam vel pertinent ad vſum gratiæ, non ſcriptis, ſed verbis, docuit. Chriſtus enim vt habetur 3. parte. q. 42. arti. 4 Euangelium, & Doctrinam ſuam verbotenus, & non in ſcriptis communicare debuit, Vide ibidem. Deinde ibi.

¶ Et ideo dicendum eſt, quòd principaliter lex noua eſt lex indita, ſecundariò autem eſt lex ſcripta.

¶ Subinfert concluſionem reſponſiuam totalem clarè in littera tam probatam, ſed intellige eam ad ſenſum dictum, quia ſcilicet continetur partim, & principaliter in aliquo indito vel infuſo; & partim, & minus principaliter in verbis, & ſcriptis.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte concluſionis; & dicit Apoſtolus, leges in plurali propter diuerſa præcepta, & conſilia, quæ exprimuntur per ſcripturam nouæ legis tanquam diſpoſitiua ad gratiam vel ad eius vſum ordinata; & dicit ſuper ſcribam, quia ſuper cognitionem imprimitur charitas, quæ inclinat ad operationem, quod non fuit in vet. le. &c.

¶ Ad primum ergo dicendũ, quòd in ſcriptura Euãgelij non

gelij non continentur niſi ea, quæ pertinent ad gratiã Spiritus ſancti, vel ſicut diſpoſitiua vel ſicut ordinatiua ad vſum huius gratiæ, ſicut diſpoſitiua quidem quantũ ad intellectum per fidem, per quam datur gratia Spiritus ſancti, continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad manifeſtandum Diuinitatem vel humanitatẽ Chriſti. Secundum affectum verò continentur in Euangelio ea, quæ pertinent ad contemptum mundi per quem homo fit capax Spiritus ſancti gratia. Mundus enim, ideſt amatores mundi, non poteſt capere Spiritum ſanctum vt habetur Ioan. 14. Vſus verò ſpiritualis gratiæ eſt in operibus virtutum, ad quæ multipliciter ſcriptura noui teſtamenti homines exhortatur.

¶ Ad maiorem dico, quòd lex noua habet quidem Euangeliũ tanquam manifeſtatiuum eorum, quæ ſunt diſpoſitiua ad gratiã, vel quæ requiruntur ad vſum gratiæ, ſed non eſt ſolùm Euangelium, immo principalius nouæ legis, eſt gratia Spiritus ſancti. Ad minorem, conceditur quidem, ſed in ſcriptura non habetur totum nouæ legis, ſed partiale, & minus principale vel ſecundariũ, ſcilicet diſpoſitiuum ſecundùm intellectum, & affectum, & ordinatiua ad vſum gratiæ. Vltra, ergo, &c. Verum eſt, ſcripta ſecundariò, & minus principaliter; oportet enim aduertere, quòd lex noua habet duo, vnum principale, & aliud ſecundarium. Et primum eſt iudicium, ſecundum ſcriptum.

¶ Ad ſecundum dicendũ, quòd dupliciter eſt aliquid inditum homini. Vno modo pertinens ad naturam humanam, & ſic lex naturalis eſt lex indita homini. Alio modo eſt aliquid inditum homini quaſi naturæ ſuperadditum per gratiæ donum, & hoc modo lex noua eſt indita homini non ſolùm indicans quid ſit faciendum, ſed etiam adiuuans adimplendum.

¶ Ad aſſumptum, lex indita pertinens ad naturam eſt lex naturæ; ſed ſi intelligitur, quòd lex indita, ideſt interius data in corde, & infuſa, & naturæ ſuperaddita ſit lex naturæ. Negatur. Dico enim, quòd ſicut naturale, vt ſupra dictum fuit, & habetur 3. parte. q. 2. ar. 12. dicitur dupliciter. Vno modo, quia ex principijs naturæ. Alio modo, quia a natiuitate. Ita aliquid dicitur inditum vno modo, quia innatum virtute naturæ. Alio modo, quia inditũ ideſt infuſum & intra hominem exiſtens vndecumque proueniat, ſiue ſcilicet ab intrinſeco ſiue extrinſeco. Ad probationem dico, quòd probat, quòd quia lex naturæ eſt indita primo modo, quia conſequitur principia naturæ. Animam enim rationalem ſequitur ratio naturalis, & ſynderesis, in qua continetur lex naturalis ad illam. Si igitur, &c. Verum, ſi eſſet indita, ideſt innata ex principijs naturalibus. Sed negatur conſequentia, ſi intelligitur conſequens indita, ideſt interius data intra hominem; ſed principium eius eſt extrinſecum, non natura.

¶ Et nota, quòd lex naturæ eſt indita ea ratione qua dictũ eſt in principio huius art. quia principiũ vel radix eius, ſcilicet ſynderesis, eſt indita, ſic noua lex eſt indita, ideſt interius data poſt natiuitatem, ratione radicis ſuæ, ſcripta autem ratione manifeſtatiui credendorum vel diligendorum aut agendorũ, vt dictũ fuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullus vnquam habuit gratiam Spiritus ſancti niſi per fidem Chriſti explicitam vel implicitam. Per fidem autem Chriſti pertinet homo ad nouum teſtamentum; vnde quibuſcumque fuit lex gratiæ indita, ſecundùm hoc ad nouum teſtamentum pertinebant.

¶ Ad maiorem dico, quòd lex Euangelij quantum ad ſecũdarium, eſt propria eorum, qui ſunt in ſtatu noui teſtamenti, ſed nõ quantum ad id, quod eſt principale; quia per fidem Chriſti pro omni ſtatu data fuit gratia per quã omnes pertinebant ad nouũ teſtamentum. Minor conceditur. Ad conſequens, verum, ratione ſecundarij non eſt quid inditum, nec hoc eſt commune, ſed ratione principalis per quod omnes pro quocumque ſtatu pertinebant ad legem nouam, quæ eſt gratia collata per Chriſtum. Circa hanc ſolutionem nota, quòd quamuis omnes ſancti a principio habuerunt eandem fidem nobiſcum, & gratiam, per quã pertinebant ad nouam legem, non tamen dicebantur Chriſtiani ſicut nos, nec abſolutè dicuntur pertinuiſſe ad nouam legem; tum primò, quia non habuerunt fidem ita explicitam ſicut nos, cum ſecundò, quia non habuerunt totum, quod eſt Chriſtianũ, ſcilicet principale, & ſecundarium ſimul. Eſt autem regula ex D. S. in primo diſt. 14. quòd ad hoc, quòd aliquod communctum dicatur affirmatiuè de aliquo, oportet, quòd vtraque pars coniuncti ſibi cõueniat, vt patet ibidem. Quia igitur non totum, quod eſt nouæ legis, conuenit patribus in ſtatu veteri, nec totum, quod eſt Chriſtianorum, ideo Doct. Sanct. dicit in ſolutione, ſecundùm hoc ad nouum teſtamentum pertinebant, non videlicet abſolutè, ſed cum limitatione, quia habuerunt partem nouæ legis, ſcilicet gratiam per fidem Chriſti, ſed non habuerunt Doctrinam explicitã de via ſalutis, nec fidem explicitam de Chriſto, ſicut eſt in noua lege.

Vtrum lex noua iuſtificet.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua non iuſtificet; Nullus enim iuſtificatur niſi legi Dei obediat, ſecundùm illud ad Hebr. 5. Factus eſt, ſcilicet Chriſtus, omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ; ſed Euangelium non ſemper hoc operatur, quòd homines ei obediant. Dicitur enim Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio; ergo lex noua non iuſtificat. V

¶ 2 Præterea. Apoſtolus probat ad Rom. quòd lex vetus non iuſtificabat, quia ea adueniente præuaricatio creuit. Dicitur enim ad Rom. 4. Lex iram operatur, vbi enim non eſt lex nec præuaricatio; ſed multò magis lex noua præuaricationem addidit, maior enim pœna eſt dignus, qui poſt legem nouam datam adhuc peccat, ſecũdùm illud Hebr. 10. Irritam quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur quantò magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit? &c. ergo lex noua non iuſtificat, ſicut nec vetus.

¶ 3 Præt. Iuſtificare eſt proprius effectus Dei, ſecundùm illud ad Roma. 8. Deus eſt, qui iuſtificat; ſed lex vetus fuit a Deo ſicut & lex noua; ergo lex noua nõ magis iuſtificat, quàm lex vetus.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Roma. 1. Non erubeſco Euangelium; virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti; non autẽ eſt ſalus niſi iuſtificatis; ergo lex Euangelij iuſtificat.

¶ Hic D. S. inquirit de virtute nouæ legis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt.* ad legem Euangelij duo pertinent. Vnum quidem principaliter, ſcilicet ipſa gratia Spiritus ſancti interius data, & quantum ad hoc noua lex iuſtificat. * Arist. in eo. & ad primum arg.

¶ D. S. reſpondet quæſito diſtinctè ſecũdùm diſtinctionem bimembrem ad art. præce. habitam. Et iuxta eam ponit duas concluſiones reſponſiuas. Secundam iuxta ſecundũ membrum, ibi. Aliud pertinet, &c. Diſtinctio ergo eſt per modum notabilis, q. ad legem nouam duo pertinent. Vnum principaliter, ſcilicet ipſa gratia Spiritus ſancti. Aliud ſecundariò. Et iuxta primum membrum ponit primò concluſionem primam reſpondentem. Secũdò eam probat auctoritate, ibi. Vnde Auguſtinus, &c. Concluſio eſt, lex noua quantum ad principale eius iuſtificat illam concluſionem explicitè ratione non probat, ſed patebit magis infra in tractatu de gratia, & poſſet argui ex verbis Doctoris ſic. Gratia Spiritus ſancti iuſtificat, ſed noua lex quo ad principale eſt gratia Spiritus ſancti, ergo, &c. Et intelligitur iſta concluſio de iuſtificatione pro adeptione habitus iuſtitiæ apud Deum, quia cum gratia gratum faciente infunduntur omnes virtutes etiam iuſtitia propriè dicta, & etiam iuſtitia Metaphorica; quia virtutes per quas inferiora ſuperioribus ſubduntur, & talis iuſtitia eſt apud Deum, quia per eius exercitium meretur quis gloriã apud Deũ, & non tantum apud homines. De hac iuſtitia ſupra. q. 100. ar. 12. Conſequenter cum dicit.

¶ Vnde Aug. dicit in libro de ſpiritu, & littera.* Ibi, ſcilicet in veteri teſtamento, lex extrinſecus eſt poſita, qua iniuſti terrerentur, Hic, ſcilicet in nouo teſtamento intrinſecus data eſt, qua iuſtificarentur. * Aug. c. 17

¶ Probat concluſionem prædictam auctoritate Beati Auguſtini clarè in littera.

¶ Nota autem poſt D. S. in de Veri. Mate. 28. ar. 5. quòd eſt magna differentia inter iuſtificationem ſimpliciter, & iuſtificationẽ impii, quia ad iuſtificationẽ ſimpliciter ſufficit ſola infuſio gratiæ, ſed ad iuſtificationem impij, quia ſcilicet commiſit actualia, plura requiruntur, ſcilicet deteſtatio vel contritio ſuper peccatis præteritis, & conuerſio ad Deum actualis. Et ergo quia noua lex continet gratiam, ideo iuſtificat, quia puer baptizatus iuſtificatur per gratiam; ſed plura requiruntur ad iuſtificationem impij, puta pœnitentia, & huiuſmodi.

¶ Nota etiam, quòd noua lex modo dicto iuſtificat, ſcilicet ratione principalis non effectiuè, ſed formaliter. Deus autem principaliter effectiuè iuſtificat, & ſacramenta nouæ legis inſtrumẽtaliter

taliter effectiuè dispositiuè, quæ sacramenta sunt nouæ legis instrumenta, & pertinent ad secundarium nouæ legis, scilicet ad dispositiua ad gratiam, vt patebit infra q. 117. ar. 1. ad primũ, &c. Deinde cum dicit.

¶ Aliud pertinet ad legem Euangelij secundariò, scilicet documenta fidei, & præcepta ordinantia affectum humanum, & humanos actus; & quantum ad hoc lex noua non iustificat.

¶ Subingit secũdũ membrum distinctionis, quòd aliud, &c. scilicet documenta fidei, & præcepta, &c. scilicet verbis vel scriptis a Christo, & suis Apostolis tradita, vt dicebatur ad primum præc. ar. & quo ad hoc ponit primã conclusionem secundam, secundò eam probat auctoritate, ibi. Vnde Apostolus, &c. Conclusio est ista. Lex noua quantum ad secundarium noua iustificat. Et posset hæc conclusio etiam ostẽdi experimentaliter, quia multi nouerunt documenta fidei, & nouerunt scripturam continentẽ præcepta ordinantia affectum, & actus humanos, qui tamen nõ sunt iustificati. Et ergo littera ipsa scripta vel cognita non iustificat, sed Spiritus sanctus dando interius gratiam suam, quæ est principale nouæ legis: multi etiam audierunt Christum proponentem verbis documenta nouæ legis, qui tamen iustificati non fuerunt.

¶ Vnde Apostolus dicit. 2. ad Corinth. 3. Littera occidit spiritus autem viuificat; & Augustinus exponit in libro de spiritu, & littera, quòd per litteram intelligitur quælibet scriptura extra homines existens etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Euangelio; vnde etiam littera Euangelij occideret nisi adesset interius gratia fidei sanans.

* Aug. c. 14. & 17.

¶ Confirmat conclusionem secũdam auctoritate Apostoli secundùm expositionem B. Augustini. Et arguitur sic ex Apostolo, littera occidit, sed quantum ad secundarium, lex noua est litteralis, & scripta, ergo, &c. Maior est Apostoli. Et minor patet ex expositione Augustini, de qua auctoritate habitum fuit supra q. 100. ar. 12. argumento in contrarium.

¶ Et nota, quòd D. S. dicit, quia noua lex cõtinet moralia, quia pauca alia continet, quæ Christus tradidit, non autem continet iudicialia vel cæremonialia, quia ista sunt mortua vel mortifera; sed moralia vsque hodie habent vim obligandi, licet per ea homo nõ iustificetur, vt dictum est, sic nec in veteris legis per ea homines iustificabantur.

Superpositio Euangelij.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima conclusione respõsiua. Vide ibidem D. S. in postilla, quia Euangelium quantum ad scripturam habet quandam virtutem salutiferam, sicut Beatus Barnabas infirmos curabat Euangelio superponendo, sed tamen solùm principale iustificat vel magis est id quo homo iustificatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa obiectio procedit de lege noua, non quantum ad id, quod est principale in ipsa, sed quantum ad id, quod est secundatiũ in ipsa, scilicet quantum ad documenta, & præcepta exterius homini proposita vel scripto vel verbo.

¶ Maior vera, & dico, quòd per interiorem gratiam illuminantem, & inclinantem, aliquis obedit, quia charitas non agit perperam quæ cum gratia connectitur. Minor vera, Euangelium quod est secundarium nouæ legis non facit obedire, sed lex noua quo ad principale est, qua aliquis iustificatur, & obedit. Consequens concedatur quo ad secundarium, & est hæc ratio pro secunda conclusione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gratia noui testamenti etsi adiuuet hominem ad non peccandum, nõ tamen ita confirmat in bono, vt homo peccare nõ possit, hoc enim pertinet ad statum gloriæ; & ideo si quis post acceptam gratiam noui testamenti peccauerit, maiori pœna est dignus tanquã maioribus beneficijs ingratus, & auxilio sibi dato non vtens, nec tamen propter hoc dicitur, quòd lex noua iram operatur, quia quã tũ est de se sufficiens auxilium dat ad non peccandũ.

Dub. 119.

¶ Maior concedatur, sed dico, quòd ideo præcipitatio, & per consequens ira, & indignatio erunt, scilicet occasionaliter, quia præcepit, & gratiam adimplendi non præbuit, & data lege tunc gratia adiuuante, præuaricatio creuit, & maiorem iram promeruit. Et de ista materia supra q. 91. ar. 1. Minor negatur, quia esto transgrediens, & peccans contra nouam legem grauius peccet tamen ipsa lex noua habet auxilium gratiæ ad non peccandum sufficiens, esto non confirmativum in gratia. Licet enim aliqui sanctorum in gratia confirmati fuerint in via, hoc tamen non fuit ex sola gratia, sed ex alio etiam auxilio Diuino, vt patet in de Verita. Mate. 24. arti. 9. Negatur consequentia, quia minor est falsa, quia cum habeat auxilium non præuaricandi non addidit præuaricationem nec occasionaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd legem nouam, & veterem vnus Deus dedit; sed aliter, & aliter; nam legem veterem dedit scriptam in tabulis lapideis, legem autẽ nouam dedit scriptam in tabulis cordis carnalibus vt Apostolus dicit. 2. ad Corinth. 3. proinde sicut Augustinus dicit in libro de spiritu, & littera. * litteram istam extra hominem scriptam, & ministrationem mortis, & ministrationem damnationis Apostolus appellat; hanc autem, scilicet noui testamenti legem ministrationem spiritus, & ministrationem iustitiæ dicit, quia per donum Spiritus operamur iustitiam, & a præuaricationis damnatione liberamur.

* Aug. c. 17 & 18.

¶ Ad maiorem patebit infra, quia Deus iustificat principaliter, sed non per omne medium vel instrumentum, vel formam, aut perfectionem; sed solùm per formam diuinæ ordinis, quæ est participatio Diuinitatis, scilicet gratiam gratum facientem, quã in corde describit. Minor quidem vera, quòd fuit vtraque a Deo, sed tamen vna est scripta in tabulis lapideis, alia autem principaliter tanquam participatio Diuinitatis, scripta in cordibus hominum per ministrationem iustitiæ; quare negatur consequẽtia.

Vtrum lex noua debuerit dari a principio mundi.

X

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd lex debuerit dari à principio mundi. Non enim est personarum acceptio apud Deum, vt dicitur ad Roma. 2. sed omnes homines peccauerunt, & egent gratia Dei, vt dicitur ad Roma. 3. ergo à principio mundi lex Euãgelij dari debuit, vt omnibus per eam subueniretur.

Supra q. 91. ar. 5. ad 2.

¶ 2 Præterea sicut in diuersis locis sunt diuersi homines, ita etiam in diuersis temporibus, sed Deus qui vult omnes homines saluos fieri, vt dicitur. 1. Thimo. 2. mandauit Euangelium prædicari in omnibus locis, vt patet Matth. vlti. & Marci. vlti. ergo omnibus temporibus debuit adesse lex Euangelij., ita quòd à principio mundi daretur.

¶ 3 Præterea magis est necessaria homini salus spiritualis, q̃ est æterna, q̃ salus corporalis, quæ est tpalis, sed Deus ab initio mundi prouidit homini ea quę sunt necessaria ad salutem corporalem tradens eius potestati omnia, quæ erant propter hominem creata, vt patet; Genes. primo; ergo etiam lex noua, quæ maximè est necessaria ad salutem spiritualẽ, debuit hominibus à principio mundi dari.

¶ Sed contra est, quod Apostolus dicit, primæ, ad Corin. 1 5. Non prius qd spirituale est, sed quod animale; sed lex noua est maximè spiritualis, ergo lex noua nõ debuit dari à principio mundi.

¶ Hic inquiritur de durationè legis noue. Et primò quantum ad legis initium. Secundò quantum ad eius terminum, articulo sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd triplex ratio potest assignari quare lex noua non debuit dari à principio mundi. Quarum prima est, quia lex noua, sicut dictũ est, * principaliter est gratia Spiritus Sancti, quæ abundanter dare non debuit antequam impedimẽtum peccati ab humano genere tolleretur consummata redemptione per Christum; vnde dicitur Ioan. 7. Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus.

* Arist. 1. hui. 1. 5. q.

¶ Conclusio responsiua in principio corporis, propter triplicem rationem lex noua non debuit dari à principio mundi. Hãc conclusionẽ deduxit secundùm tres rationes, vt patebit ex Apostolo sumptas, & in eo fundatas. Et primo primam talem ẽ formam. Secundò locum vbi in Apostolo habetur, assignat, ibi. Et hanc rationem, &c. Prima ergo ratio formaliter est in littera.

¶ Nota autẽ propter auctoritatẽ Ioã. 7. non enim spiritus, &c. D. S. contra errores græcorum capitulo primo, cap. 16. quia ex ea sumpserunt aliqui heretici occasionem errandi, dicentes, q̃ ante Christi incarnationem Deus in hominibus per gratiã non habitauerit,

habitauerit,ſed intelligit,quia non in tãta plenitudine datus fuerat,in quanta Apoſtoli cum poſt Chriſti reſurrectionem acceperunt.Et etiam eccleſia in tanta plenitudine gratiæ Deum accipere non potuit ſecundùm ordinationem Diuinam,in quanta recepit per Chriſti incarnationem. In prima parte autem q.42.art.6. ad primum.exponit illam auctoritatem,quia ante Chriſti glorificationem non fuit datus Spiritus ſanctus in ſigno viſibili, ſicut in die Pentecoſtes, ſed prima expoſitio deſeruit propoſito. Conſequenter ibi.

¶ Et hanc rationem manifeſtè aſſignat Apoſtolus ad Roma. 8. vbi poſtquàm præmiſerat de lege ſpiritus vitæ,ſubjungit. Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinẽ carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne,vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. ——

¶ Aſſignat locum vbi in Apoſtolo ſit fundata prædicta ratio clarè in littera. Nota, ꝙ eſto ante incarnationem filij Dei fuerit data gratia Spiritus ſancti, non tamẽ tam copioſè ſicut in noua lege.Et vnam rationem tangit D.S.hic,quia nondum erat remotum impedimentum gratiæ.ſ.peccatum totius naturæ humanæ, per ſatisfactionem Chriſti tempus enim gratiæ, vt habet D.S.in quarto.diſt.2.q.1.ar.4.q.3.ad primum, quo ad præſentiam gratiæ in mundo,incepit in ipſa incarnatione Chriſti,ſed quantum ad diffuſionem eius in mundo,incepit in prædicatione,& baptiſmo Chriſti.Et ſecundùm Scotum in quarto diſt.2.q.1. paſſio Chriſti cum eſſet cauſa meritoria reſpectu efficaciæ ſacramentorum veterum,& etiam reſpectu gratiæ collatæ antiquis patribus, tamen maiorem efficaciam habet reſpectu noſtrorum ſacramentorum, & gratiæ nunc cõferendæ, quia iuſt us obſequium exhibitum ad bonum maius acceptat,quàm præuiſum.Trinitas autem nũc cõfert tanquam propter paſſionem Chriſti exhibitam, etiam a nobis creditam vt exhibitam,tunc autem contulit vt propter eam a ſeipſo præuiſam,& ab alijs fidelibus præcreditam vt exhibendã. Hinc etiam apparet quare baptiſmus aperit ianuam, non autem cõuerſo, non quidem ex parte meritoria,quia quantumcunq; magna gratia collata fuiſſet in virtute paſſionis Chriſti præuiſæ non conferebatur vt efficax ad finem gratiæ, ſcilicet ad beatitudinẽ,niſi prius obſequium illud eſſet ſolutum.minima autem ſi conferretur nunc in virtute huius obſequij iam ſoluti,conferretur tamen vt ſufficienter diſponens ad beatitudinem. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd noua lex habet maiorẽ gratiam etiam propter paſſionem Chriſti factam.Et redit in idẽ cum dicto D.S. & etiam maior gratia quo ad vnum effectum, ſcilicet introductionem in cœlum, quem per gratiam in veteri lege nullus conſequi potuit.Vide,& D.S. in 4.diſtin. 2. q.1.arti.4.quæſt.2.ad ſecundum. quia per Chriſti incarnationem, & ſatisfactionem natura dignificata fuit, & magis idonea facta ad gratiam recipiendam. Deinde ibi.

Scotus.

¶ Secunda ratio poteſt aſſignari ex perfectione legis nouæ.Nõ enim aliquid ad perfectum adducitur ſtatim a principio,ſed quodam temporali ſucceſſionis ordine, ſicut aliquis prius fit puer,& poſtmodum vir. ——

¶ Subjungit ſecundam rationem.Et primò facit, quod dictum eſt.Secundò oſtendit locũ in Apoſtolo vbi ſit fundata,ibi. Et hãc rationem. Arguitur ergo ſic ex iſta ratione. Nihil ad perfectum adducitur ſtatim a principio,ſed quodam,&c.vt in littera;ſed noua lex fuit perfecta, igitur, &c. Maior patet exemplariter,quia prius fuit puer,quàm vir, & ita illum ordinem Deus quandoque obſeruat,non propter impotentiam ſuam, ſed propter ordinem in rebus ſeruandum.Vnde D.S.vbi iam in opuſculo habet. Ideo, dicit ſcilicet Athanaſius ſecundùm prædeterminationem Diuinam,quia poſſibile erat Deo alio modo, quàm per Chriſti incarnationem perfectionem gratiæ humano generi conferre, loquẽdo de potentia abſoluta, ſed non potuit humanum genus hanc plenitudinem aliter conſequi ſuppoſita Dei ordinatione.Hæc ille.Ita dico hic de obſeruatione ordinis procedendo de imperfecto ad perfectum. Deinde cum dicit.

¶ Et hanc rationem aſſignat Apoſtolus ad Galat. 3. Lex pedagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur,at vbi venit fides iã nõ ſumus ſub pedagogo. —

¶ Oſtendit hanc rationem fundatam in Apoſtolo.Et patet intellectus huius auctoritatis ex inpradictis.q.98.ar.2.ad primum. Conſequenter ibi.

¶ Tertia ratio ſumitur ex hoc, quòd lex noua eſt lex gratiæ,& ideo primò oportuit,quòd homo relinqueretur ſibi in ſtatu veteris legis, vt in peccatum cadendo ſuam infirmitatem cognoſcens,recognoſceret ſe gratia indigere. ——

¶ Deduxit tertiam rationem,quam ſecundò etiam demõſtrat eſſe Apoſtoli,ibi Et hanc rationem,&c. Arguitur tertiò ſic Lex noua eſt lex gratiæ,ergo oportuit,&c.vt in littera. Tenet conſequentia extra litteram, quia per recognitionem indigẽtiæ ipſius gratiæ,homo magis diſponitur ad gratiam, nec ſuperbus eſt expax gratiæ. Et hæc ratio etiam ſupra tacta fuit q.98.arti.6.in ſimili de veteri lege. Si enim illam non decuit dari niſi homo cognoſceret ſe ea indigere, multò magis noua non debuit dari niſi homine humiliato,& petente gratiam.Vide etiam in ſimili materia 3.par.q.1.ar.5.vbi agitur quare Chriſtus non fuit a principio incarnatus,& in quarto d 2.q.1.ar.4.q.2.quare ſacramenta perfecta non debuerunt a principio inſtitui. Tunc ibi.

¶ Et hanc rationem aſſignat Apoſtolus ad Roma.5. dicens.Lex ſubintrauit vt abundaret delictum,vbi autẽ abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. ——

¶ Manifeſtat locum fundantem prædictam rationem ex Apoſtolo,& patet clarè.

¶ Secundam autem rationem prædictam continet etiam virtualiter argumentum in contrarium ; quia ſpiritualitas ſe habet ad animalitatem ſicut perfectum ad imperfectum, ſed imperfectum præcedit,igitur & animale,& ergoin humana natura prius debuit eſſe imperfecta lex,quàm perfecta, quæ eſt noua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio graitæ,& ideo quibuſcunque non datur,hoc eſt ex iuſtitia, quibuſcumque autem datur, hoc eſt ex gratia,vt Auguſtinus dicit in libro de perfectione iuſtitiæ.Vnde non eſt acceptio perſonarum apud Deum, ex hoc, quòd non omnibus a principio mundi legem gratiæ propoſuit, quæ erat debito ordine proponenda, vt dictum eſt.* —— *In corp.

¶ Ad maiorem patuit ſupra.q.98.ar. 4. ad ſecundum,conceditur enim,dico autem,quòd acceptio perſonarum ſolùm habet locum in debitis,ſed non in collatis gratuitò. Et dico, quòd propter peccatum ſaltem originale initẽ ſubtrahitur auxilium gratiæ,& miſericorditer communicatur.Minor conceditur, ſed per peccatum ſunt indigni gratia facti,& gratia eis non debetur.Vnde negatur conſequentia, tum quia Deus ſalua iuſtitia potuit legẽ gratiæ nunquàm dare:ſi ſecũdò,quia eſto voluerit dare miſericorditer,tamen erat ſeruandus ordo,vt dictum eſt in cor.

¶ Ad ſecundum dicendum,quòd diuerſitas locorum non variat diuerſum ſtatum humani generis,qui variatur per temporis ſucceſſionem; & ideo omnibus locis proponitur lex noua,non autem omnibus temporibus, licet omni tempore fuerint aliqui ad nouum teſtamentum pertinentes vt ſupra dictum eſt.* —— *ar.2.ad 3.

¶ Maior quidem vera,quo ad eſſe homines in diuerſis temporibus,& locis;ſed eſt magna differentia inter diuerſitatem temporum,& locorum, quia diuerſitas temporum mutat ſtatum humani generis,non autem diuerſitas locorum ; patet enim apud nos,quòd etiam in eodem loco ſecundùm diuerſa tempora eſt diuerſitas ſtatus,ita ꝙ tempus magis variat de conditione hominũ quo ad ſtatum, quàm diuerſitas locorum. Minor conceditur,ꝙ in diuerſis locis exiſtentes fuerunt in vno ſtatu. Sed negatur cõſequentia,quia debuit eſſe proceſſus de imperfecto ad perfectum, qui proceſſus eſt ſecundum tempus non ſecundum loca. Notat tamen D.S.in ſolutione, quòd quamuis non fuerit lex noua abſolutè a principio,fuerunt tamen ſemper a principio aliqui pertinentes ad nouam legem vt patuit arti.1.ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea,quæ pertinent ad ſalutem corporalem deſeruiunt homini quantum ad naturam, quæ non tollitur per peccatum; ſed ea, quæ pertinent ad ſpiritualem ſalutem, ordinantur ad gratiam,quæ amittitur per peccatum,& ideo non eſt ſimilis ratio de vtriſque. ——

¶ Ad hoc argumentũ patuit ſupra q.98.ar 4.ad 3. Maior quidem vera,quo ad eſſe neceſſarium conditionale, ſed eſt magna differentia inter ſalutem corporalem,& ſpiritualem,quia corporalis eſt de naturalib.& ſimiliter pertinentes ad ea,quæ naturalia beneficia per peccatũ nõ ſubtrahũtur, ſed ſalus ſpiritualis eſt de gratuitis beneficiis,ꝙ ꝓ peccatũ ſubtrahũtur,ita ꝙ peccãdo facit ſe indignũ ne debeantur ſibi gratuita ex iuſtitia, vel magis facit vt debeat non habere gratuita.Minor conceditur,quia corporalia ſunt naturalia,& aliqualiter dantur ex debito,non autem ſpiritualia,& infra patebit,quare negatur conſequentia.Ex hac ſolutione nota fundamentum eius,quod alibi habetur ſecunda ſecundæ q.10. ꝙ paruuli infidelium multis parentibus nõ ſunt baptizandi,eſto grauiter contra Deum peccent infideles ; quia peccatum non aufert naturã nec per conſequẽs ius naturale, & ergo quamuis peccent contra maximũ.ſ.Deũ non tñ demeretur priuari munori,qd eſt naturale;& tñ quo ad intimitatem, & inamiſſibilitatẽ naturalia maiora ſunt gratuitis,licet non quo ad eſſe ſimpliciter,& perfectionem, non enim ſunt eiuſdem ordinis.

Vtrum

Vtrum lex noua ſit duratura vſque ad finem mundi, an debeat ei alia lex ſuccedere.

YAD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua non ſit duratura vſque ad finem mundi. Quia vt Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 13. Cum venerit, qđ perfectum eſt, euacuabitur, quod ex parte eſt; ſed lex noua ex parte eſt. dicit enim Apoſtolus ibidem. Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus, ergo lex noua euacuanda eſt, alio perfectiori ſtatu ſuccedente.

¶ 2 Præt. Dominus Io. 16. promiſit Diſcipulis ſuis in aduentu Spiritus ſancti paracliti cognitionem omnis veritatis; ſed nondum eccleſia omnem veritatem cognoſcit in ſtatu noui teſtamenti; ergo expectandus eſt alius ſtatus in quo per Spiritum ſanctum omnis veritas manifeſtetur.

¶ 3 Præterea. Sicut pater eſt alius a filio, & filius a patre, ita Spiritus ſanctus a patre, & filio; ſed fuit quidã ſtatus conueniens perſonæ patris, ſcilicet ſtatus veteris legis, in quo homines generationi intendebant; ſimiliter etiam eſt alius ſtatus conueniens perſonæ filij, ſcilicet ſtatus nouæ legis, in quo clerici intendentes ſapientiæ, quæ appropriatur filio, principantur; ergo erit ſtatus tertius Spiritus ſancti, in quo ſpirituales viri principabuntur.

¶ 4 Præterea. Dominus dicit Matth. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio; ſed Euangelium Chriſti iam diu eſt prædicatum in vniuerſo orbe, nec tamen adhuc venit conſummatio, ergo Euangelium Chriſti non eſt Euangelium regni, ſed futurum eſt aliud Euangelium Spiritus ſancti, quaſi alia lex.

¶ Sed contra eſt, quod Dominus dicit Matth. 24. Dico vobis; quia non præteribit generatio hęc, donec omnia fiant, quod Chryſoſtomus exponit.* de generatione fidelium Chriſti; ergo ſtatus fidelium Chriſti manebit vſque ad conſummationem ſęculi.

* Hom. 77. in Matth. non remotè à princi.

¶ Hic inquirit de curatione legis nouæ ex parte termini. An ſit duratura, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſtatus mundi variari poteſt dupliciter. Vno modo ſecundùm diuerſitatem legis, & ſic huic ſtatui nouæ legis nullus alius ſtatus ſuccedet.

¶ D. S. reſpondet diſtinctè ſecundùm diſtinctionem bimembrẽ, ſecundum quam ponit duas concluſiones reſponſiuas correſpõdentes, ſecundam & ſecundum membrum ponit, ibi. Alio modo, &c. quia igitur dictum eſt arti. 3 quòd lex noua correſpondet ſtatui hominum perfectiſſimo in hac vita, ideo iuxta variationẽ ſtatus hominum vſque ad finem mundi inquirit variationem legis, & ponit diſtinctionem per modum notabilis, quòd ſtatus mũdi variari poteſt dupliciter. Vno modo ſecundum diuerſitatem legis, ita ſcilicet quòd venturus ſit ſtatus hominum in quo habeatur alia, & perfectior lex, non enim poteſt eſſe vt ſuccedat imperfectior, quia vt patuit ar. 3. Deus procedit de imperfecto ad perfectum, & non ècontra, ſicut & natura, &c. Et ponit concluſionem primam reſponſiuam huic membro correſpondentem. Deinde ſecũdò probat eã, ibi. Succedit, &c. cõcluſio. Huic ſtatui nouæ legis nullus alius ſtatus ſuccedet. Et habetur ex illa concluſione reſponſio ad quæſitum formaliter affirmatiuè, ſcilicet quòd noua lex durabit vſque ad finẽ mundi, quia benè ſequitur nullus alius ſtatus ſuccedet qui habeat aliam legem. ſ. a Deo, & veram, igitur illa lex ſemper manebit. Conſequenter eum dicit.

Concluſio prima.

¶ Succeſſit enim ſtatus nouę legis ſtatui veteris legis tanquam perfectior imperfectiori, nullus autem ſtatus præſentis vitæ poteſt eſſe perfectior, quàm ſtatus nouę legis. Nihil enim poteſt eſſe propinquius fini vltimo, quàm quod immediatè in finem vltimum introducit; hoc autẽ facit noua lex, vnde Apoſtolus dicit ad Heb. 10. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiauit nobis viam nouam, accedimus ad eum. Vnde non poteſt eſſe aliquis perfectior ſtatus preſentis vitę, quàm ſtatus nouę legis, quia tantò eſt vnumquodque perfectius, quantò vltimo fini propinquius.

¶ Probat prædictam concluſionem, Status nouæ legis ſucceſſit ſtatim veteri tanquam perfectior imperfectiori; ſed nullus ſtatus præſentis vitæ poteſt eſſe perfectior, quàm ſtatus nouæ legis; igit ſequitur concluſio, ꝙ nullus alius ſtatus ſuccedit ſecundum variationem legis. Maiorem D. S. relinquit notam, & patet ex ſupra dictis; & vult iſta maior, quòd ideo ſtatus ſecundum legem mutatur, quia ſuccedit perfectior lex, & ea ratione vetus lex variata fuit; ſi igitur non erit perfectior, nec eſſe poſſit, ceſſat ratio variationis legis, & per conſequens ſemper manebit vſque in finem. Minor probatur, quia nihil poteſt eſſe propinquius, &c. vt in littera, igitur minor vera. Tenet conſequentia, quia tantò eſt vnũquodq; perfectius, quantò vltimo fini propinquius. Antecedens probatur auctoritate Apoſtoli in littera, & ex ea D. S. iterum infert minorem, & habetur ex illa auctoritate Apoſtoli, quòd noua lex per paſſionem Chriſti introducit in beatitudinem immediatè, quã beatitudinẽ primò intrauit, quia primus ad cęlum aſcẽdit, & per conſequens noua lex immediatè vltimo fini coniungit, vt voluit antecedens. Conſequenter ibi.

¶ Alio modo ſtatus hominum variari poteſt ſecundùm, quòd homines diuerſimodè ſe habent ad eandem legem vel perfectius vel minus perfectè; & ſic ſtatus veteris legis frequenter fuit mutatus cum quandoque leges optimè cuſtodirentur, quandoque autem omninò prætermitterentur; ſic etiam ſtatus nouæ legis diuerſificatur ſecundùm diuerſa loca, & tempora, & perſonas, inquantum gratia Spiritus ſancti perfectius vel minus perfectè ab aliquibus habetur.

¶ Ponit ſecundum membrum diſtinctionis, ſed alio modo variatur ſtatus, non quia habeat aliam legem, ſed quia homines ad eandem legem diuerſimodè ſe habent ſecũdum magis, & minus benè, ſicut etiam ſtatus veteris eadem ſcilicet lege manente, ſæpe variatus fuit; vnde tempore Machabęorum penè totaliter dimiſſa fuit lex vetus. Et ſubiungit ſecundam concluſionem illam. Status nouæ legis iſto modo diuerſificatur ſecundùm diuerſa loca, & tempora, & perſonas. D. S. primò probat hanc concluſionem, ſecundò remouet quoddam dubium ibi. Non eſt, &c. Probat concluſionem tali aſſumpto. Gratia Spiritus ſancti ab aliquibus perfectius vel minus perfectè habetur, ergo concluſio vera. Tenet conſequentia, quia gratia Spiritus ſancti principaliter eſt lex nouæ, vt patuit art. 1. Antecedens relinquitur de ſe notum, quia in Apoſtolis, & in ſtatu primitiuæ eccleſiæ, videtur fuiſſe multò maior gratia, cum fuerit maior deuotio, & feruor fidelium, quàm modo. Deinde eum dicit.

Concluſio ſecunda.

¶ Non eſt tamen expectandum, ꝙ ſit aliquis ſtatus futurus, in quo perfectius gratia Spiritus ſancti habeatur, quàm hactenus habita fuerit, & maximè ab Apoſtolis, qui primitias ſpiritus acceperũt ideſt, & tempore prius, & cæteris abundantius, vt glo. dicit Rom. 8.

¶ Iuxta dictum añs ponit quoddam notabile limitatiuũ, quia enim dicit antecedens, ꝙ ſtatus nouæ legis diuerſificatur ſecundùm maiorem gratiam Spiritus ſancti, poſſet alicui videri, ꝙ adhuc eſſet maior gratia futura in eccleſia, quàm vnquam fuerit etiam in Apoſtolis cum fiat etiam proceſſus de imperfecto ad perfectum. Hoc D. S. remouet, & vult, quòd non eſt ęxtimandum quòd maior gratia futura ſit; eſto enim proceſſus fiat de imperfecto ad perfectum in diuerſis legibus, tamen in eadem lege, ſcilicet noua, primi cum fuerint aliorum perfectiores, & Doctores, & fonti gratiæ propinquiores debuerunt eſſe perfectiſſimi, vnde D. S. ſecunda ſecundæ. q. 1. ar. 7. ad quartum. ponit rationem iã dicti, & dicit. Vltima conſummatio gratiæ facta eſt per Chriſtũ, vnde tempus eius dicitur tempus plenitudinis ad Gal. 4. & ideo illi, qui fuerunt propinquiores Chriſto vel ante, ſicut Ioannes Baptiſta, vel poſt, ſicut Apoſtoli plenius myſteria fidei cognouerũt, quia & circa ſtatum hominis hoc videmus, quòd perfectio eſt in iuuentute, & tantò habet homo perfectiorẽ ſtatum ante vel poſt, quantò eſt iuuentute propinquior, hæc ille. Et ex eadem radice probat tertia parte q. 27. articulo 5. quòd beatiſſima Virgo cum fuerit Chriſto ſecundum humanitatem, quæ fuit aliqualiter cauſa gratiæ propinquiſſima, obtinuit gratiæ plenitudinem; patet ergo ratio dicti Doct. S. quare non ſit expectanda maior gratia, quàm fuerit in Apoſtolis.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione, quia ſemper manebit ſtatus ſub vna lege, cum quo ſtat, quòd erit diuerſitas in ſe hãdo ad eandem legem, vt dicit ſecunda cõcluſio.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Dionyſ. dicit in cę. Hier.* triplex eſt hominum ſtatus. Primus quidem veteris legis, ſecundus nouæ legis, tertius ſtatus ſuccedit non in hac vita, ſed in futura, ſcilicet in patria.

Dionyſius. cap. 4.

Sed

Sed ſicut primus ſtatus eſt figuralis, & imperfectus reſpectu ſtatus Euangelij; ita hic ſtatus eſt figuralis, & imperfectus reſpectu ſtatus patriæ; quo veniente, iſte ſtatus euacuatur; ſicut dicitur 1. Corinth. 13. Videmus nũc p ſpeculum in enigmate, tũc autem facie ad faciem. ——

¶ Maior cõceditur, quando perfectum, & imperfectum habẽt ſe circa idem & quando opponuntur; hoc autem dico, quia natura eſt quidem imperfecta reſpectu gloriæ, non tamen tollitur, quia non opponitur gloriæ, ſed ei ſubſternitur, vt patuit ſupra. Ad minorem dico, quòd eſt ex parte, reſpectu futuri ſtatus, ſed nõ eſt imperfecta in via, ratione dicta, quia propinquè ſe habet ad patriam. Ad conſequens conceditur, quòd euacuabitur veniente perfectiori ſtatu, ſed ille non eſt hic, ſed in patria, & tunc euacuabitur ſtatus nouæ legis, qui eſt figuralis reſpectu patriæ, vt ſupra dictum fuit, figura autem ceſſat adueniente figurato.

¶ Et nota, quòd propriè loquẽdo, noua lex quantum ad principale non euacuatur, immo augetur, ſcilicet quantum ad gratiã; ſed ſtatus illius gratiæ, & modus habendi, & exterior cultus qui nunc concomitatur gratiam, illa euacuantur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in libro contra Fauſtum.* Montanus, & priſcilla poſuerunt, quòd promiſſio Domini de Spiritu ſancto dando non fuit completa in Apoſtolis, ſed in eis. Et ſimiliter Manichæi poſuerunt, quòd fuit completa in Manichæo quem dicebant eſſe ſpiritum paraclitum; & ideo vtrique non recipiebant actus Apoſtolorum in quibus manifeſtè oſtenditur, quòd illa promiſſio fuit in Apoſtolis completa, ſicut Dominus iterato eis promiſit. Actuum primo. Baptizabimini in Spiritu ſancto non poſt multos hos dies, quod impletum legitur Actuũ. 2. Sed iſtæ vanitates excluduntur per hoc, quod dicitur Ioan. 7. Nondum erat ſpiritus datus, quia nondum Ieſus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, quòd ſtatim glorificato Chriſto in reſurrectione, & aſcenſione, fuit Spiritus ſanctus datus. Et per hoc etiã excluditur quorumcumque vanitas, qui dicerent eſſe expectandum aliud tempus ſcilicet Spiritus ſancti. Docuit autem Spiritus ſanctus Apoſtolos omnem veritatem de his, quæ pertinent ad neceſſitatem ſalutis, ſcilicet de credendis, & de agendis; non tamen docuit eos de omnibus futuris euentibus, hoc enim ad eos non pertinebat, ſecundũ illud Actuum primo. Non eſt veſtrum noſce tempora vel momenta, quæ pater poſuit in poteſtate ſua. ——

* Li. de hæreſib. 69. ad quod vult Deum ca. 26. & li. 19. contra Fauſtũ cap. 31. & de vtilitate credẽdi, cap. 3.

¶ Ad maiorẽ dico primô, quòd miſſio Spiritus ſancti de qua loquitur Euangeliſta completa eſt, non vt quidam inaniter dicũt in priſcilla vel Manichæo; ſed in Apoſtolis Chriſti; nec eſt expectandum aliud tempus Spiritus ſancti. Dico ſecundò, q̃ Chriſtus promiſit in aduentu Spiritus ſancti omnis veritatis cognitionem, quæ eſt neceſſaria ad ſalutem, ſed non omnem cognitionem futurorum euentuum; quamquàm nec Prophetæ de talibus euentibus defuturi ſint vſque ad conſummationem eccleſiæ vt haberi poteſt ex Doctoribus ſuper verba Apoſtoli ad Ephe. 4. Alios quidem dedit Apoſtolos, alios Prophetas. Eſto enim pronunciantes Chriſti incarnationem futuram, finem habuerint in Ioanne Baptiſta; tamẽ prædicentes futura gloriæ, & de ſtatu eccleſiæ poſt Chriſtum, fuerunt, & etiũ vſq; in finẽ. Dico etiam, vt habet D. S. ſecunda ſecundæ. q. 176. ar. 1. ad primum, quòd Apoſtoli in ſcientia, & ſapientia ſufficienter inſtructi fuerunt quantum requirebat Doctrina fidei, non autem quantum ad omnia, quæ per ſcientiam acquiſitam cognoſcuntur, puta de concluſionibus Arithmeticę vel Geometriæ. Minor negatur, quòd nõ omnem neceſſariam ad ſalutem in ſtatu noui teſtamenti, ſed non cognoſcit eccleſia omnem veritatem circa futuros euentus, nec hoc eſt neceſſarium, quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex vetus non ſolùm fuit patris, ſed etiam filij, quia Chriſtus in veteri lege figurabatur; vnde Dominus dicit Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Similiter etiam lex noua nõ ſolùm eſt Chriſti, ſed etiam Spiritus ſancti, ſecundum illud Roma. 8. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu, &c. vnde non eſt expectanda alia lex, quæ ſit Spiritus ſancti. ——

¶ Maior vera. Ad minorem pro prima parte. Si intelligitur, quòd ſtatus vet. le. conueniret patri, ita quòd ipſe legem pro illo ſtatu dederit, & non filius, ita quòd figuraret patrem, & nõ filiũ negatur; pertinebat enim vetus lex, & ad filium, ſcilicet etiam figurandum; non enim eſt dubium quin omnis lex ſit ab omnibus perſonis quo ad eſſe ſuum, cum opera Trinitatis ad extra ſint indiuiſa. Sed vult ſolutio, quòd lex vetus non ſolùm eſt patris, ſicut in cuius cognitionem ducebat, ſed etiam in cognitionem filij. Ad ſecundam partem minoris, ſi intelligitur, quòd ſtatus nouæ legis conueniat ſoli filio, & non Spiritui ſancto, negatur; quia & Spiritus ſanctus, & eius bonitas participatur in noua lege, immò ipſa noua lex quantum ad principale, eſt effectus appropriatus Spiritui ſancto, quia ex amore procedit donum gratiæ, quod eſt principale nouæ legis. Dico præterea, quòd in noua lege principantes non modo ſunt ſapientes, ſed & debẽt eſſe boni, & Spirituales, vt habetur in 4. ſcrip. di. 5. q. 2. ar. 2. q. 4. & alibi; quare negatur conſequentia, quia eadem lex eſt a Chriſto præſertim in humanitate ſecundùm exteriorem promulgationem, ſed à Spiritu ſancto ſecundùm gratiæ infuſionem per appropriationem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum Chriſtus ſtatim in principio Euangelicæ prędicationis dixerit. Appropinquauit regnum cœlorum, ſtultiſſimum eſt dicere, quòd Euangelium Chriſti non ſit Euangelium regni. Sed prædicatio Euangelij Chriſti poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad diuulgationem notitiæ Chriſti, & ſic prædicatum fuit Euangelium in vniuerſo orbe etiam tempore Apoſtolorum, vt Chryſoſtomus dicit; & ſecundum hoc, quod additur. Et tunc erit conſummatio, intelligitur hoc de deſtructione Hieruſalem, de qua tunc ad litteram loquebatur. Alio modo poteſt intelligi prædicatio Euangelij in vniuerſo orbe cum pleno effectu, ita ſcilicet quòd in qualibet gente fundetur eccleſia, & ita ſicut dicit Auguſtinus in Epiſtola ad Euſichium. * Nondum eſt prædicatum Euangelium in vniuerſo orbe, ſed hoc facto veniet conſummatio mundi. ——

* Aug. ep. 71. prium ante medium. & epiſt. 80.

¶ Ad maiorem dico primò, quòd Euangelium regni, ideſt introducens in regnum cœleſte, eſt Euangelium Chriſti, & oppoſitum dicere eſt ſtultiſſimum vt in principio ſolutionis. Secundò dico, quòd hoc Euangelium regni, & Chriſti prædicabitur quantum ad diuulgationem nominis Chriſti in vniuerſo orbe, & hoc tempore Apoſtolorum, & tunc venit conſummatio deſtructionis Hieruſalem. Tertiò dico, quòd poſt prædicationem Euangelij cum pleno effectu, ita quòd in qualibet gente fundetur eccleſia, & tunc veniet conſummatio mundi.

¶ Ad minorem, verum, Euangelium eſt prædicatum quantum ad diuulgationem notitiæ Chriſti, ſed non ſecundo modo. Et dico, quòd iam venit conſummatio de qua loquebatur Chriſtus ad litteram, ſcilicet deſtructio Hieruſalem, quamuis nondum venerit conſummatio finalis totius mundi, quare negatur conſequentia, quia Euangelium Chriſti iam prædicatum eſt in vniuerſo orbe, & venit conſummatio templi, & Hieruſalem, nec futura eſt alia lex Spiritus ſancti. Vide de iſtis Nycolaum de Lyra. Matthæi. 24. vbi ponit, quæ hanc ſolutionem declarãt oſtendendo, quòd adhuc viuente beato Petro Apoſtolo, peruenit notitia Euangelij Chriſti vſque ad vltimum clima terræ habitabilis. ¶ Pro maiori declaratione huius ſolutionis & materię, nota D S. in poſtilla ſuper ad Roma. 10. lectione. 3. ſuper hoc verbo Apoſtoli. Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum, & c. quòd ſecundùm Auguſtinum hæc verba nondum erant completa quando Apoſtolus Paulus talia loquebatur, ſed prævidebat ea implenda, & ideo vtitur præterito pro futuro propter certitudinem Diuinæ præordinationis; ſicut etiam Dauid cuius verba aſſumit Apoſtolus; & hoc ideo dicit Auguſtinus, quia adhuc tempore ſuo dicit fuiſſe quaſdam gẽtes in Aphricæ partibus, quibus non erat fides Chriſti prædicata. Chryſoſtomus autem ſuper Matthæum ẽcontrario dicit hoc, quod hoc dr̃ completum fuiſſe tpe Apoſtolorum, exponens ſic quod hr̃ Matth. 24. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio, ideſt deſtructio Hieruſalem. Vtrumque autem eſt aliqualiter verum, tempore enim Apoſtolorum ad omnes gentes, etiam vſque ad fines mundi, peruenit aliqua fama de prædicatione Apoſtolorum per ipſos vel Diſcipulos eorum. Matthæus enim p̃dicauit in Aethiopia, Thomas in India. Petrus, & Paulus in Occidente, & hoc eſt, quod Chryſoſtomus intendit dicere; nõ tamen ſic fuit impletum tempore Apoſtolorum, quòd in omnibus gentibus eccleſia ædificaretur, quod tamen implendum eſt ante finem mundi, vt Auguſtinus dicit ad Heſitium; magis tamen intentioni Apoſtoli congruit expoſitio Chryſoſtomi, quàm Auguſtini. Nulla enim ratio eſſet auferendi excuſationem infidelibus per hoc, q̃ in futurum erant audituri; per hoc tamen non habetur, quòd ad ſingulos homines fama prædicationis Apoſtolicæ peruenerit, licet peruenerit ad omnes gentes; nunquid ergo illi ad quos non peruenit, vtpote, ſi fuerint nutriti in ſilua, excuſationem habent de peccato infidelitatis?

An Euangelium eſt ueritate per totum orbem.

Ad

Ad hoc dicendum, quòd ſecundùm ſententiam domini, quæ habetur Ioan. 15. Illi qui loquemẽ dominum per ſe, vel per eius diſcipulos nõ audiuerunt, excuſationem habent de peccato infidelitatis, non tamen beneficium Dei conſequentur, vt ſcilicet iuſtificentur ab alijs peccatis, vel quæ naſcendo contraxerunt, vel male viuendo addiderunt, & pro his meritò damnantur. Si qui tamẽ eorum feciſſent quod in ſe eſt, dominus eis ſecundùm ſuam miſericordiam prouidiſſet, mittendo eis prædicatorem fidei; ſicut Petrum Cornelio, Actuum 10. & Paulum Macedonibus, vt habetur actuum. 16. ſed tamen hoc ipſum, quòd aliqui faciunt, quod in ſe eſt, conuertendo ſe. ſ. ad Deum, ex Deo eſt mouente corda ipſorũ ad bonum. Trenorum. 5. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Hæc Doct. Sanct. Ex quibus patet declaratio ſolutionis hic habitæ, & quid Sanctus Aug. & Chriſoſt. ſuper hac re ſenſerunt, qui in re non diſcordant, vt patuit.

Nota.

Quæſt. Centeſima ſeptima.

De comparatione nouæ legis ad veterem.

DEinde conſiderandum eſt de comparatione legis nouæ ad legem veterem. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum lex noua ſit alia lex a lege veteri. Secundò, vtrum lex noua impleat veterem. Tertiò, vtrũ lex noua contineatur in veteri. Quartò, quæ ſit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

¶ Poſtq̃ D. S. determinauit de lege noua ſecundũ ſe, hic determinat de ea per comparationẽ ad veterẽ, & patet ordo; q̃a abſoluta conſideratio prior eſt, & p̃ſupponit cõparationi; & circa hoc duo facit. primò, cõparat eã q̃tũ ad conuenientiã, & dr̃iam, ſecundò q̃tum ad grauitatẽ, in 4. ar. Circa primum, primò ſit qđ dictum eſt, ſecũdò determinant q̃dam corollaria ex dictis, in ar. ſequenti.

Vtrum lex noua ſit alia, a lege veteri.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua non ſit alia a lege veteri. Vtraque enim lex datur fidem Dei hñtibus, quia ſine fide eſt impoſſibile placere Deo, vt dicitur Heb. 11. ſed eadem fides eſt antiquorum, & modernorum, vt dicitur in glo. Matth. 21. ergo etiam eſt eadem lex.

A Supra q. 91. artic. 5. Et Gal. 1. lect. 2.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in libro contra Adamãtium manichei diſcipulum, * quòd breuis differentia Legis, & Euãgelij, eſt Timor, & Amor; ſed ſecũdùm hæc duo, noua lex, & vetus diuerſificari non poſſunt; quia etiam in veteri lege proponuntur præcepta charitatis. Leuit. 19. Diliges proximum tuum, & Deutero. 6. Diliges dominũ Deum tuum. Similiter etiam diuerſificari non poſſunt per aliam differentiam, quam Augu. aſſignat contra Fauſtum, * quia vetus teſtamentum habuit promiſſa temporalia, nouum teſtamentum habet promiſſa ſpiritualia, & æterna; quia etiam in nouo teſtamento promittũtur aliqua promiſſa temporalia, ſecũdùm illud Marci. 10. Accipiet centies tantùm in tempore hoc, domos, & fratres &c. Et in veteri teſtamento ſperabantur promiſſa ſpiritualia, & æterna, ſecundùm illud ad Heb. 11. Nunc autem meliorem patriam appetunt. i. cœleſtem, quod dicitur de antiquis patribus; ergo uidetur, quòd noua lex non ſit alia a veteri.

* Aug. 17.

* Aug. li. 4. cap. 2.

¶ 3 Præte. Apoſtolus videtur diſtinguere vtranque legem, ad Ro. 4. veterem legem appellans legem factorum, legem verò nouam appellãs legem fidei; ſed lex vetus fuit etiam fidei, ſecundùm illud Heb. 11. Omnes teſtimonio fidei probati ſunt, quod dicit de patribus veteris teſtamenti. Similiter etiam lex noua eſt lex factorũ. Dicitur enim Matth. 5. Benefacite his qui oderunt vos, & Lucæ 20. Hoc facite in meam commemorationem; ergo lex noua non eſt alia a lege veteri.

¶ Sed cõtra eſt, quòd Apoſtolus dicit ad Heb. 7. Trãſlato ſacerdotio neceſſe eſt, ut legis translatio fiat; ſed aliud eſt ſacerdotium noui, & ueteris teſtamenti, ut ibidem Apoſtolus probat; ergo eſt etiam alia lex.

¶ Hic primò inquirit de conuenientia legis nouæ, & veteris; & quia ſupra q 91. ar. 5. de iſta materia dictum fuit, ideo eò breuius nunc tranſeundum erit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * omnis lex ordinat conuerſationem humanã in ordine ad aliquem finem; ea aũt quæ ordinantur ad finem ſecundùm rõnem finis dupliciter diuerſificari poſſunt. Vno mõ, quia ordinant ad diuerſos fines, & hæc eſt diuerſitas ſpeciei, maximè ſi ſit finis proximus. Alio modo ſecundùm propinquitatem ad finem, vel diſtantiam ab ipſo; ſicut patet, q̃ motus differunt ſpecie ſecundũ q̃ ordinantur ad diuerſos terminos; ſecundùm verò q̃ vna pars motus eſt propinquior termino, quàm alia, attendit̃ differentia in motu, ſecundũ perfectũ, & imperfectũ.—

* 90. ar. 2.

¶ D. S. diſtinctè reſpondet quæſito; vnde primò præmittit quandam diſtinctionem bimembrẽ, ſecundò ſubiungit duas cõcluſiones reſponſiuas, ibi. Dicendum eſt &c. ſecundam ibi. Alio mõ lex noua &c. Quo ad primum ponit talẽ concluſionẽ diſtinctiuã præambularẽ. Duæ leges poſſunt diſtingui dupliciter, vel ſicut ordinatæ ad diuerſos fines, uel q̃ una propinquius ordinat ad vnũ, & eundem finem, q̃ alia. Probatur cõcluſio quo ad ambas partes ſimul, omnis lex ordinat̃ &c. ut in principio literæ; ſed ea quæ ordinant ad finem, ſecundũ rõnem finis, poſſunt diſtingui dupliciter. Vno mõ ſecundũ diuerſos fines, quæ eſt diſtinctio ſpecifica. Alio modo ſecundũ propinquitatẽ ad finẽ, vel diſtãtiam; igit̃ cõcluſio illa uera. Huius rõnis. D. S. primò ponit maiorẽ, & minorẽ, ſecundò cõcluſionẽ cũ explicatione, & expoſitiõe partiũ ſuarũ, ibi. Sic ergo &c. Maior ergo patuit ſup. q. 90. ar. 2. Minor, p̃ prima parte ẽt patet ex ſupra dictis; q̃a rõ eorũ, q̃ ſunt ad finẽ, ex fine ſumit̃, ſimiliter & diſtinctio, ut patet q. 1. ar. 3. Et notat D. S. q̃ diſtinctio penes finem propinquum præſertim eſt ſpecifica, quia (ut ſup. dictum fuit q. 72. ar. 3.) ſpecies propria ſumitur a fine propinquo nõ remoto, eſto & ab illo ſpecies cõis in moralibus actib. ſumi poſſit. Secundam partem. D. S. declarat exemplariter, & etiam primã partem per exemplum de motibus, quia motus ordinati ad diuerſos terminos diſtinguuntur ſpecie; ſed differentes ſecundùm maiorem, & minorem acceſſum ad eundem terminum, diſtinguuntur gradualiter in eadem ſpecie; & de hoc ſup. q. 52. arti. 1. in cor. quare ſequitur concluſio præambularis. Conſequenter cum dicit̃.

Concluſio

¶ Sic ergo duæ leges diſtingui p̃nt dupliciter. Vno modo, quaſi omnino diuerſæ, vtpote ordinatæ ad diuerſos fines; ſicut lex ciuitatis, quæ eſſet ordinata ad hoc, q̃ populus dominaretur, eſſet ſpecie differens ab illa lege, quę eſſet ad hoc ordinata, q̃ optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo duæ leges diſtingui poſſunt ſecũdùm q̃ vna propinquius ordinat ad finẽ, alia verò remotius; puta, in una & eadem ciuitate dicitur alia lex, quæ imponitur viris perfectis, qui ſtatim poſſunt exequi ea quæ pertinent ad bonum commune; & alia lex datur de diſciplina puerorum, qui ſunt inſtruendi qualiter poſtmodum opera virorum exequantur.—

¶ Subinfert concluſionem præambularem iam probatam, ſed ſuas partes explicat, & exponit exemplariter; quo ad primam de legibus diſparatis ſecundùm diuerſas policias, quia ibi quæruntur diuerſi fines; nam ubi dominantur populares, quæritur bonũ popularium; vbi autem dominantur optimates, quæritur bonum potentum, & ſecundùm illos diuerſos fines, illę leges diſtinguuntur ſpecie diſparata: Secundam partem exponit de legibus impoſitis perfectis, & pueris inſtruendis; & patet, quòd iſtæ duæ leges ordinantur in unum finem, quia & diſciplina puerorum eſt ad hoc, ut quandoque faciant opera uirorum propter eundem finẽ, propter quem tunc viri faciunt. Deinde cum dicit.

¶ Dicendum eſt ergo, q̃ ſecundùm primum modum lex noua non eſt alia a lege veteri, quia vtriuſq; eſt vnus finis. ſ. vt homines ſubdantur Deo; eſt autem vnus Deus, & noui, & veteris teſtamenti, ſecundùm illud Rom. 4. Vnus Deus eſt, qui iuſtificat circunciſionem ex fide, & præputium per fidem.—

¶ Subiungit primam concluſionem reſponſiuam, iuxta primũ modum dictæ diſtinctionis (ſcilicet tanquàm omnino diuerſa ſpecie.) Noua lex non eſt alia a ueteri. Probatur, utriuſque legis eſt vnus finis (ſcilicet ex parte legis, & legislatoris) ut ſcilicet homines ſubdantur Deo; igitur non diſtinguuntur ſpecie ſecundùm primum modum. Tenet conſequentia ex dictis, quia talis diſtinctio eſt ſecundùm fines diuerſos; & fundatur iſta conſequentia in illa regula poſterioriſtica, Si affirmatio eſt cauſa affirmationis &c. Antecedens probatur ſupponendo, quòd ſubiectio Dei eſt finis, ut ſupra patuit; ſed eſt unus Deus noui, & veteris teſtamenti, ut patet per Apoſtolum; igitur antecedens eſt verum. Deinde ibi.

¶ Alio modo lex noua eſt alia a veteri; quia lex vetus eſt quaſi pedagogus puerorum, vt Apoſtolus dicit ad Gal. 3. Lex autem noua eſt lex perfectionis, quia eſt lex

charitatis, de qua Apoſtolus dicit ad Col. 3. ꝙ eſt vinculum perfectionis.

¶Deducit ſecundam concluſionem reſponſiuam, iuxta ſecundum membrum diſtinctionis, talem. Alio modo (i. ſecundùm diſtinctionem, quæ eſt iuxta maiorem propinquitatem ad eundem finem) lex noua diſtinguitur a veteri. Et nota verba Doct. Sanct. vbi dicit, quòd diſtinguitur noua a veteri, ſed non dicit (diſtinguitur ſpecie, quia illa diſtinctio non eſt propriè ſpecifica, ſed magis gradualis in eadem ſpecie, vt ſupra dictum eſt. q. 91. artic. 5.) Probatur autem cõcluſio iſta, Lex vetus eſt pedagogus puerorum, nouа autem eſt lex perfectionis; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia, quia inſtructio puerorum eſt imperfecta, lex autem perfectionis perfecta lex. Antecedens patet pro prima parte auctoritate Apoſtoli, ſecunda pars patet, quia eſt lex charitatis, quæ eſt vinculum perfectionis; igitur &c.

¶ Et nota, quòd ille exceſſus nouæ legis ſupra veterem, etiam magis patebit ar. ſequen. vbi declarabitur particulariter in quibus noua ſuppleat, quod defuit veteri; ſed nunc poſita eſt radix illius diſtinctionis, quia ex gratia, & charitate proueniunt omnes differentiæ illarum legum ſecundùm perfectum, & imperfectum.

¶Nota etiam quòd ſicut ſupra dictum fuit, ꝙ non eſt inconueniens, vt aliqua duo differant in eſſe naturæ, non tamen in eſſe moris; ſicut & aliqua differunt ſpecie logica, quę non differũt ſpecie entis, vt patet de prædicabilibus, & quibuſdam prædicamẽtis; ſic in propoſito, illæ duæ leges, quia vna principaliter eſt lex indita, alia ſcripta; & etiã ſcriptura nouæ legis eſt alia a ſcriptura veteris legis non quidem diſparata in eſſe ſignificatiuo, ſed magis explicita; quia tamen ordinantur in finem eundem, vt dictum eſt; ideo habent rõnem eiuſdem legis in ſpecie, licet non ſint eadem res in ſpecie; & tñ ſi loquamur de ſecundario nouæ legis, & principali ve. lc. ſ. ſcriptura, põt euidentius ſaluari idẽtitas ſpecifica legis, quia illę ſcripturæ in eſſe ſignificatiuo non diſtinguunt, niſi ſecundùm maiorem & minorem expreſſionem eiuſdẽ ſignificati, vt patet ex dictis de ceremonialibus; quia ſicut tota uita fuit figuralis, ita & ſcriptura; attñ quia ex gr̃a nouæ legis ordinatur ad eundem finem cũ ſcriptura veteris legis. ſ. ad ſubiectionem Dei (eſto gratia perfectè faciat ſubiectionem ſcriptura autem ſolùm docuerit, & oſtenderit ſubiectionem) ideo & rõne illius, quod eſt principale in noua lege põt ſaluari, & de facto ſaluatur identitas ſpecifica in eſſe legis non naturæ; & ita patet, quòd in eſſe legis, quod attenditur penes habitudinem ad finem non eſt diſtinctio, niſi gradualis, & per conſequens vera eſt concluſio.

An lex vet. & noua diſtinguãtur ſpecie.

¶Quæ etiam confirmatur argumento in contrarium, quod intẽdit, ꝙ quia ſicut ſacerdotiũ illud vetle. figurabat, & diſponebat ad ſacerdotium Chr̃i, & tendebat ad eundem finẽ. (ſubiectionem per ſingulatẽ cultum vnius Dei veritatis & ſacerdotiũ nouę legis, & per conſequens leges illis ſacerdotijs correſpondentes nõ ſunt omnino diſparatę, ſed tendunt in vnum finem, & ſic diſtinguuntur gradualiter penes propinquitatem, & maiorem acceſſum, vt voluit ſecunda concluſio.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ vnitas fidei vtriuſque teſtamenti atteſtatur unitati finis. Dictum eſt enim ſupra, * quòd obiectum theologicarum virtutum, inter quas eſt fides, eſt finis ultimus, ſed tamen fides habet alium ſtatum in ueteri, & in noua lege; nam quod illi credebant futurum, nos credimus factum.

* q. 62. ar. 1. & 2. q. 66 ar. 1. & 6.

¶Maior conceditur quidem, ꝙ vtraq; lex data fuit habentibus fidem, ſed vt patuit. q. 103. arti. 3. ad quartum, fides antiquorũ aliã habuit habitudinem ad Chriſtum, quàm fides noſtra nũc; & ſecundò fuit fides minus explicata ſecundùm communem legem, q̃ mõ fit; ita ꝙ illę fides quaſi diſtinguebantur ſecundũ maiorẽ, & minorem propinquitatẽ ad idem obiectum. Ad minorem iã patuit, fuit una fides ex parte obiecti, ſed habuit aliam habitudinẽ propter aliam diſpoſitionem ſubiecti. Ad cõſequens, Ergo &c. Verum, eſt una lex ex parte finis, quia obiectum fidei eſt vltimus finis, licet ſub ratione primæ ueritatis; & cũ iſtæ duæ leges ſint ſub eodem fine, licet ſ. ſecundùm alium ſtatum, ſequitur quod dictũ eſt in cor. ꝙ diſtinguantur ſm maiorẽ propinqtatẽ ad eundẽ finem.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd omnes differentiæ, quæ aſſignantur inter nouam legem, & veterem, accipiũtur ſecundùm perfectũ, & imperfectum; præcepta enim legis cuiuslibet dantur de actibus uirtutum. Ad operandum autem virtutum opera aliter inclinantur imperfecti, qui nondum habent virtutis habitum, & aliter illi, qui ſunt per habitum virtutis perfecti.

D.S. ſoluendo argumentum hoc primò reſpondet ad minorẽ. Secundò ad maiorem, ibi. Illi añt &c. Tertiò ad probationem minoris, ibi. Fuerunt tñ &c. Quo igitur ad minorem dico primò, ꝙ non poſſunt ſecundùm iſta duo diuerſificare ſpecie diſparata. Verum eſt, quia cum timore, & amore ſtat unitas finis; ſi autem intelligatur minor, ꝙ non poſſunt diuerſificari ſecundum perfectum, & imperfectum in eadem ſpecie, negatur, quia ex hoc arguitur charitas, & abſentia charitatis; arguitur & doctrina, & ſcriptura promittens cœleſtia, & alia promittens terrena, tamen ordinantes ad unum finem. Ad maiorem, conceditur ipſa, & rationẽ eius ponit Doct. Sanct. conſequenter, quia euangelium, uel magis lex euangelica habet tanquàm principale ſui, gratiam & charitatem, ex qua quis inclinatur, ut ex amore, & uoluntariè ſimpliciter operetur opera uirtuoſa præcepta per legem. Habens enim uirtutem operatur propter amorem, & complacentiam uirtutis, & non ex exteriori impulſiuum. Lex autem uetus non habuit gratiam, & virtutes, & ergo oportebat homines ad opera uirtorum præcepta induci metu pœnarum, vel promiſſione bonorum temporaliũ, quibus imperfecti afficiebantur. Vnde dicit Doct. Sanct.

¶ Illi autem qui nondum habent habitum virtutis, inclinantur ad agendum virtutis opera ex aliqua cauſa extrinſeca, puta ex comminatione pœnarum, vel ex promiſſione aliquarum extrinſecarum remunerationum, puta honoris, vel diuitiarum, vel alicuius huiuſmodi; & ideo lex uetus (quę dabatur imperfectis, ideſt nondum conſecutis gratiam ſpiritualem) dicebatur lex timoris, inquantum inducebat ad obſeruantiam præceptorum per comminationem quarundam pœnarum, & dicitur habere temporalia quædam promiſſa. Illi autem qui habent virtutem, inclinantur ad virtutis opera agenda propter amorem virtutis, non propter aliquam pœnam aut remunerationem extrinſecam; & ideo lex noua, cuius principalitas conſiſtit in ipſa ſpirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris, & dicitur habere promiſſa ſpiritualia, & æterna, quæ ſunt obiecta virtutis præcipuè charitatis; & ita per ſe in ea inclinantur non quaſi in extranea, ſed quaſi in propria; & propter hoc etiam lex vetus dicitur cohibere manum non animum, quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abſtinet, non ſimpliciter eius voluntas a peccato recedit, ſicut recedit volũtas eius qui amore iuſtitiæ abſtinet a peccato; & propter hoc lex noua, quæ eſt lex amoris, dicitur animum cohibere.

¶ Ad probationem minoris dico, quòd proponebantur quidẽ præcepta charitatis, ſed charitas ipſa cordibus non infundebatur per Spiritum ſanctum, ſicut in noua lege; & ergo adhuc ſtat diſtinctio ſecundùm perfectum, & imperfectum, ut dixit ſecunda concluſio. Vltra. Similiter &c. Dico quòd per illam differentiam promiſſorum non diuerſificantur ſpecie, tamen ſecũdùm perfectum & imperfectum; quia ex illis diuerſis promiſſis habetur, quòd in noua lege eſt charitas, quæ per ſe inclinat ad ſpiritualia, & æterna; in ueteri autem non fuit charitas, ſed carnalitas, ideo promittebantur temporalia; ſicut & inde prouenit, quòd una dicit cohibere animum, alia manũ, ut patuit. Vltra ad probationem illius, dico quòd in nouo teſtamento promittuntur, vt in paucioribus temporalia non in uirtute nouæ legis, ut ſic, ſed propter indiſpoſitionem eorum, qui ſunt in ſtatu nouæ legis, qui eſto non debeant dici Iudæi, tamen communicant cum Iudæis in carnalitate; ſicut e contra in ueteri teſtamento promittebantur ſpiritualia, vt in paucioribus, ut habet Doct. Sanct. etiam in tertio ſed his qui tam pertinebant ad nouam legem ratione principalis nouæ legis, ſed non ex efficacia vet. le. ſed per Chriſtum. Ad conſequens; ergo nõ eſt alia. Verum, diſparata, & omniuo diuerſa; ſed tamen alia modaliter, vel gradualiter, & ad illas probationes minoris. D.S. reſpõdet conſequenter, licet de promiſſione temporalium prius dixerit; omnes enim illę diuerſitates aſſignaræ fundantur in una radice. ſ. penes gratiam, & penes eius carentiam. Vnde dicit.

Chriſtiani aliquid habent cũ Iudæis.

¶ Fuerunt tamen aliqui in ſtatu veteris teſtamenti habentes charitatem, & gratiam Spiritusſancti, qui principaliter expectabant promiſſiones ſpirituales, & æternas, & ſecundùm hoc pertinebant ad legem nouam. Similiter etiam in nouo teſtamento ſunt aliqui carnales nõdum pertingentes ad perfectionem nouæ legis, quos oportuit etiam in nouo teſtamento induci ad virtutis opera per timorem pœnarum, & per aliqua temporalia promiſſa; lex autem vetus, & ſi præcepta charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritusſanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus noſtris, vt dicitur Rom. 5.

¶Ex hac ſolutione nota, quòd impertinenter loquuntur, dicẽtes, quòd lex noua prohibet animum, ſed vetus prohibet manum; hoc enim falſum eſt, ut patebit ar. ſequenti; nam & uetus prohibuit animum, ſed ſcribę, & Phariſei falsò oppoſitũ opinarent. Sed lex

vetus

uetus non cohibuit animum, ſicut noua; quia quod quis dimittit ſolùm metu pœnæ hominis, non oportet, quòd animo dimittat, qui puniri non poteſt ab homine: ſed quòd quis dimittit ex charitate, & amore Dei, obmittit, & manu, & animo, ſciens quia & Deus propter cuius amorem obmittit cogitationes punit &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * lex noua dicitur lex fidei, in quantum eius principalitas conſiſtit in ipſa gratia, quæ interius datur credentibus; unde dicitur gratia fidei. Habet autem ſecundariò aliqua facta, & moralia, & ſacramentalia, ſed in his non conſiſtit principalitas legis nouæ; ſicut principalitas veteris legis in eis conſiſtebat. Illi autem qui in veteri teſtamento Deo fuerunt accepti per fidem, ſecundùm hoc, ad nouum teſtamentum pertinebãt; non enim iuſtificabantur, niſi per fidem Chriſti, qui eſt actor noui teſtamenti; unde & de Moyſe dicit Apoſtolus ad Hebræ. 11. quòd maiores diuitias æſtimabat theſauro ægyptiorum improperium Chriſti.

*q. præce. ar. 1. & 2.

¶ Maior vera, & bene diſtinguit per hoc ſecũdùm perfectum, & imperfectum. Et dico, quòd veterem appellat factorum, quia vetus conſiſtebat in ſcriptura exteriori, per quam ſcripturam denunciabatur quid eſſet agendum, ſed non habebatur gratia adimplẽdi; & ſi qui habuerunt gratiam implendi, ſecundùm hoc pertinebant ad nouam, lex autem noua dicitur fidei, quia eſt lex gratiæ, quæ datur habentibus veram fidem, vel virtute veræ fidei.

¶ Ad minorem pro prima parte, negatur. Dico enim quòd ſi p fidem patribus fuit data gratia, ſecundùm hoc non erant veteris teſtamẽti, ſed noui; ſed per exteriorem ſcripturam, quæ erat propriè vetus teſtamentum non habebatur gratia fidei, quæ eſt principale in noua lege. Ad ſecũdam partem minoris negatur, q̃ ſit factorum principaliter, ſicut vetus; ſed eſt principaliter gratia Spiritus ſancti; habet tamen quædam facta. ſ. morales actus, & quædam ſacramentalia, ſed tanquàm minus principalia; ſed facta vete. leg. erant principalia; quare negatur conſequentia, quòd non ſit alia gradualiter, & diſtincta ſecundùm perfectionem.

Vtrum lex noua impleat veterem.

G 2. q. 104. arti. 6. ad 2. Et 2. diſt. 9. arti. 5. ad 4. Et 4. di. 40. q. 2. ar. 2. ad 3. Et Ro. 1. ſ. Et Ephe. 2. lec. 5. co. 3. ſ.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua legem veterem non impleat. Impletio enim contrariatur euacuationi; ſed lex noua euacuat, vel excludit obſeruantias legis veteris. Dicit enim Apoſtolus ad Gala. 5. Si circuncidimini, Chriſtus nihil vobis proderit; ergo lex noua non eſt impletiua veteris legis.

¶ 2 Præt. Contrarium non eſt impletiuum ſui contrarij; ſed dominus in lege noua propoſuit quædam præcepta contraria præceptis veteris legis. Dicitur enim Matth. 5. Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij; ego autem dico vobis quicunque dimiſertt vxorem ſuam facit eam mechari; & idem conſequenter patet in prohibitione iuramenti, & etiam in prohibitione talionis, & in odio inimicorum. Similiter etiam videtur dominus excluſiſſe præcepta veteris legis de diſcretione ciborum. Matth. 15. dicens. Non quod intrat in os coinquinat hominem; ergo lex noua non eſt impletiua veteris.

¶ 3 Præte. Quicunque contra legem agit, non implet legem; ſed Chriſtus in aliquibus contra legem fecit, tetigit enim leproſum, vt dicitur Matth. 8. quod erat contra legem. Similiter etiam videtur ſabbathum pluries violaſſe; vnde de eo dicebant Iudæi Ioan. 9. Non eſt hic homo a Deo, qui ſabbathum nõ cuſtodit; ergo Chriſtus non impleuit legem, & ita lex noua data a Chriſto non eſt veteris impletiua.

¶ 4 Præte. In veteri lege continebantur præcepta moralia, ceremonialia & iudicialia, vt ſupra dictũ eſt, * ſed dominus Matth. 5. vbi quantum ad aliqua legem impleuit, nullam mentionem videtur facere de iudicialibus, & ceremonialibus; ergo videtur quòd lex noua nõ ſit totaliter veteris impletiua.

q. 99. ar. 4.

¶ Sed contra eſt, quod dominus dicit Matth. 5. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere; & poſtea ſubdit, Iota vnum aut vnus apex non præteribit a lege donec omnia fiant.

¶ Hic D. S. determinat aliqua, quæ ad articulum primũ ſequuntur. Et primò, an noua veterem legem impleat; hoc enim ſtatim ſequitur ex ar. 1. quia perfectum implet imperfectum. Dictum eſt autem, quia noua differat a uetere; ſicut perfectũ ab imperfecto.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, * lex noua comparatur ad veterem; ſicut perfectum ad imperfectum; omne autem perfectum adimplet id quod imperfecto deeſt; & ſecundùm hoc lex noua adimplet veterem legem, inquantum ſupplet illud, quod veteri legi deerat.

* Ar. præc.

¶ Concluſio reſponſiua ex hoc corpore eſt talis. Lex noua adimplet veterem legem inquantum ſupplet illud, quod vete. le. defuit. Iſta concluſio habet duas partes quarum vna aliam exponit, quia implet ſupplendo, quod alteri deerat. Et Doct. Sanct. probat primò primam partem eius generaliter, ſicut & illa pars eſt generaliter reſponſiua. Secundò ſecundam magis explicat per reſiduum corporis, ibi. In ueteri autem &c. quo ad primam arguitur ſic. Omne perfectum implet id quod imperfecto deeſt, ſed lex noua comparatur &c. vt in principio literæ; igitur illa pars vera.

Concluſio reſponſi.

¶ Maiorem Doct. Sanct. relinquit notam, præſertim quando perfectum, & imperfectum ſunt eiuſdem ordinis, & quando vnũ diſponit, & ordinatur ad aliud; ſicut in propoſito. Minor patuit arti. primo. Conſequenter cum dicit.

¶ In veteri autem lege duo poſſunt conſiderari, ſcilicet finis, & præcepta contenta in lege. Finis verò cuiuslibet legis eſt, vt homines efficiantur iuſti & virtuoſi, vt ſupra dictum eſt; * vnde & finis veteris legis erat iuſtificatio hominum, quam quidem lex efficere non poterat, ſed figurabat quibuſdam ceremonialibus factis, & promittebat verbis.

* q. 92. ar. 1.

¶ Oſtendit & explicat ſecundam partem concluſionis reſpõſi. quæ vult, quòd noua ſupplear, quod deerat vet. le. Quæ probatur ſic. In veteri lege duo poſſunt conſiderari. ſ. finis, & præcepta contenta in lege, ſed noua lex quantum ad vtrunque ſupplet, quod deerat vet. le. igitur illa ſecunda pars vera, & eſt argumentũ a ſufficienti inductione, quia circa vet. legem non eſt aliud conſiderare. Maior relinquitur nota. Minorem nõ ponit, ſed probat primò primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. Præcepta verò &c. Quo ad primam. ſ. ex parte finis arguitur ſic. Finis vete. le. fuit iuſtificatio hominũ quam lex efficere non poterat, ſed figurabat, & promittebat; ſed noua lex iuſtificat per paſſionem Chriſti, & exhibet, quod vetus promittebat, & complet, quod vetus figurabat; igitur implet vet. le. ex parte finis, qui fuit iuſtificare, promittere, & figurare. Doct. Sanct. primò ponit maiorem, ſecundò probat minorem auctoritatibus Apoſtoli, ibi. Et quantum ad &c. Maior ergo prædicta probatur pro prima parte, quia finis cuiuslibet legis eſt, vt homines efficiantur iuſti, & virtuoſi; igitur & vet. le. Antece deus patuit ſup. q. 92. ar. 1. Secunda pars maioris patuit ſup. quæſtio. 103. & ſepius. Conſequenter ibi.

¶ Et quantum ad hoc lex noua implet veterem legem iuſtificando per virtutem paſſionis Chriſti; & hoc eſt, quod Apoſtolus dicit ad Rom. 8. quòd impoſſibile erat legi, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis; & quantum ad hoc lex noua cohibet, quòd lex vetus promittebat, ſecundùm illud 2. ad Corinth. primo, Quotquot promiſſiones Dei ſunt in illo eſt, ideſt in Chriſto; & iterum quantum ad hoc complet etiam, quod vetus lex figurabat; vnde ad col. 2. dicitur de ceremonialibus, quod erant umbra futurorum. Corpus autem Chriſti. i. veritas pertinet ad Chriſtum; vnde lex noua dicitur lex ueritatis, lex autem vetus vmbræ, vel figuræ.

¶ Subiungit minorem pro minore principali pro ſecunda parte concluſionis, quam probat per Apoſtolum quo ad omnes eius tres partes; duæ etiam ultimæ partes ſequuntur manifeſtè ex prima, quia eo ipſo, quòd iuſtificat noua lex, exhibet quod vetus promittebat; & quia vetus lex figurabat iuſtificationem, quam facit lex noua, ergo impler, quod illa figurabat; & confirmatur iſta tertia pars ex nominatione nouæ legis, quia dicitur lex ueritatis, vetus autem vmbra, vel figura; ſed veritas implet vmbram, & figuram igitur &c. Deinde cum dicit.

¶ Præcepta verò ueteris legis adimpleuit Chriſtus, & opere, & doctrina; opere quidem, quia circuncidi uoluit, & alia legalia obſeruare, quæ erant tempore illo obſeruanda, ſecundùm illud Galat. 3. Factum ſub lege.

¶Manifeſtat ſecundam partẽ minoris principalis,ſ.quòd noua impleat veterẽ quo ad præcepta,& præſertim, ꝙ Chriſtus auctor nouæ legis impleuerit opere,& doctrina;& primò ꝙ opere,ſecundò,ꝙ doctrina,ibi.Sua autẽ &c. Quo ad primum ſic, Chriſtus circuncidi voluit,& alia legalia ſeruare;igitur adimpleuit præcepta vet.le.opere. Conſequentia nota. Antecedẽs declaratur,& probatur auctoritate Apoſtoli.

¶ Et nota, quòd præcepta etiam ceremonialia Chriſtus adimpleuit opere, ſed circa ipſa nihil docuit, vt patebit ad quartum; ſed moralia præcepta expoſuit, & ad ipſa ſeruanda tutius aliqua ordinauit;ſimiliter ſuperaddidit cõſilia moralibus præceptis, ſed ceremonialia non ſic ordinauit tutius implenda, quia erãt ſtatim habitura finem. Vnde quod Doct. Sanct. dicit(quia impleuit opere,& doctrina)referendum eſt ad diuerſa, opus videlicet tantùm ad ceremonialia,ſed doctrina tantùm ad iudicialia; quia mulierẽ in adulterio deprehenſam impunitam abire fecit,ſed opus, & doctrina ad moralia,vt patet in ſequenti litera. Deinde ibi.

¶ Sua autem doctrina adimpleuit præcepta legis tripliciter. Primò quidem verum intellectum legis exprimendo; ſicut patet in homicidio,& adulterio, in quorũ prohibitione Scribę & Phariſęi non intelligebant, niſi exteriorem actum prohibitum. Vnde dominus legem adimpleuit, oſtendendo etiam interiores actus peccatorum cadere ſub prohibitione. Secundò, adimpleuit dominus præcepta legis ordinando quomodo tutius obſeruaretur,quod lex vetus ſtatuerat;ſicut lex vetus ſtatuerat, vt homo non periuraret, & hoc tutius conſeruaretur ſi omnino a iuramento abſtineatur, niſi in cauſa neceſſitatis. Tertiò,adimpleuit dominus præcepta legis ſuperaddendo quædam perfectionis conſilia, vt patet Matth.19.vbi dominus dicenti ſe obſeruaſſe præcepta veteris legis, dicit. Vnum tibi deeſt, ſi vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes &c. ———

¶Declarat quomodo noua lex,& auctor eius impleuit veterem quo ad præcepta,ſcilicet doctrina. Quod probatur ſic,Chriſtus in ſua doctrina verum intellectum legis vete. expreſſit; & ordinauit quomodo præcepta tutius obſeruarentur, & ſuperaddit quædam perfectionis conſilia;ergo adimpleuit præcepta vete.le. doctrina. Conſequentia nota. Antecedens pro partibus ſuis declaratur clarè in littera.

¶Nota autem,quòd hic manifeſtè habetur,quod dictum eſt ar tic 1.ad ſ. eundum,quia vetus lex in veritate prohibuit interiores motus,& præcepta actus exterioris prohibitiua etiam intelliguntur de actu interiori,licet Phariſei falsò intelligerent ſolùm de actu exteriori,vbi interior non fuit expreſsè prohibitus; quare lex vetus in veritate animum prohibuit,licet non cohibuerit.

¶Nota enim circa hæc verba D.S. cum dicit (ſicut patet in homicidio,& adulterio &c.)quia videtur dubium de adulterio interiori:dicunt enim Doctores noſtri, quòd populus Iudaicus credebat animi,& voluntatis motus non eſſe peccata,niſi vbi lex interiores motus ſpecialiter prohibebat; videtur autem, quòd lex vetus ſpecialiter prohibuerit concupiſcentiam adulterinam in hoc præcepto.Non concupiſces vxorem proximi. Quare non videtur poſſe ſtare, quòd Scribę, & Phariſei non habuerunt pro peccato concupiſcentiam adulterinam,quia ſpecialiter prohibita fuit;cuius contrarium dicit Doct.Sanct.de homicidio enim mentali nõ eſt ſpecialis prohibitio;vnde & Auguſt.dicit cõtra Fauſtum,quòd non intelligebant homicidium, niſi per peremptionem corporis humani,vt patebit ar ſequen.ad ſecundum. Sed dico,quòd vt patuit ſupra quæſt.100.artic.3. Iudæi,ſicut & aliqui ex doctoribus noſtris,eos in hoc ſequentes,dicebant eſſe vnum præceptum quo prohibetur concupiſcentia vxoris alienæ, & aliarum rerum, ita quòd in illo præcepto vno prohibetur ſecundùm eos,concupiſcẽtia vxoris nõ propter luxuriã,vel venerem,ſed propter auaritiam. Vnde concupiſcentia adulterina quam ſecundùm Doct. San.hic non credebant eſſe peccatum,eſt quæ non prohibetur ſpecialiter, ſed ſimul cum opere,per illud præceptum, Non mechaberis.Et ſecundùm Iudæos (vt frequenter habet Paulus Burgenſis,& etiã Lyra)actus interior non prohibebatur, nec erat peccatum, niſi prorumperet aliqualiter in actum exteriorem. Et ergo concupiſcentia adulterina de qua loquitur Doctor Sanct. non fuit ſecundùm ſe,& ſpecialiter prohibita, ſed ſolùm cum actu exteriori,& ideo putabant non eſſe peccatum ſecundùm ſe, quod tamen falſum eſt.Et ergo Chriſtus hoc declarauit,& expreſſit Matth.5. Patet ergo quòd Doctor Sanct.bene loquitur, quia in hoc præcepto non concupiſces prohibetur ſecundùm Iudæos ſolùm concupiſcentia auaritiæ, non luxuriæ, quod tamen falſum eſt, vt patuit etiam ſupra quæſtio. 100. articu. tertio. Vide etiam aliquid de iſtis in Nicolao de Lyra. Exod.20.circa præceptum non concupiſces.

ARGVMENTVM in contrarium exponitur a Nicolao de Lyra, præſertim de adimpletione præceptorum, quæ tamen diuerſimodè impleta ſunt per Chriſtum, quædam per euacuationem,alia per ſuperadditionem,& declarationem,vnde eſt pro concluſione reſponſiua.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd lex noua non euacuat obſeruantiam veteris legis, niſi quantum ad ceremonialia, vt ſupra dictum eſt; * hæc autem erant in figuram futuri;vnde ex hoc ipſo,quòd ceremonialia præcepta ſunt impleta perfectis his quæ figurabantur,non ſunt ulterius obſeruanda; quia ſi obſeruarentur adhuc ſignificaretur aliquid,ut futurum non impletum; ſicut etiam promiſſio futuri doni locum iam non habet promiſſione iam impleta per doni exhibitionem, & per hunc modum ceremoniæ legis ꝙlluntur cũ implent.— * 9.103. ar. 3. & 4.

¶ Maior vera eſt in naturalibus,& in corporalibus,ſed in figuralibus negatur;immo oportet,quòd impletio ſit euacuatio,quia impletio fit per hoc,quòd exhibetur præſentialiter figuratum; ſi ergo eſt præſens non poteſt amplius figurari vt futurum,figuratio enim eſt reſpectu futuri,quo poſito ꝑſente,vel præterito,non eſt locus figurationi.

¶ Ad minorem, eſt vera cum reſtrictione, quia noua euacuat veterem quo ab obſeruantias ceremoniales; ſi enim obſeruantia capitur generaliter,tunc non ſolùm ſtat pro his,quæ pertinent ad ceremonialia,uel ad conuerſationem populi iudaici, ſed pro omnibus præceptis vet.le.vt patuit ſupra quæſt.101.arti.4. in quarto argumento;ſed moralia non ſunt euacuata, ſed declarata.Quare negatur conſequentia,immo eo ipſo,quòd euacuãtur ceremonialia implentur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit contra Fauſtum. * Præcepta illa domini non ſunt contraria præceptis veteris legis; quod enim dominus præcepit de uxore non dimittenda, non eſt contrarium ei, quod lex præcepit, neque enim ait lex, qui uoluerit dimittat uxorem, cui eſſet contrarium non dimittere; ſed utique nolebat dimitti uxorem a uiro' qui hanc interpoſuit moram, ut in diſſidium animus præceps libelli conſcriptione refractus abſiſteret; unde dominus ad ad hoc confirmandum, ut non facile uxor dimittatur, ſolam cauſam fornicationis excepit. Et idem etiam dicendum eſt in prohibitione iuramenti, ſicut dictum eſt. * Et idem etiam patet in prohibitione talionis,taxauit enim modum uindictæ lex, ut non procederetur ad immoderatam uindictam,a qua dominus perfectius remouit eum,qué monuit omnino a uindicta abſtinere. Circa odium verò inimicorum, remouit falſum Phariſeorum intellectum nos moneus, vt perſona odio non haberetur,ſed culpa. Circa diſcretionem verò ciborum, quæ ceremonialis erat,dominus non mandauit,vt tunc non obſeruarentur, ſed oſtendit, quòd nulli cibi ſecundùm ſuam naturam erant immundi, ſed ſolùm ſecundùm figuram,ut ſupra dictum eſt. * ——— * Lib.19.c. 16.ſi. & 26. * In Ench. ai. * q.102.ar. 6.ad primũ

¶ Maior conceditur,ſed minor negatur. Ad probationem Doctor Sanct.reſpondet ſecundùm omnes eius partes,vt patet.

¶Ad probationem dico,quòd libellus repudij præceptus in lege fuit, ſed non repudium, & ideo fuit præceptus libellus repudij,vt interueniret mora in qua diſſidium animi frangeretur, & ita vel odium contra uxorem mitigaretur, & illud præceptum fuit pro non dimiſſione vxoris;ſimiliter Chriſtus Matthei 5. voluit,vt non dimitteretur facile vxor ex quacunque cauſa, ſicut Iudæi falsò exiſtimabant etiam abſque cauſa fornicationis, quare præceptum de libello repudij, & præceptum Chriſti de non dimittenda uxore, ſe confirmant, & non contrariantur.Lex enim vetus non volebat vxorem dimitti, ſed permiſit repudiationem, tamen cum libello repudij ad mitigandum pertinax odium, & per conſequens ad impediendum dimiſſionem.

¶ Vltra,ad ſecundam probationem minoris de iuramento, dico enim quòd nihil præcepit in hoc contra legem, immo ordinauit quomodo tutius obſeruetur, ordinans abſtinere a iuramento incauto,quod ſit extra caſum neceſſitatis. Vnde non prohibuit omne iuramentum, quod eſſet contra legem; ſed ordinauit non iurare omnino.i.non quocunque modo, nec ex leui cauſa,ſed non ordinauit omnino non iurare.

¶Vltra de pœna talionis,negatur, ꝙ aliquid contrarium intentioni legis ordinauerit.Voluit enim lex per pœnã talionis tollere inordinatã vindictã, quod præceptũ perfectius obſeruat ſi qs nullã expetat vindictã. Qũo aũt velle ſe vindicare ſit pẽm,vide

ſecunda

ſecunda ſecundæ quæſt. 108. ar. 1. Poteſt enim quis appetere alterius punitionem propter ordinem iuſtitiæ, uel emendationẽ peccantis; ſed uindictã quærere ſolũ propter punitionẽ, ut eſt mala punito, hoc non licet. Errabant enim in hoc Iudæi putantes uindictam eſſe propter ſe appetendam, quod Chriſtus ibidem correxit. Vltra, ad quartum de odio inimicorũ, negatur quòd Chriſtus in hoc aliquid ordinauerit contra legem, ſed correxit falſam eſtimationem Phariſeorũ, quia a contrario ſenſu arguebant, ex hoc quòd dicitur in lege, Diligas amicum, inferebant ipſi, & odio habebis inimicum, quod Chriſtus remouit, quia nõ debet odio haberi inimicus, quo ad naturam, ſed quo ad culpam, quod odire culpam eſt diligere hominem. Vltra, ad quintum, negatur, ꝙ circa cibos aliquid ordinauerit contra legem, ſed ſolùm declarauit, quòd nullus cibus ex natura haberet immunditiam ſpiritualem, ſed ſolùm figuratiuè, vt ſupra dictum fuit q. 102. artic. 6. ad 10. ſed non ſuffit, quòd tunc non ſeruarent obſeruantias legales circa cibos, quia adhuc ceremonialia ligabant; Chriſtus enim nõ minus diſcipulis ſuis immundos cibos ſecundùm legem vitabat, vt declarat Nico de Lyra Matth. 5. quare negatur conſequentia.

¶ Circa hoc, quod tangitur in principio ſolutionis circa materiam auctoritatum, quarum vna eſt ex Deuter. 24. alia Matth. 5.

¶ Nota quòd dictum Beati Auguſt. in principio ſolutionis videtur eſſe contra Burgenſem, qui Deutero. vbi iam, & Matth. 19. vult defendere, quòd repudium vxoris potuit fuiſſe licitum, & ꝙ aliquis ſine peccato potuit dimiſſa vxore propter fornicationem ducere aliam, & ſecundùm hoc exponit aliter iſtam auctoritatem Matth. 5. quàm Lyra, qui eſt contrariæ opinionis; ſicut & Doctor Sanct. videtur eſſe q. 105. art. 4. ad 8. & eſt contra Burgenſem verbum Aug. cũm dicit; ſed vtique nolebat dimitti vxorem, & per cõſequens non fuit dimiſſio licita, ſed tantùm tanquàm minus malum permiſſum. Vide ibidem ad longum. Doct. enim Sanct. ſupra vbi immediatè propoſuerat ſe ex propria ſententia dicturum in 3. par. ſed morte præuentus non fecit. In quarto autem ſententiarum refert duas opiniones circa hoc, ſed ſe ad nullam determinat.

Nota.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd tactus leproſi erat prohibitus in veteri lege, qa ex hoc incurrebat homo quandam irregularitatis immunditiam, ſicut & ex tactu mortui, ut ſupra dictum eſt, * ſed dominus qui erat mundator leproſi immunditiam incurrere non poterat; per ea autem quæ fecit in ſabbatho, ſabbathum non ſoluit ſecundùm rei ueritatem, ſicut ipſemet in euangelio oſtendit; tum quia operabatur miracula uirtute Diuina, quæ ſemper operatur in rebus; tum quia ſalutis humanę opera faciebat, cum Phariſei etiam ſaluti animalium in die Sabbathi prouiderent; tum etiam quia ratione neceſſitatis diſcipulos excuſauit in Sabbatho ſpicas colligentes; ſed uidebatur ſoluere ſecundùm ſuperſtitioſum intellectum Phariſeorum, qui credebant etiam a ſalubribus operibus eſſe in die ſabbathi abſtinendum, quod erat cõtra intentionem legis.

* q. 102. artic. 5.

¶ Maior vera, ſed minor negatur. Ad probationem dicit, quòd tactus leproſi quo mundabatur, non potuit induere irregularitatem legalem, nec fuit contra legem. Ad ſecundum de ſabbato negatur, quòd vnquam violauerit ſabbatum, quia opus domini, & miraculoſum, non eſt contra ſabbatum, cum Deus ſemper operetur. Secundò opus ſalutis corporalis, vel ſpiritualis non eſt contra ſabbatum, ut patuit etiam ſupra, quare negatur conſequentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ceremonialia præcepta legis, non commemorantur. Matthe. 5. qui. ſi eorum obſeruantia toraliter excluditur per impletionem, vt dictum eſt. * De iudicialibus uerò præceptis commemorauit præceptum talionis, ut quod, de hoc diceretur, de omnibus aliis eſſet intelligendum; in quo quidem præcepto docuit legis intentionem non eſſe ad hoc, ꝙ pœna talionis quæreretur propter liuorem uindictæ, quem ipſe excludit monens, quòd homo debet eſſe paratus etiam maiores iniurias ſufferre, ſed ſolùm propter amorem iuſtitiæ, quod adhuc in noua lege remanet.

* Ad 1. & in cor. ar.

¶ Maior vera, ſed alterius rationis fuerunt ceremonialia, quia per Chriſtum erant omnino euacuanda, & erant futura mortifera; non ſic moralia, quæ vſque hodie obligant; non ſic etiam iudicialia, quæ poſſunt obſeruari, licet ſint mortua, non tamen ſunt mortifera quo ad ſubſtantiam facti, vt patuit ſupra.

¶ Minor negatur de iudicialibus, quia facit mentionem de pœna talionis, & ipſam expoſuit volens ſimile intelligi de omnibus aliis, quòd obſeruanda ſint iudicialia amore iuſtitiæ, non liuore vindictæ. De ceremonialibus concedo, quòd non facit mentionẽ, & ratio tacta eſt, quia erant omnino euacuanda, & per conſequẽs non erat opus aliquid circa ea ſtatuere, uel ordinare; ſecus de moralibus, quia permanſura fuerunt. Vnde & multa circa ipſa Chriſtus ordinauit; iudicialia etiam ſane exponit ex uno iudiciali volens intelligere de omnibus. Quare negatur conſequentia.

Vtrum lex noua contineatur in veteri.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua in lege ueteri non contineatur. Lex enim noua præcipuè in fide conſiſtit; vnde dicitur lex fidei, ut patet Rom. 4. ſed multa credenda traduntur in noua lege, quæ in ueteri lege non continentur; ergo lex noua non continetur in ueteri. C Gal. 1. lect. 2. col. 3. li.

¶ 2 Præterea. Quædam glo. * dicit Matth. 5. ſuper illud. Qui ſoluerit unum de mandatis iſtis minimis, quòd mandata legis ſunt minora, in Euangelio verò ſunt mandata maiora; maius autem non poteſt contineri in minori; ergo lex noua non continetur in veteri. * Chryſoſt. in Hom. 10. in Matthe. in imperfecto opere declinãdo ad fin.

¶ 3 Præterea. Quod continetur in altero ſimul habetur habito illo; ſi igitur lex noua contineretur in veteri, ſequeretur quòd habita ueteri lege, habeatur & noua; ſuperfluum igitur fuit habita ueteri lege, iterum dari nouam; non ergo noua lex continetur in veteri.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Ezech. primo, Rota erat in rota, ideſt nouum teſtamentum in veteri, vt Greg. exponit. * * Homil. 6. in Ezec. parum a medio.

¶ Hic Doctor Sanct. determinat quoddam aliud corollariè ſequens ex artic. 1. ſcilicet continentiam nouæ legis in veteri.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, ſicut locatum in loco. Alio modo uirtute, ſicut effectus in cauſa, uel complementum in completo, ſicut genus continet ſpecies poteſtate, & ſicut tota arbor continetur in ſemine.

¶ Doctor Sanct. primò ponit quoddam notabile diſtinctiuum. Secundò iuxta ſecundum eius membrum reſpondet ibi. Et per hunc &c. Circa primum dicit, quòd aliquid cõtinetur in alio dupliciter. Vno modo actu, & perfectè ſecundùm ſe; ſicut locatum continetur a loco, quia ſecundũ ſeipſum a loco circundatur. Alio modo continetur aliquid in alio virtute, ſicut effectus in cauſa; vel continetur aliquid in alia virtute, ſcilicet quaſi logica, ſic genus continet ſpecies in poteſtate, ſcilicet logica, quæ eſt ambitus ſuæ poteſtatis. Vel ſicut continetur complementum in eo, quod completur, vel ſicut tota arbor in ſemine continetur virtualiter; ita ꝙ virtualis continentia extendatur ad quamcunque incluſionem alterius, implicitam etiam, & imperfectam. Et nota quòd Doc. Sanct. ponit multos modos continentiæ virtualis, ſed nõ vult, quòd omnes habeant locum in propoſito, præſertim non primus, qui eſt modus quo effectus continetur in cauſa, quia ille non eſt ad propoſitum, quo ad eſſe effectum, & cauſam; eſt tamen ad propoſitũ quo ad virtualiter continere; ſimiliter continentia ſpeciei in genere non eſt ad propoſitum, quo ad communitatem, & confuſam poteſtatem generis, tamen ſunt omnes ad propoſitum quo ad virtualiter continere. Conſequenter cum dicit.

¶ Et per hunc modum noua lex continetur in ueteri. Dictum eſt enim, * quòd noua lex comparatur ad veterem, ſicut perfectum ad imperfectum. * Arti. 1. in cor. & ad ſecundum.

¶ Reſpondet ad quæſitum iuxta ſecundum membrum prædictum tali concluſione. Lex noua in veteri continebatur virtualiter ſicut arbor in ſemine, & ſicut fructus, in ſpica, & ſicut complementum in eo, quod completur. Intellige tamen vt tactum eſt, ꝙ continetur, ſicut arbor in ſemine ſecundùm eſſe ſignificatiuum, non ſecundùm eſſe cauſatiuum; ita quòd ea, quæ ſunt in noua lege expreſsè, & uerbaliter, erant in vete. implicitè, & repreſentatiuè in factis, & ſcripturis figuratiuis. Concluſio ergo probatur primò ratione, ſecundò auctoritate ibi. Vnde Chriſto &c. Rõne ſic, iſto modo perfectum continetur in imperfecto, ſcilicet aliquo modo figuraliter, & implicitè; ſed noua lex comparatur ad ueterem, ſicut perfectum ad imperfectum; ergo concluſio vera.

¶ Maior relinquitur nota, quando perfectum, & imperfectum ſunt ſubordinata, tunc enim perfectum continetur imperfectè, & inchoatiuè in imperfecto (& ſupplentur illa maior) Minorẽ Doct. Sanct. ponit, & patet ex art. 1. & 2. Q. are ſicut arbor eſt inchoata in ſemine, & frumentum in ſpica, ſic noua in ueteri inchoata fuit, & implicitè contenta; ſed tamen deeſt cauſalitas ueteris ſuper nouam, ſed eſt inchoatio ſecundùm eſſe repreſentatiuum, & figuratiuum. Tunc ibi.

¶Vnde Chryſoſtomus exponens illud,quod habetur Marci.4.Vltro terra fructificat primum herbam,deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica, ſic dicit. Primò herbam fructificat in lege naturæ, poſtmodum ſpicas in lege Moyſi, poſtea plenum frumentum in Euāgelio. Sic igitur eſt lex noua in veteri lege; ſicut fructus in ſpica.

¶Probat concluſionem reſponſiuam auctoritate Bea. Chryſo. clarè in litera; & in fine cōcluſionē reſumit per modū corollarij.

¶Nota autem,quòd in noua lege,vt ſupra dictū eſt,duo ſunt,ſ. gratia,& iuſtificatio per ipſam,quæ eſt finis legis;eſt etiam euangelica doctrina in noua lege;& quantum ad vtrunque noua lex continebatur in veteri virtualiter ſecundùm eſſe ſignificatum,& figuratum,eo modo quo figuratum continebatur in figura; ut n. ſupra patuit(cum exponerentur ceremonialia, quæ ſunt principaliter figuralia)omnia facta eorum,& cultus Diuinus,& ſacramēta ſignificabant ſanctificationem fiendam in noua lege per gratiam.Similiter figurabat,& implicitè continebant doctrinā euangelicam; & ergo noua lex in ipſa continebatur modo dicto quo ad omnia,quæ ſunt nouæ legis.

¶ Confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd omnia,quæ credenda traduntur in nouo teſtamento explicitè, & apertè,traduntur credenda in veteri teſtamento,ſed implicitè ſub figura; & ſecundùm hoc etiam quantum ad credenda,lex noua continetur in veteri.

¶Maior vera,vt patuit articu. 1.ad tertium.Et dico iuxta Doct. Sanct.ſecunda ſecundæ,quòd ea quæ nos credimus explicitè,ipſi etiam,ſcilicet antiqui patres,crediderunt implicitè, & habuerunt aliqua figuratiua eorum,quæ nos expreſsè credimus.

¶ Ad minorem ſi intelligitur, quòd ea quæ nos credimus,non continebantur in veteri lege, ſaltem,ſicut in figura,& implicitè, negatur.Vltra ergo &c.Verum,non continebatur actu,tamen virtualiter ſecundùm eſſe figuratum,eo modo quo aliquid continetur in ſua figura.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd præcepta nouæ legis dicuntur eſſe maiora, quàm præcepta veteris legis quantum ad explicitam manifeſtationem; ſed quantum ad ipſam ſubſtantiam præceptorum noui teſtaměti,omnia continentur in veteri teſtamento; vnde Auguſtinus dicit cōtra Fauſtum,* quòd pœnè omnia, quæ monuit, vel præcepit dominus,vbi adiungebat. Ego autem dico vobis, inueniūtur etiam in illis ueteribus libris; ſed quia non intelligebant homicidium,niſi peremptionem corporis humani; aperuit dominus omnem iniquum motū ad nocendum fratri in homicidij genere deputari, & quantum ad huiuſmodi manifeſtationes præcepta nouæ legis dicuntur maiora præceptis veteris legis; nihil tamen prohibet maius in minori virtute contineri, ſicut arbor continetur in ſemine.

* Aug. lib. 19. cap. 23. & 24.

¶Maior intelligit,quòd mandata nouæ legis ſunt maiora non ſecundùm ſubſtantiam,ſed ſecūdùm explicationem;in uno enim poſſunt multa contineri ſecundùm ſubſtātiam, ſed uirtualiter; ſic in illo credibili primo,& apud omnes neceſſariò(Deus eſt,& inquirentibus ſe remunerator eſt)continetur ſubſtantia omnium articulorum fidei,ſed implicitè,ut habetur ſecūda ſecundæ;ſunt autem noſtra maiora ſecundùm explicationem,& ueram expoſitionem quam Chriſtus dedit;quia & ipſis prohibebatur,vel præcipiebatur,quod nunc præcipitur, ſcilicet ſecundùm moralia,ſed ipſi non acceperunt vim præceptorū, & tamen in veritate fuit eis præceptum;ſicut in præcepto prohibitiuo homicidij, prohibebatur in veritate manus,& animus,eſto ipſi nō intellexerint,niſi de manu.Ad minorem,maius non cōtinetur actu,& explicitè in minori,continetur tamen virtute;ſicut patet de arbore,quæ uirtute in modico ſemine uirtualiter continetur, quare negatur cōſequētia. Circa iſtam ſolutionem eſt dubium, quod tangit etiam Scot. in tertio diſtin.vltima,in cor.quæſtio.& in ſolutione ad primum, an uidelicet Iudæi tenerentur ad omnia illa præcepta; ſicut nunc explicata ſunt a Chriſto, uel tenebantur tātùm ſicut Iudæi interpretabantur;ita quòd licuerit eis odio habere inimicum;ſicut pharifei docuerunt ſimplices de populo. Dicit autem Scotus in ſolutione ad primum,quòd ſi lex noua cōtineat omnia moralia, quæ lex uetus,& alia addat,uel ſaltem addat aliquam explicationem aliquorum, adquam forte ipſi nō tenebantur, quòd quantum ad hoc eſt grauior.Hæc ille. Vbi patet,quòd ipſe Sco.ſuper hoc fluctuat. Sed uidetur dicendum poſt Nicolaum de Lyra Exod.20. ꝙ immo tenebantur, conſtat enim (vt dictum eſt in iſta ſolutione) quòd ipſi intelligebant ſolùm actum exteriorem eſſe peccatum, & Chriſtus explicauit etiam interiorem eſſe prohibitum, ut patuit articu.præceden. & tamen ad actus interiores vitandos obligabantur non ſolùm ex lege Diuina, quæ implicitè interiores prohibebat;ſed etiam ex lege naturæ; notum eſt enim apud vtentem rationem naturali, quòd actus exterior non eſt peccatum, niſi ab interiore procedat,ut patet in pueris,& amentibus,& ergo interior eſt magis peccatum,& principalius in peccato,quàm exterior.Vnde Doct. Sanct.ad Rom.5. quia etiam ante legem ver. homines non excuſabantur coram Deo de actibus interioribus, & per conſequens multò minus poſt legem Diuinam datam. Vnde patet,quòd fluctuatio Sco.non eſt ſequenda; ſed tenendum,quòd ipſi Iudæi tenebantur ad verum intellectum per Chriſtum explicitum, quia eſt de dictamine rationis naturalis, quod tamen dictamen fuit per peccata obſcuratum,ſed propter hoc non excuſabantur.Sed patres ſancti,& homines boni,qui per fidem, & gratiam ad nouam legem pertinebant, iſta præcepta verè obſeruabant.Vnde Iob dicit Pepigi fœdus cum oculis meis ne cogitarem quidem de uirgine,& per conſequens interiorem motum habuit tāquàm illicitum ex lege naturæ. Vnde & Chriſtus dicit. Si cęcus cęcum duxerit ambo in foueam cadunt, innuēs per hoc,quòd Iudæi ſequentes falſam expoſitionem Phariſeorum, nō excuſabantur.Et præterea,ut D.S.habet artic.2.Chriſtus oſtendit interiorem actum eſſe prohibitum;ergo per interiorem actum peccabant.

Ad quæ tenebātur Iudæi.

Scotus.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud, quod implicitè datum eſt,oportet explicari;& ideo poſt veterem legem latam,oportuit etiam nouam legem dari.

¶Antecedens diſtinguitur,ſi intelligitur, quòd cōtinetur actu ſimul habetur,conceditur; ſi autem intelligitur,quod continetur implicitè,& ſicut in figura ſimul habetur actu, & ſecūdùm ſe,negatur antecedens. Vltra. Si igitur &c. dico,quòd lex noua continetur in ueteri quo ad multa ſolùm implicitè, licet quo ad ſubſtātiam quorundam præceptorum etiam explicitè, ut patet de præceptis decalogi, & moralibus, quæ eadem ſunt utrobique, licet nunc magis explicata. Sed negatur conſequentia,quia non eſt ſuperfluum, vt poſt agnum typicum, & legalē,ueniret vera immolatio Chriſti.

Vtrum lex noua ſit grauior,quàm lex vetus.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua ſit grauior,quàm lex vetus Matth.enim 5. ſuper illud. Qui ſoluerit vnum de mandatis his minimis, dicit Chryſoſtomus.* Mandato Moyſi in actu facilia ſunt,vt non occides, non adulterabis;mandata Chriſti autem, ſcilicet non iraſcaris, non concupiſcas in actu, difficilia ſunt; ergo lex noua eſt grauior,quàm vetus. D 3. dis.40.ar. 4 quæſt.4.Et quod.4.art. 13. corp.Et Matth.ar. * Hom.10. in Matthe. 1. opere im perfecto de claridi ad fin.

¶ 2 Præt. Facilius eſt terrena proſperitate vti, quàm tribulationes perpeti; ſed in veteri teſtamento obſeruationem veteris legis conſequebatur proſperitas temporalis,vt patet Deuterono.28.Obſeruatores autem nouæ legis conſequitur multiplex aduerſitas, prout dicitur.2. ad Corinth.6. Exhibeamus noſmetipſos,ſicut Dei miniſtros in multa patientia,in tribulationibus, in neceſſitatibus,in anguſtiis &c. ergo lex noua eſt grauior, quàm lex vetus.

¶ 3 Præte. Quod ſe habet ex additione ad alterum videtur eſſe difficilius;ſed lex noua ſe habet ex additione ad ueterem; nam lex uetus prohibuit periurium, lex noua etiam iuramentum; lex vetus prohibuit diſſidium vxoris ſine libello repudij,lex autem noua omnino diſſidium prohibuit, ut patet Matth. 5. ſecundùm expoſitionem Auguſt.ergo lex noua eſt grauior,quàm vetus.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Matthę.11. Venite ad me omnes,qui laboratis,& onerati eſtis;quod exponens Hilarius dicit.* Legis difficultatibus laborantes, & peccatis ſęculi oneratos ad ſe aduocat; & poſtmodum de iugo Euangelij ſubdit. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum lęue; ergo lex noua eſt leuior, quàm vetus. * Canon. 11. in Matth. nō procul a fin. illius.

¶Hic vltimò Doct. Sanct. comparat nouam legem ad veterem in grauitate.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd circa opera uirtutis de quibus præcepta legis dantur, duplex difficultas attendi poteſt. Vna quidem ex parte exteriorum operum, quæ ex ſeipſis quandam difficultatem habent, & grauitatem. D. 510.

¶Doct.

¶Doct. Sanct. reſpondet diſtinctè ſecundùm diſtinctionem bimembrem duabus concluſionibus correſpondentibus. Et primò ponit primum membrum diſtinctionis cum prima concluſione. Secundò ſecundum cum ſecunda cõcluſione, ibi. Alia autem &c. Iſta eſt ergo diſtinctio, quòd circa opera virtutis de quibus dãtur præcepta legis, eſt duplex difficultas, & declarat primum membrum. Deinde ſubiungit primam concluſionem, ibi. Et quãtũ &c. Vna ergo difficultas attenditur ex parte exteriorum &c. Et nota, quòd grauitas legis penſatur præſertim ex grauitate præceptorũ. Et conſequenter grauitas præceptorum ſecundùm difficultatem, quæ eſt in actibus præceptis. Quare Doct. Sanct. ſi oſtẽderit, q̃ præcepta de actibus ſint grauiora, vel leuiora, ſatisfactum erit quæſito quærenti de grauitate legis. Vnde & Scot. vbi ſupra in fine tertij idem facit inquirendo, ſcilicet grauitatem, vel leuitatem ex præceptis. Tunc ibi.

Scotus:

¶ Et quantum ad hoc lex vetus eſt multò grauior, quàm noua, quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus ceremonijs, quàm lex noua, quæ præter præcepta legis naturæ pauciſſima ſuperaddit in doctrina Chriſti, & Apoſtolorum; licet aliqua ſint poſtmodum ſuperaddita ex inſtitutione Sanctorum patrum; in quibus etiam Auguſt. dicit * eſſe moderationẽ attendendam, ne conuerſatio fidelium oneroſa reddatur dicit enim ad inquiſitiones Ianuarij de quibuſdam, quòd ipſam religionem noſtram quam in manifeſtiſſimis, & pauciſſimis celebrationum ſacramentis Dei voluit miſericordia eſſe liberam, ſeruilibus præmunt oneribus adeo, vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui legalibus ſacramentis non humanis præſumptionibus ſubjiciuntur.

*Aug. epiſt. 119. cap. 19. circa fin.

Monentur Prælati.

¶Annectit concluſionem correſpondentem huic primo membro talem. Lex vetus eſt multò grauior, quàm noua quantum ad opera exteriora, & ſcilicet præcepta de exterioribus actibus. Probatur concluſio tali aſſumpto. Vetus lex ad plures actus exteriores obligabat, quàm noua: igitur concluſio vera. Tenet conſequẽtia, quia in pluribus operibus corporalibus eſt maior labor, & difficultas, quam in paucis. Antecedens patet, quia vetus obligabat, & grauabat multiplicibus ceremonijs, ſed noua pauciſſima habet a Chriſto, & diſcipulis ſuis inſtituta, & alij prælati etiam debent attendere diligenter ne reddant religionem Chriſtianam oneroſam; ergo antecedens verum. Prima pars proximi aſſumpti patuit ex ſupra dictis de ceremonijs. Et Scot. ipſam declarat, qa Rabbi Moyſes enumerauit plus, quàm ſexcenta præcepta ad quę omnia tenebantur illi, quorum quædam erant ualde difficilia, puta quòd omne maſculinum ter in anno præſentaretur in Hieruſalem quantumcunque diſtarent; Vide ipſum, ſecunda pars patet ex Bea. Aug. qui allegatur etiam. 12. diſtin. talia, ut in litera. Conſequenter cum dicit.

Scotus.

¶ Alia autem difficultas eſt circa opera virtutum interioribus actibus; puta quòd aliqs opus virtutis exerceat promptè, & delectabiliter, & circa hoc difficile eſt virtus; hoc enim non habenti uirtutem eſt valde difficile, ſed per virtutem redditur facile.

¶Ponit ſecundum membrum diſtinctionis, quod primò declarat. Secundò ſubiungit aliam concluſionem reſponſi. correſpondentem, ibi. Et quantum ad hoc &c. Dicit ergo, quòd ſecunda grauitas, & difficultas eſt circa opera uirtutũ in interioribus actibus, qui ſunt principales: ita q̃ non faciat ſolùm ſubſtantiam actus virtuoſi, ſed etiam obſeruet modum virtutis, ita quòd prõptè, & delectabiliter faciat; & circa hoc difficile eſt virtus, quæ principaliter perficit animum ad actus interiores. Et dicitur hoc difficile nõ habenti virtutem, ſed habenti eſt facile. Ad hũc ſenſum, quòd res in ſe eſt ſemper difficilis, ſed faciliter fit ab habente uirtutem, & de hoc quomodo uirtus, & habitus faciat facilitatẽ ex parte operantis, & non ex parte operis, nec per cõſequens diminuat meritum, ſupra dictum eſt q. 73. ar. 4. ad ſecundum. Deinde ibi.

¶ Et quantum ad hoc præcepta nouæ legis ſunt grauiora præceptis veteris legis; quia in noua lege prohibẽtur interiores motus animi, qui expreſsè in veteri lege non prohibebantur in omnibus etſi in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis pœna non apponebatur; hoc autem eſt difficillimum non habenti virtutem; ſicut etiam Philoſophus dicit in 5. Ethic. * quòd operari ea quæ iuſtus operatur facile eſt, ſed operari ea eo modo quo iuſtus operatur, ſcilicet delectabiliter, & promptè, eſt difficile non habenti iuſtitiam; & ſic etiam dicitur 1. Ioan. 5. quòd mandata eius grauia non ſunt, quod exponens Auguſt. dicit, * quòd non ſunt grauia amanti, ſed non amanti ſunt grauia.

*Ariſto. ex cap 3.

* In vulga. de lau. charitatis non procul a prin. Et de natura, & gratia c. 69.

¶ Subiungit nunc a hoc membrum ſecundam concluſionem reſponſi. ſtatim. Quantum ad difficultatem, quæ eſt in interioribus actibus præcepta nouæ legis ſunt grauiora præceptis veteris legis, ſcilicet non habenti virtutem; & intelligitur concluſio de præceptis moralibus. Probatur in noua lege prohibentur interiores & cur in litera; ſed vitare interiores motus animi eſt difficillimum non habenti virtutem; ergo &c. Maior relinquitur nota. Et dicit (& ſi) quia in iſto præcepto Nõ concupiſces, prohibetur motus interior, eſto pœna in lege non poneretur tranſgreſſoribus. Minor probatur auctoritate Philoſophi, & ſecundò auctoritate Bea. Aug. clarè in litera.

Conclusio ſecunda.

¶Nota quòd fundamentum huius quæſtionis ſtat in hoc, quòd noua lex non ſolùm præcipit, ſubſtantiam præceptorum moralium quo ad actus exteriores, ſed habet explicationem adiunctã, quæ aſtringit, & expreſsè ligat ad uitandos actus interiores malos, quod uetus non faciebat; & ita patet, quòd uetus eſt grauior expreſsè quo ad ceremonialia, noua quo ad moralia, nõ propter ſubſtantiam, ſed propter explicationem præceptorum.

¶ Circa hanc autem determinationem adhuc uidetur dubium relictum, quæ uidelicet grauitas alteri præponderet, an uidelicet grauitas ceremonialium grauitati moralium quo ad actus interiores. Sed dicendum, quòd ex dictis poteſt haberi reſponſio ad hoc dubium, quia ſi comparentur opera ceremonialia exteriora ad actus interiores in noua lege expreſsè prohibitos, clarum eſt, quòd difficilius eſt moderari interiores motus, quàm facere opera exteriora. Iſtę enim duæ grauitates non ſunt propriè compara biles, & tamen maior eſt ſimpliciter difficultas circa interiores motus; ſed quia noua lex nõ ſolùm prohibet actus interiores, ſed & gratiam confert, uel magis in ipſe gratia conſiſtit, qua habita leuiter fiunt etiam de ſe grauia & difficilia. Vetus autem lex auxilium non habebat exteriora faciendi, ſed facienda ſolùm docebat: ideo noua lex adhuc dicenda eſt leuior, & uetus in grauitate ceremonialium præponderat grauitati nouæ in interioribus motibus coexiſtente gratia, & charitate Dei, quæ in noua (ut dictum eſt) includitur. Et hæc Doctor Sanct. ſatis innuit per auctoritatem Bea. Auguſt. adductam pro concluſione, quia gratia non ſunt mandata nouæ le. amanti, quem amorem noua lex includit. Vnde facilius Chriſtianus uerus uitat actus interiores, & prõptè, & delectabiliter facit præcepta moralia, quàm Iudæus faceret ceremonialia ſua, licet ut dictum eſt, primum in ſe ſit difficilius, tamen ab habente charitatem, & a ſpirituali homine facilius fit, oportet enim ſemper memorari, quia ſtant ſimul, quòd aliquid in ſe ſit difficile, & tamen faciliter fit ab habituato, & præſertim ab amante. De quo & in Capreolo in 3. diſtinct. 23 in ſolutionibus argumentorum, quæ ſecundò loco contra primam concluſionem obiiciuntur.

Quæ nam lex ſit grauior & quo modo.

¶ De iſtis iam dictis, quia uidelicet noua ſit dicenda leuior, cõcordat Scot ubi ſupra ad primum, ubi ſic dicit, quòd ſi lex noua contineat omni moralia, quæ lex uetus, & addat alia, uel ſaltem addat aliquam explicationem aliquorum, ad quam fortè ipſi non tenebantur, quòd quantum ad hoc eſt grauior; tamen hoc nõ tantum grauat, ſicut ex alia parte grauat ceremonialium multitudo, & iudicialium. Ex parte autem legis nouæ plus alleuiat multitudo, & efficacia auxiliorum, ita quòd illa modica grauitas ſi qua ſit maior in moralibus, non præponderat grauitati in aliis, & hoc penſatis auxiliis hinc inde, hæc ille, & bene quo ad propoſitum. Quæ autem ſint auxilia nouæ legis recenſet ipſe in ſecundo articu. quia gratia maior per paſſionem Chriſti factam collata. Secundò plura ſacramenta ſalutaria. Tertiò doctrina magis explicita de ueritate, & exempla Sanctorum patrum, plura, & efficaciora ad imitãdum. Quartò plura merita Sanctorum, qui non tantùm ſibi, ſed etiam nobis meruerunt (licet Scotus habeat Forte, ſed Doctor Sanct. habet q̃ ſit cathegoricè.) Simpliciter ergo plura adiutoria, & efficaciora ſunt in lege noua, quàm ueteri. Eſt etiam unum adiutorium ualde notabile, quia nobis pro obſeruatione legis Chriſtianæ promittitur expreſsè uita æterna, illis autem, uel raro, uel nunquàm niſi bona temporalia promittebãtur; nunquàm autem tantum alliciunt animum ad ſeruandum legem bona temporalia, ſicut bona æterna; ex quibus patet, quòd noua dicenda eſt leuior.

Scotus.

Vnde auxilium in noua lege.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima concluſione, quia noua eſt leuior quo ad exteriores actus, & hoc ſimpliciter concludit hæc ratio. Eſt tamen & leuior comparatiuè, ut dictum eſt cum auxiliis ſuis.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd auctoritas illa loquitur expreſsè de difficultate nouæ legis quantum ad expreſſam cohibitionem interiorum motuum.

¶Ad antecedens. Moyſi mandata ſunt facilia, ſcilicet moralia in q̃tum expreſsè non prohibent actus interiores, ſunt tñ mandata ceremonialia grauiora operibus exterioribus nouæ legis; & iterum moralia explicata cũ ſuis auxiliis leuiora ſunt ceremonialibus vet. le. cum ſuis auxiliis, & conſtat, quòd Chryſo. loquitur de

moralibus explicatis in noua lege quo ad actus interiores, vt patet in verbis ſuis. Ad antecedens, verum, noua eſt grauior quo ad interiores actus, & expleationem præceptorum moraliũ, vt dixit ſecunda concluſio.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd aduerſitates quas patiuntur obſeruatores nouæ legis, non ſunt ab ipſa lege impoſitæ, ſed tamen propter amorem in quo ipſa lex cõ ſiſtit faciliter tolerantur; quia ſicut Auguſt. dicit in li. de verbis domini,* omnia ſęua, & immania, facilia, & prope nulla efficit amor.

* Aug. ſer. 9. a medio. item ſerm. 48. de tempore

¶ Ad hoc argumentum dicitur dupliciter primò negando conſequentiã, quia aduerſitates, quæ accidunt obſeruantibus nouam legem, non ſunt ex noua lege, ſed Deus permittit, vel etiam immittit aduerſitates pro maiori gloria conquirenda, vt virtus eorũ probata reddatur, & vt per hoc affectus eorũ magis a terrenis abſtrahatur. Quare ex illis aduerſitatibus nõ poteſt argui maior grauitas legis, cum ipſas lex non infligat; ſicut etiam in vete. le. aliquę particulares perſonæ etiam iuſtæ, in tribulationes inciderũt propter rationes iam tactas, vt patuit ſup. q. 99. ar. 6. ad tertium. Secũdò dicitur ad maiorem; ſicut etiam habet. D. S. ſuper Apoſtolum, vbi allegatur, quòd vti terrena proſperitate eſt facilius ſecundùm ſe, & pati aduerſitates grauius, & difficilius. Sed negat, quòd ſint faciliora amanti Deum, & ei qui habet repromiſſam vitam æternam, & alia auxilia ſupra dicta; immo talis abominatur proſperitatem mũdanam, & magis optat pati propter Chriſtum. Et hoc patet etiam de patribus veteribus, qui tamen erant de nouo teſtamento, qui malebãt pati propter fidem Chriſti, quàm gaudere in mundo, vt dictum fuit ar. 1. ad tertium, de Moyſe. Ad minorem, eſto ita fuerit, & ſit de communi lege, ſit tamẽ propter maius bonum Chriſtianorum, & cum hoc patiuntur libenter; nec tamen lex illas aduerſitates imponit, quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illę additiones ad præcepta veteris legis ad hoc ordinantur, vt facilius impleatur, quod vetus lex mandabat; ſicut Augu. dicit,* & ideo per hoc non oſtenditur, quòd noua lex ſit grauior; ſed magis, quòd ſit facilior.

* Augu. ex lib. 1. de ſer. domini in Monte ca. 20. 13. & 14

¶ Maior non eſt vera, ſi additio eſt pro faciliori impletione alterius, facilius enim eſt ſeruare cum aliquo auxilio, quàm ſine, vt patet. Ad minorem conceditur quidem, quòd noua addit explicationem ad moralia vet. legis; ſed illę explicationes ſunt additæ, vt ſubſtantia præceptorum obſeruetur, vt patuit ar. 2. in fine corporis. Et ſecundò ſi iuxta dicta in ar. 3. ad ſecundum, ludæi coram Deo etiam obligantur ad illas explicationes, quę prohibent actum interiorem, conſtat quòd Chriſtiani facilius impleant cum ſciant expreſsè ſe ad hoc teneri, & hanc ſolutionem intendit doctor. Poſſet etiam dici, quòd iſta ratio probat ſecundam concluſionem, ꝙ noua eſt grauior quo ad actus interiores, ſed quia illę additiones facitũ pro meliori impletione præceptorum moralium veteris legis, ideo D. S. vult, quòd non probat difficultatem nouæ legis, ſed facilitatem ſaltem perfectè implendi præcepta vet. le.

Quæſtio Centeſimaoctaua.

De contentis in lege noua.

DEinde conſiderandum eſt de his, quæ continentur in lege noua. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò, vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere. Secundò, vtrum ſufficienter ſe habeat in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis. Tertiò, vtrum conuenienter inſtituat homines quantum ad actus exteriores. Quartò, vtrum conuenienter ſuperaddat conſilia præceptis.

¶ Poſtquàm determinatum eſt de lege noua ſecundùm ſe, & in comparatione ad veterem. Hic conſequenter determinatur de cõtentis in noua lege, & patet ordo, quia cognitio rei ſecundùm ſe, & in confuſo ſecundùm totum, prior eſt cognitione diſtincta, & ſecundùm partes, vt patet primo Phyſicorum, & primò circa hoc inquiritur de his, quę pertinẽt directè, & per ſe ad nouam legem, puta quæ in noua lege præcipiuntur, vel prohibentur. Secundò inquiritur de his, quæ pertinent ex quadam additione ad nouam legem, quantum ad bene eſſe eius pertinentia, vt ſunt conſilia, & hoc in artic. 4.

¶ Circa primum, primò inquiritur, quod dictum eſt quantum ad exteriores actus. Secundò quantum ad interiores, in art. 3.

Circa primum primò oſtendit actus aliquos exteriores cadere ſub præcepto, vel prohibitione legis nouæ. Secundò oſtenditur, quòd circa hoc lex noua ſufficienter inſtituit homines. artic. ſecundo.

Vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora præcipere, vel prohibere.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd lex noua nullos exteriores actus debeat præcipere, vel prohibere. Lex enim noua eſt euangelium Regni, ſecundũ illud Matth. 24. Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe; ſed regnum Dei non conſiſtit in exterioribus actibus, ſed ſolùm in interioribus, ſecundùm illud Lucæ. 17. Regnum Dei intra vos eſt, & Roma. 14. Non eſt regnum Dei eſca, & potus, ſed iuſtitia, & pax & gaudium in Spiritu ſancto; ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus. Infra ar. 4. Et quol. 9. ar. 13. con.

¶ 2 Præt. Lex noua eſt lex ſpiritus, vt dicitur Ro. 8. ſed vbi ſpiritus domini ibi libertas, vt dicitur 2. ad Corinth. 3. Non eſt autem libertas vbi hõ obligatur ad aliqua opera exteriora facienda, vel vitanda; ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

¶ 3 Præt. Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, ſicut interiores actus pertinent ad animum; ſed hæc ponitur differentia inter nouam legem, & veterem, quòd vetus lex cohibet manum, ſed noua lex cohibet animum; ergo in lege noua, non debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, ſed ſolùm interiorum.

¶ Sed contra eſt, quòd per legem nouam efficiuntur homines filij lucis. Vnde dicitur Ioan. 12. Credite in lucem, vt filij lucis ſitis; ſed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum obijcere, ſecundùm illud Ephe. 5. Eratis aliquando tenebręnunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate; ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædã præcipere.

¶ Primò inquirit, an lex noua aliquos exteriores actus præcipiat, vel an ſufficiant interiores in noua lege, ſicut contemplatio, & deuotio interior. Et eſt ratio dubitationis, quia videtur per hoc differre a veteri.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* principalitas legis nouæ eſt gratia Spiritus ſancti, quæ manifeſtatur in fide per dilectionem operante; hãc autem gratiam conſequuntur homines per Dei filium, hominem factum, cuius humanitatem primò repleuit gratia, & exinde eſt ad nos derivata; vnde dicitur Ioã. 1. Verbum caro factum eſt. Et poſtea ſubditur. Plenum gratiæ, & veritatis, & infra. De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia. Vnde ſubditur, quòd gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et ideo conuenit, vt per aliqua exteriora ſenſibilia, gratia a verbo incarnato profluens, in nos deducatur, & ex gratia interiori per quam caro ſpiritui ſubditur, exteriora quædam opera ſenſibilia producantur.

* q. inf. ar. 1. & 2.

¶ Doct. Sanct. diſtinctè abſoluit quæſitum. Vnde primò deducit quandam concluſionem præambularem, ex qua ſecundò infert diſtinctionem ſecundùm cuius membra ponit quaſdã concluſiones reſponſiuas, ibi. Sic igitur &c. Concluſio præambularis eſt iſta. Conuenit ut per aliqua exteriora &c. ut in fine literę, probatur, principalitas nouæ legis eſt gratia Spiritus ſancti, quæ manifeſtatur in fide per dilectionem operante, & hanc gratiam conſequuntur homines ex deriuatione a Chriſto in ipſos; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia extra literam, quia dilectionis operatio manifeſtans gratiam, eſt aliquod exterius ſenſibile per quod caro ſpiritui ſubijcitur. Similiter illud mediante quo gratia a Chriſto profluens in nos deducitur, eſt aliquod ſenſibile, per quod ſcilicet homini innotelcit ſua ſanctificatio. Antecedens pro prima parte patuit ſupra quæſtio. 106. artic. primo. Secunda pars probatur auctoritate Beati Ioannis in litera. Patet ergo quòd conueniens eſt, quòd gratia, quæ eſt principale, per opera manifeſtetur. Et per hanc gratiam homo per aliqua ſenſibilia exteriora conſequatur.

¶ Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere poſſunt. Vno modo ſicut inducentia aliqualiter ad gratiam, & talia ſunt opera ſacramentorum quæ in

noua

noua lege ſunt inſtituta; ſicut Baptiſmus, Euchariſtia, & alia huiuſmodi.

¶Hic conſequenter D.S. ex præmiſſa conclusione infert diſtinctionem, & ſubdiſtinctionem, & iuxta declarationem triũ membrorum eius, ponit tres concluſiones partialiter reſponſiuas. Secundam ibi. Alia verò &c. Tertiam ibi. Alia verò ſunt opera exteriora. Diſtinctio ergo ſequens ex dicta concluſione fundamentali eſt, quòd exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere poſſunt. Quædam ſicut inducentia gratiam, quædam procedentia ex gratia. Patet illa diſtinctio ex concluſione, quia ea per quæ gratia a verbo incarnato nobis applicatur inducũt, & quæ gratia per dilectionem operatur producuntur. Et ſtatim iuxta primum membrum innuit concluſionem reſponſiuam talem. Lex noua conuenienter inſtituit, & præcipit aliqua opera exteriora quæ ſunt ſacramẽta nouæ legis; ſicut baptiſmum, euchariſtiam &c. Probatur concluſio, aſſumendo concluſionem fundamentalem pro prima parte, & primum membrum diſtinctionis pro maiori; conuenit, vt ſint in lege noua aliqua exteriora ſenſibilia, per quæ gratia a verbo profluens in nos deducatur, inducentia aliqualiter ad gratiam; ſed talia ſunt opera ſacramentorum; ergo debuerunt inſtitui, & præcipi in noua lege. Maior patuit, & dicit aliqualiter, quia ſcilicet ſacramenta nouæ legis non pertinguntˢ ad gratiam principaliter effectiuè, ſed inſtrumentaliter diſpoſitiuè, vt patet tertia parte, & in quarto ſenten. Minór pro nunc ſupponitur, & vbi iam, probatur. Nota autem circa minorem, & concluſionem, quòd licet Euchariſtia, vt ſacramentum non ſit opus, quia non conſiſtit in vſu, ſed in conſecratione materiæ, tamen ad eius conſecrationem, & ſanctificationem actiuam, ideſt vt hominem ſanctificet, requirit aliquod opus humanum, ſcilicet ſumptionem; & ergo dicit minor opera ſacramentorum; de aliis enim non eſt dubium quin neceſſariò concurrat aliquod opus, immo conſiſtit in vſu alicuius materiæ, vt patet de baptiſmo, extrema vnctione, ſed oportet, & ad euchariſtiam, vt nobis applicet gratiam, vnde requiritur opus exterius hominis, & ſic loquitur D.S.

¶Alia verò ſunt opera exteriora quæ ex inſtinctu gratiæ producuntur, & in his eſt quædam differentia attendenda. Quædam enim habent neceſſariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interiorem gratiam quæ in fide per dilectionem operante conſiſtit, & huiuſmodi exteriora opera ſunt præcepta, vel prohibita in lege noua; ſicut præcepta eſt confeſſio fidei, & prohibita negatio. Dicitur enim. Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo; qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & eum coram patre meo.

¶Declarat ſecundum membrum diſtinctionis, & ipſum ſubdiuidit, quia opera quę ex inſtinctu gratiæ producuntur ſunt duplicia, quædam habent neceſſariam conuenientiam, vel contrarietatem ad gratiam quæ conſiſtit in fide per dilectionem operante (non quidem eſſentialiter, ſed cauſaliter, vt infra patebit, quia ad gratiam conſequitur fides per dilectionem operans.) Et circa hoc membrum D.S. ponit talem concluſionem ſecundã reſponſiuam. Noua lex dicitur præcipere, vel prohibere huiuſmodi opera exteriora quę habent neceſſariam conuenientiam, vel contrarietatem ad gratiam, (ſcilicet conuenientia neceſſariò præcipere, & contraria prohibere.) Iſtam concluſionem D. S. probat exemplariter per tale aſſumptum. Confeſſio fidei præcepta eſt, (ſcilicet exterior,) & prohibita negatio; igitur concluſio vera, conſequentia nota. Antecedens patet in littera. Matth. 10. Cuius vide declarationem. 2. 2. q. 3. ar. 2. quia in caſu profiteri fide exterius eſt in caſu de neceſſitate ſalutis, quando per dimiſſionem confeſſionis ſubtraheretur honor Deo debitus, & per conſequens tunc gratia perderetur ſi non fieret confeſſio; & ergo tunc neceſſariò oportet confiteri propter neceſſariam cõuenientiam gratiæ. Et poteſt iſta concluſio probari ex concluſione fundamentali, arguendo ſic. Conuenit vt ex gratia interiori quædam opera ſenſibilia exteriora producantur, & præcipiantur, ſine quibus gratia eſſe nõ poteſt, & conuenit, vt prohibeantur cum quibus eſſe non poteſt; igitur concluſio vera. Antecedens patuit, conſequentia clara, quia conueniens, immo neceſſarium ad gratiam, debet in lege gratiæ præcipi. Deinde ibi.

Conclu. 2.

¶Alia verò ſunt opera quæ non habent neceſſariam contrarietetem, vel conuenientiam ad fidem per dilectionem operantem, & talia opera non ſunt in noua lege præcepta, vel prohibita ex ipſa prima legis inſtitutione; ſed relicta ſunt a legislatore, ſ. Chriſto vnicuiq; ſm q aliquis alicuius curam gerere debet; & ſic vnicuique liberum eſt circa talia determinare quid ſibi expediat facere, vel vitare; & cuicunque præſidenti circa talia ordinare ſuis ſubditis, quid ſit in talibus faciendum, vel vitandum; vnde etiam quantũ ad hoc dicitur lex Euangelij lex libertatis; nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinãda.

¶Subiungit ſecundum membrum ſubdiuiſionis operum procedentium ex gratia, quia quædam ſunt quæ non neceſſariò requiruntur ad gratiam conſeruandam, nec ſunt contra gratiam; ſicut cõmedere, & bibere illud, vel aliud, deferre tale, vel tale veſtimentum &c. Et iuxta hoc membrum ponit talem concluſionem reſponſiuam tertiam. Talia opera non ſunt in noua lege &c. vt in littera. D. S. primò explicat ſecundam partem clarè, quia vnicuiq; liberum eſt circa talia agere, & determinare, qd ſibi expediat &c. primam autem partem, & ſecundam ſimul explicat per differentiam nouæ lex ad veterem; quia ideo noua dicitur libertatis, quia reliquit in arbitrio hominum circa illa determinare, quod volunt; non ſic vetus quæ determinat circa obſeruantias quo ad cibum, & veſtitum, & iterum circa iudicialia; noua autem iudicialia omnino reliquit præſidentibus, vt patebit poſtea. Et ſequitur iſta vltima concluſio ex dictis, quia lex gratiæ debet præcipere, & prohibere quæ ſunt neceſſaria pro gratia, vel contra gratiã; igitur per oppoſitum quæ non ſunt neceſſaria ad gratiam, vel contra gratiam non debet præcipere; ſicut dicit concluſio &c. Conclu. 3.

ARGVMENTVM in contrarium eſt directè pro ſecunda concluſione reſponſiua, quia opera lucis, ideſt ad gratiã conſeruandam neceſſaria ſunt in præcepto; ſimiliter opera tenebrarum, quæ ſunt contra gratiam, & eam tollunt, ſunt prohibita, & hoc dixit ſecunda concluſio.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd regnum Dei in interioribus actibus conſiſtit principaliter, ſed ex conſequenti etiam ad Regnũ Dei pertinent omnia illa ſine quibus interiores actus eſſe non poſſunt; ſicut ſi Regnũ Dei eſt interior iuſtitia, & pax, & gaudium ſpirituale, neceſſe eſt, quòd omnes exteriores actus qui repugnant iuſtitiæ, aut paci, aut gaudio ſpirituali repugnent etiam Regno Dei, & ideo ſunt in Euangelio Regni prohibenda; illa verò quæ indifferenter ſe habent reſpectu horum, puta commedere hos, vel illos cibos, in his non eſt Regnum Dei, vnde Apoſtolus præmittit. Non eſt Regnum Dei eſca, & potus.

¶Maior conceditur, & patuit q. 106. art. 4. ad quartum. Ad minorem diſtinguitur. Si intelligitur, quòd Regnum Dei nõ conſiſtat in operibus exterioribus quibuſcũque, etiam neceſſarijs pro actibus interioribus debitis iuxta gratiam, negatur. Si autem intelligitur, quòd in exterioribus neceſſarijs pro interioribus non conſiſtat principaliter, tamen ſecundariò, conceditur. Si autem intelligitur de exterioribus indifferentibus ad interiores neceſſarios pro gratia, cõceditur etiam minor. Et ad probationem dico, quòd Regnum Dei, ideſt per quod Deus regnat in nobis, & quod ad Regnum peruenitur principaliter eſt intra vos tamen; per qd ſecundariò peruenitur ad Regnum eſt extra vos, hoc eſt dicere, quòd etiam aliqui actus exteriores ſunt neceſſarij ad ſalutẽ ſine quibus interiores boni eſſe non poſſunt, vt D. S. declarat in ſolutione. Ad auctoritatem Apoſtoli dico, quòd loquitur de indifferentibus. ſ. de eſca, & potu, talia enim non pertinent ad Regnum Dei, ſed ſolùm interior affectus, ſecundùm quòd vtimur eis, vel ab eis abſtinemus; non enim intereſt, vt Gloſa habet quid alimentorum, vel quantum quis accipiat dummodo ſo id faciat pro congruentia hominum cum quibus vmit, & perſonæ ſuæ, & pro valitudinis ſuæ neceſſitate. ſ. quanta facultate, & ſuentate animi ea creat his, vel cum oportet, vel cum neceſſe eſt his carere. Ad conſequens, ſi intelligitur, quòd non debeat præcipere actus exteriores qui ſunt neceſſarij pro interioribus per quos principaliter gratia conſeruatur, quòd non debeat prohibere exteriores qui ſunt contra bonum animum, negatur; non enim poteſt eſſe bene diſpoſitus in animo qui aliena rapit, & iniuriam facit. Si autem intelligitur conſequens de exterioribus indifferentibus ſecũdùm ſe, conceditur conſequens, & eſt pro tertia concluſione.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſecundùm Philoſophum in 1. Metaphyſic. * Liber eſt qui ſui cauſa eſt; ille ergo liberè aliquid agit, qui ex ſeipſo agit; quod autẽ homo agit ex habitu ſuæ naturæ conuenienti ex ſeipſo agit, quia habitus inclinat in modum naturæ; ſi verò habitus eſſet naturæ repugnans homo non ageret, ſecundùm quòd eſt ipſe, ſed ſecũdùm aliquam corruptionem ſibi ſuperuenientem. Quia igitur gratia Spiritus Sancti eſt ſicut interior habitus nobis infuſus inclinans nos ad rectè operandum facit nos liberè operari ea, quæ conueniunt gratiæ, & vitare ea, quę gratiæ repugnant. *Ariſt. c. 2.

¶D.S.

¶ D.S primò respondet ad argumenti consequentiam; secundò ex solutione exponit quoddam dictũ cõmune, ibi. Sic igitur &c. Maior ergo conceditur, & minor. Et dico, quòd libertatem promouet agere ex habitu interiori, quia quod ex habitu quis agit, ex seipso, & intrinseco sibi agit, & per consequens liberè; quia vt habetur 1. Metaph. Lect. 3. in Doc. S. Liber est qui sui iuris est, & propter se agit non propter aliud, & etiam qui ex se, & ex intrinsecis agit. Dico autẽ, quòd vbi Spiritus Domini ibi libertas, non ad hunc sensum quem aliqui erroneè acceperunt quasi non sub sint legi, quod est supra improbatum. q. 96. art. 5. sed quia vbi Spiritus Domini per gratiam sui, ibi fit actio ab interiori principio, & habentes Spiritum Sanctum ex seipsis agunt. Qui autẽ agunt tantùm metu pœnarum, non agunt ex seipsis; nec vitant mala, quia mala, sed propter mandatum alterius. Vltra, negatur, quòd non sit libertas, vbi exteriora sunt agenda ex habitu, & principio intrinseco. Et dico, quòd lex noua habet gratiam Spiritus Sancti per quam homines agunt quę præcepta sunt, quia ex te bona placent, & mala displicent; quare negatur consequentia, quia cum præceptis exteriorum actuum, stat duplex libertas, vt patebit.

Libertas vbi Spiritus Domini.

¶ Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non arctat nos ad facienda, vel vitanda aliqua nisi quæ de se sunt, vel necessaria, vel repugnãtia saluti, quæ cadunt sub præcepto, vel prohibitione legis. Secundò, quia huiusmodi præcepta, vel prohibitiones facit nos liberè implere inquãtum ex interiori instinctu gratiæ ea implemus, & propter hæc duo lex noua dicitur lex perfectę libertatis. Iacob. 1.

¶ Hic ex dicta solutione declarat quoddam dictum commune, scilicet quomodo lex noua dicitur lex libertatis, quia duplex est libertas nouæ legis; vna quia non ad omnes exteriores actus obligantur subiecti legi nouæ; sed solùm ad necessarios ad salutem, vt patuit in tertia conclusione. Secunda, quia actus præceptos necessarios ad salutem liberè faciunt, propter habitũ interiorem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd lex noua prohibendo animum ab inordinatis motibus, oportet etiam, ꝙ cohibeat manum ab inordinatis actibus, qui sunt effectus interiorum motuum.

¶ Maior conceditur, ad minorem, quòd ponitur differentia ad hunc sensum, quia vetus cohibet manum tantùm, & non animum, ratio patuit supra quæst præced. artic. 1. ad secundum; sed noua dicitur cohibere animum, quia ipsum principaliter, & primò cohibet, & non tantùm; sed oportet, quòd ex consequenti etiam cohibeat manũ ab inordinatis motibus, & operibus exterioribus qui procedunt ab inordinato animo, vt patuit ad primum; & ergo non est differentia, vt argumentũ prætendit, quasi sicut vna, (scilicet vetus) præcisè cohibet manum, ita alia præcisè animum; sed quia vna manum, & non animum; alia verò vtrunq; & animum, & manum in his quæ sunt contra gratiam; & ergo lex gratiæ vtrunq; prohibet; quare negatur cõsequentia.

Vtrum sufficienter sẽ habeat noua lex in exterioribus actibus præcipiendis, vel prohibendis.

Infra art. 4. Et quol. 4. art. 13. cor.

AD secundum sic proceditur. Videtur, quòd lex noua insufficienter exteriores actus ordinauerit. Ad legẽ enim nouam præcipuè pertinere videtur fides per dilectionem operans, secundùm illud ad Gal. 5. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur; sed lex noua explicauit quædam credenda quæ non erant in veteri lege explicata, sicut de fide Trinitatis; ergo etiam debuit superaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

¶ 2 Præt. in veteri lege non solùm sunt instituta sacramenta, sed etiam aliqua sacra, vt supra dictum est; * sed in noua lege etsi sint instituta aliqua sacramẽta, nulla tamen sacra instituta a Deo videntur; puta quæ pertineant, vel ad sanctificationem alicuius templi, vel vasorum, vel etiam ad aliquam solemnitatem celebrandam; ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit.

*q. 101. ar. 4. q. 102. art. 4.

¶ 3 Præt. in veteri lege, sicut erant quædam obseruantiæ pertinentes ad Dei ministros; ita etiam erant quædam obseruantiæ pertinentes ad populum, vt supra dictum est, * cum de ceremonialibus veteris legis ageretur; sed in noua lege videntur aliquę obseruantiæ esse datæ ministris Dei, vt patet. Matth. 10. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecunias in zonis vestris, & cætera quæ ibi sequuntur, & quæ dicuntur. Luc. 6. & 10. ergo etiam debuerunt aliquæ obseruantiæ institui in noua lege ad populum fidelem pertinentes.

*q. 101. ar. 4. q. 102. art. 5. & 6.

¶ 4 Præt. in veteri lege præter moralia, & cerimonialia fuerunt quædam iudicialia præcepta; sed in lege noua non traduntur aliqua iudicialia præcepta; ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ Sed contra est, quod dominus dicit. Matth. 7. Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam supra petram; sed sapiens ędificator nihil omittit eorum, quæ sunt necessaria ad ędificium; ergo in verbis Christi sufficienter sunt omnia posita quæ pertinent ad salutem humanam.

¶ Hic D.S. inquirit quomodo noua lex sufficienter instituerit de actibus exterioribus, & de eis ordinauerit.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * lex noua in exterioribus illa solùm præcipere debuit, vel prohibere, per quę in gratiam introducimur, vel quę pertinent ad rectum gratię vsum ex necessitate.

*Art. præc.

¶ Conclusionem responsi. D. S. formaliter non ponit, tamen intendit, & probat talem conclusionem implicitè. Lex noua sufficienter exteriores actus ordinauit. Probatur, lex noua in exterioribus illa solùm &c. vt in principio cor. & in fine, sed de istis sufficienter ordinauit, scilicet de sacramentis quę introducunt in gratiam, & de his quæ pertinent ad rectum vsum gratiæ ex necessitate, de alijs autem nihil habuit ordinare; igitur sufficienter ordinauit. Huius rationis Doc. S. ponit primò maiorem quam resumit in fine cum maiori expressione, ibi. Sic igitur &c. secundò declarat minorem quo ad omnes eius tres partes, ibi. Et quia gratiam &c. Maior ergo patet ex artic. primo, quia cum lex noua sit lex gratiæ, solùm habet ordinare de his per quæ gratia acquiritur scilicet sacramentis, & quæ gratia operatur, & per quæ conseruatur.

¶ Nota tamen, quòd de necessitate sacramentorum Doc. San. in 4. distinct. 7. quæst. prima, artic. primo, quæst. secunda, quia differenter sunt necessaria, aliqua sine quibus salus non potest haberi sicut baptismus, & pœnitentia post peccatum actuale; & hæc sunt necessaria de multitudine Christianorum scilicet sacramentum ordinis necessarium est Ecclesiæ, quia vbi non est gubernator, populus corruit; sed alia sunt necessaria de congruo, præsertim singulis de multitudine. Vide tertia parte q. 65 artic. 4. Consequenter cum dicit.

¶ Et quia gratiam ex nobis consequi non possumus, sed per Christum solùm; ideo sacramenta per quæ gratiam consequimur, ipse dominus instituit per seipsum, scilicet baptismum, eucharistiam, ordinem ministrorum nouę legis, instituendo Apostolos, & 72. discipulos, & pœnitentiam, & matrimonium indiuisibile, confirmationem etiam promisit per Spiritus Sancti missionem. Ex eius etiam institutione Apostoli leguntur oleo infirmos vngendo sanasse; vt habetur. Mar. 6. quæ sunt nouæ legis sacramenta.

¶ Declarat minorem, pro cuius explicatione ostendit quomodo differenter lex noua instituerit sacramenta, & ea quæ sunt de necessitate virtutis, & gratiæ; & quare alia ab istis non sunt instituta, & ordinata nec ordinanda in noua lege; ex hoc probat, primò primam partem minoris, secundò secundam, ibi. Rectus autem &c. tertiò tertiam, ibi. Determinatio autem &c. prima ergo pars, scilicet, quòd sacramenta nouæ legis ipse dominus, scilicet Christus sufficienter per seipsum instituit, & scilicet instituere debuit; ita quòd eorum institutio Apostolis, & eorum successoribus committi non potuit. Probatur ratione sic. Gratiam ex nobis consequi non possumus, videlicet non ab aliquo puro homine, sed per solùm Christum; sed per sacramenta nouæ legis consequimur gratiam; ideo a Christo debuerunt institui, & potuerunt ab eo institui, & non ab aliquo homine puro. Præmisse reliquuntur notæ. Et nota, quòd circa istam materiam, scilicet de institutione sacramentorum fuerunt diuersæ opiniones, vt habet Doc. San. in 4. dist. 2. quæst. prima, artic. 4. quæst. 4. & dist. 22. & 23. eiusdem quarti. Quidam enim voluerunt, quòd Christus aliqua instituerit, sed non omnia; sed Apostolus instituenda aliqua reliquit; sed contrarium tenet ibidem, & tertia parte q. 64. art. 2. vbi inittitur rationi iam positę, quia sacramentum

De institutione sacramentorum.

tum nouæ legis; habet virtutem inſtrumentalem, & per conſequens non a ſe, nec ab vtente ſacramento ergo ab inſtituente; ſed homo purus non poteſt dare virtutem ſacramento, ſed Deus, & homo; & ideo tenendum eſt, quòd Chriſtus omnia per ſe inſtituit, & quædam per ſe promulgauit quæ ſunt maioris difficultatis ad credendum, alia autem Apoſtolis promulganda reſeruauit. Deinde Doc. Sanc. enumerat quæ ſint ſacramenta nouæ legis, & dicit notanter matrimonium indiuiſibile, quia prius quidem fuit ante Chriſtum, vt erat in officium naturæ; ſed non, vt ſignificatiuum coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, ratione cuius habet indiuiſibilitatẽ; & de hoc aliquid ſupra dictum fuit q. 102. art. 5. ad tertium. De confirmatione vide D. S. in 4. diſt. 7. artic. 1. quæſt. prima, ad primum, & artic. 2. quæſt. prima, ad primum, & diſtinct. 2. q. 1. art. 4 q. 4. ad primum, quia confirmatio ſecundùm aliquos fuit per Chriſtum inſtituta cum imponeret manus ſuper pueros, vt habetur. Matth. 19. ſed ipſa manuum impoſitio fuit præfiguratio ſacramenti confirmationis, vnde Doc. San. hic loquitur poſt ſententiam quam ponit tertia par. q. 72. art 1. ad primum, quia Chriſtus hoc ſacramentum inſtituit non exhibendo, ſed promittendo; quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus Sancti quæ non erat danda ante Chriſti Reſurrectionem, & Aſcenſionem; & ita non exhibuit immediatè adhuc mortalis in carne, ſed Spiritus Sanctus in die Penthecoſtes &c.

De ſacramẽtis matrimonij, & confirmationis.

¶ Rectus autem gratiæ vſus eſt per opera charitatis, quæ quidem, ſecundùm quòd ſunt de neceſſitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia, quæ etiam in veteri lege tradebantur; vnde quantum ad hoc lex noua ſuper veterem addere non debuit circa exteriora agenda. —

¶ Declarat ſecundam partem minoris principalis quæ vult, ꝙ lex noua ſufficienter ordinauit quæ pertinent ad rectum vſum gratiæ ex neceſſitate. Probatur tali aſſumpto. Quantum ad ea quæ pertinent ad rectũ vſum gratiæ ex neceſſitate, lex noua ſuper veterem addere non debuit circa exteriora agenda; ergo illa pars vera. Conſequentia nota, quia nihil noua lex circa agenda per opera charitatis moralibus ſuper moralia addit, ſed tãtum declarauit, vt patuit ſupra. Aſſumptum probatur. Rectus vſus gratiæ eſt per opera charitatis; ſed illa opera, ſecundùm quòd ſunt de neceſſitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia, quæ etiam in vet. le. tradebantur; igitur ſequitur aſſumptum. Maior patet de ſe, & intelligitur, quòd vſus gratiæ eſt per opera charitatis imperata, quæ ſunt opera aliarum virtutum tanquàm exequentium. Minor patet ex ſupra dictis circa moralia vet. le. quia ſunt de actibus omnium virtutum, & per conſequens noua lex nulla ſuperaddere potuit, ſed eadem quæ ſunt in vet. le. approbat. Et vult tantùm iſta probatio, quòd vetus lex ſufficienter dedit præcepta, & ordinauit de actibus virtutum neceſſarijs ad ſalutem; ideo noua non habuit alia præcepta addere, alia dico ſecundùm ſubſtantiam, ſed eadem explicare, quod fecit. Matth. 5. Tunc ibi.

¶ Determinatio autem prædictorum operum in ordine ad cultum Dei pertinet ad præcepta cerimonialia legis; in ordine verò ad proximum ad iudicialia, vt ſupra dictum eſt; * & ideo quia iſtę determinationes non ſunt ſecundùm ſe de neceſſitate interioris gratiæ in qua lex conſiſtit; iccirco non cadunt ſub præcepto nouæ legis, ſed relinquuntur humano arbitrio; quædã quidem quantum ad ſubditos, quæ ſcilicet pertinent ſigillatim ad vnumquemque; quædam verò ad prælatos temporales, vel ſpirituales, quę ſcilicet pertinent ad vtilitatem communem. —

*9.99. art. 4.

¶ Explicat tertiam partem minoris dictæ, notando ex ſupra dictis quęſt. 99. art 4. quòd determinationes moralium præceptorum in ordine ad Deum ſunt cerimonialia; ſed in ordine ad homines ſunt iudicialia. Vult ergo illa tertia pars, quòd ſub præcepto nouæ legis non cadunt determinationes moralium, vel in ordine ad Deum, vel in ordine ad homines, ſed relinquitur humano arbitrio; hoc eſt dicere, quòd noua lex non ordinauit de cultu Dei in particulari, nec de iuſtitia inter homines obſeruanda in particulari; & hoc eſt dicere, quòd noua lex non inſtituit cerimonialia nec iudicialia. Prima pars probatur; iſtę determinationes non ſunt ſecundùm ſe de neceſſitate ſalutis interioris gratiæ in qua lex conſiſtit; igitur vera illa pars. Tenet conſequentia ex dictis, quia lex gratiæ ſolùm præcipit neceſſaria ad gratiam. Antecedens patet, quia non oportet ſic, vel ſic inſtituere modum inter homines; & patet ex ſupra dictis de ceremonijs, & iudicialibus vet. le. & dicit antecedens, ſecundùm ſe, quia ex inſtitutione poſſunt habere vim obligandi, ſed non ex propria ratione &c. Secũda pars explicatur a D. S. quia aliqua relinquuntur arbitrio etiam particularium hominũ, ſicut etiam patuit ſupra quæſt. 105. art. 2. in cor. de emptione, venditione, donatione; ſimiliter ea quę ſpectant ad cibum, & potum, & veſtimenta; ſed aliqua relinquuntur perſonis publicis, vel temporalibus, vel ſpiritualibus; ſicut patet, quòd iudices ſeculares conſtituerunt iudicialia in legibus ciuilibus, & prælati Eccleſiæ iura canonica de cultu Diuino, & alijs eccleſiaſticis rebus. Deinde ibi.

¶ Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit præcipiendo, vel prohibendo, niſi ſacramenta, & moralia præcepta, quæ de ſe pertinent ad rationem virtutis; puta non eſſe occidendum, non eſſe furandum, & alia huiuſmodi. —

¶ Reſumit ex dictis maiorem principalem, etiam in principio cor. poſitam, quæ eſt fundamentalis in hoc articulo, ſcilicet, ꝙ noua lex non habuit determinare præcipiendo niſi ſacramenta, & moralia præcepta, non de nouo inſtituendo, ſed ea approbando, & proponendo; ſed hoc fecit; igitur ſufficienter actus exteriores ordinauit.

¶ Confirmatur concluſio reſponſiua argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ea quæ ſunt fidei ſunt ſupra rationem humanam; vnde in ea non poſſumus peruenire niſi per gratiam; & ideo abundantiori gratia ſuperueniente, oportuit plura credenda explicari; ſed ad opera virtutum dirigimur per rationem naturalem, quæ eſt regula quædam operationis humanæ, vt ſupra dictum eſt, * & ideo in his non oportuit aliqua præcepta dari vltra moralia legis præcepta, quæ ſunt de dictamine rationis. —

* q. 99. art 4. q. 91. art. 2.

¶ Maior conceditur, ſimiliter minor, & ratio eſt, quia credibilia excedunt rationem naturalem, & ſolùm proponuntur ex gratia; ideo a principio non potuerunt explicitè tradi, ſed ſecundùm ſucceſſum temporis magis, & magis explicita fuerunt, ſecundùm quòd gratia maior venit in mundum, vt patet ſecunda ſecundæ quæſt. 1. art. 7. Secus de moralibus agendis, quia huiuſmodi non excedunt rationem naturalem; ideo potuerunt a principio legis Diuinæ etiam veteris totaliter tradi; huiuſmodi enim ſucceſſiua explicatio credendorum facta eſt non propter doctorem, & docentem, ſed propter addiſcentem, qui in principio non fuit capax perfectę explicationis credibilium. Quare negatur conſequentia, quia omnia moralia neceſſaria pro viu gratiæ data fuerunt in vet. le. non ſic omnia credenda explicata; & ideo non potuerunt alia moralia addi, ſicut potuerunt credibilia explicari.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in ſacramentis nouæ legis datur gratia, quæ non eſt niſi a Chriſto; & ideo oportuit, quòd ab ipſo inſtitutionem haberent; ſed in ſacris non datur aliqua gratia, puta in conſecratione templi, vel altaris, vel aliarum huiuſmodi; aut etiam in ipſa celebritate ſolemnitatum; & ideo quia talia ſecundùm ſeipſa non pertinent ad neceſſitatem interioris gratiæ; dñs fidelibus inſtituenda reliquit pro ſuo arbitrio.

¶ Maior eſt vera, & patuit ſupra quæſt. 101. art. 4. Ad minorem vera, & ratio eſt, quia ſacramenta ſunt neceſſaria ad habendam gratiam, & in ipſis datur gratia, & habent virtutem dandi gratiam quam acceperunt in ſua inſtitutione, quam non potuerunt habere niſi a Deo; & ergo ſunt inſtituta in noua lege, & non a quocunque, ſed a Chriſto Deo, & homine. Secus de ſacris quæ non ſunt neceſſaria ad vſum gratiæ, nec gratiam cauſant, ex opere operato præſertim; & ideo Chriſtus ea inſtituenda arbitrio fidelium dereliquit; quare negatur conſequentia, & ratio diuerſitatis iam dicta eſt.

¶ Nota tamen ſecundùm D. S. in 4. diſtinct. 16. quæſt. 2. artic. 2. quæſt. 4. quòd Epiſcopalis benedictio quæ pertinet ad ſacra dimittit venialia, non quia confert gratiam; ſed quia feruorem excitat per remotionem impedimentorum feruoris, & gratiæ &c. an autem in benedictione epiſcopali paſſiua conferatur gratia. Vide in Capreolo in 4 diſt. 25. q. 100. &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ illa præcepta dominus dedit Apoſtolis nõ tanquàm cerimoniales obſeruãtias; ſed tanquàm moralia inſtituta, & poſſunt intelligi dupliciter. Vno modo ſecundùm Aug. in lib. de conſenſu Euangeliſtarum, * vt non ſint præcepta, ſed cõceſſiones; conceſſit enim eis, vt poſſent pergere ad prędicationis officiũ ſine pera, & baculo, & alijs huiuſmodi, tanquàm habentes poteſtatem neceſſaria vitę accipiendi ab illis quibus prędicabant, vnde ſubdit. Dignus eſt enim operarius cibo ſuo; non autem peccat, ſed ſupererogat, qui ſua portat ex quibus viuat in prędicationis officio, non accipiens ſumptum ab his quibus Euangelium prędicat; ſicut Paulus fecit. —

* Auguſ. in lib. 2. c. 30.

¶ Maior conceditur, ſed dico, quòd non oportet ex vet. lege

arguere

arguere de noua, quia in huiuſmodi quæ non ſunt neceſſaria ad ſalutem, & pro vſu gratiæ, lex noua eſt libertatis, vt patuit art. 1. ad ſecundum; & ideo non ſequitur ſunt huiuſmodi inſtituta in vet.le. igitur in noua. Ad minorem negatur, quòd in noua lege proponantur aliquę cerimoniæ, vel obſeruantiæ; oppoſitũ enim dictum eſt ſupra art. 1. & hic, & in cor. Ad probationem reſpondet D.S. dupliciter, ſecundò ibi. Alio modo &c. primò poſt Auguſtinum, quòd iſta non ſunt præcepta nec conſilia, ſed conceſſiones, & quaſi priuilegia Apoſtolorum, & prædicantium verbum Dei, quia de iure naturæ qui ſeruit communitati, poteſt de ea accipere ea quæ ſunt ſibi neceſſaria pro victu, & veſtitu; & ideo non erat neceſſarium, vt Apoſtoli eſſent de his ſolliciti, & ſecum deferrent, ſed poterant accipere ab his quibus prædicabant, & ſic exponit etiam D.S. in de Virtutibus de charitate art. 11. ad ſeptimum, quia pertinent iſta ad poteſtatem dignitatis Apoſtolicæ, & non ad perfectionem vitæ. Secundò dicitur ad probationem minoris poſt alios Sanctos, quòd fuerunt aliqua ſtatuta temporalia, ſed moralia; vt clarè in littera cum dicit.

¶ Alio modo poſſunt intelligi ſecundùm aliorum ſanctorum expoſitionem, vt ſint quædam ſtatuta temporalia Apoſtolis data pro illo tempore, quo mittebãtur ad prædicandum in Iudæam ante Chriſti paſſionem. Indigebãt enim diſcipuli quaſi adhuc paruuli ſub Chriſti cura exiſtẽtes, accipere aliqua ſpecialia inſtituta a Chriſto, ſicut quilibet ſubditi a ſuis prælatis; præcipuè quia erant paulatim exercitandi, vt temporalium ſollicitudinẽ abdicarẽt, per quod reddebantur idonei ad hoc, quòd Euangelium per vniuerſum orbem prædicarent. Nec eſt mirum ſi adhuc durante ſtatu veteris legis, & nondũ perfectam libertatem ſpiritus conſecutis quoſdam determinatos modos viuendi inſtituit; quæ quidem ſtatuta imminente paſſione remouit tanquàm diſcipulis iam per ea ſufficienter exercitatis; vnde Lucæ 22. dixit. Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calciamentis, nunquid defuit aliquid vobis? at illi dixerunt, nihil; dixit ergo eis, ſed nunc qui habet ſacculum tollat, ſimiliter & peram; iam enim imminebat tempus perfectę libertatis, vt totaliter ſuo dimitterentur arbitrio in his, quæ ſecundùm ſe non pertinent ad neceſſitatem virtutis. ——

¶ Ad quartum dicendum, quòd iudicialia etiam ſecundùm ſe conſiderata, non ſunt de neceſſitate virtutis quantum ad talem determinationem, ſed ſolùm ad communem rationem iuſtitiæ; & ideo iudicialia præcepta reliquit dominus diſponenda his, qui curam aliorum erãt habituri, vel ſpiritualem, vel temporalem; ſed circa iudicialia præcepta veteris legis, quædam explanauit propter malum intellectum Phariſęorum, vt infra dicetur.*

*art. ſeq. ad ſecundum.

¶ Maior vera, ſed vt iam dictum fuit, non oportet ex vet. le. arguere de noua, quæ eſt lex libertatis. Minor conceditur, & ratio eſt, quia iudicialia ſunt particulares determinationes non neceſſariæ pro vſu gratiæ, quia poſſunt ſic, & aliter fieri. Dictum eſt autem, quòd nouæ legis eſt ordinare ſolùm de neceſſarijs pro gratia; hoc tamen verũ eſt, quòd Chriſtus circa iudicialia aliqua explicauit propter peruerſum intellectum Phariſęorum, qui putabant vindictam propter ſe appetendam, vt patet art. 3. ad ſecundum; quare negatur conſequentia, quia inſufficiens dicitur, quod caret illo, quod debet habere; noua lex autem non debet habere talia, vel talia iudicialia; & ideo non eſt inſufficiens ſi ea non determinet, ſed reliquit habituris curam aliorum.

Vtrum lex noua conuenienter inſtituat homines quantum ad actus interiores.

G AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd circa interiores actus lex noua inſufficienter hominem ordinauerit. Sunt enim decem præcepta decalogi ordinantia hominem ad Deum, & proximum; ſed ſolùm dominus circa tria illorũ aliquid impleuit, ſcilicet circa prohibitionem homicidij, & circa prohibitionem adulterij, & circa prohibitionem periurij; ergo videtur, quòd inſufficienter hominem ordinauerit adimpletionem aliorum præceptorum prætermittens.

¶ 2 Præt. dominus nihil ordinauit in Euangelio de iudicialibus præceptis, niſi circa repudiũ vxoris, & circa pœnam talionis, & circa perſecutionem inimicorum; ſed multa ſunt alia iudicialia præcepta veteris legis, vt ſupra dictum eſt; * ergo quantum ad hoc inſufficienter vitam hominum ordinauit. * 1. 2. q. 104. art. 2. & 4.

¶ 3 Præt. in veteri lege præter præcepta moralia, & iudicialia erant quædam cerimonialia, circa quæ dominus nihil ordinauit; ergo videtur inſufficienter ordinaſſe.

¶ 4 Præt. ad interiorem bonam mentis diſpoſitionem pertinet, vt nullum bonum opus homo faciat propter quemcunque temporalem finem; ſed multa ſunt alia tẽporalia bona, quàm fauor humanus; multa etiam ſunt alia bona opera, quàm ieiunium, elemoſyna, & oratio; ergo inconueniens fuit, quòd dominus docuit ſolùm circa hæc tria opera gloriam fauoris humani vitari, & nihil aliud terrenorum bonorum.

¶ 5 Præt. naturaliter homini inditum eſt, vt ſollicitetur circa ea quæ ſunt ſibi neceſſaria ad viuendum, in qua etiam ſollicitudine alia animalia cum homine conueniũt, vt dicitur Prouer. 6. Vade ad formicam o piger, & conſidera vias eius, quæ cum non habeat præceptorẽ, vel ducem. parat in eſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe, quod comedat; ſed omne præceptum, quod datur contra inclinationẽ naturæ eſt iniquum, vtpote contra legem naturalẽ exiſtens; ergo inconuenienter vt dominus prohibuiſſe ſollicitudinem victus, & veſtitus.

¶ 6 Præt. nullus actus virtutis eſt prohibendus, ſed iudiciũ eſt actus iuſtitiæ, ſecundùm illud Pſal. Quouſq; iuſtitia conuertatur in iudicium; ergo inconuenienter videtur dominus iudicium prohibuiſſe; & ita videtur lex noua inſufficienter hominem ordinaſſe circa interiores actus.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in libro de ſermone domini in monte. * Conſiderandum eſt, quia cum dixit; qui audit verba mea, hoc ſatis ſignificat ſermonem iſtum domini omnibus præceptis; quibus Chriſtiana vita formatur, eſſe perfectum. *Aug. lib. 1. circa prin. & lib. 2. ca. 1. & 2.

¶ Habito, quòd lex noua circa exteriores actus ſufficienter inſtituerit, hic inquiritur de interioribus actibus; oportet autẽ hic memorari ex ſupra dictis, quòd actus interior eſt duplex, ſcilicet voluntatis, & intentionis; voluntatis eſt qui eſt circa volitum aliquod, ſed intentionis eſt circa finem, & rationem volendi, & malitia vnius redundat in malitiam alterius, & vtriuſque bonitas requiritur ad bonum opus; quia bonum ex integra cauſa, malum verò ex ſingularibus defectibus, patent iſta ex ſupra dictis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex inducta auctoritate Auguſt. * apparet, ſermo quem dominus in monte propoſuit, totam informationem Chriſtianæ vitæ continet; in quo perfectè interiores motus hominis ordinantur. * Aug. in argum. ſed contra.

¶ D.S. primò ponit concluſionem reſponſi. ſecundò eam probat, ibi. Nam poſt &c. Concluſio eſt. Chriſtus actor nouæ legis, in ſermone quem in monte propoſuit, totam vitam Chriſtianã, & perfectè interiores motus hominis ordinauit; & habetur per hoc reſponſio ad quæſitum cum limitatione, quòd noua lex non per quemcunq;, ſed per Chriſtũ ipſum ordinauit de interioribus motibus, & patet iſta concluſio, primò auctoritate B. Auguſt.

¶ Nam poſt declaratum beatitudinis finem, & commendata Apoſtolica dignitate, per quos erat doctrina Euangelica promulganda, ordinat interiores hominis motus; primò quidem quantum ad ſeipſum, & deinde quantum ad proximum. Quantum autem ad ſeipſum dupliciter, ſecundũ duos interiores hominis motus circa agenda, quæ ſunt voluntas de agendis, & intentio de fine; vnde primò ordinat hominis voluntatẽ ſecundùm diuerſa legis præcepta, vt ſcilicet abſtineat aliquis non ſolùm ab exterioribus operibus quæ ſunt ſecundùm ſe mala, ſed etiam ab interioribus, & ab occaſionibus malorum; deinde ordinat intentionem hominis dicens, quòd in bonis quæ agimus, neque quæramus humanam gloriam neque mundanas diuitias, quod eſt theſaurizare in terra. ——

¶ Probat concluſionem prædictã, ratione ſic. Dominus in illo ſermone poſt declaratum Beatitudinis finem, & cõmendata Apoſtolica

ſtolica dignitate ordinauit interiores hominis motus ad ſeipſum, & deinde ad proximũ, & tertiò docuit modum adimplendi Euangelicam doctrinam; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia iſta ſufficiunt ad vitam Chriſtianam, & non ſunt alij interiores motus niſi ad ſeipſum. i. quo ad ſe pertinentia, & per ſe agenda, & ad proximum; & ſi doctrina Euangelica adimpletur nihil deeſt vitæ Chriſtianæ. Antecedens probatur, primò quo ad primam partem; ſecundò quo ad ſecundam, ibi. Conſequenter &c. tertiò quo ad tertiam, ibi. Vltimò &c. quo ad primam ſic. Duo ſunt motus interiores hominis circa ſe agenda, ſcilicet voluntas de agendis, & intentio de fine; ſed primò ordinat motum voluntatis, deinde intentionem hominis; igitur prima pars antecedentis vera. Maior iſta nota. Minor explicatur in littera, quia ordinat ſecundùm diuerſa præcepta, vt patet. Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra &c. Deinde ordinat intentionem. Matth. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram &c. Et nolite theſaurizare vobis. Conſequenter ibi.

¶ Conſequenter autem ordinat interiorem hominis motum quo ad proximum, vt ſcilicet eum non temerariè aut iniuſtè iudicemus aut præſumptuosè, neque tamen ſic ſimus apud proximum remiſſi, vt eis ſacra committamus ſi ſint indigni.

¶ Probat ſecundam partem antecedentis prædicti, quia ordinauit ne proximum temere iudicemus aut præſumptuosè. Matt. 7. Nolite iudicare &c. neque ſimus remiſſi, vt eis ſacra committamus ibidem, Nolite Sanctum dare canibus. Deinde cum dicit.

¶ Vltimò autem docet modum adimplendi Euangelicam doctrinam, ſcilicet implorando Diuinum auxilium, & conatum apponendo ad ingrediendum per angustam portam perfectę virtutis, & cautelam adhibendo ne a ſeductoribus corrumpamur, & quòd obſeruatio mandatorum eius eſt neceſſaria ad virtutem; non autem ſufficit ſola confeſſio fidei, vel miraculorum operatio, vel ſolus auditus.

¶ Manifeſtat tertiam partem antecedentis ſæpe dicti, quia docuit implorandum Diuinum auxilium Matth. 7 Petite, & dabitur vobis. Et conatum apponendo, ibidem. Intrate per angustam portam, & Cautelam &c. ibidem. Attendite a falſis &c. Et quòd obſeruatio &c. ibidem. Non omnis qui dicit mihi domine dñe &c. Ex quibus patet antecedens. Patet etiam, quòd D. S. plus reſpondeat quàm quæſitum ſit; quia Chriſtus non ſolùm in illo ſermone ſufficienter ordinauit interiores motus, ſed omnia quæ requiruntur ad ſalutem, ſcilicet implere præcepta, & quòd non ſufficit miraculorum operatio, vel ſola confeſſio fidei &c. Nota tamen, quòd D. S. hic vnum tangit, ſcilicet, quòd poſſit aliquis operari miracula, & tamen non eſſe in ſtatu ſalutis, quia dicit, quòd miraculorum operatio non ſufficit. & per conſequens etiam miraculorum operatio non eſt ſemper ſignum ſanctitatis miracula facientis. Sed de hoc ſecunda ſecundæ. quæſt. 78. art. 2. ex intentione, quia miracula etiam vera fiunt a peccatore ad demonſtrandum veritatem fidei; ſed non perſonalem ſanctitatem &c. & requirit iſtud corpus art. inſpectionem trium capitulorum in Matth. ſcilicet Quinti Sexti, & Septimi.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſi. quia ſi ſermo domini in monte eſt perfectus omnibus præceptis neceſſarijs ad vitam Chriſtianam; igitur & interiores motus bene ordinat, quia & illa ordinatio eſt neceſſaria ad vitam Chriſtianam &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd dominus circa illa legis præcepta adimpletionem appoſuit, in quibus Scribę, & Phariſæi non rectum intellectum habebant, & hoc contingebat præcipuè circa tria præcepta decalogi. Nam circa prohibitionem adulterij, & homicidij ęſtimabant ſolùm exteriorem actum prohiberi, non autem interiorem appetitum, quod magis credebant circa homicidium, & adulterium, quàm circa furtum, vel falſum teſtimonium; quia motus iræ in homicidium tendens, & concupiſcentiæ motus tendens in adulterium, videtur aliqualiter nobis a natura ineſſe; non autem appetitus iurandi, vel falſum teſtimonium dicendi. Circa periurium verò habebant falſum intellectum credentes periurium quidem eſſe peccatum; iuramentum autem per ſe eſſe appetendum, & frequentandum, quia videtur ad Dei reuerentiã pertinere, & ideo dominus oſtendit iuramentum non eſſe appetendum tanquàm bonum, ſed melius eſſe abſque iuramento loqui niſi neceſſitas cogat.

¶ Maior conceditur, quòd ſunt quidem decem præcepta decalogi, ſed non ęqualiter ſe habebant tunc Phariſęi ad omnia; nam in quibuſdam putabant ſolùm exteriorem motum prohiberi, ſcilicet in adulterio, & homicidio. In iuramento autem deficiebant, quia putabant ipſum propter ſe appetendum, & frequentandum. Minor conceditur, & ratio iam dicta eſt, quæ non habuit locum in alijs præceptis, quia ibi faciebantur motum interiorem malum, quia non ita naturalis, ſicut motus concupiſcentiæ, & iræ; quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd circa iudicialia præcepta duplicitèr Scribæ, & Phariſęi errabant. Primò quidem, quia quædam quæ in lege Moyſi erant tradita tanquàm permiſſiones, ęſtimabant eſſe per ſe iuſta, ſcilicet repudium vxoris, & vſuras accipere ab extraneis, & ideo dominus prohibuit vxoris repudium, Matth. 5. & vſurarum acceptionem. Luc. 6. dicens. Date mutuum nihil inde ſperantes.

¶ Maior vera, ordinauit de his tribus, & etiam de alijs quibuſdam ex eadem radice in eis deficientibus Iudęis, ſcilicet de vſura, de repetitione rei ablatę cum additione &c. in quibus acceperunt malum intellectum; & ideo oportebat de illis ſpecialiter ordinare, & hoc oſtendit D. S. in ſolutione primò de vſura, & repudio vxoris; ſecundò de motu cupiditatis in pœna talionis, & in perſecutione inimicorum, & reſtitutione rei ablatę, ibi. Alio modo &c. Conceditur ergo, quòd circa iudicialia repudij vxoris, & etiam vſurę, aliquid ordinauerit in noua lege, & ratio eſt; quia circa iſta maximè errabant Scribæ, & Phariſęi accipientes malum intellectum ex quibuſdam contentis in ſcripturis, quia cum eſſent ſolùm permiſſiones, putabant eſſe per ſe iuſtum. Ex verbis D. S. in hac ſolutione nota, quòd videtur haberi ex eis contrarium illius, quod dicit Burgenſis ſcilicet, quòd repudium fuerit licitum, & non ſolùm permiſſum propter maius malum vitandum. D. S. enim indifferenter loquitur de permiſſione repudij, & acceptione vſurę; ſed conſtat, quòd ſecundum fuit ſolùm permiſſum propter maius malum. Et præterea dicit D. S. q. Iudæi falſo ęſtimabant eſſe repudium per ſe iuſtum, & de hoc ſupra q. 107 art. 2. ad ſecundum, aliquid dictum fuit. Secundò conceditur, quòd circa iudicialia de pœna talionis, & perſecutione inimicorum, & reſtitutione rei ablatę Chriſtus aliqua explicauerit; ſed hoc oportuit propter defectum opinionis Iudæorum; ęſtimauerunt enim, quòd interiores motus etiã liciti eſſent circa illa, fundantes ſe in illis, & hoc declarat D. S. Cum dicit.

¶ Alio modo errabant credentes quædam, quæ lex vetus inſtituerat facienda propter iuſtitiam, eſſe exequenda ex appetitu vindictę, vel ex cupiditate temporalium rerum, vel ex odio inimicorum, & hoc in tribus præceptis. Appetitum enim vindictę credebant eſſe licitum propter præceptum datum de pœna talionis, quod quidem fuit datum, vt iuſtitia ſeruaretur, non vt homo vindictam quæreret; & ideo dominus ad hoc remouendum docet animum hominis ſic debere eſſe præparatũ, vt ſi neceſſe ſit etiam paratus ſit plura ſuſtinere. Motum autem cupiditatis ęſtimabant eſſe licitum propter præcepta iudicialia, in quibus mandabatur reſtitutio rei ablatę fieri etiam cum aliqua additione, vt ſupra dictũ eſt; * & hoc quidem lex mãdauit propter iuſtitiam obſeruandam, non vt daret cupiditati locum; & ideo dominus docet, vt ex cupiditate noſtra non repetamus; ſed ſimus parati, ſi neceſſe fuerit, etiam amphora dare. Motum verò odij credebant eſſe licitum propter præcepta legis data de hoſtium interfectione, quod quidem lex ſtatuit propter iuſtitiam implendam, vt ſupra dictum eſt; * non propter odia exaturanda, & ideo dominus docet, vt ad inimicos dilectionem habeamus, & parati ſimus ſi neceſſe fuerit, etiam benefacere; hæc enim præcepta ſecundùm præparationem animi ſunt accipienda; vt Auguſt. exponit. *

* q. 105. art. 2. ad nonũ.

* q. 105. art. 3.

* Aug. lib. de ſerm. domi. in Monte c. 34. 35. & 36.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præcepta moralia omnino in noua lege remanere debebant, quia ſecundùm ſe pertinent ad rationem virtutis; præcepta autem iudicialia nõ remanebant ex neceſſitate ſecundùm modum quem lex determinauit; ſed relinquebantur arbitrio hominum, vtrum ſic, vel aliter eſſet determinandum; & ideo conuenienter dominus circa hæc duo genera præceptorum nos ordinauit. Præceptorum autem cerimonialium

nialium obſeruatio toraliter per rei impletionem tollebatur, & ideo circa huiuſmodi præcepta in illa communi doctrina, nihil ordinauit. Oſtendit tamen alibi, quòd totus corporalis cultus qui erat determinatus in lege, erat in ſpiritualem commutandus, vt patet. Ioan. 4. vbi dixit. Venit hora quando neque in monte hoc neque in Hieroſolymis adorabitis patrem, ſed veri adoratores adorabunt patrem in Spiritu, & veritate.

¶ Antecedens quidem verum eſt quo ad fuiſſe in vet.le. ſed non eſt par ratio de ordinatione Chriſti circa ipſa fienda, quia vt patuit etiam q. præced. art. 2. ad quartū, moralia erant ex toto manſura in noua lege tanquàm neceſſaria ad gratiæ vſum, iudicialia autem eſto eſſent mortua, non tamen mortifera, & non neceſſariò manſerunt, tamen aliqua iudicialia erant habenda apud fideles Chriſti, & ideo circa vtraque aliqua docuit, & ordinauit: ſecus de cerimonialibus, quæ erant futura mortifera, & tamen aliqua dixit de cerimonijs vet.le. non quidem in ſermone in monte, ſed Ioan. 4. quia eſſent in ſpiritualem cultum mutandæ; quare negatur conſequentia, quia non eſt par ratio de moralibus, & iudicialibus ex vna parte, & cerimonialibus ex alia, vt patuit.

¶ Nota verbum D.S. pro prima parte cum dicit. Præcepta iudicialia non remanebant ex neceſſitate; datur enim ex hoc intelligi, quòd potuerunt remanere eadem, ſicut in vet.le. licet non vt ex vet.le. & de hoc Scotus in 4. vltima diſt. vbi dicit, quantum etiam ad iudicialia, licitum eſt iudicibus ſtatuere leges ad pacem ſeruãdam ſiue illas quæ fuerunt in lege Moyſi, & hoc omnes, ſiue alias, hæc ille &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnes res mundanæ ad tria reducuntur, ſcilicet ad honores, diuitias, & delitias, ſecundùm illud. 1. Ioan. 2. Omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, quod pertinet ad delitias carnis; & concupiſcentia oculorum, quod pertinet ad diuitias; & ſuperbia vitæ, quod pertinet ad ambitum gloriæ, & honoris. Superfluas autem carnis delitias lex non promiſit, ſed magis prohibuit; repromiſit autē celſitudinem honoris, & abundantiam diuitiarum. Dicitur enim. Deut. 28. Si audieris vocem domini Dei tui faciet te excelſiorem cunctis gentibus quantum ad primum, & poſt pauca ſubdit. Abundare faciet te omnibus bonis, quantum ad ſecundum. Quæ quidem promiſſa ſic prauè intelligebant Iudæi, vt propter ea eſſet Deo ſeruiendum, ſicut propter finem; & ideo dominus hoc remouit oſtendens primò, quòd opera virtutum non ſunt facienda propter humanam gloriam, & ponit tria opera, ad quæ omnia alia reducuntur. Nam omnia quæ aliquis facit ad refrenandum ſeipſum in ſuis concupiſcentijs, reducuntur ad ieiunium; quemcunque verò fiunt propter dilectionem proximi reducũtur ad eleemoſynam; quęcunque verò propter cultum Dei fiunt, reducuntur ad orationem. Ponit autem hæc tria ſpecialiter quaſi præcipua, & per quæ homines maximè ſolent gloriam venari. Secundò docuit, quòd non debemus finem conſtituere in diuitijs cum dixit. Nolite theſaurizare vobis thetauros in terra.

¶ Maior vera. Minor vera quidem, quòd ſunt multa alia bona quam ſuor humanus. Dico tamen, quòd inter omnia bona temporalia ſunt tria propter quæ homines ſolent, vt plurimum facere opera ſua. Et dico ſecundò, quòd Iudæi habebant duplicia promiſſa, ſcilicet diuitias, & gloriam, vel honorem, vel fauorem humanũ, propter quæ putabant omnia ſe debere facere ſicut propter finem; ſed errabant putantes, quòd Deo propter iſta deberẽt ſeruire; & ergo opus fuit, vt Chriſtus hunc errorem remoueret oſtendendo, quòd non facerent propter gloriam humanam; ſecundò etiam ne propter diuitias in quibus finem conſtituerent. Ad ſecundam partem minoris; ſunt quidem alia bona opera, ſed omnia in his comprehenduntur, tanquàm ſub his per quæ homines præcipuè gloriam venantur. Quare negatur conſequentia, quia hæc tria ſunt principalia. Et ſecundò continet conſequens vnum falſum, quia Chriſtus non ſolùm docuit vitare fauorem humanum; ſed etiam diuitias. Quare autem non docuerit vitare concupiſcentias, & delectationes carnales, patet in principio ſolutionis; quia illa non fuerunt promiſſa ſicut gloria, & diuitię; & ergo non potuerunt accipere occaſionem iptam quærendi, vt finem: ſicut alia duo.

¶ Ad quintum dicendum, quòd dominus ſolicitudinem neceſſariam non prohibuit, ſed ſolicitudinem inordinatam. Eſt autem quadruplex inordinatio ſolicitudinis vitanda circa temporalia. Primò quidem, vt in eis finem non conſtituamus, neque Deo ſeruiamus propter neceſſaria victus, & veſtitus; unde dicit. Nolite theſaurizare uobis &c. Secundò, ut non ſic ſolicitemur de temporalibus cum deſperatione diuini auxilij. Vnde dominus dicit. Scit pater ueſter, quòd his omnibus indigetis. Tertiò, ne ſit ſolicitudo præſumptuoſa, ut ſcilicet homo confidat ſe neceſſaria uitæ per ſuã ſolicitudinem poſſe procurare abſque Diuino auxilio, quod dominus remouet per hoc, quòd homo non poteſt aliquid adijcere ad ſtaturam ſuam. Quartò per hoc, quòd homo ſolicitudinis tempus præoccupat, quia ſcilicet de hoc ſolicitus eſt nunc, quod non pertinet ad curam præſentis temporis, ſed ad curam futuri, unde dicit. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum:

¶ Ad maiorem, ſi intelligitur, quòd homini inditum ſit naturaliter, quòd ſollicitetur inordinatè, negatur; ſicut etiam homo naturaliter concupiſcit, ſed quòd inordinatè, & contra rationem rectam, hoc non eſt naturale; ſimiliter homo natura appetit excellentiam, ſed non inordinatè; vt enim habet D.S. in de Malo, Mat. 8. art. 2. in cor. Omne peccatum fundatur in aliquo appetitu naturali, ſed tamen eſt peruerſio appetitus naturalis. Si autem intelligitur maior, quòd homo naturaliter ſolliciteretur aliqualiter, & ordinatè; conceditur maior, & ſimiliter probatio. Minor eſt vera, & notanda; & ergo conſtitutiones ciuiles, & ſtatuta humana quæ ſunt contra ius naturale, nihil valent; quia ex hoc ipſo, quòd contrariantur legi naturæ, contrariantur, & legi ęternæ, vt patuit ſupra, & per conſequens nihil valent. Et in iſta minore fundatur dictum D.S. quando dicit iniquum eſſe, vt paruuli infidelium inuitis parentibus baptizentur. Ad conſequens, verum, inconuenienter prohibuiſſet ſolicitudinem naturalem, & ordinatam; ſed negatur, quòd inconuenienter prohibuerit inordinatam quadrupliciter, vt oſtendit Doc. Sanc. in ſolutione, & ſic a Chriſto prohibita. Et de materia iſtius ſolutionis, vide 2. 2. q. 55. art. 6. & 7. per totum.

¶ Ad ſextum dicendum, quòd dominus non prohibet iudicium iuſtitiæ, ſine quo non poſſent Sancta ſubtrahi ab indignis; ſed prohibet iudicium inordinatum, vt dictum eſt. * *In oratt.

¶ Maior vera, ad minorem, negatur, quòd omne iudicium ſit actus iuſtitiæ, immo iudicium temerariũ ex ſola ſuſpitione procedens, pertinet ad iniuſtitiam, vt declaratur, ſecũda ſecundæ q. 60. art. 3. quia pertinet ad contemptum, & iniuriam, vt patet ibidem. Sed verum eſt, quòd iudicium, quod importat rectam determinationem eius, quod iuſtum eſt, pertinet ad iuſtitiam, vt declaratur ſecunda ſecundæ, vbi iam. artic. 1. Et eſt actus iuſtitiæ ſicut inclinationis; Ad conſequẽs; Ergo &c. Verum, iudicium iuſtitiæ inconuenienter prohibuiſſet; ſed hoc non fecit, immo expreſſe ponit iudicium iuſtitiæ docens Sancta non danda canibus. Ex quo habetur, quòd homo non debet ſequi affectionem carnalem, & indifferenter ſancta, ideſt myſteria gratiæ, & fidei communicare canibus, ideſt obſtinatis, qui efficerentur peiores, & deſpicerent fidem; & per conſequens opus eſt iudicio, quod Chriſtus docuit habendum; & a ſimili alia iudicia iuſta exteriora, & interiora non prohibuit, ſed ſolùm præſumptuoſum, & temerarium.

Vtrum lex noua conuenienter ſuperaddat conſilia determinata, præceptis.

H

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter in lege noua conſilia quædam determinata ſint propoſita. Cõſilia enim dantur de rebus expedientibus ad finem, vt ſupra dictum eſt; * cum de conſilio ageretur; ſed non eadem omnibus expediunt; ergo non ſunt aliqua conſilia determinata omnibus proponenda. 1. contra 2. 110. Et qu. 3. art. 3. cor. * 3. 4. 111.

¶ 2 Præt. conſilia dantur de meliori bono; ſed non ſunt determinati gradus melioris boni; ergo non debent aliqua determinata conſilia dari.

¶ 3 Præterea, conſilia pertinent ad perfectionem uitæ, ſed obedientia pertinet ad perfectionem uitæ; ergo inconuenienter de ea conſilium non datur in Euangelio.

¶ 4 Præt. multa ad perfectionem uitę ptinẽtia inter

præcepta

præcepta ponuntur, ſicut hoc, quod dicitur. Diligite inimicos veſtros, & præcepta etiam quæ dedit dominus Apoſtolis. Matth. 10. ergo inconuenienter traduntur conſilia in noua lege, tùm quia non omnia ponuntur, tùm etiam quia a præceptis non diſtinguuntur.

¶ Sed contra, conſilia ſapientis amici magnam afferunt vtilitatem, ſecundùm illud. Prouer. 27. Vnguento, & varijs odoribus delectatur cor, & bonis amici conſilijs anima dulcoratur; ſed Chriſtus maximè eſt ſapiens, & amicus; ergò eius conſilia maximam vtilitatem continent, & conuenientia ſunt.

¶ Hic vltimo D. S. inquirit de his quæ pertinent ad bene eſſe nouę legis, an talia ſint conuenienter propoſita, & aliqua certa.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd hæc eſt differentia inter conſilium, & præceptum, quòd præceptum importat neceſſitatem, conſilium autem in optione ponitur eius, cui datur; & ideo conuenienter in lege noua quæ eſt lex libertatis, ſupra præcepta ſunt addita conſilia, non autem in veteri lege, quæ erat lex ſeruitutis.

¶ Quia autem duo continentur in quæſito, ſcilicet an conuenienter conſilia ſint propoſita in noua lege. Et ſecundò an ſint determinata; ideo D.S. primò reſpondet ad primum; ſecundò ad ſecundum, ibi. Oportet igitur &c. Quo ad primum iſta eſt concluſio reſponſiua ad primam partem quæſiti. Conuenienter in noua lege ſupra præcepta ſunt addita conſilia, non autem in vet. le. Et per hoc habetur reſponſio ad quæſitum partialiter, quia ſcilicet conuenienter ſunt conſilia propoſita. Probatur ſic; hæc eſt differentia inter conſilium, & præceptum, quòd præceptum importat neceſſitatem, conſilium autem in optione ponitur eius, cui datur; ſed lex noua eſt libertatis, & optionis, ſcilicet in his quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis. Lex autem vetus fuit ſeruitutis; ergo concluſio vera. Maior pro prima parte, ſcilicet de præcepto, patet ex ſupradictis, & de conſilio patet ex ratione conſilij. Minor patet ex art. 1. in fine, quia noua reliquit multa in arbitrio hominum, vetus autem non. Patet ergo quòd noua conuenienter propoſuit conſilia per Chriſtum.

¶ Oportet igitur, quòd præcepta nouæ legis intelligãtur eſſe data de his quæ ſunt neceſſaria ad conſequendum finem ętęrnę Beatitudinis, in quem lex noua immediatè introducit. Conſilia verò oportet eſſe de illis per quæ melius, & expeditius poteſt homo conſequi finem prædictum. Eſt autem homo conſtitutus inter res mundi huius & ſpiritualia bona, in quibus ętęrna Beatitudo conſiſtit; ita quòd quantò plus inhęret vni eorum, tantò plus recedit ab altero, & econuerſo. Qui ergo toraliter inhæret rebus huius mundi, vt in eis finem conſtituat habens eas quaſi rationes, & regulas ſuorum operum, totaliter excidit a ſpiritualibus bonis; & ideo huiuſmodi inordinatio tollitur per præcepta; ſed quòd homo totaliter ea quæ ſunt mundi abijciat, non eſt neceſſarium ad perueniendum in finem prædictum; quia poteſt homo vtens rebus huius mundi (dummodo in eis finem non conſtituat) ad Beatitudinẽ ętęrnam peruenire; ſed expeditius peruenietur totaliter bona huius mundi abdicãdo; & ideo de hoc dantur conſilia Euangelij.

¶ Hic conſequenter D. S. accedit ad inueſtigandum numerum, & determinationem conſiliorum nouæ legis, de qua ſecundò quæſiuit quæſtio; & circa hoc ſic procedit. Primò oſtendit de quibus ſint præcepta nouę legis, & de quibus conſilia. Secundò ſubiungit duas concluſiones reſponſiuas euacuantes illam ſecundam partem quæſiti. Primam ibi. Bona autem &c. Secundã ibi. Hæc autem ſimpliciter &c. Quo ad primum oſtendit propoſitum tali concluſione præambulari, Præcepta nouæ legis ſunt de hoc, ne homo finem in temporalibus conſtituat, & quibus impeditur a Beatitudine, (ita quòd illa inordinatio cõtra Beatitudinem tollitur per præcepta) Conſilia verò ſunt de his, vt homo totaliter ea quæ ſunt mundi abijciat, & per quæ expeditius ad Beatitudinem perueniat. Probatur iſta concluſio, oportet quòd præcepta nouæ legis &c. vt in principio litteræ, ſed totalis inhęſio temporalium per conſtitutionem finis in eis, eſt contra conſecutionem ętęrnæ Beatitudinis, & per oppoſitum non conſtituere finem, eſt neceſſaria ad Beatitudinem ętęrnam; ſed quòd homo totaliter abijciat ea quæ ſunt mundi, non eſt neceſſarium, tamen expeditius peruenietur totaliter abdicãdo; ergo ſequitur concluſio, quòd præcepta ſint de neceſſarijs præcipiendo, & de inordinatione oppoſita prohibendo, conſilia verò &c. Maior ſequitur ex probatione primæ concluſionis, quia ſcilicet præceptum in communi eſt de neceſſarijs, vel importat neceſſitatem, ergo præceptum nouæ legis eſt de neceſſarijs ad finem nouæ legis, quæ eſt Beatitudo ętęrna; & ſi conſilium eſt de his quæ ſunt in optione, ergo conſilium nouę legis eſt de his quę ſtant in voluntate hominis, & non ſunt neceſſaria ad Beatitudinem. Maior igitur vera. Minorem probat, quia homo eſt conſtitutus inter res mundi &c. vt in littera; ergo ſequitur minor &c. ℔ qui totaliter inhæret rebus mundi, totaliter recedit a ſpiritualibus, & Beatitudine; & qui totaliter abijcit, expeditus ad Beatitudinem peruenier, vt dicit minor. Deinde cum dicit.

Differẽtia præcepti, & conſilij.

¶ Bona autem huius mundi, quæ pertinent ad vſum humanæ vitæ, in tribus cõſiſtunt, ſcilicet in diuitijs exteriorum bonorum, quæ pertinent ad concupiſcentiam oculorum; & in delitijs carnis, quæ pertinent ad concupiſcentiam carnis; & in honoribus, quæ pertinent ad ſuperbiam vitæ; ſicut patet 1. Ioan. 2. Hæc autem tria totaliter derelinquere ſecundùm quòd poſſibile eſt, pertinet ad conſilia Euangelica. In quibus etiam tribus fundatur omnis religio, quæ ſtatum perfectionis profitetur; nam diuitiæ abdicantur per paupertatem; delitiæ carnis, per perpetuam caſtitatem; ſuperbia vitæ, per obedientiæ ſeruitutem.

¶ Subiungit ex determinatione præcedentis concluſionis primam reſponſiuam partialem pro ſecunda parte quæſiti, talem. Tria ſunt conſilia Euangelica perfecta, in quibus fundatur omnis religio quæ profitetur ſtatũ perfectionis, ſcilicet totaliter derelinquere, ſecundùm quòd poſſibile eſt, exteriora bona, delicias carnis, & ſuperbiã vitæ per obedientiæ ſeruitutem. Prima pars probatur aſſumendo ſecundam partem concluſionis præambularis pro maiori, ſic; Conſilia Euangelica ſcilicet perfecta conſiſtunt in totali abdicatione bonorum huius mundi; ſed bona huius mundi in quibus conſiſtunt &c. vt in littera; ergo & tria ſunt conſilia, quæ conſiſtunt in horum etiam totali abdicatione quantum poſſibile eſt. Maior patuit. Minor patet auctoritate B. Ioan. in littera. Secundam autem partem concluſionis, ſcilicet ℔ omnis religio fundatur in his tribus, D. S. hic non probat ſed 2. 2. q. 186. art. 6 & 7. ex intentione; & ergo vide ibidem. Nota autem, quòd D. S. dicit ſecundùm quòd poſſibile eſt, quia non requiritur, quòd religio nihil habeat, nec in communi, ſed quòd non in proprio; nec requiritur omnis obedientia, ſed in his quæ habet profeſſionis regula; nec requiritur abdicatio omnis delectationis, ſed veneręę, vt declaratur, ſecunda ſecundæ; quia nec homo ſine omni delectatione quæ eſt in cibo, & potu, nec ſine omni ſolatio viuere poſſet. Et ita patet, quòd conſilia perfectorum, & ſimpliciter ſunt quibus omiſſis homo totaliter implicaretur rebus mundi, & negocijs ſecularibus, & ad talia omnes religioſi tenentur; ſed ſunt quædam conſilia particularia de quibuſdam perfectionis operibus particularibus, quæ poſſunt prætermitti abſque hoc, ℔ aliquis rebus ſecularibus implicetur, & ſuper iſtis non fundatur omnis religio. Vnde talia in diuerſis religionibus ſunt diuerſa, vt patet; quare D. S. notanter dicit, quòd in his tribus fundatur omnis religio, quia ad omnem pertinet paupertas, continentia, & obedientia; ſicut inſtrumenta perfectionis. Deinde ibi.

Nota pro diuerſitate Religionum.

¶ Hæc autem ſimpliciter obſeruata pertinent ad cõſilia ſimpliciter propoſita; ſed obſeruatio vniuſcuiuſque eorum in aliquo ſpeciali caſu, pertinet ad conſilium ſecundùm quid, ſcilicet in caſu illo; puta cum homo dat aliquam elemoſynam pauperi, quãdo dare non tenetur, conſilium ſequitur quantum ad factum illud. Similiter etiam quando aliquo tempore determinato a delectationibus carnis abſtinet, vt orationibus vacet, conſilium ſequitur pro tempore illo. Similiter etiam quando aliquis non ſequitur voluntatem ſuam in aliquo facto, quod licitè poſſet facere, conſilium ſequitur in illo caſu; puta ſi benefaciat inimicis ſuis quando non tenetur, vel ſi offenſam remittat cuius inſtè poſſet exigere vindictam.

¶ Procedit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam partialiter pro ſecunda parte quæſiti. Et primò oſtendit eſſe quædã conſilia ſecundùm quid, & quæ ſint; ſecundò ex hoc concludit concluſionem dictam, ibi. Et ſic etiam &c. Oſtendit ergo primò præter iſta tria conſilia perfecta Euangelica, eſſe quædam conſilia ſecundùm quid, quia Euangelicum conſilium perfectum, & ſimpliciter eſt, vt aliquis ad iſta perpetuò ſit obligatus, ſed ſecundùm quid conſilium eſt, quando aliquis ea quæ ſunt conſiliorum ſimpliciter, ad tempus & in aliquo caſu adimplet, quæ ſunt opera perfe-

perfectionis, & supererogationis, vt clarè deducit D.S. in littera. Nota hic, quòd consilia simpliciter, & secundùm quid, sunt in libertate hominis; & præsertim consilia secundùm quid sunt in libertate etiam religiosi. Tamen contemptus vtrorumque consiliorum Christi est damnabilis, & periculosus; Religiosus enim licet non teneatur habere charitatem perfectam, tenetur tamē ad eam tendere, cui repugnat contemptus; immo & secularis contemnens meliora, peccat, & præsertim Diuina consilia. Et ideo Christianus quicunque contemnens consilia Christi quecunque, contemnit Christū. Vide de hoc Scotum in quarto, dist. 3. in quarto principali, vbi dicit. Et notandum generaliter, quòd promulgatio facta de consilio Diuino obligat ad non contemnendum; qui enim consilium contemnit, contemnit consulentem inquantum consulentem, & ideo nolens seruare consilium Diuinum Euangelicum quasi contemnens illud tanquàm irrationabile, & infructuosum, peccat mortaliter; vnde videant mordēces paupertatem Euangelicam, ne fortè, cum nolint seruare, quia non est necessarium, contemnant; quia tales contemnentes, vel parui pendentes, cōtemnunt Christum, qui hanc suasit obseruari tanquàm meritoriam, & vtilem ad vitam æternam, vt habetur lib. 6. de Verborum significatione. Hæc autem dixi de consilio Diuino, quia secus est de humano. Vide ibidem. Hæc ille. Patet ergo quòd consilia Christi sunt quidem libertatis ad seruandum, vel non; tamen non debent contemni. Tunc ibi.

Nota.

¶ Et sic etiam omnia consilia particularia, ad illa tria generalia, & perfecta reducuntur. ——

¶ Hæc est secunda conclusio respondens secundę parti quæsiti, ex qua habetur responsio formalis, quòd consilia perfecta, sunt determinata, scilicet tria prædicta; sed consilia secundùm quid particulariter in singulis perfectionis operibus, non sunt determinata; sed reducūtur ad tria determinata. Probatur prima pars ex secundo argumento, quia consilium secundùm quid, est de melioti bono, & opere supererogationis; sed talia sunt indeterminata in particulari; igitur consilia secundùm quid in particulari non sunt determinata.

¶ Nota autem, quia dicit in particulari, nam infinita sunt saltem quo ad nos, etiam secundùm speciem abstinentiæ a delectationibus licitis. Similiter infinita opera misericordiæ ad quę quis non tenetur, quàmuis in genere comprehendi possunt, & reduci ad tria. Secunda pars, scilicet quòd reducantur ad determinata, patet ex littera; quia dare elemosynam in casu quo quis non tenetur, reducitur ad paupertatem. Similiter abstinere a delectatione carnali, ad castitatē. Similiter non sequi voluntatem in aliquo quod quis posset licitè facere, reducitur ad obedientiam; igitur secunda pars vera. Nota autem, quòd consilia secundùm D.S. hic sunt de omnibus operibus perfectionis, quæ sequuntur ex charitate perfecta, & huiusmodi sunt indeterminata, nec religiosi ad omnia tenentur, sed tenentur ea non contemnere; sed simpliciter & perfecta sunt de instrumentis, & via ad charitatem, & ista sunt certa, & determinata, & ad ea omnes religiosi tenentur. In charitate enim essentialiter consistit perfectio, sed consequenter in operibus perfectionis; sicut quòd aliquis maledicentiam benedicat, & quòd aliquis sua non repetat, & quòd inimico signa beneuolentię ostendat extra casum necessitatis; illa enim sunt cōsequentia perfectam charitatem, ad quæ nec religiosi tenentur. Sed tertiò aliquid requiritur ad Charitatem tanquàm instrumentum, & dispositio, & ista sunt tria consilia super quibus fundatur omnis religio. D.S. igitur hic per consilia secūdùm quid, intelligit opera perfectionis ex charitate procedentia, quæ non sunt necessitatis, tamen reducuntur ad perfecta consilia, vt patuit, & illa sunt indeterminata. Sed cōsilia quæ sunt instrumenta charitatis sunt tria, & inueniuntur in vouentibus religionem; quia sicut habet D.S. secunda secundæ, supra art. 6. requiritur ad religionem, quòd ista tria sub voto cadant. Vnde D.S. vbi iam. artic. 2. ea quæ hic vocat consilia secundùm quid, ibidem vocat pertinentia ad perfectionem consequenter. Consilia autē quæ hic vocat simpliciter consilia, ibidem vocat instrumenta, & dispositiones perfectionis. Verumtamen secūdùm D.S. tertiò contra Gen. c. 130. possunt etiam tria consilia perfecta hic dicta, dici effectus, & signa perfectionis, & dispositiones ad perfectionem; ideo qui ista tria vouent, in statu perfectionis esse dicuntur. Vide ibidem de ista materia.

Ad quid Religiosi tenentur.

¶ Nota etiam circa hanc materiam, quòd consilia Christi non sunt de actibus interioribus virtutum, quia pertinent ad vsum gratiæ de necessitate. Vnde consilia non sunt de humilitate, patientia, & huiusmodi, sed de exterioribus actibus qui ordinantur ad charitatem, & interiores actus virtutum sicut ad finem.

De quibus sunt consilia.

¶ Confirmatur prima conclusio responsiua argumento in contrarium, scilicet, quòd Christus conuenienter in noua lege consilia proposuerit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd prædicta consilia quantum est de se, sunt omnibus expedientia; sed ex indispositione aliquorum, contingit, quòd alicui expedientia non sunt, quia eorum affectus ad hoc non inclinatur; & ideo dominus consilia Euangelica proponens semper facit mētionem de idoneitate hominum ad obseruantiam consiliorum; dans enim consilium perpetuę paupertatis. Matth. 19. præmittit. Si vis perfectus esse, & postea subdit; Vade, & vende omnia quæ habes. Similiter dans consilium perpetuę castitatis, cum dixit. Sunt eunuchi qui castrauerūt seipsos propter Regnum Cœlorum, statim subdit; Qui potest capere capiat. Et similiter Apost. 1. ad Corinth. 7. præmisso consilio virginitatis, dicit. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis injiciam. ——

¶ Maior vera, consilia dantur de expedientibus ad finem ex ipsa natura consilij. Dico autem, quòd quandoque aliquid est expedient ex ipso facto, a quo tamen ipse homo potest deficere propter indispositionem suam; nthilominus tamen dicendum est expediens; sicut & expediens est ascendere equum, quamuis periculum immineat cadenti equo, vt habetur. 2. 2. q. 88. art. 4. ad secundum. Minor negatur, quòd consilia quantum est de se non expediant omnibus; sed verum est, quòd quibusdam sunt inexpedientia propter eorum indispositionem, sed ex hoc non sunt dicenda inexpedientia. Sed dicendum est, quòd ille sit ineptus ad consilia secundùm se bona seruanda. Et ergo dominus proponendo consilia semper facit mētionem de idoneitate hominum, qui debent obseruare, innuens, quòd homo prius attendat suam dispositionem, & suum affectum, qui velit acceptare consilia; quare negatur consequentia, quia si omnia tollerentur ex quibus potest nasci periculum, & quæ non sunt expedientia per accidens propter indispositionem hominis, oporteret ab omnibus bonis cessare, quæ per accidens ex aliquo euentu possunt esse periculosa; quare nec in proposito oportet dimittere consilia, quia aliquibus propter indispositionem non expediunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd meliora bona particulariter in singulis sunt indeterminata; sed illa quæ sunt simpliciter, & absolutè meliora bona, in vniuersali sunt determinata, ad quæ etiam omnia illa particularia reducuntur, vt dictum est. * ——

*In corp. artic.

¶ Ad maiorem dico, quòd consilia simpliciter, & perfecta dantur de meliori bono absolutè, & simpliciter, de his quæ scilicet totaliter abstrahant a negotijs mundi; talia enim dicuntur meliora simpliciter; sed consilia secundùm quid dantur de melioribus secundùm quid; quia non totaliter abstrahunt a rebus sęculi, sed sunt opera perfectionis consequenter, & possunt fieri ab illo qui non abdicat ea quæ sunt mundi. Ad minorem distinguitur, vera, quòd non sunt determinati gradus particulariter melioris boni secundùm quid; quia potest aliquis infinitis modis facere bona opera charitatis ad quæ non tenetur; sicut ieiunare, dare elemosynas; sed negatur, quòd non sint determinati gradus melioris boni simpliciter, per quod scilicet aliquis iuuatur ad perpetuò vacandum Deo, quia huiusmodi sunt tria, secundùm quòd sunt tria bona abdicata, quæ specialiter a Deo abstrahūt; & vt dictum est, ad hæc tria omnia alia reducuntur, sicut & oēs aliæ religiosorum obseruantiæ. Ad consequens, si intelligitur de consilijs perfectis, negatur; si autem de consilijs secundùm quid; conceditur, quòd non sunt in determinato numero, possunt tamen ad tria reduci, & est hæc ratio pro vltima conclusione corp.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam consilium obedientiæ dominus intelligitur dedisse in hoc, quòd dixit. Et sequatur me; quem sequimur non solùm imitando opera, sed etiam obediendo mandatis ipsius, secundùm illud. Ioan. 10. Oues meę vocem meam audiunt, & sequuntur me. ——

¶ Maior vera, quia sunt effectus, & dispositiones ad perfectionem quæ consistit in dilectione Dei. Minor conceditur, & dico, quòd obedientia est summum consilium sine quo alia obseruata non faciunt religiosum. Et dico tamen, quòd obedientia vniuersalis pertinet ad perfectionem vitæ; obedire enim prælatis in his quæ sunt de necessitate virtutis, est omnibus commune, & non supererogationis, Sed obedire in his quæ pertinent ad exercitium perfectionis, est consilij. Sed consequens negatur; quia innuit, q Christus non dederit consilium de obedientia, quod falsum est. De hoc D.S. secunda secundæ supra art. 8. ad primum, Consilium obedientiæ includitur in ipsa Christi sequela; qui enim obedit, sequitur alterius volūtatem, & ideo magis pertinet ad perfectionem, quàm votū paupertatis, quia (vt hic Hieronymus dicit super Matth.) Id quod perfectionis est, addidit Petrus cum dixit, & secuti sumus te. Hæc ille.

¶ Nota verbum D. S. in solutione hic; quia obedire mandatis, ideſt præceptis Christi, non est obedientiæ quæ est consilium, sed est de necessitate salutis; sed obedientia mandatorum Christi exprimit obedientiam quæ est consilium, vbi obeditur superiori

loço Christi, in his quæ sunt exercitij, & perfectionis. Vnde D.S. secunda secundæ, vbi iam dicit, ꝙ qui obedit, sequitur alterius voluntatem, & sic sequela Christi exprimit consilium obedientiæ, ita quòd quis non solùm opera Christi imitetur in his, quæ sunt necessitatis, sed etiam obediat. S. in his, quæ non sunt necessitatis.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ ea, quæ de vera dilectione inimicorum, & similibus. Dominus dicit Matth. 5. & Luc. 6. si referátur ad præparationem animi, sunt de necessitate salutis, vt S. homo sit paratus benefacere inimicis, & alia huiusmodi facere, cum necessitas hoc requirat; & ideo inter præcepta ponuntur; sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat prompte in actu, vbi specialis necessitas non occurrit, pertinet ad consilia particularia, vt dictum est. * Illæ autẽ, quæ ponuntur Matth. 10. & Luc. 9. & 10. fuerunt quædam præcepta disciplinæ pro tempore illo, vel cõcessiones quædam, vt supra dictum est; * & ideo non inducuntur tanquam consilia.

* In corp. artic.

* Art. 2. ad 3. arg.

¶ Antecedens negatur, ꝙ pertinentia ad perfectionem vitæ, vel consequenter, vel antecedenter, ponantur inter præcepta, ita ꝙ non est idem in consilio, & in præcepto; ea enim, quæ sunt necessitatis, non sunt consilij, nec simpliciter, nec ſm quid; & econtra, ea quæ sunt consilij perfecti, vel ſm quid, non sunt in præcepto.

¶ Ad probationem primam dico, ꝙ diligere inimicos aliter est in præcepto, quia in præparatione animi est necessitatis; similiter præbere maxillam alteram, & non repetere ablata, & sic de alijs, de quibus Matth. 5. quia in casu sunt in præcepto, etiã ipsi actus, & præparatio animi ad istos actus in casu faciendos est in præcepto; sicut homo debet ita esse dispositus, ꝙ antequã vellet sequi maius damnum sibi, vel alijs, deberet iniuriam velle pati, & sua non repetere, vt declaratur Matth. 5. sed præter casum necessitatis actu velle talia pati, est supererogationis, & consilij secundùm quid, tanquam consequens charitatem perfectam.

¶ Ad secũdam probationem de præceptis datis Matth. 10. S. de non portandis sacculis, & pera, &c. Dico, ꝙ non fuerunt perfectionis, vel consilij; sed fuerunt vel concessiones, & priuilegia, vel fuerunt præcepta moralia, temporalia tamen, vt dictum fuit artic. 2. ad tertium. Quare negatur consequentia, primò pro prima parte, quia omnia ponuntur præsertim perfectè consilia; nec valet, ꝙ arguebatur de obedientia, quia & de illa ponitur consilium. Negatur etiam pro secunda parte, quia (vt iam patuit) diligere inimicos non eodem modo est præceptum, & consilium.

¶ Nota verba D.S. cum dicit; sed vt aliquis inimicis hoc exhibeat, pertinet ad consilia particularia; per hoc enim habetur, ꝙ opera alia supererogationis quæcunque, & a quibuscunque facta, sunt consilia secundùm quid, & particularia; sed tria cõsilia perpetuò obseruata sunt consilia perfecta, & consilia particularia a Christo ponuntur, super quibus comprehenduntur omnia opera supererogationis; & ergo dictum fuit, quòd talia particularia consilia non sunt determinata. Et tantum de legibus.

Quæstio Centesimanona.

De necessitate gratiæ.

I COnsequenter considerandum est de exteriori principio humanorum actuum, S. de Deo, prout ab ipso per gratiam adiuuamur ad rectè agendum. Et primò considerandũ est de gratia Dei. Secundò, de causa eius. Tertiò, de eius effectibus. Prima autem consideratio erit tripartita. Nam primò considerabitur de necessitate gratiæ. Secundò de ipsa gratia quantum ad eius essentiã. Tertiò de eius diuisione. Circa primum quæruntur decem. Primò, vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere. Secundò, vtrum absque gratia Dei possit homo aliquod bonum facere, vel velle. Tertiò, vtrũ homo absq; gratia possit Deum diligere super omnia. Quartò, vtrum absq; gratia possit per sua naturalia præcepta legis obseruare. Quintò, vtrum absque gratia possit mereri vitam æternam. Sextò, vtrum homo possit se ad gratiã præparare sine gratia. Septimò, vtrum absq; gratia possit resurgere a peccato. Octauò, vtrum absque gratia possit homo vitare peccatum. Nonò, vtrum homo gratiam consecutus possit absque alio Diuino auxilio bona facere, & vitare peccatum. Decimò, vtrum possit perseuerare in bono per seipsum.

¶ Iuxta ordinem supra statutum, quæst. 90. postquam D. S. determinauit de exteriori principio humanorum actuum, S. Deo, quantum ad cognitionem, in quantum ab ipso dirigimur, & adiuuamur per legem, Hic consequenter agit de eodem exteriori principio eorundem actuum quantum ad interiorem electionem, & exteriorem actionem, S. de gratia. Et patet ordo, quia cognitio præcedit in via executionis, & electionem, & operationem, vt ex supra dictis patet; & ergo prius erat agendum de lege, quæ inducit cognitionẽ agendorum, & eligendorum. Patet quoque, quod supra dictum est in principio, q. 90. ꝙ quamuis gratia sit intra hominem, quia tamen hic non agitur de gratia, nisi vt per eã nos Deus adiuuat, qui est extra hominem; ideo hic quoq; tractatus dicitur de principio extrinseco, & sicut & ille supra de legibus de principio extrinseco dicebatur. In hoc autem tractatu huius istius libri, tria principaliter sunt consideranda. Primum est de ipsa gratia Dei. Secundum est de causa eius, & hoc in quæst. 112. Tertium est de effectibus eius. Et patet de plano ratio ordinis, iuxta immediationem habitudinem ad gratiam; in via enim considerationis de aliqua re primò intrinseca consideranda sunt, inter extrinseca autem consideranda, prius occurrit consideranda causa, quàm effectus; & sic patet ordo tàm ad præcedentia, quàm ad sequentia. Consideratio autem prima de gratia secundum se trifariam diuiditur. Primum est de necessitate gratiæ. Secundum est de gratia, quantum ad eius essentiam, q. 110. Tertium est de differentijs, & diuisione eius, quæst. 111. Et patet ordo, quia ex necessitate manuducimur in cognitionem, an est. Cognitio autem, an est, præcedit cognitionem quid est; si enim determinetur, ꝙ gratia est necessaria, statim sequitur, quia est. Nam neque in necessarijs gratuitis Deus homini deest. Circa primum, quod est præsentis quæstionis considerandum, ꝙ necessitas gratiæ Diuinæ potest dupliciter considerari. Primò enim inquiritur necessitas habitus gratuiti, vel habentis se per modum habitus, extendendo gratiam ad quodcunque auxilium supernaturale. Secũdò, inquiritur necessitas gratuitæ motionis ad debitum vsum gratiæ, artic. 9. Circa primum, primò inquiritur necessitas gratiæ, quantum ad bene agendum. Secundò, quantum ad peccatum vitandum, artic. 7. Circa primum, primò fit quod dictum est. Secundò determinantur duo corollaria ex dictis. Circa primum, primò fit, quod dictum est quantum ad actus intellectus. Secundò, quantum ad actum voluntatis, in articulo secundo.

Vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere.

AD primum sic proceditur. Videtur, ꝙ homo sine gratia nullum verum cognoscere possit, quia super illud. 1. ad Corinth. 12. Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto; dicit glos. Ambros. Omne verum a quocunque dicatur, a Spiritu sancto est; sed Spiritus sanctus habitat in nobis per gratiam; ergo veritatem cognoscere non possumus sine gratia. K

Infr. ar. 11. ad 3. Et 2. dist. 28. art. 3.

¶ 2 Præterea. Augst. dicit in primo Soliloquiorum, * quòd disciplinarum certissima talia sunt, qualia illa, quę a Sole illustrantur, vt videri possint, Deus autem ipse est qui illustrat. Ratio autem ista est in mentibus, vt in oculis est aspectus, mentis autem oculi sunt sensus animę; sed sensus corporis, quantumcunque sit purus, non potest aliquod visibile videre sine Solis illustratione; ergo humana mens, quantumcunque sit perfecta, non potest ratiocinando veritatem cognoscere absque illustratione Diuina, quę ad auxilium gratię pertinet.

* Aug. c. 6.

¶ 3 Præterea. Humana mens non potest veritatem intelligere nisi cogitando, vt patet per Aug. 12. de Trin. * sed Apostolus dicit 2. ad Cor. 3. Non sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis; ergo homo non põt cognoscere veritatẽ per seipsum sine auxilio gratię.

* Aug. c. 6. & 7.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in primo Retract. * Non approbo, quòd in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos verum scire voluisti; respondere enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera, sed per gratiam homo mundus efficitur, secundùm illud Psalmi. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis; ergo sine gratia potest homo per seipsum veritatem cognoscere.

* Aug. c. 4. id dixerat lib. 1. Solil. c. 2.

¶ Hic D.S. primò inquirit de necessitate gratiæ quantum ad cognitionem veri. Pro intellectu quæsiti, & responsionis dandæ oportet prænotare primò, ꝙ gratia in isto quæsito non capit pro gratia gratum faciente tantùm, sed capitur pro auxilio Diuino quòcunque gratuitè collato, siue sit infusio alicuius habitus cõfortatiui intellectus, siue sit aliqua illustratio specialis, & supernaturalis,

turalis, ſiue ſit aliqua ordinatio phantaſmatum ad cognoſcibilia aliqua expreſſius repreſentanda. Et hoc modo etiam D. S. prima parte, q. 12. artic. 13. quærit de gratia, cum inueſtigat, An per gratiam poſſit haberi altior cognitio de Deo, & inter reſpondendũ determinat, ꝙ ſic; quia per Deum poſſunt phantaſmata ordinari ad Diuina repreſentanda, poteſt & Deus per ſenſibilia ſigna manifeſtare Diuina, ſicut patet de columba, quæ apparuit ſuper Chriſtum, & de voce paterna de nube delapſa, &c. vbi omnia iſta comprehendit ſub gratia, & appellat gratiam Dei, ita ꝙ gratia dicatur gratuitum & ſupernaturale auxilium ad cognoſcendum verum. Et ꝙ hæc ſit expoſitio vera, patet etiam ex D. S. in ſecundo ſenten. diſtin. 28. artic. 5. vbi mouet eandem quæſtionem, quæ nunc propoſita eſt, & inter reſpondendum de cognoſcibilibus veris ſupernaturalibus dicit. Et ideo horum verorum cognitio ſine lumine gratiæ gratis datæ haberi non poteſt, ſicut eſt lumen fidei, & etiam prophetiæ, & aliquid huiuſmodi, hæc ille. Vbi patet, quòd per gratiam non ſolùm intelligit gratiam gratum facientem, ſed quamcunque gratiam gratis datam excedentem virtutem naturalem, & ita patet quid intelligitur per gratiam.

¶Nota ſecundò pro intellectu alterius termini quæſiti, & diſtinctionis ponendæ in corp. ꝙ verum naturaliter cognoſcibile eſt illud, in cuius cognitionem intellectus noſter peruenire poteſt ex cognitione ſenſibilium naturaliter, & primo cognoſcibilium; ita ꝙ cognitio naturalis tantum ſe extendit, quantum ſenſibilia manuducunt; & quia ex ſenſibilibus ſtatim, & immediatè cognoſcuntur prima principia naturaliter nota, vt patet primo Metaph. ideo etiam quæcunque ex primis principijs naturaliter notis cognoſci poſſunt, dicuntur naturaliter cognoſcibilia, & comprehenduntur ſub vero naturaliter cognoſcibili; quæ verò virtute primorum principiorum, & ex ſenſibilibus cognoſci non poſſunt, comprehenduntur ſub vero non naturaliter cognoſcibili. Et ergo Deus ſecundùm prædicata, & attributa, vel negata, quæ ſibi ex creaturis attribuimus, vel quæ ab eo ex ipſis negamus, comprehenditur ſub vero naturaliter cognoſcibili. Sic D. S. prima parte, q. 12. art. 12. tradit, quomodo de Deo per naturalem rationem, ideſt naturali lumine acquiſibilem, poſſumus Deum cognoſcere triplici via, ſ. cauſalitatis, remotionis, & ſupereminentiæ; ſed quo ad prædicata, quæ ex ſola fide, & per ſpeciale ſupernaturale auxilium, intellectus ſibi attribuit, pertinet ad verum nõ naturaliter cognoſcibile; & ꝙ hæc ſit vera expoſitio verè naturaliter cognoſcibilis, & non naturaliter, patet ex D. S. in 2. ſentent. vbi ſupra, vbi dicit. Verorum, quædam ſunt naturali rationi proportionata, quædam naturalem rationem excedunt. Illa naturalem rationem excedunt, quæ non poſſunt concludi ex primis principijs per ſe notis. Cum enim prima principia ſint, ſicut inſtrumenta intellectus agentis, vt Commentator dicit 3. de Ani. oportet ea eſſe proportionata virtuti eius, ſicut organa corporalia ſunt proportionata virtuti motiuæ. Vnde quæ ex primis principijs concludi non poſſunt, naturale lumen intellectus excedunt. Huiuſmodi autem ſunt ea, quæ ſunt fidei, & futura contingentia, & huiuſmodi. Hæc ille. Vbi patet, quod dictum eſt.

Ariſtot.

¶Nota etiam D. S. ibidem, quia circa hoc quæſitum fuerunt variè opinantes. Aliqui enim voluerunt, quòd ſicut viſibilia non videntur actu, niſi de nouo fiat emiſſio radij ſolaris; ita homo nihil de nouo cognoſcat, niſi per emiſſionem radij intelligibilis ab intellectu agente, quem poſuerunt ſeparatum. Patet ex hoc ratio mouendi illam quæſtionẽ. His præmiſſis videndũ eſt de corp. art.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ cognoſcere veritatem eſt vſus quidam, vel actus intellectualis luminis, quia ſm Apoſtolum ad Eph. 5. Omne quod manifeſtatur lumen eſt, vſus autem quilibet quendam motum importat, largè accipiendo motum, ſm ꝙ intelligere, & velle motus quidam eſſe dicuntur, vt patet per Philoſ. in 3. de Ani.* ——

* Ariſtot. tex. 28.

¶D. S. reſpondendo quæſtioni primò præmittit quoddam ſuppoſitum fundamentale; ſecundò deducit tres concluſiones partiales præambulares, ibi. Videmus autem, &c. tertiò expeditis concluſionibus infert per modum corollarij concluſionem reſponſiuam totalem, ibi. Sic igitur dicendum, &c. Quo igitur ad primũ D. S. ſupponit aliqua innuens diſtinctionem, ꝙ cognitio veri duo implicet. ſ. actum ſecundum, & actum primum. Et hoc eſt, quod dicit, cognoſcere veritatem eſt vſus quidam, vel actus ſ. ſecundus intellectualis luminis; ecce actus primus, quod videlicet intellectuale lumen in homine connectitur in intellectu agente, & poſſibili cum habitibus innatis. Et oſtendit D. S. illud ſuppoſitum diſtinctionum fundatum in Apoſtolo. Si ergo quæſtio debeat determinari, oportet oſtendere, an requiratur ſingulare auxilium gratuitum ad ipſum vſum, vel requiratur ſingulare auxilium ad cõfortandum lumen intellectuale, quod eſt actus primus; ſi autẽ nec actus ſecundus, nec primus egent ſpeciali gratuito auxilio, non erit opus gratia, & exponit D. S. qualis motus ſit vſus intellectualis luminis, quia largè vt actus perfecti dicitur motus.

¶Videmus autem in corporalibus, ꝙ ad motum non ſolùm requiritur ipſa forma, quæ eſt principium motus, vel actionis, ſed etiam requiritur motio primi mouentis; primum autem mouens in ordine corporalium eſt corpus cœleſte; vnde quantumcunq; ignis habeat calorem perfectum, nõ alteraret niſi per motionem corporis cœleſtis; manifeſtũ eſt autem, ꝙ ſicut motus omnes corporales reducuntur in motum cœleſtis corporis, ſicut in primum mouens corporale; ita omnes motus tàm corporales, quàm ſpirituales reducuntur in primũ mouens ſimpliciter, quod eſt Deus; & ideo quantũcunq; natura aliqua corporalis, vel ſpiritualis ponatur perfecta, non poteſt in ſuum actũ ptocedere, niſi moueatur a Deo. —

¶Hic conſequenter D. S. procedit ex ſuppoſito, & eius declaratione ad concluſiones tres partiales, & præambulares; ſecundam inferendo ex prima, ibi. Non ſolùm, &c. Tertiam ex ſecũda, ibi. Vnaqueque autem, &c. Prima ergo concluſio generalis eſt. Quãtumcunque natura aliqua corporalis, vt in fine litteræ huius. Hãc concluſionem primò probat; ſecundò circa eius ſecundam partem ponit notabile quoddam, ibi, Quæ quidem motio, &c. Probatur concluſio ſic. Videmus in corporalibus, ꝙ ad motum non ſolùm requiritur ipſa forma, quę eſt principium motus, ſed etiam requiritur motio primi mouentis corporalis. ſ. corporis cœleſtis; ſed ſicut motus omnes corporales, &c. vt in littera; ergo ſequitur concluſio quantumcunq;, &c. Maior declaratur exemplariter de igne, qui quantumcunque habeat calorem perfectum, non alteraret niſi per motionem corporis cœleſtis.

¶Et nota verbum D. S alteraret; quià videtur multis, ꝙ ſtante motu cœli corpora cœleſtia illuminarent; ſimiliter & ignis, ſed non alterarent, præſertim tali alteratione, quæ eſſet diſpoſitiua ſufficienter ad generationem ſubſtantialem. Sed de hoc alibi vide Capreolum in ſecundo, diſt. 14. q. 2. Minor patet, quia non eſt minor ordo in ſpiritualibus, quàm in corporalibus: & ergo ſi omnes motus reducantur in vnum principium. ſ. motum primum corporalem, ita & omnes motus intellectuales in vnum primum intellectum, qui eſt Deus; & per conſequens ſequitur concluſio. Ex qua habetur, ꝙ cognitio veri quo ad actum, vel vſum, ſemper ſit ex motione Dei, ſicut alteratio corporis ex motu cœli.

Capreolus.

¶Nota circa hanc concluſionẽ, & probationem primò ex D. S. prima par. q. 105 art. 5. ꝙ Deus dicitur operari in omni operante, etiam in operibus naturalibus, quæ fiũt per ſolam influentiam generalem, & naturalem; quia videlicet non ſolùm dat principia actionum, vt alia agentia naturalia faciunt, vt patebit concluſione ſequenti; ſed etiam conſeruat, & applicat omnia agentia, tàm naturalia, quàm intellectualia ad ſuos actus; & ipſa in eſſe, & agere conſeruat; quare vt habet D. S in tertio contra Gent. c. 99. ſicut actus inſtrumenti, quod non agit, niſi actualiter applicatum per artificem, & agit niſi in virtute ipſius, attribuitur ipſi artifici, qui dicitur, & eſt cauſa actus eius. Et ſicut lumen non manifeſtat niſi ex præſentia Solis conſeruatiua, & applicatiua luminis ad manifeſtandum; ita & operatio intellectualis non fit a creatura intellectuali, niſi ex applicatione, & virtute Dei; quare vult D. S. quòd nulla creatura agit niſi ex motione Dei, quantumcunque ſit perfecta; quia Deus ſemper conſeruat, & applicat eam ad agendum.

¶Nota ſecundò, ꝙ nõ eſt minor ordo in intelrectualibus, quàm in corporalibus, nam creaturæ intellectuales ſunt prima pars, & principalis vniuerſi, & per conſequens debet maior ordo inueniri; & ergo ſicut omnes motus corporales reducuntur in aliquam cauſam per ſe ſui ordinis, ita multò magis creaturæ intellectuales quo ad actus ſecundos, & vſum intellectualem, reducuntur in aliquem intellectum primum, qui eſt ſupra omne conſilium, & ſupra omnem actum intellectualem; & primus intellectus in actu, qui eſt Deus, vt patet prima parte, q. 105. artic. 3. Et quia intellectuales motus ſunt altioris ordinis, quàm motus corporei, ideo non reducũtur in Deum, vt in primum motorem corporum, ſed vt eſt proprium, & per ſe principium omnium intellectuum, & intellectus per eſſentiam; & ſicut illa reductio motuum corporalium eſt in primum motorem, & primum motum, non per ſpecialem, ſed generalem, & communem influxum; ita motus intellectuales reducuntur in primum intellectum, non per ſpeciale influxum, ſed generalem, quo influit in omnes intellectus etiam angelicos. Quare illa motio, quæ eſt neceſſaria ad omnem vſum intellectus cuiuſcunque creati, nihil aliud eſt, quàm generalis influxus conſeruatiuus, & applicatiuus luminis intellectualis ad actum ſuum, qui nunquam deſinit, vel intercipitur; ita ꝙ vt ſupra dictum fuit, quæſt. 9. de motione intellectus ad actum primum, quod non eſt niſi generalis influentia primi intellectus in omnes poſteriores; ſic & hic intelligimus de motione, de qua loquitur articulus quo ad vſum quemcunque intellectualis luminis; nam vt ibidem patuit, alia entia naturalia non egent ſpeciali influentia ad actus proportiona os. Vnde homo eſſet imperfectior alijs animalibus, vt habet D. S. in ſecundo, vbi iam. Vide de iſta materia D. S. in tertio contra Gentil. vbi ſtatim per aliqua capitula. Conſequuter cum dicit.

¶Quæ

¶Quę quidē motio eſt ſm ſuę prouidētię rationē, nō ſm neceſsitatem naturę, ſicut motio corporis cęleſtis.—

¶Annectit notabile diſtinctiuū motionis, qua mouetur creatura intellectualis a Deo, a motione qua mouentur corporalia a cęlo, & primo motu corporali; quia intellectuales creaturæ ita mouentur a Deo, ꝙ nihil libertatis ab eis tollitur, ſic ꝙ maneant, & ſint liberæ. Creaturæ autem corporales mouentur ex neceſsitate naturæ. Vide D.S. de hoc pulchrè contrę Gentiles vbi iam, c. 99. quia aliqui voluerunt actus voluntatis ppea ſubtrahere Diuinæ prouidentiæ, putantes non poſſe ſimul ſtare Diuinam prouidentiā certam, & libertatem voluntatis; & ergo D.S. voluit hoc notare, ne quis putaret, quia per motionem Diuinam neceſſariam omni agenti, etiam intellectuali, tolleretur libertas. Vide & cap. 148.

¶Nō ſolùm autem a Deo eſt omnis motio, ſicut a primo mouente; ſed etiam ab ipſo eſt omnis formalis, vel rationalis perfectio, ſicut a primo actu. Sic igitur actio intellectus, & cuiuſcunque entis creati dependet a Deo quantum ad duo; vno modo inquantum ab ipſo habet perfectionem, ſiue formam, per quam agit; alio modo, inquantum ab ipſo mouetur ad agendum. ———

¶Subſumit ſub præcedenti concluſione, & infert ſecundam magis ſpecialem, illā. Actio intellectus, & cuiuſcunq; entis creati, &c. vt in fine litteræ huius. Probatur, aſſumendo priorem concluſionē pro maiore, quantumcunque, &c. ſed non ſolùm a Deo eſt motio, ſicut a primo mouente, ſ. ad actum ſecundum, ſed etiam ab ipſo omnis formalis rationalis perfectio; ergo ſequitur cōcluſio. Maior patuit; minor patet, quia Deus eſt primus actus per eſſentiam, ſed a primo actu deriuatur omuis actus; ergo minor vera. Nota, ꝙ Deus ſupereminēter, & perfectiſſimè habet quicquid eſt omnis actualitatis, quamuis in ipſo non ſit diſtinguere actum primum, & ſecundum; totum enim, quod eſt in Deo, eſt actualiſſimum, & per conſequens continet id quod eſt apud nos actus ſecundus, & primus; & non ſolùm eſt intelligere, ſed etiā intellectuale lumen, quod eſt principium intellectionis, & cognitionis, & non ſolùm intellectus noſtri, ſed oīs intellectus creati; quia qđ eſt per eſſentiam & per ſe ſubſiſtens, eſt cauſa omnium aliorū, &c. Deinde ibi.

¶ Vnaquęq; autem forma indita rebus creatis a Deo habet efficaciam reſpectu alicuius actus determinati, in quem poteſt ſm ſuam proprietatem; vltra autem nō poteſt niſi per aliquam formam ſuperadditam, ſicut aqua non poteſt calefacere niſi calefacta ab igne. Sic igitur intellectus humanus habet aliquam formam, ſ. ipſum intelligibile lumen, quod eſt de ſe ſufficiens ad quædā intelligibilia cognoſcēda, ad ea ſ. in quorum notitiam per ſenſibilia poſſumus deuenire; altiora verò intelligibilia intellectus humanus cognoſcere non poteſt, niſi fortiori lumine pficiatur, ſicut lumine fidei, vel prophetię, quod dr̄ lumē gratiæ, inquantum eſt naturæ ſuperadditum.—

¶Deducit tertiam concluſionem pręambularem adhuc ſpecialiorem ex præcedenti, talem, Intellectus humanus habet aliquam formam. ſ. intelligibile lumen, quod eſt ſufficiens ad quædā intelligibilia cognoſcenda, &c. vt in fine litteræ, & eſt cōſtructio intrāſitiua, ideſt intellectus humanus eſt lumen, quod eſt ſufficiens. ſ. ſine aliquo gratuito ſupaddito ad naturaliter cognoſcibilia cognoſcenda, ſed non ad ſupernaturalia. Probatur concluſio, aſſumendo priorem concluſionē quo ad primā partem pro maiore, ſic homo, ſicut & quęlibet res creata, habet formā, per quam agat, & intelligat, ſed vnaquęq; forma indita rebus creatis a Deo, &c. vt in litteră; ergo ſequitur concluſio. Maior patuit, & hēt homo a Deo formam intellectiuam. ſ. animam rationalem, quam conſequitur lumen intellectuale, conſiſtens in intellectu agente, & poſſibili. Minor pro prima parte relinquitur nota, & probatur prima par. q. 105. art. 5. quia niſi ſic, ſubtraheretur ordo cauſæ, & cauſati a rebus cauſatis; & ſecundò, niſi forma poſſet in actionem ſibi proportionatam, tunc virtutes operatiuæ fruſtra eſſent rebus attributæ; immo omnes res creatæ viderentur quodammodo fruſtra, quia ſ. omnis res eſt pp ſuam operationem, quæ eſt actus ſecundus, & ſic operatio eſt finis rei creatæ; quare vera prima pars minoris, ꝙ forma poteſt in operationem, vel actum determinatum. Secūda pars minoris declaratur exemplariter, quia aqua nō poteſt, &c. & multa ſimilia exempla. Vide in D.S. 3 cōtra Gent. c. 147. de Luna, quæ lucet ex virtute Solis; & de ſerra, & de calore, qui generat carnem in virtute animę, &c. Et explicat D.S. quod ſit illud fortius lumen, per quod intellectus confortatus poteſt in cognoſcibilia ſupernaturalia, ſicut lumen fidei, vel prophetiæ. Et notat, ꝙ huiuſmodi dr̄ gratiæ lumina, non quia ſint gratia gratum faciens, ſed prout omne quod excedit naturam, & ſupernaturaliter confertur, dicitur gratia; & de hoc dictum fuit. Et ſoluuntur per hoc argumenta, quibus arguit Durandus contra iſtam ſecundam partem concluſionis, quia non aduertit quid D.S. hic nomine gratiæ intelligat, quia vt ipſe in arg. fatē credere quocunq;, & qūocunq; non ſit ſine propoſitione credibilū; ſed talis propoſitio poteſt intelligi nomine gratiæ, vt dictum fuit in prine. Et quamuis D.S. hic ſolùm dicit de lumine fidei, & ꝓphetiæ, tñ vt patet ex allegatis, non ſolùm illa intelligit per gratiam, ſed quodcunque auxilium.

Durandus ſoluitur.

¶Nota aūt, ꝙ homo quicquid poteſt in virtute naturalis formę dr̄ naturaliter poſſe, eſto formam & naturam a Deo habeat; Deus enim eſt actor omnium, quæ hñt quæcunq; creaturę; ſed illa, quæ poſſunt in virtute naturæ, & proprietatum naturalium, dr̄ naturaliter poſſe; ſed quæ poſſunt virtute alicuius auxilij ſuperadditæ naturæ, dr̄ non poſſe naturaliter; quare ſequitur, ꝙ cognitio eorum, per quæ ſenſibilia cognoſci poſſunt, dicatur naturaliter homini poſſibilis, nec ad hanc eget gratia, eſto fiant per formam a Deo acceptam; illa enim, vt habet D.S. tertio contra Gent. c. 150. dicuntur gratuita, quæ conditionem naturę excedunt, & quæ impenduntur ad cōſecutionem beatitudinis ſupernaturalis, & iuxta Doct. Sanct. hic, quæ ſuperadduntur naturæ. Quid ſit poſſe naturaliter.

¶Sic igitur dicēdum eſt, quòd ad cognitionem cuiuſcunq; veri, homo indiget auxilio Diuino, vt intellectus a Deo moueatur ad ſuum actum; non autem indiget ad cognoſcendam veritatem in omnibus noua illuſtratione ſuperaddita naturali illuſtrationi; ſed in quibuſdam, quæ excedunt naturalem cognitionem. ———

¶Hic in calce cor. ex tribus concluſionibus pambularibus D.S. infert per modum corollarij concluſionē reſpon. iſtam. Ad cognitionē cuiuſcūq; veri, &c. vſq; ibi in littera, & tñ qñq;, &c. vbi circa concluſionē iſtam ponit quandā additionem; iſta autem cōcluſio reſpon. habet tres partes, & prima patet ex concluſione prima, & ex ſecunda parte ſecundæ concluſionis, & arguit ſic. Vnaquęq; res creata in oī operatione eget auxilio Diuino, & motione ad actum ſuum; igitur prima pars vera. Añs patuit, conſequentia tenet a toto vſi ad partem. ¶Nota autem ex dictis, ꝙ illud auxilium, quo intellectus mouet ad actum ſecundum, de quo iſta pars loquitur, nihil aliud eſt, q̄ cōis, & gñalis influxus conſematiuus, & applicatiuus ad actum, & eſt auxilium quaſi naturale, pro quanto eſt neceſſarium ad operationem quācunq; etiam naturalem, & eſt beneficium cōe oībus; omnia enim non modo nō operarentur, immo in nihilū deciderent, ſi nō manutenerent a Deo, vt patebit etiam ad primum. Verum eſt tamen, ꝙ ad actualem cogitationem meritoriam indiget cum illo communi auxilio, etiam motione ſpeciali, vt patebit infra. Secunda pars concluſionis patet ex ſecunda parte tertiæ partialis, & præambularis cōcluſionis; quia ad cognitionem naturaliter cognoſcibilium non eget illuſtratione ſuperaddita, quæ habeat ſe per modum actus primi, & confortet aliquo modo intellectum, vel diſponat phantaſmata, &c. Tertia pars patet ex ſecunda parte tertiæ partialis, & præambularis; quia nulla res poteſt in actionem excedentem, niſi per auxilium ſuperioris; igitur iſta pars vera, & patet. Tunc ibi. Concluſio reſpondius.

¶Et tamen quandoq; Deus miraculosè per ſuam gratiam aliquos inſtruit de his, quæ per naturalem rationē cognoſci poſſunt; ſicut & quandoque miraculosè facit quædam, quæ natura facere poteſt. ———

¶Ponit vnā additionē circa tertiam partem cōcluſionis reſpon. quaſi cōcerniuam illius tertię partis, quia licet homo non poſſit in ſupnaturalia ſine illuſtratione ſuperaddita, tñ econtra Deus qñq; miraculosè per gratiam ſuam aliquos inſtruit de his, quæ naturaliter poſſunt cognoſci. Et hoc oſtendit a ſimili, quia qñq; alios effectus, quos natura producere poſſet, Deus miraculosè producit, & de hoc patuit ſupra, q. 63. art. 4. ad 3^m. & q. 51. art. 4. in fine corp. quia Apoſtolis dedit ſcientiam omnium linguarum, quam homines per ſtudium, & conſuetudinem acquirere poſſunt, &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda parte concluſionis reſpondiuæ, & directè probat, ꝙ non ſit neceſſaria gratia emundans ab immunditia ſpirituali, & peccato, & tamen nec quodcunq; etiam aliud auxilium gratuitum neceſſarium eſt, vt patuit in corp. cum hoc autem ſtat, ꝙ neceſſaria eſt motio Diuina, quæ non dr̄ gratuitum auxilium, ſed communis influentia. Vide etiam de iſta auctoritate Auguſt. hic allegata in prima parte, q. 12. artic. 12. ad tertium. quia vt habet ibidem art. 13. per gratiam habetur altior cognitio, quàm ſit naturalis, & accipit ibidem gratiam, vt dictum eſt in principio articuli; & ideo gratia extensè accepta pro quocunque auxilio ſuperaddito, & ſpeciali, non eſt neceſſaria ad cognitionem veri naturalis.

¶Ad primū ergo dicendum, ꝙ oē verum a quocunq; dicatur, eſt a Spiritu ſancto, ſicut ab infundente naturali lumen, & mouente ad intelligendū, & loquendū veritatem; non autē ſicut ab inhabitante per gratiā gratū faciētē, vel ſicut largiente aliquod habituale donum naturale ſuperadditum; ſed hoc ſolùm eſt in quibuſdam veris cognoſcendis, & loquendis, & maximè in illis, quæ pertinent ad fidem, de quibus Apoſtolus loquebatur. ———

¶Ad maiorem, q̃ eſt auctoritas B.Ambr. ſumpta ſuper Apoſt. dico, ꝙ omne verum ẽt naturaliter cognoſcibile, eſt a Spiritu ſancto; primò, ſicut a dante lumine naturale potentiale. ſ. intellectum agentẽ, & poſſibilẽ. Secundò, omne verum ẽt naturaliter cognoſcibile, eſt a Spiritu ſancto mouente, & applicante intellectum ad actum ſuum, & mouente ad loquẽdum. Et dico, ꝙ hæc applicatio eſt per gñalem influentiã, quæ vocata eſt motio in cor ar. ſed non intelligit, ꝙ omne verũ naturaliter cognoſcibile fit a Spiritu ſancto per gratiã inhabitãte, vel conferente aliquid habituale, vel ſuperadditum auxilium. Conceditur ẽt, ꝙ verum ſupernaturaliter cognoſcibile, & veritas fidei, vel prophetiæ, eſt a Spiritu ſancto mouente, & ſpecialiter; ſed nõ oportet, ꝙ inhabiter per gratiam; ſic enim mouit Balaã, & Caypham, vt D.S. oſtẽdit ſuper Apoſtolum ibidẽ per ſpecialem motionẽ citra inhabitationem. Dico ſecundò principaliter ad auctor. Apoſt. ꝙ nemo poteſt directè, & c. niſi per ſpecialẽ motionem; quia hoc eſt ſupernaturale. ſ. Ieſum eſſe Dñm omnium, & hẽ per reuelationem. Secundò intelligit, ꝙ nemo poteſt dicere Dñs Ieſus ore, corde, & opere, ita ꝙ in opere Ieſu obediat, tanquã vero Dño, niſi per Spiritum ſanctũ ẽt inhabitantem; ſed non eſt mens Apoſt. ꝙ platio vocalis, vel mentalis huius propoſitionis, Ieſus eſt Dñs, poſt habitã reuelationem a Chriſtiano, non poſſit fieri, & ſine ſpeciali motione, & ſine gratia Spiritus ſancti; ſed primitus fuit talis veritas propoſita per gratiã gratis datã, quæ eſt reuelatio. Ad minorem, Spiritus ſanctus quidem inhabitat per gratiã aliquos, & illa inhabitatio requirit ad opera ſupnaturalia. Et ſecundò, Spiritus ſanctus non ſolùm inhabitat per gratiam, ſed etiã confert lumen intellectuale, & ipſum mouet ad actum, ſicut dictum fuit. Ergo, &c. ſi intelligitur conſequens de vero naturaliter cognoſcibili & de gratia habituali, quę eſt gratum faciens, negatur. Si ſecundò, intelligitur de gratia, quæ eſt auxilium gratuitum quodcunque, iterum negatur. Si tertiò intelligitur de vero ſupernaturali, & de gratia, ideſt gratuito auxilio; conceditur, ſed negatur de gratia accepta pro gratia gratum faciente, niſi ſit cognitio affectiua, & imperatiua operationis meritoriæ; ad talem enim requiritur etiam gratia gratum faciens.

Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſol corporalis illuſtrat exterius, ſed ſol intelligibilis, qui eſt Deus, illuſtrat interius; vnde ipſum lumen naturale animæ inditum, eſt illuſtratio Dei, qua illuſtramur ab ipſo ad cognoſcendum ea, quę pertinent ad naturalem cognitionem; & ad hęc non requiritur alia illuſtratio, ſed ſolùm ad illa, quę naturalem cognitionem excedunt. ——

¶Maior & quæ pro ea ſunt, vera ſunt; & ſimilia in hoc, ꝙ Deus comparatur Soli, quia illuſtrat; ſed non eſt ſimilitudo in modo illuminandi, & illuſtrandi; quia Sol illuminat, & illuſtrat exterius, Deus autem interius, conferendo lumen intellectuale. Dico autẽ, ꝙ ſuper hoc lumen, nõ oportet addere aliquod aliud lumẽ in naturaliter cognoſcibilibus, ſed ſolũ in credentibus naturale lumẽ. Minor cõceditur, ad cõſequens, ſi intelligit, ꝙ præter illuſtrationem naturalẽ quã habet a Deo mens humana indigeat aliqua alia illuſtratione reſpectu naturaliter cognoſcibilium, negatur; ſi autem intelligitur, ꝙ mens humana indigeat illuſtratione naturali, & illius applicatione ad opus, & vſum; conceditur. Sed dico, ꝙ talis illuſtratio non eſt gratuita, ſed naturalis; eſto enim, & hæc illuſtratio non detur ex merito perſonæ, datur tñ ex debito naturæ, nec eſt auxilium ſuperexcedens naturam, ſed proprietas naturalis; nec dr̃ per conſequens gratia; quare negatur iſta vltima pars cõſequentis (quæ ad auxiliũ gratiæ pertinet) quia nec gratia gratum faciens, nec gratis data, ſed eſt proprietas, & lumen naturale.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ ſempet indigemus Diuino auxilio ad cogitandum quodcunq;, inquantum ipſum mouet intellectum ad agendum; actu enim intelligere aliquid, eſt cogitare, vt patet per Aug. 14. de Trin. * ——

* Aug. c. 6. & 7.

¶Maior vera, p̃ſertim de veritate complexa concluſionis, quia videlicet talem veritatem cognoſcit diſcurrendo; vt enim habet D.S. 1. par. q. 34 art. 1. ad 2. Cogitatio propriè in inquiſitione veritatis conſiſtit, & nõ habet locum in Deo, nec in Angelo. Sed maior non eſt vera de ſimplicium apprehenſione, quia iſta apprehendit ſine diſcurſu, & per conſequens ſine cogitatione, accipiendo cogitationem propriè. Ad minorẽ dico primò, ꝙ non ſumus ſufficientes; quia ſemper oportet adeſſe Dei motionem, de qua dictũ eſt; ſed talis motio non eſt auxilium gratuitum, ſed commune neceſſarium, & conceſſum omnibus; vnde & D.S. ſuper Apoſtolum ibidem declarat, & confirmat hanc auctor. Apoſt, ex Phil. qui vult ꝙ oportet intellectum moueri a Deo; ſed vt dictum fuit, hoc eſt per gñalem motionem, & naturalem; quare negatur conſequẽtia, ſed bene ſequitur, ꝙ non poſſit cognoſcere verum ẽt naturaliter cognoſcibile ſine Deo mouẽte per communem motionem, & generale auxilium; ſed tñ ſine gratia, & auxilio gratuito, & hęc vult D.S. in ſolutione, quia indigemus Diuino auxilio ad quamcunq; cognitionem, & cogitationem, ſicut mouente ad actum; quia cogitatio eſt actus, & vſus intellectualis luminis, ſed (ſupplè) nõ egemus gratia quocunq; modo accepta, ad cogitandum de vero naturali. Circa hanc ſolutionem nota, quia Capreolus vbi ſupra ipſam exponit, & ex ea trahit, ꝙ ad quamcunq; cognitionem, qua cognoſcitur quid ſit volendum, aut nolendum, aut cogitandum in materia morali, requiritur ſpeciale Dei auxilium, non ſolùm quo ad omnia agibilia collectiuè ſumpta, immo & quo ad aliquod agibile ſeorſum, & in particulari ſumptũ, vt patet in fine ſolutionum argumentorum contra primam concluſionem; quæ vñr contrauenire iam dictis; primò, qa hæc ſolutio expoſita eſt de motione generali; ſecundò, quia dictum eſt, ꝙ ad cognitionem naturaliter cognoſcibilis ſufficiat gñalis motio, & influentia, vel gñale auxilium; rectè autem cogitare, vel cognoſcere in materia morali eſt cognitio naturalis; ergo nõ vr̃ neceſſaria motio ſpecialis, quæ dicatur gratuitum auxilium, vnde dicta in ſolutione ſunt contra Capreolum, vt vr̃. Sed dicendum, ꝙ cogitatio in materia morali eſt duplex; vna de opere bono morali bonitate tm̃ ciuili, & nullo modo gratuita, & ad hanc ſicut & ad cognitionem ſpeculatiuam veri naturaliter cognoſcibilis, non eſt opus quacunque gratia, ita ꝙ homo poteſt cognoſcere, & imperare per intellectum opus aliqualiter bonum, ſaltem vt in paucioribus ſine ſpeciali auxilio, & hoc poteſt haberi ex Capreolo in ſecundo, diſt. 41. & ex D.S. 2. ſent. diſt. 28 in expoſitione literæ, vbi dicit. Sciendum, ꝙ immutatio voluntatis in melius poteſt intelligi, vel ſm̃ bonitatem ciuilem, & ſic homo per poteſtatem naturalem quã a Deo accepit, poteſt voluntatem mutare in melius; vel ſm̃ bonitatem gratuitam, vt ſ. acquirat gratiã, quã prius non habuit, & hæc nõ poteſt ex poteſtate naturali, ſed ex poteſtate gratiæ, per quã meretur gratię augmentũ, & conſummationem, hæc ille. Conſtat aũr, ꝙ immutatio voluntatis non fit ſine cogitatione recta; quare ſi poteſt ex naturali poteſtate immutare voluntatẽ ſuã ad bonum ciuile, poteſt & cogitare, & imperatiuè dictare bonum ciuile ex naturali poteſtate; alia autẽ eſt cogitatio de bono morali, vel perfecto, vel diſpoſitiua ad perfectum bonũ morale. ſ. de opere meritorio, vel diſpoſitiuo ad gratiam, & ad ſalutem ſupernaturalem, & eſt cogitatio perfecta, & imperatiua; tunc dico, ꝙ talis non eſt niſi per gratiam, vocando gratiam ſpecialem Dei motionem prævenientem voluntatem, & non omnibus conceſſam, & de hoc infra magis. Vnde dico, ꝙ D.S. in hac ſolutione non loquitur de gratia, ſed de auxilio neceſſario ad quamcunq; cognitionem naturalem, ſiue ſpeculatiuam, ſiue practicam, & aliud aon poteſt ex hac ſolutione haberi; ſed ad rectam cogitationem moralem rectitudine gratuita, vel diſpoſitiua ad gratuitam, requiritur motio ſpecialis; eſt autem hæc rectitudo in hoc, ꝙ actus moralis ordinatur in Deum, & in ſalutem, quod non fit ſine ſpeciali auxilio, de qua Apoſtolus, vt Theologus ſemper loquitur. ſ. de cogitatione Theologicè bona perfecta, vel imperfecta, qua videlicet eſt meritorij operis, vel diſponentis ad gratiam; non autem de cogitatione bona philoſophicè, & apud Gentilem, vt Capreolus ipſe defendit in diſt. 41. ſecundi per totum. Vnde infra art. 6. D.S. clarè habet, ꝙ Deus cõuertat omnia in ſeipſum ſm̃ communem rationem boni ſm̃ motionem primi mouentis, quæ vtiq; eſt gñalis; ſed vt conuertat homo ad Deum quo ad ſpecialem finem, hoc fit per motionem gratuitã & ſpecialem, hic autem ſemper loquit̃ de auxilio primi mouẽtis, & nunquã dicit de gratuita; quare loquit̃ de motione gñali. Vide & D.S. in 2. vbi ſup. ar. 1. ad 1. & 4. vbi expreſsè dicit, ꝙ homo p̃t eſſe iuſtus iuſtitia ciuili ſine gratia, & operari materialiter iuſta, ſine gratia. Nec obſtat ſolutio ſecundi, quam D.S. ibidem ponit, quã & Capreolus pro ſe allegat; quia vult D.S. ꝙ ad bene agendum iuuat nos Deus non ſolùm per habitum gratiæ, ſed etiam interius operando (quod videlicet omnibus commune eſt, etiam reſpectu boni moralis ſm̃ quid) & etiam exterius occaſiones, & auxilia præbendo in aliquibus operationibus, ſed hęc omnia non ſunt neceſſaria ad operationes cõnaturales ſaltem aliqualiter bonas, ſed tm̃ ad diſpoſitiuas ad ſalutem; ſ̃t nec obſtat, quod D.S. dicit in de Veri. Mate. 24. art. 14. in corp. (quod ſi gratiam Dei velimus dicere nõ aliquod habituale donum, ſed ipſam miſericordiã Dei, per quã interius motum mentis operat̃, & exteriora ordinat ad hominum ſalutem, ſic ẽt nec vllum bonum poteſt homo facere ſine gratia Dei) loquit̃ enim manifeſtè de bono non purè morali ciuili, & philoſophico, ſed aliqualiter bono Theologicè; qđ patet, quia loquitur de hominũ ſalute, & patet idem ex ſolutione ſexti ibidem; & ſecundò loquitur D.S. ibidem, ꝙ homo operetur bene in materia morali. & vt in pluribus, ad hoc requiritur ſpeciale auxilium gratuitum, ſed non oportet dicta ſua intelligere de operatione bona alıqualiter per quam vitatur peccatum, præſertim oppoſitum rationi naturali, & de hoc etiam attic. ſequen.

Capreolus. Duplex opinio. Capreolus. Nota. Capreolus.

¶Nota autem, ꝙ iſte modus dicendi, qui dicit hominem non poſſe ſine ſpeciali auxilio facere opus moraliter bonum, & non poſſe cogitare de tali opere faciendo ſine ſpeciali auxilio, nimis parum tribuit naturæ humanæ, & ab ipſa remouet principia ſufficientia naturalis operationis, quod eſt eum facere deterioris conditionis, quàm ſint omnes res purè naturales, quæ ſtante generali influentia Dei ſufficientia principia naturalium operationum habent, licet enim homo pp̃ libertatem arbitrij, & pp̃ corruptionem naturæ, magis indigeat ab extrinſeco moueri, vt D.S. habet vbi tã

in de

in de Veti.& art.ſeq.tamen per hoc non negat,quin reſpectu aliquarum operationum etiam bonarum, & ſm quid virtuoſarum poſſit ſe determinare,ſtante ſola Dei influentia generali.

Vtrum abſque gratia Dei, poſſit homo aliquod bonum facere, vel velle.

L Infra ar. 6. cor. Et 2.d. 28.arti.1.& d.39. in expoſitio. Et 4.di.17.q.1. ar.2.q.2.ad 3.& 3.Et Ve ri.q.24. arti.1.ad 2.6. & 9.& art. 14.per tot. & q.26.art. 6.ad 21. Et quol.1.arti. 7. corp. Et quol.5 artic.2. Et 2. co.12.

AD ſecundũ ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo poſſit velle, & facere bonum,abſq; gratia. Illud enim eſt in hominis poteſtate, cuius ipſe eſt dominus; ſed homo eſt dominus ſuorum actuum, & maximè eius quod eſt velle, vt ſupra dictum eſt; * ergo homo poteſt velle, & facere bonum per ſeipſum,abſque auxilio gratiæ.

¶2 Pręt. Vnumquoq; poteſt magis in id,quod eſt ſibi ſm naturam, quàm in id, quod eſt ſibi pręter naturam; ſed peccatum eſt contra naturã,vt Damaſ.dicit in 2.lib.* Opus aũt virtutis eſt hoi ſm naturã, vt ſupra dictũ eſt; * cum igitur homo per ſeipſum poſſit peccare,vẽ,ꝙ multò magis per ſeipſum poſſit bonum velle, & facere.

¶ 3 Præt. Bonum intellectus eſt verum, vt Phil.dicit in 6.Ethic.* ſed intellectus poteſt cognoſcere verum per ſeipſum,ſicut & quæ libet alia res poteſt ſuam naturalem operationem per ſe facere; ergo multò magis homo poteſt per ſeipſum facere, & velle bonum.

¶Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom.9. Non eſt volentis.ſ.velle,neq; currentis.ſ.currere,ſed miſerentis Dei; & Aug.dicit in lib.de correct.& gratia, * ꝙ ſine gratia nullum prorſus ſiue cogitando, ſiue volendo, & amando, ſiue agendo,faciunt homines bonum.

Damaſc. cap.30.
*q.55.ar 1. &q 71.ar.1.
* Arift.e.a.
* Aug.e.a.

¶Hic D.S.inquirit de neceſſitate gratiæ quantum ad actum voluntatis; & primò inquirit hoc in genere; ſecundò in ſpeciali quantum ad actum dilectionis Dei, in ſequenti articulo.

¶Reſpondeo dicendum,ꝙ natura hominis poteſt dupliciter cõſiderari; vno modo in ſui integritate,ſicut fuit in primo parente ante peccatum; alio modo, ſm ꝙ eſt corrupta in nobis poſt peccatum primi parentis.

¶Quia enim homo habuit duplicem ſtatum, & quia bonum volibile,& facibile eſt multiplex; ideo D.S.reſpõdendo præmittit primò notabile huiuſmodi diſtinctiuum; ſecundò ſubiungit aliquas concluſiones partiales reſponſiuas, ibi. Secundum autem, &c. Tertiò ex iſtis infert per modum corollarij concluſionem reſponſiuam totalem, ibi. Sic igitur, &c.

¶Notat ergo D.S.primò,ꝙ natura humana poteſt dupliciter cõſiderari (& ſm hoc etiam diuerſa poteſt,vel non poteſt,non ꝙ illa diuerſitas ſit ſolùm ex ratione conſiderante, ſed etiam ex parte rationalis,& conſiderabilis;) vno modo in ſui integritate,ſicut fuit in primo parente ante peccatum; alio modo,&c.

¶Nota circa primum membrũ diſtinctionis,duo; primo,quòd quando loquimur de homine in ſtatu naturæ integræ,non ſolùm loquimur de natura humana ſm ſe, præciſa corruptione; ſed loquimur de eo, & intelligimus humanam naturam perfectam iuſtitia originali, quæ iuxta ſupra dicta, quæſtio. 81. fuit perfectio (ſaltem partialiter) a gratia gratum faciente diſtincta.

¶Nota ſecundò,ꝙ virtute iuſtitiæ originalis,etiam ſm eos, qui dicunt eam non incluſiſſe gratiam gratum facientem,cõſtituebat in homine rectum ordinem,vt ratio Deo,& animæ corpus,& ſenſualitas rationi obediret:erat enim debita armonia,& conſonantia omnium partium hominis, qua ablata,quælibet potentia fertur in ſibi conuenientes,non expectato iudicio rationis,factũ quoque eſt ex eius ablatione, vt homo per carnis,& ſenſualitatis tractum ſit per voluntatem ad ſe recuruatus, & quòd temporalia, & carnalia ſpiritualibus, & æternis præferat, & vt plurimum ſenſualitatem ſequatur. Vnde ratione huius inordinationis conſequentis ſ.btractionẽ originalis iuſtitiæ natura dicitur, & eſt nunc corrupta, ſcilicet in comparatione ad inſtitutionem ſuam; ita ꝙ corruptio naturæ dicat amiſſionem originalis iuſtitiæ, & inordinationem ſequentem in partibus hominis, puta fomitem, & mortalitatem, & huiuſmodi, &c.

¶ Secundum autem vtrumq; ſtatum natura humana indiget auxilio Diuino ad faciendũ, vel volẽdum quodcunq; bonum, ſicut primo mouente, vt dictum eſt. * —

* Art. præceden.

¶Præmiſſa diſtinctione, hic conſequenter ſubiungit tres cõcluſiones partialiter reſponſiuas: primam communem vtriq; ſtatui; ſecundam ſpecialem quo ad ſingulos ſtatus, ibi. Sed in ſtatu, &c. tertiam limitatiuam ſecundæ, ibi. Quia tñ, &c. Prima ergo concluſio eſt. Secundum vtrumq; ſtatum, &c. vt iacet in littera. Illam concluſionem D.S. relinquit notã ex art.1. Et arguitur ſic. Quælibet creatura tàm corporalis, quàm ſpiritualis ad quamcunque actionem, indiget auxilio Diuino, ſicut primo mouente; igitur & homo pro vtroque ſtatu ad volendum, vel faciendum quodcũque bonum. Antecedens patuit art.1.conſequentia tenet de ſe ab vniuerſali ad particularem, quia ſi omnis creatura eget iſto auxilio; igitur homo pro omni ſtatu,quia in omni ſtatu eſt creatura;& ſecundò,ſi eget ad omnem operationem, igitur & ad volendum,& faciendum quodcunque bonum; & hanc probationẽ D.S.innuit, remittendo ſe ad ar.1. ¶Nota autem verba concluſionis,quia nõ dicit,ꝙ indiguerit,vel indigeat homo pro quocunq; ſtatu ad quãcumque volitionem Diuina gratia,vel habituali,vel actuali; ſed Diuino auxilio,ſicut primi mouentis. Cõſtat autem, ꝙ auxilium primi mouentis,vt ſic,eſt communis,& generalis influentia conſeruatiua,& applicatiua omnis rei,& virtutis ad operationẽ,quare ex iſta concluſione non hr̃, ꝙ ad volendum bonum quodcunque requiratur ſpecialis motio,ſed generalis influentia;vt enim ſupra patuit,q.9.art.6 ad 3.Deus vt vniuerſalis motor mouet voluntatẽ ad bonum vniuerſale, ſub qua motione volũtas ſe determinat ad hoc, vel aliud bonum. Conſequenter cum dicit.

¶Sed in ſtatu naturę integrę quantum ad ſufficientiã operatiuę virtutis, poterat homo per ſua naturalia velle, & operari bonum ſuæ naturæ proportionatum, quale eſt bonum virtutis acquiſitę; non autem bonum ſuperexcedens, quale eſt bonum virtutis infuſę; ſed in ſtatu naturę corruptę etiam deficit homo ab hoc, quòd ſecundùm ſuam naturam poteſt, vt non poſſit totum huiuſmodi bonum implere per ſua naturalia.

¶Ponit aliam concluſionem reſponſiuam partialem de natura ſm diuerſos ſtatus,talem. In ſtatu naturæ integræ,vt habet littera iſta:Dicit autem concluſio quantum ad ſufficientiam virtutis,quia vt patuit art.1. ad operationem creaturæ requiritur virtus operãdi,& motio Dei. Vult ergo concluſio, ꝙ ſtante Dei motione generali, homo in ſtatu naturæ integræ habuit ſufficiẽs principium reſpectu boni proportionati moralis,& naturalis, non autem reſpectu boni,ideſt operationis,quæ eſt a virtute infuſa,&c. Iſta cõcluſio habet tres partes, & omnes D.S.relinquit notas ex art.1. Et pro prima arguitur ſic. Vnaqueque forma indita rebus creatis habet efficaciam reſpectu alicuius determinatæ operationis naturæ ſuæ proportionatæ, dummodo natura eſt ſana; ergo & humana natura in ſtatu innocentiæ; ſed bonum humanæ naturæ integræ proportionatum,eſt bonum virtutis acquiſitæ,igitur in ipſum potuit humana natura integra. Añs & prima cõſequẽtia clara ſunt; ſubſumpta patuit ſupra ſępius,quia natura hominis eſt ſm rationem eſſe;ergo operatio rõni conueniens eſt naturæ humanæ proportionata,ſed tale eſt bonum virtutis acquiſitæ.ſ.operari ſm ꝓportionem rationis naturalis. Secũda pars probatur etiã ex ar.1. Nulla res poteſt in operationem ſuperexcedentem,niſi per aliquã formam ſuperadditam,ſed bonum virtutis infuſæ (ideſt operatio virtutis infuſæ.ſ.quo ad modum) excedit naturam humanam etiã integram,igitur non potuit in talem operationem. Maior patuit art.1. Minor relinquitur nota ex ſupra dictis,q.62.& q.63. quia tàm Theologicæ, quàm morales infuſæ operantur modo ſupernaturali,& cõformiter ad regulam ſuperexcedentem,& ſupernaturalem. Tertia pars patet de ſe, & tñ arguitur ſic. Infirmus non poteſt totum quod poteſt ſanus;ſed implere totum bonum virtutis etiam acquiſitæ eſt hominis ſani; igitur homo corruptus,& infirmus non poteſt totum bonum virtutis. Maior,& minor notæ, & dicit illa pars totum bonum huiuſmodi. ſ.bonũ virtutis acquiſitæ,quia eſto ratio deprecetur ad optima præſertim in vniuerſali,quia tñ paſſio rationem abducit in particularibus,in quibus eſt electio,& opus; ideo plerumque, & in pluribus in particulari eſt defectus in hoĩe infirmo,& deſtituto,ꝑſertim quia talis hẽt ꝓſtitutum malũ finem,ob quẽ,vt in plurimum agit,& de hoc inf.art.8.

¶Nota circa iſtam concluſionem poſt Capreo.in 2.diſt.29.circa quartã concluſionem in fine,ꝙ hæc cõcluſio,& ſequentes debent intelligi ad hunc ſenſum. ſ.ꝙ Adam ante peccatum nõ indigebat gratia habituali ad benè moraliter agendum, vel omnia peccata in moralibus vitanda,loquendo de habitibus, vel de gratia habituali diſtinctis a iuſtitia originali,non autem debent intelligi, ꝙ ſola pura,& nuda natura eius ſufficeret ad talia;& ita intelligenda ſunt omnia dicta,& dicẽda in hac materia,nam ad talia indigebat iuſtitia originali,quæ erat donum habituale gratuitum. Et licet in vtroque ſtatu indigeret habitu,tñ ad plura eſt neceſſarius habitus gratuitus homini in iſto ſtatu,quàm Adæ in illo ſtatu primo; hæc ille,&c. Ex quibus patet,ꝙ prima,& ſecunda partes cõcluſionis illius intelligendæ ſunt,ꝙ homo in ſtatu innocentiæ,& naturæ integræ cum iuſtitia originali ſeclusa gratia gratũ faciente,potuit quidẽ in omnes actus virtutis acquiſitæ,& vitare oĩa peccata, ſed non potuit in actus meritorios vitæ naturæ etiam integræ,niſi adeſſet gratia; vnde D.S.prima par.q.95.ar.1.ad quartum. Vel poteſt dici,ꝙ & ſi homo fuerit creatus in gratia,non tamen habuit ex creatione naturę,ꝙ poſſet proficere per meritum, ſed ex ſuperadditione gratiæ, hæc ille. Vnde Magiſter ſic dicit, quòd homo accepit,vt poſſet ſtare,ſed non proficere.ſ.in merito;

Capreolus.

Nota.

Conclusio prima.

& ita in propoſito oportet intelligere, quia D.S. iam non curat, an primus homo ſit creatus in gratia, ſed loquitur de ſtatu naturę integræ, ſiue fuerit cum gratia, ſiue nō; & vult, ꝙ integra potuiſſet in totum bonum virtutis acquiſitæ, non autem corrupta, quia ſic multipliciter deficit, & peccat propter varia impedimenta virtutis, quæ aſſunt homini corrupto, &c. Deinde cum dicit.

¶ Quia tamen natura humana per peccatum non eſt totaliter corrupta, vt ſ. toto bono naturę priuetur, poteſt quidem etiam in ſtatu naturæ corruptæ per uirtutē ſuæ naturæ aliquod bonum particulare agere, ſicut ędificare domos, plantare vineas, & alia huiuſmodi; non tamen totum bonum ſibi connaturale, ita ꝙ in nullo deficiat; ſicut homo infirmus poteſt per ſeipſum aliquem motū habere, non tamen perfectè poteſt moueri motu hominis ſani, niſi ſanetur auxilio medicinæ. ——

Concluſio tertia. ¶ Subiungit tertiam concluſionem limitatiuam tertiæ partis p̄cedentis concluſionis; quia enim dictum eſt, ꝙ homo corruptus ſibi derelictus per ſua naturalia non poſſit in totum bonum virtutis; ideo oſtendit in quid tamen poſſit, & ponit talem concluſionem. Homo in ſtatu naturæ corruptę poteſt quidem aliquod bonum particulare agere, non tamen totum bonum ſibi connaturale (ſ. ſm rationem) ita ꝙ in nullo deficiat; & explicat primā partem, ſicut ędificare domos, &c. Sed ſecunda pars vult, ꝙ nō poſſit in totum bonum virtutis etiam acquiſitæ. Probatur autem ratione, & ſimilitudine. Ratione ſic, Natura humana per peccatum nō eſt totaliter corrupta, vt ſ. toto bono naturæ priuetur, ſed bonum naturæ eſt infirmum; igitur concluſio vera quo ad ambas partes. Tenet conſequentia, quia infirmus non poteſt in totum quod eſt ſani, poteſt tamen aliquid. Antecedēs patet, quia eſto ablata ſit iuſtitia originalis, quæ erat quoddam auxilium remouens impedimenta, tamen adhuc manet ratio naturalis, quæ deprecatur ad optima, & ergo non totaliter eſt bonū naturæ ablatū, quia adhuc manet ſyndereſis, & inclinatio ad virtutē, licet cum multis impedimentis, quæ nō eſſent in natura integra. ſ. ſub iuſtitia originali; & declarat D.S. hanc concluſionem exemplariter de infirmo, qui cū viuat, non eſt totaliter corruptus, & per conſequens habet aliquem motum, & localē, & vitalem nutritionis, & hmōi; nō tn̄ hēt totum motum, ſicut ſanus, qui perfectè operatur opera ſanitatis.

¶ Sic igitur virtute gratuita ſuperaddita virtuti naturę indiget homo in ſtatu naturę integrę quantum ad vnū. ſ. ad operandū, & volendum bonum ſupernaturale; ſed in ſtatu naturę corruptę quātū ad duo. ſ. vt ſaneē; & vlterius vt bonum ſupernaturalis virtutis operetur, quod eſt meritorium; vlterius autem in vtroq; ſtatu indiget homo auxilio Diuino, vt ab ipſo moueatur ad bene agendum. —

Concluſio reſponſiua. ¶ Hic vltimò ex præcedentibus cōcluſionibus præambularibus infert per modum corollarij concluſionem reſponſiuam totalem. Virtute gratuita, &c. vt iacet in littera per totum. Et habet tres partes. Prima patet ex ſecunda parte ſecundæ concluſionis, quia dictum eſt, ꝙ homo in ſtatu naturæ integræ non poſſet in opera virtutis infuſæ per naturam. ſ. etiam integram, ſed talia ſunt opera meritoria; igitē prima pars vera. Secunda pars patet ex tertia parte ſecundæ concluſionis, & ex concluſione tertia limitatiua, quia natura infirma indiget ſanationē; & ſi natura integra indiget virtute gratuita ad merendum, multò magis infirma.

¶ Et nota verba D.S. in hac parte concluſionis; quia dicit, quòd egeat homo corruptus virtute gratuita ad ſanationem, & ad merendum, ſed non dicit ad operandum aliqualiter virtuosè ſm virtutem acquiſitam; quia iam dictum fuit, ꝙ hoc poſſit ex naturalibus. Tertia pars concluſionis patet ex prima concluſione, & dicit D.S. auxilio Diuino, non virtute gratuita, vel motione gratuita; quia (vt dictum eſt) loquitur de motione primi mouentis, vt ſic, quæ eſt motio generalis. Ex iſtis habetur reſponſio formalis ad quæſitum, quia homo in ſtatu naturæ integræ potuit velle, & facere totum bonum virtutis acquiſitæ ſine gratia, vel virtute gratuita; in ſtatu autem naturæ corruptæ poteſt aliqualiter, & defectiuè facere, & velle bonum virtutis acquiſitæ, red non ſine Diuino auxilio; ſed bonum meritorium in nullo ſtatu poteſt velle, & facere ſine gratia, quæ tamen ad plura indiget homo corruptus, quàm integer; & patet hæc reſponſio ex dictis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima parte concluſionis reſpōſiuæ totalis, & etiam pro tertia parte eiuſdem; quia ſine gratia, & ſpeciali motione, non eſt velle, & currere, ideſt operari meritorium. Secundò ſine Deo principaliter agente per generalem motionem non eſt velle, & currere, ideſt facere quodcunque; & ita exponit virtualiter D.S. in ſecundo hāc auctoritatē, exponendo illam, Non ſumus ſufficientes cogitare, &c. quia operatur in nobis omnia opera noſtra, ſicut & in omnibus alijs rebus. Aug. autem ſm D.S. ibidē loquitur de bono meritorio, & ſimpliciter bono; quia hoc nō faciunt, nec cogitant homines, cogitatione præſertim efficaci, & imperatiua ſine ſpeciali auxilio, cū quibus ſtat, ꝙ velle, & perficere virtutis acquiſitæ vel totum, vel partiale, poſſit homo in ſtatu integro, vel corrupto ſine gratia.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ homo eſt dominus ſuorum actuum & volendi, & non volendi pp deliberationem rationis, quę poteſt flecti ad vnam partem, vel ad aliā; ſed ꝙ deliberet, vel non deliberet, etſi huiuſmodi etiam ſit dominus, oportet, ꝙ hoc ſit per deliberationē præcedentem; & cum hoc non procedat in infinitum, oportet, ꝙ finaliter deueniatur ad hoc, ꝙ liberum arbitrium hominis moueatur ab aliquo exteriori principio, quod eſt ſupra mētem humanam. ſ. a Deo, vt etiam Phil. probat in cap. de bona Fortuna; * vnde mens hominis etiam ſani non ita habet dominium ſui actus, quin indigeat moueri a Deo, multò magis liberum arbitrium hominis infirmi poſt peccatum, per quod impeditur a bono per corruptionem naturæ. ——— *Ariſt. 7. Moral. Eudemioc. cap. 12.

¶ Ad maiorem, conceditur; ſed dico, ꝙ nullus homo eſt dominus niſi motus motione Diuina, & auxilio Diuino; eſt enim dūs pp deliberationem rationis, ad quam tamen neceſſariò mouetur a Deo, vt dictum eſt art. 1. Dico ſecundò, ꝙ homo eſt dūs differenter boni actus meritorij, vel diſpoſitiui ad gratiam, & actus boni ſm quid; quia primi, cum motione Dei ſpeciali, ſecundi autem, cum motione Dei generali, & ſecūdi. (meritorij, cum virtute gratuita ſuperāddita, quæ tamen non tollit libertatem, & dominium voluntatis, & rationis; ſed ſecundi, ſine virtute ſuperaddita, ſaltem ſupernaturali. Ad minorem conceditur, ſed tamen dominium hominis ſuper actum ſuum ſemper fundatur ſuper auxilio, & motione Diuina; quia Deus ita mouet, vt nihil dominij, & libertatis homini adimatur, ſicut etiam D.S. habet ſuper Apoſtolum allegatum in argumento in contrarium, & 3. contra Gent. c. 148. Ad conſequens, ſi debeat ponderari vis verborū. Dico, ꝙ homo quidem poteſt velle, & facere bonum connaturale in quolibet ſtatu ſine gratia quidem; ſed negatur, ꝙ ſine Diuino auxilio, quod eſt motio generalis; quia tamen conſequens vult, ꝙ homo poſſit pp dominium ſine omni auxilio Diuino, ideo abſolutè negatur.

¶ Nota autem attentè ſolutionem D.S. quia nunquam dicit in ea, ꝙ homo egeat gratia, vel auxilio gratuito, ſed dicit de Diuina motione; & hoc eſt verum generaliter, vt dicit prima concluſio. Fundat quoq; D.S. ſe in Philoſopho, quem ſupra expoſuimus de motione generali; quare ſolùm hī, ꝙ ad omne velle bonum, & facer, ehomo eget Diuina motione, ſed nō gratuita. Vide propter iſtam ſolutionem, quæ habet Capreolus in ſecundo, diſt. 28. ad 14. contra eandem concluſionem, ad ſextam confirmationem. Capreolus

¶ Ad ſecundum dicendum, ꝙ peccare nihil aliud eſt, quàm deficere a bono, quod conuenit alicui ſm ſuam naturam; vnaqueq; autem res creata, ſicut eſſe non habet niſi ab alio, & in ſe conſiderata nihil eſt, ita indiget conſeruari in bono ſuę naturę conuenienti, ab alio; poteſt enim per ſeipſam deficere a bono, ſicut & p ſeipſam poteſt deficere in non eſſe, niſi diuinitus conſeruaretur. —

¶ Ad maiorem, vera, ſi vtrumque ſit poſſe, ita ſ. ꝙ per aliquam actionem, & per potentiam actiuam tendat in id, quod eſt ſm naturam, & in id, quod eſt præter, & contra naturam; tunc enim facilius, & magis poterit in id, quod eſt ſm naturam, ſi autem vnum ſit poſſe, aliud verò ſit deficere, tunc negatur maior; ita videlicet, ꝙ ſi in id, ꝙ eſt ſm naturam, habeat tendere per actionem, & in id quod eſt contra naturam non tendat per actionem, ſed per defectum, tunc plus requiritur ad tendendum, & perueniendum in ad, quod eſt ſm naturam, quàm in id, quod eſt contra, vel præter; & ratio eſt, quia ad conſequendum naturale oportet agere, & aliquid facere, ſed ad deficiendum a bono naturali, & ad tendendū in defectum, qui eſt præter naturam, nihil requiritur, quia res per ſeipſam poteſt deficere in eſſe, & operari; ſed per ſeipſam non poteſt habere eſſe, nec operari, excluſo videlicet omni auxilio exterioris agentis. Ad minorem conceditur, & de hoc ſup. q. 71. art. 1. Dico autem, ꝙ peccatum eſt defectus quidam ab eo, quod eſt ſm naturam; opus autem virtutis eſt quædam tendentia poſitiua in id quod eſt ſm naturam. Vltra, cum igitur, &c. Dico, ꝙ verum eſt, ꝙ homo per ſe poteſt peccare, quia poteſt per ſeipſum deficere in eſſe, & operari, quod deficere eſt quædam tendentia priuatiua in id quod eſt naturale. (in non eſſe, & defectum actionis; ſed per ſe ipſum non poteſt eſſe, & operari; quare negatur cōſequentia, quia ad minus oportet adeſſe Diuinum auxilium, quod eſt motio Dei ad quodcunque velle, vel facere, licet nō oporteat ſemper adeſſe gratiam; nam ſicut res habet eſſe ab alio, & eget conſeruatione in ipſo eſſe, ita ſuam operationem habet ex alio, & indiget applicatione, & conſeruatione in ipſa operatione; ſecus de defectu quem habet, quia ex nihilo.

¶ Nota, ꝙ per hanc ſolutionem ſoluitur argumentum quartū, quod hī in Capreolo vbi ſupra contra ſecundam concluſionē, vbi aſſumitur,

assumitur, ꝙ omne quod potest ex se sufficienter in actum demeritorium, possit etiam in actum meritorium, cum nõ sit maior repugnantia actus meritorij ad naturam in solis naturalibus constitutam, quàm actus demeritorij, &c Patet enim falsitas illius assumpti, quia posse in actum meritoriũ est verè posse, & respectu excedentis omnem naturam; sed posse in actum demeritorium non est verum posse. s. per actum, & per accessum ad perfectionẽ, sed est deficere a bono. Probatio autem nihil valet, quæ ibidem hr̃, quia quãuis idem possit suscipere contraria; non tñ oportet, ꝙ possit per idẽ in vtrũque; sicut nec sequit, hõ põt p se in errorẽ alicuius veritatis reuelatę, & supnaturalis; ergo & in verã cognitionẽ eius.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ etiam verum non potest homo cognoscere sine auxilio Diuino, sicut supra dictum est; * & tamen magis est natura humana corrupta per peccatum, quantum ad appetitum boni, quàm quantum ad cognitionem veri.

* Art. 1 huius quæst.

¶Maior vera; sed dico, ꝙ bonum intellectus non facit hominẽ bonum; & secundò bonum intellectus praetertim speculatiui, & etiã practici potest stare cum peruersitate appetitus, licet prudentia non stet cum peruersitate appetitus, vt patuit supra. Ad minorẽ primò, si intelligitur, ꝙ intellectus possit cognoscere verũ quodcunq;, etiam speculatiuum, vel practicum in vĩi sine auxilio Dei, quod est motio primi mouentis, negatur, & offensa est falsa, ar. 1. Secundò, dato ꝙ ita esset; negatur tñ cõsequentia, quia per peccatum homo magis corruptus est ſm appetitum, quàm intellectum. intellige speculatiuum, vel practicum in vĩi; tñ peruersitas, & corruptio appetitus fert secum peruersitatem, & errorem rationis in particulari eligibili, quia (vt patuit sup. q. 77. ar. 2.) non est peruersitas in appetitu sine defectu rationis imperatiuæ, & in particulari. Et inde est, ꝙ ad cognitionem veri connaturalis speculatiuam, vel practicam communem, homo eget solùm motione gñali; sed ad electionem vt in plurimum rectam, & bonam, homo eget speciali motione, vt habet D. S. in de Veri. Ma. 24. art. 14. quia destructio naturæ præsertim est ſm sensualitatem, quæ nata est peruertere voluntatem, & tamen etiam rationem in particulari iudicio imperatiuo; & quia etiam multa occurrũt trahentia ad peccatum magis, quàm ad defectum rationis, præsertim speculatiuæ, & practicæ, licet (vt dictum est semper) quod peruertit appetitum, afferat impedimentum rationis prudentis. ¶Et nota etiam ex D. S. 1. par. q. 94. ar. 1. ad 3. ꝙ ex peccato consecuta est quædam obscuritas intellectus. s. etiam speculatiui per viam impedimẽti, prout homo per sensibilium occupationem impeditur, & distrahitur a consideratione intelligibilũ; sed intellectus practicus prudens habet impedimentum, per viã contrarietatis, vt patuit supra, q. 77. art. 1. & q. 4. art. 1. ad 3m. quia delectatio sensus contraria rationi, impedit ęstimationem intellectus practici. s. & prudentis in particulari per viam contrarietatis; quare D. S. in solutione intelligendus est, ꝙ per peccatum humana natura corrupta est magis quantum ad appetitum boni, qu àm cognitionem veri speculatiui, vel etiam practici vĩs, sed tamẽ corruptio appetitus fert secum corruptionem directionis rationis in particulari; propriè enim loquendo homo peccando deficit secundùm directionem rationis magis, quàm in cognitione rationis; & de hoc supra, q. 74. articu. 5. quia ratio est cognitiua proprij obiecti, & directiua inferiorum virtum.

¶Nota quoq; ex hac solutione nullitatem secundi argumenti contra secundam conclusionem in Capreolo vbi supra, vbi assumitur, ꝙ intellectus possit ex se dictare, ꝙ Deus sit super omnia diligendus, & ꝙ voluntas ſm seipsam possit se tali dictamine cõformare; vtrumque enim falsum est, si intelligitur de dictamine particulari, & imperatiuo, quod est ſm dispositionem appetitus; qualis enim aliquis dispositus est in appetitu, taliter dictat in particulari eligibili, vt patuit supra; nec etiam voluntas sibi derelicta, & corrupta, potest in actum dilectionis Dei super omnia, vt patebit art. seq. Vnde Capreolus in tertio, dist. 30. ad 12. contra tertiã conclusionem dicit, quantumcunq; fides infusa, vel acquisita ostenderet Deum esse diligẽdum super omnia sub speciali ratione, puta beatificatiua, vel prout est obiectum beatitudinis, non pp hoc voluntas tenderet in Deum sub illa ratione faciliter, promptè, & delectabiliter, & ſm modũ virtutis, nisi esset habituata aliquo habitu supernaturali. Vide si placet alia argumenta circa istam materiam ibidem in Capreo. qui tñ in dist. 29 cõcl. 4. in hoc vĩ nimis extendere D. S. in hoc at quia dicit hominem etiam in statu integro, vel corrupto non posse bonum morale velle nisi per gratuitã specialem motionem; hoc enim non potest hãc ex D. S. nisi intelligat de bono morali perfecto, & de hoc corrupto, quia nõ possit in totum bonum virtutis acquisitæ, vel vt in pluribus sine speciali motione, &c. Et de hoc etiam artic. præced. nec potest hoc haberi ex artic. sequen. quem ipse pro se allegat, vt patebit, &c.

Capreolus.

Capreolus.

Vtrum homo absque gratia, possit Deum diligere super omnia.

M 2. q. 60. ar. 5. Et 2. dist. 3.

AD tertium sic proceditur. Videtur, ꝙ homo non possit diligere Deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia. Diligere enim Deum super omnia est proprius, & principalis charitatis actus; sed charitatem homo non potest habere per seipsum, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctum, quæ datus est nobis, vt dicitur Roma. 6. ergo homo ex solis naturalibus non potest Deum diligere super omnia.

9. 4. Et 3. vĩ 26. arg 3 Et Veri. q. 2. art uic. 2. ad 11 & q. 4. ar. 2 ad 9. & q. 1 ar. 1.

¶2 Præterea. Nulla natura potest supra seipsam; sed diligere aliquid plus, quàm se, est tendere in aliquid supra seipsum; ergo nulla creatura creata potest Deum diligere supra seipsam sine auxilio gratiæ.

¶3 Præterea. Deo, cum sit summũ bonum, debetur summus amor, qui est, vt super omnia diligatur; sed ad summum amorem Deo impendendum, qui ei a nobis debetur, homo non sufficit sine gratia, alioquin frustra adderetur gratia; ergo homo non potest sine gratia ex solis naturalibus diligere Deum super omnia.

¶Sed contra, primus homo in solis naturalibus constit utus fuit, vt a quibusdam ponitur; in quo statu manifestum est, ꝙ aliqualiter Deum dilexit; sed non dilexit Deũ ęqualiter sibi, vel minus se, quia ſm hoc peccasset, ergo dilexit Deum supra se; ergo homo ex solis naturalibus Deum potest diligere plusquã se, & super omnia.

¶Hic D. S. inquirit de necessitate gratiæ specialiter quãtum ad actũ dilectionis Dei, an homo sine gratia, &c. Pro intellectu vnius termini quæriti. s. quid sit Deum diligere super omnia. Nota Scotum in tertio, dist. 27. (vbi in conclusione cum D. S. concordat, licet in rationibus pro cõclusione discordet) qui quærirum hoc declarat dicens, ꝙ Super omnia diligere intelligitur dupliciter; vno modo extensiuè, puta ꝙ plus diligat Deum, quàm omnia alia, & citius vellet omnia alia non esse, quàm Deum non esse, secundò intensiuè, puta ex maiori affectu vult Deo bene esse, quàm alicui alteri; & quamuis communiter concedatur, ꝙ nihil aliud a Deo, nec omnia simul sunt ęquè appreciauda sicut Deus, distinguuntñ aliqui de secundo modo. ꝙ maior est amor alio, vel quia feruentior, siue tenerior, vel quia fortior, siue firmior. Dicunt ergo, ꝙ dilectio Dei debet esse super omnia quantum ad firmitatem, ne s. aliquid aliud possit ab hoc euellere, sed non oportet quantum ad feruorem, & teneritudinem, & dulcedinem; quia aliquando inuenit se quis plus diligere creaturã, quàm alius Deũ; sed hoc Scotus improbat, & vult, ꝙ Deus dẽt plus diligi vtroq; modo; sicut enim teneor (inquit) diligere Deum super omnia alia extensiuè, ita etiã maiori affectu, quàm aliquod aliud, hæc Scotus. Et ęquipollet hęc distinctio illi, quam D. S. ponit 2. 2. q. 26. artic. 7. & 9. quia dilectio est maior, vel ex parte obiecti. s. boni voliti, vel ex parte diligẽtis, quia feruentius, & fortius vult idem, vel maius bonum. Intellectus ergo quæsiti est, an homo in suis naturalibus plus velit Deo bonum suum, quàm sibijpsi, & maius bonum, & an velit feruentius, & firmius Deo bonum suum, quàm sibiipsi, sic ꝙ potius dimitteret amorem sui, quàm Dei. ¶Nota secundò, ꝙ ex his iam dictis apparet, ꝙ quæstio intelligenda est non solùm de amore concupiscentiæ, sed etiam amicitiæ, vt enim habet D. S. 3 sen. dist. 29. q. 1. art. 3. Aliqui dixerunt, ꝙ aliquis naturaliter plus diligit Deũ, quàm seipsum amore cõcupiscentiæ, sed seipsum plus amore amicitiæ; sed charitas infusa eleuat naturam, vt Deũ plus diligat etiã amore amicitiæ; sed hoc D. S. reprobat, quia inclinatio naturæ hominis, inquantum est homo, nunquam tendit contra inclinationem virtutis, sed est ei conformis; vnde quæritum, & responsio intelligũtur amore amicitiæ; & de hoc magis prima par. q. 60. art. 5. His præmissis videndum est de corpore.

Quid diligere Deum super omnia. Scotus.

¶Respondeo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est in prima, * in qua etiam circa naturalem dilectionem Angelorum diuersæ opiniones sunt positę; homo in statu naturæ integræ poterat operari virtute suæ naturæ bonum, quod est sibi cõnaturale absq; superadditione gratuiti doni, licet non absq; auxilio Dei mouentis.

* Prima par tę, q. 60. articu. 5.

¶D. S. primò deducit duas conclusiones partialiter respondiuas; secundam ibi. Sed in statu, &c. Secundò ex illis per modum corollarij infert conclusionem totalem responsiuam, ibi. Et ideo dicendum, &c. Prima ergo conclusio partialis est. Homo in statu naturæ integræ Deum diligebat plus, quàm seipsum, & super oia. Hanc conclusionem probat duplici ratione, quarũ secundam cũ ipsa conclusione ponit, ibi. Vnde naturali, &c. Quo ad primam arguitur sic. Homo in statu naturæ integrę potuit operari, &c, vt in littera; sed diligere Deum super omnia est quiddam connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ; igitur conclusio vera. Huius rationis D. S ponit primò maiorem; secundò minorem cũ probatione, ibi. Diligere autem, &c. Quo ad maiorem D. S. uotat se de ista materia dixisse, cum ageret de dilectione Angelorũ,

Conclusio prima.

q.60,ar.5.primæ partis. & ſupponit ibi dicta,& recitatas opiniones diuerſas circa dilectionem Angelorũ, & per conſequens virtualiter etiam circa dilectionem hominis. Voluerũt enim aliqui, (vt prædictum eſt) quia Angelus plus diligeret Deum amore cõcupiſcentiæ, ſed non amicitiæ. Vult autem D.S.virtualiter,quòd ſicut ibidem dictum eſt de Angelis,quòd naturaliter plus diligant amore amicitiæ, ſic & concluſio iam poſita intelligatur de amore amicitiæ,& non tantùm concupiſcentiæ; ita virtualiter innuũtur in hoc ſuppoſito ; & eſt etiam illa maior habita artic. præced. concl.2. Et dicit ſecunda pars maioris notanter, licet non abſq; auxilio Dei mouentis, quia non dicit ſine gratuita motione, ſed ſine auxilio Dei, de quo locutus eſt,art.2.vbi ipſum dixit auxiliũ primi mouentis, quod eſt auxilium generale; quia primum mouens, vt ſic mouet communiter; quare ex hoc verbo D.S,non poteſt haberi, ꝙ ad diligendum Deum ſuper omnia naturaliter indiguit niſi auxilio communi, ſicut nec aliæ res egent ad hoc ſpeciali auxilio. Et nota etiam maiorem, ꝙ non indiguit ſuperadditione doni gratuiti diſtincti a iuſtitia originali,quæ comprehenditur,cum dicitur. Homo in ſtatu naturæ integræ,tanquam integritas ipſa, vel ipſius formalis cauſa. Tunc ibi.

¶Diligere autem Deum ſuper omnia eſt quiddã connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ non ſolùm rationali, ſed irrationali, & etiam inanimatæ ſm modũ amoris,qui vnicuiq; creaturæ competere poteſt. Cuius ratio eſt,qa vnicuiq; naturale eſt,ꝙ appetat,& amet aliquid, ſm ꝙ aptum natum eſt eſſe. Sic enim agitur vnũquodq;,prout aptum natũ eſt,vt dr̃ in 2.Phyſ.* Manifeſtum eſt autem,ꝙ bonum partis eſt pp bonum totius.—

* Ariſtot. tex.71.

¶Subiungit ipſam minorem poſitam, quæ notanter dicit (ſm modum amoris, qui vnicuique creaturæ competere poteſt.) Hãc enim limitationem D.S.exponit ſecunda ſecundæ, q.26.artic.3. quia aliqua diligit Deum naturaliter plus, quàm ſeipſam amore intellectuali vt Angelus,aliqua rationali vt homo,aliqua naturali vt res inanimatæ, ſicut lapides,& alia quæ cognitione carent; ita ꝙ vnumquodque ſm ſuam inclinationem, & appetitum ſuæ naturæ conuenientem plus diligit Deum, quàm ſeipſam,quæ autem ſit differentia inter iſtos amores poteſt patere ex ſupra dictis, q.26. Et probat minorem prædictam ſic. Vnicuiq; naturale eſt ꝙ appetat, & amet aliquid, ſm ꝙ aptum natum eſt eſſe ; ſed bonum partis, qualis eſt quælibet creatura, eſt propter bonum totius,quod eſt Deus; ergo naturali appetitu,vel amore vnaquæq; res particularis amat bonum ſuum proprium propter bonũ commune totius vniuerſi, quod eſt Deus, & per conſequens Deum plus; & ſic patet minor principalis. Maior iſta patet ex ſecundo Phyſ.tex.comm.78. quia naturaliter vnumquodq; agitur,quando agitur ſiue a ſe,ſiue ab alio,ſicut aptum natum eſt agi;& econtra, quando agitur, ſicut natum eſt agi, tunc agitur naturaliter. Et patet ex illa Philoſophi auctoritate nullitas Sco.vbi ſupra,cum nititur D.S.carpere in prima parte, vbi ſupra de exemplo, quod ponit de manu ſe opponente pro ſalute totius. Dicit enim Scot. ꝙ manus non ſe ad hoc moueat,ſed a toto moueatur;hoc autem non infringit intentum D.S. quia dummodo manus apta nata ſit agi, & moueri ſiue a ſe, ſiue ab alio pro ſalute totius, habetur, ꝙ naturaliter mouetur ad exponendum ſe deſtructioni pro ſalute totius; ſimile de aqua habetur, & per conſequens pars plus naturaliter diligit totum, quàm ſeipſam. Minor proxima relinquitur de ſe nota, quia omnis pars eſt propter totum naturaliter, & per conſequens vult eſſe ſuum, & bonum propter bonum totius; & inde ſequitur, quòd plus velit bonum totius, quàm bonum proprium,& ſic plus diligit.

Scotus deficit.

Quare pars exponat ſe deſtructioni pro toto.

¶Nota autem iſtam minorem attẽtè,quia per eam infringitur imaginatio Scoti, & caſſatur. Ipſe enim vbi ſupra putat,ꝙ hoc, quod pars plus diligat totum, & ſe exponat pro toto,eſt identitas inter totum, & partem, ita ꝙ pars exponat ſe,quia ſaluat eſſe ſuũ in toto, ita q; talis identitas in eſſe totius ſit ratio talis inclinationis, & amoris naturalis. Hæc enim imaginatio nulla eſt, quia pars exponit ſe pro toto, non vt eſſe ſuum conſeruet in toto, ſed vt ſaluet eſſe totius ſm ſeipſum, ita ꝙ etiam ſi debeat deſtrui, nihilominus exponit ſe pro toto. Et veram huius cauſam D.S.tangit in hac ratione, quia videlicet pars ipſa, & natura eius, hoc quod eſt naturaliter, eſt propter totum,& eſſe totius ; ideo & diligit ſe propter totum,& per conſequens totũ plus, quàm ſeipſam. Et quia Deus ſe habet vt totum reſpectu cuiuslibet creaturæ,quia quilibet eſt naturaliter pars vniuerſi, & per conſequens vniuerſum plus diligit,quàm ſeipſam. ideo multo magis Deum, qui eſt bonũ vniuerſale,& finis vniuerſi, & eminentius bonum vniuerſi; & inde eſt, ꝙ ſi creatura plus diligat vniuerſum, quàm ſeipſam, ꝙ etiam plus Deum. Et hæc tangit D.S.in iſta probatione, quia Deus eſt bonum totius vniuerſi. Patet ergo, ꝙ Scotus verum fundamentum dereliquit,& parũ valens adinuenit. Deinde cũ dicit.

Creatura plus amat Deũ,quam ſeipſam, & quare.

¶ Vnde naturali appetitu, vel amore vnaqueque res particularis amat bonum ſuum proprium propter bonum commune totius vniuerſi,quod eſt Deus; vnde & Dionyſ.dicit in lib.de Di,no. * ꝙ Deus conuertit omnia ad amorem ſuijpſius; vnde homo in ſtatu naturę integrę dilectionem ſuijpſius referebat ad amorem Dei,ſicut ad finẽ,& ſimiliter dilectionẽ oĩum aliarum rerum; & ita Deum diligebat plus,quàm ſeipſum,& ſuper omnia. —

*Dion.c.4. par.4.

Dub.37.

¶Nota ſecundam rationem ex præcedenti probatione,vel magis explicationem prioris rationis pro concluſione prima, & arguitur ſic.Homo in ſtatu naturæ integræ dilectionem ſuipſius referebat ad amorem Dei, ſicut ad finem; & ſimiliter dilectionem omnium aliarum rerum; ergo concluſio vera,quam ponit in fine litteræ huius. Tenet conſequentia, quia dilectio finis maior eſt dilectione eius, quod eſt ad finem. Antecedens probatur,quia vnaqueque res particularis amat bonum ſuum proprium propter bonum totius vniuerſi, quod eſt Deus, tanquam propter ipſum exiſtens; ergo antecedens verum. Illud iam aſſumptum patet ex dictis,& ex auctoritate beat iDionyſij; patet ergo concluſio.

¶Nota autem hic, ꝙ ex hac probatione habetur,ꝙ D.S.dicit, prima parte,q.60.art.5.ad ſecundũ. ꝙ Deus non diligitur a creatura, inquantum ei bonus,ita ꝙ hoc, quod dicitur (inquantum) dicat rationem finalem diligendi, ſed dicit rationem amoris ex parte amantis,& rationem habentem ſe in genere cauſæ materialis, non finalis. Non enim eſſet in natura alicuius, quod amaret Deum niſi ex eo, quod vnumquodque dependet a bono, quod eſt Deus; & idem habet D.S.ſecunda ſecundæ ſupra,ad ſecũdum.

Cauſa dilectionis Dei ſuper omnia.

¶Nota etiam ex his, ꝙ cauſa dilectionis naturalis non ſolùm eſt vino, vel vnitas dilecti ad diligentem, immo cõtinentia in eſſe, & bonitate, & dependentia naturalis in eſſe ab alio, & ex naturali ordinatione vnius ad aliud. Et quamuis ergo Deus ſit minus vnus cum creatura, quam ipſa ſecum; quia tamen naturaliter ab ipſo dependet, & ad ipſum ordinatur; ideo plus Deum, quàm ſe diligit. Et hoc etiam tangit Scotus vbi ſupra, qui in concluſione (vt dictum eſt) concordat. Et dicit,ꝙ in obiecto amabili eſt vnitas,& bonitas; & quamuis creatura magis ſit ſibi vna, quàm cum Deo,tamen in Deo eſt maior bonitas. Et ſi addatur,ꝙ bonitas Dei eſt, propter quam eſt bonitas creaturæ, & ad quam naturaliter ordinatur,ſequitur intentum D.S.ꝙ ideo creatura plus diligit, quia dependet non tantùm effectiuè, ſed etiam finaliter a Deo. Et per hæc ſoluuntur plura argumenta, quæ habentur in Capreolo in tertio,diſt.30.contra tertiam concluſionem,vbi vide in ſolutione decimi, quòd homo non debet velle offendere Deũ, ne tota communitas non offendat. Deinde ibi.

Scotus.

¶Sed in ſtatu naturę corruptę homo ab hoc deficit ſm appetitũ volũtatis rationalis,quę pp corruptionẽ naturę ſequitur bonũ priuatum,niſi ſanetur per gratiã Dei.—

Concluſio ſecunda.

¶Ponit ſecundam concluſionem partialem illã.Homo in ſtatu naturę corruptę ab hoc deficit.ſ.a dilectione Dei ſuper omnia,ſm appetitum voluntatis rationalis;dicit notanter ſm appetitum voluntatis rationalis,quia ſm appetitum naturalem, & ſm naturam corpoream diligit Deum, ſicut & aliæ res;ita ꝙ ſicut aqua potius deſtrueretur,antequam permitteret vacuum,ita & corpus humanum; ſed ſolùm volũtas rationalis hominis in iſto ſtatu corrupto non diligit Deum ſuper omnia. Oportet enim hic aduertere,quę D.S.ponit 1.par.q.60.ar.1 ꝙ quamuis in voluntate etiam rationali ſaluetur id,quod eſt naturæ,immo voluntas ſit natura, non tamẽ eſt natura pura, ſed cum hoc intellectualis, & libera ; & ita vt eſt talis natura.ſ.libera & voluntas,& in ſtatu corrupto,tunc non diligit Deum naturaliter, ideſt ex ſeipſa ſine adiutorio ſuperaddito Deum ſuper omnia. Probatur autem concluſio. Voluntas in ſtatu naturæ corruptæ ſequitur bonum priuatum, niſi ſanetur per gratiam; ergo concluſio vera. Tenet conſequentia, quia ſequendo bonum priuatum, & proprium, deficit a dilectione ſuper omnia, eſt enim illa ſequela affectionalis per amorem. Antecedens patet ex dictis in principio articuli ſecundi; quia ex hoc, quòd natura eſt corrupta per ablationem iuſtitiæ originalis,quæ erat donum naturale ſuo modo, conſecuta eſt in homine proritas ad malum, & difficultas ad bonum rationis; & factus etiam homo infirmus, qui non poteſt opera ſani facere, cuius eſt diligere Deũ ſuper omnia; & quia per naturæ corruptionem affectus hominis ad ſeipſum recuruatus eſt propter inordinationem partium inferiorum, quæ directè circa terrena verſantur tanquam propria bona ; & ergo niſi ſanetur per gratiam Dei, per quam voluntas, & aliæ potentiæ perficiuntur, & innoteſcit homini vita beata, vel damnatio æterna,& huiuſmodi, quæ retrahunt hominem a terrenis,& afficiunt ad Diuina ;non diliget Deum ſuper omnia,&c.

¶Et ideo dicendum eſt, quòd homo in ſtatu naturæ integræ non indigebat dono gratię ſuperadditæ naturalibus bonis ad diligendum Deum naturaliter ſuper omnia, licet indigeret auxilio Dei ad hoc eum mouentis; ſed in ſtatu naturę cõrruptę indiget homo etiam ad hoc auxilio gratiæ naturam ſanantis. ——

¶His

¶ Hic in calce corporis infert per modũ corollarij concluſionem reſponſiuam totalem. Homo in ſtatu naturæ integræ, &c. vt iacet in littera. Et habet tres partes. Prima patet ex prima concluſione partiali, quia diligere Deum eſt quiddam connaturale omni creaturæ; igitur, & homini integro in natura, alias eſſet deterioris conditionis, quàm quæcumque creatura, &c.

Concluſio reſponſi.

¶ Secunda pars concluſionis patet ex maiori pro prima concluſione partiali; & ex ar. 1. & 2. quia vnaqueque creatura quantumcumque perfecta ad operationem etiam connaturalem eget motione Dei, igitur & homo in ſtatu integro ad diligendum Deum naturaliter ſuper omnia.

¶ Et nota iterum verba D. S. quia non dicit, quòd egeat auxilio Dei gratuito, ſed auxilio Dei, de quo & in præcedentibus articulis locutus fuit. Vnde non video quomodo ex hoc articulo haberi poſſit, quod homo in ſtatu integro egeret ad actum naturaliter vel moraliter bonum, gratuita motione. Licet enim amor & dilectio voluntatis ſit actus elicitus nõ amor purè naturalis, tũ res purè naturalis facit actum, & effectum ex dilectione Dei naturali abſque ſpeciali motione Diuina, ſed ex genetali influẽtia, non videtur autem homo deterioris conditionis.

¶ Tertia pars concluſionis patet ex ſecunda concluſione partiali, & ex art ſecundo, quia homo infirmus non poteſt in opera ſani, & integri niſi ſanetur; igitur homo in ſtatu naturę corruptę indiget ſanatione naturæ ad hoc, ꝙ Deum diligat ſuper omnia.

¶ Nota tamen, quòd homo per gratiam ſanatus diliget Deum ſuper omnia, aliter tamen, quàm conſtitutus in natura integra, quia non naturaliter, ſed gratuito amore; homo autem in natura integra diligit naturaliter, ideſt ex natura tantùm, excluſa gratia gratum faciente, Deum ſuper omnia, licet vt frequenter dictũ eſt, non excluſa iuſtitia originali, quæ in tali ſtatu dicebatur aliqualiter donum naturale, quia cum natura collatum, ita quòd oportet in hac re ſemper tenere regulam Capreo. allegatam in art. 2. quòd cum loquimur de natura integra, & dicimus eam poſſe diligere Deum ſuper omnia, & huiuſmodi, intelligimus non de natura ſibi relicta, quia & illa eſſet ad ſe recuruata propter inordinationem ſenſualitatis naturalem, & propter compoſitionem naturæ humanæ ex ratione, & ſenſualitate; ſed intelligimus de natura in qua ſenſualitas eſt perfectæ rationi ſubdita, quod fit per donum Dei, &c. Ex his habetur reſponſio formalis ad quæſitum.

Capreolus

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro prima concluſione partiali, & prima parte concluſionis reſponſi. Et intelligitur, quòd homo conſtitutus in ſolis naturalibus per excluſionem gratiæ gratum facientis, ſed nõ per amotionem iuſtitiæ originalis, & ſuppoſito, quòd homo in tali ſtatu (iuxta opinionem tenentium hominem non creatum in gratia) potuit ſtare, licet non potuiſſet proficere, tunc procedit argumentum, quia homo ſic inſtitutus potuit non peccare, ergo potuit Deum ſuper omnia diligere, quia alias peccaſſet.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd charitas diligit Deum ſuper omnia eminentius, quàm natura; natura enim diligit Deum ſuper omnia prout eſt principium, & finis naturalis boni, charitas autem ſecundùm quòd eſt obiectum beatitudinis, & ſecundùm quòd homo habet quandam ſocietatem ſpiritualem cum Deo; addit etiam charitas ſuper naturalem dilectionem Dei promptitudinem quandam, & delectationem ſicut habitus quilibet virtutis addit ſupra actum bonum, qui ſit ex ſola naturali ratione hominis, virtutis habitum non habentis ——————

¶ Ad maiorem, diligere Deum ſuper omnia, inquantum eſt principium, & fons beatitudinis ſupernaturalis, & vt cum eo habet ſocietatem, & communionem ſpiritualẽ in hac vita per gratiam, & in alia per gloriam, & etiam modo perfectiori, quã poſſit ex natura diligi, hoc inquam diligere eſt actus charitatis; ita videlicet, ꝙ ſit alietas in ratione diligendi, & alietas in modo diligendi dilectionis gratuitæ Dei ſuper oĩa, & naturalis. Natura em̃ diligit Deum ſuper omnia inquantum eſt fons totius eſſe naturalis, & vt eſt totum, quælibet autem creatura pars ad ipſum naturaliter ordinata, vt patuit in prima concluſione partiali. Et ſecũdùm D. S. prima parte vbi ſupra Deus vt eſt beatificatiuus beatitudine ſupernaturali diligitur ſuper omnia ex charitate. Ad minorem concedi ur ipſa, conſequens autem verum, quòd ex ſolis naturalibus non poteſt diligere ſuper omnia ea ratione, & eo modo quibus diligitur ex charitate. Requiritur enim ad dilectionem Dei ſuper omnia gratuita, influentia Diuina perfectiua voluntatis, & per habitum ſupernaturalem; & cum hoc illuſtratio intellectus per fidem qua innoteſcit communicatio beatitudinis ſuper qua fundatur charitas gratuita, ſed ad dilectionẽ Dei ſuper omnia naturale m nullum horum requiritur, ſed ſufficit ipſa natura integra.

¶ Nota, quòd per hanc ſolutionem ſoluũtur argumẽta quintum, & ſextum, quæ habentur in Capreolo in tertio vbi ſupra.

¶ Nota etiam, ꝙ Scotus in tertio vbi ſupra 3. arti. ponit verbaliter ſolùm vnam iam dictarum differentiarum dilectionis gratuitæ Dei ſuper omnia, & naturalis, ſcilicet penes magis, & minus perfectum, remittendo ſe ad diſtin. 17. primi ſententiarum vbi dixit potentiam per habitum poſſe in perfectiorem actum cum habitu, quàm ſine habitu, ponit & differentiam, quæ tamen ſequitur ex vna hic poſita, quia vna eſt accepta ad vitam æternã, alia nõ. Sed hoc eſt in ſententia ponere aliam differentiam hic poſitam, ſcilicet quòd differunt in ratione diligendi. Nam bene ſequitur, vna eſt accepta, vel facit hominem acceptum ad beatitudinem, alia non, igitur diſtinguuntur in ratione diligendi, quia nihil eſt meritorium beatitudinis, vel acceptum ad beatitudinem, niſi fiat propter illum, vt eſt principium beatitudinis ſupernaturalis; vt enim habet D. S. in de Veri. Mate. 22. art. 7. homo appetendo vel diligendo id, quod naturaliter diligit, vt ſic, nihil meretur, quare ſi eſt acceptus Deo, & meretur beatitudinem diligendo Deum, oportet, quòd ſit ſub alia ratione, quàm ſub ea ſub qua Deum naturaliter diligit.

Scotus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd cum dicitur, quòd nulla natura poteſt ſupra ſeipſam, non eſt intelligendũ, quòd non poſſit ferri in aliquod obiectum, quod eſt ſupra ſe; manifeſtum eſt enim, quòd intellectus noſter naturali cognitione poteſt aliqua cognoſcere, quæ ſunt ſupra ſeipſum, vt patet in naturali cognitione Dei; ſed illud intelligendum eſt, quòd natura non poteſt in actũ excedentem proportionem ſuæ virtutis, talis autẽ actus non eſt diligere Deum ſuper omnia, hoc enim eſt naturale cuilibet naturæ creatæ, vt dictum eſt.* ——————

*In cor. ar.

¶ Maior diſtinguitur, ſi intelligitur, quòd nulla natura poteſt ſupra ſeipſam, ideſt in obiectum vel rem, quæ altior eſt ipſa re, ſic negatur, tam de intellectu, quàm voluntate; ſi autem intelligitur, ꝙ nulla creatura poteſt ſupra ſeipſam ex parte ſubiecti, & principij actus, ſic quòd non poteſt producere actum maiorem, quàm ſit in virtute ſua, conceditur, ita quòd præpoſito, ſupra, poteſt determinare actum creaturæ vel ex parte obiecti, vel ſubiecti, primo modo vera, ſecundo modo falſa. Ad minorem, ſi intelligitur quòd diligere aliquid plus, quàm ſeipſum ſit tendere in aliquod ſupra ſe, ideſt in obiectum, quod eſt ſupra ſe, conceditur, & hoc vt dictum eſt, non eſt impoſſibile, immo conueniens. Si autem intelligitur, quòd diligere aliquid, ſcilicet Deum plus, quàm ſeipſum, ſit tendere in actum, qui eſt ſupra virtutem naturalem hominis ſani, & integri, vel cuiuſcumque naturæ creatæ, negatur, & eius falſitas oſtenſa eſt in corp. quia huiuſmodi actus ſufficiẽs principium habet quælibet creatura a Deo, homo autem ſe per peccatum non deſtruxit, quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd amor dicitur ſummus non ſolùm quantum ad gradum dilectionis, ſed etiam quantum ad rationem diligendi, & dilectionis modum; & ſecundùm hoc ſummus gradus dilectionis eſt, quo charitas diligit Deum vt beatificantem, ſicut dictum eſt.* ——————

* Art. 1. huius q.

¶ Maiorem diſtinguo, & dico, quòd Deo vt eſt ſummum bonum, & principium omnis naturalis eſſe, & boni, debetur ſummus gradus dilectionis, ita quòd dilectio Dei vt ſic, ſit maior dilectione quacunque cuiuſcumque creaturæ, ſic quòd gradus ille ſummus attendatur penes comparationem dilectionis Dei ad dilectiones creaturarum. Dico autem ſecundò quòd Deo cum ſit ſummum bonum, & per eſſentiam beatus, & principium communicationis beatitudinis ſupernaturalis, debet ſummus amor ſecundùm rationem ſummam diligendi, & ſecundùm ſummũ modum diligendi, ſic quòd illa excellentia attendatur non ſolũ penes exceſſum dilectionis Dei ſuper dilectiones creaturarum, ſed penes comparationem dilectionis Dei ad dilectionem Dei, quo ad rationem & modũ diligendi. Altior enim eſt ratio diligẽdi Deum vt eſt origo beatitudinis ſupernaturalis, quàm vt eſt origo eſſe naturalis vel etiam naturalis beatitudinis. Similiter modus, & perfectio dilectionis procedentis ex natura perfecta habitu gratuito maior, & melior eſt modo dilectionis procedentis ex natura tantùm, vt enim Sco. habet vbi ſupra in fine ante ſolutiones argumẽtorum; ex fide tenemus, quòd ſuperior portio animæ immediatè perfectè a Deo per habitũ infuſum, poſſit in perfectiorem habitum quo ad ſubſtantiam, & modum, quàm natura ſibi relicta. Ad minorem diſtinguitur ipſa, ad ſummum amorem Deo impendendum, quo ad gradum vt comparatur dilectio Dei ad dilectiones creaturarũ, negatur de homine integro. Et ad probationem negatur, quòd ergo ſruſtra, quia per gratiam habet homo altiorem dilectionem quo ad rationem, & modum diligendi. Vnde ſecundò dico ad minorem, quòd ad ſummum amorem tam ex parte gradus, quàm rationis, & modi diligendi non ſufficit homo ſine gratia, & in talem ſummum amorem ſi poſſet

Scotus.

poſſet, friuſtra adderetur gratia. Ad conſequens, verum, ad diligẽdum ſuper omnia, vt eſt principium beatitudinis, & perfectius, quàm poſſit ex naturalibus, non poteſt homo ſine gratia; tamen ex naturalibus poteſt diligere ſuper omnia, ideſt ſuper omnes creaturas, vt eſt principiũ naturalis eſſe, & totũ eſſe creaturatũ.

Vtrum abſque gratia homo per ſua naturalia præcepta legis obſeruare poſſit.

N

Infra ar. 5. ad 1, & 3. Et 2. di. 26. articu. 3. & d. 41. in expoſ. lit. ad 1. Et Veri. q. 20. ar. 1.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd homo ſine gratia per ſua naturalia poſſit præcepta legis implere. Dicit enim Apoſtolus ad Roma. 2. cap. Cùm gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ſed illud, quod naturaliter homo facit, poteſt per ſeipſum facere abſque gratia, ergo homo poteſt legis præcepta facere abſque gratia.

¶ 2 Præterea. Hieronymus dicit in expoſitione Catholicæ fidei. * illos eſſe maledicendos, qui Deum præcepiſſe homini aliquid impoſsibile dicunt; ſed impoſsibile eſt homini, quod per ſeipſum implere non poteſt; ergo homo poteſt implere oĩa p̃cepta legis p ſeipſum.

* Addẽ nõ procul à fi. ne.

¶ 3 Præterea. Inter omnia præcepta legis maximũ eſt illud. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, vt patet Matth. 22. ſed hoc mandatum poteſt homo implere ex ſolis naturalibus diligendo Deum ſuper omnia, vt ſupra dictum eſt. * ergo omnia mandata legis poteſt homo implere ſine gratia.

* Art. prin.

*Aug. e 11.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in li. * de hæreſibus, hoc pertinere ad hæreſim Pelagianorum, vt credant ſine gratia hominem poſſe facere omnia Diuina mandata.

¶ Hic D. S. determinat quædam corollariè ex dictis ſequentia, & primò de impletione præceptorum legis, quia dictum eſt, quòd homo ſaltem integer poſſit in totum bonum virtutis, ideo poteſt implere præcepta legis; D. S. ergo pro maiori explicatione huius, mouet ſpecialem quæſtionem in hoc articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd implere mandata legis contingit dupliciter. Vno modo quantum ad ſubſtantiam operum, prout ſcilicet homo operatur iuſta, & fortia, & alia virtutis opera.

¶ Quoniam autẽ, vt ex ſupradictis patet, gratia accipitur quãdoque pro ſpeciali dono gratuito, quãdoque pro auxilio, & motione Diuina generali; ideo D. S. primò reſpondet quo ad gratiã primo modo acceptam, ſecundò quo ad eam ſecundo modo acceptam, ibi. Indigent inſuper, &c. Quo ad primum iterum reſpõdet diſtinctè duabus concluſionibus ſecundùm duo mẽbra vnius diſtinctionis, primò iuxta primum membrum, ſecundò iuxta ſecundum ibi. Alio modo, &c. Circa primum primò præmittit declarationem vnius membri diſtinctionis. Secundò ſubiungit primam concluſionem reſponſi. ibi. Et hoc, &c. Dicit ergo, quòd legis, ſcilicet Diuinæ, præcepta, ſcilicet moralia, quę ſunt de actibus virtutum neceſſarijs pro omni ſtatu, contingit dupliciter implere. Vno modo quantum ad ſubſtantiam operum, prout ſcilicet, &c. & de hoc membro etiam ſupradictum fuit ex intentione. q. 100. arti. 9. ita quòd impleatur ſubſtantia actus, præſertim ſine modo charitatis. Tunc ibi.

¶ Et hoc modo homo in ſtatu naturæ integræ potuit omnia d mandata legis implere, alioquin homo nõ potuiſſet in ſtatu illo non peccare, cum nihil aliud ſit peccare, quàm tranſgredi Diuina mandata; ſed in ſtatu naturæ corruptæ non poteſt homo implere omnia mandata Diuina ſine gratia ſanante.

Dub. 1048.

¶ Subiũgit concluſionem reſponſiuam primam correſpondentem huic membro, illam. Hoc modo, quo ad ſubſtantiam actus, homo in ſtatu naturæ integræ potuit omnia mandata legis, ſcilicet moralia, implere, ſed in ſtatu naturæ corruptæ nõ poteſt homo implere, ſcilicet etiam iſto modo, omnia mandata Diuina ſine gratia ſanante. Probatur prima pars per rationem ad inconueniens, ſi non potuiſſet homo omnia mandata iſto modo implere, non potuiſſet in illo ſtatu non peccare, conſequens eſt falſum, ergo ex quo ſequitur; & conſequens oppoſitum eius, quod eſt concluſio reſponſi. eſt verum. Falſitas conſequentis admittitur apud omnes, quia homo in ſui conditione accepit, vt poſſet ſtare, ideſt non peccare, vt habet magiſter ſenten. in 2. diſt. 23. conſequentia probatur in littera, quia nihil aliud eſt peccare, quàm tranſgredi Diuina mandata; quare benè ſequitur, non potuit ſeruare omnia mandata, ergo non potuit non peccare; ergo oppoſitum antecedentis, ſcilicet potuit omnia mandata implere, eſt verum. Secundam partem concluſionis D. S. relinquit notam ex artic. 2. quia homo in ſtatu naturæ corruptæ non potuit in totum bonũ virtutis etiam acquiſitæ, etiam quo ad ſubſtantiam actus, igitur prima pars vera. Tenet conſequentia de ſe, quia mandata ſunt de actibus virtutum quo ad ſubſtantiam. Antecedens patet.

¶ Nota autem circa primam partem cõcluſionis, quòd homo in ſtatu naturæ integræ potuit in omnia mandata legis, ſcilicet etiam Moſaicæ, & veteris; non quia tunc obligatus fuiſſet ex lege veteri, quæ non erat; ſed quia potuit in ea, quæ poſtmodum lex præcepit; & accepit ex lege naturæ, ex qua homo integer etiam ſi non habuiſſet legem aliam, quàm naturalem, fuiſſet ad hos actus obligatus.

¶ Nota etiã, quòd aliter potuit homo integer in omnes actus virtutũ, quàm corruptus in aliquos; quia integer potuit in actus quo ad ſubſtantiam, & non quo ad modum gratuitum, ſcilicet quo ad modum charitatis; potuit tamẽ quo ad modum propriũ virtutis, ſcilicet promptè, & delectabiliter, quia iuſtitiam originalem concomitabantur omnes virtutes acquiſibiles, quas Adã habuit etiam ſecundùm eos, qui ponunt eum creatum ſine gratia, ſed in naturalibus integris. Homo autem corruptus poteſt in aliquos actus quo ad ſubſtantiam, & non quo ad modum charitatis: & etiam non poteſt in omnes actus virtutum ſecundùm modum virtutis, ſaltem ſecũdùm potentiam propinquam; ita quòd in virtute naturæ corruptæ vt ſic, non poteſt in modum virtutis, licet poſſit acquirere virtutem acquiſibilem, & ſic in modum virtutis; tamen etiam habita virtute acquiſita, poteſt aliquando deficere, & peccare, & ſic non in omnibus actibus ſeruabit nec virtutem nec modum virtutis; vt enim patet ex ſupradictis, cum virtute acquiſita ſtat peccatum etiam in moribus. In ſtatu autem naturæ integræ omnes actus fuiſſent virtuoſi, & in omnibus modus virtutis, licet non modus charitatis, vt patebit.

¶ Alio modo poſſunt impleri mandata legis non ſolùm quantum ad ſubſtantiam operis, ſed etiam quantũ ad modum agendi, vt ſcilicet ex charitate fiant.

¶ Proſequitur ſecõdum membrum diſtinctionis, & primò ipſum declarat. Secundò ſubiungit concluſionem ſecundam, ibi. Et ſic, &c. Dicit ergo primò, quòd alio modo implentur præcepta legis non ſolùm quo ad ſubſtantiam, ſed etiam quo ad modum, & non quemcumque modum, ſed charitatis, de quo modo dictum eſt ſupra. q. 100. artic. 10. quòd non poteſt imprimi actibus virtutum, niſi per charitatem gratuitam, quæ Deum ſuper omnia diligit modo ſupernaturali.

¶ Et ſic neque in ſtatu naturæ integræ, neque in ſtatu naturæ corruptæ poteſt homo implere abſque gratia legis mãdata; vnde Aug. in li. de correctione, & gratia. * cum dixiſſet, quòd ſine gratia nullum prorſus bonum homines faciunt, ſubdit. Non ſolùm vt, monſtrante ipſa quid faciendum ſit, ſciant, verum etiam vt præſtante ipſa faciant cum dilectione, quod ſciunt.

* Aug. ca.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam conformẽ prædicto membro talem, neque in ſtatu naturæ integræ, neq; in ſtatu naturæ corruptæ, poteſt homo abſque gratia, ſcilicet gratũ faciente, implere legis mandata. Et probat eam tantùm auctoritate Beati Auguſtini clarè in littera, quia per gratiam homo facit cum dilectione, quod ſcit, igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia facere cum dilectione eſt obſeruare mandatum cũ modo charitatis, vt patet ex ſupradictis. q. 100. ar. 10. vbi dictum fuit, quòd obſeruare modum charitatis eſt facere actum formatum, & relatum, ſed talis relatio non ſit ſine charitate, & gratia, quæ gratia vel charitas non poteſt haberi ex naturalibus. Et patet ratio pro iſta cõcluſione ex ſupradictis articulis, ex quibus poſſet ſic argui; pro nullo ſtatu homo poteſt facere ex naturalibus integris vel corruptis, quod excedit virtutem naturæ, ſed ſolùm ex gratia; ſed implere mandata legis quo ad modum charitatis excedit virtutẽ naturæ humanæ, igitur, &c. Maior patet ex ar. 1. Minor ſupponitur nunc, & patet ex ſolutionibus præcedẽt. ſupponitur enim, quòd gratia gratum faciens, cum ſibi adiunctis virtutibus Theologicis, & moralibus, eleuet humanam mentem, vt poſſit in actus vel ſaltem modum aliquem actuum, in quem ſine huiuſmodi virtutibus nullo modo poſſit.

¶ Nota autem, quòd ſtante opinione, quæ ponit primum hominem in naturalibus integris creatum, & non in gratia gratũ faciente, tunc vt ſic, non obligabatur Deum ſuper omnia diligere, niſi obligatione remota, quia videlicet potuit ſe diſponere ad gratiam, & ipſam conſequi, qua habita potuit Deum diligere ſupernaturaliter, & obſeruare modum charitatis, ſed ex naturalibus integris non potuit nec tenebatur niſi ad dilectionem Dei ſuper omnia naturalem.

¶ Indigẽt inſuper in vtroq; ſtatu auxilio Dei mouẽtis ad mandata implenda, vt dictum eſt. *

* Art. 2. & 8.

¶ Hic

¶ Hic in fine D.S. reſpondet quo ad gratiam captam pro motione Diuina generali, tali concluſione. In vtroque ſtatu homo indiget auxilio Dei mouentis ad mãdata implenda, ſcilicet etiã quo ad ſubſtantiam operum. Illa concluſio patet ex præcedentibus articulis tribus, qa ad omne opus indiget homo auxilio Dei mouentis, ergo & ad impletionem mandatorum.

¶ Nota autem, quòd hæc concluſio intelligitur, vt actum eſt, de impletione mandatorum Dei etiam quo ad ſubſtantiam, ſed tamen in ſtatu naturæ integræ ad implendum ſubſtantiam præceptorum aliorum a præcepto charitatis in ſtatu integro, ſufficit homini generalis motio: ſed in ſtatu corrupto eget ſanatione, & motione ſpeciali, vt adimpleat omnia, quia vt patuit articu. ſecundo, homo in corruptione exiſtens non poteſt in totum bonũ virtutis etiam acquiſitę ex naturalibus. Circa hunc articulum nota, quòd D.S in ſecundo diſt. 28. q. 1. art. 3. ſequens modum dicẽdi tũc currẽtẽ, de quo & ſupra dictũ eſt q. 100. art. 8 dixit, q̃ homo ſine gratia poteſt implere omnia mandata quantum ad id, quod directè cadit in præcepto, non autem quantum ad intentionem legislatoris, vt ſcilicet in vitam inducunt. Et non eſt intelligendus, vt quidã obijciunt apud Capreolum in ſecundo diſt. 28. contra tertiam concluſionem, quòd omnia mandata etiam de actibus Theologicarum poſſint ſine gratia impleri, ſed mandata de ſubſtãtia actuum virtuoſorum virtutum acquiſibilium. Loquitur enim D.S. vt ſupra dictum eſt, poſt modum dicendi, qui modum charitatis non ponit eſſe in præcepto, niſi ſub conditione: & tũc verum eſt, quòd omnia præcepta poteſt homo implere ſaltem in ſtatu integro ſine gratia; ſed ponendo, quòd & charitas eſt in præcepto, & modus eius, tunc non poteſt omnia ſine charitate, & ſic D.S. hic loquitur in ſecunda concluſione.

Nota. Capreolus

¶ Quæ etiam confirmatur argumento in contrarium.

¶ Propterquod, vid: ſupra. q. 100. artic. 10. ad tertium. quia ſecundùm D.S. in 2. vbi iam eſt hæreſis Pelagianæ poſſe implere præcepta quantum ad id, quod directè præcipitur, & quantum ad intentionem legislatoris ſine gratia poſſunt tamen præcepta, ſcilicet de actibus virtutum acquiſibilium impleri ſine gratia habituali præſertim. Sed ſecundùm D.S. hic conformiter ad ſupra dicta, præcepta de actibus virtutum, & præcepta decalogi, & moralia, oſſunt impleri ſine gratia in ſtatu integro, ſed non præceptum de actu, & modo charitatis, vt dixit ſecunda concluſio.

Nota.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in libro de ſpiritu, & littera.* non mouebat, quòd naturaliter dixit eos, quę legis ſunt facere; hoc enim agit Spiritus gratiæ vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis.

* Aug. cap. 26. & 27.

¶ Ad maiorem, quæ loquitur de gentilibus in ſtatu corrupto, dicitur primò iuxta D.S. hic, & ſuper Apoſtolum ibidem, quòd Apoſtolus loquitur de gentibus ad fidem conuerſis, qui auxilio Chriſti ceperant moralia legis obſeruare. Vnde exponendũ eſt, naturaliter, id eſt per naturam gratia reformatam, & loquitur Apoſtolus de mandatis legis moralibus, quæ omnia per naturam gratia adiutam impleri poſſunt, & cum hoc, præceptũ de modo charitatis. Secundò dicitur ad matorem, quòd naturaliter, ideſt per legem naturæ oſtendentem eis quid ſit agendum: non tamen excluditur quin ſit neceſſaria gratia ad mouendum affectum, ſicut etiam per legem veterem fuit cognitio peccati, vt habetur ad Roma 3. & tamen vlterius requiritur gratia ad mouendum affectum. Ad minorem, illud quod homo naturaliter facit, verum, per naturam ſolutatiè acceptam, hoc poteſt ſine gratia; ſed dictũ eſt, quòd Apoſtolus loquitur de natura reformata. Vel ſecundò loquitur de naturali cognitione oſtẽdente, ſed nõ adimplente omnia in ſtatu corrupto etiam moralia. Et tertiò non loquitur de actibus Theologicarum virtutum præceptis. Vnde negatur cõſequentia, primò ſi conſequens intelligitur in ſtatu corrupto, ſicut debet intelligi iuxta præmiſſas. Et ſecundò negatur de omnibus præceptis moralium etiam Theologicarum.

Scotus

¶ Nota, quòd Scotus in ſecundo diſt. 28. dicit ad hanc auctoritatem Apoſtoli, quòd ſi non erant obligati ad legem Moyſi, niſi filij Iſrael, alij Gentiles potuerunt iuſtè viuere ſeruando legem naturæ, & tunc ipſi facti ſunt ſibi lex, ideſt per legem naturę ſcriptam in cordibus eorum interius direxerunt ſe rectè viuendo, ſicut Iudæi per legem ſcriptam; ſed iſti non bene vixerũt ſine omni gratia, quia gratia potuit eſſe in eis ſuppoſita hypotheſi abſque obſeruatione legis Moſaicæ. Hæc ille. Et redit in idem cum ſecunda ſolutione D.S. ſuper Apoſtolum, fluctuatio tamen Sco. ſupra determinata eſt, ſcilicet quòd Gentiles non tenebãtur ad legem Moſaicam, vt patuit ſupra. q. 98. ar. 5.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illud, quod poſſumus cum auxilio Diuino non eſt nobis omnino impoſſibile, ſecundùm illud Philoſophi in 3. Ethi.* Quæ per amicos poſſumus, aliqualiter per nos poſſumus. Vnde Hieron.* ibidẽ cõfitetur ſic noſtrum liberum eſſe arbitriũ, vt dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio.

* Ariſt. c 3.
* Loco cita to in arg.

¶ Maior conceditur, dico tamen, quòd multa ſunt homini p̃cepta, quæ ex ſe tantùm non poteſt, ſicut in iſto ſtatu eſſe ſine peccato, & bene agere etiam Theologicè, quod ex ſe in nullo ſtatu potuit, nullum eſt tamen ſibi præceptum impoſſibile. Et dico, quòd multa homini præcipiuntur, ſed non vt ex naturalibus faciat, ſed cum Diuina gratia. Dico etiam, quòd non omnis impotentia excuſat hominem a peccato, quia non illa, quæ eſt pœna peccati, vel ex non concurſu cauſæ ſuperioris, & prioris, quãdo talis non concurſus eſt ex impedimento cauſæ ſecundæ. Et de his in D.S. tertio contra Gent. capit. 159. Ad minorem negatur, & eius falſitas oſtenditur in ſolutione; quare negatur conſequentia, quòd homo per ſeipſum in quocumq; etiam ſtatu, poſſit implere omnia præcepta, ſcilicet etiam de modo charitatis ſine gratia, licet præcepta de actibus virtutum moralium poſſet in ſtatu naturæ integræ ſine gratia implere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præceptum de dilectione Dei non poteſt homo implere ex puris naturalibus ſecundùm quòd ex charitate impletur.* vt ex ſupradictis patet.

* Ar. 3. maximè ad primum & ſecundum huius q.

¶ Maior conceditur, & eſt quidem inter præcepta legis, ſed nõ eſt præceptum decalogi nec morale reducibile ad præcepta decalogi, ſed eſt finale totius legis, per quod & modus charitatis præcipitur, vt patuit ſupra. Ad minorem, negatur, quòd ex naturalibus poſſit impleri, ita quòd Deus diligatur ſuper omnia vt eſt obiectum charitatis, inquantum videlicet eſt obiectum ſupernaturalis beatitudinis; ſicut & præceptum illud intelligitur, ſcilicet de dilectione gratuita non naturali. Quare negatur conſequentia, qui præſertim illud præceptum legis non poteſt impleri ſine gratia in quocumque ſtatu.

Vtrum homo abſque gratia poſſit mereri vitam æternam.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd homo poſsit mereri vitam æternã ſine gratia; dicit enim Dominus. Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata ex quo videtur, quòd ingredi in vitam ęternam ſit conſtitutum in hominis voluntate; ſed id, quod in noſtra voluntate conſtitutum eſt, per noſipſos poſſumus; ergo videtur, quòd homo per ſeipſum poſsit vitam ęternam mereri.

P

Infra q 114. ar. 1. Et 1. q. 62. ar. 4. co. Et 1. di. 14. q. 2. ar. 2. & q. 3. Et 2. d. 14. q. 1 ar. 4. & di. 26. ar. 5. & di. 29. art. 1 Et 3. contra c. 147. & 150. & quol. 1. ar. 7. col.

¶ 2 Præterea. Vita ęterna eſt merces vel præmium, quæ hominibus redditur a Deo, ſecũdũ illud Matth. 5. Merces veſtra multa eſt in cœlis, ſed merces vel præmiũ redditur a Deo homini ſecundùm opera eius, ſecundũ illud Pſalmus. Tu reddes vnicuique ſecundùm opera eius, cum igitur homo ſit Dominus ſuorum operum; videtur, quòd in eius poteſtate conſtitutum ſit ad vitam æternam peruenire.

¶ 3 Præterea. Vita ęterna eſt vltimus finis vitę humanę; ſed quęlibet res naturalis per ſua naturalia poteſt conſequi finem ſuum; ergo multò magis homo, qui eſt altioris naturę, per ſua naturalia poteſt peruenire ad vitam ęternam abſque aliqua gratia.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Roma. 6. Gratia Dei vita ęterna, quod ideo dicitur, ſicut Gloſa.* ibidem dicit, ut intelligeremus Deum ad uitam ęternã pro ſua miſeratione nos perducere.

* eſt gloſ. Aug. in li. de grat. & li. arb. c. 9.

¶ Hic ſcitum inquirit de alio ſequente corollariè ex dictis. An poſſit, &c. Et nõ quærit an poſſit mereri de condigno vel cõgruo, quia de hoc in q. vltima, ſed quærit nunc propter prædicta in generali. Nã dictũ eſt, q̃ homo in naturalibus etiã integris nõ poſſit niſi in opus connaturale, quale non eſt mereri vitam æternã.

¶ Reſpondeo dicendum, quod actus perducẽtes ad finẽ, oportet eſſe fini proportionatos; nullus autẽ actus excedit proportionem principij actiui, & ideo videmus in rebus naturalibus, quòd nulla res poteſt perficere effectum per ſuam operationem, qui excedat uirtutem actiuam, ſed ſolùm poteſt producere per operationem ſuam effectum ſuę uirtuti proportionatum; uita autem ęterna eſt finis excedens proportionem naturę humanę, ut ex ſupra dictis patet. * Et ideo homo per ſua naturalia non poteſt producere opera meritoria proportionata uitę ęternę; ſed ad hoc exigitur altior virtus quę eſt uirtus gratię; & ideo ſine gratia homo non poteſt mereri uitam ęternam.

* q. 5. ar. 5. & prima parte. q. 2. art. quarto

¶ D.S. reſpon-

poſſet, ſiuſtra adderetur gratia. Ad conſequens, verum, ad diligẽdum ſuper omnia, vt eſt principium beatitudinis, & perfectius, quàm poſſit ex naturalibus, non poteſt homo ſine gratia; tamen ex naturalibus poteſt diligere ſuper omnia, ideſt ſuper omnes creaturas, vt eſt principiũ naturalis eſſe, & totũ eſſe creaturarũ.

Vtrum abſque gratia homo per ſua naturalia præcepta legis obſeruare poſſit.

N Inſtr. ar. 5. ad 1, & 3. Et 2. di. 28. articu. 3. & d. 41. in expoſ. lit. ad 1. Et Verit. q. 20. ar. 4.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd homo ſine gratia per ſua naturalia poſſit præcepta legis implere. Dicit enim Apoſtolus ad Roma. 2. q. ôd gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, ꝙ̃ legis ſunt, faciunt, ſed illud, quod naturaliter homo facit, poteſt per ſeipſum facere abſque gratia, ergo homo poteſt legis præcepta facere abſque gratia.

¶ 2 Præterea. Hieronymus dicit in expoſitione Catholicæ fidei. * illos eſſe maledicendos, qui Deum præcepiſſe homini aliquid impoſsibile dicunt ſed impoſsibile eſt homini, quod per ſeipſum implere non poteſt; ergo homo poteſt implere oĩa p̃cepta legis p ſeipſum.

* Addſ nõ procellà ſi ne.

¶ 3 Præterea. Inter omnia præcepta legis maximũ eſt illud. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, vt patet Matth. 22. ſed hoc mandatum poteſt homo implere ex ſolis naturalibus diligendo Deum ſuper omnia, vt ſupra dictum eſt. * ergo omnia mandata legis poteſt homo implere ſine gratia.

* Art. præc.

* Aug. c 11.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in li. * de hæreſibus, hoc pertinere ad hæreſim Pelagianorum, vt credant ſine gratia hominem poſſe facere omnia Diuina mandata.

¶ Hic D. S. determinat quædam corollariè ex dictis ſequentia, & primò de impletione præceptorum legis, quia dictum eſt, quòd homo ſaltem integer poſſit in totum bonum virtutis, ideo poteſt implere præcepta legis: D. S. ergo pro maiori explicatione huius, mouet ſpecialem quæſtionem in hoc articulo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd implere mandata legis contingit dupliciter. Vno modo quantum ad ſubſtantiam operum, prout ſcilicet homo operatur iuſta, & fortia, & alia virtutis opera.

¶ Quoniam autẽ, vt ex ſupradictis patet, gratia accipitur quãdoque pro ſpeciali dono gratuito, quãdoque pro auxilio, & motione Diuina generaliter. Ideo D. S. primò reſpondet quo ad gratiã primo modo acceptam, ſecundò quo ad eam ſecundo modo acceptam, ibi. Indigent inſuper, &c. Quo ad primum iterum reſpõdet diſtinctè duabus concluſionibus ſecundùm duo mẽbra vnius diſtinctionis, primò iuxta primum membrum, ſecundò iuxta ſecundum ibi. Alio modo, &c. Circa primum primò præmittit declarationem vnius membri diſtinctionis. Secundò ſubiungit primam concluſionem reſponſi. ibi. Et hoc, &c. Dicit ergo, quòd legis, ſcilicet Diuinæ, præcepta, ſcilicet moralia, quę ſunt de actibus virtutum neceſſarijs pro omni ſtatu, contingit dupliciter implere. Vno modo quantum ad ſubſtantiam operum, prout ſcilicet, &c. & de hoc membro etiam ſupradictum fuit ex intentione. q. 100. arti. 9. ita quòd impleatur ſubſtantia actus, præſertim ſine modo charitatis. Tunc ibi.

¶ Et hoc modo homo in ſtatu naturæ integræ potuit omnia d mandata legis implere, alioquin homo nõ potuiſſet in ſtatu illo non peccare, cum nihil aliud ſit peccare, quàm tranſgredi Diuina mandata; ſed in ſtatu naturæ corruptæ non poteſt homo implere omnia mandata Diuina ſine gratia ſanante.

Dub. 1048.

¶ Subiũgit concluſionem reſponſiuam primam correſpondentem huic membro, illam. Hoc modo, quo ad ſubſtantiam actus, homo in ſtatu naturæ integræ potuit omnia mandata legis, ſcilicet moralia, implere, ſed in ſtatu naturæ corruptæ nõ poteſt homo implere, ſcilicet etiam iſto modo, omnia mandata Diuina ſine gratia ſanante. Probatur prima pars per rationem ad inconueniens; ſi non potuiſſet homo omnia mandata iſto modo implere, non potuiſſet in illo ſtatu non peccare, conſequens eſt falſum, ergo ex quo ſequitur; & conſequens oppoſitum eius, quod eſt concluſio reſponſi, eſt verum. Falſitas conſequentis admittitur apud omnes, quia homo in ſui conditione accepit, vt poſſet ſtare, ideſt non peccare, vt habet magiſter ſenten. in 2. diſt. 23. conſequentia probatur in littera, quia nihil aliud eſt peccare, quàm tranſgredi Diuina mandata; quare benè ſequitur, non potuit ſeruare omnia mandata, ergo non potuit non peccare; ergo oppoſitum antecedentis, ſcilicet potuit omnia mandata implere, eſt verum. Secundam partem concluſionis D. S. relinquit notam ex artic. 2. quia homo in ſtatu naturæ corruptæ non potuit in totum bonũ virtutis etiam acquiſitæ, etiam quo ad ſubſtantiam actus, igitur prima pars vera. Tenet conſequentia de ſe, quia mandata ſunt de actibus virtutum quo ad ſubſtantiam. Antecedens patet.

¶ Nota autem circa primam partem cõcluſionis, quòd homo in ſtatu naturæ integræ potuit in omnia mandata legis, ſcilicet etiam Moſaicæ, & veteris; non quia tunc obligatus fuiſſet ex lege veteri, quæ non erat; ſed quia potuit in ea, quæ poſtmodum lex præcepit; & accepit ex lege naturæ, ex qua homo integer etiam ſi non habuiſſet legem aliam, quàm naturalem, fuiſſet ad hos actus obligatus.

¶ Nota etiã, quòd aliter potuit homo integer in omnes actus virtutũ, quàm corruptus in aliquos; quia integer potuit in actus quo ad ſubſtantiam, & non quo ad modum gratuitum, ſcilicet quo ad modum charitatis; potuit tamẽ quo ad modum propriũ virtutis, ſcilicet promptè, & delectabiliter, quia iuſtitiam originalem concomitabantur omnes virtutes acquiſibiles, quas Adã habuit etiam ſecundùm eos, qui ponunt eum creatum ſine gratia, ſed in naturalibus integris. Homo autem corruptus poteſt in aliquos actus quo ad ſubſtantiam, & non quo ad modum charitatis: & etiam non poteſt in omnes actus virtutum ſecundùm modum virtutis, ſaltem ſecũdùm potentiam propinquam; ita quòd in virtute naturæ corruptæ vt ſic, non poteſt in modum virtutis, licet poſſit acquirere virtutem acquiſibilem, & ſic in modum virtutis: tamen etiam habita virtute acquiſita, poteſt aliquando deficere, & peccare, & ſic non in omnibus actibus ſeruabit nec virtutem nec modum virtutis; vt enim patet ex ſupradictis, cum virtute acquiſita ſtat peccatum etiam in moribus. In ſtatu autem naturæ integræ omnes actus fuiſſent virtuoſi, & in omnibus modus virtutis, licet non modus charitatis, vt patebit.

¶ Alio modo poſſunt impleri mandata legis non ſolùm quantum ad ſubſtantiam operis, ſed etiam quantũ ad modum agendi, vt ſcilicet ex charitate fiant.

¶ Proſequitur ſecũdum membrum diſtinctionis, & primò ipſum declarat. Secundò ſubiungit concluſionem ſecundam, ibi. Et ſic, &c. Dicit ergo primò, quòd alio modo implentur præcepta legis non ſolùm quo ad ſubſtantiam, ſed etiam quo ad modum, & non quemcumque modum, ſed charitatis, de quo modo dictum eſt ſupra. q. 100. artic. 10. quòd non poteſt imprimi actibus virtutum, niſi per charitatem gratuitam, quæ Deum ſuper omnia diligit modo ſupernaturali.

¶ Et ſic neque in ſtatu naturæ integræ, neque in ſtatu naturæ corruptæ poteſt homo implere abſque gratia legis mãdata; vnde Aug. in li. de correctione, & gratia, * cum dixiſſet, quòd ſine gratia nullum prorſus bonum homines faciunt, ſubdit. Non ſolùm vt, monſtrante ipſa quid faciendum ſit, ſciant, verum etiam vt præſtante ipſa faciant cum dilectione, quod ſciunt.

* Aug. ca.

¶ Subiungit ſecundam concluſionem reſponſiuam conformẽ prædicto membro talem, neque in ſtatu naturæ integræ, neq; in ſtatu naturæ corruptæ, poteſt homo abſque gratia, ſcilicet gratũ faciente, implere legis mandata. Et probat eam tantùm auctoritate Beati Auguſtini clarè in littera, quia per gratiam homo facit cum dilectione, quod ſcit, igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia facere cum dilectione eſt obſeruare mandatum cũ modo charitatis, vt patet ex ſupradictis. q. 100. ar. 10. vbi dictum fuit, quòd obſeruare modum charitatis eſt facere actum formatum, & relatum, ſed talis relatio non ſit ſine charitate, & gratia, quæ gratia vel charitas non poteſt haberi ex naturalibus. Et patet ratio pro iſta cõcluſione ex ſupradictis articulis, ex quibus poſſet ſic argui; pro nullo ſtatu homo poteſt facere ex naturalibus integris vel corruptis, quod excedit virtutem naturæ, ſed ſolùm ex gratia; ſed implere mandata legis quo ad modum charitatis excedit virtutẽ naturæ humanæ, igitur, &c. Maior patet ex ar. 1. Minor ſupponitur nunc, & patet ex ſolutionibus præcedentium. Supponitur enim, quòd gratia gratum faciens, cum ſibi adiunctis virtutibus Theologicis, & moralibus, eleuet humanam mentem, vt poſſit in actus vel ſaltem modum aliquem actuum, in quem ſine huiuſmodi virtutibus nullo modo poſſit.

¶ Nota autem, quòd ſtante opinione, quæ ponit primum hominem in naturalibus integris creatum, & non in gratia gratũ faciente, tunc vt ſic, non obligabatur Deum ſuper omnia diligere, niſi obligatione remota, quia videlicet potuit ſe diſponere ad gratiam, & ipſam conſequi, qua habita potuit Deum diligere ſupernaturaliter, & obſeruare modum charitatis, ſed ex naturalibus integris non potuit nec tenebatur niſi ad dilectionem Dei ſuper omnia naturalem.

¶ Indigẽt inſuper in vtroq; ſtatu auxilio Dei mouẽtis ad mandata implenda, vt dictum eſt. *

* Ant. 1. & 2.

¶ Hic

¶ Hic in fine D.S. reſpondet quo ad gratiam captam pro motione Diuina generali, tali concluſione. In vtroque ſtatu homo indiget auxilio Dei mouentis ad mãdata implenda, ſcilicet etiã quo ad ſubſtantiam operum. Illa concluſio patet ex præcedentibus articulis tribus, qa ad omne opus indiget homo auxilio Dei mouentis, ergo & ad impletionem mandatorum.

¶ Nota autem, quòd hæc concluſio intelligitur, vt factum eſt, de impletione mandatorum Dei etiam quo ad ſubſtantiam, ſed tamen in ſtatu naturæ integræ ad implendum ſubſtantiam præceptorum aliorum a præcepto charitatis in ſtatu integro, ſufficit homini generalis motio: ſed in ſtatu corrupto eget ſanatione, & motione ſpeciali, vt adimpleat omnia, quia vt patuit articu. ſecundo. homo in corruptione exiſtens non poteſt in totum bonũ virtutis etiam acquiſitę ex naturalibus. Circa hunc articulum nota, quòd D.S in ſecundo diſt. 28. q. 1. art. 3. ſequens modum dicẽdi tũc currẽtẽ, de quo & ſupra dictũ eſt q. 100. art. 8 dixit, q̃ homo ſine gratia poteſt implere omnia mandata quantum ad id, quod directè cadit in præcepto, non autem quantum ad intentionem legislatoris, vt ſcilicet in vitam inducunt. Et non eſt intelligendus, vt quidã obijciunt apud Capreolum in ſecundo diſt. 28 contra tertiam concluſionem, quòd omnia mandata etiam de actibus Theologicarum poſſint ſine gratia impleri, ſed mandata de ſubſtãtia actuum virtuoſorum virtutum acquiſibilium. Loquitur enim D.S. vt ſupra dictum eſt, poſt modum dicendi, qui modum charitatis non ponit eſſe in præcepto, niſi ſub conditione; & tũc verum eſt, quòd omnia præcepta poteſt homo implere ſaltem in ſtatu integro ſine gratia; ſed ponendo, quòd & charitas eſt in præcepto, & modus eius, tunc non poteſt omnia ſine charitate, & ſic D.S. hic loquitur in ſecunda concluſione.

Nota.

Capreolus

¶ Quæ etiam confirmatur argumento in contrarium.

¶ Propterquod, vide ſupra. q. 100. artic. 10. ad tertium, quia ſecundùm D.S. in 2. vbi iam eſt hæreſis Pelagianæ poſſe implere præcepta quantum ad id, quod directè præcipitur, & quantum ad intentionem legislatoris ſine gratia poſſunt tamen præcepta, ſcilicet de actibus virtutum acquiſibilium impleri ſine gratia habituali præſertim. Sed ſecundùm D.S. hic conformiter ad ſupra dicta, præcepta de actibus virtutum, & præcepta decalogi, & moralia, poſſunt impleri ſine gratia in ſtatu integro, ſed non præceptum de actu, & modo charitatis, vt dixit ſecunda concluſio.

Nota.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in libro de ſpiritu, & littera.* non mouear, quòd naturaliter dixit eos, quę legis ſunt facere; hoc enim agit Spiritus gratiæ vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti ſumus, inſtauret in nobis.

* Aug. cap. 26. & 27.

¶ Ad maiorem, quæ loquitur de gentilibus in ſtatu corrupto, dicitur primò iuxta D.S. hic, & ſuper Apoſtolum ibidem, quòd Apoſtolus loquitur de gentibus ad fidem conuerſis, qui auxilio Chriſti cęperant moralia legis obſeruare. Vnde exponendũ eſt, naturaliter, id eſt per naturam gratia reformatam, & loquitur Apoſtolus de mandatis legis moralibus, quæ omnia per naturam gratia adiutam impleri poſſunt, & cum hoc, præceptũ de modo charitatis. Secundò dicitur ad maiorem, quòd naturaliter, ideſt per legem naturæ oſtendentem eis quid ſit agendum: non tamen excluditur quin ſit neceſſaria gratia ad mouendum affectum, ſicut etiam per legem veterem fuit cognitio peccati, vt habetur ad Roma 3. & tamen vlterius requiritur gratia ad mouendum affectum. Ad minorem, illud quod homo naturaliter facit, verum, per naturam ſolitatiè acceptam, hoc poteſt ſine gratia; ſed dictũ eſt, quòd Apoſtolus loquitur de natura reformata. Vel ſecundò loquitur de naturali cognitione oſtẽdente, ſed nõ adimplente omnia in ſtatu corrupto etiam moralia. Et tertiò non loquitur de actibus Theologicarum virtutum præceptis. Vnde negatur cõſequentia, primò ſi conſequens intelligitur in ſtatu corrupto, ſicut debet intelligi iuxta præmiſſas. Et ſecundò negatur de omnibus præceptis moralium etiam Theologicarum.

Scotus

¶ Nota, quòd Scotus in ſecundo diſt. 28. dicit ad hanc auctoritatem Apoſtoli, quòd ſi non erant obligati ad legem Moyſi, niſi filij Iſrael, alij Gentiles potuerunt iuſtè viuere ſeruando legem naturæ, & tunc ipſi facti ſunt ſibi lex, ideſt per legem naturę ſcriptam in cordibus eorum interius direxerunt ſe rectè viuendo, ſicut Iudæi per legem ſcriptam; ſed iſti non bene vixerũt ſine omni gratia, quia gratia potuit eſſe in eis ſuppoſita hypotheſi abſque obſeruatione legis Moſaicæ. Hæc ille. Et redit in idem cum ſecunda ſolutione D.S. ſuper Apoſtolum, fluctuatio tamen. Sco. ſupra determinata eſt, ſcilicet quòd Gentiles non tenebãtur ad legem Moſaicam, vt patuit ſupra. q. 98. ar. 5.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illud, quod poſſumus cum auxilio Diuino non eſt nobis omnino impoſſibile, ſecundùm illud Philoſophi in 3. Ethi.* Quæ per amicos poſſumus, aliqualiter per nos poſſumus. Vnde Hieron.* ibidẽ cõfitetur ſic noſtrum liberum eſſe arbitriũ, vt dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio.

* Ariſt. c 3.
* Loco citato in arg.

¶ Maior conceditur, dico tamen, quòd multa ſunt homini præcepta, quæ ex ſe tantùm non poteſt, ſicut in iſto ſtatu eſſe ſine peccato, & bene agere etiam Theologicè, quod ex ſe in nullo ſtatu potuit, nullum eſt tamen ſibi præceptum impoſſibile. Et dico, quòd multa homini præcipiuntur, ſed non vt ex naturalibus faciat, ſed cum Diuina gratia. Dico etiam, quòd non omnis impotentia excuſat hominem a peccato, quia non illa, quæ eſt pœna peccati, vel ex non concurſu cauſæ ſuperioris, & prioris, quãdo talis non concurſus eſt ex impedimento cauſæ ſecundæ. Et de his in D.S. tertio contra Gent. capit. 159. Ad minorem negatur, & eius falſitas oſtenditur in ſolutione; quare negatur conſequentia, quòd homo per ſeipſum in quocumq; etiam ſtatu, poſſit implere omnia præcepta, ſcilicet etiam de modo charitatis ſine gratia, licet præcepta de actibus virtutum moralium poſſet in ſtatu naturæ integræ ſine gratia implere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præceptum de dilectione Dei non poteſt homo implere ex puris naturalibus ſecundùm quòd ex charitate impletur.* vt ex ſupradictis patet.

* Ar. 3. maximè ad primum & ſecundum huius q.

¶ Maior conceditur, & eſt quidem inter præcepta legis, ſed nõ eſt præceptum decalogi nec morale reducibile ad præcepta decalogi, ſed eſt finale totius legis, per quod & modus charitatis præcipitur, vt patuit ſupra. Ad minorem, negatur, quòd ex naturalibus poſſit impleri, ita quòd Deus diligatur ſuper omnia vt eſt obiectum charitatis, inquantum videlicet eſt obiectum ſupernaturalis beatitudinis; ſicut & præceptum illud intelligitur, ſcilicet de dilectione gratuita non naturali. Quare negatur conſequentia, qui præſertim illud præceptum legis non poteſt impleri ſine gratia in quocumque ſtatu.

Vtrum homo abſque gratia poſſit mereri vitam æternam.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd homo poſſit mereri vitam æternã ſine gratia; dicit enim Dominus. Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata ex quo videtur, quòd ingredi in vitam ęternam ſit conſtitutum in hominis voluntate; ſed id, quod in noſtra voluntate conſtitutum eſt, per noſipſos poſſumus; ergo videtur, quòd homo per ſeipſum poſſit vitam ęternam mereri.

P

Infra q 114. ar. 1. Et 1. q. 62. ar. 4. co. Et 1. di. 14. q. 2. ar. 2. & q. 3. Et 2. d. 14. q. 1 art. 4. & di. 26. art. 3. & di. 29. art. 1 Et 1. contra c. 147. & 150. & quol. 1. ar. 7. cor.

¶ 2 Præterea. Vita ęterna eſt merces vel præmium, quæ hominibus redditur a Deo, ſecũdũ illud Matth. 5. Merces veſtra multa eſt in cœlis, ſed merces vel præmiũ redditur a Deo homini ſecundùm opera eius, ſecundũ illud Pſalmus. Tu reddes vnicuique ſecundùm opera eius, cum igitur homo ſit Dominus ſuorum operum; videtur, quod in eius poteſtate conſtitutum ſit ad vitam æternam peruenire.

¶ 3 Præterea. Vita ęterna eſt vltimus finis vitę humanę; ſed quęlibet res naturalis per ſua naturalia poteſt conſequi finem ſuum; ergo multò magis homo, qui eſt altioris naturę, per ſua naturalia poteſt peruenire ad vitam ęternam abſque aliqua gratia.

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Roma. 6. Gratia Dei vita ęterna, quod ideo dicitur, ſicut Gloſa.* ibidem dicit, ut intelligeremus Deum ad uitam ęternã pro ſua miſeratione nos perducere.

* eſt gloſ. Aug. in li. de grat. & li. arb. c. 9.

¶ Hic iterum inquirit de alio ſequente corollariè ex dictis. An poſſit, &c. Et nõ quærit an poſſit mereri de condigno vel cõgruo, quia de hoc in q. vltima, ſed quærit nunc propter prædicta in generali. Nã dictũ eſt, q̃ homo in naturalibus etiã integris nõ poſſit niſi in opus connaturale, quale non eſt mereri vitam æternã.

¶ Reſpondeo dicendum, quod actus perducẽtes ad finẽ, oportet eſſe fini proportionatos; nullus autẽ actus excedit proportionem principij actiui, & ideo videmus in rebus naturalibus, quòd nulla res poteſt perficere effectum per ſuam operationem, qui excedat uirtutem actiuam, ſed ſolùm poteſt producere per operationem ſuam effectum ſuę uirtuti proportionatum; uita autem ęterna eſt finis excedens proportionem naturę humanę, ut ex ſupra dictis patet.* Et ideo homo per ſua naturalia non poteſt producere opera meritoria proportionata uitę ęternę; ſed ad hoc exigitur altior virtus quę eſt uirtus gratię; & ideo ſine gratia homo non poteſt mereri uitam ęternam.

* q. 1. ar. 5. & prima parte. q. 2. art. quarto

¶ D.S. reſpon-

¶ D. S. respondet tali conclusione. Homo sine gratia non potest mereri vitam æternam, potest tamen facere opera perducētia ad bonum aliquod homini connaturale. Huius conclusionis ponit, & probat primò primam partem, secundò secundam, ibi. Potest tamen, &c. Quo ad primam, arguitur sic, actus perducentes ad finem oportet esse fini proportionatos, sed homo per sua naturalia non potest producere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, sed ad hoc exigitur altior virtus, quæ est virtus gratiæ, ergo conclusio vera. Maiorem D. S. relinquit notam. Et dicit notanter perducentes ad finem, quia vt aliqui tenent, pro actibus sine gratia, & charitate factis, Deus posset dare beatitudinē, & eos acceptare ad beatitudinem, sed ipsi non perducerent, nec essent formaliter vita æterna digni, & de hoc postea. Minor ꝓbatur in littera. Nullus actus, &c. sed vita æterna est finis excedens, &c. ergo minor vera. Illa maior ostenditur sensibiliter in naturalibus clarè in littera.

¶ Circa istam probationem, & partem conclusionis oportet notare pro maiori intellectu, quod habet Alfonsus in primo di. 18. in primo art. quòd aliquid esse charum vel acceptum ad vitā æternam, intelligitur dupliciter. Vno modo secundùm Dei ordinationem, & denominatione extrinseca. Alio modo secūdùm præsentem dispositionem, & denominatione intrinseca. Primo modo quilibet prædestinatus etiam si sit in statu culpæ, est ordinatus, & charus vel acceptus ad vitam æternam. Secundo autem modo est charus, & acceptus ad vitam æternam, qui in se habet vt sit dignus vita æterna, & qui habet vt sibi vita æterna debeatur. Sic videmus in humanis, quòd pater habet filium nequam, & indignum, acceptum ad hæreditatem suam, qua tamen ipse non est dignus.

¶ Nota secundò, quòd ratione communi, & fide tenemus, ꝙ voluntas sine habitu charitatis non potest in actū diligendi Deū, secundùm illam conditionem actus, qua est formaliter meritorius, & dignus vita æterna. Potest autem voluntas sine habitu in omnem substantiam actus secundùm speciem naturæ, in quā potest cum charitate; vt ad longū post D. S. ostendit Capreolus vbi iam in principio solutionum, contra primam conclusionem. Et de hoc conconcordat Scotus eadem dist. 1.

De hoc in Capreolo I primo dist. 17. q. 1.

¶ Nota tertiò, quòd Sco. ibidem in responsione principali de hac materia, ita dicit. Deus de potentia absoluta bene potuisset acceptare naturam beatificabilem, acceptione speciali prædicta, existentem in principijs naturalibus: & similiter actum eius ad quem esset inclinatio eius merè naturalis, potuisset acceptare vt meritorium; sed non creditur ita disposuisse, quòd naturam puram vel actus eius sic acceptet, quia actum ex puris naturalibus esse meritorium appropinquat errori Pellagij. Ideo verisimilius creditur, quòd acceptet naturam, & actum eius, tanquam meritoriam per habitum supernaturalem. Et postea. Quantum igitur ad illum articulum, non est necessarium ponere habitum supernaturalem gratificantem, loquendo de necessitate, quæ respicit potentiam Dei absolutam, præcipuè cum possit dare beatitudinē sine omni merito præcedente, licet sit necessarium (loquendo de necessitate, quæ respicit potentiam Dei ordinatam) quam ordinationem colligimus ex scriptura, & ex dictis sanctorū, vbi habemus, quòd peccator est indignus vita æterna, & iustus dignus. Hæc ille. Et argumenta pro isto modo dicendi habet Capreolus vbi iam contra secundam conclusionem. Dico autem iuxta distinctionem præmissam, quòd verum est, quòd homo sine gratia potest esse gratus, & acceptus ad vitam æternam denominatione extrinseca. Nec aliquod donum creatum est ratio illius acceptationis, sed èконтra. Sed si Scotus intelligat, quòd homo vel actus eius sit dignus, & meritorius vitæ æternæ, negaſ dictū suū; quia quamuis posset creaturam beatificabilem acceptare in puris naturalibus constitutam ad vitam æternam, tamen ipsa non est formaliter digna taliter nuda, sicut habet Capreolus exemplum de corpore, quod si nec esset graue, nec leue, nec de materia cœlesti, tale posset quidem perpetuò sursum detineri, nec tamen hoc esset suæ naturæ proportionatum, nisi daretur sibi natura grauis aut leuis. Et præterea licet Deus liberè velit huic gratiam vel charitatē, tamen ipsa habita, est formaliter dignus amore speciali glorificatiuo.

¶ Et dicimus contra Alfonsum, quòd quamuis Deus nihil absolutè necessariò velit, nisi suam bonitatem; tamen existentem in charitate, & gratia necessariò diligit ex suppositione, ita quòd sicut habens albedinem modo informatiuo, & naturali est necessariò album, nec aliter fieri potest, ita habens gratiam vel charitatem est necessariò gratus formaliter, id est dignus amore Dei speciali, sic, quòd sui posito, quòd aliquis sit vitiosus, Deus eum necessariò odit necessitate suppositionis. Ita supposita gratia, q̄ est quædam participatio Diuinæ naturę, Deus eam, & hominem necessariò diligit necessitate suppositionis. Nec est differentia inter charitatem formaliter inhærentem, & albedinem, quia vtraque forma formaliter denominat. Licet enim esse gratum, & acceptatum ad vitam æternā originaliter effectiuè, sit a Diuina voluntate, & extrinsecè, tamen charitas inhærens est causa formalis, sine qua quis non potest esse formaliter intrinsecè gratus, & ipsa habita non potest non esse formaliter gratus, & dignus Dei amore secundùm præsentem iustitiam. Hæc dicta sunt post Capreolum in primo vbi supra. Veruntamen in secundo distin. 27. & in quarto, dist. 15. q. 1. videtur satis concordare cum Alfonso, quo ad hoc, quòd actus posset fieri ex charitate, & tamen nō esse de condigno meritorius, nisi præsupposita Dei ordinatione, qua ordinauit actum sic factum præmiandum vita æterna, & per consequens, cum de potentia absoluta Deus aliter ordinare potuerit, non uidetur absurdum dicere, quòd actus posset fieri ex charitate, & tamen aliquis per eam non mereretur uitam æternam de condigno; quare in hoc standum videtur cum Alfonso, quòd de potentia absoluta possit Deus actum factum ex charitate non acceptare ad vitam æternam de condigno, licet habēs charitatem, & gratiam, & actus ex his factus displicere non posit, nec esse Deo non gratus. Et hæc videntur magis conformia in dicendis. quæstio. 114.

¶ Patet igitur quomodo D. S. fundamentaliter loquitur cum dicit in minore, quòd homo per sua naturalia non potest producere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, licet enim pro operibus sine gratia productis, posit Deus dare beatitudinē sicut, & gratis; tamen opera huiusmodi non erant vita æterna digna. Et per consequens sana est conclusio D. S. hic posita. Opera itaque sine gratia facta non sunt factiua beatitudinis supernaturalis, vt de se cōstat; nec sunt meritoria, quia non digna, nec sunt proportionata. De his duobus modis consequendi finem prima parte. q. 62. ar. quarto. Deinde item dicit.

¶ Potest tamen facere opera perducentia ad bonum aliquod homini cōnaturale, sicut laborare in agro, bibere, manducare, & habere amicum, & alia huiusmodi, vt Aug. dicit.* in tertia responsione contra Pelagianos.——

* Aug. lib. hyponesti- con aliquā ... à prin

¶ Subiungit secundam partem conclusionis responsiuæ, & eā ostendit exemplariter, & confirmat auctoritate Beati Augustini clarè in littera.

¶ Et nota, quòd quia August. cum in ista materia loquitur de virtutibus, accipit eas pro virtutibus perfectis operatiuis ad salutem æternam. Ideo D. S. post ipsum loquens in ista secunda parte conclusionis non ponit expresè aliquod opus morale, sed magis opera naturalia. Veruntamen si virtus accipiatur pro virtute imperfecta, sic & potest homo sine gratia in opera virtutum acquisibilium vt patuit supra. Et posset actus virtutis acquisitæ deprę- hendi in hoc, quod D. S. refert ex August. quòd posit sine gratia habere amicum. Amicitia enim etiam ciuilis, vel est virtus acquisita, vel in virtute acquisita fundata, vt dictum fuit q. 26. ar. 5. De materia etiam huius ar. in de Verita. Mate. 24 ar. 14.

¶ Et confirmatur prima pars conclusionis arg. in contrariū.

¶ Circa hoc argumentum tangitur vnum de quo infra. q. 114. ar. 3. ad secundum. An videlicet stent simul, quòd vita æterna sit ex gratia, & tamen aliquis ex condigno ipsam mereatur. Et de hoc ad secundum statim, quia est ex gratia quantum ad principium, & efficaciam merēdi. Ita quòd operari bonum condignū vita ęterna, est a gratia Dei, scilicet gratuita ordinatione, vt habet D. S. super Apostolum ibidem. Opus tamen ipsum sic procedens ex gratia, & Dei ordinatione est dignum uita æterna ex condigno, quia ex Diuina ordinatione, effectui priori, scilicet gratiæ, & eius bono vsui; debetur posterior, scilicet gloria.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd homo sua voluntate facit opera meritoria vitæ ęternæ, sed sicut Aug. in eodem li. dicit.* ad hoc exigitur, quòd voluntas hominis præparatur a Deo per gratiam.——

* Aug. in loco nunc citato.

¶ Ad maiorem istam, videlicet ex quo videtur. Verum est in voluntate hominis præparata a Deo per gratiam, scilicet perfecta, & ordinata in beatitudinem. Ad minorem, vera est, si est in voluntate nostra absque concursu alterius, secus si est in voluntate adiuta, sicut etiam patuit ar. 2. ad primum, quòd homo est dominus suorum actuum, sed sub Deo saltem per generalem motionem. Negatur autem consequentia, quia homo facit voluntate sua, sed ista voluntas præparatur a Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Glosa * dicit Roma. 6. super illud. Gratia Dei vita ęterna, certum est uitam ęternā bonis operibus reddi, sed ipsa opera quibus redditur ad Dei gratiam pertinent, cum etiam supra dictum sit. * quòd ad implendum mandata legis secundum debitum modum per quem eorum impletio est meritoria requiritur gratia.——

* Glosa est August. de grat. & lib. arb. cap. 4.

* Art. pręc.

¶ Maior conceditur, dico tamen, quòd beatitudo tanquā merces reddetur pro meritis, quæ merita non sunt nisi ex gratia, & per gratiam. Ad minorem, verum, secundùm opera eius, sed bona, scilicet meritoria, & digna vita ęterna, & proportionata. Sed dico, quòd ex se non potest producere opera meritoria, sed tum ex Diuina ordinatione, tum ex Diuina efficacia, quę sibi gratis confertur, scilicet gratia, & charitas. Vnde redditur vnicuique secundùm opera eius, sed non tantùm vt sunt eius, excluso Deo per gratiam, sed inquantum ipse sub Deo voluntariè concurrit

ad

Digitized by Google

ad huiuſmodi opera facienda. Vltra, Cum igitur, &c. Verum, homo eſt Dominus operum ſuorum, ita quòd poteſt liberè agere vel non agere, ſed ſemper ſub Deo eſſe. Eſt enim Dominus operis naturalis, ſub Deo cõmuniter agente, ſed eſt Dominus operis meritorij ſub Deo ſpecialiter agente, ſcilicet præſtante efficaciã merendi, & ordinante opera ſic facta præmiãda vita æterna; ſed non eſt Dominus operũ meritoriorum, ita quòd ex ſe habeat ſufficiens principium huiuſmodi operum ſine gratia, ſed quia ipſa habita, poteſt ſecundùm eam agere vel non agere. Quare negatur conſequentia, ſi conſequens intelligitur, quòd in eius poteſtate, &c. quaſi in ipſa ex natura habeat ſufficiens principium perueniendi ad vitam æternam; ſed eſt in eius poteſtate, quia poteſt acquirere principium perueniendi, & ipſo habito poteſt vti vel non vti, &c.

Homo eſt dominus ſuorũ operum.

¶ Ad tertium dicendum, quod obiectio illa procedit de fine homini connaturali; natura autem humana ex hoc ipſo, quod nobilior eſt, poteſt ad altiorem finem perduci ſaltem auxilio gratiæ, ad quem inferiores naturæ nullo modo pertingere poſſunt; ſicut homo eſt melius diſpoſitus ad ſanitatem, qui aliquibus auxilijs medicinæ poteſt ſanitatẽ conſequi, quàm ille, qui nullo modo, vt Philoſophus introducit in 2. de Cęlo. ———

* Ariſt. tex. 94. & 65.

¶ Ad maiorem, vita æterna eſt vltimus finis ſupernaturalis humanæ vitæ, & finis non factibilis, ſed quem homo adiutus per gratiam poteſt mereri. Ad minorem, vera eſt ſine ſuo naturali, ſed negatur de creatura beatificabili, quòd finem ſupernaturalẽ poſſit conſequi per naturalia; quare negatur conſequentia, ſed benè ſequitur, quòd finem naturalem poſſit conſequi per naturalia, ſed non vitam æternam quam ponimus in viſione Dei cõſiſtere, & eo ipſo, quòd eſt altioris naturæ poteſt peruenire ad finem altiorem, ſed non oportet, quòd per naturalia; quia ſtãt ſimul altior natura, & peruentio ad altiorem finem ex adiutorio alterius, vt patuit etiam ſupra. q. 5. art. 5. ad ſecundum.

Vtrum homo poſſit ſe ad gratiam præparare per ſeipſum, abſque exteriori auxilio gratiæ.

p 2. q. 61. ar. 2. ad 3. Et 2. d. 5. q. 2. ar. 2. & di. 28. ar. 4. Et ver. q. 24. ar. 15. Et quol. 1. ar. 7 Et ad Heb. c. 3. * Ar. 4. in ſe cũdo argumento.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd homo poſſit ſeipſum ad gtatiam præparare per ſeipſum abſque exteriori auxilio gratiæ. Nihil enim imponitur homini, quòd ſit ei impoſſibile, ut ſupra dictum eſt.* ſed Zacha. 1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, nihil autem eſt aliud ſe ad gratiam præparare, quàm ad Deum conuerti; ergo videtur, quòd homo per ſeipſum poſsit ſe ad gratiam præparare abſque auxilio gratiæ.

¶ 2 Præterea. Homo ſe ad gratiam præparat faciẽdo quod in ſe eſt, quia ſi homo facit, quod ĩ ſe eſt, Deus ei non denegat gratiam; dicitur enim Matth. 5. quòd Deus dat ſpiritum bonum petentibus ſe; ſed illud in nobis eſſe dicitur, quod eſt in noſtra poteſtate; ergo videtur, quòd in noſtra poteſtate ſit conſtitutum, vt nos ad gratiam præparemus.

¶ 3 Præterea. Si homo indiget gratia ad hoc, quòd præparet ſe ad gratiam, pari ratione indigebit gratia ad hoc, quod præpararet ſe ad illam gratiam, & ſic procedetur in infinitum, quod eſt inconueniens; ergo videtur ſtandum in primo ut ſcilicet homo ſine gratia poſsit ſe ad gratiam prępparare.

¶ 4 Præterea. Prouerb. 16. dicitur, quòd hominis eſt præparare animum; ſed illud dicitur eſſe hominis, quod per ſe ipſum poteſt; ergo videtur, quòd homo p ſeipſum ſe poſsit ad gratiam prępparare.

¶ Sed contra eſt quod dicitur Ioan. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum; ſi autẽ homo ſeipſum prępparare poſſet, nõ oporteret, quòd ab alio traheretur; ergo homo non poteſt ſe ad gratiam præparare abſque auxilio gratiæ.

¶ Hic conſequenter D. S. inquirit de neceſſitate gratiæ diuinæ quo ad alium effectum, ſcilicet quo ad præparandum ſe ad gratiam.

¶ Nota autem, quòd quia gratia gratum faciens non eſt donum naturale, nec datur omnibus ęqualiter, ſed aliquibus & aliquibus non; nec datur etiam illis, niſi ex parte eorum ſit aliqua ratio, & diſpoſitio ad gratiam, quæ non eſt in alijs; ita quòd homo faciat, quod in ſe eſt, quod alius non facit; ideo quæritur an talis diſpoſitio, & prępparatio ſit hominĩ poſſibilis ſine aliquo gratuito auxilio, vocando gratuitum auxilium vt exponetur in corpore, vnde talis præparatio nominatur; aliquod ſuperexcedens virtutem naturæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd duplex eſt prępparatio voluntatis humanę ad bonum. Vna quidem qua prępparatur ad benè operandum, & ad Deo fruendum, & talis prępparatio voluntatis non poteſt fieri ſine habituali gratiæ dono, quod ſit principium operis meritorij vt dictum eſt. * ——— * Arti præ.

¶ D. S. vt ſatisfaciat quæſito, & quærenti, reſpõdet primò de ẽdam alia præparatione hominis ad bonum, quàm intendat quæſitum, ſecundò reſpõdet de illa de qua intendit quæſtio, ibi. Alio modo, &c. Diſtinguit ergo de præparatione voluntatis humanæ vel conuerſione ad bonum, conformiter ad dicta in prima parte. q. 62. ar. 2. ad tertium, quòd ſcilicet ſit duplex præparatio. Vna qua præparatur, & diſponitur, vel perficitur ad benè operandũ, ſcilicet meritoriè ad beatitudinem, & Deo fruendum, ſcilicet in patria; & comprehendit D. S. in iſto membro diſtinctionis duo membra poſita vbi iam in prima parte, ſcilicet conuerſionẽ p dilectionem perfectam, quæ eſt creaturæ iam Deo fruentis; & cõuerſionem, quæ eſt meritum beatitudinis, &c. Iuxta hoc ergo mẽbrum reſpondet tali concluſione, prępparatio voluntatis ad bene operandum meritoriè, & ad Deo fruendum, non poteſt fieri ſine habituali dono gratię, quod ſit principium operis meritorij. Hanc concluſionem D. S. relinquit probatam, præſertim quo ad primam partem ex art. præce. quia humana voluntas non poteſt mereri aliquid ſine gratia habituali gratum faciente, igitur habet per eam prępparari, & perfici, &c. Aliam autem partem, ſcilicet quòd indigeat habituali gratia ad fruendum, relinquit notam ex ſupradictis. q. 5. ar. 5. & prima parte. q. 12. ar. quarto, & quinto.

¶ Nota tamen, quòd gratiæ prępparatio ad merendum, & ad fruendum, ſcilicet immediatè perfectiuè, & non ſolùm meritoriè, diſtinguuntur non quidem ſpecie vel numero in eodem, ſed modaliter, quia prępparatoria, & diſpoſitiua ad merendum eſt gratia conſummata, quę eſt cum lumine gloriæ, & cognitione beatifica, exiſtentibus in intellectu. Et ſub gratia conſummata cõprehenditur fruitio ſecundùm quòd eſt dos, & capitur habitualiter pro charitate conſummata, vt ſupra dictum fuit q. 4. ar. 3.

¶ Alio modo poteſt intelligi prępparatio uoluntatis humanę ad conſequendum ipſum gratię habitualis donum; ad hoc autem, quòd prępparet ſe ad homo ad ſuſceptionem huius doni, non oportet pręſupponere aliquod aliud donum habituale in anima, quia ſic procederetur in infinitum. ———

¶ Hic conſequenter ad directè reſpondendum de prępparatione intenta principaliter in titulo quęſtionis, eam declarat dicens, quòd alia eſt prępparatio voluntatis humanę ad conſequẽdam ipſam gratiam habitualem, quæ infra dicetur gratia gratũ faciens. Talis enim gratia non datur niſi diſpoſito, & prępparato, vel diſpoſitione, quæ eſt mediante ſacramento vt in paruulis, vel cum hoc, diſpoſitione, quæ eſt ſecundùm motum propriæ voluntatis, de qua hic principaliter intenditur. Et ſubiungit ſecundùm hoc membrum concluſionem reſpon bimembrem iſtam. Ad hoc, quòd pręppararet ſe homo ad ſuſceptionem doni habitualis gratiæ, non oportet præſupponere aliquod aliud donum habituale in anima, ſed oportet præſupponi aliquod auxilĩũ gratuitum Dei interius animam mouentis, ſiue inſpirantis bonum propoſitum. Huius concluſionis D. S. primò ponit, & probat primam partem, ſecundò ſecundam, ibi. Sed oportet, &c. Quo ad primam arguitur ſic. Si ad ſuſceptionem habitualis doni præſupponeretur habituale donum, procederetur in infinitum, ſed hoc eſt inconueniens, & impoſſibile; igitur illa prima pars vera. Maior patet, quia qua ratione ante illud habituale donum eſſet aliud, eadem ratione ante illud eſſet aliud, & ſic in infinitum. Minor patet, quia tunc nulla eſſet gratia, quia in infinito nõ eſt dare primum, & per conſequens nullum. Eandem rationem habet D. S de Verit. Matę. 24. art. 1. in principio corp.

¶ Nota autem, quòd D. S. quia adhuc non determinauit quo nomine debeat appellari, ſed de hoc q. 111. ideo loquitur de iſta gratia ſub nomine generali, quæ infra dicetur gratia gratum faciens, &c. Conſequenter cum dicit.

¶ Sed oportet pręſupponi aliquod auxilium gratuitum Dei, interius animam mouentis ſiue inſpirantis bonum propoſitum. His enim duobus modis indigemus auxilio Diuino, ut ſupra dictum eſt.* ——— * Ar. 2. & 3.

¶ Proſequitur ſecundam partem dictæ concluſionis reſponſiuæ, quæ habet virtualiter etiam duas partes, quas primò probat ambas

ambas ſimul, ſecundò ſpecialiter primam, ibi. Quod autem, &c. Arguitur ſic pro ambabus partibus. His duobus modis, ſcilicet p viam motionis, & inſpirationis, indigemus Diuino auxilio; igitur oportet Diuinum auxilium præſupponere ſuſceptioni, & acquiſitioni gratiæ habitualis. Antecedens patuit art. 2. & tertio. p̃ſertim de Diuina motione, & tamen etiam de inſpiratione patet inquantum dat, & conſeruat lumen intellectuale naturale, vt patuit ar. primo ad ſecundum. Tenet conſequentia, quia ſi opus eſt in omnibus operibus noſtris humanis Diuina motione, & inſpiratione vel illuſtratione ſaltē, multò magis in opere, & actu, quo diſponitur ad donum gratuitum ſupernaturale. Vnde eſt argumentum per locum a minori affirmatiuè, quia ſi indigemus in minori, & in maiori. Minus enim videtur eſſe neceſſarium auxilium Diuinum ad actus naturales, & proportionatos, quàm ad perfectionem ſupernaturalem. Tamen vt patebit, alia eſt motio illa, alia iſta. Conſequenter ibi.

¶ Quod autē ad hoc indigeamus auxilio Dei mouentis manifeſtum eſt. Neceſſe eſt enim cum omne agens agat propter finem, quòd omnis cauſa conuertat ſuos effectus ad ſuum finem; & ideo, cum ſecundùm ordinē agentium ſiue mouentium ſit ordo finium, neceſſe eſt, quòd ad vltimum finem conuertatur homo per motionem primi mouentis; ad finem autem proximum, per motionem alicuius inferiorum mouentium; ſicut animus militis conuertitur ad quærendum victoriam ex motione ducis exercitus; ad ſequendum autem vexillū alicuius aciei, ex motione tribuni. Sic igitur cum Deus ſit primum mouens ſimpliciter, ex eius motione eſt, q̃ omnia in ipſum conuertantur ſecundùm communem intentionem boni, per quam vnumquodque intendit aſſimilari Deo ſecundùm ſuum modum, vnde Dionyſius in lib. de Di. No.* dicit, quòd Deus omnia conuertit ad ſeipſum, ſed homines iuſtos cōuertit ad ſeipſum ſicut ad ſpecialem finem quem intendunt, & cui cupiūt adhærere ſicut bono proprio, ſecundùm illud Pſalm. Mihi adhærere Deo bonum eſt.

*Dion. c. 4.

¶ Deduxit ſpecialiter primam particulam ſecundæ partis cōcluſionis ſecundæ. ſ. quantum ad neceſſitatem motionis Diuinæ, quæ ſe tenet ex parte voluntatis, inſpiratio enim propoſiti tenet ſe ex parte intellectus. Et circa hoc ſic procedit, primò deduxit quoddam fundamentale pro illa parte, ſecundò ex eo formar rationem, & infert hanc partem cum maiori explicatione, ibi. Et ideo, quòd &c. Fundamentum eſt illud. Ex motione Dei eſt, quòd omnia in ipſum conuertantur ſecundùm communem intentionem, ſed homines iuſtos conuertit ad ſeipſum, ſicut ad ſpecialē finem, quem intendunt ſicut bonum proprium. probatur, neceſſe eſt, q̃ ad vltimum finem conuertatur homo per motionem primi mouentis, ad finem autem proximum per motionem alicuius inferiorum mouentium; ſed Deus eſt primum mouens ſimpliciter, & vltimus finis communis omnium, & etiam ſpecialis finis iuſtorum, & propriùs; igitur ipſe conuertit omnia, &c. Maior p̃batur ratione, & declaratur a ſimili. Ratione quidem, quæ ſtat in duobus fundamentis. Primum eſt, q̃ omnis cauſa conuertit ſuos effectus ad ſuum finē, de quo ſupra, ſicut ignis aſſimilat ſibi aquā in calore, & ad ſe trahit, & eſt ratio, quia omne agens agit propter finem. Secundum fundamentum eſt, q̃ ſecundùm ordinem agentium, eſt ordo finium. Et primum quidem fundamentum habetur etiā prima parte. q. 103. ar. 2. & habetur ex eo, q̃ Deus omnia conuertit in ſeipſum habēdum in aliqua ſui participatione. Ad hoc enim tendit quælibet creatura, vt Deum aliqualiter habeat, & ei aſſimiletur, & ipſum repreſentet, differenter tamē cognoſcentes, & non cognoſcentes, vt habet D. S. prima parte. q. 6. ar. 1. ad ſecundum. Vnde vnaquæque appetendo propriam perfectionem etiam naturalem, per generalem motionem conuertit in Deum, quem appetit in tali perfectione. Secundum fundamētum patet de ſe. Ex quibus duobus ſuppoſitis, & fundamentis ſtatim ſequitur, maior, quia ſi cauſa conuertit effectum in ſuum finem, & prima cauſa in vltimū finem, ſequitur, quòd Deus tu vltimum finem moueat tanquàm prima cauſa. Declaratur ſecundò iſta maior per exemplum de militie clarè in littera.

¶ Nota tamen, q̃ in propoſito vniuerſalis motor ad bonū ſecundùm communem rationem, & primum mouens, & ſpecialis motor, vel inferior, eſt Deus ipſe, qui ad ſeipſum omnia conuertit vt eſt finis omnium rerum; eſt autē ſpecialis motor vt mouet ad ſeipſum vt eſt ſpecialis finis gratuitus, & ſupernaturalis. Et primum fit per generalem motionem, ſecundum autem per ſpecialem motionem gratuitā. Minor ſupponitur de ſe nota. Quare ſequitur fundamentum prædictum, & exponit D. S. primam partem eius, quid videlicet ſit mouere in Deum ſecundùm communem intentionem boni, quia ſcilicet vnumquodque mouetur p

Deus omnia ad ſe ipſum cōuertit.

generalem motionem ad aſſimilationem Dei ſecūdùm modum ſuum. ſ. in appetendo perfectionem ſuam naturalem ſibi proportionatam. Et confirmat illam partem primam per auctoritatem B. Dionyſij, quia Deus omnia, ſcilicet entia in ſe conuertit, vt eſt principium naturalis eſſe, & perfectionum naturalium, &c.

¶ Deinde ponit ſecundam partem fundamenti, quam confirmat ex Pſal. Et iuſtos conuertit ad ſeipſum tanquàm ſpecialē finem. ſ. gratuitum. & beatificatiuum ſupernaturaliter, & ad ſe tāquam iuſtificatorem per gratiam, & auctorem ſalutis ſupernaturalis; vt enim ſupra patuit. Deus eſt finis omnium, aliter quā creaturæ rationalis, quia creaturæ irrationales conſequuntur Deū in ſua participatione, ſed rationalis conſequitur eum in ipſo clarè viſum, & habitum; ergo dicit iſta pars, q̃ eſt ſpecialis finis, vt tñ illa ſpecialitas magis determinet modum, quàm rem. Eſt enim vnus finis omnium, ſed alio modo iſtarū creaturarū, vt dictū eſt.

¶ Nota tamen circa iſtud fundamentum, q̃ Deus omnia in ſe conuertit ſecundùm communem intentionē boni, ideſt inquantum commune bonum omnium in ſuis participationibus. Conuertit quoque iuſtos ad ſe, ſed alia conuerſione, & motione. Prima enim eſt motio, & conuerſio generalis, quia per communem influentiam vnaquæque res tendit in ſuam perfectionem ex appetitu aliquo, & ex hoc ipſo tēdit, & mouetur in Deum, ita q̃ ad illud moueri in Deum, ſufficit appetitus naturalis a Deo collatus cum generali motione, de qua ar. primo dictum eſt. Sed iuſti mouentur in Deum vt ſpecialem finem motione ſpeciali; quod ex eo patet, quia vnus mouetur, alius nō vnus ſufficienter, & nō efficaciter, alius vtroque modo.

Deus conuertit iuſtos ad ſe.

¶ Nota autem pro intellectu huius, poſt Capreolum, quòd iſta ſpecialis motio eſt, qua Deus iuſtum iuuat, non ſolùm partialiter ſubſtantiam actus coefficiendo, & virtutem operatiuam conſeruando, qua motione concurrit ad omnes actus cuiuſcumq; creati; ſed faciendo ipſam voluntatem partialiter concurrere; ita q̃ cauſet, & velit ſpecialiter mota, & applicata, & dulciter tracta, p̃ præuenientem Dei motionem, abſque tamen coactione vel violentia. ſecundùm quòd D. S. dicit in de Verita. Marc 22. ar. 8. & 9. Vnde eſt alia motio ex parte hominis, qua mouetur generaliter & alia qua mouetur ſpecialiter, ita q̃ ſecunda dicat aliquem effectum in homine. ſ. illum actum ſic cauſatum. Sed tamē in Deo nullam diuerſitatem ponit, ſed dicit ſuam eſſentiam vel voluntatem ſic cauſantem, ſicut nec per quaſcumque effectuum diuerſitates arguitur diuerſitas in Deo. Patet igitur quomodo differenter mouet Deus omnia ad ſe, vt eſt communis finis, & vt eſt ſpecialis finis. Deinde cum dicit.

¶ Et ideo, quòd homo conuertatur ad Deum, hoc nō poteſt eſſe niſi Deo ipſum conuertente; hoc autem eſt præparare ſe ad gratiam quaſi ad Deum conuerti; ſicut ille qui habet oculum euerſum a lumine ſolis, per hoc ſe præparat ad recipiendum lumen ſolis, quòd oculos ſuos cōuertit verſus ſolē; vnde patet, q̃ hō nō pōt ſe p̃parare ad lumen gratiæ ſuſcipiendum, niſi per auxiliū gratuitum Dei interius mouentis.

¶ Format rationem pro ſecunda parte ſecundæ concluſionis ex præcedenti fundamento. Et arguitur ſic. Quòd homo cōuertatur ad Deum, hoc non poteſt eſſe, niſi Deo ipſum conuertente, præſertim ſicut ad ſpecialem finem; ſed ad Deum conuerti eſt ſe præparare ad gratiam, igitur homo nō poteſt, &c. vt in fine cor. Maior eſt manifeſta ex ſecūda parte prædicti fundamenti, & ſequitur clarè ex ea. Minor declaratur exemplariter per ſimilitudinem in corporalibus de conuerſione ad ſolem, quæ eſt ſe præparare ad lumen eius ſuſcipiendum, &c. ¶ Nota tamen, q̃ qualis debet eſſe conuerſio in Deum magis infra habetur. q. 113. quia debet per fidem tendere in Deum iuſtificantem, & eius inhitam, & ſimul etiam deteſtando peccatum. Vide de hac parte D. S. in de veritate vbi ſupra; & aliam rationem ſpecialem habet, quòd homo ad gratiam ſe non poſſit præparare niſi adiutus, & motus p̃ Diuinum auxilium gratuitū interius mouens, quia nō qualiſcunque motus voluntatis eſt ſufficiens præparatio ad gratiam, ſicut nec qualiscumque dolor ſufficit ad remiſſionē peccati, ſed oportet eſſe aliquem determinatum motum, qui quidem homini notus eſſe non poteſt, cum etiam ipſum donum gratiæ cognitionē hominis excedat. Non enim poteſt ſciri modus præparationis ad formam, niſi forma ipſa cognoſcatur. Quandocumque autē ad aliquod faciendum requiritur aliquis certus modus operationis operatum ignotus, operans indiget gubernante, & dirigente. Vnde patet, quòd liberum arbitrium non poteſt ſe ad gratiam præparare, niſi ad hoc diuinitus dirigatur, hæc ille. ¶ Nota etiam verbum D. S. circa finem cum dicit, niſi per auxilium gratuitum, per quod intelligit ſpecialem motionem. Non enim poteſt intelligi donū habituale ex intento ar. Intelligitur igitur actuale auxilium, & non niſi ſpeciale. Iſto autem termino vſque huc non eſt vſus, ſed ſemper in præcedentibus dixit de Diuino auxilio. Quare cū ſupra locutus fuerit de Diuino auxilio, intellexit generale motionem, hic autem ſpecialem, quia illa motio eſt ad bonū ſupernaturale

naturale,qđ homo nō potest nisi specialiter adiutus,secus de bono proportionato,&c ¶ Nota quoq; ꝙ quia ex parte hois, requritur vt dictū est,præparatio,posset esse dubium,an nulla præparatio deberet dici aliquale meritum gratiæ.Sed de hoc infra magis vbi determinabitur,ꝙ homo nō pōt mereri primā gratiā,vn de ſm Capreo.in quarto d.14.ad argumēta Hentici. ſm vltimā D.S.determinationē;quamuis ante gratiā gratū facientē requiratur in hoīe præsertim aduto actus quibus se ad gratiā ꝓpararet,illi tñ actus debent dici dispositiones respectu gratiæ, nō autē vllo modo merita nec congrui nec condigni, nisi valde impropriè dicerentur merita congrui.D.S.tñ in secūdo d.27.q. 1 art.4. ad 4.vī dicere,ꝙ aliquis possit mereri primā gratiā ex congruo, sed accipit meritum impropriè,eo modo quē ponit in de virtutibus.q.1.ar.1.ad secundum. Scotus etiam in quarto.di.14.in quarto principali dicit motū dispositiuū ad primā gratiā esse meritū congrui, Vide ibidem in Capreolo,quia illa prēparatio ad gratiā vel dispositio,non est pure negatiua.i nō rebellare,immo est positiua,& maior,& minor in diuersis,&c. ¶ Nota prætereā,quia & aliud dubiū hic esse pōt.Cū homo se nō possit ad gratiam ex se ꝓparare,nec istā præparationē possit mereri, nec acquirere ꝓ se quouis modo.An si nō a Deo præparatur,& disponitur,fit a peccato nō habitionis gratiæ tempore debito excusatus. De hoc vide.4.contra Gentiles c.159.quia non est excusatus, quia per seipsum potest præstare,& præstat impedimentum, & vt supra tactū fuit,impotēta, q̄ est ex nō concursu primi agentis, nō excusat, cū sit semper propter aliquā culpam ad minus originalem,&c.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte secundæ conclusionis respon.quia non potest se homo præparare absq; auxilio gratiæ, vt per gratiā intelligatur gratuita Dei motio præueniens liberum arbitrium, ad quam iuxta modum D.S.in quarto voluntas,& liberum arbitrium se habet vt pediſſequa.Vnde,& ibidem ſ.in quarto d.17.q.1.ar.3.q.2. ad primum, exponit auctoritatē Ioan.hic allegatam,ꝙ tractio illa de qua dominus loquitur,non importat coactionem,sed inductionem, vel adiutorium ad benè operandum.Et hoc D.S.latius deducit in tertio contra Gent.ca.158 vbi ostendit per auxilium gratiæ hominem non cogi ad virtutem,&c.

¶ Ad primū ergo dicendū, ꝙ cōuersio hois ad Deū fit quidē per liberū arbitriū,& secundū hoc homini ꝑcipitur,ꝙ se ad Deū conuertat; sed liberū arbitrium ad Deū conuerti non potest nisi Deo ipsum ad se conuertente,secūdū illud Hieremiæ 31.Cōuerte me,& cōuertar,quia tu dñs Deus meus,& Trenorum vltimo. Conuerte nos domine ad te,& conuertemur.

¶ Ad maiorem,patuit ar.4.ad 2.Si intelligitur, ꝙ nihil imponitur homini,quod sit ei impossibile ex propria natura, negat; si autem intelligitur,ꝙ nihil præcipitur ei,quod sit sibi impossibile absolutè,etiam cum auxilio Dei, conceditur; quod quidem auxilium nulli deest nisi propter culpam suam. Ad minorem, concedo,quòd hoc habetur Zachariæ primo, sed præcipitur, ꝙ nos conuertamur ad Deum,quia hoc facere possumus, sed non sine Diuino auxilio.Subsumpta conceditur, & patuit circa finē corporis. Sed negatur consequentia, si consequens intelligitur per auxilium gratiæ, gratuita Dei motio.

¶ Ad secundum dicendum,quòd nihil homo potest facere nisi a Deo moueatur, secundùm illud Ioan.15. Sine me nihil potestis facere; & ideo cum dicitur homo facere, quod in se est,dicitur hoc esse in potestate hominis secundùm quòd est motus a Deo.

¶ Maior vera,si faciat quod in se est efficaciter. Et aliqui dicerēt,ꝙ illud facere qđ in se est,esset meritū cōgrui gratiæ,qđ meritū congrui consistit in hoc,ꝙ si homo faciat,qđ in se est, Deus etiam facit,quod in se est.Ad minorem,si intelligitur,ꝙ illud in nobis dicitur esse, quod est in potestate nostra excluso auxilio Diuino:negatur,vt enim patuit ar.2.ad primum. Nihil est in potestate hominis etiam naturale sim in virtute Dei ad minus generali motione,& si sit gratuitum,non est sine auxilio gratuito.Ad consequens,verum est in potestate nostra,quia possumus,sed nō quia ex nobis tm possumus.&c. Nota D.S. in quarto,vbi supra statim ar.2.vbi notat quid sit facere,quod ī se est. Vnde dicit post cætera,vnde relinquitur, ꝙ in ipsa voluntate sit appropinquare Deo p affectū,& desideriū,& ordinari ad gratiā p remotionē impedimenti,quod quidē impedimētū est peccatū.Et ideo p displicentiā peccati,& affectū ad Deū se aliquis ad gratiā præparat,& qñ hæc duo efficaciter facit,dī facere,qđ in se est, & gratiā recipit,hæc ille.Ex quibus patet quid sit facere, qđ in se est.ſ.moueri in Deū p amorē,& spem ata; fidem, & contra peccata per detestationem,& habere propositum emendę. Vnde D. S.in de Veri, Mate.28.ar.5.dicit. Sed super hoc in iustificatione impii requiritur,quòd conuertatur ad detestationem peccati;sicut autem conuersio in Deum fit per hoc,quòd cognoscit homo Deum per fidem,& eum amat,& gratiam desiderat siue speret; ita oportet, quòd conuersio libeti arbitrij in peccatum sit per hoc, quòd homo se peccatorem recognoscat,quod est humiliatus, & peccatum præteritum detestetur vt pigeat fecisse,& iterare non velit, hæc ille. Vnde patet qualis sit motus,& in quæ sit,qui dicitur facere,quod in se est.Et patet quoque, quòd homo non potest facere,quod in se est,nisi adiutus.

Quod est facere quod in se est.

¶ Ad tertium dicendum,quòd illa obiectio procedit de gratia habituali, ad quam requiritur aliqua præparatio, quia omnis forma requirit susceptibile dispositum;sed hoc,quòd homo moueatur a Deo,non præexigit aliquam aliam motionem,cum Deus sit primū mouens, vnde oportet abire in infinitum.

¶ Ad assumptum dico,quòd homo indiget gratia. i. gratuita motione,ad hoc,quòd se præparet ad gratiam habitualem.Et rō est,quia omnis forma requirit dispositionem in subiecto.Sed dico secūdò quòd homo non indiget gratia,quæ præueniat,& disponat ad gratiam.i. gratuitā motionem.Et ratio est,quia ad mōtionem primi mouentis non oportet præsupponere aliquā aliā motionem,quia eo ipso,quod est mouens primum,actio sua præcedit omnem aliam actionem,& motum,& ipsa nullam motionem præsupponit. Vltra,pari ratione,&c. Verū,si indigeret gratia habituali ad præparandum se ad gratiam habitualem, qa illę sunt eiusdem rationis,& qa ratione vna præsupponeret dispositionem habitualem,eadem ratione,& alia.Sed negatur,quòd si gratia habitualis præsupponit gratuitam motionem,quòd etiam illa gratuita motio præsupponat aliam motionem, quia motio vt dictum est primi mouentis, nullam motionem præsupponit, sicut nec primum agens,aliud agens se prius, Vltra, Et sic procederetur,&c.verum,si præsupponeretur gratia habitualis,sed non habituali præsupponitur gratuita Dei motio, sicut nos diximus in cor.Vltra,ergo,&c Si intelligitur, quod standum sit in primo ad hunc intellectū,quòd homo sine gratia. i. gratuita Dei motione possit se ad gratiam habitualē ꝓparare, negatur; si autē intelligitur,ꝙ possit se præparare sine gratia habituali, conceditur. Et sic probat hæc ratio primam partem secundæ conclusionis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd hominis est præparare animum,quia hoc facit per liberum arbitrium,sed tamen hoc non facit sine auxilio Dei mouentis, & ad se attrahentis vt dictum est.*

¶ Maior conceditur,quòd hominis est præparare, sed non ex seipso tantùm,sed hominis moti,& adiuti per Deum,est se efficaciter præparare ad gratiam Dei. Ad minorem dico, quòd dicitur esse hominis ꝙ per seipsum potest non solū per seipsum,sed etiam quod potest cū auxilio Dei. Vnde & negatur,quòd aliquid dicatur esse hominis,quia possit per seipsum excluso Deo, sed semper sub motione Diuina generali vel speciali,vt patuit, quare negatur consequentia,quia malè subsumitur ad verum intellectum maioris.Hominis enim est præparare,quia hoc liberè, & ꝙ liberum arbitrium facit,sed non quia solùm ex lib.arbi.& ita in illa præparatione includitur,& lib. arbi. & auxilium Dei; quare minor malè subsumitur.

Vtrum absque gratia, homo possit resurgere à peccato.

Q

AD septimum sic proceditur. Videtur,quòd homo possit resurgere a peccato sine auxilio gratię,illud enim, quod præexigitur ad gratiam sit sine gratia, sed resurgere a peccato prꝫexigitur ad illuminationem gratię,dicitur enim ad Eph. 5. Exurge à mortuis, & illuminabit te Christus; ergo homo potest resurgere a peccato sine gratia.

Infra q.85. arti.2. & q.114.ar.2.co. Et 2. 2.q.117.ar.5.ad 3.Et 3.q.36. ar.3.c Et 2. dist.20.q.2. ar.3.ad 5.& d.28.arti 2. cor.Et 3.cōtra c.157.& lib.4.cap.72. prin.Et ver. q.24.arti.11. adro.& 12.& q.28.ar.2. *.q.71.ar.1.

¶ 2 Prꝫ.Peccatum virtuti opponitur sicut morbus sanitati,ut supra dictum est. * sed homo per virtutem naturę potest resurgere de ægritudine ad sanitatem sine auxilio exterioris medicinę,propter hoc,quòd intus manet principium uitę a quo procedit operatio naturalis;ergo videtur,quòd homo simili ratione possit reparari per seipsum,redeundo de statu peccati ad statū iustitię absque auxilio exterioris gratię.

* Ortho.5. cap.30.

¶ 3 Prꝫ.Quælibet res naturalis potest redire ad actū conuenientē suę naturę, sicut aqua calefacta per seipsam redit ad naturalem frigiditatem,& lapis sursum ꝓiectus per seipsum redit ad suum motum naturalē; sed peccatum est quidam actus contra naturam,vt patet per Damasce.in 2.li. * ergo videtur,quod homo possit per seipsum redire de peccato ad statum iustitię.

¶ Sed

¶ Sed cõtra eſt, qđ Apoſtolus dicit ad Gal. 2. Si data eſt lex, q̃ põt iuſtificare, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. i. ſine cauſa, pari ergo rõne ſi hõ habet naturã p quã põt iuſtificari, Chriſtus gratis. i. ſine cauſa mortuus eſt; ſed hoc eſt incõueniẽs dicere, ergo nõ põt hõ p ſeipſum iuſtificari, ideſt redire de ſtatu culpæ ad ſtatum iuſtitiæ.

¶ Poſtquã olleſa eſt neceſſitas gratiæ ad bene agẽdũ, hic oſtẽditur neceſſitas eiuſdẽ ad vitandũ malũ, & primò quantũ ad malum præteritum, ſecundò quantum ad malum futurũ, ar. ſequẽti.

¶ Reſpondeo dicendum, ꝙ homo nullo modo poteſt reſurgere a peccato p ſeipſum ſine auxilio gratiæ. Cũ em̃ peccatũ trãſiẽs actu remaneat reatu, vt ſupra dictum eſt.* noh eſt idem reſurgere a peccato, quod ceſſare ab actu peccati; ſed reſurgere a peccato eſt reparari hominem ad ea, quæ peccando amiſit. ——

* q. 87. ar. 6.

¶ D. S. rñdet tali cõcluſione quã ponit in principio cor. & in fine reſumit explicatã. Homo nullo mõ põt reſurgere peccato, p ſeipſum ſine auxilio gratiæ, & quãtũ ad habituale donũ, & quãtũ ad interiorẽ Dei motionẽ, & vult iſta cõcluſio, ꝙ ad hoc, ꝙ hõ reſurgat a peccato, oportet adeſſe gratiã duplicẽ de qua dictum eſt ar præce. ſ. habitualẽ donũ ſanãs, & actuale auxiliũ gratuitũ. Probat conclusio, nõ eſt idẽ reſurgere a peccato, quod ceſſare ab actu peccati; ſed reſurgere a peccato eſt reparari hoiem ad ea, q̃ peccãdo amiſit; ſed hõ nõ poteſt reparari ad ea, q̃ peccãdo amiſit niſi p gr̃am Dei habitualẽ, & gratuitã motionẽ igit̃ cõcluſio vera. Huius rõnis D. S. primò ponit, & ꝓbat maiorẽ, ſecũdò ſubiũgit ꝓbationẽ minoris ſuppletę, ibi. Incurrit autẽ, &c. Maior ergo patet ex fundamẽto ſupra habito, qa peccatũ trãſiẽs actu manet reatu, & ergo ceſſante actu adhuc manet aliqđ peccati. ſ. aliquis effectus tenẽs ſe ex parte auerſionis; quare ſequit̃, ꝙ reſurgere a peccato eſt liberari ab oĩ defectu ex peccato inducto. Et ꝓ declarãone huius maioris, & eius ꝓbationis nota, q̃ ponit D. S. in de Ve. Ma. 28 ar. 2. vbi dicit; cũ in peccato ſint duo. ſ. auerſio, & cõuerſio, remiſſio, & detẽrio peccati non reſpiciũt cõuerſionẽ, ſed magis auerſionẽ, & id, qđ auerſionẽ ſequit̃, & ideo cũ aliqs deſinit hr̃e volũtatẽ peccãdi, nõ ex hoc ipſo eſt ſibi peccatũ remiſſum, etiã ſi in cõtrariũ trãſeat volũtatẽ, vñ Aug. in li. de nupti. & cõcupi. &c. Secundũ hoc ergo peccatũ remitti dr̃, ꝙ auerſio, & ea, q̃ cõſequũtur cã ex actu peccati ꝑeunt cõſequẽs ſanat, hæc ille. Ex qbus patet, ꝙ eũ D. S. hic dicit, ꝙ peccatũ manet reatu, cõprehendit ſub reatu oĩa, q̃ cõſequunt peccatũ ex parte auerſionis. ſ. maculã, & offenſam, &c. & idẽ eſt loq̃ de remiſſione peccatorũ, & reſurgere a peccato. ¶ Nota autẽ diligenter pondus maioris cũ dicit reſurgere a peccato eſt hominẽ reparari ad ea, quæ peccãdo amiſit. ſ. etiam dilectionem Dei ſpecialem, & acceptationem ad vitã ęternã; quare, & ſi Scotus in 4. d. 1. ſecũda parte diſtinctionis teneat, quòd de potentia Dei abſoluta poſſit deleri ſine gratia quantum ad offenſam, nullo tamen modo poteſt teneri, quòd homo poſſit reſurgere a peccato quantum ad omnia, quæ peccando amiſit niſi mediante gratia etiam habituali, ſed de hoc ſtatim magis, & etiam infra q. 113. arti. 2. Tuncibi.

* q. 85. q. 86 q. 87.

¶ Incurrit autẽ hõ triplex detrimentũ peccando, ſ̃vt ex ſupra dictis patet. *. ſ. maculã, corruptionẽ naturalis boni, & reatũ pœnę. Maculã quidem incurrit inquantũ priuatur decore gratiæ ex deformitate peccati. Bonum autem naturæ corrumpitur, inquantum natura hois deordinatur volũtate hois Deo nõ ſubiecta, hoc em̃ ordine ſublato conſequẽs eſt vt tota natura hois peccantis inordinata remaneat. Reatus verò pœnę eſt p quẽ homo peccando mortaliter meretur damnationẽ æternã. ——

¶ Probat minorẽ ſic, homo peccãdo incurrit triplex detrimẽtũ. ſ. maculã, corruptionẽ naturalis boni, & reatũ pœnę; ſed nullũ horũ poteſt reparari niſi p Deũ. ſ. mediãte gratia, igit̃ minor principalis vera. Huius ꝓbationis ponit primò maiorẽ, ſecũdò minorẽ, ibi. Manifeſtum, &c. Iſtã ergo maiorem D. S. relinquit, ꝓbatã ex ſupra dictis q. 85. 86. 87 Et declarat maiorem ꝓ ſingulis partibus & patet explicatio illarũ partium ex ſupra dictis. ¶ Et nota, ꝙ in detrimentis cõputatur macula, & priuatio gratiæ, quã conſtat p nullã potentiam poſſe poni niſi p gratiæ nitorem, ſicut nec cecitas niſi p collationem viſus, & hoc nec de potẽtia abſoluta, quare peccator nullo modo poteſt reparari quo ad amiſſa ſine gratia, quod eſt reſurgere a peccato. Deinde cum dicit.

¶ Manifeſtũ eſt autẽ de ſingulis horũ triũ, ꝙ nõ poſſunt reparari niſi p Deũ. Cũ em̃ decor gratiæ ꝓueniat ex illuſtratione Diuini luminis, nõ põt talis decor in aĩa reparari niſi Deo denuo illuſtrãte; vnde reqrit̃ habituale donũ, qđ eſt gratiæ lumen. Similiter ordo naturæ reparari nõ poteſt vt. ſ. voluntas hominis Deo ſubiciatur niſi Deo voluntatem hominis ad ſe trahẽte, ſicut dictũ eſt.* Similiter etiam reatus pœnæ æternæ remitti nõ poteſt niſi a Deo in quem eſt offenſa commiſſa, & qui eſt hominũ iudex, & ideo requiritur auxiliũ gratię ad hoc, ꝙ homo a peccato reſurgat, & quantum ad habituale donum, & quantum ad interiorem Dei motionem. —

* Antiqto.

¶ Subiũgit minorem ꝓ minore principali, & cã probat iuxta tres partes eius, & pro prima parte. ſ. ꝙ macula, & priuatio Diuini decoris non poſsit reparari niſi p gratiam, qa decor gratiæ ꝓuenit ex illuſtratione Diuini luminis; ſed talis illuſtratio non eſt niſi a Deo denuo illuſtrante per gratiæ lumen; ergo iſta pars minoris vera; & eſt fundamentum huius partis, qa macula nõ tollitur niſi per gratiam, q̃ eſt a ſolo Deo, ergo, &c. Pro ſecunda parte arguitur ſic, ordo naturæ conſiſtit principaliter in hoc, ꝙ voluntas hois Deo ſubiciatur, ſed hoc nõ fit niſi a Deo trahente, ergo, &c. Maior patet ex dictis. Minor patuit ar. 6. ſed ex illa parte habet, ꝙ opus eſt auxilio Diuino, qa ad hoc, ꝙ volũtas, q̃ inhæret creaturæ vt fini, conuenit ſe ad Deũ vt bonũ ꝓpriũ & finem, requiritur motio gratuita, vt longius deducit D. S. in de Ver. vbi iam in cor. Tertia pars ꝓbatur ſic, reatus pœnæ non poteſt dimitti niſi ab eo in quem peccatur, præſertim ſi ſit ſuprenus iudex, ergo, &c. De iſto antecedẽte vide ĩ 2. 2. q. 67 ar. 4. Nota aũt, ꝙ clarũ quidẽ eſt, ꝙ reatus pœnæ ęternæ; nõ remittitur niſi a Deo, ſed an poſsit remitti a Deo ſine gratia habituali, eſt quæſtio apud Scotum, de potentia Dei abſoluta ſicut & de offenſa; vult enim vbi ſupra, ꝙ per hoc, ꝙ Deus non vult vindicare culpam iſtam, ad quod velle non vindicare, non requiritur aliqua gratia. Sed de hoc dicitur, ꝙ nec reatus perfectè dimitti põt ſine gratia. De hoc D. S. in de Veri. vbi ſupra in fine cor. Reatus inquit peccati nõ ſolũ eſt obligatio ad pœnã ſenſibilem, ſed præcipuè ad pœnam dãni quæ eſt carentia gloriæ. Vnde hic reatus non tollitur, quamdiu non datur homini vnde poſsit ad gloriam peruenire, hæc autẽ eſt gratia, & ideo ſine gratia remiſsio peccatorum fieri non poteſt, hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ reatus non dimittitur niſi hõ habeat iterum vt ad gloriam poſsit peruenire, quod vtiq; nõ eſt ſine gratia, vt Scotus fatetur; quare ſequitur, ꝙ quãuis de potẽtia Dei abſoluta Deus poſsit ſine gratia aliquem velle non eſſe obligatũ ad pœnam ſenſus, ſed ꝙ ſine gratia omnino tollatur reatus pœnę damni, ſic ꝙ gloria ſibi debeatur, non eſt poſsibile, etiam de potentia abſoluta. Ex quibus ſequitur, ꝙ cõuenienter dicit cõcluſio poſita in principio litterę, ꝙ nullo mõ pt̃ reſurgere a peccato &c. credo em̃, ꝙ nec de potentia Dei abſoluta poſſit hõ reſurgere ab omnibus detrimentis, q̃ peccando incurrit, ſine gratia. Et de hoc infra q. 109. ar. 2. ſpecialiter de offenſa. Scotus em̃ nimis ſupficialiter loquitur de remiſsione offenſæ. ſ. ꝙ velle non eſſe obligatũ ad pœnam ſenſus præſertim. Sed D. S. loquitur de perfecta reconciliatione, & pace atq; amicitia, & beniuolẽtia ſpeciali, qua Deus iterum aliquem acceptat ſpecialiter ad beatitudinem, & talis nõ fit ſine gratia, ſed de hoc infra. Patet igitur, quòd loquendo de perfecta remiſſione, & reſurrectione a peccato, per quam homo recuperat perdita, quòd non poteſt fieri ſine gratia habituali, & actuali. Vide de his Capreolum in quarto d. 1. q. 2. ad argumenta Scoti contra ſecundam concluſionem, vbi diſſoluit argumenta Scoti, qui nititur probare remiſsionem peccati ꝑſertim originalis poſſe fieri ſine gratia, & reſtringit ſe Capreolus ad potentiam Dei ordinatam. Ego autem puto, quia loquendo de deletione culpæ eo modo quo D. S. loquitur hic, & infra, ꝙ nec de potẽtia Dei abſoluta remitti poſsit, & deleri niſi per gratiam, quod etiam patet ex D. S. in de Ve. vbi ſupra ſtatim. Oportet enim aduertere, qa D. S. loquitur de remiſsione peccati qua peccator redit in ſpecialem amorem Dei, & eſt gratus, & acceptus ad beatitudinem, & ipſa dignus. Puto tñ, ꝙ ſi res benè aduertatur, quia non ſit cõtroueſia inter D. S. & Scotum, quia D. S. propriè loquitur de perfecta remiſsione, & deletione omnium, quæ homo peccando incurrit detrimenta. Scotus autem ſolùm de remiſsione reatus præſertim quo ad pœnam ſenſus, &c.

An reatus ſine gratia poſſit remitti.

Capreolus

Propria opinio.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro concluſione reſponſiua, nam idem eſt ſecundùm rem iuſtificatio, & reſurrectio a peccatis; & quia non poteſt ex natura ſua iuſtificari, immo opus eſt gratia gratum faciente, & gratuita motione, ideo & ad hoc, quòd homo a peccatis reſurgat; & de illa auctoritate Apoſtoli aliquid dictum fuit ſupra q. 103. ar. 2. in argumento in contrarium, de iuſtificatione tamen infra.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illud indicitur homini, qđ ptinet ad actũ liberi arbitrij, qui requiritur in hoc, ꝙ homo a peccato reſurgat; & ideo cum dicitur. Exurge, & illuminabit te Chriſtus, non eſt inielligendũ quòd tota exurrectio a peccato præcedat illuminationem gratiæ, ſed quia cum homo per liberum arbitrium a Deo motum ſurgere conatur a peccato, recipit lumẽ gratiæ iuſtificantis. ——

¶ Ad

¶Ad maiorem vero præsertim si præexigitur prius tempore. Dico tamen, quòd est duplex gratia, vt dictum est, scilicet gratuita motio, & grata iustificans; & gratuita motio præcedit gratiam iustificantem, & illuminantem. Ad minorem, si intelligitur, q̃ perfecta, & tota resurrectio præcedit illuminationē quæ est per gratiam, negatur. Sed intelligitur, quòd motus liberi arbitrij in Deum, & contra peccatum quo homo facit, quod in se est, præcedat iustificationem per gratiam habitualem, & tamē hunc motum præcedit gratuita motio. Oportet enim aduertere, quòd ad totam resurrectionem requiritur motus lib. arbi. recedens de bono commutabili, & conuertens se ad bonum incommutabile, & talis motus plerumq; prius tempore fit ante illuminationem per gratiam; sed talis motus non est totum, quod requiritur ad resurrectionem a peccato, quia adhuc non est delera macula nec remissus reatus pœnę æternæ damni, & sensus; ideo tota resurrectio a peccato non fit sine gratia etiam habituali, licet habeat initium sine gratia habituali, non tamen sine gratuita motione, & hæc D.S. vult in solutione; quare negatur consequentia, quia in hoc, quòd homini præcipitur, vt surgat, præcipitur ei, quòd se conuertat ad Deum cum tamen gratuita motione, & per hanc conuersionem disponit se ad gratiam iustificantem, per quam perfectè surgit. Vnde Doc. San. super Apostolum ibidem dicit, quòd ad iustificationem impij duo requiruntur, scilicet liberum arbitrium cooperans ad surgendum, & ipsa gratia; & certè hoc ipsum habet liberum arbitrium a gratia præueniente, & postea meritorie operari a gratia subsequente, vnde dicitur Treuorum vltimo. Conuerte nos Deus, & conuertemur, hæc ille, & vult idem, quod hic, quia videlicet motus liberi arbi. præcipitur, quem homo habet a gratia præueniente, scilicet actuali motione, & postea illuminatur per gratiam iustificantem, & subsequentem. De ista distinctione gratiæ infra ex intentione &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd naturalis ratio non est sufficiens principium huius sanitatis quę est in homine per gratiam iustificantem; sed huius principium est gratia quæ tollitur per peccatum; & ideo non pōt homo per seipsum reparari, sed indiget, vt denuo ei lumen gratiæ infundatur; sicut si corpore mortuo resuscitando denuò infunderetur anima.

¶Maior conceditur ad sensum supra dictum q. 71. artic. 1. Ad minorem, placet mihi, quia quandoque ita est, natura præsertim existente integra, vt patuit ad tertium; & ratio est, quia sanitas est actus proportionatus ipsi naturę, & quia intus manet principium vitę; sed sic non est in iustificatione, & resurrectione a peccato; tum quia gratia reparans peccatorem est actus, & forma supernaturalis, & ad eam est homo non in potentia actiua naturali etiam receptiua, sed tantū obedientiali. Distinguimus enim contra Scotum potentiam respectu actus supernaturalis a potentia receptiua actus naturalis, & distinguimus naturalem actum, & supernaturalem non solùm secundùm agentia, sed etiam secundùm potentias receptiuas. Tum secundò, quia in homine peccatore non est principium reparationis, & sanitatis quæ est per gratiam; immo ipsa gratia est principium quę facta est per peccatum irreparabilis homini secundùm vires suas, quare negatur consequentia.

Scotus.

¶Nota circa verba D.S. in fine, q̃ corpus mortuum, cui iterum infunderetur anima, non fuisset in potentia ad eandem animam nisi in potentia obedientiali, quia eadem anima non est per naturam reparabilis, vnde dicimus contra Scotum, quod forma habet aliquam irreparabilitatem ex hoc, quòd eius contrarium, vel priuatio in materia, vel subiecto præcessit; nec admittimus tanquam aduersatis Philosopho, secundo de generatione tex. comment. vlt. & commentatore, quòd eadem forma etiam naturalis possit iterum reparari precedente eius priuatione, vel ablatione, & ergo in proposito ex hoc, quòd peccator perdidit gratiam non est in potētia, vel ad eandem numero, vel speciē, quia actus supernaturalis est, nec ab agente naturali potest redire, nec homo est in potentia naturali receptiua ad ipsam. De ista tamē materia, an idem numero possit redire sicut Scotus vult, vide Capreolum in 4. dist. 43. quæst. 1. conclusione prima.

Aristo.

Scotus. Capreolus.

Durandus.

¶Nota quoque ex hac solutione cassationem argumentorum Durandi, quæ Capreolus habet in 2. dist. 28. contra quintam conclusionem, quia non sequitur homo disponit materiam, vel corpus ad animam rationalem, igitur potest disponere se ad gratā; nam anima rationalis est naturaliter forma corporis, gratia autē omnino supernaturalis; vnde natura nec est nec potest causare se sola dispositionem ad gratiam, nec enim bonum morale propositum rationi est dispositio ad gratiam, sed conuersio de qua dictum est, in qua sine gratuita motione non potest.

¶Ad tertium dicendum, quòd quando natura est integra per seipsam potest reparari ad id, quod est sibi conueniens. & proportionatum; sed ad id quod superexcedit suam proportionem reparari non potest sine exteriori auxilio. Sic igitur humana natura defluens per actum peccati, quia non manet integra, sed corrumpitur, vt supra dictum est, * non potest per seipsam reparari, neque etiam ad bonum sibi conaturale, & multò minus ad bonum supernaturalis iustitiæ. *q. 83.

¶Maior glosatur clarè a D.S. quia natura integra potest se reparare quo ad proportionatum, & connaturale; sed hoc non potest natura corrupta; & nec integra nec corrupta potest se reparare ad excedens supernaturale. Ad minorem conceditur, sed per peccatum auferur id, quod est supernaturale, & non proportionatum naturæ, sed gratia, & auxilium gratuitum, quod etiam homo non potest mereri; & secundò, natura peccans est corrupta, & ideo talis nec se potest reparare ad id, quod est naturale, scilicet bene semper agere etiam in motibus, vt patuit supra artic. secundo, sicut potuit homo integer; quare negatur consequentia, tum quia homo peccator corruptus est, tum quia perdidit actum supernaturalem.

Vtrum absque gratia, possit homo vitare peccatum.

AD octauum sic proceditur. Videtur, quòd homo sine gratia possit non peccare. Nullus enim peccat in eo, quod vitare non potest, vt Augustin. dicit in lib. de duabus animabus, & de libe. arbi. * si ergo homo existens in peccato mortali non possit vitare peccatum, videtur quòd peccando non peccet, quod est inconueniens. R Supra q. 63. art. 2. ad 2. Et 3. cōtra. cap. 160. Et ver. q. 22. artic. 5. ad 7. & q. 24. art. 1. ad 10. & 12. per to. Et 1. Corin. 13. col. 2. fi. & colum. 4. Et Hebr. 10. Lec. 3. col. 1. *Augus. in de duabus animabus c. 10. & 11.

¶ 2 Præt. ad hoc corrigitur homo, vt non peccet; si igitur homo in peccato mortali existens non potest non peccare, videtur, quòd frustra ei correctio adhibeatur, quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Eccles. 15. dicitur. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum; quod placuerit ei dabitur illi; sed aliquis peccando non desinit esse homo; ergo adhuc in eius potestate est eligere bonum, vel malum; & ita potest homo sine gratia vitare peccatum.

¶ Sed contra est, quod Aug. dicit in lib. de perfectione iustitiæ. * Quisquis negat nos orare debere ne intremus in tentationem; negat autem hoc qui contendit ad non peccandum gratiæ Dei adiutorium non esse homini necessarium, sed sola lege accepta humanam sufficere voluntatem, ab auribus omnium remouendum, & ore omnium anathematizandum esse non dubito. *Aug. in fine lib.

¶ Hic inquirit de necessitate gratiæ respectu peccati futuri, scilicet vitandi.

¶ Respondeo dicendum, quòd de homine multipliciter loqui possumus. Vno modo secundùm statum naturę integrę. Alio modo ſm statum naturæ corruptæ.

¶Doc. S. satisfacit quæsito secundùm quandam distinctionem bimembrem, & primò respondet iuxta primum membrum; secundò iuxta secundum, ibi. In statu autem &c. Quo ad primum, primò præmittit distinctionem, secundò subiungit cōclusionem respondentem, ibi. Secundum statum &c. Ista est ergo distinctio, quòd de homine dupliciter loqui possumus. Vno modo secundùm statum naturę integræ. Alio modo secundùm statum naturæ corruptæ. Et huius distinctionis mēbra explicita sunt art. 2. quia per naturam integram non intelligitur natura nuda, & solùm cum partibus essentialibus naturalibus; sed includitur integritas quæ erat per aliquod donum gratuitum, quod potest dici naturale pro tanto, quia cum natura acceptum, licet non ex principijs naturæ causatum; & per oppositum per naturam corruptā, non intelligitur quasi natura amiserit aliquod essentialium principiorum aut partium, vel potentiarum naturalium, sed intelligitur natura per peccatum destituta ab illo dono, quod faciebat integritatem naturæ. Consequenter cum dicit.

¶ Secundum statum quidem naturę integrę etiā sine gratia habituali, poterat homo non peccare, nec mortaliter, nec venialiter; quia peccare nihil aliud est, quàm recedere ab eo, quod est secundùm naturam, quod vitare homo poterat in statu naturę integrę; non tamen hoc poterat sine auxilio Dei in bono conseruantis, quo subtracto, etiam ipsa natura in nihilum decideret. Du. 75 656.

¶ Subiungit primam conclusionem iuxta præcedens membrum. Secundum statum naturæ integrę etiam sine habituali gratia Conclu. 1.

tia poterat homo non peccare nec mortaliter, nec venialiter; non tamen hoc poterat sine auxilio Dei in bono conseruantis. Probatur prima pars conclusionis. Peccare nihil aliud est quàm recedere ab eo, quod est secundùm naturam; sed homo in statu naturæ integrę potuit vitare id, scilicet recessum ab eo, quòd est secundùm naturam; igitur prima pars vera. Maior patet ex supra dictis. Minor patet ex artic. 2. & 3. quia natura integra potest in omne id, quod est naturale, & per consequens vitare omne, quod est contra naturam. Secunda pars patet, quia subtracto auxilio Dei conseruantis etiam ipsa natura in nihilum decideret; igitur multò magis non vitaret actum malum, & peccatum; nam videtur magis contra naturam cadere in nihilum quàm peccare; si igitur non potest permanere, & non cadere in nihilum sine auxilio; igitur nec potest vitare peccatum.

¶ Nota primò circa primam partem conclusionis, quòd illa pars conclusionis accipienda est iuxta prædicta in art. 2. & 4. quia videlicet homo in statu integro posset vitare omnia peccata opposita rectę rationi, & integritati naturæ, quæ quidem integritas solùm se extendit ad omnia bona naturæ proportionata, & per cõsequens ad vitanda mala opposita, scilicet peccata in moribus; quare ex ista conclusione non habetur, quòd homo integer posset vitare peccata etiam opposita virtutibus theologicis, nam vt dictum est art. 4. nec mãdata legis posset implere cum modo charitatis sine gratia, & per consequens nec oppositum modi charitatis vitare; sed habetur post dicta in præcedentibus, quia homo in statu integro potuit vitare omnia peccata quæ sunt contra naturam hominis, ea autem sunt quæ sunt contra rationem naturalem; ea autem sunt peccata in moribus, & peccata contra præcepta de actibus moralium virtutum, vnde & ad hoc tendit probatio Doc. S. quia scilicet, homo integer potest vitare id, quod est contra suam naturam quale est peccatum contra rectam rationem. Secundum enim D. S. in de Veri. Mat. 24. ar 9. ad secundum, non sequitur, quòd si aliquis euadat damnationem ex libe. arbi. ꝙ propter hoc possit gloriam acquirere, hoc enim maius est, & patet instantia de homine in statu innocentiæ, hæc ille. Potuit ergò homo integer vitare omnia peccata præsertim in moribus, non tamen potuit mereri nisi per gratiam, nec implere modum charitatis. D. S. autem in de Veritate loquitur post opinionem ponentem charitatis modum non esse in præcepto, vnde ibidem ad decimumsextum dicit, quòd præceptum dilectionis non sit præceptum, sed est finis præcepti, & forma aliorum &c.

Ad Durandum.

¶ Nota secundò, circa eandem partem, quòd Durandus ex hac conclusione nititur infringere veritatem sequentis statim ponendæ. Dicit enim, quòd quia secundùm omnes in statu naturæ integrę homo potuit vitare omne peccatum mortale, quæ autẽ pertinent ad naturam, non amittuntur, licet fortè habilitas minuatur, & ideo fuga mali, & electio boni nullo modo per peccatũ mortale subtrahuntur. Dico enim ad hoc, quòd posse vitare omne mortale etiam in motibus non pertinet ad naturã absolutè sumptam, i. secundùm essentialia, & naturalia tantùm quæ sunt communia omnibus, & non auferuntur; sed vt dictum est pertinet ad naturam integram, integritate superaddita, & donata a Deo, vel ad naturam habentem donum ęquiualens dono illi originalis iustitiæ; & taliter pertinens ad naturam integram, non oportet, ꝙ semper in natura inueniatur nec omnibus adsit, vnde & supra dictum fuit, quòd bonum naturæ, quod est iustitia originalis totaliter per peccatum ablatum est; sed verum est, ꝙ bonum naturæ, quod est inclinatio ad virtutem, de qua arguens meminit non est ablata. Sed dicimus, quòd illa inclinatio naturalis, & communis omnibus non sufficit ad vitandum omnia peccata mortalia tõne statum dicenda; & ergo procedit hæc obiectio Durandi ex deficiente intellectu eius, quod dicitur esse naturæ integræ posse vitare omnia peccata mortalia, & venialia, quia non est idem, ꝙ naturæ absolutè consideratæ, vt dictum est.

¶ Nota tertiò circa secundam partem conclusionis, quòd quia vt supra tactum fuit, & alibi ex intentione videbitur, quia eadem actio Dei est actio, vel factio effectus, & eius conseruatio; ideo auxilium Dei conseruans bonum naturæ, integrę est idem cum actione qua Deus contulit iustitiam originalem, quę quidem collatio non est influentia generalis, sed specialis non tñ gratuita distincta, a collatione, vel conseruatione iustitiæ, & doni originalis; quare non video, quòd ex illa parte possit haberi, quòd homo integer egeret speciali Dei motione gratuita superaddita super conseruationem originalis iustitiæ, & sic intelligo supra dicta qñ dictum est, non requiri speciale auxilium gratuitum distinctum a conseruatione, & manutenentia originalis doni, licet & ista manutenentia non sit communis influentia, quia non omnibus communis, nec pro omni statu; & ergo dicit D. S. notãter, quòd homo integer indigeret auxilio in bono conseruantis; sed non dicit gratuito auxilio, scilicet distincto a conseruatione illius iustitiæ originalis, & a generali influentia. Vnde D. S. in de Verit. Mate. 24. articu. 13. ad quartum, quòd sicut cum loquimur de natura non excludimus ea per quę natura conseruatur in esse; ita cum loquimur de gratia non excludimus Diuinam operationem conseruantem gratiam in esse, sine qua nec in esse naturę nec in esse gratiæ aliquis persistere valet, hæc ille, sic in proposito intelligo, ꝙ idẽ est dicere, homo indiget dono originalis iustitiæ, & eius conseruatione; sed per hoc non ponitur aliquod aliud necessarium.

¶ Nota quoque, quòd quia non potuit peccare venialiter nec ex genere nec propter subitum motum, & imperfectione actus. Ideo Doc. San. hanc partem, scilicet, quòd etiam venialia omnia potuit vitare, relinquit probatam ex ea probatione, quia potuit vitare omnia mortalia, quia vtriusque vitatio ex eadem radice procedit, scilicet integritate naturæ.

¶ In statu autem naturæ corruptæ indiget homo gratia habituali sanante naturam, ad hoc, quòd homo omnino a peccato abstineat; quæ quidem sanatio primò fit in præsenti vita secundùm mentem appetitu carnali nondum totaliter reparato, vnde Apostolus ad Rom. 7. in persona hominis reparati, dicit. Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati.

¶ Hic consequenter D. S. prosequitur secundum membrum dictæ distinctionis, scilicet considerando hominem in statu naturæ corruptæ. Et quia natura corrupta etiam est in dupliei statu, vel dispositione, scilicet habendo gratiam, & non habendo, ideo D. S. primò determinat quæsitum quo ad naturam in gratia; secundò quo ad naturam corruptam sine gratia, ibi, Similiter etiam &c Quo ad primum primò præmittit conclusionem fundamentalem; secundò subiungit responsiuam, ibi. In quo quidem &c. Conclusio ergo fundamentalis, & generalis est, in statu naturæ corruptæ indiget homo gratia habituali sanante naturam, vt omnino a peccato abstineat. Et relinquit eam notam ex præcedentibus articulis, & ex præcedẽti conclusione, quia homo potest omnia peccata vitare, & ab omnibus abstinere, quia integer, & sanus; igitur corruptus non potest nisi per gratiam sanetur. Et sicut dictum fuit in præcedentibus, hoc est opus hominis sani, & integri; igitur conclusio vera. Et vult illa conclusio, quòd abstinere ab omnibus non est nisi per gratiam; quia autem in præcedenti conclusione dictum est, quòd homo integer possit vitare omnia mortalia, & venialia; ideo restat determinare an etiã homo per gratiam sanatus possit omnia mortalia, & omnia venialia vitare. Ideo D. S. consequenter cum dicit.

Venialia omnia ... ... non possunt ... in gratia.

¶ In quo quidẽ statu potest homo abstinere ab omni peccato mortali, quod in ratione consistit, vt supra habitum est; * non autem potest homo abstinere ab omni peccato veniali propter corruptionem inferioris appetitus sensualitatis, cuius motus singulos quidem ratio reprimere potest, & ex hoc habent rationem peccati, & voluntarij, non autem omnes; quia dum vni resistere nititur, fortassis alius insurgit; & etiam, quia ratio non semper potest esse peruigil ad huiusmodi motus vitandos, vt supra dictum est. * q. 74. art. 4. & c. * q. 74. art. 10. q. 89. artic. 3. & in isto art.

¶ Subiungit conclusionem ad hoc responsiuam talem, in tali statu naturæ corruptæ, sed sanatę per gratiam, potest homo ab omni mortali peccato abstinere, non autem ab omni veniali. Probatur, in statu naturæ corruptæ homo indiget gratia habituali sanante naturam & (supple) secundùm eius sanationem, & effectum est vitatio peccati; sed sanatio gratiæ habitualis primò fit in præsenti vita secundùm mentem appetitu carnali nondum totaliter reparato. (Subsumitur) sed peccatum mortale in ratione, & mente consistit. Veniale autem tenet se ex parte corruptionis inferioris appetitus, cuius motus singulos ratio reprimere potest, non autem omnes; ergo conclusio vera. Maior est conclusio præambularis. Minor patuit auctoritate Apostoli, & intelligitur quòd secundùm mentem, hoc est deliberatam rationem faciente gratia, seruio legi Dei, & vito peccata mortalia; sed secundùm carnem, id est sensualem, & carnalem appetitum, seruio legi peccati, id est patior subitos motus concupiscentiæ, & inordinatos, qui sunt venialia. Subsumpta pro prima parte patuit supra q. 74. art. 3. & 4. quia mortale est solum in ratione ad sensum ibidem dictum, quia nullius potentiæ, vel virtutis in homine est conuersio ad bonum commutabile sicut ad finem vltimum, nisi ex ratione deliberata directè, vel interpretatiuè, nec aliquis actus est mortale nisi sit aliqualiter rationis &c.

¶ Secunda pars subsumptę declaratur, & probatur dupliciter. Primò quia dum vni motui sensualitatis resistere nititur imaginationem diuertens ab alia, incidit aliquis subitus motus inordinatus alterius peccati, vt patuit supra quæst. 74. artic. 3. ad secundum. Secundò, quia ratio non semper potest esse peruigil ad huiusmodi motus vitandos, vt patuit quæst. 80. artic. tertio. Et itã patet, quòd existens in gratia non potest vitare omnia venialia, tùm propter corruptionem sensualitatis, tùm propter subitos motus qui accidunt in ratione ipsa, quæ quandoque habent motum ante deliberationem, qui est venialis; sicut est motus infidelitatis.

¶ Nota

Digitized by Google

¶ Nota autem verbum D.San.cum dicit, quæ quidem ſanatio primò &c. quia vult, quòd gratia viatica in natura corrupta vniat mentem Deo primò. Sed ſecundò videlicet in alio ſtatu, ſcilicet gloriæ poſt reſurrectionem corporum, cum conſummata fuerit, redundabit in corpus incorruptionis, vigore ſupereminenter continentem originalem iuſtitiam. Nam incorruptionis vigor non ſolùm erit in anima formaliter ſicut in ſtatu innocentiæ, ſed & in corpore, & erit corpus rationi pleniſſimè ſubiectum. Vnde dicit D.S.in de Verita. Mat.24.ar.12.in cor.quòd ad hanc rectitudinem, (ſcilicet vt homo omnes, & ſingulos motus ſenſualitatis poſſit vitare) homo in præſenti per gratiam non reducitur communiter loquendo, ſed hanc rectitudinẽ expectamus in ſtatu gloriæ. Et dicit (cõiter loquendo) propter perſonas priuilegiatas. ſ. Chriſtum, & Beatam Virginem, vt ipſe habet ibidem ad nonum.

¶ Nota autem, quia poſſet eſſe circa ſecũdam huius concluſionis partem dubium, quia vt ſupra dictum fuit.q.89. art.3.& alibi, quòd eſt duplex peccatum veniale. Vnum propter imperfectionem actus. Aliud autem ex genere. D.S.autem nec hic nec in de Veritate vbi iam immediatè, facit mentionem niſi de veniali per accidens, propter imperfectionem actus duplici, ſcilicet ſenſualitatis, & rationis ipſius. Non autem meminit venialis ex genere, quod eſt aliquod inordinatum non valens ad finem vltimũ; nec tamen ab ipſo auertens, potens & ſtare cum gratia, vt patuit ſupra. Eſt ergo quæſtio an homo in gratia conſtitutus in natura tamen corrupta poſſit omnia huiuſmodi venialia vitare. Conſtat enim ex probatione D.S.ſolùm, quòd ſubitos motus nec ſenſualitatis vitare poteſt, nec omnes motus rationis ex deliberatione præuia agere. Dico autem ad hoc, quòd ex probatione qua probatur poſſe omnia mortalia vitare, probatur & poſſe vitare omnia venialia ex genere, immo ex eo fundamento quo probatur non poſſe vitare omnia venialia per accidens, probatur, ꝙ poſſit omnia venialia ex genere, quia huiuſmodi venialium vitatio excedit poteſtatem hominis in ſtatu corrupto etiam ſanati per gratiam, eo quòd ſubito, & repente occurrunt atque præueniunt deliberationem rationis. Nec homo poteſt ſufficienter attendere, & vigilare, ne etiam ſubitus motus in ratione etiam ſuperiori contingat. Mortalia autem omnia vitare poteſt, quia non fiunt niſi ratione, & mente conſentiente per deliberatum conſenſum, quæ mens, quia in Deo firma eſt per gratiam in nihil conſentit, nec aliquid acceptat deliberatè contra Deum. Pari igitur ratione cum venialia ex genere conſiſtunt in hoc, quòd mens, & rõ deliberatè conſentit in aliquod, quod eſt inordinatum, citra tñ auerſionem ab vltimo fine, ideo omnia talia euitare poteſt. Sicut non inaniter, & inordinatè loqui, & huiuſmodi actus ociosos, qui ex deliberatione aguntur. Bene tamen volo, quòd nec ſubitos motus de huiuſmodi veenialibus omnes vitare poſſit; ſed tñ actus ipſos de ſe ex genere veniales. Patet ergo per illam regulam. Sicut affirmatio eſt cauſa affirmationis &c. Et ſicut propoſitum in propoſito, &c. quid ſit dicendum. Nam ſi iſti non poſſunt vitari, quia ſubiti, & illi quia deliberati; ergo & venialia ex deliberatione vitari poſſunt omnia. Et quia diligens lector ex probatione aduertere poteſt; ideo non fecit Doc.San. mentionem niſi de venialibus ſubitis; quia venialia deliberata ex genere conueniunt cum mortalibus in ratione euitabilitatis, quia vtraque deliberata &c. Deinde cum dicit.

Venialia omnia ſubita homo non poteſt vitare etiã in gratia.

¶ Similiter etiam antequàm hominis ratio, in qua eſt peccatum mortale, reparetur per gratiam iuſtificantem, poteſt ſingula peccata mortalia vitare, & ſecundùm aliquod tempus; quia non eſt neceſſe, quòd continuò peccet in actu.

¶ Reſpondet de homine in ſtatu naturæ corruptæ extra gratiam, & ponit talem concluſionem reſponſi. Antequàm hominis ratio in qua eſt peccatum mortale reparetur per gratiam, põt ſingula peccata mortalia vitare, & ſecundùm aliquod tempus; ſed ꝙ diu maneat abſque peccato mortali eſſe non poteſt. Hanc concluſionem, primò probat; ſecundò eam limitat, ibi. Quamuis ex &c. Habet autem concluſio hæc duas partes. Doc.S. ergo primò ponit, & probat primam partem; ſecundo ſecundam ibi. Sed quòd &c. Pro prima arguitur ſic. Non eſt neceſſe, quòd homo exiſtens in mortali continuè peccet in actu; ergo iſta pars vera. Antecedens patet extra litterã, quia poteſt conari in contrarium ſuę inclinationis in peccatum, & ſic conando, & præmeditando poterit ad tempus vitare peccatum. Deinde cum dicit.

Dub. 1012.

¶ Sed quòd diù maneat abſque peccato mortali, eſſe non poteſt, vnde & Greg. dicit ſuper Ezech. *quòd peccatum, quod mox per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere ad aliud trahit.

*Greg. Homel. 11. in Ezech. poſt med.

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis præcedentis, quam probat, primò auctoritate; ſecundò ſimilitudine, ibi. Et huius ratio &c. Et tertiò ratione, in qua fundatur illa ſimilitudo, ibi. Cum enim homo &c. Auctoritas eſt B.Greg. quia peccatũ, qđ mox &c.

¶ Nota autem quæ ſupradicta fuerunt.q.75. art.4. Quomodo vnum peccatum ſit cauſa alterius quadrupliciter, & in propoſito peccatum ad quod afficitur exiſtens in mortali, eſt cauſa, vt non diù maneat ſine peccato, non quia cauſet ſtatim habitum inclinantem in ſimile peccatum, vt Durandus arguit, vt habetur apud Capreolum in 2.diſt.28.ſecundo arguitũr contra quartam concluſionem. Nec quia omnino excecetur, vt nõ poſſit habere deliberationem contrariam, vt Scotus arguit in ſecundo, diſt.28. Sed ideo, quia primum peccatum mortale tollit gratiam, & charitatem, quæ peccatum ſequens prohibuiſſet. Et ſecundò facit adhęſionem ad finem, peruerſum quaſi habitualiter; eſto non cauſet habitum vitij, vt ſtatim dicet. Vnde ſtante auerſione, & adhęſione ad peruerſum finem ſit, vt homo non diù ſtare poſſit ſine alio peccato, non quidem determinatè illo, vel iſto, ſed vt non diu ſtet ſine commiſſione, vel omiſſione damnabili. Vt enim habet D.S. tertio Cõtra Gent. c. 159. Impoſſibile eſt volũtatem adhęrentem malo, & peruerſo fini, & auerſam a Deo, incitatam vndique paſſionum ſenſationum diabolicarum ſuggeſtionum tentamentis, in tanta ſui cuſtodia diu ſtare, quòd nihil deliberatè eligat ſm congruentiam praui finis, nihil acceptet contra Deum, vel cõtra eius præcepta, vel nihil omittat de præceptis Dei. Vnde patet, quòd vnum peccatũ trahit in aliud, id eſt facit, ne aliquis diu ſine alio peccato ſtare poſſit. Non vt vult Durandus, quia ſolùm ex actuali affectu ad aliud homo illud committat; ſed multis aliis modis ſupra & iam tactis. Patet quoque, quòd quàmuis vnum mortale non generet habitum, nec faciat excecationem intellectus generalem in omnibus moralibus, vt Scotus arguit, tamen facit habitualem affectionem ad peruerſum finẽ, qua ſtante niſi homo faciat conatum ſpecialẽ, & diligentiam, intellectus excecabitur in particulari eligibili conformi peruerſo appetitui. Qualis enim vnuſquiſque eſt in affectu, talis finis videtur ei in particulari eligibili, vt patuit ſupra. Patet itaque, quia ex hac auctoritate D.S. ſatis probat intentum. Deinde ibi.

Capreolus. Scotus.

¶ Et huius ratio eſt, quia ſicut rationi ſubdi debet inferior appetitus; ita etiam ratio ſubdi debet Deo, & in ipſo conſtituere finem ſuæ voluntatis. Per finem autem oportet, quòd regulentur omnes actus humani, ſicut per rationis iudicium regulari debent motus inferioris appetitus. Sicut ergo inferiori appetitu non totaliter ſubiecto rationi non poteſt eſſe quin contingant inordinati motus in appetitu ſenſitiuo; ita etiam ratione hominis non totaliter exiſtente ſubiecta Deo, conſequens eſt vt contingant multę inordinationes in ipſis actibus rationis.

¶ Similitudine probat eandem partem, & arguitur ſic. Sicut rationi ſubdi debet inferior appetitus; ita etiam ratio &c. vt in littera; ſed inferiori appetitu non totaliter ſubiecto rationi, non poteſt eſſe quin contingant inordinati motus in appetitu ſenſitiuo; ergo conſequenter eſt, quòd contingant multę inordinationes in ipſis actibus rationis, quæ ſunt peccata mortalia. Maioris ſimilitudo probatur in littera, quia ſicut per finem oportet, quòd regulentur actus humani, ſic per iudicium rationis debet regulari appetitus inferior. Minor patuit in hoc corpore circa præcedẽtem concluſionem. Et aduerte, quòd per rationem Doc.S. hic accipit principium humani actus deliberati; ita quòd ſub nomine rationis apprehenditur ratio, & voluntas; ſicut enim illa debet eſſe ſubiecta Deo; ita ſenſualitas rationi; & ſicut non ſubiecta ſenſualitate contingunt ſubiti motus, ita ratione non ſubiecta Deo contingunt inordinati actus.

¶ Nota quòd Durandus carpit hanc ſimilitudinem, volens, ꝙ non probet intentũ, quia motus ſenſualitatis non poſſunt omnes cohiberi a ratione ſubiti, & abſque deliberatione. Secus de actibus rationis, & peccatis mortalibus, qui non poſſunt præuenire iudicium rationis. Quare ſolùm habetur ex iſta ſimilitudine, ꝙ ſicut ſenſualitate non ſubiecta rationi, contingunt ſubiti motus in ſenſualitate; ita ratione non ſubiecta Deo contingunt inordinationes ſubitę circa ea quæ ſunt ad finem; ſed has inordinationes non oportet eſſe peccata mortalia; non enim ſequitur, non poteſt vitare omnes ſubitos, ergo non omnes deliberatos. Sed ad hoc dicitur primò poſt Capreolum, quòd ſimilitudo tenet in hoc quantum deſeruit ad propoſitũ, quia ſenſualitas non ſubiecta nõ diu ſtat ſine veniali; ita ratio non ſubiecta Deo, non diu ſtat ſine mortali; quia inhærens peruerſo fini, non diu ſtabit quin eligat conformiter ad ipſum; ꝙꝙ Durandus falſum aſſumat, quòd videlicet in mortali exiſtens poſſit vitare omnia venialia ex deliberatione; ita quod nullum committat. Secundò dico ſaluando magis illam ſimilitudinem D.S. ꝙ immo eſt ſimile quo ad eſſe ſitum; dico enim, ꝙ ſicut ſenſualitas non ſubiecta rationi, habet ſubitos motus præuenientes iudicũ rationis, ita exiſtens in mortali, & adhærens bono commutabili tanquàm fini ſummè dilecto, conſentit in peccatum mortale ſubitò ad ſanum ſenſum, non quia non deliberet, vel non conſentiat in mortale cognitum, ſed quia ſtatim, & repente eligit abſque deliberatione,

quæ ipsum retrahat a peccato mortali. Taliter.n.dispositus esto cognoscat hoc esse contra Deum, quod sufficit ad mortale, non tamen retrahitur, quia contra Deum, quem minus appreciat, quàm finem suum peruersum; sed solùm quando deliberat, quia per illud peccatum deducitur ad infinitam miseriam quam non potest non horrere. Antequàm autē illa deliberatio fiat ipse iuxta dispositionem affectus consentit in conforme suo fini peruerso. De his D.S.in de Verit. Mat.24.art.12.quæ ad propositum plurimum valent,& omnino euacuant Durandum, & Sco. Vnde dicit, dupliciter in nobis aliquid repente accidit. Vno modo ex impetu passionis &c. Alio modo aliquid in nobis contingit quasi repente ex inclinatione habitus, vt dicit Philosophus 3.Ethi.&c. Nec est hoc intelligendum, quòd operatio secundùm habitum virtutis posset esse omnino absque deliberatione (cum virtus sit habitus electiuus) sed quia habenti habitum iam est in eius electione finis determinatus. Vnde quantumcunq; aliquid occurrit conueniens illi fini, statim eligitur nisi ex aliqua attentiori, vel maiori deliberatione impediatur; homo enim qui est in peccato mortali existens habitualiter peccato inhęret, quàmuis non semper habeat habitum vitij, quia ex vno actu luxurię habitus luxuriæ non generatur; voluntas tamen peccantis derelicto incommutabili bono quasi fini adhæsit. Et huius inhęsionis vis,& inclinatio manet in ea, quousque iterato bono incommutabili, vt fini adhęreat. Et ideo quando homini sic disposito occurrit aliquid faciendum, quod præcedenti electioni cōueniat, repente fertur in idem per electionem, nisi multa deliberatione seipsum cohibeat. Non tamen per hoc, quòd illud repente sic eligit, a peccato mortali excusatur, quod alia deliberatione indigeret, quia ista deliberatio non sufficit ad peccatum mortale, qua perpenditur, illud eligitur esse peccatum, & contra Deum. Ista autem deliberatio non sufficit ad retrahendum eum qui est in peccato mortali; non enim retrahitur aliquis ab aliquo agendo in quod inclinatur, nisi inquantum illud proponitur sibi, vt malum. Ille autem qui iam bonum incommutabile repudiauit pro commutabili bono, non iam existimat vt malum, a bono incommutabili auerti, in quo ratio peccati mortalis perficitur. Vnde non retrahitur a peccato per hoc ipsum, quòd aduertit id esse peccatum mortale; sed oportet vlterius in considerādo procedere, quousque perueniatur ad aliquid, quod possit existimari non esse malū, sicut est miseria, vel aliquid huiusmodi. Vnde antequàm tanta deliberatio fiat, quanta requiritur in homine sic disposito ad vitandū peccatum mortale, præcedit consensus in peccatum mortale. Et ideo supposita adhęsione liberi arbi.ad peccatum mortale, siue ad finem indebitū, non est in potestate eius, quòd vitet omnia peccata mortalia, quàmuis vnumquodq; possit vitare, si cōtra nitatur, quia & si hoc, vel illud vitauerit adhibēdo tantā deliberationem quanta requiritur, non tamen potest facere quin aliquando ante tantam deliberationem perueniat ad dandum consensum in peccatum mortale. Cum impossibile sit homini semper,& diu in tanta vigilantia esse, quanta ad hoc requiritur, propter multa in quibus mens hominis occupatur. Ab hac autem dispositione non remouetur nisi per gratiā per quam solam efficitur, vt mens humana bono incommutabili per charitatem tanquàm fini adhęreat &c. hæc ille,& notabiliter.

Durandus. Ex quibus patet primò, quia Durandus absque ratione similitudinem D.S. hic positam calumniatur. Est enim,& similitudo in hoc, quod est esse subitum, cum & id, quod ex fine prædeterminato eligitur, repente eligatur, esto non absque omni deliberatione, & aduertentia rationis. Patet secundò cassatio formalis eorum

Scotus. quæ Scotus supra obijcit contra hanc cōclusionem, quia falsum dicit, cum ponit aliquem mortalem peccatorem ex deliberatione omnia mortalia vitare posse, etiam in moribus. Patet quoque ꝙ & si peccans mortaliter non generet in se habitum, vt Sco. dicit, tamē habitualiter ad finem peccati mortalis afficitur, a quo mortali non ex quacunq; deliberatione retrahitur, qua videlicet aduertit esse contra Deum,& mortale. Per illam itaque mortale non vitat, sed per aliquam ad quam per morā peruenit, & antequàm habeat, in mortale consentit. Quod Sco. non aduertit, sicut nec Durandus, quia non sequitur, præcedit deliberatio, ergo prohibetur, quia talis deliberatio præcedens, vt plurimū non est prohibitiua peccati, & est deliberatio quæ non impedit actum subitò fieri. Posset quoque tertiò dici contra Durandum, quòd similitudo in hoc etiam procedit, quia sicut homo aduertens, & vigilans potest reprimere singulos motus sensualitatis, licet non oēs, sic homo peccator mortalis potest vitare singula mortalia ad quę vitanda attentè vigilat, vt iam ex Doc. S. recitandum est; sed sicut non potest omnia venialia impedire, sic nec omnia mortalia, quia non potest semper esse in tanta vigilantia, ne aliquando affectum suum sequatur. Patet ergo quomodo ratio per simile bona est. Deinde ibi.

¶ Cum enim homo non habet cor suum firmatum in Deo, vt pro nullo bono consequendo, vel malo vitando ab eo separari vellet, occurrunt multa propter quę consequenda, vel vitanda homo recedit a Deo contemnendo præcepta ipsius; & ita peccat mortaliter, præcipuè, quia in repentinis homo operatur secundùm finem præconceptum, & secundùm habitū præexistentem, vt Philosophus dicit in 3.Ethicorum.* ———— *Arist.c.3.

¶Explicando consequens præcedentis rationis, quæ est per simile, ponit fundamentum eius,& rationem quæ est probatio secundæ partis conclusionis præcedentis. Et arguitur sic, cum homo non habet cor suum &c. vt in littera, sed existens in peccato mortali non habet cor suum &c. vt in littera, scilicet existens in peccato mortali non habet cor suum firmatum in Deo &c. ergo peccat mortaliter occurrentibus occasionibus, & appetibilibus propter finem peruersum. Maiorem D.S. probat, quia in repentinis homo operatur secundùm finem conceptum, & secundùm habitum præexistentē, vt habetur 3.Ethic. Et aduerte, quia dicit, secundùm finem conceptum, & habitum; & ergo licet peccator qui nondum habet habitum vitij, dummodo inhæreat peruerso fini, nihilominus in repentinis sequitur affectionem, & hoc est contra Sco.&c. Patet autem declaratio huius probationis ex allegatis in de verita. quia nō agit repentinè quasi absq; omni deliberatione, sed quia non habet deliberationē quæ possit retrahere a pctō mortali,& etiā quia talis deliberatio statim fit &c. Tunc ibi.

¶ Quamuis ex præmeditatione rationis homo possit aliquid agere præter ordinem finis præconcepti,& pręter inclinationem habitus; sed quia homo non potest semper esse in tali præmeditatione, nō potest contingere, vt diu permaneat quin operetur secundùm consequentiam voluntatis deordinatę a Deo, nisi citò per gratiam ad debitum ordinem reparetur. ————

¶ Limitat prædictam conclusionem præsertim quo ad primam eius partē, quia videlicet homo peccator ex præmeditatione pōt agere præter hoc, ꝙ actu ordinet ad finem peruersum,& inclinationem habitus; sed hoc non pōt esse semper nec diù &c. Et patēt omnia ex dictis. ¶Nota autē, ꝙ Sco. arguit contra hanc cōclusionem, partim malè intelligendo D. S. in scriptis, quomodo intelligat ibidem modum charitatis esse in præcepto; & quia nō arguit contra verum intellectum D.S. supra positum. q.100. artic.10.de modo charitatis, & quia facilè dicta sua cassantur. D.S. verè intellecto. Ideo vide Capreo. vbi supra ad quintum, sextum, & septimum, contra quartā conclusionem, qui argumenta sua explodit. Capreolus. ¶Nota autem, sicut dictum est circa primam conclusionem huius articuli, quòd D.S. accipiēdus est, quòd homo mortalis peccator, nec potest vitare peccata in moribus,& opposita virtutibus moralibus; sicut enim homo in statu integro nō potest ex naturalibus vitare peccata opposita theologicis virtutibus, multò minus peccator mortalis in statu naturæ corruptæ; ita quòd nec omnia, nec singula horum vitare potest, quia tamen non est impossibilitas absoluta, & quia prouenit ex peccato suo,& quia ista impotentia est voluntaria; ideo non excusatur. Vnde & homo in statu innocentiæ potuit se conuertere ad Deum,& consequi gratiam, & sic perficere actus gratuitos. Et per hoc patet solutio ad quædam argumenta Gregorij Ariminensis, quæ in Capreo. vbi iam habentur,& ad quandam instantiam Sco. qui putat, quòd stante culpa, cum aliquis non possit vitare peccatum maximè oppositum charitati, tunc sit excusatus, quia non posset vt sic, sed potuit; quia talis impotentia non excusat. ¶Nota autem, quòd D.S. in secundo, dist.28.q.1.art.2. alios sequendo contrariū huius conclusionis tenuit, volens per hoc recedere ab errore Pelagiano, sicut & Scotus, quia homo non potest euitare peccatum quo ad reatum culpæ, tamen peccatum committendum potest homo sine gratia vitare, quantumcumque in mortali existat. Rationes tamen quas habet non cogunt, quia licet resistendo vni peccato, efficiatur fortior ad resistendum peccato eiusdem speciei, non tamen ad vitandum disparata; immo quandoque debilior, quia attendendo ad vnum vitandum, non cauet, quod surripit ex inclinatione habitus, vel suggestione diabolica, vt habetur in Capreo. supra ad sextum. Via autem, quam hic tenet, securior est,& dictis sanctorum conformior, & ab errore Pelagiano remotior, ideo tenenda. Nota. Nec oportet sollicitari de concordia, nam alios in scriptis sequebatur, hic autem sententiam propriam expressit, sicut & cōtra Gent. in de Verita. vbi supra.

ARGVMENTVM in contrarium est pro secunda parte conclusionis vltimæ, & continet materiam vnius difficultatis. An videlicet homo sine gratia possit vincere tentationem. Ad hoc dicitur, quòd homo peccator sine gratia potest quidem abstinere, vel resistere illi, vel illi tentationi, sed nō laudabiliter ſm omnes circunstantias, non tñ pōt omnem tentationem vincere. De hoc D.S in de Verita. vbi supra ad 21. Verbum inquit magistri non est intelligendum sic, quòd necesse est hominem existentem in peccato mortali cuilibet tentationi succumbere, sed quia nisi per gratiam liberetur, in aliquod mortale peccatum qñq; incidet. De hac materia vide etiam Capreolū vbi supra circa finem solutionum argumentorum contra quartam conclusionem. D.S. autem in secundo, dist.28. facit differentiā inter resistere tentationi,& vitare

Digitized by Google

uire tentationem, quia primum eſt pcm̃ vitare, ſed ſecundum eſt ad coronam promiſſam victoribus peruenire, qd vtique non fit ſine gratia; ſed reſiſtere illi, vel illi tentationi, & tamen cum difficultate, & non laudabiliter, poteſt fieri ſine gratia, vt dictum eſt.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd homo poteſt vitare ſingulos actus peccati, non tamen omnes niſi per gratiam, vt dictum eſt; & tamen quia ex eius defectu eſt, quòd homo ſe ad gratiam habendam non præparet, propter hoc a peccato non excuſatur, quòd ſine gratia peccatum vitare non poteſt.

¶ Aſſumptum verum, nullus peccat in eo, quod vitare non poteſt abſolutè, & ſi illa impoſſibilitas non ſit ex culpa ſua, & voluntaria, aliàs negatur. Vltra, ſi ergo &c. Dico, quòd exiſtens in peccato mortali non poteſt vitare omnia peccata mortalia, poteſt tñ vitare ſingula, nec tamen excuſatur, quia non vitat omnia, cũ ex defectu ſuo ſit non poſſe non vitare omnia, quia præſtat impedimentum gratiæ, & quia eam abiecit per culpam ſuam, & quia ad eã non ſe diſponit. Quare negatur conſequentia, immo peccãdo peccat, quia non omnis impotẽtia, vt ſupra dictum fuit, excuſat. Idem argumentum facit Sco. vbi ſupra, replicando cõtra primam reſponſionem. Propter dicta illius ſolutionis, & etiam vltimæ concluſionis, cum dicunt peccatorem mortalem poſſe vitare ſingula; ſed non omnia peccata mortalia. Capreolus ſupra ad ſecundum ponit triplicem verificationem. Primus ſenſus eſt, vt loquatur de potentia remota, & in ſenſu diuiſo, eo modo loquẽdi quo dicimus, quòd album poteſt eſſe nigrũ, iniuſtus poteſt eſſe iuſtus, quia ſcilicet poteſt perdere diſpoſitionem quam habet, & acquirere contrariam, non quòd ſimul habeat albedinem, & nigredinem, aut iuſtitiam, & iniuſtitiam; & hoc modo verum eſt, quod carens gratia, poteſt vitare ſingula peccata, quia ſ. poteſt ſe diſponere ad gratiam, qua habita poteſt vitare peccata, non ſolùm op poſita virtutibus acquiſitis, ſed & theologicis. Secũdus eſt ſenſus, vt intelligatur de peccatis oppoſitis præceptis decalogi tantùmmodo, non autem de peccatis oppoſitis præceptis charitatis, vel præceptis iuris ſupernaturalis. Tertius ſenſus eſt, vt intelligatur de peccatis conſiſtentibus in actibus exterioribus, non interioribus. Sed placet Capreolo, quòd D. S. intelligatur ſecundo modo, ſicut & in corpore expoſitus fuit, quia videlicet peccator poteſt ſingula mortalia in motibus cum conatu, & vigilantia vitare; ſed tamen non poteſt vitare peccatum oppoſitum modo charitatis, nec tamen excuſatur, vt dictum eſt. ¶ Nota etiam D. San. tertio contra Gent. c. 160. q̃ licet ille qui eſt in peccato, nõ habeat hoc in propria poteſtate, quòd omnino vitet peccatum, habet tamen poteſtatem nunc vitare hoc, vel illud peccatum, vt dictum eſt. Vnde quodcunque committit, voluntariè committit; & ita non immerito ei imputatur ad culpam.

Capreolus.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd correptio vtilis eſt, vt ex dolore correptionis volũtas regenerationis oriatur; ſi tamen qui corripitur filius eſt promiſſionis, vt ſtrepitu correptionis forinſecus inſonante, aut flagellante, Deus in illo intrinſecus occulta inſpiratione operet̃, & velle; vt Auguſtinus dicit in lib. de correptione, & gratia; *ideo ergo neceſſaria eſt correptio, quia voluntas hominis requiritur ad hoc, quòd a peccato abſtineat; ſed tamen correptio nõ eſt ſufficiens ſine Dei auxilio. Vnde Eccleſ. 7. Cõſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere quem ille deſpexerit.

*Aug. c. 4.

¶ Aſſumptum verum aliqñ, quia præſertim prædeſtinatis peccatoribus Deus immittit correptiones, & tribulationes, vt oriatur voluntas emendæ, mediante gratuita Dei motione; vt enim habet D. S. alibi, Deus quoſdam per ſpecialia auxilia, & occaſiones, & infirmitates ad ſe conuertit, tamen tribulationes præſcitorũ non ſunt correctoriæ, ſed hic incipit eorum damnatio; ſed in prædeſtinatis correctiones ordinantur ad hoc, quòd voluntas ſe conuertat ad Deum, non tamen ſine Diuino auxilio interius mouente ſpecialiter. Vltra. Si igitur &c. Conceditur, quòd non poteſt non peccare; ita quòd omnia vitet, poteſt tamen per tribulationes, & alias occaſiones diſponi, vt voluntas a peccato reſipiſcat, vt dictum eſt. Quare negatur conſequentia, quia correctio adhibetur, vt primò ſe a peccato auertat, & conuertat ad Deum, & conſequatur gratiam, quæ cor ſuum in Deo confirmet, qua habita, poteſt non peccare mortaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in Iponoſticon. *verbum illud intelligitur de homine ſecundùm ſtatum naturæ integræ, quando nondum erat ſeruus peccati; vnde poterat peccare, & non peccare; nunc etiam quodcunque vult homo datur ei, ſed hoc, quòd bonum velit, habet ex auxilio gratiæ.

*Auguſt. in lib. 3. paulo a princ.

¶ Ad maiorem dicitur primò, quòd auctoritas iſta intelligitur de homine in ſtatu integro ante peccatum, quia ille potuit peccare, & non peccare, vt patuit. Secundò dicitur intelligendo auctoritatem de homine corrupto, quòd poteſt bonum, & malum; ſed aliter, & aliter, quia malum ex ſeipſo, bonum autem ſalutare cum Diuino auxilio ſpeciali.

¶ Ad minorem, verum quidem non definit eſſe homo propter peccatum, definit tamen eſſe homo integer, integritate iſta quæ fuit per donum originalis iuſtitiæ, quæ faciebat hominem rectum, qui per peccatum fit curuus, & obliquus; Ergo &c. Verum, in poteſtate eius eſt vtrunque, ſed vnum ſcilicet malum, ſine ſpeciali auxilio; bonum autem diſponens ad vitam æterñ, non ſine ſpeciali auxilio &c.

Vtrum homo gratiam conſecutus poſſit abſque alio Diuino auxilio bonum facere, & vitare peccatum.

S Pſalm. 41. col. 1.

AD nonum ſic̃ proceditur. Videtur, quòd ille qui iam conſecutus eſt gratiam, per ſeipſum poſſit operari bonum, & vitare peccatum abſque alio auxilio gratiæ; vnumquodq; enim aut fruſtra eſt, aut imperfectum ſi non implet illud ad quod datur; ſed gratia ad hoc datur nobis, vt poſſimus bonum facere, & vitare peccatũ; ſi igitur per gratiam hoc homo nõ poteſt, videtur quòd vel gratia ſit fruſtra data, vel ſit imperfecta.

¶ 2 Præt. per gratiam ipſe Spiritus Sanctus in nobis habitat, ſecundùm illud 1. ad Corin. 3. Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis; ſed Spiritus Sanctus cum ſit omnipotens, ſufficiens eſt, vt nos inducat ad benè operandum, & vt nos a peccato cuſtodiat; ergo homo gratiam conſecutus poteſt vtrunque prædictorum abſque alio auxilio gratiæ.

¶ 3 Præt. ſi homo conſecutus gratiam adhuc alio auxilio gratiæ indiget, ad hoc, quòd rectè viuat, & a peccato abſtineat, pari ratione, & ſi illud aliud auxiliũ gratiæ conſecutus fuerit, adhuc alio auxilio gratiæ indigebit; proceditur ergo in infinitum, quod eſt incõueniẽs; ergo ille qui eſt in gratia non indiget alio auxilio gratiæ ad hoc, quòd bene operetur, & a peccato abſtineat.

¶ Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit in lib. de natura, & gratia, * quòd ſicut oculus corporis pleniſſimè ſanus niſi candore lucis adiutus non poteſt cernere, ſic & homo perfectiſſimè etiam iuſtificatus niſi æterña luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non poteſt viuere; ſed iuſtificatio fit per gratiam, ſecundùm illud. Roman. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius; ergo etiam homo iam habens gratiam, indiget alio auxilio gratiæ ad hoc, quòd rectè viuat.

*Aug. c. 4.

¶ Hic conſequenter D. S. inquirit de neceſſitate gratiæ quãtum ad gratiæ vſum. Et primò quantum ad executionem boni operis. Secundò quantum ad continuationem, in art. ſeq.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt, homo ad rectè viuendũ dupliciter auxilio Dei indiget. Vno quidem modo quãtũ ad aliquod habituale donũ, per quod natura humana corrupta ſanetur, & etiam ſanata eleuetur ad operandum opera meritoria vitæ æterñæ, quæ excedunt proportionẽ naturæ. Alio modo indiget homo auxilio gratiæ, vt a Deo moueatur ad agendũ.

¶ D. S. præmittit quoddam notabile diſtinctiuum innuens duplicem intellectum quæſiti. Secundò ſubiungit duas concluſiones in ſi. vnam quo ad primũ intellectũ, ibi. Quantum igitur &c. Aliã quo ad ſecundum, ibi. Indiget tñ &c. Notat ergo, q̃ homo ad rectè viuendum ſ. rectitudine perfecta, & gratuita, vel meritoria, indiget dupliciter. Vno modo quãtum ad habituale donum, ideſt homo primò indiget ipſa gratia habituali, quæ faciat eum potentem ad operandum meritoriè, quæ eſt actus primus conſtituens hominem in potentia actiua ſufficienti ad operandum meritoriè; quia autem ſupra art. 1 dictum eſt, q̃ quantumcunque res habeat principium operandi ſufficiens, indigeat auxilio, & motione Diuina; ideo habita gratia, adhuc opus eſt motione Dei, & vt patebit, ſpeciali, actuali ſcilicet, qd actuale auxilium eſt interior inſtigatio, & excitatio atq; Diuina prouiſio, & aſſiſtentia Diuinæ prouidentiæ exterius gubernantis, & ſic quæſitum intelligitur de duplici auxilio Diuino, habituali ſcilicet, & actuali.

¶ Quantum igitur ad primum auxilij modum, homo in gratia exiſtens non indiget alio auxilio gratiæ, quaſi aliquo alio habitu infuſo. ——

¶Hic conſequenter D.S. reſpondet quæſito declarato, ponens talem concluſionem quo ad primum intellectum. Homo in gratia &c. vt habet littera. Et D.S. eam non probat hic, ſed relinquit eam probatam per tertium argumentum in oppoſitum adducendum; quia ſi habens gratiam indigeret alia gratia ad operandum per gratiam, eadem ratione ad illam indigeret alia, & ſic eſſet proceſſus in infinitum, quod eſt inconueniens, & impoſſibile. Et patet etiam probatio huius partis ex artic. 1. quia nulla res habito principio operandi ſufficienti, eget alia forma ſuperaddita; ſed gratia gratum faciens eſt principium operandi opera gratuita habitualia per modum actus primi ſufficiens; ergo non eget alia forma habituali ſuperaddita, ſicut patet de igne, qui habens calorem non eget alio calore. Conſequenter cum dicit.

¶Indiget tamen auxilio gratiæ ſecundùm alium modum, vt ſcilicet a Deo moueatur ad rectè agendum, & hoc propter duo. Primò quidē ratione generali, pp hoc, q̄ ſicut ſupra dictū eſt,* nulla res creata poteſt in quemcunque actum prodire, niſi virtute motionis Diuinæ. —

* Art. 1. huius quæſt.

¶Subiungit ſecundam cōcluſionem reſponſi iuxta ſecundum intellectum quæſiti talem, homo indiget auxilio gratiæ &c. vt in principio litteræ. Quam probat, primò ratione generali, & etiam ſpeciali, ibi, Secundò ratione &c. Secundo ex auctoritate ſcripturæ confirmat, ibi. Et propter &cæt. Et dicitur ratio generalis, quia habet locum non ſolùm in homine perducendo ad beatitudinem ſupernaturalem; ſed in omnibus rebus. Arguitur ergo ſic ex illa ratione, nulla res creata poteſt in quemcūq; actū prodire, niſi virtute motionis Diuinæ; ergo habens gratiā non poteſt operari bonum, & vitare peccatum abſque auxilio, quod eſt motio Diuina. Antecedens patuit art. 1. conſequentia patet.

¶Nota tamen, quòd omnis quidem res indiget motione Diuina; ſed non ea qua eget conſtitutus in gratia; quia prima eſt generalis, ſecunda autem eſt conſeruatiua gratiæ, & applicatiua eius ad operandum, & cum hoc eget ſpeciali aſſiſtentia Diuinæ prouidentiæ intus, & extra hominem gubernantis, & a peccato ſpecialiter præſeruantis, vt patebit ratione ſequenti; ſed habetur ex illa ratione generali, q̄ homo etiam conſtitutus in gratia eget Diuino auxilio, eſto qualitas auxilij non ſit eadē. Conſequenter ibi.

¶Secundò ratione ſpeciali propter conditionem ſtatus humanæ naturæ, quæ quidem licet per gratiam ſanetur quantum ad mentem, remanet tn̄ in ea corruptio, & infectio quantum ad carnem, per quam ſeruit legi peccati, vt dr̄ ad Rom. 7. Remanet etiam quædam ignorantiæ obſcuritas in intellectu, ſecundùm quam, vt etiam dicitur. Rom. 8. Quid oremus ſicut oportet neſcimus, propter varios enim rerum euentus, & quia etiam nos ipſos non perfectè cognoſcimus, non poſſumus ad plenum ſcire quid nobis expediat ſm illud. Sap. 9. Cogitationes mortalium timidę, & incertę prouidentiæ noſtræ. Et ideo neceſſe eſt nobis, vt a Deo dirigamur, & protegamur, qui omnia nouit, & omnia poteſt. ——

¶Ponit aliam rationem ſpecialem propriam videlicet homini corrupto, & arguitur ſic. Licet humana natura per gratiam ſanetur quantum ad mentem, remanet tamen in ea corruptio, & infectio quantum ad carnem, remanet etiā quædam ignorātiæ obſcuritas in intellectu, qua neſcimus quid nobis expediat, & quid debeamus orare; ergo neceſſe eſt nobis, vt dirigamur, & protegamur a Deo, qui omnia poteſt, & nouit; quæ directio, & protectio eſt motio ad rectè agendum; ergo illa concluſio vera; conſequentia nota. Antecedens probatur in littera per auctoritates clarè. Et vide de ſecunda eius parte in Capreo. in ſecundo. diſt. 22. ad primum, quia in omni creatura rationali poteſt eſſe inconſideratio alicuius circunſtantiæ, &c. Tunc ibi.

Capreolus.

¶ Et propter hoc etiam renatis in filios Dei per gratiam conuenit dicere. Et ne nos inducas in tentationē, & fiat voluntas tua ſicut in cęlo, & in terra &c. quæ in oratione Dominica continentur ad hoc pertinentia. —

¶Confirmat iſtam concluſionem, & ſecundam probationem præcedentem, quia in oratione Dominica petimus quæ pertinēt ad Diuinam protectionem, & directionem.

¶ Nota pro maiori intellectu huius materiæ, & ſecundæ concluſionis D. San de Verit. Mat. 24. ar. 9. q̄ quia homo etiam cōfirmatus in gratia viæ, non habet in ſe ſufficiens ſuæ firmitatis principium ſicut beati, ſed per munus gratiæ, non ita retrahuntur a malo, q̄ omnino peccare non poſſint niſi Diuina prouidentia cuſtodiente; ſicut etiam dr̄ de immortalitate Adæ, qui ponitur immortalis, non quia omnino aliquo ſibi intrinſeco protegi poſſet ab omni exteriori mortifero, vtpotè ab inciſione gladij, & alijs hmōi, a quibus tn̄ Diuina prouidentia immunis conſeruabatur; non enim omnis peccati origo hic auferetur, quia & ratio in nos cōfirmatis in gratia in particulari decipi poteſt; & etiam ex hoc, quòd iudicium rationis intercipitur propter aliquam paſſionem inferiorum virium; qñ enim inferiores vires intenſè mouentur in aliquid, interrūpitur actus rationis, vt limpidè, & feruenter ſuum iudicium de bono voluntati non proponat, & illi defectus in homine viatore puro auferri non poſſunt. Vnde opus eſt ſemper Diuina cuſtodia, vt quantumcunque occaſio peccati ſe ingerat, mens diuinitus excitetur ad reſiſtendum, hæc D.S. in ſententia ibidem. Ex quibus patet, q̄ nec confirmati poſſunt ſemper bene agere, & vitare oēm defectū, niſi ex Diuina prouidentia ſingulari aſſiſtente, multò minus alij viatores puri in gratia non confirmati, qui patiuntur defectus in ſecunda ratione recitatos. Hæc ratio eſt pro ſecunda concluſione, & probat, quòd habens gratiā indiget auxilio non quidem habituali, ſed adiutorio gratuito; ita q̄ per auxilium gratiæ intelligatur quodcunque adiutorium gratis, & ſupernaturaliter collatum.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̄ donum habitualis gratiæ non ad hoc datur nobis, vt per ipſum non indigeamus vlterius Diuino auxilio. Indiget enim quęlibet creatura, vt a Deo cōſeruetur in bono, quod ab eo accepit, & ideo ſi poſt acceptā gratiam homo adhuc indiget Diuino auxilio, non poteſt concludi, quòd gratia ſit in vanum data, vel quòd ſit imperfecta; quia etiam in ſtatu gloriæ qñ gratia erit omnino perfecta homo Diuino auxilio indigebit; hic autē aliqualiter gratia imperfecta eſt, inquantū hominem non totaliter ſanat, vt dictū eſt. * ¶Pro illius ſolutionis intellectu nota, q̄ aliud eſt loqui de gratia abſolutè, aliud de gratia conſummata, aliud de gratia gratum faciente viatica. Gratia enim gratum faciens abſolutè abſtrahit a perfectione, vel imperfectione, quæ ſibi in illo, vel iſto ſtatu conuenire poteſt. Gratia autem conſummata illa actualiter includit perfectionem totalem competentem, & poſſibilem cuilibet beato ſm Diuinam prædeſtinationem; & includit non ſolùm perfectionem quæ eſt ſm modum eſſendi gratiæ in anima, ſed etiā quę eſt ſm deriuationem in corpus beati, cū animæ reuniatur, per quā caro ſpiritui perfectè obedit. Gratia verò viatica dicit triplicē imperfectionē, non quidem in ratione gratiæ viaticæ, ſed comparatiuę ad eam perfectionem quæ gratiæ abſolutè acceptæ non repugnat, & gratiæ conſummatæ actualiter conuenit. Vna eſt imperfectio ſm modum eſſendi gratiæ, quia viatica non eſt tanta, etiam in modo eſſendi, ſicut conſummata. Alia eſt, quia non deriuatur pro hoc ſtatu in ſenſualitatem; & vires inferiores, quia eſto q̄ ſit magna, & intenſa, non tn̄ pro hoc ſtatu totaliter ſanat. Tertia eſt, quia non perficit rationem, vt infallibiliter regulæ Diuinæ inhęreat per viſionem Diuinæ eſſentiæ; quare ſequitur, q̄ gratia viatica eſt imperfecta imperfectione priuatiua ſm illum modum, quem habet D.S. prima parte. q. 33. art. 4. ad 2. quo videlicet aliquid non habet, quod natum eſt haberi ab aliquo ſui generis (ſicut talpa dr̄ cęca) quia ipſa gratia viatica non habet perfectionem gratiæ cōſummatę poſſibilē, & ab ea habitā. Non autem dr̄ imperfecta quaſi non habeat, quod ſibi competat, vt viatica eſt, vt ſic; quia illius non eſt ſe extendere ad cohibendas inferiores vires ſub iudicio rationis. Eſt autem imperfectionis quaſi negatiuæ in gratia viatica, vt ſic, non reparare vires inferiores, & non facere infallibiliter cognoſcere regulam actionis ſuæ, ſicut facit gratia conſummata quæ exhibet Diuinā eſſentiam, quæ eſt ratio omniū operum beatorum hominum, & ſpirituum. His notatis dicitur ad argumentum. Ad maiorem, concedendo eam, & notanter dicitur, ſi non impleat illud ad quod datur, nam potentia actiua non ordinata ad actum ſicut ad finem, ſi non operetur non eſt fruſtra; ſed quando eſt aliquid ordinatum ad opus ſicut ad finem, & ipſum non conſequitur, fruſtra eſt. Vnde potentia Dei ſi nihil operata fuiſſet, non fruſtra fuiſſet &c. Ad minorem, ſi intelligitur, quòd gratia nobis detur, vt poſſimus bonum facere excluſo auxilio Diuino, quod auferat occaſiones peccatorum prouenientes ex corruptione carnis, & alijs defectibus. Negatur, quia & alijs rebus dantur perfectiones, & principia operandi, quibus habitis, egent motione Diuina. Dico enim, quòd gratia datur, vt ſanet mentem hominis, & vt habeat principium, & formam operationum meritoriè; ſed non poteſt ſemper operari meritoriè, nec in gratia permanere niſi per auxilium Diuinum. Vltra, ſi ignitur &c. Dico, quòd per gratiam ſolùm non poteſt niſi aſſiſtente Diuino auxilio, & conſeruatiuo gratiæ, & auferentis, & comprimentis trahentia in peccatum. Sed nego, q̄ propterea ſit imperfecta priuatiuè in rōne gratię viaticę, qa illius non eſt cohibere ſufficiēter ſine ſpeciali auxilio, omnia peccata, & facere oſa bona; quia ad minus homo viator peccaret peccato incōſiderationis, a quo nec Angelus in gratia creatus immunis fuit, multò minus homo ſibi relictus etiam in gratia. Vide de hoc Capreolum ſecundo, diſtinct. 22. ad primū, & ſecundū. Sed poteſt concedi conſequēs, q̄ gratia viatica

* In corp. art.

Capreol.

vitica est imperfecta priuatiuè, modo qui dictus est, quia videlicet non habet perfectionem gratiæ consummatæ, quia non totaliter sanat, nec tollit possibilitatem peccati inconsiderationis. Sed omnino negatur consequentia: ꝙ ergo sit frustra, quia facit effectum bonum, & sibi possibilē pro hoc statu, licet non possit illum effectum facere. (operationem bonam sine defectu, nisi assistente Deo; immo nec gratia cōsummata facit effectum suum sine Deo. Vnde nō posse facere sine Deo, est defectus purè negatiuus, quia in omni creatura reperitur. Cum quo stat, quòd non tollere inconsiderationem, & corruptionem sensualitatis, est defectus priuatiuus modo dicto.

¶ Ad secundum dicendum, quòd operatio Spiritus Sancti qua nos mouet, & protegit, non circumscribitur per effectum habitualis doni, quod in nobis causat; sed præter hunc effectum nos mouet, & protegit simul cum patre, & filio.

¶ Maior conceditur, sed dico, ꝙ sua inhabitatio per gratiam nō impedit nec præiudicat eius auxilio, immo est ratio specialis auxilij, & gratuiti Spiritus Sanctus simul cum patre, & filio. Minor conceditur, sed inducit nos ad operandum nos mouēdo, & excitando ad opus, & protegendo a malo, & dirigendo. Quare negatur consequentia, quia si Spiritus Sanctus solùm inhabitaret per gratiam, & non protegeret, & custodiret, statim laberetur homo in peccatum, & Spiritum Sanctum amitteret; vnde consequentia non valet. Spiritus Sanctus est in nobis per gratiā, igit̄ nō est opus eius auxilio, vel non est possibile eius auxilium &c.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa concludit, quòd homo non indigeat alia habituali gratia.

¶ Ad assumptum, si intelligitur, quòd si homo consecutus gratiam habitualem adhuc alio auxilio gratiæ, ideſt gratuiti auxilij indigeret &c. negatur; quia vt patuit art. 6. ad tertium, gratuita mono, & gratuitum auxilium, cum sit primi agentis opus, non præsupponit aliud opus, vel aliam gratiam, nec per consequens procederetur in infinitū; sed est status in gratuito auxilio. Vltra, ad consequens. Ergo &c. Si intelligitur, quòd non indigeat auxilio gratiæ actualis, id est Diuinæ directionis, & custodiæ specialis naturæ. Dicitur secundo ad assumptum. Si homo consecutus gratiam, scilicet habitualem adhuc alio auxilio gratiæ habitualis indigeret ad hoc, quòd rectè viuat, tunc pari ratione adhuc alio indigebit, quia illę gratiæ essent eiusdem rationis; sed hoc nos non dicimus, sed oppositum. Et conceditur vlterius, quòd procederetur in infinitum, & hoc est inconueniens, vnde conceditur consequens, quòd existens in gratia non indiget alio auxilio gratiæ habitualis, indiget tamen Diuina motione, & custodia, & directione.

Vtrum homo gratiam consecutus, possit perseuerare in bono, sine auxilio gratiæ.

T Infra q. 114. ar. 2 corp. Et 2. 2. q. 138. 2ª 4. Et 2. d. 2. in expo. lit. ad 2. Et 3. cont. c. 55 Et Verit. q. 24. ar. 13. per tot. & q 27. ar 5. ad 3. Et Pal. 31. co. 6. Et 10. 7. lect. 2. * Aug. ex e. 7. & 9. colligitur.

AD decimum sic proceditur. Videtur, quòd homo in gratia constitutus non indigeat auxilio gratię ad ad perseuerandum; perseuerantia enim est aliquid minus virtute, sicut & continentia, vt patet per Philosophum in 7. Ethi.* sed homo non indiget alio auxilio gratiæ ad habendum virtutes ex quo est iustificatus per gratiam; ergo multò minus indiget auxilio gratiæ ad habendum perseuerantiam.

¶ 2 Præt. omnes virtutes simul infunduntur; sed perseuerantia ponitur quædam virtus; ergo videtur, quòd simul cum gratia infusis alijs virtutibus, perseuerantia detur.

¶ 3 Præt. sicut Apostolus dicit ad Rom. 6. plus restitutum est homini per donum Christi, quàm amiserit per peccatum Adæ; sed Adam accepit, vnde posset perseuerare; ergo multò magis nobis restituitur per gratiam Christi, vt perseuerare possimus; & ita homo non indiget gratia ad perseuerandum.

¶ Sed contra est, quod August. dicit in lib. de perseuerantia. * Cur perseuerantia poscitur a Deo si non datur a Deo? an & ista irrisoria petitio est cum id ab eo petitur, quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dāte esse in hominis potestate? sed perseuerantia petitur etiam ab illis qui sunt per gratiam sanctificati, quod intelligitur cum dicimus. Sanctificetur nomen tuum, vt ibidem Augustinus, * confirmat per verba Cypriani; ergo homo etiam in gratia constitutus indiget, vt ei perseuerantia a Deo detur,

* Aug. e.a.

* Aug. e.eo.

¶ Hic vltimò inquiritur de necessitate gratiæ ad continuationem boni operis.

¶ Respondeo dicendum, quòd perseuerantia tripliciter dicitur. Quandoque enim significat habitum mentis, per quem homo firmiter stat ne remoueatur ab eo, quod est secundùm virtutem per tristitias irruentes; vt sic se habeat perseuerantia ad tristitias sicut continentia ad concupiscentias, & delectationes, vt Philosophus dicit in 7. Ethicorum. * Alio modo potest dici perseuerantia habitus quidam secundùm quem homo habet propositum perseuerandi in bono vsque in finem.

* Arist. c. 7.

¶ D. S. distinctè absoluit quæstum, ſm quòd ille terminus perseuerantia multipliciter dicitur, quia tripliciter. Et primò respondet quo ad primas duas acceptiones; secundò iuxta tertiam, ibi. Alio modo dicitur &c. Quo ad primum, primò præmittit duas acceptiones perseuerantiæ; secundò subiungit conclusionem responſi. conformem, ibi. Et vtroque &c. Prima ergo acceptio perseuerantiæ est, quia significat habitum mentis. (voluntatis tenentis se cum ratione, ne ab ea recedat per tristitias quæ sunt de malis præsertim oppositis delectationibus tactus. Tunc enim continentia est quædam habitus laudabilis faciens ne volūtas propter delectationes præsertim tactus, relinquat rationem; ita perseuerantia isto modo facit, ne propter tristitias quæ sunt ex famæ, & siti, & carentia delectationū tactus recedat a ratione. Et est vtraq; cum abundantia passionum quæ est in sensualitate, quia continens patitur vehementes passiones, sed ab eis non deducitur. Perseuerans similiter habet tristitias consurgentes ab intra de penuria delectationum. Et de ista materia dictum fuit supra q. 58. art. 3. ad secundum. Secundò autem modo dicitur perseuerantia habitus, quo homo habet propositum perseuerādi in bono quocunque difficili. Tunc est in irascibili, & potest esse in eo qui non habet abundantiam passionum, & stare cum virtute perfecta. Et de hoc D. S. secunda secundæ q. 137. art. 7. ad primum. Consequenter cum dicit.

Continentia, & perseuerantia.

¶ Et vtroque istorum modorum perseuerantia simul cum gratia infunditur; sicut & continentia, & cæteræ virtutes.

¶ Subiungit correspondenter ad prædicta membra talem conclusionem re ponens. Vtroq; istorum modorum perseuerantia simul cum gratia infunditur. Et habetur ex illa conclusione, quòd gratia quidem habitualis requiritur ad perseuerantiam isto modo tanquàm causa quam concomitatur, quia videlicet perseuerantia infusa requirit gratiam habitualem, licet non acquisita. Sed iam constitutus in gratia, quia simul habet perseuerantiam istis modis, non indiget alia gratia ad habendum ea, licet vt eas conseruet, (vt patebit) indigeat gratia, non quidem habituali, sed gratuito auxilio; vnde habetur responsio negatiua ad quæstū, ꝙ non indiget gratia cōstitutus in gra ad habendas istas perseuerantias. Probat aūt cōclusio a simili (quod tangit duo prima argumenta in oppositū.) Cōtinentia & cæteræ virtutes simul infundunt cum gratia; igit̄ & perseuerantia istis duobus modis. Ais supponitur ex supradictis, q. 63. vbi dictum est, ꝙ morales infundūtur cū gratia. Tenet cōsequentia, quia perseuerātia primo modo conuenit cū continentia, vt dictum est ex Phil. perseuerantia aūt secundo modo cōuenit cū virtutibus ęteris moralibus perfectis. Et probat hæc conclusio per duas primas rationes in oppositum, quas D. S. breuiter notat, & approbat per verba in lra posita. ¶ Nota, ꝙ circa istā conclusionē, & eius probationem est dubiū. Nam D. S. 2. 2. vbi iā dicit, ꝙ perseuerantia primo modo sit in eo, qui vehementer afficitur passionibus circa mala tactus & gustus, vtpotè qui non habet perfectā virtutem modificantem has passiones; sed ille qui habet gratiā, habet virtutem modificātē passiones, quia gratiam oēs perfectæ virtutes comitantur. Quare non vī, ꝙ perseuerantia nec cōtinentia, vt accipiunt primo modo simul cū gra infundant. Et præterea D. S. 2. 2. vbi iam, art. 4. in corp. dicit (solùm de perseuerantia virtute, ꝙ infundatur cum gratia habituali, sicut & cæteræ virtutes infusæ. Non autem loquitur aliquid de perseuerātia primo modo accepta, immo ipsam excludere videtur per hoc ꝙ notanter dicit, perseuerātia accipitur vno modo pro ipso habitu perseuerantiæ, ſm ꝙ est virtus; & hoc modo indiget dono habitualis gratiæ, sicut & cæteræ virtutes; quasi vellet dicere a cōtrario sensū. Perseuerantia habitus, quę tñ non est virtus, illa nō infunditur cū gratia, &c. Et præterea in de Veri. Ma. 24. art. 13. ad 3. etiam solùm loquitur de perseuerantia virtute, cuius est propositū perseuerandi. Et sic dicit eam habere omnes, qui habent gratiam, quamuis non sint vsque in finem perseuerantes. ¶ Ad hoc posset fortè dici, ꝙ D. S. in secunda secundæ, quam post hunc librum conscripsit, magis rem ponderauit, & hæc dicta quo ad perseuerantiā primo modo dictam, emendauit præsertim, quia nō oportet in habente gratiam esse vehementes passiones, quæ per virtutes per gratiam, & cum gratia collatas refrenantur.

¶ Sed videtur secundo dicendum, & melius ex D. S. in de vir-

tutibus in communi.artic.10.ad 14.quia differentia eſt inter virtutes morales infuſas, & acquiſitas; quia quo ad refrenationem paſſionum ſe mutuo excedunt. Acquiſita enim,quia per frequentes actus acquiritur, ideo acquirens diſſueſcit paſſionibus obedire,& eis reſiſtere, & per conſequens habita tali virtute,paſſiones minus ſentiuntur, & per conſequens cum temperantia acquiſita non eſt continentia,vel perſeuerantia,primo modo;quia vt dictū eſt ſic accepæ habent locum in vehementia paſſionum; Virtus autem infuſa, quia non acquiritur ex actibus, ſed ex ſubita infuſione Dei, ideo a principio non tollit ſenſum, & vehementiam paſſionum,ſicut acquiſita. Nec eſt contra virtutem temperantiæ infuſæ, quòd aliquis patiatur moleſtiam circa paſſiones, quia ad talem virtutem ſufficit ſine triſtitia operari, & præſertim voluntatis; nec requiritur,quòd delectabiliter operetur, propter moleſtias quæ ſentiuntur. Quare ſtant ſimul continentia infuſa, vel perſeuerantia,& temperantia infuſa,vel fortitudo,non autem ita de acquiſitis. Quare cum D.S.in 2.2 art.1.loquitur de perſeuerantia poſt Philoſophum, nec reſtringit ſe ad infuſam, loquitur de acquiſita,quàmuis, & infuſa ſit cum moleſtia paſſionum;ſed hoc vt dictum eſt,non præiudicat virtuti infuſę; quare nulla eſt repugnantia inter hic,& alibi dicta. Quia D.S.per hoc,ꝙ loquitur in ſecunda ſecundæ,de perſeuerantia virtute,non excludit perſeuerantiam habitum infuſum;nam iuſtificati prius peccatores aſſueti in peccatis, valde egent perſeuerantia, & continentia habitibus laudabilibus; ideo rationale eſt, vt ſimul cum gratia infundantur, qui tamen poſt edomitas paſſiones non habent tantum actum ſicut antea; vnde ſicut quandoque infunduntur, & acquirūtur virtutes, quæ propter aliquam diſpoſitionem, vel defectum naturæ nō habent actus ſuos,ſed habere poſſint, vt ſupra dictum fuit.q.65.art.1.& iterū ſunt aliquæ quæ habentur in potentia propinqua radicata in alijs habitibus; ita eſto gratia infundat alicui non habenti vehementes paſſiones, poteſt nihilominus adeſſe habitus perſeuerantiæ, primo modo, vel continentiæ,aut ſaltem habetur in potentia propinqua; ita quòd eſt taliter diſpoſitus per virtutes, quòd ſi adeſſet vehementia paſſionum, voluntas teneret ſe ſecundùm rationem, & non ſequeretur vehementiam paſſionum in bono, vel malo &c. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo dicitur perſeuerantia continuatio quædam boni vſque ad finem vitæ, & ad talem perſeuerantiam habendam homo in gratia conſtitutus nō quidem indiget aliqua alia habituali gratia, ſed Diuino auxilio ipſum dirigente, & protegente contra tentationum impulſus; ſicut ex præcedenti quæſtione apparet. *

*Art.præc.

¶Reſpondet iuxta tertiam acceptionem perſeuerantię, vt dicit continuationem quandam boni vſque in finem vitæ,prout ſecundùm D.S. in de Verita. vbi ſupra,eſt circunſtantia quædam virtutis deſignans permanentiam virtutis vſque in finem vitæ. Et ſm D.S.ſecunda ſecūdæ prout nominat actum virtutis continuatum vſque in finem;omnia enim iſta idem important.Et de hac acceptione quæſitū principaliter intelligitur. Vnde ponit talem concluſionē reſponſiuam conformem.Ad talem perſeuerantiam habendam,homo in gratia conſtitutus &c. vt in littera iacet.Hanc concluſionem primò probat ſub breuibus, ſecundò ex ea infert quoddam corollariū, ibi. Et ideo &c. Habet autem concluſio iſta duas partes,& D.S. relinquit ambas eſſe probatas ex art.præce.& tangit probationem ſecundæ partis ſub breuibus. Et arguitur ſic. Perſeuerare iſto modo eſt bonos actus cōtinuare, & operari vſq; in finem; ſed conſtitutus in gratia non eget habituali, ſed eget auxilio Diuino, vt bene operetur,& non deficiat; igitur cōcluſio vera pro ambabus partibus Maior nota ex iam dictis.Minor pro prima parte patuit,quia aliàs eſſet proceſſus in infinitum.Secunda pars patet,quia conſtitutus in gratia habet ſenſualitatem corruptam,& patitur varias tentationes,& obſcuritatem intellectus, & impoſſibilitatem euitandi omnes inconſiderationes,vt patuit; igitur eget auxilio dirigente,& protegēte. Si autem placet videre multas rationes pro ſecunda parte huius concluſionis. Vide D.S. tertio contra Gentl.c.155.vbi adducit multas rationes,& auctoritates pro hac parte concluſionis. Sed fundamentalis ratio dicta eſt art.præce.quia homo in gratia conſtitutus nō poteſt ſine auxilio gratuito bene operari,& non poteſt non peccare, vel conſtituere in tali ſtatu,vt peccare non poſſit.Ideo non poteſt perſeuerare, quia perſeuerare nihil aliud eſt, quàm cōtinuare bonas operationes vſque in finem. Et ſi homo poſſet ſe ponere in tali ſtatu, vt peccare non poſſet; tunc poſſet ſe facere perſeuerare, ſed hoc non poteſt &c. Deinde ibi.

¶Et ideo poſtquàm aliquis eſt iuſtificatus per gratiā, neceſſe habet a Deo petere prædictum perſeuerantiæ donum, vt ſcilicet cuſtodiatur a malo vſque ad finem vitæ; multis enim datur gratia quibus non datur perſeuerare in gratia.

¶ Infert vnum corollarium ex ſecunda parte dictæ concluſionis, & probationē,reſumpta ex art.præce.ſcilicet tale. Poſtquam aliquis eſt iuſtificatus &c.probatur, quia multis datur gratia,quibus non datur perſeuerare in gratia; igitur corollarium verum. Tenet conſequentia,quia ſi ex gratia habituali non habet perſeuerantiam, ſed ex gratuito auxilio Dei, ideo bene ſequitur,quòd habeat petere a Deo illud auxilium.Antecedentis poſſibilitas patet ex dictis, quia conſtitutus in gratia, non neceſſario habet aliud auxilium; igitur poteſt vnum dari, & non aliud. Et patet eius veritas de facto de Iuda, & alijs qui habuerunt gratiam. Et patet de omnibus baptizatis præſcitis.

¶Nota autem breuiter huius rei fundamentum ex D.S.contra Gent.& 2.2.vbi ſupra.art.4.quia libe. arbi. pro hoc ſtatu non ita perficitur per gratiam habitualem,quin ſit vertibile ad malum,& poſſit ſequi tentationes, & corruptiones carnis.Et ideo nō ſubeſt poteſtati lib.ar.etiam per gratiam reparati, vt ſe immobiliter in bono ſtatu, licet in poteſtate eius ſit electio, & propoſitum perſeuerandi, ſed plerumq; cadit in noſtra poteſtate electio, ſed non executio; non enim eſt homo dominus ſuarum naturalium potentiarum; & ideo licet liber ſit ad volendum, vel nolendum aliquid,nō tamen volendo poteſt facere, quòd voluntas ſua immobiliter inhęreat ei,quod vult,quod requiritur ad perſeuerantiam, vt. ſ. voluntas immobiliter in bono permaneat; quare oportet adeſſe Diuinū auxilium,quo Deus dirigit, & gubernat per ſuam prouidentiam, vt homo vſque in finem permaneat.

Differunt poſſe abſtinere a peccato,& poſſe perſeuerare, &c.

¶Nota etiam poſt D.S in de Veri.vbi ſupra,quòd differunt poſſe abſtinere a peccato;& poſſe perſeuerare vſque in finem vitę in abſtinentia a peccato. Primò enim modo potentia ſertur ſupra negationē tantum, vt.ſ.aliquis poſſit non peccare; & hoc poteſt homo in gratia exiſtens loquendo de mortali,quia habet inclinationem ad peccatum vitandum, & non habet habitum inclinantem ad peccatum,vel affectionem habitualem. Cum autem dicitur,ille poteſt perſeuerare in abſtinentia peccati vſque in finem; potentia ſertur in aliquod affirmatiuum, vt.ſ.aliquis ponat ſe in tali ſtatu, quòd peccatum in eo eſſe non poſſit, & quòd faciat ſe impeccabilem;hoc autem non cadit in poteſtate li.ar.quia virtus motiua exequens, non ſe ad hoc extendit, & ideo homo habet perſeuerantiam a Deo petere;patet ex hoc, ꝙ nō eſt diſcrepātia, cū prius dictū fuit, ꝙ homo in gratia exiſtens poteſt peccatum, immo omnia,mortalia vitare. Et hic dī, ꝙ ex habita gratia non habet perſeuerare. Poſſe enim vitare omnia peccata, eſt habere inclinationem in bonum,quam ſi ſequatur,& ea vtatur,non peccabit. Sed quia non habet,vt ea ſemper vtatur,immo poteſt agere contrarium,ideo non habet potentiam perſeuerandi, quæ eſt impeccabilitas. Habet ergo, vt a peccatis abſtineat; ſed non habet,vt in abſtinentia maneat, quod eſt perſeuerare. Ad hoc enim ſecundum requiritur infallibilis inhęſio ad Deum,& ablatio omnis occaſionis peccandi, quod erit in patria, hic autem non erit; ſed per ſingulare auxilium habet omne bonum facere, & non deficere, & ſic perſeuerare.

¶ A R G. in contrarium confirmat ſecundam partem concluſionis ſecundæ, quia deriſorium eſſet a Deo petere,cuius ipſe nō eſſet dator;ſed Chriſtus in oratione Dñica, quæ nō eſt deriſoria, docuit nos petere perſeuerantiam a Deo; ergo ipſe dat, & homo ex ſuis naturalibus non habet,immo nec ex gratia habituali viatica; per quam quidem,vt dictum eſt,poteſt a peccatis abſtinere, ſed per eam non habet,vt poſſit in abſtinentia perſeuerare, quia ipſa non facit hominem impeccabilem. Per hoc autem excluditur error Pelagianorum,qui dixerūt, quòd ad perſeuerandū ſufficit lib.ar.nec ad hoc homo indiget gratia.Et ſm D.S.contra Gentiles,vbi ſupra, petimus perſeuerantiam etiam in hoc,quòd dicimus. Adueniat Regnum tuum; non enim nobis aduenit Regnum Dei, niſi in bono perſeuerantes fuerimus.

¶Ad primum ergo dicēdum, ꝙ obiectio illa procedit de primo modo perſeuerantiæ; ſicut & ſecūda obiectio procedit de ſecundo. Vnde patet ſolutio ad ſecundum.

¶Maior vera, de perſeuerantia primo modo dicta in corpore, quia perfecta virtus circa paſſiones non eſt cum vehementia paſſionum, præſertim acquiſita. Et ſecundò, perfecta virtus eſt conſummatiua boni operis in paſſionibus. Perſeuerantia autem eſt cum inordinatione paſſionum. Et ſecundò,nec eſt conſummatiua boni operis, quia eſt in voluntate. Similiter dicitur de continentia,Minor conceditur,& notanter, ad habēdum virtutes non indiget gratia alia habita gratia, licet ad perſeuerandum. Tertio modo indiget gratuito auxilio. Cōceditur,& conſequens,& conſequentia de perſeuerantia primo modo. Vnde vult hoc argm, ꝙ ſi perfectę virtutes habentur cum gratia, nec opus eſt alia gratia ad ipſas habendas;igitur magis perſeuerantia quæ eſt quid minus virtute &c. Et probat hæc ratio primam concluſionem.

¶Ad ſecundum. Maior conceditur,tùm quia ſunt connexæ virtutes infuſę in charitate, & prudentia; tùm quia opera Dei perfecta. Minor conceditur etiam de perſequentia ſecundo modo, vt eſt virtus factiua propoſiti benefaciendi,& perſeuerandi in bono difficili, vt patet ſecunda ſecundæ, vbi ſupra in cor. Conceditur & conſequentia, & conſequens de perſeuerantia ſecundo modo. Vnde & hæc ratio eſt pro prima concluſione.

¶Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit in libro de natura, & gratia, * homo in primò ſtatu accepit donum per quod perſeuerare poſſet, non autem accepit, vt perſeueraret; nunc autem per gratiam Chriſti multi accipiunt, & donum gratiæ quo perſeuerare poſſunt, & vlterius eis datur, quòd perſeuerẽt, & ſic donum Chriſti, eſt maius, quàm delictum Adæ, & tamẽ facilius homo per gratiæ donum perſeuerare poterat in ſtatu innocentię in quo nulla erat rebellio carnis ad ſpiritum, quàm nunc poſſumus, quando reparatio gratiæ Chriſti, & ſi ſit inchoata quantum ad mentem, nondum tamen eſt conſummata quantum ad carnem, quod erit in patria, vbi homo, non ſolùm perſeuerare poterit, ſed etiam peccare non poterit.

*Aug.c.41.

¶ Ad maiorem etiam dictum fuit ſupra quæſt.82.arti.3.ad tertium. Conceditur enim, quia per Chriſtum reſtituetur quicquid Adam perdidit, & amplius, ſed tempore ſuo immortalitas, & perfecta ſubiectio inferiorum uirium ad rationem. Aliqua autem etiam in hoc ſtatu reſtituuntur, ſcilicet gratia, & virtutes, & poſſe perſeuerare, & ſimul etiam perſeuerare, poſſe nõ peccare, & cum hoc non peccare.

¶ Ad minorem, concedo, quòd Adam accepit, vt poſſet perſeuerare, etiam per liberum arbitrium cum dono originalis iuſtitiæ, quia tunc nulla corruptio erat in humana natura, quæ perſeuerandi difficultatem præberet, ſicut nunc eſt. Et ideo nunc poteſt perſeuerare ſolùm ex gratia Dei duplici, gratum faciente, & gratuito auxilio. Sed addo, quòd Adam quidem potuit perſeuerare per donũ gratiæ, ſed non accepit, ut perſeueraret de facto, quod oſtendit caſus, & peccatum eius; ſed multi nunc per donũ Chriſti accipiũt, & poſſe perſeuerare, & cum hoc perſeuerantiam. Quare donum Chriſti maius eſt, quare negatur conſequentia, ſi intelligitur, ꝙ reſtituta gratia poſſimus per eam, ſine ſpeciali adiutorio perſeuerare. Sed reſtituitur nobis per duplicem gratiam, vt poſſimus perſeuerare, & etiam perſeueremus. Oportet enim memorari eius, quod dictum eſt ar.5.ad tertium, quòd melioris conditionis eſt, q per plura auxilia perducitur ad altiorem finem. Et ergo eſto homo nunc egeat duplici auxilio, ſcilicet gratia habituali, & actuali, quia tamen perducitur per iſta auxilia ad aliorem finem, ſcilicet ad poſſe perſeuerare, & ad perſeuerare de facto, ideo melioris conditionis eſt quo ad hoc.

¶ Nota hic, quòd Adam in ſtatu innocentiæ facilius perſeuerauit, quàm nunc perſeueremus, quia nõ habuit ſenſualitatem, & naturam corruptam, vt dictum eſt, ſicut nunc, vbi gratia ſanat mẽtem, ſed non naturam, quod futurum eſt in patria, vbi erimus omnino impeccabiles. Tamen non videtur Adam potuiſſe perſeuerare ſine ſpeciali auxilio, nec quo ad hoc facilius. Vide Doc. San. in de Ver. mat. 27. par. 5. ad tertium. Sed quia non eguit dono naturam ſanante, quæ integra fuit, & ideo etiam ſi fuit conditus in naturalibus integris, & ſine gratia, potuit pſeuerare, & vitare peccatum, & facere bona cõnaturalia, nec vltra tenebatur, antequàm habuit gratiam, quia ſecus eſſet de homine ante peccatum non habẽte gratiam, & charitatem gratuitam, & de homine poſt peccatum non habente gratiam; nam homo qui ante peccatum non haberet gratiam, non faciendo opus gratuitum eſſet excuſatus, quia illud non facere, & non habere gratiam, non eſſet ex culpa ſua; ſed poſt peccatum eſt ex culpa ſua, & eſt pœna peccati non habere gratiam, quare non excuſatur: hoc tamen verum eſt, ꝙ ſi homo in naturalibus motus a Deo ſufficienter, non ſe præparaſſet ad gratiam, non fuiſſet excuſatus, quia tunc ex culpa ſua eſſet non habere gratiam, pono autem, quòd ſi ſine culpa ſua non habuiſſet gratiam, & tunc fuiſſet excuſatus &c. Ad propoſitum ergo dico, quòd homo integer ſine gratia potuit ſtare in bonis naturalibus, nec vt ſic, amplius obligabatur. Et ergo per donũ gratię, de quo Doct. Sanct. loquitur, poteſt intelligi ſola iuſtitia originalis, quæ fuit donum gratiæ, quia gratuitum. Si tamen per donum gratiæ intelligit donum originalis iuſtitiæ, & ſimul gratiam gratum faciẽtem, in qua ponit hominem creatum iuxta opinionem ſuam, tunc facilius potuit, tum quia ſine gratia gratum faciente potuiſſet, ut ſentiunt illi, qui ponunt eum creatum in naturalibus integris, tum quia in gratia potuit vitare omnia peccata etiam oppoſita uirtutibus theologicis, & facere bona etiam meritoria. tum tertiò, quia facilius potuit, quia cum minore difficultate, nulla reſiſtentia, uel nullo impedimento in natura inuento.

¶ Nota etiam, quòd in patria erit homo impeccabilis, ſed aliter, quàm homo in ſtatu innocentiæ; quia in ſtatu innocentiæ potuit non peccare, ſed in patria non poterit peccare, quia ex viſione clara, & faciali diuinæ eſſentiæ, confirmabitur voluntas in bono ſimpliciter. Et gratia quoque conſummata tota natura perficietur, vt nullum impedimentum nulla quoque ſit difficultas, vel interior, vel exterior ad bonum. Et de hoc Doct. Sanct. in de verita. materia 24. artic. 7. circa finem corporis art. Et de hoc etiã Capreolus in ſecundo diſtin. 22. præſertim quomodo viſio Diuinæ eſſentiæ impeccabilitatem affert.

Quæſtio Centeſimadecima.

De gratia quantum ad eius eſſentiam.

DEinde conſiderandum eſt de gratia Dei quantum ad eius eſſentiam. Et circa hoc quęrũtur quatuor, Primò, vtrum gratia ponat aliquid in anima. Secundò, vtrum gratia ſit qualitas. Tertiò, vtrum gratia differat a virtute infuſa. Quartò, de ſubiecto gratiæ.

¶ Poſtquàm determinatum eſt de neceſſitate gratiæ, hic conſequenter determinatur de eſſentia eius. Et circa hoc principaliter duo fiunt. Primò inquiritur quid ſit gratia, Secundò inquiritur in quo ſit ſubiectiuè, artic. 4 Ex his enim potiſſimè accidens cognoſcitur, ſcilicet ex genere, & differentia, & ex ſubiecto, ex quo etiã quandoque differentia ſumitur. Circa primum, primò præmittitur quoddam neceſſarium ad propoſitum, & inquiritur quaſi de genere remotiſſimo, & etiam an uidelicet ſit aliquid creatum in anima, vel ſit quid increatum. Secundò inquiritur de genere prędicamentali, an videlicet ſit qualitas.

Vtrum gratia ponat aliquid in anima.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd gratia non ponat aliquid in anima. Sicut enim homo dicitur habere gratiam Dei, ita etiam gratiam hominis; vn de dicitur Gene. 39. quòd dominus dedit Ioſeph gratiam in conſpectu principis carceris; ſed per hoc, quòd homo dicitur habere gratiam hominis, nihil ponitur in eo, qui gratiam alterius habet, ſed in eo cuius gratiam habet ponitur acceptatio quædam; ergo per hoc, quòd homo habere gratiam Dei dicitur, nihil ponitur in anima, ſed ſolùm ſignificatur acceptatio Diuina. V 1.d.26.ar. 1. Et 3.contra c.150. Et Verit.q.27. art.1.

¶ 2 Præt. Sicut anima viuificat corpus, ita Deus viuificat animam; vnde dicitur Deutero. 30. Ipſe eſt vita tua; ſed anima viuificat corpus immediatè; ergo etiam nihil cadit medium inter Deum, & animam; non ergo gratia ponit aliquid creatum in anima.

¶ 3 Præterea. Ad Rom. primo, ſuper illud. Gratia vobis, & pax, dicit glo.* gratia, id eſt remiſſio peccatorum, ſed remiſſio peccatorum non ponit in anima aliquid, ſed ſolùm in Deo, non imputante peccatum, ſecundùm illud Pſ. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum; ergo nec gratia ponit aliquid in anima. * Gl. interl. in hoc loco.

¶ Sed contra, lux ponit aliquid in illuminato; ſed gratia eſt quædam lux animæ; vnde Auguſtinus dicit in libro de natura, & gratia. * Prævaricationem legis dignè lux deſerit veritatis, qua deſertus utique ſit cæcus; ergo gratia ponit aliquid in anima. * Aug.c.21.

¶ Hic primò Doct. San. inquirit de genere remotiſſimo, an ponat aliquid in anima. i. ſit quiddam creatum in anima exiſtẽs. Voluerunt enim aliqui (quorum opinionem tangit primum argumẽtum) quòd cum quis dicitur eſſe in gratia, uel habere gratiam, ſit ſolùm denominatio extrinſeca, quemadmodum ſicut dicitur. Ille habet gratiam hominis iſtius, non denotatur aliquid ſibi ineſſe, ſed denotatur, quia alius habeat complacẽtiam, & amorem erga ipſum, cuius amoris ipſe ſit obiectum. Sic etiam dicimus lapidem uideri, & huiuſmodi. Volebant enim iſti, quòd gratia Dei diceret ſolùm dilectionem, & acceptationem Dei, qua acceptat iſtũ hominem ad beatitudinem, quæ acceptatio nihil in homine formaliter ponit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſecundùm communem modum loquendi, tripliciter gratia accipi conſueuit. Vno modo pro dilectione alicuius, ſicut conſueuimus dicere, quòd iſte miles habet gratiam regis, id eſt rex habet eum gratum. Secundò ſumitur pro aliquo dono gratis dato, ſicut conſueuimus dicere, Hanc gratiam facio tibi. Tertio modo ſumitur pro recompenſatione beneficij gratis dati, ſecundùm quòd dicimur agere gratias beneficiorum.

¶ Doct. Sanct primò exponit quęſitum, quomodo diſtinctè poteſt intelligi, ſecundò ſecundùm hoc diſtinctè reſpõdet, ibi. Quantum igitur &c. Circa primum primò ponit notabile diſtinctiuum

trimembre

trimembre de gratia in titulo quæſtiõ poſita, ſecundò membra diſtincta ad inuicem comparat, ibi Quorum trium &c. Dicit ergo quòd iuxta communem modum loquendi, gratia conſueuit accipi tripliciter &c clarè in littera. Et de his duabus acceptionibus habet Doct. Sanct. in ſecundo diſt. 26. act. primo. Quia (inquit) nomẽ gratiæ quandam liberalitatem importat; vnde ex hoc, quòd gratis datur, gratia dicitur, liberalis autem donationis principium eſt amor. Et inde eſt, quòd nomen gratiæ dupliciter ſumitur. Vno modo pro ipſa acceptatione amoris. Alio modo pro ipſo dono &c. De gratia autem tertio modo, quæ eſt gratitudo, vide ſecũda ſecundæ. q. 106. Conſequenter cum dicit.

¶ Quorum trium, ſecundum dependet ex primo, ex amore enim quo aliquis habet alium gratum, procedit, quòd aliquid ei gratis impendat. Ex ſecũdo autem procedit tertium, quia ex beneficijs gratis exhibitis, gratiarum actio conſurgit.

¶ Comparat iſtas tres gratias adinuicem; tres dependentiam, & prioritatem, vel originem; quia ſecunda gratia prouenit ex prima, & tertia ex ſecunda, vt de ſe conſtat.

¶ Quantum igitur ad duo ultima, manifeſtum eſt, ꝙ gratia aliquid ponit in eo qui gratiã accipit. Primò quidem ipſum donum gratis datum, ſecundò huius doni recognitionem.

¶ Præmiſſa diſtinctione de varia acceptione, & ſignificatione nominis gratiæ, hic incipit ſecundùm illam diſtinctionem, & varium intellectũ quæſiti, reſpondere; & primò reſpondet iuxta duo vltima membra, ſecundò iuxta primum, ibi. Sed quantum &c. Circa primum ponit talem concluſionem reſpon. Quantum ad duo vltima (i. duas vltimas acceptiones) manifeſtum eſt, quòd gratia aliquid ponit in eo qui gratiam accipit. Probatur concluſio, quia gratia iſto modo dicit donum gratis datum, ſecundò huius doni recognitionem, ſed illa manifeſtè aliquid ponunt in eo qui accipit; igitur &c. Maior patet ex notabili. Minor nota de ſe. Et tangit Doct. Sanct. quidditatem gratiæ tertio modo dictę, quia dicit recognitionem beneficij, & laudationem eius, & poſſibilem recõpenſationem, ut habetur ſecunda ſecundæ, vbi iam. Vnde non eſt controuerſia, quia primò dixit, quòd dicat recompenſationem, & iam dicit, quòd importet recognitionem doni, quia ambo includuntur in gratitudine. Alia tamen recompenſatio eſt iuſtitiæ, alia amicitiæ, alia gratitudinis, vt habet Doct. Sanct. ibidem ar. 4. Vide & q. 107. ar. 2. quomodo gratitudo habet tres gradus, recognitionem, laudem, & recompenſationem &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed quantum ad primum eſt differentia attendenda circa gratiam Dei, & gratiam hominis; quia enim bonum creaturæ prouenit ex uoluntate Diuina, ideo ex dilectione Dei qua vult creaturæ bonum, profluit aliquod bonum in creatura; uoluntas autem hominis mouetur ex bono præexiſtente in rebus; & inde eſt, quòd dilectio hominis non cauſat totaliter rei bonitatem, ſed præſupponit ipſam, uel in parte, uel in toto. Patet igitur, quòd quamlibet Dei dilectionem ſequitur aliquod bonum in creatura cauſatum, non tamen dilectioni æternæ coæternum.

¶ Proſequitur primum membrum acceptionis gratiæ. Et primò præmittit fundamentalem concluſionem, ſecundò ſubiungit concluſionem reſpon. cõformem dicto mẽbro, ibi. Et ſecundũ hu iuſmodi &c Concluſio fundamentalis eſt. Sed quamlibet Dei dilectionem ſequitur aliquod bonum in creatura cauſatum, non tamen dilectioni æternæ coæternum. Et habet duas partes, quarum primam Doct. Sanct. probat ex differentia gratiæ, vel dilectionis Dei, & gratiæ, vel dilectionis hominis. Et arguitur ſic, bonum creaturæ prouenit ex voluntate Diuina, voluntas autem hominis mouetur ex bono præexiſtente in rebus, ergo ex dilectione Dei, qua vult creaturæ bonum, profluit bonum aliquod in creatura, ſed dilectio hominis non cauſat totaliter rei bonitatem, ſed &c. & per conſequens concluſio vera; tenet conſequentia, quia dilectio Dei pertinet ad eius uoluntatem, nec uolũtas cauſat, niſi volendo bonum, quod eſt diligere. Antecedens præſupponit ex prima parte q. 19. articu. 4. & q. 20. art. 2. Et illud Antecedens Doctor Sanct. probat in de Veritat. 27. ar. 1 per ſimile de ſcientia Dei, quæ etiam non eſt cauſata, ſed cauſatiua operis; igitur & uolũtas Dei non cauſatur, ſed cauſat bonum uolitum.

Differẽtia inter dilectionẽ Dei & hominis

¶ Secunda pars cõcluſionis relinquitur nota, quia dilectio Dei non poteſt incipere, nec de nouo aduenire; ſed omnis creatura de facto iam incepit; igitur dilectioni æternæ, bonum in creatura non eſt coæternum. Oportet enim hic ſupponere, quæ dicentur in prima parte, ex intentione, quia & Capreolus habet in ſecundo, ꝙ nulla actio Dei etiam tranſiens, quantum ad abſolutum, eſt temporalis, ſed ſolum quoad reſpectum, quia actio Dei quo ad abſolutum eſt diuina eſſentia, quæ eſt æterna, nec eſt impoſſibile, quòd ab antiqua, vel magis æterna coactione procedat temporalis effectus. Sic ergo ad æternum velle quo Deus vult creaturæ bonũ, & per conſequens quo eam diligit, ſecutus eſt effectus temporalis, qui eſt bonum creaturæ ab æterno uolitum. Poſſumus enim & nos amare, & velle bonũ futuris amicis, & filijs &c. Deinde ibi.

¶ Et ſecundùm huiuſmodi boni differentiam, differens conſideratur dilectio Dei ad creaturam. Vna quidem communis, ſecundùm quam diligit omnia, quæ ſunt, vt dicitur Sap. 11. ſecundùm quam, eſſe naturale rebus creatis largitur. Alia autem dilectio eſt ſpecialis, ſecundùm quam trahit creaturam rationalem ſupra conditionem naturæ ad participationem Diuini boni; & ſecundùm hanc dilectionem dicitur aliquem diligere ſimpliciter, quia ſecundùm hãc dilectionem vult Deus ſimpliciter creaturæ bonum æternum, quod eſt ipſe. Sic igitur per hoc, quòd dicitur homo gratiam Dei habere, ſignificatur quiddam ſupernaturale in homine a Deo proueniens.

¶ Subiungit concluſionem reſponſiuam, quo ad primum intellectum quæſiti, talem. Per hoc, quòd dicitur homo gratiã Dei habere, ſignificatur quiddam ſupernaturale in homine a Deo proueniens. Et habetur reſponſio formalis ad quæſitũ, quòd gratia quã dicitur homo habere, eſt aliquid in eo &c. Hanc concluſionem Doct. Sanct. primò probat, ſecundò eandem limitat, ibi. Quandoque tamen &c probatur ergo ex fundamento primus poſitus. Quælibet Dei dilectionem ſequitur aliquod bonum in creatura creatum, igitur dilectionem communem ſequitur bonum naturale omnibus rebus datum, ſed dilectionem ſpecialẽ ſequitur in creatura ſpecialiter dilecta, & ſimpliciter, bonum ſpeciale, ſcilicet participatio Diuini boni ſupra conditionem naturæ, qua efficitur digna doni æterni, quod ipſe Deus eſt; ergo ſequitur concluſio, ꝙ gratia, quæ eſt effectus ſpecialis dilectionis, ſit in homine exiſtens &c. Antecedens patuit, & fuit prima pars concluſionis fundamentalis. Et ſuppoſitum conſequentis probat Doct. Sanct. ſcilicet quòd ſint duæ dilectiones, quia dilectio cauſat bonum, ut dictum eſt; ergo ſecundùm differentiam boni eſt differentia dilectionis, non intrinſeca, ſed extrinſeca, quia in Deo non differunt tanquàm diuerſæ res, ſed differunt extrinſece, quia de diuerſis &c. Et deinde ponit Doct. Sanct. conſequens cum eius explicatione clarè in littera.

¶ Nota autem quòd uis huius rationis ſtat in hoc, quia a dilectione communi procedit aliquid in creatura exiſtens, ſcilicet bonum connaturale; ergo etiam a dilectione ſpeciali procedit aliquid ſpeciale bonum intra ſpecialiter dilectã creaturam. Per hoc autem, quòd dicimus aliquem habere gratiam, non intelligitur bonum naturale, quia hoc non dicitur gratia, ſed intelligimus bonum ſupernaturale. Quare ſequitur, quòd gratia dicat aliquid in homine, vel Angelo grato, & gratuitè dilecto exiſtens ſupernaturale. ¶ Nota autem, ut habet Doct. Sanct. tertio contra Gentes. c. 150. quòd ſicut in nobis aliquis ſpecialiter diligitur ab homine, quia in eo eſt ſpeciale bonum; igitur etiam ubi ponitur ſpecialis dilectio Dei ad hominem, oportet quòd ponatur ſpeciale bonum hominis a Deo collatum. Cum ergo gratia iſto modo deſignet ſpecialem dilectionem Dei, & hominem eſſe ſpecialiter dilectum, oportet quòd aliquod ſpeciale donũ deſignetur ex eſſe. Vnde ſecundùm Doct. Sanct. in ſecundo diſtin. 26 ar. 1. ad ſecundum, ſecundùm diuerſa bona dicitur Deus diuerſimodè diligere. Et dilectio communis ſimilis eſt ei qua artifex diligit opus ſuum; ſed ſpecialis eſt, qua diligit quadam amicabili ſocietate; ſicut amicus amicum, inquãtum hic dilectum trahit in ſocietatem ſeę fruitionis, & iuxta Doct. Sanct. in de Verita. inquantum hominem facit dignum uita æterna, ad quam cum ſpeciali dilectione diligit. Speciali enim dilectione vult alicui uitam æternam, ſed non indigno, nec ex natura hominis; ideo cauſat aliquod ſupernaturale donum, & participationem diuinitatis, per quam dignus efficitur beatitudine ad quam acceptatur. Tunc ibi.

Gratia eſt aliquid in creatura.

¶ Quandoque tamen gratia Dei dicitur ipſa æterna Dei dilectio; ſecundùm quòd dicitur etiam gratia prædeſtinationis inquantum Deus gratuitò, & non ex meritis aliquos prædeſtinauit, ſiue elegit. Dicitur enim ad Ephe. primo, Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorũ in laudem gloriæ gratiæ ſuæ.

¶ Annectit quoddam notabile limitatiuum concluſionis præc. Et vult, quòd concluſio poſita habet ueritatem ſecũdùm communem vſum, & modum loquendi; quia ſic per habere gratiam, & eſſe in gratia intelligimus habere gratiam gratum faciente, quæ eſt participatio Diuini boni ſupernaturalis; qua quis redditur dignus vita æterna. Sed tamen aliquando per gratiam Dei intelligimus æternam Dei dilectionem, & electionem, quæ includitur in prædeſtinatione. Et ſic gratia dicitur Dei prædeſtinatio, & eſt aliquid

aliquid increatum, & ſecundùm D.S. in ſecũdo nomine gratię, Diuina acceptio, vel donum increatum ſignificare poteſt. Vnde cum iſto modo diceretur aliquis eſſe in gratia vel habere gratiam, eſt denominatio extrinſeca, nec per hoc aliquid formaliter homini ineſſe denotatur, ſalto denotetur cauſa gratuiti effectus quandoq; habendi. Sed ut dictum eſt, communis vſus habet, q̃ cum dicit̃ aliquis eſſe in gratia, denotatur ipſe effectus Diuinę dilectionis, qua quis formaliter eſt dignus beatitudine, denominatione intrinſeca, vt patuit ſup. ar. 5. Vide de iſta mat. D.S. in de Veritate vbi ſup. ſic dicit. Sic ergo homo dicitur gratiam habere (intellige ſecũdũ communem vſum loquendi theologorum, & hominum, non ſolũ ex hoc, q̃ a Deo diligitur ad vitam æternam, ſed ex hoc, q̃ datur ei aliquod donum per quod eſt dignus vita æterna, & hoc donum dicitur gratia gratum faciens. Aliter enim & in mortali exiſtens, poſſet dici in gratia Dei eſſe, ſi gratia ſolam acceptationem diceret, cum contingat aliquem peccatorem eſſe prædeſtinatũ ad vitam æternam habendam. Sic enim gratia faciens gratum, poteſt etiam dici gratis data, ſed non e contrario, quia non omnino donum gratis datum nos dignos vita æterna facit, hæc ille. Ex quibus patet, q̃ vſus nõ habet, vt per hoc, q̃ dicitur aliquis in gratia intelligatur ſolũ eſſe prædeſtinatum, quamuis doctrina illum modum dicendi non prohibeat, vt D.S. hic dicit, in illa limitatione conclusionis, vt dictum eſt. ¶ Contra iſtum articulum, inquantum dicit aliquid a Diuina dilectione proſluere in hominem, quod facit ipſum dignum vita æterna, vide argumenta Aureoli, & ſolutiones Capreoli primo di. 17. q. 1. circa tertiam concluſionem.

Quid cõtineri nomine gratiæ.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro vltima cõcluſione reſpon. Circa quod poſſet eſſe dubium, in hoc, q̃ gratia lucis comparatur, cum tamen iuxta dicenda art. 3 & 4. non ſit ꝓpriè habitus illuminatiuus formaliter, nec inhæreat intellectui. Sed hoc facile diſſoluitur ex D.S. in contra Gent. vbi ſupra, quia lux non tantùm eſt principium illuminatiuum, ſed eſt, & principium viuificatiuum. Et ergo cum gratia ſit perfectio in æternam vitam & beatitudinem perductiua, recte luci comparatur.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd etiam in hoc, quod dicitur aliquis habere gratiam hominis intelligitur in aliquo eſſe aliquid, quod ſit homini gratum; ſicut & in hoc, quòd dicitur aliquis gratiam Dei habere, ſed tamen differẽter; nam illud, quod eſt homini gratum in alio homine, præſupponitur eius dilectioni; cauſatur autem ex dilectione Diuina, quod eſt in homine Deo gratum, vt dictum eſt.

*In cor. ar.

¶ Ad maiorem dico, q̃ uera eſt in habere gratiã hmc. & inde. Eſt tamen differentia, quia gratia hominis cauſatur ab aliquo ꝓexiſtente, ſed gratia Dei cauſat aliquid in homine, quod cauſatũ intelligimus ſecundùm communem modum loquendi, quãdo dicimus aliquem eſſe in gratia. Ad minorem. Si intelligitur, q̃ gratia hominis q̃um ad ſignificatum nominis gratiæ tm̃, nihil ponat in homine gratũ, conceditur, ſed ſi intelligitur, q̃ per hoc totum habere gratiam hominis, nõ importet aliquid quod eſt in homine, nega. gratia n. hois præſupponit neceſſariõ in grato aliquod, quod eſt nõ gratiæ, & dilectionis Dei tanta hoc, quod dr̃ hãre gr̃am hois, importatur illud bonum motiuum ad diligendum. Dico enim q̃ acceptatio eſt quidem formale ſignificatũ huius nois gratia, ſed in hoc, quod dr̃ habere gratiam hominis aliquid connotatur in homine exiſtẽs. Dictum eſt autem, q̃ in hoc, quod dr̃ homo Deo gratus, aliquid in eo cauſatur, quod importat in hoc quod dr̃ habere gratiam Dei. Quare negatur cõſequentia, immo ſecundum cõem vſum, non intelligimus ſolã acceptionem, ſed magis effectum gratuitum a ſpeciali acceptatione procedentem.

¶ Ex iſta ſolutione nota differẽtiam inter iuſtificationem gratiæ Dei, & inter dilectionem eius, quod dicitur aliquis eſſe in gratia Dei, primum enim nomen gratiæ poteſt ſignificare, & ſignificat etiam interdum aliquod donum dictum eſt, ſed habere gratiam Dei, ex vita ſignificat habere donum formaliter inhærens.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Deus eſt vita animæ per modum cauſæ efficientis, ſed anima eſt vita corporis per modum cauſæ formalis; inter formam autem, & materiam non cadit aliquod medium, quia forma per ſeipſam informat materiam, vel ſubiectum, ſed agẽs informat ſubiectum non per ſuam ſubſtantiam, ſed per formam quam cauſat in materia.

¶ Ad maiorẽ primò, eſt ſimilitudo ꝓportionabilitatis, ſed nõ æqualitatis, quia ſ. Deus vitificat animam, & anima corpus, ſed non in vno genere, nec eodem nõ̃ quia Deus effectiuè, anima formaliter. Inter cãm aũt agentem, & effectum mediat aliquid, ſed nihil mediat inter formam, & materiã. ¶ Secundò dico, q̃ oſt D.S. in ſecũdo, q̃ ſimilitudo in nullo tenet, quia ſicut Deus ſe habet effectiuè ad animam, ita anima ad corpus, ſed non tantùm effectiuè, ſed ẽt formaliter; & hoc intelligitur, q̃ ſe habet effectiuè ad corpus nutriendum, & augendum, ſed quo ad materiam quã primò informat ſe habet formaliter non effectiuè, niſi ut dictum eſt ad ipſam augẽdam. Sed primam ſolutionem D.S. in multis locis ponit communiter. Ad minorem vera eſt, quia vitificat formaliter per eſſentiam ſuam, tm̃ loquendo de vnificatione effectiua. ſ. de augmentatione, & nutritione, ſic vnificat mediante potentia augmentatiua, vel nutritiua, & mediante calore. Quare negat cõſequentia, quia Deus ſe habet tm̃ effectiuè, immo tibi repugnat ſe hãre formaliter; quia cauſalitas formalis hẽt annexã imperfectionem; iõ non põt animam formaliter facere gratã, & dignam vita æterna, niſi p aliquã formã aĩæ inhærentẽ. ¶ Nota q̃ hoc argumẽtum tangit vnã difficultatẽ, quæ tractat in primo ſen. di. 17. Et 2. 2. q. 23. ar. 2. An ſ. Spiritusſanctus, qui eſt Deus, inhabitet animã ſine omni habitu medio. Vide & Scot. ibidẽ in reſpon. ad primam quæſtionem in 3 ar. Quia determinat fuiſſe de mente magiſtri, q̃ non inhabitet Spiritusſanctus ſine habitu medio, licet fluctuet ſuper hoc quis eſſet ille habitus, aut in quo poneretur, an videlicet in eſſentia, vel potentia animæ; nec obſtat huic ſolutioni, q̃ Deus dr̃ ſolus animæ illabi, quia per hoc non excludunt̃ qualitates aĩæ uel naturales, vel gratuitæ, quibus anima informat. Sed excludũtur aliæ formæ ſubſiſtentes, q̃ intra aĩam eſſe non põt, ſicut Deus, qui ẽt intimus eſt in aĩa, q̃ ꝑdicta formæ, eo q̃ Deus eſt in ipſo aĩę eſſe, ut cauſans, & conſeruãs, ſed prædictæ formæ ad hoc nõ pertinent, ſed eſſentiam quaſi circunſtant, hæc D.S. in de Verita. mate. 28 ar. 2. ad 8. Ex quo patet quomodo ſtat ſimul Deum eſſe in anima intimè, & per illapſum communem, ẽt in ea, & tm̃ inter ipſum, & aĩam eſſe medium informatiuũ, ꝑſertim gratuitũ in via.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Auguſt. dicit in libro retractationum. * Vbi dixit gratiam eſſe remiſſionẽ peccatorum, pacem verò in reconciliatione Dei, non ſic accipiendum eſt, ac ſi pax ipſa, & reconciliatio non pertineant ad gratiam generalem; ſed quòd ſpecialiter gratiæ nomine remiſſionem ſignificauerit peccatorum, non ergo ſola remiſſio peccatorum ad gratiam pertinet, ſed etiam multa alia Dei dona, & ideo remiſſio peccatorum non fit ſine aliquo effectu diuinitus in nobis cauſato, vt infra patebit. *

* Aug. li. 1. ca. 25.

* q. 113. ar. 2. &c.

¶ Ad maiorem, concedo quod dr̃, & bñ dr̃, ſi rectè intelligitur, quia gr̃a eſt remiſſio peccatorũ, tanq̃ cã formalis, quia ſ. ut patebit infra q. 113. ar. 1. Remiſſio peccatorũ non fit ſine effectu a Diuina dilectione, & non imputatione proueniente. Non aũt intelligit, q̃ remiſſio peccatorũ accepta pro quadã negatione peccatorũ, ſit totum eſſe gr̃æ, uel ſit formaliter gratia; ſed gloſa nominat gr̃am ab aliquo effectu ſuo. Vel effectũ gr̃æ nominat gr̃am, quia videlicet gr̃a eſt talis effectus Diuinus, per quẽ fit remiſſio peccatorũ, ut dicebatur ſup. q. 108. ar. 5. & infra dicetur. Ad minorem dico, q̃ remiſſio accepta pro ſignificato formali. ſ. pro peccatorum abſentia, nihil ponit, tm̃ id per quod peccata abiciũtur, quo ad ea quæ ſequuntur auerſionem, aliquid in anima ponit, quia macula offenſa, & reatus, non remittunt̃, niſi per aliquod poſitiuum. Et illud poſitiuum dicimus formaliter gr̃am, ſed remiſſionem peccatorũ dicit gloſa gr̃am, nõ identicè, ſed cauſaliter. Et ad probationem patebit infra, quia iſta non imputatio cauſat in hoie, ꝙuod peccata delentur; vnde vult D.S. ex auctoritate Bea. Aug. q̃ nõ ſola remiſſio peccatorum eſt effectus gratiæ, ſed etiam reconciliatio, & pax, quæ non fiunt ſine dono Dei poſitiuo, quod eſt gratia.

Vtrum gratia ſit qualitas animæ.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd gratia non ſit qualitas animæ. Nulla enim qualitas agit in ſuum ſubiectum, quia actio qualitatis non eſt abſque actione ſubiecti, & ſic oporteret, quòd ſubiectum ageret in ſeipſum; ſed gratia agit in animam iuſtificando ipſam; ergo gratia non eſt qualitas. X

2. di. 26. artic. 2.

¶ 2 Præt. Subſtantia eſt nobilior qualitate; ſed gratia eſt nobilior, quàm natura animæ, multa enim poſſumus per gratiam, ad quæ natura non ſufficit, vt ſupra dictum eſt; * ergo gratia non eſt qualitas.

* q. 109. artic. 1. 2. 3. &c.

¶ 3 Præte. Nulla qualitas remanet poſtquàm deſinit eſſe in ſubiecto; ſed gratia remanet, non enim corrũpitur, quia ſic in nihilum redigeretur, ſicut ex nihilo creatur; vnde & dicitur noua creatura ad Gala. vltimo; ergo gratia non eſt qualitas.

¶ Sed contra eſt, quod ſuper illud Pſal. Vt exhilaret faciem in oleo, dicit glo. * quòd gratia eſt nitor animæ ſanctum concilians amorem; ſed nitor animæ eſt quædam qualitas, ſicut & pulchritudo corporis; ergo gratia eſt quædam qualitas.

* Eſt Aug. in hunc locũ Pſ. 103.

¶ Hic

¶Hic D.S.inquirit de genere entis magis determinato,& prædicamentali;habito enim quia gratia ponit aliquid in anima,reſtat determinandum quid ſit illud, & cuius generis prædicamentalis,in ſecundo enim diſt 28.art.2.quærit, an ſit accidens,ſed habito,quia eſt qualitas,habetur etiam ꝙ ſit accidens;ideo D.S.hic magis determinatè quærit.

* Art.1.huius quæſt.

¶Reſpondeo dicendum,ꝙ ſicut iam dictū eſt * in eo qui dicitur gratiam Dei habere ſignificatur eſſe quidam effectus gratuitæ Dei uoluntatis. Dictum eſt autem ſupra, * quòd dupliciter ex gratuita Dei uoluntate homo adiuuatur. Vno modo inquantum anima hominis mouetur a Deo ad aliquid cognoſcendum, uel uolendum, vel agendum.

* q.109. art 6.

¶D.S.præmittit primò concluſionem præambulatem diſtinctinam duplicis gratiæ intellectæ in quæſito,ſecundò correſpondenter ſubiungit duas concluſiones reſpon.primam ibi. Et hoc modo &c.ſecundam ibi.Alio modo &c Concluſio præambularis eſt iſta.Duplex eſt gratia Dei in homine. vna quæ eſt gratuitus effectus.ſ.motio Dei, alia eſt habituale donum,probatur concluſio a principio cor. In eo qui dicitur gratiam habere, ſignificatur eſſe quidam effectus gratuitæ Dei uoluntatis;ſed ex gratuita Dei voluntate homo dupliciter adiuuatur, ſcilicet ſecundùm quòd anima mouetur a Deo,& ſecundùm habituale donum a Deo datum; igitur eſt duplex gratia in homine.Maior patuit ar.1. Minor patuit q.109.art.1. & 9.Gratia autem primo modo iuxta ſupradicta poteſt dici gratuitus motus,& effectus actualis in homine ex gratuita uoluntate Dei cauſatus, de quo auxilio ſpeciali ſupradictū eſt eadem q.ar.6. Conſequenter cum dicit.

¶Et hoc modo ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas,ſed motus quidam animæ, actus enim mouentis in moto eſt motus, ut dicitur tertio Phyſico.*

* Ver.d.

¶Reſpondet iuxta primum membrum prædictum tali concluſione,ipſe gratuitus effectus in homine non eſt qualitas; & eſt dicere, quòd gratia primo modo non ponit qualitatem in anima, probatur.Gratia iſto modo eſt quidam motus animæ; igitur non eſt qualitas. Tenet conſequentia,quia motus contra qualitatem diſtinguitur, & videtur magis pertinere ad actionem, vel paſſionem,quàm qualitatem. Antecedens probatur,quia actus mouentis in moto eſt motus,vt dicitur tertio Phyſicorum ; igitur antecedens verum,quòd actus animæ proueniens a Diuina uoluntate gratuitò mouentis,eſt motus. Vnde gratia iſto modo nihil aliud eſt, quàm ille motus qui eſt conuerſio in Deum, & contra peccatum;ad quem motum gratuita uoluntas Dei hominem,& præuenit ac liberaliter,& miſericorditer mouet.

¶Nota quòd circa hanc concluſionem, & eius probationem eſt materia dubij.Suppoſito enim,quia actiones immanētes ſunt qualitates,& non de genere actionis, ut communiter conceditur etiam apud Thomiſtas, hoc inquàm ſuppoſito, non videtur valere probatio concluſionis,nec concluſio ipſa;quia ſi huiuſmodi gratia eſt motus animæ,eſt utique motus interior,& ſic actio immanens, ad quam anima ſe non habet mere paſſiuè,aliàs per talē motum non diſponeret ſe ad gratiam . Vnde & Scotus in primo diſt.17.ponit, quòd uoluntas habeat ſe non tantùm paſſiuè recipiendo actum a Spirituſancto, ſed actus talis eſt in eius poteſtate &c. Et ulterius ſi actiones immanentes ſunt qualitates, ſequitur oppoſitum concluſionis,& cōſequentis,ſcilicet eſt motus animæ ergo eſt qualitas &c.

Actio immanēs qualitas eſt.

¶Sed ad hoc dico, quòd iſta cōcluſio uerificatur eo modo quo dictum Philoſophi in primo Ethicorum, vbi cap. 2.dicit, Neque enim uirtutis operationes ſunt qualitates,neq; felicitas;& eo modo quo dicit in prædicamentis. Quare paſſiones huiuſmodi dicūtur(.ſ pallidum eſſe ex timore) qualitates verò minime. Sicut n. ibidem dicitur a commētatoribus,aliquid dicitur qualitas dupliciter.Vno modo ſecundùm rem tantùm. Alio modo ſecūdùm rē, & modum ſimul. Illud eſt qualitas ſecundùm,quod imperat naturam,& eſſentiam qualitatis;unde hoc modo paſſiones de quibus Philoſophus loquitur vtique,& ſine dubio ſunt qualitates;qualitas autem ſecundùm rem,& modum, eſt ſecundùm quam quales ſimpliciter dicimur,quod uidelicet habet eſſe quietum,& fixum, & per modum fixæ formæ inēſt, ſicut ex definitione qualitatis patet,& iſto modo paſſiones de quibus loquitur, ſicut eſſe pallidum ex aliquo timore,non dicuntur qualitates,quia ſecundùm eas aliquis non ſimpliciter dicitur qualis.Sic ad propoſitum dico,quòd huiuſmodi gratia de qua intendit concluſio,quia eſt operatio immanens,eſt vtique qualitas ſecundùm rem,& qualitas primæ ſpeciei, ſicut intellectio , uiſio & auditio, & huiuſmodi immutationes uitales.Sed quia talis res non inēſt per modū fixum,& quietum,ſed magis eſt quædam immutatio ſtatim ceſſans,& habet ſe vt motus,ideo D.S.dicit,& bene,quòd huiuſmodi effectus qui & gratia actualis dicitur,non eſt qualitas.ſ.ſecundùm modum denominandi ſimpliciter qualem, qui modus denominandi fundatur ſuper eſſe fixo ipſius qualitatis &c.Tunc ibi.

Motio actualis eſt qualitas ſecūdū rem. * Aug.c.41.

¶ Alio modo adiuuatur homo ex gratuita Dei voluntate,ſecundùm quòd aliquod habituale donum a Deo animæ infunditur.

¶Deſcendit ad ſecundam concluſionem reſponſiuam. Cui primò præmittit ſecundum membrum prædictę diſtinctionis, ſecundò probat,& in fine ponit ipſam concluſionem,ibi.Et hoc iō &c. Quo ad primum dicit,ꝙ gratia alio modo dē ſecundū, ꝙ homo adiuuatur per hoc, ꝙ ſibi confertur forma ſuperaddita naturalibus,per quam efficitur potens operari opera meritoria.

¶Et hoc ideo,quia non eſt conueniens,quòd Deus minus prouideat his quos diligit ad ſupernaturale bonum habendum, quàm creaturis quas diligit ad bonum naturale habendum. Creaturis autem naturalibus,ſic prouidet,vt non ſolùm moueat eas ad actus naturales,ſed eiā largitur eis formas,& uirtutes quaſdam,quæ ſunt principia actuum,ut ſecundùm ſeipſas inclinētur ad huiuſmodi motus;& ſic motus quibus a Deo mouētur fiunt creaturis connaturales, & faciles, ſecundùm illud Sap. 8. Et diſponit omnia ſuauiter; multò igit magis illis,quos mouet ad conſequendum bonum ſupernaturale æternum, infundit aliquas formas, ſeu qualitates ſupernaturales, ſecundùm quas ſuauiter,& promptè ab ipſo moueātur ad bonum æternum conſequendum),& ſic donum gratiæ qualitas quædam eſt.

¶Format rationem pro ſecunda cōcluſione reſpon. tali. Donū gratiæ qualitas quędam eſt(intellige ēt g̃tum ad modum)probat, gr̃a iſto modo eſt aliquod donum habituale a Deo aīæ infuſum; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia de ſe extra literam,qa habitus eſt qualitas non ſolū rem,ſed ēt ſecundū modū, quia firmiter ineſt,& per modū permanentis . Antecedens ꝓbat in litera ſic.Non eſt inconueniens , ꝙ Deus &c.ut in principio literæ;ſed creaturis naturalibus &c.ut in litera, ſequitur ergo multò magis quos &c.Ex quo formaliter ſequitur antecedens, qa forma ſupernaturalis per quam homo promptè, & ſuauiter mouet, eſt forma habitualis;& ita patet,ꝙ gr̃a non ineſt per modum tranſeuntis,ſed eſt habitus quo homo ſemper eſt in ea diſpoſitione proxima,ut a Deo moueatur;quia & habita gr̃a,ſp opus eſt Diuina directione,& præſeruatione,& inde eſt,ꝙ huic gr̃æ connectūtur dona Spiritusſancti,quibus homo efficitur immediatē, & bē mobilis a Spirituſancto,ut patuit ſupra. Vide de illa concluſione D.S.tertio contra Gen.ca.150.præſertim in rōne prima,& quinta ubi & ponit ex quibus hr̄,ꝙ gr̃a primò non ſemper ineſt, qa nō dormienti; talis enim motus non ineſt,niſi cum actu conuenimus ad Deum,ſed gratia ſecundo mō ſemper adeſt , ſicut & aſſunt in aliis rebus perfectiones,& habitus naturales operatiuę,& promptè,& delectabiliter.Vide & D.S.in ſecundo ubi ſupra, ubi habeo aliam probationē philoſophicam probantem gr̃am eſſe accidēs: quia omne aduenies poſt eſſe completum, accidentaliter aduenit,& ſi inhæreat eſt accidens;ſed gr̃a,ut conſtat,aduenit poſt eſſe completum,& non ſolū accidētaliter,ſed ēt inhærenter, aliàs inter Deum , & animam recreatam eſſet medium,quod eſt falſum, ſicut nec eſt medium inter Deum creantem,& animam creatam, quare relinquitur,ꝙ ſit accidens. Et quia iuxta iam dicta,eſt accidens in anima,quæ non eſt capax accidentis corporalis , ideo eſt ſpirituale,& quia eſt ſpirituale aſſimilans animam Deo,& facies promptè operari,ideo non eſt g̃itas , & quia ineſt per modū permanentis formę,ideo nō eſt actio,uel paſſio,aut motus.Quomodo tamen faciat promptè, & delectabiliter operari,videbitur poſtea,quia gratia non eſt formaliter habitus operatiuus,ſed cauſaliter,quia ad ipſam ſequuntur uirtutes infuſę operatiuę &c.

Gratia q.

Confirmatur ſecunda concluſio argumento in contrarium, quod eſt ſatis forte,quia nitor non eſt,niſi qualitas.

¶Ad primum ergo dicendum,quòd gratia ſecundùm quòd eſt qualitas,dicitur agere in animam non per modum cauſę efficiētis , ſed per modum cauſæ formalis, ſicut albedo facit album, & iuſtitia iuſtum.

¶Maior diſtinguitur,quia nulla qualitas agit effectiuè in ſuum ſubiectum,agit tn formaliter ad pium ſenſum.i informat ſuū ſubiectum , & eſt id quo ſubiectum formaliter eſt tale;de dr̃ia autē actionis cauſæ efficientis,& formæ,dictum eſt aliquid ſup.q 85.art.1.ad quartum; & probatio maioris procedit de actione effectiuè, quia talis non conuenit formę accidentali, niſi per ſubiectū, quia non eſt,quod, ſed quo aliquid agit ; ſed actio formalis(ſi tamen debeat dici actuo)non conuenit forme per ſubiectum, ſed ꝙ ſeipſam informat tanquàm qd,& ergo informat formaliter, non mediante aliquo &c.

¶Ad minorē,ſi intelligitur effectiuè,negat, quia ſic Deus agit in animam iuſtificando;ſed conceditur,ꝙ formaliter iuſtificet eſt forma inhærens animę,qua informante formaliter eſt iuſta,& dr̃a,ſicut albedo facit parietē albū, quare negatur conſequentia.

¶Nota

¶Nota autem verba D.S. in principio ſolutionis, quia grã ſecundùm quòd eſt qualitas, dicitur agere formaliter; nam ſi acciperetur gratia pro acceptione, & voluntate Diuina, ſicut poteſt accipi iuxta dicta in ar.1. tunc iuſtificaret effectiuè.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd omnis ſubſtantia, vel eſt ipſa natura rei cuius eſt ſubſtantia, vel eſt pars naturæ, ſecundùm quem modum materia, vel forma ſubſtantia dicitur; & quia gratia eſt ſupra naturam humanam, non poteſt eſſe, quòd ſit ſubſtantia, aut forma ſubſtantialis, ſed eſt forma accidẽtalis ipſius animę. Id enim quod ſubſtantialiter eſt in Deo, accidentaliter fit in anima participante Diuinam bonitatem, vt de ſcientia patet; ſecundùm hoc ergo, quia anima imperfectè participat Diuinam bonitatem, ipſa participatio diuinæ bonitatis, quæ eſt gratia, imperfectiori modo habet eſſe in anima, quàm anima in ſeipſa ſubſiſtat; eſt tamen nobilior, quàm natura animæ, inquantum eſt expreſſio, vel participatio Diuinæ bonitatis; non autem quantum ad modum eſſendi.

¶Maior diſtinguitur, ſubſtãtia eſt nobilior in rõne entis, & ratione modi eſſendi, comparando ſubſtantiam ad qualitatem inquantum ſubſtantia per ſe eſt, ſed qualitas ineſt. Sed accipiendo ſubſtantiam inquantum eſt potẽtiale, & informabile per accidẽs, tunc accidens eſt nobilius ſecundùm quid; & ſecundò inquãtum accidens eſt participatio alicuius ſuperioris naturæ, vel inquãtum eſt coniunctiuum cum aliquo ſummo bono, ſic qualitas, vel accidens excedit ſubſtãtiam. Vnde beatitudo formalis eſt melior anima inquantum eam contingit fonti beatitudinis.

¶Ad minorem, ſi intell gatur, q̃ gratia ſit nobilior anima quãtum ad modum eſſendi, & ratione modi entis, negatur. Nam per ſe eſſe a toto genere præfertur ineſſe. Si aũt intelligitur minor, q̃ anima eſt nobilior ſecundũ quid, conceditur, ſi ét intelligitur, q̃ gra inquantum eſt participatio bonitatis Diuinæ per ſe ſuoſiſtentis, ſed tamen accidentalis participatio, conceditur; quia enim eſt ſupra animam, talis participatio, dico non põt eſſe ſubſtantia hominis, vel Angeli participantis, quia oĩs ſubſtãtia eſt naturalis ei cuius eſt ſubſtantia, & ergo gra non põt eſſe ipſa eſſentia rei, nec põt eſſe materia, vel forma, quia huiuſmodi ſunt partes naturæ naturales; nec põt eſſe aliqua ſubſtantia per ſe ſubſiſtens, quia ſic eſſet naturalis illi ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtenti; quare oportet, q̃ ſit participatio accidentalis. Ad probationẽ minoris, concedit, probatio. quia per eã poſſumus in opera meritoria, & ſumus formaliter Deo grati, ſed ad hoc ſufficit, q̃ gra ſit forma accidentalis, ſicũt ignis ſine calore non põt calefacere, nec tñ propter hoc ponitur calor ſubſtantia, ſed qualitas; & ex hac probatione hĩ, q̃ gra eſt nobilior anima ſecundũ quid, ut actus accidentalis ſuo ſubiecto, & vt participatio diuinitatis re creata naturali ſubſidente, & participante, dignior eſt: quare negatur conſequentia, quia bene ſtant ſimul, q̃ ſit nobilior aliquo modo, & tamen qualitas.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut dicit Boetius, accidentis eſſe eſt ineſſè; vnde omne accidens non dicitur ens quaſi ipſum eſſe habeat, ſed quia eo aliquid eſt; vnde & magis dicitur eſſe entis, quàm ens, vt dicitur in 11. metaph. * Et quia eius eſt fieri, vel corrumpi cuius eſt eſſe; ideo propriè loquendo nullum accidens neque fit neque corrumpitur, ſed dicitur fieri, vel corrumpi ſecundùm quòd ſubiectum incipit, vel deſinit eſſe in actu ſecundùm illud accidens; & ſecundùm hoc etiam gratia dicitur creari, ex eo, quòd homines ſecundùm eã creantur, id eſt in nouo eſſe conſtituuntur ex nihilo, i. non ex meritis, ſecundùm illud ad Ephe. 2. Creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis.

* Text.

¶Ad maiorem, vera, non remanet in ſubiecto actu, remanet tamen in potentia naturali, vel obedientiali. In potẽtia quidem naturali remanet eadem forma non numero, ſed ſpecie. In potentia verò obediẽtiali de poſſibili quidem remanet eadem eiam numero, ſed de facto reddit ſolùm eadem in ſpecie; & dico ſecundò, q̃ qualitatis non eſt exiſtere, ſed ſubiecti, & tñ eo mõ quo conuenit ſibi eſſe, conuenit ſibi ét aliqualiter poſt ſui deſitione remanere; quia ſ. non eſt, quod eſt, ſed quia ea aliquid eſſe, & ad hoc, q̃ non redigat in nihilũ, ſufficit q̃ remaneat in potẽtia materiæ, vel ſubiecti, vt habet D.S. 1. par. q. 104. ar. 3. ad tertium. Ad minorẽ negatur, q̃ remaneat ſecundũ ſe. Ad probationẽ dico, q̃ propriè non corrumpit, quia eius eſt corrumpi cuius eſt fieri, & eſſe, quod non eſt formarũ accidentaliũ, ſed ſubſiſtentium. Vñ dico, q̃ hñs gr̃am perdit eam, & corrumpit corruptione accidẽtali ẽm gr̃am. Vltra, dico q̃ non redigitur in nihilum, quia ſicut ipſa non ꝓpriè accepit eſſe, ſed ſubiectum ẽm eam, ita propriè nõ deſinit eſſe, ſed ſubiectum ẽm eam. Et præterea, ut dictum eſt, ad hoc, q̃ forma non dicatur annihilari, ſufficit remanere id quod ſecundùm eam fuit, & ſufficit, q̃ maneat in eius potentia, vel naturali, vel obedientiali. Vltra dico, q̃ dicitur noua creatura, non quòd ipſa creatura ex nihilo, ſed non ex meritò, quare negatur conſequentia.

¶Circa iſtam ſolutionem nota primò, q̃ D.S in ſecũdo vbi ſupra ar.2. ad quintum, concedit abſolutè, q̃ gratia in nihilum redeat. Vnde verba ſua ſunt hæc. Vnde cum non eodem mõ anima, & gratia dicantur imago, non ſequitur, quòd ſi anima eſt incorruptibilis, quòd gratia non corrumpatur, immo cũ corrumpitur ſimul ét in nihilum redit, hæc ille. Cuius contrarium hic dicit, ſed vt nulla eſſe diſcrepantia, ſi bene attendatur. Nam D.S. in ſecũdo loquendo aduertit ad rem, hic aũt ad modum eſſendi, & fiẽdi, & etiam loquẽdi modum Philoſophicum, qui dicit compoſita eſſe ſubſiſtentia fieri, & corrumpi. Quare D. S. in ſecundo vult, quòd gratia redit in nihilum, quia nihil in ſe manet, quia nec ipſa, nec aliqua pars eius; hic autem (ſicut & prima parte vbi ſupra) dicit eã non annihilari, attendens ad modum eſſendi, & fiendi, quia videlicet ipſa non propriè dicitur annihilari, ſicut nec fieri, ſed ſubiectum ſecundùm eam; & per hoc non habetur, quòd aliquid eius remaneat, ſed quia non propriè dicatur annihilari.

Dubitatio.

Soluti.

¶Nota ſecundò, quòd iſta ſolutio. D. S. tangit duas difficultates. Prima tangitur in hoc cum dicit, quòd accidens non dicitur ens, quia eſſe habeat. Circa primum enim notatur iſta quæſtio. an de eſſentia accidentis ſit dependentia ad ſubiectum, vel quod idẽ eſt, an inhærentia aptitudinalis ſit de eſſentia accidentis. Ex ſecundò autem oritur illa quæſtio, an accidens habeat exiſtentiã diſtinctam ab exiſtentia ſubiecti, & an eſſe, & eſſentia in accidentibus diſtinguantur, ſicut in rebus compoſitis, vel ſubſiſtentibus iuxta principia Doc. San. Ad primam quæſtionem dicitur hic breuiter, quòd Scotus in quarto diſt. 12. q. 1. tenet partem negatiuam, q̃ videlicet inhærentia ad ſubiectũ non ſit de eſſentia accidentis. Thomiſta autem dicit contrarium, quòd immo inhærentia aptitudinalis nihil aliud ſit, quàm eſſentia accidentis, & eſt reſpectus ad ſubiectum, non ſicut ad correlatiuum, ſed ſicut ad receptiuum, & eſt accidens abſolutum a termino, ſed non a receptiuo. Vnde talis inhærentia identificatur cum quolibet accidente, explicata, aptitudinalis dependentiam accidentis ad ſubſtantiam, quæ vtique eſt eſſentialis accidenti etiam in ratione entis. Vnde nec ſine illa inhærentia, id eſt dependentia ad ſubiectum receptiuum, poteſt definiri, vel intelligi; & ergo bene dicit Boetius, quòd in eſſe eſt eſſe accidentis, id eſt eſſentia eius a toto genere cõſiſtit in dependentia ad ſubſtantiam, illa tamen dependentia non nominat relationem, ſed poteſt eſſe quid de genere abſoluto, ſicut dependentia qualitatis eſt qualitas, quantitatis dependentia eſt quantitas, & ſic de alijs. Nec argumentum Scoti aliquid probat, quia aſſumit unum falſum, ſcilicet quòd omnis inhærentia ſit relatio, non diſtinguens inter dependentiam, & reſpectum ad, & inter reſpectum in ſubiectum enim terminat dependentiam accidentis non vt terminus, ſed ut receptiuum. Accidens enim ſecũdùm quòd eſt analogatum entis, dependet a ſubiecto, ſicut a cauſa materiali, eſt enim analogia entis materialis &c.

An inhærẽtia ſit de eſſentia accidentis.

¶Ad ſecundam quæſtionem oportet dicere Thomiſtam, quòd eſſe accidentis, vel magis inexiſtentia diſtinguatur realiter, & ab eſſentia ſubiecti, & a propria eſſentia, nam omnis forma etiam accidentalis dat aliquod eſſe, & hanc reſponſionem defendit Capreolus in primo di. 8. q. 1. ad ſextum; habetur quoque ex Doct. Sanct. 1. par. q. 12. ar. 1. in cor. in ſecunda ratione, habetur quoque ex 3. par. q. 17. ar. 2. & q. 2. ar. 6. ad ſecundum. Vnde ſecundùm numerum accidentalium formarum, eſt numerus eſſe accidentium. Veruntamen D.S. in de Verit. ma. 27. ar. 1. ad octauum dicit, q̃ ad hoc, quòd aliquid ſit in genere accidentis, nõ requiritur, quòd ſit compoſitum compoſitione reali, ſed ſolùm cõpoſitione rationis ex genere, & differentia, & talis compoſitio in gratia inuenitur. Hæc ille, & patet ex præcedentibus, quòd negat etiam compoſitionem ex eſſe, & eſſentia. Sed patet intuenti, quòd per hæc verba & præcedentia non excludit inexiſtentiam accidentis, ſed ſolùm vult quòd accidentium propriè non eſt eſſe, ſcilicet per ſe; & ſi tamen hoc ibi dixiſſet alibi retractauit, ſcilicet in ſumma, ubi expreſsè diſtinguit inter eſſentiam, & eſſe ſpeciei intelligibilis, quę & ipſa eſt forma ſpiritualis. Vnde quod dictum eſt, debet a Thomiſta teneri &c.

Vtrum gratia differat a virtute infuſa.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd gratia ſit idem, quod uirtus, dicit enim Auguſt. quod gratia operans eſt fides, quæ per dilectionem operatur, ut habetur in li. de ſpiritu, & litera, * ſed fides, quæ per dilectionem operatur, eſt uirtus; ergo gratia eſt virtus.

¶ 2 Præt. Cuicunque conuenit definitio, & definitum; ſed definitiones de uirtute datæ, ſiue a ſanctis, ſiue a Philoſophis, conueniunt gratiæ, ipſa etiam bonum facit

Y

3. q. 7. ar. 1. cor. & q. 62 ar. 2. cor. Et 2. di. 23. art. 4. & 6. Et 4. di. 1 q. 1. ar. 4. 3 5. Et Ver. q. 27. ar. 2

* Cap. 14. & 21.

cit habentem, & opus eius bonum reddit; ipſa enim eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur &c. ergo gratia eſt virtus.

¶ 3 Præte. Gratia eſt qualitas quædam; ſed manifeſtum eſt, quòd non eſt in quarta ſpecie qualitatis, quæ eſt forma, & circa aliquid conſtans figura, quia nõ pertinet ad corpus; neque etiam in tertia eſt, quia non eſt paſſio, vel paſſibilis qualitas, quæ eſt in parte animæ ſenſitiua, ut probatur in 7. Phyſicorum, * ipſa autem gratia principaliter eſt in mente; neque iterum eſt in ſecunda ſpecie, quæ eſt potentia, vel impotentia naturalis, quia gratia eſt ſupra naturam, & non ſe habet ad bonum, & malum ſicut potentia naturalis; ergo relinquitur, quòd ſit in prima ſpecie, quæ eſt habitus, vel diſpoſitio; habitus autem mentis ſunt virtutes, quia etiam ipſa ſcientia quodammodo eſt uirtus, vt ſupra dictum eſt; * ergo gratia eſt idem, quod virtus.

* Text. 14. uſq; ad 20.

* q.56.ar.4. & q.57. ar. 1. & 2.

¶ Sed contra ſi gratia eſt uirtus, maxime uidetur q̃ ſit aliqua trium theologicarum virtutum; ſed gratia non eſt fides, vel ſpes, quia hæc poſſunt eſſe ſine gratia gratũ faciente; neque etiam charitas, quia gratia præuenit charitatem, vt Auguſt. dicit in li. de prædeſtinatione ſanctorum; * ergo gratia non eſt virtus.

* Cap. 2. & in libro 3 ſequitur. cap. 14.

¶ Hic Doct. Sanct. inquirit de differentia gratiæ, vel differentiali (ſaltem ſubalternæ differentiæ) & diſtincto concepto, an videlicet ſit virtus, & per conſequens habitus &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd quidam poſuerunt idem eſſe gratiam, & uirtutem ſecundùm eſſentiam, ſed differre ſolum ſecundùm rationem, ut gratia dicatur ſecundùm quòd facit hominem Deo gratum, uel ſecundùm quòd gratis datur, uirtus autem ſecundùm quòd perficit ad bene operandum, & hoc uidetur ſenſiſſe magiſter in 2. ſententiarum diſt. 26.

¶ Doct. Sanct. reſpondendo ad quæſitum primò præmittit opinionem quandam circa ipſum. Secundò reprobando eam ponit concluſionem reſponſiuam contrariam, ibi. Sed ſi quis &c. Opinio ergo quorundam qui reſpondiſſent ad quæſitum affirmatiuè eſt &c. clarè in litera.

¶ Nota tamen, q̃ non expreſsè habetur ex magiſtro ſentẽtiarum, cum qua virtute identificet gratiam, ſed refert Auguſtinum, vt allegatur in primo argumento, quòd eſt fides formata. Aliqui autem arguunt, quòd gratia non ſit quid unum ſimplex, ſed aſſimiletur pulchritudini corporali conſtitutę ex multis partibus, ſic gratia complectatur omnes virtutes infuſas Scotus autem in ſecundo di. 27. uidetur imponere magiſtro, quòd gratia ſit illa uirtus ſecundùm quam magiſter in primo diſ. 37. Illud quoque mirabile &c. dicit Spiritumſanctum inhabitare etiam paruulos, & vult, quòd uirtus iſta ſit charitas; an autem Scotus verè intentionem magiſtri exponat, non eſt nunc curæ. Nam alij Doctores cõmuniter dicunt magiſtrũ ſenſiſſe, quòd Spiritusſanctus moueat ad actum dilectionis nõ per aliquem habitum medium; ſicut ad actus aliarum uirtutum, ut patet in Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ q. 23. ar. 2. & alibi. Qui tamen identificant gratiam cum virtute, identificant eam cum charitate, ut patet in de Veritate mate. 27. ar. 2. in principio cor; & concordat Scotus cum hoc modo diſtinguendi charitatem, & gratiam, non quidem ſecundùm formam, ſed formaliter; ex qua diſtinctione formali vult ſaluare, quòd charitas ſit excellentiſſimum donum, & perfectio ſimpliciter conueniens etiam Deo formaliter, ſed gratia non dicit perfectionem ſimpliciter, quia per gratiam intelligitur forma, qua quis ex ſe extraneus a beatitudine ſupernaturali, efficit acceptus ad ipſam. Vnde dicit ipſe, charitas dicitur, quia habens eam habet Deum charum, ita quòd reſpicit Deum non in ratione diligẽtis, ſed in ratione diligibilis. Gra eſt qua Deus habet aliquẽ gratũ, ita q̃ ipſa reſpicit Deum acceptantem, ſiue diligentem, non autem dilectum. Non autem dicitur gratia quodcunque propter quod Deus diligit (quia tunc Diuina eſſentia in filio poſſet dici gratia, qa̯ propter eum diligit filium) ſed illud propter quod Deus acceptat habens, ut dignum beatitudine, dignitate quæ eſt in correſpondentia meriti ad premium, illud dicitur gratia, & ita aliquam imperfectionem includit illud, quod eſt gratia; quia talis dignitas aliquam imperfectionem ponit in digno, quia non eſt per ſe beatus. Deinde ponit, quòd dicant idem abſolutum, tamen ſub diuerſis rationibus, & ſub una dicit perfectionem ſimpliciter, ſub alia nõ. Poſtea dicit, differunt etiam in ratione connotati, quia illud abſolutum poteſt conſiderari, ut eſt habenti principium operãdi, & ſic non dicit imperfectionem; & poteſt eſſe in Deo, & dicit charitas: poteſt etiam conſiderari, ut obiectum Dei in me, prout Deus habet me charum, & ſic dicitur gratia. Hæc ille. Ex quibus patet quid ſenſerit Scotus, & quia incidit in opinionem recitatam a Doctore.

Scotus.

¶ Sed ſi quis rectè conſideret rationem uirtutis hoc ſtare non poteſt, quia ut Philoſophus dicit in 7. Phyſicorum, * virtus eſt quædam diſpoſitio perfecti, dico autem perfectum, quod eſt diſpoſitum ſecundùm naturam. Ex quo patet, quòd uirtus uniuſcuiuſque rei dicitur in ordine ad aliquam naturam præexiſtentem, quando ſcilicet vnumquodque ſic eſt diſpoſitum, ſecundùm quòd congruit ſuæ naturæ.

D.477.

* Text. 17. & 18.

¶ Hic conſequenter D. S. reprobat opinionem præmiſſam ponens concluſionem reſponſiuam contrariam illi opinioni talem. Lumen gratiæ (quod eſt participatio Diuinæ naturæ) eſt aliquid præter uirtutes infuſas, quæ a lumine illo deriuantur, & ad illud lumen ordinantur. Hanc concluſionem probat, reprobando opinionem contrariam dictam, & primò præmittit quoddam fundamentale. Secundò ex eo ſumit rationem, ibi. Manifeſtum eſt &c. Tertiò confirmat concluſionem auctoritate, ibi. Vnde & Apoſtolus &c. Ponit ergo primò medium quo iſta opinio reprobatur, & concluſio ſtabilitur, quia ex cõſideratione rationis uirtutis, & quę ſit illa ratio, uel in quo conſiſtat, oſtendit tali ſuppoſito. Virtus vniuſcuiuſque rei dicitur in ordine ad aliquam naturam præexiſtentem, & hoc probat ex 7. Phyſi. clarè; & habetur ex hoc ſuppoſito fundamentum, quia præſuppoſitum alteri, utique ab ipſo diſtinguitur, quare ſi gratia a uirtutibus infuſis præſupponitur, ſtatim habetur intentum. Deinde cum dicit.

¶ Manifeſtum eſt autem, quòd uirtutes acquiſitæ per actus humanos, de quibus ſupra dictum eſt, * ſunt diſpoſitiones quibus homo conuenienter diſponitur in ordine ad naturam qua homo eſt, uirtutes autem infuſę diſponunt hominem altiori modo, & ad altiorem finem; vnde etiam oportet, quòd in ordine ad aliquam altiorem naturam, hoc eſt in ordine ad naturam Diuinam participatam, quæ dicitur lumen gratiæ, ſecũdùm quod dicitur 1. Pe. 2. Maxima & preciosa uobis promiſſa donauit, vt per hoc efficiamini Diuinæ conſortes naturæ; & ſecundùm acceptionem huiuſmodi naturæ, dicimur regenerari in filios Dei. Sicut igitur lumen naturale rationis eſt aliquid præter uirtutes acquiſitas, quæ dicuntur in ordine ad ipſum lumen naturale, ita etiam ipſum lumen gratiæ, quod eſt participatio Diuinæ naturæ, eſt aliquid præter uirtutes infuſas, quæ a lumine illo deriuantur, & ad lumen illud ordinantur.

* quæſt. 55. & alijs.

¶ Format rationem ex præſuppoſito dicto pro concluſione, & contra opinionem talem. Virtutes acquiſitæ per actus humanos ſunt diſpoſitiones, quibus homo conuenienter diſponitur in ordine ad naturam, qua homo eſt, aut a qua, ſupple, diſtinguitur tãquàm a præexiſtente ergo uirtutes infuſę diſponunt hominem ad aliquam altiorem naturam, hoc eſt in ordine ad naturam Diuinam participatam, a qua, ſupple, etiam diſtinguitur tanquàm a præſuppoſito, ſubſumitur, ſed talis natura participata Diuina, eſt gratiæ lumen; ergo ſequitur concluſio. Antecedens primum patuit ſupra n. 55. & alibi, ſed prima conſequentia probatur in litera, quia infuſę diſponunt ad altiorem finem, & altiori modo, ut patuit ſupra; ergo etiam ad altiorem naturam, quia modus operandi altior, & finis altior, præſupponunt altiorem naturã. Subſumpta probatur auctoritate Beat. Pet. Et notat Doct. Sanct. circa hoc, quòd ſecundùm perceptionem huius naturæ dicitur regenerari, quia generatio ſit ſecundùm aliquam naturam. Supplereq; autem propoſitiones circa antecedens, & primum conſequens, ſequuntur ex ſuppoſito fundamentali, quia omnis uirtus diſponit ad præexiſtentem naturam, & per conſequens a ſe diſtinctam, quia nihil ſibiipſi præſupponit realit r. Deinde ibi.

¶ Vnde & Apoſtolus dicit ad Ephe. 5. Eratis aliquando tenebrę, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate. Sicut enim uirtutes acquiſitæ perficiunt hominem ad ambulandum ſecundùm quòd congruit lumini naturali rationis, ita uirtutes infuſę perficiunt hominem ad ambulandum ſecundùm quòd congruit lumini gratiæ.

¶ Doct. Sanct. probat concluſionem reſponſi. quo ad ultimam partem eius, ſcilicet quòd infuſę uirtutes ordinantur ad lumen gratiæ, per auctoritatem Apoſtoli, & per ſimile de acquiſitis, & patet litera, & ita habetur, q̃ infuſę dependent a gratia in duplici genere cauſæ, ſcilicet efficiuè & finalis.

¶ Nota

Scotus. ¶Nota hic primò, quòd Scotus contra istam conclusionem vbi supra obiecit primò, quòd non bene fundata in similitudine comparatiua virtutis acquisitæ ad lumen naturale, & infusæ ad gratiam; quia tunc sequeretur si esset similitudo, quòd sicut acquisita non potest esse sine lumine naturali, sic nec fides, & spes sine gratia, cuius falsitatem concedit omnis theologus; & præterea sequeretur, quòd fides, spes, manerent in patria, cum ibi maneat gratia perfecta; si enim ab ipsa gratia dependentur virtutes, videtur quòd ipsa manente, & aliæ maneant.

¶Sed dicitur, quòd similitudo bona est bene intellecta, & stat in hoc, quòd sicut nullus habitus acquisitus habet rationem virtutis, nisi pro quanto participat ordinē sibi a ratione naturali impressum, & ex natura ordinatur ad rationem naturalem sequendā, sic nulla est virtus infusa perfecta, & formata, nisi per gratiā, & omnis infusa ordinatur, vt agatur conformiter ad gratiam participatam. Vnde fides, & spes sine gratia dicuntur, & sunt informes, & sic est simile, quia scil. acquisitæ non habent sine lumine naturali, ita nec infusæ saltem in ratione virtutis sine gratia. Nec sequitur consequentia Scoti, gratia manet in patria, ergo fides, & spes, quia fides habet repugnantiam ad gratiam pro tali statu, scilicet consummatam, similiter spes; sed non habet repugnantiam ad gratiam viatricem, sicut & flores tamēm manent, & sequuntur plantulam imperfectam, quæ perfecta fert non solùm flores, sed & fructus, & aduenientibus fructibus flores non permanent. Sic gratia viatica fert flores hic, sed alibi fructus, & hoc est propter diuersum statum gratiæ. Est etiam de communi cursu, gratia causa fidei, & spei in fieri quo ad substantiam, sed non in esse, loquendo de causalitate largè, eo modo quo effectus alteri præsupponitur ad quem alius sequitur, quasi per resultationem, non per actionem mediam, cuius dicetur sua, & de hoc arti. sequen. Patet ergo, quòd similitudo bona est, & ad propositum valet, quia vtrobique est præsuppositio hic gratiæ, illic rationis naturalis, & est vtrobique dependentia, ad minus finalis, qā sicut uirtutes sunt propter naturam rationalem, ita virtutes infusæ propter gratiam conseruandam, licet sic & effectiua aliqualiter.

¶Nota secundò, quòd illud tam dictum, in quo & Doct. Sanct. fundat se, Scotus molitur infringere, quia scilicet uirtutes acquisitæ non disponant ad naturam hominis, uel ad lumen naturale, sed solùm ad prudentiam, quæ non perficit ad aliud lumen, nisi intellectus agentis; prudentia autem est uirtus, sic virtutes supernaturales perficiunt in ordine ad uirtutem, quæ est charitas, & ista vlterius ad finem supernaturalem. Sed assumit falsum, & manifestè hic in cor. & ad secundum negatum, quia virtutes acquisitæ non disponunt finaliter ad prudentiam, immo & ipsa prudentia est participatio, & dispositio ad rationem naturalem, & ad humanam naturam, ut rationalis est. Ad hoc enim sunt omnes virtutes naturales acquisitæ etiam prudentia, ut homo secundùm rationē agat; hominis autem natura secundùm Diony. est secundùm rationem esse. Secundo Scotus manifestè præterit auctoritatē S. Petri hic allegatam in cor. ex qua plane habetur, quia homo efficitur per gratiā particeps Diuinę naturæ. Nec reuerētur auctoritatē Bea. Diony. 2. ca. celes. hierar. quam allegat. Doct. Sanct. in de Verita. supra in fi. cor. vbi dicit, quòd non potest aliquis habere spiritualem operationem, nisi prius spirituale esse acceperit, sicut nec operationem alicuius naturę, nisi prius habeat esse in illa natura, hæc ille. Vbi patet, quòd uirtutes infusæ necessariò disponunt nō ad habitum operatiuum, sed ad esse in natura; quare infusæ non perficiunt ad uirtutem, sed ad esse in naturā, quod secūdùm Bea. Pet. est secundùm gratiam; similiter & acquisitæ disponunt ad naturam.

Scotus. ¶Nota tertiò quòd Sco. multa supponit pro sua opinione, & p consequens pro reprobatione iam dictorum, quæ omnia Doct. Sanct. expresè negauit, & nec ipse probauit. Primū est, quòd gratia, & charitas æqualiter diuidāt inter filios regni; hoc enim Doctor Sanct. negauit in de Verita. ubi supra ad sextum, quia enim per charitatem nullus est primò filius Dei, sed per gratiam, ut patet ex Sanct. Pet. ideo gratia primò diuidit, & charitas non nisi p gratiam, quia uidelicet nō potest esse informis, sicut fides & spes. Secundò etiā assumit falsum, quòd utraque eodem modo sit forma uirtutum, hoc Doct. Sanct. ostendit falsum in de Verita. supra arti. 5. ad quintum, vbi ostendit, quòd differenter prudentia, charitas, & gratia sit forma uirtutum, quia prudentia ponendo in medio circunstantiarum, charitas imprimēdo ordinem ad vltimum finem, sed gratia præbendo efficaciam merendi, & constituendo in esse spirituali Diuino, ut habet Doct. Sanct. in de Virtutibus, quæs. 2. arti. 3. ad vigesimum. Tertiò assumit falsum, quòd eodem modo coniungant vltimò fini, quia gratia coniungit assimilando in natura, charitas verò coniungit affectionaliter diligendo Deum super omnia. Quartò assumit falsum, quòd ponēdo vnam, alia superfluat, quia charitas secundùm Doct. Sanct. in de Verita. supra art. 2. ad quartum non sufficeret ad merendum, nisi præsupposita gratia, quæ facit idoneitatem personæ merentis. Vide Doctor Sanct. ibidem, quòd cessabunt obiectiones, & asserta Scoti. Vnde sub breuibus notat ibidē Doct. Sanct. quomodo distinguantur gratia, charitas, & aliæ morales infusæ. Oportet inquiēs, quòd homini detur aliquid non solùm per quòd operetur, uel per qd eius appetitus inclinetur in finem, sed etiam per quod eleuetur ipsa natura hominis ad quandam dignitatem, secundùm quam talis finis sit ei competens, & ad hoc datur gratia; ad inclinādum autem affectum in hunc finem datur charitas, ad exequendū autem opera quibus prædictus finis æquiritur, dantur aliæ uirtutes; & ideo sicut in rebus naturalibus est aliud natura ipsa quàm inclinatio naturæ, & eius motus, vel operatio. Ita in gratuitis est aliud gratia a charitate, & cæteris uirtutibus, hæc ille. Vbi patet quòd Scotus non aduertit, quòd oportet naturam operantis supernaturaliter eleuari in naturam supernaturalem, quod fit per gratiam, ipse enim ponit inclinationem supernaturalem, sine natura supernaturali, & in hoc uidetur contraueuire Bea. Petro, ut patuit. Alia argumenta quorundam aliorum vide in Capreo. distin. 26. Secundi contra primam conclusionem, & facilè patet eorum solutio ex dictis.

Confirmatur autem conclusio responsi. argumento in contrarium. Hoc argumentum quo ad maiorem admitteretur communiter ab omnibus, similiter minor quo ad primam partem, sed Sco. negaret secundam partem, qui tamen nihil dicit ad auctoritatem Bea. Aug. cui proprium sentire præstitit. Sed patet ex dictis, quia non tantùm in Bea. Aug. sed & Beat. Pet. Apostolo, & Beat. Diony. Doct. Sanct. se fundauerit, quod maximę soliditatis est in re fidei; habetur autem ex auctoritate Beat. Augu. quia gratia non est charitas; nam idem seipsum minime præuenit.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd Augus. nominat fidem per dilectionem operantem gratiam, quia actus fidei per dilectionem operantis est primus actus, in quo gratia gratum faciens manifestatur.

¶Ad maiorem dico, quòd non est prædicatio formalis, sed causalis, & manifestatiua, quia uidelicet gratia gratum faciens, quæ dicitur etiam præueniens, ut patebit quæst. sequenti, primò manifestatur in fidei motu, qa ut infra patebit, motus fidei est primus, & ad iustificationem præsuppositus, causatus ex gratuito auxilio, & quia motus fidei per dilectionem operantis primò sequitur ad gratiam habitam; vide Doct. Sanct. in secundo distin. 26. q. 1. ar. 4. Gratia præueniens dicitur fides non per essentiam, quasi gratia a fide non differat, sed quia in iustificatione quam gratia causat, primus motus fidei inuenitur; & ideo cum habitus non nisi per effectus innotescant, illud in quo primò gratia manifestatur est fides, & propter hoc fides dicitur gratia præueniens, hæc ille. Ex quo patet, quòd maior est uera, non identicè, sed manifestatiuè.

¶Minor concederetur, & notanter fides, quæ per dilectionē operatur, quia fides informis non est uirtus, sed habitus, ut supra patuit, sed negatur consequentia; ex hac ratione, & per hanc solutionem soluitur argumentum Aureoli, quod est tertium in Capr. contra primam conclusionem. Nec ex hoc, quòd dicitur impossibile est placere sine fide, habetur quòd fides sit gratia, quia fides non placet, nisi ratione suę radicis, scilicet gratiæ. Nam & habēs fidem informem non placet, attamen si tollatur fides, & maneat gratia (quod de communi cursu in uiatoribus non fit) nihilominus anima est Deo grata, sicut de facto patet in beatis. Sicut & in simili patet, quòd homo non uiuit sine humoribus, & calore, & tamen calor non est principium primum uitæ, sed anima sic in proposito.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonum positum in definitione uirtutis dicitur secūdùm conuenientiam ad aliquam naturam præexistentem, vel essentialem, vel participatam; sic autem bonum non attribuitur gratiæ, sed sicut radici bonitatis in homine, ut dictum est.* *In cor. ar.

¶Maior vera, minor negatur. Ad probationem negatur, quòd gratia faciat bonum eo modo quo virtus, quia uirtus facit bonū, scilicet opus, & inclinationem in opus secūdùm conformitatem ad naturam præsuppositam, essentialem uel participatam, essentialem quidem, ut uirtus acquisita, participatam uerò infusa. Gratia autem facit bonum tale, scilicet opus ad inclinationē in opus, sicut radix & aliquo modo causa effectiua uirtutis, quæ facit taliter bonum. Ad secundam probationem dico, quòd gratia non est qua bene uiuitur, scilicet uita secunda, ideſt rectè operatur immediatum elicitiuum, sed originale remotum; quia uidelicet ab ea fluunt uirtutes, quæ sunt immediata principia huius uitæ. De hoc Doct. Sanct. in secundo distin. 27. articu. 2. ad 3. Secundò dicitur sub aliis uerbis ad probationem minoris, & tamen est eadem sententia, quòd bonitas quam uirtus habenti confert, est bonitas perfectionis in comparatione ad opus, sed gratia confert animę perfectionem in quodam Diuino esse, & respectu operis, supplē immediatè secundùm quòd quodammodo gratiam habentes deiformes cōstituuntur, propter quod sicut filij Deo grati dicuntur; hęc est solutio Doct. Sanct. in secundo ad simile argumentum, ex qua patet, quòd gratia immediatè facit bonum habentem constituendo eum formaliter in esse supernaturali deiformi, sed uirtus facit bonum constituendo in facultate operandi bonum opus in ordine ad naturam præexistentem; quare non sequitur consequentia,

quia

quia gratia eſt bonitas alterius rationis, quàm virtus. Et nota verbum Doct. Sanct. cum dicit (omnis virtus diſponit ad naturam præexiſtentem, vel eſſentialem) patet ex hoc nullitas eius, quod Scot. dicit reſpondendo ad argumentum in principio quæſtionis factum. Vbi dicit, quòd virtutes morales diſponunt ad lumẽ, quod eſt prudentia; nam prudentia non eſt natura hominis eſſentialis. Vnde virtutes morales, & ipſa prudentia ſunt diſpoſitiones deriuatæ a lumine naturali, ſcilicet ratione informata ſyndereſi, & ordinatæ ad talem rationem, quæ eſt natura hominis, ut homo eſt, rationale enim eſt differentia hominis &c.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd gratia reducitur ad primam ſpeciem qualitatis, nec tamẽ eſt idem quod uirtus ſed habitudo quædam, quæ præſupponitur uirtutibus infuſis, ſicut earum principium, & radix.

¶ Maior cõceditur, ſimiliter & minor vſque ibi: Ergo relinquitur &c. quæ etiam cõceditur, quòd eſt in prima ſpecie reductiuè, nec tamen oportet, quòd ſit habitus ſimilis habitibus quos Philoſophi cognouerunt, & in illa ſpecie repoſuerunt; ſed eſt forma deiformis accidentalis per modum permanentis inexiſtens, non immediatè operatiua. Vnde iuxta ſupra dicta quæſt. 50 arti. 2. eſt habitus eſſendi, non operandi. Vltra, Habitus autem &c. Dico ꝙ habitus mentis ſecundùm potentias ſunt uirtutes, ſed non habitus eſſentiæ animæ, quæ etiam pertinet ad mentem, vt habet Doctor Sanct. de Verita. ma. 10 arti. 1. Et ſecundò, habitus operatiui, ſed non habitus eſſendi qui conſtituunt animam in eſſe deiformi, & eſt radix virtutum inexiſtentium in potentijs, quæ ſunt operatiuę, ſicut enim anima non operatur immediatè, ſed mediantibus potentijs ſuis, ſic nec gratia, niſi mediantibus virtutibus a ſe deriuatis, & ad ſe ordinatis.

¶ Vltra dico, quòd non eſt ſimile de ſcientia, & gratia, quia ſcientia eſt in operatiua potentia, quia immediatum principiũ actus, & per conſequens per ſe, eſt in prima ſpecie, & habitus; ſed gratia non eſt in potentia, ſed in eſſentia, ut patebit arti. ſequenti, & eſt habitus alterius rationis, quàm fuit habitus poſitâ philoſophis in prima ſpecie; quare negatur conſequentia.

¶ Nota quòd Doct. Sanct. in de Verita. & ſimiliter in ſecundo dicit, quòd gratia ſit in prima ſpecie qualitatis, non tamen propriè habitus, ſicut philoſophi locuti ſunt de habitibus, ſcilicet operatiuis; quia non immediatè ordinantur ad actum ſecundum, ſed ad quoddam eſſe ſpirituale; eſt tamen habitus eſſendi ſupernaturaliter, & ergo quia principaliter in iſta ſpecie prima qualitatis ponuntur habitus operandi, ideo eſſendi, cum quo tamen ſtat, quod Doct. Sanct. dicit in de Verita. quòd ſit quædam diſpoſitio, quia diſponit ſcilicet ad gloriam, ut ibidem intendit, ſed non eſt diſpoſitio, vt diſpoſitio diſtinguitur contra habitum, quia uidelicet non habeat eſſe firmum, vel cauſas permanentes; gratia enim firmiter ineſt, & habet cauſas permanentes, & ſtabiles, ſcilicet Diuinum influxum; habitus enim etiam poteſt diſponere, & eſt diſpoſitio in genere accepta, ſed non diſpoſitio, ut eſt membrorum condiuidens.

¶ Nec obſtat, quòd gratia per vnum peccatum mortale amittitur, quia & charitas per unum peccatum mortale amittitur, quam nemo dubitat habitum; & ſecundò iuxta Doct. Sanct. in de Verita. ma. 27. art. 2. ad nonum, quamuis per vnũ actum peccati mortalis gratia amittatur, non tamen gratia facile amittitur, quia habenti gratiam non eſt facile illum actum exercere propter inclinationem contrarij, ſicut Philoſophus dicit in 5. Ethi. quòd iuſto difficile eſt operari iniuſta, hæc ille. Ex quibus patet, quòd gratia eſt habitus, ſcilicet eſſendi, & per hoc non per ſe in ſpecie habitus prædicamentalis, qui comprehendit habitus operatiuos tantùm, & maximè naturales; eſt tamen habitus eſſendi per ſe ſupernaturalis; vnde non eſt idem dicere, eſt per ſe in ſpecie qualitatis quæ eſt habitus, & eſt per ſe habitus, quia primum denotat eſſe habitum naturalem, & operatiuum, ad ſecundum autem ſufficit, quòd ſit habitus quocunque modo. ſ. eſſendi. Vade & D. S. in ſecundo, quòd gratiam ſanitati aſſimilat. Ariſt.

¶ Nota autem uerba Doct. Sanct. in fine ſolutionis, cum dicit, quòd gratia ſit principium, & radix uirtutum infuſarum, hoc n. intelligitur de principio, ut dictum fuit effectiuo largè, quia ſunt duo effectus eſſentialiter ſubordinati, & per ſe, quorum primus habet ſemper aliquam cauſalitatem quaſi effectiuam ſuper alĩ, & hoc modo intelligendus eſt Doctor Sanct. tertiò contra Genti. c. 153. & 152. & 151. ubi oſtẽdit quomodo gratia cauſet dilectionem, fidem, & ſpem, & eſt principium quo, & in fieri de communi lege.

Vtrum gratia ſit in eſſentia animæ, ſicut in ſubiecto.

A 1 q. 7 arti. 2. & q 61. arti. 1. cor. Et 2. di. 26 arti. 3. & Verit. q. 27. a. 6. * Lib. 1. parũ 6. medio.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd gratia non ſit in eſſentia animæ, ſicut in ſubiecto, ſed in aliqua potentiarum; dicit enim Auguſt. in iponoſticõ,* quòd gratia comparatur ad uolũtatem, ſiue ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſor ad equum; ſed uoluntas, ſiue liberum arbitrium eſt potentia quædam, ut in primo dictum eſt; * ergo gratia eſt in potentia animæ, ſicut in ſubiecto. * 1. par. q. 83. ar. 2.

¶ 2 Præt. Ex gratia incipiunt merita hominis, vt Aug. dicit, * ſed meritum conſiſtit in actu, qui ex aliqua potẽtia procedit; ergo uidetur, quòd gratia ſit perfectio alicuius potentiæ animæ. * Li. de corr. & gratia. ca. 6. & li. 1. ad ſimplic. q. 2. & de gratia. & li. ar. 64.

¶ 3 Præte. Si eſſentia animæ eſt proprium ſubiectum gratiæ, oportet, quòd anima inquantum habet eſſentiam, ſit capax gratiæ; ſed hoc eſt falſum, quia ſic ſequeretur, quòd omnis anima eſſet gratiæ capax; non ergo eſſentia animæ eſt proprium ſubiectum gratiæ.

¶ 4 Præte. Eſſentia animæ eſt prior potentijs eius, prius autem poteſt intelligi ſine poſteriori; ergo ſequitur, quòd gratia poſſit intelligi in anima, nulla parte, uel potentia animæ intellecta, ſcilicet neque uoluntate, neque intellectu, neque aliquo huiuſmodi, quod eſt inconueniens.

¶ Sed contra eſt, ꝙ per gratiam regeneramur in filios Dei, ſed generatio per prius terminatur ad eſſentiam, quàm ad potentias; ergo gratia per prius eſt in eſſentia animæ, quàm in potentijs.

¶ Hic ultimò Doct. Sanct. inquirit de ſubiecto gratiæ, & determinatio hũius quæſt. dependet ex præcedenti ar. & oritur ex eo, vt patebit.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd iſta quæſtio ex præcedenti dependet, * ſi enim gratia ſit idem quod uirtus, neceſſe eſt, quòd ſit in potẽtia animæ, ſicut in ſubiecto; nam potentia animæ eſt proprium ſubiectum virtutis, vt ſupra dictum eſt.* * Ex anteprec. * Quæſt. 1.

¶ Doct. Sanct. primò oſtendit quid reſponderet prima opinio recitata in ar. 3. Secundò reſpondet iuxta ſecundam opinionem, quam ipſe tenuit ibi. Si autem gratia &c. Quo ad primum, quòd quia iſta quæſtio ex præced. dependet quo ad determinationem, ideo iuxta primam opinionem in eo poſitam reſpondet tali cõcluſione conditionali. Si gratia ſit idem quòd uirtus, neceſſe eſt, quòd ſit in potentia animę ſicut in ſubiecto; probatur, potẽtia animæ eſt proprium ſubiectum uirtutis; ergo concluſio uera conſequentia eſt de ſe nota. Antecedens patuit ſup. q. 56. ar. 1.

¶ Nota circa illam concluſionem, quod dicit D. S. in de Verit. ma. 27. ar. 6. in cor. quòd etiam iuxta opinionem, quæ realiter identificat gratiam, & uirtutem (quòd per quãdam appropriationem poteſt dici) ꝙ gratia reſpiciat eſſentiam animæ, uirtus uerò potẽtiam, ſecundùm quòd ratione diſtinguũtur; quia gratificatio per prius ad ipſam animam pertinet, quam ad actus eius, cum non ꝓp actus acceptetur a Deo, ſed e contrario, ut dictum eſt. ſ. q. 15. nullus enim operum noſtrorum ualor reputaretur condignus ęternę gloriæ, niſi præſuppoſita acceptione Diuina; & etiam, quia dilectio diligentium Deum, non eſt ratio quare Deus eos diligat, ſed potius e contrario, ut habet ibidem q. 2. ad primum. Pertinet etiã ad charitatem, ꝙ faciat nobis Deum dilectum, ſed etiam dilectione ſua prouenit in nos effectus dilectionis Dei, qui eſt gratia. Vnde donum illud, quod Deus tribuit his, quos acceptat in ſuum regnum, & gloriam, præſumitur ad perfectiones, uel habitus quibus humani actus perficiuntur, ut ſint digni acceptari a Deo; & ergo gratia, eſto eſſet ſecundùm rem charitas, tamen ſecundùm rationem nominis per appropriationem (licet nõ per inhæſionem rei) attribueretur animæ, ſicut etiam per oppoſitum in malis, quãdoque aliqui imputatur, & dicitur eſſe in eo imputatiuè, quod nõ eſt in eo ſubiectiuè, vt patet de omiſſione, & negligentia uoluntaria. Ex quibus patet, ꝙ Scotus in ſecundo di. 26. ubi tractat materiam huius art. non eſt audiendus in ſolutione tertij, cum nititur oſtendere, quòd acceptatio potentiæ ſufficit ad acceptationẽ eſſentiæ, & non econuerſo. Nec eſt ſimile de acceptatione hominis, & acceptatione Dei, ut patet ex ar. 1. huius quæſt. bene enim uerum eſt, quòd homo acceptat alium propter actum diligendi, & huiuſmodi, ſed dilectio hominis non eſt ratio Diuinæ acceptationis, ut patuit, ſed e conuerſo, dilectio Dei facit hominem acceptatum formaliter per collationem doni eleuantis hominem in naturam Diuinam. Vade & quod dicit cõſequenter in ſolutione eadem. ſ. quòd non ſit ulterius reſoluere acceptationem potẽtiæ in acceptationem prioris acceptati, negandum eſt, & probatio eius eſt falſa, quòd nihil prius ſit acceptabile acceptatione ſpeciali, niſi mediante potentia; potentia enim & actus eius non eſſent acceptata, niſi faciens ſit idoneus, nec dilectio eius eſſet tantò ꝓmio digna, ut enim patebit infra, præmium ęternum non debet actibus ſecundùm ſe, ſed ut ſunt ex homine grato Deo, & præſuppoſita Scotus.

ſita Diuina ordinationi, quare acceptationem potẽtię, & habitus, & actus eius eſt reſoluere in acceptationẽ ipſius lñtis, qui eo ipſo ꝙ deiformis eſt ſm gratã, eſt Deo ſpecialiter gratus, & acceptus, ẽt ſi nec charitas, nec aliæ virtutes adeſſent in potentijs. Patet ex his, quia Sco. nõ ſolũ D. S ſed & alijs tenentibus ſecũ in ſententia dicors eſt; quia voluerũt, ꝙ eſſo gratia eſſet in potẽtia aĩæ inhæſiuè, eſſet tñ in eſſentia animæ appropriatè. Vide D. S. in 2. d. 26. artic. 3. vbi loquitur de hac materia. Conſequenter cum dicit.

Dub. 179. ¶Si aũt gratia differt a virtute, nõ poteſt dici, ꝙ potẽtia animę ſit gratię ſubiectum, quia oĩs perfectio potentię animę habet rationem virtutis, vt ſupra dictum eſt; * vnde relinquitur, ꝙ gratia, ſicut prius eſt virtute, ita bẽat ſubiectũ prius potẽtijs animę, ita ſ. ꝙ ſit in eſſentia aĩę.—

*q. 55. ar. 1. & q. 56. ar. 1.

¶Dimiſſa reſponſione iam poſita cum fundamento, reſpondet iuxta ſecundã, & tertiam opinionem tali concluſione. Si gratia differt a virtute, non poteſt dici, ꝙ potentia animæ ſit gratiæ ſubiectum. Iſtã concluſionem probat dupliciter; primò ratione, quę fundat in ſupradictis. Secundò oſtenditur per quandã adaptationem, ibi. Sicut enim, &c. Quo ad primũ arguitur ſic, omnis perfectio potentiæ animæ habet rationem virtutis; ſed gratia nõ habet rationem virtutis, ſed eſt aliquid prius virtute tanquam radix eius; ergo non eſt perfectio potentiæ, ſed alicuius prioris potentia. Maior patuit ſupra, q. 55. artic. 1. & q. 56. artic. 1. quia virtus, cum ſit completiuum principij operatiui; & ratio virtutis ſit in hoc, quod eſt habitus operatiuus, ideo pertinet immediatè ad principium operatiuum, quod eſt potentia. Minor quæ ſuppleta eſt, patet ex articulo præcedenti. Tunc ibi.

¶Sicut enim per potẽtiã intellectiuã homo participat cognitionẽ Diuinã p virtutẽ fidei, & ſm potentiã volũtatis amorẽ Diuinũ per virtutẽ charitatis, ita ẽt per naturã animę participat ſm quandã ſimilitudinẽ naturã Diuinã per quandam regenerationem, ſiue recreationẽ. —

¶Oſtendit cõcluſionem per quãdam adaptationem participationis Diuinarum perfectionũ, quia intellectus participat cognitionẽ Diuinam per virtutem fidei, voluntas ẽt participat amorem Diuinum per charitatem; ergo & eſſentia animæ participat naturã Diuinam formaliter; ſed talis participatio eſt gratia, ergo gratia eſt in anima ipſa. Proſyllogiſmus patet a ſimili; quia non eſt minor ratio, ꝙ natura, & eſſentia participat Diuinã perfectionẽ modo gratuito, quàm potentiæ Et ad hanc adaptationẽ valent, quæ D. S. habet de Veri. Ma. 27. ar. 2. Ex quibus hr, ꝙ participatio Diuinæ naturæ in eſſentia præſupponitur alijs participationibus in potentijs, quia eſſe in natura ꝓſupponitur inclinationibus in finem naturæ, & virtutibus operatiuis ad finem naturæ, vt allegatum eſt ar. præced. in fine corp. Quia autem cathegoricè tenendũ eſt in via D. S. ꝙ gratia differt a virtute, ideo cathegoricè reſpondendum eſt ad quæſitum affirmatiuè, ꝙ gratia eſt in eſſentia animæ, & patet probatio. ¶Nota, ꝙ Sco. hanc concluſionem impugnat pluribus rationibus, quarum prima deficit in ęquiuocatione gloriæ; dicit enim, ꝙ ſi gratia eſſet in eſſentia, ꝙ & gloria eſſet in eſſentia animæ, quod vr falſum. Dico enim ad hoc, ꝙ gratia eſt in eſſentia animæ, & ẽt gloria erit in eſſentia animę, accipiendo gloriã in vna acceptione, ſi ſ. gloria accipiatur pro omni pertinente ad beatitudinẽ, ſi autem accipiat gloria pro ipſa beatitudine, quæ eſt actus ſecundus, ſiue ſit intellectus, ſiue voluntatis, tũc negatur, ꝙ gratia ſit gloria. Nec oportet, ꝙ ſi gratia eſt in eſſentia animæ, ꝙ ergo gloria ſit beatitudo. Vnde decipit ſm fallaciã cõſequentis, arguendo a gloria ad beatitudinem; gloria enim communior eſt beatitudine, & aliqua gloria erit in eſſentia animæ: ſed non illa, quæ eſt beatitudo. Vnde gratiæ, & gloriæ non eſt identitas conuertibilis; quare nõ ſequit, oĩs gratia eſt in eſſentia, ergo omnis gloria; nec per conſequens ſequitur, ꝙ beatitudo ſit in eſſentia animæ, &c. Secunda quoq; ratio Scoti ita arguit contra ipſum, ſi cõtra S. Thomam, quia argnã ſicut ipſe. Si gratia eſt in potentia animę, in qua eſt charitas, igitur & nunc erit anima beata, ſicut & in patria. Tenet cõſequentia, quia eadem eſt charitas in voluntate hic, & in patria. Dico igitur, ꝙ licet eadem ſit gratia hic, & in patria, quæ dr gloria (eſto non beatitudo) tñ in patria habet aliũ effectum in gne cauſæ efficientis, mediante quo eſt principium elicitiuum beatitudinis, hic autem non habet eundem effectum, licet in gne cauſæ formalis habeat eundem effectum. Eſſe gratum, & Deo eſſe acceptum. Et præterea non vr eſſe alicuius apparentiæ ratio iſta Scoti apud alios, præſertim Alphonſum, qui admittit de poſſibili, ꝙ poſſet eſſe dilectio, quæ eſt beatitudo in voluntate, & tñ voluntas non eſſet beata pp defectum attingentiæ obiecti beatifici. Multò magis nõ ſequit, gratia eſt in anima, quæ eſt eadem cum gloria; ergo hic eſt gloriola, quia licet ſint idem in ſubſtantia, differunt tñ plurimũ in modo eſſendi. Vnde hic hẽt alios effectus, quàm alibi; & tñ gratia nũquã erit beatitudo, licet ſit futura gloria in vna acceptione gloriæ. Et præterea poſſibile eſt, ꝙ aliquis viator habeat tantã charitatem, ſicut aliquis beatus; nec tñ ſequitur, vt Scotus fateri habet, ꝙ ergo ſit beatus, quia non eſt talis charitas in ſtatu, in quo exhibeatur obiectum beatificum. Vnde ſua ratio nihil facit contra D. S. quamuis verum ſit, quòd actus diligendi hic, & in patria ſit alterius rationis; & ideo non oportet, quòd ſi in patria actus voluntatis eſt beatitudo, quòd hic ſit; tamen ſi charitas eſt gratia, & eſt in voluntate, & ipſa eſt identica gloriæ, non poteſt Scotus effugere, quin voluntas habeat hic gloriam. Vnde ipſe habet argumentum ſuum ſoluere, quod contra D. S. adduxit. Alia argumenta habet Scotus, quæ facilè ex ſupradictis ſoluũtur, quæſt. 74. artic. 4. & quæſt. 71. Aſſumit enim, quòd omne meritum ſit in voluntate, quod non eſt verum, loquendo de eſſe in voluntate ſubiectiuè, licet omne meritum ſit in voluntate poteſtatiuè. Vnde gratia in eſſentia animæ exiſtens facit, vt omnes actus ſint meritorij, qui ſunt capaces meriti, & non ſolius voluntatis. Patuit quoque ſupra, quòd peccatum, & gratia non directè opponuntur, ſed indirectè tantùm ratione auerſionis a cauſa gratiæ. Vnde non oportet, quod ſi peccatum eſt in potentijs, quòd gratia ſit in potentijs; ſicut nec oportet, quòd peccatum ſit ſolùm in voluntate ſubiectiuè, in qua eſt charitas, eſto omne peccatum charitatem tollat, vide ſupra. Argumentum quoque Scoti quintum, non minus eſt contra ipſum, quàm contra D. S. cum arguit ex Anſelmo, quòd gratia ſit iuſtitia; ſi enim loqueretur Anſelmus formaliter, & de iuſtitia propriè dicta, ſequeretur contra Scotum, quòd gratia non eſſet charitas; quia iuſtitia, & charitas realiter diſtinguuntur. Intelligitur ergo Anſelm. quòd gratia eſt iuſtitia cauſaliter, capiendo iuſtitiã metaphoricè, vel pro iuſtitia, quæ eſt omnis virtus, quia a gratia deriuantur ſuo modo virtutes Theologicæ, & morales, quæ dicuntur, & ſunt iuſtitia communiter dicta, &c.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda concluſione, & procedit cõformiter iuxta adaptationem probantem ſecundam concluſionem, quia regenerari eſt ſecundùm acceptationem naturæ Diuinæ, igitur ſicut generatio naturalis terminatur ad eſſentiam naturalem, ipſa generatio ſupernaturalis terminatur ad aliquod ſupernaturale exiſtens in natura, &c

¶Ad primũ ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut ab eſſentia aĩę efluũt eius potentię, q̃ ſunt operũ principia, ita ẽt ab ipſa gratia efluũt virtutes in potẽtias animę, per quas potẽtiæ mouentur ad actus, & ſm hoc gratia cõparatur ad voluntatem, vt mouens ad motum, quæ eſt comparatio ſeſſoris ad equum, non autem ſicut accidens ad ſubiectum. ——

¶Ad maiorem conceditur, ꝙ ſeſſor habet ſe ad equum motiuè, ſed non inhæſiuè, ita & charitas mouet volũtatem, tanquam radix, & cauſa mouens, & efficiens eius, quod eſt in voluntate, ſicut enim ab eſſentia animæ procedunt potentiæ quodammodo, ſicut a cauſa actiua, vt habet D. S. prima parte, q. 77. artic. 6. ad ſecundum; ita & a gratia fluunt virtutes, ſicut quodammodo a cauſa motiua. Vnde conceſſa minore negatur conſequentia; quia ſupponit vrgumentum, ꝙ in maiore ſit comparatio accidẽtis ad ſubiectum, cum ſit comparatio mouentis ad motum.

¶Nota autem, ꝙ quamuis intellectus ſit prior origine ipſa voluntate, vt declaratur prima parte, vbi iam, art. 7. tamen gratia dr prius perficere voluntatem, & comparari ad voluntatem vt motor, quia voluntas eſt prima potentia in mouendo, & per eam omnes aliæ obedibiles mouentur, vnde & efficit meritum in omnibus potentijs mediante volũtate, vt patebit iuſta; & ergo Aug. in auctoritate argumenti comparat gratiam ad voluntate, & non ad alias potentias. De comparatione autem eſſentiæ animæ ad potentias, & gratiæ ad virtutes, dictum eſt in præcedentibus. Et vide Capreolum in diſtinc. 26. ſecundi. in pluribus ſolutionibus, quia eſt ſimile in duplici cauſalitate. ſ. finali, & quodammodo effectiua. Eſt quoq; ſimile in connexione, non quidem in eſſe habitus, ſed in eſſe virtutis; quia gratia ſm curſum cõem nõ eſt ſine virtutibus, nec ecõtra, pro hoc ſtatu, quia eſto ſubſtantia fidei maneat ſine gratia, & charitate, non tñ manet in ratione virtutis. Capreolus.

¶Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſecundũ; eſt enim gratia principium meritorij operis mediantibus uirtutibus; ſicut eſſentia animæ eſt principium operum uitę mediantibus potentijs. ——————

¶Ad maiorem, ex gratia incipiunt merita hominis, nõ immediatè elicitiuè, ſed mediatè radicaliter ad hunc ſenſum, quia ab ipſa fluunt principia elicitiua meritorum ſ. virtutes ipſæ. Sed dico, ꝙ ab exiſtente formaliter in eſſentia animæ poteſt fluere exiſtens in potentia animæ. Ad minorem, concedo eam, & notanter, qui ex aliqua potentia procedit, indeterminata ſuppoſitione contra Scotum, qui arguit, ꝙ meritum ſit tantùm voluntatis formaliter, & malè: aliàs nihil probaret, nec argumentum tertium haberet apparentiam, niſi intelligeret, ꝙ meritum eſt formaliter tantum in voluntate, & per hoc principium merendi, quod eſt gratia. Patet autem, ꝙ gratia eſt principium merendi radicale, non propinquum, vel elicitiuum immediatum. Vnde & negatur conſequentia, quia ſicut eſt in voluntate motiuè, ita & eſt principium meriti motiuum radicale. Vnde differenter eſt principiũ motiuum meriti, gratia, & charitas; quia gratia eſt motiuum radicale, quia videlicet ab ipſa fluunt virtutes elicitiuæ meriti. Sed

Digitized by Google

charitas est principium motiuum per modum imperij, quia videlicet est in voluntate respectu virtutis finis, cuius est imperare inferioribus: sed gratia non imperat, nisi mediante charitate, sed ab ipsa gratia fluunt ipsæ virtutes imperatiuæ, & elicitiuæ.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ anima est subiectum gratię, secundùm ꝙ est in specie intellectualis, vel rationalis naturę; non autē constituitur anima in specie per aliquam potentiā, cum potentię sint proprietates naturales animę speciem consequentes, & ideo anima secundum suam essentiam differt specie ab alijs animabus. s. brutorum animalium, & plantarum; & pp hoc non sequitur, si essentia humanæ animæ sit subiectum gratiæ, ꝙ quælibet anima possit esse gratiæ subiectū, hoc enim conuenit essentiæ, inquantum est talis speciei. ———

¶Ad primam partem assumpti dico, ꝙ essentia animæ, non vt essentia, est subiectum gratiæ, sed vt est essentia talis: rationalis ad imaginem Dei. Vltra, ad secundam partem assumpti, verum, oportet, quòd sic capax gratiæ, inquantum habet essentiam talis speciei, & non vt est essentia quæcunque. Vltra, negatur falsitas assumpti ad sensum dictum. Negatur etiam probatio consequentiæ, quia non est capax, vt est anima, sed vt talis anima; esse autem talem animam non conuenit alijs animabus. Quare probatio nulla, & per consequens negat & vltior consequentia.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ cum potentię animę sint naturales proprietates speciem consequentes, anima nō potest sine his esse; dato autem, ꝙ sine his esset, adhuc tamen anima diceretur secundùm speciem suam intellectualis, vel rationalis, non quia actu haberet has potentias, sed propter speciem talis essentię, ex qua natę sunt huiusmodi potentiæ essluere. ———

¶Maior vera, prior prioritate naturæ, sed non durationis. Ad minorem dico, ꝙ prius natura necessariò tñ alteri connexum, & simul durationē potest intelligi sine alio in prima operatione intellectus, sed non in secunda, ita ꝙ intelligatur esse sine alio. Illa enim Scotica propositio, omnia absoluta a seinuicem realiter distincta posse ab inuicem ſm esse separari, & a Scoto non potest vt tenerī, quia non de toto, & partibus, ꝙa non de figura, & quātitate, vt habet Scotus in 2. secundo, dist. 29. in fine; est etiā expresse contra Phil. in Postpræd icamentis, vbi ponit vnum modum, quo vnum est prius natura alio, & tñ inter ea conuertitur subsistendi consequentia. Vltra; Ergo, &c. Conceditur quidem, ꝙ potest sic intelligi in prima operatione sine potētijs; & dico, ꝙ in ea sic intellecta posset intelligi esse gratia, & ipsa est eius capax. Dico secundò, ꝙ si per impossibile esset sine potentijs, & intelligeretur in secunda operatione intellectus sine potentijs, adhuc esset capax gratiæ, & posset esse eius subiectum, quia esset anima rationalis; non quia haberet potentiam, quæ est ratio, sed quia esset talis essentia, ex qua nata esset profluere ratio, & potētiæ rationales. Vnde negatur, ꝙ hoc esset inconueniens, quia anima nō habet speciem, & esse rationale per potentias, sed ex seipsa, & per essentiam est rationalis essentia, quæ est capax gratiæ, licet ex se identicè nō habeat potentiam ratiocinatiuam, sed radicaliter.

Propositio Scotica vniuersaliter falsa. Scotus.

Quæstio Centesimaundecima.

De diuisione gratiæ.

B DEinde considerandum est de diuisione gratiæ. Et circa hoc quęruntur quinque. Primò, vtrū conuenienter diuidatur gratia per gratiā gratis datā, & gratiam gratum facientem. Secundò, de diuisione gratię gratum facientis per operantem, & cooperantē. Tertiò, de diuisione eiusdem per gratiā prœuenientem, & subsequentē. Quartò, de diuisione gratię gratis datę. Quintò, de comparatione gratię gratum facientis, & gratis datæ.

¶Postquam determinatum est de essentia gratiæ, hic determinatur de diuisione gratiæ. Et circa hoc primò diuiditur gratia; secundò comparantur membra diuisionis adinuicem, in vltimo articulo. Circa primum, primò ponitur generalis diuisio gratiæ; secundò subdiuisio membrorum primæ diuisionis, articu. 2. de alijs videbitur prosequendo.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem.

3.q.7.art.7. col. & ad 1. q.62.artic.1. corp. Et 3. cont.c.154. AD primum sic proceditur. Videtur, quòd gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supra dictis patet; * homo autem ideo non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum a Deo, sed potius econuerso; ideo enim laiquid datur alicui gratis a Deo, quia est homo gratus ei; ergo nulla est gratia gratum faciens.

* Et Veri. q.27.arti.1. & 3.cor. Et opusc.23.c. 22.1. Et Phil. 2.lec.4. Et Rom.lec.3. colo.2. Et Ephe.lc.2. col.1.

¶ 2 Præterea. Quęcunque non dantur ex meritis precedentibus dantur gratis, sed etiam ipsum bonum naturę datur homini absque merito precedenti, quia natura presupponitur ad meritum; ergo ipsa natura est etiam gratis data a Deo; natura autem diuiditur contra gratiam; inconuenienter igitur hoc, quod est gratis datum, ponitur vt gratiæ differentia, quia inuenitur etiam extra gratię genus.

*q.unica.

¶ 3 Præterea. Omnis diuisio debet esse per opposita; sed etiam ipsa gratia gratum faciens, per quam iustificamur, gratis nobis a Deo conceditur, secundùm illud Roman. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius; ergo gratia gratum faciens non debet diuidi contra gratiam gratis datam.

¶Sed contra est, quòd Apostolus vtrumque attribuit gratiæ, scilicet & gratum facere, & esse gratis datū. Dicit enim quantum ad primum ad Ephes. 1. Gratificauit nos in dilecto filio suo. Quantum verò ad secundum, dicitur ad Rom. 11. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia; potest ergo distingui gratia, quæ vel habet vnum tantū, vel vtrumque.

¶Hic D.S. primò inquirit de diuisione gratiæ generali; quia autem ex præcedentibus satis claret aliquam esse gratiam, quæ facit hominem Deo gratum formaliter, de qua dictum est quæstio præced. (quia) onit aliquid in anima procedens ex speciali dilectione Dei) ideo D.S. determinando quæsitum præsertim ponit rationem, & causam ponendi gratiam gratis datam.

¶Respondeo dicendum, quòd sicut Apostolus dicit ad Roman. 13. Quæ a Deo sunt, ordinata sunt; in hoc autem ordo rerum consistit, quòd quędam per alia in Deum reducuntur, vt Dionysius dicit in cęle. Hierarc. * Cum igitur gratia ad hoc ordinetur, vt homo reducatur in Deum ordine quodam hoc agitur, vt scilicet quidam per alios in Deum reducantur. ———

* Dion.c.4. 7.& 8.

¶D.S. sic procedit; primò quandam conclusionem fundamentalem præmittit; secundò ex ea responsiuam infert, ibi. Secundū hoc, &c. Conclusio fundamentalis est. Per gratiam homo reducitur in Deum ordine quodam, vt (quidam per alios in Deū reducantur. Dicit autem notanter (quidam) s. homines per alios s. homines, quia (vt potest haberi ex tertio contra Gentil. c.154. circa principium.) aliqui homines non per homines in Deum reducuntur; sed in manifestatione eorum, quæ sunt fidei quidam immediatè a Deo receperunt; alij verò ab his, & sic per ordinem vsque ad vltimos. Ea enim quæ sunt fidei primò a Deo reuelantur Angelis bonis per apertam visionem, deinde per Angelos hominibus, & per aliquos homines alijs, per quam manifestationem homines in Deum reducuntur. Probatur conclusio, quæ a Deo sunt, ordinata sunt sic, quòd quædam per alia in Deo reducuntur; igitur conclusio vera, quòd scilicet, & in gratia ille ordo inuenitur, vt quidam alios per gratiam in Deum reducūtur. Añs est partim Apost. & explicatio est B. Dionysij. Tenet consequētia, tum quia gratia etiam est a Deo, & ad hoc a Deo ordinatur, vt homo reducatur in Deum, & per consequens sequitur, ꝙ talis reductio sit etiam ordinata, ita vt quidam per alios reducuntur; tum quia in reductione ad Deum gratuita, non est minor ordo, quàm in naturali reductione, vbi vna creatura cōsequitur Diuinā perfectionem mediante alia; igitur & hoc erit in gratuitis.

¶Secundum hoc igitur duplex est gratia; vna quidē, per quam ipse homo Deo coniungitur, quę vocatur gratia gratum faciens; alia verò, per quam vnus homo cooperatur alteri ad hoc, quòd ad Deum reducatur. ———

¶Præmisso fundamento, hic D.S. subinfert ex eo in substantia conclusionem responsiuam. Et primò hoc fit; secundò declarat specialiter secundam partem conclusionis, ibi. Huiusmodi autem, &c. Conclusio responsiua est ista. Duplex est gratia; vna, quæ vocatur gratum faciens, alia gratis data. Et ex hoc habetur responsio ad quæsitum affirmatiua, quod sic probatur; per gratiā homo reducitur in Deum, &c. vt dixit, ergo fundatur; igitur ista conclusio vera, antecedens patuit. Consequentia tenet, quia gratia, ſm quam quis Deo coniungitur, est gratū faciens; sed illa, per quam alius cooperatur vt ad Deum reducatur, est gratis data.

¶Et

¶Et nota, ꝙ ex illo antecedente vnde ſequitur concluſio, quia ſi eſt gratia ad hoc ordinata, vt homo in Deum reducatur, & ipſa reductio paſſiua conſiſtat in hoc, ꝙ Deo cõiungitur; ideo eſt aliqua, quæ Deo coniungit, & illam dicimus gratum facientem. Et ſi eſt gratia, qua quis reducit actiuè cooperando vt aliquis Deo coniungatur, ideo eſt gratis data. Vnde gratia eſt pp hoc, vt homo ordinetur in Deum actiuè, & paſſiuè, ita ꝙ ſub gratia ordinante comprehendatur gratum faciens, & gratis data, quia per gratiam gratum facientem ordinatur ſm coniunctionẽ ad Deum perſonalem, ſed per gratiam gratis datam ordinatur homo, ita ꝙ alium in Deũ reducat, & Deo diſpoſitiuè viuat, vt patebit ar. 5. Quare ex illo antecedente ſequitur concluſio. ſ. gratia ordinatur, vt homo in Deum reducatur; igitur eſt duplex gratia, quia talis reductio non fit niſi reducens habeat, quo cooperetur ad alterius reductionem, quod eſt gratis data, & alius non reducitur, niſi vtiatur Deo per gratum facientem; ſi quis autem contenderet, ꝙ añs ſolùm intelligitur de gratia gratis data, ꝙ iſta ordinatur ad hoc, ꝙ homo reducatur in Deum, & per conſequens in añte nihil intelligitur de gratia gratum faciente, & ſic non valeat conſequentia, ergo eſt duplex gratia; tunc dr̃, ꝙ valet conſequentia quo ad vnam partem. ſ. ergo eſt gratia gratis data; alia autẽ pars non eſſet per hoc antecedens probata; ſed infertur virtute prius dictorum in q. præce. ita quòd D. S. in hoc articulo ponit cauſam ponendi gratiam gratis datam, & ſupponat eſſe gratiam gratum facientem ex præcedentibus. Deinde cum dicit.

¶Huiuſmodi autem donum vocatur gratia gratis data, quia ſupra facultatem naturę, & ſupra meritum perſonæ homini conceditur; ſed quia non datur ad hoc, vt homo ipſe per eam iuſtificetur, ſed potius vt ad iuſtificationem alterius cooperetur; ideo non vocatur gratũ faciens; & de hac dicit Apoſt. 1. ad Cor. 12. Vnicuiq; dat manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. ſ. aliorum.

¶Declarat ſecundam partem concluſionis reſpon. quare ſ. gratia cooperatiua dicatur gratia, & quare gratis data, quia ideo gratia, cum non detur ex aliquo debito, nec naturæ, nec perſonæ. Et hoc declarabitur ad primum, ideo meritò dr̃ gratia. i. liberaliter abſque omni merito, & debito. Quare autem dicatur talis gratis data, exponit, quia videlicet deficit a gratia gratum faciente, quia habentem non facit acceptum & gratum Deo formaliter; ideo retinet ſibi nomen commune, & non dr̃ gratum faciens, gratia, quæ aliquid ſuper gratis datam addit, vt patebit ad tertium.

¶Notat autem D. S. per auctoritatem Apoſtoli exiſtẽtiam, officium, & finem gratię gratis datæ, quia officiũ eius eſt manifeſtare Spiritum ſanctum, & hoc dupliciter; vno modo vt inhabitantem eccleſiam, & docentem, & ſanctificantem eam, puta cum aliquis peccator, quem non inhabitat Spiritus ſanctus facit miracula ad oſtendendum, ꝙ fides eccleſiæ quã ipſe prædicat, ſit vera; alio modo manifeſtatur per huiuſmodi gratiã Spiritus ſanctus, vt inhabitans eum, cui tales gratiæ concedũtur. Et ſic conceduntur huiuſmodi gratiæ tm̃ ſanctis. Et datur ad vtilitatem. ſ. communem, vbi deſignatur finis illius gratiæ. Et hoc vel dum probatur vera doctrina eccleſiæ, & ſic fideles confirmantur, & infideles conuertuntur, vel dum ſanctitas alicuius proponitur aliis in exemplum. Patet per hoc, quomodo gratia gratis data cooperetur ad gratiam gratum facientem, qñq; in aliis conſequendam, & a ſe non habitam; qñq; autem a ſe habitam manifeſtandam, pp aliorum vtilitatem, quæ eſt in gratiæ confirmatione, vel acquiſitione.

¶Nota ex his, & infra dicendis, ar. 5. ꝙ hæc diuiſio non eſt generis in ſpecies, vel vnnoca, ſed magis vocis in diuerſa ſignificata, vel analogica ſm modum analogiæ attributionis, cum gratis data in ratione gratiæ includatur, & dependeat a gratum faciente; & quia gratis data ordinatur in gratum facientem, ſicut in finem, & eſt aliquo modo cauſa eius diſpoſitiua, non effectiua, vt patebit artic. 5. Vnde eſt aliquo modo analogatum gratiæ, ſicut ſanum medicinæ eſt analogatum ſani, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſpon. quia Apoſtolus attribuit gratiæ gratum facere, & gratis datum eſſe. Sed ex hoc nõ vr̃ ſequi, ꝙ ſint diuerſæ gratiæ, quia eadem poteſt gratum facere, & eſſe gratis data; ideo D. S. notat, ꝙ immo ex dictis Apoſtoli habetur diuiſio gratiæ in diuerſa; quia poteſt dari gratia, quæ habet vnum tantum. ſ. eſſe gratis datum, & non facere gratum, licet quæ facit gratum etiam ſit gratis data. Et ita habetur diuiſio gratiæ, quia aliqua eſt ſolùm gratis data, aliqua autem gratis data, & gratum faciens, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, ꝙ gratia non dicitur facere gratum effectiuè, ſed formaliter. ſ. quia per hanc homo iuſtificatur, & dignus efficitur vocari Deo gratus, ſecundùm quòd dicitur ad Coloſſen. 1. Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

¶Maior conceditur, minor diſtinguitur: ſi intellr, ꝙ homo nõ eſt Deo gratus effectiuè per aliquid, quod eſt ei datum a Deo, cõceditur; hoc eſt dicere, ꝙ donum collatum creaturæ etiam ſpeciale, nõ eſt cauſa effectiua, vel ratio Diuinæ acceptationis, nec eſt tale donũ ratio productiua ęternę dilectionis Dei, immo tale donũ eſt effectus talis dilectionis, vt patuit. Si verò intelſt minor, ꝙ homo nõ eſt gratus Deo formaliter per aliquid ei datum a Deo, negatur; immo illud donũ facit eum dignum Diuino amore ſpecialiter glorificatiuo, ita ꝙ tale donum facit talem amabilẽ; quãtumcunq; enim ſit p̃deſtinatus ad vitam ęternã, nõ eſt dignus formaliter, niſi eleuetur per tale donũ, quod eſt participatio Diuinitatis. Vnde dico vltra, ꝙ econtrario ex hoc, ꝙ eſt Deo gratus, prouenit in ipſum aliquod donum; ſed dico, ꝙ antequã habeat illud donũ eſt gratus denominatione extrinſeca, ſed nõ formaliter; ſed ex hoc, ꝙ ab illo eſſe grato extrinſecè, profluit participatio Diuinitatis, efficitur gratus formaliter. Vnde dico, ꝙ ideo aliquid dat, quia homo eſt ei gratus denominatione extrinſeca; ſed cum hoc ſtat, ꝙ oporteat aliquid ponere, per quod ſit gratus formaliter intrinſecè. i. ſit dignus eo, ad qđ acceptat; quare negat cõſequentia.

¶Et nota pp hãc ſolutionẽ, q̃ ſupra dicta fuerunt, q. 109. art. 5. Hr̃ enim ex ea ſolutio arg. cuiusdã Scotici, qđ Capreo. habet in 1. di. 17. q. 1. cõtra ſecundã concluſionem; quia licet nihil in hoſe ſit rõ Diuinæ acceptationis, ſed tm̃ aliquid in hoſe eſt ratio, per quã homo efficit dignus vocari Deo gratus, vt hẽt D. S. in ſolutione. Capreolus.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ gratia, ſm ꝙ gratis datur, excludit rationem debiti, poteſt autem intelligi duplex debitum; vnũ quidem ex merito prouenies, quod refertur ad perſonam, cuius eſt agere meritoria opera, ſm illud ad Rom. 4. Ei qui operatur, merces imputatur ſm debitum, non ſm gratiam; aliud eſt debitum ſm conditionem naturæ, puta ſi dicamus debitum eſſe homini, ꝙ habeat rationem; & alia, quę ad humanã pertinet naturam. Neutro autem modo dr̃ debitum propter hoc, ꝙ Deus creaturæ obligetur, ſed potius, inquantum creatura debet ſubijci Deo, vt in ea Diuina ordinatio impleatur, quæ quidem eſt, vt talis natura tales conditiones, vel proprietates habeat, & quòd talia operans, talia conſequatur. Dona igitur naturalia carent primo debito, non autem carent ſecundo debito; ſed dona ſupernaturalia vtroque debito carent; & ideo ſpecialius ſibi nomen gratiæ vendicant. Dub. 4. 1. 1.

¶Ad maiorem, nego eam, quia eſt a pluribus cauſis veritatis ad vnã. dico, ꝙ non eſſe gratiã gratis datã, non ſolùm eſt, quia non datur ex meritis exercitis, & perſonalibus, ſed etiam quia non ex debito; poteſt enim eſſe, ꝙ natura aliqua præordinata a Deo, fieri in rerum natura nihil meruerit (nam antequam ſit, nihil meretur, & tm̃ ſibi debentur ſuæ conditiones, & proprietates, & partes naturales, quod tm̃ debitum originaliter eſt ex Diuina ordinatione, quæ ordinat talem naturam debere hr̃e tales proprietates, vt patet etiam prima par. q. 21. art. 1. ad 3. & art. 4. in corp. & magis extensè ſecundo contra Gent. c. 28. & 29. Vide ſi placet, & videbis, ꝙ in omnibus debitis in creaturis inuentis, Deus creaturæ debitor non dr̃, ſed ſuæ diſpoſitioni implendæ. Eſt enim triplex debitum conditionatum in creaturis reperibile; vnum, quod ſumitur a tota rerum vniuerſitate ad quãlibet eius partem, quæ ad perfectionem vniuerſi requiritur. Si enim Deus voluit fieri tale vniuerſum, debitũ fuit vt Solem & Aquam faceret, & huiuſmodi, ſine quibus vniuerſum eſſe nõ poteſt. Secundò ſumitur debitum conditionatum ex vna creatura ad aliam, vt ſi animalia, & plãtas Deus eſſe voluit, debitum fuit, vt cœleſtia corpora faceret, ex quibus conſeruantur, & ſi hominem eſſe voluit, oportuit facere plãtas, & animalia, & huiuſmodi, quibus homo indiget ad eſſe perfectum, quamuis hæc & illa Deus ex mera fecerit voluntate. Tertiò, in vnaquaq; creatura ſumitur debitum conditionale ex ſuis partibus, & proprietatibus, & accidentibus, ex quibus dependet creatura quantum ad eſſe, vel quantum ad aliquam ſui perfectionem; ſicut ſuppoſito, ꝙ Deus hominem facere vellet, debitum ex hac ſuppoſitione fuit, vt animam & corpus in eo coniungeret, & ſenſus, & alia huiuſmodi aduenientia, tam intrinſeca, quàm extrinſeca ei præberet. In quibus tm̃ omnibus (vt dictum eſt) Deus eſt magis debitor ſuæ ordinationi, quàm creaturæ. ¶Patet autem ex his, ꝙ debitum conditionatum tale, quale eſt reſpectu creaturæ ſemper eſt in ordine ad perfectiones naturales, quas natura rei requirit ad ſuũ eſſe. Vnde dr̃ ad minorem, vera, quia datur abſq; merito, ſed non datur abſq; debito, quia debitum eſt hominem hr̃e rationẽ, & ſenſus, & huiuſmodi perfectiones naturales. Eſto illud debitum fundetur originaliter in Diuina ordinatione. Vltra: Ergo, &c. Negatur, ꝙ natura ſit gratis gratis data, quia ſi res debeat eſſe, maximè opus eſt, vt habeat naturam. Et præterea, & ſi natura ſit primus effectus in re, & non reſoluatur in aliquod prius intra rẽ, tm̃ reſoluitur in aliquod extra, puta in vniuerſum, vt dicatur, iſta natura debet eſſe propter perfectionem vniuerſi, & pp ſuum finem. Vltra. Conceditur, ꝙ natura diuiditur contra gratiam; ſed dico, quòd ipſa natura non poteſt dici gratis data. Triplex debitum in creaturis.

Quare negatur & vltenor consequentia, quia dictum est in tot. ꝙ gratia gratis data est supra meritum personæ, & facultatem, & debitum naturæ, & per consequens gratis data est gratia, &c. Vnde hoc argumentum vult, ꝙ ista diuisio sit mala, quia aliquid cõtinetur sub vno membro diuidente s. gratis data, quod nõ continetur sub diuiso. s. gratia. Sed patuit, quia falsum est, ꝙ aliquid sit, vel contineatur sub gratis data, & non sub gratia.

¶ Circa istam solutionem nota, quia posset alicui videri, ꝙ etiã gratia quæcunq; daretur ex debito; quia ſm D.S. in prima parte, vbi supra. Omne iustum est debitum, iustum autem est, ꝙ bonitati Diuinæ condecens est, vt Anselmus habet. Cũ ergo dare gratiam sit maximè condecens Diuinæ bonitati, videtur, ꝙ ex debito homini detur gratia, cuius oppositum iam dictum videtur.

¶ Sed dicendum, ꝙ hæc obiectio soluitur per D.S. ibidem, prima parte, quia debitum potest attendi dupliciter in operatione Diuina, aut secundùm ꝙ aliquid debetur Deo, aut secundum ꝙ aliquid debetur rei creatæ. Probat ergo obiectio, quòd gratiam huic dari sit debitum Deo tantùm, sed nullo modo creaturæ; nam iustum, & debitum est, ꝙ si Deus præordinauerit isti dare gratiam, ꝙ detur sibi. Sed ex parte istius hominis nihil est, quod exigat, & requirat ex aliqua iustitia gratiam. Et hoc modo D.S. hic intelligit, quòd gratia non datur ex aliquo debito, quod attendatur ex parte creaturæ, quia nec gratia ad esse naturæ requiritur; nec iterum est aliquod meritum gratiæ ex parte naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ gratia gratum faciẽs addit aliquid supra rationem gratiæ gratis datæ, quod etiã ad rationem gratiæ pertinet, quia s. hominem gratum facit Deo; & ideo gratia gratis data, quę hoc non facit, retinet sibi nomen commune, sicut in pluribus alijs contingit; & sic opponuntur duæ partes diuisionis, sicut gratum faciens, & non faciens gratum.

Diuisio p oppositã.

¶ Maior habet latam verificationem, ꝙ omnis diuisio debet esse per oppositas res, vel rationes, vel per oppositos & distinctos effectus eiusdem rei. Et sufficit, ꝙ sit oppositio quandoq; quæ est ſm habere & non habere idem, vel penes habere idem & aliquid addere, & ita ꝙ requiritur aliqua distinctio in diuidentibus, licet non directa oppositio, nisi sit diuisio generis per differẽtias oppositas. Ad minorem conceditur, ꝙ gratia gratum faciens ẽ gratis datur, sed habet aliquid amplius, per quod distinguitur à gratia gratis data tm. s. facere formaliter gratum Deo; sed gratis data tm, vt est membrũ condiuisum gratã facienti, non facit gratum. Et ergo ibi saluatur oppositio contradictoria, quæ sequitur omnem distinctionem. ¶ Vnde oportet aduertere, ꝙ gratis data gratia accipitur dupliciter; vno modo in communi, & hic est diuisa per gratiam gratum facientem, & gratis datã specialiter acceptam, quæ est gratia solùm, quia gratis data supra meritum, & debitum naturæ, sed non facit gratum Deo; alio modo accipitur gratis data gratia pro ipso membro diuidente, iuxta regulam Topicam, ꝙ qn alteri diuidentium est nomen impositum, alteri verò non, tunc illud diuidens, cui non est nomen impositum, retinet sibi nomen commune, sicut hîr multa exempla de casu, & fortuna; de habitu, & dispositione; de proprio. & definitione; & sic est in proposito; quia enim gratum faciens habet proprium nomẽ, ideo gratis data retinet nomẽ commune, cui gratum faciens aliquid addit, & ea dignior est, ideo habet proprium nomen. Et ista tangit D.S. in solutione sub breuibus.

Regula Topica.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur per operantem, & cooperantem.

Infra art. 2. con. Et 2. d. 26. art. 1. q. 3. Et V. in q. 87. art. 1. ad 3. & 2. Ver. Co l. in. 6

C AD secundum sic proceditur. Videtur, ꝙ gratia inconuenienter diuidatur per operantem, & cooperantem. Gratia enim accidens quoddam est, vt supra dictum est; * sed accidens non potest agere in subiectum; ergo nulla gratia debet dici operans.

* q. 110. art. 2.

¶ 2 Præterea. Si gratia aliquid operetur in nobis, maxime operatur in nobis iustificationem; sed hoc non solùm gratia operatur in nobis. Dicit enim Augustꝰ * super illud Io. 14. Opera quæ ego facio, & ipse facies; qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te; ergo nulla gratia debet dici simpliciter operans.

* Aug. colligitur ex Hugo. 72.

¶ 3 Præterea. Cooperari alicui videtur pertinere ad inferius agens, non autem ad principalius; sed gratia principalius operatur in nobis, quàm liberum arbitriũ, ſm illud Roman. 9. Non est currentis, neq; volentis, sed miserentis Dei; ergo gratia non debet dici cooperans.

¶ 4 Præterea. Diuisio debet dari per opposita; sed operari, & cooperari non sunt opposita, idem enim potest operari, & cooperari; ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem, & cooperantem.

¶ Sed contra est, quod Augustꝰ dicit in libro de gratia, & liber. arbitr. * Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit; quia ipse, vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens; sed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonum, ad gratiam pertinent; ergo conuenienter gratia diuiditur per operantem, & cooperantem.

* Aug. li. de grat. & lib. arb. c. 17.

¶ Hic consequenter subdiuiduntur membra prædictæ diuisionis. Et primò gratia gratum faciens; secundò gratia gratis data, artic. 4. Circa primum duo, secundùm duas subdiuisiones; quia prima est in operantem, & cooperantem; secunda est de alia subdiuisione, vt patebit artic. sequenti.

¶ Respondeo dicendum, quòd sicut supra dictum est; * gratia dupliciter potest intelligi; vno modo Diuinum auxilium, quo nos mouet ad bene volendum, & agendum; alio modo habituale donum nobis diuinitus inditum.

* q. 109. & q. 110. art. 2.

¶ D.S. primò declarat titulum quæsiti, quomodo dupliciter potest intelligi per vnam distinctionem; secundò iuxta illud distinctè respondet, ibi. Vtroque autem, &c. Quo ad primum præmittit talem distinctionem ex supra dictis, q. 109. sæpius, & q. 110. artic. 2. ꝙ gratia Dei potest intelligi, & accipi dupliciter; vno modo Diuinum auxilium, quod supra dicebatur motio specialis & gratuita, distincta a generali influentia. Et secundùm modum dicendi D.S. in de Veritate, Materia 27. artic. 5. isto modo accipitur gratia Dei pro gratuita Dei voluntate, vel pro omni effectu, quem Deus facit in nobis, qua nos in regnum suum acceptat, sicut ꝙ nobis immittit bonas cogitationes, & affectiones suas; alio modo accipitur, & intelligitur gratia habituale donum nobis diuinitus inditum, quod formaliter perficit, & facit dignum vita æterna, vt dictum est artic. 1. ad primum.

¶ Nota autem, quòd quia dictum est, quòd hæc quæstio articuli quærat de subdiuisione gratiæ gratum facientis, ideo quia gratia gratum faciens duplex est. s. effectiuè, & formaliter; ideo D.S. hic ponit illam distinctionem gratiæ, & vtrumq; membrum est ad propositum, & comprehenditur sub gratia gratum faciente; quia s. & Diuina voluntas gratuita, & motio, vel effectus causatus in homine moto a Deo dicitur gratia gratum faciens effectiuè, & dispositiuè. Sic ergo quæstum intelligitur dupliciter, ſm quòd gratia gratum faciens dicitur dupliciter, vt patuit.

¶ Vtroque autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantem, & cooperantem. Operatio enim alicuius effectus non attribuitur mobili, sed mouenti; in illo ergo effectu, in quo mens nostra est mota, & non mouens, solus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & secũdùm hoc dicitur gratia operans; in illo autem effectu, in quo mens nostra & mouet & mouetur, operatio non solùm attribuitur Deo, sed etiam animæ, & ſm hoc dicitur gratia cooperans.

¶ Hic consequenter D.S. respondet ſm distinctum intellectum quæsiti tali conclusione. Vtroq; modo dicta gratia conuenienter diuiditur per operantem, & cooperantem. Et quia ista conclusio virtualiter est bimembris, ideo D.S. eam primò probat quo ad primam partem, & gratiam captã pro Diuino auxilio; secundò quo ad secundã captã pro habituali dono, ibi. Si verò, &c. Circa primã partem primò formatrationem; secundò declarat quoddã suppositum in illa ratione, ibi. Est autem, &c. tertiò subinfert illã secundam partẽ cõclusionis cum maiore explicatione, ibi. Sic igitur, &c. Quo ad primum arguitur sic. In illo effectu, quo mens nostra est mota, & non mouens, solus autem Deus est mouens, operatio Deo attribuitur. In illo autem effectu, in quo mens nostra, &c. vt in littera; igitur prima pars conclusionis vera. Tenet cõsequentia, quia motio, vel auxilium, quo mens est mota tm, dr, & est gratia operans; motio autem, vel effectus, quo mens mouet & mouetur, dr cooperans; quare consequentia bona. A ſs probatur, quia operatio alicuius effectus, ideſt operati effectum, non attribuitur mobili, sed mouẽti; quare sequitur ass pro ambabus partibus, quia s. cum mens se habet vt mota ad aliquem effectum, tunc talis motus attribuitur tm mouenti auxilio, & motioni Diuinæ; & ideo talis motio dr operans; quando autem mens etiam concurrit mouendo, tunc etiã sibi attribuitur, & non solùm motioni, & auxilio Diuino; quare tale auxilium dicitur cooperans.

¶ Est autẽ in nobis duplex actus; primus quidem interior voluntatis, & quantum ad istum actum voluntas se habet vt mota, Deus autem vt mouẽs, & præsertim cum voluntas incipit bonum velle, quę prius malum volebat; & ideo ſm ꝙ Deus mouet humanam mentem ad hunc actum.

actum dr̃ gratia operans; alius autem actus est exterior, qui cum a voluntate imperetur, vt supra habitũ est; * cõsequens est, ꝙ ad hunc actũ operatio attribuatur voluntati; & quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuuat, & interius confirmando voluntatem, vt ad actum perueniat, & exterius facultatem operãdi prębendo, respectu huiusmodi actus dr̃ gratia cooperans; vnde post p̃missa verba subdit Aug. * Vt autem velimus operatur, cum autem volumus, vt perficiamus, nobis cooperatur. ——

*q.17.a1.9. præcipuè.

*Aug.cod. lib.de grat. & lib.arbi. cap.17.

¶D.S. verificat, & declarat quoddã suppositum in añte. Supponit enim añs præhabitum, ꝙ mens nostra, quo ad aliquem effectum gratuitæ motionis, sit tm̃ mota, & respectu alicuius sit mouens, & mota. Notat enim D.S. ꝙ duplex est actus in nobis; primus quidem interior, alius autem exterior; sed ad primum voluntas se habet tm̃ vt mota, sed ad exteriorem vt mouens, quia vt imperans; & per consequẽs quo ad primum, motio Diuina se habet actiuè, & tanquã vnicum principium effectiuum, & motuum; & ita dr̃ operans. Ad secundũ concurrit ẽt voluntas actiuè, & imperatiuè mouens; igitur auxilium dicitur cooperans, &c. Vide litteram.

¶Sed circa ista nota, ꝙ in añte ex eius declaratione vr̃ cõtineti dubium, cum dictum est, ꝙ quantum ad actũ voluntatis, p̃sertim cum voluntas incipit velle bonum, quæ prius volebat malum, ipsa voluntas se habet vt mota, & Deus vt mouens, quia cum velle sit actio immanens, vr̃ esse a voluntate effectiuè. Et præterea sup. q. præced. art 2. dictum est, ꝙ disponendo se ad gratiam, anima se habet s̃m voluntatem actiuè, &c. vnde & sup. q.68. art.3. ad 2. dictum est, ꝙ homo sic agitur a Spiritu sancto, ꝙ etiam agit, inquãtum est liberi arbitrij. ¶Ad hoc dr̃ primò, ꝙ est dr̃ia inter dicere voluntatem se hr̃e actiuè ad velle, & se hr̃e actiuè ad facere velle. Vnde dico, ꝙ ad omne velle voluntas se habet actiuè, & cõcurrit ipsum eliciendo, sed tm̃ se non habet actiuè faciendo se velle. Sed hoc fit ex Diuina motione, quæ voluntatem præuenit, & cã inclinat vt velit; talem ergo inclinationem, & inductionem in velle, Deus solus facit. Sed actum ipsum, qui est velle, & conuertere se ad Deum, ipsa voluntas coefficit. Vnde D.S. non dicit, ꝙ voluntas se habeat vt mota tm̃, sed vt mota. s. ad hoc ꝙ velit, licet sic mota concurrat eliciendo actum. Et iste sensus hr̃ ex auctor. allegata ex D.S. quia dicit B. Aug. vt autem velimus operatur. Vnde volũtas nostra vult, sed gratia operans facit nos velle. Et pro huius dicti confirmatione, & declaratione. Vide in Capreo. in 2.d.28.ad 12. contra secundã conclusionẽ; quia talis motio, quæ dr̃ gratia operans, est, qua Deus modo speciali facit partialiter concurrere, ita ꝙ voluntas ipsa causet partialiter applicata, & quasi instrumentaliter a Deo mota. Vnde ex verbis B. Aug. hr̃ duplex modus Dei operandi circa bonũ velle nostrum; vnus est sibi proprius, in quo voluntas nostra non cooperatur, vtpote facere nos velle. Ideo ait B. Aug. vt ergo velimus sine nobis operatur, sine nobis inquam operantibus, vt s. velimus; quia licet voluntas velit, & causet volitionem, non tm̃ facit se velle, aut causare volitionem. Nec tm̃, quia Deus facit, ideo ipsa nõ causat, sed potius ideo causat. Et ppea ad illud excludendum Aug. in de correctio. & grat. c.7. de filijs Dei (de quibus ait Apostolus, ꝙ spiritu Dei aguntur) inquit. Agũntur enim vt agunt, non vt ipsi nihil agant. Concordat D.S. in 2.d.26. art.5. ad 3m. Si (inquiens) accipiatur gratia operans s̃m primam eius acceptionem, tunc planum est effectum, quem operatur formaliter sola operatur, &c. Sed s̃m aliam acceptionem, verũ est, ꝙ ipse motus voluntatis non est a gratia sine lib.arbr. Et tm̃ quia se habet gratia vt principale, quia inclinat in talem actum per modum cuiusdam naturæ, ideo ipsa sola talem actum dr̃ operari, nõ ꝙ sine lib.arb. operetur; sed quia est principalior causa, sicut gratuitas dr̃ operari motũ deorum, hæc ille. Ex quibus patet, ꝙ gratia dr̃ operans, non quia voluntas non concurrat ad actum suum; sed quia gratia præuenit, & inclinat, & facit voluntatẽ velle; alius est modus sibi, & voluntati communis. s. causare volitionem, ideo ait. Cum volumus nobiscum operatur, &c. Patet itaq; ex his, qũo primò intelligitur, ꝙ voluntas se habeat vt mota, quia mouetur vt velit, licet ipsum velle coefficiat. Secũdò dr̃ post D.S. in de Ver. supra, ad primum. ꝙ gratia operans dr̃, quæ efficit in nobis iustificationem per ipsius gratiæ infusionem, hoc autem donum sola gratuita Dei voluntas causat in nobis; nec aliquo modo eius causa est liberũ arbitrium, nisi per modum dispositionis etiam insufficientis; ipsa autem gratuita Dei voluntas dr̃ gratia cooperans, s̃m ꝙ in lib.arb. operatur motum eius causando, & exteriorem actus executionem expediendo, & perseuerantiam prębendo. In quibus omnibus aliquid agit liberum arbitrium, hæc D.S Ex quibus patet, quomodo D.S. ibidem intelligat gratiam operantem in ordine ad iustificationem, quæ a solo Deo fit; sed non intelligit gratiam operantem quasi solus Deus efficiat actum voluntatis. Cum quibus stat, ꝙ ad actum voluntatis solus Deus faciat, faciendo voluntatem velle. Et cum illo secundo modo dicendi concurrit etiã quod hic habetur ad secundum. Consequenter ibi.

Capreolus.

¶Sic igitur si gratia accipiatur ꝙ gratuita Dei motione, qua mouet nos ad bonum meritorium, conuenienter diuiditur gratia per operantem, & cooperantem. —

¶Ex dictis infert per modum corollarij primã partem conclusionis tm̃. probatæ cum maiori expressione, vt iacet in lr̃a clarè.

¶Nota aũt, ꝙ ex dictis clarè patet, ꝙ gratia operans, & cooperans isto modo acceptæ realiter differunt, quia operãs est motio præueniens, & excitans voluntatem, vel effectus Diuinæ gratuitæ voluntatis, inductiuus iustificationis impij. Gratia autẽ cooperãs est Diuinum auxilium, quo Deus cum volũtate cõcurrit ad opus meritorium faciendũ, & quo ipsum in bono conseruat, & a lapsu præseruat, quę auxilia constat esse diuersa non ex parte voluntatis Diuinæ, sed ex parte effectus, & motionis in homine, & circa hominem causatorum. Vnde D.S de Ver. vbi supra ad primum post verba statim allegata, cum dixisset de gratia operante, & cooperante ex parte gratuitæ voluntatis (quæ D.S. hic dicit ex parte motionis) subiungit. Et sic constat, quòd alia est gratia operans, & cooperans, &c. Deinde cum dicit.

¶Si verò accipiatur gratia pro habituali dono, sic est duplex gratiæ effectus, sicut & cuiuslibet alterius formę; quorum primus est, esse; secundus est, operatio, sicut caloris operatio est facere calidum, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia, inquantum animam sanat, vel iustificat, siue gratã Deo facit, dicitur gratia operãs; inquantum verò est principium operis meritorij, quod ex libero arbitrio procedit, dicitur cooperans. ——

¶Probat secundam partem conclusionis. s. ꝙ gratia accepta pro habituali dono conuenienter modo dicto diuidatur. Et arguitur sic. Gratiæ isto modo acceptæ est duplex effectus, quorũ primus est, esse, secundus est, operatio; sed respectu primi effectus, inquãtum s formaliter sanat, vel iustificat, siue gratum Deo facit formaliter, dr̃ operans; inquãtum verò est principium operis meritorij, quod ex lib arb. procedit, est, & dr̃ cooperans; igitur ista pars cõclusionis vera. Maior probatur, quia cuiuslibet formæ est duplex effectus, igitur & gratiæ. Et declaratur exẽplariter de calore, &c. Minorem D.S. reliquit notam; quia constat, ꝙ gratia sola facit illum effectum. s. esse gratum formaliter, ideo dr̃ operans, sicut albedo sola operat formaliter esse albũ; ad actum autem meritoriũ constat cum gratia concurrere liũ arbitriũ; & ergo est cooperans.

¶Nota tm̃, ꝙ quãuis gratia sit habitus effendi, vt patuit q. præced. ar.3. ad 3. & ita non habet immediatum ordinem ad opus, tm̃ cõcurrit ad opus radicaliter, sicut origo virtutis operatiuæ, vt patuit art.4. præced. q. ad secundum. Et ideo non inconuenienter attribuitur sibi cooperari. s. effectiuè, sicut operari formaliter.

¶Nota quoq; post D.S. in de Verit. vbi statim, ꝙ ex parte gratuiti doni eadem gratia. s. habitualis per essentiam, dr̃ operans, & cooperans; operans quidem, s̃m ꝙ informat animam, vt operans formaliter intelligat per modum loquendi, quo dicimus, ꝙ albedo facit album partetem, hoc enim nullo modo est actus lib. arb. Cooperans verò dr̃, s̃m ꝙ inclinat ad actum intrinsecum, vel extrinsecum, & s̃m ꝙ præstat facultatem perseuerandi vsq; in finẽ, hæc ille. Et concordant dicta hic ad quartum, vt patebit.

ARGVMENTVM in contrarium est pro prima parte conclusionis respõsiuæ; quia operatio Dei pertinet ad gratiam gratum facientem effectiuè, & operatur, vt velimus, & cooperatur vt perficiamus; vnde & D.S. in corp. loquendo de gratia, ideſt gratuito auxilio, & Dei operatione, continuat allegationem beati Augustini ad allegata in hoc argumento, &c.

¶Ad primũ ergo dicendum, ꝙ s̃m ꝙ gratia est quędã qualitas accidentalis, non agit in animam effectiuè, sed formaliter, sicut albedo dr̃ facere albam superficiem. —

¶Concederur maior, loquẽdo de gratia quam dicimus in esse hominis tãquam donum supernaturale deiforme, vt patuit q.90. art 2. Ad minorem, distinguitur añs, non potest agere in subiectũ suum verum effectiuè, potest tm̃ agere formaliter, vel magis informare subiectum, quæ informatio significatur magis per modum actionis, quàm sit actio. Ergo, &c. Verum, nulla gratia habitualis dicitur operans effectiuè. s. suum proprium effectum formalẽ, dicitur tamen operans formaliter. Si autem consequens extendat, (quod tamen ex istis præmissis non debet fieri) etiã ad gratiam, ideſt motionem, & operationem gratuitam, tunc negatur consequens, etiam intelligendo de operatione effectiua.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ Deus non sine nobis nos iustificat; quia per motum liberi arbitrij, dũ iustificamur Dei iustitię consentimus, ille tm̃ motus non est causa gratię, sed effectus; vnde tota operatio pertinet ad gratiã. —

¶Ad maiorem, conceditur. Aliter tm̃ operatur in nobis iustificationẽ gratia habitualis, aliter motio Dei, quæ infra, q.113. ar.6. & 8. dicetur infusio gratiæ, quia gratia habitualis operat formaliter, sed motio operatur effectiuè, causando videlicet in nobis gratiam habitualem, & etiam disponendo lib.arb. vt consentiat iustitiæ Dei. Ad minorem negatur ipsa, etiam intelligendo eam

de vtraq; gratia. Ad probationem dr̃, ꝙ motus lib.arb.ſm quem homo dr̃ non ſine ſe iuſtificari, habet ſe tm̃ diſpoſitiuè ad iuſtificationem, non effectiuè productiuè ipſius gratiæ iuſtificantis. Et ille motus lib.arb.cauſatur etiam ex motione Diuina. Et licet diſpoſitio hominis ordine naturæ præcedat formæ ſuſceptionem, non tm̃ præcedit actionem agentis. Et ergo motus iſte lib. arbit. ſequitur ordine naturæ gratiæ infuſionem, licet præcedat ordine naturæ formæ conſecutionẽ. Vnde ſequitur, ꝙ motio Dei eſt gratia operans, quia infundit gratiã, per quam infuſionem eſt motus lib.arb. Et per conſequens motio Diuina, q̃ eſt infuſio gratię, vocat̃ meritò gratia operãs iuſtificationis; quare negat̃ conſequẽtia.

¶Nota, ꝙ motus quo cõſentimus, eſt effectus gratiæ; primò quidem gratuitæ motionis, quæ eſt infuſio gratiæ, ſicut cauſæ agentis, & diſponentis mobile, quod eſt lib.arb. Nam in eo inſtanti, ꝙ quo infunditur gratia, cauſatur a Deo motus lib.arb. diſpoſitiuus ad iuſtificationem per illã infuſionem. Eſt etiam effectus gratiæ habitualis mediante charitate, ſicut agentis inſtrumentalis perficientis, & diſponentis lib arbit formaliter, & de his magis infra. Oportet enim ſupponere nunc, ꝙ motus lib.arb.ad iuſtificationẽ requiſitus, eſt motus gratia, & charitate informatus, qui quidem præintelligitur acquiſitioni gratiæ. Tm̃ vt dictum eſt, non præintelligitur gratuitæ motioni, quæ eſt gratiæ infuſio, &c. Vide D.S. in de Veri. Ma. 28. ar. 8. ad 6. 7. & 8. Vnde ad ſextum dicit ad auctoritatem Aug. hic allegatam, ꝙ intelligendum eſt. Nõ iuſtificabit te, ſine te diſponente aliqualiter ad gratiam. Et ad ſeptimũ. Motus lib.arb. non eſt cauſa infuſionis gratię. Et ad octauum, in iuſtificatione impij homo non eſt adiutor Dei, quaſi ſimul cum eo efficiens gratiã; ſed ſolùm ſicut ſe præparans ad gratiã. Vnde patet, ꝙ ſola gratia operatur iuſtificationem; & ideo rectè dr̃ operans, præſertim Diuina motio, & operatio. Vide & inf. q. 112. ar. 2. quia eſt duplex ꝓparatio, aliqua præcedit ad gratiã gratũ facientem, non tm̃ gratuitã motionem; alia ſimul eſt cũ gratia gratũ faciẽte. & de illa intelligo, ꝙ ſit aliqualiter effectus gratiæ, & habitualis.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ cooperari dicitur aliquis alicui non ſolùm, ſicut ſecundarium agens principali agenti, ſed ſicut adiuuans ad præſuppoſitum finem; homo autem per gratiam operantem adiuuatur a Deo, vt bonum velit; & ideo preſuppoſito iam fine conſequens eſt, vt gratia nobis cooperetur. ——

¶Ad maiorẽ negatur, ꝙ ſolùm inferius agens cooperetur, immo & principale agens poteſt cooperari, non quia ſubminiſtret, & minus principaliter cõcurrat ad opus; ſed quia adiuuat ad ſuppoſitum finem, ita ꝙ principale agens mouet ad finem, ideſt facit velle bonũ finem, & vt in illa operatione permaneat, & interius voluntatem confirmet. Minor conceditur, quia etiam cum volũtas operatur meritoriũ opus, hoc eſt principalius a Deo, ſed negatur conſequentia. D.S. in ſecundo, vbi ſupra, habet ſolutionem huius argumenti, quia gratia dr̃ cooperans, nõ quia non ſit principale agens, ſed quia lib.arb. miniſtrat ſubſtantiam actus, & a gratia eſt forma, per quam actus eſt meritorius; vnde dr̃ cooperans, quia cõplet id, quod per lib.arb. exhibetur, & hoc ſm quemcunq; motum, vel intrinſecum, vel extrinſecum. Si autem accipitur cooperans, vt reſpicit actum exteriorem tm̃, ſic dr̃ cooperans, non pp principalitatem lib.arb. ad gratiam, ſed pp principalitatẽ eius ad actum. Actus enim interiores in moralibus potiores ſunt exterioribus; vnde conuenienter gratia, ſm ꝙ cauſat ſecundariũ, dr̃ cooperans, hæc ille. Ex quo patet, ꝙ maior argumenti eſt inſufficiens, quia nõ dr̃ cooperãs quaſi inſtrm̃ lib.ar. ſed quia cõcurrit ad ſecundariũ opus cum voluntate, licet principalius ipſa voluntate.

¶Nota tm̃, ꝙ gratia cooperans cõcurrit nõ ſolùm per gñalem influentiã, ſed ſpecialem, puta per conſeruationẽ gratiæ, & cõfirmationẽ, vel cõſeruationem bonę voluntatis, ꝓbendo facultatem exterius operandi, quod non eſt per gñalem motionem. Vnde & huius gratiæ vr̃ eſſe protegere attẽtionibus, & dirigere, vbi ratio humana deficeret, vt patuit ſup. q. 109. ar. 9. Oportet enim memorari, ꝙ homo viator in quantacunq; gratia, ſemper eget Diuina motione, & protectione, quæ pertinent ad gratiã cooperantem.

¶Ad quartum dicendum, ꝙ gratia operans, & cooperans eſt eadem gratia, ſed diſtinguitur ſecundùm diuerſos effectus, vt ex ſupra dictis patet. * ——— * In corp. artic.

¶Maior vera eſt, per oppoſita eſſentialiter, vel per oppoſitos effectus eiuſdem eſſentiæ, vt patuit ar. 1. ad 3. Ad minorem, verũ, non ſunt oppoſiti effectus, ſunt tm̃ diſtincti effectus, & diuerſi. Et concedo, ꝙ idem poteſt operari, & cooperari, tamen operatio, & cooperatio ſunt diuerſi effectus eiuſdem. Ad cõſequens; ergo, &c. Verum, non conuenienter diuiditur quaſi in diuerſas eſſentias, tm̃ eſt diuiſio eiuſdem ſm diuerſos effectus. Et hoc loquẽdo de gratia, vt eſt donũ habituale; quia tunc eadem eſt operans, & cooperans, vt dictum eſt. Sed loquendo de motione gratuita, tunc non eſt eadem, vt patuit. D.S. autem loquitur in ſolutione de gratia habituali, quæ eadem eſt operans, & cooperans. Cum quo ſtat, ꝙ diuiſio eſt conueniens ſecundùm diuerſos effectus vnius gratiæ. Et hoc ſufficit ad conuenientiam illius diuiſionis.

Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem, & ſubſequentem.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, ꝙ gratia inconuenienter diuidatur in pręuenientẽ, & ſubſequentem. Gratia enim eſt Diuinæ dilectionis effectus; ſed Dei dilectio nunquam eſt ſubſequens, ſed ſemper pręueniens, ſecundùm illud. 1. Ioan. 4. Non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prior dilexit nos; ergo gratia non debet poni pręueniens, & ſubſequens. D 2. di. 16. a. 3. Et Vrie. q. 27. ar. 5. ad 6. Et Pl. 22. ſa. Et. Corinth. 6. col. fin.

¶2 Prę. Gratia gratum faciens eſt vna tm̃ in hoĩe, cũ ſit ſufficiẽs, ſm illud. 2. ad Cor. 12. Sufficit tibi gr̃a mea; ſed idem non poteſt eſſe prius, & poſterius; ergo gratia incõuenienter diuiditur in pręuenientẽ, & ſubſequentẽ.

¶3 Prę. Gratia cognoſcitur per effectus; ſed infiniti ſunt effectus gratię, quorũ vnus prędedit aliũ; ergo ſi penes hos gratia deberet diuidi in pręuenientem, & ſubſequentem, vr̃, ꝙ infinitę eſſent ſpecies gratię; infinita aũt relinquuntur a qualibet arte; non ergo gratia conuenienter diuiditur in pręuenientem, & ſubſequentem.

¶Sed cõtra eſt, ꝙ gratia Dei ex eius miſericordia ꝓuenit; ſed vtrũq; in Pſ. legit̃. Miſericordia eius ꝓueniet me. Et iterũ. Miſericordia eius ſubſequatur me; ergo gratia conuenienter diuiditur in pręuenientẽ, & ſubſequẽtem.

¶Hic D.S. inquirit de quadã alia diuiſione, q̃ ſequit̃ ex ꝓdicta.

¶Reſpondeo dicendum, ꝙ ſicut gratia diuiditur in operantem, & cooperantem ſm diuerſos effectus, ita etiã in pręuenientem, & ſubſequentem qualitercunq; gratia accipiatur; ſunt autem quinq; effectus gratię in nobis; quorum primus eſt vt anima ſanetur; ſecundus, vt bonum velit; tertius eſt, vt bonum quod vult, efficaciter operetur; quartus eſt, vt in bono perſeueret; quintus eſt, vt ad gloriam perueniat; & ideo gratia, ſecundùm ꝙ cauſat in nobis primum effectum, vocatur pręueniẽs reſpectu ſecundi effectus, & prout cauſat in nobis ſecundum, vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus. ——

¶D.S. in prin. corp. ponit concluſionem reſpõ. cum ꝓbatione, ſecundò limitat eandẽ, ibi. Et ſicut, &c. tertiò confirmat eam auctoritate, ibi. Et hoc eſt, &c. Concluſio ergo reſponſi oſtendens qualitatem illius diuiſionis, eſt iſta. Sicut gratia diuidit̃ in operãtem, & cooperantem ſm diuerſos effectus, ita etiam in ꝓuenientem, & ſubſequentem qualitercunq; accipiatur gratia, vel ꝑ motione, vel habituali dono. Et vult concluſio, ꝙ eſt diuiſio, non ſm diuerſas gratias, ſed ſm diuerſos effectus eiuſdem gratiæ, vel habitualis, vel auxilij gratuiti. Oſtenditur concluſio; quo ad ſecundã partem; prima enim relinquitur nota ex ar. 2. Sunt quinq; effectus gratiæ in nobis, quorum primus, &c. vt in littera; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia gratia, ſm ꝙ cauſat in nobis primum effectum, vocatur prævenies reſpectu ſecundi effectus; & prout cauſat in nobis ſecũdũ vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus. Quare bene ſequitur, ſunt quinq; effectus gratiæ per ordinẽ ſe hãtes, igit̃ gratia diuidit̃ per prævenientẽ, & ſubſequẽtẽ ſm diuerſos effectus, vt dicit cõcluſio. Cõſequẽter cũ dicit.

¶Et ſicut vnus effectus eſt poſterior vno effectu, & prior alio; ita gratia poteſt dici pręueniens, & ſubſequẽs ſecundùm eundem effectum, reſpectu diuerſorum. ——

¶Limitat concluſionem præcedentem tali concluſione alia. Gratia poteſt dici prævenies, & ſubſequens etiam ſm eundem effectum reſpectu diuerſorum; ita videlicet, ꝙ illa diuiſio non ſolùm attenditur ſm diuerſos effectus, vt dixit prima concluſio, ſed etiam ſm eundem reſpectu diuerſorum. Probatur, vel magis declaratur, quia vnus effectus eſt poſterior vno effectu, & prior alio; igitur concluſio vera. Tenet conſequentia, quia gratia dicitur prævenies per ſubſequens ratione effectus, igitur ſi vnus effectus prævenit vnum, & ſubſequitur alium, bene ſequitur concluſio. Añs poteſt declarari exemplariter. Sicut bonum velle eſt poſterior ſanatione, & prior bona, & efficaci operatione. Vnde gratia ſm bonum velle eſt ſubſequens ad ſeipſam ſm ſanationem, & prævenies reſpectu operationis. Deinde cum dicit. * Aug. c. 11.

¶Et hoc eſt, quod Aug. dicit in lib. de natu. & grat. Prævenit vt ſanemur, ſubſequitur, vt ſanati vegetemur, prævenit vt vocamur, ſubſequitur, vt glorificemur. ——

¶Confirmat dicta præſertim pro concluſione reſponſiua auctoritate beati Auguſtini. Qui diſtinguit prævenientem, & ſubſequentem ſecundùm diuerſos effectus, vt patet in littera.

¶Nota

¶Nota circa cõclusionem responsiuam: quia verum est, ꝙ gratia quocunq; modo accepta diuiditur in præuenientem, & subsequentem, tñ aliter se habet ad vnitatem gratia habitualis aliter gratuitum auxilium; quia sicut gratia operans, & cooperans, vt dr de habituali gratia, dicunt vnum habitum ſm diuersos effectus; ita præueniens, & subsequens, vt dicunt gratiam habitualẽ, dicũt eundem habitum ſm diuersos effectus, immo omnes quinq; effectus tecitati fiunt ab eadem gratia, vt tangetur ad secundum. Et habet D. S in de Veri. Mate. 27. ar. 5. ad 5. Sed sicut gratia operans & cooperans, vt dicunt Diuinam motionem, & effectũ Diuinum sunt diuersæ gratiæ. Ita & hic oportet dicere proportionabiliter de præueniente, & subsequente; quia ſ. gratia præueniens dicit vnum effectum gratuitatis voluntatis Diuinæ priorem alia, & subsequens dicit alium effectum posteriorem priori', vt patebit etiam ad tertium. Quare vtraq; quidem gratia diuiditur per præuenientem, & subsequentem, sed non eodem modo. Vnde dicta D.S. procedunt præsertim de gratia habituali, ꝙ ſ. diuiditur ſm diuersos effectus vna manẽs in essentia; sed gratuitum auxilium diuiditur quidem ſm diuersos effectus, qui & sunt diuersæ gratiæ, licet procedant ab vna gratia gratum faciente effectiuè. ſ. Diuina acceptatione, & voluntatis; sed non sunt in se vnum, sicut gratia habitualis vna est secũdùm diuersos effectus; sed illæ gratiæ sunt magis diuersi effectus eiusdem Diuinæ voluntatis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione responsiua. Et videtur præsertim intelligendum dictum Psal. de gratia, prout est gratuita motio; quia aliqua præuenit aliqua illam præuenientem subsequitur; ita vt per misericordiẽ, & gratuitè collatum, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ dilectio denominat aliquid ęternum; & ideo nunquam potest dici nisi præueniens; sed gratia significat effectum temporalem, qui potest præcedere aliquid, & ad aliquid subsequi; & ideo gratia potest dici præueniens, & subsequens. ——

¶Maior quidem vera, sed tamen longa, immo infinita distantia est inter Diuinam electionem, & gratiam formaliter homini inhærentem, tanquam inter ęternum, & tpale, quod tpale habet effectus se præuenientes, & subsequentes, vel consistit in illis effectibus per ordinem ab ętterna dilectione derivatis. Minor conceditur, quia ętternum non potest esse nisi præueniens. & quia dilectio Dei est causa omnis perfectionis gratuita prima, ideo non potest eam aliquid gratuitorum præuenire; locus de effectibus gratiæ, quorum vnus alium præcedit; & vnus, & idem etiam præcedit vnum, & sequitur alium. Quare negatur consequentia.

¶Ad secundũ dicẽdum, ꝙ gratia nõ diuersificatur per hoc, ꝙ est præueniens, & subsequens secundùm essentiam, sed solùm secundùm effectum; sicut & de operante, & cooperante dictum est; quia etiam secũdùm quòd gratia subsequẽs ad gloriam pertinet, non est alia numero a gratia præueniente, per quam nunc iustificamur; sicut enim charitas vię non euacuatur, sed perficitur in patria, ita etiam & de lumine gratiæ est dicendum, quia neutrum in sui ratione imperfectionem importat. ——

¶Maior cõceditur, ꝙ gratia gratum faciens formaliter est vna tñ ſm essentiam in homine. Et de ista maiore D S mouet specialem quæstionem de Veri. Ma. 27. art. 5 Tũ effectus gratiæ gratum facientis effectiuè sunt: Iutes, vt D. S. ibidem ponit circa finem corp. quæst. & etiam tactum est art. præced. Ad minorem negatur, ꝙ dicti ſm essentiam non possit esse prius, & posterius ſm diuersos effectus, vel etiam ſm eosdem ad diuersa comparatum. Ad consequens; Ergo, &c. Verum, non diuiditur in præuenientẽ, & subsequẽtem, sicut in diuersas gratias gratum facientes per essentiam, quomodocunq; accipiatur cõtinens gratia hue in via, siue in patria. Pro intellectu dictorum, & solutionis huius, nota, ꝙ gratia præueniens, & subsequẽs accipiuntur, vno modo, vt pertinet ad viam; alio modo, vt subsequens pertinet ad patriam. ita ꝙ præueniens ad totum statum meriti referatur. Gratia autẽ subsequens ad præmium. Primo autem modo gratia subsequens pertinet ad viam, & dicit gratiam ſm posteritatem effectum gratiæ, sicut præueniens priorem effectum, vel etiam vt præueniens dicit omnes effectus gratiæ in via, subsequens verò perseuerantiam in ipsis; ita ꝙ in toto gratia præueniens, & subsequens acceptantur triplicitèr, & duo modi pertinent ad viam; sed tertio modo subsequens pertinet ad gloriam. Vade ergo D. S. sicut & in de Ver. supra ad 6. ꝙ gratia subsequens non solùm, ſm ꝙ pertinet ad viam est eadem cum gratia præueniente semper ad viam, sed etiam est eadem in essentia cũ gratia patriæ, quæ ad gloriam pertinet, immo est gloria. Et ratio est ex supra dictis, q. 67 art. 6 quia qñ imperfectio non est de ratione habitus, præsertim gratuiti, tunc idẽ manet in patria, qui hic fuit. Cum ergo imperfectio non sit de ratione gratiæ, & charitatis, sicut est de ratione fidei, & spei; ideo eadẽ gratia, quæ hic est præueniens, erit in patria subsequens ſm posteriorem effectum sibi pro statu patriæ competẽtem; & gratia præueniens, & subsequens, vt accipiuntur in via, correspondent operanti, & cooperanti, licet tñ subsequẽs patriæ etiam sit eadem in substantia. Nota autem ex his, ꝙ si gratia hic præuenies capiatur pro essentia sua tñ, tũc eadem per sui augmentũ fit gloria in patria capiendo gloriã, vt supra dictum fuit, q. præc. art. 3. & 4. non pro beatitudine, sed pro omni principio ad beatitudine concurrẽte; si autem capitur gratia viatica cũ virtutibus, quæ pro hoc statu ab ipsa originantur modo supra dicto, tunc non est idẽ quod gloria. quia aliquæ virtutes hic sequẽtes gratiam, non manent in gloria, nec per consequens sunt gloria, vt fides, & spes. Patet ex his, quomodo Sco. vbi supra, dist. 26. secundæ nihil facit ſm D.S. quia gratia est quidem idem cum gloria in vna acceptione. idem ſm essentiam, sed non ſm modum essendi, ratione cuius dr completiuè gloria; & ergo non oportet, ꝙ si gratia est in essentia alæ, ꝙ pro hoc statu sit in ea gloria actu, sed illud, quod erit gloria p sui augmentum in statu patriæ. Et per hæc intelligit solutio D.S. Scotus.

¶Ad tertiũ dicendum, ꝙ quãtis effectus gratię possint esse infiniti numero, sicut sunt infiniti actus humani, tñ oẽs reducuntur ad aliqua determinata in specie; & ꝓterea omnes conueniunt in hoc, ꝙ vnus alium prœcedit.—

¶Maior concedit, & dico etiam, ꝙ ista diuisio sumitur ſm effectus gratiæ. Minor vera sunt infiniti numero, tñ reducuntur ad quinq; in specie, vt patuit in cor. Et secundò dato, ꝙ sunt infiniti, & ergo ſm se non cognitiũ cognoscuntur ſm hoc, ꝙ sunt prœuenientes, & subsequentes. Vltra; ergo, &c. Negat consequentia, quia gratia præueniens, & subsequens non diuidit ſm effectus gratiæ in particulari ſm numerum horũ effectuum, sed ſm speciem, & vt conueniunt in hoc, ꝙ ꝓcedunt, & subsequunt. Quare negat ẽ, ꝙ essent infinitę species, sed tñ duæ. Vltra, infinita relinquunt ab arte, vt infinita sunt tñ, ſm ꝙ cõueniũt in aliquo certo finito; possunt per artem determinari; & sic est in proposito, vt dictũ est; quare negatur vltertio consequentia. Quia omnes effectus gratiæ gratum facientis conueniunt in hoc, ꝙ se præcedunt, vel sequuntur; & secundùm hoc gratia habet ſm eos certam diuisionem. Et hoc est verum, siue de gratum faciente formaliter loquamur, siue de gratuita motione, quia vtrobique possunt esse infiniti effectus secundùm numerum, conueniunt tamen vt dictum est.

Vtrum gratia gratis data conuenienter ab Apostolo distinguatur.

AD quartum sic proceditur. Videtur, ꝙ gratia gratis data incõuenienter ab Apostolo distinguatur. Omne enim donũ, quod nobis a Deo gratis datur, potest dici gratia gratis data; sed infinita sunt dona, quę nobis gratis a Deo conceduntur tàm in bonis animæ, quàm in bonis corporis, quæ tamen nos Deo gratos nõ faciunt; ergo gratiæ gratis datæ non possunt comprehendi sub aliqua certa diuisione. E

1. contra c. 154. Eth. Comm. 12. lect. 1.

¶2 Præt. Gratia gratis data distinguitur contra gratiã gratum facientem; sed fides pertinet ad gratiam gratum facientem, quia per ipsam iustificamur, ſm illud Ro. 5. Iustificati igitur ex fide, &c. ergo inconuenienter ponitur fides inter gratias gratis datas; præsertim cum aliæ virtutes ibi non ponantur, vt spes, & charitas.

¶3 Præt. Operatio sanitatum, & loqui diuersa genera linguarum, miracula quædam sunt, interpretatio etiã sermonum ad sapientiam, vel scientiam pertinet, ſm illud Dan. 1. Pueris his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia; ergo inconuenienter diuiditur gratia sanitatum, & genera linguarum contra operationem virtutum, & interpretatio sermonum contra sermonem sapientiæ, & scientiæ.

¶4 Præter. Sicut sapientia, & scientia sunt quędam dona Spiritus sancti, ita etiam intellectus, consilium, pietas, & fortitudo, & timor, vt supra dictum est; * ergo hæc etiam debent poni inter gratias gratis datas. *b. 4. ar. 4.

¶Sed contra est, quod Apostolus dicit. 1. ad Cor. 12. Alij per spiritum datur sermo sapiẽtiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum, alij operatio virtutũ, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum.

Gratia præueniẽs per subsequẽs multiplicatur.

¶H.c D.S. inquirit de subdiuisione vltertius membri diuisionis primæ generalis. ſ. de diuisione gratię gratis datæ, quam Apostolus facit 1. ad Corinth. 12. An videlicet sit sufficiens, cum diuiditur in nouem membra recitata in argumento in contrarium.

* Art.1.huius quæst.

¶Respondeo dicendũ, quòd sicut supra dictum est,* Gratia gratis data ordinatur ad hoc, ꝙ homo alteri cooperetur, vt reducatur ad Deum; homo autem ad hoc operari non potest interius mouendo, hoc enim solius Dei est, sed solùm exterius docendo, vel persuadendo; & ideo gratia gratis data illa sub se continet, quibus homo indiget ad hoc, quòd alterum instruat in rebus Diuinis, quæ sunt supra rationem. ——————

Conclusio responsiua.

¶D.S. conclusionem responsiuam expresè non ponit, sed implicitè talem intendit, & habetur ex argumento in contrarium ex auctoritate Apostoli. Gratia gratis data conuenienter ab Apostolo distinguitur. f. in sermonem sapientiæ, &c. vt in arg. in cõtr. Probatur conclusio per corpus articuli sic. Gratia gratis data continet sub se, quibus homo indiget ad hoc, ꝙ alterum instruat in rebus Diuinis, quæ sunt supra rationem, id est tot sunt gratiæ gratis datæ, vel gratia gratis data conuenienter in eas distinguitur, quot sunt necesse ad instructionem alterius in his, quę sunt fidei. Sed illę gratiæ, quas enumerat Apostolus, sunt huiusmodi, quia f. homo eis indiget ad instructionẽ in rebus Diuinis. f. credibilibus, & sufficiunt; igitur cõclusio vera. Huius rationis D.S. ponit maiorem, secundò probat minorem suppletam, ibi. Ad hoc aũt, &c. Maior ergo probat in principio, quia gratis data gratia ordinatur ad hoc, quòd homo alteri cooperetur, vt in Deum reducatur; sed homo non potest operari interius mouendo, sed solùm exterius docendo, & persuadendo; igitur sequitur maior. Ex qua habetur, ꝙ oportet distinctionem gratiæ gratis datæ accipere, secundùm quòd per vnum potest aliorũ salus procurari, exterius persuadendo, & docendo, ea quæ sunt fidei, & salutis. Maior proxima patet ex art. 1. vbi dictum est, quia gratia gratis data sit ad hoc, quòd per eam vnus alium in Deum reducat. Minor patet, quia interius operari est solius Dei, vt patuit supra, quæst. 8. artic. 1. & alibi. Et ergo homo reducit, non infundendo gratiam, nec mouendo directè voluntatem, quod solius Dei est; sed persuadendo, & docendo, sicut & supra de inductione in peccatum dictum fuit. Consequenter eum dicit.

¶Ad hoc autem tria requiruntur. Primò quidem, ꝙ homo sit fortitus plenitudinem cognitionis Diuinorũ, vt ex hoc instruere alios possit. Secundò, vt possit confirmare, vel probare ea, quæ dicit; aliàs non esset efficax eius doctrina. Tertiò, vt ea quæ concipit, possit conuenienter auditoribus proferre. ——————

¶Declarat, & explicat minorem principalem, & arguitur sic, homo ad docendum, & instruẽdum in his, quæ sunt supra rationem, tribus indiget. f. plenitudine cognitionis Diuinorum, secundò confirmatione, & probatione eorum, quæ dicit, & tertiò cõuenienti propositione, & prolatione apud auditores. Sed ad ista tria necessaria sunt gratiæ gratis datæ enumeratæ ab Apostolo; igitur minor principalis vera; huiusmodi probationis D.S. ponit primò maiorem; secundò declarat minorem, ibi. Quantum igitur, &c. Maior ergo proxima de se patet quo ad primam partẽ, quia non fortitus plenitudinem cognitionis diuinorum non potest perfectè docere. Secũda pars patet, quia si non potest doctrinam confirmare non erit efficax. Tertia patet, quia si non intelligeretur, vel non conuenienter exponeret difficultates, frustra doceret, &c. Et illam maiorem D.S. ponit super Apostolum sub his verbis. Ad exterius persuadendo requiritur primò facultas persuadendi, secundò facultas persuasionem confirmandi, tertiò persuasionem intelligibiliter proponendi. Et redit in idem cum maiore hic posita, &c. Consequenter ibi.

¶Quantum igitur ad primum tria sunt necessaria, sicut etiam apparet in magisterio humano; oportet enim, ꝙ ille, qui debet alium instruere in aliqua sciẽtia, primò quidem, vt principia illius scientię sint ei certissima; & quantum ad hoc ponitur fides, quę est certitudo de rebus inuisibilibus, quę supponunt vt principia in catholica doctrina. Secundò oportet, ꝙ Doctor rectè se habeat circa principales conclusiones scientiæ; & sic ponitur sermo sapientię, quę est cognitio diuinorum. Tertiò oportet, vt etiam abundet exemplis, & cognitione affectuum, per quos interdum oportet manifestare causas; & quantum ad hoc ponitur sermo scientiæ, quæ est cognitio rerum humanarum; quia inuisibilia Dei per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur. ——————

¶Explicat proximam minorem tali assumpto. Quantum ad primum. f. plenitudinem cognitionis, tres sunt necessariæ. f. fides, sermo sapientiæ, sermo scientiæ; quantum ad secundum. f. confirmationem, & probationẽ sunt necesse quattuor aliæ. f. gratia sanitatum, operatio virtutum, prophetia, & discretio spirituum; quantum ad tertium. f. conuenientem prolationem eorum, & intelligibilem, quæ docet, requiruntur aliæ duæ. f. genera linguarũ, & interpretatio sermonum; igitur minor vera. Assumptum declarat D.S. primò quo ad primam partem; secundò quo ad secundam, ibi. Confirmatio autem, &c. tertiò quo ad tertiam, ibi. Facultas autem, &c. clarè in littera. ¶Nota autem post D.S. super Apostolum, ꝙ fides non capitur hic pro virtute fidei, quia sic est communis omnibus membris Christi, non sic gratiæ gratis datæ, quæ sunt diuersæ; sed accipitur fides pro sermone fidei, prout f. homo potest rectè proponere ea, quæ sunt fidei, & ꝙ certitudine fidei, quã aliquis habet excellenter; & ergo talis fides est cognitio certa, & sine dubitatione de principijs doctrinæ fidei. Sermo autem sapientiæ est de principalibus conclusionibus, quæ sunt res Diuinæ necessariæ ad salutẽ, & est gratia, qua quis põt persuadere quæ ad cognitionẽ pertinent; scientiæ sermo est, qua quis p creaturas manifestare potest, quæ sunt Dei, &c. Deinde cum dicit.

¶Confirmatio autem in his, quę subduntur rationi, est per argumenta. In his autem, quę sunt supra rationem diuinitus reuelata confirmatio est per ea, quę sunt Diuinæ virtuti propria, & hoc dupliciter; vno quidem modo, vt Doctor sacrę doctrinę faciat, quę solus Deus facere potest in operibus miraculosis, siue sint ad salutem corporum, & quãtum ad hoc ponitur gratia sanitatum; siue ordinentur ad solam Diuinę potestatis manifestationem, sicut ꝙ Sol stet, aut tenebrescat, ꝙ mare diuidatur, & quantum ad hoc ponitur operatio virtutum. Secundò, vt possit manifestare ea, quę solius Dei est scire, & hęc sunt contingentia futura, & quantum ad hoc ponitur prophetia, & etiam occulta cordium, & quantum ad hoc, ponitur discretio spirituum. ——————

¶Subiungit, quæ sunt pro explicatione secundæ partis assumpti clarè in littera. ¶Nota autem, quare gratia sanitatum, & operatio virtutum distinguantur, & patebit ad tertium; discretio autem spirituum est, qua homo discernere potest, quo spiritu aliquis moueatur ad loquendum, vel operandum, puta vtrum spiritu charitatis, vel spiritu inuidiæ. Et ꝛm D.S. super Apostolum, illæ gratiæ sunt cõfirmatiuæ eorum, quæ sunt fidei a signo Diuino, sicut Moyses mittendus ad populum Israel signum accepit a Deo, per quod confirmaret quod dicebat, sicut & signo regio confirmatur, quòd aliquid fit de mandato Regis. Deinde ibi.

¶Facultas autem pronunciandi potest attendi, vel quantum ad idioma, in quo aliquis possit intelligi, & secundum hoc ponuntur genera linguarum; vel quantũ ad sensum eorum, quę sunt proferenda, & quantum ad hoc ponitur interpretatio sermonum. ——————

¶Ostendit tertiam partem assumpti, scilicet quo ad conuenientem prolationem, & intelligibilem propositionem eorum, quæ docentur, necesse sint duæ gratiæ, &c. clarè in littera.

¶Nota, ꝙ facultas pronunciandi persuasionem cõsistit in hoc, ꝙ homo possit loqui intelligibiliter alijs, quod quidem impeditur dupliciter; vno modo per diuersitatem idiomatum, contra quod impedimentum datur gratia linguarum, vt scilicet possit loqui diuersis linguis, vt intelligatur ab omnibus; alio modo impeditur intelligibilitas locutionis per obscuritatem scripturæ inducendæ, contra quod datur remedium per interpretationem sermonum, idest difficilium scripturarum. Ex omnibus istis habetur probatio minoris principalis, scilicet quòd gratiæ enumeratæ ab Apostolo sunt necessariæ ad instructionem de rebus Diuinis supernaturalibus credendis, & intelligendis, per quarum fidem homines in Deum reducuntur. Et per consequens sequitur conclusio prædicta, &c. De materia illius artic. vide tertio contra Gentil. cap. 154. per totum.

ARGVMENTVM in contrarium est confirmatio conclusionis per auctoritatem Apostoli ponentis distinctionem gratiæ gratis datæ in nouem partes.

¶Ad primum ergo dicendum, ꝙ sicut supra dictum est; * non omnia beneficia, quæ nobis diuinitus conceduntur, gratiæ gratis gratæ dicuntur; sed solùm illa, quæ excedunt facultatem naturæ, sicut ꝙ prædicator abundet sermone sapientiæ, scientiæ, & alijs huiusmodi; & talia ponuntur hic sub gratia gratis data. ——

* Art.1.huius quæst.

¶Ad maiorem patet ex arti. 1. ad 2m. quia donum, quod gratis datur, ita ꝙ nec ex merito personæ, nec ex debito naturæ, sed supra eius facultatem, sic ꝙ ordo naturalis rerũ tale donũ nõ requirat. Ad minorem, infinita dona nobis a Deo cõceduntur gratis, quia non ex meritis conceditur. Sed negatur, ꝙ concedantur gratis, quia non ex debito, & supra facultatem naturæ. Et dico, ꝙ bona animæ, quæ non sunt supra facultatem naturæ dantur ex debito; similiter bona corporis, & hoc patet ex dictis sup. q. 98. ar. 4. ad 3. quia

Digitized by Google

quia ordo requirit vt inferiora per ſuperiora regantur. Et ideo miniſteria Angelorum,& huiuſmodi bona animæ non ſunt ſupra facultatem,& debitum naturæ. Similiter corporalia ſubſidia ſunt de debito naturæ vt patet ex allegatis arti. primo ad ſecundum ex contra Gentiles,quia & iumentis talia ſubſidia non deſunt,& periret ordo vniuerſi ſi talia beneficia ſubtraherentur; vnde ordo naturalis hæc exigit, & per conſequens non ſunt ſupra debitum naturæ. Et ergo negatur conſequentia,quia gratiæ gratis datæ,& non gratum facientes excedunt facultatem, & debitum naturæ,& comprehenduntur in dictis gratijs ab Apoſtolo enumeratis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd fides non numeratur hic inter gratias gratis datas ſecundùm quòd eſt quædam virtus iuſtificans hominem in ſeipſo, ſed ſecundùm hoc, quòd importat quandam ſuperuenientem certitudinem fidei, ex qua homo ſit idoneus ad inſtruendum alios de his,quæ ad fidem pertinent; ſpes autem, & charitas pertinent ad vim appetitiuam, ſecũdùm quòd per eam homo in Deum ordinatur. ——

¶ Maior conceditur. Ad minorem dicitur, quòd fides virtus Theologica,& formata pertinet ad gratiam gratum facientem ſecundùm quod coniuncta gratiæ iuſtificat hominem in ſeipſo.Nam gratia gratumfaciens vnit hominem Deo. Sed negatur, quòd ides vt hic loquimur de ea,pertineat ad gratiam gratumfacientem,ſed importat vt dictum eſt, facultatem rectam ponendi ea, quæ ſunt fidei vel firmam adhæſionem ad principia fidei,vel pro conſtantia in his,quæ ſunt fidei,vt habet D.S. ſecunda ſecundæ.q.4.ar.5.ad 4.vbi & reprobat dicentes, fidem gratis datam gratiam ; idem eſſe,quod fides informis;vnde aliud eſt fides virtus,aliud fides gratia gratis data , aliud fides fructus vt patuit etiam ſupra.q.71.ar.3 ad tertium. Ad conſequens. Ergo,&c. verum fides virtus inconuenienter poneretur,quia pertinet ad gratiam gratumfacientem,ſicut & ſpes,& charitas , quia vniunt hominem cum Deo,quod eſt gratiæ gratum facientis.Et tamen eſt maior apparentia,quòd ſpes,& charitas pertineant ad gratiã gratumfacientem,quia perficiunt appetitum habentis vt vniatur eĩ Deo,quod eſt gratum facientis gratiæ. Gratiæ autem gratis datæ perficiunt intellectum,& operatiuam virtutem ad docendum, & confirmandum ea,quæ ſunt doctrinæ fidei ; vnde & aliqui fidem informem,quia etiam perficit intellectum,& non vnit Deo,poſuerunt inter gratisdatas;ſed obſtat, quia etiam informis eſt cõmunis omnibus membris(ſaltem membris numero)quod non eſt de gratisdatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd gratia ſanitatum diſtinguitur a generali operatione virtutum, quia habet ſpecialem tationem inducendi ad fidem , ad quam aliquis magis promptus redditur per beneficium corporalis ſanitatis,quam per fidei virtutem aſſequimur. Similiter etiam loqui varijs linguis; & interpretari ſermones habent ſpeciales quaſdam rationes mouendi ad fidẽ,& ideo ponũtur ſpeciales gratiæ gratis datæ. ——

¶ Ad aſſumpti primam partem concedo , quòd gratia ſanitatum eſt gratia faciendi miraculum,ſed dico, quòd per gratiam ſanitatum aliquis perſuadetur alia ratione , quàm per operationem virtutum;quia per gratiam ſanitatũ perſuadetur aliquis nõ ſolùm propter magnitudinem facti , ſed etiam propter beneficium;ſed in operatione virtutum aliquis perſuadetur ſolũ,& cõfirmatur fides,propter magnitudinem facti . Et ideo cum gratiæ gratis datæ diſtinguantur ſecundùm quòd diuerſimodè valẽt ad perſuadendum,& docendum efficaciter, ideo rectè diſtinguuntur.Dico ſecundò de gratia linguarum, quòd quidem eſt miraculum,ſed ordinatum ad alium finem immediatum,quia ad facultatem pronunciandi intelligibiliter vt patuit; ſed gratia virtutũ ordinatur ad confirmandũ operibus ea, quæ ſunt fidei;vnde vna ordinatur ad ſermonem,alia ad operationem,quare rectè diſtinguuntur. Dico tertiò, quòd interpretatio ſermonum aliter ordinatur ad mouendum ad finem,quàm ſapientia , & ſcientia;quia ſapientia , & ſcientia valent vt aliquis ſit perfectus in intellectu concluſionum de Diuinis rebus, & humanis. Sed interpretatio ſermonum valet ad intelligẽdum ſenſum ſcripturæ obſcuræ, & difficilis. Videmus autem,quòd aliquis poteſt multa ſapere,& loqui de Diuinis,& humanis rebus,qui tamen non intelligit alienam linguam,nec obſcurã ſcripturam interpretari poteſt; quare negatur conſequentia pro omnibus partibus conſequentis , & ratio iam patuit.

¶ Nota,quòd D.S.in ſolutione hac intelligendus eſt,quòd loqui varijs linguis,& interpretari ſermones habent ſpeciales rationes mouendi ad fidem diſtinctas videlicet ab operatione virtutum,& a ſermone ſapientiæ,& ſcientiæ;loqui enim varijs linguis aliam rationem habet,quàm operatio virtutum,& interpretatio aliam,quàm ſermo ſapientiæ, & ſcientiæ; poteſt enim aliquis intelligere,& cognoſcere Diuina,& tamen obſcuras ſcripturas non intelligit,nec habet clarum ſenſum earum. Et ergo ſermo ſapientiæ,& ſciæ,quæ faciunt facultatem loquendi de Diuinis rebus,diſtinguuntur ab interpretatione ſermonum, quæ eſt de ſcripturis difficilibus,& ſenſu earum.

¶ Ad quartum dicendum,quòd ſapientia,& ſcientia non computant inter gratias gratis datas , ſecundùm q enumerantur inter dona Spiritus ſancti , prout ſcilicet mens hominis eſt benè mobilis per Spiritum ſanctum ad ea,quę ſunt ſapientiæ,& ſcientiæ, ſic enim ſunt dona Spiritus ſancti, vt ſupra dictum eſt; * ſed computantur inter gratias gratis datas,ſecundum quòd importãt quandam abundantiam ſcientiæ,& ſapientiæ vt homo poſſit non ſolùm in ſeipſo rectè ſapere de Diuinis , ſed etiam alios inſtruere, & contradicentes reuincere , & ideo inter gratias gratis datas ſignanter ponitur ſermo ſapientiæ,& ſermo ſcientiæ,quia vt Auguſt.dicit.14.de Trinita. * aliud eſt ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcedam vitam beatam, aliud eſt ſcire quemadmodum hoc ipſum,& pijs opituletur, & contra impios defendatur. —— * q.68.arti. 1.& 4.

¶ Ad hoc patet ſolutio etiam ſupra q.69.ar.5.ad primum. Dico ergo ad antecedens,quòd ſapientia,&c.prout ſunt diſpoſitiones mentis habitualiter inexiſtentes quibus efficitur benè mobilis a Spiritu ſancto ſunt dona ſicut intellectus, &c. ſed negatur antecedens de ſermone ſapientiæ,& de ſermone ſcientiæ , quòd ſint dona Spiritus ſancti connexa gratum facienti gratiæ forma liter , & charitati,ſecundùm quòd Apoſtolus loquitur nomine de ſermone ſapientiæ. Quare negatur conſequentia,quia ſapiẽtia vt donum,non ponitur inter gratias gratis datas. Nec per cõſequens oportet,quòd alia dona ponantur, ſi autem ſapientia vt donum poneretur inter gratis datas gratias, conſequentia haberet apparentiam,& proceſſum.

Vtrum gratia gratis data ſit dignior, quàm gratia gratum faciens.

F

AD quintum ſic proceditur.Videtur,q gratia gratis data ſit dignior,quàm gratia gratum faciens. Bonum enim gentis eſt melius,quàm bonum vnius,vt Philoſophus dicit in 1.Ethico. * ſed gratia gratum faciens ordinatur ad bonum vnius hominis,gratia autem gratis data ordinatur ad bonum commune totius eccleſiæ, vt ſupra dictum eſt. * ergo gratia gratis data eſt dignior quàm gratia gratum faciens. Supra q.7. ar.7.ad 1. * Ariſt.c.1. * Ar.1.& huius q.

¶ 2 Præterea. Maioris virtutis eſt,quòd aliquid poſſit agere in aliud,quàm quòd ſolum in ſeipſo perficiatur,ſicut maior eſt claritas corporis , quod poſſet etiam alia corpora illuminare,quàm eius,quod ita in ſe lucet, quòd alia illuminare non poteſt ; propter quod etiam Philoſophus dicit in 5.Ethico.* quòd iuſtitia eſt præclariſſima virtutum per qnam homo rectè ſe habet etiam ad alios;ſed per gratiam gratum facientem homo perficitur in ſeipſo , per gratiam autem gratis datam homo operatur ad perfectionem aliorum ; ergo gratia gratis data eſt dignior,quàm gratia gratum faciens. * Ariſt.c.1.

¶ 3 Præterea. Id,quod eſt proprium meliorum dignius eſt,quàm id, quod eſt commune omnium , ſicut ratiocinari,quod eſt propriũ hominis,dignius eſt , quã ſentire, quod eſt commune omnibus animalibus ; ſed gratia gratum faciens eſt communis omnibus membris eccleſiæ,gratia autem gratis data eſt proprium donum dignorum membrorum eccleſiæ;ergo gratia gratis data eſt dignior,quàm gratia gratum faciens.

¶ Sed contra eſt,quod Apoſtolus 1.ad Corinth.12. enumeratis gratiis gratis datis,ſubdit. Adhuc excellentiorem uiam vobis demonſtro; & ſicut per ſequentia patet, loquitur de charitate,quę pertinet ad gratiam gratum facientem;ergo gratia gratum faciens excellentior eſt,quàm gratia gratis data.

¶Hic vltimò comparat membra primæ diuiſionis adinuicem, ſcilicet gratis datam,& gratum facientem.

¶ Reſpondeo

¶ Respondeo dicendum, quòd vnaquæque virtus tantò excellentior est, quantò ad altius bonum ordinatur; semper autem finis potior est his, quæ sunt ad finẽ; gratia autem gratum faciens ordinat hominem immediatè ad coniunctionem vltimi finis, gratię autem gratis datæ ordinant hominem ad quædam præparatoria finis vltimi, sicut per Prophetiam, & miracula, & alia huiusmodi, homines inducuntur ad hoc, quòd vltimo fini coniungantur; & ideo gratia gratum faciens est multò excellentior, quàm gratia gratis data.

Conclusio responsi.

¶ Conclusio responsiua est ex cor talis; Gratia gratum faciens est multò excellentior, quàm gratis data. Et intelligitur non de gratum faciente effectiuè, quæ est Diuina acceptatio, quàm constat esse excellentissimam, tanquam identicam Diuinæ essentiæ, sed intelligitur de gratia gratum faciente, quæ est qualitas, & donum formaliter essentiam animæ perficiens, probatur conclusio. Vnaquæque virtus tantò excellẽtior est, quantum, ad bonum altius ordinatur; sed gratia gratum faciens ordinatur ad altius bonum; igitur conclusio vera. Maiorem Doct. Sanct. relinquit notam, & patet ex supra dictis de virtutibus, quia ex obiecto, & fine virtus habet nobilitatem.

¶ Nota autem, quia hæc maior non videtur ad propositum, qa assumit de virtute, cum tamen prius negarum sit gratiam esse virtutem. Sed dicitur, quòd virtus accipitur extensè pro habitu tam operatiuo, quàm habitu essendi; & sic gratia est virtus, hoc est habitus coniungens Deo non quidem per modum obiecti se habenti, sed coniungit per assimilationem, quæ est secundùm participationem Diuinitatis vt in.q. præce. dictum est; vnde & D.S. dicit de ordinate ad Deum, quæ ordinatio etiam sit secundùm participationem esse Diuini; secundò potest dici, quòd gratia ordinat ad Deum ẽm se quidẽ modo dicto, sed tamen est radix virtutis, quæ ordinatur ad Deum secundùm se habentem per modum obiecti, & ergo ratione virtutis a se deriuatæ ordinat ad Deum eo modo quo virtus; & ratione huius maior est ad propositũ, qa & gratia ordinat ad bonum eo modo quo virtus, licet mediatè, sed immediatè ordinat ad bonum Diuinum formaliter, quia facit coniunctionem, quæ est secundùm participationem Diuinæ naturæ. Minorem subintellectam D.S probat sic, semper finis est potior his, quæ sunt ad finem; sed gratia gratum faciens, &c. vt in littera, ergo maior vera. Maior illa nota, minorem D.S. pro prima parte relinquit notam, quia gratia cõsistit in assimilatione naturæ Diuinæ. Vnde gratia secundùm se facit coniunctionẽ ad vltimum finem in esse, & secundùm charitatem, & fidem, atq; spem, facit coniunctionem per inhæsionem affectus, & intellectus; secundam partem minoris. D.S. declarat exemplariter, quia Prophetia gratia gratis data ordinat hominem ad Prophetandum, quæ Prophetatio est medium quo aliqui inducuntur in fidem, & per consequens gratiam, & coniunctionem ad Deũ gratuitum. Similiter gratia miraculorum.

¶ Nota autem, quòd maior ista assumit, qꝺ finis est potior. Et minor dicit, quòd gratum faciens ordinat ad coniunctionem vltimi finis. Sed oportet aduertere, quòd coniunctio vltimi finis est finis præparatorii ad vltimum finem. Vnde benè arguitur, qa gratia faciens gratum est finis gratis datæ, quæ ordinatur ad medium quo inducuntur homines ad fidem, & gratiam, quia gratis data est præparatoria ad coniunctionem vltimi finis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem responsi. quia charitas est potior gratus gratis datis; igitur & gratia gratum faciens, quia ad ipsam pertinet

¶ Sed circa hoc posset esse dubium. An charitas sit dignior, quàm ipsa gratia. Et posset videri, quòd charitas, quia Augustinus nominat eam excellentissimum donum. Ad hoc respondet D.S. sen. dist. 27. q. 2. ar. 4. q. 3. ad secundum, vbi dicit post alia. Similiter essentia animæ est superior voluntate inquantum ab essentia & voluntas, & omnes aliæ vires animæ fluunt. Et ideo, quia gratia, quæ est perfectio essentiæ animæ constituens illã in esse spirituali est forma charitatis, & prudentiæ. nec charitas esset virtus sine gratia, hæc ille. Ex quibus habetur, quòd gratia est perfectior charitate, & ad Aug. dicitur, quòd vel loquitur de charitate increata sicut cum exponit magister, vel loquitur de donis ordinatis ad actum secundum; quia inter ista charitas præeminet, nõ autem loquitur de donis, quæ ordinantur ad actum primum.

Gratia maior charitate.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 11. Metaphy.* bonum multitudinis sicut exercitus est duplex. Vnum quidem, quod est in ipsa multitudine, puta ordo exercitus, aliud autem est, quod est separatum a multitudine, sicut bonum ducis; & hoc melius est, quia ad hoc etiam illud aliud ordinatur; gratia ergo gratis data ordinatur ad bonum commune ecclesię, quod est ordo ecclesiasticus, sed gratia gratum faciens ordinatur ad bonum commune separatum, quòd est ipse Deus, & ideo gratia gratũ faciẽs est nobilior.—

* Arist. text. 52.

¶ Ad maiorem, bonum gentis intrinsecum est melius, quàm bonum vnius, qui est pars illius gentis; sed negatur, quòd bonũ intrinsecum multitudinis vel gẽtis sit melius, quàm bonũ vnius quod est bonum separatum, ad quod multitudo ordinatur sicut ad finem vt patet in 12. Metaphy. tex consequenti. 52. in D.S. lectione 9. vnde, qꝺ supra dicta. q. 109. ar. 3. in hoc textu fundantur, quia scilicet si pars plus diligit vniuersum, quòd etiam plus diligit Deum in quem vniuersum ordinatur, & a quo dependet vt Philosophus vbi supra habet. Ad minorem dico, quòd gratũ faciens ordinatur in bonum vnius hominis, ita quòd ipsum coniũgit cum bono separato communi totius ecclesiæ, cuius bonitatẽ participat per gratiam modo supernaturali, & cõiungit affectionaliter, &c. Gratis autem data ordinatur ad bonum intrinsecum ecclesiasticum, quod vlterius ordinatur in Deum, & bonum gratiæ gratum facientis. Est autem ille ordo ecclesiasticus in hoc, qꝺ vnus per alium reducit in Deum vt patuit ar. primo, & vnus habet facultatem alium deducendi ad fidem. Quare negatur consequentia, quia vnire Deo est nobilius, quàm cooperari ad alterius reductionem. Circa hanc solutionem posset esse dubium, quia dictum est, quòd vnio vnius per gratiam ad Deum, est melius bonum, quàm bonum ecclesiæ, & ordo ecclesiasticus; an aliquis debeat magis appetere vnionem sui ipsius, quàm totius ecclesiæ cum Deo per gratiam, ita quòd plus diligat, & optet sibi bonũ virtutis, & gratiæ, quàm communitati cleẽtorum; & iterum an quis debeat velle solus Deũ offendere ne tota communitas offendat.

¶ Ad primum dicitur, quòd quilibet plus velle bonum gratiæ virtutis, & beatitudinis toti communitati, quàm sibi ipsi soli nisi in casu vbi ipse ex priuatione talis boni derogaret bono separato, quod est Deus, hoc est dicere, si sine culpa sua esset, tunc deberet magis velle communitatem esse in gratia, quàm seipsum tantũ, & deberet propter maius malum vitandum præeligere bonum communitatis, ne scilicet tota communitas priuaretur, quod est maius malum, quàm si ipse solus non haberet gratiam. Ex quibus patet ad secundam quæstionem, quòd nullo modo deberet qs velle offendere Deum ne communitas offenderet, quia si ipse offendit cedit sibi in malum culpæ. Si autem tota communitas offendit sine ipso, cedit sibi solùm in malum pœnæ. Et præterea offendere Deum præiudicat amori Diuino, non autem esse partem multitudinis offendentis Deum illo excepto. Et possunt illa haberi ex ista solutione penetrata, quia semper homo tenetur magis velle bonum Diuinum, quàm bonum creaturæ vel communitatis creatæ, & in nullo casu debet velle derogare bono Diuino propter quodcumque bonum alterius; igitur non debet velle peccare contra Deum, vt alii peccatum vitent; debet tamen vt dictum est, magis velle bonum communitatis absq; offensa Dei, quàm bonum proprium, si sine peccato contra Deum fieri potest. Vide de his Capreolum in 3. dist. 27. ad decimum, contra tertiam conclusionem. Ex quibus verificatur, qd D.S. alibi habet, quia nõ deberet aliqs peccare venialiter, ne alius mortaliter peccaret, &c.

Non debet solus peccare vt communitas vitet peccatũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si gratia gratis data posset hoc agere in altero, quod homo per gratiam gratum facientem consequitur, sequeretur, quòd gratia gratis data esset nobilior; sicut excellentior est claritas solis illuminãtis, quàm corporis illuminati; sed per gratiam gratis datã homo non potest causare in alio coniunctionem ad Deum, quam ipse habet per gratiam gratum facientem, sed causat quasdã dispositiones ad hoc, & ideo non oportet, quod gratia gratis data sit excellẽtior, sicut nec in igne calor manifestatiuus speciei eius per quem agit ad inducendum calorem in alia, est nobilior, quàm forma substantialis ipsius.

¶ Ad maiorem, vera, si posset agere in aliud effectiuè, & perfectiuè introducendo id, quod in se habet. Et sic procedit probatio de claritate, & similiter de iustitia, quia operari potest aliquis bonum virtutis etiam ad aliud perfectiè; sed si potest solùm disponere, & præsertim disponere imperfectè ad aliud, quod est altioris ordinis, non oportet, quòd fiat perfectius, sicut D.S. exemplificat de calore ignis. Et potest dari exemplum de dispositione ad animam rationalem, quæ vtique longè inferior est anima, ad quam disponit, licet differentia sit quo ad hoc, quia dispositio illa est necessitas respectu animæ, non tamen id, quod est ex parte hominis vt sic, est necessitas respectu gratię, vt patebit q. sequẽti. ar. 3. Ad minorem, quo ad primam partem, vera est, perficitur in seipso sic, quòd coniungitur modo gratuito bono infinito, scilicet Deo. Ad secundam partem minoris, si intelligatur, quòd operetur positiuè, & hoc dispositione imperfecta, & remota

& remota ad gratiam; conceditur, ſed ex hoc non ſequitur, quòd ſit perfectio, quia diſpoſitio talis eſt inferior gratia, & per conſequens ex ea non arguitur maior perfectio. Quod autem habens gratiam gratis datam non poſſit per eam cauſare gratiam vel fidem pulchrè habet D.S. in de Verita. Mate. 27. ar. 1. ad duodecimum, vbi dicit, auditus non eſt cauſa ſufficiens fidei, quod patet ex hoc, quòd multi audiunt, qui non credunt; ſed cauſa fidei eſt ille qui facit credentem aſſentire his, quæ dicuntur, non autem ad aſſentiendum cogitur aliqua neceſſitate rationis, ſed voluntate. Et ideo homo exterius annuncians non cauſat fidē, ſed Deus, qui ſolam voluntatem mutare poteſt; cauſat autem fidem in credente inclinando voluntatem, & illuminando intellectum lumine fidei vt non repugnet his, quæ a prædicante proponuntur, prædicator autem ſe habet ſicut diſponens exterius ad fidem. Hæc ille. Ex quibus patet, quòd cum gratia gratis data ordinetur ad perſuadendum exterius tantum, quòd non cauſat diſpoſitionem interiorem propinquam ad fidem. Nec per conſequens ad gratiam. Vnde multò minus ipſam gratiam cauſat, nec ergo nobilior, &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſentire ordinatur ad ratiocinari ſicut ad finem, & ideo ratiocinari eſt nobilius; hic autem eſt èconuerſo, quia id, quod eſt propriū ordinatur ad id, quod eſt commune ſicut ad finem, vnde non eſt ſimile.

¶ Pro fundamentali ſolutione iſtius, nota, quòd vt poteſt haberi ex D.S. ſecunda ſecundæ q. 63. ar. 2. aliquis eſt melior dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & ſecundùm ſe, & ſic ille eſt melior, qui magis abundat in Spiritualibus gratiæ donis, gratiæ ſcilicet gratum facientis vt qui eſt maioris gratiæ, & charitatis, & fidei. Alio modo aliquis eſt melior ſecundùm quid, & ſic eſt melior qui eſt maioris ſcientiæ, & poteſtatis, & valentior ad bonum cōmune per gratias gratis datas, & quia eſt in altiori ſtatu, ſic ſacerdos abſoluens eſto ſit peccator, eſt melior ſecundùm quid conſtente etiam bono, & exiſtente in gratia. Et poteſtas ſacerdotalis ſacerdotibus propria, qui ſunt meliores vt ſic quo ad ſtatum ſecūdùm quid, non eſt melior gratia gratum faciente, quæ eſt communis inferioribus quo ad ſtatum, & poteſtatem. Tunc dicitur ad argumentum. Ad maiorem. Si intelligitur, quòd id, quod eſt proprium melioris ſimpliciter dignius eſt, &c. conceditur, dico tamē quòd gratia gratum faciens eſt melioris ſimpliciter, & tamē cōmune omnium ad hunc ſenſum, quia nulli denegatur, qui ſe diſponit. Si verò intelligitur, quòd id, quod eſt proprium melioris ſecūdùm quid, qui ſcilicet ſunt maioris poteſtatis, & iuriſdictionis, & illud eis proprium ordinetur in id, quod eſt communiter omnium tanquam in finem, negatur maior. Et patet inſtantia de poteſtate ligandi, & ſoluendi, quæ eſt propria melioris ſecūdùm quid, ſcilicet ſacerdotum, & non eſt melior gratia gratum faciētis, quæ eſt communiter omnium. Ad probationem dico, quòd ratiocinari eſt proprium hominis melioris ſimpliciter, & cum hoc ratiocinari eſt finis ipſius ſentire; oppoſito autem modo eſt in propoſito, vnde dicitur vlterius.

Aliquis melior dupliciter.

¶ Ad minorem, quòd quidem verum eſt, quòd gratia gratū faciens eſt communis, & gratis data dignioris membrorum eccleſiæ dignioris ſecundùm quid, & quo ad ſtatum, & gradum in eccleſia, ſed hoc reformat pactum, quia gratis data ordinatur ad gratū facientē ſicut ad finē, quia gratis data eſt miniſterialis reſpectu gratum facientis. Quare negatur conſequentia.

Quæſtio Centeſimaduodecima.

De cauſa gratiæ.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa gratiæ. Et circa hoc quæruntur quinque. Primò, vtrum ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ. Secundò, vtrum requiratur aliqua diſpoſitio ad gratiam ex parte recipientis ipſam per actum liberi arbitrij. Tertiò, vtrum talis diſpoſitio poſſit eſſe neceſſitas ad gratiam. Quartò, vtrum gratia ſit æqualis in omnibus. Quintò, vtrum aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.

¶ Poſtquam determinatum eſt de gratia in ſe, & in ſuis partibus, hic agitur de cauſa ipſius gratiæ. Et primò ſit hoc, quod dictum eſt, ſecundò determinantur quædam dubia in articulo quarto. Circa primum primò quæritur de cauſa principali. ſecundò de cauſa diſpoſitiua, in ſecundo articulo.

G

Supra q. 109. ar. 7. co. Et 3. q. 62. ar. 1. cor. & ad 3 Et 1. d. 16. ar. 1. Et 4. di. 14. q. 2. ar. 2. Et ver. q. 27. arti. 5. Et Ephe. 3. lec. 2. col. 2.

Vtrum ſolus Deus ſit cauſa efficiens gratiæ.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quod non ſolus Deus ſit cauſa gratiæ. Dicitur enim Ioa. primo. Gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, ſed in nomine Ieſu Chriſti intelligitur non ſolùm natura Diuina aſſumens, ſed etiam natura creata aſſumpta; ergo aliqua creatura poteſt eſſe cauſa gratiæ.

¶ 2 Præterea. Iſta differentia ponitur inter ſacramēta nouæ legis, & veteris, quòd ſacramenta nouæ legis cauſant gratiam quam ſacramenta veteris legis ſolùm ſignificant; ſed ſacramenta nouæ legis ſunt quædam viſibilia elementa; ergo non ſolus Deus eſt cauſa gratiæ.

¶ 3 Præterea. Secundùm. Dionyſium in libro cœleſtis Hierarchiæ. Angeli purgant, & illuminant, & perficiunt, & Angelos inferiores, & etiam homines; ſed rationalis creatura purgatur, & illuminatur, & perficitur per gratiam; ergo non ſolus Deus eſt cauſa gratię.

¶ Sed contra eſt, quod in Pſalmis dicitur. Gratiam, & gloriam dabit Dominus.

¶ Quæritur ergo primò hic de cauſa principali gratiæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd nulla res poteſt agere vltra ſuā ſpēm; quia ſemper oportet, quòd cauſa potior ſit effectu; donum autem gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatę, cū nihil aliud ſit quàm quędam participatio Diuinę naturę, quę excedit omnem aliam naturam; & ideo impoſsibile eſt, quòd aliqua creatura gratiam cauſet.

¶ Concluſionem reſponſuam D. S. ponit talem, impoſſibile eſt, quòd aliqua creatura cauſet gratiam, & intelligitur concluſio de cauſa principali ſeu loquendo inſtrumentaliter vt patebit; probat ergo concluſionem primò ratione ſecundò ſimilitudine, ibi. Sic enim, &c. ratione ſic. Nulla poteſt vltra ſuam ſpeciem, ſed donum gratiæ excedit omnem facultatem naturæ creatæ, igitur nulla poteſt gratiam cauſare. Maior probatur, quia oportet ſemper, quod cauſa ſit potior effectu, & per conſequens nulla cauſa cauſat excedentem effectum in nobilitate; dicitur autem, q̄ non agit vltra ſpeciem poteſt tamen agere ſecundùm ſpeciem, deſt propriam naturam, & naturalem virtutem, & etiam infra.

Concluſio reſponſi.

¶ Nota autem, quòd iſta maior poſſet videri pati difficultatem ex dicendis ſolutionibus, & ex alijs, quæ D.S. alibi habet de ſacramentis; quia illa cum ſint, corporalia ponuntur eſſe cauſa gratiæ, quæ vtique nobilior eſt ſacramentis.

¶ Sed dicendum pro nunc, quòd maior intelligitur, q̄ nulla res agit vltra ſpeciem ſuam ſibi relictam, & virtute propria tamē vt eſt inſtrumentum ſuperioris agentis, & excedentis ſic agit inſtrumentaliter vltra ſpeciem. Vnde ex illa maiore probatur concluſio ad ſenſum dictum, quia videlicet nulla creatura eſt cauſa principalis gratiæ. Sed nunc occurrit quæſtio. Si creatura ponatur cauſa inſtrumentalis gratiæ, ſequitur vt Scotus arguit in 4. di. prima, quòd aliqua creatura concurrit inſtrumentaliter ad effectum creationis, quòd D.S. alibi negat, ſcilicet prima parte. q. 45. artic. 5. vbi reprehendit opinionem dicentium creaturam poſſe concurrere ad creationem etiam inſtrumentaliter.

¶ Ad hoc dicitur primò, quòd D.S. in prima parte intelligit naturam non poſſe concurrere ad creationem rei ſubſiſtentis, & nihil præſupponentis, circa quod creatura operari poſſit, ſed nō intelligit de creatione vel magis increatione, & recreatione vbi præſupponitur aliquod ſubiectum, & de hoc D.S. in de Veritate Materia 27. ar. 4. ad 15. Creatio nihil præſupponit, circa quod poſſit terminari inſtrumentalis agentis actio; recreatio verò aliquid præſupponit, & ideo non eſt ſimile, ſcilicet quòd ſi Deus creat animam nulla creatura mediante, quòd ergo recreet ſine ſacramento medio. Hæc ille.

¶ Secundò dicitur, quòd creatura, quæ ponitur cauſa inſtrumentalis gratiæ non concurrit inſtrumentaliter effectiuè ad terminum creationis vel etiam recreationis in ſe, ſed concurrit inſtrumentaliter effectiuè ad effectum cui ſimilis per creaturā p̄duci poteſt, ſcilicet ad diſpoſitionem gratiæ, quę diſpoſitio vel eſt ornatus vel caracter vel gratia ſacramentalis, ſed non concurrit ad gratiam gratum facientem effectiuè perfectiuè, ſed tantum diſpoſitiuè. Et de hoc vide in Capreolo in 4. diſt. 1. q. 1. ad primū. Scoti contra tertiam concluſionem. Vnde patet, quòd ex iſta maiori habetur, quòd nulla creatura poteſt agere vltra ſpeciem virtute propria, poteſt tamen vt eſt inſtrumēū ſuperioris agēris eau ſare inſtrumentaliter effectum excedentem propriam ſpeciem, & facultatem, non tamen poteſt inſtrumentaliter effectiuè concurrere ad terminum creationis in ſe, ſed tantùm ad diſpoſitionem termini recreationis aliquid præſupponentis. Et vide de his conformia, quæ allegantur a Capreo. in 2. di. 1. q. 3. ad 9. contra primam cōcluſionem. Habetur quoque concluſio, q̄ nulla creatura cauſet gratiam vt cauſa principalis, licet poſſet eſſe inſtrumentalis, ſcilicet diſpoſitiua non attinctiua ipſius gratiæ in ſe, loquendo ſemper de gratia gratum faciente, &c.

¶ Nota quoque propter iſtam maiorem, quòd aliqua res eſt

ſupra

supra speciem,& naturam alterius dupliciter, vno modo secundùm dignitatem naturæ,& sic non intelligitur,quòd res nõ agat vltra speciem;quasi non possit agere in rem se digniorem in natura, hoc enim constat esse falsum in communicantibus in materia,vbi vnũ agit,& patitur etiam in dignius,& a digniori. Alio modo intelligitur,quòd res non agit vltra suã speciem, & naturam,idest non supra suum posse naturale,quod consequitur naturam,& speciem,& sic intelligitur propositio,& est vera, quia nihil agit secundùm se supra suum posse,& quia gratia est supra posse cuiuslibet naturæ creatæ, ideo nulla potest causare gratiã, patet ergo maior. Minor principalis probatur in littera,quia gratia est quædam participatio Diuinæ naturæ,sed talis participatio excedit omnem naturam creatam,ergo minor vera. Maior patuit,minor de se nota.Et propter eam,vide,quæ habet Capreolus in secundo distin.24.vbi defendit quomodo lumen gloriæ non potest esse naturale alicui creaturæ.Et similiter probatur, quòd gratia non potest esse naturalis,& de hoc prima parte q. 12.art. 5.ad tertium. Deinde cum dicit.

Res non agit vltra speciem.

¶ Sic enim necesse est, quòd solus Deus deificet cõmunicando consortium Diuinę naturę per quandam similitudinis participationem, sicut impossibile est, ꝙ aliquid ignıat nisi solus ignis.

¶ Confirmat conclusionem prædictam similitudine, quæ cõfirmatio continuatur dictis circa minorem, & arguitur sic. Necesse est, quòd solus Deus deificet communicando consortium Diuinæ naturæ per quandam similitudinis participationem, ergo solus Deus est causa gratiæ. Tenet consequentia,quia vt dictum est circa minorem prioris rationis, gratia est participatio Diuinæ naturæ, & causare vel gratiam date est deificare. Antecedens patet per simile,sicut impossibile est, quòd aliquid ignıat nisi solus ignis,ita impossibile est, quòd aliquid deificet nisi solus Deus Nota autem, quòd hæc ratio fundatur in ista maxima Philosophica,quæ habetur.2. Metaphy. tex.commen.quarti.in D.S.lectione secunda,quia omne tale per participationem est ab eo,quod est tale per essentiam vel ab eo, quod supereminẽter est tale,& si non formaliter, quæ Glo.habetur ex D.S.prima parte. q.4.ar.3.ad secundum.Et sic in proposito,nihil deificat formaliter nisi Deus vel etiam supereminenter, impossibile est autẽ, ꝙ sit supereminẽter Deus,& non formaliter,quare solus Deus deificat diffundendo participationem Diuinam,quæ est gratia, &c.

¶ Confirmatur conclusio responsi.argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod humanitas Christi est sicut quoddam organum Diuinitatis eius,vt Damas.dicit in 3.* Istrumentum autem non agit actionem agentis principalis propria virtute,sed virtute ptin cipalis agẽtis,& ideo humanitas Christi non causat gratiam propria virtute, sed virtute Diuinitatis adiunctæ, ex qua actiones humanitatis Christi sunt salutares.

* Damasce. li. 3. cap.5.

¶ Ad maiorem dico post D.S.3.parte.q.8.art. 1.ad primum,& q.62.ar.5.& q.64.ar.3.& tertio scrip.dist.19.q.1.arti.1.quæst.1.ꝙ gratia,& veritas facta est per Iesum secundùm Diuinitatem auctoritatiuè,& effectiuè principaliter, sed secundùm humanitatem meritorie, & efficienter instrumentaliter tanquam instrumentum coniunctum; & secundùm D.S.in 3.secundùm Diuinitatem est causa delectionis peccati effectiua perfectiua,sed secundùm humanitatem est efficiens disponens inquãtum meruit delectionem, quia ex merito efficitur aliquis dignus quasi materia disposita ad recipiendum gratiam,per quam peccata delentur,& est Christus secundùm humanitatem isto modo causa effectiua dispositiua sufficienter, quia sufficienter meruit iustificationem, & gratiam toti naturæ,& satisfecit,& secundùm D.S.in de Veri. Mate.27 ar 3.ad 6.& 7.Christus secundùm humanam naturam est causa instrumẽtalis,inquantum per fidem ipsius iustificamur, & per inuocationẽ nominis eius sacramentis inbuimur, & virtute passionis eius tota humana natura a peccato primi parentis purgatur,& multa alia sunt huiusmodi, quæ Christo singulariter conueniunt.Et fundamentum omnium istorum est,quia vide licet natura humana fuit vnita personæ Diuinæ,cui actiones, & passiones in natura attribuuntur, ratione cuius etiam actiones humanæ naturæ sortiuntur quandam infinitatem, inquantum sunt actiones,& passiones Dei, & per consequens sunt salutares modo dicto,scilicet effectiuè dispositiuè,& instrumentaliter,nõ tamen ita, quòd actiones humanæ etiam in Christo perfectiuè gratiam largiantur,sed meritorie, vt dictum est. Sed ipsa persona existens in humanitate dat gratiam effectiuè quã meruit alias per suam passionem,& operationem humanam,ita tamẽ humanam,quia natura humana est principium eius quo, sed persona quod.De his D.S.tertio sen.dist.19.q.1.ar.1.q.1.ad tertiũ. Dimittere peccata,inquit,est dupliciter Vel per auctoritatem, & sic cũ sit solus Deus,non est Christi inquantum est homo, si fiat reduplicatio ratione naturæ;Vel per ministerium, & sic conuenit Christo etiam ratione humanæ naturæ,hæc ille. Vide,& in de Veri. Mate.27.ar.4.in cor.Ex quibus patet ad maiorem. Ad minorem. vide D.S.tertio senten.dist.11.ar.4.in cor.& 3.parte q.16. ar.5.in cor.quia diuersitas est inter nomina de psona filij dicta;aliqd cũ prædicat Diuinam naturam vt verbum, aliquod humanam vt Iesus,aliquod vtrumque sicut Christus,& tamẽ per omnia ista nomina idem supponitur.Vnde D.S.dicit in tertia parte,quòd nomina concreta supponunt hypostasim naturæ, & ideo indifferẽter prædicari possunt,ea,quæ ad vtramque naturam pertinent de nominibus concretis.siue illud nomen de quo dicuntur det inselligere vtramque naturam,sicut hoc nomẽ Christus,in quo intelligitur vngens Diuinitas,& humanitas vncta; siue solum Diuinam naturam,sicut hoc nomen Deus,vel filius Dei,siue solùm naturam humanam,sicut hoc nomen homo,vel Iesus. Hæc ille. Ex quibus patet ad minorem ,quòd vera est,quia in nomine Iesus Christus intelligitur non solùm natura Diuina,sed etiam humana,quia nomine Christus importatur suppositum existens in ambabus naturis vel saltem vt habet coniunctas partes naturæ humanæ,vt patet apud Capreolum in tertio dist.21.in solutionibus argumentorum contra quartam conclusionem. Sed in nomine Iesus importatur suppositum vt existẽs in humana natura. Negatur autẽ consequentia ad hunc sensum,quòd creatura possit esse causa gratiæ principalis effectiua productiua,licet possit esse instrumentalis dispositiua,& meritoria modis dictis.

Quomodo humanitas Christi est causa gratiæ.

¶ Nota tamen circa vnum, quod dictum est in principio solutionis circa maiorem,quòd Christus meruit gratiã, videtur cũ quòd gratia non possit esse ex merito. Sed de hoc vide ex intẽtione Capreolum in 3.d.18.ad argumenta Sco.contra quartam conclusionem,quia Christus meruit gratiam gratum facientem dispositis ad susceptionem effectus meriti sui; sed dispositiones præcedentes primam gratiam gratum facientẽ,non sunt ex merito.Et hoc ipsum alicui gratis datur,quòd effectiua meriti Christi consequitur;& per hoc ratio gratiæ non euacuatur, vt habet D.S.in de Verita.Mate.29.arti.7.ad decimumtertium, &c.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut in ipsa persona Christi humanitas causat salutem nostram per gratiam virtute Diuina principaliter operante,ita etiam in sacramentis nouę legis, quę deriuantur a Christo,causatur gratia instrumentaliter quidem per ipsa sacramẽta,sed principaliter per virtutem Spiritus sancti in sacramentis operantis secundùm illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua,& Spiritu sanct.&c.

¶ Maior conceditur,sed dico,quòd sacramenta nouæ legis dicuntur causare gratiam gratum facientem solùm instrumentaliter causando dispositionẽ,quæ est caracter vel ornatus, aliter tñ quàm Christus a quo fluxit virtus in sacramenta nouæ legis gratiæ causatiua; quia Christus meruit gratiam, sed sacramenta in virtute Christi ad ipsam disponunt,non autem gratum facientẽ gratiam attingunt. Vnde Christi humanitas est instrumentum Diuinitati coniunctum, & habet quandam principalitatem respectu instrumentorum extrinsecorum, qualia sunt sacramenta. Vide de illa maiore D.S 3.par.q 62.ar.1.& 5.& 6 & 7 quarto sen. dist.1.Minor conceditur,sed negatur consequentia,si consequẽs intelligitur;de causa principali quia sacramenta nec sunt causa principalis,nec instrumentalis principalis,scilicet meritoria, & satisfactoria,sed instrumentalis secundaria extrinseca,per quam agens principale inducit,& operatur effectum suum; sed per humanitatem Christi meruit illum effectum,

¶ Nota,quòd D.S.in tertio dist.19.vbi supra in fine cor.dicit. quòd sacramenta sunt agentia instrumentalia, & humanitatem Christi dicit effectiuum disponens per hoc tamen non negatur, quin & sacramenta disponant, sed aliter longe, quàm humanitas Christi;quia non meritorie, & satisfactorie, sed solùm, quia instrumenta extrinseca, quæ in virtute Dei causant dispositionẽ ad gratiam in suscipiente.Vnde D.S.in principio solutionis sanè intelligendus est,quia illud, Sicut,dicit aliquam similitudinẽ,sed non æqualitatem. Nam humanitas est instrumentũ personæ Diuinæ coniunctum in esse suppositali, & instrumentum principale,non sicut de sacramentis in comparatione ad Spiritũ sanctum.Est autem similitudo,quia vtrobique est comparatio instrumentali ad principale agens. De materia illius solutionis ex intentione etiam determinat D.S.in de Verita.Mate. 27.q.4.

Nota.

¶ Ad tertium dicendum,quod Angelus purgat,illuminat, & perficit Angelum vel hominem per modum instructionis cuiusdam,non autem iustificando per gratiam; vnde Diony.dicit 7.ca.de Diui.No.quod huiusmodi purgatio,illuminatio, & perfectio,nihil est aliud, quàm Diuinę scientię assumptio.

¶ Maior conceditur, sed purgatio qua Angelus purgatur ab Angelo non est per collationem gratiæ,de qua ex intẽtione prima parte.q 106.ar.1 & in de Verita. Mate.9.ar.1. Ad minorẽ dico,quòd est duplex purgatio. Vna est iustificatiua,& gratuita, & talis

talis fit per gratiam,& ſic Angelus purgatur a ſolo Deo. Alia eſt Doctrinalis,& per modum actus pertinens ad docentem vt ſic,& talis non eſt per gratiam,nec per collationem ſpeciei intelligibi lis,ſed per participationem luminis ſuperioris,ſcilicet illumina tis,& proponentis, & commenſurantis rem conceptam capacitati inferioris.Et nihil aliud eſt illuminatio iſta Doctrinalis,quã confortari intellectum inferioris Angeli per aliquid inſpectum in ſuperiori ad aliqua cognoſcenda,quæ confortatio eſt per hoc quòd ſuperior Angelus tuum cognitum alteri Angelo demonſtrat. Et non fit in Angelo illuminato nouum lumen naturæ vel gratiæ;ſed lumen,quod prius inerat confortatur, non propriè p intenſionem,ſed per participationem obiecti illuminati, & particularizati iuxta capacitatem inferioris,& de his vbi ſupra. Vnde minor eſt falſa, ſi intelligitur, quod rationalis creatura purgatur tantùm per gratiam per iuſtificationem,immo a neſcientia modo dicto,abſque collatione gratiæ.Quare negatur cõſequẽtia.

Vtrum requiratur aliqua præparatio, ſiue diſpoſitio ad gratiam ex parte hominis recipientis ipſam per actum liberi arbitrij.

H

Infra q. 113 artic 3. co. & 7. Et 2a.2.q.24.ar. 10.ad 3. Et 4.di.17.q.1. ar.1.q.2. & ar.1.q.1.Et Pſal.2.co 5. Et Heb.12. lec.1.col.2.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non requiratur aliqua ꝓparatio ſiue diſpoſitio ad gratiam ex parte hominis;quia vt Apoſtolus dicit Rom.4. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitum; ſed præparatio hominis per liberum arbitrium non eſt niſi per aliquã operationem,ergo tolleretur ratio gratiæ.

¶ 2 Præterea. Ille qui in peccato progreditur non ſe præparat ad gratiam habendam,ſed aliquibus in peccato progredientibus data eſt gratia,ſicut patet de Paulo,qui gratiam conſecutus eſt;dum eſſet ſpirans minarum, & cedis in Diſcipulos Domini,vt dicitur. Actuũ 9.ergo nulla præparatio ad gratiam requiritur ex parte hominis.

¶ 3 Præterea. Agens infinitę virtutis non requirit diſpoſitionem in materia, cum nec ipſam materiã requirat,ſicut in creatione apparet,cui collatio gratiæ cõparatur, quæ dicitur noua creatura ad Gal.vltimo; ſed ſolus Deus,qui eſt infinitę virtutis gratiam cauſat,ut dictum eſt. * ergo nulla præparatio requiritur ex parte hominis ad gratiam conſequendam.

* Art.præc.

¶ Sed contra eſt,quod dicitur Amos.4.Prępparare in occurſum Dei tui Iſrael, &.1.Reg.8. dicitur Prępparate corda veſtra Domino.

¶ Hic inquiritur de cauſa diſpoſitiua,& primò ſit hoc. Secũdò inquiritur de modo,& efficacia huius diſpoſitionis ĩ ſeqn ar.

¶ Nota autem,quòd vt dictum eſt, aliter diſponit humanitas Chriſti,aliter ſacramentum,aliter quoque homo ipſe ſe diſponit;quia ſacramentum diſponit cauſando aliquam diſpoſitionẽ habitualem,& permanentem vt eſt caracter vel ornatus, & de tali diſpoſitione vel præparatione hic non quæritur,ſed quæritur de diſpoſitione,quæ ſit in ipſo,& ab ipſo homine,quæ eſt diſpoſitio actualis,& actus ſecundus. Vnde quæritur notanter, an ex parte hominis requiratur præparatio actualis per actum voluntatis, & per conſequens iſta quæſtio intelligitur de his, qui ſe poſſunt præparare de adultis,ſecus de paruulis,vt tangetur.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * gratia dicitur dupliciter, quandoque quidem ipſum habituale donum Dei, quandoque autem auxiliũ Dei mouentis animam ad bonum.

* q.109.q. 110.& q.111. ar.2.

¶ D.S. primò ex ſupradictis diſtinguit de gratia, quòd poſſet dupliciter intelligi in titulo quæſtionis, ſecundò ſubiungit etiã duplicem concluſionem reſponſiuam,vnam ibi.Primò igit, &c. aliam ibi. Sed ſi loquamur,&c.dicit ergo,quòd ex prædictis ſepius.q.109.q.110.& q.111.arti.ſecundo,gratia accipitur dupliciter,vno modo pro habituali dono formaliter informante animam,ſecundò pro gratuito auxilio quo mouetur anima ad bonum ſalutare,ſcilicet & gratuitum,&c.

¶ Primo igitur modo accipiendo gratiam, prędxigitur ad gratiam aliqua gratię præparatio, quia nulla forma poteſt eſſe niſi in materia diſpoſita.

Concluſio reſponſi.

¶ Hic conſequenter D. S.reſpondet quæſito iuxta primã acceptionem gratiæ,tali concluſione. Primo modo accipiendo gratiã prędxigitur aliqua gratiæ ꝓparatio,probatur,nulla forma poteſt eſſe actu in materia diſpoſita, igitur concluſio vera.Tenet cõſequentia,quia diſpoſitio materiæ eſt præparatio. Antecedens reſinquitur notum.

¶ Nota,quòd iſta concluſio,& eius probatio videtur pati difficultatem,primò de pueris,& de in vtero ſanctificatis; nõ enim videtur, quæ diſpoſitio præcedat gratiæ infuſionem per quam ſanctificantur.Ad hoc dicitur,quòd probatio cõcluſionis,& cõcluſio habent abſolutè veritatem de adultis, & præſertim peccatoribus iuſtificandis,vt patebit.q.ſe.ar. 3.& in de Verita.Mat 28, ar.3.per totum quia Deus mouet vnamquamquam rem ſecundũ ſuam conditionem,eſt autem conditio hominis adulti, quòd habeat vſum li.ar. & ergo ſine eo non proſequitur gratiam,nec eſt ad eam diſpoſitus niſi per voluntatem conuerſam ad Deum,quę prius fuit auerſa, & per hoc nõ capax gratiæ,vt oſtendit pulchrè D.S. in de Verita vbi iam; ſed paruuli non habent voluntatem per actum aliquem a Deo auerſam,ſed ſolùm potentiam voluntatis ab originali iuſtitia debita deſtitutam.& ergo poſſunt iuſtificari ſine motu propriæ voluntatis. Sed tamen pueri baptizati conſequuntur gratiam per diſpoſitionem ex ſacramento cauſatam; ſed de pueris in vtero ſanctificatis ante ſacramentum,non video quomodo ex D.S.haberi poſſit, quòd requiratur aliqua diſpoſitio; vnde D.S.infra.q.ſequen.arti.3.ad primum loquitur de lege communi cum dicit, quòd pueri non capaces motus liberi arbitrij mouentur a Deo ad iuſtitiam per ſolam informationem animæ ipſorum non tamen ſine ſacramento;conſtat enim, quia ſanctificati in vtero non ſuſceperunt ſacramentum immo D.S. in 4.diſt.6 concludit, quòd ſanctificati in vtero eſſent baptizandi poſtea nati. Quare videtur dicendum,quòd in adultis verificatur iſta concluſio,ita quòd in eis non ſufficit diſpoſitio priuatiua,ſed poſitiua actualis,quia niſi habeant actum,& motum libe. arb.cõuertendo ſe ad Deum, & auertendo a peccato,non ſunt diſpoſiti vt accipiant gratiam;quia auerſi a fonte gratiæ per actualẽ motũ; ideo ordo,& natura rei requirit,vt per actualem motum redeant ſiue ſucceſſiuo ſiue ſubito vt patebit, ſed de paruulis videtur eſſe mens D.S.quòd quia tales non ſunt auerſi a Deo per voluntatis, & li.ar.motum,ideo nec requiritur actualis motus in Deum, ſed ſufficit applicatio paſſionis Chriſti per ſacramentum, per quod diſponuntur diſpoſitione quaſi habituali, & eis infunditur gratia,quæ originale dimittit.& hoc ſit ſecundùm communem curſum.Sed miraculoſè quandoque fit vt etiam ſine ſacramento,& ſine motu li.ar. pueri in vtero ſanctificentur, & de hoc D.S.in 4. vbi iam q.1.arti.1.q ſecunda. ſic dicit ſicut Deus non alligauit virtutem ſuam rebus naturalibus vt non poſſit præter eas operari cum voluerit,quod miraculoſis actibus facit, ita non alligauit virtutem ſuam ſacramentis, vt non poſſit ſine ſacramentorum miniſterio aliquem ſanctificare; & ideo aliquos præter legẽ cõmunem quaſi miraculoſè in maternis vteris ſanctificaſſe legit, hæc ille. Patet igitur, quòd ſecundùm legem communem prærequiritur diſpoſitio, ſed non in ſanctificatione quaſi miraculoſa.Veruntamen Capreolus in 4.diſt.1.q. prima ad argumenta Durandi contra tertiam concluſionem; & in eodem quarto diſt.14. in ſolutionibus,videtur velle ſaluare, quòd de mente D. S. ſit q etiam in pueris in vtero ſanctificatis requiratur aliqua diſpoſitio; ſed non video vbi ex eo haberi vel trahi poſſit, vnde & de veritate ſupra ad tertium dicit. Etiam ſine ſacramento Deus aliquibus paruulis primam gratiam infudit,ſicut de ſanctificatis in vtero.Et ſimiliter nunc poſſit alicui adulto, qui non eſſet cõpos ſuæ mentis,abſque ſacramento gratiam conferre eo modo quo ſacramentum confert, hæc ille;nec alicubi D.S.dicit, quæ diſpoſitio in ſanctificatis requiratur,&c. Vnde videtur, quòd illa præparatio,& diſpoſitio de qua dixit concluſio ſit neceſſaria, ita quod ſine ea aliquis non eſt diſpoſitus ad gratiam habitualem accipiẽdam,quando per motum voluntatis fuit a Deo auerſus,vel quãdo conditio ſanctificandi hoc requirit.Sed quando iſta nõ præcedunt,videtur,quòd homo ex naturalibus ſit capax immediatè gratiæ gratum facientis,nec obſtat illa maxima D.S. prima parte.q.12.ar.5.ſcilicet.Omne,quod elenatur ad aliquod quod excedit ſuam naturam,oportet,quòd diſponatur aliqua diſpoſitione quæ ſit ſupra naturam, quia vt ipſe Capreolus habet in quarto diſt.49.q.5. ad ſecũdum Durandi contra primam concluſionem. Illa propoſitio intelligitur de forma,quæ eſt finalis, & quaſi terminus generationis,non autem de illa, quæ eſt diſpoſitio, & vt via ad terminum;gratia autem viatica non eſt terminus,ſed diſpoſitio.Et ideo videtur, quòd ſi in ſubiecto non præcedat contrarium actuale,& ſubiecti conditio non requirat actualem motum,quòd Deus ipſam poſſit infundere, & quòd anima ſecundũ ſe ſit capax;vnde & Auguſt.dicit,quòd anima, quia ad imaginẽ Dei,ideo eſt capax gratiæ vt Doct.Sanallegat infra.q.113. Conſequenter cum dicit.

Notæ

Capreolus.

¶ Sed ſi loquamur de gratia ſecundùm quòd ſignificat auxilium Dei mouentis ad bonum,ſic nulla prędxparatio requiritur ex parte hominis quaſi pręueniens Diuinum auxilium; ſed potius quęcunque prędxparatio

Dub.6?8.

De pueris in vtero ſanctificatis.

in

in homine esse potest, est ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum.

¶ Respondet iuxta secundùm intellectum gratiæ, & primò ponit conclusionẽ quo ad hoc respõsiuã, secundò remouet quoddam dubium circa ipsam ibi. Et secundùm hoc, &c. conclusio ergo secunda responsiua est. Si loquamur de gratia secundùm ꝙ significat auxilium Dei mouentis ad bonum, sic nulla præparatio requiritur ex parte hominis quasi præueniens Diuinum auxiliũ; probatur, quæcumque præparatio in homine esse potest est ex auxilio Dei mouentis animam ad bonum, igitur conclusio vera. Tenet consequentia de se, quia si auxiliũ Diuinũ præcedit oẽm præparationem, nulla præparatio, & dispositio potest eã præcedere nisi patet ex dictis. q. 109. sæpius, præsertim ex ar. 6. quia aliquis non potest habere quemcumq; motum saluatæ sine auxilio speciali, & motione, & præsertim peccator. Deinde cum dicit.

Conclusio secunda.

¶ Et secundùm hoc ipse bonus motus liberi arbitrij, quo quis præparatur ad donum gratiæ suscipiendum, est actus liberi arbitrij moti a Deo, & quantum ad hoc dicitur homo se præparare secundùm illud Prouer. 16. Hominis est præparare animum, & est principaliter a Deo mouente liberum arbitrium; & secundùm hoc dicitur a Deo voluntas hominis præparari, & a Domino gressus hominis dirigi.

¶ Remouet quandam obiectionem tacitam, quæ posset fieri circa præcedentem cõclusionem, quia dicitur in scriptura, ꝙ hominis sit præparare cor, & per consequens videtur, ꝙ illa præparatio præueniat Diuinum auxiliũ, quæ præparatio est motus lib. arb. D. S. hoc soluit, & vult, ꝙ non intelligitur, ꝙ homo se præparet ad gratiam habitualem sibi relictus, sed ꝺm ꝙ huiusmodi est motum a Deo, vt patuit supra vbi. Iam ad 4. ita ꝙ illa præparatio est principaliter a Deo, mouente, qui scilicet per gratiam præuenientem facit ipsam voluntatem velle, vt dictum fuit q. præce. arti. 2. Et ex hoc D. S. etiam verificat, quod alibi dicitur, scilicet quòd voluntas a Deo præparatur, & gressus hominis dirigitur, quia hoc est propter venientem gratiam actualem vel Diuinum auxilium quod mouet libe. ar. &c. & patent ista ex dictis, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat primã cõclusionem, quia homo habet se præparare in aduentum Dei, qui est per inhabitationem gratiæ habitualis, & talis præparatio secundùm communem legem, & in adultis prærequiritur, sed nõ prærequiritur præparatio præcedens gratuitum auxilium, quia hoc est actio primi agentis in ordine gratuitorum, & per consequens nullum præsupponit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præparatio hominis ad gratiam habendam, quædam est simul cum ipsa infusione gratiæ; & talis operatio est quidem meritoria, sed non gratiæ, quæ iam habetur, sed gloriæ, quæ nondum habetur. Est autem alia præparatio gratiæ imperfecta, quæ aliquando præcedit donum gratiæ gratũ facientis, quæ tamen est a Deo mouente; sed ista nõ sufficit ad meritum, nondum homine per gratiam iustificato, quia nullum meritum potest esse nisi ex gratia, vt infra dicetur. * q. 114. ar. 3.

¶ Ad maiorem, quæ intelligitur, quòd ei, qui operatur ꝑ gratiam gratum facientem debetur merces finalis, scilicet beatitudo ex debito. Et tunc diceretur ad minorem, quòd præparatio imperfecta præcedens gratiam non est opus gratia informatum a gratia gratum faciente procedens. Ideo nihil meretur nec gratiam nec gloriam, sed præparatio, quæ est simul cum gratia, talis est meritoria non quidem gratiæ, quæ iam adest, sed gloriæ (sicut de Angelis dicitur prima parte (& augmenti gratiæ. Vnde præparatio imperfecta est quidem operatio, sed dico, quòd non omnis operatio est meritoria, sed solùm quę est ex gratia. Quare negatur consequentia, quia cum adest gratia tunc præparatio informata per ipsam est meritoria non gratiæ, quæ habetur, sed alterius habendi. Nota, quòd Capreolus in 4. dist. 14. ex hac solutione accipit, quia de finali mente. D. S. sit-quòd primam gratiam nullus mereatur, nec videlicet merito congrui, quia dicit D. S. hic, quia nullum meritum potest esse nisi ex gratia. Et per consequens cũ dispositio vel præparatio imperfecta sit sine gratia, nullo modo est meritoria gratiæ. Et ad hoc videtur etiã D. S. loqui in de Ve. Ma. 28. ar. 3. ad 18. vbi dicit, ꝙ actus li. arb. in iustificatione impij ad habitum iustitiæ se non potest habere vt meritum, eo quod in ipso instanti iustitia infundatur, quæ est principium merendi; sed se habet vt dispositio tantùm, &c. hæc ille. Et in secundo d. 17. q. 1. art. 4. ad 5. dicit potentia materiæ est proportionata ad receptionem formæ, & ideo dispositiones illius, & habilitates conuenienter possunt merita nominari; sed gratia excedit omnem proportionem naturæ, vt actus naturales non possint dici merita respectu gratiæ, sed dispositiones remotæ tantùm, hæc ille. Ex quibus videtur haberi, quòd nulla dispositio præcedens gratiam est meritoria gratiæ, &c.

Capreolus

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum homo ad gratiam se præparare non possit nisi Deo eum præueniente & mouente ad bonum, non refert vtrum subitò vel paulatim aliquis ad perfectam præparationem perueniat; dicitur enim Eccle. 11. Facile est in oculis Dei subitò honestare pauperem. Contingit autem quandoque, ꝙ Deus mouet hominem ad aliquod bonum, non tamen perfectum, & talis præparatio præcedit gratiam, sed quandoque statim perfectè mouet ipsum ad bonum, & subito gratiam homo accipit, secundùm illud Io. 6. Omnis, qui audit a patre, & didicit, venit ad me. Et ita d cõtigit Paulo, quia subitò cum esset in progressu peccati perfectè, motũ est cor eius a Deo audiendo, & addiscẽdo, & veniendo, & ideo subitò est gratiam consecutus. Dub. 9.

¶ Maior vera quamdiu progreditur; dico tamen in fine progressus potest per Diuinam virtutem, & misericordiam subitò, & perfectè præparari ad gratiam, & simul gratiam accipere. Ad minorem, si intelligitur, quòd dum actu progrediuntur in peccato, negatur; sed si intelligitur, quòd in instanti terminante progressionem, conceditur. Et sic factum est de Paulo. Ita, quòd dum esset in via peccandi corporaliter data est sibi gratia, sed immutata eius voluntate subitò. Ad consequens, negatur consequẽtia, sed benè probat, quòd non requiratur necessariò absolutè præparatio præcedens gratię infusionem, requiritur tamen præparatio aliqua quæ subitò fit cum gratiæ infusione; De hac mate. D. S. in de Verita. ad superius, licet Paulus ante, quàm iustificatus esset, immediatè gratiam fidei impugnaret, tamen in ipso instanti iustificationis suæ, gratiæ consensit per libe arbi. Diuina gratia cõmotum. Motus enim voluntatis gratuitæ in instanti potest alicui immitti, sine quo non est iustificatio, sed sine præparatione præcedente potest esse iustificatio, hæc ille. Vide, & solutionem secũdam decimi argumenti ibidem. Et de hoc infra. q. 113. ar. 3. quia talis iustificatio est miraculosa, & non iuxta consuetum modũ iustificationis, vt etiam habet D. S. in 4. d 4. q 3. ar. 2 q 1. ad 3. Vnde ex istis habet ad minorem, quòd falsa est ad hunc sensum, ꝙ gratia data sit ab aliquibus pro eo instanti quo in peccatis progrediebantur, sed benè data est gratia eis, qui ante hoc instans, in peccatis progrediebantur. Ita, quòd sit idem instans esse gratiæ, & non esse progressus peccati; De materia huius solut. & ar. vide D. S. etiam in 4. distin. 17. q. prima. art. 2.

¶ Ad tertium dicendum, quòd agens infinitæ virtutis non exigit materiam vel dispositionẽ materię quasi pręsuppositam ex alterius causę actione, sed tamẽ oportet, quòd secundùm conditionem rei causandę, in ipsã re causet & materiam, & dispositionẽ debitam ad formam; & similiter ad hoc, quòd Deus gratiam infundat aię nulla prępparatio exigitur, quã ipse nõ faciat.

¶ Ad maiorem dupliciter primò vt in solutione, quia non requirit dispositionem ab alio agente pręsuppositam, quam ipsum agens infinitæ virtutis non faciat, sed tamen requirit dispositionem quam ipsum faciat secundùm ordinem rei, & secundùm conditionem rerum. Ita quòd habens li. ar. voluntariè conuertatur ad Deum, & velit suam iustificationem. Secundõ dicitur, ꝙ agens infinitæ virtutis non requirit dispositionem propter impotentiam suam, sed propter recipientis dispositionem, & conditionem scilicet voluntatis, quæ immutari non potest per violẽtiam, sed proprio motu immutatur. Et vt Diuina sapientia perfectiori modo communicet suam bonitatem, scilicet vnicuiq; secundùm suam conditionem. Est autem conditio hominis adulti quòd perfectionem gratuitam consequatur per modum suum. Ad minorem conceditur, sed Deus agit in res secundùm earum conditionem, & non per violentiam. Et non potest fieri vt contraria simul insint. Quare oportet se auertere a peccato, & conuertere ad Deum ad hoc, quòd gratia possit inesse, vnde & in naturalibus videmus, quòd forma nõ producitur sine debita dispositione. Quare negatur consequentia de homine adulto, qui nõ reducitur in Deum contra voluntatem suam, sed secundùm voluntatem; vnde sua conditio requirit vt sit præparatus vel antecedenter secundùm communem legem, vel subitò secũdùm speciale miraculum, &c.

Vtrum ex necessitate detur gratia se præparanti ad gratiam.

I 4. d. 17. q. 1. art. 2. q. 1. 2 tot. & q. 1. ami. 5. q. 1. cor. 2. & d. 18. 2. q. 1. 1. q. 1. cor.

AD tertium sic proceditur. Videtur, quòd ex necessitate detur gratia se præparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est. Quia super illud Ro. 5. Iustificati

ex

ex fide pacem habeamus,&c.dicit Glo.Deus recipit cũ qui ad ſe cõfugit,aliter eſſet in eo iniquitas; ſed impoſſibile eſt in Deo iniquitatem eſſe; ergo eſt impoſſibile, quòd Deus non recipiat eum,qui ad ſe confugit;ex neceſſitate igitur gratiam aſſequitur.

¶ 2 Præt.Aug.dicit in libro de caſu diaboli. * quòd iſta eſt cauſa quare Deus non concedit diabolo grãtiã, quia ipſe non voluit accipere nec paratus fuit;ſed remota cauſa neceſſe eſt remoueri effectum,ergo ſi aliquis velit accipere gratiam,neceſſe eſt,quòd ei detur.

* Aug.ca.3.

¶ 3 Præterea.Bonum eſt communicatiuum ſui, vt patet per Dionyſi.in 4.ca.de Diui.No. ſed bonum gratiæ eſt melius,quàm bonum naturæ; cum igitur forma naturalis ex neceſſitate adueniat materiæ diſpoſitæ, videtur,quòd multò magis gratia ex neceſſitate detur ꝑparanti ſe ad gratiam. ——————

¶ Sed contra eſt, quòd homo comparatur ad Deum ſicut lutum ad figulum,ſecundùm illud Hie. 18. Sicut lutum in manu figuli,ſic uos in manu mea;ſed lutũ non ex neceſſitate accipit formam a figulo quantumcumq; ſit præparatum;ergo neque homo recipit ex neceſſitate gratiam a Deo quantumcumque ſe præparet.

¶ Inquirit conſequenter hic D. S.de efficacia diſpoſitionis,& præparationis requiſitæ ex parte hominis ad gratiam. An ſcilicet ſi quis cooperetur Diuinæ motioni, & faciat,qd in ſe eſt,neceſſariò conſequatur gratiam.Quid autem dicat facere quod in ſe eſt, patuit ſupra q 109.ar.6 ad ſecundum.

Ar.præce.

¶ Reſpondeo dicendum,quòd ſicut ſupra dictũ eſt.* præparatio hominis ad gratiam eſt a Deo ſicut a mouẽte,a libero autem arbitrio ſicut a moto. Poteſt igitur ꝑparatio dupliciter conſiderari. ——————

¶ D.S.primò diſtinguit de præparatione, ſecũdò diſtinctè reſpondet duabus concluſionibus,primã ponit ibi.Vno quidẽ,&c. ſecundam ibi,alio modo,&c.Quo ad primum D.S.ponit notabile diſtinctiũ,& diſtinctionis rationem,quia præparatio, & facere;quod in ſe eſt, poteſt dupliciter conſiderari & ratio eſt,quia ꝑparatio,& conuerſio ad Deũ ſicut ad iuſtificãtẽ, & auerſio a peccato a li.arb.ſ.moto a Deo per ſpeciale auxilium,vt patuit arti.2. Et ergo conſideratur vno modo ſecundùm quòd eſt a libe. arbi. alio modo inquantum a Deo.Conſequenter cum dicit.

¶ Vno quidem modo ſecundùm quod eſt a libero arbitrio, & ſecundùm hoc nullam neceſſitatem habet ad gratiæ conſecutionẽ, quia donum gratię excedit omnem pręparationem virtutis humanę. ——————

¶ Subiungit primum membrum prædictæ diſtinctionis, q ꝑparatio conſideratur primò vt eſt a li.arbi.Et reſpondet iuxta hoc membrum.tali concluſione.Præparatio hominis conſiderata ſecundùm q eſt a lib.arb.nullam neceſſitatem habet ad gratiæ cõſecutionem.i.talis motus vt eſt hominis non eſt diſpoſitio. q eſt neceſſitas ad gratiam.Probatur, donum gratiæ excedit omnem præparationem virtutis humanæ;igitur concluſio vera.Tenet cõſequentia,quia ſi excedit non poteſt efficaciter & neceſſariò ex hoie induci,& per conſequens ꝑparantis nõ eſt neceſſitas. Añs patet ex dictis,quia motus hois vt ſic,eſt diſpoſitio ad gratiã inſufficiens,& nullo modo gratiæ cauſatiuus. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo poteſt conſiderari ſecundùm quòd eſt a Deo mouente, & tunc habet neceſſitatem ad id ad quod ordinatur a Deo;non quidem coactionis, ſed infallibilitatis,quia intentio Dei deficere non poteſt ſecundùm quòd Auguſt. dicit in lib. de prędeſtinatione ſanctorũ,per q beneficia Dei certiſsimè liberantur quicunque liberantur,vnde ſi ex intentione Dei mouentis eſt,quòd homo cuius cor mouet gratiam conſequatur, infallibiliter ipſam conſequitur,ſecũdũ illud Io. 6.Omnis qui audit a patre, & didicit venit ad me. ——————

¶ Reſpondet iuxta ſecundum membrum, quod permittit dicens,quòd præparatio,& facere quod in ſe eſt,conſideratur ſecũdò ſecundum quod eſt a Deo mouente, quia ſcilicet Deus facit voluntatem velle,& deſiderare gratiam,& iuſtificationem.Et ponit talem concluſionem correſpondentem. Illo modo præparatio ad gratiam habet neceſſitatẽ ad id ad quod ordinatur a Deo non quidem coactionis,ſed infallibilitatis. Probatur concluſio, intentio Dei deficere non poteſt ergo ſi ex intentione Dei mouentis eſt,q homo cuius cor mouet gratiam conſequatur infallibiliter ipſam conſequitur.Et ſic concluſio vera. Conſequentia nota. Antecedẽs patet auctoritate B. Aug. & cõſimatur concluſio auctoritate Ioannis Nota autem,q dicit concluſio, non quidem coactionis,quia voluntas,& lib.arbi.non poſſunt cogi etiã a Deo,vt declarat D.S.in de Ve.Ma.22.ar 8 poteſt tamen infallibiliter moueri,quia immutatio voluntatis eſt in poteſtate Dei.& ſecũdùm eius immutationem poteſt imprimere habitum, & gratiam,& perfectè vel minus perfectè mouere. Stat enim cum libertate arbitrij infallibilitas,& cognitionis, & motionis Diuinæ vt habet alibi declarari.Nota ſecundò, q concluſio notanter dicit. Iſto modo præparatio ad gratiam habet neceſſitatem ad id, ad quod ordinatur a Deo, quia contingit vt Deus moueat hominẽ ſufficientem,qui tamen non conſequitur gratiã propter diffectum eius ad gratiam;ſed tunc non eſt intentio Dei, quòd ipſam gratiam conſequatur, nec illam motionem ad gratiam ordinat. Quare D.S.dicit q ex præparatione vt eſt a Deo hõ quidẽ conſequitur quod Deus intendit,ſed niſi intendat efficaciter mouere & conferre gratiã tunc ipſam non conſequitur.Et ideo D.S.quaſi ſtatim hoc notando dicit in conſequente. Vnde ſi ex intentione Dei mouentis eſt,quòd homo cuius cor mouet conſequatur gratiam infallibiliter ipſam conſequitur, quia non ſtant ſimul propoſitum Diuinæ voluntatis,& fruſtratio effectus vt habet D.S.in 4.diſt.17 q.1.ar.2.q.3.vbi etiam determinat hanc quæſtionem vnde talis neceſſitas eſt ſolùm conditionata ex ſuppoſitione Diuini ordinis,& non eſt aliqua neceſſitas ex parte recipientis.

Conclusio ſecunda.

ARGVMENTVM in contrarium eſt confirmatiuum primę concluſionis, quia nõ eſt neceſſitas præparationis vt eſt li. arb.ad gratiam. Et ſecundò non eſt neceſſitas abſolutè ex parte Dei ſed eſt neceſſitas conditionata, vt dictũ eſt. Si Deus mouẽdo & præparando intendat inducere gratiam ſimile eſſet de figulo humano ſi intentio ſua neceſſariò fortiretur effectum.

¶ Ad primum ergo dicẽdum, quòd Gloſa illa loquitur de illo,qui confugit ad Deum peractum meritotiũ liberi arbitrij,iam per gratiam informati, quem ſi non reciperet eſſet contra iuſtitiam quam ipſe ſtatuit. Vel ſi referatur ad motum liberi arbitrij ante gratiam loquitur ſecundùm quòd ipſum cõfugium hominis ad Deũ eſt per motionẽ diuinã,quam iuſtũ eſt nõ deficere. —

¶ Maior conceditur, quia vera eſt de confugio ad Deum peropus meritorium ſi talem confugientem non reciperet eſſet in eo iniquitas ad ſenſum infra dicendum q. 114. quia opus gratia informatum eſt meritorium de condigno, & niſi Deus præmiaret faceret in iuſtitiã ſibi,quia cõtra ordinem ſuum quem debitum eſt impleri,ſecũdò dicitur, q ſi intelligitur de confugio per modum li.arbi.præparatotiũ ad gratiam tũc verificatur inquãtũ ille motus eſt à Deo, & ordinatus ad conſecutionem gratiæ.Ita quòd ſicut in naturalibus diſpoſitio, quæ eſt neceſſitas eſt ex efficacia agentis, ita præparatio ad gratiam, eſt neceſſitas ad gratiam, vt eſt à Deo, & cum hoc ordinata ad gratiam conſequẽdã, quia vt dictum eſt ſi eſt à Deo, & tamen nõ ordinata ad gratiam non eſt diſpoſitio, quæ eſt neceſſitas, & vt eſt à libe.ar eſt diſpoſitio valde remota. Ad minorẽ concedo eã. Vltra,Ergo,&c. verum ſi ad Deum confugit motus à Deo cum intentione, & propoſito,q gratiã conſequatur, & hoc dicit ſecunda concluſio.

¶ Ad ſecundum dicendum,quòd defectus gratię prima cauſa eſt ex nobis,ſed collationis gratię prima cauſa eſt a Deo, ſecundùm illud Oſeę. 13.Perditio tua ex te Iſrael,tantummodo in me auxilium tuum. ——————

¶ Maior conceditur & dico, q non accipere gratiam reducitur in cauſam in libe.arbi.ponens obicem gratiæ; ſed accipere gratiam non eſt ex lib.ar.ſed ex Deo.Ad minorem vera eſt, ſed dico, q non velle accipere eſt cauſa bene nõ acceptionis,ſed velle non eſt cauſa acceptionis,quare negatur conſequentia, qa nõ ſequitur. Si non volo non fit ergo ſi volo fiet. Nam aliquis põt effectum impedire quem tamen non poteſt facere, ſicut aliquis poteſt impedire munus;& donum principis,nec tamen poteſt ipſum dare vel ex ſe habere.Ita in propoſito ſi aliquis non cooperetur Diuinæ motioni non conſequitur gratiam.Non tamen ſequitur,ergo ſi cooperatur conſequitur virtute ſuæ cooperationis.quia negatio eſt cauſa negationis,ſed affirmatio non eſt cauſa affirmationis,& habetur ſimile primò poſite,quia non eſſe animal eſt cauſa non reſpirationis,ſed eſſe animal non eſt cauſa reſpirationis,quia affirmatio non eſt cauſa propinqua vt ibidem declaratur. Sic in propoſito non cõſentire eſt cauſa adęquata,& propinqua non conſecutionis gratiæ,ſed conſentire non eſt cauſa propinqua,& adæquata.

¶ Ad tertium dicendum,quòd etiam in rebus naturalibus diſpoſitio materiæ non ex neceſsitate conſequitur formã niſi per virtutem agentis, qui diſpoſitionem cauſat. ——————

¶ Maior quidem vera, ſed eſt differentia in communicando bonitatem apud agens naturale, & apud agens liberũ,qa agẽtia naturalia

Digitized by Google

naturalia agunt ex necessitate naturæ,& actus recipiũtur ī materia dispoſita ex necessitate. Sed formæ supernaturales,q̄ inducũtur a Deo,habent necessitatem ſuppoſitionis in ordine ad Deum, & nullam necessitatem per comparationem ad recipientem,ſed ſolũ in ordine ad agentem Deum. Ad minorem,conceditur, q̄ necessariò aduenit forma tã ex parte agentis naturalis,quã ex parte recipiẽtis,ſed tã dictũ eſt,q̄ in formis ſupernaturalibus eſt ſolũ neceſſitas conditionis ex parte agentis. Vltra ad conſequẽs ergo,&c. Verum eſt neceſſitas ex parte Dei mouentis,& neceſſitas ſuppoſitionis,ſed nõ eſt neceſſitas ex parte.libe. arbi.&c.

Vtrum gratia ſit æqualis in omnibus vel ſit maior in vno, quàm in alio.

K

Supra q. 66.arti.2 ad 1.Et 2.. .q. 3.ar.4.ad 3.

A D quartum ſic proceditur. Videtur,q̄ gratia nõ ſit maior in vno,quàm in alio. Gratia enim cauſat in nobis ex dilectione Diuina vt dictũ eſt.* ſed Sap. 6.dr. Puſillũ,& magnũ ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura de omnibus,ergo oẽs æqualiter gratiã ab eo cõſequuntur.

* q.110.ar. 2.

¶ 2 Præterea. Ea, quæ in ſummo dicuntur, non recipiunt magis,& minus,ſed gratia in ſummo dicitur, qa coniungitur vltimo fini;ergo non recipit magis, & minus,non eſt ergo maior in vno, quàm in alio.

¶ 3 Præterea. Gratia eſt vita animæ vt ſupra dictum eſt.* ſed viuere non dicitur ſecundùm magis,& minus; ergo etiam neque gratia.

* q.110. ar. 4.& ar.2. ad 2.

¶ Sed contra eſt quod dicitur ad Eph. 4. Vnicuique data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti quod autem menſurante datur,non omnibus æqualiter datur,ergo non omnes æqualem gratiam habent.

¶ Hic conſequenter determinantur duo dubia circa prædicta. Quorũ primum eſt quomodo gratia ſuſcipiat magis, & minus.

¶ Reſpondeo dicendum,q̄ ſicut ſupra dictũ eſt.* habitus duplicem magnitudinem habere poteſt. Vnã ex parte finis vel obiecti, ſecundùm q̄ dicitur vna virtus alia nobilior,inquantum ad maius bonum ordinatur. Aliam verò ex parte ſubiecti, quod magis vel minus participat habitum inhærentem.

* q.52.ar.1. & 2.

¶ D. S. rñdendo primò diſtinguit de maioritate ſiue magnitudine in titulo qõis notata,qa põt dupliciter intelligi; ſecũdo ſubſigit duas cõcluſiones rñſi. cõformes,primã ibi. Secũdũ igit, &c. ſecũdã ibi. Sed ex parte, &c. Quo igit ad primũ poſt ſupra dicta q.52.ar.primo & ſecundo, ponit duplicẽ magnitudinẽ habitus. Vnã ex parte obiecti,aliam ex parte ſubiecti,& patet illa diſtinctio ibide Et nota, q̄ quamuis gra non ſit virtus,eſt tñ habitus,& quãuis nõ habeat obiectũ,qđ reſpiciat p actũ ſecũdũ tãquã habitus operatiuus,& hoc ſupra dictũ fuit,cõſiſtit tñ in aſſimilatione vel magis eſt aſſimilatio,& participatio Diuinæ naturæ tanquã actus primus. Et ergo poteſt cõparari aliquo mõ ad Deũ,ſicut habitus operatiuus,& virtus ad obiectum,non tamen propriè Deus eſt obiectum gratiæ,ſed cauſa participata a ſubiecto gratiæ per gratiam ipſam. Conſequenter cum dicit.

¶ Secundum igitur primam magnitudinem gratia gratum faciens non poteſt eſſe maior, & minor, quia gratia ſecundùm ſui rationem cõiungit hominem ſummo bono quod eſt Deus.

¶ Subſũgit primã concluſionẽ rñſi. quo ad primũ intellectum. Secũdũ primã magnitudinẽ (ſ. ex parte obiecti) gratia gratũfaciẽs nõ poteſt eſſe maior,& minor, probatur. Gratia ẽm ſui rationem coniungit hoiem ſummo bono,qđ eſt Deus,igitur concluſio vera. Tenet cõſequẽtia,qa ſummũ bonũ idẽ,eſt & nõ maius,& minus igit nec ex parte eius vt eſt obiectũ poteſt attẽdi diuerſitas in gratia. A rñs patuit in prẽcedẽtibus ſæpe. Et patet iſta cõcluſio etiam ex ſupra dictis de virtute Theologica pẽrtim charitate. Quare etiã non eſt maior vel minor,qa omnis cõſiſtit in ſummo,itã & de gratia. Et hoc D.S. notat cũ dicit. Gratia ẽm ſui rationẽ 1. propriam ſpeciem,& naturã,eſt participatio ſummi boni,& per cõſequens vna non poteſt eſſe maior alia ſecundùm ſpeciẽ quã habet ex hoc,q̄ eſt participatio Diuinitatis. Deinde cum dicit.

¶ Sed ex parte ſubiecti gratia poteſt ſuſcipere magis vel minus,prout. ſ. vnus perfectius illuſtratur a lumine gratiæ,quã alius. Cuius diuerſitatis ratio quidem eſt aliqua ex parte præparantis ſe ad gratiam,qui ẽm magis ſe ad gratiam præparat pleniorem gratiam accipit, ſed ex hac parte non poteſt accipi prima ratio huius diuerſitatis,quia præparatio ad gratiam non eſt hominis,niſi inquantum liberũ arbitrium eius prẽparatur a Deo,vnde prima cauſa huius diuerſitatis accipienda eſt ex parte ipſius,Dei qui diuerſimodè ſuæ gratiæ dona diſpẽſat ad hoc,quòd ex diuerſis gradibus pulchritudo, & pfectio eccleſiæ cõſurgat;ſicut etiam diuerſos gradus rerũ inſtituit vt eſſet vniuerſum perfectum; vnde Apoſtolus ad Eph. 4. poſtquam dixerat. Vnicuiq; data eſt gratia ſecũdùm menſuram donationis Chriſti enumeratis diuerſis gratijs ſubiungit ad conſummatio.nem ſanctorum in ædificationem corporis Chriſti.

¶ Rñdet ſecũda cõcluſione quo ad ſecũdũ mẽbrũ tali. Ex parte ſubiecti gratia p: ſuſcipere magis vel minus ſ. in diuerſis vel in eodẽ ſucceſsiue ,pbatur tali aſſumpto. Vnus poteſt perfectius illuſtrari a lumine gratiæ,quã alius; igitur iſto modo gratia pũt ſuſcipere magis vel minus,conſequentia nota a ſimili de lumine in aere. Circa añs fundãdũ D.S. inueſtigat rationẽ originalẽ diuerſitatis illuſtrationis,& ponit duplicẽ. Vnã ſecũdaria, aliã primariã,qa ſecũdaria cauſa illius diuerſitatis eſt diuerſa pparatio. Sed qa dictũ eſt in prẽdẽti ar. cõcluſione prima, q̄ illa diuerſa pparatio nõ cauſat gratiã nec ſufficiẽter diſponit vt eſt hoĩs prẽparãtis. Ideo oportet dicere, q̄ Deus ſit vera,& prima cauſa illius diuerſitatis,& finis eius eſt pulchritudo,q̄ cõſurgit ex gradibus mẽbrorũ eccleſiæ,primò militantis,deinde triũphantis. Et cõfirmatur a ſimili de vniuerſo naturali,&c. Et poſſet ex iſtis argui, q̄ antecedente Deus intendit diuerſos gradus eccleſiæ; igitur vnus pfectius illuſtratur a lumine gratiæ,quã alius. Tenet conſequentia,quia illi diuerſi gradus dicunt vel ſequuntur diuerſam gratiã. Antecedens patet,quia non eſt minor ordo,& gradualitas in ordine gratuito,quàm naturali. Sed in ordine naturali vniuerſi ſunt gradus,igitur & in gratuito ordine.

¶ Confirmatur iſta ſecunda concluſio argumẽto in cõtrariũ. Patet ſecunda cõcluſio ex hac ratione,quia Chriſtus ſingulis mẽſurat,quia ſicut in poteſtate eius eſt dare ita dare tñ vel minus. Et nunc aſsignata eſt ratio in generali illius diuerſitatis dationis,ſed in particulari poteſt nõ aſsignari rõ ſicut & de prdeſtinatione aſsignatur rõ quare aliquos prædeſtinauerit, ſed in particulari nõ poteſt,quare ſ. hunc trahat eſt alium non, ſed ibi tenenda eſt regula B. Auguſt. ſcilicet. Noli velle iudicare, &c.

¶ Ad primum ergo dicendũ, q̄ cura Diuina dupliciter conſiderari poteſt. Vno mõ quãtũ ad ipſum Diuinũ actũ,qui eſt ſimplex,& vniformis,& ſecũdũ hoc æqualiter ſe habet eius cura ad omnes, quia. ſ. vno actu ſimplici,& maiora,& minora diſpenſat,Alio modo poteſt conſiderari ex parte eorum,quæ in creaturis ex Diuina cura proueniunt,& ſecundùm hoc inuenitur inæqualitas,inquantum ſcilicet Deus ſua cura quibuſdam maiora,quibuſdam minora prouidet dona.

¶ Maior conceditur,ſed dictum fuit etiam q. 111. ar. 3 ad primum,in Diuina dilectione non eſt diuerſitas vel inæqualitas,ſed tñ in eius effectu gratuito poteſt eſſe, quia eſt quoddam temporale,& accidentale inhærens,quod poteſt magis, & minus perficere ſubiectum ſuum. Ad minorem diſtinguitur, vt habetur etiã prima par. q. 20. ar. 3 in corp. a ſimili de amore,quia cura eſt æqualis ex parte ſubiecti,ſed non ex parte obiecti, quia vna dilectione quo ad rem, poteſt diuerſis diuerſa velle,& dare, vnde aliqui ſunt diuerſimodè dilecti non quo ad actum Dei diligentis, ſed quia inæqualia boua ſunt per eundem actum ſecundùm rẽ quo abſolutum eis volita. Quare negatur conſequentia.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ratio iſta procedit ſecundùm primum modum magnitudinis gratiæ; non enim poteſt gratia ſecundùm hoc maior eſſe, quòd ad maius bonum ordinet;ſed ex eo,quod magis vel minus ordinat ad idem bonum magis vel minus ad participãdum. Poteſt enim eſſe diuerſitas intentionis,& remiſſionis ſecundùm participationem ſubiecti, & ipſa gratia,& in finali gloria.

¶ Ad maiorem patuit etiam ſupra q. 66 arti. 1. ad ſecundum, quia quæ in ſummo ſunt vt ſic,non recipiunt magis,& minus,cõtingit tamen, quòd ad idem ſummum aliqua magis vel minus accedant,& ſic ratione acceſſus non conſiſtunt in ſummo, & ſic ſuſcipiunt magis, & minus.

¶ Ad minorem conceditur ex parte obiecti vel quaſi obiecti, quia omnis gratia eſt participatio eiuſdem boni ſummi, ſed non dicitur in ſummo penes ſubiectum;quia diuerſi diuerſimodè participant idem bonum,vel idem diuerſimodè diuerſis temporibus ſicut & diuerſitas eſt in gloria iſto modo, vt declaratum ſuit ſupra, quòd vnus eſt alio beatior non ex parte obiecti, ſed ſubiecti, quare benè probat hæc ratio primam concluſionem,ſed nihil pbat contra ſecundam.

¶ Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd vita naturalis pertinet ad ſubſtantiam hominis, & ideo non recipit magis & minus; ſed uitam gratiæ participat homo accidentaliter, & ideo eam poteſt homo magis, vel minus habere.

¶ Maior conceditur, quòd eſt vita animæ, ſed ut dictum fuit q. 110. ar. 2. ad ſecundum, accidentalis & neceſſariò accidentalis, vt patuit ibidem.

¶ Minor eſt vera de vita ſubſtantiali, quæ eſt, vel ipſa natura rei apta nata ſe mouere, vt patet 1. par. quæſtio. 18. artic. ſecundo, vel eſt eſſe ſubſtantiale, quod etiam conſiſtit in indiuiſibili. Quare negatur conſequentia.

Vtrum aliquis poſſit ſcire ſe habere gratiam.

L. 3. dl. 13. art. 2. ad 5. Et 4. di. 21. q. 2 ar. 2. cor.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd homo poſſit ſcire ſe habere gratiam, gratia enim eſt in anima per ſui eſſentiam; ſed certiſſima cognitio animæ eſt eorum, quæ ſunt in anima per ſui eſſentiam, vt patet per Auguſtinum. 12. ſuper Geneſ. ad literam; * ergo gratia certiſſimè poteſt cognoſci ab eo, qui gratiã habet.

* Ex ca. 25. habetur

¶ 2 Præte. Sicut ſcientia eſt donum Dei, ita & gratia; ſed qui a Deo ſcientiam accipit, ſcit ſe ſcientiam habere, ſecundùm illud Sap. 7. Dominus dedit mihi horum quæ ſunt veram ſcientiam; ergo pari ratione, qui accipit gratiam a Deo, ſcit ſe gratiam habere.

¶ 3 Præte. Lumen eſt magis cognoſcibile, quàm tenebra, quia ſecundùm Apoſtolum ad Ephe. 5. Omne quod manifeſtatur lumẽ eſt; ſed peccatum, quod eſt ſpiritualis tenebra per certitudinem poteſt ſciri ab eo qui habet peccatum; ergo multò magis gratia, quæ eſt ſpirituale lumen.

¶ 4 Præt. Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 2. Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui a Deo eſt, ut ſciamus, quæ a Deo donata ſunt nobis; ſed gratia eſt primum donum Dei; ergo homo qui accipit gratiam per Spiritum ſanctum per eundem ſpiritum ſcit gratiam eſſe ſibi datam.

¶ 5 Præt. Geneſ. 22. ex perſona domini dicitur ad Abraham. Nunc cognoui, quòd timeas dominum, id eſt cognoſcere te feci, loquitur autem ibi de timore caſto, qui non eſt ſine gratia; ergo homo poteſt cognoſcere ſe habere gratiam.

¶ Sed contra eſt, quòd dicitur Eccleſ. 9. quòd nemo ſcit utrum ſit dignus odio, uel amore; ſed gratia gratum faciens facit hominum dignum Dei amore; ergo nullus poteſt ſcire utrum habeat gratiam gratum facientem.

¶ Hic vltimò Doct. Sanct. determinat aliud dubium, quod eſt de cognitione gratiæ habitæ.

¶ Reſpondeo dicendum, q̃ tripliciter aliq̃d cognoſci poteſt. Vno modo per reuelationem, & hoc modo poteſt aliquis ſcire ſe habere gratiam. Reuelat enim Deus hoc aliquando aliquibus ex ſpeciali priuilegio, ut ſecuritatis gaudium etiam in hac uita in eis incipiat, & confidentius, & fortius magnifica opera proſequantur, & mala præſentis uitæ ſuſtineant, ſicut Paulo dictum eſt ſecundæ ad Corinth. 12. Sufficit tibi gratia mea.

¶ Doctor Sanct. reſpondendo ponit triplicem intellectum quæſiti, & circa vnumquemque intellectum annectit unam concluſionem reſponſiuam. Secundam ibi. Alio modo &c. Tertiam ibi. Tertio modo &c. Ponit ergo primò diſtinctionem in generali, quod aliquid poteſt cognoſci tripliciter, & ſic tot modis poteſt etiam intelligi quæſitum. Deinde primum membrum ſubiungit uno modo, ſcilicet per reuelationem Dei. Concluſio prima reſponſi conformis eſt, per reuelationem Diuinam poteſt aliquis ſcire ſe habere gratiam, quia autem iſta concluſio eſt per ſe nota, ideo Doctor Sanct. circa eam ſolùm oſtendit, quare Deus hoc aliquibus oſtenderit ex priuilegio. Ex patet litera. Tunc ibi.

¶ Alio modo homo cognoſcit aliquid per ſeipſum, & hoc certitudinaliter, & ſic nullus poteſt ſe ſcire habere gratiam. Certitudo enim non poteſt haberi de aliquo, niſi poſſit diiudicari per proprium principium; ſic enim certitudo habetur de concluſionibus demonſtratiuis per indemonſtrabilia uniuerſalia principia. Nullus autem poſſet ſcire ſe habere ſcientiam alicuius concluſionis ſi principium ignoraret.

¶ Declarat ſecundum intellectum quæſiti, quòd alio modo aliquis cognoſcit aliquid per ſeipſum, ſcilicet ſine reuelatione Dei, & hoc certitudinaliter, & videlicet certitudine, quæ eſt ex parte rei cognitę, ita quòd non ſit ratio dubitandi, nec ex parte cognoſcentis, nec ex parte rei cognitę. Et reſpondet iuxta hoc membrum tali concluſione. Iſto modo (ſcilicet per ſeipſum, & certitudinaliter) nullus poteſt ſe ſcire habere gratiam, & diſtribuit illud ſignum vniuerſale negatiuum non tantum pro hominibus, ſed pro omnibus participantibus gratiam, quia eadem ratio eſt, & de Angelo, & homine. Probatur concluſio; certitudo non poteſt &c. ut in litera, ſed de gratia nullus poteſt iudicare per principium; igitur concluſio vera. Maiorem probat exemplariter primò, ſecundò minorem ſubintellectam ibi. Principium autem &c.

¶ Maior ergo patet exemplariter de concluſionibus, de quibus certitudinaliter iudicatur per principia cognita euidenter; & ipſis non cognitis, non poteſt iudicari certitudinaliter ex natura rei de concluſionibus. Deinde cum dicit.

¶ Principium autem gratiæ, & obiectum eius eſt ipſe Deus qui propter ſui excellentiam eſt nobis ignotus, ſecundùm illud Iob. 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram; & ideo eius præſentia in nobis, vel abſentia per certitudinem cognoſci non poteſt ſecundùm illud Iob. 6. Si uenerit ad me non videbo eum, ſi autem abierit non intelligam; & ideo homo non poteſt per certitudinem diiudicare utrum ipſe habeat gratiam, ſecundùm illud. 1. ad Corinth. 4. Sed neque meipſum iudico, qui autem iudicat me dominus eſt.

¶ Probat minorem ſic, principium gratiæ, & obiectum eius eſt ipſe Deus, ſed Deus eſt ignotus cuilibet creaturæ, ſcilicet uiatrici; ergo per ipſum tanquàm principium gratiæ non poteſt iudicari de habita gratia. Maior illa eſt nota ex ar. 1. Minor probatur auctoritatibus Iob, & inde infertur iterum concluſio in ſubſtantia, & confirmatur auctoritate Apoſtoli.

¶ Nota quòd duplex eſt certitudo. Vna ex parte ſubiecti, quia ſcilicet aliquis firmiter aſſentit rei, etiam de ſe incertę. Et de iſta Doct. Sanct. non loquitur, & probatio concluſionis; quia ſic aliquis poteſt eſſe certus de falſò, id eſt firmiter ſine dubio adhærere falſitati, & hæreſi. Sed alia eſt certitudo obiectiua; quando ſcilicet res ſcitur per cauſam, & principium infallibile, & ex natura non poteſt aliter eſſe; & talem certitudinem de gratia habita non poteſt quis viator ex ſe cognoſcere ratione dicta. Deinde ibi.

¶ Tertio modo cognoſcitur aliquid coniecturaliter per aliqua ſigna, hoc modo aliquis cognoſcere poteſt ſe habere gratiam, inquantum ſcilicet percipit ſe delectari in Deo, & contemnere res mundanas; & inquantum homo non eſt conſcius ſibi alicuius peccati mortalis.

¶ Subiungit tertium intellectum quæſiti, uidelicet quòd quandoque aliquid cognoſcitur coniecturaliter per aliqua ſigna. Concluſio tertia reſponſiua hoc modo, ſcilicet per ſigna, & coniecturas, aliquis cognoſcere poteſt ſe habere gratiam. Hanc concluſionem primò probat. Secundò ex ea quoddam dictum ſcripturæ manifeſtat, ibi. Secundum quem &c. Tertiò eandem concluſionem limitat, ibi. Iſta tamen &c. Probatur ergo uel magis explicatur concluſio iſta per tale aſſumptum. Aliquis percipit ſe delectari in Deo &c. ut habet litera; igitur concluſio uera. Tenet conſequentia, quia iſta ſunt ſigna præſentiæ gratiæ. Antecedens notum. Deinde cum dicit.

¶ Secundum quem modum poteſt intelligi, quod habetur Apocalip. 2. Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit, niſi qui accipit; quia ſcilicet ille qui accipit gratiam, per quandam experientiam dulcedinis nouit, quam non experitur ille qui non accipit.

¶ Manifeſtat quoddam dictum ſcripturæ Apocalip. ſecundùm hanc concluſionem, & patet clarè in litera. Tunc ibi.

¶ Iſta tamen cognitio imperfecta eſt; vnde Apoſtolus dicit primæ ad Corinth. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum, quia vt dicitur in Pſal. Delicta quis intelligit ab occultis &c.

D. Pau. Pſal.

¶ Limitat iſtam concluſionem, & clarè in litera.

¶ Nota quòd illa experientia dulcedinis non eſt argumentum efficax, & certum præſentiæ gratiæ, & huius rationem ponit Doc. Sanct. in de Verita. mate. 6. articu. 5. ad tertium, quia actus virtutum gratuitarum maximam ſimilitudinem habẽt cum actibus virtutum acquiſitarum, vt non poſſit de facili per huiuſmodi actus de gratia certitudo haberi, niſi forte ex reuelatione certificetur aliquis ex ſpeciali priuilegio. Hæc ille. Et ita, vt etiam habet Capreolus poſt Doct. Sanct. in primo diſtinct. 17. Experiens illam delectationem neſcit certitudinaliter, an proueniat ex habitu acquiſito, vel infuſo, & ideo non eſt certus, an habeat charitatem. Vnde & Doct. Sanct. in de Veritate materia 10. articu. 10. ad primum. Actus iſte dilectionis, quem in nobis percipimus, ſecundùm illud de quo eſt perceptibilis, non eſt ſufficiens ſignum charitatis propter ſimilitudinem naturalis dilectionis ad gratuitã. Quare Doct. Sanct. hic ſtatim adiungit, quòd illa cognitio per delectationem eſt imperfecta, & ratio iam patuit. Vide de iſta materia Doct. Sanct. vbi iam ſtatim per totum, vbi declaratio habetur ſecundæ concluſionis hic poſitæ, quia cognitio certa de habitione habitus præſupponit cognitionem quid eſt ipſius habitus, ſed quid eſt cognoſci nõ poteſt de habitu, niſi per id ad quod ordinatur, quod eſt mẽſura illius habitus. Ad hoc autem ad quod ordinatur gratia, vel charitas eſt incomprehẽſibile, quia eſt Deus. Vnde non poteſt aliquis ſcire, an vnitatur Deo, ſicut requiritur ad rationem charitatis, vel gratiæ; quare autem Deus non reuelet de communi lege, quòd aliquis ſit in gratia, vide D. S. in de Verita. mate. 6. artic. 5. in corpore.

Capreolus

¶ Confirmatur etiam ſecunda cõcluſio reſponſi. argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd illa quæ ſunt per eſſentiam ſui in anima, cognoſcuntur experimentali experientia, inquantum homo experitur per actus principia intrinſeca; ſicut voluntatem percipimus volendo, & vitam in operibus vitæ.

¶ Maior conceditur, dico tamen quòd ad cognitionem non ſufficit præſentia eſſentialis, ſed requiritur præſentia obiectalis, quę conuenit habitui mediante actu, ex quo cognoſcitur habitus, & quantum ad quia eſt, & quantum ad quid eſt, licet differenter. Vide prima par. quæſtio. 87. articu. ſecundo. Nam quia eſt habitus deprehenditur ex hoc, quòd producitur proprius actus, vt ibidem dicitur, & per conſequens, ſi non poteſt cognoſci, quòd actus ſit proprius habitui, non cognoſcitur, quia eſt habitus.

¶ Ad minorem vera, ad hunc ſenſum, quia anima cognoſcit certiſſimè ex quæ ſunt in ipſa per eſſentiam cognitione experimentali, inquantum experitur per actus principia intrinſeca, id eſt illa cognoſcit in ſe exiſtentia, quorum actus certitudinaliter ab illis intra exiſtentibus procedunt; ſi verò per actus non poſſet eſſe certitudo de principijs ſuis, tunc talia non cognoſcuntur certitudinaliter.

¶ Exemplum primi, per actum volendi cognoſcimus certitudinaliter nos habere voluntatem, quia ille effectus non poteſt eſſe, niſi a voluntate; & ex operibus vitæ cognoſcimus nos habere animam certè; ſed quãdo actus poteſt procedere a diuerſis principijs, tunc non poteſt certitudinaliter vnum principium cognoſci, quia ex effectu communi pluribus principijs non cognoſcitur certitudinaliter vnum, ſic eſt in propoſito, vt dictum fuit, nec eſt intelligendus Auguſtinus, quòd illa quæ ſunt in anima per eſſentiam cognoſcantur immediatè per eſſentiam, ſed quia huiuſmodi per eſſentiam ſunt principia aliquorum actuum, per quos certiſſimè cognoſcuntur, quando ſunt principia adæquata huiuſmodi actuum, vnde eſſentia eſt principium remotum cognitionis. Sed quando ſunt principia actuum qui poſſunt & ab alijs procedere, tunc ex actibus non certitudinaliter cognoſcuntur, quare negatur conſequentia, quia per actus gratiæ non poſſumus cognoſcere principium illius actus, nec qualiter principium operetur propter conformitatem actuum gratuitorum, & naturalium, vel virtutum acquiſitarum. Vide Doct. Sanct. in primo diſtinct. 17. quæſtio. prima articu. 4. ad quartum. Doct. Sanct. autem in ſolutione vult, quòd hæc ratio probet tertiam concluſionem, quia cognoſcitur quidem principium, quod eſt in anima per actum, ſed non oportet, quòd certitudinaliter, niſi (vt additum eſt) talis actus eſſet ſolùm a tali principio, tunc cognoſcitur principium adeſſe. Vide Doct. Sanct. in de Verit. vbi iam ar. 9. vbi multa determinat de cognitione habituum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd de ratione ſcientiæ eſt, quòd homo certitudinem habeat de his quorum habet ſcientiam. Et ſimiliter de ratione fidei eſt, quòd homo ſit certus de his quorum habet fidem; & hoc ideo, quia certitudo pertinet ad perfectionem intellectus, in quo prædicta dona exiſtunt, & ideo quicunque habet ſcientiam, vel fidem, certus eſt ſe habere; non eſt autem ſimilis ratio de gratia, & charitate, & alijs huiuſmodi, quæ perficiunt vim appetitiuam.

¶ Maior quidem vera, quo ad eſſe donum Dei, ſed in alijs eſt differentia, tum quia ſcientia cum ſit habitus intellectualis, de ratione eius eſt habere certitudinem; vnde ſciens ſit ſe ſcire. Nam ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere, & cognoſcere, quòd illius rei eſt cauſa, & quòd impoſſibile eſt ſe aliter habere; ſed hoc non eſt de ratione habitus affectiui, vel principaliter in affectu manifeſtati, ſicut eſt charitas, & gratia, propter ſimilitudinem affectionis naturalis, & gratuitæ; charitas enim & gratia conſiſtunt in vehementia affectionis, & ideo non eſt ſimile, quia ſciens debet habere certitudinem, quia ſciat. Non ſic de diligente, qui & ſi ſciat, quia diligit, non poteſt ſcire, an ex gratia.

¶ Vnde ſecunda differentia eſt, quia habitus cognitiuę partis eſt principium actus quo percipitur habitus, & etiam cognitionis qua percipitur, vnde ſcientia eſt principium ſcire; ſed charitas non eſt principium ipſius ſcire, ſed affectionis, ex qua non poteſt gratia, vel charitas certitudinaliter deprehẽdi, ſed ex ſcire poteſt deprehendi ſcientia.

¶ Minor conceditur, & patuit iam ratio, quia de ratione ſcientiæ eſt certitudo de actu ſuo, & de re ſcita, ſecus de habitu affectiuo, vel per affectionem principaliter operante. Licet enim gratia non ſit formaliter in affectu ſubiectiuè, vt patuit ſupra, tamen principaliter per bonum affectum operatur, & manifeſtatur. Differunt enim in gratia, & extra gratiam exiſtentes principaliter per affectum, non ita per intellectum, quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum habet pro principio, & pro obiecto bonum commutabile, quod nobis eſt notum. Obiectum autem, vel finis gratiæ, eſt nobis ignotum propter ſui luminis immẽnſitatem, ſecundùm illud 1. ad Timoth. vltimo. Lucem habitat inacceſſibilem.

¶ Maior vera, ſecundùm ſe loquendo, tamen quo ad intellectum deficientem, tenebroſum eſt magis cognoſcile, quàm luminoſum, vt patet ſecundo Metaphyſic. Et verum eſt, quòd ad cognitionem requiritur lumen ſaltem intrinſecum intellectus agentis, quo manifeſtantur de ſe non intelligibilia, ſed ſenſibilia &c.

¶ Ad minorem dico, quòd peccatum eſt tenebra, primò effectiuè demeritoriè, quia videlicet inducit priuationem luminis gratuiti, loquendo præſertim de peccato perfecto. Secundò peccatum quo ad formale eſt tenebra, ſcilicet quo ad deordinationem, quæ eſt priuatio ordinis rationis, & legis æternæ, & illam etiam non omnes cognoſcunt. Sed peccatum quo ad actum circa determinatum bonum commutabile non eſt tenebra, ideſt nobis non notum, immo qui furatus eſt, vel fornicatus, hoc cognoſcit intellectu & ſenſu.

¶ Vnde qui fecit actum, utique ſcit ſe feciſſe, ſed non eſt ſimilę de actu gratiæ, quia non eſt certum, an ſit ex gratia, vel non; tum quia modus operandi, & finis gratię excedunt noſtram, tum propter ſimilitudinem illius actus [illegible] naturalem, quare negatur conſequentia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Apoſtolus ibi loquitur de donis gloriæ, quæ ſunt nobis [illegible] ſpe, quæ certiſſimè cognoſcimus per fidem, licet non cognoſcamus per certitudinem nos habere gratiam, per quam nos poſſimus ea promereri. Vel poteſt dici, quòd loquitur de notitia priuilegiata, quæ eſt per reuelationem; vnde ſubdit. Nobis autem reuelabit Deus Spiritum ſanctum.

¶ Ad maiorem, eſt duplex ſolutio litteræ clara, & poſſet addi tertia gloſſa maioris ex Docto. Sanct. ibidem ſuper Apoſtolum, quia acceperunt, vt ſcirent res diuinas, ita quòd hoc ſit donum, ſcilicet ſcire Diuina; dictum eſt autem ad ſecundum quòd qui habet ſcientiam cognoſcit ſe habere, ſed non eſt par ratio de gratia.

¶ Minor conceditur, ſed Apoſtolus vel non loquitur de ſcire ſe habere gratiam, vel loquitur de cognitione priuilegiata, & reuelationis; quare negatur conſequentia.

¶ Nota ar. ꝙ bñ ſtat ſi, ꝙ aliqs cognoſcat certitudinaliter diuina

in ſpe,

in ſpe, ideſt promiſſa æterna, & tamen non cognoſcat ſe habere gratiam, tum quia poteſt ea ſperare ſpe informi, tum ſecundò (& magis ad intentionem Doct. Sanct.) aliquis habet certitudinem de futuris bonis, ſcilicet per intellectum mediante fide, & tamen neſcit, an ipſe ſit diſpoſitus ad illa bona cõſequenda per gratiam, & charitatem, immo, quod maius eſt, aliquis poteſt habere certitudinem de futuris bonis, & tamen poteſt de eis deſperare. Fides enim certa eſt de bonis futuris in communi, quia credit certitudinaliter, quòd aliqui illa conſequantur, tamen non ſperat ſe conſecuturum, ſicut habet Doct. Sanct. ſecunda ſecundæ q. 20. artic. 2. Nam deſperatio ſtat cum fide, ſic ergo poteſt aliquis eſſe certus ex fide de futuris bonis, & tamen non eſſe certus de gratia a ſe habita, ut dicit D. S. in prima gl. maioris.

¶ Ad quintum dicendum, quòd illud verbum Abraç dictum poteſt referri ad notitiam experimentalem, quæ eſt per exhibitionem operis. In opere enim illo, quod fecerat Abraham, cognoſcere potuit experimentaliter ſe Dei timorem habere, vel poteſt hoc etiam ad reuelationem referri.

---

* ¶ Ad maiorem eſt duplex expoſitio. Primò, quia fecit eum Deus cognoſcere cognitione experimentali, quæ eſt per coniecturam operis, ſed dictum eſt, quia talis cognitio non ſit perfecta. cognouit enim ſe Deum timere, ſed qualis eſſet iſte timor, an Diuinus, & gratuitus cognoſcere non potuit ex ſeipſo, nam & mali, & hæretici ſeipſos expoſuerunt morti ex timore domini, ut eis videbatur, qui tamen gratiam non habuerunt. Secundò, dicitur, quòd loquitur de priuilegiata cognitione, dato quòd minor ſit uera, negatur conſequentia de cognitione certa, & ſine reuelatione.

Quæſtio Centeſimadecimatertia.

De iuſtificatione impij.

DEinde conſiderandum eſt de effectibus gratiæ. Et primò de iuſtificatione impij, quæ eſt effectus gratiæ operantis. Secundò, de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis. Circa primum quæruntur decem. Primò, quid ſit iuſtificatio impij. Secundò, vtrum ad eam requiratur gratiæ infuſio. Tertiò, vtrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij. Quartò, vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus fidei. Quintò, vtrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij contra peccatum. Sextò, vtrum præmiſſis ſit connumeranda remiſſio peccatorum. Septimò, vtrum in iuſtificatione impij ſit ordo temporis, aut ſit ſubito. Octauò, de naturali ordine eorum, quæ ad iuſtificationem concurrunt. Nono, vtrum iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei. Decimò, vtrum iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

¶ Hic eſt tertius tractatus de gratia. In quo poſtquàm Doctor Sanct. determinauit de cauſa gratiæ, hic determinat de effectibus eius, & primò de effectu gratiæ operantis, ſcilicet de iuſtificatione impij. Secundò de effectu gratiæ cooperantis, ſcilicet de merito in ſequenti quæſtio. Circa primum primò fit, quod dictum eſt. Secundò determinantur duo dubia circa prædicta articu. 9. & 10. Circa primum tria tractantur. Primò, inquiritur quid ſit iuſtificatio impij in generali. Secundò ad declarationem eius inquiruntur quædam, quæ requiruntur ad eam in ſecundo articu. & tertio, inquiritur de modo, & ordine ipſius in articu. ſeptimo.

Vtrum iuſtificatio impij ſit remiſſio peccatorum.

Inf. a. 27. 6. ad 1 Et 4. diſt. 17. q. 1. artic. 4. q. 1. Et 3. part. q. 28. artic. 2. q. 1. artic. 1.

MAD primum ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtificatio impij non ſit remiſſio peccatorum, peccatum enim non ſolùm iuſtitiæ opponitur, ſed omnibus uirtutibus, ut ex ſupra dictis patet, * ſed iuſtificatio ſignificat motum quendam ad iuſtitiam; non ergo omnis peccati remiſſio eſt iuſtificatio, cum omnis motus ſit de contrario in contrarium.

Text. 49. ¶ 2 Præterea. Vnumquodque debet denominari ab eo, quod eſt poſtiſſimum in ipſo, ut dicitur in 2. de anima; ſed remiſſio peccatorum percipuè fit per fidem, ſecundùm illud Actuum. 15. Fide purificans corda eorum; & per charitatem ſecundùm illud Prouer. 10. Vniuerſa delicta operit charitas; magis ergo remiſſio peccatorum debuit denominari a fide, uel a charitate, quàm a iuſtitia.

¶ 3 Præterea. Remiſſio peccatorum idem eſſe videtur, quod uocatio, uocatur enim qui diſtat, diſtat autem aliquis a Deo per peccatum; ſed uocatio iuſtificationem præcedit, ſecundùm illud Ro. 8. quos vocauit, hos & iuſtificauit; ergo iuſtificatio non eſt remiſsio peccatorum.

¶ Sed contra eſt, quod Rom. 8. ſuper illud. Quos vocauit hos, & iuſtificauit, dicit gloſſ. * remiſsione peccatorum, ergo remiſsio peccatorum eſt iuſtificatio. * Gl. interlin. ibidem

---

¶ Hic inquirit primò de quidditate iuſtificationis impij, quæ eſt effectus gratiæ operantis, gratum faciẽtis quidem formalis formaliter, ſed gratum facientis effectiuè, in genere cauſæ efficientis, ut patet ex prædictis.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd iuſtificatio paſsiuè accepta importat motum ad iuſtitiam, ſicut & calefactio motum ad calorem.

¶ Doct. Sanct. hic duo facit. Primò declarat nomen iuſtificationis, vnde dicatur in propoſito. Secundò reſpondet quæſito diſtinctè, ibi. Hæc autem iuſtitia &c.

¶ Circa primum primò præmittit unde dicatur iuſtificatio in generali, quia a iuſtitia in propoſito. Secundò in ſpeciali a qua iuſtitia dicatur, ibi. Cum autem &c. Primum oſtendit tali concluſione. Iuſtificatio paſsiuè accepta importat motum ad iuſtitiam. Notanter dicit (iuſtificatio paſsiuè accepta) tum quia de iſta loquimur, tum quia actiua non eſt motus ad iuſtitiam, ſed etiam factio, iuſtitia, & operatio Diuina. Dicit etiam (importat motum) accipiendo motum extensè, tam pro motu qui aſſimilatur generationi ſimplici, quàm pro motu, qui eſt de contrario, quia omnis talis iuſtificatio dicitur a iuſtitia Probatur uel declaratur illa concluſio a ſimili de calefactione, ſcilicet paſsiua, quæ importat motum ad calorem.

¶ Nota tamen, quòd in hoc eſt differentia, quia de communi curſu calefactio eſt motus ex contrario, ſed iuſtificatio generaliter dicta dicitur motus ad iuſtitiam, ſiue ex contrario, ſiue ex negatiuo; & ſecundò calefactio non accipitur pro ſimplici mutatione, ſicut iuſtificatio quandoque, ut patebit, ſed eſt ſimile quo ad propoſitum quo ad denominationem a termino, quia ſicut calefactio a calore, ſic iuſtificatio a iuſtitia.

¶ Nota etiam, quòd Doct. Sanct. dicit (iuſtificatio paſsiuè importat motum) quia iuſtificatio etiam accipitur pro effectu formali iuſtitiæ, ſed hic loquimur ſecundùm quòd importat motum, uel motionem; ſicut enim albedo formaliter facit album, ſic iuſtitia iuſtum. Vnde iuſtificatio tunc dicitur a iuſtitia, ſicut effectus formalis a ſua cauſa. Sed ſi accipiatur, ut motus, tunc denominatur a iuſtitia, ſicut a termino, & ſic Doct. Sanct. loquitur. Non tamen debet intelligi, quòd ſit motus propriè in quo fluat aliqua forma de imperfecto ad perfectum, ſed in hoc conuenit cum motu, quia mobile, id eſt mens primò diſponitur ad abiectionem termini, ſcilicet culpæ, & acquiſitionem alterius; & quia eſt tranſmutatio (ſed ſpiritualis) de contrario in contrarium, capiendo contrarium largè pro oppoſito priuatiuè; quia peccatum abijcitur quo ad maculam, & reatum, & offenſam, quæ non ſunt realia, quare aſſimilatur iuſtificatio motui, ſecundùm modum intelligendi, ſed non eſt motus phyſicus, & ſecundùm quòd eſt motus dicitur ab ea iuſtificari, ſed ſecundùm quòd eſt effectus formalis dicitur ab ea iuſtificatum eſſe, ſecundùm Doct. Sanct. in quarto diſt. 17. q. 1. ar. 1. ubi uide. Deinde cum dicit

¶ Cum autem iuſtitia de ſui ratione importet quandam rectitudinem ordinis, dupliciter accipi poteſt. Vno modo ſecundùm quòd importat ordinem rectum in ipſo actu hominis, & ſecundùm hoc iuſtitia ponitur virtus quædam, ſiue ſit particularis iuſtitia, quæ ordinat actum hominis ſecundùm rectitudinem in comparatione ad alium ſingularem hominem, ſiue ſit iuſtitia legalis, quæ ordinat ſecundùm rectitudinem actum hominis in comparatione ad bonum commune multitudinis, ut patet in 5. Ethicorum. * Alio modo dicitur iuſtitia prout importat rectitudinem quandam ordinis in ipſa interiori diſpoſitione hominis, prout ſcilicet ſupremũ hominis ſubditur Deo, & inferiores vires animæ ſubduntur ſupremæ, ſcilicet rõni, & hanc etiam * Cap. 2.

Digitized by Google

diſpoſitionem vocat Philoſophus in 5. Ethi. * iuſtitiam metaphoricè dictam.

¶ Determinat magis ſpecialiter, vnde dicitur iuſtificatio a qua iuſtitia tanquàm a termino; oportet enim ſm D.S. in de Veritate. 28 artic. prima, in medio corporis, quòd iuſtificatio quocunque modo accipiatur, ſiue ſcilicet per modum motus, ſiue mutationis, quòd dicatur a iuſtitia, quæ cuilibet peccato oppoſita ſit. Nam & motus eſt de contrario in contrarium, & generatio, & corruptio ſeſe concomitantes contrariorum ſunt. Quare Doc. Sanct. hic ponit vnam diſtinctionem de duplici iuſtitia, & primò huius diſtinctionis rationem, quia iuſtitia de ſui ratione importat rectitudinem ordinis: igitur ſecundùm differentiam rectitudinis iuſtitia diuerſificatur, ſed eſt rectitudo in actu hominis in ordine ad alium, & eſt rectitudo ordinis in ipſa interiori diſpoſitione hominis, prout ſupremum ordinis, ſcilicet mēs ſubditur Deo, & inferiores animæ vires menti, & rationi. Prima rectitudo conſtituit iuſtitiam particularem vel legalem. Alia dicitur rectitudo metaphorica, de qua ſecunda ſecundæ q. 58. ar 2. & ab illa præcipuè dicitur iuſtificatio in propoſito.

¶ Nota autem, quòd clarum eſt, quòd non omne peccatum eò trariatur iuſtitiæ particulari, ſed tantùm peccata, quæ fiunt in eò mutationibus rerum, & contractibus, vt furtum, & rapina, & huiuſmodi, quæ ſunt circa materiam iuſtitiæ particularis. De iuſtitia autem legali poſſet videri, quòd quia eſt omnis virtus ſecundùm Philoſophum, quòd ergo omne peccatum ſibi opponeretur. Sed dicimus, quòd quamuis iuſtitia legalis in vna acceptione ſit omnis virtus, tamen ſolùm ſecundùm quod virtus actum ſuum ordinat, vel habet actum ordinatum in bonum commune, ſic dicitur legalis. Sunt autem multi alij actus virtutis non ſic ordinati in bonum commune, ſed etiam ad bonum proprium, & virtuosè: & ſic peccatum, quod eſt contra hominem in ſe, non opponitur iuſtitiæ legali, & per conſequens a tali iuſtitia non denominatur iuſtificatio, quæ eſt remiſſio peccatorum, quia ſunt peccata, quæ per talem iuſtitiam non tolluntur tanquàm contrariam. Vnde relinquitur, quòd iuſtificatio, vt eſt remiſſio peccatorum, & etiam iuſtificatio communiter prout eſt a negatiuo, dicatur a iuſtitia, quæ nominat quendam ſtatum proprium, ſecundùm quem homo ſe habet in debito ordine ad Deum, ad proximum, & ad ſeipſum; & huic iuſtitiæ omne peccatum opponitur, quia quodlibet peccatum aliquid de prædicto ordine corrumpit, & ab hac iuſtitia denominatur iuſtificatio motus vt a termino in propoſito, & iuſtificatio effectus formalis tanquàm a ſua cauſa.

¶ Hæc autem iuſtitia in homine poteſt fieri dupliciter. Vno quidem modo per modum ſimplicis generationis, quæ eſt ex priuatione ad formam, & hoc modo iuſtificatio poſſet competere etiam ei, qui non eſſet in peccato, dum huiuſmodi iuſtitiam a Deo acciperet, ſicut Adam dicitur accepiſſe originalem iuſtitiam.

¶ Habito a qua iuſtitia iuſtificatio dicatur, hic conſequenter Doct. Sanct. reſpondet diſtinctè, ſecundùm quòd talis iuſtitia dupliciter in homine fit, & ſecundùm hoc ponit duas concluſiones iuxta duo membra. Secundam ponit ibi. Alio modo &c. Dicit ergo quòd prædicta iuſtitia metaphorica dupliciter poteſt fieri in homine. Vno modo per modum ſimplicis generationis, quæ eſt ex priuatione ad formam, ita tamen quòd ſub priuatione comprehendatur etiam negatio, vt poteſt haberi ex Doct. Sanct. tertia parte quæſtio. 34 articu. primo, ad ſecundum. Iuſtificatio enim ex priuatione propriè eſt, quando aliquis eſt homo aptus natus habere gratiam, & non habet, ſed poſtea acquirit nulla culpa præcedente: ſed fit ex negatione, quando aliquis non fuit homo capax gratiæ antequàm haberet gratiam, ſed ſimul fit, & accipit iuſtitiam, ſicut dicitur de Chriſto, primò autem modo primus homo factus eſt iuſtus, ſi prius fuiſſet conditus antequàm habuerit gratiam. Iuxta hoc membrum Doct. Sanct ponit talem concluſionem reſponſiuam primam Hoc modo iuſtificatio poſſet competere etiam ei qui non eſſet in peccato, dum huiuſmodi iuſtitiam a Deo acciperet. Illam concluſionem Doct. Sanct. verificat per exemplum de Adam qui accepit iuſtitiam originalem, qui antea non fuit in peccato, vt hic ſupponitur. Et Scotus etiam in hoc exemplo concordat in quarto diſtinct. decimaſexta, quæſtio. ſecunda; ergo concluſio vera, & dicit. Dum huiuſmodi iuſtitiam a Deo acciperet, quia mutatio non eſt, niſi vt intelligitur forma procedere ab agente in receptiuum; ſicut ergo generatio ſubſtantialis dicit formam ſubito procedentem a generatione in materiam, ſic iuſtitia, ut procedit a Deo pro primo inſtanti, dicitur iuſtificatio mutatio non præintellecta iniuſtitia.

¶ Nota quòd ex iſta concluſione habetur reſponſio ad quæſtum negatiua, ad hunc ſenſum, quia iuſtificatio, ut ſic, non eſt remiſſio peccatorum, patet quia ſine ea fieri poteſt, ut patet de Adam, de Chriſto, de Angelis, & ſecundùm Doct. Sanct. in de Veritate ſupra. Si iuſtificatio accipitur per modum mutationis ſimplicis pro acquiſitione ſcilicet iuſtitiæ, vt ſic, tunc eſt mutatio diſtincta contra remiſſionem peccatorum etiam acceptam in ratione mutationis; ſicut generatio & corruptio ſunt duæ mutationes diſtinctę, nec ſunt idem niſi per concomitantiam, ſecundùm quem modum dicitur, quòd generatio vnius eſt corruptio alterius, quia ad præſentiam iuſtitiæ ſequitur delerio culpæ. Sed hic ſatis probat, & manifeſtè, quia iuſtificatio non ſit remiſſio peccatorum, quia ſine remiſſione peccatorum fieri poteſt, & per conſequens iuſtificatio non eſt remiſſio peccatorum; & nocantet ſemper dicitur, iuſtificatio; ſecus enim eſt de iuſtificatione impij, ut eſt motus de contrario. Deinde cum dicit.

¶ Alio modo poteſt fieri huiuſmodi iuſtitia in homine ſecundùm rationem motus, qui eſt de contrario in contrarium; & ſecundùm hoc iuſtificatio importat trāſmutationem quandam de ſtatu iniuſtitiæ ad ſtatum iuſtitiæ prædictę, & hoc modo loquimur hic de iuſtificatione impij, ſecundùm illud Apoſtoli ad Rom. 4. Et qui non operatur, credenti autem in eum, qui iuſtificat impium &c.

¶ Deſcendit ad ſecundam concluſionem, cui præmittit ſecundum modum fiendi iuſtitiæ illius in homine, quia alio modo fit ſecundùm rationem motus per ſimilitudinem quo ad motum propriè dictum, qui eſt de contrario in contrarium; ſic iuſtificatio eſt ex iniuſtitia ad iuſtitiam, & exponit Doct. Sanct. quid dicit iuſtificatio iſto modo, & quomodo nominetur iuſtificatio impij, & quia de ea loquimur, ſicut & Apoſtolus de ea loquitur.

¶ Ex quibus habetur concluſio reſponſiua ſecunda affirmatiua. Iuſtificatio impij de qua loquimur, eſt remiſſio peccatorum. Hanc concluſionem primò probat, ſecundò ſoluit quoddam dubium circa dicta, ibi. Et quia motus &c. Quo ad primum, arguitur ſic. Iuſtificatio impij de qua loquimur, importat tranſmutationem quandam de ſtatu iniuſtitiæ ad ſtatum iuſtitiæ, prædicto, ſcilicet ſecundo modo; ſed talis tranſmutatio eſt remiſſio peccatorum, & acquiſitio iuſtitiæ; igitur concluſio vera.

¶ Maior patet. Minor etiam nota a ſimili, quia ſicut calefactio motus a contrario iucludit abiectionem frigoris, & inductionem caloris, ſic & in iuſtificatione impij. Eſt enim idem motus quo abiicitur vnus terminus, ſcilicet a quo, & acquiritur terminus ad quem.

Vnde ſecundùm Doct. Sanct. in de Verita. ſupra, iuſtificatio ſi accipiatur, vt motus, cum oporteat eundem motum intelligi quo peccatum auferatur, & iuſtitia inducitur, idem erit iuſtificatio, & peccatorum remiſſio, differens verò ſolùm ratione, prout ambo eundem motum nominant, ſed vnum ſecundùm reſpectum ad terminum a quo, alium verò ſecundùm reſpectum ad terminum ad quem. Patet ex his, quòd concluſio intelligenda eſt de identitate ſecūdùm rem iuſtificationis, & remiſſionis peccatorum; qua videlicet idem eſt motus remiſſiuus peccati, & inductiuus iuſtitiæ conſtitutus ex duobus terminis, ſicut trāſmutatio de vna in aliud. Deinde ibi.

¶ Et quia motus denominatur magis a termino ad quem, quàm a termino a quo; ideo huiuſmodi tranſmutatio qua aliquis tranſmutatur a ſtatu iniuſtitiæ per remiſſionem peccati, ſortitur nomen a termino ad quem, & vocatur iuſtificatio impij.

¶ Soluit quoddam dubium circa dicta, ex quo enim dictum eſt, quòd iuſtificatio impij eſt remiſſio peccatorum, ſi accipiatur per modum motus, eſt dubium quare magis denominatur a iuſtitia, & dicitur iuſtificatio, & non denominatur a peccato, Doct. Sanct. hoc determinat, & ponit rationem, quia motus eſto ſit vnus ex terminis a quo, & termini ad quem, tamen denominatur a termino ad quem, ſic & tranſmutatio a ſtatu iniuſtitiæ ad iuſtitiam, ſicut ad terminum ad quem, vocatur iuſtificatio impij.

¶ Nota quòd quia cum gratia omnes virtutes connectuntur, quæ perficiunt animam ſecundùm omnes potentias, quia tam theologicæ, quàm morales cum ipſa infunduntur, ideo in iuſtificatione impij, quæ eſt per gratiam homo acquirit iuſtitiam metaphoricam, id eſt rectum ordinem in omnibus partibus ſuis potentialibus, & rectè ordinatur anima, & voluntas ad Deum, & omnes partes ſub ratione. Vnde & Doct. Sanct. dicit, quòd per remiſſionem peccatorum, quæ ſcilicet fit per gratiam, homo tranſmutatur a ſtatu iniuſtitiæ oppoſitæ iuſtitiæ metaphoricæ, & acquirit iuſtitiam metaphoricam ratione dicta. Patet ergo q iuſtificatio impij eſt remiſſio peccatorum, quia includit illam remiſſionem tanquàm terminum, a quo per motum recedit ur, ſed non eſt tantùm remiſſio peccatorum, quia etiam eſt acquiſitio iuſtitiæ, ex quibus duobus conſtituitur vnus motus tranſmutatiuus de iniuſtitia ad iuſtitiam. Nec etiam eſt remiſſio peccatorum, niſi per iuſtitiæ acquiſitionem. Vnde idem motus eſt iuſtitiæ acquiſitio,

Digitized by Google

quiſitio, & peccatorum remiſſio, quare autẽ iuſtificatio non denominetur a gratia, tangetur ad ſecundum.

ARGVMENTVM in contrarium eſt pro ſecunda concluſione reſponſiua, quia remiſſio peccatorum includitur in iuſtificatione impij, licet ratione ab ea diſtinguatur, quia nominat eundem quidem motum, ſed per reſpectum ad terminum ad quem &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd omne peccatum ſecundùm quòd importat quandam inordinationem mentis non ſubditę Deo in iuſtitia, poteſt dici prędictę iuſtitiæ contraria, ſecundùm illud 1. Ioan. 3. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas, & ſecundùm hoc remotio cuiuslibet peccati, dicitur iuſtificatio.

¶ Ad maiorem diſtinguitur. Peccatum non ſolùm opponitur iuſtitiæ propriè dictę particulari, vel legali, conceditur. Si autem intelligitur, quòd non opponatur iuſtitiæ metaphoricè, negatur, quia omne peccatum importat aliquam deordinationem mentis, iuſtitia autem iſto modo importat totalem ordinationem mentis ſubiectæ Deo, & bene ſe habentis ad proximum, & ad ſeipſum; & dico, quòd iuſtitia iſto modo includit omnes virtutes.

¶ Ad minorem. Si intelligitur de iuſtitia propriè dicta, negatur, ſed de iuſtitia metaphorica intelligitur, cui omne peccatum tanquàm iniquitas, & iuſtitia opponitur. Ad conſequens negatur, ſicut & conſequentia, ſi intelligitur de iuſtificatione dicta a iuſtitia metaphorica, quia omnis remiſſio peccati eſt iuſtificatio, quia idem ſcilicet eſt motus quo abijcitur peccatum, quod eſt iniuſtitia, & acquiritur iuſtitia. Conceditur autem annexum conſequentis, quod nititur probare cõſequentiam, ſed iam dictũ eſt, quia hic eſt motus de contrario in contrarium, quia a peccato, quod eſt iniuſtitia in iuſtitiam.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd fides, & charitas dicunt ordinem ſpecialem mentis humanæ ad Deum ſecundùm intellectum, vel affectum; ſed iuſtitia importat generaliter totam rectitudinem ordinis, & ideo magis denominatur huiuſmodi tranſmutatio a iuſtitia, quàm a charitate, vel fide.

¶ Maior conceditur. Sed dico, quòd iuſtitia accepta, ut in propoſito loquimur, eſt generale includens omnes virtutes, & gratiam ipſam, & id cui immediatè, & directè omne peccatum opponitur, quia attingit omnes potentias animæ, & conſtat, quòd in motu termini debent aſſignari directè, & adequatè oppoſiti. Vnde remiſſio peccatorum debet denominari tanquàm a termino ad quem, ab eo quod omnibus peccatis opponitur directè, & adequatè, & tamen illud idem eſt potiſſimum, vt dictum eſt.

¶ Ad minorem dico, quòd remiſſio fit per fidem ad ſanum ſenſum, quia vita ſpiritualis in actu fidei primò manifeſtatur, non tamen omnis actus vitæ ſpiritualis eſt fidei ſaltem elicitiuè, ſed etiã aliarum virtutum, nec omne peccatum directè opponitur fidei, vt patet ex ſupra dictis quæſtio. 71. ſed ſolùm infidelitas. Terminus autem remiſſionis debet aſſignari, qui omnibus peccatis opponitur. De charitate dico, quòd dicitur eſſe principale in remiſſione peccatorum, quia per eam homo contingitur Deo a quo quis auerſus fuerat, cui opponitur principalis deordinatio; nõ tamen omne peccatum ſibi directè opponitur ex parte obiecti, ſed ſolùm ex parte cauſæ conſeruantis, vt patuit ſupra, quare negatur conſequentia, tum quia charitas, & fides includuntur in iuſtitia, a qua dicitur iuſtificatio, tum quia iuſtificatio eſt terminus directè, & adequatè oppoſitus omni peccato, ideo remiſſio peccatorum debet denominari a termino ad quem, peccato ſic oppoſito.

¶ Nota quòd ex his nunc dictis poteſt haberi ratio quare remiſſio peccatorum non dicitur gratificatio, quia gratia eſt in eſſentia animæ, & per conſequens peccata, quæ dicunt actus ſecundos, ſibi non directè opponuntur, ſed iuſtitiæ, quæ dicit rectitudinẽ generalem in anima; ergo quamuis gratia acquiratur, tamen ea nõ directè opponitur peccato, & quia etiam iniuſtitia generaliter dicta includitur. Vide Doct. Sanct. in de Veritate marc. 18. art. 4. ad vndecimum. Vbi dicit in iuſtitia generali de qua nũc loquimur, includitur ordinatio debita hominis ad Deum ſic tã fides, quàm ſpes, quàm charitas; ſub huiuſmodi iuſtitia continentur.

¶ Et nota, quòd iuſtificatio vt motus, præcedit gratiam, ſicut & remiſſio peccatorum, ſed vt effectus formalis ſequuntur gratiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd uocatio refertur ad auxilium Dei interius mouentis, & excitantis mentem ad deſerendum peccatum, quæ quidem motio Dei, non eſt ipſa remiſſio peccati, ſed cauſa eius.

¶ Maior negatur, quia uocatio pertinet ad auxilium Dei mouentis interius, & præcedit remiſſionem peccatorum, & iuſtificationem. Ad probationem concedo, quòd vocatur, qui diſtat, ſed oportet, quòd ipſe veniat conſentiendo vocationi antequàm iuſtificetur, immo oportet prius per affectum deſerere peccatũ. Vnde non eſt talis uocatio remiſſio peccatorum, ſed cauſa eius, & ſimiliter cauſa iuſtificationis.

¶ Minor conceditur, ſed vt dictum eſt, præcedit etiam remiſſionem peccatorum, quare negatur conſequentia. Vide tamen Doct. Sanct. in quarto, quomodo in aliquo ſenſu iuſtificatio poſſet dici vocatio.

Vtrum ad iuſtificationem iſtam impij, requiratur gratiæ infuſio.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd ad remiſſionem culpæ, quæ eſt iuſtificatio impij non requiratur gratiæ infuſio. Poteſt enim aliquis remoueri ab uno contrario ſine hoc, quòd perducatur ad alterum, ſi contraria ſint mediata; ſed ſtatus culpæ, & ſtatus gratię ſunt contraria mediata, eſt enim medius ſtatus innocentiæ, in quo homo, nec gratiam habet, nec culpam; ergo poteſt alicui remitti culpa ſine hoc, quòd perducatur ad gratiam. N 4. di. 17. q. 1. ar. 3. q. 1. Et Verit. q. 28. arti. 8.

¶ 2 Præte. Remiſſio culpæ conſiſtit in non imputatione Diuina, ſecundùm illud Pſal. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum; ſed infuſio gratiæ ponit etiam aliquid in nobis, ſed imputatio nihil uidetur ponere, ut ſupra habitum eſt; * ergo infuſio gratiæ non requiritur ad remiſſionem culpæ. * q. 110. artic. 1. arg. 3.

¶ 3 Præte. Nullus ſubijcitur ſimul duobus contrarijs, ſed quædam peccata ſunt contraria, ſicut prodigalitas, & illiberalitas; ergo qui ſubijcitur peccato prodigalitatis, non ſimul ſubijcitur peccato illiberalitatis. Poteſt tamen contingere, quòd prius ei ſubijciatur; ergo peccando uitio prodigalitatis, liberatur a peccato illiberalitatis, & ſic remittitur aliquod peccatum ſine gratia.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Ro. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius.

¶ Hic Doct. Sanct. inquirit de his, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, quæ ſunt quatuor. Quorum primũ tenet ſe ex parte Dei iuſtificantis, ſcilicet gratiæ infuſio. Reliqua autem ex parte hominis iuſtificati, ſcilicet motus lib. arb. in Deum per fidem, motus lib. arb. in peccatum, & remiſſio culpæ de quibus in articulis ſequentibus.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd homo peccando Deũ offendit, ſicut ex ſupra dictis patet. * Offenſa autem non remittitur alicui, niſi per hoc, quòd animus offenſi pacatur offendenti, & ideo ſecundùm hoc peccatum nobis remitti dicitur, quòd Deus nobis pacatur. * q. 71. ar. 6. q. 72. & 73.

¶ Concluſionem reſponſuam Doct. Sanct. ponit talem. Non poſſet intelligi remiſſio culpæ, quæ eſt iuſtificatio impij, ſi non adeſſet gratię infuſio. Probatur ſecũdùm hoc peccatũ dicitur nobis remitti, quòd Deus nobis pacatur, ſed illa pacatio non poteſt intelligi ſine infuſione gratiæ; ergo concluſio uera. Huius rationis Doct. Sanct. primò ponit, & probat maiorem. Secundò minorem ibi. Quæ quidem &c. Tertiò concluſionem ipſam, ibi. Et ideo &c. Maior probatur ſic. Homo peccando Deum offendit, offenſa autem non remittitur, niſi per hoc, quòd animus offenſi pacatur offendenti; ergo maior vera. Proxima maior patuit ſupra quæſt. 71. & 72. & 73. Minor proxima relinquitur nota, quia offenſa paſſiua conſiſtit in quadam indignatione, & odio, quod odium non tollitur, niſi per ſpecialem dignationem, & beneuolentiam, vt patebit. Conſequenter cum dicit.

¶ Quæ quidem pax conſiſtit in dilectione, qua Deus diligit nos. Dilectio autem Dei quantum eſt ex parte actus Diuini eſt æterna, & immutabilis, ſed quantum ad effectum quem nobis imprimit, quandoque interrumpitur, prout ſcilicet ab ipſo quandoque deficimus, & quandoque iterum recuperamus; effectus autem Diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur eſt gratia, qua homo fit dignus vita æterna, a qua peccatum mortale excluditur.

¶ Probat minorem principalem ſuppletam, & arguitur ſic, Per

hoc Deus pacatur nobis peccatoribus, quia nos dilectionem Dei quo ad effectum iterũ recuperamus q̃ per peccatum ablatus fuit; ſed effectus Diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, eſt gratia, qua homo &c. vt in litera; ergo minor prima vera. Maior iſta probatur, & declaratur, probatur quidẽ, quia pax Dei ad nos conſiſtit in dilectione qua nos diligit, ſcilicet ſpeciali dilectione, de qua ſupra q 110. art. 1. Declaratur autẽ quo ad hoc, ꝙ dicit, quia pacamur ſecundùm quòd dilectionem quo ad effectum iterum recuperamus, quia videlicet dilectionem Dei in ſe non poſſumus amittere, vel recuperare, qua ſumus dilecti denominationem extrinſeca, quia talis dilectio eſt æterna ſemper inuariabiliter manens; ſed dilectionem Dei quo ad effectum quandoque perdimus, quandoque recuperamus, & ſecundùm hoc pacamur, vel ſumus in offenſa in offenſa; quidem quia Deus non vult nobis id per quod ſumus digni vita æterna, in dilectione autem, & remiſſione offenſę, quia dat nobis vnde ſumus digni vita æterna, nec eſt intelligere quomodo aliquis indignus vita æterna efficiatur dignus, niſi per collationem talis doni. Nam Diuinus actus in ſe mutari non poteſt. Oportet ergo intelligere mutationem, quæ circa nos fiat.

¶ Et nota verba, quia offenſa remittitur per hoc, quòd offendẽs iterum acceptatur tanquàm dignus ad id a quo per peccatum deciderat, & non ſolùm, quia Deus vult eum habere deobligatum a pœna quam incurrerat, & per hoc patebit, ꝙ quo ad rem nõ eſt diſcrepantia inter Doct. Sanct. & Scotum &c. Minor proxima patet ex dictis. quæſt. 110. artic. primo, & ergo hic relinquitur nota. Tunc ibi.

¶ Et ideo non poſſet intelligi remiſſio culpæ, ſi non adeſſet infuſio gratiæ.

¶ Infert vltimò concluſionem reſponſiuam probatam. Dicit autem concluſio notanter, (non poſſet intelligi) Ex quo habetur, ꝙ eſt impoſſibile abſolutè, & implicat contradictionem, quia ſecundùm Doct. San. quodlibeto. 9. ar. 1. ad argumentum, Quod ſibiipſi repugnat, concipi & intelligi non poteſt, nec poteſt habere verbum mentale; & ideo ex hoc, quod dicit intelligi nõ poteſt, vult quod implicet, quod & verum eſt ad ſenſum Doct. Sanct. Pro declaratione huius materię, & corporis, nota primò, ꝙ offenſa capitur dupliciter. Vno modo ex parte hominis offendẽtis, & quaſi actiuè, & ſic eſt quædam iniuria in Deum commiſſa; nam peccator mortalis conſtituit finem in creatura cõtemnens creatorem, & quia Deus ipſe eſt infinitè dignitatis, ideo iſta iniuria, & iſte cõtemptus eſt infinitæ malitiæ; quare ſequitur, quòd homo per vires ſuas hanc offenſam abolere non poſſit; vnde requiritur, quòd per gratiam Dei deleatur, & remittatur. Sed de iſta offenſa Doct. Sanct. hic non loquitur, ſed in de Verita. mate. 28. artic. 2. in cor. quamuis, & illa non poſſit ſine gratia remitti. Sed alio modo capitur offenſa paſſiuè qua Deus dicitur offenſus peccatori, & dicitur ipſum odire, non quidem odio oppoſito dilectioni generali qua omnia diligit, ſed ſpeciali qua diligit ſanctos, & hoc quo ad effectum, non quo ad actum dilectionis; nam peccatorem prædeſtinatum Deus ſemper diligit, ſed in eo non eſt effectus dilectionis, quo eſt dignus vita æterna. Vnde talis offenſa non remittitur, niſi tribuatur ſibi effectus quo eſt dignus vita æterna, & talis effectus eſt gratia. Quare offenſa Dei non poteſt intelligi remitti, niſi vt peccator conſtituatur in ea diſpoſitione, in qua erat dum erat in dilectione Dei, & ſpeciali beneuolentia, non quidem ſolùm quo ad actum Diuinum, ſed etiam quo ad effectum, ita quòd offenſa dicitur remitti, quia Deus dat nobis, vnde ſimus digni abſolui a reatu, & efficiamur digni vita æterna.

¶ Nota ſecundò, quòd Doct. Sanct non loquitur de pacatione ſtricti, vel reconciliatione imperfecta, qua aliquis non vult alium habere obligatum ad pœnam; ſed de reconciliatione, & pacatione perfecta, qua aliquis a Deo aſſumitur in amicum, reddendo ſibi ea a quibus exciderat offendendo. Scotus verò ab hac ſententia, non diſcordat. Vnde in quarto diſtin. 1. in parte incidentali diſtinctionis ad ſecundum dicit. In iuſtificatione peccatoris eſt vna mutatio priuatiua, quia de inimico fit non inimicus. Eſt etiã alia poſitiua qua de indigno vita æterna fit dignus vita æterna, & de non potente agere meritoriè fit potens meritoriè agere. Licet ex prima mutatione non poſſet concludi aliqua forma noua in iuſtificatione, tamen ex ſecunda poteſt, & ſic argutum eſt ibi di. 17. primo; non enim eſt nunc dignus de nouo vita æterna, neq; nunc de nouo poteſt meritoriè agere, niſi formam aliquam nouam habeat qua ſit dignus, & qua poſſit agere. Hæc ille. & in eodẽ quarto diſtin. 14. determinat, quòd offenſa nihil aliud ſit, quam velle vindicare iſta pœna, & poſtea ibid. in determinat, quòd de potentia abſoluta poſſit dimitti offenſa ſine mutatione poſitiua in peccante &c. Patet ex his, quòd non eſt contradictio inter Doc. San. & Sco. quia Sco. loquitur de imperfecta reconciliatione, qua inimicus ſit non inimicus, & loquitur de inimicitia, quæ eſt ſecundùm obligationem ad pœnam. Si vtiq; de potentia abſoluta Dei fieri poteſt, vt inimicus non ſit inimicus abſque mutatione, ſed vt inimicus efficiatur dignus amore ſpeciali, & ſit amicus, & caritatiua offenſa, de qua Doct. Sanct. loquitur, ſcilicet actiua, & paſſiua, non poteſt fieri ſine gratia. Vnde ſi res attendantur, & non verba tantùm, non videtur oppoſitio. Aliud enim Doct. Sanct. intelligit per dimiſſionem offenſæ, & pacationem. Aliud Sco. vt patet intuenti, & de hoc ad primum.

Scotus.

ARGVMENTVM in contrarium pro concluſione reſpon. quia iuſtificatio eſt remiſſio peccatorum; ergo ſi ipſa neceſſariò per gratiæ infuſionem; igitur & remiſſio peccatorum.

¶ Ad primùm ergo dicendum, quòd plus requiritur ad hoc, quòd offendẽti remittatur offenſa, quàm ad hoc quòd ſimpliciter aliquis non offendens non habeatur odio; poteſt enim apud homines contingere, quòd vnus homo aliquem alium, nec diligat, nec odiat; ſed ſi eum offendat, quòd ei dimittat offenſam, hoc non poteſt cõtingere abſque ſpeciali beneuolentia; beneuolentia autẽ Dei ad hominem reparari dicitur per donum gratiæ, & ideo licet homo antequàm peccet potuerit eſſe ſine gratia, & ſine culpa, tamen poſt peccatum non poteſt eſſe ſine culpa, niſi gratiam habeat.

¶ Maior conceditur, dico autem circa minorem, quòd non eſt impoſſibile aliqua contraria eſſe mediata reſpectu alicuius ſubiecti ſimpliciter accepti, quæ ſunt immediata quantum ad tempus determinatum, vt pulchrè oſtendit Doct. Sanct. in de Verita. ſup. ad quartum, ſicut videns, & cæcum ſunt mediata in cane, non tamen poſt nonum diem, ſimiliter gratia, & culpa ſunt mediata iuxta vnam opinionem reſpectu hominis conditi in naturalibus, ſed poſt illud tempus quo Adam gratiam accepit, vel accipere potuit, ſunt immediata.

¶ Et tũc dicitur ad minorem, quòd vera eſt, gratia & culpa ſunt mediata reſpectu hominis abſolutè cõſiderati, ſed negatur, quòd ſunt mediata homini poſtquã peccauit, vel poſtquàm habuit gratiam; & rationem ponit Doct. Sanct. in ſolutione, quia homo in naturalibus conſideratus, & abſolutè, nec diligitur, ſcilicet dilectione ſpeciali, nec odituꝛ; ſed poſtquàm offendit per peccatum tunc incidit in odium, quod odium, vt dictum eſt in corp. non dimittitur, niſi per ſpecialem beneuolentiam, quæ eſt per infuſionẽ gratię. Vnde dicitur ad probationem minoris, quòd probat, quòd gratia, & culpa ſunt contraria mediata reſpectu hominis abſolutè conſiderati, & hoc conceſſum eſt. Sed non probat, quòd ſint mediata poſt peccatum, etiam quod homo in puris naturalibus commiſiſſet, quia ad expiationem talis offenſę requiritur donum Diuinæ gratiæ, quia vt dictum eſt, talis offenſa eſt infinita, quarę negatur conſequentia.

¶ Ex iſta ſolutione nota, quomodo Doct. Sanct. loquitur de remiſſione offenſæ, quia de tali qua offendens redit in amicitiam, & ſpecialem beneuolentiam, & vt habetur in de Verit. qua datur prius offendenti, vt ſit dignus abſolui a reatu, & pœna cõtra offenſum cõmiſſa, quod vtiq; nõ poteſt fieri ſine gratię infuſione. Vide de hac mate. Doct. Sanct. in quarto diſtin. 17. quæſtio. 1. artic. 3. quæſtio. 1. ad ſecundum, quia etiam requiritur, vt accipiat vnde peccatum expietur, & tegatur, quod non fit, niſi ab aliquo habente infinitam virtutem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut dilectio Dei non ſolùm conſiſtit in actu voluntatis diuinæ, ſed etiam importat quendam gratiæ effectum, vt ſupra dictum eſt. * Ita etiam, & hoc, quod eſt Deum non imputare peccatum homini, importat quendam effectum in ipſo cui peccatum non imputatur; quòd enim alicui, non imputetur peccatum a Deo ex Diuina dilectione procedit.

* Cap. 11. 1.

¶ Maior conceditur quidem ad hunc ſenſum, quòd remiſſio peccatorum formalis, quæ eſt iuſtificatio conſiſtit in non imputatione Diuina cauſaliter, non autem formaliter; ſicut & eſſe gratũ, & dilectum formaliter, vel dignum eſſe vitæ æternæ conſiſtit in Diuina dilectione cauſaliter, vt patet ex ſupra dictis. Deo enim quòd conſiderando illud, quod in Deo eſt formaliter ſine pluri, id eſt ſine addito, non eſt quo peccator iuſtificetur formaliter, vel quo remittantur ſibi peccata quo ad ſequentia auerſionem, ſicut nec habet vnde ſit formaliter dignus vita æterna. Quare ſicut a dilectione Dei æterna fluit vnde dilectus ſit dignus vita æterna, ita ex non imputatione, quæ ſequitur dilectionem Diuinam, ſequitur vnde habeat quo abſoluatur ab offenſa, & aliis incommodis peccati, quod eſt gratia.

¶ Ad minorem conceditur, ſed dico, quòd eadem infuſio gratię ſequitur ad non imputationem, ſicut & ad dilectionem Dei æternam. Vnde & ſecundùm Scot. in quarto diſtinct. decimaquarta, de potentia ordinata obligatus ad pœnam, non conſequitur remiſſionem, niſi ipſam patiatur, quia in actu Diuino quo apprehenditur reatus, non poteſt intelligi mutatio, ideo oportet intelligere mutationem in ipſo peccatore. Sic in propoſito ad hoc ꝙ

peccata

peccata non imputentur,& cum hoc, vt illi cui non imputantur, ſit dignus abſolui,& iterum formaliter dilectus,& dignus, requiritur infuſio gratiæ neceſſariò, etiam de potentia abſoluta. De materia illarum duarum ſolutionum vide Capreolum in quarto diſtinctio.1.quæſtio.ſecunda,ad argumenta Sco.contra ſecundam concluſionem.

Aug.li.1. cap.26. ¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſt.dicit in lib.de nuptijs,& concupiſcentia. Si a peccato deſiſtere hoc eſſet non habere peccatum,ſufficeret vt hoc moneret ſcriptura,Fili peccaſti, nõ adijcias iterum;hoc autem non ſufficit,ſed additur,& de priſtinis deprecare,

*q.87.ar.6. vt tibi remittantur,tranſit enim peccatum actu, & remanet reatu,vt ſupra dictum eſt, & ideo cum aliquis a peccato vnius vitij tranſit in peccatum contrarij vitij,deſinit quidem habere actum præteriti, ſed non deſinit habere reatum;vnde ſimul habet reatum vtriuſque peccati,non enim peccata ſunt ſibi contraria ex parte auerſionis a Deo, ex qua parte peccatum reatum habet.——

¶Maior conceditur. Dico autem,quòd aliquis ſimul ſubijcitur duobus,vel pluribus effectibus contrariorum, effectibus dico per accidens quos effectus contrariorum, ſcilicet per accidens, non oportet eſſe contrarios,ſicut frigidum per accidens calefacit.

¶ Ad minorem conceditur, quòd quædam peccata ſunt contraria ex parte conuerſionis, & quantum etiam ad effectus per ſe conuerſionum, ſed negatur, quòd peccata ſunt contraria quantum ad auerſionem,& quãtum ad effectus auerſionem præter intentionem peccantis ſequentes, & dico, quòd deletio peccati eſt, ſecundùm ea quæ conſequuntur auerſionem,vt patuit ſupra quæſtio.109.artic.7.

¶ Vltra,Ergo qui &c.Verum,qui ſubijcitur peccato prodigalitatis quo ad actum,non ſimul ſubijcitur illiberalitati,vt oppoſita eſt quo ad actum; tamen poteſt ſimul vtrique peccato ſubiaci quo ad offenſam,maculam,& reatũ,quia ſecundùm iſtos effectus non contrariantur,ſed conueniunt,vt dictum eſt.

¶ Vltra,ergo peccando,ſi intelligitur quo ad actum,& effectus per ſe actum ſequentes ex parte ſubſtantiæ actus,& conuerſionis, conceditur. Si verò intelligitur quo ad offenſam,& maculam, & reatum, negatur conſequentia;quia ſic ſtante ſimul, nec vnum ſine alio dimittitur, quare negatur, & vltetior conſequentia, quia nullum horum ſine gratia dimittitur quo ad offenſam, & reatum,licet actus, & diſpoſitiones,vel habitus ceſſare, & corrumpi poſſint ſine gratia; ſed peccatum non dicitur deleri ratione horum, ſed ratione effectuum conſequentium auerſionem, & hoc Doctor Sanct.in ſolutione declarat,quia indelicet dimiſſio,& ceſſatio peccati non eſt ſecundùm actum tantùm,ſed magis ſecundũ ea quæ auerſionem peccati ſequuntur, & vide de materia iſtius ſolutionis in de Verita.ſupra quæſt.ſecunda, in principio corporis, & eiuſdem materiæ quæſt. 5. vbi deducit iſtam auctoritatem Beati Auguſtini.

¶ Nota autem, quòd hæc & huius articuli tanguntur vnam quæſtionem, an videlicet diſtinguantur gratiæ infuſio, & cuiuſcumque remiſſio, cum vnum dicatur ad aliud requiri. De hoc vide Doct. Sanct.vbi tam,quæſtio.& ar.ta, quia non vt ſunt vnus motus, vt dictum eſt articu.1 Si tamen ſic ponatur per modum mutationum, tunc diſtinguuntur realiter negatiuè, quia mutatio abiectiua culpæ diſtinguitur a mutatione inductiua gratiæ eo modo quo eius rationis ab ente realiter diſtinguitur poteſt. Vide & Scotum in quarto diſtinct.6 quæſtio 2. qui non eſt contra Doct. Sanctũ bene intellectum, quia peccati remiſſio nõ eſt peccati ſecundùm aliquod reale poſitiuum etiam quo ad reatum,vt patet ſup. Nam remittuntur maculam,vel reatum, vel offenſam poſt actum peccati remanentia aliqua realia. Vnde remiſſio totum eſt mutatio priuatiua, non realis.

Scotus.

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur aliquis motus liberi arbitrij.

O Infra ar. 4. 5.& 6. cor. Et 3. q 86. ar.6.ad 1.Et 2.di.27.art. 2. ad 7. Et 4. di 17. q. 1.art.2.q.2. Et V.m. q. 88.arti.3.& 4.cor & 10. 4.lec.2.vol. 2. Et Eph.5 lec.5.li.

AD tertium ſic proceditur. Videtur,quòd ad iuſtificationem impij non requiratur motus liberi arbitrij,videmus enim quòd per ſacramentum baptiſmi iuſtificantur pueri abſque motu liberi arbitrij, & etiam interdum adulti.Dicit enim Auguſt. in quarto confeſ.* quòd cum quidam ſuus amicus laboraret febribus, iacuit diu ſine ſenſu in ſudore lethali, & dum deſperaret baptizatus eſt,neſciens, & renatus eſt, quod ſit per gratiam iuſtificantem; ſed Deus potentiam ſuam non alligauit ſacramentis; ergo etiam poteſt iuſtificare hominem ſine ſacramentis abſque omni motu liberi arbitrij.

* Cap.4.

¶ 2 Præt. In dormiendo homo non habet vſum rationis,ſine quo non poteſt eſſe motus liberi arbitrij; ſed Salomon in dormiendo conſecutus eſt a Deo donum ſapientiæ,ut habetur.3. Regum 3. & 2.Paralipo.1. ergo etiam pari ratione donum gratiæ iuſtificantis quandoq; datur homini a Deo abſque motu liberi arbitrij.

¶ 3 Præterea. Per eandem cauſam gratia producitur in eſſe, & conſeruatur. Dicit enim Auguſt.8. ſuper Geneſ. ad literam,* quòd ita ſe debet homo ad Deum conuertere, ut ab illo ſemper fiat iuſtus; ſed abſque motu liberi arbitrij gratia in homine conſeruatur; ergo abſq; motu liberi arbitrij poteſt a principio infundi.

* Aug.cap. 11.& 12.

¶ Sed contra eſt,quod dicitur Ioan.6.Omnis qui audit a patre,& didicit uenit ad me, ſed diſcere non eſt ſine motu liberi arbitrij,addiſcens enim conſentit docenti;ergo nullus uenit ad Deum per gratiam iuſtificantem abſque motu liberi arbitrij.

¶ Hic inquirit Doctor Sanct.de requiſitis ad iuſtificationem impij,ex parte hominis iuſtificati,& primò comparando hominem ipſum ad terminum ad quem,ſcilicet ad acceptandum gratiæ donum. ſecundò comparando hominem ad terminum a quo, articu.quinto. Quo ad primum primò inquiritur propoſitum in genere,ſecundò in ſpecie,articu.4.quia primò inquiritur, an requiratur motus aliquis lib.arb. ex parte iuſtificati. deinde qualis ſit. Nec eſt aliqua ſuperfluitas inter hunc articulum,& art.ſecundum quæſt.præce.quia in præce.quæſt.determinatum eſt,quòd requiritur diſpoſitio ex parte hominis, vt conſequatur gratiam habitualem, inquantum eſt quædam forma gratuita quomodocunque acquiratur, ſiue per iuſtificationem a negatiuo, ſiue a priuatiuo, hic autem quæritur, an ad acquiſitionem gratiæ ſpecialis modo, ſcilicet per viam motus a contrario,requiratur lib. arbi.vnde non eſt nugatio.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd iuſtificatio impii fit Deo mouente hominem ad iuſtitiam, ipſe enim eſt, qui iuſtificat impium, ut dicitur Roma.3. Deus autem mouet omnia ſecundùm modum uniuſcuiuſque, ſicut in naturalibus uidemus, quòd aliter mouentur ab ipſo grauia,& aliter lęuia,propter diuerſam naturam utriuſque; vnde & hominem ad iuſtitiam mouet ſecundùm conditionem naturæ humanæ.——

¶ Doctor Sanct. reſpondet quæſito breuiter tali concluſione. In eo qui habet vſum liberi arbit. &c. vt in fine litteræ corporis. Probatur ſupponendo, quòd iuſtificatio impij fit a Deo mouente hominem ad iuſtitiam, & patet hoc ſuppoſitum ad Roma.3. tunc arguitur ſic. Deus mouet omnia ſecundùm modum vniuſcuiuſque; ergo & hominem ad iuſtitiam mouet ſecundùm conditionem humanæ naturæ; ſed homo ſecundùm propriam naturam habet,quòd ſit libe.arbit,ergo ſequitur concluſio, quòd in eo qui habet &c. Huius rationis Doctor Sanct. ponit primam conſequentiam. Secundò ſubſumit minorem cum concluſione, ibi. Homo autem &c. Antecedens ergo primæ conſequentiæ patet exemplariter in naturalibus de grauibus, & leuibus, quia grauia mouentur deorſum, lęuia ſurſum, quia hunc diuerſum motum requirit diuerſa natura eorum. Conſequentia autem nota. Deinde ibi.

¶ Homo autem ſecundùm propriam naturam, habet quòd ſit liberi arbitrij, & ideo in eo qui habet vſum liberi arbitrij, non fit motio a Deo ad iuſtitiam abſque motu liberi arbitrij,ſed ita infundit donum gratiæ iuſtificantis,quòd etiam ſimul cum hoc mouet liberum arbitrium ad donum gratiæ acceptandum in his qui ſunt huius motionis capaces.——

¶ Subſumit minorem principalis rationis, quæ eſt ſatis nota, & per conſequens concluſio reſponſiuam infert in fine In qua dicit aduertendum in eo qui habet autem] propter paruulos,de quibus ad primum Dicit autem, quòd mouet ad donum gratiæ acceptandum,in quo exprimit quis ſit motus lib.arb. quia eſt cognitio, & dilectio Dei,& conuerſio in Deum,ſicut in iuſtificantem, & dicit ſimiliter etiam ſimul &c.Iuxta nullus adultus ſine ſacramento iuſtificari poteſt,niſi actualiter exiſtente motu libe.arbi.ſed per ſacramentum poteſt,ſi tamen præceſſit motus lib.arbi.prohibens fictionem. Vide de illo articu Doct. Sanct. in de Verita.mãte 28. articu 2. & in quarto ſent. diſt. 17.q. 1.art. 3. quæſt. 2.quia in agente, & & patiente, quæ nata ſunt in ſemuicem agere,non fit actio, niſi per contactum mutuũ; ſi aũt non ſunt nata in ſemuicem agere,ſufficit

cit quòd agens tangat patiens, quia ergo in adultis mens nata eſt tangere Deum cognoſcendo, & amando, ideo ſine tali contactu non iuſtificantur a Deo, ſed pueri ſolùm tanguntur a Deo, & præterea homo libe. arb. non poteſt cogi ad iuſtitiam, nec per conſequens ad iuſtificationem, & ergo non iuſtificatur niſi uolens, ita quòd non ſit ibi uiolentia, quare adulti qui nati ſunt agere, oportet quòd operentur per actum ordinantem animam ad datorem gratiæ, ſed in pueris vbi non eſt, nec fuit actus contrarius gratiæ, poteſt infundi ſine motu, aut per ſacramentum, ſiue abſque ſacramẽto, ſicut patet de ſanctificatis in utero. Vnde in adultis oportet adeſſe libe. arb. in inſtanti iuſtificationis, tum propter rationẽ communem hic in corpore poſitam, quia uidelicet Deus mouet res ſecundùm modum ſuum, tum propter rationem ſpecialem, inquantum eſt motio ad iuſtitiam, quam non cõſequitur, niſi habens rectam uoluntatem, ſi habuerit quandoque contrariam uoluntatem, & ſi habeat uſum liberi ar.

¶ Nota circa hæc, ꝙ ut dictum eſt, iuſtificatio impij paſſiua de qua loquimur, eſt quaſi motus, ſed motus non fit, niſi ab aliquo mouente, ideo talis motus fit a Deo, quia autem, ut dictum eſt, Deus mouet rem ſecundùm cõditionem ſuam, ideo mouet hominem, non quòd homo adultus ſe merè paſſiuè habeat, ſed oportet, ꝙ coagat, & cooperetur, ſi enim actus uolitatis non eſſet ab ipſo, nõ eſſet actus eius, ut D. S. ſupra in de Verit. Vnde ſequitur quòd iuſtificatio procedat a Deo in hominem actiuè ſe habentem per libe. arb. cuius motus requiritur, & intellectum eſſe in actu, vt patebit ar. ſequenti.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſi. quia nullus adultus uenit ad Deum per cõſecutionem gratiæ, niſi actu audiat conuertendo ſe ad Deum, & hoc ut dictum eſt uerum eſt de adulto, qui iuſtificatur ſine ſacramento præſertim baptiſmi, ſecus de adulto qui non eſt compos mentis, quia talis poſſit iuſtificari per ſacramẽtum ſine actuali uſu, ut patebit.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd pueri non ſunt capaces motus liberi arbitrij, & ideo mouentur a Deo ad iuſtitiam per ſolam informationem animæ ipſorum, hoc autem non fit ſine ſacramẽto, quia ſicut peccatum originale a quo iuſtificantur non propria uoluntate ad eos peruenit, ſed per carnalem originem, ita etiam per ſpiritualem regenerationem a Chriſto in eos gratia deriuatur, & eadem ratio eſt de furioſis, & amentibus, qui nunquàm uſum liberi arbitrij habuerunt, ſed ſi quis aliquando habuit vſum liberi arbitrij, & poſtmodum eo careat (uel per infirmitatem, uel per ſomnum) non conſequitur gratiam iuſtificantem per baptiſmum exterius adhibitum, aut per aliquod aliud ſacramentum, niſi prius habuerit ſacramẽtum in propoſito, quod ſine vſu liberi arbitrij non contingit, & hoc modo ille de quo loquitur Auguſt. renatus fuit quia & prius, & poſtea baptiſmum acceptauit.

¶ Ad primam partem maioris patet ex dictis, quia pueri non ſunt capaces motus lib. arb. Vnde concluſio non intelligitur de eis, & iuſtificantur per ſacramentum baptiſmi, per quod applicatur eis paſſio Chriſti. Loquitur autem Doct. Sanct. vt dictum eſt ſupra q. præc. ar. 2. de communi lege, quia & aliqui pueri miraculoſè ſanctificantur ſine ſacramento etiam &c. Ad ſecundam partẽ maioris diſtinguitur de adultis, aut enim ſunt furioſi, & nũquàm habuerunt vſum rationis, tunc tales iuſtificantur; ſicut pueri per ſacramentum baptiſmi. Si autem iudicium rationis aliquãdo habuit, tunc iterum diſtinguitur, quia aut dum fuit ſuæ mentis cum poſs baptiſmum non deliberauit, tunc non iuſtificatur etiam ſi alibi ſacramentum exhibeatur, ſed exhortari eum tenemur ut in ultimo inſtanti in quo ſuæ mentis compos fuit. Aut compos quo habuit vſum rationis ſacramentum deſiderauit, tunc dico, quod iuſtificatur per exhibitionem ſacramenti etiam in tempore amentiæ baptiſmi, & etiam ſi tunc remanſerit, præterea etiamſi poſt baptiſmum recuperato vſu rationis placet, quod factum eſt, & de tali loquitur Aug. quia deſiderauerat, & habuit ſacramentum in voto.

¶ Ad minorem, conceditur eodem quòd virtutem ſuam nõ alligant ſacramentis, quia ſine ipſis dat gratiam, ſed non reſiſtentibus gratiæ, nec ſacramentum contemnentibus. Vnde dico, quod quibuſdam in vtero ſanctificatis tribuit gratiam ſine ſacramẽto, & ſimiliter poſſet dare adultis non habentibus vſum rationis, ſed non poteſt dari adultis peccatoribus gratiæ, & ſacramentis reſiſtentibus, quia implicat, vt motiua iuſtificetur, cum ſit cõtra rationem ſuæ mala uoluntas. Pueri enim & adulti nunquam habẽtes vſum rationis, non habent uoluntatem contrariam, nec p voluntatem propriam peccauerunt, & ergo ſine propria uoluntate poſſunt iuſtificari. Sed non uidetur poſſibile de quocunque puero &c. Concedatur, ſecundo, loquendo de adultis habentibus vſum rationis, & nolentibus iuſtificari, & a Deo auerſis. Volo quidem, ꝙ poſſit iuſtificare ſine ſacramentis, ſed non ſine omni motu voluntatis adultos habentes vſum rationis &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd etiam Salomon dormiendo non meruit ſapientiam, nec accepit, ſed in ſomno declaratum eſt ei, quòd propter præcedens deſiderium ei a Deo ſapientia infunderetur; unde ex eius perſona dicitur Sapientiæ. 7. Optaui, & datus eſt mihi ſenſus.

¶ Doct. Sanct. tripliciter ſoluit hoc argumentum. Secundò ibi. Vel poteſt &c. Tertiò ibi, & tamen &c. Dicitur ergo ¶ primò ad maiorem, ſi intelligitur de ſomno naturali, cõceditur, tamen poteſt eſſe ante ſomnum vſus liberi arbitrij per quem mereatur gratiæ infuſionem.

¶ Ad minorem, negatur, ꝙ dormiẽdo naturali ſomno accepit, vel meruerit, ſed ante, & tamen in ſomno fuit ſibi declaratum, ꝙ accepiſſet eam. Quare negatur conſequentia.

¶ Vel poteſt dici, quòd ille ſomnus non fuit naturalis, ſed ſomnus prophetiæ, ſecundùm quòd dicitur Numeri 12. Si quis fuerit inter vos propheta domini, per ſomnum aut in viſione loquar ad eum, in quo caſu aliquis vſum liberi arbitrij habet.

¶ S. cũdò dicitur ad maiorem, ſi intelligitur de ſomno prophetiæ, negatur, quia in tali uſus rationis non ligatur. Ad minorem exponitur, quòd fuerit ſomnus propheticus, in quo habuit vſum rationis, quare negatur conſequentia iterum.

¶ Et tamen ſciendum eſt, quòd non eſt eadem ratio de dono ſapientiæ, & de dono gratiæ iuſtificantis; nam donum gratiæ iuſtificantis præcipuè ordinat hominem ad bonum, quod eſt obiectum uoluntatis, & ideo ad ipſum mouetur homo per motum voluntatis, qui eſt motus liberi arbitrij, ſed ſapientia perficit intellectum, qui præcedit uoluntatem; vnde abſque completo motu libe ri arbitrij poteſt intellectus dono ſapientiæ illuminati, ſicut etiam uidemus, quòd in dormiendo aliqua hominibus reuelantur, ſicut dicitur Iob 33. Quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures uirorum, & erudiens eos inſtruit diſciplina.

¶ Tertiò dicitur, dato quòd minor ſit vera, & ꝙ dormiẽdo ſomnum naturalem, accepit donum ſapientiæ, negatur tamẽ cõſequẽtia, ꝙ ergo gratiam iuſtificantẽ poſſet quis accipere in ſomno naturali, & ratio diuerſitatis eſt, quia intellectus poteſt in ſomno cõuerti ad Deum, ita ꝙ participat aliquid a Deo, ſed non uoluntas, vel ha. ar. immo intellectus dormientis eſt habilior ad illuſtrari ex ſuperiori ſubſtantia propter quietationem ſenſuum, & phantaſmatum. Sed quia in ſomno naturali non poteſt eſſe perfectũ iudicium rationis, ideo nec uſus lib. ar. per quem conuertatur ad Deũ, & per conſequens, nec uoluntas conſequi poteſt iuſtificationem in ſomno. Vnde negatur iterum conſequentia, non. o. eſt ſimile.

¶ Nota autem verba D. S. cum dicit, non eſt eadem ratio de dono ſapientiæ, & dono gratiæ, quia non intelligit de ſapiẽtia, quæ ſit donum Spiritusſancti, de qua utique eſt idem iudicium ſicut de dono gratiæ, quo ad diſpoſitionem ha. ar. per actum, ſed intelligit de ſapientia donata a Deo, quæ eſt donum gratis datum, & tantũ vult quòd aliud requiritur ad gratiam gratum faciẽtẽ percipiendam, quàm ſapiẽtiam, quæ uidelicet eſt donum gratis datum, Et quòd hæc ſit uera expoſitio patet ex D. S. ſecunda ſecundæ q. 174. ar. 3. vbi habet in cor. q. ſecundus gradus prophetiæ eſt, cũ aliquis ex inſtinctu diuino elicitur ad cognoſcendum aliqua, quæ tamen non excedunt humanos naturales cognitiones, ſicut dicit de Salomone 3. Reg. 3. quòd petiit ſibi ſapientiam ad diſcernendum iudicium ſuum. Et ſimiliter dicit de Bezaleel. Exod. 31. quòd impleui eum ſpiritu Dei ſapientiæ, & intellectus, & ſcientia in omni opere ad excogitandum, & faciendum ea quæ fabre fieri poſſunt. Vbi patet, quòd ſapientia Salomoni data in ſomno, non fuit de ſupernaturalibus cognoſcibilibus, nec per conſequens donum Spiritusſancti, ſed donum gratis datum, miraculoſo tamen modo datum, quare ut dictum eſt D. S. non intelligitur, quòd fuerit donum Spiritusſancti, talis enim donum non datur hac vita. lib. arb. ſicut nec gratia in qua radicatur &c. Vide etiam de hac ſolutione Doct. Sanct. in de Verita. ſupra ad 1. extium.

¶ Ad tertium dicendum, quod in infuſione gratiæ iuſtificantis eſt quædam tranſmutatio animæ humanæ, & ideo requiritur motus proprius animæ humanæ, ut anima moueatur ſecundum modum ſuum, ſed conſeruatio gratiæ eſt abſque tranſmutatione; vnde non requiritur aliquis motus ex parte animæ, ſed ſola continuatio influxus Diuini.

¶ Ad tertium concedit, ꝙ per eundem cum producit gratiam habitualem, & conſeruatur. Dico tñ ꝙ aliquid requiritur ad productionem gratiæ,

gratiæ, quando producitur tanquàm terminus transmutationis iustificatiuę, quod non requiritur ad conseruare gratiam: sicut sunt multa similia in naturalibus. Ad fieri enim luminis in aere requiritur, quòd aer se habeat in alio respectu ad solem, quam antea ad hoc, quod illuminetur. Et tamen talis alteras non requiritur ad conseruari luminis, sed sufficit præsentia solis. Similiter in generatione animalis aliqua dispositio requiritur ad fieri quæ non requiritur ad esse, & conseruari. Sic ergo, quia in iustificatione impij fit gratia per modum transmutationis non cuiuscunque, sed quæ fit secundùm modum animæ rationalis, & liberę; ideo oportet, quòd ad fieri requiratur eius motus, non quidem, vt causa efficiens, sed vt dispositiua, & causa sine qua non. Quare concessa minore negatur consequentia, quia stante simul, quòd solus Deus producit gratiam, & tamen ad productionem eius tali modo factam, scilicet vt cooperatur liberum arbitrium requiratur motus liberi arbitrij dispositiuus, & contentiens; sicut & anima rationalis a solo Deo producitur in esse, & tamen secundùm ordinem naturæ non producitur nisi generans disponat materiã, sic & Deus de potentia absoluta potest producere gratiam sine dispositione actuali in subiecto, cuius condito non potest motum lib. arbi. scilicet in puero, sed in subiecto vtum liberi arbitrij non producit nisi disponat sic.

Vtrum ad iustificationem impij requiratur motus fidei.

P. 3. q. 86. art. 6. ad 1. & 3. Et 2 di. 26. art. 4. ad 4. Et 3. dist. 30. artic. ad 3. Et 4. dist. 17. q. 1. art. 1. q. 3. Et 1. ret. q. 25. art. 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quòd ad iustificationem impij non requiratur motus fidei, sicut enim per fidẽ iustificatur homo; ita etiam per quædam alia, scilicet per timorem, de quo dicitur. Ecclesiast. 1. Timor domini expellit peccatum, nam qui sine timore est non poterit iustificari, & iterum per charitatem secundùm illud. Lucæ 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, & iterum per humilitatem, secundùm illud. Iacob. 4. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, & iterum per misericordiam, secundùm illud. Prouerb. 15. Per misericordiam, & fidem purgantur peccata; non ergo magis motus fidei requiritur ad iustificationem impij, quàm motus prædictarum virtutum.

¶ 2 Præt. actus fidei non requiritur ad iustificationem nisi inquantum per fidem homo cognoscit Deum; sed etiam aliis modis potest homo Deum cognoscere, scilicet per cognitionem naturalem, & per donum sapientiæ; ergo non requiritur actus fidei ad iustificationem impij.

¶ 3 Præt. diuersi sunt articuli fidei, si igitur actus fidei requiratur ad iustificationem impij, videtur, quod oporteret hominem quando primò iustificatur de omnibus articulis fidei cogitare, sed hoc videtur inconueniens, cum talis cogitatio longam temporis moram requirat; ergo videtur, quòd actus fidei non requiratur ad iustificationem impij.

¶ Sed contra est, quod dicitur. Roman. 5. Iustificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum.

¶ Hic est quæstio specialis, quæ motus liberi arbitrij requiritur ad iustificationem impij, vtrum motus fidei, an etiam aliquis alius. Et videtur, quòd non motus fidei, quia per fidem habetur quòd Deus sit iustificans, & peccata remittens. Et oportet hæc eadem, & actu esse credita. Ergo sufficit Christum mediatorem Dei, & hominum explicite, vel implicite credere secundùm diuersa tempora, & diuersas personas, per eius patrocinium iustificantur.

*Art. præc. ¶ Respondeo dicendum, quòd sicut dictum est, * motus liberi arbitrij requiritur ad iustificationẽ impij, secundùm quòd mens hominis mouetur a Deo, Deus autem mouet animam hominis conuertendo eam ad seipsum, vt dicitur in Psal. secundùm aliam litteram. Deus tu conuertens viuificabis nos, & ideo ad iustificationem impij requiritur motus mentis quo conuertitur in Deum.

¶ Doct. San. respondet tali conclusione. Motus liberi arbitrij requiritur ad iustificationem impij. Probatur. Ad iustificationem impij requiritur motus mentis quo conuertatur in Deum, sed prima conuersio in Deum fit per fidem; ergo conclusio vera. Hanc rationis Doct. San. ponit, & probat, primo maiorem; secundò minorem cum conclusione, ibi. Prima autem conuersio, &cæt. Maior ergo probatur a principio corporis clarè.

¶ Nota tamen pro intellecta huius maioris, & probationis eius, quòd tangunt explicationem præcedentis articuli, & cum hoc ostendunt propositum, habetur enim, quòd requiritur motus lib. arb. vt sub motu lib. arb. comprehendatur etiam motus intellectus, qui necessariò præexigitur ad motum lib. arb. Et est lib. arb. principaliter, habetur etiam, quòd ideo requiritur motus lib. arb. vt homo per proprium actum causam iustificantem attingat, quia agente, & patiente mutuò, requiritur mutuus contactus; & ergo requiritur motus lib. arb. non quicunque, sed in causam iustificantem, quæ est Deus, qui nos etiam iustificationem operatus, est per mysterium incarnationis suæ per quam factus est Dei, & hominum mediator. Et ergo ea ratione requiritur motus, vt mens Deo coniungatur iustificanti. Et quia inter omnes motus in Deum primus est motus fidei, qui & in omnibus includitur, cui sunt in Deum. Nam nullus quicunque motu potest in Deum mouere nisi simul cum hoc motu fidei moueatur. Affectus enim in omnibus motibus suis præsupponit intellectum, sicut obiectum præsupponit mouens, vnde motus fidei includitur in caritate, & spe, & omnibus aliis motibus lib. arbi. Consequenter cum dicit.

¶ Prima autem conuersio in Deum fit per fidem, secundùm illud ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & ideo motus fidei requiritur ad iustificationem impij.

¶ Subsumit propositionem quam probat auctoritate Apostoli, & infert conclusionem intentam.

¶ Nota autem, quod quia motus mentis in Deum est dispositiuus quidammodo, quæ conuersio dicitur aliquando, ideo requiritur, vna conuersio secundum intellectum tantum, non tamen sufficit. Et hoc modo fides dicitur intellectum tantum in Deum convertere, non tamen sufficienter. Quare requiritur, vt & affectus in Deum conuertatur, per amorem, & dilectionem, vel ipsem. Quare sequitur, quod oportet intellectum cum conuerti ad Deum credendo, amando, & sperando veniam. Et tamen hæc tria computantur pro actu dispositiuo ad iustificationem, cum tamen motus fidei dicatur. Et quia omnibus præsupponitur, & hos includens. Quare cogitatum fidei motus, non excludit motum affectus, qui per fidem informatus charitate, & informatus, sed non potest motus fidei esse. Et secundum hoc motus tanquam dispositiua ad gratiam. Quare dicit conclusio, motus fidei &cæt.

ARGVMENTVM in contrarium est pro conclusione re ipsorum. Et secundum D.S. in 4 fieri vita naturalis, primo attritio, deinde contritio, vel cognitione mentis, cum alijs patet, licet & per alios modos fieri possit, vt in 4 D.S habet prima parte q. 39. art. 2. Secundò sic attribuit fides primum motum requisito ad iustificationem, licet & alij motus affectiui requirantur ad hoc, quòd fides ipsius virtute ad gratiam, vnde intelligitur de motu fidei perfecto, qui est cum charitate, quæ est simul cum gratia, vnde & iustificatio attribuitur fidei, quia in actu eius primò gratia, vel habitus. Alij motus præcedentes lib. arb. videntur postea, quia motus illi perfecti sunt dispositiones consummatiue, imperfecti autem, & imperfecti præcedentes &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd motus fidei non est perfectus, nisi sit charitate informatus, vnde simul in iustificatione impij cum motu fidei est etiã motus charitatis, mouetur autem liberum arbitrium in Deum ad hoc, quod et se inhæreat; vnde etiam concurrit actus timoris filialis, & actus humilitatis. Contingit enim vnum & eundem actum liberi arbitrij diuersarum virtutum esse, secundum quod vna imperat, & alia operatur, prout scilicet actus est ordinabilis ad diuersos fines. Actus autem misericordiæ operatur ex ea peccatum per modum satisfactionis, & sic sequitur iustificationem, vel per modum præparationis inquantum misericordes misericordiam consequuntur, & sic etiam potest præcedere iustificationem, vel etiam ad iustificationem concurrere simul cum præactis virtutibus, secundum quod misericordia includitur in dilectione proximi.

¶ A tali sumpsimus occasionem, vel peroccasionem dicit hos motus inesse cum, parum curat, non dispositiue, sed tamen fides est primus inter omnes, & in omnibus inclusus. Et dico, ꝙ cum formata in fide includuntur motus spei, & timor humilis, quia motus dilectionis, qui includit eos, est charitate formata. Vnde dico, quòd in eodem [illegible]. Et dico, quòd motus humilitatis, & timoris non requiruntur. Vnde conceditur probatio assumpti; sed negatur consequentia, quòd non magis, quia prima est conuersio fidei ad quam possunt concurrere

currere multę virtutes, ſecundùm quòd ordinatur ad diuerſos fines, vt patet ex ſupradictis. De actu tamẽ miſericordiæ vult D.S. quòd non eſt diſpoſitio cõcomitans cum fidei motu, qui eſt cum gratia, ſed antecedit, vel conſequitur, vt in littera, vel etiam concomitatur, ſecundùm quòd miſericordia includitur in dilectione proximi, quæ virtualiter continet miſericordiam. Timor etiam ſeruilis eſt diſpoſitio remota ad gratiam, ſed proxima eſt filialis, & ille eſt ſimul cum charitate. Vide de Verit. quæſt. 4. ad tertium, ad quartum, & decimum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd per cognitionem naturalem homo non conuertitur in Deum inquantum eſt obiectum beatitudinis, & iuſtificationis cauſa; vnde talis cognitio non ſufficit ad iuſtificationem; donum autem ſapientiæ præſupponit cognitionem fidei, vt ex ſupra dictis patet. *

*q. 45. ar. 2. in cor. ar. 4. ad tertiũ.

¶ Ad maiorem dicitur limitando eam, quia motus fidei requiritur, vt homo cognoſcat Deum, non quocunque modo, ſed ſupernaturali, tanquàm iuſtificantem, & ſaluantem homines, & requiritur tanquàm prima conuerſio hominis in Deum: ita ℣ motus fidei dicitur ſpecialiter requiri tanquàm primus motus cognitionis gratuitę in Deum tanquàm iuſtificantem, & peccata remittentem, in quo credito includitur implicitè articulus incarnationis, & paſſionis Chriſti, & aliorum quæ ad iuſtificationem requiruntur. Ad minorem vera, poteſt quidem cognoſcere aliis modis, ſed non ſupernaturaliter, vt eſt iuſtificans gratuitè per cognitionem naturalem, quæ ſe ad hoc non extendit, ſed cognitio fidei. Et per donum ſapientiæ non primò cognoſcitur Deus, quia fides ſe habet ad donum ſapientiæ, ſicut intellectus principiorum naturaliter cognitorum ad ſcientiam acquiſitam, vnde eſt radix ſapientiæ, & ipſam præcedit. Et de hoc ſupra. q. 68. art. 2. in cor. & art. 4. ad tertium. Quare negatur conſequentia; immo requiritur neceſſariò, & primò requiritur, licèt non ſolùm motus fidei, vt patuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Rom. 4. Credenti in eum qui iuſtificat impium, reputabitur fides eius ad iuſtitiam ſecundùm propoſitum gratiæ Dei. Ex quo patet, quòd in iuſtificatione impij requiritur actus fidei quantum ad hoc, quòd homo credat Deum eſſe iuſtificatorem hominum per myſterium Chriſti.

¶ Aſſumptum conceditur, ſed non omnes ęquè propinquè ſe habent ad Deum, ſecundùm quòd requiritur motus in eum iuſtificatiuus diſpoſitiuè. Dico vltra, quòd requiritur motus in eum tanquàm remittentem peccata, & iuſtificatiuus, quod comprehenditur in articulo fidei de ſanctificatione hominum, qui implicitè includit articulum paſſionis, & incarnationis. Vltra, videtur &c. negatur conſequentia, quia ſufficit cogitare, & credere Deum iuſtificatorem per Chriſti myſterium, & conceditur inconuenientia conſequentis, ſed non ſequitur ex dictis noſtris; quare negatur vlterior conſequentia, vnde Doc. S. vbi ſupra in de Verita. ad 9. Licet inquit multi ſint articuli fidei, non tamen oportet, ℣ actu omnes cogitentur in ipſo inſtanti iuſtificationis, ſed ſolùm quòd cogitetur Deus ſecundùm hunc articulum, quòd eſt iuſtificans, & peccata remittens, in quo etiam includitur implicitè articulus incarnationis, & paſſionis Chriſti, & aliorum quæ ad iuſtificationem requiruntur, hæc ille, vbi patet, quòd ſufficit cogitare vnum explicitè, in quo aliqui alij implicitè continentur, ſcilicet peccatorum remiſſionem, vel Sanctam Eccleſiam.

Vtrum ad iuſtificationem impij requiratur motus libe. arbi. in peccatum.

Q

Infra art. 7. ad 1. & 2. & 9. 86. artic. 2. corp. Et 4. diſt. 17. q. 1. artic. 3 q. 4. Et 3. contra cap. 158. Et ver. q. 22. art. 5.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd ad iuſtificationem impij non requiratur motus liberi arbitrij in peccatum. Sola enim charitas ſufficit ad deletionem peccati, ſecundùm illud. Prouerb. 10. Vniuerſa delicta operit charitas; ſed charitatis obiectum non eſt peccatum; ergo non requiritur ad iuſtificationem impi, motus liberi arbitrij in peccatum.

¶ 2 Præt, qui in anteriora tendit, ad poſteriora reſpicere non debet, ſecundùm illud Apoſtol. ad Phil. 3. Quæ quidem retro ſunt obliniſcens ad ea verò qnę ſunt pri ora extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor brauium ſupernæ vocationis; ſed tendenti in iuſtitiam retrorſum ſunt peccata prętcrita; ergo eorum debet obliuiſci, nec in ea ſe debet extendere per motum liberi arbitrij.

¶ 3 Præterea in iuſtificatione impij non remittitur vnum peccatum ſine alio, impium enim eſt a Deo dimidiam ſperare veniam; ſi igitur in iuſtificatione impij oporteret liberum arbitrium moueri contra peccatum, oporteret, quòd de omnibus peccatis ſuis cogitaret, quod videtur inconueniens, tum quia requireretur magnum tempus ad huiuſmodi cogitationem, tum etiam quia peccatorum quorum eſt homo oblitus, veniam habere non poſſet; ergo motus liberi arbitrij in peccatum non requiritur ad iuſtificationem impij.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

¶ Hic conſequenter inquiritur quid requiratur ad iuſtificationem impij intellectum per modum motus ex parte ipſius, qui iuſtificatur per reſpectum ad terminum a quo.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt, * iuſtificatio impij eſt quidam motus quo humana mens mouetur a Deo a ſtatu peccati in ſtatum iuſtitiæ; oportet igitur, quòd humana mens ſe habeat ad vtrunque extremorum ſecundùm motum liberi arbitrij; ſicut ſe habet corpus localiter motum ab aliquo mouente ad duos terminos motus.

* Art. huius quæſt.

¶ D. S. primò ponit, & probat concluſionem reſpon. ſecundò ex ea infert vnam aliam concluſionem corollariam pro complemento reſponſionis, ibi. Receſſus autem &c. Concluſio reſponſiua eſt. Oportet quòd mens humana dum iuſtificatur per motum lib. arb recedat a peccato, & accedat ad iuſtitiam. Et dicit non tanter (dum iuſtificatur, recedat a peccato,) ſcilicet inexiſtente, & dum iuſtificatur, ſcilicet impius, quia recedere a peccato per receſſum, ſ. deteſtationum, & affectiuum nõ requiritur ad iuſtificationem, vt ſic, ſed ad illam ſufficit conuerſio hominis, vel animæ in cauſam iuſtificantem, vt patet de Angelo, & Chriſto, & homine in ſtatu innocentiæ; ſed requiritur talis motus in peccatum, ſcilicet præexiſtens in iuſtificatione impij, impietate actuali, & in adulto &cæt. Probatur concluſio a ſimili in naturalibus, ſic. Oportet, quòd humana mens &c. vt in fine huius litteræ, ſed manifeſtum eſt in motu locali corporum, quòd corpus motum recedit a termino a quo, & accedit ad terminum ad quem; ergo concluſio vera. Huius rationis D. S. ponit primò maiorem, ſecundò minorem cum concluſione, ibi. Manifeſtum eſt &c. Maior ergo probatur a principio. Iuſtificatio impij eſt quidam motus, ſcilicet metaphoricus, & ſpiritualis ſm modum intelligendi, quo humana mens mouetur &c. Ergo maior vera. Tunc ibi.

¶ Manifeſtum eſt autem in motu locali corporum, quòd corpus motum recedit a termino a quo, & accedit ad terminum ad quem; vnde oportet, quòd mens humana dum iuſtificatur per motum liberi arbitrij, recedat a peccato, & accedat ad iuſtitiam.

¶ Subiungit minorem principalem, quæ eſt nota ad ſenſum, vnde & concluſio ipſa ſubiungitur.

¶ Nota autem, quòd acceſſus ad iuſtitiam eſt per hoc ℣ homo ſe peccatorem recognoſcit, & peccatum deteſtatur, vt pigeat feciſſe, & iterare non velit; vnde patet, quis motus requiratur in peccatum, quia non complacentiæ, ed cognitionis, & diſplicentiæ &c. Deinde cum dicit.

¶ Receſſus autem, & acceſſus in motu liberi arbitrij accipitur ſecundùm deteſtationem, & deſiderium. Dicit enim Auguſt. ſuper Ioan. * exponens illud. Mercenarius autem fugit, Affectiones noſtræ, motus animarum ſunt, lętitia animi diffuſio, triſtitia animi fuga eſt, progrederis animo, cum appetis, fugis animo, cum metuis. Oportet igitur, quòd in iuſtificatione impijſit motus liberi arbitrij duplex, vnus quo per deſiderium tendat in Dei iuſtitiam, & alius quo deteſtetur peccatum.

* tract. 45. non procul a fine.

¶ Subſumit ſub præcedenti concluſione, & infert illam concluſionem corollariam pro complemento reſponſionis, & explicatione in reſpectu talem. Oportet, quòd in iuſtificatione &c. ut in littera. Et per hoc manifeſtum deſideratum, intelligendi iuſtificationem metaphoricè, quæ includit totum rectum ordinem hominis. Probatur concluſio, aſſumendo priorem concluſionem in pro matioti. Oportet, quòd mens &c. ſed receſſus, & acceſſus in motu lib. arbitrij accipitur ſecundùm deteſtationem, & deſiderium; igitur ſecundùm concluſio. Maior patuit. Minor probatur, auctoritate B. Auguſtini in littera clarè.

¶ Nota tamen, quòd iste motus libarb. qui eſt deſiderium ad

Digitized by Google

ſtitiæ non ponit in numerum cum prædicto motu in art. 4. ſcilicet cum motu fidei, & charitatis: quia vt dictum fuit, talis motus eſt in Deum, vt iuſtificatorem, etiam mediante ſpe iuſtificationis, quæ & deſiderium præſupponit & includit; ſed motus deteſtatiuus peccati diſtinguitur a motu prædicto, tanquàm circa aliud obiectum immediatum exiſtens. Quomodo autem iſti duo motus, ſcilicet in iuſtitiam, & in peccatum poſſint eſſe ſimul, habetur art. 7. ad ſecundum.

¶ Confirmat argumentum in contrarium primam concluſionem, quia confeſſio peccati, vel iuſtitiæ non eſt ſine motu in peccatum. Et illa confeſſio ſaltem mentalis, vel vocalis in voto habita præcedit remiſſionem peccatorũ, quæ eſt in iuſtificatione impij; igitur concluſio vera.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd ad eandem virtutem pertinet proſequi vnum oppoſitorum, & refugere aliud; & ideo ſicut ad charitatem pertinet diligere Deum; ita etiam deteſtari peccata per quæ anima ſeparatur a Deo.

¶ Ad maiorem, conceditur ipſa, quia charitas cum inclusione aliarum virtutum, & gratiæ, ſufficit ad deletionem peccati, quaſi effectiuè diſpoſitiuè, quia videlicet ſufficit ad producẽdos actus, qui ſunt diſpoſitio ad deletionem peccati. Auctoritas tamen ſapientis exponitur de deletione, ideſt occultatione peccatorum proximi, quia ſcilicet diligens non manifeſtat peccata amici ſicut odiens. Sed 1. Pet. 4. habetur, quòd charitas operit multitudinem peccatorum, quia ſcilicet formaliter tollit culpam, & maculam quam conſequitur reatus pœnæ æternæ &c. Ad minorem, vera, quòd charitatis obiectum proſequibile, vel proſequendum, & accedendum non eſt peccatum. Eſt tamen obiectum fugibile, & deteſtandum a quo recedatur per charitatẽ, & ratio in ſolutione. Ad conſequens, Ergo &c. Verum, non requiritur motus acceſſiuus, & proſecutiuus in peccatum, tamen eo ipſo, quòd charitatis eſt habere motum proſecutiuum reſpectu Dei, eius eſt habere motum receſſiuum a peccato. Et illum diximus requiri. Vnde, & de Maria Magdalena, quæ multum dilexit, dicitur, ꝙ lachrymis pedes tergebat. Quæ ex deteſtatione peccatorum crumpebant.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ad poſteriora non debet homo regredi per amorem, ſed quantum ad hoc debet ea obliuiſci, vt ad ea non afficiatur; debetur tamen eorum recordari per conſiderationem, vt ea deteſtetur, ſic enim ab eis recedit.

¶ Maior vera ad hunc ſenſum, quòd non debet reſpicere in poſteriora per amorem, & proſecutiuè. Si tamen ad anteriora non poſſit peruenire niſi derelinquat poſteriora, oportet ea reſpicere per deteſtationem, & motũ receſſiuũ. Apoſtolus enim loquitur, quòd obliuiſcitur eorum quæ ſunt retro, quia non recordatur per amorem, & acceptationem. Et loquitur ſecundùm D. S. ibidem de obliuione temporalium bonorum, vel quia deſeruit temporalia lucra, vel quia non debet homo computare præterita merita. Ad minorem, conceditur. Sed dico, quòd peccata præterita ſunt impedimentum, quo non ablato, ad interius non poteſt peruenire; quia de contrario in contrarium non fit motus niſi prius abiecto vno contrariorum. Ad conſequens verum. Eorum peccatorum debet obliuiſci quo ad amorem, & ſic ad ea non extendere, non tamen debet obliuiſci quo ad deteſtationem, & fugam vel receſſum ab eis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in tempore præcedente iuſtificationem, oportet, quòd homo ſingula peccata quæ commiſit deteſtetur, quorum memoriam habet, & ex tali conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtantis vniuerſaliter omnia peccata commiſſa, inter quæ etiam includuntur peccata obliuioni tradita; quia homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus, vt etiam de his quæ non meminit contereretur, ſi memorię adeſſent, & iſte motus concurrit ad iuſtificationem.

¶ Aſſumptũ conceditur, & intelligitur de mortalibus, quorum vnũ non remittitur ſine alio, vt patet apud D. S. in quarto, diſt. 16. q. 2. art. 1. q. 2. quia peccata mortalia connexa ſunt quo ad auerſionem remittendam, & per idem remittũtur, ſcilicet per hoc, quòd homo Deo per gratiam vnitur, quæ vnio non fit niſi omnibus dimiſſis, vnde cõceditur probatio iſtius aſſumpti. Vltra. Si igit &c. Dico, quòd oportet moueri lib. arb contra peccatum. Sed diſtinguo illam, oportet, quòd de omnibus cogitaret. Dico enim, ꝙ oportet ante inſtans iuſtificationis de omnibus in ſpeciali cogitare, quæ ſunt in memoria, facta aliqua diligentia, ſicut poteſt haberi ex D. S. in quarto, diſt. 9. q. 1. art. 3. q. 2. Dico autem ſecundò, quòd pro inſtanti iuſtificationis, ſufficit de omnibus cogitare in communi; ita quòd aliquis doleat ſe propria culpa a Deo auerſum. Et in tali cogitatu includuntur etiam peccata oblita; ita ꝙ quis doleat de commiſſis abſolutè, vel ſub conditione. Vltra. Quod videtur: inconuenientis &c. Negatur, quia eſt inconueniẽs, vt ante iuſtificationem cogitet de ſingulis habitis in memoria, & quòd de omnibus in generali pro momento iuſtificationis. Ad probationem inconuenientiæ dicitur, quòd non eſt inconueniẽs, quòd requiratur magnum tempus ante iuſtificationem, quia aliquis habet diſcutere conſcientiam ſuam, & de omnibus peccatis conteri, quæ habet in memoria. Ad ſecundam probationem, negatur, quòd oblitorum non poſſet habere veniam, quia ad illa dimittenda ſufficit aliqua diligentia facta de eorum recordatione. Et ſecundò ſufficit, quòd quis doleat de eis, & recordetur eorum in generali ſub conditione, dolendo de omnibus in generali, quare negatur conſequentia. Vide D. S. in de Verita. Matt. 18. art. 5 ad tertium, & quartum, qui etiam ar. 9. ad 12. ſic dicit. In illo inſtanti quo homo iuſtificatur, non requiritur, quòd ſit contritio ſpecialiter de ſingulis peccatis, ſed generaliter de omnibus, contritione ſpeciali de ſingulis peccatis, vel præcedẽte, vel ſubſequente, hæc ille. Et intellige de ſpeciali contritione, & abſoluta eorum quæ habentur in memoria, ſed de oblitis ſufficit, quòd præceſſerit contritio ſub conditione, ideſt vt quis cogitet, vt ſi quæ alia ſint, quòd vellet de eis ſpecialiter conteri.

¶ Nota propter aſſumptum argumenti conceſſum in ſolutione, quia poſſet videri repugnare ſupradictis q. 73. art. 1. ad primũ, vbi dictum fuit, quòd peccata eſſo habeãt conuenientiam ex parte auerſionis, non tamen ſunt propriè connexa, hic autem poſt D. S. in quarto dictum eſt, quòd ſunt cõnexa quo ad auerſionem. Sed non eſt contradictio, quia ſupradicta intelliguntur, ꝙ non ſunt connexa, quo ad reatum, & auerſione quo ad ficri, quia videlicet quis poteſt incurrere reatũ vnius peccati, & non alterius. Similiter ſe auertere per vnum peccatum, & non per aliud; ſed D. S. in quarto intelligit, quòd peccata ſunt connexa, quo ad auerſionem deſidam, quia videlicet reatus, vel auerſio vnius mortalis non dimittitur ſine reatu, ſ. æternæ pœnę, & quo ad maculam, & offenſam ſine reatu, & macula alterius, & vtrunque verum eſt. Dubitatio. Reſponſio

¶ Nota etiam ex iſta ſolutione, quòd motus lib. arb. qui eſt pro momento iuſtificationis, dicitur, & eſt contritio. Nam cum iuſtificatio fiat in inſtanti, & per gratiam, oportet, quòd motus qui concomitatur, vel in aliquo ordine (licet non tempore) præcedit, ſit informatus gratia, & ita eſt contritio. Et ille vt eſt dictum, eſt motus in peccata in generali. Sed motus lib. arb. præcedens iuſtificationem, qui eſt de ſingulis non poteſt dici contritio, quia ſine gratia, ſed dicitur attritio, & de hoc art. 7 quia motus lib. ar. in peccatum, eſt diſpoſitio non diſtans, ſed gratiæ, & remiſſioni culpæ coniunctus. Et illa poſſunt haberi ex D. S. in de Verita. vbi ſtatim. art. 8. ad tertium, vbi dicit, quod iam dicta declarat. Contritio ab attritione præcedente non differt ſolùm ſecundùm intentionem doloris, ſed etiam ſecundùm informationem gratiæ. Et ita contritio habet aliquem ordinem poſterioritatis ad gratiam, quem non habet attritio. Vnde oportet dicere, quòd motus lib. arb gratiam præcedens non ſit contritio, ſed ſolùm attritio, ſed iſte motus qui eſt cum infuſione gratiæ eſt contritio &cæt. Et hoc D. S. notat vnico verbo ſolutionis, cum dicit, (vt etiam de his quę non meminit contereretur, & iſte motus concurrit ad iuſtificationem) vbi habetur, ꝙ motus qui eſt pro momento iuſtificationis, eſt contritio de omnibus in generali. Et pro illo inſtanti homo eſt ita diſpoſitus, vt contereretur de obliis, ſi recogitaret &c.

Vtrum remiſſio peccatorum debeat numerari inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd remiſſio peccatorum non debeat numerari inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Subſtantia enim rei non connumeratur his quæ ad rem requiruntur; ſicut homo non debet connumerari animæ, & corpori, ſed ipſa iuſtificatio impij eſt remiſſio peccatorũ, vt dictum eſt, * ergo remiſſio peccatorum non debet computari inter ea quæ ad iuſtificationem impij requiruntur.

¶ 2 Præt. idem eſt gratiæ infuſio, & culpæ remiſſio; ſicut idem eſt illuminatio, & tenebrarum expulſio; ſed idem non debet connumerari ſibiipſi, vnum enim multitudini opponitur; ergo non debet culpæ remiſſio cõnumerari infuſioni gratiæ.

¶ 3 Præt. remiſſio peccatorum conſequitur ad motum liberi arbitrij in Deum, & in peccatum; ſicut effectus ad cauſam, per fidem enim, & contritionem remittuntur peccata; ſed effectus non debet connumerari ſuę cauſæ, quia ea quæ connumerantur, quaſi adinuicem condiuiſa ſunt ſimul natura; ergo remiſſio culpæ non

R 3. q. 86. ar 6. ad 1. & 2. & q. 88. ar. 2. cor. & 4. diſtin. 17 q. 1. artic. 3. q. 1. cor. & 4. cõtra c. 72. Et verit. q. 28. art. 6. & 1 Io. 4. hũ. & Ephe. 5. Luc 3. hũ. * Act. 1.

debet

debet connumerari alijs quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

¶ Sed contra eſt, quòd in enumeratione eorum quæ requiruntur ad rem, non debet prætermitti finis qui eſt potiſſimum in vnoquoque; ſed remiſſio peccatorum eſt finis in iuſtificatione impij; dicitur enim. Eſa. 27. Iſte eſt omnis fructus, vt auferatur peccatum eius; ergo remiſſio peccatorum debet connumerari inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

¶ Hic inquiritur de quodam conſummatiuo iuſtificationis, an videlicet remiſſio peccatorum ſit etiam vnum de requiſitis ad iuſtificationem impij. Et quæritur de remiſſione peccatorum, non vt eſt idē, quod iuſtificatio accepta, vt motus, ſed vt eſt quoddam conſummatiuum, & quaſi finis aliorum cōcurrentium effectiuè, vel diſpoſitiuè ad iuſtificationem. ſ. infuſionis gratię, & motus lib. arb. & capitur, vt alijs conditinguitur. Quæritur autem notanter de iuſtificatione impij, quia iuſtificatio abſolutè non requirit ablationem culpæ tanquàm conſummatiuum aliorum, cum vt ſic non requirat culpam præceſſiſſe, vt patet ex artic. 1. Et ideo quæritur hic de remiſſione culpæ, vt poteſt ſeparari ab infuſione gratiæ, & vt eſt quoddam completiuum motus facti per infuſionem gratiæ, & diſpoſitionis liberi arbitrij.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd quattuor enumerantur quæ requiruntur ad iuſtificationem impii, ſ. gratiæ infuſio, motus libe. arbi. in Deum per fidem, & motus liberi arbitrii in peccatum, & remiſſio culpæ. ——

¶ D. S. in principio cor. præmittit' concluſionem reſpon. ſecundò probat eam, ibi. Cuius ratio eſt &c. Concluſio reſpon. eſt. Quattuor enumerantur &c. vt iacet in litera. Ex illa concluſione patet, quòd remiſſio peccatorum non accipitur, vt eſt motus a peccato tantùm ſicut a termino a quo, ſed magis, vt eſt terminus ad quem peruenitur ad iuſtificationē impij, quia ordinatur ad hoc, quòd per iuſtitiam deleatur culpa.

¶ Et nota verba concluſionis, quia non dicit, quòd remiſſio peccatorum connumeratur inſtificationi præſertim ſecundùm rem, ſed dicit, quia connumeratur inter quatruor requiſita, tanquàm principia, vel diſpoſitiones, vel complementum iuſtificationis; ac ſi calor perfectus connumeretur his quæ ad calefactionem requiruntur, qui tamen ſecundùm eſſentiam eſt calefactio, vt eſt ſub eſſe tendenti. In propoſito tamen non eſt forma fluens, ſed ſubitò acquiſita ordinata ad deletionem peccatorum. Et ergo talis deletio requiritur tanquàm finis. Deinde ibi.

*Art. 1. huius quæſt.

¶ Cuius ratio eſt, quia ſicut dictum eſt, * iuſtificatio eſt quidam motus quo anima mouetur a Deo a ſtatu culpæ in ſtatum iuſtitiæ; in quolibet autem motu quo aliquid ab altero mouetur, tria requiruntur. Primò quidem motio ipſius mouentis. Secundò motus mobilis, Et tertiò conſummatio motus ſiue peruentio ad finem. Ex parte igitur motionis Diuinæ accipitur gratiæ infuſio, ex parte verò liberi arbitrij moti accipiuntur duo motus ipſius ſecundùm receſſum a termino a quo, & acceſſum ad terminum ad quem. Conſummatio autem ſiue peruentio ad terminum huius motus importatur per remiſsionem culpæ, in hoc enim iuſtificatio conſummatur. ——

¶ Probat concluſionem prædictam, ſic. In quolibet motu quo aliquid ab altero mouetur, tria requiruntur, ſcilicet motio ipſius mouentis, motus mobilis, & conſummatio motus, ſiue peruentio ad finem; ſed iuſtificatio eſt quidam motus quo anima mouetur a Deo a ſtatu culpæ in ſtatum iuſtitiæ; ergo ex parte motionis Diuinæ accipitur gratiæ &c. vt in fine litteræ, & ſic concluſio vera. Maior de ſe patet. Minor patet ex artic. primo. Vnde habetur ex hac minore, quòd tunc eſt iſte motus completus quando per iuſtitiam culpa deletur.

¶ Nota autem, quòd gratiæ infuſio eſt motio Diuina, quia videlicet ab ipſa ſunt duo motus liberi arbi. qui ſimul ſunt cum iuſtificatione. Quorum vnus eſt contritio, alius motus fidei, & charitatis in Deum, quibus ſtantibus ſequitur ſecundùm modum intelligendi remiſſio culpę, qua deleta iuſtificatio conſummata eſt; vt enim tactum eſt; ſicut motus ſecundùm formam fluentem conſummatur cum forma ſecundùm eſſe perfectū habetur; ita ille motus metaphoricus iuſtificatiuus impij, intelligitur compleri cum habetur finis ad quem motus ille ordinatur, qui eſt remiſſio culpæ per gratiam, vel iuſtitiam metaphoricam.

¶ Et poſſet argui pro concluſione extra litteram. Illud ſine quo iuſtificatio non poteſt eſſe, nec compleri, requiritur ad eam, & alijs requiſitis debet connumerare. Sed remiſſio peccatorum eſt huiuſmodi, quia ipſa non exiſtente non eſt completa iuſtificatio; igitur ad eam requiritur, & alijs iuſtè connumeratur.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſpondiuam. Et patet ex iam dictis, quia finis eſt de principaliter requiſitis. Quare remiſſio peccatorum, vt eſt finis requiritur ſicut & aliæ cauſæ, vel efficiens, vel diſpoſitiuè. Motus enim lib. arb. vt poteſt patere ex ſupradictis, requiritur tanquàm diſpoſitio, vt Doc. S. habet de Verit. Mate. 28. in ſolutionibus de contritione, quam hic dicimus motum in peccatum &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd iuſtificatio impij dicitur eſſe ipſa remiſsio peccatorum, ſecundùm q̄ omnis motus accipit ſpeciem a termino; tamen ad terminum conſequendum multa alia requiruntur, vt ex ſupra dictis patet. * —— *Ar. 4. huius

¶ Ad maiorem, conceditur, quòd ſubſtantia non connumeratur his quæ ad ſubſtantiam requiruntur intrinſecè, vel identicè, vt ſic, poteſt tamen ſubſtantia connumerari his quæ ad ſubſtantiam requiruntur extrinſecè, velut ſunt aliqualiter a ſubſtantia diſtincta ſaltem ratione. Probatio autem maioris eſt de his, quæ requiruntur tanquàm partes intrinſecę, & eſſentiales. Secundò dicitur, quòd eſto ſubſtantia non connumeretur requiſitis intrinſecè, connumeratur tamen alijs quæ non intrinſecè, vel identicè, & conuertibiliter requiruntur, & ſic dico, quòd remiſſio peccatorum non connumeratur iuſtificationi, ſed alijs ad iuſtificationem requiſitis, vt patuit. Ad minorē, verum, iuſtificatio, vt motus, & vt tranſmutatio de peccato in iuſtitiā eſt remiſſio peccatorū, vt vtrunque accipiatur per modum motus. Tamen ſi remiſſio peccatorum accipiatur per modum mutationis, & iuſtificatio ſimiliter, tunc non ſunt idem. Similiter ſi remiſſio peccatorum accipiatur, vt terminus iuſtificationis impij, tunc diſtinguitur ſaltem ratione a iuſtificatione, vt eſt motus. Et ſic pōt connumerari inter ea quæ ad iuſtificationem requiruntur; quare negatur cōſequētia.

¶ Nota, quòd remiſſio peccatorum, vt eſt idem cum iuſtificatione ſtunc habet pro termino a quo peccatum, a quo recedit, & iuſtitiam pro termino ad quem. Et ſic ſupra dictū fuit art. 1. quòd ſunt motus vnus. Sed vt connumeratur inter requiſita ad iuſtificationem, tunc dicit deletionem culpæ per iuſtitiam, & eſt terminus ad quem iuſtificationis Et hoc vult Doc. S. in ſolutione, quia iuſtificatio impij eſt remiſſio peccatorum, (etiam ſcilicet, vt remiſſio connumeratur inter alia) inquantum remiſſio peccatorum eſt terminus ad quem, ratione tamen diſtincta a iuſtificatione. Et quia ad terminum conſequendum multa alia requiruntur, ideo (ſupple) remiſſio peccatorum alijs requiſitis connumeratur, non tamen connumeratur iuſtificationi ſecundùm rem, ſicut nec terminus motui, immo ipſe terminus, vt profluens erat motus. Sic remiſſio peccatorum intellecta vt trāſmutatio de peccato in eius deletionem per iuſtitiam, eſt iuſtificatio. Vnde D. S. in de Verit. Mate. 28. art. 1. 11. argumento ſic arguit, remiſſio peccatorum eſt vnum de quattuor quæ requiruntur ad iuſtificationem impij; ergo iuſtificatio impij non eſt remiſſio peccatorum. Et ſoluendo dicit, Remiſſio peccatorum diſtinguitur aliquo modo, vel re, vel ratione a iuſtificatione, & ſic conſiderātur contra gratiæ infuſionem, & ponitur vnum de quattuor, quæ ad iuſtificationem impij requiruntur, hæc ille. Ex quibus patet, quòd remiſſio peccatorum, vt ponitur inter requiſita ad iuſtificationem, differt ratione a iuſtificatione tanquàm terminus, & finis ab eo cuius eſt finis. Et ex his quæ ibidem habet in corpore patet, quòd remiſſio, & iuſtificatio, vt accipiuntur per modum motus tunc dicunt vnum motum. Sed ſi vnum accipiatur, vt motus, & alterum vt terminus eius, ſic diſtinguuntur ratione, & hoc modo eſt in propoſito &c.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd gratię infuſio, & remiſſio culpę dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo ſecundùm ipſam ſubſtantiam actus, & ſic idem ſunt, eodem enim actu Deus, & largitur gratiam, & remittit culpam. Alio modo poſſunt conſiderari ex parte obiectorum, & ſic differunt ſecundùm differentiam culpę, quę tollitur, & gratię quę infunditur; ſicut etiam in rebus naturalibus generatio, & corruptio differunt, q̄is generatio vnius ſit corruptio alterius. ——

¶ Circa maiorem explicandam. Oportet notare D. S. in de Verita. ſupra ar. 6. quòd gratiæ infuſio, & remiſſio culpæ poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo per modum motus, & ſic ſunt vnum, ad hūc ſenſum, quia per eundem motum, vel actū, acquiritur gratia, & remittitur culpa. Sicut & ſupra de iuſtificatione, & remiſſione peccatorum dictum fuit. Et in naturalibus patet, quia ad generationem vnius ſequitur corruptio alterius. Alio modo conſiderantur, vt mutationes, & ſi ſic accipiantur, oportet videre an termini illarum mutationum diſtinguantur, puta gratia quæ eſt terminus infuſionis, & non eſſe culpæ, quod eſt terminus remiſſionis. Eſt autem duplex oppoſitio terminorum. Quædam eſt oppoſita ſunt realia, vt albū, & nigrū. Et in illis terminus vnus poſitus, & negatio alterius diſtinguūtur realiter. Vnde corruptio nigri, cuius terminus eſt non eſſe nigrum, & generatio albi, vt

acci-

accipiuntur per modum mutationum, distinguuntur realiter negatiuè, sicut res & negatio rei, licet non sit distinctio realis, quæ est relatio. Quædam verò sunt opposita, quorum vnum est realc alterum rationis, & in talibus affirmatio est realis, sed negatio non est realis extrinsecè, idest rei realis, sed est negatio rationis. Vnde secundùm rem idem est generatio albi, & corruptio non albi, quia non album dicit ens rationis. Et non est hic distinctio realis, quæ sit relatio, vel negatio, sed est distinctio rationis. Ad propositum igitur, quia culpa non solùm dicit negationem gratiæ, sed absentiam derelictam ex peccato voluntario, quæ est macula; ideo remissio culpæ significat ablationem, non purę negationis, sed quasi se habentis per modum impedimenti, & obstaculi, & per modum entis, ideo infusio gratiæ, & remissio culpæ, non sunt idem secundùm rem, sed habent diuersos terminos, quorum vnus est gratia, alius est ablatio impedimenti; ideo distinguuntur realiter largè, & negatiuè, quia ibi acquiritur affirmatio, alibi abijcitur non pura negatio, sed habens se per modum positiui, quàmuis ad rem loquendo, illud, quòd abijcitur non sit positiuum reale; & stat breuiter fundamentum in hoc, quia in remissione culpæ tollitur macula, & reatus pœnę æternæ, & offensa, vt patuit supra; & quia ista (saltem reatus) sunt positiua, similiter macula nõ est pura negatio, nec similiter offensa, vt patuit supra. Ideo potest dici ad sanum sensum, quòd sit distinctio realis inter gratiam, vel infusionem gratiæ, & inter remissionem culpæ, quia videlicet non est distinctio inter affirmationem, & puram negationem, sicut est inter album, & non album, sed etiam distinctio inter positiuum, & positiuum, licet non reale ex vna parte. Quomodo enim inter ens, & non ens sit distinctio realis patet in metaphisica, quia distinctio quæ est negatio, & si sit negatio entis realis, vocatur negatio realis, & distinctio realis; si autem est negatio entis rationis, dicitur distinctio rationis, vnde mutatio priuatiua quę est remissio culpæ quo ad maculam, & reatum non est

Scotus. propriè alia mutatio, sed est eadem. Vide de ista materia Scotum in 4 dist. 16. q. 2. vbi in sententia non discordat, si bene examinentur dicta D.S. & Sco. quia nec nos ponimus maculam aliquid reale nec reatum æternam, & per consequens remissio horũ non est mutatio positiua realis, nec hoc vult D. S. in de Verita. supra, sed vult tantùm, quòd corruptio culpæ non est abiectio purę negationis quæ sit non esse gratiæ, sed est corruptio alterius, quia non esse gratiæ, quod impediebat gratiam, scilicet maculæ, & offensæ, & reatus æterni; quæ tamen, quia non sunt realia, sed priuatiua, vel positiua rationis, ideo non est eadem mutatio secundùm rem, sed non propriè alia positiua realiter. Vnde nec D.S. dicit, vbi iam, quòd sit alia, sed dicit, quòd non sit eadem secundùm rem. Et vult, quòd causa maculę sit aliquod reale, sed non, quòd ipsa macula, & per infusionem gratiæ tollatur obstaculum peccati. Et in hoc Scotus concordat, vt patet intuenti.

¶ His præmissis dicitur ad argumentum formaliter. Ad minorem, distinguitur, si intelligitur, quòd tot idem, vt motus, vel secundùm substantiam actus Dumi, conceditur, quia per eundem actum Deus dat gratiam, & remittit culpam. Si autem intelligitur de gratiæ infusione, & culpæ remissione, (vt accipiuntur per modum mutationum, vel vt D.S hic habet ex parte obiectorum, scilicet gratiæ, & culpæ) sic negatur maior, quia gratia, & culpa non sunt idem realiter, nec per consequens infusio, & generatio gratiæ, & corruptio culpæ. Ad probationem dico, quòd idem est illuminatio, & tenebrarum expulsio quo ad actum, & motum illuminationum, sed tamen si considerentur illuminatio, & tenebrarum expulsio per modum mutationum, sic non sunt eadem mutatio. (generatio lucis, & expulsio tenebrarum. Et secundò iuxta D.S. in de Verita non est omnino simile de tenebris, & peccati culpa, quia tenebra est pura priuatio non sic culpa, vel macula eius, quia dicit priuationem luminis ex aliquo impedimento causatam; Sed culpa attendatur vnde &c. Minor vera, vt sic, sed negatur consequentia, quia ita duo connumerantur, vt tunc non eadem mutatio, & ex parte obiectorum quæ modo nõ sunt eadem, immo nec necessario se concomitantur gratiæ infusio, & remissio culpæ, vt ostendit D.S. in 4 dist. 17. q. 1. art 3. q. 3. & Sco. vbi supra. Sicut patet de homine in statu innocentiæ, & Christo, & Angelis, vnde dicit D. S. in 4. Illa quæ per accidens se habent ad aliquid non includuntur ab illo, remissio autem culpæ se habet accidentaliter ad gratiæ infusionem, quia accidit ex subiecto in quo culpam inuenit &c. Et ideo infusio gratiæ non includit culpæ remissionem, vnde cum ad iustificationem impij de qua loquimur, sit necessaria culpæ remissio, oportet, quod connumerentur gratię infusioni, hæc ille. Ex quibus patet, quod illud, quod D.S. hic in fine solutionis ponit tanè intelligendum est, scilicet, q sicut generatio vnius dicitur a Philosopho corruptio alterius per concomitantiam, quia de necessitate sunt simul propter vnitatem motus, qui ad istas duas mutationes terminatur, hæc ille. Intelligendus est enim D.S. quod tunc est de generatione, & corruptione quo ad concomitantiam, sed non quo ad perfectatem concomitantiæ; quia in naturalibus semper generatio, & corruptio se concomitantur, non autem semper infusio gratiæ, & remissio culpæ se concomitantur; &c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ista non est connumeratio secundùm diuisionem generis in species, in qua oportet, quòd connumerata sint simul; sed secundùm differentiam eorum quæ requiruntur ad completionem alicuius, in qua quidem enumeratione aliquid potest esse prius, & aliquid posterius, quia principiorum, & partium rei compositę, potest esse aliquid alio prius. —

¶ Maior si intelligitur de causa effectiua productiua, negatur, nullus enim actus hominis est causa effectiua remissionis culpæ sicut nec causa gratiæ. Si intelligitur, quòd remissio peccatorum consequitur ad motum lib. arb. sicut ad causam aliquo modo dispositiuam, conceditur, vnde D. S. in de Verita. vbi supra. art. 8. ad primum, dicit, quòd contritio est causa remissionis culpæ inquantum est dispositio ad gratiam. Ad minorem dupliciter. Vno modo post D S. in 4. vbi statim. Effectus non debet connumerari suæ causæ proportionatæ, & adæquatę, ad quam semper sequitur, & qui intelligitur in causa, sic autem non est de remissione culpę respectu infusionis gratiæ, vt patuit ad secundum. Secundò dicitur post D S. hic effectus non debet connumerari suæ causæ numeratione qua cõnumerantur species simultaneæ sub eodem genere, potest tamen connumerari sicut posterius concurrens cum causa sua ad completionem alicuius effectus. Sic in proposito actus hîc arbi. & remissio peccatorum concurrunt ad iustificationem, illi quidem, vt dispositio, illa autem, vt complemẽtum. Ad probationẽ minoris ex quæ connumerantur quali admittem conditta &c. Verum conditię species sunt simul natura ad sensum supra dictum q 23. artic 2 ad primum. Vitra ergo. Ergo &c. Verum, non connumerantur eis sicut species conditta, sed sicut simul concurrens ad eundem effectum, potest autem fieri, vt inter concurrentia ad idem compositum, vel eundem effectum, vnum sit prius alio, immo causa alterius, sicut patet de natura, & forma, & de partibus domus, vbi fundamentum præcedit, tectum autem sequitur, & complet.

Vtrum iustificatio impij fiat in instanti aut successiuè.

S

AD septimum sic proceditur. Videtur, quòd iustificatio impij non fiat in instanti, sed successiuè; quia vt dictum est,* ad iustificationem impij requiritur motus liberi arbitrij. Actus autem liberi arbitrij est eligere, qui præexigit deliberationem consilij, vt dictum est.* Cum igitur deliberatio discursiua quændam importet qui successionem quandam habet, videtur, quòd iustificatio impij sit successiua.

Infra ar. 8. co. Et 4. dist. 5. q. 2. arti. 2. q 5. ad 1. & dist. 17. q. 1. artic. 5. q. 2. Et verit. q. 26 art. 3. ad 12. Et q 28. art. 3. ad 10. & 19. & artic. 9.

*Art. 3. 5. 6.

*q. 13. art. 1.

¶ 2 Præt. motus liberi arbitrij non est absque actuali consideratione; sed impossibile est simul multa intelligere in actu, vt in primo dictum est;* cum igitur ad iustificationem impij requiratur motus liberi arbitrij in diuersa, scilicet in Deum, & in peccatum; videtur, quòd iustificatio impij non possit esse in instanti.

*q. 85. ar. 4.

¶ 3 Præt. forma quæ suscipit magis, & minus successiuè recipitur in subiecto sicut patet de albedine, & nigredine; sed gratia suscipit magis, & minus, vt supra dictum est;* ergo non recipitur subitò in subiecto; cum igitur ad iustificationẽ impij requiratur gratiæ infusio, videtur, q iustificatio impij non possit esse in instanti.

*q. 114. ar. 4.

¶ 4 Præt. motus liberi arbitrij qui ad iustificationem impij concurrit est meritorius; & ita oportet, quòd procedat a gratia, sine qua nullum est meritum, vt infra dicetur;* sed prius est aliquid consequi formam, quàm secundùm formam operari; ergo prius infunditur gratia, & postea liberum arbitrium mouetur in Deum, & in detestationem peccati; non ergo iustificatio est tota simul.

*q. 114. ar. 2.

¶ 5 Præt. si gratia infundatur animæ, oportet dare aliquid instans in quo primò animæ inhit; similiter si culpa remittitur oportet vltimum instans dare, in quo homo culpæ subiaceat, sed non potest esse idem instãs, quia sic opposita simul inessent eidem; ergo oportet esse duo instantia sibi succedentia inter quæ secundùm Philosophum in 6. Physic.* oportet esse tempus mediũ; non ergo iustificatio fit tota simul, sed successiuè.

*Aristot. 6

¶ Sed

¶ Sed contra eſt, quòd iuſtificatio impij ſit per gratiam Spiritus Sancti iuſtificantis; ſed Spiritus Sanctus ſubitò aduenit mentibus hominum, ſecundùm illud. Act. 12. Factus eſt repente de cœlo ſonus tanquàm aduenientis Spiritus vehementis, vbi dicit Glo.* quòd neſcit tarda molimina Spiritus Sancti gratia; ergo iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, ſed inſtantanea.

*Glo. Ambro. ſi illud Luc. cap. 1. Abijt i Mõtana cũ feſtinatione.

¶Hic Doc. San. inquirit de modo, & ordine, & primò temporis, ſecundò de ordine naturæ eorum quæ ad iuſtificationem requiruntur, artic. ſequenti. ¶ Nota pro intellectu quæſiti, & dicendorum, quòd quando dicitur aliqua mutatio eſſe in inſtanti, non intelligitur, quòd duo termini eius ſint in inſtanti, quia hoc eſt impoſſibile cum termini mutationis ſint oppoſiti per ſe loquendo, ſed intelligitur, quòd tranſitus de vno termino in alium eſt ſubito, & in inſtanti.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd tota iuſtificatio impij originaliter conſiſtit in gratiæ infuſione. Per eam enim, & liberũ arbitrium mouetur, & culpa remittitur.

Concluſio reſponſiua.

¶ D. S. reſpondet tali concluſione, iuſtificatio impij fit a Deo in inſtanti; probatur, tota iuſtificatio impij originaliter conſiſtit in gratiæ infuſione, & ſcilicet ſi iſta fit in inſtanti, & iuſtificatio erit in inſtanti; ſed gratiæ infuſio fit in inſtanti abſque ſucceſſione; ergo concluſio vera; huius rationis D. S. ponit, & probat primò maiorem; ſecundò minorem ibi, gratiæ autem &c. tertiò infert concluſionem ibi. Sic igitur &c. Maior ergo probatur, quia per infuſionem gratiæ cauſantur alia tria requiſita ad iuſtificationem, per eam enim libe. arb. mouetur &c. Et ita tota vis, & radix eſt in infuſione gratiæ. Ex hijs quatuor exiſtentibus, ſcilicet infuſione gratiæ, motibus duobus lib. arb. & remiſſione culpę eſt ipſa iuſtificatio; ergo ex menſura infuſionis gratiæ, habetur & menſura aliorum, & per conſequens iuſtificationis. Conſequenter cum dicit.

¶ Gratiæ autem infuſio fit in inſtanti abſque ſucceſſione. Cuius ratio eſt, quia quòd aliqua forma non ſubitò imprimatur ſubiecto, contingit ex hoc, quòd ſubiectum non eſt diſpoſitum, & agens indiget tempore ad hoc, quòd ſubiectum diſponat; & ideo videmus, ꝙ ſtatim cum materia eſt diſpoſita per alterationem præcedentem, forma ſubſtantialis acquiritur materiæ; & eádem ratione, quia diaphanum eſt ſecundùm ſe diſpoſitum ad lumen recipiendum, ſubitò illuminatur a corpore lucido in actu.

¶ Subiungit minorem quam probat ſic. Quia aliqua forma non ſubitò imprimatur ſubiecto contingit &c. vt in littera, ſed Deus non indiget tempore ad hoc, quòd anima diſponatur ad gratiam; ergo gratiæ infuſio fit in inſtanti, huius pro ſyllogiſmi ponit primò maiorem, ſecundò probat minorem ſuppletam, ibi, dictum eſt autem &c. Maior autem iſta declaratur a contrario ſenſu: videmus enim &c. vt in littera, per exemplificationem in naturalibus, de forma ſubſtantiali, & accidentali, ſcilicet lumine. Et habetur per illam poſterioristicam. Si affirmatio eſt cauſa affirmationis &c. ſed eſſe diſpoſitum facit formam ſubitò acquiri; ergo nõ ſubitò acquiri eſt ex indiſpoſitione materiæ, vel diſpoſitione ſucceſſiua. Conſequenter ibi.

¶ Dictum eſt autem ſupra, * quòd Deus ad hoc, ꝙ gratiam infundat animæ, non requirit aliquam diſpoſitionem niſi quam ipſe facit. Facit autem huiuſmodi diſpoſitionem ſufficiẽtem ad ſuſceptionem gratiæ, quandoque quidem ſubitò, quandoque autem paulatim, & ſucceſſiuè, vt ſupra dictum eſt; * quòd enim agens naturale non ſubitò poſſit diſponere materiam, contingit ex hoc, quòd eſt aliqua * proportio eius, quod in materia reſiſtit ad virtutem agentis; & propter hoc videmus, quòd quantò virtus agentis fuerit fortior, tantò materia citius diſponitur. Cum igitur virtus Diuina ſit infinita, poteſt quantumcunque materiam creatam ſubitò diſponere ad formam, & multò magis liberum arbitrium hominis, cuius motus poteſt eſſe inſtantaneus ſecundùm naturam.

q. 112. ar. 2.

*q. 112. ar. 2 ad ſecũdu.

* Aliàs diſproportio.

Alias diſproportí.

Dub. 7. 46.

¶ Probat minorem proximam pro minore principali ſic, Deus ad hoc, quòd gratiam infundat &c. ſed Deus poteſt huiuſmodi diſpoſitionem ſufficientem facere ſubitò, quandoque paulatim, & ſucceſſiuè; ergo minor proxima vera, ſcilicet, quòd non indiget tempore, quod animam diſponat ad gratiam. Maior iſta patuit. quæſt. 112. art. 2. Minor ſimiliter. quæſt. 112. art. ſecundo, ad ſecundum, de Paulo, qui ſubitò fuit diſpoſitus, ita quòd contraria diſpoſitio immediatè præceſſerat; & probatur tamen hic quoad vnam partem, ſcilicet, quòd Deus ſubitò diſponere poſſit animam ad gratiam, & arguitur ſic. Quia agens naturale non ſubitò &c. vt in littera, ſed in anima non eſt aliquid, quod habeat proportionem ad virtutem Dei iuſtificantis, immo lib. arb. ex natura habet, vt motus eius poſſit eſſe inſtantaneus; igitur &c. Iſta maior oſtenditur a ſigno, ibi. Et propter hoc videmus &c. Minor probatur, quia virtus Diuina eſt infinita, ergo non poteſt in anima eſſe aliquid, quod habeat reſiſtentiam, vel virtutem reſiſtendi, & impediendi actionem Dei, ne ſubitò diſponat; immo poteſt virtus Dei infinita quamcunque naturam creatam ſubitò diſponere ad formam. Et nota verbum, quod ſequitur Et multò magis lib. arbi. hominis, quia ex hoc, quòd ſubitò diſponitur non fit aliquid ſupra naturam hominis ex parte modi fiendi, quia & naturaliter poteſt habere motum inſtantaneum, & per conſequẽs Deus poteſt eum ſubitò efficere, & ita patet minor principalis, quòd Deus poſſit infundere gratiam in inſtanti, quia ſi hoc non poſſet maximè ideo eſſet, quia anima non poſſet ſubitò diſponi, poteſt autem ſubitò diſponi; igitur &c.

¶ Nota autem, quòd quamuis anima quandoque ſucceſſiuè diſponatur, non tamen propter hoc iuſtificatio non fit in inſtanti. Quia cum gratia, & culpa ſint oppoſita immediata circa ſuſceptibile, inter ea non cadit medium. Et per conſequens oportet, ꝙ tranſitus de vno ad aliud ſit ſubitus, & in inſtanti. Sed illa ſucceſſiua diſpoſitio, non eſt diſpoſitio quæ eſt neceſſitas, nec eſt ſufficiens, ſed aduenięnte per motionem Diuinam ſufficienti diſpoſitione tunc ſimul infundituꝛ gratia, & ſit iuſtificatio, vnde Doc. S. intelligendus eſt, quòd Deus facit ſufficientem diſpoſitionem quandoque ſucceſſiuè, quia videlicet iliam diſpoſitionem ſufficientem præceſſit aliqualis diſpoſitio qua non habuit gratiam connectam. Quandoque autem nulla diſpoſitio præceſſit, ſed ſufficiens fuit ſubitò introducta præcedente eius contrario, vt patet de Paulo, vnde quælibet iuſtificatio ſit in inſtanti, ſed non quælibet diſpoſitio ſufficiens, ſed quandoque inſufficiens præcedat; ita quòd non eſt meus quin omnis iuſtificatio ſit ſubita, ſed non omnis diſpoſitio, vt patebit ad primum.

¶ Nota etiam, quòd contrarium inuentũ in materia, vel ſubiecto dupliciter reſiſtit actioni. Vno modo inquantũ agit in ipſum agentem, vt patet in naturalibus quæ agunt, & patiuntur, & ideo ſi eſt aliqua proportio virtutis patientis ad agens, poteſt ſibi ad tempus reſiſtere, & actionem eius impedire; & hoc vult D. S. cum dicit, hoc quòd agens naturale non ſubitò diſponat contingit ex aliqua * proportione eius, quod in materia diſponẽda reſiſtit, hoc autem modo non poteſt eſſe aliqua reſiſtentia ad Diuinam virtutem, tum vt dictum eſt, quia non eſt aliqua proportio finiti ad infinitum, tum quia Deus eſt agens nullo modo patiens; ideo virtus creata non poteſt impedire actionem Diuinam agendo in Deum ipſum. Sed alio modo eſt reſiſtentia per hoc, quod potentia non eſt propria illi formæ ſicut contrarium facit reſiſtentiam contrario, ſed nec hoc modo eſt aliquid, quod Deo reſiſtere poſſit, quia etiam ex nihilo, & nulla potentia præſuppoſita, aliquid facere poteſt. Vnde nihil impedit quin Deus poſſit ſubitò iuſtificare etiam quo ad diſpoſitionem. Tunc ibi.

* Aliàs diſproportione.

¶ Sic igitur iuſtificatio impij fit a Deo in inſtanti.

¶ Infert concluſionem reſponſiuam iam deductam, & patet; dicit autem concluſio (a Deo) quia ipſe ſolus iuſtificat infundendo gratiam, & mouendo lib. arb. ad actũ ſuum ſubitò, qui eſt diſpoſitio completa ad iuſtificationem; dicit etiam (ſic) quia cauſa priuationis gratiæ poteſt ſucceſſiuè tolli, ſecundùm quòd homo cogitando ſe ad gratiam diſponit. De materia huius articuli vide Doc. San. in de Verita. Mate. 28. artic. 9. Et in 4. diſtinct. 17. q. 1. artic. 5. quæſt. 3.

¶ Et confirmatur concluſio argumento in contrarium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd motus liberi arbitrij, qui concurrit ad iuſtificationem impij, eſt conſenſus ad deteſtandum peccatum, & ad accedendum ad Deum, qui quidem conſenſus ſubitò fit. Contingit autem quãdoque, ꝙ præcedit aliqua deliberatio quæ non eſt de ſubſtantia iuſtificationis, ſed via in iuſtificationem, ſicut motus localis eſt via ad illuminationem, & alteratio ad generationem.

¶ Ad maiorem requiritur motus quidem, ſed non qui eſt actus imperfecti, & exeuntis de potentia in actum qui eſt cum abiectione alterius formæ poſitiui; & non eſt motus quo recipitur forma cum elongatione a contrario, ſed eſt motus, qui eſt actus perfecti, & operatio inſtantanea, ſicut & eſſe perfectum poteſt eſſe in inſtanti. Ad minorem, ſi intelligitur vniuerſaliter eſt falſa, quia non omnis actus voluntatis, vel libe. arbi. eſt eligere, ſed aliquis eſt velle, aliquis conſentire; & dico, quòd conſenſus lib. arb. requiritur ad iuſtificationem in inſtãti iuſtificationis, dico etiam, quòd eligere præexigit quidem deliberationem, ſed non eſt deliberatio, vt patuit. quæſt. 13. art. 1. Sed dictum eſt, quòd non requiritur electio prõ inſtanti iuſtificationis, ſed conſenſus, quem & ſi delibe-

si deliberatio præcedere posſit, sed illa non est de requisitis pro instanti iustificationis, sed consensus cum aliqua apprehensione licet non collatiua. Vltra, cum igitur &c. conceditur, quòd deliberatio non est sine successione, sed iam dictum est, quòd non requiritur ad substantiam iustificationis, ideſt non est de hijs quæ requiruntur pro momento iustificationis ad eius complemẽtum. Quare negatur consequentia, sed bene probat iuxta modum dicendi Doct. S. in de Veritate, quòd causa priuationis gratiæ successiuè tollatur, secundùm quòd aliquis cogitando, & deliberando successiuè se disponit ad gratiam, quæ dispositio est contraria causæ maculę, & priuationis gratiæ, scilicet affectioni ad peccatum, & peccato, quod est causa maculę; sicut & causa illuminationis successiuè accedit per motum, sed ea præsente subitò fit illuminatio. Simile de alteratione quæ est successiua, & tamen subitò ad eam sequitur generatio; de differentia autem electionis, & consensus, vide supra quæst. 15. artic. 3. ad tertium, quia non est opus electione ad iustificationem pro scilicet momento iustificationis, vt distinguitur contra consensum, quia non oportet tendere in duo quorum vtrunque placet, & vnum præ alio; sed sufficit, q̃ placeat iustitia, & maximè non est opus electione cum deliberatione, & collatione præcedente simul, vnde S. Paulus, nec deliberauit nec elegit iustificationem, sed consensit. Et præterea non videtur absurdum dicere, quòd sit in instanti; ita quod electio est terminus consilij in his qui egent consilio, in hijs autem qui habent certitudinem, habetur electio sine consilio, vnde Doc. San. tertia parte. quæst. 35. artic. secundo, ad secundum, ponit, quòd anima Christi in primo instanti elegerit. Vide ibidem totum articulum, quia valet ad propositum &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut in primo dictum est; * nihil prohibet duo simul intelligere actu, secundùm quòd sunt quodammodo vnum; sicut simul intelligimus subiectum, & prædicatum inquantum vniuntur in ordine affirmationis vnius; & per eundem modum liberum arbitrium potest in duo simul moueri, secundùm quòd vnum ordinatur in aliud; motus autem liberi arbitrij in peccatum ordinatur ad motum liberi arbitrij in Deũ; propter hoc enim homo detestatur peccatum, quia est contra Deum cui vult adhęrere; & ideo liberum arbitrium in iustificatione impij simul detestatur peccatum, & conuertit se ad Deum; sicut etiam corpus simul recedendo ab vno loco, accedit ad alium. —

*Prima par te q. 85. artic. 4.

¶ Maior vera. Ad minorem dicitur, quòd in primo, ideſt prima parte, non ita crude dictum est, quòd impossibile sit multa intelligere actu, sed dictum est quæst. 85. artic. quarto, quòd impossibile est intelligere plura per modum plurium, quod est intelligere per multas species, sed non habentur pro multis speciebus quæ ad vnum obiectum, vt sic, cõcurrunt, quia habent vim vnius; nec si sint, scilicet species plurium subordinatorum, habentur pro pluribus speciebus, nec intellectiones ex illis speciebus sequentes erunt plures actiones, sed se habent per modum vnius; vnde quando plures species concurrunt ad aliqua subordinata, vel ad cognoscendam differentiam aliquotum admixtem, tales species habentur quasi partes vnius speciei, quæ repræsentant illam differentiam, vel ordinationem vnius ad aliud, sicut Doc. S. ibidem habet ad quartum de specie repræsentante partes totius quæ repræsentat diuersa quæ conueniunt in vno toto. Dico etiam, q̃ species subordinatę possunt simul actuare in esse intelligibili intellectum. Nec habent rationem multarum specierum absolutè licet non species eiusdem ordinis. Omnia ista habentur ex mente Doc. San. ibidem, quam nec Sco. nec Durandus bene accepit. Vltra. Cum igitur, dico quòd requiritur motus lib. arb. in diuersa, sed nõ per modum diuersorum absolutè, sed in diuersa, vt subordinata sunt, vt vnum est ratio alterius, vt patebit artic. sequenti in cor. quia motus in Deum est ratio motus contra peccatum, & per consequens, & apprehensiones, & motus sunt subordinati; sicut & aliquis simul appetit finem, & id, quod est propter finem, & simul apprehendit vnde Doc. San. in de Verita. supra ad primum, quando sunt duo motus omnino disparati non possunt esse simul in eadem potentia, sed si vnum sit ratio alterius, tunc simul esse possunt, quia tunc quodammodo sunt vnius motus, hæc ille. Et sicut dicit de motu, ita dicendum est de apprehensionibus, & speciebus subordinatorum, quòd sunt quodammodo vnum. Quare negatur consequentia &c.

Scotus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est ratio quare forma subitò in materia non recipiatur, quia magis, & minus potest inesse, sic enim lumen non subitò reciperetur in aere qui potest magis, & minus illuminari; sed ratio est accipienda ex parte dispositionis materiæ, vel subiecti, vt dictum est. * ———

*In corp. art.

¶ Ad maiorem negatur, quia procedit secundùm non causam, non enim suscipere magis, & minus est ratio successiuè receptionis, sed quia subiectum non est dispositibile subitò. Et hoc, vel propterea, quia est medium inter formam abijciendam, & introducendam; vel propter hoc, quia hæc forma recipitur per elongationem a contrario, quod prius abijcitur, quo præsente materia, vel subiectum non est dispositum, sed retinit actionem agentis. Quare maior non est vera, sicut patet instantia de lumine, quod subitò recipitur, & tamen suscipit magis, & minus, vnde dico, quòd albedo successiuè recipitur secundum modum naturalem, quia inter eam, & nigredinem est medium, & quia per elongationem a contrario recipitur in subiecto quo præsente, subiectum non est dispositum pro albedine, vnde suscipere magis, & minus non est ratio successiuè receptionis in subiecto. Minor conceditur, sed tamen inter eam, & culpam non est medium, nec culpæ permisceretur gratia, nec acquiritur per eius elongationem. Vnde negatur prima cõsequentia. Vltra. Cum igitur, conceditur, sed iam patuit, quòd infusio gratiæ est subita. Quare negatur vlterior consequentia.

¶ Nota quòd hæc solutio tangit vnam difficultatem philosophicam. An videlicet contraria commisceantur, & se compatiantur secundùm gradus remissos. Capreolus enim in primo dist. 17. tenuit partem affirmatiuam, quòd sic. Alijs verò pars negatiua verior videtur. Sed de hoc alibi, quia potest intelligi illa deputatio a contrario non per maximorem vnius cum alio, sed per maiorem elongationem, quæ fit secundùm quòd subiectum disponitur ad remissionem vnius, & ad acquisitionem alterius. Et est ibi successio propter resistentiam contrarij præcedentis ad actionem agentis &c.

Capreolus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in eodem instanti in quo forma acquiritur incipit res operari secundùm formam; sicut ignis statim cum est generatus mouetur sursum, & si motus eius esset instantaneus in eodem instanti compleretur; motus autem liberi arbitrij qui est velle non est successiuus, sed instantaneus; & ideo non oportet, quòd iustificatio impij sit successiua. ———

¶ Ad maiorem patuit verus intellectus supra quæst. 112. artic. 2. ad primum, quia motus lib. arb. qui concurrit ad iustificationem sicut dispositio indistans a gratia, est meritorius, non quidem gratiæ quæ simul habetur, sed gloriæ, vel augmenti gratiæ. Vnde conceditur, quòd talis motus procedit a gratia sine qua nullum est meritum, nam dispositiones præcedentes gratiam videntur nec esse meritum congrui, vt supra dictum fuit, vbi iam. Ad minorem. Si intelligitur voluerſaliter, & de prioritate durationis, vel temporis, negatur; constat enim, quòd cum luna illuminatur, in eodem instanti illuminat; quando ergo formam sequitur operatio subitò, tunc simul cum res accipit formam simul etiam operatur, sicut habet Doc. San. exemplum de igne, qui pro eodem instanti quo generatur, mouetur sursum, ideſt incipit moueri sursum per negationem de præsenti, & affirmationem de futuro, & de hoc Doc. San. tertia parte, vbi statim ad primum; Esse est prius natura, quàm agere, nõ tamen est prius tempore, sed simul cum agens habet esse perfectum, incipit agere, nisi sit aliquod impediens; sicut ignis simul dum generatur incipit calefacere, & illuminare, sed calefactio non terminatur in instanti, sed per temporis successionem, illuminatio autem perficitur in instanti, & talis operatio est vsus lib. arb. vt dictum est, hæc ille. Et sicut ipse dicit de calefactione, quòd incipit in instanti generationis ignis, sed non est, ita hic. Doc. S. intelligendus est cum dicit. Ignis statim cum est generatus mouetur sursum, ideſt incipit moueri, quia motus non est in instanti, sed bene incipit in instanti per negationem de præsenti, & positionem de futuro &c. Ad consequens, si intelligitur, ergo prius tempore, negatur, sed conceditur, quòd prius natura. Quare negatur, & vlterior consequentia, quia prioritas naturæ non præiudicat instantaneę inceptioni.

¶ Ad quintum dicendum, quòd successio duorum oppositorum in eodem subiecto aliter est consideranda in his quæ subiacent tempori, & aliter in his quæ sunt supra tempus. In his enim quæ subiacent tempori, non est dare vltimum instans, in quo forma prior subiectò inest, est autem dare vltimum tempus, & primum instans in quo forma subsequens inest materiæ, vel subiecto. Cuius ratio est, quia in tempore non potest accipi ante vnum instans, aliud instans præcedens immediatè, eo quòd instantia non consequenter se habent in tempore, sicut nec puncta in linea, vt probatur in 6. Physicorum, * sed tempus terminatur ad instans, & ideo in toto tempore præcedẽti quo aliquid mouetur ad vnam formam, subest formæ oppositæ, & in vltimo instanti illius temporis, quod est primum instans sequentis tem-

Dub. 147.

* A principio lib. per decem Tex.

poris

poris, habet formam quæ eſt terminus motus. Sed in his quæ ſunt ſupra tempus aliter ſe habet, ſi qua enim ſucceſſio ſit ibi affectuum, vel intellectualium conceptionum, puta in Angelis, talis ſucceſſio non menſuratur[d] tempore continuo, ſed tempore diſcreto; ſicut & ipſa quæ menſurantur non ſunt continua, vt in primo habitum eſt; * vnde in talibus eſt dandum vltimum inſtans, in quo primum fuit, & primum inſtans, in quo eſt id quod ſequitur; nec oportet eſſe tempus medium, quia non eſt ibi continuitas temporis quæ hoc requirebat.

[d] Dub. 118.

* Prima par te q. 53. artic. 3. & 2.

¶ Et quia hoc argumentum præſupponit, quòd in omni ſucceſſione duorum oppoſitorum in eodem ſubiecto ſint duo inſtantia inter quæ ſit medium tempus ſic, quòd non poſſint ſimul eſſe. Ideo D. S. primò hoc declarat quando ſit verum, & quando non, & deinde ſecundò applicat ad propoſitum argumenti ſoluendo illud, ibi. Mens autem humana &c. Nota ergo primò diſtinctionem de ſucceſſione aliquorum oppoſitorum, & de hijs quæ primo modo ſuccedunt, verum eſt eſſe tempus medium, ſed non eſt dare duo inſtantia eorum, ſed tantùm vnum, & ſic vna pars ſuppoſiti eſt falſa, & alia vera. Sed quo ad illa quæ ſecundo modo ſuccedunt, eſt dare duo inſtantia, ſed inter illa non cadit medium tempus, & ſic iterũ vna pars ſuppoſiti falſa. Et hoc declarat D. S.

De primo, & vltimo inſtanti.

¶ Nota ex his artiſta fundamentum. Quare non datur vltimum inſtans eſſe formæ abijciendæ, ſed vltimum tempus, quia cũ forma generabilis, & corruptibilis ſubſit tempori, quod eſt numerus motus cœli, ſequitur, quòd nunc, vel inſtans menſurans generationem formæ introductæ non ſe habeat conſequenter ad aliud nunc præcedens, ſed inter ipſa detur tempus medium. Si ergo detur vltimũ inſtans eſſe formæ abiciendæ non erit idem in quo eſt primò eſt forma generata, quia tunc duæ formæ oppoſitæ eſſent ſimul; erit igitur aliud; ſignetur ergo illud per intellectum, & tunc inter ipſum, & inter inſtans generationis, eſt tempus medium, in quo tempore medio non eſt forma abijcienda in natura, quia ante abiecta eſt, nec forma introducenda, quia ipſa aduenit in termino illius temporis, & ſic pro aliquo tempore materia eſt ſine forma, quod eſt impoſſibile. Quare idem eſt inſtans eſſe vnius, & non eſſe alterius, & ſic non ſequitur illud inconueniens de quo arguit hic.

¶ Mens autem humana quæ iuſtificatur ſecundùm ſe quidem eſt ſupra tempus, ſed per accidens ſubditur tempori, inquantum, ſcilicet, intelligit cum continuo, & tempore ſecundùm phantaſmata in quibus ſpecies intelligibiles conſiderat, vt in primo dictum eſt; * & ideo iudicandum eſt ſecundùm hoc de eius mutatione ſecundùm conditionem motuum temporalium, vt ſcilicet dicamus, quòd non eſt dare vltimum inſtans in quo culpa inſuit, ſed vltimum tempus; eſt autem dare primum inſtans in quo gratia ineſt, in toto autem tempore præcedenti inerat culpa.

* Prima pars te q. 84. art. 7. q. 85. art. 1. & 2.

¶ Dicendum ergo ad argumentum ex dictis, prima pars aſſumpti conceditur, vel maioris; quia datur primum inſtans in quo gratia ineſt, quod inſtans eſt vltimus terminus illius temporis, in quo culpam habuit. Ad ſecundam partem maioris dicitur negando, quòd detur vltimum inſtans eſſe ipſius culpæ, ſed datur vltimum tempus eſſe, & primum inſtans non eſſe; & ratio patuit ſupra de illis quæ ſubiacent tempori; de motu autem mentis iuſtificatiuo, iudicandum eſt ſicut de his quæ ſubiacent tempori in quibus non datur vltimum inſtans formæ abijciendæ, quia aliàs aliquo tempore materia ſtaret ſine forma, vt patuit, ſed datur primum inſtans non eſſe, quòd inſtans non eſſe formæ abijciendæ eſt primum inſtans eſſe formæ introducendæ. Vltra, ad minorem conceditur, quòd non idem inſtans eſt in quo quis ſubiacet culpæ, & habet gratiam, quia ſic oppoſita eſſent in eodem; ſed eſt idem inſtans infuſionis gratiæ, & non eſſe culpæ. Vnde negatur, quòd oporteat eſſe duo inſtantia. Vltra inter quæ &c. verum inter duo inſtantia tẽporis noſtri eſt tempus medium, ſed non inter duo inſtantia, vel nunc temporis diſcreti; & in iſtis quæ menſurantur tempore diſcreto datur vltimum inſtans eſſe, ſed non in hijs quæ habent ordinem ad tempus noſtrum, ſic eſt iuſtificatio, nam tempore menſurantur non ſolùm quæ ſunt per ſe in tempore, quod eſt menſura motus cœli, ſed etiam ea quæ habent per accidens ordinem ad motum cœli, inquantum conſequuntur ex aliquibus quæ per ſe habent ordinem ad tempus prædictum; & ſic eſt in iuſtificatione impij quæ conſequitur ex aliquibus cogitationibus, & locutionibus, & alijs huiuſmodi motibus quę per ſe menſurantur tempore motus cœli; vnde ſicut idem eſt inſtans, quod eſt terminus tẽporis menſurantis alterationem præuiam generationi ſubſtantiali, & in quo introducitur forma naturalis, & abijcitur forma præcedens; ſic in propoſito in vno inſtanti, quod eſt termĩus cogitationis præcedentis introducitur gratia, & abijcitur culpa, vnde datur vltimum tempus, ſcilicet præcedens illud inſtans, ſed non datur vltimum inſtans. Quare negatur conſequentia. Vide de materia illius ſolutionis D. S. in de Verita. Mate. 28. artic. 2. ad decimum. Et in 4. diſt. 11. quæſt. 1. artic. 3. quæſt. 2. ad ſecundum. Tanguntur etiam aliqua, ſcilicet de tempore diſcreto, de quo prima parte. q. 53. art. 2. & 3.

Vtrum gratiæ infuſio ſit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd gratiæ infuſio non ſit prima ordine naturæ inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Prius enim eſt recedere a malo, quàm accedere ad bonum; ſecundùm illud Pſal. Declina a malo, & fac bonum, ſed remiſſio culpæ pertinet ad receſſum a malo, infuſio autem gratiæ pertinet ad proſecutionem boni; ergo naturaliter prius eſt remiſſio culpæ, quàm infuſio gratiæ. T 4. diſt. 17. q. 1. art. 4. q. 1. & q. 1. art. 5. q. 1. ad 2. & ver. q. 28. art. 7.

¶ 2 Præt. diſpoſitio præcedit naturaliter formam ad quam diſponit; ſed motus liberi arbitrij eſt quædam diſpoſitio ad ſuſceptionem gratiæ; ergo naturaliter præcedit infuſionem gratiæ.

¶ 3 Præt. peccatum impedit animam, ne liberè tendat in Deum, ſed prius eſt remouere id, quod prohibet motum, quàm motus ſequatur; ergo prius eſt naturaliter remiſſio culpæ, & motus liberi arbitrij in peccatum, quàm motus liberi arbitrij in Deum, & quàm infuſio gratiæ.

¶ Sed contrà, cauſa eſt prior naturaliter ſuo effectu, ſed gratiæ infuſio cauſa eſt omnium aliorum quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, vt ſupra dictum eſt; * ergo eſt naturaliter prior. * Argum

¶ Hic Doc. San. inquirit de ordine naturæ eorum quattuor quę ad iuſtificationem impij requiruntur, oportet enim præſupponere hic, quòd inter ea inter quæ non eſt ordo temporis poteſt eſſe ordo naturæ, ita quòd naturaliter in aliquo generæ cauſæ vnum eſt prius alio, ſicut patet de materiâ, & forma, vnde ſolet dici, quòd in vno inſtanti tẽporis ſunt plura inſtantia naturæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd prædicta quattuor quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, tempore quidem ſunt ſimul, quia iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, vt dictum eſt; * ſed ordine naturæ vnum eorum eſt prius altero; & inter ea naturali ordine primum eſt gratiæ infuſio, ſecundum motus liberi arbitrij in Deum, tertium eſt motus liberi arbitrij in peccatum, quartum verò eſt remiſsio culpæ. * Arg. prin.

Concluſio reſponſiua.

¶ Doc. San. reſpondet tali concluſione, prædicta quattuor, (ſcilicet in articulo ſeptimo) quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, tempore quidem ſunt ſimul, ſed ordine naturæ vnum eorum eſt &c. vt iacet in tota littera iſta. Et intelligitur concluſio de iſtis, vt conſiderantur ex parte Dei iuſtificantis, non ex parte hominis iuſtificati, vt patet ad primum; habet autem hæc concluſio ſex partes, primò probat primam, ſecundò quattuor partes ſequentes, ibi. Cuius ratio eſt &c. tertiò ſextam ibi. Quantum verò &c. prima ergo pars probatur ſimul cum concluſione, & ex ante præcedentibus, ſic, iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua; ergo omnia quattuor quæ ad ipſam neceſſariò requiruntur, ſunt ſimul tempore. Antecedens patuit. Tenet conſequentia de ſe, quia ſi quid eſt in inſtanti, ergo etiam ea ſine quibus eſſe non poteſt, & ea quæ ad ipſam neceſſariò requiruntur; ſicut ſi homo eſt, neceſſariò anima, & corpus ſunt. Conſequenter cum dicit.

¶ Cuius ratio eſt, quia in quolibet motu naturaliter primum eſt motio ipſius mouentis, ſecundum autem eſt diſpoſitio materiæ ſiue motus ipſius mobilis, vltimum verò eſt finis, vel terminus motus ad quem terminatur motio mouentis; ipſa igitur Dei mouentis motio eſt gratiæ infuſio, vt ſupra dictum eſt; * motus autem, vel diſpoſitio mobilis eſt quidem duplex motus liberi arbitrij, terminus autem, vel finis motus eſt remiſsio culpæ, vt ex ſupra dictis patet; * & ideo naturali ordine primum in iuſtificatione impij eſt gratię infuſio, ſecun- * Ar. ho. ius quæſ. * Ar. ho. ius quæſ.

ſecundum eſt motus liberi arbitrij in Deum, tertium verò eſt motus liberi arbitrij in peccatum.

¶Probat alias quattuor partes; ſed quia ſecunda eſt generalis, & explicatur per ſequentes, ideo non probatur ſpecialiter, ſed aliis declaratis ipſa eſt manifeſta; probat ergo primò tres ſimul, ſcilicet tertiam, quartam, & quintam; ſecundò ſpecialiter probat quartam, & quintam ibi. Propter hoc, &c. Quo ad primum arguitur ſic. In quolibet motu naturaliter primum eſt, &c. vt in littera; ſed motio Dei eſt gratiæ infuſio. Motus autem, &c. vt in littera; igitur naturali ordine primum in iuſtificatione, &c. Maior eſt de ſe nota. Minor patuit artic. 6. Patet etiam ex his ſecunda pars concluſionis, ſcilicet vt in illorum quattuor eſt prius altero ordine naturæ. Deinde cum dicit.

¶Propter hoc enim ille qui iuſtificat, deteſtatur peccatum, quia eſt contra Deum; vnde motus liberi arbitrij in Deum præcedit naturaliter motum liberi arbitrij in peccatum, cum ſit cauſa, & ratio eius.

¶Declarat ſpecialiter quartam, & quintam partes concluſionis ſic. Motus in Deum eſt cauſa, & ratio motus in peccatum; ergo præcedit naturaliter motum in peccatum. Tenet conſequentia extra litteram, quia cauſa cauſato naturaliter prior eſt. Antecedens patet, quia propter hoc, ille qui iuſtificatur, deteſtatur peccatum, quia eſt contra Deum. Et ſi quæ alia eſſet ratio deteſtationis peccati, quàm Deus, non eſſet talis deteſtatio contritio, nec motus requiſitus ad iuſtificationem, vt enim habetur in quarto ſententiarum. Contritio eſt dolor de peccatis, vt ſunt offenſa Dei. Deinde ibi.

¶Quartum verò, & vltimum eſt remiſſio culpæ, ad quam tota iſta tranſmutatio ordinatur ſicut ad finem, vt dictum eſt. *

*Art. 6. huius q.

¶Manifeſtat ſextam, & vltimam partem concluſionis. Et arguitur ſic. Tota tranſmutatio iuſtificativa ordinatur ad remiſſionem culpæ, ſicut ad finem; igitur ipſa eſt vltimum inter alia. Antecedens patuit artic. 1. & 6. Tenet conſequentia extra litteram, quia finis poſterior eſt his, quæ ſunt ad finem in via executionis. Ex his habetur reſponſio formalis ad quæſitũ; quia ex tertia parte concluſionis habetur, quòd infuſio gratiæ eſt prior ordine naturæ omnibus aliis ad iuſtificationem requiſitis.

¶Nota tamen, quòd hæc concluſio præſertim accipienda eſt ſecundùm ordinem naturæ in genere cauſæ efficientis; quia ſic gratiæ infuſio præcedit remiſſionem culpæ, ſed ſecundùm ordinem cauſæ materialis eſt econtrario, vt habet Doct. Sanct. in de Veritate, Materia 28. artic. 7. quia enim omnis diſpoſitio ad formam ad genus cauſæ materialis reducitur, & cum denudatio ſubiecti a diſpoſitione contraria ſit quædam diſpoſitio ad formæ introducendæ receptionem; ideo ſequitur, quòd abiectio, vel remiſſio culpæ ſit diſpoſitio ad gratiam in genere cauſæ materialis, & per conſequens in hoc genere prior; cum quo ſtat, quòd in genere cauſæ formalis, & efficientis gratiæ infuſio eſt prior, quia forma expellit contrarium, & tenet ſe ex parte efficientis, cuius eſt ſimilitudo per ipſum cauſata, & eſt finis; ideo eſt ſimpliciter prior, quia illud eſt ſimpliciter dicendum prius, quod eſt prius ſecundùm genus illius cauſæ, quæ prior eſt in genere cauſalitatis; & ideo cum gratia eſt prior in genere cauſæ finalis efficientis, & formæ, quæ ſunt cauſæ priores; ideo D. S. hic abſolutè dixit, quòd gratiæ infuſio ſit prior. Vide de iſta materia D. S. in quarto, diſt. 17. q. 1. artic. 4. quæſtiun. 1.

CONFIRMAT ratio in contrarium tertiam partem concluſionis; & probat, quòd gratiæ infuſio eſt prior in genere cauſæ efficientis, & formalis, quia eſt cauſa efficiens, & motiua liberi arbitrij, & remiſſionis culpæ formalis, & finalis omnium; quia & expulſio formæ contrariæ ordinatur ex natura ad formam introducendam, ſimiliter mouetur liber. arbitr. vt gratiam conſequatur, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd receſſus a termino, & acceſſus ad terminum dupliciter conſiderari poteſt; vno modo ex parte mobilis, & ſic naturaliter receſſus a termino præcedit acceſſum ad terminum, prius enim eſt in ſubiecto mobili oppoſitũ quod abijcitur, & poſt modum eſt id, quod per motum aſſequitur mobile; ſed ex parte agentis eſt econuerſo; agens enim per formam, quæ in eo præexiſtit, agit ad remouendum contrarium, ſicut Sol per ſuam lucem agit ad remouendum tenebras; & ideo ex parte Solis prius eſt illuminare, quàm tenebras remouere; ex parte autem aeris illuminandi prius eſt purgari a tenebris, quàm conſequi lumen ordine naturæ, licet vtrumque ſit ſimul tempore; & quia infuſio gratiæ, & remiſſio culpæ dicuntur ex parte Dei iuſtificantis, ideo ordine naturę prior eſt gratiæ infuſio, quàm culpæ remiſſio; ſed ſi ſumantur ea, quæ ſunt ex parte hominis iuſtificati eſt econuerſo, nam prius eſt ordine naturæ liberatio a culpa, quàm conſecutio gratię iuſtificantis.

¶D. S. dupliciter ſolut hoc argumentum; ſecundò ibi. Vel poteſt dici, &c. Ad maiorem dicitur primò, vera eſt ex parte mobilis, & ſubiecti, & in exterioribus motibus; quia ibi eſt prior receſſus, quàm acceſſus, ſecus in interioribus motibus, qa ibi prior eſt acceſſus, vt patebit ad tertium; nam finis, & terminus habet rationem principij, ſed negatur, q̃ ordine naturæ ex parte agentis; naturaliter enim prius agens introducit formam, quàm repellat diſpoſitionem contrariam, quia non niſi per formã agens expellit; ſed verum eſt, quòd ex parte mobilis, & ſubiecti, & per conſequens in genere cauſæ materialis, prior eſt receſſus a termino a quo, quàm acceſſus ad terminum ad quem, qui habetur per gratiam infuſam. Minor conceditur; ſed oportet intelligere, quòd talis receſſus non eſt niſi per actionem agentis, & in propoſito per infuſionem gratiæ; & quærimus, an ordine naturæ Deus prior remittat culpam, vel infundat gratiam, & non inquirimus de iuſtificatione ex parte iuſtificati, qui eſt ſubiectum, & materia iuſtificationis. Quare negatur conſequentia, quòd ſic prius ſimpliciter, & in ordine ad Deum iuſtificantem, quàm infuſio gratiæ; ſicut & in naturalibus clarè patet, quòd Sol naturaliter prius illuminat, antequam expellat tenebras.

¶Vel poteſt dici, q̃ termini iuſtificationis ſunt culpa, ſicut a quo; & iuſtitia ſicut ad quem; gratia verò eſt cauſa & remiſſionis culpæ & adeptionis iuſtitiæ.

¶Secundò dico ad maiorem, quòd recedere a malo eſt prius in genere cauſæ materialis tanquam terminus a quo; ſed infuſio gratiæ eſt cauſa receſſus a termino a quo, & cauſa termini ad quem, & per conſequens prior in genere efficientis cauſæ, & formalis; receſſus enim a termino a quo eſt prior via generationis, & motus, & reducitur ad genus cauſæ materialis, ſed acceſſus ad terminũ ad quem, eſt prior ſecundùm genus cauſæ finalis, & quia gratiæ infuſio eſt cauſa vtriuſque; ideo in genere cauſæ formalis, & efficientis vtrumque præcedit. Minor conceditur; ſed negatur conſequentia, ſed bene probat in genere cauſæ materialis prior eſt remiſſio culpæ. Vel poteſt dici tertiò ad minorem, quòd prius eſt recedere a malo quo ad vitationem opus mali, quam accedere ad bonum, ideſt opus bonum; minus enim eſt dimittere malum opus, quàm facere bonum opus, & per conſequens naturaliter eſt prius. Sed negatur, quòd malus habitus, vel aliquid habens ſe per modum habitus prius ſimpliciter expellatur, quàm infundatur habitus bonus, quia habitus bonus in genere cauſæ finalis formalis, & efficientis prior eſt; & per conſequens ſimpliciter prior.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd diſpoſitio ſubiecti præcedit ſuſceptionem formę ordine naturę, ſequitur tamen actionem agentis, per quam etiam ipſum ſubiectum diſponitur; & ideo motus liberi arbitrij naturæ ordine præcedit conſecutionem gratię, ſequitur autem gratię infuſionem.

¶Maior vera quo ad receptionem, vel conſecutionem in ſubiecto, & ſic in genere cauſæ materialis, quia videlicet ſubiectum nõ recipit niſi diſpoſitum; ſed negatur maior ex parte agentis, quia per talem actionem ſuam diſponit ſubiectum ad formam. Ad minorem conceditur, ſed eſt diſpoſitio cauſata per actionem Dei, quæ eſt infuſio gratiæ, quia Deus infundendo gratiam ſimul excitat lib. arbit. ad motum diſpoſitiuum diſpoſitione indiſtante a gratia quo ad tempus, licet ordine naturæ ſequatur infuſionem. Quare negatur conſequentia, quia ſicut ex parte aquæ intelligitur diſpoſitio ad calorem, antequam recipiat calorem; ſed talis diſpoſitio non præintelligitur actioni ignis in aquam, ſic in propoſito homo non recipit gratiam niſi diſpoſitus; ſed tũ illam diſpoſitionem habet per infuſionẽ gratiæ; quare infuſio ex parte Dei prior eſt tanquam medium quo diſponit hominem, ſed ex parte hominis recipientis gratiam præintelligitur diſpoſitio receptioni, ſed non infuſioni; & oportet iterum attendere, quia loquimur de infuſione, & diſpoſitione per motum lib. arb. vt fiunt a Deo. Et ſic conſtat præcedere infuſionem. Et nota, quòd hoc argumentum arguit contra aliam partem concluſionis, ſcilicet quòd infuſio non præcedat motum liberi arbitrij.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in ſecundo Phyſicorum; * in motibus animi omnino præcedit motus in principium ſpeculationis, vel in finem actionis; ſed in exterioribus motibus remotio impedimenti præcedit aſſecutionem finis; & quia motus liberi arbitrij eſt motus animi prius naturę ordine mouetur in Deum, ſicut in finem, quàm ad remouendum impedimentum peccati.

*Ariſtot. tex. 89.

poris, habet formam quæ eſt terminus motus. Sed in his quæ ſunt ſupra tempus aliter ſe habet, ſi qua enim ſucceſſio ſit ibi affectuum, vel intellectualium conceptionum, puta in Angelis, talis ſucceſſio non menſuratur[d] tempore continuo, ſed tempore diſcreto; ſicut & ipſa quæ menſurantur non ſunt continua, vt in primo habitum eſt; * vnde in talibus eſt dandum vltimum inſtans, in quo primum fuit, & primum inſtans, in quo eſt id quod ſequitur; nec oportet eſſe tempus medium, quia non eſt ibi continuitas temporis quæ hoc requirebat.

Dub. 111.

* Prima par te q. 53. artic. 3. & 3.

¶ Et quia hoc argumentum præſupponit, quòd in omni ſucceſſione duorum oppoſitorum in eodem ſubiecto ſint duo inſtantia inter quæ ſit medium tempus ſic, quòd non poſſint ſimul eſſe. Ideo D. S. primò hoc declarat quando ſic verum, & quando non, & deinde ſecundò applicat ad propoſitum argumenti ſoluendo illud, ibi. Mens autem humana &c. Nota ergo primò diſtinctionem de ſucceſſione aliquorum oppoſitorum, & de hijs quæ primo modo ſuccedunt, verum eſt eſſe tempus medium, ſed non eſt dare duo inſtantia eorum, ſed tantùm vnum, & ſic vna pars ſuppoſiti eſt falſa, & alia vera. Sed quo ad illa quæ ſecundo modo ſuccedunt, eſt dare duo inſtantia, ſed inter illa non cadit medium tempus, & ſic iterũ vna pars ſuppoſiti falſa. Et hoc declarat D. S.

De primo, & vltimo inſtanti.

¶ Nota ex his artiſta fundamentum. Quare non datur vltimum inſtans eſſe formæ abijciendæ, ſed vltimum tempus, quia cũ forma generabilis, & corruptibilis ſubſit tempori, quod eſt numerus motus cœli, ſequitur, quòd nunc, vel inſtans menſurans generationem formæ introductæ non ſe habeat conſequenter ad aliud nunc præcedens, ſed inter ipſa detur tempus medium. Si ergo datur vltimũ inſtans eſſe formæ abiciendæ non erit idem in quo eſt primò eſt forma generata, quia tunc duæ formæ oppoſitæ eſſent ſimul; erit igitur aliud; ſignetur ergo illud per intellectum, & tunc inter ipſum, & inter inſtans generationis, eſt tempus medium, in quo tempore medio non eſt forma abijcienda in natura, quia ante abiecta eſt, nec forma introducenda, quia ipſa aduenit in termino illius temporis, & ſic pro aliquo tempore materia eſt ſine forma, quod eſt impoſſibile. Quare idem eſt inſtans eſſe vnius, & non eſſe alterius, & ſic non ſequitur illud inconueniens de quo arguit hic.

¶ Mens autem humana quæ iuſtificatur ſecundùm ſe quidem eſt ſupra tempus, ſed per accidens ſubditur tempori, inquantum, ſcilicet, intelligit cum continuo, & tempore ſecundùm phantaſmata in quibus ſpecies intelligibiles conſiderat, vt in primo dictum eſt; * & ideo iudicandum eſt ſecundùm hoc de eius mutatione ſecundùm conditionem motuum temporalium, vt ſcilicet dicamus, quòd non eſt dare vltimum inſtans in quo culpa infuit, ſed vltimum tempus; eſt autem dare primum inſtans in quo gratia ineſt, in toto autem tempore præcedenti inerat culpa.

* Prima par te q. 24. art. 7. q. 55. art. 2. & 3.

¶ Dicendum ergo ad argumentum ex dictis, prima pars aſſumpti conceditur, vel maioris; quia datur primum inſtans in quo gratia ineſt, quod inſtans eſt vltimus terminus illius temporis, in quo culpam habuit. Ad ſecundam partem maioris dicitur negando, quòd detur vltimum inſtans eſſe ipſius culpæ, ſed datur vltimum tempus eſſe, & primum inſtans non eſſe; & ratio patuit ſupra de illis quæ ſubiacent tempori; de motu autem mentis iuſtificatiuo, iudicandum eſt ſicut de his quæ ſubiacent tempori in quibus non datur vltimum inſtans formæ abijciendæ, quia aliàs aliquo tempore materia ſtaret ſine forma, vt patuit, ſed datur primum inſtans non eſſe, quòd inſtans non eſſe formæ abijciendæ eſt primum inſtans eſſe formæ introducendæ. Vltra, ad minorem conceditur, quòd non idem inſtans eſt in quo quis ſubiacet culpæ, & habet gratiam, quia ſic oppoſita eſſent in eodem; ſed eſt idem inſtans infuſionis gratiæ, & non eſſe culpæ. Vnde negatur, quòd oporteat eſſe duo inſtantia. Vltra inter quæ &c. verum inter duo inſtantia tẽporis noſtri eſt tempus medium, ſed non inter duo inſtantia, vel nunc temporis diſcreti; & in iſtis quæ menſurantur tempore diſcreto datur vltimum inſtans eſſe, ſed non in hijs quæ habent ordinem ad tempus noſtrum, ſic eſt iuſtificatio, nam tempore menſurantur non ſolùm quæ ſunt per ſe in tempore, quod eſt menſura motus cœli, ſed etiam ea quæ habent per accidens ordinem ad motum cœli, inquantum conſequuntur ex aliquibus quæ per ſe habent ordinem ad tempus prædictum; & ſic eſt in iuſtificatione impij quæ conſequitur ex aliquibus cogitationibus, & locutionibus, & alijs huiuſmodi motibus quę per ſe menſurantur tempore motus cœli; vnde ſicut idem eſt inſtans, quod eſt terminus temporis menſurantis alterationem præuiam generationi ſubſtantiali, & in quo introducitur forma naturalis, & abijcitur forma præcedens; ſic in propoſito in vno inſtanti, quod eſt terminus cogitationis præcedentis introducitur gratia, & abijcitur culpa, vnde datur vltimum tempus, ſcilicet præcedens illud inſtans, ſed non datur vltimum inſtans. Quare negatur conſequentia. Vide de materia illius ſolutionis D. S. in de Verita. Mate. 28. artic. 2. ad decimum. Et in 4. diſt. 11. quæſt. 1. artic. 3. quæſt. 2. ad ſecundum. Tanguntur etiam aliqua, ſcilicet de tempore diſcreto, de quo prima parte q. 53. art. 2. & 3.

Vtrum gratiæ infuſio ſit prima ordine naturæ inter ea, quæ requiruntur ad iuſtificationem impij.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd gratiæ infuſio non ſit prima ordine naturæ inter ea quæ requiruntur ad iuſtificationem impij. Prius enim eſt recedere a malo, quàm accedere ad bonum; ſecundùm illud Pſal. Declina a malo, & fac bonum, ſed remiſſio culpæ pertinet ad receſſum a malo, infuſio autem gratiæ pertinet ad proſecutionem boni; ergo naturaliter prius eſt remiſſio culpæ, quàm infuſio gratiæ. T

4. diſt. 17. q. 1. art. 4. q. 1. & 2. art. 5. q. 1. ad 2. & verit. q. 28. art. 7.

¶ 2 Præt. diſpoſitio præcedit naturaliter formam ad quam diſponit; ſed motus liberi arbitrij eſt quædam diſpoſitio ad ſuſceptionem gratiæ; ergo naturaliter præcedit infuſionem gratiæ.

¶ 3 Præt. peccatum impedit animam, ne liberè tendat in Deum, ſed prius eſt remouere id, quod prohibet motum, quàm motus ſequatur; ergo prius eſt naturaliter remiſſio culpæ, & motus liberi arbitrij in peccatum, quàm motus liberi arbitrij in Deum, & quàm infuſio gratiæ.

¶ Sed contra, cauſa eſt prior naturaliter ſuo effectu, ſed gratiæ infuſio cauſa eſt omnium aliorum quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, vt ſupra dictum eſt; * ergo eſt naturaliter prior.

* Art. præc.

¶ Hic Doc. San. inquirit de ordine naturæ eorum quattuor quę ad iuſtificationem impij requiruntur, oportet enim præſupponere hic, quòd inter ea inter quæ non eſt ordo temporis poteſt eſſe ordo naturæ, ita quòd naturaliter in aliquo genere cauſæ vnum eſt prius alio, ſicut patet de materia, & forma, vnde ſolet dici, quòd in vno inſtanti tẽporis ſunt plura inſtantia naturæ.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd prædicta quattuor quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, tempore quidem ſunt ſimul, quia iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua, vt dictum eſt; * ſed ordine naturæ vnum eorum eſt prius altero; & inter ea naturali ordine primum eſt gratiæ infuſio, ſecundum motus liberi arbitrij in Deum, tertium eſt motus liberi arbitrij in peccatum, quartum verò eſt remiſsio culpæ.

* Art. præc.

Concluſio reſpondet.

¶ Doc. San. reſpondet tali concluſione, prædicta quattuor, (ſcilicet in articulo ſeptimo) quæ requiruntur ad iuſtificationem impij, tempore quidem ſunt ſimul, ſed ordine naturæ vnum eorum eſt &c. vt iacet in tota littera iſta. Et intelligitur concluſio de iſtis, vt conſiderantur ex parte Dei iuſtificantis, non ex parte hominis iuſtificati, vt patet ad primum; habet autem hæc concluſio ſex partes, primò probat primam, ſecundò quattuor partes ſequentes, ibi. Cuius ratio eſt &c. tertiò ſextam ibi. Quantum verò &c. prima ergo pars probatur ſimul cum concluſione, & ex art. præceden. ſic, iuſtificatio impij non eſt ſucceſſiua; ergo omnia quattuor quæ ad ipſam neceſſariò requiruntur, ſunt ſimul tempore. Antecedens patuit. Tenet conſequentia de ſe, quia ſi quid eſt in inſtanti, ergo etiam ea ſine quibus eſſe non poteſt, & ea quæ ad ipſam neceſſariò requiruntur; ſicut ſi homo eſt, neceſſariò anima, & corpus ſunt, Conſequenter eum dicit.

¶ Cuius ratio eſt, quia in quolibet motu naturaliter primum eſt motio ipſius mouentis, ſecundum autem eſt diſpoſitio materiæ ſiue motus ipſius mobilis, vltimum verò eſt finis, vel terminus motus ad quem terminatur motio mouentis; ipſa igitur Dei mouentis motio eſt gratiæ infuſio, vt ſupra dictum eſt; * motus autem, vel diſpoſitio mobilis eſt quidem duplex motus liberi arbitrij, terminus autem, vel finis motus eſt remiſsio culpæ, vt ex ſupra dictis patet; * & ideo naturali ordine primum in iuſtificatione impij eſt gratię infuſio,

* Art. huius quæſt.

* Art. huius quæſt.

ſecun-

ſecundum eſt motus liberi arbitrij in Deum, tertium verò eſt motus liberi arbitrij in peccatum.

¶Probat alias quattuor partes; ſed quia ſecunda eſt generalis, & explicatur per ſequentes, ideo non probatur ſpecialiter, ſed aliis declaratis ipſa eſt manifeſta; probat ergo primò tres ſimul, ſcilicet tertiam, quartam, & quintam; ſecundò ſpecialiter probat quartam, & quintam ibi. Propter hoc, &c. Quo ad primum arguitur ſic. In quolibet motu naturaliter primum eſt, &c. vt in littera; ſed motio Dei eſt gratiæ infuſio. Motus autem, &c. vt in littera; igitur naturali ordine primum in iuſtificatione, &c. Maior eſt de ſe nota. Minor patuit artic. 6 Patet etiam ex his ſecunda pars concluſionis, ſcilicet vnum illorum quattuor eſt prius altero ordine naturæ. Deinde cum dicit.

¶Propter hoc enim ille qui iuſtificat, deteſtatur peccatum, quia eſt contra Deum; vnde motus liberi arbitrij in Deum præcedit naturaliter motum liberi arbitrij in peccatum, cum ſit cauſa, & ratio eius.

¶Declarat ſpecialiter quartam, & quintam partes concluſionis ſic. Motus in Deum eſt cauſa, & ratio motus in peccatum; ergo præcedit naturaliter motum in peccatum. Tenet conſequentia extra litteram, quia cauſa cauſato naturaliter prior eſt. Antecedens patet, quia propter hoc, ille qui iuſtificatur, deteſtatur peccatum, quia eſt contra Deum. Et ſi quæ alia eſſet ratio deteſtationis peccati, quàm Deus, non eſſet talis deteſtatio contritio, nec motus requiſitus ad iuſtificationem, vt enim habetur in quarto ſententiarum. Contritio eſt dolor de peccatis, vt ſunt offenſa Dei. Deinde ibi.

¶Quartum verò, & vltimum eſt remiſſio culpæ, ad quam tota iſta tranſmutatio ordinatur ſicut ad finem, vt dictum eſt. *

¶Manifeſtat ſextam, & vltimam partem concluſionis. Et arguitur ſic. Tota tranſmutatio iuſtificatiua ordinatur ad remiſſionem culpæ, ſicut ad finem; igitur ipſa eſt vltimum inter alia. Antecedens patuit artic. 1. & 6. Tenet conſequentia extra litteram, quia finis poſterior eſt his, quæ ſunt ad finem in via executionis. Ex his habetur reſponſio formalis ad quæſitũ; quia ex tertia parte concluſionis habetur, quòd infuſio gratiæ eſt prior ordine naturæ omnibus aliis ad iuſtificationem requiſitis.

¶Nota tamen, quòd hæc concluſio præſertim accipienda eſt ſecundùm ordinem naturæ in genere cauſæ efficientis; quia ſic gratiæ infuſio præcedit remiſſionem culpæ, ſed ſecundùm ordinem cauſæ materialis eſt econtrario, vt habet Doct. Sanct. in de Veritate, Materia 28. artic. 7. quia enim omnis diſpoſitio ad formam ad genus cauſæ materialis reducitur, & cum denudatio ſubiecti a diſpoſitione contraria ſit quædam diſpoſitio ad formæ introducendæ receptionem; ideo ſequitur, quòd abiectio, vel remiſſio culpæ ſit diſpoſitio ad gratiam in genere cauſæ materialis, & per conſequens in hoc genere prior; cum quo ſtat, quòd in genere cauſæ formalis, & efficientis gratiæ infuſio eſt prior, quia forma expellit contrarium, & tenet ſe ex parte efficientis, cuius eſt ſimilitudo per ipſum cauſata, & eſt finis; ideo eſt ſimpliciter prior, quia illud eſt ſimpliciter dicendum prius, quod eſt prius ſecundùm genus illius cauſæ, quæ prior eſt in genere cauſalitatis; & ideo cum gratia eſt prior in genere cauſæ finalis efficientis, & formæ, quæ ſunt cauſæ priores; ideo D. S. hic abſolutè dixit, quòd gratiæ infuſio ſit prior. Vide de iſta materia D. S. in quarto, diſt. 17. q. 1 artic. 4 quæſtiun. 1.

CONFIRMAT ratio in contrarium tertiam partem concluſionis; & probat, quòd gratiæ infuſio eſt prior in genere cauſæ efficientis, & formalis, quia eſt cauſa efficiens, & motiua liberi arbitrij, & remiſſionis culpæ formalis, & finalis omnium; quia & expulſio formæ contrariæ ordinatur ex natura ad formam introducendam, ſimiliter mouetur liber. arbitr. vt gratiam conſequatur, &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd receſſus a termino, & acceſſus ad terminum dupliciter conſiderari poteſt; vno modo ex parte mobilis, & ſic naturaliter receſſus a termino præcedit acceſſum ad terminum, prius enim eſt in ſubiecto mobili oppoſitũ quod abijcitur, & poſt modum eſt id, quod per motum aſſequitur mobile; ſed ex parte agentis eſt econuerſo; agens enim per formam, quæ in eo præexiſtit, agit ad remouendum contrarium, ſicut Sol per ſuam lucem agit ad remouendum tenebras; & ideo ex parte Solis prius eſt illuminare, quàm tenebras remouere; ex parte autem aeris illuminandi prius eſt purgari a tenebris, quàm conſequi lumen ordine naturæ, licet vtrumque ſit ſimul tempore; & quia infuſio gratiæ, & remiſſio culpæ dicuntur ex parte Dei iuſtificantis, ideo ordine naturę prior eſt gratiæ infuſio, quàm culpæ remiſſio; ſed ſi ſumantur ea, quæ ſunt ex parte hominis iuſtificati eſt econuerſo, nam prius eſt ordine naturæ liberatio a culpa, quàm conſecutio gratię iuſtificantis.

¶D. S. dupliciter ſoluit hoc argumentum; ſecundò ibi. Vel poteſt dici, &c. Ad maiorem dicitur primò, vera eſt ex parte mobilis, & ſubiecti, & in exterioribus motibus; quia ibi eſt prior receſſus, quàm acceſſus, ſecus in interioribus motibus, qa ibi prior eſt acceſſus, vt patebit ad tertium; nam finis, & terminus habet rationem principij, ſed negatur, q̃ ordine naturæ ex parte agentis; naturaliter enim prius agens introducit formam, quàm repellat diſpoſitionem contrariam, quia non niſi per formã agens expellit; ſed verum eſt, quòd ex parte mobilis, & ſubiecti, & per conſequens in genere cauſæ materialis, prior eſt receſſus a termino a quo, quàm acceſſus ad terminum ad quem, qui habetur per gratiam infuſam. Minor conceditur; ſed oportet intelligere, quòd talis receſſus non eſt niſi per actionem agentis, & in propoſito per infuſionem gratiæ; & quærimus, an ordine naturæ Deus prior remittat culpam, vel infundat gratiam, & non inquirimus de iuſtificatione ex parte iuſtificati, qui eſt ſubiectum, & materia iuſtificationis. Quare negatur conſequentia, quòd ſit prius ſimpliciter, & in ordine ad Deum iuſtificantem, quàm infuſio gratiæ; ſicut & in naturalibus clarè patet, quòd Sol naturaliter prius illuminat, antequam expellat tenebras.

¶Vel poteſt dici, q̃ termini iuſtificationis ſunt culpa, ſicut a quo; & iuſtitia ſicut ad quem; gratia verò eſt cauſa & remiſſionis culpæ & adeptionis iuſtitiæ.

¶Secundò dico ad maiorem, quòd recedere a malo eſt prius in genere cauſæ materialis tanquam terminus a quo; ſed infuſio gratiæ eſt cauſa receſſus a termino a quo, & cauſa termini ad quem, & per conſequens prior in genere efficientis cauſæ, & formalis; receſſus enim a termino a quo eſt prior via generationis, & motus, & reducitur ad genus cauſæ materialis, ſed acceſſus ad terminũ ad quem, eſt prior ſecundùm genus cauſæ finalis, & quia gratiæ infuſio eſt cauſa vtriuſque; ideo in genere cauſæ formalis, & efficientis vtrumque præcedit. Minor conceditur; ſed negatur conſequentia, ſed bene probat in genere cauſæ materialis prior eſt remiſſio culpæ. Vel poteſt dici tertiò ad minorem, quòd prius eſt recedere a malo quo ad vitationem opus mali, quam accedere ad bonum, ideſt opus bonum; minus enim eſt dimittere malum opus, quàm facere bonum opus, & per conſequens naturaliter eſt prius. Sed negatur, quòd malus habitus, vel aliquid habens ſe per modum habitus prius ſimpliciter expellatur, quàm infundatur habitus bonus, quia habitus bonus in genere cauſæ finalis formalis, & efficientis prior eſt; & per conſequens ſimpliciter prior.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd diſpoſitio ſubiecti præcedit ſuſceptionem formę ordine naturę, ſequitur tamen actionem agentis, per quam etiam ipſum ſubiectum diſponitur; & ideo motus liberi arbitrij naturæ ordine præcedit conſecutionem gratię, ſequitur autem gratię infuſionem.

¶Maior vera quo ad receptionem, vel conſecutionem in ſubiecto, & ſic in genere cauſæ materialis, quia videlicet ſubiectum nõ recipit niſi diſpoſitum; ſed negatur maior ex parte agentis, quia per talem actionem ſuam diſponit ſubiectum ad formam. Ad minorem conceditur, ſed eſt diſpoſitio cauſata per actionem Dei, quæ eſt infuſio gratiæ, quia Deus infundendo gratiam ſimul excitat lib. arbitr. ad motum diſpoſitiuum diſpoſitione indiſtante a gratia quo ad tempus, licet ordine naturæ ſequatur infuſionem. Quare negatur conſequentia, quia ſicut ex parte aquæ intelligitur diſpoſitio ad calorem, antequam recipiat calorem; ſed talis diſpoſitio non præintelligitur actiom ignis in aquam, ſic in propoſito homo non recipit gratiam niſi diſpoſitus; ſed tñ illam diſpoſitionem habet per infuſionẽ gratiæ; quare infuſio ex parte Dei prior eſt tanquam medium quo diſponit hominem, ſed ex parte hominis recipientis gratiam præintelligitur diſpoſitio receptiua, ſed non infuſiua; & oportet iterum attendere, quia loquimur de infuſione, & diſpoſitione per motum lib. arb. vt fiunt a Deo. Et ſic conſtat præcedere infuſionem. Et nota, quòd hoc argumentum arguit contra aliam partem concluſionis, ſcilicet quòd infuſio non præcedat motum liberi arbitrij.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in ſecundo Phyſicorum; * in motibus animi omnino præcedit motus in principium ſpeculationis, vel in finem actionis; ſed in exterioribus motibus remotio impedimenti præcedit aſſecutionem finis; & quia motus liberi arbitrij eſt motus animi prius naturę ordine mouetur in Deum, ſicut in finem, quàm ad remouendum impedimentum peccati. * Ariſtot. tex. 39.

¶Pro intellectu solutionis huius argumenti, vide supra habita, quæstio. 25. artic. tertio, ad tertium. & quæst. 29. artic. secundo, ad tertium. vbi dictum fuit, quòd in motu exteriori naturali prior est remotio contrarij, quàm accessus ad terminum, vel ad præfinis; sed in motu appetitiuo, & interiori, prior est accessus ad finem, vel intentio finis, quàm remotio contrarij, vel recessus a malo, vnde dicitur ad argumentum. Maior vera; sed dico, quòd tendentia animi in Deum fit per actum animi interiorem, & appetitiuum, qui primò est ad finem, & principium in appetibilibus, deinde in ea, quæ impediunt a fine. Vnde talis motus conuenit cum intentione naturæ, quæ respicit finem primò, deinde remotionem contrarij.

¶Ad minorem. Si intelligitur de motibus animi appetitiuis, negatur; immo in istis prior est motus appetitiuus respectu finis, antequam remoueatur impedimentum consecutionis finis. Sed vera est minor in motibus naturalibus exterioribus; vnde negatur consequentia, quia per motum liberi arbitrij homo tendit in finem, & causam remotiuam peccati, & per consequens præcedit remotionem culpæ. Vnde vult Doct. Sanct. in solutione, quòd motus affectiuus animi præcedit remotionem impedimenti. Et hoc habet Philosophus, quia tàm in speculatiuis, quàm in appetitiuis prior est motus in principium, quàm in conclusionem; & prior motus appetitiuus in finem, quàm in alia, &c.

Vtrum iustificatio impij sit maximum opus Dei.

VIde. 1. q. 45. art. 4. ad 2. Et 4. dist. 17. q. 1. art. 5. q. 1. ad 2. & dist. 46. q. 1. artic. 1. q. 3. ad 2. Et Ha. de 4. col. 1.

AD nonum sic proceditur. Videtur, quòd iustificatio impij non sit maximum opus Dei. Per iustificationem enim impij consequitur aliquis gratiam viæ; sed per glorificationem consequitur aliquis gratiam patriæ, quæ maior est; ergo glorificatio angelorum, vel hominum est maius opus, quàm iustificatio impij.

¶ 2 Præterea. Iustificatio impij ordinatur ad bonum particulare vnius hominis; sed bonum vniuersi est maius, quàm bonum vnius hominis, vt patet in primo Ethicorum; * ergo maius opus est creatio cœli, & terræ, quàm iustificatio impij.

*Arist. c. 2.

¶ 3 Præterea. Maius est ex nihilo aliquid facere, & vbi nihil cooperatur agenti, quàm ex aliquo facere aliquid cum aliqua cooperatione patientis; sed in opere creationis ex nihilo fit aliquid, vnde nihil potest cooperari agenti; sed in iustificatione impij Deus ex aliquo facit, idest ex impio iustum, & est ibi aliqua cooperatio ex parte hominis, quia est ibi motus liberi arbitrij, vt dictum est; * ergo iustificatio impij non est maximum opus Dei.

*Art. 3. huius quæst.

¶ Sed contra est, quod in Psalmista dicitur. Miserationes eius super omnia opera eius; & in collecta dicitur. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserando manifestas, & Augustinus dicit, * exponens illud Ioan. 14. Maiora horum faciet, quòd maius est, vt ex impio iustus fiat, quàm creare cœlum, & terram.

*Aug. c. 27.

¶Hic Doct. Sanct. determinat duo dubia circa dicta; & primò de magnitudine iustificationis. Et quia duo alia opera Dei, scilicet creatio, & glorificatio etiam magna sunt, quæ si iustificatio excederet, videretur esse maximum. Ideo illis duobus comparat in corpore.

¶Respondeo dicendum, quòd opus aliquod potest dici magnum dupliciter. Vno modo ex parte modi agendi; & sic maximum opus est creationis, in quo ex nihilo fit aliquid.

¶Doct. Sanct respondendo comparat iustificationem impij ad creationem; secundò comparat eam glorificationi, ibi. Sed sciendum, &c. Quo ad primum ponit duas conclusiones comparatiuas, & earum responsiuas secundùm vnam distinctionem bimembrem, cuius secundum membrum, & conclusionem conformem ponit ibi. Alio modo potest, &c. Distinguit ergo de magnitudine operum in titulo notata, quia dupliciter aliquod opus potest dici magnum. Vno modo ex parte modi agendi, quia scilicet fit tali modo, qui requirit maximam potentiam in agente; & quia non est aliqua proportio, vel potentia ex parte rei fiendæ ad hoc, quòd fiat; ita quòd nec potentia obedientialis præcedit, saltem obedientialis realis, sed solum præcedit non repugnantia, & potentia logicalis, vt patet ex prima parte, quæstio. 46. artic. primo, ad primum. Conclusio prima conformis. Ex parte modi agendi sic est maximum opus creationis, scilicet & non iustificationis; & tangit probationem eius sub brevibus, quæ ponuntur in argumento tertio sic. In creatione aliquid fit ex nihilo simpliciter; in iustificatione aliquid præsupponitur, quod cooperatur; igitur conclusio vera. Tenet consequentia, quia facere ex nihilo, & nullo præsupposito, est maior modus fiendi, quàm aliquo præsupposito. Antecedens pro prima parte supponitur ex prima parte, quæstio. 65. articulo primo. Conclusio prima.

¶Circa secundam partem nota, quòd Doct. Sanct. in quarto, distinctio. 46 quæstio. secunda, articulo primo, quæstiun. tertia, ad secundum. videtur dicere oppositum, vbi dicit, quòd in creatione non est aliquid, quod repugnet creanti, cum fit ex nihilo, sicut in iustificatione repugnat iustificanti inordinata voluntas. Hæc ille, quæ videntur esse contra dicta, quia si est maior repugnantia ex parte iustificationis, videtur, quòd modus agendi sit maior; sed dicendum dupliciter. Primò, quòd in creatione non est aliqua resistentia positiua, & ad agentem, vel creantem. Sed in iustificatione impij est resistentia ante iustificationem, quia scilicet peccator habet contrariam voluntatem iustificationi; sed tamen pro momento iustificationis semper habet voluntatem cooperantem iustificationi, vt Doct. Sanct hic dicit. Dico secundò, quòd immo maior est resistentia in creatione, quàm in iustificatione, non quidem, quòd creandum agat in Deum, sed ex parte subtractionis potentiæ recipientis; plus enim resistit, quod omnino subtrahit potentiam, quàm quòd posita potentia facit eam non esse propriam; nec contraria dispositio impedit effectum, nisi inquantum facit potentiam indispositam; & ideo est maior difficultas in creatione, vbi omnino materia non præexistit, quàm vbi præexistente materia est aliquod, quod effectiuè contrariando repugnat, & vbi est potentia saltem obedientialis, hæc habentur ex Doctore Sancto in quarto, distinctio. 11. quæst. prima, artic. tertio, quæstiun. tertia, ad secundum. & dist. 17. quæst. prima, articulo quinto, quæstiun. prima, ad secundum. Vnde Doct. Sanct. in quarto supra. sane intelligendus est; quia in creatione non est resistentia positiua, est tamen priuatiua, scilicet per subtractionem omnis potentiæ, & habilitatis. Et ista maior est, quam resistentia positiua, quæ tamen sine violentia a peccatore iustificando auferitur, & inducitur dispositio cooperatiua ad iustificationē. Nullus enim adultus iustificatur nisi volens, vt patuit supra. Maximus ergo modus est agendi, qui est ex nihilo, & per consequens conclusio vera. Consequenter eum dicit.

¶ Alio modo potest dici opus magnum propter magnitudinem eius quod fit; & secundùm hoc maius opus est iustificatio impij, quæ terminatur ad bonum æternum Diuinæ participationis, quàm creatio cœli, & terræ, quæ terminatur ad bonum naturæ mutabilis; & ideo Augustin. * cum dixisset, quòd magis est, quòd ex impio fiat iustus, quàm creare cœlum, & terram. Et subiungit. Cœlum enim, & terra transibit, prædestinatorum autem salus, & iustificatio permanebit.

*Aug. tract. 72. in Ioan.

¶Subiungit secundum membrum dictę distinctionis, scilicet quod dicitur opus magnū propter magnitudinem eius, quod fit. Primo enim modo dicitur magnū opus, esto res facta in se sit parua; sed quia fit modo magnifico: aut autem dicitur econtra, quia res quæ fit est magna magnitudine virtutis, idest nobilis, & excellentis naturæ. Conclusio secunda responsiua conformis est. Hoc modo maius opus est iustificatio impij, quàm creatio cœli, & terræ. Probatur, ratione fundata in auctoritate beati Augustini. Iustificatio impij terminatur ad bonum æternum Diuinæ participationis, creatio autem cœli, & terræ terminatur ad bonum naturæ mutabilis; igitur conclusio vera; consequentia nota, quia bonum Diuinum, & æterni ordinis nobilius est, quàm bonum naturæ mutabilis ordinis. Circa antecedens nota diligenter verba Doct. Sanct. cum dicit, quòd iustificatio terminatur ad bonum æternum Diuinæ participationis, quia per gratiā inchoatur in iustificato ipsa beatitudo, quæ est participata æternitas altioris ordinis, quàm sit quæcunque duratio, vel mensura rei naturalis creatæ; excedit enim æternitas participata ipsum ęuum, tanquam quid Diuini, & æterni ordinis excedit omne naturale; & cum hoc ipso æternitas participata immutabilior est ipso ęuo, vt patebit prima parte, quæst. 10. artic. 5. Quare Doct. Sanct. bene probat excessum iustificationis super creationem per participationem Diuinam æterni boni, quod est altioris ordinis quocunque bono naturæ etiam Angeli. Conclusio secunda.

¶ Et nota, quòd etiam creatio cœli terminatur ad bonum naturæ mutabilis ordinis; tùm quia cœlum mouetur localiter, tùm quia cœlum (esto quo ad substantiam mensuretur quo) tamen habet coniunctas mutationes; sed æternitas participata est participatio Diuinæ immutabilitatis, & per consequens maior.

¶Sed

¶Sed ſciendum eſt, ꝙ aliquid magnum dicitur dupliciter. Vno modo ſecundùm quantitatem abſolutam; & hoc modo donum gloriæ eſt maius, quàm donum gratiæ iuſtificantis impium; & ſecundùm hoc glorificatio iuſtorum eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij.

¶Hic conſequenter Doct. Sanct. comparat iuſtificationem impij alij operi magno, ſcilicet glorificationi, ex qua etiam ſoluit primum argumentum in oppoſitum. Et iterum proſequitur hoc duabus concluſionibus reſpondens, ſecundùm vnam diſtinctionem bimembrem, cuius ſecundum, & ſecundam concluſionem ponit ibi. Alio modo dicitur, &c. Notat ergo quaſi ſubdiuidendo ſecundum membrum primæ diſtinctionis, ꝙ aliquid dicitur magnum dupliciter; vno modo ſecundùm quantitatem abſolutam, quia videlicet in ſe eſt quid magnum, non comparando ad illum, vel alium; ſed quia ſecundùm ſe eſt excellens. Concluſio prima iuxta hoc membrum, & tertia in ordine. Secũdum hoc glorificatio iuſtorum eſt maius opus, quàm iuſtificatio impij, ſcilicet ſecundùm quantitatem abſolutam eius quod fit. Probatur, quia donum gloriæ eſt maius, quàm donum gratiæ iuſtificantis impium: igitur concluſio vera, conſequentia nota. Circa antecedens nota, quòd donum gloriæ importat ipſam etiam gratiam iuſtificantem, ſed vt conſummata eſt, & cum hoc dotes a gratia conſumata profluentes, ſcilicet lumen gloriæ, comprehenſionem, & fruitionem, de quibus ſupra; importat etiam ipſam beatitudinem; quare clarum eſt antecedens, quòd donum gloriæ, quod omnia iſta implicat, maius eſt, quàm gratia viatica iuſtificatiua etiam cum omnibus virtutibus ſibi connexis. Deinde cum dicit.

Concluſio tertia.

¶Alio modo dicitur aliquid magnum quãtitate proportionis, ſicut dicitur mons paruus, & milium magnũ; & hoc modo donum gratię impium iuſtificantis eſt maius, quàm donum gloriæ beatificantis iuſtum; quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impij, qui erat dignus pœna, quàm donum gloriæ dignitatem iuſti, qui ex hoc ipſo, quòd eſt iuſtificatus, eſt dignus gloria; & ideo Auguſtin. *dicit ibidem. Iudicet qui potrſt, vtrum maius ſit iuſtos Angelos creare, quàm impios iuſt. ficare, certè ſi ęqualis eſt vtrumque potentiæ, hoc maioris eſt miſericordiæ. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

*Aug. tract. 72. in Ioan. non procul a fi.

¶Proſequitur ſecundum membrum ſubdiſtinctionis, quòd alio modo dicitur aliquid magnum quantitate proportionis, quod oſtendit exemplo; alia exempla ponit Doct. Sanct. prima parte, quæſt. 2 artic. 4 ad quartum. de dono paruo dato pauperi, quod comparatiuè maius eſt, quam magnum datum diuiti. Et ſecunda ſecundæ, quæſt 106. artic 2. ponit exemplum de dono dato tono centi, quod abſolutè maius eſt; ſed donum datum pœnitenti maius eſt comparatiuè ad ipſum pœnitentem peccatorem, cui cum dignus eſſet pœna, datur. Concluſio ſecunda conformis, & vltima eſt. Hoc modo donum gratiæ impium iuſtificantis eſt maius, quàm donum gloriæ beatificantis iuſtum, ſcilicet comparatiuè. Probatur. Plus excedit donũ gratiæ dignitatem impij, quàm donum gloriæ dignitatem iuſti: igitur concluſio vera. Tenet cõſequentia, quia dare ei, qui minus dignus eſt, maius eſt proportionabiliter. Antecedens probatur, quia impius erat dignus pœna, & non gratia, iuſtificatus autem eſt dignus gloria, ideo eſt maius, quòd illi datur gratia, quàm illi gloria. Eſt autem iſta maioritas non in dato, ſed quaſi in ratione dandi; quia non eſt ratio, vel dignitas ex parte impij; ſed eſt ratio, & dignitas ex parte iuſti, vt detur ſibi gloria, & magis excedit modicum donum indignum, quam magnum donũ dignum, & iuſtum. Et oſtendit Doct. Sanct. hanc rationem eſſe de mente beati Aug. ibidem; & habetur ex iſta auctoritate ad propoſitum, quod eſt maioris miſericordiæ iuſtificatio impij, quia minor dignitas eſt ex parte peccatoris. Et ſic iuſtificatio eſt maior proportionabiliter, quantò minor eſt ratio, & dignitas ex parte peccatoris; ſic quòd hoc, ꝙ Deus iuſtificet impium, maius ſit, quam quòd glorificet iuſtum, ſic quòd maioritas eadat ſuper hoc totum, quòd Deus iuſtificat impium, quàm quòd glorificet ſanctum. Et per hæc dicta vult D. S. ſatis factum eſſe primo argumento.

Concluſio quarta.

¶Prima auctoritas argumenti in contrarium eſt pro vltima concluſione directè, quia in iuſtificatione manifeſtatur maxima miſericordia, & maximum eſt proportionabiliter iuſtificare impium; & eſt etiam pro ſecunda concluſione de ſecunda auctoritate, ſcilicet collectæ. Vide prima parte, quæſt. 25. artic. 3. ad tertium. quia ex hoc, quòd Deus pro libito ſuo parcit, & miſeretur, oſtendit, quòd non habet ſuperiorem poteſtatem, & per conſequens maximæ poteſtatis eſt. & quia parcendo, & miſerendo perducit ad participationem infiniti boni, quod eſt infinitę, & Diuinæ virtutis; ergo habetur ex iſta auctoritate vltima concluſio ſimiliter & ſecunda. Tertia auctoritas beati Auguſtini eſt pro eadem ſecunda concluſionem, vt patuit in corp. vbi applicata fuit. De qua vide tertia parte, quæſt. 43. artic. 4. ad ſecundum.

¶Ad primum, prima pars aſſumpti conceditur; ſed aliquis peccator omnino indignus conſequitur gratiam ex parte cuius non eſt, quare ſibi detur gratia.

¶Ad ſecundam partem aſſumpti conceditur, quòd cõſequitur gratiam, & gloriam patriæ, quæ eſt maior abſolutè, & in ſe; ſed non eſt maius, quod detur ſancto; immo maius eſt, ſcilicet maioris miſericordiæ, quòd gratia detur impio. Ad conſequens verum, glorificatio eſt maius quo ad donum collatum, & in ſe conſideratum; ſed tamen iuſtificatio eſt maius opus ſecundùm quantitatem proportionis, & comparationis ad Deum, cui datur; & probat tertiam concluſionem corporis, quia gloria eſt quidem maior gratia viæ; ſed maius eſt dare gratiam peccatori, quàm gloriam ſanctorum, quia magis excedit gratia peccatorẽ, quàm gloria ſanctum.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ bonum vniuerſi eſt maius, quàm bonum particulare vnius, ſi accipiatur vtrunque in eodem genere; ſed bonum gratiæ vnius maius eſt, quàm bonum naturę totius vniuerſi.

¶Maior vera, ſed ad particulare vnius Diuinum, & Diuini ordinis, quod ſuperexcedit omnia naturalia, nec poteſt alicui eſſe connaturale, quia participatio Diuinitatis. Minor diſtinguitur, vera eſt, ſi verobique bonum eſt eiuſdem ordinis, & rationis, tunc enim bonum vniuerſi maius eſt; ſi autem bonum vnius ſit Diuinum, bonum autem totius vniuerſi ſit naturale, negatur minor. Probatio autem Philoſophi 1. Ethicorũ. loquitur de bono vnius rationis, & ordinis; quia ſic bonum, quantò communius pluribus, tantò melius, donum autem iuſtificationum eſt ſupra ordinem omnium naturalium. Quare negatur conſequentia

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte modi agendi, ſecundùm quem creatio eſt maximum opus Dei.

¶Maior vera quo ad modum agendi, ſic maius eſt ex nihilo aliquid facere, ꝙ nihil mihil concurrit, nec concurrere poteſt, ſed eſt ſolius Dei, tali modo aliquid facere. Minor conceditur; Ergo, &c. Verum, iuſtificatio non eſt maximum opus quo ad modum agendi, eſt tamen maximum quo ad id quod agitur, & ſic, & hoc ſecundùm operationem ad eum in quo fit: vnde hæc ratio eſt pro prima concluſione, non tamen contra ſecundam, nec contra quartam.

Vtrum iuſtificatio impij ſit opus miraculoſum.

X

AD decimum ſic proceditur. Videtur, quòd iuſtificatio ſit opus miraculoſum. Opera enim miraculoſa ſunt maiora, non miraculoſis; ſed iuſtificatio impij eſt maius opus, quàm alia opera miraculoſa, vt patet per Auguſt. in auctoritate inducta; *ergo iuſtificatio impij eſt opus miraculoſum.

Inf. q. 105. artic. 7. ad 1. Et 3. q. 44. art. 3. ad 3. & 3. Et 2. diſt. 21. q. 1. ar. 3. ad 2. & 4. diſt. 17. q. 1. ar. 5. q. 1. & 1. Pet q. 6. ar. 1. ad 6.

*Arg. præceden. in argum. ſed contra.

¶2 Præterea. Motus voluntatis ita eſt in anima, ſicut inclinatio naturalis in rebus naturalibus, ſed quando Deus aliquid operatur in rebus naturalibus contra inclinationem naturæ, eſt opus miraculoſum, ſicut cum illuminat cæcum, vel ſuſcitat mortuum. Voluntas autem impij tendit in malum, cum igitur Deus iuſtificando hominem moueat eum in bonum, videtur, quòd iuſtificatio impij ſit miraculoſa.

¶3 Præterea. Sicut ſapientia eſt donum Dei, ita & iuſtitia; ſed miraculoſum eſt, quòd aliquis ſubitò ſine ſtudio ſapientiam aſſequatur a Deo; ergo miraculoſum eſt, quòd aliquis impius iuſtificetur a Deo.

¶Sed contra, opera miraculoſa ſunt ſupra potentiam naturalem; ſed iuſtificatio impij non eſt ſupra potentiam naturalem. Dicit enim Auguſtinus in lib. de Prædeſtinatione Sanctorum, *quòd poſſe habere fidem, ſicut poſſe habere charitatem, naturæ eſt hominum, habere autem, gratiæ eſt fidelium; ergo iuſtificatio impij non eſt miraculoſa.

*Aug. c. 5.

¶Hic D. S. determinat aliud dubium de quadam conditione iuſtificationis, an ſit, &c. ex quo aliquo eſt maximum.

¶Reſpondeo dicendum, quòd in operibus miraculoſis tria conſueuerunt inueniri, quorum vnum eſt ex parte potentiæ agentis; quia ſola Diuina virtute fieri

Digitized by

possunt, & ideo sunt simpliciter mira, quasi habentia causam occultam, vt in primo dictum est.*

*Primapar te, q. 105. ar tic. 7. & 8. & 9. 110. ar. 4.

¶Doct. Sanct. distinctè respondet, secundùm quòd tria requiruntur ad opus miraculosum, quæ declarat Doct. Sanct. per corpus iuxta quodlibet respondendo; iuxta secundum, ibi. Secundò in quibusdam; iuxta tertium ibi. Tertio modo, &c. Quo ad primum requisitum primò declarat quid illud sit. Secundò subiungit primam conclusionem respõsiuam conformem, ibi. Et secundum, &c.

¶Notat ergo Doct. Sanct. post dicta prima parte, quæstio. 106. artic. 7. & 8. quòd in operibus miraculosis consueuerunt tria inueniri, ideſt requiruntur tres conditiones ad opus miraculosum perficiè. Primum est, sine quo nullo modo est miraculum tanquam non absolutè mirandum, vel admiratione plenum, & ex parte potentiæ agentis, quæ est Diuina virtus. Vnde nihil quod fit a potentia creata, est simpliciter miraculum; quia causa miraculi debet omni creaturæ naturaliter esse occulta, & hæc sola est virtus Diuina; vnde illa simpliciter dicuntur miracula, secundùm Doct. Sanct tertio contra Gentiles, cap. 2. quæ diuinitus fiunt præter ordinem communiter seruatum in rebus. Et hoc membrum videtur incidere cum eo, quod Doct. San- prima parte. supra art 8. vocat miraculum quo ad subſtantiam facti, vel quantum ad id quod fit; quia scilicet fit aliquid, quod solus Deus facere potest, cuius virtus est mirabilis, & omnibus naturaliter occulta; & in contra Gentiles supra dicit miraculum, quod creatura nunquam facere potest! & in secundo, dist. 18. q. 1. artic. 3. dicitur miraculum, quod est supra naturam, præsertim si aliæ conditiones sequentes ideſſent. Consequenter cum dicit.

¶Et secundùm hoc tàm iustificatio impij, quàm creatio mundi, & vniuersaliter omne opus, quod a Deo solo fieri potest, miraculosum dici potest.

¶Subiungit primam conclusionem correlpondentem, illam. Secundum hoc (ideſt attenta tantùm ista conditione) tam iustificatio impij, quam creatio mundi, &c. vt iacet in littera. Probatur ex dictis, quia omne illud opus dicitur hoc modo miraculosum, quod fit a sola virtute omnibus naturaliter occulta, & admiranda; sed ista sunt huiusmodi; igitur, &c. Maior, & minor patent ex prima parte, & ex supra dictis.

¶Nota hic pro maiori intellectu, quòd opera, quæ fiunt a solo Deo secundùm subſtantiam facti sunt duplicia. Quædam enim fiunt a virtute Diuina secundùm ordinem institutum a Deo, secundùm cursum communem, & ordinem communem seruatum in rebus, siue in naturalibus, siue gratuitis; alia sunt, quæ secundùm subſtantiam fiunt a solo Deo sine omnibus causis secundis, non secundùm ordinem, quem Deus instituit in rebus, vel naturæ, vel gratiæ, qui ordo nobis per naturalem cognitionem, vel fidem manifestus est, sed secundum ordinem, & influxum ſpectalem; sicut est duo corpora esse simul, sicut est transubſtantiatio panis, & incarnatio, quæ fiũt a Deo, non ſm conſuetũ ordinem abantiquo obſeruatũ, & prima quidem dicũtur miracula solùm secundùm quid, secunda verò dicuntur miracula simpliciter, & tenent summum gradum in miraculis, vt habet Doct. Sanct prima parte. Ad miraculum enim requiritur, quòd sit præter causas secundas, & non fit a Deo secundùm communem modum in rebus inſtitutum, sed ſic præter ordinem communem causæ ſuæ; scilicet etiam Dei, ita quòd non fiat a Deo, sicut solet communiter operari in naturalibus, vel gratuitis. Vnde patet, quòd creatio, & iustificatio non est ex hac vna conditione dicenda simpliciter miraculoſa, immo (vt patebit) simpliciter dicenda est, non miraculoſa; quia licet ſubſtantia facti ſit a virtute occulta, quia tamen ſit modo conſueto ſecundùm communem modum, ideo talis non est miraculoſa, vt patebit circa tertiam conclusionem. Conſequenter ibi.

¶Secundò in quibusdam miraculosis operibus inuenitur, ꝙ forma inducta est supra naturalem potentiam talis materiæ, sicut in suscitatione mortui, vita est supra naturalem potentiam talis corporis.

¶Proſequitur ſecundam conditionem requiſitam ad miraculum, quam primò declarat, ſecundò ſubiungit conclusionem reſponſiuam conformem. ibi. Et quantum ad, &c. Secundum ergo inuentum in miraculo, est, quòd forma inducta est ſupra naturalem potẽtiam talis naturæ (ideſt capacitatem propinquam.) Et ponit exemplum de ſuſcitatione mortui, vbi vita est ſupra naturalem potentiam, & capacitatem propinquam talis corporis. Et redit hoc membrum in idem cum eo, quod Doct. Sanct. prima parte, ſupra dicit, excedens facultatem naturæ quantum ad id in quo fit, ſicut etiam est illuminatio cæcorum. Potest enim natura cauſare viſum, ſed non in cæco, & vitam, ſed non in mortuo. Et in contra Gentil. ſupra, vocat miraculum, in quibus Deus aliquid facit, quod natura facere potest, ſed non per illum ordinem. Doct. Sanct. tamen in ſecundo, vocat ſuſcitationem mortui miraculum ſupra naturam; & hoc verum quantum ad id in quo ſit vita. Alibi autem dicit, quòd non ſit ſupra naturã, quadtum ad id quod fit, ſcilicet vitam; ſed modus fiendi est ſupra naturam. Deinde cum dicit.

¶Et quantum ad hoc iuſtificatio impij non est miraculoſa, quia naturaliter anima est gratiæ capax; eo enim ipſo, quòd facta est ad imaginem Dei, capax est Dei per gratiam, vt Auguſt. dicit.* *Aug. loco citato in argum. ſed contra.

¶Reſpondet iuxta hoc membrum tali concluſione ſecunda. Quantum ad hoc ſcilicet quo ad eſſe, vel fieri ſupra naturalem potentiam ſubiecti) iuſtificatio impij non est miraculoſa. Probatur, naturaliter anima est capax gratiæ; igitur concluſio vera, conſequentia nota, antecedens patet. Eo enim ipſo, quòd facta est ad imaginem Dei, capax est Dei per gratiam, vt Augu. habet; quare antecedens verum.

¶Circa iſtud antecedens, & membrum diſtinctionis, poſſet alicui videri, quia Doct. Sanct. vellet, quòd anima eſſet in potentia naturali ad gratiam. Et ſic concordaret cum Scoto in primo, quæſt. prima prologi, & in quarto, diſtinct 49. vbi ponit potentiam receptiuam actuum ſupernaturalium eſſe naturalem, & potentiam omnem reſpectu actus eſſe naturalem, ſed tamen reſpectu agentis, aliquam, & ſupernaturalem; quando ſcilicet agens non naturaliter est impreſſiuum actus. Et videri poſſet, quòd Doct. Sanct. concordet, qui dicit potentiam animæ reſpectu gratiæ eſſe naturalem. Conſtat autem, quòd potentia animæ reſpectu gratiæ est potentia receptiua, & gratia actus ſimpliciter ſupernaturalis, qui etiam ſecundùm D. S & Scotum in ſecundo, diſt. 23. nulli creaturæ poteſt eſſe, vel fieri generalis, &c. Scotus. Potentia ad actum Diuini ordinis non est naturalis

¶Ad hoc dicitur, quòd Doct. Sanct. loquitur hic poſt beatum Auguſtinum allegatum in argumento in contrarium, qui dicit in de Prædeſtinatione Sanctorum, quòd poſſe habere fidem, & charitatem est naturæ hominum. Intelligitur autem beatus Auguſtinus, quòd est naturæ hominum, ſed ſecundùm potentiam obedientialem, quia videlicet iſta potentia obedientialis est in natura humana, quia intellectiua ad imaginem Dei; & ex hoc est in potentia obedientiali ſecundùm capacitatem propinquam, quæ capacitas non est in natura irrationali. Vult ergo Doct. S. poſt cum, quòd gratia non est ſupra capacitatem naturalem, ideſt immediatam, ſed non est idem, eſſe naturaliter, ideſt immediatè capax, & eſſe in potentia naturali propriè. Conſtat enim, quòd ſtatua tua est capax immediate figuræ Herculis, non tamen propriè naturaliter. Vnde Doct. Sanct intell git per naturaliter capacitatem, receptiuitatem immediatam, & propinquam, quæ capacitas non est in corpore mortuo reſpectu vitæ. Et quòd D.S hic accipiendus ſit, vt dictum eſt; ſcilicet quòd naturaliter accipiat largè, non pro potentia naturali, quæ naturaliter in actum inclinetur, & in actum debitum ex natura quam dicimus potentiam naturalem; patet ex his, quæ ponit in de Veritate, Materia 12. artic 3. ad decimumoctauum. vbi dicit, quòd in humana anima est potentia paſſiua ad recipiendum lumen propheticum, non naturalis, ſed tantùm obedientialis potentia, hæc ille. Et in de Virtutibus, quæſt. 1. artic. 10. ponit, quòd anima ad virtutes infuſas ſit tantùm in potentia obedientiali, ſicut in multis aliis locis. Ex quibus habetur, quòd etiã ad gratiam eſt tantùm in potentia paſſiua obedientiali, naturæ inſerta. Vnde Doct. Sanct. per capacitatem naturalem intelligat potentiam obedientialem naturæ inſertam, & capacitatem propinquam.

¶Pro quo nota, quòd ſecundùm Doct. Sanct. in quarto, diſt. 9. quæſt. 1. artic. 3 quæſtiuncu 3 ad tertium. Obedientialis potentia multi ſunt modi. Et ſecundùm Doct San prima parte, vbi ſupra. Miracula ſecundùm quemlibet modum habent diuerſos gradus, ſcilicet etiam ſecundùm exceſſum naturæ ſecundùm id, in quo aliquid miraculo ſimile. Quandoque enim ſecundùm Doc. Sanc. in tertio, diſtinct. 3. quæſt. 2. fit aliquid in & ex eo, quod est improportionatum ad effectum, ſicut viſus in cæco, & vita in mortuo. Aliquando autem aliquid ſit in eo, cuius est immediatè capax, & eius immediatum receptiuum, & tamen ad vtrumque est in potentia obedientiali. Vnde Doct. Sanct. hic innuit iſtos duos modos potentiæ obedientialis, quia corpus mortuum est in potentia obedientiali ad vitam, ſed in potentia improportionata videlicet, quia ſecundùm Doct. Sanct ibidem in tertio, inducendo effectum miraculoſum cum hoc habet inducere diſpoſitionem, quæ competit vitæ, & non præſuit. Corpus enim mortuum est omnino indiſpoſitum ad vitam, & oculus cæcus ad viſum. In iuſtificatione autem vt ſic, non oportet inducere aliquam diſpoſitionem, ratione cuius anima ſit capax gratiæ, immo anima est immediatè capax. Licet enim in adultis oporteat præcedere motum voluntatis, hoc non est propter capacitatem, ſed aliunde (vt patuit) quia videlicet, qui voluntariè auertus eſt, voluntariè debet ſe conuertere. Vnde ſecundùm D. S. in de Verit. ſupra q. 4. ad ſecundum, non præexigitur diſpoſitio materiæ ad gratiam obtinendam, per quam videlicet fiat capax. Et ergo, quia anima aliter est in potentia obedientiali ad gratiam, quam corpus mortuum ad vitam, illam alietatem D S. innuit in iſto membro. Et per naturalem capacitatem D. S. intelligit immediatã diſpoſitionem animæ ad gratiã.

Oportet

Oportet enim notare, quòd potentia naturalis eſt, ſecundùm Doct. Sanct. reſpectu debiti naturæ, & quæ poteſt in actum deduci per agens naturale proportionatum, & vbi cognita potentia naturali, cognoſcitur & actus, ad quem eſt in potentia naturali; quæ omnia deſiciunt naturæ animæ, reſpectu gratiæ, quæ quia eſt Diuini ordinis, & ſupra omnem conditionem naturæ, nullo modo animę ex conditione naturali debetur, nec poteſt per agẽs naturale dari, nec poteſt ſciri, niſi per reuelationem. Vnde actus dicitur ſupernaturalis, non ſolùm per comparationem ad potentiam ſupernaturalem, ſed etiam ad potentiam quã excedit, quia omnino altioris ordinis, nec naturæ ex ſe aliquo modo debetur, ſed ſolùm ex Diuina ordinatione, & miſericordia. Et ita videtur oportere dicere attentis his, quæ D. S. alibi dicit. Deinde ibi.

¶ Tertio modo in operibus miraculoſis inuenitur aliquid præter ſolitum, & conſuetum ordinem cauſandi effectum; ſicut cum aliquis infirmus ſanitatem perfectam aſſequitur ſubitò præter ſolitum curſum ſanationis, quæ fit a natura, vel arte.

¶Deducit tertiam conditionem quam primò declarat; ſecundò ſubiungit correſpondentem concluſionem tertiam, ibi. Et quantum ad hoc, &c: Tertia ergo conditio requiſita ad miraculoſum opus eſt, vt aliquid fiat præter ſolitum, & conſuetum ordinem cauſandi in rebus, quia ſcilicet fit aliquid, non ſicut per generalem influxum ordinatum eſt in naturalibus, vel gratuitis. Et hanc conditionem Doct. Sanct. prima parte, vocat exceſſum naturæ quantum ad modum, & ordinem fiendi; quia videlicet eſto natura poſſit in ſimilem effectum, non tamen tali modo, & ordine. Et *in contra* Gentiles vocat gradum, quo Deus facit, quod conſuetum eſt fieri per operationem naturæ, tamen aqſque principijs operantibus. Tunc ibi.

¶Et quantum ad hoc iuſtificatio impij, quandoque eſt miraculoſa, & quandoque non. Eſt enim iſte communis conſuetus curſus iuſtificationis, vt Deo mouente interius animam homo conuertatur ad Deum, primò quidem conuerſione imperfecta, & poſtmodum ad perfectam deueniat, quia charitas inchoata meretur augeri, vt aucta mereatur perfici, vt Auguſtinus dicit. Quandoque verò tam vehementer Deus animam mouet, vt ſtatim quandam perfectionem iuſtitiæ aſſequatur; ſicut fuit in conuerſione Pauli, adhibita etiam exterius miraculoſa proſtratione, & ideo conuerſio Pauli tanquam miraculoſa in eccleſia commemoratur celebriter.

*Aug. tract. 5. in epiſt. Ioan. ante med.

Dub. 915.

¶ Annectit talem concluſionem huic membro tertiam in ordine. Quantum ad hoc (ſcilicet fieri præter conſuetum ordinem) iuſtificatio impij, quandoque eſt miraculoſa, & quandoque non. Probatur. iuſtificatio impij, quandoque fit a Deo, præter ſolitum ordinem, & modum iuſtificandi, quandoque fit ſecundùm conſuetum curſum: igitur concluſio vera, conſequẽtiæ clara, quia iſto modo dicitur aliquid miraculoſum, quia fit præter communem modum fiendi a Deo. Antecedens declaratur in littera. Eſt enim iſte modus, &c. Et ſecunda pars, ibi. Quandoque verò, &c. quia converſio, & iuſtificatio Pauli celebratur in eccleſia tanquam miraculoſa, igitur aliquando eſt iuſtificatio miraculum quo ad hunc modum. Vide de hoc D.S. in ſecundo ſupra ad ſecundum. vbi vult, quòd creatio animarum, & iuſtificatio facta ſecundum curſum, & diſpoſitionem præmiam non ſunt dicenda miracula.

¶Patet igitur reſponſio ad quæſitum, quòd iuſtificatio communiter non eſt propriè miraculoſa, quia debetur in duobus requiſitis ad miraculum, quia non eſt ſupra diſpoſitionem animæ. Et quia communiter in ſecundum ordinem cauſæ propriæ effectus, & diſponentis. Vnde quædam conditiones miraculi deficiunt iuſtificationi, & conuenit ſolùm vna, ideo magis dicenda eſt non miraculoſa, quia plures ſunt cauſæ verificantes negatiuam, & vna tantùm verificatiua affirmatiuæ, ideo patet quid dicendum ſit.

ARGVMENTVM in contrarium eſt expoſitum circa corpus, quia ſi minor deberet rigoroſè examinari, eſſet falſa, nec habetur ex Aug. quia non ſequitur poſſe habere gratiam eſt naturæ, ergo naturale, ſed ſequitur, quòd illa potentia obedientialis eſt naturæ inſecta tanquam proximæ diſpoſitæ, & capaci illius actus. Confirmat autem aliquatenus ſecundam concluſionem reſponſuam.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quædam miraculoſa opera, etſi ſint minora, quàm iuſtificatio impij quantum ad bonum quod fit; ſunt tamen præter conſuetum ordinem talium effectuum; & ideo plus habent de ratione miraculi.

¶ Ad maiorem, ſi intelligitur, quòd miraculoſa ſint maioris ſemper quo ad id quod fit, falſa eſt; ſed vera eſt, quòd modus fiendi miraculorum maior eſt, & inconſuetus præter ordinem cauſæ propriæ. Minor vera quo ad ſubſtantiam facti, ſed non fit modo miraculoſo communiter, nec præter ordinem iuſtificationis, qui eſt fieri a Deo per diſpoſitionem liberi arbitrij progredientem de imperfecto ad perfectum. Sed quædam alia ſunt, quæ ſunt minora extra modum conſuetum, ſicut ſubita curatio febris, & huiuſmodi, quæ ſunt miracula quo ad modum, & non quo ad ſubſtantiam facti. Quare negatur conſequentia, quia non omne opus magnum, quòd fit a ſolo Deo, eſt miraculum, vt patuit.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd non quandocunque res naturalis mouetur contra ſuam inclinationem eſt opus miraculoſum; alioquin miraculoſum eſſet, quòd aqua calefieret, vel quòd lapis ſurſum proijceretur; ſed quando hoc fit præter ordinem propriæ cauſæ, quæ nata eſt facere hoc. Iuſtificare autem impium nulla alia cauſa poteſt niſi Deus, ſicut nec aquam calefacere niſi ignis, & iuſtificatio impij a Deo quantum ad hoc non eſt miraculoſa.

¶Maior vera quo ad eſſe, & quo ad eſſe ſecundùm inclinationem; ſed tamen differentia eſt, quia iſte liberè eſt, ſcilicet motus voluntatis, ille verò ex neceſſitate.

¶Ad minorem, negatur, vt iacet, quia non eſt miraculum, quia fit aliquid contra inclinationem naturæ, ſed aliunde, quia videlicet præter modum cauſæ, & ſic illuminatio cęci eſt miraculoſa quo ad id in quo fit vſus, quia cauſa ſua conſueta non eſt nata facere viſum in mortuo. Vltra, conceditur, quòd voluntas impij ante iuſtificationem tendit in malum, ſed de communi lege immutatur a Deo ſecundùm modum conſuetum, vt ſcilicet liberè recedat a malo ſine coactione, & liberè velit id, ad qđ Deus voluntatem mouet; & dato, ſed non conceſſo, quòd moueretur contra inclinationem ſuam; propterea non eſſet miraculum, quia tunc motus lapidis ſurſum, vel calefactio aquæ eſſet miraculoſa, ſed quia non fit præter ordinem conſuetum cauſæ ſuæ, immo fit ſecundùm ordinem nobis notum, ſaltem ex reuelatione, ideo negatur conſequentia.

¶ Nota, quòd quamuis ſolus Deus eſſet cauſa iuſtificationis, per hoc non tollitur eſſe miraculoſum, ſed quia ſolus Deus eſt cauſa iuſtificationis; & tamen ſecundùm ordinem conſuetum, & notum, ideo non eſt dicenda miraculoſa. Tranſubſtantiatio enim panis in corpus Chriſti benedictum fit a ſolo Deo, & tamẽ eſt miraculoſa, quia fit ſecundùm ordinem ſoli Deo notum, & præter ordinem in rebus conſuetum. Vnde iſto modo intelligenda eſt ſolutio, cum dicit. Iuſtificare autem impium nulla cauſa poteſt niſi Deus. Et cum hoc memoriter tenenda ſunt, quæ ſtatim præcedunt, ſcilicet: ſed quando hoc fit præter ordinem propriæ cauſæ, quæ nata eſt facere hoc, & ſic iuſtificatio fit quidem a Deo ſolo, ſed non præter ordinem eius, & hoc loquẽdo de communi lege propter iuſtificationem Pauli.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſapientiam, & ſcientiam homo natus eſt acquirere a Deo per proprium ingenium, & ſtudium; & ideo quando præter hunc modum homo ſapiens, vel ſciens efficitur, eſt miraculoſum; ſed gratiam iuſtificantem non eſt homo natus acquirere per ſuam operationem, ſed Deo operante, vnde non eſt ſimile.

¶Maior vera quo ad eſſe donum; ſed tamen eſt differentia in modo cauſandi iſta dona conſueto; quia ſapientia eſt donum Dei de communi lege acquiſibile per ſtudium, & ingenium habentis ſapientiam, vel ſcientiam; ſed iuſtitia, de qua hic loquitur (ſi eſt terminus iuſtificationis) nata eſt haberi a ſolo Deo, cõcurrente tamen diſpoſitione liberi arbitrij. Minor conceditur; & ratio eſt, quia ſapientia non eſt nata ſubitò acquiri ſine ſtudio; vnde quando ſubitò infunditur, fit præter conſuetum modum, & ordinem fiendi; non ſic iuſtitia, cum infunditur a Deo; dictum eſt autem, quòd fieri præter ordinem, & conſuetum cauſandi effectum faciat miraculum. Negatur ergo conſequentia, quia infuſio ſubita ſapientiæ habet tertiam conditionem requiſitam ad miraculum, non autem iuſtificatio.

¶Nota autem, quòd quandocunque eſt ſecunda conditio dicta in corp. eſt etiam tertia, ſed non ecõtra, hoc eſt dicere; quando aliquid ſic in eo, quod non eſt capax, & diſpoſitũ pro aliqua forma, tunc ſic etiam præter ſolitum ordinem cauſandi effectum, qui eſt cauſare in natura diſpoſita, ſed aliquid poteſt fieri præter conſuetum ordinem fiendi, & cauſandi illius effectus, & tamen ſit in materia diſpoſita, ſicut patet exemplum ex ſolutione de ſapientia ſubitò infuſa, quæ fit præter ordinem conſuetum, & tamen non ſit in natura non capaci, vel non diſpoſita, immo mens hominis eſt diſpoſita ad ſapientiam.

Quæſtio 114. & vltima.

De Merito.

A DEinde conſiderandum eſt de merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis. Et circa hoc quęruntur decem. Primò, vtrum homo poſſit aliquid mereri a Deo, Secundò, vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam ęternam. Tertiò, vtrum aliquis per gratiam poſſit mereri vitam ęternam ex condigno. Quartò, vtrum gratia ſit principium merendi mediante charitate principaliter. Quintò, vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam. Sextò, vtrum homo poſſit eam mereri alij. Septimò, vtrum poſſit ſibi aliquis mereri reparationem poſt lapſum. Octauò, vtrum poſſit ſibi aliquis mereri augmentum gratiæ, vel charitatis. Nonò, vtrum poſſit ſibi mereri finalem perſeuerantiam. Decimò, vtrum bona temporalia cadánt ſub merito.

¶Hic vltimò agitur de alio effectu gratiæ, inquantum eſt cooperans, ſcilicet de merito, quod procedit a gratia, ſiue gratum faciente, ſiue gratuita motione ſimul cum libero arbitrio. Et primò circa hoc præmittitur quoddam præambulum neceſſarium ad ſequentia, ſcilicet de poſſibilitate merendi; ſecundò agitur de modo, & conditione ipſius meriti.

Vtrum homo poſſit aliquid mereri a Deo.

Supr. q.21. arti.4. Et 2. diſt.5. q.1. ar.1. Et d. 7. 23. ar.4. Et Heb.9.de.3. col.2.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd homo non poſſit aliquid mereri a Deo. Nullus enim videtur mercedem mereri ex hoc, quòd reddit alteri quod debet; ſed per omnia bona, quæ facimus, non poſſumus ſufficienter recompenſare Deo quod debemus, quin ſemper amplius debeamus, vt etiam Philoſophus dicit in octauo Ethicorum;* vnde & Luc. 17. dicitur. Cum omnia quę præcepta ſunt fecerimus dicite, ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus; ergo homo non poteſt aliquid mereri a Deo.

* Ariſtot. 5.vlt.

¶ 2 Præterea. Ex eo quòd aliquis ſibi proficit, nihil videtur mereri apud eum, cui nihil proficit; ſed homo bene operando ſibi proficit, vel alteri homini, non autem Deo, dicitur enim Iob 35. Si iuſtè egeris quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? ergo homo non poteſt aliquid a Deo mereri.

¶ 3 Præterea. Quicunque apud aliquem aliquid meretur, conſtituit eum ſibi debitorem; debitum enim eſt, vt aliquis merenti mercedem rependat; ſed Deus nulli eſt debitor, vnde dicitur Rom. 11. Quis prior dedit, & retribuetur ei? ergo nullus a Deo poteſt aliquid mereri.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur Hierem. 31. Eſt merces operi tuo; ſed merces dicitur, quod pro merito redditur; ergo videtur, quòd homo poſſit a Deo mereri.

¶ Hic D.S. determinat quæſtionem, an eſt meriti hominis ad Deum, an poſſit aliquid ab eo mereri.

¶Reſpondeo dicendum, quòd meritum, & merces ad idem referuntur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompenſatur pro retributione operis, vel laboris, quaſi quoddam pręcium ipſius.

¶Doct. Sanct. reſpondendo, duo facit. Primò præmittit duas concluſiones præambulares. Secundam ponit ibi. Iuſtitia autem, &c. Secundò ex ea deducit duas concluſiones reſponſiuas. Primam ibi. Et propter hoc, &c. Secundam ibi. Modus autẽ, &c. Quo ad primam concluſionem præambularem primò præmittit quoddam ſuppoſitum fundamentale. Secundo infert ex eo ipſam concluſionem, ibi. Vnde ſicut, &c. Præmittit ergo pro fundamento quid nominis meriti, declarando hoc per quid nominis mercedis, quæ ad meritum relatiuè dicitur. Et ſupponit primò, ꝙ meritum, & merces ad idem referantur, quod ſuppoſitum poteſt intelligi dupliciter, vno modo, ꝙ referantur ad idem reſtitutum & ſoluſum, quia ſ. vtrumq; habet locum vbi inuenitur iuſtũ, & ſm modum iuſti eſt modus mercedis, vel meriti. Secundò poteſt intelligi, ꝙ referantur ad idem, idelt ad iuſtum, quia videlicet merces eſt, quæ debetur labori, vel operi, & meritum meritum dr̃ reſpectu mercedis, quia ſ. per meritum quis conſequitur, & facit ſibi debitã mercedẽ. Et hunc ſenſum D.S. expoſuit, quia merces dr̃, ꝙd datur alicui pro retributione operis, vel laboriſq; eſſe habet vt meritum) vt quoddam pręcium ipſius. Conſequenter cũ dicit.

¶ Vnde ſicut reddere iuſtum pręcium pro re accepta ab aliquo eſt actus iuſtitię, ita etiam recompenſare mercedem operis, vel laboris eſt actus iuſtitiæ.

¶Subinfert ex dicto fundamento primã concluſionem ꝑambularem, præſertim ex illo verbo, ꝙ merces ſe habet ad laborẽ, vel meritum, ſicut pręcium ipſius; & eſt iſta, recompẽſare mercedem operis, vel laboris eſt actus iuſtitiæ. Probatur a ſimilitudine, reddere iuſtum pręcium pro re accepta ab aliquo eſt actus iuſtitiæ, ergo etiam reddere, & recompenſare mercedem operis, vel laboris eſt actus iuſtitiæ. Tenet conſequentia ex dictis, quia merces ſe habet ad laborem, ſicut pręcium ad rem acceptam, & eſt pręciũ laboris; ergo conſequentia bona. Ex iſta concluſione habetur, ꝙ quia merces, & meritũ adinuicem dr̃, ideo ſicut merces dr̃, quæ ex iuſtitia redditur, vel datur, ita meritũ eſt, quod iuſtè expoſcit, & cui iuſtè debetur merces; ꝙ autẽ merces ex iuſtitia detur, patet ex iſta concluſione. Et per iſtam concluſionem, & eius intentum ad hoc deueniendum eſt, ꝙ vbi non eſt iuſtitia propriè, ibi nec merces, nec meritum propriè inuenitur. Conſequenter ibi.

¶ Iuſtitia autem ęqualitas quædam eſt, vt patet per Philoſophum in quinto Ethicorum; * & ideo ſimpliciter eſt iuſtitia inter eos, quorum eſt ſimpliciter ęqualitas, eorum verò, quorum non eſt ſimpliciter ęqualitas, non eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidam iuſtitiæ modus poteſt eſſe; ſicut dicitur quoddam ius paternum, ſiue dominatiuum, vt in eodem libro Philoſophus dicit.*

* Ariſtoteles primo Ethic. c. quarto.

* Ariſt.c.6.

¶Subſumit ſub ꝓdicta concluſione, & infert ſecundam cõcluſionem præambulatę talem, ſimpliciter eſt iuſtitia inter eos, quorum eſt ſimpliciter ęqualitas, eorum verò, quorum non eſt ſimpliciter ęqualitas, non eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidã iuſtitiæ modus poteſt eſſe. Ida concluſio habet duas partes. Prima probatur ratione ſic. Recompẽſare mercedem operis eſt actus iuſtitiæ, ſed iuſtitia eſt ęqualitas quædam; ergo concluſio iſta vera. Maior fuit prima concluſio præambularis. Minor eſt Philoſ. 5. Ethicor. Pro qua nota, ꝙ iuſtitiam eſſe ęqualitatem, poteſt intelligi dupliciter & vtroque modo valet ad propoſitum. Primò, quia iuſtitia eſt ęqualitas, idelt vbi redditur æquale pro æquali, & æqualiter datur pro accepto. Secundo modo intelligitur, quòd eſt ęqualitas quædam, idelt inter eos tantùm, qui ſunt æquales, vt habet Philoſ. 1 Ethicor. quo ad principium, & ſubiici, idelt eſt inter eos, quorum vnus non ſubijcitur alteri, & vnus non eſt aliquid alterius, & iſtis modis poteſt intelligi minor, & eſt vera, & deſeruit ad propoſitum. Secunda pars concluſionis explicatur ex quinto Ethicorum, quia inter ſeruum, & dominum, filium, & patrem, qui non ſunt æquales, eſt aliquod ius ſecundùm quid, & per imitudinem, ſcilicet dominatiuum, & paternum; & tamen inter eos non eſt ſimpliciter æqualitas.

¶Nota, q. iuſtum propriè eſt ad alterum ſimpliciter, & æquale, alterum autem ſimpliciter eſt, quod eſt omnino diſtinctum & vltra eum, ſibi autem eſt aliquid patris, & quodammodo pars eius, ſeruus ſimiliter eſt inſtrumentum domini; & ſecundò, filius, & ſeruus non ſunt æquales, quia filius naturaliter ſubeſt patri, & ſeruus ſubeſt domino, ideo non eſt ei ius propriè: ſed tamen quia & filius eſt quidam homo ſubſiſtens, ſimiliter ſeruus eſt ſubſiſtens diſtinctum, ideo vt ſic eſt aliquis modus, & aliqua ſimilitudo iuſti inter patrem, & filium, ſed quia eſt aliquid patris, nec ſibi æqualis, ideo deficit ratio perfecti iuſti. Vide ſecunda ſic indæ, quæſt. 58. artic. 2.

¶Et propter hoc in his, in quibus eſt ſimpliciter iuſtum, eſt & ſimpliciter ratio meriti & mercedis; in quibus autem eſt ſecundùm quid iuſtum, & non ſimpliciter, in his etiam non ſimpliciter eſt ratio meriti, ſed ſecundùm quid, inquantum ſaluatur ibi iuſtitiæ ratio; ſic enim & filius meretur aliquid a patre, & ſeruus a domino.

¶Præmiſſis fundamentis reſponſionis, conſequenter D.S. deducit primam concluſionem reſponſiuam, quæ eſt negatiua, quã tamẽ non expreſsè, ſed implicitè ponit talem, Homo non poteſt aliquid a Deo mereri abſolutè cũ perfectam iuſtitiam, & rationẽ meriti. Probatur iſta concluſio, In his, in quibus eſt ſimpliciter iuſtum, eſt & ſimpliciter & abſolutè ratio meriti, &c. ſed hominis ad Deum non poteſt eſſe iuſtitia ſecundum abſolutam ęqualitatem & ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundum quandam proportionem; ergo concluſio vera. Huius rationis D.S. ponit, & probat primò maiorem; ſecundò minorem, ibi. Manifeſtum eſt, &c. Maior ergo probatur, & ſequitur ex prima concluſione præambulari præmiſſa per modum corollarij, quia bene ſequitur mercedem recompenſare pertinet ad iuſtitiam, & meritum eſt, quod per mercedem tanquam pręcium iuſtum recompenſatur, & mercedes, &

ces,& meritum pertinent ad iustum,ergo maior vera Secũdam tamen partem D.S specialiter explicat,quomodo vbi nõ est simpliciter iustum,sed secundùm quid, sit secundùm quid ratio meriti,inquantum videlicet saluatur ibi ratio, idest quidam modus & similitudo iustitiæ,sicut filius meretur aliquid a patre,& seruus a Domino non propriè,quia quicquid facit est Domini vel patris,sed tamen inquantum facit diligenter, & libenter, potest dari sibi aliquid,quod est quasi merces. Oportet enim scire,quòd quando est simpliciter iustum,tunc tenetur quis satisfacere, & recompensare:Dominus autem non tenetur seruo aliquid, ideo ibi iustitia non habet locum , nec nulla recompensatio simpliciter,sed secundùm quid,inquàtum dat aliquomodo alteri,& operanti propter bonum eius ; sed quia deest debitum,ideo & mitũ simpliciter. Deinde cum dicit.

¶ Manifestum est autem , quòd inter Deum, & hominem est maxima inæqualitas; in infinitum enim distant,& totum,quod est hominis bonum est a Deo;vnde non potest hominis ad Deum esse iustitia secundum absolutam æqualitatem , sed secundùm proportionem quandam, inquantum scilicet vterque operatur secũdùm modum suum. ——————

¶ Subiungit minorem principalem , & probat primam partẽ sic,simpliciter est iustitia inter eos quorum est simpliciter æqualitas;sed inter Deum,& hominem est maxima inæqualitas, ergo minor vera quo ad primã partẽ Maior illa fuit secũda conclusio præambularis,ideo patet.Minor probatur in littera, quia in infinitum distant ex qua distantia habetur , quòd homo naturaliter subiicitur Deo,& non est æqualis secundùm principari,& subiici,vt habet Philosophus,ergo non est æqualitas secũdo modo. Secundò,quia totum,quod est hominis bonum est a Deo,ergo non est æqualitas primo modo dicta,quando scilicet aliquid facit,quod nullo modo est alterius,nec sibi debet hoc fieri: quia ergo omne bonum est homini a Deo , ideo non redditur aliquid de suo,quod non sit prius Dei , & per consequens ibi non est perfectum iustum.Secundò D.S.explicat secundum partem illius cõclusionis (quòd est iustitia inter Deum , & hominem secundùm æqualitatem quandam, inquantum scilicet vterque operatur secundũm proportionem,quia facit quod potest,& qd tenetur, Deo facere, est enim iusta modus suus,& per consequens iustum est,vt etiã Deus faciat cũ homine,quod cum decet, & sibi competit ; ita quòd sit proportio idest proportionabilitas,&c. Deinde ibi .

¶ Modus autem,& mensura humanæ virtutis hominis est a Deo;& ideo meritum hominis apud Deum esse non potest , nisi secundum præsuppositionem Diuinæ ordinationis. ——————

¶ Procedit ad secundam conclusionem respondens aliqualiter affirmatiue ad quæsitum, illam . Meritum hominis apud Deum esse non potest,nisi secundùm ex suppositione Diuinæ ordinationis Hanc conclusionem D.S primo probat,& deinde explicat,ibi-Ita.&c.Probatur sic,hominis ad Deum est iustitia & per consequens meritum secundum proportionem quandam, inquantum,scilicet vterque operatur secundùm suum modum, sed modus,& mensura humanæ virtutis hominis est a Deo & ex ordinatione Diuina,ergo sequitur conclusio. Maior illa fuit minor præcedentis rationis pro prima conclusione respondẽs.& sic probata.Minor illa patet. Deinde ibi.

¶ Ita scilicet vt ad homo consequatur a Deo per suã operationem quasi mercedem,ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit; sicut etiam res naturales hoc consequuntur per proprios motus , & operationes, ad quod a Deo sunt ordinatę. ——————

¶ Exci tat illam secundam conclusionem per similitudinem, &primo facit hoc.Secundo innitit illi similitudini,ibi.Et sicut.&c. Explicatur sic, meritum hominis potest esse apud Deum secundum præsuppositionem ordinationis,in quã homo ad consequatur per suam operationem quasi mercedem ex quod Deus ei virtutem operandi deputauit, & ordinauit per quam de rebus naturalibus in littera. Et nota vbi D.S.dicit,quasi mercedẽ,quia homini proprie non debet merces,quia debetur ratio debiti, & non sic,vt patuit,sed præsupposita Diuina ordinatione qua ordinatũ est,vt homo tanto agat,& consequatur tales effectus, tales erunt quasi merces, inquantum aliquid consequitur pro labore , sed quia ex iustitia hominis absolute,& secundùm se , ideo non est proprie merces.Patet igitur , quod homo meretur secundùm quid, & non ratione sui , sed ratione Diuinæ ordinationis ordinantis hominem consequi debere per opus suum, non quod homo faciat Deum sibi debitorem , sed quia consequitur per opus quasi mercedem aliquod commodum , quia tamen vt illud consequatur non habet ex se,sed ex Deo,ideo meritum iustitiæ fundatur in Diuina ordinatione. Si autem ex Deo,quòd meretur, & consequitur fructum , ideo ibi non est meritum proprie hominis ad Deum , sed totum innititur Diuinæ ordinationi vel misericordiæ,qua fit homini debitum bonum,& non ratione superius absolutè. Nota tamen,quòd ex his dictis nihil contrarii habetur contra tertium articulum sequentem,vbi dicetur,quòd homo ex condigno possit mereri etiam vitam æternam,quia hic dicetur, & benè,quòd homo meretur secundùm ordinationem Dei, quę dat virtutem homini,per quam consequatur aliquem fructum quasi mercedem. Si ergo Diuina ordinatio , & misericordia det virtutem,& ipsamet operetur aliquod opus æquale beatitudini, & vitæ æternæ,ibi erit meritum de condigno eo modo quo est meritum hominis,scilicet fundatum in Diuina ordinatione,nõ quòd Deus debeat dare vitam æternam debito absoluto respectu hominis,sed qa homo Deo principaliter faciente agit opus quod æquiualet beatitudini , & quod Deus ordinauit præmiandum vita æterna, & sic ex cõ ligno meretur non per se,sed Deus principaliter.Vnde patet,quòd si Deus det virtutem naturalem, tunc per illam quasi mercedem consequitur aliquod bonũ naturæ proportionatum; si autem confert virtutem supernaturalem, & ipse principaliter operatur. tunc consequitur condignè vitam æternam;quæ condignitas est ex Deo non ex homine, vt patebit arti.3.vide & Capreolum in 4 d.15.ad secundum contra primam conclusionem,vbi habebis illam sententiam.Vide & in secundo distin.27.Cõsequitur ergo homo aliquid a Deo secundùm exigentiam virtutis operatiuæ, quam habet a Deo; & si illa virtute benè vtatur Deus sibi largitur aliquid quasi mercedem, & secundùm proportionem virtutis,& operis est etiam proportio mercedis. Tunc ibi. Capreolus

¶ Differenter tamen, quia creatura rationalis seipsam mouet ad agendum per liberum arbitrium , vnde sua actio habet rationem meriti , quod non est in alijs creaturis. ——————

¶ Limitat & moderatur similitudinem adductam, quia nõ est par ratio de consecutione rerum naturalium per motus & operationes suas,& de consecutione qua homo consequitur per virtutem a Deo datam aliquid ; quia naturalia non habent operationes,& motus, quæ dicantur , & sint quomodocumque modo meritai:sed actio per quam homo aliquid consequitur habet rationem meriti aliquo modo vt dictum est,& secundùm quid.Et ratio illius diuersitatis est,quia homo liberè agit, naturalia autem de necessitate naturæ.

¶ Nota pro maiori intellectu D.S.in 3.sen.dist. 18.q.1. arti.2. quòd ad meritum tria requiruntur Primum est comparatio merentis ad meredem,vt scilicet qui meretur,sit in statu acquirendi meredem.Et propter hoc illi qui sunt omnino in termino nihil merentur,quia nihil possunt acquirere Secundam est comparatio agẽtis ad actionem,vt scilicet sit Dominus suæ actionis, alias per actionem suam non dignificatur ad aliquid habendum, nec laudatur,& ideo,quæ agunt per necessitatem naturæ , vel etiam per violentiam,non merentur,quia nihil possunt acquirere. Tertium est comparatio merentis ad meredem , vt scilicet æquiparetur meredi,saltem secundùm æqualitatem proportionis, &c. Hæc ille.Vbi patet in secunda conditione intellectus illius limitationis.Vide,& D.S.ad idem loquentem in de Verita.Mate. 29. ar 6.in cor.quia ad meritum requiritur merendi facultas ex parte naturæ,& gratiæ Ex parte naturæ , quia per proprium actum quis mereri non potest nisi sit Dominus actus, hic enim actũ suũ quasi pecũ p primo dare pt.Est cũ qs dns sui actus per liberatb.Vnde natural s facultas liberatis requiritur ad meredem Hæc ille. Patet igitur ex omnibus his responsionibus ad quæsitum , quia non potest homo aliquid mereri simpliciter tanquam cui debetur merces propriè secũdùm iustitiam commutatiuam propriè, vbi merens dat de suo,reddens meredem aliquid recipit. Talis enim commutatiua iustitia non habet locum inter Deũ,& creaturam,sed meretur merito secundùm quid, quod fundatur in iustitia secundùm quid , scilicet proportionalitate hominis ad opus,quod facit,& Dei ad id,quod ipsum decet, & in aliquo modo iustitiæ commutatiuæ, quia videlicet dat aliquid pro aliquo, sed non pro aliquo a se accepto vel accipiendo , nec pro aliquo quod non sit suum,ideo dat aliquid,quod ordinauit dare pro aliquo facto ab homine , quod meritum innititur Diuinæ ordinationi,&dispositioni,per quã Deo est debitos sibi ipsi,& qua vnus effectus ordinatur ad alium ex Diuina dispositione. Est enim vnus modus debiti secundùm D.S.in 2.contra Gen.cap. 29. quo vnus effectus debetur alteri ex Diuina ordinatione, & fundatur in ea,&c. Vide etiam Sco.in 3.dist.18.in principio,vbi exponit quid sit meritum dicens.Meritum est aliquid acceptatum in alio pro quo ab acceptante est aliquid retribuendum illi in quo est quasi debitum illi, pro illo merito vel alteri pro quo meruit; nõ enim meritum dicit semper actum , qui sit in potestate eius cui fit retributio, sed hoc solùm est quando aliquis meretur sibipsi, quando autem unus meretur alteri per orationes vel alias afflictiones acceptas Deo,quamuis illa sint in potestate merentis, nõ tamen sunt in potestate eius pro quo facit,&c.

¶ Confirmat

¶ Confirmat argumentum in contrarium ſecundam conſionem reſponſi, eſt enim merces operi in ordine ad Deum, quæ datur non ex iuſtitia, quæ ſit hominis operantis ad Deum, ſed quæ eſt operis ad mercedem ex Diuina ordinatione; vnde homo operando meretur mercedem id eſt conſequitur id, quod Deus ordinauit eum conſequi per opus quaſi mercedem, quæ datur ſibi iuſtè iuſtitia fundata in Diuina diſpoſitione, & ordinatione, & quæ eſt ſecundùm exigentiam vnius effectus ad alium.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod homo inquantum propria voluntate facit illud, quod debet, meretur, alioquin actus iuſtitiæ quo quis reddit debitum, non eſſet meritorius.

¶ Ad maiorem negatur de mercede, & merito, quæ fundantur in iuſtitia ſecundùm proportionem; tali enim merito poteſt mereri præſertim apud Deum, ex hoc, quod reddit voluntariè, & ordinatè id, quod debet alteri; aliàs ex hoc, quòd aliquis operatur iuſtè nihil mereretur apud Deum, quod eſt falſum, quia opus virtutis eſt meritorium. Patet autem ſequela, quia faciendo actũ iuſtitiæ, reddit quod debet, quare ſi quis debitum reddat voluntariè, ex hoc facit, & operatur ſecundùm modum ſuum, & per conſequens a Deo aliquid conſequitur, qui ordinauit, quòd faciens quod debet, conſequatur correſpondens operi ſuo, & ordinauit, quòd vnus effectus debeatur alteri. Vide de iſta gloſa, & negatione maioris ad longum in Capreolo in quarto diſt 15. ad quar-
Capreolus. tum contra quartam concluſionem; quia aliqui vt habet D.S. in ſecundo diſt. 27. q. 1 ar. 3. ad 3. putabant, quòd actus iuſtitiæ nõ eſſet meritorius, ſed non tenentur, &c. Minor conceditur, quia ſem per creſcit materia gratiarum actionis, vt potes videre in Capreolo in tertio diſt. 18. ad primum Durandi contra ſecundam concluſionem. Dico tamen circa illam minorẽ, poſt D.S. in quarto diſtinctio. 15. q. 1. arti. 2. ad tertium, quòd quamuis homo totum poſſe ſuum Deo debeat, non tamẽ ab eo exigitur de neceſſitate vt totum, quod poſſit, faciat, quia hoc eſt ei impoſſibile ſecundùm ſtatum præſentis vitæ, vt totum poſſe ſuum in aliquid vnum expendat, cum oporteat eum circa multa ſollicitum eſſe; ſed eſt quædam menſura homini adhibita, quæ ab eo requiritur, ſcilicet impletio mandatorum Dei, & ſuper ea poteſt aliquid ero gare; vt ſatisfaciat. Hæc ille. Ex quo patet, quòd minor eſt vera, quòd ſemper debemus amplius Deo, ſed tamen Deus non obligat nos ex ſua liberalitate ad faciendum omnia, quæ poſſumus pro exſoluendo debito. Verùm ſi Deus vellet diſtrictè nobiſcum agere poſſet hominem obligare ad omnem actum bonum ſibi poſſib ilem, vnde negatur conſequentia.

¶ Nota ergo circa hoc, defectum quorundam qui putãt, quòd cum homo poſſit facere aliquod bonum, & non facit, quòd peccet peccato accidiæ, & ad minus venialiter. Sed patet, quia non obligatur homo ad oẽ bonũ, qđ poteſt, & ideo ſi nõ facit nõ peccat. De hoc in Capreolo in quarto diſtin. 15. ad quartum, contra quartam concluſionem, ex Petro de Palude ſic habetur. Item ſi debito morali debemus ei conſilia, hoc intelligendum eſt de debito tam debili, quòd poſſumus non ſoluere ſine peccato. Propter quod malè dicunt, qui dicunt, quòd ſemper eſt peccatum ſaltem venale, quando homo non facit, quod debet, debito quocumq; ſcilicet etiam morali, aliàs omnis homo omittendo quodcumq; bonum peccaret, ſi quicquid facere poteſt, totum Deo debet Hęc ibi. Ex quibus patet, quòd imaginatio falſa eſt ſic dicentium. Vnde Angelus in ſumma ſua titulo Accidia, deficit, & falſum D.S. imponit. Non enim habetur ex D.S. ſecunda ſecundæ q. 35 ar. 3. quòd triſtitia de bono non debito ſit venialè, immo oppoſitum habetur ex arti. 3. ad ſecundum, & ſimiliter ex de malo Materia 11. ar. 3. ad quartum, immo habet Doct. Sanct. quòd talis triſtitia non eſt accidia, nec tenetur homo ſemper delectari de Deo, & Diuinis ſicut nec tenetur Deum ſemper actu diligere, ratione cuius dilectionis, tenetur quandoque delectari ſecundum mentem in Diuinis.

¶ Nota hic etiam differentiam inter meritum, & ſatisfactionem, quia homo faciendo debita meretur, vt patuit, ſed non ſatisfacit niſi per hæc, ad quæ non tenetur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Deus ex bonis noſtris non quærit vtilitatem, ſed gloriam ideſt manifeſtationem ſuæ bonitatis, quod etiam ſuis operibus quærit; ex hoc autem, quòd eum colimus nihil ei accreſcit, ſed nobis, & ideo meremur aliquid a Deo, non quaſi ex noſtris operibus ei accreſcat, ſed in quantum propter eius gloriam operamur.

¶ Maior eſt vera, quòd nihil meretur merito fundato in iuſtitia proprie commutatiua, quando aliquis facit, quòd alteri nihil proficit, nec proficere poteſt, ſed ſolum ſibi, & quia aliud non recipit, nec recipere poteſt hęc hoc D. S probat prima parte q. 21. arti. 1 quia in Deo non eſt iuſtitia commutatiua, ſcilicet proprie. Dico ſecundò, quod immo ex eo, quòd aliquis facit, quod ſibi proficit, eſt tamen propter gloriam alterius, poteſt mereri, merito fundato in iuſtitia ſecundùm proportionem præſertim ſuppoſita alterius ordinatione. Ad minorem, verum, nihil proficit Deo, tamen ex bona voluntate ſua operatur ſicut debet, & propter gloriam Dei, Ergo &c. verum, non meretur a Deo ſicut ab homine ſecundùm iuſtitiã commutatiuam, tamen ſm diſtributiuam, & ſecundùm aliquem modum iuſtitiæ commutatiuæ, quæ fundatur in Diuina ordinatione; quia videlicet eſto Deus nõ ſit propterea obligatus, quia nihil accipit, tamen ordinauit, ſi quis faciat pro honore ſuo, quòd velit ſibi dare mercedem. Ab homine autem poteſt propriè mereri, quia dat vel facit ad commodũ alterius, & de his, quæ non ſunt alterius.

¶ Ad tertium dicendum, qꝺ quia actio noſtra non habet rationem meriti niſi ex præſuppoſitione Diuinæ ordinationis, non ſequitur, quòd Deus efficiatur ſimpliciter debitor nobis, ſed ſibiipſi inquantum debitum eſt vt ſua ordinatio impleatur.

¶ Maior vera in humanis, ſed in Deo negatur, & ratio in ſolutione; quia quòd meremur non eſt ex nobis, nec quia Deus obligatur nobis, ſed quia Deus obligatur ſibi, & debet adimplere ſuã ordinationem, qua ordinauit, & promiſit ſic operantem tali mercede donandum. Nec requiritur ad rationem meriti, quòd ille, qui meretur, conſtituat illum apud quem meretur ſibi debitorem, ſed ſibiipſi, & ſuæ ordinationi ſicut liberaliter aliquid promittens, non eſt debitor ei cui liberaliter promittit propriè, ſed ſibi & ſuæ promiſſioni; ſic in propoſito iuſtum eſt, vt Deus ſeruet ordinationem ſuam, ratione cuius debet dare mercedem, aliàs non. Ad minorem concedo, quòd nulli eſt debitor, vt patet prima parte q. 21. ar. 1. ad ſecundum, eſt tamen quodammodo debitor ſibiipſi & ſuæ ordinationi. Et ſecundò quamuis Deus non ſit debitor alicui creaturæ, tamen creaturæ poteſt aliquid eſſe debitum, ſcilicet quòd requiritur ad ipſam ex Diuina ordinatione, ita quòd debitum tale magis pertinet ad ordinem rei ad rẽ, quã ad ordinem rei creatæ ad Deum. Dico etiam, quòd Deus ſeipſum negaret, ſi creaturæ non conferret, quod ei debetur ſecundũ ſuã diſpoſitionem, & ordinationem. Et probatio probat, quòd Deus non eſt debitor, quia accipiat aliquid vel accipere poſſit a creatura ſed tamen ex eo eſt vt aliquid ſit debitum creaturæ, non propter ipſam creaturam, ſed propter ſuam ordinationem; quare benè probat, quòd nõ poteſt homo mereri a Deo ex ordine tuo ad Deum, ſed ex ordinatione Diuina, qua liberaliter ordinarum eſt, vt taliter operans conſequatur mercedem, qua ordinatione non ſtante, nihil meretur, nec aliquid ſibi deberetur. Vnde oportet, qꝺ debitum meriti noſtri fundetur in Diuina ordinatione.

¶ Nota ſolutionem, quia ex ea penetrata ſoluuntur quaſi omnia argumenta Durandi, quæ Capreolus habet in ſecundo diſt. 27. quę omnia probant, quòd homo nõ mereatur a Deo, nec hoc quòd homo conſtituat Deum debitorem ſuum, & quòd homini ſic agenti poſſit nihil abſolutè dari pro mercede. Sed non probant quin homo mereatur, quia res aliqua eſt ſibi ſic operãti debita facta ex diuina ordinatione, & quia oportet eam ſibi dari, ſi Deus fidelis inueniri debeat, qui ſe negare non poteſt.

Vtrum aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam æternam.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd aliquis ſine gratia poſſit mereri vitam æternam. Illud enim homo a Deo meretur, ad quod diuinitus ordinatur, ſicut dictum eſt. * ſed homo ſecundùm ſuam naturam ordinatur ad beatitudinem ſicut ad finem, etiam naturaliter appetit eſſe beatus; ergo homo per ſua naturalia abſque gratia, mereri poteſt beatitudinẽ, quæ eſt vita æterna. Supra q. 109. arti. 5. & locis citatis in ſecundo. * Arist. 1. Ethic. 9.

¶ 2 Præterea. Idem opus quantò eſt minus debitũ tantò eſt magis meritorium; ſed minus debitum eſt bonum, quod fit ab eo qui minoribus beneficijs eſt prævenitus; cum igitur ille qui habet ſolùm bona naturalia, minora beneficia ſit conſecutus a Deo, quàm ille, qui cum naturalibus habet gratuita, videtur, quòd eius opera ſint apud Deum magis meritoria; & ita ſi ille qui habet gratiam poteſt mereri aliquo modo vitam æternam, multò magis ille qui non habet.

¶ 3 Præterea. Miſericordia, & liberalitas Dei in infinitum excedit miſericordiam, & liberalitatem humanam; ſed vnus homo poteſt apud alium mereri etiam ſi nunquã ſua gratiã ante habuerit; ergo videtur, qꝺ multò magis hõ ꝺbiq; gratia vitã æternã poſſit a Deo mereri.

¶ Sed

¶ Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 6. Gratia Dei vita æterna.

¶ Hic agitur de modo, & conditione meriti. Et circa hoc primò inquiritur conditio eius ex parte illius, quod principaliter cadit ſub merito. Secundò ex parte eorum, quæ cadunt ſecundariò ſub merito, & minus principaliter in ar. 8. Circa primũ primò oſtenditur quid directè cadit ſub merito. Secundò, q̃ excludãtur a merito art. 5. Circa primum primò oſtenditur quid homo mereatur. Secundò quomodo mereatur art. 3. Quæritur ergo in propoſito quid principaliter mereatur, & per quid, an videlicet vitam æternam per gratiam, vt enim patebit, poteſt etiam alia mereri a Deo per gratiam vel gratuitam motionem, ſed principalis meretur in ordine ad quam dicitur meritum hominis eſt vita æterna. Temporalia enim cadunt ſub merito in ordine ad vitam æternam, & per gratiam vel gratuitam motionem, &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd hominis ſine gratia duplex ſtatus cõſiderari poteſt, ſicut ſupra dictum eſt.* Vnus quidem naturę integrę qualis fuit in Adam ante peccatum. Alius autem naturę corruptę ſicut eſt in nobis ante reparationem gratiæ.

*q. 109. ar. 2.

¶ D. S primò reſumit diſtinctionem de duplici ſtatu hominis, de quo poteſt intelligi quæſitum. Secundò reſpondet iuxta quẽlibet ſtatum; quo ad primum ibi. Si ergo loquamur, &c. quo ad ſecundum ibi. Si verò &c. Quo igitur ad primum vt D. S. oſtendat, quòd nullus homo poſſit mereri ſine gratia, ponit diſtinctionem de duplici ſtatu hominis, in quo ſine gratia conſiderari poteſt, vt patuit ſupra q. 109. ar. 2. quia vnus eſt ſtatus naturæ integræ, & ſicut ibidem dicebatur, talis conſideratio hominis eſt ſine gratia gratum faciente, non tamen ſine omni gratuito dono, quia Adam etiam ſi fuiſſet creatus ſine gratia fuit tamen integer, quæ integritas non fuit ſine aliquo dono, licet & naturale dici poſſit, pro tanto, cum natura, & naturitate conferretur. Alius ſtatus eſt naturæ corruptæ, vbi homo nec habet integritatem naturæ, nec gratiam, &c.

¶ Si ergo loquamur de homine quo ad primum ſtatum, ſic vna ratione non poteſt mereri abſque gratia vitam æternam per pura naturalia, quia ſic licet meritũ hominis dependet ex præordinatione Diuina.

¶ Reſpondet iuxta primum ſtatum hominis tali concluſione, ſi loquamur de homine quo ad ſtatum integrum, ſic vna ratione ſcilicet ponenda, non poteſt mereri abſque gratia vitam æternã per pura naturalia, & intelligit per pura naturalia etiam integra, quia ſupponitur, quòd homo in ſtatu integræ naturæ ſit creatus. Probatur concluſio, meritum hominis dependet ex Diuina ordinatione, ſed actus hominis integri in puris naturalibus ſine gratia exiſtentis vel conſiderati non ordinatur ad vitam æternã, ergo concluſio vera. Huius rationis D. S. ponit primò maiorẽ, ſecũdò probat minorem ſubintellectam reſumens ipſam concluſionem expreſſius ibi. Actus autem, &c. Maior ergo patuit ar. 1. quia meritum noſtrum fundatur in hoc, quòd Deus ordinat taliter operantem, talia debere conſequi. Conſequenter ibi.

¶ Actus autem vnuſcuiuſque rei non ordinatur Diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ eſt principium actus; hoc enim eſt ex inſtitutione Diuinę prouidentię vt nihil agat vltra ſuam virtutem. Vita autem æterna eſt quoddam bonum excedens proportionem naturę creatę, quia etiam excedit cognitionem, & deſiderium eius ſecundùm illud primæ ad Corinth. 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Et inde eſt, quòd nulla natura creata eſt ſufficiens principium actus meritorij vitę æternę, niſi ſuperaddatur aliquod ſupernaturale donum, quod gratia dicitur.

¶ Probat minorem ſubintellectam ſic, vita æterna eſt quoddã bonum excedens proportionem, & virtutem naturæ creatæ, ſed nullus actus cuiuſcumque rei ordinatur Diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis, quæ eſt principiũ actus, ergo nullus actus, etiam hominis integri in puris naturalibus ſine gratia ordinatur ad vitam æternã. Maior ſequitur ex auctoritate Apoſtoli, & minor ex vno aſſumpto in littera clarè, vnde D. S. reſumit per modum cotolliam concluſionem cum exclatione.

¶ Nota vt ſupra dictum fuit q. 109. art. 5. quòd oportet ex fide ſupponere gratiam eſſe aliud principium Diuini ordinis, quàm quodcumque principium naturale creatum vel creabile, & ideo gratia poteſt in opus vel magis modum operis proportionatum vitæ æternæ, & per conſequens Diuina prouidentia actum procedentem ex tali principio ordinat ad conſecutionem mercedis æternæ vitæ; ſed actum procedentem ex virtute naturali non ordinauit præmiandum vita æterna, quia ab ea deficit. Nec credas hunc articulum cum prædicto ſtatim incidere, qui etiam determinat ſine gratia hominem non poſſe mereri vitam æternam, q. ibidem determinatur de merito vitæ æternæ ratione principij ſui, ſcilicet gratiæ cuius eſt effectus; agebatur enim de efficacia gratiæ, vt patet ex quæſtione eadem, hic autem quæritur de merito ratione ſui ipſius, & ratione principalis mercãdis, & termini quæ primò meritum reſpicit. Deinde cum dicit.

¶ Si verò loquamur de homine ſub peccato exiſtente, additur cum hoc ſecunda ratio propter impedimẽtum peccati. Cum enim peccatum ſit quędã Dei offenſa excludens a vita æterna, vt patet per ſupra dicta.* nullus in ſtatu peccati exiſtens poteſt vitam æternam mereri, niſi prius Deo reconcilietur dimiſſo peccato, quod fit per gratiam; peccatori enim non debetur vita, ſed mors, ſecundùm illud Ro. 6. Stipendia peccati mors.

* q. 71. ar. 6. q. 73. & q. 87. & q. 113. art. 2.

¶ Satisfacit quæſito iuxta ſecundum membrum tali concluſione; ſi loquamur de homine ſub peccato exiſtente additur cum hoc ſecunda ratio, propter impedimentum peccati, ſcilicet quòd homo non poteſt ex puris naturalibus mereri vitam æternam. Habetur ergo ex iſta concluſione, quòd ratio de homine ex ſtatu integro etiam habet locum circa hominem corruptum; ſed eſt adhuc vna ratio de homine corrupto, quæ non habet locum de homine integro. Probatur concluſio ſupponendo, quòd peccatũ ſit quædam offenſa Dei excludens a vita æterna, & per conſequens impedimentum vitæ æternæ; hoc ſuppoſitum patuit q. 71. art. 6. & q. 73. & 87. & 113. art. 2. tunc ſic, nullus in ſtatu peccati, & mortalis exiſtens poteſt vitam æternã mereri niſi prius Deo reconcilietur dimiſſo peccato; ſed per gratiam fit talis remiſſio, ergo nullus in ſtatu corrupto in peccato exiſtens ſine gratia poteſt mereri vitam æternam, ratione ſcilicet impedimenti peccati. Maior patet ex ſuppoſito, quia talis eſt in offenſa, quæ eſt impedimentum vitæ æternæ. E. probatur etiam, quia peccatori non debetur vita, ſed mors, ergo non meretur. Antecedens eſt Apoſtoli, tenet conſequentia, quia mereri ſit merces debita, &c. & addidi ad maiorem, ſcilicet mortalis, quia licet quis peccando venialiter non mereatur, tamen exiſtens in venali quo ad reatum, poteſt mereri, non autem exiſtens in mortali, &c. Minor patet ex ſupra dictis q. 113. art. 2. Patet ergo quòd nullus homo poteſt mereri ſine gratia, & homo quidem integer propter vnam cauſam, ſed corruptus propter duas, vt patuit, &c.

¶ Confirmat auctoritas argumentũ in contrarium ambas cõcluſiones, quia ex gratia eſt vita æterna pro omni ſtatu; quia q̃ operemur bona, & q̃ opera noſtra ſint digna vita æterna eſt ex gratia tam gratuita motione, quàm ex gratia gratum faciente.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Deus ordinauit humanam naturam ad finem vitę æternę conſequẽdum non propria virtute, ſed per auxiliũ gratiæ, & hoc modo eius actus poteſt eſſe meritorius vitæ æternæ.

¶ Maior conceditur, dictum eſt autem tam in cor. quòd nihil ordinatur diuinitus ad aliquod excedens proportionem virtutis, quæ eſt principium actus. Ad minorem, ſi intelligitur, quòd homo ſecundùm naturam ſuam ſibi relictam, & ſecundùm purè naturalia ordinetur ad beatitudinem ſupernaturalem, negatur. Si autem intelligitur, quòd homo ſecundùm naturam gratia adiutam, & perfectam, ordinetur ad beatitudinem ſupernaturalẽ, conceditur. Ad probationem patet ex ſupra dictis q. 5 ar. 8. quia negatur, quòd homo naturaliter appetat eſſe beatus beatitudine ſupernaturali, quam nec naturaliter cognoſcit, licet naturaliter appetat beatitudinem, ſec indũm communem rationem beatitudinis; quare negatur conſequentia, quia ad actum ſupernaturalem Diuini ordinis, qui ſe habet per modum finis, oportet in ſubiecto præcedere aliquam diſpoſitionem ſupernaturalem, iuxta regulam D. S. prima parte q. 12. ar. 5. in principio cor. beatitudo autem eſt ſupernaturalis, & ſimpliciter vltimus terminus, & finis, ideo oportet præcedere in homine diſpoſitionem gratuitam, & quo ad mereri, & quo ad conſequi.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd homo ſine gratia non poteſt habere æquale opus operi, quod ex gratia procedit; quia quantò eſt perfectius principium actionis, tãtò eſt perfectior actio; ſequeretur autem ratio ſuppoſita æqualitate operationis vtrobique.

¶ Ad maiorẽ, vera cæteris paribus, ita videlicet quòd ſi ſit idẽ opus minus debitum, & magis debitum ſecundùm æqualitatem, tunc minus debitum eſt magis meritorium, quia magis proprij, & magis iuſtè debetur ſibi recompenſatio. Ad minorem, verum quidem, quòd eſt minus debitum, ſed cætera non ſunt paria, q. tale opus eſt minus bonum incomparabiliter quandoque. Vltra. Cum igitur, &c. conceditur, quòd conſiſtens in puris naturalibus conſecutus eſt minora beneficia, quàm conſecutus eſt gratuitas; ſed ex naturalibus non poteſt agere actum proportionatum vitæ æternę, ſicut conſtitutus in gratuitis, quare negatur conſequẽtia. Se-

tia. Sequeretur autē conſequentia ſi homo in naturalibus poſſet agere actum æqualem ei, qui agitur ex gratuitis, quod negamus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantum ad primam rationem inductam diſſimiliter ſe habet in Deo, & in homine, nam homo omnem virtutem benefaciendi habet a Deo, non autem ab homine, & ideo a Deo nō poteſt homo aliquid mereri niſi per donum eius, quod Apoſtolus ſignanter exprimit dicens. Quis prior dedit ei, & retribuetur illi, ſed ab homine poteſt quis mereri antequam ab eo acceperit per id, quod accepit a Deo, Sed quantum ad ſecundam rationem ſumptam ex impedimento peccati ſimile eſt de homine, & de Deo, qa etiam homo ab alio mereri non poteſt quem offendit prius niſi ei ſatisfaciens reconcilietur.

¶ Maior vera, ſed tamen cum hoc eſt verum, quòd homo nihil poteſt agere, niſi per id, quod accipit a Dei liberalitate, & miſericordia; poteſt autem mereri ab homine abſque hoc, quòd aliquid ab eo receperit. Minorem diſtinguo, ſi intelligitur, quòd homo poteſt mereri ab homine etiam ſi nunquam habuerit donū aliquod, quod etiam vocatur gratia, conceditur, quia poteſt mereri per dona, quæ a Deo accepit. Si autē intelligitur, quòd vnus poſſit apud alium mereri ſi nunquam ſuam gratiam habuerit, ideſt gratam voluntatem, ita quòd poſſit mereri ab eo in cuius offenſa eſt, negatur, quia vt patuit arti. 1. oportet quòd meritū ſit acceptum ab eo, qui dat mercedem. Ille autem qui eſt in offenſa nihil poteſt exhibere, quod acceptum offenſo, vnde nihil meretur; quare quo ad hoc eſt par ratio de Deo, & homine, quia ſcilicet exiſtente impedimento offenſo, nec ab homine nec a Deo meretur. Sed in hoc eſt differentia, quia poteſt quis mereri ab homine abſque hoc, quod aliquod donum ab homine accipiat, ſed a Deo mereri non poteſt niſi accipiat donum per quod habet virtutem operandi proportionabiliter ad vitam æternam, quod quidem donum eſt gratia Dei; quare negatur conſequentia, quia non poteſt homo mereri ſine Deo, nec vitam æternam, ſine principio proportionato ſecus de homine, licet & ille non poſſit cū eſt in eius offenſa.

Vtrum aliquis per gratiam poſſit mereri vitam æternam, ex condigno.

C

2 q 42. art. 1. cor. 1 2. d. 27. art. 1. & art 5. ro Et 2. d. 40 q 2. art. 1. ad 1. & 5. Et Rom. 4. col. 1. & ea. 6. fi. & c. 8. lec. 4. fin.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quod homo in gratia conſtitutus non poſſit mereri vitam æternā ex condigno. Dicit enim Apoſtolus ad Roma. 8. Non ſunt condignę paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis; ſed inter alia opera meritoria maximè videntur eſſe meritoriæ ſanctorum paſsiones, ergo nulla opera hominum ſunt meritoria vitæ æternæ ex condigno,

¶ 2 Præterea. Super illud Roma. 6. gratia Dei vita æterna dicit* Glo. poſſet rectè dicere. Stipendium iuſtitiæ vita ęterna, ſed maluit dicere, gratia Dei vita æterna, vt intelligeremus Deum ad ęternam vitam pro ſua miſeratione nos perducere, non meritis noſtris, ſed id, quod ex condigno quis meretur, non ex miſeratione, ſed ex merito accipit; ergo videtur, quod homo nō poſſit per gratiam mereri vitam ęternam ex condigno,

* Eſt Aug. in libro de Grat. & lib. arb. c. 9.

¶ 3 Præterea. Illud meritum videtur eſſe condignū quod ęquatur mercedi; ſed nullus actus preſentis vitę poteſt ęquari vitę ęternę, quę cognitionem, & deſiderium noſtrum excedit, excedit etiam charitatem vel dilectionem vię, ſicut & excedit naturam; ergo homo nō poteſt per gratiam mereri vitam ęternam ex condigno.

¶ Sed contra. Id, quod redditur ſecundùm iuſtum iudicium, videtur eſſe merces condigna; ſed vita ęterna redditur a Deo ſecundùm iudicium iuſtitię, ſecundùm illud. 2. ad Thimo. 4. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitię, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex; ergo homo meretur vitā ęternā ex cōdigno.

¶ Poſtquàm oſtenſum eſt, quòd homo per gratiam poteſt mereri vitam æternam. Hic oſtenditur primò quomodo homo meretur, an de congruo, vel de condigno. Secundò quomodo hoc fit mediante charitate principaliter ar. ſe.

¶ Nota pro intellectu quæſiti, & dicendorum, quòd illud vocamus meritum condigni, cui redditur merces ſecundùm aliquam iuſtam legem, quam illicitum eſt violare vel tranſgredi; & quòd actus ſecūdùm valorem quem habet ab intrinſeco vel ab aliquo exterinſeco, æquatur præmio ſecundùm quantitatem abſolutam aliquo modo, & non ſolùm ſecundùm proportionem vel proportionabilitatem, ſicut eſt in merito congrui, vbi attenditur proportionabilitas inter agentem ad opus ſuum, & præmiantem ad conditionem, & opus ſuum; tunc ergo eſt meritum condigni quādo homo facit opus tātæ dignitatis, & valoris ſicut eſt pmiū.

¶ Reſpondeo dicendum, quod opus meritorii hominis dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo ſecundùm quòd procedit ex libero arbitrio. Alio modo ſecundùm quod procedit ex gratia Spiritus ſancti.

¶ D. S diſtinguit quæſitum, quia aliquis poteſt mereri opere meritorio dupliciter, quia dupliciter poteſt conſiderari opus meritorium. Secundò reſpondet conformiter duabus cōcluſionibus primam ponit ibi. Si conſideretur, &c. ſecūdam ibi. Si autem, &c. Dicitur ergo, quòd opus meritorium hominis, &c. Vno modo ſecundùm quòd procedit ex li. arbi. & eſt opus hominis, & ſecūdùm ſubſtantiam actus. Alio modo ſecundùm quòd procedit ex gratia Spiritus ſancti, & Spiritu ſancto inhabitante hominem per gratiam. Patet enim ex ſupradictis, quòd ad opus meritorū lib. arb. non ſe habet merè paſſiuè, & quòd gratia, quę eſt principium meriti vt ſic, eſt cooperans. Quare oportet, q ad opus meritorium concurrat lib. arbi. ſimiliter, & Spiritus ſanctus inhabitans per gratiam. Poteſt ergo conſiderari velut eſt a lib. arb. quod concurrit ad ſubſtantiam actus, quæ in ipſam potentiam reducitur. Poteſt etiam conſiderari opus quo ad modum, & formam, quæ reducuntur in gratiam, & Spiritum ſanctum. Et ſecundùm hoc opus ipſum eſt diuerſi valoris, & per conſequens diuerſimo dē meretur, quia primo modo opus eſt hominis, ſecundo modo eſt principaliter Dei, ita quòd hominis nullo modo, & eſt ſecūdo modo Dei ſicut agentis proximi. Primo modo autem eſt Dei ſicut agentis primi. Conſequenter cum dicit.

¶ Si conſideretur ſecundùm ſubſtantiam operis, & ſecundùm quòd procedit ex libero arbitrio, ſic non poteſt ibi eſſe condignitas propter maximā inęqualitatē.

¶ D. S. reſpondet iuxta primum modum operis meritorij talī concluſionē. Si opus meritorium hominis in gratia conſtituti; conſideretur ſecundùm ſubſtantiam operis, & ſecundum, quòd procedit ex lib. arb. ſic non poteſt eſſe condignitas, ſed eſt ibi cōgruitas. Et habetur ex hoc, quòd homo per opus ſuum etiam in gratia factum vt eſt hominis, non eſt meritorium de condigno, ſed de congruo: habetur etiā, quòd opus exiſtēs in peccato nullo modo eſt meritum vitæ æternæ, nec condigni nec congrui, vt patet ex arti. ſecundo. Ita autem concluſio habet duas partes primò ponit, & probat primam, ſecundò ſecundā, ibi. Sed eſt ibi, &c. Prima probatur aſſumendo maiorem ex dictis in principio arti. Tunc eſt meritum de condigno, quando opus eſt æquale mercedi, & præmio; & tunc opus eſt meritum condigni vitæ æternæ, quando opus eſt æquale vitæ æternæ, ſed opus noſtrum, vt eſt a lib. arb. & ſecundùm ſubſtantiam actus, habet maximam inæqualitatem ad vitam æternam, igitur prima pars vera. Maior relinquitur nota. Minor patet ex auctoritate Apoſtoli in argumento primo in oppoſitum adducto, quod probat etiam hanc partem, loquitur enim de paſſionibus huius temporis vt ſunt hominis, & quo ad ſubſtantiam actus. Conſequenter ibi.

¶ Sed eſt ibi congruitas propter quandam æqualitatem proportionis. Videtur enim congruum vt homini operanti ſecundùm ſuam virtutem, Deus recompenſet ſecundùm excellentiam ſuę uirtutis.

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis prædictæ, quam probat ſic. Congruum videtur vt homini operanti ſecūdùm, &c. vt in littera, ſed vita æterna eſt ſecundùm excellentiam virtutis Diuinæ, igitur homo in gratia faciēdo opus bonum, meretur de congruo. ¶ Nota hic, q D. S. in ſecundo d 27. & ſimiliter in quarto conſiderans opus meritorium ſecundū ſubſtantiam actus, & vt eſt opus hominis, dixit ipſum non eſſe meritorium de condigno, & quòd Deus præmiando obſeruet iuſtitiam diſtributiuam, quæ eſt ſecundùm proportionem recipientium, & etiam ſecundū proportionem merentis, & præmiantis, ita quòd ſicut homo facit ſecundùm ſuam virtutem, ita Deus ſecundùm ſuam excellentiam. Statim autem dicetur, quòd opus ex gratia eſt meritorium de condigno, ſed vt eſt grata informatum, & principaliter Spiritus ſancti. Vnde nulla eſt contradictio inter ſcripta, & hic poſita. Ex quibus habetur, quòd ſit aliquis modus iuſtitiæ commutatiuæ, vt patebit. ¶ Nota etiam, q non videtur eſſe differentia inter D. S. hic, & Durandum in duobus primis argumentis apud Capreo. Quia nec D. S. hic dicit, quod obſeruetur propriè iuſtitia diſtributiua in præmiatione actus boni meritorij, vt eſt hominis, ſed dicit, quòd eſt æqualitas proportionis, quæ proportio ſimū, & meriti eſt ſecundùm proportionem merentis, & præmiātis, quæ nō eſt propriè proportio iuſtitiæ diſtributiuæ vt Durandus probat:

probat. Vnde saluatur aliquis modus iustitiæ distributiuæ iste modo; sed solùm ad rem in hoc discordat, quia ponit opera nostra etiam vt sunt a Spiritu sancto, & ex gratia, nihil valoris specialis acquirere, nec esse condigna vita æterna, ita quòd nec possit obseruari iustitiæ commutatiuæ modus, & de hoc statim. Deinde cum dicit.

¶ Si autem loquamur de opere meritorio secūdùm quòd procedit ex gratia Spiritus sancti, sic est meritorium vitæ æternę ex condigno. Sic enim valor meriti attēditur secūdū uirtutē Spiritus sancti mouētis nos in vitam æternam, secundùm illud Ioan. quarto. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam ęternam. Attenditur etiam precium operis secundùm dignitatem gratię, per quam homo consors factus Diuinę naturę adoptatur in filiū Dei, cui debetur hęreditas ex ipso iure adoptionis secūdum illud Roma. 8. Si filij, & hęredes.

¶ Respondet quo ad secundum modum meriti tali conclusione. Si loquamur de opere meritorio secūdùm quòd procedit ex gratia Spiritus sancti, sic est meritorium vitæ æternæ ex condigno. Probatur conclusio. Illo modo valor meriti attenditur secū dùm virtutem Spiritus sancti mouentis nos in vitam æternam. Attenditur etiam præcium operis secundùm dignitatem gratiæ; sed iste valor est æqualis vitæ æternæ, & condignus; igitur conclusio vera. Maior nota, pro qua oportet notare propter Durandum, quòd actus meritorius vt sic, est immediatè productus a Spiritu sancto, ita quòd est motor immediatus, a quo actus habet valorem, & non solùm secundùm conditionem mobilis. Operatur enim iuxta supradicta Spiritus sanctus in nobis velle, & perficere meritoria tanquam causa principalis, immo etiam sicut proxima considerando actus vt meritorii sunt; nec similiter mouet ad non meritorios, vbi solùm concurrit sicut causa prima; secundùm influentiam generalem, & cooperando; sed hic est motor per impressionem gratiæ, & immediatè, & præueniendo. Sicut enim actus imperatus a charitate vt formatus est principaliter, est & immediatè charitatis, licet secundùm substantiam actus possit esse alterius potentiæ, ita in proposito actus vt meritorius, est Spiritus sancti vt mouentis immediatè, licet quo ad substantiam libe. arb. concurrat vt immediatum agens. Minor patet primò pro prima parte auctoritate B. Ioan. quia Spiritus sanctus est fons cuius aquæ id est effectus saliunt, id est perducunt meritoriè in vitam æternam, quæ expositio potest haberi ex D. S ad Roma. 8 Et per consequens opus procedens ex motione Spiritus sancti, scilicet immediatè tanquam proximo motori, est dignum vita æterna, quia Spiritus sanctus est sufficiens causa vitæ æternæ Quo ad secundam partem patet, quia homo per gratiam fit consors Diuinæ naturæ, & adoptatur in filium cui debetur hæreditas ex ipso iure adoptationis. Et ita præsupposita Diuina adoptatione, & ordinatione homo de condigno meretur.

¶ Nota circa istam conclusionem, quòd posset esse dubium. Ex quo homo cōdignè meretur vitam æternam, an Deus præmiando obseruaret iustitiam commutatiuum Et videtur, quòd sic, quia æquale pro æquali. Vt enim Durandus arguit, nihil videtur in præmiando deesse iustitiæ commutatiuæ, nisi æqualitas meriti ad præmium. Si igitur secundùm Doct. S. est æqualitas, sequitur, quòd erit actus iustitiæ commutatiuæ.

Capreolus ¶ Ad hoc dicit Capreolus supra, quòd in præmiatione meriti considerati vt dicit ista conclusio, seruatur iustitia commutatiua, non solùm secundùm quid, sed etiam simpliciter. Et illud, quod D. S. habet secunda secundæ supra art. 4 ad primum, scilicet quòd forma Diuinitudinis attenditur secundùm rationem iustitiæ cōmutatiuæ, prout scilicet recompensat præmia meritis, & supplicia peccatis, exponit non quòd sit impropriè iustitia commutatiua, sed solùm quidam modus vel similitudo, si loquamur de actibus quantum ad eorum substantiam. Secus est, si cōsideretur actus meritorius prout est a Spiritu sancto, hæc ille. Ex quo patet, quòd de mente Capreo. est, quòd considerando merita iuxta sensum secundæ conclusionis, quòd Deus ea præmiando obseruet iustitiam cōmutatiuam propriè; Sed salua reuerentia tanti viri, videtur magis esse de mente D. S. quòd præmiando opus consideratum ad sensum secundæ conclusionis, Deus obseruet modum iustitiæ cōmutatiuæ, & non simpliciter commutatiuam.

¶ Pro quo saluando tamen cum dictis Capreo. sciendum, quòd non obseruari iustitiam commutatiuam cōtingit dupliciter. Vno modo, quia non datur æquale pro ęquali, sed datur maius, quàm alius fecerit propter excessum proportionis pręmiantis ad merentem; & sic Deus præmiando actum meritorium, vt est a Spiritu sancto, & ex gratia non obseruat modum iustitiæ commutatiuę, quia meritum nō est minus pręmio. Et sic intelligit Capreolus, quòd non est modus iustitię commutatiuę. Et hoc verum est, quia meritum hoc modo non est minus vita ęterna. Sed alio modo est modus iustitiæ commutatiuæ, & non propriè commutatiua propter aliam rationem communiorē, quia videlicet ille, qui recōpēsat meritū aliqd accipit vel accipiet, & aliqd ex alterius merito sibi accrescit, & quia recipiens non prior dedit. Et ista cōditio deficit in præmiatione meriti apud Deum, quia Deus nihil accipit vel accipere potest, nec homo facit ex se, sed solū ex Deo immo Deus ipse facit principaliter illud opus vt est meritorium quare ibi non est iustitia commutatiua inter præmiātem, & merentem, quamuis meritum sit æquale præmio, sed quia Deus pręmians nihil accipit, nec homo illud meritum ex se habet, nec pręmium debetur illi merito vt est hominis, sed vt est Dei præsupposita etiam Diuina ordinatione, ideo ibi non est propriè commutatio. Et hæc videntur conformia D. S. in prima parte q. 21. art. 1. vbi negat iustitiam commutatiuam propriè a Deo respectu creaturarum Et fundat se in ratione iam dicta. Vnde in præmiando reddens æquale pro æquali, obseruat modum, & aliquam conditionem iustitiæ commutatiuæ, scilicet reddens æquale pro æquali. Sed quia illud pro quo reddit præmium non est sibi ad commodum, nec alius fecit ex se, sed ex Deo, immo Deus ipse; ideo deficit alia conditio iustitiæ commutatiuę. Et ergo est commutatiua secundùm quid, & partialiter non totaliter.

¶ Patet ex hoc, quòd articulus iste non præiudicat ar. primo, qui dixit, quòd hominis meritum est secundùm proportionem, tū quia ibidem loquitur de merito vt est hominis, & ab homine, sic enim est tantum meritum congrui, nec æquale præmio Diuino, præsertim vitæ æternæ; hic autem loquitur de merito vt est Spiritus sancti, & gratiæ; tunc enim est modus iustitiæ commutatiuæ; tū quia etiam meritum condigni non est nisi ex præsuppositione Diuinæ ordinationis, nec homo sequitur aliud nisi ad quod virtus operatiua se extendit. Vnde sicut homo vt ex se operatur meretur ex Diuina ordinatione secundùm proportionem, & iustitiā distributiuam. Sic opus hominis vt est a Spiritus sancto præmiatur iuxta modum iustitiæ commutatiuæ. Stant itaque simul, quòd homo non mereatur a Deo, nisi per Diuinam ordinationem vt dixit primus articulus, & quòd de condigno meretur uitā æternam a Deo, sed per Diuinam virtutem. Patet igitur ex omnibus, quòd Deus præmiando opus bonum ex gratia, vt est nostrum secundùm substantiam actus, obseruat æqualitatem proportionis, quę est inter dantem, & accipientem, & non propriè iustitiā distributiuam. Nec contra hoc aliquid probat. Durandus. Sed pręmiando opus vt est Spiritus sancti, & informatum gratia obseruat modum iustitiæ commutatiuę, reddendo ęquale pro ęquali. Nec contra hoc aliquid concludunt argumenta. Durandi. Dicimus enim, quòd opus vt est condignum propriè accipiendo cōdignitatem. Et tamen vt patuit articulo primo, ille qui meretur non constituit sibi Deum debitorem, sed magis Deus est debitor suę ordinationis, & est debitum inter duas res, quia scilicet ex Diuina ordinatione vna exigit aliam, sed non est debitum Dei ad hominem.

¶ Confirmat argumentum in contrarium conclusionem secundam respon. Nec valet glosa. Durandi contra hanc auctoritatem cum exponit, quòd Apostolus non dicit, quòd corona gloriæ redditur secundùm iustum iudicium, sed quòd redditur a iusto iudice, quia a Domino qui est iustus, &c. Falsa est hęc glosa, immo vult Apostolus, quòd corona gloriæ sit a iudice iusto formaliter & per se, inquantum scilicet est iustus, quia dicit. Reposita est mihi corona iustitiæ. Et glosa super illo verbo secundæ. Timoth. quarto dicit, ipse Deus est iustus iudex retribuendo bona pro bonis, qui prius misericors retribuēdo pro malis. Et ipsa tamen iustitia qua retribuuntur bona pro bonis, nō est sine misericordia, vbi clarè vult, quòd Deus retribuendo est iustus formaliter, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur de passionibus sanctorum secundùm eorū substantiam.

¶ Ad maiorem, vera est, loquendo de passionibus huius temporis vt nostræ sunt; tunc non sunt condignæ propter quattuor, quia passiones temporales sunt, sed gloria est æterna. Et hoc tāgit Apostolus cum dicit passiones huius temporis ad futurā, scilicet post hoc tempus. Nihil autem est post hoc tempus nisi ęternitas. Quare futura gloria excedit passiones sicut æternum tēporale. Secundò excedit in dignitate, quia dicit Apostolus gloriam quæ dicit dignitatis claritatem. Passiones autem huius temporis habentur tāquàm indignę, & abiectæ. Tertiò excedit in manifestatione gloriosa, vnde dicit reuelabitur. Quartò excedit in veritate, vnde dicit in nobis. Vnde passiones exceduntur a gloria si considerentur secundùm substantiam, & hoc vult Apostolus, sed tū gloria non excedit virtutem Spiritus sancti, & gratiā gratum facientem, & hoc modo passiones huius temporis sunt condignę futuræ gloriæ. Ad minorem, conceditur. Et notanter sanctorum passiones, quia posset quis pati ex pertinacia sua, & ex tali passione nihil meretur, vt patet apud D. S. quodlibe. 4 ar. 19. Et vide tū D. S. in de Ve. Ma. 26 ar. 6. Quomodo passiones exteriores ab extrinseco illatæ sunt meritoriæ per accidens, &c. Ad consequēs verum, nulla opera sunt meritoria vitæ æternæ ex condigno, vt sunt hominis, & secundùm substantiam actus, vnde probat primam conclusionem, sed nihil contra secundam.

¶ Ad

Digitized by Google

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd verbum illius Gloſę intelligendum eſt quantum ad primam cauſam pertinentis ad vitam æternam, quæ eſt miſeratio Dei; meritum autem noſtrum eſt cauſa ſubſequens.

¶ Ad maiorem dicitur, quæ eſt gloſę, quòd nos perducimur ad vitam æternam, quantum ad primam cauſam, & radicem meriti vitæ æternæ, quia videlicet miſericorditer, & liberaliter datur nobis, per quod poſſumus mereri, immo meritum ipſum ex diuina miſericordia eſt. Vnde, & D S ſuper eudem verbo Apoſtoli dicit ꝙ vitam æternam non poſſumus habere niſi per gratiã, ideo hoc ipſum ꝙ bona operamur, & opus noſtrum eſt dignum vita æterna, eſt gratia Dei; vnde & gloſa ſuper verbo Apoſtoli allegato in argumento in contrarium, quòd Deus reddit vitam æternam tãquam debitam reddere, cui debitam, F. deli, qui promeruit illam per fidem. Sed quia fides gratia eſt (ſcilicet cauſaliter vel communiter) & vita æterna eſt pro gratia, hæc gloſa; vbi patet ꝙ radix merendi eſt ex gratia, & miſericordia, & eſt gratia, qua tanꝫ miſericorditer habita, poteſt de cõdigno mereri gloriam præſuppoſita Diuina ordinatione quæ ordinauit ꝙ ſic operanti ex motione Spiritus ſancti, & gratia gratum faciẽte debeatur vita æterna. Et ergo intelligitur maior, ꝙ perducimur ex miſericordia Dei ad vitam æternam, quia ex miſericordia Dei eſt id per quod perducimur cum quo ſtat ꝙ etiam mereamur ipſam vitam æternã ex habito miſericorditer Et ex hoc habetur ꝙ non meretur homo beatitudinem a Deo ſecundum perfectam iuſtitiam commutatiuam. Et conſequenter dico ad aliam partem maioris, ꝙ non meritis noſtris, ſicut prima cauſa vitæ æternæ, tamen meritis noſtris pducimur ſicut cã ſubſequẽte; qa videlicet habita gratia operamur merita vitæ æternæ, vnde meritum noſtrum fundatur in diuina miſericordia. Ad minorem, id quod quis meretur ex condigno ſita ꝙ illam dignitatem ex ſe habeat, & ex condigno, quia iuſtè ſecundum iuſtitiam commutatiuam, qua meretur de ſuo, non ab alio accepto; tale inquam meritum non eſt ex miſericordia Et ſecundò quod meretur quis ex condigno non accipit ex miſericordia tanquam cauſa propinqua, ſed accipit ex merito; tamen poteſt accipere ex miſericordia radicaliter, quia videlicet per miſericordiam habet vnde poſſet mereri; quare negatur conſequentia, nam ſtant ſimul, ꝙ ex miſericordia pars accipiat vnde faciat quod eſt dignum vita æterna, & hoc dicimus hic mereri de condigno.

¶ Ad tertium dicendum, quòd gratia Spiritus ſancti quam in præſenti habemus, etſi non ſit æqualis gloriæ in actu, eſt tamen æqualis in virtute; ſicut & ſemen arborum in quo eſt virtus ad totam arborem; & ſimiliter per gratiam inhabitat hominẽ Spiritus ſanctus, qui eſt ſufficiens cauſa vitæ ęternę; vnde & dicitur eſſe pignus hęreditatis noſtrę. 2. ad Corint. 1.

¶ Maior conceditur, minor diſtinguitur Si enim intelligitur ꝙ nullus actus præſentis vitæ ſecundum ſubſtantiam ſuam, vt eſt a lib. arb. poſſit æquari vitæ æternæ, conceditur. Et probabit hæc ratio primam partem primæ concluſionis. Si autem intelligitur ꝙ nullus actus præſentis vitæ vt eſt ex virtute Spiritus ſancti, & gratia, poſſit æquari vitæ æternæ, negatur. Ad probationem primam dico, ꝙ excedit quidem deſiderium, & cognitionem noſtram, ſed non virtutem Spiritus ſancti, nec cognitionem Spiritus ſancti. Ad ſecundam probationem, negatur illa ſimiſitudo, quia vita æterna excedit naturam ſicut rem alterius ordinis, non ſicut gratiam, immo gratia eſt æqualis vitæ æternæ, & gratiæ cõſummate in virtute, ſicut ſemen arboris, licet non ſit æqualis ſecũdum quantitatem, vt patebit ar 8. ad ſecundum. Eſt enim & gratia diuini ordinis continens virtute totam gloriam, quare negatur conſequentia.

¶ Nota ꝙ Durandus inuehitur contra dictum, quod ex iſta ſolutione habetur. ſ. ꝙ gratia eſt ſemen vel ſeminariũ gloriæ. Vult enim ꝙ ſit impropriè dictum, & ſit omnino metaphorica, quia non eſt ſemen niſi reſpectu eorum quæ ęducuntur de potentia materiæ, de quorum numero non eſt gloria.

Gratia eſt ſemen gloriæ.

¶ Sed dicitur ꝙ non eſt omnino metaphorica, ita ꝙ nullam proprietatem habeat, quia dicitur aliquid ſeminarium alterius, non ſolùm, quia eſt cauſa materialis vel effectiua comuncta, ſed etiã quia eſt alterius inchoatio; ſicut forma ſub eſſe remiſſio, eſt inchoatio vltimus vt eſt ſub eſſe perfecto. Et per hunc modũ gratia dicitur ſeminarium, i. inchoatio gloriæ, immo ſecundum vnũ modum accipiendi gloriam, tunc gratia eſt idem in eſſentia cũ gloria differens ſecundum modum eſſendi & ſtatum. Si autem gloria, accipiatur pro beatitudine, tunc gratia eſt eius inchoatio virtualis, & quodammodo effectiua diſpoſitiua; quia per ipſam quodammodo cauſatur beatitudo, non quidem effectiuè producẽdo, ſed meritoriè, nam ex gratia prodeunt merita quæ reddũt beatitudinem homini debitam. Vnde D. S. in de veritate mate. 29. ar 6. in cor. meritum eſt cauſa præmij, non quidem per modũ cauſæ finalis (ſic enim magis præmiũ eſt cauſa meriti) ſed magis ſecundùm reductionem ad cauſam efficientem, inquantum meritum facit dignum præmio, & per hoc ad præmium diſponit, hæc ille. Vbi patet, quòd gloria vt eſt beatitudo, & præmium, vel vita æterna, eſt inchoata in gratia ſicut in cauſa efficiente propinqua diſpoſitiua.

Vtrum gratia ſit principium merendi mediante charitate principalius, quàm per alias virtutes.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd gratia nõ ſit principium meriti principalius per charitatem, quàm per alias virtutes. Merces enim operi debetur, ſecundùm illud Matth. 20. Voca operarios, & redde illis mercedẽ ſuã, ſed q̃libet virtus eſt principiũ alicuius operis, eſt em̃ virtus habitus operatiuus vt ſupra habitũ eſt.* ergo quælibet virtus eſt æqualiter principium merendi. D

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 3, Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundùm proprium laborem; ſed charitas magis diminuit laborem, quàm augeat, quia ſicut Auguſt. dicit in libro de verbis Domini.* Omnia ſęua, & inimania, facilia, & prope nulla facit amor; ergo charitas non eſt principalius principiũ merendi, quam alia virtus.

¶ 3 Præt. Illa virtus videtur principalius eſſe principium merendi, cuius actus ſunt maximè meritorij, ſed maximè meritorij videntur eſſe actus fidei, & patientiæ ſiue fortitudinis, ſicut patet in martyribus, qui pro fide pariunt, & fortiter vſq; ad mortẽ certauerũt ergo aliæ virtutes principalius ſunt principiũ merẽdi, q̃ charitas.

¶ Sed contra eſt, quod Dominus Ioan. 14. dicit. Si quis diligit me diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum; ſed in manifeſta Dei cognitione conſiſtit vita ęterna, ſecundum illud Io. 17. Hęc eſt vita ęterna vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & viuum, ergo meritum vitæ ętetnę maximè reſidet penes charitatem.

* 2. 2. q. 182. ar. 2. corp. Et 3. d. 30. ar. 2. q. 1. Et 4. d. 20. ar. 2. q. 1. & d. 43. q. 1. ar. 3. q. 4. Et Po. q. 62. ar. 9. corp. Et Rich. Let. 3. ſptiae. Et Heb. 6. lec. 3. col. 2. pri. * q. 35. ar. 4.

* In ſem. 9 à medio.

¶ Hic D.S. inquirit an meritum de condigno ſit principaliter per actum charitatis. Ex ſupradictis enim q. 110. oportet ſupponere, quòd gratia facit meritum ſolum ſicut principium remotum, quia eſt habitus eſſendi conſtituens nos in eſſe Dei formi, & eleuans nos in altiorem naturam, quæ altior elevatio prærequiritur operationi excedenti naturam, ſed tamen ipſa operatur per alias virtutes a ſe deriuatas. Vnde eſt quæſtio, quæ inter illas virtutes deriuatas a gratia ſit principalis cauſa, quod eſt quærere, cuius virtutis a gratia deriuatæ actus ſit principaliter meritorius, &c. Et quæritur de merito reſpectu principalis præmij, quod eſt vita æterna.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex dictis.* actus accipi poteſt humanus actus habet rationem merendi ex duobus. Primò quidem, & principaliter ex Diuina ordinatione, ſecundùm quòd actus dicitur eſſe meritorius illius boni, ad quod homo Diuinitus ordinatur. Secundò verò ex parte liberi arbitrij, inquantũ. ſ. homo habet præ cęteris creaturis vt per ſe agat voluntariè agens.

* Artic. ha in q.

¶ D. S reſpondet tali cõcluſione. Meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem, ad alias autem virtutes ſecundariò ſecundùm ꝙ earum actus a charitate imperantur. Ex qua habetur reſponſio ad quæſitũ formale, ꝙ ſic, ꝙbatur ex fundamẽto poſito in ar. 1. Humanus actus habet rõnem meriti ex duobus, primò & principaliter ex Diuina ordinatione ſm ꝙ &c. ſecundò verò ex parte li. ar. inquantũ. ſ. per ſe agit, ſed quantũ ad vltimũ principalitas meriti penes charitatẽ cõſiſtit, ita videlicet, ꝙ actus eius eſt maximè ordinatus a Deo ad beatitudinẽ conſequendã, tanquam ea digna, & ei correſpondens, & ex charitate eſt maximè per ſe agere volũtariè, igit̃ concluſio vera. Huius rõnis D.S. primò ponit maiorẽ, ſecundò ꝙbat minorẽ, & primò primã eius partem, ibi. Et quantũ, &c. ſecundò ſecũdã, ibi. Similiter, &c. Maior patet ex prædictis ar. primo. Et dictũ in 3. ar. 2 ꝙ actus cuiuſcũq; ordinatur ad excedens proportionẽ virtutis, quæ eſt principium actus, & ergo rõne optimi actus gratia ordinatur ad beatitudinẽ quæ eſt principale præmiũ Secunda pars maioris patet ex art. 1. quia vna conditio meriti eſt, ꝙ meritũ ſit in poteſtate merentis, & faculate naturæ; vnde bruta nihil merentur. Oportet cũ, ꝙ actus, qui eſt meritum ſit aliqualiter eius, qui meretur, &c.

¶ Et

¶ Et quantum ad vtrunque principalitas meriti pẽnes charitatem consistit. Primò enim considerandum est, quòd vita æterna in Dei fruitione consistit, motus autem humanæ mentis ad fruitionem Diuini boni, est proprius actus charitatis, per quem omnes actus aliarum virtutum ordinantur in hunc finem secũdùm quòd aliæ virtutes imperantur a charitate; & ideo meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem, ad alias autem virtutes secundariò secundùm quòd eorum actus a charitate imperantur.

¶ Subiungit minorem quam probat, quo ad primam partem sic, vita æterna in Dei fruitione consistit (supple & per cõsequens motus illius virtutis est maximè ordinatus in vitam æternã, qui Deum quo fruimur tanquàm vltimo fine, sub ratione vltimi finis respicit) sed motus humanæ mẽtis ad fruitionem boni Diuini est proprius actus charitatis; igitur actus charitatis principaliter ordinatur in uitam æternam a Deo, sicut dixit prima pars minoris. Maior ista nota, & non est hic facienda difficultas, an uita æterna sit principaliter fruitio &c. quia capitur hic fruitio, vt includit visionem, immo Deum quo fruimur. Vult enim D. S. q illius virtutis actus est maximè proportionatus vitæ æternæ, qui uitam æternam primò respicit tanq̃ proprium obiectum quam vitam æternam dicimus fruitionẽ &c. Minor probatur, quia oẽs actus aliarum virtutum ordinantur ad hunc finem (.s. Deum fruibilẽ) secũdùm q imperantur a charitate, & ergo motus humanæ mentis in Deum, est proprius charitati, vel elicituè, vel imperatiuè, prout actus imperatus attribuitur imperanti, quia nullus est relatus in Deum, nisi mediante charitate, vt patet ad primum. Subinfert in fine conclusionem respon. quæ patet ex dictis.

¶ Nota autem, q circa istam minorem posset esse quæstio. An charitas Dei respiciat tanq̃ principale obiectum ipsam Dei fruitionem. Ad hoc dicitur post. D. S. 2-2. q. 26. ar. 3. ad tertium, q non, si fruitio accipiatur pro beatitudine formali creata, quia charitas est amor Dei amicitiæ; sed hoc, q aliquis uelit frui Deo pertinet ad amorem concupiscentiæ; magis aũt amamus Deũ amore amicitiæ, q̃ concupiscentiæ, quia maius in se bonũ est Deus, q̃ participare possumus fruendo ipso. Vnde non dicit. D. S. hic, q actus charitatis principaliter feratur in fruitionem Dei, sed dicit q motus ad fruitionem Dei est proprius actus charitatis, quia .s. nulli cõuenit, nisi per charitatẽ, & inter omnia bona inhærentia maius est fruitio; sed tñ charitas prius, & principalius fertur in Deum pp seipsum, q̃ in Deum fruendum, vt patet 2.2. q. 28 ar. 1. ad tertium. De quo vide ẽt Capreolum in dist. 1. primi, q. 1. ad sextum contra quintam conclusionem. Vnde solũ vult. D. S. hic, q moueri in vitam æternam, & beatitudinem, vel fruitionem, per quam intelligit beatitudinẽ obiectalem, & formalẽ, est proprium charitati, & per consequẽs eius motus est primò proportionatus beatitudini, & per consequens a Deo in ipsam consequendam primò ordinatus. Nihil enim facimus propter Deum, nisi mediante charitate, vt patuit supra, nec honoramus, nisi per charitatem saltem imperãtem, & ergo Deus ipse fruendus datur pro motu in ipsum qui est charitatis, & ergo principalis actus charitatis est in Deum, ut est vltimus finis propter se diligibilis. Ex quo meretur beatitudinem & fruitionem creatam formalem. Deinde cum dicit.

¶ Similiter etiam manifestum est, quòd id quod ex amore facimus maximè voluntariè facimus; vnde etiam secundùm quòd ad rationem meriti requiritur, quòd sit uoluntarium principaliter meritum charitati attribuitur.

¶ Probat secundam partem minoris principalis. .s. q libertas, & voluntarium sit principaliter ex charitate. Id quod ex amore facimus, maximè uoluntariè facimus; sed charitas est amor; ergo illa pars uera, scilicet quòd etiam secundùm quòd ad rationem meriti requiritur, quòd sit uoluntarium, principaliter meritum charitati attribuitur. Ambę præmissæ patent ex supra dictis. q. 26. & alibi de passionibus.

¶ Ex his patet etiam secunda pars conclusionis. .s. q meritum vitæ æternæ secundariò pertinet ad actus aliarum virtutum, qa omnes sunt meritorij, qui ordinãtur in fruitionem Dei, id est in Deũ fruendum, sed actus aliarum uirtutum ordinatur secũdariò, id est mediante charitate in fruitionem Dei, ideo secundariò sunt meritorij, & patet fundamentum supra sępius, quia nullus actus est meritorius, nisi propter Deum super omnia dilectum factus, qui sine charitate non diligitur super omnia, vt principium beatitudinis; igitur &c. De materia istius articuli. Vide Doct. Sanc. in tertio dist. 30. ar 5. per totum, vbi ponit similiter duas rationes, vnam quam hic ponit. .s. de uoluntario, aliam ponit ex hoc, quòd actus charitatis est sufficiens ad faciendam vitam æternam meretis, quia amor facit amatum esse amantis inquantum uiuit ei, & sic charitas facit Deum esse hominis, & per consequens uitam æternam homini deberi. Valent etiam pro hoc articulo, quæ habet Doct. Sanct. secunda secundę q. 23. ar. 8. & in de Virtutibus de charitate. q. 3. & in de Verita. mate. 14. ar 5.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat conclusionem respon. & etiam primam partem minoris, quia uidelicet dilectio digna tanquàm proportionata, & digna beatitudine, & vita æterna, primò in ipsam ordinatur; patet ex ista ratione, quòd Doct. Sanct. non accipit in cor. fruitionem, ut contra visionem distinguitur, sed accepit pro adeptione, & habitione summi boni, vel pro summo bono habendo, cuius habitionem maximè meretur charitas.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd charitas inquantum habet vltimum finem pro obiecto, mouet alias virtutes ad operandum, semper enim habitus ad quem pertinet finis, imperat habitibus ad quos pertinent ea quæ sunt ad finem, vt ex supra dictis patet.* D. 874. * q. 9. ar. 1.

¶ Maior conceditur, sed operi proportionato uitæ æternæ. Dico autem, quòd nullum opus est proportionatum uitæ æternæ, nisi mediante charitate fiat propter Deum, qui est obiectum beatitudinis, & per consequens a Deo non ordinatur ad eius dignam consecutionem, nisi mediante charitate.

¶ Ad minorem, verum quidem, omnis uirtus est principiũ elicitiuum alicuius operis, sed solus charitatis est actus referre in Deum, ut in ultimum finem, & obiectum fruitionis, quæ est vita æterna, & ratio patuit sup. q. 9. ar. 1. quia virtus respiciens uoluntatem, & supremum eius obiectũ, mouet omnes alias virtutes. Charitas autem respicit supremum obiectum volũtatis. Ad probationem minoris, conceditur quidem, q omnis uirtus est habitus operatiuus, & patuit sup. q. 55. ar. 2. sed nõ est operatiuus propter Deũ, in quo consistit vita æterna, nisi per charitatem; charitatis autem actus respicit Deum immediatè, & per se; quare negatur consequentia, quòd æqualiter &c. quia ut patuit, aliæ non merent, nisi actus earum sit ex charitate imperatus &c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd opus aliquod potest esse laboriosum, & difficile dupliciter. Vno modo ex magnitudine operis, & sic magnitudo laboris pertinet ad augmentum meriti, & sic charitas non diminuit laborem, immo facit aggredi opera maxima, magna enim operatur si est, vt Greg. dicit in quadam homilia.* Alio modo ex defectu ipsius operantis, vnicuique enim est laboriosum, & difficile, quod non prompta voluntate facit, & talis labor diminuit meritum, & a charitate tollitur.

* In Hom. Pentecostẽ & est 30. in Euan. non pcul a principio illius.

¶ Ad maiorem habetur respon. sed ex D. S. in secundo dist. 29. ar. 4 in corpore, & in tertio ubi sup. ad quartum, quia accipiet qs mercedem secundùm laboris bonitatem, & nobilitatem, & hoc loquendo de mercede essentiali, sed non accipiet mercedem ex laboris difficultate, & pœnalitate per se loquendo, & absolutam quantitatem; & q̃uis hoc modo accipiatur maior satisfactio, & dimissio pœnæ, & q̃tas meriti secundùm quantitatẽ proportionalẽ operis. Vnde D. S. in secundo ubi ita dicit, q aũt aliquod arduũ augmentat rõnem meriti, non habet ex difficultate laboris, sed ex bonitate; quia q̃tò aliquid melius est, tantò supra uires hominis est magis eleuatum. Non ergo arduum opus auget rõnẽ meriti, nisi rõne bonitatis, & non rõne difficultatis, nisi per accidens inquantum, .s. in id quod difficile est, maiori attentione aliquis cõsurgit, & cum maiori conatu uoluntatis; potest autem secundùm inclinationem habitus esse maior conatus, etiam ad opus facile agenti, q̃ sit sine habitu in opus arduum, & difficile agenti. Difficultas tamen actualis est satisfactoria inquantum pœnalis. Vide etiam 1. par. q. 95. ar. 4 ad secundum.

¶ Dico secundò ad maiorem, ut res ista magis explicetur, quia merces debetur labori, & maior merces maiori labori ad sensum sanum. Dico enim quòd labor est magnus, & potior tripliciter. Primo secundùm formam charitatis cui respondet merces essentialis; unde qui ex maiori charitate laborat, licet minorem laborẽ, & difficultatem patiatur, plus de prẽmio essentiali accipiet. Secundò ex specie operis, sicut enim in rebus humanis iste magis præmiatur, qui in digniori opere laborat, sicut architector, q̃ artifex manualis; ita etiam in rebus Diuinis, ille qui nobiliori opere occupatur maius præmium accipiet q̃tum ad aliquã prærogatiuam præmij accidentalis, licet forte minus corporaliter laboret. Tertiò ex quantitate laboris, quod cõtingit dupliciter. Nã qñq; maior labor maiorem meretur, præcipuè q̃tum ad remissionem pœnæ, puta quòd diutius ieiunat, uel longius peregrinatur; & ẽt quantum ad gaudium, quod percipit de maiori labore. Quandoque uerò est maior labor ex defectu uoluntatis, in his enim quæ proprie uoluntate facimus minorẽ laborem sentimus, & talis magnitudo non augebit, sed minuet mercedem; hæc sunt verba D. S. super Apostolum ibidem. Ex quibus patet ad maiorẽ. Ad minorẽ, si intelligitur, quòd minuat laborẽ ex parte magnitudinis operis negatur. Si aũt intelligitur, q minuat ex parte operã-

Qualiter maior i operi debetur maior merces essentialis, uel accidentalis.

tis, i. facit, vt operans opus etiam in ſe magnũ, faciliter faciat, conceditur; tùm quia charitas eſt habitus, qui facit facilitatem operandi; tùm quia eſt amor, qui etiam facit, & hoc modo loquitur Auguſt. Dico autem, quòd talis facilitas ex parte operantis auget meritum etiam præmij eſſentialis, cuius quantitas correſpondet charitati, & gratiæ. Quare negatur conſequentia, immo ex hoc habetur, quòd magis eſt principium meriti.

¶ Circa hanc ſolutionem nota duo; primò, quòd ille qui habet magnum habitum charitatis in ſe, & tamen remiſsè operatur, & producit actum minus intenſum, quia ſecundùm Doc. S. in tertio ſupra ad quintum, eſt minus meritorius reſpectu præmij accidentalis, quod reſpicit actum; ſed magis reſpectu præmij eſſentialis, quod reſpicit capacitatem, quæ eſt ex habitu. Vnde D. S. tertia parte q. 89. art. 5. ad tertium dicit. Ille qui per pœnitentiam reſurgit in minore charitate, conſequitur præmium eſſentiale ſecundùm quãtitatem charitatis, in qua inuenitur. habebit tamen maius gaudium de operibus quæ ſic fecit, quod pertinet ad præmium accidentale, hæc ille. Vide de iſta materia ad longum in Capreolo in quarto, diſt. 14. ad argumenta Scoti contra ſecũdam concluſionem. ¶ Nota ſecundò propter dicta circa minorem, quia poſſet eſſe quæſtio, an charitas cum ſit habitus, & amor ſit etiam circa difficile, cum omnis virtus eſt circa difficile, & bonum &c. dicitur, ꝙ eſt circa difficile ad ſenſum, quem D. S. ponit vbi ſupra in tertio. art. 4. ad quintum, vbi dicit. Hoc autem, ꝙ obijcitur, quòd diligere Deum eſt difficilius, intelligendum eſt non de dilectione naturali, qua oſa ipſum amant, ſed de dilectione gratuita. & hæc etiam dr̃ difficilior, non quaſi laborioſior, cum ſit dulcior, ſed quia magis vires naturæ excedit, quia eſt in altius obiectum, hæc ille. Ex quibus patet, quòd charitas eſt de difficili, quia de excedente virtutem omnis naturæ, tamen illud in ſe difficile faciliter, & quaſi naturaliter fit ab ipſa charitate; habens enim charitatem, vt ſic, naturaliter diligit Deum meritoriè, quia non minus charitas inclinat ad actum ſuum, quàm alij habitus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fidei actus non eſt meritorius niſi fides d per dilectionem operetur, vt dicitur ad Gal. 5. Similiter etiam actus patientiæ, & fortitudinis non eſt meritorius, niſi aliquis ex charitate hoc operetur, ſecundùm illud. 1. ad Corinth. 13. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodeſt. ——————

¶ Maior conceditur, ſed minor negatur, ſi intelligitur, quòd actus fidei, & ſpei ſint maximè meritorij ſine charitate, vel magis actu charitatis. Sed vera eſt minor, quòd ſunt maximè meritorij cum fiunt ex charitate, quia actus fidei eſt excellens ex ſpecie operis, & per conſequens ſi fiat ex charitate, eſt meritorius magni præmij. Similiter actus patientiæ, & fortitudinis ſunt magni propter quantitatem laboris ſecundùm ſe extenſiuam, & intenſiuam, & merentur magnum præmium accidentale. Ad probationem dico, ꝙ S. Martyres paſſi ſunt pro fide, ſed ex charitate Dei. Vnde vt habet D. S. quodlibet. 4. art. 19. Si quis etiam mortem pateretur, & non ex charitate Dei, tunc nihil mereretur, vt patet ibidem; quare negatur conſequentia.

Vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

E 2. q. 2. art. 11. cor. Et 2. diſtin. 27. art. 4. Et 3. diſt. 19. q. 1. art. 1. q. 1. cor. Et 3. contra ca. 149. & 159. Et verit. q. 29. art. 6. & 7. corp. Et Ioa. 10. Lec. 3. col. 2. Et Eph. 2. Lec. 3. col. 2.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd homo poſſit ſibi mereri primam gratiam. Quia vt Aug. dicit, * fides meretur iuſtificationem, iuſtificatur autem homo per primam gratiam; ergo homo poteſt mereri ſibi primam gratiam.

* Augu. in præfatione Pſal. 31.

¶ 2 Præt. Deus non dat gratiam niſi dignis; ſed non dicitur aliquis dignus aliquo dono, niſi qui ipſum promeruit ex condigno; ergo aliquis ex condigno poteſt mereri primam gratiam.

¶ 3 Præt. apud homines aliquis poteſt mereri donum iam acceptum, ſicut qui accepit equum a domino, meretur ipſum bene vtendo eo in ſeruitio domini; ſed Deus liberalior eſt quàm homo; ergo multò magis primam gratiam iam ſuſceptam poteſt homo mereri a Deo per ſubſequentia opera.

¶ Sed contra eſt, quòd ratio gratiæ repugnat mercedi operũ, ſm illud. Rom. 4. Ei qui operatur merces non imputatur ſm gratiam, ſed ſm debitum; ſed illud meretur homo, quod imputatur ſibi quaſi merces operis eius; ergo primam gratiam non poteſt homo mereri.

¶ Hic excluduntur quædam a merito. ſcilicet ipſa prima gratia, & reparatio poſt lapſum in art. 7. Circa primum primò oſtenditur, ꝙ ſiuis non poteſt mereri ſibi primam gratiam; ſecundò oſtenditur, ꝙ nec alteri, art. ſeq. ¶ Nota autem, ꝙ per primam gratiam intelligitur ipſa gratia gratum faciens, vt primò, vel de nouo habita; ita ꝙ eſt ſenſus, An aliquis poſſit mereri, vt detur ſibi gratia. Vnde D. S. in 2. diſt. 27. art. 4. quærit, an aliquis poſſit mereri gratiam quæ dicitur prima, quando nulla eam præcedit, nec ipſa ſeipſam ſecundùm aliũ gradum. Et non ſolùm dicitur prima gratia quam aliquis primò accipit, ſicut gratia baptiſmalis, ſed quandocunque de nouo acquiritur etiam poſt pcũm mortale; & poſſet etiam iſta quæſtio intelligi de gratia quæ eſt gratuita motio. Quid prima grama.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd donum gratiæ poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundùm rationem gratuiti doni, & ſic manifeſtum eſt, quòd omne meritum repugnat gratiæ, quia vt ad Roman. 11. Apoſtolus dicit. Si ex operibus, iam non ex gratia. ——————

¶ D. S. primò reſpondet dupliciter, ſm ꝙ notat duplicem conſiderationem ipſius gratiæ; quo ad ſecundam conſiderationẽ, ibi. Alio modo &c. ſecundò ex iſta duplici reſpõſione, infert per modum corollarij concluſionem reſpon. totalem, & formalem, ibi. Vnde manifeſtum &c. Notat ergo primò, ꝙ donum gratiæ poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo formaliter ſm quid nominis, vt eſt gratuitum donum, vt ſic, ideſt gratis datum, & ſm hoc rñdet tali concluſione. Manifeſtum eſt, ꝙ omne meritũ repugnat gratiæ, vt eſt donum gratuitum, probatur ex Apoſtolo, & argumẽto in contrarium, quia ſi ex operibus, i. meritis, iam non eſt gratia, i. eſſe ex meritis repugnat rationi gratiæ, vt gratuitum donum eſt; igitur concluſio vera, conſequentia nota. Aũs patet, quia gr̃a dr̃, quia gratis datur; igitur repugnat ſibi ex meritis eſſe: nã quod ex meritis datur ſm aliquã iuſtitiã, & nõ gratis datur, ſed pro aliquo opere ſibi proportionato. Vnde licet iuxta prædicta, & vita æterna detur miſericorditer, nõ tñ omnino gratis, quia pro aliquo opere ſibi proportionato, licet illud opus ſit ex miſericordia, ſed gratia datur ſine omni opere proportionato. Conſequenter ibi.

¶ Alio modo poteſt conſiderari ſecundùm naturam ipſius rei quæ donatur; & ſic etiãm non poteſt cadere ſub merito non habentis gratiam; tùm quia excedit proportionem naturæ; tùm etiam, quia ante gratiam in ſtatu peccati habet homo impedimẽtum promerendi gratiam, ſcilicet ipſum peccatum. ——————

¶ Declarat qũo ſecundò conſideretur gratia, quia i. non formaliter quantum ad quid nominis gratiæ, (quia i. gratis donũ datũ) ſed materialiter quantũ ad rem quæ eſt gratia. i. quantũ ad naturã ipſius, vt i. eſt quædã participatio diuinitatis, & res Diuina, & ſupernaturalis ordinis; & iuxta hanc cõſiderationem rñdet duabus concluſionibus, ſecundam ponit ibi. Poſtq̃ autem &c. Prima ergo eſt. Gratia iſto modo conſiderata, non poteſt cadere ſub merito non habentis gratiã, probatur dupliciter, ex art. 2. primò ſic. Gratia excedit proportionem naturæ; ergo per naturalia ſua non meretur quis gratiam non habitam. Antecedens relinquitur notum, tenet conſequentia, quia nullus meretur a Deo id, quod excedit proportionem virtutis agentis, vt patuit art. 2. Secundò probatur ſic, antequàm homo habeat gratiam in ſtatu peccati, habet impedimentum promerendi gratiam; igitur non poteſt eam mereri, conſequentia clara. Antecedens patet, quia habet pcũm mortale, qđ opponitur gratiæ, & eam impedit, & eius meritum. ¶ Nota, ꝙ prima ratio procedit de homine etiã in ſtatu integro, & ſine peccato, quia talis etiã nõ põt mereri propter impropportionẽ naturæ ſũ etiam integrorum ad gr̃am. Secunda autẽ ratio procedit ſpecialiter de homine ſub peccato mortali exiſtente. Deinde ibi.

¶ Poſtquàm autem iam aliquis habet gratiam non poteſt gratia iam habita ſub merito cadere; quia merces eſt terminus operis, gratia verò eſt principium cuiuslibet boni operis in nobis, vt ſupra dictum eſt. * ——————

* q. 109. per totum.

¶ Reſpondet ſecunda concluſione iuxta ſecundam conſiderationem gratiæ, tali. Poſtquàm aliquis habet gratiam non poteſt gratia iam habita ſub merito cadere, probatur virtualiter duplici medio, ſecundum tangit ibi. Sed verò &c. Primò ſic, illud, quod cadit ſub merito, & eſt merces, eſt terminus operis meritorij; ſed gratia non eſt terminus operis meritorij, immo principiũ omnis boni operis in nobis; igitur concluſio vera. Maior relinquit nota.

¶ Circa quam nota D. S. in de Verit. Mate. 29. art. 6. in cor. quia aliqui dixerũt, ꝙ aliquis poteſt mereri, id quod iam habet per opera ſequentia, ſicut dicunt de Angelis reſpectu Beatitudinis ſuæ.

¶ Sed hoc eſt primo contra Auguſt. & ſecundò contra rationẽ, quia meritum eſt cauſa præmij non per modum cauſæ finalis, ſed magis ſm reductionem ad cauſam efficientem, inquantum meritũ facit dignum præmio. Id autem, ꝙ eſt cauſa per modum cauſæ efficientis nullo modo poſſibile eſt poſſe põ eo, cuius eſt cauſa. Vnde non põt eſſe, ꝙ aliquis mereatur id, quod iam habet. Quia autem in humanis aliquis pro accepto beneficio dño ſuo ſeruit, magis habet rationem gratitudinis actionis, quàm meriti, hæc ille. Non mereſur quis, qđ habet.

¶ Ex ſecundò nota circa illam maiorem, ex D. S. in ſecundo ſupra, quod

quòd & ſi in iuſtitia commutatiua quandoq; contingat, q̃ præmium, & id quod eſt loco præmij præcedat meritum, vt patet in emptione,& venditione; quia rem emptam prius accipit,quàm præcium ſoluat,quodammodo præmium ante meritum accipit, quod etiam magis patet in eo,qui prius accipit præcium laboris ſui,q̃ laborem impendat in obſequium alterius. In iuſtitia autem diſtributiua hoc non poteſt accidere, eo quòd ibi præmium redditur ſ̃m gradum, & dignitatem perſonę, & ideo ſ̃m q̃ præcedit meritũ,oportet,q̃ præmium attendatur. Vnde cum gratia p̃ modum iuſtitię diſtributiuæ detur à Deo diuerſis hominibus,nõ poteſt eſſe, vt aliquis ex ſequentibus actibus mereatur gratiam prius acceptã, hæc ille; & de hoc etiam ad tertium. Patet igitur maior. Minor patuit q. 109. per totum; & nota, quòd Doc. S. hic videtur tangere etiã gratiam, quæ eſt gratuita motio, quia illa præſertim neceſſaria eſt ad omne bonum faciendum. Deinde ibi.

¶ Si verò aliud donum gratuitum aliquis mereatur virtute gratiæ præcedentis,iam non erit prima. ——

¶ Tangit ſecundum medium pro ſecunda concluſione prædicta, & eſt etiam virtualiter ſolutio inſtantiæ; quia dato,quòd aliquis per gratiam habitam mereatur aliquod gratuitum donum, puta augmentum gratiæ; hoc donum non erit prima gratia,quia gratia ipſum præcedit.

¶ Vnde manifeſtum eſt, quòd nullus poteſt ſibi mereri primam gratiam. ——

¶ Hic in calce corporis ex omnibus iſtis partialibus concluſionibus,infert per modũ corollarij concluſionem formaliter reſpon.totalẽ, Nullus &c. vt in littera. Et ſequitur ex dictis,quia nec non habens poteſt mereri gratiam,nec habens;igitur nullus. Antecedens probatur quo ad primam partem; quia nec non habens in naturalibus conſtitutus, nec non habens in peccato. Secunda pars patuit ex vltima concluſione. ¶ Nota tñ,q̃ opera bona præcedentia gratiam gratum facientẽ,eſto non ſint meritoria gratię, non tñ carẽt oĩno præmio ſibi proportionato,quia cauſant quandam habitudinẽ ad gratiã;habent etiã ſecũ quandam pulchritudinem, & honeſtatem,& iucunditatem, in quibus præcipuè eorum præmium conſiſtit;& aliqua etiam per accidẽs cauſant, vt bonorum tpalium affluentiã, aut aliquid huiuſmodi. Nam ſ̃m Gregorium, Deus in hoc mũdo remunerat,quod præmiũ futuræ gloriæ non meretur, vt ſic nullum bonum irremuneratum relinquatur.

ARGVMENTVM in contrarium eſt directè probatio primæ concluſionis,& ex conſequenti reſpondeo,quia ratio mercedis, & gratiæ formaliter non poteſt ſtare ſimul in eodem;ergo gratia non eſt merces,nec per conſequens eius eſt meritum.

¶ Ad primum ergo dicendum, q̃ ſicut Aug. dicit in lib.retractationum. * Ipſe aliq̃n in hoc fuit deceptus, q̃ credidit initium fidei eſſe ex nobis,ſed conſummationẽ nobis dari ex Deo,quod ipſe ibidem retractat;& ad hũc ſenſum vꝫ pertinere, q̃ fides iuſtificationem mereatur. Sed ſi ſupponamus, ſicut fidei veritas habet, quòd initium fidei ſit in nobis a Deo, iam etiam ipſe actus fidei conſequitur primam gratiam; & ita non poteſt eſſe meritorius primę gratiæ;per fidem igitur iuſtificatur homo non quaſi hoc credendo mereatur iuſtificationem, ſed quia dum iuſtificatur credit,eo quòd motus fidei requiritur ad iuſtificationem impij, vt ſupra dictum eſt. * —

*Aug.li.1. cap.23.

*q.præc.articu.4.

¶ Ad maiorem, negatur, q̃ fides mereatur iuſtificationem quæ eſt per primam gratiam, ſed per fidem homo iuſtificatur ad ſenſum ſupra dictũ q. 113. art. 4. quia motus fidei ad iuſtificationem requiritur,ſicut diſpoſitio coniuncta ſequens gratiæ infuſionem, & tũ ex parte iuſtificati præintelligitur gratiæ receptioni, vt patuit q.præce.art.8.ad ſecundum. Et dico ſecundò, q̃ Auguſt.illam maiorem retractat in ſimili, quãdo retractat initium fidei eſſe ex nobis,quia initium fidei eſt ex prima gratia, ſic nec initiũ,& meritum gratiæ eſt ex nobis,ſed gratia prima præcedit oẽ meritum. Dedit.n. B.Auguſt. hanc regulam, vt ſententia retractata alicubi etiam in ſuo ſimili vbique in operibus ſuis reprobata cenſeatur. Vt enim habet Doc. S. tertio contra Gent. c. 155. in fine,eſt erroris. Pelagiani dicere, quòd iuſtificationis noſtræ initium ſit ex nobis, conſummatio autem ex Deo. Similia habentur. 2. Corinth. 3. Lect. 1. Et prima parte q. 23. artic. 5. in cor.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Deus non dat gratiam niſi dignis,non tamen ita q̃ prius digni fuerint;ſed quia ipſe per gratiam eos facit,dignos qui ſolus poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine. —

¶ Ad maiorem D.S.clarè reſpondet, quòd non datur niſi dignis, non quòd ante gratiam fuerint, vel ſint digni, ſed quia eo ipſo, quòd datur ſibi,efficitur dignus. Secundò dicit D.S in ſecundo ſupra, quòd gratia datur indignis negatiuè, quia his qui non ſunt ſufficienter digni,tñ aliqualiter diſpoſiti, ſed non dat gratiã indignis contrariè. i. non datur his qui habẽt contrariam voluntatem reſiſtentem gratiæ,quia ad virtutem non cogit. Ad minorem negatur,immo poteſt dici dignus,quia ipſum accipiendo per Diuinam motionem efficitur dignus, & ſecundò poteſt eſſe non indignus contrariè abſque hoc, quòd meruerit, quia diſpoſitus ſaltem a Deo; quare negatur conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omne bonum opus hominis procedit a prima cauſa ſicut a principio, non autem procedit a quocunq; humano dono,& ideo non eſt ſimilis ratio de dono gratiæ, & de dono humano.—

¶ Maior conceditur, & ratio eſt, quia eſto homo det donum aliquod,pura equum, non tamẽ dat vſum bonum illius equi,quo mereri poteſt equum datum,ſed Deus ipſe dat donum,& bonum vſum eius, ita q̃ ab ipſo eſt donum, & ſimul etiam vſus eius; & in propoſito Deus dat gratiam,& mediante gratia eſt principium omnis vſus gratiæ, & meriti;immo gratia ipſa eſt principium oſ meriti. Vnde conceſſa minore, negatur conſequentia;quia etiam ſi apud homines eſſet donũ aliquod ab homine, & ſimiliter vſus eius, tunc iſte qui acciperet donum non mereretur ipſum per vſum eius, ſic in propoſito, cum omne bonum opus meritorium procedat a gratia,non poteſt quis per vſum gratiæ,ipſam mereri; vnde ſi eſſet aliquod opus bonũ ex nobis,quod non eſſet ex gratia,tunc argumentum haberet proceſſum;ſicut eſt apud homines vbi accipiens facit aliquid,& vtitur bene,nõ ex dono,vel ex dante,ſed quia omne opus bonum eſt ex gratia, ideo ipſam recõpenſare non poſſumus, nec eam habitam mereri poſſquàm acceperimus. Vide fundamentum illius ſolutionis in ſimili. prima parte q. 23. art. 5. in cor. quia ſicut D. S. ibidem pulchrè oſtẽdit nulla merita ſequentia effectum prædeſtinationis ſunt ratio prædeſtinationis,quia totum, quod eſt gratiæ eſt prædeſtinationis effectus, & non diſtinguitur id quod eſt ex gratia ab eo, quod eſt ex libe. arbi, ita in propoſito, quia meritum ſequens ex gratia non eſt libe.arbi. vel hominis ſine gratia;immo ſolùm per gratiam, ideo per id,quod eſt ex gratia gratiã non meretur. Ex induſtria autem militis eſt bonus vſus equi, & non ex equo, vel dono dantis,ideo talis poteſt equum mereri,& videtur hęc ſolutio profundior alijs recitatis ex ſecundo, & ex de Veritate. Et nota verba D.S. ex ſolutione in principio,quia ex quo Deus eſt motor primus gratuitus, ideo non poteſt aliquid eſſe ab homine habente gratiã ſine Deo, & gratia eius ſicut nec in naturalibus poteſt eſſe effectus naturalis a creatura ſine Deo, ideo ſequitur, quòd homo exiſtens in gratia nihil operetur ſine gratia Dei, & per conſequens non poteſt eam mereri, quia per id, quod eſt ex gratia aliquis non meretur gratiam. Nota etiam circa hunc articulum Capreolum in quarto diſt. 14. vbi determinat,quòd nullus poteſt mereri primam gratiam nec de congruo, quàmuis D.S. in ſecundo ſupra ad quartum dicat, quòd quaſi ex congruo quis diſponendo ſe mereatur gratiam, de hoc ſupra dictum fuit.

Vtrum homo poſſit alteri mereri primam gratiam.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur,quòd homo poſſit alteri mereri primam gratiam, quia Matth. 9. ſuper illud. Videns Ieſus fidem illorum &c. dicit Gloſ.* Quantum valet apud Deum fides propria apud quem ſic valuit aliena, vt intus, & extra ſanaret hominem; ſed interior ſanatio hominis eſt per primam gratiam; ergo homo poteſt alteri mereri primam gratiam.

F

2.diſt.27.articu.6. Et 3. diſt.19.q.1. artic.2.q.1. cor.& ar.5. q.3.ad 5 Et 4.diſt.45.q. 2.artic.q.1. corp. 1.Timo.4. Lec. 2 fi.

* Glo.Ord. ibidem.

¶ 2 Præt.orationes iuſtorum non ſunt vacuę,ſed efficaces, ſecundùm illud. Iaco. vlt. Multum valet deprecatio iuſti aſſidua; ſed ibidem præmittitur. Orate pro inuicem, vt ſaluemini; cum igitur ſalus hominis non poſſit eſſe niſi per gratiam, videtur, quòd vnus homo poſſit alteri mereri primam gratiam.

¶ 3 Præt.Luc. 16. dicit. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis,recipiant vos in ęterna tabernacuia; ſed nullus recipitur in ęterna tabernacula niſi per gratiam,per quam ſolam aliquis meretur vitam ęternam, vt ſupra dictum eſt; * ergo vnus homo poteſt alteri acquirere merendo primam gratiam.

*q.109.art. 5.& hic,articu.2.

¶ Sed contra eſt, quod dicitur. Hier. 16. Si ſtetterit Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum;qui tamen fuerunt maximi meriti apud Deum; videtur ergo, quòd nullus poſſit alteri mereri primam gratiam.

¶ Habito, quia homo ſibiipſi non poteſt mereri primam gratiã, hic inquirit an poſſit mereri alteri homini. Nec eſt par ratio

quòd ſi ſibiipſi non poſſit mereri, quòd ergo non alteri, ut patebit, quare articulus iſte non eſt ſuperfluus.

Ar 1.&3. ¶Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ex ſupra dictis patet, opus noſtrum habet rationem meriti ex duobus. Primò quidem ex vi motionis Diuinæ, & ſic meretur aliquis ex condigno. Alio modo habet rationem meriti ſecundùm quòd procedit ex libero arbitrio, inquantum uoluntariè aliquid facimus; & ex hac parte eſt meritum congrui, quia congruum eſt, vt dum homo bene vtitur ſua virtute, Deus ſecũdùm ſuperexcellentem virtutem, excellentius operetur.

¶Doct. Sanct. primò reſumit diſtinctionem habitam de duplici modo meriti. Secundò reſpondet iuxta primum modum meriti, ibi. Ex quo &c. Tertiò iuxta ſecundum, ibi. Sed merito &c. Præmittit ergo ex ar. 3. & 4. quòd opus noſtrum habet rationem meriti ex duobus. Primò ex vi motionis Diuinæ mediante gratia, quæ ſcilicet opus noſtrum eſt a Spiritu ſancto, ſicut dictum fuit art. 3. & ſic opus noſtrum eſt meritorium ex cõdigno, vt patuit ibidem concluſione ſecunda; quia virtus & motio Spiritus ſancti æquiualens eſt omni eo ad quod hominem mouet, & ordinat. Alio modo habet rationem meriti ſecundùm quod eſt ex nobis uoluntariè agentibus, & ex hac parte habet rationem meriti congruitatis, quia ſ. &c. vt patuit 3. art.

¶ Ex quo patet, quòd merito condigni nullus poteſt mereri alteri primam gratiam, niſi ſolus Chriſtus; quia vnuſquiſque noſtrum mouetur a Deo per donum gratiæ, vt ipſe ad uitam æternam perueniat; & ideo meritum condigni vltra hanc motionem, non ſe extendit.

¶Præmiſſo duplici modo merendi, hic reſpondet iuxta primũ modum tali concluſione. Merito cõdigni nullus poteſt alteri mereri primam gratiam, niſi ſolus Chriſtus. Huius cõcluſionis. D. S. probat primò primam partem, ſecundò ſecundam ibi. Sed anima &c. Quo ad primam, arguitur ſic, vnuſquiſque noſtrum mouetur a Deo per donum gratiæ, ut ipſe ad uitam æternam perueniat: ergo meritum condigni vniuſcuiuſque noſtrum ultra hanc motionem (ſ. reſpectu vitæ æternæ) ſe non extendit, & per conſequens prima pars uera, ꝙ alteri non meretur de condigno gr̃am, & ſtat rõ in hoc, ꝙ homo per gratiam, & motionem ac ordinationem Dei, non mouetur, niſi ut ipſe de condigno ſibiipſi mereatur vitam æternam, & ita meretur de condigno tantùm vitã æternam ſibi, & per cõſequens alteri non meretur gr̃am de cõdigno.

¶ Nota hic, ꝙ quia quilibet homo præter Chriſtum eſt mẽbrũ eccleſiæ, & Chriſti, non autem caput, ideo eius nõ eſt in alios influere, nec per conſequens tantam gr̃am habet, quæ in alios deriuari poſſet; nec ẽt mouetur a Deo, ut in alios influat; ſolus enim gr̃æ capitis, & perfectiſſimę eſt in alios influere. Quia etiam quilibet alius a Chriſto non eſt, niſi purus homo, ideo ẽt quantũcunque gratiã haberet, opera eius non eſſent alijs de condigno meritoria, quia hominis puri; nec eſſent Deo pro alijs accepta, ut habet Capreo. ip 4. diſt. 15. ad ſecundum Scoti contra primam concluſionem; quantumcunque enim Spiritus ſanctus moueat mẽtẽ, non tamen Deus meretur [illegible]mo, & ideo opera noſtra non ſunt accepta de condigno, niſi pro merente. Chriſtus autem conſtitutus eſt tanquam caput, quod habet influere pro omnibus mẽbris, ideo ex Diuina ordinatione fit, ut homo purus qui eſt membrum ſibi tantũ mereatur de condigno &c. Deinde cũ dicit.

¶ Sed anima Chriſti mota eſt a Deo per gratiam, non ſolùm vt ipſe perueniret ad gloriam vitæ æternæ, ſed etiam, vt alios in eã adduceret inquantum eſt caput eccleſiæ, & auctor ſalutis humanæ, ſecundùm illud Hebr. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat auctorem ſalutis &c.

¶Probat ſecundam partem primę concluſionis per oppoſitum ad præcedentem. Anima Chriſti, a Deo per gratiam mota eſt, nõ ſolùm, ut ipſe perueniret ad gloriam, ſed etiam, ut alios ad eam adduceret; igitur alijs meruit primam gratiam. Tenet conſequentia extra literam, quia non eſt adductio in gloriam, niſi præuia gratia. Antecedens probatur ratione, & auctoritate, quia Chr̃s eſt caput eccleſiæ, & auctor ſalutis humanæ; ſed operatio capitis eſt omnium membrorum; ergo ſuum meritum condigni ad omnes ſe extendit, & probatur auctoritate Apoſtoli in litera clarè.

¶Nota ꝙ ſicut ſupra dictum fuit, peccatum alicuius particularis hoĩs nocet ſibiipſi tantùm, ſed peccatum principij naturæ omnibus nocuit. Sic in merito perſonali, homo proficit ſibi tãtùm, ſed meritum capitis communis diffunderetur in oĩa membra; qa ſicut Adam conſtitutus eſt, ut naturam in omnes propagaret, ſic Chriſtus, ut gratiam in omnes diffundat.

¶Nota ſecundò, ꝙ poſſet eſſe dubium ex dictis ar. præc. ubi dictum eſt, ꝙ gr̃æ repugnet eſſe ex merito, & per conſequens Chriſtus non vr̃ meruiſſe alijs primam gr̃am de condigno &c. Sed de hoc uide Doct. Sanct. in de Veritate mate. 29. ar. 7. ad octauum, & decimumtertium; ſimiliter. 3. par. q. 19. artic. vlt. Et uide Capreo. in tertio di. 18. ad argumenta Scot. contra quartam concluſionem, quia Chriſtum meruiſſe primam gratiam membris ſuis põt malè, & bene intelligi; ſi enim intelligitur, quòd meruerit ſicut cauſa propinqua præter quam nihil amplius requiratur, uel ꝙ nulla alia diſpoſitio prærequiratur per actum proprium ipſius membri Chriſti, aut alienum, aut receptionem ſacramentorum, malè intelligitur; quia Chriſtus non meruit omnes diſpoſitiones præcedẽtes ad gratiam electorum, & ſi ſic meruiſſet. ſ. etiã diſpoſitiones, & quòd ille eas haberet, tunc gratia non eſſet gratia. Vnde Chriſtus quidem fecit totam naturam dignam gr̃a, removendo impedimentum peccati generis humani, ſed non meruit, quòd illi detur diſpoſitio. Vnde ſecundò intelligitur, ꝙ Chriſtus meruit primam gratiam ad hoc diſpoſitis quacunque diſpoſitione, ſiue per actum proprium, ſiue Diuinam motionem, ſiue per ſuſceptionẽ ſacramẽti, & ſic bene intelligitur, ſed ꝙ ille diſponatur eſt ex gratia unde gratia non datur illi, niſi ex miſericordia. Vnde D. S. 3. par. ubi ſupra in ſolutione dicit. Hoc ipſum eſt gratiæ, quod homini conceditur regenerari in Chriſto, & ſic ſalus hominis eſt ex gratia, & in de Verita. dicit, hoc ipſum gratis alicui noſtrum confertur, quòd efficaciam meriti Chriſti conſequatur; unde nõ gr̃æ non euacuatur; & ſic habet in alia ſolutione, Chriſtus meruit omnibus ſecundùm ſufficientiam, ſed non efficientiam. Vt ergo aliquis conſequatur ſecundùm efficientiam gratiam Chriſti, oportet concurrere aliquid aliud. ſ. Diuinam electionem, & miſericordiam, qua ille gratiam conſequitur. Meritum enim Chriſti operatur, ut quædam cauſa uniuerſalis, ſed oportet hanc applicari ſingulis, uel per motum proprium a Deo procuratum, uel per ſacramentum; ut autem iſti applicetur eſt gratiæ. Vnde patet, quòd cũ merito Chriſti quo meruit omnibus ſufficienter gratiam primã ſtat, quòd huic, uel illi gratia miſericorditer, & non ex debito applicatur &c. Deinde cum dicit.

¶ Sed merito congrui poteſt aliquis alteri mereri primam gratiam. Quia enim homo in gratia conſtitutus implet Dei uoluntatem, congruum eſt ſecundùm amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis uoluntatem in ſaluatione alterius.

Reſpondet iuxta ſecundum modum meriti tali concluſione. Merito congrui poteſt aliquis alteri mereri primam gr̃am. Hanc concluſionem primò probat. Secundò limitat, ibi. Licet q̃nq; &c. Probatur aũt clarè in litera, & ſtat probatio in hoc fundamẽto, quia eſto non acceptetur actus alicuius, ut meritũ condigni pro alio, ſed tantũ pro ſeipſo, nec ſ. quo ad gratiam, nec quo ad gloriam; tamen hoc decet Diuinam liberalitatem, ut amicum pro alio orantem, uel operantem miſericorditer audiat, & det effectum deſideratum. Conſequenter cum dicit.

¶ Licet quandoque poſſit habere impedimentum ex parte illius, cuius aliquis ſanctus inſtinctionem deſiderat, & in hoc caſu loquitur auctoritas Hiere. vltimò inducta;

¶Limitat prædictam concluſionem ſecundam, & vult ꝙ q̃s conſtitutus in gratia, & amicitia Dei, poſſit alteri mereri de congruo gratiam, non tamen alius ſemper gratiam conſequit, quia uidelicet ponit obicem, & impedimentum gratiæ; ſecundũ enim D. S. in ſecundo di. 27. ar. 6. Hoc non tantùm hominibus puris cõtingit, ſed & Chriſto, cuius merita in multis effectum non conſequuntur propter eorum in diſpoſitionem. Contingit etiam, ꝙ homo impediat merita propria ea mortificando, multò magis poteſt meritum unius impediri per alium.

Et per hanc limitationem. D. S. vult eſſe expoſitum argumentum in contrarium, quod eſt pro illa limitatione; quia non probat, quòd aliquis nõ mereatur alteri primam gratiam de cõgruo, ſed ꝙ tale meritum non ſemper cõſequitur effectum propter impedimentum, & indiſpoſitionem eius cui meretur.

¶ Nota ꝙ homo non propriè etiam de congruo meretur ſibi primam gratiam, & tamen magis de congruo alteri; & ratio eſt, quia qui meret ſibi gr̃am, adhuc non habet eam, & ergo actus tales ſunt extra genus meriti, nam actus ex naturalibus procedẽtes ſunt extra genus perfectionis gratuitæ, nec ſunt habentis amicitiam ad Deum, ſuper qua fundatur meritum congrui. Actus aũt alicuius habentis gratiam ſunt de genere meriti propriè dicti tanquàm ex gratia procedentes, & ſunt amici Dei; ideo per eos magis dicitur aliquis mereri alteri; quia tamen imperfecti ſunt, nec de condigno extra ſubiectum ſe extendunt, ideo ſunt merita congrui &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd fides aliorum valet alij ad ſalutem merito congrui, non merito condigni.

¶Maior intelligitur, ꝙ fides aliena ualuit de congruo, vt Chriſtus interius ſanaret infirmum, ſed non de condigno.

¶Minor

¶Minor concedimr, quia prima gratia dicitur de novo adueniens, & ſanans, vel iuſtificans hominem &c. Ergo &c. Verum, vnus poteſt alteri mereri de congruo, & eſt pro ſecunda concluſione reſponſiua, ſed non contra primam.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd impetratio orationis innititur miſericordiæ, meritum autem condigni innititur iuſtitiæ, & ideo multa orando impetrat homo ex Diuina miſericordia, quæ tamen non meretur ſecundùm iuſtitiam, ſecundùm illud Dan. 9. Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus præces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis. ——

¶Ad maiorem, verum, preces Sanctorum ſunt efficaces reſpectu ſanctorum, ita quòd orando merentur ſibi; ſunt etiam efficaces pro alijs, non quòd mereantur de condigno alijs, ſed quia impetrant, & obtinent petita, & præſertim ſi impedimentum non inueniant. Nec obſtat, quòd oratio debeat eſſe pro ſe, quia hoc intelligitur de oratione, quam omnibus modis oportet exaudiri, & quæ non impeditur; tamen & oratio pro alio poteſt habere effectum, ſed impedimentalem. Contingit enim, quòd per orationes ſanctorum offerantur eis pro quibus orant occaſiones, vt ſe ad Deum conuertant, quod poſſunt facere, vel non, &c. Vltra, conceditur, quòd debemus orare, vt ſaluemur, non quia ſalutem aliorum mereamur de condigno, ſed quia impetramus ex miſericordia Dei, non ex iuſtitia noſtra, quod impetrare innititur ex merito condigni. Quare negatur conſequentia de merito condigni. Vide profundiorem explicationem huius materiæ, ſecunda ſecundæ quæſt. 83. artic. 15. ad ſecundum, quia ex vno aliquis non poteſt alteri de condigno mereri, ideo orando pro alio non meretur alteri de condigno, & per conſequens oratio non habet ſemper effectum, ſed impetrat niſi ſit impedimentum.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd pauperes eleemoſynas recipientes, dicuntur recipere alios in æterna tabernacula, vel impetrando eis veniam orando, vel merendo per alia bona ex congruo, vel etiam (materialiter loquendo,) quia per ipſa opera miſericordiæ quæ quis in pauperes exercet, meretur recipi in æterna tabernacula. ——

¶ Maior habet tres expoſitiones in ſolutione, ſed non intelligitur, quòd ipſi recipiant in æterna tabernacula, dando gloriam, vel gratiam, vel etiam de condigno merendo. Minor conceditur, ſed dico, quòd illam gratiam non dant pauperes, ſed aliquis ex gratia eis dando, meretur æterna tabernacula, quam gratiam habet quis a Deo, quare negatur conſequentia, ſi conſequens intelligitur de acquiſitione quæ eſt collatio, vel etiam meritum cõdigni gratiæ; ſed bene ſequitur, quòd pauperes poſſunt impetrare gratiam, & q aliquis benefaciendo pauperibus meretur.

Vtrum aliquis poſſit ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

G a. diſt. 27. artic. 4. ad 3. & Hebr. 6 Lect. 2. cor. 2.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd aliquis poſſit ſibiipſi mereri reparationem poſt lapſum. Illud enim, quod iuſtè a Deo petitur homo videtur poſſe mereri; ſed nihil iuſtius a Deo petitur, vt Aug. dicit, quàm quòd reparetur poſt lapſum, ſecũdùm illud Pſal. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me domine; ergo homo poteſt mereri vt reparetur poſt lapſum.

¶ 2 Præt. multò magis homini proſunt opera ſua, quàm proſint alij; ſed homo poteſt aliquo modo alteri mereri reparationem poſt lapſum, ſicut & primam gratiam; ergo multò magis ſibi mereri poteſt, vt reparetur poſt lapſum.

¶ 3 Præt. homo qui aliquando fuit in gratia per bona opera quæ fecit, meruit ſibi vitam æternam, vt ex ſupradictis patet; * ſed ad vitam æternam non poteſt quis peruenire niſi reparetur per gratiam; ergo videtur, quòd ſibi meruit reparationem per gratiam.

*q. 109. ar. 5. & hic. ar. 1. & 2.

¶Sed contra eſt, quod dicitur. Ezech. 18. Si auerterit ſe iuſtus a iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiæ eius quas fecerat non recordabuntur; ergo nihil valebunt ei precedentia merita ad hoc, quòd reſurgat; non ergo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum futurum.

¶ Hic Doc. San. iterum inquirit de aliquo, quod excluditur a merito, ſcilicet de reparatione poſt lapſum; & intelligitur quæſi. tum, an aliquis nunc exiſtens in gratia poſſit mereri per gratiam nunc habitam, vt cum in peccatum mortale lapſus iterum reparetur ad gratiam, & exurgat a peccato; ita quòd meritum ſuum nũc in gratia factum habeat effectum etiam poſt peccatum mortale, & in exiſtente in mortali; non intelligitur an exiſtens in mortali poſſit mereri reparationem, ſed vt dictum eſt, an exiſtens in gratia poſſit mereri reparationem futuram de peccato futuro &c.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd nullus poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum futurum, neque merito condigni, neque merito congrui. Merito quidem condigni hoc ſibi mereri non poteſt, quia ratio huius meriti dependet ex motione Diuinæ gratiæ, quæ quidem motio interrumpitur per ſequens peccatum. ——

¶Doct. San. reſpondet tali concluſione. Nullus poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum futurum neque merito condigni neque merito congrui. Huius concluſionis Doc. San. probat primò primam partem; ſecundò ſecundam, ibi Meritum etiam &c. Quo ad primam partem, primò deducit rationem pro ea; ſecundò elicit ex ratione quoddam corollarium, ibi. Vnde omnia &c. Probatur ergo prima pars, ſcilicet, quòd nõ merito condigni ſic. Ratio huius meriti dependet ex motione Diuinæ gratiæ, ſed iſta motio interrumpitur, & corrumpitur per peccatum ſequens; igitur aliquis non de condigno meretur &cæt. nec talis motio extendit ſe ad reparationem poſt lapſum. Maior patur ſepius, & habetur ex iſta maiori, quòd illud meretur homo ad quod ſe extendit motio mediante gratia. Minor nota, quia gratia ipſa tollitur, & per conſequens motio per gratiam, & ſecundo tollitur, & interrumpitur motio Diuina per peccatum, non ſolùm, quia non eſt in exiſtentia propria, ſed quia omnis effectus eius mortificatur, vt in quarto. diſtinc 14. quæſt. 2. art. 3. quæſt. 2. Vnde motio gratiæ habitę extendit ſe ſolùm ad ea quæ competunt homini in gratia exiſtenti, a qua ſi exciderit, omne meritum mortificatur. Conſequenter eum dicit.

¶ Vnde omnia beneficia quæ poſtmodum aliquis a Deo conſequitur, quibus reparatur, non cadunt ſub merito, tanquàm motione prioris gratiæ vſque ad hoc non ſe extendente. ——

¶ Ex illa probatione præſertim minore infert vnum corollarium tale. Omnia beneficia quæ poſtmodum (ſcilicet poſtquàm peccauit mortaliter poſt habitam gratiam) aliquis a Deo conſequitur, quibus reparatur, non cadunt ſub merito; patet ex dictis, quia motio prioris gratiæ ſe non extendebat ad illa reparatiua, ſed ſolùm ad debita exiſtenti in gratia, interrumpitur enim motio, & eius efficacia per peccatum, ita quòd per peccatum non eſt, & amittit virtutem omnem. Verum tamen eſt, quòd ſi quis reparetur per Diuinam miſericordiam, tunc merita, & opera prius mortificata reuiuiſcunt, ſed cum viuerent, non ſe extendebant niſi ad debita viuenti. Tunc ibi. Mortificata reuiuiſcunt.

¶ Meritum etiam congrui, quo quis alteri primam gratiam meretur, impeditur, ne conſequatur effectum propter impedimentum peccati in eo, cui quis meretur; multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia per impedimentum, quod eſt in eo qui meretur, & in eo cui meretur; hoc enim vtrunque in vnam perſonam concurrit; & ideo nullo modo aliquis poteſt ſibi mereri reparationem poſt lapſum. ——

¶Probat ſecundam partem concluſionis, ſcilicet, quòd nec merito congrui, ſic, meritum congrui quo quis alteri &c. vt in principio littera; igitur multò magis &c vt in littera ſequitur. Antecedens patuit art. 6. in fine, quia aliquis impeditur ne mereatur de congruo propter impedimentum peccati in alio; ergo multò magis impeditur, quia ipſe eſt in peccato. Tenet conſequentia, quia cum aliquis alteri de congruo meretur gratiam, tunc ſaltem ipſe merens eſt in gratia, hic autem nec merens, nec is cui meretur eſt in gratia, quia ponitur idem. Et nota verba D. S. quia cum aliquis alteri meretur primam gratiam, videtur enim poſſe haberi, quòd quis ſibi non mereatur primam gratiam, nec de congruo, quia eſt impedimentum merendi, etiam ex parte merentis, quia videlicet non habet principium meriti, ſcilicet gratiam. Aliquis autem meretur alteri, quia habet radicem meriti, & quia amicus Dei, &c.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat concluſionem reſponſi. & habet rationem poſitam pro prima parte concluſionis, quia per peccatum omnia merita ſunt mortificata; ergo virtute eorum non habet, vt reſurgat, nam ſtatim, vt minimo mortali Deum offenderit, tunc Deus non amplius habet merita priora accepta ad aliquem effectum, & per conſequens non meretur, vt poſt peccatum reſurgat &c.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd deſiderium quo

quis deſiderat reparationem poſt lapſum, iuſtum dicitur, & ſimiliter oratio, quia tendit ad iuſtitiam; non tamen ita quòd iuſtitiæ innitatur per modum meriti, ſed ſolùm miſericordię.

¶Ad maiorem, ſi intelligitur, ſi iuſtè petitur, id eſt petitione innitente iuſtitiæ, quæ eſt ex parte petentis, ſicut aliquis petit ſibi rem debitam, conceditur maior. Si autem intelligitur, ſi petit iuſtè, ideſt petitione qua petitur iuſtitia, ſed ex miſericordia, & liberalitate Dei, negatur; quia poteſt quis petere iuſtitiam non ex merito, ſed ex gratia, & miſericordia Dei. Sed dico, q. òd ſolum ille qui petit ex gratia Dei, & pro ſe neceſſarium ad ſalutem, iſte petendo meretur, vt patet ſecunda ſecundæ ſupra, ſed ille qui petit exiſtens in peccato, non meretur, id quod petit etiam ſi eſt neceſſarium ad ſalutem. Similiter petens pro alio non meretur alteri de condigno, vel cum quis petit id quo exiſtente petitio ſua, & meritum erit mortificatum, vt in propoſito. Ad minorem, verum, nihil iuſtus, ideſt petitione tendente ad iuſtitiam, ſed nõ ſemper innitenti, quando ſcilicet petens non habet gratiam, vel non petit pro ſe, vel etiam cum exiſtit in gratia, petit id ad quod motio gratiæ, & efficacia eius non ſe extendit. Vnde ſecundùm D.S. in ſecundo, ſi quis exiſtens nunc in gratia, petat Deum, vt ſe poſt lapſum reparet, non meretur ſibi gratiam reſtitui, quia per ſequẽs peccatum oratio præcedens mortificatur, ſicut & alia bona meritoria, nec oratio efficax eſt ad petendum, quia non inſtanter orat, ſed gratiam peccando interrumpit. Valet pro hac ſolutione intelligenda, quod D.S. habet 2.2.q 83. art. 16. ad ſecundum, quia non habens habitum iuſtitiæ, poteſt aliquid iuſtum velle.

¶Ad ſecundum dicendum, ꝙ aliquis poteſt alteri mereri ex congruo primam gratiam, quia non eſt ibi impedimentum ſaltem ex parte merentis, quod inuenitur dum aliquis poſt meritum gratiæ, a iuſtitia recedit.

¶Ad maiorem reſpondet D.S. in ſecundo, vera eſt enim alicui plus proſunt opera propria, quàm aliena, dummodo ſit æqualitas in vtroque; tamen opus alienum informatum gratia, plus accedit ad meritum inquantum ex radice gratiæ procedit, q̃ opus proprium, quod ex puris naturalibus cauſatur. Minor conceditur, & iam patuit ratio, quia ipſe qui meretur eſt in gratia, & non eſt impedimentum ex parte merentis, ſed in recedente a iuſtitia per lapſum inuenitur impedimentum mortificans omnia merita præcedentia, ſed ille qui iam eſt in gratia poteſt habere meritum, ſed merita exiſtentis nunc in peccato non ſunt, ideo non habent effectum reſpectu ſui ipſius exiſtentis in peccato; quare negatur conſequentia. Et ſtat fundamentum in hoc, quia cum quis exiſtens in gratia orat, vel facit aliquid pro peccatore, vt reparetur, tunc merita valent ſaltem de congruo, ſed quando aliquis orat pro ſe exiſtente in peccato in futurum, tunc merita, & oratio nunc facta in gratia, pro tunc nullius erunt fructus; & ergo non eſt par ratio.

¶Ad tertium dicendum, quòd quidam dixerunt, ꝙ nullus meretur abſolutè vitam ęternam niſi per actum finalis gratiæ, ſed ſolùm ſub conditione ſi perſeuerat. Sed hoc irrationabiliter dicitur, quia quandoque actus vltimæ gratiæ nõ eſt magis meritorius, ſed minus quàm actus præcedentes propter ęgritudinis oppreſſionem. Vnde dicendum, quòd quilibet actus charitatis meretur abſolutè vitam ęternam, ſed per peccatum ſequens ponitur impedimentum præcedenti merito, vt non ſortiatur effectum; ſicut etiam cauſę naturales deficiunt a ſuis effectibus propter ſuperueniens impedimentum.

¶Maior conceditur, ſed dico, quòd ſi peccet mortaliter, tunc ponit impedimentum merito ſuo, & ipſum mortificat; aliqui tamen dixerunt ad maiorem, ꝙ per merita anteceſſoria ante finalem gratiam meretur tantùm ſub conditione. Sed Doc. San. vult, quòd verè, & abſolutè meruit; ſed peccans mortaliter mortificat; illud enim dicitur mortificari metaphoricè loquendo, quod non habet effectum ſuum. Vnde opus ex gratia factum, cum gratia exiſtens habet virtutem deducendi in cœlum, ſed cum mortali exiſtens non habet illum effectum; & ergo mortificatur, & per peccatum ſibi ponitur impedimentum, ne habeat effectum proprium. Minor conceditur, ſed negatur conſequentia, quia eſto meruit vitam ęternam, tamen ſibi nunc non debetur, nec per conſequens debetur ſibi reparatio, ſine qua non poteſt peruenire. De materia illius ſolutionis. Vide D.S. in 3. diſt. 31. q. 1. art. 1. ad 2.

Vtrum aliquis poſſit ſibi mereri augmentum gratiæ, vel charitatis.

H AD octauum ſic proceditur. Videtur, ꝙ homo non poſſit mereri augmentũ gratiæ, vel charitatis. Cum enim aliquis acceperit præmium, quod meruit, non debetur ei alia merces; ſicut de quibuſdam dicitur. Matt. 6. Receperunt mercedem ſuam; ſi igitur aliquis meretur augmentum charitatis, vel gratię, ſequeretur, quòd gratia augmentata non poſſet vlterius expectare aliud prę-mium, quod eſt inconueniens. 1 diſt. 17. ar. 1. q. 1. & diſt. 20. ar. 2. q. 1. con.

¶ 2 Præt. nihil agit vltra ſuam ſpeciem; ſed principium meriti eſt gratia, vel charitas, vt ex ſupra dictis patet; * ergo nullus poteſt maiorem gratiam, vel charitatem mereri, quàm habet. *Arti. 8.

¶ 3 Præt. id quod cadit ſub merito meretur homo per quemlibet actum a gratia, vel charitate procedentem; ſicut per quemlibet talem actum meretur homo vitam ęternam; ſi igitur augmentum gratię, vel charitatis cadat ſub merito, videtur per quemlibet actum charitate informatum aliquis mereatur augmentum charitatis; ſed id qđ homo meretur infallibiliter a Deo conſequitur niſi impediatur per peccatum ſequens. Dicitur enim. 2. ad Thimot. 1. Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſeruare; ſic ergo ſequeretur, quòd per quemlibet actum meritorium gratia, vel charitas augeretur, quod videtur inconueniens, cum quandoque actus meritorij non ſint multum feruentes, ita quòd ſufficiãt ad charitatis augmentum; non ergo augmentum charitatis cadit ſub merito.

¶Sed contra eſt, quod Auguſt. dicit ſuper Epiſtolam Ioan. * quòd charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici; ergo augmentum charitatis, vel gratię cadit ſub merito. * Tract. 3. ante medi

¶Hic Doc. San. inquirit de his quæ ſecundariò cadunt ſub merito. Et primò de bonis ſpiritualibus. Secundò de temporalibus artic. vlt. Quo ad primum quæritur de duobus ſpiritualibus, quorum primum eſt augmentum gratiæ, vel charitatis, ſecundum eſt perſeuerantia.

¶Reſpondeo dicendũ, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* illud cadit ſub merito condigni, ad quod motio gratię ſe extendit. *Art. 6. huius ꝙ

¶Doc. San. reſpondet tali concluſione. Augmentum gratiæ cadit ſub merito condigni, & habetur ex hoc reſponſio formalis ad quæſitum, quod ſic probatur, illud cadit ſub merito condigni, ad quod motio gratiæ ſe extendit; ſed motio gratiæ ſe extendit ad augmentum gratiæ, & charitatis; igitur &c. Huius rationis Doc. San. primò ponit maiorem; ſecundò probat minorem ſubintellectam, ibi. Motio autem &c. tertiò infert ipſam concluſionem, ibi. Sic igitur &c. Maior patet ex artic. 6. & 7. quia extendit ſe ad bonum ſaluis propriæ, & quod eſt efficacia gratiæ manentis, quod dico propter reparationem poſt lapſum, quia illa fit cum efficacia, & meritum motionis gratiæ eſt mortificatum.

¶Motio autem alicuius mouentis nõ ſolùm ſe extendit ad vltimum terminum motus, ſed etiam ad totum progreſſum in motu; terminus autem motus gratię eſt vita ęterna, progreſſus autem in hoc motu eſt ſecũdùm augmentum charitatis, vel gratię, ſm illud. Prouerb. 4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectam diem, qui eſt dies glorię.

¶Deducit minorem ſubintellectam ſic, terminus motionis gratiæ eſt vita ęterna, progreſſus autem eius eſt ſecundùm augmentum charitatis, vel gratiæ; ſed motio gratiæ non ſolùm ſe extendit ad terminum, ſed etiam ad totum progreſſum; igitur minor vera. Maior illa patet auctoritate ſcripturæ. Minor patet, quia omnis motus ſe extendit non ſolùm ad vltimum terminum motus, ſed etiam ad totum progreſſum in motu; ergo minor vera. Deinde ibi.

¶ Sic igitur augmentum gratię cadit ſub merito condigni.

¶Infert vltimò cõcluſionem ſuam, & patet ex dicta ratione. Nota autem pro maiori intellectu huius materiæ D.S. in ſecundo diſt. 27. artic. 5. q. òd ſicut peccatum habet duplicem pœnam. Vnã quæ concomitatur ipſam culpam; ſicut conſcientiæ remorſus, & huiuſmodi. Aliã quæ infligitur a Deo, vel homine. Ita duplex eſt præmium reſpondens merito. Vnum quod concomitatur, vt delectatio ipſa de bono opere. Aliud quod pro præmio redditur a Deo vel homine, vt vita æterna. Per actum ergo meri-

toriũm

torium contingit mereri augmentum gratiæ, ſicut præmium cõcomitans naturam actus meritorij, cum naturale ſit vt oĩs actus poſſit in acquiſitionem, & augmentum ſimilis habitus effectiuè vel diſpoſitiuè. Dicitur autem diſpoſitiuè, quia ſicut gratia eſt ex infuſione Dei, ita & augmentum eſt a Deo, ſed tamen per actum gratiæ diſponit ſe meritoriè ad gratiæ augmentum. Vnde aliter vita æterna eſt præmium actus meritorij, aliter augmentum gratiæ; quia vita æterna tantùm vt præmium, ſed augmentum etiam quodammodo vt effectus ad cauſam. Vnde non quilibet actus auget gratiam vel charitatem, ſed ſolum ille in quo quis utitur gratia ſm proportionem ſuarũ virtium; talis enim eſt meritum, & diſpoſitio ꝓpinqua ad augmentũ. Et ſecundùm D.S. ſecunda ſecundæ q. 24. ar. 6. ad primum, quando quis conatur ad huiuſmodi augmentum vide etiam ſupra q. 52. ar. 3. vbi habitũ eſt quãdo habitus augetur. Vide, & de iſta materia in D.S. 1. ſen. diſt. 17. q. 2. ar. 3. Et in Capreolo ibidem q. 2. De hoc autem an plures actus meritorij remiſſi non augentes charitatem mereantur maiorem gloriam, & maius præmium initiale, vide Capreolum in quarto, di. 14. q. 2. ad argumenta Sco. contra ſecundam concluſionẽ, quia dicitur, quòd ꝓ opera remiſſa nullus acquirit nec meretur nouũ gradum gloriæ niſi quia ſimul meretur nouum gradum gratiæ vel charitatis. Et ideo principalis conatus debet eſſe cuilibet vt creſcat in gratia, & charitate Dei, & proximi, &c. Hoc tamen verum eſt iuxta D.S. in tertio di. 18. q 1. ar. 2. ad 4. q̃ ſi quis nõ aucta charitate vel gratia facit plura opera bona ex charitate, meretur idem pluribus modis, & tamen per actum etiam meretur augmẽtum gratiæ, & nouum gradum, quando gratia eſt augumentabilis, quo tamen non habito gloria commenſuratur gradui habito poſſibile eſt enim ſecundũ D.S. in primo quòd aliquis mereatur maiorem gradum gratiæ, & ipſum non cõſequatur propter hoc, quia non intenſè, & ſecundè agit ſecundùm proportionem gratiæ præhabitæ, præter enim meritum requiritur etiam diſpoſitio intenſa excedens gradum præhabitum.

Capreolus.

¶ Nota etiam, quòd aliquis meretur de condigno augmentũ gratiæ, quæ eſt augumentabilis, & non in termino; ſecus ſi gratia eſt in augmentabilis, & in termino, vt eſt de gratia Chriſti, quæ augeri non potuit; quamuis Capreo. in primo diſt. 17. q. 2. arti. 2. ad quintum, eorum, quæ ſecundo loco inducuntur contra concluſionem vnicam fluctuet ſuper hoc. Sed clarè habetur ex D.S. in de Verita. Ma. 29. ar. 3. quia habuit totum eſſe, & omnem modum gratiæ, nec per conſequens augeri potuit.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat cõcluſionem reſponſi. quia augmentum charitatis cadit ſub merito. Similiter, & conſummatio, & perfectio charitatis; præmium autẽ eſt hic, ſecundum eſt in patria.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd præmium eſt terminus meriti. Eſt autem duplex terminus motus, ſcilicet vltimus, & medius, qui eſt principiũ, & terminus, & talis terminus eſt merces augmenti, merces autem fauoris humani eſt ſicut vltimus terminus his, qui finem in hoc conſtituunt; vnde tales nullam aliam mercedem recipiunt.

¶ Ad aſſumptum cum aliquis receperit præmium vltimũ, non debetur ei aliud vltimum præmium, ſicut ſi quis ponit præmiũ ſuum, & finem in aliqua re mundi, non debetur ei alius vltimus finis; ſed negatur maior, quòd ei, qui accepit præmium mediũ, & alteri ſubordinatum, quòd non poſſit vlterius recipere primũ finale, & vltimum ſimpliciter. Ad probationem dico, quòd loquitur Euangelium de his, qui receperunt mercedem, & præmium tanquam vltimum finem, honorem mundanum; & tales nõ habet pro iiſdem operibus per quæ quærunt honorem ſicut vltimũ finem, quærere mercedem in cœlo. Vltra, ſi igitur, &c. dico, quòd quis meretur augmentum gratiæ, & charitatis ſicut præmiũ medium alteri ſub ordinatum, ſed non ſicut vltimum finale ſimpliciter, quare negatur conſequentia. Secũdò poteſt dici iuxta D.S. in 2. ad maiorẽ, q̃ ſi quis receperit præmium vnius ordinis non debet ei merces eiuſdem ordinis, ſed tñ ſi quis receperit præmiũ concomitans actum, poterit adhuc recipere præmium ab alio datum, nec præmium concomitans actum excludit vlterius præmiũ quod pro actu redditur; ſicut per hoc, quod aliquis delectationem ex actu virtutis ſentit, non amittit vitæ æternæ præmium, cum non ſit eadem ratio præmii vtrobique; ſic etiam per hoc, quòd ad actum meritorium ſequitur augmentum gratiæ, non impeditur remuneratio, quæ conſiſtit in adeptione gloriæ.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd augmentum gratiæ non eſt ſupra virtutem præexiſtentis gratiæ, licet ſit ſupra quantitatem ipſius, ſicut arbor etiã ſit ſupra quantitatem ſeminis, non eſt tamen ſupra virtutem ipſius.

¶ Maior ſupra expoſita eſt. q. 112. arti. 10. quia nihil agit vltra ſuam virtutem, & ſupra facultatem ex ſeipſo, & principaliter; tamen poteſt ſupra ſeipſum agere in virtute alterius, vt ſcilicet eſt inſtrumentum alterius. Minor vera, ſed augmentum gratiæ non eſt ſupra virtutem gratiæ, quę eſt principium meriti, eſto ſit ſupra eius quantitatem, immo vt ſupra patuit art. 3. ad tertium, nec beatitudo eſt ſupra virtutem gratiæ. Sic, & magna arbor ex modico ſemine poteſt pullulare, ſic & incrementum gratiæ ex gratia. Vnde ſi minor benè ſumeretur ſub maiori, ipſa eſſet falſa, ſcilicet ſed mereri augmentum gratiæ eſt ſupra virtutem gratiæ. Vnde D.S. ſupra in ſecũdo ad primum, quamuis præmium quod quis meretur ſit maius, quàm gratia qua meretur, non tamen ſequitur, quòd ſit maior efficacia merendi in actu, quàm exigat gratia informans actum. Negatur ergo conſequentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quilibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, ſicut & gratiæ cõſummationem, quæ eſt vita æterna, ſed ſicut vita æterna non ſtatim redditur, ſed ſuo tempore; ita nec gratia ſtatim augetur, ſed ſuo tempore, cũ ſcilicet aliquis ſufficienter fuerit diſpoſitus ad gratiæ augmentum.

¶ Primus ſyllus conceditur, & ratio patet in ſolutione, quia ſi quilibet actus meritorius meretur gratiæ cõſummationẽ, quæ eſt vita æterna, meretur etiam gratiæ augmentũ, quia gratiæ conſummatio affert maximum augmentum gratiæ. Et ſecundò, qa ſi meretur id, quod maius eſt, ſcilicet gratiæ conſummationem, meretur etiam, quod minus eſt, ſcilicet gratiæ augmentum. Vltra ad illã, ſed id, quod homo meretur infallibiliter cõſequitur, &c. Verum, ſed tempore ſuo, nam quis hic, & nunc meretur vitam æternam, & iñ non ſtatim eam conſequitur. Vltra, ad illam ſic, ergo ſequeretur, &c. illa ſequela negatur, tum quia non oportet, quòd homo ſtatim accipiat, quod meruit; tum ſecundò, qa eſto per quemlibet actum mereatur vitam æternam, tamen non quilibet actus eſt diſpoſitio ſufficiens ad augmentum. Dictum eſt autem, quòd actus per quem charitas vel gratia augetur debet eſſe feruens, & proportionatus habitui præexiſtenti. Vltra conceditur inconuenientia conſequentis, ſed vt dictum eſt, non ſequitur ex dictis noſtris, quare & negatur vlterior cõſequẽtia, &c.

¶ Nota verbum D.S. in ſolutione cum dicit gratiæ conſummationem eſſe vitam æternam, quia vel eſt prædicatio cauſalis, vel per concomitantiam, ſi vita æterna capitur pro beatitudine & actu ſecundo; ſi autem vita æterna accipitur pro gloria, tunc poteſt eſſe prædicatio identica; quia vt ſupra ſepius dictum eſt, gratia conſummata eſt gloria, capiendo gloriam pro omni requiſito, & neceſſario cõcomitante beatitudinem. Et vide propter hanc ſolutionem Capreolum in 4. diſt. 14. quæſt. 2. art. 2. ad argumenta Scoti.

Vtrum aliquis poſſit ſibi mereri finalem perſeuerantiam.

I 4. d. 45. q. 2. ar. 3. q. 1. co.

AD nonum ſic proceditur. Videtur quòd aliquis poſſit perſeuerantiam mereri. Illud enim quod homo obtinet petendo, poteſt cadere ſub merito habentis gratiam; ſed perſeuerantiam petẽdo homines a Deo obtinent, alioquin ſi ultra peteretur a Deo in petitionibus orationis dominicæ, vt Aug. exponit in libro de bono perſeuerantiæ * ego perſeuerantia poteſt cadere ſub merito habentis gratiam.

* Aug. ca. 8. & 17.

¶ 2 Præt. magis eſt non poſſe peccare quàm non peccare; ſed non poſſe peccare cadit ſub merito, mereturenim aliquis vitam æternã, de cuius ratione eſt impeccabilitas; ergo multo magis poteſt aliquis mereri vt nõ peccet, quod eſt perſeuerare.

¶ 3 Præt. maius eſt augmentum gratiæ, quàm perſeuerantia in gratia quam quis habet; ſed homo poteſt mereri augmentum gratiæ, vt ſupra dictum eſt * ergo multò magis poteſt mereri perſeuerantiam in gratia, quàm quis habet.

* Arti. præ.

¶ Sed contra eſt quòd omne quod quis meretur a Deo conſequitur niſi impediatur per peccatum; ſed multi habent opera meritoria, qui non conſequuntur perſeuerantiam; nec poteſt dici quòd hoc ſint propter impedimentum peccati, quia hoc ipſum quod eſt peccare opponitur perſeuerantiæ, ita quòd ſi aliquis perſeuerantiã mereretur, Deus nõ permitteret aliquẽ cadere in peccatum; non igitur perſeuerãtia cadit ſub merito.

¶ Hic D.S. inquirit de alio ſpirituali ſecundano, an ſub merito cadat, quod eſt ipſa perſeuerantia gratiæ. Ad dicenda hic oportet rememorari quæ ſupra dicebantur. q. 109. ar. 10. quòd perſeuerantia non accipitur hic pro virtute vel habitu, quia hic conſtat, q̃ ſimul cum gratia infunduntur, & ſicut quis gratiam non meretur,

retur, ſic nec iſtas perſeuerantias vt gratiæ connectuntur. Sed accipitur tertio modo ibidem dicto, ſcilicet pro circunſtantia vel pro continuatione gratiæ vſque ad finem.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd cum homo naturaliter habeat liberum arbitrium flexibile ad bonum, & ad malum, dupliciter poteſt aliquis perſeuerantiam in bona obtinere a Deo. Vno quidem modo per hoc, quòd liberum arbitrium determinatur ad bonum per gratiã conſummatam, quod erit in gloria. Alio modo ex parte motionis Diuinæ, quæ hominem inclinat ad bonum vſque ad finem.

¶ D S primò diſtinguit intellectum quæſiti. Secundò conformiter diſtinctè reſpondet, ibi. Sicut; &c. Diſtinguit ergo primò de perſeuerantia, quòd poteſt homini dupliciter prouenire, ſiue quòd duplex ſit modus conſequendi perſeuerantiam a Deo, & duplex perſeuerãtia ſupernaturalis, ſcilicet gratuita, quia homo de ſe non habet perſe uerare, nec ex cauſa naturali, cum habeat liberum arbitrium quantum eſt in ſe ſemper flexibile ad bonũ, & malum. Poteſt ergo perſeuerantiam obtinere primò quia lib. arbi. efficitur impeccabile, & determinatum ad bonum; & hoc habet a Deo per gratiam conſummatam in gloria, vbi Diuina eſſentia erit ratio omnium agendorũ, vbi immutabiliter in particulari bonum debitum beatorum mentes appetẽt, ſicut bonum in genere, & ſub communi ratione boni immutabiliter appetimus; vt declarat D. S. de Verita. Ma. 24. ar. 8. & ſupra tactum fuit, q. 109. ar. 10. in fine ſolutionis tertij in expoſitione. Secundo modo homo perſeuerat non propter rationem dictam, quia videat Deum, & ſit impeccabilis factus per gloriam, ſed ex parte motionis Diuinæ, id eſt Diuini auxilij, & prouidentiæ protegentis a malo, & dirigentis in bonum, vt dictum fuit ſupra vbi iam. De iſtis duobus modis obtinendi perſeuerantiam loquitur D. S. de Veritate ſupra ar. 1. in ſimili de confirmatione in bono, & dicit. Aliquis poteſt confirmari in bono dupliciter. Vno modo ſimpliciter, ita videlicet, quòd in ſe ſufficiens ſuæ firmitatis principium habeat, quòd omnino peccare non poſſit, & ſic beati ſunt confirmati in gratia. Alio modo dicuntur aliqui confirmati per hoc quòd datur eis munus gratiæ, per quod inclinantur in bonum, ꝙ non poſſunt de facili a bono deflecti; non tamen per hoc ita retrahuntur a malo, quòd omnino peccare non poſſint, niſi Diuina prouidentia cuſtodiente. Hæc ille. Ex quibus omnibus habetur duplex perſeuerantia, ſcilicet patriæ, & viæ.

* Ar. 5. 6. 7. & 8. ¶ Sicut autem ex dictis patet.* illud cadit ſub humano merito, quod comparatur ad motum liberi arbitrii directi a Deo mouente, ſicut terminus; non autem id, quod comparatur ad prędictum motũ ſicut principiũ. Vnde patet, quod perſeuerantia gloriæ, quæ eſt terminus prędicti motus, cadit ſub merito.

¶ Hic conſequenter D. S. reſpondet ſecundùm prædictam diſtinctionem, tali concluſione. Perſeuerantia gloriæ cadit ſub merito, perſeuerantia autem viæ non cadit ſub merito, ſed Deus largitur perſeuerantiæ bonum cuicumque illud largitur. Hæc concluſio habet tres partes. Et primò ponit, & probat primam Secũdò, ſecundam ibi. Perſeuerantia autem, &c. Tertiò, tertiam, ibi. Sed Deus, &c. Quo ad primam arguitur ſic, illud cadit ſub merito humano, quod comparatur ad motum liberi arbi. directi a Deo mouente ſicut terminus, non autem id, quod comparatur ad dictum motum ſicut principium; ſed perſeuerantia patriæ vel gloriæ ſe habet vt terminus ad motum meritorium libe. arbi. & tenet ſe ex parte cauſæ, quæ eſt finis humani meriti, ergo prima pars concluſionis vera. Maior patuit arti. 5 6. 7. & 8 Et fundamẽtum ſub brevibus eſt, quia meritum habet ſe vt cauſa quodammodo effectiua, quæ ſemper præcedit effectum, & ita meritum habet præcedere præmium. Minor patet ex dictis, quia perſeuerantia gloriæ eſt per gratiam conſummatam, quæ eſt finalis reſpectu omnium meritorum. Deinde cum dicit.

¶ Perſeuerantia autem viæ non cadit ſub merito, quia dependet ſolùm ex motione Diuina, quę eſt principiũ omnis meriti.

¶ Subiungit ſecundam partem concluſionis quam probat ſic, illud non cadit ſub merito, quod comparatur ad motum liberi arbitrii ſicut principium; ſed perſeuerantia viæ tenet ſe ex parte principii omnis meriti; igitur perſeuerantia viæ non cadit ſub merito, &c. Maior patuit circa præcedentem maiorem. Minor autem in littera, quia perſeuerantia viæ dependet ex motione Diuina; ſed illa motio eſt principium omnis meriti; ergo minor vera. Et patet fundamentum illius concluſionis ſupra ex dictis, quia perſeuerare in via eſt ex Diuina motione, ideſt auxilio, & cuſtodia, & aſſiſtentia; quod auxilium nullus mereri poteſt, ſed eſt primum intet omnia gratuita, vt declarat Doct. Sanct. tertio contra Gent. cap. 149. & ergo perſeuerantiam quis mereri non poteſt, &c. Deinde ibi.

¶ Sed Deus gratis perſeuerantię bonum largitur cuicunque illud largitur.

¶ Ponit tertiam partem concluſionis quam relinquit notam, & patet ex multis auctoritatibus, quas Doct. Sanct. allegat tertio contra Gent. cap. 155. Et patet per prædicta, quia ſi homo non habet a ſeipſo nec meretur, ideo habet per largitionem Diuinã liberalem, & miſericordem.

ARGVMENTVM in contrarium confirmat ſecundam partem concluſionis reſponſiuæ, & ſtat in hoc, quòd ſi quis perſeuerantiam viæ meretur, tunc non peccaret; ſed conſtat, quòd multi habent gratiam, & merentur, nec tamen perſeuerant. Si quis autem diceret, immo merentur perſeuerantiam, ſed non conſequuntur, quia peccando impediunt. Contra, quia perſeuerantia opponitur peccato, quare ſi merentur eam pro iſta via, nõ peccabunt, &c.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod etiam ea, quæ non meremur orando impetramus; nam & peccatores Deus audit, peccatorum veniam petentes, quam non merentur vt patet per Auguſt. ſuper illud Ioan.* Scimus, quia peccatores Deus non exaudit; alioquin fruſtra dixiſſet Publicanus, Deus propitius eſto mihi peccatori, vt dicitur Lucę 18. Et ſimiliter perſeuerantię donum aliquis petendo a Deo impetrat vel ſibi uel alij, quamuis ſub merito non cadat. * Tract. 44

¶ Maior negatur primò, quia non eſt verum, quòd etiam habens gratiam omnem, quod petendo obtinere mereatur, præſertim de condigno; quia orando pro alio poteſt obtinere, & impetrare gratiam, non tamen mereri. Secundò, quia habens gratiam poteſt petendo meteri, non tamen id, quod petit impetrat, vnde reſpectu alterius eſt meritoria, reſpectu alterius impetratoria. De hoc ſecunda ſecundæ q. 83. articulo 15. ad ſecundum. Tertiò dico circa maiorem, quòd eſto quandoque ſit verum, ꝙ habens gratiam petendo mereatur, & mereatur id, quod petit, non tamen comeritur, quòd quicunque aliquid impetret, quòd illud mereatur, & ratio eſt, quia aliunde oratio habet virtutem, & efficaciam merendi, aliunde efficaciam impetrandi. Primum habet ex radice charitatis, quia meritum innititur iuſtitiæ; ſed efficaciam impetrandi habet ex miſericordia Dei, & liberalitate quem oramus. Vnde peccatores poſſunt impetrare cum piè orant ex Diuina miſericordia, non tamen merentur; vt etiam habet D. S. ſecunda ſecundæ vbi iam arti. 16. Ad minorem, poteſt contingere, quod & frequenter ita contingit; ſed iam dictum eſt, quòd non oportet, quòd quis mereatur id, quod impetrat Conceditur probatio minoris. Sed negatur conſequentia, quia hæc ratio fundatur in falſo intellectu maioris, quaſi omne, quod petitur, & petendo impetratur, quòd hoc cadat ſub merito. Vnde poteſt quis exiſtens in gratia impetrare donum perſeuerantiæ, non tamen meteri ratione dicta.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd perſeuerantia, quę erit in gloria, comparatur ad motum liberi arbitrij meritorium ſicut terminus; non autem perſeuerantia vię ratione prędicta, * Et ſimiliter dicendum eſt ad tertiũ de augmento gratię vt per prędicta patet. * * Hic & ar. 9. * In cap.

¶ Maior conceditur, ſimiliter minor; & ratio minoris eſt, quia non poſſe peccare vel impeccabilitas habet ſe, & tenet ſe ex parte termini meriti vt patuit, ſed non peccare in via non eſt terminus meriti, ſed tenet ſe ex parte auxilii Diuini, quod omne meritum præcedit. Conceditur etiam, quod aliquis meretur vitam æternam de cuius ratione eſt impeccabilitas, quia viſio Diuinæ eſſentiæ facit impeccabilitatem. Ad conſequens, verum, aliquis meretur vt non peccet, & perſeueret in patria, ſed non meretur perſeuerantiam viæ. Ad tertium.

¶ Maior conceditur, minor ſimiliter, & ratio eſt, quia augmentum gratiæ ſe habet ad meritum vt terminus. licet non vltimus, vt patuit articulo præcedenti; ſed perſeuerantia viæ, tenet ſe ex parte principii meriti. Principium autem meriti, & cauſa effectiua eius non eſt merces de cuius ratione eſt finalizare, ergo, &c. verum, aliquis poteſt mereri perſeuerantiam, quæ ſe habet vt finis, & terminus meriti, quæ eſt perſeuerantia patriæ, ſed non perſeuerantia viæ.

Vtrum bona temporalia cadant ſub merito.

K

AD decimam ſic proceditur. Videtur, quod temporalia bona cadant ſub merito. Illud enim, quod 2. 2. q. 181. ar. 3. ad 4. mittitur aliquibus vt præmium iuſtitię, cadit ſub merito; ſed temporalia bona promiſſa ſunt in lege veteri ſicut merces iuſtitię, vt patet Deutero. 28. ergo uidetur, quod bona temporalia cadant ſub merito.

¶ 2 Præterea.

Digitized by Google

¶ 2 Præte. Illud videtur ſub merito cadere, quod Deus alicui retribuit pro aliquo ſeruitio, quod fecit; ſed Deus aliquando recompenſat hominibus pro ſeruitio ſibi facto aliqua bona temporalia. Dicit enim Exo. primo. Et quia timuerunt obſtetrices Deum, edificauit illis domos, vbi glo. Grego. * dicit, quòd benignitatis earum merces potuit in æterna uita retribui; ſed culpa mendacij terrenam recompenſationem accepit, & Ezech. 29. dicitur. Rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum, & merces non eſt reddita ei; & poſtea ſubdit. Erit merces exercitui illius, & dedi ei terram Aegypti pro eo, quòd laborauerit mihi; ergo bona temporalia cadunt ſub merito.

* Lib. 15. Moral. c. 2.

¶ 3 Præte. Sicut bonum ſe habet ad meritum, ita malum ſe habet ad demeritum; ſed propter demeritum peccati aliqui puniuntur a Deo temporalibus pœnis, ſicut patet de ſodomitis Geneſ. 19. ergo & bona temporalia cadunt ſub merito.

¶ Sed contra eſt, quòd illa, quæ cadunt ſub merito non ſimiliter ſe habent ad omnes; ſed bona temporalia, & mala ſimiliter ſe habent ad bonos, & malos, ſecundùm illud Eccleſ. nono. Vniuerſa æquè eueniunt iuſto, & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti; ergo bona temporalia non cadunt ſub merito.

¶Hic ultimò Doct. Sanct. inquirit quomodo bona temporalia cadant ſub merito.

¶ Reſpondeo dicendum, quòd illud, quod ſub merito cadit, eſt præmium, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum hominis eſt duplex, unum ſimpliciter, aliud ſecundùm quid. Bonum hominis ſimpliciter eſt ultimus finis eius, ſecundùm illud Pſal. Mihi autem adhærere Deo bonum eſt; & per conſequens omnia illa quæ ordinantur, ut ducentia ad hunc finem, & talia ſimpliciter cadunt ſub merito. Bonum autem ſecundũ quid non ſimpliciter hominis eſt, quod eſt bonum ei, ut nũc, uel quod ei eſt ſecundùm quid bonũ, & huiuſmodi non cadunt ſub merito ſimpliciter, ſed ſecundùm quid.——

¶D S. primò præmittit unam concluſionem fundamentalẽ diſtinctiuam. Secundò conformiter diſtinctè reſpondet ibi. Secundũ hoc &c. Concluſio fundamentalis eſt Omnia illa, quæ ordinant, ut decentia ad ultimum finem, qui eſt hominis ſimpliciter bonũ, cadunt ſimpliciter ſub merito; quæ uerò pertinent ad bonũ hoĩs ſecundũ quid, non cadunt ſub merito ſimpliciter, ſed ſecundùm quid; & dicitur bonum hominis ſimpliciter, quod eſt totaliter bonum, & omnino bonum, & quia perfectè appetitum faciat; & qa bonum ſine [illegible] ſine limitatione, per oppoſitum dicitur bonum ſecundũ quid. Probatur iſta concluſio, illud quod ſub merito cadit, eſt præmium, uel merces, quod habet rõnem boni i. meritum, dr̃ in ordine ad meredem, & bonum, & ſecundũ qꝺ aliqd eſt bonum, ſic cadit ſub merito. Sed bonum hoĩs eſt duplex unũ ſimpliciter, aliud ſecundũ quid; ergo concluſio uera. Maior nota. Minorem. D. S. explicat in littera &c. Hr̃ ergo ex iſta cõcluſione, qꝺ ſecundũ dr̃iam boni, eſt dr̃ia meriti, & ſecundũ qꝺ aliquid ptinet ad bonum, ſic ad meritum, quia ſi ad bonum ſimpliciter, ſic ad meritum ſimpliciter; ſi ad bonum ſecundũ quid, ſic ad meritum ſecundùm quid, quia meritum eſt reſpectu boni, & meritum hominis ad Deum ſimpliciter, & eſt ad bonum ſimpliciter.

¶Secundum hoc ergo dicendum eſt, quòd ſi temporalia bona conſiderentur prout ſunt utilia ad opera uirtutum, quibus perducimur in uitam æternam; ſecundũ hoc directè, & ſimpliciter cadunt ſub merito, ſicut & augmentum gratiæ, & omnia illa quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem poſt primam gratiam.——

¶Hic conſequenter D. S. reſpondet conformiter, & diſtinctè ſecundũ prędictam concluſionem duabus concluſionibus reſponquarum ſecundam ponit ibi. Si aũt &c. Prima eſt, Si bona temporalia conſiderentur prout ſunt utilia ad opera uirtutum, qb. perducimur in uitam æternam, ſecundũ hoc directè, & ſimpliciter cadunt ſub merito. i. ſub merito ſimpliciter. Hanc concluſionẽ ꝓbat primò a ſimili, ſecundò rõne, ibi. Tantum enim &c. A ſimili ſic, Augmentum gr̃æ, & omnia alia quibus hõ adiuuat ad perueniẽdũ in uitã æternam poſt primam gr̃am, cadunt ſub merito ſimpliciter ergo & bona temporalia iſto modo conſiderata. Antecedens patuit, quia meritum ſimpliciter eſt quo mens hoĩs a Deo mouetur in bonum ſimpliciter, & pertinẽtia ad ipſum. Tenet cõſequentia, quia & Deus dat uiris iuſtis de bonis temporalib. & & de malis, inquantum eis expedit ad perueniendum in uitam æternam; & per conſequens, ſicut gratiæ augmẽtum ordinatur ad cõſecutionem beatitudinis, & per hoc cadit ſub merito ſimpliciter, ſic conſecutio bonorum temporalium; & patet illud aſſumptum ex auctoritate pſal. Conſequenter cum dicit.

¶Tantum enim dat Deus viris iuſtis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad uitam æternam, & intantum ſunt ſimpliciter bona huiuſmodi temporalia; unde dicitur in Pſal. Timentes autem dominum non minuentur omni bono, & alibi. Non uidi iuſtum derelictum.——

¶Probat concluſionem prædictam rõne ſumpta ex prima parte concluſionis fundamentalis, & arguitur ſic. Bona ſimpliciter cadunt ſub merito ſimpliciter, ſed bona temporalia iſto mõ ſunt bona ſimpliciter, igitur &c. ¶Nota qꝺ bona tẽporalia iſto modo ſunt bona ſimpliciter non formaliter, & ſecundũ ſe, ſed ut ſtant ſub relatione ad ultimũ finẽ; unde ſicut gr̃æ augmentũ datur ꝓ bono actu meritorio, ut eſt medium perueniendi ad uitam æternam, ſic bona temporalia dãtur a Deo, ut per ipſorũ bonũ uſum perueniant homines ad bonum ſimpliciter. Quare temporalia ſunt aliqualiter terminus motus meritorij uitæ æterne, & per conſequens cadunt ſub merito ſimpliciter. Conſequenter ibi.

¶ Si autem conſiderentur huiuſmodi temporalia bona ſecundùm ſe, ſic non ſunt ſimpliciter bona hominis, ſed ſecundùm quid, & ita non ſimpliciter cadunt ſub merito.

¶Subiungit ſecundam concluſionem reſpon. proportionabiliter ad ſecundam partẽ concluſionis prædabularis, talẽ. Si huiuſmodi bona temporalia conſiderentur ſecundũ ſe, non ſimpliciter cadunt ſub merito, ſed ſecundũ quid. Huius cõcluſionis ponit, & ꝓbat primò primam partẽ, ſecundò ſecundam, ibi. Sed ſeciũdũ &c. Prima probat ex ſecunda parte cõcluſionis fundamẽtalis ſic. Tẽporalia ſm ſe conſiderata nõ ſunt ſimpr̃ bona, nec formaliter, nec finaliter, uel relatiuè; ergo prima pars uera. Tenet cõſequentia ex concluſione fundamentali. Añcedẽs patet ex dictis, qa bona ſimpliciter ſunt bona, q̃ continẽt oẽm pfectionẽ, & totaliter ſatiant appetitum, ſed hoc non faciunt bona tpalia. Deinde cum dicit.

¶Sed ſecundùm quid, inquantum ſcilicet homines mouentur a Deo ad aliqua temporaliter agenda in quibus ſuum propoſitum conſequuntur Deo fauente; ut ſicut uita æterna eſt ſimpliciter præmiũ operum iuſtitiæ per relationem ad motionem diuinam, ſicut ſuprà dictum eſt, * ita temporalia bona in ſe conſiderata habent rationem mereedis habito reſpectu ad motionem Diuinam, qua uoluntates hominum mouentur ad hæc proſequenda, licet interdum in his non habeant homines rectam intentionem.——

* q. 109. & ar. 2. 3. & 6. huius quæſtio.

¶Annectit ſecundam partẽ concluſionis p̃dictæ. ſ. qꝺ tẽporalia bona cadunt ſub merito ſm quid, quã declarat, & explicat, quia hoĩes ẽt ſine gratia gratũ faciente mouent ad aliqua agenda tẽporaliter. ſ. bellare, & huiuſmodi, in quib. ſuũ propoſitũ cõſequũtur Deo fauente, igitur merent tpalia ſm quid. Tenet cõſequẽtia a ſimili, quia ſicut uita æterna &c. ut in lr̃a. ¶Nota qꝺ meritũ hoĩs ad Deũ ip eſt ex Diuina motione, quia ſ. homo per actũ ad quẽ mouet a Deo conſequit̃ id, ad quod Deus actũ ipſum ordinat; qa ergo Deus qñq; mouet hoĩem ad aliquod opus tpale ẽt ſine gr̃a, & fauet, & ordinat, qꝺ per tale opus intentũ ſuũ, quod eſt de temporalib. conſequatur, nõ eſt meritũ aliqualiter. ſ. ſm quid, qa non mouetur p actũ iuſtitiæ, & gr̃æ in bonũ ſimpliciter, ſicut mouet homo per gr̃am. ¶Notat ẽt D. S. qꝺ qñq; hoĩes merent merito ſm quid bona tpalia, & tñ ipſi habent ꝑuerſam intentionẽ, ſicut patet exemplum in ſecundo argumento, & ſicut alibi. D. S. hẽc, qñq; tyranni, & mali hoĩes mouentur a Deo ad bellandum contra aliquos meritũ puniendos a Deo, & proſperantur in bello, eſto ipſi non habeant bonam cãm, uel intentionem; & ergo tales nõ ꝓnt mereri ſimpliciter bonum, quia mali, & peccatores, ſed tamen qa faciunt ad quod Deus eos mouet, & ex parte ſua iuſtẽ, ideo conſequuntur intentum ſuum in bonis temporalibus. ſ. victoria, & ſpoliis, & illa conſecutio uocatur meritum ſecundùm quid, qa videlicet datur aliqua merces propter opus ad quod quis mouet a Deo, ſicut eſt in merito ſimpliciter; & ergo propter talem cõuenientiam ad ſimpliciter meritum, uocatur meritum. Sed quia nõ eſt per motionem Diuinam mediante gratia, nec eſt reſpectu conſecutionis boni ſimpliciter, ideo uocatur ſecundùm quid.

ARGVMENTVM in contrarium non eſt purum, ideo a Doct. Sanct. ſoluitur quarto loco, ubi etiam adducetur.

¶Ad

VENETIIS, M. D. LXXXIX.
Apud Dominicum Nicolinum.

Digitized by Google

Digitized by Google

RESTAURO del LIBRO ANTICO
Cav. G. DI GIACOMO
PESCARA

GEN. 1970

Digitized by Google

Digitized by Google